Bibla

me shënimet nga Shkolla biblike

e Jerusalemit

Lezhë

2022

Bibla me shënimet nga Shkolla biblike e Jerusalemit

ISBN 978-9928-4717-0-3

Të dashur vëllezër e motra,

kemi kënaqësinë t'ju paraqesim me plot gëzim botimin e ri të Biblës në gjuhën shqipe të pasuruar me referenca dhe shënime nga Bibla e Jerusalemit. Punë e shumë viteve, e realizuar sipas vijave të Koncilit të Dytë të Vatikanit, i cili theksoi nevojën për përkthime të përshtatshme dhe, mbi të gjitha, korrekte që janë në përputhje me Shpirtin e Zbulesës, në mënyrë që Populli i Hyjit të ketë qasje të gjerë në Shkrimet e Shenjta, siç është deklaruar në Kushtetutën Dogmatike Dei Verbum (DV 22).

Jeta e krishterë bazohet në një trikëmbësh: Fjala e Zotit, Liturgjia dhe Koinonia (ose Bashkimi vëllazëror) (krh. Vap 2,42), dhe Ecja Neokatekumenale përmes nismëtarëve të saj, Kiko dhe Karmen, së bashku me Atë Marion, na mëson ta duam Fjalën e Zotit, për të pasur një marrëdhënie me Shkrimin, si me një Person. Të gjithë ne jemi dëshmitarë që sa herë që Fjala e Zotit shpallet në asamblenë e krishterë, Krishti, që është i gjallë, thërret secilin nga ata që e dëgjojnë: Fjala bëhet e pranishme, bëhet profeci, bëhet realitet.

Jemi duke mësuar ta vendosim jetën tonë nën dritën e Fjalës së Zotit dhe të gjithë kemi parë sesi secili prej nesh është Abrahami dhe se Dalja prej Egjiptit është edhe historia jonë, për këtë dhe mund të themi me psalmistin: «Fjala jote është llambë për hapat e mia, dritë në rrugën time» (Ps 119,105). Fjala na ngushëllon, na mbështet, na mbron, na shoqëron. Ne e dimë se kjo Fjalë e besuar popullit të Izraelit është bërë mish në Zotin tonë Jezu Krisht. Ai është Fjala e Hyjit dhe kush sheh Jezu Krishtin e njeh Hyjin sepse Ai është Zoti.

Shënimet, referencat dhe tekstet paralele të propozuara nga Shkolla biblike e Jerusalemit do të na ndihmojnë shumë për të shqyrtuar Shkrimin sipas traditës së lashtë të Kishës. Origjeni dhe Shën Augustini mësonin se Besëlidhja e Vjetër përmbushej në të Renë dhe se e Reja ndriçohet nga e Vjetra. Për Shën Jeronimin, të injorosh Shkrimin e Shenjtë do të thotë të mos njohësh Jezu Krishtin.

Ne e marrim këtë Fjalë nga Kisha dhe nuk mund ta interpretojmë sipas mëndjes sonë: është ajo, që si një nënë duhet ta "thyejë" atë si një bukë për ne. Zbulesa (ose Apokalipsi) thotë se ky Libër është vulosur dhe Gjoni qan sepse askush nuk mund ta hapë atë; atëherë paraqitet Qengji si i prerë, megjithatë i gjallë, dhe atij i jepet zotësia për të hapur Librin (Zb 5). Zoti do të na japë Frymën e këtij Qengji, në mënyrë që ne t'i afrohemi me përulje Fjalës dhe të kuptojmë, gjithë dije, Shkrimin, në mënyrë që të bëhet Fjala e Hyjit për ne.
Për këtë arsye, vëllezër, dëgjoni zërin e Zotit (Lp 6,4) dhe kini gjithmonë

Shkrimet e Shenjta me vete! Pas këshillës së Apostullit Pjetër: «si fëmijë të posa të lindur, dëshironi qumështin e pastër shpirtëror të Fjalës, që të rriteni drejt shpëtimit» (1Pjt 2,2). Shqyrtoni Shkrimet mbasi ato i japin dëshmi të Dashurit (Gjn 5,39), lutuni me Psalmet dhe pëshpëritini ato ditë e natë (shiko Ps 1,2). Siç thoshte Shën Jeronimi: «Merrni frytet e ndryshme të Shkrimeve; shijoni kënaqësitë e këtyre Librave dhe intimitetin e tyre... Kini gjithmonë Biblën në dorën tuaj dhe nën sytë tuaj; mësoni Psalterin përmendsh, që lutja juaj të jetë e pandërprerë dhe zemrat tuaja të jenë vazhdimisht vigjilente dhe të mbyllura ndaj mendimeve të kota»(krh. Epist. ad Rusticum, 125).

Si përfundim, kini një zell dhe një dashuri të veçantë për përgatitjet dhe kremtimet e Fjalës dhe Eukaristisë.

Zoti i shpërbleftë të gjithë ata që kanë bashkëpunuar në këtë botim dhe veçanërisht Dom Lorenzo Rossetti, i cili "u mundua më shumë se kushdo" (krh. 1Kor 15,10).

Virgjëresha Mari, Ylli i Ungjillizimit të Ri, e cila besoi në Fjalën e Zotit, na shoqëroftë në udhëtimin tonë.

Lutuni për ne.

Ekipi itinerant, Silverio dhe Giovanna Cartolano,
Dom Juan Francisco Garcia.

28. 11. 2019

PËRMBAJTJA

Paraqitja		IV
Ndarja e Biblës hebraike [TM]		VI
Ndarja e Biblës greke [LXX]		VII
Paralajmerime		VIII
Librat biblikë me shkurtimet		XII
Tregues biblik alfabetik		XIII
Shkurtime të tjera		XIV
Ndryshime nga përkthimi i dom Simon Filipajt		XV
Temat biblike më të rëndësishme trajtuar në shënimet		XVII

Besëlidhja e Vjetër

PESËLIBËRSHI

	Hyrje Pesëlibërshin	1
Zan	Libri i Zanafilës	21
Dan	Libri i Daljes	123
Lev	Libri i Levitikut	207
Nr	Libri i Numrave	261
Lp	Libri i Ligjit të Përtërirë	333

LIBRAT HISTORIKE

	Hyrje në Joz, Gjyq, Rut, Sam dhe Mbr	401
Joz	Libri i Jozuehut	415
Gjq	Libri i Gjyqtarëve	463
Rt	Libri i Rutës	515
1Sam	Libri i parë i Samuelit	523
2Sam	Libri i dytë i Samuelit	585
1Mbr	Libri i parë i Mbretërve	637
2Mbr	Libri i dytë i Mbretërve	695
	Hyrja në Kron, e Esd dhe Neh	751
1Kro	Libri i parë i Kronikave	761
2Kro	Libri i dytë i Kronikave	813
Esd	Libri i Esdrës	877
Neh	Libri i Nehemisë	897
	Hyrje në Tob, Jt, Es	925
Tob	Libri i Tobisë	933
Jt	Libri i Juditës	957

Es	Libri i Esterës	981
	Hyrja në Librat e Mak	1005
1Mak	Libri i parë i Makabenjve	1009
2Mak	Libri i dytë i Makabenjve	1069
	LIBRAT E URTISE	
	Hyrje në Librat e urtise	1113
Jb	Libri i Jobit	1123
Ps	Libri i Psalmeve	1211
Fu	Libri i Fjalëve të urta	1403
Ksh	Libri i Kishtarit	1463
Kk	Kënga e Këngëve	1487
Ur	Libri i Urtisë	1509
Sir	Libri i Siracidit	1565
	PROFETËT	
	*Hyrje në Profet*ët	1683
Is	Libri i Isaisë	1725
Jer	Libri i Jeremisë	1877
Vaj	Vajtimet	2003
Bar	Libri i Barukut	2019
Ez	Libri i Ezekielit	2033
Dan	Libri i Danielit	2133
Oz	Libri i Ozesë	2177
Jl	Libri i Joelit	2207
Am	Libri i Amosit	2219
Ab	Libri i Abdisë	2243
Jon	Libri i Jonës	2247
Mik	Libri i Mikesë	2251
Nah	Libri i Nahumit	2269
Hab	Libri i Habakukut	2277
Sof	Libri i Sofonisë	2287
Agj	Libri i Agjeut	2297
Zak	Libri i Zakarisë	2301
Mal	Libri i Malakisë	2323

Besëlidhja e Re

	Hyrja në Ungjijte sinoptike	2329
Mt	Ungjilli sipas Mateut	2351
Mk	Ungjilli sipas Markut	2437

Lk	Ungjilli sipas Lukës	2479
	Hyrje në Ungjilli e Gjonit dhe në tre letrat	2553
Gjn	Ungjilli sipas Gjonit	2565
	Hyrje në Veprat e Apostujve	2627
Vap	Veprat e Apostujve	2635
	Hyrje në Letrat e Palit	2713
Rom	Letrat drejtuar Romakëve	2733
1Kor	Letra e parë drejtuar Korintianëve	2775
2Kor	Letra e dytë drejtuar Korintianëve	2809
Gal	Letra drejtuar Galatasve	2829
Ef	Letra drejtuar Efesianëve	2841
Fil	Letra drejtuar Filipianëve	2853
Kol	Letra drejtuar Kolosianëve	2863
1Sel	Letra e parë drejtuar Selanikasve	2873
2Sel	Letra e dytë drejtuar Selanikasve	2881
1Tim	Letra e parë drejtuar Timoteut	2885
2Tim	Letra e dytë drejtuar Timoteut	2895
Tit	Letra drejtuar Titit	2901
Flm	Letra drejtuar Filemonit	2905
	Hyrje në Letrën drejtuar Hebrenjve	2907
Heb	Letra drejtuar Hebrenjve	2911
	Hyrje në Letrat katolike	2939
Jak	Letra e Jakobit	2947
1Pjt	Letra e parë e Pjetrit	2955
2Pjt	Letra e dytë e Pjetrit	2967
1Gjn	Letra e parë e Gjonit	2973
2Gjn	Letra e dytë e Gjonit	2983
3Gjn	Letra e tretë e Gjonit	2985
Jd	Letra e Judës	2987
	Hyrje në Zbulesën	
Zb	Zbulesa e Gjonit	2995

PARAQITJA E BIBLËS SË JERUSALEMIT

Jo shumë vite më parë, në vitin 2017, Imzot George Frendo-ja paraqiste dhe i bënte një hyrje botimit të Biblës së Jerusalemit përkthyer në gjuhën shqipe nga Ecja Neokatekumenale, duke na ofruar ato tregues metode që ajo përmban, domethënë hyrjet për çdo Libër, shënimet dhe citimet e teksteve paralele.

Sot kjo Bibël ribotohet në një botim të ri dhe kam kënaqësinë që ta shoqëroj këtë botim duke u kufizuar vetëm në bërjen e një nxitjeje dhe shprehjen e një dëshire.

Mirënjohës ndaj Ecjes Neokatekumenale për këtë vepër, nuk mund të mos i nxis besimtarët katolikë shqiptarë që ta njohin më shumë Fjalën e Hyjit. Prej dy vitesh Ati i Shenjtë Françesku ka vendosur një ditë të veçantë, të Dielën e Fjalës së Hyjit, që kremtohet në janar, pikërisht me synimin për të favorizuar një afrim më të madh të besimtarëve me Fjalën e Hyjit. Dhe kjo sepse vetë Jezusi është Fjala e Atit, aq sa - siç e dimë - Shën Jeronimi pohonte se mosnjohja e Shkrimit të shenjtë ishte e barabartë me mosnjohjen e Krishtit. Dhe si mund ta quajmë veten të krishterë nëse nuk e njohim Krishtin?

Fjala e Hyjit është një dhuratë e madhe, sepse është mjeti më i shkëlqyer komunikues, i aftë për të vënë në marrëdhënie dy qenie: në këtë rast marrëdhënia është ajo midis Hyjit dhe njeriut, e vulosur nga kjo dinamikë dialoguese, që favorizon dijen; dhe dija, nga ana tjetër, nxit dashurinë e ndërsjellë.

Për këtë arsye, Koncili II i Vatikanit këshillon: *"Hyjit i cili sbulon i detyrohemi 'dëgjesën e fesë' (Rom 16,26; khr. Rom 1,5; 2 Kor 10,5-6), me të cilën njeriu braktiset në të krejtësisht dhe lirisht duke i dhënë 'nderimin e plotë të intelektit dhe të vullnetit' dhe duke e pranuar vullnetarisht zbulimin që ai bën."* (Dei Verbum, 5).

Dhe nga këtu lind edhe dëshira ime: në të gjithë ata që do të njihen me Shkrimin e shenjtë, falë edhe përdorimit të këtij mjeti të çmuar që po ribotohet sot, u ripërtëriftë dhe u

rrittë gjithnjë e më shumë dhurata e fesë, për t'i mikpritur *"Fjalët erëmira ... të Zotit tonë Jezu Krisht, që është Fjala e Atit, dhe fjalët e Shpirtit Shenjt, që janë shpirt dhe jetë"* (Letër e Shën Françeskut të Asizit drejtuar besimtarëve).

U ruajtshin dhe u meditofshin në zemër këto fjalë, ashtu siç bëri Virgjëra Mari, Nëna e Fjalës bërë njeri (krh. Lk 2,19) dhe u bëfshin shpirti i misionit tonë si besimtarë dhe nxënës të Zotit, që edhe ne të jemi, siç na mëson Shën Jakobi, ndër ata *"që e zbatojnë Fjalën"* dhe që e gjejmë *"lumturinë e tyre në ushtrimin e saj"* (krh. Jak 1, 22-24).

Shkodër, më 22 shkurt 2022
Me rastin e festës së Katedrës së Shën Pjetrit

† Angelo Massafra O.F.M.
Arqipeshkëv Metropolit Shkodër-Pult
President i Konferencës Ipeshkvnore
të Shqipërisë

PARAQITJA

Jeta dhe misioni i të krishterit kërkon një familiaritet me Shkrimin e Shenjtë. Për të përshkruar këtë familiaritet, vetë Bibla përdor një metaforë, duke përdorur foljen "përpij" ose "ha". U referohem tri citimeve nga Bibla. I pari është nga Jeremia (15, 16): "Kur më erdhën fjalët e tua, i përpija, fjala jote për mua u bë gëzim e hare e zemrës sime, sepse u quajta me emrin tënd". I dyti është nga Ezekieli (3, 1-3): "Ai më tha: 'Biri i njeriut, haje ç'të është vënë përpara! Haje këtë rrotull dhe nisu e folu bijve të Izraelit!' ... Unë e hëngra dhe për gojën time qe i ëmbël si mjalti". I treti është nga Zbulesa (10, 8-11): "Zëri që dëgjova nga qielli, foli rishtas me mua e tha: 'Shko e merre librin e hapur ... Merre dhe haje!' ... E mora libërthin nga dora e engjëllit dhe e hëngra..."

Është mirë të reflektojmë mbi këtë metaforë: të hash Fjalën e Zotit (Librin e Shenjtë). Ngrënia është një proces që fillon në momentin kur fusim ushqim në gojë, vazhdon me përçapjen me dhëmbët, dhe mbaron me asimilimin kur ushqimi bëhet pjesë e trupit.

Ashtu ndodh me soditjen e Fjalës së Hyjit: e marrim Fjalën, e "përtypim" vazhdimisht me mendjen dhe me zemrën, që pastaj ta "asimilojmë" në jetën dhe sjelljen tonë. Dhe kjo Fjalë është e aftë të krijojë një marrëdhënie me Krishtin, duke na ftuar të bëhemi nxënës dhe apostuj të tij, ta ndjekim dhe ta shpallim.

Afër fundit të viteve '50 Shkolla Biblike e Domenikanëve në Jerusalem nxori një botim të ri të Biblës, me emër *La Bible de Jerusalem*, me hyrje për çdo liber të Biblës, me notat në fund të çdo faqeje, dhe, në çdo faqe, anash, edhe reference për tekste paralele (domethënë për tekste biblike që kanë të njëjtin mendim ose ngjashmëri të një teksti të caktuar). Por qysh atëherë janë bërë shumë botime të tjera të kësaj *Bible*, gjithmonë duke përmirësuar tekstin dhe notat.

Prandaj ishte një ide shumë e mire që Neo-Katekumenët kanë vendosur të botojnë një kopje tjetër të Biblës së përkthyer nga Monsinjor Simon Filipaj, por me këto tri mundësi, të përkthyer nga Bibla e Jerusalemit, për të thelluar njohjen

tënde të Fjalës së Zotit, që janë hyrja për secilin libër, notat, dhe referencat për tekste paralele.

Prandaj tani ke në dorë një kopje të Shkrimit të Shenjtë që të ofron këto tri mënyra për ta thelluar njohjen tënde të Fjalës së Hyjit. E para është *Hyrja* për çdo liber, që të tregon diçka për formimin e librit, për autorin ose autorët e tij, interpretimin, etj. Notat të ndihmojnë për të kuptuar më mirë domethënien e tekstit (për shembull, pse gruaja e Adamit u quajt "Eva" – shih notën për Zan 3, 19). Ndërsa referencat për tekstet paralele janë një vegël tjetër për të kuptuar edhe më thellësisht domethënien e tekstit.

Jemi shumë mirënjohës Ecjes Neo-Katekumenale që ka ndërmarrë këtë punë të madhe dhe kështu kemi, në gjuhën tonë, një botim të Biblës që na jep më shumë mundësi të bëhemi më familiar me atë Fjalë që duhet ta pranojmë me gëzim si ushqim për jetën tonë. Ju uroj të përfitoni nga kjo "dhuratë".

Mons. George Frendo O.P.

Arqipeshkvi i Tiranë-Durrësi

Ndarja e Biblës hebraike [TM]

Kanoni i Biblës hebraike, i vendosur nga hebrenjtë e Palestinës në fillim të krishterimit, është ruajtur edhe prej hebrenjve modern dhe për BV, nga protestantët. Nuk përmban tjetër përveç librave të shkruar që në fillim origjinal në hebraisht, me përjashtimin pra të librave të shkruar në greqisht dhe të shtesave në greqisht tek Estera dhe Danieli.

Bibla hebraike është e ndarë në tre pjesë, në renditjen që vijon:

I. LIGJI (“*Torah*”/Pesëlibërshi)

1. Zanafilla (*në TM me fjalën e parë e tekstit:* “Në fillim” - *Bërështit*)
2. Dalja (“Emrat”- *Shëmot*)
3. Levitiku (“Thirri”- *Wayiqra*)
4. Numrat (“Në shkretëtirë”- *Bëmidëbar*)
5. Ligji i përtërirë (“Fjalët”- *Dëbarim*)

II. PROFETET (“Nëviim”)

A. *Profetët e mëparshëm*

6. Jozuehu
7. Gjyqtarët
8. Samueli (1 dhe 2 së bashku)
9. Mbretërit (1 dhe 2 së bashku)

B. *Profetët e mëvonshëm*

10. Isaia
11. Jeremia
12. Ezekieli
13. Të «dymbëdhjetë» profetët, *sipas renditjes së Vulgatës*: Ozeja, Joeli, Amosi, Abdia, Jona, Mikeja, Nahumi, Habakuku, Sofonia, Agjeu, Zakaria, Malakia.

III. SHKRIMET (“Këtuvim” ose “Hagjiografë”)

14. Psalmet (*ose Lavdet*)
15. Jobi
16. Fjalët e urta
17. Ruta
18. Kënga e Këngëve
19. Kishtari (Qoelet)
20. Vajtimet
21. Estera
22. Danieli
23. Esdra - Nehemia
24. Kronika

Bibla hebraike përbëhet pra prej njëzet e katër librave. Pesë librat Rt, Kk, Ksh, Vaj dhe Est janë caktuar edhe me emrin e «pesë rrotujve»; janë lexuar me rastin e festave hebraike.

Ndarja e Biblës greke [LXX]

Bibla greke e të Shtatëdhjetës ("*Septuaginta*", LXX), e caktuar për hebrenjtë e diasporës, përfshin, në një renditje që ndryshon sipas dorëshkrimeve dhe botimeve:

1. Librat e Biblës hebraike të përkthyera në greqisht, me ndryshime, lëshime dhe shtesa, (të rëndësishme në librat e Esteres dhe Danjelit).

2. Disa libra që nuk i përkasin Biblës hebraike (shumë prej të cilëve mbi të gjitha reflektojnë një tekst hebraisht origjinal ose aramaisht) dhe që kanë hyrë në kanonin e krishterë («deuterokanonikë»); Kisha katolike dhe ortodokse i konsideron si të frymëzuar si ata të Biblës hebraike. Në listën që vijon janë treguar prej shkronjave *korsive* dhe një *.

3. Disa libra, që edhe pse të përdorur nganjëherë nga Etërit dhe nga shkrimtarët e hershem kishtarë, nuk kanë qenë pranuar nga Kisha e krishterë (veprat «apokrife»). Në listën që vijon kanë qenë vendosur ndër thonjëza *katrore* ([ ]).

Nëse përjashtohen këto libra apokrifë, lista e Biblës greke është identike (qoftë edhe në një renditje të ndryshme) nga BV e pranuar nga Kisha.

Po japim në vazhdim listën e librave të Biblës greke të Shtatëdhjetave asht siç gjendet në botimin e Rahlfs.

I. LEGJISLACIONI DHE HISTORIA

Zanafilla
Dalja
Levitiku
Numrat
Ligji i përtërirë
Jozuehu
Gjyqtarët
Ruta
Katër «librat e Mbretërive», (I dhe II = Samueli; III dhe IV = Mbretërve)
Paralipomeni, I dhe II (= Kronikat)
[Esdra I] (*apokrif*)
Esdra II (= Esdra dhe Nehemija)
Estera, *me copëzime të pranishme vetëm në tekstin grek*
*Judita**
*Tobia**
Makabenjtë I dhe II* [plus III dhe IV = apokrifë]

II. POETË DHE PROFETË

Psalme
[Odët]
Fjalët e urta të Salomonit
Kishtari (Kohelet)
Kënga e Këngëve
Jobi
*Urtia e Salomonit** (Libri i Urtisë)
*Kishtari** («Urtia e Ben Sirës ose Siracidit»)
[Psalmet e Salomonit]
Dymbëdhjetë profetët e vegjël («Dodekaprofeton»), në rënditjen që vijon: Oseja, Amosi, Mikeja, Joeli, Abdija, Jona, Naumi, Habakuku, Sofonia, Agjeu, Zakaria, Malakija.
Izaia
Jeremia
*Baruku** (= Baruku 1–5)
Vajtimet
*Letra e Jeremisë** (= Baruku 6)
Ezekieli
*Suzana** (Danieli 13)
Danjeli 1–12 (*3,24-90**: *i pranishëm vetëm tek teksti grek*)
*Beli dhe dragoi** (= Danieli 14)

Paralajmërime

Përkthimi. Përkthimi i *Biblës së Jerusalemit* (BJ), është bërë nga tekstet origjinale: hebraisht, aramaisht dhe greqisht. Besëlidhja e Vjetër (BV), është e përkthyer nga teksti masoretik (TM), pra teksti hebraik i vendosur në shek. VIII – IX pas Kr. prej mësuesve hebrenj, që nuk e kanë saktësuar qoftë shkrimin e dorës, po ashtu edhe shqiptimin. Ky është edhe teksti i paraqitur prej pjesës më të madhe të dorëshkrimeve. Kur TM paraqiste vështirësi të pakapërcyeshme, i është drejtuar dorëshkrimeve të tjera hebraike (p.sh. dshk. të Kumranit) ose versioneve të hershme, kryesisht atyre greke, siriane dhe latine; në këto raste korrigjimet shënohen gjithmonë në shënime. Për librat grekë të BV («Deuterokanonikët») si dhe për Besëlidhjen e Re (BR), përdoret teksti i vendosur në epokën moderne përmes një pune kritike mbi dëshmitarët fillestarë ose kode dorëshkrimesh të traditës si me ndihmën e versioneve të hershme. Kur tradita e dorëshkrimeve ofron forma të ndryshme për të njëjtin tekst, zgjidhet versioni «më i sigurtë», por duke treguar në shënime variantin ose variantet më interesante.

Për BV, numërimi i kapitujve si dhe i rreshtave/vargjeve ndjek gjithmonë hebraishten. Për Psalmet, jepet numërimi i TM, por edhe (ndër thonjëza) ai i Vulgatës. Edhe për libra të tjerë, tregohet edhe numërimi i Vulgatës, nëse ndryshon nga ai hebraik. Për rastet e veçanta, si shtesat greke te libri i Esteres ose i Danjelit, të shikohen paraqitjet dhe shënimet e librave në fjalë.

Transkriptimi i emrave ka qenë standardizuar në mënyrë që në përgjithësi ato t'i përputhen sa më shumë formës dhe shqiptimit që këto emra kanë në hebraisht ose në greqisht, por duke shmangur shenjat grafike të veçanta ose tepër teknike. Ndërsa, si për hebraishten ashtu edhe për greqishten, vetë emrat që kanë hyrë në përdorimin aktual ruhen në formën tashmë tradicionale, kështu p.sh. do të gjendet Samari dhe jo Shomron, Gjoni dhe jo Ioannes etj.

Emrat e matjes hebreje (peshë, kapacitet, volum etj.) jepen me emra ekuivalentë (të llogaritur edhe prej masave të hershme lokale) si dhe nga e njëjta rënditje madhësie.

[Masa gjatësisë: Kuti (*Ama*) = 45 cm; Pëllëmbë/ katër gishta (*Tofah*) = 7,5 cm; Gisht (*Ecba*) = 1,8 cm.

Masa peshës: për lëndë të thatë: *Homer*: = 450 lt; *Efa* (masë): 45 lt; *Seah*: 15 lt.; për lëngje: *Kor* = 450 lt; *Bat* = 45 lt; *Hin* = 7,5 lt.

Pesha: Talent (*Kikar*) = 34 kg; Minë (*Mané*) = 571 gr.; *Shekel* = 11 gr.

Monedha: para Darius-it: drahma arit; pas Darius-it: shekel babilonas (8,41 gr.); shekel argjendi (5,60 gr.);

përiudha greko-romake: drahma = denari; sesterc (= 4 aspër); aspër (asse/ assarius) = 327 gr. bronzit].

Shënime të kritikës tekstuale. Një rëndësi të veçantë kanë shënimet kritike tekstuale, këto shënime synojnë të rikthejnë tekstin biblik origjinal. Në përgjithësi është ushtruar kujdes për të raportuar të gjitha korrigjimet e bëra në *textus receptus*, vetëm nëse nuk është fjala për korrigjime vetëm gramatikore relative në shqiptim të TM, për të cilat do të duhet t'i drejtohemi botimit të BJ në vëllime të ndara.

Kur bëhet një korrigjim jo në bazë të një apo disa versioneve të hershme, por thjesht për hamendje, zakonisht përmendet termi hebraik ose grek ashtu siç gjendet në «*textus receptus*» dhe pastaj, edhe në formën në të cilën e supozon hamendja. Transliterimi nga hebraishtja është thjeshtësuar: në përgjithësi kufizohet të japë tingullin e fjalës. Duhet vërejtur se *g* në transliterimet e hebraishtes ka gjithmonë një tingull të fortë dhe *h* është gjithmonë e frymëzuar.

[Në hyrjet dhe në shënimet, kur BJ përdor emrin hyjnor "Yahvé" ne kemi vendosur JHWH (krh. Dal 3,13-15+)].

Shënimet shpesh plotësohen anasjelltas. Shenja + (në vetë shënimin ose në anën e faqes) përcjell te citimet e tjera biblike në të cilat lexuesi do të gjejë shpjegimet e nevojshme për të kuptuar pjesën që e ka parasysh, ose të një sërë referencash anësore konvergjente po mbi të njëjtën temë. Në veçanti kjo shenjë i dërgon shënimeve sintetike (ose «shënime kyçe») që japin ose shpjegimin e një fjale teknike që shpesh gjendet në Bibël, ose një dukje mbi përmbajtjen dhe zhvillimin e një nocioni ose një temë të rëndësishme në historinë e shëlbimit. Për shembull, për «Mbetjen/Tepricën», shiko shënimin te Iz 4,3; për «Biri njeriut», shiko shënimin te Mt 8,20 që nëpërmjet tregimit + të çon te Dan 7,13.

Shpjegimet e përgjithshme, që i përkasin një libri të tërë ose një grupi librash, jepen në «Hyrje», pra duhet që të lexohen përpara, nëse duhet të kuptohen shënimet.

Në fund të vëllimit gjenden: «*Tabela kronologjike në sintezë*» (një përmbledhje e ngjarjeve historike) edhe disa «*Hartat gjeografike*» (që u morën nga *Atlas biblik*, botuar nga Shoqëria biblike).

Referenca anësore. Referencat anësore ndihmojnë për të kuptuar tekstin në disa mënyra të ndryshme, sipas shenjave që e shoqërojnë:

1. Kur një libër në Bibël citon një pjesë të një libri tjetër biblik, fjalët e cituara fj.fj. janë në kursiv dhe referenca që gjendet në anë tregon vendin nga i cili janë marrë ato fjalë.

2. Kur dy pasazhet biblike janë të bashkuara mes tyre nga një lidhje letrare (qoftë nëse njëri është «burim» i tjetrit ose të dy kanë një burim të përbashkët), kalohen te njëri-tjetri me një referencë anësore, e cila është paraprirë nga shenja = nëse të dy pasazhet i përkasin po të njëjtit libër («xhamadan»); nga shenja ‖ nëse të dy pasazhet i përkasin dy librave të ndryshëm («paralelë»).

3. Nëse një pjesë biblike do të citohet ose do të përdoret në një libër që do të vijë më pas, e mbi të gjitha kur një pjesë i BV citohet në BR, jepet referenca ndaj këtij të fundit, e paraprirë nga shenja // ose = në anë të tekstit.

4. Referenca e thjeshtë anësorë e shkruar me shkronja normale dhe pa asnjë shenjë që e paraprin, tregon një tekst që është i dobishëm për krahasim. Një referencë e ndjekur nga shkronja "v" ose "vv" shënon që duhet të kemi parasysh edhe rreshtin (pra vargun) ose rreshtat në vijim. Shkronja "p" tregon se bëhet fjalë për një paralele. Në shkrimet që janë pothuajse paralele, në veçanti në Ungjijtë sinoptikë, jepen referencat e nevojshme vetëm në librin e parë, duke ndjekur rendin kanonik. Kështu shumë shënime që i përkasin si Mk ashtu edhe Lk gjenden vetëm në anën e Mt.

Bashkëpunëtorët. Përsa i përket paraqitjeve, komenteve dhe shënimeve, ky botim varet plotësisht nga BJ (Paris, 2000), që ka përpunuar dhe azhurnuar botimet e mëparshme falë studimeve të fundit. Ky botim ka qenë përpunuar duke u nisur prej dy botimeve të mëparshëm (1955 dhe 1973). Tashmë botimi i parë i BJ ishte fryt i një ekipi që përfshinte ekzegjetet më të talentuar të Francës:

† F.M. Abel, op (Joz Mak), † P. Auvray, orat. (Fu Sir Ez), A. Barucq, sdb (Jud Est), † P. Benoit, op (Mt Fil Flm Kol Ef), † M.-E. Boismard, op (Zb), † F. M. Braun, op (1/2/3 Gjn); H. Cazelles, pss (Lev Num Lp Kro), † B. Couroyer, op (Dal), † L.M Dewailly, op (1/2 Sel), † P. Dornier pss (1/2 Tim, Tt), † H. Duesberg, osb (Fu Sir), † J. Dupont, osb (Vap), † A. Feuillet, pss (Zan) , † A. Gélin, pss (Esd Neh Jer Vaj Bar Agj Zak Mik), † J. Gélineau, sj (Ps) , † A. George, sm (Mik Sof Nah), † J. Huby, sj (Mk), † C. Larcher, op (Jb), † (Jak Jud Pjt), † S. Lyonnet, sj (Rom Gal), † P. De Menasce, op (Dan), † D. Mollat, sj (Gjn), † E. Osty, pss (Am Oz Ur Lk Kor), † R. Pautrel, sj (Tob Ksh), B. Rigaux, ofm (Ef), † A. Robert, pss (Kk), † R. Schwab (Ps), † C. Spicq, op (Heb), † J. Steinmann (Iz), † R. Tournay, op (Ps), † J. Trinquet, pss (Ab Abd Jl), † R. de Vaux, op (Jer Sam Mbr), † A. Vincent (Gjq Rt).

Nisma e punës si dhe koordinimi varet nga † Th. G. Chifflot, op.

Hyrjet dhe shënimet kanë qenë plotësuar dhe rishikuar nga bashkëpunimi i disa përkthyesëve, kryesuar nga një komitet i rishikimit, që përfshinte, për botimin e parë të rishikuar, † R. de Vaux, † P. Benoit, D. Barrios-Auscher, † L.M. Dewailly, † R. Tournay, † M.-E. Boismard me bashkëpunimin e P. Auvray, † P.-E. Bonnard, † F. Dreyfus, † R. Feuillet dhe † J. Starcy.

Komiteti i rishikimit të botimit aktual ishte i përbërë nga J.- M. de Tarragon, op, J. Taylor, sm, D. Barrios-Auscher, me bashkëpunimin e J.-N. Aletti, sj, M.-E. Boismard, op, J. Briend, L. Devillers, op, P. Garuti, op, M. Gilbert, sj, J. Loza, op, J. Murphy-O'Connor, op, † R. Tournay, op, B. Viviano, op.

Adaptimi në gjuhën shqipe. Nga ana metodologjike, ndjekim botimin italian *La Bibbia di Gerusalemme* (EDB, 2008); teksti biblik (përveç disa ndryshimeve, krh. f. xv) është ai i përdorur zakonisht në Kishën katolike, d.m.th. versioni i dom Simon Filipajt (Drita, 1994), bazuar sidomos mbi Vulgatën e re (*Neovulg.*). Ndërsa, aparati kritik (d.m.th. hyrjet, shënimet, referencat anësore) merret nga *La Bible de Jérusalem* (Cerf, 2000). Kjo mundëson një studim më të thellë të Shkrimit nëpërmjet "*lectio*" ose "*scrutatio*" duke kaluar nga një rresht tek tjetri. Bibla interpretohet nga vetë Bibla: «*Scriptura sui ipsius interpres*». Përdorimi i kllapave katërore [ ] tregon se bëhet fjalë për një shtesë që nuk gjendet në tekstin në frëngjisht.

Përkthimi në shqip varet nga nisma e Ecjes Neokatekumenale në Shqipëri, nën udhëheqjen e zot. Silverio Cartolano-s.

Ky botim është rezultat i viteve punë të shumë bashkëpunëtorëve të cilët s'mund të përmenden të gjithë. Secili prej tyre pastë mirënjohjen tonë dhe shpërblimin e Zotit. Le të kujtohen këtu, të paktën, Angelina Mattera, mr Violeta Tushaj dhe bashkësia shqiptare e Motrave të Vogla të Familjës së Shenjtë.

Recensioni u realizua nga mr Odette Marquet, Angjelina Gjoka, dom Simo Luliq dhe dom Simon Filipaj jr.

Page-making mga dom Leonardo Krakan dhe Francesco Garzillo.

Puna në përgjithësi u drejtua dhe u koordinua nga dom C. Lorenzo Rossetti.

Lezhë, 6 janar 2022, Festa e Dëftimit të Zotit].

Ky libër nuk ka asnjë qëllim fitimprurës.

Botimi është fryt i bamirësisë dhe ka vetëm një qëllim ungjillëzues.

Falenderohen të gjitë bamirësit që e kanë bërë të mundur këtë botim.

Librat biblikë me shkurtime

Zanafila	Zan
Dajla	Dal
Levitiku	Lev
Numrat	Nr
Ligji i përterirë	Lp
Jozuehu	Joz
Gjyqtarët	Gjq
Ruta	Rt
1 Samuelit	1Sam
2 Samuelit	2Sam
1 Mbrëtërve	1Mbr
2 Mbrëtërve	2Mbr
1 Kronikave	1Kro
2 Kronikave	2Kro
Esdra	Esd
Nehemia	Neh
Tobia	Tob
Judita	Jt
Estera	Es
1 Makabenjtë	1Mak
2 Makabenjtë	2Mak
Jobi	Jb
Psalmet	Ps
Fjalët e urta	Fu
Kishtari	Ksh
Kënga e Këngëve	Kk
Libri i Urtisë	Ur
Siracidi	Sir
Isaia	Is
Jeremia	Jer
Vajtimet	Vaj
Baruku	Bar
Ezekieli	Ez
Danieli	Dan
Ozeja	Oz
Joeli	Jl
Amosi	Am
Abdia	Ab
Jona	Jon
Mikeja	Mik
Nahumi	Nah
Habakuku	Hab
Sofonia	Sof
Agjeu	Agj
Zakaria	Zak
Malakia	Mal
Mateu	Mt
Marku	Mk
Luka	Lk
Gjoni	Gjn
Veprat e Apostujve	Vap
Romakëve	Rom
1 Korintianëve	1Kor
2 Korintiavëve	2Kor
Galatasve	Gal
Efesianëve	Ef
Filipianëve	Fil
Kolosianëve	Kol
1 Selanikasve	1Sel
2 Selanikasve	2Sel
1 Timoteut	1Tim
2 Timoteut	2Tim
Titit	Tit
Filemonit	Flm
Hebrenjve	Heb
Jakobit	Jak
1 Pjetrit	1Pjt
2 Pjetrit	2Pjt
1 Gjonit	1Gjn
2 Gjonit	2Gjn
3 Gjonit	3Gjn
Juda	Jd
Zbulesa	Zb

Tregues biblik alfabetik

Ab	Abdia	2243	Nah	Nahum	2269
Agj	Agjeu	2297	Neh	Nehemia	897
Am	Amos	2219	Nr	Numrave	261
Bar	Baruku	2019	Oz	Ozea	2177
Dal	Dajla	123	Ps	Psalmët	1211
Dan	Danieli	2133	Rom	Romakëve	2733
Ef	Efesianëve	2841	Rt	Ruta	515
Es	Ester	981	Sir	Siracidi	1565
Esd	Esdrës	877	Sof	Sofonia	2287
Ez	Ezekieli	2033	Tit	Titit	2901
Fil	Filipianëve	2853	Tob	Tobia	933
Flm	Filemonit	2905	Ur	Urtia	1509
Fu	Fjalët e urta	1403	Vaj	Vajtimet	2003
Gal	Galatasve	2829	Vap	Veprat e Apostujve	2637
Gjn	Gjoni	2565	Zak	Zakarisë	2301
Gjq	Gjyqtarët	463	Zan	Zanafila	21
Hab	Habakuku	2277	Zb	Zbulesa	2995
Heb	Hebrenjve	2911			
Is	Isaisë	1725	1Gjn	1 Gjonit	2973
Jak	Jakobi	2947	1Kor	1 Korintianëve	2775
Jb	Jobi	1123	1Kro	1 Kronikave	761
Jd	Juda	2987	1Mak	1 Makabenjve	1009
Jer	Jeremia	1877	1Mbr	1 Mbrëtërve	637
Jl	Joeli	2207	1Pjt	1 Pjetrit	2955
Jon	Jona	2247	1Sam	1 Samuelit	523
Joz	Jozuehu	415	1Sel	1 Selanikasve	2873
Jt	Judita	957	1Tim	1 Timoteut	2885
Kk	Kënga e Këngëve	1487	2Gjn	2 Gjonit	2983
Kol	Kolosianëve	2863	2Kor	2 Korintianëve	2809
Ksh	Kishtari	1463	2Kro	2 Kronikave	813
Lev	Levitiku	207	2Mak	2 Makabenjtë	1069
Lk	Luka	2479	2Mbr	2 Mbrëtërve	695
Lp	Ligji i Përterirë	333	2Pjt	2 Pjetrit	2967
Mal	Malakia	2323	2Sam	2 Samuelit	585
Mik	Mikea	2251	2Sel	2 Selanikasve	2881
Mk	Marku	2437	2Tim	2 Timoteut	2895
Mt	Mateu	2351	3Gjn	3 Gjonit	2985

Shkurtime të tjera

Aq	tekst grek i Akuilës
aram	tekst në gjuhen aramaikë
BF	Bibla e përktyer nga dom S. Filipaj
BJ	Bibla e Jerusalemit (në frënghisht)
BR	Besëlidhja e Re
BV	Besëlidhja e Vjetër
dshk.	dorëshkrim (ose dorëshkrimet)
fj.fj.	fjalë për fjalë
gr.	(dorëshkrim) grek
gr.luc.	rishikim grek i Lucianit
greq.	tekst në greqisht
hamend.	me hamendje
hebr.	tekst në hebrajsht
k/kk	kapitull/kapituj
ketib	tekst hebre i BV i shkruar (vetëm me bashkëtingëllore)
Kr.	Krishtit
krh.	krahaso / të krahasohet
lat.	(dorëshkrim) latin
LXX	*Septuaginta*, përkthimi grek i BV i të Shtatëdhjetës
Neovulg.	*Nova Vulgata* (përkthimi modern në latinisht)
p	rresht paralel
qere	tekst i shqiptuar nga masoretët (me shqiptim)
rr	rreshti ose vargu biblik (ose rreshtat)
sam.	Pesëlibershi samaritan
sir.	versioni sirian
siro-es.	leximi siro-eksaplar
TM	Teksti masoretik (në hebraisht)
v/vv	vazhdueshëm/ vazhdueshme
var.	variante (një lexim i ndryshëm në kodikët)
Vet.lat.	*Vetus latina*
Vulg.	*Vulgata*: përkthimi në latinisht i Sh. Hieronimit
+	tregon një pjesë me një shënim të rëndëshishëm ose një sër referencave

Ndryshime nga përkthimi i dom Simon Filipajt

Për të lehtësuar kuptimin ose për të qenë më besnikë ndaj tekstit origjinal, ndonjëherë kemi modifikuar pak përkthimin e BF. Kështu: "djall" –› "Satan" (krh. Mt 4,10; 12,26; 16,23 e p.; Gjn 13,27); "mbathurat" –› "sandalet" (krh. Mt 3,11 e p.; Lk 10,4; 22,35). Orat: ora tre –› ora nëntë [mëngjesit]; ora gjashtë –› mesditë; ora shtatë –› ora një pasdite; ora nëntë –› ora tre pasdite; ora dhjetë –› ora katër pasdite (krh. Mt 20,3.5; 27,45-46 e p.; Gjn 1,39; 4,6.52; 19,14; Vap 2,15; 3,1; 10,3.30).

Në Gjn, "menein" përkthehet "qëndroj" (Gjn 15,4-7), "parakletos" "ngushëllues" (Gjn 14,16 e p.) e "sarks" "mish" (Gjn 1,14; 6,51-56.63; 17,3).

Ja disa ndryshime të tjera:

Mt 5,2	mori fjalën dhe i mësoi –› hapi gojën dhe i mësonte
Mt 5,10	sepse bëjnë çka Hyi kërkon –› për punë drejtësie
Mt 5,40	mallotën –› mantelin
Mt 11,12	depërton me vështirësi –› pëson dhunën
Mt 12,18	fenë e vërtetë –› gjyqin e drejtë
Mt 18,15	e shpëtove vëllanë tënd –› e fitove vëllanë tënd
Mt 18,21	nëse vëllai im gabon ndaj meje, sa herë duhet ta fal? –› sa herë do të mëkatojë vëllai im kundër meje dhe unë do ta falë?
Mk 9,7	djali i Dishirit –› Biri im i dashur
Mk 10,21	e shikoi ëmbël, i pëlqeu –› duke i ngulur sytë e deshi
Mk 14,36	gotë –› kelk
Mk 16,15	të gjithë njerëzve –› të gjithë krijimit
Lk 1,76	djalosh –› foshnjë
Lk 4,23	për fjalët e bukura –› për fjalët e hirit
Lk 6,29	pallton –› mantelin
Lk 6,32.33.34	çfarë merite të veçantë pritni? –› çfarë falenderimi ju takon?
Lk 7,16	e pa –› e ka vizituar
Lk 14,15	marrë pjesë në gostinë e Mbretërisë së –› hajë bukë në Mbretërinë e
Lk 15,12	ndau pasurinë –› ndau të mirat
Lk 15,17	i erdhën mendtë dhe thoshte –› shkoi në vetvetën dhe tha
Lk 15,30	pasurinë tënde –› të mirën tënde
Lk 17,10	shërbëtorë të pavlefshëm –› vetëm shërbëtorë jo të domosdoshëm
Lk 18,3.5.6	Më mbro prej –› Ma jep të drejtën ndaj; do ta mbroj –› do t'ia jap të drejtën; do t'i mbrojë të zgjedhurit –› do t'ua japë të drejtën të zgjedhurve

Lk 19,5	So do të vij të rri –› Sot duhet të qëndrojë
Gjn 1,18	Biri i vetëm – që është Hyj, një natyrë me Atin, –› i Njëlindur Hyj, që gjendet në gjirin e Atit,
Gjn 3,21	ai që vë në zbatim –› ai që kryen; siç thotë Hyji –› në Hyjin
Gjn 2,11	mrekullia e parë –› fillimi i shenjave
Gjn 4,10	dije çka të dhuron Hyji –› dije dhuratën e Hyjit
Gjn 11,35	Jezusit i ngufi vaji –› Jezusi qau me lot
Gjn 16,12	s'mund t'i kuptoni –› s'mund t'i mbani
Gjn 16,13	udhëzojë ta njhni tërë të Vërtetën –› udhëheq kah gjithë e Vërteta
Gjn 17,2	mbi çdo njeri –› mbi çdo mish
Gjn 20,13	moj burrneshë? –› o grua?
Gjn 20,15	moj fisnike? –› o grua?
Gjn 20,17	u ngarrit me mua –› mos më prek
Gjn 21,16	kulloti –› ruaj
Vap 4,32	Në bashkësinë e besimtarëve mbretëronte një përkim i plotë –› Turma e besimtarëve kishte një zemër dhe një shpirt të vetëm
Vap 7,60	ndërroi jetë –› ra në gjumë
Rom 1,4	me anë të Shpirtit Shenjt –› me anë të Shpirtit të shenjtërisë
Rom 8,10	i vdekur për shkak të mëkatit, e Shpirti është jetë për shkak të drejtësisë –› i vdekur ndaj mëkatit, e Shpirti është jetë ndaj drejtësisë
1Kor 15,23	në Ditën e Gjyqit –› në Ditën e Ardhjës së tij
Gal 4,4	erdhi koha e caktuar –› erdhi plotësia e kohës
1Pj 1,22	duke e pasë dëgjuar të vërtetën –› në dëgjesën e të së vërtetës
1Gjn 3,1	bjitë –› fëmijët

TEMA BIBLIKE TË RËNDËSISHME TË TRAJTUARA NË SHËNIMET

Ardhja (e Krishtit): krh. Paruzia.
Atë: (emri i Hyjit) Dal 3,14; Gjn 17,6.
Besëlidhja: (e vjetër): Zan 15,1.17; 17,1; Dal 19,1; 20,22; (e re): Jer 31,31; Is 53,3; Ez 36,27; Mt 26,28; Heb 9,15.
Bir/Bijësia: Zan 48,12; Mt 4,3; Gal 4,5.
Bashkimi (*koinonía*): 1Kor 1,9; 10,17; 1Gjn 1,1.
Banimi hyjnor: Dal 25,8.10.17; Lp 4,7; Ur 9,8; Gjn 1,14; 14,23; 2Kor 5,8.
Bindja/ Dëgjesa: Ur 6,18; Sir 2,15v; Rom 1,5; 13,1; 1Pjt 2,13.
Buka: Dal 25,23; Mt 14,13; Gjn 6,22.
Dashuria (*Agape*): Dal 34,6; Lev 19,18; Lp 6,5; Is 54,8; Gjn 13,1.34; 1Kor 13,1; 1Gjn 4,8.
Demoni/djalli: Mt 4,1; 8,29; Gjn 13,2; 1Kor 2,6; Ef 3,10; 6,12; 1Gjn 3,18; Zb 12,3.
Drejtësia: Mi 6,5; Is 1,26; 41,2; 45,8; Rom 1,1617; 4,25.
Feja / Besimi: Zan 12,1; 15,6; 22,1; Sir 44,20; Mt 8,10; Gjn 3,12; 10,26; Rom 1,5.16; Heb 6,1; Jak 2,14.22.
Fjala: Lp 8,3; Sir 42,15; Gjn 1,1; 5,39; 1Sel 2,13.
Frika/ Druajtja: Dal 20,20; Lp 6,2; Fu 1,7; Lk 1,12; 1Gjn 4,18.
Gëzimi: Lk 1,14; Gjn 8,56; Vap 2,46; Fil 1,4.
Gruaja: Fu 31,10; Zb 12,1.
Gjykimi (përfundimtar): Ps 75,1; Is 5,16; Mat 25; Gjn 5,22; Rom 2,6.
Hiri: Dal 33,12-13; Lk 1,28.30; Gjn 1,14; Rm 3,23-24.
Hyji/Perëndia: [monoteizmi] Is 40,20; 41,21; 42,8 (krh. f. 1690v).
Jeta e pasosur (e amshuar): Gjn 14,6; Vap 3,15; 13,48.
Jezu Krishti: (krh. Shpëtimtar) Dal 30,22; Ps 20,7; Lk 2,26; [Biri i Hyjit - Zotëria] Mt 4,3; 16,14; Mk 1,14; Gjn 5,39; 6,35.69; 8,12; Vap 2,21; 3,13; ; Fil 2,7.11.
E Keqja: krh. Mëkati, Vuajtje.
Kisha: Mt 16,18; Gjn 3,29; Vap 2,41; 5,11; 7,38; 1Kor 12,12.
Krijimi: Zan 1,1; [i ri]: Is 11,6; Rom 8,9; 2Kor 5,17.
Kthimi: Ez 18,21; Jl 1,14; Mt 3,2; Vap 3,19.
Kryqi: Gjn 12,32; Kol 1,24; Heb 7,27.
Kenosis (përulje hyjnore): Fil 2,6-7.
Kerygma: Vap 2,22.23.33.36.38.
Koha: [e Krishtit] Rom 3,26; Gal 4,4; 2Kor 6,2; [e paganëve] Lk 21,24.
Lavdia: Dal 24,16; Nr 14,21; Gjn 1,14; 17,5; Vap 6,15; 1Kor 2,8.
Liria: Rom 6,15; 1Kor 6,12; Gal 5,1.
Ligji: Lp 4,5; 8,3; Mi 3,11; Sir 35,1; Mt 5,11; 11,28; Rom 7,7; Gal 2,19; 3,24.
Lumturia: Ur 4,7; Kk 1,7; Oz 2,20; Is 11,6.
Lutja: Mt 6,5; 14,23; Rom 8,27; Jak 1,5; 5,3.
Mbretëria e Hyjit: Is 52,7; Dan 2,28; Mt 3,2; 4,17.
Maria: Is 7,14; Oz 1,2; Mi 5,2; Fu 8,22; Zb 12,1.
Martesa: Tob 6,12; Mt 19,9; 1Kor 7,1.4.
Mëkati (fillestar etj.): Zan 3,16; Nr 22,34; 2Sam 12,14; Koh 5,5; Rom 5,12.
Misioni: Mt 28,18; Gjn 4,34; Vap 1,8, 22,1; Rom 1,1.

Misteri: Ps 25,14; Dan 2,18; Mt 11,25; Rom 16,25; Ef 3,5; Kol 2,3.
Ndërgjegjja: 1Kor 4,4.
Ngjallja/ Ringjallja: Ps 16,10; 49,16; Job 19,25; Ez 37,10; 2Mak 7,9; Mt 25,32; 27,53; 28,10; Gjn 11; Vap 2,36; 4,1; 10,42; 17,31; Rom 1,4; 8,11; 1Kor 15,1; 2Kor 5,8; Fil 3,11; Zb 20,4.
Njeriu: Rom 7,22; Ef 2,15; Kol 3,10.
Ngjitje në Qiell: Lk 9,51.
Njohja: Zan 2,7; Gjn 1,48; Rom 1,1; 1Tim 6,20; 1Gjn 3,20.
Pagëzimi: Mt 3,6.11.15; 10,38; 28,19; Vap 1,5; Rom 6,4.
Paqja: Is 11,6; Oz 2,20; Mt 10,12; Ef 2,14.
Pastërtia: Lev 11,1; Mt 15,10; Gjn 13,10; Vap 10,15; 15,20.
Paruzia: Mt 24,3; 1Kor 15,23; 1Sel 5,1; Zb 22,17.
Profecia: Lp 18,18.21; Vap 11,27; Zb 13,11.
Pushteti: Mt 26,64; 28,18; Gjn 3,35; Vap 1,8.
Shpirti Shenjt: Ur 7,22; Is 11,2; Ez 36,27; Lk 4,1; Gjn 1,33; 14,16.26. Rom 5,5; 1Kor 12,1.
Shpirti i njeriut: [*pneuma*] Rom 1,9; 7,25; 1Sel 5,23; [*psykhê*] Zan 2,7; Ps 6,5; Ur 3,4; Mt 16,25; 1Kor 15,44.
Shëlbimi / Shpëtim/Shpëtimtar: [koha e sh.] Vap 1,7; Rom 3,26 ; 1Tim 1,1.
Shenja: 1Sam 14,10; Mt 12,38; Lk 11,29; Gjn 2,11.
Shenjtëria / Shenjtërimi: Dal 19,6.12; 33,20; Lev 17,1; Is 6,3; Mk 1,24; Gjn 6,69; 1Kor 1,8.
Shpresa: Rom 5,2.
Tempulli: 1Mbr 6,2; Jer 7,1; Ez 40,48; Ps 46,2; Lk 2,2; Gjn 2,20; Zb 11,1.19.
Tradita: Sir 8,8-9; Mt 15,2; 1Sel 2,13; 2Sel 2,15; 2Tim 2,2.
Trinia: Mat 28,192Kor 13,13; 2Sel 2,13.
Trupi: Rom 7,24; 1Kor 15,44; 1Sel 5,23; (i Krishtit): Lk 24,16; Hjn 2,21; 1Kor 12,12; (i krishterit): 1Kor 6,19; Fil 1,20.
Ungjilli / Lajmi i mirë: Mt 4,23; Mk 1,1; Vap 5,42; Gal 1,6-7.
Urtia: Fu 8,22; Ur 7,22; Gjn 6,35; Rom 16,27 (krh. Shpirti).
Varfëria: Sof 2,3; Mt 5,3; Lk 12,33; Vap 4,32.
Vdekja: Ur 1,13; 2,24; Rom 5,12; 2Kor 5,8; Fil 1,20.23; Zb 20,8.
Vëllazëri / Vëllazëri: Flm 16.
E Vërteta: Gjn 1,14; 8,32; 14,6; 1Gjn 3,19.
Veprat (e mira): Mt 25,36; 26,10; Jak 2,14.
Vetëpërmbajtja / Përkormëria: Mt 24,42.
Virtyti: Ur 8,7; 1Kor 13,13; Fil 4,9.
Vuajtja: Job 42,8; Kol 1,24.
Zbritja në ferr: Mt 27,53; 1Pjt 3,19.
Zgjedhja: Lp 7,6; Am 3,2; Mk 3,14; Gjn 15,16.
Zot / Zotëri: Vap 2,21.36; Fil 2,11.

PESËLIBËRSHI

Emra, ndarje dhe përmbajtje. *Pesë librat e parë të Biblës përbëjnë një tërësi librash të cilën Hebrenjtë e quajnë «Ligj», Torah. Dëshmia e parë e tillë gjendet në hyrjen e librit të Siracidit; emri i përgjithshëm ishte i zakonshëm në fillim të epokës sonë, në BR (Mt 5,17; Lk 10,26; krh. Lk 24,44). Duhet të jetë e qartë se termi «Ligj» nuk përdoret vetëm për pjesën ligjore, siç tregon edhe përdorimi i kësaj fjale në BR (krh. Mk 12,26; Lk 20,37).*

Kujdesi për të pasur kopje të përdorshme të këtij libri tërësisht të madh bëri që teksti i tij të ndahej në pesë libra me gjatësi gati të njëjtë. Nga kjo erdhi edhe emri që iu dha në mjediset e gjuhës greke: he pentateuchos (i nënkuptuar si biblos), «libri në pesë vëllime», që qe përkthyer në latinisht [liber] Pentateuchus, nga ku vjen edhe emri në shqip Pesëlibërshi. Hebrenjtë greqishtfolës e quajtën edhe «pesë të pestit e Ligjit».

Kjo ndarje në pesë libra është vërtetuar përpara epokës sonë, nga përkthimi grek i LXX. Këta përkthyes – dhe përdorimi i tyre i është caktuar edhe Kishës – i emëronin vëllimet sipas përmbajtjeve të tyre: Zanafilla (që fillon me prejardhjen e botës), Dalja (që fillon me daljen nga Egjipti), Levitiku (që përmban ligjin e priftërinjve të fisit të Levit), Numrat (për shkak të regjistrimit të popullit, kapitujt 1–4), Ligji i përtërirë (i quajtur «ligji i dytë», në saje të një interpretimi grek të Lp 17,18). Porse Hebrenjtë e emërtonin, dhe ende e emërtojnë, çdo libër me fjalën e parë të tekstit hebraik, ose me fjalën e parë më të rëndësishme të tij: Bërëshit, «në fillim»; Shëmot, «Emrat»; Wayyiqra' «Thirri»; Bëmidbar, «Në shkretëtirë»; Dëbarim, «Fjalët».

Libri i Zanafillës ndahet në dy pjesë të ndryshme: historia primitive (1–11) është si një "derë" e cila paraprin historinë e shëlbimit, që do të tregohet nga krejt Bibla; ajo nis nga prejardhja e botës dhe perspektiva e saj shtrihet për krejt njerëzimin. Vë në dukje krijimin e gjithësisë dhe të njeriut, rënien origjinale dhe shkaqet e saja, prishjen e madhe të njerëzimit që u ndëshkua prej përmbytjes. Duke u nisur nga Noehu, toka ripopullohet, por tabela të ndryshme breznish gjithnjë e më të ngushta e përqendrojnë në fund të fundit interesin e tyre mbi Abrahamin, atin e popullit

të zgjedhur. Historia e patriarkëve (12–50) rikujton figurën e të parëve të mëdhenj: Abrahami është njeriu i fesë, bindja e të cilit është shpërblyer prej Zotit, i cili i premton një pasardhësi dhe Tokën e shenjtë për pasardhësit e tij (12,1–25,18). Jakobi është njeri dredharak, që i zë vendin vëllait të vet Ezaut, fiton me dredhi bekimin atëror të Izakut, shfrytëzon dinakërisht dajën e tij Labanin. Por të gjitha këto zotësi të tija nuk do t'i vlenin asgjë, nëse Zoti nuk do ta kishte pëlqyer më shumë se Ezaun përpara se të lindte dhe të mos e kishte ripërtërirë premtimin e besëlidhjes së bërë me Abrahamin (25,19–35,29). Mes Abrahamit dhe Jakobit, Izaku është një figurë mjaft e zbehtë, jeta e të cilit është e treguar para së gjithash vetëm në saje të lidhjeve që ka me të atin ose me të birin. Dymbëdhjetë bijtë e Jakobit janë themeluesit e dymbëdhjetë fiseve të Izraelit. Njërit prej tyre i është kushtuar pjesa e fundit e librit të Zanafillës: kapitujt 37–50 (përveç 38 e 49) janë një tregim i njësishëm mbi Jozefin, njeriu më i shquar për urti. Ky tregim ndryshon prej tregimeve të mëparshme në saje të vazhdimësisë së tij dhe zhvillohet pa ndërhyrjen e drejtpërdrejtë të Zotit, por është i gjithi një mësim: virtyti i të urtit shpërblehet dhe provania hyjnore i kthen në të mira fajet e njerëzve.

Libri i Zanafillës është «një tërësi» i plotësuar: është historia e stërgjyshërve. Tre librat vijues formojnë një bllok në të cilin, në kuadrin e jetës së Moisiut, vihen në dukje formimi i popullit të zgjedhur dhe origjina e ligjeve shoqërore e fetare të tij.

Libri i Daljes zhvillon dy çështje kryesore: lirimin prej Egjiptit (1,1–15,21) dhe besëlidhjen e Sinait (19,1–40,38): që janë të lidhura me temën e ecjes nëpër shkretëtirë (15,22–18,27). Moisiu, i cili ka marrë zbulimin e emrit të JHWH në malin e Zotit, do i nxjerrë izraelitët të çliruar prej skllavërisë. Në saje të një teofanie (zbulimi të Zotit) mbresëlënëse, Zoti bën besëlidhje me popullin dhe i jep ligjet e veta. Sapo vuloset, pakti prishet si pasojë e adhurimit të viçit të artë, por Hyji fal dhe e ripërtërin besëlidhjen [32–34]. Një pjesë e madhe e kapitujve 25–31 dhe 35–40 tregon ndërtimin e tendës, vend kulti në kohën e shkretëtirës.

Libri i Levitikut, me natyrë vetëm ligjore, ndërpret tregimin e ngjarjeve. Ai përmban: një ritual flijimesh (1–7): ceremonialin (protokollin) e emërimit të priftërinjve, të zbatuar Aronit dhe bijve të tij (8–10); rregullat lidhur me të pastrin dhe të papastrin (11–15), të cilat përmbyllen me ritualin e ditës së madhe të shpërblimit (16); «kodin e shenjtërisë» (17–26), që përfshin kalendarin liturgjik (23), dhe që përfundon me bekime e mallkime (26). Në trajtë shtojce, kapitulli 27 përcakton kushtet për shpërblimin (të dhjetat)

e njerëzve, të kafshëve dhe të të mirave të kushtuara JHWH.

Libri i Numrave rimerr temën e ecjes nëpër shkretëtirë. Nisja nga Sinai përgatitet me regjistrimin e popullit (1–4) dhe me ofertat e mëdha të bëra për kushtimin e tendës (7). Pas kremtimit të Pashkës së dytë, lihet mali i shenjtë (9–10) dhe arrihet hap pas hapi në Kades, ku është bërë një orvatje e pafat për të hyrë në Kanaan nga ana e jugut (11–14). Pas qëndrimit në Kades, rivihen në ecje dhe arrijnë në zonat (vërritë) e Moabit, përballë Jerihonit (20–25). Madianitët u mundën dhe fiset e Gadit e të Rubenit vendosen në Transjordani (31–32). Një listë përmbledh etapat e daljes (33). Përreth këtyre tregimeve janë të grupuara rregullore që plotësojnë tërësinë e ligjeve (legjislacionet) të Sinait ose që parapërgatisin vendosjen në Kanaan (5–6; 8; 15–19; 26–30; 34–36).

Libri i Ligjit të përtërirë ka një strukturë të veçantë: është një kod me ligje shoqërore dhe fetare (12–26,15), i cili është i përfshirë në një fjalim të madh të Moisiut (5–11 dhe 26,16–28,68). I tërë libri është i paraprirë nga një fjalim i parë i Moisiut (1–4) i vijuar nga një fjalim i tretë (29–30), pastaj nga pjesët që kanë të bëjnë me fundin e Moisiut: misionin e Jozuehut, këngën dhe bekimet e Moisiut, dhe me vdekjen e tij (31–34). Kodi deuteronomik rimerr pjesërisht ligje dhe grumbuj tekstualë tashmë të gjendur më përpara. Fjalimet sjellin në mendje ngjarjet e mëdha të daljes, të Sinait dhe të marrjes fillestare të tokës; shprehin domethënien fetare, nënvizojnë mbajtjen e Ligjit dhe nxisin në besnikëri.

Përbërja letrare. *Përbërja letrare e kësaj mbledhjeje të tërë i qe dhënë si autorësi Moisiut së paku që nga fillimi i epokës sonë, Krishti edhe apostujt i përmbaheshin këtij opinioni (Gjn 1,45; 5,45-47; Rom 10,5). Por traditat më të vjetra nuk kishin pohuar qartësisht kurrë që Moisiu të ishte hartuesi i krejt Pesëlibërshit. Kur vetë Pesëlibërshi pohon, shumë rrallë, se «Moisiu ka shkruar», e përdor këtë formulë vetëm për ndonjë pjesë të veçantë. Në fakt, studimi modern i këtyre librave ka bërë të dallohen ndryshime stili, përsëritje të shumta në numër veçanërisht rreth ligjeve, parregullsi në tregime, të cilat nuk na bëjnë të shohim një vepër të tërë të dalë nga dora e një autori të vetëm. Pas shumë pasigurive të zgjatura, në fund të shek. XIX, kritikëve u qe dhënë një teori, para së gjithash e ndikuar prej punimeve të Graf dhe të Wellhausen: se Pesëlibërshi ishte përpilimi i katër dokumenteve të ndryshme për nga vjetërsia dhe mjedisi i prejardhjes, por të gjithë shumë më të vonshme se Moisiu. Fillimisht mund të jenë dy vepra tregimtare: Jahviste (J), që përdor që në fillim të*

tregimit mbi krijimin emrin JHWH, «Zot» (me të cilin Hyji i është zbuluar Moisiut), dhe Elohiste (E), që e quan Hyjin me emrin e përgjithshëm Elohim, «Hyji»; Jahvisti do të ketë qenë hartuar me shkrim në shek. IX në Jude, ndërsa Elohisti pak më vonë në Izrael; pas shkatërrimit të mbretërisë së veriut (722 para Krishtit), të dy këto dokumente mund të jenë futur në një dokument të vetëm (JE); pas Jozisë, i është shtuar (JED) dokumenti Deuteronomist (D); pas mërgimit, Kodi priftëror (P), që përmbante veçanërisht ligje më ndonjë tregim, mund t'i jetë bashkuar këtij përpilimi, për të cilin ka shërbyer si armaturë dhe që jep këtë kuadër (JEDP).

Kjo teori dokumentare klasike, që ndër të tjera ishte e lidhur me një botëkuptim evolucionist të ideve fetare në Izrael, shpeshherë është vërë në dyshim, disa autorë e pranojnë por vetëm me disa modifikime pak a shumë të spikatura; ajo është hedhur poshtë edhe për arsye të ndryshme, në të cilat bashkëngjitja me traditën antike, hebraike ose të krishterë, ka luajtur një rol posaçërisht shumë të rëndësishëm. Nuk duhet të harrohet se teoria dokumentare nuk është tjetër veçse një hipotezë e përpunuar që shërben për të shpjeguar njëfarë numri faktesh letrare. Do të ishte e lehtë të nxirrnim argumente (e kjo gjë sot bëhet në mënyrë të zakonshme) nga fakti se nuk ka pasur kurrë një pranim të vërtetë (e as sot nuk ka më shumë) rreth ndarjeve të sakta të teksteve mes dokumenteve të ndryshme të propozuara. Tani, nëse përfundimet e hipotezës dokumentare njëzet vite më parë mund të konsideroheshin si të brishta, më vonë duket si të ishin përplasur për mur, aq sa pamja mbi siguritë e përmbajtjes së Pesëlibërshit duket pikëlluese, «kritika e re» ka vënë në dyshim në mënyrë sistematike dhe pa ngurrim përfundimet të cilat i kishte sjellë që disa shekuj më parë puna e kujdesshme e breznive të ndryshme të biblistëve. Njëzet vite më parë ndryshimet mes një autori dhe një tjetri mund të ishin domethënëse dhe të spikatura, porse hipoteza në tërësi ishte e njëjta; sot në mënyrë të thjeshtë nuk ka më një hipotezë të përgjithshme që pranohet në mënyrë të përbashkët; faktikisht, për të gjetur mënyrën e të shpjeguarit të Pesëlibërshit, gjendemi përballë modeleve të ndryshme. Për më tepër, ngulet këmbë në mohimin e pastër dhe të thjeshtë të gjithë punës së kritikës, e cila mbahet si e papërshtatshme dhe e kotë për kuptimin e teksteve, për më tepër edhe kundër një pikëpamjeje që i konsideron si Shkrim. Megjithatë, edhe pse nuk kemi shumë siguri mbi lëndën, edhe pse nuk dimë se çfarë do të mbesë një ditë prej shumë kërkimeve të sotme të cilat lëvizin nga pak në të gjitha drejtimet, prej qëndrimeve të cilat përjashtojnë njëri-tjetrin, një

seri udhëzimesh me bazë mund ta ndihmojë më së miri lexuesin që të kuptojë atë çka lexon. Ja pra pse po i sjellim këtu, edhe pse jemi të vetëdijshëm për kufizimet e tyre. Mjafton të nisemi jo me një rrëfim të pafuqishëm, por me njohjen e karakterit kufizues të njohurive tona rreth teksteve dhe rreth mjedisit të origjinës që i shpjegon. Sot shumë persona do të thonë se çdo çështje në lidhje më origjinën është një devijim ose madje një humbje kohe e kotë. Një tekst mund të lexohet edhe pa marrë parasysh problemin për të ditur se kush e ka shkruar ose cilat ishin rrethanat apo arsyet që i kanë dhënë origjinë kësaj vepre letrare, të madhe ose të vogël. Megjithëse këto janë pyetje të ligjshme: në atë që lexon rrjedhin në mënyrë të vetvetishme. Çfarë duhet bërë nëse disa pyetje të bëra mirë mbesin pa përgjigje ose kur përgjigjet e dhëna janë kundërshtuese? Nevojitet një dozë e mirë përvujtërie për të kuptuar se pyetjeve tona nuk u gjendet një përgjigje e thjeshtë.

Tekstet e Pesëlibërshit e ngulin origjinën e tyre në një të shkuar të cilën ne e njohim vetëm në mënyrë të kufizuar. Sigurisht, ka qenë e rëndësishme prurja e shkencave të tilla si historia, arkeologjia ose gjuhësia krahasuese; kjo prurje na ndihmon për t'i nxjerrë tekstet në një dritë të re. Por mund të thuhet se, shpeshherë, drita e dobët që kërkimet tona hedhin rreth teksteve u jep fillesë pyetjeve të reja. Të shumta janë ato pyetje që lindin në vetë momentin në të cilin do të dëshironim të bënim dritë mbi ato pyetje që kishim në fillim. Por nuk është e thënë se jemi në errësirë të plotë. Njohja e shkrimeve të popujve të tjerë të afërt të lindjes antike na ndihmon njëkohësisht për të njohur gjerësinë e traditave letrare dhe karakterin relativisht të vonë të mjedisit kulturor i cili u ka dhënë origjinë teksteve biblike. Nga ana tjetër, pjesa më e madhe e këtyre teksteve nuk ka një prejardhje të thjeshtë; në të shumtën e rasteve përpilimi i cili na ka arritur është fryti i një procesi të gjatë, të cilin mund ta zbulojmë vetëm në mënyrë të përafërt dhe nëpërmjet linjave të mëdha. Për këtë arsye nuk mund të pohohet se këto tekste janë vepër e një autori të përcaktuar (qoftë edhe anonim) dhe se përbërja e tyre lidhet me një moment të caktuar të historisë, për ne e saktësuar pa farë problemi. Edhe duhet të pranojmë se në më të shumtën e rasteve përvijohen dy etapa të mëdha, të cilat shpjegojnë prejardhjen dhe zhvillimin e teksteve deri në përpilimin përfundimtar, pra përpilimi që njohim në Biblën tonë: përpilimi në fillim ishte gojor dhe për një periudhë kohore nganjëherë mund të ketë qenë mjaft i gjatë; vetëm pak nga pak kemi kalimin në përpilimin përfundimtar të shkruar. Dhe nga kjo, së paku duke gjykuar në bazë të asaj që njohim prej

historisë letrare të popujve të afërt të lindjes antike, edhe pse jepet rasti i krijimit të pastër dhe të thjeshtë letrar që nuk duhet të minimizohet.

Është pra një histori letrare. Por pikërisht këtu gjendet ndoshta problemi më i rëndësishëm: ne njohim përmbylljen, formën përfundimtare të teksteve; mbi etapat përmbledhëse paraprijëse, të cilat ndërtojnë kalimet drejt përpilimit përfundimtar, nuk kemi gati kurrë të dhëna të sigurta ose të mjaftueshme për të rindërtuar krejt udhëtimin. Dhe është pikërisht prej saj që, në mungesë të të dhënave të jashtme, për t'iu përgjigjur pyetjeve tona të drejta, nevojitet të thërrasim në ndihmë analizën e drejtpërdrejtë dhe të saktë të teksteve. Tashmë vështrimi i përpiktë i karakteristikave letrare të teksteve, para së gjithash i atyre tregimtare, i Pesëlibërshit (pra fjalori, stili, përmbledhja, përsëritjet dhe tensionet...) ka çuar në rritjen e hipotezës dokumentare si hipotezë që shpjegon formimin e tërë traditës së Pesëlibërshit. Ishte një hipotezë e cila kërkonte t'u përgjigjej të dhënave objektive. Përse sot hipoteza dokumentare klasike korrigjohet në mënyrë të spikatur ose thjesht braktiset?

Mund të thuhet se, mes shumë arsyesh të tjera, dy fakte kanë luajtur rol në krijimin e krizës së tanishme: thjeshtësimi deri në pikën e fundit i hipotezës dhe harrimi i statutit të saj si hipotezë. Thjeshtësimi, i pranishëm para së gjithash në veprat drejtuar një publiku jo të specializuar, është i papranueshëm kur tenton t'i bëjë disa burime (ose ndonjë prej tyre) vepër të një autori të vetëm të një epoke të caktuar, ose shumë të vjetër, dhe kur nënvleftësohet ose harrohet rëndësia e hartimeve pasuese dhe e një prurje nganjëherë të spikatur me shtojca të ndryshme. Në momentin kur hipoteza dokumentare është formuar, flitej më së shumti për vepra të shkollave të cilat kishin njohur botime pasuese të shumta, secila prej tyre, duke përjashtuar të parën, ishte rishikimi dhe zgjerimi i asaj që i kishte paraprirë. Nga ana tjetër, njësimi hartues i «dokumenteve» të ndryshme do të kishte pajisur një ndihmë të spikatur në formimin përfundimtar të tekstit. Kjo gjë tregon se dukuria është e ndërlikuar, mbi të gjitha kur llogaritet fakti se, duke folur normalisht, një traditë gojore do të kishte paraprirë përbërjen e shkruar të teksteve, siç kemi pohuar deri tani.

Kriza e tanishme nga njëra anë ndihmon të kuptohet më mirë se si hipoteza dokumentare është vetëm një hipotezë: faktikisht nuk mund të shpjegohet gjithçka në mënyrë të përshtatshme, sepse të dhënat për të cilat duhet të kihet vëmendje janë të ndërlikuara dhe sepse të njëjtat dukuri mund të shpjegohen në mënyra të

ndryshme. Nga këtu mundësia e modeleve të ndryshme shprehëse.

Nga ana tjetër edhe gjendja kulturore që jetojmë sot ka pasoja dhe ndikime në metodat tona, mbi të gjitha sepse disa probleme, p.sh. ai i prejardhjes së teksteve, që mbahen si themelore nga ana e paraardhësve tanë, e humbin rëndësinë ose madje mbahen si të papërkatshme. Kështu pra, në ditët tona do të thuhet shpesh se nevojitet të interpretohet teksti ashtu siç paraqitet, pa dashur të copëtohet sipas karakteristikave letrare që do të shpjegoheshin nga prejardhja e ndryshme e teksteve.

A mund t'i lëmë mënjanë perspektivat e një hipoteze dokumentare dhe, më së pari, problemin e origjinës së teksteve? Më sipër thamë se problemi është legjitim. Nëse është kjo mënyra e të shtruarit të çështjes, përgjigjja, edhe pse mbetet e copëzuar dhe mbështetet në të dhëna pjesërisht hipotetike, është më e vlefshme se mungesa e çfarëdolloj përgjigjeje.

Ekzistenca e një problemi letrar është një fakt i pamohueshëm për atë që u kushtohet me vëmendje teksteve. Tashmë që në faqet e para të Zanafillës lexuesi gjen dublikate (kopje e dytë, ose kuptime të dyfishta), përsëritje dhe mospërputhje; dy tregime të prejardhjes, që, pavarësisht nga ndryshueshmëria e tyre, tregojnë dy herë krijimin e burrit dhe të gruas (1–2,4a dhe 2,4b–3,24); dy brezni të Kain - Kenan (4,17s dhe 5,12-17); dy tregime të kombinuara të përmbytjes (6-8). Në historinë e patriarkëve, jepen dy paraqitje të besëlidhjes me Abrahamin (Zan 15 dhe 17); dy largimet e Agarës (kapitujt 16 dhe 21); tre tregime të ndeshtrashave të gruas së një patriarku në vendin e huaj (12,10-20; 20; 26,1-11); mundësisht dy histori të kombinuara të Jozefit dhe të vëllezërve të tij që gjenden në kapitujt e fundit të Zanafillës. Janë pastaj edhe dy tregime të thirrjes së Moisiut (Dal 3,1–4,17 dhe 6,2–7,7); dy mrekulli të ujit në Meribë (Dal 17,1-7 dhe Nr 20,1-13); dy tekste të Dekalogut (Dhjetë fjalët [Urdhërimet], Dal 20,1-17 dhe Lp 5,6-21); katër kalendarë liturgjikë (Dal 23,14-19; 34,18-23; Lev 23; Lp 16,1-16). Mund të citoheshin shumë shembuj të tjerë, kryesisht përsëritja e ligjeve në librat e Daljes, të Levitikut dhe të Ligjit të përtërirë. Tekstet grupohen në bazë të ngjashmërisë së gjuhës, të mënyrave, të koncepteve, të cilat përcaktojnë linja me forca paralele të dalluara nëpërmjet Pesëlibërshit. Ato u përputhen katër rrymave me traditë. Si duhet të vijohet për të pasur një ide të prejardhjeve të ndërlikuara të Pesëlibërshit? Është e përshtatshme të fillohet prej njësive më të vona, për të cilat kemi pika referimi më të lehta, qoftë për karakteristikat letrare, qoftë për lidhjet me një epokë të caktuar të historisë së Izraelit.

Libri i Ligjit të përtërirë është një tërësi e cila shkëputet qartësisht nga mbetjet e Pesëlibërshit. Ky libër karakterizohet për një stil shumë të veçantë, të gjerë dhe gojtar, në të cilin rikthehen të njëjtat formula të prera më së miri, dhe për një doktrinë të pohuar me qëndrueshmëri: mes shumë popujve, Zoti, me vetë pëlqimin e tij, ka zgjedhur Izraelin si popull të vetin; por kjo zgjedhje është pakti që ka si kusht besnikërinë e Izraelit ndaj ligjit të Hyjit të tij dhe ndaj kultit legjitim që duhet t'i kthejë tek një shenjtërore e vetme. Libri i Ligjit të përtërirë është pika përmbledhëse e një tradite e cila është e papërshtatshme me disa tradita të mbretërisë së veriut (Izraeli) dhe me rrymën profetike, posaçërisht me profetin Ozeja. Krahasimi me udhëzuesit e Jozisë në momentin e reformës fetare të tij, frymëzuar nga gjetja e «një libri të Ligjit» (2Mbr 22–23), që duket se ka të gjitha cilësitë e Librit të Ligjit të përtërirë, do të vërtetonte që ky libër ekzistonte tashmë gjatë viteve 622-621 para Krishtit, por mundësisht në një formë më të shkurtër se ky libër që njohim. Bërthama e Librit të Ligjit të përtërirë mund të ruajë dhe të përçojë doke fetare të veriut, të sjella në Jude nga disa levitë pas shkatërrimit të Samarisë. Dhe është e mundur që ky Ligj, ndoshta tashmë i inkuadruar nga një fjalim i Moisiut, të jetë sjellë në tempullin e Jerusalemit. Por nuk përjashtohet që vepra të jetë hartuar në kohën e Jozisë dhe për t'i shërbyer planit të tij reformues. Fakti i gjetjes në tempull do të ketë qenë mjeti për t'i dhënë autoritet, të cilin sigurisht nuk do e kishte pasur nëse do të paraqitej si një vepër bashkëkohore.

Libri i Ligjit të përtërirë është, pra, një vepër "shkollore"; sigurisht, tërësia nuk është krejtësisht homogjene, qoftë në planin teologjik qoftë në planin e shprehjes letrare, porse shtojcat - posaçërisht fjalimi i parë (1,1–4,44) dhe fjalimi i tretë i Moisiut (29–30), por edhe fjalimi i dytë i Moisiut (4,45–28,68) gjithashtu edhe një pjesë e shtojcave (29–31) hartohen në të njëjtën frymë. Shtojca të tilla duhet të vihen në lidhje me përpilimin dhe rishikimin e tërësisë që nis prej Jozuehut deri në fundin e librave të Mbretërve, tërësi letrare që shpeshherë quhet «Historia Deuteronomiste», që mund të jetë përpunuar gjatë shpërnguljes babiloneze dhe pas saj. Aktualisht flitet shpesh edhe për ndikime deuteronomike ose të përpilimeve deuteronomistike në librat e Zanafillës, të Daljes dhe të Numrave. Nëse fakti nuk është i ri, ajo që bën përshtypje është gjerësia e fenomenit. Megjithatë, nuk duhet të ishte e drejt që ta ekzagjerojmjmë fenomenin: në fakt, edhe pse orientimi teologjik ose shprehja letrare janë pjesërisht të krahasueshëm, lidhjet mes teksteve mund të jenë mjaft të

ndërlikuara. Ndër të tjera, hapa të tillë të Pesëlibërshit mund të jenë më të përparmë se Libri i Ligjit të përtërirë, megjithatë, duke paraqitur karakteristika të cilat pohohen me Librin e Ligjit të përtërirë madje edhe duke shprehur ide të përafërta me teologjinë e këtij libri. Prurja e traditës priftërore në trajtën e Pesëlibërshit është e konsiderueshme. Edhe këtu, pra, jemi përballë një vepre shkollore. Ligjet ndërtojnë pjesën parësore të kësaj tradite, e cila i kushton një rëndësi të posaçme organizimit të shenjtërores, të flive dhe festave, personit dhe funksionit të Aronit dhe të pasardhësve të tij. Përveç teksteve ligjore ose institucionale, ajo përmban në vetvete edhe pjesë tregimtare, të cilat zhvillohen veçanërisht kur shërbejnë për të shprehur shpirtin ligjor ose liturgjik që e frymëzon. I pëlqejnë më së shumti llogaritë dhe breznitë (gjenealogjitë); dallohet lehtësisht për fjalorin e tij të veçantë dhe për stilin e tij përgjithësisht abstrakt dhe të tepërt. Kjo traditë është ajo e priftërinjve të tempullit të Jerusalemit; ka ruajtur elemente antike, por është ndërtuar vetëm gjatë mërgimit dhe ka nisur vetëm pas kthimit nga shpërngulja. Këtu dallohen mjaft shtresa përpilimesh, kryesisht «Ligji i shenjtërisë» (Lev 17–26), një «shkrim me bazë» dhe disa rishikime të cilat shtojnë shumë gjëra dy njësive primitive. Nga ana tjetër është e vështirë të vendoset nëse kjo traditë priftërore ka pasur një ekzistencë të pavarur si vepër letrare ose nëse, me shumë gjasë, një ose shumë korrigjues përfaqësues të kësaj tradite i kanë lidhur elementet e tyre me traditat tashmë ekzistuese dhe, me një punë botuese, i kanë dhënë Pesëlibërshit formën përfundimtare.

Nëse do të fshiheshin Libri i Ligjit të përtërirë dhe tekstet që i përshtaten rrymës priftërore, mbesin ende një pjesë e rëndësishme e librit të Zanafillës dhe nënndarje të rëndësishme të librave të Daljes dhe të Numrave, kryesisht në pjesën tregimtare. Shtrohet problemi si t'i vlerësojmë këto materiale. A kishte ndonjë gjë të shkruar, edhe prej dokumenteve precize, përpara prurjeve të deuteronomistikëve dhe të priftërinjve të Jerusalemit? Nëse kritika klasike pohonte ekzistencën së paku të dy dokumenteve (ose burimeve), ai «Jahvist» dhe ai «Elohist», për ditët tona kjo përgjigje mbetet shumë e ndërlikuar. Ndryshe prej tendencës gjithnjë e në rritje të ekzegjezës së fundit, duhet të vërtetohet se caktimi i regjistrimit të traditave të Pesëlibërshit ka filluar më përpara se ai i Librit të Ligjit të përtërirë, edhe pse ai me shumë gjasa nuk është shumë i vjetër, siç mbahej, edhe pse është shumë e zorshme të përcaktohet përvijimi i saktë i dokumenteve dhe i njësive të tyre autonome. Por këtu bëhet e vështirë të caktohen

pika referimi. Nëse traditat gojore mund të ekzistonin qysh në origjinë të popullit të Izraelit (gjithsesi sot tentohet të minimizohet roli i traditës gojore), mundësisht fillohet të caktohet e regjistruar vetëm gjatë shekullit VIII para Krishtit. Predikimi i Ozesë tregon që së paku gjatë gjysmës së këtij shekulli ishin tashmë tradita të caktuara mjaft mirë për shembull ajo e Jakobit, e daljes prej Egjiptit nën udhëheqjen e Moisiut, e lidhjes së një besëlidhjeje mes Hyjit dhe Izraelit dhe e dhurimit të Ligjit, madje edhe e disa episodeve të marshimit nëpër shkretëtirë. Problemi është gjithmonë nëse këto tradita kishin tashmë një formë të shkruar. Nuk është e lehtë t'i përgjigjemi kësaj pyetjeje; por mund të thuhet se faktorë të ndryshëm, mes të cilëve edhe kriza e nxitur prej kërcënimit dhe pastaj prej pushtimit asirian, përtej zhvillimit kulturor që sillte në përdorim, ende të kufizuar, të shkrimit për përdorime të ndryshme me qëllime dobishmërie, kanë ndihmuar në hartimin e parë të shkruar të disa traditave treguese dhe të një minimumi ligji. Megjithatë, na mungon çdo lloj informacioni jashtë tekstit. Gjithashtu, mund të nënvizojmë se traditat biblike dëshmojnë një veprimtari letrare të «skribëve» të Ezekisë (Fu 25,1) ashtu si një transmetim, i cili mund të ketë filluar gojarisht, në shkollën e bashkëkohësit të tij, profetit Isaia (Is 8,16). Mund të mendohet se fundi i shekullit VIII para Krishtit nuk është një fillim absolut, megjithatë nuk kemi të dhëna të sigurta për ta çuar më mbrapa. Në mënyrë hipotetike mund të sugjerohet se periudha e paqes dhe e mirëqenies në Izrael në kohën e Jeroboamit II (rreth viteve 783-743) dhe të Ozisë në Judë (rreth viteve 781-740) mund të jetë tashmë momenti në të cilin Izraeli dhe Juda kanë fiksuar për herë të parë në mënyrë letrare traditat mbi të shkuarën e tyre. Kjo gjë do të thoshte se në fillim secila prej të dyja mbretërive kanë pasur tradita të vetat. Traditat e veriut janë «elohiste» ndërsa ato të jugut «jahviste»: ato përdorin përkatësisht emrat hyjnorë Elohim dhe JHWH. Këto dy blloqe traditash, hartimi i shkruar i të cilave bëhet përgjithësisht përpara rënies së Samarisë në vitin 722/721 para Krishtit, janë bashkëderdhur drejt Jerusalemit dhe aty procesi i caktimit letrar ka vazhduar. Mund të bëhet hipoteza se të dyja traditat janë njësuar me kujdes, duke respektuar veçoritë e çdonjërës prej tyre. Ja pra pse kemi tregime dhe për më tepër edhe përshkrime të ligjshme në version të dyfishtë; dhe ja pse edhe pritshmëritë janë të ndryshme.

Nëse kritika klasike dallonte normalisht dy burime, jahvist dhe elohist, sot duhet të flitet para së gjithash për tradita. Nëse jemi përballë dokumenteve (burimeve) në kuptimin e saktë të termit,

në tërësi duket të jetë formuar në mënyrë të shkallëzuar, aq sa në traditat jahviste, për të dhënë një shembull, mund të gjenden disa kalime, edhe të rëndësishme, shumë të vonshme, sikurse monologu hyjnor dhe ndërmjetësimi i Abrahamit për Sodomën dhe Gomorrën (Zan 18,17-19.22b-33a). Ky zgjerim progresiv është caktuar padyshim, për disa prej pjesëve të tija, nga përpjekja për të bashkuar traditat e mbretërisë së veriut (Izraelit), të zhdukur më vonë prej pushtimit asirian, me vetë traditat e mbretërisë së jugut (Judës). Punimi mund të ketë nisur pak a shumë në kohën e Ezekisë. E gjithë kjo është puna që kritika klasike, në mënyrë pak a shumë të vendosur, i atribuonte përpiluesit «jahvist». Sot përpiqet të përllogaritet rreth periudhës së mërgimit babilonez (ose pak më përpara), por së paku një pjesë e kësaj pune përpiluese, që ia arrin më së shumti teksteve tashmë të caktuara prej shkrimit ose prej një tradite gojore të vetme, është më e përparshme se ajo deuteronomiste. Nënkuptohet se bëhet fjalë për një punë të disa breznive dhe jo të një autori të vetëm (ose skribi), që do të mund të llogaritej në një moment të saktë të përfundimit të periudhës monarkike në Judë dhe më pas.

Në materialet jahviste dhe elohiste legjislacioni zë pak vend, e dhënë që në to janë vetëm tre dokumente mjaft të shkurtra: Dekalogu (Dhjetë fjalët, Dal 20,2-17), Kodi i Besëlidhjes (Dal 20,22–23,19) dhe Dal 34,10-26 (krh. Dal 12,21-23 ku flitet mbi Pashkët). Ndërsa pjesa tregimtare është e konsiderueshme në Zanafillë (tregimet mbi prejardhjen, traditat mbi të parët, Abrahamin, Izakun dhe Jakobin, historia e Jozefit); ajo është ende e rëndësishme në pjesën e parë të librit të Daljes, porse dobësohet pas Dal 15: episode të ecjes në shkretëtirë dhe ngjarjeve të Sinait.

Traditat jahviste e kanë zanafillën në Judë. Përbërja letrare mund të jetë e vonshme në raste të disa tregimeve, porse një bllok, ndoshta edhe një dokument i vërtetë i njëfarë gjerësie, mund të jetë dukur rreth gjysmës së shekullit VIII. Stili i këtyre traditave është i gjallë dhe me ngjyrime; në trajtë figurative dhe me dhunti të vërteta tregimi, ato u japin një përgjigje të thellë shumë pyetjeve të cilat çdo njeri i shtron; shprehjet njerëzore me të cilat ato shërbehen zbulojnë një kuptim shumë të ngritur të hyjnores. Si hyrje (prolog) në historinë e të parëve të Izraelit, gjejmë historinë e prejardhjes së njerëzimit duke u nisur prej një çifti të parë. Mëkati i njerëzimit është në njëfarë kuptimi sfondi mbi të cilin janë të përshkruara prejardhjet e popullit nëpërmjet historisë së paraardhësve të mëdhenj (patriarkëve), të lindjes së Moisiut dhe të daljes prej Egjiptit. Kjo «histori nacionale» nënvizon ndërhyrjen e

Hyjit: ai thërret Abrahamin (dhe pasardhësin e tij), e bekon dhe i bën premtime; ndër të tjera ai shpëton Hebrenjtë prej Egjiptit dhe i udhëheq për t'u dhënë atyre Tokën e premtuar.

Traditat elohiste janë më pak të konsideruara dhe më pak të njësuara. Tashmë para krizës së fundme të studimeve mbi Pesëlibërshin flitej për një ruajtje të pjesshme të dokumentit. Ishte thënë edhe se tekstet elohiste nuk ishin gjë tjetër veçse shtojcë e shtuar traditës jahviste. Por mund të ruajmë pavarshmërinë relative ndaj këtyre traditave të cilat përdorin emrin hyjnor Elohim. Mund të ishin tradita të mbretërisë së veriut, të cilat mbërritën në Judë në çastin e zhdukjes së Izraelit; ato mund të jenë shkruar, së paku në disa pjesë, para vitit 721 para Krishtit. Në çdo rast, traditat elohiste fillojnë vetëm me historinë e paraardhësve, mes të cilëve, sikurse në Ozenë, Jakobi ka një rol qendror. Tregimi nis duke dëftuar origjinën e popullit nën udhëheqjen e Moisiut. Në traditën elohiste morali është më kërkues dhe aty mund të vërehet ndër të tjera shqetësimi për të nënvizuar më me shumë forcë largësinë që ndan Hyjin dhe njeriun.

Për t'ia lehtësuar sforcimin lexuesit të Pesëlibërshit, po paraqesim këtu disa tregues të përgjithshëm rreth radhitjes së teksteve. Duke lënë anash Librin e Ligjit të përtërirë, me përjashtim ndoshta të shtojcave (31–34), tekstet priftërore janë më të thjeshta për t'i dalluar, për arsye të karakteristikave të tyre, mbi të gjitha kur gjenden ndër blloqe të mëdha. Është rasti i Dal 25–31 dhe 35–40, i tërësisë së librit të Levitikut, i Nr 1,1–10,10 dhe i njësive të tjera më të thjeshta. Për tepricën - pra Zanafillën, Dal 1–24 dhe 32–34; Nr 10,11–36,13 - ndarja mes traditave jahviste dhe elohiste dhe ajo që varet prej shkollës priftërore dhe ndihmesa e hartuesve të fundit, është shumë e pabarabartë. Ndër tregime gjendet shpeshherë mbizotërimi i traditave jahviste, porse nuk bëhet fjalë për një rregull të përgjithshëm. Edhe mënyra se si tekstet u bashkuan është shumë e ndryshme prej rastit të dytë: ndërsa mund të kemi tregime të plota të një tradite të vetme, si në Zan 1,1–2,4a (priftërore) ose 2,4b–3,24 (jahviste), në raste të tjera gjenden të përziera elemente të prejardhjeve të ndryshme, për shembull në tregimin mbi përmbytjen në Zan 6,5–9,17 (tradita jahviste dhe priftërore me elemente përpiluese). Shënimet në hyrje të kapitujve ose të seksioneve janë një përpjekje për t'i lajmëruar lexuesit thelbësoren; porse kjo që propozojmë është e kufizuar (madje i nënshtrohet edhe shpjegimeve të tjera). Lexuesi duhet ta lexojë gjithmonë tekstin ashtu siç paraqitet, duke u sforcuar për të kuptuar përmbajtjen. Edhe në rastin e elementeve me

prejardhje të ndryshme mund të mendohet se tekstet kanë një domethënie të plotë në formën në të cilën ne i lexojmë. Porse një lexues i kujdesshëm do të vërejë pa dyshim përbërës të cilët në mënyrë absolute nuk shpjegohen me hamendësimin për një njësi të përsosur përbërjeje. Atëherë kërkesa për një shpjegim diakronik, që llogarit larmishmërinë e prejardhjeve dhe të perspektivave, mund të ketë kuptimin e tij më të mirëfilltë.

Tregimet dhe Historia. *Lexuesi i tregimeve të Pesëlibërshit përcakton normalisht një marrëdhënie të ngushtë mes një mesazhi fetar, çfarëdo qoftë ai, dhe saktësisë materiale të ngjarjeve të referuara nga tregimi. Kjo saktësi formale, ose vërtetësi historike, në qoftë se preferohet, do të jetë kushti që e bën të mundur një kuptim fetar. Për këtë qëndrim i jemi borxhlinj kulturës sonë, por duhet të sforcohemi të vendosemi në perspektivën e vetë librave, në vend që t'u vendosim atyre prospektivën tonë historike. Këto tradita ishin pasuria e gjallë e një populli nga e kaluara e largët; i jepnin ndjenjën e bashkimit të tij, sepse të gjithë u referoheshin të parëve të përbashkët; por mbi të gjitha, ato ishin mbështetje për fenë e tyre: ishin si një pasqyrë ku populli sodiste në momentet e ndryshme. Mund të mendohet se të njëjtat situata, duke u nisur nga pasqyrimi mbi të kaluarën, kanë kushtëzuar pjesërisht mënyrën për t'i shpjeguar gjërat. E pamundur t'u kërkosh këtyre librave rreptësinë që do të përdorte historiku modern. Nuk do të thotë se duhet të mohohet vërtetësia historike: problemi është kompleks dhe perspektiva e librave nuk është domosdoshmërisht ajo e historianit modern. Por nëse e vërteta historike duket problematike nga pikëpamja historike, nga ana tjetër, duhet të nënvizohet karakteri i tyre fetar: ato dëshmojnë besimin e një populli të lënë pas breznive të shumta, mbi të gjitha në periudhën e gjallë prej pushtimeve ushtarake asiriane deri në humbjen e pavarësisë kombëtare pas ndërhyrjes së perandorit persian. Për ne, si besimtarë, është e rëndësishme kjo dëshmi besimi, pavarësisht nga vlerat që librat mund të kenë për të shkruar një histori të popullit të biblës në termat e historisë moderne. Është e vërtetë që gjendet një marrëdhënie mes ngjarjes dhe dëshmisë së fesë, por shpesh ngjarja e rëndësishme është ajo që nis prej reflektimit mbi të kaluarën e jo mbi atë për të cilën flitet. Nga ana tjetër, është e qartë se flitet për të kaluarën ashtu siç njihet, shpesh me largësi shekujsh, dhe për të nxjerrë një mësim për të tashmen. Nuk mund ta kuptojmë mesazhin e autorëve biblikë nëse presim nga ata perspektivën biografike ose historike moderne.*

11 kapitujt e parë të Zanafillës konsiderohen në vete. Duhet të merret fjala si një tregim i gjinisë letrare dhe jo në kuptimin e "përrallës ose legjendës". Një "mit" është thjesht një traditë e vjetër popullore që tregon origjinën e botës dhe të njeriut ose ngjarjet, për shembull përmbytja universale, që do të ketë ndodhur që nga fillimi i njerëzimit. Një "mit" është një fakt i treguar në mënyrë imagjinare dhe simbolike. Autori i tregimit biblik ka marrë njërën ose tjetrën traditë të vendit të vet, sepse ishte i dobishëm për projektin e tij didaktik. Në vendet e tjera "mitet" ose tregimet e origjinës kanë normalisht një karakter etiologjik [d.m.th. që shpjegon shkaqet]; këto tregime u japin një përgjigje pikëpyetjeve të mëdha të ekzistencës njerëzore në botë; nëpërmjet këtyre tregimeveui jepet një përgjigje problemeve të origjinës së mëkatit apo të vuajtjes njerëzore. Ajo që thuhet për të kaluarën e largët shpjegon situatën tonë aktuale. Në njëfarë mënyre i paraprin për eliminim: gjithçka që në situatën tonë kuptohet si një dobësi shpjegohet me një ngjarje të origjinës. Sintetikisht, "miti" shpjegon si kanë ardhur në ekzistencë bota dhe të gjitha krijesat e saja dhe përse ne, njerëzit, jemi si jemi. Pjesa tjetër e ngjarjeve për të cilat flet Pesëlibërshi, prej Abrahamit deri te vdekja e Moisiut, ka një karakter të ndryshëm. A mund të flitet për histori pikërisht për këto tregime? Është mjaft e thjeshtë të kuptohet se nuk flitet për histori në kuptimin modern të fjalës. Qëllimi i ndjekur nga autorët e ndryshëm nuk është ai që do të vendoste historiani sot. Por nuk do të thotë se nuk gjenden udhëzime të cilat mund t'i shërbejnë historianit për punën e vet, edhe pse detyra është mjaft e vështirë për shkak të karakterit të teksteve biblike.

Historia patriarkale është një histori e familjes: mbledh kujtimet që ruheshin shekuj më vonë nga të parët: Abrahami, Izaku, Jakobi, Jozefi. Është një histori popullore që ndalet në anekdotat personale e në hapësirën e pikturës, pa asnjë shqetësim bashkimi të këtyre tregimeve me historinë në përgjithësi. Është, në fund të fundit, një histori besimi: të gjitha kthesat vendimtare janë të shënuara nga një ndërhyrje hyjnore dhe gjithçka paraqitet si provani. Koncept i vërtetë teologjik nga një pikëpamje më e lartë, por që anashkalon veprimin e shkaqeve dytësore. Gjithashtu faktet janë të njohura, të shpjeguara dhe të grupuara për të shprehur një tezë fetare: është një Zot që ka formuar një popull dhe i ka dhënë atij një vend: Ky Zot është JHWH, populli është Izraeli, vendi është Toka e shenjtë. Këto tregime mund të japin edhe një imazh besnikërie, edhe pse e thjeshtësuar, nga burimet dhe nga shtegtimet e të parëve të Izraelit, lidhjet e tyre gjeografike dhe

etnike, të sjelljeve të tyre morale dhe fetare. Por, pavarësisht nga ndihma gjithmonë në rritje e zbulimeve historike e arkeologjike lindore, ne nuk jemi në gjendje të verifikojmë të gjitha detajet e burimeve dhe as t'i vendosim me saktësi patriarkët në historinë e përgjithshme.

Pas një zbrazëtie, Dalja dhe Numrat, që kanë një jehonë në Ligjin e Përtërirë dhe një plotësim në fund të të njëjtit libër, tregojnë ngjarjet që shkojnë nga lindja deri në vdekjen e Moisiut: dalja prej Egjiptit, pushimi në Sinai, ngjitja drejt Kades, udhëtimi parmes Transjordanisë dhe vendosja në stepat e Moabit. Në qoftë se mohohet realiteti historik i këtyre fakteve dhe i personit të Moisiut, bëhet e pashpjegueshme në vazhdim historia e Izraelit, besnikëria e tij ndaj JHWH, pavarësisht nga tendenca, e zgjatur në shekuj, për të kaluar drejt idhujve të huaj, mbi të gjitha kananeas, lidhja e saj me Ligjin. Duhet patjetër të njihet rëndësia e këtyre tregimeve për jetën e popullit. Jehona që ato gjenin në ritet u dha tregimeve ngjyrën e gjesteve heroike (si kalimi i Detit të Kuq) dhe nganjëherë të një liturgjie (si Pashkët). Izraeli, i bërë një popull, atëherë bën hyrjen e tij në historinë e përgjithshme dhe megjithëse asnjë dokument ende s'e mohon, përveç një aluzioni të errët të yllit të faraonit Merneptah. Atë që Bibla thotë me një zë në linja të mëdha, atë që tekstet dhe arkeologjia na mësojnë mbi zbritjen e grupeve semitike në Egjipt, mbi administrimin egjiptian të deltës, mbi shtetin politik të Transjordanisë.

Detyra e historisë moderne është që t'i ballafaqojë datat e Biblës me faktet e njohura nga historia e përgjithshme. Nuk është detyrë e lehtë dhe vendos shumë kushte, që vijnë nga pamjaftushmëria e datave biblike dhe nga pasiguria e kronologjisë jo-biblike. Dhe për këtë bëhen hipoteza të ndryshme mbi epokën e Patriarkëve ose mbi datat e ngjarjes së daljes së Hebrenjve nga Egjipti nën drejtimin e Moisiut. Për këto data nuk duhet t'u besojmë të dhënave kronologjike të 1Mbr 6,1 dhe të Gjq 11,26. Disa të dhëna të sakta gjendeshin në Dal 1,11: Hebrenjtë në Egjipt do të kenë punuar në ndërtimin e qytetit-rezervoir në Pitom dhe në Ramses. Dalja do të kishte ndodhur pas ngjarjeve të Ramses II, që themeloi qytetin e Ramses. Punimet e mëdha filluan në fillim të mbretërimit të tij dhe ka të ngjarë se dalja e grupit të Moisiut do të ketë ndodhur në gjysmën e parë ose nga mesi i këtij mbretërimi të gjatë (1290-1224), rreth 1250 para Krishtit ose pak para. Në qoftë se llogaritet tradita biblike mbi një vendqëndrim në shkretëtirë për hapësirën e një breznie, të zënët vend në Transjordani, e mundur të llogaritet rreth 1225 para Krishtit,

këto data janë të përshtatshme me informacionet e historisë së përgjithshme mbi banimin e faraonëve të XIX dinastive në deltë të Nilit, mbi dobësinë e kontrollit egjiptian në Siri-Palestinë në fund të mbretërimit të Ramses II, mbi ndryshimet që kanë tronditur të gjithë Lindjen e Afërme në fund të shek. XIII. Ato përputhen me njoftimet arkeologjike mbi fillimin e viteve të hekurit, që përputhet me ngulimin e Hebrenjve në Kanaan.

Legjislacioni. *Në Biblën hebraike Pesëlibërshi është quajtur "Ligji", Torah, koleksion i normave që rregullonin jetën morale, shoqërore e fetare të popullit. Për ne modernët trajta e këtij ligji që prek më shumë, është karakteri i tij fetar. Ky aspekt takohet edhe në disa rregullore të Lindjes së vjetër, por nga asnjë anë nuk gjendet një shkrirje e tillë mes së shenjtës dhe të profanes: në Izrael, ligji është shkruar nga Zoti, rregull i detyrimeve ndaj Zotit, normat e tij janë të motivuara nga shqyrtimet fetare. Kjo duket e qartë për ligjet morale të Dekalogut ose për ligjet e kultit të Levitikut; por është shumë më shumë domethënëse që, në të njëjtën mbledhje, janë përzier ligje civile, ndëshkime dhe norma fetare, që gjithçka të paraqitet si Karta e besëlidhjes me Zotin. Si pasojë, është e natyrshme të formuloheshin këto ligje qoftë të lidhura me tregimet e ngjarjeve në shkretëtirë, ku kjo besëlidhje kishte përfunduar. Meqenëse ligjet janë bërë për t'u zbatuar, ishte e nevojshme t'u përshtateshin kushteve të vendeve dhe të kohëve të ndryshme. Kjo shpjegon se pse në përmbledhjet që do t'i analizojmë, takohen në të njëjtën kohë elemente të lashta dhe formula ose udhëzime që dëshmojnë probleme të reja. Nga ana tjetër, në këtë lëndë, Izraeli ishte i dobishëm për të paguar taksat e qyteteve të afërta. Disa udhëzime të Kodit të Besëlidhjes ose të Ligjit të Përtërirë gjenden me të njëjtën përpikëri në Kodet Mesopotamike, në koleksionet e ligjeve asiriane ose në Kodin Hitit. Nuk kishte asnjë vartësi të drejtpërdrejtë por këto kontakte shpjegohen me një rrezatim të ligjeve të huaja ose me një lloj kanun që u bë pasuri e e përbashkët në botën e Lindjes së Mesme të lashtë. Mbas daljes, ndikimi kananeas ndihej me forcë në shprehjet e ligjit dhe në format e kultit.*

Dekalogu, "Fjalët" (Dal 20,1; 24,3-8; etj.; ose "Dhjetë Fjalët" (Lp 4,13; 10,4; krh. Dal 34,28) është "libri i besëlidhjes" në kuptimin e plotë të fjalës (Dal 24,7); kjo është ajo që tradita e "rrasave të gurit" (Dal 31,18+) kërkon të vërë në dukje. Dalja është ligji themelor, moral dhe fetar, i Besëlidhjes së Zotit me Izraelin. U dha dy herë (Dal 2,2-17 e Lp 5,6-21) me ndryshime nganjëherë të rëndësishme që dëshmojnë ndërhyrje të mëvonshme. Këto dy

versione mund të arrijnë në një version më të shkurtër, që ndoshta do të jetë vetëm një seri ndalesash. Në qofte se, në parim, asgjë nuk i kundërshton origjinës mosaike të Dekalogut, ajo nuk mund të provohet në mënyrë të saktë.

Kodi i Besëlidhjes (Dal 20,22–23,33; me përpikëri: Dal 20,22–23,19) bën pjesë në traditat elohiste dhe u përfshi mes Dekalogut dhe përfundimit të besëlidhjes. Ky kod së bashku me ligjet i përgjigjet një situate historie të mëvonshme të epokës së Moisiut. Është e drejta e një shoqërie barinjsh e fshatarësh dhe interesi që ua kushton kafshëve të përdorura për plugim, për të punuar arat dhe vreshtin e shtëpive, nënkupton që sedentarizimi ishtë tashmë një realitet. Vetëm atëherë Izraeli ka mundur të njohë dhe të praktikojë të drejtat e zakonshme nga të cilat ky ligj frymëzohet dhe shpjegon krahasimet e tij me ligjet mesopotamike, por Ligji i besëlidhjes është i mbushur me shpirtin hyjnor shpesh si reagim ndaj qytetërimit të Kanaanit. Ai përmbledh, pa një plan të rregullt, grumbullimin e normave, që dallohen për objektin e tyre dhe për formulimin e tyre, herë mbas herë me lloj "kazuistik" (konsiderohen raste të veçanta) ose "apoditiktike" ose urdhëruese. Koleksioni ka pasur që më parë një ekzistencë të pavarur dhe prandaj do të mund të pasqyrojë një periudhë të lashtë për sa i përket historisë së Izraelit. Përfshirja e tij në tregimet e Sinait është para formimit të Ligjit të Përtërirë.

Kodi i Ligjit të Përtërirë (Lp 12,1–26,15) formon pjesën qendrore të librit të Ligjit të Përtërirë, karakteristikat dhe historinë letrare të të cilit i kemi përshkruar më sipër. Rimerr një pjesë të ligjeve të Kodit të besëlidhjes, por ua ka përshtatur ndryshimeve të jetës ekonomike e sociale (për faljen e borxheve dhe kushtet e skllevërve, krh. Lp 15,1-11 e Dal 23,10-11; Lp 15,12-18 e Dal 21,2-11). Por që nga norma e tij e parë i kundërshton kodit të besëlidhjes mbi një pikë të rëndësishme: ky kishte legalizuar shumimin e shenjtëroreve (Dal 20,24), Ligji i Përtërirë vendos ligjin mbi ekskluzivitetin e vendit të kultit (Lp 12,2-12) dhe ky centralizim nënkupton modifikim në rregullat e lashta rreth flijimeve, të dhjetave dhe festave. Kodi deuteronomik përmban edhe rregulla që nuk hyjnë në kodin e besëlidhjes dhe nganjëherë arkaike, që vijnë nga burime të panjohura. Ajo që mbetet origjinale dhe që shënon ndryshimin e kohëve është kujdesja për mbrojtjen e të dobtëve, përkujtimi i vazhdueshëm i të drejtave të Zotit mbi tokën e tij, mbi popullin e tij dhe toni i nxitjes që përshkon këto norma ligjore.

Levitiku, megjithëse e mori formën e tij përfundimtare vetëm

pas mërgimit, përmban elemente shumë të lashta, si ndalimi i ushqimeve (11) ose rregullat e pastërtisë (13–15); protokolli i mëvonshëm i ditës së madhe të shlyerjes (16). Shtrojnë një koncept shumë të përpunuar të mëkatit në ritin antik të pastrimit. Kapituj 17–26 formojnë një bashkim që quhet Ligji i shenjtërisë dhe që përpara ekzistonte i shkëputur nga Pesëlibërshi. Ky ligj përmbledh elemente të ndryshme, ndonjë prej të cilave mund ta ketë burimin në epokën nomadike (si k 18); disa janë ende para mërgimit dhe disa më të vonë. Grumbullimi i parë është formuar në Jerusalem pak para mërgimit dhe mund të jetë i njohur nga Ezekieli, që tregon shumë kontakte me gjuhën dhe përmbajtjen e Ligjit të Shenjtërisë. Por kjo u botua vetëm gjatë kohës së mërgimit para se të bashkohej me Pesëlibërshin nga hartuesit e mjedisit priftëror, që e përshtatnin me materialin tjetër që kishin mbledhur.

Kuptimi fetar. *Besimi në BV si dhe në BR, është një besim historik: themelohet mbi zbulimin që Zoti ua bëri njerëzve të caktuar, në vende të caktuara, në rrethana të caktuara, themelohet mbi ndërhyrjen e Zotit në momente të sakta të zhvillimit njerëzor. Pesëlibërshi ecën në gjurmët historike të kësaj marrëdhënieje të Zotit me botën, është themeli i besimit hebraik, dhe është bërë libri i tij kanonik në kuptimin e plotë të fjalës, ligji i tij.*

Hebreu gjen në të shpjegimin e fatit të tij. Në fillim të Zanafillës, jo vetëm ai gjen përgjigjen ndaj pyetjeve të çdo njeriu mbi botën dhe mbi vdekjen, por edhe përgjigjen për problemin e tij të veçantë: se pse JHWH, i Vetmi është Zoti i Izraelit? Pse Izraeli është populli i tij mes të gjithë popujve të tokës? Pse Izraeli ka marrë premtimin. Pesëlibërshi është libri i premtimeve: të bëra Adamit dhe Evës, pas rënies së tyre, lajmërimi i shpëtimit të largët, "protoungjill" [krh. Zan 3,15]; Noehit, që, pas përmbytjes, i sigurohet një rregull i ri botës; dhe sidomos Abrahamit. Premtimi që i është bërë atij, u është përtërirë edhe Izakut dhe Jakobit dhe shtrihet mbi të gjithë popullin që rrjedh prej tyre. Ky premtim ka lidhje drejtpërdrejt me zotërimin e vendit në të cilin jetuan patriarkët, Tokën e premtuar, por ky premtim përfshin edhe diçka më shumë: ai do të thotë se mes Izraelit dhe Zotit të etërve ekzistojnë marrëdhënie të veçanta, të vetme.

Në fakt JHWH ka thirrur Abrahamin e, në këtë thirrje zgjidhet si shembull Izraeli. JHWH ka bërë me ta një Popull. Dhe e bën popullin e tij, me një zgjedhje falas, me një projekt dashurie, të konceptuar që nga krijimi dhe të mbajtur pavarësisht prej të gjitha pabesive të njeriut.

Ky premtim dhe kjo zgjedhje janë të garantuara nga një besëlidhje. Pesëlibërshi është libri i besëlidhjes. Ajo që ekziston tashmë me Adamin është e heshtur; ajo bëhet e qartë me Noehin, me Abrahamin, dhe në fund me të gjithë popullin me anë të shërbesës së Moisiut. Nuk është një marrëveshje mes dy palëve të barabarta, sepse Zoti nuk ka nevojë dhe merr iniciativën, angaxhohet dhe lidhet në njëfarë mënyre me premtimet që bën. Por Ai kërkon në këmbim besnikërinë e popullit të tij: mospranimi i Izraelit, mëkati i tij, mund ta prishë lidhjen që dashuria e Zotit ka krijuar.

Kushtet e kësaj besnikërie janë të rregulluara nga vetë Hyji. Popullit të cilin e ka zgjedhur, Hyji i jep ligjin e tij. Ky e mëson për detyrimet e tij, rregullon sjelljen e tij sipas dëshirës hyjnore dhe, duke mbajtur premtimin, përgatit plotësimin e premtimeve.

Këto tema të premtimit, të zgjedhjes, të besëlidhjes dhe të ligjit janë fije ari që ndërthuren vazhdimisht në Pesëlibërshin dhe vazhdojnë të përshkojnë të gjithë BV. Sepse Pesëlibërshi nuk është i plotë në vetvete: ai thotë premtimin por jo plotësimin e tij, me që mbyllet para hyrjes në Tokën e Shenjtë. Duhej të rrinte e hapur si një shpresë dhe si një detyrim: shpresa në premtimet që duken të plotësuara me pushtimin e Kanaanit (Joz 23), por zhgënjehen për shkak të mëkatëve të popullit; premtimet që të mërguarit do t'i kujtojnë në Babilon; detyrën e një ligji gjithmonë kërkues që Izrael kishte vazhdimisht me vetë si një dëshmi kundër tij (Lp 31,26).

Kjo zgjati deri te Krishti, që është mbarimi kah i cili drejtohej në mënyrë të mistershme kjo histori shëlbimi dhe prej të cilit ajo merr gjithë domethënien e saj. Shën Pali e shpreh këtë mësim mbi të gjitha në Gal 3,15-29. Krishti e vulos Besëlidhjen e re, parashënuar në paktet e lashta, dhe i bën të krishterët, pasardhësit e Abrahamit në fe, të bëhen pjesëmarrës të kësaj Besëlidhjeje. Sa për ligjin, ai u dha për t'i mbajtur premtimet, si një pedagog që të çon te Krishti, në të cilin këto premtime realizohen.

I krishteri nuk është më nën pedagogun, është i lirë nga detyrat e Ligjit, por jo nga mësimi i tij moral e fetar. Pasi Krishti nuk erdhi ta shfuqizojë Ligjin por ta përkryejë atë (Mt 5,17). BR nuk e kundërshton BV, e zgjat atë. Kisha jo vetëm i ka njohur, në ngjarjet e mëdha të epokës patriarkale dhe mosaike, në festat e në ritet e shkretëtirës (flijimi i Izakut, kalimi i Detit të Kuq, Pashkët, etj.), realitetet e ligjit të ri (flijimi i Krishtit, pagëzimi, Pashkët e krishtera), por feja e krishterë kërkon të njëjtën sjellje morale që tregimet dhe normat e Pesëlibërshit u urdhëronin hebrenjve.

Edhe më tepër: në itinerarin e tij drejt Zotit, çdo shpirt kalon përmes të njëjtave etapave të shkëputjes, të sprovës, të pastrimit nëpër të cilat kaloi populli i zgjedhur, dhe e gjen dijen e vet në mësimet që iu dhanë këtij populli.

Një lexim i krishterë i Pesëlibërshit duhet të respektojë vazhdimësinë e tregimeve: libri i Zanafillës, pasi që dëftoi kundërshtimet ndaj mirësisë së Zotit krijues nga ana e njeriut mëkatar dhe të pabesë, dëshmon, nëpërmjet patriarkëve, shpërblimin e dhënë Besimit; Dalja është skica e shëlbimit tonë; Numrat përfaqësojnë kohën e sprovës me të cilën Zoti i mëson dhe i ndëshkon fëmijët e tij, duke përgatitur asamblenë e të zgjedhurve. Levitiku do të lexohet me më shumë fryt në lidhje me kapitujt e fundit të Ezekielit ose pas librave të Esdrës e Nehemisë. I vetmi flijimi i Krishtit e ka bërë të pavlefshme rendin priftëror të tempullit të lashtë. Por kërkesat e Levitikut në lidhje me pastërtinë dhe me shenjtërinë në shërbim të Zotit mbeten një mësim gjithmonë i vlefshëm. Leximi i Ligjit të Përtërirë mund të shoqërojë atë të Jeremisë, profeti i cili është më afër për kohën dhe për shpirtin e tij.

Libri i Zanafillës

I. PREJARDHJA E BOTËS DHE E NJERËZIMIT

1. KRIJIMI DHE RËNIA

Tregimi i parë mbi krijimin

2,4-25

Jb 38-39; Ps 8; 104; Fu 8,22-31; /Gjn 1,1-3; Kol 1,15-17;Heb 1,2-3

1 [1]Në fillim Hyji krijoi qiellin e tokën. [2]Toka ishte e shkretë dhe e zbrazët; terri e mbulonte humnerën dhe fryma e Hyjit endej përmbi ujërat.

1,1–2,4a Ky tregim, që ka si qëllim të tregojë «origjinën e qiellit dhe të tokës», është një «kozmogoni» e vërtetë, ndryshe nga 2,4b-25, që mund të cilësohet si «antropogoni»: ndërsa tregimi i dytë flet kryesisht për formimin e burrit dhe të gruas, ky ka si qëllim të ofrojë një vizion të plotë të origjinës së qenieve sipas një plani të medituar. Gjithçka vjen në ekzistencë sepse Zoti e ka urdhëruar dhe gjithçka është krijuar sipas një rendi rritës në dinjitet. Zoti është paraprirës në krijim dhe të gjitha qeniet e kanë marrë nga ai dhuntinë e ekzistencës dhe të jetës. Burri dhe gruaja, të krijuar në shëmbëlltyrën e Zotit, gjenden në qendër të të gjithë veprës së krijimit. Sipas vullnetit të Zotit, këta kanë marrë pushtetin për të sunduar mbi gjallesat e tjera. Ky është mësim teologjik, por aspektit më të mëüenjëhershëm që vihet në dukje, d.m.th.origjinës së të gjitha gjërave nga Zoti, i shtohet një i dytë: pushimi në ditën e shtatë, e shtuna. Skema e javës është përdorur për të transmetuar më me shumë efikasitet këtë mësim të dytë. Pasi janë tetë vepra, ato janë të shpërndara në mënyrë simetrike: në ditën e tretë dhe të gjashtë janë nga dy vepra.Kështu «pushimi» që Zoti bën ditën e shtatë bëhet modeli që njeriu duhet të imitojë. Pas tekstit aktual, që është i shkollës priftërore, ka gjasë të jetë një traditë e gjatë; janë edhe njohuri të asaj periudhe në lëndën shkencore. Nëse mësimi teologjik bën pjesë në zbulesën hyjnore, nuk është e njëjta gjë për disa aspekte të lidhura me gjendjen embrionale të njohjes së botës, karakteristikë e asaj periudhe.

1,1 Përkthehet edhe: «Në fillim, kur Hyji krijoi qiellin e tokën, toka ishte...». Nga ana gramatikore të dyja këto variante mund të përdoren. Ajo më e përshtatura, me të gjitha variantet e hershme, respekton më së miri koherencën e tekstit. Tregimi fillon vetëm në rr 2; rr 1 është një titull, sipas mënyrës së 22,1a ose të 2Mbr 2,1a, të cilit i përkon mbyllja e 2,4a. «Qielli dhe toka» janë gjithësia e renditur, rezultati i krijimit. Kjo është shprehur nga folja *bara'* që në Bibël tregon veprimin krijues të Zotit ose ndërhyrjet e tij të madhërishme në histori. Teksti pohon që ka qenë një fillim: krijimi nuk është një mit pa kohë, por është integruar në historinë e të cilës është fillimi absolut.

1,2 *e shkretë dhe e zbrazët:* në hebraisht tohû e bohû, «shkretëtirë dhe zbrazëti» shprehje që është kthyer në proverb për çdo mungesë rregulli, sidomos kur është absolute. Këta terma, njësoj si ai i «ujërave», formojnë një kornizë negative në krahasim me risinë që në to sjell ndërhyrja e vetë Zotit që gjithçka krijon me fjalën e tij. Ky rr përshkruan situatën e kaosit që i paraprin krijimit (2,5). Koncepti metafizik i krijimit ex nihilo («nga asgjëja»), me të cilin tashmë jemi mësuar nga filozofia perëndimore, nuk do formulohet para 2Mak 7,28. – *shpirt i Zotit:* duke ndjekur LXX dhe Vulg. BJ: «një frymë e Zotit». Fjala hebraike rûah mund të ketë si kuptim

/2Kor 4,6; Gjn 8,12+ [3]Hyji tha: «Le të bëhet drita!». Dhe drita u bë. [4]Hyji pa se drita ishte
gjë e mirë dhe e ndau dritën prej territ. [5]Hyji e quajti dritën 'ditë',
kurse terrin 'natë'. Dhe u bë mbrëmje e mëngjes dita e parë.
[6]Hyji tha edhe: «Le të bëhet ndërmjet ujërave kupa e qiellit dhe le
7,11+; Fu 8,28 t'i ndajë ajo ujërat prej ujërave». [7]Hyji bëri kupën e qiellit dhe i ndau
ujërat që ishin nën kupën e qiellit prej atyre që ishin përmbi kupën e
qiellit. Dhe u bë ashtu. [8]Hyji e quajti kupën e qiellit 'qiell'. Dhe u bë
mbrëmje e mëngjes dita e dytë.
[9]Hyji tha prapë: «Le të bashkohen ujërat, që janë nën qiell, në një
vend të vetëm. E le të duket teriku!». Dhe u bë ashtu. [10]Hyji terikun
e quajti tokë kurse ujërat e bashkuara i quajti 'dete'. Dhe Hyji pa se
ishte gjë e mirë. [11]Dhe Hyji tha: «Le të qesë toka bar të gjelbër e bar
që qet farë e lëndë frytdhënëse që jep fryte sipas llojit të vet që ta ketë
farën e vet në vetvete përmbi tokë!». E u bë ashtu. [12]Toka qiti barin
e gjelbër, barin që qet farë sipas llojit të vet, dhe lëndën frytdhënëse
sipas llojit të vet, që ka më vetvete farën sipas llojit të vet. Hyji pa se
ishte gjë e mirë. [13]Dhe u bë mbrëmje e mëngjes dita e tretë.
Bar 3,33-35; Jer 31,35; Is 40,26; Sir 43,6,7 [14]Hyji tha: «Le të bëhen ndriçues në kupën e qiellit, që ta ndajnë
ditën e natën dhe të shërbejnë si shenja për stinë, ditë dhe vite: [15]që
të ndriçojnë në kupën e qiellit dhe ta ndrisin tokën». Dhe u bë ashtu.
Ps 136,7v [16]Hyji bëri dy dritëdhënës të mëdhenj: dritëdhënësin më të madh që

shpirtin (por këtu është përdorur pa nyje shquese) ose thjesht erën, dhe në këtë rrethanë të forcave të natyrës (uji, errësira, humnera) mund të mendohet se autori ka ndërmend të përmendë një erë të fortë që përshkon sipërfaqen e ujërave (krh. 8,1) pa përjashtuar që në mënyrë formale të ketë dashur të flasë për praninë e shpirtit të Zotit. Megjithatë, akoma nuk mund të mendohet për një Shpirt vetjak, ashtu sikur në zbulesën që bëhet në BR. Për më tepër, roli krijues i shpirtit të Zotit nuk shfaqet shumë në BV (Ps 104,30 është një përjashtim). Krijimi është vepër e fjalës së Zotit (rr 3v), ose e veprimit të tij (rr 7.16.25.26).

1,4 Drita është një krijim i Zotit, kurse errësira jo: ajo është mohim i dritës. Krijimi i dritës rrëfehet i pari, sepse vijimi i ditëve dhe netëve do të shërbejë si kornizë në të cilën do të zhvillohet vepra e krijimit.

1,6 *kupa e qiellit:* «kupa» e dukshme e qiellit ishte për semitët e hershëm një kupol/rrumbullakosje e fortë, por edhe një perde pa pala, me disa hapje që mbante ujërat e sipërme; nga ato hapje Zoti lëshonte shiun e borën por edhe përmbytjen (7,11).

1,7 Krijimit nëpërmjet fjalës, «Hyji tha», i shtohet tani krijimi nëpërmjet një veprimi: «Hyji bën» kupën *e qiellit,* yjet (rr 6), kafshët e tokës (rr 25), njeriun (rr 26). Autori i traditës priftërore ka mundësi t'i integrojë krijimit një traditë të hershme, me një koncept më shpirtëror, paralel me atë të tregimit të dytë (2,4b-25), në të cilin Zoti «bën» qiellin dhe tokën, njeriun dhe kafshët.

1,9 *një vend të vetëm:* duke ndjekur TM dhe Vulg. Në LXX lexohet: «mbledhje», *synagoge*, duke lënë të supozohet një hebraishte origjinale e ndryshme, *miqweh*, «masë, mbledhje» në vend të *maqôm*, «vend», si në 1,10 ku përkthehet me «masë», systema, hebraisht *miqweh*, «masë, grumbullim». TM ka një kuptim të saktë: ujërat nuk do të zënë më sipërfaqen e tokës, por do të kenë vendin e tyre të caktuar dhe të kufizuar. Që toka gjendej që më parë aty dhe që thjesht duhej të dilte, bën pjesë në përshkrimin e kaosit dhe kështu nga tradita e pranuar.

1,16 Emrat e burimeve të dritës janë hequr qëllimisht: dielli dhe hëna, që mbaheshin si hyjni nga të gjithë popujt e

të sundojë ditën e dritëdhënësin më të vogël që të sundojë natën dhe
yjet. 17Hyji i vendosi në kupën e qiellit që të ndriçojnë mbi tokë, 18që
ta sundojnë ditën dhe natën e ta ndajnë dritën prej territ. Hyji pa se
ishte gjë e mirë. 19Dhe u bë mbrëmje e mëngjes dita e katërt.
20Hyji tha edhe: «Le të vlojnë ujërat vrumull me qenie të gjalla Jb 12,7-12
e shpendët le të fluturojnë përmbi tokë, nën kupën e qiellit». 21Hyji
krijoi përbindësh të mëdhenj deti dhe çdo lloj qenie të gjallë që lëviz
rrëshqanthi e gëlojnë sipas llojit të vet si edhe çdo shpend sipas llojit
të vet. Hyji pa se ishte gjë e mirë. 22Hyji i bekoi dhe tha: «Shtohuni e
shumohuni, mbushni ujërat e detit; po edhe shpendët le të shumohen
përmbi tokë!». 23Dhe u bë mbrëmje e mëngjes dita e pestë.
24Përsëri Hyji tha: «Le të prodhojë toka qenie të gjalla, secilën sipas
llojit të vet: bagëti, zvarranikë dhe egërsira sipas llojit të tyre!». Dhe
u bë ashtu. 25Hyji krijoi çdo lloj egërsire, bagëtie dhe zvarraniku të
tokës të çdo lloji. Hyji pa se ishte gjë e mirë.
26Hyji tha: «Le ta bëjmë njeriun në shëmbëlltyrën e në përngjasimin 5,1-3; 9,6; Ps 8,5-6;
tonë që të jetë zotërues i peshqve të detit, i shpendëve të qiellit, i Sir 17,3-4; Ur 2,23
kafshëve, i mbarë tokës, dhe i çdo zvarraniku që zvarritet mbi tokë!».

27Hyji krijoi njeriun në përngjasimin e vet, /1Kor 11,7; Kol 3,10;
e krijoi në përngjasimin e Hyjit; Ef 4,24

afërm, këtu janë thjesht burime drite që ndriçojnë tokën dhe fiksojnë kalendarin. Hyjnizimi i yjeve ishte aq tundues, saqë autori duhej t'u njihte rolin e tyre drejtues (rr 16.18). Edhe kjo bën pjesë tek përfaqësimet tradicionale.

1,24 *zvarranikë:* BJ përkthen: «kafshë të vogla»: fj.fj.: «diçka që zvarritet» apo që «rrëshqet tutje» (rr 21); si gjarpërinjtë, hardhucat, e si të gjithë insektet apo kafshët e vogla.

1,26 *Le ta bëjmë:* Nuk duket që është një shumës mjeshtëror, dhe as nuk shpjegohet para së gjithash me faktin se emri Elohim shprehet në shumës, sepse ky emër është përdorur pothuajse gjithmonë si emër i mirëfilltë i Zotit të vërtetë, dhe normalisht është i shoqëruar nga një folje në njëjës. Ka të ngjarë që ky fenomen në bazë të tekstit tonë, edhe pse diçka e rrallë në hebraisht, është ai i «shumësit vendimmarrës»: kur Zoti, si në 11,7, apo cilido person tjetër flet me veten, gramatika hebraike këshillon përdorimin e shumësit. Greqishtja (ndjekur nga Vulg.) e Ps 8,6, ripërdorur në Heb 2,7, ka kuptuar këtë tekst si një vendimmarrje të Zotit me korin e tij qiellor (krh. Is 6), me engjëjt. Dhe ky shumës qe një derë e hapur për interpretimin e Etërve të Kishës, që kanë parë në këtë pjesë depërtimin e misterit të Trinisë. *–njeriu*: njëjës kolektiv, prandaj forma e shumësit të TM dhe BJ: "që të zotërojnë". *–përngjasim*: duket se zbut kuptimin e «shëmbëlltyrës/ përfytyrimit», duke përjashtuar barazimin. Fjala «përngjasim» implikon një ngjashmëri fizike, ashtu si mes Adamit dhe birit të tij (5,3). Ky raport me Zotin ndan njeriun nga kafshët. Për më tepër nënkupton një ngjashmëri të përgjithshme natyre, por teksti nuk shpjegon se në çfarë qëndron konkretisht kjo «shëmbëlltyrë» ose përfytyrim dhe «përngjasim». Të qenurit në shëmbëlltyrë dhe përngjasim të Zotit nënvizon faktin që njeriu i pajisur me inteligjencë dhe vullnet, mund të hyjë në mënyrë aktive në marrëdhënie me Zotin. Por për disa të tjerë, njeriu është në përngjasim të Zotit sepse ka marrë nga ai pushtetin mbi të gjitha qeniet e tjera të gjalla. – i *kafshëve* sir.: «mbi të gjitha kafshët e egra»; TM: «mbi të gjithë tokën».

/Mt 19,4p i krijoi mashkull e femër.

8,17; 9,1 [28]Hyji i bekoi dhe u tha:

Ps 8,6-9; Sir 17,2-4; Ur 9,2; 10,2; Jak 3,7
«Shtohuni e shumohuni
e mbusheni tokën dhe sundojeni atë!
Bëhuni zotëruesit e peshqve të detit,
të shpendëve të qiellit dhe të çdo
gjallese që lëviz përmbi tokë!».

[29]Hyji tha edhe: «Ja, çdo bimë që qet farë mbi tokë dhe të gjitha
Ps 104,14v pemët që kanë në vetvete frytin e pemës që qet farë: le të jenë ushqimi
juaj! [30]Të gjitha kafshëve mbi tokë, çdo shpendi të qiellit e çdo gjëje
që lëviz mbi tokë, në të cilat është fryma e jetës, i jap për ushqim
Ps 104,24; Ksh 3,11; 7,29; Sir 39,21-33; 1Tim 4,4 të gjitha barërat e gjelbëra». Dhe u bë ashtu. [31]Hyji shikoi gjithçka
kishte bërë dhe, ja, ishin shumë të mira! Dhe u bë mbrëmje e mëngjes
dita e gjashtë.

Zan 20,8+; /Zan 20,11; 31,12v; /Heb 4,4 **2** [1]Kështu u kryen qielli e toka e mbarë ushtria e tyre. [2]Të shtatën
ditë Hyji e kreu punën e vet që kishte bërë. Të shtatën ditë
pushoi nga çdo punë që kishte bërë. [3]Hyji e bekoi të shtatën ditë
dhe e shenjtëroi, sepse atë ditë kishte pushuar prej çdo pune që Hyji
Jer 10,11v kishte bërë duke krijuar. [4]Kjo është zanafilla e qiellit dhe e tokës, kur
qenë krijuar.

1,1–2,4 ## Prova e lirisë. Parrizi

Atë ditë, kur Zoti Hyj krijoi tokën e qiellin [5]para se të mbinte

1,30 Imazh i një epoke të artë në të cilën njerëzit dhe kafshët jetojnë në paqe, duke u ushqyer me bimë. 9,3 shënon fillimin e një epoke të re.

2,3 E shtuna (*shabbat)* është diçka e themeluar nga Zoti: vetë Zoti ka pushuar (*shabat*) në atë ditë. Por fjala *shabbat* këtu është shmangur, pasi, sipas autorit priftëror, e shtuna do të caktohet vetëm mbi malin Sinai, ku do të bëhet shenjë e besëlidhjes (Dal 31,12-17). Por që nga krijimi Zoti ka dhënë një shembull që njeriu duhet ta imitojë (Dal 20,11; 31,17).

2,4a *zanafilla*: në hebraisht kemi *tôledôt*, që do të thotë «trashëgimia», pastaj historia e një paraardhësi dhe e fisit së tij (krh. 6,9; 25,19; 37,2). Me përdorimin e kësaj fjale, këtu krijimi demitizohet: ai bëhet fillimi i historisë, dhe jo më, si në Sumer dhe në Egjipt, një seri breznish hyjnore.

2,4b-3,24 Ky seksion bën pjesë në traditën jahviste dhe përdor sistematikisht emrin hyjnor të përbërë «JHWH Zotëri» (JHWH Elohim) që është shumë i rrallë. Ky titull i dyfishtë mund të jetë fryt i një rishikimi të mëvonshëm (krh. greqishten). Më mirë se sa një «tregim të dytë të krijimit» (sepse paralelizmi me 1,1–2,4a është vetëm i pjesshëm), këtu kemi tregimin e formimit të burrit dhe të gruas (kafshët janë krijuar vetëm si një përpjekje për t'i gjetur njeriut një «ndihmë që i përkon») të kombinuar me një tjetër mbi parajsën dhe mbi rënien në mëkat. Kështu gjenden të paktën dy tradita të mëdha: ajo e krijimit të burrit dhe të gruas, «antropogonia» (rr 4b-8 dhe 18,24), dhe ajo e parajsës dhe rënies (2,9.15-16; 3). Ka gjasë që autori është nxitur të përputhë dy traditat pasi

në tokë ndonjë shkurre fushe, para se të gjelbëronte ndonjë bimë
tokësore: sepse Zoti Hyj nuk kishte lëshuar ende shi mbi tokë e nuk
kishte njeri që ta punonte tokën; [6]megjithatë, një burim dilte nga toka
dhe e ujiste mbarë sipërfaqen e saj, [7]atëherë Zoti Hyj e formoi prej
pluhurit të tokës njeriun dhe nëpër hundë i shtiu frymën e jetës e
njeriu u bë qenie e gjallë.
[8]Zoti Hyj mbolli një kopsht në Eden, në lindje e në të e vendoi
njeriun që e kishte krijuar. [9]Zoti Hyj bëri që prej toke të mbijë çdo lloj
peme, e bukur për t'u parë dhe e shijshme për t'u ngrënë e në midis
të parrizit pemën e jetes e pemën e dijes të mirës e të së keqes. [10]Një

Ksh 3,20v; 12,7; /Ur 15,8.11; Ps 104,29v; Jb 34,14v; /1Kor 15,45

Fu 3,18; Zb 2,7; 22,14

në të dyja flitet për një kopsht, edhe pse me këndvështrime pak të ndryshme: tokë që njeriu duhet ta punojë (lidhje mes 2,8 dhe përshkrimit të «mëparshëm», rr 6), kopsht i gëzimit që njeriu nuk duhet ta kultivojë (të punojë tokën me lodhje/mund bën pjesë në ndëshkimin e pafund 3,17). Por ekziston një pjesë e tekstit të sotëm që shërben për të bashkuar elementet e të dyja tregimeve (edhe të motiveve të izoluara, si ai i katër lumenjve 2,10-14). Autori që ka bashkuar të gjithën njeh deri edhe variantet të cilat shfaqen herë pas here, siç është rasti kur marrim vesh se Zoti do të ruajë hyrjen e kopshtit në mënyrë që njeriu të mos hyjë (3,22.24), një kalim i shkurtër ky, i përgatitur sigurisht nga të përmendurit në të dy rastet e të dyja pemëve në 2,9. Këtu, në dukje nuk kemi një ndëshkim për njeriun për shkak të një faji të kryer më parë, por kemi një masë parandalimi. Tërësia përbën një tregim të ngjyrshëm dhe popullor. Nëse burri dhe gruaja (e mbase edhe pjesa tjetër e krijimit, e jo vetëm kafshët për të cilat flet 2,18-20) e kanë zanafillën e tyre ne Zotin, tërësia e tregimit do të shpjegojë sidomos kufizimet e burrit dhe të gruas (3,16-19). Nëse ka kufizim, dhe nëse ky kufizim nuk identifikohet me faktin e të qenurit një krijesë, atëherë ky kufizim nuk mund të vijë nga Zoti, veç në mos të bëhet fjalë për një ndëshkim të dhënë për shkak të një faji të rëndë nga ana e burrit dhe gruas. Tani, duke qenë se faji ka të njëjtën shtrirje në tërësinë njerëzore, ai duhet të vendoset te zanafilla, tek çifti që nuk është vetëm i pari nga pikëpamja kohore/kronologjike, por edhe fillimi i të gjithë njerëzimit. Nëse në këtë tekst është e pranishme dogma e mëkatit të rrjedhshëm, shprehja e saj është simbolike. Madje dimensioni simbolik është në burimin e pohimeve të mëtejshme të Shkrimit të Shenjtë në raport me dogmën e mëkatit fillestar: këtu nuk duhet të kërkohet e gjithë ajo që u lexua më pas, qoftë nëse trajtohet për «rilexime biblike», si për shembull rasti i Palit (Rom 5,12; 1Kor 15,21-22), ose i formulimeve dogmatike të Kishës.

2,6 *një burim dilte:* BJ përkthen: «një curril ngritej»: hebraishtja përdor *'ed*, fjalë me kuptim të paqartë dhe që përkthehet në bazë të kontekstit, duke patur parasysh Jb 36,27, për faktin që «ngritet» thuhet në Nr 21,17 për një burim uji dhe për paralele semitike.

2,7 *njeriu:* hebr. *'adam*, që vjen nga dheu, hebraisht *'adamâ* (krh. 3,19). Ky emër kolektiv do të bëhet emër i mirëfilltë i qenies së parë njerëzore, Adami (krh. 4,25; 5,1.3). – *qenie e gjallë:* hebr *nepeш hayyâ*, fjalë që tregon qenien e shpirtëzuar nga një frymë jetësore (shfaqur edhe nga «shpirti», *rûah* 6,17; Is 11,2+); krh. Ps 6,5+.

2,8 *Kopsht:* në versionin grek, dhe më pas në të gjithë traditën, është përkthyer me fjalën *«parajsë»*. – *Eden:* është një vend gjeografik që nuk gjendet askund; në fillim mund të kishte kuptimin e «stepës»; mund të krahasohet me *bit adini* asiro-babilonez, krahinë në kufijtë e Eufratit për të cilin flasin edhe disa tekste biblike (Am 1,5; 2 Mbr 19,22; Is 37,12; Ez 27,23). Por Izraelitët ekanë interpretuar fjalën sipas hebraishtes «gëzim», nga rrënja (e fjalës) *'dn*. Dallimi mes Eden dhe kopsht, e shprehur në rr 10 më pas humbet: flitet per kopshtin Eden (rr 15 dhe 3,23.24). Në Ez 28,13 dhe 31,9, Eden është «kopshti i Zotit»; në Is 51,3, Eden, «kopshti i JHWH» , është e kundërta e shkretëtirës dhe e stepës.

2,9 *pema e jetës:* simbol i pavdekësisë (krh. 3,22+). Për pemën e njohjes të së mirës dhe të së keqes, krh. rr 17+.

Ez 47,1+; Zb 22,1-2; Gjn 4,1+ lumë buronte nga Edeni për ta ujitur kopshtin. Prej andej ndahej e formonte katër krahë. 11Njëri quhet Pison: ky dredhon rreth mbarë tokës së Hevilatit ku ka ar 12ari i asaj toke është shumë i mirë po ka edhe bdel dhe gur onikin. 13Lumi i dytë quhet Geon. Ky i sillet rreth mbarë tokës së Etiopisë. 14Kurse lumi i tretë quhet Tigris: ky rrjedh në lindjen e Asirisë. E lumi i katërt është Eufrati.

15Zoti Hyj e mori njeriun dhe e vendoi në kopshtin Eden që ta punojë e ta ruajë atë:

16Zoti Hyj i urdhëroi njeriut dhe i tha: «Ha prej çdo peme të kopshtit;
Rom 6,23 17porse prej pemës së dijes të së mirës dhe të së keqes, ruaj se ha. Sepse, atë ditë që ke për të ngrënë prej saj, do të vdesësh».

18Zoti Hyj tha edhe: «Nuk është mirë që njeriu të jetë vetëm: do
Ksh 3,20 t'ia bëj një ndihmë që t'i përngjajë». 19Pasi Zoti Hyj i kishte formuar prej dheut të gjitha kafshët e gjalla të fushës dhe të gjithë shpendët e qiellit, i solli te njeriu, për të parë, se si do t'i quajë, sepse secila kafshë e gjallë do të mbante atë emër, me të cilin do ta quante njeriu. 20Njeriu ia ngjiti emrin përkatës secilës bagëti, secilit shpend të qiellit dhe secilës egërsirë të fushës; por për njeriun nuk gjendej një ndihmës që i përngjante atij. 21Prandaj, Zoti Hyj i lëshoi njeriut një gjumë të rëndë. Pasi e zuri gjumi, ia nxori një brinjë dhe vendin e saj e mbushi

2,10-14 këto rreshta janë një kllapë në raport me tregimin bazë, ka gjasë që janë të shtëna nga autori i saj, që përdorte tradita të hershme me karakter gjeografik. Qëllimi i tij nuk është të japë vendndodhjen e kopshtit të Edenit, por të tregojë që lumenjtë e mëdhenj, «arteriet jetësore» të katër krahinave të botës, e kanë burimin në parajsë. Nuk të mahnit fakti se kjo gjeografi duket e paqartë. Tigri dhe Eufrati janë shumë të njohur dhe e kanë burimin në malet e Armenisë, por Pison e Ghicon janë të panjohur dhe dëftojnë karakteristikat e çdo burimi që gufon nga toka («gufuesi» dhe «shpërthyesi»).

2,11 *Hevilatit:* sipas 10,29 është një krahinë e Arabisë.

2,12 *bdel dhe gur onikin:* fj.fj.: «bdel», gomë erëmirë. – *gur onikin:* ose në trajtën e brirëve.

2,13 *Etiopia: fj.fj.: «Kuш»*, që diku tjetër emëron Etiopinë ose më saktë Nubia; por nuk është e sigurt, që, këtu, këta dy emra duhet të merren në kuptimin e tyre të zakonshëm.

2,17 *dija e së mirës dhe e së keqes:* kjo njohje është një privilegj që Zoti rezervon për vete dhe që njeriu përvetëson pa të drejtë me mëkatin (3,5.22). Pra, nuk është as gjithëdija, që njeriu i rënë nuk zotëron, as shoshitja morale, që njeriu i pafajshëm tashmë e kishte dhe që Zoti nuk mund t'ia refuzojë krijesës se tij arsyetuese. Është aftësia për të vendosur vetë atë që është e mirë dhe e keqe, dhe si pasojë të veprojë: një pretendim i autonomisë morale me të cilin njeriu mohon gjendjen e tij si krijesë (krh. Is 5,20). Mëkati i parë ka qenë një atentat ndaj madhërisë së Zotit, një faj mendjemadhësie. Kjo kryengritje është shprehur konkretisht me shkeljen e një norme të vënë nga Zoti dhe e paraqitur nën imazhin e frytit të ndaluar. – *do të vdesësh:* sipas TM që përdor formulën enfatike *môt tamût* (= me vdekje do të vdesesh).

2,18 tregimi i krijimit të gruas (rr 18-24, në rr 25 nuk është tjetër përveçse një kalim në k 3), nuk është vijimi logjik i 15-17, sepse aty «njeri» është përdorur në kuptimin kolektiv dhe përfshin burrin dhe gruan. Ai prapëseprapë, ka funksionin e tij në një tregim të krijimit të njeriut. Nga pikëpamja e traditës 18-24, paraqesin një vijim logjik të rr 7 (e 8), edhe pse kalimi është tashmë pak larg për shkak se autori ka përpunuar tekstin dhe ka zgjedhur të tregojë formimin e gruas vetëm para çastit kur ajo do të ketë një rol aktiv në shkelje.

me mish. [22]Zoti Hyj e përftoi gruan prej brinjës që ia kishte nxjerrë njeriut dhe e solli te njeriu. [23]Atëherë njeriu klithi: /1Kor 11,8-9; /1Tim 2,13

«Kjo tash është ashti i eshtrave të mi
dhe mishi i mishit tim!
Le të quhet Grua,
sepse kjo u mor nga njeriu».

[24]Për këtë arsye njeriu do ta lërë të atin dhe t'ëmën e vet dhe do të jetojë bashkë me gruan e vet e do të bëhen një trup i vetëm. /Mt 19,5p; /Ef 5,31; /1Kor 6,16

[25]Të dy ishin të zhveshur: njeriu dhe gruaja e nuk ndjenin farë turpi.

Rënia

/Rom 5,12-21

3 [1]Ndër të gjitha egërsirat e fushës që Zoti Hyj krijoi, gjarpri ishte më dinaku. Ky i tha gruas: «Vërtet, Hyji ju urdhëroi që të mos hani prej asnjë peme të kopshtit?». [2]Gruaja i përgjigji: «Ne i hamë frutat e pemëve që janë në kopsht; [3]porse për frytin e pemës që është në midis të kopshtit, Hyji na urdhëroi të mos e hamë as të mos e prekim që të mos vdesim». [4]Porse gjarpri i tha gruas: «Nuk do të vdisni assesi. [5]Madje Hyji e di se kurdo të hani prej saj, sytë tuaj do të hapen e do të bëheni porsi Hyji duke e njohur të mirën e të keqen». Ur 2,24; /Gjn 8,44; /Zb 12,9; 20,2

2,17; 3,22

Is 14,4+

2,21 *mish:* mishi *basar* është më së pari, tek kafshët dhe tek njeriu, pjesa e butë e trupit, muskujt (41,2-4; Dal 4,7; Jb 2,5). Është edhe trupi në tërësinë e vet (Nr 8,7; 1Mbr 21,27; 2 Mbr 6,30) e kështu edhe lidhja familjare (2,23; 29,14; 37,27) si edhe njerëzimi dhe tvrësia e qenieve të gjalla («çdo mish» 6,17.19; Ps 136,25; Is 40,5v). Fryma (2,7; Ps 6,5) ose shpirti (6,17) i jep jetë mishit pa iu shtuar atij, duke e bërë të gjallë. Gjithsesi shpesh, «mishi» nënvizon atë që është e brishtë dhe kalimtare tek njeriu (6,3; Ps 56,5; Is 40,6; Jer 17,5); dhe pak nga pak do të perceptohet njëfarë kundërshtimi mes këtyre dy aspekteve të njeriut të gjallë (Ps 78,39; Kish 12,7; Is 31,3; krh. edhe Ur 8,19; 9,15). Hebraishtja nuk ka një fjalë për të emëruar trupin; BR do ta zëvendësojë këtë zbrazëtirë duke zhvilluar termin *sôma* afër termit *sarx* (shih Rom 7,5+ dhe 24+).

2,22 *e formoi prej brinjës:* shprehje figurative e raportit që lidh burrin dhe gruan (rr 23) dhe që i bashkon në martesë (rr 24).

2,23 *grua.... burrë:* Hebraishtja luan mbi fjalën *'ishshâ,* «grua/burrneshë», dhe *'ish* «burrë».

3,1 Gjarpri a shërben këtu si maskim i një qenieje armike ndaj Zotit dhe ndaj njeriut? Dihet se e gjithë tradita e urtisë, BR dhe e gjithë tradita e krishterë e kanë njohur si kundërshtarin (o tunduesin), djallin (krh. Jb 1,6+). Në favor të këtij identifikimi dihet mirë se gjarpri vepron në kundërshtim me urdhrin hyjnor, a thua se Zoti do që t'u fshehë burrit dhe gruas atë që do t'u ndodhte nëse do hanin frutin e ndaluar. Megjithatë kjo traditë është në tension me përshkrimin që e paraqet si një kafshë të thjeshtë, por dinake, dhe me dënimin që të zvarritet dhe të hajë pluhur (rr 14). Ndoshta ndërhyrja e një kafshe dinake si tundues është vetëm një mënyrë që sugjeron se burri dhe gruaja duhet të fajësojnë vetëm veten e tyre për shkeljen që kanë bërë. Autorit i duhej të paraqiste gruan dhe gjarprin në formën e dialogut, atë që është rezultat i një proçesi njerëzor: joshja e frutit të ndaluar çon në shkeljen e urdhrit; pikërisht 3,6 përshkruan këtë proçes njerëzor.

3,5 *porsi Hyji:* BJ përkthen me "si hyjni" ashtu si në përkthimet e hershme. Vërehet edhe ndryshimi i perspektivës në krahasim me 1,26-27. Tek e para është vetë Zoti që krijon burrin dhe gruan në përngjasimin e vet, ndërsa tek e dyta, «të

[6]Atëherë gruaja pa se pema ishte e mirë për ta ngrënë dhe e bukur
për t'u parë dhe pemë e dëshirueshme për të fituar dijen; gruaja mori
prej frutit të saj dhe hëngri. Mandej i dha edhe burrit të vet që ishte
me të. Hëngri edhe ai. [7]Atëherë u hapën sytë të dyve. Kur panë se
ishin lakuriq, gërshetuan gjethe fiqsh dhe bënë mbështjellës për vete.
[8]Kur mandej e dëgjuan zërin e Zotit Hyj që po shëtiste nëpër kopsht,
1Mbr 19,12 në freskinë e pasditës, njeriu e gruaja e tij u fshehën para Zotit Hyj
ndërmjet pemëve të kopshtit. [9]Zoti Hyj e thirri njeriun e i tha: «Ku
je?». [10]Ky i përgjigji: «Dëgjova zërin tënd në kopsht e u tremba, sepse
jam lakuriq e u fsheha». [11]Ai i tha: «Kush të tregoi se je lakuriq? A
mos hëngre frutat nga pema prej së cilës të kam urdhëruar të mos
hash?». [12]Njeriu përgjigji: «Gruaja që ma dhe për shoqe, ajo më dha
frut prej pemës dhe hëngra». [13]Atëherë Zoti Hyj i tha gruas: «Pse e
bëre këtë?». Gruaja përgjigji: «Më gënjeu gjarpri dhe hëngra».
/2Kor 11,3 [14]Atëherë Zoti Hyj i tha gjarprit:

«Pasi e bëre këtë gjë
qofsh mallkuar ndër të gjitha bagëtitë
dhe kafshët e egra!
Is 65,25 Do të ecësh përmbi barkun tënd
dhe do të hash pluhur në të gjitha ditët e jetës sate!
/Zb 12,17 [15]Armiqësi do të vë ndërmjet teje e gruas,
ndërmjet farës sate e farës së saj:
fara e saj do të ta ndrydhë kokën,
kurse ti do t'ia sulmosh themrën».

[16]E gruas i tha:

«Do t'i shtoj mundimet e shtatzënisë sate,
/Zb 12,2 në mundime do t'i lindësh fëmijët,
dëshirimi yt do të të shtyjë kah burri yt

qenit porsi hyjni» (ose të qenurit si Hyji) kthehet në një angazhim njerëzor.

3,7 Ajo që burri dhe gruaja perceptojnë duket si diçka e pahijshme. Në vetëdijen për lakuriqësinë e tyre tashmë do të ekzistonte një çrregullim që mëkati do të fuste në harmoninë e krijimit.

3,15 Ky rr vërteton armiqësinë themelore mes gjarprit dhe njerëzimit, por lë të kuptohet se në fund fiton njerëzimi: bëhet fjalë për dritëzën e parë të shpëtimit, «Protoungjillin (pra 'Ungjilli i Parë')». Përkthimi grek, duke filluar fjalinë e fundit me një përemër mashkullor, ia njeh fitoren e njerëzimit jo breznisë së pasardhësve të gruas në përgjithësi, por njërit prej bijve të gruas: në këtë mënyrë gjendet i përgatitur interpetimi mesianik, që atëherë i pranishëm në traditën e hershme hebraike. Me Mesinë, nëna e tij është e ndërlidhur, dhe interpretimi mariologjik i përkthimit latin *ipsa conteret* është bërë traditë në Kishë.

3,16 Dënimi hyjnor bie mbi fajtorët, por edhe jeta e burrit dhe e gruas është thellësisht e përfshirë: gruaja si nënë e nuse dhe burri si punëtor u nënshtrohen pasojave të shkeljes së tyre. Nuk mund të pohojmë me nxitim se, pa mëkatin, gjendja e burrit dhe e gruas do të kishte qenë ndryshe, por ekziston një perceptim i fortë për pasojat e shkeljes: mëkati i njeriut pështjellon

e ai do të sundojë mbi ty». 2,22+

17Kurse njeriut i tha: «Pasi e dëgjove zërin e gruas sate dhe hëngre
frutin prej pemës që ta pata ndaluar ta hash:

Për shkak tëndin qoftë mallkuar toka! /Rom 8,20; Oz 4,3+;
Prej saj me mund do ta nxjerrësh kafshatën Is 11,6+
për çdo ditë të jetës sate.
18Do të të prodhojë ferra e halluga
dhe do të ushqehesh me barishte toke.
19Me djersë të ballit tënd do ta hash bukën
derisa të mos kthehesh në dhe 2,7; Jb 34,15;
prej të cilit qe nxjerrë, Ps 90,3; 194,29;
sepse pluhur je dhe në pluhur do të kthehesh!». Ksh 3,20; 12,7

20Njeriu e quajti gruan e vet Evë, sepse ajo është nëna e të gjithë /Rom 5,12
të gjallëve.
21Zoti Hyj ia bëri njeriut e gruas së tij petkat prej lëkure dhe i veshi.
22Atëherë Zoti Hyj tha: «Që, njeriu u bë gati si njëri prej nesh duke e 2,17+
njohur të mirën e të keqen; tash, pra, s'do të ishte mirë ta shtrijë dorën
e të marrë prej pemës së jetës e të hajë dhe të jetojë për amshim».
23Zoti Hyj e dëboi njeriun prej kopshtit të Edenit që ta punojë tokën
prej së cilës qe krijuar. 24E dëboi njeriun dhe, në lindjen e kopshtit të
Edenit, i vendoi kerubinët e shpatën flakëruese e vringëlluese për ta
ruajtur shtegun e pemës së jetës. /Zb 22,1v.14

rregullin që kishte vënë Zoti. Gruaja, joshëse për burrin, nuk është më një ortake dhe e barabartë me burrin (2,18-24), sepse burri vepron si pronar dhe shërbehet nga gruaja. Nga ana tjetër, njeriu duhet të gjejë mbështetje nga një tokë armike, që është krejt tjetër nga kopshti i mëparshëm i Edenit. Këto situata të dhimbshme janë fati i njeriut, por që të kuptohet plotësisht mësimi mbi fajin e trashëguar (mëkatin e rrjedhshëm), do të duhej të pritej që shën Pali të vendoste në paralel shfajësimin e të gjithëve në Krishtin shpëtimtar dhe në Adamin mëkatar (Rom 5).

3,20 *Eva*: Etimologji popullore: emri Eva, *hawwah*, shpjegohet me foljen *hayah*, «jetoj».

3,22 Njeriu mëkatar vetëcaktohet gjykatës i së mirës dhe i së keqes (2,17), diçka që është privilegj i Zotit. – *pema e jetës*: pema e jetës ishte përmendur në 2,9 afër pemës së njohjes të së mirës dhe të së keqes. Këtu bëhet fjalë që njeriu të pengohet në të qenurit zotërues i fryteve të kësaj peme dhe që ta hajë; ruajtja për të cilën flitet në rr 24 është një pasojë. Është një traditë paralele me atë të pemës së njohjes të së mirës dhe të keqes, por ajo shërben për projektin e autorit: kërkimi i pavdekësisë është njëkohësisht i shkruar në zemrën e njeriut por jashtë mundësive të tij. Është një hir për të cilin fjala e Zotit do të shkojë në vend kur të arrijë momenti i caktuar. Parajsa e humbur për shkak të mëkatit të njeriut është në përngjasim të parajsës së rigjetur nëpërmjet hirit të Zotit.

3,24 *kerubinët*: rojtarët e parajsës nuk janë kerubinët *me* një shpatë (imazhe babiloneze dhe asire, krh. Dal 25,18), aq sa kerubinët dhe «flaka e shpatës dridhëruese». Largimi nga parajsa nënkupton në terme hapësinore largimin nga Zoti: në kopshtin

Kaini e Abeli

4 [1]Njeriu e njohi Evën, gruan e vet. Ajo ngjizi dhe lindi Kainin e
tha: «Prej Zotit e fitova një njeri». [2]Pastaj lindi Abelin, vëllanë e
tij. Abeli ishte bari dhensh, kurse Kaini bujk.
[3]Pas do kohe Kaini i kushtoi Zotit fli prej fryteve të tokës. [4]Po ashtu
Zan 34,19; Lev 3,16 edhe Abeli kushtoi prej të parëlindurve të grigjës së vet bashkë me
Heb 11,4 dhjamin e tyre. Zoti e pëlqeu Abelin dhe flinë e tij, [5]kurse as Kainin
e as flinë e tij s'e pëlqeu fare. Kaini u zemërua për së tepërmi dhe u
çart në fytyrë. [6]Zoti i tha: «Përse je zemëruar dhe rri kokulur? [7]Sepse,
nëse vepron mirë, a nuk do ta mbash kryet lart? E po s'veprove mirë,
në pritë te dera e ke mëkatin; ai të lakmon ty; porse ti duhesh ta
3,16 mbizotërosh».
[8]Kaini i tha vëllait të vet Abelit: «Të dalim jashtë!». Kur u gjetën
Ur 10,3; /1Gjn 3,12 në fushë, Kaini u hodh në vëllanë e vet Abelin dhe e mbyti. [9]Atëherë
Zoti e pyeti Kainin: «Ku është vëllai yt, Abeli?». Ky i përgjigji: «Nuk
di. Pse a mos jam unë rojtari i tim vëllai?». [10]Zoti i tha: «Po çka bëre?!

ku ishte vendosur njeriu (2,15) vinte vetë Zoti në filadin e mbrëmjes (3,8)!

k 4 Në këtë k, si tregimi (rr 1-16) ashtu edhe breznitë/pasardhësia (rr 17-26) u përkasin traditave jahviste. Tregimi nënkupton një qytetërim tashmë të zhvilluar: në anën fetare, një kult me ofertën e prodhimeve (ndoshta frytet e para) të tokës dhe të parëlindurve të grigjës (rr 3-4); mendohet edhe ekzistenca e njerëzve të tjerë që mund të vrisnin Kainin dhe të tjerë që mund të merrnin hak për të (rr 14-15). Në fillim ky tregim ndoshta nuk u referohej bijve të njeriut të parë, por paraardhësve të mbiquajtur (eponim) të Kenitëve (Kainìti: krh. Nm 24,21+). I vendosur në fillimin e njerëzimit, mbart një shtrirje të përgjithshme: nga njëra anë, Kaini dhe Abeli janë në zanafillën e dy mënyrave të të jetuarit, bujkut përtac dhe bariut endacak; nga ana tjetër, këta dy vëllezër personifikojnë luftën e njeriut kundër njeriut. Përkrah kryengritjes së njeriut kundër Zotit, është edhe dhuna e «vëllait» kundër «vëllait». Urdhri i dyfishtë i dashurisë (Mt 22,40) do të tregojë kërkesat themelore të vullnetit të Zotit.

4,1 *Prej Zotit e fitova një njeri*: BJ përkthen: «kam fituar një njeri nga JHWH». Është gëzimi i gruas së parë e cila, nga shërbëtore e një bashkëshorti, bëhet nëna e një njeriu. Një lojë fjalësh bën të përafërt emrin e Kainit *(Qayin)* me foljen *qanah*, «fitoj».

4,5 Shfaqet për herë të parë tema e preferencës së djalit të vogël në krahasim me të madhin, me të cilën tregohet zgjedhja e lirë e Zotit, përbuzja e tij për madhështinë tokësore dhe pëlqimi i tij për të përvuajturit: kjo temë rikthehet shpesh tek zanafilla (Izaku që preferohet më shumë se Ismaeli 21, Jakobi më shumë se Ezau 25,23; 27; Rakela më shumë se Lia 29,15-30; e njësoj do ndodhë me bijtë e tyre…) dhe në të gjithë Biblën (1Sam 16,12; 1Mbr 2,15 etj).

4,7 *Nëse vepron… do të mbizotërosh*: BJ përkthen «nëse nuk ke çfarë të fshehësh, a nuk do ta mbash kryet lart? Por, nëse nuk je i prirur për të mirë, mëkati është krejt pranë, një kafshë të egër tinzare që të sulet, a mund ta mbizotërosh?». Përkthim i përafërt i një teksti të manipuluar: fj.fj.: «A thua nuk është e vërtetë që, nëse ti vepron mirë, lartësohesh, dhe nëse nuk vepron mirë, pranë teje gjendet mëkati i fshehur dhe ndaj teje vërsulja i tij dhe ti do ta mbizotërosh». Duket se ky tekst përshkruan tundimin që kërcënon një shpirt jo të prirur për mirë.

4,8 *i foli:* kështu në TM. BJ përkthen: «Kaini i tha vëllait të vet Abelit: të dalim jashtë», me LXX dhe Vulg.; folja «them» fut një bisedë të drejtpërdrejtë, por që nuk gjendet në tekstin hebraik. Ka mundësi që përkthimet, duke integruar atë që mungon dhe jo duke përkthyer dy fjalë që në vijim do

Zëri i gjakut të vëllait tënd bërtet tek unë prej dheut. [11]Andaj qofsh mallkuar e dëbuar nga ara, e cila e hapi gojën dhe e përpiu gjakun e vëllait tënd të derdhur prej dorës sate! [12]Kur ta punosh tokën, ajo s'do t'i japë më frytet e veta. Do të jesh endacak dhe rravgues përmbi tokë». [13]Kaini i tha Zotit: «Ndëshkimi im është më i madh se sa që mund ta mbart. [14]Ja! Ti po më dëbon sot prej tokës së pëlleshme dhe më duhet të fshehem prej fytyrës sate dhe do të jem rravgues dhe endacak përmbi tokë. Këndej, edhe kushdo që të më gjejë, do të më vrasë». [15]Por, Zoti i tha: «Jo, pra, assesi s'do të ndodhë ashtu, sepse kushdo që ta vrasë Kainin, do të ndëshkohet shtatëfish!». E Zoti i vuri Kainit një shenjë që të mos e vrasë askush që do ta gjente. [16]Kaini iku prej pranisë së Zotit dhe zuri vend në dheun e Nodit, në lindje të Edenit.

/Mt 23,35; /Heb 12,24; Jb 16,18

Pasardhësia e Kainit

[17]Kaini e njohi gruan e vet; ajo ngjizi dhe lindi Henokun. Pastaj ndërtoi një qytet dhe ia ngjiti emrin e të birit, Henok. [18]Henokut i lindi Iradi, Iradit i lindi Maviaeli, Maviaelit i lindi Matuzaeli e Matuzaelit i lindi Lameku. [19]Ky mori dy gra. Njëra quhej Adë, kurse tjetra Selë. [20]Ada lindi Jabelin, i cili qe trungu i atyre që banojnë në tenda dhe i barinjve. [21]Vëllai i tij quhej Jubal. Ky qe trungu i të gjithë atyre që i bien cetrës dhe fyellit. [22]Po edhe Sela lindi Tubalkainin. Ky qe farkëtar, trungu i atyre që punojnë remin dhe hekurin. Tubalkaini e pati motër Noemën.

[23]Lameku u tha grave të veta:

«Adë e Salë, dëgjoni zërin tim;

të zhduken, lexojnë: «Dalim jashtë».

4,15 *një shenjë:* «shenja e Kainit» nuk është një njollë turpi, por një shenjë që e mbron duke e treguar si një anëtar të një grupi ku ushtrohet fort gjakmarrja.

4,16 *Nodi:* vendi është i panjohur; emri sjell ndërmend epitetin që i vihet Kainit (rr 14) «rravgues/endacak», *nad*, në vendin e *Nodit*.

4,17-24 Tepricë e një gjenealogjie anektodike. Të njëjtët emra do të shfaqen, me variante, në gjenealogjinë priftërore të Setit, mes Kenanit dhe Lamekut (5,12-28). Kjo listë i është bashkuar vetëm në mënyrë artificiale Kainit, birit të Adamit, të dënuar me një jetë endacake; këtu Kaini është ndërtuesi i qytetit të parë, paraardhësi i fermerëve, i muzikantëve, i farkëtarëve e mbase edhe i grave me tradita të thjeshta (rr 22), që na kujtojnë rehatitë dhe kënaqësitë e jetës urbane. Këto progrese i atribuohen fisit të Kainit, të mallkuarit; i njëjti dënim i jetës urbane do të gjendet edhe në tregimin e kullës së Babelit (11,1-9).

4,22 *Baba i atyre që punojnë bronzin dhe hekurin:* kështu Targumi: «paraardhësi i të gjithë atyre që dinë të punojnë (krh. rr 20 dhe 21); TM shkruan : «farkëtari i të gjithë punëtorëve». Tri shtresat e fermerëve të kafshëve, të muzikantëve dhe të farkëtarëve shtegtarë janë të lidhura me emrat e tre paraardhësve emrat e të cilëve kujtojnë zanatet e pasardhësve të tyre: Jabel, (*ybl*, «drejtoj»), Jubal, (*yôbel*, «trombë/bori»), Tubal (emër i një populli të veriut 10,2, në krahinën e metaleve); Kain, në gjuhët e tjera semite, do të thotë «farkëtar». – *Naamà:* «e bukura», «e dashura», mund të jetë i njëjti emër i një «profesioni tjetër», për të cilin teksti hesht.

gratë e Lamekut, dëgjoni fjalën time:
vrava njeriun pse më pat plagosur,
edhe një djalosh pse më pat rënë.
Mt 18,22p [24]Kaini do të hakmerret shtatëfish,
kurse Lameku shtatëdhjetë herë shtatë!».

Seti dhe pasardhësit e tij

[25]Adami e njohi gruan e vet dhe ajo lindi djalë, të cilit ia ngjiti emrin Set. Tha: «Hyji më dhuroi pasardhës tjetër në vend të Abelit, të cilin e mbyti Kaini».

[26]Po edhe Setit i lindi djalë, të cilin e quajti Enos. Aso kohe zuri të
Zan 3,14+ thirret në ndihmë emri i Zotit.

1Kro 1,1-4

Patriarkët para përmbytjes

1,26+ **5** [1]Ky është libri i breznive të Adamit. Kur Hyji e krijoi njeriun, e krijoi në përngjasimin e Hyjit. [2]E krijoi njërin mashkull, kurse tjetrin femër dhe i bekoi. Ditën kur qenë krijuar ua dha emrin «Njeri». [3]Adami kishte njëqind e tridhjetë vjet kur i lindi djali në përngjasimin e vet, si shëmbëlltyrë të tij të cilin e quajti Set. [4]Adami, pasi i lindi Seti, jetoi tetëqind vjet dhe i lindën edhe djem e vajza. [5]Adami jetoi nëntëqind e tridhjetë vjet e atëherë vdiq.

[6]Po edhe Seti jetoi njëqind e pesë vjet dhe i lindi Enosi. [7]Seti, pasi i lindi Enosi, jetoi edhe tetëqind e shtatë vjet dhe i lindën bij dhe bija. [8]E tërë jeta e Setit kapi nëntëqind e dymbëdhjetë vjet kur edhe vdiq.

[9]Kurse Enosi jetoi nëntëdhjetë vjet dhe i lindi Kainani. [10]Enosi jetoi,

4,24 Kjo këngë e ashpër, kompozuar në nder të Lamekut, një hero i shkretëtirës, është sjellë këtu si dëshmi e dhunës në rritje për pasardhësit e Kainit.

4,25-26 tepricë e një tjetër gjenealogjie primitive.

4,25 *Set:* emri i Setit (hebr. ©et) shpjegohet me пat, «ka lejuar».

4,26 *aso kohe zuri:* me TM; LXX dhe Volg: «Ky qe i pari që thirri emrin e JHWH». Pjesë të tjera të traditës elohiste ose priftërore, e vonojnë deri në kohën e Moisiut zbulimin e emrit të JHWH (Dal 3,14: krh. 3,13+ 6,2v).

k 5 Gjenealogji e traditës priftërore që çon nga krijimi tek përmbytja, ashtu si gjenealogjia e Semit (11,10-32) do të mbulojë kohën që ndan përmbytjen nga Abrahami. Nuk nevojitet të kërkohet as një histori dhe as një kronologji. Emrat i përkasin traditës: pjesërisht janë të njëjtët e 4,17-26. Formulimi ndjek një skemë që përsëritet: mosha e patriarkut në momentin e lindjes së të parëlindurit, vitet që ka jetuar më pas, tregimi i përgjithshëm që ai do të lindë akoma bij e bija dhe së fundmi, jetëgjatësia e tij. Skema prishet vetëm në fillim (rr 1-2: parathënia), në fund (rr 32 në lidhje me Noehun do të ruajë vetëm elementin e parë) dhe kur do të nevojitet për të futur një lajm të rëndësishëm (rr 22.24 dhe 29). Shifrat janë të ndryshme në pesëlibërshin samaritanas dhe në atë grek (LXX). Duke ndjekur moshën e madhe të botës çmohej se jeta njerëzore ishte zvogëluar (6,3), sepse një jetë e gjatë është bekim i Zotit (Fu 10,27) dhe do të jetë një nga privilegjet e kohës mesianike (Is 65,20).

5,3 *përngjasim:* Ngjashmëria hyjnore, e shprehur me termat «imazh» dhe «përngjasim», nuk është pra një karakteristikë eskluzive e burrit dhe gruas së parë (1,26), pasi nga çifti i parë trashëgohet tek pasardhësit.

pasi i lindi Kainani, tetëqind e pesëmbëdhjetë vjet dhe i lindën bij e bija. [11]E tërë jeta e Enosit kapi nëntëqind e pesë vjet kur edhe vdiq.

[12]Po edhe Kainani jetoi shtatëdhjetë vjet dhe i lindi Malaleeli. [13]Edhe Kainani jetoi pasi i lindi Malaleeli, tetëqind e dyzet vjet dhe i lindën bij dhe bija. [14]E tërë jeta e Kainanit arrin në nëntëqind e dhjetë vjet kur edhe vdiq. 4,17+

[15]Po edhe Malaleeli jetoi gjashtëdhjetë e pesë vjet dhe i lindi Jaredi. [16]Po edhe Malaleeli jetoi pasi i lindi Jaredi tetëqind e tridhjetë vjet dhe i lindën bij dhe bija. [17]E tërë jeta e Malaleelit kapi tetëqind e nëntëdhjetë e pesë vjet kur edhe vdiq.

[18]Jaredi jetoi njëqind e gjashtëdhjetë e dy vjet dhe i lindi Henoku. [19]Jaredi jetoi, pasi i lindi Henoku, tetëqind vjet dhe i lindën bij e bija. [20]E tërë jeta e Jaredit kap në nëntëqind e gjashtëdhjetë e dy vjet kur edhe vdiq.

[21]Kur Henoku kishte gjashtëdhjetë e pesë vjet i lindi Matusala. [22]Henoku jetoi treqind vjet udhës së Hyjit, pasi i lindi Matusala, e i lindën bij e bija. [23]E tërë jeta e Henokut kapi treqind e gjashtëdhjetë e pesë vjet. [24]Henoku jetoi udhës së Hyjit dhe u zhduk, sepse e mori Hyji. Sir 44,16; 49,14 2Mbr 2,11; /Heb 11,5; Ur 4,10-11

[25]Kur Matusala kishte njëqind e tetëdhjetë e shtatë vjet i lindi Lameku. [26]Matusala jetoi, pasi i lindi Lameku, edhe shtatëqind e tetëdhjetë e dy vjet dhe i lindën bij e bija. [27]E tërë jeta e Matusalës arriti në nëntëqind e gjashtëdhjetë e nëntë vjet kur edhe vdiq.

[28]Kur Lameku u bë njëqind e tetëdhjetë e dy vjeç, i lindi djali, [29]të cilin e quajti Noeh. E tha: «Ky do të na ngushëllojë në mundin tonë dhe në punën e duarve tona në fushë, të cilën Zoti e mallkoi». [30]Lameku jetoi, pasi i lindi Noehi, edhe pesëqind e nëntëdhjetë e pesë vjet dhe i lindën bij e bija. [31]E tërë jeta e Lamekut kapi shtatëqind e shtatëdhjetë e shtatë vjet kur edhe vdiq.

[32]Noehi kishte pesëqind vjet kur i lindën Semi, Kami e Jafeti.

5,22 para se *jetoi* BJ përsërit «Henoku» me disa kode të LXX e Vulg.; i lënë jashtë nga TM.

5,24 Enoku dallohet prej patriarkëve të tjerë për disa karakteristika: jeta e tij është më e shkurtër, por arrin një shifër të përkryer, numrin e ditëve të një viti diellor; «eci udhës së Hyjit» si Noehu (6,9); u zhduk në mënyrë të mistershme, i rrëmbyer nga Zoti si Elia (2 Mbr 2,11). U bë një figurë e madhe për traditën judaike, që propozoi si shembull urtësinë e tij (Sir 44,16; 49,14), dhe për traditën apokaliptike. Kjo i atribuoi disa vepra apokrife (krh. Jud 14-15).

5,29 *Zot:* TM shkruan: «JHWH»; përsëritja e emrit JHWH, në kundërshtim me atë që përdoret në traditën priftërore para Dal 6,2-3 (por krh. 17,1), bën të mendohet se shpjegimi i emrit është një tepricë e traditës jahviste që është futur në kontekstin priftëror, sidomos për shkak të motivit të dukshëm në 3,17. Nga ana tjetër, emri i Noehut, *Noah*, shpjegohet keq me rrënjën *nhm* «të ngushëllosh», edhe pse dy bashkëtingëlloret e para gjenden aty; kjo pjesë fillimisht mund t'i referohej një tjetër emri, si Menakem ose Nahum.

5,32 *pesëqind vjet:* mosha në të cilën Noehu bëhet baba të befason, sepse në të gjitha rastet e mëparshme mosha e patriarkëve në çastin e lindjes së bijve dëftohet mes gjashtëdhjetë e pesë (rr 15 e 21)

Bijtë e Hyjit e bijat e njerëzve

6 [1]Kur njerëzit filluan të shtohen e të përhapen përmbi tokë dhe
u lindën vajza, [2]bijtë e Hyjit, kur i panë bijat e njerëzve se ishin
të bukura, zunë t'i marrin për gra të gjitha ato që u pëlqenin.
2,7; Gjn 3,5-6 [3]Atëherë Zoti tha: «Shpirti im nuk do të qëndrojë përherë në njeriun,
Sir 17,2 sepse ai s'është tjetër, por mish; ditët e jetës së tij do të jenë njëqind
e njëzet vjet».
Sir 16,7 [4]Në atë kohë po edhe më vonë kishte mbi tokë viganë, kur bijtë e
Hyjit lidhnin martesë me bijat e njerëzve dhe ato u lindin fëmijë: këta
Lp 1,28+ janë kreshnikët e kohëve të lashta, njerëz të përmendur.

2. PËRMBYTJA

/Sir 16,7; /Bar 3,26v; /Ur 14,6-7; /Mt 24,37vp; 1Pjt 3,20v

Të prishurit e njerëzimit

Ps 14,2-3 [5]Zoti pa se paudhësia e njerëzve përmbi tokë ishte e madhe dhe se çdo
mendim i zemrës së tyre nuk synonte tjetër, por që të bëjë vazhdimisht

dhe njëqind e tetëdhjetë e shtatë vjetëve (rr 25). Arsyeja e mundshme e këtij ndryshimi është se të gjithë patriarkët e mëparshëm do të kishin vdekur para përmbytjes! Mosha e patriarkëve para përmbytjes përmbahet mes 777 për Lamekun dhe 969 për Matusalën.

6,1-4 Nuk është shumë e qartë për ne në këtë episod me traditë jahviste, por ndoshta autori rimerr disa elemente të një tradite popullore me karakter mitologjik. Para së gjithash, vështirësia lind nga identiteti i «bijve të Hyjit» (krh. Lp 32,8+), pastaj nga marrëdhënia që mund të jetë nga bashkimi i tyre me bijat e njerëzve dhe të viganëve (fj.fj.: *nepîlîm,* kështu në BJ) në rr 4. Mund edhe të mendohet se këto të fundit (të mendohet këtu Ez 32,17-32 ku flitet pikërisht për ata që kanë *«rënë»,* domethënia e *nepîlîm,* dhe që kanë qenë vënë o lëngojnë, pavarësisht nga guximi i tyre, mes viktimave të shpatës, ashtu si në mitin klasik të Titanëve) janë rezultati i bashkimit të «bijve të Zotit» me bijat e njerëzve, por teksti thotë vetëm se *nepîlîm* në atë çast banonin në tokë. Mund të jenë viganët (o titanët) semitikë, por diku tjetër quhen «bij të Anakut» o *'anaqîm* (krh. Nr 13,28.33; Lp 1,28+). Pa u shprehur mbi vlerën e këtij besimi dhe duke mbuluar aspektin e tij mitologjik, episodi tërheq vëmendjen vetëm për këtë kujtim të një race të paturpshme mbinjerëzore, si një shembull degjenerimi në rritje që po motivonte përmbytjen. Hebraizmi i mëvonshëm dhe pothuajse të gjithë shkrimtarët kishtarë kanë parë në këta «bij të Hyjit» engjëjt e fajshëm. Por duke u nisur nga shekulli IV, Etërit, në funksion të një koncepti më shpirtëror se engjëjt, bashkërisht kanë interpretuar «bijtë e Hyjit» si pasardhësit e Setit dhe «bijat e njerëzve» si pasardhësit e Kainit.

6,3 *nuk do të qëndrojë përherë në njeriun:* fj.fj.: «shpirti im të mos jetë papërcaktueshmërisht përgjegjës». Nuk e dimë kuptimin e kësaj foljeje: kuptohet vetëm në bazë të kontekstit (krh. LXX dhe Vulg.) që hipotizohet në kuptimin e të «qëndruarit-banuarit». – *njëqind e njëzet vjet*: jetëgjatësia më e madhe, sipas autorit biblik, Zoti kishte reduktuar jetën njerëzore. Duhet të shihet edhe një dënim për fajin: bashkimi i bijve të njeriut me "bijtë e Hyjit" do të ketë qenë për njerëzit një mënyrë për të siguruar pavdekësinë.

6,5–9,17 Në këtë pjesë ka shumë përsëritje, duke u nisur që nga shkaku i përmbytjes (6,5-8 dhe 9-13), dhe ka dallime të konsiderueshme (krh. 6,19-20 dhe 7,15-17 me 7,2-3b), përfshirë këtu edhe kronologjinë: në krahasim me 7,12 dhe 8,13a-14 (me disa të dhëna të ndërmjetme, në mënyrë të veçantë dy periudhat e 150 ditëve), kalime të tjera (7,4.10.12 dhe 8,6-12) supozojnë një zgjatje më të shkurtër. Në fakt këtu kemi dy tregime

të keqen. [6]Zotit i erdhi keq pse e krijoi njeriun përmbi tokë. I erdhi keq 1Sam 15,11.35; Jer 18,10; 26,3
thellë në zemër [7]e tha: «Do ta shuaj prej faqes së dheut njeriun që e
krijova: njeriun, bagëtitë, zvarranikët edhe shpendët e qiellit sepse po
më vjen keq që i krijova». [8]Porse Noehi gjeti hir para Zotit. Heb 11,7

[9]Ja historia e Noehit: Noehi ishte i drejtë dhe i patëmetë ndër Sir 44,17
bashkëkohës të vet; ecte udhës së Hyjit. [10]I lindën tre djem: Semi, 5,22
Kami dhe Jafeti. [11]Toka ishte prishur para syve të Hyjit dhe ishte
mbushur me dhunë. [12]Hyji e shikoi tokën dhe, ja, ishte prishur sepse
sjellja e çdo njeriu përmbi tokë ishte sjellje plot ligësi.

Përgatitjet për përmbytje

[13]Hyji i tha Noehit: «Për mua erdhi dita të zhbij çdo njeri. Toka
është mbushur me ligësi për shkak të njerëzve dhe, ja, unë do t'i zhbij
ata nga toka. [14]Punoje për vete një arkë nga druri rrëshinor. Ndaje në
kthina dhe lyeje përbrenda e përjashta me peshkve. [15]Dhe, ja, si duhet
ta punosh: gjatësia e saj le të jetë treqind kutësh, gjerësia pesëdhjetë
kutësh, kurse lartësia e saj le të jetë tridhjetë kutësh. [16]Në arkë bëje
një dritare dhe mbaroje një kut nën majën e saj. Në krah lëre derën;

të plotë, ai më i vjetër është i traditës jahviste, kurse tjetri i traditës priftërore. Tregimi jahvist është plot ngjyra dhe jetë, ndërsa ai i traditës priftërore është më i detajuar, sidomos në lidhje me kronologjinë, është edhe më i menduar thellë. Elementet e këtyre dy traditave janë bashkuar pa qëllim që të eliminojnë ndryshimet mes tyre. Gjithsesi, ka edhe ndonjë kalim, sidomos në 7,3, redaktuesit janë përpjekur të heqin një diferencë shumë të dallueshme. Redaktuesit janë përgjegjës edhe për fragmentimin më të madh të tregimit jahvist, mbase edhe për mungesën e të dhënave në lidhje me përgatitjet dhe daljen nga arka. Tregimi priftëror duket i plotë, madje ai është ruajtur në blloqe të mëdhenj homogjenë në fillim (6,9-22) dhe në fund (9,1-17). Saper lexim mund të vihen në dukje rreshtat e traditës jahviste (6,5-8; 7,1-2.3b-5.7-10.16b.17b.22-23; 8,2b-3a.6-12.20-22), priftërore (6,9-22; 7,6.11.13-16a.17a.18-21.24; 8,1-2a.3b-5.13a.14-19; 9,1-17) por edhe ato që më shumë vënë në dukje ndërhyrjen e redaktorëve (7,3a.8-9 dhe, pjesërisht edhe 6,7; 7,7.23; 8,20). Tema e përmbytjes është e pranishme në të gjitha kulturat, por tregimet e Mesopotamisë së lashtë janë me interes të veçantë sepse kanë shumë ngjashmëri me tregimin biblik. Kjo nuk varet drejtëpërdrejt nga ata (por si njëri ashtu edhe rreshti tjetër mund të vërë në dukje këtë lloj ndikimi siç është rasti i 8,6-12 dhe rrasa XI e *Epopesë së Gilgameshit*). Autori i shenjtë i ka stërholluar këto tradita me një mësim të përhershëm të drejtësisë dhe të mëshirës së Zotit, mbi ligësinë e njeriut dhe mbi shpëtimin që i takon të drejtit (krh. Heb 11,7). Është një gjykim i Zotit që nënkupton atë të gjykimit në kohën e fundit (Lk 17,26; Mt 24,37) ashtu sikur edhe shpëtimi që i ofrohet Noehut është shenjë e shpëtimit nëpërmjet ujit të pagëzimit (Pjt 3,20-21).

6,6 *i erdhi keq – u pendua*: kjo pendesë e Zotit shpreh në mënyrë njerëzore kërkesen e shenjtërisë së tij, që nuk mund të duronte mëkatin; 1Sam 15,29 do të hedhë poshtë një interpretim tepër letrar. Shumë më shpesh, pendimi i Zotit nënkupton se zemërimi i tij ka rënë dhe kërcënimi i tij është tërhequr (krh. Dal 32,11-14 dhe Jer 26,3).

6,12 *njeri:* fj.fj.: «mish» (BJ), kështu në TM dhe në variantet.

6,14 *arkë*: Vulg. përdor arkë («kuti/kapak»), që në gjuhët neolatine do të thotë: arkë. *–dru rrëshinor:* BJ përkthen «rrëshinor» përkthim i përafërt. *–ndarje:* BJ hipotizon: «kallama» (sikur lundra mes kallamave në Dal 2,3); TM përdor «fole» (kabina).

6,16 *Çati…:* me kuptim të paqartë. Sipas përkthimit të përdorur, çatia do kishte një kut të pjerrët për rrëshqitjen e ujit që vinte nga qielli (7,11).

bëje në të katin e poshtëm, të mesmin e të lartin.
/2Pjt 2,5 [17]Dhe, ja, unë do të sjell përmbytjen me ujë mbi tokë për të mbytur
çdo gjallesë që ka frymën e jetës nën qiell: gjithçka është përmbi tokë,
9,9v do të zhbihet. [18]Unë do të bëj besëlidhje me ty. E ti hyr në arkë me bijtë
e tu, gruan tënde e me ty gratë e bijve të tu. [19]Prej të gjithë frymorëve,
të çdo lloji, shtjeri në arkë nga dy mashkull e femër që të shpëtojnë
gjallë me ty. [20]Prej shpendëve, sipas llojit të tyre, prej bagëtive sipas
llojit të tyre, prej zvarranikëve sipas llojit të tyre le të hyjnë nga dy
prej të gjithave me ty që të mund të jetojnë. [21]Ti mandej merr me vete
çdo lloj ushqimesh që mund të hahen dhe ruaj pranë vetes që të jenë
ushqim për ty e për to».
[22]Noehi bëri gjithçka si urdhëroi Hyji: pikërisht ashtu.

7 [1]Atëherë Zoti i tha Noehit: «Hyr në arkë ti dhe gjithë familja jote,
/Ur 10,4; /2Pjt 2,5 sepse ty të gjeta të drejtë para syve të mi në këtë brezni. [2]Prej
Lev 11+ të gjitha kafshëve të pastra merr nga shtatë e shtatë mashkull e
femër kurse prej të papastrave dy nga dy mashkull e femër. [3]Po ashtu
edhe prej shpendëve të qiellit shtatë e shtatë mashkull e femër, që të
shpëtojë fara mbi mbarë sipërfaqen e tokës. [4]Sepse, edhe shtatë ditë e
do të bëj të bjerë shi përmbi tokë për dyzet ditë e dyzet net dhe do të
zhbij çdo gjë të gjallë që krijova mbi sipërfaqen e tokës». [5]Noehi bëri
krejt ashtu si i urdhëroi Zoti.
[6]Noehi kishte gjashtëqind vjet kur ujërat e përmbytjes vërshuan
mbi sipërfaqen e tokës. [7]Noehi hyri në arkë me të bijtë e tij, gruan
e tij dhe gratë e bijve të tij për shkak të ujërave të përmbytjes. [8]Prej
kafshëve të gjalla të pastra e të papastra, prej shpendëve dhe prej
çdo gjallese që lëviz përmbi tokë, [9]hynë dy nga dy me Noehin në arkë
mashkull e femër, sikurse kishte urdhëruar Zoti.

6,17 *frymë jete*: fjala *rûah* tregon ajrin në lëvizje: qoftë frymën e erës (Dal 10,13; Jb 21,18) ashtu edhe frymën që del nga hunda (7,15.22; etj). Përshkruan forcën jetësore, ashtu edhe mendimet, ndjenjat ose pasionet nëpërmjet të cilave shprehet (41,8; 45,27; 1Sam 1,15; 1Mbr 21,5; etj). Në njeriun është një dhuratë e Zotit (6,3; Nr 16,22; Jb 27,3; Ps 104,29; Kish 12,7). Është edhe fuqia me të cilën Zoti vepron në krijim (1,2; Jb 33,4; Ps 104,29.30), ashtu edhe në historinë e njerëzimit (Dal 31,3), sidomos nëpërmjet profetëve (Gjq 3,10; Ez 36,28) dhe Mesisë (Is 11,2; Rom 1,9).

6,18 *Besëlidhje*: nuk është një marrëveshje e dyanshme, por një angazhim falas që Zoti merr mbi vete në favor të atyre që ka marrë në konsideratë. Pas kësaj do të ketë besëlidhje të tjera, me Abrahamin (15,17), me të gjithë popullin (Dal 19,1); në pritje të besëlidhjes së re që do të bëhet në plotësinë e kohrave (Mt 26,28; Heb 9,15).

6,20 Qeniet pa arsye janë të bashkuara, për ndëshkim dhe për shpëtim, me fatin e njeriut, ligësia e të cilit ka prishur gjithë krijimin (6,13); jemi afër me linjën e shën Palit (Rom 8,19-22).

7,8-9 Shtesë që kombinon dy tregimet, duke dalluar kafshët e pastra nga ato të papastra të traditës jahviste, duke numëruar një palë të çdo lloji me traditën priftërore. BJ risjell këta dy rreshta në kllapa.

[10]Si kaluan shtatë ditë, ujërat e përmbytjes vërshuan mbi tokë.
[11]Të gjashtëqindin vit të jetës së Noehit, në muajin e dytë, të
shtatëmbëdhjetën ditë të muajit, plasën të gjitha burimet e humnerës Is 44,27; Ps 78,15; 104; Is 24,18
së madhe e u hapën pendat e qiellit. [12]Përmbi tokë ra shi për dyzet ditë
e dyzet net. [13]Po atë ditë hynë në arkë Noehi, Semi, Kami e Jafeti, bijtë
e tij, gruaja e tij dhe me ta tri gratë e bijve të tij, [14]ata dhe çdo frymor,
sipas llojit të vet, çdo lloj kafshe, sipas llojit të vet dhe çdo zvarranik
që lëviz përmbi tokë, sipas llojit që i përket, e çdo fluturues sipas
llojit, të gjithë shpendët dhe të gjithë kafshët që fluturojnë, [15]hynë me
Noehin në arkë dy e dy nga çdo qenës në të cilin ishte fryma e jetës.
[16]Ata që kanë hyrë, hynë mashkull e femër prej të gjithë qenësve të
gjallë sikurse Hyji i kishte urdhëruar Noehit. Zoti nga jashtë ia mbylli
derën.

[17]Atëherë u bë përmbytje mbi tokë gjatë dyzet ditëve e ujërat u
shumuan dhe e ngritën arkën lart nga toka. [18]Sepse u rritën shumë
dhe mbuluan gjithçka mbi sipërfaqen e tokës, kurse arka notonte
përmbi ujë. [19]Ujërat u bënë gjithnjë e më të furishme mbi tokë, dhe
u mbuluan të gjitha malet e larta nën qiell. [20]Ujët qe më i lartë
pesëmbëdhjetë kutë përmbi malet që kishte mbuluar.

[21]Mbaruan të gjithë frymorët që lëvizin përmbi tokë: shpendët,
kafshët, egërsirat, si dhe të gjithë zvarranikët që hiqen zvarrë përmbi
tokë dhe të gjithë njerëzit; [22]gjithçka në tokë që kishte frymën e jetës
sharroi. [23]Shfarosi çdo gjallesë që ishte përmbi tokë: prej njeriut deri
në bagëti, deri në zvarranikë edhe në shpendët e ajrit; u shqimën nga
faqja e dheut. Mbetën gjallë vetëm Noehi edhe ata që ishin me të në
arkë. [24]Ujërat e pushtuan tokën njëqind e pesëdhjetë ditë.

Ujët fillon të bjerë

8 [1]Hyjit i ra ndër mend për Noehin dhe për të gjithë frymorët e
bagëtitë që ishin me të në arkë, solli erën përmbi tokë dhe ujërat
ranë. [2]U mbyllën burimet e humnerës e pendat e qiellit edhe u
ndaluan shirat nga qielli. [3]Ujërat u tërhoqën nga toka pak nga pak.
Pas njëqind e pesëdhjetë ditëve ujërat filluan të pakësohen. [4]Të shtatin
muaj, të shtatëmbëdhjetën ditë të muajit u ndal arka mbi malet
Ararat. [5]Por ujërat vazhdimisht shkonin duke u ulur deri në muajin e
dhjetë. Të dhjetin muaj, ditën e parë të muajit, u panë majet e maleve.

[6]Pasi kaluan dyzet ditë, Noehi e hapi dritaren e arkës që kishte
pasë punuar dhe lëshoi korbin. [7]Ky dilte: shkonte e kthehej deri që
u terën ujërat mbi tokë. [8]E lëshoi edhe pëllumbin për të parë a është

7,11 Ujërat poshtë dhe sipër thyejnë digat që kishte vënë Zoti (1,7): nga aty kalohet në kaos. Sipas tregimit jahvist, përmbytja është shkaktuar nga një shi i fuqishëm (7,4.12).

hequr ujët përmbi sipërfaqen e tokës. [9]Ky, duke mos gjetur ku ta
pushojë këmbën e vet, u kthye tek ai në arkë: sepse ujërat ishin mbi
mbarë tokën. Noehi e shtriu dorën, e kapi dhe e futi në arkë. [10]Pasi
priti edhe shtatë ditë të tjera, përsëri e lëshoi pëllumbeshën prej arke.
[11]Atëherë ajo erdhi tek ai në mbrëmje dhe e solli në sqep të vet një gem
ulliri me gjethe të gjelbëra. Noehi e mori vesh se ujërat ishin tërhequr
prej toke. [12]Megjithatë, priti edhe shtatë ditë të tjera. Atëherë e lëshoi
pëllumbeshën; kjo nuk u kthye më.

[13]Ishte viti gjashtëqind e një, muaji i parë, dita e parë e muajit, kur
ujërat u thanë përmbi tokë. Noehi e hoqi mbulesën e arkës, shikoi dhe,
ja, sipërfaqja e tokës ishte tharë. [14]Të dytin muaj, të njëzeteshtatën
ditë të muajit, toka u ter.

Dalja nga arka

[15]Atëherë Hyji i tha Noehit: [16]«Dil ti e gruaja jote nga arka, e me
ty bijtë e tu e gratë e bijve të tu. [17]Qiti me ty edhe të gjitha kafshët e
gjalla të çdo lloji që i ke me ty: shpendët, bagëtitë ashtu edhe të gjithë
1,22 zvarranikët që zvarren përmbi tokë, që të shpërndahen e të përhapen
përmbi tokë, të rriten e të shtohen e të shumohen mbi tokë».

[18]Doli, pra, Noehi e me të bijtë e tij, gruaja e tij e gratë e bijve të tij.
[19]Po ashtu nga arka dolën edhe të gjithë gjallorët sipas llojeve të tyre:
bagëtitë, shpendët dhe zvarranikët që zvarren përmbi tokë.

[20]Noehi ndërtoi në nder të Zotit një lter, mori prej të gjitha kafshëve
të pastra e prej shpendëve të pastër dhe i kushtoi fli shkrumbimi në
lter. [21]Zoti i mori erë erës së këndshme dhe tha në zemrën e vet: «Nuk
do ta mallkoj më kurrë tokën për shkak të njerëzve, sepse mendimi i
zemrës së njeriut është i prirur kah e keqja që prej rinisë së tij; nuk do

8,13 *Ishte viti gjashtëqind e një*:LXX shton: *i jetës së Noehut*, ndoshta i futur në funksion të 7,6.13; i hequr nga TM.

8,21 *erës së këndshme*: fj.fj.: «era e ëmbël» ose të fashit ose të qetëson. Ky antropomorfizëm do të kalojë në gjuhën teknike të ritualit (Dal 29,18.25; Lev 1,9.13; Nr 28,1 etj). – *mendimi i zemrës së njeriut*: zemra është brendësia e njeriut, e ndryshme nga ajo që shihet dhe sidomos nga "mishi" (2,21+). Është selia e dhuntive dhe e personalitetit, nga ku lindin mendimet dhe ndjenjat, fjalët, vendimet dhe veprimet. Zoti e njeh thellësisht, pavarësisht nga si mund të duket (1Sam 16,7; Ps 17,3; 44,22; Jer 11,20. Zemra është qendra e ndërgjegjes fetare dhe e jetës morale (Ps 51,12.19; Jer 4,4; 31,31-33; Ez 36,26). Me zemrën e tij njeriu kërkon Zotin (Lp 4,29; Ps 105,3; 119,2.10), e dëgjon (1Mbr 3,9; Sir 3,29; Oz 2,16; LP 30,14), i shërben (1Sam 12,20.24), e lavdëron (Ps 111,1), e do (Lp 6,5). Zemra e thjeshtë, e drejtë, e pastër, është ajo që nuk është e ndarë nga rezerva apo qëllime hipokrite ndaj Zotit dhe ndaj njerëzve (Ef 1,18). Kjo pjesë shënon një kthesë vendimtare në sjelljen e Zotit ndaj njeriut: JHWH që kishte mallkuar tokën për shkak të mosbindjes së burrit dhe të gruas (3,17), tani angazhohet që të mos e shkatërrojë tokën me anë të përmbytjes. Dhe, nëse mëkati i njeriut ishte arsyeja e ndëshkimit shembullor (6,5), tani teksti shpjegon se si JHWH angazhohet që të mos e mallkojë më tokën. Ky rresht shënon një tranzicion në mënyrë që mallkimi i tokës të kthehet në bekim për Abrahamin, dhe në të, për pasardhësinë e tij dhe për të gjitha fiset e

t'i ndëshkoj më të gjithë frymorët si bëra.

[22]Derisa toka të jetë
mbjelljet dhe korrjet,
të ftohtët e të nxehtët,
vera e dimri,
dita e nata
kurrë s'do të pushojnë».

Rendi i ri i botës

9 [1]Hyji e bekoi Noehin dhe bijtë e tij e u tha: «Jini të pëlleshëm, shumohuni dhe mbusheni tokën. [2]Jini tmerr dhe frikë për të gjithë gjallesat e tokës, për të gjithë shpendët e qiellit dhe për të gjitha kafshët e gjalla që lëvizin përmbi tokë; të gjithë peshqit e detit janë në duar tuaja. [3]Gjithçka që lëviz dhe gjallon do ta keni për ushqim: jua jap të gjitha këto sikurse ju pata dhënë të gjitha perimet e blerta. [4]Vetëm mos e hani mishin me shpirt që është në gjak. [5]Unë do të kërkoj llogari për gjakun e jetës suaj. Do të kërkoj llogari prej të gjitha kafshëve; do të kërkoj llogari prej njeriut për jetën e njeriut, prej secilit gjakun vëllait të vet.

1,28

1,29; Lp 12,15v; 1Tim 4,3

Lev 1,5+

Zan 20,13+

[6]Kush derdh gjakun e njeriut,
gjaku i tij të derdhet prej njeriut,
sepse në përfytyrimin e Hyjit
Hyji e krijoi njeriun.
[7]Jini të pëlleshëm dhe shumohuni,
mbusheni tokën dhe sundojeni!».

1,26+

[8]Edhe këto i tha Hyji Noehit dhe bijve të tij: [9]«Ja, unë po e lidh besëlidhjen time me ju dhe me trashëgimtarët tuaj, pas jush [10]e me

6,18+

tokës (12,1-3).

8,22 Ligjet e botës janë rivendosur përgjithmonë. Zoti e di se zemra e njeriut mbetet e keqe, por ai shpëton krijimin e tij dhe pavarësisht nga njeriu do ta drejtojë ku të dojë.

9,2 Njeriu është sërish i bekuar dhe i shuguruar mbret i krijimit, si në fillim, por nuk do të jetë më një mbretëri paqësore. Era e re do shohë luftën e kafshëve me njerëzit dhe luftën e njerëzve me njëri-tjetrin. Paqja e parajsës do të rilulëzojë vetëm në kohët e fundit (Is 11,6+).

9,4 *me shpirt*: "shpirt", tregon një qenie të shpirtëzuar (2,7).

9,6 Çdo gjak i përket Zotit (Lev 1,5+), por sidomos gjaku i njeriut që është në përngjasimin e tij. Zoti do ta hakmarrë (krh. tashmë 4,10) dhe delegon me atë qëllim edhe vetë njeriun: drejtësinë e shtetit, si dhe hakmarrësit e gjakut" (Nr 35,19+).

9,7 *sundojeni*: hipot.: *redû* (1,28) ndërsa «shumojeni», *redû* e TM.

9,8 Besëlidhja me Noehun, simbol i së cilës është ylberi, shtrihet në të gjithë krijimin; besëlidhja me Abrahamin, shenjë e së cilës do të ishte rrethprerja, u intereson vetëm pasardhësve të patriarkut (k 17); me Moisiun, ajo do të kufizohet vetëm me Izraelin, si shkëmbim me bindjen ndaj Ligjit (Dal 19,5; 24,7-8; 34,27-28) e sidomos

çdo qenie të gjallë që është me ju, qoftë ai shpend, qoftë bagëti, qoftë egërsirë e tokës që është me ju, me të gjitha gjallesat që dolën prej
/Sir 44,18; /Is 54,9-10 arkës me ju me mbarë, gjallesat e tokës. [11]Unë po lidh besëlidhjen time me ju: nuk do të zhbihet më asnjë gjallesë me ujërat e përmbytjes dhe nuk do të ketë më përmbytje që shkreton tokën».

[12]Dhe Hyji tha:

«Kjo është shenja e besëlidhjes
që unë po e bëj
ndërmjet meje e juve
dhe me çdo gjallesë
që është me ju
për të gjitha breznitë e ardhshme;
Ex 1,28; Zb 4,3 [13]Ylberin tim do ta vë në re
dhe do të jetë shenja e besëlidhjes
ndërmjet meje dhe tokës.
[14]Kur me re ta mbuloj qiellin,
në re do të duket ylberi im,
[15]do të më kujtohet besëlidhja ime me ju
e me çdo frymë të gjallë që mishit i jep jetë,
ujë përmbytjeje më s'do të ketë
për të zhbirë mbarë frymorët.
[16]Ylberi do të duket në re,
atë unë do ta shikoj
dhe do të më kujtohet besëlidhja e përhershme
që u lidh mes Hyjit e çdo gjëje të gjallë,
të mbarë gjallesave që janë përmbi tokë».

[17]Hyji i tha Noehit: «Kjo do të jetë shenja e besëlidhjes që e bëra ndërmjet meje e çdo gjallese përmbi tokë».

3. PREJ PËRMBYTJES E DERI TEK ABRAHAMI

Noehi dhe bijtë e tij

10,6 [18]Bijtë e Noehit që dolën nga arka ishin: Semi, Kami e Jafeti. Kami është trungu i Kanaanit. [19]Këta tre janë bijtë e Noehit. Prej tyre u

me zbatimin e së shtunës (Dal 31,16-17).

9,18-29 Kjo pjesë është e formuar nga një informacion gjenealogjik (rr 18-19), një tregim më i shtjelluar (rr 20-27) dhe nga tregues kronologjikë mbi jetëgjatësinë e Noehut pas përmbytjes (rr 28-29), që mund të konsiderohen si fillimi i gjenealogjisë së popujve (k 10). Dy rreshtat e fundit janë të traditës priftërore, kurse pjesa tjetër është e traditës jahviste. Emrat dhe rendi i tre bijve të Noehut, Sem, Kam, dhe Jafet janë të pandryshueshëm në traditë (krh. 5,32; 6,10; 7,13; 10,1). Pjesa fillestare «Kam është babai i Kanaanit» (rr 18; krh. 22) përgatit tregimin e rr 20-27 e kështu edhe mallkimin përfundimtar.

përhap tërë gjinia njerëzore mbi mbarë tokën.
[20]Noehi që ishte bujk, nisi të mbjellë një vreshtë. [21]Pasi piu verë,
u deh dhe u zdesh në çadrën e vet. [22]Kur Kami i ati i Kanaanit e pa
d.m.th. të atin ashtu lakuriq, u lajmëroi dy vëllezërve të vet që ishin
jashtë. [23]Atëherë Semi e Jafeti morën mallotën, e vunë në krah, e
duke ecur prapazi, mbuluan lakuriqësinë e t'et duke mos e shikuar
babën lakuriq.
[24]Noehi, kur e lëshoi pija e, si e mori vesh çka i kishte bërë i biri i
vogël, [25]tha:

«Qoftë mallkuar Kanaani:
Skllav, bir skllavi qoftë për vëllezërit e vet!».

[26]E shtoi:

«Qoftë bekuar Zoti, Hyji i Semit!
Kanaani qoftë skllavi i tij!
[27]Hyji e zgjeroftë Jafetin!
Banoftë në tendat e Semit
e Kanaani qoftë skllavi i tij!».

[28]Noehi jetoi pas përmbytjes edhe treqind e pesëdhjetë vjet. [29]Jetoi
gjithsej nëntëqind e pesëdhjetë vjet e atëherë vdiq.

Toka popullohet

10 [1]Këta janë pasardhësit e bijve të Noehit: Semi, Kami e Jafeti. Këtyre pas përmbytjes u lindën fëmijë. 1Kro 1,5-23
[2]Bijtë e Jafetit: Gomeri, Magogu, Madai, Javani, Tubali,

9,22 "Kam" nuk do të përmendet më dhe Kanaan do të jetë subjekti i mallkimit të rr 25-27. Ka shumë gjasë që emri Kanaan të ishte i pranishëm vetëm në tregimin tradicional. Sipas këtij tregimi (rr 24), Kanaan ishte më i riu i tre bijve të Noehut, kështu që rendi do të ishte Sem, Jafet dhe Kanaan.

9,25 Bekimet dhe mallkimet e patriarkëve (krh. kk 27 e 29) janë fjalë të efektshme që, pasi i drejtohen një ndër të parëve të fisit, plotësohen në pasardhësit e tyre: raca e Kanaanit do t'i nënshtrohet Semit, stërgjysh i Abrahamit dhe i izraelitëve, të vënë nën mbrojtjen e veçantë të JHWH, dhe Jafetit, pasardhësia e të cilit do të përhapet në kurriz të Semit. Situata, duke u nisur nga e cila zhvillohen tregimet, mund të ketë qenë ajo e mbretërisë së Saulit dhe e fillimit të mbretërisë së Davidit, kur Izraelitët dhe Filistenjtë sundonin në Kanaan, dhe kur Filistenjtë kishin pushtuar një pjesë të territorit të Izraelit. Shumë Etër kanë parë në këtë skenë lajmërimin e ardhjes së paganëve (Jafet) në bashkësinë e krishterë që e ka pasur fillimin nga Hebrenjtë (Sem).

9,27 Hebraishtja luan mes fjalëve *Yepet* dhe *Yapt*, «zgjeruar».

k 10 Nën formën e një kuadri gjenealogjik, ky k paraqet gjenealogjinë e popujve, të mbledhur më tepër në bazë të raporteve historike e gjeografike sesa të prirjeve etnike: bijtë e Jafetit popullojnë Azinë e Vogël dhe ishujt e Mesdheut; bijtë e Kamit vendet e Jugut: Egjiptin, Etiopinë, Arabinë; dhe Kanaan është bashkuar me ta në kujtim sundimit egjiptian në

Mosoku e Tirasi. 3Bijtë e Gomerit: Askenezi, Rifati, Togormai. 4Bijtë
e Javanit: Elisai, Tarsisi, Cetimi dhe Rodanimi. 5Prej këtyre u ndanë
popujt nëpër ujdhesa në krahinat e veta, secili sipas gjuhës së vet dhe
sipas barkut të vet, në kombësi të vet.
6Bijtë e Kamit: Kusi, Mesraimi, Futi dhe Kanaani. 7Bijtë e Kusit:
1Mbr 10,1+ Sabai, Hevilai, Sabatai, Regmai e Sabatakai. Bijtë e Regmait: Sabai
e Dadani. 8Kusit i lindi Nemrodi, i cili u bë sundimtari i parë në
tokë 9dhe me vullnetin e Zotit u bë gjuetar i vyeshëm. Nga kjo doli
edhe thënia: «Nemrodi gjuetar si ai para syve të Zotit». 10Mbretëria
e tij filloi me Babiloni, Arak, Akad e Kalaane, në dheun e Senaarit.
11Nga ky vend kaloi në Asiri e atje ndërtoi Ninivën, Rohobotirin e
Kalenë; 12po ashtu Resenin ndërmjet Ninives dhe Kalesë. Ky është
qytet i madh. 13Kurse Mesraimit i lindi Ludimi, Anamimi, Laabimi,
Neftuimi, 14Fetrusimi, Kasluimi dhe Kaftorimi, prej të cilëve rrjedhin
filistenjtë. 15Kanaanit i lindi Sidoni, djali i parë, e Heteu, 16Jebuseu,
Amorreu, Gergezeu, 17Heveu, Araceu, Sineu, 18Aradiumi, Samareu
e Emateu. Atëherë u shpërndanë fiset e kanaanëve. 19Kufijtë e
Kanaanit shkonin prej Sidonit në drejtim të Gerarës deri në Gazë,
dhe në drejtim të Sodomës e të Gomorrës, Adamës e të Seboimit deri
në Lesë. 20Këta janë bijtë e Kamit sipas vëllazërive, gjuhëve, vendeve
e kombësisë së tyre.
21Gjithashtu i lindën fëmijë edhe Semit, trungut të të gjithë bijve
të Heberit, vëllait të madh të Jafetit. 22Bijtë e Semit: Elami, Asuri,

këtë vend; mes këtyre dy grupeve janë bijtë e Semit: Elamitët, Asirët, Aramejtë, dhe paraardhësit e Hebrenjve. Kjo tabllo është e traditës priftërore, por mbart edhe elemente të traditës jahviste (rr 18-19.21.24-30) që kanë një perspektivë pak të ndryshme: më tepër se një fund (tepricë) të përbashkët, gjejmë, ashtu si në k 4 (17-26), disa lajme në lidhje me emrat tradicionalë. Përsa i përket tregimit priftëror, në të gjenden përmbledhje njohurish për botën e banuar, tregime që ishin të zakonshme ndër Judenjtë e mërguar në Babiloni. Nga ana tjetër, këtu gjejmë një pohim të rëndësishëm: që lloji njerëzor ishte një dhe i bashkuar, i ndarë në grupe duke u nisur nga një trung i përbashkët. Kjo përhapje paraqitet (10,32) si plotësim i bekimit të 9,1. Tregimi jahvist i kullës së Babelit (11,1-9) do të propozojë një jehonë më pak pozitive; por të tilla janë aspekte plotësuese të një historie të botës në të cilën veprojnë pushteti i Zotit dhe ligësia e njerëzve.

10,5 Ishujt dhe brigjet e Mesdheut. Pas *ishuj*, BJ, në bazë të rr 20 e 31 fut: «të tillë qenë bijtë e Jafetit» (fjalë të hequra nga TM) ku më pas shton: «në territoret e tyre».

10,8 *Nemrodi:* figurë popullore (rr 9 tregon një fjalë të urtë) pas së cilës fshihet një hero i Mesopotamisë, identifikimi i të cilit është i paqartë.

10,10 *Akad*: Qytet që shtrihet afër Babilonisë; emri i tij shërben për të treguar pjesën veriore të Mesopotamisë së poshtme, në kundërshtim me vendin Sumer, më në jug, e më në përgjithësi (gjithmonë në kundërshtim me Sumerët) gjuhën dhe popujt semitë të kësaj krahine.

10,12 *Ky është qytet i madh*: shpjegim që mund t'i referohet Kalesë ose Ninivës. Kalea, Nimrudi i sotëm, është bërë kryeqyteti i Asirisë në shek. XI pr. K.; afërsisht dy shekuj më vonë Niniva do të jetë kryeqytet me Senakeribin.

10,14 *Kaftorimi, prej të cilëve rrjedhin filistenjtë*: fj.fj.: «nga ku vijnë filistenjtë dhe ata të Kaftorit». Kaftor (Kreta) mbase është një ilustrim i TM, por në fakt filistenjtë

Arfaksadi, Ludi dhe Arami. 23Bijtë e Aramit: Usi, Huli, Geteri dhe
Mesi. 24Kurse Arfaksadit i lindi Saleu e prej këtij i lindi Heberi.
25Heberit i lindën dy djem: njëri quhej Faleg, sepse në kohën e tij u nda
toka, kurse i vëllai u quajt Jektan. 26Këtij, Jektanit, i lindi Elmodadi,
Salefi, Asarmoti, Jareu, 27Adurami, Uzali, Deklai, 28Ebali, Abimaeli,
Sabai, 29Ofiri, Hevilai dhe Jobabi. Të gjithë këta janë bijtë e Jektanit.
30Vendbanimi i tyre shtrihej prej Mesës në drejtim të Sefarit, mali i
lindjes. 31Këta janë bijtë e Semit sipas vëllazërive të tyre, gjuhëve,
vendeve dhe kombësisë.

32Këta janë barqet e bijve të Noehit sipas breznive të tyre dhe të
fiseve. Pas përmbytjes prej tyre u ndanë popujt mbi tokë. 9,1

Kulla e Babelit

Ur 10,5; /Vap 2,5-12; /Zb 7,9-10

11 1Mbarë toka kishte vetëm një gjuhë dhe fjalët e njëjta. 2Kur
u çuan prej lindjes, gjetën një fushë në dheun e Senaarit
dhe aty ngulën banimin. 3I thanë njëri tjetrit: «Ejani të
presim tulla dhe t'i pjekim në zjarr». Tullat i përdorën në vend të
gurëve e bitumin në vend të llaçit. 4Dhe thanë: «Ejani ta ngrehim
për vete një qytet dhe pirg, maja e të cilit do të prekë qiellin. T'ia Sir 40,19
rrisim vetes zërin që të mos shpërndahemi faqes së dheut». 5Zoti zbriti
përmbi tokë për të parë qytetin dhe pirgun që e ndërtuan njerëzit. 3,22
6Zoti tha: «Njëmend qenkan një popull dhe paskan vetëm një gjuhë!
Ky është fillimi i veprimtarisë së tyre dhe tash e tutje nuk do ta kenë
vështirë të kryejnë gjithçka të synojnë. 7Ejani, pra, të zbresim e t'ua
pështjellojmë këtu gjuhën e tyre, që të mos mund të merren vesh njëri
me tjetrin». 8Prej andej Zoti i shpërndau nga ai vend mbi sipërfaqen
e mbarë tokës dhe ata pushuan së ndërtuari qytetin. 9Prandaj edhe
quhet Babel, sepse aty u pështjellua gjuha e mbarë tokës dhe prej Jer 51,53; Is 14,12v
andej Zoti i shpërndau mbi faqen e dheut. Gjn 11,52; 10,16

ishin me origjinë nga Kaftori (krh. Joz 13,2+).

11,1-9 Ky tregim i traditës jahviste duket se është rezultat i përzirjes së disa traditave: ndërtimi i një kulle dhe i një qyteti, shpërndarja e njerëzve pas përmbytjes (krh. 9,19; 10,32). Nuk mungon as ironia: ata njerëz që donin të ndërtonin një kullë maja e së cilës do prekte qiellin (rr 4), nga ana tjetër nuk janë në gjendje të përdorin gurët dhe llaçin! Tregimi i jep një shpjegim tjetër larmisë së popujve dhe gjuhëve të ndryshme. Ajo është rrjedhojë e një faji kolektiv që, ashtu si për njerëzit e parë (k 3) është sërish një faj mendjemadhësie (krh. k 4). Bashkimi do të realizohet vetëm në Krishtin shpëtimtar: mrekulli e gjuhëve në ditën e Rrëshajëve (Vap 2,5-12), asamble e kombeve në qiell (Zb 7,9-10).

11,2 *Senaari*: Babilonia (krh. 10,10; Is 11,11; Dan 1,2).

11,4 Tradita i është referuar mbetjeve të atyre kullave të larta me kate, *le ziggurât*, që ndërtoheshin në Mesopotami si simbol i malit të shenjtë dhe si vend pushimi për hyjnitë. Ndërtuesit kërkonin një mënyrë për të takuar Zotin e tyre. Por autori i tregimit biblik sheh në atë qëllim një krenari të pakuptimtë. Kjo temë e kullës kombinohet me atë të qytetit: është një dënim i qytetërimit urban (krh. 4,17+).

11,8 *qyteti*: me TM; sam. dhe LXX shtohjnë: "dhe kulla".

Patriarkët pas përmbytjes

1Kro 1,17-27 [10]Këta janë pasardhësit e Semit: Semi kishte njëqind vjet kur i lindi Arfaksadi dy vjet pas përmbytjes. [11]Semi jetoi, pasi i lindi Arfaksadi, pesëqind vjet dhe i lindën djem e vajza.

[12]Kurse Arfaksadi kishte tridhjetë e pesë vjet kur i lindi Saleu. [13]Arfaksadi jetoi, pasi i lindi Saleu, katërqind e tre vjet dhe i lindën djem e vajza.

[14]Saleu kishte tridhjetë vjet kur i lindi Heberi. [15]Saleu jetoi, pasi i lindi Heberi, katërqind e tre vjet dhe i lindën djem e vajza.

[16]Heberi kishte tridhjetë e katër vjet kur i lindi Falegu. [17]Heberi jetoi, pasi i lindi Falegu, katërqind e tridhjetë vjet dhe i lindën djem e vajza.

[18]Edhe Falegu kishte tridhjetë vjet dhe i lindi Reu. [19]Falegu jetoi, pasi i lindi Reu, dyqind e nëntë vjet dhe i lindën djem e vajza.

[20]Reu kishte tridhjetë e dy vjet kur i lindi Sarugu. [21]Edhe Reu jetoi, pasi i lindi Sarugu, dyqind e shtatë vjet dhe i lindën djem e vajza.

[22]Sarugu kishte tridhjetë vjetë kur i lindi Nahori. [23]Edhe Sarugu jetoi, pasi i lindi Nahori, dyqind vjet dhe i lindën djem e vajza.

[24]Nahori kishte njëzet e nëntë vjet kur i lindi Tareu. [25]Nahori jetoi, pasi i lindi Tareu, njëqind e nëntëmbëdhjetë vjet dhe i lindën djem e vajza.

[26]Tareu kishte shtatëdhjetë vjet kur i lindi Abrami, Nahori e Arani.

Trashëgimtarët e Tareut

[27]Këta janë pasardhësit e Tareut: Tareut i lindi Abrami, Nahori e Arani. Aranit i lindi Loti. [28]Arani vdiq para babës së vet, Tareut, në vendlindjen e vet, në Ur të Kaldenjve. [29]U martuan edhe Abrami
22,20-23 e Nahori. Gruaja e Abramit quhej Sarajë, kurse gruaja e Nahorit
16,1; 17,19-21 Melhë. Ishte bija e Aranit, e t'et të Melhës dhe të Jeskës. [30]Saraja ishte beronjë dhe nuk kishte fëmijë.

[31]Tareu mori të birin, Abramin, dhe Lotin, birin e Aranit, të birit të vet edhe Sarajën, renë e vet, gruan e Abramit, të birit të vet dhe i nxori nga Uri i Kaldenjve për të shkuar në dheun e Kanaanit. Arritën në Harran dhe aty ngulën.

11,9 *Babeli* shpjegohet me rrënjën *bll*, «ngatërroj». Emri Babel realisht do të thotë «dera e zotit».

11,10-26 Rreshtat 10-27 dhe 31-32 rimarrin traditën priftërore, që ishte braktisur në 10,32. Është vijimi i gjenealogjisë i k 5. Horizonti kufizohet me pararedhësit e drejtpërdrejtë të Abrahamit.

11,27-32 Historia e trungut të zgjedhur është duke filluar dhe tablloja gjeanologjike fokusohet për të paraqitur pararedhësit e gjithë trungut: Abram e Sarai, emrat e të cilëve do të ndryshohen në Abraham dhe Sara (17,5.15), si edhe Nakor, gjyshi i Rebekës (24,24), dhe Loti, paraardhësi i Moabitëve dhe i Amonitëve (19,30-38). Rreshtat 28-30 janë të traditës jahviste.

11,31 *i nxori*: BJ përkthen me

[32]Mosha e Tareut kapi dyqind e pesë vjet e atëherë vdiq në Harran.

II. HISTORIA E ABRAHAMIT

Thirrja e Abrahamit

/Ur 10,5; /Vap 7,2-3; /Heb 11,8v

12 [1]Zoti i tha Abrahamit:

«Dil prej vendit tënd dhe prej vëllazërisë sate,
e prej shtëpisë së babës tënd
në drejtim të një vendi që do të ta tregoj.
[2]Prej teje do të bëj një popull të madh
dhe do të të bekoj.

variantin: «bëri të dilnin»; TM: "dolën me ta". – Migrimi i parë drejt Tokës së premtuar. Uri gjendet në Mesopotaminë e poshtme. Historiciteti e këtij migrimi të parë, sot vihet në diskutim. Por është e përmendur nga tradita mundësisht të hershme (11,28 dhe 15,7), të shkruara në një periudhë në të cilën Uri kishte rënë në harresë. Përkundrazi ishte një qendër e rëndësishme në fillimin e dymijëvjeçarit të dytë dhe që atëherë kishte tashmë lidhje fetare e tregtare me Harranin. Është e nevojshme të pranohet të paktën mundësia e këtij migrimi të parë: vetëm përmendja "e Kaldenjve" mund të jetë një saktësim i shtuar në epokën neobabiloneze.

11,32 dyqind e pesë vjet: vetëm 145 sipas sam., vendos nisjen e Abrahamit nga Harran vetëm pas vdekjes së atit të tij, sipas 11,26 dhe 12,4 (krh. Vap 7,4)

12,1–37,1 *Historia e patriarkëve:* titulli, që mungon në tekstin biblik, duhet të kuptohet në mënyrë neutrale: tregime që kanë si temë patriarkët.

kk 12,1–25,18 *Cikli i Abrahamit:* tregimet mbi Abrahamin, ashtu siç tregohen në Zanafillë, janë një «teologji e premtimit»: premtimi i dyfishtë hyjnor i pasardhësve dhe i dhuratës së tokës janë dy boshtet qendrore rreth të cilave në një mënyrë apo në një tjetër organizohet çdo gjë që shkrimtarët e shenjtë kanë për të thënë mbi patriarkët.

kk 12–13 Këto dy kk përgjithësisht i përkasin traditës jahviste, por jo gjithçka i përket të njëjtit nivel të traditës apo të tekstit të shkruar. Ka shumë mundësi që një lajm i shkurtër i nisjes nga Karrani dhe i mbërritjes në Kanaan, një lloj itinerari i udhëtimit, që fillon me urdhrin hyjnor për të lënë Karranin (12,1.4a), dhe një vendosje e parë në rrethinat e Betelit (12,8; 13,3), përbëjnë bërthamën e traditës. Itinerari vazhdon me tregimin e ndarjes se Abrahamit nga Loti (13,3v). Në një moment të hershëm të traditës ka mundësi të jenë shtuar premtimi i pasardhjes dhe i bekimit (12,2-3) dhe pastaj i dhuratës së tokës (12,7), ashtu sikurse edhe tregimi i zbritjes në Egjipt (12,10-20) – tregim që nuk e përmend Lotin – në 13,1-4. Premtimi solemn i 13,14-17 mund të jetë rezultat i një zhvillimi të mëvonshëm. Autorëve priftërorë u atribuohen disa informacione në të cilat këmbëngulet në pasuritë e Abrahamit dhe Lotit, motivi i ndarjes mes tyre (12,4b-5; 13,2.4-5). Nëse ky ka qenë zhvillimi i dy kk, premtimi i dyfishtë i pasardhësve dhe i dhuratës së tokës merr një vend gjithnjë e më të rëndësishëm. – Duke shkëputur të gjitha lidhjet e tij tokësore, Abrahami niset drejt një vendi të panjohur, me gruan që ishte beronjë (11,30), sepse Hyji e ka thirrur dhe i ka premtuar një trashëgimi: është i pari akt besimi i Abrahamit, besim që gjendet sërish në momentin e ripërtëritjes së premtimit (15,5-6+) dhe që Hyji do ta vërë në provë kur i kërkon t'i sakrifikojë Izakun, fryt i këtij premtimi (22+). Ekzistenca dhe e ardhmja

Do ta bëj të madh emrin tënd.
Ti vet do të jesh bekim.
3Do t'i bekoj ata që do të bekojnë ty,
do t'i mallkoj ata që do të mallkojnë ty.
/Jer 4,2; /Sir 44,21; /Vap 3,25; /Gal 3,8 Në ty do të bekohen të gjitha fiset e tokës!».

4Atëherë Abrahami u nis sikurse i kishte urdhëruar Zoti dhe me të shkoi edhe Loti. Abrami kishte shtatëdhjetë e pesë vjet, kur çoi prej Harranit. 5E mori Sarajën, gruan e vet, dhe Lotin, djalin e vëllait të vet, si dhe të gjithë pasurinë e tundshme që kishte fituar po dhe njerëzit që kishte fituar në Harran dhe u tfilluan drejt dheut të Kanaanit. Arritën në dheun e Kanaanit. 6Abrami e përshkoi tokën
33,18-20 deri te vendi Sihem, deri te Qarri More. Në atë vend atëbotë banonin kanaanët.
13,15; 15,18; 17,8; 26,3v; Vap 7,5; Gal 3,16; Zan 23+ 7Zoti iu dëftua Abramit dhe i tha: «Farës sate do t'ia jap këtë vend». Abrami, në nder të Zotit që iu dëftua, e ndërtoi aty një lter. 8Prej andej kaloi në malin që ishte në lindje të Betelit, aty e nguli çadrën e vet duke pasur në perëndim Betelin e në lindje Hajin. Edhe aty e ndërtoi një lter në nder të Zotit dhe thirri në ndihmë emrin e Tij. 9Abrami kaloi prej një tëbanishte në tjetrën deri në Nageb.

=20; =26,1-11 ## Abrami në Egjipt

10Në vend u bë zi buke dhe Abrami zbriti në Egjipt për të kaluar do kohë atje: sepse uria në vend ishte shumë e rëndë. 11Kur u afrua, para se të hynte në Egjipt, i tha Sarajës, gruas së vet: «E di se je grua e bukur 12dhe se, kur të shohin egjiptianët, do të thonë: Është gruaja e tij; mua do të më vrasin e ty do të lënë gjallë. 13Po të lutem, pra, thuaj se je motra ime, që të më bëjnë mirë në saje tënde e të mos ma marrin jetën për hir tënd».

e popullit të zgjedhur varen nga ky akt absolut besimi (Heb 11,8-9). Nuk bëhet fjalë vetëm për pasardhjen e tij mishërore, por për të gjithë ata që i njëjti besim i ka bërë bij të Abrahamit, siç do të tregojë Shën Pali (Rom 4; Gal 3,7).

12,3 *Ata që do të mallkojnë:* kështu në variantet; TM ka: «kush do të mallkojë». – dhe në ty do të quhen të bekuara të gjithë familjet e tokës: formula kthehet sërish (me fjalët «familje» apo «komb») në 18,18; 22,18; 26,4; 28,14. Në kuptim të ngushtë do të thotë (krh. rr 2 dhe 48,20; Jer 29,22): «familjet do t'i thonë njëra-tjetrës: Bekuar qofsh ashtu si Abrahami». Por Sir 44,21, përkthimi i LXX dhe BR e kanë interpretuar: «në ty do të bekohen të gjitha kombet».

12,7 *kjo tokë*: është dhurata e Tokës së Shenjtë.

12,10-20 Ky tregim, tema e të cilit do të gjendet sërish në 20 (sërish Sara) dhe 26,1-11 (Rebeka), kremton bukurinë e stërgjyshes së fisit, aftësinë e patriarkut, mbrojtjen që Hyji u dhuron të dyve. Kjo mbart shenjat e një epoke të moralit në të cilën ndërgjegjja jo gjithmonë e kritikonte gënjeshtrën, kohë në të cilën jeta e bashkëshortit vlente më shumë se nderi i bashkëshortes. Njerëzimi, i udhëhequr nga Hyji, e ka fituar dijen e ligjit moral vetëm në mënyrë progresive.

12,10 *erdhi një zi buke:* gjithmonë për arsye të një zije buke vëllezërit e Jozefit do të shkojnë në Egjipt (42,1-5). Ajo do t'i bëjë

14Kështu, pra, kur Abrami hyri në Egjipt, egjiptianët panë se
gruaja ishte shumë e bukur. 15E panë edhe oborrtarët e faraonit dhe
e lëvduan atë në praninë e tij. Kështu, gruaja qe marrë dhe çuar në
shtëpinë e faraonit. 16Abramin e morën me të mirë për shkak të saj.
Ai fitoi bagëti të imëta e të trasha, gomarë, skllevër, shërbëtore dhe
deve. 17Por, Zoti i çoi faraonit dhe familjes së tij shumë të këqija për
shkak të Sarajës, gruas së Abramit. 18Faraoni e thirri Abramin e i
tha: «Çka më bëre kështu? Pse nuk më tregove se është gruaja jote?
19Për ç'arsye the se është motra jote dhe unë e mora për grua? Tash,
pra, ja, gruan tënde! Merre dhe shko!». 20Faraoni u urdhëroi njerëzve
të vet për Abramin; ata e përcollën atë dhe gruan e tij me të gjithë
pasurinë që kishte.

Ndarja e Abramit dhe e Lotit

13 1Abrami prej Egjiptit u kthye në Nageb e bashkë me të
edhe gruaja e tij me gjithë ç'kishte dhe Loti. 2Abrami ishte
shumë i pasur. Kishte bagëti, argjend dhe ar. 3Mandej prej
tëbanishte në tëbanishtë, prej Nagebit shkoi në Betel, deri në atë vend
ku më parë kishte ngulur çadrën ndërmjet Betelit e Hajit, 4në vendin
e lterit që kishte ndërtuar më parë dhe aty e thirri në ndihmë emrin 12,8
e Zotit.
5Por edhe Loti, që e përcillte Abramin, kishte shumë grigja dhensh
dhe shumë gjedhe e çadra: 6sikur të jetonin bashkë, as vendi nuk mund 36,7
t'i zinte: sepse kishin gjë të madhe e nuk mund të jetonin bashkë.
7Këndej edhe shpërtheu grindja ndërmjet barinjve të grigjave të
Abramit me barinjtë e grigjave të Lotit. Aso kohe në atë vend jetonin
kanaanët e ferezenjtë. 8Prandaj, Abrami i tha Lotit: «Të lutem, të mos
grindemi unë e ti ndër veti, të pushojnë grindjet ndërmjet barinjve të
mi e barinjve të tu: sepse jemi vëllezër! 9A nuk e ke parasysh tërë këtë
vend? Ndahu prej meje, po të lutem! Nëse ti do të shkosh në të majtën,
unë do të marr të djathtën; nëse ti do të zgjedhësh të djathtën, unë do
të shkoj në të majtën».
10Loti i çoi sytë dhe shikoi e pa se krejt lugina e Jordanit, që e
tëra ujitej para se Zoti ta shpartallonte Sodomën e Gomorrën ishte si
kopshti i Zotit dhe sikurse Egjipti, deri në Segor. 11Loti e zgjodhi për
vete mbarë krahinën e Jordanit dhe shkoi në lindje; kështu u ndanë

Jakobin dhe të gjithë bijtë tij që të zbresin në Egjipt (k 46).

12,13 I afrohet një tradite që gjendej në Mesopotaminë e sipërme: në aristokracinë urite, një burrë në mënyrë përgënjeshtruese mund ta njihte gruan e tij si «motër» dhe kjo gëzonte një konsideratë të madhe dhe privilegje të veçanta. E tillë do të ketë qenë marrëdhënia e Sarajës, dhe Abrami do të ishte mburrur në prani të egjiptianëve që do ta kishin besuar këtë gjë, rr 19, ashtu siç autori biblik që nuk e njihte më këtë traditë. Shpjegimi mbetet i paqartë.

13,10 *lugina e Jordanit:* letr.: «rrethi»,

njëri prej tjetrit. 12Abrami jetoi në dheun e Kanaanit, kurse Loti zuri
vend në qytete të luginës së Jordanit dhe çoi çadrat deri në Sodomë.
13Sodomasit ishin njerëz shumë të këqij dhe mëkatarë të mëdhenj
para Zotit.
14Zoti i tha Abramit, pasi Loti u nda nga ai: «Çoji sytë e tu dhe
12,7+ nga vendi ku je tash, shiko drejt kah veriu e jugu e drejt kah lindja e
perëndimi: 15Krejt tokën që po e sheh, do ta jap ty dhe farës sate për
jetë e mot. 16Farën tënde do ta shtoj porsi pluhurin e tokës: ai që do
të mund ta numërojë pluhurin e tokës, ai do ta numërojë edhe farën
tënde. 17Çohu dhe bjeri tokës për së gjati dhe për së gjeri, sepse do
ta jap ty». 18Abrami e çoi çadrën e vet e erdhi dhe e nguli te Qarret
Mambre, që janë në Hebron. Aty e ndërtoi një lter në nder të Zotit.

Luftimi i katër mbretërve

14 1Mirëpo, në kohën e Amrafelit, mbretit të Senaarit, të
Ariohut, mbretit të Elasarit, të Kodorlahomorit, mbretit
të Elamit dhe të Tadalit, mbretit të paganëve, 2këta nisën
luftën kundër Barait, mbretit të Sodomës dhe kundër Bersait, mbretit
të Gomorrës, kundër Senaabit, mbretit të Adamës, kundër Semeberit,
mbretit të Seboimit dhe kundër mbretit të Belës, që është Segori.
3Të gjithë këta u fushuan në luginën Sidim, që tash është Deti i
Vdekur. 4Dymbëdhjetë vjet qenë nën skllavërinë e Kodorlahomorit,
të trembëdhjetin vit bënë kryengritje. 5Kështu të katërmbëdhjetin

i përdorur këtu si emër gjeografik që përshkruan pjesën e ulët të luginës së Jordanit deri në jug të Detit të Vdekur, i konsideruar si akoma jo-ekzistues (krh. 14,3+; 19,24v). – *Soar:* në jug të Detit të Vdekur (krh. 19,20-23).

13,13 Përgatitja e 18,20-21; 19,4-11. Shënon fillimin e një tradite mbi Lotin, që kishte prejardhjen nga Transjordania; përqendrohet në historinë e Sodomës dhe Gomorrës (kk 18–19). Origjinat e kësaj historie mund të jenë mjaft të largëta, por bën pjesë në Historinë e Abrahamit dhe Lotit, që përbën bërthamën e traditës mbi Abrahamin. – Loti ka preferuar jetën e lehtë dhe një klimë mëkati; do të ndëshkohet rreptësisht (k 19). Por bujaria e Abrahamit, që e ka lënë nipin e tij të zgjedhë i pari, do të shpërblehet nga ripërtëritja e premtimit (12,7).

13,18 *Qarret:* shumës me TM e BJ, njësoj si në 14,13 dhe 18,1;LXX dhe sir. përkthejnë «*qarri*» njëjës (krh. 18,4). – *Mamre:* ashtu si në TM; BJ dhe LXX ka «*Mambre*».

k 14 Ky k nuk i përket asnjërës nga tri traditat e mëdha të Zanafillës. Vlera e tij gjykohet në formë shumë të ndryshme. Duket se është një shkrim i vonë që rishqyrton shkrimet antike: emrat e katër mbretërve të lindjes kanë forma të vjetra, por nuk identifikohen me asnjë personazh të njohur, dhe është historikisht e pamundur që Elami të ketë fjetur ndonjëherë në qytetet e jugut të Detit të Vdekur dhe të ketë qenë në krye të një koalicioni në të cilin të merrnin pjesë një mbret amorre (Amrafel), një mbret urit (Arioc) dhe një mbret hitit (Tidal). Karakteri imagjinar i tregimit bëhet i qartë në emrat e mbretërve të Sodomës dhe Gomorrës: Bera dhe Birsa janë mbretërit e «ligësisë» dhe të «keqdashjes», aluzion i ri i mëkatit të këtyre dy qyteteve. Tregimi ka për qëllim të bashkojë Abrahamin me çastet e rëndësishme historike dhe t'i shtojë figurës së tij një penelatë të lavdisë ushtarake.

14,2 Mbi Sodomën dhe Gomorrën, krh. k 19; mbi Adma dhe Seboim, Lp 29,22; Oz 11,8.

14,3 Autori e paraqet Detin e Vdekur si jo akoma ekzistues (krh. 13,10); apo

vit erdhi Kodorlahomori dhe mbretërit, që ishin me të dhe i mundën Lp 1,28+
rafaimët në Astarotkarnaim dhe zuzimët në Ham, emimët në
Savekariataim, 6dhe korrenjtë në malet e Seirit deri tek Elfarani që
është në shkretëtirë. 7U kthyen prapa dhe erdhën te burimi Mesfat,
që është Kadesi, dhe i shkretuan të gjitha trevat e amalecitëve dhe Zan 17,8+
të amorrenjve, që banonin në Asasontamar. 8Atëherë u çua mbreti Lp 7,1+
i Sodomës, mbreti i Gomorrës, mbreti i Adamës, mbreti i Seboimit
dhe mbreti i Belës që është Segori dhe e drejtuan luftimin kundër
tyre në luginën Sidim, 9d.m.th. kundër Kodorlahomorit, mbretit të
Elamit, kundër Tadalit, mbretit të paganëve, kundër Amrafelit,
mbretit të Senaarit, dhe Ariokut, mbretit të Elasarit: katër mbretër
kundër pesë mbretërve. 10Lugina Sidim kishte shumë puse të bitumit,
ndërsa mbreti i Sodomës dhe mbreti i Gomorrës u lëshuan në të ikur,
ranë aty, kurse ata që shpëtuan, ikën ndër male. 11Ata e morën gjithë
pasurinë e Sodomës e të Gomorrës, të gjitha ushqimet dhe u larguan.
12Rrëmbyen edhe Lotin, birin e të vëllait të Abramit, dhe të gjithë
gjënë e tij. Ky banonte në Sodomë.

13Dhe, ja, një i ikur, e njoftoi Abramin Hebre, që banonte te Qarret
Mambre, të Amorreut, vëllait të Eskolit dhe të Anerit. Këta kishin 13,18
bërë besëlidhje me Abramin. 14Posa Abrami e mori vesh se i ishte zënë
rob Loti, i vëllai, i çoi në këmbë treqind e tetëmbëdhjetë njerëz të aftë
për luftë skllevër të lindur në shtëpinë e tij i ndoq deri në Dan. 15E
pasi i ndau njerëzit e vet, i sulmoi natën, i mundi dhe i ndoq deri në
Hobë, që është në veri të Damaskut. 16E ktheu të gjithë pasurinë si
edhe Lotin, me gjithë pasurinë e tij, gratë edhe njerëzit që i përkitnin
atij.

Melkizedeku

17Abramit kur po kthehej, pasi e mundi Kodorlahomorin dhe
mbretërit që e shoqëronin, atij i doli para mbreti i Sodomës në luginën
Save, që është lugina e Mbretit. 18Ndërkaq Melkizedeku, mbreti i Ps 110,4; /Heb 5-7

lugina e Sidimit (emri gjendet vetëm këtu) mbulonte vetëm anën jugore të Detit të Vdekur që është një fundosje e kohëve të fundit.

14,4 *viti i trembëdhjetë:* bashkë me versionet; TM ka: «trembëdhjetë vite».

14,5-6 Refaim, Zuzim (ose Zam zum mim krh. Lp 2,20), Emim dhe Urriti (BJ: «Horiti»): popuj të hershëm legjendarë të Transjordanisë (krh. Lp 2,10+ e 2,12+); qytetet e tyre shënojnë rrugën e madhe që zbret drejt Detit të Kuq.

14,17 *lugina e Mbretërve:* e përmendur në 2 Sam 18,18, shtrihej, sipas Jozef Flavit, më pak se 400 km nga Jerusalemi.

14,18 *Salem:* Pas Ps 76,3 e gjithë tradita hebreje dhe shumë Etër e kanë identifikuar Salemin me Jerusalemin. Mbreti-prift i atij vendi, Melkizedeku (emër kananeas, krh. Adoni-Sedek, mbret i Jerusalemit, Joz 10,1), adhuron Hyjin e Tejetlartë, *'El 'Elyôn,* emër i përbërë në të cilin çdonjëri element dëshmon për dy hyjni të ndryshme të panteonit fenikas. *'Elyôn* përdoret në Bibël (sidomos në psalme) si titull hyjnor. Këtu, rr 22 *'El 'Elyôn* identifikohet me Hyjin e vërtetë të Abrahamit. – Melkizedeku, që në këtë tregim të shenjtë shfaqet shkurt dhe

Salemit, prifti i Hyjit tejet të Lartë i solli bukë e verë, [19]e bekoi dhe tha:

«Qoftë bekuar Abrami prej Hyjit tejet të Lartë,
që krijoi qiellin e tokën!
[20]Qoftë bekuar Hyji tejet i Lartë
që i lëshoi armiqtë e tu në duar të tua!».

Abrami i dha të dhjetën e të gjithave.

[21]Mbreti i Sodomës i tha Abramit: «Mua më jep vetëm njerëzit, e pasurinë merre ti!». [22]Abrami i përgjigji: «Dorën time po e çoj lart kah Zoti, Hyji tejet i Lartë, Krijuesi i qiellit e i tokës, [23]s'do të marr asgjë nga ato që të përkasin ty: as një fije peri, as një lidhëse sandaleje, që të mos mund të thuash: Unë e bëra Abramin të pasur, [24]me përjashtim të atyre që hëngrën djelmoshat dhe të pjesës së presë të burrave që erdhën me mua, Anerit, Eskolit dhe Mambresë: ata do ta marrin pjesën e vet».

=17; 12,2-7; 13,14-17

Premtimi dhe besëlidhja

15 [1]Pas këtyre ngjarjeve, fjala e Zotit i qe drejtuar Abramit në një vegim. I tha: «Abram, mos ki frikë! Unë jam mbrojtësi yt! Shpërblimi yt do të jetë shumë i madh!».

Vap 7,5 [2]Abrami përgjigji: «O Zot, Hyj, ç'më duhen dhuratat e tua, pasi shkoj i shuar pa pasardhës dhe trashëgimtari i shtëpisë sime do të

në formë misterioze, si mbret i Jerusalemit ku YHWH do të vendosë të banojë, si prift i të Tejetlartit para se të themeloheshin levitët, paraqitet në psalmin 110,4 si një figurë e Davidit që në vetvete është një figurë e Mesisë, mbret e prift. Kjo temë mbi Priftërinë e Krishtit trajtohet në Heb 7. Tradita e Etërve e ka shfrytëzuar dhe pasuruar këtë ekzegjezë alegorike, kur sheh në bukën dhe verën që sillen nga Abrahami imazhin e eukaristisë, dhe një sakrificë të vërtetë, që simbolizon sakrificën eukaristike, interpretim që është futur në kanonin e meshës. Disa Etër kishin pranuar gjithashtu se në Melkizedekun simbolizohet vetë Biri i Hyjit. Rr 18-20 mund të jenë të mëvonshëm në krahasim me pjesën tjetër të k. Melkizedeku këtu është simbol i kryepriftit pas mërgimit, trashëgimtar i kurorës mbretërore dhe krye i priftërisë, të cilit pasardhësit e Abrahamit i paguajnë të dhjetat.

14,19 Bekimi është një fjalë efikase/frytdhënëse (9,25+) nuk mund të zhbëhet (27,33+; 48,18+) që, edhe kur thuhet nga një njeri, transmeton efektin e shprehur në të, pasi është Hyji që bekon (1,27.28; 12,1; 28,3-4; Ps 67,2; 85,2 etj.). Por edhe njeriu, nga ana e tij, e bekon Hyjin, lëvdon madhërinë dhe bujarinë e tij dhe në të njëjtën kohë uron që këto të pohohen dhe të përhapen (24,48; Dal 18,10; Lp 8,10; 1Sam 25,32.39; etj.). Këtu, dy llojet e bekimeve janë të bashkuara. Të dyja bënin pjesë në kultin e Izraelit (Nr 6,22; Lp 27,14-26; Ps 103,1-2; 144,1; Dan 2,19-23; etj. Krh. Lk 1,68; 2Kor 1,3; Ef 1,3; 1Pjt 1,3).

14,22 *Zoti: bashkë me TM dhe BJ; LXX dhe sir, nuk e vendosin.*

k 15 Tregim me traditë jahviste, por me gjurmë të origjinës së kohëve të fundit dhe me shtojca të vona. Feja e Abrahamit është vënë në provë, premtimet vonojnë të realizohen. Ata janë të ripërtërira dhe të vulosuara nga një besëlidhje. Premtimi I tokës është vënë në vend të parë. – Këtyre premtimeve të bëra etërve, për të cilën Hyji ka angazhuar mëshirën dhe besnikërinë e

jetë Eliezeri prej Damaskut». 3Dhe Abrami vazhdoi: «Qe, po sheh se nuk më dhe pasardhës dhe ja, një rob i shtëpisë do të më trashëgojë». 4Atëherë Zoti i tha këto fjalë: «Ky nuk do të jetë, trashëgimtari yt do të jetë pinjolli yt që do të rrjedhë prej teje». 5Zoti e bëri të dalë jashtë dhe i tha: «Shikoje qiellin dhe numëroj yjet, po munde!». Dhe shtoi: «Të tillë do të jenë trashëgimtarët e tu». 6Abrami i besoi Zotit dhe iu çmua për drejtësi.

Lp 1,10; /Heb 11,12

1Mac 2,52; /Rom 4; /Gal 3,6; /Jak 2,23 11,31

7I tha edhe: «Unë jam Zoti që të nxora nga Uri i Kaldesë për ta dhënë këtë tokë pronë». 8Abrami i tha: «O Zot, Hyj, nga mund ta di se ajo do të jetë prona ime?». 9Zoti përgjigji: «Ma gjej një mështjerrë tri vjeçe dhe një dash tri vjeç, një turtull dhe një pëllumb». 10Abrami i mori këto të gjitha dhe i preu për mjedis dhe secilën prej gjysmave e vendoi njërën kundruall tjetrës. Shpendët nuk i preu. 11Shpendët grabitqarë lëshoheshin mbi kufoma, por Abrami i dëbonte.

12Në të perënduar të dielli, Abramin e lodhi gjumi dhe, ja, e kaploi një tmerr i madh dhe e mbështoll një errësirë e dendur. 13I qe thënë: «Dije mirë që tash se pasardhësit e tu do të jetojnë në një vend të huaj dhe atje do t'i bëjnë skllevër dhe do t'i shtypin e mundojnë plot katërqind vjet. 14Përnjëmend, popullin, të cilit do t'i shërbejnë, unë do ta gjykoj dhe, së fundi, ata do të dalin me pasuri të madhe. 15Ti do të shkosh tek etërit e tu në paqe, i varrosur në pleqëri të thellë. 16Në të katërtin brez, pasardhësit e tu do të kthehen këtu: sepse ende nuk janë mbushur bakeqësitë e amorrenjve».

/Vap 7,6-7

Zan 12,40; GLp 5,9v; /Gal 3,17; /Vap 13,20

17Kur perëndoi dielli, u bë një terr i zi, u duk një tangar i ndezur dhe flakadani i përshkoi ato pjesë. 18Atë ditë Zoti lidhi këtë besëlidhje me Abramin:

tij, BR do t'ia bashkojë personit dhe veprës së Jezu Krishtit (krh. Vap 2,39+; Rom 4,13+).

15,2 *dhe trashëgimtari i shtëpisë sime do të jetë Eliezeri prej Damaskut:* BJ nuk e vendos; teksti është i pandreqshëm: «dhe biri i ... (një fjalë e pakuptueshme) shtëpisë sime, është Damasku Eliezer». Rr 4 duket se tregon se këtu ishte një përmendje e dikujt. Për herë të parë Abrahami i përgjigjet Zotit për të shprehur një shqetësim. Rr 3 duket një shtesë: përsërit të njëjtin ankim.

15,6 Feja e Abrahamit është besimi në një premtim njerëzisht të parealizueshëm. Hyji i rinjeh meritën e këtij akti (krh. Lp 24,13; Ps 106,31), e llogarit ndër të drejtët e tij, duke qenë «i drejti», njeriu që drejtësi dhe nënshtrim e bëjnë të çmuar para Zotit. Shën Pali e përdor tekstin për të provuar që shfajësimi varet nga feja dhe jo nga veprat e Ligjit; por feja e Abramit urdhëron drejtimin e tij, aq sa ajo është parimi i veprimit dhe shën Jakobi mund të përmendë të njëjtin tekst për të ndëshkuar fenë «e vdekur», pa veprat e fesë.

15,12 *tmerr dhe errësirë e dendur:* me TM; «errësirë» është shtuar si komentim, ndoshta caktuar nga fjala e rrallë *'alatâ,* «terr i zi» (rr 17). BJ nuk vendos komentin dhe përkthen: «tmerr i madh».

15,13-16 Këto rreshta janë një shtojcë e tregimit bazë, por jo i gjithi është homogjen: rr 13 flet për katërqind vjet dhe rr 16 flet për katër brezni.

15,17 Rit i lashtë i besëlidhjes (Jer 34,18): kontraktuesit kalonin nëpër mishrat e përgjakura dhe thirrnin mbi vete fatin që ruhej për këto viktima, nëse shkelnin angazhimin e tyre. Nën simbolin e zjarrit (krh. kaçubën e ndezur, Dal 3,2; shtyllën e zjarrtë, Dal 13,21; Sinai i tymosur, Dal

12,7+ «Këtë tokë do t'ia jap farës sate
prej lumit të Egjiptit
deri në Lumin e madh Eufrat:

Nr 24,21+ [19]cinenjtë e cenezenjtë, cedmonenjtë, [20]hetenjtë, ferezenjtë dhe
Lp 7,1+ rafaimët, [21]amorrenjtë, kananenjtë, gergezenjtë e jebusenjtë».

Lindja e Ismaelit

16 [1]Saraja, gruaja e Abramit, nuk po lindte fëmijë. Mirëpo, ajo kishte një shërbëtore egjiptiane që quhej Agarë, [2]dhe i tha burrit të vet: «Qe, Zoti më bëri beronjë. Fli me skllaven time, ndoshta prej saj do të kem djem». Abrami e pranoi parashtrimin e Sarajës. [3]Dhjetë vjet pasi që Abrami zuri vend në dheun e Kanaanit, Saraja e mori Agarën, skllaven egjiptiane dhe ia dha burrit të vet për grua. [4]Ai fjeti me të dhe ajo ngjizi. Kur pa se ishte shtatzënë, e përbuzi zonjën e vet.

=21,10-19 [5]Saraja i tha Abramit: «Po vepron keq kundrejt meje. Unë ta dhashë në gji skllaven time, e cila sa pa se mbeti shtatzënë, zuri të më përbuzë. Zoti gjykoftë ndërmjet meje e teje!». [6]Abrami i përgjigji: «Qe, i tha shërbëtorja jote është në duar të tua! Bëj me të si të duash!». Atëherë Saraja e mori aq me të keq sa që ajo u largua. [7]Engjëlli i
Zan 15,22 Zotit e gjeti te një burim në shkretëtirë, te burimi në rrugën e Surit, [8]dhe i tha: «Agarë, skllave e Sarajës, nga po vjen dhe kah po shkon?». Ajo i përgjigji: «Po iki prej Sarajës, zonjës sime». [9]Engjëlli i Zotit i tha. «Kthehu te zonja jote dhe ji e përvujtë kundrejt pushtetit të saj!». [10]Dhe engjëlli i Zotit shtoi: «Aq shumë do ta shtoj farën tënde sa që nuk do të mund të numërohet fare!». [11]Dhe vazhdoi engjëlli i Zotit:

«Qe, se je shtatzënë,
do të lindësh djalë
dhe ngjitja emrin Ismael,
sepse Zoti e dëgjoi vuajtjen tënde.

19,18), është JHWH që kalon e kalon vetëm për faktin se besëlidhja e tij është një akt i njëanshëm (krh. 9,9+). Është një angazhim solemn, i vulosur nga një betim mallkimi (kalimi nga kafshë të ndara).

k 16 Tregim me traditë jahviste me elementë të traditës priftërore (rr 1a.3.15.16).

16,2 Sipas të drejtës mesopotamike gruaja barkshuar mund t'i jepte burrit një skllave si grua dhe e njihte si bir të saj të lindur nga ky bashkim. Çështja përsëritet me Rakelën (30,1-6) dhe për Lien (30,9-13).

16,7 *engjëlli i Zotit:* në tekstet e hershme, engjëlli i JHWH (22,11; Dal 3,2; Gjq 2,1; etj), apo engjëlli i Zotit (21,17; 31,11; Dal 14,19; etj), nuk është akoma qartësisht një engjëll i krijuar që dallohet nga Zoti (Dal 23,20), por duket se nuk është tjetër përveçse një mënyrë për të folur mbi Zotin në mënyrën se si ai shfaqet. Nëse identifikimi duket se del në pah nga teksti këtu në rr 13, specifikimi i një «të dërguari», tek njerëzit, është të flasësh në emër të atij që e dërgon. Në tekste të tjera engjëlli i JHWH është përmbushësi i shpagimeve të

12Ky djalë, bishë mali do të jetë:
dora e tij kundër të gjithëve do të jetë
edhe dora e të gjithëve kundër tij do të jetë!
Do ta ngulë çadrën kundruall të gjithë vëllezërve të vet». 25,12-18

13Agara e quajti emrin e Zotit që po fliste me të: «Ti je Hyji që më sheh». Sepse tha: «Vërtet, këtu e pashë pas shpine Atë që më sheh!». 14Këndej edhe quhet ai pus Lahairoi (që do të thotë: Pusi i atij që jeton dhe më sheh). Pusi është ndërmjet Kadesit dhe Baradit. 15Agara /Gal 4,22
i lindi Abramit djalë. Ai djalit të vet që e lindi Agara, ia ngjiti emrin Ismael. 16Abrami kishte tetëdhjetë e gjashtë vjet, kur prej Agarës i lindi Ismaeli.

Besëlidhja dhe rrethprerja =15

17 1Kur Abrami i mbushi nëntëdhjetë e nëntë vjet, iu dëftua 9,9+
Zoti dhe i tha:

«Unë jam Hyji i gjithëpushtetshëm! 5,22.24; 6,9
Ec para meje
dhe ji i përsosur!
2Po bëj besëlidhje
ndërmjet meje e teje
dhe do të bëj të shtohesh shumë,
pa masë shumë!».

3Abrami ra me fytyrë për dhe. 4Dhe Hyji i tha:

«Ja, marrëveshja ime me ty:

tij. (Dal 12,23+. Krh. njëlloj Tob 5,4+; Mt 1,20+; Vap 7,38+).

16,11 *Ismaeli: emri Yiшma'e'l do të thotë: «Zoti dëgjoftë» ose «Zoti dëgjon».*

16,12 Pasardhësit e Ismaelit janë arabët e shkretëtirës, të pavarur dhe endacakë si gomari i egër (Jb 39,5-8).

16,13-14 *Hyji që më sheh: hebr. 'el ro'i, kështu BJ; teksti i fjalëve të Agar*ës duhet të jetë i mangët. Kështu që variantet lexojnë: «që më shikon», me sam. – *pusi i Lahairoit mund të shpjegohet si: pusi «i të* Gjallit që më sheh»; Izaku do të jetojë aty (24.62; 25,11). LXX përkthen «që kam parë në fytyrë».

k 17 Tregim i ri i besëlidhjes me traditë priftërore. Besëlidhja vulos të njëjtat premtime të traditës jahviste të k 15, por këtë radhë i imponon njeriut detyrime të përsosurisë morale (rr 1), një lidhje fetarie me Zotin (rr 7.19) dhe një kërkesë pozitive, rrethprerjen (rr 10v). Ballafaqon në të njëjtën traditë besëlidhjen me Noehun (9,9+).

17,1 *I gjithëpushtetshëm: hebr. Sadday,* emër i hershëm hyjnor i epokës patriarkale (28,3; 35.11; 4,14; 48,3; 49,25), i ruajtur veçanërisht nga tradita priftërore (krh. Dal 6,3), rrallëherë gjendet jashtë Pesëlibërshit, përveç në Jobin. Përkthimi i zakonshëm «i gjithëpushtetshëm», nuk është i saktë. Kuptimi është i dyshimtë; eshtë propozuar «Zoti i malit» sipas akadikut *shadû;* do të ishte e preferueshme të shpjegohej si «Zoti i stepave», sipas hebraishtes *sadeh* është një tjetër kuptim i fjalës arkadike. Është një emër i përbashkët hyjnor që i korrespondon mënyrës së jetesës

Do të bëhesh trungu i popujve të shumtë.
Neh 9,7 [5]Nuk do ta kesh më emrin Abram,
por emri yt do të jetë Abraham,
/Rom 4,17 sepse të bëra babë të shumë kombeve.

[6]Do të bëj të shtohesh shumë, tesve shumë, prej teje do të bëj të rrjedhin popuj, dhe prej teje do të lindin mbretër. [7]Do të bëj besëlidhje me ty ndërmjet meje e teje, dhe pas teje me brezni që do të rrjedhin prej teje. Kjo besëlidhje e përhershme mua do të më bëjë Hyjin tënd dhe Hyjin e pasardhësve të tu pas teje. [8]Ty dhe pasardhësve të tu pas
12,7+ teje, do t'ua jap tokën e çojeve të tua, mbarë dheun e Kanaanit, pronë të përhershme. Dhe unë do të jem Hyji i tyre».

[9]Hyji i tha përsëri Abrahamit: «Ti duhet ta ruash besëlidhjen time,
/Rom 4,11-12; / Vap 7,8 po ashtu edhe pasardhësit e tu brez pas brezit. [10]Ja, besëlidhja ime që duhet ta mbani ndërmjet meje e juve, d.m.th. ndërmjet pasardhësve të tu pas teje: të gjithë meshkujt e tu do të rrethpriten: [11]do ta rrethprisni lëkurën e gjymtyrës tuaj, që të jetë shenjë besëlidhjeje ndërmjet meje
Lev 12,3+ dhe juve. [12]Foshnja tetëditëshe ndër ju le të rrethpritet: çdo mashkull brezni pas breznie si ai që lind në shtëpi si ai që blehet me para prej çdo të huaji, që nuk është i fisit tuaj. [13]Le të rrethpritet edhe skllavi i lindur në shtëpi ose i blerë. Besëlidhja ime do të bëhet në mishin tuaj, besëlidhje e përhershme. [14]Mashkulli, i cili nuk do të rrethpritet, le të zhbihet prej popullit të vet: ai e thyen besëlidhjen time».

=18,9-15 [15]Hyji i tha gjithashtu Abrahamit: «Sarajën, gruan tënde, nuk do ta thërrasësh më me emër Sarajë, sepse emri i saj do të jetë Sarë. [16]Unë do ta bekoj dhe edhe prej saj do të të fal një djalë. Unë do ta bekoj dhe prej saj do të rrjedhin popuj; prej saj do të lindin mbretërit e popujve».
18,12;21,6-9; Gjn 8,56+ [17]Abrahami ra me fytyrë për dhe dhe u qesh duke menduar më vete: «Vallë, a këtij qindvjeçari do t'i lindë djalë? Po a thua Sara nëntëdhjetë vjeçe do të lindë?». [18]I tha Hyjit: «E paça me jetë Ismaelin!». [19]E Hyji i

së endacakëve.

17,5 Sipas konceptimit të hershëm, emri i një qenieje jo vetëm që e emërton atë, por përcakton edhe natyrën e saj. Një ndryshim i emrit do të thotë kështu një ndryshim i fatit, krh. rr 15 dhe 35,10. Në fakt *Abram* dhe *Abraham* duket se janë dy forma dialektike të të njëjtit emër dhe që kanë të njëjtën domethënie: «Ai është i madh po aq sa është ati i tij, është i një fisi fisnik». Abraham shpjegohet sipas tingullit me *'ab hamôn*, «ati i një shumice».

17,10 Rrethprerja në origjinë ishte një rit fillestar i martesës dhe i jetës së grupit të familjes (34,14v; Dal 4,24-26; Lev 19,23). Ajo bëhet këtu një «shenjë», që do t'u sjellë ndër mend Zotin (si ylberi, 9,16-17) besëlidhjen e tij, dhe njeriut përkatësinë e tij si popull i zgjedhur dhe detyrimet që rrjedhin. Ligjet bëjnë vetëm dy aluzione rreth këtij përshkrimi (Dal 12,44; Lev 12,3; krh. Joz 5,2-8). Ajo bëhet e rëndësishme vetëm duke u nisur nga mërgimi (krh. 1Mak 1,60v; 2Mak 6,10). Shën Pali e interpreton si «vula e drejtësisë së fesë» (Rom 4,11). Mbi «rrethprerjen e zemrës», krh. Jer 4,4+.

17,15 *Sara dhe Saraja janë dy forma të të njëjtit emër, që do të thotë «princeshë». Sara do të jetë nëna e mbretit. (rr 16)*

17,17 Buzëqeshjes së Abrahamit do t'i bëjë jehonë buzëqeshja e Sarës (18,12) dhe ajo e Ismaelit (21,9; krh. sërish 21,6),

tha: «Sara, gruaja jote, do të lindë djalë dhe ngjitja emrin Izak. Do të
lidh besëlidhje me të, një besëlidhje të përhershme, si edhe me farën
e tij pas tij. [20]Edhe për Ismaelin ta dëgjova uratën: qe, do ta bekoj, do
ta bëj të shtohet e të shumohet tesve; prej tij do të lindin dymbëdhjetë 25,13-16
prijës dhe prej tij do të rrjedhë një popull i madh. [21]Por, besëlidhjen
time do ta lidh me Izakun që do ta lindë Sara po në këtë kohë sot një 18,14
vjet». [22]Kur Hyji e kreu bisedën me Abrahamin, prej Abrahamit u
ngrit lart.

[23]Atëhere Abrahami e mori Ismaelin, djalin e vet, dhe të gjithë ata
që kishin lindur në shtëpinë e tij si dhe të gjithë ata që i kishte blerë: të
gjithë meshkujt e shtëpisë: po atë ditë të gjithëve ua rrethpreu lëkurën
e gjymtyrës së tyre sikurse i kishte urdhëruar Hyji. [24]Abrahami
kishte nëntëdhjetë e nëntë vjet kur e rrethpreu lëkurën e gjymtyrës së
vet. [25]Ismaeli ishte trembëdhjetë vjeç kur u rrethpre. [26]Të njëjtën ditë
u rrethpre Abrahami dhe djali i tij, Ismaeli. [27]Po ashtu edhe të gjithë
meshkujt e shtëpisë së tij, qoftë të lindur në shtëpi të tij, qoftë të blerë
prej të huajve: edhe ata u rrethprenë me të.

Të dukurit në Mambre

18 [1]Zoti iu duk Abrahamit te Qarret e Mambres, ndërsa po
rrinte në derë të tendës. Ishte pika e zhegut. [2]Si i çoi sytë
përpjetë, i pa tre burra në këmbë pranë tij. Si i shikoi, /Heb 13,2

gjithashtu ka aluzione rreth emrit të Izakut, formë e shkurtuar e *Yishaq-'El,* që do të thotë «Zoti buzëqeshtë, qoftë i favorshëm» ose «ka buzëqeshur, është treguar i favorshëm». Buzëqeshja e Abrahamit shpreh mosbesimin, ku e pyet për Ismaelin (rr 18), por edhe befasinë e tij përballë madhështisë së premtimit. Të paktën do një konfirmim, që ai e nxit për të vënë në pah ekzistencën e Ismaelit, që mund të jetë trashëgimtari i premtuar.

17,19 *do ta quash Izak:* udhëzimi i emrit që do të mbajë fëmija bën pjesë në shpalljet e lindjes (krh. 16,11). – *për të qenë Zoti i tij dhe i pasardhësve të tij:* tekst i vështirë në të cilin «dhe»-ja e fundit është shtuar nga tradita, duke ndjekur disa kode hebraike. Një pjesë e kodeve greke lexon: «do të bëj besëlidhjen time me të, si besëlidhje e përjetshme, për të qenë Zoti i tij dhe i pasardhësve të tij që do të vijnë më pas».

k 18 Në formën përfundimtare, kk 18-19 janë një tregim i traditës jahviste, që rrëfejnë një shfaqje të JHWH (rr 1.10, rr.13.22) i shoqëruar nga dy «njerëz» që sipas 19,1.15, janë dy engjëj. Forma e hershme e tregimit flet në mënyrë të thjeshtë për «tre njerëz», ose edhe «tre engjëj» përfaqësues të Zotit, të dërguar të të cilit duhej të ishin (19,14) për të folur dhe vepruar në emër të tij; gjë që do të shpjegonte shprehjen «Zotëria tha» në momentet kyçe të tregimit. Megjithatë ky shumës do të ishte në themel një konceptim i ngjashëm me atë të k 16 (krh. 13+) gjë që do të shpjegonte ndryshimin nga shumës në njëjës. Nëse tani JHWH është një nga të tre, kjo varet nga shtesat (18,17-19; 19,1: të vërehen «dy engjëj»; 19,27b; por sidomos 18,22b-33a: ndërmjetësimi i Abrahamit). Në këta tre njerëz që Abrahami u drejtohet në njëjës, shumë Etër kanë parë lajmërimin e misterit të Trinisë, zbulimi i së cilës është ruajtur në BR. Tregimi përgatit atë të k 19. Jahvisti ka mbledhur dhe transformuar një legjendë të hershme mbi shkatërrimin e Sodomës, në të cilin ndërhyjnë tre personazhe hyjnore. Kjo histori formontebërthamën e një cikli të Lotit që iu bashkua ciklit të Abrahamit.

18,2 *u përkul në nderim:* nuk është një «adhurim», një akt kulti, por një shenjë e thjeshtë nderimi. Abrahami njeh fillimisht

vrapoi t'u dalë para prej derës së tendës dhe u përkul në nderim [3]e
tha: «Imzot, nëse kam ndonjë farë rëndësie para syve të tu, mos kalo
pa hyrë te shërbëtori yt. [4]Do t'ju sillet pak ujë dhe lani këmbët tuaja e
pushoni nën hije të lëndës. [5]Po ju sjell një kafshore bukë që ta merrni
veten para se të vazhdoni udhën. Po ju po i bini kah dera shërbëtorit
tuaj!». Ata i thanë: «Bëj, pra, si the!».

[6]Abrahami shpejtoi në tendë te Sara e i tha: «Shpejto e përziej tri
masë të miellit më të mirë dhe na i bëj do kuleç». [7]Ai vetë vrapoi
në vathë dhe prej andej e nxori një viç të ri e të majmë dhe ia dha
shërbëtorit. Ai e përgatiti me të shpejtë. [8]Mori edhe mazë, qumësht
dhe viçin që e kishte pjekur dhe ua shtroi përpara, ndërsa ai vetë,
derisa ata hanin, rrinte pranë tyre në këmbë nën lëndë.

=15,2-4 [9]Ata i thanë: «Ku është Sara, gruaja jote?». Ai përgjigji: «Që, është
=17,15-21 në tendë!». [10]Ai i tha: «Do të kthehem dhe do të vij te ti po në këtë
/Rom 9,9 kohë, dhe Sara, gruaja jote, do të ketë djalë». Si e dëgjoi Sara, që ishte
pas tij, te dera e tendës, u qesh. [11]Ishin të dy të moçëm dhe në moshë
të shkuar, dhe Sarës i ishin ndalur ato të grave. [12]Ajo u qesh më vete
dhe tha: «Pasi u vyshka dhe zotëria im u plak, athua do të mundem
ta kem dëshirimin?». [13]Zoti i tha Abrahamit: «Pse u qesh Sara dhe
Lk 1,37 tha: Po athua njëmend do të lind unë plakusha?». [14]Sepse, a ka gjë
të pamundshme për Zotin? Do të kthehem, po në këtë kohë, te ti, dhe
Sara do të ketë djalë. [15]Sara mohoi, e foli: «Nuk qesha!», sepse u tremb.
Ai ia priti: «Po, po qeshe!». [16]Njerëzit u çuan prej aty dhe e drejtuan
shikimin kah Sodoma. Edhe Abrahami u nis me ta për t'i përcjellë.

Jak 5,16; Zan 32,11+ ## Ndërmjetësimi i Abrahamit

Gjn 15,15; Am 3,7 [17]E Zoti tha: «Athua duhet të fsheh nga Abrahami çka do të bëj?
[18]Abrahami duhet të bëhet një popull i madh dhe i fuqishëm në të cilin
do të jenë të bekuar të gjithë popujt e tokës! [19]Unë e zgjodha Abrahamin
që t'i mësojë bijtë e vet pas tij si dhe shtëpinë e vet ta ndjekin udhën e
Zotit, të bëjnë gjithë ç'është e mirë, e drejtë dhe drejtësi; kështu që Zoti
12,3+ të bëjë gjithçka premtoi të bëjë për Abrahamin». [20]Këndej edhe Zoti
shtoi: «Ankimi kundër Sodomës e Gomorrës është i madh dhe mëkati
i tyre është tepër i rëndë. [21]Unë duhet të zbres e të shoh a po veprojnë
4,10 njëmend ashtu si po arrin ankimi deri tek unë. Do ta di a po a jo!».

[22]Njerëzit u nisën prej andej drejt Sodomës, ndërsa Abrahami po

tek vizitorët vetëm mysafirë njerëzorë dhe u dëshmon atyre një mikpritje të mrekullueshme. Karakteri i tyre hyjnor nuk do të shfaqet përveçse progresivisht (rr 2.9.13.14)

18,12 *Ajo u qesh më vete:* aluzione rreth emrit të Izakut (krh. 17,17+). Kjo e qeshur nuk është një mungesë feje: Sara nuk e njeh akoma identitetin e mysafirit, që ajo do ta zbulojë në rr 15; që këtu nis frika e saj.

18,19 *Unë e zgjodha: fj.fj.:* «unë e kam njohur»; LXX përkthen: «unë e di se...».

18,21 *gjithçka: kullah,* hipot.; TM. ka: *kalah*, «asgjësim».

18,22 Dy «njerëzit», të dalluar nga JHWH që rri me Abrahamin. Më pas do të

qëndronte ende para Zotit. 23Iu afrua dhe tha. «Vërtet se bashkë
me fajtorin do ta zhbish edhe të drejtin? 24Nëse në qytet do të jenë
rastësisht pesëdhjetë të drejtë, vërtet do ta zhbish atë vend dhe
nuk do ta falësh për shkak të atyre pesëdhjetë të drejtëve që do
të jenë në të? 25Larg qoftë prej teje që ta zhbish të drejtin bashkë
me të mbrapshtin? A do t'i bësh barazi të drejtin me fajtorin? Larg
teje! Athua se Gjykatësi i mbarë botës nuk do ta shtjerë në veprim
drejtësinë?». 26Zoti përgjigji: «Nëse do t'i gjej në Sodomë pesëdhjetë
të drejtë, brenda në qytet, për shkak të tyre do ta fal tërë qytetin».
27Abrahami e mori përsëri fjalën: «Ja, unë po marr guxim të flas me
Zotin tim, unë që jam hi e pluhur: 28po e zëmë se ndër ata pesëdhjetë
të drejtë, do të jenë pesë më pak. Athua se për shkak të atyre të pesëve
do ta zhbish tërë qytetin?». Ai tha: «Nuk do ta zhbij nëse i gjej dyzet e
pesë të drejtë». 29Abrahami s'u durua e i tha: «Po qe se atje do të jenë
vetëm dyzet?». Hyji përgjigji: «Nuk do ta ndëshkoj për shkak të atyre
dyzet të drejtëve». 30Përsëri tha: «Nuk më hidhërohet Zoti im nëse
flas: e po qe se, atje janë vetëm tridhjetë». Ai tha: «Nuk do ta zhbij as
nëse i gjej tridhjetë». 31«Ja, prapë, po marr guxim tha të flas me Zotin
tim: po nëse, ndoshta, atje do të jenë vetëm njëzet!». Hyji i tha: «Nuk
do ta zhbij për shkak të atyre të njëzetëve». 32«Po të lutem vazhdoi Jer 5,1; Ez 22,30
Imzoti nuk do të më hidhërohet, nëse flas vetëm edhe një herë: po qe
se atje janë, ndoshta, vetëm dhjetë!». Zoti tha: «Unë nuk do ta zhbij për
shkak të atyre të dhjetëve».
33Zoti u largua pasi e kreu bisedën me Abrahamin. Abrahami u
kthye në vend të vet.

Rrënimi i Sodomës

19 1Në mbrëmje arritën dy engjëjt në Sodomë. Atëherë Loti
po rrinte te dera e Sodomës. Ky, kur i pa, u ngrit dhe u
doli para, i përshëndeti duke u përkulur deri në tokë 2dhe

thuhet (19,1) se janë engjëj.

18,24 Problem i të gjitha kohërave: të mirët a duhet të vuajnë me të këqijtë dhe për shkak të tyre? Kaq e fortë ishte, në Izraelin e hershëm, ndjenja e përgjegjësisë kolektive, saqë këtu nuk pyetet nëse të drejtët mund të shpëtohen individualisht. Në fakt, Zoti do të shpëtojë Lotin dhe familjen e tij (19,15-16); por parimi i përgjegjësisë individuale do të shprehet vetëm në Lp 7,10; 24,16; Jer 31,29-30; Ez 14,13v dhe 18 (krh. shënimet). Duke qenë se të gjithë do të vuanin të njëjtin fat, Abrahami pyet vetëm nëse disa të drejtë a nuk mund të marrin faljen e shumë fajtorëve. Përgjigjet e JHWH vulosin rolin shpëtues të shenjtërve në botë. Duke menduar rreth mëshirës, Abrahami nuk guxon të zbresë më poshtë se dhjetë të drejtë. Sipas Jer 5,1 dhe Ez 22,30, Zoti do ta falë Jerusalemin nëse do të gjendej një i drejtë. Së fundmi, në Is 53, është vuajtja e shërbëtorit të vetëm që duhet të shpëtojë të gjithë popullin; por kjo shpallje nuk do të kuptohet derisa do realizohet nga Krishti.

18,25 Krh. Rom 3,6. Ka më shumë padrejtësi në dënimin e disa të pafajshmëve sesa në shpëtimin e një shumice fajtorësh.

18,33 Do të kthehet në të nesërmen, për të parë (19,27).

k 19 Ky tregim lidhet me k 18, ku është përgatitur (18,16-32). I njëjti mister mbështjell protagonistët: «dy engjëjt» në

tha: «Urdhëroni, ju lutem, zotërinjtë e mi, dhe ejani në shtëpinë e
shërbëtorit tuaj e kaloni natën. Lani këmbët tuaja e në mëngjes
vazhdojeni udhën tuaj». Ata i thanë: «Assesi! Natën do ta kalojmë në
treg». [3]Por, ai aq nguli këmbë sa që i shtrëngoi të hyjnë në shtëpi. Pasi
hynë në shtëpinë e tij, u përgatiti një gosti, u poq bukë të pabrumë dhe
Gjq 19,22-24 hëngrën. [4]Para se të shkonin të flejnë, njerëzit e qytetit, sodomasit,
i ri e i vjetër mbarë populli, të gjithë së bashku e rrethuan shtëpinë.
[5]E thirrën Lotin dhe i thanë: «Ku janë ata burra që hynë natën te ti?
Lev 20,13 Na i qit jashtë që ta shfryjmë dëshirimin me ta». [6]Loti doli te ta dhe,
pas shpine, e mbylli derën. U tha: [7]«Mosni, vëllezërit e mi, mos e bëni
këtë të keqe. [8]Ja, i kam dy vajza, të cilat s'i ka prekur ende dora e
mashkullit, ato po jua qes dhe bëni me to ç'të doni, vetëm që të mos u
bëni gjë këtyre burrave, sepse hynë në hijen e pullazit tim». [9]Por, ata
i thanë: «Hiqu asajt!». Dhe vazhduan: «Shih, ky i huaj, i ardhur dhe
do të jetë gjykatës! Do ta bëjmë më zi, pra, ty se sa atyre!». Ta shtynë
Lotin me hov dhe u afruan ta thyejnë derën. [10]Por, ata dy njerëz e
2Mbr 6,18 shtrinë dorën, e futën Lotin brenda dhe e ndrynë derën. [11]Ata që ishin
përjashta i vërbuan prej më të voglit e deri te më i madhi, kështu që të
mos mund e gjenin derën.

[12]Njerëzit i thanë Lotit: «A ke më ndokënd tëndin këtu? Dhëndër?
Bij e bija, të gjithë të tutë, që janë në qytet, nxirri jashtë këtij vendi.
[13]Do ta shkatërrojmë këtë vend, sepse është i madh ankimi kundër
tyre para Zotit, i cili na dërgoi ta zhbijmë». [14]Loti doli për të folur me
dhëndurët e vet, të cilët do t'i merrnin bijat e tija dhe tha: «Çohuni,
e dilni prej këtij vendi, sepse Zoti do ta shkatërrojë këtë qytet». Por
atyre iu duk se po bënte mahi.

[15]Në të zbardhur të dritës, engjëjt e nxitnin Lotin dhe i thonin:
«Çohu, merre gruan tënde dhe dy bijat e tua që i ke këtu që të mos
mbarosh për shkak të kobësisë së qytetit». [16]Pasi ai po ngarritej, dy
burrat e kapën për dore atë, gruan e tij dhe dy bijat e tija, sepse Zoti
kishte mëshirë për të, [17]e nxorën jashtë dhe e qitën prej qytetit. Aty

19,1, janë «njerëzit» që ishin nisur nga Abrahami (18,22a-33b). Shtesa që bëhet nga ndërmjetësimi i Abrahamit e redukton numrin e tyre në dy (rr 1), duke qenë se JHWH ka qëndruar me Abrahamin (18,22b-33a). Pjesa tjetër e k flet akoma për «njerëz», përveçse ne rr 15. Ata flasin ose u flitet atyre, një herë në shumës e një herë në njëjës si përfaqësues të JHWH, që nuk ndërhyn vetë/personalisht. Tashmë nga ky tekst i hershëm pohohen karakteri moral i fetarisë së Izraelit dhe pushteti universal i JHWH. Mësimi i tmerrshëm do të jetë i thirrur shpesh (krh. në veçanti Lp 29,22; Is 1,9; 13,19; Jer 49,18; 50,40; Am 4,11; Ur 10,6-7; Mt 10,15; 11,23-24; Lk 17,28s; 2Pjt 2,6; Jud 7).

19,5 Vesi kundër natyrës që e merr emrin nga ky tregim ishte urryes ndaj izraelitëve (Lev 18,22) dhe dënohej me vdekje (Lev 20,13), por ishte i përhapur përreth tyre (Lev 20,23; krh. Gjq 19,22s).

19,8 Nderi i një gruaje atëhere kishte më pak vlerë (12,13; krh. 12,10+) sesa detyra e shenjtë e mikpritjes.

19,15 *dy bijat e tua që i ke këtu:* kështu në TM; LXX shton: «dhe dil».

i tha njëri: «Ik, shpëto jetën! Mos u kthe të shikosh prapa dhe mos u ndal askund në këtë fushë, por shpëtoje veten në mal se mbarove!». Mt 24,15s
18Loti u tha: «Mos e thëntë Zoti! 19Shërbëtori yt gjeti hir para teje dhe pate dhimbje të madhe ndaj meje duke ma shpëtuar jetën. Por, unë nuk mund të shpëtoj në mal pa më kapur e keqja dhe do të vdes. 20Qe, këtu afër është qyteti. Qytet i vogël në të cilin mund të iki, të strehohem. A nuk është kjo gjë e vogël që po e kërkoj për të shpëtuar jetën?». 21I tha: «Ja, edhe për këtë gjë po ta pranoj uratën: nuk do ta shpartalloj qytetin për të cilin fole. 22Shpejto e shpëto në këtë qytet, sepse nuk do të mund të bëj asgjë, derisa të mos hysh atje». Për këtë arsye ai qytet u quajt Segor.

23Dielli lindte mbi tokë e Loti hyri në Segor. 24Atëherë Zoti lëshoi mbi Sodomën e Gomorrën, në formë të shiut, sulfur e zjarr. Ata binin prej Zotit, prej qiellit. 25I zhbiu ato qytete dhe tërë krahinën përreth, të gjithë banorët e qyteteve dhe tërë bimësinë mbi tokë. 26E shoqja e Ur 10,7; /Lk 17,32
Lotit shikoi prapa dhe u bë trupore kripe.

27Abrahami u çua heret në mëngjes dhe erdhi në atë vend ku ishte 18,16-33
ndalur më parë para Zotit. 28Ia lëshoi sytë së largëti Sodomës dhe Gomorrës edhe mbarë krahinës. I pa shkëndijat që ngriteshin nga Is 34,9-10; /Zb 14,10-11
toka thua se ishin tym furre.

29Mirëpo, kur Hyji i shkretoi qytetet e asaj krahine, i ra ndër mend Abrahami dhe kështu e skajoi Lotin para se të shkretonte qytetet, në të cilat banonte.

Prejardhja e moabitëve dhe e amonitëve

30Loti u çua nga Segori dhe zuri vend në mal. Me të shkuan edhe dy bijat e tija. Kishte frikë të rrinte në Segor. Për banim zgjodhi një shpellë. Me të banonin edhe dy bijat e tija. 31Vajza e madhe i tha të voglës: «Baba ynë është i moçëm e këndej, në vend, nuk ka mbetur

19,22 Këtu lidhet Segor me *mis'ar,* «diçka e vogël, një hiç». Qyteti ishte në juglindje të Detit të Vdekur (13,10; Lp 34,3; Is 15,5; Jer 48,34). Në epokën romake, një termet tjetër bëri që qyteti të përmbytej nga ujrat, u rindërtua më pas dhe u banua deri në mesjetë.

19,25 Teksti lejon të vendojë kataklizmat në krahinën jugore të Detit të Vdekur. Në fakt zhytja e pjesës jugore të Detit të Vdekur është gjeologjikisht më e vonshme dhe krahina ka mbetur e paqëndrueshme deri në epokën moderne. Përveç Sodomës e Gomorrës (Am 4,11: Is 1,9.10), qytet e mallkuara janë Adamë dhe Seboim (14; Lp 29,22; Oz 11,8).

19,26 *trupore kripe:* shpjegim popullor i një shkëmbi në formë të çuditshme ose bllok kripe.

19,29 kjo e fundit është me traditë priftërore (krh. 8,1: Zoti kujtohet) ose redaksionale.

19,30 Kjo shtojcë riprodhon një traditë të Moabitëve dhe Amonitëve (krh.Nm 20,23+) që mund të lëviznin me krenari nga një origjinë e tillë. Si Tamar (k 38), bijat e Lotit nuk janë prezantuar si të pacipa; ato duan para së gjithash të përjetësojnë fisin.

19,31 r supozon se Loti dhe bijat e tij të jenë të vetmit të shpëtuar nga katastrofa. Historia e Sodomës, e shkatërruar nga mëkatet e banorëve të saj, mund të ketë qenë në origjinë një paralelizëm transjordanik mbi tregimin e përmbytjes.

asnjë mashkull që të mund të flejë me ne, siç është doke në mbarë botën. 32Eja ta dehim babanë tonë me verë e të flejmë me të që të mund ta ruajmë farën tonë». 33Prandaj, atë natë i dhanë të pijë të atit verë, hyri vajza e madhe dhe fjeti me të. Ai nuk u kujtua as kur ra e bija me të as kur u ngrit. 34Të nesërmen gjithashtu i tha e madhja të voglës: «Ja, fjeta dje me tim atë; t'i japim të pijë verë edhe sonte, dhe ti hyr e fli me të, që ta ruajmë farën e babasë tonë». 35Edhe atë natë i dhanë të atit të pijë verë, hyri vajza e vogël dhe fjeti me të. Po as kësaj here nuk iu kujtua as kur ra as kur u ngrit ajo. 36Kështu, pra, mbetën shtatëzënë dy të bijat e Lotit prej të atit të tyre. 37E madhja lindi djalë dhe ia ngjiti emrin Moab. Ky është trungu i moabitëve të sotëm. 38Po edhe e vogla lindi djalë dhe ia ngjiti emrin Benami (që do të thotë: Djali i popullit tim). Ky është i ati i amonitëve të sotëm.

=12,10-20; =26,1-11

Abrahami në Gerarë

20 1Abrahami u çua prej andej në drejtim të Nagebit dhe nguli të banojë ndërmjet Kadesit e Surit, dëbanishtoi në Gerarë. 2Tha për Sarën, gruan e vet: «Është motra ime». Abimeleku, mbreti i Gerarës, çoi dhe e mori. 3Por, Hyji i erdhi Abimelekut natën në ëndërr dhe i tha: «Do të vdesësh për shkak të gruas që more, sepse ajo e ka burrin». 4Abimeleku ende nuk e kishte prekur. Dhe tha: «O Zot! A do t'i zhbish edhe njerëzit e pafajshëm? 5Po a nuk më tha ai vetë: Është motra ime, po ashtu edhe ajo: Është im vëlla? Bëra kështu në thjeshtësinë e zemrës sime e me duar të pafajshme». 6Dhe Hyji i tha atij në ëndërr: «Edhe unë e di se veprove me ndërgjegje të dëlirë dhe prandaj të ruajta që të mos mëkatosh kundër meje dhe nuk lejova ta prekësh. 7Tash ktheja burrit të saj gruan, sepse ai është profet. Ai do të lutet për ty dhe ti do të jetosh. Por, nëse nuk do ta kthesh, dije se do të vdesësh ti dhe të gjithë të tutë».

8Abimeleku u çua menjëherë, me natë, i thirri të gjithë shërbëtorët e vet dhe i vuri në dijeni për gjithçka që i tha Hyji. Njerëzit u frikësuan për së tepërmi. 9Abimeleku e thirri edhe Abrahamin dhe i tha: «Çka na bëre kështu? Me çka rashë në mëkat kundër teje, që ti të ma sjellësh mua dhe mbretërisë sime një mëkat kaq të madh? Bëre me mua, si nuk duhej të bëje». 10Dhe i tha përsëri: «Çka deshe ti duke vepruar

19,37-38 Etimologji popullore: *Mô'ab* shpjegohet si *me'ab*, «i dalur nga ati»; *ben 'ammî*, «biri i popullit tim», është i përafërt me *benê 'ammôn*, «bijtë e Amonit».

k 20 Dyfishim i traditës helohiste të 12,10-20 (krh. edhe 26,1-11), i zbutur nga disa trajta të një morali më të përparuar.

20,4 *komb: gôy* në TM, e futur për diktografi me *gam*, «edhe»; BJ përkthen: «një i pafajshëm», duke shfuqizuardiktografinë e«kombit».

20,7 *profet:* në kuptimin e gjerë i adresohet një njeriu që ka marrëdhënie të privilegjuara me Zotin, që e bëjnë atë një person të padhunueshëm (Ps 105,15) dhe një ndërmjetës të fuqishëm (krh. Lp 34,10; Nr 11,2; 21,7). – *me të gjithë të tutë*: fj.fj.: "me gjithçka që të përket".

kështu?». 11Abrahami i përgjigji: «Mendoja më vete: Me siguri në këtë vend nuk do të ketë frikë të Hyjit dhe do të më vrasin për shkak të gruas sime. 12Ndryshe ajo është edhe motra ime, sepse është e bija e tim ati, por jo e sime ëmë dhe e mora për grua. 13Kur Hyji më bëri të endem larg nga vendi i tim ati, unë i thashë asaj: Bëje këtë mirësi për mua: në çdo vend që të hyjmë, thuaj se jam yt vëlla».

14Abimeleku mori dhen e dhi, lopë, shërbëtorë e shërbëtore dhe ia dha Abrahamit. Duke ia kthyer Sarën, gruan e tij, 15i tha: «Ja, para syve e ke tokën time, bano kudo që të pëlqejë!» 16Kurse Sarës i tha: «Ja, po ia jap vëllait tënd një mijë sikla argjendi; të jetë kjo për ty si vel para syve të të gjithëve që janë me ty dhe si shfajësim para tyre». 17Abrahami iu lut Zotit dhe Hyji e shëroi Abimelekun, gruan e tij dhe shërbëtoret, dhe ato lindën; 18sepse Zoti i kishte bërë beronja të gjitha gratë e shtëpisë së Abimelekut për shkak të Sarës, gruas së Abrahamit.

Lindja e Izakut

21 1Zotit iu kujtua çka i kishte thënë Sarës dhe bëri ashtu siç i kishte premtuar. 2Sara ngjizi dhe Abrahamit i lindi djalë në pleqërinë e tij, po në atë kohë, sikurse e kishte paracaktuar Hyji. 3Abrahami djalit që lindi Sara ia ngjiti emrin Izak 4dhe të tetën ditë e rrethpreu, si i kishte urdhëruar Hyji. 5Kur Abrahami kishte njëqind vjet, i lindi Izaku, djali i tij. 6Sara tha: «Hyji ma dha arsyen e qeshjes! E kushdo që të dëgjojë, do të më përqeshë mua!». 7Dhe vazhdoi: «Kush do t'i kish thënë Abrahamit: Sara do t'u japë gji fëmijëve? Qe, pra, i lindi djalin edhe pse në pleqëri!».

/Vap 7,8
17,12
17,17+

Agara dhe Ismaeli të dëbuar

=16; /Gal 4,22-31; /Gjn 8,31-37

8Djali u rrit dhe e ndanë nga gjinjtë. Abrahami bëri një gosti të madhe ditën kur e ndanë prej gjinjve. 9Kur Sara pa se biri i Agarës

20,17 Abimeleku dhe haremi i tij ishin goditur nga paaftësia dhe shterpësia.

20,18 Rr është një komentim.

21,1-7 Hap i ndërlikuar ku ka mundësi të jenë unifikuar elementë të traditës jahviste (rr 1a.2a dhe 7, vazhdim i 18,17), elohiste (1b.6) dhe priftërore (rr 2b.3-5, vazhdim i 17,21).

21,6 Gjithmonë loja e fjalëve rreth emrit të Izakut (krh. 17,17+); është tani një buzëqeshje gëzimi.

21,8-20 Nëse ky tregim do të vazhdonte atë të k 16, do të duhej të mbyllej nga 16,16 dhe 21,5 që Ismaeli ishte më shumë se 15 vjeç, ndërkohë që shfaqet këtu si një fëmijë vetëm pak më i madh se Izaku. Ky tregim është një tregim paralel elohist me tregimin jahvist të k 16. Të dy i referohen një pusi të shkretëtirës së Bersabesë dhe shpjegojnë lidhjet familjare mes ismaelitëve dhe izraelitëve pasardhës të Izakut. Megjithatë, rrethanat e dëbimit së Agarës dhe sjellja e të gjithë personazheve janë të ndryshme.

21,9 Akoma një aluzion në emër të Izakut (krh. 17,17+) duke dashur të thotë, të njëjtën folje, «të qeshësh» dhe «të bësh shaka». – *me birin Izak*: me LXX; BJ nuk e vendos me TM.

egjiptiane po e përqeshte Izakun, djalin e saj, i tha Abrahamit:
10«Dëboje atë shërbëtore dhe djalin e saj; sepse djali i shërbëtores nuk
bën të jetë trashëgimtar me djalin tim Izakun». 11Kjo gjë i erdhi e
rëndë Abrahamit, sepse edhe Ismaeli ishte djali i tij. 12Por, Hyji i tha:
«Mos të vijë keq për fëmijën as për shërbëtoren tënde: gjithçka të thotë
/Rom 9,7; /Heb 11,18 Sara, dëgjoje zërin e saj, sepse nëpër Izakun breznitë do ta mbajnë
emrin tënd. 13Megjithatë, edhe birin e shërbëtores do ta bëj popull të
madh, sepse është fara jote».

14Abrahami u ngrit heret në mëngjes, mori bukë dhe një rrëshiq
me ujë, ia vuri në krah, ia dha djalin dhe e përzuri Agarën. Kjo, pasi
1Mbr 19,3-4 shkoi, sillej vërdallë nëpër shkretëtirën e Bersabesë. 15Kur iu sos uji
në rrëshiq, e la djalin nën një shkurre 16dhe u largua. U ul kundruall
tij aq larg sa mund të hidhet shigjeta. Thoshte më vete: «S'mund ta
shikoj djalin duke vdekur!». U ul kundruall, e ngriti zërin dhe qau me
16,7+ dënesje. 17Hyji e vështroi zërin e djalit. Engjëlli i Hyjit e thirri Agarën
prej qiellit dhe i tha: «Çka ke, o Agarë? Mos ki frikë! Zoti e dëgjoi zërin
e djalit nga vendi ku gjendet. 18Çou, merre djalin, mbaje për dore,
sepse prej tij do ta bëj një popull të madh». 19Hyji ia hapi sytë dhe
pa një pus me ujë, shkoi e mbushi rrëshiqin dhe i dha fëmijës të pijë.
20Hyji ishte me djalin që u rrit dhe u burrërua. Jetoi në shkretëtirë
dhe u bë gjuetar i shkathët me hark. 21Nguli banesën në shkretëtirën
Faran. E ëma e martoi me një egjiptiane.

=26,15-33 ## Abrahami e Abimeleku në Bersabè

22Në atë kohë Abimeleku e prijësi i ushtrisë së tij, Fikoli, i thanë
Abrahamit: «Hyji është me ty në gjithçka që bën. 23M'u përbe, pra,
në Hyjin, se nuk do të më dëmtosh as mua as pasardhësit e mi, as
farën time, por do të sillesh me mua e në tokën time, në të cilën
jeton si ardhacak, në miqësi siç bëra unë me ty». 24Abrahami tha:
«Po përbehem». 25Abrahami iu ankua Abimelekut për një pus që
shërbëtorët e Abimelekut ia kishin marrë me dhunë. 26Abimeleku
përgjigji: «Nuk e di kush do ta ketë bërë atë punë, por as ti nuk më
tregove e unë as që dëgjova deri më sot». 27Abrahami mori dhen e dhi
e ia dha Abimelekut dhe të dy bënë besëlidhje. 28Atëherë Abrahami i
ndau në një anë shtatë rrunëza. 29Abimeleku e pyeti: «Ç'do të thonë
këto shtatë rrunëza që i ndave në një anë?». 30Ai përgjigji: «Shtatë

21,13 *një popull të madh*: TM: "një komb të madh"; sam dhe variantet e hershme kanë: «një komb i madh»; krh. rr 18;

21,16 *dhe qau*: me TM; LXX përkthen «foshnja qau», duke harmonizuar me atë që vijon.

21,17 *Hyji vështroi*: aluzion në emër të Ismaelit (krh. 16,11+).

21,22-34 tregim me traditë elohiste, duke përjashtuar rr 33, që kombinon dy shpjegime të emrit të Betsabesë: *be'er шaba'* «pusi i betimit» ose «pusi i shtatë (deleve)»; krh. edhe 26,33. Përmendja e Filistenjve në rr 32.34 reflekton një epokë në të cilën kjo popullatë banonte në jug të fushës bregdetare, krh. Joz 13,2+.

rrunëzat do t'i marrësh prej dorës sime që të jenë si dëshmi se unë e çela këtë pus». 31Prandaj ai vend u quajt Bersabè, sepse aty të dy u përben. 32Ata lidhën besëlidhje në Bersabè. 33Atëherë u çua Abimeleku e Fikoli, prijësi i ushtrisë së tij, e u kthyen në dheun e filistenjve. Abrahami mbolli një tamariskë në Bersabè dhe e thirri në ndihmë emrin e Zotit, Hyjit të amshueshëm. 34Abrahami kaloi një kohë shumë të gjatë në dheun e filistenjve.

4,26+
Is 40,28

Flijimi i Izakut

/Ur 10,5; /Sir 44,20; /Heb 11,17v; /Jak 2,21-22

22 1Pas këtyre ngjarjeve Hyji e vuri në provë Abrahamin e i tha: «Abraham!». Ai i përgjigji: «Tek jam!». 2I tha: «Merre djalin tënd të dëshirit, Izakun, të cilin e do e shko në trevën Moria, e atje ma kushto fli shkrumbimi mbi njërin ndër malet që do të ta tregoj».

31,11; 46,2; Zan 3,4; 1Sam 3,4v

3Abrahami u ngrit heret në mëngjes, e shiloi gomarin e vet, mori me vete dy shërbëtorë të vet dhe Izakun, djalin e vet. Pasi më parë i preu drutë për fli shkrumbimi, u nis për në atë vend që Hyji i kishte treguar. 4Të tretën ditë, pasi Abrahami i lartësoi sytë, e vështroi atë vend prej së largu. 5U tha shërbëtorëve të vet: «Ju pritni këtu me gomar. Unë e djali po shkojmë deri atje për të adhuruar dhe do të kthehemi te ju». 6Mori edhe drutë e flisë së shkrumbimit e ia ngarkoi Izakut, birit të vet, kurse ai mbante në dorë zjarrin e thikën. Ndërsa të dy po ecnin së bashku, 7Izaku i tha Abrahamit, babait të vet: «Baba!». Ai u përgjigj: «Çka do, biro? Që tha zjarri e drutë, po ku është flia e shkrumbimit?». 8Abrahami i përgjigji: «Vetë Hyji do ta gjejë flinë e shkrumbimit për vete, biri im!». Dhe të dy vazhduan udhën së bashku.

Gjn 19,17

9Kur arritën në vendin që Hyji ia kishte dëftuar, Abrahami aty e ndërtoi lterin dhe mbi të i renditi drutë. Mandej e lidhi Izakun, djalin e vet, e vendoi mbi lter mbi turrën e druve, 10shtriu dorën dhe e mori

/Jak 2,21

22,1-19 tregim me shumë mundësi i traditës elohiste (rr 1-14.19), ku, për respekt të traditës ruhet emri i JHWH (19 dhe 14). Rr 15-18 janë një shtesë. Në origjinë mund të ketë qenë një tregim me themelim në një shenjtërore izraelite, ku ndryshe nga shenjtëroret kananease, nuk ofrohen fli njerëzore. Tregimi aktual justifikon përshkrimin ritual të shpengim të bijve të parë të Izraelit. Këto si të gjitha frytet e para i përkasin Zotit; por nuk duhet të jenë të sakrifikuara, por të shpeguara (Dal 13,11). Tregimi, pra, nënkupton dën imin, e theksuar shumë herë nga profetët, të sakrificave të fëmijëve (Lev 18,21+). I shton një mësim shpirtëror më të lartë: shembulli i fesë së Abrahamit gjen këtu pikën e tij më kulminante. Etërit kanë parë në sakrificën e Izakut figurën e mundimit të Jezusit, Birit të vetëm.

22,1 *Abrahami*: kështu në TM; sam. dhe variantet kanë një thirrje të dyfishtë: «Abraham, Abraham», që është mjaft e zakonshme (krh. 11; Dal 3,4; etj).

22,2 *treva Moria*: 2 Kro 3,1 identifikon Morinë me kodrën ku do të lartësohet tempulli i Jerusalemit. Tradita e mëpasme ka adoptuar këtë vendodhje, por teksti flet për një fshat të Morisë emri i të cilit nuk gjendet tjetërkund; vendi i sakrificës mbetet i panjohur.

thikën për ta flijuar djalin e vet. 11Kur, qe, prej qiellit bërtiti engjëlli
i Zotit: «Abraham, Abraham!». Ky i përgjigji: «Urdhëro!». 12Engjëlli i
tha: «Mos e ço dorën tënde mbi fëmijën tënd dhe mos i bëj farë dëmi!
Zan 20,20; Lp 6,2+; Gjn 3,16; 1Gjn 4,9; Rom 8,32; /Heb 11,17 Tash po e shoh se ia ke drojën Hyjit dhe për shkak tim nuk e kurseve
as djalin tënd të dëshirit». 13Abrahami i çoi sytë lart dhe e pa një dash
të ngatërruar për brirësh në një shkurre. E mori këtë dhe e kushtoi
fli shkrumbimi në vend të të birit. 14Atë vend e quajti: «Zoti sheh».
Këndej edhe sot e kësaj dite thuhet: «Në malin Zoti shihet».

15Engjëlli i Zotit e thirri Abrahamin për të dytën herë prej qiellit e
i tha: 16«Pasha mua është fjala e Zotit pasi e bëre këtë gjë dhe nuk t'u
dhimbs djali yt i dëshirit, 17unë po ta fal bekimin tim dhe do të bëj që
12,2; 15,5, 16,10; 32,13 pasardhësit e tu të shtohen porsi yjet e qiellit, porsi rëra në bregun e
24,60; Is 14,12 detit. Ndërsa pasardhësit e tu do t'i pushtojnë dyert e armiqve të vet
12,3+ 18dhe në farën tënde do të jenë të bekuar të gjithë popujt e tokës pasi
ti ma dëgjove fjalën».

19Atëherë Abrahami u kthye te shërbëtorët e vet. U çuan dhe, së
bashku, shkuan në Bersabè. Abrahami banoi në Bersabè.

Pasardhësia e Nahorit

20Pas këtyre ngjarjeve e lajmëruan Abrahamin se edhe Melka i
kishte lindur Nahorit, vëllait të tij, disa djem: 21Husin, të parëlindurin,
Buzin, vëllanë e tij, Kamuelin, trungun e Aramit, 22Kasedin, Azaun,
24,15; 25,20; 28,2 Feldasin, Jedlafin 23dhe Batuelin, prej të cilit lindi Rebeka. Këta të
tetët i lindën prej Melkës, Nahorit, vëllait të Abrahamit. 24Kurse
gruaja e tij pa kurorë që quhej Romë, i lindi Tabeen, Gahamin,
Tahasin dhe Maahanë.

Varri i patriarkëve

23 1Sara jetoi njëqind e njëzet e shtatë vjet 2kur edhe vdiq
në Kariatarbee, d.m.th. në Hebron, në dheun e Kanaanit.
Abrahami i qiti vajin dhe i bëri salikimin Sarës.

22,14 *në malin Zoti shihet*: do të pritej «Zoti sheh», lexim grek që modifikon «shihet» në «provani», që të ketë korrispondencë me emrin e dhënë pak më përpara, ai vetë në raport me atë që Abrahami kishte thënë në rr 8.

22,17 *qytet*: siç e interpreton greqishtja *poleis*, krh. 24,60. BJ dhe TM kanë «dera», *πα'ar*.

22,20-24 Lista ka gjasë të jetë e traditës jahviste, të bijve të Nahorit (11,29; krh. dymbëdhjetë bijtë e Ismaelit, 25,13 dhe të Jakobit, 29,32–30,24; 35,22 v). Ndoshta janë stërgjyshërit e Aramajve, por rr 21 thotë vetëm se Kamueli, një prej të dymbëdhjetëve është ati i Aramit. Një traditë tjetër, e dhënë në 10,23, flet për katër bij të Aramit, por Usi është vetëm emri i përbashkët i të dyja listave.

k 23 Tregim me traditë priftërore. Nëse Abrahami përfton një titull pronësie dhe të drejtën e nënshtetësisë në Kanaan, premtimi i tokës (17,8; Dal 6,4, por edhe Zan 12,7; 13,15; 15,7v) fillon të realizohet. Teksti flet sistematikisht për «bijtë e Hetit» (kështu BJ me TM dhe variante të hershme, BC interpreton «Hitit»). Pyetet se cili mund të jetë reagimi i tyre ndaj Hititëve, popull

[3]Në kohën e kremtimit të vajit, Abrahami u ngrit në këmbë dhe iu
drejtua me këto fjalë bijve të Hetit: [4]«Unë jam i huaj dhe endacak ndër /Heb 11,13; /1Pjt 2,11
ju. Ma shitni një copë vend ndër ju për varr që të mund ta varros të 33,19; 2Sam 24,18v
ndjerën time». [5]Bijtë e Hetit i përgjigjën: [6]«Dëgjo, imzot! Ti je ndër
ne princ i Hyjit. Varrose të ndjerën tënde në varrin tonë më të mirin!
S'ka njeri që ta ndalon ta varrosësh të ndjerën tënde në varrin e tij!».

[7]Abrahami u ngrit dhe u përkul në nderim para popullit të vendit,
d.m.th. para bijve të Hetit [8]dhe u tha: «Nëse vërtet pranoni ta marr
e ta varros të ndjerën time, kini mirësinë e ndërmjetësoni për mua
tek Efroni, tek i biri i Seorit, [9]që të ma japë shpellën e Makpelës,
që e ka në fund të arës së vet. Të ma japë para jush me para me
çmim të vërtetë si pronë varrezash». [10]Efroni rrinte ndenjur midis
bijve të Hetit. Efron Heteu i përgjigji Abrahamit dhe e dëgjuan të
gjithë hetenjtë, të gjithë ata që ishin të aftë të dëshmojnë me këto
fjalë: [11]«Më dëgjo, imzot! Jo ashtu! Unë po ta jap arën dhe shpellën
që është në të në praninë e bijve të popullit tim. Varrose të ndjerën
tënde!». [12]Abrahami u përkul në nderim para popullit vendës [13]dhe
i tha Efronit në praninë e vendësve: «Po të lutem, ma dëgjo fjalën!
Unë po ta paguaj çmimin e arës: merre prej meje dhe kështu do ta
varros në të të ndjerën time». [14]Efroni i përgjigji Abrahamit dhe i tha:
[15]«Dëgjo, imzot! Një copë tokë katërqind siklash argjendi s'është me
rëndësi as për mua as për ty. Varrose lirisht të ndjeren tënde!».

[16]Abrahami e pranoi çmimin e Hefronit dhe i peshoi paratë që
Hefroni kërkoi në praninë e hetenjve, d. m. th. katërqind sikla të
argjendta sipas monedhës që ishte në treg. [17]Kështu ara e Efronit, në
Makpelë, para Mambresë, si ara ashtu edhe shpella në të, si edhe të
gjitha pemët brenda kufijve të saj përreth, [18]u bënë pronë e Abrahamit
në praninë e të gjithë bijve të Hetit që merrnin pjesë në këshillin e
qytetit. [19]Atëherë Abrahami e varrosi Sarën, gruan e vet, në shpellën
e arës së Makpelës, që është kundruall Mambresë d. m. th. Hebronit
në dheun e Kanaanit. [20]Hetenjtë ia përforcuan Abrahamit për pronë
varrezash arën dhe shpellën që ishte në të.

Martesa e Izakut

24 [1]Abrahami tashmë ishte i moçëm, madje shumë i shtyrë
në moshë dhe Zoti e kishte bekuar në gjithçka. [2]Atëherë 12,2-3
Abrahami i tha më të vjetrit shërbëtor të shtëpisë së vet

që banonte në Azinë e Vogël në mijëvjeçarin II; «mbretëritë neo-hitite», në fillim të mijëvjeçarit I, shtriheshin deri në Sirinë e Veriut. Tjetërkund BV kujton hititët me popuj të tjerë të Kanaanit (krh. 15,20; Lp 7,1+) që Zoti shpronëson për t'ua dhënë vendin e tyre pasardhësve të Abrahamit.

23,1 *vitet...:* rr i mbingarkuar; saktësimi përfundimtar «vitet e jetës së Sarës», mungon tek LXX dhe Vulg.

k 24 Tregim i fundit mbi Abrahamin, me traditë jahviste, por disa kontradita

47,29 që i mbarështonte gjithë pasurinë që kishte: «Shtjere dorën tënde nën
kofshën time, [3]që të bëj të më përbehesh për Zotin, Hyjin e qiellit
28,1v dhe Hyjin e tokës, se djalit tim nuk do t'ia marrësh gruan prej bijave
te Kanaanit, ndër të cilët banoj. [4]Por, do të shkosh në vendin dhe
në vëllazërinë time, atje do t'ia marrësh nusen djalit tim, Izakut».
[5]Shërbëtori përgjigji: «Po në qoftë se gruaja nuk do të dojë të vijë me
mua në këtë vend, a thua do të më duhet ta kthej djalin tënd në vendin
prej të cilit dole ti?». [6]Abrahami i tha: «Ruaj se ma çon më djalin tim
atje! [7]Zoti, Hyji i qiellit, i cili më mori prej shtëpisë së tim ati dhe
12,7+ prej atmes sime, ai që foli me mua dhe m'u përbe me këto fjalë: Farës
sate do t'ia jap këtë tokë, ai do ta dërgojë engjëllin para teje, dhe prej
andej do t'i sjellësh djalit tim nusen. [8]Po qe se gruaja e tij nuk do të
dojë të vijë pas teje, nuk do të lidhë përbetimi; porse djalin tim mos e
kthe atje». [9]Atëherë shërbëtori e futi dorën nën kofshën e Abrahamit,
zotërisë së vet, dhe iu përbe për këtë gjë.

[10]Shërbëtori i mori dhjetë deve të zotërisë së vet dhe u nis për
rrugë. Mori me vete gjithfarë gjërash të çmueshme. E mori rrugën
për Aram Naharaimin, qytet i Nahorit. [11]Pasi i ndali devet dhe i bëri
29,2v; Zan 2,16v të pushojnë jashtë qytetit, pranë pusit, në mbrëmje në atë kohë kur
gratë zakonisht dalin për të marrë ujë, tha: [12]«O Zot, Hyji i zotërisë
1Sam 14,10+ tim, Abrahamit, po të lutem, më prij për së mbari sot dhe dëftoje
miqësinë tënde ndaj zotërisë tim, Abrahamit. [13]Që, unë po qëndroj
pranë burimit të ujit dhe vajzat e banorëve të këtij qyteti do të dalin
për të marrë ujë. [14]Bëj, pra, që vajza, të cilës t'i them: Ule katrovën
tënde, që të pi, dhe ajo të përgjigjet: Pi, por edhe deveve të tua po u jap
të pinë, të jetë ajo që ti e caktove për shërbëtorin tënd Izakun. Me këtë
gjë do ta kuptoj se i dëftove miqësi ndaj zotërisë tim».

[15]Ky ende pa i kryer së thëni fjalët më vete, kur qe, Rebeka bija
e Batuelit, birit të Melkës, gruas së Nahorit, vëllait të Abrahamit,
me katrovë në krah. [16]Vajza ishte shumë e hijshme, ishte virgjër që
nuk kishte njohur mashkull. Zbriti te burimi, e mbushi katrovën dhe
po kthehej. [17]Shërbëtori i doli para dhe i tha: «Më jep të pi një gërrç
uje prej katrovës sate!». [18]Ajo i përgjigji: «Pi, imzot!». Vrik e lëshoi

tregojnë se teksti është marrë në dorë. Rr 1-9 lejojnë të supozohet që patriarku të jetë në shtratin e vdekjes (krh. 47,29-31) dhe shërbëtori, në kthimin e tij (rr 62-67), nuk gjen tjetër përveç Izakut, që banonte në një vend tjetër. Rebeka është, sipas rr 48, bija e Nahorit (krh. 29,5), por një traditë tjetër thotë bija e Betuelit (25,20; 28,2.5), që është i biri i Nahorit (22,22-23). Ja përse Betueli është vënë në tregim (rr 25.24.47.50). Por është Labani, vëllai i Rebekës (29) dhe biri i Nahorit (29,5), që vepron si kryetar i familjes.

24,2 *shtjere dorën tënde nën kofshën time:* i njëjti gjest (47,29), për ta bërë betimin të pathyeshëm me anë të kontakteve të pjesëve jetësore. Shërbëtori anonim është identifikuar nga tradita me Elizeun (krh. 25,2, por ky tekst është i mangët).

24,10 *Aram Nahairimi:* d.m.th. se «Arami i lumenjve»; është Mesopotamia e lartë ku gjendet Harrani, vendbanimi i të afërmve të Abrahamit (11,31).

katrovën prej krahut në dorë dhe i dha të pijë. 19Kur ai piu, vajza shtoi: «Po ju nxjerr ujë edhe deveve të tua derisa te ngihen». 20E zbrazi katrovën në lugje, u kthye përsëri te pusi për të nxjerrë ujë dhe nxori e u dha të gjitha deveve. 21Ai e vështronte në heshtje me dëshirë të dinte athua Zoti po i jepte fund me sukses apo jo udhëtimit të tij.

22Pasi devetë pinë ujë, njeriu nxori një unazë ari të rëndë një gjysmë sikli dhe ia vuri në hundë dhe dy mëdorëza për duar, të rënda dhjetë sikla. 23Atëherë i tha: «Më trego bija e kujt je? A do të ketë vend në shtëpinë e babait tënd për të kaluar natën?». 24Ajo përgjigji: «Jam e bija e Batuelit, birit të Melkës, që ia lindi Nahorit». 25Dhe shtoi: «Kemi mjaft byk e tagji dhe vend për të kaluar natën».

26Njeriu ra përmbys dhe e adhuroi Zotin e 27tha: «Qoftë bekuar Zoti, Hyji i zotërisë tim, Abrahamit, që nuk pushoi të ketë përkrahje dhe besnikëri ndaj zotërisë tim dhe që më priu udhës së drejtë në shtëpinë e vëllait të zotërisë tim». 28Atëherë vajzukja u lëshua vrap për të lajmëruar në shtëpinë e s'ëmës gjithçka i ndodhi. 29Rebeka kishte një vëlla që quhej Laban. Ky i doli me të shpejtë para njeriut te pusi. 30Kur e pa unazën në hundën dhe mëdorëzat në duart e motrës së vet dhe pasi dëgjoi fjalë për fjalë se ç'tha Rebeka: «Kështu më tha ai njeri», shkoi tek ai njeri që ishte me deve te burimi i ujit. 31Dhe i tha: «Hyr, i bekuari i Zotit, përse rri jashtë? E bëra gati shtëpinë dhe vendin për deve». 32Dhe e futi në shtëpi, i shkarkoi devetë. Deveve u qiti byk e tagji. Solli ujë për të larë këmbët ai dhe njerëzit që kishin ardhur me të. 33Atëherë i shtroi tryezën. Por, ai tha: «Nuk do të ha para se të them ç'kam për të thënë». Labani i përgjigji: «Urdhëro e fol!».

34Atëherë ai tha: «Unë jam shërbëtori i Abrahamit. Zoti e ka bekuar shumë zotërinë tim e është bërë njeri me rëndësi. 35Zoti i ka dhënë bagëti të imëta e të trasha, argjend e ar, shërbëtorë e shërbëtore, deve dhe gomarë. 36Dhe Sara, gruaja e imzotit, i lindi imzotit djalin në pleqërinë e saj. Atë Abrahami e bëri trashëgimtar të të gjithë pasurisë. 37Edhe imzoti më përbeu duke thënë: Nuk do t'ia marrësh nusen djalit tim prej vajzave të kanaanëve, në dheun e të cilëve banoj; 38por do të shkosh në shtëpinë e tim ati dhe do t'ia marrësh nusen djalit tim prej bijave të fisit tim. 39Unë i thashë imzotit: Çka të bëj nëse gruaja nuk do të dëgjojë të vijë me mua? 40Zoti tha ai në praninë e të cilit jetoj, do ta dërgojë engjëllin e vet me ty dhe do t'ia çelë shtigjet udhës sate,

24,22 *ia vuri në hundë:* shtojcë e sam., ndoshta në bazë të rr 47, jo i vendosur nga BJ.

24,27 *përkrahje dhe besnikëri*: është shprehja *hesed we'met* (krh. rr 49; 32,11; 47,29; dal 34,6; Joz 2,14; 2Sam 2,6; 15,20; etj), fj.fj.: «hir (ose mëshirë) dhe besnikëri (ose i sinqertë), që shpreh dashurinë besnike, dashamirësinë falas të Zotit për njerëzit, përshpirtërinë e qëndrueshme të njeriut ndaj Zotit, ose sinqeritetin në dashurinë e njeriut për të afërmin (krh. Oz 2,21+.

24,36 *në pleqërinë e saj:* kështu edhe BJ me TM; sam. dhe të LXX lexojnë «kur tashmë ishte e vjetër».

do të m'ia marrësh djalit nusen prej fisit tim dhe prej shtëpisë tim ati.
41Ti do të jesh i lirë nga mallkimi im vetëm kur të shkosh, e në mos
ta dhënçin, atëherë do të jesh i lirë nga mallkimi im. 42Erdha sot te
burimi dhe thashë: O Zot, Hyji i zotërisë tim Abrahamit, nëse do ta
bësh vërtet të dobishëm udhëtimin tim që po e bëj, 43ja, tek jam para
burimit të ujit: atëherë, vajza që do të dalë për të marrë ujë, të cilës
do t'i them: Më jep të pi pak ujë prej katrovës sate, 44dhe të më thotë:
Urdhëro e pi dhe po nxjerr edhe për devetë të tua, ajo është gruaja
që Zoti e caktoi për djalin e zotërisë tim. 45Ndërsa, unë në heshtim
i përbluaja këto më vete, erdhi Rebeka me katrovë në krah. Zbriti
te burimi dhe mori ujë. Unë i thashë: Më jep të pi pak! 46Ajo vrik e
lëshoi katrovën prej krahut dhe më tha: Urdhëro e pi dhe po u jap të
pinë edhe deveve? Unë piva po edhe gamilave u dha ujë. 47E pyeta
dhe i thashë: E bija e kujt je? Ajo më përgjigji: Jam e bija e Batuelit,
birit të Nahorit, që i lindi Melka. Ia vura, pra, unazën në hundë dhe
mëdorëzat në duar. 48Rashë përmbys dhe e adhurova Zotin duke e
bekuar Zotin, Hyjin e zotërisë tim, Abrahamit, që m'i çeli shtigjet e
udhës së drejtë për të marrë bijën e vëllait të zotërisë tim për djalin e
tij. 49Prandaj, nëse doni të dëftoni mirësi dhe besnikëri ndaj zotërisë
tim, më tregoni, por, në qoftë se ju pëlqen ndryshe, ma tregoni edhe
këtë, që të shkoj djathtas ose majtas».

50U përgjigjën Labani dhe Batueli: «E paska thënë Zoti! Ne nuk
mund të themi asgjë jashtë pëlqimit të tij. 51Ja, Rebeka është para
teje; merre e shko me të dhe u bëftë gruaja e djalit të zotërisë tënd, si
ka thënë Zoti».

52Shërbëtori i Abrahamit, posa i dëgjoi këto fjalë, ra përmbys dhe
e adhuroi Zotin. 53Nxori stoli argjendi, ari dhe petka dhe ia dha
Rebekës. Po edhe të vëllait dhe të s'ëmës së Rebekës u dha dhurata
të çmueshme. 54Atëherë hëngrën dhe pinë ai e njerëzit që ishin me të
dhe aty e kaluan natën. Si u çuan në mëngjes, shërbëtori u tha: «Më
lejoni të kthehem te zotëria im». 55Vëllai dhe nëna e saj u përgjigjën:
«Le të rrijë vajza së paku dhjetë ditë me ne e pastaj të vijë». 56Por, ai
tha: «Pasi Zoti ma bëri udhën e frytshme, ju lutem, ju mos më ndalni.
Më lejoni të nisem për te zotëria im!». 57I thanë: «Le ta thërrasim
vajzën e ta pyesim atë». 58Pasi e thirrën dhe ajo erdhi, e pyetën: «A
do të shkosh me këtë njeri?» Ajo përgjigji: «Po». 59Atëherë e përcollën
Rebekën, motrën e vet, nanshoren e saj dhe shërbëtorin e Abrahamit
me përcjellësit e tij. 60Motrës i uruan fatlumësi dhe i thanë:

«Motër o, motra jonë!
Me mijëra mijërash u shtofsh!
22,17+ Fara jote i pushtoftë
dyert e armiqve te vet!».

61U çua, pra, Rebeka dhe shërbëtoret e saja, hypën në deve dhe
e ndoqën atë njeri. Shërbëtori e mori Rebekën dhe u nis. 62Izaku u
kthye prej krahinës së pusit Lahairoi dhe banonte në dheun Nageb. 16,13-14
63Në muzg Izaku kishte dalë në fushë për të vajtuar. Si i çoi sytë, pa
se po vinin disa deve. 64Po edhe Rebeka i çoi sytë dhe e pa Izakun.
Zbriti prej deves 65dhe i tha shërbëtorit: «Kush është ai njeri që po
ecën fushës e po na del përpara?». Ai i tha: «Ai është zotëria im». Ajo
e mori me të shpejtë velin dhe u mbulua. 66Shërbëtori i tregoi Izakut
gjithçka kishte bërë. 67Izaku e futi Rebekën në tendën e Sarës, nënës
së vet, dhe e mori për grua. Ai e deshi dhe e gjeti në të ngushëllimin
pas vdekjes së nënës së vet.

Pasardhësia e Ceturës

‖1Kro 1,32-33

25 1Abrahami mori edhe një grua tjetër që quhej Ceturë. 2Prej
saj i lindën Zamrani, Jeksani, Madani, Madiani, Jezboku
dhe Suehu. 3Jeksanit i lindën Sabai dhe Dadani. Bijtë e
Dadanit qenë Asurimi, Latusimi dhe Loomimi. 4Kurse Madianit i
lindën Efai, Oferi, Henoku, Abidai dhe Eldaai. Të gjithë këta ishin
bijtë e Ceturës.
5Abrahami ia dha Izakut gjithë pasurinë e vet. 6Bijve të shemrave
të veta u dha dhurata dhe i ndau prej djalit të vet Izakut dhe, ndërsa
ishte ende gjallë, i dërgoi, larg prej Izakut, në krahinën e Lindjes.

Vdekja e Abrahamit

7Abrahami jetoi njëqind e shtatëdhjetë e pesë vjet. 8Atëherë
Abrahami pushoi së jetuari, vdiq në pleqëri të lume, i moçëm e plot vjet,
kur u bashkua me popullin e vet. 9E varrosën Izaku dhe Ismaeli, bijtë
e tij, në shpellën Makpela, që është në arën e Efronit, të birit të Seor 23
Heteut, të krahinës Mambre, 10që e pati blerë prej Hetenjve. Këtu u
varrosën Abrahami dhe Sara, gruaja e tij. 11Pasi vdiq Abrahami, Zoti
e bekoi Izakun, birin e tij, që kishte ngulur banesën te pusi Lahairoi. 24,62

Pasardhësia e Ismaelit

12Këta janë pasardhësit e Ismaelit, birit të Abrahamit, që i lindi nga
Agara egjiptiane, shërbëtorja e Sarës. 13Ja emrat e bijve të Ismaelit me ‖1Kro 1,29-31

24,62 *u kthye:* kështu TM; LXX dhe sam. korrigjojnë «kthehej nga shkretëtira».
24,63 *vajtuar:* BJ përkthen «shëtitje». Fjalë e vetme me kuptim të paqartë.
25,1-6 Ky paragraf dhe dy të tjerët në vazhdim (rr 7-18) i përkasin në thelb traditave priftërore dhe janë disa shtesa të ciklit të Abramit. Prej Ceturës rrjedhin popujt e Arabisë: ndër ta Madianitët (Madian), krh. Dal 2,15, Sabenjtë (Saba) krh. 1Mbr 10,1-10, Dedanitët (Dedan), krh. Is 21,13.
25,8 *i moçëm e plot vjet: fj.fj.: "i ngopur".*
25,12-18 Pasardhësit e Ismaelit (17,20) përbëjnë fiset e Arabisë së veriut.

emrat e tyre sipas rendit që lindën: i parëlinduri i Ismaelit Nabajoti,
pastaj Cedari, Adbeeli, Mabsami, 14Masmai edhe Dumai, Masai,
15Hadadi, Temai, Jeturi, Nafisi dhe Cedmai. 16Këta janë bijtë e Ismaelit
dhe emrat e tyre sipas fshatrave dhe tëbanishtave të tyre: dymbëdhjetë
trungjet e të aq fiseve. 17Ismaeli jetoi njëqind e tridhjetë e shtatë vjet.
Pushoi së jetuari dhe vdiq e u bashkua me popullin e vet. 18Ismaelitët
banuan që prej Hevilës deri në Sur që është kundruall Egjiptit, në
16,12 drejtim te Asyrisë. Ishin venduar përballë vëllezërve të vet.

III. HISTORIA E IZAKUT DHE E JAKOBIT

Lindja e Ezaut dhe e Jakobit

19Ja, historia e Izakut, birit të Abrahamit. Abrahamit i lindi Izaku.
24,1+ 20Ky, kur kishte dyzet vjet, e mori për grua Rebekën, bijën e Batuelit
Aramejas prej Padanaramit, motrën e Labanit Aramejas. 21Izaku iu
lut Zotit për gruan e vet, sepse ajo ishte beronjë. Zoti ia dëgjoi uratën
dhe Rebeka mbeti shtatzënë. 22Por, fëmijët e saj shkapeteshin në
kraharorin e saj. Ajo tha: «Nese është kështu, pse të jetoj?». Shkoi të
këshillojë Zotin. 23Ai i përgjigji:

«Dy kombësi janë në kraharorin tënd
dhe dy popuj, të dalë prej kraharorit tënd, do të ndahen;
njëri popull do ta zotërojë popullin tjetër
4,5+; Mal 1,2-5; /Rom 9,12 dhe i madhi do t'i shërbejë të voglit».

24E kur u krye koha e shtatëzënësisë, ja, në kraharorin e saj ishin
binjakët. 25Ai që lindi i pari ishte i kuq dhe leshatak, porsi lahik leshi.
Oz 12,4 Iu ngjit emri Ezau. Pastaj, duke lindur vëllai i tij, me dorë ia mbante

25,19-28 Tregim tradicional jahvist, përveç tablosë gjeneologjike dhe kronologjike (rr 19-20 dhe 26b) me traditë priftërore.

25,22 *"Nese është kështu, pse të jetoj?"*: fj.fj. "përse më ndodh kjo mua?", tekst jo i ruajtur mirë; mund të zëvendësohet, në bazë të syr., me "të jetosh", sikurse BJ që përkthen: "ç'të mirë kam të jem gjallë?". – *këshillojë:* mbi mënyrat e "këshillimit të JHWH" krh. Dal 33,7+ dhe 1Sam 14,41+. Këtu bëhet fjalë për një vizitë të një vendi të shenjtë ku JHWH shfaqet.

25,23 Krh. shënimin në 4,5. Luftimi i foshnjave në kraharorin amënor bën të parandjejë armiqësinë e dy popujve vëllezër: Edomitët pasardhës të Ezaut dhe Izraelitët pasardhës të Jakobit. Edomitët (Nr 20,23+) u mposhtën nga Davidi (2Sam 8,13-14) dhe u liruan përfundimisht nën Joram të Judës, në mes të shek. IX (2Mbr 8,20-22).

25,25-26 Etimologji popullore: Ezau është i kuq *'admônî*, e do të quhet edhe Edom (rr 30; 36,1.8); është si një mantel lëkure, *se'ar*, e do të banojë vendin e *Se'îr* (Nr 24,18). Jakobi, *Ya'aqob*, këtu është quajtur kështu pasi mbante thembrën, *'aqeb*, e binjakut të vet, por sipas 27,36 e Oz 12,4 i ka zënë vendin me dinakëri, *'aqab*, vëllait të tij. Në të vërtetë, emri, që është shkurtimi i *Ya'aqob-'El*, ka gjasë se do të thotë: "Zoti mbrojtës!".

thembrën Ezaut, prandaj ia ngjitën emrin Jakob. [26]Izaku kishte gjashtëdhjetë vjet kur i lindën djemtë.

[27]Kur u rritën, Ezau u bë njeri shumë i aftë në gjah që qarkullonte shkretëtirën, kurse Jakobi ishte njeri i qetë që banonte nën tendë. [28]Izaku e donte më shumë Ezaun, sepse i pëlqente të ushqehej me gjahun e tij, kurse Rebeka e donte më shumë Jakobin.

Ezau shet të drejtën e parëlindësisë

[29]Një herë Jakobi zjeu një haje. Këtij, kur Ezau u kthye nga fusha i lodhur, [30]i tha: «Më jep prej këso haje të kuqe, sepse jam lodhur e këputur». Për këtë arsye u quajt Edom. [31]Jakobi i tha: «Ma shit njëherë të drejtën e parëlindësisë sate». [32]Ai përgjigji: «Ja, po vdes! Lp 21,17
Çka më vlejnë të drejtat e parëlindësisë?». [33]Jakobi i tha: «M'u përbe!». U përbe dhe e shiti të drejtën e parëlindësisë. [34]Dhe, kështu, mori bukën dhe çorbë thjerre, hëngri dhe piu, u çua dhe shkoi duke mos qenë në kujdes pse i shiti të drejtat e parëlindësisë. Heb 12,16

Izaku në Gerarë =12,10-20; =20

26 [1]U bë zi buke në vend, përpos asaj që ndodhi në kohën e Abrahamit. Izaku shkoi tek Abimeleku, mbreti i filistenjve, në Gerarë. [2]Zoti iu dëftua dhe i tha: «Mos shko në Egjipt, por qëndro në atë vend që do të ta dëftoj. [3]Bëj çoje në të. Unë do të 12,1
jem me ty dhe do të të bekoj. Sepse ty dhe farës sate do t'ia jap të gjitha këto krahina dhe do ta çoj në vend betimin që ia pata dhënë Abrahamit, babait tënd. [4]Unë do ta shtoj farën tënde porsi yjet e qiellit 22,17-18
dhe pasardhësve të tu do t'ua jap të gjitha këto treva. Në pasardhësinë tënde do të bekohen të gjitha fiset e tokës, [5]sepse Abrahami e dëgjonte 12,7+; 12,3+
fjalën time, u përmbahej të gjitha urdhërimeve të mia dhe i nderonte rregulloret e ligjet e mia».

[6]Kështu, pra, Izaku banoi në Gerarë. [7]Kur njerëzit e vendit e pyetën për gruan e tij, ai përgjigji: «E kam motër». Kishte frikë, vërtet, të thoshte se e ka grua, sepse mendonte se do ta vrisnin për shkak të hijeshisë së saj.

[8]Pasi kaluan shumë ditë që ai banonte aty, Abimeleku, duke shikuar prej dritares, e pa duke luajtur me Rebekën, gruan e tij, [9]Pasi

25,30 *Edom:* sepse ka ngrënë një pjatë me thjerra të kuqe, *'adom*: një lojë e re fjalësh.

k 26 Izaku nuk ndërhyn përveçse në historinë e babait të tij. Vetëm ky k 26 i përket drejtpërdrejt; por tre episodet i kanë paralelizmat e tyre në historinë e Abramit. Ata janë të lidhur mes tyre nga figura e Abimelekut, mbretit të Gerarës (krh. 20,2), e të "Filistianëve". Episodi i parë është paralel me 12,10-20 dhe k 20 (krh. shënimet). Ky prezantim i tretë është më i mjaftueshmi. Në thelb k është i traditës jahviste, përveç një lajmi të shkurtër me traditë priftërore (rr 34-35) dhe shtesa redaktimi, mbi të gjitha në çështjen hyjnore (bekime e premtime) të rr 3-5.

26,8 Izaku *(Yizhak) përk*ëdhel

Abimeleku çoi e thirri Izakun, i tha: «Pa dyshim, ajo është gruaja jote. Si munde të thuash se e ke motër?». Përgjigji: «Nga frika se do të humbja kryet për shkak të saj». [10]Abimeleku tha: «Përse na e bëre këtë? Mund të ndodhte që ndonjëri prej këtij populli të bjerë me gruan tënde, e kështu do të kishe sjellë mbi ne një mëkat të madh». Dhe mbreti i urdhëroi mbarë popullit: [11]«Kushdo që e prek këtë njeri dhe gruan e tij, do të vritet».

[12]Atë vjet Izaku mbolli në atë vend dhe mblodhi të lashta njëqind fish. Zoti e bekoi. [13]Dhe ky njeri u pasurua, dhe pasuria e tij vinte e shtohej sa që u bë jashtëzakonisht e madhe. [14]Kishte gjë të madhe: bagëti të imëta e të trasha me shumicë dhe shumë skllevër.

=21,25-31

Pusat ndërmjet Gerarës dhe Bersabesë

Për këtë arsye filluan t'i kenë smirë filistenjtë [15]dhe të gjithë pusat që i kishin çelur shërbëtorët e t'et, në kohën e Abrahamit, i mbushën me dhe. [16]Aq sa edhe vetë Abimeleku i tha Izakut: «Largohu prej nesh, sepse u bëre shumë më i zoti se ne». [17]Ai bëri çojën dhe i nguli çadrat te përroi i Gerarës dhe aty u vendua. [18]I çeli përsëri pusat, që i kishin çelur në kohën e t'et, Abrahamit, të cilët, pasi vdiq ai, i kishin mbyllur filistenjtë. I quajti po me ato emra me të cilët i kishte quajtur i ati përpara. [19]Shërbëtorët e Izakut gropuan në luginë e gjetën aty një pus me ujë të gjallë. [20]Por, edhe aty shpërtheu grindje ndërmjet barinjve të Gerarës dhe barinjve të Izakut. Ata thonin: «Uji është yni!». Për këtë arsye pusin e quajti: Esek (d.m.th. Grindje), sepse aty u grindën me të. [21]Çelën edhe një pus tjetër, por edhe për të u grindën. Këtë e quajti Sitna (d.m.th. Armiqësitë). [22]U çua prej aty dhe çeli një pus tjetër, për të cilin nuk u ngatërruan. Për këtë arsye e quajti: Rehobot (d.m.th. Gjerësi), sepse thoshte: «Tash Zoti na dha hapësirë të lirë dhe do të shtohemi në këtë vend». [23]Prej këtij vendi u ngjit në Bersabe. [24]Po atë natë aty iu dëftua Zoti dhe i tha:

«Unë jam Hyji i atit tënd Abrahamit.
Mos u tremb, sepse unë jam me ty.
Unë do të të bekoj dhe do ta shumoj farën tënde

(*mëzahek) Rebekën:* përsëri një lojë fjalësh si në 21,9; krh. 17,17; 18,12v; 21,6.

26,18 *shërbëtorët e:* me sam. e të gjitha variantet; TM ka "në ditët e", e ndjekur nga BJ.

26,19 Zanafilla ua jep nderin patriarkëve, bari grigjash, hapjen e shumë puseve. Afër "pusit të Jakobit", në Sihar (nuk përmendet nga Zan), Krishti i tregon samaritanes ujin e gjallë (Gjn 4,1+).

26,20-22 *Esek:* d.m.th.: "zënkë"; *Sitna*: "akuzë"; *Rehobòt*: "hapësira të lira".

26,24 Besimi patriarkal është në thelb ai i "Zotit të atit" (28,13; 31,5; 32,10; etj.), deri në zbulimin e emrit JHWH (Dal 3,13-15). Është një besim endacakësh: ky Zot nuk është pronari i një territori: i dëftohet paraardhësit të një grupi që mbron dhe udhëheq (krh. prej 12,1 deri në 46,3-4), të cilit i jep një premtim për trashëgiminë e një toke (k 15).

për dashuri ndaj shërbëtorit tim, Abrahamit».

[25]Këndej Izaku e ndërtoi aty një lter dhe, pasi e thirri emrin e Zotit, 4,26+
e nguli aty tëbanishtën dhe shërbëtorët e Izakut çelën aty një pus.

Besëlidhja me Abimelekun =21,22-23

[26]Ndërkaq tek ai erdhi Abimeleku prej Gerarës. Me të erdhi Ohozati, miku i tij, dhe Fikoli, prijësi i ushtrisë. [27]U tha Izaku: «Pse erdhët tek unë ju që më urreni dhe më dëbuat prej vendit tuaj?». [28]Ata iu përgjigjën: «E pamë se me ty është Zoti dhe prandaj thamë: Të bëjmë një betim ne dhe ti, ta lidhim një besëlidhje me ty, [29]që ti të mos na bësh ndonjë të keqe, sikurse që edhe ne nuk të prekëm dhe nuk të bëmë asgjë tjetër përveç mirë dhe të lamë të shkosh në paqe. Vërtet ti je i bekuari i Zotit». [30]Izaku atëherë u bëri një gosti dhe hëngrën e pinë. [31]Si u ngritën heret në mëngjes, iu përbenë njëri tjetrit. Atëherë Izaku i përcolli dhe ata u ndanë prej tij në paqe. [32]Po këtë ditë erdhën shërbëtorët e Izakut dhe e lajmëruan për pusin që kishin hapur dhe i thanë: «Gjetëm ujin». [33]Këndej e quajti Sabee (që do të thotë: Begati). Për këtë arsye qytetit iu vu emri Bersabe deri në ditën e sotme.

Gratë hetenje të Ezaut 36,1-5

[34]Kur Ezau kishte dyzet vjet mori për grua Juditën, bijën e Beerit hete edhe Bazematën, bijën e Elonit hete. Të dyja ua prishën zemrën 24,3v; 28,1v
Izakut dhe Rebekës.

Jakobi e merr me dredhi bekimin e Izakut

27 [1]Izaku u plak. Sytë iu errësuan dhe nuk mund të shihte më. E thirri djalin e vet të madh, Ezaun, dhe i tha: «Biro!». Ai i përgjigji: «Urdhëro!». [2]E vazhdoi: «Ti po sheh i tha se jam plakur. Nuk e di kur më vjen vdekja. [3]Merri, pra, armët e tua: kukurrën dhe harkun e dil në gjah. Dhe, si të zësh gjë, [4]më përgatit ushqim siç e di se më pëlqen dhe ma sill ta ha që të të bekoj para se të vdes». [5]Mirëpo, Rebeka e kishte dëgjuar Izakun duke folur me
Ezaun, birin e vet. Doli, pra, Ezau për gjah në fushë për të vrarë 25,28
ndonjë kafshë të egër e për ta sjellë. [6]Rebeka i tha Jakobit, birit të

26,33 *Siba:* në TM *nib'â*, "Siba", por konteksti do të kërkonte *neba'*, "shtatë", ose *nib'â* "betim", krh. LXX (edhe 21,28-30+); Akuila, Simak, syr., Vulg. lexojnë "bollëk".

26,34 *hetè:* krh. shënimin në fillim të k 23.

k 27 Tregim me traditë jahviste që lavdëron dinakërinë e Jakobit, por që, në redaktimin e tij përfundimtar, sugjeron një lloj mospëlqimi ndaj dinakërisë së Rebekës dhe mëshirës për Ezaun. Gënjeshtra për të cilën bëhet fjalë, në tablonë e një morali akoma jo të përkryer, i shërben misteriozisht veprimit të Zotit, i cili me zgjedhjen e lirë ka preferuar Jakobin në vend të Ezaut (25,23: krh. Mal 1,2v; Rom 9,13).

27,5 *në shtëpi:* hipot.; BJ lexon: "babait të tij", duke ndjekur LXX.

vet: «Ja, e dëgjova t'atë që po fliste me vëllanë tënd dhe po i thoshte:
7Ma sill gjahun tënd dhe më përgatit ushqim që të ha dhe të bekoj
në praninë Zotit, para se të vdes. 8Tash, pra, biri im, dëgjo çka po të
urdhëroj. 9Shko në grigjë dhe m'i sill dy edha të mirë që t'i përgatis
tyt et prej tyre hajet që i ha me ëndje. 10Pasi t'ia kesh sjellë tyt et e t'i
25,25 ketë ngrënë, ta japë bekimin para se të vdesë». 11Ai i përgjigji: «Ti e di
se im vëlla Ezau është leshatak, kurse unë nuk jam leshatak. 12Nëse
më prek im atë e i kujtohet, kam frikë se mendon se desha të gënjej e
në vend të bekimit, i ngarkoi vetes mallkimin». 13Nëna i përgjigji: «Më
rëntë mua tha ai mallkim, biri im, por vetëm ti më dëgjo, shko e sill
çka të kërkova». 14Ai shkoi, i pruri dhe ia dha nënës. Ajo i përgatiti
hajet ashtu si e dinte se i pëlqenin babait të tij. 15Dhe me petkat shumë
të mira të Ezaut, që i kishte në shtëpi, e veshi Jakobin, 16me lëkura
të edhave ia mbështolli duart dhe pjesën e shogët të qafës. 17Jakobit,
djalit të vet, ia dha në dorë ushqimin shumë të shijshëm dhe bukët që
kishte përgatitur.

18Ky, si hyri tek i ati, tha: «Im atë!». Ai përgjigji: «Oj! Kush je ti,
biri im?». 19Jakobi i përgjigji t'et: «Jam Ezau, djali yt i madhi. Bëra siç
më the. Çohu, kthehu në tryezë e ha prej gjahut tim që të më bekosh».
20Izaku i tha përsëri të birit: «Si tha aq shpejt munde të gjesh, biri
im?». Ai i përgjigji: «Vullneti i Zotit, Hyjit tënd, bëri që të më takojë».
21Por, Izaku i tha: «Afrohu këtu që të të prek, biri im, që ta di a je ti
biri im Ezau apo jo». 22Ai u afrua tek i ati dhe, pasi e preku, Izaku
tha: «Zëri është zëri i Jakobit, por duart, duart janë të Ezaut». 23Dhe
nuk e njohi, sepse duart ishin leshatake si ato të djalit të madh.
Prandaj edhe e bekoi. 24Tha: «A je ti biri im Ezau?» Përgjigji: «Unë
jam». 25Atëherë ai: «Më jep tha të ha prej gjahut tënd, biri im, dhe
të të bekojë shpirti im». I dha dhe ai hëngri. I solli edhe verë. Kur e
piu, 26Ezaut i tha i ati: «Afrohu e më puth, biri im!». 27U afrua dhe e
22,17-18; /Heb 11,20 puthi. Posa e dëgjoi erën e mirë të petkave të tija, i dha bekimin me
këto fjalë:

«Ah! Ç'erë e këndshme e djalit tim,
porsi era e fushës së pëlleshme
që e bekoi Zotynë!
28Të dhëntë Perëndia,
bashkë me vesën e qiellit

27,20 *bëri që të më takojë:* me TM (fj. fj.). BJ përkthen sipas kuptimit: "me ka qenë e leverdisshme". Ky referim ndaj Zotit, në gënjeshtër, na duket blasfemues, por mentaliteti lindor nuk shihte në këtë asnjë të keqe, duke ia referuar gjithçka Zotit dhe duke anashkaluar "shkaqet dytësore".

27,27 Ky bekim që i premton bariut Jakob një lumturi bujqësore si ajo e Ezaut (rr 39-40), nuk është vetem personale. Të dy bekimet kanë rrjedhoja për popujt që dalin nga patriarkët.

e me tokë të pëlleshme,
begati drithi e vere.
29Të shërbefshin popujt,
para teje u përkulshin fiset!
Ji zotëria i vëllezërve të tu, 25,23+
para teje u përkulshin bijtë e nënës sate!
Qoftë mallkuar kush të mallkoftë ty,
qoftë bekuar kush të bekoftë ty!».

30Posa Izaku i kishte dhënë bekimin Jakobit dhe, posa Jakobi u
largua nga i ati, ia arriti Ezau, vëllai i tij 31dhe, si i përgatiti ushqimet,
ai solli t'et e tha: «Çohu, baba im, dhe ha nga gjahu i birit tënd, që të
më bekojë shpirti yt». 32Izaku, i ati i tij i tha: «Pse kush je ti?». Ai i
përgjigji: «Unë jam i parëlinduri, biri yt Ezau». 33Izaku u dridh si
thupra në ujë nga habia e jashtëzakonshme dhe tha: «Kush është, pra,
ai që, pasi e zuri gjahun, ma solli dhe hëngra prej të gjithave para
së të vije ti? Unë i dhashë bekimin dhe ai do të jetë i bekuar». 34Kur
Ezau i dëgjoi fjalët e t'et, i shpërthyen gjëmë të forta e jashtëzakonisht
të hidhura dhe i tha t'et: «Ma jep bekimin edhe mua, im atë!». 35Ai i
përgjigji: «Erdhi me dredhi yt vëlla dhe ta mori bekimin». 36Por, ai 25,26.29-34; Jer 9,3;
shtoi: «Ju vu me të drejtë emri Jakob! Më hoq dredhi qe, për herë Oz 12,4; Is 43,27
të dytë! Herën e parë m'i mori të drejtat e parëlindësisë, kurse tash
herën e dytë ma mori bekimin që më përkiste mua!». Dhe shtoi: «A
thua nuk e ruajte ndonjë bekim për mua?». 37Izaku përgjigji: «Qe, unë
e bëra zotërinë tënd dhe të gjithë vëllezërit e tij ia bëra shërbëtorë. Atë
e sigurova me drithë e me verë. E pas këtyre, biri im, çka të bëj tjetër
për ty?». 38Ezau i tha t'et: «Po a nuk e ke, ati im, së paku një bekim
të vetëm për mua? Po të lutem, ma jep bekimin edhe mua!». Dhe, pasi
dëneste më gjëmë, 39Izaku, i mallëngjyer, i tha:

«Qe, larg tokës së pëlleshme
do ta ngulësh banimin
dhe larg nga vesa që bie prej qiellit.
40Do të jetosh nga shpata jote
dhe do t'i shërbesh vëllait tënd.

27,33 Bekimet (si edhe mallkimet) pasi jepen, janë të efektshme dhe të pakthyeshme.

27,36 Lojë fjalësh mes "e drejta e parëlindësisë", *bekorâ, dhe bekim, berakâ*.

27,38 LXX shton: "Izaku qëndroi i heshtur" para se "Ezau ngriti zërin".

27,40 Ezau (pra pasardhësi i tij) do të banojë jashtë Palestinës pjellore (Vulg. ka një kuptim të kundërt) e do t'i nënshtrohet Jakobit (pasardhësve të tij, 2Sam 8,13-14). Gjithçka i është dhënë vëllait të tij (rr 37), dhe i vetmi bekim që i mbetet është "të jetojë nga shpata e tij", me vjedhje e grabitje. – *por do të vijë koha...*: kjo frazë e fundit, jo e ritmuar, ndoshta mund të japë shpresa të kota për lirimin e Edomitëve nën Salomonin (2Mbr 8,20-22), por përkthimi "do të ngrihesh" është i paqartë.

Por do të vijë koha kur të ngrihësh
do ta heqësh zgjedhën e tij nga qafa jote».

=27,46–28,5 41Ezau e urrente Jakobin për shkak të bekimit të cilin ia dha i ati.
Tha në zemrën e vet: «Po afrohet koha e zisë për tim atë, atëherë do
ta vras tim vëlla, Jakobin». 42Rebeka qe vënë në dijeni rreth synimeve
të Ezaut, djalit të saj të madh. Ajo çoi dhe e thirri Jakobin, djalin
/Ur 10,10 e vet të voglin dhe i tha: «Ja, Ezau, vëllai yt, kërcënohet se do të të
24,29 vrasë. 43Prandaj, biri im, më dëgjo: çohu dhe ik te Labani, im vëlla,
në Karran. 44Rri me të për ca ditë derisa t`i pushojë zemërimi vëllait
tënd. 45Kur t'i shkojë hidhërimi e të harrojë çka i bëre, atëherë do të
çoj të të marr prej andej. Përse të mbetem në të njëjtën ditë pa të dy
djemtë?».

=27,41-45 ## Izaku e dërgon Jakobin te Labani

46Atëherë Rebeka i tha edhe Izakut: «Më është neveritur edhe jeta
ime për shkak të këtyre bijave të Hetit. Nëse edhe Jakobi merr për
grua ndonjë prej bijave hetite, siç janë këto, bijat e këtij vendi, s'kam
pse të jetoj».

28 1Prandaj, Izaku e thirri Jakobin, i dha bekimin dhe i
urdhëroi: «Ruaj se martohesh me bijat e Kanaanit. 2Çohu,
shko në Padanaram, në shtëpinë e Batuelit, te babai i
nënës sate dhe merr grua prej andej, nga bijat e Labanit, ungjit tënd.
17,1+ 3E paç bekimin e Hyjit të gjithëpushtetshëm dhe bëftë të trashëgohesh
17,4-5 e të shtohesh që të bëhesh shumicë popujsh. 4Ai të dhëntë ty e farës
sate bekimet e Abrahamit që ta fitosh për pronë tokën e çojave të tua
që Hyji ia premtoi gjyshit tënd». 5Pasi Izaku e dërgoi, Jakobi u nis për
Padanaram te Labani, biri i Batuelit aramejas, vëllai i Rebekës, nënës
së Jakobit dhe të Ezaut.

Një martesë tjetër e Ezaut

6Duke parë Ezau se i ati i dha bekimin Jakobit dhe se e tfilloi për në
Padanaram për t'u martuar prej andej dhe, ndërsa po ia jepte bekimin,
i urdhëroi me këto fjalë: «Mos merr grua prej bijave të Kanaanit»,
7dhe se ai i dëgjoi prindërit dhe shkoi në Padanaram; 8po edhe mbasi
e kishte sprovuar se i ati nuk i kishte në qejf bijat e Kanaanit, 9shkoi
25,12-13 tek Ismaeli dhe mori për grua, përveç atyre që kishte, Maheletën,

27,45 Ezau do të binte, si vrasës, në gjakmarrje (Nr 35,19+).

27,46 E barazvlefshme me 27,41-45, sipas traditës priftërore. Kjo, që anashkalonte historinë e pahijshme të k 27, i jepte një arsye tjetër nisjes së Jakobit për në Mesopotami. Të vërehet barazvlefshmëria e vendosur ndërmjet "grave hitite" (fj.fj.: "Bijat e Het-it", rr 46) dhe bijave të Kanaanit (28,1).

28,6 Këtu vazhdon tradita priftërore.

bijën e Ismaelit, birit të Abrahamit, të motrën e Nabajotit.

Ëndrra e Jakobit

/Ur 10,10

10Pasi Jakobi doli prej Bersabesë vazhdoi udhën për Karran.
11Arriti në një farë vendi dhe, pasi dielli perëndoi, u ndal të kalojë
natën. Mori një nga gurët aty pranë, e vuri nën krye dhe fjeti në atë
vend. 12Në ëndërr pa një shkallë që fundin e kishte në tokë e maja i
prekte qiellin. Engjëjt e Hyjit ngriheshin dhe zbritnin nëpër të. 13Pa /Gjn 1,51
edhe Zotin të mbështetur në shkallë që po i thoshte: «Unë jam Zoti,
Hyji i Abrahamit, atit tënd, dhe Hyji i Izakut. Tokën në të cilën fle,
unë do ta jap ty dhe farës sate. 14Trashëgimtarët e tu do të jenë porsi 12,2v; 13,14v; 15,5v; 18,18; 22,17v; 26,4
pluhuri i dheut. Do të shtrihen në drejtim të perëndimit, të lindjes,
të veriut e të jugut. Në ty dhe në farën tënde do të jenë të bekuara 12,3+
të gjitha fiset e dheut. 15Dhe, ja, unë jam me ty. Unë do të të ruaj
kahdo që të shkosh. Unë do të kthej në këtë vend, nuk do të lëshoj
dore, por do të plotësoj gjithçka që të kam thënë».
16Jakobit i doli gjumi dhe tha: «Vërtet në këtë vend qenka Zoti e unë
nuk e dija!». 17E kapi frika dhe tha: «Sa i tmerrshëm është ky vend! Zan 19,12+
Nuk është këtu tjetër, por shtëpia e Zotit dhe dera e qiellit!». 18Jakobi
u ngrit herët në mëngjes, mori gurin që e kishte vënë nën krye, e Zan 23,24+
ndreqi në gurngulur dhe qiti vaj mbi të. 19Atë vend e quajti Betel; më 35,6; 48,3; Gjq 1,23
parë qyteti quhej Luzë.
20Jakobi bëri edhe këtë kusht: «Nëse Hyji do të jetë me mua dhe
nëse do të më ruajë në këtë udhëtim që kam marrë, nëse do të më japë
bukë për të ngrënë dhe petka për t'u veshur, 21dhe nëse do të kthehem
shëndosh e mirë në shtëpinë e tim ati Zoti do të jetë Hyji im 22dhe ky
gur që unë e ngreha në gurngulur do të jetë shtëpia e Zotit; dhe prej të
gjithave që do të më dhurosh, unë do të ta jap të dhjetën». Am 4,4

28,10-22 Tregimi duket i përbërë nga elementë prej traditatave eloiste dhe jahviste, por ndarja e tyre nuk është gjithmonë e lehtë. Të parës i përkasin ëndrra e shkallës ose, më mirë, një shkallëzim që çon në qiell (një ide mesopotamike e simbolizuar nga kullat me kate, ose *ziggurât*, (rr 12 dhe 17), kushti i Jakobit është themelimi të shenjtërores së Betelit (rr 18.20.21.22). Sipas traditës jahviste JHWH i shfaqet dhe i ripërtërin Jakobit premtimet e bëra Abrahamit e Izakut, dhe Jakobi njeh JHWH si Zotin e tij (rr 13-16.19.21). Këto dy tradita lartësonin prestigjin e shenjtërores së Betelit (1Mbr 12,29-30+). Shumë Etër të Kishës, duke ndjekur Filonin e Aleksandrisë, kanë parë në shkallën e Jakobit imazhin e provanisë që Zoti ushtron në tokë nëpërmjet mbarështimit të engjëjve. Për të tjerë, kjo parafytyron mishërimin e Fjalës, urë e vënë mes qiellit e tokës. Rr 17 është përdorur nga liturgjia në shërbesën dhe në Meshën e kushtimit të kishave.

28,18-19 Guri i jep vendin pranisë hyjnore. Vendi bëhet një *bêt 'El*, një "shtëpi e Perëndisë", – domethënë shpjegon emrin e Betelit, – e merr një lyerje me vaj, si akt kulti. Por praktika të tilla, duke u ndodhur në besimin kananeas dhe në të gjithë ambjentin semitik, qenë dënuar më vonë nga Ligji e nga profetët (krh. Dal 23,24). Edhe këtu, idesë së një strehe hyjnore mbi tokë i vihet pranë një shprehi më shpirtërore: Beteli është "dera e qiellit" ku Zoti qëndron (krh. 1Mbr 8,27).

Jakobi arrin te Labani

24,11v; Zan 2,16v

29 [1]Atëherë Jakobi mori rrugën dhe shkoi në dheun e bijve të Lindjes. [2]Në fushë pa një pus dhe tri grigja delesh në mriz rreth tij, sepse prej tij pinin delet dhe grykën e kishte të mbyllur me një gur të madh. [3]Ishte doke që, kur të mblidheshin të gjitha delet, të hiqej guri dhe, pasi ta shuanin etjen grigjat, guri të vihej përsëri në grykën e pusit. [4]Jakobi u tha barinjve: «Prej kah jeni, vëllezër?». Ata i përgjigjën: «Prej Karranit». [5]I pyeti: «A mos e njihni Labanin, birin e Nahorit?». I thanë: «E njohim». [6]«A është shëndosh?», u tha. «Mirë është i thanë dhe, ja, Rakela, bija e tij po vjen me grigjë». [7]Tha: «Ka edhe shumë ditë dhe nuk është koha të bashkohen dhentë. Jepuni të pinë dhe ktheni në kullotë!». [8]Ata përgjigjën: «Nuk mundemi derisa të mblidhen të gjitha bagëtitë e ta heqim gurin prej grykës së pusit; atëherë do t'u japim ujë grigjave».

[9]Ata ende po flisnin me të, kur qe, Rakela po vinte me delet e t'et. Ishte bareshë. [10]Kur Jakobi e pa Rakelën, bijën e Labanit, ungjit të vet, dhe delet e Labanit, ungjit të vet, u afrua, e hoqi gurin prej grykës së pusit [11]dhe i dha ujë grigjës së Labanit, ungjit të vet. Atëherë Jakobi e mori ngrykë Rakelën dhe qau me zë të lartë. [12]I tregoi se ishte vëllai babës së saj dhe biri i Rebekës. Ajo, duke nxituar, e lajmëroi të atin. [13]Ai, posa dëgjoi se kishte ardhur djali i motrës, Jakobi, vrapoi për t'i dalë para. E mori ngrykë e mbuloi me të puthura dhe i priu në shtëpi të vet. Pasi i dëgjoi të gjitha ç'kishin ngjarë, [14]tha: «Vërtet qenke ashti dhe mishi im!». Kështu qëndroi tek ai një muaj.

Dy martesat e Jakobit

[15]Atëherë Labani i tha: «Athua pse je im vëlla do të më shërbesh falas? Më trego sa duhet të jetë shpërblimi yt!». [16]Labani kishte dy vajza. E madhja quhej Lia, kurse e vogla quhej Rakelë. [17]Lia i kishte sytë e sëmurë me gloq, kurse Rakela ishte e bukur dhe e pashme. [18]Jakobi e donte këtë dhe tha: «Do të të shërbej shtatë vjet për vajzën tënde të voglën, Rakelën». [19]Labani përgjigji: «Më mirë është ta jap ty se sa një njeriu tjetër. Rri me mua!». [20]Kështu Jakobi shërbeu shtatë vjet për Rakelën. Iu duk si të ishin pak ditë prej dashurisë së madhe ndaj saj.

[21]Atëherë Jakobi i tha Labanit: «Ma jep të fejuarën time, sepse u plotësua koha e dua të martohem». [22]Labani i thirri në bukë të gjithë njerëzit e atij vendi dhe bëri dasmë. [23]Kur u bë mbrëmje, Labani mori

29,1-14 Tregim me traditë jahviste që është vazhdimësi e k 28 dhe rilidhet me 27,41-45.

29,13 *i dëgjoi... ç'kishin ngjarë:* grindjen e tij me Ezaun (k 27)

29,15-30 Tregim me traditë jahviste, si i mëparshmi, edhe ky është vazhdimi i tij.

vajzën e vet Linë dhe ia dha Jakobit. Ky u bashkua me të. [24]Labani ia dha vajzës shërbëtoren që quhej Zelfë. Kur zbardhi drita... ç'të shohësh? Ishte Lia! [25]Jakobi i tha vjehrrit të vet: «Çfarë më bëre kështu? A nuk të shërbeva për Rakelën? Përse më gënjeve?». [26]Labani i përgjigji: «Ndër ne nuk është zakon ta martojmë vajzën e vogël para të madhes. [27]Le të kalojë kjo javë dasme dhe do ta jap edhe tjetrën si shpërblim për shërbim që do të më bësh për shtatë vjet të tjera». [28]Jakobi pranoi dhe, pasi kaloi java e dasmës, Labani ia dha edhe vajzën tjetër, Rakelën, për grua. [29]Kësaj ia dha për shërbëtore Bilhën. [30]Jakobi u martua edhe me Rakelën dhe e deshi më shumë se Linë. I shërbeu Labanit edhe shtatë vjet të tjera.

Bijtë e Jakobit

[31]Zoti duke parë se Jakobi e përbuzte Linë, atë e bëri të pëlleshme, kurse Rakelën beronjë. [32]Lia mbeti në e rëndë dhe lindi djalin, të cilit ia dhanë emrin Ruben, sepse thoshte: «Zoti e pa përvujtërinë time, tash do të më dojë burri im». [33]Ngjizi përsëri dhe lindi djalin e tha: «Ndjeu Zoti se isha e lënë pas dore dhe ma dhuroi edhe këtë djalë». Ia ngjiti emrin Simon. [34]Mbeti edhe të tretën herë shtatzënë dhe lindi edhe një djalë e tha: «Ketë herë burri im do të kthehet kah unë, sepse i linda tre djem». Këndej e quajti Levi. [35]Ngjizi edhe të katërtën herë dhe lumnoi një djalë e tha: «Këtë herë do t'i jap lavdi Zotit!». Për këtë

29,25 Dinakëria e Labanit dhe gabimi i Jakobit shpjegohen me një zakon që ruhet edhe sot për të mbajtur të fejuarën të mbuluar me vel deri në natën e dasmës, krh. 24,65.

29,27 Festa e dasmës zgjaste shtatë ditë (Gjq 14,12.17; krh. Tob 8,20; 10,7). Martesa me dy motra do të jetë e ndaluar më vonë me ligj Lev 18,18.

29,31–30,43 Ky seksion, i traditës jahviste me disa përfshirje të traditës elohiste, bashkon fiset e Izraelit me prejardhje partriarkale nëpërmjet dymbëdhjetë bijve të Jakobit. Është forma më e hershme e «sistemit të dymbëdhjetë fiseve» që do të kalojë në disa faza: shifra dymbëdhjetë ka arritur këtu me përfshirjen e Dinës; ajo, më vonë do të zëvendësohet nga Beniamini, i lindur në Kanaan (35,16v). Levi, i bërë fis priftëror, do zëvendësohet falë dyfishimit të Jozefit (Efraimi dhe Manase). Ky sistem, edhe nën formën më të hershme, ka qenë caktuar vetëm pas vendosjes në Kanaan, por nuk e dimë saktësisht se kur: Gjq 5,14-18 nuk përmend Judën e Simonin dhe është për më tepër e vështirë të thuhet në çfarë mase kënga e Deborës përfaqëson besnikërisht periudhën para monarkisë. Këtu flitet për "dymbëdhjetë bijtë e Jakobit", edhe pse ata, në pjesën më të madhe, nuk do të kenë asnjë rol në tregimet e Zanafillës, edhe pse disa as nuk do të përmenden më: janë vetëm paraardhësit eponimë të fiseve të krijuara (krh. k 49).

29,31 *e përbuzte:* teksti thotë "e urryer", por shprehja paraqet këtu vetëm situatën më pak të favorshme të nuses së padëshiruar në një martesë poligamike.

29,32v Rivaliteti i Lisë dhe Rakelës shërben për të shpjeguar emrat të tyre me etimologji popullore e ndonjëherë të errëta/jo të qarta: *ra'ah be'onyî*, "e pa përvujtërinë time", Ruben; *ɔama'*, "ndjeu/ka dëgjuar", Simon; *yillaweh,* "do të ngjitet pas", Levi; *'ôdeh*, "do t'i jap lavdi", Juda; *dananní*, "më ka kthyer drejtësinë", Dan; *nip-taltî*, "kam luftuar", Neftali; *gad*, "fat të mbarë", Gad; *'onrî,* "lumturia ime", dhe *'iɔɔerûnî,* "do të më urojnë", Aser: *sakar* "marrë me pagesë", dhe *sakar*, "pagesë", Izakar, *yizbelenî*, "do të më nderojë", Zabulon; *'asap*, "i hequr" dhe *yosep,* "shto", Jozef.

arsye e quajti Judë. Dhe pushoi të lindë.

30 [1]Rakela, duke parë se nuk po mund të lindte fëmijë, i pati
smirë motrës dhe i tha burrit: «Bëj të kem fëmijë, ndryshe
do të vdes!». [2]Jakobi i hidhëruar, i përgjigji: «Pse a mos jam
unë në vend të Hyjit që ty ta mohoi frytin e barkut?». [3]Por, ajo tha:
16,2+ «Ja, shërbëtorja ime Bilha: bjer me të, që të lindë në prehrin tim dhe
të kem edhe unë prej saj bij». [4]Dhe ia dha Bilhën, shërbëtoren e vet për
grua. [5]Kjo, pasi e mori Jakobi, zuri dhe lindi djalë. [6]Rakela tha: «Hyji
ma dha të drejtën dhe ma dëgjoi edhe mua uratën, sepse më dhuroi
djalin». Prandaj e quajti me emër Dan. [7]Bilha, shërbëtorja e Rakelës,
mbeti përsëri shtatzënë dhe i lindi Jakobit nje djalë tjetër. [8]Rakela
tha: «Luftimet e Hyjit i luftova me motrën time dhe ngadhënjeva».
Prandaj e quajti Neftali.

[9]Lia, kur pa se nuk po mund të lindte më, mori Zelfën, shërbëtoren e
vet dhe ia dha Jakobit për grua. [10]Edhe kjo i lindi Jakobit djalë. [11]Dhe
Lia klithi: «Ç'fat të mirë!». Prandaj e quajti Gad. [12]Zelfa, shërbëtorja
e Lisë, i lindi Jakobit edhe një djalë tjetër. [13]Dhe Lia klithi prapë: «Për
lumturinë time! Sepse gratë do të më shpallin të lume!». Prandaj e
quajti Aser.

[14]Në kohën e korrjes së grurit Rubeni doli në fushë, gjeti mullaga
dhe ia solli Lisë, nënës së vet. Rakela i tha: «Më jep pak mullaga që t'i
solli djali». [15]Ajo i përgjigji: «A po të duket pak që ma rrëmbeve burrin
e po do të m'i marrësh edhe mullagat e djalit tim?». Rakela i tha: «Le
të flejë sonte me ty për mullagat e djalit tënd». [16]Kur Jakobi u kthye
në mbrëmje nga fusha, Lia i doli përpara e i tha: «Sonte fli tek unë,
sepse të kam paguar me mollët e dashurisë së djalit tim». Dhe ai fjeti
me të atë natë. [17]Hyji e vështroi Linë, ngjizi dhe i lindi Jakobit djalin
e pestë [18]dhe tha: «Perëndia më shpërbleu, pse ia dhashë burrit tim
shërbëtoren time». Prandaj e quajti djalin Isahar. [19]Lia mbeti përsëri
shtatzënë dhe i lindi Jakobit djalin e gjashtë [20]dhe tha: «Perëndia më
dhuroi dhuratë të mirë. Kësaj here do të më nderojë burri im, sepse i
linda gjashtë djem». Prandaj e quajti djalin Zabulon. [21]Pas këtij lindi
edhe vajzën me emër Dinë.

[22]Hyjit i ra ndërmend edhe për Rakelën; Hyji ia plotësoi dëshirën
dhe e bëri të pëlleshme. [23]Edhe kjo ngjizi dhe lindi djalë. Tha: «Hyji
ma hoq turpin!». [24]Dhe e quajti me emër Jozef duke shtuar: «Më
shtoftë Zoti edhe me një djalë tjetër!».

30,14 *mullaga:* bimë, emri hebraik i të cilës është formuar nga e njëjta rrënjë e "dashurisë" të cilës të lashtët ia jepnin një aftësi afrodiziake. Tradita duhet ta vinte këtë fryt në marrëdhënie me lindjen e Jozefit.

Si u pasurua Jakobi

25Pasi lindi Jozefi, Jakobi i tha Labanit: «Më lësho të kthehem në
shtëpinë time, në vendin tim. 26M'i jep gratë dhe fëmijët e mi, për
të cilat të shërbeva, që të shkoj e ti e di shërbimin që të kam bërë».
27Labani i tha: «Nëse të kam mik... Me ca shenja mësova se Hyji
më bekoi në saje tënde. 28Caktoje shpërblimin tënd që do të ta jap».
29Jakobi i përgjigji: «Ti e di se si të kam shërbyer dhe sa t'u shtuan
grigjat në duart e mia. 30Ç'ke pasur para se të vija unë te ti? E tash
shih sa është shtuar. Pate bekimin e Zotit qysh se erdha unë. E tash,
është koha të punoj edhe për shtëpinë time?». 31Labani i tha: «Çka do
të të jap?». Ai i përgjigji: «S'dua të më japësh asgjë; por, nëse bën çka
të kërkoj unë, do t'i kullos dhe do t'i ruaj përsëri bagëtitë e tua. 32Sot
më lejo t'u hyj të gjitha grigjave të tua, që të ndaj të gjitha bagëtitë
ngjyrash të ndryshme e me lara dhe, cilado që të jetë galë ndër dele
dhe kracë e lacë ndër dhi, do ta marr për shpërblimin tim. 33Nesër do
të më përgjigjë drejtësia ime. Kur të vish për ta parë pagën time, të
gjitha dhitë që nuk do të jenë laca e kraca dhe ndër dele të mos jenë
gala, le të vlerësohet si të vjedhura». 34Labani i tha: «Mirë, na qoftë si
po thua ti!».35Po atë ditë i ndau cjeptë kracana e lacana si dhe të gjitha
dhitë kraca e laca, të gjitha që kishin pika të bardha, dhe ndër berre
çdo kokërr që ishte galë dhe ua dha djemve të vet. 36I çoi tri ditë rrugë
larg ndërmjet tij dhe Jakobit. Jakobi ruante pjesën tjetër të bagëtive
të Labanit.

37Atëherë Jakobi mori thupra të njoma plepi, bajameje dhe rrapi dhe
ua hoqi pjesërisht lëkurën, kështu që atyre që ua hoqi lëkurën t'u dukej
të bardhët. 38Thuprat që i kishte shkruar pjesërisht me vija, i vuri në
lugje, ku i ujonte që, kur të vinin grigjat për të pirë ujë, t'i kishin
para sysh thuprat dhe, duke shikuar ato, të përzëheshin. 39Kështu
mbarësoheshin duke shikuar thuprat dhe bënë edha ngjyrash të
ndryshme, kraca e laca. 40Po edhe për sa u përket deleve, edhe ato

30,27 *nëse të kam mik...:* fjalia është e ndërprerë e nënkuptohet: "dëgjomë".

30,32 Teksti (rr 32-43) ka një kuptim të vështirë. Historia, që mund të formohej vetëm afër disa gati-endacakëve, mund të jetë e hershme. Në grigjat lindore, delet janë zakonisht të bardha dhe dhitë të zeza. Janë kafshë të jashtëzakonshme (dele të zeza dhe dhi me lara) për të cilat Jakobi pretendonte si të vetmen pagesë/rrogë, e Labani beson se ka bërë një marrëveshje të mirë. Plani i Jakobit mund të përmblidhet kështu: 1) për dhitë (rr 37-39), i bën që të ndërzehen përballë thuprave me lara/ të njollosura me të bardhë, prej të cilave shikimi i tyre ndikon në formimin e embrionit; 2) për delet (rr 40), bën që të shohin, ndërsa ndërzehen, dhitë e zeza të grigjës; 3) për këtë veprim, zgjedh ndërzënës të fortë, duke i lënë Labanit kafshët e dobëta dhe trashigimitë e tyre. Kështu Jakobi mori "ndershmërisht" fitoren e tij mbi Labanin. – *të gjitha bagëtitë ngjyrash të ndryshme e me lara:* TM lexon këtu: "çdo krye *lara-lara e pika-pika dhe çdo krye* që është galë ndër dele (me ngjyrë të errët ndër dele)": tekst i mbingarkuar që dëfton shprehjen "pika-pika e lara-lara" edhe për delet. BC dhe BJ me LXX nuk e vendosin.

Jakobi i ndau e bënte ashtu që, ndërsa ndërzeheshin, të shikonin të
larmet dhe të zezat që ishin në grigjën e Labanit. Kështu bëri grigja
të veta dhe nuk i bashkoi me grigjat e Labanit.
41Sa herë që mbarësoheshin bagëtitë e shëndosha, Jakobi vinte
thuprat në lugjet e ujit para syve të tyre që të mbarësoheshin duke
i shikuar ato. 42Kur mbarësoheshin bagëtitë e nevojme, nuk i vinte.
Kështu të nevojmet i takonin Labanit e të fortat Jakobit. 43Kështu
ai u pasurua jashtëzakonisht dhe bëri grigja të mëdha, shërbëtore e
shërbëtorë, gamile e gomarë.

Ikja e Jakobit

31 1Jakobi, pasi mori vesh se bijtë e Labanit thonin: «Gjithçka pati
ynë atë ia mori Jakobi dhe prej mallit të babait tonë e mblodhi
të gjithë atë pasuri», 2pa edhe në fytyrë të Labanit, se nuk ishte
më ndaj tij si dje e pardje. 3Edhe Zoti i tha Jakobit: «Kthehu në dheun e të
26,3; 28,15 parëve të tu, në vëllazërinë tënde, dhe unë do të jem me ty». 4Jakobi çoi e
i thirri Rakelën e Linë në fushë, ku po ruante gjënë, 5dhe u tha: «Po
shoh nga fytyra e babait tuaj se nuk është më ndaj meje si më parë.
Hyji i tim atë qe me mua. 6Po edhe ju vetë keni parë se i shërbeva
atit tuaj me të gjitha fuqitë e mia. 7E ati juaj luajti me mua dhe
dhjetë herë ma ndërroi pagën, por, megjithatë, Hyji nuk e lejoi të më
dëmtojë». 8Kur thoshte: «Bagëtitë e ngjyrëngjyrshme do të jenë paga
jote», të gjitha bënin qengja të larmë. Kur, përkundrazi, thoshte: «Të
frëcmet do të jenë paga jote», të gjitha grigjat bënin të frëcme. 9Hyji
ia mori atit tuaj pasurinë dhe ma dha mua. 10Një herë, kur ishte koha
e mbarësimit, papritmas, pashë në ëndërr cjep kracana, lacana dhe
16,7+ me vija që po thërpenin. 11Engjëlli i Hyjit më tha në ëndërr: «Jakob!».
Unë i përgjigja: «Tek jam!». 12Ai shtoi: «Çoji sytë dhe shiko: të gjithë
cjeptë që po thërpejnë janë kracana, lacana e të larmë. Pashë mirë
28,18-22 gjithçka po të bën Labani. 13Unë jam Hyji, Betel ku ti i ke shugururar
gurngulurin dhe m'iu kushtove. Tash, pra, çohu dhe dil nga ky vend
dhe kthehu në vendlindjen tënde». 14Atëherë Rakela e Lia i përgjigjën:
«Vallë, a kemi ne më pjesë dhe gjë për të trashëguar në shtëpinë e atit
tonë? 15Pse a nuk na mbajti si të ishim të huaja dhe a nuk na shiti
e nuk e hëngri çmimin tonë? 16Po edhe e gjithë pasuria që Hyji ia
mori atit tonë, është jona dhe e bijve tanë: prandaj, bëj ashtu si të ka

31,1-21 Tregim thellësisht tradicional elohist, me shtesë të traditës priftërore në rr 18 dhe ndoshta me disa pjesë jahviste (krh. rr 3). Vë në dukje të drejtën e Jakobit dhe mbrojtjen hyjnore, veçori këto që nuk dilnin në pah në tregimin profan të k 30.

31,13 *Hyji i Betel: me TM; Ligji LXX: «Unë jam Hyji që të është shfaqur».*

31,15 Në Mesopotaminë e sipërme mbizotëronte një zakon sipas të cilit shuma që i fejuari kur martohej i jepte vjehrrit, t'i kthehej pjesërisht nuses; por Labani kishte nën pronësi vetëm shërbimet e Jakobit.

urdhëruar Hyji».
17Atëherë Jakobi u çua dhe i ngarkoi fëmijët e vet dhe gratë e veta
në gamile. 18Mori edhe të gjitha grigjat e veta dhe mbarë pasurinë që
kishte fituar në Padanaram dhe tfilloi për Kanaan tek Izaku, i ati i
tij. 19Në atë kohë Labani kishte shkuar për të qethur dhentë e Rakela
i vodhi idhujt që i përkitnin t'et. 20Jakobi ia treti vëmendjen Labanit Gjq 17,5;
sa që këtij as që i shkoi në mendje se do të ikën. 21Kështu Jakobi iku 1Sam 19,13;
me gjithçka kishte, e kaloi Lumin dhe u drejtua kah malet e Galaadit. 2Mbr 23,24; Oz 3,4

Labani e ndjek Jakobin

22Të tretën ditë i lajmëruan Labanit se Jakobi kishte ikur. 23Ky i
mori me vete vëllezërit e vet dhe e ndoq shtatë ditë. E zuri në malin
Galaad. 24Por, Hyji erdhi te Labani Arameas natën në ëndërr dhe i
tha: «Ruaj se i thua gjë Jakobit!». 25Jakobi e kishte ngulur çadrën e
vet, kur edhe Labani, pasi e arriti me vëllezërit e vet, po në malin
Galaad, e nguli edhe ai çadrën. 26Atëherë i tha Jakobit: «Përse veprove
kështu dhe më gënjeve dhe m'i more bijat e mia sikurse t'i kishe fituar
me shpatë? 27Përse ike fshehurazi e më gënjeve pa më treguar? Do të
kisha përcjellë me gëzim, me këngë, me tupana e me lyra! 28Nuk më
dhe mundësi as t'i puth bijtë e bijat e mia. Veprove marrisht! 29Tash
unë e kam në dorë të të bëj keq, por Hyji i babës tëndë më tha dje: Ruaj
se i thua gjë Jakobit! 30Ani, ike se të ka marrë malli për shtëpinë e tyt
atë, por pse m'i vodhe idhujt e mi?». 31Jakobi i përgjigji: «Ika pse pata
frikë! Mendoja më vete se ndoshta do të m'i marrësh me dhunë bijat e
tua. 32E sa për hyjnitë e tua, kujtdo që t'ia gjesh, ta paguajë me jetë!
Në praninë e të afërmve tanë kontrollo dhe gjithçka të gjesh tek unë
prej sendeve të tua, merre!». Jakobi nuk dinte në të vërtetë se Rakela
i kishte vjedhur idhujt shtëpiakë. 33Atëherë Labani hyri në çadrën e
Jakobit e të Lisë dhe të dy shërbëtoreve, por nuk gjeti gjë. Si doli prej
çadrës së Lisë, hyri në çadrën e Rakelës. 34Ajo i kishte fshehur idhujt 31,19
në shalën e deves dhe u ul mbi të. T'et që po kërkonte mbarë çadrën Lev 15,19-20
dhe që nuk gjeti asgjë 35i tha: «Mos të hidhërohet imzoti, që nuk po

31,19 *Idhujt:* nga hebraishtja *terapîm*, idhuj të vegjël të shtëpisë. Thuhet se zotërimi i tyre i siguronte një titull trashëgimie, por nuk mund ta themi me siguri këtë.

31,21 *Lumi:* Eufrat

31,22-42 Tregim i traditave elohiste, si të mëparshmit, por me disa redaktime për të bërë lidhjen me 30,25-43.

31,24 *thuaj gjë:* fj.fj.: «nga e mira në të keqe»; BJ përkthen: «pikërisht asgjë»; ndërsa LXX e Vulg.. interpretojnë: «mos fol keq me Jakobin» dhe «mos fol ashpër kundër Jakobit».

31,25 *me vëllezërit:* me TM *'ehayw*, "vëllezërit e tij". BJ nënkupton: "tenda e tij" hebr. *'Oholô*.

31,29 *të të bëj keq, por Hyji i babës tënd:* gjithçka në njëjës me sam. dhe LXX; "pritshmëritë ishin që të përdorej shprehja e zakonshme: "Hyji i baballarëve tuaj" (krh. Dal 3,13), por TM, i ndjekur nga BJ ka: «t'ju bëjë keq, por Hyji i babait tuaj…».

mund të ngrihem në këmbë para teje, sepse jam me ato të grave». Ai kërkoi, por nuk i gjeti idhujt.

[36]I fyer prej hidhërimit Jakobi atëherë shfreu kundër Labanit:
«Çfarë faji apo çfarë mëkati bëra që po më përndjek kështu, [37]sa s'më
le zhele pa pështjelluar? Çka gjete prej gjithë asaj pasurie të shtëpisë
sate? Qite këtu para syve të vëllezërve të mi e të tu dhe ata të gjykojnë!
[38]Ja, tash njëzet vjet jam te ti! Delet e tua dhe dhitë e tua nuk shtinë!
Zan 22,12 Deshtë e grigjave të tua nuk i hëngra! [39]As për të ngrënat nga bisha
nuk ta solla shenjën: gjithmonë ta kam paguar dëmin! Çkado vidhej
ditën apo natën, prej meje e kërkoje! [40]Ditën më digjte vapa e natën
akulli! Gjumi më ikte prej syve. [41]Kështu të shërbeva për njëzet vjet
me radhë në shtëpinë tënde: katërmbëdhjetë vjet për bijat e tua e
gjashtë për grigjat e tua. Ti je ai që ma ndërrove pagën dhjetë herë!
[42]Po të mos e kisha pasur pranë Hyjin e tim ati, Hyjin e Abrahamit,
Tmerrin e Izakut, me siguri do të më kishe nisur lakuriq! Vuajtjet e
31,24-29 mia dhe mundin e duarve të mia, e pa Hyji dhe e vendosi dje!».

Marrëveshja midis Jakobit e Labanit

[43]Labani atëherë i përgjigji: «Këto bija janë bijat e mia, këta bij janë
bijtë e mi, këto grigja janë grigjat e mia dhe gjithçka që po sheh, janë
të miat. Çfarë të keqeje mund t'u bëj unë sot bijave të mia dhe bijve të
tyre që ato i lindën? [44]Eja, pra, e të lidhim besë unë e ti që ta kemi një
dëshmi ndërmjet nesh». [45]Jakobi mori një gur, e ngriti në gurngulur,
[46]dhe u tha vëllezërve të vet: «Mblidhni gurë!». Ata grumbulluan
gurë dhe bënë mogilë e hëngrën bukë aty mbi të. [47]Labani e quajti
Jegarsahaduta (d.m.th. Mogila e dëshmitarit), kurse Jakobi Galed
(secili sipas gjuhës së vet). [48]Labani tha edhe: «Kjo mogilë le të jetë
sot dëshmitare e besës së lidhur ndërmjet meje e teje», dhe prandaj

31,39 Sipas Dal 22,12 bariu përjashtohet nëse nxjerr në pah mbeturinat e bagëtisë së shqyer (krh. Am 3,12).

31,42 *Tmerri i Izakut:* BJ përkthen: "Prind i Izakut", titull hyjnor që ripërsëritet vetëm në rr 53, kuptimi i të cilit justifikohet nga gjuha arabe dhe palmirene.

31,43-54 Dy tradita (jahviste dhe elohiste) shfaqen këtu të shkrira së bashku: 1) një pakt politik cakton kufirin mes Labanit dhe Jakobit (rr 52), d.m.th. mes Aramit dhe Izraelit, me shpjegimin e emrit Galaad = *Gal'ed,* «tërësia e dëshmisë»; 2) një marrëveshje private në lidhje me të bijat e Labanit dhënë Jakobit (rr 50), me shpjegimin e emrit të Misfa = «vrojtore» (krh. rr 49), ku ngjitet një pllakëz, *massebâ*. Ka mundësi që në vend të dy burimeve, të ketë dy shpjegime dhe në dukje dy emra, sepse tradita lidhet me një emër të përbërë, *Mispeh Galaad,* «vrojtorja e Galaadit», lokalitet i njohur nga Gjq 11,29, në Transjordani, në jug të Jabbok. Teksti është përzier edhe me komentime.

31,44 BJ përkthen: «Eja, pra, të lidhim besë unë dhe ti që ta kemi një dëshmi ndërmjet nesh». Disa fjalë, ka mundësi të jenë marrë nga TM, në fakt për LXX dëshmitari është Hyji: «Ja, askush nuk është këtu me ne; shiko, Hyji është dëshmitari mes nesh» (krh. edhe rr 50); për të tjerët dëshmitari është pllaka me mbishkrim (rr 45.52)

31,47 *Jegarsahaduta* është përkthimi i saktë në gjuhën aramaike i *Gal'ed*, "tërësia e dëshmisë"

u quajt Galed (d.m.th. Mogilë dëshmitare), [49]po edhe Masfa (d.m.th. Vërojtore), sepse tha: «Le të përgjojë Zoti ndërmjet meje e teje, kur ne s`do ta shohim njëri tjetrin. [50]Nëse do t'i marrësh me të keq bijat e mia dhe nëse do të marrësh gra të tjera pos tyre, edhe në mos paçim asnjë njeri ndërmjetës, dije mirë se Hyji është dëshmitar ndërmjet meje e teje». [51]Labani shtoi edhe i tha Jakobit: «Qe mogila dhe gurnguluri, të cilin e ngula ndërmjet meje e teje! [52]Kjo mogilë dhe guri do të jenë dëshmitarë se unë nuk do ta kaloj këtë mogilë për të keq në drejtimin tënd dhe se as ti nuk do ta kalosh këtë mogilë as këtë gurë për të keq ndaj meje. [53]Hyji i Abrahamit dhe Hyji i Nahorit le të jenë gjykatësit tonë!». Edhe Jakobi u përbe me Tmerrin e t'et Izakut. [54]Në mal Jakobi kushtoi fli dhe i grishi vëllezërit të hanë bukë. Ata, pasi hëngrën, natën e kaluan në mal. [55]Kurse Labani, u ngrit natën i përshëndeti bijtë dhe bijat e veta dhe, pasi u dha bekimin, u kthye në vendin e vet.

32 [1]Edhe Jakobi e vazhdoi udhën që kishte marrë dhe i dolën para engjëjt e Hyjit. [2]Kur i pa, tha: «Ky është fushimi i Hyjit». Dhe atë vend e quajti Mahanaim (d. m. th. Fushim). 55 32,1 (Vlg.)

Jakobi përgatit takimin me Ezaun

[3]Atëherë Jakobi dërgoi përpara vetes disa lajmëtarë tek Ezau, vëllai i vet, që ishte në Seir, në krahinën e Edomit. [4]Atyre u urdhëroi: «Kështu thoni zotërisë tim Ezaut: Jakobi, shërbëtori yt, thotë: Kam qenë në shtegtim te Labani dhe tek ai qëndrova deri tash. [5]Kam lopë e gomarë, bagëti të imëta, shërbëtorë e shërbëtore. Po i dërgoj këta njerëz tek imzoti për të gjetur hir para syve të tu». [6]Lajmëtarët u kthyen te Jakobi dhe thanë: «Qemë tek Ezau, yt vëlla dhe, ja, po nxiton të të dalë para me katërqind burra». [7]Jakobi u tremb për së tepërmi dhe prej frikës i ndau njerëzit, që ishin me të, si edhe grigjat, dele, lopë e deve në dy tuba. [8]Mendonte: Nëse vjen Ezau dhe i bie njërës turmë, tjetra do të shpëtojë. [9]Jakobi u lut: «O Hyj i atit tim, Abrahamit, Hyji i atit tim, Izakut! O Zot! Ti më the: Kthehu në vendin 31,3 tënd, në atmen tënde dhe do të të bëj mirë!, [10]jam tepër i vogël për të

31,53 *gjykatësit tonë*: TM shton këtu: «Hyji i baballarëve të tyre», komentim i munguar nga greket dhe hebrenjtë. Hyjnitë e njërës palë dhe të palës tjetër janë thirrur si dëshmitarë, sipas dokeve të traktateve të lashta.

32,3 *fushim:* hebr. *mahaneh,* që shpjegon emrin e Mahanaim. Ky emër d.m.th. pikërisht: «dy fushimet», të cilave u referohen rr 8 dhe 11.

32,4-22 Jakobi, me të arritur afër vendit ku qëndronte Ezau, merr masat si çdo karvan që i afrohet një territori armiqësor. Kjo mbrojtje paraqitet në dy mënyra, sipas traditës jahviste (rr 4-14a) dhe sipas traditës elohiste (rr 14b-22). Të dy traditat përputhen në lidhje me qëndrimin e përvuajtur të Jakobit ndaj Ezaut; kështu bëhet lidhja me 24,41-45 dhe me ato që 25,27 dhe 27,40 kanë thënë për karakterin e dy vëllezërve.

gjithë atë mëshirë dhe për të tërë atë besënikëri që ia bëre shërbëtorit tënd. Vetëm me një shkop e kalova lumin Jordan e tash po kthehem me dy tufa! [11]Më shpëto prej dorës tim vëllai, prej dorës së Ezaut, sepse e druaj pa masë; druaj se kur të vijë ai do të mbysë nënë e
22,16-17+; 28,14 bij! [12]Ti m'u zotove se do të më bësh mirë dhe se do ta përhapësh farën time porsi rërën e detit, që ka aq shumë sa që s'mund të njehet». [13]Jakobi u ndal atë natë në atë vend. Atëherë mori prej atyre që kishte për t'ia dhënë dhuratë Ezaut, vëllait të vet: [14]dyqind dhi, cjep njëzet, dele dyqind, desh njëzet, [15]deve pëlleja me të vegjëlit e tyre tridhjetë, lopë dyzet, mëzetër dhjetë, gomarica njëzet dhe dhjetë zogj gomarësh. [16]Ua dha shërbëtorëve të vet, secilit tubën në vete dhe u tha shërbëtorëve: «Kaloni para meje dhe lini vend prej tufës në tufë». [17]Të parit i urdhëroi: «Nëse do ta takosh Ezaun, tim vëlla, dhe nëse të pyet: I kujt je? dhe Kah po shkon? dhe Të kujt janë këto që po i ndjek?, [18]përgjigju: Të shërbëtorit tënd, Jakobit; është një dhuratë që ia dërgon imzotit, Ezaut. Edhe ai vetë po vjen pas nesh». [19]Po kështu i urdhëroi edhe të dytit e të tretit dhe të gjithëve që u grahnin tufave. U tha: «Po këto fjalë thojani Ezaut kur ta takoni, [20]dhe shtoni: Po edhe vetë Jakobi, shërbëtori yt, po vjen pas nesh. Sepse tha: Dëshiroj ta qetësoj me dhurata që po ia dërgoj përpara dhe atëherë do të takohem me të: shpresoj se do të pajtohet me mua». [21]Dhuratat, pra, u nisën përpara tij, kurse ai u ndal atë natë në tëbanishtë.

Zan 4,24-26; Oz 12,4-6; Ur 10,12

Luftimi me Hyjin

[22]Po atë natë Jakobi u çua, i mori dy gratë e veta dhe dy shërbëtoret me njëmbëdhjetë bijtë dhe e kaloi vaun e Jabokut. [23]I mori, pra, dhe i kaloi në atë anë të përroit ata dhe gjithçka ishte e tija, [24]kurse ai mbeti vetëm. Kur, qe, një njeri po luftonte me të deri në mëngjes! [25]Ky, kur pa se nuk po mund ta mundë, ia preku kërdhokullën, dhe menjëherë i doli gjymtyra e kërdhokullës së Jakobit, ndërsa po rrokej me të. [26]Ai i tha: «Më lësho se lëbardhi agimi!». «Jo, nuk të lëshoj i tha ky në qoftë se nuk më jep më parë bekimin!». [27]Ai tha: «Si quhesh për emër?». I përgjigji: «Jakob». [28]Atëherë ai i tha: «Nuk do të quhesh

32,23-32 Në këtë tregim misterioz të traditës jahviste bëhet fjalë për një luftë fizike trup më trup me Hyjin, në të cilën Jakobi duket sikur fillimisht triumfon. Kur njeh karakterin mbinatyror të kundërshtarit të tij, forcon bekimin e tij. Megjithatë, teksti e shmang emrin e JHWH dhe kundërshtari i panjohur refuzon të përmend emërin. Autori shfrytëzon një ngjarje antike për të shpjeguar emrin e Fanuelit me *penî'el* «përpara Hyjit» dhe për t'i dhënë një fillesë emrit të Izraelit. Në të njëjtën kohë ngarkohet me një kuptim fetar: patriarku lidhet me Hyjin, i shtrëngon dorën për të marrë bekimin, gjë që do të detyrojë Zotin të kujdeset për ato që më pas do të mbajnë emrin e Izraelit. Kështu skena u bë imazh i betejës shpirtërore dhe e një lutjeje efikase dhe këmbëngulëse. (shën Jeronimi, Origjeni).

32,25 *një njeri:* përkthimi letrar; BJ: «dikush»

më Jakob, por Izrael: sepse luftove me Perëndinë e me njerëz dhe
ngadhënjeve!». [29]Jakobi e pyeti: «Ma trego emrin tënd!». Përgjigji: Gjq 13,17v
«Përse ma kërkon emrin?». Dhe ia dha bekimin në atë vend. [30]Jakobi e
quajti atë vend Fanuel. Tha: «E pashë Perëndinë faqe faqas dhe mbeta Zan 33,20+
gjallë!». [31]Dielli po lindte kur Jakobi e kaloi Fanuelin. Shqeponte për
shkak të kërdhokullës. [32]Për këtë arsye izraelitët nuk e hanë dellin që
është në gjymtyrën e kërdhokullës as sot e kësaj dite. Arsyeja është
pse Ai ia preku Jakobit glicën e kërdhokullës.

Takimi me Ezaun

33 [1]Jakobi i çoi sytë dhe pa se po vinte Ezau me katërqind
vetë. I ndau bijtë e Lisë, të Rakelës e të dy shërbëtoreve.
[2]Dy shërbëtoret dhe bijtë e tyre i qiti të para, Linë dhe bijtë
e saj të dytë, kurse Rakelën e Jozefin në fund. [3]Ai doli para tyre dhe
me fytyrë për dhe e nderoi shtatë herë, derisa s'u afrua tek i vëllai.
[4]Ezau u lëshua vrap në takim me të vëllanë dhe e mori ngrykë. Duke
e shtrënguar ngryka ngrykas e puthte dhe qanin të dy. [5]Kur i çoi sytë,
i pa gratë dhe fëmijët e tyre e tha: «Çka i ke ti këta?». Jakobi përgjigji:
«Janë fëmijët e mi që m`i dhuroi Perëndia, mua shërbëtorit tënd».
[6]U afruan shërbëtoret dhe fëmijët e tyre, u përkulën në nderim. [7]U
afrua edhe Lia me fëmijët e saj dhe u përkulën në nderim. Të fundit e
përshëndetën duke u përulur Jozefi dhe Rakela. [8]«Çka janë ato turma
i tha që i pashë udhës?». I përgjigji: «Që të gjej mirëkuptim para teje,
imzot». [9]Ai i tha: «Kam mjaft, or vëlla! Lëri për vete!». [10]Jakobi foli:
«Mos ma prish, po të lutem, por, nëse kam gjetur hir para syve të tu,
merri si dhuratëz prej dorës sime! M'u bë, kur e pashë fytyrën tënde,
si ta kisha parë fytyrën e Perëndisë, pasi dëftove mirëkuptim për
mua! [11]Merre, po të lutem, bekimin që ta solla, sepse Hyji ka pasur
dhimbje për mua e kam gjithçka».

Dhe, pasi u përpoq ta bindë me ngulm, ai pranoi [12]e tha: «Po

32,29 *ke luftuar*: BJ përkthen: «ke qenë i fortë»; kuptim që variantet e ndryshme i japin foljes *sarah*, e përdorur vetëm këtu dhe në Oz 12,5. «Izrael» që mundësisht do të thoshte «Zoti tregohet i fortë», shpjegohet me «ka qenë i fortë kundër Zotit», etimologji popullore. Ky ndryshim i emrit nënvizohet edhe në 35,10 ku duket më primitiv. Ka mundësi të ketë shprehur shkrirjen e dy grupeve të ndryshme, atë të «Jakobit» dhe atë të «Izraelit» (krh. 33,20: «Hyji i Izraelit»).

32,31 Shikimi drejtpërdrejt i Hyjit përbën për njeriun një rrezik vdekjeprurës. Të dalurit gjallë është shenjë e një mirëdashjeje të veçantë (krh. Dal 33,20+).

32,32 Përshkrim i lashtë ushqimor që nuk është dëshmuar ndokund tjetër në Bibël.

33,1-11 Tregim që nuk mund të përcaktohet lehtësisht se kujt i drejtohet: vazhdon në 32,4-14a, që është i një tradite jahviste, por këtu emri hyjnor është Hyj (Elohim), rr 5.10-11

33,8 *turma:* fj.fj.: «fushim», po kështu BJ. Jo grupet e 32,14b-22 (tradita elohiste) por fushimi i parë i 32,8. Jakobi, që e kishte flijuar (32,9) është shumë i lumtur që t'ia paraqesë si dhuratë.

33,10 Aluzion i ri i emrit Fanuel, «fytyra e Hyjit» (32-31)

33,12-17 Jakobi, duke mos besuar te Ezau,

shkojmë së bashku dhe do të jem shok udhëtimi me ty». 13Jakobi i
përgjigji: «Ti po sheh, imzot, se i kam fëmijët e njomë me vete edhe
delet e lopët pëlleja! Po i mundova tepër në të ecur vetëm edhe një
ditë, do të më cofin të gjitha grigjat. 14Le të shkojë para meje imzoti,
e unë do të vij pas ngadalë, sipas mundësisë të ecjes së gjësë së gjallë
dhe sipas ecjes të të vegjëlve deri të arrij tek imzoti në Seir». 15Ezau
i përgjigji: «Po të lutem që së paku ndokush prej njerëzve që janë me
mua të shoqërojnë në udhëtim». «Po nuk është nevoja i përgjigji Jakobi
kam nevojë vetëm për një gjë: që të jem i pajtuar me imzotin!». 16Po
atë ditë Ezau u kthye rrugës së vet në Seir. 17Jakobi erdhi në Sukot,
ku për vete ndërtoi shtëpinë dhe për bagëti ndërtoi kasolla. Atë vend
e quajti Sukot (d.m.th. Tëbanet).

Arritja në Sikem

18Jakobi, pasi erdhi prej Padanaramit arriti shëndosh e mirë në
12,6; Gjn 4,5+ qytetin e Sikemit, që është në Kanaan. Nguli, banesën kundruall
23; Joz 24,32 qytetit. 19Prej bijve të Hemorit, të atit të Sikemit, e bleu për njëqind
para argjendi atë copë tokë ku nguli çadrën e vet. 20Aty e ndërtoi një
lter dhe e quajti: «Hyji është Hyj i Izraelit».

Çnderimi i bërë Dinës

34 1Dina, bija e Lisë që ia lindi Jakobit, doli për t'i parë vajzat
e vendit. 2Kur e pa Sikemi, biri i Hemor Heveut, kryeparit
të atij vendi, i lakmoi dhe e grabiti. Ai edhe e dhunoi Dinën.
3Shpirti i tij u ngjit për të dhe e dashuroi. I fliste përzemërsisht për ta
pajtuar. 4Atëherë i tha Hemorit, t'et: «Ma merr këtë vajzë për grua!».
5Jakobi, kur mori vesh se ia kishte dhunuar Dinën, të bijën, ndërsa
të bijtë ishin larg në kullota të bagëtive, heshti derisa të kthehen ata.
6Erdhi Hemori, i ati i Sikemit, për të biseduar me Jakobin, 7kur që,
ia bëhen edhe bijtë e Jakobit prej fushës. Kur dëgjuan se çka kishte
ngjarë, u prishën dhe u hidhëruan për së tepërmi, sepse kishte bërë

e lë të ecë përpara dhe, qoftë larg ta ndjekë, i kthen shpinën. Traditë jahviste.

33,17 *Sukot*: ka mundësi të jetë i lokalizuar në Tell Akhsas në luginën e Jordanisë. Emri i tij ka kuptimin «Kasolle e bërë me degë».

33,18 Rr 18 është me traditë priftërore, rr 19-20 me traditë elohiste.

k 34 Ky k ka të bëjë me një histori në familje (Sikemi kishte dhunuar Dinën, e kërkon për martesë; pranon rrethprerjen por vritet pabesisht nga Simoni dhe Levi) dhe është një histori grupesh (besëlidhje martesore e përgjithshme, e propozuar nga Hemori, babai i Sikemit, bijve të Jakobit, pranuar nën kushtin e rrethprerjes dhe e thyer nga bijtë e Jakobit, të cilët rrënojnë qytetin dhe masakrojnë banorët). Duke i vëzhguar respektivisht, prania e traditave elohiste dhe jahviste duket arbitrare, sepse kriteret e atribuimit janë të pamjaftueshme. Në thelb të këtij tregimi kompleks gjendet, me shumë mundësi, kujtimi historik i një tentative jo të suksesshme të disa grupeve hebraikë për të qëndruar në rajonin Sikem në periudhën patriarkale (krh. 49,5-7).

34,2 *Heveu:* një nga popujt më të lashtë të Kanaanit (10,17).

një punë çnderuese të madhe kundër Izraelit dhe, duke dhunuar bijën
e Jakobit, kishte bërë vepër të turpshme.
8Atëherë Hemori foli me ta e tha: «Sikemi, im bir, është i dhënë me
gjithë shpirt pas vajzës tuaj. Jepjani për grua. 9Madje të lidhemi njëri
me tjetrin me anë të martesave: bijat tuaja na i jepni neve e ju merrni
tonat. 10Banoni me ne dhe vendi për ju do të jetë i hapur: banoni në të,
qarkulloni lirisht, mund të bëni prona».
11Po edhe Sikemi iu drejtua t'et dhe vëllezërve të vajzës: «Vetëm të
pajtohem me ju dhe do t'ju jap çka të më kërkoni. 12Ma shtoni shumë
pagën e fejesës dhe dhuntinë, do të paguaj me ëndje çka të kërkoni.
Vetëm ma jepni këtë vajzë për grua».
13Bijtë e Jakobit i përgjigjën Sikemit dhe Hemorit, të tij, jo pa dredhi
për shkak të dhunimit të motrës: 14«Nuk mund të bëjmë çka kërkoni:
t'ia japin motrën tonë një të parrethpreri: kjo do të ishte një poshtërsi
e madhe për ne. 15Vetëm kështu mund të pranojmë: nëse doni të bëheni
si ne, le të rrethpritet çdo mashkull i juaj. 16Vetëm atëherë do t'ju 17,10+
japim bijat tona e do t'ju marrim bijat tuaja, do të jetojmë bashkë me
ju dhe do të bëhemi një popull i vetëm. 17Nëse nuk doni të rrethpriteni,
do ta marrim vajzën tonë dhe do të largohemi».
18Hemorit dhe Sikemit, birit të tij, u pëlqeu propozimi i tyre.
19Djaloshi as që donte ta shtyjë aspak të kryhej atë që ata kërkonin,
sepse e donte për së tepërmi bijën e Jakobit, e në anën tjetër, ishte
ndër më të rëndësishmit e shtëpisë së tij. 20Ata shkuan te dera e
qytetit. Hemori e Sikemi, biri i tij, folën me burrat e qytetit të tyre.
U thanë: 21«Këta njerëz janë të paqët me ne. Le të qëndrojnë në tokën
tonë dhe le ta qarkullojnë; ka mjaft vend për ta. Vajzat e tyre do t'i
marrim për gra dhe tonat do t'ua japim atyre. 22Porse ata pranojnë
të bëjnë marrëveshje me ne, të qëndrojnë me ne dhe të bëhemi një
popull: nëse edhe ne i rrethpresim të gjithë meshkujt tanë sikurse
ata. 23Kështu bagëtitë, pasuria e tyre, e gjithë gjëja e gjallë e tyre do
të jetë jona. T'jau plotësojmë, pra, këtë kërkesë dhe do të banojnë ndër
ne!». 24Të gjithë ata që mund të dilnin te dera e qytetit pranuan dhe i
rrethprenë të gjithë meshkujt.

Hakmarrja e Simonit dhe e Levit

25Por, ç'ndodhi se!... Të tretën ditë, kur dhembjet janë më të mëdha,
dy bijtë e Jakobit vëllezërit e Dinës, Simoni dhe Levi, morën shpatat
dhe hynë pa farë frike në qytet. Këta i prenë të gjithë meshkujt,
26gjithashtu edhe Hemorin dhe Sikemin dhe e morën prej shtëpisë së
Sikemit Dinën, motrën e vet. 27Bijtë Jakobit t'u lëshuan mbi kufoma

34,24 *dilnin te dera e qytetit:* TM duket i mbingarkuar, LXX lë jashtë përsëritjen dhe përkthen: «të gjithë meshkujt u rrethprenë»

dhe e plaçkitën qytetin në hakmarrje për përdhunim. [28]I morën
bagëtitë e imëta e të trasha, gomarë dhe gjithçka kishin në qytet e në
fushë. [29]Morën gjithçka kishin pasur. Fëmijët e gratë e tyre i morën
skllevër dhe plaçkitën gjithçka gjetën nëpër shtëpi. [30]Atëherë Jakobi
u tha Simonit e Levit: «Më qitët në sherr! Bëtë të më urrejnë banorët e
13,7 këtij vendi, kananenjtë e ferezenjtë. Ne jemi pak. Nëse ata bashkohen
e më sulmojnë, do të më qesin faret mua dhe shtëpinë time». [31]Ata
përgjigjën: «A u desh ta shpërdorojnë motrën tonë si të ishte lavire?».

Jakobi në Betel

35 [1]Atëherë Hyji i tha Jakobit: «Çohu dhe ngjitu në Betel e
28,10-22 bano atje! Ndërtoje nje lter në nder të Hyjit që t'u dëftua
kur ikje prej Ezaut, vëllait tënd». [2]Jakobi e bashkoi
tërë familjen e tha: «Flakni hyjnitë e huaja që i keni me vete dhe
pastrohuni! Ndërroni petkat tuaja! [3]Të çohemi e të ngjitemi në
Betel për t'ia ndërtuar atje një lter Hyjit që më vështroi në ditët e
vështirësisë sime dhe më shoqëroi në udhën time». [4]Ia dhanë të gjithë
idhujt e huaj që i kishin dhe vathët që i kishin në veshë të tyre. Jakobi
12,6 i shtiu në dhe rrëzë Qarrit që është afër qytetit Sikem.

[5]Ata u nisën dhe tmerri i Hyjit i kapi të gjitha qytetet përreth
34,30 dhe nuk patën guxim t'i përndjekin bijtë e Jakobit. [6]Atëherë Jakobi
28,19 mbërriti në Luzë, që është në dheun e Kanaanit, d.m.th. në Betel, ai
dhe i tërë populli me të. [7]Aty e ndërtoi lterin dhe atë vend e quajti Hyji
i Betelit. Sepse këtu iu duk Hyji, kur ikte nga vëllai i vet. [8]Po në këtë
kohë vdiq Debora, nanshorja e Rebekës dhe qe varrosur në rrëzë të
Betelit pranë një lisi. Ai vend u quajt Qarri i Vajtimit.

[9]Hyji iu dëftua edhe një herë Jakobit pasi u kthye prej Padanaramit,
i dha bekimin [10]me këto fjalë:

32,29 «Nuk do të quhesh më Jakob,
por emri yt do të jetë Izrael»,

dhe e quajti Izrael. [11]I tha edhe:

k 35 ky k grupon, në rrugën e Jakobit mes Sikeitm dhe Hebronit, tradita me origjinë të ndryshme, ndonjëherë të sjella dy herë (vini në krahasim rr 7 e 15). Pjesët e traditës priftërore (rr 9-13.15.22-29) janë më të thjeshta për t'u njohur. Aluzionet në shfaqjen e Betelit (28,10v) janë të shumta.

35,2 *Flakni hyjnitë e huaja që keni me vete:* kjo do të thotë diçka më shumë se refuzim i idhujve të shtëpisë vjedhur nga Rakela (31,19.34); është si në Joz 24 (sërish në Sikem), një akt feje në të vetmin Hyj të Izraelit: – *pastrohuni*: pastrim për t'u përgatitur për shtegtimin e Betelit (krh. 19,10)

35,7 *El-Betel*: Hyji Betel apo Hyji i Betelit (krh. 28,18+). Variantet kanë: «Betel» – *i ishte zbuluar*: në hebraisht kjo folje është në shumës, mbase duke iu referuar qenieve qiellore të 28,12.

«Unë jam Hyji i gjithëpushtetshëm! 17,1+
Shumohu dhe shtohu!
Prej teje do të dalë
një popull, një shumicë popujsh;
mbretër do të rrjedhin prej ijëve të tua!
12Po edhe tokën që ia dhashë 12,7+
Abrahamit dhe Izakut,
do ta jap ty
dhe farës sate pas teje».

13Dhe Hyji prej tij u ngrit lart. 14Jakobi ndreqi gurngulurin në vend, ku i pati folur Hyji. Atëherë e njomi me fli njomjeje duke i qitur vaj 15dhe atë vend e quajti Betel.

Lindja e Beniaminit e vdekja e Rakelës

16Atëherë çuan tëbanishtën nga Beteli. Kishte edhe pak udhë deri tek Efrata, kur Rakela lindi. 17Për shkak të vështirësisë në të lindur filloi të jetë në rrezik. Mamia i tha: «Mos ki frikë se edhe kësaj here ke djalë!». 18Ndërsa po i dilte shpirti sepse ishte në fill të vdekjes, e quajti djalin e vet Benoni (d.m.th. Djali i dhimbjes sime); kurse i ati e quajti Beniamin (d.m.th. Djali i të djathtës). 19Vdiq, pra, Rakela Mik 5,1+
dhe qe varrosur në udhë që shpinte në Efratë, d.m.th. në Betlehem. 20Jakobi ngriti një gurngulur mbi varrin e Rakelës; ky gurngulur i varrit të Rakelës qëndron deri në ditën e sotme.

Zvetënimi i Rubenit 49,3-4

21Izraeli u çua prej andej dhe shkoi e nguli tëbanishtën përtej Magdalederit (d.m.th. Kulla e grigjës). 22Ndërkohë që Izraeli po qëndronte atje, shkoi Rubeni dhe fjeti me Bilhën, konkubinën e t'et. Izraeli e mori vesh.

Dymbëdhjetë bijtë e Jakobit 29,31–30,24

Jakobi pati dymbëdhjetë djem. 23Bijtë e Lisë: i parëlinduri Rubeni, pastaj Simoni, Levi, Juda, Isahari dhe Zabuloni. 24Bijtë e Rakelës: Jozefi e Beniamini. 25Bijtë e Bilhës, shërbëtores së Rakelës: Dani e Neftaliu. 26Bijtë e Zelfës, shërbëtores së Lisë: Gadi e Aseri. Këta janë bijtë e Jakobit që i lindën në Padanaram.

35,13 *nga vendi ku i kishte folur*: në TM; BJ me Vulg. lë jashtë, duke e konsideruar ditografi të rr pasardhës.

35,18 *Benoni* «bir i dhimbjes sime». Babai e ndryshon këtë emër me parashikim negativ në Beniamin, «biri i së djathtës», «bir i me urim të mirë».

Vdekja e Izakut

27Jakobi shkoi tek i ati, Izaku, që ishte në Mambre të Kariatarbeesë,
d.m.th. në Hebron. Këtu kishin tëbanishtuar Abrahami dhe Izaku.
28Izaku i kishte mbushur njëqind e tetëdhjetë vjet. 29Vdiq dhe iu
bashkua të parëve të vet, i moshuar dhe i ngarkuar me shëngjergja. E
varrosën të bijtë Ezau e Jakobi.

Gratë dhe bijtë e Ezaut në Kanaan

36 1Këta janë pasardhësit e Ezaut, që quhet edhe Edom.
26,34; 28,9 2Ezau u martua me bijat e kanaanëve: me Adën, bijën e
Elon Heteut e me Oolibamën, bijën e Anës, birit të Sebeon
Horreut. 3Mori për grua edhe Bazematën, bijën e Ismaelit, motrën e
Nabajotit. 4Prej Adës i lindi Elifazi, kurse Bazemata i lindi Rahuelin.
5Oolibama i lindi Jehuzin, Jalamin dhe Koreun. Këta janë bijtë e
Ezaut që i lindën në Kanaan.

Shpërngulja e Ezaut

6Atëherë Ezau i mori gratë e veta, bijtë e bijat, të gjithë njerëzit e
vet, bagëtitë e imëta e të trasha dhe gjithçka kishte fituar në dheun
e Kanaanit dhe shkoi në dheun e Seirit, që të jetë larg prej vëllait të
32,4; 13,5-9 vet Jakobit. 7Njëmend ishin bërë shumë të pasur dhe nuk mund të
banonin më së bashku, sepse nuk i zinte vendi ku banonin për shkak
se kishin shumicë të madhe grigjash. 8Ezau nguli të banojë në malin
Seir. Ezau është Edomi.

=36,15-19; 1Kro 2,35v Pasardhësit e Ezaut në Seir

9Këta janë pasardhësit e Ezaut, trungut themelues të Edomit në
malin Seir. 10Ja, emrat e bijve të tij: Elifazi, biri i Adës, gruas së
Ezaut, Rahueli, biri i Bazematës, gruas së tij. 11Elifazi pati këta djem:
Temanin, Omarin, Sefon, Gatamin dhe Cenezin. 12Elifazi, djali i
Ezaut, kishte konkubinë Tamnën, prej së cilës i lindi Amaleku. Këta

35,27 Ky tekst bën që Izakun të jetojë deri në këtë çast (krh. 27,1-2), dhe identifikon Mambrenë me Hebronin (krh. 13,18+) dhe hesht në lidhje me grindjen me Ezaun (krh. 36,6v, si dhe 27,46–*28,2*).

k 36 Nuk flitet më për Ezaun. K 36 bashkon traditat me origjinë izraelite ose edornite që kanë të bëjnë me prejardhjen e tij, pa u shqetësuar për të gjetur lidhjen mes tyre ose me atë që është thënë (krh. referencat anësore).

36,2 *birit të Sebeon Horreut:* Sipas varianteve dhe rr 20; TM thotë: «bija e Sebeon Heveut». Korrigjohet njëlloj «bija» në «birin» në rr 14.

36,6-8 Tradita priftërore, e cila kalon në heshtje mosmarrëveshjen mes Jakobit dhe Ezaut (35,27-28+) shpjegon ndarjen e tyre ashtu sikurse kishte bërë për Abrahamin dhe Lotin, e shpjeguar pothuajse në të njëjtat terma.

36,6 *në një rajon*: me TM; BJ shton «të Seirit» që gjendet në sir. plotëson mirë një tregues pasi në të kundërt do të mbetej i paqartë.

janë bijtë e Adës, gruas së Ezaut. 13Bijtë e Rahuelit janë: Nahati, Zarai, Samai e Mezai. Këta janë bijtë e Bazematës, gruas së Ezaut. 14Këta ishin bijtë e Oolibamës, bijës së Anës, birit të Sebeonit, gruas së Ezaut, që ia lindi ajo: Jehuzi, Jalami dhe Koreu.

Trungjet themelues të Edomit

=36,9-14

15Këta janë prijësit e bijve të Ezaut: bijtë e Elifazit, të të parëlindurit të Ezaut: prijësi Teman, prijësi Omar, prijësi Sefo, prijësi Cenez, 16prijësi Kore, prijësi Gatam, prijësi Amalek. Këta janë prijësit e Elifazit në dheun e Edomit. Janë bijtë e Adës.

17Këta janë bijtë e Rahuelit, birit të Ezaut: prijësi Nahat, prijësi Zara, prijësi Sama, prijësi Meza. Këta janë prijësit e Rahuelit në dheun e Edomit. Janë bijtë e Bazematës, gruas së Ezaut.

18Këta janë bijtë e Oolibamës, gruas së Ezaut: prijësi Jehus, prijësi Jalam, prijësi Kore. Janë prijësit e Oolibamës, të bijës së Anës, gruas së Ezaut.

19Këta janë bijtë e Ezaut dhe këta prijësit e tyre. Ezau është Edomi.

Pasardhësit e Seirit Horre

20Këta janë bijtë e Seirit Horre që banojnë vendin: Lotani, Sobali, Sebeoni, Ana, 21Dizoni, Eseri dhe Disani. Këta janë prijësit horrenj, bijtë e Seirit në dheun e Edomit. 22Bijtë e Lotanit qenë: Horiu e Hemani. Tamna ishte motra e Lotanit. 23Këta janë bijtë e Sobalit: Alvani, Manahati, Ebali, Sefoja dhe Onami. 24Këta janë bijtë e Sebeonit: Ajai dhe Ana. Ky është Ana që i gjeti burimet e nxehta në shkretëtirë, kur po i kulloste gomarët e Sebeonit, t'et. 25Pati djalë Dizonin dhe vajzë Oolibamën. 26Këta janë bijtë e Dizonit: Hemdani, Ezebani, Jetrani dhe Harrani. 27Këta janë bijtë e Ezerit: Bilhani, Zavani e Jakani. 28Kurse Dizani pati këta djem: Uzin dhe Aranin. 29Këta janë prijësit e horrenjve: prijesi Lotan, prijësi Sobal, prijësi Sebeon, prijësi Ana, 30prijësi Dizon, prijësi Eser, prijësi Dizan. Këta janë prijësit e horrenjve sipas fiseve të tyre në dheun e Seirit.

Mbretërit e Edomit

‖1Kro 1,43-50

31Mbretërit që sunduan në dheun e Edomit, para se izraelitët të kenë mbretin, qenë këta: 32Në Edom mbretëroi Belai, biri i Beorit. Nr 20,14

36,16 *prijësi Kore*: me TM shton se duhet të burojë nga rr 18; i mënjanuar nga sam.

36,21 *horrenjtë*: BJ ka «Horritët» (krh. Lp 2,12+): janë banorët e lashtë të Seirit, emri i të cilit bëhet ai i paraardhësit të tyre. Qenë dëbuar nga Edomitët (Lp 2,12.22).

36,30 *fiseve të tyre*: me LXX dhe BJ; TM ka «sipas krerëve të tyre».

36,31 *përpara se izraelitët të kenë mbretin*: pra «përpara se një mbret izraelit të mbretëronte mbi Edom» për më tepër «përpara se të mbretëronte një mbret në Izrael» (siç e ka LXX)

Emri i qytetit të tij ishte Denabë. [33]Vdiq Belai dhe në vend të tij sundoi Jobabi, i biri i Zarës prej Bosrës. [34]Kur vdiq Jobabi, në vend të tij sundoi Husami i dheut të Temanajve. [35]Kur vdiq edhe ky, në vend të tij sundoi Adadi, biri i Badadit, që e theu Madianin në fushimin e Moabit. Qyteti i tij quhej Avit. [36]Pasi vdiq Adadi, në vend të tij sundoi Semlai prej Masrekës. [37]Pasi vdiq edhe ky, në vend të tij sundoi Sauli prej Robohotit përbri lumit. [38]Pasi vdiq edhe ky, në fron e trashëgoi Baalhanani, biri i Ahoborit. [39]Pasi vdiq edhe ky, në vend të tij sundoi Adadi. Qyteti i tij quhej Fau. Gruaja e tij quhej Meetabelë. Ishte bija e Matredës, bijës së Mezaabit.

‖1Kro 1,51-54

Edhe një herë për trungjet themelues të Edomit

[40]Këta janë emrat e prijësve të Ezaut sipas fiseve, vendeve dhe emërtimeve të tyre: prijësi Tamna, prijësi Alva, prijësi Jeteti, [41]prijësi Oolibama, prijësi Ela, prijësi Finon, [42]prijësi Cenez, prijësi Teman, prijësi Mabsar, [43]prijësi Magdiel, prijësi Iram. Këta janë trungjet themelues të Edomit sipas vendbanimit në dheun që ai e kishte pronë.

Ky është Ezau, trungu themelues i idumenjve.

37

[1]Jakobi nguli banimin në dheun e Kanaanit, nëpër të cilin tëbanishtonte i ati i tij.

IV. HISTORIA E JOZEFIT

Jozefi dhe vëllezërit e tij

[2]Ja, historia e trashëgimisë së Jakobit.

Jozefi, kur ishte shtatëmbëdhjetëvjeç, ruante grigjën e t'et bashkë me vëllezërit e vet. Jozefi ishte ende i ri e shkonte me bijtë e Bilhës dhe të Zelfës, gratë e t'et. Jozefi i tregoi t'et për zërin e tyre të keq. [3]Izraeli

36,39 *Adadi*: me TM; BJ, 1Kro 1,50, sam. neovulg. dhe variantet, lexon: «Adad».
37,2–50,26 Ndryshe nga më parë, kjo histori zhvillohet pa ndërhyrjen vizive të Hyjit, pa një zbulim të ri, por e tëra është një mësim, që në fund është shprehur qartë (50,20) dhe gjithashtu edhe në 45,58: provania qesh me llogaritjet e njerëzve dhe di ta kthejë në të mirë vullnetin e tyre të keq. Jo vetëm që Jozefi shpëton, por edhe krimi i vëllezërve të tij bëhet vegël e planit të Hyjit: zbritja e bijve të Jakobit në Egjipt përgatit lindjen e popullit të zgjedhur. Gjithmonë është e njëjta prespektivë shpëtimi ("të bëjë të jetojë një popull të shumtë në numër» 50,20) që përshkon të gjithë BV për të shpënë në mënyrë të zgjeruar në BR. Është një skemë e Shëlbimit/Shpërblimit, siç do të jetë më vonë Dalja. Karakteristikat e shumta të tregimit dëshmojnë njëfarë njohjeje të gjërave dhe të dokeve të lashta të Egjiptit, ashtu siç i zbulojnë dokumentat egjiptiane; por ato paralele që mund të datohen i referohen periudhës në të cilën këto tradita filluan të shkruhen dhe jo ajo e zbritjes së familjes së Jakobit në Egjipt, që mund të vendoset përafërsisht rreth shek. XVII para Krishtit, në epokën e Hyksos.
37,2 Ky rr është i traditës priftërore, paralel me traditën, ndoshta me origjinë

e donte Jozefin mbi të gjithë djemtë e tjerë, sepse e kishte fëmijë të
pleqërisë. Ai ia punoi një petk deri në fund të këmbëve. [4]Duke parë 37,23.31-33
vëllezërit e tij se i ati e donte më tepër se të gjithë bijtë e tjerë, ia
morën aq mëri dhe nuk mundnin t'i flisnin më njerëzisht.

[5]Jozefi pa një ëndërr dhe ua tregoi vëllezërve. Kjo shkaktoi ta
urrenin edhe më zi. [6]Ai u tha: «Dëgjojeni ëndrrën që pashë. [7]Më dukej
se po lidhnim dorëza gruri në arë. Më dukej se dorëza ime ngrihej
e qëndronte ngulur, kurse dorëzat tuaja përkuleshin rreth e rreth
me nderim ndaj dorëzës sime». [8]Vëllezërit i përgjigjën: «A mos do të
bëhesh mbreti ynë? Athua do t'i nënshtrohemi sundimit tënd?». E për
shkak të ëndrrave dhe të fjalëve të tija e urrenin edhe më tepër.

[9]Pa edhe një ëndërr tjetër. Edhe këtë ua tregoi vëllezërve dhe u
tha: «Pashë në ëndërr se dielli, hëna dhe njëmbëdhjetë yje po më
adhuronin». [10]Kur këtë ëndërr ia tregoi t'et dhe vëllezërve, i ati i
bërtiti dhe i tha: «Çfarë do të thotë kjo ëndërr që paske parë? Athua
unë, nëna jote dhe vëllezërit e tu do të të adhurojmë me fytyrë për
dhe?».

[11]Për këtë vëllezërit e tij ia kishtin smirë, kurse i ati në heshtje e
bluante me mend këtë ngjarje. Dan 7,28; Lk 2,19.51

Jozefi shitet prej vëllezërve /Ur 10,13; /Vap 7,9

[12]Vëllezërit e tij shkuan në Sikem për të kullotur grigjat e t'et.
[13]Izraeli i tha Jozefit: «Vëllezërit e tu po kullotin berret në Sikem.
Çohu e shko te ta!». Ky i përgjigji: [14]«Po, si jo!». E Izraeli shtoi: «Shko
e shih a janë mirë vëllezërit dhe gjëja e gjallë dhe më trego si janë
punët». Jozefi i dërguar prej luginës së Hebronit erdhi në Sikem. [15]Atje
e gjeti një njeri, ndërsa ky po i kërkonte nëpër fushë dhe e pyeti çka

jahviste të rr 3-11, që kufizon urrejtjen e vëllezërve, vetëm ndaj bijve të konkubinave. Këtu edhe Jozefi është bari, ndërsa në të gjithë atë që vijon ai është më i dashuri dhe qëndron në shtëpi. Vetëm me raste Jakobi e dërgon që të marrë lajme nga vëllezërit e tij (rr 13-14).

37,4 *bijtë e tjerë*: me LXX dhe sam.; ndërsa TM ka «*vëllezërit e tij*».

37,5 Ëndrrat, të cilat zënë një pjesë të madhe në historinë e Jozefit (krh. kk 40–41) janë paralajmërime, jo më shfaqje hyjnore si në 20,3; 28,12+; 31,11.24; 1Mbr 3,5; krh. Nr 12,6; Sir 34,3+.

37,10 Rakela tashmë është e vdekur sipas 35,19. Tregimi duhet të ndjekë një traditë tjetër që e vendoste më vonë vdekjen e Rakelës dhe lindjen e Beniaminit (rr 3 dhe 43,29).

37,12-36 Këtu ndërthuren elemente të dy traditave, asaj elohiste dhe asaj jahviste, që kanë qenë të shkrira së bashku. Dyfishmëria e tyre shfaqet sidomos në pjesën e fundit (rr 18+). Sipas të parës bijtë e «Jakobit» duan ta vrasin Jozefin; Rubeni propozon që ta hedhin në një greminë ku shpreson që mund ta rimarrë; por tregtarë madianitë duke kaluar, pa dijeninë e vëllezërve, e marrin Jozefin dhe e çojnë në Egjipt. Sipas së dytës, bijtë e «Izraelit» duan ta vrasin Jozefin, por Juda u propozon që t'ia shesin një karvani Ismaelitësh të cilët ishin në ecje drejt Egjiptit. Rezultati është i njëjtë në të dyja rastet: Jozefi i shitet Putifarit, oborrtarit të faraonit (rr 36 dhe 39,1). Mbi «Jakobin-Izraelin» krh. 32,29.

po kërkonte. 16Jozefi i përgjigji: «Po kërkoj vëllezërit e mi. Më trego ku
do t'i kullotin grigjat». 17Ai njeri i tha: «E kanë lëshuar këtë vend, por
unë i dëgjova duke thënë: Të shkojmë në Dotain». Kështu Jozefi u nis
pas vëllezërve të vet dhe i gjeti në Dotain.
18Ata e panë prej së largu. Para se të arrinte tek ata, vendosën
ta vrasin. 19I thanë njëri tjetrit: «Ja, po vjen ëndërrtari! 20Ejani
ta vrasim e ta hedhim në ndonjë ubël dhe do të themi: E shqyen
egërsirat! Atëherë do të shihet sa i vlejnë ëndrrat e tija!». 21Rubeni
i dëgjoi dhe donte ta shpëtojë prej duarve të tyre. U tha: 22«Mos t'ia
marrim jetën!». Dhe shtoi: «Mos derdhni gjak! Por qiteni në këtë ubël
që është këtu në shkretëtirë e mos çoni dorë në të!». Tha kështu, sepse
donte ta shpëtojë prej duarve të tyre e t'ia kthente t'et. 23Posa arriti te
vëllezërit e vet ata ia zhveshën petkun e gjatë deri në fund të këmbëve
24dhe e hodhën në ubël, që nuk kishte ujë.
25Dhe u ulën të hanë bukë. Kur i çuan sytë, panë se po vinin disa
udhëtarë ismaelitë prej Galaadit me deve të ngarkuara me rrëshinë,
balçëm dhe peshkve erëmirë; i çonin në Egjipt. 26Atëherë Juda u tha
vëllezërve të vet: «Çfarë fitimi kemi nëse e vrasim vëllanë tonë në
4,10; Jb 16,18; moh? 27Më mirë është t'u shitet ismaelitëve dhe të mos i përdhosim
Is 26,21; Ez 24,7 duart tona. Sepse ai është vëllai ynë mishi ynë!». Vëllezërit e dëgjuan.
28Ndërsa po kalonin andej disa tregtarë madianitë, vëllezërit e
nxorën Jozefin prej ublës dhe ua shitën ismaelitëve për njëzet sikla
argjendi. Ata e çuan në Egjipt.
29Kur u kthye Rubeni tek ubla, nuk e gjeti djaloshin. 30Atëherë i
shqeu petkat e veta, shkoi te vëllezërit dhe u tha: «Nuk është djali! E
unë kah t'ia mbaj?!»31Atëherë e morën petkun e tij, e zhytën në gjakun
e një edhi që e prenë, 32dërguan disa për t'ia çuar t'et e për t'i thënë:
«E gjetëm këtë petk. Këqyr a mos është petku i gjatë i djalit tënd a
jo?».33I ati e njohi dhe tha: «Është petku i tim bir! E paskan ngrënë
egërsirat! Bisha e paska ngrënë Jozefin!». 34Ia paskan shqyer petkat.
Veshi grathoren dhe e qau djalin e vet për një kohë shumë të gjatë.
35Kur u mblodhën të gjithë fëmijët e tij për të ngushëlluar të atin, ai
Jer 31,15 nuk donte të ngushëllohej, sepse thoshte: «Me vaj do të zbres tek im
bir në banesën e të vdekurve». I ati e qante,
36kurse madianitët Jozefin ia shitën në Egjipt Putifarit, oborrtarit
të faraonit, kryetarit të rojeve.

37,26 Për të shmangur që gjaku i viktimës të klithte drejt qiellit (4,10), vrasësi e mbulonte me dhe (Ez 24,7; Jb 16,18+).

Historia e Judës dhe e Tamarës

38 [1]Në atë kohë Juda u nda nga vëllezërit e vet e shkoi te një odolamas që quhej Hiram. [2]Aty e pa vajzën e një kananeu që thirrej Sue. E mori për grua dhe jetoi me të. [3]Ajo ngjizi dhe lindi djalin dhe e quajti Her. [4]Sue mbeti përsëri shtatzënë, i lindi djalë dhe e quajti Onan. [5]Lindi edhe djalin e tretë. Këtë e quajti Sela. Kjo ndodhej në Kasib, kur i lindi djali.

[6]Juda e martoi djalin e parë të vetin, Herin, me një grua që quhej Tamarë. [7]Por, Heri, i parëlinduri i Judës, qe i keq para syve të Zotit, dhe Zoti e vrau. [8]Juda i tha Onanit: «Merre gruan e vëllait tënd dhe bëje shoqe për t'i ngritur trashëgimtar vëllait tënd». [9]Ky, prejse e dinte se fëmija s'do të ishte i tij, kur hynte te gruaja e të vëllait, e derdhte farën për tokë që të mos i lindte të vëllait trashëgimtar. [10]Prandaj, edhe këtë e mbyti Zoti, sepse bëri një vepër të poshtër. [11]Për këtë arsye Juda i tha resë së vet, Tamarës: «Qëndro si vejushë në shtëpinë e t'yt atë derisa të më rritet im bir Selai». I kish hyrë frika se mos i vdes edhe ky porsi vëllezërit e tij. Ajo shkoi të jetojë në shtëpinë e t'et.

Lp 25,5; Rt 1,11.13; Mt 22,24

[12]Kaloi shumë kohë dhe vdiq bija e Suehit, gruaja e Judës. Ky, kur kaloi koha e zisë, shkoi te qethtarët e deleve të veta bashkë me Hirasin, mikun e vet prej Odolamit, në Tamnë. [13]E lajmëruan Tamarën se vjehrri i saj po shkonte në Tamnë për të qethur delet. [14]Kjo, si i hoqi petkat e vejnisë, ndërroi petkat, u mbulua me vel, u ul para derës së Enaimit në udhë që shpie në Tamnë. Bëri kështu, sepse Selai ishte rritur e nuk ia kishin dhënë për burrë. [15]Kur e pa Juda, mendoi se do të jetë lavire, sepse ajo e kishte mbuluar fytyrën. [16]Ai u drejtua kah ajo në udhë e i tha: «Më lejo të të afrohem!». Nuk dinte se ishte e reja. Ajo i përgjigji: «Çka po më jep që të më afrohesh?». [17]Ai

k 38 Traditë jahviste në lidhje me origjinën nga fisi i Judës. Duke jetuar larg vëllezërve të tij, Juda është bërë aleat me Kanaanët. Nga bashkimi i tij me nusen e djalit, Tamarën, janë krijuar grupet e Faresit dhe të Zarajve (Nr 26,21; 1Kro 2,3v). Faresi është paraardhësi i Davidit (Rut 4,18v) dhe nëpërmjet tij edhe i Mesisë (Mt 1,3; Lk 3,33). Kështu pohohet përzierja e gjakut tek Juda dhe fati i tij i ndryshëm nga ai i fiseve të tjera (Gjq 1,3; Lp 33,7; dhe gjithë vazhdimi i historisë).

38,3 Tekst i korrigjuar në bazë të dy rr në vijim dhe sam. ka: *«ajo e quajti»; TM «ai e quajti»*.

38,8 Sipas ligjit të «leviratit» (krh. Lp 25,5+).

38,10 Hyji dënon në të njëjtën kohë egoizmin e Onanit dhe fajin e tij kundër ligjit të natyrës, e prandaj atë hyjnor të martesës.

38,11 ajo shkoi të jetojë: hipot. TM ka *«qëndro…qëndroi»*; folje *në̱b*, «të kthehem» dhe *yɔ̱b* «të qëndroj» kanë bashkëtingëllore të njëjta.

38,12 *kaloi koha e zisë*: fj.fj.: «qe ngushëlluar», domethënë i realizoi të gjitha ritet e zisë (krh. Jer 16,7).

38,14 Tamara, e veshur si një lavire, pret Judën në rrugë. Ajo është e shtyrë jo nga mospastërtia e saj por nga dëshira për të pasur një djalë nga gjaku i burrit të vdekur. Veprimi i saj do të njihet si «i drejtë» nga Juda (rr 26) dhe do të vlerësohet nga pasardhësit e tij (Rut 4,12).

i tha: «Do ta çoj një edh prej mretit». Por, ajo i tha përsëri: «Nëse ma
jep pengun derisa të ma dërgosh». [18]Juda i tha: «Çka kërkon të jap për
peng?». Përgjigji: «Vulën tënde, gjalmën dhe shkopin që ke në dorë».
Ai ia dha. Iu afrua dhe gruaja mbeti shtatzënë. [19]U çua dhe shkoi.
Hoqi velin dhe u vesh me petkat e vejnisë. [20]Juda e dërgoi edhin nëpër
mikun e vet prej Odolamit, për të marrë pengun që ia kishte dhënë
gruas. Ky, pasi nuk e gjeti atë, [21]i pyeti njerëzit e atij vendi: «Ku është
lavirja që rrinte në Enaim, në rrugë?» e pasi të gjithë i përgjigjën: «Në
këtë vend nuk ka pasur kurrë lavire», [22]ky u kthye te Juda e i tha:
«Unë nuk e gjeta. Por, edhe njerëzit e atij vendi më thanë se aty nuk ka
ndenjur kurrë lavire». [23]Juda tha: «T'i mbajë se, ndryshe, po bëhemi
gazi i dheut! Unë ia dërgova edhin që i premtova, por ti nuk e gjete».

[24]Kur ç'po ndodh?... Pas tre muajsh po i lajmërojnë Judës: «Reja jote,
Tamara, është dhënë pas fëlligështisë dhe prej fëlligështisë ka mbetur
shtatzënë». Juda tha: «Qiteni përjashta dhe le të digjet!». [25]E kishin
qitur për ta ndëshkuar. Kjo atëherë dërgoi t'i thonë vjehrrit: «Unë
mbeta shtatzënë me atë njeri të cilit i përkasin këto. Njihi e kujt është
kjo vulë, ky tej e ky shkop». [26]Ky, si i njohi pengjet, tha: «Është më e
drejtë se unë, sepse unë nuk ia dhashë për grua Selait, djalit tim».
Vërtet nuk ra më kurrë me të në shtrat.

[27]Kur erdhi koha të lindë, u dukën binjakë në kraharorin e saj.
Ndërsa po lindte, njëri e qiti dorën dhe mamia ia lidhi një pe të kuq
e tha: [28]«Ky doli i pari». [29]Por, ky e tërhoqi dorën dhe doli vëllai i tij.
Rt 4,12; Mt 1,3; Lk 3,33 Gruaja tha: «Ç'vrimë bëre?». Dhe për këtë arsye iu ngjit emri Fares
(d.m.th. Vrima). [30]Atëherë doli i vëllai, në dorën e të cilit ishte peri i
kuq. Ky u quajt Zara (d.m.th. Lindja e diellit).

Fillimi i sukseseve të Jozefit në Egjipt

39 [1]Kështu, pra, Jozefi qe sjellë në Egjipt e bleu Putifari,
oborrtari i faraonit, kryetari i rojeve, një egjiptian. Putifari
e bleu prej ismaelitëve që e kishin sjellë. [2]Zoti ishte me të.

38,18 Vula e mbërthyer në një litar dhe shkopi janë objekte personale, karta të vërteta identiteti.

38,21 *lavirja:* ose siç thuhet më saktë «prostituta e shenjtë» (*qedeshâ*, nga *qadôsh* «i shenjtë» ndryshe nga «zonâ», lavire, hierodula (shërbëtorja e shenjtë) e një kulti pagan. Jemi në mjedis kananeas, ku praktikohej hierodulia.

38,24 Tamara është gruaja e Herit dhe për ligjin e leviratit (krh. Lp 25,5+), e premtuar tek Sela. Edhe pse jetonte me të atin, ajo qëndronte nën autoritetin e Judës, që e ndëshkon si një kurorëshkelëse (Lev 20,10; Lp 22,22; krh. Gjn 8,5). Dënimi i zjarrit pastaj ishte i rezervuar për bijat e priftërinjve (Lev 21,9).

38,29-30 *Fares* do të thotë «vrimë». Emri i *Zarakut* duhet t'i bëjë aluzion fijes së kuqe që lidhte dorën e tij.

k 39 Ky tregim vazhdon k 37 në linjën e traditave jahviste, por rr 2-6 duken mjaft të përsëritura. K 40, elohist, do ta tregojë historinë në një mënyrë tjetër. Këto dy tradita janë bashkuar nga riformulimet redaksionale: nga përmendjet e Putifarit, komandant i rojeve (rr 1; krh. 37,36; 40,3).

Ishte njeri që çkado që vepronte i shkonte mbarë. Banonte në shtëpinë /Vap 7,9
e zotërisë së vet. [3]Zotëria e diktoi krejt mirë se Zoti ishte me të dhe e
shihte se çkado që bënte, Zoti e drejtonte në dorën e tij. [4]Jozefi i pëlqeu
zotërisë së vet dhe ky e bëri kujdestar të familjes së vet. Dhe, pasi e
vuri kujdestar të shtëpisë së vet e, pasi i lëshoi në dorë të tij gjithçka
kishte, [5]Zoti e bekoi shtëpinë e egjiptianit në saje të Jozefit. Bekimi i
Zotit ishte në gjithçka që kishte, qoftë në shtëpi, qoftë në ara. [6]I lëshoi
gjithçka në dorë Jozefit dhe, sa e kishte atë, s'donte të dijë për kurrgjë,
përveç për bukën që hante. Jozefi ishte i bukur dhe shumë i pashëm.

Jozefi dhe ngashënjyesja

[7]Pas këtyre ngjarjeve, gruaja e zotërisë së tij, ia vuri syrin dhe i
tha: «Fli me mua!». [8]Ky nuk dëgjoi assesi dhe i tha: «Ti po sheh se
imzot më lëshoi gjithçka në dorë, nuk kujdeset për asgjë në shtëpinë
e vet, [9]askush në këtë shtëpi nuk është më i madh se unë dhe nuk më
mohon asgjë përveç teje, që je gruaja e tij. Si mund ta bëj atëherë këtë
të keqe të madhe dhe të mëkatoj kundër Hyjit?». [10]Gruaja për çdo ditë
i vihej me fjalë të tilla djaloshit, por ai nuk pranoi të mëkatonte.

[11]Por, një ditë, kur Jozefi hyri në shtëpi për të kryer punët e veta e
askush nuk ishte aty prej shtëpiakëve, [12]ajo ia kapi kindin e petkut të
tij e i tha: «Bjer me mua!». Por, ky, ia la petkun në dorën e saj dhe doli
jashtë. [13]Kur gruaja pa se e la petkun në dorën e saj dhe doli jashtë,
[14]i thirri njerëzit e shtëpisë së vet dhe u tha: «A po shihni! Na solli në
shtëpi një hebre që të luajë me ne! Hyri tek unë për të rënë më mua.
Por, kur dëgjoi se unë po bërtas, [15]e lëshoi petkun që ia kapa, e iku
jashtë».

[16]Petkun që kishte kapur ia tregoi burrit, kur ai u kthye në shtëpi
[17]dhe i tha po ato fjalë: «Tek unë hyri ai shërbëtori hebre që e solle
të luajë me mua, [18]por, kur dëgjoi se bërtita, e la petkun që ia kapa,
e iku jashtë». [19]Kur zotëria i dëgjoi këto fjalë të gruas, «Ja, kështu
po sjellet shërbëtori yt ndaj meje» u hidhërua për së tepërmi [20]dhe e Ps 105,18v
hodhi Jozefin në burg, aty, ku mbahen të burgosurit e mbretit.

Jozefi në burg

Jozefi ishte në burg, [21]por edhe aty Zoti ishte me të. Pati mëshirë
për të e bëri që kryetarit të burgut t'i pëlqejë. [22]Ky ia lëshoi Jozefit
në dorë të gjithë të burgosurit që gjendeshin në burg, dhe, çkado që
duhej të bëhej aty, ai e bënte. [23]Kryetari i burgut nuk kujdesej më për

39,7-20a Episodi i treguar në këtë rr i ngjan një tregimi egjiptian, *Historia e dy vëllezërve*, por ky është shumë më i zhvilluar; në tregimin egjiptian vëllai mbi të cilin bie akuza e gruas duhet të arratiset (ndërsa Jozefi futet në burg), gruaja vritet nga i shoqi me motivin e shpifjes së saj.

asgjë, për ato që Jozefi kishte në dorë: vërtet Zoti ishte me të dhe ai i drejtonte të gjitha veprat e tija.

Jozefi i shtjellon ëndrrat e shërbëtorëve të faraonit

40 [1]Ndërkaq, pas këtyre ngjarjeve, ndodhi që kuptari dhe furrtari i mbretit të Egjiptit të gabojnë kundër zotërisë së vet. [2]Faraoni i hidhëruar ndaj dy oborrtarëve: kryetarit të kuptarëve dhe të furrtarëve, [3]i hodhi në burgun e kryetarit të rojeve, ku ishte në burg edhe Jozefi. [4]Kryetari i rojeve ia dorëzoi Jozefit që t'i kishte nën kujdes. Kështu ata mbetën për do kohë në burg.

[5]Po të njëjtën natë të dy panë nga një ëndërr, e secila kishte vështrimin e vet. [6]Kur Jozefi hyri tek ata në mëngjes dhe, kur i pa të trishtuar, [7]i pyeti: «Përse sot jeni më të trishtuar se zakonisht?». [8]Ata përgjigjën: «Pamë ëndërr e nuk ka kush të na e shtjellojë». Jozefi u
41,16 tha: «Po a nuk e ka Hyji në pushtet t'i shtjellojë ëndrrat? Më tregoni çfarë keni parë?».

[9]Kryetari i kuptarëve e tregoi ëndrrën e vet: «Shihja përbri hardhinë, [10]në të cilën ishin tre shermende. Dhe posa filloi të bulojë, qiti lule dhe greca dhe kokrrat u poqën. [11]Kisha në dorë gotën e faraonit. I mora, pra, vilet e rrushit dhe i shtrydha në gotën që e kisha në dorë dhe i dhashë ta pijë faraoni».

[12]Jozefi i përgjigji: «Endrra ka këtë kuptim: tre shermendet, janë tri ditë, [13]pas të cilave faraoni do të të falë dhe do të kthejë në shkallën që kishe më parë. Prapë do t'ia japësh gotën sipas detyrës sate, sikurse e ke pasur zakon edhe më parë. [14]Por, veç, kur të jesh mirë, të bie
Zan 21,16; Lp 24,7 ndërmend për mua, ki dhimbje për mua dhe thuaj faraonit të më nxjerrë prej burgut, [15]sepse me dredhi e dhunë më qitën prej dheut të hebrenjve, po edhe këtu të pafajshëm më hodhën në burg».

[16]Kur pa kryetari i furrtarëve se ëndrrës i dha një shtjellim të mirë, tha: «Po edhe unë pashë ëndërr: mbi krye kisha tri shporta buke. [17]Në shportën e sipërme, bartja gjithfarë ushqimesh që gatuhen me mjeshtrinë e furrtarisë, por shpendët i hanin».

[18]Jozefi përgjigji: «Ja, kuptimi i ëndrrës: tri shportat janë edhe tri ditë. [19]Pas tri ditëve, faraoni do ta këputë kryet, do të varë në dru dhe mishin tënd do ta hanë shpendët».

[20]Dhe, përnjëmend, të tretën ditë faraoni bëri gosti të madhe për

k 40 Tregim i traditës elohiste, përveç disa formulimeve. Jozefi, që interpreton ëndrrat e kreut të kuptarit dhe të furrtarëve dhe më pas të faraonit (k 41) është prototip i të urtëve (krh. 41,33.38-39).

40,8 Egjiptianët, ashtu si popuj të tjerë të shumtë, u atribuojnë ëndrrave vlera parashikuese.

40,19 *do ta këputë kryet:* shprehja përgjithësisht ka një kuptim të favorshëm (krh. rr 13 dhe 2Mbr 25,27; Jer 52,31). Por këtu kemi të bëjmë me një lojë fjalësh tragjike: koka e kuptarit do të «ngrihet», ai do të falet (rr 13); edhe koka e furrtarit do të «ngrihet»: ai do të varet –: «sipër tejet», komentim.

të gjithë shërbëtorët e vet kishte ditëlindjen midis shërbëtorëve të vet ndau kryetarin e kuptarëve dhe atë të furrtarëve. 21Kryetarin e kuptarëve e ktheu në detyrën e vet, që t'i japë edhe më tej kupën në dorë, 22kurse kryemjeshtrin e furrtarëve e vari në dru sikurse ia kishte shtjelluar Jozefi. 23Mirëpo, kryetari i kuptarëve e harroi Jozefin dhe nuk i ra ndër mend për shtjelluesin e vet.

Ëndrrat e faraonit

41 1Pas dy vjetësh faraoni pa ëndërr. I dukej se po gjendej në breg të lumit, 2prej të cilit po dilnin shtatë lopë të bukura dhe të majme e po kullosnin nëpër kënetë. 3Pas tyre dilnin shtatë të tjera prej lumit, të ndyta dhe të shëmtuara dhe qëndronin në bregun e lumit. 4Këto i përlanë shtatë lopët e bukura dhe të majme. Dhe faraonit i doli gjumi. 5E zuri gjumi përsëri dhe pa një ëndërr tjetër. Shtatë kallinj ngallitnin mbi një kërcyell. Ishin kallinj të plotë e të bukur. 6Po aq kallinj ngallitnin të zbrazët dhe të djegur prej erës së ngrohtë, 7dhe e përpinë mbarë bukurinë e kallinjve të parë. Faraonit i doli gjumi dhe, ja ishte ëndërr!

8Në mëngjes ishte shumë i trazuar në shpirt dhe i thirri të gjithë sa ishin dijësit dhe dijetarët e Egjiptit. Faraoni i grishi dhe u tregoi ëndrrën, por nuk dinin ta shtjellonin. Zan 7,11.22; 8,1-3

9Atëherë kryetari i kuptarëve u kujtua dhe tha: «Po e rrëfej një lëshim timin. 10Një herë, kur u hidhërua mbreti me shërbëtorët e vet, dha urdhër të më hedhin në burg mua dhe kryemjeshtrin e furrtarëve në burgun e kryetarit të rojeve. 11Po aty, ne të dy, po në një natë të vetme, pamë nga një ëndërr dhe secila prej ëndrrave kishte vështrimin e vet të veçantë që kishte të bëjë me të ardhmen. 12Aty ishte me ne edhe një djalosh hebre, shërbëtor i kryetarit të rojeve. Këtij ia treguam ëndrrat. 13Ashtu si na i shpjegoi ashtu edhe na ndodhi. Mua vërtet më kthyen në detyrën time, kurse atë e varën».

14Atëherë faraoni çoi dhe e thirri Jozefin. E nxorën me të shpejtë nga burgu, e qethën, ia ndërruan petkat dhe e sollën para faraonit. 15Faraoni i tha: «Kam parë ëndrra, por s'ka kush të m'i shtjellojë. Po më thonë se ti, kur ta dëgjosh ëndrrën, je në gjendje ta shtjellosh». 16Jozefi i përgjigji: «Po edhe pa mua, Hyji do të dijë t'ia japë faraonit një përgjigje shpëtimprurëse!». 40,8

17Pra, faraoni tregoi çfarë kishte parë: «Më dukej se po qëndroja në bregun e lumit. 18Kur qe, prej lumit dolën shtatë lopë ashtu sa s'ka

k 41 Ky tregim është vazhdimësi e të mëparshmit dhe rrjedh nga e njëjta traditë helohiste, por duke u nisur nga rr 33 përzien mbetjet e një tradite paralele, asaj jahviste.

41,8 Egjipti ishte toka e dijetarëve dhe të urtëve (Dal 7,11.22; 8,1; 1Mbr 5,10; Is 19,11.13), por dija e tyre është errësuar nga ajo që Zoti u jep të tijëve. Çështja gjendet në historinë e Moisiut (Dal 7-8; krh. në një

të bukura, plot mish e dhjamë e po kullosnin gjelbërim në kënetë.
19Por, ja, i ndoqën shtatë lopë të tjera dhe aq ishin të shëmtuara e
të ligshta, saqë të tilla kurrë s'kam parë në dheun e Egjiptit. 20Këto
edhe pasi i përpinë dhe i hëngrën të parat, 21nuk dhanë pasha një
shenjë se u nginë, sepse dukeshin njësoj të ligshta dhe të shëmtuara.
Më doli gjumi, por më zuri përsëri 22dhe pashë ëndërr: Shtatë kallinj
ngallitnin mbi një kërcyell: ishin të plotë e tepër të bukur. 23Po prej një
kërcyelli lenë edhe shtatë kallinj të tjerë të zbrazët dhe të djegur nga
era djegëse. 24Po edhe këta e përlanë bukurinë e të parëve. Ua tregova
ëndrrën shtjelluesve, por askush nuk qe në gjendje të ma shtjellojë».

25Jozefi përgjigji: «Ëndrra e mbretit është një ëndërr e vetme. Hyji
e vë në dijeni faraonin çka mendon të bëjë. 26Shtatë lopët e bukura
dhe shtatë kallinjtë e plotë, janë shtatë vjet të begatshme: s'është, por
një ëndërr e vetme. 27Po edhe shtatë lopët e ligshta dhe të shëmtuara,
që dolën pas atyre, si dhe shtatë kallinjtë e zbrazët dhe të djegur prej
erës djegëse, janë shtatë vjet të urisë që do të vijë. 28Dhe, ja, si do të
ndodhë: 29një herë do të vijnë shtatë vjet prodhimtarie të madhe në
mbarë dheun e Egjiptit. 30Këta do t'i ndjekin shtatë vjet të tjera të një
paprodhimtarie të tillë buke, sa që do të harrohet krejtësisht e tërë
bagatia e mëparshme. Zia e bukës do ta shkretojë mbarë dheun, 31dhe
do ta zhdukë begatinë e madhe, zia e madhe. 32E pasi e pe të dytën
herë ëndrrën që ka po të njëjtin kuptim, është shenja se Hyji e ka
caktuar dhe se nuk do të vonojë ta çojë në vend.

33Andaj faraoni të kujdeset të gjejë një njeri të mençur e të dijshëm
dhe ta vërë kryeparë mbi mbarë dheun e Egjiptit. 34Të vërë gjithashtu
kryeparë për çdo krahinë dhe të mbledhë në drithnikë të pestën pjesë
të prodhimeve të shtatë vjetëve të begatisë 35që do të vijnë. Tërë gruri
të vihet në pushtetin e faraonit dhe të ruhet në qytete. 36Le të bëhen
gati për shtatë vjetët e urisë së ardhshme që do të rëndojë mbi Egjipt
e kështu nuk do të shkretohet dheu prej urisë».

Lartësimi i Jozefit

37Shtjellimi i pëlqeu faraonit dhe të gjithë shërbëtorëve të tij.
Dan 13,45 38Faraoni u tha: «Vallë, a mund ta gjejmë një njeri porsi ky që të
jetë plot me Shpirtin e Hyjit?». 39Prandaj, i tha Jozefit: «Pasi Hyji t'i
tregoi gjithë çka the, athua mund ta gjej një njeri më të mençur ose të
Vap 7,10; Ps 105,21v ngjashëm me ty? 40Ti do të jesh mbi gjithë shtëpinë time, dhe urdhrave
të tu do t'u bindet mbarë populli im. Më i madh se ti do të jem unë
vetëm për sa i përket fronit të mbretërisë».

kontekst tjetër Dan 2).

41,27 *e zbrazët:* si TM-ja, por BC përkthen me "zbrazëti" qoftë heb. *daq*, "i thatë", e ka fjalën për kallinjtë (në rr 23-24), qoftë *rêq*, "boshllëk", bëhet fjalë për lopët dhe vetëm këtu për kallinjtë.

41Faraoni i tha përsëri Jozefit: «Shiko! Po të vë në krye të mbarë
dheut të Egjiptit!». 42Atëherë e hoq unazën prej gishtit të vet dhe ia
vuri në gisht Jozefit. E veshi me petk të bukur dhe në fyt ia vuri
vargjet e arit. 43Endej ai me karrocë si zëvendësi i faraonit, ndërkaq,
para tij klithnin: «Abrek!» që të gjithë të binin para tij në gjunjë dhe ta
dinin se ishte kryepari i mbarë dheut të Egjiptit. 44Mbreti i tha edhe
këtë Jozefit: «Unë jam faraoni, por pa lejen tënde, askush në dheun
e Egjiptit, nuk do të luajë as dorë as këmbë». 45Ai edhe ia ndërroi
emrin dhe e quajti në gjuhën egjiptianë Safanet Fanek (që përkthehet
Shpëtimtari i botës) dhe ia dha për grua Asenetën, bijën e Putifarit,
priftit të Heliopolit. Jozefi doli nëpër mbarë dheun e Egjiptit 46kishte
tridhjetë vjet kur iu paraqit faraonit mbretit të Egjiptit.

E duke u larguar prej faraonit, i ra fund e krye dheut të Egjiptit.
47Erdhi begatia e shtatë vjetëve, e Jozefi, për ato shtatë vjet i mblodh të
gjitha prodhimet bujqësore në drithnikë të Egjiptit, 48duke i venduar
në çdo qytet drithërat e fushave të rrethit. 49Dhe, vërtet, qe një begati
shumë e madhe drithërash sa që të mund të krahasohet me rërën e
detit dhe aq shumë qe sa që më s'mundi të matet.

Bijtë e Jozefit

50Para se të fillonte uria, Jozefit i lindën dy djem prej Asenetës,
bijës së Putifarit, priftit të Heliopolit. 51Të parëlindurit ia ngjiti emrin
Manase. Tha: «Perëndia deshi t'i harroj të gjitha mundimet e mia
dhe shtëpinë e tim ati». 52Djalit të dytë ia ngjiti emrin Efraim. Tha:
«Perëndia deshi e më shtoi në dheun e mjerimit tim».

53Kështu, si kaluan shtatë vjetët e begatisë që ishin në Egjipt,
54nisën të vijnë shtatë vjetët e urisë që i kishte parakallëzuar Jozefi. /Vap 7,11; Ps 105,16
Mbarë botën e kapi uria, kurse në dheun e Egjiptit kishte bukë. 55Por,
kur mbaroi buka, populli me zë të madh kërkoi bukë prej faraonit, ai
u përgjigji: «Shkoni te Jozefi dhe bëni ashtu si t'ju thotë ai!». 56Uria /Gjn 2,5
u përhap në mbarë dheun e Egjiptin. Jozefi i hapi të gjithë drithnikët

41,43 Autori e përfytyron këtë veshje me pushtet nga ajo që ka dëgjuar të thuhet nga oborri i Egjiptit: Jozefi bëhet vezir i Egjiptit: duke mos pasur epror tjetër përveç faraonit, ai mbretëron shtëpinë e tij që është selia e administrimit, mban vulën mbretërore. Ndjekësit që i paraprinin karrocës së tij të ndërit klithnin: "Abrek", që mund të shpjegohet në gjuhën egjiptiane *ib-r-k, "zemra jote për ty", "kujdes"*.

41,45 Emra egjiptianë: *Safanet-Fanek* = "Zoti thotë: ai është i gjallë"; *Asenetën* = "që i përket hyjneshës Neit"; *Putifari*, i njëjti emër si Putifari në 37,36 = " dhuratë e Rasë" (hyjnia diellore)". Vjehrri i Jozefit është prifti i Heliopolit (On në TM), qendra e kultit diellor, ku prifti kishte një rol politik të rëndësishëm. Jozefi bëhet i ngjashëm me fisnikërinë më të lartë të Egjiptit. Këta lloj emrash nuk janë të vërtetuar me dinastitë XX-XXI por janë fryt i mësimeve të autorit.

41,48 *begati:* shtesë me sam. dhe LXX; TM nuk e vendos.

41,51-52 Emri i Manasesë, në hebraisht *Menaššeh*, shpjegohet nga *naššanî*, "më bëri të harroj"; ndërsa i Efraimit me *hipranî*, "më ka bërë pjellor".

41,56 *të gjithë drithnikët në të cilët*

dhe egjiptianët i furnizoi me drithë, sepse edhe ata i kishte kapur uria. 57Njerëzit vinin nga të gjitha vendet në dheun e Egjiptit për të blerë ushqime te Jozefi, sepse skamja e bukës e kishte ngushtuar mbarë dheun.

Takimi i parë i Jozefit me vëllezërit e vet

/Vap 7,12

42 1Si dëgjoi Jakobi se në Egjipt po shiteshin ushqime, u tha të bijve: «Pse rrini hu e shikoni njëri tjetrin?». 2E vazhdoi: «Dëgjova se po shitet drithë në Egjipt. Shkoni e na bleni sa na duhet që të mbetemi gjallë e të mos vdesim urie!». 3Kështu, pra, u zdorgjën dhjetë vëllezërit e Jozefit për të blerë drithëra në Egjipt. 4Jakobi e ndali në shtëpi Beniaminin, vëllanë e Jozefit. Ai u tha vëllezërve të tij: «Që të mos pësojë rastësisht ndonjë të keqe udhës». 5Bijtë e Izraelit hynë në dheun e Egjiptit bashkë me të tjerët që shkonin të blejnë drithëra. Sepse, uria mbretëronte në dheun e Kanaanit.

6Tashti Jozefi ishte kryeparë në dheun e Egjiptit, ishte ai që i shiste drithëra popullit. Kur erdhën vëllezërit e tij dhe iu përkulën në nderim me fytyrë për dhe, 7Jozefi i njohi, u foli më ashpër se njerëzve të tjerë nga se mbahej si i huaj. I pyeti: «Prej kah po vini?». Ata i përgjigjën: «Prej dheut të Kanaanit! Erdhëm që të blejmë ushqimet e domosdoshme». 8Edhe pse Jozefi i njohi vëllezërit, ata nuk e njohën
37,5-11 atë. 9Iu kujtuan ëndrrat, që i kishte parë dikur për ta. Prandaj, u tha: «Ju jeni hetues! Keni ardhur të hetoni pikat e dobëta të këtij dheu!». 10Ata i përgjigjën: «Jo, o zotëri, nuk është ashtu! Shërbëtorët e tu erdhën vetëm të blejnë ushqime. 11Të gjithë ne jemi bijtë e njërit. Jemi njerëz të ndershëm dhe shërbëtorët e tu nuk kanë shestuar kurrë asgjë të keqe!». 12Por, ai u përgjigji: «Ndryshe është puna! Jo, po erdhët të brimoni pikat e ligshta të këtij dheu!». 13E ata prapë: «Shërbëtorët e tu thanë jemi dymbëdhjetë vëllezër, të gjithë të një ati. Jetojmë në dheun e Kanaanit. Më i vogli është me babën tonë, kurse një tjetër nuk është më». 14«He, pra, ashtu është, siç thashë unë u tha. Ju jeni hetues! 15Dhe, ja, prova që do të jepni: pasha jetën e faraonit, nuk do të dilni prej këndej, derisa të mos vijë vëllai juaj më i vogli! 16Dërgoni njërin prej jush që ta sjellë, kurse ju të tjerët në burg derisa të vërtetohen fjalët tuaja a janë të vërteta apo të rrejshme. Ndryshe, pasha jetën e faraonit, jeni spiunë!». 17Dhe i ndryu në burg tri ditë.

kishte grurë: si tek LXX, sir.; ndërsa TM përdor: "gjthçka që ishte në to". – *dhe ua shiti:* hipot. duke u bazuar tek sam. që lexon: "dhe i bëri të blinin" (e njëjta folje në 42,6"; TM përdor: "dhe bleu").

k 42 Tregim pothuajse tërësisht me traditë helohiste. Ndërsa tradita jahviste e k 43 njihte edhe një takim të mëparshëm të Jozefit me vëllezërit e tij, prej të cilit ka gjasë të jenë ruajtur disa pjesë, ndonjëherë mjaft të shkurtëra, sidomos në fillim dhe në fund të kap. (krh. rr 27-28+; 43,12.21).

18Të tretën ditë i nxori nga burgu dhe u tha: «Unë jam njeri që e
druaj Hyjin. Bëni çka po ju them dhe do të mbetni gjallë. 19Nëse jeni
njerëz të ndershëm, njëri vëlla prej jush do të mbesë në burg, kurse
ju të tjerët shkoni dhe çoni ushqimet që i bletë në shtëpitë tuaja,
20atëherë ma sillni vëllanë tuaj më të voglin që të mund t'i vërtetoj
fjalët tuaja e të mos ju shkojë kryet». Bënë krejt ashtu si u tha 21dhe i
thonin njëri tjetrit: «E merituam t'i heqim këto, sepse hymë në mëkat 37,18-27
kundër vëllait tonë. E pamë se sa ngusht ishte shpirti i tij kur na
lutej e ne nuk e dëgjuam. Prandaj, na ra mbi krye gjithë ky pësim!».
22Atëherë Rubeni tha: «Po a nuk ju pata thënë: Mos hyni në mëkat 37,22
kundër djaloshit? Ju nuk më dëgjuat. Tash po kërkohet gjaku i tij!».
23Ata nuk e dinin se Jozefi i merrte vesh, sepse ai fliste me ta me anë
të përkthyesit.
24Atëherë u largua paksa e qau. Mandej u kthye e bisedoi me ta. 25E 43,30
mori dhe e lidhi Simonin ndër sy të tyre.

Kthimi i bijve të Jakobit në Kanaan

Jozefi u dha urdhër shërbëtorëve që t'ua mbushin thasët me drithë
dhe t'ua vënë paratë secilit në grykën e thesit dhe t'ju japin edhe
ushqime për rrugë. Ata vepruan ashtu.
26Ata i ngarkuan drithërat në gomarët e vet dhe u nisën. 27Kur njëri
prej tyre e hapi thesin për t'i dhënë tagji gomarit në bujtinore, si i pa
paratë në grykë të thesit, 28u tha vëllezërve: «M'i kanë kthyer paratë!
Qe, tek janë në thes!». Të habitur dhe të trazuar, i thanë njëri tjetrit:
«Çka do të thotë kjo? Ç'po bën Perëndia me ne kështu?».
29Kur erdhën tek i ati i tyre, Jakobi, në dheun e Kanaanit, i treguan
gjithë ç'u kishte ndodhur. I thanë: 30«Sundimtari i vendit na foli rëndë
dhe është i bindur se ne jemi hetues të vendit. 31Ne i përgjigjëm: Jemi
njerëz të ndershëm dhe se nuk kemi shestuar kurrë kurrfarë të keqeje.
32Jemi dymbëdhjetë vëllezër të lindur të një ati. Njëri nuk është më,
kurse më i vogli është me babën tonë në dheun e Kanaanit. 33Ai njeri
na tha, zotëria i atij vendi: Kështu do t'ju sprovoj a jeni të sinqertë:
lëreni njërin prej vëllezërve tek unë. Ju të tjerët merrni ushqimet e
nevojshme për shtëpitë tuaja dhe shkoni. 34Vëllanë tuaj më të voglin
silleni tek unë që ta di se nuk jeni spiunë e që ta merrni këtë që është
në pranga e ashtu do të mund ta qarkulloni dheun lirisht».

42,24 Vënia e theksit tek ndjenjat njerëzore të personazheve është një prej karakteristikave të tregimeve të fundit të Zanafillës.

42,27-28 Këta rr rrjedhin nga tradita jahviste, sipas së cilës vëllezërit kishin gjetur paratë *në grykë të* thesit që prej ndalesës së parë (krh. 43,21). Sipas traditës helohiste (rr 35) ata e gjetën *në fund* të thasëve të tyre, duke arritur Jakobi. Në të dy rastet, zbulimi nxit një druajtje fetare, sikur përpara një fakti të mistershëm në të cilin gjendet dora e Zotit.

35Si thanë kështu, kur po zbraznin drithërat, secili gjeti në grykën
e thasëve paratë e lidhura. Të gjithë i kapi një frikë e madhe 36dhe i
ati Jakobi tha: «Më latë pa djem! Jozefi nuk është më, Simoni është në
burg e Beniaminin po ma merrni! Ç'më ranë mbi krye të gjitha këto
të zeza!».
37Atëherë i përgjigji Rubeni: «Vraj të dy djemtë e mi në qoftë se
nuk do ta kthej djalin! Ma dorëzo mua dhe unë do ta kthej». 38Por, ai
42,4 përgjigji: «Djali im nuk do të shkojë atje me ju! Vëllai i tij i vërtetë,
37,35 vdiq! Ai mbeti i vetëm! Po i ndodhi diçka e keqe në udhë, kryet tim të
Nr 16,33+ thinjur do ta çoni në nëndhe me dhimbje!».

Bijtë e Jakobit bashkë me Beniaminin shkojnë përsëri në Egjipt

43 1Ndërkaq uria e ndrydhte shumë rëndë mbarë tokën. 2Kur
u mbaruan ushqimet që i kishin sjellë prej Egjiptit, Jakobi
u tha të bijve: «Kthehuni dhe na bleni pak ushqime». 3Juda
i përgjigji: «Ai njeri na tha fare qartë: Nuk guxoni të më dilni para
syve, po qe se nuk e sillni me vet edhe vëllanë tuaj më të voglin. 4Nëse,
je pra, i mendimit që vëllai ynë të niset me ne, do të shkojmë të blejmë
ushqimet e domosdoshme për ty. 5Por, nëse nuk e lëshon, nuk do të
shkojmë atje, sepse ai njeri si thamë shpesh herë na u kërcënua: Nuk
guxoni të më dilni para syve nëse vëllai juaj më i vogli s'do të jetë me
ju!». 6Atëherë Izraeli u tha: «Po pse ma bëtë këtë të zezë që i treguat
se keni edhe një vëlla tjetër?». 7Ata i përgjigjën: «Ai njeri na pyeti me
radhë për ne dhe për familjen tonë: a është baba gjallë, a kemi vëlla
tjetër? Ne na u desh t'i përgjigjemi sipas pyetjeve që na bëri. Vallë a
mund të na e merrte mendja se do të thotë: Silleni me vete vëllanë
tuaj më të voglin?».
42,37 8Edhe Juda i tha t'et, Izraelit: «Lëshoje djalin me mua. Të çohemi
e të nisemi që të mund të mbesim gjallë e të mos vdesim ne e ti e
fëmijët tanë. 9Unë jam dorëzanë për djalin: lype prej dorës sime! Nëse
nuk do ta sjell dhe nuk do ta kthej te ti, unë do të jem fajtor ndaj teje
për gjithë jetën. 10Paj, po të mos e kishim shtyrë udhëtimin aq, tash
do të ishim kthyer për herë të dytë». 11Prandaj, Izraeli, baba i tyre,
u tha: «Nëse nuk bën assesi ndryshe, bëni siç doni. Merrni e shtini
në thasë frytet më të zgjedhura të këtij dheu dhe çojani atij njeriu
37,25 dhuratë: pak rrëshinë, mjaltë, balçëm, erëra të mira, lajthia e bajame.
12Po edhe paratë, merrni me vete dy fish më shumë, edhe ato që i

42,37 Në traditën jahviste (krh. 43,8-9) Juda dhe jo Rubeni, u bë dorëzanë për kthimin e Beniaminit. Sipas traditës helohiste, për t'i mbajtur anën Jozefit ka ndërhyrë edhe Rubeni me Judën (37,22.26).

42,38 *I vetëm:* prej dy bijve të Rakelës, e preferuara.
kk 43–44 Me përjashtim të disa komenteve të shkurtëra, këta kapituj janë pothuajse krejtësisht të traditës jahviste.

gjetët në grykë të thasëve, ktheni se ndoshta kanë bërë ashtu prej
gabimit. [13]Merreni edhe vëllanë tuaj dhe shkoni tek ai njeri. [14]Hyji 17,1+
im i gjithëpushtetshëm e zbuttë me ju atë njeri dhe e lëshoftë me ju 42,24
vëllanë tuaj që e mban në burg, po edhe këtë, Beniaminin. E unë, nëse
duhet të mbetem pa djem, s'kam ç'të bëj».

Takimi te Jozefi

[15]Këta, pra, morën Beniaminin, dhuratat edhe një herë aq para
e u zdorgjën në Egjipt. I dolën para Jozefit. [16]Ai kur i pa ata dhe
Beniaminin me ta, i urdhëroi kujdestarit të shtëpisë së vet: «Futi
këta njerëz në shtëpi dhe therre një bagëti dhe bëje bukën gati, sepse
këta njerëz do ta hanë sot me mua drekën». [17]Shërbëtori bëri siç i qe
urdhëruar, i futi njerëzit në shtëpinë e Jozefit. [18]Këtu këta u trembën
dhe i thanë njëri tjetrit: «Për shkak të parave që më parë i morëm në
thasët tanë na sollën këtu mbrenda që të sulen në ne dhe të na bëjnë
skllevër ne dhe gomarët tanë».

[19]Për këtë arsye mu në hyrje të shtëpisë iu afruan kujdestarit të
shtëpisë [20]dhe i thanë: «Po të lutemi, zotëri, na e dëgjo një fjalë! Ne
kemi qenë edhe më parë këtu për të blerë ushqime. [21]Por, pasi i blemë, 42,27-28
kur arritëm në bujtinore, i hapëm thasët dhe në grykën e tyre i gjetëm
paratë. Tash e sollëm po atë peshë të tyre. [22]Ne veç, sollëm edhe para
të tjera për të blerë çka kemi nevojë. Nuk e dimë kush i futi paratë në
thasët tanë». [23]Por, ai përgjigji: «Paqja me ju, mos kini frikë! Hyji juaj
e Hyji i atit tuaj ju dhuroi thesare në thasët tuaj; paratë tuaja unë i
kam arsyetuar». Pastaj e solli te ta edhe Simonin.

[24]Si i futi në shtëpi, u solli ujë dhe i lanë këmbët. Ai u qiti të hanë
edhe gomarëve të tyre. [25]Duke pritur të vijë Jozefi ata i bënin gati
dhuratat, sepse e kishin marrë vesh se aty do ta hanë drekën. [26]Kur,
pra, Jozefi hyri në shtëpinë e vet, këta ia paraqitën dhuratat që i
mbanin në duar dhe i bënë nderim duke u përkulur me fytyrë për dhe.
[27]Po edhe ai, duke ua kthyer me njerëzi përshëndetjet e tyre, i pyeti:
«A është mirë ati juaj i moshuar, për të cilin më keni folur? A është
gjallë?». [28]Ata i përgjigjën: «Shërbëtorit yt, baba ynë, është shëndosh,
është ende gjallë». Dhe u përkulën në shenjë nderimi. [29]Jozefi i çoi
sytë dhe pa Beniaminin, vëllanë e vet, birin e nënës së vet, e tha: «A
është ky vëllai juaj i vogli, për të cilin më keni folur?». Dhe vazhdoi:
«Perëndia tha biri im, pastë mëshirë për ty!». [30]Dhe shpejtoi të dalë 42,24

43,23 Kryetari i shërbëtorëve ka marrë urdhrin nga Jozefi (42,25) dhe i njeh qëllimet e tij.

43,26 Pas *me vete, TM dhe LXX, të ndjekura nga BJ, përsërisin: "në shtëpi", diktografi që mungon tek Vulg.*

43,29 Mes Jozefit dhe Beniaminit ka një diferencë të madhe moshe, krh. 30,22+ dhe 35,16. Ndoshta një traditë bënte që Beniamini të lindte pas rrëmbimit të Jozefit (krh. 37,10+).

përjashta, sepse zemra iu trazua nga malli i madh për vëllanë e vet. E pa se po i shpërthenin lotët, hyri në një dhomë e u shkreh në vaj. 31Pasi i lau faqet, doli prej dhomës, u kthye përsëri e, duke e shtrënguar veten, urdhëroi: «Sillni të hamë!». 32Pasi u sollën në tryezë, veçmas Jozefit e veçmas vëllezërve, po ashtu veçmas edhe egjiptianëve që s'hanë bashkë me hebrenj, për ta do të ishte një shenjtdhunim një gosti e tillë. 33U ulën në tryezë pranë tij prej të parëlindurit deri te më i riu, secili sipas moshës së vet, e kishin mbetur shtang nga habia. 34Jozefi urdhëroi t'u çohen pjesët e ushqimit prej tryezës së vet, por pjesa e Beniaminit ishte pesë herë më e madhe se ajo e të tjerëve. Pinë bashkë me të deri që u bënë në qejf.

Kupa e Jozefit në thesin e Beniaminit

44 1E Jozefi i urdhëroi kujdestarit të shtëpisë së vet: «Mbushi thasët e tyre me drithë sa të zënë. Paratë e secilit futi në grykë të thesit. 2Kupën time të argjendtë dhe çmimin që ta dha të drithit, futi në grykën e thesit të më të riut». Ashtu edhe u bë.

3Kur zbardhi drita, i nisën për rrugë me gomarët e tyre. 4Posa kishin kaluar qytetin e ishin larguar paksa, atëherë Jozefi thirri kujdestarin e shtëpisë dhe i tha: «Çohu dhe ndiqi ata njerëz! Kur t'i kesh zënë, thuaju: Përse e kthyet të mirën me të keqe? Përse ma vodhët kupën e argjendtë? 5A nuk e dini se me të pi imzoti dhe me anë të saj parasheh të ardhmen? Bëtë s'ka si më zi!».

6Bëri po ashtu si i qe urdhëruar e, kur i zuri, ua tha trup këto fjalë. 7Ata përgjigjën: «Përse po flet kështu, zotëria ynë? Qoftë larg prej shërbëtorëve të tu, se e kemi bërë një punë aq të ligë! 8Deri edhe paratë që i gjetëm në grykën e thasëve i kemi sjellë prej dheut të Kanaanit, e si atëherë mundi të ndodhë se zotërisë tënd i kemi vjedhur prej shtëpie ar dhe argjend? 9Te cilido ndër shërbëtorët e tu të gjendet çka po kërkon ti, le të vritet, kurse ne do te jemi skllevërit e tu!». 10Ai u tha: «Le të bëhet siç vendosët ju vetë! Te cilido që të gjendet, ai do të jetë skllavi im, kurse ju të tjerët do te jeni të lirë!». 11Secili nxitoi t'i shkarkojë thasët e vet e t'ua hapë grykën. 12Pasi i kontrolloi duke filluar prej më të madhit e deri te më i vogli, kupën e gjeti në thesin e Beniaminit.

13Atëherë ata, i shqyen petkat e veta, i ngarkuan përsëri gomarët dhe u kthyen në qytet. 14Juda bashkë me vëllezër hyri te Jozefi ende nuk kishte dalë prej shtëpisë dhe të gjithë së bashku ranë me fytyrë për dhe para tij. 15Ai u tha: «Pse, ore, bëtë një vepër asisoji? Po a nuk

44,5 Lëvizja ose zhurma e ujit që binte në kupë, ose përfytyrimi që merrnin disa pika vaji, interpretoheshin si shenja. Kjo formë hyjnizimi ishte tashmë e njohur në lindjen e lashtë.

e dini se s'ka njeri si unë që ma shkon në të zbuluarit e fshehtësisë?».
16Juda i përgjigji: «Çka t'i përgjigjim zotërisë sonë? Po çka t'i themi e
si të gjejmë fjalë për shfajësim? Vetë Zoti e zbuloi fajin e shërbëtorëve
të tu! Ja, pra, të gjithë jemi skllevërit e zotërisë sate! Ne dhe ai tek
i cili u gjet kupa». 17Jozefi përgjigji: «Prite Zot! Jo, unë nuk veproj
ashtu! Ai që e vodhi kupën time, ai le të jetë skllavi im! Ju të tjerët
shkoni lirisht te baba juaj!».

Ndërhyrja e Judës

18Juda iu afrua më fort, mori guxim dhe tha: «Po të lutem, imzot,
më lejo t'u thotë një fjalë veshëve të tu skllavi yt dhe, deh, mos iu
hidhëro shërbëtorit tënd! E di, je si faraoni! 19Zotëria im i pyeti më
parë shërbëtorët e vet: A e keni babën ose ndonjë vëlla tjetër? 20Dhe ne
i përgjigjëm zotërisë sonë: E kemi babanë të moshuar që ka një djalë
të vogël, i cili lindi në pleqërinë e tij, vëllai i tij vdiq. Ai është djali i
vetëm prej nënës së tij e babai e do tepër fort. 21Ti u the shërbëtorëve
të tu: Ma sillni që ta shoh me sy të mi. 22I patëm thënë zotërisë tim:
Djaloshi s'mund ta lërë babën e vet, sepse po e la, ai do të vdesë. 23Ti
u the shërbëtorëvë të tu: Po qe se nuk vjen vëllai juaj më i vogli me ju,
s'do të guxoni të më dilni më para syve. 24Kur u kthyem te shërbëtori
yt, baba ynë, i treguam atij gjithçka na tha zotëria ynë 25dhe baba
ynë tha: Kthehuni e na bleni pak drithë! 26Ne i thamë: Nuk kemi si të
shkojmë. Nëse vjen me ne vëllai i vogël, do të nisemi bashkë, ndryshe,
po s'erdhi ai, nuk mund t'i dalim atij njeriu përpara. 27Në këto fjalë,
shërbëtori yt, im atë përgjigji: Ju e dini se gruaja ime më lindi dy
djem. 28Njëri treti diku larg meje e thashë: E hëngri egërsira! Deri 37,33
në ditën e sotme nuk u duk! 29Nëse ma merrni edhe këtë prej pranisë
sime e në qoftë se i ngjan ndonjë e keqe në udhëtim, kokën time të
thinjur do ta përcillni me mjerim në nëndhe. 30Prandaj, nëse do të hyj
te shërbëtori yt tek im atë e, nëse s'do të jetë djaloshi me mua pasi
jeta e tij varet nga jeta e këtij 31dhe të shohë se ai nuk është me ne,
do të vdesë. Kështu shërbëtorët e tu do ta çojnë kryet e tij të thinjur
në nëndhe. 32Mandej shërbëtori yt iu përbe t'et për djalin: Në qoftë 43,9
se nuk do ta kthej, do të jem fajtor para tim atë, derisa të jem gjallë.
33Prandaj, do të jem skllavi yt në vend të vëllait tim dhe do t'i shërbej
zotërisë sim, kurse djali të kthehet me vëllezërit e tij. 34Sepse s'kam se
si të kthehem tek im atë, po qe se s'është djaloshi me mua, që të mos

44,16 Kjo nuk do të thotë që të rrëfejnë vjedhjen që nuk e kishin kryer, dhe as që të mendojnë për krimin e vjetër kundër Jozefit; por ndodhia që i godet, u duket atyre sikur vjen nga hidhërimi i Zotit dhe u tregon se janë në gjendje mëkati.

44,21 Nga ana e një të madhi ose të Zotit është një shenjë dashamirësie (Jer 39,12; 40,4; Ps 33,18; 34,17).

44,31 *Nuk është me ne:* me LXX dhe sam.; TM përdor: "nuk është".

jem pranë të keqes së mjerueshme që do ta ndrydhë tim atë».

Jozefi u tregohet vëllezërve

45 [1]Jozefi s'mundi më të përmbahej para të gjithë të pranishmëve, prandaj edhe bërtiti: «Dilni përjashta të
/Vap 7,13 gjithë!». Askush nuk ishte pranë kur iu dëftua vëllezërve
të vet. [2]Por, shpërtheu në vaj e dënesje aq sa e dëgjuan egjiptianët dhe
të gjithë njerëzit e shtëpisë së faraonit. [3]Jozefi u tha vëllezërve të vet:
«Unë jam Jozefi! Po a e kam ende gjallë tim atë?». Por, vëllezërit nuk
50,15 ishin në gjendje t'i përgjigjin prej tmerrit të madh që i kishte pushtuar.
[4]Por, ai u tha me butësi: «Ejani tek unë!». E kur iu aftuan ngjat: «Unë
jam thoshte Jozefi, vëllai juaj, që e shitët në Egjipt. [5]Mos u trishtoni!
As mos t'ju duket rëndë pse më shitët në këto anë! Hyji më dërgoi para
jush për shpëtimin tuaj në Egjipt. [6]Sepse është viti i dytë qysh se filloi
uria në vend dhe mbeten edhe pesë vjet të tjera në të cilat as nuk do të
Ps 105,17 lëvrohet as nuk do të korret. [7]Andaj vetë Hyji më dërgoi këtu para jush
50,20 që ju të mbeteni gjallë përmbi dhe e të shpëtojë jeta juaj për shpëtim të
madh. [8]S'ishit ju ata që më sollët këtu, por me vullnet të Hyjit erdha.
Hyji më bëri porsi prind të faraonit dhe zotëri të të gjithë njerëzve
të shtëpisë së tij dhe të parin e mbarë dheut të Egjiptit. [9]Shpejtoni e
ngjituni tek im atë e thoni: Kështu thotë yt bir, Jozefi: Hyji më bëri
zotërinë e mbarë dheut të Egjiptit! Eja tek unë e mos vono! [10]Do të
46,28v; 47,1-6; banosh në dheun Gesen. Do të jesh pranë meje ti dhe bijtë e tu dhe
Zan 8,18; 9,26 bijtë e bijve të tu, bagëtitë e imëta dhe të trasha dhe gjithçka ke. [11]Atje
unë do të të jap gjithçka të duhet për ushqim sepse kanë mbetur edhe
pesë vjet urie që të mos mbarosh ti, as shtëpia jote, as gjithçka ke të
gjallë. [12]Ja, sytë tuaj dhe sytë e tim vëlla Beniaminit po shohin se ju
flet goja ime. [13]Tregoni babës tim për lavdinë time që e gëzoj në Egjipt
dhe gjithçka që po shihni. Shpejtoni dhe silleni tek unë!». [14]Atëherë
e mori ngrykë Beniaminin dhe u shkreh në vaj, po edhe Beniamini i
kapur për qafe të Jozefit, qante gjithë si ai. [15]Atëherë i puthi të gjithë
vëllezërit e vet dhe qante ngrykë me secilin. Veç atëherë vëllezërit e
tij filluan të bisedojnë me të.

Grishja e faraonit

[16]S'vonoi dhe u përhap menjëherë fjala në shtëpinë e faraonit:
«Erdhën vëllezërit e Jozefit!». U gëzua faraoni dhe gjithë familja e tij.

k 45 Dy traditat elohiste dhe jahviste janë të kombinuara në këtë ndodhi.

45,3 Frikësimi i vëllezërve, që druajnë hakmarrjen (krh. 50,15v).

45,5 Këta rr 5-8 bashkë me 50,20, japin «çelësin» e historisë së Jozefit (krh. 37,2+).

45,8 *prind:* është një titull i vezirit: krh. Is 9,5; 22,21; Es 3,13f (Vulg. 13,6); 8,21l (Vulg. 16,11).

45,10 *Gosen:* krahinë lindore e Deltës.

17Faraoni i tha Jozefit t'u urdhërojë vëllezërve: «Ngarkoni shtazët e
shkoni në dheun e Kanaanit 18e silleni prej andej babën tuaj e tuajt
dhe ejani tek unë! Unë do t'ju jap të gjitha të mirat e Egjiptit, të hani
prodhimet më të mira të vendit. 19Urdhëroju edhe: merrni karroca
prej dheut të Egjiptit për fëmijët e gratë tuaja. Merreni babën tuaj dhe
shpejtoni të ktheheni sa më parë! 20Mos u shqetësoni për rrobat tuaja,
sepse mbarë pasuria e Egjiptit do të jetë juaja».

Kthimi në Kanaan

21Bijtë e Izraelit bënë siç u qe urdhëruar. Jozefi u dha karroca siç
urdhëroi faraoni dhe ushqime për rrugë. 22Secilit urdhëroi t'i jepen
petka e ndërresa, Beniaminit i dha treqind para argjendi dhe 23pesë
palë petka ndërresash. T'et i dërgoi gjithashtu dhjetë gomarë të 43,11
ngarkuar me prodhimet më të mira të Egjiptit, po edhe aq gomarica
të ngarkuara me drithë, me bukë dhe me ushqime për rrugë. 24Duke
i përcjellë vëllezërit e vet për rrugë, u tha: «Mos u ngatërroni udhës
ndër vete!».

25Kështu, ata u kthyen prej Egjiptit dhe arritën në dheun e Kanaanit
te Jakobi, i ati i tyre. 26I treguan lajmin e gëzueshëm: «Jozefi është
gjallë dhe ai e sundon mbarë dheun e Egjiptit!» Por, zemra e tij mbeti
shtang: nuk mund u besonte! 27Atëherë ia përsëritën çdo fjalë të
Jozefit, që ua kishte thënë. Por, kur i pa karrocat dhe gjithçka i kishte
dërguar për ta çuar atje, atëherë i erdhi fryma babës së tyre, Jakobit.
28Ai tha: «S'më duhet tjetër! Djali im Jozefi qenka ende gjallë! Do të
shkoj ta shoh para së të vdes!».

Të nisurit e Jakobit për Egjipt

46 1Izraeli çoi me gjithçka pati dhe arriti në Bersabe. Këtu
i kushtoi fli Hyjit të atit të vet Izakut. 2Izraeli e dëgjoi
Hyjin në një vegim nate që e thirri: «Jakob, o Jakob!». Ky 31,24
i përgjigji: «Urdhëro!». 3I tha: «Unë jam Hyji, Hyji i atit tënd! Mos u 26,23-24
tremb të shkosh në Egjipt, sepse atje do të të bëj një popull të madh.
4Unë vetë do të zbres atje me ty dhe unë vetë do të përcjell kur të
kthehesh prej andej. Jozefi do të jetë ai që do t'i mëshelë sytë e tu».

45,19 *urdhëroju edhe:* sipas LXX, Vulg. Ndërsa TM thotë: «ti e ke marrë këtë urdhër».

45,24 *Mos u ngatërroni*: në BJ: «mos u ngacmoni»: teksti nuk thotë më asgjë dhe kuptimi mbetet i paqartë: Shqetësime? Diskutime? Ngutshmëri?

46.1-7 Kjo pjesë harmonizon elementë të traditave të ndryshme. Tradita jahviste (rr 1), ka gjasë që e bën Jakobin-Izrael të niset nga Hebroni nga ku e kishte lërë (37,14); tradita elohiste bën që Jakobi të niset prej Bersabesë (rr 5). Rr 6-7 e ndoshta 26-27 janë të traditës priftërore.

46,2 Është Teofania e fundit e kohës së patriarkëve. Zoti urdhëron Jakobin të zbresë në Egjipt (tashmë në prespektivën e daljes rr 4), ashtu siç i kishte urdhëruar Abrahamit për të dalë nga Kanaani (12,1).

5Jakobi u nis, pra, prej Bersabesë dhe bijtë e vunë atë, fëmijët dhe
gratë e tyrë në karroca që ua dërgoi faraoni për të udhëtuar plaku.
6Morën me vete gjithashtu gjithçka kishin të vlefshme, që kishin
mbledhur në dheun e Kanaanit. Jakobi arriti në Egjipt dhe të gjithë
pasardhësit e tij, 7bijtë e tij, nipat, bijat dhe mbarë fara e tij.

‖Nr 26,5v

Familja e Jakobit

8Ja emrat e izraelitëve Jakobi dhe pasardhësit e tij që arritën në
Egjipt: I parëlinduri Rubeni. 9Bijtë e Rubenit: Henoku, Falui, Hesroni
dhe Karmiu. 10Bijtë e Simonit: Jamueli, Jamini, Ahodi, Jakini,
Sohari dhe Sauli, biri i Kanaanës. 11Bijtë e Levit: Gersoni, Kaati dhe
38,3-10 Merariu. 12Bijtë e Judës: Heri, Onani, Selai, Faresi dhe Zarai. Në
dheun e Kanaanit vdiqën Heri dhe Onani. Faresit i lindën djemtë:
Hesroni e Hamuli. 13Bijtë e Isaharit: Tolai, Fuai, Jasubi dhe Semroni.
14Bijtë e Zabulonit: Saredi, Eloni dhe Jaheleli. 15Këta janë bijtë e Lisë
që i lindi në Padanaram, me Dinën, vajzën e saj. Të gjithë, bij dhe bija,
ishin tridhjetë e tre.
16Bijtë e Gadit: Safoni, Hagiu, Suniu, Ezeboni, Heriu, Arodiu dhe
Areliu. 17Bijtë e Aserit: Jamneu, Jezuai, Jesuiu, Beriai edhe Sara,
motra e tyre. Bijtë e Beriait: Heberi dhe Melkieli. 18Këta janë bijtë e
Zelfës që Labani ia dha për shërbëtore Lisë, vajzës së vet. Kjo ia lindi
Jakobit këta: shtatëmbëdhjetë shpirtra.
19Bijtë e Rakelës, gruas së Jakobit: Jozefi e Beniamini. 20Jozefit i
41,45 lindën në dheun e Egjiptit djemtë që ia lindi Aseneta, bija e Putifarit,
priftit të Heliopolit: Manaseu e Efraimi. 21Bijtë e Beniaminit: Belai,
Bohori, Asbeli, Gerai, Namani, Ekiu, Rozi, Mofimi, Ofimi dhe Aredi.
22Bijtë e Rakelës, që ia lindi Jakobit: të gjithë katërmbëdhjetë frymë.
23Bijtë e Danit: Husimi. 24Bijtë e Neftaliut: Jasieli, Guniu, Jeseri
dhe Salemi. 25Këta janë bijtë e Bilhës që Labani ia dha për shërbëtore
Rakelës, vajzës së vet. Këta ia lindi Jakobit: të gjithë shtatë frymë.
26Të gjitha frymët që hynë në Egjipt bashkë me Jakobin dhe që
rrjedhin prej ijës së tij, pa gratë e bijve të tij: gjashtëdhjetë e gjashtë.
27Kurse bijtë e Jozefit, që i lindën në Egjipt, dy frymë. Të gjithë njerëzit
Zan 1,5; Lp 10,22; /Vap 7,14 e familjes së Jakobit që erdhën në Egjipt qenë shtatëdhjetë.

Pritja e Jozefit

28Jakobi e dërgoi para vetes Judën te Jozefi ta njoftojë që t'i dalë

46,8-27 Tablloja e familjes së Jakobit, që fillimisht nuk bënte fjalë për zbritjen në Egjipt, është shtuar më vonë nga një redaktor priftëror.

46,27 *shtatëdhjetë*: sipas TM. Kurse LXX shton, pesë fise të Efraimit dhe të Manaseut; nga kjo shuma shtatëdhjetë e pesë që e gjejmë tek Vap 7,14.

46,28 Seksionet 46,28–47,5a.6b.12 vijnë nga tradita Jahviste. – *ta njoftojë*: BJ përkthen: "shfaqet" me sam. e sir. Ndërsa LXX përkthen: "për ta takuar".

para në Gesen. 29Dhe arritën në Gesen. Edhe Jozefi i zuri kuajt në
karrocë dhe hypi për t'i dalë t'et para në Gesen. Kur e pa, iu qep në
qafë dhe ngryka ngrykas qau gjatë. 30Izraeli i tha Jozefit: «Tash pasi 45,15
të pashë me sytë e mi se je gjallë dhe po të lë pas, do të vdes i kënaqur».
31Atëherë Jozefi foli me vëllezërit e vet dhe me të gjithë anëtarët e
familjes të t'et: «Do të ngjitem dhe do ta njoftoj faraonin e do t'i them:
Vëllezërit e mi dhe familja e tim eti, që ishin në Kanaan, erdhën 45,16v
tek unë. 32Këta njerëz janë barinj dhensh, janë marrë gjithmonë
me blegtori. Bagëtitë e imëta dhe të trasha e gjithçka kanë pasur,
i prunë me vete. 33Kur t'ju thërrasë dhe t'ju thotë: Me çka merreni?
34Përgjigjuni: Ne, shërbëtorët e tu, jemi barinj qysh prej rinisë sonë
deri tash; si ne ashtu edhe etërit tanë. Thoni kështu që të mund të
jetoni në krahinën Gesen, sepse egjiptianët i urrejnë të gjithë barinjtë
e dhenve».

Pritja e faraonit

47 1Jozefi, pra, hyri te faraoni dhe e njoftoi: «Im atë e vëllezërit
me dhen e me gjë të gjallë dhe me gjithçka kanë, erdhën
prej dheut të Kanaanit. Tash kanë zënë vend në krahinën
Gesen». 2Prej të gjithë vëllezërve të vet para mbretit i paraqiti pesë.
3Mbreti i pyeti: «Me ç'mjeshtri merreni?». Përgjigjën: «Jemi barinj,
shërbëtorët e tu, ashtu si kanë qenë edhe etërit tanë». 4Ata edhe i
thanë faraonit: «Ne erdhëm të tëbanishtojmë në këtë vend, sepse
grigjat e shërbëtorëve të tu nuk kanë kullota, përveç se ka rënduar
edhe uria në dheun e Kanaanit; tash po të lutemi të na lejosh neve,
shërbëtorëve të tu, të banojmë në Gesen».

Një tregim tjetër

5Mbreti i tha Jozefit: «Yt atë dhe vëllezërit e tu erdhën te ti. 6Dheu i
Egjiptit është në dorën tënde. Vendoji të banojnë në më të mirin vend.
Jepu krahinën e Gesenit. Po qe se ti e di se ndonjëri ndër ta është i
aftë, bëje mbikëqyrës të grigjave të mia». 7Pas këtyre ngjarjeve Jozefi

46,34 *egjiptianët i urrejnë të gjithë barinjtë e dhenve*: kjo shprehje nuk përkon me këshillat e mëparshme (rr 32-34a) si dhe as me përgjigjen e dhënë Faraonit (47,3-4) dhe së fundi as me misionin për të ruajtur grigjën e vetë Faraonit (47,6b); ka mundësi të flitet për një shtesë. Është dashur të shpjegohet me urrejtjen e egjiptianëve ndaj Hyksos, mbretërit "barinj". Shpjegimi i kësaj fjale "Hyksos" nuk është para kohës greke.

47,5b Traditë priftërore gjatë kohës në Egjipt.

47,5-6 Sikur TM. Ndërsa BJ, duke ndjekur rregullin e LXX (5a.6b.5b.6a), e ndan në dy pjesë fjalimin e Faraonit: 1) "Jepu krahinën e Gesenit... bëje mbikqyrës të grigjave të mia (6b)"; 2) Yt Atë dhe vëllezërit e tu (5b) ... Dheu i Egjiptit është në dorën tënde (6a). Mes dy fjalimeve, LXX dhe BJ shtojnë: "Jakobi së bashku me fëmijët e vet vijnë në Egjipt tek Jozefi. E mori vesh Faraoni mbreti i Egjiptit dhe i tha Jozefit...".

e futi në pallat të anë dhe ia paraqiti mbretit. Jakobi i dha bekimin
faraonit. [8]Faraoni e pyeti: «Sa vjet ke?». [9]Jakobi i përgjigji: «Motet e
25,7; 35,28; 47,28 shtegtimit tim pak e të vështira kapin njëqind e tridhjetë vjet, dhe
ende nuk ia kanë arritur motet e të parëve të mi që i kaluan tëbanishtë
më tëbanishtë». [10]Dhe pasi i dha bekimin mbretit, doli jashtë. [11]Jozefi
ia dha t'et dhe vëllezërve të vet për pronë në Egjipt një vend shumë
Zan 1,11; 12,37 të mirë në dheun e Ramsesit, siç kishte urdhëruar faraoni. [12]Jozefi u
jepte ushqimin atyre mbarë familjes së t'et duke dhënë për secilin sa
i nevojitej për ushqim.

Politika agrare e Jozefit

[13]Mbarë vendi nuk kishte bukë. Uria e ndrydhi për se tepërmi
vendin. Prej urisë u ngushtua dheu i Egjiptit dhe dheu i Kanaanit.
[14]Jozefi i mblodhi krejt paratë prej drithërave të shitur të dheut të
Egjiptit dhe të Kanaanit dhe i dorëzoi në thesarin e mbretit.

[15]Kur blerësit në dheun e Egjiptit e të Kanaanit mbeten pa para,
të gjithë Egjiptianët erdhën te Jozefi e i thanë: «Na jep bukë! Pse të
vdesim pranë teje? Para nuk kemi më!». [16]Ai u përgjigji: [17]«Në qoftë se
nuk keni më para sillni bagëtitë tuaja e për to në këmbim do t'ju jap
ushqime». Kur i sollën bagëtitë, Jozefi u dha ushqime e u mori kuaj,
dele, qe e gomarë. Kështu atë vit i mbajti me ushqim me këmbim për
bagëtitë.

[18]Po ashtu kur kaloi edhe ai vit, erdhën dhe i thanë: «S'duam të
fshehim prej zotërisë sonë se, si mbetëm pa para, dhe bagëtitë i lamë
në duar të tua, zotëria jonë, dhe s'është gjë e fshehtë së tash s'na
ka mbetuar tjetër përveç t'ia japim zotërisë sonë trupit tonë dhe arat
tona. [19]Përse të vdesim para syve të tu, ne dhe vendi ynë? Blena ne
dhe tokën tonë, të bëhemi skllevër të faraonit; na jep farë që të mos
mbarojë bujku dhe arat të mos mbesin shkret». [20]Kështu Jozefi e bleu
tërë tokën e Egjiptit, sepse secili egjiptian i shiste pronat e veta për
shkak të urisë së madhe. Ia nënshtroi kështu tokën faraonit [21]dhe
mbarë popujt e vendit ia vuri nën skllavëri prej një skaji në skaj tjetër

47,11 *Ramses:* Emri këtu është anakronik, "Ramses" (identifikohet me Tanis e Kantir) e ka marrë këtë emër më vonë, nga Ramsi II.

47,13 Ky paragraf me traditë jahviste lidhet me fundin e k 41. Izraelitët, për të cilët prona private ishte normale, çuditeshin nga sistemi i të ardhurave të Egjiptit, ku pothuajse të gjitha tokat ishin prona të familjes mbretërore. Është e mundur që në epokën e Salomonit, kur pronat e mbretërisë zgjeroheshin, kur taksat ishin të përcaktuara, kur ishte vendosur puna e detyruar, të urtët e oborrit mbretëror ta konsiderojnë regjimin egjptian si ideal dhe t'ia kishin atribuar Jozefit lavdinë që e kishte përuruar.

47,16 *Bukë:* me variantet; TM nuk e vendos për haplografi (*lakem*, "juve", ndërsa *lakem lehem*, "juve buka" krh. sam.).

47,21 *E transferoi në qytet:* sipas TM; BJ, me sam. dhe LXX përkthen: "ia vuri nën skllavëri".

të Egjiptit. 22Tokën e priftërinjve nuk e bleu, sepse ata gëzonin një ndihmë ushqimesh të caktuara prej mbretit dhe prandaj nuk qenë të shtrënguar t'i shesin pronat e tyre.

23Jozefi i tha popullit: «Meqenësë sot, siç po shihni ju bleva ju dhe tokën tuaj për faraonin, qe farëra dhe mbillni arat. 24E kur të mblidhen të lashtat, faraonit do t'i jepni një të pestën, kurse katër të pestat do t'ju mbeten juve për farë dhe për ushqimin e familjeve dhe të fëmijëve tuaj». 25Ata i përgjigjën: «Na shpëtove! Ne ia dimë për të mirë zotërisë sonë që do të jemi robër të faraonit!». 26Qysh prej asaj dite deri më sot në mbarë dheun e Egjiptit mbretit i jepet e pesta pjesë. 41,34
Këtë ligj e bëri Jozefi. Prej kësaj është liruar vetëm toka e priftrinjve.

Vullneti i fundit i Jakobit

27Izraelitët, pra, ngulën në dheun e Egjiptit, në krahinën e Gesenit. E bënë pronë të vetën. U shtuan dhe u shumuan pa masë.

28Jakobi jetoi në dheun e Egjiptit shtatëmbëdhjetë vjet. Të gjithë vjetët e jetës së tij në kapin njëqind e dyzet e shtatë vjet. 29Kur pa se =49,29-32; 50,6
po i afrohet dita e vdekjes së tij e thirri djalin e vet Jozefin dhe i tha:
«Nëse kam gjetur hir para syve të tu, shtjere dorën tënde nën kofshën 24,2+
time, tregohu me mua i dhimbshëm dhe besnik: mos më varros në Egjipt! 30Kur të shtrihem të pushoj me etërit e mi, më ço prej këtij vendi dhe më varros në varrin e të parëve të mi». Jozefi i përgjigji:
«Unë do të bëj siç urdhërove». 31E ai: «M'u përbe tha mua!». Ai iu përbe. Atëherë Izraeli u mbështet në nënkrejcë të shtratit. 1Mbr 1,47; /Heb 11,21

Jakobi i birëson dhe i bekon dy bijtë e Jozefit

48 1Pas këtyre ngjarjeve, Jozefin e njoftuan se i ishte sëmurë i ati. Jozefi i mori me vete dy bijtë e vet Manaseun dhe Efraimin. 2I treguan plakut: «Që, po vjen te ti djali yt, Jozefi!». Ky i dha vetes dhe ndenji ulur në shtrat 3e, kur Jozefi hyri
tek ai, i tha: «Hyji i gjithëpushtetshëm m'u dëftua në Luzë, që është në 17,1+; 35,6.11-12
dheun e Kanaanit. Ai më dha bekimin 4dhe më tha: Unë do të të shtoj, do të të shumoj dhe do të të bëj një shumicë popujsh. Unë do ta jap këtë tokë ty dhe farës sate pas teje për pronë të përhershme! 5Dy bijtë e tu, që të lindën këtu në Egjipt, para se të vija unë këtu te ti, do të jenë të

47,27 Tradita jahviste me një shënim priftëror, rr 27b-28.

47,31 *në nënkrejcën e shtratit:* në vazhdim ka një pështjellim mes *mittâ, "krevat", e matteh,* "shkop", LXX e paraqet Jakobin të mbështetur në një shkop.

k 48 Ky kapitull kombinon shumë tradita: jahviste-elohiste (rr 1-2.8-22); priftërore (rr 3-7). Ata duan të shpjegojnë, me anë të vendimeve të fundit të Jakobit, pse Manaseu dhe Efraimi, bij të Jozefit, u bënë etër fisesh me të njëjtën të drejtë të bijve të Jakobit, sepse këta dy fise kanë lulëzuar, pse fisi i Efraimit ia ka kaluar fisit të Manaseut.

mitë: Efraimi dhe Manaseu dhe do të njehen të mitë porsi Rubeni e
Simoni. 6Kurse të tjerët, që do të lindin pas tyre, do të jenë të tutë dhe
do të quhen në emër të vëllezërve të tyre për nga trashëgimi. 7Mua,
35,16-20 ndërsa po kthehesha nga Padanarami, më vdiq Rakela, nëna jote në
udhëtim, pak para se të arrija në Efratë. Aty, përngjat rrugës për në
Efratë, e varrosa. Ky vend ndryshe quhet Betlehem».

8Kur i pa bijtë e tij, i tha: «Kush janë këta?». 9Jozefi i përgjigji:
«Janë djemtë e mi që m'i fali Hyji në këtë vend». «M'i afro tha t'u jap
bekimin!». 10Sytë e kishin lënë Jakobin prej pleqërisë së thellë dhe
nuk mund shihte qartë. Si i afroi pranë, i puthi, i mori ngrykë 11dhe i
tha djalit të vet: «S'kam menduar se do të shoh ty e qe, Hyji bëri që t'i
shoh edhe fëmijët e tu!». 12Kur i mori Jozefi prej prehrit të t'et u përkul
thellë në nderim. 13Efraimin e vuri në anë të djathtë të vetes d.m.th.
në të majtë të Izraelit, ndërsa Manaseun në të majtë të vetes, d.m.th.
në të djathtë të t'et, dhe të dy i afroi tek ai. 14Jakobi e shtriu dorën
e djathtë dhe e vuri mbie krye të Efraimit, vëllait të vogël, kurse të
majtën mbi krye të Manaseut, që ishte i madhi, duke i kryqëzuar
49,24v kështu duart. 15Jakobi i dha bekimin Jozefit e tha:

«Hyji, në praninë e të cilit ecën
etërit e mi, Abrahami e Izaku,
Ps 23,1; 80,2-3 Hyji që më ruajti qysh prej rinisë sime
deri në ditën e sotme,
16,7+ 16engjëlli që më shpëtoi nga çdo e keqe,
i bekoftë këta djelmosha!
Në ta u përmendtë emri im
edhe emrat e etërve të mi, Abrahamit e Izakut!
U shtofshin dhe u shumofshin përmbi tokë!».

17Kur vuri re Jozefi se i ati e vuri dorën e vet të djathtën mbi kryet
e Efraimit, nuk i pëlqeu dhe ia kapi dorën t'et, u mundua t'ia heqë prej
kresë së Efraimit e t'ia kalojë mbi kryet e Manaseut. 18Ai edhe i tha
t'et: «Nuk bën ashtu, babë! Sepse ky është i parëlinduri, vëre dorën
e djathtë mbi krye të tij!». 19Por, Jakobi, duke mos dashur, tha: «E
Lp 33,17 di, biri im, e di! Edhe ky do të bëhet një popull, do të bëhet i madh,
porse vëllai i tij më i vogël, do të jetë më i madh se ai dhe fara e tij

48,7 *Nëna Jote:* sipas sam. dhe LXX; TM, Vulg. e BJ nuk e vendosin.

48,12 *prej prehërit:* sipas traditës letrare bijtë janë vendosur në prehërin e Jakobit, gjë e cila duhej të bënte pjesë në ritin e birësimit (krh. 16,2 e 30,3). Jozefi i heq nga prehëri i t'et dhe përulet për të marrë bekimin me ta.

48,19 Gjestet e bekimit janë të efektshme në vetvete dhe dora e djathtë sjell bekim më shumë se e majta. Efraimi do të bëhet në fakt fisi më i rëndësishëm i grupit të veriut, bërthama e mbretërisë së ardhshme të Izraelit.

do të bëhet një shumicë popujsh!». [20]Dhe atë ditë u dha bekimin me 12,3+
këto fjalë:

«Me ty do të bekojë Izraeli e do të thotë:
Të bëftë Perëndia porsi Efraimin e porsi Manaseun!».

Kështu e vuri Efraimin para Manaseut.
[21]Atëherë i tha Jozefit, djalit të vet: «Ja, unë po vdes. Por, Hyji do të
jetë me ju dhe do t'ju kthejë në tokën e të parëve tuaj. [22]Ty po ta jap një
pjesë më tepër se vëllezërve të tu, atë që e mora prej dorës së Amorreut
me shpatë e me harkun tim».

Bekimet e Jakobit

Gjq 5; Lp 33

49 [1]Jakobi i mblodh të bijtë dhe u tha: «Bashkohuni t'ju tregoj
çka do t'ju ndodhë në ditët e ardhshme.

[2]Bashkohuni dhe dëgjoni, o bijtë e Jakobit,
dëgjojeni Izraelin, atin tuaj!
[3]O Ruben, i parëlinduri im, 29,32
ti, fuqia ime, fryti i parë i forcës sime;
i pari në denjësi, më i madh në fuqi!
[4]Vlon porsi ujë, por nuk do të kesh përparësi,
sepse u ngjite në shtrojën e babait tënd 35,22
dhe e fëlliqe shtratin tim!

48,20 *Me ty do të bekojë Izraeli e do të thotë:* kështu TM që përdor njëjësin. Ndërsa LXX dhe sir. përdorin shumësin "juve".

48,22 *Një pjesë më tepër:* domethënie e mundshme mataforike e hebraishtes *nekem. BJ përkthen: "një Sikem" dhe shënon që hebraishtja bën një lojë fjalësh me Sekem që domethënë:* "shpatull" dhe përshkruan edhe qytetin e rajonit të Sikemit (kështu LXX), që do t'u jepen bijve të Jozefit dhe ku vetë Jozefi do të varroset (Joz 24,32). Jakobi si kryetar i familjes ndan tokën e shenjtë, ose si një prift ndan pjesët e flisë së vakteve kushtimore (1Sam 1,4v), duke qenë shpatulla një pjesë e zgjedhur dhe e përçmuar (1Sam 9,23-24). Kjo është një traditë e veçuar mbi ndarjen e Kanaanit nga ana e Jakobit dhe mbi fitoren me armët e vendit të Sikemit, ku sipas 33,19, Jakobi kishte marrë vetëm një arë.

k 49 Bekime të Jakobit. Titull tradicional. Kryesisht janë orakuj krh. rr 1: patriarku zbulon – dhe përcakton me fjalët e tij – fatin e bijve të tij, d.m.th. të fiseve që mbajnë emrat e tyre. Orakujt ndoshta u bëjnë aluzione ngjarjeve të epokës patriarkale (Rubeni, Simoni, Levi), por përshkruajnë një situatë të mëvonshme. Përparësia e dhënë Judës dhe nderi që i bëhet shtëpisë së Jakobit (Efraimi e Manaseu) tregojnë një epokë në të cilën këta fise së bashku luanin një rol të rëndësishëm në jetën e kombit: poema, në formën e saj të fundit, nuk mund të jetë pas kohës së mbretit David, por shumë elementë janë përpara kohës së monarkisë. Nuk është e mundur t'i atribuohen me qartësi asnjërit prej tre "burimeve" të mëdha të Zanafillës, pasi është vendosur më vonë. – Krh. tablloja e fiseve në këngën e Deborës (Gjq 5), më e lashta, dhe në bekimet e Moisiut (Lp 33), më vonë gjenden së bashku. – Teksti shpesh është në një ton dëshpërues.

49,4 *Vlon porsi ujë*: emër që rrjedh nga folja *Pahaz* (të qenurit tekanjoz, i pakujdesshëm, që duke ia aplikuar

[5]Simon e Levi! Jeni vëllezër!
Vegla dhune armët e tyre!
[6]Në këshillin e tyre mos pastë pjesë shpirti im
dhe në mbledhjet e tyre mos shkoftë nderi im!
34,25-31 Sepse në tërbimin e vet vranë njeriun,
e me furi i gjymtuan mëzetërit!
[7]Qoftë mallkuar tërbimi i tyre, sepse i pashpirt, hidhërimi i
tyre, sepse i rëndë!
Do t'i ndaj nëpër Jakobin,
do t'i shpërndaj nëpër Izrael.
27,29 [8]O Judë, vëllezërit e tu do të lëvdojnë,
dhëna jote në zverkun e armiqve të tu!
37,7.9 Para teje do të përmbysen bijtë e babës tënd!
/Zb 5,5 [9]O Judë, luani i luanëve!
Prej presë u ktheve, biri im!
Shtrihej në pushim porsi luani,
porsi luanesha: kush do të guxojë të të zgjojë?
Nr 24,17; Mik 5,1-3; Is 9,5v; 11,1v; Zc 9,9; 2Sam 7,1+; /Ez 21,32 [10]Jo, prej Judës nuk do të hiqet sundimi
as shkopi i prijësit nga këmbët e tija,
deri që të vijë ai, të cilit i përket,
të cilin do ta dëgjojnë popujt.
[11]E lidh për hardhie gaçin e vet,
për trung të hardhisë kërriçin e gomaricës së vet!

ujit tregon të vluarit përsëri, të dalurit jashtë. BJ përkthen: "plot e përplot, sa del jashtë". – *shtrati im*: TM shton, *'alah*, "është ngjitur", ndoshta është një mangësi e fjalës *'awlâ*, "ndyrësi". LXX përkthen: "ku je ngjitur". – Rubeni, djali i parë, e humb parësinë si një ndëshkim ndaj incestit të tij. Fisi është ende i rëndësishëm sipas këngës së Deborës (Gjq 5,15v); por në bekimin e Moisiut ai nuk ka më shumë se një numër të vogël luftëtarësh (Lp 33,6).

49,5 *Simoni e Levi*: të mallkuar të dy për sulmin e tyre të pabesë kundër Sikemit. Këta fise do të zhduken në Izrael: fisi i Simonit u shkri shumë shpejt i përpirë në veçanti nga sundimi i Judës; kurse fisi i Levit u zhduk si një fis i pafe; por detyra e tij fetare, duke kaluar këtu në heshtje, është lartësuar (Lp 33,8-11). – *Vegla dhune janë thikat e tyre*: sipas TM; BJ përkthen "vegla dhune janë marrëveshjet e tyre": drejtim i paqartë; i afrohet fjala hebraike *mekerotêhem* nga folja *karat* në kuptimin "vulos" një besëlidhje, një marrëveshje).

49,8 Me shpalljen e parësisë dhe forcës së Judës (rr 8-9) shtohet një lutje mesianike (rr 10-12). Në Lp 33,7, Juda jeton i ndarë nga populli i tij: skizma tashmë është realizuar. – *do ta lavdërojnë*: hebr. Jôdû që ngatërrohet me emrin Judë (krh. 29,35).

49,10 *derisa të vijë ai që i përket*: tekst dhe kuptim shumë të diskutueshëm. BJ hipotizon: "derisa haraçi të vijë nga larg" *(מַי לוֹ)*; hebraishtja "derisa të vijë *Silohu*", është e pakuptueshme, kurse TM shprehet: "atij të cilit (= i përket)" (nîlô). Në të tre rastet ruhen bashkëtingëlloret e hebraishtes, kurse zanoret modifikohen. Është e mundur të shihet në këtë rresht një referim i bërë Davidit, themelues i një perandorie, por Davidit si lloj Mesie. – *të cilit duhet t'i bindemi*: kështu në TM; përkthimet kanë lexuar "shpresa" që shtjellon kuptimin mesianik të pjesës.

Petkun e vet do ta lajë në verë, Zb 7,14; 19,13
në gjakun e hardhisë leshnikun e vet!
12Më të zinj se vera janë sytë e tij,
më të bardhë se qumështi, dhëmbët e tij!
13Zabuloni do të banojë në bregun e detit,
port shpëtimi për anijet!
Do të prekë deri në Sidon!
14Isahari është gomar i fortë,
i shtrirë ndërmjet gardheve;
15pa se qetësia është e mirë
dhe vendi i pëlqyeshëm.
E uli krahun e vet për ngarkesë
dhe u bë skllav i nënshtruar!
16Dani do të gjykojë popullin e vet, 2Sam 20,18
si çdo fis tjetër i Izraelit.
17Qoftë Dani shlligë në udhë,
nepërkë me kreshtë në shtigje
që ha kalin në këmbë
e kalorësi përplaset për së mbrapshti!
18Në shpëtimin tënd shpresoj, o Zot! Is 25,9
19Gadin, cubat do ta sulmojnë,
por ai do t'i sulmojë këmbë për këmbë!
20Aseri bukë do të ketë të shijshme, Lp 33,24
ushqime të zgjedhura mbretërore!
21Shutë e hedhur është Neftaliu,
që lëshon brirë të bukur!
22Lëndë frytdhënëse Jozefi, ||Lp 33,13-17
lëndë frytdhënëse mbi burim:
degët e tejkalojnë murin!
23Por e hidhëruan dhe i kanë rënë,
e kanë sulmuar shigjetarët.

49,13 *në bregun e detit*: BJ hipotezon: "është marinar"; TM përsërit fj.fj., "përgjatë bregut". Mund të kuptohet: "ndodhen anije gjatë bregut". Zabuloni do të caktohet në breg pranë Fenikës (në Sidomë).

49,14 *Isahari*: i vendosur në fushën e pasur të Esdrelonit, është dobësuar dhe ka pranuar barrën e Kananeasve. – *ndërmjet gardheve*: muret që konvergojnë drejt hyrjes së vathëve për bagëtitë (krh. Gjq 5,16; Ps 68,14).

49,16 *Dani do të gjykojë*: hebraisht *dan yadin*, është lojë fjalësh ashtu si në 30,6.

49,17 nëpërkë me kreshtë: e rrezikshme.

49,18 Shprehje psalmike që shënon pothuajse gjysmën e poezisë.

49,19 ky rresht ka një alitercion: (*gad gedû yegûdennû… yagud*). Vendosur në Transjordani, Gadi duhej të mbrohej kundër bastisjeve të nomadëve.

49,21 Teksti është i paqartë.

49,22 Përkthim hipotetik: TM-së i mungon. Një përkthim tjetër: "Një mëshqerrë *ben parah* në vend të *ben parat*), Jozefi, një mëshqerrë (krh. Oz 10,11) afër një burimi; në livadhe *(sadeh* në vend të *sa'adah)* gjurmët e tij *janë pas një mëzati.*

[24]Harku i tyre u copëtua
dhe u këputën muskujt e krahëve të tyre
në saje të krahut të Pushtetshmit të Jakobit,
në saje të emrit të Bariut, Shkëmbit të Izraelit!
[25]Hyji i atit tënd do të jetë ndihmtari yt,
17,1+ i Gjithëpushtetshmi ty do të bekojë
me bekime që vijnë prej qiellit, së larti,
me bekime prej humnerës poshtë,
me bekime të parzmave dhe të kraharorit.
[26]Bekimet e atit tënd janë përforcuar,
më të larta se bekimet e maleve të amshuara,
se dëshira e kodrave të lashta!
Le të bien mbi kryet e Jozefit,
mbi krye të të shuguruarit ndër vëllezër!
[27]Beniamini është bishë grabitqare:
në mëngjës e ha prenë
e në mbrëmje i ndan plaçkat!».

[28]Të gjithë këta i përbëjnë dymbëdhjetë fiset e Izraelit. Kështu u tha ati i tyre dhe u dha bekimin: secilit bekimin e vet të veçantë për secilin.

Momentet e fundit dhe vdekja e Jakobit

[29]Atëherë u dha këtë urdhër: «Së shpejti do të bashkohem me popullin tim. Më varrosni me etërit e mi në shpellën Makpelë, që gjendet në arën e Efron Heteut, [30]kundruall Mambresë, në dheun e
23 Kanaanit, të cilën e bleu Abrahami me gjithë arë prej Efron Heteut si pronë për varreza. [31]Aty e varrosën Abrahamin dhe Sarën, gruan e tij. Aty qe varrosur Izaku me Rebekën, gruan e tij, aty e varrosur pushon edhe Lia».

49,24 BC përkthen duke ndjekur LXX. Përkthimi i rreshtit është i paqartë; TM është e pakuptueshme. BJ përkthen: «por harku i tij është ndalur – [fj.fj..: "krahët"] nga duart e tij të shkathëta...». Folja *pazz* "të jesh i shkathët", gjendet vetëm këtu dhe në 2Sam 6,16 "të hidhesh". – *Gur i Izraelit*: d.m.th. "shkëmb", që shpesh përcakton YHWH (Lp 32,4; Ps 18,3).

49,25 *Hyji i Gjithëpushtetëm*: fj.fj.: *'El ©addai*, me përkthimet; Tm shprehet: «me variantet e veta. Kurse TM shprehet: «con ©adaay». – *humnerë*; ujërat e poshtëm burim pjellorie (Lp 8,7).

49,26 *male të lashta*: me LXX (fj. fj.: "malet e qëndrueshme") dhe Lp 33,15 (*harerê qedem*). Në TM gjejmë (*Hôray 'ad*) është i pakuptueshëm. – *princ:* BJ përkthen "i kushtuar", heb. *nazîr* (krh. Nr 6).

49,27 Ky aspekt ushtarak e i egër i Beniaminit përkon me historinë e mëtëjshme të fisit (krh. Gjq 3,15+; 5,14; 19-20) dhe karrierës së Saulit (1Sam).

49,28 *secilit*: fj.fj.: "një njeri", i përdorur shpesh në kuptimin shpërndarës, "çdo njeri", "gjithsecili"; kështu e kuptojnë edhe përkthimet.

49,29-33 Këta rreshta na flasin për fundin e jetës së Jakobit sipas traditës priftërore.

32Kur Jakobi i kreu se dhëni këto udhëzime bijve të vet, i mblodhi
këmbët e veta mbi shtrat e vdiq, u bashkua me popullin e vet. 48,2

Salikimet e Jakobit

50 1Jozefi ra mbi fytyrën e t'et, e qante dhe e puthte. 2Atëherë 46,4
u urdhëroi mjekëve që i kishte në shërbim ta balsamojnë të
atin. 3Ata, në të kryer të urdhrit, kaluan dyzet ditë: kaq në
të vërtetë zgjat balsamimi i kufomave. Egjipti e qau shtatëdhjetë ditë.
4Si kaloi koha e vajtimit, Jozefi foli me familjen e faraonit: «Nëse
kam gjetur hir para syve tuaj, m'i thoni faraonit, 5se im atë më përbeu:
Ja po vdes: më varros në varrin tim që e hapa për vete në dheun e
Kanaanit, të më lejojë të shkoj ta varros tim atë e do të kthehem».
6Faraoni i tha: «Shko e varrose babën sikurse të përbeu».
7Jozefi shkoi e me të shkuan edhe të gjithë shërbëtorët e faraonit,
paranikët e shtëpisë së tij, të gjithë paranikët e dheut të Egjiptit,
8mbarë familja e Jozefit me vëllezërit e tij, pa fëmijë, grigjë e lori, që i
lanë në krahinën Gesen. 9Në krejt përcjellje përmortore pati karroca
e kuaj dhe u bë një turmë jo aq e vogël. 10Kur erdhën në Gorenhaatad
(d.m.th. Lëmi i ferrave), që është përtej Jordanit, aty kremtuan
salikimet dhe bënë një gjëmë të madhe e të thekshme për shtatë ditë.
11Kur e panë këtë gjë banorët e Kanaanit, thanë: «Qenka ky vaj i
madh për egjiptianët!». Prandaj edhe ai vend u quajt Abelmesraim
(d.m.th. Vajtimi i Egjiptit).
12Bijtë e Jakobit bënë siç u qe urdhëruar. 13E çuan në dheun
e Kanaanit dhe e varrosën në shpellën e Makpelës, që e pati blerë /Vap 7,16
Abrahami bashkë me arë për pronë varrezash prej Efron Heteut;
kundruall Mambresë. 14Atëherë Jozefi u kthye në Egjipt bashkë me
vëllezërit e vet dhe me tërë përcjelljen, pasi e varrosën të atin.

Prej vdekjes së Jakobit deri në vdekje të Jozefit

15Pasi u vdiq baba vëllezërit e Jozefit filluan të tremben dhe i thanë
njëri tjetrit: «Që të mos i kujtohet rastësisht padrejtësia që e pësoi
dhe të na e kthejë gjithë të keqen që ia bëmë», 16dërguan t'i thonë:

49,32 ky rresht mungon në Vulg. dhe në neovulg.

k 50 kapitulli përzien traditat jahviste (rr 1-11 e 14) dhe elohiste (rr 15,26) me një nuancë priftërore në rr 12-13.

50,8 *fëmijë*: përkthen një terminologji hebraike që, këtu dhe në pjesë të tjera (43,8; 47,12; 50,8.21) siguriste që ka një kuptim më të gjerë: personat në ngarkim, fëmijët dhe të moshuarit. Kurse BJ përkthen: "të paaftët".

50,11 hebr. *Goren ha'atad*, "oborr i brengës", dhe *'Abel-Misrayim*, "lëndina e Egjiptianëve", me një lojë fjalësh *'abel*, "lëndinë" dhe *'ebel*, "vajtim". LXX qartëson lojën e fjalëve dhe përkthen: "vajtimi i Egiptit". Faqe të panjohura. Këtu janë gjurmët e një tradite të ndryshme nga ajo e Makpelës: Jakobi duhet të jetë varrosur në Transjordani.

50,14 pasi e varrosën të atin: si TM, ndërsa LXX nuk e vendos.

«Yt atë na urdhëroi, para se të vdiste, [17]që t'i themi këto fjalë të tija:
37 Po të lutemi ta harrosh kobin e vëllezërve të tu, fajin dhe mëkatin e
tyre, që e bënë kundër teje. Po edhe ne po të lutemi, që shërbëtorëve
të Hyjit tyt et t'ua falësh këtë vepër të zezë». Kur i dëgjoi këto, Jozefi
ia plasi vajit. [18]Erdhën tek ai vëllezërit e tij dhe, kryeulur për dhe, i
thanë: «Jemi skllevërit e tu». [19]Ai u përgjigji: «Mos kini frikë! Vallë, a
mund t'i kundërshtojmë vullnetit të Hyjit? [20]Ju njëmend ma menduat
45,5; Rom 12,19; 8,28; Fil 1,12 të keqen, por Hyji e ktheu atë në të mirë që të më lartësojë, si po
shihni se ndodhi vërtetisht, dhe për të shpëtuar një popull të madh.
[21]Mos druani! Unë do të kujdesem për ju dhe për fëmijët tuaj». Dhe i
ngushëlloi me fjalë të ëmbla e të buta.

[22]Jozefi banoi në Egjipt me mbarë familjen e tij dhe familjen e t'et.
Jetoi njëqind e dhjetë vjet [23]dhe i mbërriti bijtë e Efraimit deri në
të tretin brez. Po edhe bijtë e Mahirit, birit të Manaseut, lindën në
48,12 prehrin e Jozefit. [24]Pas këtyre ngjarjeve, Jozefi u tha vëllezërve: «Pas
Zan 12,41 vdekjes sime Hyji do t'ju vijë në pasi dhe do t'ju mundësojë të dilni prej
këtij dheu e të shkoni në dheun që ua premtoi me betim Abrahamit,
Zan 13,19; Joz 24,32; Heb 11,22 Izakut e Jakobit». [25]Pasi i përbeu ata dhe u tha: «Hyji do t'ju vijë
përnjëmend në pasi... atëherë m'i merrni me vete eshtrat prej këtij
vendi», [26]e vdiq. I kishte mbushur njëqind e dhjetë vjet jete. Trupi i tij
qe balsamuar dhe venduar në një sarkofag në Egjipt.

Libri i Daljes

I. ÇLIRIMI PREJ EGJIPTIT

1. IZRAELI NË EGJIPT

Përparimi i hebrenjve në Egjipt

1 [1]Këta janë emrat e bijve të Izraelit, që, bashkë me Jakobin, hynë /Vap 7,14-17;
Zan 46,1-27
në Egjipt, secili me familjen e vet: [2]Rubeni, Simoni, Levi e Juda,
[3]Isahari, Zabuloni e Beniamini, [4]Dani, Neftaliu, Gadi e Aseri.
[5]Të gjithë pasardhësit e Jakobit ishin së bashku shtatëdhjetë frymë. ‖Zan 46,27; Lp 10,12
Zan 50,26
Jozefi ishte qysh më parë në Egjipt. Ps 105,24; /Vap 13,17

[6]Jozefi vdiq. Vdiqën edhe të gjithë vëllezërit e tij dhe mbarë ajo
brezni. [7]Bijtë e Izraelit u rritën, u shtuan, u shumuan, u forcuan për
së tepërmi dhe e mbushën dheun.

Shtypja e hebrenjve

/Vap 7,18-19

[8]Atëherë u ngrit mbi Egjipt një mbret i ri, i cili nuk e kishte njohur
Jozefin. [9]Ky i tha popullit të vet: «Ja, populli i Izraelit u shumua
fort dhe u bë më i fuqishëm se ne! [10]Të marrim, pra, ndaj tij masa
të mjaftueshme për të bërë që të mos shumohet; ndryshe, në rast Ps 105,24
lufte kundër nesh, do të bashkohet me armiqtë tanë, dhe, pasi të na
mundin, do të dalin nga vendi». [11]Prandaj vuri mbi ta kryepunëtorë,
që t'i shtypnin me punë të rënda. Ata ndërtuan për faraonin qytetet
depo: Pitomin dhe Ramsesin. [12]Por, sa më fort që i shtypnin, aq më Zan 47,11

k 1 Lista fillestare (rr 1-5.7) i përket me sa duket redaktimit priftëror të Pesëlibërshit. Në pjesën tjetër të kapitullit janë të pranishme traditat jahviste (rr 6.8-12), elohiste (rr 15-22) e priftërore (rr 13-14). Nga jeta e grupeve izraelite gjatë qëndrimit në Egjipt, autori i shenjtë ruan vetëm atë që i intereson historisë fetare që dëshiron të shkruajë: zhvillimi numerik i familjeve pasardhëse nga Jakobi dhe shtypja egjiptiane, tregim i cili përgatit atë të daljes e të besëlidhjes në Sinaj. Për vendosjen e këtyre fakteve në historinë e përgjithshme, krh. Hyrja në Pesëlibërshin: tregimet biblike dhe historia.

1,5 *shtatëdhjetë:* LXX ka: «shtatëdhjetë e pesë» (krh. Zan 46,27+) dhe vendos fjalinë «Jozefi gjendej tashmë në Egjipt» në fillim të rr.

1,11 Egjipti nuk duket se ka njohur një organizim të rregullt të punës së detyruar, por për punët e mëdha publike merrej një pjesë nga të burgosurit e luftës dhe skllevërit e caktuar në pronësitë e mbretit (krh. për Izraelin 2Sam 12,31). Izraelitët e kanë ndier si një shtypje të padurueshme barazimin e tyre me kategoritë e ulëta: kuptohet se ata dëshironin të rimerrnin jetën e lirë të shkretëtirës, kuptohet edhe se egjiptianët e konsideronin propozimin

tepër rriteshin dhe shtoheshin përtej çdo mase. 13Egjiptianët filluan
t'i kenë frikë bijtë e Izraelit, këndej nisën t'i mundojnë pa mëshirë
14dhe ua bënë jetën ngjak duke i shtrënguar të punojnë punët e rënda,
Lp 11,10 siç janë llaçi e punimi i tullave edhe me çdo vepër tjetër skllavërie me
të cilën ua bënin jetën ngjak.
15Mandej mbreti i Egjiptit i thirri mamitë e hebrenjve, prej të cilave
njëra quhej Sefra e tjetra Pua, 16dhe iu urdhëroi: «Kur t'u shërbeni
grave të hebrenjve në kohën e lindjes, në qoftë se do të jetë fëmija
mashkull, mbyteni, nëse është femër, lëreni!». 17Porse mamitë e
dronin Hyjin dhe nuk bënë si u urdhëroi mbreti i egjiptianëve, por
i ruanin në jetë edhe fëmijët meshkuj. 18Mbreti i thirri dhe u tha:
«Çka po bëni kështu? Ju po i ruani djemtë!». 19Ato përgjigjën: «Gratë
hebrenje nuk janë porsi gratë egjiptiane. Ato janë të forta dhe, para se
ne arrimë tek ato, po lindin». 20Hyji i bekoi mamitë dhe populli u rrit
dhe u forcua për së tepërmi. 21Dhe, pasi mamitë e patën frikën e Hyjit,
Hyji ua mbushi shtëpinë me trashëgimtarë. 22Për këtë arsye faraoni
dha urdhër dhe i tha mbarë popullit të vet: «Çka të lindin meshkuj,
hidhni në lumë, kurse femrat lini gjallë!».

2. RINIA DHE THIRRJA E MOISIUT

Lindja e Moisiut

6,20 **2** 1Një burrë prej familjes së Levit shkoi e mori për grua një
nga fisi i vet. 2Ajo ngjizi dhe lindi djalë. E pa se fëmija ishte i
/Vap 7,20v; /Heb 11,23 bukur dhe e fshehi për tre muaj. 3Pasi s'mundi ta mbante më

e tyre si një kryengritje skllevërish. – faraoni: i gjuhës egjiptiane Per-âa, «shtëpia e madhe» formula e protokollit që përcakton pallatin, gjyqin, dhe nga dinastia XVIII, në vetvete personin e mbretit; «Faraoni» është përdorur në BJ si emër i përveçëm. Ramsesi: emër i qëndrimit të faraonit Ramsesit II në Deltë, i identifikuar qoftë si Tanis, qoftë si Qantir. Kjo përmendje zgjedh Ramsesin II (1290-1224) si faraonin shtypës dhe jep përafërsisht datën e daljes.

1,14 Historia e shtypjes do të vazhdojë në 5,6-23. Në rr në vazhdim masat e marra për asgjësimin e fëmijëve meshkuj nuk pajtohen me nevojat e punës së detyruar, por përgatisin historinë e lindjes e së Moisiut.

1,15 *Hebrenjtë:* pasardhësit e Jakobit, këtu, në tekstet mbi shtypjen, quhen «Hebrenj». Në perspektivën e Pesëlibërshit, ky emër rrjedh ndoshta nga i pari i Abrahamit (krh. Zan 10,24-30; 11,27). Emri u është dhënë Izraelitëve nga të tjerë, si në rr 16 apo në 2,6-7 ose ia caktojnë ata vetvetes, por në lidhje me të tjerët, si në rr 19; është përdorur edhe në tregimin (rr 15; 2,11.13). Mund të shpjegohet me tekstet jo biblike të mijëvjeçarit II para Kr. që flasin për *Habirun ose 'apiru*. Përveç ngjashmërisë së mundur të *'ibri*, «Hebreu», me *'apiru*, është e mundur që në Egjipt Izraelitët të jenë përngjasmuar *'apiru*-t, të burgosur lufte.

1,16 *dy gurët:* është ndenjëse mbi të cilën vihej gruaja gjatë lindjes (ose seksi i të posalindurit?); sir. përkthen: «dy gjunjët»; LXX e interpreton në një domethënie më të gjerë «kur janë gati pët të lindur».

1,22 *Nili:* fj.fj.: *ye'or*, «lumë»: fjala tregon lumin më të madh të Egjiptit, Nilin, por i vihet edhe njërës ose tjetrës degë kryesore.

2,1-10 I dhënë traditës jahviste-elohiste, ose vetëm traditës elohiste.

të fshehur, mori një shportë papirusi, e leu me bitum e me peshkve,
brenda e futi fëmijën dhe e la në kallamishte, në breg të lumit. [4]Motra
e fëmijës rrinte dhe vërente prej së largu çka do të ndodhë.
[5]Kur qe, bija e faraonit erdhi dhe hyri të lahet në lumë, ndërsa
shërbëtoret e saja shëtisnin bregut të lumit. Bija e faraonit, kur e
pa shportën në kallamishte, e dërgoi shërbëtoren e vet për ta sjellë.
[6]Kur e hapi, pa në të një djalë që po qante. Iu dhemb e tha: «Qenka
një fëmijë hebrenjsh!». [7]Atëherë i tha motra e fëmijës: «A të shkoj
e ta thërras një grua hebrenje që të mund ta ushqejë foshnjën?». [8]I
përgjigji: «Shko!». Vajza u lëshua vrap dhe e thirri t'ëmën e foshnjës.
[9]Kësaj bija e faraonit i tha: «Merre këtë foshnjë dhe ma ushqe! Unë do
të të paguaj!». Gruaja e mori fëmijën, e ushqeu e, kur u rrit, ia dorëzoi
bijës së faraonit. [10]Kjo ia ngjiti emrin Moisi. Tha: «Sepse e nxorra prej /Vap 7,21
ujit».

Moisiu ikën në Madian

Heb 11,24-27

[11]Ndër ato ditë, Moisiu, si u rrit, shkoi te vëllezërit e vet. Pa çka po
hiqnin e pa edhe një egjiptian duke e rrahur një hebre prej vëllezërve
të tij. [12]Pasi shikoi këndej e andej e nuk pa kë, e vrau egjiptianin dhe e
fshehi në rërë. [13]Doli të nesërmen dhe i pa dy hebrenj që po grindeshin.
I tha atij që po e rrihte shokun: «Përse po e rrah të afërmin tënd?».
[14]Ai i përgjigji: «Kush të ka vënë prijës dhe gjykatës mbi ne? A mos /Vap 7,35
po do të më vrasësh, siç e vrave egjiptianin?». Moisiun e kapi frika

2,9 *Merre:* LXX përkthen: «ruaje për mua».

2,10 *e nxora prej ujit:* etimologjia e emrit të Moisiut (hebr. mosheh) duke u nisur nga folja mashah, «nxjerr». Por bija e Faraonit nuk fliste hebraisht. Në realitet ky emër është egjiptian, i njohur me një formë të shkurtër, moses, o me një formë të plotë, për shembull Tutmosi, «zoti Tot ka lindur». – Historia e Moisiut të njerrë nga ujërat është krahasuar me legjendat mbi foshnjërinë e disa personazheve të famshëm, në veçanti mbi Sargonin e Agades, mbretin e Mesopotamisë në mijëvjeçarin III, që nëna e tij ia kishte besuar lumit në një shportë xunkthi.

2,11-22 Këta rr (ose, sipas disave, vetëm 15-22) janë të traditës jahviste. – Madiani në përgjithësi është i vendosur në Arabi, në jug të Edomit, në lindje të gjirit të Aqabës; folklori arabik ka ruajtur kujtimin e qëndrimit të Moisiut në këtë krahinë. Për këtë arsye ky lokalizim është i vonshëm dhe një numër tekstesh i përcaktojnë Madianitët si endacakë të mëdhenjë që praktikonin rrugët e karvaneve të Palestinës (Zan 37,28.36) apo të gadishullit sinaiatik (Nr. 10,29-32) e që bënin sulme në Moab (Zan 36,35 krh. edhe Nr 22,4.7; 25,6.18; 31,1-9; Joz 13,21). Në Palestinën qendrore do të mposhten nga Gedeoni (Gjq 6–8, krh. Is 9,3; 10,26). Një udhëzues më i saktë mbi tokat e tyre na është dhënë nga 1Mbr 11,18: një princ i Edomit, duke u arratisur në Egjipt, kalon Madianin, pastaj Paranin (jugun e Neghebit, mes Kadesit dhe Egjiptit). Prandaj në gadishullin e Sinait, në lindje të shkretëtirës të Paranit, dhe jo në Arabi, do të duhej të vendosej Madiani, ku Zoti iu shfaq Moisiut. – Teksti nuk thotë asgjë për sa i përket edukimit të marrë nga Moisiu; 11,3 pohon thjesht se ishte bërë një «njeri i konsiderueshëm», dhe Vap 7,22 që kishte qenë «mësuar në gjithë dijen e egjiptianëve». Jozef Flavi dhe Filoni i Aleksandrisë shtojnë detaje legjendare.

2,14 *vrave:* LXX shton: «dje», në këtë formë përmendet nga Vap 7,28.

dhe tha: «Po si doli kjo gjë në dritë?». 15Kur i shkoi kjo ngjarje në vesh
/Vap 7,29 faraonit, ai deshi ta vrasë Moisiun. Moisiu iku prej tij dhe shkoi në
dheun e Madianit e u ndal të pushojë përbri një pusi.
Zan 24,11v; 29,2v 16Tashti, prifti i Madianit kishte shtatë vajza. Këto erdhën të
nxjerrin ujë. Këto i mbushën lugjet me ujë e donin t'u jipnin ujë
grigjave të t'et. 17Por arritën barinjtë dhe i dëbuan ato. Mirëpo,
Moisiu u ngrit, i mbrojti vajzat dhe u dha ujë deleve të tyre. 18Këto
u kthyen tek i ati, Ragueli dhe ai u tha: «Përse u kthyet më shpejt
se zakonisht?». 19Ato përgjigjën: «Një burrë egjiptian na shpëtoi prej
barinjve.Për më tepër, nxori ujë për ne dhe u dha edhe berreve tona».
20Por ai u tha: «Ku është ai njeri? Përse e latë të shkojë? Thirreni të
hajë bukë!». 21Kështu Moisiu pranoi të jetojë tek ai njeri dhe e mori për
18,3 grua Seforën, bijën e tij. 22Ajo i lindi një djalë, të cilin e quajti Gersam.
Tha: «Jam i ardhur në dhe të huaj!».

THIRRJA E MOISIUT

Hyjit i bie ndër mend për Izraelin

23Mirëpo, pas një kohe të gjatë, vdiq mbreti i Egjiptit. Izraelitët ende
dënesnin në skllavëri. Klithnin të mjerët prej vuajtjeve të robërisë, dhe
klithjet e tyre për ndihmë arritën te Hyji. 24Hyji i dëgjoi klithjet e tyre
dhe iu kujtua besëlidhja që e lidhi me Abrahamin, me Izakun e me
Jakobin. 25Zoti i pa izraelitët dhe u kujdesua për ta. Ai iu dëftua atyre.

2,15 *u ndal:* fj.fj.: «banoi në tokën e Madianit e banoi pranë pusit», duke përsëritur dy herë të njëjtën folje; BJ përkthen lirisht «shkoi… e u ul» me sir. LXX e zgjeron duke përkthyer: «shkoi për të banuar në tokën e Madianit; kur arriti në tokën e Madianit, u ul pranë pusit». Vogl. ndjek TM dhe e përkthen foljen *yshb* me dy sinonime («ndalet» e «ulet»).

2,16 Krh. 18,1+.

2,18 Tekstet nuk janë dakort në lidhje me emrin dhe personin e vjehrrit të Moisiut. Kemi këtu Reuèlin, priftin e Madianit; në 3,1; 4,18; 18,1 quhet Jetros; Nr 10,29 flet për Hobabin, birin e Reuèlit, Madianitin; Gjq 1,16; 4,11 Hobabi Kenititi. Mund të mënjanohet përmendia e Reuèlit këtu si dytësore e të shihet në Nr 10,29 një përpjekje për të harmonizuar dy traditat: martesa kenite e martesa madianite. Nga ana tjetër është e mundur që teksti, të paktën këtu e në 3,1 të ketë folur thjesht për «vjehrrin, priftin e Madianit» dhe që përhapja e emrave Reuèl e Jetro u është e mundur vetëm redaktorëve të vonshëm. Në fakt, dy traditat mbi martesën kenite dhe martesën madianite janë në konkurrencë dhe nuk duhet kërkuar të pajtohen. E para, me origjinë nga Palestina e jugut, reflekton ekzistencën e lidhjeve miqësore mes Judës e Kenitëve, duke ruajtur si kujtim martesën e Moisiut me një të huaj. E dyta është e lidhur ngushtë me daljen nga Egjipti.

2,22 *i ardhur në dhe të huaj:* etimologjia popullore përfill vetëm rrokjen e parë të emrit Gersom: *ger*, i ardhur rezident. – Disa kode të Vulg. shtojnë (duke ndjekur 18,4): «Ajo lindi një tjetër që ai e quajti Elièzer, meqë, tha: Zoti i atit tim është ndihma ime, më ka liruar nga dora e faraonit».

2,23-25 Tradita priftërore.

2,25 *u kujdesua për ta:* përkthimi jo fjalë për fjalë.; fj.fj. «dhe Zoti njohu». Shihet shpesh që përfundimi i rr është i ndërprerë (krh. 3,7). Por është e mundur të lexohet një pasor: «bëri që të njihet», kështu LXX e BJ. Ndoshta vokalizimi aktual është për faktin se nuk duhej të flitej për veprimin

Kaçuba e ndezur

6,2-13; 6,28–7,7; Vap 7,30-35; /Vap 13,17

3 [1]Tashti, Moisiu po i kulloste delet e vjehrrit të vet, Jetros, priftit të Madianit. Pasi i dha grigjës mballimin shkretëtirës, arriti në malin e Hyjit Horeb. [2]Një engjëll i Zotit iu duk në flakën e zjarrit në midis të një kaçube. Kaçuba ishte e ndezur flakë, por nuk digjej. [3]Moisiu mendoi: «Po afrohem të shoh këtë dukuri të madhe: pse nuk digjet kaçuba?». [4]Kur Zoti e pa se po afrohet për të parë, Hyji e thirri prej kaçube dhe i tha: «Moisi, o Moisi!». Ai përgjigji: «Urdhëro!». [5]Ai tha: «Mos u afro këtu! Hiqi të mbathurat prej këmbëve të tua, sepse vendi në të cilin qëndron është tokë e shenjtë!». [6]Dhe shtoi: «Unë jam Hyji i atit tënd Abrahamit, Hyji i Izakut dhe Hyji i Jakobit». Atëherë Moisiu e mbuloi fytyrën, sepse nuk kishte guxim të shikonte drejt Hyjit.

19,1+ Zan 16,7+ Lp 33,17

Joz 5,15; Zan 28,16-18 Dal 19,12+ Lev 17,1+ /Mt 22,32p

Misioni i Moisiut

[7]Zoti i tha: «E pashë mjerimin e popullit tim në Egjipt dhe e dëgjova klithjen e tij për ndihmë për shkak të pashpirtësisë të mbikëqyrësve të tyre. [8]Dhe, duke e ditur vuajtjen e tij, zbrita për ta çliruar nga duart e egjiptianëve, ta nxjerr nga ai dhe dhe ta çoj në një vend të mirë e të gjerë, në dheun ku rrjedh qumësht dhe mjaltë, në dheun e Kanaaneut, Heteut, Amorreut, Perezeut, Heveut dhe të Jebuzeut. [9]Kështu, pra, klithma e bijve të Izraelit arriti deri tek unë, po edhe unë vetë e pashë shtypjen e tyre që po e pësojnë prej egjiptianëve. [10]Pra, eja se dua të të çoj te faraoni që ta nxjerrësh popullin tim, bijtë

Nr 16,13; Lp 7,1+

e Zotit përpara se ai t'i shfaqej Moisiut (k 3). Në traditën priftërore ky kalim i vogël përgatiste shfaqjen e 6,2vv.

3,1–4,17 Ky tregim i parë i thirrjes së Moisiut është shumë i ndërlikuar. Nëse njëra anë e tekstit përmban elemente të traditës jahviste dhe elohiste, ato janë më pak në dukje se sa mund të mendohet. Traditës jahviste i përket thelbi i rr 1-6, pastaj 7-8 e 16-17, por përshkrimi i Tokës së premtuar ku rrjedhin qumësht e mjaltë dhe lista e popujve (rr 8 e 17) rrjedhin ndoshta nga një redaktim deuteronomist. Nga tradita elohiste, përveç ndonjë fragmenti në 1-6, rrjedh thelbi i rr 9-15, por rr 12b e 15 mund të jenë shtesa. Pjesët 3,18-20 e 4,1-17 janë zhvillime të mëvonshme dhe në 3,21-22 kemi një informacion të veçuar. Në këtë mënyrë në traditën jahviste gjejmë teofaninë e kaçubës së ndezur, e ndjekur nga misioni i Moisiut për të shpallur se JHWH është duke ndërhyrë; në traditën elohiste gjithçka është përqendruar në thirrjen e Moisiut, tregim i cili është i ngjashëm me atë të Jer 1+, dhe një nga kundërshtimet e Moisiut çon në zbulimin e emrit të JHWH. Një redaktim i kohëve të fundit, por ndoshta përpara traditës priftërore të tregimit në 6,2-13 e 7,1-7, zhvillon në 4,1-17 çka i referohet shenjave të besueshmërisë dhe e tregon Aronin si përcjellës dhe interpretues të Moisiut.

3,1 *Horeb:* është emri i malit Sinai në quadrin historik të Ligjit të Përtërirë e në redaktimin deuteronomist të librit të Mbretërve. Këtu është një glosë si në 17,6.

3,2 *Një engjëll i Zotit:* vetë Zoti, në një formë që disa herë u shfaqet njerëzve: krh. 13,22+; 23,20; Zan 16,7+.

3,6 Zoti është aq transhendent sa një krijesë nuk mund ta shohë e të vazhdojë të jetojë.

3,8 *në dheun ku rrjedh qumësht dhe mjaltë:* përcaktim, i vazhdueshëm në Pesëlibërshin, i tokës së premtuar. Ai ndoshta e ka prejardhjen nga një redaktim deuteronomist. Është e mundur që edhe në Nr 16,13, ku thuhet e njëjta gjë për Egjiptin,

e Izraelit, prej Egjiptit!».

11Por Moisiu i tha Hyjit: «Po kush jam unë që të shkoj te faraoni dhe
1Sam 14,10+ t'i nxjerr bijtë e Izraelit prej Egjiptit?». 12E Hyji i tha: «Unë do të jem
me ty! Dhe, ja, shenja se të kam dërguar: kur ta nxjerrësh popullin
/Vap 7,7 prej Egjiptit, mbi këtë mal do t'i jepni nderim Hyjit».

Zbulimi i Emrit të Hyjit

13Atëherë Moisiu i tha Hyjit: «Qe po qe se unë po shkuakam te bijtë e
Gjn 17,6.26 Izraelit dhe po ju thënkam: Hyji i etërve tuaj më dërgoi tek ju. Po nëse
Gjn 8,24+; Is 42,8+; /Zb 1,4+ më thonë: Si e ka emrin?, çka do t'u them?». 14Hyji i tha Moisiut: «Unë
jam ai që jam!». 15Dhe Hyji i tha përsëri Moisiut: «Kështu thuaju bijve
të Izraelit: Jahveu (Ai që është), Hyji i etërve tuaj, Hyji i Abrahamit,
Hyji i Izakut, dhe Hyji i Jakobit më dërgoi tek ju. Ky është emri im i
përhershëm, me këtë emërtim do të kujtohem prej breznie në brezni».

Shtjellime rreth dërgimit të Moisiut

16«Shko e bashkoj pleqtë e Izraelit dhe thuaju: Zoti, Hyji i etërve
tuaj, m'u dëftua: Hyji i Abrahamit, Hyji i Izakut dhe Hyji i Jakobit e
më tha: Erdha t'ju shoh dhe pashë gjithçka që po ju ndodh në Egjipt.
17Vendosa: t'ju nxjerr nga skllavëria e Egjiptit dhe do t'ju çoj në dheun

të jetë teksti më i vjetër. LXX shton «Gergezeun» në listën e popujve, edhe në 3,17; 13,5; 23,23; 33,2; 34,11 (krh. Lp 7,1).

3,12 *i tha:* kështu BJ; TM përkthen «Hyji përgjigj»; LXX ka: «Zoti i foli Moisiut duke thënë». – shenja: nëse pjesa e dytë e rr është një shtesë, shenja e dhënë është e njëjta ndihmë e Zotit, dhe jo një akt kulti mbi «malin e Zotit» (rr 1b).

3,13-15 Tradita jahviste pohon se kulti i JHWH gjendet tek burimi i njerëzimit (Zan 4,26) dhe përdor këtë emër hyjnor në të gjithë historinë patriarkale. Sipas traditës eloniste, së cilës i përket ky tekst, emri i JHWH, i është zbuluar vetëm Moisiut, si emër i Zotit të etërve. Tradita priftërore (6,2-3) pajtohet me këtë duke përcaktuar vetëm se emri i Zotit të etërve ishte: *'El SHadday* (Zot i Gjithëpushtetshëm; krh. Zan 17,1+). Ky tregim, një nga majat e BV, vë në dukje dy probleme: i pari filologjik, ka të bëjë me etimologjinë e emrit «JHWH»; i dyti interpretues dhe teologjik, ka të bëjë me kuptimin e përgjithshëm të tregimit dhe rëndësinë e zbulimit që përçon. 1) Është kërkuar të shpjegohet emri JHWH me gjuhë të ndryshme nga hebraishtja apo me burime të ndryshme hebraike. Duhet patjetër të shikohet folja «jam» nën formën më të vjetër (arkaike). Disa këtu shohin një formë kausative të kësaj foljeje: «bën që të jetë», «sjell në ekzistencë». Është më shumë e mundur të jetë një formë e foljes së thjeshtë, e kështu fjala ka kuptimin «ai është». 2) Për sa i përket interpretimit, fjala është shpjeguar në rr 14, që është një shtesë e vjetër e së njëjtës traditë. Diskutohet mbi kuptimin e këtij shpjegimi: *'ehyeh 'asher 'ehyeh*. Zoti duke folur për vetveten, përdor vetën e parë: «Unë jam». Hebraishtja mund të përkthehet fj.fj: «Unë jam ai që jam», (ose «unë do të jem ai që do të jem»); kjo do të thotë se Zoti nuk do që ta zbulojë emrin e tij; por pikërisht Zoti komunikon këtu emrin e vet, që, sipas konceptimit semitik, duhet ta karakterizojë në një mënyrë të caktuar. Është e mundur të përkthehet hebraishtja fjalë për fjalë: «Unë jam ai që jam» (BK), dhe sipas rregullave të sintaksës hebraike, kjo përkon me: «Unë jam ai që është» (BJ), «Unë jam ekzistuesi»; kështu e kanë kuptuar përkthyesit e LXX: *Ego eimi ho on*. Zoti është i vetmi me të vërtetë ekzistues. Kjo do të thotë se është transhedent dhe mbetet një mister për njeriun, dhe edhe se vepron në historinë e popullit të vet, në historinë njerëzore që e udhëheq drejt një qëllimi. Kjo pjesë potencialisht përmban zhvillimet që do t'i japë në vazhdim të zbulimit; krh. Zb 1,8: «Ai që është, që ishte dhe që po vjen, i

e Kananeut, të Heteut, të Amorreut, të Perezeut, të Heveut dhe të Jebuzeut, në dheun ku rrjedh qumësht e mjaltë. [18]Ata do ta dëgjojnë fjalën. Ti dhe pleqtë e Izraelit do të hyni te mbreti i Egjiptit dhe thoni: Zoti, Hyji i hebrenjve na u dëftua. Tash duhet të shkojmë në shkretëtirë tri ditë rrugë larg, për t'i flijuar Zotit, Hyjit tonë. Lp 7,1+

[19]Unë e di se mbreti i Egjiptit nuk do t'ju lejojë të shkoni në qoftë se nuk shtrëngohet nga shuplaka e rëndë. [20]Prandaj unë do ta shtrij dorën time dhe do ta shtrëngoj Egjiptin me mrekullitë e mia të gjithfarshme që do t'i bëj në të. Pas kësaj do t'ju lëshojë».

Do ta merrni pasurinë e Egjiptit

11,2-3; 12,35-36; /Ur 10,17

[21]«E unë do t'ua zbus zemrën egjiptianëve ndaj këtij populli që, kur ta lëshoni Egjiptin, të mos dilni duarthatë. [22]Por çdo grua do t'i lypë të afërmes së vet si dhe bashkëbanueses së vet sende argjendi dhe ari si dhe petka. Ju do t'i ngarkoni me to bijtë e bijat tuaja, dhe kështu do t'ia merrni pasurinë Egjiptit».

Moisiut i jepet fuqia mrekullbërëse

4 [1]Moisiu përgjigji: «Po çka, nëse nuk më besojnë e nuk ma dëgjojnë fjalën e më thonë: Ty nuk të është dëftuar Zoti?». [2]Zoti i përgjigji: «Çka është ajo që mban në dorë?». Përgjigji: «Shkop». [3]Dhe Zoti i tha: «Hidhe në tokë!». Ai e hodhi dhe u kthye në gjarpër, sa që Moisiu u largua. [4]Por Zoti i tha: «Shtrije dorën dhe kape për bishti!». E shtriu dorën dhe e kapi, u kthye prapë në shkop. [5]«Kaq që ta besojnë se të është dukur Zoti, Hyji i etërve të tyre, Hyji i Abrahamit, Hyji i Izakut dhe Hyji i Jakobit». Mt 13,57 7,8-12

[6]Por Zoti i tha përsëri: «Shtjere dorën tënde në gji!». Këtë, pasi e shtiu, e nxori të gërbulur, bardhë si bora! [7]I tha: «Ktheje dorën tënde prapë në gji!». E futi dhe, kur e nxori prapë, ishte shëndosh porsi pjesa tjetër e trupit. [8]«Në qoftë se nuk të besojnë i tha dhe nuk i bind shenja e parë, do të besojnë në shenjën e mrekullisë së dytë. [9]Po në qoftë se as këtyre dy shenjave nuk do t'u besojnë dhe nuk do ta dëgjojnë fjalën, merre ujin e lumit dhe derdhe përmbi terik: uji që more nga lumi do të shndërrohet në gjak». Lev 13,1+

Gjithëpushtetshmi».

3,16 *t'ju shoh:* Kur bëhet fjalë për Zotin, «vizita» nënkupton një të drejtë absolute shikimi, gjykimi dhe dënimi, e shprehur nga folja hebraike *pqd*. Ndërhyrjet e tija në fatin e individëve apo të popujve mund të sjellin përfitim (4,31; Zan 21,1; 50,24-25; Ps 65,10; 80,15; Ur 3,7-13; Jer 29,10; krh. Lk 1,68+) ose një dënim (1Sam 15,2; Ur 14,11; 19,15; Jer 6,15; 23,34; Am 3,2).

3,18 *thoni:* kështu TM; LXX dhe Vulg. e lexojnë në njëjës – *na u dëftua ne:* BJ përkthen: «na ka ardhur në takim» (hebr. *qarah*); LXX e Vulg. kanë «na ka thirrur kah ai» (supozon hebr. *qara'* si në sam.).

4,5 Ky rr që ndërpret tregimin por rimerr idenë qendrore të zhillimit (rr 1 e 8-9), mund të jetë një shtesë.

Aroni shtjellues i Moisiut

Jer 1,6-10 [10]Moisiu i tha Zotit: «Më fal, o Zot, unë nuk jam njeri gojëmbarë!
Nuk kam qenë as më parë dhe as tash, qysh se fole me shërbëtorin
tënd: nuk më rrjedhin fjalët e jam i ngadalshëm në të folur!». [11]Por,
Zoti i tha: «Kush ia dha njeriut gojën? Ose kush e bën memec ose të
shurdhët? Kush i jep të shohë ose e bën të verbët? A nuk jam unë ai?
Lp 18,18; [12]Nisu, pra, dhe unë do të jem në gojën tënde dhe do të të mësoj çka
Mt 10,19-20p duhet të flasësh!». [13]Por, ai i tha: «Më fal, o Zot, por ço dikënd tjetër!».
Is 6,8 [14]Zoti u hidhërua në Moisiun dhe i tha: «Aroni, yt vëlla, e di se është
gojëmbarë! Dhe ja, po të del përpara e kur të të shohë do të gëzohet
7,1-2 prej fundit të zemrës. [15]Fol me të dhe fjalët e mia vëri në gojën e tij.
Unë do të jem në gojën tënde dhe në gojën e tij. Vetë do t'ju mësoj çka
do t'ju duhet të bëni. [16]Ai do të flasë në vend tënd me popull dhe do të
jetë goja jote. Për të ti do të jesh në vend të Hyjit. [17]Merre edhe këtë
shkop në dorën tëndë, se me të do të bësh mrekulli».

Moisiu kthehet në Egjipt. Të nisurit prej Madianit

2,18+ [18]Moisiu u nis prej andej, shkoi te vjehrri i vet Jetroja dhe i tha:
«Më lejo të shkoj e të kthehem te vëllezërit e mi në Egjipt që të shoh a
janë gjallë». Jetroja i tha: «Shko në paqe!».
/Mt 2,20 [19]Pra, Zoti i tha Moisiut në Madian: «Nisu e kthehu në Egjipt, sepse
kanë vdekur të gjithë ata që donin të të vrisnin». [20]Moisiu i mori gruan
dhe fëmijët e vet, i vuri në gomar dhe u kthye në Egjipt. Në dorë e
4,17 mori shkopin e Hyjit. [21]Ndërsa po kthehej në Egjipt, Zoti i tha Moisiut:
«Shih! Bëri para faraonit të gjitha mrekullitë për të cilat të dhashë
pushtet. Mirëpo, unë do ta nguroj zemrën e tij dhe ai nuk do të lejojë të
Lp 1,31; 7,6+ dalë populli. [22]Ti thuaj: Kështu thotë Zoti: Izraeli është i parëlinduri
biri im. [23]Unë po të them: Ma lejo birin tim të më shërbejë. Po nëse nuk
do të ma lejosh të shkojë, unë do ta vras të parëlindurin tënd».

Zan 32,25-33 Rrethprerja e birit të Moisiut

[24]Ndërsa ishte në udhëtim, në një vend, ku po kalonte natën, i doli
Joz 5,2-3+ para Zoti dhe deshi ta vrasë. [25]Sefora mori një gur shumë të mprehtë

4,10 *Nuk më rrjedhin fjalët e jam i ngadalshëm në të folur:* BJ përkthen: «goja ime dhe gjuha ime jane të rëndomta» (me TM). LXX interpreton: «unë jam me zë te ngurtë dhe gjuhë të ngadaltë».

4,17 Perëndia i dorëzon Moisiut një shkop (nga ku emri «shkopi i perëndisë», krh. rr 20) që do të jetë mjeti i mrekullive (7,20b; 9,22v; 10,13v; etj.) krh. shkopin e Elizeut (2Mbr 4,29).

4,18-31 Thelbi i këtyre rr i përket traditës jahviste, por ndoshta gjenden elemente të tradites elohiste e të tjerë, redaksionalë, të mëvonshëm, mbi të gjitha në rr 21-23.27-28.30-31, disa në lidhje me rr 1-17, pasi gjenden të njëjtat mendime, në veçanti afrimi i Aronit te Moisiu dhe shenjat e besueshmërisë.

4,21-23 Këta rr shpallin plagët e Egjiptit; rr 21, nëntë plagët e para dhe ngurtësinë e zemrës së faraonit (krh. 7,3+); rr 22-23, plaga e dhjetë (krh. 11,1+).

4,24-26 Tregim i errët për shkak të shkurtësisë së tij dhe mungesës së kontekstit:

dhe e rrethpreu djalin e vet. Ia preku këmbët burrit dhe tha: «Të kam burrë të përgjakur!». [26]Atëherë e lëshoi, pasi ajo tha: «Burrë të përgjakur» për shkak të rrethprerjes. Zan 17,10+

Takimi me Aronin

[27]Kurse Aronit Zoti i tha: «Dili para Moisiut në shkretëtirë». Ky i doli para në malin e Hyjit dhe e mori ngrykë. Moisiu i tregoi Aronit 3,1
çdo fjalë të Zotit, me të cilat e kishte dërguar si dhe shenjat që i kishte urdhëruar. [28]Erdhën bashkë dhe i bashkuan të gjithë pleqtë e bijve 4,2-9; Gjn 2,11; 3,16
të Izraelit. [29]Aroni u tregoi çdo fjalë që Zoti ia kishte thënë Moisiut dhe i bëri shenjat para popullit. [30]Populli besoi. E morën vesh se Zoti Dal 14,31
i kishte parë bijtë e Izraelit se e kishte parë mjerimin e tyre, dhe e adhuruan me fytyrë për dhe.

Takimi i parë me faraonin

5 [1]Pas kësaj ngjarjeje, Moisiu e Aroni hynë te faraoni dhe i thanë: «Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: Lësho popullin tim që të shkojë të më bëjë fli në shkretëtirë». [2]Por ai përgjigji: «Kush është ai Zot, që t'ia dëgjoj fjalën e ta lëshoj Izraelin? Unë nuk e pranoj atë Zot, as nuk e lëshoj Izraelin». [3]Por ata i thanë: «Hyji i hebrenjve na u dëftua. Të lutemi na lejo të shkojmë tri ditë udhë larg në shkretëtirë që t'i flijojmë Zotit, Hyjit tonë, që të mos na mbytë rastësisht me murtajë ose me shpatë». [4]Por mbreti i Egjiptit u tha: «Përse ti, Moisi e ti Aron, po doni ta ndani popullin prej punës së vet? Kthehuni në punët tuaja!». [5]Faraoni edhe shtoi: «Tash që ky popull është shumuar aq fort edhe kështu e ka mbushur dheun, çka do të ndodhë po qe se u jepni edhe pushim?».

Shpjegime kryepunëtorëve të punëve të rënda

[6]Po atë ditë u dha urdhër mbikëqyrësve të popullit dhe shkruesve të punës: [7]«Mos i jepni më assesi si deri tash popullit kashtë, por le të shkojë e ta mbledhë vetë për të prerë plitharë. [8]Por ju kërkoni prej tij numër të njëjtë tullash si edhe deri tash. Mos e pakësoni numrin!

Moisiu nuk është emëruar e nuk i dihet kujt i referohen përemrat pronorë. Mund të supozohet se mos rrethprerja e Moisiut tërheq zemërimin hyjnor: kjo është shuar kur Sefora e ka rrethprerë me të vërtetë birin e tij dhe simuluar një rrethprerje të Moisiut duke i prekur organet e tij gjinore (këmbët e tij, krh. Is 6,2; 7,20) me lafshën e fëmijës. Mbi rrethprerjen, krh. Zan 17,10+.

4,30 *morën vesh:* me BJ; TM përkthen: «dëgjuan». LXX ka lexuar: «besoi dhe u gëzua sepse...».

k 5 Në tërësinë i tij, ky k duke përfshirë edhe 6,1, është i traditës jahviste, por janë disa harmonizime të redaktorëve, për shembull në citimin e Aronit me Moisiun.

5,1 *të më bëjë fli:* përmendja e i këtij kulti në shkretëtirë (3,12b.18) do të rishfaqet si një refren në tregim të gjithsecilës prej nëntë plagëve të para, përveç të tretës dhe të gjashtës (7,16.26;8,4.16.23; 9,1.13;10,3.24). Kjo festë është përngjamërisht Pashkët (12,1+).

5,7 Përzihej byku i grirë me argjilën

Sillen kot, prandaj edhe bërtasin: Na lejo të shkojmë e t'i bëjmë fli
Hyjit tonë! [9]Shtojauni punën e të dërmohen, që të mos kenë kohë të
merren me punë të kota!».
[10]Mbikëqyrësit e popullit dhe shkruesit dolën dhe i treguan popullit:
«Kështu thotë faraoni: Nuk ju jap kashtë! [11]Dilni e mblidheni vetë
aty ku ta gjeni, por për atë gjë nuk do t'jua pakësoj punën». [12]Mbarë
populli u shpërnda nëpër dheun e Egjiptit për të mbledhur byk.
[13]Mbikëqyrësit u bërtitnin: «Bëni përditë po aq punë sa bënit më parë
kur ju jepej kashta!». [14]Bijtë e Izraelit, ata që mbikëqyrësit e faraonit i
vunë të regjistrojnë sasinë e punës, qenë frushkulluar. U thonin: «Pse
nuk e plotësuat as dje as sot, numrin e tullave si më parë?».

Ankimi i shkruesve hebrenj

[15]Izraelitët që regjistronin e panë se po e kishin punën pisk dhe
shkuan e u ankuan te faraoni: «Përse po vepron kështu kundër
skllevërve të tu? [16]Nuk u jepet byku e u urdhërohet të qesin po atë
shumë tullash. Qe, madje edhe po i rrahin shërbëtorët e tu, kurse fajin
e ka populli yt!». [17]Ai u përgjigji: «Ju jeni përtacë! Po, përtacë! Prandaj
thoni: Na lejo të shkojmë t'i bëjmë fli Zotit!
[18]Shkoni, pra, e punoni! Byku nuk do t'ju jepet e ju do të bëni
shumën e rëndomtë të tullave!». [19]Shkruesit izraelitë po e shihnin se
sa ngusht e kishin punën për shkak të urdhrit: Për asnjë ditë nuk
do t'u zvogëlohej numri i tullave!. [20]Kur dolën prej faraonit takuan
Moisiun dhe Aronin që po i prisnin [21]dhe u thanë: «Zoti paftë e
gjykoftë! Ju bëtë që të na urrejë faraoni dhe ministrat e tij! Ju ia dhatë
shpatën që të na vrasë!». [22]Moisiu iu drejtua Zotit dhe i tha: «O Zot, e
pse po e mundon këtë popull? Përse më dërgove? [23]Sepse, qysh atë ditë
që hyra te faraoni për të folur në emrin tënd, ai po e mundon popullin
tënd e Ti nuk e çlirove».

6 [1]Zoti i tha Moisiut: «Tash do të shohësh çka do t'i bëj faraonit!
Sepse, nën peshën e dorës së rëndë do t'i lëshojë dhe madje
përdhunë do t'i dëbojë prej vendit të vet!».

=3,1–4,23 **Tregim i ri i thirrjes së Moisiut**

Zan 17,1+ [2]Zoti foli me Moisiun e tha: «Unë jam Zoti, [3]që iu dëftova Abrahamit,
Izakut e Jakobit si Hyj i gjithëpushtetshëm. Unë atyre nuk ua tregova
emrin tim Zot. [4]Unë edhe bëra besëlidhje me ta se do t'ua jap dheun
Zan 17,7-8 Kanaan tokën e çojave të tyre, në të cilën banuan si të huaj. [5]Unë

për t'i dhënë më shumë konsistencë blloqeve të papërpunuara.

6,2–7,7 Është tregim priftëror, paralel me 3–4 i thirrjes së Moisiut, por gjenealogjia (rr 14-25), me rimarrjen e tregimit në rr 26-30, është shtuar nga një redaktim i mëvonshëm.

6,3 *Hyji i Gjithëpushtetshëm:* BJ ruan

e dëgjova dënesjen e izraelitëve, sepse egjiptianët i shtypën dhe m'u kujtua besëlidhja ime. 6Prandaj thuaju bijve të Izraelit: Unë jam Zoti që do t'i nxjerr nga shtypja e egjiptianëve! Unë do t'ju shpëtoj nga skllavëria dhe do t'ju shpërblej me goditje të fuqishme, duke i ndëshkuar rëndë! 7Juve do t'ju marr për popullin tim dhe do të jem Hyji juaj. Atëherë do ta dini se unë jam Zoti, Hyji juaj, kur do t'ju shpëtoj nga shtypja e egjiptianëve 8dhe do t'ju fus në tokën, mbi të cilën u përbeva se do t'ia jap Abrahamit, Izakut e Jakobit. Unë, Zoti, Zan 15; 24,7
do t'jua jap për pronë!».

9Moisiu po të gjitha këto ua tregoi bijve të Izraelit, por ata nuk ia vinin fare veshin, sepse ishin shpirtërisht tepër të ngushtuar nga puna tepër e rëndë. 10E Zoti prapë i tha Moisiut: 11«Hyr dhe fol me faraonin, mbretin e Egjiptit, që t'i lëshojë bijtë e Izraelit prej dheut të tij!».

12Moisiu foli në praninë e Zotit: « Ja, as bijtë e Izraelit nuk më dëgjojnë, po si atëherë do të më dëgjojë faraoni, sidomos kur nuk 4,10
jam gojëmbarë?». 13Zoti foli përsëri me Moisiun e me Aronin dhe u urdhëroi të shkojnë njëherë te bijtë e Izraelit e pastaj te faraoni, mbreti i Egjiptit, për t'i nxjerrë izraelitët nga dheu i Egjiptit.

Breznitë e Moisiut e të Aronit

14Këta janë zotët e shtëpive sipas familjeve të tyre. Bijtë e Rubenit, Nr 26,5-14
të të parëlindurit të Izraelit: Henoku, Faluu, Hesroni dhe Karmiu. Këto janë familjet e Rubenit. 15Bijtë e Simonit: Jamueli, Jamini, Ahodi, Jakini, Soari dhe Sauli, biri i Kananeases. Këto janë familjet e Simonit.

16Këta janë emrat e bijve të Levit sipas familjeve të tyre: Gersoni, Zan 46,11; Nr 3,17v
Kaati dhe Merariu. Levi jetoi njëqind e tridhjetë e shtatë vjet. 17Bijtë e Gersonit: Lobniu dhe Semeia sipas familjeve të tyre. 18Bijtë e Kaatit: Amrami, Isaari, Hebroni, Ozieli. Kaati jetoi njëqind e tridhjetë e tri vjet. 19Bijtë e Merariut: Moholiu dhe Musiu. Këto janë familjet e Levit sipas breznive të tyre. 20Amrami e mori për grua Johabedën, emtën e 2,1-2; Nr 26,59
vet. Ajo i lindi Aronin dhe Moisiun. Amrami jetoi njëqind e tridhjetë e shtatë vjet. 21Bijtë e Isaharit: Koreu, Nefegu dhe Zehriu. 22Bijtë e Ozielit: Misaeli, Elisafani dhe Setriu.

23Aroni mori për grua Elizabetën, bijën e Aminadabit, motrën e

hebraishten *'El SHadday*, emër hyjnor. – Zot: BJ ka hebr. «JHWH». Krh. 3,13+.

6,6 *goditje të fuqishme:* shprehje e barabartë me «dorë të rëndë» të 6,1. Ligji i përtërirë do të përputhë dy shprehjet (krh. Lp 4,34; 5,15; 7,19; 26,8; etj.).

6,7 *Juve do t'ju marr për popullin tim dhe do të jem Hyji juaj:* këta dy terma të ndërlidhur («populi» e «Hyj»), që shprehin marrëdhënie të reja të Zotit me popullin e tij, janë shprehja tipike për të treguar zgjedhjen e besëlidhjes hyjnore, veçanërisht në Lev 26,12; Lp 26,17-19; 29,12 e shpesh në Jereminë dhe Ezekielin.

6,12 *nuk jam gojëmbarë:* përkthimi fj.fj. i TM. BJ përkthen: «nuk më vijnë lehtësisht fjalët»; LXX lexon: «nuk jam i shprehur».

6,13 *të bijtë e Izraelit:* me TM; e hequr nga LXX, sepse vetëm faraonit i është

Nahasonit. Kjo i lindi Nadabin, Abiun, Eleazarin dhe Itamarin. [24]Bijtë
e Koreut: Asiri, Elkanai dhe Abiasafi. Kjo është familja e Koritajve.
[25]Kurse Eleazari mori për grua një vajzë të Futielit, që i lindi
Nr 25,6-13 Fineesin. Këta janë trungjet e familjeve të Levitajve, sipas barqeve
të tyre. [26]Ky është ai Aroni dhe Moisiu, të cilëve u urdhëroi Zoti që t'i
nxjerrin bijtë e Izraelit turma turma prej dheut të Egjiptit.
[27]Këta janë ata që folën me faraonin, mbretin e Egjiptit, që t'i
nxjerrin bijtë e Izraelit prej Egjiptit: janë po ai Moisi dhe ai Aron.

6,2-13 ## Përsëritet tregimi i thirrjes së Moisiut

[28]Kjo ngjau atë ditë, kur Zoti i foli Moisiut në dheun e Egjiptit:
[29]Zoti i tha Moisiut: «Unë jam Zoti! Thuaj faraonit, mbretit të Egjiptit,
thuaj gjithçka po të them unë ty». [30]Moisiu foli në praninë e Zotit: «Ja,
unë nuk jam gojëmbarë! Si do të më dëgjojë faraoni?».

7 [1]Zoti i tha Moisiut: «Që unë të bëra si hyjni për faraonin,
4,16 kurse Aroni, yt vëlla, do të jetë profeti yt. [2]Ti thuaj krejt si po
të urdhëroj vetë; kurse Aroni t'ia thotë faraonit që t'i lërë të
4,21 shkojnë prej dheut të tij bijtë e Izraelit. [3]Por unë do ta nguroj zemrën
Ps 135,9 e tij dhe do t'i shumoj shenjat dhe mrekullitë e mia kundër dheut të
Egjiptit. [4]Dhe ai nuk do t'ju dëgjojë. Unë do ta shtrij dorën time mbi
Egjiptin duke e dënuar rreptë, do ta nxjerr armatën time, popullin
tim, bijtë e Izraelit prej dheut të Egjiptit. [5]Pasi ta kem shtrirë dorën
time përmbi Egjipt dhe pasi t'i kem nxjerr bijtë e Izraelit prej mesit të
tyre, atëherë egjiptianët do ta marrin vesh se unë jam Zoti».
[6]Kështu Moisiu dhe Aroni bënë krejt si u tha Zoti: po ashtu vepruan.
[7]Moisiu kishte tetëdhjetë vjet, kurse Aroni kishte tetëdhjetë e tri, kur
folën me faraonin.

Ps 78; 105; Ur 11,14-20; 16-18

3. SHUPLAKAT E EGJIPTIT. PASHKËT

Shkopi i shndërruar në gjarpër

[8]Zoti i tha Moisiut e Aronit: [9]«Kur faraoni t'ju thotë: Tregojeni
4,2v shenjën! ti thuaj Aronit: Merre shkopin tënd dhe hidhe para faraonit,

urdhëruar të shkojë e të nxjerrë Izraelitët.
7,8–11,10 «Plagët e Egjiptit» janë shprehje të shuguruara nga përdorimi, por që teksti ia aplikon me të vërtetë vetëm plagës së dhjetë: nëntë të parat janë quajtur «mrekulli» ose «shenja» si shenjat e mrekullitë e 4,1-9.30; 7,9. Si ato mrekulli ishin të përcaktuara ta bëjnë të besueshëm Moisiun para Izraelitëve dhe faraonit, kështu tani «plagët» janë të përcaktuara të bëjnë të besueshëm JHWH, d.m.th. të bëjë të njohë zotësinë e tij nga ana e faraonit. Nëntë plagët e para dallohen nga e dhjeta për skemën si edhe për fjalorin, por janë disa ndryshime strukturore që nuk varen vetëm nga gjatësia e ndryshme e të njëjtit tregim. Tregimi mbyllet me refuzimin e plotë të faraonit që Moisiu nuk do ta rishohë më (10,28-29); nuk mbetet tjetër vetëm të arratiset. Historia vazhon me përndjekjen e të arratisurve dhe me mrekullinë e detit (k

dhe ai le të shndërrohet në shlligëz!». [10]Si hynë, pra, Moisiu dhe Aroni,
bënë ashtu si u kishte urdhëruar Zoti: Aroni e hodhi shkopin para
faraonit dhe ministrave të tij, dhe shkopi u shndërrua në gjarpër.
[11]Atëherë faraoni i grishi të dijshmit dhe dijësit; po edhe magjistarët 2Tim 3,8
e Egjiptit me shortitë e veta bënë po ashtu. [12]Edhe ata i hodhën
shkopinjtë e vet dhe ata u shndërruan në gjarpërinjë; porse shkopi i
Aronit i përpiu shkopinjtë e tyre. [13]Por zemra e faraonit iu ngurua dhe
nuk deshi t'i dëgjojë ata po ashtu si kishte thënë Zoti.

I. Uji i shndërruar në gjak

/Ur 11,6-8

[14]Mandej Zoti i tha Moisiut: «E patrandshme është zemra e faraonit:
nuk do të lëshojë të shkojë populli. [15]Shko në mëngjes tek ai. Ja, ai
do të dalë tek uji. Qëndro ballë për ballë mbi breg të lumit. Merre në
dorën tënde shkopin që u shndërrua në shlligëz [16]dhe thuaj: Zoti Hyji i
hebrenjve më dërgoi te ti e më tha: Ma lësho popullin tim që të më bëjë
fli në shkretëtirë. Por ti deri tash nuk deshe të dëgjosh. [17]Pra, kështu
thotë Zoti: Me këtë do ta dish se jam Zoti: qe, do t'i sjell me shkop që
kam në dorë ujit të lumit: dhe ky do të shndërrohet në gjak! [18]Peshqit
që janë në lumë do të ngordhin, ujërat do të qelben dhe egjiptianëve do
t'u neveritet të pinë ujin e lumit».
[19]Zoti i tha Moisiut edhe: «Thuaj Aronit: Merre shkopin tënd

14). Kjo traditë e daljes si arratisje në fillim ishte e pavarur nga tradita e plagës së dhjetë, kur izraelitët u nxorën nga Egjipti (12,31-33; krh. 4,21; 6,1; 11,1). Ekzistonin tradita të tjera mbi këto «shenja» (krh. Ps 78,43-51; 105,27-36), përtej zhvillimeve të ardhshme tëUr. 11,14-20; 16-18. Si këto prezantime të tjera, vetë historia e Dal 7,14–10,29 është një përbërje letrare; ajo ka përjetuar një proces të strukturuar në të cilin një pjesë e mirë e tekstit i përket botimeve të vonshme; në fakt pjesa që mund t'i përcaktohet traditave jahviste e priftërore është zvogëluar dhe tradita elohiste ndoshta mungon. Pikërisht e traditës priftërore është shenja e shkopit që kthehet në gjarpër (7,8-13) dhe plaga e tretë dhe ajo e gjashtë; elementë të kësaj tradite gjenden në tregime të tjera. Ndoshta tradita jahviste ndërhyn në katër plagë (e para, e dyta, e katërta dhe e pesta), por një pjesë e mirë e tregimit është shtuar, siç janë shtuar edhe plagët në të cilat nuk janë të dukshme traditat jahviste dhe priftërore. – Një pjesë e mirë e elementeve prandaj është redaksionale, por një redaksion duket sikur është para-priftëror. Nuk duhet kërkuar të justifikohen këto mrekulli me astronominë apo shkencat natyrore; por tregimi që është bërë përdor dukuri natyrore që janë të njohura në Egjipt dhe të panjohura në Palestinë (Nili i kuq, bretkocat, shiroku i zi), ose edhe të njohura në Palestinë por të jashtëzakonshme në Egjipt (breshëri). Duhet të ruhet vetëm qëllimi i historisë, që është të bëjë të shndrisë para syve të Izraelitëve, dhe të vetë faraonit, gjithëpushtetësia e JHWH. Mund të nënvizohen edhe disa qëllimetë veçanta. Kështu në mrekullitë e traditës priftërore magjistarët egjiptianë janë mundur në tokën e tyre: në fillim ata janë të aftë të bëjnë të njëjtat gjëra si Moisiu dhe Aroni (7,11-12.22; 8,3) por në vazhdim nuk mund të përmbushin më mrekullinë dhe pranojnë se janë mundur nga «gishti i Hyjit» (8,14-15) ose janë madje të paaftë të qëndrojnë para Moisiut (9,11).

7,10 *ministrave të tij:* fj.fj.: «shërbyesit e tij» (kështu BJ), d.m.th. vazhdimi i faraonit, oborrtarët dhe dinjitarët.

7,14-25 rr 14-15a. 16a.18.23-25 vijnë nga tradita jahviste; të tjerët janë vepër e redaktorëve.

7,17 *në dorë:* dora e Moisiut, ekzekutues i vullnetit hyjnor.

dhe shtrije dorën tënde përmbi ujërat e Egjiptit, mbi lumenjtë e tij, mbi përrenjtë, mbi kënetat dhe mbi të gjithë liqenet me ujë, që të shndërrohen në gjak. Kështu le të jetë gjak në mbarë dheun e Egjiptit, qoftë në enë druri qoftë në ato guri». [20]Po kështu bënë Moisiu dhe
Ps 78,44; 105,29; /Zb 16,4-7; 8,8.11 Aroni si u kishte urdhëruar Zoti. E çoi lart shkopin, i ra ujit të lumit në praninë e faraonit dhe të shërbëtorëve të tij. Uji u shndërrua në gjak. [21]Peshqit që ishin në Lumë, ngordhën, mbarë lumi u qelb. Egjiptianët nuk mund ta pinin ujin e Lumit. Mbarë dheun e Egjiptit e kishte përfshirë gjaku.

[22]Po kështu vepruan edhe dijësit egjiptianë me shortitë e tyre. Zemra e faraonit u ngurua dhe s'i dëgjoi ata, po ashtu si kishte thënë Zoti. [23]U ktheu shpinën, hyri në shtëpinë e vet dhe për këtë punë as që e çau ndopak kokën. [24]Mbarë egjiptianët hapën pusa përbri Lumit për të pirë, sepse nuk mund ta pinin ujin e Lumit. [25]U mbushën shtatë ditë pasi Zoti shtriu dorën e i ra Lumit.

II. Bretkosat

[26]Zoti i tha prapë Moisiut: «Hyr te faraoni dhe thuaj: Kështu thotë Zoti: Lëshoje popullin tim të më flijojë! [27]Nëse nuk do ta lejosh të shkojë, ja, unë do ta ndëshkoj tërë dheun tënd me bretkosa. [28]Lumi do të vëlojë prej bretkosave, të cilat do të dalin dhe do të hyjnë në shtëpinë tënde dhe në dhomën e shtratit tënd, madje përmbi shtratin tënd dhe në shtëpitë e ministrave të tu, në popullin tënd, në furrat e tua dhe në magjat e tua. [29]Bretkosat do të hyjnë te ti, në popullin tënd dhe te të gjithë shërbëtorët e tu».

8 [1]Zoti i tha Moisiut: «Thuaj Aronit: Shtrije dorën tënde me
Ps 78,45; 105,30; /Zb 16,13 shkopin tënd përmbi lumenj, mbi përrenj dhe mbi këneta dhe nxirri bretkosat mbi dheun e Egjiptit». [2]Aroni e shtriu dorën përmbi ujërat e Egjiptit, bretkosat dolën dhe e mbuluan dheun e Egjiptit. [3]Bënë po ashtu edhe magjistarët me shortitë e tyre dhe i nxorën bretkosat përmbi dheun e Egjiptit. [4]Faraoni i thirri Moisiun e Aronin dhe tha: «Lutuni Zotit t'i heqë bretkosat prej meje dhe prej popullit tim dhe unë do ta lëshoj popullin t'i bëjë fli Zotit». [5]Moisiu i tha faraonit: «Më trego kur duhet të lutem për ty, për shërbëtorët e tu dhe për popullin tënd që bretkosat të shporrën prej teje dhe prej shtëpisë sate e të qëndrojnë vetëm në Lumë». [6]Ai i përgjigji: «Nesër!». Atëherë Moisiu i tha: «Do të bëj siç po thua, që ta dish se s'ka porsi Zoti, Hyji

7,20 *Aroni (çoj lart):* mungon në TM dhe BJ; i shtuar në LXX që qartëson këtë subjekt.

7,26–8,11 Pjesa e traditës jahviste gjendet në rr 26-27.29 (pjesërisht); 8,4-5a (pjesërisht), 6 (pjesërisht), 7a (pjesërisht) e 8-10.11a (fillimi); pjesa e traditës priftërore në 8,1-3.11a (fundi),11b.

8,5 *Më trego:* fj.fj.: «lumturoju para meje» (TM). Versioni tjetër, sipas LXX: «Më bëj të njoh qartësisht».

ynë! [7]Bretkosat do të shporrën prej teje dhe prej shtëpisë sate, prej
shërbëtorëve të tu dhe prej popullit tënd, dhe do të qëndrojnë vetëm
në Lumë». [8]Moisiu dhe Aroni dolën prej faraonit. Moisiu iu lut Zotit
lidhur me të zënë për bretkosa që lidhi me faraonin. [9]Zoti bëri ashtu
si tha Moisiu dhe bretkosat ngordhën nëpër shtëpi, oborre dhe ara. [10]I
mblodhën në grumbuj të mëdhenj dhe toka u qelb. [11]Kur faraoni pa se
u qetësua puna, prapë e nguroi zemrën dhe nuk i dëgjoi, e bëri ashtu
si kishte thënë Zoti.

III. Mushkonjat

[12]Zoti i tha Moisiut: «Thuaj Aronit: Shtrije shkopin tënd dhe bjeri
pluhurit të tokës dhe të shndërrohet në mushkonja në mbarë dheun e
Egjiptit!». [13]Bënë ashtu, Aroni e shtriu dorën në të cilën kishte shkopin
dhe i ra pluhurit të tokës, i cili u shëndrua në mushkonja mbi njerëz Ps 105,31
dhe mbi bagëti. I tërë pluhuri i tokës u shndërrua në mushkonja në
mbarë dheun e Egjiptit. [14]Po ashtu bënë edhe shortarët me shortitë e
tyre për t'i përftuar mushkonjat, por nuk qenë në gjendje. Mushkonjat
i mësynë: qoftë njerëzit, qoftë bagëtitë. [15]Shortarët i thanë faraonit: Lk 11,20
«Ky është gishti i Hyjit!». Por zemra e faraonit u gurua prapë dhe nuk
i dëgjoi ata, ashtu si kishte thënë Zoti.

IV. Grethat

[16]Zoti i tha prapë Moisiut: «Çohu heret në mëngjes dhe dil para
faraonit. Kur të dalë tek uji ti thuaj: Kështu thotë Zoti: Lëshoje
popullin tim që të më bëjë fli! [17]Por në qoftë se nuk do ta lëshosh,
qe, unë do të çoj në ty dhe në shërbëtorët e tu, në popullin tënd, në
familjen tënde çdo lloj grethash. Shtëpitë e egjiptianëve do të mbushen Ps 78,45
me gretha, po ashtu edhe trualli ku ata të qëndrojnë. [18]Po atë ditë
do ta veçoj dheun Gesen, ku banon populli im. Aty nuk do të ketë Zan 47,1v
gretha dhe do ta dish se unë jam i vetmi Zot në mes të tokës. [19]Do
të bëj dallim ndërmjet popullit tim dhe popullit tënd: nesër do të
ngjajë kjo shenjë». [20]Zoti bëri po ashtu. Dhe u sulën gretha të mëdhenj
në shtëpitë e faraonit dhe të shërbëtorëve të tij, në mbarë dheun e
Egjiptit. Mbarë vendi u shkretua nga ata gretha.

8,12-15 Tregim plotësisht i traditës priftërore.

8,13 *Bënë ashtu:* me TM e BJ; LXX kapërcen.

8,15 *gishti i Hyjit:* ose «gishti i një Hyji», formulë që takohet në tekstet magjiko-fetare egjiptiane.

8,16-28 Tregim jahvist me disa shtesa, në veçanti rr 18-19.

8,16 *që të më bëjë fli:* me përkthimin TM e BJ; LXX shton «në shkretëtirë».

8,19 *Do të bëj dallim:* me të gjitha versionet e lashta që korrigjojnë hebr. *pedut* «shpërblim» me *pelut* «dallim». Fj.fj. TM ka: «unë do të vendos një çlirim», «një shpërblim»; BJ ka: «do të bëj një gjest lirues mes popullit tënd e popullit tim»; me përkthimin: «do të bëj dallim» (BK), «do të vë një ndarje», versionet nuk vënë në dukje veçantitë e kësaj pjese në krahasim me të tjerat.

21 Faraoni çoi e thirri Moisiun e Aronin dhe u tha: «Shkoni e flijoni
Hyjit tuaj, por në këtë vend!». 22 Moisiu i tha: «S'është e mundur
kështu! Sepse, çka i flijojmë ne Zotit, Hyjit tonë, është shenjtdhunim
për egjiptianët. Nëse ne do të flijonim ato kafshë që egjiptianët i
adhurojnë, do të na vrisnin me gurë. 23 Do të largohemi tri ditë udhë
larg në shkretëtirë dhe atje do t'i flijojmë Zotit, Hyjit tonë, ashtu si
na ka urdhëruar». 24 Atëherë faraoni tha: «Unë po ju lëshoj të shkoni
e t'i flijoni Zotit, Hyjit tuaj, në shkretëtirë, por mos shkoni tepër larg
e lutuni edhe për mua». 25 Moisiu tha: «Si të dal prej teje, do t'i lutem
Zotit dhe grethat do të largohen nesër prej faraonit, prej shërbërorëve
të tij, prej popullit të tij. Porse, vërja mirë mendjen e mos gënje
më, por lejoje popullin të shkojë e t'i flijojë Zotit!». 26 Si doli Moisiu
prej faraonit, iu lut Zotit. 27 Zoti bëri si kërkoi Moisiu dhe grethat u
shporrën prej faraonit, prej ministrave të tij dhe prej popullit të tij:
nuk mbeti asnjë për be! 28 Por u gurua prapë zemra e faraonit, kështu
as kësaj herë nuk e lëshoi popullin.

V. Ngordhje bagëtish

9 1 Atëherë Zoti i tha Moisiut: «Hyr te faraoni dhe thuaj: Këto thotë
Zoti, Hyji i hebrenjve: Lëshoje popullin tim që të më bëjë fli!
Ps 78,48 2 Në qoftë se edhe këtë herë e ndalon të shkojë, 3 ja, dora e Zotit
do të rëndojë fort mbi pasurinë tënde që është në ara, një ngordhje
e madhe mbi kuajt, gomarët, devet, lopët e delet gjetë e imëta e të
trasha. 4 Zoti do të bëjë dallim midis pasurisë së Izraelit dhe pasurisë
së Egjiptit: asnjë send nuk do të dëmtohet prej atyre që u përkasin
bijve të Izraelit. 5 Zoti e caktoi edhe kohën duke thënë: Zoti do ta çojë
nesër këtë fjalë në vend mbi këtë dhe».

6 Të nesërmen Zoti e çoi në vend fjalën: e mbarë gjëja e gjallë e
egjiptianëve ngordhi, kurse prej bagëtive të bijve të Izraelit nuk cofi
asnjë frymë. 7 Faraoni dërgoi njerëzit të shohin: kur qe, asnjë këmbë
berri nuk kishte cofur prej bagëtive të bijve të Izraelit. Por, prapë, u
gurua zemra e faraonit dhe nuk lejoi të shkojë populli.

VI. Çibanët

8 Zoti i tha Moisiut e Aronit: «Mbushni grushtat me hi furre dhe
Moisiu ta hedhë në ajër në praninë e faraonit, 9 dhe pluhuri le të
përhapet mbi mbarë dheun e Egjiptit. Ky do t'u shkaktojë çibanë e
lunga njerëzve dhe kafshëve në mbarë dheun e Egjiptit».

10 Morën hi prej furrës dhe i dolën para faraonit. Moisiu i dha krah

8,22 Izraelitët, barinjtë, ofronin kafshët e tufës së tyre; rituali egjiptian ishte shumë i ndryshëm: fli vegjetale, shpendë, copa mishi. Për më tepër, mëzati dhe çapi ishin për ta kafshë të shenjta.
9,1-7 Tregim pas traditës jahviste.
9,8-12 Tregim i traditës priftërore.

në qiell. Atëherë të thatët dhe fshikëzat u përhapën ndër njerëz dhe /Zb 16,2
bagëti. 11As dijësit nuk mundën t'i dalin Moisiut para, sepse edhe
dijësit si egjiptianët e tjerë, dhe mbarë dheun e Egjiptit e mbërthyen
të thatët. 12Zoti ia nguroi zemrën faraonit dhe nuk i dëgjoi ata, po
ashtu sikurse Zoti i kishte thënë Moisiut.

VII. Breshri

13Zoti i tha Moisiut: «Çohu heret në mëngjes dhe dil para faraonit
e thuaj: Kështu thotë Zoti, Hyji i hebrenjve: Lëshoje popullin tim që
të më bëjë fli! 14Sepse këtë herë do t'i çoj të gjitha të këqijat mbi ty,
mbi shërbëtorët e tu dhe mbi popullin tënd, që ta dish se në mbarë
botën nuk është askush si unë. 15Po ta kisha ngritur dorën time qysh
në fillim për të ndëshkuar ty dhe popullin tënd me murtajë, deri tash
kishe qenë i shfarosur prej sipërfaqes së tokës. 16Përkundrazi, unë
të kam ruajtur që ta dëftoj në ty fuqinë time dhe kështu të flitet për /Rom 9,17
emrin tim mbi mbarë tokën. 17Ende po e ndal popullin tim dhe nuk
po do ta lëshosh? 18Ja, nesër, po në këtë orë, do të bëj të bjerë breshër
tepër i madh, sa që i tillë nuk ka qenë në Egjipt qysh prej themelimit
të tij e deri në ditën e sotme! 19Qysh tash, pra, dërgo e bashko të gjitha
bagëtitë e tua dhe gjithçka ke në fushë; sepse, të gjithë njerëzit dhe
bagëtitë që do të jenë përjashta dhe të mos jenë të tubuara prej fushës,
do të bjerë mbi to breshri dhe do të ngordhin».

20Ai që prej shërbëtorëve të faraonit e druajti fjalën e Zotit, i
mblodhi shërbëtorët e vet dhe bagëtitë në shtëpi, 21kurse ata që nuk e
çanë kokën për fjalën e Zotit, i lanë shërbëtorët e vet dhe bagëtinë në
fushë. 22Atëherë Zoti i tha Moisiut: «Ço dorën tënde drejt qiellit që të
bjerë breshër mbi mbarë dheun e Egjiptit: mbi njerëz, mbi bagëti dhe
mbi çdo bimë fushe në dheun e Egjiptit». 23Moisiu e drejtoi shkopin
drejt qiellit dhe Zoti çoi gjëmë e breshër e rrufetë lëruan tokën dhe Ps 78,48v; 105,32;
Zoti bëri të bjerë breshër mbi dheun e Egjiptit. 24Binte breshër e /Zb 16,21; 8,7
njëkohësisht rrufetë çanin qiellin! Aq qe i madh, sa që i tillë kurrë
nuk u pa më parë mbi mbarë dheun e Egjiptit, qysh se atij populli iu
zu fara! 25Breshri rrënoi gjithçka u gjet përjashta në mbarë dheun e
Egjiptit, prej njeriut e deri në bagëti. Breshri rrënoi edhe mbarë bimët
e fushës; rrënoi deri edhe çdo lëndë në atë vend. 26Vetëm në tokën
Gesen, ku banonin bijtë e Izraelit, nuk ra breshër. Zan 47,1v

27Atëherë faraoni e thirri Moisiun dhe Aronin e u tha: «Këtë herë

9,13-35 Tregim pas traditës jahviste.

9,14 *mbi ty:* BJ ka: «kundër teje»; TM përkthen:«kundër zemrës sate». Sam. lexon: «mbi zemrën tënde».

9,23 *çoi gjëmë:* fj.fj.: «dha zë». «Zëri i JHWH» është bubullima (krh. rr 29; 19,19; Ps 18,14; 29,3-9; Jb 37,2).

9,24 *breshër e njëkohësisht rrufetë:* përkthim letrar por i dyshimtë (krh. Ez 1,4). BJ përkthen: «breshër e zjarr shpërthejnë mes të breshërit».

po e shoh se bëra mëkat! Zoti është i drejtë, kurse unë dhe populli im jemi fajtorë. [28]Lutuni Zotit që të pushojnë gjëmët e Hyjit dhe breshri dhe do t'ju lëshoj të shkoni e nuk do t'ju ndal më këtu». [29]Moisiu tha: «Kur të dal prej qytetit, do t'i çoj duart lart drejt Zotit, do të pushojnë gjëmët e tija dhe nuk do të bjerë më breshër që ta dish se toka është e
Lp 10,14; Ps 24,1 Zotit. [30]Porse, sa për ty dhe shërbëtorët e tu e di se ende nuk e druani Zotin Hyj». [31]Liri dhe elbi u dëmtuan, sepse elbi kishte qitur kallëz e liri kishte qitur lule. [32]Nuk u dëmtuan gruri as thekra, sepse ishin të vona.

[33]Kur Moisiu u largua prej faraonit dhe prej qytetit, i çoi duart lart kah Zoti, pushuan gjëmët dhe breshri dhe as shi nuk ra më mbi tokë. [34]Faraoni pa se kishte pushuar shiu, breshri e gjëmët dhe vazhdoi të mëkatojë. [35]Zemra e tij dhe zemra e shërbëtorëve të tij u gurua për së tepërmi dhe nuk i lëshoi bijtë e Izraelit, ashtu si e kishte folur Zoti me anë të Moisiut.

VIII. Karkalecat

10 [1]Atëherë Zoti i tha Moisiut: «Hyr te faraoni! Unë e bëra gur zemrën e tij e zemrën e shërbëtorëve të tij që t'i bëj ndër ta
12,26; 13,8; Lp 4,9; 6,7.20v; Joz 4,6v.21v 8,6 këto mrekulli të mia, [2]që të mund t'ia tregosh djalit tënd dhe nipave të tu sa herë i shtrëngova egjiptianët e sa mrekulli bëra kundër sish, që ta dini se unë jam Zoti».

[3]Hynë, pra, Moisiu dhe Aroni te faraoni dhe i thanë: «Kështu thotë Zoti, Hyji i hebrenjve: Deri kur nuk do të më nënshtrohesh? Lëshoje popullin tim të më bëjë fli! [4]Por nëse kundërshton dhe nuk do ta lëshosh: ja, unë nesër do t'i sjell karkalecat brenda kufijve të tu. [5]Ata do ta mbulojnë sipërfaqen e tokës aq sa as trualli nuk do të shihet: do të përpijnë gjithçka që mbeti pas breshrit; do t'i zhveshin të gjitha lëndët që bulojnë në fushë. [6]Do t'i mbushin shtëpitë e tua, shtëpitë e shërbëtorëve të tu dhe të të gjithë egjiptianëve, një mori që kurrë nuk e panë as etërit dhe të parët e tu, qysh se u zu froni i tyre e deri në ditën e sotme». Ia ktheu shpinën dhe doli prej faraonit.

[7]Faraonit i thanë shërbëtorët e tij: «Deri kur do ta durojmë këtë kurth? Lëshoj njerëzit t'i bëjnë fli Zotit, Hyjit të tyre! A nuk po sheh se do të mbarojë Egjipti?». [8]Çuan dhe i thirrën Moisiun e Aronin. Faraoni u tha: «Shkoni e flijoni Zotit, Hyjit tuaj! Kush janë ata që duhet të shkojnë?». [9]Moisiu tha: «Do të shkojmë me fëmijët dhe me pleqtë tanë: me djem e me vajza, me bagëti të imëta e me bagëti të trasha: ne kemi festën e Zotit!». [10]Ai u përgjigji: «Ashtu e paçi në ndihmë Zotin, siç do t'ju lëshoj unë të shkoni me fëmijët tuaj! Kush dyshon se ju nuk

10,1-20 Tregim i traditës jahviste (rr 1a.3-5a.6b-11.13.15.16-19) me shtesa redaksionale, të përfshira edhe disa në rr e traditës jahviste.

10,2 *t'ia tregosh:* kështu BJ. fj.fj.: «t'ia tregosh veshëve».

mendoni zi e më zi? 11Jo, s'do të bëhet ashtu! Por, shkoni vetëm ju
burrat e bëni fli Zotit! Po këtë ju edhe vetë e kërkuat!». Dhe menjëherë
i qitën jashtë prej pranisë së faraonit.
12Atëherë Zoti i tha Moisiut: «Shtrije dorën tënde mbi Egjipt që të
vijnë karkalecat, ta mbulojnë atë dhe le ta hanë krejt barin: gjithçka Ps 78,46; 105,34
shpëtoi prej breshrit». 13Moisiu e shtriu shkopin përmbi dheun e
Egjiptit dhe Zoti e solli erën e ngrohtë gjithë ditën e gjithë natën. Kur
zbardhi drita, era djegëse i ngrehi në ajër karkalecat. 14Ata e mbuluan /Zb 9,3v
skaj më skaj mbarë dheun e Egjiptit dhe u lëshuan me shumicë të
atillë që s'qenë parë deri në atë kohë dhe nuk do të shihen as në të
ardhmen. 15E mbuluan tërë sipërfaqen e tokës dhe e nxinë tokën.
Kështu, pra, e përpinë të gjithë barin e tokës, të gjitha frutat e pemëve
që kishin shpëtuar prej breshrit: nuk shpëtoi asgjë e blertë as në lëndë
as në bar në mbarë dheun e Egjiptit.
16Për këtë arsye faraoni thirri me nxitim Moisiun e Aronin dhe u
tha: «Mëkatova kundër Zotit, Hyjit tuaj, dhe kundër jush! 17Por, tash
ma falni mëkatin edhe këtë herë dhe lutuni Zotit, Hyjit tuaj, të ma
heqë së paku këtë shuplakë vdekjeprurëse». 18Moisiu, si u largua prej
faraonit, iu lut Zotit, 19i cili çoi një erë shumë të fortë prej perëndimit
që i përmblodhi karkalecat dhe i hodhi në Detin e Kuq: s'mbeti pasha
një në mbarë dheun e Egjiptit. 20Por Zoti e guroi zemrën e faraonit dhe
ky nuk i lëshoi bijtë e Izraelit.

IX. Errësirat /Ur 17,1–18,4

21Atëherë Zoti i tha Moisiut: «Çoje dorën tënde drejt qiellit dhe le të
bjerë terri mbi dheun e Egjiptit, terr aq i dendur sa të mund të preket!».
22Moisiu e çoi dorën drejt qiellit dhe ra një errësirë e tmerrshme për Ps 105,28; /Zb 16,10
tri ditë rresht mbi mbarë dheun e Egjiptit. 23Askush nuk mundi ta
shohë askënd për tri ditë dhe askush s'luajti për ato ditë prej vendit.
Kurse, gjithkund ku banonin bijtë e Izraelit, ishte dritë!
24Atëherë faraoni e thirri Moisiun e Aronin dhe u tha: «Shkoni e
bëni fli Zotit! Lini vetëm bagëtitë e imëta e të trasha, kurse fëmijët
tuaj, le të vijnë me ju!». 25Moisiu i tha: «Po edhe të na i jepshe ti
kushtet dhe flitë e shkrumbimit për t'ia kushtuar Zotit, Hyjit tonë,

10,11 *burra:* në vend të një nisjeje të gjithanshme(rr 9), faraoni i humbur do të donte që gratë dhe fëmijët të qëndronin si peng – *i qitën jashtë:* me LXX e sam.; TM ka: «i largoi».

10,12 *krejt barin:* me TM; LXX dhe sam. shtojnë: «dhe çdo fryt i pemës», si në 10,15.

10,15 *nxinë:* me TM; LXX dhe BJ përkthejnë: «qe shkatërruar»; Vulg. përkthen: «shkatërruan gjithçka».

10,19 *prej perëndimit:* me BJ dhe me Vulg.; TM përkthen «nga deti». Është pikëpamja e një banori të Palestinës, ku deti gjendet në perëndim.

10,21-29 Rr 24-26 janë të tradite jahviste, por ata ishin vazhdimi i tregimit të mëparshëm; pjesa tjetër e tregimit e ka prejardhjen nga redaktorët.

[26]megjithatë edhe grigjat tona duhet të vijnë me ne. Nuk do të mbetë
prej tyre asnjë këmbë e vetme berri, sepse prej tyre do të marrim,
sa është e domosdoshme për kultin e Zotit, Hyjit tonë. Aq më tepër
kur nuk dimë se çka duhet të flijohet, derisa të arrimë në vendin e
caktuar». [27]Zoti e guroi zemrën e faraonit dhe ai nuk deshi t'i lëshojë.
[28]Atëherë faraoni i tha: «Largohu këndej! Ruaju se më del më
para sysh! Kurdo që do të marrësh guxim të dalësh para meje, do
të vdesësh!». [29]Moisiu i përgjigji: «Mirë e ke! S'do ta shohë më kurrë
fytyrën tënde!».

13,11+ **Lajmërimi i vdekjes së të parëlindurve**

11 [1]Zoti i tha Moisiut: «Vetëm edhe me një plagë do ta godas
faraonin e Egjiptin, atëherë po se do t'ju lërë të shkoni,
madje edhe do t'ju shtrëngojë të dilni. [2]Prandaj thuaj mbarë
populli që secili njeri të kërkojë prej të afërmit të vet dhe secila grua
prej të afërmes së saj enë argjendi dhe ari».

3,21 Vap 7,22 [3]Vetë Zoti do të bëjë që egjiptianët të kenë ndjenja të mira ndaj
populli të Izraelit. Po edhe vetë Moisiu ishte njeri shumë i madh në
dheun e Egjiptit në sy të ministrave të faraonit dhe të mbarë populli.
[4]Moisiu atëherë kumtoi: «Kështu thotë Zoti: Rreth mesnate do
t'i bie anembanë Egjiptit. [5]Do të vdesë çdo i parëlindur në dheun e
Egjiptit: prej të parëlindurit të faraonit që rri në fronin e tij deri tek
i parëlinduri i shërbëtores që është pranë mokrës edhe të gjithë të
parëlindurit e bagëtive. [6]Do të bëhet një gjëmë tejet e madhe në dheun
e Egjiptit, aq e madhe saqë e tillë nuk qe më parë, as nuk do të ngjajë
më vonë. [7]Kurse ndër bijtë e Izraelit nuk do të lehë qen as në njeri
as në bagëti që ta dini se me ç'mrekulli të madhe do t'i ndajë Zoti
egjiptianët prej izraelitëve. [8]Atëherë do të zbresin tek unë të gjithë

k 11 Rr 9-10 e kanë prejardhjen nga tradita priftërore dhe 8b mund të jetë vazhdimi i 10,24-26 në traditën jahviste; dhe e gjithë pjesa tjetër e k është vepër e redaktorëve. – Rr e fundit të k 10 mbyllin historinë e nëntë plagëve, që i përkasin traditës së daljes-arratisje (krh.7,8+). Historia e plagës së dhjetë, që fillon këtu, e paraqet daljen si një përjashtim (krh. 12,31-33, tashmë 4,21; 6,1). Dy konceptet janë të papajtueshëm, nëse bëhet fjalë për të njëjtin grup; por njëri dhe tjetri mund të justifikohen, nëse bëhet fjalë për dy grupe të ndryshme ose nëse traditat paraardhëse të teksteve i përshkruanin tekstet në mënyrë të ndryshme. Është më e vështirë të pohohet se tradita e daljes-arratisje i referohej grupit të Moisiut dhe ajo e daljes-dëbim një grupi tjetër të bërë miq e që tradita e dyfishtë shfaqet edhe në të dhënat mbi itinerarin e daljes nga Egjipti (krh. 13,17+). Elementi i qartë është se tradita e dyfishtë ka qenë harmonizuar përreth të vetmit grup të drejtuar nga Moisiu.

11,2 Zhveshtësia e egjiptianëve është një motiv dytësor, që shfaqet tashmë në 3,21 dhe do të rishfaqet në 12,35-36. Thirrja e tij këtu duket sikur e mënjanon faktin se egjiptianët kanë bërë përvojën e nëntë plagëve të para.

11,5 Të parëlindurit e bagëtive kanë qenë shtuar në bazë të 12,12, sepse i përkasin, si të paralindurit e njerëzve, fryteve të para të ruajtura hyjnisë.

11,7 *që ta dini:* me TM; BJ ka njëjësin (me LXX e sam.). – *do t'i ndajë:* me TM (hebr. palah) duke iu referuar zgjedhjes së Izraelit; sam. lexon: «bën mrekullira» (hebr.

këta shërbëtorë të tu dhe do të përkulen para meje e do të thonë: 'Dil ti dhe populli që të ndjek. 'Atëherë unë do të dal!». Moisiu i zemëruar për së tepërmi doli prej faraonit.

9Zoti i tha Moisiut: «Faraoni nuk do t'ju dëgjojë, për t'u shumuar mrekullitë e mia në dheun e Egjiptit». 10Moisiu e Aroni i kishin bërë të gjitha këto mrekulli në sy të faraonit. Por Zoti e guroi zemrën e faraonit dhe nuk i lëshoi bijtë e Izraelit prej dheut të vet.

Pashkët

34,18; Lev 23,5-8; Nr 28,16-25; Lp 16,1-8; Ez 45,21-24; /Mt 26,17vp; /Lk 22,15-16; /1Kor 5,7

12 1Zoti i tha Moisiut e Aronit në dheun e Egjiptit: 2«Ky muaj do të jetë për ju fillimi i muajve, më i pari ndër muajt e vitit. 3Flisni me tërë bashkësinë e bijve të Izraelit e thoniu: Të dhjetën ditë të këtij muaji, le ta marrë secili për shtëpi një qengj

pala') duke iu referuar ngjarjeve të daljes.

11,10 *të gjitha këto mrekulli:* d.m.th. nëntë plagët e para në perspektivën e tanishme të tekstit. Por gjuha do të tregonte që në zanafillë ishte mbyllja e traditës priftërore.

12,1–13,16 Kjo pjesë e gjatë bashkon për herë të parë tregimin (12,28-42.50-51) dhe ligjet-udhëzuese. Tregimi, thelbi i zhvillimit, përmban mbi të gjitha elemente të traditës jahviste (12,29-30.32-34.37-39), por edhe të traditës elohiste (12,31), priftërore (12,28.40-42.50-51) ose të një tradite të veçantë (12,35-36). Ligjet rituale, në të qenurit së bashku, janë të mëvonshme: nëse 12,21-23 mund t'i përkasë traditës jahviste, 12,1-10.43-49 dhe, ndoshta, 13,1-2 bëjnë pjesë në traditën priftërore ose të plotësimeve të saj dhe rr 28.50-51 janë një kornizë për ligjin mbi Pashkët dhe mbi të Pabrumet. Referimi brumit të patharm (12,34.39) dhe vdekjes së të parëlindurve të egjiptianëve (12,29), kështu si lidhja e mëtejshme e Pashkëve me daljen nga Egjipti që ka dhënë një pikë lidhjeje për ligjet dhe udhëzimet mbi Pashkët (12,1-14.21-27a.43-49), mbi të Pabrumet (12,15-20; 13,3-10) e mbi të parlëindurit (13,1-2.11-16; 12,24-27a; 13,3-16), paraqesin një gjuhë që kujton traditën e Ligjit të përtërire ose me stil deuteronomist. Këto ligje rituale duhen krahasuar me Lev 23,5-8; Nr 28,16-25 e Lp 16,1-8. Nëse teksti duket sikur thotë se kremtimet e Pashkëve dhe të Pabrumeve kanë lindur me daljen nga Egjipti, në realitet bëhet fjalë për dy festa me prejardhje të ndryshme. Të Pabrumet ishin nje festë bujqësore; ka filluar të kremtohej vetëm në Kanaan dhe është bashkuar me festën e Pashkëve vetëm pas reformës së Jozisë. Pashkët, me prejardhje paraizraelite, është një festë vjetore e barinjve endacakë për mirëqenien e grigjave. Fillimi i tregimit të lashtë (rr 21), që e përmend pa shpjegime, supozohet që ajo të njihej tashmë dhe mundësisht bëhet fjalë për «festën e JHWH», për të kremtuar të cilën Moisiu i kërkonte leje faraonit (krh. 5,1+). Kështu lidhja mes Pashkëve, plagës së dhjetë dhe daljes nga Egjipti do të ishte rastësore: dalja do të kishte ndodhur vetëm në momentin e festës. Por kjo rastësi kohore justifikon shtesat me stil deuteronomist të 12,24-27; 13,3-10, që shpjegojnë festën e Pashkëve (dhe të Pabrumeve) si përkujtim i daljes nga Egjipti (krh. të njëjtin Lp 16,1-3). Tradita priftërore referon gjithë ritin e Pashkëve plagës së dhjetë dhe daljes nga Egjipti (12,11b-14.42). Megjithatë lidhja është më e vjetër, sepse historia jahviste (12,34-39) e vë ritin e lashtë pashkor të bukëve të pabrume në marrëdhënie me daljen nga Egjipti. Të vënë në marrëdhënie historike me atë ngjarje venduese të thirrjes së Izraelit, këto rite morën një domethënie fetare plotësisht të re: erdhën për të shprehur shpëtimin e dhënë nga Hyji popullit, siç shpjegonte treguesi që shoqëronte festën (12,26-27; 13,8). Pashkët hebraike përgatisnin kështu Pashkët e krishtera: Krishti, qengji i Hyjit, është flijuar (kryqi) dhe është ngrënë (darka) në kornizën e Pashkëve hebraike (java e shenjtë); ai i jep botës shpëtimin. Ripërtëritja mistike e këtij akti shëlbimi do të bëhet qendra e liturgjisë së krishterë që organizohet përreth meshës, fli e gosti.

12,2 *Ky muaj:* muaji i parë i pranverës, përkues me muajt tonë mars-prill, që quhej *abib* në kalendarin e vjetër (Lp 16,1), dhe do

për familjen e vet. 4Por, po qe se numri i anëtarëve është më i vogël
sesa do të mund të mjaftonte për ta ngrënë qengjin, le të marrë të
afërmin e vet, që është më afër shtëpisë së tij, sipas numrit të frymëve
Lev 22,19v; /1Pjt 1,19 që mjafton për të ngrënë qengjin. 5Qengji le të jetë i patëmetë,
mashkull, i një viti. Mund të merrni qengj ose edh. 6Ruajeni deri të
katërmbëdhjetën ditë të këtij muaji: atëherë, në muzg le ta flijojë e
tërë bashkësia e bijve të Izraelit. 7Le të marrin prej gjakut të tij dhe le
t'i lyejnë të dy shtalkat dhe ballzinat e dyerve të shtëpive, në të cilat
do ta hanë qengjin. 8Mishin e pjekur në zjarr le ta hanë atë natë me
të pabrume dhe me barishte të hidhura. 9Prej qengjit mos hani asgjë
prej mishit të gjallë, as të zier me ujë, por vetëm të pjekur në zjarr:
me krye, këmbë e zorrë. 10Dhe të mos mbetet asgjë prej tij deri në
mëngjes. Po qe se teproi gjë, le të digjet në zjarr. 11Dhe hajeni kështu:
me ijë të ngjeshura, me të mbathura në këmbë dhe shkop në dorë:
hajeni me shpejti, sepse, janë Pashkët (d.m.th. kalimi i) e Zotit! 12Atë
natë do të kaloj nëpër dheun e Egjiptit dhe do të vras çdo të parëlindur
Nr 33,4 në dheun e Egjiptit që nga njeriu e deri në bagëti dhe do t'i ndëshkoj të
Lev 1,5+ gjitha hyjnitë e Egjiptit; unë Zoti! 13Gjaku do t'ju shërbejë për shenjë
në të cilën shtëpi jeni: unë do ta shoh gjakun dhe ju do t'ju kaloj.
Kështu ndër ju nuk do të ketë shuplakë farosjeje, kur unë do t'i sulem
dheut të Egjiptit. 14Kijeni këtë ditë përkujtim dhe kremtojeni festë në
nder të Zotit brez pas brezi me sjellje fetare të përhershme.

13,3-10; 23,15 ## E kremtja e të pabrumeve

15Për shtatë ditë hani bukë të pabrume. Qysh ditën e parë hiqeni
/1Kor 5,7 brumin prej shtëpive tuaja. E cilido të hajë bukë të mbruar prej të
parës ditë deri të shtatën ai njeri do të zhbihet prej Izraelit.

16Ditën e parë do të mbani mbledhje shenjte. Po edhe të shtatën
ditë do të bëni ashtu. Ndër këto ditë s'guxoni të bëni kurrfarë pune,
por keni leje të përgatitni çka lypet për ushqimin e secilit. 17Festojeni
të kremten e të pabrumeve, sepse atë ditë e nxora ushtrinë tuaj
prej dheut të Egjiptit. Mbajeni këtë ditë brez pas brezi si festë të

të quhet *nisan* në kalendarin pas daljes me origjinë babiloneze.

12,6 *në muzg: fj.fj.:* «midis dy mbrëmjeve» (dyjës e *'ereb*), d.m.th. qoftë mes perëndimit të diellit dhe natës plotësisht (Samaritanët), qoftë mes të sosurit dhe perëndimit të diellit (farisenjtë dhe Talmud)

12,8 *me të pabrume:* d.m.th. bukët e patharm (krh. rr 1+).

12,10 *le të digjet në zjarr:* për të shmangur përdhosjen. LXX shton: «nuk do të thyhet asnjë kockë» (krh. rr 46).

12,11 *me ijë të ngjeshura, me të mbathura… dhe shkop:* pajisja është ajo e udhëtimit. – *Pashkët:* etimologjia e flalës *pesah* është e panjohur. Vulg. e shpjegon: «domethënë kalimi», por kjo nuk ka mbështetje në hebraisht; 12,13.23.27 shpjegojnë se JHWH ka «shpëtuar » ose «lënë jashtë» ose «mbrojtur» shtëpitë e Izraelitëve, por është një shpjegim dytësor.

12,13 *Shuplakë farosjeje:* ose, duke korrigjuar: «Nuk do të jetë kundër jush goditja e shfaruesit» (krh. rr 23).

përhershme. 18Të parin muaj, të katërmbëdhjetën ditë të muajit, prej mbrëmjes, hani bukë të pambruara deri në ditën e njëzetenjëtën të të njëjtit muaj, në mbrëmje. 19Për shtatë ditë brumë nuk do të gjendet në shtëpitë tuaja. Kush do të hajë bukë të mbruar, ai njeri do të zhbihet prej bashkësisë së Izraelit, qoftë i ardhur ose i lindur në vend. 20S'guxoni të hani asgjë të mbruar. Në çdo vend, ku ju të banoni, do të hani bukë të pambruar».

Rregullore lidhur me Pashkët

21Moisiu i bashkoi të gjithë pleqtë e bijve të Izraelit dhe u tha: «Shkoni e merrni një bagëti të imët për familjet tuaja dhe flijoni për Pashkë. 22Tubëzën e hisopit ngjyjeni në gjak që është në enë dhe stërpikni me të ballëzinën dhe dy shtalkat. Askush prej jush të mos dalë jashtë derës së vet deri në mëngjes. 23Sepse Zoti do të kalojë për Ez 9,4-7
të goditur Egjiptin e, kur të shohë gjakun në ballëzinë dhe në të dy
shtalkat, do ta kalojë derën dhe nuk do ta lërë shfaruesin të hyjë /Heb 11,28
në shtëpitë tuaja e të godasë. 24Mbajeni këtë rregullore porsi ligj të përhershëm për ju dhe për fëmijët e tu.

25Edhe kur të hyni në tokën, që Zoti do t'jua japë juve, siç ka premtuar, mbajeni këtë sjellje. 26E kur fëmijët tuaj t'ju pyesin: Ç'vështrim ka ky rit? 27u thoni: Është flia e Pashkëve në nder të Lp 6,20-25; Dal 10,2+
Zotit, kur i shkapërceu familjet e bijve të Izraelit në Egjipt, kurse egjiptianët i goditi, e familjet tona i shpëtoi». Populli ra përmbys për dhe dhe adhuroi. 28Atëherë bijtë e Izraelit shkuan dhe vepruan siç u kishte urdhëruar Zoti Moisiut e Aronit.

X. Vdekja e të parëlindurve

11,4-8; 13,11+ /Ur 18,6-19; Ps 78,51; 105,36; 135,8; 136,10

29Në mesnatë Zoti goditi çdo të parëlindur në dheun e Egjiptit, prej të parëlindurit të faraonit, që rrinte në fronin e tij, deri në të parëlindurin e të burgosurit që ishte në burg dhe çdo të parëlindur të çdo bagëtie. 30Faraoni dhe të gjithë shërbëtorët e tij u çuan natën u çua mbarë Egjipti sepse plasi një vigmë e madhe në Egjipt! S'kishte shtëpi pa të vdekur! 31Faraoni e thirri natën Moisiun dhe Aronin e u tha: «Çohuni e dilni prej popullit tim ju dhe bijtë e Izraelit! Shkoni

12,21 *Shkoni e merrni:* TM ka: «nxirrni», në kuptimin që të nxjerrin nga grigja e tyre (kështu shpjegon Rashi).

12,22 *e hisopit:* bimë aromatike e përdorur në rite të ndryshme pastrimi (Nr 19,6; Ps 51,9; Heb 9,19).

12,23 Në ritin paraizraelit të Pashkëve, shfaruesi ishte djalli dhe personifikonte rreziqet që kërcënonin grigjën dhe familjen; për t'i mbrojtur nga këto goditje vihej gjak mbi dyert e shtëpive, fillimisht tendave.

12,26 *t'ju pyesin:* kjo pjesë (krh. edhe 13,8-9.14-16; Lp 6,21-25; Joz 4,7-8.21-24) na informon mbi një përdorim të epokës së vonë: babai i familjes shpjegon domethënien e riteve, si dhe nga ana tjetër e Ligjit ose e monumentit të dymbëdhjetë gurëve, duke u nisur nga pyetja e fëmijës. Mund të flitet për «katekezë etiologjike», sepse babai i familjes jep një shpjegim që thërret në çështje origjinën, reale ose të supozuar, në këtë rast të Pashkëve.

dhe flijoni Zotit sikurse thoni! 32Merrni, si kërkuat, bagëtitë e imëta e
të trasha! Nisuni dhe më bekoni!». 33Egjiptianët e nxitnin popullin e
Izraelit të dalë sa më shpejt prej vendit. Thonin: «s'do të mbesë kush
gjallë!». 34Populli mori edhe brumin para se të mbruhej e, duke i
mbështjellë magjet me petka, i vunë në krah.

3,21-22; 11,2

Izraelitët ua marrin pasurinë egjiptianëve

35Bijtë e Izraelit bënë siç u kishte urdhëruar Moisiu: kërkuan prej
Ur 10,17 egjiptianëve enë argjendi, ari dhe petka të shumta. 36Zoti ua zbuti
zemrën egjiptianëve ndaj izraelitëve dhe ata u jepnin gjithë ç'kërkonin.
Kështu izraelitët i bënë pre egjiptianët.

33,1-6; Nr 33,2-5

Dalja e izraelitëve prej Egjiptit

37Izraelitët u nisën prej Ramsesit në drejtim të Sukotit. Ishin rreth
Nr 1,46+ gjashtëqind mijë këmbësorë pa (numëruar) fëmijët. 38Me ta u nis një
Nr 11,4; Lev 24,10-14 shumicë e panumërt prej fiseve të tjera si edhe bagëti të imëta e të
trasha pa masë shumë. 39Poqën brumin që e kishin marrë prej Egjiptit
të pambruar dhe i poqën kuleçtë e pambruar: në të vërtetë s'patën
kohë ta mbrumin, sepse egjiptianët i shtrëngonin të dalin e nuk i linin
të presin. As ushqimet që lypen për udhëtim s'patën kur t'i përgatisin.

Zan 15,13; /Gal 3,17; /Vap 7,6

40Bijtë e Izraelit qëndruan në Egjipt katërqind e tridhjetë vjet. 41Si
u plotësua kjo kohë, po atë ditë, e tërë ushtria e Zotit doli prej dheut
të Egjiptit. 42Kjo natë është natë përgimi në nder të Zotit, kur Zoti i
nxori nga dheu i Egjiptit: të gjithë bijtë e Izraelit duhet ta kremtojnë
si natë përgimi në nder të Zotit brez pas brezi.

Rregullore lidhur me Pashkët

43Zoti i tha Moisiut e Aronit: «Ky është riti i Pashkëve: Asnjë i huaj
Zan 17,10+ s'guxon ta hajë. 44Çdo skllav i blerë: më parë të rrethpritet e pastaj
të hajë. 45Mysafiri dhe mëditësi nuk guxojnë të hanë prej qengjit të
Pashkëve. 46Do të hahet vetëm në një shtëpi. Ruaj se e qet mishin e

12,37 *gjashtëqind mijë*: kjo shifër, shumë e tepruar, mund të paraqesë regjistrimet e gjithë popullit të Izraelit në epokën në të cilën tradita qe vendosur me shkrim.

12,39 *kuleçtë e pambruar:* këto bukë të patharm nuk janë të pabrumet e ritit që vijnë pas, por një element i ritit të lashtë të Pashkëve, festa e endacakëve që hanë zakonisht bukë të patharm (krh. edhe Joz 5,11). Tradita jahviste ka parë një shenjë të shpejtë me të cilën kishin dalë nga Egjipti.

12,40 *katërqind e tridhjetë vjet:* sam. e LXX përfshijnë në këtë shifër të gjithë qëndrimin e patriarkëve në Kanaan.

12,42 *natë përgimi:* fj.fj.;BJ përkthen: «këtë natë gjatë të cilës JHWH ka përgjuar».

12,43 *Pashkëve:* BJ përdor vogëlsinë dhe shënon: bëhet fjalë për viktimën dhe jo për festën. Rr 43-50 saktësojnë në cilat kushte ata që nuk i përkasin Izraelit mund të marrin pjesë në konsumimin e Pashkëve dhe si duhet të përgatitet kjo. Këto dispozita plotësojnë ritualin meshtarak të rr 3-11. Izraeliti konsiderohet si «qytetar i vendit» (rr 48), autokton i vërtetë në Kanaan.

Pashkëve jashtë dhe ruaj se i then asht. 47Mbarë bashkësia e bijve të Izraelit duhet ta kremtojë. Nr 9,12; /Gjn 19,36

48Po qe se ndokush i huaj do të jetojë me ju dhe, nëse do të bëjë Pashkë, më parë le të rrethpritet çdo anëtar i tij mashkull dhe, vetëm atëherë, mund ta kremtojë rregullisht: atëherë do të jetë si një vendas i juaj. Kush nuk është i rrethprerë, të mos hajë nga flia e Pashkëve.

49Duhet të jetë ligji i njëjtë për vendasin dhe për ardhacakun që banon ndër ju». 50Të gjithë bijtë e Izraelit bënë ashtu sikurse Zoti i kishte urdhëruar Moisiut e Aronit. 51Pikërisht këtë ditë Zoti i nxori bijtë e Izraelit sipas turmave të tyre prej dheut të Egjiptit.

Të parëlindurit dhe të Pabrumet

13,11+
12,1+

13 1Zoti i tha Moisiut: 2«Ndaje për mua çdo të parëlindur frytin e parë të kraharorit të nënës të bijve të Izraelit, qoftë të njerëzve qoftë të kafshëve shtëpiake: mua më përkasin!».

3Atëherë Moisiu i tha popullit: «Mbajeni mend këtë ditë, në të cilën dolët prej Egjiptit prej shtëpisë së skllavërisë! Sepse Zoti ju nxori me dorën e vet të fortë prej atij vendi: ruhuni se hani bukë të mbruar! 4Sot ju po dilni prej Egjiptit, në muajin e Abibit (d.m.th. Të Frutave të para). 5Atëherë, kur Zoti të bëjë të hysh në dheun e Kananeut, të Heteut,të Amorreut, të Heveut dhe të Jebuseut, që me përbetim u zotua etërve të tu se do ta japë ty, këtë tokë që rrjedh qumësht e mjaltë, në këtë muaj kremtoje këtë rit të shenjtë: 6Për shtatë ditë ha bukë të pambruar. Të shtatën ditë le të jetë festë në nder të Zotit. 7Për shtatë ditë hani bukë të pambruar: të mos ketë te ti assesi bukë të mbruar dhe të mos shihet askund në kufijtë e tu brumë! 8Mësoje fëmijën tënd atë ditë e thuaj: Bëj kështu për atë që Zoti bëri për mua kur dola prej dheut të Egjiptit. 9Ki porsi shenjë në dorën tënde, porsi përmendore ndër sy të tu që ligji i Zotit të jetë gjithmonë në gojën tënde. Sepse Zoti të nxori prej Egjiptit me dorë të fuqishme! 10Zbatoje këtë rit vjet për vjet në kohën e caktuar!

Lp 7,1+
34,18
12,26; 10,2+

12,48 I huaji që është vendosur në Izrael, *ger*-i ka një statut të veçantë, si meteku në Athinë, *incola* në Romë. Patriarkët ishin të huajt që jetojnë në vendin e Kanaanit (Zan 23,4); Izraelitët ishin në Egjipt (Zan 15,13; Dal 2,22). Pas pushtimit të Tokës së premtuar, rolet janë përmbysur: Izraelitët janë qytetarë të vendit dhe mirëpresin të huajt me vendbanim (Lp 10,19). Këta banorë të huaj janë të nënshtuar ligjeve (Lev 17,15; 24,16-22), të detyruar për të respektuar të shtunën (20,10; Lp 5,14). Ata lejohen t'i bëjnë oferta JHWH (Nr 15,15-16) dhe të kremtojnë Pashkët (Nr 9,14), por duhet atëherë të jenë të rrethprerë (këtu 12,48). Kështu përgatitet statuti i proselitëve të epokës greke (krh. tashmë Is 14,1). Janë ndër « të dobëtit ekonomikisht» që ligji mbron (Lev 23,22; 25,35; Lp 24 *passim;* 26,12). Këtë tekstin e fundit dhe Lp 12,12 i krahasojnë me levitët, të cilët gjithashtu nuk kanë pjesë në Izrael; tashmë Gjq 17,7 e thërret levitin e Betlehemit një «vendbanues i huaj» në Jude (krh. Gjq 19,1). Në versionin grek, *ger*-ido të bëhet «prozeliti» (Mt 23,15).

13,1v Ligji i të paralindurve (rr 1-2 dhe 11-16) është një shtesë e historisë së lashtë, ajo nuk është e bashkuar Pashkëve por vdekjes së të parëlindurve të egjiptianëve dhe, në Kodin e besëlidhjes (22,28-29), është e pavarur nga Pashkët.

/Lk 2,22-24; Zan 22,1+

Prapë për të parëlindurit

11 Kur Zoti të fusë në dheun e Kananeut, sikurse t'u përbe ty dhe etërve
34,19 të tu, dhe ta ketë dhënë, 12 ndaje për Zotin çdo të parëlindur të kraharorit
të nënës, dhe pjellën e parë të bagëtive: e ç'të jetë mashkull: kushtoja
Nr 18,15 Zotit. 13 Zogun e gomarit shpaguaje me një krye berri. Nëse nuk e
shpërblen, mbyte! Çdo të parëlindur njeriu të bijve të të tu shpërbleje! 14 E
kur yt bir të pyesë nesër: Pse kështu? përgjigji: Zoti na nxori me dorë të
fuqishme prej Egjiptit prej shtëpisë së skllavërisë. 15 Sepse, kur u gurua
faraoni e nuk deshi të na lëshojë, Zoti i vrau të gjithë të parëlindurit e
dheut të Egjiptit prej të parëlindurve të njerëzve deri te të parëlindurit e
bagëtive. Prandaj ia kushtoj Zotit çdo fryt të parë të kraharorit të nënës
që është mashkull dhe i shpërblej të gjithë të parëlindurit e bijve të mi.
Lp 6,8; 11,18 16 Ky rit le të shërbejë si shenja përkujtuese në dorë, porsi jetulla ndër sy
të tu se Zoti na nxorri me dorë të fuqishme prej dheut të Egjiptit».

4. DALJA NGA EGJIPTI

Të nisurit e izraelitëve

17 Kur faraoni e lëshoi popullin të shkojë, Hyji nuk i priu drejt dheut

13,11 Krh. rr 1+. Sipas mbledhjeve më të vjetra të ligjeve të Izraelit (22,28-29; 34,19-20), të parëlindurit e njerëzve dhe të bagëtive i përkasin Hyjit. Të parëlindurit e bagëtive janë të ofruar në sakrificë (Lp 15,19-20) dhe një pjesë është e caktuar për priftërinjtë (Nr 18,15-18), përveç gomarit që është shpërblyer ose i përdridhet zverku (këtu rr 13; 34,20; Nr 18,15), si zakonisht kafshët e papastra (Lev 27,26-27). Të parëlindurit e njerëzve janë gjithmonë të shpërblyer (këtu rr 13; 34,19-20; Nr 3,46-47; krh. Zan 22). Tekstet e 13,14v; Nr 3,13; 8,17 e lidhin këtë përkushtim të daljes nga Egjipti me plagën e dhjetë. Levitët i janë kushtuar Zotit në zëvendësim të të parëlindurve të Izraelit, që më parë ishte lënë mënjanë (Nr 3,12.40-51; 8,16-18).

13,12 *e ç'të jetë mashkull: kushtoja Zotit:* me LXX; BJ përkthen: «meshkujt janë të JHWH» (me TM).

13,13 Gomari, kafshë e papastër, nuk mund të flijohej.

13,17–15,21 Këtu nis dalja, ecja e popullit të Hyjit në shkretëtirë drejt Tokës së premtuar, periudhë e jetës së Izraelit në të cilën profetët do t'i referohen si në kohën e fejesës së popullit me Hyjin e tij (Jer 2,2; Oz 2,16+; 11,1v; Ez 16,8). JHWH mbetet në të gjithë Biblën «ai që ka bërë të ngjitet populli nga Egjipti» (Joz 24,17; Am 2,10; 3,1; Mik 6,4; Ps 81,11). Ishte tashmë deklarata e parë e bërë nga Hyji në momentin e shfaqjes së Moisiut (3,8-10). Pjesa e dytë e Isaisë shpall kthimin nga Babilonia si një përsëritje e daljes (Is 40,3+). Tradita e krishterë nga ana e saj do të shohë në ecjen nëpër shkretëtirë figurën e përparimit të Kishës (o të shpirtit të besimtarit) drejt amshimit. – Tërësia e historisë (13,17–14,31) është komplekse. Tradita elohiste ndoshta ishte shumë e ngjashme me atë jahviste dhe ka lënë vetëm pak gjurmë (13,17-19; 14,5a.19a.25a). Në pjesën tjetër identifikohet komploti i dy traditave të ruajtura në mënyrë më të konsiderueshme, jahviste (13,21-22; 14,5b-6.9-14.19b-20.21b.24.25b.27b.30.31) dhe priftërore (13,20; 14,1-4.8-9.15-18.21a.22-23.27a.28-29); por disa elemente mund të shtohen prej redaktorëve për shembull në 14,31 (ose vetëm në 31b); të vihet në krahasim me 4,1+.5.8-9.31. Përcaktimi i intinerarit të daljes dhe vendosja e përpiktë e etapave është jashtëzakonisht e vështirë. Pavarësisht nga rr 17, disa emra tentojnë të tregojnë një intinerar drejt veriut, domethënë nëpërmjet «vendit të Filistenjve» (term që është edhe një anakronizëm) do të ishin kështu gjurmët e dy traditave të ndryshme, pavarësisht nga baza e tyre historike.

13,17 *më e shkurtër:* ishte rruga

të filistenjve, edhe pse rruga ishte më e shkurtër, duke menduar se
ndoshta populli do të pendohet kur të shohë se do t'i duhet të luftojë 14,10-12; Nr 14,1v
dhe do të kthehet në Egjipt. 18Por i solli udhës së shkretëtirës, që
është në drejtim të Detit të Kuq. Bijtë e Izraelit, të armatosur mirë,
dolën prej dheut të Egjiptit. 19Moisiu i mori me vete eshtrat e Jozefit, Zan 50,25; Joz 24,32
sepse ky i kishte përbetuar bijtë e Izraelit duke u thënë: «Hyji do t'ju
vijë patjetër në pasi. Merrni prej këndej me vete eshtrat e mi». Nr 33,5-6
20Ata u nisën prej Sukotit dhe ngulën tëbanishtën në Etam, në skaj 40,36+; Lp 1,33;
të shkretëtirës. 21Vetë Zoti shkonte para tyre për t'u dëftuar rrugën, Ps 78,14; 105,39;
Neh 9,19; Ur 10,17-18;
ditën në shtyllë reje e natën në shtyllë zjarri që t'u printe ditën e 18,3; Is 4,5;
natën. 22Populli kurrë nuk iu zhduk ditën shtylla e resë e natën Gjn 8,12; 10,4
shtylla e zjarrit.

Prej Etamit deri te Deti i Kuq

14 1Zoti i tha Moisiut: 2«Thuaju bijve të Izraelit le të kthehen
dhe le të ngulin tëbanishtën para Fihahirotit që është
ndërmjet Magdolit dhe detit kundruall Beelsefonit.
Përballë tij zini vend në breg të detit. 3Faraoni do të mendojë për bijtë
e Izraelit: Po enden këndej andej; i ka zënë në kocë shkretëtira! 4Do
t'ia nguroj zemrën dhe ai do t'i ndjekë dhe do ta dëftoj madhërinë time
në faraonin dhe në mbarë ushtrinë e tij. Do ta shohin egjiptianët se
unë jam Zoti». Ata bënë ashtu.

Egjiptianët ndjekin izraelitët

5E lajmëruan mbretin e egjiptianëve se populli ishte larguar. Atëherë
faraoni dhe ministrat e tij ndërruan mendimin lidhur me popullin e
Izraelit dhe thanë: «Çfarë bëmë ashtu? I lamë të shkojnë izraelitët e
të mos na shërbejnë!». 6I mbrejti kuajt në karrocë dhe e mori popullin
e vet me vete. 7Mori gjashtëqind karroca të zgjedhura dhe të gjitha
karrocat e Egjiptit me luftëtarë në çdo karrocë lufte. 8Zoti e nguroi

normale, paralele me bregdetin, që kalonte per Sile (El-Kantara i sotëm), që përdorte puse dhe mbrojtje. Grupi që është larguar me siguri nuk e ka marrë. Grupi që është dëbuar nga Egjipti mund ta merrte. Në fakt, në këtë rrugë mund të gjenden në mënyrë të ngjashme tre emra gjeografikë të përmendur në 14,2; por dalja-arratisja, më e rëndësishme, ka tërhequr nga vetja kujtimet e traditës tjetër.

13,18 *në drejtim të Detit të Kuq:* me LXX dhe Vulg. TM lexon: *yam sûf,* (kështu BJ): gramatikisht është një shtesë. Teksti fillestar jepte vetëm një udhëzim të përgjithshëm. Hebrenjtë kanë marrë rrugën e shkretëtirës, drejt lindjes ose jug-lindjes. – Domethënia e këtij termi dhe përcaktimi «i detit Suf» janë të pasigurtë: ata nuk janë të përmendur në historinë e k 14 që flet vetëm për «detin». I vetmi tekst i lashtë që përmend «Detin Suf» ose «Detin Kanne» (sipas gjuhës egjiptiane) si teatër i mrekullisë është 15,4, që është poetik.

13,22 Takohen, në Pesëlibërshin, mënyra të ndryshme me të cilat shfaqet prania hyjnore: shtylla e resë dhe shtylla e zjarrit (tradita jahviste); «reja e zezë» dhe reja (ndoshta traditë elohiste); në fund, lidhur me renë, «lavdia» e JHWH (24,16+), zjarr konsumues që lëviz si vetë JHWH (tradita priftërore), krh. 19,16v+. Nocione ose imazhe që teologjia mistike i ka

zemrën e faraonit, mbretit të Egjiptit, dhe i përndoqi bijtë e Izraelit,
që kishin dalë me dorë të lartësuar. [9]Egjiptianët i ndoqën dhe i hetuan
të tëbanishtuar në bregun e detit. Arritën kuajt e karrocat e faraonit,
kalorësit dhe ushtritë e tij në Fihahirot, kundruall Beelsefonit. [10]Si
po afrohej faraoni, bijtë e Izraelit i çuan sytë dhe i panë egjiptianët se
po i ndjekin. U trembën për së tepërmi dhe e thirrën në ndihmë Zotin.
16,2v; 17,3; 15,24; Neh 11,1-4; 14,2; 20,2; 21,4-5; Ps 78,40 Dal 5;21; 6,9
[11]Moisiut i thanë: «Vallë, a nuk kishte varreza në Egjipt që na solle të
vdesim në shkretëtirë? Po përse bëre kështu që na nxore nga Egjipti?
[12]A nuk po del tash fjala që ta thonim në Egjipt: Na u hiq qafe! Do t'u
shërbejmë egjiptianëve! Ishte shumë më mirë t'u shërbejmë atyre se të
vdesim në shkretëtirë!». [13]Por Moisiu i tha popullit: «Mos kini frikë!
Ngulni e shikoni se si sot do t'ju shpëtojë Zoti! Unë po ju them, këta
egjiptianë që ju sot po i shikoni, kurrë e për këtë jetë s'do t'i shihni më!
Is 30,15 [14]Për ju do të luftojë Zoti! Mos u shqetësoni!».

Kalimi i detit

Ps 78; 105; 106; 114; /Ur 10,18v; /1Kor 10,1-2
[15]Zoti i tha Moisiut: «Përse po lëshon klithma kah unë? Urdhëroju bijve
të Izraelit të nisen! [16]Ndërkaq, ti çoje shkopin tënd dhe shtrije dorën tënde
përmbi det e ndaje, kështu që bijtë e Izraelit të kalojnë për midis të detit
nëpër terik. [17]Unë do t'ua guroj zemrën egjiptianëve që t'ju përndjekin.
Unë do ta dëftoj madhërinë time në faraonin e në mbarë ushtrinë e tij, në
karroca dhe në kalorës të tij. [18]Kështu egjiptianët do ta kuptojnë se unë
jam Zoti, kur të jem madhëruar në faraonin, në karrocat e kalorësit e tij».
Zan 16,7+ [19]Engjëlli i Hyjit, që u printe çetave të Izraelit, doli pas tyre, po ashtu
me të edhe shtylla e resë, prej përpara doli prapa. [20]Zuri vend ndërmjet
ushtrisë së egjiptianëve e të izraelitëve. Reja ishte e errët për egjiptianë,
kurse izraelitëve ua ndriçonte natën. Kështu nuk mundën t'i afrohen
njëri tjetrit krejt natën. [21]Atëherë Moisiu e shtriu dorën mbi det. Zoti

përdorur shumë.

14,15-31 Kjo histori na paraqet mrekullinë në dy mënyra: 1) Moisiu tund shkopin mbi det, që hapet, duke formuar dy mure ujit mes të cilëve Izraelitët kalojnë me këmbë të thatë. Pastaj kur Egjiptianët hidhen për t'i ndjekur, ujrat tërhiqen dhe i përpijnë. Kjo histori është pikërisht e traditës priftërore apo elohiste; 2) Moisiu i qetëson Izraelitët e ndjekur, duke u garantuar atyre se nuk do të duhet të bëjnë asgjë. Atëherë JHWH bën të fryjë një erë që përthan «detin», Egjiptianët hyjnë brenda dhe përpihen nga zbatica i tij. Në këtë histori, që i referohet traditës jahviste, vetëm JHWH ndërhyn; nuk flitet për kalimin e detit nga Izraelitët por për mrekullinë e shkatërrimit të Egjiptianëve. Kjo histori përfaqëson traditën më të vjetër. Kënga shumë e lashtë e 15,21, e zhvilluar në poemën e 15,1-18, ruan vetëm shkatërrimin e Egjiptianëve. Nuk është e mundur të përcaktohet vendi dhe mënyra e kësaj ngjarjeje; por ajo paraqitet në sy të dëshmitarëve si një ndërhyrje e mrekullueshme e «JHWH luftëtar» (15,3) dhe është bërë një artikull themelor i fesë jahviste (Lp 11,4; Joz 24,7; krh. Lp 1,30; 6,21-22; 26,7-8). Mrekullia e detit ka qenë vënë në paralel me një mrekulli tjetër të ujit, kalimi i Jordanit (Joz 3-4); dalja nga Egjipti ka lindur së dyti në imazh të kësaj hyrjeje në Kanaan, dhe dy paraqitjet përzihen së bashku në k 14. Tradita e krishterë e ka konsideruar këtë mrekulli si një figurë të shpëtimit dhe më veçanërisht të pagëzimit (1Kor 10,1).

14,20 *Reja ishte e errët për egjiptianë, kurse izraelitëve ua ndriçonte natën:*

e shtyri gjithë natën detin me anë të një ere të fortë e të nxehtë dhe
e thau: ujërat u ndanë. 22Bijtë e Izraelit hynë për midis të detit nëpër
terik: sepse uji ishte bërë pothuajse mur në të djathtë e në të majtë të
tyre. 23Edhe egjiptianët, që po i ndiqnin, hynë pas tyre, mbarë kaloria e
faraonit, karroca e tij e kalorësit në midis të detit. 24Kishte ardhur koha
e rojës së mëngjesit dhe, ja, Zoti ia lëshoi një sy prej shtyllës së zjarrit e të
resë ushtrisë së egjiptianëve, e pështjelloi, 25ia frenoi rrotat e karrocave
saqë mezi mund të lëviznin. Atëherë thanë egjiptianët: «Të ikim prej
izraelitëve! Zoti po lufton për ta kundër nesh!». 26Zoti i tha Moisiut:
«Shtrije dorën mbi det: ujërat le të hidhen mbi egjiptianët, mbi karroca Ps 77,17-19
dhe kalorës të tyre». 27Kur Moisiu e shtriu dorën drejt detit, në mëngjes,
heret, deti u kthye në vendin e mëparshëm. Egjiptianët, duke u munduar Lp 11,4
të ikin, ujërat u vinin drejt tyre. Kështu Zoti i mbuloi me tallaze në midis
të detit. 28Ujërat u kthyen dhe i mbuluan karroca e kalorës të mbarë
ushtrisë së faraonit, të cilët për të ndjekur izraelitët kishin hyrë në det.
S'shpëtoi prej tyre as një për be! 29Kurse bijtë e Izraelit kishin udhëtuar
midis të detit për terik dhe ujërat për ta ishin bërë si mur në të djathtë e
në të majtë të tyre. 30Po në këtë ditë Zoti e shpëtoi Izraelin prej duarve
të egjiptianëve. I panë egjiptianët e vdekur përmbi bregun e detit 31dhe
dorën e fortë që e ushtroi Zoti kundër egjiptianëve. Populli i dha nderim
Zotit, e vuri besimin e vet në Zotin dhe në Moisiun, shërbëtorin e tij. 4,31

Kënga e ngadhënjimit

15 1Atëherë Moisiu dhe bijtë e Izraelit e kënduan këtë këngë
në nder të Zotit e thanë:

«Le t'i këndojmë Zotit,
sepse mrekullisht ngadhënjeu:
kalë e kalorës plandosi në fund t'detit!

versioni i pjesës qendrore të rr, i ruajtur keq, është i hamendshëm; BJ përkthen me TM: «pati qenë reja dhe errësira dhe ajo e kthjelloi natën»; sam. lexon: «reja ishte e errët dhe e ndriçoi natën»; LXX përkthen: «pati qenë terri dhe errësira dhe nata kaloi pa u mundur...»; Simaku ka: «reja ishte e errët nga njëra anë dhe plot dritë nga tjetra». Në Joz 24,7 lexojmë se JHWH përhapi një mjegull të trashë mes izraelitëve dhe egjiptianëve.

14,24 *koha e rojës së mëngjesit:* përgjimi i fundit i natës, nga ora dy deri në orën gjashtë të mëngjesit.

14,25 *ia frenoi:* me LXX, sam. e sir. Duke korrigjuar foljen hebraisht *ysr* (Qal: heq, Hi: kthej) në *'sr* (lidh, bllokoj); TM ka: «heqi» *(hi)*. Vulg. përkthen: «kthej mbrapsht» subvertit *(qal)*.

15,1-21 Me rastin e shkatërrimit të ushtrisë së Faraonit, ky psalm i falënderimit (i pari dhe më i famshmi i «këngëve» që liturgjia e krishterë huazon nga BV) trajton në të gjithë gjerësinë e vet temën e shpëtimit mrekullibërës që fuqia dhe zellshmëria e JHWH fitojnë për popullin e tij; kënga e fitores e rr 21 është përforcuar deri në përfshirjen e tërë mrekullive të daljes dhe të pushtimit të Kanaanit, madje edhe në ndërtimin e tempullit të Jerusalemit.

15,1 *sepse mrekullisht ngadhënjeu:* BJ përkthen: «është mbuluar me lavdi», duke ndjekur LXX. Hebraishtja *g'h*

‖Is 12,2 [2]Zoti është forca dhe fuqia ime,
Ai, veç Ai, më shpëtoi!
Ai është Hyji im, Atë lavdëroj!
Është Hyji i atit tim: Atë e lartësoj!
3,14+ [3]Zotin askush s'e mund, Jahve emrin e ka!
[4]Qerre e ushtri të faraonit në det i plandosi!
Luftëtarët e tij të zgjedhur Deti i Kuq i mbuloi!
Jer 51,63v; Zb 18,21 [5]Pellgu i përpiu, humbën si spata në pus!
[6]E djathta jote, o Zot,
fuqi e tmerrueshme: e djathta jote e goditi armikun!
[7]Madhëria jote i shpartallon kundërshtarët;
Is 5,24; Ab 18; i lëshon fre hidhërimit dhe i përpin si bykun!
Nah 1,10 [8]Me frymën e fëlgrimit tënd
ujërat u bashkuan:
pendë u bënë valët shkumuese,
thellësitë u ngurën në fundin e detit!
[9]Thoshte armiku:
I sulem pas, do ta zë; do ta ndaj prenë;
shpirti do të më ngopet,
do të vringëlloj shpatën,
dora ime do t'i vrasë!
[10]I fryve detit e deti i mbuloi!
U zhdukën si plumbi në ujërat e përfrigueshme!
Lp 3,24; Ps 86,8; [11]Kush është si Ti ndër zota, o Zot!?
Lev 19,1+ Kush është si Ti,
i madhërueshëm në shenjtëri,
i tmerrshëm dhe i lavdishëm,
që bën mrekulli?
[12]Ti shtrive dorën, toka i përpiu!
[13]Hiri yt e përcolli këtë popull
që Ti e shpërbleve;
i prin me fuqinë tënde
në banesën tënde të shenjtë.

është përdorur në referim të Zotit për të përshkruar madhërinë dhe shkëlqesinë e tij. Kështu edhe rr 21.

15,2 *fuqia ime:* në hebr. zimrat me mss; TM ka: «kënga e Yah»; LXX korrigjon hebraishten zimrat (kënga e) me *sitratî* (mbrojtësi im) e përkthen: *«më mbron»* (mbrojtja ime). – Zoti: në hebraisht *Yah,* forma tjetër e emrit JHWH.

15,8 *Me frymën e felgrimit tënd:* TM ka: «me frymën e vrimave të hundës»: (kështu BJ). Fjala hebraisht *'ap* tregon qoftë hundën (konkretisht) qoftë zemërimin (metaforike). Krh. 2Sam 22,16; Ps 18,16; Jb 4,9.

15,9 *shpirti do të më ngopet:* TM ka: «shpirti im», kështu BJ dhe versionet e lashta.

15,10 *përfrigueshme:* TM ka: «madhështor», i përdorur në referim të ujrave edhe në Ps 93,4.

15,13 *Hiri yt:* Kështu BJ. Hebraishtja *hesed* është përdorur për të shprehur çiltërsinë dhe besnikërinë për shkak të një besëlidhjeje (krh. Zan 21,23; Lp 7,9), por edhe mirësinë dhe mëshirën (krh. Ps 52,8; kështu

14 Dëgjuan popujt dhe u dridhën,
rrëqethjet i kapën banorët e Filistesë!
15 U tmerruan atëherë prijësit e Edomit, Nr 20,21+; 21,4-13;
mornicat i kapën trimat e Moabit, Lp 2,1-9.18
u dridhën të gjithë banorët e Kanaanit!
16 Frikë e tmerr mbi ta u vërsul;
prej madhërisë së krahut tënd
shtangohen, bëhen gur,
deri të kalojë populli yt, o Zot, Ps 74,2; Is 11,11;
deri të kalojë ky, populli yt, Ef 1,14
që është prona jote!
17 Do ta shtish dhe do ta mbjellësh
në malin e trashëgimit tënd, Ps 74,2; 1Mbr 8,13
në banesën tënde të përhershme,
që ti vetë e përgatite, o Zot,
shenjtërore, o Zot,
me duar të tua të përftuar!
18 Zoti do të sundojë
përgjithmonë e mot të jetës!».

19 Sepse, si hynë kuajt e faraonit me karroca e me kalorësit e tij në det, Zoti i ktheu mbi ta ujërat e detit, kurse bijtë e Izraelit kaluan nëpër të terikut! 20 Atëherë Maria profeteshë, motra e Aronit, mori Nr 26,59
dajren në dorën e vet; pastaj dolën të gjitha gratë me dajre e filloi Gjq 11,34; 1Sam 18,6
vallja! 21 Maria po i printe këngës:

«Le t'i këndojmë Zotit,
sepse mrekullisht ngadhënjeu:
kalë e kalorës
plandosi në fund të detit!».

II. UDHËTIMI NËPËR SHKRETËTIRË /1Kor 10,35

Pushimi i parë në Marë

22 Moisiu i bëri izraelitët të çojnë prej Detit të Kuq dhe ta marrin udhën nëpër shkretëtirën e Surit. Udhëtuan tri ditë nëpër shkretëtirë, Zan 16,7

Vulg.). LXX përkthen: «drejtësia jote».

15,14 *rrëqethjet:* me TM; BJ përkthen: «dhimbje», që lë të nënkuptohen dhimbjet e gruas në lindje, imazh i vazhdueshëm në Bibël (krh. Is 13,8; 26,17).

15,17 *në malin:* Mali i Jerusalemit ku do të lartësohet tempulli ose, ndoshta, në mënyrë më të përgjithshme Toka e premtuar si fshat malor ku banonin Izraelitët.

15,19 Shtesë redaksionale në lidhje me 14,26-28.

15,22-27 Ndoshta pjesë e traditës jahviste,

Nr 33,8 por nuk gjetën ujë. 23Arritën në Marë, por nuk mund të pinin ujin e
Rt 1,20 Marës, sepse ishte i hidhur. Për këtë arsye edhe u quajt ai vend Mara
14,11+ (d.m.th. Hidhëti). 24Atëherë populli nynykati kundër Moisiut dhe tha:
Sir 38,5 «Çka të pimë?». 25Moisiu thirri Zotin. Zoti i dëftoi një dru. Moisiu e
2Mbr 2,21; Ez 47,8 hodhi në ujë e uji u bë i ëmbël. Këtu Zoti i caktoi popullit disa ligje dhe
Joz 24,25 rregullore. Këtu i vuri në provë.

26Tha: «Nëse do ta dëgjosh zërin e Zotit, Hyjit tënd, dhe, nëse do të bësh atë që është e drejtë para syve të tij, nëse do t'i dëgjosh urdhrat e tij dhe do t'u mbahesh të gjitha vendimeve të tij, nuk do të
Lp 7,15 kapë asnjë sëmundje që ua lëshova egjiptianëve: sepse Unë jam Zoti,
Ps 103,3 Shëruesi yt». 27Atëherë arritën në Elim, ku ishin dymbëdhjetë burime e shtatëdhjetë palma. Këtu ngulën tëbanishtën përbri burimeve.

Mana dhe shkurtat

‖Nr 11; Lp 8,3.16; Ps 78,20v; 105,40; 106,13-15; Ur 16,20-29; /Gjn 6,26-58

16 1Mbarë bashkësia e bijve të Izraelit bënë çojën edhe prej Elimit dhe erdhi në shkretëtirën e Sinit, që gjendet ndërmjet Elimit dhe Sinait. Ishte e pesëmbëdhjeta ditë e të dytit muaj pasi kishin dalë prej dheut të Egjiptit.

14,11+ 2Mbarë bashkësia e bijve të Izraelit zuri të ankohet kundër Moisiut e Aronit në shkretëtirë. 3I thonin njëri tjetrit: «Oh, sikur të kishim

por me karaktere të stilit deuteronomist (rr 26). Informacionet mbi nisjen (rr 22 dhe 27) e kanë prejardhjen nga tradita priftërore.

15,23 *Marë:* i hidhur, hidhëruar, në hebraisht *mar.*

15,24 Në historitë e Daljes dhe të Numrave, në kundërshtim me paraqitjen e disa profetëve (13,17+), ecja në shkretëtirë është shënuar nga murmurimat e Izraelit kundër etjes (këtu është 17,3; Nr 20,2v); kundër urisë (16,2; Nr 11,4v); kundër rreziqeve të luftës (Ne 14,2v). Izraeli është tashmë një popull i pabindur që i refuzon deri edhe të mirat e Hyjit të tij (krh. Ps 78 dhe 106), imazhe të shpirtit që u bën rezistencë frymëzimeve të hirit.

15,25 *Zoti i caktoi popullit*: sipas kuptimit; në tekstin origjinal subjekti nuk është shprehur. – *i vuri në provë:* terma të njëjta në Joz 24,25. Ky fragment ritmik, që nuk harmonizohet me tekstin, duket sikur i referohet burimit *Masa* («provë»), që shpjegon emrin ndryshe nga 17,7. Por është lidhur me kontekstin aktual falë fjalës-lidhëse *hoq*, që ndodh në rr e ardhshëm në shumës («urdhrat»).

k 16 Pjesë e përbërë dhe e vështirë për nga ana e analizës. Disa elementë të një historie mbi manën, ndoshta të zhvendosura nga Nr 11, mund të kenë ardhur nga tradita jahviste, por pjesa më e rëndësishme, historia mbi manën dhe mbi shkurtat, i përket traditës priftërore (krh. ligji i rregullores së mbledhjes së manës, nënshtruar kërkesave të së shtunës); redaktorët e mëvonshëm mbase kanë shtuar shumë nga vetvetja. Mana dhe shkurta, të vendosura në të njëjtin tregim, na paraqesin një problem. Mana është për shkak të sekretimit të insekteve që jetojnë në brukë, por vetëm në rajonin qendror të Sinait; mblidhet në maj-qershor. Shkurtat, të stërlodhura nga kalimi i Mesdheut në kthim të migrimit të tyre në Evropë, rreth shtatorit, ata bien në sasi të mëdha mbi bregdet, në veri të gadishullit të Sinait, të shtyra nga era e perëndimit (krh. Nr 11,31). Kjo histori mund të kombinojë kujtimet e dy grupeve që e kanë braktisur veçmas Egjiptin (krh. 7,8+; 11,1+) intineraret e të cilave qenë të ndryshme (krh. 13,17+). Por këto kureshtje natyrore shërbejnë për të ilustruar provaninë e veçantë të Hyjit për popullin e tij. Kremtuar nga Psalmet (mbi të gjitha 78,20.23-27) dhe nga Urtia, ushqimi i manës do të bëhet, për traditën e krishterë (krh. Gjn 6,26-58), figura e eukaristisë, ushqim shpirtëror i Kishës gjatë shtegtimit të saj tokësor.

vdekur prej dorës së Zotit në dheun e Egjiptit, kur rrinim mbi vegsha
mishi e hanim bukë derisa s'u ngopnim! Po pse na nxorët dhe na sollët
në këtë shkretëtirë të vdesë urie mbarë bashkësia?!».
4Atëherë Zoti i tha Moisiut: «Ja, unë po bëj t'ju bjerë bukë prej
qiellit. Le të dalë populli e le të mbledhë, aq sa t'i dalë mjaft për çdo
ditë. Dua t'i vë në provë palë a do të ecën në ligjin tim apo jo. 5Të Lp 8,2
gjashtën ditë, kur të përgatisin çka kanë mbledhur duhet të jetë
dyfish se sa kanë mbledhur për çdo ditë». 6Moisiu e Aroni u thanë të
gjithë bijve të Izraelit:

«Në mbrëmje do ta dini
pse Zoti ju nxori Ps 81,11
nga dheu i Egjiptit,
7kurse në mëngjes do ta shihni
lavdinë e Zotit.

Sepse e dëgjoi ankimin tuaj kundër Zotit. Sepse, kush jemi ne që të
nynykatni kundër nesh?!».

8Atëherë Moisiu shtoi:
«Zoti do t'ju japë
të hani mish në mbrëmje
dhe në mëngjes bukë derisa të ngopeni,

sepse Zoti e dëgjoi ankimin tuaj që e përshpëritni kundër tij. Sepse,
kush jemi ne? Nynykatja juaj nuk është kundër nesh, por kundër Zotit». Lk 10,16
9Moisiu i tha Aronit: «Thuaj mbarë bashkësisë së bijve të Izraelit:
Afrohuni në praninë e Zotit, sepse e ka dëgjuar ankesën tuaj!». 10Dhe,
ndërsa Aroni po i fliste mbarë bashkësisë së bijve të Izraelit, e sollën
shikimin drejt shkretëtirës dhe ja, lavdia e Zotit u dëftua në re!
11Atëherë Zoti iu drejtua Moisiut. I tha: 12«I dëgjova ankimet e bijve
të Izraelit. Thuaju: Sonte do të hani mish e nesër në mëngjes do të
ngiheni me bukë e atëherë do ta pranoni se unë jam Zoti, Hyji juaj!».
13Posa u bë mbrëmje, ia behën shkurtat dhe e mbuluan tëbanishën, Nr 11,31
kurse në mëngjes një shtresë vese rreth e rrotull tëbanishtës. 14E
kishte mbuluar sipërfaqen e shkretëtirës! Atëherë u duk mbi tokë Nr 11,7-9
kokërrizë e hollë porsi brymë. 15Kur e panë bijtë e Izraelit, i thanë
njëri tjetrit: «Manhu?» (që do të thotë: «Çfarë është kjo? »). Sepse nuk

16,6 *të gjithë bijve të Izraelit:* me TM; LXX përkthen: «të gjithë bashkësisë së Izraelitëve» duke u uniformuar me 16,1-2.9-10.
16,14 *kokërrizë e hollë:* ose «e rrumbullakosur». – Bryma konsiderohej si vesë e ngrirë që binte nga qielli (krh. Ps 147,16; Sir 43,19).
16,15 *çfarë është kjo?:* në hebr. *Man hû'* («çfarë është?»), etimologjia popullore e fjalës «manë», kuptimi i drejtë i së cilës është i panjohur.

1Kor 10,3 dinin se çka ishte. Moisiu u tha: «Kjo është buka që Zoti jua dha për ta
ngrënë! [16]Dhe ja, çka Zoti urdhëron: Secili le të mbledhë sa i del mjaft
për të ngrënë; për çdo anëtar një gomor, sipas numrit të anëtarëve
tuaj. Merrni kështu secili sipas numrit të njerëzve që ka në tendë».
[17]Bijtë e Izraelit vepruan kështu: bashkuan kush më shumë e kush
/2Kor 8,15 më pak. [18]E matën me masën e gomorit: as ai që kishte mbledhur më
shumë, nuk kishte më tepër dhe, as atij që kishte bashkuar më pak,
nuk i mungoi: kishin mbledhur të gjithë aq sa mund të hanin.

[19]Moisiu u tha: «Askush të mos ruajë gjë për të nesërmen». [20]Ata
Gjn 6,27 që nuk e dëgjuan, por ruajtën ndonjë sasi prej saj për të nesërmen, u
mbush me krimba dhe u qelb. Moisiu u zemërua kundër sish. [21]Secili
mblidhte në mëngjes aq sa i nevojitej për ushqim. Kur nxente dielli, u
shkrinte. [22]Të gjashtën ditë mblodhën ushqim të dyfishtë, d.m.th. dy
gomorë për çdo njeri. Erdhën të gjithë të zotët e shtëpive të bashkësisë
dhe i treguan Moisiut. [23]Ai u tha: «Është shi ashtu siç u tha Zoti: Nesër
është e shtunë, pushim në nder të Zotit: çka keni për të pjekur, piqeni,
çka keni për të zier ziejeni. Gjithçka t'ju teprojë lëreni për nesër në
mëngjes». [24]Vepruan ashtu siç u tha Moisiu dhe nuk u prish dhe nuk u
gjetën krimba në të. [25]Moisiu u tha: «Hajeni sot, sepse është e shtuna
në nder të Zotit, sot nuk do të gjendet në fushë manë. [26]Gjashtë ditë
do ta mblidhni, kurse e shtata ditë është e shtuna në nder të Zotit:
prandaj edhe nuk do të ketë».

[27]Të shtatën ditë disa prej popullit dolën për të mbledhur, por nuk
gjetën. [28]Zoti i tha Moisiut: «Deri kur nuk doni t'i zbatoni urdhërimet
e mia dhe ligjin tim? [29]A s'po shihni se Zoti ju ka dhënë të shtunën?
Për këtë arsye ju jep të gjashtën ditë bukë për dy ditë. Secili le të rrijë
në shtëpinë e vet! Të shtatën ditë askush të mos dalë nga vendi ku
gjendet!». [30]Kështu, pra, populli pushoi të shtatën ditë. [31]Këtë ushqim
Nr 11,7 shtëpia e Izraelit e quajti manë. Ishte porsi kokrra e koriandrit, e
bardhë, kurse shijen e kishte porsi kulaçi me mjaltë. [32]Moisiu tha:
«Ja urdhri që ka dhënë Zoti: Mbushe me të një gomor dhe të ruhet
për pasardhësit tuaj që ta njohin bukën me të cilën ju ushqeva në
shkretëtirë, kur qetë nxjerrë nga dheu i Egjiptit». [33]Atëherë Moisiu
i tha Aronit: «Merre një enë dhe qit në të aq sa nxen një gomor dhe
vendose para Zotit e ruaje për pasardhësit e tu». [34]Po ashtu si i
/Heb 9,4 urdhëroi Zoti Moisiut, Aroni e vendosi për ta ruajtur para Dëshmisë.
Nr 21,5; Joz 5,10-12 [35]Bijtë e Izraelit hëngrën manën për dyzet vjet, derisa s'erdhën
në dheun e banueshëm. Me këtë bukë u ushqyen derisa s'erdhën në

16,30 *pushoi:* ose «mbajti të shtunën» për të bërë dallimin nga folja *shabat* (u ndal, pushoi) dhe emri *shabbat* (e shtunë).

16,32 *mbushe me të një gomor:* fj.fj.: «i mbushur *(melo')* një *'omer* nga ajo». LXX dhe sam. interpretojnë «mbushni *(mil'ù)* një *'omer*».

16,34 *Dëshmisë:* janë rrasat e Ligjit (krh. 31,18,etj.), të ruajtura në arkën të quajtur shpesh «arka e Dëshmisë» (krh. 25,22+). Këtu shohim një shprehje të paradhënë të redaktorit priftëror.

kufijtë e dheut të Kanaanit. 36Gomori është e dhjeta pjesë e efit.

Uji që shpërthen nga qeta

‖Nr 20,1-13

17 1Mbarë bashkësia e bijve të Izraelit bëri çojën nga shkretëtira e Sinit, sipas urdhërit që Zoti u dha tëbanishtë më tëbanishë dhe ngulë në Rafidim. Këtu nuk kishte ujë për të pirë populli. 2Populli i kundërshtoi Moisiut dhe i tha: «Na jep ujë të pimë!». Moisiu u përgjigji: «Përse grindeni me mua? Përse po e tundoni Zotin?». 3Në këtë vend populli hoqi keq për ujë dhe nynykatte kundër Moisiut: «Përse na bëre të dalim prej Egjiptit për të na vrarë ne, fëmijët tanë dhe bagëtitë tona?». 4Moisiu iu drejtua Zotit me këto fjalë: «Çfarë të bëj me këtë popull? Edhe pak dhe do të më vrasin me gurë». 5Zoti i tha Moisiut: «Shko para popullit; merr me vete disa prej pleqve të Izraelit, merre në dorë shkopin, me të cilin e godite lumin dhe nisu! 6Ja, unë do të qëndroj para teje përmbi qetën e Horebit. Ti bjeri shkëmbit e prej tij do të shpërthejë uji që populli të pijë». Moisiu bëri ashtu ndër sy të pleqve të Izraelit. 7Atë vend Moisiu e quajti: Masa dhe Meriba, për shkak të grindjes së bijve të Izraelit dhe pse e tunduan Zotin, kur thanë: «A është Zoti me ne apo nuk është?».

Nr 33,12-14
15,24; 14,11+
Lp 6,16
Nr 14,10
Nr 20,10+
Nr 20,24; Lp 6,16; 9,22; 32,51; 33,8; Ps 95,8; 106,32

Luftimi kundër Amalekut

8Atëherë erdhi Amaleku për të luftuar kundër Izraelit në Rafidim. 9Moisiu i tha Jozuehit: «Zgjedhi disa burra dhe dil e lufto kundër Amalekut. Nesër unë do të qëndroj në majë të kodrës me shkopin e Hyjit në dorë». 10Jozuehi bëri siç i urdhëroi Moisiu dhe doli në luftë kundër Amalekut, kurse Moisiu, Aroni dhe Huri u ngjitën në majën e kodrës. 11Kur Moisiu i lartësonte duart, Izraeli ishte më i fortë; por kur i ulte, përparonte Amaleku. 12Porse Moisiut i ishin lodhur duart. Ata morën një gur, e vunë nën të, e Moisiu u ul në të; Aroni e

Joz 1,1+
24,14
Ps 44,5-8

17,1-7 Një mrekulli e ngjashme është referuar nga Nr 20,1-13 (krh.1+) e ndodhur në rajonin Kades. Këtu është lokalizuar në Refidìm, etapa e fundit para Sinait. Duke përjashtuar referimet e nisjes dhe të fushimit (rr 1), të traditës priftërore, historia duket sikur ndërthur elemente të traditës jahviste e elohiste. Është ende tema e pështpëritjeve në shkretëtirë (krh. 15,24+).

17,6 *përmbi qetën e Horebit:* në thojza tek BJ; duhet të jetë një glosë e një lexuesi. Disa rabinë mendonin se shkëmbi i kishte ndjekur izraelitët gjatë shtegtimit të tyre (krh. 1Kor 10,4). Mbi emërtimin e vetë Hyjit si «shkëmb», krh. Ps 18,3+.

17,7 *Masa:* provë. – *Meriba:* kundërshtim.

17,8-16 Ky tregim i lashtë, ndoshta me traditë jahviste, i referohet një traditë sipas fiseve të jugut. Është i lidhur redaktorisht me Refidìmin. Në fakt, Amalekasit e kishin vendbanimin e tyre më në veri, në Negheb dhe mbi malet e Seirit (Zan 14,7; Nr 13,29; 1Kro 4,42v), dhe në këtë rajon duhet kërkuar vendi Hormë (Nr 14,39-45; krh. Lp 25,17-19; 1Sam 15). Paraqitur nga Zan 36,12.16 si nipi i Ezaut, Amaleku është në fakt një popull shumë i lashtë (Nr 24,20). Në kohën e gjyqtarëve Amalekasit bashkohen me plaçkitësit e Medianit. Davidi e lufton përsëri. Pastaj nuk përmendet më, përveç në 1Kro 4,43 dhe Ps 83,8.

17,10 *doli në luftë: kështu lexon LXX .*

Huri ia mbanin duart, njëri nga njëra e tjetri nga tjetra anë. Kështu duart e tija qëndruan lart deri në perëndim të diellit [13]e Jozuehi e mundi me teh të shpatës Amalekun dhe popullin e tij. [14]Atëherë Zoti i tha Moisiut: «Shkruaje këtë për kujtim në libër e shtjerja në vesh
Lp 25,17-19; Nr 24,20; 1Sam 15,3v Jozuehit: Unë do ta fshij plotësisht kujtimin e Amalekut nën qiell!».
[15]E Moisiu e ndërtoi aty një lter dhe e quajti: Jahve Nisi (Zoti është flamuri im) e tha: [16]«Një dorë u lartësua kundër fronit të Zotit: Zoti do të luftojë kundër Amalekut prej breznie në brezni».

Takimi i Jetros me Moisiun

2,18+ **18** [1]E Jetroja, prifti i Madianit, vjehrri i Moisiut, kur dëgjoi gjithçka Hyji kishte bërë për Moisiun dhe popullin e tij Izraelin, dhe se si Zoti e kishte nxjerrë Izraelin prej Egjiptit, [2]e mori Seforën, gruan e Moisiut kjo ngjau pasi Moisiu e
2,22+ kishte kthyer në gjini [3]dhe dy bijtë e saj: njëri prej tyre quhej Gersam, sepse Moisiu kishte thënë: «Jam i tretur në dhe të huaj»; [4]kurse tjetri, Eliezer: «Hyji i atit tim është ndihma ime, Ai më shpëtoi nga shpata e faraonit». [5]Erdhi, pra Jetroja, vjehrri i Moisiut, me dy bijtë e me gruan e Moisiut te Moisiu në shkretëtirë, ku e kishte ngulur tëbanishten
19,1+ përballë malit të Zotit. [6]I çoi fjalë Moisiut: «Unë, vjehrri yt Jetroja, gruaja jote dhe dy bijtë e tu, po vijmë te ti».
[7]Moisiu i doli para vjehrrit të vet; e përshëndeti me përkulje dhe e mori ngrykë. Pasi u pyetën për shëndet, hynë në tendë. [8]Moisiu i

17,15 *Zoti është flamuri im:* BJ ka: «Yahvé-Nissi» si emër hyjnor.

17,16 *Një dorë u lartësua kundër fronit të Zotit: kështu TM. BJ përkthen: «Flamuri i JHWH në dorë», duke e korrigjuar me «flamur» (nes) hebraishten «fron» (kes). LXX përkthen: «me dorë të fshehur», doke lexuar, kesuyah (e fshehur) në vendin e kes Yah (froni i Yah). Sam. e përmend emrin hyjnor.*

18,1-12 Ndoshta tregim i traditës elohiste që lidhet me atë të qëndrimit të Moisiut në Madian (2,11–4,31). – Ka dashur t'i japë jahvizmit një origjinë madianite: në Madian Moisiu ka marrë zbulimin e emrit JHWH (3,1v); Jetro është «prifti i Madianit» (18,1), thërret emrin e JHWH (rr 10) i kushton fli dhe kryeson vendin që i takon (rr 12). Në të vërtetë, Jetro e njeh madhështinë dhe forcën e JHWH, por kjo nuk do të thotë se JHWH është Zoti i tij, dhe as se është kthyer nga JHWH (krh., për shembull, shpalljet e fesë së faraonit, 9,27, dhe të Raabit, Joz 2,9-10), megjithëse tradita ka mundur ta interpretojë kështu (rr 12). «Mali i Hyjit» (rr 5) nuk është një shenjtërore e madianitasve e shërbyer nga Jetro: ai vjen për të takuar Moisiun dhe niset përsëri drejt vendit të tij (rr 27). Edhe origjina madianite e emrit JHWH mbetet vetëm një hipotezë (krh. 3,13+). Sidoqoftë, i huazuar apo jo, emri JHWH do të shprehë një realitet fetar tërësisht të ri.

18,2 *e kishte kthyer në gjini:* i vetmi referim i një divorci të gruas së Moisiut. Traditë kjo e pavarur nga ajo e 4,19-20 dhe 24-26.

18,3 *Gersam:* krh. 2,22.

18,4 *Eliezer: 'Elî,* Zoti im (është) *'ezer,* ndihmë.

18,6 *I çoi fjalë Moisiut: «Unë, vjehrri yt Jetroja…»:* ky përkthim interpreton TM, që ka: «Ai (Jetro) tha… jam unë» (kështu BJ); BK supozon «bën të thotë » në vend të «tha», sepse vetëm në rr vijues Moisiu del në takim të vjehrrit; LXX dhe sir. lexohet: «i qe thënë Moisiut: ja, vjehrri yt Jetro po vjen tek ti…».

18,7 *me përkulje:* kështu TM; e sam. ka: «e iu përkulën Moisiut». – *Hynë*: kështu TM; sam. Lexon: «e bëri të hynte» duke iu përshtatur rr që vijon.

tregoi vjehrrit të vet gjithçka Zoti kishte bërë kundër faraonit e
egjiptianëve për shkak të Izraelit, të gjitha vështirësitë që u ndodhën
gjatë udhëtimit, prej të cilave Zoti i kishte shpëtuar. 9Jetroja u gëzua
për të gjitha të mirat që Zoti u kishte bërë izraelitëve dhe që i kishte
shpëtuar nga dora e egjiptianëve. 10Ai tha: «Qoftë bekuar Zoti që ju
liroi prej kthetrave të egjiptianëve e prej dorës së faraonit. 11Tash po
e marr vesh se Zoti është më i madh se të gjitha hyjnitë, pasi e nxori
popullin prej duarve të egjiptianëve, që u sollën me ta mizorisht».
12Jetroja i kushtoi Hyjit fli shkrumbimi dhe fli të tjera. Atëherë
erdhën Aroni dhe të gjithë pleqtë e Izraelit për të ngrënë bukë me të
në praninë e Zotit.

Themelimi i gjykatësve

‖Lp 1,9-18

13Të nesërmen Moisiu u ul të gjykojë popullin e populli qëndronte
para tij prej mëngjesit e deri në mbrëmje. 14Kur pa Jetroja se çfarë
hiqte për popullin, i tha: «Çfarë bënë ashtu me popull? Pse vetëm ti
gjykon kurse mbarë populli qëndron para teje prej mëngjesit e deri
në mbrëmje?». 15Moisiu i përgjigji: «Populli vjen tek unë për të marrë 33,7+
këshilla prej Hyjit. 16Kur bien në ndonjë mosmarrëveshje, vijnë tek unë
që t'i pleqëroj e u tregoj urdhërimet e Zotit dhe ligjet e tija». 17Jetroja
i tha: «Mënyra si po veproke s'qenka e mirë. 18Do të këputesh ti dhe
populli që të qëndron përreth. Kjo punë është për ty tepër e rëndë, ti Nr 11,14
vetëm s'do të mund ta kryesh. 19Tash më dëgjo e po ta jap një këshillë
dhe Hyji do të jetë me ty. Ti qëndro para Hyjit në emër të popullit dhe
paraqitja Hyjit çështjet. 20Tregoju urdhërimet e ligjet, udhën nëpër të
cilën duhet të ecin dhe veprat që duhet të bëjnë. 21Atëherë zgjidh prej
popullit njerëz të aftë e që e druan Hyjin, që e duan të vërtetën dhe e Nr 11,16-17
urrejnë ryshfetin dhe bëji krerë të popullit mbi një mijë, mbi njëqind,
mbi pesëdhjetë e mbi dhjetë vetë, 22e këta le ta sundojnë popullin në
çdo kohë. Të gjitha çështjet e rënda le t'i shtrojnë para teje, kurse
çështjet e rëndomta le t'i gjykojnë këta; kështu do ta kesh më lehtë
pasi ta ndash barrën me të tjerët. 23Nëse do të veprosh kështu, e Zoti
do ta miratojë, do të mund t'i bësh ballë punës dhe mbarë populli
do të kthehet në shtëpi i kënaqur». 24Moisiu e dëgjoi fjalën e vjehrrit

18,11 *pasi e nxori popullin prej duarve të egjiptianëve, që u sollën me ta mizorisht:* fj.fj: «meqenëse në gjënë në të cilën vepruan me mendjemadhësi kundër atyre»; ky mbarim i rr ka mundësi të jetë i paplotë dhe i korruptuar. LXX përkthen: «për shkak të kësaj, i kishin plaçkitur». BJ e lë mënjanë dhe në shënim përkthen: «për çështjen për të cilën kanë vepruar me krenari kundër tyre» (kështu Vulg.).

18,12 *i kushtoi: me versionet; TM ka: «mori». – Ky rr duket sikur na interpreton deklaratën e Jetros si një kthim (kushton fli); mund të jetë një shtesë.*

18,13-27 Masë e marrë që supozon një popull tashmë të shumtë dhe të ulur (krh. rr 23) dhe i jep Moisiut një shpërqendrim të forcës gjyqësore që është sigurisht shumë më i prapëm. Por fakti që një institucion i tillë i përshtatet ndërhyrjes së Jetros mund të dëshmojë një ndikim madianit mbi organizimin e parë të popullit.

dhe bëri gjithsa i këshilloi; [25]zgjodhi prej mbarë popullit të Izraelit
njerëz të aftë dhe i bëri prijës të popullit: kryeparë mbi një mijë, mbi
njëqind, mbi pesëdhjetë e mbi dhjetë vetë. [26]Këta e gjykonin popullin
vazhdimisht. E kur ishte ndonjë çështje më e vështirë, ia paraqitnin
Nr 10,30 atij, ata vendosnin vetëm mbi çështje më të lehta. [27]Pastaj Moisiu e la
të shkojë vjehrrin, i cili u kthye për në vendin e vet.

III. BESËLIDHJA MBI SINAI

1. BESËLIDHJA DHE DEKALOGU

Arritja në Sinai

Nr 33,15 **19** [1]Në muajin e tretë të daljes së Izraelit prej dheut të Egjiptit,
po atë ditë aritën izraelitët në shkretëtirë të Sinait. [2]Si u
nisën prej Rafidimit, arritën në shkretëtirë të Sinait, aty
ngulën fushimin; në shkretëtirë ngulën tëbanishtën kundruall malit.

kk 19–40 Kjo pjesë e gjatë përmban sidomos materiale të traditës ose të redaktimeve priftërore (19,1-2a; 24,15b-13,18; 34,29–40,38). Pastaj duhet të vihet mënjanë Kodi i besëlidhjes (20,20–23,19), me shtojcën e vet shtytëse (23,20-33). Pjesa tjetër me sa duket, e ka prejardhjen nga tradita jahviste dhe elohiste, por me shumë shtesa të redaktimeve të mëvonshme; dallimi i elementeve të ndryshme është i vështirë. Në përbërjen e fundit, besëlidhja e Moisiut vulos zgjedhjen e popullit dhe premtimet që i qenë bërë (6,6-8), kështu si beslidhja me Abrahamin, e referuar në 6,5, kishte konfirmuar premtimet e para (Zan 17). Por besëlidhja me Abrahamin qe bërë me një individ të vetëm (megjithëse arriti te pasardhësit e tij) dhe përfshinte një urdhëresë të vetme, atë të rrethprerjes. Besëlidhja e Sinait angazhon gjithë popullin, që merr një Ligj: Dekalogu i Moisiut dhe Kodi i besëlidhjes. Me zhvillimet e mëvonshme, ky Ligj do të bëhet letra e judaizmit dhe Sir 24,9-27 do ta identifikojë me Urtinë. Por ky është në të njëjtën kohë «një dëshmitar kundër popullit» (Lp 31,26), meqë shkelja e tij i bën të kota premtimet dhe nxit mallkimin e Hyjit. Ky do të mbetet si një udhëzim dhe detyrim, duke përgatitur shpirtërat për ardhjen e Krishtit, i cili do të vulosë besëlidhjen e re. Shën Pali do ta shpjegojë, kundër fanatikve të judaizmit, këtë rol të përkohshëm të Ligjit (Gal 3; Rom 7).

19,2 Lokalizimi i Sinait është i vështirë. Nga shek. IV pas.K., tradita e krishterë e vë në jugun e gadishullit nga i cili merr emrin, mbi *jebel Musa* (2245m). Por një mendim aktualisht i përhapur thekson tiparet e karakterit vullkanik të përshkrimit të teofanisë (19,16+) dhe të itinerarit të Nr 33 (krh. 33,1+) për ta vendosur Sinain në Arabi ku disa vullkane ishin ende aktive në kohën historike. Këto argumente nuk janë vendimtare (krh. shënime të përmendura); tekste të tjera supozojnë një vend më afër Egjiptit dhe në jug të Palestinës. Si rrjedhim, një teori tjerër e vendos Sinain afër Kadesë, duke u mbështetur në tekstet që i konsiderojnë Seirin, Edomin dhe malin Paran si vende të lidhura me madhështinë e Hyjit (Gjq 5,4; Lp 33,2; Hab 3,3). Por Kadesa nuk është antarësuar kurrë me shkretëtirën e Sinait dhe disa tekste e tregojnë qartë këtë largësi nga Kadesa (Nr 11–13; 33; Lp 1,2.19). Lokalizimi në jug të gadishullit mbetet më i mundshmi. Pavarësisht prej rëndësisë së ngjarjeve e të legjislacionit në lidhje me Sinain (3,1–4,17; 18; 19–40; Nr 1–10), Izraelitët duket sikur e kanë harruar shpejt vendqëndrimin e tyre të saktë. Ngjarja e Elisë (1Mbr 19; krh. Sir 48,7) është një përjashtim. Për shën Palin (Gal 4,24v),

Premtimi i Besëlidhjes

[3]Moisiu u ngjit te Hyji. Zoti e thirri prej malit e i tha:
«Thuaj kështu shtëpisë së Jakobit e kumtoj izraelitët:
[4]Ju vetë patë se çfarë u bëra egjiptianëve, Lp 4,34; 29,2
se si juve ju kam bartur mbi krahët Lp 32,11; Is 46,4; 63,9
e shqiponjave e ju kam sjellë deri tek unë.
[5]Prandaj, nëse do të ma dëgjoni fjalën
e do ta mbani Besëlidhjen time,
ju do të jeni ndër të gjithë popujt prona ime,
imja është mbarë toka . Lp 10,14-15
1Pjt 2,9; Zb 5,10

[6]Ju do të jeni për mua një mbretëri priftërinjsh, e një popull i shenjtë.
Këto janë fjalët që do t'ua thuash bijve të Izraelit». [7]Moisiu u kthye,
i bashkoi krerët e popullit dhe u tregoi gjithçka i kishte urdhëruar
Zoti. [8]Mbarë populli përgjigji njëzëri: «Do të bëjmë gjithçka tha Zoti». Joz 24,16-24; Lp 5,27
Moisiu ia ktheu Zotit përgjigjen e popullit.

[9]Zoti i tha Moisiut: «Ja unë po vij te ti në një re të dendur që, kur të 13,22+; Sir 45,5
flas me ty, të dëgjojë populli e të ketë besim përherë edhe në ty». Kështu 14,31
Moisiu ia solli Zotit fjalët e popullit. [10]Zoti i tha Moisiut: «Shko te populli
e bëje gati sot e nesër. Le t'i lajnë petkat [11]e të jenë gati për të tretën ditë, Zan 35,2;
sepse të tretën ditë Zoti do të zbresë në sy të mbarë popullit mbi malin Lev 11,25.28.40
Sinai. [12]Vëre për popull gjithkund përreth një cak e urdhëro: Ruajuni se
ngjiteni në mal, as rrëzën e malit mos e prekni! Kushdo ta prekë malin, do /Heb 12,20

Sinai përfaqëson besëlidhjen e vjetër.

19,3-8 Besëlidhja do ta bëjë Izraelin të mirën vetjake dhe të shenjtë të JHWH (Jer 2,3), një popull të kushtuar (Lp 7,6; 26,19), ose të shenjtë (fjala hebraisht ka parasysh të dy gjërat) siç është Hyji i tij i shenjtë (Lev 19,2, krh. 11,44v; 20,7.26) po edhe një popull priftëror (krh. Is 61,6), sepse shenjtëria ka një marrëdhënie të drejtpërdrejtë me kultin. Premtimi do të gjejë një realizim të plotë në Izraelin shpirtëror, Kishën, ku besimtarët do të quhen «të shejtë» (Vap 9,13+) dhe, të bashkuar me Krishtin-prift, do t'i paraqesin Hyjit fli lavdërimi (1Pjt 2,5.9; Vap 1,6; 5,10; 20,6). – Rr 3-6 kanë një stil dhe një frazeologji deuteronomiste.

19,8 *Moisiu ia ktheu Zotit përgjigjen e popullit:* BK përkthen lirisht: «Moisiu ktheu te Zoti dhe njoftoi fjalët e popullit». TM ka: «Moisiu bëri që të kthehen tek Zoti fjalët e popullit». BJ përkthen: «ia solli» si në rr 9. LXX ka: «Moisiu bëri që të ngjiten tek Zoti fjalët e popullit», duke theksuar lëvizjen ngjitëse të Moisiut dhe lutjen në përgjithësi.

19,9 *Kështu Moisiu ia solli Zotit fjalët e popullit:* BJ i përkthen në të njëjtën mënyrë fundin e rr 8 dhe 9; përsëritja është një tregues i origjinës së ndryshme të pjesëve (përkatësisht 7v dhe 9v).

19,12 *Vëre për popull gjithkund përreth një cak:* fj.fj.: «do e kufizosh popullin përreth duke thënë...». Sam. ka: «do e kufizosh malin përreth dhe popullit do i thuash...». LXX përkthen: «do ta ndash popullin me një rreth» duke theksuar ndarjen fetare. – Transhendenca dhe shenjtëria janë të pandashme dhe shenjtëria nënkupton ndarjen nga e përlyera. Vendet ku Zoti bëhet i pranishëm janë të ndaluara (Zan 28,16-17; Dal 3,5; 40,35; Lev 16,2; Nr 1,5; 18,22). Njëlloj edhe arka do jetë e paprekshme (2Sam 6,7). Ky mendim i hershëm i së shenjtes përfshin një mësim të përhershëm në lidhje me madhërinë e paarritshmre dhe mbi madhështinë e tmerrshme të Hyjit.

të vritet. 13Porse të tillin askush s'guxon ta prekë me dorë: do të vritet me
gurë ose do të shporohet me shigjeta. Qoftë ai njeri ose kafshë, nuk do të
lihet gjallë. Vetëm pasi të ketë rënë briri, do të mund të ngjiten në mal».
14Atëherë Moisiu u ul prej malit e shkoi te populli, i cili u përgatit si
tha Moisiu: i lanë petkat e veta. 15Moisiu u tha: «Jini gati për të tretën
ditë: mos u afronu grave».

‖Lp 5,2-5.25-31; Lp 4,10-12

Hyji dëftohet

16Erdhi e treta ditë dhe zbardhi drita: u ndien bubullima, shpërthyen
vetëtima, një re e dendur tesve e mbuloi malin. Boria jehoi thekshëm
dhe u dridh populli që ishte në tëbanishtë. 17Atëherë Moisiu e bëri
popullin të dalë nga tëbanishta në takim me Hyjin. Populli qëndroi në
këmbë rrëzë malit. 18Krejt mali i Sinait s'ishte tjetër por tym, sepse
Hyji kishte zbritur në zjarr mbi të e tymi i tij ngritej porsi tym furre.
I tërë mali tundej tmerrësisht. 19Zëri i bririt vinte gjithnjë e rritej:
Moisiu fliste me Hyjin e Hyji i përgjigjej me bubullimë. 20Zbriti, pra,
Hyji mbi malin Sinai, në majë të malit, dhe e thirri Moisiun në majë
të malit. Moisiu u ngjit. 21Zoti i tha Moisiut: «Zbrit e porosite popullin
19,12 të mos e kapërcejë cakun me qëllim që ta shohë Zotin: ndryshe do
33,20+ të bjerë vdekur një shumicë e madhe. 22Po edhe priftërinjtë që do t'i
afrohen Zotit, le të jenë të pastër, ndryshe Zoti do t'i shqimë».
23Moisiu i tha Zotit: «Populli nuk ka si të ngjitet në malin Sinai,
sepse ti vetë na porosite kur the: Vëre cakun gjithkund përreth e
shpalle të shenjtë malin». 24E Zoti i tha: «Shko, zbrit, pastaj ngjitu
bashkë me Aronin, kurse priftërinjtë dhe populli të mos i kalojnë

19,13 *do të mund të ngjiten në mal:* pjesa e dytë e rr përmban një dëftim që mbetet i mistershëm në kontekstin e menjëhershëm; por kjo mund të jetë jashtë kontekstit dhe i referohet 24,[1-2].9-11: është e vetmja pjesë që flet për shumë që ngjiten në Sinai.

19,15 Marrëdhëniet seksuale bëjnë të papërshtatshëm për çdo akt të shenjtë (krh. 1Sam 21,5).

19,16-25 Edhe nëse përkatësitë tona mbeten hipotetike, traditat jahviste (19,18), priftërore (24,15b-17) dhe deuteronomiste (Lp 4,11b-12a; 5,23-24; 9,15) e përshkruajnë teofaninë e Sinait në kontekstin e një shpërthimi vullkanik. Tradita elohiste e përshkruan si një stuhi (19,16, krh. rr 19). Janë dy paraqitje të frymëzuara nga shfaqjet më madhështore të natyrës: një shpërthim vullkanik siç kishin dëgjuar së foluri nga vizitatorët e Arabisë së veriut, apo siç kanë mundur ta vëzhgonin nga larg, që nga kohët e Salomonit (ekspedita e Ofirit); një stuhi malore si mund ta shihnin në Galile apo mbi Hermon. Kuptohet se tradita e parë është ajo jahviste, me origjinë jugore, dhe që e dyta është ajo elohiste, me origjinë veriore. Këto imazhe shprehin madhështinënë dhe lavdinë e JHWH (krh. 24,16+), transhendencën dhe druajtjen fetare që ai frymëzon (krh. Gjq 5,4v; Ps 29; 68,8; 77,18-19; 97,3-5; Hab 3,3-15).

19,19 *me bubullimë:* fj.fj. (*qôl*). Kjo fjalë përcakton gjithmonë bubullimën kur përdoret në shumës (*qolot*, krh. rr 16). Në njëjës mund të këtë edhe kuptimin: «bubullima» (kështu BJ), por mund të shprehë këtu zërin perceptues të Hyjit që «i përgjgjet» Moisiut.

19,21 Rr 21-24 janë shtesë që është e lidhur me rr 12-13 dhe bën të përmenden disa priftërinj që, sipas traditës priftërore, e vetmja që flet për këtë dhe për shumë kohë (28,1–19,35; 39,1-32; Lev 8–10), nuk janë akoma të themeluar.

caqet, as të mos ngjiten te Zoti, ndryshe do të vriten». [25]Moisiu zbriti te populli dhe i tregoi gjithçka.

Dhjetë urdhërimet

‖Lp 5,6-22; Dal 34,10-27; /Mt 19,16-22+; /Mt 5

20 [1]Atëherë Zoti i tha të gjitha këto fjalë: [2]«Unë jamë Zoti Hyji yt që të nxora nga dheu i Egjiptit, prej shtëpisë së skllavërisë. [3]Mos ki tjetër Zot, përveç meje. [4]Mos bëj kurrfarë idhulli, as farë përfytyrimi të gjërave që janë lart në qiell, as të gjërave që janë poshtë mbi tokë, as të gjërave që janë në ujë nën

Lp 6,4; Oz 13,4

Lev 19,4; Lp 4,15-20

19,25 *i tregoi gjithçka:* BJ përkthen: «dhe tha...»; fjalia është e paplotë; do të pritej një fjalim i drejtpërdrejtë i Moisiut por rr që vijon hapet me një hyrje të re, dhe është Hyji vetë ai që flet. Tregimi kështu është ndërprerë nga futja e Dekalogut në fund të teofanisë. Në 20,18-21 gjëjmë temën e Teofanisë, por këta rr nuk kanë vazhdim logjik të historisë së këtij k: na informojnë për frikën e popullit dhe Moisiu ndodhet në fushim.

20,1-21 Në gjendjen aktuale të librit, Dekalogu nuk bën grup me historinë që e inkuadron (19,16v dhe 20,18-21), por duket se i referohet urdhrit që t'i flitet popullit (19,25). Dekalogu (ose «dhjetë fjalët» e Lp 4,13; 10,4; krh. Dal 34,28) është ruajtur në dy pjesë të Pesëlibërshit, këtu dhe në Lp 5,6-21. Të dhënat e hyrjes këtu në (rr 1), të kontekstit të drejtpërdrejtë në Lp 5, kryesisht rr 4 dhe 22, dhe në përfundim të besëlidhjes në Dal 24,3-8, lejojnë të thuhet se kjo listë urdhërimesh, në fakt kryesisht ndalimet, përmban «Fjalët» e JHWH. Dekalogu i tregon popullit kërkesat e besëlidhjes dhe populli angazhohet t›i praktikojë ato kërkesa (24,3 dhe 7; krh. 19,8). Ja pse do të flitet dhe për një «libër të besëlidhjes» (24,4 dhe 7; krh. Lp 5,2-3): «libër» sepse Moisiu i kishte shkruar «Fjalët»; «e besëlidhjes» pasi urdhërimet e tij janë klauzola të besëlidhjes mes JHWH dhe Izraelit (24,8). – Origjina e Dekalogut është një problem i diskutuar. Teksti aktual ka pas vetes një histori të gjatë. Lp 5,6-21, me kontekstin e drejtpërdrejtë, i përket njërit prej redaktimeve të fundit të Ligjit të Përtërirë dhe disa formulime të tij kanë kaluar në Dal 20,2-17. Këtu disa formulime, kryesisht arsyeja e së shtunës (rr 11), duket se i përkasin një redaktimi priftëror të kohëve edhe më të fundit. Por kjo ka të bëjë me zhvillimet: shpjegime e motivime. Mund të mendohet se një listë ndalimesh («ndero babën tënd dhe nënën tënde» mund të ketë pasur një formulim negativ, krh. 21,15.17; Lp 27,16, dhe e shtuna është e mëvonshme në Dekalog) me një hyrje më të shkurtër: «Unë jam JHWH Hyji yt që nga vendi i Egjiptit» (krh. Oz 12,10; 13,4) është më i hershmi, ndoshta me traditë elohiste. Oz 4,2 ka mundësi të jetë citati i parë i qartë i një pjese nga ndalesat e Dekalogut; një citim i mëpastajmë është ai i Jer 7, kryesisht rr 9. Në gjendjen aktuale të njohurive tona mund të shkojmë deri rreth shekullit VIII, e natyrisht është e pamundur të arrijmë në kohët e Moisiut. Dekalogu përmban krejt jetën fetare, si dhe atë morale. Kanë qenë propozuar dy ndarje të urdhërimeve; a) rr 2-3.4-6.7.8-11.12.13.14.15.16.17, dhe b) rr 3-6.7.8-11.12.13.14.15.16.17a.17b. E para, që është ajo e Etërve grekë, është ruajtur në Kishat ortodokse dhe të riformuara. Kishat Katolike dhe luterane kanë adoptuar të dytën, të përcaktuar nga Shën Agustini sipas Ligjit të Përtërirë. Dekalogu është zemra e Ligjit të Moisiut dhe ruan vlerat e tij në ligjin e ri: Krishti përmend urdhërimet të cilëve u shton, si vulë e përsosmërisë, kështillat ungjillore (Mk 10,7-21). Polemika e shën Palit kundër Ligjit (letrat drejtuar Romakëve dhe Galatasve) nuk i prek këto detyrime thelbësore ndaj Zotit dhe ndaj të afërmit.

20,2 *prej shtëpisë së skllavërisë:* kështu BJ (me TM dhe versionet). BK përkthen: «prej gjendjes si shërbëtor».

20,3 JHWH kërkon nga Izraeli një kult të jashtëzakonshëm: është kusht i besëlidhjes. Mohimi i ekzistenzës së hyjnive të tjera do të vijë vetëm më vonë (krh. Lp 4,35+).

20,4 Ndalimet për të bërë shëmbëlltyra kulti për të nderuar JHWH (krh. justifikimi i dhënë në Lp 4,15). Ky ndalim e dallon Izraelin nga të gjithë popujt që e rrethojnë. Do të vihet re kalimi pothuajse i paperceptueshëm nga ndalimi i çdo shëmbëlltyre kulti në polemikën kundër idhujve (rr 5v).

tokë. [5]Mos i adhuro ato as mos u jep farë nderimi, sepse unë, Zoti,
Lp 4,24+; Dal 34,7+ Hyji yt, jam Hyj ziliqar që e ndëshkoj paudhësinë e etërve në fëmijë
deri në të tretin e në të katërtin brez të atyre që më urrejnë, [6]por që
jam i mëshirshëm me mijëra brezni për ata që më duan e i zbatojnë
Lev 19,12 urdhërimet e mia. [7]Mos e merr nëpër gojë kot emrin e Zotit, Hyjit
tënd, sepse Zoti s'do ta lërë pa ndëshkuar atë që do ta marrë nëpër
23,12; 31,12-17; 34,21; 35,1-3; Lev 19,3; 23,3; Nr 15,32-36; Lp 5,12-15; 2Kro 36,21; /Lk 13,14 gojë kot emrin e Zotit, Hyjit të vet. [8]Të bie në mend ta shenjtërosh
ditën e shtunë: [9]gjashtë ditë puno e kryej të gjitha punët e tua; [10]kurse
e shtata ditë është e shtuna e Zotit, Hyjit tënd: mos bëj kurrfarë pune
ti as biri yt, as bija jote, shërbëtori yt, as shërbëtorja jote, as kafsha
Zan 2,2-3 jote, as i huaji që banon te ti. [11]Sepse gjatë gjashtë ditëve Zoti i bëri
qiellin e tokën e detin e gjithçka gjendet në to e pushoi ditën e shtatë;
prandaj Zoti e bekoi ditën e shtatë dhe e shenjtëroi.

Lev 19,3; /Ef 6,2-3 [12]Nderoje babën tënd e nënën tënde që ta kesh jetën e gjatë përmbi
tokë që do ta japë Zoti, Hyji yt.

/Rom 13,9; Jak 2,11 [13]Mos vra!

[14]Mos bëj kurorëthyerje!

Lev 19,11 [15]Mos vidh!

Lp 5,20 [16]Mos bëj dëshmi në rrenë kundër të afërmit tënd!

Mik 2,2 [17]Mos i lakmo shtëpisë së të afërmit tënd.

Mos i lakmo gruas së tij, shërbëtorit, shërbëtores; as kaut, as
gomarit, asnjë gjëje që i përket atij». [18]Mbarë populli i dëgjonte zërat,
Lp 5,23.31 i shikonte vetëtimat, zërin e borisë e dëgjonte dhe e shihte malin duke
tymuar dhe, i trembur e i frikësuar nga tmerri, qëndroi larg. [19]Ata i
thanë Moisiut: «Fol ti me ne e do të të dëgjojmë, e të mos na flasë Hyji
33,20+ që të mos vdesim!». [20]Atëherë Moisiu i tha popullit: «Mos kini frikë:
Lp 8,2; Zan 22,1 Hyji erdhi për t'ju vënë në provë e që ta keni gjithherë frikën e tij me
qëllim që të mos mëkatoni». [21]Populli qëndroi larg, kurse Moisiu u

20,5 *Mos i adhuro ato as mos u jep farë nderimi;* me TM; BJ përkthen: «përpara këtyre hyjnive»; janë idhujt e rr 3 ku lidhet rr 5, ndërsa rr 4 flet per idhull (nj.).

20,7 *nëpër gojë kot:* me LXX dhe Vulg. BJ perkthen: «gabimisht». Kjo mund të përfshijë shkeljen e betimit (Mt 5,33) dhe dëshminë e rremë (rr 16 dhe Lp 5,20), përdorimin magjik të emrit hyjnor. TM lexon: «nuk do ta lartësosh emrin e Zotit…», karakteristikë e veçantë e përdorimit të kultit (krh. Ps 16,4).

20,8 *e shtunë*: emri i së shtunës është qartësisht i referuar nga Bibla (16,29-30; 23,12; 34,21), nga një rrënjë që do të thotë: «ngecje, pushim». Është një ditë pushimi javore, kushtuar për JHWH që ka pushuar në ditën e shtatë të krijimit (rr 11; krh. Zan 2,2-3). Kësaj arsyeje fetare i bashkohet edhe një shqetësim njerëzor (23,12; Lp 5,14). Themelimi i së shtunës është shumë i lashtë, por zbatimi i tij ka fituar një rëndësi të veçantë duke u nisur nga mërgimi dhe është bërë një karakteristikë e judaizmit (Neh 13,15-22; 1Mak 2,32-41).

20,18-21 Këta rr pa qenë vazhdimi i menjëhershëm i historisë të teofonisë në k 19, kanë lidhje kryesisht me përshkrimin, ndoshta me traditën elohiste, të teofanisë si një stuhi (19,16+19).

20,18 *i dëgjonte zërat:* fj.fj.: «shikonin», kështu BJ. Sam. korrigjon me: «dëgjonte». – *shikonte:* me TM; BJ përkthen «kishte frikë» me sam. dhe LXX. Korrigjimi është për shkak të një ndryshimi vokalizmi.

20,20 Frika përballë dëftimeve të ndjeshme të madhështisë hyjnore, në mënyrë të veçantë përballë dukurive të

drejtua drejt resë së dendur, ku ishte Hyji.

2. KODI I BESËLIDHJES

Ligji i lterit

[22]Zoti i tha Moisiut edhe: «Thuaju kështu bijve të Izraelit: Patë se ju fola prej qiellit! [23]Mos bëni për ju përveç meje idhuj hyjnish të huaja argjendi e ari. [24]Punojeni për mua një lter dheu e në të flijoni fli shkrumbimi e pajtimi: delet e qetë tuaj. Në çdo vend të cilin unë e caktoj, të nderohet emri im, unë do të vij e do të të bekoj. [25]Nëse do të ma punosh lterin prej gurëve, mos ma puno me gurë të latuar, sepse posa ta ulësh mbi të daltën tënde, do të bëhet i papastër. [26]Në lterin tim mos u ngjit nëpër shkallë, që të mos shihen pjesët e turpshme të tuat.

Lev 1,1+; 3,1

Lp 27,5-6

Ligjet për skllevër

Lev 25,35-46+
Lp 15,12-18

Jer 34,8-16

21 [1]Këto janë rregulloret që do t'ua shtjellosh: [2]Kur për skllav do të kesh blerë një hebre, le të shërbejë për gjashtë vjet, të shtatin vit, le të shkojë i lirë, falas. [3]Nëse vjen i vetëm, i vetëm edhe le të shkojë; nëse pati grua, me grua le të shkojë. [4]Nëse zotëria e martoi e gruaja i lindi bij e bija, gruaja dhe fëmijët e saj, do t'i përkasin zotërisë së tij, kurse ai do të dalë vetëm. [5]Por, nëse skllavi thotë: E dua zotërinë tim, gruan time e fëmijët e mi, nuk dua

natyrës që shoqërojnë teofanitë, dallohet këtu nga druajtja që është nënshtrim pa kushte ndaj vullnetit të Hyjit (krh. Zan 22,12; Lp. 6,2+).

20,22–23,33 Kodi i besëlidhjes (20,22–23,19 nga i cili 23,20-33 është një shtojcë me stil të ngjashëm me nxitjen deuteronomike) është quajtur kështu nga studiuesit modernë në bazë të 24,7, por ky tekst i referohet Dekalogut. Këto grumbullime ligjesh dhe zakonesh supozojnë një bashkim tashmë sedentar dhe bujqësor. Është menduar se i përket, në thellësine e origjinës, shekujve të parë të ngulitjes në Kanaan, ndoshta para monarkisë, sepse mbreti nuk përmendet kurrë; por është e vështirë të përcaktohet epoka e origjinës. – Pasi zbaton shpirtin e urdhërimeve të Dekalogut, në fund është konsideruar si një anë e letrës së besëlidhjes së Sinait. Për këtë arsye, është përfshirë këtu, pas Dekalogut, dhe ridërgohet në 24,3: nëse «Fjalët» duhet të identifikohen me Dekalogun, «ligjet» janë siguristh ky seksion (krh. 21,1). Kontaktet e tij me Kodin e Hamurabit, Kodin hititdhe Dekretin e Horemhebit nuk dëshmojnë një varësi të drejtpërdrejtë, por një burim të përbashkët: një e drejtë e lashtë e veçantë që është dalluar sipas mjedisit dhe popujve. – Mund të listohen urdhëresa e Kodit, simbas përmbajtjes, nën tre krerë: të drejtat civile dhe penale (21,1–22,20); rregullat për kultin (20,22-26; 22,28-31; 23,10-19); morali shoqëror (22,21-27; 23,1-9). Sipas formës letrare, këto urdhëresa ndahen në dy kategori:«kazistike» ose me kusht, në llojin e kodeve mesopotamike; «apodiktike» ose urdhëruese, në stilin e Dekalogut dhe të teksteve të dijes egjiptiane.

20,24 Ndryshe nga Lp.12,5 etj., Kodi i besëlidhjes e pranon pluralizimin e vendeve të kultit. Kulti është i ligjshëm në çdo vend ku JHWH ka shfaqur praninë e tij, në të cilin është shfaqur e në të cilin, në njëfarë mënyre, ka marrë zotërim.

20,26 Flijuesi kishte për të sjellë një përparje të thjeshtë sipas zakonit të egjiptianëve, për këtë arsye eksistonte rreziku e çnderimit kur ngjiste shkallët e altarit.

të jem i lirë, [6]atëherë i zoti le ta bjerë te Hyji, le ta afrojë te dera ose te
shtalkat e le t'ia shporojë veshin me bizë dhe le t'i mbesë në shërbim
të përhershëm. [7]Kur ndokush ta shesë vajzën e vet skllave, nuk do
të lirohet sikurse është doke të lirohen skllevërit. [8]Në qoftë se nuk i
pëlqen atij që i qe dhënë, le t'ia lejojë të shpërblehet, por nuk do të ketë
pushtet t'ia shesë njeriut prej popullit të huaj; sepse veproi me tradhti
kundrejt saj. [9]Në qoftë se ia cakton për grua birit të vet, atëherë le të
sillet me të si me të bijën. [10]Nëse merr ndonjë tjetër, mos t'ia mohojë
ushqimin e veshjen as shtratin. [11]Nëse nuk ia plotëson këto të tria, le
të dalë e lirë falas, pa kërkuar të shpërblehet.

Lev 24,17; Nr 35,16-34

Vrasja

[12]Kush t'i bjerë njeriut e ky të vdesë prej të rrahurit, le të
ndëshkohet me vdekje. [13]Porse për atë që nuk i ka dalë në pritë, por
Hyji e ka lëshuar në duart e tija, unë do ta tregoj vendin ku do të mund
1Mbr 1,50; 2,28-34 të strehohet. [14]Por kur ndokush e vret të afërmin e vet me qëllim e me
tradhti, atëherë kape edhe prej lterit tim e çoje për ta vrarë. [15]Kush t'i
bjerë t'et e s'ëmës, le të dënohet me vdekje.

Lp 24,7 [16]Kush e grabit njeriun, si në qoftë se e ka shitur, si në qoftë se i
Lev 20,9; Lp 27,16; Sir 3,16; /Mt 15,4 zihet në dorë, le të dënohet me vdekje. [17]Kush e fyen me fjalë të atin e
t'ëmën, le të ndëshkohet me vdekje.

Rrahja e plagosja

[18]Nëse njerëzit zihen me fjalë e njëri i bie tjetrit me gur ose grusht,
e ky nuk vdes, por bie në shtrat, [19]nëse ngritet dhe ecën me shkop
përjashta, atëherë rrahësi le të falet, por i duhet të paguajë kohën
e humbur dhe shpenzimet për shërim. [20]Kush e rreh skllavin ose
skllaven e vet me shkop, dhe ata i vdesin në duar, bie në gjak. [21]Porse,
në qoftë se jetojnë një ose dy ditë, nuk bie në gjak, sepse janë pronë e
tija. [22]Kur, gjatë një grindjeje, rrihen disa vetë e i bien gruas shtatzënë
e kjo e qet fëmijën, nëse nuk ka edhe ndonjë të keqe tjetër, ai që i ra,
le të paguajë dëmin që do të kërkojë burri i saj e të vendosin pleqtë.

21,6 *te Hyji: me TM; LXX ka: «në gjyq të Hyjit».*

21,7 *skllave:* që do të jetë edhe konkubinë ose grua (krh. rr në vazhdim).

21,8 *në qoftë se nuk i pëlqen atij që i qe dhënë:* BJ përkthen: «që nuk e rezervon për të». Kuptimi i hebraishtes është ruajtur në variantet qoftë me qartësinë e rolit (bashkëshorte) qoftë me plotësim të termit (për atë). Kështu edhe në rr 9.

21,9 *bijën:* pikërisht atë të pronarit të shtëpisë.

21,13 *por Hyji e ka lëshuar në duart e tija:* mendohet që takimet e rastësishme varen nga Hyjit. Këto fjalë zbatohen për vrasje të paparamenduara. – Në këtë shoqëri, në të cilën drejtësia e Shtetit nuk e ka zëvendësuar ende hakmarrjen vetjake, vrasësi pa dashje duhet të jetë i mbrojtur kundër hakmarrësit të gjakut (krh. Nr 35,19+); vendi i strehimit është kryesisht shenjtërorja: 1Mbr 1,50; 2,28-34 (por e drejta e strehimit nuk ushtrohet për vrasësin me paramendim, rr 14). Kjo marrëveshje e ka origjinën që nga themelimi i qyteteve të strehimit (krh. Joz 20,1+).

[23]Por, nëse ndodh edhe ndonjë e keqe tjetër, do të kthejë jetën për jetë, [24]syrin për sy, dhëmbin për dhëmb, dorën për dorë, këmbën për këmbë, [25]djegien për djegie, varrën për varrë, damkën për damkë. Zan 4,23; Lev 24,19-20; Lp 19, 21; /Mt 5,38

[26]Kush i bie skllavit ose skllavës së vet e i verbon syrin, për shkak të syrit, do t'ia kthejë lirinë. [27]Nëse skllavit të vet ose skllaves së vet i shkul dhëmbin, për shkak të dhëmbit, do t'ia kthejë lirinë.

[28]Kur kau e vret me brirë njeriun ose gruan e këta vdesin, kau le të vritet me gurë dhe mos t'i hahet mishi; i zoti i kaut le të jetë i pafajshëm. [29]Por në qoftë se gjedhi e kishte zakon të sulmojë me brirë edhe më parë dhe për të e kanë vënë në dijeni të zotin e tij, e ky nuk e ka ndryer, e ky vret ndonjë burrë ose grua: le të vritet me gurë kau e le të vritet edhe i zoti i tij. [30]Nëse pronarit i caktohet çmimi i shpërblimit të jetës së tij, le të paguajë për jetën e vet sa t'i jetë caktuar. [31]Nëse kau vret një djalosh ose një vajzë, le të veprohet me të po sipas kësaj rregulloreje. [32]Po nëse vret një skllav ose skllave, t'i japë zotërisë tridhjetë sikla të argjendta e kau le të vritet me gurë. [33]Kur ndokush e lë grykën e pusit çelur ose e çel pusin e nuk ia mbyll grykën, e shkon e bie kau ose gomari në të, [34]i zoti i pusit duhet të paguajë gjedhin, kurse bagëtia e cofur i takon atij. [35]Kur një ka e shpon një tjetër dhe e mbyt, le ta shesin kaun e gjallë e le t'i ndajnë të hollat; le ta ndajnë edhe kafshën e cofur. [36]Por nëse ka qenë e ditur se kau vret e i zoti nuk e ka ruajtur, le të kthejë kaun për ka, e kau i cofur le t'i mbesë atij.

Vjedhje bagëtish

[37]Kur ndokush vjedh ndonjë bagëti të trashë ose një bagëti të imët, si në e pastë prerë si në e pastë shitur: le të kthejë pesë bagëti të trasha për një bagëti të trashë, e katër bagëti të imëta, për një të imët. 2Sam 12,6; Lk 19,8

22 [1]Nëse zihet vjedhësi duke thyer shtëpinë ose duke biruar murin e varrohet dhe prej varrës vdes, vrasësi nuk bie në gjak. [2]Por nëse e bënë këtë pasi të ketë lerë dielli, bie në gjak. Vjedhësi le të kthejë gjithçka plotësisht. Nëse nuk ka me çka të kthejë, le të shitet për vjedhje. [3]Po u gjet tek ai bagëtia e gjallë, që e vodhi bagëti e trashë ose bagëti e imët le të kthejë dyfish.

21,23 Ky ligj i shpagimit (krh. Lev 24,17-20; Lp 19,21), që gjendet në Kodin e Hamurabit dhe në ligjet asire, është i natyrës shoqërore, dhe jo vetjake. Duke imponuar një dënim të njëjtë me dëmin e bërë, ai priret të kufizojë papërmbajtjet e hakmarrjes (krh. Zan 4,23-24). Çështja më e qartë është ekzekutimi i një vrasësi (rr 31-34; krh. 21,12-17+; Lev 24,17). Na fakt zbatimi i këtij rregulli duket sikur e ka humbur shumë shpejt ashpërsinë e tij primitive. Detyrimet e «hakmarrësit të gjakut», *go'el* (Nr 35,19+), kanë shkuar duke u spastruar deri në përfshirjen thelbësore të shpengimit (Rt 2,20+) dhe mbrojtjes (Ps 19,15+; Is 41,14+). Deklarata e parimit ka mbetur në përdorim, por në format e zbutura (Sir 27,25-29; Ur 11,16+; krh. 12,22). Falja ishte e parashkruar brenda popullit izraelitas (Lev 19,17-18; Sir 10,6; 27,30–28,7); Krishti do të theksojë më tepër urdhrin e faljes (Mt 5,38-39+; 18,21-22+).

Rregulloret për dëmshpërblim

4Kur ndokush e përdor për kullotë ndonjë arë të veten ose ndonjë
vresht, e i lëshon bagëtitë e veta të kullotin arën e një tjetri, le të
kthejë pikë për pikë prej arës së vet frytet e dëmtuara, po në qoftë se
ia ka përmbysur krejtësisht, le t'ia kthejë me çfarë ka më të mirë nga
ara e vet ose nga vreshti i vet. 5Kush e ndez zjarrin dhe ferrat kapin e
prej tij digjet drithi në duaj, në kallëz ose në arë, ai që e ndezi zjarrin
Lev 5, 21-26 le ta paguajë dëmin. 6Kur ndokush i lë te ndonjë mik për t'ia ruajtur
paratë ose gjëra të tjera dhe, i vidhen atij tek i cili qenë lënë në rojë,
nëse gjendet vjedhësi, le të kthejë dy herë aq. 7Po s'u gjet vjedhësi, i
zoti i shtëpisë le të afrohet te Hyji dhe le të betohet se nuk ka vënë
dorë në gjënë e të afërmit të vet. 8Në çdo rast dëmtimi qoftë lidhur me
gjedh, me gomar, me bagëti të imët ose me veshje, ose çfarëdo tjetër që
sjell farë dëmi, nëse ndokush thotë: «Ky është», të dy le të qiten para
Hyjit e, ai, të cilin Hyji ta dënojë, le t'i kthejë të afërmit dyfishin.

9Kur ndokush ia lë të afërmit në rojë gomarin, kaun, delen ose
edhe cilëndo bagëti e cof ose thyen qafën ose rrëmbehet prej armikut,
por askush nuk e sheh, 10beja e bërë para Zotit se nuk e ka shtrirë
dorën mbi gjënë e shokut le ta ndajë çështjen ndër të dy; pronari le të
kënaqet me benë e ai të mos detyrohet ta kthejë. 11Po u vërtetua se
e ka vjedhur, le ta kthejë, 12nëse e ka shqyer egërsira, le ta sjellë të
Zan 31,39 shqyerën për dëshmi e s'ka detyrë ta kthejë. 13Kur dikush e huajon
prej të afërmit të vet ndonjë kafshë e kjo ose gjymtohet apo cofë pa
qenë aty pronari, e ka për detyrë ta paguajë. 14Po i ndodhi kjo në
praninë e pronarit, nuk e ka për detyrë t'ia paguajë, por po qe se ka
qenë e huajuar me pagesë, atëherë të marrë pagën.

Lp 22,28-29 Dhunimi i virgjërës

15Kur ndokush e ngashnjen një vajzë virgjër, e ajo nuk është e fejuar
dhe fle me të, le të japë për të çmimin martesor e le ta marrë për grua.
16Por po qe se i ati i virgjërës nuk dëgjon t'ia japë, ngashnjyesit i duhet
të japë për të shumën e parave që kërkohen për pajën martesore të
vajzës.

Ligje morale e religjioze

Lev 20,6.27; Lp 18,9-12
Lev 18,23; Lp 27,21

17Mos lejo të jetojë magjistarja! 18Kush të bjerë me shtazë, le të

22,4 Pas *e një tjetri,* LXX (ndjekur nga BJ) shton: «do të kthejë pjesën e kullotur të kësaj are sipas asaj që do të nxjerrë. Nëse ka lejuar të kullotet e gjithë ara»; TM lë jashtë (kështu BK).

22,8 *të cilin Hyji ta dënojë:* me vendim gjyqësor, përvojë e hidhur, orakull apo betim.

22,10 *pronari le të kënaqet me benë:* betimi apo ajo që mbetet; BJ: «do të marrë atë që mbetet».

22,15 *çmimin martesor:* në hebraisht *mohar,* shuma e derdhur nga i fejuari familjes së nuses së ardhshme.

vritet. [19]Kush u flijon idhujve përveç një të vetmit Zot le të vritet. Nr 25,1-5

[20]Mos e shfrytëzo as mos e shtyp të huajin, sepse edhe ju qetë të huaj në dheun e Egjiptit. [21]Mos e dëmtoni vejushën as bonjakun. [22]Nëse do t'i nëpërkëmbëni, ato do të kërkojnë ndihmë prej meje e unë do ta dëgjoj ankimin e tyre. [23]Atëherë hidhërimi im do të ndizet flakë e do t'ju pres me shpatë. Gratë do t'ju mbesin të veja e fëmijët bonjakë. [24]Nëse do t'i huajosh para ndokujt prej skamnorëve të popullit tim, që është me ty, mos u sill me të si t'i ishe kamatar: mos i merrni kamatë. [25]Nëse për peng ia ke marrë të afërmit tënd gunën, ktheja para perëndimit të diellit. [26]Sepse ajo është i vetmi petk me të cilin e mbështjell trupin dhe s'ka tjetër në të cilin të bjerë të flejë. Nëse ankohet para meje, do ta dëgjoj, sepse kam dhembshuri. [27]Mos e shaj Hyjin e mos fol keq për prijësin e popullit tënd.

12,48+; Lev 19,33v; Lp 10,18v; 24,17v; 27,19; Ps 146,9; Is 1,17

Lev 25,35-37
Lp 23,20-21

Lp 24,10-13.17

Ksh 10,20; / Vap 23,5

Frytet e para të parëlindurit

13,11+; Lp 26,1+

[28]Mos vono me flijimin e të ardhurave të lëmës e të verës. Mua ma jep të parëlindurin e djemve të tu. [29]Po kështu vepro edhe me bagëti të trasha e të imëta: shtatë ditë le të rrijë me t'ëmën e të tetën ditë ma jep mua. [30]Ju do të jeni për mua njerëz të shenjtë: mos e hani mishin e kafshëve të shqyera në fushë prej egërsirës, por qitjani qenve.

Lp 15,19

Lev 11,44; Lp 14,21; Lev 17,15-16

Drejtësia. Detyrat ndaj armiqve

23 [1]Mos i prano thashethemet e rrejshme. Mos i ndihmo bakeqit duke dëshmuar për të rrejshëm. [2]Mos e ndiq shumicën për të vepruar të keqen, as mos dëshmo në gjyq duke i mbajtur krah shumicës për t'iu shmangur drejtësisë. [3]Mos e përkrah në gjyq as varfanjakun. [4]Po hase në kaun ose në gomarin e tretur të armikut, çoja. [5]Po e pe gomarin e atij që të urren të rrëzuar nën barrë, mos kalo, por ngrite bashkë me të. [6]Mos ia gjymto të drejtën varfanjakut tënd në gjyq. [7]Iki rrenës. Mos e vra të pafajshmin dhe të drejtin, sepse jam kundër bakeqit. [8]Mos prano dhurata, sepse ato i verbojnë edhe të urtët e i përmbysin të drejtat e të drejtit. [9]Mos

Lev 5,22; 19,16

Lp 16,18-20
Lev 19,15
‖Lp 22,1-4

Lp 1,17; 16,19

Lp 16,19; 27,25

22,19 *idhujve – përveç të njëjtit Zot:* me TM; sam. specifikon: «*'elohîm 'aherîm* (hyjnive të tjera)».

22,28 Bëhet fjalë për kanune kultesh mbi prodhimet e tokës. – *me flijimin e të ardhurave të lëmës e të verës:* LXX ka deklaruar: «frytet e para të fermës dhe të mullirit»; BJ përkthen: «bollëku yt (ose plotësia) dhe teprica jote (papërmbajtja jote)».

23,1-9 Rr 1-3 dhe 6-9 kërkojnë të mbajnë mungesat që mund të ekzistonin në administrimin e drejtësisë. Formulimi në formën negative e bën këtë listë të ngjashme me atë që është në bazë të Dekalogut.

23,5 *mos kalo:* tekst i errët, BJ përkthen: «pusho të rrish larg»; LXX ka: «nuk do ta kapërcesh». – *por ngrite:* BJ përkthen: «do t'i shkosh në ndihmë» (kështu edhe Rashi); LXX ka: «do ta ngresh».

23,6 *varfanjakut:* do të thotë: të varfërit që të drejtohet ty.

23,7 *sepse jam kundër:* TM ka: «unë nuk e zgjidh»; LXX përkthen: «dhe ti nuk do të justifikosh të pabesët në këmbim të dhuratave», duke parashikuar temën e rr vijues.

23,8 *edhe të urtët:* ose dëshmitarët okularë.

22,20+ e nëpërkëmbni të ardhurin, sepse e njihni jetën e ardhacakut; edhe ju keni qenë ardhacakë në dheun e Egjiptit.

Lev 25,1+

Viti shtunor dhe e shtuna

Lev 25,2-7; Lp 24,19; 26,12-13

[10]Gjashtë vjet mbille tokën tënde e mblidhi frytet, [11]kurse të shtatin vit lëre djerr të pushojë që ta shfrytëzojnë të varfërit e popullit tënd dhe çfarë të teprojë le ta hanë kafshët e egra. Po kështu vepro edhe me
20,8+ vreshtin e ullishtën tënde. [12]Puno gjashtë ditë. Të shtatën ditë mos puno, që të pushojë kau e gomari yt, të marrë frymë djali i shërbëtores
Joz 23,7 sate dhe i huaji. [13]Kini kujdes për të gjitha që ju kam thënë. Mos e thirrni në ndihmë emrin e hyjnive të huaja: as mos të dëgjohet prej gojës sate.

34,18-23; Lp 16,1-16; Lev 23

Festat e Izraelit

[14]Tri herë në vit festo në nderin tim: [15]Kremtoje festën e të Pabrumeve: ha bukë të pabrume gjatë shtatë ditëve, sikurse të kam urdhëruar, në kohë të caktuar të muajit Abib, kur dole prej Egjiptit.

Askush të mos dalë para meje me duar zbrazët. [16]Festo të kremten e Korrjes të fryteve të para që japin arat që të kesh mbjellë; po ashtu edhe të kremten e Mbledhjes në mbarim të vitit, kur t'i kesh bashkuar të gjitha prodhimet e tua të fushës. [17]Tri herë në vit çdo mashkull
34,25 yti le të paraqitet para Zotit Hyj. [18]Gjakun e therores sime mos e flijo me bukë të brume; as mos e ruaj dhjamin e të kremtes sime për

23,14-17 Tekste të ndryshme të Pesëlibërshit, Dal 23,14-17 (e traditës elohiste?), Dal 34,18-23 (e traditës jahviste?), Lp 16,1-16 dhe Lev 23 me normat e Nr 28–29 (dy të fundit janë të traditës priftërore), përmbajnë një kalendar të festave të mëdha fetare. Nga njëri tekst tek tjetri rituali saktësohet, por tri festat kryesore mbesin ato që parashtron k 23: 1) në pranverë, festa e të Pabrumeve; 2) festa e korrjes, e thirrur festa e Javëve në 34,22, që kremtohej shtatë javë (Lp 16,9) ose pesëdhjetë ditë (Lev 23,16) pas Pashkëve (nga ku rrjedh emri i tij grek i Rrëshajës, Tob 2,1) dhe shënonte mbarimin e korrjes së drithit; iu bashkua më vonë kujtimi i shpalljes së Ligjit në Sinai; 3) festa e korrjes në vjeshtë, në fund të stinës së fryteve, e quajtur festa e Tëbanave (Lp 16,13; Lev 23,34) sepse përdoreshin kasolle gjethesh sikur ato që ngriheshin në kopshte në momentin e mbledhjes; ato sillnin në kujtesë fushimet e Izraelit në shkretëtirë (Lev 23,43). Nga këto tri festa, më popullorja duket sikur ka qenë ajo e mbledhjes ose e Tëbanave, që është quajtur thjesht «festa» në 1Mbr 8,2 dhe 65; Ez 45,25. Këto tri festa bujqësore janë kremtuar vetëm mbas hyrjes në Kanaan. Asnjë datë e saktë nuk referohet në kalendar të k 23 dhe as të k 34, sepse janë tekste para centralizimit të kultit dhe festat mund të kremtoheshin në shenjtëroret e vendndodhjes, në data që mbanin llogari të gjendjes së punëve bujqësore në rajon. Në vazhdim u shtuan festa të tjera: viti i ri fetar (Lev 23,24), dita e Pajtimores (Lev 16 dhe 23,27-32) dhe, mbas mërgimit, *Purìm* (Es 9,24) Shugurimi (1Mak 4,59), dita e Nikanorit (1Mak 7,49).

23,15 Kjo marrëdhënie, e themeluar më parë mes të Pabrumeve dhe daljes nga Egjipti, në pranverë, ka lehtësuar lidhjen e kësaj feste me atë të Pashkëve (krh. 12,1+)

23,18 Dal 34,25 pohon qartësisht se bëhet fjalë për Pashkët, por në dy çështjet përshkrimi është dhënë pjesërisht në kalendarin fetar (rr 14-17 dhe 34,18-23) që nuk përmban Pashkët. Kjo qe kremtuar në familje deri tek reforma deuteronomiste (krh. Lp 16,5-6).

të nesërmen. [19]Më të mirat ndër frytet e para të tokës sate çoj në shtëpinë e Zotit, Hyjit tënd. Ruaj se zien edhin në qumështin e s'ëmës. Lp 26,1+ 34,26; Lp 14,21

Premtime dhe porosi për hyrjen në dheun Kanaan

Lp 7,1-26

[20]Ja, po e dërgoj engjëllin që të prijë e të të ruajë gjatë udhëtimit e të të shtjerë në vend që kam përgatitur. [21]Ki nderim për të dhe dëgjoje. Mos i kundërshto, sepse nuk do të falë në qoftë se mëkatoni, sepse në të është Emri im. [22]Nëse do ta dëgjosh zërin e tij e nëse do të bësh gjithçka them, unë do të jem armiku i armiqve të tu dhe kundërshtari i kundërshtarëve të tu. [23]Engjëlli im do të prijë e do të shtjerë në dheun e Amorreut, të Heteut, të Ferezeut, të Kananeut, të Heveut e Jebuseut. Unë këta do t'i asgjësoj. [24]Ruaju se i adhuron hyjnitë e tyre e ruaj se u shërben. Mos bëj si bëjnë ata, por rrënoji hyjnitë e copëtoji gurngulët e tyre. [25]Shërbeni Zotit, Hyjit tuaj, e unë do ta bekoj bukën tënde e ujin tënd e do t'i largoj prej gjirit tënd sëmundjet. [26]Asnjë grua në vendin tënd nuk do ta qesë fëmijën, asnjë nuk do të jetë beronjë. Do të bëj ta plotësosh numrin e ditëve të tua.

14,19; 33,2; Mal 3,1; Is 63,9
Lp 7,1+
20,5
34,13; Lev 18,3
Lp 7,5; 12,3; Nr 33,52
Lp 7,14; 28,4-5; 30,9; Lev 26,9

[27]Si pararendësin tënd do ta dërgoj tmerrin tim e do ta pështjelloj çdo popull tek i cili do të hysh dhe të gjithë armiqtë e tu do t'i shtrëngoj ta kthejnë shpinën para teje, [28]do të dërgoj më parë grethat që t'i vënë në ikje Heveun, Kananeun e Heteun para se ti të hysh në dheun e tyre. [29]Nuk do t'i dëboj para teje brenda një viti që të mos bëhet toka e shkretë e të shtohen në dëmin tënd egërsirat e malit. [30]Pak nga pak do t'i dëboj para teje derisa të shumohesh e të jesh i zoti ta zotërosh tokën.

Lp 7,20; Joz 24,12; Ur 12,8
Lp 7,22+
Gjq 2,6+

[31]Do t'i vë kufijtë e tu prej Detit të Kuq deri në det të Filistenjve e prej shkretëtirës deri në Lumë. Në duart tuaja do t'i lëshoj banorët e vendit dhe do t'i largoj prej fytyrës tuaj. [32]Mos bëj besëlidhje me ta, as

Gjq 20,1+; Lp 11,24

23,19 *Ruaj se zien:* doke kananease, raportuar në Ugarit.

23,20-33 Ky paragraf i përbërë mban shenja të dukshme të një redaktimi deuteronomist. Shërben si mbyllje në Kodin e besëlidhjes, i paraqitur kështu si një ligj i dhënë në Sinai në përgatitje të strehimit në Kanaan.

23,20 *engjëllin:* ky engjëll do të ishte i dalluar nga Hyji (krh. Zan 16,7+), megjithëse veprimi i tij është ai i JHWH. Është një engjëll mbrojtës (Zan 24,7; Nr 20,16) që shpall atë të librit të Tobisë (krh. Tob 5,4+).

23,21 *Mos i kundërshto:* me LXX; TM ka: «mos e hidhëro» (kështu BJ). – *Emri im:* emri shpreh dhe përfaqëson personin.

23,24 *gurngulët e tyre:* gurngulët ose gurë të ngritur, monumente, në hebraisht *massebôt*, ishin,në besimin kananeas, simbole të hyjnive mashkullore. Kulti i tyre është dënuar nga Ligji (këtu dhe në 34,13; Lp 7,5; 12,3; 16,22; Lev 26,1) dhe profetët (Oz 3,4; 10,1; Mik 5,12). Besimi patriarkal i prananote (krh. Zan 28,18 dhe 22).

23,25 *e ujin tënd: me TM; LXX shton: «e verën tënde».*

23,30 Ngadalësitë e zotërimit janë shpjeguar këtu si në Lp 7,22; shpjegime të tjera i jepen për shembull në Gjq 2,6+.

23,31 *prej Detit të Kuq deri... në Lumë:* d.m.th., gjiri i Akabës, Mesdheu, Sinai, Eufrati. Janë kufijtë e përkryer të mbretërisë së Davidit dhe të Salomonit (1Mbr 5,1). Në përshkrimet e tjera të Tokës së premtuar, krh. Nr 34,1+; Gjq 20,1+.

me hyjnitë e tyre. 33Të mos banojnë në tokën tënde që të mos të bëjnë
të mëkatosh kundër meje: sepse ti do t'u shërbeje hyjnive të tyre e kjo
do të ishte kurth për ty».

3. LIDHJA E BESËLIDHJES

19,20
28,1
Nr 11,16

24 1Atëherë i tha Moisiut: «Ngjitu te Zoti ti e Aroni, Nadabi e
Abihui dhe shtatëdhjetë pleq prej Izraelit e adhuroni prej
së largu. 2Vetëm Moisiu le të ngjitet te Zoti, por këta të
mos afrohen, dhe as populli të mos ngjitet me të». 3Moisiu erdhi dhe
Joz 24,16-24 i tregoi popullit të gjitha fjalët e Zotit dhe rregulloret. Mbarë populli
34,27-28 përgjigji njëzëri: «Do t'i zbatojmë të gjitha fjalët që i tha Zoti».
4Moisiu i shkroi të gjitha fjalët e Zotit. Në mëngjes mëkoi dhe
Joz 4,3-9.20-24; e ndërtoi një lter rrëzë malit, me dymbëdhjetë gurngulur për
24,26-27; 1Mbr 18,31 dymbëdhjetë fiset e Izraelit. 5Atëherë u urdhëroi të rinjve të Izraelit të
flijojnë flitë e shkrumbimit. Flijuan edhe flitë e pajtimit viça në nder
të Zotit. 6Moisiu mori gjysmën e gjakut dhe e qiti në disa enë, kurse
gjysmën tjetër e derdhi mbi lter.
7Atëherë mori Librin e Besëlidhjes dhe ia lexoi me zë të lartë popullit
e populli përgjigji: «Gjithçka tha Zoti do të zbatojmë e do të jemi të
dëgjueshëm». 8Atëherë Moisiu e mori gjakun dhe e stërpiku popullin e
Ps 50,5; /Heb 9,18v; /Mt 26,28p; 1Pjt 1,2 tha: «Ky është gjaku i Besëlidhjes që Zoti e lidhi me ju në mbështetje të
të gjitha këtyre fjalëve». 9Atëherë Moisiu u ngjit me Aronin, Nadabin

24,1-11 Tregimi e rr 1-11 është i përbërë nga dy ndalime qartësisht të dallueshme. 1) Rr 1-2 dhe 9-11, me origjinë të vështirë për t'u përcaktuar, ndoshta të përgatitur nga 19,13b+. Kjo pjesë është konsideruar paralele me atë të rr 3-8 dhe prandaj si histori e mbylljes së besëlidhjes, që nuk ka vlefshmëri. Në fakt ky tekst nënvizon se Moisiu dhe shoqëria e tij kanë pasur mundësi ta shihnin Hyjin pa pasur nevojë që ai të shtrinte dorën kundër tyre (rr 10-11). Vetëm fraza «Hëngrën e pinë» në 11b dhe disa paralele të besëlidhjes njerëzore (krh. Zan 31,43-54) kanë lejuar të thuhet që këtu është një miratim besëlidhjeje, por ka mundësi që fundi i rr 11 t ëlexohet me rr 3-8. Këta rr nuk janë as homogjenë: në kundërshtim me rr 9-11, rr 1-2 thonë se vetëm Moisiu iu afrua JHWH. 2) Rr 3-8, ndoshta me traditë elohiste. Këtu bëhet fjalë në mënyrë të qartë për miratimin e një besëlidhjeje mes Hyjit dhe Izraelit. Gjaku i derdhur mbi altar e mbi popull dhe leximi solemn i «librit të besëlidhjes» janë baza thelbësore të ritit. Dymbëdhjetë gurngulëtshprehin domethënien që riti merr për të gjithë Izraelin (rr 4). Do të pritej diçka tjetër, një vakt feste (krh. 32,1-6), gjithashtu kanë qenë flijime paqësore ose bashkimi (rr 5). Është e mundur që fraza «Hëngrën e pinë» e fundit e rr 11 të jetë mbyllja e historisë së miratimit të besëlidhjes; ndoshta ajo është zhvedosur për të eliminuar paralelizmin me 32,1-6, nga momenti që ky paralelizëm mes miratimit të besëlidhjes dhe thyerjes së saj kishte një përmasë tepër domethënëse.

24,3 Shprehja «fjalët», e përmendur edhe në vazhdim, i referohet Dekalogut (krh. 20,1) i thirrur «libri i besëlidhjes» në rr 7. Shprehja «dhe rregulloret» është shtuar më vonë për të justifikuar futjen e Kodit të besëlidhjes në kontekst (krh. 21,1) dhe për të bërë me këto rregullore një pjesë të klauzolave të besëlidhjes.

24,8 Moisiu, ndërmjëtës mes JHWH dhe popullit, i bashkon simbolikisht duke përhapur mbi lter, që përfaqëson JHWH, pastaj mbi popull, gjakun e së njëjtës fli. Pakti kështu miratohet nga gjaku (krh. Lev 1,5+), siç do të jetë besëlidhja e re me anë të gjakut të Krishtit (Mt 26,28+; Heb 9,12-26+).

e Abihuin dhe me shtatëdhjetë pleqtë e Izraelit. [10]Dhe e panë Hyjin e Izraelit: nën këmbët e tija thuajse shtroja prej gurëve të paçmueshëm 33,20+
të safirit e shkëlqyeshme pothuajse si vetë qielli kur është i kthjellët. Ez 1,26; Zb 4,2-3
[11]As dorën e vet nuk e ngriti mbi të zgjedhurit e Izraelit: mundën ta shikojnë Hyjin. Hëngrën e pinë.

Moisiu në mal

[12]Zoti i tha Moisiut: «Ngjitu tek unë në mal e qëndro aty. Do t'i jap
rrasat e gurit, ligjin dhe urdhërimet që i kam shkruar për t'i mësuar». 31,18; 32,15v;
[13]U ngritën Moisiu dhe Jozuehi, përcjellësi i tij. Duke u filluar 34,1.4.28v; Lp 4,13; 5,22; 9,9-15; 10,1-5
Moisiu për malin e Hyjit, [14]u tha pleqve: «Pritni këtu deri që të Joz 1,1+
kthehemi te ju. Me ju janë Aroni dhe Huri, nëse lind ndonjë çështje,
drejtohuni atyre». [15]Moisiu u ngjit në mal dhe reja e mbuloi malin. 19,3
[16]Lavdia e Zotit erdhi të banojë në mal të Sinait dhe reja e mbuloi 19,9
gjashtë ditë. Të shtatën ditë Hyji e thirri prej resë Moisiun. [17]Lavdia
e Zotit u dukej në sy të bijve të Izraelit në trajtë të zjarrit përpijës në Lp 4,36
majën e malit. [18]Moisiu u fut në re dhe u ngjit në mal. Qëndroi atje Lp 9,9
dyzet ditë e dyzet net. 34,28

4. UDHËZIME LIDHUR ME NDËRTIMIN E SHENJTËRORES E ME SHËRBESTARËT E SAJ

Ndihmat për shenjtëroren 35,4-29

25 [1]Zoti i tha Moisiut: [2]«Thuaju bijve të Izraelit të më sjellin
dhurata. Pranoni prej secilit njeri që i jep vullnetarisht.
[3]Merrni këto dhurata: ar, argjend dhe bronz, [4]pëlhurë

24,12-18 Rr 12-15a dhe 18b ka mundësi të jenë të traditës elohiste dhe lejojnë kalimin në k 32 (mungesa e Moisiut nga fushimi); rr 15b-18a e kanë prejardhjen nga tradita priftërore. Këtu e rëndësishme është futja e temës së lavdisë së JHWH.

24,13 *U ngritën: kështu BJ me LXX; BK ka: «u ngrit».*

24,16 *Lavdia e Zotit* është, në traditën priftërore (12,22+), dëftimi i pranisë hyjnore. Është një zjarr, i dallueshëm (këtu dhe në 40,34-35) nga reja që e shoqëronte dhe e mbështillte. Këto karakteristika janë marrë hua nga teofanitë e mëdha që ndodhin në kuadrin e stuhisë (19,16+), por që ngarkohen me një domethënie më të lartë: kjo dritë madhështore, refleksi i së cilës do të ndriçojë fytyrën e Moisiut (34,29), shpreh madhërinë e paarritshme dhe të frikshme të Hyjit, dhe mund të shfaqet jashtë një stuhie (33,22). Ajo mbush tendën e ngulur përsëri (40,34-35), siç do të marrë zotërimin e tempullit të Salomonit (1Mbr 8,10-11). Ezekieli e sheh që e braktis Jerusalemin në prag të shkatërrimit të tij (Ez 9,3; 10,4.18-19; 11,22-23) dhe kthehen në shenjtëroren e re (Ez 43,1v); por kjo «lavdi» është për të një shkëlqim i pamjes njerëzore (Ez 1,26-28). Në tekste të tjera, posaçërisht në Psalmet, lavdia e JHWH shpreh vetëm madhështinë e Hyjit ose nderimin që i përket atij, shpesh me një tonalitet eskatologjik; ose akoma (15,7) fuqia e tij e mrekullushme; krh. «lavdia» e Jezusit (Gjn 2,11; 11,40).

24,18 Krh. me dyzet ditët e udhëtimit të Elisë drejt Sinait (1Mbr 19,8) dhe dyzet ditët e Krishtit në shkretëtirë (Mt 4,2p).

kk 25–31 Këto kk, të traditës priftërore, bashkohen me elemente të vjetra, si arka dhe tenda e saj, elemente të tjera të ardhura nga zgjerimet e kultit në rrjedhën

vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur, li të tjerrë dhe lesh dhie, [5]lëkura
të regjura deshësh të ngjyrosura kuq, lëkura delfini e dru akacie, [6]vaj
për ndriçim, erëra të mira për vajra lyerjeje e kemimi të erëndshëm,
[7]gurë oniksi dhe të tjerë gurë të paçmueshëm për të stolisur shpinoren
dhe parzmoren. [8]Le të ma punojnë Shenjtëroren që të mund të banoj
25,40+; 26,30; 27,8; Nr 8,4 në mesin e tyre. [9]Në ndërtimin e Banesës dhe të të gjitha sendeve që
i përkasin kultit, duhet t'i ndërtoni pikë për pikë sipas gjedhes që do
ta tregoj ty.

37,1-9 ## Tenda dhe orenditë e saja: Arka

[10]Le ta punojnë Arkën prej drurit të akacies: dy kutë e gjysmë të
gjatë, të gjerë një kut e gjysmë, të lartë po ashtu një kut e gjysmë.
[11]Praroje me ari të pastër përbrenda e përjashta; sipër bëji përreth
një brez ari. [12]Shkrij për të katër rrathë ari dhe mbërthej në katër
këmbët e arkës: dy rrathë në njërin krah e dy të tjerë në krahun tjetër.
[13]Punoj gjithashtu edhe shtagat druri të akacies dhe veshi me ar;
[14]atëherë shtjeri në rrathë që janë në krahët e Arkës që të mbaret në
2Sam 6,7+ to. [15]Shtagat le të jenë gjithmonë në rrathë dhe të mos hiqen askurrë
24,12+; Lp 10,1-2 prej tyre. [16]Në Arkë brenda vendoje Dëshminë që do ta jap.
Lev 16,12-15; Rom 3,25+ [17]Punoje kapakun Pajtimoren prej arit të pastër: le të jetë e gjatë

e historisë së Izraelit. Teksti pohon karakterin hyjnor të institucioneve fetare të Izraelit, duke referuar gjithçkahen në urdhërat formale të JHWH dhënë Moisiut.

25,5 *lëkura delfini:* fj.fj.: «lëkurë tahash»: kuptim i dyshimtë; BJ përkthen: «lëkurë e hollë», në lidhje me termin egjiptian që tregon lëkurën, dhe në Ez 16,10 ku përdoret për të mbathurat. LXX e Vulg. përkthejnë: «lëkurë me ngjyrë blu në vjollcë». Kështu edhe 26,14; 35,7.23; 36,19; 39,34.

25,8 Hyji nderohet në vendet në të cilat është bërë posaçërisht i pranishëm me një teofani (Zan 12,7; 28,12-19; etj.). Sinai, ku Hyji është shfaqur me kulmin e shkëlqimit, është, «mali i Hyjit» (3,1; 1Mbr 19,8), vendbanimi i tij (Lp 33,1; Gjq 5,4-5; Hab 3,3; Ps 68,9). Arka është shenjë e kësaj pranie (25,22; krh. 1Sam 4,4; 2Sam 6,2) dhe tenda që përmban arkën është banesa e JHWH (rr 9 dhe 40,34) që ndjek shtegtimin e popullit të tij (2Sam 7,6) derisa tempulli i Jerusalemit nuk do të bëhet shtëpia e tij (1Mbr 8,10). Shumësi në rr 8-10 dhe 19 të kuptueshëm në funksion të krijuesve, në versionet e lashta janë në njëjës.

25,10-22 Arka ishte një kuti drejtkëndore e mbartur me ndihmën e shufrave të drurit. Mbi historinë e saj, krh. kryesisht Joz 3,3; 6,4v; 1Sam 4-6; 2Sam 6; 1Re 8,3-9. Ajo është zhdukur në momentin e shkatërrimit të Jerusalemit (ose ndoshta me mbretërinë e pafe të Manaseut) e nuk qe ribërë më (krh. Jer 3,16). – Një masë kub përafërsisht 45 cm.

25,16 *Dëshminë:* përkthimi i pranuar i fjalës *'edût* që tregon saktësisht, sipas paraleleve lindore, klauzolat e një traktati të caktuar nga një sundues vasalit të tij. «Dëshmia» këtu është Dekalogu, i shkruar mbi rrasa guri, të thirrura nganjëherë «rrasat e Dëshmisë» (31,18; 32,15; 34,29). Si rrjedhim, arka është quajtur «arka e Dëshmisë» (25,22; 26,33; 40,21).

25,17 *Pajtimoren:* përkthim i pranuar i fjalës *kapporet,* nga rrënja *kapar,* «të mbulosh», por edhe «të shpaguash», «të fshish». *Kapporet* është paraqitur (këtu dhe në 35,12) si i ndarë nga arka. Ai është i pranishëm, pa arkën, në ritin pas mërgimit të ditës së Shlyerjes (Lev 16,15) dhe 1Kro 28,11 e quan Shenjtërorja e shenjtëroreve, «vend për pajtimoren». Duket sikur kapaku ose pajtimorja dhe kerubinët që ishin ngjitur në tempullin pas mërgimit zëvendësonin arkën dhe kerubinët e tempullit të Salomonit. Përshkrimi

dy kutë e gjysmë, e gjerë një kut e gjysmë. 18Punoj edhe dy kerubinë
të artë: farkoj në dy skajet e Pajtimores; 19njëri kerubin të jetë në
njërin skaj, e tjetri në tjetrin: mbërthej në dy skajet e Pajtimores,
kështu që të përftojnë një tërësi. 20Le t'i shtrijnë krahët përmbi që
me krahët e tyre ta mbulojnë Pajtimoren; le të jenë fytyrë për fytyrë,
me fytyrë mbi Pajtimoren, 21me të cilën mbulohet Arka, në të cilën 26,34
vendose Dëshminë që do ta jap ty. 22Aty do të takohem me ty, e
përmbi Pajtimoren ndërmjet dy kerubinëve që do të jenë mbi Arkën e
Dëshmisë, do t'i jap të gjitha urdhërimet lidhur me izraelitët.

Tryeza e bukëve të kushtimit

37,10-16

23Punoje edhe një tryezë prej drurit të akacies të gjatë dy kutë, të
gjerë një kut e të lartë një kut e gjysmë. 24Praroje me ari krejtësisht të
pastër e përreth punoje një brez ari. 25Bëje pastaj buzën të gjerë katër
gishta rreth e rreth e mbi të rreth e rreth një brez ari. 26Punoj edhe
katër rrathë të artë e vëri në katër këndet e tryezës te secila këmbë.
27Përbri buzës do të jenë rrathët e artë për t'i futur nëpër ta shtagat
për ta mbartur tryezën.
28Edhe shtagat punoj prej drurit të akacies dhe veshi me ari. Me
anë të tyre do të mbaret tryeza. 29Puno edhe mashtka, gota, enë e Nr 4,7
kupa për t'i njomur kushtet; le të jenë prej arit të pastër. 30Mbi tryezë Lev 24,5-9;
vendoi bukët e kushtimit që të jenë në praninë time përgjithmonë. 1Sam 21,4-7

Shandani

37,17-24; Lev 24,2-4

31Punoje edhe një shandan ari të kulluar. Shandani të jetë i farkuar.
Baza e shtiza e tij, gotat e burbuqet dhe fletët le të jenë të shkrira një
me të. 32Të ketë gjashtë krahë: tre nga njëra anë e shtizës e tre nga ana
tjetër. 33Në njërin krah le të jenë tri gota në trajtë të lules së bajames
si dhe burbuqet e fletët; po ashtu edhe tri gota në trajtë të lules së
bajames si dhe burbuqet e gotat në krahun tjetër: kështu duhet të jenë
të gjashtë krahët që dalin nga shtiza e shandanit. 34Në vetë shtizën

priftëror i ka bashkuar (krh. Rr 21). JHWH u duk në pajtimoren dhe aty i foli Moisiut (rr 22; Lev 16,2; Nr 7,89).

25,18 *kerubinë:* emri përputhet me atë të *karibu* babilonez: qeniet me formë gjysëm njerëzore dhe gjysëm shtazore, që ruajnë në portat e tempujve dhe të pallateve. Sipas përshkrimeve biblike dhe të ikonografisë lindore, kerubinët janë sfinksa me krahë. Në tempullin e Jerusalemit inkuadrojnëarkën (1Mbr 6,23-28). Paraqiten në kultin e JHWH duke u nisur vetëm nga qëndrimi i arkës në Sili, ku do të thuhet se JHWH «rri mbi kerubinë» (1Sam 4,4; 2Sam 6,2; krh. 2Mbr 19,15; Ps 80,2; 99,1) ose «kaluar mbi kerubinë» (2Sam 22,11; krh. Ps 18,11). Në Ez 1 dhe 10, tërheqin karrocën e Hyjit. Kerubinët nuk ekzistonin në kultin e shkretëtirës. Ata të tempullit të Salomonit janë zhdukur me arkën. Në tempullin pas mërgimit, dy figura të vogla i janë shtuar kapakut ose pajtimores (krh. shënimin e mëparshëm).

25,22 *Aty do të takohem me ty:* me TM (hebr. *ya'ad*); LXX përkthen: «dhe do të më njohësh» (supozohet hebr. *yada'*).

25,30 *bukët e kushtimit:* fj.fj.: «bukët e fytyrës», d.m.th. bukët personale të JHWH, mbi të cilat krh. Lev 24,5-9; 1Sam 21,5.

e shandanit të jenë katër gota në trajtë të lules së bajames po edhe
burbuqet e fletët. 35Çdo burbuqe nën dy krahët në tri vende e që janë
gjashtë krahë që dalin nga e njëjta shtizë. 36Burbuqet e krahët duhet
të jenë një me shandanin që duhet të jetë i punuar prej arit të pastër,
të farkuar. 37Punoj edhe shtatë dritëza dhe vendoi mbi të ashtu që të
ndiçojnë para tij. 38Lotheqësit dhe lotpritësit e tyre le të jenë prej arit
të kulluar. 39Shandani me të gjitha pjesët përkatëse të tija le të jetë
i rëndë një talent ari të kulluar. 40Pra, kujdes, e punoje sipas gjedhes
25,9+; /Heb 8,5 që të është dëftuar në mal.

Banesa. Pëlhurat dhe mbuloja

33,7-11; 36,8-19; Heb 9,11.24

26 1Kurse Banesën punoje kështu: punoji dhjetë koltrina me
pëlhurë liri të tjerrë ngjyrë viollce, të kuqe e të kuqe të
mbyllur të qëndisura me figura kerubinësh artistikisht.
2Gjatësia e njërës pëlhurë: njëzet e tetë kutë; gjerësia katër kutë e
njërës pëlhurë; masa e njëjtë e të gjitha koltrinave. 3Pesë koltrina le të
bashkohen njëra me tjetrën, e pesë tjerat po ashtu duhet të bashkohen
njëra me tjetrën. 4Punoji edhe vjegëzat prej leshit ngjyrë vjollce në
kindin e njërës koltrinë në fund në vend ku përpiqen, po kështu puno
edhe në koltrinën tjetër në kindin ku duhet të përpiqen. 5Punoji
pesëdhjetë vjegëza në kindin e njërës koltrinë e pesëdhjetë vjegëza
në kindin e koltrinës së tjetër. Vjegëzat le të punohen njëra kundrejt
tjetrës. 6Punoji edhe pesëdhjetë komçarë ari, me të cilët do të lidhen
pëlhurat e koltrinave, që Banesa të bëhet një tërësi.

7Punoj edhe njëmbëdhjetë çulla me lesh dhish për Tendën mbi
Banesën. 8Gjatësia e çullit të jetë tridhjetë kutë, kurse gjerësia të
jetë katër kutë; të gjithë çullat të kenë të njëjtën masë. 9Përpiqi pesë
çulla veçmas e pastaj edhe gjashtë të tjerët veçmas, por ashtu që
çulli i gjashtë të bëhet dyfish në ballë të Tendës. 10Punoj pesëdhjetë
vjegëza në buzë të çullit të fundit në vend të përpjekjes të të parit e
pesëdhjetë në buzë të çullit në vend të përpjekjes së tjetrit. 11Punoji
edhe pesëdhjetë komçarë bronzi, me të cilët të mbërthehen vjegëzat që
prej të gjithëve të bëhet Banesa një tërësi. 12E sa tepron prej çullave

26,1-30 *Banesën:miškan* është termi i duhur i traditës priftërore për shenjtëroren e shkretëtirës; ky term përgjithësisht është përdorur pa saktësi, por ka gjithashtu «banesa e Dëshmisë» (krh. 25,16+) ose «banesa e tendës së mbledhjes». Tradita priftërore përkon këtu me emrin e dhënë kësaj shenjtëroreje në traditat e lashta, «tenda e mbledhjes», *'ohel mô'hed,* që ajo vetë përdor më shpesh. – Përshkrimi, i vështirë për t'u kuptuar në hollësitë e tija, është ai i një shenjtëroreje të zbërthyeshme e përshtatshme për zhvendosjet e periudhës nomade. Ajo projekton në shkretëtirë skemën e tempullit të Salomonit; por tapiceritë që mbulojnë Banesën ruajnë kujtimin e shenjtërores së Moisiut, Ishte një tendë, që traditat e lashta nuk e përshkruajnë por për të cilat flasin (krh. 37,7-11; 38,8; Nr 11,16v; 12,4-10; Lp 31,14-15+)

26,6 Janë kështu dy tapicëritë që formojnë një çati për Banesën, çati që do të mbulohet me pëlhurën më të trashë të rr 7-13 dhe me mbulesat e rr 14.

të përgatitur për mbulojë, d.m.th. një çull i dyfishuar, me gjysmën e tij mbuloje pjesën e sprasme të Banesës; [13]një kut që tepron në njërën anë e një kut që tepron në anën tjetër për gjatësi të çullave të Tendës, le të bien mbi dy krahët e Banesës për ta mbrojtur nga njëra anë e nga ana tjetër. [14]Punoje mandej edhe një mbulesë tjetër për Banesën. Të jetë prej lëkurave të regjura e të ngjyrosura kuq deshësh dhe edhe një mbulesë tjetër me lëkura delfinësh.

Lënda drusore

36,20-24

[15]Prej drurit të akacies punoji dërrasat pingule të Banesës. [16]Secila të jetë e gjatë dhjetë kutë dhe e gjerë një kut e gjysmë. [17]Çdo dërrasë t'i ketë dy kunja me të cilët të lidhet dërrasa me dërrasë; kështu punoj të gjitha dërrasat e Banesës. [18]Këso dërrasash të jenë për krahun e jugut që kthen prej mesditës njëzet. [19]Për ta shkrij dyzet fundra argjendi, dy baza për dy kunjat e dërrasës së parë, e kështu rëndom dy baza për dy kunja të secilës dërrasë. [20]Po ashtu në krahun e dytë të Banesës që është në anë të veriut, punoj njëzet dërrasa, [21]dhe të kenë dyzetë fundra argjendi: nga dy fundra duhet t'i vihen secilës dërrasë. [22]Në anën e fundme të Banesës, në perëndim, vëri gjashtë dërrasa. [23]Punoji edhe dy dërrasa për të tjera që do të ngulen në kënde të Banesës përpas. [24]Kështu le të jenë binake prej poshtë e deri lart të bashkuara në një tërësi; të tilla le të jenë këto të dyja për të dy këndet. [25]Pra, le të jenë tetë dërrasa me fundrat e tyre të argjendta: gjashtëmbëdhjetë fundra të argjendta, vëri nga dy fundra secilës dërrasë. [26]Punoj edhe tërthorcat prej drurit të akacies: pesë për t'i mbajtur dërrasat në njërën anë [27]e pesë për anën tjetër të Banesës e pesë për pjesën pas në krahun e perëndimit. [28]Tërthorca e mesme le të shkojë për mjedis të dërrasave prej njërit skaj në tjetrin. [29]Dërrasat veshi me ari dhe shkrij për to rrathë ari, [30]nëpër të cilët tërthorcat do 25,40+
të përshkohen; punoj prej arit.

Tisi

36,35-38; Lev 16; /Heb 6,19; 9,1-10.24; 10,19v

[31]Punoje edhe koltrinën prej pëlhure ngjyrë viollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur dhe prej lirit të tjerrë me kerubina të qendisur në të me mjeshtri. [32]Vare në katër shtyllakë prej drurit të akacies. Edhe këta duhet të jenë të praruar, komçarët t'i kenë të artë e fundrat të

26,17 Çdo këmbë duhet të ishte e pajisur me dy zgavra në të cilat fiksoheshin çengelët e vënë në pjesën e poshtme të çdo dërrase.

26,24 *të bashkuara në një tërësi*: BJ me LXX përkthen: «dërrasat do të jenë të bashkuara me bazën e tyre dhe do të qëndrojnë deri në majë, në gjatësinë e rrethit të parë»; TM ka: «dhe do të jenë të dy të barabartë nga poshtë të bashkuar, dhe do të jenë të plotë/të përkryer në majë, deri tek rrethi i parë"; sam.lexon: dhe do të jenë të dy të barabartë nga poshtë të bashkuar, dhe do të jenë *të plotë / të përkryer* në majë, deri tek rrethi i parë», duke korrigjuar hebr. *tamîm* (i plotë, i përkryer) me *ton'âmîm* (binjakë).

argjendta. 33Vare koltrinën në varëse e pas saj fute Arkën e Dëshmisë.
Kështu tisi do ta ndajë Shenjtëroren nga Shenjtërorja e shenjtëroreve.
25,21 34Vëre edhe Pajtimoren mbi Arkën e Dëshmisë në Shenjtëroren e
shenjtëroreve, 35kurse tryezën jashtë koltrinës e shandanin në anën e
jugut të Banesës, kundruall tryezës. Tryezën vendoje në anë të veriut.
36Për në hyrje të tendës punoje dhe një napë prej pëlhure ngjyrë
vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur me li të përpunuar të qendisur me
mjeshtri. 37Për napën punoji pesë shtyllakë prej drurit të akacies të
praruar, para të cilëve do të vihet napa. Komçarët le të punohen prej
arit, e bazat prej bronzit.

38,1-7; 1Mbr 8,64+; Ez 43,13-17

Lteri i flive të shkrumbimit holokaustat

27 1Punoje lterin prej drurit të akacies, le të jetë i gjatë pesë
kutë e i gjerë pesë kutë d.m.th. katror, kurse i lartë të jetë
tre kutë. 2Në katër këndet e tij punoji brirët që të jenë një
cope me të. Veshe me bronz. 3Punoj mandej në përdorimin e lterit enë
për mbeturina, tërfurq dhe enë për të mbajtur zjarrin: të gjitha enët
farkoj prej bronzi. 4Punoje edhe skarën prej bronzit në trajtë të rrjetës
e në katër këndet e saj le të jenë katër rrathë bronzi për ta lidhur
skarën. 5Vendoje nën rrethin e lterit: le të jetë skara deri në gjysmë
të lterit. 6Punoji edhe dy shtaga prej drurit të akacies dhe veshi me
bronz, 7dhe përshkoj nëpër rrathë; kështu do të jenë në të dy anët e
lterit për ta bartur. 8Punoje dërrasash, por të tytë; le ta punojnë si të
qe dëftuar në mal.

38,9-29; Ez 40,17-49

Tremja

9Punoje edhe tremen e Banesës. Në krahun e mesditës, në anën e
jugut, le të ketë kurtinë pëlhure liri të dredhur: njëri krah duhet të
jetë i gjatë njëqind kutë. 10Duhet të ketë shtyllakë njëzet dhe po aq
baza bronzi dhe le të kenë komçe dhe thupra argjendi. 11Po ashtu edhe
në krahun e veriut: kurtina le të jetë e gjatë njëqind kutë, shtyllakë
njëzet copë dhe po aq baza bronzi dhe komçet e shtyllakëve dhe thuprat
e tyre argjendi. 12Kurse për gjerësi të tremes në krahun e perëndimit
kurtina duhet të jetë e gjatë pesëdhjetë kutë e shtyllakë duhen dhjetë

26,33 *tisi:* ia mbyll besimtarit Shenjtëroren e Shenjtëroreve, Banesa e JHWH. Vetëm kryeprifti hynte, në ditën e madhe të Shlyerjes (Lev 16; krh. Heb 9,6-14). E njëra ndarje mes së Shenjtës dhe Shenjtërores së Shenjtëroreve ekziston në tempullin e Salomonit (1Mbr 6,16), tisi gjendet në tempullin e Herodit (Mt 27,51p).

27,1 *lterin:* lteri për epërsi, ai i flijimeve (1Mbr 8,64+).

27,2 *brirët:* janë të ngritur në katër këndet e lterit. Këto brirë kishin një shenjtëri të veçantë. Gjaku i flijimit i ishte hedhur (29,12) si edhe tek brirët e lterit erërat e mira (30,10). Keqbërësi mund t'i kapte për të shpëtuar nga dënimi (1Mbr 1,50; 2,28).

27,9 *tremen:* është hapësira e shuguruar përreth lterit. Këtu është e mbyllur nga një gardh druri dhe pëlhure. Është ekuivalent me oborret e tempullit të Jerusalemit (1Mbr 6,36; Ez 40; Mt 21,12p; Vap 21,27-30).

me aq baza bronzi. 13Po edhe gjerësia në krahun e lindjes duhet të jetë
pesëdhjetë kutë. 14Njëra anë deri në hyrje duhet të ketë pesëmbëdhjetë
kutë dhe tre shtyllakë e aq baza; 15po ashtu edhe ana tjetër duhet të
ketë pesëmbëdhjetë kutë koltrinë me tre shtyllakë e tri baza. 16Për hyrje
të tremes le të punohet koltrina e gjatë njëzet kutë prej pëlhure ngjyrë
viollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur e prej lirit të dredhur: koltrinë
e qendisur. Duhet të ketë katër shtyllakë po me aq baza. 17Të gjithë
shtyllakët e tremes rreth e rreth le të jenë të kapur me thupra argjendi
dhe komçet e tyre le të jenë të argjendta, kurse bazat bronzi. 18Tremja
le të jetë e gjatë njëqind kutë, e gjerë pesëdhjetë, kurse e lartë le të
jetë pesë kutë. Koltrina le të jetë pëlhure të lintë të dredhur, bazat prej
bronzit. 19Të gjitha enët e Banesës për shërbim në përgjithësi si dhe të
gjithë shtyllakët e tij dhe të tremes le të jenë prej bronzit.

Vaji për shandanin

Lev 24,2-4

20Urdhëroju bijve të Izraelit të të sjellin vaj të pastër prej ullinjve
të shtrydhur që të rrijë drita e ndezur vazhdimisht 21në Tendën e
takimit jashtë tisit që është i vënë përpara Dëshmisë. Këtë dritë le ta
rregullojnë Aroni dhe të bijtë që prej mbrëmjes e deri në mëngjes të
ndriçojë para Zotit: le të jetë kjo një rregullore e pandryshueshme për 30,7-8; 1Sam 3,3
izraelitët prej breznie në brezni.

Petkat e priftërinjve

Lev 8–10

28 1Prej bijve të Izraelit merre pranë teje Aronin, vëllanë
tënd, me bijtë e tij që të ushtrojnë priftërinë për mua:
Aroni, Nadabi, Abiuhi, Eleazari dhe Itamari.
2Puno për Aronin, vëllanë tënd, petkat e shenjta që të paraqesin
nderin dhe madhërinë. 3Thuaju të gjithë mjeshtërve që i kam pajisur
me dije që t'ia punojnë petkat Aronit që të kushtohet në shërbesën
e priftërisë sime. 4Dhe ja, petkat që duhet t'i punojnë: parzmorja,
shpinorja, guna, këmisha e qendisur, kësula dhe brezi. Le t'i punojnë
petkat e shenjta për Aronin e për bijtë e tij që të kryejnë shërbesën
priftërore në nder tim. 5Ata le të përdorin ar, pëlhurë ngjyrë viollce,
të kuqe, të kuqe të mbyllur dhe li të tjerrë.

Shpinorja

39,2-7

6Shpinoren le ta punojnë prej arit, me pëlhurë ngjyrë vjollce, të kuqe
e të kuqe të mbyllur dhe me li të dredhur të punuar me mjeshtri. 7Le

27,18 *pesëdhjetë:* me sam.; TM ka: «pesëdhjetë mbi pesëdhjetë». – *Mbas pesë kutë*, BJ shton: «të gjitha pëlhurat do të jenë» sipas 38,16.

28,6-14 *shpinorja:* hebraishtja biblike përdor këtë emër efod (etimologji e pasigurt), për tre realitete të ndryshme: 1) shpinorja e shortarisë që shërbente për t'u këshilluar me JHWH (krh. 1Sam 2,28+); 2) shpinorja *bad, «përparje e linjtë»*

t'i ketë dy krahëza dhe në dy anët e skajeve të saja të bashkohet me
to. [8]Rrypi që është mbi të për ta shtrënguar duhet të jetë i të njëjtës
përmbajtje dhe një tërësi me të: prej arit, pëlhure ngjyrë vjollce, të
kuqe e të kuqe të mbyllur dhe me li të dredhur. [9]Merri dy gurë të
paçmueshëm alabastri dhe gdhendi në ta emrat e bijve të Izraelit:
[10]gjashtë emra në njërin gur e gjashtë tjerët në gurin tjetër, sipas
rendit të lindjes së tyre. [11]Gdhendi gurët me mjeshtrinë e gdhendësit
të gurëve e zgavroj emrat e bijve të Izraelit ashtu si skalitet vula;
30,16; Nr 31,54 përreth tyre vëri rreth ari. [12]Nguli dy gurët mbi krahëzat e shpinores
që të jenë në përkujtim të bijve të Izraelit. Kështu Aroni le t'i mbarë
para Zotit emrat e tyre mbi të dy krahët për t'i përkujtuar. [13]Edhe
skajet punoj prej arit [14]dhe dy vargje prej arit të pastër në trajtë të
tejes me mjeshtri gërshetimi e atëherë mbërthej vargjet me skajet e
arta.

39,8-21 ## Parzmorja

[15]Punoje edhe parzmoren e gjykimit me mjeshtri, sipas punimit
të shpinores me ari, me pëlhurë ngjyrë vjollce, të kuqe e të kuqe të
mbyllur dhe me li të dredhur: [16]le të jetë katrore dhe e dyfishtë: një
39,10-13; Ez 28,13; Zb 21,19v pëllëmbë gjatë e një pëllëmbë gjerë. [17]Vëri në të katër radhë gurësh:
në rreshtin e parë vër gurin: rubin, topaz e smaragd. [18]Në rreshtin e
dytë: karbunkullin, safirin e jaspisin. [19]Në rreshtin e tretë: hiacintin,
ahatin e ametistin. [20]Në të katërtin: krisolitin, oniksin e berilin. Le të
jenë të rrethuar me ari sipas radhës së tyre. [21]Le t'i kenë emrat e bijve
të Izraelit: le të jenë të gdhendur dymbëdhjetë emrat: çdo gur emrin
e njërit nga të dymbëdhjetë fiset. [22]Edhe parzmores punoja vargjet si
teje të gërshetuar me mjeshtri, ari të pastër. [23]Po edhe dy rrathë ari e
vëri në majë të dy anëve të parzmores.

[24]Vargjet e arta mbërthej me rrathët që janë në rrethin e saj,
[25]kurse dy majët e këtyre vargjeve mbërthej në rrethin e krahëzave
të shpinores në pjesët e përparme. [26]Punoji edhe dy rrathë të artë
dhe lidhi për dy këndet e poshtme të parzmores në buzë përbrenda që

*e përdorur nga mbar*është tuesit e kultit (krh. 1Sam 2,18+); 3) shpinorja e kryepriftit, një lloj pështjellaku i mbajtur nga një rrip dhe nga tiranda. Këtij pështjellaku i është ngjitur «parzmorja e gjykimit» (rr 15v), që sjell shortet e shenjta, *urìm e tumìm (rr 30; Lev 8,7-8; krh. 1Sam 14,41+). Shpinorja-efod* e kryepriftit kështu vihet në raport me efodin e shortarisë, siç kujton emri i tij veshjen e lashtë të priftërijnve. Por këto afrime janë artificiale: ky përshkrim i veshjes së kryepriftit vlen vetëm për epokën e pas mërgimit dhe përdorimi i efodit të shortarisë, me shortet e shenjta, nuk është dëshmuar më mbas Davidit (krh. edhe Gjq 8,27+).

28,16 *një pëllëmbë: rreth 22,5 cm.*

28,17 Mbas *në të katër radhë,* TM shton dy fjalë që nuk duket se japin ndonjë domethënie: «gurë, radhë» (BJ mënjanon të dyja) që LXX përkthen: «një rresht gurësh». BK ndjek sam. që mënjanon «gurë» dhe e korrigjon me «Rreshti i parë».

28,23-28 Këta rr të hebr. janë shkurtuar në LXX dhe janë vënë pas rr 29. BK dhe BJ përputhen me TM.

është e sjellë prej shpinores. 27Punoji po ashtu edhe dy rrathë të tjerë
ari që do të vihen në secilin rryp të poshtëm të shpinores në pjesën
e përparme të saj aty ku përpiqet rrypi i shpinores 28e shtërngoje
parzmoren për rrathët e saj e për rrathët e shpinores me një shirit
purpure ngjyrë vjollce, kështu që parzmorja të rrijë përmbi rrypin e
shpinores që parzmorja e shpinorja të mos mund të ndahen. 29Kështu,
pra, Aroni sa herë që të hyjë në Shenjtërore, le t'i mbartë mbi zemrën
e vet emrat e fiseve të bijve të Izraelit në parzmoren e gjykimit: që t'i
përkujtojë gjithmonë para Zotit. 30Vëri në parzmoren e gjykimit edhe
'Urim e Tummim', që të jenë edhe ata mbi zemrën e Aronit sa herë që 1Sam 14,41+
të hyjë në praninë e Zotit. Kështu Aroni ta mbarë mbi zemrën e vet në
praninë e Zotit përherë gjykimin e bijve të Izraelit.

Guna 39,22-26

31Gunën e shpinores punoje të tërë prej pëlhure të ngjyrës vjollce,
32e në mes të saj grykën për krye. Buza përreth le të qepet porsi gryka
në pancir, që të mos shqyhet. 33Kurse në fund të gunës, gjithkund
përreth, punoji prej pëlhurës ngjyrë vjollce, të kuqe e të kuqe të
mbyllur si shega e ndërmjet shegave kumbonëzat ari, 34kështu që të Sir 45,9
jetë një kumbonëz e një shegë e një kumbonëz e një shegë. 35Le të
veshet me të Aroni kur kryen shërbesën që të dëgjohet tingëllima kur
hyn e del prej shenjtërores kështu s'do të vdesë.

Shenja e shugurimit 39,27-31

36Punoje edhe një paftë krejt ari të kulluar e në të zgavroje ashtu
si zgavrohet në vulën e unazës: «I shuguruar Zotit». 37Lidhe me Zak 14,20; Gjn 17,19
shirit ngjyrë vjollce për kësulë, 38në ballin e Aronit. Kështu Aroni
le t'i marrë mbi vete të gjitha mungesat që do të mund t'i njollosnin
kushtet e dhuratat që izraelitët i kushtojnë. Le ta mbajë gjithmonë
në ballë që të fitojë për ta përkrahjen e Zotit. 39Punoja këmishën prej
lirit të pastër; po ashtu edhe kësulën prej lirit të pastër; edhe brezin
të qendisur me mjeshtri.

Petkat për priftërinj

40Po edhe për bijtë e Aronit punoj këmisha të linjta; punoji edhe
breza dhe kësula në shenjë nderi e madhërie. 41Veshe me to Aronin,
vëllanë tënd, dhe bijtë e tij; atëherë lyej me vaj, mbushjau duart me

28,30 *gjykimin e bijve të Izraelit:* d.m.th. mënyrën e të gjykuarit, me orakull, Izraelitasit (krh. 28,6+).

28,33 Mbas *të kuqe të mbyllur si shega,* LXX dhe sam. fusin: «dhe të linjtë e hollë të përdredhur».

28,35 Shenjë e një konceptimi të lashtë gjerësisht të përhapur, sipas të cilit tingëllima e këmbanave largonte djajtë.

28,38 Kryeprifti, duke qenë i shuguruari i JHWH, riparonte në personin e tij gabimet rituale të pavullnetshme.

28,41 Ky rr, që parashikon 29,1 dhe u jep priftërinjve të thjeshtë lyerjen që 29,7

pushtet dhe shuguroj që ta kryejnë shërbesën priftërore në nderim
20,26+ tim. 42Punoju edhe të linjtat që të mbulojnë veten qysh prej veshkëve
e deri kofshët. 43Le t'i mbarin Aroni e bijtë e tij kur hynë në Tendën e
takimit ose kur i afrohen lterit për të kryer shërbesën në shenjtërore
që të mos bien në faj e të vdesin: është urdhëresë rituale e përhershme
për të dhe për pasardhësit e tij pas tij.

Lev 8; Heb 7,26-28

Shugurimi i Aronit dhe i bijve të tij. Përgatitja

29 1Dhe, ja, si do të bësh për t'i shuguruar për priftërinë time:
merre një mëzat dhe dy desh pa të meta, 2bukë të pabrume
Lev 2,4 dhe kuleç të pabrumë të ngjeshur në vaj po dhe pite të
pabrume të lyera me vaj. Gatuaj me miell të bardhë gruri, 3futi në
shportë e kushtoj bashkë me mëzat e me dy deshtë.

‖40,12-15; Lev 8,2-13

Pastrimi, të veshurit dhe lyerja

4Bjeri Aronin dhe bijtë e tij te dera e Tendës së takimit. Pasi t'i
kesh larë atë e bijtë e tij me ujë, 5veshe Aronin me petkat e tij, d.m.th.
me këmishë, me gunën e shpinores, vëri shpinoren dhe parzmoren,
28,36v; 39,30 të cilën shtrëgoja me lidhëzën e shpinores; 6vëri kësulën në kokë dhe
kezën e shenjtë shenjën e shugurimit mbi kësulë 7dhe zbraz mbi kokën
30,22-33+ e tij vajin e shugurimit, dhe do të jetë i shuguruar. 8Afroj edhe bijtë e
tij dhe veshi me këmisha të linjta, ngjeshi me brez, 9vëru kësulat dhe
do të jenë priftërinj të mi me të drejtë të përhershme.

Flitë

Pasi t'ua kesh mbushur duart me pushtet Aronit dhe bijve të tij,
10sille mëzatin para Tendës së takimit. Atëherë Aroni dhe të bijtë le
Lev 1,5+ t'ia vënë duart mëzatit mbi kokë 11e preje në praninë e Zotit në hyrje
të Tendës së takimit. 12Merr prej gjakut të mëzatit e me gishtin tënd
Lev 4,7 vëre në brirë të lterit, kurse pjesën tjetër të gjakut zbraze nën lter.
13Merre edhe tërë dhjamin e zorrëve dhe rizën e mëlçisë e dy veshkat
me dhjamin që është mbi to dhe shkrumboj mbi lter si fli, 14kurse
mishin e mëzatit, lëkurën dhe jashtëqitjet e tija, digji përjashta
Lev 4,1+ tëbanishtës, sepse është fjala për fli pendestare.

dhe Lev 8,12 ia rezervojnë kryepriftit, është një shtesë e mëvonshme. – *mbushjau duart me pushtet:* fj.fj.: «ti do t'i mbushësh duart e tyre». Është gjest simbolik që të vihet për herë të parë në duart e priftit pjesa e viktimës që do të ofrojë në flijim (29,9; 32,29; Lev 8,27-28; Gjq 17,5.12; 1Mbr 13,33). Është ekuivalentja e ritit të «zgjasë mjetet» në investiturën romake.

28,42 *të linjtat:* për të shmangur çdo çnderim. Kodi i besëlidhjes (20,26) parandalonte, prandaj, lterët me shkallë, por tempulli kishte një.

29,4 Banja e plotë ndryshe nga larjet e 30,19-21, dhe e paracaktuar për të referuar pastërtinë rituale të kërkuar.

29,8 Mbas *ngjeshi me brez,* TM përsërit: «Aronin dhe bijtë e tij», i lënë jashtë nga LXX (kështu BK). BJ përkthen: «Do ta ngjeshësh Aronin dhe bijtë e tij me një brez».

29,10 *kokë:* për të bërë flijimin e tyre specifik.

15Pastaj merre njërin dash dhe mbi krye të tij Aroni dhe bijtë e
tij t'i vënë duart. 16Atëherë preje e merre gjakun e tij e derdhe mbi
lter gjithkund përreth tij. 17Dashin preje copa copa, laja zorrët dhe 24,6
këmbët e vëri mbi mishin e coptuar dhe mbi kryet e tij. 18Atëherë digje
mbi lter krejt dashin: është fli e bërë shkrumb në nder të Zotit, erë e Lev 1,1+
këndshme, fli e djegur në zjarr në nder të Zotit. 19Merre edhe dashin Lev 1,9+
tjetër e mbi krye të tij t'i vënë duart Aroni e bijtë e tij. 20Preje dashin,
merr prej gjakut të tij dhe lyeje bulën e veshit të djathtë të Aronit e të
bijve të tij dhe pëlqyerin e dorës e të këmbës së djathtë të tyre. Gjakun
që tepron derdhe në lter gjithkund përreth. 21Atëherë merr prej gjakut
që do të mbesë në lter dhe prej vajit të shugurimit stërpike Aronin e
petkat e tija, e me të bijtë e tij e petkat e tyre.

Hyrja në shërbesë të priftërinjve

22Merre mandej dhjamin e dashit, bishtin dhe dhjamin rreth
zorrëve, rizën e mëlçisë, dy veshkat dhe dhjamin që i mbështjell ato
dhe shpatullën e djathtë sepse është dashi i flijuar për shugurimin e
priftërinjëve, 23një bukë të rrumbullaktë, një kulaç në vaj dhe një pite 29,2-3
prej shportës së pabrumeve që është e vënë në praninë e Zotit. 24Vëri
të gjitha në duar të Aronit e të bijve të tij e bëri t'i kushtojnë me sjellje Lev 7,30v
të paraqitjes para Zotit. 25Merri të gjitha prej duarve të tyre dhe digji
mbi lter përmbi flinë e shkrumbimit, në erë të këndshme në praninë e
Zotit: është fli i djegur në zjarr për Zotin.

26Merre edhe gjoksin e dashit me të cilin hyri në shërbesë Aroni
dhe kushtoje si fli paraqitjeje Zotit: kjo pjesë të takon ty. 27Shenjtëroj
gjoksin që qe paraqitur dhe shpatullën që qe kushtuar, të ndara
nga dashi, 28me të cilin hynë në shërbesë Aroni dhe bijtë e tij. Këto
pjesë i takojnë Aronit dhe bijve të tij, e drejtë e pandryshueshme mbi
bijtë e Izraelit përgjithmonë; sepse është shpërblim dhe do të mbetet
shpërblim prej bijve të Izraelit për flitë e pajtimit, shpërblim i tyre që
i takon Zotit. 29Petkat e shenjta të Aronit u takojnë bijve të tij pas tij,
që të shugurohen në to dhe duart e tyre të mbushen me pushtet në
to. 30Ai prej bijve të tij që do të bëhet kryeprift në këmbë të tij, që do
të hyjë në Tendën e Takimit për të shërbesuar në shenjtërore, le t'i

29,18 *erë e këndshme:* ky antropomorfizëm shpreh kënaqësinë që Hyji gjen në ofertën që i është bërë; krh. këtu poshtë *passim*; Zan 8,21; Lev 1,9; Nr 28,2.

29,20 *veshit të djathtë:* me variantet, duke përshtatur atë që thuhet për dorën dhe për këmbën; TM ka: «vesh». LXX përsërit porositë përpara për Aronin (në njëjës) dhe pastaj për bijtë e tij (në shumës).

29,21 Shtesë e mëvonshmë vendnodhja e të cilit ndryshon; në LXX: përpara 20b; në sam.: pas 28. Në Lev, pas 8,29, që përputhet mëvonshëm e Dal 29,26.

29,24 *me sjellje të paraqitjes:* ky rit i paraqitjes qëndronte në lëkundjen përpara dhe pas objektit, që kështu i kushtohej hyjnisë para se t'i dorëzohej priftit.

përdorë për shtatë ditë.

Ngrënia e shenjtë

Lev 8,31 [31]Merre pastaj dashin e shugurimit dhe zije mishin e tij në vendin e
shenjtë. [32]Aroni e bijtë e tij le ta hanë mishin e këtij dashi dhe bukën
që është në shportë në hyrje të Tendës së takimit. [33]Le të hanë prej
atyre që shërbyen si fli pendestare që t'ju mbushen duart me pushtet
e të shugurohen. S'guxon të hajë prej tyre asnjë i jashtëm. [34]Nëse
mbetet mish prej flisë së shugurimit të priftërinjve ose prej bukës deri
në mëngjes, digje: nuk guxohet të hahet, sepse është e shuguruar.
[35]Bëj, pra, kështu gjithçka me Aronin e me bijtë e tij sikurse të kam
Lev 8,33v urdhëruar. Gjatë shtatë ditëve vazhdo t'i shugurosh duart e tyre.

Ez 43, 18-27 ## Shugurimi i lterit të flisë së shkrumbimit (holokaustit)

[36]Çdo ditë flijoje një mëzat për shpërblim që duhet dhënë për mëkat;
duke kushtuar fli shpërblimi për të do ta heqësh mëkatin prej lterit
Lev 16,18-20 dhe lyeje që të shugurohet. [37]Shtatë ditë rresht kushto fli shpërblimi
për lterin dhe shuguroje. Kështu lteri do të jetë tesve i shenjtë: e
Nr 4, 15-20; 2Sam 6,6-7 kushdo që ta prekë do të jetë i shenjtë.

‖Lev 6,2-6; ‖Nr 28,3-8+ ## Flia e shkrumbimit e përditshme

[38]Dhe, ja, çka do të kushtosh mbi lter: çdo ditë vazhdimisht nga
dy qengja vjetakë, [39]njërin qengj në mëngjes e tjetrin në mbrëmje.
Ez 46,13-15 [40]Kushtoje me qengjin e parë edhe një të dhjetën e efit miell të bardhë të
ngjeshur me një të katërt të hinit vaj të shtypur dhe një fli njomjeje me
një të katërt të hinit verë. [41]Kurse qengjin tjetër kushtoje në mbrëmje
sipas ritit të flisë mëngjesore e të njomjes në erë të këndshme, fli të
djegur në nder të Zotit, [42]le të jetë kjo fli shkrumbimi e përhershme
brezni në brezni në hyrje të Tendës së takimit, në praninë e Zotit, ku
25,22 do të takohem me ju për të biseduar me ty.
[43]Këtu do të takohem edhe me bijtë e Izraelit e do ta shenjtëroj këtë
24,16+; 40,34 vend me anë të lavdisë sime. [44]Do ta shenjtëroj edhe Tendën e takimit
me lter dhe Aronin me të bijtë që të më shërbejnë si priftërinj. [45]Unë
25,8 do të banoj ndër izraelitë e do të jem Hyji i tyre. [46]Atëherë ata do ta
marrin vesh se jam unë Zoti, Hyji i tyre, që i nxora nga dheu i Egjiptit,
që të banoj me ta unë Zoti, Hyji i tyre.

29,33 *si fli pendestare:* BJ, me TM dhe me variantet, shton: «për ato».
29,40 *një të dhjetën e efit:* domethënë rreth 4,50 litra – *të katërt të hinit:* domethënë rreth 1,87 litra.
29,42 *do të takohem me ju:* me TM; sam. ka: «do të të takoj» duke e përshtatur me atë që vijon; LXX përkthen: «do të bëj që të më njohësh», duke lexuar *yd'* (të njohësh) në vend të *y'd* «të takohemi».

Lteri i erërave të mira

37,25-28; Nr 4,11; 1Mbr 6,20; /Zb 8,3-5

30 [1]Punoje edhe lterin për djegien e kemit. Punoje prej drurit
të akacies [2]një kut të gjatë, një kut të gjerë, d.m.th. katror
të lartë dy kutë. Brirët e tij le të jenë një me të. [3]Veshe
me ari të kulluar qoftë skarën e tij qoftë edhe anët rreth e rreth dhe
brirët e tij. Bëja përreth një brez ari [4]dhe në brez punoja dy rrathë të
artë për të dy anët e vëri në dy krahët që të kalohen nëpër ta shtagat
për ta mbartur lterin. [5]Kurse shtagat punoj prej drusë së akacies e 40,5
praroj. [6]Lterin vendoje para koltrinës që është e varur para Arkës së
Dëshmisë, përngjat Pajtimores që ndryn Dëshminë, ku do të takohem
me ty. [7]Mbi të Aroni le ta djegë temjanin e erëndshëm në mëngjes. Le
ta ndezë kur përgatit dritëzat; [8]po edhe kur t'i ndezë ato në mbrëmje,
le ta djegë kemin, që të jetë kemim i përhershëm para Zotit brez pas
brezi ndër ju. [9]Mos kushtoni në të as temjane të pashenjtëruara, as
fli shkrumbimi, paraqitjeje, as njomjeje. [10]Aroni le ta kryejë njëherë
në vit ritin e shpërblimit në brirët e tij me gjak të flisë që kushtohet
për mëkat; le ta kryejë një herë në vit ritin e shpërblimit për lter. Bëni 29,36-37
kështu në breznitë e ardhshme. Ky lter, tesve i shenjtë, do të jetë i
kushtuar Zotit».

Tatim për kokë të njeriut

38,25-38

[11]Zoti foli me Moisiun dhe i tha: [12]«Kur t'i njehësh për t'i regjistruar Nr 1
bijtë e Izraelit, le t'i japë secili Zotit çmimin e shpërblimit për jetën e
vet kur të shkruhet e s'do t'i gjejë ndonjë e keqe në ditë të regjistrimit. 2Sam 24
[13]Secili që e kap regjistrimi le të japë kaq: një gjysmë sikli sipas masës /Mt 17,24
së shenjtërores, ku janë njëzet obola për një sikel. Kjo gjysmë sikli
është paradhënie Zotit. [14]Të gjithë ata që i kap regjistrimi prej njëzet
vjetësh e përtej, duhet t'ia japin ndihmesë Zotit. [15]Pasaniku të mos
japë më shumë e skamnori të mos japë më pak se gjysmë sikli kur
të jepni paradhënien Zotit për shpërblim të jetës suaj. [16]Të hollat e 1Pjt 1,18-19
nxjerra prej bijve të Izraelit për shpërblim, jepi në përdorim të Tendës
së takimit. Le të jenë para Zotit si shenjë i përkujtimit të tyre e do të
ketë mëshirë për jetën e tyre».

Legeni

38,8; 1Mbr 7,23-38

[17]Zoti foli me Moisiun e i tha: [18]«Punoje edhe legenin prej bronzit

30,1 Lteri për kemim vendoset përpara Shenjtëroresë së Shenjtëroreve në tempullin e Salomonit (1Mbr 6,21-22). Ltere të tillë ishin në përdorim në të gjithë lindjen e lashtë.

30,15 Të pasur e të varfër janë të barabartë përpara Hyjit. – «Sikli i shenjtërores» shfaqet vetëm në tekstet e mëvonshëm (këtu; 38,24-26; Lev 5,15; 27,25; Nr 3,47; 18,16). Ndoshta është sikli i lashtë, i vlerës 1/50 e minës dhe i peshës rreth 11,4 gram, ndërkohë sikli në fuqi kishte zbritur në 1/60 e minës (krh. Ez 45,12).

30,16 *të hollat e nxjerra:* me TM; BJ përkthen: «paraja e shpengimit» duke e uniformuar me aq sa vijon; LXX ka: «paraja

me fundësorin e tij prej bronzit për t'u larë. Vendoje ndërmjet Tendës
së takimit e lterit. Qit në të ujë [19]e Aroni dhe bijtë e tij le t'i lajnë në
të duart e këmbët (e tyre). [20]Kur do të hyjnë në Tendën e takimit le
të lahen me ujë, që të mos vdesin. Po kështu edhe kur t'u duhet t'i
afrohen lterit për shërbesë ose për të shkrumbuar flinë në nder të
Zotit. [21]Le t'i lajnë duart e këmbët që të mos vdesin: është rregullore e
përhershme për të e për pasardhësit e tij brezni më brezni».

Lev 8,10v

Vaji për lyerje bagmi

[22]Zoti foli me Moisiun [23]e i tha: «Merr erëra të mira të dorës së parë:
të zgjedhur mirë, pesëqind sikla; cinamom të erëndshëm: gjysmë aqi:
d.m.th. dyqind e pesëdhjetë sikla; e kallam erëmirë po aq: dyqind e
pesëdhjetë sikla, [24]kanellë: pesëqind sikla me peshën e shenjtërores
37,29 dhe një hin vaj ulliri. [25]Punoje prej këtyre vajin e shenjtë të lyerjes
përzierje e erëndshme vepër e erëbërësit: ky të jetë vaji i shenjtë i
shugurimit. [26]Me të lyeje Tendën e takimit dhe Arkën e dëshmisë,
[27]tryezën dhe të gjitha veglat përkatëse të sajat, shandanin dhe veglat
përkatëse të tija, lterin e kemimit [28]lterin e flive të shkrumbimit me
29,37 veglat e tija përkatëse, legenin dhe fundësorin e tij. [29]Shenjtëroji të
gjitha dhe do të jenë tejet të shenjta: e kushdo që do t'i prekë, do të jetë
28,41; 40,15 i kushtuar. [30]Lyeje kështu edhe Aronin e bijtë e tij dhe shuguroji që të
ushtrojnë priftërinë time. [31]Thuaju edhe bijve të Izraelit: ky është vaji
im për shugurim prej breznie në brezni. [32]Me të të mos lyhet assesi
trupi i njeriut të thjeshtë dhe mos punoni tjetër vaj me këtë përmbajtje.
Ky është i shenjtëruar dhe le t'ju jetë i shenjtë. [33]Njeriu që do të merrte
guxim të punojë një gjë të kësaj përmbajtjeje ose të guxonte të lyejë
trupin e ndonjë laiku, le të zhbihet prej popullit të vet».

37,29

Erërat e mira

[34]Zoti i tha përsëri Moisiut: «Merr erëra të mira: storaks, oniks,
galban të erëndshëm dhe kem të pastër në pjesë të barabarta. [35]Punoje
një përzierje erërash të mira si i bëjnë erëbërësit të kripur, të pastër

e ofertës».

30,22-33 Këto urdhrësa rreth përdorimit të vajit (si ato që vijojnë për erërat e mira) janë të mëvonshme: të gjithë priftërinjtë janë të lyer, asnjë laik nuk duhet të jetë. Në tekstet historike të lashta, lyerja u rezervohet mbretërve (1Sam 10,1v; 16,1v; 1Mbr 1,39; 2Mbr 9,6; 11,12). Kjo lyerje i jep mbretit një karakter të shenjtë: ai është i lyeri i JHWH (1Sam 24,7; 26,9.11.23; 2Sam 1,14.16; 19,22), në hebraisht «Mesia», në greqisht «Krishti». I referuar shpesh nga Psalmet Davidit dhe dinastisë së tij, ky titull iu rezervua mbretit të ardhshëm, Mesisë, model i të cilit ishte Davidi, dhe BR ia jep Krishtit Jezus. Për sa i përket anëtarëve të priftërisë, nuk duket se lyerja u është dhënë atyre para epokës persiane. Tekstet priftërore të lashta ia rezervojnë kryepriftit (29,7.29; Lev 4,3.5.16; 8,12). Në vazhdim u shtri tek të gjithë priftërinjtë (këtu rr 30 dhe 28,41; 40,15; Lev 7,36; 10,8; Nr 3,3).

30,31 *ky është vaji im:* me TM; BJ me LXX ka: «do të jetë për ju»; krh. rr 37: «do ta mbash një gjë të shenjtë"» (kështu BJ, me

e të shenjtë. 36Pasi ta kesh grimcuar e bërë pluhur një pjesë prej saj,
vëre para Dëshmisë në Tendën e takimit, ku do të takohem me ty: 25,22
temjani të jetë për ju një gjë tesve e shenjtë. 37Një përmbajtje të tillë
mos e bëni për përdorimin tuaj: le ta kesh send të kushtuar Zotit.
38Kush ta bëjë një gjë të tillë për t'ia shijuar erën e mirë, le të zhduket
prej fisit të tij».

Punëtorët e shenjtërores

35,30-35

31 1Prapë Zoti foli me Moisiun e i tha: 2«Për emër e thirra
Beseleelin, të birin e Uriut, djalit të Hurit, prej fisit të
Judës 3dhe e mbusha me shpirtin e Hyjit, me shkathtësi,
dije e aftësi për çdo veprimtari: 4të sendërtojë gjithçka mund të
punohet me ar, me argjend e me bronz e ta sendërtojë, 5t'i presë
margaritarët e t'i vendojë; të gdhendë në dru, të kryejë çdo vepër.
6Për shok ia dhashë Ooliabin, birin e Ahisamehut, të fisit Dan; e kam
pajisur me dije zemrën e secilit mjeshtër me aftësi që t'i punojnë të
gjitha ato që të kam urdhëruar: 7Tendën e takimit, Arkën e Dëshmisë
e Pajtimoren, që është mbi të, dhe të gjitha enët e Tendës, 8tryezën
dhe të gjitha veglat përkatëse të saj, shandanin e pastër me të
gjitha veglat përkatëse të tija dhe lterin e kemimit 9si dhe lterin e
flive të shkrumbimit me të gjitha veglat përkatëse të tyre, legenin
me fundësorin e tij, 10petkat e stolisë e petkat e shenjta të Aronit
prift dhe të bijve të tij për shërbesën e tyre priftërore, 11mandej vajin
për shugurim dhe temjanin e erërave të mira për Shenjtërore: do t'i
sendërtojnë të gjitha që të kam urdhëruar».

Pushimi shtunor

20,8-11+

12Zoti foli përsëri me Moisiun e i tha: 13«Fol me izraelitët dhe
thuaju: Mbani të shtunën time, sepse është shenja ndërmjet meje e Ez 20,12
jush e vlefshme edhe për pasardhësit tuaj, që ta dini mirë se unë jam
Zoti që ju shenjtëroj. 14Mbajeni, pra, të shtunën, sepse e shtuna është
e shenjtë për ju. Kush ta çnderojë, le të vritet, e kush të punojë atë Nr 15,32-36
ditë, le të shqimet prej popullit të vet. 15Punoni gjatë gjashtë ditëve;
e shtata ditë është e shtunë pushim i shenjtë në nder të Zotit: kushdo
të punojë në këtë ditë, le të vdesë! 16Le ta ruajnë, pra, izraelitët të
shtunën dhe le ta kremtojnë brezni më brezni, sepse është besëlidhje e Zan 9,9+
përhershme 17midis meje e bijve të Izraelit dhe shenjë e gjithmonshme.
Paj, gjatë gjashtë ditëve Zoti e bëri qiellin e tokën, e të shtatën ditë e =20,11; Zan 2,2-3

TM), kurse LXX dhe sam. kanë: «për ju».

31,3 Shpirti i Hyjit është konsideruar ndarësi i cilësive të jashtëzakonshme: këtu aftësia teknike, e konceptuar sikur ajo të merrte pjesë në njëfarë mënyre në urtinë hyjnore.

31,12-17 Ligji i pushimit të së shtunës, pa lidhje me atë që paraprin, ndoshta është shtuar këtu për të vënë në dukje domethënien e tij kulturale.

la punën e mori frymë».

Moisiu merr rrasat e Besëlidhjes

24,12+; 25,16+ [18]Kur Zoti kreu së foluri me Moisiun në malin Sinai, ia dha dy rrasat e Dëshmisë, rrasa të gurta të shkruara me gishtin e Hyjit.

Lp 9,7–10,5

5. VIÇI I ARTË E BESËLIDHJA E PËRTËRITUR

Viçi i artë

Jer 31,32; Dal 24,18 /Vap 7,40-41

32 [1]Kur populli pa se Moisiu po vononte të zbresë nga mali, u bashkua te Aroni e i tha: «Ngritu e na i puno disa hyjni që të na prijnë! Nuk dimë se çfarë i ka ndodhur atij njeriu, Moisiut, që na nxori nga dheu i Egjiptit». [2]Aroni u përgjigji: «Ua hiqni vathët e artë prej veshëve grave të bijve tuaj, e të bijave tuaja, e bini tek unë». [3]Mbarë populli bëri siç i urdhëroi Aroni dhe ia solli vathët. [4]Pasi i mori këta dha të punohet me daltë trajta e viçit dhe me ta e punoi viçin e metaltë. Ata thanë: «Ja, hyjnitë e tua, o Izrael, që të nxorën nga dheu i Egjiptit». [5]Kur pa Aroni dha të punohet një lter

Neh 9,18; Ps 106,19v; 1Mbr 12,28

31,18 Ky rr lidhet me 24,12-15 dhe rimerr historitë e lashta mbi pajisjet e mëdha priftërore. – Pllakat mbajnë Dekalogun, i quajtur Dëshmia (krh. 25,16+), që përmban klauzolat e besëlidhjes. Në mënyrë të barabartë, traktatet lindore ishin të shkruara mbi pllakëza apo shtylla dhe mbaheshin në një shenjtërore.

kk 32–34 Nga pikëpamja e kritikës leterale, kk 32–34 janë të ndërlikuar, sa që është praktikisht e pamundur të hyhet në hollësi. Nëse një pjesë e tekstit duket sikur rrjedh nga traditat jahviste dhe elohiste, një tjetër – e konsiderushme – është shtuar nga redaktorët e mëvonshëm, aty këtu me tipare të stilit dhe frazeologjisë deuteronomiste.Teksti aktual e paraqet mbylljen e besëlidhjes sipas traditës jahviste (k 34), si një ripërtëritje të asaj të k 24, e prishur nga një kryengritje e Izraelit: adhurimi i viçit të artë. Mund të mendohet që ky sistemim të jetë artificial dhe që ngjarja e viçit të artë të jetë vënë në këtë vend për të ndarë dy historitë e besëlidhjes dhe për të lejuar që të ruhen. Por pjesa më e lashtë e k 32 kishte një domethënie si kanat i dytë i një kuadri të përbërë, në të cilin kanati i parë ishte tregimi i mbylljes së besëlidhjes në 24,2-8+.11b.

32,1-6 «Viçi» i artë, i quajtur kështu për përqeshje, është një imazh i mëzatit të ri, një nga simbolet hyjnore të lindjes së lashtë. Një grup rival i grupit të Moisiut, ose një pjesë kundërshtare e këtij grupi,ka pasur ose ka dashur të ketë si simbol të pranisë së Hyjit të tij një figurë mëzati në vend të arkës së besëlidhjes. Por bëhet fjalë gjithmonë për JHWH (rr 5) që ka bërë të dalë Izraeli nga Egjipti (rr 4 dhe 8). Është thënë se kjo histori transferonte në epokën e shkretëtirës viçat e artë të Jeroboamit, por duket më mirë se ky i fundit ka dashur të rimarrë një traditë të lashtë (krh. 1Mbr 12,28+). Historia përmban një pjesë të lashtë, ndoshta të traditës elohiste, në rr 1-6.15-16, por ndoshta me shtesa të traditës ose të redaktimit priftëror (19-20.35). Rr 17-18 dhe ngjarja e rr 25-29 duken sikur i përkasin një konteksti tjetër, por atyre u është dhënë këtu një kuptim, kryesisht tek ngjarja e levitikëve. Rr 7-14 (Hyji i zbulon Moisiut mëkatin e popullit; Moisiu ndërmjetëson dhe fiton faljen e pakushtëzuar), 20-24 (Aroni nuk është fajtor sepse ka vepruar sipas kërkesës së popullit) dhe 30-34 (ndërmjetësimi i ri i Moisiut; këtë herë ndëshkimi është shtyrë në një të ardhme të papërcaktuar) rrjedhin vetëm nga redaktorët; pjesa e tretë e këtyre seksioneve përgatit zhvillimet, edhe ata identike të 33,1-6.12-23; dhe 34,6-9.

32,4 Ky mëzat nuk është një imazh

para trupores dhe me zë të zëdhënësit shpalli: «Nesër do të festojmë në
nder të Zotit». [6]Të nesërmen, mëkuan heret, kushtuan fli shkrumbimi /1Kor 10,7
dhe fli pajtimi. Atëherë populli u ul të hajë e të pijë. Pastaj u ngrit të
dëfrejë.

Zoti e vë në dijeni Moisiun

[7]Por Zoti i tha Moisiut: «Mos vono e zbrit poshtë, sepse populli yt që
e nxore nga dheu i Egjiptit, u prish. [8]E lanë me të shpejtë rrugën që ua Jer 31,32
kam caktuar. Punuan një viç të metaltë e adhuruan dhe i kushtuan
fli e thanë: Këta janë zotat e tu, o Izrael, që të nxorën nga dheu i
Egjiptit!». [9]Mandej Zoti i tha Moisiut: «Po shoh se ky popull është
popull zverkngurrtë. [10]Më lësho të ndizet flakë hidhërimi im kundër 33,3; 34,9; Lp 9,13+
tij e ta shfaros e pastaj prej teje do të bëj një popull të madh». Zan 12,2; Nr 14,12

Moisiu lutet për popullin

Ps 106,23; Lp 9, 26-29

[11]Porse Moisiu i lutej Zotit, Hyjit të vet, e i thoshte: «Përse, o Zot, do
të ndizet flakë hidhërimi yt kundër popullit tënd, të cilin e nxore nga
dheu i Egjiptit me fuqi të madhe e dorë të fortë? [12]Jo, të lutem, që të
mos thonë egjiptianët: I nxori me dredhi që t'i vrasë në male e t'i zhbijë Nr 14,13-16;
nga toka. Le të qetësohet hidhërimi yt dhe dëftohu i mëshirshëm Lp 9,28; 32,27;
mbi të keqen e popullit tënd. [13]Të bie ndër mend Abrahami, Izaku e Ez 20,9.44
Izraeli, shërbëtorët e tu, të cilëve u përbetove me vetvete, kur u the:
Do ta shtoj farën tuaj si yjet e qiellit dhe tërë këtë tokë, për të cilën ju Zan 15,5; 22,16-17+;
fola, do t'ia jap farës suaj; e do të jetë juaja përgjithmonë». [14]Zoti pati 35,11-12
mëshirë dhe nuk ia çoi të keqen me të cilën i ishte kërcënuar popullit
të vet.

Moisiu i copëton rrasat e Ligjit

[15]Moisiu u kthye dhe zbriti prej malit me dy rrasat e Dëshmisë në 24,12+
dorë, të shkruara në të dy anët, [16]vepër e Hyjit; edhe shkrimi ishte 31,18
i Hyjit, i gdhendur në rrasa. [17]Jozuehi dëgjoi zhurmën e popullit që
bërtiste e i tha Moisiut: «Kushtrim lufte në tëbanishtë!». [18]Moisiu i
përgjigji: «S'është brohori ngadhënjyesish, as vaj i të vënëve në ikje:
britmë këngëtarësh unë dëgjoj!». [19]Kur iu afrua tëbanishtës pa viçin

i YHWH, sipas ngjashmërive lindore, ai është vetëm bazamenti i hyjnisë së padukshme, siç ishte arka. Roli i udhëheqësit përkundrazi i ruhet të njëjtës hyjni (krh. rr 1).

32,9 Ky rr që mungon në LXX, mund të rrjedhë nga Lp 9,13.

32,11-14 Moisiu duket si ndërmjetësi i madh: që nga momenti i plagëve të Egjiptit (5,22-23; 8,4; 9,28; 10,17); në favor të motrës Maria (Nr 12,13); por posaçërisht për të gjithë popullin në shkretëtirë (5,22-23; 32,11-14.30-32; Nr 11,2; 14,13-19; 16,22; 21,7; Lp 9,25-29). Këto tekste i përkasin për nga thelbi etapave të fundit, redaksionale, të formimit të Pesëlibërshit. Roli i ndërmjetësisë është përmendur nga Jer 15,1; Ps 99,6; 106,23; Sir 45,3. Krh. 2Mak 15,14+. Ndërmjetësia e Moisiut paralajmëron atë të Krishtit.

e vallet. Moisiu, i hidhëruar për së tepërmi, i hodhi prej dorës rrasat
dhe i copëtoi në rrëzë të malit. [20]E kapi viçin që ata kishin punuar, e
Lp 9,21 dogji në zjarr dhe e thërmoi e bëri pluhur, pluhurin e qiti në ujë dhe i
shtrëngoi izraelitët ta pinë. [21]Atëherë i tha Aronit: «Çfarë të ka bërë
ky popull që e ngarkove me më të madhin mëkat?». [22]Ai i përgjigji:
«Mos m'u hidhëro, imzot. Ti e njeh mirë këtë popull se është i gatshëm
të bëjë të keqen. [23]Ata më thanë: Na i puno zotat që të na prijnë; nuk
dimë se çfarë i ka ndodhur këtij Moisiu, njeriut që na nxori nga dheu
i Egjiptit. [24]Unë u thashë: Kush prej jush ka ar? E morën e ma prunë,
unë e qita në zjarr dhe doli ky viç».

Zelli i levitëve

[25]E pa, pra, Moisiu se populli ishte i shfrenuar, sepse Aroni ia kishte
lëshuar frerin aq sa ishte bërë lojë për kundërshtarët e tij. [26]Moisiu
zuri vend në derë të tëbanishtës dhe thirri: «Kush është për Zotin,
Lp 33,9 le të vijë tek unë!». E rrethuan të gjithë bijtë e Levit. [27]Moisiu u tha:
«Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: Secili le ta ngjeshë në ijë shpatën e
Mt 10,37; Lk 14,26 vet. Përshkojeni e ripërshkojeni tëbanishtën derë më derë e le të vrasë
secili vëllanë e mikun e të afërmin e vet».
[28]Bijtë e Levit bënë gjithë si ju tha Moisiu: ranë vdekur prej popullit
atë ditë rreth tri mijë njerëz. [29]Atëherë Moisiu u tha: «Sot iu kushtuat
Nr 25,7-13; Zotit për shërbesë, kush me çmim të djalit, kush me çmim të vëllait të
Lp 33,8-11 vet, që ta fitoni bekimin».

Moisiu përsëri ndërmjetëson

[30]Të nesërmen Moisiu i tha popullit: «Keni bërë mëkat të madh fort.
Unë po ngjitem te Zoti; kushedi, ndoshta mund të nxjerr me uratë falje
për fajin tuaj». [31]Moisiu u kthye te Zoti e u lut: «Vaj për mua! Ky popull
bëri mëkat të madh: punuan zota të artë për vete! Por falja fajin kësaj
Rom 9,3; Dan 12,1+; Zb 20,12 herë... [32]ose, nëse nuk e fal, atëherë më shlyej mua prej librit tënd që

32,20 Uji është bërë kështu një «ujë mallkimi» (krh. Nr 5,11-31). Bën fjalë për një përvojë të hidhur, e cila do të thotë se vetë YHWH do të godasë fajtorët, meqenëse jo të gjithë janë fajtorë ose nuk janë në të njëjtin nivel, ndëshkimi prej duarve të levitëve (rr 25-29) nuk i referohet këtij konteksti. Mbyllja e çështjes do të tregohej në rr 35. Lp 9,21 fshin përvojën e hidhur.

32,25-29 Ngjarja, mundësisht jashtë kontekstit, paraqet pretendimin e levitëve kundrejt priftërisë(rr 29) për arsye të zellit të tyre për JHWH.

32,25 *ia kishte lëshuar frenin:* BJ përkthen: «të braktisur turpit»; fjala hebraishte shimsah (përqeshje, çnderim, turpërim, rrëmujë) ka kuptim të paqartë.

32,28 *tri mijë njerëz:* Vulg. ka «njëzet e tre mijë» ndoshta sipas 1Kor 10,8, që mund të jetë frymëzuar nga Nr 25,1-9.

32,29 *Sot iu kushtuat Zotit për shërbesë*; TM ka urdhëroren dhe shkruan: «mbusheni dorën tuaj sot për Zotin»; BJ përkthen në dëftoren me LXX: «ju sot jeni veshur me pushtet për JHWH» (krh. 28,41+). LXX mban shprehjen figurative: «keni mbushur duart tuaja». – *kush me çmim të djalit, kush me çmim të vëllait:* kështu BJ; TM ka «kundër djalit të tij dhe kundër vëllait të tij».

32,32 *prej librit tënd që ke shkruar:* libri që përmban veprimet e njerëzve dhe

ke shkruar». 33Zoti i përgjigji: «Do ta shlyej prej librit tim atë që ka
mëkatuar kundër meje. 34Ti shko e çoje këtë popull ku të kam thënë.
Para teje do të shkojë engjëlli im. Ditën, kur do të dua të ndërmarr 23,20+
masat e mia, do ta ndëshkoj edhe këtë mëkat të tyre». 35E Zoti e 3,16+
ndëshkoi popullin pse e kishte punuar viçin, të punuar prej Aronit.

Urdhri i çojës

Nr 10,11-13

33 1Zoti i tha Moisiut: «Çohu, nisu prej këtij vendi ti e populli
yt që e nxore nga dheu i Egjiptit në drejtim të tokës që
ia premtova me përbetim Abrahamit, Izakut e Jakobit kur
thashë: Do t'ia jap farës sate. 2Para teje do ta dërgoj engjëllin e do t'i 23,20+
dëboj para teje kanaanët, amorrenjtë, hetenjtë, ferezenjtë, hevenjtë e Lp 7,1+
jebusenjtë, 3e do të hysh në tokën që rrjedh qumësht e mjaltë... Por unë
nuk do të ngjitem atje bashkë me ty, që të mos më duhet t'u qes fare
gjatë udhëtimit, sepse jeni popull kokëfortë». 4Populli, kur e dëgjoi
këtë lajm të zi, mbajti zi dhe askush nuk i veshi më petkat e stolisë. 5E
Zoti i tha Moisiut: «Thuaju izraelitëve: Je popull zverkngurrtë. Edhe 32,9+
një moment të vetëm po të ecja me ju, do t'ju zhbija. Por tash hiqni
stolitë tuaja, e do të shoh se çfarë duhet të bëj me ju». 6Izraelitët i
hoqën stolitë e veta qysh prej malit Horeb.

Tenda

26,1+

7Moisiu e merrte për çdo çojë Tendën dhe e ngrehte për Të jashtë
tëbanishtës, mjaft larg tëbanishtës. E quajti: Tenda e takimit. Kushdo
që donte të marrë ndonjë këshillë prej Zotit, i duhej të dalë jashtë
tëbanishtës për të shkuar te Tenda e takimit. 8Kur Moisiu dilte për të
shkuar te Tenda, mbarë populli ngritej në këmbë e qëndronte në derë
të çadrës së vet e shikonte pas Moisiut deri sa ky hynte në Tendë. 9Kur
Moisiu hynte në Tendë, zbriste shtylla e resë në derën e Tendës e aty

përshkruan fatin e tyre (krh. Ps 69,29; 139,16; etj.).

k 33 Ky k përmbledh elemente që kanë si lidhje temën e pranisë së JHWH në mes të popullit të tij. Pjesa më e konsiderueshme e k (rr 1-6 dhe 12-23) duket si shtesë e 32,7-14.30-34; përfundimi i saj gjendet vetëm në 34,6-9. Mënyra e të folurit është e stilit deutoronomist.

33,1v Këta rr, të stilit deutoronomist, nuk janë të bashkuar: Këtu JHWH urdhëron të bëjnë atë që populli tashmë kishte bërë me nismën e tij (32,2-3).

33,7-11 Këtu është një nga tekstet e rralla të lashta që flasin për tendën: ajo është vendi i «takimit» i JHWH me Moisiun dhe popullin (Nr 11,16v; 12,4-10; krh. Dal 29,42-43; Lev 1,1).

33,7 Mbas *ngrehte, BJ me TM ka:* «për atë»; LXX lexon: «tenda e tij». Ky përemër mund të përfaqësojë Moisiun ose JHWH ose arkën (emër mashkullor në hebraisht) që do të jetë përmendur përpara në tregimin nga ku rrjedh kjo pjesë. Është e mundur në fakt që tenda e shkretëtirës të ishte shenjtërorja e arkës, dhe Jozuehu të ishte i caktuari sipas rr 11. – *këshillë prej Zotit:* domethënë të kërkohet një orakull, nëpërmjet Moisiut që, në tendë, jeton vetëm me Hyjin: në këtë rol të Moisiut, krh. tashmë 18,15. Më vonë, do të «konsultohet» JHWH pranë një njeriu të Hyjit ose një profeti (1Mbr 14,5; 22,5.8; 2Mbr 3,11; 8,8; etj.) ose nëpërmjet shorteve të shenjta (krh. 1Sam 2,28+; 14,41+).

34,34 qëndronte. Atëherë Zoti fliste me Moisiun. [10]Mbarë populli e shihte
shtyllën e resë që qëndronte në hyrjen e Tendës, e të gjithë ngriteshin
në këmbë e përkuleshin thellë në adhurim në derë të tendës së vet. [11]E
33,20+; Nr 12,8; Lp 34,10; Gjn 15,15 Joz 1,1+ Zoti fliste me Moisiun fytyrë për fytyrë, siç flet njeriu me mikun e vet.
Mandej Moisiu kthehej në tëbanishtë, kurse ndihmësi i tij, djaloshi
Jozueh, biri i Nunit, nuk dilte jashtë Tendës.

Urata e Moisiut

[12]Moisiu i tha Zotit: «Ti më urdhëron ta çoj këtë popull, por nuk
ma zbulove kë do të dërgosh me mua. E pra, më ke thënë: Të njoh
për emër dhe ti e gëzon përkrahjen time. [13]Nëse, pra, unë e gëzoj
përkrahjen tënde, ma trego udhën tënde, që të të kuptoj e ta gëzoj
gjithnjë përkrahjen tënde. Mos harro se ky komb është populli yt».
/Heb 4,1 [14]Zoti tha: «Unë vetë do të vij me ty e do të të jap pushim». [15]E
Moisiu vazhdoi: «Nëse ti vetë nuk vjen me ne, atëherë mos na bëj të
çohemi prej këtij vendi. [16]E me çka atëherë do të dihet se kam gjetur
Lp 2,7 hir para syve të tu unë edhe populli yt, po qe se nuk shtegton me ne
që të mburremi unë dhe populli yt të dalluar në shenjë ndër të gjithë
popujt e tjerë, që banojnë mbi tokë?». [17]Zoti i përgjigji Moisiut: «Do ta
plotësoj edhe këtë kërkesë që po bën, sepse ke gjetur hir para syve të
mi dhe të njoh për emër».

33,11+; 1Mbr 19,9-18

Moisiu në mal

/Gjn 1,14-18+ [18]Moisiu i tha: «Ma dëfto lavdinë tënde». [19]Zoti i përgjigji: «Unë do
34,6-7; 3,14+ ta kaloj para teje tërë shkëlqimin tim, do ta kumtoj para teje emrin
tim: Zot; i jap përkrahjen time kujt dua t'ia jap, e mëshiroj atë, për
Zan 32,31; Dal 19,21; Lev 16,2; Nr 4,20; Lp 5,24; Gjq 6,22-23; Is 6,5 të cilin dua t'i bëjë mëshirë». [20]E shtoi përsëri: «Por nuk do të mund
ta shikosh fytyrën time, sepse njeriu nuk mund të më shohë mua e

33,14 Tema deuteronomiste (krh. Lp 3,10; 12,10; 25,19; Joz 1,13; 22,4; 23,1; krh. edhe Ps 95,11+). Është përmbushja e premtimeve. – *Unë vetë: kështu BJ me LXX; TM përkthen: «Fytyra ime».*

33,18 Krh. për *lavdinë 24,16.*

33,19 Duke shqiptuar emrin e tij, Hyji i shfaqet në njëfarë mënyre Moisiut (krh. 3,13-15+).

33,20 Është një humnerë kaq e madhe mes shenjtërisë së Hyjit dhe padenjësisë së njeriut (krh. Lev 17,1+), sa njeriu do të duhej të vdiste duke parë Hyjin (19,21; Lev 16,2; Nr 4,20; krh. 6,23+), ose vetëm duke e dëgjuar (20,19; Lp 5,24-26; krh. 18,16). Për këtë Moisiu (3,6), Elia (1Mbr 19,13) si dhe serafinët (Is 6,2) mbulojnë fytyrën përpara JHWH. Ndihet një befasi mirënjohjeje duke qëndruar në jetë pasi kanë parë Hyjin (Zan 32,31; Lp 5,24) ose një druajtje fetare (Gjq 6,22-23; 13,22; Is 6,5). Është një favor i rrallë që Hyji i lejon (24,10-11; Lp 5,4) posaçërisht Moisiut, si «mikut» të tij (33,11; Nr 12,7-8; Lp 34,10), dhe Elisë (1Mbr 19,11v), që do të jenë dëshmitarë të shndërrimit të Krishtit, teofania e BR (Mt 17,3p), dhe do të mbeten, në traditën e krishterë, si përfaqësuesit e lartë të mistikës së madhe (me shën Palin, 2Kor 12,1v). Në BR, «lavdia» e Hyjit (krh. këtu rr 18 dhe 24,16+) dëfrohet në Jezusin (Gjn 1,14+; 11,40; krh. 2Kor 4,4.6), por vetëm Jezusi ka soditur Hyjin Atin e tij (Gjn 1,18; 6,46; 1Gjn 4,12). Për njerëzit, shfaqja sy me sy i rezervohet lumturisë së qiellit (Mt 5,8; 1Gjn 3,2; 1Kor 13,12).

të mbetet në jetë». 21Zoti shtoi edhe: «Që, tha, ka vend këtu përngjat
meje. Qëndro mbi shkëmb! 22Kur të kalojë lavdia ime, do të të fus në
plasën e shkëmbit e do të të mbroj me të djathtën time derisa të kaloj;
23do ta heq dorën time e do të ma shikosh shpinën; porse fytyra ime
nuk mund të shihet».

Besëlidhja e përtëritur. Rrasat e Ligjit

19; 32,1+

34 1Atëherë Zoti i tha Moisiut: «Latoji dy rrasa guri si ato
të parat e do të shkruaj mbi to fjalët që i patën rrasat që 19,2v
i theve. 2Ji gati për nesër në mëngjes: nesër në mëngjes
ngjitu në malin Sinai dhe qëndro atje në majë para meje.
3Askush tjetër të mos ngjitet me ty, dhe të mos shihet njeri askund
në mal, as bagëti të imëta e të trasha të mos kullotin kundruall».
4Moisiu i latoi dy rrasa guri si të parat; u çua me natë e u ngjit në
malin Sinai me dy rrasat në dorë sikurse i kishte urdhëruar Zoti.

Dëftimi i Hyjit

33,18-23

5Atëherë Zoti zbriti në re, u ndal aty, përngjat tij dhe e shpalli emrin
e Zotit. 6Zoti kaloi përpara tij e shpalli: «Zoti, Zoti, Hyji i mëshirshëm 3,14+
e i butë, i dureshëm e shumë i mëshirshëm dhe i vërtetë, 7që qëndron
besnik me mijëra brezni, që e duron fajin, kundërshtimin dhe mëkatin, 20,5-6; Nr 14,18; Lp 5,9-10; Ps 86,15; Jer 32,18; Nah 1,3; Jl 2,13; /Gjn 1,14
por nuk lë pa ndëshkuar asgjë; që e ndëshkon paudhësinë e etërve në
fëmijë, madje në nipa në të tretën e në të katërtën brezni». 8Moisiu ra
vrik me fytyrë për dhe, adhuroi 9e tha: «O Zot, nëse kam gjetur hir 32,11-14
para syve të tu, po të lutem, shtegto me ne. Njëmend, është një popull
zverkngurrtë, por ti na i fal fajet tona e mëkatet e na prano për pronën
tënde».

Besëlidhja

20,1+

10Zoti përgjigji: «Ja, unë po bëj besëlidhje: para mbarë popullit tënd, Gjn 1,17
unë do të sendërtoj mrekulli që kurrë nuk janë parë mbi mbarë botën
dhe në asnjë popull, që mbarë populli, në mesin e të cilit je, ta shohë Lp 2,7
veprën e tmerrshme të Zotit që do ta bëj me ty.

34,1-28 Është tregimi i traditës jahviste dhe i përfundimit të besëlidhjes, por glosat e rr 1 dhe 4 (krh. shënimin në fillim të k 32) bëjnë që të jetë vetëm përtëritje e besëlidhjes. Përveç këtyre glosave dhe rr 6-9 janë shtesa të redaktorëve.

34,1 Mbas *të parat,* LXX ka: «ngjitu drejt meje në mal», ndoshta për shqetësim koherent me atë që vijon; i lënë jashtë nga TM.

34,6 *e shpalli:* Nuk është e qartë nëse subjekti i foljes është JHWH apo Moisiu, por, nëse ajo që vijon duket si një rrëfim feje, JHWH kishte premtuar të shpallej emri i tij. Është logjike prandaj të shohësh këtu realizimin e premtimit të 33,19-23. Citimi i Nr 14,17-18 e miraton.

34,10-28 Besëlidhja përfshin në të njëjtën kohë premtime dhe urdhra: nuk ka kundërshtime mes «hirit» dhe «ligjit». Nganjëherë rr 14-26 quhen «dekalogu i kultit» (megjithëse jo të gjithë janë dakord për të dalluar dhjetë urdhrat) ose Kodi javist i besëlidhjes, tek i cili caktohen

[11]Pra, mbaj të gjitha që unë të urdhëroj sot. Dhe, ja, unë do ta dëboj
Lp 7,1+ para fytyrës sate Amorreun, Kanaaneun e Heteun, edhe Ferezeun e
23,32-33 Heveun dhe Jebuseun. [12]Ruaju se lidh miqësi me banorët e vendeve
Nr 33,52 ku do të hysh që të mos dalë për rrënimin tënd. [13]Por, rrënoji lterët e
tyre, copëtoji gurngulët dhe banirët e tyre. [14]Mos adhuro zot të huaj:
Lp 4,24+ sepse Zoti i vërtetë quhet Zotëri Ziliqar, Hyji është ziliqar. [15]Mos lidh
besëlidhje me njerëzit e atyre vendeve, që, kur lavirsohen ata me zotat
e tyre e t'u kushtojnë fli, të mos thërrasë edhe ty ndonjëri e të hash
prej flive të tyre. [16]Mos merr grua për bijtë e tu prej bijave të tyre, që,
pasi ato të jenë lavirsuar me zotat e tyre, t'i bëjnë të lavirsohen edhe
20,4+ bijtë e tu me zotat e tyre. [17]Mos puno për ty zota metali të shkrirë.
23,14+; 12,1+ [18]Mbaje festën e të Pabrumeve: për shtatë ditë ha bukë të pabrume, siç
të kam urdhëruar, në kohë të caktuar të muajit Abib; sepse në muajin
13,11+ e kohës pranverore dole prej Egjiptit. [19]Çdo i parëlindur mashkull, më
përket mua; çdo i parëlindur qoftë i bagëtive të trasha qoftë i bagëtive
të imëta, mua më përket. [20]Të parëlindurin e gomarit shpërbleje me
një krye bagëtie të imët. Në qoftë se nuk e shpërblen, përdridhja
arrçin. Çdo të parëlindur të bijve të tu shpërbleje dhe mos u duk para
20,8+ meje duarthatë. [21]Gjashtë ditë puno, të shtatën ditë pusho; mos puno
as në kohë të mbjellave as të korrjeve.

[22]Festoje të Kremten e Javëve për frytet e para të korrjes së grurit
dhe të kremten e Mbledhjes në mbarim të vitit, kur bashkohen
të gjitha prodhimet. [23]Tri herë në vit të gjithë meshkujt e tu le të
paraqiten para Hyjit të Izraelit, Zotit të gjithëpushtetshëm.

[24]Sepse, kur t'i shpronësoj kombet para teje e kur ta zgjeroj kufirin
tënd, askush nuk do ta sulmojë tokën tënde, kur tri herë në vit të
ngjitesh për t'u paraqitur në praninë e Zotit, Hyjit tënd.

12,15-20 [25]Mos e flijo gjakun e flisë që ke caktuar për mua me asgjë që të
ketë tharm; dhe asgjë prej flisë të kushtuar për të kremten e Pashkëve
12,10 të mos mbesë deri në mëngjes. [26]Frytet e para të tokës sate çoj në
Lp 26,1+ shtëpinë e Zotit, Hyjit tënd. Mos e ziej edhin në qumështin e nënës së
23,19

kushtet: përveç ndalimeve të idhujtarisë dhe së shtunës, që gjenden edhe në Dekalogun e k 20, janë përshkrime të kulteve: festat, të parat, flijimet.

34,13 Për gurngulët, krh. 23,24+. Kunja të shuguruar, *'asherah, ishte emblema e hyjneshës së dashurisë dhe plleshmërisë, Ashera (gr.: Astarte), nga ku merr emrin.*

34,15 Për kundërshtim të kultit të JHWH, krahasuar me një martesë ligjore, kulti i hyjnive të rrejshme krahasohet me një prostitucion (krh. Ez 16 dhe 23; Oz 1-3; Zb 17).

34,19 Tekst i errët shpesh i korrigjuar në bazë të greqishtes. Fj.fj.: «çdo i parëlindur i prehërit është për mua. Dhe të gjithë bagëtinë tënde *do ta kujtosh* (ose: do ta mbledhësh). I Parëlinduri i gjedhit dhe i deles». LXX përkthen: «Të gjithë ata që hapin nënën (janë) të miat. *Mashkulli* i parëlindur i mëshqerrës dhe i parëlinduri i deles», duke lexuar zakar (mashkull) në vend të tizzakar (nga folja: kujtoj, thërras). BJ përkthen: «Çdo qenie që hap gjirin amënor është e imja: kështu për çdo grigjë tënden, që të jetë një i paralindur *mashkull* i bagëtive të tua të majme apo të imëta, ti do ta bësh shkak të një *përkujtimi*».

tij». [27]Zoti i tha Moisiut: «Shkruaj këto fjalë, sepse në bazë të këtyre fjalëve e kam lidhur besëlidhjen me ty e me izraelitët». [28]Moisiu qëndroi me Zotin dyzet ditë e dyzet net: as nuk hëngri bukë as nuk piu ujë dhe i shkroi në rrasa fjalët e Besëlidhjes dhjetë Fjalët. 34,10 24,18+; Mt 4,2 20,1+

Moisiu rizbret nga Sinai

/2Kor 3,7–4,6

[29]Kur Moisiu zbriti nga mali Sinai i mbante dy rrasat e Dëshmisë dhe nuk e dinte se fytyra e tij lëshonte rreze për shkak të bisedimit të tij me Zotin. [30]Kur Aroni e bijtë e Izraelit panë se prej lëkurës së fytyrës së tij dilnin rreze, patën frikë t'i afrohen. [31]Atëherë Moisiu i thirri Aronin e të gjithë krerët e bashkësisë e shkuan tek ai. E pasi bisedoi me ta, [32]erdhën edhe të gjithë izraelitët tek ai, dhe Moisiu u tregoi gjithçka i kishte urdhëruar Zoti në malin Sinai. [33]Kur Moisiu e kreu bisedën me ta, ia qiti fytyrës një mbulesë, të cilën e hiqte kur hynte te Zoti e ndërsa bisedonte me Të, derisa dilte jashtë. [34]Kur dilte për t'u treguar izraelitëve çfarë i ishte urdhëruar, [35]izraelitët shihnin se prej lëkurës së fytyrës së Moisiut dilte dritë, por ai e mbulonte përsëri fytyrën e vet derisa nuk hynte të fliste përsëri me Zotin. Gjn 1,17

6. NDËRTIMI I SHENJTËRORES

25-31

Ligji i pushimit shtunor

20,8+

35 [1]Moisiu e bashkoi mbarë bashkësinë e bijve të Izraelit e u tha: «Këto janë gjërat që Zoti ka urdhëruar të bëhen: [2]gjatë gjashtë ditëve kryeni punët, e shtata ditë duhet të jetë për ju ditë e shenjtë, e shtunë, pushim i plotë në nder të Zotit. Kush të punojë në këtë ditë, le të vritet. [3]Ditën e shtunë as zjarr mos ndizni në banesat tuaja». Nr 15,32v

Bashkimi i lëndës së ndërtimit

25,1-7

[4]Mandej Moisiu i tha mbarë bashkësisë së izraelitëve: «Ja çka ka urdhëruar Zoti: [5]Ndani prej pasurisë suaj ndihmesa për Zotin.

Çdo zemërmirë e bujar le ta kushtojë vullnetarisht ndihmën e vet

34,28 *Moisiu:* mungon në tekstin origjinal; është shtuar nga BK dhe BJ (krh. rr 27), me LXX (krh. 34,1; Lp 10,4). – *dhjetë Fjalët:* ndoshta një glosë, krh. Lp 4,13; 10,4. **34,29-35** Këta rr janë me origjinë të paqartë. Referojnë një traditë mbi rrezet e fytyrës së Moisiut, të shprehur nga folja *qaran,* e prejardhur nga *qeren,* «brirë», nga ku tradita leterale e Vulg.: «fytyra e tij kishte brirë». Rr 29-33 përdorin këtë traditë për të përshkruar Moisiun ndërsa zbret nga mali; rr 34-35 e bashkojnë me tendën e takimit, në traditën e 33,7-11.

34,35 Emri i Moisiut përsëritet tri herë në TM, ndërsa në versione është cituar një (Vulg. e BJ) ose dy herë (sam., LXX dhe BJ) dhe zëvendësuar nga përemrat.

kk 35–39 Ky seksion referon zbatimin e urdhrave të dhënë në kk 25–31, është një përsëritje thuajse fjalë për fjalë.

në nder të Zotit: ar, argjend e bronz, [6]pëlhurë ngjyrë vjollce, të kuqe
e të kuqe të mbyllur dhe li të tjerrë, lesh dhish, [7]lëkura deshësh të
regjura e të ngjyrosura kuq dhe lëkura delfinësh, drurë akacie, [8]vaj
për të ndriçuar e erëra të mira për të përgatitur vajin e shugurimit
dhe temianin për kemim, [9]gurë oniksi e margaritarë për stolisje të
shpinores e të parzmores.

[10]Dhe të gjithë ata ndër ju që janë mjeshtër le të vijnë e le të bëjnë
çka urdhëroi Zoti, [11]d.m.th. Banesën dhe Tendën e saj, mbulesën,
komçet, dërrasat me shtagat, shtyllakët e bazat; [12]Arkën dhe
shtagat, Pajtimoren dhe koltrinën që vihet për ta zënë atë; [13]tryezën
me shtaga e me enë dhe me bukë të kushtimit; [14]shandanin për të
mbajtur dritëzat, pjesët e tija përkatëse, llambat dhe vajin për të
ushqyer llambat; [15]lterin e kemimit dhe shtagat e vajin e shugurimit
dhe temianin e erëndshëm; koltrinën e derës së Banesës; [16]lterin e
flive të shkrumbimit dhe skarën e tij bronzi me shtagat dhe me enët
e tija, legenin dhe fundësorin e tij; [17]koltrinat e tremes me shtyllakët
e me bazat dhe koltrinën në hyrje të tremes; [18]kunjat e Banesës dhe
të tremes me kordelet e tyre; [19]petkat e qëndisura të shërbesës në
shenjtërore, petkat e shenjta të Aronit prift si dhe petkat e bijve të tij
që të ushtrojnë priftërinë time».

[20]Atëherë mbarë bashkësia e bijve të Izraelit u largua prej pranisë
së Moisiut. [21]Atëherë secili që ishte bujar në zemër dhe që e nxiste
shpirti, erdhi e solli me vullnet të vet ndihmesën në nder të Zotit për
të punuar Tendën e takimit dhe gjithçka është e domosdoshme për
kult e për petka të shenjta. [22]Erdhën trima e gra e të gjithë sollën
vullnetarisht mbërthecka, vathë, unaza, bylyzykë, gjerdana dhe stoli
të ndryshme ari: u mblodhën si ndihmesë në nder të Zotit. [23]Kush
kishte pëlhurë ngjyrë vjollce, të kuqe ose të kuqe të mbyllur, li të
tjerrë lesh dhish, lëkura deshësh të regjura, lëkura delfinësh, [24]ndonjë
send argjendi ose bronzi, ia kushtuan Zotit. Po edhe ata që patën
ndonjë dru akacie, e prunë për ndonjë nevojë ndërtimi.

[25]Po edhe gratë mjeshtre në punimin e pëlhurës, sollën të gjitha
vullnetarisht pëlhura që kishin punuar ngjyrë vjollce, të kuqe e të
kuqe të mbyllur e li të tjerrë [26]dhe lesh dhish. [27]Krerët sollën gurë
oniksi dhe margaritarë, për shpinoren e parzmoren, [28]erëra të mira
dhe vajra për të rregulluar llambat dhe për të përpunuar vajin e
shugurimit dhe për të përgatitur temian të erëndshëm. [29]Të gjithë
izraelitët burra e gra me zemër bujare sollën ndihmesë për t'i kryer
ato vepra që Zoti kishte urdhëruar nëpër Moisiun i sollën këto porsi
ndihmesë vullnetare në nder të Zotit.

35,21 *bujar në zemër:* BJ përkthen (me uniformon me rr 22.
TM dhe LXX): «e cila zemër i sillte». BK

Ndërtuesit e Shenjtërores

31,2-6

30Mandej Moisiu u tha bijve të Izraelit: «Shikoni! Zoti e ka thirrur me
emër Beseleelin, birin e Uriut, të birit të Hurit, të fisit të Judës; 31dhe
e ka mbushur me shpirtin e Hyjit, e pajisi me shkathtësi, dije e aftësi
për çdo veprimtari: 32të sendërtojë gjithçka mund të punohet me ar, me
argjend e me bronz, 33t'i presë margaritarët e t'i vendojë të gdhendë në
dru, gjithçka i përket mjeshtrisë së farkëtarisë e të gdhendjes. 34Po këtij
dhe Ooliabit të birit të Ahisamehut, të fisit Dan, u dha edhe aftësinë t'i
mësojnë edhe të tjerët. 35I pajisi të dy me aftësi për të kryer me mjeshtri
çdo punë të gdhendjes, të prestarisë, të qendisjes e të vekëtarisë të
pëlhurave të ngjyrës vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur e të lirit të
tjerrë, janë të zotët të kryejnë çdo punë e të sendërtojnë të reja».

36 1Beseleeli dhe Ooliabi dhe të gjithë mjeshtrit, të cilët Zoti i
kishte pajisur me dije e aftësi që t'i kryejnë me mjeshtri të
gjitha punimet e nevojshme për ndërtimin e Shenjtërores,
i kryen të gjitha sikurse kishte urdhëruar Zoti.

Përfundimi i mbledhjes së ndihmesës

2Atëherë Moisiu i grishi Beseleelin e Ooliabin dhe të gjithë ata
që Zoti i kishte pajisur me mjeshtri; të gjithë ata që u dëshironte
zemra t'i qepen punës e atë ta kryejnë. 3I morën prej Moisiut të
gjitha ndihmesat që kishte dhënë populli i Izraelit për punimet e
ndërtimit të Shenjtërores. Por izraelitët vazhdonin çdo mëngjes të
sillnin ndihmesa vullnetare. 4Andaj të gjithë mjeshtrit që ndërtonin
Shenjtëroren secili nga puna që i ishte në krye erdhën te Moisiu 5e i
thanë: «Populli po bie më shumë se lypet për punën që Zoti urdhëroi
të bëhet». 6Atëherë Moisiu urdhëroi të shpallet me zë të kasnecit: «As
burrë as grua të mos sjellë më asgjë si ndihmesë për Shenjtëroren».
Kështu, pra, u ndalua të sillen më dhurata, 7sepse dhuratat që kishin
sjellë ishin të mjaftueshme, madje edhe tepronin.

Banesa

26,1-11.14

8Dhe kështu më të dijshmit njerëz ndër mjeshtrit e punuan Banesën.
E punuan me dhjetë koltrina prej pëlhure të lirit të tjerrë me pëlhurë
ngjyrë vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur me kerubinë të qendisur

36,8–39,43 Këtu LXX, që ka përkthyer një tekst hebraisht mjaft të ndryshëm nga i yni, i shpërndan pjesët në një rend të ndryshëm, d.m.th.: 36,8; 39,1-3; 36,8-9.35-38; 38,9-20.21-23; 37,1-23; 36,34.36.38; 38,20; 38,1-7; 37,5; 38,8 dhe 40,30-32; 38,24-31; 39,32; 39,1; 39,33-43 (me anasjellje në tekst); 40,1-38.

36,8 Subjekti i fjalisë nuk është i qartë. BJ përkthen: «ai». TM e ka foljen në vetën e tretë njëjës pa subjektin e shprehur. Shumësi ia lë kështu vendin njëjësit: autori ka rimarrë, me ndryshimet gramatikore të kërkuara, urdhrat e dhënë Moisiut personalisht.

me mjeshtri. 9Gjatësia e çdo koltrine ishte njëzet e tetë kutë e gjerësia katër kutë: të gjitha koltrinat kishin të njëjtën masë. 10I bashkoi pesë koltrina krye në krye dhe të pesë të tjerat prapë njërën me tjetrën. 11I punoi edhe vjegëzat prej leshit ngjyrë vjollce në kindin e njërës koltrinë në fund aty ku duhet të përpiqen po edhe në kindin e tjetrës koltrinë të fundit aty ku duhet të përpiqen. 12I punoi nga pesëdhjetë vjegëza për secilën koltrinë, kështu që vjegëzat të binin njëra kundrejt tjetrës që të mund të lidhen njëra me tjetrën.

13Atëherë i punoi pesëdhjetë komçarë ari që t'i kapin vjegëzat e të bëhet Banesa një tërësi. 14I punoi edhe njëmbëdhjetë çulla me lesh dhish për mbulesë mbi Banesën; 15gjatësia e njërit çull ishte tridhjetë kutë, kurse gjerësia katër kutë: të gjithë çullat kishin të njëjtën masë. 16Pesë sish i përpoqi veçmas e gjashtë të tjerët veçmas. 17I punoi pesëdhjetë vjegëza në buzë të çullit të fundit në vend ku përpiqen dhe pesëdhjetë në buzë të çullit në vend të përpjekjes së tjetrit që të bashkohen njëri me tjetrin. 18Punoi edhe pesëdhjetë komçarë bronzi me të cilët të lidhet mbulesa që të bëhet një tërësi. 19Atëherë punoi edhe një mbulesë tjetër për Tendë prej lëkurash të regjura deshësh e prapë edhe një mbulesë tjetër përmbi të me lëkura delfinësh.

26,15-29 Lënda drusore

20Atëherë i punoi prej drurit të akacies dërrasat pingule të Banesës. 21Gjatësia e njërës dërrasë ishte dhjetë kutë e gjerësia një kutë e gjysmë. 22Secila dërrasë kishte nga dy kunja si mbështetëse të lidhura njëra me tjetrën. Kështu i punoi të gjitha dërrasat e Banesës. 23Prej tyre njëzet ishin në krahun e jugut që kthen prej mesditës 24me dyzet fundra të argjendta. Viheshin dy fundra nën secilën dërrasë për dy kunjat. 25Po ashtu edhe në krahun e Banesës që është në anën e veriut, i punoi njëzet dërrasa 26me dyzet fundra të argjendta: nga dy fundra për secilën dërrasë. 27Kurse në perëndim, d.m.th. në krahun e Banesës që shikon në drejtim të detit, i punoi gjashtë dërrasa 28dhe dy të tjera për çdo kënd të Banesës përpas, 29që ishin binake prej poshtë e deri lart të bashkuara në një tërësi. Kështu i punoi të dy dërrasat për të dy këndet, 30kështu që ishin së bashku tetë dërrasa e gjashtëmbëdhjet fundra argjendi: d.m.th. dy fundra nën çdo dërrasë. 31I punoi edhe tërthorcat prej drurit të akacies: pesë për t'i mbajtur dërrasat e njërit krah të Banesës 32dhe pesë të tjera për t'i mbajtur së bashku dërrasat e krahut të tjetër; e përveç këtyre, edhe pesë tërthorca të tjera në anën e perëndimit të Banesës kundruall detit. 33Punoi edhe një tërthorcë shtagë të mesme, që për mjedis të dërrasave mbërrinte prej njërit skaj në tjetrin. 34Dërrasat i veshi me ari. Po edhe rrathët e tyre, nëpër të cilët përshkohen tërthorcat, i punoi prej arit. Edhe tërthorcat i veshi

me pllaka ari.

Tisi

26,31-32.36-37

35 E punoi edhe koltrinën prej pëlhurës ngjyrë vjollce, të kuqe e të
kuqe të mbyllur dhe prej lirit të tjerrë me kerubina të qendisur në të,
artistikisht. 36 Për të i punoi katër shtyllakë prej drurit të akacies.
Këta i veshi me ari. I punoi edhe komçartë e tyre të artë. Bazat e
tyre i shkriu prej argjendit. 37 Për në hyrje të Tendës e punoi edhe
koltrinën me pëlhurë ngjyrë vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur e me
li të përpunuar të qendisur me mjeshtri. 38 I punoi edhe pesë shtyllakë
me komçarët e tyre. Majët e shtyllakëve dhe shufrat i punoi prej arit,
kurse bazat e tyre i shkriu prej bronzit.

Arka

25,10-20

37 1 Beseleeli e punoi Arkën prej drurit të akacies: dy kutë e
gjysmë të gjatë, të gjerë një kut e gjysmë, të lartë po ashtu
një kut e gjysmë; e veshi me ari të kulluar përbrenda e
përjashta. 2 Përreth i punoi një brez ari. 3 I shkriu për të katër rrathë
ari dhe i mbërtheu në katër këmbët e Arkës: dy rrathë në njërin krah
e dy në krahun tjetër. 4 I punoi edhe dy shtaga prej drurit të akacies,
të cilat i veshi me ar 5 dhe i futi në rathë që janë në krahët e Arkës, për
ta mbartur Arkën. 6 E punoi edhe Pajtimoren prej arit të kulluar: të
gjatë dy kutë e gjysmë e të gjerë një kut e gjysmë.
7 I punoi edhe dy kerubinë prej arit të rrahur në dy skajet e
Pajtimores: 8 njëri kerubin në njërin skaj e tjetri në tjetrin skaj.
Kerubinët në të dy anët i punoi një cope me Pajtimoren. 9 Kerubinët i
kishin krahët të shtrirë përmbi dhe e mbronin me krahë Pajtimoren,
me shikim të drejtuar në njëri tjetrin dhe mbi Pajtimoren.

Tryeza e bukëve të kushtimit

25,23-29

10 E punoi edhe një tryezë prej drurit të akacies të gjatë dy kutë, të
gjerë një kut e të lartë një kut e gjysmë. 11 E rrethoi me ari të pastër e
përreth ia punoi një brez të artë. 12 Ia punoi edhe buzën katër gishta
të gjerë rreth e rreth e mbi të një brez të artë rreth e rreth. 13 I shkriu
edhe katër rrathë të artë, të cilët i mbërtheu në katër këndet te këmbët
e tryezës 14 përbri buzës; në ta i përshkoi shtagat, që të mund të mbaret
tryeza. 15 Shtagat i punoi prej drurit të akacies dhe i rrethoi me ari. 16 I
punoi edhe enët për përdorime të ndryshme të tryezës: mashtka, gota,
enë e kupa për t'i njomur kushtet; të gjitha prej arit të pastër.

Shandani

25,31-40

17 E punoi prej arit të pastër të rrahur edhe një shandan me bazën e

me shtizën e tij. Po edhe gotat, burbuqet dhe fletët i shkriu një me të:
18 në të dy anët gjashtë krahë, tre në njërën anë e tre në anën tjetër.
19 Në njërin krah tri gota në trajtën e lules së bajames si dhe burbuqet
e fletët po edhe tri gota në trajtën e lules së bajames në krahun e dytë
si dhe burbuqet e fletët. Po i njëjti punim ishte i gjashtë krahëve që
dilnin nga shtiza e shandanit. 20 Në vetë shtizën e shandanit ishin
katër gota në trajtën e lules së bajames po dhe burbuqet e fletët; 21 çdo
gotë nën krahët binjakë në tri vende që të gjithë së bashku bëjnë
gjashtë krahë që dalin nga një shtizë e vetme. 22 Gotat, pra, dhe krahët
ishin një me të; të gjitha prej arit të pastër të farkuar. 23 Punoi edhe
shtatë dritëza me lotëpresësit e tyre dhe me lotëmbajtës ku bien lotët,
prej arit tejet të pastër. 24 Shandani me të gjitha pjesët përkatëse të tij
peshonte një talent ari të kulluar.

30,1-5 ## Lteri i kemimit. Bagmi e erërat e mira

25 E punoi edhe lterin e kemimit prej drurit të akacies katror nga një
kut gjatë e një gjerë e lart dy kutë; nga këndet e tyre dilnin brirët.
26 E veshi me ari të kulluar me skarë, brinja dhe brirë. 27 Ia punoi edhe
brezin ari rreth e rreth dhe dy rrathë ari nën brezin e artë në të dy anët
që të përshkohen nëpër ta shtagat që të mund të mbaret lteri. 28 Kurse
shtagat i punoi prej drurit të akacies dhe i veshi me pllaka ari.
30,22-25.34-35 29 Përgatiti edhe vajin për bagmin e shugurimit dhe temianin prej
erërave të pastra të kemimit.

27,1-8 ## Lteri i flive të shkrumbimit

38 1 E punoi edhe lterin e flive të shkrumbimit prej drurit
të akacies katror pesë kutë me pesë e të lartë tre kutë.
2 Në katër këndet e tij i punoi brirët që ishin një tërësi me
të. E mbuloi me pllaka bronzi. 3 Dhe për përdorimin e tij punoi enë
të ndryshme bronzi: kusi, vegsha, kupëza, tërfurq dhe enë për të
mbajtur zjarrin. 4 E punoi skarën e tij në trajtë të rrjetës, prej bronzit,
nën buzën e lterit për fund të saj e deri në gjysmë të lterit. 5 I shkriu
katër rrathë për aq këndet e skarës, për të futur shtagat për mbartje.
6 Edhe shtagat i punoi prej drurit të akacies dhe i mbuloi me pllaka
bronzi, 7 i futi në rrathë në të dy anët e lterit. Lterin e punoi të tytë
prej dërrasash.

30,18 ## Legeni

8 E punoi edhe legenin prej bronzit me fundësorin e tij të punuar nga
1Sam 2,22+ pasqyrat e grave që shërbenin në derë të Tendës së takimit.

38,8 Pasqyrat antike ishin prej bronzi të pastër. – Nuk dihet cili ishte roli i këtyre grave. Ndoshta është një jehonë e pastruar e 2Mbr 23,7. Ky tekst ka shërbyer për të shpjeguar 1Sam 2,22.

Ndërtimi i tremes

27,9-12

9E punoi edhe tremen. Në anën e jugut të tremes ishin koltrinat
pëlhure liri të tjerrë njëqind kutësh; 10shtyllakët bronzi njëzet me
aq baza bronzi, kurse komçet dhe thuprat e tyre prej argjendi. 11Po
ashtu edhe në anën e veriut, koltrinat, shtyllakët, bazat, komçet
e thuprat e shtyllakëve, ishin po të njëjtës masë, punimi e metali.
12Kurse në atë anë që shikon në drejtim të perëndimit, koltrinat
ishin pesëdhjetëkutshe, dhjetë shtyllakë me bazat e tyre si dhe
komçet e thuprat e shtyllakëve ishin argjendi. 13Kurse në anën e
lindjes i punoi koltrinat pesëdhjetëkutshe, 14prej të cilave njëri krah
kishte pesëmbëdhjetë kutë, tre shtyllakë me bazat e tyre, 15kurse
në krahun tjetër sepse ndërmjet këtyre dy anëve e punoi hyrjen po
ashtu koltrinat ishin pesëmbëdhjetëkutshe, shtyllakë kishte tre e po
aq baza. 16Të gjitha koltrinat e tremes rreth e rreth ishin prej lirit të
përpunuar. 17Bazat e shtyllakëve ishin prej bronzit, kurse komçet e
tyre dhe thuprat e tyre ishin prej argjendit, majët e tyre i veshi me
argjend dhe të gjithë shtyllakët e tremes ishin të rrethuar me thupra
argjendi. 18E në hyrjen e saj e punoi koltrinën me mjeshtri të qendisur
prej pëlhure të linjtë ngjyrë vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur; ishte
e gjatë njëzet kutë, e lartë pesë kutë, sipas masës që kishin të gjitha
koltrinat e tremes. 19Shtyllakët e hyrjes ishin katër me bazat e tyre
prej bronzit. Komçet ishin sermi. Majët e shtyllakëve ishin të veshura
me argjend po ashtu edhe thuprat ishin prej argjendi. 20Të gjithë
kunjat brenda Banesës ishin prej bronzit rreth e rreth.

Llogaria e metaleve të përdorura

35,30-35

21Ky është shënimi i sendeve të Banesës Banesës së Dëshmisë, që
u bë me urdhër të Moisiut me shërbesën e Levitëve nën drejtimin e
Itamarit, birit të Aronit prift.
22I punoi të gjitha që Zoti i kishte urdhëruar Moisiut Beseleeli i Uri
Hurit të fisit të Judës, 23i shoqëruar nga Ooliabi i Asihamekut të fisit
Dan, që ishte mjeshtër gdhendjeje, rrobaqepësie dhe qendisjeje për
pëlhurë ngjyrë vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur dhe për li të tjerrë.
24I gjithë ari që u shpenzua në punime të Shenjtërores dhe që u
dha si ndihmesë qe: njëzet e nëntë talenta dhe shtatë qind e tridhjet
sikla, në sikla të shenjtërores. 25E argjend, i mbledhur me rastin e Nr 1
regjistrimit të bashkësisë, qe: njëqind talenta e njëmijë e shtatëqind
e shtatëdhjetë e pesë sikla, në sikla të shenjtërores, 26ose një Beka,
d.m.th. një gjysmë sikli për krye me peshën e siklit të shenjtërores,
dha secili që e kapi regjistrimi, prej njëzet vjetësh e përpjetë. Ishin: Nr 1,45-46

38,21-31 Kjo pjesë është një shtesë redaksionale: supozon institucionin e levitëve (Nr 3) dhe regjistrimin e popullit (Nr 1).

gjashtëqind e trimijë e pesëqind e pesëdhjetë të regjistruar. [27]Njëqind talentat e argjendit u shpenzuan për fundësoret e Shenjtërores dhe të koltrinave: për çdo fundësor nga një talent. [28]Me njëmijë e shtatëqind e shtatëdhjetë e pesë sikla i punoi komçet për shtyllakë, i veshi majët e tyre dhe i punoi thuprat për ta.

[29]Edhe bronz u kushtua shtatëdhjetë talenta e dy mijë e katërqind sikla. [30]Me të punoi bazat për hyrje në Tendën e takimit dhe lterin e bronzit me skarën e tij e me të gjitha enët e tija përkatëse, [31]dhe fundësoret e tremes si për rrethin ashtu edhe për hyrjen e saj dhe kunjat e Banesës dhe të tremes rreth e rreth.

Petkat e kryepriftit

39 [1]Me pëlhurën ngjyrë vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur dhe me li të dredhur punuan petkat liturgjike për shërbesë në Shenjtërore. Punuan petkat e shenjta të Aronit, sikurse Zoti i ka urdhëruar Moisiut.

28,6-8 ## Shpinorja

[2]Shpinoren e punuan prej arit, me pëlhurë ngjyrë vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur dhe me li të dredhur. [3]Punuan pllaka ari dhe i prenë në fije të holla që të mund t'i gërshetojnë me mjeshtri në pëlhurë ngjyrë vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur dhe në li të dredhur. [4]Për shpinoren i punuan krahëzat që ishin të lidhura me të në dy skajet e tyre. [5]Rrypi që ishte mbi të dhe e mbante të shtrënguar, ishte i të njëjtit punim dhe një cope me të, i punuar me ar, me pëlhurë ngjyrë vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur dhe me li të tjerrë, po ashtu si
28,9-12 i kishte urdhëruar Zoti Moisiut. [6]I punuan edhe dy gurë oniksi, të ndryer në rrathë ari me emrat e bijve të Izraelit të gdhendur në ta me mjeshtri të gdhendjes së gurëve të paçmueshëm. [7]I venduan në krahëzat e shpinores që të jenë gurë përkujtues të bijve të Izraelit, po ashtu si i kishte urdhëruar Zoti Moisiut.

28,15-30 ## Parzmorja

[8]E punuan edhe parzmoren me punim mjeshtror si shpinoren prej arit, me pëlhurë ngjyrë vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur e me li të tjerrë, [9]katror, të dyfishtë, një pëllëmbë gjatë e gjerë. [10]Në të vunë katër radhë margaritarësh: në rreshtin e parë ishte: rubini, topazi e smaragdi; [11]në të dytin: karbunkulli, safiri e jaspisi; [12]në të tretin: hiacinti, ahati e ametisti; [13]në të katërtin: krisoliti, oniksi e berili: ishin të rrethuar me ar sipas radhës së tyre. [14]Dhe në dymbëdhjetë

39,2 Këtu dhe në rr 6.7.8.22, disa folje, në njëjës në TM, janë vënë në shumës me sam. e sir.

gurët ishin të gdhendur emrat e dymbëdhjetë fiseve të Izraelit: secili gur nga një emër, të secilit fis. [15]Në parzmore punuan vargje si teje të gërshetuar me mjeshtri, prej arit të kulluar. [16]I punuan mandej edhe dy rrathë të artë edhe aq unaza të arta. Dy unazat i vunë në dy skajet e parzmores; [17]dy vargjet e arta i mbërthyen në dy unazat, që ishin në dy skajet e parzmores. [18]Dy majët e dy vargjeve i lidhën në dy buzët e krahëzave të shpinores në pjesën e saj të përparme. [19]I punuan edhe dy unaza ari dhe i vunë në dy skajet e parzmores në buzën e saj të brendshme kundër shpinores, po ashtu sikurse i urdhëroi Zoti Moisiut. [20]Punuan edhe dy unaza të tjera të arta, e i vunë në dy krahëzat e shpinores poshtë në krahun e saj të përparmë përbri vendit ku lidhet mbi rrypin e shpinores. [21]Atëherë e shtrënguan parzmoren me unazat e saja për unazat e shpinores me shirit purpure ngjyrë vjollce, kështu që parzmorja rri mbi rrypin e shpinores që të mos mund të ndahet prej shpinores, po ashtu si i urdhëroi Zoti Moisiut.

Guna

28,31-35

[22]E punuan edhe gunën e shpinores, vepër e mjeshtrit të pëlhurës, prej pëlhurës ngjyrë vjollce [23]e në midis të saj, lart, grykën për të qitur kryet, si gryka në pancir; buzën e grykës e qepën që të mos shqyhet guna. [24]Në fund të gunës, te këmbët, gjithkund përreth, i punuan prej pëlhure ngjyrë vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur dhe prej lirit të tjerrë shega, [25]kurse prej arit krejt të kulluar punuan kumbonëza, që i vunë ndërmjet të shegave në pjesën e fundme të gunës gjithkund përreth, [26]kështu që të jetë një kumbonëz ndërmjet të secilës shegë: një kumbonëz e një shegë e prapë një kumbonëz e një shegë; kryeprifti i stolisur me to ecte, kur ushtronte shërbesën, sikurse i kishte urdhëruar Zoti Moisiut.

Petkat e priftërinjve

28,39-42

[27]I punuan edhe këmishat e linjta me mjeshtri pëlhure për Aronin e për bijtë e tij; [28]punuan edhe kësulën prej lirit të tjerrë dhe stolitë për kësula prej lirit të tjerrë, edhe të linjtat prej lirit të tjerrë, [29]brezin liri të tjerrë , ngjyrë vjollce, të kuqe e të kuqe të mbyllur, me mjeshtri rrobaqepësi, sikurse i kishte urdhëruar Zoti Moisiut.

Keza shenja e shugurimit

28, 36-37

[30]E punuan edhe paftën kezën e shugurimit, prej arit krejt të pastër. Shkruan në të me mjeshtri të gdhendësit «I shuguruar Zotit»

39,17 Vulg. përjashton në 39,17-21 disa elemente dhe numëron dy rr më pak se TM. Përputhja e dy numërimeve rivendoset vetëm në fund të k. BJ dhe BK ndjekin TM edhe në numërim.

39,24 *prej lirit të tjerrë:* me TM.

39,25 *ndërmjet shegave:* është përsëritur në fund të rr në TM (kështu BJ).

31dhe e shtrënguan përmbi në kësulë me shirit ngjyrë vjollce, sikurse
Zoti i kishte urdhëruar Moisiut. 32Kështu u kryen të gjitha punimet
e Banesës dhe të Tendës së takimit. Bijtë e Izraelit kryen gjithçka
sikurse Zoti i kishte urdhëruar Moisiut: bënë pikërisht ashtu.

Dorëzimi i veprave të kryera Moisiut

33Atëherë ia sollën Moisiut Banesën:
Tendën, e të gjitha pjesët përkatëse të saja, komçet, dërrasat,
shtagat, shtyllakët, bazat, 34mbulesën me lëkura deshësh të regjura
dhe mbulesën me lëkura delfinësh, koltrinën; 35Arkën e Dëshmisë,
shtagat, pajtimoren;
36Tryezën, të gjitha pjesët përbërëse të saja, bukët e kushtimit;
37Shandanin prej arit të kulluar, dritëzat në rendin e tyre dhe
pjesët përkatëse të tyre, vajin e ndriçimit;
38Lterin e artë, bagmin, temjanin me erëra të mira, koltrinën për
në hyrje të Tendës;
39Lterin bronzi, skarën e tij bronzi, shtagat e enët e tija të gjitha;
Legenin dhe fundësorin e tij;
40Koltrinat e tremes, shtyllakët me bazat e tyre, koltrinën për në
hyrje në treme, litarët e saj e kunjat. Nuk mungoi asgjë prej enëve për
shërbesë në Banesë, për Tendën e takimit;
41Petkat liturgjike për të kryer shërbesën në shenjtërore priftërinjtë,
petkat e shenjta të Aronit prift edhe petkat e bijve të tij, 42i sollën bijtë
e Izraelit, pikë për pikë sikurse i kishte urdhëruar Zoti Moisiut.
43Moisiu, pasi i pa se të gjitha ishin kryer si lypet, i bekoi.

Të venduarit dhe shugurimi i Shenjtërores

40 1Zoti foli me Moisiun dhe i tha: 2«Ditën e parë të muajit
të parë ngrehe Banesën, Tendën e takimit. 3Vendoje në
të Arkën e Dëshmisë, atëherë Arkës vëri para koltrinën.
4Sille tryezën e vër mbi të rendas çfarë duhet vënë. Shtjere edhe
shandanin me dritëzat e tija 5edhe lterin e artë, në të cilin digjet
kemi, vëre para Arkës së Dëshmisë. Atëherë vare koltrinën në hyrje
të Banesës. 6Vendoje lterin e flive të shkrumbimit para derës së
Banesës të Tendës së takimit. 7Legenin vendoje ndërmjet të lterit dhe
të Tendës së takimit dhe mbushe me ujë. 8Tremen rrethoje me koltrina
Lev 8,10 dhe në derën e saj vëre lavjerrcin. 9Mandej merr vaj shugurimi
e lyeje Banesën dhe gjithçka është në të dhe shuguroje me pjesët
përkatëse të sajat, dhe do të jetë e shenjtë. 10Lyeje edhe lterin e flive
të shkrumbimit dhe të gjitha veglat e tija dhe shuguroje lterin dhe do
të jetë gjë tejet e shenjtë. 11Lyeje edhe legenin me fundësorin e tij dhe
29,4-8 shuguroje. 12Afroje Aronin dhe bijtë e tij te hyrja e Tendës së takimit

dhe, pasi t'i kesh larë me ujë, [13]veshe Aronin me petkat e shenjta,
lyeje e shuguroje që ta ushtrojë priftërinë time. [14]Afroji edhe bijtë e tij
e veshi me këmisha [15]dhe lyej edhe ata sikurse e leve të atin e tyre që
ta ushtrojnë priftërinë në nderin tim dhe lyerja e tyre do të jetë për ta
hyrje në priftëri të përhershme në të gjitha breznitë e tyre».

Zbatimi i urdhrave të Zotit

[16]Moisiu i bëri të gjitha që i kishte urdhëruar Zoti: ashtu edhe bëri.
[17]Kështu, pra, të parën ditë të muajit të parë të vitit të dytë u ngre
Banesa. [18]Moisiu e ngriti atë, vendoi bazat, dërrasat e shtagat dhe
i ngriti shtyllakët. [19]Atëherë e shtriu tendën përmbi Banesë e mbi
të vuri mbulesën e Tendës, po ashtu sikurse i kishte urdhëruar Zoti
Moisiut. [20]Mandej e mori Dëshminë dhe e futi në Arkë. Arkës i vuri
shtagat e atëherë e vuri mbi Arkë Pajtimoren. [21]Pasi e futi Arkën në
Banesë, e vari para saj koltrinën, ashtu si i kishte urdhëruar Zoti
Moisiut. [22]E vendoi edhe tryezën në Tendën e takimit në anën e veriut
të Banesës, jashtë koltrinës, [23]dhe i renditi në të bukët e kushtimit
sikurse i kishte urdhëruar Zoti Moisiut. [24]E vendoi edhe shandanin
në Tendën e takimit kundruall tryezës në anën e jugut të Banesës.
[25]I vuri dritëzat në vendet e caktuara ashtu si i kishte urdhëruar
Zoti Moisiut. [26]E vendoi edhe lterin e artë në Tendën e takimit, para
koltrinës. [27]Në të ndezi kemin e erëndshëm siç i kishte urdhëruar
Zoti Moisiut. [28]Vari edhe koltrinën në hyrje të Banesës, [29]vendoi edhe
lterin e flive të shkrumbimit te hyrja në Banesë, të Tendës së takimit.
Në të e kushtoi flinë e shkrumbimit dhe flinë bimore, sikurse i kishte
urdhëruar Zoti Moisiut. [30]E vendoi edhe legenin ndërmjet Tendës së
takimit e lterit dhe e mbushi me ujë. [31]Moisiu, Aroni dhe bijtë e Aronit
i lanë duart e këmbët. [32]I lanin kur hynin në Tendën e takimit e kur u
afronin te lteri siç i kishte urdhëruar Zoti Moisiut. [33]Atëherë Moisiu e
ndërtoi edhe tremen për rreth Banesës e lterit dhe e vendoi koltrinën
në derën e tremës. Kështu i dha fund punës.

Zoti e merr për pronë shenjtëroren

25,8+; 1Mbr 8,10-11; Ez 43,1-5

[34]Atëherë reja e mbuloi Tendën e takimit dhe Lavdia e Zotit e
mbushi Banesën. [35]Moisiu nuk mundi të hyjë në Tendën e takimit,
për shkak të resë që rrinte mbi të dhe të Lavdisë së Zotit që e kishte
mbushur Banesën.

24,16+; /Zb15,8

40,13 Këtu edhe Vulg. shkurton pak dhe pastaj gjendet dy rr me vonesë në numërimin e pjesës së k që mbetet.

40,17 *LXX dhe sam. pas muajit shtojnë: «nga dalja e tyre prej Egjiptit».*

Reja i udhëheq izraelitët

||Nr 9,15-23

13,21v+; Ps 78,14; 105,39

36 Gjatë krejt kohës së shtegtimit, kurdo që reja ngritej prej Banesës,
izraelitët çonin, 37 e nëse reja nuk çohej, izraelitët nuk merrnin
udhëtim deri atë ditë kur ngritej reja prej Banesës. 38 Gjatë krejt kohës
së shtegtimit të tyre reja e Zotit ditën e mbulonte Banesën, kurse
natën dukej në të zjarri që e shihte mbarë shtëpia e Izraelit.

Libri i Levitikut

I. RITUALI I FLIVE

1. Flitë e shkrumbimit-holokaustet

1 [1]Zoti e thirri Moisiun dhe, prej Tendës së takimit, iu drejtua Dal 25,22
me këto fjalë: [2]«Fol me bijtë e Izraelit e thuaju: Kur ndokush
prej jush ka në mendje t'ia kushtojë Zotit ndonjë fli prej bagëtive
shtëpiake, mund t'i kushtojë prej bagëtive të trasha ose prej bagëtive
të imëta. [3]Nëse kushti i tij është prej bagëtive të trasha për fli 22,18-20; Dal 12,5
shkrumbimi, le të kushtojë mashkull pa të meta. Le ta kushtojë te
dera e Tendës së takimit për ta fituar përkrahjen e Zotit. [4]Le ta vërë
dorën e vet mbi krye të flisë, e kështu do të jetë e pëlqyeshme dhe do
t'i vlejë kushtuesit për shpërblim. [5]Le ta therë mëzatin në praninë e
Zotit dhe priftërinjtë, bijtë e Aronit, le ta kushtojnë gjakun e tij e le 19,26; Vap 15,20

kk 1–7 I gjithë rituali i flijimeve është i lidhur me qëndrimin e Izraelit në shkretetirë dhe i vënë nën autoritetin e Moisiut. Në realitet, së bashku me rregulloret e lashta, përfshin edhe disa udhëzime të mëvonshme dhe e ka arritur formën e vet përfundimtare vetëm pas kthimit nga mërgimi. Në formën aktuale, Lev 1–7 është kodi flijues i tempullit të dytë. Nga një anë tjetër, dimë pak përsa i përket rituali izraelit të përiudhës nomade, sepse tekstet e vjetra na japin informime vetëm mbi flinë pashkore (krh. shënimet mbi Dal 12,1.23.39) – Në ritualin e përpiktë të Ligjit të vjetër, tradita e krishterë preferoi të shohë një përgatitje dhe një paraqitje të flisë së vetme dhe shpëtimtare të Krishtit dhe të sakramenteve të Kishës.

1,3 *për fli shkrumbimi:* «flitë e shkrumbimit» janë fli në të cilat viktima konsumohet krejtësisht. Vendosja e duarve nga ana e kushtuesit (rr 4) është një vërtetim solemn se kjo viktimë, që pastaj prifti do ta paraqesë, është fli e tij personale. Tregimet rreth këtyre lloje flijimesh, siç janë tekstet rituale të Ligjit të përtërirë, e kanë origjinën në periudhën e shkretëtirës (Dal 18,12; Num 7,12) dhe akoma më parë që nga patriarkët (Zan 8,20; 22,9-10). Në realitet, dëshmitë historike më të vjetra datojnë nga epoka e gjyqtarëve (krh. Gjq 6,26; 11,31; 13,15-20). Është e mundur që kjo formë flije të jetë ndikuar nga riti i Kanaanit (krh. 1Mbr 18, flia e shkrumbimit e profetëve të Baalit është e ngjashme më atë të Elisë) dhe që nuk ekzistonte para nguljes së fiseve. Në k 1 i jepet një vlerë pajtuese flisë së shkrumbimit; në kohën e vjetër ishte më mirë një fli falënderimi (krh. 1Sam 6,14; 10,8; 2Sam 6,17) ose një fli për të kërkuar një hir nga JHWH (1Sam 7,9; 13,9; 1Mbr 3,4).

1,4 *për shpërblim:* është flia nëpërmjet së cilës njeriu që ka fyer Hyjin duke shkelur Besëlidhjen, mund të rifitojë hirin e Hyjit. Kafsha e kushtuar si fli (*kipper*) është interpretuar si shpërblim (*koper*) (krh. Dal 30,12). Në flitë e pajtimit, ritet e gjakut kanë një funksion thelbësor (17,11; krh. 4,1+.12+). Pajtimi i përdorur nga Asiro-Babilonasit dhe nga Kananasit, është vënë në bazat e Ligjit të Izraelit. Në BR nuk shfaqet si një pagesë ose si një zëvendësim, por si një dhuratë e jetës së Hyjit për të gjallëruar njerëzit (Rom 3,25-26).

ta qesin të rrjedhë në rrethin e lterit që është në hyrje të Tendës së takimit. [6]Kushtuesi le ta rrjepë e le ta ndajë në pjesë. [7]Bijtë e Aronit, prift, le ta vënë zjarrin në lter e le t'i vënë drutë mbi zjarr. [8]Atëherë le t'i vënë rende rende pjesët përmbi dru që janë në zjarr mbi lter, me krye e me dhjamë. [9]Kushtuesi le t'i lajë me ujë rropullitë dhe këmbët
Dal 29,18+ e pastaj prifti le t'i djegë e t'i bëjë shkrumb mbi lter si fli shkrumbimi, fli e shkrumbuar në zjarr, erë e këndshme në nder të Zotit.

[10]Nëse është fjala se do të kushtojë fli shkrumbimi një nga bagëtitë e imëta dele ose dhi duhet të kushtojë mashkull e të patëmetë. [11]Le ta presë para Zotit në krahun e veriut të lterit. Gjakun e tij le ta derdhin bijtë e Aronit, priftërinjtë, gjithkund rreth lterit. [12]Kushtuesi le ta ndajë në pjesë, kurse prifti krye e dhjamë le t'i vërë mbi dru që janë të vëna në zjarr mbi lter. [13]Kushtuesi le t'i lajë me ujë rropullitë e këmbët
Dal 29,18+ e atëherë prifti le t'i kushtojë të gjitha dhe le t'i djegë në lter: është fli shkrumbimi, fli e djegur në zjarr, erë e këndshme për Zotin.

Zan 15,10 [14]Nëse dëshiron t'i kushtojë Zotit si fli shkrumbimi shpendë, atëherë le të kushtojë turtull ose pëllumb. [15]Prifti le ta sjellë te lteri, t'ia përdredhë qafën, t'ia këpusë kryet e ta djegë në lter, kurse gjakun e tij t'ia shtrydhë në anë të lterit. [16]Le t'ia dëlirë puplat e t'ia heqë
4,12; 1Mbr 13,5 gushën dhe ercokun e le t'i qesë në anën e lindjes të lterit në vendin e mbeturinave, aty ku hidhet hiri. [17]Le ta shpojë ndërmjet krahëve, por mos ta ndajë dhe prifti le ta djegë në lter duke e vënë përmbi dru që janë në zjarr: është fli shkrumbimi, erë e këndshme për Zotin.

6,7-11; 7,9-10; Nr 15,1-6

Flia bimore

2 [1]Kur ndokush dëshiron t'i kushtojë Zotit fli bimore, kushti i tij le të jetë prej më të mirit miell, le ta njomë me vaj e le t'i qesë kem. [2]Le t'ua sjellë priftërinjve, bijve të Aronit. Prifti le

1,5 *Le ta therë:* kush? Prifti? Teksti origjinal ka vetëm foljen dhe në vetën e tretë njëjës. Ez 44,11 ia beson këtë fli levitëve. Funksioni i priftit fillon kur gjaku i flisë është në kontakt me lterin. Është ligji i përgjithshëm i çdo forme flie: vetëm prifti ngjitet në lter (krh. Nr 18,7+; 1Sam 2,28). – *gjakun:* mbahej për selinë e burimit jetësor (Zan 9,4; krh. Lp 12,16.23; Ps 30.10); këtu del në pah vlera e tij pajtuese (krh. 17,11) dhe funksioni i tij kryesor në ritin e flive dhe në besëlidhjet (Dal 24.8). Ky është një tipar origjinal i kultit izraelit në krahasim me kultin e Kanaanit. Sipas zakonit të vjetër, çdo therje pra, ishtë një akt kulti që duhej të kryhej mbi një lter (1Sam 14,32-35) dhe sipas 17,3v, në shenjtërore (krh. 17,4+).

1,7 *Bijtë e Aronit, prift:* Me TM; BJ preferon përkthimin: «bijtë e Aronit, priftërinjtë», me versionet dhe rr 8.

1,9 *e shkrumbuar:* shprehja tregon jo vetëm flinë e shkrumbimit, siç shihet këtu, por edhe pjesën e çdo flie që digjej për JHWH. Oferta nuk është konsideruar si një ushqim material që njeriu do t'ia kushtonte Hyjit dhe do ta bashkëndante me të (krh. Lp 18,1+), por ngjitet me tymin e flijimit ose të kemit, si «erë e këndshme» (krh. Dal 29.18+).

k 2 Flia bimore me frytet e para, që ngjason me flinë eshkumbimit (rr 14-15), është një kushtim i prodhimeve të tokës: është pra, që në fillim, një rit i sedentarëve që e ka origjinën në fillimet e ngulimit në

ta mbushë grushtin me asi mielli të njomur me vaj, le ta marrë tërë
kemin e le ta djegë të tërin në lter si fli përkujtuese: është fli e bërë
shkrumb në zjarr, erë e mirë tesve për Zotin. [3]Aq sa tepron prej flisë,
i takon Aronit dhe bijve të tij: pjesë tejet e shenjtë, që vjen prej flive të
shkrumbuara në zjarr, në nder të Zotit.

[4]Nëse dëshiron të kushtosh fli bimore kushtimore, në nder të Zotit,
të pjekur në furrë, le të jenë këto bukë prej më të mirit miell, pa tharm
të njomura me vaj e pite të pabrume të lyera me vaj. [5]Nëse dhurata
jote do të jetë fli kushtimore e pjekur në tepsi, le të jetë prej më të
mirit miell, të njomur me vaj, por pa tharm. [6]Ndaje në copa dhe njome
me vaj: kjo është fli kushtimore mielli. [7]Po qe se kushton fli bimore të
gatitur në fultere, le të jetë prej më të mirit miell të përgatitur me vaj.
[8]Sille flinë kushtimore të kushtuar Zotit të përgatitur me këto gjëra
dhe jepja në dorë priftit, [9]i cili le ta vendojë në lter, le ta ndajë nga
flia kushtimore pjesën si fli përkujtuese e le ta djegë mbi lter: fli të
shkrumbuar në zjarr, erë e këndshme për Zotin. [10]Gjithë sa të teprojë,
i takon Aronit dhe bijve të tij: pjesë tejet e shenjtë që vjen prej flive të
shkrumbuara në zjarr në nder të Zotit.

[11]Çdo fli kushtimore bimore që do t'i kushtoni Zotit, le të jetë 6,9
pa tharm, sepse nuk guxoni të digjni as tharm as mjaltë si fli
shkrumbimi. [12]Edhe këto mund t'ia kushtoni Zotit si fli frytesh të
para, por s'do të vihen assesi në lter si erë e këndshme. [13]Kripe secilën
fli kushtimore bimore. Mos e lër flinë tënde kushtimore bimore pa
kripë të Besëlidhjes me Hyjin tënd: me çdo fli kushtimore bimore Nr 18,19; Mk 9,49
kushto edhe kripën. [14]Nëse i kushton Zotit flinë e fryteve të para, Lp 26,1+
kushtoj kallinj të ferguar në zjarr e miell prej kokrrave të bluara
trashë të fryteve të para të tua, [15]njomi me vaj e qitu kem: kjo është fli
kushtimore bimore. [16]Prifti le ta djegë një pjesë si fli përkujtuese, një
pjesë të kokrrave të bluara, e pak vaj dhe tërë kemin.

Kanaan. Oferta e kemit që e shoqëron, i njohur pranë popujve të afërm, në veçanti në Egjipt, mund ta ketë origjinën më të hershme. Flia bimore ka të njëjtën vlerë si flia e shkrumbimit duke djegur një grusht mielli të lagur me vaj, si «erë e këndshme» për JHWH (krh. Dal 29,18; Lev 1.9+). Kjo fli kushtohet shpesh si plotësim për një fli të përgjakshme; në këtë rast është e shoqëruar me një fli njomjeje vere (krh. 23,13; Dal 29,40; Nr 15,5.7).

2,3 Dalloheshin, midis ofertave, gjërat e shenjta dhe gjërat shumë të shenjta, që shugurojnë gjithcka që i prek (Dal 29,37).

2,11 Shtesa e tharmit ndryshon karakterin natyror të dhuratës së kushtuar Hyjit dhe në njëfarë mënyre e përdhos atë. Mundet edhe të jetë një reagim kundër zakoneve të kulteve kananase (krh. Am 4,5).

2,13 I jepej kripës një vlerë pastrimi (Ez 16,4; 2Mbr 2,20; krh. Mt 5,13). Asirët e përdornin në kult, dhe endacakët në sofrat e miqësisë dhe të besëlidhjeve, nga ku rrjedh shprehja «besëlidhja e kripës» (Nr 18,19; BK përkthen «besëlidhja e pashkelshme») për të shprehur qëndrueshmërinë e besëlidhjes midis Hyjit dhe popullit të tij.

2,14 Oferta e vjetër e fryteve të para (krh. Lp 26,1+) vendoset këtu në kategorinë e flijimeve bimore.

19,5-8; 22,21-25; 1Kor 10,16; Lev 7,11-16

Flia pajtimore

3 [1]Nëse ndokush kushton një fli pajtimi: Në qoftë se paraqet bagëti
të trashë, mashkull ose femër, të patëmetë, le t'ia kushtojë
Zotit. [2]Le ta vërë dorën e vet mbi krye të flisë së vet dhe le ta
9,18-21 presë në hyrje të Tendës së takimit. Priftërinjtë, bijtë e Aronit, le
ta derdhin gjakun gjithkund rreth lterit [3]dhe prej flisë së pajtimit
le t'ia kushtojnë Zotit si fli shkrumbimi dhjamin që i vesh zorrët,
gjithë dhjamin ndër zorrë, [4]të dy veshkat me dhjamë që i mbështjell, e
dhjamin e të hollit dhe rizën e mëlçisë: le ta nxjerrë edhe atë bashkë
me veshkat. [5]Atëherë bijtë e Aronit le t'i djegin këto pjesë mbi lter
me flinë e shkrumbimit, që është përmbi dru në zjarr. Le të jetë fli e
djegur e erëndshme në nder të Zotit.

[6]Nëse ndokush i paraqet Zotit për fli të pajtimit një bagëti të imët, le
ta kushtojë të patëmetë, qoftë mashkull, qoftë femër. [7]Nëse i paraqet
Zotit qengj, [8]le ta vërë dorën e vet mbi krye të flisë së vet dhe le ta
presë para Tendës së takimit. Bijtë e Aronit le ta derdhin gjakun e
tij gjithkund rreth lterit. [9]Le t'i kushtojë prej flisë së pajtimit si fli të
erëndshme Zotit: dhjamin e krejt bishtin duke e prerë mu te kurrizi,
të nxjerrë edhe dhjamin që i mbështjell zorrët dhe tërë dhjamin e
barkut, [10]të dy veshkat me dhjamin në ijë, rizën e mëlçisë: le ta nxjerrë
edhe atë me veshkat. [11]Prifti le t'i djegë të gjitha këto mbi lter: është
një ushqim i shkrumbuar në nder të Zotit.

[12]Nëse kushton dhi, le ta sjellë para Zotit, [13]le ta vërë dorën e vet
mbi krye të saj dhe le ta presë para Tendës së takimit. Bijtë e Aronit
le ta derdhin gjakun e saj rreth lterit. [14]Prej saj le të nxjerrë kushtin
e vet si fli shkrumbimi në nder të Zotit, d.m.th. dhjamin që vesh
rropullitë dhe i gjithë sa është ndër zorrë, [15]dy veshkat me dhjamë që
i vesh ato deri në të hollë si dhe rizën e mëlçisë: le ta nxjerrë edhe atë
me veshkat. [16]Prifti le t'i djegë të gjitha mbi lter: si ushqim, shujtë e
djegur, erë zbutëse në nder të Zotit. I tërë dhjami i përket Zotit.

[17]Le të jetë ky një ligj i përhershëm ndër të gjitha breznitë tuaja, në
çfarëdo vendi që do të banoni: nuk guxoni assesi ta hani as dhjamin
as gjakun».

3,1-17 Flia e quajtur «e pajtimit», në të cilën viktima ndahet midis Hyjit dhe ofruesit, është e dëshmuar në Kanaan, por flia izraelite dallohet për ritin e vjetër të gjakut (krh. 1,5+). Është një sofër e shenjtë: pjesët më jetësore të viktimës i kushtohen Hyjit; një pjesë e zgjedhur u rezervohej priftërinjve (krh. 7,28v) dhe pjesa që mbetej konsumohej nga besimtarët. Në epokën e lashtë, ky tip flie ishtë më i shpeshtë dhe përbënte ritin kryesor të festave, duke shprehur për epërsi bashkësinë e jetës, marrëdhënien e besëlidhjes dhe të miqësisë midis besimtarëve dhe Hyjit të tyre.

3,11 *ushqim:* fj.fj.: «bukë», «ushqim», është hequr nga përkthyesi grek dhe zëvendësuar me «erë e këndshme» (krh. 1,9+) këtu si në rr 16, ndoshta si gjest respekti ndaj karakterit shpitëror dhe transhendencës së Hyjit (krh. Ps 50,13; Dan 14; etj.).

3,16 *në nder të Zotit:* nuk ka përkime me TM; BK ndjek versionet e vjetra; BJ ndjek TM dhe e heq.

Flia për mëkate

6,17-23

a) të kryepriftit

4 [1]Zoti i tha Moisiut: [2]«Kështu thuaju izraelitëve: Kur njeriu të
mëkatojë prej padijes kundër cilitdo urdhër të Zotit dhe bën çka
është e ndaluar të bëjë, [3]nëse ky është prifti i shuguruar me Dal 30,22+
lyerje që mëkaton e kështu e sjell fajin mbi mbarë popullin, atëherë
për mëkat që bën le t'ia kushtojë Zotit një mëzat të patëmetë si fli
mëkatimi. [4]Le ta sjellë mëzatin te dera e Tendës së takimit, para
Zotit, le ta vërë dorën e vet mbi krye të tij dhe le ta therë para Zotit.
[5]Atëherë prifti i shuguruar me lyerje le të marrë ca prej gjakut të
mëzatit e ta çojë në Tendën e takimit; [6]le ta ngjyejë gishtin në gjak, le
të stërpikë me të shtatë herë në praninë e Zotit, në drejtim të koltrinës Dal 26,33+
së shenjtërores; [7]pastaj prifti le të vërë prej atij gjaku në brirë të lterit Dal 27,2+; 30,1-10+
për kemim të erëndshëm në nder të Zotit që është në Tendën e takimit;
kurse gjithë gjakun tjetër le ta derdhë në themelet e lterit të flive
të shkrumbimit në hyrje të Banesës. [8]Le ta nxjerrë tërë dhjamin e
mëzatit të kushtuar për mëkat, qoftë atë që mbështjell zorrët, qoftë
edhe atë që është ndër zorrë, [9]dy veshkat me dhjamë që i vesh ai deri
në të hollë, rizën e mëlçisë: le ta nxjerrë bashkë me veshkat, [10]po ashtu
sikurse nxirret prej mëzatit të flijuar për flinë e pajtimit. Le t'i djegë
prifti mbi lterin e flive të shkrumbimit. [11]Lëkurën e gjithë mishin
me krye e me këmbë e me rropulli e me bajgë, [12]krejt mëzatin le ta
nxjerrë jashtë tëbanishtës, në një vend të pastër, aty ku zakonisht
qitet hiri: le ta djegë me zjarr në turrë të druve: le të digjet në vendin
ku derdhen hirat.

b) të bashkësisë së izraelitëve

[13]Nëse mbarë bashkësia e izraelitëve gabon prej padijes e bën diçka
që Zoti e ka ndaluar të bëhet e kështu ata bëhen fajtorë, [14]e mandej

k 4 Pjesa më e madhe e ritualit thertor është shuguruar flive pajtuëse. Ishin dy lloje: flia për mëkatin dhe flia për shpërblimin, por është e veshtirë të thuhet se në çfarë dalloheshin. Flia për mëkatin duket se ka një kuptim më të gjerë se flia e shpërblimit e cila merr parasysh sidomos fajet me të cilat është fyer Hyji, priftërinjtë e tij ose i afërmi. Në fakt, të dyja flitë janë të parashikuara këtu për raste të veçanta shumë të ngjashme (k 5) dhe rrëmuja shtohet nëse krahasohen me ligje të veçanta (14,10-32; Nr 6,9-12; 15,22-31). Ky ritual i përpiktë do të jetë referimi letrar flisë pajtimore të Krishtit (krh. Heb 9).

4,3 Kryeprifti përfaqësonte hyjninë përballë popullit, por edhe popullin përballe Hyjit: faji i tij mbartte një fajësim të përbashkët të kombit.

4,12 Meqë flia kushtohej për të rivendosur besëlidhjen, ai për të cilin kushtohej (këtu kryeprifti, në rr 21 e gjithë asambleja) nuk mund të marrë pjesë në mishin e viktimës, sepse nuk është në paqe me Hyjin. Ajo që nuk kushtohet mbi lter digjet plotësisht jashtë shenjtërores. Përmendja e «tëbanishtës» rrjedh nga projektimi në shkretëtirë i këtij rituali të mëvonshëm.

e marrin vesh se kanë mëkatuar, mbarë bashkësia le ta kushtojë një
mëzat për mëkat dhe le ta sjellë te dera e Tendës së takimit. [15]Pleqtë
e bashkësisë së popullit le t'i vënë duart mbi krye të tij para Zotit,
e, pasi të jetë prerë mëzati para Zotit, [16]prifti, që është i shuguruar,
le të shtjerë ca prej gjakut të tij në Tendën e takimit, [17]le ta ngjyejë
gishtin në gjak e le të stërpikë me të shtatë herë në praninë e Zotit
kundër koltrinës, le të vërë po prej këtij gjaku në brirët e lterit që
është në praninë e Zotit në Tendën e takimit. [18]Pjesën tjetër të gjakut
le ta derdhë në rrëzë të lterit të flive të shkrumbimit që është në hyrje
të Tendës së takimit. [19]Le ta marrë gjithë dhjamin e tij e le ta djegë
në zjarr. [20]Le të bëjë edhe me këtë viç siç bëri me viçin e flijuar për
mëkat: po ashtu të bëjë edhe me këtë. E pasi prifti ta ketë kryer ritin
e zgjidhjes përmbi bashkësinë, do të jenë të falur prej Zotit. [21]Mëzatin
le ta qesë përjashta tëbanishtës dhe le ta djegë porsi mëzatin e
mëparshëm: kjo është fli e mëkatimit të bashkësisë.

c) të një kryetari

[22]Nëse njëri ndër krerët mëkaton me padije e bën ndonjë send që
Zoti, Hyji i tij, e ka ndaluar e kështu bëhet fajtor, [23]atëherë, kur ta
kenë vënë në dijeni për gabimin e bërë, le ta bjerë si kusht të vetin
1,11 një cjap të patëmetë [24]dhe le ta vërë dorën e vet mbi krye të tij e le ta
flijojë para Zotit në vend ku zakonisht theret flia e shkrumbimit: kjo
është fli e mëkatimit. [25]Prifti le ta ngjyejë gishtin e vet në gjakun e
flisë së mëkatimit, le ta vërë mbi brirët e lterit për fli shkrumbimi,
kurse sa tepron le ta derdhë në fund të lterit. [26]Dhjamin le ta djegë
mbi lter ashtu si digjet ndër fli pajtimi: kështu prifti le ta kryejë ritin
e zgjidhjes përmbi kryetarin dhe do t'i falet faji.

ç) të njërit prej popullit

[27]Nëse gabon prej padijes njeri prej popullit të thjeshtë dhe bën
çka ka ndaluar Zoti e kështu mëkaton, [28]atëherë, kur ta kenë vënë
në dijeni për gabimin e bërë, le ta sjellë si kusht për gabimin e vet
një dhi të patëmetë. [29]Le ta vërë dorën mbi kokë të flisë për mëkat,
dhe le ta presë në vendin e flive të shkrumbimit. [30]Prifti le të marrë
ca prej gjakut në gishtin e vet dhe le të vërë në brirët e lterit të flive
të shkrumbimit, kurse tepricën le ta derdhë në rrëzë të lterit. [31]Pasi
ta ketë nxjerrë gjithë dhjamin, ashtu si nxirret nga flitë e pajtimit,
atëherë prifti le ta djegë mbi lter si erë të këndshme në nder të Zotit.
Prifti le ta kryejë mbi të ritin e zgjidhjes e Zoti do t'ia falë fajin.

4,15 I njëjti ritual për kryepriftin dhe për asamblenë, meqë njeri përfaqëson tjetrin.

4,25 Ndryshe nga kryeprifti dhe nga bashkësia, shefi (dhe njeriu i popullit) mbetet në rendin profan (Ez 44,3; 45,7-12) dhe gjaku i viktimës që mban vendin e tij nuk hyn në tendën e shenjtë.

32Nëse bie prej deleve si dhuratë për mëkat, atëherë të sjellë një
qengje të patëmetë. 33Le ta vërë dorën mbi kokë të saj e le ta presë në
atë vend ku është doke të theret flia për flitë e shkrumbimit. 34Prifti le
të marrë me gishtin e vet ca prej gjakut e ta vërë mbi brirët e lterit të
flive të shkrumbimit, e sa tepron le ta qesë në rrëzë të lterit. 35Pasi ta
ketë nxjerrë gjithë dhjamin, sikurse nxirret zakonisht dhjami i qengjit
që flijohet për flitë e pajtimit, le ta djegë mbi flitë e shkrumbuara në
nder të Zotit. Kështu prifti le ta kryejë mbi atë njeri ritin e zgjidhjes
së mëkatit që ka bërë, e do t'i falet.

Disa raste të flisë për mëkat

5 1Kur një njeri mëkaton pse nuk dëshmon pasi ta ketë dëgjuar
formulën e përbetimit e ka mundur të jetë dëshmitar, pasi vetë Lp 19,15-20
ka parë ose ka qenë vënë në dijeni, e nuk shpall çka di, atëherë
ai e mbart peshën e fajit të vet; 2ose, kur një njeri, pa u kujtuar, prek Fu 29,24
ndonjë send të papastër qoftë ngordhësirë, egërsire, bagëtie shtëpiake, 11,16
ose zvarraniku, atëherë ai bëhet i papastër dhe fajtor; 3ose edhe prek,
prapë me padije, ndonjë send të papastër të njeriut çfarëdo fëlliqësie
që e bën të papastër atëherë, qysh se vihet në dijeni, ai bëhet fajtor;
4ose prapë, kur dikush, me padije, pa paramendim, bën ndonjë be,
qoftë për të mirë e qoftë për të keq, në çdo rast kur një njeri mund
të përbehet pa u menduar mirë atëherë, si të vihet në dijeni për këtë
gjë, bëhet fajtor. 5Nëse, pra, ndokush bëhet fajtor në ndonjë, ndër
këto raste, le ta rrëfejë fajin e vet, 6e atëherë le ta sjellë, në emër të
shpagimit në nder Zotit për mëkat që ka bërë, një femër prej bagëtive
të imëta qengje ose edhe dhi si fli për mëkat; atëherë prifti do ta bëjë
mbi të ritin e zgjidhjes për mëkatin e tij.

Flia e mëkatimit të njeriut të thjeshtë të popullit (vazhdim)

7Nëse ndokush nuk është në gjendje për shkak të skamit të kushtojë
një krye bagëtie të imët, atëherë le t'i kushtojë Zotit për fajin e vet dy
turtuj ose dy pëllumba: njërin si fli mëkatimi e tjetrin fli shkrumbimi.
8Le t'ia japë ata priftit, i cili të parin ta kushtojë fli mëkatimit. T'ia
përdredhë qafën, por të mos ia këputë kokën, por ajo të jetë e kapur
me qafë; 9me gjakun e tij të stërpikë anët e lterit, e aq sa tepron, le

5,1 *e përbetimit:* Mbas thirrjes së dëshmitarit, gjyqtari shpall mbi atë një mallkim me kusht në rast se tërhiqet ose gënjen. – BJ si hyrje vë rr : «nëse ndokush mëkaton» dhe për qartësi ia bashkangjit menjëherë «në njërin nga këto raste» ose «për shkak të njërit prej këtyre fakteve» (BK rr 5), që në TM gjendet në fund të rr 4; pastaj vazhdon me shpjegimin e rasteve.

5,2 *Pa u kujtuar... ai bëhet i papastër dhe fajtor:* shumica e korrigjojnë tekstin në funksion të paragrafeve vijuese: «Pasi nuk ka dashur të marrë parasysh, e ka ditur dhe është bërë fajtor».

5,4 *bëhet fajtor:* «do të jetë fajtor për njërën nga këto (gjëra)»; krh. rr 5.

5,5 *le ta rrëfejë:* është një rrëfim solemn dhe publik.

ta shtrydhë në rrëzë. Kjo është fli për mëkat. [10]Tjetrin le ta djegë fli shkrumbimi, ashtu si bëhet zakonisht. Atëherë prifti le të kryejë mbi të ritin e zgjidhjes për mëkatin që ka bërë, dhe ai do t'i falet.

[11]Nëse nuk i ka ndoresh dy turtuj ose dy pëllumba, le të kushtojë për fajin e vet të dhjetën pjesë të efit miell të mirë si fli mëkatimi. Në të të mos qesë vaj, as të mos vërë kem, sepse është fli mëkatimi. [12]Le t'ia japë priftit, e ky le ta mbushë plot grushtin me të si fli përkujtuese e le ta djegë në lter mbi flitë e shkrumbimit në nder të Zotit: kjo është fli mëkatimi. [13]Prifti kështu le ta kryejë mbi të ritin e zgjidhjes për mëkat që e ka bërë në cilindo rast prej të përmendurve më sipër, dhe Zoti do ta falë. Pjesa tjetër i takon priftit, sikurse në kushtimin e flisë kushtimore bimore».

7,1-6 ## Flia e shpërblimit

Nr 5,5-8 [14]Zoti foli me Moisiun e i tha: [15]«Kur ndokush mëkaton me padije, duke iu shmangur detyrës në të drejtat e shenjta të Zotit, i duhet të sjellë në emër të shpërblimit bërë Zotit një dash të patëmetë, të marrë nga bagëtitë e imëta, me vlerë të disa siklave të argjendtë sipas peshës së siklit të shenjtërores, për ta kushtuar si fli shpërblimi. [16]Dëmin që
2Mbr 12,17 ka bërë le ta shpaguajë e le të shtojë edhe të pestën pjesë mbi të e t'ia japë priftit. Prifti atëherë le ta kryejë mbi të ritin e zgjidhjes me anë të flisë së shpërblimit duke kushtuar dashin, dhe mëkati do t'i falet.

[17]Nëse ndokush mëkaton me padije e bën diçka që Zoti e ka ndaluar, është fajtor dhe le të përgjigjet për fajin e vet. [18]Le të sjellë te prifti një dash të patëmetë prej grigjës, sipas çmimit të vet, për fli shpërblimi e prifti do të kryejë mbi të ritin e zgjidhjes për mëkatin e bërë me padije, dhe ai do t'i falet: [19]është fli shpërblimi; njeriu kishte rënë në faj para
Dal 22,6-14 Zotit». [20]Zoti i tha përsëri Moisiut: [21]«Kur ndokush mëkaton e bën paudhësi ndaj Zotit duke gënjyer shokun lidhur me një send që i lihet ta ruajë, ose e shfrytëzon dhe i nxjerr ndonjë send me dredhi ose me dhunë; [22]ose gjen ndonjë send të humbur dhe e mohon, ose nëse bën
Dal 23,1-2 dëshmi të rreme duke u betuar rrejshëm për çfarëdo mëkati që mund të bëjë njeriu; [23]nëse mëkaton e bëhet kështu përgjegjës, le të kthejë
5,16 gjithçka që ka marrë me dhunë ose me dredhi, sendin që i është lënë

5,13 *në cilindo rast prej të përmendurve më sipër:* të gjitha rastet e përmendura në 4,22.27.

5,14-26 Kur të drejtat e Hyjit ose të të afërmit (krh. 4,1+) cenohen nga një dëm që mund të vlerësohet me para, flisë i shtohet një gjobë (krh. rr 16.24). «Të hollat që vinin nga flitë e shpërblimit» dhe « të pajtimit», të përmendura në 2Mbr 12,17, i referohen taksave që shoqëronin flitë; kjo nënkupton ekzistencën e tyre para mërgimit, krh. ndoshta edhe Oz 4,8.

5,15 *në të drejtat e shenjta:* fj.fj: d.m.th. oferta të rregullta dhe vullnetare. – *së siklit të shenjtërores:* sikli me i rëndë se sikli në qarkullim (krh. Dal 30,15+).

5,19 Përkthim tjetër i mundshëm: «flia e shpërblimit që ai duhet t'ia kushtojë si të tillë JHWH».

ta ruajë, sendin që e ka gjetur [24]dhe krejt ato sende për të cilat bën be
rrejshëm. Për më tepër le t'ia shtojë mbi dëm atij që ia ka bërë edhe një
të pestën e vlerës ditën kur e kushton flinë e shpërblimit. [25]Në emër të 2Mbr 12,17
shpërblimit ndaj Zotit, le të sjellë një dash prej grigjës, të patëmetë si
të çmohet. [26]Kur prifti ta ketë bërë mbi të ritin e zgjidhjes para Zotit,
do t'i falet çfarëdo që të ketë bërë për çka është fajtor».

Priftëria dhe flitë

A. Flia e shkrumbimit

6 [1]Zoti foli me Moisiun dhe i tha: [2]«Urdhëroj Aronit e bijve të tij:
Ky është riti i flisë së shkrumbimit: do të digjet në zjarr të lterit
gjithë natën deri në mëngjes: zjarri i lterit do të rrijë ndezur
në të vazhdimisht. [3]Prifti le të veshë këmishën e lirit dhe të veshë të
linjtat, pastaj le të mbledhë hirin e yndyrsuar në çka zjarri e shndërron
flinë e shkrumbimit në lter e atë ta qesë përngjat lterit. [4]Mandej le t'i
zhveshë ato petka e të veshë të tjera për ta shpënë hirin në një vend 4,12+ 2Mak 1,18-36
të pastër jashtë tëbanishtës. [5]Zjarri në lter le të rrijë vazhdimisht i
ndezur, të mos ndalet assesi. Zjarrin do ta mbajë prifti duke i vënë
dru për çdo ditë në mëngjes dhe në to ta rendit flinë e shkrumbimit, e
përmbi të le të djegë dhjamin e flive të pajtimit. [6]Në lter duhet të rrijë
vazhdimisht zjarri i ndezur; të mos lihet assesi të shuhet.

B. Flia kushtimore bimore

[7]Ky është riti për flinë kushtimore bimore: le ta kushtojnë bijtë e
Aronit në praninë e Zotit e pranë lterit: [8]prifti le të marrë prej saj
një grusht më të mirit miell që është i njomur me vaj dhe të marrë
tërë kemin që është i vënë mbi miell: le ta djegë atë në lter si fli
përkujtuese, erë të mirë në nder të Zotit, [9]e tepricën, në trajtë të
bukëve të pabrume, le ta hanë Aroni e bijtë e tij në vend të shenjtë; 2,11
le ta hanë në tremën e Tendës së takimit. [10]Prandaj, të mos piqet
me brumë, sepse ua dhashë atyre si pjesë prej ushqimeve që digjen
në nderin tim e unë ua jap atyre pjesë shumë e shenjtë, shi si fli për
mëkat e flia e shpërblimit. [11]Vetëm meshkujt që rrjedhin prej bijve të
Aronit mund ta hanë. Kjo është një rregullore e përhershme brez pas

k 6 Kapitujt 1-5 flisnin për flitë nga pikëpamja e përbërjes së flisë. Kapitujt 6-7 e bëjnë nga pikëpamja e funksionit dhe të drejtave të priftërise.

6,2 Sipas Ez 46,13-15, flia e shkrumbimit e përjetshme përmban vetëm një fli të përditshme, në mëngjes; kjo është sipas zakoneve të epokës së monarkisë: krh. 2Mbr 16,15, që dallon flinë e shkrumbimit të mëngjesit nga flia e shkrumbimit e thjeshtë e mbrëmjes (krh. 1Mbr 18,29). Sipas Dal 29,38-42 dhe Nr 23,3-8, duhet të jetë një fli në mëngjes dhe një në mbrëmje. Këtu flia e mëngjesit përshkruhet në rr 5; ajo e mbrëmjes përfshihet nga rr 2b, por kjo fjali e ngathët duket se është një shtesë. Zjarri i përjetshëm i lterit ka domethënien e vazhdimësisë së kultit; krh. llamba e përjetshme (24,2-4).

brezit ndër ju, pjesa që u takon prej ushqimeve që digjen në nder të Zotit; kushdo që t'i prekë ato, do të jetë i shenjtëruar».

12Zoti foli përsëri me Moisiun e i tha: 13«Ky është kusht që do t'ia
Lev 8-9 kushtojnë Zotit Aroni e bijtë e tij ditën e shugurimit të tyre: le të kushtojnë të dhjetën pjesë të efit më të mirit miell si fli të përhershme: gjysmën e saj në mëngjes e gjysmën tjetër në mbrëmje. 14Le të përgatitet në fultere me vaj. Sille të nxehtë dhe të ndarë në pjesë të vogla e kushtoja Zotit për erë të këndshme si fli kushtimore bimore. 15Ai ndër bijtë e tij që do ta trashëgojë si prift i shuguruar me lyerje le ta bëjë këtë. Ligj i përhershëm: e krejt le të digjet në nder të Zotit. 16Çdo fli e kushtuar prej priftit, duhet të digjet krejtësisht; prej saj s'guxohet të hahet gjë».

C. Flia e mëkatimit

17Zoti i tha përsëri Moisiut: 18«Thuaj Aronit e bijve të tij: Ky është riti i flisë së mëkatimit le të theret edhe kjo, në praninë e Zotit aty ku theret flia e shkrumbimit: është gjë shumë e shenjtë. 19Prifti që e paraqet këtë fli, le ta hajë në vendin e shuguruar, në tremen e Tendës së takimit. 20Çkado që të prekë, mishrat e saj, do të jetë e shuguruar; nëse stërpiket petku me gjakun e saj, le të lahet në vendin e shuguruar. 21Ena e dheut, në të cilën qe zier, le të thyhet, por në qoftë se është e bronztë, le të fërkohet mirë e le të lahet me ujë. 22Çdo mashkull i gjakut të priftërinjve mund të hajë prej mishit të kësaj flie është gjë tejet e shenjtë; 23kurse asnjë fli e kushtuar për mëkat,
4,5.16 prej të cilës gjaku çohet në Tendën e takimit për ritin e zgjidhjes në Shenjtërore, të mos hahet, por le të shkrumbohet në zjarr.

Ç. Flia e shpërblimit

7 1Ky është riti për flinë e shpërblimit. Është tejet e shenjtë! 2Prandaj, aty ku theret flia e shkrumbimit, aty le të theret edhe flia e shpërblimit. Gjaku i saj le të derdhet rreth e rreth lterit. 3Atëherë le ta kushtojë krejt dhjamin e saj, d.m.th. bishtin me dhjamë, dhjamin e zorrëve, 4dy veshkat dhe dhjamin që i mbështjell ato deri në të hollë, dhe rizën e mëlçisë: le ta nxjerrë bashkë me veshkat. 5Prifti le ta djegë mbi lter si fli të djegur në nder të Zotit. Kjo është flia e shpërblimit. 6Çdo mashkull i gjakut të priftërinjve mund ta hajë në vendin e shuguruar. Është gjë tejet e shenjtë.

6,12 Rr 12-16, jo të pranishëm në dshk. grek A, u referohen riteve të investiturës (krh. 8,26; 9,4) dhe ndërpresin ritualin e zakonshëm.

6,16 Prifti nuk mund të bejë një ofertë dhe ta marrë atë: mendimi është më shumë një borxh ndaj Hyjit se një pjesëmarrje në jetën hyjnore si për fli pajtimore (3,1; 7,10v; krh. 7,28-34).

6,22 Flia për mëkatin e një njeriu të popullit nuk mund të konsumohet nga ai i cili e ofron, (krh. 4,12+), por priftërinjtë

Të drejtat e priftërisë

[7]Siç është flia për mëkat ashtu është edhe flia e shpërblimit: të dyja
kanë po të njëjtin rit. Flia i përket priftit që kryen ritin e zgjidhjes.
[8]Prifti që e flijon flinë e shkrumbimit të ndokujt, e merr për vete
lëkurën e flisë që flijon. [9]Mandej çdo fli kushtimore bimore që piqet në Lev 1
furrë si dhe çdo tjetër që përgatitet në kusi ose në tepsi, do t'i përkasë 2,4-7
atij prifti që ta ketë flijuar. [10]Çdo fli kushtimore bimore, qoftë e njomur 5,11-13; Nr 5,15;
me vaj apo e thatë, u takon së bashku të gjithë bijve të Aronit në masë Ez 44,29
të barabartë për secilin. 22,29-30

D. Flia e pajtimit:

a) Flia e lavdit

[11]Ky është riti i flisë së pajtimit që i kushtohet Zotit. [12]Nëse flia
është për të përcjellë «lavdin», për flinë e lavdit kushtohen kuleç të
pabrumë të përgatitur me vaj, petë të lyera me vaj, por pa brumë dhe
kuleç të përgatitur me më të mirin miell të ngjeshur me vaj. [13]Le të
kushtohen edhe, si fli, përveç këtyre kuleçve, edhe kuleç të mbaruar
për të shoqëruar flinë, [14]prej të cilëve njëri le t'i kushtohet Zotit në
emër të ndihmesës, dhe le t'i takojë priftit që do ta derdhë gjakun e
flisë së pajtimit. [15]Mishi i kësaj flie le të hahet po atë ditë dhe s'do të
lihet asgjë për të nesërmen.

b) Flitë kushtimore ose vullnetare 22,18-23

[16]E nëse flia që paraqitet është fli kushtimore ose vullnetare, le
të hahet po atë ditë që kushtohet; nëse tepron gjë për të nesërmen,
është e lejuar të hahet; [17]porse, çkado që të teprojë për të tretën ditë,
të digjet në zjarr.

Rregulla të përgjithshme

[18]Nëse ndokush ha prej mishit të flisë së pajtimit të tretën ditë, 19,7
flia do të shkojë hupës dhe nuk do t'i numërohet atij që e kushton. Ky
mish është i prishur dhe ai që ha prej këtij mishi le ta marrë mbi vete
përgjegjësinë e fajit. [19]Mishi që preket në ndonjë send të ndyrë, të mos
hahet, por të digjet në zjarr; ndryshe, kushdo që është i pastër, mund Lev 11-16
ta hajë mishin. [20]Ai që i papastër do të guxonte të hajë mishin e flisë
së pajtimit që i është kushtuar Zotit, le të zhbihet prej popullit të vet.

mund ta hanë. Rregulla është e njëjta për flinë e shpërblimit (7,6.8-10).

7,11 Flia e pajtimit mund të ofrohet «në falënderim» (rr 12-15) ose për të plotësuar një kusht ose si ofertë vullnetare (rr 16-17). Marrëdhëniet e sakta midis këtyre tri formave janë shumë të vështira për t'i përcaktuar (krh. Lp 12,6.17; Am 4,5 Jer 17,26; 33,11).

7,20 *le të zhbihet prej popullit të vet:* të përjashtohej nga të vetët, për një endacak, në shkretëtirë, është e barazvlefshme me

[21]Po edhe ai që prek çkado të papastër qoftë fëlliqësi të njeriut ose të
bagëtisë, ose çfarëdo krijese të ndytë e guxon të hajë mish të këtyre
flive, le të zhbihet prej popullit të vet». [22]Zoti foli me Moisiun e i tha:
[23]«Thuaju bijve të Izraelit: mos e hani dhjamin e gjedhit, të deles
e të dhisë. [24]Dhjamin e bagëtisë së ngordhur të kafshës që e shqyen
bisha, mund ta përdorni për shërbime të ndryshme, por mos e hani.
[25]Ai që ha dhjamin e bagëtisë që mund t'i kushtohet fli shkrumbimi
Zotit, le të ndahet prej popullit të vet. [26]Po as gjakun e asnjë kafshe
1,5+ mos e përdorni për ushqim: as të shpendit as të bagëtisë. [27]Kushdo të
hajë gjak, le të zhbihet prej popullit të vet».

Lp 18,3 ## Pjesët që u përkasin priftërinjve

18 19 [28]Zoti foli me Moisiun e i tha: [29]«Thuaju bijve të Izraelit: Ai që ia
kushton Zotit flinë e pajtimit, le t'i sjellë si dhuratë Zotit pjesët prej
flisë së pajtimit. [30]Le t'ia paraqesë vetë Zotit me duart e veta flinë e
shkrumbimit: le të sjellë, pra, dhjamin e të sjellë edhe gjoksin: gjoksi
Dal 29,24+ që të kushtohet si fli lartësimi para Zotit. [31]Prifti le ta djegë dhjamin
përmbi lter; kurse gjoksi le t'i takojë Aronit e bijve të tij. [32]Po edhe
shpatulla e djathtë e flive të pajtimit le t'i jepet si dhuratë priftit. [33]Ai
që do ta kushtojë prej bijve të Aronit gjakun dhe dhjamin e flisë së
pajtimit, ai le ta marrë si pjesë të veten shpatullën e djathtë; [34]sepse,
unë prej flive të pajtimit që i kushtojnë bijtë e Izraelit e ndava gjoksin
e ritit të lartësimit dhe shpatullën e ritit të ndihmesës e ia dhurova
Aronit prift dhe bijve të tij. Është ligj i përhershëm që i detyrohet të
gjithë bijve të Izraelit.

Përfundimi

[35]Kjo është pjesa e Aronit dhe e bijve të tij prej flive të djegura
në nder të Zotit që atë ditë kur i paraqiti për të ushtruar priftërinë.
[36]Këto urdhëroi Zoti t'u jepen prej bijve të Izraelit atë ditë që i
Dal 30,22+ shuguroi. Urdhër i përhershëm ndër breznitë e tyre.
[37]Ky është riti i flisë së shkrumbimit, i flisë kushtimore bimore, i
flisë për mëkat e për shpërblim, për shugurim të flisë së pajtimit, [38]që
Zoti i urdhëroi Moisiut në malin Sinai, kur Zoti u urdhëroi bijve të
Izraelit t'i kushtojnë Zotit fli në shkretëtirën e Sinait».

një dënim me vdekje. Ky dënim përmban këtu edhe një karakter fetar: do të thote të jesh i privuar nga premtimet hyjnor të bëra breznisë së Abrahamit.

7,35 *që atë ditë kur i paraqiti:* kështu BJ. Aluzioni mbi flinë e parë të investiturës nis përshkrimin e vet, që vijon në kk 8–10.

II. INVESTITURA E PRIFTËRINJVE

Riti i shugurimit priftëror

8 [1]Zoti foli me Moisiun e i tha: [2]«Merre Aronin me bijtë e tij, petkat e tyre dhe vajin e shugurimit, mëzatin për fli të mëkatimit, dy desh, shportën me bukë të pambruara, [3]dhe mblidhe mbarë bashkësinë te hyrja e Tendës së takimit». [4]Moisiu veproi ashtu si i kishte urdhëruar Zoti. Si u mblodh mbarë bashkësia te dera e Tendës së takimit, [5]Moisiu tha: «Ja çka urdhëroi Zoti të bëhet».

||Dal 28,1–29,35; ||Dal 39,1-32; ||Dal 40,12-15

[6]Dhe menjëherë bëri të afrohet Aroni e bijtë e tij. Pasi i lau me ujë, [7]e veshi Aronin si prift me këmishë të linjtë, e ngjeshi me brez, ia veshi gunën vjollce dhe përmbi atë ia vuri shpinoren. [8]Këtë e shtrëngoi mirë me brezin e shpinores. Atëherë e vuri parzmoren, në të cilën vuri Urim dhe Tumim. [9]Kryet ia mbuloi me kësulë e mbi të në ballë i vuri paftën e artë, kezën e shenjtë, sikurse i kishte urdhëruar Zoti Moisiut.

Dal 28,6+

Lp 33,8; 1Sam 14,41+; Ez 21,31

[10]Mandej Moisiu mori vajin e shugurimit e me të leu Banesën me të gjitha pjesët përkatëse të sajat dhe i shuguroi. [11]Pasi e stërpiku me të lterin shtatë herë, e leu atë dhe të gjitha enët e tija, po ashtu edhe legenin me fundësorin e tij e shuguroi me vaj. [12]I qiti Aronit mbi krye vajin e shugurimit, e leu dhe e shuguroi. [13]Po ashtu i afroi edhe bijtë e Aronit, i veshi me këmisha të linjta dhe i ngjeshi me brez. Në krye u vuri kësulat si i kishte urdhëruar Zoti Moisiut.

Dal 30,22+

[14]Atëherë e afroi edhe mëzatin për fli të mëkatimit dhe, pasi i vunë duart mbi krye të tij Aroni e bijtë e tij, [15]e theri. Atëherë Moisiu mori me gisht të vet ca prej gjakut të tij dhe vuri mbi brirët e lterit rreth e rreth dhe kështu e pastroi. Pjesën tjetër të gjakut e ndikoi në themelet e tija dhe e shenjtëroi duke kryer ritin e zgjidhjes. [16]Atëherë Moisiu mori tërë dhjamin që i mbështillte zorrët, rizën e mëlçisë, dy veshkat me dhjamin e tyre dhe i dogj mbi lter, [17]kurse mëzatin me lëkurë, me mish e me bajgë i dogji jashtë tëbanishtës, sikurse i kishte urdhëruar Zoti Moisiut. [18]E solli edhe dashin për fli të shkrumbimit e, pasi mbi kokë të tij i vunë duart Aroni dhe bijtë e tij, [19]e theri dhe gjakun ia derdhi rreth e rreth lterit. [20]Pasi dashin e ndau në pjesë, kryet, copat dhe dhjamin i dogji në zjarr. [21]Pasi qenë larë rropullitë e këmbët, të gjitha së bashku krejt dashin e dogji mbi lter. Ishte kjo fli e

k 8 Ky kapitull, në formën e një historie, ajo e investiturës së Aronit dhe bijve të tij, paraqet ritualin e investiturës së kryepriftit. Ky ritual përmban veshjen dhe shugurimin me vaj (rr 7-13), pastaj një fli për mëkatin, e nevojshme për të shuguruar lterin (rr 14-17), pastaj flinë e shkrumbimit (rr 18-21) dhe në fund flinë e investiturës (rr 22-35). Mbas kësaj, në k 9 vijon hyrja e priftërinjve në shërbim. Riti i shugurimit që i jep priftit një privilegj mbretëror, shfaqet vetëm në epokën e tempullit të dytë (krh. Dal 30,22+). Në epokën antike nuk ekzistonte një shugurim në kuptimin e plotë të fjalës. Vetë funksioni i tij e bënte priftin të hynte në sferën e gjërave të shenjta.

shkrumbimit në erë të këndshme, fli e shqimur prej zjarrit në nder të Zotit, sikurse i kishte urdhëruar Zoti Moisiut.

22E solli edhe dashin e dytë, dashin fli shuguruese. Mbi kokën e tij i vunë duart e veta Aroni dhe bijtë e tij. 23Moisiu e preu, mori ca prej gjakut të tij e ia preku bulën e veshit të djathtë Aronit, pëlqyerin e dorës së tij të djathtë, po ashtu edhe të këmbës. 24I afroi edhe bijtë e Aronit e, pasi me gjakun e dashit të prerë ia preku secilit bulën e veshit të djathtë si dhe secilit, pëlqyerin e dorës e të këmbës së djathtë, pjesën që teproi e derdhi rreth e rreth mbi lter. 25Mori dhjamin e bishtin dhe tërë dhjamin që mbështjell zorrët dhe rizën e mëlçisë dhe të dy veshkat me dhjamin e tyre e shpatullën e djathtë. 26Prej shportës së bukëve të pabrume, që ishte para Zotit, një bukë të pabrume, një kulaç me vaj e një pite dhe i vuri mbi dhjamë e mbi shpatullën e djathtë. 27Të gjitha këto i vuri në duar të Aronit e të bijve
Dal 28,41+ të tij, të cilët pasi i lartësuan para Zotit me sjelljen e flisë së lartësimit, 28e, pasi i mori përsëri prej duarve të tyre, i dogji si erë të mirë në lter përmbi flinë e shkrumbimit. Kjo ishte fli e hyrjes në pushtet, erë e këndshme, ushqim i shkrumbuar në nder të Zotit. 29Moisiu mandej mori edhe gjoksin, e paraqiti si fli lartësimi para Zotit. Ishte kjo pjesa prej dashit të flisë së hyrjes në pushtet që i takonte Moisiut, sikurse i kishte urdhëruar Zoti Moisiut.

30Mandej mori ca prej vajit të shugurimit dhe ca prej gjakut që ishte në lter, e stërpiku Aronin dhe petkat e tija e po ashtu i stërpiku bijtë e Aronit dhe petkat e tyre. 31Pasi i shuguroi ata në të veshmet e tyre, u urdhëroi me këto fjalë: «Zieni këtë mish në të hyrë të Tendës së takimit, dhe aty hajeni. Hani edhe bukët e kushtuara që janë në shportë, ashtu si më qe urdhëruar: Le t'i hanë ato Aroni e bijtë e tij; 32e sa të teprojë prej mishit e prej bukëve, ato t'i djegë zjarri. 33Për shtatë ditë mos u largoni prej derës së Tendës së takimit deri ditën kur kryhet hyrja juaj në pushtet, sepse duhen shtatë ditë që të marrë fund shugurimi juaj. 34Zoti urdhëroi të veprohet sikurse u veprua sot për t'u kryer mbi ju riti i zgjidhjes. 35Ditë e natë do të rrini në derën e Tendës së takimit duke zbatuar udhrin e Zotit, që të mos vdisni. Kështu më qe urdhëruar». 36Aroni dhe bijtë e tij bënë krejt ashtu si u kishte urdhëruar Zoti nëpër Moisiun.

Hyrja e priftërinjve në shërbim

9 1Të tetën ditë Moisiu i thirri Aronin e bijtë e tij dhe pleqtë e Izraelit e i tha Aronit: 2«Merre një viç fli për mëkat dhe një dash për fli të shkrumbimit: të dy të patëmetë dhe silli para

8,28 *fli e hyrjes në pushtet:* fj.fj.: «mbushja (e duarve)»; krh. rr 33; Dal 28.41+.

8,35 Çdo shkelje e riteve të përcaktuara është shumë e rendë (krh. 10,1v)

Zotit. [3]Izraelitëve thuaju kështu: Merrni një cjap fli për mëkat, një viç
e një dash të një viti, të dy të patëmetë, për fli të shkrumbimit; [4]një
mëzat e një dash për fli të pajtimit, dhe flijoni para Zotit. Merrni edhe
flinë kushtimore bimore të njomur me vaj: sepse Zoti do t'ju dëftohet
sot». [5]Sollën, prandaj, ata gjithë çka u kishte dhënë urdhër Moisiu
dhe i prunë para derës së Tendës së takimit, ku, pasi u afrua mbarë
bashkësia dhe qëndronte para Zotit, [6]Moisiu tha: «Ja urdhri që e
ka dhënë Zoti: plotësojeni që t'ju dëftohet lavdia e tij!». [7]I tha edhe Dal 24,16+
Aronit. «Afrohu te lteri e kushtoje flinë tënde të mëkatimit dhe flinë Heb 5,1-4; 7,27
e shkrumbimit e kryeje ritin e zgjidhjes për ty e për popull. Atëherë
kushtoje dhuratën e popullit dhe kryeje për të ritin e zgjidhjes, si
urdhëroi Zoti». [8]Aroni u afrua menjëherë te lterit dhe e theri viçin
për flinë e vet të mëkatimit. [9]Bijtë e tij i sollën gjakun e viçit, në të
cilin ai ngjeu gishtin, i preku brirët e lterit dhe tepricën e tij e derdhi
në fundësorin e tij. [10]Dhjamin, veshkat dhe rizën e mëlçisë së flisë
për mëkat e dogji në erë të këndshme përmbi lter ashtu si i kishte
urdhëruar Zoti Moisiut. [11]Ndërsa mishin dhe lëkurën e saj e dogji
jashtë tëbanishtës në zjarr. [12]E theri edhe flinë e shkrumbimit. Bijtë e
tij i sollën gjakun e saj, të cilin ai e derdhi rreth e rreth lterit. [13]Pasi
flinë e prenë në pjesë, ia sollën bashkë me kokë: të gjitha së bashku i
dogji në zjarr përmbi lter. [14]Mandej i lau me ujë zorrët e këmbët dhe i
dogji si erë të mirë në lter përmbi flinë e shkrumbimit.

[15]E afroi edhe flinë e popullit, e mori cjapin e flisë për mëkat të
popullit, e preu dhe e kushtoi si flinë e parë, fli për mëkat. [16]Solli
mandej flinë e shkrumbimit e veproi me të sipas ritit. [17]Solli mandej
flinë kushtimore bimore, e mbushi me të grushtin dhe e dogji në erë të
këndshme mbi lter përveç flisë shkrumbore mëngjesore.

[18]Atëherë theri edhe mëzatin e dashin, flitë e pajtimit të popullit.
Të bijtë i sollën gjakun, të cilin e ndikoi gjithkund rreth përmbi lter.
[19]Dhjamin e mëzatit, bishtin e dashit, veshkat me dhjamin e tyre dhe
rizën e mëlçisë [20]i vunë përmbi gjoksa dhe i dogji erë të mirë përmbi
lter. [21]Kurse gjoksat e tyre dhe shpatullat e djathta Aroni i lartësoi me
ritin e lartësimit para Zotit, si kishte urdhëruar Moisiu.

[22]Atëherë Aroni i lartësoi duart mbi popull dhe e bekoi. Kështu zbriti
pasi e kishte kryer së flijuari flinë e mëkatimit, flinë e shkrumbimit

k 9 Priftërinjtë e përurojnë priftërinë e tyre duke kushtuar fli mbi lter, që është funksioni i tyre themelor (krh. 1,5+), me pjesëmarrjen e të gjithë bashkësisë. Megjithëse objekti i këtij k është pjesërisht i njëjti me atë të kapitujve 1–7 (rituali i flijimeve), fjalori është i ndryshëm dhe më pak i zhvilluar, dhe viktimat nuk janë në mënyre të përpiktë ato të përcaktuara në k 4. Ky k duket se i përket shtresës me antike të shkrimit priftëror dhe mund të jetë vazhdimi i Dal 40. Sikur lavdia e JHWH merr zotërimin e shenjtërores (Dal 40,34) kështu dëftimi i tij (9,23-24) shënon pranimin e flive të para.

9,7 *për popull:* BK ndjek TM; BJ me LXX ka: «për fisin tënd».

9,12 *E theri: subjekti është Aroni.*

9,20 *i vunë: me TM; BJ supozon: «i vuri».*

e flinë e pajtimit. 23Atëherë Moisiu e Aroni hynë në Tendën e takimit.
Kur dolën e bekuan popullin. Mbarë popullit iu dëftua lavdia e
Zotit. 24Dhe, ja, prej pranisë së Zotit doli një zjarr dhe e përpiu flinë
1Mbr 18,20v; 2Mak 2,10 e shkrumbimit dhe dhjamin që ishin përmbi lter. Kur e pa këtë gjë
turma, brohoriti prej gëzimit e ra me fytyrë për dhe në adhurim.

Rregulloret plotësuese

Nr 16,1–17,5

A. Pesha e prishjes së rregullave. Nadabi e Abihui

10 1Tashti, Nadabi e Abihui, bijtë e Aronit, i morën kemoret e
veta, qitën në to zjarr e, përmbi zjarr, temianin e kushtuan
në praninë e Zotit zjarr të pashuguruar, që Zoti nuk ua
Nr 16,35; 2Mbr 1,10v kishte urdhëruar. 2Por, prej pranisë së Zotit doli zjarri dhe i përpiu e
ata vdiqën të dy në praninë e Zotit. 3Moisiu i tha Aronit: «Që, ç'do të
thotë ajo që tha Zoti:

Në ata që më afrohen,
dua të jem i shenjtëruar,
dhe në sy të të mbarë popullit
dua të jem i lavdëruar».

Aroni s'bëri vër me gojë.

B. Kufomat e mbartura jashtë

4Moisiu i thirri Misaelin dhe Elsafanin, bijtë e Ozielit, ungjit të
Aronit, e u tha: «Shkoni e merrni vëllezërit tuaj prej Shenjtërores dhe
çoni jashtë tëbanishtës». 5Ata u afruan e menjëherë i morën ashtu siç
ishin të veshur me këmishat e tyre e i qitën jashtë siç u qe urdhëruar.

C. Rregulla të zisë të veçanta për priftërinj

6Pastaj Moisiu i tha Aronit, Eleazarit e Itamarit, bijve të tij: «Mos i
shprishni flokët tuaj, as mos i shqyeni petkat që të mos vdisni e të mos
e sillni hidhërimin mbi mbarë bashkësinë. Vëllezërit tuaj dhe mbarë
Shtëpia e Izraelit le t'i qajnë ata që i dogji zjarri, të cilin e ndezi Zoti.

k 10 Anekdotat që vijojnë kanë si qëllim të fusin disa rregulla rituali.

10,1 *zjarr të pashuguruar: ndoshta sepse Nadabi dhe Abihui nuk janë priftërinj ose ndoshta sepse zjarri është paraqitur jashtë kohës së përcaktuar.*

10,3 *Në ata që më afrohen…i lavdëruar: ky distik nuk gjendet në ndonjë vend tjetër në Bibël. Ata që janë «të afërt» JHWH* (priftërinjtë) marrin pjesë në «shenjtërinë» e tij («do të dëftohem i shenjtë»; krh. 19,2); «lavdia» e tij («do të lavdërohem»; krh. Dal 24,16+) dëftohet (me zjarrin e ndëshkimit) për të gjithë popullin.

10,6 Ritet e zisë. Prifti duhet të qëndrojë i shkëputur nga bota profane, i nënshtruar rregullave të posaçme; krh. edhe k 21.

7Mos u largoni e mos dilni jashtë derës së Tendës së takimit, ndryshe
do të vdisni, sepse në ju është vaji i shugurimit të Zotit». Ata bënë
gjithë si urdhëroi Moisiu.

Ç. Ndalimi i përdorimit të verës

8E Zoti i tha Aronit: 9«Verën e çdo pije që mund të dehë, mos e pi ti Ez 44,21
as bijtë e tu kur hyni në Tendën e takimit. Kështu nuk do të vdisni.
Është ligj i përhershëm për ju brez pas brezi; 10që të jeni në gjendje
ta dalloni sendin e shuguruar prej të thjeshtit, të pastrin prej të
papastrit 11e t'ua mësoni bijve të Izraelit të gjitha ligjet e mia që Zoti
ua dha nëpër Moisiun».

D. Pjesa e priftërinjve prej flive

12Atëherë Moisiu i tha Aronit dhe bijve të tij që mbetën gjallë,
Eleazarit e Itamarit: «Prej flisë kushtimore bimore merrni sa tepron
pasi të jenë bërë flitë e djegura në nder të Zotit, dhe hajeni të pabrume
pranë lterit, sepse është gjë tejet e shenjtë. 13Hajeni në vendin e
shuguruar, sepse kjo është pjesa që të është dhënë ty dhe bijve të 6,9-10
tu prej flive të djegura në nder të Zotit kështu më qe dhënë urdhri.
14Kurse gjoksin e flisë së lartësimit dhe shpatullën e flisë së ritit të
ndihmesës hajeni në një vend të pastër ti e bijtë e tu e bijat e tua 7,6
me ty, sepse këto janë ndihmesë dhënë ty e fëmijëve të tu prej flive
të pajtimit të izraelitëve. 15Shpatullën e gjoksin le ta sjellin bashkë
me pjesët e dhjamit që do të digjen, që këto të kushtohen me ritin e
lartësimit para Zotit; dhe janë pjesë që të përkasin ty dhe bijve të tu.
Është ligj i përhershëm, siç urdhëroi Zoti».

DH. Rregullore të veçanta lidhur me flitë e mëkatimit

16Atëherë Moisiu kërkoi të dijë si u flijua cjapi i flisë së mëkatimit, 9,15
mori vesh se e kishin djegur. U hidhërua në Eleazarin e Itamarin,
bijtë e Aronit, që kishin mbetur gjallë, e tha: 17«Pse nuk e hëngrët
flinë e mëkatimit në vendin e shuguruar? Ajo është gjë tejet e shenjtë 6,18
dhe Zoti jua dha për t'ia hequr mëkatin bashkësisë e që të kryhet mbi
të riti i zgjidhjes në praninë e Zotit, 18sidomos pasi nuk është shpënë
gjaku i saj brenda në Shenjtërore, është dashur ta kishit ngrënë në
Shenjtërore, si më qe urdhëruar». 19Aroni përgjigji: «Sot, që, u kushtua
flia e mëkatimit dhe flia e shkrumbimit e tyre para syve të Zotit. Por,
ti po sheh se çka më ndodhi! Si munda ta ha e t'i pëlqeja Zotit?».

10,16-20 Kjo anekdotë nuk merr parasysh rregullat e shpallura në 4,13 dhe 6,17-23; justifikimi i paraqitur nga Aroni dhe miratimi i dhënë nga Moisiu janë të pakuptueshëm. Ky paragraf dhe të tjerët e të njëjtit kapitull janë elemente të shkëputura, të bashkuara në mënyrë artificiale.

[20]Kur Moisiu i dëgjoi këto fjalë, e pranoi arsyetimin.

III. RREGULLAT LIDHUR ME PASTRINË E PAPASTRINË RITUALE

20,25-26; ‖Lp 14,3-21; Zan 7,2;/Mt 15,10-20p; /Vap 10,9-16; 11,1-18

Kafshët e pastra e të papastra:

A. Kafshët tokësore

11 [1]Zoti foli me Moisiun e me Aronin e tha: [2]«Tregonu bijve të Izraelit: Këto janë kafshët që mund t'i hani prej të gjitha kafshëve të tokës: [3]Hani çdo kafshë që ka thundrën plotësisht të ndarë dhe që ripërtypet. [4]Por, mos i hani këto prej atyre që ripërtypen ose e kanë thundrën e ndarë: gamilen se edhe pse ripërtypet, nuk e ka thundrën e ndarë: çmoje ndër të papastra. [5]Hiraci, i cili ripërtypet, por nuk e ka thundrën e ndarë: është i papastër. [6]Po ashtu edhe lepuri, njëmend edhe ky ripërtypet, por nuk e ka thundrën e ndarë. [7]Thiu, i cili edhe pse e ka thundrën plotësisht të ndarë, nuk ripërtypet. [8]Mishin e këtyre kafshëve mos e hani dhe mos e prekni ngordhësirën e tyre sepse këto janë për ju të papastra.

B. Kafshët ujore

[9]Këto janë kafshët që lejnë në ujë e mund të hahen: secilën që ka fletë e luspat qoftë në det e në lumenj e përrenj: mund ta hani: [10]Kurse çdo gjë e gjallë që nuk ka fletë e luspa, qoftë ajo zvarranik ose çfarëdo lloji kafshe tjetër që lëviz në ujë, le të jetë për ju e urryeshme [11]dhe le të mbetet e përbuzshme: mos e hani mishin e tyre as mos i prekni ngordhësirat e tyre. [12]Të gjitha kafshët që nuk kanë fletë e luspa, mbani për të papastra për ju.

k 11 «Ligji i pastërtisë» (kk 11–16) është i bashkëngjitur «ligjit të shenjtërisë» (kk 17–26) si dy anë, negative e pozitive, të së njëjtës marrëdhënie me Hyjin. Rregullat e dhëna këtu themelohen mbi moslejime fetare shumë të lashta: është e pastër ajo që afron me Hyjin, është e papastër ajo që bën të paaftë për kultin ose është e përjashtuar. Kafshët e pastra janë ato që mund t'i ofrohen Hyjit (Zan 7,2), kafshët e papastra janë ato që paganët i mbajnë si të shenjta ose që, duke iu shfaqur të neveritshme ose të këqija njeriut, konsiderohen jo të pëlqyeshme Hyjit (k 11). Rregullat e tjera i përkasin lindjes (k 12), jetës seksuale (k 15), vdekjes (21,1.11; krh. Nr 19,11-16), rrethanave misterioze në të cilat vepron Hyji, Zoti i jetës. Një shenjë korruptimi si «gërbula» (13,1+) bën të papastër. Por përveç kësaj papastërtie rituale, profetët do të këmbëngulin mbi pastërtinë e zemrës (Is 1,16; Jer 33,8; krh. Ps 51,12) duke përgatitur mësimin e Jezusit (Mt 15,10-20p), që i liron nxënësit e tij nga urdhëresat prej të cilave shpesh ruhej vetëm aspekti material (Mt 23,24-26p). Prej këtij legjislacioni të vjetër do të ruhet mësimi i një ideali pastërtie morale, i mbrojtur nga rregulla pozitive. – Klasifikimet e dhëna këtu janë bërë *a posteriori sipas prototipit të kafshës së* pastër që është dashi ose gjedhi; ata janë empirike: kështu edhe lepuri i quajtur «ripërtypës» për shkak të lëvizjes së gojes së tij. Identifikimi i disa kafshëve është i pasigurt.

C. Shpendët

13Këta janë shpendët që nuk guxoni t'i hani e duhet t'i mbani për
të papastër: shqiponja, shqiponja kufomëngrënëse, shqiponja e detit,
14skifteri dhe çdo lloj sokoli, 15çdo lloj korbi, 16struci, kukuvajke,
gjelaroje, gjeraçine e të gjitha llojeve; 17huti, zhytrra, ibisi, 18mjellma,
pelikani, shqiponja qafë shogët, 19lejleku, çdo lloj çapke, pupci dhe
lakuriqi.

Ç. Kafshë të tjera me krahë

20Të gjitha kandrrat me krahë, që ecin në katër këmbë, mbani
për të papastra. 21Prej të gjitha këtyre kandrrave që ecin në katër
këmbë, por kanë këmbët e sprasme më të gjata e me pulpa, me anë të
të cilave kërcejnë përmbi tokë, 22mund t'i hani. Të tilla janë: të gjitha
llojet e karkalecave, gjinkallave dhe bulkthi; 23kurse të gjitha llojet e
kandrrave të tjera me krahë, e që ecin me katër këmbë, mbani për të
papastra. 24Kushdo i prek ngordhësirat e tyre, do të bëhet i papastër
e do të jetë i papastër deri në mbrëmje. 25E kujtdo t'i duhet t'i mbarë
ngordhësirat e cilëvedo prej tyre, le t'i lajë petkat e le të jetë i papastër
deri në të perënduar të diellit.

26Mbajeni për të papastër çdo kafshë që e ka thundrën të pandarë
e nuk ripërtypet, e kush ta prekë, do të bëhet i papastër. 27Çdo kafshë
që ecën mbi putra të këmbëve, prej të gjitha kafshëve katërkëmbshe,
mbajeni për të papastër; kush t'i prekë ngordhësirat e tyre, do të bëhet
i papastër deri në mbrëmje. 28Po edhe ai që t'i mbarë ngordhësirat e
tyre, le t'i lajë petkat e le të jetë i papastër deri në mbrëmje; sepse për
ju të gjitha këto janë të papastra.

Kafshë të vogla tokësore

29Prej kafshëve që hiqen zvarrë përmbi tokë, këto le të jenë të
papastra për ju: bukla, miu e hardhuca e të gjitha llojeve të tyre,
30hardhuca e murit, breshka, picrraga, urithi e kamaleoni: 31të gjitha
këto janë të papastra.

Rregullore të tjera lidhur me prekje të papastra

Kush t'i prekë ngordhësirat e tyre do të jetë i papastër deri në
mbrëmje; 32e mbi çdo gjë të bjerë cilado prej ngordhësirave të tyre,
le të jetë e papastër: çdo vegël e drunjtë, çdo petk, lëkurë, thes;
çfarëdo sendi të jetë; le të kalohen nëpër ujë e do të pastrohen deri

11,20 Insektet me krahë janë përshkruar si katërkëmbësha («mbi katër këmbë») për t›i dalluar nga zogjtë. Rr 21 përjashton karkalecin.

11,21 *këmbët e sprasme* : TM lexon: «që nuk kanë dy këmbë».

11,27 *që ecën mbi putra të këmbëve*: nuk bëhet fjalë vetëm për «plantigradët», por për të gjitha kafshët që nuk kanë thundra.

në mbrëmje e veç atëherë do të bëhen të pastra. 33Po ra ndonjë send prej tyre brenda në ndonjë enë dheu, thejeni: është e papastër. 34Çdo ushqim që hani nëse i bie ndonjë pikë ujë prej aso ene, do të jetë i papastër dhe çdo lëng që pihet nga ena e tillë, do të jetë i papastër. 35Po edhe në çkado që të bjerë prej ngordhësirave të këtyre, ai send le të mbahet i papastër; qoftë ajo furrë ose vatër, le të rrënohet: janë të ndyta dhe le të mbeten për ju të papastra. 36Kurse burimet dhe saranxhat si dhe grumbullimet e ujërave, le të jenë të pastra. Por kush ta prekë ngordhësirën e kafshës, le të jetë i papastër. 37Nëse bie gjë prej ngordhësirës së tyre mbi farërat e drithërave, nuk do të mbahen të papastra. 38Por nëse ndokush e lag farën me ujë e atëherë bie ndonjë send prej ngordhësirës së këtyre, le të jetë për ju e papastër.

39Nëse cof ndonjë kafshë që guxoni ta hani, ai që do ta prekë ngordhësirën e saj, do të jetë i papastër deri në mbrëmje; 40kush të hajë ndonjë send prej saj, ose e mbart ngordhësirën e saj, le t'i lajë petkat e veta dhe le të jetë i papastër deri në mbrëmje.

Vështrime doktrinale

41Çdo kafshë që hiqet zvarrë përmbi tokë, është e papastër dhe të mos merret për ushqim. 42Asnjë kafshë që hiqet zvarrë përmbi bark ose që ecën mbi katër ose më shumë këmbë që është zvarranik, mos e hani se është e papastër. 43Mos i fëlliqni shpirtrat tuaj, dhe mos
17,1+ prekni asgjë prej tyre, që të mos fëlliqeni! 44Unë jam Zoti, Hyji juaj! Shenjtërohuni që të jeni të shenjtë, sepse edhe unë jam i shenjtë. Mos i përdhosni shpirtrat tuaj me kurrfarë zvarraniku që hiqet barkas
22,33+ përmbi tokë. 45Unë jam Zoti që ju kam nxjerrë nga dheu i Egjiptit që
19,2; 17,1+; ‖Mt 5,48; /1Pjt 1,15-16; /1Gjn 3,3 të jem Hyji juaj; jini të shenjtë, sepse edhe vetë jam i shenjtë.

Përfundim

46Ky është ligj që ka të bëjë me frymorët, me shpendët e me çdo gjallesë që jeton në ujë ose hiqet zvarr mbi tokë, 47që ta dini dallimin ndërmjet të pastrës e të papastrës, që të dini cilën mund ta hani e cilën të mos e hani».

Pastrimi i gruas pas lindjes

12 1Zoti foli me Moisiun e i tha: 2«Fol me bijtë e Izraelit e
15,19 thuaju: Kur gruaja shtatzënë lind djalë, është shtatë ditë e papastër, siç është e papastër në kohën e larjes së saj
Zan 17,10+; /Lk 1,59; 2,21 mujore. 3Djali le të rrethpritet të tetën ditë; 4kurse ajo të presë edhe

11,36 Ujërat janë në vetvete gjallëruese dhe pastruese.

k 12 Lindja, sikur edhe të përmuajshmet ose derdhja e farës mashkullore (k 15), konsiderohet si humbje jete; gruaja duhet të rivendosë me disa rite pastërtinë e saj dhe si pasojë edhe bashkimin me Hyjin burimin e jetës.

tridhjetë e tri ditë për të pastruar gjakun e vet. Të mos prekë asgjë
të shuguruar as të mos hyjë në shenjtërore derisa të kryhen ditët e
pastrimit të saj. 5Por, nëse lind vajzë, le të jetë dy javë e papastër, siç
është e papastër në kohën e larjes së saj mujore, dhe le të presë edhe
gjashtëdhjetë e gjashtë ditë për të pastruar gjakun e vet.
6Kur të kryhen ditët e pastrimit të saj për djalë ose për vajzë, le ta ‖Lk 2,22-38
sjellë, te dera e Tendës së takimit, një qengj vjetak për fli shkrumbimi
dhe një pëllumb ose turtull për fli të mëkatimit e t'ia japë priftit. 7Prifti
le t'i kushtojë para Zotit e, kur të ketë bërë mbi të ritin e zgjidhjes, do
të jetë pastruar prej derdhjes së gjakut: kjo është rregullore përkitazi
me gruan që lind djalë apo vajzë. 8Por, nëse nuk ka mjete të kushtojë
një qengj, le të marrë dy turtuj ose dy zogj pëllumbash, njërin për fli 5,7-13
të shkrumbimit e tjetrin për fli të mëkatimit; prifti le të kryejë mbi të
ritin e zgjidhjes dhe ajo do të pastrohet».

Gërbula e njeriut

Lp 24,8-9;
Nr 12,10-15

A. Mëllëri, rrebulli e njolla

13 1Zoti foli me Moisiun e me Aronin e tha: 2«Nëse ndokujt i
del në mish ose në lëkurë ndonjë enjtje, rrebull ose njollë e
bardhemtë që mund të dyshohet se mund të jetë gërbulë, i
tilli le të çohet tek Aroni ose te cilido prift prej bijve të tij. 3Prifti le
ta shikojë pjesën e sëmurë të lëkurës. Nëse qimja në vendin e sëmurë
është bërë e bardhë dhe duket se varra është më e thellë se lëkura
në mish: është sëmundja e gërbulës. Pasi prifti ta ketë shikuar, le
ta shpallë të papastër. 4Por, në qoftë se njolla e bardhemtë në lëkurë
nuk duket se ka depërtuar më thellë në mish dhe nëse qimja nuk ka
ndryshuar e është zbardhuar, prifti le ta mbajë veçuar për shatë ditë.
5Të shtatën ditë le ta shikojë përsëri, në qoftë se njolla nuk është
rritur më tepër e nuk është përhapur edhe më tepër në lëkurë, le ta
mbajë përsëri të veçuar edhe shtatë ditë të tjera. 6Të shtatën ditë le
ta shikojë përsëri: nëse vëren se njolla e ka humbur shndritësinë e
mëparshme dhe nëse nuk është përhapur më tepër në lëkurë, le ta
shpallë të pastër: sepse është vetëm kromë. Njeriu le t'i lajë petkat e
veta e do të jetë i pastër. 7Por, në qoftë se pasi prifti ta ketë parë dhe
shpallur të pastër, kroma rritet përsëri, le të sillet te prifti 8e prifti le

k 13 Nocioni që Hebrenjtë e vjetër kishin për «gërbulën» përmbledh sëmundje të ndryshmë të lëkurës ose sipërfaqësore (13,1-14) dhe janë vënë në lidhje edhe me myqet që mund të shfaqen në rroba (13,47-59), ose mbi mure (14,33-53). Diagnoza dhe masat paraprake kundër ngjitjes janë të kodifikuara dhe i besohen vendimit të priftit. Këto masa praktike, në të cilat gjendet trashëgimia e koncepteve dhe e dokeve primitive, e fitojnë vlerën e tyre fetare në jahvizëm, si një shqyrtim i « të papastrës». Reintegrimi në bashkësi ka si pasojë ritet e krahasuara me flinë për mëkatin (14,1-31.49-53), duke e përshkruar këtu "mëkatin" si një dëm të virtytit gjallërues të Hyjit të Izraelit.

ta shikojë prapë. Nëse kroma është përhapur vërtet më fort, prifti le ta shpallë të papastër: është gërbula.

B. Gërbula e vjetruar

9Nëse ndokujt i shfaqet sëmundja e gërbulës, i tilli le të sillet te
prifti 10e ky le ta shikojë. Nëse mëllëri në lëkurë është bërë i bardhë
e qimet t'i jenë shndërruar në të bardhemtë e mishi i është enjtur në
çiban të gjallë, 11le të shpallet gërbulë e kahmotshme e zhvilluar në
lëkurë. Prifti le ta shpallë të papastër e s'ka nevojë ta veçojë sepse
është e qartë se është i papastër.
12Porse, nëse gërbula e përhapur mbi lëkurë në mënyrë që e
përfshin tërë lëkurën prej majës së kresë deri në fund të këmbëve, në
të gjitha pjesët e trupit që prifti mund t'i shohë, 13prifti le ta shikojë.
Nëse gërbula ia ka përfshirë tërë trupin, le ta shpallë të pastër, pasi
është gërbula e kthyer në ngjyrë plotësisht të bardhë, e prandaj edhe
njeriu le të shpallet i pastër. 14Por, kur të shfaqet në të mish i gjallë,
le të shpallet i papastër. 15Kur ta ketë shikuar prifti, le ta çmojë ndër
të papastër: mishi i gjallë është i papastër: është gërbula. 16Por, nëse
shndërrohet prapë në të bardhë, le të vijë te prifti, 17e ky, pasi ta ketë
vërtetuar se është ashtu, le ta shpallë të pastër.

C. Mëllëri

18Kur ndokush ka pasur në lëkurë e mish ndonjë mëllë që është
shëruar, 19por aty ku ka qenë mëllëri del i thatë i bardhë ose njollë e
kuqrremtë, i tilli le të shkojë ta vështrojë prifti. 20Prifti pasi ta ketë
vërtetuar se vendi i njollës është më thellë në mish se tjetërkund
dhe se qimet i janë zbardhuar, le ta shpallë të papastër: është rasti i
gërbulës që shpërthen në çiban. 21Por, nëse prifti sheh se qimja nuk ka
ndryshuar ngjyrën, vrraga është e murrme dhe nuk është më thellë
se mishi rreth saj, le ta mbajë të veçuar për shtatë ditë. 22E, në qoftë
se rritet, le ta vlerësojë gërbulë; 23por, nëse qëndron vetëm në vendin
e vet e njolla nuk rritet, është vrraga e mëllërit, dhe prifti ta vlerësojë
të pastër.

Ç. Djegia

24Nëse ndokush djeg lëkurën në zjarr, dhe vendi i djegur merr

13,9 Këtu nuk bëhet fjalë të dallohet një gërbulë e vërtetë nga një gërbulë e rremë, por një gërbulë ngjitëse nga një gërbulë që nuk është ngjitëse. Lev duket se mban për ngjitëse vetëm ulcerën.

13,11 Një vërejtje tjetër nuk është e nevojshme. – *s'ka nevojë ta veçojë:* me TM; LXX përkthen të kundërtën: «do ta mbajë të izoluar».

13,13 *njeriu:* fj.fj.: «plaga». Ky përgjithësim i së keqes është shenjë shërimi: të gjitha këto dregëza të bardha janë duke rënë.

13,18 *mëllë:* përkthime të tjera të mundshme: «thatë», «puçërr», «posteme» ose «absces».

dukjen e dangës së murrme ose të bardhë, [25]le ta shikojë prifti, dhe
nëse qimja i është shndërruar në të bardhë dhe vendi i saj është më
thellë se lëkura rreth saj, le ta shpallë të papastër, sepse është gërbula
që shpërthen nga djegia. [26]Por, në qoftë se ngjyra e qimeve nuk ka
ndryshuar, dhe njolla nuk është më thellë se mishi në tjetër vend dhe
vetë duka e gërbulës disi e errët, le ta mbajë të veçuar për shtatë ditë.
[27]Të shtatën ditë le ta vërejë. Nëse në lëkurë rritet njolla, le ta shpallë
të papastër: është gërbulë. [28]Ndryshe, nëse njolla s'është përhapur nga
ai vend dhe nuk është mjaft e qartë, atëherë është enjtje nga djegia, e
prandaj le ta shpallë të pastër, sepse është vrragë e djegies.

D. Sëmundjet e pjesëve leshtore të trupit

[29]Nëse ndonjë burri ose gruaje i shfaqet në krye ose në mjekër
ndonjë varrë, le ta shikojë prifti. [30]E në qoftë se vendi është më i thellë
se mishi rreth saj e qimja si e zverdhuar dhe më e hollë se rëndom,
le t'i shpallë të papastër: është qerosa, d.m.th. gërbula në kokë ose
në mjekër. [31]Ndryshe, nëse sheh se varra e qerosës nuk është më e
thellë se mishi rreth saj dhe, qe, qimja në të nuk është e zezë, le t'i
ndajë për shtatë ditë. [32]Të shtatën ditë le ta vërejë varrën, nëse qerosa
nuk përhapet edhe më, dhe nëse qimja në të nuk është bërë e zezë, dhe
duket se vendi i varrës është i njënjëshëm me pjesën tjetër, [33]i tilli le
të rruhet përveç vendit të sëmurë, e prifti le ta mbajë të veçuar edhe
për shtatë ditë të tjera. [34]Nëse varra duket se të shtatën ditë s'është
përhapur nga ai vend, dhe se nuk është më thellë se mishi rreth saj,
prifti le ta shpallë të pastër; pasi t'i ketë larë petkat, le të jetë i pastër.
[35]Porse, në qoftë se pasi shpallet pastria, qerosa rritet përsëri në
lëkurë, [36]prifti as të mos shikojë më a ka qime të verdhë, sepse është
e qartë se është i papastër. [37]Por, nëse vëren se ka zënë vend qerosa
dhe kanë dalë qime të zeza, le ta dijë se ai njeri është shëruar dhe le
ta shpallë të pastër.

DH. Kurteshi

[38]Kur t'u dukën ndonjë burri ose gruaje në lëkurë të tyre njolla të
bardha, le t'i shikojë prifti. [39]Nëse sheh se ato njolla janë në lëkurë të
bardha disi në të mbyllët le ta dijë se në lëkurë u ka dalë kurteshi:
është i pastër.

E. Tullacia

[40]Njeriut, të cilit flokët i bien prej kokës, është tullac, prandaj është

13,30 *qerosa:* ose, ndoshta, herpes.
13,31 *qimja në të nuk është e zezë:* me TM, por krh. rr 32; BJ përkthen «i verdhemë», me LXX që kërkon të përputhet me rr 32.
13,32 *qimja në të nuk është bërë e zezë:* ose e verdhemë ose e artë; krh.rr 31.

i pastër; [41]nëse flokët i bien në pjesën e përparme është i shogët, por i pastër. [42]Por, nëse në tullacinë ose në shogën e tij duket varrë e bardhë ose e kuqrremtë në të bardhë, është gërbula e kresë. [43]Prifti le ta shikojë dhe, ja, nëse është çibani i kuqrremtë që i përngjan gërbulës së lëkurës së mishit, [44]njeriu është i gërbulur, dhe prifti le ta shpallë të papastër pa farë ngurrimi: gërbulën e ka në krye.

Gjendja e të gërbulurit

[45]I gërbuluri që e ka kapur kjo sëmundje le t'i mbarë petkat e shqyera, flokët e shkapërderdhur, mjekrrën e mbuluar e të bërtasë: «I ndyri! I ndyri!» [46]Gjatë gjithë kohës sa gërbulani është i papastër, le të jetë i papastër e le të jetojë vetëm jashtë tëbanishtës.

Gërbula e petkave

[47]Kur gërbula të shfaqet në të veshme, qofshin ato të leshta ose të linjta, [48]qoftë në end e qoftë në ind të linjtë apo të leshtë, ose në lëkurë; ose edhe në çfarëdo petku lëkure, [49]nëse danga është e zbehtë ose e kuqe, le të mbahet për gërbulë e le t'i dëftohet priftit. [50]Prifti le ta shikojë petkun e pramë, ta lërë në vend të veçuar shtatë ditë. [51]Të shtatën ditë ta shikojë përsëri, nëse sheh se është rritur, është gërbulë që pran; le ta çmojë petkun dhe gjithçka ku është gjetur aty të papastër, [52]e prandaj le të digjet në flakë. [53]Nëse sheh se nuk është përhapur, [54]atëherë le të urdhërojë ai send, në të cilin është njolla, të lahet e le ta mbajë të ndryrë edhe shtatë ditë të tjera. [55]E kur të shohë se pasi të lahet nuk ka ndryshuar pamjen, edhe pse njolla nuk është përhapur, le të çmohet send i papastër, dhe të digjet në zjarr: është e kalbur si në të mbarën si në të mbrapshtën. [56]Po në qoftë se danga është më e mbyllët, pasi sendi të jetë larë, prifti ta shqyejë atë pjesë e ta ndajë nga pjesa e shëndoshë. [57]Po nëse danga edhe pas kësaj dëftohet në këto sende, ku më parë s'kishin danga, është gërbulë fluturuese e endacake, digji të gjitha. [58]Kurse atyre petkave që, pasi t'i ketë larë, u tret njolla, t'i lajë edhe një herë, e do të jenë të pastra. [59]Këto janë rregullore për sëmundjen e gërbulës së petkave të leshta e të linjta, në end e në ind dhe të çdo petku lëkure për t'u shpallur të pastra ose të papastra».

Pastrimi i gërbulanit

14 [1]Zoti foli me Moisiun e tha: [2]«Ky është riti që duhet të përdorohet për pastrimin e të gërbulurit. Le të sillet te prifti. [3]Prifti le të dalë prej tëbanishtës e, pasi të ketë

/Mt 8,4p; /Lk 17,14

k 14 Ky k bashkon dy ritet e pastërtisë: rr 2-9, një ritual shumë i vjetër që mund t'i ngjajë atij të meshqerrës së kuqe (krh. Nr 19,1+); supozohet që e keqja

vërtetuar se gërbula është shëruar, [4]le të urdhërojë që të merren, për
atë që duhet të pastrohet, dy shpendë të pastër të gjallë, dru cedri,
pëlhurë të kuqe dhe hisop. [5]Atëherë prifti le të urdhërojë të pritet
njëri shpend në enë dheu përmbi ujëra të gjalla. [6]Shpendin tjetër të
gjallë bashkë me dru cedri, me pëlhurë të kuqe e me hisop le ta ngjyjë Nr 19,6.18; Ps 51,9
në gjakun e shpendit të flijuar përmbi ujërat e gjalla. [7]Atë që duhet të
pastrohet le ta stërpikë shtatë herë me gjak për t'u pastruar si duhet.
Atëherë le ta lëshojë shpendin e gjallë të fluturojë i lirë në fushë. [8]Pasi
njeriu t'i ketë larë petkat e veta, le t'i rruajë të gjitha qimet në trupin
e vet e le të lahet me ujë. Kështu njeriu pasi të jetë pastruar dhe le të
hyjë në tëbanishtë, por të mos hyjë në tendën e vet për shtatë ditë. [9]Të
shtatën ditë le t'i rruajë të gjitha qimet e kresë, mjekrrën, vetullat dhe Nr 6,9
të gjitha qimet e trupit të vet, le t'i lajë petkat e veta dhe krejt trupin e
vet me ujë, dhe do të jetë i pastër. [10]Të tetën ditë le të marrë dy qengja
të patëmetë, një qengje vjetake të patëmetë, tri të dhjetat e efit majë
mielli të përgatitur me vaj për flinë kushtimore bimore dhe një log vaj.

[11]Prifti që mbarështon pastrimin e paraqet para Zotit te dera e
Tendës së takimit me të gjitha këto. [12]Prifti merr njërin qengj dhe e
paraqet atë fli shpërblimi bashkë me logun e vajit, ai i kushton të gjitha
me ritin e paraqitjes përpara Zotit. [13]Atëherë le ta presë qengjin aty
ku pritet flia e mëkatimit dhe flia e shkrumbimit, d.m.th. në vendin e
shuguruar, sepse si flia e shpërblimit ashtu flia e mëkatimit i përket
priftit: është shumë e shenjtë. [14]Prifti merr ca prej gjakut të flisë së 8,23
shpërblimit, i vë atij që do të pastrohet në bulën e veshit të djathtë
dhe mbi pëlqyerin e dorës e të këmbës së tij të djathtë; [15]atëherë prifti
merr ca prej logut të vajit e qet pak në shuplakën e dorës së vet të
majtë; [16]atëherë prifti e ngjyen gishtin e djathtë në vaj që ka në dorën
e majtë dhe me të stërpik shtatë herë para Zotit.

[17]Prej vajit që i mbetet në shuplakën e dorës së majtë prifti le t'i
lyejë në vend ku e ka pasë lyer me gjakun e flisë së shpërblimit, bulën
e veshit të djathtë atij që pastrohet dhe pëlqyerin e dorës e të këmbës
së djathtë të tij, [18]e tepricën e zbraz mbi krye të atij që pastrohet, dhe
para Zotit e kryen ritin e zgjidhjes së tij. [19]Tash prifti kryen flinë e
mëkatimit; dhe kryen ritin e zgjidhjes së atij që pastrohet. Tashti le të
therë edhe flinë e shkrumbimit; [20]flinë e shkrumbimit e vë përmbi lter
bashkë me flinë kushtimore bimore, dhe kryen ritin e zgjidhjes për të.
Kështu njeriu është rregullisht i pastruar.

[21]Por, në qoftë se është skamnor e nuk është në gjendje t'i fitojë 5,7-23; 12,8
ato që i duhen, le të marrë vetëm një qengj për flinë e shpërblimit me

të jetë shkaktuar nga një demon që mund të përzihet (krh. cjapi për Azazel, 16,10); rr 10-32, një ritual më shumë i lidhur me tërësinë e Levitikut, duke përjashtuar lyerjet me vaj, rr 15-18, që nuk kanë barasvlerë.

14,10 *tri të dhjetat e efit:* d.m.th. rreth 13,5 litra. – *një log vaj:* d.m.th. 0,6 litra. BJ përkthen: «një pintë me vaj».

ritin e paraqitjes që prifti ta kryejë për të ritin e zgjidhjes si dhe të
dhjetën pjesë të efit endës të përgatitur me vaj si fli kushtimore bimore
edhe një log vaj, [22]dy turtuj ose dy zogj pëllumbash, të cilët t'i ketë
përdoresh, njërin fli të shkrumbimit e tjetrin fli të mëkatimit. [23]Të
tetën ditë pasi të pastrohet le t'ia sjellë këto priftit te dera e Tendës së
takimit në praninë e Zotit. [24]Prifti le ta marrë qengjin për shpërblim
bashkë me logun e vajit dhe le t'i kushtojë me ritin e paraqitjes para
Zotit; [25]e pasi ta ketë prerë qengjin fli të shpërblimit, të marrë ca
prej gjakut të tij dhe le t'i vërë në bulën e veshit të djathtë të atij
që pastrohet edhe mbi pëlqyer të dorës e të këmbës së tij të djathtë.
[26]Atëherë prifti le të qesë një pjesë të vajit në shuplakën e dorës së
vet të majtë. [27]Në atë vaj le ta ngjyejë gishtin e dorës së djathtë, le
të stërpikë shtatë herë në praninë e Zotit; [28]mandej le t'ia prekë me
vaj bulën e veshit të djathtë atij që pastrohet si dhe pëlqyerët e dorës
dhe të këmbës së djathtë, mbi vendin e gjakut të flisë së shpërblimit.
[29]Pjesën tjetër të vajit që është në dorën e majtë, le ta qesë mbi krye
të njeriut që pastrohet, për ritin e zgjidhjes së tij para Zotit. [30]Turtujt
ose zogjtë e pëllumbave që mundi t'i fitojë le t'i flijojë [31]njërin për fli të
shpërblimit e tjetrin fli të shkrumbimit bashkë me flinë kushtimore
bimore të endës e kështu prifti le ta kryejë mbi të ritin e zgjidhjes para
Zotit. [32]Kjo është flia e gërbulanit që nuk është në gjendje t'i ketë të
gjitha që duhen për pastrimin e tij».

Gërbula e shtëpive

[33]Zoti i tha Moisiut e Aronit: [34]«Kur të keni hyrë në dheun e
Kanaanit, që unë do t'jua jap për pronë, nëse do të ndodhë të ketë
sëmundje të gërbulës në shtëpitë e pronës tuaj, [35]i zoti i asaj shtëpie
le të shkojë ta lajmërojë priftin e le t'i thotë: Më duket se shtëpinë
time e ka kapur gërbula. [36]Prifti atëherë le të japë urdhër të qitet
jashtë gjithçka është në atë shtëpi para se ai të hyjë brenda për të parë
sëmundjen, që të mos shpallen të gjitha ato sende që janë në shtëpi
të papastra. Atëherë le të hyjë për ta vështruar shtëpinë. [37]E, kur të
shohë se në muret e saj ka gropëza të zverdhura dhe të kuqrremta
dhe më të thella se sipërfaqja tjetër, [38]le të dalë prej derës së shtëpisë
e ta mbyllë menjëherë për shtatë ditë. [39]Të shtatën ditë le të kthehet
e ta shikojë; nëse gjen se është rritur sëmundja, [40]le të japë urdhër
të hiqen gurët në të cilët është sëmundja e lë të hidhen në një vend
të papastër jashtë qytetit; [41]kurse shtëpia le të urdhërojë të gërryhet
përbrenda rreth e rreth dhe pluhurin e të gërryerit le ta hedhin jashtë
qytetit në një vend të papastër. [42]Le të vihen gurë të tjerë në vend të

14,37 *gropëza të zverdhura dhe të kuqrremta:* bëhet fjalë për gropëza të krijuara nga myku që thërrmon dhe ngjyros muret.

atyre që u hoqën dhe shtëpia le të lyhet me llaç tjetër.
43E nëse sëmundja shfaqet përsëri në shtëpi, pasi të jenë hequr
gurët dhe të jetë gërryer dhe prapë të jetë lyer me llaç tjetër, 44e kur
të hyjë prifti sheh se njolla është rritur në shtëpi: atëherë në shtëpi
është gërbula dhe shtëpia është e papastër. 45Shtëpia le të rrënohet
dhe gurët e saj, lëndët dhe tërë llaçi i saj të hidhen jashtë qytetit në
një vend të papastër. 46Kush të hyjë në shtëpi pasi të jetë mbyllur, le
të jetë i papastër deri në mbrëmje; 47kurse kush të flejë në të ose të
hajë në të ndonjë send, duhet t'i lajë petkat e veta. 48Nëse prifti hyn e
sheh se njolla nuk është rritur në shtëpi, pasi të jetë lyer përsëri, le ta
shpallë atë të pastër: sëmundja është shëruar. 49Për pastrimin e saj
le të marrë dy shpendë të gjallë, dru cedri, pëlhurë të kuqe dhe hisop:
50le ta presë njërin shpend mbi një enë dheu që ka brenda ujë të
gjallë, 51atëherë le të marrë dru cedri, pëlhurën e kuqe, hisopin
dhe shpendin e gjallë dhe le t'i zhysë të gjitha në gjakun e shpendit
të flijuar dhe në ujin e gjallë e le ta stërpikë shtëpinë shtatë herë.
52Kështu ai do ta pastrojë shtëpinë si me gjakun e shpendit ashtu me
ujërat e gjalla, me shpendin e gjallë e me dru të cedrit, me hisop e me
pëlhurë të kuqe. 53Pastaj e lëshon të fluturojë i lirë shpendi i gjallë
në drejtim të fushës jashtë qytetit e atëherë bën ritin e zgjidhjes për
shtëpinë. Atëherë ajo është e pastër. 54Kjo është rregullore për çdo lloj
gërbule dhe qerose, 55për gërbulë petkash e shtëpish, 56të mëllërit,
rrebullit e të njollës, 57që të mund të dihet sa kohë është diçka e
papastër ose e pastër».

Papastria seksuale:

A. Për mashkullin

15 1Zoti foli me Moisiun e me Aronin e tha. 2«Thuajuni bijve
të Izraelit: Kur ndonjë njeri të ketë derdhje prej vetes, kjo
derdhje është e papastër. 3Ja në çka qëndron kjo papastri:
nëse trupi i tij e lëshon këtë derdhje ose edhe nëse s'e lëshon: është i
papastër. 4Çdo shtrojë ku ai të shtrihet do të jetë e papastër dhe çdo
send në të cilin të rrijë, do të jetë i papastër. 5Çdo njeri që ta prekë
shtratin e tij, ai duhet t'i lajë petkat e veta dhe ai vetë duhet të lahet
me ujë e do të jetë deri në mbrëmje i papastër. 6Nëse ulet në vend ku ai

14,49 *Për pastrimin e saj:* me TM; BJ përkthen: «me qëllim që të jetë një fli për mëkatin e shtëpisë», ku «mëkat» nuk ka asnjë përmbajtje morale: papastërtia e shtëpisë krahasohet me atë të njeriut që lirohet me një fli për mëkatin. Rituali është i baabartë me ritualin e vjetër për të gërbulurin (rr 4-7).

k 15 Rastet e papastërtisë të trajtuara këtu janë jo vetëm sëmundja ngjitëse që është blenorragjia, por edhe thjesht derdhja e farës mashkullore dhe të përmuajshmet. Gjithçka që i përket pjellorisë dhe riprodhimit mban një karakter të mistershëm dhe të shenjtë (krh. 12,1+).

pati ndenjur, le t'i lajë petkat e veta e le të lahet vetë, e do të jetë deri
në mbrëmje i papastër. 7Kush ta prekë trupin e tij, le t'i lajë petkat e
veta e le të lahet vetë me ujë e do të jetë deri në mbrëmje i papastër.
8Nëse njeriu i tillë pështyn dikënd që është i pastër, ky le t'i lajë petkat
e veta, le të lahet vetë në ujë e le të jetë deri në mbrëmje i papastër.
9Çdo shalë mbi të cilën ka ndenjur, le të jetë e papastër. 10Kushdo që
ta prekë çdo gjë që ka qenë nën atë që vuan nga të derdhurit e farës,
do të jetë i papastër deri në mbrëmje. Ai që të mbartë ndonjë send prej
këtyre, le ta lajë të veshmen e vet e le të lahet vet në ujë dhe le të jetë
i papastër deri në mbrëmje. 11Dhe secili, kë ta prekë me duar të palara
ai që vuan nga të derdhurit e farës, le t'i lajë petkat e veta e le të lahet
vetë me ujë dhe le të mbetet i papastër deri në mbrëmje. 12Nëse e prek
enën dheu, le të thehet, kurse ena e drurit, le të lahet me ujë.

13Nëse shërohet ai që vuan na kjo sëmundje, atëherë le t'i numërojë
shtatë ditë për pastrimin e vet e, pasi t'i ketë larë petkat e të jetë larë
vetë në ujë të gjallë, le të jetë i pastër. 14Të tetën ditë le t'i marrë dy
turtuj ose dy pëllumba, le të vijë të paraqitet te Zoti te dera e Tendës
së takimit e le t'ia japë ata priftit. 15Prifti njërin le ta kushtojë fli
mëkatimi e tjetrin fli shkrumbimi; prifti le të kryejë mbi të para Zotit
ritin e zgjidhjes dhe i tilli do të pastrohet nga sëmundja e derdhjes.

16Kur ndonjë njeri ka pasur të derdhurit e farës, le ta lajë me ujë
krejt trupin e vet e le të mbesë i papastër deri në mbrëmje. 17Petkun
dhe lëkurën mbi të cilën ka rënë fara e derdhur, le ta lajë me ujë dhe
le të mbetet e papastër deri në mbrëmje. 18Kur grua e burrë të bien si
burrë e grua, të dyve u duhet të lahen me ujë e janë të papastër deri
në mbrëmje.

B. E gruas

19Gruaja që në krye të muajit vuan nga derdhja e gjakut, le të jetë
shtatë ditë e papastër. Kushdo që ta prekë do të jetë i papastër deri
në mbrëmje. 20Në çkado të bjerë ratë ose të rrijë ndenjur ajo gjatë
kohës së ndarjes, do të jetë e papastër. 21Kush ta prekë shtrojën e saj,
le t'i lajë petkat e veta dhe pasi të jetë larë edhe ai vetë, le të mbesë i
papastër deri në mbrëmje. 22Çdo ulëse mbi të cilën ajo të ketë ndenjur,
kush ta prekë, le t'i lajë petkat e veta e le të lahet në ujë e do të jetë
deri në mbrëmje i papastër. 23Dhe kushdo të prekë shtrojën e çkado që
ka qenë mbi shtrojën e saj ose mbi çdo send mbi të cilin ajo ka ndenjur,
le të jetë i papastër deri në mbrëmje. 24Ai njeri që të bjerë me të si
burrë e grua në kohën e derdhjes mujore të gjakut, le të jetë i papastër
për shtatë ditë, dhe çdo shtrojë në të cilën të flejë, le të jetë e papastër.

25Gruaja që vuan për shumë ditë prej derdhjes së gjakut jo në kohën
e pastrimit mujor ose nuk i pushon derdhja mujore e gjakut, derisa

të vuajë nga kjo sëmundje, le të jetë e papastër sikurse të ishte në derdhjen mujore të gjakut. [26]Çdo shtrojë në të cilën të flejë dhe send në të cilin të rrijë, le të jetë i papastër. [27]Kushdo t'i prekë ato, le të jetë i papastër; le t'i lajë petkat e veta dhe ai vetë le të lahet me ujë dhe le të mbetë i papastër deri në mbrëmje. [28]Nëse i ndalet gjaku dhe pushon së rrjedhuri, le t'i numërojë shtatë ditë e atëherë do të jetë e pastër. [29]Të tetën ditë le të marrë për vete dy turtuj ose dy pëllumba e le t'ia japë priftit te dera e Tendës së takimit. [30]Prifti njërin le ta kushtojë si fli mëkatimi, kurse tjetrin si fli shkrumbimi. Atëherë le ta kryejë mbi të ritin e zgjidhjes para Zotit për ndotjen e rrjedhjes së gjakut të saj.

Përfundimi

[31]Mësoni, pra, bijtë e Izraelit që t'i ruhen papastrisë, që të mos vdesin në ndotjet e veta duke e përdhosur Banesën time që është ndër ju. [32]Kjo është rregullore për njeriun që pëson nga sëmundja e derdhjes së farës dhe prej të cilit derdhet fara e bëhet i papastër, [33]dhe për gruan që është e papastër për shkak të derdhjes mujore të gjakut ose që vazhdon të derdhë gjak edhe më tutje, dhe për njeriun që fle me gruan e papastër».

Dita e madhe e pajtimit

23,26-32; Nr 29,7-11; /Heb 9,6-14

16 [1]Zoti foli me Moisiun pasi vdiqën dy bijtë e Aronit, të cilët qenë vrarë kur u afruan në praninë e Zotit, [2]dhe i urdhëroi: 10,1v
«Thuaj Aronit, vëllait tënd, të mos hyjë në çdo kohë në Dal 19,12+
Shenjtërore që është pas tisit, para Pajtimores me të cilën mbulohet Dal 25,17+
Arka, që të mos vdesë. Unë do të dëftohem në re përmbi Pajtimore. [3]Le të hyjë në këtë mënyrë: le të marrë një mëzat për fli për mëkat dhe një dash për fli shkrumbimi. [4]Le të veshë këmishën e shenjtëruar të linjtë, le t'i veshë edhe të linjtat e linjta, të ngjeshet me brez të linjtë e në krye le të vërë kësulën e linjtë. Këto janë petkat e shuguruara që duhet t'i veshë të gjitha pasi të jetë larë me ujë.

[5]Le të marrë prej bashkësisë së izraelitëve dy cjep për fli mëkatimi e një dash për fli shkrumbimi. [6]Pasi Aroni ta ketë kushtuar mëzatin fli për mëkat të vet e ta ketë kryer ritin e zgjidhjes për vete e për shtëpinë e vet, [7]le t'i vërë në praninë e Zotit dy cjeptë në hyrje të Tendës së

15,31 *Mësoni: ose «njoftoni», hizhartem, hamen.; TM paraqët: «largoni», hizzartem.*

k 16 Ky k mbyll numërimin e papastërtive me ritin vjetor që i shlyen të gjitha. Redaktimi kombinon dy rituale me karaktere dhe me kohëra të ndryshme: një fli pajtuese (rr 6.11-19, krh. 4) dhe riti i dërgimit të cjapit Azazelit (rr 8-10.20-22.26); krh. shënimet që vijojnë. Ky rit ka një karakter arkaik, por si për ritualin e dyfishtë të k 14, është plotësuar në urdhëresa që i përkasin Levitikut. Nuk është absolutisht një shenjë antikiteti, ky integrim i përket një epoke në të cilën shqetësimi gjithnjë e më i madh për pastërtinë rituale i ka shumëzuar rastet e papastërtisë dhe ka ligjësuar çdo lloj riti pastërtie. Në fakt festa e madhe e ditës pajtuese nuk është para mërgimit, sepse asnjë tekst i vjetër nuk e përmend.

takimit. [8]Atëherë Aroni le të qesë short mbi dy cjeptë: njërin short
«Për Zotin» e shortin tjetër «Për Azazelin». [9]Cjapin që me short t'i ketë
rënë Zotit, le ta kushtojë fli mëkatimi, [10]kurse atë që me short do t'i
bjerë Azazelit, le ta vërë të gjallë në praninë e Zotit për të kryer mbi
16,22 të ritin e zgjidhjes e për t'ia shpënë Azazelit në shkretëtirë.
[11]Le ta marrë, pra, Aroni mëzatin për fli mëkatimi e pasi ta ketë
kryer ritin e zgjidhjes për vete e për shtëpinë e vet, le ta therë. [12]Le ta
marrë kemoren, le ta mbushë me prush prej lterit që është në praninë e
Zotit, le të marrë një parë grushta temjam të erëndshëm për kemim në
praninë e Zotit e të hyjë përtej tisit në Shenjtërore. [13]Le ta qesë kemin
Dal 25,17+ e erëndshëm në zjarr në praninë e Zotit që reja e tymit të tij ta mbulojë
Dal 33,20+ Pajtimoren që është mbi Dëshminë. [14]Mandej të marrë ca prej gjakut të
mëzatit e me gisht të stërpikë shtatë herë përballë të Pajtimores.
[15]Pasi ta ketë prerë capin fli për mëkat të popullit, le ta shtjerë
gjakun e tij brenda tisit siç u urdhërua për gjakun e mëzatit për ta
Ez 45,18-20; stërpikur Pajtimoren përballë. [16]Atëherë le ta kryejë ritin e zgjidhjes
Rom 3,25+ mbi Shenjtërore për papastritë, për padëgjesat e për të gjitha mëkatet
e izraelitëve. Po kështu le të veprojë edhe për Tendën e takimit që është
e ngrehur ndër ta, midis papastrisë të banimit të tyre. [17]Asnjë njeri
4,7; Is 6,5 të mos jetë në Tendën e takimit kur kryeprifti të hyjë në Shenjtërore
për të bërë ritin e zgjidhjes për vete, për shtëpinë e vet e për mbarë
bashkësinë e izraelitëve derisa ai të dalë. [18]Kur të ketë dalë te lteri që
është para Zotit, le ta kryejë edhe mbi të ritin e zgjidhjes: le të marrë
gjakun e mëzatit e të cjapit e le ta qesë mbi brirët e tij gjithkund
përreth, [19]le ta stërpikë shtatë herë me gjak me gisht, le ta pastrojë
prej papastrive të bijve të Izraelit e le ta shenjtërojë.
[20]Pasi ta ketë kryer ritin e zgjidhjes të Shenjtërores, të Tendës së
takimit e të lterit, atëherë ta sjellë cjapin e gjallë. [21]Atëherë Aroni
le t'ia vërë të dy duart e veta mbi krye cjapit, përmbi të le t'i rrëfejë
të gjitha paudhësitë, fajet e mëkatet e bijve të Izraelit. Pasi t'i ketë
shkarkuar kështu mbi kryet e cjapit, le ta çojë atë me anë të një njeriu
të përshtatshëm në shkretëtirë.
Is 13,21; 34,11; Tob 8,3 [22]Pasi cjapit t'ia ketë ngarkuar mbi vete të gjitha fajet e izraelitëve
Lk 11,24 e ta ketë shpënë në vend të pabanuar e pasi të ketë qenë lëshuar në
shkretëtirë, [23]atëherë le të hyjë Aroni në Tendën e takimit, le t'i heqë

16,8 *Azazelin: në hebr.: «forca e Hyjit»; siç duket se e ka kuptuar mirë sir., është emri i një demoni që Hebrenjtë* e vjetër dhe Kananasit besonin se banonte në shkretëtirë, tokë e shterpë në të cilën Hyji nuk ushtronte veprimin e tij pllenues; krh. rr 22 dhe referimet, dhe 17,7+.

16,19 *le ta shenjtërojë:* përkthimi letrar; BJ shkruan: «do ta ndajë» (krh. 17,1+).

16,22 Do të vërehet që kafsha nuk i isht kushtuar Azazelit, por «cjapi emisar» çon në shkretëtirë, në vendin i këtij demoni, fajet e popullit. Transferimi dhe pajtimi ndodhin «në praninë e Zotit» (rr 10) nëpërmjet ndërmjetësisë së priftit (rr 21): kështu kulti jahvist përvetëson, duke e pastruar, këtë zakon të vjetër popullor.

petkat e linjta, me të cilat u vesh më parë, kur hyri në Shenjtërore, le
t'i lërë aty, [24]atëherë në vendin e shenjtë le ta lajë trupin e vet me ujë
dhe le t'i veshë petkat e veta. Atëherë le të dalë për të kushtuar flinë e
vet të shkrumbimit e të popullit, dhe le ta kryejë ritin e zgjidhjes për
vete e për popull. [25]Dhjamin e flisë së mëkatimit le ta djegë mbi lter.
[26]Kurse ai që e shpuri cjapin e lëshuar për Azazelin, le t'i lajë petkat
e veta e trupin e vet me ujë e atëherë le të hyjë në tëbanishtë.
[27]Kurse mëzatin e cjapin që qenë kushtuar fli të mëkatimit, gjaku
i të cilëve qe shpënë në Shenjtërore që të kryhej riti i zgjidhjes, le t'i
çojnë jashtë tëbanishtës e le të digjen në zjarr lëkurat, mishi dhe bajga
e tyre. [28]Ai që t'i djegë le t'i lajë petkat e veta, le ta lajë trupin e vet me
ujë e vetëm atëherë le të hyjë në tëbanishtë. [29]Ky ligj le të jetë për ju i 23,26-32
pandryshueshëm: të shtatin muaj, të dhjetën ditë të muajit, agjëroni e
mos bëni asnjë punë: as vendasi as i ardhuri që banon ndër ju. [30]Këtë
ditë do të bëhet mbi ju riti i zgjidhjes me qëllim që të pastroheni. Ju do
të jeni të pastër para Zotit prej të gjitha mëkateve tuaja. [31]Le të jetë
për ju pushim shtunor, kur agjëroni; ligj i përhershëm.
[32]Ritin e zgjidhjes le ta kryejë prifti i shuguruar që ka qenë veshur
me pushtet për të kryer shërbesën priftërore në vend t'et. Le të vishet
me petkat e linjta të shuguruara [33]le ta kryejë ritin e zgjidhjes mbi
Shenjtëroren tejet të shenjtë, Tendën e takimit, lterin, priftërinjtë,
dhe mbarë bashkësinë e popullit. [34]Kështu le të jetë për ju ligj i
përhershëm përkitazi me ritin e zgjidhjes, një herë në vit, të gjitha
mëkateve të bijve të Izraelit». E u bë si i kishte urdhëruar Zoti Moisiut.

IV. LIGJI I SHENJTËRISË

Kushtimet e flitë

Dal 20,24; Lp 12,4-28

17 [1]Zoti foli me Moisiun e tha: [2]«Fol me Aronin, me bijtë e tij
e me të gjithë bijtë e Izraelit dhe thuaju: Ja fjala që Zoti
urdhëroi: [3]Secili njeri i shtëpisë së Izraelit nëse e pret kaun

k 17 Në një redaktim priftëror, themeli i «ligjit të shenjtërisë» (kk 17–26) duket se i përket fundit të epokës së monarkisë dhe përfaqëson zakonet e tempullit të Jerusalemit. Në të gjenden lidhje të qarta me mendimin e Ezekielit që shfaqet kështu si një zhvillim i lëvizjes paramërgimtare. Shenjtëria është një prej cilësive themelore të Hyjit të Izraelit (krh. 11,44-45; 19,2; 20,7.26; 21,8; 22,32v). Ideja e parë është ajo e ndarjes, e paarritshmërisë, e një transhendence që frymëzon druajtje fetare (Dal 33,20+). Kjo shenjtëri i kalon asaj që i afrohet Hyjit ose i kushtohet atij: vendet (Dal 19,22+), tempujt (Dal 16,23; Lev 23,4), arka (2Sam 6,7+), personat (Dal 16,9+), në veçanti priftërinjtë (21,6), objektet (Dal 30,29; Nr 18,9; etj.). Për shkak të marrëdhënies së tij me kultin, koncepti i shenjtërisë lidhet me atë të pastërtisë rituale: «ligji i shenjtërisë» është në të njëjtën kohë një «ligj pastërtie». Por karakteri moral i Hyjit të Izraelit e ka shpirtërizuar këtë koncept primitiv: ndarja nga ajo që është profane bëhet heqje dorë nga mëkati, dhe pastërtia e ndërgjegjes i

ose delen ose dhinë në tëbanishtë ose jashtë tëbanishtës, 4e nuk i bie
në hyrje të Tendës së takimit që t'i kushtohet dhuratë Zotit në Banesën
1,5+ e Zotit, do të vlerësohet fajtor i gjakderdhjes: ka derdhur gjakun dhe
le të zhbihet prej gjirit të popullit të vet. 5Prandaj, bijtë e Izraelit, në
vend që t'i kushtojnë flitë e veta në fushë, le t'i sjellin te Zoti e le t'ia
paraqesin priftit te hyrja në Tendën e takimit, e le t'i kushtojnë Zotit
si fli pajtimi. 6Prifti le ta derdhë gjakun mbi lterin e Zotit te hyrja në
Tendën e takimit dhe le ta djegë dhjamin në erë të këndshme Zotit.
16,8+; 7Kështu, pra, të mos u kushtojnë më assesi flitë e veta djajve, me të
Is 13,21; 34,12-14 cilët bëjnë lavirësi, le të jetë ky ligj i pandryshueshëm për ta dhe për
breznitë e tyre të ardhshme.

8E atyre thuaju: Ai izraelit ose edhe ai i ardhur që banon ndër ju, i
cili të kushtojë fli shkrumbimi ose çdo fli, 9dhe nuk e sjell theroren te
hyrja e Tendës së takimit me qëllim që t'i kushtohet Zotit: le të zhbihet
prej popullit të vet. 10Po edhe cilido njeri i shtëpisë së Izraelit ose prej
1,5+ të ardhurve që banojnë ndër ta që do të guxojë të hajë gjakun, unë
do të kthehem kundër njeriut të tillë e do ta tres prej popullit të tij.
11Sepse jeta e gjallesës është në gjak. Kjo është arsyeja që unë jua kam
/Heb 9,7.21v dhënë ta vëni mbi lter për të shpërblyer jetën tuaj; gjaku shpërblen,
sepse është jetë. 12Prandaj, edhe u kam thënë izraelitëve: askush prej
jush as prej të huajve, që jetojnë ndër ju, të mos e hajë gjakun.

13Në qoftë se një njeri, pjesëtar i bijve të Izraelit ose prej atyre të
huajve që banojnë ndër ju, nëse zë në gjueti ndonjë kafshë të egër
ose ndonjë shpend, që guxohet të merren për ushqim, le t'ia derdhë
Lp 12,16 gjakun e tij e le ta mbulojë me dhe. 14Sepse jeta e çdo gjallese, gjaku i
saj është, prandaj edhe u thashë bijve të Izraelit: mos e hani gjakun e
asnjë qenie të gjallë, sepse jeta e çdo gjallese është gjaku i saj. Kushdo
që ta hajë, duhet të mbarojë.

15Njeriu që do ta hajë mishin e bagëtisë së ngordhur natyrisht ose të
Dal 22,30; Lp 14,21; copëtuar nga egërsira, qoftë ai vendas ose i ardhur ndër ju, le t'i lajë
Ez 4,14 petkat e veta dhe vetë le të lahet me ujë le të jetë i papastër deri në
mbrëmje. Atëherë do të bëhet i pastër. 16Por, nëse nuk i lan petkat e
veta e nuk lahet vetë me ujë, le ta mbartë peshën e paudhësisë së vet».

bashkohet pastërtisë rituale; krh. vegimin përurues të Isaisë, Is 6,3+, dhe shënimin mbi k 11.

17,4 Krh. 1,5+. Ky tekst projekton në shkretëtirë ligjin e centralizimit të shenjtërores miratuar nga Lp 12,1-12; mund të flijohet vetëm në tendën e kuvendit. Por nuk merr parasysh një therje profane, si bën Lp 12,15-16. Është kujtimi i dokeve të vjetra (krh. 1Sam 14,32v; Lev 17,12; 19,26; Vap 15,29).

17,7 *djajve:* fjala hebraike seîrîm do të thotë «cjepër» dhe i referohet qenieve me forme kafshërore, që besohej se frekuentonin vendet si shkretëtira dhe gërmadhat (Is 13,22; 34,14). Azazel ishtë i përngjashmuar me ato (16,8+). Këtu dhe në 2Kor 11,5 fjala tregon me përçmim hyjnitë e rreme – *bëjnë lavirësi:* imazh klasik i pabesnikërisë fetare (krh. Oz 1–3+).

17,11 *për të shpërblyer jetën tuaj:* Shpjegim tjetër: «për jetën që është në atë». Por krh. Lp 19,21.

Ndalime në jetën seksuale

20,8-21

18 [1]Zoti foli me Moisiun e tha: [2]«Fol me bijtë e Izraelit e thuaju: Unë jam Zoti, Hyji juaj! [3]Mos veproni si veprohet në dheun e Egjiptit ku keni jetuar dhe mos bëni siç bëhet në dheun e Kanaanit, ku unë do t'ju çoj: ruhuni se i ndiqni doket e tyre! [4]Zbatoni rregullat e mia, mbani ligjet e mia, jetoni sipas urdhërimeve të mia. Unë jam Zoti, Hyji juaj: [5]mbani ligjet e urdhërimet e mia. Ai njeri që do t'i zbatojë, do ta gjejë jetën në to. Unë jam Zoti. [6]Askush të mos i afrohet farefisnorit të vet të afërm për t'i zbuluar lakuriqësinë e tij. Unë jam Zoti. [7]Mos e zbulo lakuriqësinë e babait e të nënës sate: ajo është nëna jote: mos e zbulo lakuriqësinë e saj. [8]Mos e zbulo lakuriqësinë e gruas së babait tënd: sepse është lakuriqësia e babait tënd. [9]Mos e zbulo lakuriqësinë e motrës sate qoftë prej babait e qoftë prej nënës, qoftë e lindur në shtëpi apo jashtë. [10]Mos e zbulo lakuriqësinë e bijës së birit tënd as lakuriqësinë e bijës së bijës sate: sepse lakuriqësia e tyre është lakuriqësia jote.

Ez 20,7-8
Dal 23,23-24
Lp 4,1; 5,29; 6,24; 8,1; Ez 20,11; Neh 9,29; /Rom 10,5; /Gal 3,12
Lp 23,1; 27,20
Lp 27,22

[11]Mos ia zbulo lakuriqësinë vajzës së gruas së babait tënd, që ia lindi babait tënd: është motra jote. [12]Mos e zbulo lakuriqësinë e motrës së babait tënd, sepse është mishi i babait tënd. [13]Mos e zbulo lakuriqësinë e motrës së nënës sate, sepse është mishi i nënës sate.

[14]Mos e zbulo lakuriqësinë e ungjit tënd! D.m.th. mos iu afro gruas së tij! Sepse është gruaja e ungjit tënd. [15]Mos e zbulo lakuriqësinë e resë sate! Ajo është gruaja e djalit tënd! Mos e zbulo lakuriqësinë e saj! [16]Mos e zbulo lakuriqësinë e gruas së vëllait tënd, sepse është lakuriqësia e vëllait tënd. [17]Mos e zbulo lakuriqësinë e ndonjë gruaje e të bijës së saj. Mos u marto me vajzën e birit të saj as me vajzën e vajzës së saj për t'ua zbuluar lakuriqësinë e tyre, sepse janë mishi i saj: është punë e turpshme! [18]Mos e merr për grua motrën e gruas sate sa të jetë gruaja gjallë që të mos nxitësh mendjen e zezë duke i zbuluar

20,14
Zan 29,27+

k 18 Pas një hyrjeje (rr 1-5), thelbi i këtij k (rr 6-18) ndalon lidhjet martesore midis personave të një gjaku dhe përcakton kufijtë e familjes. Rr 19-23 shtojnë ndalime të ndryshme; rr 24-30 formojnë një qortim të fundit. Kapitulli paraqet kështu njëfarë njësie. Është me afër Lp se pjesa tjetër e ligjit të shenjtërisë.

18,2 *Unë jam Zoti, Hyji juaj:* ky pohim në formën e plotë ose në formën e shkurtuar «unë jam JHWH», shfaqet si një refren në këtë kapitull dhe në ata vijues. Ai i jep domethënie krejt ligjit të shenjtërisë: JHWH është Hyji i Izraelit që ai e ka nxjerrë nga Egjipti (19,36; 22,33), është Hyji i shenjtë (19,1; 20,26; 21,8), që shenjtëron popullin e tij (20,8; 21,8.15; 22,9.32; krh. 20,7).

18,6 *farefisnorit të vet të afërm:* fj.fj.: «mishit të trupit të vet». Farefisi shprehet në hebraisht me imazhin e identitetit të gjakut, të mishit, madje edhe të kockave (Gjq 9,2), identitet që realizohet në veçanti në bashkimin e burrit dhe të gruas. Kështu ndalimet që vijojnë, janë rezultat i farefisit natyror ose i farefisit për besëlidhje (rr 8.14.16), përmblidhen të gjitha me ndalimin e incestit: një mish nuk pllenohet nga vetvetja. – *për t'i zbuluar lakuriqësinë e tij:* i referohet marrëdhënieve seksuale.

18,11 *Mos ia zbulo:* me LXX dhe BJ; e lë pas dore nga TM.

18,17 *janë mishi i saj:* sipas LXX; BJ: «janë mishi yt»; TM: «pjesa e tij» (?).

lakuriqësinë e saj. 19Mos iu afro gruas që vuan nga pastrimi mujor dhe
Dal 20,14 mos ia zbulo ndytësinë e saj. 20Mos bjer me gruan e të afërmit tënd që
të mos dangosesh me përzierjen e farës. 21Nuk guxon të japësh ndonjë
20,2-5; Zan 22,1+ fëmijë t'i flijohet Molokut, nuk guxon ta çnderosh emrin e Hyjit tënd.
Lev 19,12; 22,32 Unë jam Zoti! 22Mos bjer me mashkull siç bihet me femër! Është vepër
Jon 19,5+ e tmerrshme! 23Mos fëlliqëso me bagëti, mos u përdhos me të! Gruaja
të mos fëlliqësojë me bagëti! Do të ishte një përdhosje e çoroditur.
24Me asnjë prej këtyre mos u përdhosni! Me këto janë fëlliqur popujt,
që unë do t'i zhbij para fytyrës tuaj! 25Me to edhe toka u bë e papastër.
Këndej edhe unë do ta ndëshkoj paudhësinë e saj. Ajo i volli banorët
e vet! 26Kurse ju, ju mbani ligjet e mia e urdhëresat e mia dhe mos
e bëni asnjë prej këtyre fëllqësive, as ju vendasit as i huaji që banon
ndër ju! 27Të gjitha këto mbrapshti i bëri gjindja e vendit që ishte para
jush dhe e fëlliqi dheun. 28Ruajuni, pra, që edhe ju të mos ju vjellë
toka, nëse e fëlliqni atë, ashtu si i volli popujt që qenë këtu para jush!
29Secili që do ta bëjë njërën ose tjetrën prej këtyre mbrapshtive, do të
zhbihet prej gjirit të popullit të vet!

30Mbani urdhërimet e mia! Ruhuni se ndiqni ndonjë prej këtyre
dokeve mos, o Zot, më zi! që i ushtruan ata që qenë para jush, që të
mos përdhoseni me to. Unë jam Zoti, Hyji juaj!».

Urdhëresa morale e kultuale

19 1Zoti foli me Moisiun e tha: 2«Fol me mbarë bashkësinë
11,44-45+; 17,1+ izraelase e thuaju: Jini të shenjtë, sepse unë jam i shenjtë,
Dal 20,12+ Zoti, Hyji juaj! 3Secili prej jush le ta druajë t'ëmën e të atin
19,30; 26,2; Dal 20,8+ e vet! Mbani të shtunat e mia! Unë jam Zoti, Hyji juaj!
Dal 20,4v+ 4Mos u ktheni kah hyjnitë e rreme dhe mos bëni për vete trupore
3 idhujsh! Unë jam Zoti, Hyji juaj! 5Kur t'i kushtoni Zotit fli pajtimi,
bëni ashtu që t'i jeni të pëlqyeshëm. 6Le të hahen atë ditë që të jenë
kushtuar e të nesërmen; kurse, çkado që të teprojë për të pasnesërmen,
7,18 le të digjet në zjarr. 7Nëse do të hahet gjë prej saj të tretën ditë, do të
ishte çnderim i gjësë së shenjtë dhe flia nuk do të pranohej. 8Kush do

18,20 Shkelja bashkëshortore dënohet këtu në aspektin e papastërtisë rituale.

18,21 *Molokut: hebr.: molek; k*ëto fli fëmijësh, që «bëheshin të kaloheshin përmes zjarri», domethënë digjeshin, janë një rit i Kanaanit i dënuar nga Ligji (Lev 20,2-5; Lp 12,31; 18,10). Ky rit ka hyrë në Izrael, në vecanti në Jerusalem, në furrën djegëse të Ben-Innòm, «Geenna» (2Mbr 16,3; 21,6; 23,10; Is 30,33; Jer 7,31; 19,5v; 32,35; Ez 16,21). – Origjina e fjalës Molok është fenikase: i referohet një tip flie; Molok qe hyjnizuar në Ugarët, ku emri shfaqet në listën e hyjnive. Në Izrael është kuptuar si një titull hyjnor dhe disa tekste flasin për flitë e kushtuara hyjit Molok (domethënë *Melek, «mbreti» i vokalizuar si bonet, «turpi»).*

k 19 Ky k mbledh, pa një rregull të dukshëm, urdhëresa rreth jetës së përditshme, që janë të bashkuara vetëm nga referimi i përsëritur Hyjit dhe shenjtërisë së tij. Lidhjet me Dekalogun janë të qarta.

19,4 *hyjnitë e rreme: fj.fj.:«asgjë» (krh. 26,1; Is 2,8; etj.).*

ta hante, do ta mbarte mbi vete peshën e fajit që e përdhosi gjënë e shenjtë të Zotit: dhe i tilli do të zhbihet prej popullit të vet.

[9]Kur të korrësh prodhimet e tokës sate, mos e korr deri në skajin e arës sate dhe mos i mblidh kallinjtë që kanë rënë. [10]Kështu as në vreshtin tënd mos i mblidh vilet dhe kokrrat e rëna, por lëri t'i mbledhin skamnorët dhe udhëtarët. Unë jam Zoti, Hyji juaj. [11]Mos vidhni! Mos rreni! Askush mos ta gënjejë të afërmin e vet! [12]Mos u përbe rrejshëm me emrin tim e kështu ta përdhosësh emrin e Hyjit tënd. Unë jam Zoti. [13]Mos iu shpif të afërmit tënd dhe mos e rrëmbe.

Lp 24,19-22

Dal 20,15+; Lp 24,7; 25,14
Lp 19,16-21

Fitimin e mëditësit mos e mbaj ti deri në mëngjes. [14]Mos e shaj të shurdhin e mos i qit para pengesë të verbëtit, por druaje Hyjin tënd. Unë jam Zoti. [15]Mos bëni padrejtësi në gjyqe. Mos i mbaj krahun të varfërit as mos e përkrah të fortin: gjykoje me drejtësi të afërmin tënd. [16]Mos shpërpall shpifje në popullin tënd dhe mos bashkëpuno me gjakderdhje të të afërmit tënd. Unë jam Zoti.

Lp 24,14-15

[17]Mos e urre në zemrën tënde vëllanë tënd. E ke detyrë ta qortosh bashkëvendasin, të mos kesh pjesë në mëkatin e tij. [18]Mos u hakmerr as mos ushqe hidhërim ndaj bijve të popullit tënd. Duaje të afërmin tënd porsi vetveten. Unë jam Zoti. [19]Ruani ligjet e mia! Mos lejo të mbarësohen kafshët e tua me kafshë të llojit tjetër. Arën tënde mos e mbill me farëra të ndryshme. Mos e vesh petkun që është i përbërë prej dy lloj pëlhurash. [20]Kush të bjerë me grua që është skllave, por e fejuar për tjetërkë, porse ajo nuk është e shpërblyer me çmim dhe nuk i është dhënë liria, le të ndëshkohen të dy, por të mos vriten, sepse ajo nuk ka qenë e lirë. [21]Por, ai le ta sjellë në hyrje të Tendës së takimit një dash për fli shpërblimi në nder të Zotit: [22]kur prifti ta kryejë mbi të ritin e zgjidhjes me anë të dashit të shpërblimit në praninë e Zotit për mëkatin e bërë, atëherë asaj do t'i falet mëkati.

Ez 33,1-9+; Mt 18,15p
Sir 10,16; Rom 12,19
/Mt 5,43; 22,39p; /Rom 13,9; /Gal 5,14; /Jak 2,8
Lp 22,9-11

[23]Kur të hyni në Tokën e premtuar e të mbillni pemë frutore të

19,11-18 Këta rr rregullojnë sjelljet shoqërore, mbizotëruar nga urdhri i dashurisë së të afërmit (rr 18). Këto urdhëresa gjenden në të gjithë legjislacionin e Pesëlibërshit.

19,14 *Mos e shaj të shurdhin:* BJ preferon: «mos shaj një shurdh»: fjala hebraike mund të ketë si domethënie «shurdh» ose «memec»; ai nuk mund t'ia kthejë duke mallkuar.

19,15 Sikur drejtësia e Hyjit (Ps 7,19+), nga e cila rrjedh, drejtësia e njeriut tejkalon shumë më tepër kërkesat e drejtësisë sonë civile dhe shoqërore. Ajo nënkupton një përputhje të plotë me vullnetin e Hyjit (Zan 6,9; 7,1; 2Sam 4,11; Job 12,4; Is 1,26; 3,10; 56,1; Dan 4,24; Oz 14,10). Pas mërgimit ajo do të përcaktohet si besnikëri ndaj Ligjit (Ps 1,6; 119,7; Fu 11,5; 15,9; Ur 1,1 etj.). Nevojat e saja për zbatim në jetën e përditshme, në marrëdhënie me Hyjin dhe me njerëzit, do të jenë gjithnjë e më të përpikta dhe shpirtërore (Ez 36,26-27+) dhe Jezusi do të këmbengulë në këtë aspekt (Mt 3,15+; 5,17+.20; krh. Rom 1,17+).

19,16 *mos bashkëpuno me gjakderdhje të të afërmit tënd:* me një akuzë që çon në dënim me vdekje, të pajustifikueshme.

19,19 *Mos e vesh petkun që është i përbërë prej dy lloj pëlhurash:* ky ndalim ndoshta është i drejtuar kundër magjisë që kënaqet me përzierje të çuditshme.

19,23 Rrethprerja shënonte në fillim hyrjen në pjekuri (Zan 17,10+) dhe

Zan 17,10+ ndryshme, mbani frutat e tyre si të parrethprera: për tri vjet le të
jenë për ju të parrethprera e të papastra: mos i hani! [24]Të katërtin
vit të gjitha frutat e tyre le t'i kushtohen Zotit në një festë në lavdi
të tij. [25]Vetëm të pestin vit filloni t'i hani frutat e tyre dhe vilni për
1,5+; 17,10-14; 19,31; Lp 18,10-12 vete prodhimet e tyre. Unë jam Zoti, Hyji juaj. [26]Mos hani asgjë me
gjak. Mos ushtroni as shorti as magji. [27]Mos i qethni rrumbullak anët
e flokëve tuaj e mos e shkurtoni mjekrrën. [28]Mos bëni prerje në trup
për shkak të ndonjë të vdekuri dhe mos shkruani asfarë figurash në
lëkurën tuaj. Unë jam Zoti. [29]Mos e çndero e mos e jep në lavirësi
vajzën tënde që të mos fëlliqet toka e të mos mbushet me kobësi.
Dal 20,8+ [30]Mbani të shtunat e mia e kini nderim për Shenjtëroren time. Unë
jam Zoti.

19,26+; 20,6.27; Lp 18,11; 1Sam 28,7 [31]Mos u ktheni kah shortarët e dijësit që të mos bëheni të papastër
me anën e tyre. Unë jam Zoti, Hyji juaj. [32]Ngrehu në këmbë para
flokthinjurit e nderoje njeriun e vjetër, druaje Hyjin tënd. Unë jam
Dal 22,20+ Zoti. [33]Nëse jeton me ty i huaji në tokën tuaj, mos e shtypni; [34]por le të
jetë ndër ju si vendas dhe duaje si vetveten: edhe ju keni qenë të huaj
Lp 25,13-16; Am 8,5; Is 10,1v në dheun e Egjiptit. Unë jam Zoti, Hyji juaj. [35]Mos bëni padrejtësi në
gjyqe, në masa të gjatësisë, në peshore e në vëllim. [36]Masat kini të
sakta: peshore të sigurta, efin e drejtë dhe hinin. Unë jam Zoti, Hyji
juaj, që ju kam nxjerrë nga dheu i Egjiptit.

[37]Mbani të gjitha urdhërimet e mia e të gjitha vendimet e mia dhe
kryeni ato. Unë jam Zoti».

Ndëshkimet

A. Fajet në kult

20 [1]Zoti foli me Moisiun e tha: [2]«Thuaju kështu bijve të
Izraelit: Ai njeri, prej bijve të Izraelit ose prej të ardhurve,
18,21+ që jeton në Izrael, i cili t'ia flijojë idhullit Molok ndonjë
fëmijë të vet, le të vritet: populli i vendit le ta vrasë me gurë. [3]Edhe
vet do të sillem kundër këtij njeriu e do ta zhbijë prej popullit të vet
pse ia dhuroi fëmijën e vetë Molokut, e fëlliqi Shenjtëroren time dhe e
përdhosi emrin tim të shenjtë. [4]E nëse populli i atij vendi do t'i mbyllë
sytë e vetë për të mos e parë atë njeri që ia dhuron fëmijën e vet

mashkulli i parrethprerë ishtë i papastër. Në të njëtën mënyrë, frytet e një pemë tepër të re janë «të parrethprera», të papastra, para se t'i shugurohen Hyjit.

19,27-28 rr 27-28 ndalojnë ritet e vajtimit që konsiderohen si të ndikuara nga paganizmi (krh. 21,5; Lp 14,1). Por zakoni dëshmohet shumë (Is 3,24; Jer 16.6; 41,5; 47,5; 48,37, Am 8,10; Job 1,20;) dhe përmendje e këtyre riteve në Ez 7,18 tregon se, pavarësisht nga ky dënim, vazhduan të praktikoheshin, ndoshta sepse atyre u jepej një domethënie fetare me karakter pendese (krh. Is 22,12).

19,35 *hinin*: rreth 7,5 litra. BJ përkthen: «një sestier i drejt».

k 20 Ky seksion i ri trajton dënimet dhe rimerr nga kjo pikëpamje urdhëresat

Molokut, e nuk e mbyt, [5]unë vetë do ta sjell fytyrën time kundër tij
dhe kundër farefisit të tij, do ta mbys e atë e të gjithë ata prej popullit
të tij që ia miratuan të lavirësohet me Molokun. 1Mbr 11,7
[6]Ai njeri që t'u sillet shortarëve dhe magjistarëve e të lavirësojë me 19,26.31
ta, unë do të jem kundër tij dhe do ta zhbij nga gjiri i popullit të vet.
[7]Shenjtërohuni dhe jini të shenjtë! Unë jam Zoti, Hyji juaj!. 11,44v+; 17,1+

B. Mëkatet kundër familjes 18

[8]Mbani ligjet e mia dhe zbatoni ato: Unë jam Zoti që dua t'ju
shenjtëroj. [9]Njeriu që e përbuz të atin dhe t'ëmën, le të vritet: ai e
përbuz të atin e vet ose t'ëmën e vet, gjaku i tij u derdhtë mbi të.
[10]Kush bën kurorëthyerje me gruan e një tjetri: njeriu që bën
kurorëthyerje me gruan e të afërmit të vet: le të vritet kurorëthyesi
dhe kurorëthyesja. [11]Kush të flejë me njerkën e vet dhe kështu e
zbulon lakuriqësinë e t'et, le të vriten të dy; gjaku i tyre rëntë mbi ta.
[12]Nëse ndokush fle me renë e vet, të dy le të ndëshkohen me vdekje:
ata bëjnë gjaktrazim: gjaku i tyre rëntë mbi ta. [13]Nëse mashkulli
bie me mashkull si bihet me femër, të dy bëjnë vepër të urryer: le të
ndëshkohen me vdekje: gjaku i tyre rëntë mbi ta.
[14]Ai që martohet me bijën dhe me nënën e saj, bën poshtërsi: le 18,17
të digjet gjallë me to në zjarr: që ndër ju të mos ketë shëmti kaq të
madhe. [15]Ai që mban marrëdhënie seksuale me kafshë, le të dënohet
me vdekje! Vriteni edhe kafshën. [16]Gruaja që i afrohet cilësdo kafshë
për t'u fëlliqur me të: vraje atë dhe atë: gjaku i tyre u derdhtë mbi to!
[17]Kush të ketë marrë motrën e vet: bijën e t'et ose të s'ëmës e t'ia
ketë parë lakuriqësinë e saj dhe ajo të atij: është vepër e turpshme: le
të vriten në sytë e popullit të vet. Pasi e zbulon lakuriqësinë e motrës
së vet: le t'i mbartë edhe rrjedhimet e fajësisë së vet.
[18]Kush bie me grua, ndërsa ka rrjedhjen mujore dhe ia zbulon
lakuriqësinë e saj zbulon burimin e saj, po edhe ajo ia zbulon burimin
e gjakut te vet le të zhbihet prej gjirit të popullit të vet.
[19]Mos e zbulo lakuriqësinë e motrës së nënës sate as të motrës së
babës tënd: kush bën gjë të tillë zbulon turpësinë e mishit të vet, le t'i
mbartin edhe rrjedhimet e fajësisë së vet.
[20]Kush bie me gruan e vëllait të t'et ose me gruan e vëllait të s'ëmës
zbulon turpësinë e gjinisë së vet: të dy le t'i mbartin edhe rrjedhimet
e mëkatit të vet: le t'u shuhet fara. [21]Kush merr gruan e vëllait të vet, Mt 14,4p
është fëlliqësi, zbulon lakuriqësinë e vëllait të vet: le t'u tresë fara.

tashmë të dhëna.

20,10 *Kush bën kurorëthyerje me gruan:* këto fjalë janë të përsëritura në hebraisht për diktografi.

20,17 *le të vriten në sytë e popullit të vet:* është rasti i vetëm në të cilin sanksioni i parashikuar është një ndëshkim publik. – *le t'i mbartë*: LXX dhe sam. kanë shumësin.

Porositë përfundimtare

22Mbani të gjitha ligjet e mia e zbatoni urdhërimet e mia, që edhe
ju të mos ju vjellë toka në të cilën do të hyni e do të banoni. 23Mos
jetoni sipas ligjeve të popujve që unë do t'i dëboj para jush. Ata i bënë
të gjitha këto, e prandaj edhe më janë neveritur. 24Kurse juve unë ju
kam thënë: Ju do ta merrni pronë tokën e tyre e unë do t'jua jap në
trashëgim një tokë në të cilën rrjedh qumësht e mjaltë. Unë Zoti, Hyji
juaj, që ju kam ndarë veçmas nga popujt e tjerë.
11 25Dallojeni, pra, edhe ju kafshën e pastër prej të papastrës, shpendin
e pastër prej shpendit të papastër, që të mos i fëlliqni shpirtrat tuaj
me kafshë, me shpend e me çdo gjë që zvarrit përmbi tokë dhe që për
11,44v+; 17,1+ ju i ndava veçmas si të papastra. 26T'ju kem, pra, shenjtër, sepse i
shenjtë jam unë Zoti dhe ju ndava veçmas prej popujve të tjerë që të
19,26.31; 20,6 jeni të mitë. 27Njeriu ose gruaja që ka në vete shpirtin e shortisë ose
të magjisë, le të ndëshkohet me vdekje: le të vriten me gurë: gjaku i
tyre u rëntë mbi ta!».

Shenjtëria e Priftërisë

A. Priftërinjtë

Ez 44,25-27 **21** 1Zoti i tha Moisiut: «Fol me priftërinj, bijtë e Aronit dhe
thuaju: Prifti të mos bëhet i papastër duke prekur kufomën
e bashkëvendasve; 2përveç të farefisnisë (afërisë) së vet më
të ngushtë: d.m.th. t'ëmës së vet, t'et, djalit të vet, vajzës së vet, të
vëllait të vet 3edhe të motrës së vet, virgjër, që është edhe ajo e afërm,
sepse nuk është e martuar, mund të bëhet i papastër. 4Por le të mos
bëhet i papastër si i martuar, duke prekur kufomën e afërisë së vet, që
të mos e përdhosë shugurimin.
19,27-28 5Mos ta rruajnë kokën as mjekrrën dhe të mos bëjnë prerje në trup
të vet me shkrime. 6Le të jenë të shuguruarit e Hyjit të vet dhe të mos
1,9+ e çnderojnë emrin e tij: ata kushtojnë fli që digjen në nder të Zotit dhe
shujtën e Hyjit: prandaj le të jenë të shenjtë. 7Të mos marrin për grua:
Ez 44,22 lavirën, të dhunuarën dhe gruan që e lëshon burri: sepse prifti është i
shuguruari i Hyjit të vet. 8Mbaje për të shenjtë, sepse prifti ia kushton

20,22-27 Gjendet këtu fjalori i 18,24-30. Rr 27 është një shtesë.

21,1 Prekja e të vdekurve është një kontakt i papastër (Nr 6,9; 19,11-13; 31,19; krh. Agj 2,13). E njëjta rregull u jepet priftërinjve në Ez 44,25-27; është më e rreptë për kryepriftin (këtu rr 11).

21,3 Martesa, që e bën gruan «mishin» e burrit (Zan 2,23), zbut lidhjet me farefisin e gjakut.

21,4 Domethënie e diskutueshme. Teksti ndoshta është i korruptuar. – *Si i martuar ... e afërsisë së vet:* BJ preferon: «për një grua të martuar në fisin e saj»; në fillim në vend të ba'al, «burri», lexohet *libetúlat ba'al*, «për një grua të martuar». Është pjesa e kundërt e rr të mëparshëm.

21,7 Një grua e vejë nuk është e përjashtuar si në Ez 44,22, që bën përjashtim vetëm për vejushën e priftit, dhe

Hyjit tënd bukën. Pra, le të jetë për ty shenjt, sepse unë jam shenjt, 11,44v+; 17,1+
Zoti, që ju shenjtëroj. [9]Bija e priftit, nëse e çnderon veten me lavirësi,
çnderon të atin: le të digjet në flakë!

B. Kryeprifti

[10]Prifti, ai më i madhi ndër vëllezërit e vet, mbi krye të të cilit qe
derdhur vaji i shugurimit, duart e të cilit qenë shuguruar, që është 8,7-12
veshur me petkat e shenjta, të mos i shprishë flokët e vet as të mos i
shqyejë petkat e veta; [11]dhe të mos hyjë assesi te kurrnjë i vdekur e
të mos bëhet i papastër as për të atin as t'ëmën e vet; [12]as të mos dalë
nga Shenjtërorja që të mos e përdhosë Shenjtëroren e Zotit: është i
shuguruar me vajin e lyerjes së Hyjit të vet. Unë jam Zoti.
[13]Për grua le të marrë vajzë që është ende virgjër. [14]Të mos marrë,
pra, për grua: as vejushën, as të lëshuarën, as të dhunuarën, as
lavirën, por për grua të marrë një vajzë ende virgjër prej popullit të
vet; [15]kështu nuk do ta çorodisë trashëgiminë e vet në popullin e vet.
Unë jam Zoti që e shenjtëroj atë».

C. Pengesat që ndalojnë priftërinë

[16]Zoti foli me Moisiun e tha: [17]«Fol me Aronin: asnjë prej
pasardhësve të tu, brez pas brezi, nëse ka ndonjë të metë në trupin e
vet, të mos afrohet për t'ia kushtuar bukën Hyjit të vet. [18]Askush që
ka ndonjë të metë, të mos afrohet: i verbëti, i shqepti, hundëshëmtuari
ose gjymtyrëshëmtuari, [19]duarthyeri ose këmbëthyeri, [20]i kërrusuri,
shkurtabiqi, sysëmuri, i lijosuri, truppuçërrosuri ose i tredhuri.
[21]Kështu, pra, askush prej pasardhësve të Aronit prift që ka ndonjë
të metë trupore të mos afrohet t'i kushtojë flitë e shkrumbimit Zotit
as bukën Hyjit të vet. [22]Mund të hajë veç prej flive më të shenjta e të
shenjta të Hyjit të vet; [23]por të mos hyjë te koltrina, as të mos i afrohet
lterit, sepse ka të metë, e nuk guxon t'i përdhosë gjërat e shenjtëruara
të miat, sepse unë jam Zoti që i shenjtëroj ato». [24]Moisiu ia tregoi këto
Aronit, bijve të tij dhe mbarë izraelitëve.

si këtu për kryepriftin (rr 14).

21,15 Kryeprifti do të përdhoste shenjtëroren dhe do të bënte që të rridhte gjak profan në brezninë e tij, duke u bërë «një mish i vetëm» me një grua që nuk i përket fisit të zgjedhur.

21,17 Hyji është krijuesi i botës fizike në plotësinë e saj. Sëmundja e priftit, i thirrur për t'ju afruar Hyjit dhe për të marrë pjesë në mënyrë edhe më të ngushtë në shenjtërinë e tij, do të ishte një kontradiktë.

Shenjtëria në pjesëmarrje të ushqimeve të shenjtëruara

A. Priftërinjtë

22 [1]Zoti foli me Moisiun e tha: [2]«Fol me Aronin e me bijtë
e tij për raste ku, për të mos e përdhosur emrin tim, u
duhet të mos marrin pjesë në disa kushte të shenjta që
m'i paraqesin bijtë e Izraelit. Unë jam Zoti. [3]E thuaju: Çdo njeri prej
pasardhësve tuaj, brez pas brezi, që do të guxojë t'u afrohet në gjendje
të papastër kushteve të shenjta që ia kushtojnë bijtë e Izraelit Zotit,
do të dëbohet prej pranisë sime. Unë jam Zoti.
13; 15 [4]Asnjë pasardhës i Aronit që të jetë i gërbulur ose pëson derdhjen,
të mos hajë prej dhuratave të shenjta, derisa të shërohet. Ai që
prek çdo gjë që është e papastër për shkak se preket me mejtin, ose
ai njeri që pëson derdhjen e farës, [5]ose ai që prek zvarranik prej të
cilit bëhet i papastër, ose njeriun prej të cilit bëhet i papastër prej
çfarëdo papastrie të tij, [6]le të jetë i papastër deri në mbrëmje dhe të
mos hajë prej dhuratave të shenjta; por vetëm pasi të jetë larë me ujë
[7]e pasi të ketë perënduar dielli; vetëm atëherë i pastruar le të hajë
17,15; Ez 4,14 prej të shenjtëruarave: sepse janë ushqimi i tij. [8]Mishin e bagëtisë së
ngordhur ose të shqyer prej egërsirës të mos e hanë që të mos bëhen
të papastër.
[9]Le ta mbajnë urdhërin tim që të mos ngarkohen me mëkat lidhur
me ushqim e kështu të sharrojnë pse e përdhosin gjënë e shenjtëruar.
Unë jam Zoti që i shenjtëroj ata.

B. Laikët

[10]Asnjë laik nuk guxon të hajë prej gjërave të shenjtëruara. As
miku i priftit as mëditësi i tij të mos hajë asgjë prej tyre. [11]Prej tyre
mund të hajë ai që prifti e ka blerë me para si edhe shërbëtori që i lind
në shtëpi. [12]Bija e priftit, që është martuar me laik, të mos hajë prej
dhuratave që janë kushtuar; [13]por në qoftë se është e vejë ose e lëshuar
e pa fëmijë e kthyer në shtëpinë e t'et, ashtu siç hante kur ishte vajzë,
le të ushqehet me shujtën e t'et. Porse asnjë laik nuk guxon të hajë prej
këtyre ushqimeve. [14]Nëse ndokush ha gjë, prej padijes, prej kushteve
5,14-16 të shenjta, le t'ia kthejë priftit aq sa hëngri dhe le t'ia shtojë të pestën.
[15]Të mos përdhosën kushtet e shenjta që izraelitët ia paraqesin
Zotit; [16]duke i ngrënë do të merrnin mbi vete peshën e një gabimi që

22,2 *u duhet të mos marrin pjesë në disa kushte të shenjta:* ndërsa BJ përkthen "të shugurohen nëpërmjet ofertave të shenjta"; ofertat e popullit, të pëlqyera Hyjit, janë bërë të shenjta dhe shugurojnë ata që i konsumojnë; ata duhet të jenë në gjendje pastërtie.

22,10 *Asnjë laik:* (kështu edhe BJ) janë të përcaktuar këtu për t'i dalluar nga familja e priftit, që sipas konceptit antik, përfshin edhe skllevërit.

kërkon shpagim. Unë jam Zoti që shenjtëroj».

C. Kafshët e flijimit

17Zoti foli me Moisiun e tha: 18«Fol me Aronin e me bijtë e tij dhe
me të gjithë izraelitët dhe thuaju: Çdo njeri prej shtëpisë së Izraelit,
ose i huaj që banon ndër ju, që sjell dhuratën e vet apo për të çuar
në vend një kusht ose si dhunti vullnetare që t'i paraqitet Zotit si fli 1,1+
shkrumbimi, 19 që të jetë i pëlqyer i duhet të kushtojë mashkull, të
patëmetë qoftë prej lopëve, prej deleve e prej dhive; 20mos paraqitni
asgjë me të metë, sepse nuk do t'ju pranohet.
21Ai që do të kushtojë, flinë e pajtimit në nder të Zotit apo për të
kryer një kusht ose vullnetarisht e paraqet qoftë prej gjedhit qoftë prej 3,1+; 7,11+
bagëtive të imëta, le të kushtojë bagëti të patëmetë, që t'i pranohet: të
mos ketë asnjë të metë. 22Mos prano asnjë bagëti të verbët, të çalë, të 1,3; 3,1
gjymtuar, të lythët, të shogët, ose me dregëza t'ia paraqesësh Zotit si 21,18-21; Mal 1,8
dhuratë dhe mos vër asgjë prej tyre mbi lter si fli të erëndshme në nder
të Zotit. 23Si fli vullnetare mund të paraqesësh bagëti të trashë ose të
imët që ka ndonjë gjymtyrë të deformuar ose është e ligshtë; porse me
të tillë, për të kryer flinë e kushtimit, nuk është e mundur. 24Mos i
kushtoni Zotit asnjë kafshë me kokrra të shtypura, të ndrydhura, të
prera ose të hequra, dhe në vendin tuaj këtë punë mos e bëni assesi,
25as mos pranoni prej të huajve ndonjë kafshë të tillë për të kushtuar
si ushqim Hyjit tuaj prej të huajve, sepse të gjitha janë të prishura dhe
të gjitha me të metë. Prandaj, as nuk do t'ju pranohen».
26Zoti foli me Moisiun dhe shtoi: 27«Kur lopa, delja dhe dhia të
pjellë, viçi, qengji dhe edhi, le të rrinë me t'ëmën për shtatë ditë; të
tetën ditë e më tutje do të jenë të pëlqyeshëm si dhuratë e djegur në
nder të Zotit. 28As lopa as delja të mos priten për një ditë me pjellën Dal 23,19
e vet. 29Kur t'i kushtoni Zotit flinë e lavdit, kushtojeni ashtu që të 7,11+
jetë e pëlqyeshme: 30hajeni po atë ditë: mos lini asgjë prej saj për të
nesërmen në mëngjes! Unë jam Zoti!

Ç. Porosia përfundimtare 18,3-15

31Mbani ligjet e mia dhe zbatoni! Unë jam Zoti! 32Mos e përdhosni
emrin tim të shenjtë me qëllim që unë të jem i shpallur shenjt ndër 11,44v+; 17,1
bijtë e Izraelit. Unë jam Zoti që ju shenjtëroj 33dhe ju nxora nga dheu
i Egjiptit që të jem Hyji juaj. Unë jam Zoti». 11,45; 25,38.55;
26,13.45

22,18 Sipas ligjit të shenjtërisë, flitë e shkrumbimit, si flitë pajtimore, mund të jenë përmbushja e një kushti ose e një oferte vullnetare (krh. 7,11+).

Dal 23,14+

Rituali i të kremteve të vitit

23 [1]Zoti foli me Moisiun e tha: [2]«Fol me bijtë e Izraelit e thuaju: Këto janë të kremtet e Zotit, të cilat quani takime të shenjta. Ja të kremtet e mia:

Dal 20,8+

A. E shtuna

[3]Gjashtë ditë punoni; e shtata ditë është e shtuna e pushimit të plotë: takimi i shenjtë. Mos bëni kurrfarë pune. Është ditë pushimi në nder të Zotit kudo që të banoni. [4]Dhe, ja, të kremtet e Zotit, takimet e shenjta që ju do t'i kremtoni në ditët e caktuara:

Dal 12,1; 23,14+

B. Pashkët e Tëpabrumet

[5]Të parin muaj, të katërmbëdhjetën ditë të këtij muaji në mbrëmje, janë Pashkët në nder të Zotit. [6]Të pesëmbëdhjetën ditë po të këtij muaji është e kremtja e të pabrumeve në nder të Zotit. Për shtatë ditë hani bukë të pambruar. [7]Ditën e parë le të jetë për ju takimi i shenjtë. Atë ditë mos punoni asnjë punë të rëndë; [8]për shtatë ditë çdo ditë kushtoni në nder të Zotit flinë e djegies. Po edhe e shtata ditë le të jetë për ju takimi i shenjtë. As atë ditë mos bëni asnjë punë të rëndë».

Lp 26,1+

C. Dorëza e parë

[9]Zoti foli me Moisiun e tha: [10]«Fol me bijtë e Izraelit e thuaju: Kur të keni hyrë në tokën që unë do t'jua jap e t'i keni korrur të mbjellat,
Dal 29,24+ çojeni te prifti dorëzën e parë të korrjes tuaj. [11]Ai le ta lartësojë dorëzën para Zotit, që të jetë e pëlqyer për ju. Të nesërmen pas të shtunës prifti le ta kushtojë si fli paraqitjeje. [12]Po atë ditë kur ta kushtoni si fli paraqitjeje dorëzën, kushtojani Zotit një qengj vjetak, mashkull, të patëmetë fli shkrumbimi. [13]Përveç kësaj le të jetë edhe
Nr 15,4 flia kushtimore bimore: dy të dhjetat e efit më të mirit miell të përzier me vaj si fli djegieje për erë të mirë në nder të Zotit dhe si njomje me verë: e katërta pjesë e hinit. [14]Mos hani as bukë, as kokrra të
2,14 fërguara, as kallinj të njomë prej të mbjellave para ditës në të cilën t'ia çoni këtë dhuratë Zotit. Është ligj i përhershëm ndër të gjitha breznitë tuaja kudo që të banoni.

k 23 Pas kushteve morale (kk 18–*20) dhe rituale (kk 21–22) të sakrificave, k 23 përcakton ciklin liturgjik. Mbi festat e ndryshme, krh. Dal 12,1+; 23,14+*

23,5v Dy festat janë afruar dhe njëra ndjek tjetrën në data që janë të përpikta, si në Nr 28,16-25. Ata duken, në pamje të parë, të bashkuara edhe më shumë në Lp 16,1-8, por teksti është i përbërë.

23,9-14 Midis të Pabrumeve dhe së kremtes së Javëve, ligji i shënjtërisë fut në vendin e tij, gjatë vitit bujqësor, një ofertë të dorëzës së parë (nga korrja e elbit); është një formulim i ri i ofertës antike të të parave (Dal 23,19; 34,29).

Ç. E kremtja e javëve

Dal 23,14+

15Të nesërmen e të shtunës kur ta keni sjellë dorëzën e lartësimit,
numëroni shtatë javë të plota, 16deri të nesërmen e ditës së plotësimit
të shtatës javë, d.m.th. pesëdhjetë ditë. Atëherë kushtoni Zotit një fli
të re. 17Sillni prej banesave tuaja nga dy bukë për ritin e lartësimit,
të përgatitura nga dy të dhjetat e efit më të mirit miell të mbruara të
pjekura: janë fryti i parë në nder të Zotit. 18Bashkë me bukët kushtoni
edhe shtatë qengja të patëmetë, vjetakë e, prej bagëtive të trasha, një
mëzat, edhe dy desh si fli shkrumbimi në nder të Zotit bashkë me flinë
kushtimore bimore dhe me njomjet e tyre si erë të këndshme në nder të
Zotit. 19Kushtoni edhe cjapin fli mëkatimi si edhe dy qengja vjetakë si
fli pajtimi. 20Prifti pasi t'i ketë kushtuar me ritin e lartësimit bashkë
me bukët, frytet e para në nder të Zotit, bashkë me të dy qengjat:
edhe kjo është gjë e shenjtë dhe le t'i përkasin priftit. 21Po në këtë ditë
thirreni takimin: le të jetë për ju takimi i shenjtë: këtë ditë mos bëni
asnjë punë të rëndë. Është ligj i përhershëm për ju brez pas brezi kudo
që të banoni. 22Kur të korrni të mbjellat e tokës tuaj, mos e korrni deri 19,9-10
në anë të arës dhe mos i mblidhni kallinjtë që mbesin, por lëreni për
skamnorë e për shtegtarë. Unë jam Zoti, Hyji juaj». Dal 12,48+

D. Dita e parë e të shtatit muaj

Nr 29,1-6

23Zoti foli me Moisiun e tha: 24«Thuaju bijve të Izraelit: I shtati
muaj, dita e parë e muajit, le të jetë ditë pushimi; ditë përkujtimore e
shpallur me trumbetë, ditë takimi e shenjtë. 25Atë ditë mos bëni asnjë Nr 10,10
punë të rëndë; kushtoni në nder të Zotit një fli të djegur në zjarr».

DH. Dita e Shpërblimit

16+; Nr 29,7-11

26Zoti foli me Moisiun e tha: 27«Kurse të dhjetën ditë të këtij muaji
të shtatë është dita e Shpërblimit dhe për ju të jetë ditë takimi të
shenjtë: atë ditë agjëroni dhe kushtoni në nder të Zotit një fli të djegur
në zjarr. 28Shi këtë ditë mos bëni asfarë pune: është dita e Shpërblimit
kur mbi ju do të kryhet riti i zgjidhjes para Zotit, Hyjit tuaj. 29Çdo
njeri që nuk do të agjërojë atë ditë, do ta zhbij prej popullit të tij; 30dhe
atë që të bëjë ndonjë punë atë ditë, do ta zhbij prej popullit të tij. 31Pra,
mos bëni asnjë punë atë ditë: është ligj i përhershëm për të gjitha
breznitë tuaja kudo që të banoni. 32Le të jetë për ju pushim shtunor.
Agjëroni! Të nëntën ditë mbajeni këtë pushim shtunor prej mbrëmjes
e deri në mbrëmje të së nesërmes».

23,24 Ditën e parë të muajit (hënor), «hëna e re» ose «neomenia», ishte një festë e kremtuar nga Izraelitët si edhe nga Kananasit (1Sam 20,5.24; Is 1,13; Am 8,5) dhe deri në epokën e BR (krh. Nr 28,11-15; Ez 46,6-7; Neh 10,34; Kol 2,16). Ritualet e k 23 dhe Nr 29,1-6 ruajnë vetëm neomeninë e muajit të shtatë (të muajit që fillon në pranverë), që qe për shumë kohë muaji i parë (i një viti që fillonte në vjeshtë).

Dal 23,14+

E. E kremtja e Tendave

33Zoti foli me Moisiun e tha: 34«Thuaju bijve të Izraelit: Të pesëmbëdhjetën ditë të këtij muaji të shtatë do të jetë festa e Tendave që zgjat shtatë ditë në nder të Zotit. 35Të parën ditë kini takimin e shenjtë dhe atë ditë mos bëni asnjë punë të rëndë. 36Shtatë ditë kushtoni flinë e djegies në nder të Zotit. Të tetën ditë kini takimin e shenjtë dhe kushtoni në nder të Zotit flinë e djegies. Është ditë bashkimi: mos bëni asnjë punë të rëndë.

Përfundimi

37Këto janë të kremtet e Zotit që do t'i quani: takime të shenjta dhe kushtoni në to flinë e djegies në nder të Zotit, flitë e shkrumbimit dhe flinë kushtimore bimore, flinë e pajtimit dhe flinë e njomjes sipas ritualit të veçantë të secilës ditë, 38përveç të shtunave të Zotit dhe përveç dhuratave të veçanta, përveç dhuratave kushtimore e vullnetare që i kushtoni Zotit.

Përsëri për festën e Tendave

39Porse, të pesëmbëdhjetën ditë të muajit të shtatë, kur t'i keni mbledhur frytet e tokës, kremtoni festën e Zotit për shtatë ditë: dita e parë e dita e tetë le të jenë pushim. 40Të parën ditë merrni fruta më të mira pemësh, gema palmash, rremba lëndësh plot gjethe të gjelbëra dhe gema shelqesh dhe gëzohuni në praninë e Zotit, Hyjit tuaj. 41Kremtojeni këtë festë shtatë ditë për çdo vit: Ligj i përhershëm për breznitë tuaja. Kremtojeni festën në muajin e shtatë 42dhe jetoni në tana për shtatë ditë; të gjithë që janë të gjakut të Izraelit, le të jetojnë nën tenda, 43që ta dinë pasardhësit tuaj se si kam bërë që izraelitët të jetojnë në tenda, kur i nxora nga dheu i Egjiptit. Unë jam Zoti, Hyji juaj». 44E kështu Moisiu ua tregoi bijve të Izraelit të kremtet e Zotit.

Rregullore plotësuese rituale

A. Dritëza e përhershme

Dal 25,31-40
Lev 6,5-6

24 1Zoti foli me Moisiun e tha: 2«Urdhëroju bijve të Izraelit që të sjellin vaj ulliri të pastër e të ndritshëm për t'i mbajtur ndezur vazhdimisht dritëzat e shandanit. 3Jashtë koltrinës

23,39-43 Ky tekst është një shtesë pasmërgimtare që këmbëngul mbi karakterin e gëzueshëm të festës, sipas Lp 16,13-16; dhe e lidh me kujtimet e shkretëtirës (rr 43).

k 24 Përveç rreshtave 15-22 që i përkasin ligjit të shenjtërisë, k 24 vjen nga një redaktim priftëror i mëvonshëm, që vendos zakonet e përditshme (rr 2-4) ose javore (rr 5-9) të tempullit të Jerusalemit, duke iu referuar teksteve të të njëjtit redaktim në Dal 25. Një tregim (rr 10-14.23) i llojit të 10,1-5; 16,20; Nr 15,22-36 paraqet atë që ligji i shenjtërisë thoshte për

të Dëshmisë, në Tendën e takimit, le ta bëjë gati Aroni vazhdimisht Dal 27,20v
para Zotit prej mbrëmjes e deri në mëngjes. Është ligj i përhershëm
brez pas brezi. 4Përmbi shandan të pastër Aroni le t'i rregullojë në
mënyrë që ato të ndriçojnë vazhdimisht para Zotit.

B. Bukët mbi lterin e artë

Dal 25,23+

5Merr mandej edhe prej më të mirit miell e piqi dymbëdhjetë bukë,
kështu që secila të ketë dy të dhjetat e efit, 6të cilat vëri nga gjashtë në
dy radhë mbi tryezën e pastër në praninë e Zotit. 7Dhe vër përmbi të dy
turrat kem të pastër. Ky do të jetë në vend të bukës përkujtim shujtë
e djegur në nder të Zotit. 8Çdo të shtunë le të ndërrohen para Zotit.
Le t'i sjellin bijtë e Izraelit në emër të besëlidhjes së përhershme. 9I
takojnë Aronit dhe bijve të tij që t'i hanë në vendin e shuguruar. Janë
pjesë e tij shumë e shenjtë prej flive të kushtuara në nder të Zotit.
Është ligj i përhershëm».

Hyjshmuesi dhe ligji i hakmarrjes

10Dhe, ja, i biri i një iraelite i ati i të cilit ishte egjiptian, doli ndër
izraelitë dhe zuri të grindet me një izraelit. 11I biri i izraelites e shau
Emrin dhe e nëmi. E çuan te Moisiu. Nëna e tij quhej Salomitë dhe Dal 22,27
ishte e bija e Dabriut, e fisit Dan. 12E ndryen në burg derisa t'i dëftohet
vullneti i Zotit. 13Zoti foli me Moisiun e tha: 14«Nxirre hyjshmuesin
jashtë tëbanishtës dhe të gjithë ata që e dëgjuan le t'i vënë duart
mbi kokën e tij dhe mbarë bashkësia le ta vrasë me gurë. 15E bijve të
Izraelit thuaju: Ai njeri që do ta shajë Hyjin e vet, le ta mbarë peshën e
mëkatit të vet; 16kush ta hyjshmojë Emrin e Zotit, le të ndëshkohet me
vdekje: le ta mbysë me gurë mbarë bashkësia, si në qoftë i huaj si në
qoftë izraelit, le të mbytet me gurë ai që ta ketë sharë Emrin. 17Kush
t'i bjerë njeriut e ta vrasë, le të ndëshkohet me vdekje. 18Kush vret Dal 21,12-20
kafshën, le ta zëvendësojë me një si ajo: jetë për jetë.
19Kush t'i shkaktojë varrë ndokujt prej bashkatdhetarëve të vet,
le t'i bëhet edhe atij siç bëri ai: 20të thyerit për të thyera, syri për sy, Dal 21,24v+
dhëmbi për dhëmb çfarë varre i shkaktoi tjetrit, varrë të njëjtë le të
durojë edhe ai vetë. 21Kush vret bagëtinë, le ta paguajë; por ai që vret
njeriun, le të vritet. 22Do të kini të njëjtin ligj: si nëse gaboi vendasi si

blasfemuesin ose për ligjin e hakmarrjes.

24,4 *shandan të pastër:* kështu BJ; në të dy rastet është i «pastër» nga pikëpamja e ritualit; e njëjta gjë për «tryezën e pastër» tek rr 6.

24,14 Bashkësia që ka marrë mallkimin do të pastrohet me anë të vrasjes me gurë të fajtorit, të cilit i shtrihet dora sikur kafshës që zëvendëson bashkësinë në një flijim (16,21).

24,16 *Emrin:* me sam. dhe BJ; TM lexon: «një emër»; LXX lexon: «emri i Zotit».

24,17 *t'i bjerë e ta vrasë:* TM i ndjekur nga BJ, ka vetëm: «t'i bjerë»; BJ shënon se bëhet fjalë për goditje vdekjeprurëse (krh. Dal 21,12). Këta rr rimarrin përshkrimet e vjetra të Kodit të besëlidhjes duke vënë në të njëjtin nivel vendbanuesin e thjeshtë dhe

në gaboi ardhacaku. Sepse unë jam Zoti, Hyji juaj».
[23]Pasi Moisiu u tha kështu bijve të Izraelit, ata e nxorën jashtë tëbanishtës hyjshmorin dhe e mbytën me gurë. Izraelitët bënë ashtu sikurse i kishte urdhëruar Zoti Moisiut.

Vitet e shenjta

A. Viti shtunor

Dal 23,10-11; Lp 15,1-11

25 [1]Në malin e Sinait Zoti foli me Moisiun e tha: [2]«Fol me bijtë e Izraelit e thuaju: Kur të hyni në tokën që do t'jua jap unë, toka le ta shtunojë të shtunën në nder të Zotit. [3]Gjashtë vjet mbille arën tënde dhe gjashtë vjet kije vreshtin tënd dhe mblidhi frytet e saja; [4]porse të shtatin vit, edhe toka le ta ketë pushimin shtunor krejt viti e shtunë në nder të Zotit: mos e mbill arën tënde as mos e kij vreshtin tënd! [5]Çfarë toka të prodhojë vetvetiu, mos e korr as mos e vil rrushin e vreshtit tënd të pakirë. [6]Ushqehuni me çka të japë vetvetiu toka gjatë vitit shtunor: ti, shërbëtori yt, shërbëtorja jote, mëditësi yt dhe shtegtari që banon ndër ju, [7]bagëtitë e tua dhe egërsirat që jetojnë në tokën tënde: le të ushqehen prej sa toka të prodhojë vetvetiu.

Viti jubilar

Dal 21,2-11; Lp 15,12-18; Jer 34,8-22; Is 61,1-3

[8]Numëroj shtatë javë vitesh, d.m.th. shtatë herë shtatë, që të gjitha së bashku bëjnë dyzetë e nëntë vjet. [9]Atëherë bjeri trumbetës në muajin e shtatë, të dhjetën ditë të muajit, Ditën e shpërblimit, bini trumbetës anekënd vendit tuaj. [10]Të pesëdhjetin vjet shpalleni vit të shenjtë; kumtoni në mbarë vendin çlirimin e të gjithë banorëve. Ky le të jetë për ju jubile: le të kthehet secili në pronën e vet, le të kthehet secili në fisin e vet të mëparshëm. [11]I pesëdhjeti vit le të jetë për ju jubile: mos mbillni, mos korrni çka të lejë vetvetiu në arat dhe mos i

Izraelitin (rr 16b.20b-22).

k 25 Këto ligje pohojnë mbizotërimin absolut të Hyjit mbi Tokën e shenjtë: vetë trualli do ta zbatojë të shtunën, krh. Dal 20,8+. Viti sabatik shfaqet që në Kodin e besëlidhjes (Dal 23,10-11); legjislacioni saktësohet nga 25,1-7. Pas mërgimit, zbatimi i tij është dëshmuar në Neh 10,32 dhe 1Mak 6,49-53. Lp 15,1-11 shton faljen e borxheve. Skllevërit çifutë, edhe ata duhet të jenë të lirë vitin e shtatë të skllavërisë së tyre, por pa asnjë lidhje të domosdoshme me një vit sabatik (Dal 21,2; Lp 15,12-18). Kjo urdhëresë thuajse nuk zbatohej (krh. Jer 34,8-16). Për ta bërë më të lehtë, qe lidhur me një cikël prej 50 vjetësh: viti jubilar (25,8-17), i quajtur kështu sepse shpallej me tingullin e trombës, *yôbël* (aluzion i Is 61,1-2). Ai përmbante, përveç ugarit, një lirim të përgjithshëm të personave dhe të të mirave: secili kthehej në fisin e tij dhe secili rimerrte zotërimin mbi pronësinë e tij (rr 10). Këto masa kishin si qëllim të siguronin stabilitetin e një shoqërie të themeluar mbi familjen dhe mbi të mirat familjare. Por në fakt, kjo është vetëm një përpjekje e mëvonshme për ta bërë ligjin sabatik më të efektshëm dhe nuk duket që ky ligj të mos jetë zbatuar ndonjëherë. I ngritur në nivelin shpirtëror, viti i shenjtë ose jubilar i Kishës u jep periodikisht të krishterëve rastin për faljen e borxheve të tyre kundrejt Hyjit.

vilni vreshtat e pakira, 12sepse është jubileu, një gjë e shenjtë për ju.
Hani çka të mbijë vetvetiu në ara.
13Në këtë vit jubilar secili prej jush le të kthehet në pronën e vet.
14Kur t'i shitësh ndonjë send të afërmit tënd ose të blesh ndonjë
send prej tij, askush të mos e shfrytëzojë vëllanë e vet, por të blejë
prej tij sipas numrit të vjetëve pas jubileut 15dhe ai le të shesë sipas
numrit të viteve të fryteve. 16Sa më shumë vite të mbesin pas jubileut,
ashtu të rritet edhe çmimi dhe sa më pak kohë të numërosh, aq më
pak të kushtojë shitja: sepse i duhet të shesë kohën e fryteve. 17Mos
i shrytëzoni bashkatdhetarët tuaj, por druaje Hyjin tënd, sepse unë
jam Zoti, Hyji juaj.

Dorëzania hyjnore për vitin shtunor

18Mbani urdhërimet e mia dhe urdhëresat, ruani dhe zbatoni që të
mund të jetoni mbi tokë pa farë frike 19e që toka t'ju prodhojë frytet
e veta me të cilat të mund të ushqeheni e të ngiheni e që të mund të
jetoni përmbi tokë pa frikën nga sulmi i askujt.
20Por nëse do të thoni: Çka do të hamë të shtatin vit, nëse nuk do të
mbjellim e nuk do t'i mbledhim frytet tona? 21Unë do ta bekoj vitin e
gjashtë dhe do të prodhojë frytet e tri vjetëve: 22do të mbillni të tetin
vjet e do të ushqeheni me frytet e vjetra deri të nëntin vit: deri të
mbërrinë prodhimet e reja, do të ushqeheni me të vjetrat.

Kthimi i pronësisë

23Toka nuk mund të shitet për përgjithmonë, sepse është imja, kurse Ps 39,13; 119,19;
ju jeni tek unë vetëm të ardhur e pendarë. 24Këndej, në mbarë vendin, 24,1; 1Kro 29,15;
ku do të keni pronë, do ta shisni me qyshke që toka të shpërblehet. Jer 35,7
25Nëse vëllai yt bie ngushtë e i duhet të shesë ndonjë pjesë të pronës
së vet, le të vijë si shpërblyes i afërmi i tij dhe le ta shpërblejë atë që Rut 4,1-12; Jer 32,6-9
ka shitur ai. 26Nëse nuk ka atë që mund ta shpëblejë dhe ai ia del ta
fitojë çmimin për ta shpërblyer, 27le t'i numërojë vitet prej kohës që e
ka shitur dhe t'ia kthejë tepricën blerësit e kështu ta kthejë pronën e
vet. 28Nëse nuk i gjen mjetet për ta kthyer, toka le t'i mbesë blerësit
deri në vitin e jubileut. Në vitin e jubileut çdo shitje le të kthehet tek i
zoti, t'i kthehet atij që e ka pasur më parë.
29Kush e shet shtëpinë brenda mureve të qytetit, mund ta shpërblejë
derisa të mos mbushet viti i shitjes. 30Nëse nuk e shpërblen e viti

25,14 Ky ligj siguron drejtësinë në tregti, ndërsa lufton kundër përvetësimit të tokave të denuncuar nga Is 5,8 dhe Mik 2,2.

25,21 Tre vite jo të plotësuara: viti i mbledhjes, viti sabatik dhe ai që vjen pas, ndërsa bimët e mbjellura në vjeshtë ende nuk janë korrur.

25,23-34 Ky tekst kërkon të përputhë institucionin e vjetër të *go'ël me ligjin e jubileut, «i afërmi më i ngushtë» tek rr 25; krh. Nr 25,19+.*

25,30 Ligji i jubileut vlen për të mirat e

kalon, blerësi do ta ketë në posedim ai dhe pasardhësit e tij, brez
pas brezi, dhe nuk do të mund të shpërblehet as në jubile. 31Por, nëse
shtëpia ndodhet në fshat, që nuk është i rrethuar me mure, le të
shitet me të drejtat e arave: mund të shpërblehet dhe në jubile le t'i
Nr 35,1-8; Joz 21; Ez 48,13-14 kthehet të zotit. 32Shtëpitë e levitëve që gjenden në qytetet e pronës
së tyre, mund të shpërblehen prej tyre në çdo kohë. 33Nëse e shpërblen
ndokush prej levitëve, shtëpitë dhe qyteti në jubile le të t'i kthehen
pronarit, sepse shtëpitë e qytetit të levitëve mbahen ndër izraelitë
për pronë e tyre. 34Kurse kullotat rreth qyteteve të tyre nuk mund të
shiten, sepse janë prona e tyre e përhershme.

B.Lidhur me popull: huazim dhe shpërblim

35Nëse vëllai yt bie në skam e nuk ka me se të shpaguhet me ty,
Dal 12,48+ pranoje si të huajin e shtegtarin e le të jetojë me ty. 36Mos merr
kamatë prej tij dhe as më shumë se i ke dhënë: druaje Hyjin tënd që
të mund të jetojë vëllai yt te ti. 37Paratë e tua mos ia jep me kamatë,
22,33+ dhe mos kërko më shumë se është e drejtë për ushqim që i jep. 38Unë
jam Zoti, Hyji juaj, që ju nxora nga dheu i Egjiptit për t'jua dhënë
Dal 21,2-11; Lp 15,12-18; Jer 34,8-22 tokën e Kanaanit e për të qenë Hyji juaj. 39Nëse vëllai yt i shtyrë prej
skamit të shitet ty, mos e detyro të të shërbejë si skllav, 40por mbaje si
rrogëtar e mëditës. Le të punojë te ti deri në vitin e jubileut 41e atëherë
le të dalë bashkë me fëmijët e tij e të kthehet në fisin e vet e në pronën
e t'et. 42Janë shërbëtorët e mi dhe unë i nxora nga dheu i Egjiptit: nuk
bën të shiten si skllevër. 43Mos u sill me të ashpër pse je më i zoti, por
druaje Hyjin tënd. 44Skllav e skllave mund të kesh prej popujve që
janë përreth; prej popujve përreth bleni skllav e skllave. 45Mund të
bleni edhe prej të huajve që banojnë ndër ju e prej familjeve të tyre
që është ndër ju dhe që u lindën në vendin tuaj. Të tillët mund të
bëhen prona juaj 46dhe me të drejtën trashëgimore mund t'i kaloni në
pasardhësit tuaj dhe mund t'i keni në pronë si skllevër përgjithmonë.
Kurse kundrejt vëllezërve, izraelitëve, askush s'guxon të sillet keq.

qytetit vetëm në mënyrë të kufizuar.

25,32 Karakteri i shenjtë i qyteteve levitike tashmë është i siguruar, vetëm levitët fitojnë të drejta të përhershme.

25,33 Pjesa e parë e rr është korrekte, meqenëse TM është e pakuptueshme. Rasti i paraqitur duket se i përket një leviti që blen nga një levit tjetër. Në këtë rast, shitja konsiderohet e vlefshme. Të tjerë e interpretojnë se bëhet fjalë për një rast në të cilin leviti nuk ushtron të drejtën e lirimit. BJ përkthen: «Nëse një levit pëson efektin e të drejtës së lirimit, jubileut do t'i lërë të mirën e shitur për t'u kthyer në shtëpinë e tij, në qytetin ku ka zotërimin e pronësisë".

25,41 Këtu është bërë përpjekje të harmonizohet me ligjin e jubileut ligji i vjetër i Kodit të besëlidhjes mbi çlirimin e skllevërve në mbarim të të gjashtit vit (Dal 21,2-6). Ky ligj i ri është utopi: një skllav i blerë në fillim të një periudhe jubilare ishte më shumë në rrezik vdekjeje para se të lirohej, në njëfarë mënyre, ishte shumë i vjetër për të punuar si njeri i lirë. Por i lejohej një situatë më njerëzore se ajo e një skllavi (krh. rr 45-46).

25,46 Në marrëdhëniet midis Izraelitëve dhe jo Izraelitëve, ky legjislacion

47Nëse u pasurua i huaji ose shtegtari ndër ju dhe vëllai juaj si i
varfër iu shit atij ose kujtdo prej farës së tij, 48mund të shpërblehet
pasi të jetë shitur. Dikush prej vëllezërve të tij le ta shpërblejë 49ja
ungji, ja djali i ungjit ose kushdo prej farefisit. Po qe se edhe ai vetë
mundet, le ta shpëblejë vetveten, 50duke llogaritur me blerësin kohën
qysh kur i është shitur deri në vitin e jubileut. Çmimi i shpërblimit
të tij të jetë sipas vjetëve. Koha që e ka kaluar te pronari i tij le të
vlerësohet si kohë e rrogëtarit. 51Nëse janë shumë vjet që mbeten deri
te jubileu, sipas këtyre vjetëve le t'i kthejë blerësit sipas çmimit të
blerjes; 52nëse janë pak, le t'i llogaritë me blerësin e le t'i kthejë për
shpërblimin e vet sipas viteve të shpërblimit. 53Kundrejt tij le të sillet
sipas rregullave që vlejnë për rrogëtar që merret prej vitit në vit. Ndër
sy të tu të mos sillet ashpër me të. 54Nëse nuk mund të shpërblehet në
këtë mënyrë, në vitin jubilar le të dalë ai e fëmijët e tij: 55sepse bijtë
e Izraelit janë shërbëtorët e mi. Unë i nxora nga dheu i Egjiptit. Unë 22,33+
Zoti, Hyji juaj».

Përmbledhje. Përfundim

26 1«Mos bëni idhuj e trupore as mos ngulni gur as mos Ez 8,12
vendosni në gurë fytyra të gdhendura për t'i adhuruar 17,1+
në vendin tuaj. Sepse unë jam Zoti, Hyji juaj. 2Ruani të
shtunat e mia e nderoni Shenjtëroren time. Unë jam Zoti. =19,30; Jer 17,19-27;
Ez 20,12-13

Bekimet Lp 28,1-14

3Nëse do të jetoni sipas ligjeve të mia dhe nëse do t'i mbani Lp 11,13-14
urdhërimet e mia e do t'i shtini në veprim ato, 4do t'ju jap shira në Ez 34,26-27; Is 1,19
stinën e tyre dhe toka do të japë prodhimet e veta dhe pemët do të
mbushen me fruta. 5Shirja e të korrave do ta zërë vjeljen e vjelja Am 9,1
mbjelljen. Do të hani bukën tuaj e do të ngopeni. Do të jetoni në vendin
tuaj pa farë frike. 6Do ta vendos paqen brenda kufijve tuaj, do të flini e
s'do të ketë kush t'ju trembë. Kafshët dëmtuese do t'i zhduk nga vendi
juaj dhe shpata nuk do të përshkojë brenda kufijve tuaj. 7Do t'i vini në
ikje armiqtë tuaj dhe ata do të bien para jush nga shpata. 8Pesë prej Lp 28,7
jush do t'i ndjekin njëqind sish, ndërsa njëqind jush dhjetë mijë sish:
armiqtë tuaj do të bien nga shpata para syve tuaj.
9Unë do t'ju këqyr ju e do të bëj të shtoheni e ju do të shumoheni dhe
do ta përforcoj besëlidhjen time me ju. 10Do të hani prodhimet e vjetra 25,21-22
të grumbulluara prej të korrave të mëparshme; e kur të vijnë të rejat,

lejon statusin e zakonshëm të skllavit në antikitet; por brenda Izraelit, në emër të besëlidhjes hyjnore, vendoset një statut tjetër. BR bën të hyjnë edhe popujt e tjerë në këtë bsëlidhje.

26,3 Sikur Kodi deuteronomik (Lp 28), ligji i shenjtërisë mbyllet me bekimet dhe mallkimet. Por dallimet e fjalorit dhe të përmbajtjes tregojnë se dy tekstet nuk kanë lidhje letrare. Edhe traktatet e besëlidhjes

Lp 4,7+; Ez 48,35; Gjn 1,14+ Ez 36,28; 37,27; /2Kor 6,16; /Zb 21,3 Lev 22,33+ Dal 6,7

do t'i hidhni prodhimet e vjetra. [11]Ndër ju do ta ngul Banesën time dhe nuk do t'ju përbuz. [12]Do të jetoj ndër ju dhe do të jem Hyji juaj e ju do të jeni populli im. [13]Jam unë Zoti, Hyji juaj, që ju nxora prej dheut të Egjiptit që të mos jeni më skllevërit e tyre. Unë e theva zgjedhën tuaj që të ecni kryelart.

Lp 28,15-68; Am 4,6-12

Mallkimet

[14]Por, nëse nuk do të më dëgjoni e nuk do t'i zbatoni të gjitha këto urdhërime, [15]nëse do t'i përbuzni ligjet e mia e do t'i vini nën këmbë vendimet e mia për të mos i vënë në veprim urdhërimet e mia e do ta zhbëni besëlidhjen time, [16]por, qe, edhe çka do t'ju bëj unë juve:

do t'jua fus frikën në palc, do t'ju çoj rraskapitje dhe ethe që t'jua shterin sytë e t'jua brejnë jetën. Kot do të mbillni farën tuaj, armiqtë do t'jua hanë! [17]Unë vetë do të jem kundër jush: do të bini para armiqëve tuaj, do t'ju nënshtroheni atyre që ju urrejnë e do të ikni pa ju pasë ndjekur kush.

[18]E në qoftë se edhe kështu nuk do të më dëgjoni, do t'i shtoj shtatëfish ndëshkimet ndaj jush për shkak të mëkateve tuaja [19]e do
Jer 14,1-9; 3,3; 5,24v ta përul madhështinë e kryeneçësisë tuaj. Hekur do ta bëj qiellin
Lp 11,17 përmbi ju e tokën bronz. [20]Huq do të shkojë fuqia juaj: toka s'do të japë prodhime e pemët nuk do të japin fruta. [21]E nëse do të jetoni kundër meje e nuk do të doni të më dëgjoni, shtatëfish do t'jua shtoj varrët
Ez 14,15 tuaja për shkak të mëkateve tuaja: [22]do t'i lëshoj mbi ju egërsirat e malit, të cilat do t'ju lënë pa fëmijë, do t'i shfarosin bagëtitë tuaja edhe
Vaj 1,4 ju do t'ju pakësojnë që udhët tuaja të mbeten shkretë.

[23]Po në qoftë se as kështu nuk do t'ju bjerë në fije qortimi im, por përkundrazi do të jetoni në kundërshtim me mua, [24]edhe unë do të vihem kundër jush dhe do t'ju godas shtatë herë për shkak të mëkateve tuaja: [25]do të sjell mbi ju shpatën hakmarrëse të besëlidhjes sime; kur
Ez 21 të strehoheni në qytetet tuaja, unë do të çoj ndër ju murtajën e ju do t'u lëshoheni në duar armiqve. [26]E kur ta thyej për ju shkopin e bukës: dhjetë gra do ta pjekin bukën tuaj në një furrë të vetme, do t'jua japin
Ps 105,16; Ez 4,16 me masë, do të hani, por nuk do të ngiheni.

[27]Në qoftë se as kështu nuk do të më dëgjoni, por do të vazhdoni të jetoni kundër vullnetit tim, [28]edhe unë do t'ju kundërshtoj plot felgrim:
Ez 5,10; unë do t'ju ndëshkoj shtatëfish për shkak të mëkateve tuaja: [29]kështu
Vaj 2,20; 4,10 që do të hani mishin e bijve tuaj e mishin e bijave tuaja. [30]Unë do t'i
Ez 6,1-7 rrafshoj kodrat e idhujve tuaj, do t'i rrënoj lterët e kemimit, meitet tuaja do t'i vë mbi meitet e idhujve tuaj, e do t'ju përbuzë shpirti im.

së lindjes së vjetër mbylleshin me bekime dhe mallkime.

26,26 *shkopin e bukës:* përkthim fj.fj., ndoshta shkopi në të cilin vareshin bukët për t'i ruajtur, ose, metaforikisht, buka si mbështetje për njeriun. Gjendet e njëjta shëmbëlltyrë e zisë së bukës në Ps 105,16.

[31]Ndërkaq, qytetet tuaja do t'i shndërrojë në gërmadha, shkretë do t'i bëjë shenjëroret tuaja, dhe nuk do ta marr më erën e këndshme të flive tuaja. [32]Do ta shkretoj vendin tuaj: mbi të do të mbesin shtang të habitur armiqtë tuaj kur të vijnë të banojnë në të. [33]Kurse ju do t'ju shpërndaj ndër paganë, e pas jush do ta nxjerr shpatën prej millit: toka juaj do të mbetë e shkretë e qytetet tuaja gërmadha. Jer 22,5; Vaj 2,5

[34]Atëherë tokës do t'i pëlqejnë të shtunat e saja, gjatë krejt kohës së vetmimit të saj. Kur ju të gjendeni në dheun e armiqve, ajo do të shtunojë, do t'i çojë në vend të shtunat e veta. [35]Gjatë tërë kohës së shkretimit do të shtunojë, sepse nuk pati pushim në të shtunat tuaja, kur ju banonit në të. [36]E ndër ata prej jush që të mbesin gjallë, do t'u fus në zemrat e tyre tmerrin në vendet e armiqve: do t'i trembë edhe fërshellima e gjethit që bie, do të ikin si prej shpatës; do të bien pa i pasë ndjekur kush. [37]Do të bie njëri mbi tjetrin sikur të iknin prej luftës, pa i pasë ndjekur njeri. Asnjëri prej jush nuk do të ketë guxim t'i dalë përballë armikut. [38]Do të sharroni në mes të paganëve dhe do t'ju shkrijë toka e armikut. [39]Po edhe në qoftë se disa prej jush do të mbesin gjallë, do të kalben në paudhësitë e veta në dheun e armiqve tuaj edhe për shkak të mëkateve të etërve do të shkrihen bashkë me ta. [40]Atëherë do t'i pranojnë paudhësitë e veta e të të parëve të vet e do të thonë se bënë shenjtdhunim kundër meje e jetuan kundër vullnetit tim. 2Kro 36,21; Ez 21,12; Ez 4,17

[41]Edhe mua m'u desh të sillem kësodore kundër tyre e t'i tres në dheun e armiqve të tyre. Jer 4,4+; Ez 20,23

Mundësia e kthimit

Ndoshta atëherë zemra e tyre e parrethprerë do të përulet e do të bëjnë pendesë për paudhësitë e veta. [42]Atëherë edhe unë do të kujtohem për besëlidhjen time që e lidha me Jakobin, Izakun e me Abrahamin. Do të më kujtohet gjithashtu edhe Vendi [43]që, pasi të ketë qenë lënë prej tyre, do të kënaqet në vetvete në të shtunat e veta kur të mbesë i shkretë për shkak të tyre. Kurse ata do të bëjnë pendesë për mëkatet e veta për shkak se i flakën urdhërimet e mia e i përbuzën ligjet e mia. [44]E, madje, edhe kur të jenë në dheun e armiqve të tyre, nuk do të heq krejtësisht dorë prej tyre as që do t'i përbuz deri në atë masë që t'u tresë fara e ta zhbëj besëlidhjen time me ta. Sepse unë jam Zoti, Hyji i tyre. [45]E do t'ua përkujtoj atyre besëlidhjen me të parët e tyre, të cilët i nxora nga dheu i Egjiptit në sy të paganëve që të jem Hyji i tyre. Unë, Zoti». [46]Këto janë urdhëresat, urdhërimet dhe ligjet Ez 16,60v; 20,9.13.16.24; Lp 4,29-31; Vaj 3,21v.31v; 5,21v; 22,33+

26,31 *shenjtëroret:* shumica e mss hebraike, sam. dhe sir. kanë: «shenjtërore».

që i dha Zoti ndërmjet vetes e bijve të Izraelit në malin Sinai me anë të Moisiut.

SHTOJCË

SHPËRBLIMI I PERSONAVE E I SENDEVE

A. Persona

27 [1]Zoti foli me Moisiun e tha: [2]«Fol me bijtë e Izraelit e thuaju: Njeriu që bëri kusht dhe i kushtoi Zotit një njeri, për ta shpërblyer, le ta japë çmimin sipas vlerësimit: [3]për mashkull, njëzet deri në gjashtëdhjetë vjeç, le të japë pesëdhjetë sikla argjendi sipas masës së shenjtërores; [4]për femër, tridhjetë;

[5]për mashkull pesë deri në njëzet vjeç, le të japë njëzet sikla; për femër dhjetë; [6]për mashkull, një muajsh deri në pesë vjeç, le të jipen pesë sikla; për femër tre; [7]mashkulli gjashtëdhjetëvjeçar e përpjetë, le të japë pesëmbëdhjetë sikla, femra, dhjetë; [8]Në qoftë se është i varfër
5,7.11 dhe nuk mund ta paguajë vlerën, le ta sjellë para priftit dhe sa të çmojë ai se është i zoti të japë, aq le të japë.

B. Kafshët

[9]Nëse ndokush kushton një kafshë të pastër që mund t'i flijohet Zotit, do të jetë gjë e shuguruar [10]dhe nuk mund të ndërrohet, d.m.th. as e keqja me të mirën, as e mira me të keqen. Po qe se ndokush e ndërron, atëherë edhe ajo që u ndërrua dhe ajo me të cilën ndërrohet, do të jenë të dyja të shuguruara Zotit. [11]Nëse ndokush e bën kusht një kafshë të papastër që nuk mund t'i flijohet Zotit, le të sillet para priftit, [12]i cili le ta vlerësojë qoftë lirë qoftë shtrenjtë, le t'i rrijë çmimit që ai të caktojë. [13]E nëse, ai që e kushtoi, dëshiron ta shpërblejë, le t'i shtojë çmimit të pestën pjesë.

C. Shtëpitë

[14]Nëse ndokush e bën kusht shtëpinë e vet si gjë të kushtuar Zotit, prifti le ta vlerësojë a është e mirë ose e keqe e le t'i rrihet vlerësimit

k 27 Ky kapitull është një shtesë. Bën numërimin e rregullave për plotësimin e kushteve (7,16; 22,21; Nr. 30,3-16; Lp 12,6-12; 23,19.22-24). Është një rregullore e tempullit pasmërgimtar që mund të ketë ekzistuar veças dhe që i është bashkuar legjislacionit të dhënë në Sinaj (rr 1-2a dhe 34). Kushti caktonte në fillim një detyrim të rëndë, por ai u lehtësua dhe në fund qe lejuar shndërrimi në një pagesë parash, duke bërë përjashtim për kushtin e shfarosjes ose të mallkimit (rr 28-29).

27,2 Mund të bëhej kusht një njeri (krh. Gjq 11,30-40; 13,3v; 1Sam 1,11).

që prifti t'i bëjë. 15Por, nëse ai që e bëri kusht dëshiron ta shpërblejë, le
të shtojë përmbi çmim të pestën pjesë e le t'i mbesë shtëpia.

Ç. Arat

16Po qe se e bëri kusht arën e pronës së vet dhe ia ka shenjtëruar
Zotit, çmimi le t'i vlerësohet sipas masës së mbjelljes: nëse toka mbillet
me tridhjetë homer elb, le të çmohet pesëdhjetë sikla argjendi. 17Nëse
e kushtoi tokën fill pas vitit jubilar, le të çmohet aq sa të vlejë sipas
këtij vlerësimi. 18Por, nëse kushtohet pas një kohe të caktuar, prifti le
t'ia caktojë shumën e parasë sipas numrit të vjetëve që mbesin deri në
jubile, duke zbritur numurin e viteve të mëparshme.
19Po qe se ai që e kushtoi tokën do ta shpërblejë, le ta shtojë të pestën
e vlerës përmbi çmim, e le ta ketë. 20Po nëse nuk do ta shpërblejë, por
ia shet një tjetri, kushdo ai qoftë, nuk do të mund të shpërblehet më;
21por, kur të vijë dita e jubileut, do të jetë gjë e shuguruar Zotit si arë
e kushtuar për sosje: do të bëhet pronë e priftit. 27,28+
22Po nëse i bëhet kusht Zotit një arë e blerë, që nuk është nga prona
e të parëve, 23prifti le t'i caktojë çmimin sipas numrit të vjetëve deri në
jubile dhe po atë ditë le ta paguajë çmimin si send të shuguruar Zotit.
24Në vitin e jubileut toka le t'i kthehet pronarit të mëparshëm që e pati
shitur, atij prona e të cilit ishte trashëgim. 25Të gjitha vlerësimet le të Dal 30,15+
bëhen në sikla të Shenjtërores. Sikli vlen njëzet gera.

Rregulla të veçanta për shpërblim

a) Të parëlindurit

26Askush s'mund t'ia shugurojë Zotit me kusht të parëlindurin Dal 13,11+
e kafshëve, që edhe ashtu i përket Zotit: qoftë bagëti e trashë qoftë
e imët, i përket Zotit. 27Nëse është prej kafshëve të papastra, le ta
shpërblejë ai që e kushtoi sipas çmimit dhe le ta shtojë të pestën e
çmimit; nëse nuk do ta shpërblejë, le të shitet sa është vlerësuar.

b) Gjëja e kushtuar 'për sosje'

28Porse asnjë send qi i është kushtuar Zotit «për sosje» prej pronës
së ndokujt dhe i është shuguruar atij: qoftë ai njeri, kafshë ose arë, as

27,16 *sipas masës së mbjelljes:* që mund të marrë. Mund të kuptohet, sikur bën BJ: «Sipas prodhimit të tij».

27,21 *e jubileut: ky referimint dhe ai i rr 23 varen nga k 25.*

27,28 *kushtuar «për sosje»:* hebr. herem, tregon atë që i përket Hyjit. Për zgjerimin e kuptimit të fjalës së luftës së shenjtë (Joz 6,17+) shpallet «anatemë» ose i kushtohet sosjes ajo që absolutisht i është kushtuar Hyjit; përdorimi u dorëzohet priftërinjëve në bazë të 27,21; Nr 18,14; Ez 44,29. Njëkohësisht është «anatemë» ose ajo që Hyji ndalon (Lp 7,26).

s'mund të blehet as s'mund të shpërblehet; çdo gjë që t'i jetë shuguruar
njëherë Zotit, do të jetë gjëja më e shenjtë në nder të Zotit. [29]Dhe çdo
njeri që të jetë bërë kusht «për sosje», të mos shpërblehet, por të vritet.

Lp 14,22+ **c) Të dhjetat**

[30]Për bagëti merrej e dhjeta vetëm e kafshëve të pastra. Të gjitha të
dhjetat e tokës qofshin drithëra ose fruta të pemëve, i përkasin Zotit,
gjë e shenjtë në nder të Zotit. [31]Nëse ndokush dëshiron të shpërblejë
ndonjë pjesë të dhjetave të veta, le të shtojë përmbi të të pestën pjesë.
[32]Të gjitha të dhjetat: lopë, dele, dhi, që kalojnë nën shkopin e bariut,
Mal 1,8 d.m.th. çdo e dhjeta, le të jetë e shuguruar Zotit. [33]Mos të shikohet
a është e mirë a po e keqe, dhe të mos ndërrohet me tjetër; po qe se
ndokush e ndërron, atëherë e ajo që u ndërrua dhe ajo me të cilën
ndërrohet, le jetë e shuguruar Zotit dhe të mos shpërblehet». [34]Këto
26,46 janë urdhërimet që Zoti ia dha Moisiut në malin Sinai për bijtë e
Izraelit.

Libri i numrave

I. REGJISTRIMI

26; 2Sam 24

1 [1]E Zoti foli me Moisiun në shretëtirën e Sinait në Tendën
e takimit, ditën e parë të muajit të dytë, të vitit të dytë pasi
ata dolën prej Egjiptit e tha: [2]«Bëjeni numërimin e mbarë
bashkësisë së bijve të Izraelit sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre
dhe shënoni emër për emër secilin mashkull, [3]njëzet vjet e përpjet, të
të gjithë izraelitëve që mund të shkojnë në luftë dhe ti e Aroni shënoni
sipas njësive të tyre. [4]Me ju le të jetë nga një njeri për fis, kryepari i
fisit të vet.

Të caktuarit për regjistrim

10,13-28

[5]Ja, emrat e atyre që do t'ju gjenden në ndihmë: 2,10; 7,30; 10,18
për fisin e Rubenit, Elisuri, biri i Sedeurit.
[6]Për fisin e Simonit, Salamieli, biri i Surisadait.
[7]Për fisin e Judës, Nahasoni, biri i Aminadabit. 2,3; Rt 4,20; Mt 1,4;
[8]Për fisin e Isaharit, Natanaeli, biri i Suarit. Lk 3,32-33
[9]Për fisin e Zabulonit, Eliabi, biri i Helonit.
[10]Për fisin e bijve të Jozefit: për Efraimin, Elisamai, biri i
Amiudit; për Manaseun, Gamalieli, biri i Fadasurit.
[11]Për fisin e Beniaminit, Abidani, biri i Gjedeonit.
[12]Për fisin e Danit, Ahiezeri, biri i Amisadait.
[13]Për fisin e Aserit, Fegieli, biri Ohranit.
[14]Për fisin e Gadit, Eliasafi, biri i Deuelit. 2,14; 7,42
[15]Për fisin e Neftaliut, Ahirai, biri i Enanit».

[16]Këta ishin burrat e zgjedhur të bashkësisë, prijësit e fiseve
përkatëse, krerët e mijërave të izraelitëve. [17]Moisiu e Aroni i morën Dal 18,21-25
këta njerëz të caktuar për emër [18]dhe ditën e parë të muajit të dytë
e mblodhën në bashkim mbarë bashkësinë. Dhe i regjistruan sipas

kk 1–4 Kjo ndarje hartuese e priftërinjve, e shfaq Izraelin si një bashkësi të shenjtë, të qartë dhe të rregullt. Për vendin që zënë në ngritjen e fushimit, për rolin e tyre, për numrin e tyre (i interpretuar në rolin e shkëmbimit të fëmijëve të parëlindur), levitët janë zemra. I njëjti regjistrim është akt fetar (krh. 2Sam 24). Shifrat ndryshojnë nganjëherë sipas dorëshkrimeve dhe mënyrave.

1,1 *ditën e parë të muajit të dytë*: domethënë një muaj pas ngritjes së Banesës (Dal 40,17)

1,16 *mijërave*: përcaktim i vjetër që është i barabartë me fisin (1Sam 19,21) nga i cili nënvizohet aspekti ushtarak.

1,18 *i regjistruan sipas vëllazërive*: pikë thelbësore e besëlidhjes së vjetër ku

vëllazërive dhe barqeve të tyre, emër për emër të gjithë njëzet vjeçë e përpjetë, [19]ashtu sikurse i kishte urdhëruar Zoti Moisiut. Qenë njehur në shkretëtirën e Sinait.

Zb 7,4-8

Regjistrimi

[20]Prej pasardhësve të Rubenit, të parëlindurit të Izraelit, sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre, të gjithë meshkujt të shkruar emër për emër që janë të aftë për të dalë në luftë prej moshës njëzet vjeçe e përpjetë: [21]u regjistruan prej fisit të Rubenit dyzet e gjashtë mijë e pesëqind. [22]Prej bijve të Simonit u regjistruan pasardhës sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre, emër për emër meshkujt që janë të aftë për të dalë në luftë, njëzet vjeçë e përpjetë: [23]u regjistruan prej fisit të Simonit pesëdhjetë e nëntë mijë e treqind. [24]Prej bijve të Gadit, pasardhësit sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre, emër për emër meshkujt që janë të aftë për të dalë në luftë njëzet vjeçë e përpjetë: u regjistruan [25]dyzet e pesë mijë e gjashtëqind e pesëdhjetë.

[26]Prej bijve të Judës pasardhës sipas vëllazërive e barqeve të tyre, emër për emër të gjithë që ishin të aftë për të dalë në luftë, njëzet vjeçë e përpjetë: [27]u regjistruan shtatëdhjetë e katër mijë e gjashtëqind.

[28]Prej bijve të Isaharit pasardhës, sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre, emër për emër, njëzet vjeçë e përpjetë u regjistruan të gjithë ata që ishin të aftë të dalin në luftë: [29]pesëdhjetë e katër mijë e katërqind.

[30]Prej bijve të Zabulonit pasardhës, sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre, u shkruan për emër të gjithë njëzet vjeçë e përpjetë, që mund të dilnin në luftë: [31]pesëdhjetë e shtatë mijë e katërqind.

[32]Prej bijve të Jozefit, bijve të Efraimit, pasardhës sipas vëllazërive e barqeve të tyre, u regjistruan emër për emër prej vitit të njëzetë e përpjetë të gjithë meshkujt të aftë për të dalë në luftë: [33]dyzet mijë e pesëqind. [34]Kurse prej bijve të Manaseut pasardhës sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre u regjistruan emër për emër njëzet vjeçë e përpjetë të gjithë ata që mund të dilnin në luftë: [35]tridhjetë e dy mijë e dyqind.

[36]Prej bijve të Beniaminit pasardhës sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre u regjistruan emër për emër të gjithë njëzet vjeçë e përpjetë që mund të dilnin në luftë: [37]tridhjetë e pesë mijë e katërqind. [38]Prej bijve të Danit pasardhës sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre u regjistruan emër për emër secili të gjithë njëzet vjeçë e përpjetë që mund të shkonin në luftë: [39]gjashtëdhjetë e dy mijë e shtatëqind. [40]Prej bijve të Aserit pasardhës sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre u regjistruan emër për emër të gjithë njëzet vjeçë e përpjetë, që mund të dilnin në luftë: [41]dyzet e një mijë e pesëqind. [42]Prej bijve të Neftaliut pasardhës

zgjedhja kishte si kusht përkatësinë në fisin e Abrahamit. Nga këtu breznitë e 1Kro 1–9, krh. Neh 7,4.5.61.

sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre u regjistruan emër për emër të
gjithë njëzet vjeçë e përpjetë që mund të dilnin në luftë: [43]pesëdhjetë
e tri mijë e katërqind. [44]Këta janë ata që i regjistruan Moisiu e Aroni
dhe dymbëdhjetë prijësit e Izraelit, secili sipas vëllazërive të etërve të
vet. [45]Numri i të gjithë bijve të Izraelit sipas fiseve të tyre, njëzet vjeçë
e përpjetë që mund të dilnin në luftë, [46]ishte gjashtëqind e tri mijë e 2,32; 11,21; 26,51; Dal 12,37; 38,26
pesëqind e pesëdhjetë. [47]Porse levitët nuk qenë regjistruar me ta sipas
fisit të babës së tyre.

Gjendja e levitëve

[48]Zoti foli me Moisiun e tha: [49]«Fisin e Levit mos e numëro dhe mos 2,33
e shtjer në numrin e bijve të Izraelit, [50]por caktoj ata për shërbesë në
Tendën e Dëshmisë, për të gjitha orenditë e saja dhe për gjithçka i 3,6-8
përket asaj. Ata le ta mbartin Banesën dhe të gjitha pjesët përkatëse Dal 25,28
të saja, le të shërbejnë në të dhe le të fushohen rreth saj. [51]Kur do të Ez 48,8-14
duhet të bëhet çoja, levitët le ta shkrehin Banesën; kur do të duhet të Dal 40,36-38; Nr 9,15-23
tëbanishtojmë, ata le ta ngrehin. Kushdo që s'është i fisit të Levit e të
afrohet, le të vritet. [52]Kurse bijtë e tjerë të Izraelit le të fushojnë secili Dal 19,12+; Nr 3,10.38
në fushimin e vet te flamuri i vet me njësitë e veta. [53]Ndërsa levitët
le t'i ngulin tendat e veta rreth Tendës së Dëshmisë që të mos ndezet
Felgrimi kundër bashkësisë së izraelitëve e le të bëjnë rojën e Tendës
së Dëshmisë». [54]Po kështu vepruan bijtë e Izraelit. Bënë pikërisht
ashtu sikurse i kishte urdhëruar Zoti Moisiut.

Renditja e fiseve 10,11-28

2 [1]Zoti i tha Moisiut e Aronit: [2]«Bijtë e Izraelit le të tëbanishtojnë
secili me njësitin e vet te shenja e flamuri i fisit të vet përreth
Tendës së takimit. [3]Në krahun e lindjes le të ngrehen tendat
e fisit të Judës sipas njësiteve të ushtrisë së tij. Prijësi i tyre ishte
Nahasoni, i biri i Aminadabit. [4]Njësia e luftëtarëve të tij kishte:
shtatëdhjetë e katër mijë e gjashtëqind të regjistruar.

[5]Përbri tij le të ngulen tendat e fisit të Isaharit, prijësi i të cilit ishte
Natanaeli, i biri i Suarit. [6]Numri i të gjithë luftëtarëve të tij ishte
pesëdhjetë e katër mijë e katërqind. [7]Në fisin e Zabulonit prijës ishte
Eliabi, i biri i Helonit. [8]Numri i luftëtarëve të tij pesëdhjetë e shtatë
mijë e katërqind. [9]Të gjithë ata që u numëruan në njësitë e Judës ishin
njëqind e tetëdhjetë e gjashtë mijë e katërqind. Me njësitë e tyre ata

1,46 Nga Egjipti kishin dalur 600.000. Dy shifrat duhet të interpretohen në të njëjtën mënyrë (krh. Dal 12,37+).

1,53 *felgrimi im*: bëhet fjalë për ndëshkimet hyjnore (krh. Lev 10,1-3; Lp 29,23-27) lidhur këtu drejtpërdrejt me praninë e Zotit që banon në Tendë e që do të ishte ofenduar për parespektueshmërinë e popullit.

le të çojnë të parët. 10Flamuri i tëbanishtimit të njësiteve të Rubenit
sipas togave të tyre le të jetë në krahun e mesditës. Prijësi Elisuri, i
biri i Sedeurit. 11Të gjithë luftëtarët e tij të regjistruar: dyzet e gjashtë
mijë e pesëqind. 12Përbri tij le të ngulin tendat e veta ata të fisit të
Simonit, prijësi i të cilëve ishte Salamieli, i biri i Surisadait. 13Tërë
ushtria e luftëtarëve të tij që u regjistruan ishin pesëdhjetë e nëntë
mijë e treqind. 14Në fisin e Gadit prijës ishte Eliasafi, i biri i Deuelit.
15Tërë ushtria e luftëtarëve të tij që u regjistruan: dyzet e pesë mijë
e gjashtëqind e pesëdhjetë. 16Të gjithë të regjistruarit në njësitë e
Rubenit: njëqind e pesëdhjetë e një mijë e katërqind e pesëdhjetë sipas
njësive të tyre. Këta le të çojnë të dytët.

17Atëherë le të çojë Tenda e takimit, kështu që tëbanishta e Levitëve
të gjendet në midis të tëbanishtave. Sikurse të çojë ashtu edhe le të
ngulë: secili nën flamurin e vet dhe në vendin e vet.

18Në krahun e perëndimit le të jetë flamuri i njësive të bijve të
Efraimit sipas njësive të tyre. Prijësi i tyre ishte Elisamai, i biri i
Amiudit. 19Gjithë ushtria e luftëtarëve të tij që u regjisitrua: dyzet
mijë e pesëqind. 20Me ta ishte fisi i Manaseut, prijësi i të cilëve
ishte Gamalieli, i biri i Fadasurit. 21Ushtria e luftëtarëve të tij që u
regjistrua: tridhjetë e dy mijë e dyqind. 22Në fisin e bijve të Beniaminit
prijës ishte Abidani, i biri i Gjedeonit. 23Mbarë ushtria e luftëtarëve
të tij: tridhjetë e pesë mijë e katërqind të regjistruar. 24Të gjithë të
regjistruarit në njësitë e Efraimit: njëqind e tetë mijë e njëqind. Këta
me njësitë e tyre le të çojnë të tretët.

25Në krahun e veriut flamuri i tëbanishtimit të fisit të Danit, sipas
njësive të tij. Prijësi i njësive të tij ishte Ahiezeri, i biri i Amisadait.
26Mbarë ushtria e luftëtarëve të tij që u regjistruan: gjashtëdhjetë
e dy mijë e shtatëqind të regjistruar. 27Përbri tij le të ngulen çadrat
e fisit Aser, prijësi i të cilëve ishte Fegieli, i biri i Ohranit. 28Mbarë
ushtria e luftëtarëve të tij që u numërua: dyzet e një mijë e pesëqind
të regjistruar. 29Prijësi i fisit të Neftaliut ishte Ahirai, i biri i Enanit.
30Mbarë ushtria e luftëtarëve të tij që u regjistrua: pesëdhjetë e tri mijë
e katërqind. 31Të gjithë të regjistruarit në taborret e Danit: njëqind e
pesëdhjetë e shtatë mijë e gjashtëqind të regjistruar. Këta le të çojnë
të fundit sipas flamujve të vet». 32Ky është numri i bijve të Izraelit të
regjistruar sipas vëllazërive dhe barqeve të veta në njësi ushtarake:
1,46+ të gjithë të regjistruarit sipas njësive të tyre: gjashtëqind e tri mijë
e pesëqind e pesëdhjetë. 33Levitët nuk qenë regjistruar ndër bijtë e
Izraelit: sepse kështu Zoti i kishte urdhëruar Moisiut. 34Izraelitët
bënë pikërisht ashtu si u kishte urdhëruar Zoti: tëbanishtuan nën
flamujt e vet e çonin sipas fiseve e barqeve të të parëve të vet.

Fisi i Levit:

A. Priftërinjtë

3 [1]Këta janë pasardhësit e Aronit e të Moisiut kur Zoti foli me Moisiun në malin e Sinait. [2]Këta janë emrat e bijve të Aronit: i parëlinduri i tij Nadabi, pastaj Abihui, Eleazari e Itamari: [3]këta janë emrat e bijve të Aronit, priftërinjve të lyer e të shuguruar për të kryer shërbesën priftërore. [4]Porse vdiqën Nadabi e Abihui, ndërsa po i kushtonin Zotit zjarrin e pashuguruar në shkretëtirën e Sinait e nuk lanë fëmijë. Këndej shërbestuan si priftërinj në praninë e Aronit, t'et, Eleazari dhe Itamari.

26,59-61
Dal 6,23
Dal 29; 30,22+; Lev 8-9
Lev 10,1-7

B. Levitët. Detyrat e tyre

[5]Zoti foli me Moisiun e tha: [6]«Afroje fisin e Levit dhe vëre para Aronit prift që të jenë nën urdhrat e tij [7]e të kryejnë gjithçka i përket atij dhe mbarë bashkësisë në punët e Tendës së takimit duke shërbestuar në Banesë. [8]Le të kujdesen për të gjitha orenditë e Tendës së takimit duke kryer kështu shërbesat që do t'i kryenin bijtë e Izraelit. [9]Jepju si dhuratë Aronit e bijve të tij prej anës së bijve të Izraelit levitët që ata ua dhuruan. [10]Aronin dhe bijtë e tij caktoj të kryejnë shërbesën priftërore. Laiku që do të afrohej të shërbejë, le të vritet».

8,14-19; Esd 2,43+
1,51

C. Zoti i zgjedh levitët

[11]Zoti foli prapë me Moisiun e tha: [12]«Qe, unë i zgjodha për vete prej bijve të Izraelit levitët në vend të të parëlindurve, atyre që të parët lindin ndër bijtë e Izraelit: levitët le të jenë të mitë. [13]Paj, mua më përket çdo i parëlindur! Atë ditë kur i vrava të gjithë të parëlindurit në dheun e Egjiptit, i shugurova për vete të gjithë të parëlindurit që lindin në Izrael qoftë njerëz qoftë bagëti: janë të mitë. Unë jamë Zoti».

Dal 13,11+

Ç. Regjistrimi i levitëve

26,57-62

[14]Zoti i tha Moisiut në shkretëtirën e Sinait: [15]«Regjistroj bijtë e

3,2 *Eleazari e Iatamari*: Me Eleazarin lidhet Sadoku dhe priftërinjtë e tempullit të Jerusalemit (1 Kro 5,30-41; 18; 16; krh. 2Sam 8,17). Nga Iatamari, rrjedh prej Ahimelekut, Ebiatari, një prift tjetër në kohën e Davidit (1Kro 24,3+; krh. 2Sam 20,25).

3,9 *do t'i besohen… atij*: "të besuarit" do të jenë shërbyes me shkallë më të ulët në tempullin pas mërgimit (Esd 2,43+) Përkthimet greqisht të të shtatëdhjetëve, Sam e 12 dorëshkrimet hebraike kanë "ato do të më jepen". BJ: "Do të japësh levitët.… Si të dhëna; ato do të dhurohen".

3,11-13 levitët, si dhe të parëlindurit që ata zëvendësojnë (Dal 13,11+), i përkasin JHWH. Statuti i tyre shpreh së pari idealin e shugurimit që zhvillohet në krishtrim nëpërmjet meshtarisë dhe themelimit të manastirit. Si në Dal 13,14, ky themelim është i lidhur me të dhjetën plagë të Egjiptit (Dal 11,4v; 12,29v) zgjedhja e levitëve është marrë si një zëvendësim i të parëlindurve të Izraelit që u kursyen nga vdekja (krh. 8,12).

Levit sipas barqeve e vëllazërive të tyre të gjithë meshkujt një muaj e
përpjetë». 16Moisiu i regjistroi si kishte urdhëruar Zoti 17dhe këta janë
Dal 46,11; emrat e bijve të Levit: Gersoni, Kaati, e Merari. 18Këta janë emrat e
Dal 6,16-19 bijve të Gersonit sipas barqeve të tyre: Lobni e Semei. 19Bijtë e Kaatit,
sipas barqeve të tyre: Amrami, Isaari, Hebroni dhe Ozieli. 20Bijtë e
Merariut, sipas barqeve të tyre: Meholi e Musiu. Këta janë barqet e
Levit sipas vëllazërive të tyre.
21Prej Gersonit rrjedhin dy vëllazëri e Lobniajve dhe e Semeiajve.
22Të gjithë përkatësit meshkuj të tyre u regjistruan prej një muaji
e përpjetë e dolën: shtatë mijë e pesëqind. 23Këta tëbanishtonin pas
Banesës në perëndim 24e për prijës kishin Eliasafin, birin e Laelit.
Dal 26-27 25Kishin në kujdes Tendën e takimit, vetë Banesën dhe Tendën,
mbulesën e saj, velin e hyrjes në Tendën e takimit, 26koltrinat e
tremes, si dhe velin që është në hyrjen e tremes, që është përreth
Banesës dhe lterit, për litarët e saj e gjithçka lypet për të.
27Kaati ka këto vëllazëri: Amramitajt, Isaarajt, Hebronajt e Ozielajt;
këto janë vëllazëritë e Kaatajve. 28Të gjithë meshkujt prej një muaji
e përpjetë: tetë mijë e gjashtëqind. Kishin në kujdesim Shenjtëroren.
29Vëllazëritë e Kaatit tëbanishtonin në anën e Banesës në krahun e
jugut. 30Për kryeparë kishin Elisafanin, birin e Ozielit. 31Ata kishin
Dal 25,10-40; 27,1-8; 30,1-10 në kujdesim Arkën, tryezën, shandanin, lterët dhe enët e shenjtërores
me të cilat bëhet shërbesa, velin dhe gjithçka i përket asaj. 32Prijësi i
prijësve të levitëve ishte Eleazari, biri i Aronit prift. Ai mbikëqyrte
ata që e kishin në kujdesim Shenjtëroren. 33Kurse prej Merariut
ishin vëllazëritë e Moholiajve e të Musiajve. 34Të gjithë meshkujt prej
një muaji e përpjetë: gjashtë mijë e dyqind. 35Prijësi i vëllazërive të
Merariut ishte Surieli, biri i Abihailit. Tëbanishtonin në anën e veriut
Dal 26,15-30; 27,9-19 të Banesës. 36Nën kujdesin e tyre ishin dërrasat e Banesës, shtagat,
shtyllakët dhe fundat e tyre, e të gjitha veglat përkatëse të tyre dhe
gjithsa i takon shërbesës së tyre. 37Po ashtu edhe shtyllakët e tremes
të rrethit me fundësorët e tyre si dhe kunjat e litarët. 38Tëbanishtonin
para Banesës, në anën e lindjes, para Tendës së takimit, në lindje,
Moisiu e Aroni me bijtë e tyre që e kishin në kujdes Shenjtëroren ndër
1,51 bijtë e Izraelit. Kushdo tjetër të afrohej, do të vdiste. 39Të gjithë levitët
që i regjistroi, sipas urdhrit të Zotit, Moisiu, sipas vëllazërive të tyre,
meshkuj prej një muaji e përpjetë dolën njëzet e dy mijë.

D. Levitët dhe shpërblimi i të parëlindurve

40Zoti i tha Moisiut: «Njehi të gjithë të parëlindurit meshkuj të bijve
të Izraelit e regjistroje emrin e secilit prej një muaji e përpjetë; 41dhe
levitët m'i jep mua në vend të të gjithë të parëlindurve të Izraelit unë
3,12-13; Dal 13,11+ jam Zoti dhe bagëtitë e levitëve në vend të të gjithë të parëlindurve

të bagëtive të bijve të Izraelit». 42Moisiu i regjistroi, siç i urdhëroi
Zoti, të gjithë të parëlindurit e Izraelit, 43e dolën të gjithë meshkujt
emër për emër prej një muaji e përpjetë njëzet e dy mijë e dyqind e
shtatëdhjetë e tre. 44Zoti foli me Moisiun e tha: 45«Merri levitët në
vend të të gjithë të parëlindurve të Izraelit si dhe bagëtitë e levitëve Dal 13,11+
në vend të bagëtive të tyre. Levitët le të jenë të mitë. Unë jam Zoti.
46Kurse si shpërblim për dyqind e shtatëdhjetë e tre të parëlindur
që e tejkalojnë numrin të levitëve, 47merr nga pesë sikla me masë të Lev 5,15+
Shenjtërores, për çdo krye. Sikli ka njëzet gera. 48Paratë jepja Aronit
e bijve të tij çmimin e atyre që janë më tepër». 49Kështu Moisiu e mori
shumën e parave të atyre që ishin tepër nga numri i atyre që ishin të
shpërblyer prej levitëve. 50Prej të parëlindurve të bijve të Izraelit mori
shumën e parave një mijë e treqind e gjashtëdhjetë e pesë sikla sipas
peshës së Shenjtërores. 51Ia dha Aronit e bijve të tij ato para sipas
urdhrit që i kishte dhënë Zoti.

Vëllazërit e levitëve:

A. Kaatajt

4 1Zoti foli me Moisiun e Aronin e tha: 2«Ndaje numrin e bijve të
Kaatit prej bijve të Levit sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre,
3prej tridhjetë vjet deri në pesëdhjetë vjet, të të gjithë atyre që
e kanë në kujdes të punojnë në Tendën e takimit. 4Dhe, ja, shërbesa e
bijve të Kaatit në Tendën e takimit: kujdesim për gjërat më të shenjtat.
5Kur do të duhet të bëhet çoja, Aroni dhe bijtë e tij le të hyjnë e Dal 26,31-37; 35,12;
le ta heqin koltrinën që është e varur në hyrje para e me të le ta 39,34; 2Sam 6,7+
mbulojnë Arkën e Dëshmisë. 6Pastaj le ta mbulojnë përsëri me
mbulesën e lëkurave të delfinit, mbi të le ta shtrijnë një pëlhurë
vjollce, dhe le t'i shtijnë shtojagat. 7Po ashtu edhe tryezën e bukëve Dal 25,23+
të kushtimit le ta mbulojnë me pëlhurë ngjyrë vjollce e mbi të le të
vënë enët, kusitë, qypat, lugët për flitë e njomjes. Bukët duhet të jenë
vazhdimisht në të. 8Atëherë le të shtrijnë mbi të një pëlhurë të kuqe,
të cilën le ta mbulojnë prapë me mbulesën e lëkurave të delfinit e le
t'i shtijnë shtojagat. 9Le ta marrin edhe pëlhurën ngjyrë vjollce, e me
të le ta mbulojnë shandanin me dritëza, zhirheqës e lotmbajtës dhe të
gjitha enët e vajit, që janë të domosdoshme për t'i përgatitur dritëzat.
10Përmbi të gjitha le të vënë mbulesën prej lëkurash delfini dhe le ta
vënë mbi mbartëse. 11Gjithashtu edhe lterin e artë le ta mbështjellin Dal 30,1-6
me pëlhurë ngjyrë vjollce e le ta mbulojnë me lëkura delfini dhe le
t'i shtijnë shtagat. 12Të gjitha enët që përdoren për shërbesë në

3,43 kjo shifër paraqet numrin e levitëve (rr 39) plus një tepricë që duhet shpërblyer me të holla (krh. 27,3-7); gjë që më vonë bëhet rregull i përbashkët.

4,11 *lterin e artë*: lteri i erërave të mira.

Shenjtërore, le t'i mbështjellin me pëlhurë ngjyrë vjollce, le të shtrijnë
mbi të mbulesën prej lëkurash delfini dhe le t'i vënë mbi mbartëse.
13Po edhe lterin le ta pastrojnë nga hiri dhe le ta mbështjellin me
pëlhurë të kuqe: 14le t'i vënë mbi të të gjitha enët, të cilat i përdorin në
shërbesën e tij, d.m.th. prushorët, pirunjtë, lopatëzat, kupat. Të gjitha
enët e lterit le t'i mbulojnë së bashku me mbulesë lëkurash delfini
e le t'i fusin shtagat. 15Pasi Aroni e bijtë e tij ta kenë mbështjellë
Shenjtëroren dhe të gjitha enët e shenjta të saja kur të bëhet çoja nga
2Sam 6,7+; Lev 17,1+ tëbanishta, atëherë le të hyjnë bijtë e Kaatit për t'i mbartur ashtu të
mbështjella, por të mos e prekin Shenjtëroren që të mos vdesin.
Dal 27,20; 30,34-38 16I përket Eleazarit, birit të Aronit prift, të kujdeset për vajin e
dritëzave, për kemin e erëndshëm, për flinë kushtimore bimore që
Dal 30,22-23 kushtohet vazhdimisht, për vajin e shugurimit si dhe për të gjitha
që i përkasin kultit të Banesës dhe për të gjitha orenditë që janë në
Shenjtërore». 17Zoti foli me Moisin e Aronin e tha: 18«Mos lejoni të
shuhet vëllazëria e Kaatajve prej fisit të Levit, 19por bëni kështu me
ta që të jetojnë e të mos vdesin, kur t'u afrohen gjërave më të shenjta:
Aroni e bijtë e tij le të hyjnë e le ta caktojnë punën e secilit dhe le të
ndajnë çka kush duhet të mbartë. 20Ata të mos hyjnë as për të parë,
qoftë edhe një moment të vetëm, në Shenjtërore; ndryshe do të vdesin».

B. Gersonajt

21Zoti foli me Moisiun e tha: 22«Regjistroj edhe bijtë e Gersonit sipas
vëllazërive e barqeve të tyre; 23njehi të gjithë prej tridhjetë vjetëve
e përpjetë deri në pesëdhjetë vjet që mund të hyjnë në rend për të
shërbyer në Tendën e takimit.
24Ja detyra e vëllazërive të Gersonajve në shërbim e në mbartje: 25le
të mbartin koltrinat e Banesës, Tendën e takimit, mbulesën e saj dhe
mbulesën mbi të të lëkurave të delfinit, koltrinën që varet në hyrje të
Tendës së takimit, 26koltrinat e tremes dhe velin në hyrje të tremes
që rrethon Banesën dhe lterin, litarët dhe veglat të gjitha që u janë
dhënë për të kryer shërbimin e tyre. 27Nën urdhrin e Aronit e të bijve
të tij Gersonajt le të mbartin e secili le të dijë çka i duhet të bëjë. 28Kjo
është detyra e vëllazërisë së Gersonajve në Tendën e takimit. Le të
jenë nën drejtimin e Itamarit, birit të Aronit prift.

C. Merariajt

29Regjistroj edhe bijtë e Merariut sipas vëllazërive dhe barqeve të
tyre 30të gjithë ata tridhjetë vjet e përpjetë deri në pesëdhjetë vjet,
që hyjnë në rend për të kryer detyrën e shërbimit të vet në Tendën
e takimit. 31Ja detyrat e tyre: le të mbartin dërrasat e Banesës dhe

4,13 *lterin*: lteri i flijimeve.

shtagat e tyre, shtyllakët dhe fundësorët e tyre, 32shtyllakët e tremes
për rrethim me fundësorët e tyre, kunjat dhe litarët e tyre: të gjitha
veglat për shërbimin e tyre: shkruane me emër secilën gjë që duhet të
mbartin. 33Kjo është detyra e bijve të Merariut dhe shërbimi i tyre në
Tendën e takimit. Le të jenë nën drejtimin e Itamarit, birit të Aronit
prift».

Regjistrimi i levitëve

34Moisiu, Aroni dhe prijësit e bashkësisë i regjistruan bijtë e Kaatit
sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre, 35të gjithë ata tridhjetë vjet e
përpjetë deri në pesëdhjetë vjet që mund të hynin në rend në shërbim
të Tendës së takimit: 36dolën dy mijë e shtatëqind e pesëdhjetë. 37Ky
është numri i anëtarëve të familjeve të Kaatit, që shërbejnë në Tendën
e takimit: këta i regjistruan Moisiu e Aroni në urdhër që Zoti i dha
Moisiut. 38U regjistruan edhe bijtë e Gersonit sipas vëllazërive dhe
barqeve të tyre 39të gjithë ata tridhjet vjet e përpjetë deri në pesëdhjetë
vjet, që hynë në rend për shërbim në Tendën e takimit: 40u gjetën
sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre dy mijë e gjashtëqind e tridhjetë.
41Ky është numri i Gersonajve, i të gjithë atyre që shërbejnë në Tendën
e takimit, që i regjistroi Moisiu e Aroni sipas urdhrit të Zotit.

42U regjistruan edhe anëtarët e familjes së Merariut sipas
vëllazërive dhe barqeve të tyre 43të gjithë ata tridhjetë vjet e përpjetë
deri në pesëdhjetë vjet, që shërbejnë në Tendën e takimit: 44dhe dolën
tri mijë e dyqind. 45Ky është numri i familjeve të bijve të Merariut, që
i regjistruan Moisiu e Aroni sipas urdhrit që Zoti i dha Moisiut.

46Të gjithë levitët e regjistruar, të cilët i shkruan për emër Moisiut,
Aroni dhe prijësit e Izraelit sipas vëllazërive dhe barqeve të tyre
47tridhjetë vjet e përpjetë deri në pesëdhjetë vjet, të gjithë ata që mund
të hynë në rend për shërbim në Tendën e takimit dhe për të mbartur
barrë në Tendën e takimit, 48e dolën tetë mijë e pesëqind e tetëdhjetë.
49Në urdhër që Zoti i dha Moisiut ai i regjistroi secilin sipas detyrës që
kryente e çka mbarte, ashtu si i kishte urdhëruar Zoti.

II. LIGJE TË NDRYSHME

Përjashtimi i të papastërve

Lp 23,10-15

5 1Zoti foli me Moisiun e tha: 2«Urdhëroju bijve të Izraelit të
nxjerrin jashtë tëbanishtës çdo gërbulan, atë që i derdhet fareci
dhe të papastrin prej të vdekurit. 3Dëbojeni jashtë tëbanishtës

Lev 13,45-46
Lev 15
19,11-16
1Kor 5,7-13;
2Kor 6,16-18;
Zb 21,27; 22,15

kk 5–6 këto ligje me tradita priftërore janë shtuar dhe menduar sipas ligjit të pastërtisë (Lev 11,16). Ato sjellin ndër mend ligje plotësuese të vëna në kodin e

si burrë ashtu grua, që të mos e përdhosin atë, pasi unë banoj me ta».
[4]Po kështu bënë bijtë e Izraelit: i qitën jashtë tëbanishtës, ashtu si i kishte urdhëruar Zoti Moisiut.

Dëmshpërblimi

[5]Zoti i tha Moisiut: [6]«Thuaju bijve të Izraelit: Burri ose gruaja që
Lev 5,15-26 të bëjë çfarëdo mëkati që bëjnë njerëzit dhe dijekeqas ta kenë shkelur urdhrin e Zotit: ai njeri le të jetë fajtor. [7]Le ta pranojë mëkatin e vet, le ta kthejë kryet e gjësë dhe përmbi të edhe të pestën pjesë, atij që ia ka bërë dëmin. [8]Po qe se s'ka kush ta marrë dëmshpërblimin, le t'ia japin Zotit e le t'i përkasë priftit, përveç dashit që kushtohet si fli pajtimi, që flia të dalë e pëlqyeshme. [9]Sepse çdo fli lartësimi që e kushtojnë bijtë e Izraelit i përket priftit; [10]po edhe gjithçka kushtohet në Shenjtërore nëpër duar të priftit, i takon atij».

Kushti për mendje të zezë

[11]Zoti foli me Moisiun e tha: [12]«Fol me bijtë e Izraelit e thuaju: Burri, gruaja e të cilit gaboi duke e tradhtuar [13]dhe fjeti me një tjetër njeri, por këtë nuk mundi ta hetojë burri dhe mbetet e fshehtë se u bë e papastër e me dëshmitarë s' është e mundur të vërtetohet, sepse nuk u cakos, [14]nëse e zë shpirti i mendjes së zezë burrin ndaj gruas, e cila ose është e bërë e papastër ose i mbetet në qafë me gjasë të rreme, [15]burri le ta sjellë te prifti dhe le të kushtojë flinë kushtimore
Lev 5,11 bimore të dhjetën e efit miell elbi. Mos të qesë mbi miell vaj dhe mos
Lev 2,2 të vërë as kem, sepse është fli për mendjen e zezë dhe kusht hetues i kurorëshkeljes. [16]Atëherë prifti le ta marrë e le ta qesë në praninë e Zotit; [17]le ta marrë ujin e shenjtë në një enë bote, të qesë në të pak pluhur nga trualli i Banesës. [18]Prifti, pasi ta ketë vënë gruan në praninë e Zotit, le t'ia zbulojë kryet dhe le ta vërë mbi duart e saja flinë përkujtuese, kushtin e mendjes së zezë. Ai le ta mbajë ujin e hidhur, të cilin e ngarkoi me mallkim. [19]Atëherë le ta përbejë e le të thotë: Nëse nuk fjeti me ty njeri i huaj, dhe nëse nuk iu shmange burrit tënd, nëse nuk u bëre e papastër duke e braktisur shtratin e tyt shoq, nuk do të bëjnë keq këto ujëra tejet të hidhura, në të cilat i ngarkova mallkimet. [20]Por, nëse iu shmange burrit tënd dhe u fëlliqe

shenjtërisë, si Lev 20,22-25.

5,3 tradita priftërore imagjinon tendën në mes të fushimit, ndërsa traditat e vjetra e vënë jashtë tij (krh. Dal 33,7).

5,11-31 Gjykimi i Zotit (ordalia) është praktikuar në gjithë lashtësinë deri në mesjetë për të arritur në një vendim drejtësie kur mungonin provat e nevojshme. Në gjithë lashtësinë e lindjes ishte i njohur gjykimi i perëndisë nëpërmjet ujrave të lumit ku hidhej i akuzuari; por kjo provë e ujrave të hidhura nuk ka një analogji. Bëhet fjalë sigurisht për një praktikë të vjetër në të cilën mbivendoset një ritual izraelit: ndërhyrja e priftit, oferta, betimi, etj.

me ndonjë tjetër njeri... [21]le ta nëmë prifti me nëmën e mallkimit: Rt 1,17+
Zoti të bëftë në mes të popullit tënd shembull mallkimi, një emnesë
nëme: t'u kalbtë ama e fëmijëve e prej të enjturit të pëlcastë barku!
[22]Depërtoftë uji i mallkimit në kraharorin tënd dhe prej të enjturit të
barkut t'u thaftë ama e fëmijëve. Gruaja le të përgjigjë: Amen! Amen!
[23]Këto mallkime prifti le t'i shkruajë në letër dhe le t'i fshijë me Dal 32,20+
ujë të hidhur, [24]le t'ia japë ta pijë ujin e hidhur, të cilin e ngarkoi
me mallkime, dhe le të hyjnë në të ujërat e mallkimit e do të bëhen
të hidhura. [25]Atëherë prifti le ta marrë prej duarve të saja flinë e
mendjes së zezë dhe le ta kushtojë me ritin e lartësimit para Zotit e le
ta vendojë përmbi lter. [26]Atëherë le ta marrë prej saj një grusht miell Lev 5,12
që kushtohet në përkujtim dhe le ta djegë përmbi lter e atëherë le t'ia
japë gruas ta pijë ujin e hidhur. [27]Pasi ta ketë pirë këtë ujë, e, nëse
është e papastër dhe, nëse, duke e pasë përbuzur burrin, është fajtore
e kurorëshkeljes, do ta përshkojë uji i mallkimit, do t'i enjtet barku e
do t'i kalbet ama e fëmijëve; dhe do të jetë një grua e mallkuar emnesë
për popullin e vet. [28]Por nëse nuk është përdhosur, por është e pastër,
nuk do t'i ndodhë gjë dhe do të ketë fëmijë.
[29]Ky është riti në rast të mendjes së zezë kur gruaja merr rrugët e
këqija larg burrit të vet dhe, nëse përdhoset, [30]ose kur ndonjë burrë e
pushton shpirtin e mendjes së zezë dhe e sjell gruan e vet në praninë
e Zotit. Prifti le ta kryejë mbi të tërë këtë rit. [31]Burri i saj le të lirohet
nga faji, kurse ajo le ta marrë mbi vete përgjegjësinë e fajësisë së vet».

Nazireati

6 [1]Zoti foli me Moisiun e tha: [2]«Fol me bijtë e Izraelit dhe thuaju:
Burrë ose grua kur të ketë bërë kushtin e nazireatit e të duan
t'i kushtohen Zotit, [3]le të përmbahen prej verës e prej çdo pijeje /Lk 1,15
dehëse; të mos e pinë as uthullën që bëhet nga vera ose çdo lloj lëngu
që nxirret nga rrushi; të mos e hanë as rrushin e freskët as të thatë
[4]gjatë gjithë kohës në të cilën iu kushtuan Zotit; të mos hanë asgjë që
nxirret nga vreshti prej rrushit të papjekur deri te bërsitë. [5]Gjatë tërë Jer 35,2-6; Am 2,12
kohës së veçimit të vet të mos kalojë brisk rrues mbi kokën e tyre deri Gjq 13,5; 16,17
ditën që të përmbushet dita e shugurimit të vet: le të jetë i shuguruar
e le t'i rriten flokët e kokës së tij. [6]Gjatë tërë kohës së shugurimit të

6,1-21 Naziri (hebr. *nazir* – i kushtuari Hyjit) – merr mbi vete detyrën për aq kohë sa kushtohet, të mos i presë flokët, të mos pijë pije dehëse e të mos i afrohet kufomës. Rregulla e parë dëfton shugurimin e vetë Hyjit; forcë të cilën ai e lë të veproj në vetvete (krh. Zan 49,26; Lp 33,16 ku i njëjti titull i jepet Jozefit); e dyta dëfton se ai i mohon vetes jetën e qejfeve (krh. rasti i Rekabitëve, Jer 35,5-8), e treta shënon përkatësinë e tij të veçante Hyjit. (krh. për priftërinjtë Lev 21,1-2.10-11). (krh. Am 2,11-12 e shembuj të këtij kushti të përkohshëm në Vap 18,18; 21,23-26. Një fëmijë mund të shugurohej nga nëna e tij (pa afat kohe?); Samsoni (Gjq 13,5-7.14; 16,17); Samueli (1Sam 1,11; mungon mospirja e verës), Gjon Pagëzuesi (Lk 1,15; mungojnë flokët e gjata).

tij të mos i afrohet të vdekurit; 7dhe të mos ndotet as prej të atit, as
nënës, as prej vëllait as prej motrës, sepse shugurimi i Hyjit është mbi
Lev 21,12; kryet e tij. 8Gjatë krejt kohës së nazireatit të vet le të jetë i shuguruari
Vap 21,23-26 i Zotit.

9Por nëse ndodh që dikush të vdesë papritmas përbri tij, do të ndotet
kryet e shugurimit të tij, ditën e pastrimit të tij le ta rruajë kokën
d.m.th. të shtatën ditë. 10Të tetën ditë le të kushtojë dy turtuj ose
dy zogj pëllumbash e t'ia sjellë priftit në hyrje të Tendës së takimit.
11Prifti le ta flijojë njërin si fli për mëkat e tjetrin si fli shkrumbimi dhe
le ta kryejë mbi të ritin e zgjidhjes, sepse mëkatoi duke u ndotur me
të vdekurin. Këtë ditë le ta shugurojë kryet e tij 12dhe le t'i shugurojë
Lev 14,21-31 ditët e veçimit në nder të Zotit duke sjellë një qengj mashkull vjetak si
fli për mëkat. Porse ditët e mëparshme të nazireatit të mos numërohen,
sepse shugurimi i tij qe bërë i papastër.

13Dhe ja riti për nazireatin: kur të plotësohen ditët e caktuara me
kusht, le të sillet ai te hyrja në Tendën e takimit, 14dhe le ta sjellë
flinë e vet në nder të Zotit një qengj mashkull vjetak e të patëmetë
si fli shkrumbimi dhe një qengje vjetake të patëmetë si fli për mëkat
si dhe një dash të patëmetë si fli pajtimi, 15po ashtu një shportë me
bukë të pabrume që të jenë të ngjeshura në vaj si dhe petë të lyera në
vaj të pabrume si dhe për të gjitha pjesën e flisë së lartësimit dhe të
njomjes. 16Këto le t'i kushtojë prifti para Zotit si flinë e tij për mëkat e
të shkrumbimit. 17Dashin le ta flijojnë si fli pajtimi duke ia kushtuar
Zotit bashkë me shportën e bukëve të pabrume; le ta bëjë edhe
kushtimin e flisë bimore dhe njomjen e tyre. 18Atëherë Nazareu le ta
rruajë në hyrje të Banesës kryet e vet të shuguruar, le t'i marrë flokët
e vet e le t'i vërë mbi zjarr që është para flisë së pajtimit. 19Prifti le ta
marrë shpatullën e pjekur të dashit, një pagaçë të tërë dhe një petull
të pabrume nga shporta e le t'i vërë në duar të Nazareut, pasi ta ketë
rruar kokën e vet, 20dhe le ta kryejë ritin e lartësimit në praninë e
Zotit dhe të kushtuarat i përkasin priftit, sikurse edhe gjoksi që duhet
Lev 7,34; 10,14 kushtuar me ritin e lartësimit dhe sikurse u urdhërua që kosha të
merret si ndihmesë. Pas kësaj Nazareu mund të pijë verë. 21Ky është
riti lidhur me Nazareun që bën kusht. Kjo është dhurata që e ka për
detyrë t'ia paraqesë Zotit për kushtin e vet të nazireatit, përveç atyre
që mund të kushtojë sikurse ai vetë të ketë dëshiruar të kushtojë më
tepër. Ai le të veprojë sipas kushtit që të ketë bërë në përkim me ligjin
e nazireatit».

Trajtëza e bekimit

Ps 121,7-8; 22Zoti foli me Moisiun e tha: 23«Thuaju Aronit dhe bijve të tij:
Dal 23,20; Kështu bekoni bijtë e Izraelit e thoni: 24Zoti të të bekoftë e të të ruajtë!
Gjn 17,11-12

[25]Të të ndriçoftë Zoti me fytyrën e vet e pastë mëshirë për ty! [26]E sjelltë Zoti fytyrën e vet drejt teje e ta dhëntë paqen! [27]Kështu ata le ta thërrasin emrin tim mbi bijtë e Izraelit e unë do t'i bekoj». Ps 4,7; 31,17 Ps 122,6v; Gjn 14,27 Lp 28,10; Sir 50,20-21

III. NDIHMESAT E PRIJËSVE DHE SHUGURIMI I LEVITËVE

Dhurimi i qerreve

7 [1]Ditën kur Moisiu i dha fund së ndërtuari Tendës dhe e ngrehi atë e leu dhe e shuguroi me të gjitha orenditë e saja, po ashtu edhe lterin dhe të gjitha veglat përkatëse të tija, [2]prijësit e Izraelit, krerët e barqeve që ishin paranikët e secilit fis të cilët kryen regjistrimin, sollën [3]si dhuratë para Zotit gjashtë qerre të mbuluara dhe dymbëdhjetë qe. Dy prijës sollën një qerre e secili nga një ka. I sollën para Banesës. [4]Zoti i tha Moisiut: [5]«Merri prej tyre që të jenë në shërbim të Tendës së takimit dhe jepjau levitëve secilit sipas arsyes së detyrës së tij». [6]Kështu, pra, si i mori Moisiu qerret dhe qetë, ua dha levitëve. [7]Dy qerre dhe katër qe ua dha Gersonajve, sipas nevojës së detyrës së tyre. [8]Katër qerret e tjera dhe tetë qetë ua dha bijve të Merariut sipas detyrës së tyre nën drejtimin e Itamarit, të birit të Aronit prift. [9]Kurse Kaatajve nuk u dha as qerre as qe, sepse shërbejnë në Shenjtërore dhe barrët i mbartin në krah.

Dal 40,17-33
Dal 40,9-15
1,4
4,24-28
4,29-33
4,2-15

Dhuratat për shugurimin e lterit

[10]Atëherë krerët, ditën kur u lye lteri, sollën dhuratat e veta para lterit. [11]Zoti i tha Moisiut: «Çdo ditë nga një prijës le t'i sjellë dhuratat e veta për shugurimin e lterit».

Ez 43,18-26

[12]Ditën e parë e solli dhuratën e vet Nahasoni, biri i Aminadabit, prej fisit të Judës. [13]Dhurata e tij ishte: një pjatë e argjendtë e rëndë njëqind e tridhjetë sikla, një kupë e argjendtë e rëndë shtatëdhjetë sikla sipas peshës së Shenjtërores, të dyja plot me endës të ngjeshur në vaj për fli, [14]një tas i artë dhjetë siklash plotë me kem, [15]një mëzat, një dash e një qengj vjetak për fli shkrumbimi, [16]dhe një cjap për fli për mëkat. [17]Si fli pajtimi dy qe, pesë desh, pesë cjep, pesë qengja vjetakë: kjo ishte ndihmesa e Nahasonit, birit të Aminadabit.

2,3

[18]Ditën e dytë solli Natanaeli, biri i Suarit, prijësi i fisit të Isaharit, [19]një pjatë të argjendtë të rëndë njëqind e tridhjetë sikla, një kupë të argjendtë të rëndë shtatëdhjetë sikla sipas peshës së Shenjtërores, të

2,5

6,27 *thërrasin emrin tim mbi Izraelin*: shprehje semitike e përkrahjes hyjnore. Emri i Zotit i thirrur tri herë ia siguron Izraelit praninë e Hyjit mbrojtës.

k 7 pas ligjeve të shtuara nga kk 5–6, rivazhdon tregimi priftëror deri në 10,28.

dyja plotë me majë mielli të ngjeshur me vaj për fli, 20një tas të artë
dhjetë siklash plotë me kem, 21një mëzat, një dash e një qengj vjetak
për fli shkrumbimi 22dhe një cjap për fli për mëkat. 23Si fli pajtimi dy
qe, pesë desh, pesë cjep dhe pesë qengja vjetakë: kjo ishte ndihmesa e
Natanaelit, birit të Suarit. 24Të tretën ditë prijësi i bijve të Zabulonit,
2,7 Eliabi, biri i Helonit, 25dhuroi një pjatë të argjendtë që peshonte
njëqind e tridhjetë sikla, një kupë argjendi të rëndë shtatëdhjetë sikla
me peshën e Shenjtërores të dyja plot me më të mirin miell, 26një tas
të artë të rëndë dhjetë sikla plot me kem, 27një mëzat, një dash dhe një
qengj vjetak për flinë e shkrumbimit 28dhe cjapin për flinë për mëkat.
29Kurse si fli pajtimi solli dy qe, pesë desh, pesë cjep, dhe qengja
vjetakë pesë: kjo ishte ndihmesa e Eliabit, të birit të Helonit.
2,10 30Të katërtën ditë prijësi i bijve të Rubenit, Elisuri, biri i Sedeurit,
31solli një pjatë të argjendtë që peshonte njëqind e tridhjetë sikla, një
kupë të argjendtë të rëndë shtatëdhjetë sikla me peshën e siklit të
Shenjtërores të dyja plotë me endës të ngjeshur me vaj si fli bimore,
32një tas të artë të rëndë dhjetë sikla plot me kem, 33një mëzat, një
dash e një qengj vjetak për flinë e shkrumbimit, 34një cjap për flinë
për mëkat. 35Kurse si fli pajtimi solli dy qe, pesë desh, pesë cjep dhe
pesë qengja vjetakë: kjo ishte ndihmesa e Elisurit, birit të Sedeurit.
2,12 36Të pestën ditë prijësi i bijve të Simonit, Salamieli, biri i Surisadait,
37solli një pjatë të argjendtë të rëndë njëqind e tridhjetë sikla, një
kupë të argjendtë të rëndë shtatëdhjetë sikla me peshën e siklit të
Shenjtërores të dyja plot me majë mielli të ngjeshur me vaj për flinë
kushtimore bimore, 38një tas të artë të rëndë dhjetë sikla plot me kem,
39një mëzat, një dash e një qengj vjetak për flinë e shkrumbimit, 40dhe
cjapin për flinë për mëkat. 41Kurse për flinë e pajtimit dy qe, pesë desh,
pesë cjep e pesë qengja vjetakë: kjo ishte ndihmesa e Salamielit, birit
2,14 të Surisadait. 42Të gjashtën ditë prijësi i bijve të Gadit, Eliasafi, biri
i Deuelit, 43dhuroi një pjatë të argjendtë të rëndë njëqind e tridhjetë
sikla, një kupë të argjendtë të rëndë shtatëdhjetë sikla, sipas peshës
së Shenjtërores të dyja plotë me majë mielli të ngjeshur me vaj për
flinë bimore, 44një tas të artë të rëndë dhjetë sikla plot me kem, 45një
mëzat, një dash e një qengj vjetak për flinë e shkrumbimit, 46cjapin
për flinë për mëkat. 47Kurse për flinë e pajtimit dy qe, pesë desh, pesë
cjep e pesë qengja vjetakë: kjo ishte dhurata e Eliasafit, birit të Euelit.
2,18 48Të shtatën ditë prijësi i bijve të Efraimit, Elisamai, biri i Amiudit,
49solli një pjatë të argjendtë të rëndë njëqind e tridhjetë sikla, një
kupë të argjendtë të rëndë shtatëdhjetë sikla me peshë të siklit të
Shenjtërores të dyja plot me majë mielli të ngjeshur në vaj për flinë
bimore, 50një tas të artë dhjetë siklash plot me kem, 51një mëzat, një
dash e një qengj vjetak për flinë e shkrumbimit, 52cjapin për flinë për

mëkat. 53Kurse për flinë e pajtimit: dy qe, pesë desh, pesë cjep e pesë
qengja vjetakë: kjo ishte ndihmesa e Elisamait, birit të Amiudit.
54Të tetën ditë prijësi i bijve të Manaseut, Gamalieli, biri i 2,20
Fadasurit, 55dhuroi një pjatë të argjendtë të rëndë njëqind e tridhjetë
sikla, një kupë argjendi të rëndë shtatëdhjetë sikla me peshën e siklit
të Shenjtërores të dyja plot me më të mirin miell për flinë bimore të
ngjeshur me vaj, 56një tas të artë të rëndë dhjetë sikla plot me kem,
57një mëzat, një dash e një qengj vjetak për flinë e shkrumbimit 58dhe
cjapin për flinë për mëkat. 59Kurse për flinë e pajtimit: dy qe, pesë desh,
pesë cjep e pesë qengja vjetakë: kjo ishte ndihmesa e Gamalielit, birit
të Fadasurit. 60Të nëntën ditë prijësi i bijve të Beniaminit, Abidani, 2,22
biri i Gjedeonit, 61dhuroi një pjatë të argjendtë të rëndë njëqind e
tridhjetë sikla, një kupë të argjendtë të rëndë shtatëdhjetë sikla të
peshës së Shenjtërores dhe të dyja plotë me majë mielli të ngjeshur me
vaj për flinë bimore, 62një tas të artë të rëndë dhjetë sikla plot me kem,
63një mëzat, një dash dhe një qengj vjetak për flinë e shkrumbimit 64e
cjapin për flinë për mëkat. 65Kurse për flinë e pajtimit: dy qe, pesë
desh, pesë cjep e pesë qengja vjetakë: kjo ishte ndihmesa e Abidanit,
birit të Gjedeonit.
66Të dhjetën ditë prijësi i bijve të Danit, Ahiezeri, biri i Amisadait, 2,25
67dhuroi një pjatë të argjendtë të rëndë njëqind e tridhjetë sikla, një
kupë të argjendtë të rëndë shtatëdhjetë sikla me peshën e Shenjtërores
të dyja plot me majë mielli të ngjeshur me vaj për flinë bimore, 68një
tas të artë të rëndë dhjetë sikla plot me kem, 69një mëzat, një dash e
një qengj vjetak për flinë e shkrumbimit, 70cjapin për flinë për mëkat.
71Kurse për flinë e pajtimit: dy qe, pesë desh, pesë cjep e pesë qengja
vjetakë: kjo ishte dhurata e Ahiezerit, birit të Amisadait.
72Të njëmbëdhjetën ditë prijësi i bijve të Aserit, Fegieli, biri i 2,27
Okranit, 73dhuroi një pjatë të argjendtë të rëndë njëqind e tridhjetë
sikla, një kupë të argjendtë të rëndë shtatëdhjetë sikla me peshën
e Shenjtërores të dyja plotë me endës të ngjeshur me vaj për flinë
bimore, 74një tas të artë të rëndë dhjetë sikla plot me kem, 75një mëzat,
një dash e një qengj vjetak për flinë e shkrumbimit 76dhe cjapin për
flinë për mëkat. 77Kurse për flinë e pajtimit:dy qe, pesë desh, pesë cjep
e pesë qengja vjetakë: kjo ishte ndihmesa e Fegielit, birit të Okranit.
78Të dymbëdhjetën ditë prijësi i bijve të Neftaliut, Ahirai, biri i 2,29
Enanit, 79dhuroi një pjatë të argjendtë të rëndë njëqind e tridhjetë
sikla, një kupë të argjendtë të rëndë shtatëdhjetë sikla sipas peshës
së Shenjtëtores të dyja të mbushura me endës të ngjeshur me vaj për
flinë bimore, 80një tas të artë të rëndë dhjetë sikla plot me kem, 81një
mëzat, një dash e një qengj vjetak për flinë e shkrumbimit 82dhe cjapin
për flinë për mëkat. 83Kurse për flinë e pajtimit: dy qe, pesë desh, pesë

cjep e pesë qengja vjetakë: kjo ishte dhurata e Ahirait, birit të Enanit.
84Këto u dhanë si ndihmesë prej prijësve të Izraelit për shugurimin
e lterit atë ditë kur u shugurua: pjata të argjendtë dymbëdhjetë, kupa
të argjendta dymbëdhjetë, tasa të artë dymbëdhjetë. 85Secila pjatë e
argjendtë peshonte njëqind e tridhjetë sikla, secila kupë e argjendtë
peshonte shtatëdhjetë sikla, d.m.th. se të gjitha enët e argjendta së
bashku peshonin dy mijë e katërqind sikla me peshën e Shenjtërores.
86Dymbëdhjetë tasat e artë plot me kem të rëndë secili nga dhjetë sikla
të peshës së Shenjtërores, d.m.th. gjithsej njëqind e njëzet sikla ari
të peshës së Shenjtërores. 87Gjithsej mëzetër për flinë e shkrumbimit
dymbëdhjetë, desh dymbëdhjetë, qengja vjetakë dymbëdhjetë me
njomjet e tyre; për flinë për mëkat dymbëdhjet cjep. 88Për flitë e
pajtimit të gjithë qetë së bashku njëzet e katër, desh gjashtëdhjetë,
cjep gjashtëdhjetë, qengja vjetakë gjashtëdhjetë: këto u kushtuan në
shugurimin e lterit, kur qe shuguruar.
Dal 33,9-11 89Kur Moisiu hynte në Banesën e Dëshmisë për të folur me Zotin,
Dal 25,17+ e dëgjonte zërin që vinte prej Pajtimores që ishte përmbi Arkën e
Dëshmisë, ndërmjet dy kerubinëve. Prej andej i fliste.

Dritëzat e shandanit

8 1Zoti foli me Moisiun e tha: 2«Fol me Aronin e thuaj: Kur t'i
Dal 25,31-40; ndezësh dritëzat, shtatë dritëzat duhet të bëjnë dritë në anë
Lev 24,2-4 para shandanit». 3Aroni bëri kështu dhe i vuri dritëzat mbi
shandan ashtu sikurse i urdhëroi Zoti Moisiut. 4Shandani ishte i
punuar kështu: prej arit të farkuar si kërcelli i mesëm ashtu edhe
boçat e tij. Shandani qe punuar sipas gjedhes që Zoti ia dëftoi Moisiut.

Lev 8 **Levitët janë të kushtuar Zotit**

5Prapë Zoti foli me Moisiun e tha: 6«Veçoj levitët prej mesit të
19,1-10 bijve të Izraelit dhe pastroj 7sipas këtij riti. Le të stërpiken me ujin
Lev 14,8-9; Ez 36,25 e pastrimit e le t'i rruajnë të gjitha qimet e trupit të vet, le t'i lajnë
petkat e veta e do të jenë të pastër. 8Le ta marrin një mëzat dhe flinë
kushtimore bimore endsën e ngjeshur me vaj. Merre ti një mëzat
tjetër për flinë për mëkat. 9Afroj levitët pranë Tendës së takimit dhe
bashkoje mbarë bashkësinë e bijve të Izraelit. 10Kur levitët të jenë
vënë në praninë e Zotit, bijtë e Izraelit le t'i vënë duart mbi ta, 11dhe

7,89 *që vinte*: *medabber*, hamend., *në vend të formës së shthurur middabbër. Ai i fliste atij*: ky rr nuk lidhet as me atë që i paraprin dhe as me atë që vazhdon dhe kuptimi mbetet i paqartë. Mbarimi mund të kuptohet: *"ai (zëri) i fliste"* ose edhe *"ajo i tha"*, duke menduar se vazhdimësia është humbur.

8,2 Vulg. ka këtu: "urdhëron që llampat të shikojnë drejt veriut, përballë tavolinës së bukëve të kushtuara; ato duhet të ndriçojnë nga ana ku shikon qirimbajtësi".

8,7 *me ujin e pastrimit*: fj.fj: "uji i mëkatit", krh. 19,1+.

Aroni le t'i kushtojë levitët me ritin e tundjes para Zotit si dhuratë
prej bijve të Izraelit, që të shërbejnë në shërbesën e tij. [12]Po edhe 3,6-8
levitët le t'i vënë duart e veta përmbi kokat e qeve, prej të cilëve njërin
kushtoje fli për mëkat e tjetrin fli shkrumbimi në nder të Zotit, për të
kryer mbi ta ritin e zgjidhjes. [13]Atëherë vëri levitët para Aronit dhe Lev 1,4
bijve të tij dhe kushtoja Zotit me ritin e tundjes, [14]dhe veçoj prej mesit Dal 29,24+
të bijve të Izraelit që të jenë të mitë. [15]Vetëm atëherë le të hyjnë për
të shërbyer në Tendën e takimit. Kështu pastroj dhe kushtoj me ritin
e tundjes, [16]sepse më janë dhuruar si dhuratë prej mesit të bijve të 3,12-13; Dal 13,11+
Izraelit; i mora ata në vend të të gjithë të parëlindurve që lindin të
parët në Izrael. [17]Sepse mua më përkasin të gjithë të parëlindurit e
izraelitëve qofshin njerëz qofshin bagëti. Qysh prej ditës kur i vrava të
gjithë të parëlindurit në dheun e Egjiptit, i shenjtërova ata për mua.
[18]Këndej i mora levitët në vend të të parëlindurve të bijve të Izraelit
[19]dhe ia dhashë Aronit dhe bijve të tij prej mesit të bijve të Izraelit
që të më shërbejnë mua në vend të izraelitëve në Tendën e takimit,
që mbi ta të kryejnë ritin e zgjidhjes që të mos i gjejë ndonjë e keqe
izraelitët pse i janë afruar Shenjtërores». [20]Moisiu, Aroni dhe mbarë
bashkësia e izraelitëve bënë mbi levitët gjithçka i kishte urdhëruar
Zoti Moisiut. [21]U pastruan dhe i lanë petkat e veta, edhe Aroni e kreu
mbi ta ritin e tundjes para Zotit dhe e kreu mbi ta ritin e zgjidhjes
që, të pastruar, [22]të hyjnë në shërbim në Tendën e takimit në praninë
e Aronit e bijve të tij. Gjithçka u bë mbi levitët ashtu si i kishte
urdhëruar Zoti Moisiut.

Mosha e shërbimit

[23]Zoti foli me Moisiun e tha: [24]«Ja një rregullore lidhur me levitët:
njëzet e pesë vjeç e përpjetë le ta marrin detyrën për të shërbyer
në Tendën e takimit [25]e kur t'i kenë plotësuar pesëdhjetë vjeç le të 4,3
pushojnë nga shërbimi. [26]Por mund t'i ndihmojnë vëllezërve të vet në
të kryer të shërbesave të tyre në Tendën e takimit, por nuk do të
kenë më për detyrë të shërbejnë. Kështu vepro ndaj levitëve lidhur me
detyrat e tyre».

8,12 Levitët, të vënë në të njëjtin nivel të një oferte (rr 10, krh. Lev 1,4) duke pastruar nga çdo përlyerje e botës profane. Do të vihet re këtu, pas zëvendësimit të levitëve ndaj të parëlindurve të Izraelit (krh. 3,12-13), një zëvendësim i dytë, d.m.th kafshët e sakrifikuara të zëvendësuara ndaj levitët.

IV. PASHKËT DHE ÇOJA

Dal 12,1+

Data e Pashkëve

9 [1]Zoti foli me Moisiun në shkretëtirën e Sinait në vitin e dytë
pasi kishin dalë nga dheu i Egjiptit, në muajin e parë. Ai i tha:
[2]«Bijtë e Izraelit le t'i kremtojnë Pashkët në kohën e tyre. [3]Le
Dal 12,6 t'i kremtojnë të katërmbëdhjetën ditë të këtij muaji në mug të natës
pikërisht sipas ritualit dhe dokeve të saja». [4]Moisiu u urdhëroi bijve të
Izraelit t'i kremtojnë Pashkët. [5]Izraelitët i kremtuan Pashkët në kohën
e caktuar të katërmbëdhjetën ditë të muajit në mug në shkretëtirën e
Sinait. Bijtë e Izraelit bënë pikërisht ashtu sikurse i kishte urdhëruar
Zoti Moisiut.

Raste të veçanta

5,2; 19,11 [6]Dhe ja, ishin disa njerëz në gjendje të papastër për shkak se kishin
prekur të vdekur që nuk mund t'i kremtonin Pashkët atë ditë. Këta
shkuan te Moisiu e Aroni [7]e u thanë: «Jemi në gjendje të papastrisë
për shkak se kemi prekur të vdekurin. Përse fajisemi që të mos
mundemi t'i kushtojmë Zotit fli në kohën e caktuar si të gjithë bijtë e
Izraelit?». [8]Moisiu u përgjigji: «Pritni të shoh se çfarë urdhëron Zoti
në rastin tuaj». [9]Zoti i tha Moisiut: [10]«Thuaju bijve të Izraelit: Ai njeri
që është në gjendje të papastër pse ka prekur të vdekurin ose është
larg në udhëtim kjo vlen për ju dhe për pasardhësit tuaj le t'i kremtojë
2Kro 30,2-3 Pashkët në nder të Zotit, [11]në muajin e dytë me katërmbëdhjetë të
muajit në mug. Le ta hanë qengjin me bukë të pabrume e me barishta
të hidhura, [12]të mos lënë asgjë për nesër në mëngjes dhe mos t'ia
thejnë asnjë asht: le ta zbatojnë pikë për pikë ritin e Pashkëve.

[13]Por, po qe se ndokush që është i pastër e nuk ndodh në udhëtim
e, megjithatë nuk i kremton Pashkët, ai njeri le të çrrënjoset prej
popullit të vet, pasi nuk ia kushtoi Zotit flinë e vet në kohën e caktuar:
Dal 12,48+ le t'i marrë mbi vete rrjedhimet e mëkatit të vet. [14]Po ashtu udhëtari
dhe i huaji, nëse ndodhin ndër ju, le t'i kremtojnë Pashkët në nder të
Zotit, sipas ritit dhe dokeve të saja: le të jetë i njëjti ligj për ju, si për
të ardhurin ashtu edhe për vendasin».

9,1-14 Gjithmonë prej traditës priftërore, kjo pjesë nuk i përket të njëjtës skemë kronologjike të k 1 (në të cilën tregimi fillon me muajin e dytë krh. 1,1) Kjo nëndarje i shton legjislacioneve të mëdha priftërore mbi Pashkën (Dal 12) një vendosje plotësuese me një interes të skajshëm praktik për Judenjtë e diasporës që duhet të shkonin për të kremtuar Pashkën në Jerusalem (Lp 16,2) dhe që nevojat e udhëtimit i vinin në gjendjen e papastërtisë; ata rrezikonin të pengoheshin për të kremtuar Pashkën për shkak të kohës së caktuar për pastrimin.

Reja

Dal 13,22+; 40,34-48

15Ditën kur u ngreh Banesa, Reja e mbuloi Banesën, Tendën e
Dëshmisë. Prej mbrëmjes deri në mëngjes qëndronte në trajtë të zjarrit
përmbi Banesë. 16Kështu ngjante vazhdimisht: ditën e mbulonte Reja e
natën ishte në trajtë të zjarrit. 17Kur hiqej reja që e mbronte Banesën,
atëherë izraelitët çonin; kurse aty ku qëndronte reja, aty ngulnin
tëbanishtën. 18Në urdhër të Zotit izraelitët çonin, në urdhër të tij
tëbanishtonin. Tërë kohën ndërsa reja qëndronte përmbi Banesë, në
atë vend qëndronin edhe izraelitët. 19E nëse ndodhte që të qëndronte
mbi të për shumë kohë, bijtë e Izraelit i jepnin nderim Zotit e nuk
çonin. 20Por edhe nëse Reja qëndronte pak kohë përmbi Banesë, pas
urdhrit të Zotit i ngrehnin tendat e pas urdhrit të Zotit i hiqnin. 21Nëse
reja qëndronte prej mbrëmjes e deri në mëngjes, e në mëngjes heret
e lëshonte Banesën, ata çonin. Ditën ose natën, kur reja hiqej prej
Banesës, i shkulnin çadrat. 22Kur ndodhte që të rrijë dy ditë, ose një
muaj ose edhe kohë më të gjatë përmbi Banesë, izraelitët qëndronin në
atë vend e nuk çonin. Posa reja largohej, ata merrnin rrugë.
23Në urdhrin e Zotit ngulnin tendat e në urdhrin e Zotit bënin
çojën. Ata i bënin nderime Zotit në përkim me udhëzime që i kishte
dhënë Zoti Moisiut.

Trumbetat

Jl 2,1.15v; 1Sel 4,16v; 1Kor 15,52

10 1Zoti foli me Moisiun e tha: 2«Urdhëro të të punohen dy
trumbeta prej argjendi të farkuar. Ato do të shërbejnë për 2,1-34
të grishur bashkësinë e për të bërë çojën e tëbanishtës.
3Kur t'i biesh të dyjave, le të bashkohet te ti mbarë bashkësia para
derës së Banesës së takimit. 4Nëse do t'i biesh njërës, le të mblidhen 1,16
te ti prijësit dhe krerët e bashkësisë së Izraelit. 5Por nëse trumbetimi
bëhet më i gjatë dhe përcillet me brohoritje, le të çojnë prej tëbanishtës
të parët ata që janë në anën e lindjes. 6Në trumbetimin e dytë po
ashtu të përcjellë me brohoritje lufte, le të çojnë prej tëbanishtës ata
që kanë ngulur në anën e mesditës: le të përcillet trumbetimi me
brohoritje lufte që ata të nisen për rrugë. 7Kur të duhet të mblidhet

9,19 *i jepnin nderim Zotit*: BJ përkthen: "i jepni kultet e tyre JHWH". Një përkthim tjetër i mundshëm "të dëgjueshëm ndaj mësimeve të JHWH".

10,5 *përcillet me brohoritje*: fjala hebraike *teruah* tregon mbi të gjitha një thirrje fetare e lufte (rr 9; 31,6; krh Joz 6,5-20; Am 1,14; 2,2; Sof 1,16; etj.) që i përket ritualit të Arkës (1Sam 4,5; krh. 2Sam 6,15). Ndalesat e shkretëtirës krahasohen me një marshim lufte. Përdorimi i këtyre brohoritjeve përhapej në festat mbretërore (23,21; krh. 1Mbr 1,34.40) e fetare (Lev 25,9; Nr 29,1; Ps 33,3+).

10,6 Përkthimi nga greqishtja LXX dhe i latinishtes së vjetër (vet.lat.) shtojnë: "në trumbetimin e tretë të përcjellë me brohoritje tëbanishtet që ndodhen në perëndim do të nisen. Në trumbetimin e katërt të përcjellë me brohoritje tëbanishtet që ndodhen në veri do të nisen ndërsa "të Jugut", sam ka: "veriu".

populli, trumbetimi të jetë i thjeshtë, pa brohoritje. 8Trumbetave le t'i
bien priftërinjtë, bijtë e Aronit. Kjo le të jetë rregullore e përhershme
në breznitë tuaja. 9Nëse do të dilni në luftë në tokën tuaj kundër
armikut që lufton kundër jush bini trumbetave me brohoritje; kjo
do t'ju përkujtojë para Zotit Hyjit tuaj që t'ju shpëtojë prej duarve të
armiqve tuaj.
10Po edhe kur të keni ditë gëzimi, të kremte, hënën e re bini
Lev 17,1+ trumbetave për t'i përcjellë flitë e shkrumbimit, flitë e pajtimit, që t'ju
kujtojnë para Hyjit tuaj.Unë jamë Zoti, Hyji juaj».

Urdhri i çojës

11Të dytin vit, në të dytin muaj, të njëzetën ditë të muajit, u
ngrit reja prej Banesës së Dëshmisë. 12Bijtë e Izraelit u nisën prej
shkretëtirës së Sinait sipas rendit të çojës së tyre. Dhe reja zuri vend
2,1-34 në shkretëtirën e Faranit. 13Kështu në urdhrin e Zotit të dhënë me
anën e Moisiut, izraelitët çuan nga tëbanishta për herë të parë. 14U
ngrit i pari flamuri i llogorit të bijve të Judës, sipas togave të veta.
Prijësi i tyre ishte Nahasoni i Aminadabit. 15Në krye të togave të bijve
të Isaharit ishte prijës Natanaeli i Suarit. 16Në krye të togave të bijve
të fisit të Zabulonit ishte prijës Eliabi i Helonit. 17Që shkrehur edhe
Banesa dhe dolën për ta mbartur bijtë e Gersonit dhe të Merariut.
18U nis edhe flamuri i tëbanishtës së bijve të Rubenit sipas togave të
veta dhe në krye të njësisë ishte prijës Elisuri i Sedeurit. 19Në krye të
togave të bijve të Simonit ishte prijës Salamieli i Surisadait. 20Kurse
në krye të togave të fisit të Gadit, ishte prijës Eliasafi i Deuelit.
21U nisën edhe Kaatajt duke mbartur Shenjtëroren. Levitët e tjerë
e ngrehën Banesën para se këta të arrinin.
22U ngrit edhe flamuri i tëbanishtës së bijve të Efraimit sipas togave
të tyre. Në krye të ushtrisë së tyre ishte prijës Elisamai i Amiudit.
23Në krye të togave të fisit të bijve të Manaseut ishte prijës Gamalieli
i Fadasurit. 24Në krye të njësive të fisit të bijve të Beniaminit ishte
prijës Abidani i Gjedeonit. 25Më së fundi u ngrit flamuri i tëbanishtës
së bijve të Danit sipas togave të saja. Në ushtrinë e tyre ishte prijës
Ahiezeri i Amisadait. 26Në krye të njësisë së fisit të bijve të Aserit
ishte prijës Fegieli i Okranit. 27Në krye të njësisë së fisit të bijve të
Neftaliut ishte prijës Ahirai i Enanit. 28Ky është rendi i udhëtimit të
bijve të Izraelit sipas njësive të tyre kur bënin çojën.

10,11 Rr paraprihet në siro-es e në samnga: "JHWH i thotë Moisiut: Ju keni qëndruar mjaft në këtë mal. Shkoni, nisuni e drejtohuni kah mali i Amorrenjve, drejt gjithë banorëve të tij në fushë, në mal, e në Jug të vendit, të Negebit e të bregdetit, të vendit të Kanaanit e Libanit, deri në lumin e madh Eufrat. Ja, unë kam vënë përpara jush këtë vend, shkoni e zotërojeni atë vend që ua kam premtuar etërve tuaj, Abrahamit, Izakut e Jakobit që t'ua jap breznive të tyre pas tyre".

Parashtrimi i Moisiut Hobabit

[29]Moisiu i tha Hobabit, birit të vjehrrit të vet, të Raguelit prej Madianit: «Ne po nisemi për vendin që Zoti do të na e japë. Eja me ne e do të bëjmë pjesëtar të të mirave që Zoti ia ka premtuar Izraelit». [30]Por ai i përgjigji: «Nuk po vij me ty, por do të kthehem në vendin tim ku kam lindur». [31]Moisiu shtoi: «Mos na lër, sepse ti di në cilat vende nëpër shkretëtirë na duhet të ngulim tëbanishtën e do të na gjendesh në ndihmë si prijës. [32]Nëse vjen me ne, ç'të jetë më e mirë ndër ato që Zoti do të na i japë neve, do të bëjmë pjesëtar edhe ty». Dal 2,15-22 Zan 12,2

Çoja

[33]Kështu u nisën prej malit të Zotit dhe bënë tri ditë udhë. Arka e besëlidhjes udhëtonte para tyre për tri ditë për t'u gjetur vendin e tëbanishtimit. [34]Edhe reja e Zotit ishte përmbi ta gjatë ditës ndërsa po bënin udhë. [35]Kur nisej Arka, Moisiu thoshte: «Ngritu, o Zot, e le të shpërndahen armiqtë e tu! Le të vihen në të ikur ata që të urrejnë ty!».
[36]Ndërsa kur ajo ndalej, thoshte: «Kthehu, o Zot, në mes të ushtrisë së panumërt të Izraelit!». Lp 1,33 9,15-23; Dal 40,34-38 ‖Ps 68,2; Is 33,3

V. VENDNDALIMET NË SHKRETËTIRË

Tabera

11 [1]Populli filloi të ankohet kundër Zotit gjoja se po hiqte shumë keq. Kur Zoti dëgjoi për këtë, u ndez hidhërimi i tij dhe mori zjarr e e përpiu një pjesë të tëbanishtës. [2]Populli i ra ndore Moisiut, Moisiu iu lut Zotit dhe zjarri u ndal. [3]Atë vend e quajtën Tabera, sepse zjarri i Zotit, në atë vend, mori flakë kundër tyre. Lp 9,22; Dal 14,11 Dal 32,11+

10,29 Fillojnë tani tregime që nuk varen nga cikli priftëror por nga cikli jahvist (me përfshirje elohiste). *Habab*: krh. Dal 2,17+; është një nga kenitët (24,21+) që do të gjenden të bashkuar me banorët e Judesë e që do të mbizotërojnë në krahinat e Hebronit (Gjq 1,16; Joz 14,14).

10,31 *ndihmës:* fj.fj. *do të jesh sytë tanë*: edhe sot një prijës quhet nga beduinët "syri i Korvanit".

10,34 Në përkthimin greqisht të të shtatëdhjetëve ky rr vendoset pas rr 36.

10,35-36 Këto thirrje të karakterit ushtarak bëjnë pjesë në ritualin e arkës (krh. edhe 10,5+), që zinte një vend të rëndësishëm në luftime (1Sam 4,3v; 2Sam 11,11). Nga ana tjetër dalja nga Egjipti dhe zhvendosjet në shkretëtirë janë paraqitur si të ishin udhëtim për luftë; pjesërisht edhe kanë qenë.

11,1 *hidhërimi i tij*: hidhërimi i Zotit që shpesh duket si jë ndëshkim, është një aspekt i plotë i shenjtërisrë së tij (Lev 17,1+), i "xhelozisë së tij (Lp 4,24+), që nuk bën lëshime për asnjë rezistencë ndaj planit të tij e mbi të gjitha për pabesnikërinë ndaj besëlidhjes (11,33; 12,9; Lp 1,34; 6,15; 9,8; 2Kro 19,2; Is 5,25; Nah 1,2; etj.). Ajo kujton edhe mëshirën (Dal 34,6+). Shfaqja e saj e plotë dhe përfundimtare është ruajtur për "ditën" (Am 5,18+; Sof 1,15; krh. Dan 8,19; Mt 3,7; Zb 19,15+).

11,3 *Tabera*: ky emër ka domethënien "vend kullote" por autori e ka lidhur me një rrënjë të ngjashme që do të thotë "djegie".

||Dal 16

Populli qahet për shkak të manës

4Gjinden e huaj, që u ishte mbështetur atyre, e kapi dëshira e
grykësisë dhe bashkë me ta u ulën edhe bijtë e Izraelit e të filluan të
ankohen: «Kush do të na ngijë me mish? 5Na bie në mend peshku që e
hanim falas në Egjipt. Na bien në mend trangujt, shalqiri, purrinjtë,
qepët dhe hudhrat! 6Tash na u tha fyti: sytë tanë nuk shohin tjetër
Dal 16,14 përveç manës!». 7Tashti mana ishte në gjasim të kokrrës së koriandrit
në të shikuar si bdeli. 8Populli shkonte përreth për ta mbledhur e
pastaj ose e bluante në mokër ose e shtypte në shtypëse. E ziente në
kusi e pastaj e bënte kuleç; e kishte shijen si kulaçi i përgatitur në vaj.
9Natën kur në fushim binte vesë, binte gjithashtu edhe mana.

Dal 32,11+

Ndërmjetësimi i Moisiut

10Moisiu e dëgjoi populllin se si ankohej, secili në familjen e vet, në
hyrje të çadrës së vet. Felgrimi i Zotit u ndez flakë. Po edhe Moisiut
Dal 3,11; 4,1; 5,22 iu duk punë e padurueshme 11e i tha Zotit: «Pse e mundon shërbëtorin
tënd? Pse nuk gjeta hir para teje? Pse e ngarkove mbi mua peshën e
tërë këtij populli? 12Po a thua se prej meje u ngjiz ose leu i gjithë ky
popull që të më thuash: Mbarte ngrykë siç e mbart nëna foshnjën kur
i jep gji dhe çoje në tokën për të cilën u përbetove etërve të tyre? 13Ku
ta marr mishin që t'ia jap këtij populli? Ankohen kundër meje e thonë:
Dal 18,18; Lp 19,11; 1Mbr 3,9 1Mbr 19,4 Na jep të hamë mish! 14Unë nuk jam i zoti ta mbart vetëm tërë këtë
popull, sepse është për mua tepër i rëndë. 15Nëse do të veprosh kështu
me mua, të lutem ma merr jetën, në qoftë se u pëlqej ndonjë fije syve
të tu, që të mos i shikoj më të këqijat e mia».

Përgjigjja e Zotit

Dal 18,21-26 16Atëherë Zoti i tha Moisiut: «M'i bashko shtatëdhjetë burra prej
Joz 1,10 pleqve të Izraelit, që ti e di se janë pleqtë e populllit dhe mësuesit e
tij dhe m'i sill te dera e Tendës së takimit, dhe aty le të qëndrojnë
në këmbë bashkë me ty. 17Unë do të zbres dhe aty do të bisedoj me ty
2Mbr 2,9 dhe do të marr prej frymës sate e do t'u jap atyre që bashkë me ty ta
mbartin barrën e populllit që të mos mbesë e tërë pesha mbi ty.
Dal 19,10 18Kurse populllit thuaj: Shenjtërohuni se nesër do të hani mish.
Sepse vetë ju dëgjova duke u ankuar: Kush do të na japë të hamë
mish? Sa mirë që ishim në Egjipt! Zoti do t'ju japë mish e do të hani
19jo vetëm një ditë, dy ditë, ose pesë ose dhjetë ose edhe njëzet, 20por

11,4-34 Ky tregim lidh dy tradita, një të manës e të shkurtave (rr 4-13; 18-24a; 31-34) e tjera të ndikimit të Shpirtit në pleq (rr 14-17; 24b-30). Ngjarja e manës dhe e shkurtave është vendosur nga Dalja mes nisjes nga Egjipti e arritjes në Sinaj (krh. Dal 16,1+). Ndërsa këtu vendoset në rrugëkalim drejt Kadesit (krh. 13,26). Të dy rastet janë bashkuar në një kuadër gjeografik artificial, elemente që u përkasin traditave të ndryshme.

derisa të kryhet muaji, derisa të mos ju dalë për hundësh e derisa t'ju
neveritet, sepse e përbuzët Zotin që është midis jush dhe u ankuat
para tij: Pse dëgjuam të dalin prej Egjiptit? 21Moisiu përgjigji: «Populli
në të cilin jam, ka gjashtëqind mijë këmbësorë e ti thua: Do t'u jap të 1,46+
hanë mish për krejt një muaj! 22A thua do t'i shuajmë dele e lopë për t'i
ngirë? Apo do të mblidhen në një të gjithë peshqit e detit për t'i ngopur Gjn 6,7.9
ata?». 23Zoti i përgjigji: «Pse a i është shkurtuar dora Zotit? Qysh tash Is 50,2; 59,1; Jer 32,17;
do të shohësh a do të vërtetohet apo jo fjala ime». Ez 12,25; 24,14

Ndikimi i Shpirtit

24Moisiu doli dhe i tregoi popullit fjalët e Zotit. I mblodhi edhe
shtatëdhjetë burrat prej pleqve të Izraelit e i vendosi përreth Tendës.
25Zoti zbriti në re dhe zuri të bisedojë me Moisiun. Nga fryma që ishte 12,7+
në Moisiun mori dhe u dha shtatëdhjetë burrave pleq. Kur Shpirti
pushoi mbi ta, filluan të profetizojnë, por këtë nuk e bënë askurrë më. 1Sam 10,9-13;
19,20-24; 2Mbr 2,9
26Porse dy pleq ndenjën në tëbanishtë. Njëri quhej Eldad e tjetri
Medad. Edhe mbi ta pushoi Shpirti. Edhe këta ishin shënuar, por nuk
erdhën te Tenda. Kur filluan të profetizojnë në tëbanishtë, 27vrapoi
një djalosh e i tregoi Moisiut me këto fjalë: «Eldadi e Medadi po
profetizojnë në tëbanishtë!». 28Jozuehi, biri i Nunit, që Moisiu e kishte Joz 1,1+
zgjedhur t'i shërbejë qysh të ri, tha menjëherë: «Ndalojau, Imzot, Mk 9,38v
Moisi!». 29Kurse Moisiu përgjigji: «Po a ke smirë për mua? Eh, po të Jl 3,1-2; Vap 2
ishte e mundur që i tërë populli të profetizojë e Zoti t'ia jepte Shpirtin
e vet!». 30Atëherë Moisiu dhe pleqtë e Izraelit u kthyen në tëbanishtë.

Shkurtat

31Atëherë, me urdhër të Zotit, u çua një erë dhe shkurtat i mbarti
prej përtej detit dhe i qiti dhe i lëshoi në tëbanishtë gjithkund rreth e Dal 16,12-13
rrotull në një largësi sa mund të ecet një ditë. Fluturonin lart në ajër
dy kutë përmbi tokë. 32T'u çua populli e të mblodhë shkurta gjithë
ditën e gjithë natën atë ditë e të nesërmen. Ai që mblodhi më pak
kishte dhjetë homera. Atëherë i shtrinë nëpër tëbanishtë. 33Ende duke
e pasur mishin ndër dhëmbët e tyre, ende pa e përçapur mirë, kur qe,
u ndez felgrimi i Zotit kundër popullit dhe i çoi një shuplakë të rëndë
tesve. 34Ky vend u quajt Cibrotataava, sepse aty i varrosën ata që i Lp 9,22
mbizotëroi grykësia. 35Nga Cibrotataava u nisën drejt Haserotit dhe
aty ngulën tëbanishtën.

11,25 *nuk e bënë askurrë më*: ata e marrin dhuratën e profetizimit vetëm në mënyrë të përkohshme. Megjithatë është e mundur të përkthehet Vulg.: "pa mundësinë për t'u ndalur".

11,34 *Cibrotataava*: mund të bëhet fjalë për një emër gjeografik autentik që do të thotë "varrezat e Tataavës" (emër fisi?) që nga ana tjetër është e pamundur të lokalizohet. Është e sigurt se përherë tradita e ka kuptuar si "varrezat e grykësisë", sipas përmbajtjes së tregimit.

Maria e Aroni kundër Moisiut

Dal 15,20; Nr 20,1

12 [1]Atëherë folën Maria e Aroni kundër Moisiut për shkak të gruas etiopase me të cilën ishte martuar [2]dhe thanë: «A
Dal 4,15-16 thua Zoti ka folur vetëm me Moisiun? Po a nuk ka folur, po
Dal 3,11; 4,10; Sir 45,4 ashtu, edhe me ne?». Kur Zoti e dëgjoi këtë gjë [3] e Moisiu ishte njeri tejet i përvujtë, më i përvujti ndër njerëz që banojnë përmbi tokë.

Përgjigjja e Zotit

[4]Dhe foli menjëherë me të, me Aronin e me Marinë; tha: «Ejani vetëm ju të tre në Tendën e takimit». Kur shkuan, [5]Zoti zbriti në
Dal 13,22+ shtyllën e resë dhe qëndroi në hyrje të Tendës. I thirri Aronin e Marinë. Kur këta shkuan, [6]u tha: «Dëgjoni fjalët e mia! Nëse është ndër ju ndonjë profet i Zotit, unë atij do t'i dëftohem në vëgim ose do t'i flasë në ëndërr. [7]Porse i tillë nuk është shërbëtori im Moisiu: ai
/Heb 3,2-5 është njeriu i besimit në mbarë bashkësinë time! [8]Sepse unë bisedoj
Dal 33,11+ goja gojas me të, dhe ai e sheh Zotin zbuluetas e jo me fjalë të fshehta
1Kor 13,12 e me figura. Përse atëherë nuk patët frikë t'i shpifeni shërbëtorit tim
Dal 33,20+ Moisiut?». [9]Hidhërimi i Zotit u ndez kundër tyre dhe Ai shkoi. [10]Edhe
Lp 24; 2Kro 26,20 reja që ishte përmbi Tendën u tërhoq, kur qe, Maria u pa se ishte zbardhuar prej gërbulës e bërë e bardhë si bora.

Kur e shikoi atë Aroni e pa se e kishte mbuluar gërbula, [11]i tha Moisiut: «Po të lutem, Imzot, mos na ngarko me rrjedhimet e këtij mëkati që e bëmë marrëzisht. [12]Mos lejo që ajo të mbesë porsi fëmija i vdekur, mishi i të cilit është gjysmë i kalbur ndërsa del prej kraharorit të s'ëmës. A po sheh se gati më tepër se gjysmën e mishit të saj ia ka brenjtur gërbula».

k 12 tregimi ka përmbajtjen e traditës elohiste; pak a shumë është prekur perspektiva priftërore.

12,1 *etiopase*: sipas kuptimit të zakonshëm të termit *kus*, gruaja do të ishte një etiopike; por në Hab 3,7, *Kusan* është përmendur së bashku me Madianin. Martesa *kusita* (kushita) e Moisiut duhet të jetë variant i traditës së martesës madianite (krh. Dal 2,18+) dhe gruaja për të cilën bëhet fjalë mund të jetë Sefora.

12,6 *Nëse është ndër ju ndonjë profet i Zoti*: Bibla Cei ndjek tekstin hebraisht (TM) duke e interpretuar sipas sir e Targum. BJ me latinishten e vjetër dhe Vulg. përkthen: "Nëse është në mes jush një profet".

12,7 Vendimi i referohet ankimeve të Aronit e Marisë (rr 2). Formës së zakonshme të profetizimit (rr 6; Maria vetë është profeteshë, Dal 15,20) Zoti kundërvë intimitetin që ka me Moisiun (krh. Dal 33,11+; 33,20+). Të tjerët kanë marrë nëpërmjet një rruge të jashtëzakonshme një pjesë të shpirtit të tij (11,25). Ndoshta pas vdekjes së Moisiut, Zoti do të nxisë një prejardhje profetësh (Lp 18,15.18+), por Moisiu do të mbetet më i madhi (Lp 34,10) deri tek Gjon Pagëzuesi, shenjë paralajmëruese e besëlidhjes së re (Mt 11,9-11p).

12,8 Në vend të imazhit, përkthimi grek (LXX) e *sir* kanë "lavdi".

12,10 Vetëm Maria dënohet, edhe pse Aroni njihet njësoj fajtor (rr 11). Ndoshta edhe Aroni merrte dënimin në formë primitive të tregimit, që tradita priftërore kishte modifikuar.

Moisiu ndërmjetëson për Marinë

Dal 32,11+

13 Atëherë Moisiu klithi drejt Zotit e i tha: «O Hyj, po të lutem, shëroje!». 14 E Zoti i përgjigji: «Po ta kishte pështyer i ati në fytyrë, a thua nuk do t'i ishte dashur të paktën shtatë ditë të qëndrojë e mbuluar Lev 13,4-6
prej marres? Le të ndahet për shtatë ditë jashtë tëbanishtës e pastaj le të kthehet». 15 Kështu, pra, Maria qe hedhur jashtë tëbanishtës për shtatë ditë, dhe populli nuk bëri çojë prej atij vendi derisa Maria s'qe thirrur të kthehet përsëri në tëbanishtë. 16 Atëherë populli çoi prej Haserotit dhe i nguli tendat në shkretëtirën Faran.

Hetime në Kanaan

||Lp 1,20-29

13 1 Këtu Zoti foli me Moisiun e tha: 2 «Dërgoj njerëzit që ta vëzhgojnë dheun e Kanaanit që do t'ua jap bijve të Izraelit. Dërgo nga një prijës të secilit fis». 3 Moisiu bëri ashtu si i kishte urdhëruar Zoti. Prej shkretëtirës Faran i dërgoi këta krerë, emrat e të cilëve janë:

4 prej fisit të Rubenit, Samuanë e Zahurit;
5 prej fisit të Simonit, Safatin e Huriut;
6 prej fisit të Judës, Kalebin e Jefoneut;
7 prej fisit të Isaharit, Igalin e Jozefit;
8 prej fisit të Efraimit, Ozeenë e Nunit;
9 prej fisit të Beniaminit, Faltiun e Rafuit;
10 prej fisit të Zabulonit, Gedielin e Sodiut;
11 prej fisit të Jozefit, barkut të Manaseut, Gadiun e Susiut;
12 prej fisit të Danit, Amielin e Gemaliut;
13 prej fisit të Aserit, Sturin e Mikaelit;
14 prej fisit të Neftaliut, Nahabiun e Vafsiut;
15 prej fisit të Gadit, Guelin e Mahiut.

16 Këta janë emrat e burrave që Moisiu i dërgoi për të bërë vrojtimet e tokës. Ozeeun e Nunit e quajti Jozueh. 17 Pra, Moisiu i dërgoi për Joz 1,1+
ta vrojtuar dheun Kanaan dhe u tha: «Ngjituni nëpër Nageb. Kur të arrini në male, 18 vështrojeni vendin çfarë është dhe popullin që banon në të a është i fortë apo i dobët, i pakët në numër apo i shumtë, 19 vetë

12,14 *le të kthehet*: përkthimi grek (LXX) ka: "e pastruar".

kk 13–14 këta dy kapituj janë përbërës. Tradita priftërore përcaktohet thjesht: përfshin listën e eksploruesve, rr 1-6; rr 21 (eksplorimi i të gjithë vendit në kundërshtim me rr 18 e 22); rr 25-26; 32-33; 14,1-3.5-10 (Kalebit i shtohet Jozuehu; krh. rr 30) e 26-38. Të tjerët i përkasin traditës së vjetër jahviste dhe elohiste. Tekstet e tjera që kanë të bëjnë me eksplorimin e Kanaanit nga ana e Kalebit në Palestinë pa divijimin e kalimit në Jordani. Për rr 39-45, krh. 39+.

13,4 Kjo listë që fillon me Rubenin, duhet t'i afrohet kap 1; por emrat janë të ndryshëm, disa janë shtuar nga bashkëkohësit e Davidit.

13,16 e quajti *Jozueh*: do të thotë: "JHWH shpëton".

13,17 krh. eksploruesin e dërguar nga Jozuehu (Joz 2,1) e ata të dërguar nga

toka e mirë apo e keqe. Si janë qytetet: pa mure apo të fortifikuara.
20Toka a është pjellore apo jopjellore, pyllore apo pa lëndë. Kini guxim
e na sillni fruta të asaj toke». Ishte koha kur piqej rrushi i hershëm.
21Ata u ngjitën dhe i bënë vrojtimet vendit prej shkretëtirës Sin
deri në Rohob, që është në hyrje të Ematit. 22U ngjitën në Nageb e
arritën në Hebron ku ishin Ahimani, Sesaji dhe Tolmaji, bijtë e
Enakut. Hebroni ishte themeluar shtatë vjet para Tanimit, qytet i
Lp 1,25 Egjiptit. 23Kur arritën në Neheleskol e këputën një shermend me vilen
e rrushit dhe e mbartën dy vetë në shtagë. Morën edhe shega dhe fiq
të atij vendi, 24që u quajt Neheleskol, për shkak të viles që izraelitët
sollën prej andej.

Lp 1,25v
Vëzhguesit kumtojnë çfarë vrojtuan

25Pas dyzet ditësh vëzhguesit, që e kishin përshkuar çdo anë të
vendit, u kthyen 26dhe erdhën te Moisiu, Aroni e mbarë bashkësia e
bijve të Izraelit në shkretëtirën Faran, që është në Kadesh. Pasi folën
me ta e me mbarë bashkësinë, i dëftuan frutat. 27Dhanë këtë kumtim:
Dal 3,8 «Qemë në dheun ku na patët dërguar. Në të rrjedh vërtet qumësht e
mjaltë, gjë që mund të njihet edhe prej këtyre frutave. 28Por banorët
e atij dheu janë shumë të fortë, qytetet e mëdha dhe të rrethuara
me mure. Pamë atje edhe pasardhësit e Enakut. 29Amalekët jetojnë
në Nageb, hetejtë, jebusejtë e amorrejtë në male, kurse kananejtë
banojnë në breg të detit dhe gjatë rrjedhjes së Jordanit».
30Ndërkaq Kalebi bëri të heshtojë populli që nynykatte kundër
Moisiut e tha: «Të ngritemi e ta zotërojmë tokën, sepse jemi në gjendje
ta fitojmë!». 31Porse të tjerët që kishin qenë me të, thoshin: «Assesi
s'mund të shkojmë kundër atij populli, sepse është më i fortë se ne!».
32Nisën të flasin keq për atë vend e u thoshin izraelitëve: «Toka
që ne e vrojtuam i përpin banorët e vet; populli që pamë ne është i
Lp 1,28+ madh me shtat; 33pamë atje viganët, pasardhësit e Enakut. të gjinisë
së viganëve që, të krahasuar me ta, dukeshin si karkaleca».

Lp 1,26-32
Populli kundërshton

14 1Atëherë populli e ngriti zërin me britma të mëdha e
krejt natën e kaloi në vajtim 2dhe të gjithë bijtë e Izraelit
Dal 14,11+ nynykatën kundër Moisiut e Aronit e thoshin: «Oh, po të
kishim vdekur në Egjipt ose në këtë shkretëtirë të gjerë! 3Po pse

Danajt (Gjq 18). Krh. edhe 21,32; Joz 7,2; Gjq 1,23.

13,21 *në hyrje të Ematit*: veriu ekstrem i tokës së premtuar (krh. shënimin në k 34 e Gjq 20,1). Në rr 22 dërgimi ndalet përreth Herbonit.

13,24 *Neheleksol*: do të thotë: "grumbull". Kjo luginë është afër Herbonit.

13,26 *Kadesh*: nuk është një qytet apo një pikë e caktuar, por një krahinë, bëhet fjalë për oazin kryesor në veri të Sinait, 75 km në jugperëndim të Bersabesë. Emri

na pruri Zoti në këtë vend që të vdesim prej shpatës, kurse gratë e fëmijët tanë të merren skllevër? Po a nuk është më mirë të kthehemi në Egjipt?». 4Dhe i thoshin njëritjetrit: «Le ta caktojmë një tjetër prijës e të kthehemi në Egjipt!».

5Kur e dëgjuan këtë, Moisiu e Aroni ranë përmbys me fytyrë për dhe para mbarë bashkësisë së izraelitëve, 6kurse Jozuehi, biri i Nunit dhe Kalebi, biri i Jefoneut, që edhe këta e kishin përshkuar në vrojtim vendin, i shqyen petkat e veta 7dhe iu drejtuan me këto fjalë mbarë bashkësisë së izraelitëve: «Vendi që e përshkuam është shumë i mirë. 8Nëse Zoti do të na përkrahë, ai do të na shtjerë në të dhe do të na dhurojë një tokë që rrjedh qumësht e mjaltë. 9Mos u bëni kryengritës kundër Zotit as mos e kini frikë popullin e këtij vendi, sepse janë kafshatë e vogël për ne! S'ka më kush u del zot, kurse me ne është Zoti! Mos kini frikë!».

Hidhërimi i Zotit dhe ndërmjetësimi i Moisiut

Dal 32,7-14

10Ndërsa mbarë bashkësia mendonte t'i vrasë me gurë, kur qe, Lavdia e Zotit iu dëftua të gjithë bijve të Izraelit përmbi Tendën e takimit, 11dhe Zoti i tha Moisiut: «Deri kur do të më përbuzë ky popull? E deri kur nuk do të më besojë megjithëse i bëra ndër sy të tij të gjitha ato mrekulli? 12Murtajën do t'ia çoj e do ta zhbij! Kurse prej teje do të bëjë një popull më të madh e më të fortë se ky».

Dal 32,10
Zan 12,2

13Atëherë Moisiu i tha Zotit: «Do të dëgjojnë egjiptianët, prej mesit të të cilëve e nxore me fuqinë tënde këtë popull 14e do t'u thonë banorëve të këtij vendi, të cilët e kanë marrë vesh, se ti, o Zot, je në këtë popull dhe se u dëftohesh faqefaqas dhe se Reja jote i mbron dhe se ti u prin ditën në shtyllën e Resë e natën në shtyllën e zjarrit, 15por e vrave këtë popull si të ishte një njeri i vetëm! Atëherë do të thonë patjetër popujt që dëgjuan çfarë flitet për ty: 16Zoti nuk pati fuqi ta shtjerë popullin në tokën që me përbetim u betua, e prandaj i zhbiu në shkretëtirë! 17Le të madhërohet pra, fuqia e Zotit sikurse u përbetove kur the: 18Jam Zot i dureshëm dhe mëshirëmadh; e duroj paudhësinë e fajin, sepse i ndërshkoj mëkatet e etërve në fëmijë deri në të tretin e në të katërtin brez, por askënd nuk lë pa ndëshkuar. 19Falja, po të lutem, mëkatin këtij populli në saje të mëshirës sate të pakufi, sikurse e përkrahe këtë popull prej Egjiptit deri këtu».

Dal 33,14v; 34,9-10
9,15-23; Dal 13,21-22
‖Dal 34,6-7+

Falja dhe ndëshkimi

‖Lp 1,34-40

20Zoti i tha Moisiut: «Po ia fal në fjalën tënde. 21Por, pasha jetën time, siç është e vërtetë se Lavdia e Zotit do ta mbushë mbarë botën,

Dal 24,16+; Ps 57,6; 72,19; Is 6,3; 11,9; Hab 3,3

është ruajtur nga kroi i Ajn Qedis. Në çdo kohë ky oaz qe një ndalesë për karvanet.

14,9 *kush u del zot*: ose sipas BJ "hija e tyre mbrojtëse". Termi përcakton hyjnitë duke i kundërvënë në ngrohtësinë e frikshme të diellit. – Në vend të "mbrojtjes" përkthimi

22asnjë njeri që i pa veprat e mia të madhërueshme dhe shenjat që i
bëra në Egjipt e në shkretëtirë dhe më vuri në provë tash dhjetë herë
/Heb 3,16-19 dhe nuk i vuri vesh zërit tim, 23nuk do ta shohë vendin, të cilin ua
premtova etërve me përbetim dhe asnjë prej atyre që më përbuzën s'do
ta shohë. 24Por, shërbëtorin tim Kalebin që me një frymë krejt tjetër më
dëgjoi, do ta shtjer në tokën që e përshkoi dhe fara e tij do ta zotërojë.
25Pasi amalekasit dhe kananejtë banojnë në vërri, nesër ju bëni çojën
e kthehuni në shkretëtirë në drejtim të Detit të Kuq». 26Zoti foli prapë
me Moisiun e me Aronin: 27«Deri kur kjo bashkësi e mbrapshtë do
të nynykasë kundër meje? I kam dëgjuar ankesat e izraelitëve që i
bëjnë kundër meje! 28Pra, thuaju: Pasha jetën time thotë Zoti do të
bëj me ju ashtu sikurse ju kam dëgjuar se flisni për mua! 29Po në këtë
1,18v shkretëtirë do të bien kufomat tuaja. Të gjithë ju që jeni të regjistruar
njëzet vjet e përpjetë e keni nynykatur kundër meje. 30Po ju bëj be se
nuk do të hyni në tokën në të cilën jam betuar se do t'ju vendos, me
përjashtim të Kalebit, birit të Jefoneut, e të Jozuehit, birit të Nunit!
31Por do të bëj të hyjnë fëmijët tuaj, për të cilët thatë se do të jenë preja
e armiqve; ata do ta shohin tokën që juve nuk ju pëlqeu! 32Kufomat
tuaja do të bien rrafshit po në këtë shkretëtirë; 33kurse bijtë tuaj do
të jenë barinj për dyzet vjet, le të vuajnë për shkak të pabesnikërisë
suaj derisa të shkrihen kufomat tuaja në shkretëtirë. 34Sipas numrit
të ditëve gjatë të cilave e vrojtuat tokën një vjet për një ditë për dyzet
vjet shpaguani fajin tuaj. Do të shihni se ç'do të thotë të më përbuzni
mua! 35Unë Zoti e thashë fjalën time, po ju betohem se kështu do të
sillem me mbarë këtë bashkësi të mbrapshtë që u ngrit kundër meje:
po në këtë shkretëtirë le të shkrihet e le të mbarojë!».

36Kështu, pra, të gjithë ata burra që Moisiu i kishte dërguar për të
bërë vrojtime në atë vend, të cilët, pasi u kthyen, e nxitën bashkësinë
të murmurojë kundër tij, duke folur zi për vendin e thënë se është i
keq, 37ranë vdekur të shuplakuar në praninë e Zotit. 38Vetëm Jouehi
i Nunit dhe Kalebi i Jefoneut shpëtuan prej të gjithë atyre që patën
shkuar ta vrojtojnë atë vend.

20,12+; ||Lp 1,41-45

Përpjekje e kotë e izraelitëve

39Moisiu u tregoi krejt këto fjalë për fjalë të gjithë bijve të Izraelit,
e gjithë popullin e mbuloi hije e zezë. 40Kur qe, heret në mëngjes,

grek (LXX) ka: "epokën e (volitshme)".

14,26-38 Këta rr janë paralelë me rr 11-25, por të hartuar sipas tregimit priftëror, për të cilin populli i zgjedhur është një bashkësi e rregullt dhe e rregulluar nga regjistrimi.

14,34 ç'do të thotë të më përbuzni mua: ose me Bj "çfarë do të thotë që të më braktisni mua" apo "fatkeqësinë time".

14,39-45 Përfundimi teologjik i këtij tregimi të gjatë: Izraeli, pothuajse kishte arritur në tokën e premtuar, i mungon besimi dhe dëshiron të kthehet në Egjipt; e pastaj kundër vullnetit hyjnor, sulmon papraninë e arkës së JHWH në mes tyre. Është e anasjellta e temave të daljes e të luftës së shenjtë: Izraeli është i mposhtur

mëkuan dhe u nisën të ngjitën në majë të malit e thanë: «Ja, jemi
të gatshëm të ngjitemi në vend për të cilin Zoti ka thënë se kemi
mëkatuar!». 41Por Moisiu u tha: «Përse po e shkelni fjalën e Zotit? Kjo
s'do t'ju dalë mbarë! 42Mos u ngjitni se Zoti nuk është me ju! Ndryshe
do të bini të vrarë te këmbët e armiqve tuaj! 43Para i keni amalekasit
e kananejtë, prej shpatës së tyre do të mbaroni, sepse nuk deshët
ta dëgjoni Zotin! Zoti nuk do të jetë me ju!». 44Por ata kryekëcyer u
ngjitën në majë të malit, kurse Arka e Dëshmisë së Zotit dhe Moisiu 10,35
nuk luajtën nga tëbanishta. 45Amalekasit dhe kananejtë, që banonin Dal 17,8+
në atë mal, zbritën, i sulmuan dhe i shpërndanë duke i përndjekur Gjq 1,17
deri në Hormë.

VI. RREGULLORE LIDHUR ME FLITË. PUSHTETI I PRIFTËRINJVE DHE I LEVITËVE

Kushtet bimore lidhur me flitë

Dal 29,40v; Lev 23,18; Lev 2,1-10

15 1Zoti foli me Moisiun e tha: 2«Fol me izraelitët dhe thuaju:
Kur të keni hyrë në tokën që do ta banoni, të cilën unë do
t'ju jap 3e t'i kushtoni Zotit ndonjë fli të djegur në zjarr: fli
shkrumbimi, ose therore për të kryer ndonjë kusht ose fli vullnetare,
ose fli me rastin e të kremteve tuaja, duke bërë kështu prej bagëtive
tuaja të trasha ose të imëta erë të këndshme në nder të Zotit, 4secili
që të kushtojë therore, le të kushtojë edhe si fli kushtimore bimore të
dhjetën pjesë të efit endës të ngjeshur me vaj në masën e një të katërt
të hinit, 5po edhe aq verë ta qesë si njomje përmbi flinë e shkrumbimit
ose për therore për çdo qengj. 6Përmbi flinë e dashit le të jenë si fli
kushtimore bimore dy të dhjetat e efit endës të ngjeshur me të tretën
pjesë të hinit vaj; 7dhe le të kushtojë verë të tretën pjesë të njëjtës
masë si njomje në erë të këndshme Zotit. 8Kur fli shkrumbimi ose
therore kushton ndonjë gjedh, qoftë për të kryer ndonjë kusht ose edhe
si fli pajtimore, 9jep përmbi çdo gjedh edhe tri të dhjeta të efit më
të mirit miell të ngjeshur me një gjysmë hini vaj, 10e po aq verë për

dhe i hedhur në shkretëtirë; kjo shpjegon se sa e nevojshme është të ndërmarrë një devijim të gjatë nëpërmjet Transjordanisë. Ky tregim dëshiron të integrojë një traditë të veçantë të Kalebit (depërtim në Kanaan nga Jugu) në traditën e bërë e përbashkët për të gjithë Izraelin (depërtim nga lindja). Përdoret edhe një episod i ndryshëm në lidhje me Hormen (krh. rr 45).

14,45 *Hormë*: ndoshta Tell e Meshah, në lindje të Bersabesë, 85 km në veri të Kadesit dhe buzë krahinës malore. Kur Izraelitët arritën "drejt majës së malit", rr 44, tashmë e kishin tejkaluar Hormën deri aty ku refuzohen. Prandaj, tashmë e kishin fituar këtë qytet (krh. 21,1+).

kk 15–19 Kthim në traditën priftërore. Pjesa themelore e këtij seksioni përbëhet në historinë e revoltës së Koreut, Datanit e Abiramit; ai nënvizon origjinën hyjnore të autorit brenda bashkësisë dhe shuarjen e Aronit. Ligjet dhe episodet e tjera të lidhura janë shtuar.

njomjen në erë të këndshme Zotit. 11Kështu vepro për çdo gjedh, dash,
qengj e dhi. 12Sipas numrit të theroreve që do të kushtoni, po ashtu
bëni për secilën sipas numrit të tyre. 13Çdo vendas le të veprojë kështu
kur të kushtojë ndonjë fli djegieje në erë të këndshme Zotit.
14Po edhe çdo i huaj që banon ndër ju ose që ka ngulur të jetojë me
ju brez pas brezi, le ta kushtojë flinë e djegies në erë të këndshme Zotit
në të njëjtën mënyrë sikurse edhe ju. 15Një rregullore e vetme le të jetë
Dal 12,48+ si për ju ashtu edhe për të ardhur brez pas brezi në praninë e Zotit.
Lev 17,13; 24,22; Nr 9,14; 15,29v 16Po i njëjti ligj le të jetë dhe e njëjta rregullore si për ju ashtu edhe
për të huajin që banon ndër ju».

Kushtimi i bukës së parë

17Zoti foli me Moisiun e tha: 18«Fol me bijtë e Izraelit e thuaju: Kur
të keni hyrë në tokën që unë do t'jua jap, 19e të filloni të hani bukën
e atij vendi, ndani dhuratë për Zotin 20prej të lashtave të magjes suaj
ndajeni veçmas një kulaç si fli lartësimi ashtu siç bëhet kushti prej
lëmës me ritin e lartësimit, 21po ashtu edhe prej magjes kushtoni fli
në nder të Zotit.

Lev 4

Shpërblimi i fajeve të padijes

22Nëse do të gaboni paditas e nuk do ta mbani ndonjë prej urdhrave
që Zoti ia ka dhënë Moisiut 23dhe nëpër të ua dha juve prej ditës që
filloi të japë urdhra e më tutje brez pas brezit 24nëse do të ndodhë
kështu: në qoftë se mbarë bashkësisë i shpëton kjo padije, atëherë
mbarë bashkësia le ta kushtojë një mëzat si fli shkrumbimi në erë të
këndshme pajtuese Zotit dhe flinë kushtimore bimore me njomjen e saj
siç e kërkon rregulla e saj edhe cjapin për flinë për mëkat. 25Prifti le
ta bëjë ritin e zgjidhjes për mbarë bashkësinë e bijve të Izraelit, dhe
do t'ju falet faji, sepse nuk e bëtë me ndërgjegje dhe ata e kushtuan
dhuratën e vet të djegies në nder të Zotit për vete e për fajin e gabimin
e vet. 26Dhe do t'i falet mbarë bashkësisë së bijve të Izraelit dhe të
ardhurve që banojnë ndër ta, sepse është faj i mbarë popullit i bërë
me padije. 27Po nëse është një njeri që gabon me padije, le të kushtojë
një ftujë si fli për mëkatin e vet. 28Prifti le ta kryejë mbi të ritin e
zgjidhjes, sepse me padijeni ra në faj para Zotit. Kur mbi të ta ketë
kryer ritin e zgjidhjes, do t'i falet faji. 29Qoftë për vendasin, qoftë për
të ardhurin, kini po të njëjtin ligj kur ndonjëri mëkaton me padijeni.
30Por njeriu që mëkaton dijekeqas, qoftë vendas ose i ardhur, ai çohet
kundër Zotit, i tilli le të zhbihet prej popullit të vet. 31Ai e përbuzi

15,30-31 Ligj shumë i rëndësishëm që duket se përjashton çdo ndjesë në rast të ndonjë mëkati të bërë vullnetarisht (fj.fj: "me dorë lart"). Megjithatë, analiza e aktit vullnetar nuk është akoma shumë e thelluar.

15,38 *thekët*: luajnë një rol të

urdhrin e Zotit dhe zhbëri urdhrin e Zotit, prandaj le të zhbihet dhe le ta marrë mbi vete rrjedhimin e fajësisë së vet».

Prishja e të shtunës

Dal 20,8+; 31,12-17; 35,1-3

32Kur izraelitët ishin në shkretëtirë gjetën një njeri duke mbledhur dru ditën e shtunë. 33E kapën dhe e çuan te Moisiu, Aroni dhe mbarë bashkësia e Izraelit. 34Këta, prej se nuk dinin çfarë duhet të bëjnë me Lev 24,12 të, e ndryen në burg. 35E Zoti i tha Moisiut: «Ky njeri le të dënohet me vdekje: me gurë le ta vrasë mbarë bashkësia jashtë tëbanishtës!». 36Pasi e qitën jashtë tëbanishtës, e vranë me gurë. Vdiq ashtu siç kishte urdhëruar Zoti.

Thekët e petkut

Lp 22,12

37Zoti i tha Moisiut edhe: 38«Fol me bijtë e Izraelit dhe thuaju: t'i punojnë në kindet e petkave të veta thekë e të vënë në ta napa ngjyrë Mt 9,20; 23,5 vjollce, 39që kur t'i shikoni le t'ju bien në mend të gjitha urdhërimet e Zotit e t'i vini në veprim, kështu që të mos i ndiqni mendimet tuaja e të mos i lavirësoni sytë tuaj mbas sendeve të ndryshme, 40por duke i përkujtuar vazhdimisht urdhërimet e mia, t'i zbatoni ato e do të jeni të shenjtë për Hyjin tuaj. 41Unë jam Zoti, Hyji juaj, që ju nxora nga dheu i Egjiptit për të qenë Hyji juaj. Unë Zoti, Hyji juaj».

Kryengritja e Koreut, Datanit dhe Abiramit

Lev 10,1-3; Ps 106,16-18; Sir 45,18-20; Jt 11

16 1Kur qe, Koreu, biri i Isaharit të birit të Kaatit të Levit dhe Datani e Abirami, bijtë e Eliabit si edhe Honi, biri i Feletit prej bijve të Rubenit, 2u çuan kundër Moisiut si dhe bij të tjerë të Izraelit, dyqind e pesëdhjetë burra, krerë të bashkësisë, anëtarë të këshillit, njerëz me zë. 3U bashkuan kundër Moisiut e Aronit e thanë: «Tashmë mjaft se e tepruat! Të gjithë anëtarët e Dal 19,6+; Is 61,6 bashkësisë janë të shuguruar dhe Zoti është në mesin e tyre! Me ç'të drejtë e vëni veten përmbi bashkësinë e Zotit?».

4Moisiu, si i dëgjoi këto fjalë, ra me fytyrë për dhe. 5Atëherë i tha

rëndësishëm në veshjet për kultin, krh. Dal 25,4; 26,1v; 28,1) me një konop ngjyrë vjollcë duhet të kuptohet karakteri i shenjtë i bashkësisë. Në riprodhimet antike të kostumeve palestineze, dhe sipas Lp 22,12, këta thekë dekorojnë gjithë skajin e veshjes. Në epokën judaike (d.m.th. pas kthimit nga mërgimi) do të vihen gati vetëm në cepat. Krishti do ta konfirmojë përdorimin (Mt 9,20) por do ta fajësojë praktikën për t'u vënë në dukje (Mt 23,5). Rr 37-41 përbëjnë pjesën e fundit të lutjes *Shema'* (Lp 6,4+).

k 16 Pjesa më e madhe e kritikëve pohon se në këtë k janë dy tregime paralele që përfshihen njëri me tjetrin. I pari (jahvist ose elohist, rr 1b-2.12-15.25-34) i referohet revoltës politike të Rubenitëve Datanit e Abiramit; i dyti (priftëror rr 1a,2b-11; 16-24,27a.35) tregon pretendimet fetare të Keatitëve ndaj Aronitëve.

16,1 Pas *Rubenit*, heb (TM) ka "*morën njerëz*", BJ korrigjion në bazë të gjashtë versioneve (në kuptim rrënjësor *jaqah* në arabisht); "ishin krenarë".

Koreut dhe njerëzve të tij: «Nesër në mëngjes Zoti do të njoftojë se
cilët i përkasin atij dhe cilët janë të shuguruar dhe cilët kanë leje
t'i afrohen. Ata që ai i ka zgjedhur do t'i lejojë t'i afrohen. [6]Pra, bëni
kështu: Secili le ta marrë kemoren e vet, ti, Kore dhe njerëzit e tu,
[7]mbushni nesër me zjarr e qitni kem në praninë e Zotit, dhe këdo që
Zoti të zgjedhë, do të jetë i shuguruar. E tepruat veç, bijtë e Levit!».
[8]E vazhdoi t'i thotë Koreut: «Dëgjoni, bijtë e Levit!
[9]A thua ju duket pak se Hyji i Izraelit ju ndau veçmas prej mbarë
3,45; 8,14-19 bashkësisë e ju afroi pranë vetes që t'i shërbeni atij në shërbesën
e Banesës së Zotit e të qëndroni në krye të mbarë bashkësisë e
të shërbeni në vend të saj? [10]Prandaj të lejoi t'i afrohesh ti dhe të
gjithë vëllezërit e tu, bijtë e Levit, e tash po kërkoni të merrni edhe
priftërinë? [11]Ti dhe mbarë njerëzit e tu jeni bashkuar kundër Zotit!
Pse, kush është Aroni që ju të murmuroni kundër tij?».
[12]Atëherë Moisiu dërgoi ta thërrasin Datanin dhe Abiramin, bijtë
e Eliabit, por ata përgjigjën: «Ne nuk vijmë! [13]A mos të duket pak që
Dal 3,8+ na nxore nga toka ku rridhte qumësht e mjaltë, për të na vrarë në
shkretëtirë, por do edhe të zotërosh mbi ne?! [14]E vërteta është se nuk
na çove në tokën që rrjedh rrëke qumështi e mjalti, s'na dhe për pronë
as ara as vreshta! A mos do tash këtyre njerëzve t'ua nxjerrësh edhe
sytë? Ne nuk vijmë!». [15]Atëherë Moisiu u hidhërua për së forti dhe i
1Sam 12,3-5 tha Zotit: «Mos i merr parasysh flitë e tyre, sepse ti e di mirë se as zog
gomari nuk e kam marrë kurrë prej tyre dhe askujt prej tyre nuk i
kam bërë kurrfarë të keqeje!».

Ndëshkimi

[16]Moisiu i tha Koreut: «Ti dhe mbarë njerëzit e tu rrini së bashku
para Zotit, po edhe Aroni, veçmas, ditën e nesërme. [17]Merrni secili
kemoren e vet dhe qitni në të kemin për t'ia kushtuar Zotit: dyqind e
pesëdhjetë kemore; ti edhe Aroni mbani secili kemoren e vet».
[18]Ata bënë ashtu e, ndërsa Moisiu dhe Aroni qëndronin në këmbë,
[19]po edhe Koreu i rrethoi njerëzit e vet kundruall tyre te dera e Tendës
së takimit, të gjithëve iu dëftua Lavdia e Zotit. [20]Atëherë Zoti foli me
Moisiun e me Aronin e tha: [21]«Ndahuni prej mesit të këtyre njerëzve
që ta zhbij menjëherë». [22]Por këta ranë me fytyrë për dhe e thanë: «O
27,16; Jb 12,10; Hyj, Hyj që i jep shpirtin çdo njeriu, a thua se pse mëkatoi një njeri
Zb 22,6 do të ndizet hidhërimi yt kundër të gjithëve?». [23]E Zoti i tha Moisiut:
Zan 18,16-33 [24]«Jepi urdhër mbarë popullit që t'u largohet banesave të Koreut,
Datanit e të Abiramit». [25]Moisiu u ngrit dhe shkoi te Datani e Abirami

16,13 *ku rridhte qumësht e mjaltë*: shprehje që përcakton Tokën e premtuar, aplikohet këtu në përjashtim të Egjiptit.

16,24 *Koreu, Datani e Abirami*: me TM, Vulg.; BJ me përkthimin grek (LXX) ruan vetëm: "Koreun".

dhe pas tij shkuan pleqtë e Izraelit. [26]I tha popullit: «Largohuni prej
banesave të këtyre njerëzve të patenzonë dhe mos prekni asgjë që
është e tyre që të mos keni pjesë në mëkatet e tyre». [27]Kur u larguan
nga vendbanimi i tyre, Datani e Abirami dolën jashtë e qëndruan në
hyrje të çadrave të tyre me gra e fëmijë e me foshnja.
[28]Moisiu tha: «Me këtë gjë do ta merrni vesh se Zoti vetë më ka Dal 3,12; 4,30-31;
dërguar t'i kryej të gjitha këto gjëra që po shihni se i bëj dhe se Gjn 2,11+
nuk i bëj me iniciativën time: [29]nëse këta njerëz vdesin me vdekje të
rëndomtë si njerëzit e tjerë, në qoftë se u ngjan ndonjë ndëshkim siç
u ngjan njerëzve të tjerë, atëherë mua nuk më ka dërguar Zoti. [30]Por,
nëse Zoti bën me ta një emnesë: nëse toka e hap gojën e vet e i përpin
ata dhe gjithçka kanë dhe nëse për së gjalli zbresin në Sheol, atëherë
dijeni se këta njerëz e kanë përbuzur Zotin». [31]Posa pushoi së foluri,
u hap toka nën këmbët e tyre, [32]e hapi gojën e vet dhe i përpiu me
gjithçka kishin: me shtëpi, me njerëzit e Koreut e me mbarë pasurinë
e tyre: [33]të gjallë zbritën në Sheol, i mbuloi dheu dhe u zhdukën nga
bashkësia. [34]Atëherë mbarë populli i izraelitëve që qëndronte përreth
ikën në britmën e atyre që u borën e thoshin: «Të mos na përpijë
edhe ne toka!». [35]Po edhe prej Zotit doli zjarri dhe i përpiu dyqind e Lev 10,1-3
pesëdhjetë burrat që po flijonin kemin.

Kemoret

17 [1]Zoti foli me Moisiun e tha: [2]«Urdhëroj Eleazarit, birit të 16,36-37 (Vlg.)
Aronit prift, që t'i nxjerrë kemoret prej zjarrit e ta derdhë
andej e këndej zjarrin prej tyre, sepse janë të shuguruara
[3]me vdekjen e mëkatarëve. Le të bëjë prej tyre pllaka dhe le ta veshë Lev 10,1-3
lterin, sepse janë të shuguruara pasi qenë sjellë në praninë e Zotit. Le
të jenë shenjë përkujtuese për bijtë e Izraelit». [4]Eleazari prift i mori
kemoret bronzi në të cilat kushtuan ata që i përpiu zjarri, punoi prej
tyre rrasëza dhe ia veshi lterit, [5]që bijtë e Izraelit ta kenë për më vonë

16,32 Tregimi i revoltës së Datanit e Abiramit, më i vjetër se tjetri (krh. 16,1+), nuk e njeh akoma përgjegjësinë individuale. Fundi i këtij rr është shtuar kur u bashkuan dy tregimet.

16,33 *në Sheol*: fjalë hebreje me origjinë të panjohur që përcakton thellësinë e tokës (Lp 32,22; Is 14,9; etj.) ku të vdekurit "zbresin" (Zan 37,35; 1Sam 2,6; etj.) e ku të mirët e të këqinjtë të përzier së bashku (1Sam 28,19; Ps 89,49: Ez 32,17-32) mbijetojnë në mënyrë të shkretë (Ksh 9,10); ku Zoti nuk lavdërohet (Ps 6,6; 88,6.12-13; 115,19; Is 38,18). Megjithatë, fuqia e Hyjit të gjallë (krh. Lp 5,26+) ushtrohet edhe në këtë qëndrim të shkretë (1Sam 2,6; Ur 16,13; Am 9,2). Doktrina e shpërblimit dhe ndëshkimeve përtej varrit e ajo e ringjalljes, të përgatitura nga shpresa e psalmistëve (Ps 16,10-11; 49,16) duken qartë vetëm në fund të Besëlidhjes së Vjetër (Ur 3-5) në lidhje me besimin në pavdekësinë (krh. Ur 3,4+; 2Mak 7,9+; 12,38+).

17,2-3 Përkthimi është i vështirë, sepse origjinali nuk është i sigurt. BJ përshtat përkthimin me versionet. – Zjarri hyjnor është shpërndarë, kështu që të mos shërbejë më për një përdorim profan. Kemtarët të prekur nga zjarri, në këtë mënyrë shenjtërohen.

për qortim: që të mos afrohet ndonjë laik, që nuk është prej barkut të
1,51+ Aronit, për t'i kushtuar Zotit kemin, nëse nuk do ta gjejë çka e gjeti
Koreun e mbarë shoqërinë e tij, si i tha Zoti Moisiut.

Ndërmjetësimi i Aronit

6Të nesërmen mbarë bashkësia e izraelitëve nynykati kundër Moisiut
e Aronit: «Ju e mbytët popullin e Zotit!». 7Tashti, ndërsa bashkësia po
mblidhej kundër Moisiut e Aronit dhe po drejtoheshin drejt Tendës së
takimit, atë e mbuloi Reja dhe u dëftua Lavdia e Zotit. 8Moisiu e Aroni
shkuan te Tenda e takimit. 9Zoti i tha Moisiut: 10«Shmanguni prej
16,21; Ur 18,20-25 mesit të kësaj bashkësie, sepse do ta shqym që të mbetet si shembull!».
Ata ranë me fytyrë për dhe. 11Moisiu i tha Aronit: «Kape kemoren,
mbushe me zjarr prej lterit, qiti kem dhe vrapo te populli e kryeje
mbi të ritin e zgjidhjes, sepse tashmë ka plasur hidhërimi i Hyjit dhe
shuplaka filloi».
12Aroni bëri ashtu dhe vrap u lëshua në mes të bashkësisë, që
tashmë po e shkretonte mordja. E flijoi timiamën dhe e kreu ritin
e zgjidhjes mbi popull. 13Qëndroi në këmbë ndërmjet të gjallëve e të
vdekurve dhe mordja pushoi. 14Të goditurit prej shuplakës së Zotit
qenë katërmbëdhjetë mijë e shtatëqind vetë pos atyre që sharruan në
kryengritjen e Koreut. 15Aroni u kthye te Moisiu në hyrje të Tendës së
takimit e atëherë zuri vend vdekja.

Shkopi i Aronit

17,1-2 (Vlg.) 16Zoti foli me Moisiun e tha: 17«Fol me bijtë e Izraelit dhe merre
për çdo fis nga një shkop, prej çdo kryeprijësi të fisit nga një shkop:
dymbëdhjetë shkopinj dhe në shkopin e secilit shkruaje emrin e
pronarit. 18Emrin e Aronit shkruaje në shkopin e Levit, pasi për çdo
fis do të jetë nga një shkop. 19Shkopinjtë shtjeri në Tendën e takimit
Dal 25,21-22 pranë Dëshmisë, atje ku ju takoj. 20Atij që prej këtyre ta zgjedh,
shkopi i tij do të bulëzojë. Kështu do t'i largoj prej meje ankimet e bijve
të Izraelit që i bëjnë kundër jush». 21Moisiu u tregoi izraelitëve dhe
të gjithë kryeprijësit e çdo fisi i dhanë shkopinjtë. Ishin dymbëdhjetë
shkopinj e ndër ta edhe shkopi i Aronit. 22Pasi Moisiu i vendosi në
praninë e Zotit në Tendën e Dëshmisë, 23kur u kthye të nesërmen, pa
se shkopi i Aronit, prej fisit të Levit, kishte bulëzuar: kishte bulëzuar,
kishte qitur lulet, përhapur gjethet e pjekur bajamet! 24Atëherë Moisiu
i nxori prej pranisë së Zotit të gjithë shkopinjtë para izraelitëve: i panë

17,6-15 Ky paragraf i shtuar, thekson fuqitë e Aronit në ritet e shlyerjes (krh. Lev 16). Në rr 9 përkthimi grek (LXX) e versioni sirian (sir) lexojnë: "Moisiu dhe Aroni".

17,17 *shkop*: BJ ka: "degë"; termi hebraik *matteh* do të thotë në të njëjtën kohë "shkop" dhe "fis". Termi "degë" e shpreh më mirë të njëjtën simbolikë: dega paraqet një trung, një familje; krh. "pinjolli" në Is 11,1.

dhe secili e mori shkopin e vet. 25Zoti i tha Moisiut: «Ktheje shkopin
e Aronit pranë Dëshmisë. Aty le të ruhet si shenjë për bijtë e Izraelit
kryengritës, që të marrin fund ankimet e tyre kundër meje e të mos
vdesin». 26Moisiu bëri siç i kishte urdhëruar Zoti.

Roli shpërblyes i priftërisë

27Bijtë e Izraelit i thanë Moisiut: «Qe, na treti fara! Mbaruam! Të
gjithë sharruam! 28Kushdo t'i afrohet Banesës së Zotit, vdes! A thua
do të zhbihemi derisa të na shuhet fara?».

18 1Zoti i tha Aronit: «Ti e bijtë e tu dhe familja e tyt et me
ty do ta mbartni peshën e mëkateve ndaj Shenjtërores; ti /Heb 7,25-28
dhe djemtë e tu me ty do të jepni përgjegjësi për mëkatet
e priftërisë suaj. 2Po edhe vëllezërit e tu prej fisit të Levit, fisin e tyt
et, merre me vete; të jenë të gatshëm e të ndihmojnë; ti dhe djemtë
e tu kryeni shërbesën në Tendën e Dëshmisë. 3Levitët le të jenë në
shërbimin tënd dhe të mbarë Tendës, porse të mos u afrohen enëve të
Shenjtërores as lterit që të mos vdesin ata e të mos sharroni edhe ju
me ta. 4Le të jenë me ty e le të kujdesen në rojën e Tendës së takimit
dhe për çdo shërbesë që i përket asaj; asnjë laik të mos përzihet me ju. 3,10
5Kujdesoje shërbesën e Shenjtërores e të lterit që më të mos shpërthejë
hidhërimi kundër izraelitëve. 6Unë i mora vëllezërit e tu levitët prej
bijve të Izraelit dhe i dhashë dhuratë Zotit që të shërbejnë në Tendën Esd 2,43+
e takimit. 7Ti e bijtë e tu me ty kryeni priftërinë rreth gjithçkaje që
i përket lterit dhe rreth të gjithave brenda tisit. Unë po jua dhuroj Dal 26,33
priftërinë, ushtrojeni ju këtë shërbesë: nëse guxon të afrohet ndonjë i 1,51+
jashtëm, le të vritet».

Pjesa e priftërinjve

Lev 6-7; Ez 44,29-30

8Zoti i tha Aronit: «Qe, ty po t'i lë në kujdes të gjitha që më
kushtohen mua. Krejt ç'më shugurohen mua prej bijve të Izraelit
po t'i jap ty dhe bijve të tu për shërbesën priftërore që kryeni ligj i
përhershëm. 9Prandaj, merr prej gjërave më të shenjta, me përjashtim
të atyre që digjen: të gjitha flitë kushtimore bimore, flia për mëkat,
flia për shpërblim, që do të më kushtojnë: të gjitha këto janë gjëra tejet

17,28 I ndjekur nga 16,34 që shërben si një lidhje me hapin e ardhshëm. Nuk bëhet fjalë për dallimin mes aronidëve e levitëve, por mes levitëve e laikëve.

18,1 *familja e tyt et*: d.m.th. e Levit. Kjo pjesë (rr 1-7); i bashkon levitët (krh. 3,5-10), por vetëm si shërbyes, në detyrën e shlyerjes së familjes së Aronit përballë popullit (krh. Lev 16,16).

18,7 *rreth gjithçkaje që i përket lterit dhe rreth gjithave brenda fisit*: lteri ku janë kushtuar flitë dhe Shenjtërorja e Shenjtëroreve, ku hyn vetëm kryeprifti. – Priftërinjtë në BV, si edhe ata të BR, janë mbi të gjitha shërbyes të lterit.

18,9 Ofertat janë marrë ndër dhuratat e Zotit (krh. 1Kro 29,14) ose shlyejnë një faj të kryer kundër tij (Lev 5,15v).

të shenjta që të takojnë ty dhe bijve të tu. 10Haji në Shenjtërore. Le t'i
hanë vetëm meshkujt. Çmoj se janë gjëra të shuguruara!
11Po t'i jap ty, bijve e bijave të tua me të drejtë të përhershme edhe
Dal 29,24+ si ndihmesë të gjitha dhuratat e kushtuara prej bijve të Izraelit me
Lp 26,1+ ritin e lartësimit e të tundjes: kush është i pastër në shtëpinë tënde le
t'i hajë. 12Më të mirin vaj, verë e drithë, çdo fryt të parë të kushtuar
Zotit, ta dhashë ty. 13Të gjitha frytet e para që do të prodhojë toka
e tyre e ata t'ia kushtojnë Zotit, le të jenë në përdorimin tënd: kush
është i pastër në shtëpinë tënde, le t'i hajë. 14Gjithçka të jetë në Izrael
e goditur me «mallkim», ty të përket. 15Ty të takojnë të gjithë të
Dal 13,11 parëlindurit që sillen te Zoti, qoftë të parëlindurit e njerëzve qoftë
të kafshëve, por vetëm me këtë qyshke që çdo të parëlindur njeriu
dhe kafshë të papastra të bësh t'i shpërblejnë. 16Shpërblimi le të jetë
pasi ta ketë mbushur muajin pesë sikla të argjendtë të peshës së
Shenjtërores. Sikli ka njëzet gera. 17I parëlinduri i gjedhit, i deles e
dhisë mos lejo të shpërblehet, sepse janë të shuguruara Zotit. Gjakun
e tyre derdhe në lter e dhjamin digje në erë të këndshme Zotit. 18Mishi
i tyre le të përkasë ty. Po ashtu si gjoksi i flisë me ritin e tundjes
dhe shpatulla e djathtë. 19Të gjitha ndihmesat që bijtë e Izraelit ia
kushtojnë me lartësim si gjë të shenjtëruar Zotit, të takojnë ty e bijve
Lev 2,13+ e bijave të tua me të drejtë të përhershme: godi kripe i përhershëm
para Zotit për ty e për bijtë e tu».

Pjesa e levitëve

20Zoti i tha Aronit: «Ti s'do të kesh pronë kurrfare në tokën e tyre
dhe nuk do të kesh pjesë në mesin e tyre: unë jam pjesa dhe trashëgimi
yt në mesin e bijve të Izraelit.
Lp 14,22 21Kurse bijve të Levit u dhashë të gjitha të dhjetat e Izraelit si pronë
për shërbesën që ma kryejnë në Tendën e takimit, 22që të mos afrohen
më bijtë e Izraelit në Tendën e takimit e të mos bëjnë mëkatin që
bie vdekjen. 23Vetëm levitët le të më shërbesojnë në Tendën e takimit
Dal 19,12+ dhe ata le ta marrin mbi vete përgjegjësinë e mëkateve nëse populli
afrohet. Le të jetë ligj i përhershëm në breznitë tuaja! Në mesin e bijve
të Izraelit të mos kenë farë prone. 24Për pronë unë u dhashë të gjitha
të dhjetat që bijtë e Izraelit ia dhurojnë Zotit. Këndej edhe u thashë
atyre: Nuk do të keni pronë ndër bijtë e Izraelit».

Lp 14,22+ Të dhjetat

25Zoti foli me Moisiun e tha: 26«Urdhëroju levitëve dhe shpallu: Kur

18,20-24 Ky legjislacion priftëror është një hap i ndërmjetëm mes Lp 14,28-29; 26,12 ku levitët marrin pjesë vetëm në dhjetsëhën trevjeçare, Nr 35,1-8, ku atyre u janë shpërndarë të mira të paluajtshme.

18,25-32 Ashtu si laikët jetojnë me prodhimet e tokës, levitët jetojnë me të dhjetrt, pasi është tërhequr "pjesa e

prej bijve të Izraelit t'i merrni të dhjetat, që unë jua dhashë juve, prej tyre ju atëherë kushtoni si ndihmesë me ritin e lartësimit në nder të Zotit, d.m.th. të dhjetën pjesë të të dhjetave, [27]që t'ju çmohet si ndihmesë prej lëmës e prej shtrydhësit. [28]Po kështu prej të gjithave që merrni prej bijve të Izraelit si fryte të para, kushtojani me ritin e lartësimit Zotit: e jepjani Aronit prift. [29]Çdo gjë që t'i kushtoni Zotit prej të dhjetave, ndajeni pjesën që duhet të shugurohet në ndër të Zotit: le të jetë pjesa më e mira e më e zgjedhura.

[30]Thuaju edhe këtë: Pasi ta keni ndarë pjesën më të mirë të tyre, kjo do të vlejë për ju levitët si të ishin prodhimet e lëmës e të shtrydhësit; [31]dhe do të mund t'i hani në çdo vend ju dhe anëtarët e familjes suaj, sepse është paga juaj për shërbesën që bëni në Tendën e takimit. [32]Kështu nuk do të bini në mëkat pasi nuk i keni ruajtur për vete më të zgjedhurat dhe më të majmet dhe nuk do t'i ndotni kushtet e bijve të Izraelit e nuk do të vdisni».

Hiri i mëshqerrës së kuqe

31,23; /Heb 9,13

19 [1]Zoti foli me Moisiun e me Aronin e tha: [2]«Kjo është një vendosje ligjore që e caktoi Zoti. Urdhëroju bijve të Izraelit ta bien te ti një mëshqerrë të kuqe, të shëndoshë, të patëmetë Lp 21,3
dhe pa u mbrehur në zgjedhë. [3]Jepja Eleazarit prift. Le të qitet jashtë Lev 4,12+;
tëbanishtës e le të theret para syve të tij. [4]Ai le ta ngjyejë në gjak të /Heb 13,11v
saj gishtin e le të stërpikë shtatë herë në drejtim të hyrjes së Tendës Lev 4,5-6
së takimit. [5]Atëherë le të digjet në praninë e tij e le të digjen: lëkura,
mishi, gjaku dhe bajga e saj. [6]Prifti le të qesë në flakë në të cilën e djeg
mëshqerrën një dru cedri, hisop dhe një pëlhurë të kuqe. [7]Atëherë, Lev 14,4-6; Dal 12,22+
pasi t'i ketë larë petkat dhe trupin, le të hyjë në tëbanishtë dhe do të
jetë në gjendje të papastër deri në mbrëmje. [8]Po ashtu edhe ai që ta Lev 11,25.40
ketë djegur, le t'i lajë petkat dhe trupin dhe do të jetë i papastër deri
në mbrëmje. [9]Kurse një njeri në gjendje të pastër le ta mbledhë hirin Lev 4,11-12
e mëshqerrës e le ta vendosë jashtë tëbanishtës në një vend të pastër
që të ruhet për bashkësinë e Izraelit për të përgatitur ujin e pastrimit. /Heb 9,13
[10]Ai që do ta ketë mbledhur hirin e mëshqerrës, le t'i lajë petkat e veta

JHWH" që i jepet priftërinjve.

18,30 *Thuaju edhe këtë*: d.m.th. levitëve, të cilëve u drejtohet drejtpërdrejt rr 31.

k 19 Ky k formon një njësi: uji i pastrimit (rr 17-22), i përgatitur me hi të mëshqerrës me ngjyrë të kuqe e flijuar dhe e djegur jashtë tëbanishtes (rr 1-10), shërben për të kryer pastrimin e atij që u ndot me prekjen e kufomës (rr 11-16). Ky ritual që përmendet vetëm edhe në një tekst tjetër (31,23; pastaj Heb 9,13) ligjëson një praktikë të lashtë, të ngjyrosur me magji, duke e krahasuar me një fli shlyerje për mëkatin (rr 17 dhe krh. rr 4-5 me Lev 16,27; rr 8 me Lev 16,28). Kustume të tjera të ngjashme qenë marrë të njëjta nga ligji i Moisiut (Lev 14,2-7; 16,5-10; Nr 5,17-28; Lp 21,1-9). Mëshqerra duhet të ishte e kuqe, sepse në Lindjen e lashtë, gjithçka që i ngjasonte së kuqes kishte një fuqi mbrojtëse; kjo ngjyrë përkujton gjakun, parimin e jetës dhe mbron kundër vdekjes.

dhe do të jetë në gjendje papastrie deri në mbrëmje.
Ky është një ligj i pandërrueshëm brez pas brezi si për bijtë e Izraelit ashtu edhe për të huajit që banojnë ndër ta.

Lev 21,1; Agj 2,13

Raste papastrie

11«Kush ta ketë prekur kufomën e njeriut për këtë arsye le të jetë shtatë ditë i papastër. 12Le të stërpiket me këtë ujë të tretën e të shtatën ditë e do të jetë i pastruar. Nëse nuk stërpiket të tretën ditë, të shtatën ditë nuk do të jetë i pastruar. 13Kush ta prekë të vdekurin, meitin e tij dhe nuk qe stërpikur me këtë përbërje, ai e përdhos Banesën e Zotit: i tilli le të shfaroset prej Izraelit, sepse nuk është stërpikur me ujin e shpagimit: do të jetë i papastër dhe ndyerësia e tij le të mbesë mbi të! 14Ky është ligj për raste kur një njeri vdes në tendë: të gjithë ata që hyjnë në tendë dhe gjithçka gjendet aty, do të jenë të papastër për shtatë ditë. 15Ena që nuk ka kapak ose nuk është e mbuluar, do të jetë e papastër.
16Kush ta prekë në fushë kufomën e njeriut të prerë prej shpate ose të vdekur vetiu ose edhe eshtrat e tij ose edhe varrin, do të jetë i papastër për shtatë ditë. 17Le të merret prej hirit të djegies për mëkat dhe le të qitet mbi të në një enë ujë i gjallë; 18një njeri i pastër le
Lev 14,4-5 ta ngjyejë në të hisopin e le ta stërpikë me të mbarë tendën dhe të gjitha orenditë edhe njerëzit që të jenë brenda si dhe mbi atë që i ka
Lp 21,1-9 prekur eshtrat ose të vrarin ose atë që vdes vetiu ose varrin e tij. 19Në këtë mënyrë i pastri le ta pastrojë të papastrin të tretën e të shtatën ditë; i pastruari të shtatën ditë, le t'i lajë petkat e le të lahet vet e në mbrëmje do të jetë në gjendje të pastër. 20Por, po ndodhi se dikush që ishte i papastër e nuk u pastrua me këtë rit, le të çrrënjoset prej bashkësisë, sepse e ndoti Shenjtëroren e Zotit e nuk u pastrua me ujin e pastrimit: është i papastër. 21Ky urdhër le t'ju jetë ligj i përhershëm. Po edhe ai që stërpik me ujin e pastrimit, le t'i lajë petkat e veta: edhe ai që e ka prekur ujin e pastrimit, le të jetë i papastër deri në mbrëmje.
22Çkado që të prekë i papastri, le të jetë i papastër, po edhe ai njeri që të prekë ndonjë send të tillë, le të jetë i papastër deri në mbrëmje».

19,11-16 Rregullat e pastërtisë në Lev 11–16, nuk e përmendin kontaktin me një të vdekur.
kk 20–25 Ky seksion, në të cilin mbizotërojnë tregime, lidhet thelbësisht me koleksionet e mëdha jahviste dhe elohiste të Pesëlibërshit. Këta ofrojnë ose shpesh kombinojnë tradita me shpirt të ndryshëm, dallimi i të cilave është i vështirë në detaje. Tema e përgjithshme është ecja graduale e bashkësisë se shenjtë, pavarësisht prej sfidave dhe rreziqeve.
20,1-11 Ky episod i hartimit priftëror, është kopje e dytë e atij të hartuar në Dal 17,1-7 (krh. shënimin) me një arsye shtesë: ndëshkimi i Moisiut dhe Aronit (rr 12-13). Lokalizimi i tij në Kades është dytësor: ky vend (krh. 13,26) nuk mund të jetë ai i përshkruar në rr 5; megjithatë, episodi i raportuar këtu ka bërë që Kadesit t'i ngjitet emri Meriba e Kadesit (krh. 27,14; etj.).

VII. ÇOJA PREJ KADESIT E DERI NË MOAB

Uji i Meribës

||Dal 17,1-7

20 [1]Dhe izraelitët, mbarë bashkësia, arritën në shkretëtirën Sin. Ishte muaji i parë. Populli nguli në Kades. Këtu vdiq Maria dhe qe varrosur në të njëjtin vend.

[2]Pasi nuk kishte ujë për popull, u bashkuan kundër Moisiut e Dal 14,11+
Aronit [3]e nisën të grinden me Moisiun e Aronin. Thanë: «Oh, sikur të
kishim mbaruar ndërmjet vëllezërve tanë në praninë e Zotit! [4]Përse 16,34; 17,28
e nxorrët bashkësinë e Zotit e prutë në shkretëtirë që të vdesim ne
dhe bagëtitë tona? [5]Përse na bëtë ta lamë Egjiptin e na sollët në këtë
vend të keq që nuk mund të mbillet, ku nuk ka as fiq, as vreshta as
shega, ku madje nuk ka as ujë për të pirë?». [6]Moisiu e Aroni e lanë
bashkësinë e shkuan në hyrje të Tendës së takimit, ranë me fytyrë për
dhe e përmbi ta u dëftua Lavdia e Zotit. [7]Atëherë Zoti i tha Moisiut:
[8]«Merre shkopin ti e Aroni, vëllai yt dhe bashkoni popullin, folni qetës 17,25
ndër sy të tij dhe ajo do t'u japë ujë. Kur ta kesh nxjerrë ujin prej
shkëmbit, atëherë le të pijë bashkësia dhe bagëtitë e saja». [9]Atëherë
Moisiu e mori shkopin që ishte në praninë e Zotit ashtu si i urdhëroi
Ai. [10]Moisiu e Aroni e bashkuan popullin para qetës, e Moisiu tha: Lp 8,15; Neh 9,15; Ps 78,15.16.20; 105,41; 114,8; Ur 11,4 Is 43,20; 48,21; Gjn 7,38; 19,34; 1Kor 10,4 Lp 1,37; 3,26v; 32,51; 33,8; Ps 106,32v
«Dëgjoni, o kryekëcyer! A thua prej qetës do t'ju nxjerrim ujë?».
[11]Moisiu e çoi dorën, dy herë i ra me shkop qetës, doli ujë me shumicë
dhe piu bashkësia e bagëtitë e saja.

Ndëshkimi i Moisiut e i Aronit

[12]Por, Zoti i tha Moisiut e Aronit: «Pasi nuk më besuat mua që ta
bëni të ndriçojë shenjtëria ime ndër sy të bijve të Izraelit, qe, pra, ju 27,14
nuk do ta shtini këtë popull në tokën që do t'ju dhuroj».
[13]Këto janë ujërat e Meribës, ku izralitët u grindën me Zotin, dhe Dal 17,7
ku Ai u dëftua i shenjtë.

Edomi nuk i lë të kalojnë izraelitët

Lp 2,4-7; Gjq 11,17; Am 1,11; Is 34; 63,1-6

[14]Moisiu i dërgoi prej Kadesit disa lajmëtarë te mbreti i Edomit për
t'i thënë: «Të çon fjalë Izraeli, yt vëlla: Ti i di të gjitha të vështirat

20,12-13 Mungesa e Moisiut dhe Aronit mbetet e mistershme. Moisiu nuk do të kishte besuar, duke goditur dy herë shkëmbin, veçanti që mungon në tekstin paralel të Dal 17? Ndoshta redaktuesi priftëror ka kërkuar të shpjegojë pse Moisiu e Aroni nuk kishin hyrë në tokën e premtuar: mendohet se është kjo arsyeja për të cilën e ka vënë këtë tregim të modifikuar (rr 11), para vdekjes së Aronit (rr 22v) dhe e ka përsëritur para vdekjes së Moisiut (Lp 32,51). Sipas Lp 1,37; 3,26; 4,21 Moisiu ndëshkohet për shkak të popullit që refuzon të ngjitet nga Kadesi drejt Kanaanit (krh. k 14).

20,14-21 Rimerren këtu burimet e lashta që lidhen me nisjen nga Kadesi (14,25 e 14,39+). Kadesi në këtë epokë është larg nga kufiri i Edomit (pavarësisht nga rr 16).

që na kanë gjetur: [15]se si patën zbritur etërit tanë në Egjipt dhe si
banuam atje për një kohë shumë të gjatë, se si egjiptianët na munduan
Dal 23,20+ ne dhe etërit tanë. [16]Ne e thirrëm në ndihmë Zotin e Ai na dëgjoi
dhe e dërgoi engjëllin e vet e na nxori nga Egjipti. Ja, kemi ngelur
në qytetin e Kadesit që është në skajin e kufijve të tu. [17]Po të bëjmë
21,22 lutje të na lësh të kalojmë nëpër tokën tënde. Nuk do të biem nëpër
ara e vreshta të tua, nuk do të pimë ujë prej pusave të tu, por do të
kalojmë udhës së madhe e nuk do t'i shmangemi as djathtas as majtas
derisa t'i kalojmë kufijtë e tu». [18]Edomi i përgjigji: «Ruaj se kalon
nëpër tokën time, ndryshe të dal i armatosur të ndesh». [19]Izraelitët
përgjigjën: «Do të biem rrugës së rrahur e, nëse do të pimë ujin tënd
unë dhe bagëtitë e mia, do të paguaj sa është e drejtë, s'do të jetë
farë vështirësie për çmim: mjaft që të kalojmë sa më shpejt». [20]Por, ai
përgjigji: «S'kalove andej!». Dhe Edomi i doli para me shumë njerëz e
me fuqi të madhe, [21]dhe nuk ia pranoi lutjen Izraelit që të kalojë nëpër
tokën e tij, prandaj edhe Izraeli u largua prej tij.

33,38-39; Lp 10,6 ## Vdekja e Aronit

[22]Pasi bënë çojën prej Kadesit, izraelitët arritën në malin Hor.
[23]Aty, në malin Hor, që është në kufijtë e tokës së Edomit, Zoti foli
me Moisiun e me Aronin; Ai tha: [24]«Aroni le të bashkohet me të parët
e vet. Ai nuk do të shkelë në tokën që ua kam dhënë izraelitëve,
sepse e kundërshtuat urdhrin tim tek uji i Meribës. [25]Merre Aronin
e me të edhe Eleazarin, birin e tij, dhe çoj në malin Hor. [26]Pasi t'ia
kesh zhveshur petkat e t'et, veshja ato Eleazarit, të birit; Aroni do të
bashkohet me të parët e vet e do të vdesë atje».

[27]Sikurse urdhëroi Zoti ashtu bëri Moisiu. Në sy të mbarë bashkësisë
u ngjitën në malin Hor. [28]Pasi ia zhveshi Aronit petkat e tija ato ia
veshi Eleazarit, birit të Aronit. Si vdiq Aroni në majë të malit, Moisiu
zbriti me Eleazarin. [29]Mbarë bashkësia pa se kishte vdekur Aroni dhe
Lp 34,8 mbarë shtëpia e Izraelit i bëri gjëmë për tridhjetë ditë.

Fitorja në Hormë

Gjq 1,16 **21** [1]Mbreti kananeas i Aradit, që jetonte në Nageb, posa dëgjoi
se izraelitët po vinin udhës së Atarimit, u sul kundër Izraelit
dhe ca i zuri robër. [2]Atëherë Izraeli kështu iu kushtua Zotit:

Kërkesa për kalimin duhet të jetë paraqitur gjatë udhëtimit, por tradita më e lashtë nuk jep asnjë detaj për rrugën e ndjekur.

20,14 Sam e siro-es shtojnë, në fillim të këtij rr, disa fjali që rrjedhin nga Lp 3,24-28 e 2,2-6.

20,22-29 Tregim priftëror. Mali Hor (ose Hor – mali) nuk është lokalizuar. Saktësia "në kufijtë e territorit të Edomit" i referohet periudhës së mërgimit, në të cilën Edomitët, që fillimisht zinin lindjen e Arabës, ishin shtrirë në perëndim në dëm të Judës (krh. Lp 2,1+).

21,1-3 Tregim i traditës së lashtë, por që këtu gjendet jashtë kontekstit. Hormë (krh. 14,45+) është marrë nga Simeonitët

«Nëse do të ma japësh në dorë këtë popull, do t'i rrënoj qytetet e tija». Joz 6,17+
[3]Zoti i dëgjoi uratat e Izraelit dhe ia lëshoi në dorë kananejtë. Izraeli i
zhbiu ata dhe qytetet e tyre, dhe atë vend e quajti Hormë.

Gjarpri i bronzit

[4]Izraelitët u nisën prej malit Hor për t'iu shmangur tokës së Edomit
udhës që shpie te Deti i Kuq. Por populli udhës filloi ta humbasë
durimin, [5]zuri të ankohej kundër Zotit e Moisiut. Thanë: «Pse na Dal 22,27
nxore nga Egjipti a për të vdekur në këtë shkretëtirë? S'ka bukë, s'ka Dal 14,11+
ujë; kurse kjo e zezëhaje na e mërziti shpirtin!».
[6]Për këtë arsye Zoti çoi në popull gjarpërinj të hidhur, të cilët e Lp 8,15; /1Kor 10,9
hanin popullin dhe vdiqën shumë njerëz prej Izraelit. [7]Atëherë erdhën
te Moisiu e i thanë: «Bëmë mëkat kur folëm kundër Zotit e kundër teje;
lutu ti që të na i largojë gjarpërinjtë!». Moisiu u lut për popull, [8]e Zoti Dal 32,11+
tha: «Punoje gjarprin helmues e vëre në shtyllë si shenjë: kushdo që,
pasi ta ketë ngrënë gjarpri, ta shikojë, do të shpëtojë».
[9]Moisiu e punoi një gjarpër prej bronzit dhe e vuri për shenjë; këdo 2Mbr 18,4+;
që hante gjarpri, si e shikonte atë, shërohej. /Ur 16,5v;
/Gjn 3,14v;
19,37

Në udhëtim drejt Transjordanisë

[10]Izraelitët u nisën prej andej dhe ngulën tëbanishtën në Obot. [11]U
çuan edhe prej andej e i ngulën çadrat skaj Jeabarimit, në shkretëtirë
që është kundruall Moabit, në anën ku lind dielli. [12]U çuan edhe
prej andej dhe erdhën te përroi Zared. [13]E lanë edhe këtë vend e u
tëbanishtuan matanë Arnonit, në shkretëtirë, i cili buron në tokën
e amorrenjve. Arnoni, është në të vërtetë, kufiri i Moabit që i ndan 21,21+
moabitët prej amorrenjve. [14]Prandaj edhe thuhet në librin e «Luftërave

që erdhën drejtpërdrejt nga jugu (Gjq 1,16-17+). Humbja e Hormës (14,39+) është e mëvonshme.

21,1 *Aradi*: shënim i drejtë nga afërsia mes Aronit e Hormës.

21,3 *Hormë*: fjala i referohet një rrënje që do të thotë "mallkim votimi" ose shfarosje. Autori vë tashmë karakterin fetar të pushtimit.

21,4-9 Ky episod duhet të ketë lidhje me minierat e bakrit të Arabës ku metali shfrytëzohej tashmë që në shek. XIII para Kr. Në Meneijeh (sot Tima) janë gjetur disa gjarpërinj të vegjël bakri që ndoshta ishin përdorur, si ai i Moisiut, për t'u mbrojtur kundër gjarpërinjve helmues. Kjo krahinë e minierave të Arabës gjendet në rrugën e Kadesit në Akabë (krh. rr 4+).

21,4 *udhës që shpie te Deti i kuq*: BJ përkthen fj.fj: "deti i Zunkthave" dhe komenton: "në drejtim të gjirit të Akabës (krh. Lp 2,1; 1Mbr 9,26), që të mos ngatërrohet me Zunkthin e Daljes. Pushtimi i qëndrueshëm i Edomit nuk kishte arritur akoma gjirin e Akabës dhe Izraelitët kanë rifilluar ecjen normale që u lejoi atyre t'i bien përqark territorit edomit. Ky shënim është i vetmi tregues i lashtë rreth rrugës së marrë.

21,6 *gjarpërinj të hidhur*: nga erb. *saraf*, që Is 30,6 paraqet si një gjarpër me krahë apo kuçedër. Emri i serafinëve në Is 6,2-6 vjen nga e njëjta rrënjë.

21,10-20 kjo pjesë e vonshme ka kërkuar të plotësojë boshllëqet e burimeve të lashta duke përdorur informacionin e k 33 (krh. shënimin) e Lp 2 për të përshkruar rrugën. Në të ka vënë dy fragmente të poezisë së lashtë hebraike (rr 14-15 e 17-18).

21,14 *në librin e luftrave të Zotit*:

të Zotit»:

«Vehabi te Sufa e përrenjtë e tij
Arnoni [15]dhe shpati i përrenjve
që varet drejt vërriut Ar
e mbështetet në kufijtë e Moabit».

Gjn 4,1+ [16]Prej këndej shkuan në Beer. Ky është pusi për të cilin Zoti i ka thënë Moisiut: «Bashkoje popullin e do t'i jap ujë». [17]Atëherë Izraeli e këndoi këtë këngë:

«Gurgullo, o pus! Brohoritni!
[18]Pus që e çelën princërit,
që e thelluan bujarët
me skeptër, me shkopinjtë e tyre!».

Prej shkretëtirës shkuan në Matanë, [19]prej Matanës në Nahaliel, prej Nahalielit në Bamot, [20]prej Bamotit në luginën që kapet në fushën e Moabit, në drejtim të majës Fasga, nga mund të vërehet shkretëtira.

‖Lp 2,26-36 ## Pushtimi i Transjordanisë

Gjq 11,19-20 [21]Izraeli dërgoi lajmëtarë te Sehoni, mbreti i amorrenjve. I tha:
20,14-21 [22]«Të bëj lutje të më lejosh të kaloj nëpër tokën tënde. Nuk do të biem nëpër ara as nëpër vreshta, as nuk do të pimë ujë prej pusave tuaj. Do të ecim udhës mbretërore deri t'i kalojmë kufijtë e tu». [23]Ky nuk deshi t'i lejojë Izraelit të kalojë nëpër tokën e tij, prandaj çoi tërë popullin e vet në këmbë, doli në shkretëtirë, mbërriti në Jasë dhe ia nisi luftës
Joz 13,25v kundër Izraelit. [24]Izraeli e goditi me tehun e shpatës dhe e pushtoi tokën e tij prej Arnonit deri në Jabok e deri tek amonitët, kufiri i të cilëve ishte mirë i mbrojtur. [25]Izraeli i pushtoi të gjitha qytetet e tija dhe zuri të banojë në qytetet e amorrenjve: d.m.th. në Hesebon dhe

përmbledhje e vjetër këngësh epike, që është humbur dhe që citohet vetëm këtu.

21,16 *Beer*: i përmendur vetëm këtu si emer gjeografik, mendohet që mund të jetë marrë nga rr 17: *beer* do të thotë "*pus*".

21,18 *Prej shkretëtirës shkuan në Matanë*: treguesi nuk ka kuptuar fjalët e fundit të poemës: "dhe nga shkretëtira, është një dhuratë (matanë)", ka bërë këtë emër të përbashkët, një emër gjeografik.

21,20 Rr 20 është i mbingarkuar dhe jo shumë i qartë. Në përkthimin hebraisht "Maja e Pisgahut" gjendet në ndajshtim me "stepat e Moabit".

21,21-35 Pas burimit të lashtë, ndërprerë nga 20,22a.

21,21 *mbreti i Amorrenjve*: mbretëri e vogël e kananasve, vendosur në veri të Aronit me Hebesonin si kryeqytet. Pushtuar nga Moabitët, Sehoni kishte treguar për ato një fitore (që do të kujtohet në rr 28-29, krh. 27+) por që do të mundet nga Izraelitët.

21,24 *sepse kufiri i Amonitëve ishte mirë i mbrojtur*: me përkthimin hebraisht (TM), Vulg.: BJ përkthen "Jazeri gjendej në kufirin e Amonitëve" me përkthimin grek (LXX) dhe në një shënim të interpretuar "az" ("i fuqishëm") të përkthimit hebraisht (TM) si emër i tij Az.

në fshatrat përreth. 26Heseboni ishte, në të vërtetë, qytet i Sehonit,
mbretit të amorrenjve, që luftoi kundër mbretit të parë të Moabit dhe
ia mori mbarë tokën që kishte qenë nën sundimin e tij deri në Arnon.
27Këndej edhe thuhet në këngë:

«Ejani në Hesebon!
Le të ndërtohet e të forcohet
qyteti i Sehonit!
28Shpërtheu zjarri nga Heseboni, ‖Jer 48,45-46
flaka nga qyteti Sehon
dhe e përpiu Arin e Moabit,
i kapërdiu majat e Arnonit.
29Vaj, për ty o Moab!
E pate, o populli i Kamosit!
Djemve u dha rrugat
vajzat i bëri robia
të Sehonit, mbretit të amorrenjve!
30Me shigjeta i shporuam,
Heseboni u shkatërrua deri në Dibon.
E shkatërruam deri në Nofe
e deri në Medabë».

31Kështu, pra, Izraeli zuri të banojë në tokën e amorrenjve. 32Moisiu
dërgoi njerëz ta hetojnë Jazerin, rrethet e të cilit i pushtuan dhe nga i
dëbuan amorrejtë që ishin aty.
33Atëherë ndërruan drejtim dhe u nisën drejt Bazanit dhe Ogu, ‖Lp 3,1-7
mbreti i Bazanit, u doli para dhe ua preu udhën me mbarë popullin e
vet për të bërë luftë me ta tek Edrai. 34Zoti i tha Moisiut: «Mos e druaj,

21,26 *mbretit të parë*: përkthim tjetër i i mundshëm "i mëparshëm".

21,27-30 Kjo poemë (që në rr 30 është vendimtare, paraqitet e korruptuar në mënyrë të pandreqshme) është e ndjeshme nga dy interpretime: 1) është një këngë fitoreje e Amorrenjve, që feston mposhtjen e Moabit nga ana e Sehonit dhe e vë këtu si koment i rr 26b; por kjo supozon një korrigjim më në thellësi të rr 30, që do të thotë se Heseboni ka shkatërruar Moabin; 2) është një këngë izraelite, e shpallur nga rr 25-26, që feston fitoren e Izraelit mbi Sehonin (rr 27b e 30 të korrigjuar); por që kujton me këtë rast, fitoren e Sehonit mbi Moabin (rr 28-29); Heseboni ka përpirë qytetet e Moabit, por ne Izraelitët kemi shkatërruar Hesebonin. Ashtu në rr 27 duket si një ftesë ironike për rindërtimin e qytetit.

21,28 *Baal*: T): *baale*; BJ ka: "*kapërdiu*; *balea* me përkthimin grek (LXX) e në shënim theksohet "*zotërinjtë*", *baale* përkthimi hebraisht (TM).

21,29 *u dha*: Kamosi.

21,30 *Me shigjeta i shporuam*: BJ ka: "por pasardhësit e tyre u shkatërruan nga Heseboni", dhe shënon: përkthimi grek (LXX) "pasardhësit e tyre", TM: "llampat e tyre". – *e shkatërruam...Medabë*: BJ. Supozon: "i kemi vënë zjarr nga Nofeja deri në Medabë". TM është e pakuptueshme.

21,33 Tregimi i luftës kundër Ogut shërben të plotësojë pushtimin e Transjordanisë dhe për të justifikuar pretendimet e gjysmës së fisit të Manaseut në Bazan, që në fakt izraelitët nuk arritën kurrë ta zotërojnë. Figura e Ogut është

sepse e lëshova në duar të tua atë dhe mbarë popullin e tij, tokën e
tij dhe bëj me të siç bëre me Sehonin, mbretin e amorrenjve, banuesin
e Hesebonit». 35E goditën pra, edhe këtë bashkë me bijtë e tij e me
mbarë popullin e tij derisa ua tretën farën dhe e pushtuan tokën e tij.

22 1Prej këndej izraelitët u çuan dhe tëbanishtuan në vërritë
e Moabit, në anën përtej Jordanit, kundruall Jerihonit.

31,8.16; Lp 23,5-6; Joz 24,9-10; Neh 13,2; Mik 6,5; 2Pjt 2,15v; Jt 11

Mbreti i Moabit thërret Balaamin

2Kur Balaku, i biri i Seforit, pa çka i bëri Izraeli Amorreut, 3Moabin
e kapi frikë e madhe prej atij populli, sepse ishte i shumtë. E pasi
Moabin e kapi frika e Izraelit, 4u tha krerëve të Madianit: «Tash kjo
Zb 2,14; Dal 2,15+ shumicë do ta kullotë vendin përreth sikurse kau që e kullot barin
e arave». Aso kohe Balaku, biri i Seforit, ishte mbreti i moabitëve.
5Dërgoi, pra, lajmëtarë te Balaami, biri i Beorit, në Petor, që gjendet
në Lumë, në tokën e bijve të Amaut, për ta grishur atë e për t'i thënë:
«Ja, ka dalë një popull prej Egjiptit. E ka mbuluar sipërfaqen e tokës
e ka zënë vend kundruall meje. 6Eja, pra, dhe jepi mallkimin këtij
populli, sepse është më i fortë se unë. Kështu do t'ia dal ta godas disi
e ta dëboj prej tokës sime. Sepse e di se do të jetë i bekuar ai që ti e
bekon dhe do të jetë i mallkuar ai mbi të cilin ti lëshon mallkimin».

1Sam 9,7+ 7Pleqtë e Moabit e pleqtë e Madianit u nisën me dhurata në dorë
për dijësin. Kur arritën te Balaami dhe pasi i treguan gjithë ç'kishte
thënë Balaku, 8Balaami përgjigji: «Qëndroni këtu sonte e do t'ju
përgjigj gjithë si të më thotë Zoti. Ndërsa ata po qëndronin te Balaami,
9erdhi Hyji dhe e pyeti Balaamin: «Çfarë kërkojnë këta njerëz te ti?».
10Përgjigji: «Balaku, i biri i Seforit, i dërgoi tek unë 11me këto fjalë:
Ja, një popull që doli nga Egjipti e mbuloi sipërfaqen e tokës; eja e
jepi mallkimin; ndoshta atëherë do të mund ta luftoj e ta dëboj». 12E
Zoti i tha Balaamit: «Mos shko me ta, dhe ruaj se i lëshon mallkimin
atij populli, sepse është i bekuar». 13Ky kur u ngrit në mëngjes, u tha

legjendare (krh. Lp 3,11).

22,1 *përtej Jordanit të Jerihonit*: BJ "në anë përtej Jordanit, kundruall Jerihonit", d.m.th. në lartësi të Jerihonit por nga ana tjetër e Jordanit, nga pikëpamja e një banori të Palestinës.

22,2-21 Tregimet që inkuadrojnë profecitë e Balaamit kombinojnë dy traditat, jahviste dhe elohiste, me dominimin e elohistes. Profecitë vetë duhet të jenë më të vjetra. Ky episod i gjatë paraqet një rast unik të profecisë. Balaami është një magjistar i brigjeve të Eufratit; e njeh JHWH si Zotin e tij (22,18 etj.) dhe bekon Izraelin (23,11-12.25-26; 24,10; krh. Mik 6,5). Por traditat më të fundit e konsiderojnë Balaamin si një armik, i detyruar nga gjithëpushtetësia e Zotit për të bekuar, kundër dëshirës së tij, Izraelin. (Lp 23,5-6; Joz 24,9-10; krh. Neh 13,2) dhe që e shtyn Izraelin në idhujtarinë e Fegorit (31,8-16). Kjo traditë do të rimerret në Besëlidhjen e Re.

22,5 *Petor* (që gjendet në lumë, d.m.th. në Eufrat) është vendi i Amaut (me bashkëtingëlloret e hebraishtes (TM) *ammò* "*populli i tij*", kundër "Amon" të sam, sir,

prijësve: «Shkoni në vendin tuaj, sepse Zoti ma ndaloi të vij me ju».
14Prijësit u kthyen e i thanë Balakut: «Balaami nuk deshi të vij me ne».

15Balaku dërgoi përsëri prijës më shumë e më bujarë se ç'i kishte dërguar më parë. 16Edhe këta kur arritën te Balaami, i thanë: «Kështu të çon fjalë Balaku i Seforit: Mos ngurro të vish tek unë. 17Jam i gatshëm të të shpërblej, do të të jap gjithçka të më kërkosh. Eja e jepi mallkimin këtij populli». 18Balaami përgjigji: «Po të ma jepte Balaku shtëpinë plotë me argjend e me ar, nuk do të mund ta shkelja urdhrin e Zotit, Hyjit tim, që të flas ose më shumë ose më pak. 19Ju lutem, kalojeni këtu edhe këtë natë e do të di ç'do të më përgjigjet përsëri Zoti». 20Zoti erdhi natën te Balaami dhe i tha: «Nëse këta njerëz erdhën të të thërrasin, çohu e shko me ta, por vetëm kështu që të bësh vetëm ç'do të urdhëroj unë». 21Balaami u çua në mëngjes, e shaloi gomaricën e vet e shkoi me ta.

Gomarica e Balaamit

22Hyji u hidhërua pse Balaami u nis për rrugë. Engjëlli i Zotit qëndroi në rrugë përballë Balaamit për ta penguar. Balaami kishte hypur në gomaricë dhe e përcillnin dy shërbëtorë. 23Kur gomarica e pa engjëllin që qëndronte në midis të rrugës me shpatë në dorë të nxjerrë nga milli, e la rrugën dhe po ecte nëpër arë. Kur Balaami po e rrihte dhe po donte ta kthejë në rrugë, 24engjëlli i Zotit zuri vend në rrugicën e ngushtë ndërmjet dy ledheve që rrethonin vreshtat. 25Kur e pa gomarica, iu qas ledhit dhe ia shtypi këmbën barrtorit. Por ai zuri ta rrahë përsëri. 26Atëherë engjëlli i Zotit kaloi përsëri në një vend të ngushtë, ku nuk mund të shmangej as djathtas as majtas, dhe i qëndroi përballë. 27Kur gomarica e pa si po qëndronte engjëlli, u ul ratë nën këmbët e Balaamit. Ky, i hidhëruar, nisi t'i bjerë shkop edhe më tepër.

28Atëherë Zoti ia hapi gojën gomaricës e ajo foli: «Çka të kam bërë? /2Pjt 2,16
Përse po sjell tash tri herë?». 29Balaami i përgjigji: «Pse luan me mua. Mjerisht s'më ndodhi shpata se do të të vrisja!». 30Gomarica i tha: «Po a s'jam unë shtaza jote që të kam mbartur gjithherë deri më sot në shpinë? Më thuaj a të kam bërë ndonjë herë tjetër një gjë të tillë?». Ai i tha: «Kurrë!». 31Zoti ia çeli vringthi sytë Balaamit dhe e pa engjëllin e Zotit ku po qëndronte në rrugë me shpatë të nxjerrë në dorë. E uli

Vulg.) janë të njohur nga tekstet kunjore.

22,21 Gomarica ishte kali i ndërit në mijëvjeçarin e dytë para Kr. (krh. Gjq 5,10; 10,4; 12,14).

22,22 *Zotit*: me TM: "Zotëri", me sam dhe disa mss grek. – Kontradita me rr 20 duket se tregon një ndërrim tradite (krh. 22,2+). Ky tregim më i gjallë e më popullor se i mëparshmi i kushtohet traditës jahviste. Në të flasin kafshët si në Zan 3,1v.

kryet e ra përmbys për dhe. 32Engjëlli i tha: «Pse po e rreh që tri herë
gomaricën tënde? Unë erdha të ta pengoj kalimin, sepse udhëtimi yt
është i pavend dhe nuk më pëlqen. 33Gomarica pasi më pa, tri herësh u
shmang; po të mos ishte shmangur, ty të kisha vrarë e atë e kisha lënë
gjallë». 34Atëherë Balaami tha: «Kam mëkatuar! Nuk e dija se ti je në
rrugë përballë meje! Por tash, nëse ky udhëtim nuk të pëlqen, unë po
kthehem». 35Engjëlli i Zotit i tha: «Shko me këta njerëz, por vërja mirë
mendjen: mos fol tjetër përveç sa do të urdhëroj unë!».

Balaami e Balaku

36Balaku kur mori vesh se Balaami po vinte, i doli para në Irmoab,
që është në kufi të Arnonit, në skajin e trevës. 37I tha Balaamit: «A
nuk të dërgova lajmëtarë për të të thirrur? Pse nuk erdhe menjëherë
tek unë? A thua nuk jam i zoti të të shpërblej?». 38Ai i përgjigji: «Që,
Jer 1,9 erdha! Por a kujton ti se mund të flas tjetër, përveç sa të vërë Zoti në
gojën time?». 39Atëherë u nisën bashkë e arritën në Kariatusot.
40Balaku flijoi bagëti të trasha e të imëta e prej tyre i dërgoi pjesë
Balaamit dhe krerëve që e përcillnin. 41Kur zbardhi drita Balaku e
mori Balaamin dhe e çoi në malet Baal dhe prej andej e pa pjesën e
skajme të popullit.

23 1Balaami i tha Balakut: «M'i ndërto këtu shtatë lterë dhe
m'i bëj gati po aq mëzetër edhe aq desh». 2Balaku bëri si
tha Balaami. Atëherë i kushtuan në secilin lter nga një
mëzat e një dash. 3Balaami i tha Balakut: «Rri për pak kohë pranë
flisë sate të shkrumbimit sa të shkoj se ndoshta Zoti më vjen në takim.
Gjithçka të më urdhërojë, unë do të të tregoj». Shkoi në një majë të
shogët 4e Zoti i doli para. Balaami i tha: «I ndërtova shtatë lterë dhe
mbi secilin kushtova nga një mëzat e një dash». 5Zoti i vuri fjalët në
gojë Balaamit e i tha: «Kthehu te Balaku e thuaj kështu!».

22,32 *udhëtimi yt... pëlqen*: fj.fj: "udhëtimi zhytet". Përkthim tjetër "sepse ky udhëtim nuk më pëlqente".

22,34 Çdo veprim i njeriut, i vetëdijshëm apo jo, që është në kundërshtim me vullnetin hyjnor, konsiderohet këtu si një mëkat.

22,36 *Irmoab*: teksti sjell *ir moab* "një qytet i Moabit" por bëhet fjalë për Arin, fortesën që dominon grykën e Arnonit (krh. 21,15). Balaami megjithatë shpreh profecitë e tija duke lëvizur në drejtim të veriut deri në malin Nebo, skaj buzës së katit të lartë që dominonin stepën e zënë nga Izraelitët. Edhe shumë në veri të Aronit, kefir i Moabit, dhe në territorin e lashtë të Sehonit, i pushtuar nga Izraelitët. Këto histori reflektojnë një situatë pas pushtimit, por para kohës së Davidit, ku Moabi u zgjerua drejt veriut. Në një moment të caktuar do të arrijë deri në Jerihon (krh. Gjq 3,13).

22,40 Është një fli pajtimore (Lev 3,1+) e ndjekur nga (23,2) flia që përgatit shfaqjen hyjnore (krh. Gjq 6,25v).

22,41 *pjesën e skajme të popullit*: TM "një fund i popullit"; BJ përkthen: "skaj i fushimit".

23,2 *kushtuan*: me TM e Vulg.; BJ përkthen "Balaku ofroi" me përkthimin grek (LXX).

Parakallëzimet e Balaamit

6Balaami u kthye dhe gjeti Balakun pranë flisë së vet të
shkrumbimit së bashku me prijësit e Moabit. 7Atëherë Balaami filloi
këngën e vet e tha:

«Prej Aramit më bëri të vij Balaku,
mbreti i moabitëve i bjeshkëve të lindjes:
Eja më tha ma mallko Jakobin;
mos nguro e ma nëm Izraelin!
8Qysh të mallkoj kë Zoti s'e mallkoi?
Qysh të nëm kë Zoti nuk e nëmi?
9Po e shoh prej qetave të larta,
po e vërej prej kodrave të larta:
shoh një popull të veçuar — Lp 33,28
që ndër kombe nuk numërohet.
10Kush mund të njehë pluhurin e Jakobit, — Zan 13,16; 15,5+
kush e njehi rërën e Izraelit?!
Vdeksha unë me vdekje të të drejtit,
mbarimi im qoftë porsi i tyre!».

11Atëherë Balaku i tha Balaamit: «Po çfarë po bën ashtu?! Unë të
thirra të m'i mallkosh armiqtë e mi e ti, përkundrazi, po i bekon!». 12Ai
i përgjigji: «A thua mund të them tjetër, përveç sa të ketë urdhëruar
Zoti?». 13Balaku i tha: «Eja me mua në një vend tjetër. Prej këtu sheh
vetëm një pjesë të Izraelit e nuk mund ta shohësh të tërin: prej andej
ta mallkosh!». 14E çoi në vendin e vrojtuesve mbi majë të malit Fazga.
I ndërtoi shtatë lterë dhe mbi secilin vuri mëzat e dash. 15Balaami
i tha Balakut: «Qëndro këtu pranë flisë sate të shkrumbimit sa të
shkoj t'i dal para Zotit». 16Pasi Zoti e takoi dhe ia vuri në gojë fjalët, i
tha: «Kthehu te Balaku dhe thuaj kështu». 17U kthye dhe e gjeti pranë
flisë së tij të shkrumbimit dhe princat e moabitëve me të. E Balaku i
tha:«Çfarë tha Zoti?». 18E Balaami ia mori këngës e tha:

«Ngritu, Balak, e dëgjo,
dëgjo djali i Seforit:
19nuk është Hyji porsi njeriu që të rrejë, — 1Sam 15,29; Jb 9,32;
porsi biri i Adamit që të ndërrojë! — Mal 3,6; Rom 11,29;
Tit 1,2; Heb 6,18;
Jak 1,17

23,7 Poemat që pasojnë duhej t'i përkisnin fillimisht të njëjtës përmbledhje, drejtuar kundër Moabit. Dy të parët janë transmetuar nga traditat elohiste.

23,9 Është tema e zgjedhjeve të Izraelit (Lp 7,6+) sanksionuar me bekimin e pasardhësve të shumtë.

23,10 *i tyre*: me LXX. Hebraishtja ka njëjës.

23,15 *do të shkoj t'i dal para*: fj.fj "do të më takojë".

A thua thotë e s'e mba' fjalën?
A thua flet e s'bën çka flet?
20 I shtrënguar jam të bekoj,
vetë ta ndal bekimin s'mundem!
21 Gjë të keqe s'shihet në Jakobin,
as vështirësi s'shihet në Izrael:
me të është Zoti, Hyji i tij,
i brohoritur mbret mes popullit të vet!
=24,8-9; /Mt 2,15 22 Hyji që e nxori prej Egjiptit
është për të fuqi që s'mposhtet!
23 Për shorti s'ndien Jakobi,
s'ka magji që e dëmton Izraelin!
Kur të jetë koha do t'i thuhet Jakobit
14,14-18 e Izraelit çfarë ka vepruar Hyji!
24 Është një popull që ngrihet si luanesha,
Zan 49,9 që pupëzohet në kërcim si luani!
S'shtrohet në strofull pa e përpirë prenë,
pa e gëlltitur gjakun e të vrarëve».

25 Atëherë Balaku i tha Balaamit: «As mos e mallko as mos e beko!». 26 Por ai i përgjigji: «Po a nuk të kam thënë se do të bëj gjithçka të më urdhërojë Zoti?». 27 Balaku prapë i tha: «Eja e po të çoj në një vend tjetër, se ndoshta prej andej i pëlqen Hyjit të ma mallkosh». 28 Pasi e çoi në majë të malit Fegor, nga me sy merret shkretëtira, 29 i tha Balaami: «M'i ndërto këtu shtatë lterë e bëji gati po aq mëzetër e desh». 30 Balaku bëri siç i tha Balaami dhe i vuri mbi çdo lter nga një mëzat e dash.

24 1 Kur e pa Balaami se po i pëlqente Zotit ta bekojë Izraelin, aspak nuk u largua, siç u shmang më parë për të kërkuar parakallëzime, por e solli fytyrën drejt shkretëtirës 2 e, si i çoi sytë lart, pa Izraelin të tëbanishtuar fis bri fisi dhe, i rrëmbyer prej Shpirtit të Hyjit, 3 t'ia dha këngës së vet e tha:

«Parakallëzim i Balaamit, birit të Beorit,

23,20a Fj.fj: "Ja, ai ka bekuar, unë kam marrë", por versionet kanë jovepruesin "unë kam qenë marrë".

23,21 *s'shihet*: me TM e LXX; sam e sir kanë: "Unë".

23,22 *Hyji*: në vend të Elohim, TM ka: "EL" që do të thotë "Hyji" por që është edhe vetë emri i zotit të madh kananas EL. Ky është identifikuar me Zotin e etërve, dhe që edhe me JHWH. E njëjta gjë ndodh me 24,4.8.16. – *fuqi që s'mposhtet!*: tekst i vështirë. Përkthime të tjera: "Ai (Jakobi) ka forcën e buallit": Ai (El) ka si brirët e buallit".

23,23 *Jakobin*... *Izraelin*: përkthim tjetër: "në Jakobin... në Izraelin".

24,3 Fillon këtu një seri tjetër profecish që i përkasin ciklit jahvist. – *symprehtë*: fj.fj: "i përkryer", *settam*, me LXX; TM ka: "mbyllur", *setum*.

parakallëzim i njeriut symprehtë,
[4]parakallëzim i atij që ndjeu fjalën e Hyjit,
që sheh çka i dëfton i Gjithëpushtetshmi, Zan 17,1
që bie në ekstazë e atëherë i çelen sytë:
[5]sa të bukura qenkan tendat e tua, o Jakob, Ps 84,2; Is 54,2-3
një bukuri tëbanishta jote, o Izrael!
[6]Si breglumi që shkon duke u shtrirë,
porsi kopshtet për anë të lumit,
si aloeja që e ka mbjellë Zoti,
porsi cedri për anë të ujit!
[7]Do të rrjedhë ujë nga kovat e tija; 24,17; Zan 49,10;
farës së tij uji s'i mungon. Is 9,5p; 11,1v
Mbi Agagun ngallit mbreti i tij,
plot madhëri mbretëria e tij!
[8]Hyji e nxorri nga dheu i Egjiptit: 23,22-24
është për të forcë e pamposhtme! Lp 33,17
Përpin kombet, armiqtë e vet,
copë me grimë eshtrat ua bën,
anë përtej në shigjeta i shpon.
[9]Struket në të kotur si luani, Zan 49,9
luaneshë thua në strofull është!
Ku është ai që guxon ta zgjojë?
Qoftë bekuar kush të bekoftë ty, Dal 12,3; 27,9
qoftë mallkuar kush të mallkoftë ty!».

[10]Plasi atëherë hidhërimi i Balakut kundër Balaamit e, duke rrahur shuplakën më shuplakë, tha: «Të thirra që të m'i mallkosh armiqtë e mi, kurse ti tash tri herë m'i bekon!
[11]Këput qafën në vendin tënd! Pata menduar të të shpërblej begatisht, porse Zoti të la pa shpërblim!». [12]Balaami i përgjigji Balakut: «Pse, a nuk u thashë lajmëtarëve të tu që m'i dërgove: [13]Po të ma jepte Balaku edhe shtëpinë e vet plotë me argjend e me ar, nuk do të mund t'i bëj bisht urdhrit të Zotit, kështu që prej mendjes sime të them ndonjë të mirë apo të keqe, por duhet të them gjithçka të më urdhërojë Zoti? [14]E tash, duke u nisur te populli im, afrohu të të parakallëzoj çfarë do t'i bëjë popullit tënd në të ardhmen ky popull».

24,4 *bie në ekstazë e atëherë i çelen sytë*: kuptim i diskutueshëm. Përkthimi tjetër: "ai merr përgjigjen hyjnore e sytë e tij hapen".

24,7a TM e Vulg.: BJ me LXX përkthen: "një hero ngrihet në pasardhësit e tij, sundon mbi shumë popuj". Kjo profeci duket se i referohet "mesianizmit mbretëror" dhe konsideron drejtpërdrejt qoftë Saulin fitimtar mbi Agagun, mbretin e amalekasve (1Sam 15,8), qoftë Davidin, i cili gjithashtu kishte për të luftuar Amalekët (1Sam 30).

24,8 *Përpin*: Izraeli. Vazhdimi i rr është i pasigurt dhe teksti i shthurur. Në vend të "kombeve" të hebraishtes (TM), BJ supozon "kufomën".

15Pra, t'ia nisi këngës së vet e tha përsëri:

«Tha Balaami i Beorit,
tha njeriu symprehtë,
16tha ai që ndjeu fjalën e Hyjit,
që sheh çka i dëfton i Gjithëpushtetshmi,
që bie në ekstazë e sytë i ka çelur!
17Po e shoh, por jo për tash,
po e vërej, por jo për së afërmi:
Zb 2,28; 22,16 një Yll po lind prej Jakobit,
Zan 49,10+ një skeptër po ngallit prej Izraelit,
i pëlcet tëmthat e bijve të Moabit,
butin e kresë të bijve të Setit!
Lp 2,1+ 18Pronë po i bëhet Idumeja,
trashëgim Seiri, armiku i tij,
Izraeli fre po i lëshon forcës së vet!
Zan 25,23; 27,39+ 19Zotëruesi prej Jakobit do të dalë
që t'i shpartallojë mbeturinat e qytetit!».

20Kur sytë i vajtën në Amalekun, e rimori këngën e vet e tha:

Dal 17,8+ «I pari ndër popuj Amaleku,
Dal 17,14; 1Sam 15,3 por do t'i tresë fara porsi kalit të verdhë!».

21Sytë i shkuan edhe në Cineun. Ai këngës ia mori edhe tha:

24,17 *yll*: Ylli në lindjen e lashtë është shenjë e një zoti, e si pasojë e një mbreti të hyjnizuar. Krh. edhe Is 14,12... Fjala duket se kujton këtu manarkinë e Davidit dhe në të ardhmen, Mesinë. – *skeptër*: ndërsa përkthimi grek (LXX) ka "njeri" dhe në vend të "tëmthave" ka "krerët". E njëjta fjalë në hebraisht mund të thotë: "tëmthat" dhe "kufijtë" – *bijtë e Setit*: këtu fiset beduine. Poeti fillon të kalojë në shqyrtim kundërshtarët e Izraelit në kufijtë e Kanaanit.

24,19 *Zotëruesi prej Jakobit do të dalë*: BJ: "Jakobi zotëron mbi armiqtë e tij" me "armiqtë" e zhvendosur nga rr 18, ku TM e vendos pas "Seirit". – *qytetit*: BJ përkthen "Ar" (krh. 22,36) në vend të hebraishtes *ir*, "qytet".

24,20 *do t'i tresë fara porsi kalit të verdhë*: TM lexon: "do të jetë deri në shkatërrim (?)". BJ: "por pasardhësi i tij do të humbet për gjithmonë", me sam; E njëjta vlen edhe për rr 24.

24,21 Lojë fjalësh me *ken*, "çerdhe" e *kyn* (Kaini) i kthyer për arsye ritmike. – Kenitët janë nomadë (krh. 1Kro, 2,55 ku janë vellezër të Rekabitëve) në marrëdhënie të ngushtë me Madianin (krh. 10,29: Gjq 1,16). Të shtyrë nga Edomitët (Beori i rr 22 duket se është ai i Zan 36,22) ata ngulen në vendin e Amalecitëve (Gjq 1,16; 1Sam 15,4-6; krh. 27,10; 30,29). Do të takon edhe në fushën e Esdrelonit (Gjq 4,11.17; 5,24) Kayin (Kaini) duhet t'i afrohet Kenazit emri i të atit Otonieli, vetë ai vëlla (o nip?) i "Kalebit Kenit" në një vend tjetër i vënë në të njëjtin nivel të fisit të Judës (32,12; Joz 14,16.14; 15,17; Gjq 1,13; 3,9-11; 1Kro 4,13). Në Zan 15,19 Cenezenjtë përmenden mes Cinejve dhe Cedmonejve ("bijtë e Lindjes" Zan 29,1; Gjq 6,3; etj.); dhe në Zan 36,11.42, Cenezi është nipi i Ezaut e vëlla nga babai i Amalekut; kjo shpreh një marrëdhënie gjeografike më shumë se etnografike.

«Të fortë, po, e ke banesën tënde, 1Sam 15,6
folenë tënde në qetë të venduar,
22por Kaini është pre e zjarrit
në fund Asuri do të zotërojë».
23Përsëri ia mori këngës e tha:
«Eheu! Kush do të jetojë
kur këto Hyji do t'i bëjë?
24Prej Ketimit i vëgoj do anije... Dan 11,30
Pushtojnë Asyrin, shkretojnë Heberin;
por në fund edhe ata do të zhbihen».

25Pastaj Balaami u ngrit e ktheu në vend të vet. Po edhe Balaku, udhës që erdhi, u kthye.

Izraeli në Fegor

31,16; Lp 3,29; 4,3; Ps 126,28-31 /Zb 2,14

25 1Izraeli nguli në Setim e populli filloi të bëjë fëlligështi me
moabitet, 2të cilat e grishnin popullin në flitë e kushtuara
hyjnive të veta. Ata hanin dhe i adhuronin hyjnitë e
tyre: 3ranë kështu nën zgjedhën e Beelfegorit. Zoti u hidhërua dhe
4i tha Moisiut: «Merri të gjithë krerët e popullit dhe vari para Zotit 2Sam 21,6v
në mundime me fytyrë kah dielli që të largohet hidhërimi im prej Dal 18,25p
Izraelit». 5Moisiu u tha gjykatësve të Izraelit: «Le t'i vrasë gjithkush
njerëzit e vet që ranë nën zgjedhën e Beelfegorit».

24,22 *është pre e zjarrit*: me TM; BJ me LXX përkthen: "megjithatë çerdhja i përket Beorit". Teksti i rr 22 është shumë i pasigurt dhe BJ e korrigjon sipas LXX. Përmendja e Asyrit, këtu në rr 24 çudit; nuk mund të bëhet fjalë për Asirinë, sepse kjo do t›i vendoste profecitë shumë vonë (shek. VIII para. Kr.) bëhet fjalë ndoshta për fisin e Asyrit i përmendur në Zan 25,3 dhe 2Sam 2,9.

24,23b Përkthim i hamendshëm. BJ: "popujt e detit mblidhen në veri"; "popujt e detit", fj.fj: "ishuj" nëpërmjet korrigjimeve. Këta "popuj të detit" në të cilët bënin pjesë Filistenjtë kanë shpërthyer kundër Egjiptit e Palestinës në fund të shek. XIII para. Kr.

24,24 *Ketimit*: tregon Qipron, por gjithashtu bregdetet e zonës lindore të Mesdheut. – *Heberin* (krh. Zan 10,21.24; 11,14) është një popullsi në të cilën vendoset Abrahami (Zan 11,26), është e nevojshme t'i vihej afër emri "Hebrenj" (krh. Abrahami Hebre", Zan 14,13), cilado që të jetë origjina reale e këtij emri.

25,1-18 Tregim i lashtë (rr 1-5), supozon të njëjtën situatë historike të tregimeve mbi Balaamin (krh. 22,36+). Shenjtërorja e Beel-Fegorit (krh. 23,28) në kufi mes Izraelit e Moabit, është e frekuentuar nga dy popujt; gratë moabite tërheqin Izraelitet në kultet e zotave të tyre (apo zotit të tyre; krh. 31,16). Rr 6-18 të lidhur me të njëjtën shenjtërore nga rr 18 janë hartim priftëror, por përdorin një traditë të lashtë që vë në skenë një grua madianite. Është e mundur që disa Madianitë që jetonin si nomadë në gjithë këtë krahinë krh. 22,4.7, larg prej territorit të tyre (krh. Dal 2,11+) ta kenë frekuentuar këtë shenjtërore. Ky tregim i ka dhënë mundësi historisë së luftës kundër Madianit (31,1+). Madianitët, që traditat në lidhje me Moisiun i konsideronin me favor (krh. Dal 2,18+), janë bërë armiqtë e Izraelit (krh. Gjq 7-9).

25,1 Për *Setimin* ose Abelin ka *Setimin*, krh. Joz 2,1+.

25,2 *hanin*: është ushqimi i shenjtë që shoqëron flijimet.

Dal 2,15+ [6]Dhe, ja, po atëherë, një izraelit e solli me vete ndër vëllezër një
madianite ndër sy të Moisiut e të mbarë bashkësisë që po qante para
Dal 6,25 derës së Tendës së takimit. [7]Kur e pa këtë gjë Fineesi, biri i Eleazarit,
i biri i Aronit prift, u ngrit prej mbledhjes së bashkësisë, mori në dorë
një heshtë, [8]hyri pas atij izraeliti në dhomë dhe i shporoi të dy, si
trimin si gruan, në baqth. Kështu pushoi shfarosja e bijve të Izraelit.
/1Kor 10,8 [9]E njëmend qenë vrarë njëzet e katër mijë vetë.

[10]Atëherë Zoti i tha Moisiut: [11]«Fineesi, biri i Eleazarit të Aronit
prift, e largoi felgrimin tim prej bijve të Izraelit, sepse në mesin e tyre
Lp 4,24+ e pushtoi zelli im, kështu që unë nuk pata nevojë ta qes fare Izraelin.
[12]Prandaj fol me të e thuaj: Unë po ia dhuroj besëlidhjen time të paqes,
Dal 32,25-29; Lev 1,7; Lp 33,8-11; Ps 106,30-31; Sir 45,23-26; Ez 44,15 [13]që do të jetë si për të ashtu edhe për pasardhësit e tij. Kjo besëlidhje
do t'u sigurojë priftërinë e përhershme, sepse u dëftua i zellshëm për
Hyjin e vet dhe e kreu ritin e zgjidhjes mbi bijtë e Izraelit».

[14]Emri i izraelitit, që u vra bashkë me madianiten, ishte Zambri,
biri i Saluit, prijësi i një vëllazërie të fisit të Simonit; [15]kurse
madianitja, që po ashtu qe vrarë, quhej Kozbi, bija e Surit, prijës i një
fisi të Madianit.

31,3-12 [16]Zoti foli me Moisiun e tha: [17]«Luftoni kundër madianitëve dhe
goditni, [18]sepse ata vepruan me armiqësi kundër dhe ju tradhtuan
me dredhi në rastin e Fegorit dhe të motrës së tyre Kozbisë, bijës së
prijësit të Madianit, që u vra ditën e shfarosjes për shkak të Fegorit».

VIII. RREGULLORE TË REJA

Regjistrimi i dytë

26 [1]Pas kësaj shuplake, Zoti i tha Moisiut dhe Eleazarit prift,
birit të Aronit: [2]«Regjistrojeni mbarë bashkësinë e bijve të
Izraelit njëzet vjeç e përpjetë sipas vëllazërive dhe barqeve
të tyre, të gjithë ata që mund të dalin në luftë».

[3]Kështu, pra, Moisiu e Eleazari prift u treguan atyre në fushat
e Moabit, në bregun e Jordanit, kundruall Jerihonit. U thanë: [4]«Le

25,6 *një madianite*: me TM; fj.fj: "Madianitja". Bj përkthen: "kjo Madianite"; ajo për të cilën do të flitej.

25,8 *dhomë*: fj.fj: "kamare e mbështjellë", ndoshta e caktuar për lavërësinë e shenjtë.

25,13 *sepse u dëftua i zellshëm*: përkthim tjetër: "Është shpërthimi i tij për zellin xheloz për Hyjin e tij dhe sepse ka përmbushur shlyerjen e fajit".

kk 26–30 Këto radhitje të reja, mjaft të ndryshme, i përkasin të gjitha traditës priftërore.

26,3 *u thanë*: me TM, LXX, Vulg.; BJ me Targum e sir. përkthen: "bënë regjistrimin". – Ky regjistrim në stepat e Moabit i përgjigjet faktit të nisjes nga Sinai (k,1); është më i pasur në detaje dhe ka shërbyer për të shtrirë kuadrin e familjes së Jakobit në Zan 46 (priftërore). Rregulli i fiseve është i ndryshëm në LXX dhe i përshtatshëm me Zan 46.

të bëhet regjistrimi i njerëzve njëzet vjeç e përpjetë sikurse i ka urdhëruar Zoti Moisiut». Ja, bijtë e Izraelit që kishin dalë nga Egjipti:
[5]Rubeni, i parëlinduri i Izraelit. I biri i tij Henoku, prej të cilit rrjedh vëllazëria e Henokajve; Falui, prej të cilit rrjedh vëllazëria e Faluajve; [6]Hesroni, prej të cilit rrjedh vëllazëria e Hesronajve, dhe Karmiu, prej të cilit rrjedh vëllazëria e Karmijve. [7]Këto janë vëllazëritë prej fisit të Rubenit dhe numri i tyre doli 43.730 vetë. Zan 46,8-9
[8]Biri i Faluit: Eliabi, [9]bijtë e tij: Namueli, Datani dhe Abirami. Datani dhe Abirami ishin ata dy udhëheqës të bashkësisë, që u ngritën kundër Moisiut e Aronit në kryengritjen e Koreut, kur u çuan kundër Zotit, [10]kur toka e hapi gojën e vet dhe i përpiu ata dhe Koreun dhe vdiq një shumicë e madhe, kur i përlau zjarri 250 burra: dhe u bënë një emnesë. [11]Koreu vdiq, por të bijtë nuk u borën. 16,1–17,15
[12]Bijtë e Simonit sipas vëllazërive të tyre: Namueli, prej tij vëllazëria e Namuelajve; Jamini, prej tij vëllazëria e Jaminajve; Jakini, prej tij vëllazëria e Jakinajve; [13]Zarai, prej tij vëllazëria e Zarajve; Sauli, prej tij vëllazëria e Saulajve. [14]Këto janë vëllazëritë e fisit të Simonit, gjithsejtë numri i të cilëve ishtë 22.200 vetë. Zan 46,10
[15]Bijtë e Gadit, sipas vëllazërive të tyre: Sefoni, prej tij vëllazëria e Sefonajve; Agiu, prej tij vëllazëria e Agiajve; Suniu, prej tij vëllazëria e Suniajve; [16]Ozniu, prej tij vëllazëria e Ozniajve; Heriu, prej tij vëllazëria e Heriajve; [17]Arodi, prej tij vëllazëria e Arodajve; Arieli, prej tij vëllazëria e Arielajve. [18]Këto janë vëllazëritë e Gadit, gjithsejtë numri i të cilëve ishte 40.500 vetë. Zan 46,16
[19]Bijtë e Judës: Heri e Onani. Të dy vdiqën në dheun e Kanaanit. [20]Bijtë e Judës, sipas vëllazërive të tyre, qenë: Selai, prej të cilit vëllazëria e Selajve; Faresi, prej të cilit vëllazëria e Faresajve; Zarai, prej të cilit vëllazëria e Zarajve. [21]Kurse bijtë e Faresit: Hesroni, prej të cilit vëllazëria e Hesronajve; Hamuli, prej të cilit vëllazëria e Hamulajve. [22]Këto janë vëllazëritë e Judës. Gjithsejtë numri i tyre ishte 76.500 vetë. Zan 46,12
[23]Bijtë e Isaharit sipas vëllazërive të tyre: Tolai, prej të cilit vëllazëria e Tolajve; Fuai, prej të cilit vëllazëria e Fuajve; [24]Jasubi, prej të cilit vëllazëria e Jasubajve; Semroni, prej të cilit vëllazëria e Semronajve. [25]Këto janë vëllazëritë e Isaharit. Gjithsejtë numri i tyre ishte: 64.300 vetë. Zan 46,13; Gjq 10,1-2
[26]Bijtë e Zabulonit, sipas vëllazërive të tyre: Saredi, prej të cilit vëllazëria e Saredajve; Eloni, prej të cilit vëllazëria e Elonajve; Jaheleli, prej të cilit vëllazëria e Jahelelajve. [27]Këto janë vëllazëritë e Zabulonit. Gjithsejtë numri i tyre 60.500 vetë. Zan 46,14; Gjq 12,11-12
[28]Bijtë e Jozefit sipas vëllazërive të tyre: Manaseu dhe Efraimi. Zan 46,20

26,15 LXX e anasjell këtu rregullin e fiseve; kjo shkakton edhe një spostim në numërim.

Joz 17,1; Gjq 5,14; 1Kro 7,14-19
[29]Manaseut i lindi Mahiri, prej të cilit vëllazëria e Mahirajve. Mahirit i lindi Galaadi, prej të cilit vëllazëria e Galaadajve. [30]Galaadi pati këta djem: Jezerin, prej të cilit vëllazëria e Jezerajve; dhe Helekun, prej të cilit vëllazëria e Helekajve; [31]Asrielin, prej të cilit është vëllazëria e Asrielajve; Sekemi, prej të cilit është vëllazëria e Sekemajve; [32]Semidanë, prej të cilit është vëllazëria e Semidajve; Heferin, prej të cilit është vëllazëria e Heferajve. [33]Po edhe Heferi qe ati i Salfaadit, i cili nuk kishte djem, por vetëm vajza. Ato quheshin: Maala, Noa, Hegla, Melka e Tersa. [34]Këto janë vëllazëritë e Manaseut. Numri i tyre 52.700 vetë.

[35]Kurse bijtë e Efraimit, sipas vëllazërive të tyre, ishin këta: Sutalai, prej të cilit është vëllazëria e Sutalajve; Bekeri, prej të cilit është vëllazëria e Bekerajve; Teheni, prej të cilit është vëllazëria e Tehenajve: [36]Biri i Sutalait qe Herani, prej të cilit është vëllazëria e Heranajve. [37]Këto janë vëllazëritë e bijve të Efraimit. Numri i tyre qe 32.500 vetë. Këta janë bijtë e Jozefit sipas vëllazërive të tyre.

Zan 46,21
[38]Bijtë e Beniaminit sipas vëllazërive të tyre: Baleu, prej të cilit është vëllazëria e Balejve; Asbeli, prej të cilit është vëllazëria e Asbelajve; Ahirami, prej të cilit është vëllazëria e Ahiramajve; [39]Sufami, prej të cilit është vëllazëria e Sufamajve; Hufami, prej të cilit është vëllazëria e Hufamajve; [40]Bijtë e Baleut: Aredi e Naamani. Prej Aredit, vëllazëria e Aredajve, prej Naamanit, vëllazëria e Naamanajve. [41]Këta janë bijtë e Beniaminit, sipas vëllazërive të tyre.

Zan 46,23
Numri i tyre ishte 45.600 vetë. [42]Të bijtë e Danit sipas vëllazërive të tyre: Suhami, prej të cilit vëllazëria e Suhamajve; këto janë vëllazëritë e Danit sipas vëllazërive të tyre: [43]të gjithë ishin Suhamaj. Numri

Zan 46,17
i tyre ishte 64.400 vetë. [44]Bijtë e Aserit, sipas vëllazërive të tyre; Jemna, prej të cilit vëllazëria e Jemnajve; Isui, prej të cilit vëllazëria e Isuajve; Beriai, prej të cilit vëllazëria e Beriajve. [45]Bijtë e Beriait: Heberi, prej të cilit është vëllazëria e Heberajve e Melkieli prej të cilit vjen vëllazëria e Melkielajve. [46]Emri i bijës së Aserit ishte Sarë, [47]Këto janë vëllazëritë e bijve të Aserit. Numri i tyre 53.400.

Zan 46,24
[48]Bijtë e Neftaliut sipas vëllazërive të tyre: Jasieli, prej të cilit vëllazëria e Jasielajve; Guniu, prej të cilit vëllazëria e Gunajve; [49]Jeseri, prej të cilit vjen vëllazëria e Jeserajve; Selemi, prej të cilit janë Selemajt. [50]Këto janë vëllazëritë e bijve të Neftaliut sipas vëllazërive të tyre. Numri i tyre ishte 45.400 vetë.

1,46+; 2,32; 11,21
[51]Gjithsejtë numri i bijve të Izraelit që u regjistruan: 601.730 vetë.

Joz 13v =33,54
[52]Zoti foli me Moisiun e tha: [53]«Këtyre le t'u ndahet toka për pronë sipas numrit të anëtarëve. [54]Atyre që kanë anëtarë më shumë, jepu më shumë, e atyre që kanë më pak, jepu më pak: secilit le t'i jepet prona e tij sipas regjistrimit; [55]porse vetëm kështu: toka le të ndahet

me short. Le ta marrin trashëgimin sipas anëtarëve të secilit fis.
56Shorti le ta caktojë pjesën e secilit ndërmjet të gjitha fiseve si për
fise të mëdha ashtu për fise të vogla».

Regjistrimi i levitëve

57Ky është numri i bijve të Levit të regjistruar sipas vëllazërive
të tyre: Gersoni, prej të cilit rrjedh vëllazëria e Gersonajve; Kaati, Zan 46,11
prej të cilit rrjedh vëllazëria e Kaatajve; Merariu, prej të cilit rrjedh Dal 6,16-23;
vëllazëria e Merariajve. 58Këto janë vëllazëritë e Levit: vëllazëria e 1Kro 6,1-15
Lobniajve, vëllazëria e Hebronajve, vëllazëria e Moholiajve, vëllazëria
e Musiajve, vëllazëria e Koreajve. Kurse Kaatit i lindi Amrami. 59Ky Dal 6,20
pati grua Jokabedën, bijën e Levit, që i pati lindur në Egjipt. Kjo i lindi
Amramit, burrit të vet, fëmijët: Aronin, Moisiun dhe Marinë, motrën
e tyre. 60Prej Aronit lindën Nadabi, Abihui, Eleazari e Itamari. 61Prej Lev 10,1-3; Nr 3,4
tyre vdiqën Nadabi dhe Abihui kur kushtuan para Zotit zjarrin e
pashuguruar. 62Të gjithë të regjistruarit ishin 23.000 meshkuj prej një 3,15.39
muaji e përpjetë. Këta nuk qenë regjistruar bashkë me të tjerët bijtë e
Izraelit as nuk u qe ndarë pronë ndër bijtë e Izraelit. 63Ky është numri 18,20-24
i bijve të Izraelit që qenë regjistruar prej Moisiut e prej Eleazarit
prift në rrafshet e Moabit, në brigjet e Jordanit, kundruall Jerihonit.
64Ndër ta s'ishte asnjë prej atyre që i patën regjistruar Moisiu e Aroni
në shkretëtirën e Sinait: 65sepse Zoti pati parakallëzuar se të gjithë, 14,20-28
përveç Kalebit, birit të Jefoneut, dhe të Jozuehit, birit të Nunit, do
të vdisnin në shkretëtirë: dhe njëmend askush prej tyre nuk mbeti
gjallë.

Trashëgimi i bijave

27 1Atëherë u afruan bijat e Salfaadit, birit të Heferit, birit të 26,33; Joz 17,3-4
Mahirit, birit të Manaseut, prej vëllazërive të Manaseut,
që qe biri i Jozefit. Këto thirreshin: Maala, Noa, Hegla,
Melka e Tersa. 2Qëndruan para Moisiut e Eleazarit prift dhe para
prijësve e para mbarë bashkësisë në hyrje të Tendës së takimit dhe
thanë: 3«Ynë atë vdiq në shkretëtirë. Ai nuk mori pjesë në kryengritje
që e nxiti kundër Zotit Koreu; ai vdiq kryekëput për shkak të mëkatit
të vet. Ky nuk pati djem. 4Pse të shuhet emri i tij prej fisit, vetëm pse
nuk pati djem? Na jep edhe ne trashëgim ndër vëllezër të babës tonë».
5Moisiu e qiti çështjen e tyre në gjyqin e Zotit. 6Zoti i tha: 7«Bijat e

26,57-58 Këto dy ndarje të levitëve në grupe familjare nuk përputhen; e dyta ndoshta është më e lashtë dhe ruan kujtimin e përqëndrimit primitiv të levitëve në jug (Hebroni, Lobnia). 1Kro 6,1-15 kërkon t'i pajtojë.

27,3 Ndëshkimi i mëkatit të pabesisë (k 14) nuk ka shfuqizuar të drejtat e breznive të ardhshme: ai i mëkatit të Koreut (kk 16–17) godet pasardhësit kryengritës.

Salfaadit kanë të drejtë. Jepu trashëgim ndër vëllezërit e atit të tyre
dhe ato le ta trashëgojnë të atin. [8]Kurse bijve të Izraelit thuaju kështu:
Kur ndokush të vdesë e të mos lërë djalë, prona e tij le të kalojë në të
bijën; [9]po në mos pastë as vajzë, trashëgimtarë le t'i jenë të vëllëzerit.
[10]Po qe se as vëllezër nuk ka, jepjani trashëgimin e tij vëllezërve të
t'et. [11]Po qe se nuk ka as djem ungjish, trashëgimi le t'i jepet atij që
është më i afërt prej vëllazërisë së tij: ai le ta trashëgojë. Kjo le të jetë
për bijtë e Izraelit një rregull ligjore përhershme e shenjtë në përkim
me urdhrin që Zoti i dha Moisiut».

‖Lp 31,1-8.23; Lp 34,9

Jozuehi kryetari i bashkësisë

[12]Mandej Zoti i tha Moisiut: «Ngjitu mbi këtë mal të Abarimit,
dhe shikoje prej andej vendin që do t'ua jap izraelitëve. [13]Pasi ta
kesh kundruar, edhe ti do të shkosh te të parët e tu ashtu siç shkoi
edhe yt vëlla Aroni, [14]sepse më ke fyer në shkretëtirën e Sinit, kur
20,12+ më kundërshtoi bashkësia e ju nuk deshët ta dëftoni para syve të
bashkësisë shenjtërinë time lidhur me ujë». Është fjala për ujin e
Meribës në Kades të shkretëtirës së Sinit. [15]Moisiu i përgjigji:

16,22 [16]«Zoti, Hyji që i jep frymën secilës krijesë, le ta gjejë njeriun që
të jetë në krye të kësaj bashkësie, [17]të mund t'i prijë në të dalë e në
1Mbr 22,17; Ez 34,5; Mt 9,36 Joz 1,1+ të hyrë, ta lëshojë e ta kthejë, që populli i Zotit të mos jetë si dhentë
pa bari». [18]E Zoti i tha: «Merre Jozuehin, birin e Nunit është burrë
me shpirt; vëre mbi të dorën tënde. [19]Sille para Eleazarit prift dhe
2Mbr 2,9.15 para mbarë bashkësisë dhe në sy të tyre dorëzoja pushtetin, [20]dhe bëje
Joz 1,16-17 pjesëtar të madhërisë sate që t'i vihet nën urdhër mbarë bashkësia e
bijve të Izraelit. [21]Le të qëndrojë para Eleazarit prift, i cili le të pyetë
1Sam 14,41+; Lp 33,8 për të para Zotit mendimin e Urimit. Sipas fjalës së tij le të dalë e le
të kthehet ai e të gjithë izraelitët me të mbarë bashkësia».

[22]Moisiu bëri siç urdhëroi Zoti. E mori Jozuehin e vuri para
Lp 34,9 Eleazarit prift dhe para mbarë bashkësisë [23]dhe, pasi ia vuri mbi krye
të tij duart, i dha pushtetin sikurse kishte urdhëruar Zoti me anë të
Moisiut.

Lev 23; Dal 23,14+

Përcaktime lidhur me fli

28 [1]Zoti i tha përsëri Moisiut: [2]«Urdhëroju bijve të Izraelit e
thuaju: Kini kujdes të më paraqitni flinë bimore shujtën
Dal 29,18+ time të djegur në zjarr, erë të këndshme për mua, në kohën

27,17 Këto shprehje përcaktojnë gjithë aktivitetin e kryetarit (Lp 28,6; 1Sam 29,6; 2Mbr 19,27) që do të rregullohet në bazë të përgjigjes së profecive hyjnore të transmetuara nga prifti (rr 21; krh. 1Sam 14,18.37; 23,2v).

kk 28–29 Këta kk rimarrin ciklin liturgjik të Lev 23 nga një këndvështrim shumë i veçantë. Radhitjet e Lev 23,13.17-18 (krh. Ez 45,21-25; 46,11.13-15) marrin një sistemim në perspektivën e rregullit të tempullit.

e caktuar. [3]Ja flia e djegur në zjarr që ju duhet të ma kushtoni:

A. Flitë e përditshme

Dal 29,38-46; Lev 6,2+; Ez 46,13-15

Çdo ditë dy qengja vjetakë, të patëmetë si fli të përhershme shkrumbimi. [4]Njërin kushtojeni në mëngjes e tjetrin në mbrëmje, [5]bashkë me flinë bimore një të dhjetën e efit më të mirit miell të ngjeshur me një të katërt të hinit vaj të pastër. [6]Është kjo fli e përhershme shkrumbimi që e keni kushtuar në malin Sinai, në erë të këndshme, e djegur në zjarr në nder të Zotit; [7]njomeni me një të katërt të hinit verë për çdo qengj. Njomjen bëjeni në Shenjtëtore pije dehëse në nder të Zotit. [8]Po kështu kushtojeni edhe qengjin e dytë në mbrëmje, sipas ritit të flisë mëngjesore: fli e shkrumbuar në zjarr në erë të këndshme për Zotin.

B. E shtuna

Dal 23,12; Ez 46,4-5

[9]Kurse ditën e shtunë kushtoni dy qengja vjetakë, të patëmetë dhe dy të dhjeta të efit endës të ngjeshur me vaj me njomjen që i përket. [10]Kjo është flia e shkrumbimit e të shtunës për çdo të shtunë, përveç flisë së shkrumbimit të përhershme me njomjen e saj.

C. Hëna e re

Am 8,5; Is 1,13; Ez 46,6-7

[11]Në fillim të muajve tuaj kushtoni Zotit fli shkrumbimi: dy mëzetër, një dash, qengja vjetakë të patëmetë shtatë [12]dhe tri të dhjeta endës të ngjeshur në vaj si fli bimore për çdo mëzat dhe dy të dhjetat endës të ngjeshur në vaj për çdo dash, [13]dhe një të dhjetë të efit endës të ngjeshur në vaj për fli bimore për çdo qengj: fli në erëkëndshmëri, fli e djegur në nder të Zotit. [14]Njomjet e tyre le të jenë: një gjysmë hinit verë për çdo mëzat, një e tretë për dashin, një e katërt për qengj. Kjo le të jetë flia e shkrumbimit për çdo muaj që në rrjedhjen e vitit vjen njëri pas tjetrit. [15]Përveç flisë së përhershme të shkrumbimit me njomjet e tyre le të kushtohet edhe cjapi për flinë për mëkat në nder të Hyjit.

Ç. Të pabrumet

Dal 12+; Lev 23,5-8; Lp 16,1-8; Ez 45,21-24

[16]Kurse në muajin e parë, të katërmbëdhjetën ditë të muajit le të jenë Pashkët në nder të Zotit, [17]e të pesëmbëdhjetën ditë e kremte. Për shtatë ditë ushqehuni me bukë të pabrume. [18]Të parën ditë të tyre le të mbahet tubimi i shenjtë: këtë ditë mos bëni asnjë punë të rëndë. [19]Kushtoni flinë e djegies, flinë e shkrumbimit në nder të Zotit: dy mëzetër, një dash dhe qengja vjetakë të patëmetë shtatë [20]dhe, si fli bimore për çdonjërin, më të mirit miell të ngjeshur me vaj: tri të dhjetat e efit për secilin mëzat, dy të dhjetat për dash, [21]dhe një të

dhjetë të efit për secilin qengj, d.m.th. për shtatë qengjat. 22Një cjap
për flinë për mëkat që të kryhet mbi ju riti i zgjidhjes. 23Përmbi këto
edhe flia mëngjesore e përhershme. 24Kështu bëni për çdo ditë gjatë
shtatë ditëve: është bukë, fli e djegur në erëkëndshmëri Zotit përveç
flisë së përhershme të shkrumbimit dhe të njomjes së saj. 25Edhe të
shtatën ditë le të jetë për ju ditë tubimi e shenjtë; atë ditë mos punoni
asnjë punë të rëndë.

Dal 23,14+; Lev 23,15-21; Lp 16,9-12

D. Festa e Javëve

26Po edhe ditën e Fryteve të para, kur të kushtoni flinë bimore në
nder të Zotit në të kremten e Javëve, mbajeni si ditë tubimi të shenjtë:
atë ditë mos bëni asnjë punë të rëndë. 27Kushtoni flinë e shkrumbimit
në erë të këndshme Zotit: dy mëzetër, një dash dhe qengja vjetakë
të patëmetë shtatë. 28Si fli të kërkuar për të miell të ngjeshur me
vaj: tri të dhjeta të efit për çdo mëzat, për dash dy të dhjetat 29dhe
nga një të dhjetë të efit për secilin nga të shtatë qengjat. 30Edhe një
cjap që flijohet për të kryer mbi ju ritin e zgjidhjes, 31përveç flisë së
përhershme të shkrumbimit dhe të flisë bimore që e përcjell. Kushtoni
bagëti të patëmetë me njomjen e duhur.

Lev 23,24; Nr 10,5+

DH. Festa e Brohoritjeve

29 1«Po edhe e para ditë e muajit të shtatë le të jetë për ju
ditë tubimi e shenjtë. Atë ditë mos bëni asnjë punë të
rëndë! Kijeni ditë Brohoritjeje me trumbetë! 2Për fli në
erë të këndshme kushtoni Zotit flinë e shkrumbimit: një mëzat, një
dash dhe qengja vjetakë të patëmetë shtatë. 3Si kusht i tyre endës të
ngjeshur me vaj tri të dhjeta të efit për mëzat, dy të dhjetat për dash,
4një të dhjetë të efit për çdo qengj, që janë shtatë, 5dhe një cjap si fli
për mëkat, që flijohet për të kryer mbi ju ritin e zgjidhjes. 6Kjo bëhet
përveç flisë së shkrumbimit të hënës së re dhe të kushteve të duhura
për të dhe përveç flisë së përhershme të shkrumbimit e të kushteve e
të njomjeve të rëndomta, në erë të këndshme Zotit, fli e djegur në zjarr
në nder të Zotit.

Lev 16+; Ez 45,18-20

E. Dita e madhe e Pajtimit

7Po edhe të dhjetën ditë të këtij muaji të shtatë le të jetë për ju ditë
tubimi e shenjtë. Atë ditë mos bëni asnjë punë të rëndë. 8Kushtoni
fli shkrumbimi në erë të këndshme Zotit: një mëzat, një dash dhe

28,30 Me hebraishten (TM), Vulg.; BJ me LXX shton: "në sakrificë për mëkatin" që mungon në TM

28,31 *kushtoni bagëti të patëmetë*: me TM; BJ me LXX e kapërcen, sepse e konsideron përsëritje që vjen nga rr 27.

29,1-6 Është ndoshta, teprica e një feste të lashtë lufte të JHWH të ushtrive e kremtuar në fillim të vitit.

qengja vjetakë të patëmetë shtatë, 9me flijim të duhur për ta të endës
të ngjeshur me vaj: tri të dhjeta të efit për mëzat, dy të dhjeta për
dash 10një të dhjetë për çdo qengj, që të gjithë së bashku janë shtatë.
11Kushtoni edhe cjapin e flisë për mëkat dhe përmbi këto duhet
kushtuar flia e shpërblimit për ditën e Pajtimit të madh dhe flia e
përhershme e shkrumbimit me kushtimet e njomjet që u përkasin.

Ë. Festa e Tëbanave

Dal 23,14+;
Lev 23,33-43;
Lp 16,13-15; Ez 45,25;
Gjn 7,2

12Të pesëmbëdhjetën ditë të të shtatit muaj le të jetë ditë tubimi
e shenjtë. Këtë ditë mos bëni asnjë punë të rëndë, por festojeni si të
kremte në nder të Zotit për shtatë ditë. 13Kushtoni fli shkrumbimi
në erë të këndshme Zotit: mëzetër trembëdhjetë, desh dy dhe
katërmbëdhjetë qengja vjetakë të patëmetë. 14Si kusht për to endës
të ngjeshur me vaj: tri të dhjetat e efit për çdo mëzat, e mëzetër janë
të gjithë së bashku trembëdhjetë, dhe dy të dhjetat e efit për një dash,
d.m.th. për dy desh, 15dhe nga një të dhjetë për çdo qengj, e qengja
së bashku janë gjithsejtë katërmbëdhjetë. 16Kushtoni edhe cjapin
për flinë për mëkat përmbi flinë e përhershme të shkrumbimit me
kushtin bimor dhe me njomjen e saj. 17Ditën e dytë kushtoni mëzetër
dymbëdhjetë, desh dy e qengja vjetakë të patëmetë katërmbëdhjetë,
18me kushtet bimore dhe me njomjet e duhura për mëzetër, desh e
qengja sipas numrit e ritit të duhur. 19Kushtoni edhe cjapin e flisë për
mëkat përmbi flinë e përhershme të shkrumbimit me kushtet bimore
dhe me njomjet e tyre.

20Të tretën ditë kushtoni njëmbëdhjetë mëzetër, dy desh e qengja
vjetakë e të patëmetë katërmbëdhjetë, 21me kushtet bimore e me
njomjet e duhura për secilin për mëzetër, për desh e qengja sipas
numrit e ritit të duhur. 22Kushtoni edhe cjapin për flinë për mëkat
përmbi flinë e përhershme të shkrumbimit me kushtin bimor e me
njomjen e duhur. 23Të katërtën ditë kushtoni dhjetë mëzetër, dy desh
e qengja vjetakë të patëmetë katërmbëdhjetë, 24me kushtin bimor e
me njomjen e duhur për secilin mëzat, dash e qengj sipas numrit dhe
ritit të duhur. 25Kushtoni edhe cjapin për flinë për mëkat përmbi flinë
e përhershme të shkrumbimit me kushtin bimor e njomjen e duhur.

26Të pestën ditë kushtoni mëzetër nëntë, desh dy e qengja vjetakë
të patëmetë katërmbëdhjetë, 27me kushtin bimor e njomjen e duhur
për secilin: mëzetër, desh e qengja sipas numrit të tyre dhe ritit të
duhur. 28Kushtoni edhe cjapin për mëkat, përmbi flinë e përhershme
të shkrumbimit me kushtin bimor e njomjen e duhur.

29Të gjashtën ditë kushtoni mëzetër tetë, desh dy e qengja
katërmbëdhjetë të patëmetë e vjetakë, 30me kushtin bimor e njomjen
e duhur për secilin mëzat, dash e qengj sipas numrit të tyre dhe ritit

të duhur. 31Kushtoni edhe cjapin për flinë për mëkat përveç flisë së
përhershme të shkrumbimit me kushtin bimor e me njomjen e duhur.
32Të shtatën ditë kushtoni shtatë mëzetër, dy desh e qengja vjetakë
e të patëmetë katërmbëdhjetë 33me kushtin bimor e njomjen për secilin
mëzat, dash e qengj sipas numrit të tyre e ritit të duhur. 34Kushtoni
edhe cjapin për flinë e mëkatit pa marrë parasysh flinë e përhershme
të shkrumbimit me kushtin bimor e njomjen e duhur.
Gjn 7,37 35Të tetën ditë le të mbahet tubimi kremtor. Mos bëni asnjë punë të
rëndë 36dhe kushtoni si fli shkrumbimi në erë të këndshme Zotit: një
mëzat, një dash dhe qengja vjetakë të patëmetë shtatë 37me kushtin
bimor e njomjen për secilin mëzat, dash e qengj sipas numrit të tyre
e sipas ritit të duhur. 38Kushtoni edhe cjapin për flinë për mëkat,
pa marrë parasysh flinë e përhershme të shkrumbimit, kushtin
bimor të saj dhe njomjen. 39Ja, pra, sa u duhet t'i kushtoni Zotit në
ditë të kremteve tuaja, përveç kushteve e flive vullnetare, flive të
shkrumbimit, flive bimore, njomjeve e flive për pajtim».

30 1Moisiu u tregoi izraelitëve gjithçka i kishte urdhëruar
Zoti.

Lev 27,1+; Lp 23,22-24; Ksh 5,3-4; Ps 50,14; 56,13; 76,12; Gjq 11,30-40

Ligji mbi kushte

2Atëherë Moisiu u tha prijësve të fiseve të izraelitëve: Ja çka
urdhëroi Zoti: 3«Nëse ndokush ia bën Zotit ndonjë kusht, ose me
përbetim zotohet të heqë dorë nga diçka, mos ta hajë fjalën e vet, por
gjithçka premtoi le ta çoj në vend. 4Gruaja, nëse i kushton çkado Zotit,
ose zotohet me përbetim se do të heqë dorë nga diçka: nëse është në
shtëpinë e t'et dhe ende në moshën e rinisë, 5e i ati i saj e merr vesh se
ka bërë atë kusht ose përbetim e nuk bën zë, atëherë janë të vlefshme
të gjitha kushtet e saja e çfarëdo përbetimi që merr mbi vete. 6Kurse,
posa dëgjon i ati, i kundërshton, si kushti si zotimi me betim i saj, janë
të pavlefshëm, Zoti do ta falë, sepse i kundërshton i ati.
Lev 5,4 7Nëse bën ndonjë kusht ose e lidh veten me mendjelehtësi me
përbetim e zotim se do të përmbahet, po pastaj martohet: 8atë ditë që
burri i saj e merr vesh për këtë gjë e nuk i kundërshton, kushti është i
vlefshëm dhe ajo duhet të kryejë, çkado që premtoi. 9Kurse, kur i shoqi
e merr vesh, i kundërshton bëhen të pavlefshme si kushti e premtimet
e saja dhe me të cilat është lidhur: Zoti do t'ia falë. 10Vejusha dhe e
lëshuara çkado të kushtojnë, detyrohen ta plotësojnë.
11Gruaja në shtëpinë e burrit, nëse lidhet me ndonjë kusht ose me
përbetim merr ndonjë zotim, 12nëse burri i saj merr vesh e hesht dhe
nuk i kundërshton premtimit me kusht, duhet të kryejë çkado që

premtoi. 13Por, nëse burri, posa merr vesh, i kundërshton, nuk do të
vlejë premtimi, sepse burri i kundërshton: dhe Zoti do t'ia falë. 14Nëse
u kushtua ose edhe lidhet me përbetim të bëjë pendesë me njënesë,
burrit i përket ta pranojë ose ta mohojë kushtin. 15Por, nëse i shoqi e
merr vesh e hesht dhe e shtyn të vendosë prej ditës në ditë: çfarëdo
që kushtoi ose premtoi, le ta çojë në vend, sepse, prej ditës që dëgjoi,
heshti. 16Por, nëse kundërshtoi, dikur vonë, përgjegjësinë e merr mbi
vete për gabimin e gruas». 17Këto janë ligjet që Zoti ia dha Moisiut
lidhur me burrin e gruan, lidhur me babanë dhe të bijën ende të re që
gjendet ende në shtëpinë e t'et.

IX. NDARJA E PRESË DHE E TOKËS

Lufta e shenjtë kundër madianitëve

Lp 20,1-20; 21,10-14; Joz 6,17+; 1Sam 15,1-33 Dal 2,15+

31 1Zoti foli me Moisiun e i tha: 2«Hakmerrju madianitëve për
bijtë e Izraelit e atëherë bashkohu me të parët e tu».
3Moisiu menjëherë i tha popullit: «Armatosni ndër ju
disa burra luftëtarë që të mund ta kryejnë hakmarrjen e Zotit kundër
madianitëve. 4Prej çdo fisi të izraelitëve le të zgjidhen nga një mijë 25,17-18
burra e të dërgohen në luftë». 5Çdo fis dha, pra, nga një mijë luftëtarë 1,16+
d.m.th. dymbëdhjetë mijë luftëtarë. 6Këta Moisiu i dërgoi bashkë me
Fineesin, birin e Eleazarit prift. Atij ia dha edhe enët e shenjta e 25,6-13
trumbetat për të dhënë shenja në luftë. 10,9

7Ata bënë luftë kundër madianitëve sikurse i kishte urdhëruar Zoti
Moisiut dhe i vranë të gjithë meshkujt. 8I vranë edhe mbretërit e tyre: Joz 13,21-22
Eviun, Recemin, Surin, Hurin dhe Rebeun, pesë prijësit e atij populli
dhe Balaamin, birin e Beorit, e prenë me shpatë. 9Gratë e fëmijët i
morën skllevër. Rrëmbyen të gjitha bagëtitë e tyre, orenditë, gjithçka
kishin pasur: 10si qytetet po ashtu edhe fshatrat e tëbanishtat i dogji
zjarri; 11morën prenë dhe gjithçka zunë njerëz e bagëti, 12dhe i sollën
robërit, prenë e plaçkat te Moisiu, Eleazari prift e mbarë bashkësia e
izraelitëve në tëbanishtë në rrafshin e Moabit, në bregun e Jordanit
kundruall Jerihonit.

Vrasja e grave dhe pastrimi i presë

13Moisiu, Eleazari dhe të gjithë prijësit e bashkësisë u dolën

30,14 *bëjë një pendesë*: fj.fj: "të mundoj shpirtin e tij" që do të thotë për shumë agjërim. Por tërësia e komentuesve pranon se është e nevojshme në këtë rast të zgjerohet kuptimi.

k 31 Tekst i formuar vonë (priftëror) dhe është një vazhdim logjik i ngjarjes së Fegorit dhe lejon që të hyjnë rregulloret lidhur me luftën e shenjtë, me ndarjen e presë së luftës dhe me ndarjen e Tokës së Shenjtë.

përpara jashtë tëbanishtës. [14]Moisiu i hidhëruar kundër udhëheqësve
të ushtrisë mijëtarëve dhe urdhërqindësve, [15]u tha: «Çfarë? I keni lënë
gjallë të gjitha femrat?! [16]Po a nuk janë shi këto që i tradhtuan bijtë e
Izraelit sipas mësimit të Balaamit dhe ju bënë të çoheni kundër Zotit
25 në rastin e Fegorit e kështu qe goditur rëndë populli i Zotit? [17]Këndej
vrisni të gjithë fëmijët meshkuj edhe të gjitha gratë që njohën mashkull
mbytni, [18]kurse të gjitha vajzat e reja që nuk njohën mashkull, lërini
në jetë për ju. [19]Edhe ju qëndroni jashtë tëbanishtës për shtatë ditë.
Kush të ketë vrarë ndonjë njeri ose të ketë prekur njeriun e vrarë, le të
19,11-22 pastrohet të tretën e të shtatën ditë, si ju ashtu edhe robërit tuaj. [20]Si
dhe mbarë prenë, qoftë ajo petk ose orendi, e punuar prej lëkurave ose
prej leshit të dhisë ose prej drurit, pastrojeni!».

[21]Atëherë Eleazari prift u tha luftëtarëve që ishin kthyer nga
luftimi: «Ja urdhri i ligjit që Zoti ia dha Moisiut: [22]Ari, argjendi,
bronzi, hekuri, kallaji e plumbi [23]çdo gjë që e duron zjarrin kalojeni
nëpër zjarr e do të jetë i pastër; kurse çdo gjë që nuk e duron zjarrin,
19,1-10 le të shenjtërohet me anë të ujit të pastrimit. [24]Të shtatën ditë lani
petkat tuaja e, atëherë, të pastruar, hyni në tëbanishtë».

Ndarja e presë

[25]Zoti i tha Moisiut: [26]«Ti me Eleazarin prift e me krerët e
vëllazërive të bashkësisë bëjeni llogarinë e presë si të njerëzve ashtu
1Sam 30,24 të bagëtive. [27]Mbarë prenë ndaje në dy pjesë të barabarta: për ata
që dolën në luftë e luftuan e pjesën tjetër për mbarë bashkësinë.
[28]Atëherë prej pjesës së atyre që morën pjesë në luftë, ndaje pjesën
që i përket Zotit: një frymë prej pesëqindve qoftë prej njerëzve e qoftë
prej gjedhit, gomarëve e bagëtive të imëta [29]e jepja Eleazarit prift,
sepse janë ndihmesë që i përket Zotit. [30]Prej gjysmës tjetër që u bie
bijve të Izraelit, merre të pesëdhjetën kokë të njerëzve, të gjedhit, të
gomarëve e të bagëtive të imëta prej të gjitha bagëtive e jepjau levitëve
që e kanë në kujdes shërbimin në Banesën e Zotit».

[31]Moisiu dhe Eleazari prift bënë ashtu si kishte urdhëruar Zoti.
[32]Preja që kishte mbetur prej sa ushtarët kishin rrëmbyer, ishte:
675.000 krerë bagëti të imëta, [33]72.000 krerë bagëti të trasha,
[34]61.000 gomarë; [35]femra virgjëra 32.000.

[36]Gjysma që u takoi atyre që kishin qenë në luftë ishte: 337.500
krerë bagëti të imëta; [37]prej tyre u ndanë si pjesë ndihmesë Zotit: 670
krerë bagëti të imëta; [38]36.000 gjedh e ndihmesë e Zotit: 70 krerë;
[39]gomarë: 30.500 e prej tyre ndihmesë Zotit: 61. kokë; [40]persona

31,23 Kalimi nëpërmjet zjarrit është një rit i lashtë, pak a shumë i mbushur me paganizëm, të cilit teksti ynë i mbivendos ritin e pastrimit nëpërmjet ujrave të bekuara (krh. 19,1+).

16.000 e prej të cilave ndihmesë Zotit: 30 vetë.
41Taksën e ndihmesës së Zotit Moisiu ia dha Eleazarit prift, sikurse
i qe urdhëruar. 42Kurse gjysma tjetër që iu dha bijve të Izraelit, që
teproi prej asaj pjesë që e morën luftëtarët, 43prej kësaj gjysme, që i ra
bashkësisë, d.m.th. prej 337.500 kokrra bagëti të imëta, 44prej 36.000
bagëti të trasha, 45prej 30.500 gomarë, 46prej 16.000 vetëve, 47Moisiu
mori të pesëdhjetin krye e ua dha levitëve, që shërbenin në Banesën e 18,26-32
Zotit, ashtu siç i kishte urdhëruar Zoti.

Kushtimet

Gjq 8,24-27

48Atëherë iu afruan prijësit e ushtrisë Moisiut, mijëtarët dhe
urdhërqindësit e i thanë: 49«Ne, shërbëtorët e tu, e llogaritëm numrin
e luftëtarëve, që i patëm nën urdhërimin tonë dhe nuk na mungon as
vetëm një! 50Për këtë arsye ia kushtojmë dhuratë Zotit secili tërë arin
që kemi mundur ta mbledhim për t'u kryer mbi ne riti i zgjidhjes. Janë
gjëra ari: rrathë këmbe, nëdorësa, unaza, vathë e gjerdana, që Zoti të
ketë mëshirë për ne».
51Moisiu e Eleazari prift e morën arin: gjëra të punuara me ar. 52I
tërë ari që morën për t'ia lartësuar Zotit peshonte 16.750 sikla që e Dal 30,11-16
kushtuan mijëtarët dhe urdhërqindësit. 53Ushtarët sa kishin marrë
secili ndali për vete. 54Kështu, pra, Moisiu e prifti Eleazar e morën
arin dhe e çuan në Tendën e takimit si dëshmi për Izrael para Zotit.

Ndarja e Transjordanisë

||Lp 3,12-20; Lp 33,6.20v; Joz 1,12-18; 13,8-32

32 1Bijtë e Rubenit e bijtë e Gadit kishin bagëti shumë, një
numër jashtëzakonisht të madh gjë të gjallë. Kur panë se
Jazeri e Galaadi ishin vende të përshtatshme për blegtori, 21,24v.31v
2erdhën te Moisiu, e te Eleazari prift dhe te prijësit e bashkësisë e
thanë: 3«Ataroti e Diboni, Jazeri e Nemra, Heseboni e Elealeja, Sabani
e Neboja e Beoni, 4vendet që Zoti i goditi para syve të bashkësisë
së izraelitëve, është trevë posaçërisht e pasur për blegëtori dhe ne,

31,48-54 Kjo pjesë si 31,21-25, duket si një shtesë, që dëshmon një teologji më të përhapur: vetë lufta e shenjtë lejon kontakte të papastërta që kërkojnë nga ana e luftuesve një shlyerje. Oferta kuptohet kështu (rr 50). Rr 53-54 mund t'i përkasë një hartimi tjetër.

k 32 Ky k, stili i të cilit rikujton Ligjin e Përtërirë me skica të hartimit priftëror, përdor një burim të vjetër (rr 1-4; 6,19). Vendi i Jazerit (rr 1) është në veri të mbretërisë së Sehonit. Galaadi primitiv, për të cilin bëhet fjalë këtu, gjendet mes vendit të Jazerit e të Jabokut; por me hyrjen e Izraelitëve drejt veriut, emri i Galaadit është përhapur deri në Yarmuk (Joz 13,10-12) dhe flitet për dy gjysma të Galaadit (Lp 3,12-13; Joz 12,2.5; 13,31). Gjysma e veriut duhet të jetë territori i gjysmës së fisit të Manaseut (rr 39-40). Këta rr, që flasin për një pushtim, janë një shtesë që i referohet ngjarjeve të mëvonshme të ngulimit të parë: disa grupe manasiste emigrojnë nga perëndimi dhe zgjedhin një territor në veri të Transjordanisë (Joz 13,8v); këta formojnë gjysmën e fisit të Manaseut përmendur në shtesën e rr 33. Si shpërblim, vendosja e Rubenit dhe e Gadit u bë në mënyrë paqësore.

shërbëtorët e tu, kemi bagëti shumë». 5Dhe shtuan: «Nëse kemi gjetur
hir para syve të tu, le t'u jepet shërbëtorëve të tu kjo tokë për pronë
dhe mos na bëj të kalojmë përtej Jordanit».
6Moisiu u përgjigji: «Si? Vëllezërit tuaj do të shkojnë në luftë e ju do
të rrini këtu? 7Pse doni t'ua mbushni mendjen bijve të Izraelit të mos
kenë guxim të kalojnë në tokën që Zoti e ka në mend t'ua japë? 8Po
a nuk vepruan kështu edhe etërit tuaj, kur u nisa prej Kadesbarnes
për të bërë vrojtimin mbi vendin? 9Ata kur arritën në Neheleskol e
pasi e shqyrtuan vendin, ua prishën zemrën bijve të Izraelit që të
mos hynë në tokën që Zoti ua kishte dhënë. 10E Zoti i hidhëruar tha:
11Këta njerëz që dolën prej Egjiptit njëzet vjeç e përpjetë nuk do ta
shohin tokën që me përbetim ua kam premtuar Abrahamit, Izakut e
Jakobit, sepse nuk deshën të më ndjekin mua, 12përveç Kalebit, birit
të Jefoneut, Cenezeut, e Jozuehit, birit të Nunit: vetëm këta e ndoqën
Hyjin. 13Zoti atëherë, i hidhëruar kundër Izraelit, e solli andejkëndej
nëpër shkretëtirë për dyzet vjet, deri të mbaronte mbarë ajo brezni që
mëkatoi para syve të tij. 14Dhe, ja shtoi ju u ngritët në vend të etërve
tuaj pjellë njerëzish mëkatarë, që ta shtoni felgrimin e hidhërimit
të Zotit kundër Izraelit. 15Nëse nuk do të doni ta ndiqni atë, do ta
bëjë përsëri këtë popull të endet nëpër shkretëtirë dhe ju do të bëheni
shkaku i sharrimit të të gjithëve».
16Atëherë ata iu afruan edhe më fort e thanë: «Ne këtu do të
punojmë vathë për bagëtitë tona dhe qytete për fëmijët tanë; 17kurse
ne, të armatosur e të ngjeshur, do të shkojmë në luftë para bijve të
Izraelit derisa t'i shtiem ata në vendet e tyre. Kurse fëmijët tanë le
të qëndrojnë në qytete të rrethuara me mur për shkak të pritave
të banorëve. 18Ne nuk do të kthehemi në shtëpitë tona, derisa ta
kenë marrë për pronë bijtë e Izraelit trashëgimin e vet. 19Ne nuk do
të kërkojmë pjesë përtej Jordanit e mëtej, sepse ne e kemi tashmë
trashëgimin tonë në trevën e tij të lindjes».
20Moisiu u tha: «Nëse do të bëni, siç po premtoni, nëse do të shkoni
në luftë para Zotit, 21nëse çdo luftëtar i armatosur do ta kalojë
Jordanin, derisa Zoti t'i dëbojë armiqtë e vet para vetes 22e, pasi të
jetë nënshtruar tërë ky vend, do të ktheheni, atëherë do të jeni të
pafajshëm para Zotit e para Izraelit dhe do ta fitoni për trashëgim
para Zotit. 23Por, nëse nuk do të bëni, si thoni, s'ka farë dyshimi se
Lp 28,45 mëkatoni kundër Zotit dhe mbajeni mend mirë se mëkati juaj ju do
t'ju ndrydhë. 24Ndërtoni, pra, qytetet për fëmijët tuaj dhe vathat për

32,24-38 Këto qytete të dhëna Gadit e Rubenit, zgjerohen përtej territorit të Jazerit e të Galaadit primitiv (krh. rr 1) deri në Aron, kufiri i Moabit, që do të thotë, mbulojnë mbretërinë e lashtë të Sehonit. Ndarja e tyre gjeografike nuk përkufizon dy territore; këto lista dëshmojnë një epokë në të cilën Gadi e Rubeni konsideroheshin si një bashkim (krh. Joz 13,8).

bagëtitë tuaja, dhe mbajeni fjalën që e dhatë». 25Atëherë bijtë e Gadit
e të Rubenit i thanë Moisiut: «Jemi shërbëtorët e tu, do të bëjmë gjithë
sa urdhëron zotëria ynë: 26fëmijët tanë, gratë, bagëtitë e gjëja jonë do
të rrinë këtu në qytetet e Galaadit, 27kurse ne, shërbëtorët e tu, të
gjithë kush janë të armëve do të shkojnë para Zotit në luftë, po ashtu,
siç po thua ti, Imzot». 28Prandaj, Moisiu i urdhëroi Eleazarit prift,
Jozuehit, birit të Nunit, dhe të gjithë krerëve të vëllazërive të fiseve të
Izraelit dhe tha: 29«Nëse do të kalojnë bijtë e Gadit e të Rubenit përtej
Jordanit bashkë me ju të gjithë të armatosur për luftë në praninë e
Zotit dhe vendi do të jetë pushtuar prej jush, jepuni atyre për pronë
Galaadin. 30Por, nëse nuk do të duan të kalojnë të armatosur me ju në
dheun Kanaan, le ta kenë pronën e tyre ndër ju». 31Bijtë e Gadit e bijtë
e Rubenit përgjigjën: «Sikurse Zoti u ka thënë shërbëtorëve të tu, po
ashtu do të bëjmë. 32Të armatosur do të dalim para Zotit në dheun e
Kanaanit; kurse prona jonë do të jetë në këtë anë të Jordanit».

33Dhe kështu Moisiu u dha bijve të Gadit e të bijve të Rubenit dhe
gjysmës së fisit të Manaseut, birit të Jozefit, mbretërinë e Sehonit,
mbretit të amorrenjve dhe mbretërinë e Ogut mbretit të Basanit,
tokën me qytetet e tyre e me kufijtë e saj, qytetet e vendit përreth.

34Kështu bijtë e Gadit i ndërtuan qytetet: Dibon, Atarot, Aroer,
35Atrotsofan, Jazer, Jegbaa, 36Betnemra e Betaran, qytete të
fortifikuara. Ndërtuan edhe gjetë për bagëtitë e tyre. 37Kurse bijtë
e Rubenit ndërtuan: Hesebonin, Elealenë, Kariataimin, 38Nabon e
Baalmeonin emrat janë të shndërruar edhe Sabamën. Ata ua ngjitën
emrat e vet qyteteve që ndërtuan.

39Kurse bijtë e Mahirit, birit të Manaseut, shkuan në Galaad, e
pushtuan atë pasi i dëbuan amorrenjtë, banorët e tij. 40Kështu Moisiu
tokën e Galaadit ia dha për pronë Mahirit të Manaseut dhe ai nguli Lp 3,14-15
të banojë në të. 41Jairi, biri i Manaseut, shkoi e i pushtoi fshatrat e tij Gjq 10,4
e u ngjiti emrin Havot Jair (d.m.th. Qytetet Jair). 42Shkoi edhe Nobeu
dhe e pushtoi Kanatin me fshatrat e tij dhe u ngjiti emrin e vet: Nobe.

Tëbanishtimet e Daljes

33 1Këto janë tëbanishtimet e bijve të Izraelit që dolën
prej Egjiptit nën udhëheqjen e Moisiut e të Aronit sipas
njësive të veta, 2të cilat i shënoi Moisiu sipas emrave të

k 33 Ky k i përket një shtrese dytësore të hartimit priftëror. Përdor tregues gjeografikë të përmbajtur në Dalje, Numrat dhe Ligjin e Përtërirë, por më shumë se gjysma e emrave është e re dhe vjen nga dokumente të tjera. Udhëtimi nga Sinai në Asiongabër (rr 16-35) përdor një sërë ndalesash të veri-perëndimit të Arabisë, që ka pajisur rastin e një lokalizimi të Sinait në këtë krahinë (krh. Dal 19,2+). Rr 41-49 përdorin një rrugëkalim tjetër që përshkruan rrugën më të drejtpërdrejtë mes Kadesit e veriut Arnon. Por ky rrugëkalim është i papajtueshëm me shenjat e burimeve të vjetra (devijim nëpërmjet Asiongabër duke shmangur Moabin dhe Edomin, etj.:

tëbanishtave, që i ndërronin sipas urdhrit të Zotit.

[3]Shtegtuan, pra, prej Ramesit në muajin e parë, të pesëmbëdhjetën
Dal 14,8 ditë të muajit të parë ditën e dytë të Pashkëve bijtë e Izraelit dolën
lirisht ndër sy të egjiptianëve [4]që po varrosnin të parëlindurit që Zoti
Dal 12,37 ua goditi për të bërë drejtësi kundër hyjnive të tyre, [5]dhe tëbanishtuan
Dal 13,20 në Sukot. [6]Atëherë u çuan nga Sukoti e erdhën në Etam që është në
Dal 14,1-4 kufi të shkretëtirës. [7]U çuan prej andej e erdhën në Fihahirot që
është kundruall Beelsefonit dhe i ngulën tendat para Magdolit. [8]U
nisën nga Fihahiroti, kaluan përmjedis detit e dolën në shkretëtirë
Dal 15,23 dhe, duke udhëtuar tri ditë nëpër shkretëtirën Etam, tëbanishtuan
Dal 15,27 në Marë. [9]U çuan nga Mara e arritën në Elim ku ishin dymbëdhjetë
burime uji dhe shtatëdhjetë palma. Këtu ngulën tëbanishtën. [10]Kur u
çuan edhe prej këndej, i ngrehën çadrat përngjat Detit të Kuq. U çuan
Dal 16,1 edhe nga Deti i Kuq [11]e ngulën tëbanishtën në shkretëtirën Sin. [12]U
çuan edhe prej andej e erdhën në Dafkë. [13]U çuan edhe nga Dafka e
Dal 17,1-7 tëbanishtuan në Alus. [14]E lanë Alusin dhe i ngulën çadrat në Rafidim,
ku popullit i mungoi uji i pijes. [15]Dolën edhe prej Rafidimit dhe ngulën
Dal 19,1 tëbanishtën në shkretëtirën e Sinait.

11,34-35 [16]U çuan edhe prej shkretëtirës së Sinait e arritën në Cibrotataavë.
12,16 [17]Dolën edhe prej Cibrotataavës e ngulën në Aserot. [18]Prej Aserotit
erdhën në Retmë. [19]U çuan edhe prej Retmës e tëbanishtuan në
Remonfares. [20]Dolën edhe prej andej e erdhën në Lebnë; [21]prej
Lebnës tëbanishtuan në Resë. [22]Dolën edhe prej Resës e erdhën në
Ceelatë. [23]Dolën edhe prej andej e arritën në malin Sefer. [24]Dolën prej
malit Sefer erdhën në Aradë. [25]U çuan prej andej e tëbanishtuan në
Macelot. [26]E lanë Macelotin e erdhën në Tahat. [27]Prej Tahatit shkuan
e tëbanishtuan në Tare. [28]U çuan edhe prej andej e tëbanishtuan në
Metkë. [29]Prej Metkës tëbanishtuan në Hesmonë. [30]Dolën nga Hesmona
Lp 10,6-7 erdhën në Moserot. [31]Prej Moserotit tëbanishtuan në Benejakan.
[32]Prej Benejakanit u çuan dhe ngulën në malin Gadgad. [33]Prej këndej
ngulën në Jetebatë. [34]Prej Jetebatës erdhën në Ebronë. [35]Dolën prej
Lp 2,1-8; 1Mbr 9,26 Ebronës e ngulën në Asiongabër. [36]Prej andej u çuan e erdhën në
20,22-29 shkretëtirën Sin, d.m.th. në Kades. [37]E lanë edhe Kadesin e ngulën në
malin Hor, në kufi të tokës së Edomit. [38]Në urdhër të Zotit Aroni prift
Lp 10,6; 32,50 u ngjit në malin Hor dhe aty vdiq. Ishte viti i dyzetë i daljes së bijve
të Izraelit nga Egjipti, muaji i pestë, e para ditë e muajit, [39]e kishte
21,1 njëqind e njëzet e tri vjet. [40]Kananeu, mbreti i Aradit, që banonte në
Nageb, në dheun Kanaan, mori vesh se po vinin bijtë e Izraelit.

21,10-20; 21,4 [41]Ata e lanë malin Hor dhe ngulën tëbanishtën në Salmonë. [42]Prej
andej erdhën në Finon. [43]U çuan edhe prej Finonit e ngulën në Obot.
21,10-11 [44]Prej Obotit erdhën në Jeabarim, që është në kufi me moabitët. [45]U
çuan edhe prej Jeabarimit dhe i ngulën çadrat në Dibongad. [46]Si

dolën prej andej tëbanishtuan në Elmondeblataim. 47Si dolën prej Elmondeblataimit erdhën në malet Abarim kundruall Nabos. 48Si u çuan prej maleve Abarim, kaluan në rrafshet e Moabit, në bregun e Jordanit, kundruall Jerikut. 49Dhe këtu ngulën tëbanishtën prej Betiesimotit e deri në Abelsetim, në rrafshet e Moabit.

22,1

25,1; Joz 2,1

Ndarja e Kanaanit. Urdhri i Hyjit

Lev 26+; Lp 7,1-6.16; 12,2-3

50Këtu në fushat e Moabit, Zoti foli me Moisiun: 51«Urdhëroju bijve të Izraelit e thuaju: Kur ta keni kaluar Jordanin e të keni hyrë në dheun Kanaan, 52dëboni para jush të gjithë banorët e vendit, prishni të gjitha figurat e tyre, copëtoni të gjitha truporet e tyre dhe rrënoni të gjitha lartësitë e kultit të tyre. 53Trashëgoni tokën dhe banoni në të, sepse unë jua dhurova atë për pronë. 54Ju ndajeni ndërmjet fiseve tuaja. Fisit më të madh jepni një pjesë më të madhe e fisit më të vogël, një pjesë më të vogël: secili, ku t'i bjerë shorti, atë edhe të marrë për trashëgim; prona le të ndahet sipas fiseve të të parëve.

Lev 26,1

1Sam 9,12+

=26,54-56

55Por, nëse nuk do t'i dëboni banorët e vendit, atëherë ata që do të mbeten ndër ju, do të jenë ferrë për sytë tuaj dhe thumba për ijët tuaja, dhe do t'jua bien ngushtë në vendin e banimit tuaj; 56dhe gjithçka kam menduar t'ua bëj atyre, do t'ua bëj juve».

Kufijtë e vendit

Gjq 20,1+; Joz 14-19; Ez 47,13-21

34 1Zoti foli me Moisiun e tha: 2«Urdhëroju bijve të Izraelit e thuaju: Kur të hyni në dheun Kanaan e ta merrni në trashëgim me anë të shortit, ja vendi me kufijtë e tij:

3Pjesa e jugut do të fillojë prej shkretëtirës Sin, që gjendet përbri Edomit. Për kufi në anën e lindjes do të ketë Detin e Kripur. 4Atëherë kufiri do të marrë anën e jugut në krahun e shpatit Akrabim (d.m.th. të Gallomëve), dhe do të vazhdojë nëpër Sinin e të arrijë në jug në Kadesbarnë. Prej andej do të marrë drejt Asaradarit e do të mbërrijë deri në Asemonë. 5Prej Asemonës kufiri do të bëjë dredhë drejt lumit të Egjiptit për të dalë në bregun e Detit të Madh.

Ez 47,15-20

6Për kufi të perëndimit do të fillojë prej Detit të Madh e me të do të marrë fund. 7Për kufi në anën e veriut do të jetë prej Detit të Madh drejt e në malin Hor; 8prej tij do të shkojë në hyrje të Ematit e do

krh. 14,25; 20,14-22; Lp 2,1-25).

k 34 Teksti i tillë, me Ez 47,13-21, përbën përshkrimin më të detajuar të kufijve të Kanaanit. Ata përkojnë me ata të provincës egjiptiane të Kanaanit rreth fundit të shek. XIII para. Kr. dhe pikërisht nga ky përdorim administrativ e kanë marrë emrin dhe konceptin Izraelitët. Kanaani nuk shtrihet në lindje të Jordanit (rr 13-15). Territori i përshkruar këtu është Toka e Premtuar (krh. Dal 23,31+; Lp 1,7; Gjq 20,1+; etj.). Pasi u stabilizuan mbretëritë arameje, Kanaani nuk shtrihej në lindje të Finikisë (Sidonit); shtrihej edhe në jug të këtij, deri në Gazë (Zan 10,19); pastaj emri përmbyllet vetëm Fenikisë: Tiri e Sidoni janë "qëndresat e Kanaanit" (Is 23,1-14); "banorët e Sidonit" është sinonim i "kananeut" (Lp 3,9; Gjq 18,7; etj.; krh. Mt 15,22 i krahasueshëm me Mk 7,26).

të marrë fund në Sedadë. 9Atëherë kufijtë do të vazhdojnë deri në
Zefronë e në Asarenon. Ky do të jetë kufiri verior.
10Prej këndej le të vihen kufijtë në krahun e lindjes prej Asarenonit
deri në Sefamë. 11Prej Sefamës le të zbresin deri në Reblë në anën e
lindjes të Ajinit. Prej andej le të vazhdojnë të zbresin e të mbërrijnë
deri në krahun e Detit Keneret në lindje 12e të prekin deri në Jordan
e të marrin fund në Detin e Kripur. Kjo do të jetë toka juaj me kufij
përreth». 13Moisiu u dha bijve të Izraelit këto udhëzime: «Kjo është
toka që do ta fitoni me short dhe të cilën Zoti urdhëroi t'u ndahet nëntë
fiseve e gjysmës së një fisi. 14Sepse fisi i Rubenit, sipas vëllazërive
të veta dhe fisi i Gadit sipas vëllazërive të veta si dhe gjysma e fisit
të Manaseut, 15d.m.th. dy fise e gjysmë i morën pjesët e veta përtej
Jordanit, kundruall Jerikut, në anën e lindjes».

Pleqtë e caktuar për të bërë ndarjen

16Atëherë Zoti i tha Moisiut: 17«Këta janë emrat e njerëzve që do
t'jua ndajnë tokën: Eleazari prift dhe Jozuehi i Nunit 18dhe për çdo
fis nga një prijës. 19Këta janë emrat e tyre: prej fisit të Judës, Kalebi,
biri i Jefoneut;
20prej fisit të Simonit, Samueli, biri i Amiudit;
21prej fisit të Beniaminit, Elidadi, biri i Kaselonit;
22prej fisit të bijve të Danit, Boci, biri i Jogliut;
23prej bijve të Jozefit: prej fisit të Manaseut, Hanieli, biri i Efodit;
24prej fisit të Efraimit, Kamueli i Seftanit;
25prej fisit të Zabulonit, Elisafani i Farnakut;
26prej fisit të Isaharit, prijësi Faltiel, biri i Ozanit;
27prej fisit të Aserit, Ahiudi i Salomiut;
28prej fisit të Neftaliut, Fedaeli i Amiudit.»
29Këta janë njerëzit që Zoti u urdhëroi t'ua ndajnë bijve të Izraelit
dheun e Kanaanit.

18,20-24; Joz 21,1-8; Ez 48,13

Pjesa e levitëve

35 1Po edhe këto i tha Zoti Moisiut në rrafshin e Moabit,
përbri Jordanit, kundruall Jerikut: 2«Urdhëroju bijve të
Izraelit t'ua japin levitëve prej pronave të tyre disa qytete

34,7 *deri në malin Hor*: lokalitet jo i identifikuar. Mali Hor duhet të jetë këtu veriu masiv i Libanit; është një vend i ndryshëm nga ai në të cilin vdiq Aroni (33,38).

34,11 *detit Keneret*: tregon liqenin e Gjenezaretit.

34,12 *Deti i kripur*: Deti i vdekur.

34,19-28 Të gjitha personazhet e kësaj liste janë të rinj, nëse përshtatet Jozuehu e Kalebi, pasi të gjithë breznisë së kujtuar në listat e mëparshme iu desh të vdiste jashtë Kanaanit (krh. 14,23; 26,64-65). Hartuesi ka rilidhur me autoritetin e Moisiut ndarjen që do të ndodhë vetëm pas pushtimit (Joz 14-19).

35,1-8 Megjithë përshkrimin e kundërt të 18,20v, levitët marrin disa qytete, mes të cilave gjashtë qytete strehimi (krh. Joz 21,1+).

për të banuar dhe kullotat rreth qyteteve. 3Qytetet le t'i kenë për të
banuar e kullotat përreth për të mbajtur bagëtitë, gjënë e gjallë të
tyre. 4Kullotat që do t'ua lëshoni levitëve le të shtrihen jashtë mureve
të qyteteve deri në një mijë kutë hapësirë. 5Matni prej qytetit jashtë
në lindje dy mijë kutë, në jug po ashtu dy mijë kutë, po edhe në anë
të detit që është në perëndim dy mijë kutë, po dhe në anë të veriut të
jetë e njëjta masë. Qytetet le të jenë në mjedis. Kaq do të jetë rrethina
e qyteteve të tyre. 6Prej qyteteve që keni për t'ua dhënë levitëve, Lp 4,41-43
gjashtë le të jenë qytete strehim, ku të mund të strehohet ai që gand
derdhi gjakun. Përveç këtyre, jepuni edhe dyzet e dy qytete të tjera,
7d.m.th. të gjitha së bashku dyzet e tetë me rrethinat e tyre. 8Qytetet
që do t'i ndani prej pronës së bijve të Izraelit, merrni më shumë prej
atyre që kanë shumë e më pak prej atyre që kanë pak. Secili fis le t'ua
lëshojë qytetet levitëve sipas masës së pronës së vet». 26,54

Qytetet strehim

Dal 21,13+; Lp 19,1-13
Joz 20,1+

9Zoti i tha Moisiut: 10«Fol me bijtë e Izraelit e thuaju: Kur ta kaloni
Jordanin në dheun e Kanaanit, 11zgjidhni qytetet që do të jenë strehë
për të ikur, për ata që pa dashur vranë ndonjë njeri. 12Këto qytete le
të jenë për ju strehim kundër hakmarrësve që vrastari të mos vdesë
pa pasë dalë në gjyq para bashkësisë dhe pa pasë qenë gjykuar rasti
i tij. 13Prej gjashtë qyteteve që do t'i ndani si qytet strehim, 14tri le të Lp 4,41-43
jenë përtej Jordanit e tri në dheun e Kanaanit.

15Këto gjashtë qytete le të jenë për strehimin qoftë të bijve të
Izraelit qoftë edhe për të ardhur e shtegtarë që në këto gjashtë të
strehohet ai që gand derdhi gjakun. 16Por nëse ndokush godit ndokënd
me ndonjë send të hekurt dhe i godituri vdes, goditësi le të jetë fajtor
i vrasjes, le të vdesë edhe ai. 17Nëse e gjuan me gur vdekjeprurës, dhe
i godituri vdes, po ashtu goditësi le të dënohet. 18Nëse e godit me dru
që mund ta vrasë dhe e vret; është vrastar, edhe ai le të dënohet me
vdekje. 19Hakmarrësi i gjakut le ta vrasë! Posa ta takojë, le ta vrasë!
20Nëse ndokush e shtyn ndokënd prej urrejtjes ose hedh ndonjë send
me qëllim në të 21ose, pse e ka armik, i bie me dorë, dhe i godituri
vdes, goditësi është fajtor i vrasjes: hakmarrësi i gjakut, posa ta gjejë,
le ta vrasë. 22Por, nëse e godit rasandodhas e pa mëri dhe, nëse hedh

35,11 *zgjidhni qytete*: duket se Izraelitët janë kufizuar për t'i kushtuar jahvizmit qytete të lashta kananase. E drejta e strehimit në shenjtërore është një zakon shumë i përhapur.

35,19 *hakmarrësi i gjakut*: bëhet fjalë për sistemin e "gjakmarrjes private" që ka mbijetuar deri te Arabët modernë: "hakmarrësi i gjakut" *go'el,* është i afërmi i ngushtë i viktimës (Zan 4,15; 9,6; Lp 19,12; krh. 2Sam 14,11). *Go'el* (hakmarrësi) është edhe mbrojtësi i autorizuar i të afërmve të tij; atij i takon në veçanti detyrimi të ndalojë shitblerjen e tokave të tyre (Lev 25,23-25; Rt 4,3v). Në kuptim më të gjërë Zoti do të quhet *go'el* (hakmarrës) i Izraelit (Is 41,14; Jer 50,34; Ps 19,15). Kuptimi themelor është ai i mbrojtjes.

ndonjë send në të pa qëllim, 23ose nga pavëmendjesia lëshon ndonjë
gur në të, pa e pasë parë, e ky vdes, megjithëse nuk e urreu as nuk
ia deshi të keqen, 24le të vendosë bashkësia ndërmjet goditësit dhe
kërkuesit të gjakut sipas këtyre rregullave 25dhe le ta lirojë vrastarin
prej dorës së kërkuesit të gjakut dhe le ta çojë në qytetin strehim ku
qe strehuar. Le të qëndrojë aty deri që kryeprifti, që është i shuguruar
me vajin e shugurimit, të vdesë. 26Por, nëse vrastari del prej qytetit
strehim, në të cilin është strehuar 27dhe e gjen kërkuesi i gjakut jashtë
kufijve të qytetit strehim dhe e vret, kjo nuk i çmohet si njerivrasje,
28sepse i dali në gjak e ka pasur për detyrë të qëndrojë në qytetin e
strehimit derisa të vdesë kryeprifti. Pasi të vdesë kryeprifti vrastari
le të kthehet në tokën e vet. 29Kjo le të jetë për ju rregullore drejtësie
prej breznie në brezni kudo që të banoni.

30Vrastari le të vritet vetëm nën dëshminë e disa dëshmitarëve; me
dëshminë e vetëm të një dëshmitari askush të mos dënohet me vdekje.
31Nuk guxoni të merrni shpërblimin për vrastarin që e meriton
vdekjen: por le të vdesë. 32As mos e pranoni shpërblimin e askujt që
është strehuar në qytetin strehim, që të kthehet e të jetojë në truallin
e vet para se të vdesë kryeprifti. 33Mos e bëni të papastër tokën e
Zan 9,5-6 banimit tuaj, sepse gjaku e bën tokën të papastër, dhe mbi të nuk
mund të bëhet tjetër rit zgjidhjeje, përveç me gjakun e atij që e derdhi
gjakun e tjetrit. 34Mos e ndyni tokën e banimit tuaj, ndërsa e dini se
Dal 25,8+ unë banoj me ju. Sepse unë jam Zoti që banoj ndër bijtë e Izraelit».

Trashëgimi i gruas së martuar

36 1Atëherë u afruan prijësit e barqeve të bijve të Galaadit,
të birit të Mahirit, të birit të Manaseut, prej njërës ndër
vëllazëritë e Jozefit dhe para Moisiut e para prijësve të
vëllazërive të Izraelit, 2thanë: «Ty, zotërisë sonë, i ka urdhëruar Zoti
27,1-11 t'ua ndash me short tokën bijve të Izraelit dhe bijave të Salfaadit,
vëllait tonë, trashëgimin e detyruar babait. 3Këto po qe se i marrin
për gra njerëzit e një fisi tjetër, ato do ta marrin trashëgimin e vet
me vete e kështu ajo pasuri e kaluar në një fis tjetër do ta zvogëlojë
Lev 25,1+ trashëgimin tonë. 4Kështu, kur të vijë viti jubilar, trashëgimi i këtyre
grave do të kalojë në atë fis të cilit ato i përkasin e do të hiqet prej
pronës së fisit të të parëve tonë». 5Moisiu atëherë, me urdhër të Zotit,
u tha izraelitëve: «Foli drejt fisi i bijve të Jozefit. 6Kjo është rregullorja

36,1-12 Shtesë e ligjit të 27,1-11, duke u nisur nga një fakt konkret. Por e drejta e trashëgimit nga ana e bijave është e kufizuar nga detyrimi për t'u martuar brenda fisit, kështu që territori fisnor nuk zvogëlohet. Rr 4 është shtesë: i referohet ligjit të jubileut, ku nuk është çështja për prona të trashëguara, por për ato të shitura.

që Zoti e ka vendosur lidhur me rastin e bijave të Salfaadit: Le të martohen me kë të duan, porse vetëm me njerëz të fisit të vet [7]që të mos përzihet prona e bijve të Izraelit fis me fis dhe bijtë e Izraelit duhet të mbeten të lidhur me pronën e të parëve të vet [8]dhe të gjitha bijat trashëgimtare e bijve të Izraelit le t'i marrin burrat prej vëllazërive të fisit të të parëve të vet, që trashëgimi të mbetet në vëllazëri [9]dhe që të mos përzihet prona e një fisi me fisin tjetër; kështu çdo fis do të mbetet i lidhur me trashëgimin e vet ndër bijtë e Izraelit». [10]Bijat e Salfaadit bënë ashtu si Zoti i urdhëroi Moisiut, [11]dhe Maala, Tersa, Hegla, Melha e Noa u martuan me bijtë ungjëvet të vet, [12]prej vëllazërisë së Manaseut, birit të Jozefit. Kështu prona që u qe ndarë atyre, mbeti në fisin dhe në vëllazërinë e t'et.

Përfundimi

[13]Këto janë urdhërimet dhe ligjet që Zoti ua dha izraelitëve nëpër Moisiun në rrafshin e Moabit në bregun e Jordanit, kundruall Jerikut.

Libri i Ligjit të përtërirë

I. FJALIMI I HYRJES

FJALIMI I PARË I MOISIUT

Koha dhe vendi

1 [1]Këto janë fjalët që Moisiu ia drejtoi mbarë Izraelit përtej
Jordanit, në shkretëtirë, në Arabë kundruall Sufit, ndërmjet
Faranit e Tofelit, Labanit, Haserotit e Dizahabit.
[2]Prej Horebit e deri në Kadesbarne, nëse i bihet udhës së bjeshkëve
të Seirit, ka njëmbëdhjetë ditë udhëtim. [3]Ishte i dyzeti vit, i
njëmbëdhjeti muaj, dita e parë e muajit, kur Moisiu ua tregoi bijve të
Izraelit të gjitha ato që i kishte urdhëruar Zoti t'ua tregonte. [4]Pasi e
mundi Sehonin, mbretin e amorrenjve, që banonte në Hesebon, dhe Nr 21,21-35
Ogun, mbretin e Basanit, që banonte në Astarot e në Edrai, [5]përtej
Jordanit, në tokën e Moabit, Moisiu filloi ta shtjellojë këtë Ligj. Ai
thoshte:

Udhëzimet e fundit në Horeb

[6]«Zoti, Hyji ynë, na ka thënë në Horeb kështu: Keni qëndruar Dal 3,1+
mjaft në këtë mal: [7]përgatituni dhe çohuni e nisuni drejt maleve të
amorrenjve dhe krahinave të afërta: në Arabë, në bjeshkë, në Sefelë,
në Nageb, në breg të detit, në tokën e Kanaanit e në Liban, deri në Nr 34,1+
lumin e madh Eufrat. [8]Ja, tha vendi që unë jua kam dhënë: hyni e

1,1-5 Pas titullit (rr 1a), ky paragraf shënon disa të dhëna të vendit dhe të kohës që duket se rrjedhin prej traditave të ndryshme me qëllim që të kujtojnë Ligjin e përtërirë me Numrat.

1,5 Fjalimi i parë i Moisiut (rr 1,6-4,40) është një përmbledhje e historisë së Izraelit për kohën e qëndrimit në Sinai e të arritjes së tij kundruall Jordanit, ku nënvizohet akti i Besëlidhjes dhe kërkesat e saj. Lajmëron mërgimin si ndëshkim të pabesnikërisë, por në të njëjtën kohë hap perspektivën e kthimit. Ky i përket botimit të dytë të Ligjit të përtërirë, që ka ndodhur gjatë mërgimit. Diskutimi merr pjesërisht tregime jahviste dhe kryesisht elohistet e Daljes dhe të Numrave, duke bërë një përzgjedhje dhe duke i shkruar në një perspektivë të ndryshme: këmbëngul veçanërisht mbi Provaninë Hyjnore dhe zgjedhjen e Izraelit, duke marrë si temë qendrore dhuratën e Tokës së Premtuar nga ana e Jahves. Kk 1–3 që formojnë një lloj hyrjeje me karakter historik (posaçërisht 1,19vv) dhe ku kjo temë vihet në dukje, mund të konsiderohen si një hyrje në tërësinë e historisë deuteronomiste që shtrihet deri në Librat e Mbretërve dhe mbaron me tregimin e humbjes së Tokës dhënë Izraelit.

merreni në trashëgim vendin, për të cilin iu përbetua Zoti etërve tuaj
Zan 12,7+; 15; 26,2-5; 28,13-15+ Abrahamit, Izakut e Jakobit se do t'ua japë atyre dhe pasardhësve
||Dal 18,13-26; Nr 11,14 të tyre pas tyre.' [9]Asohere ju pata thënë: Nuk jam në gjendje t'ju
udhëheq unë krejt vetëm. [10]Zoti, Hyji juaj, ju shumoi e sot jeni shumë
Zan 15,5; 22,17 si yjet e qiellit. [11]Zoti, Hyji i etërve tuaj, i shtoftë këtij numri tuaj
mijëra e mijëra të tjerë dhe ju bekoftë, sikurse edhe ju ka premtuar!
[12]Nuk jam më i zoti t'i mbart krejt vetëm të vështirat tuaja, barrët
Nr 11,16-17 tuaja e ankesat tuaja. [13]Zgjidhni, pra, burra të urtë, të dijshëm e të
sprovuar për njerëzi në fiset tuaja që t'jua vë për krerë. [14]Asohere ju
m'u përgjigjët: Paske ndër mend të bësh një punë të mirë. [15]Atëherë i
mora krerët tuaj prej fiseve tuaja, njerëz të dijshëm e të sprovuar për
njerëzi, dhe i vura prijës tuaj: mijëtarë, urdhërqindësh, pesëdhjetarë,
dhjetarë dhe mibikëqyrës të fiseve tuaja. [16]Asohere u urdhërova
17,8-13 gjykatësve tuaj: Më parë peshoni mirë çështjet e vëllezërve tuaj dhe
gjykoni sipas së drejtës, qoftë ai Izraelit ose i ardhur. [17]Në gjykim mos
Lev 19,15 i mbani krahun asnjërit: njënjë dëgjojeni të voglin si të madhin dhe
askënd mos druani, sepse gjykimi i përket Hyjit! Nëse ndonjë rast ju
duket tepër i vështirë, qiteni para meje e do ta shqyrtoj unë. [18]Asohere
unë ju dhashë urdhra për gjithçka ju duhej të bënit.

Mosbesimi në Kades

||Nr 13,1–14,9

[19]U nisëm prej Kadesit dhe u përshkuam nëpër tërë atë shkretëtirë
të madhe e të tmerrshme, sikurse patë, udhës drejt maleve të
amorrenjve, siç na kishte urdhëruar Zoti, Hyji ynë. Kur arritëm në
Kadesbarne, [20]ju thashë: Arritët në malin e amorrenjve që Zoti, Hyji
ynë, do të na e japë. [21]Shikoje tokën që Zoti, Hyji yt, po ta jep. Ngrihu,
Joz 1,6.9 merre për pronë si të ka thënë Zoti, Hyji i etërve të tu! Mos ki frikë,
asgjë të të mos trembë! [22]Atëherë ju të gjithë m'u afruat e më thatë:
T'i dërgojmë para nesh disa njerëz që ta vëzhgojnë vendin e të na e
tregojnë udhën nëpër të cilën duhet të biem dhe qytetet në të cilat do

1,11 Korrigjimi teologjik i Nr 11,11-15 ku Moisiu ankohet sepse Izraelitët janë të shumtë. Këtu fakti duket si shenjë e një bekimi hyjnor.

1,17 *mos i mbani krahun asnjërit:* fj.fj. "ngrijeni fytyrën (e ndonjërit)", të bësh dallimin mes personave. Shprehja do të thotë të favorizosh dikë e gjerësisht, të mos jesh i paanshëm në gjykim (16,19; Lev 19,15 etj.). Gjykuesit duhet të imitojnë drejtësinë e Zotit (10,17+; Fu 24,23). Profetët do të kthehen shpesh me terma të ndryshëm mbi këtë detyrim (Is 10,2; Jer 5,28; Ez 22,12; Am 2,6; 5,7.10; Mik 3,9.11).

1,21 Kjo siguri në fitore është një karakteristikë e luftës së Shenjtë, e nënvizuar shpesh nga Ligji i përtërirë (krh. rr 29; 7,21; 20,1; 30; 8, etj.).

1,22 Këtu është populli që kërkon të bëhen hetime dhe jo Zoti si në Nr 13,2 që propozon të dërgojë eksplorues (rrugëzbulues). Kjo duket se shënohet si mungesë besimi në Zotin dhe duket se kjo qe arsyeja pse Moisiu nuk mundi të hyjë në Tokën e premtuar. Refuzimi për të hyrë në Kanaan dhe ndëshkimi i popullit. Këtë faj Ligji i Përtërirë e lidh me dëbimin e Moisiut (rr 37; 3,26; 4,21) ndërsa Nr 20,12 e lidh ketë gjë me ngjarjen në Meribë. Është akoma tema e Tokës së premtuar që këtu vihet në dukje.

të shkojmë. 23Fjala juaj më pëlqeu, prandaj edhe i dërgova prej jush
dymbëdhjetë vetë, nga një prej çdo fisi. 24Këta u nisën për në male,
dhe mbërritën deri në luginën Eskol. Pasi bënë hetime për tokë, 25orën
prej fryteve të atij vendi, na i sollën neve dhe na thanë: Vendi që Zoti,
Hyji ynë, do të na e japë, është i mirë.
26Por ju nuk deshët të hynit; nuk i besuat fjalës së Zotit, Hyjit tuaj;
27nynykatët në çadrat tuaja e thatë: Zoti na urren dhe prandaj na
nxori nga dheu i Egjiptit që të na lëshojë në duar të amorrenjve e të
na zhbijë. 28Ku të ngjitemi? Vëllezërit tanë na e patën futur frikën
në zemër kur na thanë: Është një popull më i shumtë e më i madh se
ne! Kanë qytete të mëdha e të muruara deri në qiell! I kemi parë atje
edhe viganët. 29Unë asohere ju thashë: Të mos ju kapë frika e mos i
druani! 30Zoti Hyj që është udhëheqësi juaj, ai vetë do të luftojë për ju,
po ashtu si bëri në Egjipt, vetë e patë! 31Po edhe në shkretëtirë, vetë e /Vap 13,18
keni parë, Zoti të ka mbartur ngrykë, Zoti, Hyji yt, ashtu siç e mbart
njeriu fëmijën e vet, në çdo udhë nëpër të cilën ratë deri që erdhët 7,6+; 14,1; 32,6; Dal 4,22; Ur 18,13; Is 63,16; Jer 31,9; Oz 11,1; Mal 2,10-11 Nr 10,33 Dal 13,21v
në këtë vend. 32Por, megjithëkëtë, ju nuk patët besim në Zotin, Hyjin
tuaj, 33i cili ju priu udhës dhe jua gjente vendet e tëbanishtimit; natën
jua tregonte udhën me dritën e zjarrit e ditën me shtyllën e resë.

Udhëzimet e Zotit në Kades

Nr 14,21-35

34Kur i dëgjoi Zoti nynykamet tuaja, u hidhërua, u betua dhe tha:
35Asnjë njeri prej kësaj breznie të mbrapshtë nuk do ta shohë të mirin
vend që ua pata premtuar me përbetim etërëve tuaj, 36me përjashtim
të Kalebit, të birit të Jefoneut: ai do ta shohë dhe do ta gëzojë tokën që Nr 13,30; 14,6-9
shkeli me këmbë, ai e bijtë e tij, sepse nuk la gjë mangut për ta ndjekur
Zotin. 37Për shkak tuaj Zoti u hidhërua edhe me mua e më tha: As ti Nr 20,12+; Lp 3,26; 4,21; 34,4
nuk do të hysh atje! 38Por atje do të hyjë shërbëtori yt Jozuehi, biri i
Nunit. Jepi zemër sepse ai do t'ia ndajë Izraelit tokën me short.
39Fëmijët tuaj, për të cilët thatë së do të merren skllevër, foshnjat
që sot nuk dinë ta ndajnë të mirën prej së keqes, ata do të hyjnë; atyre
do t'ua jap tokën dhe ata do ta kenë pronë. 40E ju, kthehuni së prapthi
Nr 14,25

1,28 *Viganët* – enacimët ose sipas greqishtes: anakitët: për këtë popullsi. Edhe 2,10-11.20-21 krh. Zan 14,5 si dhe popuj të tjerë si: emitët, refaimët, zazumimët, janë emra përrallorë të popujveqe që jetonin në Palestinë (Kanaan). Mbaheshin si popuj shtatëgjatë e të mëdhenj si katallanë. Lidheshin me mitikët e Nefilimeve (Nr 13,33; Zan 6,4) dhe atyre u atribuoheshin monumentet megalitike (Lp 3,11). Anakitët formonin akoma në kohën e Jozuehut një aristokraci në malin e Hebronit dhe krahinën detare (Joz 11,21; 14,12-15; 15,13-15; 21,11). Refaimët ruheshin në vendin e Basanit (3,13; Joz 12,4v; 13,12), por edhe në Judenë kuptimi i tyre është ruajtur nga lugina e Refaimit në jug-perëndim të Jerusalemit (Joz 15,8; 18,16; 2sam 5,18); njerëzit e Davidit shkatërruan pasardhësit e parë të Rafës stërgjyshi eponim (2Sam 21,16-22; krh. 1Kro 20,4-8). Fjala *"rëpa'im"* caktonte edhe hijen e "shëol" (krh. Jb 25,5v; Ps 88,11; Is 14,9; 26,14.19).

‖Nr 14,39-45 nëpër shkretëtirë në drejtim të Detit të Kuq.
41 Atëherë m'u përgjigjët: Mëkatuam kundër Zotit! Do të ngjitemi
atje e do të luftojmë, sikurse na urdhëroi Zoti, Hyji ynë. E kur u
shtrënguat në armë e po niseshit për në mal, 42 Zoti më tha: Thuaju:
Mos u kapni në mal e mos e nisni luftën, sepse mua nuk më keni me
ju e do të bëheni preja e armikut! 43 Unë ju urdhërova, por ju nuk
më dëgjuat, dhe kundër urdhrit të Zotit e të fryrë nga krenaria, iu
Ps 118,12 kapët malit. 44 Kështu dolën amorrenjtë që banojnë në atë mal e t'ju
ndeshën, t'ju përndoqën, sikurse bleta kur del prej zgjoit e të vishet, e
t'ju goditën prej Seirit e deri në Hormë.
45 Ju që u kthyet, kur qanit para Zotit, ai s'ju dëgjoi as s'ua vuri
veshin ofshamave tuaja. 46 E kështu ndenjët në Kades për një kohë të
gjatë, e mirë e dini sa ndenjët!

Prej Kadesit në Amon

2 1 Atëherë u çuam dhe morëm rrugën e shkretëtirës në drejtim të
Detit të Kuq, sikurse më kishte dhënë urdhër Zoti.
Për një kohë të gjatë u sollëm rreth malit Seir. 2 Atëherë Zoti
më tha: 3 Mjaft u sollët përreth këtij mali! Nisuni në drejtim të veriut.
4 Popullit jepi këtë urdhër: Do të kaloni nëpër tokën e vëllezërve tuaj, të
Nr 20,14-21 bijve të Ezaut që banojnë në Seir. Ata do t'ju kenë frikë, 5 por ju ruhuni
fort e mos i sulmoni assesi, sepse unë nuk do t'ju jap prej tokës së tyre
Zan 36,8 as një këmbë dhe, sepse malin Seir ia dhashë për pronë Ezaut. 6 Bukën
që të hani blijeni prej tyre me pare; edhe ujin blijeni e atëherë nxirreni

k 2 Si në burimin e vjetër (Nr 14,25) Deti i Kuq është treguar si drejtim i parë, pastaj Lp vazhdon duke treguar një "itinerar" nëpërmjet shkretëtirës, drejt Moabit dhe Amonit. Në epokën e tij, Edomi ishte vendosur në perëndim të Arabisë dhe në gjirin e Akabës (Deti i kuq); prandaj këtu nuk flitet më për një refuzim kalimi nga ana e Edomit (Nr 20,14-21); Izraeli do të përshkojë territorin e tij por nuk do të marrë asgjë. Njëlloj nuk do të marrë asgjë nga territori i Moabit e i Amonit për të cilin burimi i vjetër nuk theksonte asgjë. Izraelitët në të vërtetë janë sjellur përreth Moabit, nëpërmjet shkretëtirës, por nuk kanë arritur tokën e Amonitëve (krh. 2,19+). Tema teologjike e dhuratës së Tokës së premtuar (1,6-8; krh. 1,5) përbëhet këtu me një temë më të hapur e më të madhe. Zoti vetë u shpërndan popujve në territor tokën e tyre. Edomi, Moabi dhe Amoni, të afërt me Izraelin, do të ruajnë të tyren (krh. 2,5) por Sikoni është Amore dhe Zoti do t'ia japë tokën e tij Izraelit (rr 24

2,1 "*Seir*": emri "Seir"që shumë shpesh është i vënë në paralel me atë të Edomit. Krh. Zan 31,4; Nr 24,18; Gjq ia caktoi territori, Ezaut, Edomit (Zan 33,14; 36,8) që gjenden në origjinë në veriun e Arabisë. Por këtu si në Joz 11,17; 12,7; Mali "Seir" është i vendosur në krahinën e Kadesë, jo shumë larg nga Korma 1,44. Kjo reflekton situatën e epokës në të cilën shkruhet teksti i tillë: Edomitët kishin kaluar Arabinë (Nr 22,20), pas rënies së Judës do të ecin përpara deri në Hebron dhe e gjithë krahina do të marrë emrin e Idumesë (Mak 5,3; Mk 3,8).

2,5 Edomitët, trashëgimtarë të Abrahamit, (Zan 36). Moabitët dhe Amonitët rr 9 e 19, trashëgimtarët e Lotit (Zan 19,30) janë vendosur nga JHWH, si Izraeli, mbi një tokë që u përkiste fillimisht kombeve të tjera, emrat e të cilëve do të kujtohen në rr 10-12.20v.

e pijeni. 7Sepse Zoti, Hyji yt, të ka bekuar në çdo vepër të duarve të tua, të ka përcjellë në udhëtime të tua nëpër këtë shkretëtirë të madhe duke banuar me ty Zoti, Hyji yt, për dyzet vjet dhe nuk të ka munguar asgjë. 8Pasi i kaluam vëllezërit tanë, bijtë e Ezaut, që banonin në Seir, rrugës së Arabës prej Elatit e prej Asiongaberit, u kthyem dhe erdhën udhës në drejtim të shkretëtirës Moab. 9Atëherë Zoti më tha: Mos i sulmo moabitët dhe mos bëj luftë kundër tyre! Sepse prej tokës së tyre nuk do të të jap asnjë grimë, sepse bijve të Lotit ua dhashë për pronë Arin. 10Më parë aty jetonin emitët, një popull i madh e i shumtë dhe aq i lartë me shtat si enacitët. 11Po edhe vetë refaitët mbaheshin porsi enacitët; moabitët ata i quajnë emitë. 12Kurse në Seir më parë banonin horimët. Këta u dëbuan dhe u zhbinë prej bijve të Ezaut që banonin në vendin e tyre, po ashtu sikurse bënë edhe izraelitët në tokën e pronës së vet që ua dha Zoti. 13Ngrihuni, pra, e kalojeni përroin Zared! Dhe e kaluam përroin Zared.

Dal 33,14.16; 34,9-10; Lp 8,2v; 29,5; Neh 9,20-21
Nr 20,21
Nr 21,10-20
1,28+

14Koha e shtegtimit prej Kadesbarnesë deri në kalimin e përroit Zared zgjati tridhjetë e tetë vjet derisa u zhbi mbarë breznia e luftëtarëve të llogorit, ashtu sikurse u qe përbetuar Zoti. 15Dora e Zotit qe kundër tyre derisa i shfarosi prej tëbanishtës.

1,35; Nr 14,34

16E pasi vdiqën të gjithë këta luftëtarë prej mesit të popullit, 17atëherë Zoti foli me mua e tha: 18Sot po kalon kufijtë e Moabit, qytetin që quhet Ar. 19Kur t'u afrohesh amonëve, ruaj se i sulmon ose ngre luftë me ta, sepse nuk do të të jap prej tokës së tyre, të bijve të Amonit, sepse atë ua dhashë bijve të Lotit për pronë. 20Edhe ajo çmohet tokë e refaitëve: dikur në të banonin refaitët, të cilët amonitët i quajnë zomzomitë. 21Ata ishin popull i madh e i shumtë dhe me shtat të lartë si enacitët. Zoti i zhbiu para faqes së tyre dhe ua dha atyre

Zan 19,30-38

2,12 *Refaitët* – sh 1,28 dhe vërejtjen. Me këtë emërtim shpesh shënohen edhe të vdekurit, banorët e mbretërisë së vdekjes (krh. Zan 14,5; Sam 21,15-22). Pushtimi i tokës prej bijve të Ezaut këtu vihet krahas me nguljen e izraelitëve në tokën e vet me qëllim që të shihet se Zotit i pëlqejnë të gjitha kombet dhe se interesohet për ta nëse ata vetë qëllimisht nuk i kundërshtojnë. *Banonin horimët:* termi hebraik "horim" tregon hotitët e famshëm ose ku rritet, ose një tjetër grup etnik. BJ zgjedh mundësinë e dytë (arse ndjekëse); nuk ka arsye për të treguar "harritët" me uritët e dokumenteve "kuneiforme". Këta të fundit rreth 1500 para Krishtit arritën në Palestinë vetëm një numër i vogël dhe shpejt u asimiluan. Emrat e tyre dëshmuan praninë e tyre në disa qytete, të jugut të Jordanit, por kurrë në Transjordani. Termi *"Huru"* duket si të mos jetë tjetër veçse një "emërtim" pseudoetnik. Ai do të përdoret për krahinën e Edomit – *"Seir"* (Zan 36,20) termi "huru" nga emrat egjiptianë të Palestinës në epokën në të cilën u vendosën Izraelitët.

2,18 Toka i Amonitëve ndodhet në veri të asaj të Sikonit; mbi rrjedhën e epërme të Abokut (3,16; Nr 21,24). Me të gjithë lidhjen mes Izraelitëve dhe Amonit, për të cilat teksti këmbëngul (krh. rr 37) këta popuj do të bëjnë luftë duke u nisur nga epoka e gjyqtarëve (Gjq 10,7) dhe mbi të gjitha nën Davidin (2Sam 10,6 e 11). Më vonë Amonitët do të shtrihen në dëmtimet e Gadit Jer 49,1 dhe tradita e vjetër e Ligjit të përtërirë është e tyre (23,4).

të banojnë në vend të tyre, [22]siç bëri me bijtë e Ezaut, që banojnë në
Seir, duke i shfarosur horimët e duke ua dhënë tokën për pronë që
e kanë deri në ditët e tashme. [23]Po edhe hevenjtë, që jetonin nëpër
Joz 13,2+ fshatra deri te Gaza, kaftoritët, që kishin ardhur nga Kaftori, i zhbinë
ata dhe u vendosën në vendin e tyre. [24]Ngrihuni! Nisuni e kalojeni
përruan Arnon: qe, ta lëshova në dorë Sehonin, mbretin e Hesebonit
amorreas! Fillo ta pushtosh! Filloje luftën me të! [25]Sot do të filloj ta
shtie tmerrin dhe frikën tënde në popuj që janë kudo nën qiell, që,
posa ta dëgjojnë emrin tënd, të tremben e të dridhen para teje.

Pushtimi i mbetërisë së Sehonit

‖Nr 21,21-25; Gjq 11,19-22

[26]Kështu, pra, dërgova prej shkretëtirës Kademot lajmëtarë te
Sehoni, mbreti i Hesebonit, me fjalë paqeje. I thashë: [27]Do të kaloj
nëpër tokën tënde. Do të bie rrugës botore, dhe nuk do të shmangem
2,6 as djathtas as majtas. [28]Ushqimet m'i shit me para që të ushqehem për
sa të kaloj, edhe ujin për të pirë ma shit. Nuk kërkoj tjetër, pos sa të
Nr 20,18.21 kaloj, [29]siç më lejuan bijtë e Ezaut që banojnë në Seir si dhe moabitët,
që jetojnë në Ar. Dua të mbërrij deri te Jordani e të kaloj në tokën që
Zoti, Hyji ynë, do të na e dhurojë.

[30]Por Sehoni, mbreti i Hesebonit, nuk deshi të na lejojë të kalojmë,
Dal 4,21 sepse Zoti, Hyji yt, ia kishte bërë shpirtin të ngurtë dhe ia nguroi
zemrën, që ta lëshonte në duar të tua, siç e ke edhe sot. [31]Atëherë
Zoti më tha: Ja, fillova të ta dorëzoj Sehonin dhe tokën e tij. Fillo ta
pushtosh! [32]Edhe Sehoni me mbarë popullin e vet na doli para dhe nisi
luftën në Jasë. [33]E Zoti, Hyji ynë, na e dorëzoi: e goditëm atë dhe bijtë
e tij e mbarë popullin e tij.

Joz 6,17 [34]Asohere i pushtuam të gjitha qytetet e tija dhe secilin qytet me
burra, gra e fëmijë e ngarkuam me «mallkim»: askënd nuk e lamë
gjallë, [35]me përjashtim të bagëtive që i morëm pre bashkë me prenë
e qyteteve që pushtuam. [36]Qysh prej Aroerit, që është në bregun e
përroit Arnon, dhe qytetin që është në luginën e tij, e deri në Galaad,
s'pati asnjë qytet që i shpëtoi dorës sonë: të gjitha na i dorëzoi Zoti,
Hyji ynë. [37]Nuk e preke vetëm tokën e bijve të Amonit, krahinës
përgjatë përroit Jabok dhe qytetet e rrafshnaltës e viset që Zoti, Hyji
ynë, na i ndaloi.

2,23 *"kaftoritët"*: Palestinezët – filistejtë: Kaftor është Kreta, por shpesh shënon eshe bregun e Azisë së vogël në jug, pra të ardhur nga Kreta (krh. Joz 13,2).

2,26–3,7 Lp lidhet me burimin e vjetër, qoftë për fitimin e mbretërisë së Sikonit, qoftë për tregimin legjendar të Ogut.

2,26 *prej shkretëtirës Kademot:* ose nga "shkretëtira e lindjes".

Pushtimi i mbretërisë së Ogut

‖Nr 21,33-35

3 [1]Atëherë u kthyem dhe morëm udhën drejt Basanit. Në Edrai
na doli para për të luftuar Ogu, mbreti i Basanit, me mbarë
popullin e vet. [2]Atëherë Zoti më tha: Mos e druaj aspak, sepse ta
lëshova në dorën tënde me mbarë popullin dhe me tokën e tij. Bëj me
të siç bëre me Sehonin, mbretin e amorrenjve, që banonte në Hesebon.'
[3]Kështu, pra, Zoti, Hyji ynë, na e dorëzoi edhe Ogun, mbretin e
Basanit, dhe mbarë popullin e tij. I goditëm edhe ata derisa i zhdukëm.
[4]Asokohe i zaptuam të gjitha qytetet e tija. Asnjë qytet nuk na shpëtoi:
pushtuam gjashtëdhjetë qytete, mbarë krahinën Argob, mbretërinë
e Ogut në Basan. [5]Të gjitha qytetet ishin të mbrojtura me mure të
larta, me dyer e me shula. Pa përmendur fshatrat e panumërta që
ishin të parrethuara me mure. [6]Edhe ato i ngarkuam me «mallkim»,
siç bëmë me Sehonin, mbretin e Hesebonit: i zhbimë qytetet, trim e
grua e fëmijë; [7]kurse bagëtitë dhe prenë e atyre qyteteve i rrëmbyem.
[8]Asokohe e morëm tokën prej duarve të dy mbretërve të amorrenjve,
që jetonin në anën e andejme të Jordanit, prej përroit Arnon deri në
malin Hermon [9]sidonët e quajnë Hermonin Sarion, kurse amorrenjtë
Sanir [10]të gjitha qytetet që janë në rrafsh, mbarë tokën Galaad e
Basan deri në Selkë e në Edrai, qytetet e mbretërisë së Ogut në Basan.
[11]Prej refaitëve kishte mbetur vetëm Ogu, mbreti i Basanit. Mund 1,28+
të shihet shtrati i tij, shtrat hekuri. A nuk është në Rabë të amonëve?
Është i gjatë nëntë kute e i gjerë katër kute, me kut të rëndomtë burri.

Ndarja e Transjordanisë

‖Nr 32

[12]Dhe asokohe e pushtuam edhe këtë tokë, prej Aroerit që është në
bregun e përroit Arnon, e deri në gjysmën e malit Galaad: qytetet e
saja ua dhashë Rubenit e Gadit. [13]Pjesën tjetër të Galaadit dhe mbarë
Basanin, mbretërinë e Ogut, ia dhashë gjysmës së fisit të Manaseut,
mbarë krahinën Argob. Mbarë Basani quhet toka e refaitëve. [14]Jairi, Nr 32,41; Gjq 10,3-5
biri i Manaseut, e mori për pronë mbarë krahinën e Argobit deri në
kufijtë e Gesuriut e të Mahatit. Ai e quajti me emrin e vet Basan
Havot Jair (d.m.th. Fshatrat e Jairit), deri në ditën e sotme. [15]Mahirit
ia lëshova Galaadin. [16]Fiseve të Rubenit e të Gadit ua lëshova prej
Galaadit deri në përruan Arnon për kufi gjysma e lumit e deri në
lumin Jabok, që është kufi me bijtë e Amonit. [17]Si kufi shërbenin

3,5 *fshatrat e panumërta që ishin të parrethuara me mure.:* fshatrat që në kohë sulmi të armikut lëshoheshin dhe popullsia shkonte e ndryhej në qytete të fortifikuara. Vulg.: *"Qytetet e hapura"* sipas domethënies etimologjike të fjalës hebraike happerazi. BJ me LXX *"qytetet e perizitëve"*. Perizitët janë popuj të fushës në të cilën fshatrat nuk janë të fortifikuara.

3,11 Ky krevat hekuri (ose bazalti hekuri) ishte ndoshta një nga dolmenët që dallohen në krahinën e Amanit. – Nëntë kute përbëjnë rreth 4 m.

Nr 34,11-12 Araba e Jordani prej Keneretit e deri në detin e Arabës, që është Deti i Kripur, në rrëzë të malit Fazga në lindje.

Udhëzimet e fundit të Moisiut

[18]Asokohe ju pata urdhëruar: Zoti, Hyji juaj, jua dha për pronë këtë tokë. Të gjithë trimat, të aftë për luftë të armatosur, le t'u prijnë vëllezërve, bijve të Izraelit. [19]Gra e fëmijë e bagëti e di se keni shumë le të rrinë në qytetet që jua dhashë, [20]derisa Zoti, Hyji juaj,
Dal 33,14+ t'u japë paqe edhe vëllezërve tuaj, siç jua dha juve, dhe ta marrin në pronë edhe ata tokën që Zoti, Hyji juaj, do t'ua japë edhe atyre përtej Jordanit. Atëherë lë të kthehet secili në pronën e vet që jua dhashë.

Joz 1,1+ [21]Asohere edhe Jozuehit i dhashë këtë urdhër: Ti me sytë e tu pe se çfarë u bëri Zoti, Hyji juaj, këtyre dy mbretërve: kështu do t'ua bëjë të gjitha mbretërive nëpër të cilat do të kalosh. [22]Mos i druaj! Për ju do të luftojë Zoti, Hyji juaj! [23]Asohere iu luta Zotit e thashë: [24]O Zot,
5,24; 11,2-3; Dal 15,6-7; Ps 86,8 Hyj, ti fillove t'ia dëftosh shërbëtorit tënd madhërinë tënde dhe dorën e fuqishme! E, në të vërtetë, nuk ka tjetër Hyjni as në qiell as në tokë, që mund t'i bëjë veprat e tua e të krahasohet me fuqinë tënde. [25]Më lejo të kaloj matanë Jordanit e ta shoh këtë tokë të mirë, këtë krahinë
Nr 20,12+ të mrekullueshme malore dhe Libanin! [26]Po Zoti u hidhërua me mua për shkakun tuaj, nuk ma dëgjoi lutjen, por më tha: Lëre! As mos fol
32,48-52 më për këtë gjë me mua! [27]Por, ngjitu në majë të Fazgës dhe lëshoja sytë në perëndim, në veri, në jug e në lindje e merre me sy, sepse Jordanin ti s'do ta kalosh! [28]Jepi urdhrat e tua Jozuehut, jepi zemër e guxim, sepse ai do ta kalojë Jordanin e do t'i prijë këtij populli dhe ai do t'ua ndajë këtë tokë që do ta shikosh ti! [29]E kështu zumë vend në
Nr 25,1-18 luginën kundruall Betfegorit.

Pabesnikëria e Feorit dhe urtia e vërtetë

5,1; 6,1; 8,1; 11,8-9 **4** [1]E tani, o Izrael, dëgjo urdhërimet dhe rregulloret që po jua
Lev 18,5 mësoj që, duke i kryer ato, të jetoni dhe të hyni e ta bëni pronë
Zb 22,18-19 tokën që Zoti, Hyji i etërve tuaj, do t'jua japë. [2]Mos u shtoni asgjë urdhrave që po ju jap dhe mos u mungoni asgjë! Mbani urdhërimet e Zotit, Hyjit tuaj, që po jua jap unë.

Nr 25,1-18 [3]Sytë tuaj panë gjithçka Zoti bëri kundër Beelfegorit, sesi i përfaroi të gjithë adhuruesit e tij prej mesit tuaj, [4]kurse ju që i qëndroni besnikë Zotit, Hyjit tuaj, jeni gjallë të gjithë deri në ditën e sotme.

[5]Ja, po ju mësoj urdhërimet e rregulloret, si më urdhëroi Zoti, Hyji

4,5 *urdhërimet dhe rregulloret:* zhvillimi i ngadaltë i ligjeve dhe normave përbën një pamje globale të Ligjit që do të mbizotërojë gjithë fenë e Izraelit. Kuptimi i parë i fjalës *"torah"* është "mësim", "drejtim i dhënë": duhet perfshirë të gjithë kultin dhe të gjithë sjelljen njerëzore ëfrymëzuar nga një vetëdije gjithnjë e më e fortë për Besëlidhjen dhe për Perëndinë që e ka propozuar dhe vulosur (Zan 15,1+).

im, që t'i zbatoni në tokën që do ta merrni pronë, [6]që t'i mbani e t'i vini
në zbatim. Kjo do t'ju bëjë të dijshëm e të urtë në sytë e popujve. Kur Jb 28,28; Ps 19,8; Sir 1,14-16; Fu 1,7; 9,10
t'i kenë dëgjuar të gjitha këto urdhërime, do të thonë: Ja, një popull
i dijshëm e i kuptueshëm! Ky qenka popull madhor! [7]E njëmend, ku
gjendet një popull tjetër aq i madhërueshem, që t'i ketë hyjnitë e veta 4,32-34; Ps 145,18; 147,19v; 148,14; Jer 29,13-14
kaq afër vetes, sikurse është pranë nesh në të gjitha kërkesat tona
Zoti, Hyji ynë?! [8]Dhe, ku ka një popull tjetër kaq të përmendur që të
ketë urdhërime e rregullore të drejta, siç është i tërë ky Ligj, që unë
sot po e shtroj para syve tuaj?!»

Zbulesa e Horebit dhe kërkesat e saj

[9]Kujdes, pra, ki mendjen mirë të mos i harrosh assesi ngjarjet që i 32,7; Ps 44,2; 78,3-4; Jl 1,3
pe me sytë e tu e të mos zbehen askurrë gjatë krejt jetës sate! Mësojua
fëmijëve e nipave të tu!

[10]Ti ishe aty pranë në praninë e Zotit, Hyjit tënd, në Horeb, kur Zoti Dal 19,16-20
më urdhëroi: Bashkoje popullin rreth meje! Dua t'i dëgjojnë urdhrat
e mi e të mësojnë të më druan e të më nderojnë për sa kohë të jetojnë
mbi tokë dhe t'i mësojnë fëmijët e vet. [11]E ju u afruat e qëndruat në
këmbë në rrëzë të malit, i cili digjej flakë deri në qiell. Ishte errësirë, Dal 19,18
re e terr i dendur! [12]Prej mesit të zjarrit ju foli Zoti: tingullin e fjalëve
e dëgjuat, por trajtën e folësit nuk e patë. [13]Jua shpalli besëlidhjen
e vet dhe ju urdhëroi ta zbatoni Dhjetë Urdhërimet, që i shkroi Dal 20,1+
në dy rrasat e gurta. [14]Asohere më urdhëroi edhe mua t'jua mësoj
urdhërimet e rregullat që duhet t'i vini në veprim në tokën që do ta
merrni trashëgim. [15]T'ia vini mendjen mirë vetes: atë ditë, kur Zoti
foli në Horeb prej mesit të zjarrit, ju nuk patë kurrfarë trajte të
tij. [16]Kini kujdes që rastësisht të mos prisheni e të punoni për vete 5,8; Dal 20,4-5
ndonjë idhull, ndonjë trajtë çfarëdo të ndonjë hyjnie, figurë njeriu a
gruaje, [17]figurë, s'ka rëndësi, të së cilës bagëti që jeton mbi tokë, o Rom 1,23

Zbulimi i Zotit dhe mësimi i transmetuar nga tekstet e vjetra e nga profetët do të gjallërojnë gjithmonë e më shumë "jetën" e popullit (rr 1; 8,3+; Ps 19,8-15; 77,1; 94,12; 119,1+; Sir 1,23; 24,22; etj.; krh. Vap 7,38+). Jezusi do të shpallë haptazi se ka ardhur për "të përmbushur" Ligjin dhe profetët (Mt 22,34-40) dhe Pali do të shpjegojë se "Ligji" do të zëvendësohet me fenë në Krishtin (Rom 3,27+; 10,4).

4,7 *siç është pranë nesh... Zoti, Hyji ynë:* ndërsa disa tradita të tjera të Pesëlibërshit nënvizojnë largësinë që ndan Perëndinë nga njeriu (krh. Dal 33,20+), Lp këmbëngul në pajtimin që e bën Zotin të afërt me popullin e tij: I njëjti shpirt deuteronomik gjendet i shprehur në tregimin e kushtimit të tempullit (1Mbr 8,10-29). Ky mendim gjendet edhe në Ez 48,35. Fjala e fundit do të thuhet në BR (Gjn 1,14+).

4,11 *Ishte errësirë, re e terr i dendur:* me TM dhe Vulg.; LXX shton : "dhe një zë i fuqishëm"; BJ: "dhe kumbues".

4,14 Autori dallon "dhjetë fjalët" (krh. 5,45), të shkruara nga Zoti vetë mbi rrasat e gurta (Dal 34,28; Lp 5,22); dhe "ligjin e normat", domethënë kodin e Ligjit të përtërirë (12,1; 26,16).

4,15-20 Ky zhvillim homelitik justifikon ndalimin e imazheve, "teofaninë" e Horebit ku JHWH ka bërë të dëgjohet zëri i tij por nuk është shfaqur. Megjithatë, JHWH i shfaqet disa të privilegjuarve si Moisiu (Dal 34,18-23) dhe pleqtë (Dal 24,10-11).

të shpendëve që fluturojnë nën kupën qiellore, 18ose të zvarranikëve
që lëvizin mbi tokë, ose të peshqve që jetojnë në ujë nën tokë; 19dhe
17,3; Ur 13,2 që, duke ngritur sytë në qiell, të shikosh diellin, hënën e yjet mbarë
ushtrinë qiellore dhe të mos tradhtohesh prej gabimit e t'i adhurosh e
t'u shërbesh! Këto gjëra ua dha Zoti, Hyji yt, të gjithë popujve që janë
1Mbr 8,51; Jer 11,4 nën qiell, 20kurse ju Zoti ju nxori nga furrënalta e hekurit të Egjiptit,
7,6+ që t'ju ketë popull pronë, siç jeni edhe sot e kësaj dite.

Synime ndëshkimi e kthimi

Nr 20,12+ 21Porse, për shkak tuaj, u hidhërua kundër meje dhe u përbetua
se nuk do ta kaloja Jordanin dhe se nuk do të hyja në të mirën
tokë, të cilën Zoti, Hyji yt, do ta japë ty trashëgim. 22Ja, do të vdes
në këtë vend e nuk do ta kapërcej Jordanin; ju do të kaloni dhe do
ta trashëgoni këtë tokë të bekuar. 23Ruajuni fort, të mos e harroni
kurrsesi besëlidhjen e Zotit, Hyjit tuaj, që e lidhi me ju e të gaboni e të
punoni trajta të gdhendura të çfarëdo kafshe që Zoti, Hyji juaj, i ndaloi
Dal 13,22+; 20,5+; Is 33,14; Sof 1,18; /Heb 12,29 të bëhen. 24Sepse Zoti, Hyji yt, është zjarr përpijës, Perëndi ziliqar.
25Kur t'ju lindin fëmijë e nipa e të keni banuar gjatë në atë vend
dhe, nëse prisheni e punoni çfarëdo idhulli, e kështu veproni keq para
Is 1,2 Zotit, Hyjit tënd, duke e ngacmuar të hidhërohet, 26pasha qiellin e
Joz 23,16; Lev 26,14-19 pasha tokën, që po jua bëj unë sot, do të zhdukeni shpejt prej tokës që
do ta trashëgoni pasi të kaloni Jordanin. Nuk do të jetoni gjatë në të,
2Mbr 17,6; 25,8v Ps 105,12-13; Is 4,3+ por do t'ju shfarosë Zoti 27dhe do t'ju shpërndajë ndër popuj, dhe pak
prej jush do të mbesin gjallë nëpër kombe, ndër të cilat do t'ju tresë
Zoti. 28Atje do t'u shërbeni hyjnive që i punoi dora e njeriut, prej drurit
30,1-5; 2Kro 15,2.4.7v 15; Ps 27,8; 105,3v; Oz 5,15; Is 55,6; Jer 29,13; Mt 7,7-8 dhe gurit, që nuk shohin as s'dëgjojnë, që s'hanë as marrin erë.
29Atëherë prej atje do ta kërkosh Zotin, Hyjin tënd; do ta gjesh nëse
do ta kërkosh me gjithë zemër e me gjithë shpirt. 30Pasi në vështirësinë
tënde të kanë ndodhur të gjitha këto që janë parathënë, dikur do të
kthehesh te Zoti, Hyji yt, dhe atëherë do ta dëgjosh zërin e tij, 31sepse
Dal 34,6-7 Zoti, Hyji yt, është Hyj i mëshirshëm. Ai nuk do të heqë dorë prej
teje, as nuk do të të shfarosë krejtësisht, as nuk do ta qesë në harresë
besëlidhjen, në të cilën iu përbetua etërve të tu.

Madhëria e zgjedhjes hyjnore

32Shqyrtoji kohët e lashta që qenë para teje, qysh prej ditës kur

4,24 *Perëndi ziliqar:* kjo xhelozi e Zotit është mbibegati (excessus) e dashurisë (krh. 5,9; 6,15; 32,16,21, etj.; Dal 20,5; 34,14; Nr 25,11; Ez 8,3-5; 39,25; Zak 1,14; 2Kor 11,2); Për zjarrin krh. Dal 13,22+; 24,17 etj.

4,27 *pak prej jush:* një numër i vogël "mbetjeje" e Isaisë dhe profetëve, të vetmit që do të kalojnë provën.

4,30 *dikur do të kthehesh:* te profetët kjo shprehje (fj.fj. "në kohë që do të vijnë") i referohet instaurimit përfundimtar të mbretërisë së Zotit në epokën e Besëlidhjes së re (Mik 4,1).

Zoti e krijoi njeriun përmbi tokë, shqyrto prej një skaji të rruzullit në
tjetrin: A ka ndodhur ndonjë gjë kaq e madhe? A është dëgjuar një gjë
e tillë? 33A ka ndokund ndonjë popull që e ka dëgjuar Hyjin duke folur 4,7+; Dal 33,20+
prej mesit të zjarrit, siç e dëgjove ti dhe të ketë mbetur gjallë? 34Ose,
a ka sprovuar ndonjë herë Hyji të hyjë e të marrë për vete një komb në 7,6+
mes të një populli tjetër me provë, me shenja e me mrekulli, me luftë, Jer 32,21; Ps 40,6
me dorë të fortë, me krah të ngritur e me tmerr të madh sikurse i bëri
të gjitha këto ndër sytë tuaj për ju Zoti, Hyji juaj, në Egjipt?!

35Kjo t'u dëftua ty që ta dish se Zoti është vetë Hyji dhe se nuk ka Dal 20,3; Lp 32,39;
tjetër përveç atij. 36Prej qiellit bëri ta dëgjosh zërin e tij që të mësonte; Is 43,10-13; Mk 12,32
përmbi tokë ta ka dëftuar zjarrin e vet të madh dhe i dëgjove fjalët e
tija prej mesit të zjarrit, 37sepse i deshi etërit e tu dhe i zgjodhi për
vete pasardhësit e tyre. Ai të nxori me fuqinë e vet prej Egjiptit dhe me
një forcë të madhe, 38për të dëbuar para teje, në hyrjen tënde, popuj më 7,1; 9,4; 11,23;
të mëdhenj e më të fortë se ti, për të të futur ty në vendin e tyre e për Joz 2,11
ta dhënë ty tokën e tyre për pronë siç po sheh se po ndodh sot.

39Mirë, pra, dije sot dhe thadroje thellë në zemrën tënde se Zoti
është Hyj lart në qiell e poshtë mbi tokë e tjetër nuk ka! 40Mbaji 6,4; 1Mbr 8,23;
urdhërimet e tija dhe ligjet e tija që unë po t'i jap sot, që të jesh mirë 2Kro 20,6; Ps 83,19
ti dhe bijtë e tu pas teje e të qëndrosh për një kohë të gjatë mbi tokën
që Zoti, Hyji yt, do të ta japë».

Qytetet strehim

Dal 21,13+; Joz 20,1+

41Asohere Moisiu i ndau tri qytete përtej Jordanit, në krahun e
lindjes, 42që të strehohet në to ai që e vret gand të afërmin e vet, me
të cilin më parë nuk ka pasur kurrfarë armiqësie: që duke u strehuar
në njërin ndër këto qytete, ta shpëtojë jetën. 43Qytetet ishin: Bosori, Joz 20,8
në shkretëtirë, që është në rrafshnaltë, për fisin e Rubenit, Ramoti në
Galaad, për fisin e Gadit dhe Golani në Basan, për fisin e Manaseut.

FJALIMI I DYTË I MOISIUT

44Ky është Ligji që e shpalli Moisiu para bijve të Izraelit. 45Këto janë

4,33 *ka dëgjuar Hyjin:* TM: "Zëri i Zotit", Vulg., Bj shtojnë; i gjallë (5,26).

4,35 *nuk ka tjetër përveç atij:* Pohimi qartëson mosekzistëncën e zotave të tjerë (Is 43,10-11; 44,6; 45,5) etj. Dekalogu ndalonte kultin e zotave të huaj. Ata për një kohë konsideroheshin më inferiorë se JHWH, të pafuqishëm dhe të përbuzshëm. Tani kalohet në një etapë të re: këta zota nuk ekzistojnë.

4,41-43 Ky informacion i vogël mbi *Qytetet strehim* (krh. Joz 20,1+) është një shtesë e vendosur midis dy fjalimeve të Moisiut.

4,44vv Pas një tregimi të shkurtër të kohës dhe të vendit (4,44-49; krh. 1,4-5) fillon fjalimi i dytë i Moisiut (5,1–11,32) që lë të kuptojë kodin e Lp (12,1–26,15) dhe do të vazhdojë më tej në 26,16–28,68). Si fjalimi i parë rimerret mbi të gjthë historinë e kaluar të Izraelit, duke shkuar këtë herë deri te teofania e Horebit dhe e dekalogut.

dëshmitë, urdhërimet e rregulloret, për të cilat u foli bijve të Izraelit,
kur dolën prej Egjiptit, 46përtej Jordanit, në luginën kundruall
Betfegorit, në tokën e Sehonit, mbretit të amorrenjve, që banonte në
Hesebon, të cilin e goditën Moisiu dhe bijtë e Izraelit kur dolën prej
2,26–3,17 Egjiptit. 47Ata e pushtuan tokën e tij dhe tokën e Ogut, mbretit të
Basanit, dy mbretërve amorrenj, që ishin përtej Jordanit, në krahun
ku lind dielli, 48prej Aroerit, që është mbi bregun e përroit Arnon, deri
te mali Sion, që është Hermoni, 49mbarë Arabën, përtej Jordanit, në
krahun e lindjes e deri në detin e Arabës, deri në rrëzë të malit Fazgë.

Dhjetë urdhërimet

4,1.5.8; 21,1 **5** 1Moisiu e bashkoi mbarë Izraelin dhe u tha: «Dëgjoji, o Izrael,
urdhërimet dhe ligjet, që po i shpall sot para jush: mësoni dhe
vini në veprim!

4,10-13+ 2Zoti, Hyji ynë, bëri me ne besëlidhje në Horeb. 3Këtë besëlidhje
Zoti nuk e lidhi me etërit tanë, por me ne, që jemi sot këtu, me të
gjithë ne që jemi gjallë. 4Zoti ka folur me ju faqefaqas në mal prej
mjedisit të zjarrit. 5Unë qëndrova ndërmjet jush dhe Zotit asokohe
që t'jua shpallja fjalët e tija, sepse ju e kishit frikë zjarrin dhe nuk u
ngjitët në mal.

iiDal 20,2-17+ Ai tha: 6Unë jam Zoti, Hyji yt, që të nxora nga dheu i Egjiptit, prej
4,15-20 shtëpisë së skllavërisë. 7Mos ki tjetër zot pos meje! 8Mos bëj idhull as
figurë të gjërave që janë lart në qiell, as poshtë në tokë, as të atyre që
janë në ujë nën dhe! 9Mos i adhuro ato as mos u shërbe: sepse vetëm
4,24+; 7,9-10 unë jam Zoti, Hyji yt, unë jam Hyj ziliqar, që e ndëshkoj fajin e etërve
të atyre që më urrejnë në fëmijë deri në të tretin e të katërtin brez,
10por edhe që nuk kursej mëshirë në mijëra brezni ndaj atyre që më
duan e që i zbatojnë urdhërimet e mia. 11Mos e merr nëpër gojë kot
emrin e Zotit, Hyjit tënd, sëpse Zoti nuk do ta lërë të pandëshkuar atë
që merr nëpër gojë emrin e tij për punë të kota.

12Mbaje ditën e shtunë dhe shenjtëroje ashtu sikurse të ka
urdhëruar Zoti, Hyji yt. 13Puno gjashtë ditë dhe kryeji të gjitha punët
e tua. 14Por e shtata ditë është e shtuna e Zotit, Hyjit tënd. Atë ditë

Kjo fjali me sa duket ekzistonte pavarësisht se në disa forma të ndryshme që gjendeshin të përziera së bashku dhe u përdor për qëllime katekistike e kulturore përpara se të shërbejë si hyrje në kodin e Lp.

5,1 Është një lajm i përgjithshëm i Lp dhe jo vetëm i fjalës së dekalogut (rr 5, krh. edhe 6,1).

5,6 Krh. Dal 20,5.

5,12-15 Motivimi i së shtunës nuk është i njëjtë me atë të Dal 20,11. Në pjesën tonë e shtuna është e lidhur me lirimin e skllavërisë në Egjipt dhe kjo cakton një karakter të dyfishtë: është një ditë gëzimi (krh. edhe për festën e shtatë javëve: 11,11-12) dhe është një ditë në të cilën shërbëtorët e skllevërit lirohen nga puna e tyre e vështirë (krh. edhe të njëjtin motivim në legjislacionin në favor të të varfërve: 24,18.22). Këto zhvillime janë shtuar në një epokë në të cilën urdhri i së shtunës kishte marrë rëndësi të madhe.

mos bëj asnjë punë as ti, as djali yt, as vajza jote, as shërbëtori, as
shërbëtorja, as kau as gomari dhe asnjë bagëti jotja, as i ardhuri yt Dal 12,48+
që e ndryn dera jote: le të pushojë shërbëtori yt dhe shërbëtorja jote
sikurse edhe ti. 15Të të bjerë ndër mend se edhe ti ke qenë skllav në
Egjipt dhe se prej andej të ka nxjerrë me dorë të fuqishme e me krah
të tendur Zoti, Hyji yt: dhe kjo është arsyeja që të urdhëroi ta mbash
ditën e shtunë. 16Ndero babën tënd dhe nënën, sikurse të urdhëroi Sir 3,1-16
Zoti, Hyji yt, që ta kesh jetën të gjatë e të kalosh mirë përmbi tokën,
që Zoti, Hyji yt, do të ta japë.
17Mos vra!
18Mos bëj kurorëshkelje!
19Mos vidh!
20Mos dëshmo rrejshëm kundër të afërmit tënd!
21Mos i lakmo për të keq gruas së të afërmit tënd.
Mos i lakmo shtëpisë së të afërmit tënd, as arës, as shërbëtorit, as
shërbëtores, as kaut, as gomarit dhe asnjë sendi që i përket atij.
22Këto janë fjalët që jua ka drejtuar Zoti juve e të gjithëve kur ishit
të tubuar në mbledhje në mal. Ai ju foli prej zjarrit në re e në errësirë Dal 24,16+;
me një zë të lartë. Ai nuk shtoi asgjë tjetër, por i shkroi në dy rrasa të Lp 4,12-13
gurta që m'i dha mua.

Ndërmjetësimi i Moisiut

Dal 20,18-21

23Porse ju, pasi e dëgjuat zërin nga errësira dhe pasi e patë malin se
si digjej, u afruat tek unë të gjithë ju prijësit e fiseve dhe krerët 24dhe
më thatë: Qe, na e dëftoi Zoti, Hyji ynë, madhërinë dhe madhorinë e Dal 19,16+
vet: prej mesit të zjarrit e dëgjuam zërin e tij dhe sot e sprovuam se
Zoti mundka të flasë me njerëz e njeriu të mos vdesë. 25Porse tani,
përse të vdesim të përpirë nga zjarri? Sepse, qebesa, po e dëgjuam Dal 33,20+
edhe herë të tjera zërin e Zotit, Hyjit tonë, do të vdesim! 26Sepse
ç'është njeriu, cilido qoftë, që të dëgjojë zërin e Hyjit të gjallë se si flet
prej mjedisit të zjarrit, siç e dëgjuam ne, e të mund të mbesë gjallë?
27Kështu, pra, afrohu ti për t'i dëgjuar të gjitha fjalët e Zotit, Hyjit
tonë, dhe atëherë na trego ti gjithçka të ketë thënë Zoti, Hyji ynë, dhe Dal 19,8; 24,3
ne do të dëgjojmë e do t'i vëmë në zbatim.
28Kur i dëgjoi Zoti fjalët tuaja, më tha: I dëgjova të gjitha fjalët që
ky popull t'i drejtoi: kanë folur krejt mirë. 29Oh, sikur ta kishin vërtet
atë mendje: të më kishin frikë e t'i zbatonin të gjitha urdhërimet e
mia gjithherë! Të lumë do të ishin ata dhe bijtë e tyre për jetë të jetës!

5,26 *Hyjit të gjallë:* të pohosh se Zoti është i gjallë përbën njvrin nga karakteret themelore të fesë në Zotin e vërtetë (6,4+) sepse përfshin mospranimin e të gjithë zotave të rrejshëm, që janë pa jetë si imazhet e tyre (Joz 3,10; 1Sam 16,26,36; Is 37,4; Jer 10,8-10; Oz 2,1; Ps 84,3; etj.; krh. Mt 16,16; 26,23; Rom 9,26; 1Sel 1,9; 1Tim 3,15 etj.)

30Shko e thuaju: Kthehuni në tendat tuaja! 31Kurse ti qëndro këtu
me mua dhe do të t'i tregoj të gjitha urdhërimet, ligjet e rregulloret
që t'ua mësosh atyre për t'i zbatuar në tokën që do t'ua jap për pronë.

Dashuria e Hyjit, thelbi i Ligjit

32Mbani, pra, e zbatoni të gjitha ato që jua ka urdhëruar Zoti, Hyji
17,11.20; Joz 1,7 juaj. Mos e shmangni rrugën as djathtas as majtas, 33por ecni drejt
udhës që jua ka urdhëruar Zoti, Hyji juaj, që të jetoni e të kaloni mirë
e të shumohen ditët e jetës suaj në tokën e trashëgimit tuaj.

6 1Këto janë urdhërimet, ligjet e rregulloret që Zoti, Hyji juaj,
më urdhëroi t'jua mësoj që t'i zbatoni në vendin që po kaloni
për ta bërë pronë, 2me qëllim që ta druash Zotin, Hyjin tënd,
Dal 15,26 e t'i zbatosh të gjitha urdhërimet e ligjet e tija që po t'i paraqes ty,
bijve e nipave të tu gjatë gjithë jetës sate, që të jesh jetëgjatë. 3Dëgjo,
/Lk 11,28 o Izrael, mbaj e zbatoji që të jesh mirë e që gjithnjë të shtohesh në
vendin që rrjedh qumësht e mjaltë siç ta ka premtuar Zoti, Hyji
10,12 i etërve të tu. 4Dëgjo, Izrael! Zoti, Hyji ynë, është një Zot i vetëm!
/Mt 22,37p 5Duaje Zotin, Hyjin tënd, me gjithë zemrën tënde, me gjithë shpirtin
10,2 tënd e me gjithë fuqinë tënde! 6Këto urdhërime që po t'i jap sot unë,
11,18-21; Jer 31,33 mbaji gjithmonë në zemrën tënde! 7Ua përsërit fëmijëve të tu! Fol për

5,32 Pas rishikimit historik vjen pjesa katekistike; flitet për disa seri të zhvillimeve të vogla homelitike që përmbledhin shpirtin e fesë së Lp..

6,2 *që ta druash Zotin:* "të druash Zotin" bëhet një shprehje tipike e besëlidhjes. Tashmë druajtja (Dal 20,20+) sjell njëkohësisht një dashuri që i përgjigjet dashurisë së Zotit (4,37) dhe një bindje absolute ndaj asaj që Zoti urdhëron (6,2-5; 10,12-15; krh. Zan 22,12). Përmbajtja fetare dhe morale e kësaj druajtjeje do të shkojë gjithmonë e më tepër duke u besuar (Joz 24,14; 1Mbr 18,3,12; 2Mbr 4,1; Fu 1,7; Is 12,12; Jer 32,39 etj.).

6,4 *Zoti, Hyji ynë, është një Zot i vetëm:* BJ, "JHWH Hyji ynë është vetëm JHWH". Tjetër përkthim i propozuar nganjëherë: "Dëgjo Izrael: JHWH është Zoti ynë JHWH i vetmi". Megjithatë shprehja duket si një pohim i monoteizmit. Ajo do të bëhet fillimi i lutjes *"Shema"* – Dëgjo", që do të mbesë më e shtrenjta e përshpirtërisë hebraike. Gjatë historisë së Izraelit kjo fe në një Zot të vetëm nuk ka pushuar së zhvilluari, me një saktësi rritjeje duke u nisur nga feja në zgjidhjen dhe në besëlidhjen (Zan 6,18; 12,1+; 15,1; etj.). Mosekzistenca e zotave të tjerë nuk u pohua kurrë në mënyrë të qartë në kohët e vjetra, por pohimi i Hyjit të gjallë (5,26+) si i vetmi Zotërues i botes dhe i popullit të tij (Dal 3,14+; 1Mbr 8,56-60; 18,21; 2Mbr 19,15-19; Sir 1,6-7; Mik 1,11; Am 4,13; 5,8; Is 42,8; Zak 14,9) ka sjellur gjithmonë e më shumë një mohim sistematik të zotave të rrejshëm (Ur 13,10; 14,13; Is 40,20; 41,21+).

6,5 Dashuria e Zotit nuk është propozuar si zgjidhje, por është një urdhër. Kjo dashuri që i përgjigjet dashurisë së Zotit për popullin e tij (4,37; 7,8; 10,15) përmbyll druajtjen e Zotit, detyrimin e shërbimit të tij dhe zbatimin e urdhërimeve të tij (këtu rr 13; 10,12-13; 11,1; krh. 30,2). Ky urdhër i dashurisë nuk takohet qartë jashtë Lp por gjendet i njëvlershëm në 2Mbr 23,25 dhe në Oz 6,6. Edhe pse mungonte urdhri; ndjeshmëria ndaj dashurisë së Zotit karakterizon edhe librat profetikë, në veçanti Ozenë, Jereminë e Psalmet. Jezusi duke cituar Lp 6,5 do ta paraqesë si urdhrin më të madh dashurinë ndaj Zotit (Mt 22,37) një dashuri që bashkohet me druajtjen birësore, por përjashton frikën e shërbëtorit (1Gjn 14,18).

to kur të jesh në shtëpi e kur të jesh duke udhëtuar; kur të biesh në
shtrojë e kur të ngrihësh nga shtroja. [8]Lidhi në dorën tënde si shenjë Dal 13,9.16
dhe le të jenë si vjerrës ndërmjet syve të tu! [9]Shkruaji mbi ballëzinat e
dyerve të tua dhe në dyer të tua! [10]E kur Zoti, Hyji yt, të të shtjerë në
tokën për të cilën iu përbetua etërve të tu Abrahamit, Izakut e Jakobit Joz 24,13
se do të ta japë ty, në qytete të mëdha e të mira që t'i nuk i ndërtove,
[11]në shtëpi plot me një mijë të mira që t'i nuk i solle; cisternat që t'i
nuk i çele, vreshtat e ullishtat që ti nuk i mbolle, kur të hash e të 8,10-18; 32,13-18; Oz 2,7-11
ngopesh, [12]vërja mirë mendjen të mos e harrosh Zotin që të nxori nga
toka e Egjiptit, nga shtëpia e skllavërisë: [13]druaje Zotin, Hyjin tënd, /Mt 4,10p
vetëm atij shërbeji dhe përbetohu në emër të tij!

Thirrje për besnikëri

[14]Mos shkoni pas hyjnive të huaja, pas hyjnive të popujve që janë Dal 23,32-33
përreth jush, [15]sepse Zoti, Hyji yt, që është në mesin tënd, është Hyj 4,24+
ziliqar; që të mos ndizet felgrimi i Zotit, Hyjit tënd, kundër teje e të
të shfarosë prej faqes së dheut. [16]Mos e vini në provë Zotin, Hyjin /Mt 4,7p; Dal 17,1-7; Nr 20,2-13
tuaj, sikurse e vutë në provë në Masë. [17]Ruani urdhërimet e Zotit,
Hyjit tuaj, rregulloret e ligjet që t'i ka urdhëruar, [18]dhe bëj çka është
e drejtë dhe e mirë para syve të Zotit që të jesh mirë e ta marrësh për
pronë tokën e mirë, për të cilën Zoti iu përbetua etërve të tu [19]që t'i
debojë prej saj të gjithë armiqtë e tu para teje, sikurse ka premtuar
Zoti.

[20]E kur nesër yt bir të të pyesë e të të thotë: Ç'kuptim kanë këto Dal 12,26v; 13,8
rregullore, urdhërime e ligje që jua dha Zoti, Hyji ynë?, [21]ti përgjigjju:
Ishim skllevër të faraonit në Egjipt, dhe Zoti na nxori me dorë të
fuqishme prej Egjiptit [22]dhe bëri shenja të mëdha e mrekulli ndër sy
tanë në Egjipt kundër faraonit dhe mbarë shtëpisë së tij. [23]Ne na nxori
prej andej, që të na shpjerë e të na e japë tokën, të cilën me përbetim
ua premtoi etërve tanë. [24]Asohere Zoti na urdhëroi t'i vëmë në zbatim
të gjitha këto urdhërime e të druajmë Zotin, Hyjin tonë, që të jemi të
lumtur gjatë gjithë jetës sonë sikurse jemi edhe sot. [25]Ne do të jemi të
drejtë nëse do t'i zbatojmë të gjitha këto urdhërime në praninë e Zotit,
Hyjit tonë, ashtu siç na ka urdhëruar.

Izraeli popull i veçuar për Zotin

Dal 34,11-17; Ps 106,34-39

7 [1]E kur Zoti, Hyji yt, të të ketë futur në tokën që do të hysh për
ta pushtuar dhe kur të ketë dëbuar para teje kombe të shumta:
hetenjtë, gergezenjtë, amorrenjtë, kananenjtë, ferisenjtë,

7,1 Kjo listë paraqet me me klishe 6 o 7 popujt paraizraelitë dhe palestinezë takohet me ndonjë variant, në 20,17 e në Zan 15,20; Dal 3,8.17; 13,5; 23,23; 33,2; 34,11; Joz 3,10; 9,1; 11,3; 12,8; 24,11; Gjq 3,5; 1Mbr 9,20; Esd 9,1; Neh 9,2; 2Kro 8,7).

Vap 13,19 hevenjtë e jebusenjtë, shtatë kombe shumë të mëdha në numër e
4,38+ më të forta se ti, 2e t'i ketë dorëzuar ty Zoti, Hyji yt, goditi deri në
Dal 23,32-33; 34,12-16 Gjq 3,5-6; 1Mbr 11,1-2; Esd 9,1-2 shfarosje. Mos bëj godi me ta dhe mos ki mëshirë për ta. 3Mos lidh me ta martesë: vajzë tënden mos u jep bijve të tyre, dhe vajzë të tyren mos e merr për djalin tënd, 4sepse ajo do ta ngashnjejë djalin tënd të mos më ndjekë mua, por t'u shërbejë hyjnive të huaja, e atëherë do të ndizet flakë felgrimi i Zotit kundër jush dhe shpejt do të të qesë
12,3 fare. 5Por përkundrazi me ta veproni kështu: lterët e tyre rrënoni, copëtoni gurngulurit dhe trupat e shenjtë të tyre, lëndët e shenjta
Dal 19,6+; Lp 14,2; Is 62,12; Jer 2,3 Am 3,2 pritni e digjni idhujt. 6Sepse ti je popull i kushtuar Zotit, Hyjit tënd; e njëmend, prej të gjithë popujve që janë përmbi tokë, Zoti, Hyji yt, ty të ka zgjedhur të jesh për të popull që veçanërisht i përket.

Zgjedhja dhe përkrahja hyjnore

Gjn 15,16 7Arsyeja që Zoti ju ka për zemër dhe ju ka zgjedhur, nuk është pse ju ua kaloni të gjithë popujve të tjerë për nga numri; jo, pasi ju jeni
1Kor 1,26-29 1Gjn 4,10.19 më të paktë se të gjithë popujt e tjerë; 8Por pse Zoti ju do dhe pse e mban përbetimin që u bëri etërve tuaj. Kjo qe arsyeja që ju nxori me
Mik 6,4 dorë të fuqishme dhe të shpëtoi prej shtëpisë së skllavërisë, prej dorës së faraonit, mbretit të Egjiptit. 9Prandaj, dije se Zoti, Hyji yt, është
4,35+; 5,9v; Dal 34,6-7 Hyj i vërtetë. Ai është Hyj besnik që e mban Besëlidhjen e vet dhe që i mëshiron ata që e duan dhe që i zbatojnë urdhërimet e tija në mijëra
/2Mbr 14,6;Lp 24,16+; Jer 31,29-30; Ez 14,12+ brezni. 10E atyre që e urrejnë, ua kthen drejtpërsëdrejti mu atyre e s'do të vonojë më t'ua kthejë mu atyre atë që meritojnë: i bën të zhduken.
Dal 23,22-23 11Ti, pra, ruaji urdhërimet e tija, ligjet dhe rregulloret, që unë po të urdhëroj sot t'i zbatosh. 12Nëse ju do t'i dëgjoni këto urdhërime

Kananejtë paraqesin bërthamën e parë të popullit semitik të Palestinës. Amorrejtë janë një valë semitësh e mëvonshme e arritur ne fund të mijëvjeçarit të tretë. Tradita jahviste preferon emrin e parë, tradita elohiste do të përdorë të dytin; Joz 11,3 i dallon gjeografikisht (krh. Joz 9,10). Hetenjtë janë populli i Azisë së vogël emri i të cilit i është aplikuar padrejtesisht një grupi semitik të Palestinës (Zan 23). Gergezenjtë, ferisenjtë, hevenjtë nuk zënë një vend të madh; jebusenjtë janë banorë të vjetër të Jerusalemit (2Sam 5,6+).

7,6 Si në 14,2 kemi këtu pohimin e zgjedhjes së Izraelit. Zoti ka shkuar "të kërkojë një popull" me mjete të mrekullueshme (4,34; krh. 4,20; 26,7-8). Arsyeja e zgjedhjes së tillë tregohet në rr 7-8; dashuria e besnikëria e premtimeve të bëra falas etërve (krh. 4,37; 8,18; 9,5; 10,15). Kjo zgjedhje është e vulosur nga Besëlidhja (rr 9; 5,2-3) dhe e bën Izraelin një popull të shuguruar (26,19). Një teologji e ngjashme e zgjedhjes që gjendet e shprehur kaq fort në Lp përshkon të gjithë BV, ku Izraeli është popull i ndarë (Nr 23,9), populli i Zotit (Gjq 5,13), i shuguruari i Zotit (Dal 19,6), që ka hyrë në besëlidhje (19,1), biri i tij (Lp 1,31+), kombi i Emanuelit "Zotit me ne" (Is 8,8,10). Një zgjedhje e tillë e bën Izraelin një popull të ndarë, por profetët lajmërojnë shpëtimin dhe njohjen e JWHW nga ana e të gjitha kombeve. Is 49,6; 45,14; Zak 14,16 është koha mesianike e Jezusit.

7,10 *s'do të vonojë më t'ua kthejë*: BJ e përkthen "nuk jep vonesë". Ky rresht këmbëngul në përgjegjësinë individuale (krh. Lp 24,16), është një pëparim në krahsim me Dal 34,7; në pritje të Ez 14,12+; 18.

dhe do t'i vini në zbatim e do t'i mbani, edhe Zoti, Hyji yt, do ta ruajë
Besëlidhjen e vet dhe mëshirën të cilën ua premtoi me përbetim Gjn 14,21.23; Lk 1,72
etërve të tu. 13Ai do të të duajë, do të të bekojë. Do të të shtojë. Do
ta bekojë frytin e tokës sate: drithin tënd, verën tënde, vajin tënd,
pjellën e gjedhit tënd, shtimin e deleve të tua përmbi tokë për të cilin
iu përbetua etërve të tu se do të ta japë ty. 14Do të jesh me i bekuar
se të gjithë popujt. S'do të jetë beronjë as grua as burrë, as shterpë
ndër bagëtitë tuaja. 15Prej teje Zoti do të largojë çdo sëmundje. Mbi ty
nuk do të çojë asnjë prej të këqijave të tmerrshme të Egjiptit që ti i di, 28,60; Dal 15,26
por do t'ua çojë armiqve të tu. 16Do t'i përpish të gjithë popujt që do
të t'i lëshojë në dorë Zoti, Hyji yt. Mos ki mëshirë për ta dhe ruaj se u
shërben hyjnive të tyre, sepse ajo gjë do të të rrënonte ty.

Fuqia hyjnore 9,1-6

17«Nëse të shkon ndër mend të thuash: Këta popuj janë më të shumtë
së unë, si do të mund t'i pushtoj?, 18mos i druaj, por të të bjerë ndër
mend se çfarë i bëri Zoti, Hyji yt, faraonit e mbarë egjiptianëve: 19të
vështirat e tmerrshme, që i panë sytë e tu, shenjat e mrekullitë, dora
e fuqishme dhe krahu i shtrirë i Zotit, Hyjit tënd, kur të nxori nga
Egjipti. Kështu do t'ua bëjë të gjithë popujve që tani i ke frikë. 20Për
më tepër Zoti, Hyji yt, do të dërgojë kundër tyre edhe grethat derisa Dal 23,28; Joz 24,12;
të mos i zhbijë e t'i zhdukë edhe ata që do të mund të të ikin ty e të Ur 12,8
fshihen. 21Mos i druaj, sepse Zoti, Hyji yt, është në mesin tënd, Hyj i
madh e i tmerrshëm. 22Ai do t'i shuajë këto kombe para syve të tu pak Dal 23,29; Gjq 2,6+
nga pak e pjesë pjesë. Mos i zhbij ato menjëherë që të mos shumohen
kundër teje egërsirat e pyllit. 23Zoti, Hyji yt, do të t'i dorëzojë ty dhe
do t'ua fusë frikën prej teje në palcë derisa të zhbihen krejtësisht. 24Në
duar të tua do të dorëzohen mbretërit e tyre dhe do t'i zhdukësh emrat
e tyre nën qiell: asnjë nuk do të mund të të qëndrojë ty përballë dhe të
gjithëve do t'ua tretësh farën.

25Digji në zjarr idhujt e tyre! Mos i lakmo arit e argjendit me të
cilin janë të veshur: mos merr asgjë prej tyre për vete, që të mos
ngashnjehesh prej tyre, sepse janë ndyrësi për Zotin, Hyjin tënd. 26Mos
shtjer ndyrësi në shtëpinë tënde që të mos jesh edhe ti i ngarkuar
me «mallkim» siç janë ata. Përbuzi nga fundi i zemrës e mbaji për të Lev 27,28+
fëlliqur e të ndytë, sepse janë të ngarkuar me «mallkim».

7,22 Ky rresht është paralel me Dal 23,29, si rreshti 20 që ishte paralel me Dal 23,28. Eshtë interpretimi deutoronomik i ngadalshmërive të fituara "Dal 23,30 e Gjq 2,6+) Lp 9,3, do të këmbëngulë në ndërhyrjen e tmerrshme të JHWH luftëtar.

Prova në shkretëtirë

8 [1]Çdo urdhër që po ta jap unë sot, kujdesu ta kryesh pikë për
pikë, që të jetoni e të shumoheni, të hyni e ta merrni për pronë
tokën që Zoti me përbetim ua ka premtuar etërve tuaj. [2]Të të
bjerë në mend udhëtimi që Zoti, Hyji yt, ka bërë ta kalosh për këta
29,4-5 dyzet vjet nëpër shkretëtirë, me qëllim që të përulte, të sprovonte e
të mësonte çka ndryhet në zemrën tënde: a do t'i mbash urdhërimet e
Dal 16 tija apo jo. [3]Të mundoi me uri, por mandej të ushqeu me manë, që s'e
njihje ti as etërit e tu. Kishte për qëllim ta vërtetonte se për të jetuar
/Mt 4,4p; Gjn 4,34 njeriut nuk i del mjaft buka, por i lypet edhe secila fjalë që del prej
gojës së Zotit. [4]Petkat e tua nuk janë shqyer në trupin tënd as këmba
2Sam 7,14; jote nuk është ënjtur gjatë këtyre dyzet vjetëve, [5]e pranoje në shpirtin
Fu 3,11-12; Ur 11,9-10; tënd se Zoti, Hyji yt, të edukoi ashtu si edukon njeriu fëmijën e vet.
1Kor 11,31-32 [6]Ai veprin kështu që t'i zbatosh urdhërimet e tija, të ecësh udhëve të
tija e ta druash atë.

Tundimet e Tokës së Premtuar

11,10-12; 2Mbr 18,32; Jer 2,7 [7]Zoti, Hyji yt, po të shpie drejt një vendi të bekuar: në një tokë
përrenjsh e burimesh, në fushat e në bjeshkët e së cilës pëlcasin ujërat
e gjalla; [8]në një tokë me grurë, elb e vreshta, ku rriten fiq, shega
e ullinj, në një tokë me vaj e me mjaltë, [9]ku s'do ta hash bukën me
masë pse do të kesh gjithçka me shumicë; në një tokë, gurët e së cilës
kanë hekur e prej maleve të saja nxirret bronzi! [10]Do të hash e do të
ngihesh dhe atëherë do ta bekosh Zotin, Hyjin tënd, për këtë tokë të
mrekullueshme që të ka dhënë.

[11]Vëri mendjen mirë vetes të mos e harrosh Zotin, Hyjin tënd, e t'i
hedhësh pas shpine urdhërimet, ligjet e rregulloret e tija që po t'i jap
sot. [12]E kur të kesh ngrënë e të jesh ngopur, kur të kesh ndërtuar
shtëpi të bukura për të banuar, [13]e të kesh shtuar bagëti të trasha e
të imëta, e kur të kesh fituar argjend dhe ar dhe të gjitha të mirat e
Sir 10,12 tjera me shumicë, [14]ruaj se të rritet mendja dhe e harron Zotin, Hyjin
tënd, që të ka nxjerrë nga toka e Egjiptit, nga shtëpia e skllavërisë;
Jer 2,6 Nr 21,6+ [15]që të ka prirë nëpër atë shkretëtirë të madhe e të tmerrshme, tokë
Dal 17,1-7; Nr 20,1-13+ gjarpinjsh të helmuar e gallomash, vend të thatë e pa ujë; por qe Ai
Dal 16; Nr 11,7-9 që për ty nxori përrenj uji të gjallë prej qetës graniti [16]e të ushqeu në
shkretëtirë me manë, që s'e kishin njohur etërit e tu, e, pasi të përuli

8,2 Në kundërshtim me profetët, që e konsiderojnë të qëndruarit në shkretëtirë si një epokë ideale (krh. Oz 2,16+), Lp këtu i paraqet 40 vitet si një prove (krh. tashmë 4,35). Hartuesi priftëror i Nr 14,26-35 i interpreton si një ndëshkim.

8,3 JHWH, që gjithçka mund të krijojë me fjalën e tij, bën që Izraelitët të jetojnë nëpërmjet urdhërimeve (*mitswoth*) *që dalin (motsa') nga goja e tij. Për një tekst të tillë, të rimarrë nga Mt 4,40, krh. Am 8,11; Neh 9,29; Fu 9,1-5; Ur 16,26; Sir 24,19-21; Gjn 6,30-36.68+.*

dhe të sprovoi, në fund pati dhimbje për ty për të të bërë të lumtur.
[17]Pra, mos thuaj në zemrën tënde: Me fuqinë time e me forcën e duarve 9,4; 32,27; Gjq 7,2; Is 10,13-15; Am 6,13; 1Kor 1,26-31; Ef 2,8-9; Gjn 15,5
të mia i kam fituar të gjitha këto!, [18]por le të të bjerë ndër mend se qe
Zoti, Hyji yt, që të dha fuqi për t'ia arritur mirëqenies. Ai bëri kështu
për ta çuar në vend godin e vet, për të cilin iu përbetua etërve të tu, siç
e vërteton dita e sotme. [19]Por, nëse ti do ta harrosh Zotin, Hyjin tënd,
dhe do të shkosh pas hyjnive të huaja e nëse do t'u shërbësh atyre dhe
do t'i adhurosh ato, që, sot po ju betohem se do të shfaroseni me siguri. 4,26+
[20]Do të mbaroni edhe ju porsi popujt që i zhbiu Zoti para jush, nëse
nuk do ta dëgjoni zërin e Zotit, Hyjit tuaj.

Fitorja i përket Zotit e jo trimërisë së Izraelit

9 [1]Dëgjo, o Izrael: sot po kalon përtej Jordanit për të shpronësuar
popuj më të mëdhenj e më të fortë së vetja jote; qytete të mëdha 4,38+
e të fortifikuara deri në qiell, [2]madje edhe një popull të madh,
shtatlartë, enacitët. Ti i njeh, ti ke dëgjuar se thuhet: atyre askush 1,28+; Nr 13,33
s'mund t'u qëndrojë përballë. [3]Dije, pra, se sot Zoti, Hyji yt, do të kalojë
para teje. Ai është zjarr që përpin. Ai do t'i godasë e do t'i shtrojë para Joz 3,3-4; 6,8
teje. E ti atëherë do t'i dëbosh e do t'i zhbish me të shpejtë, ashtu si të 7,22+
ka thënë Zoti.
[4]E kur Zoti, Hyji yt, t'i ketë dëbuar para teje, ruaj se thua në
zemrën tënde: Në saje të drejtësisë sime ma dha Zoti për pronë këtë 8,17+; Gjq 7,2
tokë, sepse Zoti i dëbon para teje ata popuj për shkak të paudhësive 18,12
të tyre. [5]Por ti nuk do të hysh për ta trashëguar vendin e tyre në
saje të drejtësisë sate ose të zemrës sate të mirë; arsyeja është se ata
popuj vepruan keq, e për të futur ty, Zoti, Hyji yt, do t'i asgjësojë ata
dhe kështu do ta mbajë fjalën me të cilën iu përbetua etërve të tu:
Abrahamit, Izakut e Jakobit. [6]Pranoje, pra, se Zoti, Hyji yt, nuk ta
dha për trashëgim këtë tokë të mrekullueshme në saje të drejtësisë 8,17+; Ef 2,7-9; Tit 3,5
sate: përkundrazi, ti je një popull tejet kokëfortë.

Mëkati i Izraelit në malin Horeb e ndërmjetësimi i Moisiut iiDal 32

[7]Le të të bjerë në mend dhe mos e harro assesi sesi e bëre të
hidhërohet në shkretëtirë Zoti, Hyji yt. Qysh prej ditës që dole nga
Egjipti, derisa arritët këtu, gjithmonë i keni kundërshtuar Zotit. [8]Ju
edhe në Horeb e hidhëruat Zotin dhe deshi t'jua tresë farën. [9]Kur u
ngjita unë në mal për të marrë rrasat e gurit, rrasat e besëlidhjes
që lidhi me ju Zoti, dhe qëndrova në mal dyzet ditë e dyzet net, pa

9,7 Fillon këtu një pjesë e re që arrin deri në 10,11. Vetë Moisiu kujton ngjarjen e viçit të artë, të rrasave të ligjit të thyera dhe të ripërtërira falë ndërmjetësisë së tij: lloji letrar i kësaj pjese kujton atë të kk 1–3. Tregimi është paralel me Dal 32 me disa ndryshime. Nuk është shkruar vetëm nga një dorë por është e mbingarkuar me një seri shtesash si 9,20; 22,24; 10,6-7; të shpeshta janë edhe përsëritjet.

ngrënë bukë e pa pirë ujë, 10atëherë Zoti m'i dha dy rrasat e gurta, të
5,2-22 shkruara me gishtin e Tënzot që përmbanin të gjitha urdhërimet që
jua tha prej zjarrit në mal kur u bë tubimi i gjithmbarshëm i popullit.
11Pasi kaluan dyzet ditë dhe po aq net, Zoti m'i dha dy rrasat e gurit,
rrasat e besëlidhjes 12dhe më tha: ngrihu vrik dhe zbrit prej këndej,
sepse populli yt mëkatoi! Populli që e nxore nga Egjipti përnjëherë e la
rrugën që i kam urdhëruar! Punuan për vete idhullin! 13E atëherë më
9,6; 31,27; Dal 32,9+; 2Mbr 17,14; Jer 7,26; 17,23; 19,15; Bar 2,30 tha: Mirë po e shoh se ky popull është kokëtrashë! 14Më lër t'ua tres
farën e t'ua zhbij emrin e tyre nën kupën e qiellit! Atëherë prej teje do
të bëj një popull më të fortë e më të madh se ky.

15E kur, duke u kthyer, po zbrisja nga mali që digjej flakë e në të dy
duart mbaja dy rrasat e besëlidhjes 16dhe pashë se ju kishit mëkatuar
kundër Zotit, Hyjit tuaj, dhe se kishit punuar viçin prej metalit dhe
e kishit lënë aq shpejt udhën që Zoti jua kishte urdhëruar, 17kapa dy
rrasat, i flaka me të dy duart e mia dhe i copëtova para syve tuaj.

18Atëherë rashë me fytyrë për dhe para Zotit. Për dyzet ditë e
dyzet net si më parë as hëngra bukë as piva ujë për shkak të të gjitha
mëkateve tuaja që i bëtë kundër Zotit duke e ngucur të hidhërohet.
/Heb 12,21 19E kisha frikë hidhërimin dhe felgrimin e tij që ishte ndezur flakë
kundër jush dhe deshi t'jua treste farën. Por edhe kësaj here Zoti më
dëgjoi. 20I hidhëruar fort edhe me Aronin, deshi edhe ta asgjësonte; u
luta po ashtu edhe për të. 21Atëherë mëkatin që ju kishit bërë, d.m.th.
Dal 32,20 viçin, e mora dhe e dogja në zjarr, e bëra copë e thërrimë, dhe pasi e
bëra krejtësisht pluhur, e hodha në përruan që rrjedh nga mali.

Nr 11,1-3; 11,4-34; 13,25–14,38; 20,1-13; Dal 17,1-7; Lp 1,25-40

Faje të tjera. Lutjet e Moisiut

22Po ashtu edhe në Taberë, në Masë e në Cibrotataavë e hidhëruat
Zotin. 23E kur Zoti ju dërgoi prej Kadesbarnesë e ju tha: Ngjituni dhe
pushtojeni tokën që jua dhashë, ju e përbuzët urdhrin e Zotit, Hyjit
tuaj, dhe nuk i besuat, e nuk deshët ta dëgjonit zërin e tij; 24gjithmonë
qetë kryengritës kundër Zotit që ditën që fillova t'ju njoh.

iiDal 32,11-14+ 25Rashë përmbys para Zotit dhe për ato dyzet ditë e dyzet net i lutesha
me përultësi që të mos ju zhbinte sikurse ishte kërcënuar. 26Në uratë i
thosha: O Zot, Hyj, mos e asgjëso popullin tënd, trashëgimin tënd! Ti
vetë e shpëtove me madhërinë tënde dhe e nxore nga Egjipti me dorë
të pushtetshme. 27Le të të bien në mend shërbëtorët e tu Abrahami,
Izaku e Jakobi! Mos i vër vesh ngurtësisë, paudhësisë dhe mëkatit të

9,10 *tubimi i gjithëmbarshëm i popullit:* disa herë në Lp fjala "qahal" përbën asemblenë fetare të popullit të Zotit, në veçanti në ditën e shpalljes së Ligjit (18,16 krh. 4,10:23,2-9). Kuptim ky që do të zhvillohet në 2Kro 31,18+ dhe që do të përfundojë në "Kishën" e BR (Mt 16,18+; Vep 7,38).

9,24 *që fillova t'ju njoh:* me TM dhe Vulg.; BJ përkthen "nga kur ju ka njohur" me sam e LXX.

këtij populli, [28]që të mos thonë ndoshta banorët e vendit prej nga na nxore: Zoti nuk mundi t'i çojë në tokën që ua pati premtuar; i urrente: për këtë edhe i nxori, që t'i vriste në shkretëtirë. [29]E pra, këta janë populli yt, trashëgimi yt, që me fuqinë tënde të madhe e krahun tënd të tendur i nxore nga skllavëria.

Arka e Besëlidhjes dhe zgjedhja e Levit

iiDal 34,1v.27

10 [1]«Asohere Zoti më tha: Latoji dy rrasa guri si ato të mëparshmet dhe ngjitu tek unë në mal. Puno dhe një arkë druri. [2]Unë në rrasa do t'i shkruaj ato fjalë që qenë në 31.26
rrasat e para që i theve. Pastaj shtjeri në arkë. [3]E punova, pra, arkën
prej druri të akacies, i latova dy rrasa guri po si ato të mëparshmet Dal 25,10+
dhe u ngjita në mal me to në dorë. [4]Dhe shkroi në rrasa po ato fjalë
që i kishte shkruar më parë, Dhjetë fjalët që Zoti jua tha në mal nga
zjarri, kur populli qe bashkuar në tubimin e gjithmbarshëm, dhe m'i
dha. [5]Unë u ktheva prej malit dhe i vendosa në arkën që kisha punuar.
Edhe sot e kësaj dite gjenden në të po ashtu si më kishte urdhëruar
Zoti.

[6]Bijtë e Izraelit çuan nga Berotbeneiakani në drejtim të Mozerës, Nr 33,31-38
ku pat vdekur e qe varrosur Aroni. Në vend të tij u bë prift Eleazari,
i biri. [7]Prej andej erdhën në Gadgad. Prej këtij vendi çuan e ngulën
tëbanishtën në Jetebatë, vend i pasur me përrenj.

[8]Asokohe Zoti e veçoi fisin e Levit për të mbartur Arkën e Besëlidhjes
së Zotit, për të qëndruar në shërbesë në praninë e Zotit dhe për të
bekuar në emër të tij, siç bën edhe në ditën e sotme. [9]Për këtë arsye
Levi nuk ka pjesë as pronë me vëllezërit e vet, sepse vetë Zoti është Nr 18,20+
trashëgimi i tij, sikurse i premtoi Zoti, Hyji yt. [10]Unë qëndrova në mal,
si edhe herën e parë, dyzet ditë e dyzet net, dhe Zoti ma dëgjoi lutjen
edhe këtë herë: Zoti nuk deshi të të asgjësojë. [11]Atëherë Zoti më tha:
Çohu, nisu e prij popullit që të hyjë e ta pushtojë tokën që me përbetim
ua premtova etërve të tyre se do t'ua jap.

Rrethprerja e zemrës

[12]E tani, o Izrael, çfarë kërkon Zoti, Hyji yt, prej teje? Kërkon që

10,6 *Mozerës:* Nr 33,39 tregon malin Or si vend i vdekjes së Aronit; emri "Mozera" mund tregojë të njëjtin vend, i cili mbetet i paidentifikuar.

10,8 *fisin e Levit:* shtesa e rreshtave 8-9 pavarësisht nga ajo e rr 6-7 dhe zgjedhja e fisit të Levit, gjendet pa lidhje me vdekjen e Aronit. Sipas Dal 32,25-29 levitët qenë vendosur me atë që kishte ndodhur d.m.th. masakrimin e vëllezërve të tij pas flijimit të viçit të artë, dhe kjo lidhje justifikon ekzistencën e këtij tregimi. Por sipas Nr 1,50; 3,6-8 ata janë veçuar nga vetë Zoti, sepse ishin dhënë si zëvendësim i të parëlindurve të Izraelit (Nr 3,12; 8,16).

10,12-22 ky seksion i fundit rimerr stilin e drejtpërdrejtë dhe shpreh kërkesat e besëlidhjes me Zotin, duke u frymëzuar prej formularëve të traktateve të besëlidhjes si deklarimi fillestar (10,12) rikujtimi

ta druash Zotin, Hyjin tënd, të ecësh udhëve të tija, ta duash e t'i
6,5+ shërbesh Zotit, Hyjit tënd, me gjithë zemrën tënde e me gjithë shpirtin
tënd, [13]t'i mbash rregullat e urdhërimet e Zotit, që po t'i jap unë sot
Dal 19,5; Ps 24,1-2; Is 66,1-2 për të mirën tënde. [14]Po, Zotit, Hyjit tënd, i përket qielli, qielli i qiellit,
toka dhe gjithçka është në të. [15]Megjithatë, Zoti u lidh ngushtë me
7,6+ etërit e tu, i deshi e, pas tyre, në mes të gjithë popujve, ju zgjodhi ju,
d.m.th. pasardhësit e tyre, si vërtetohet edhe sot.

30,6; Jer 4,4+; Lp 9,13+; /1Tim 6,15; Zb 17,14; 19,16 /Rom 2,11; /Vap 10,34; 2Kro 19,7; Jb 34,19; Ur 6,7; Sir 35,11-16 [16]Pra, rrethpritni zemrën tuaj dhe mos e ngurroni më zverkun
tuaj, [17]sepse Zoti, Hyji juaj, është Hyji i hyjve, Zoti i zotëruesve, Hyji
i madh, i pushtetshëm e i tmerrshëm, që nuk bën krahambajtje, që
nuk e prishin dhuratat; [18]i jep të drejtën bonjakut dhe vejushës, e do
të ardhurin, i jep ushqimin dhe veshën. [19]Kini edhe ju dashuri për të
ardhurin, sepse edhe ju keni qenë të ardhur në dheun e Egjiptit.

[20]Druaje Zotin, Hyjin tënd, dhe atij shërbeji, qëndroji besnik dhe
në emrin e tij përbetohu! [21]Ai është nderi yt e Hyji yt! Ai i bëri për ty
këto punë të mëdha e të tmerrshme që i panë sytë e tu! [22]Kur etërit e
Zan 46,27+ tu zbritën në Egjipt, nuk ishin veçse shtatëdhjetë frymë. E tani? Zoti,
Hyji yt, të shumoi si yjet e qiellit!

Përvoja e izraelitëve

11 [1]Duaje, pra, Zotin, Hyjin tënd, e zbato gjithmonë çka të
urdhëron të zbatosh: urdhërimet, ligjet e rregulloret e tija!
[2]Pranojeni sot nuk po ju drejtohem fëmijëve tuaj, sepse ata
nuk i njohën as nuk i panë mësimet e Zotit, Hyjit tuaj madhërinë e
tij, dorën e fortë dhe krahun e nderë: [3]shenjat e veprat e tija që ia
Dal 7,15v bëri në mes të Egjiptit faraonit mbret e mbarë vendit të tij; [4]çfarë i
bëri ushtrisë egjiptiane, kuajve e karrocave, sesi i mbuluan ujërat e
Detit të Kuq, kur po ju përndiqnin ju: Zoti i shpartalloi deri në ditën
e sotme;

[5]çfarë ju bëri juve në shkretëtirë derisa arritët në këtë vend; [6]çfarë
bëri me Datanin e me Abironin, bijtë e Eliabit, prej fisit të Rubenit, si
Nr 16 e hapi toka grykën e vet dhe i përpiu me familje, me tenda e me mbarë
pasurinë e tyre që kishin në mes të Izraelit. [7]Sytë tuaj i panë të gjitha
këto emnesa që bëri Zoti!

historik (11,24) dhe bekimet e mallkimet (11,16-17.22-23.26-29).

10,14 *qielli i qiellit:* ky tip fjalie tregon kulmoren në hebr. Superlativ: janë pra qiejt më të lartë.

10,16 rrethprerja ishte shenja e përkatësisë në popullin e Zotit-JHWH (Zan 17,10). Por kjo përkatësi duhet të arrijë nivelin shpirtëror, "zemrën" (Zan 8,21; Jer 4,4).

10,17 *që nuk e prishin dhuratat:* Zoti e jep hirin e vet me liri të plotë dhe drejtësi (1,17 krh. 2Kor 19,7; Jb 34,19; Ur 6,7-8). Formula do të rimerret në BR (Vep 10,34; Rom 2,11; Gal 2,6; Ef 6,9; Kol 3,25; Zak 2,1).

11,1-32 Duket se fjalimi i Moisiut mbaronte fillimisht me 11,1-17, pastaj u shtua një mbyllje e dytë (rr 18-25). Rr 26-32 e lidhin këtë fjalim me Kodin e Lp (krh. 4,44+).

Premtime e porosi

[8]Zbatoni, pra të gjitha urdhërimet që po jua jap sot, që të jeni të
fortë e të mund të hyni e ta pushtoni tokën, në të cilën po hyni për ta
bërë pronë, [9]kështu që të jetoni një kohë të gjatë në tokën që Zoti me
përbetim ua pati premtuar etërve tuaj dhe pasardhësve të tyre, në
tokën që rrjedh qumësht e mjaltë.
[10]E toka, në të cilën do të hysh për ta bërë pronë, nuk është porsi 28,3-5
toka e Egjiptit, prej së cilës dole, ku, kur hidhje farën, të duhej ta
lagie duke i prirë ujit me këmbë, siç laget kopshti; [11]është tokë malore 8,7-10; Neh 9,25
e luginore që e pret shiun nga qielli. [12]Për të Zoti, Hyji yt, gjithmonë
kujdeset. Sytë e tij janë mbi të që nga fillimi i vitit deri në mbarimin e
tij. [13]E nëse, do t'i dëgjoni vërtet, urdhërimet e mia, që unë po jua jap Lev 26,3-13
sot, e do ta doni Zotin, Hyjin tuaj, e do t'i shërbeni me gjithë zemrën
tuaj e me gjithë shpirtin tuaj, [14]do t'i jap tokës suaj shira në kohën e Jer 5,24
duhur: në vjeshtë e në pranverë, e do të mund ta mbledhësh drithin
tënd, verën tënde e vajin tënd; [15]në fusha do të bëj të rritet bari për Jl 2,19.23v
bagëtitë e tua. Edhe ti do të hash e do të ngihesh.
[16]Ruhuni të mos ju tradhtojë zemra e të largoheni prej Zotit dhe
t'u shërbeni e t'i adhuroni zotat e huaj, [17]që të mos e hidhëroni Zotin
kundër jush e ta mbyllë qiellin e të mos bjerë shi, që toka të mos e japë
prodhimin e vet, se atëherë me të shpejtë do të zhdukeni prej tokës së
mirë që do t'jua japë Zoti.

Përfundim 6,6-9

[18]Thadroni, pra, këto fjalë të mia në zemrën e në shpirtin tuaj; si
shenjë lidhni në dorën tuaj dhe vendosni porsi varëse ndërmjet syve /Mt 23,5p
tuaj! [19]Mësojuani fëmijëve tuaj! Fol për to kur të jesh në shtëpinë
tënde e kur të jesh në udhë; kur të biesh e kur të çohesh! [20]Shkruaj
në ballëzinat e shtëpisë sate e në dyert e tua, [21]që ditët ë tua e ditët e Fu 3,2; Neh 9,29
bijve të tu në tokën që Zoti premtoi me përbetim t'ua japë etërve të tu
të jenë të shumtë si ditët e qiellit përmbi tokë. Jer 33,25v
[22]Nëse do t'i mbani vërtet të gjitha këto urdhërime, që po jua jap
unë dhe do t'i zbatoni e do ta doni Zotin, Hyjin tuaj, nëse do të ecni të
gjitha udhëve të tija e do të qëndroni të lidhur ngushtë me të, [23]Zoti do
t'i dëbojë para jush të gjitha këto kombe e ju do t'i pushtoni edhe pse 4,38+; Nr 31,1+
janë më të mëdha e më të forta se ju. [24]Çdo vend që të shkelë këmba Joz 1,3-5
juaj, do të jetë juaji. Prej shkretëtirës e Libanit, prej lumit të madh
Eufrat e deri në Detin Perëndimor do të shtrihet toka juaj. [25]Askush
s'do të mund të qëndrojë përballë jush. Frikën e tmerrin tuaj do ta

11,10 *ta lagie duke i prirë ujit me këmbë:* mund të jetë referim një rrote hidraulike të lëvizur me këmbë.

11,14 *do t'i jap:* me rr 14-15 teksti kalon ashpërsisht në një fjalim drejtpërdrejt të Zotit (Krh. 7,4; 13,3; 28,20).

shtrijë Zoti, Hyji juaj, mbi çdo vend që do ta shkelni, sikurse ju ka
27-28; 30,15-20 thënë. [26]Ja, po ju vë para sot bekimin edhe mallkimin: [27]bekimin,
nëse do t'i dëgjoni urdhërimet e Zotit, Hyjit tuaj, që unë po ju urdhëroj
sot; [28]mallkimin, nëse nuk do t'i dëgjoni urdhërimet e Zotit, Hyjit tuaj,
por do t'i shmangeni udhës që po jua dëftoj tani unë e do të ecni pas
hyjnive të huaja, që nuk i njihni.

[29]Kur të të ketë futur Zoti, Hyji yt, në tokën që je nisur për
Jz 8,33+ ta pushtuar, vëre bekimin mbi malin Garizim e mallkimin mbi
malin Hebal [30]që janë përtej Jordanit, përpas udhës në drejtim të
Jz 4,19+ perëndimit, në tokën e kananenjve që banojnë në Arabë, kundruall
Galgalës që është pranë Qarrave të Moresë. [31]Ja, pra, po kaloni
Jordanin për ta marrë për pronë tokën që Zoti, Hyji juaj, do t'jua japë:
merreni dhe banoni në të. [32]Kujdesuni, pra, që t'i vini në zbatim të
gjitha urdhërimet e rregullat që po jua vë sot përpara.

II. KODI DEUTERONOMIK

12 [1]Këto janë ligjet e rregullat, që duhet t'i zbatoni në tokën
që Zoti, Hyji i etërve të tu, ka për të ta dhënë për pronë për
të gjitha ditët që do të jetosh mbi tokë.

Vendi i kultit hyjnor

1Mbr 14,23; 2Mbr 16,4; 17,10; Is 57,5; Jer 2,20; 3,6.13;17,2; Ez 6,13
Dal 23,24+; 34,13+

[2]Rrafshoni të gjitha vendet, në të cilat popujt që do t'i pushtoni, i
kanë nderuar hyjnitë e veta, qoftë mbi male të larta, në kodra e nën
lëndë të gjelbra. [3]Rrënoni lterët e tyre, thyeni gurëngulurit, digjni në
zjarr banirët, copëtoni idhujt, zhbini emrat e tyre nga ato vende!

11,30 Është një shpjegim në të cilin fjalët "në tokën e kananejve që banojnë në Arabë, përballë Galgalës" transferohen në Galgalë pranë Jerihonit (Joz 4,19+) një tekst që përmend krahinën e Sikemit ku gjenden "Qarrat e Moresë" (Zan 12,6).

kk 12–26 Ky kod përmbledh, pa rregull apo renditje të dukshme të qartë, koleksione ligjesh të ndryshme, disa nga të cilat duhet të vijnë nga mbretëria e veriut, nga ku do të silleshin në Jude pas rënies së Samarisë. Ky kompleks, që varet edhe nga zhvillimi social dhe fetar i popullit, duhej të zëvendësonte Kodin e vjetër të besëlidhjes. Ai paraqet, të paktën në pjesën themelore, Ligjin e gjetur në tempull nën mbretërinë e Jozisë (2Mbr 22,8).

12,2-12 Ky ligj, që do të bëhet themelor për besimin e Izraelit, propozohet, në të njëjtin shpirt të profetëve, për të mbrojtur kultin jahvist nga çdo njollosje prej kulteve kanaanase, nga lartësitë që janë të destinuara për këtë kult dhe zgjedhjen e një vendi të vetëm për kultin e JHWH. Formula "vendi" i zgjedhur nga JHWH, nga "Zoti për të vendosur emrin e tij" (rr 5.21) ose "për të caktuar vendin e fronit të tij" (rr 11; krh. 14,23; 16,11; ose "do të bëj të kujtohet emri im", Dal 20,24) do të mundet për vetveten të caktojë çfarëdolloj vendi në të cilin Zoti ishte shfaqur dhe ku prandaj kulti i JHWH ishte i lejuar nga vetë Zoti (Jer 7,12 për Silon). Kështu është kuptuar ajo për shumë kohë, dhe kulti i JHWH praktikohej në shenjtërore të shumta (Gjq 6,24,28; 13,16; 1Mbr 3,4 etj.). Megjithatë, në Lp kjo formulë përcakton Jerusalemin. Ky ligj mbi njësinë e shenjtërores, do të jetë një nga pikat më të rëndësishme të reformës së Jozisë (2Mbr 23).

4Për Zotin, Hyjin tuaj, mos bëni si bëjnë ata, 5por kërkojeni atë
në banesën e tij, në atë vend që Zoti, Hyji juaj, ka për ta zgjedhur
midis të gjitha fiseve tuaja për ta vendosur Emrin e vet; atje shkoni Dal 20,24+;
6dhe paraqitni flitë e shkrumbimit e theroret tuaja, të dhjetat dhe 1Mbr 8,29
ndihmesat e duarve tuaja, kushtet e dhuratat, të parëlindurit e Lev 1,3+; Lp 14,22+
gjedhëve e të bagëtive të imëta. 7Aty, në praninë e Zotit, Hyjit tuaj,
hani e gëzohuni ju e familjet tuaja për të gjitha veprat e duarve tuaja,
në të cilat do t'ju ketë bekuar Zoti, Hyji juaj.
8Nuk do të bëni as kështu si bëjmë ne sot këtu, ku secili bën si i Gjq 17,6; 21,25
duket drejt, 9sepse ende deri në kohën e tashme nuk keni arritur në
vendin e Pushimit e në trashëgimin që Zoti, Hyji juaj, do t'jua japë.
10Do të kaloni përtej Jordanit e do të ngulni në tokën që Zoti, Hyji
juaj, do t'jua japë për pronë, që t'ju lënë në qetësi të gjithë armiqtë
tuaj përreth e të banoni pa kurrfarë frike. 11Atëherë, në vendin që
Zoti, Hyji juaj, do ta zgjedhë për banim të Emrit të tij, atje do t'i
bini të gjitha ato që unë ju urdhëroj: flitë e shkrumbimit, flitë e tjera
tuajat, të dhjetat, ndihmesat e duarve tuaja, dhe të gjitha dhuratat
e zgjedhura që t'ia kushtoni Zotit. 12Aty do të gëzoheni në praninë e
Zotit, Hyjit tuaj, ju, bijtë e bijat tuaja, shërbëtorët e shërbëtoret tuaja
edhe leviti, që banon në qytetet tuaja, sepse ai nuk ka pronë as pjesë Nr 18,20-24
në mesin tuaj.

Përcaktime lidhur me fli

13Ruaj se i kushton flitë e tua të shkrumbimit në çfarëdo vendi që të
duket, 14por vetëm në atë vend që Zoti ta ketë zgjedhur në njërën ndër
fiset e tua, aty kushtoji flitë e tua të shkrumbimit dhe bëj gjithçka të
urdhëroj unë. 15Por, kurdo të të pëlqejë të hash mish, prej e ha mish
me bekimin e Zotit, Hyjit tënd, që ta ketë dhënë, në çdo qytet tënd.
Mund të hajë i papastri dhe i pastri asi mishi siç hahet mishi i sutës
dhe i kaprollit, 16me përjashtim të gjakut; atë derdhe si ujin në tokë. 12,23; Lev 1,5+
17Por në qytetet e tua nuk guxon të hash të dhjetat e drithit, të verës 14,22+
e të vajit tënd, të paralindurit e bagëtive të tua të trasha e të imëta
dhe asgjë prej atyre që i kushton as flitë vullnetare, as ndihmesat e
duarve te tua: 18por ata haji në praninë e Zotit, Hyjit tënd, në atë vend
që ta ketë zgjedhur Zoti, Hyji yt, haji ti e biri yt e bija jote, skllavi yt
e skllavja jote dhe leviti që jeton në qytetin tënd; e do të gëzohesh në

12,7 Kodi i Lp këmbëngul shpesh në karakterin e gëzueshëm të të ngrënit kultual dhe të festave (krh. rr 12,18; 16.11.14. etj.).

12,13-28 Ligji i njësisë së vendit të kultit sjell dallimin mes vrasjeve profane të kafshëve, që mund të praktikohen në çdo vend, dhe flive fetare, që mund të ndodhin vetëm në shenjtëroren e zgjedhur. Ky dallim nuk shihet ende në Lev 17,35 (krh. Lev 17,4+ dhe 1Sam 14,32 etj.).

12,15 *i sutës dhe i kaprollit:* kafshë gjahu që nuk i nënshtroheshin ndonjë ligji ndalimi.

praninë e Zotit, Hyjit tënd, për gjithçka të ketë ndërmarrë dora jote.
19 Ruaj se nuk kujdesesh për levitin gjatë gjithë kohës sa të jetosh në
tokën tënde.
20 E kur t'i ketë zgjeruar Zoti, Hyji yt, kufijtë e tu, sikurse të ka
thënë, e të kesh dëshirë të hash mish sipas ëndjes së zemrës sate, ha
mish sa të dëshirojë zemra jote. 21 Nëse vendi që e ka zgjedhur Zoti,
Hyji yt, për të banuar Emri i tij, është larg, prej bagëtive të tua, të
trasha ose të imëta, prej çfarë të ketë dhënë Zoti siç të kam urdhëruar
e ha në qytetet e tua sipas dëshirës sate. 22 Haje po ashtu siç hahet
mishi i sutës dhe i kaprollit; le të hanë i pastri e i papastri së bashku.
Lev 1,5+ 23 Porse ruaju të mos e hash gjakun; sepse gjaku është jeta e tyre dhe
prandaj bashkë me mish nuk bën ta hash edhe shpirtin. 24 Mos e ha,
por derdhe në tokë si ujët. 25 Mos e ha që të jesh mirë ti e bijtë e tu
pas teje, pasi bën mirë para syve të Zotit. 26 Kurse gjërat që t'i kesh
shuguruar ose t'ia kesh kushtuar Zotit, merri e eja në atë vend që ta
ketë zgjedhur Zoti, 27 dhe kushtoji flitë e tua të shkrumbimit, mishin
e gjakun përmbi lterin e Zotit, Hyjit tënd; gjaku i theroreve të tua
le të derdhet mbi lter, kurse mishin haje vetë. 28 Mbaji e dëgjoji të
gjitha që po t'i urdhëroj, e do të jesh i lumtur ti e bijtë e tu pas teje
përgjithmonë, nëse do të bësh ç'është e mirë dhe e pëlqyeshme para
syve të Zotit, Hyjit tënd.

Kundër kultit të kananenjve

7,1-6 29 Kur Zoti, Hyji yt, t'i ketë shpërndarë para fytyrës sate popujt te të
cilët do të shkosh për t'i bërë pronë, pasi t'i kesh bërë pronë e të banosh
në tokën e tyre, 30 ruhu se bie në leqet e tyre, pasi të jenë shpartalluar
ata me hyrjen tënde, e i kërkon mënyrat si i kanë nderuar idhujt e
thua: Siç i nderuan zotat e tyre këta popuj, po ashtu do t'i nderoj edhe
vetë. 31 Mos u sill në mënyrë të ngjashme me Zotin, Hyjin tënd! Ata
Lev 18,21+ bënë të gjitha poshtërsitë që i neveriten Zotit, Hyjit tënd, saqë hyjnive
të tyre u dogjën si fli deri edhe bijtë e bijat e veta!

13 1 Gjithçka ju urdhëroj, ruani e zbatoni; as mos shto gjë, as
mos mungo!

17,2-7; 18,21+ **Kundër ngashënjimeve ndaj idhujtarisë**

Jer 23, 11-14 2 Po edhe sikur të ngrihet në mesin tënd ndonjë profet ose ndonjë
ëndërrtar dhe të shtron një shenjë ose një mrekulli, 3 dhe sikur ajo
shenjë ose mrekulli e parashtruar, të vërtetohet, por ai të thotë: Të
ndjekim të tjerë zota që ti nuk i ke njohur e t'u shërbejmë atyre, 4 mos
i dëgjo fjalët e atij profeti ose ëndërrtari, sepse Zoti, Hyji juaj, ju vë në

provë, për të ditur a e doni apo nuk e doni atë me gjithë zemër e me 6,5
gjithë shpirt. [5]Ndiqni Zotin, Hyjin tuaj, druani atë, mbani urdhërimet 6,13
e tija, dëgjoni zërin e tij, shërbeni atij e qëndroni të lidhur ngushtë
me të! [6]Kurse ai profet dhe ai ëndërrtar i rremë, le të vritet, sepse ka 18,21+
folur me qëllim që t'ju largojë prej Zotit, Hyjit tuaj, i cili ju nxori nga
toka e Egjiptit e të shpërbleu prej shtëpisë së skllavërisë; deshi të të
bëjë ta lësh rrugën që ta ka urdhëruar Zoti, Hyji yt. Zhbije të keqen /1Kor 5,13
prej mesit tënd!

[7]Nëse do ta mbushë mendjen yt vëlla, biri i nënës sate, ose biri yt,
ose bija jote, ose gruaja që e mban ngrykë, ose miku që e do si jetën
tënde, e fshehtazi të thotë: Eja t'u shërbejmë zotave të huaj, të cilët
nuk i njohe ti as etërit e tu, [8]hyjnive të popujve të afërt ose të largët
që ju rrethojnë prej njërit në skajin tjetër të vendit [9]mos prano, mos
dëgjo, as të mos e falë syri yt që të kesh mëshirë e ta mbash fshehtë,
[10]por vraje! Së pari le të lartësohet dora jote për ta vrarë e pastaj le ta
lartësojë dorën e vet mbarë populli: [11]lë të vritet me gurë, sepse deshi
të të largojë prej Zotit, Hyjit tënd, që të nxori nga toka e Egjiptit, prej
shtëpisë së skllavërisë, [12]që, kur të dëgjojë mbarë Izraeli, të ketë frikë,
që të mos gjendet më ndokush në mesin tënd që ta bëjë një gjë të tillë.

[13]Në qoftë se në ndonjë ndër qytetet që Zoti, Hyji yt, do të t'i japë për
të banuar në to, dëgjon se thonë disa:

[14]'Dolën bijtë e Belialit prej mesit tënd dhe i ngashënjyen banorët
e qytetit të vet dhe thanë: Ejani t'u shërbejmë zotave të huaj, që nuk
i njohët, [15]më së pari bëj hetime me kujdes e, pasi ta kesh peshuar
hollë e hollë, po gjete se është e vërtetë çfarë thuhet: se është bërë kjo
paudhësi në mesin tënd, [16]goditi me tehun shpatës banorët e atij qyteti
dhe asgjësoje atë me gjithçka ka. [17]Mandej mblidhi mbarë plaçkat në Joz 6,17+
sheshin e tij dhe jepu zjarr bashkë me mbarë qytetin si fli shkrumbimi
për nder të Zotit, Hyjit tënd. Le të mbetet gërmadhë e përhershme: të
mos ndërtohet më askurrë! [18]Asgjë prej atyre që kanë qenë goditur me
«mallkim», të mos kapet assesi për dorën tënde që të largohet Zoti prej
hidhërimit të felgrimit të vet, të ketë mëshirë për ty e të të shumojë
siç iu përbetua etërve të tu; [19]kurdo që ta dëgjosh zërin e Zotit, Hyjit
tënd, t'i ruash të gjitha urdhërimet e tija, që unë sot po t'i urdhëroj
dhe të kryesh çfarë u pëlqen syve të Zotit, Hyjit tënd.

13,7 *biri i nënës sate*: Sam dhe LXX shtojnë "biri i Atit tënd".

13,14 *bijtë e Belialit:* kuptimi i mundshëm: "pa vlerë" e prandaj "mashtrues" dhe "të padrejtë". Pak nga pak termi "Belial" dëgjohej si një emër i vënë në lidhje me fuqinë e së keqes. Krh. Ps 18,5 "Beliar" në BR (krh. 2Kor 6,15) dhe në ungjijtë apokrifë.

13,16 *goditi me tehun e shpatës banorët e atij qyteti dhe asgjësoje atë me gjithçka ka:* me TM dhe Vulg., BJ dhe LXX e lënë jashtë.

Kundër një dokeje pagane

‖Lev 19,27-28

7,6+; Dal 19,6+

14 [1]Jini për Zotin, Hyjin tuaj, bij! Mos u gërvishtni për të vdekur as mos e rruani kryet përmbi sy. [2]Sepse ti je një popull që i je kushtuar Zotit, Hyjit tënd dhe Zoti të ka zgjedhur të jesh populli i tij i veçantë në mes të gjithë popujve që janë përmbi tokë.»

Lev 11+

Kafshët e pastra e të papastra

[3]Mos hani asgjë që është e papastër! [4]Këto janë kafshët që mund t'i hani: kau, delja e dhia, [5]kaprolli, suta, dreri, dhia e egër, antilopa, bualli, dhia e shkëmbinjve. [6]Çdo bagëti ndër kafshët që e kanë thundrën e ndarë në dy pjesë plotësisht dhe ripërtypet, hajeni. [7]Nuk bën t'i hani ato që, njëmend përtypen, por nuk e kanë thundrën të ndarë, siç janë: deveja, lepuri, gjeri, sepse përtypen, por nuk e kanë thundrën të ndarë: le të jenë të papastra për ju. [8]Edhu thiu, megjithëse e ka thundrën të ndarë, por nuk ripërtypet, le të jetë për ju i papastër: mos ua hani mishin as mos ua prekni kufomat. [9]Prej të gjitha kafshëve që jetojnë në ujë, mund të hani këto: të gjitha ato që kanë fletëza dhe pare. [10]Ato që s'kanë fletëza dhe pare, mos i hani, sepse janë të papastra për ju. [11]Hani të gjithë shpendët e pastër, [12]por këto mos i hani: shqiponjën, shqiponjën kërmëngrënëse, shqiponjën e detit, [13]skifterin dhe çdo lloj sokoli, [14]çdo lloj korbash, [15]strucin, kukuvajkën e gjelarojën dhe çdo lloj petriti, [16]hutinin, zhytrën, ibisin, [17]mjellmën, pelikanin, shqiponjën qafëshogët, [18]lejlekun, çdo lloj çafke, pupëzën dhe lakuriqin, [19]Edhe çdo zvarranik që ka krahë, le të jetë i papastër për ju, dhe mos e hani. [20]Çdo shpend që është i pastër, hajeni. [21]Mos hani asnjë bagëti të cofur vetiu. Jepja ta hajë i ardhuri që banon ndër qytetet tuaja ose shitja shtegtarit: sepse ti je popull i shuguruar prej Zotit, Hyjit tënd. Mos e ziej kecin në qumështin e s'ëmës.

Dal 22,30; Lev 17,15

‖Dal 23,19+

Të dhjetat vjetore

[22]Ndaj çdo vit të dhjetën e të gjitha prodhimeve të të mbjelljeve

14,1 Përgjithësisht shihet këtu ndalimi i kultit të të vdekurve (krh. Lev 19,27+). Megjithatë, mund të pyesim nëse "i vdekuri" për të cilin po flitet nuk është zoti Baal vdekja e të cilit kremtohet në fillim të verës (krh.26,4; 1Mbr 18,28); kur zhdukej bimësia, krh. edhe Ez 8,24.

14,13 Hebr. është i prishur dhe identifikimet mbeten të pasigurta.

14,21 Të gjitha ligjet morale, juridike ose fetare të Lev 17,15; 18,26; 19,33-34; 24,22; ose edhe 5,14; Dal 12,49; 20,10) (mbi të shtunën) këmbëngulin në faktin se i huaji duhet të trajtohet si "qytetar". Lp bën një dallim thelbësor mbi zgjedhjen e mbi shenjtërinë e Izraelit (krh. edhe 15,3; 23,21) tekstet e Lp 24,14.17 që nuk e bëjnë këtë dallim, riprodhojnë ligje të mëparshme. Megjithatë, kjo nuk e pengon Lp të pohojë dashurinë e Zotit për të huajin (10,18).

14,22-27 E dhjeta është një standart i perceptuar nga pronari i vendit: Ajo i detyrohet JHWH që është pronar i tokës së Izraelit. Sipas Lp ajo merret nga prodhimi i

të tua që të dalin nga toka. [23]Haje në praninë e Zotit, Hyjit tënd, në vendin që ta ketë zgjedhur për të banuar emri i tij, të dhjetën e drithit, të verës e të vajit tënd, të parëlindurit e bagëtive të tua të trasha e të imëta, që kështu të mësosh ta druash Zotin, Hyjin tënd, në çdo kohë. [24]Por kur rruga është e largët për ty dhe nuk do të mund t'i sjellësh të gjitha këto, sepse vendi që Zoti, Hyji yt, e ka zgjedhur për të banuar emri i tij, është tepër larg, e Zoti të t'i ketë bekuar, [25]atëherë shiti të gjitha dhe çmimin e tyre merre me vete e shko në vendin që Zoti, Hyji yt, e ka zgjedhur, [26]e me ato para bli çka të pëlqen ty, qoftë bagëti të trashë ose të imët, verë ose musht ose çfarë të të dëshirojë zemra; dhe ha aty në praninë e Zotit, Hyjit tënd, dhe gostitu me familjen tënde. [27]Le të hajë edhe leviti që është prej qytetit tënd: ruaju se e harron atë, sepse ai s'ka pjesë as pronë me ty.

Të dhjetat trivjetore

26,12

[28]Në mbarim të çdo të tretit vit ndaj të dhjetën e të gjitha prodhimeve të atij viti dhe vëre te dera e qytetit tënd. [29]Atëherë le të vijë leviti që nuk ka pjesë as pronë me ty, i huaji, jetimi dhe e veja, që jetojnë brenda qytetit tënd, le t'i hanë dhe le të ngihen, që të të bekojë Zoti, Hyji yt, në të gjitha veprimet e tua.

Nr 18,20+

Viti shtunor

Lev 25, 1-7+

15 [1]Në fund të çdo të shtatit vit, fali borxhet. [2]Ja, ç'është Falja: kur i afërmi ose vëllai i ndokujt ka ndonjë send borxh, huadhënësi nuk mund t'ia kërkojë borxhin, sepse është viti i Faljes për nder të Zotit. [3]Prej të huajit mund ta kërkosh borxhin, por jo prej bashkëqytetarit e të afërmit, s'ke të drejtë ta kërkosh borxhin. [4]Assesi s'bën të ketë te ti skamnor, sepse Zoti, Hyji yt, do të të bekojë në tokën që ka për të ta dhënë për pronë, [5]nëse do ta dëgjosh zërin e Zotit, Hyjit tënd, dhe nëse do ta zbatosh pikë për pikë këtë urdhërim që unë po ta jap sot, [6]sepse Zoti, Hyji yt, do të të bekojë sikurse ka premtuar. [7]Nëse ndonjë vëlla yti, që banon në ndonjë nga qytetet në tokën që Zoti, Hyji yt, do të ta japë ty, bie në skamje, mos u bëj zemërgur dhe mos e rrudh dorën tënde, [8]por hape atë për vëllanë tënd skamnor e huajoi çka ka nevojë ai. [9]Ruhu të të mos gënjejë rastësisht

23,20-21

1Gjn 3,17

fushave dhe çohet në tempull (këtu rr 22-27; 12,6-7.17.19). Çdo tre vite u jepet të varfërve (28-29). Sipas Nr 18,21-32 ajo shfaqet si një tatim i detyrueshme për levitët, që nga ana e tyre ua derdhin të dhjetën priftërinjve, si një ofertë JHWH. Lev 27,3-32 e zgjeron edhe për kafshët. Lp 14,25 dhe Lev 27,31 parashikojnë mundësinë për ta shlyer këtë detyrim me anë të parave.

15,2 *nuk mund t'ia kërkojë borxhin*: borxhliu angazhohej disa herë me anë të një kontrate të jepte një fëmijë si skllav ose të punonte personalisht për atë që i ka dhënë borxhin në qoftë se i mungonin paratë për ta dhënë.

mendimi i pashpirtë e të thuash në zemrën tënde: Po afrohet viti i
shtatë i faljes dhe t'i largosh sytë e tu prej vëllait tënd skamnor dhe
të mos i japësh sa të të kërkojë hua. Ai do të këlthasë te Zoti kundër
teje, e ky do të jetë mëkat për ty. 10Por jepi dhe të të mos trishtohet
zemra jote duke e ndihmuar, sepse në saje të kësaj Zoti, Hyji yt, do të
të bekojë në çdo veprim që do të ndërmarrë dora jote.
Mt 26,11p 11Pasi nuk do të pushojë të ketë skamnorë në vendin e banimit tënd,
së këndejmi edhe unë po të urdhëroj: hapja dorën tënde vëllait tënd të
varfër, skamnorit tënd që jeton me ty në vendin tënd.

Skllavi

12Në qoftë se të është shitur vëllai yt hebre ose hebreje, pasi të ketë
Dal 21,2-4; shërbyer për gjashtë vjet, të shtatin vit lëshoje të lirë. 13Kur ta lëshosh
Lev 25,8v+; Jer 34,14 të lirë, mos e nis duarthatë, 14por dhuroji ndonjë send prej grigjës
sate, prej lëmës sate e prej shtrydhësit tënd, me ato sende me të cilat
24,18 të ka bekuar Zoti, Hyji yt, 15Mos harro se edhe ti ke qenë skllav në
tokën e Egjiptit dhe të ka liruar Zoti, Hyji yt. Prandaj edhe po të
Dal 21,5-6 urdhëroj kështu unë. 16Por nëse ai thotë: Nuk dua të largohem prej
teje, sepse të do ty dhe shtëpinë tënde, sepse tek ti, e ndjen veten
mirë, 17merre bizin dhe shpoja veshin në derën e shtëpisë sate e le të
të shërbejë përgjithmonë. Njësoj bëj edhe me skllave.
18Mos e ki të vështirë ta lëshosh të lirë, sepse ai të shërbeu për
gjashtë vjet si ta kishe pasur rrogëtar. Zoti, Hyji yt, do të të bekojë në
të gjitha veprimet që do të ndërmarrësh.

Të parëlindurit

Dal 13,2; 13,11+ 19Të gjithë të parëlindurit meshkuj që do të lejnë prej bagëtive të tua
të trasha e të imëta, shugugoja Zotit, Hyjit tënd, mos e shtjer në punë
pjellën e parë të gjedhit tënd as mos e qeth pjellën e parë të bagëtive të
tua të imëta. 20Haje ti dhe familja jote çdo vit në praninë e Zotit, Hyjit
tënd, në atë vend që Zoti ta ketë zgjedhur.
21Por, nëse do të ketë ndonjë të metë, nëse është i çalë ose i verbët,
ose ka çfarëdo mungese tjetër, mos ia kushto Zotit, Hyjit tënd, 22por
12,15 haje brenda shtëpisë sate; le ta hajë i pastri dhe i papastri pa dallim,
siç hahet suta ose kaprolli. 23Mos e ha gjakun e tyre, por derdhe në
tokë si të ishte ujë.

15,22 *pa dallim*: d.m.th. darka ose dreka nuk ka karakter kulti.

Festat: Pashkët e të pabrumet

Dal 12,1+; 23,14+
Lev 25,5-8;
Nr 28,16-25

16 [1]Mbaje muajin Abib dhe kremtoji Pashkët për nder të Zotit, Hyjit tënd, sepse Zoti, Hyji yt, në muajin e Abibit natën të ka nxjerrë nga Egjipti. [2]Kushto si fli të Pashkëve për nder të Zotit, Hyjit tënd, në vendin që Zoti, Hyji yt, ta ketë zgjedhur për të banuar Emri i tij, bagëti të trasha e të imëta. [3]Me këtë fli mos ha asgjë të mbrume. Gjatë shtatë ditëve ha bukë të pabrume bukën e mjerimit sepse ke dalë përngut nga Egjipti, që për tërë jetën tënde ta kujtosh ditën e daljes prej Egjiptit. [4]Të mos shihet tek ti, askund brenda kufijve të tu, brumë për shtatë ditë; as prej mishit që të kesh prerë në mbrëmje të ditës së parë të mos mbetet për në mëngjes.

[5]Nuk bën ta kushtosh flinë e Pashkëve në cilindo ndër qytete të tua që Zoti, Hyji yt, ka për të ta dhënë, [6]por vetëm në atë vend që Zoti, Hyji yt, ta ketë zgjedhur për të banuar Emri i tij, aty kushtoje flinë e 12,11
Pashkëve në mbrëmje, në perëndim të diellit, në atë kohë kur ke dalë prej Egjiptit. [7]Zije dhe haje në atë vend që ta ketë zgjedhur Zoti, Hyji yt, e në mëngjes ngrihu e shko në çadrat e tua. [8]Për gjashtë ditë ha bukë të pabrume, të shtatën ditë le të mbahet tubimi kremtor për nder të Zotit, Hyjit tënd. Mos bëj kurrfarë pune!

Festa të tjera

Dal 23,14+;
Lev 23,15-21;
Nr 28,26-31

[9]Numëroji shtatë javë prej ditës në të cilën ua ke vënë draprin të korrave. [10]Atëherë kremto festën e Javëve për nder të Zotit, Hyjit tënd, duke sjellë ndihmesë vullnetare prej dorës sate prej atyre të mirave me të cilat do të të ketë bekuar Zoti, Hyji yt. [11]Gostitu në praninë e Zotit, Hyjit tënd, ti, djali yt e vajza jote, shërbëtori yt, shërbëtorja jote edhe leviti që është brenda qytetit tënd, i ardhuri, bonjaku e vejusha që janë tek ti në vendin që Zoti, Hyji yt, ta ketë zgjedhur për banesë të Emrit të vet. [12]Le të të bjerë ndër mend se edhe ti ke qenë skllav ne Egjipt. Prandaj mbaji e zbatoji këto urdhërime.

[13]Edhe të kremten e Tendave festoje shtatë ditë pasi t'i kesh Lev 23,33-43;
bashkuar prodhimet e lëmës e të shtrydhësit. [14]Gostitu në festën tënde Nr 29,12-39
ti, djali yt e vajza, shërbëtori yt e shërbëtorja, leviti dhe ardhacaku, bonjaku e vejusha që jetojnë në qytetin tënd. [15]Festo për shtatë ditë në nder të Zotit, Hyjit tënd, në atë vend që ta ketë zgjedhur Zoti, sepse

16,1-8 Teksti i përpunuar. Rr 1dhe 2 dhe 4b-7 janë lidhur me Pashkën (ndryshe nga rituali i vjetër, therorja mund të merret nga bagëtitë e trasha dhe në vend që të zihet, mund të piqet rr 7); ndërsa rr 3,4a.8 flasin për të Pabrumet (të cilat vetëm këtu cilësohen "si bukë trishtimi" ose varfërie). Afrimi i të dy festave është një mjeshtri letrare. Vetëm pas kohës së Jozisë këto dy festa u bashkuan në një. Risia është se sipas Lp Pashkët (që përpara ishtë një feste familjare) kremtohet edhe me një shtegtim në Jerusalem. Sipas këtij riti u kremtua Pashka e Jozisë (2Mbr 23,21-23; krh. 2Kro 35,7 që përmendte edhe qetë midis five).

Zoti, Hyji yt, do të bekojë të gjitha prodhimet e tokës sate dhe të gjitha veprat e duarve të tua e do të jesh i lumtur.

[16]Tri herë në vit çdo mashkull yti do të paraqitet në praninë e Zotit, Hyjit tënd, në vendin që ai ta ketë zgjedhur: në të kremten e Të pabrumeve, në të kremten e Javëve dhe në të kremten e Tendave. Të mos dalë para Zotit duarthatë, [17]por secili le të kushtojë sa mundet sipas bekimit që t'ia ketë dhënë Zoti, Hyji yt.

Dal 23,1-3.6-8

Gjykatësit

2Kro 19,5

[18]Në çdo qytet që do të ta japë Zoti, Hyji yt, cakto gjykatës e mbikëqyrës për çdo fis tëndin. Ata le ta gjykojnë popullin me drejtësi.

1,16-17

[19]Mos e shtrembëro drejtësinë. Mos ji pajambajtës. Mos merr dhurata, sepse dhuratat i verbojnë sytë e të dijshmëve dhe e dëmtojnë çështjen e të drejtëve. [20]Drejtësinë, dhe vetëm drejtësinë kërko, që të jetosh dhe ta marrësh për pronë tokën që Zoti, Hyji yt, ka për të ta dhënë.

Shmangie në kult

Dal 34,13+

Dal 23,24+

[21]Mos ngul banir as kurrfarë lënde përbri lterit të Zotit, Hyjit tënd, që do ta ndërtosh. [22]Mos ngul as gurngul, që e urren Zoti, Hyji yt.

Lev 22,20-25

17 [1]Mos i flijo Zotit, Hyjit tënd, as bagëti të imët as bagëti të trashë që ka të metë ose çfarëdo mungese, sepse kjo do të ishte poshtërim për Zotin, Hyjin tënd.

13; 19,15-21

[2]Nëse gjendet në mesin tënd, në ndonjërin ndër qytetet e tua, që Zoti, Hyji yt, do t'i japë, burrë ose grua që bën çka është e keqe ndër sy të Zotit, Hyjit tënd, dhe e prishin besëlidhjen e tij [3]dhe shkojnë e

4,19

u shërbejnë hyjnive të tjera dhe i ardhurojnë ato: Diellin, Hënën ose cilindo ndër trupat qiellorë, gjë që unë e kam ndaluar [4]dhe për këtë gjë të vënë në dijeni, dhe, pasi ta kesh shqyrtuar me kujdes këtë, e gjen se është e vërtetë, se është bërë kjo poshtërsi në Izrael, [5]atëherë këtë njëri ose këtë grua, nxirre në derë të qytetit ku e ka bërë këtë poshtërsi, dhe le të vritet me gurë. [6]I dënuari duhet të vritet vetëm

19,15+

me dëshmimin e dy ose tre dëshmitarëve: të mos vritet askush në bazë të dëshmimit të një njeriu të vetëm. [7]Dora e dëshmitarëve duhet të ngrihet e para për ta vrarë dhe pas tyre le të ngrihet dora e mbarë

/1Kor 5,13

popullit. Kështu do ta çrrënjosësh të keqen prej mesit tënd.»

21,5

Gjykatësit levitë

[8]Nëse ndodh që ta kesh tepër të vështirë të gjykosh mbi natyrën

16,18-20 Në të gjitha qytetet duhet të ketë gjyqe (rr 18-20). Ata ia lënë çështjet më të mëdha një gjykatësori më të lartë, atij të Jerusalemit, vendimet e të cilit janë përfundimtare (17,8-13). Një situatë e tillë reflekton reformën gjyqësore të Jozafatit (2Kr 19,5-11).

e ndonjë rasti të derdhjes së gjakut, të ndonjë çështjeje o të ndonjë varre, shko në vendin që ta ketë zgjedhur Zoti, Hyji yt, [9]dhe drejtoju priftërinjve levitë dhe gjykatësit që të jetë në detyrë asokohe. Pyeti ata, nëse duan të ndajnë drejtësi. [10]Ti atëherë bëj sipas vendimit gjykues që të kenë thënë në vendin që Zoti ta ketë zgjedhur. Bëj gjithçka si të të kenë mësuar ata, [11]sipas urdhrit që të kenë dhënë dhe sipas vendimit gjykatës që të kenë marrë. Mos iu shmang as djathtas as majtas!

[12]Ai njeri që prej kryelartësisë nuk do ta dëgjojë urdhrin e priftit që aso kohe i shërben Zotit, Hyjit tënd, as vendimin e gjykatësit, ai njeri le të vdesë. Kështu do ta heqësh të keqen prej mesit të Izraelit. [13]Mbarë populli, kur të dëgjojë, do të frikësohet dhe askush më s'do të sklerotet me kreni.

Mbreti

1Sam 8,11-18

[14]Kur të kesh hyrë në tokën që Zoti, Hyji yt, do të ta japë, kur ta kesh bërë pronë e të banosh në të dhe atëherë të thuash: Dua të vë mbi mua një mbret siç e kanë të gjitha kombet përreth meje, [15]vër për mbret atë që ta ketë zgjedhur Zoti, Hyji yt, prej vëllezërve të tu. Nuk guxon të vësh për mbret tëndin një njeri të një kombi tjetër, që nuk është vëllai yt. [16]Por të mos ketë shumë kuaj dhe të mos gabojë ta çojë popullin e vet në Egjipt për ta rritur numrin e kuajve, sepse Zoti ju ka urdhëruar të mos ktheheni më assesi për këtë rrugë. [17]Gjithashtu të mos ketë shumë gra, që të mos e lëshojë rrugën zemra e tij. Po ashtu të mos ketë as argjend e ar për së tepërmi.

[18]E kur të hipë në fronin e mbretërisë së vet, le ta bëjë një dyshëritje të këtij ligji për përdorimin e vet e ta marrë prej priftërinjve levitë. [19]Le ta ketë gjithmonë me vete, le ta lexojë për çdo ditë të jetës së vet, që të mësojë ta ketë frikë Zotin. Hyjin e vet, t'i mbajë të gjitha urdhërimet e këtij ligji e t'i zbatojë këto rregullore që i urdhëron Ligji. [20]Të ruhet që të mos i rritet mendja nga krenia përmbi vëllezërit e vet dhe të mos u shmanget këtyre urdhërimeve as djathtas as majtas, që të sundojë për një kohë të gjatë ai dhe bijtë e tij në mes të Izraelit.

17,9 *pyeti ata*: me TM dhe Vulg.; BJ përkthen: "do të bëjnë një kërkim" me sam. dhe LXX.

17,14-20 Mbreti nuk përmendet në asnjë pjesë tjetër të Kodit të Lp. Ky "Ligj i mbretit" është paralel me 1Sam 8,11-18 dhe nuk është shumë i favorshëm për monarkinë. Dy tekstet i përkasin të njëjtës rrymë kundër monarkisë që gjendet edhe në Oz 7,3-7; 13,9-12, etj. dhe në Ez 34,1-10.

17,16 *të mos ktheheni...*: tutje kjo është e pohuar në Bibël vetëm në përmbajtje. Nr 14,3v krh. Dal 13,17 e 14,11.

17,17 Duket se i referohet Salomonit.

17,18 *le ta bëjë një dyshëritje:* një përkthim tjetër i mundshëm "ai do të bëjë që të shkruhet nga priftërinjtë".

Nr 18

Priftëria levite

18 [1]Priftërinjtë levitë mbarë fisi i Levit të mos kenë trashëgim
as pronë me izraelitët e tjerë. Le të jetojnë prej flive të Zotit
Ez 44,28-29 e prej trashëgimit të tij. [2]Nuk do të kenë trashëgim në mes
të vëllezërve të vet: vetë Zoti është trashëgimi i tyre, sikurse edhe u
Lev 6-7; Nr 18,8-24 ka thënë. [3]Kjo është e drejta e priftërinjve prej popullit e prej atyre
që kushtojnë fli: si në flijofshin bagëti të trashë ashtu edhe të imët,
priftit le t'i japin shpatullën, dy fulqinjtë dhe mullëzën, [4]frytin e parë
të drithit tënd, të verës, të vajit, të qethjes së deleve të tua. [5]Sepse atë
e zgjodhi Zoti, Hyji yt, prej të gjitha fiseve të tua, që të qëndrojë e të
shërbejë në emër të Zotit, ai dhe bijtë e tij përgjithmonë.
2Mbr 23,9+ [6]Nëse ndonjë levit dëshiron me gjithë shpirt të dalë prej cilitdo qytet
në Izrael ku ai banon, e dëshiron të shkojë në vendin që Zoti ta ketë
zgjedhur, [7]mund ta kryejë shërbesën aty në emër të Zotit, Hyjit të vet,
si të gjithë vëllezërit e tij levitë që banojnë aty në praninë e Zotit. [8]Le
të marrë të njëjtën sasi për ushqim siç e marrin të tjerët, vëllezërit e
tij, pa marrë parasysh sa i ka takuar prej shitjes së pasurisë së babës.

Profetët

[9]Kur të kesh hyrë në tokën që Zoti, Hyji yt, mendon të ta japë, ruhu
e mos të pëlqejnë punët e poshtra të atyre popujve. [10]As të mos gjendet
Lev 18,21+ ndokush ndër ju që ta bëjë të kalojë djali ose vajza e tij nëpër zjarr,
Lev 19,31+ që të merret me shorti, me shqyrtim resh, me këqyrje shpatullash, që
të bëjë magji, [11]që të shitojë, që të thërrasë shpirtrat e të vdekurve,
ose xhindet, ose të kërkojë të vërtetën prej të vdekurve; [12]sepse të
gjitha këto i urren Zoti dhe për shkak të këtyre paudhësive Zoti ata
do t'i dëbojë para teje. [13]Ji i përsosur dhe i patëmetë me Zotin, Hyjin

18,1-8 Sipas Lp të gjithë anëtarët e fisit të Levit janë të përshtatshëm për priftëri; nga kjo vjen shprehja "prifta Levit" (21,5; 24,8; 31,9; krh. 17,9.18) – por mund të kryejnë funksionet priftërore vetëm në Jerusalem (rr 6-7) ku jetojnë afër altarit (rr 1-5). Por duke qenë të shumtë në numër për të qenë të gjithë të caktuar në shenjtërore, shumë jetojnë nëprovincë, ku si i huaji, jetimi, dhe vejusha, i besohen bamirësisë së izraelitëve (12,18-19; etj.). Prandaj, dallimi mes priftërinjve dhe levitëve, shërbëtorëve të tyre, nuk ekziston akoma, por është i përgatitur nga dallimi konkret mes shërbëtorëve të shenjtërores qendrore dhe anëtarëve të fisit të shpërndarë në vend.

18,1 *prej flive:* termi hebraik 'isheh këtu dhe në 1Sam 2,28 tregon ushqimet e ofruara hyjnisë (prej të cilave priftërinjtë marrin një pjese). Në Lev dhe në traditën priftërore këtij termit i jepet një kuptim material duke e lidhur me fjalën "esh", "zjarr" prandaj "fli e konsumuar në zjarr" d.m.th. holokaust (krh. Lev 1,9+).

18,3 Detajet që do të lejojnë të shmangen abuzimet, si ai i bijve të Elit në Silo (1Sam 2,13)

18,8 *pa marrë parasysh:* kjo finale e rr është e errët. Ndoshta ishte e nevojshme për të penguar që të llogaritnin të mirat personale të levitëve për të zvogëluar pjesën e tyre në shenjtërore. – Në fakt ligji që garantonte të drejtat e barabarta të të gjithë levitëve nuk u zbatua kurrë (krh. 2Mbr 23,9+).

tënd. [14]Popujt, tokën e të cilëve do ta bësh pronë, i dëgjojnë shortarët
e falltarët. Kurse ti ke qenë mësuar ndryshe prej Zotit, Hyjit tënd.
[15]Profet siç jam unë, do të zgjojë Zoti, Hyji yt, në popullin tënd, prej Nr 12,6+; Mt 17,5
vëllezërve të tu: atë dëgjoje! [16]Mu ashtu siç kërkove prej Zotit, Hyjit
tënd, në malin Horeb, kur qe bërë tubimi i përgjithshëm e kur the:
Nuk dua më ta dëgjoj zërin e Zotit, Hyjit tim, dhe nuk dua ta shikoj
më atë zjarr të madh, që të mos vdes. [17]Atëherë Zoti më tha: Folën
krejtësisht me vend. [18]Do të ngre ndër ta, prej vëllezërve të tyre, një /Vap 3,22-23; 7,37; /Gjn 1,21+
profet të ngjashëm me ty. Në gojën e tij do t'i vë fjalët e mia dhe ai do Dal 4,12; Gjn 12,49-50
t'u flasë gjithçka unë kam për t'i urdhëruar atij. [19]Ai që s'ka për t'i Ez 3,19; 33,9
dëgjuar fjalët e mia që ai do t'i flasë në emrin tim, atë do ta ndëshkoj.
[20]Kurse profeti që do të kishte guximin të fliste, i tradhtuar prej Jer 14,14-16
pacipjes, në emrin tim, çka unë nuk i urdhërova të flasë, ose flet në 13,13-16
emër të hyjnive të huaja, le të vritet. [21]Ndoshta do të të shkojë nëpër
mend të thuash vet me vete: Si do të mund ta dalloj fjalën që nuk e
ka thënë Zoti?; [22]ja shenja: çkado që parakallëzoi profeti në emër të
Zotit, e ajo nuk ngjau, këtë nuk e ka thënë Zoti; e ka thënë profeti prej 1Mbr 22,28; Jer 28,9; Ez 2,5; 33,33
mendjes së vet me mendjemadhësi. S'ke pse të kesh frikë prej tij.

Vrastari dhe qytetet e strehimit

Dal 21,13-14+; Nr 35,9-34+

19 [1]Kur Zoti, Hyji yt, t'i ketë asgjësuar popujt, tokën e të cilëve
do të ta japë për pronë, e kur ta kesh marrë atë për pronë
e të banosh në qytetet e në shtëpitë e saja, [2]në atë tokë që
Zoti, Hyji yt, do të ta japë, ndaji tri qytete. [3]Ndreqi udhët dhe tokën
ndaje në tri pjesë të barabarta, që të ketë sa më afër ku të strehohet
ai që ikën për shkak të vrasjes.

[4]Dhe, ja, rasti në të cilin vrastari mund të strehohet për të shpëtuar
jetën: kur ndokush vret pa dashje të afërmin e vet, me të cilin më parë
mund të vërtetohet se nuk ka pasur kurrfarë të keqeje, [5]por kishte
shkuar me të thjesht për të prerë dru në pyll, dhe, ndërsa po priste
dru, i shpëton prej dore sakica dhe hekuri del prej bishtit e i bie mikut
të tij dhe e vret, i tilli le të strehohet në njërin ndër këto qytete e le
ta shpëtojë jetën. [6]Se përndryshe, gjakmarrësi, i shtyrë prej zemrës Nr 35,19+
së frytë, e ndjek dhe e zë, nëse rruga është e gjatë, e godet e vdes ai
që nuk e meritonte, sepse më parë nuk e urrente të afërmin. [7]Prandaj

18,18 Në paralel me themelimin të monarkisë (17,14-20), Moisiu ia atribuon JHWH edhe themelimin e profetizmit gjatë teofanisë së Horebit (krh. Dal 20,19,21 e Lp 5,23-28). Ky themelim përmendet se kuptohet në BR nga Pjetri (Vap 3,22-26) dhe Shtjefni (Vap 7,37). Duke u bazuar mbi këtë tekst të Lp, hebrenjtë e presin Mesinë si Moisiun e ri (krh. Gjn 1,21+). Ungjilli i Gjonit do të nënvizojë paralelizmin mes Jezusit dhe Moisiut (krh. Gjn 1,17; Mt 17,3).

18,21 Si t'i dallojmë profetët e rrejshëm nga ata të vërtetët? Për ta zgjidhur këtë çështje të madhe (krh. 1Mbr 22; Jer 28) këtu ofrohen dy kritere: besnikëria ndaj traditës jahviste (krh. k 13) dhe realizimi i fakteve të parakallëzuara (këtu rr 22).

4,41-43 edhe po të urdhëroj: ndaji tri qytete me të njëjtën largësi prej njëri tjetrit!

[8]E kur Zoti, Hyji yt, t'i ketë zgjeruar kufijtë e tu, sikurse iu përbetua etërve të tu e ta ketë dhënë tërë tokën që ua premtoi atyre [9]nëse do t'i mbash dhe do t'i zbatosh të gjitha këto urdhërime që unë po t'i jap, nëse do ta duash Zotin, Hyjin tënd, e nëse do të ecësh vazhdimisht udhëve të tija shto edhe tri qytete të tjera dyfisho numrin e këtyre tri qyteteve të përmendura [10]që të mos derdhet gjaku i pafajshëm në tokën që Zoti, Hyji yt, do të ta japë për pronë, që ti të mos jesh fajtor për gjakun e derdhur. [11]Por, ai që e urren të afërmin e vet, i vë pritë, e sulmon, e godet dhe ky vdes; nëse strehohet në njërin ndër këto qytete të përmendura, [12]atëherë krerët e atij qyteti le të çojnë njerëz që ta kapin, le t'ia dorëzojnë nga vendi i strehimit të zotit të gjakut, dhe ai
19,21 le ta vrasë: [13]Mos ki mëshirë për të tillin! Kështu do ta heqësh prej Izraelit derdhjen e gjakut të pafajshëm e do të jesh i lumtur.

27,17 ## Kufijtë

[14]Ruaj se i luan kufijtë e të afërmit tënd që kanë qenë vënë prej të parëve në pronën tënde që do ta marrësh në tokën që do të ta japë Zoti, Hyji yt, në trashëgim.

17,2-7 ## Dëshmitarët

[15]Është krejtësisht pa vlerë dëshmimi i një dëshmitari të vetëm kundër kujtdo, çfarëdo faji ose delikti të ketë bërë ky; çështja duhet të
/Mt 18,16; /2Kor 13,1; /1Tim 5,19; /Heb 10,28; /Gjn 8,16-17 vendoset me fjalën e dy ose tre dëshmitarëve.

[16]Nëse paraqitet ndonjë dëshmitar i rrejshëm kundër ndokujt dhe e padit për kryengritje, [17]le të paraqiten të dy ata që janë në çështje para Zotit në praninë e priftërinjve e të gjykatësve që do të jenë në shërbim në atë kohë. [18]Dhe gjykatësit, pasi ta kenë shqyrtuar me ma të madhin kujdes e ta kenë gjetur se dëshmitari i rremë ka thënë një gënjeshtër kundër vëllait të vet, [19]le t'ia bëjnë atij siç mendoi ai t'ia bëjë vëllait të vet. Kështu do ta çrrënjosësh të keqen prej mesit tënd. [20]Të tjerët, kur të dëgjojnë për këtë, do të tremben dhe më nuk do të kenë guxim assesi të bëjnë punë të tilla. [21]Mos ki mëshirë për të!

Dal 21,25+ ## Ligji i hakmarrjes

19,13 Jetën për jetë, syrin për sy, dhembin për dhëmb, dorën për dorë, këmbën për këmbë kërko edhe ti!

19,12 Doktrina jahviste e vendos kështu konsiderimin e qëllimit brenda legjislacionit penal (krh. Nr 25,20-23).

19,21 Përmendja e ligjit të shpagimit është motivuar nga rr 19.

Lufta dhe luftëtarët

20 [1]«Kur të dalësh në luftë kundër armiqve të tu e të shohësh kalorësi, karroca e shumicë më të madhe ushtrie të armikut se sa është jotja, mos ua ki frikën, sepse Zoti, Hyji yt, që të ka nxjerrë nga Egjipti, është me ty! 1,28-29

[2]Kur të jetë koha të fillojë luftimi, le të dalë prifti para aradheve dhe kështu le t'i flasë popullit: [3]Dëgjo, Izrael! Ju sot po filloni luftën kundër armiqve tuaj. Të mos ju liget guximi juaj! Mos u trembni! Mos u tërhiqni, mos ua kini frikën! [4]Paj, vetë Zoti, Hyji juaj, do të vijë me ju dhe për ju do të luftojë kundër armiqve tuaj për t'ju shpëtuar nga rreziku. [5]Po edhe mbikëqyrësit nëpër çdo njësi le t'i shpallin ushtrisë: A është këtu ndokush që ka ndërtuar shtëpi të re dhe nuk ka hyrë ende në të? Le të kthehet në shtëpinë e vet që rastësisht të mos humbasë në luftë e të hyjë një tjetër në të! [6]A është këtu ndonjë njeri që e ka mbjellë vreshtin dhe nuk e ka vjelë ende? Le të kthehet në shtëpinë e vet që rastësisht të mos vdesë në luftë e ta vjelë një tjetër! [7]A është këtu ndokush që është fejuar dhe nusen nuk e ka marrë ende? Të niset e të shkojë në shtëpinë e vet që rastësisht të mos vdesë në luftë e atë ta marrë një tjetër! [8]Mbikëqyrësit, pasi t'i kenë thënë këto, le t'i thonë popullit: A është këtu ndonjë njeri frikacak e zemërlig? Të niset e të çajë në shtëpi të vet që të mos i ligështojë zemrat e vëllezërve të vet, siç e ka kapluar frika atë! 1,21 Dal 33,14; 34,9-10 /1Mak 3,56 24,5 Gjq 7,3

[9]Pasi mbikëqyrësit t'i kenë dhënë fund bisedës së vet drejtuar popullit, le të vihen prijësit ushtarakë në krye të popullit.

Pushtimi i qyteteve 7,1-5

[10]Kur t'i jesh afruar ndonjë qyteti për ta sulmuar, më së pari lute për paqe. [11]Nëse të dëgjon dhe t'i hapë dyert, të gjithë popullin që gjendet brenda, vëre nën angari, le të punojë për ty. [12]Por nëse nuk duan të lidhin paqe me ty dhe fillojnë luftën me ty, sulmoje. [13]Kur të ta ketë lëshuar në dorë Zoti, Hyji yt, preje me shpatë gjithcilin mashkull që është në të, [14]me përjashtim të grave e të foshnjave, të bagëtive e të gjërave të tjera që janë në qytet. Mbarë prenë merre për vete dhe ushqehu me prenë e armiqve që do të ta japë Zoti, Hyji yt.

[15]Kështu vepro edhe me të gjitha qytetet që janë shumë larg prej teje e nuk janë prej qyteteve të këtyre popujve, që do t'i marrësh në trashëgim. [16]Prej këtyre qyteteve që do të të jepen ty, mos lër

20,10-20 Këto rregulla nuk e kishin rastin të zbatoheshin më kur Lp qe shpallur nën Jozinë: nuk ishin më kananenjtë që duhej të zhdukeshin me asgjësimin ose me mallkimin (krh. Joz 6,17) dhe izraelitët nuk duhej të rrethonin qytetet e huaja. Ky interes për luftën e shenjtë duhet ndoshta të vihet në lidhje me ripërtëritjen kombëtare të epokës së Jozisë.

gjallë asnjë për be, [17]por preji me teh të shpatës: heteun, amorreun, kananeun, ferezeun, heveun e jebuseun ashtu sikurse të ka urdhëruar Zoti, Hyji yt, [18]që të mos ju mësojnë ndoshta të bëni të gjitha ato poshtërsi që ua bënë ata hyjnive të tyre e të mëkatoni kundër Zotit, Hyjit tuaj.

[19]Kur t'i bësh rrethim ndonjë qyteti për një kohë të gjatë e ta rrethosh me vegla sulmi për ta pushtuar, mos e përdor sakicën për t'i prerë pemët e tija, prej të cilave mund të ushqehesh. Pse, a është njeri pema që ta sulmosh? [20]Por pemët që s'janë frutore, preji dhe prej tyre puno vegla lufte derisa ta pushtosh qytetin që lufton kundër teje.

Vrasësi ne moh

21 [1]Kur të gjendet në tokën që Zoti, Hyji yt, do të ta japë për pronë, kufoma e njeriut të vrarë e nuk dihet se kush do ta ketë vrarë [2]le të dalin pleqtë e gjykatësit e tu dhe le ta masin prej vendit të kufomës largësinë e secilit qytet përreth, [3]dhe, kur ta gjejnë se cilin qytet e ka më afër i vrari, pleqtë e atij qyteti le
Nr 19,2 ta marrin një mëshqerrë që nuk është mbrehur në zgjedhë e nuk e çau tokën me pallë, [4]dhe le ta çojnë te një përrua i përhershëm, në një vend ku kurrë nuk është lëruar as mbjellë dhe aty le t'i presin qafën mëshqerrës. [5]Atëherë le të afrohen priftërinjtë, bijtë e Levit, të cilët Zoti, Hyji yt, i ka zgjedhur t'i shërbesojnë dhe të bekojnë në emër të tij
17,8-12 dhe fjala e tyre i jep fund çdo çështjeje e ngatërrese.
Ps 26,6; 73,13; Mt 27,24 [6]Të gjithë pleqtë e qytetit që e ka më afër i vrari, le t'i lajnë duart përmbi mëshqerrën e prerë përbri përroit [7]e le të thonë: Duart tona nuk e derdhën këtë gjak as sytë tanë nuk e panë. [8]Fale popullin tënd që e shpërbleve, o Zot, e mos kërko gjak të pafajshëm në mes të popullit tënd, Izraelit. Kështu ata do të jenë të lirë nga gjakmarrja. [9]Kurse ti
19,13 do ta mënjanosh derdhjen e gjakut të pafajshëm, nëse do të bësh atë që është e drejtë në sytë e Zotit.

Robërit e luftës

[10]Kur të kesh dalë për të luftuar armiqtë e tu dhe Zoti, Hyji yt, t'i lëshon në duar të tua t'i zësh robër [11]dhe në numrin e të zënëve rob sheh ndonjë grua të bukur që të pëlqen dhe dëshiron ta marrësh për grua, [12]merre e çoje në shtëpinë tënde. Ajo le t'i rruajë flokët e le t'i

21,2 *gjykatësit e tu:* TM, Vulg., LXX: BJ me sam lexojnë "skribët e tu".

21,6 Kafsha është vrarë në vend të shkretë dhe nuk flitet më për gjakun. Nuk bëhet fjalë për flijim, por për një rit magjik të vjetër, si ato të Lev 14,2-9; 16,5-10.21-22; Nr 19,2-10, që është përvetësuar nga jahvizmi krh. rr 8.

21,8 *Fale popullin tënd:* fj.fj. "mbulo". Në origjinë "mbulimi i fytyrës" ka domethënien "të pajtohemi" (krh. Zan 32,21). Fjala ka marrë një kuptim teknik për të treguar shpërblimin dhe ritin e tij (Dal 25,17; Lev 1,4+ ; 16 etj.).

presë thonjtë. 13Le ta heqë petkun e skllavërisë dhe për një muaj le të
qëndrojë në shtëpinë tënde e le t'i qajë babën e nënën e vet. Atëherë
afroju asaj si burrë e le të bëhet gruaja jote. 14Por, nëse më vonë nuk
të pëlqen më, lëshoje të lirë: nuk ke të drejtë ta shesësh me para ose të
sillesh me të si me një skllave, sepse e ke pasur grua.

E drejta e parëlindësisë

Zan 29,30-31;
1Sam 1,2-8

15«Nëse një njeri ka dy gra e njëra i pëlqen e tjetra nuk i pëlqen,
dhe të dyja i lindin fëmijë; por i parëlinduri është i asaj që nuk i
pëlqen, 16dhe nëse do t'ua ndajë pasurinë fëmijëve, nuk guxon ta bëjë
të parëlindur birin e asaj që i pëlqen e ta parapëlqejë në vend të birit
të asaj që nuk i pëlqen, 17por le ta pranojë për të parëlindur djalin e
asaj që nuk i pëlqen dhe le t'i japë dyfishin e gjithë pasurisë që ka,
sepse ky është fryti i parë i fuqisë së tij, këtij i përkasin të drejtat e
parëlindësisë.

Djali i pabindur

Fu 23,22; 30,17

18Nëse ndokujt i lind ndonjë djalë kryekëcyer e i pabindshëm, që
nuk merr vesh as për babë as për nënë dhe i qortuar përbuz të dëgjojë
19le ta marrin e le ta çojnë te pleqtë e qytetit të vet, në vendin e gjyqit
20dhe le t'u thonë: Ky, djali ynë, është i padëgjueshëm dhe kryekëcyer:
qortimet tona i përbuz, është i shfrenuar në qejfe e në fëlligështi dhe
pijanec. 21Le ta vrasin me gurë burrat e qytetit e le të vdesë. Le të
zhduket e keqja prej mesit tuaj, le ta dëgjojë mbarë Izraeli e le të
trembet.

Rregullore të ndryshme

22Kur ndokush bën ndonjë mëkat për të cilin meriton dënimin me
vdekje dhe vritet me varje në dru, 23le të mos lihet kufoma e tij në dru,
por po atë ditë le të varroset, sepse i varuri është mallkim i Zotit. Mos
e bëj të papastër tokën që Zoti, Hyji yt, ka për të ta dhënë për pronë.

Joz 8,29; 10,26-27;
Gjn 19,31
/Gal 3,13

22 1Kur ta shohësh kaun ose delen e tretur të vëllait tënd, mos
kalo, por çoja vëllait tënd. 2E nëse vëllai yt nuk është afër,
ose nuk e njeh, çoje në shtëpinë tënde derisa t'i kërkojë
vëllai yt e t'i marrë. 3Po kështu vepro edhe me gomarin, me petkun
e me çfarëdo sendi që t'i ketë tretur vëllait tënd: nëse i gjen, mos bëj
kinse s'i pashë. 4Nëse sheh se është rrëzuar gomari ose kau i vëllait

||Dal 23,4-5
Mt 7,12

21,17 *dyfishin*: ky dispozicion në favor të të parëlindurve gjendet edhe në legjislacionet e tjera lindore. Krh. 2Mbr 2,9, ku shprehja merret në kuptimin metaforik.

22,4 Lp shtrihet për të gjithë izraelitët ("vëllezërit") përshkrimet që Dal 23,4-5 i drejtonte "për armiqtë" (kundërshtarët në një proçes sipas kontekstit).

tënd në rrugë, mos u shmang, por ngrije bashkë me të.
[5]Gruaja të mos vishet me petka burrash as burri të mos i përdorë
të veshmet e grave: sepse kushdo bën kështu i velet Zotit, Hyjit tënd.
[6]Nëse, duke bërë rrugë, në një dru ose në tokë gjen një çerdhe të
ndonjë shpendi dhe nënën duke ndenjur mbi zogj ose mbi vezë, mos ua
merr zogjve nënën, [7]por lëre nënën të shkojë e merri zogjtë. Kështu
do të jesh fatmirë e jetëgjatë. [8]Kur të ndërtosh shtëpi të re, bëji mur
përreth tarracës që e mbulon dhe kështu nuk do të biesh në gjak nëse
Lev 19,19 ndokush thyen qafën prej saj. [9]Mos mbill tjetër gjë në vreshtin tënd
që të mos shugurohet njëherësh e çka mbolle e fryti i vreshtit. [10]Mos
lëvro me një ka e me një gomar së bashku. [11]Mos vish petk të punuar
Nr 15,38+ me lesh e me li përzier. [12]Bëji thekë në katër këndet petkut me të cilin
mbulohesh.

Zëri i mirë i gruas së re

[13]Kur ndokush martohet dhe bashkëjeton me gruan, por pastaj e
urren, [14]i shpifet për punë të liga e ia merr nderin duke thënë: Unë e
mora këtë për grua, por kur iu afrova nuk e gjeta të virgjër, [15]atëherë
i ati dhe e ëma e vajzës le t'i marrin e le t'i çojnë me vete shenjat e
virgjërisë së vajzës te pleqtë e qytetit, te dera. [16]I ati le të thotë: Këtij
burri ia dhashë bijën time për grua. Ky, pasi e urren, [17]ia qiti zërin e
keq saqë thotë: Nuk e gjeta vajzën tënde të virgjër; e pra, ja shenjat
e virgjërisë së vajzës sime. Atëherë le ta shtrijnë petkun para pleqve
të qytetit. [18]Atëherë pleqtë e qytetit le ta marrin burrin e saj dhe le
ta rrahin [19]e për më tepër le ta dënojnë me njëqind sikla të argjendtë,
të cilët do t'ia japin babës së vajzës, sepse u përhap një zë tejet i keq
për një virgjëreshë të Izraelit dhe i duhet ta marrë për grua dhe nuk
do të mund ta lëshojë përjetë. [20]Por nëse është e vërtetë ç'thotë ai,
nëse vajza vërtet nuk u gjet e virgjër, [21]le ta qesin te dera e babës së
saj dhe burrat e atij qyteti le ta vrasin me gurë dhe le të vdesë, sepse
bëri poshtërsi në Izrael: fëlligështoi në shtëpinë e t'et. Kështu do ta
çrrënjosësh të keqen prej mesit tënd.

Kurorëshkelja dhe fëlligështia

Lev 20,10 [22]Nëse gjendet ndonjë njeri që fle me gruan e tjetërkujt, le të vriten
të dy, burri dhe gruaja. Kështu do ta çrrënjosësh të keqen nga Izraeli.
[23]Nëse një vajzë të virgjër, të fejuar për burrë, e gjen ndokush në
qytet dhe fle me të, [24]çoni të dy te dera e atij qyteti dhe vritni me
gurë derisa të vdesin: vajzën, sepse nuk lëshoi kushtrimin, pasi ishte
në qytet, trimin, sepse e dhunoi gruan e të afërmit të vet, Kështu

22,5 Ka mundësi që të flitet për disa praktika seksuale të kultit të kananenjve.

22,11 Këto tri gjëra të ndaluara zbulojnë gjurmët e ndaluara primitive.

do ta çrrënjosësh të keqen prej mesit tënd. 25Por, nëse trimi e gjen
në fushë vajzën e fejuar, e kap dhe e dhunon, ai le të vritet vetëm;
26vajzës mos i bëj asnjë të keqe, s'është fajtore për vdekje, sepse, sikur
kur dikush çohet kundër vëllait të vet dhe e vret, po kështu pësoi
edhe ajo vajzë: 27ishte vetëm në fushë, kishte bërtitur vajza e fejuar,
por s'qëlloi askush që t'i ndihmonte. 28Nëse një njeri gjen një vajzë Dal 22,15-16
të virgjër të pafejuar, e kap dhe mëkaton me të, dhe çështja del para
gjykatësve, 29ai që ka fjetur me të, le t'i japë t'et të vajzës pesëdhjetë
sikla të argjendtë e le ta marrë për grua, sepse ai e ka dhunuar: nuk
ka mundësi ta lëshojë për sa të jetë gjallë.

23 1Askush të mos guxojë ta marrë për grua gruan e babës së 27,20; Lev 18,18
vet dhe të mos guxojë ta zbulojë mbulesen e tij.

Pjesëmarrja në mbledhje kulti

2«Njeriu i tredhur ose i qëruar ose me mashkullor të prerë, të mos 23,1 (Volg.)
hyjë në mbledhjen e Zotit. 3As i përzieri të mos pranohet në bashkësinë Lev 21,17-23; Is 56,3-5
e Zotit as në të dhjetin brez.
4Amoniti dhe moabiti të mos hyjnë në mbledhjen e Zotit as në të /Neh 13,1-3
dhjetin brez, askurrë, 5sepse nuk deshën t'ju dalin në takim me bukë
e me ujë në udhëtim kur kishit dalë prej Egjiptit dhe sollën kundër
teje Balaamin, birin e Beorit, prej Faturit në Aramnaharaim, që të Nr 22,2+
të mallkojë. 6Por Zoti, Hyji yt, nuk deshi të dëgjonte Balaamin dhe
mallkimin e tij ta bëri bekim, sepse të do. 7Kurrë mos bëj paqe me ta e
mos u ndihmo të jenë mirë për sa të jesh gjallë, askurrë.
8Mos e urre idumeun, sepse është vëllai yt, as egjiptianin, sepse 2,5
ke qenë i ardhur në tokën e tij: 9fëmijët e tyre në të tretin brez le të Dal 2,22; 12,48+
marrin pjesë në bashkësinë e Zotit.

23,1 "Të shtrish petkun ose veshjen mbi një grua", do të thotë ta marrësh për grua (Rt 3,9; Ez 16,8) "ta zbulosh mbulesën", do të thotë e kundërta, një sulm kundër të drejtës së burrit mbi gruan.

23,2-9 Lp ka ruajtur, duke i komentuar, rregulla të vjetra që përmendnin raste të dyshimta rreth ujdisjes për të marrë pjesë në asambletë e bashkësisë së izraelitëve.

23,3 *I përzieri:* fjala *"mamëzer"* që përsëritet vetëm në Zak 9,6 dhe nuk njihet domethënia e saj e saktë. Zakonisht tradita judaike shikon në këta njerëz frytin e martesave të ndaluara mes izraelitëve dhe të huajve (krh. Neh 23,23-25).

23,4 *Amoniti dhe moabiti:* në kundërshtim me 2,9.19 që paraqet një rast të rrallë, këtu rishfaqet urrejtja tradicionale kundër Moabit dhe Amonit. Të dyja këto justifikime të rr 5 i referohen Moabitëve (krh. 2,1+; Nr 22,2+); dhe janë më të vona.

23,9 Ky trajtim i favorshëm për edomitët dhe egjiptianët çudit: shpjegohet ndoshta nga lidhja politike e mbretërisë së veriut në sh. VIII para Krishtit. Përmendja i edomitëve si "vëllezër" (rr 8) bën lidhjen e teksteve të tjera në të cilat Edomi dhe Izraeli përmenden shpesh (Nr 20,14; Am 1,11; Ab 19,2) edhe pse qortohet Edomi sepse ka vepruar keq.

Nr 5,1-4

Pastërtia e tëbanishtës

[10]Kur të jesh çuar në luftë kundër armiqve të tu, ruhu prej çdo
Lev 15,16-17 gjëje të keqe. [11]Nëse gjendet ndër të tutë ndonjë njeri që nuk është në gjendje të papastër për shkak të derdhjes së farecit në gjumë, lë të dalë jashtë tëbanishtës e të mos kthehet, [12]para se të lahet me ujë në mbrëmje; në perëndim të diellit le të rikthehet në fushim. [13]Të kesh një vend jashtë tëbanishtës për të dalë për nevojë, [14]në brez mbarte një lopatë. Me të, kur të dalësh jashtë, çil gropën dhe, pasi të kesh kryer nevojën, mbuloje me dhe. [15]Sepse Zoti, Hyji yt, ecën nëpër fushimin tënd që të të ruajë ty e të t'i dorëzojë armiqtë e tu. Le të jenë llogoret e tua të shenjta: bëj çmos që Zoti të mos shohë ndonjë send të pahijshëm në të, që të mos largohet prej teje.

Ligje shoqërore e të kultit

[16]Mos ia dorëzo të zotit skllavin që, pasi t'i ketë ikur, të ka rënë ndore ty. [17]Le të qëndrojë tek ti, në vendin tënd, në atë qytet që t'i pëlqejë ta zgjedhe ndër qytetet e tua. Ruaju se e shfrytëzon!

[18]Të mos ketë fëlligështi shenjtëroreje ndër bijat e Izraelit as fëlligështi shenjtëroreje ndër bijtë e Izraelit. [19]Mos e kushto pagën e lavires as çmimin e qenit në shtëpinë e Zotit, Hyjit tënd, sido që të jetë kushti që ti ta kesh bërë: sepse të dyja janë të urryeshme para Zotit,
15,6; Dal 22,24; Lev 25,35-38 Hyjit tënd. [20]Mos i huajo vëllait tënd asgjë me kamatë: as para, as ushqime dhe asgjë tjetër. [21]Të huajit huajoj me kamatë. Kurse vëllait tënd huajoj pa kamatë çkado të ketë nevojë në mënyrë që të të bekojë Zoti, Hyji yt, në çdo veprimtari tënden në tokën që do të hysh për ta
Nr 30,3+; Ksh 5,3-5 marrë për pronë. [22]Kur t'i kesh bërë Zotit, Hyjit tënd, ndonjë kushtim, mos vono ta kryesh, sepse Zoti, Hyji yt, do ta kërkojë prej teje: ky do të ishte për ty mëkat. [23]Nëse nuk bën kushtim, nuk bën mëkat; [24]por çka të nxjerrin buzët e tua, mbaje, çka t'i kesh kushtuar vullnetarisht Zotit, Hyjit tënd, zbatoje: i lirë dhe me gojën tënde e fole vetë.

[25]Kur të kesh hyrë në vreshtin e të afërmit tënd, ha rrush sa të duash, por mos merr me vete në shportë. [26]Nëse hyn në drithëra të
/Mt 12,1p mikut, mund të thyesh kallinj me dorë, por mos korr me drapër.

Ndarja e kurorës së martesës

/Mt 19,7+ **24** [1]Kur dikush martohet dhe jeton me të si me grua, por pastaj ajo nuk i pëlqen më, sepse ka gjetur diçka të pahijshme në të, i shkruan vërtetimin e lëshimit, ia jep në dorë dhe e

23,19 Kurvëria fetare – prostibulum sanctum – lavirësia e shenjtë ishte një ves i kulteve të Kananenjve (krh. Nr 25). Me të ishte përlyer edhe Izraeli (krh. 1Mbr 14,24; 23,47; 2Mbr 23,7; Oz 14,7). – "*qeni*" këtu shënon fëlligshtarin e shenjtërores si dhe çdo lavir.

dëbon prej shtëpisë, [2]dhe ajo si të ketë dalë prej tij, martohet me një
tjetër, [3]por edhe atij nuk i pëlqen dhe i jep edhe ai dëftesën e ndarjes
dhe e hedh prej shtëpisë së vet, ose ndoshta vdes, [4]burri i parë nuk
mund ta marrë atë për grua, sepse ajo ka qenë përdhosur. Kjo do të
ishte një poshtërsi ndër sy të Zotit. Ruaju se bën të mëkatojë toka që
Zoti, Hyji yt, do të ta japë për pronë.

Masa të tjera mbrojtjeje

[5]Njeriu që posa martohet, të mos shkojë në ushtri, të mos shkojë në 20,7
luftë dhe të mos i vihet asnjë detyrë botore me rëndësi, por le të jetë i
lirë në shtëpinë e vet për një vit e të gëzojë me gruan e vet.

[6]Mos e merr peng mokrën ose gurin e sipërm të mokrës, pasi kështu
do t'i marrësh peng jetën e tij. [7]Nëse zihet ndokush që grabit vëllanë Dal 21,16
e vet, izraelitin dhe, pasi ta ketë shitur, merr çmimin e tij: i tilli le të
vritet: çrrënjose të keqen prej mesit tënd!

[8]Në rast të shfaqjes së gërbulës, ji shumë i kujdesshëm të mbash Lev 13-14
e të zbatosh gjithçka t'ju mësojnë priftërinjtë levitë: ç'u urdhërova
atyre, ta kryeni me kujdes. [9]Të të bjerë në mend çfarë i bëri Zoti, Hyji Nr 12,10-15
yt, Marisë në udhëtim kur po dilnit nga Egjipti. [10]Kur t'i huajosh të
afërmit tënd, mos hyr në shtëpinë e tij për t'i marrë pengun, [11]por
qëndro jashtë dhe ai le të ta sjellë aty pengun e caktuar. [12]Nëse është
skamnor, pengu i tij të mos e kalojë natën tek ti, [13]por menjëherë, në ‖Dal 22,25-26;
perëndim të diellit, ktheja që të flejë në petkun e vet e të të bekojë. Ti Jb 22,6; Am 2,8
atëherë do të jesh i drejtë në sytë e Zotit, Hyjit tënd.

[14]Mos ia moho shpërblimin nevojtarit e skamnorit qoftë ai prej Lev 19,13; Jer 22,13;
vëllezërve të tu, qoftë edhe prej të ardhurve që banojnë me ty në tokën Mal 3,5; /Jak 5,4
tënde brenda qyteteve të tua: [15]po atë ditë, para se të perëndojë dielli,
jepja pagën e mundit të tij, sepse është skamnor dhe ashtu i dëshiron
zemra e tij. Sepse përndryshe ai do të bërtasë drejt Zotit kundër teje:
ky do të jetë për ty mëkat.

[16]Për fajin e fëmijëve të mos vriten baballarët, as fëmijët për fajin Zan 18,24+; Lp 7,10;
e baballarëve: secili le të vdese për mëkatin e vet. [17]Mos e shtrembëro /2Mbr 14,6;
të drejtën e ardhacakut e të bonjakut as petkat e vejushës mos i merr Jer 31,29v; Ez 14,12+
peng. [18]Të të bjerë ndër mend se ke qenë skllav në Egjipt e prej andej Dal 22,20v; Lp 27,19
të ka nxjerrë Zoti, Hyji yt; prandaj edhe po të urdhëroj ta zbatosh këtë Lp 15,15
gjë. [19]Kur të korrësh drithin në arën tënde e të kesh harruar ndonjë

Lev 19,9s; 23,22;
Rt 2,2; Dal 23,11;
Lp 26,12-13

24,12 Fj.fj.: «nuk do të shkosh per të fletur në pengun e tij», sepse në fillim një peng i tillë qëndronte në mantelin (Dal 22,25).

24,16 Tekst shumë i rëndësishëm i lidhur mbi përgjegjësinë individuale. Ky parim i përgjegjësisë individuale është një risi (krh. 5,9; Dal 34,7; Joz 7,24 etj.). Aplikohet në 2Mbr 14,6; pohohet edhe në Jer 31,29-30; Ez do ta shtjellojë e do ta përforcojë (14,12-20; 18,1-20).

24,17 *e ardhacakut e të bonjakut:* TM ka "për të huajin dhe jetimin".

dorëz, mos u kthe për ta marrë, por lëre ta marrë ardhacaku, bonjaku
e vejusha, që të të bekojë Zoti, Hyji yt, në çdo veprimtari tënde. 20Nëse
i ke shkundur ullinjtë, ç'të kenë mbetur në pemë, mos u kthe për t'i
mbledhur për vete, por lërja ardhacakut, bonjakut e vejushës. 21Nëse
e ke vjelë vreshtin tënd, mos i mblidh vilet që kanë mbetur, por le të
mbesin për t'i përdorur ardhacaku, bonjaku e vejusha.
22Mos harro se edhe ti ke qenë skllav në Egjipt! prandaj po të
urdhëroj ta kryesh këtë gjë.

25 1Kur të ketë ndonjë mosmarrëveshje ndërmjet disave dhe
çështjen ta kenë qitur para gjykatësve, le t'i japin të drejtë
atij që shohin se ka të drejtë, kurse fajtorin le ta dënojnë.
2Nëse gjykatësi mendon se ai që mëkatoi meriton të ndëshkohet, le ta
shtrijë përtokë e le të urdhërojë të rrahet me thupër para syve të tij;
/2Kor 11,24 rrahja të jetë sipas masës së fajit. 3Porse, të mos kalohet numri dyzet
rëniesh, në mënyrë që, vëllai yt të mos largohet i rrahur më shumë,
me plagë të mëdha dhe i copëtuar keqas para syve të tu. 4Mos ia lidh
/1Kor 9,9; /1Tim 5,18 gojën kaut që shin në lëmë drithërat e tua.

Zan 38; Rt 4; /Mt 22,24p

Ligji i leviratit

5Kur vëllezërit banojnë së bashku dhe njëri prej tyre vdes e nuk
le fëmijë, gruaja e të vdekurit të mos martohet me një tjetër jashtë
shtëpisë, por le ta marrë për grua vëllai i të vdekurit që të mos i
shuhet fara vëllait të vet. 6Kështu i parëlinduri djalë që len prej saj,
le të njihet djalë i të vdekurit që të mos i shuhet emri në Izrael. 7Por,
nëse vëllai nuk do ta marrë gruan e vëllait, le të shkojë gruaja te
dera e qytetit, t'ua shtrojë çështjen pleqve e të thotë: Vëllai i tim shoq
nuk do ta ngjallë emrin e vëllait të vet në Izrael, as të më marrë mua
në martesë. 8Pleqtë le ta thërrasin e le ta pyesin aty për aty. Nëse
përgjigjet: Nuk dua ta marr për grua, 9gruaja le t'i afrohet, le t'ia
heqë të mbathurën prej këmbës, le ta pështyjë në fytyrë e le të thotë:
Kështu i bëhet njeriut që nuk e ndërton shtëpinë e vëllait të vet. 10I
tilli në Izrael le të quhet: Familje këmbëzbathuri.

25,5-10 nga latinishtja *"levir"*, kunat, që përkthen hebraishten *"jabam"*: vejusha pa fëmijë meshkuj martohet me kunatin; fëmija i parë i atribuohet të vdekurit dhe merr pjesën e tij të trashëgimisë. Zakoni që ishte në fuqi edhe pranë asirëve dhe hititëve kishte qëllimin të zgjaste trashigiminë dhe të siguronte stabilitetin e pasurisë familjare. Aspekti i parë shikohet i nënvizuar në historinë e Tamarës (Zan 38). Aspekti i dytë zë një vend në plan të parë në historinë e Rutës (Rut 4) ku të drejtat dhe detyrat të levirit janë të shtrira hakmarrësëve (krh. Nr 35,19+). Ligji i Lp e kufizon këtë detyrim në rastin në të cilin vëllezërit jetojnë së bashku dhe toleron që të hiqet. Themelimi është i mirëmbajtur në judaizmin e mbrapmë me gjithë kudërshtimin e disa grupeve. Saducenjtë bazohen në këtë ligj për të argumentuar kundër doktrinës së ringjalljes (krh. Mt 22,23).

25,10 Riti i shpronësimit (të heqësh sandalet) është shoqëruar nga një gjest

Marrja në grindje

[11]Nëse zihen e rrahen dy vetë e njëri i bie tjetrit, e gruaja e këtij
për ta shpëtuar burrin prej atij që është më i fortë, shtrin dorën dhe e
kap tjetrin për vete: [12]preja dorën dhe mos ki kurrfarë mëshirë për të!

Shtojca

[13]Mos mbaj në strajcën tënde peshore të ndryshme: më të madhe e Lev 19,35-36;
më të vogël, [14]dhe mos ki në shtëpinë tënde ef më të madh e ef më të Fu 11,1+; Oz 12,8;
vogël. [15]Peshoren kije të përpiktë e të vërtetë. Po ashtu edhe efin kije Am 8,5; Mik 6,10-11
të përpiktë e të vërtetë, që të jetosh shumë përmbi tokën që Zoti, Hyji
yt, ka për të ta dhenë. [16]Me të vërtetë Zotit tënd i velet ai njeri që bën
këso punësh dhe Ai e kundërshton çdo padrejtësi. [17]Mos harro çfarë të
bëri Amaleku kur ishe në udhëtim ndërsa po dilje prej Egjiptit, [18]sesi Dal 17,8-16+
të ndeshi në udhëtim e i vrau në prapavijën tënde të gjithë ata që, të
lodhur e të mbetur, ishin ulur të merrnin frymë, kur ti ishe i këputur
prej urie e mundimi. Ai nuk e pati frikë Perëndinë. [19]Prandaj, kur
Zoti, Hyji yt, ka për të të dhënë pushim prej të gjithë armiqve të tu
që të rrethojnë, në tokën që Zoti ka për ta dhënë pronë, zhbije emrin e
Amalekut nën kupën e qiellit. Ruaj se e qet në harresë!

Frytet e para

26 [1]Kur të hysh në tokën që Zoti, Hyji yt, do të ta japë për
pronë, pasi ta kesh pushtuar e të kesh ngulur në të, [2]merri
frytet e para të të gjitha prodhimeve të fushës që të kesh
mbledhur prej tokës sate, që Zoti, Hyji yt, do të ta japë, e qiti në kaçile
dhe shko në vendin që Zoti, Hyji yt, ta ketë zgjedhur për të banuar
emri i tij aty, [3]afroju priftit që do të jetë asohere në shërbim dhe thuaji:
Sot po bëj dëshmi para Zotit, Hyjit tënd, se kam hyrë në tokën, për
të cilën u përbetua etërve tanë se do të na e japë. [4]Atëherë prifti
do ta marrë kaçilen prej dorës sate e do ta vërë para lterit të Zotit,
Hyjit tënd. [5]Ti atëherë fol në praninë e Zotit, Hyjit tënd, e thuaj: Im

tallje e nënvlerësimi dhe nga një tronditje e thellë. Nuk njihen qartësisht cilat janë pasojat juridike, por është e mundur që në këtë rast, gruaja të mbetet në zotërim të të mirave të burrit. Në Rut 2,8 riti nuk ka saktësisht të njëjtën domethënie.

26,1-11 Ashtu sikurse të parëlindurit e njerëzve dhe të kafshëve i përkasin Hyjit (krh. Dal 13,11+), po ashtu edhe frytet e para të tokës janë të kushtuara për Hyjin (Dal 22,28), sipas Nr 18,12 u takojnë priftërinjve (krh. Ez 44,30). Ky kushtim i fryteve të para të tokës, në kalendarin e vjetër (Dal 23,16.19) është i lidhur me festat kananeje të të vjelave të korrjes e të grumbullimit, këtu lidhet me ngjarjen historike të hyrjes së popullit të zgjedhur në Tokën e premtuar (rr 1.3 9-10). Rishfaqet në këtë mënyrë tema e dhuratës së tokës, tema qendrore e Lp (krh. 1,5+).

26,5 Shpallja e fesë, në rr 5-9 përmbledh historinë e shpëtimit, e përqendruar në lirimin nga Egjipti. Të njëjtat elemente takohen në "shpalljet" e Lp 6,20-23 dhe, me disa zhvillime, të Joz 1-13 e Neh 9,7-15. Këmbëngulja në dhuratën e

10,22; Ps 105,2 atë ishtë një sirian endacak. Ai zbriti në Egjipt me pak njerëz dhe
atje jetoi në dhe të huaj. U shtua e u bë popull i madh, i fortë e një
shumicë pa masë. 6Por egjiptianët na morën me të keq, na përndoqën
dhe na bënë skllevër të mjerë. 7Atëherë ne lëshuam britmë drejt Zotit,
Hyjit të etërve tanë. Ai na dëgjoi; e pa përvujtërimin tonë, mundin
4,34 e të vështirat tona 8dhe na nxori Zoti prej Egjiptit me dorën e vet
të fuqishme e krahun e tendur, me tmerr të madh e me shenja e me
mrekulli, 9na pruri në këtë vend e na e dha trashëgim këtë tokë që
rrjedh qumësht e mjaltë. 10Dhe, ja, tani, o Zot, i solla frytet e para të
tokës që ti ma dhe. Atëherë vëri para Zotit, Hyjit tënd, dhe adhuroje
Zotin, Hyjin tënd. 11Gostituni me të gjitha të mirat që Zoti, Hyji yt,
t'i ka dhënë ty e familjes sate, ti, leviti dhe i ardhuri që është me ty.

14,22+ **Të dhjetat trivjetore**

12Kur të kesh kryer së ndari të gjitha të dhjetat e mbarë prodhimeve
të tua, vitin e tretë vitin e të dhjetave dhe brenda dyerve të tua t'u
Dal 12,48+ kesh dhënë të hanë e të ngopen leviti, ardhacaku, bonjaku e vejusha,
atëherë, para Zotit, Hyjit tënd, 13thuaj:
24,19 Çka ishte e shugurur e kam hequr prej shtëpisë sime. I kam dhënë
levitit, ardhacakut, jetimit e vejushës po ashtu si më ke urdhëruar
ti. Nuk i shkela urdhrat e tu dhe nuk i kam harruar urdhërimet e
tua. 14Nuk kam ngrënë asgjë kur isha në e zi, nuk kam ndarë asgjë
prej tyre kur isha i papastër, dhe nuk dhashë asgjë prej tyre për të
vdekur. E kam dëgjuar zërin e Zotit, Hyjit tim, dhe bëra gjithçka si
më ke urdhëruar ti. 15Priri sytë e tu drejt banesës sate të shenjtë,
1Mbr 8,43; Ps 11,4; prej qiellit, dhe bekoje popullin tënd, Izraelin, dhe tokën që na e dhe
Bar 2,16 sikurse iu përbetove etërve tanë, tokën që rrjedh qumsht e mjaltë.

III. FJALIMI I PËRFUNDIMIT

MBARIMI I FJALIMIT TË DYTË

Izraeli, populli i Zotit

16Sot Zoti, Hyji yt, po të urdhëron t'i kryesh të gjitha këto urdhërime

tokës ku rrjedh qumësht dhe mjaltë (rr 9) përputhet me këtë deklaratë që është e lidhur me ofertën e prodhimeve të para. Heshtja në lidhje me ngjarjet e Sinait nuk do të thotë se ky rrëfim bazohet në një traditë që nuk i njihte. Teksti nuk është shumë i lashtë dhe përkujtimi i shpalljes së Ligjit nuk hynte në perspektivën e tij.

26,12-15 Prodhimi i kushtuar Zotit – JHWH, duhet të shmangë çdo përlyerje: riti i të vdekurve (krh. Oz 9,4) ose i papastërtisë (krh. Agj 2,13). Oferta për një të vdekur mund t'i referohet riteve të mortit ose të kultit idhujtar të një zoti të vdekur e të ringjallur (Baal-Adonin) (krh. 14,1+).

26,16–28,68 Këtu rifillon fjalimi i dytë i

e rregullore, t'i mbash e t'i zbatosh me gjithë zemrën tënde e me gjithë
shpirtin tënd. 17Ti sot e zgjodhe Zotin që të jetë Hyji yt dhe se ti do të
ecësh udhëve të tija, se do t'i mbash urdhërimet, ligjet e rregulloret e
tija dhe se do ta zbatosh urdhrin e tij.
18Po edhe Zoti të zgjodhi ty sot që të jesh populli i tij i veçuar,
sikurse të ka premtuar, dhe që do t'i mbash të gjitha urdhërimet e
tija. 19Ai do të të lartësojë përmbi të gjithë popujt që i ka krijuar për
lavdinë, emrin dhe nderin e vet, që të jesh populli i shenjtë i Zotit,
Hyjit tënd, mu ashtu sikurse të ka thënë Ai vetë».

Ligji u shkrua. Ceremonitë e kultit

27 1Atëherë Moisiu dhe pleqtë e Izraelit i urdhëruan popullit
me këto fjalë: «Mbani çdo urdhërim që unë po ju jap sot.
2Kur ta kaloni Jordanin në tokën që Zoti, Hyji yt, do të ta
japë ty, merr gurë të mëdhenj, dhe lyeji me gëlqere. 3Në ta shkruaj Joz 8,32
të gjitha fjalët e këtij Ligji kur ta kesh kaluar Jordanin për të hyrë
në tokën që Zoti, Hyji yt, do të ta japë, në tokën që rrjedh qumësht e
mjaltë, sikurse të ka thënë Zoti, Hyji i etërve të tu. 4Kur ta kaloni,
pra, Jordanin, atëherë këta gurë, sipas urdhrit që unë po ju jap sot, Joz 8,30-31
ndreqni në malin Hebal dhe lyeni me gëlqere.
5Aty ndërtoje për nder të Zotit, Hyjit tënd, një lter gurësh të
paprekur nga hekuri, 6të palatuar dhe aty kushtoja Zotit, Hyjit Dal 20,25
tënd, flitë e shkrumbimit. 7Kushto edhe fli paqeje, ha aty e gostitu 12,11
në praninë e Zotit, Hyjit tënd. 8Shkruaj mirë e qartë mbi gurë të
gjitha fjalët e këtij Ligji». 9Moisiu dhe priftërinjtë levitë i thanë mbarë
Izraelit: «Dëgjo me vëmendje, o Izrael! Sot je bërë populli i Zotit, Hyjit
tënd! 10Dëgjoje zërin e tij dhe zbatoji urdhërimet e ligjet e tija, që unë

Moisiut që do të përfundojë në 28,68. Eshtë i ndërprerë nga k 27 që është një përfshirje. K 28 është i përbërë.

26,16-19 Kodi i Lp që paraprin, është dokumenti i besëlidhjes që paraqitet si një kontratë: Zoti do të jetë Hyji i Izraelit dhe Izraeli do të jetë populli i tij me kusht që t'i mbajë urdhërimet. Bekimet dhe mallkimet (k 28) do të jenë shpagimet e zbatimit ose të moszbatimit të kësaj kontrate.

k 27 Ky k përmban tre elemente heterogjenë: rr 1-8; 9-10; 11-26. Rr 9-10 mund të ketë qenë vazhdimësia e 26,19. Dy seksionet e tjera janë ndëfutur. Ato nuk caktojnë ligje të përgjithshme, por përshkruajnë akte kultuale që lidhen me shenjtëroren e Sikemit. Këtu përdoren duke prekur traditat e vjetra sikemike: nuk është e mundur që Lp të caktonte ndërtimin e një altari dhe ofertën e flive mbi Hebal apo Garizim, rr 4vv dhe Ligji i shkruar mbi gurë (rr 8) mund të jetë nje tekst i shkruar në një libër (krh. 32,24-26). Ceremonitë e rr 11-26 kanë të njëjtin ambjentim jashtë shenjtëroresë së vetme (krh. shënim ndaj rr 11).

27,4 *Në malin Hebal:* teksti sam. lexohet këtu: "Mbi malin Garizim": ndoshta është leksioni primitiv dhe i modifikuar nga polemika kundër samaritanëve, për të cilët vendi i kultit ishte Garizimi dhe ruante, me sa duket, traditën e vjetër. Nga ana tjetër në rr 12 – 13 si në 11,29 bekimet shpalleshin në Garizim.

sot po t'i urdhëroj». [11]Atë ditë Moisiu i urdhëroi popullit e i tha:
Joz 8,33-35 [12]«Këta le të qëndrojnë mbi malin Garizim pasi ta keni kaluar
Lk 6,20-26 Jordanin për ta bekuar: Simoni, Levi, Juda, Isahari, Jozefi e
Beniamini. [13]Dhe ja, këta le të qëndrojnë mbi malin Hebal për të
mallkuar: Rubeni, Gadi, Aseri, Zabuloni, Dani, dhe Neftaliu. [14]Kurse
levitët, me zë të lartë, le t'u bëjnë këtë shpallje mbarë burrave të
Dal 20,4+ Izraelit: [15]Mallkuar qoftë ai njeri që punon idhull të gdhendur ose
metali të shkrirë gjë që i neveritet Zotit që s'është por vepër e dorës së
mjeshtrit, qoftë edhe ta mbajë fshehur!
E mbarë populli le të përgjigjet e të thotë: Amen.
Dal 21,17+ [16]Qoftë mallkuar ai që përbuz babën e nënën e vet! Mbarë populli
le të thotë: Amen.
19,14 [17]Qoftë mallkuar ai që ia shtyn të afërmit kufirin! Mbarë populli
le të thotë: Amen.
Lev 19,14 [18]Mallkuar qoftë ai që e bën të verbëtin ta humbasë rrugën! E
mbarë populli le të përgjigjet: Amen.
Dal 22,20s [19]Qoftë mallkuar ai që i shkel të drejtën ardhacakut, bonjakut e
vejushës! E mbarë populli le të thotë: Amen.
23,1 [20]Qoftë mallkuar kush fle me gruan e babës se vet, sepse zbulon
mbulesën e shtrojës së tij! E mbarë populli le të thotë: Amen.
Dal 22,18+; Lev 18,23 [21]Qoftë mallkuar kushdo fle me çfarëdo kafshe! E mbarë populli le
të thotë: Amen.
Lev 18,9 [22]Qoftë mallkuar kush fle me motrën e vet, qoftë ajo bijë e babës,
qoftë ajo bijë e nënës! E mbarë populli le të thotë: Amen.
Lev 18,8 [23]Qoftë mallkuar kush fle me vjehrrën e vet! E mbarë populli le të
thotë: Amen.
Dal 20,13+ [24]Qoftë mallkuar kush vret të afërmin e vet në moh! E mbarë
populli le të thotë: Amen.
Dal 23,8+ [25]Qoftë mallkuar ai që për para vret gjakun e pafajshëm! E mbarë
populli le të thotë: Amen.
/Gal 3,10 [26]Qoftë mallkuar kush s'do t'i mbajë fjalët e këtij Ligji dhe ai që s'do
t'i vërë në zbatim! E mbarë populli le të thotë: Amen.

Bekimet e premtuara

28 [1]Nëse do ta dëgjosh vërtet zërin e Zotit, Hyjit tënd, për t'i mbajtur e për t'i zbatuar të gjitha urdhërimet e tija, që unë po t'i urdhëroj sot, Zoti, Hyji yt, do të të lartësojë mbi

27,11 Pjesa 11-26 bashkon dy ceremonitë 1) rr 12-13: fiset e ndara në dy grupe shpallin në mënyrë të alternuar bekimet dhe mallkimet. Teksti i lashtë primitiv është cunguar këtu në perspektivën e një ceremonie të ndryshme; 2) rr 14-26: levitët shpallin 12 mallkimet të cilave populli u përgjigjet Amen. I pari dhe i fundit janë qartësisht të Lp. Dhjetë të tjerët shprehin ndalime në kodin e besëlidhjes dhe në shtresën e vjetër të Lev 18.

k 28 Ky k lidhet me 26,16-19;

të gjithë popujt që jetojnë mbi tokë, [2]mbi ty do të bien të gjitha këto bekime dhe do të të mbulojnë, në qoftë se vërtet ke për ta dëgjuar zërin e Zotit, Hyjit tënd. [3]I bekuar do të jesh në qytet e i bekuar në fushë. 4,30; 11,10-15; Zan 49,25-26

[4]I bekuar do të jetë fryti i kraharorit tënd, fryti i tokës sate, fryti i bagëtive të tua, pjella e gjedhëve të tu dhe shtimi i deleve të tua. [5]I bekuar çarraniku yt dhe magjja jote! [6]I bekuar do të jesh kur të dalësh e kur të kthehesh! [7]Zoti vetë do t'i shtrojë të mundur para teje armiqtë e tu që do të çohen kundër teje: do të dalin kundër teje nga një rrugë e vetme e do të ikin para teje nëpër shtatë rrugë të ndryshme. [8]Zoti do të çojë bekimin mbi drithnikët e tu e në të gjitha veprat e duarve të tua: do të të bekojë në tokën që Zoti, Hyji yt, do të ta japë.

[9]Zoti do të të bëjë popull të shenjtë për vete, po ashtu sikurse t'u përbetua, në qoftë se do t'i mbash urdhërimet e Zotit, Hyjit tënd, dhe do të ecësh udhëve të tija. [10]Të gjithë popujt do të shohin se mbi ty ka qenë thirrur emri i Zotit e do të kenë frikë prej teje. Gjn 13,34-35; Jer 14,9

[11]Zoti do të të mbushë me një mijë të mirat, me frytin e kraharorit tënd, me frytin e bagëtive të tua, me frytin e tokës sate për të cilën Zoti iu përbetua etërve të tu se do të ta japë. [12]Zoti do të hapë për ty visarin e begatshëm të vetin qiellin për t'i dhënë shi në kohën e përshtatshme tokës sate, për t'i bekuar të gjitha veprat e duarve të tua. Shumë popujve do t'u huajosh, kurse ti s'do të kesh nevojë huajimi. [13]Krye do të të bëjë Zoti e jo bisht, gjithmonë do të jesh lart e jo poshtë, në qoftë se do t'i dëgjosh urdhërimet e Zotit, Hyjit tënd, që unë sot po t'i parashtroj t'i kryesh e t'i zbatosh, [14]nëse nuk do t'u shmangesh fjalëve që unë po ju urdhëroj sot as djathtas, as majtas, nëse nuk do të shkosh pas hyjnive të tjera e nuk do t'i adhurosh. 11,14

Mallkimet

[15]Por në qoftë se nuk do ta dëgjosh zërin e Zotit, Hyjit tënd, duke mos i mbajtur e zbatuar të gjitha urdhërimet e tija e ligjet që unë sot po t'i urdhëroj, mbi ty do të bien të gjitha këto mallkime e do të të mbulojnë: [16]I mallkuar do të jesh në qytet e i mallkuar në fushë. [17]I mallkuar do të jetë çarraniku yt dhe magjja jote. [18]I mallkuar do të jetë fryti i kraharorit tënd, fryti i tokës sate, pjella e gjedhëve të tu dhe shtimi i deleve të tua. [19]I mallkuar do të jesh kur të dalësh e Lev 26,14-39; Jer 26,4-6

27,9-10, ku Kodi i Lp ishte paraqitur si dokument kontrate mes JHWH e Izraelit. Kjo kontratë, si ato të lindjes, mbaron me bekime e mallkime. Takohen paralele të papritura me traktate asire të vasalitetit të sh. VII para Krishtit. Por këtu stili është deutoronomik dhe rimerr shumë temat e predikimit profetik.

28,10 *mbi ty ka qenë thirrur emri i Zotit:* shprehje e të folurit juridik që shpreh përkatësinë ndaj Zotit si pronë e tij personale. Krh. 2Sam 12,28; Is 4,1 etj.). BJ e përkthen: "ti sjell Emrin e Zotit".

kur të kthehesh. [20]Zoti do të çojë mbi ty mallkimin, shqetësimin e të
mbrapshtën në të gjitha punët e tua që të prekësh me dorë, derisa të
të zhbijë e të të zhdukë shpejt për shkak të veprave të tua shumë të
këqija me të cilat më le mua. [21]Zoti do të ngjeshë murtajën derisa ta
tresë farën prej tokës, në të cilën do të hysh për ta trashëguar. [22]E
Zoti do të të godasë me shfarosje, me ethe, me djegie, me zjarrmi, me
thatësi, me kllogjën, me ndryshk e do të të përndjekë derisa të të tresë
fara. [23]Qielli që është mbi krye tënd do të bëhet i bronztë, kurse toka
që shkel me këmbë, e hekurt. [24]Zoti do ta kthejë shiun e tokës sate në
pluhur, hi do të bjerë prej qiellit mbi krye tënd derisa të zhdukesh prej
faqes së dheut.

[25]Të dërrmuar, Zoti do të të dorëzojë para armiqve të tu: nëpër një
rrugë do të dalësh kundër tyre dhe nëpër shtatë do të ikësh. Dordolec
Jer 24,9 do të bëhesh për mbarë mbretëritë e botës. [26]Kufoma jote do të jetë
pre e shpendëve të ajrit dhe e egërsirave të tokës: s'do të ketë as kush
7,15; 28,60 t'i dëbojë! [27]Do të të godasë Zoti me çiban të Egjiptit, me brith, me
strokë e me urth, prej të cilëve s'do të mund të shërohesh. [28]Marrëzi,
Is 59,10 verbësi e çmendje mbi ty do të çojë Zoti: [29]në pikë të ditës do të endesh
verbërisht në errësirë siç endet i verbëti, e nuk do ta gjesh rrugën
tënde. Do të jesh gjithmonë i ndrydhur dhe i shfrytëzuar, dhe s'do ta
Is 62,8-9; Am 5,11; Mik 6,15 20,5-7 kesh atë që të të shpëtojë. [30]Tash martohesh, por tjetërkush do të flejë
me të! Tash e ndërton shtëpinë, e tjetërkush do të banojë në të! Tash
mbjell vreshtin, por s'do ta vjelësh ti! [31]Ndër sy të tu do të pritet kau
yt, por ti s'do të hash prej tij! Ndër sy të tu do të rrëmbehet gomari yt,
e nuk do të të kthehet më. Delet e tua do t'u jepen armiqve të tu, e nuk
do të gjendet kush të të ndihmojë.

[32]Bijtë e tu e bijat e tua do t'i jepen një populli tjetër. Sytë e tu do
shikojnë pas tyre e në lot do të shkrihen gjithë ditën e lume, por asgjë
s'do të mund të bëjë dora jote. [33]Një popull që ti s'e njeh, do t'i hajë
frytet e tokës sate dhe djersën tënde dhe përherë do të jesh i ndrydhur
i dërrmuar si një ditë për ditë. [34]Mendtë do të të dalin prej mjerimit që
do të shohin sytë e tu. [35]Me çibanë të tmerrshëm në gjunjë e në pulpa
Zoti do të të godasë, prej shputës së këmbës e në majë të kresë dhe nuk
do të mund të shërohesh.

2Mbr 17,4-6; 25,7.11; Oz 9,3; 11,5 [36]Ty dhe mbretin që do ta vësh të sundojë mbi ty, Zoti do t'ju tresë
në një popull që s'e njohe ti as të parët e tu dhe atje do t'u shërbesh
Jer 24,9+ hyjnive të huaja drurit e gurit. [37]Do të bëhesh surrat, lojë e përrallë
për të gjithë popujt ndër të cilët të treti Zoti.

[38]Shumë farë do të mbjellësh e pak do të korrësh, sepse karkaleci do
t'i përpijë të gjitha. [39]Vreshta do të mbjellësh e do t'i punosh, por verë
s'do të pish dhe asgjë s'do të vjelësh, sepse do t'i hajë krimbi. [40]Ullinj
do të kesh gjithkund në tokën tënde, por me vaj s'do të lyhesh, sepse

do t'i derdhin kokrrat të papjekura. 41Bij e bija do të të lindin, por ti
s'do t'i gëzosh, sepse do të merren skllevër. 42Të gjitha pemët e tua dhe
frytet e tokës do t'i hajë karkaleci. 43Një ardhacak që të ndodhet në
mesin tënd, do të dalë mbi ty e do të lartësohet, kurse ti do të biesh
poshtë e më poshtë. 44Ai do të të huajojë ty e ti s'do t'i huajosh atij.
Ai do të jetë krye e ti do të jesh bisht. 45Të gjitha këto mallkime do
të bien mbi ty e duke të përndjekur, do të të pushtojnë derisa që të
asgjësohesh, sepse nuk e dëgjove zërin e Zotit, Hyjit tënd, dhe nuk i
mbajte urdhërimet e ligjet e tija, që t'i ka dhënë. 46Ato do të shërbejnë
si shenjë emnese mbi ty e mbi pasardhësit e tu për jetë të jetëve.

Parakallëzim luftërash dhe mërgimi

47Meqë nuk i shërbeve Zotit, Hyjit tënd, me gëzim e me hare të Jer 5,19
zemrës për shkak të brusnisë, 48do t'i shërbesh armikut tënd që do
të ta çojë Zoti, në uri, në etje, në zhveshje dhe në skam të plotë. Mbi
zverkun tënd zgjedhë hekuri do të të mbërthejë derisa të ta marrë
shpirtin. 49Mbi ty Zoti do të sjellë një popull prej së largu, prej skajit Is 5,26; 33,19;
të tokës, që do të fluturojë porsi shqiponja, një popull, të cilit nuk do Jer 5,15; Bar 4,15
të mund t'ia marrësh vesh gjuhën; 50një popull të pashpirt që s'nderon
plak e s'mëshiron të ri. 51Ai do ta hajë frytin e bagëtive të tua e frytin e
tokës sate derisa të të asgjësojë. Nuk do të të lërë as drithë, as verë, as
vaj, as këmbë viçi as shtërri derisa të mos bëjë që të zhdukesh. 52Ai do
të të rrethojë në të gjitha qytetet e tua derisa të shpartallohen muret Mt 24,2
e tua të forta e të larta, në të cilat e kishe vënë shpresën, gjithkund në
tokën tënde. Do të mbetesh i ngujuar brenda dyerve të tua në mbarë
tokën tënde, të cilën do të ta japë Zoti, Hyji yt. 53E gjatë rrethimit,
prej gjendjes së mjerueshme në të cilën do të të shtrëngojë armiku yt,
do të hash frytin e kraharorit tënd, mishin e bijve e të bijave të tua, Lev 26,29; Jer 19,9;
që do të t'i ketë dhënë Zoti, Hyji yt. 54Njeriu, edhe më i ndjeshmi dhe Vaj 2,20; 4,10;
më i buti ndër ju, do ta shikojë me sy të keq vëllanë e vet, gruan e vet Ez 5,10
dhe fëmijët e vet që do t'i kenë mbetur ende gjallë, 55që të mos i japë
asnjërit prej tyre nga mishi i bijve të vet që do ta hajë, sepse s'i ka
mbetuar asgjë tjetër gjatë rrethimit në mjerim që do të shtrëngojnë
armiqtë e tu brenda të gjitha qyteteve të tua. 56Gruaja, edhe më e
ndjeshmja dhe më e buta ndër ju, qoftë dhe aq e ndjeshme dhe aq e
butë saqë të mos i bëhej as ta vinte shputën e këmbës mbi tokë, do të
shikojë deri edhe burrin e vet që e ka shtrënguar për zemër, të birin e
të bijën 57edhe do të fshihet për ta ngrënë tinëz tyre deri edhe shtatin
që del prej kraharorit të saj edhe fëmijët që posa lindin për të mos u
bërë pjesë atyre, sepse i mungon gjithçka për shkak të rrethimit në
mjerim, që do të ngrehin armiqtë e tu brenda qyteteve të tua.

58Nëse nuk do t'i mbash dhe nuk do t'i zbatosh të gjitha fjalët e këtij

Ligji, që janë të shkuara në këtë libër, e nëse nuk do ta druash këtë
Emër të lavdishëm e të tmerrshëm Zotin, Hyjin tënd, [59]atëherë Zoti do
t'i shtojë përtej mase plagët e tua e plagët e pasardhësve të tu, plagë
të mëdha e të pashërueshme, sëmundjet më të rëndat e të përhershme.
[60]Mbi ty do t'i çojë të gjitha të këqijat e Egjiptit, që i ke drashtur dhe
28,27 ty do të të mbulojnë. [61]Për më tepër edhe të gjitha sëmundjet e plagët
e tjera, që nuk janë të shkruara në librin e këtij Ligji, mbi ty do t'i çojë
Zoti derisa të të ketë shqimur fare. [62]Prej jush s'do të mbesë veçse një
numër i vogël njerëzish, prej jush që ishit shumë porsi yjet e qiellit,
sepse nuk e dëgjove zërin e Zotit, Hyjit tënd.

[63]Sikurse kënaqej Zoti më parë duke ju bërë mirë e duke ju shtuar,
kështu do të gëzohet mbi ju duke ju humbur e duke ju shkatërruar, që
të zhdukeni prej tokës, në të cilën do të hyni për ta trashëguar.

[64]Do të të tresë Zoti nëpër popuj prej një skaji në skajin tjetër të
tokës dhe atje do t'u shërbesh zotave të huaj që s'i njohe ti as etërit
e tu idhujve të drunjtë e të gurtë. [65]Madje midis këtyre popujve një
herë s'do kesh pushim e nuk do të kesh vend për të pushuar shputën e
këmbës sate. Atje Zoti do të të japë një zemër frikacake, sy të humbur,
shpirt të dërrmuar. [66]Jeta jote do të jetë gjithmonë në rrezik: do
të trembesh natë e ditë e s'do të jesh i sigurt për jetën tënde. [67]Në
Jb 7,4 mëngjes do të thuash: A do ta pres mbrëmjen? E në mbrëmje: A do të
ndjeh në mëngjes? për shkak të frikës së madhe të zemrës sate e për
shkak të sendeve të tmerrshme që do t'i shikosh me sytë e tu.

[68]Në Egjipt në barka do të të kthejë Zoti, udhës për të cilën të kam
pasë thënë: Kurrë s'do ta shikosh më! Atje do t'u shiteni armiqve tuaj
Oz 8,13 për skllevër e skllave, por s'do t'ju blejë kush!».

FJALIMI I TRETË

29,1 (Volg.) [69]Këto janë fjalët e besëlidhjes që Zoti i urdhëroi Moisiut ta lidhë
me bijtë e Izraelit në tokën Moab përveç asaj besëlidhjeje që lidhi me
ta në Horeb.

28,68 Duke përmendur kundërshtitë dhe kthimin në robëri, autori bën që këto kërcënime për të ardhmën të jenë simetrike me hiret e marra në të kaluarën, të përmendura në hyrjen e fjalimit. YHWH do ta shkatërrojë Izraelin, ashtu sikurse e ka pasë shpëtuar, me të njëjtin pushtet të mbinatyrshëm.

28,69 Ky rresht shërben si titull i fjalimit të tretë të Moisiut që përfundon me k 30 e jo si në 32,47, ku disa të tjerë duan ta zgjerojnë. Vetëm Lp flet per Besëlidhjen në Moab, që e plotëson atë të Horebit, ku qe dhënë Dekalogu (5,2-22). Ky fiksion historik ia jep kodit të ri të 12,1–26,15 vlerën e dokumentit të Besëlidhjes me Hyjin, të shpallur nga Moisiu.

Të cekur historik

29 [1]Moisiu bashkoi mbarë Izraelin dhe u tha: «Ju patë vetë
gjithçka u bëri Zoti në praninë tuaj në tokën e Egjiptit
faraonit, nëpunësve të tij dhe mbarë vendit të tij: [2]provat e
mëdha që i panë sytë e tu, shenjat e mrekullitë e mëdha. [3]Megjithatë,
deri më sot, Zoti nuk ju dha mendje për të marrë vesh, sy për të parë 4,29; 30,14; Is 29,10; /Rom 11,8;
e veshë për të dëgjuar. [4]Ju priva për dyzet vjet nëpër shkretëtirë. Gjn 12,37v
Nuk u shqyen petkat tuaja as s'u shtorën të mbathurat tuaja. [5]Bukë 8,4
nuk hëngrët, verë as pije dehëse nuk pitë që ta dinit se unë jam Zoti,
Hyji juaj. [6]Atëherë arritët në këtë vend. Rrugës na dolën para për të
luftuar me ne Sehoni, mbreti i Hesebonit, dhe Ogu, mbreti i Basanit, 2,30-35; 3,1-13
e ne i shpartalluam. [7]E pushtuam tokën e tyre dhe ua dhamë për
trashëgim Rubenit, Gadit e gjysmës së fisit të Manaseut.
[8]Mbani, pra, fjalët e kësaj besëlidhjeje dhe vini në zbatim që të dilni
me faqe të bardhë në gjithçka të ndërmerrni.

Besëlidhja në Moab

[9]Ju të gjithë po qëndroni sot para Zotit, Hyjit tuaj: krerët tuaj, fiset,
pleqtë e mbikëqyrësit, çdo burrë izraelas, [10]fëmijët, gratë tuaja dhe
ardhacaku yt që me ty banon në tëbanishtë, prej druprerësve deri tek
ata që nxjerrin ujë për ty, [11]për të hyrë në besëlidhje të Zotit, Hyjit tënd, Joz 9,27
të përforcuar me përbetim, të cilën sot Zoti, Hyji yt, po e lidh me ty, [12]me
qëllim që të të bëjë sot popull të vetin e që Ai të jetë Hyji yt, sikurse të
ka thënë ty e sikurse u është përbetuar etërve të tu Abrahamit, Izakut
e Jakobit. [13]E këtë besëlidhje të përforcuar me përbetim nëmësjellës unë
nuk po e lidh vetëm me ju, [14]por edhe me të gjithë të pranishmit këtu
me ne para Zotit, Hyjit tonë, e me të gjithë ata që sot nuk janë këtu me
ne. [15]Sepse e dini mirë se kemi jetuar në tokën e Egjiptit dhe se kaluam
nëpër popuj, dhe duke i përshkuar ata, [16]i patë poshtërsitë dhe idhujt e
tyre që i adhuronin: dru, gur, argjend e ar.
[17]Të mos gjendet në mesin tuaj kurrsesi asnjë njeri, grua, familje, fis

kk 29–30 Në këto dy kk gjenden elementet e një formulari të Besëlidhjes (krh. 10,12+; 28,1+). Fjalimi fillon me një përkujtim historik të ngjarjeve të daljes (rr 1-7; krh. 1,4; 4,46-47; 8,2-4). Pastaj vjen protokolli i Besëlidhjes i paraqitur në formë parenetike (nxitëse) (rr 9-14) dhe i ndjekur nga një predikim (rr 5-20) që duket se vazhdon edhe në 30,11-14. Bekimet dhe mallkimet, normalisht bashkangjitur këtyre traktateve, gjenden në 30,15-20. Pjesa e dytë 29,21–30,10, që bashkon elemente të ndryshme, duket një shtesë e shkollës deuteronimike.

29,10 *prej druprerësve deri tek ata që nxjerrin ujë për ty:* është fjala për kategori më të ulta njerëzish, zakonisht të huaj ardhacakë (krh. Joz 9,27).

29,14 Moisiu shfaqet këtu, më shumë se në asnjë vend tjetër, si ndërmjetës i Besëlidhjes, formula qendrore e së ciles jepet ne rr 12 (krh. 26,16+). Rr 13-14, zgjerojnë angazhimet adhe atyre të papranishmëve dhe detyron kështu të gjithë të pranishmit si edhe të gjitha breznitë e ardhshme, prandaj besëlidhja merr një vlerë të përjetshme.

që ta ketë zemrën e tij sot të shkëputur prej Zotit, Hyjit tonë, e të shkojë t'u shërbejë zotave të atyre popujve; të mos gjendet kurrsesi ndër ju asnjë rrënjë që prodhon helm e pelin! [18]Askush, pasi t'i ketë dëgjuar fjalët e këtij përbetimi nëmësjellës, të mos llastohet në zemrën e vet e të thotë: S'do të më mungojë asgjë edhe pse jetoj sipas mendjes sime. Le të shkojë e njoma nëpër të thatën! [19]Zoti atë s'do ta falë! Madje, atëherë edhe më tepër do të turfëllojë felgrimi i tij e zilia kundër atij njeriu, mbi të do të bien të gjitha mallkimet që janë të shkruara në këtë libër dhe Zoti do ta shlyejë emrin e tij për nën qiell! [20]Zoti do ta ndajë, për të keqen e tij, prej të gjitha fiseve të Izraelit, në përkim me të gjitha nëmët e besëlidhjes të shkruara në këtë libër të Ligjit.

Synimet e mërgimit

[21]Dhe, ja, ç'do të thotë breznia e ardhshme, fëmijët tuaj, që do të vijnë pas jush, dhe i huaji që do të vijë prej së largu, kur të shohin plagët e kësaj toke dhe sëmundjet me të cilat do ta ndëshkojë Zoti: [22]Mbarë toka s'qenka tjetër veçse sulfur e kripë! Krejtësisht e djegur! S'paska pse të mbillet! Pa blerim! S'u rritka asnjë pemë porsi në
Zan 19,25+; Oz 11,8 Sodomë e në Gomorrë, si në Adamë e në Seboim, që Zoti në felgrimin
Jer 22,8v; 1Mbr 9,7v e vet i rroposi! [23]Mbarë popujt do të pyesin: Përse Zoti ia bëri kështu këtij vendi? Përse u ndez flakë gjithë ky felgrim?

[24]Atëherë do të përgjigjen: Sepse e prishën besëlidhjen e Zotit, Hyjit të etërve të tyre, që e lidhi me ta, kur i nxori nga toka e Egjiptit, [25]dhe u shërbyen hyjnive të huaja dhe i adhuruan ato: hyjni që nuk i njihnin e që Zoti nuk ua kishte caktuar. [26]Prandaj u zbraz hidhërimi i Zotit mbi këtë vend dhe ia çoi të gjitha mallkimet që janë të shkruara në këtë libër. [27]Zoti në hidhërimin e madh, në felgrim dhe me zemërim i shpërnguli prej vendit të tyre dhe i flaku në dhe të huaj, siç është edhe sot. [28]Fshehtësitë i takojnë Zotit, Hyjit tonë, kurse sendet e zbuluara janë për ne e për fëmijët tanë që të vihen në zbatim të gjitha fjalët e këtij ligji.

Lev 26, 40-45

Kthimi prej mërgimit dhe kthimi prej Zotit

30 [1]Kur të vijnë mbi ty të gjitha këto gjëra, bekimi e mallkimi
4,29-31; 29,3 që sot po t'i shtroj përpara, nëse do t'i përbluash në zemrën tënde midis të gjithë popujve, ku do të të shpërndajë Zoti, Hyji yt, [2]e të kthehesh prej tij dhe t'i dëgjosh urdhërimet e tija, pikë për pikë të gjitha që unë sot po t'i urdhëroj, me bijtë e tu me gjithë

29,18 *Le të shkojë e njoma nëpër të thatën!:* përkthyesit këtu nuk janë përputhur. Një përkthim tjetër "në mënyrë që të hiqet toka e ujitur me tokën e thatë", d.m.th. një shkatërrim total. BJ përkthen: "Bollshmëria e uijt të zhdukë etjen", ndërsa LXX e përkthen: "që të mos sharrojë mëkatari bashkë me atë që nuk ka mëkat".

zemrën tënde e me gjithë shpirtin tënd, 3atëherë Zoti, Hyji yt, do të ndryshojë fatin tënd, do të ketë mëshirë për ty, dhe përsëri do të të bashkojë prej të gjithë popujve nga të shpërndau më parë. 4Po edhe nëse do të kesh qenë tretur deri në skajin e botës, edhe atje Zoti, Hyji yt, do të vijë të të marrë e do të të kthejë 5dhe do të të shtjerë në tokën që e patën për pronë etërit e tu, dhe do ta marrësh. Do të të bëjë më të lumtur e më të shumtë se ç'qenë etërit e tu.

Is 27,13; 43,5-7; Jer 29,14; 31,10; Ez 34,13; 36,24; Mik 2,12;Zak 8,7-8; Gjn 11,52 /Neh 1,9

6Zoti, Hyji yt, do ta rrethpresë zemrën tënde e zemrën e pasardhësve të tu, që ta duash Zotin, Hyjin tënd, me gjithë zemrën tënde e me gjithë shpirtin tënd, me qëllim që të jetosh. 7Zoti, Hyji yt, të gjitha këto mallkime do t'i hedhë mbi armiqtë e tu e mbi ata që të urrejnë e të përndjekin. 8Kurse ti do të kthehesh e do ta dëgjosh zërin e Zotit dhe do t'i zbatosh të gjitha urdhërimet që unë sot po t'i urdhëroj. 9Atëherë Zoti, Hyji yt, do të bëjë të kesh gjithçka me brusni në të gjitha veprat e duarve të tua: në frytin e kraharorit tënd, në pjellën e bagëtive të tua, në frytet e tokës sate, në mbushullinë e të gjitha të mirave. Atëherë Zoti përsëri do të gjejë kënaqje në ty me të gjitha të mirat sikurse u kënaq edhe në etërit e tu. 10Me qyshke veç që ta dëgjosh zërin e Zotit, Hyjit tënd, e t'i ruash urdhërimet e ligjet e tija që janë të shkruara në këtë Ligj, e të kthehesh te Zoti, Hyji yt, me gjithë zemrën tënde e me gjithë shpirtin tënd. 11Ky urdhër që unë po ta jap sot, nuk është tepër i vështirë për ty as nuk është tepër larg teje; 12nuk është i vënë në qiell, që të thuash: Kush mund të ngjitet për ne në qiell për të na e sjellë që ta mësojmë e ta shtiem në veprim? 13As nuk është përtej detit që të gjesh shkak të thuash: Kush do të mund të kalojë përtej detit për ne për të na e sjellë që ta njohim e të kryejmë çka është urdhëruar?

10,16; Jer 4,4+

/Rom 10,6-8

6,6; Sir 51,26; Mt 13,18-23p; Lk 8,21; 11,28; Gjn 1,14+; 1Pjt 1,22-23

14Jo, Fjala është krejtësisht afër teje, mu në gojën tënde, në zemrën tënde që ta zbatosh!

Dy udhët

11,26-28; Ps 1; Sir 15,16-17; Jer 21,8; Rom 6,21-23; Gal 6,8

15Shiko! Unë sot po të lus ndër sy të tu me jetën e lumturinë po edhe me vdekjen e mjerimin. 16Nëse do t'i dëgjosh urdhërimet e Zotit, Hyjit tënd, që unë sot po t'i urdhëroj: ta duash Zotin, Hyjin tënd, të ecësh udhëve të tija, t'i mbash urdhërimet, ligjet e rregulloret e tija, atëherë do të jetosh. Për më tepër, Zoti do të të shtojë e do të të bekojë në tokën që po hyn për ta trashëguar. 17Por, nëse zemra jote shmanget e nuk

9,29; Fu 8,34-35+; 9,11

30,11 Paarritshmëria e urtisë, burim gëzimi, është një temë e shpeshtë në literaturën e urtisë (Job 28; Kish 7,24; Sir 1,6; Bar 3,15; në synim të kundërt Fu 8,8). Por urtia është zbuluar nga Zoti në Ligj (Sir 24,23-24; Ps 119).

30,16 Ky rr mund të përkthehet me BJ: "nëse ti i dëgjon urdhërimet e JHWH Hyjit tënd (LXX; mungon në TM), që unë sot po t'i caktoj, duke dashur Zotin Hyjin tënd, duke ecur në udhët e tij, duke ruajtur ligjet dhe normat e tij, atëherë do të jetosh, do të shumohesh e Hyji yt do të të bekojë".

do të dëgjosh dhe, i ngashënjyer nga gabimi, shkon e adhuron dhe u
shërben zotave të tjerë, [18]unë sot po ju parakallëzoj: do të zhdukeni
fare e do të vdisni në një kohë të shkurtër në tokën që, pasi ta keni
kaluar Jordanin, do të hyni për ta trashëguar.
4,26; 31,28 [19]Thërras sot për dëshmitarë kundër jush qiellin e dheun: jua vura
para jetën e vdekjen, bekimin e mallkimin. Zgjidhe, pra, jetën, që
të jetosh ti e trashëgimtarët e tu, [20]e duaje Zotin, Hyjin tënd, dëgjo
zërin e tij, qëndroji besnik sepse ai është jeta jote, gjatësia e ditëve
të tua që të banosh në tokën për të cilën Zoti iu përbetua etërve të tu
Abrahamit, Izakut e Jakobit, se do t'ua japë».

IV. VEPRIMET E FUNDIT DHE VDEKJA E MOISIUT

Jozuehu caktohet për udhëheqës

31 [1]Moisiu erdhi e i drejtoi mbarë Izraelit këto fjalë. [2]Ai u tha:
«Unë jam sot njëqind e njëzet vjeç. S'jam më i zoti të dal
as të hyj e sidomos mbasi edhe Zoti më ka thënë: Ti s'do
ta kalosh Jordanin! [3]Vetë Zoti, Hyji yt, do të kalojë para teje. Ai do
t'i asgjësojë këta popuj ndër sy të tu e ti do t'i trashëgosh. Ty do të të
3,21-28 prijë Jozuehu sikurse ka urdhëruar Zoti. [4]Zoti do të bëjë me ta sikurse
Nr 21,24-35 ua bëri Sehonit e Ogut, mbretërve të amorrenjve e tokës së tyre kur
ua treti farën. [5]Kur t'jua dorëzojë, pra, bëni po ashtu sikurse ju kam
1,29-30; Joz 1,6.9 urdhëruar. [6]Veproni trimërisht e kini guxim! Mos u trembni as të mos
ju lëshojë zemra në praninë e tyre, sepse Zoti, Hyji yt, ai është prijësi
yt; ai s'do të të lërë as s'do të heqë dorë prej teje».
[7]Moisiu e grishi Jozuehun dhe i tha në sy të mbarë Izraelit: «Ji
burrë e ki guxim, sepse ti do ta shtiesh këtë popull në tokën për të
cilën Zoti iu përbetua etërve të tyre se do t'ua japë. Ti atë ndajua
me short. [8]Vetë Zoti, që është prijësi yt, do të jetë me ty; ai s'do të të
lëshojë as do të heqë dorë prej teje: mos u tremb as mos ki frikë!».

kk 31–32 Këta kk formojnë një farë mbylljeje së bashku me sam, bashkojnë elemente me origjinë dhe me moshë të ndryshme, që iu shtuan trupit qendror të Lp në momentin e fundit të hartimit të tij.

k 31 Ky k është i përbërë: Rr 1-8, me stil të ngushtë deutoronomik, kujtojnë 3,23-29. Rr 9-13.24-27 (dopje?) i përkasin hartimit të parë të Lp. Këtu është ligji (kodi i Lp) që do të shërbejë si dëshmitar kundër Izraelit (rr 26), nëse ai ngre krye kundër JHWH. Ky paragraf vazhdon në 32,45-47. Rr 14-15.23 veshje me pushtet e Jozuehut nga ana e JHWH, krh. rr 7, janë me origjina të ndryshme, ndoshta elohiste. Rr 16-33 deotoronomikë të rimarrë nga 28-30 janë si një hyrje për këngën e k 32 dhe e bëjnë një dëshmi kundër Izraelit (rr 19.21). Kjo këmbëngulje në "dëshmitarët" e besëlidhjes (ligji, kënga, qielli e toka: rr 28) kujton dëshmitarët e përmendur nga traktatet e vjetra te besëlidhjes.

31,2 *S'jam më i zoti të dal as të hyj:* domethënë të veprojë si kryetar, krh. Nr 27,17+.

Leximi ritual i Ligjit

Joz 8,34-35; 2Mbr 23,1v; Neh 8

9Moisiu e shkroi këtë Ligj dhe ua dorëzoi priftërinjve, bijve të Levit, që mbartnin Arkën e Besëlidhjes së Zotit dhe të gjithë krerëve të Izraelit. 10Moisiu u dha këtë urdhër: «Ç'do të shtatin vit vitin e Pajtimit në të kremten e Tendave, 11kur të mblidhet mbarë Izraeli që të bashkohet në praninë e Zotit, Hyjit tënd, në atë vend që Zoti ta ketë zgjedhur, lexoje këtë Ligj në praninë e mbarë Izraelit, që ta dëgjojnë të gjithë. 12Bashkoje popullin trim e grua, të vegjël e të huaj që janë brenda qyteteve të tua që të dëgjojnë e të mësojnë e ta druajnë Zotin, Hyjin tuaj, t'i mbajnë e t'i zbatojnë të gjitha fjalët e këtij Ligji. 13Edhe bijtë e atyre që ende nuk i dinë tani, le të dëgjojnë e le të mësojnë ta druajnë Zotin, Hyjin tuaj, në të gjitha ditët që do të jetoni në tokën që, pasi ta kaloni Jordanin, do ta merrni në trashëgim».

Udhëzime të Zotit

14Atëherë Zoti i tha Moisiut: «Qe, po afrohet dita e vdekjes sate. Thirre Jozuehun e qëndroni në Tendën e takimit që t'i jap urdhrat e mi». Shkuan, pra, Moisiu e Jozuehu e zunë vend në Tendën e takimit. Dal 25,22
15Aty Zoti u dëftua në shtyllën e resë e cila zuri vend në hyrje të Tendës.

16Zoti i tha Moisiut: «Qe, ti do të flesh me etërit e tu e ky popull do të fillojë të lavirësojë duke u dhënë pas zotave të huaj të vendit, ku do të hyjnë. Atje do të më lërë mua dhe do ta zhbëjë besëlidhjen që lidha me 4,25-28
të. 17Atë ditë do të ndizet flakë hidhërimi im kundër tij. Do t'i lë dhe do ta fsheh fytyrën time prej tyre. Do të sharrojë. Do ta mbulojnë të këqija të shumta e të vështira, saqë do të thotë: Vërtet, sepse Hyji nuk është me mua, më gjetën të gjitha këto të këqija. 18E unë atë ditë do ta fsheh e do ta mbuloj fytyrën time për shkak të të gjitha të këqijave që do të bëjë duke ndjekur hyjnitë e huaja.

Kënga dëshmitare

19Prandaj, shkruani për përdorimin tuaj këtë këngë. Mësoji bijtë e Izraelit le ta dinë përmendsh e ta këndojnë me zë, që kjo këngë të më jetë dëshmitare kundër izraelitëve. 20Me të vërtetë, unë do ta shtie këtë popull në tokën që rrjedh qumësht e mjaltë, për të cilën iu 32,15
përbetova etërve të tij. Porse, kur të ketë ngrënë e të jetë ngopur e të jetë majmur, ai do të kthehet kah zotat e huaj, atyre do t'u shërbejnë,

31,9-13 Kontratat e marrëveshjeve në lindje parashikojnë leximin e tyre publik. Lp e cakton këtë leximin në çdo vit sabatik, për festen e Tendave. Tradita e mëvonshme, tashmë e supozuar në 2Kro 15,20, shprehet në *Librin e Jubileve* dhe në sektin e Kumranit, i rilidh kujtimet e besëlidhjes me festën e javëve (Shavuoth, Pentecostis).

31,14-15 Këta dy rreshta, me përmendjen e tendës dhe teofanisë, njëra e tjetra të vetme në Lp, së bashku me rr 23 janë mbetje e një tradite të vjetër.

mua do të më përbuzin dhe do të zhbëjnë besëlidhjen time. 21Pasi ta
gjejnë një mijë të këqija e të zeza, kjo këngë do t'i përgjigjet si dëshmitar
kundër tij, sepse asgjë s'do ta shlyejë prej gojës së pasardhësve të tij.
Sepse ia di mendimet që i ka edhe sot, para se ta shtie në tokën që i
kam premtuar». 22Kështu, pra, Moisiu e shkroi atë ditë atë këngë dhe
ua mësoi bijve të Izraelit.

Ligji vendoset pranë Arkës

23Zoti i urdhëroi Jozuehut, birit të Nunit, e tha: «Ki zemër e merr
guxim; sepse ti do ta shtiesh Izraelin në tokën që i kam premtuar. Unë
27,1+ do të jem me ty». 24Kur Moisiu e kreu së shkruari në libër këtë Ligj,
25u urdhëroi levitëve që mbartnin Arkën e Besëlidhjes së Zotit:
26«Merreni këtë libër të Ligjit dhe vendoseni në anë të Arkës së
Gjn 12,47-48 Besëlidhjes së Zotit, Hyjit tuaj, që të jetë aty dëshmitar kundër teje.
27Sepse e njoh natyrën tënde kryengritëse dhe zverkun tënd të trashë.
Kurse edhe sa qeshë vetë gjallë me ju, gjithmonë i kundërshtuat Zotit,
aq më tepër do t'i kundërshtoni pasi të kem vdekur unë!

Izraeli i bashkuar për të dëgjuar këngën

28Bashkoni tek unë të gjithë krerët e të gjitha fiseve dhe
4,26 mbikëqyrësit tuaj që, pasi të m'i dëgjojnë të gjitha këto fjalë, ta
thërras kundër tyre për dëshmitar qiellin e tokën. 29Sepse e di se pas
vdekjes sime do të veproni keq dhe do ta lini rrugën që jua urdhërova.
Në të ardhmen do t'ju gjejnë të këqija, kur të bëni keq në praninë e
Zotit, kur ta hidhëroni me veprat tuaja». 30Atëherë Moisiu, ku po e
dëgjonin të gjithë izraelitët, i tha deri në mbarim të gjitha fjalët e
kësaj kënge.

Kënga e Moisiut

4,26; 39,19; Is 1,2; 34,1; 51,4

32 1«Dëgjo, qiell, se dua të flas,
dëgjo, tokë, fjalët e gojës sime!
Is 55,10; Jb 29,22-23 2Mësimi im le të rrjedhë si shiu,

31,24-27 Ligji i përçuar prej Moisiut (4,14+) vendoset përbri Arkës ku ruhej Dekalogu i shpallur prej vetë Hyjit.

k 32 Kjo këngë është një pjesë si poezi që ngre lart fuqinë e Zotit të Izraelit, Hyjit të vetëm dhe të vërtetë. Pas hyrjes ne stilin e urtisë (rr 1-2), kompozimi që shpall përsosurinë e veprave të Zotit (rr 3-7), provaninë e tij për Izraelin (rr 8-4), të cilës i kundërshton rebelimi i popullit (rr 15-18) i ndjekur nga gjykimi (rr 19-25); por Hyji nuk e braktis Izraelin, nuk e lë në dorë të armiqve të tij (rr 26-35) dhe do të ndërhyjë në favor të popullit të vet (rr 36-42). Rr 43 është një doksologji. Kjo këngë ka patur një ekzistencë të pavarur para se të futet brenda Lp. Data e saj rezulton shumë e vështirë. Disa trajta të stilit arkaik megjithatë mundësojnë që t'i jepet një datë e lartë: shtypësit e Izraelit, të cilëve u bëhet referimi do të ishin në këtë rast Filistenjtë (shek XI). Por raportet me Psalmet dhe profetët, në veçanti me Isainë e dytë dhe Jereminë, sugjerojnë një datë më të ulët: shtypësit atëherë do të ishin Babilonasit (shek. VI para Krishtit).

si vesa t'më rigojë biseda:
si pikërrina përmbi bar, Ps 72,6; Oz 6,3
si shtrëngata mbi livadh!
[3]T' Zotit Emrin do t'lëvdoj:
lartësoni Hyjin tonë!
[4]I qetë është Ai, n'vepra i përsosur, Is 17,10; 44,8
udhët e tij janë drejtësi:
Hyj besnik, pa asnjë t'keqe,
krejt i drejtë e i patëmetë.
[5]Kundër Tij mëkatuan t'poshtrit, Is 1,2; Oz 11,1-4
bami i mbrapshtë e plot marrëzirë.
[6]A kështu po ia kthen Zotit,
komb i marrë e i pakripë?
A s'është Ai, vallë, baba yt, 1,31+; Is 63,16; 64,7
që të dha jetë e n'jetë të mban?
[7]Të t'bien në mend kohërat e lashta,
të t'bien në mend breznitë e shkuara!
Pyete t'atë e do të t' tregojë, 4,32
t'parët e tu e do të t'kallëzojnë!
[8]Kur Zoti popujt i ndau, Zan 10; Vap 17,26+
kur i ndau bijtë e Adamit:
kufijtë popujve ua caktoi
sipas numrit t' izraelitëve:
[9]pronë e Zotit u bë populli i tij, 7,6+
pjesë për vete mor Zoti Jakobin.
[10]Gjetur e kish në një vend t'shkretë, Jer 2,6; Oz 9,10;
n'vend tmerrimi, ulërimi bishash. 13,5; Ur 11,2
E rrethoi, e përkujdesi,
e ruajti si beben e syrit.
[11]Si shqiponja që bën gjira
kur do zogjtë t'i mësojë t'fluturojnë,
mbi ta i hap e i palos krahët:
ashtu e mori Izraelin, Ps 17,8
e mbarti mbi flatrat e veta. Dal 19,4+
[12]Zoti vetëm e udhëhoqi, Is 43,11; Oz 13,4

32,3 Ftesa i drejtohet krejt natyrës.

32,5 *t'poshtrit, bami i mbrapshtë:* lexohet edhe: "jo bijtë e saj me njolla". I lindur nga JHWH, Izraeli ishte prej racës së mirë; por kishte bërë shumë faje. TM është i prishur por BJ, sam, dhe LXX përkthejnë "të krijuar pa njollë".

32,6b Këtu fillon një përmbledhje e historisë së shenjtë (krh. përtej diskutimeve hyrëse Ps 78; 105; etj.).

32,8 *t' izraelitëve:* fj.fj. *"bijtë e Izraelit";* me TM Vulg.; BJ me LXX përkthen *"bijtë e Zotit".* Bijtë e Zotit apo të zotave janë engjëjt (Job 1,6+) anëtarë të oborrit qiellor (rr 43; Ps 82,1; 89,7; krh. Tob 5,14); këtu engjëjt rojtarë të kombeve (krh. Dan 10,13), por JHWH, i është rezervuar personalisht Izraelit populli të tij të zgjedhur (krh. Lp 7,6+).

tjetër zot nuk qe me Të.
13E vendosi mbi bjeshkë t'larta,
Is 58,14; Lp 8,7-10; 11,10-17; Ps 81,17 t'ushqehej me fryte t'tokës:
që të thithte mjaltë prej qete,
edhe vaj prej shkëmbi të gjallë;
14tëlyen prej gjedhi, qumësht dhensh,
e dhjamë qengjash edhe deshësh,
cjepsh të rritur prej basanëve,
maje mielli drithi të zgjedhur
e gjak rrushi të kulluar.
31,20; Is 44,2+; 63,10; Jer 5,7; Oz 13,6 15U majm Jakobi, qiti shqelma!
I majmë, plot dhjamë e rënë n'grazhd t'mirë:
harroi Zotin që e krijoi,
e la Qetën që e shëlbon!
4,24+ 16E ngucën me hyjni të huaja,
e hidhëruan me poshtërsi:
17flijuan idhujve e jo Hyjit,
13,3.7v.14 zotave që nuk i njihnin.
Dolën n'shesh hyjni të reja
që s'i njihnin etërit tuaj.
Is 17,10; 1,2 18E le Qetën që të lindi,
Jer 2,27.32 harrove Krijuesin tënd!
19Pa Zoti dhe i përbuzi,
sepse e nguci bami i vet.
31,17 20«F'tyrën tha do t'fsheh prej tyre,
do t'shikoj se ç'fund do të kenë!
Vërtet janë pjellë shumë e keqe,
bij, në të cilët besë nuk ka.
Is 45,6; Jer 2,11 21Më ngucën me zota të rremë,
më hidhëruan me idhuj t'kotë.
/Rom 10,19 Do t'i nguc dhe vetë me 'i popull,
që s'është popull askund, fare.
28,15-68; Jer 15,14; 17,4 22U ndez n'mua flakë felgrimi,
flakë do t'digjet der' n'fund t'nëndheut!
Shkrumb do t'bëj tokë e prodhime,
do t'djeg malet der' n'themel!

32,15 *U majm Jakobi:* fj.fj. e ka fjalën për *"Jëshurun"*, që është emërim i Izraelit me LXX e sam, BJ shton "Jakobi ka ngrënë dhe është shëndoshur"; pjesë e lënë jashtë nga TM; *qiti shqelma:* si një ka, *"shor"* të cilit i bën referim emri *"Yëshrun"*, por etimologjia është e pasigurt, i dhënë Izraelit këtu dhe në 33,5.26. (Ndoshta një zvogëlim i " Jashar"-i drejtë).

32,21 *Do t'i ngacmoj dhe vetë me 'i popull:* Zoti nuk zgjedh një popull për vete, por përdor një komb tjetër që nuk e ka urtinë, për ta ndëshkuar Izraelin. Shihet këtu një referim për Filistenjtë ose Babilonasit.

[23]Do t'i mbloj me t'gjitha t'ligat,
n'ta shigjetat do t'harxhoj! Lev 26,21-26; Ez 5,16-17
[24]Uria, ethe edhe murtaja
do t'i zhbijë, do t'u tresë farën;
do t'u çoj dhëmbë egërsirash,
helm gjarprinjsh që pluhurit zvarren! Jer 8,17
[25]Përjashta do t'i presë shpata, Ez 7,15; Vaj 1,20
përbrenda do t'i shkrijë frika
djaloshin s'bashku me vajzën, Vaj 2,21
bashkë me foshnjën edhe t'rriturin.
[26]Thashë, vendosa: Do t'i zhbij: Dal 32,10-12; Nr 14,13-16
s'do t'përmenden më ndër njerëz!
[27]Por m'vjen keq se do t'krenohen, 9,28; Is 10,12-15; 42,8; 48,11
me madhështi do t'thonë armiqtë:
I mundëm ne, jo dora e Hyjit! 8,17+
[28]Është një popull i paarsyeshëm, 4,6; 29,8; Jer 4,22
urti në të aspak nuk ka!
[29]Oh, t'kuptonin, vesh t'merrnin
e për të ardhmen të kujdeseshin!
[30]Si do t'mundte një mijë, Is 30,17
t'i vënë në ikje dy dy mijë,
po t'mos i kishtë shitur Qeta,
l'shuar t'mos i kishte Zoti?! Gjq 2,14
[31]Qeta e tyre s'është si jona:
armiqtë tanë e kanë provuar!
[32]Hardhia e tyre, hardhi Sodome,
hardhi vreshtash të Gomorrës.
Rrushi i tyre helm i gjallë,
vilja e rrushit e thartë si uthull!
[33]Vera e tyre helm dragonjsh,
farmak shlligash që s'shërohet!
[34]A s'janë k'to n'roje tek unë, Is 49,2; Oz 13,12
t'kyçura n'visare t'mia?
[35]T'hakmerrem e të shpërblej, /Rom 12,19; /Heb 10,30
mua m'takon n'kohën e duhur
n'momentin kur t'ketë marrë n'thua.

32,29 *për të ardhmen të kujdeseshin!:* LXX e përkthen; "ata do ta marrin atë në të ardhmen".

32,34 *A s'janë k'to n'roje tek unë:* LXX dhe Vulg. kanë: "a nuk është kjo e fshehur"; TM, e ndjekur nga BJ, lexon: "por ai a nuk është i fshehur në siguri pranë meje" "Ai", Izraeli që Zoti e mban për vete. Poema tani këndon lirimin dhe ndëshkimin e armiqve (krh. Is 14; 47; 51 dhe profecitë e Jeremisë dhe Ezekielit kundër kombeve).

32,35 Në këta rreshta gjenden fjalët që profetët ia drejtonin Izraelit dhe që këtu janë të kthyera kundër armiqve të tij (krh. Jer 18,17; Is 10,3; etj.). – *fati i tyre:* fj.fj: "ajo që është përgatitur për ata".

Nuk është larg dita e shfarosjes,
‖Ps 135,14 fati i tyre vrap po afrohet!
36T'drejtë do t'i japë popullit t'vet Zoti,
përdëllim shërbëtorëve t'vet,
kur t'ketë parë se e la fuqia,
dhe se e pati skllavi e i liri.
Jer 2,28 37E do t'thotë: Ku i kanë tash zotat,
ku e kanë qetën që i shpresonin?
38Ku janë tash ato hyjni
që flive ua hanin dhjamin
e të njomjeve u pinin verën?
Le të ngrihen e t'ju ndihmojnë,
t'ju mbrojnë tash që jeni ngushtë!
Is 41,4; 34,10.13; 44,6-8 39E shihni tash se jam i Vetmi,
unë jam Zot e tjetër s'ka!
Is 42,8+ Unë vras e unë kthej në jetë;
1Sam 2,6+ unë godas e unë shëroj:
Is 19,22 s'shpëton kush prej dorës sime!
40Deri në qiell e lart'soj dorën
them: Për jetë që t'sosur s' m'ka,
Is 49,2; Ez 21,14-22 41kur ta mprehi shpatë rrufenë
e t'vendosem të bëj gjyq:
do t'u hakmerrem armiqve t'mi
e atyre që më urrejnë.
42Me gjak do t'i deh shigjetat,
Ps 68,22.24; Jer 46,10 me mish shpata do t'më ngopet:
me gjak të t'vrarëve e t'robëruarve,
me kokë prijësish të armikut!
/Heb 1,6; /Rom 15,10 43Lëvdojeni, o popuj, popullin e tij,
sepse do t'ua marrë gjakun shërbëtorëve të vet,
e do t'u hakmerret armiqve të vet,
kurse do të ketë dhimbë për tokën e popullit të vet».

44Moisiu, pra, i përcjellë prej Jozuehut, birit të Nunit, erdhi dhe e tha krejt këtë këngë që e dëgjoi mbarë populli.

32,43 Thelbësisht me TM, BJ dhe LXX përkthejnë: "qiejt gëzojnë me të dhe bijtë e Zotit ta adhurojnë Atë" (krh. Heb 1,6). Kombe gëzoni me popullin e tij (krh. Rom 5,10) dhe të gjithë të dërguarit nga Zoti ta shpallin forcën e tij! Sepse Ai do të hakmerret për gjakun e shërbëtorëve, do të kthejë hakmarrjen kundër armiqve të tij, do të ndëshkojë ata që e urrejnë dhe do të pastrojë tokën e popullit të tij". Mbi bijtë e Zotit (krh. rr 8+). – *do të ketë dhimbje:* fj.fj.: "do të bëjë ritine shlyerjes mbi" (pra "do të pastrojë") shprehje që gjendet shpeshherë në tekstet rituale (Dal 25,17+).

32,44 LXX e vendos këtu 31,22 dhe në vend të "këngës" këtu e ka "Ligjin".

Ligji, burim jete

45Kur i kreu Moisiu të gjitha këto fjalë që i drejtoheshin mbarë
Izraelit, 46u tha: «Thadroni mirë në zemrat tuaja të gjitha fjalët që
unë sot po i marr si dëshmi kundër jush. Urdhëroni fëmijët tuaj t'i
ruajnë, t'i zbatojnë e t'i shtien në veprim të gjitha urdhrat e këtij Ligji.
47Sepse s'është kjo një fjalë e parëndësishme për ju, por është jeta juaj.
Në saje të kësaj fjale do të jetoni jetë të gjatë në tokën që, me të kaluar 8,3; Neh 9,29
të Jordanit, do ta merrni në trashëgim».

Lajmërimi i vdekjes së Moisiut 3,23-28

48Po këtë ditë Zoti foli me Moisiun e i tha:
49«Ngjitu në malin Nebo, në malet e Abarimit, që është në tokën Nr 27,12
Moab, kundruall Jerikut, dhe vëre tokën e Kanaanit, që unë do t'ua
jap bijve të Izraelit për pronë. 50Atëherë vdis në malin ku do të ngjitesh
e bashkohu me të parët e tu siç vdiq edhe yt vëlla Aroni në malin
Hor dhe qe bashkuar me të parët e vet, 51sepse bëtë kundër meje një Nr 20,12+
pabesnikëri në mes të bijve të Izraelit tek ujët e Meribatkadesit të
shkretëtirës Sin: nuk e dëftuat shenjtërinë time para bijve të Izraelit. Ez 20,41
52Shikoje së kundrualli vendin, por këmba jote s'do të shkelë në tokën
që unë do t'ua jap bijve të Izraelit».

Bekimet e Moisiut Zan 49

33 1Dhe ja bekimi, me të cilin Moisiu, njeriu i Hyjit, i bekoi
bijtë e Izraelit para se vdiq.

32,45-47 Vazhdim i 31,27. Flitet këtu për fjalët e Ligjit (deri në rr 46) dhe jo të këngës. Rr 48 është vazhdimësia e rr 44.

32,48-52 Ky paragraf – që mbi futjen e bekimeve të Moisiut, vazhdon në 34,1 – është vepër e hartuesit priftëror që i dha Pesëlibërshit formën përfundimtare, duke iu bashkuar Lp. Ai përsërit këtu atë që i njëjti burim priftëror e kishte thënë tashmë në (Nr 27,12-14).

32,48 Ky rr ndjek rr 44.

k 33 Kjo poemë që i është atribuar Moisiut, është shtuar në fund të Lp, mes lajmërimit të vdekjes së Moisiut dhe tregimit të vdekjes së tij. Është amaneti i tij sikur janë edhe "bekimet" e Jakobit (Zan 49). Eshtë inkuadruar me një himn (rr 2-5; 26-29), poema referon mbi fiset një mbledhje të thënieve që duhet të ekzistojnë në formë të pavarur. Reflekton rrethana historike që është e vështirë të vlerësohen dhe që mund të mos i referohen të gjitha së njëjtës epokë. Këto thënie supozojnë se fiset janë vendosur në territorin e tyre përfundimtar dhe se disa kanë patur një histori mjaft të gjatë (Ruben, Dan; Simeoni është hequr ndoshta sepse ishte tashmë i përfshirë me Judën). Kjo mbledhje bekimesh duket më e re se ajo e Zan 49. Nga ana tjetër, rr 7 që nuk e përmend fare Davidin, mund të tregojë një periudhë para këtij mbreti, po të mos i referohet përçarjes. Në çdo rast, kontrasti mes thënies së shkurtër të Judës dhe bekimit të gjatë të Jozefit vërteton se autori i përket fiseve të qendrës (ose mbretërisë së Izraelit në rast të hartimit më të vonshëm). Aspekti i " bekimit" gjendet këtu shumë më i theksuar se në Zan 49 dhe Moisiu merr këtu figurën e profetit (krh. 34,10).

[2]Ai tha:
Dal 19,1+ «Erdhi Zoti prej Sinait,
Gjq 5,4 iu duk atyre prej Seirit,
Hab 3,3 u dëftua prej malit Faran
e mbërriti në Meribatkades
prej jugut të tij në Azedot.
4,37 [3]Me të vërtetë i do Ai popujt;
Gjn 10,29 të gjithë shenjtërit janë në dorë të tij
e kush të shkojë te këmbët e tija
e mëson fjalën e tij.
Gjn 1,17 [4]Moisiu neve një Ligj na dha,
pronë breznive t'tubimit t'Jakobit.
32,15+ [5]U bë mbret tek i dashuri i vet
pasi u mblodhën prijësit e popullit
njëkohësisht me fiset e Izraelit.
[6]Le të jetojë Rubeni dhe mos u shoftë,
porse tepër mos u shtoftë!»..

[7]Ky është bekimi i Judës:

«Dëgjoji, o Zot, Judës zërin
e bashkoje me popullin e vet.
Duart e tija le të luftojnë për të,
mbroje, o Zot, prej armiqve të tij!».

[8]E për Levin kështu foli:

1Sam 14,41+ «Jepi Levit Tumim in e Urim in tënd,
i përkasin njeriut të shuguruar.

33,2 Është një rresht i vështirë dhe nga fjalori arkaik. Zoti nga Sinai është ngritur e i është dëftuar popullit të vet dhe dhe e ka shoqëruar popullin e vet.

33,2b *e mbërriti në Meribatkades:* TM ka "ka ardhur në mes të shumë të shuguruarve" ("shumë" i referohet grupeve familjare të bashkuara). Mund të përkthehet me BJ: "I ardhur nga mbledhjet e kades" sipas LXX.

33,3 *popujt:* ndoshta duhet kuptuar fiset: BJ preferon të përkthejë "të parët" dhe mendon për patriarkët (i njëjti term arkaik si në shprehjen "dhe u bashkua të parëve", Zan 25,8; etj.). *Shenjtërit* paraqesin Izraelitët. Fundi i rr është i pasigurt.

33,4 *Moisiu neve një Ligj na dha:* ndoshta është një komentim.

33,6 Titulli i bekimit të Rubenit është zhdukur. Ky fis bie poshtë shumë shpejt. – *tepër mos u shtoftë:* sipas TM "të jenë të paktë burrat e tij". Përkundrazi BJ përkthen: "rroftë numri i vogël i burrave të tij", korrigjim. LXX lexon: "numri të jetë i madh".

33,8 *Jepi Levit:* sipas LXX. Sshprehja mungon në TM. Në kontrast me "bekimet" e Jakobit (Zan 49,5-7) që i kushtojnë vemendje fatit të fisit profan të Levit, të shpërndarë së bashku me atë të Simeonit, bekimet e Moisiut konsiderojnë fisin priftëror të Levit, origjinën e tij si grup i ndarë dhe funksionin e trefishtë që i përket orakullit hyjnor, mësimit dhe shërbimit në altar.

Ti në Masë e ke sprovuar
me të u grinde te ujët e Meribës. Nr 20,1-13+
9Ky babës e nënës i tha: «Nuk ju njoh»; Dal 32,25-29;
vëllezërit s'i njohu, Nr 25,7v.10v;
s'deshi për të bijtë të dijë! Mt 12,46-50
Këta e ruajtën fjalën tënde,
këta e mbajtën besëlidhjen tënde.
10Jakobit do t'ia mësojnë urdhërimet e tua,
Ligjin tënd Izraelit.
Për hundë të tua kem do të djegin,
fli shkrumbimi mbi lterin tënd.
11Bekoje, o Zot, forcën e tij,
pranoji veprat e duarve të tija.
Këputi në kryq armiqtë e tij,
urryesit e tij kryet të mos e ngrenë!».

12Për Beniaminin tha:

«I dashur pa masë prej Zotit, Beniamin,
bano i qetë pranë Tij!
Zoti e mbron gjithmonë
e do të banojë nën krahët e tij».

13Edhe për Jozefin tha:

«Bekuar qoftë prej Zotit toka e tij: Zan 49,25
me dhurata që sjell vesa e qiellit,
me dhurata që sjell uji i nëntokës;
14me fryte që dielli sjell
me më të mirat fryte që sjell ndrrimi i hënës,
15me më të mirat fryte të bjeshkëve të lashta, Zan 49,26; Hab 3,6
me dhurata të brigjeve të amshueshme;
16me ç'është më e mira nga toka e nga të gjitha
që ajo përmban.
Bekimi i Atij që u duk në kaçubë Dal 3,1-3
rëntë mbi krye të Jozefit,
mbi ballin e të shuguruarit ndër vëllezër.

33,12 *Zoti e mbron:* me TM; "afër atij". BJ supozon "I Tejetlarti". – *nën krahët e tij:* si thuhet shpatulla e një mali; përshkrimi i territorit të Benjaminit në Joz 18,11vv shënon pesë.

33,16 *mbi ballin e të shuguruarit ndër vëllezër:* krh. Zan 49,26. *"I shuguruari"* përkthen termin hebraik nazir që mund të përkthehet si edhe në BJ: "I shuguruari" (krh. Nr 6,1+).

1Kro 5,2 [17]Si e të parëlindurit të mëzatit, hijeshia e tij;
bri bualli brirët e tij:
me ta i ther e i hedh në erë popujt
deri në skajet e dheut!
Të tillë janë shumica e Efraimit,
të tilla janë mijërat e Manaseut!».

[18]Për Zabulonin tha:

«Fatbardhë qofsh, Zabulon, në çetime,
e ti, o Isahar, brenda tendave të tua!
[19]Do t'i ftojnë popujt në bjeshkë
ku do të kushtojnë fli të ligjshme;
sepse thithin pasuritë e detit
dhe visaret nën rërë të fshehura».

[20]Për Gadin tha:

«Lum ai që Gadin e zgjeron!
Pushon madhështor porsi luani
që ia ka shpulpuar krahun e thërrmuar kryet presë.
[21]Për vete i zgjodhi frytet e para:
pjesë ajo që prijësit i takon.
Në krye të popullit ia doli të arrijë,
e çoi në vend drejtësinë e Zotit,
të tijat synime me Izraelin».

[22]Edhe për Danin tha:

«Zog luani është Dani
që kërcen majë më majë prej Basanit!».

[23]Për Neftaliun tha:

«Neftaliu i ngopur me hire të Zotit,

33,17 *si të parëlindurit:* edhe tekste të tjera duken se i japin Jozefit pozicionin e të parëlindurit (1Kro 5,1-2; krh. Zan 46,4; 47,29-31). Parësia që ky bekim i jep Jozefit i ishte dhënë Judës nga Zan 49. Përmendja e Efraimit dhe e Manaseut ndoshta është një shtesë.

33,18-19 Thuhet vetëm për një bekim për fiset e Zabulonit e të Isaharit, që ishin afër njëri-tjetrit dhe kishin prejardhje të përbashkët e merreshin me tregti (rr 19).

33,20 Gadi, që u vendos i pari, bashkë me Rubenin, në Transjordani (krh. Nr 32), u shtri në dëm të këtij të dytit; krh. thënien mbi Rubenin (rr 6).

33,22 Dani, pasi ishte larguar nga territori i tij në perëndim të Beniaminit (krh. Joz 18,40+), ishte vendosur në veri të Izraelit, në Lais (që do të thotë "luan") në këmbët e Hermonit në kufijtë e Basanit (krh. 34,1).

33,23 Ky rresht duket se i referohet një shtrirjeje të territorit të Neftalit që nuk është e mundur të caktohet historikisht.

plot do të jetë me bekimet e tija:
det e jug janë prona e tij!».

[24]Po edhe për Aserin tha:

«Qoftë bekuar ndër bij Aseri!
Më i pëlqyeshmi ndër vëllezërit e vet!
Këmba e tij rëntë në vaj!
[25]Hekuri e bronzi shulat e dyerve të tua,
sa të jesh gjallë mos të mungoftë siguria!
[26]Paj nuk ka si Hyji Jezurun: Dal 15,11; Lp 32,15+;
kalëron qiellin për të të ardhur në ndihmë, Ps 18, 11; 68,5+;
i madhërishëm përmbi re! Hab 3,8
[27]Strehim është Hyji i amshueshëm Ps 90,1-2
ndihmë këtu poshtë krah i përhershëm.
Para teje e dëbon armikun
e urdhëron: Shpartalloje!
[28]Në paqe jeton Izraeli, burimi i Jakobit në vetmi Jer 23,6
në tokë drithi e vere ku prej qielli rigon vesa. Ps 32,12; 144,15
[29]I lumi ti, o Izrael! Nr 23,9
Ku mund të gjendet një popull tjetër
që e shpëton Zoti porsi ty?!
Ai është shqyti që të mbron, Ps 115, 9-11
palla që të sjell lavdi.
Armiqtë me të mirë do të të marrin,
porse ti do t'i zotërosh».

Vdekja e Moisiut

34 [1]Pra Moisiu u ngjit nga stepat e Moabit në malin Nebo, në majën Fazga, kundruall Jerikut. Dhe Zoti ia dëftoi mbarë tokën Galaad deri në Dan, [2]mbarë Neftaliun e tokën e Efraimit e të Manaseut, mbarë tokën e Judës deri te Deti i Perëndimit, Nr 22,1; 27,12; Lp 3,27; 32,48v

33,24-25 Aseri jetonte afër detit, krahinë e përshtatshme për ullishta, vaji, shpeshherë është përfytyrim i begatisë. Përkthimi është i pasigurt.

33,29 *palla që të sjell lavdi:* fj.fj. me LXX: "shpata e madhërisë sate"; TM ka: shpata e të cilit (?) "është madhëria jote".

34,1-12 Ky tregim është vazhdimi i 32,48-53. Bashkon elementet e gojëdhënës priftërore, sidomos në rr 7-9, me tekstet deutoronimiste. Shikimi i Moisiut përfshin tërë vendin e Tokës së premtuar, në të cilën nuk do të hyjë (krh. 4,21), por e merr në pronë me shikim për popullin e vet (krh. Zan 13,14-15).

34,1 *nga stepat e Moabit:* shprehje tipike e shkrimit priftëror, tregon fushën ndërmjet rrëzave të maleve të Moabit dhe të Jordanit.

34,2 *deri te Deti i Perëndimit:* Mesdhe.

[3]Nagebin, rrafshin e luginës së Jerikut, qytetet e palmave, deri në Segor. [4]Zoti i tha: «Kjo është toka për të cilën iu përbetova Abrahamit,
32,49v Izakut e Jakobit e thashë: Farës sate do t'ia jap. E pe me sytë e tu, por
Nr 27,12-14 këmba jote s'do të kalojë në të». [5]Moisiu, shërbëtori i Zotit, vdiq aty, në dheun e Moabit, me dashje të Zotit. [6]E varrosi në luginë, në tokën e Moabit kundruall Betfegorit. Askush, deri në ditën e sotme, nuk mund ia diti varrin e tij. [7]Moisiu kishte njëqind e njëzet vjet kur vdiq. As s'iu errësua syri, as nuk e la forca.

[8]Bijtë e Izraelit i bënë gjëmë për tridhjetë ditë. Atëherë morën fund ditët e vajtimit të Moisiut. [9]Jozuehu, biri i Nunit, ishte përplot me
Nr 27,18-23 shpirtin e urtësisë, sepse Moisiu i pati vënë mbi krye të tij duart e veta. Izraelitët e dëgjuan e vepruan ashtu sikurse Zoti i kishte urdhëruar
Dal 33,11+; 33,20+; Moisiut. [10]Askurrë më në Izrael nuk u ngrit një profet porsi Moisiu,
Nr 12,6-8; Sir 45,1-5; atë Zoti e ka njohur faqe faqas [11]për nga shenjat e mrekullitë që Zoti
Jer 15,1; Gjn 1,17 e kishte dërguar t'i kryente në Egjipt, kundër faraonit, zyrtarëve të tij dhe mbarë tokës së tij, [12]si dhe për dorë të fortë e për mrekulli të mëdha që i bëri Moisiu në sy të mbarë Izraelit.

34,3 *deri në Segor:* në jug të detit të vdekur (krh. Zan 19,20,) ndërsa Jerihoni gjendet në Veri.

34,6 *e varrosi:* BJ, me TM, dhe shpjegon: "JHWH e varrosi"; sam dhe një pjesë e LXX kanë foljen në shumës: "ata e varrosën".

LIBRAT E JOZUEHUT, GJYQTARËVE, RUTËS, SAMUELIT DHE MBRETËRVE

Në Biblën hebraike, libri i Jozuehut, Gjyqtarëve, Samuelit dhe Mbretërve, janë quajtur «profetët e mëparshëm», në kundërshtim «me profetët e mëvonshëm», Izaia, Jeremia, Ezekieli dhe dymbëdhjetë profetët e vegjël. Ky emërtim shpjegohet nga një traditë që përcaktonte hartimin e këtyre librave të disa «profetëve», Jozuehun për librin që mban emrin e tij, Samuelin për librin e Gjyqtarëve si dhe Samuelin dhe Jereminë për librin e Mbretërve. Ai justifikohet më karakterin fetar që është i përbashkët në të gjithë: këto libra, që ne i quajmë «historikë», kanë si objekt themelor marrëdhënie e Izraelit me JHWH, besnikërinë e tij dhe pabesnikërinë e tij, mbi të gjitha pabesnikërinë e tij, ndaj fjalës së Hyjit, ku ndaj saj profetët janë mjete. Në fakt profetët ndërhyjnë shpesh: Samueli, Gadi, Natani, Elia, Elizeu, Izaia, Jeremia, pa i llogaritur figurat e vogla. Përveç librave të Mbretërve që japin mënyrën në të cilën zhvillohej shërbimi i profetëve shkrimtarë para mërgimit.

Këto libra janë të lidhur në një mënyrë, më atë që i lidh në Bibël dhe me atë që i paraprin. Përmbledhjen e tyre, e ndjek menjëherë Pesëlibërshi: në fund të Daljes, Jozuehu është quajtur si pasardhësi i Moisiut, libri i Jozuehut fillon që nga vdekja e Moisiut. Ka qenë supozuar madje një bashkim letrar mes dy blloqesh dhe është bërë e pamundura për vazhdimësinë e «dokumenteve», ose e «burimeve» të Pesëlibërshit. Në librin e Jozueut, derisa është folur për një "Heksateuk" ("Gjashtëlibërshin"); ose, akoma më përpara, deri në fund të librit të Mbretërve. Por përpjekjet që janë bërë për t'i gjetur dokumentet e Pesëlibërshit tek gjyqtarët, Samueli dhe Mbretërit nuk kanë arritur në rezultate të kënaqshme. Po në librin e Jozuehut gjenden me vështirësi vazhdimësia e disa dokumenteve të Pesëlibërshit.

Nga ana tjetër duket qartë ndikimi i Daljes dhe e doktrinës së saj, saqë po të njëjtët mbështetës të një Gjashtëlibërshit duhet që të vendosin një hartim daljeje të Jozuehut.

Kjo marrëdhënie me Librin e Daljes vazhdon në librat në vazhdim edhe pse në mënyrë të ndryshme nga libri në libër dhe për çdo rast janë gjithmonë të njohur: janë të shtrirë tek Gjyqtarët,

shumë të kufizuar tek Samueli, zotërojnë tek Mbretërit. Atëherë është bërë hipoteza që Dalja ka qenë fillimi i një historie të madhe fetare, që zgjatej deri në fund të librit të Mbretërve.

Ndërsa libri i Daljes e justifikon historikisht doktrinën e zgjedhjes së Izraelit dhe përcakton themelimin teokratik që rrjedh në të, libri i Jozuehut shfaqë ngulimin e popullit të zgjedhur në tokën që i qe premtuar, Libri i Gjyqtarëve përbën vazhdimin e apostazisë së tij dhe të kthimeve të tij tek JHWH; Librat e Samuelit, pas krizës që çon në themelimin e monarkisë dhe e vuri në rrezik idealin teokratik, e përshkruajnë se si ky ideal qe realizuar nën zotërimin e Davidit, librat e Mbretërve, së fundi, përshkruajnë dekadencën, e filluar tashmë me mbretërinë e Salomonit dhe me një mori pabesnikërish edhe pavarësisht ndonjë mbreti besnik ndaj Hyjit, çoi në dënimin e popullit nga ana e JHWH. Nga e gjithë kjo, Dalja do të kishte qenë e shkëputur atëherë kur ishte dashur të bashkohen sërish në një epokë të vetme gjithçka që ka të bëjë me personin dhe veprën e Moisiut (krh. Hyrja tek Pesëlibërshi).

Kjo hipotezë duket mjaft e thellë, por duhet të kompletohet ose të korrigjohet nga dy dokumente të shkruara. Nga njëra anë, botimi deutoronomiste shërbehet prej traditave gojore ose prej dokumenteve të shkruara që ndryshojnë mes tyre në moshë ose në karakter dhe që si zakonisht, përbënin tashmë disa bashkime që në vetvete janë të veçuar; ajo e ka marrë dhe përdorur në mënyrë të parregullt të gjitha këto materiale. Kjo shpjegon se pse librat, ose seksioni i madh në brendësi të librave, ruajnë një individualitet të tyrin. Nga ana tjetër, po ky hartim deutoronomist nuk qe vepër e një të vetmit përpilim të disa botimeve. Duke u nisur që nga librat e Mbretërve, në të cilët dëshmia është më e qartë, aty zbulohen së paku dy hartime, e para menjëherë pas reformës së Jozisë, e dyta gjatë mërgimit. Saktësime mbi këto pika të ndryshme do të jepen në vazhdim për secilin prej librave. Në formën e tyre përfundimtare, pra këto libra janë vepër e një shkolle të njerëzve të përshpirtshëm, të mbushur me ide të Daljes, që meditojnë mbi të kaluarën e popullit të tyre dhe nxjerrin prej saj një mësim fetar. Njëkohësisht edhe tradita na ka ruajtur tekste që i përkasin po të njëjtën epokë heroike të fituar, me tregimin e ngjarjeve të spikatura të historisë së Izraelit. Fakti që kjo është paraqitur si «histori e shenjtë» nuk e zvogëlon interesin e vet në sytë e besimtarit. Ky i fundit jo vetëm që do të mësojë ta zbulojë dorën e Hyjit në të gjitha ngjarjet e botës, por do të njohë, në gatishmërinë kërkuese të JHWH ndaj popullit të tij të zgjedhur, përgatitjen tepër të ngadaltë të Izraelit të ri, bashkësisë së besimtarëve.

Libri i Jozuehut. *Libri i Jozuehut ndahet në tre pjesë: a) Marrja e tokës së premtuar, k 1-12; b) Ndarja e terrenit mes fiseve, k 13-21; c) Fundi i karrierës së Jozuehut, në veçanti fjalimi i tij i fundit dhe asambleja e Sikemit, k 22-24. Është e sigurt se ky libër nuk ka qenë shkruar nga vetë Jozuehu, ashtu siç mendonte tradita hebraike dhe ajo përdorë burime të ndryshme. Në pjesën e parë është zbuluar në kk 2–9, një grup traditash që ka shumë mundësi që bëjnë pjesë në shenjtëroren e beniaminit të Galgalës. K 2 dhe 9, historia e një gruaje, Rahab, ajo e një grupi të huajsh, Gabaaotët e inkuadruar në këtë bashkim të parë letrar. Në k 10-11 tregohen dy beteja, ajo e Gabaonit dhe ajo e Meromit, me të cilën është e lidhur marrja e krejt jugut dhe pastaj e gjithë veriut të vendit. Historia e Gabaonitëve, k 9, duke kapërcyer 10,1-6 i lidhë këto dy njësi, ka shumë mundësi që ato ishin të unifikuara tashmë para fundit të epokës të monarkisë. Traditat e grumbulluara në k 3-8 kanë qenë ruajtur në Galgalë, një shenjtërore të Beniaminit, figura e Jozuehut, që është një efraimit, mund të paraqitet si figurë dytësore; prania e tij në tregime do të theksojë së, para monarkisë, hyrja në Kanaan u realizua nën drejtimin e një udhëheqësi të vetëm. Aspekti etiologjik i këtyre tregimeve, ose shqetësimi për të shpjeguar fakte ose situata që akoma janë në shqyrtim, është i pamohueshëm dhe i bindet një motivi historik. Në tregimet relative në Jerihon (k 6) dhe në Ai (k 8) historiciteti i ngjarjeve të treguara është e vështirë për t'u vërtetuar dhe nuk gjen mbështetje nga zbulimet arkeologjike.*

Pjesa e dytë është një shtjellim gjeografik i një lloji krejtësisht të ndryshëm. K 13 përshkruan vendbanimin e një fisi të Rubenit dhe të Gadit dhe e gjysmës së fisit të Manaseut, tashmë të vendosur nga Moisiu në Transjordani, sipas Num 32 (krh. Dal 3,12-17). K 14-19 i referohen fiseve në perëndim të Jordanit dhe caktojnë së bashku dy tipe dokumentesh: një përshkrim të kufijve të secilit fis dhe si saktësi është shumë i pabarabartë dhe i përket, në përbërje, epokës paramonarkiste dhe disa lista të qyteteve të shtuara më pas. Më e veçanta që dallon ndër ta është ajo e qytetit të Judës, k 15, që e plotëson me një nga pjesët e qytetit të Beniaminit (18,25-28), i ndan qytetet në dymbëdhjetë rrethe, ajo paraqet një ndarje administrative të mbretërisë së Judës, ka mundësi të jetë në kohën e Jozafatit. Si plotësim, k 20 tregon qytetet strehuese, ku kjo listë nuk është më përpara mbretërisë së Salomonit, k 21, mbi qytetet levitike, është një shtesë e mëvonshme e mërgimit, por që përdorë kujtimet e epokës monarkike.

Në pjesën e tretë, k 22, mbi kthimin e fiseve përtej Jordanit

dhe ndërtimin e një altari në breg të lumit, shfaqë karakteristikat e hartimeve deutoronomiste dhe priftërore; ka në origjinë një traditë të veçantë, mosha dhe kuptimi i të cilëve mbahen si të paqartë, k 24 ruan kujtimin antik dhe autentik të një asambleje në Sikem dhe të marrëveshjes fetare me të cilin u mbyll.

Mund të varen nga hartimi deutoronomist, jo vetem disa rishikimet të vogla, por edhe kalimet në vazhdim: k 1 (në pjesën më të madhe); 8,30-35; 10,28-43; 11,11-24; 12 (përveç listës); 22,1-8; 23; rishikimi i k 24. Mënyra me të cilën k 24, rishikon në shpirtin e daljes, ka qenë ruajtur pranë k 23, ku frymëzohet, por është e një dore tjetër, na jep shenjën e dy botimeve të librit në vazhdim.

Jozuehu tregon marrjen e të gjithë Tokës së premtuar si të ishte rezultati i veprimit të të gjithë fiseve të bashkuara së bashku nën udhëheqjen e Jozuehut. Teksti i Gjq 1 paraqet një inkuadrim ndryshe: këtu shihet çdo fis që lufton për terrenin e vet ku shpeshherë është vënë në pozitë. Është një traditë që e ka fillimin e saj nga Juda dhe disa prej elementëve të saj kanë hyrë edhe në pjesën gjeografike të Jozuehut. (13,1-6;14, 6-15; 15,13-19; 17, 12-18). Kjo figurë e një marrjeje me rregull të shpërbërë dhe jo e plotë është më afër realitetit historik edhe pse mund të jetë ndërtuar sërish vetëm në mënyrë supozuese. Ngulimi në jug të Palestinës, fillon që nga Kadesi dhe nga Negebi, mbi të gjitha nga ana e grupeve, që vetëm dalëngadalë qenë inkorporuar nga Judea, sikurse Kalebitët, kenezitët, etj dhe simonitët. Ngulimi në Palestinën qendrore, qe bërë nga grupe që e tejkaluan Jordanin nën udhëheqjen e Jozuehut dhe i kuptonin elementet e fiseve të Efraimit-Manaseut dhe Beniaminit. Ngulimi në veri pati një histori të veçantë: Neftalitët u patën vendosur që prej kohësh dhe nuk kishin zbritur në Egjipt. Në Sikem, ato i bashkohen fesë jahviste, që grupi Jozuehut kishte sjellë dhe e morën përfundimisht territorin e tyre duke luftuar kundër Kananenjve që i kishin nënshtruar ose që i kërcënonin. Në këto krahasime të ndryshme ngulimi qe bërë pjesërisht me veprime ushtarake, një pjesë me një infiltrim paqësor dhe me besëlidhje me pushtuesit e më përparshëm të vendit. Roli i Jozuehut duhet mbajtur si rol historik në ngulimin e Palestinës qendrore, nga kalimi i Jordanit deri tek asambleja e Sikemit. Duke marrë parasysh datën e sugjeruar për daljen (krh. Hyrja tek Pesëlibërshi), mund të propozohet kronologjia në vazhdim: hyrja e grupeve të jugut rreth 1250; pushtimi Palestinës qendrore nga ana e grupeve me prejardhje nga përtej Jordanit, duke u nisur që nga 1225; shtrirje

të grupeve të veriut rreth 1200 para Krishtit.

Për këtë historinë e ndërlikuar, që ne e rindërtojmë vetëm me hipotezë, libri i Jozuehut jep një pikture të idealizuar dhe të thjeshtësuar: është idealizuar, sepse poema epike e daljes nga Egjipti vazhdon në këtë marrje në të cilën Hyji ndërhyn mrekullisht në të mirë të popullit të tij; është thjeshtësuar ndërsa të gjitha ngjarjet janë përqendruar përreth figurës së madhe të Jozuehut, që i drejton luftimet e shtëpisë së Jozefit (k 1-129 dhe së cilës i është caktuar një ndarje e terrenit që nuk qe bërë as nga ai dhe as në një herë të vetme (k 13-21).

Libri përfundon me lamtumirën dhe me vdekjen e Jozuehut (k 23; 24,29-31). Kështu, që nga fillimi e deri në mbarim, Jozuehu mbetet personazhi kryesor. Në të, etërit kanë njohur një shëmbëllesë të Jezusit: jo vetëm që ai mbart po të njëjtin emër shpëtimtar [Zoti-shëlbon], por kalimi i Jordanit, që çon në Tokën e premtuar, është "tipi" ose shembull i pagëzimit në Jezusin, që drejton në Hyjin, marrjen dhe ndarjen e terrenit, janë bërë figura të fitores dhe të përhapjes së të Kishës [krh. 1Kor 10,6].

Në horizontin e BV, toka e Kanaanit është argumenti i vërtetë i librit: populli që e kishte gjetur Hyjin e tij në shkretëtirë, e merr tani tokën e vet dhe e merr prej Hyjit të vet: sepse JHWH luftoi në të mirë të Izraelitëve (23,3-10; 24,11-12) dhe u jep atyre në trashëgimi vendin që ua kishte premtuar etërve të tyre (23,5.14).

Libri i Gjyqtarëve. *Libri i Gjyqtarëve përfshin tre pjesë të ndryshme: a) një hyrje (1,1–2,5); b) trupin e librit (2,6-16;31); c) dy shtesa Dan (k 17-18), lufta kundër Beniaminit për të ndëshkuar krimin e Gabaonit (k 19-12).*

Hyrja aktuale e librit (1,1–2,5), në të vërtetë nuk i përket: ka qenë thënë, por i përket librit të Jozuehut, që jep një pikturë të ndryshme nga marrja dhe rezultat e saj, e konsideruar nga pikvështrimi i Judës. Hyrja e tij ka çuar deri në përsëritje në 2,6-10 të lajmit mbi vdekjen dhe varrimin e Jozuehut, që tashmë ka qenë dhënë tek Joz 24,29-31.

Historia e Gjyqtareve tregohet në pjesën qendrore (2,6–16,31). Modernët dallojnë se nëse gjyqtarët e «mëdhenj»: Otnieli, Eudi, Baraku (dhe Debora), Gedeoni, Jefteu, Sansoni, ku veprimet e tyre janë treguar në një mënyrë pak a shumë të detajuar dhe gjashtë gjyqtarët e «vegjël»: Samgar (3,31), Tola, dhe Jari (10,1-15), Ibsani, Eloni dhe Abdoni (12,8-15), që janë vetëm objekt i përmendjeve të shkurtra. Por ky dallim nuk shfaqet në tekst, por është një dallim shumë më i thellë mes dy grupeve dhe titullit të përbashkët «gjyqtarët», që u jep atyre, është një rezultat i

përbërjes së librit, që ka shkrirë së bashku elemente me prejardhje të huaj«Gjyqtarët e mëdhenj» janë heronj çlirues; origjina e tyre, karakteri i tyre, veprimet e tyre janë shumë të ndryshme, por kanë një shqyrtim të përbashkët; ata kanë marrë një hir të veçantë, një karizëm, kanë qenë të zgjedhur direkt prej Hyjit për një mision shpëtimi. Historitë e tyre kanë qenë fillimisht të treguara gojarisht, në forma të ndryshme dhe janë pasuruar me elemente të ndryshme.

Së fundi kanë qenë bashkuar në një «libër të çliruesve», të përbërë në mbretërinë e veriut gjatë pjesës së parë të epokës monarkiste. Përmbante historinë e Eudit, atë të Baarakut dhe të Deborës, ndoshta tashmë të frymëzuar nga tregimi i Joz 11, që porsa i përket Jabinit të Asorit, historisë së Gedeonit Jerubaalit, të cilit iu qe shtuar ngjarja e mbretërisë së Abimelekut, historia e Jefteut e plotësuar nga ajo e bijës së tij. – në të qenë mbledhur dy përbërje antike poetike, kënga e Deborës (k 5), që i përafërsohet tregimit në prozë te k 4 dhe apologu i Joatamit (9,7-15) kundër mbretërisë së Abimelekut. Në këtë libër, heronjtë e disa fiseve u bënë figura kombëtare që kishin udhëhequr luftërat e JHWH në të mirë të të gjithë Izraelit. «Gjyqtarët e vegjël» Tola, Jairi, Eloni dhe Abdoni vijnë prej një tradite të ndryshme. Atyre nuk u përcakton asnjë veprim shpëtimi, vetëm se jepen informacione mbi origjinën e tyre, mbi familjen e tyre dhe vendin e varrimit të tyre dhe thuhet se ato e kanë «gjykuar» Izraelin gjatë një numri të saktë dhe të paqëndrueshëm vitesh. Duke qëndruar në përdorimin e foljes shafat, «gjykoj», në gjuhës semitike të perëndimit të përafërta me hebraishten, nga Mari në shek. XVIII para Krishtit dhe nga Ugarit në shek. XIII para Krishtit deri tek tekstet fenikase dhe punike të epokës greko-romake ("sufete" të Kartagjenës), këto «gjyqtarë» jo vetëm që administronin drejtësinë, por gjykonin. Autoriteti i tyre nuk shtrihej përtej qytetit të tyre, ose degë të tyre.

Qe një krijim politik i ndërmjetëm mes regjimit fisnor dhe regjimit monarkik. Hartuesit e parë deutoronomist zotëronin informacione mjaft të sakta mbi këto gjyqtarë, por kanë supozuar se pushteti i tyre shtrihej mbi të gjithë Izraelin dhe i kanë vendosur në trashëgimin kronologjike të zakonshme. Pastaj i kanë dhënë titullin si gjykatës edhe heronjve të «librit të çliruesve», kështu janë bërë «gjyqtarë të Izraelit». Jefteu zhvillonte veprimtarinë në lindje mes dy grupeve: kishte qenë një çlirimtar, por kishte qenë edhe gjyqtar: mbi të ishin vënë re dhe qenë transmetuar po të njëjtat informacione (11,1-2; 12,7) si për «gjyqtarët e vegjël», mes të cilëve pra, është futur edhe historia e tij. Atyre

u qe përafërsuar edhe një figurë e ardhur që nuk kishte asgjë të përbashkët me asnjërin nga të dy grupet: Sansoni hero danit, që nuk qe as çlirimtar, as gjyqtar, por trimëritë kundër Filistenjve qenë treguar në Jude (k 13-16). Më pas qe shtuar në listë Otnieli (3,7-11), që i përket epokës së marrjes së terrenit (krh. Joz 14,16-19; Gjq 1,12-15) dhe më vonë, Samgari (3,31) që nuk është as izraelit (krh. Gjq 5,6), kështu arrihej numri dymbëdhjetë, numër simbolik për të gjithë Izraelin. Ka qenë po i njëjti përpilim deutoronomist që i dha librit kuadrin e tij kronologjik: duke ruajtur informacione autentike mbi «gjyqtarët e vegjël», u ka vënë pikën tregimeve me shenja të zakonshme, ku shfaqet shifra 40, që ka zgjatur një brezni, ose dyfishin e saj, 80, ose të gjysmës së saj 20, me një përpjekje të dukshme për të arritur një total, që të kombinuar me të dhënat e tjera nga Bibla, u korrespondon 480 viteve që historia deutoronomiste vendos mes daljes nga Egjipti dhe ndërtimit të tempullit (1Mbr 6,1). Në këtë kuadër historitë e Gjyqtarët mbushin pa lënë boshllëk periudhën mes vdekjes së Jozuehut dhe fillimit të shërbimit të Samuelit.

Por mbi të gjitha, hartuesit deutoronomist i kanë dhënë librit një kuptim fetar. Kjo gjë shprehet tek hyrjet në përgjithësi (2,6–3,6) dhe tek hyrja në veçanti tek historia e Jefteut (10,6-16), si dhe tek formulat hartuese që gati e mbushin të gjithë historinë e Otnielit, e cila është një hartim deutoronomist; formula të tilla, që inkuadrojnë historitë e mëdha që vijnë më pas, thonë në përmbledhje: Izraelitët kanë qenë të pabesë ndaj JHWH dhe ai i ka dorëzuar në duart e pushtuesve të tyre; Izraelitët e kanë thirrur emrin e JHWH dhe ai u ka dërguar atyre një shpëtimtar, gjyqtarin. Por pa besnikëritë fillojnë sërish dhe historia përsëritet. Ky libër deutoronomist i Gjyqtarëve pati së paku dy botime. Fillimet më të qarta janë: dy elemente shfaqen në hyrje (2,11-19 dhe 2,6-10+; 2,20–3,6) dhe dy përfundimet në historinë e Sansonit (15,20 dhe 16,30), fakt që cilëson k 16 si një shtojcë. Ky libër nuk përmbante akoma shtojcat (k 17-21). Ato nuk tregojnë historinë e një gjyqtari, por referojnë ngjarje të ndodhura para themelimit të monarkisë dhe për këtë arsye janë shtuar në fund të librit pas kthimit nga mërgimi. Riprodhojnë tradita antike dhe kanë pasur një histori të gjatë letrare ose paraletrare para se të futeshin deri në atë pikë. K 17-18 kanë në origjinën e tyre një traditë danite mbi migrimin e fisit dhe themelimin e shenjtërores së Danit, e transformuar pastaj në kuptim përkeqësues. K 19-21 i bashkojnë traditat e të dyja shenjtëroreve të Mishpasit dhe të Betelit, të shtrira në të gjithë Izraelin, ndoshta me origjinë beniaminite,

që qenë qortues në Jude në një pikë polemike ndaj mbretërisë së Saulit në Gabaon.

Libri është gati i vetmi burim që kemi në disposicion për njohjen e epokës së gjyqtarëve. Por nuk lejon që të shkruhet një histori në vazhdim. Kronologjinë që e jep është artificiale, ashtu siç kemi thënë. Ndoshta ajo afrohet mes periudhave të tyre edhe pse të largëta, sepse

Shtypjet, siç janë çlirimet, i përkasin gjithmonë një pjese të territorit dhe epoka e gjyqtarëve i kalon një shekull e gjysmë.

Ngjarjet themelore të cilat u ruhen në kujtesë nuk mund t'u vihen data që përafësisht është në brendi të kësaj periudhe. Fitorja e Tanakut nën Deborën dhe Barakun (k 4-5) mund të jetë rreth gjysmës së shekullit XII; megjithatë parandjena madianite është e më përparshme (Gedeoni) dhe përhapja e Filistenjve jashtë territorit të tyre (Sansoni). Mbi të gjitha rezulton se gjatë kësaj periudhe të vështirë, Izraelitet jo vetëm që duhej të luftonin kundër Kananenjve, pushtuesit e parë të vendit, si ata të ultësirës së Izraelit të mundur nga Debora dhe Baraku, por edhe kundër popujve të afërt, Moabitët (Eudi), Amonitët (Jefteu), Medianitët (Gedeoni), dhe kundër Filistenjve të ardhurit e fundit (Sansoni). Në këto rreziqe, secili nga grupet e mbroi territorin e vet. Ndodhë që grupet më të afërta të bashkohen së bashku (7,23) ose që një fis i fuqishëm të protestojë, sepse nuk ka qenë i ftuar për të ndarë prenë (8,1-3; 12,1-6). Kënga e Deborës (k 5) stigmatizon fiset e fuqishme që nuk i kanë përgjigjur apelit dhe si fakt i vlefshëm, Juda dhe Simeoni as që janë përmendur fare.

Këto dy fise jetonin në jug, të ndarë nga muri i ndërtuar i qyteteve jo izraelitë të Ghezer dhe të Jeruzalemit dhe izolimi i tyre përgatitë ndarjen e tyre me fiset e veriut, që do të kenë më vonë vdekjen e Salomonit. Si shpërblim, fitorja e Taanakut, u merrte Izraelitëve rrafshinën e Izraelit dhe lejonte bashkimin e shtëpisë së Jozefit dhe të fiseve të veriut.

Por bashkimi i pjesëve të ndryshme ishte i siguruar nga pjesëmarrja e po të njëjtës fe: në fakt të gjithë gjykatësit qenë jahvista të bindur si dhe shenjtërorja e arkës në Silo u bë një qendër ku takoheshin të gjitha grupet. Ndër të tjera këto beteja kanë formuar shpirtin atdhetar dhe kanë përgatitur momentin në të cilin, para një rreziku të përgjithshëm, të gjithë do të bashkohen kundër një armiku të përbashkët, nën udhëheqjen e Samuelit.

Libri i mësonte izraelitëve se pushtimi është një ndëshkim i shkaktuar nga pabesnikëria se edhe fitorja është një pasojë e kthimit ndaj Hyjit. Siracidi i lavdëron Gjyqtarët për besnikërinë

e tyre (Sir 46,11-12); letra drejtuar Hebrenjve i paraqet sukseset e tyre; ato bëjnë pjesë nga ajo «mori dëshmitarësh» që i jep guxim të krishterit që ta refuzojë mëkatin dhe që ta durojë me qëndrueshmëri provën që i është caktuar (Heb 11,32-24; 12,1).

Libri i Rutës. *Libri i vogël i Rutës është vendosur pas librit të Gjyqtarëve në LXX, tek Vulg. si dhe tek përkthimet moderne. Në Biblën hebraike është mbledhur mes Hagjografeve si njëra prej bobinave, i "megillot", që lexoheshin në festat kryesore: Ruta shërbente për festën e Rrëshajve, sepse argumenti i saj e lidh librin me periudhën e gjyqtarëve (krh. 1,1), nuk bënte pjesë në hartimin deutoronomist që shtrihej prej Jozuehut e deri në fund të librit të Mbretërve. Ai përmban historinë e Rutës Moabite, që prej vdekjes së burrit të saj, një burrë prej Betlehemit i emigruar në Moab, kthehet sërish në Jude me vjehrrën e vet Neheminë dhe martohet me Boazin, një i afërm i burrit të saj, me aplikim të ligjit të leviratit [d.t.th. të kunatit]; prej martesës së saj lindi Obedi që do të jetë gjyshi i Davidit. Një shtojcë (4,18-22) jep një gjenealogji të Davidit paralel me atë të 1Kro 2,5-15. Data e përbërjes është shumë e diskutueshme: kanë qenë propozuar të gjitha periudhat e Davidit dhe Salomonit deri tek Nehemia. Argumentet e propozuara për një datë të vonë (e vendosur nën normën hebraike, gjuhë, zakone familjare, doktrina) nuk janë vendimtare dhe libri duke përjashtuar rreshtat e fundit, nuk mund të ketë qenë përbërë në epokën monarkiste. Është një histori shembullore, në të cilën kuptimi parësor është për të treguar se si shpërblehet besimi që njeriu ka tek Hyji, ku kjo mëshirë që përhapet edhe tek një e huaj (2,12). Ky besim në Provaninë dhe ky shpirt universalist janë mësim i përjetshëm i këtij tregimi. Fakti se Ruta qe njohur si stërgjyshja e Davidit i ka dhënë një vlerë të veçantë këtij libri të vogël dhe Mateu e ka përfshirë emrin e Rutës në gjenealogjinë e Krishtit (Mt 1,5).*

Librat e Samuelit. *Librat e Samuelit përbëjnë një vepër të vetme në Biblën hebraike. Ndarja në dy libra i përket traditës greke, që ka bashkuar edhe Samuelin dhe Mbretërit në një titull të vetëm: katër librat e Mbretërve; Vulg. i quan katër librat e Mbretërve. Samueli hebre u përket dy të parëve. Ky titull rrjedh nga tradita që cilësonte hartimin e shkrimit të profetit Samuel. Teksti është një prej teksteve të ruajtur më se keqi në AT. Përkthimi grek i quajtur LXX jep shpesh një tekst të ndryshëm që i përket një prototipi ku shpellat e kumranit na kanë afruar fragmente të rëndësishme. Pra ekzistonin shumë recensione hebraikë të*

librave të Samuelit. Dallohen pesë pjesë: a) Samueli (1Sam 1-7); b) Samueli dhe Sauli (1Sam 8-15); c) Sauli dhe Davidi (1Sam 16 deri tek 2Sam 1); d) Davidi (2Sam 2-20); e) Shtojca (2Sam 21-24).

Vepra bashkon ose sjell burime dhe tradita të ndryshme mbi fillimet e periudhës monarkike. Është një histori e arkës dhe e ligësisë së saj tek Filistenjtë (1Sam 4-6), në të cilën Samueli nuk duket aspak dhe që do të vazhdojë në 2 Sam 6. Është i rrethuar nga një tregim mbi fëmijërinë e Samuelit (1 Sam 1-3) dhe nga një tjetër tregim që e paraqet Samuelin si i fundit ndër gjyqtarë dhe e parakallëzon lirimin nga zgjedha e filistenjve (k 7). Samueli ka një rol themelor në historinë e themelimit të monarkisë (1Sam 8-12) ku janë gjetur prej kohësh dy grupime traditash: k 9; 10,1-16; 11 nga njëra anë dhe k 8; 10,17-24; 12 nga ana tjetër. Grupi i parë ka qenë konsideruar si përkthim «monarkist» i ngjarjes; i dyti, si përkthim «antimonarkist» (ky i fundit do të ishte i mëvonshëm).

Në fakt, por, që të dyja traditat janë të hershme dhe paraqesin vetëm tendenca të ndryshme; ndër të tjera rryma e dytë nuk është e tillë «antimonarkiste» ashtu siç mendohet, është vetëm kundër një legjitimiteti që nuk i respekton të drejtat e Hyjit. Luftërat e Saulit kundër Filistenjve janë treguar në kk 13–14, me një përkthim fillestar të rrjedhjes së ngjarjeve te Saulit (13,7b-15a); një përkthim i dytë i kësaj vazhdimësie është dhënë në k 15, në lidhje me një luftë kundër Amaleçitëve. Ky rrjedhje ngjarjesh përgatitë kushtimin e Davidit përmes duarve të Samuelit (16,1-13).

Mbi veprimet e para të Davidit dhe kontrasteve me Saulin, është traditë paralele, dhe duket, edhe antike patën qenë mbledhur në 1Sam 16,14–2Sam 1, kopjet janë të shpeshta. Fundi i kësaj historie gjendet në 2Sam 2-5: mbretëria e Davidit në Hebron, lufta fillestare dhe marrja e Jeruzalemit e garantojnë vendosmërinë e Davidit si mbreti i të gjithë Izraelit (2Sam 5,12). K 6 e merr sërish historinë e arkës; Profecia e Natanit (k 7) është antike, por ka qenë përpunuar; k 8 është nj shtojcë hartuese. Duke u nisur nga 2Sam 9 fillon një tregim i gjatë që do të mbarojë në fillim të librit të Mbretërve (1Mbr 1-2). Është historia e familjes së Davidit dhe të betejave për vazhdimësisë në fron, e shkruar nga një dëshmitar okular, në gjysmën e parë të mbretërimit të Salomonit. Ndërprehet nga 2 Sam 21–24, që i bashkon së bashku pjesët me origjinë të ndryshme mbi mbretërimin e Davidit.

Përveç historisë së madhe të 2 Sam 9–20, është e mundur që

mbledhje të tjera kanë qenë krijuar tashmë në shekujt e parë të monarkisë: një cikël i parë i Samuelit, dy histori të Saulit dhe Davidit. Është e mundur që këto të jenë formuar pothuajse rreth vitit 700; por librat e patën marrë formën e tyre përfundimtare vetëm në historinë e madhe deutoronomiste. Kjo gjë pavarësisht ndikimit të librit të Daljes këtu është shumë pak më e dukshme se tek Gjyqtarët dhe Mbretërit. Kjo zbulohet në mënyrë të veçantë në kapitujt e parë të librit, në veçanti në 1Sam 2,22-36; 7 dhe 12 (ndoshta në një përpunim të profecisë së Natanit tek 2 Sam 7); por tregimi i 2Sam 9-20 na është ruajtur pothuajse i paprekur.

Librat e Samuelit flasin për kohën që fillon nga origjinat e monarkisë izraelitase deri në përfundim të mbretërimit të Davidit. Përhapja e Filistenjve – beteja e Afekut (1Sam 4) ndodhi rreth 1050 – e vinte në rrezik vetë ekzistencën e Izraelit dhe e vuri monarkinë. Sauli, rreth 1030, fillon si një vazhdues i gjyqtarëve, por njohja e tij nga ana e të gjithë fiseve i jepet një autoriteti të përgjithshëm dhe të përkohshëm: lindi monarkia. Lufta çlirimtare filloj dhe Filistenjtë janë larguar deri në kufijtë e tyre (1Sam 14); betejat e mëtejshme bëhen në kufi të territorit izraelit (1sam 17, hapësira e Terebintit; 28 dhe 31 Gelboa). Beteja e fundit është e tmerrshme, Sauli vdiq rreth 1010. Bashkimi kombëtar sërish u komprometua: Davidi u shugurua mbret në Hebron nga banorët e Judës, por fiset e veriut i kundërshtojnë me Ish-Baalin, pasardhës i Saulit, i mërguar në Transjordani. Por vdekja e Baalit e bëri të mundur bashkimin dhe Davidi u njoh si mbret në të gjithë Izraelin.

Libri i dytë i Samuelit jep shkurtimisht rezultatet politike të mbretërisë së Davidit, që, prapëseprapë, qenë të rëndësishëm. Filistenjtë u larguan përfundimisht, bashkimi i territorit qe kompletuar me marrjen e grupeve kananease, së pari me të gjithë grupet e Jeruzalemit, që u bë kryeqyteti politik dhe fetar i mbretërisë. E gjithë Transjordania i qe nënshtruar Davidit, e përhapi kontrollin e tij edhe mbi Amorrenjtë e Sirisë jugore. Meqë Davidi vdiq, rreth 910, bashkimi kombëtar nuk ishte në të vërtetë akoma i kompletuar; Davidi ishte mbreti i Izraelit dhe i Judës dhe këto dy pjesë shpesh ishin në kundërshtim njëra me tjetrën, revolta e Absalonit qe mbështetur nga ata të veriut, beniaminitit Saba dëshiroi ta ngrinte popullin në kryengritje: «në tendat e tua, Izrael». Tashmë parashikohet skizma. Këto libra përmbajnë një mesazh fetar: paraqesin kushtet dhe vështirësitë e një mbretërie të Hyjit në tokë. Ideali nuk është arritur përveçse nën sundimin e Davidit; ky realizim ka qenë paraprirë nga dështimi i Saulit

dhe do të ndiqej nga të gjitha pabesnikëritë e monarkisë, që do të meritonin dënimin e Hyjit dhe do të ishin shkatërrimi i kombit. Duke u nisur nga profecia e Natanit, shpresa mesianike është ushqyer nga premtimet e bëra shtëpisë së Davidit. BR i referohet tre herë (Vap 3,30; 2Kor 6, 18; Heb 1,5). Jezusi është pasardhës i Davidit, dhe emrin «Biri i Davidit» që populli ia jep, dëshmon identitetin e tij mesianik. Etërit kanë vendosur një paralelizëm mes jetës së Davidit dhe asaj të Jezusit, Krisht, i zgjedhur për shpëtimin e të gjithëve, mbret i popullit shpirtëror të Hyjit dhe megjithatë i persekutuar nga të tijtë.

Librat e Mbretërve. *Librat e Mbretërve ashtu si dhe librat e Samuelit formojnë një vepër të vetme në Biblën hebraike. I korrespondojnë dy librave të fundit të Mbretërive në përkthimin grek dhe të Mbretërve në Vulg.*

Ata ndjekin menjëherë librat e Samuelit dhe 1Mbr 1-2 përmban përfundimin e dokumentit të madh të 2Sam 9-20. Tregimi i gjatë i mbretërisë së Salomonit (1Mbr 3-11) përshkruan në mënyrë të detajuar aftësinë e madhe të zgjuarsisë së tij, shkëlqimi i përbërjes së tij, mbi të gjitha në Tempullin e Jerusalemit, gjerësia e pasurive të tij. Është një epokë e lavdishme, e sigurt, por shpirti përfitues i mbretërimit të Davidit është zhdukur: ruhet, organizohet, e mbi të gjitha shfrytëzohet. Kundërshtimi mes dy pjesëve të popullit vazhdon dhe pas vdekjes së Salomonit, në 931, mbretëria ndahet: dhjetë fiset e veriut bëjnë një ndarje të përkeqësuar nga një skizmë fetare. (1Mbr 12-13). Historia paralele e të dyja mbretërive të Izraelit dhe të Judës zhvillohet që nga 1Mbr deri tek 2Mbr 17: shpeshherë është historia e betejave mes dy mbretërive si motra, ashtu si edhe sulmet e jashtme të Egjiptit kundër Judës dhe të Amorrenjve në veri. Rreziku bëhet më i madh kur ushtritë asiriane ndërhyjnë në krahinë, së parin në shek. IX, por më me shumë forcë në shek. VIII, kur Samaria ra nën goditjet e tyre në 721, ndërsa Juda tashmë është deklaruar vasal.

Në 2Mbr 18–25,31 historia e Judës vazhdon vetëm deri tek rënia e Jerusalemit në 587. Tregimi shtrihet mbi të gjitha mbi dy mbretëri, atë të Ezekisë (2Mbr 18-20) dhe atë të Jozisë (2Mbr 22-23), të karakterizuar nga një zgjim kombëtar dhe nga një reformë fetare. Ngjarjet e mëdha politike të momentit janë: pushtimi i Senakeribit në kohen e Ezekisë në 701, si përgjigje ndaj mohimit të tributit asirian dhe nën Jozinë, shkatërrimi i Asirisë dhe formimi i perandorisë së kaldenjve. Judës iu desh t'i nënshtrohej pronarit të ri të Lindjes, por shumë shpejt u revoltua.

Ndëshkimi nuk vonoi: në 597 ushtritë e Nabukodonozorit morën Jerusalemin dhe internuan një pjesë të banorëve të tij; dhjetë vjet më vonë, një kthim i pavarësisë shkaktoi një ndërhyrje të re të Nabukodonozorit dhe një internim të dytë. Mbretëritë përfunduan me dy shtojca të shkurtra (2Mbr 25,22-30). Vepra citon shprehimisht tre prej burimeve të saj: historia e Salomonit, analet e mbretërve të Izraelit dhe analet e mbretërve të Judës, por pati edh të tjera: përveç fundit të dokumentit davidian (1Mbr 1-2), një përshkrim i tempullit, me origjinë meshtarake (1Mbr 6-7); mbi të gjitha historia e Elisë është përbërë rreth fundit të shekullit IX si dhe historia e Elizeut pak më vonë.

Këto dy histori janë në bazë të cikli të Elisë (1Mbr 17-2Mbr 1) dhe të Elizeut (2Mbr 2-13). Pjesët mbi mbretërinë e Ezekisë në të cilën shfaqet Izaia (2Mbr 18,17–20,19) e kanë prejardhjen prej dishepujve të këtij profeti.

Kur përdorimi i burimeve nuk e ndalon, ngjarjet janë paraqitur sipas një skeme të njëjtë: secila prej mbretërive është trajtuar veçanërisht dhe plotësisht, fillimet dhe fundi i mbretërisë janë shënjuar me formula pothuajse të qëndrueshme, ku asnjëherë nuk mungon gjykimi mbi një gjendje fetare të mbretit. Të gjithë mbretërit e Izraelit qenë dënuar për shkak të «mëkatit të rrjedhshëm» për këtë mbretëri, themelimi i shenjtërores së Betelit; mes mbretërve të Judës, vetëm tetë prej tyre lavdërohen për besnikërinë e tyre në përgjithësi ndaj urdhërimeve të JHWH. Por ky lavdërim për gjashtë herë kufizohet nga shënimi që «nuk u zhduken vendet të larta»; vetëm Ezekieli dhe Jozia marrin një lavdërim pa kushte.

Këto gjykime frymëzohen qartë nga ligji i Ligjit të përtërire mbi bashkimin e shenjtërores. Por ka edhe më tepër: zbulimi i librit të Ligjit të përtërire nën Jozinë dhe reforma fetare që ajo frymëzon, shënojnë pikën kulmore të gjithë kësaj historie, e gjithë vepra është një paraqitje e tezës së Ligjit të përtërire, që rimerret në 1Mbr 8 dhe 2Mbr 17: nëse populli e mban besëlidhjen e bërë me Hyjin, do të bekohet; nëse nuk e mban, do të ndëshkohet. Ky ndikim deutoronomist gjendet në stil, çdo herë që hartuesi zhvillon ose komenton burimet e tij.

Është i mundshëm se një përpilim i parë deutoronomist do të ketë qenë bërë para mërgimit, para vdekjes së Jozisë në Magedo në 609 dhe lëvdata të bëra këtij mbreti (2Mbr 23,25, duke përjashtuar fjalët e fundit) do të ishte përfundimi i veprës primitive. Një botim i dytë, gjithashtu deutoronomist, do të kishte qenë përpunuar gjatë kohës së mërgimit, pas 562 i njihet edhe

përfundimi aktual i librit (2Mbr 25,22-30), pak më përpara së të përfundojë me tregimin e internimit të dytë (2Mbr 25,21) që ka tonin e një përmbylljeje. Pastaj patën edhe shtojca të tjera, gjatë dhe pas mërgimit.

Librat e Mbretërve duhet të lexohen me po të njëjtin shpirt me të cilin ato janë shkruar, si një histori shëlbimi. Mosmirënjohia e popullit të zgjedhur, në vijim shkatërrimi i të dy pjesëve të kombit, duket se vunë në vështirësi planin e Hyjit; por, për ta shpëtuar të ardhmen e popullit, janë gjithmonë disa besimtarët që nuk janë gjunjëzuar para Baalit, një pjesë e Sionit që i qëndronte besnikë ndaj besëlidhjes. Stabiliteti i zgjedhjes hyjnore paraqitet nëpërmjet vazhdimësisë befasueshëm të pasardhësve të Davidit, marrës i premtimeve mesianike, dhe libri, në formën e tij të fundit, përmbyllet me hirin e dhënë Joakinit, si me agimin e një shpengimi.

Libri i Jozuehut

I. PUSHTIMI I TOKËS SË PREMTUAR

1. PËRGATITJET

Grishja për të kaluar në Tokën e premtuar

1 [1]Pas vdekjes së Moisiut, shërbëtorit të Zotit, Zoti foli me Jozuehin, birin e Nunit e shërbëtorin e Moisiut, dhe i tha: [2]«Moisiu, shërbëtori im, vdiq. Çohu, pra, e kaloje tani Jordanin, ti e mbarë populli me ty, për në tokën që unë do t'ua jap bijve të Izraelit. [3]Çdo vend që do ta shkelë shputa e këmbës suaj, jua dorëzova sikurse i kam thënë Moisiut. [4]Prej shkretëtirës e prej Libanit e deri në lumin e madh, Eufratin, mbarë toka e hetenjve deri te deti i Madh ku perëndon dielli, do të jetë toka juaj. [5]Askush s'do të mund të të qëndrojë përballë në të gjitha ditët e jetës sate: sikurse qeshë me Moisiun, po ashtu do të jem edhe me ty; s'do të të lë e askurrë nuk do të të braktis».

Lp 34
Lp 11,24-15
Zan 15,18; Lp 1,7
Lp 7,24; Dal 3,12
1,9.17; 3,7; 6,27

Besnikëria ndaj Ligjit, arsye për të pasur ndihmën hyjnore

[6]«Ji burrë i fortë dhe ki guxim, sepse ti do t'ia ndash me short këtij populli tokën, për të cilën iu përbetova etërve të tij se do t'ua jap. [7]Veçse ji burrë i fortë e ki shumë guxim që të ruash e të bësh gjithçka sipas ligjit që të urdhëroi shërbëtori im Moisiu. Mos iu shmang as djathtas as majtas që të shkojë për së mbari gjithçka që të ndërmerrësh. [8]Libri

Lp 3,28; 31,7-8.23
Lp 5,32; 29,8
Lp 6,6v; 17,18v

1,1 *Pas vdekjes së Moisiut:* Libri paraqitet si vazhdimësi e Lp. E, në të vërtetë, sipas stilit dhe ideve të Lp, ai do të tregojë hyrjen dhe zaptimin e Tokës së premtuar duke përdorur tradita të lashta, sidomos ato që u përkasin fiseve të Palestinës qendrore. – shërbëtorit: mësharet, fj.fj. "ndihmës": është titulli që zakonisht i jepet Jozuehut (krh. Dal 24,13; 33,11; Nr 11,28); ky term përdoret edhe për mbikëqyrësit mbretërorë (1Kr 27,1), ose për të caktuar shërbesat liturgjike. – Në lidhje me emrin e Jozuehut, me rolin e tij në eksplorimin e Tokës së premtuar, me besnikërinë e tij dhe caktimin e tij si pasardhës të Moisiut, krh. Dal 17,9; 24,13; 33,11; Nr 11,28; 13,8.16; 14,5v.30.38; 27,15-23; Lp 3,21.28; 31,7-8.14.23; 34,9. – Në LXX e në Vulg. quhet "Biri i Naves", për shkak të një gabimi të dshk. të para të LXX, që shkruajnë NAUH në vend të NAUN.

1,4 Kufijtë që i janë caktuar territorit për t'u zaptuar (krh. Zan 15,18; Lp 1,7; 11,24; krh. edhe Gjq 20,1+) janë kufijtë idealë të Tokës së premtuar; i tejkalojnë së shumti ata të territorit që do te ndahet në kk 13–19. – *mbarë toka e hetenjve: e lënë jashtë nga LXX; është një shënim i vonë.*

i këtij Ligji të mos hiqet kurrë prej gojës sate, por kujtoje me mendje
ditë e natë, që të zbatosh e të kryesh pikë për pikë gjithçka është
shkruar në të: vetëm atëherë do të marrin fund me nder udhët e tua
e do të kesh sukses. 9Pse a nuk të kam urdhëruar: 'Ti vetëm ji burrë i
Lp 31,7.23 fortë e ki guxim! Mos u tremb as mos ki frikë, sepse me ty së bashku
Lp 1,21+.29v; 7,21; 20,15; 31,6 është Zoti, Hyji yt, në të gjitha ndërmarrjet e tua?'».

Ardhja e fiseve të Transjordanisë

Lp 16,18 10Atëherë Jozuehu u dha urdhër krerëve të popullit e tha:
«Përshkojeni tëbanishtën e urdhëroni popullit e thoni: 11Bëni gati për
vete ushqime, sepse pas tri ditësh do ta kaloni Jordanin për ta marrë
për pronë tokën që Zoti, Hyji juaj, do t'jua japë».
Nr 32 12Kurse rubenasve, gadasve dhe gjysmës së fisit të Manaseut u
Lp 3,18-20 tha: 13«Mos e qitni në harresë urdhrin që jua dha Moisiu, shërbëtori
i Zotit, kur ju tha: 'Zoti, Hyji juaj, ju dha pushim e jua dorëzoi këtë
vend'. 14Gratë tuaja, fëmijët e bagëtitë le të qëndrojnë në tokën përtej
Jordanit, që jua dha Moisiu. Kurse ju, të gjithë sa janë të aftë për armë,
të armatosur, duhet të kaloni para vëllezërve tuaj për t'u ndihmuar,
15derisa Zoti t'u japë të pushojnë edhe vëllezërit tuaj sikurse ju dha
juve e derisa ta marrin për pronë edhe ata tokën që Zoti, Hyji juaj, do
22 t'ua japë. Atëherë do të mund të ktheheni në tokën e trashëgimit tuaj
e do të banoni në të, në tokën që jua dha Moisiu, shërbëtori i Zotit,
përtej Jordanit, në lindje të diellit».
16Ata iu përgjigjën Jozuehut e thanë: «Do të bëjmë gjithçka na ke
Lp 34,9 urdhëruar e do të shkojmë kudo të na dërgosh. 17Sikurse e dëgjuam për
gjithçka Moisiun, ashtu do të të dëgjojmë edhe ty. Porse, e paç Zotin,
1,5 Hyjin tënd, me ty sikurse e pati Moisiu. 18Kushdo që të mos dëgjojë
Lp 17,12 urdhrin tënd e t'i përbuzë fjalët e tua e të mos i dëgjojë urdhrat, le të
vritet! Ti veç, ji burrë i fortë e guximtar!».

Hetuesit e Jozuehit në Jerik

7,2; Nr 13; Gjq 18,2 **2** 1Jozuehu, biri i Nunit, i dërgoi fshehtazi prej Setimit dy hetues
dhe u tha: «Shkoni dhe vëreni mirë tokën dhe qytetin Jerik».
Mt 1,5 Këta shkuan e hynë në shtëpinë e një lavireje që quhej Rahabë

1,10 *krerët:* janë agjentët rekrutues apo mbikëqyrësit e administratës (krh. Lp 20,5.8). Ky emër tregon edhe mbikëqyrësit e drejtësisë, kancelarët e gjykatës apo komisarët që i shtohen gjykatësit (krh. Lp 16,18; 1Kr 23,4).

1,14 Ndryshe nga Gjq, sipas Joz pushtimi duhet të jetë punë e mbarë popullit dhe jo rezultat i përpjekjeve të izoluara të fiseve.

kk 2–8 Këta kk bashkojnë tradita që vijnë nga shenjtërorja beniaminite e Galgalës (4,19+). – Në historinë e pushtimit të Jerikos përzihen dy tregime: 1) dërgimi i hetuesve dhe historia e Rahabës (k 2) me përfundimin (6,22-25); 2) historia, megjithëse e përbërë, e kalimit të Jordanit (kk 3–4) dhe e hyrjes në Jerik (k 6). Është e vështirë të harmonizohen këto dy tregime të pavarura.

2,1 *Setim:* «sallgamët», caktonte anën e fushës që ndodhet pranë Detit të Vdekur në veri-lindje (Nr 25,1; 33,49).

dhe aty bujtën. 2E lajmëruan mbretin e Jerikut e thanë: «Ja, arritën mbrëmë disa njerëz prej bijve të Izraelit për të marrë hetime mbi vendin». 3Atëherë mbreti i Jerikut dërgoi t'i thonë Rahabës: «Qiti jashtë njerëzit që erdhën te ti dhe hynë në shtëpinë tënde; sepse janë Nr 13
spiunë dhe erdhën të marrin hetime mbi vendin».

4Gruaja atëherë mori e i fshehu njerëzit. Atyre iu përgjigj: «Është e vërtetë se erdhën tek unë, por unë nuk dija se nga ishin. 5Kur në mug të natës po mbylleshin dyert e qytetit, njerëzit dolën e nuk di nga ia mbajtën. Ndiqni me nxitim se do t'i zini». 6Por ajo i ngjiti njerëzit lart në tarracën e shtëpisë së vet, i mbuloi me kashtë liri që ishte aty. 7Të dërguarit e mbretit u vunë t'i kërkonin udhës që shpie në vaun e Jordanit. Kur dolën ndjekësit jashtë qytetit dera e qytetit u ndry.

Besa ndërmjet Rahabës e hetuesve

/Heb 11,31; /Jak 2,25

8Ende pa i zënë gjumi hetuesit, kur qe, u ngjit gruaja tek ata dhe u tha: 9«E di se Zoti jua ka dorëzuar vendin, sepse frika juaj na ka hyrë të gjithë banorëve në eshtra dhe të gjithë banorët e këtij vendi i ka lëshuar zemra prej frikës suaj. 10Sepse kemi dëgjuar që Zoti e ka 9,9-10; Dal 14
tharë Detin e Kuq posa keni hyrë brenda, kur patët dalë prej Egjiptit. Dëgjuam edhe çfarë u bëtë dy mbretërve të amorrenjve që ishin përtej Jordanit: Sehonit e Ogut, të cilët i vratë. 11Kur i dëgjuam të gjitha Lp 2,26v; Nr 21,23v.33v
këto, u trembëm për së tepërmi, na lëshoi zemra dhe askush s'guxon 5,1
as të marrë frymë para jush, sepse Zoti, Hyji juaj, është Hyj atje lart Lp 4,39+
në qiell dhe këtu poshtë në tokë. 12Tash, pra, m'u betoni për Zotin se edhe ju do të dëftoni dhembje për shtëpinë e tim eti, sikurse u dëftova edhe vetë e mëshirshme me ju dhe ma jepni besën e fortë 13se do të m'i lini gjallë babën, nënën, vëllezërit e motrat e të gjithë të tyret dhe se do të na e shpëtoni jetën prej vdekjes». 14Ata iu përgjigjën: «Peng le të jetë jeta jonë për ju, vetëm mos na tradhto. Kur të na e dorëzojë Zoti vendin, do të dëftojmë dhembje për ty e do ta mbajmë besën». 6,22-25

15Ajo atëherë me anë të litarit i lëshoi për dritareje. Shtëpia e saj 1Sam 19,12; Vap 9,25;
ishte ngjitur për muri dhe jetonte kapur për murin rrethues. 16Ajo edhe 2Kor 11,33
u tha: «Mësyni malet që të mos ndesheni në ndjekës, dhe atje fshihuni për tri ditë derisa ata të kthehen në qytet. Ju atëherë ndiqni rrugën tuaj». 17Hetuesit i thanë: «Ne do të jemi të lirë prej këtij përbetimi që kërkove ta bëjmë, nëse nuk do të plotësohet ky kusht: 18nëse, kur

2,11 Libri i Jozuehut vë në gojën e Rahabës një shpallje të fesë sipas stilit të Ligjit të Përtërirë (krh. Lp 4,39). Rahaba ka shpëtuar në saje të fesë së saj (Heb 11,31), e shfajësuar me anë të veprave të veta (Jak 2,25). Kjo e huaj, qe me fenë dhe me dashurinë e saj shpëton mbarë shtëpinë e vet, është bërë, për Etërit, figurë e Kishës. – Në hebraisht, emri shkruhet në mënyrë të ndryshme nga ai i Rahabit, përbindësh mitik (Jb 9,13; 7,12+) që tregon edhe Egjiptit (Ps 87,4).

2,17-21 Logjikisht rr 17-21 do të ishin më mirë para rr 15. Nuk do të flitet më për litar

të hyjmë ne në vend, shenjë do të jetë ky litar ngjyrë gjaku: lidhe
në dritare nëpër të cilën na lëshove dhe babë, nënë, vëllezër e mbarë
2Sam 1,16+ farefisin tënd bashkoji në Shtëpinë tënde. [19]Kush të dalë jashtë derës
sate, gjaku i tij le të bjerë mbi krye të tij, ne do të jemi të pafajshëm,
kurse gjaku i secilit që të jetë me ty në shtëpi, nëse i prek kush, le të
bjerë mbi krye tonë. [20]Por nëse ti do të zbulosh punën tonë, ne do të
jemi të lirë nga kjo besë që kërkove prej nesh». [21]Ajo iu përgjigj: «Na
qoftë sikurse thatë!». Atëherë i la të shkojnë dhe e vari litarin e kuq
në dritare.

Kthimi i hetuesve

[22]Ata çanë e shkuan në malësi dhe qëndruan atje tri ditë, derisa
të ktheheshin ata që u kishin vënë ndjekjen. Ata i kërkuan udhës
gjithkund, por nuk i gjetën. [23]Këta të dy u kthyen: zbritën prej maleve
dhe, si e kaluan Jordanin, arritën te Jozuehu, biri i Nunit, dhe i
6,2; 8,7; 10,8 treguan gjithçka u kishte ndodhur. [24]Pastaj shtuan: «Mbarë tokën na e
5,1 lëshoi Zoti në dorë; mbarë banorët e atij vendi i ka pushtuar frika jonë».

2. KALIMI I JORDANIT

Parapërgatitjet për kalim

3 [1]Jozuehu u ngrit herët në mëngjes dhe e lëshoi tëbanishtën.
1,10+ E lëshuan Setimin e arritën tek Jordani, ai e të gjithë bijtë e
Izraelit. Zunë vend aty para se të kalojnë. [2]Si kaluan tri ditë,
krerët ranë përmidis tëbanishtës [3]e i urdhëruan popullit: «Kur ta
8,33 shihni Arkën e Besëlidhjes së Zotit, Hyjit tuaj, dhe priftërinjtë levitë
duke e mbartur, ngrihuni edhe ju dhe shkoni pas saj [4]-ndërmjet saj
dhe jush le të jetë një largësi afërsisht rreth dy mijë kute dhe ruaj se i

ngjyrë gjaku. Në të, disa Etër kanë parë simbolin e gjakut të Krishtit, në përputhje me linjën e tyre të ekzegjezës alegorike të Rahabës (krh. shënimin në rr 11).

3,1–5,12 Tregimi i kalimit të Jordanit dhe i hyrjes në Kanaan paraqet një paralelizëm të qartë me tregimin e daljes nga Egjipti që një redaktor vë në dukje (3,7; 4,14.23): JHWH ndalon rrjedhjen e Jordanit (3,7–4,18), ashtu siç kishte tharë Detin e Kuq (Dal 14,5-31); arka e JHWH e udhëheq kalimin (3,6-17; 4,10-11) si shtylla e resë apo e zjarrit (Dal 13,21-22; 14,19-20); Jozuehu ka të njëjtin rol si Moisiu në Dal (3,7; 4,14); rrethprerja ripërtërihet për pasarëdhësit e popullit të daljes, që ishin lindur në shkretëtirë (5,2-9); mana, që ishte ushqimi i shkretëtirës (Dal 16), nuk bie më që nga momenti i hyrjes në Kanaan (Joz 5,12), e Pashka kremtohet në Galgalë, pas "kalimit" të dytë (5,10), sikurse kremtohej në Egjipt para nisjes (Dal 12,1-28; 13,3-10). Ky paralelizëm mes ngjarjeve të fillimt dhe të fundit të Daljes ka bërë që të transferohej te ikja nga Egjipti një mrekulli e ujit e ngjashme me kalimin e Jordanit (krh. Dal 14+). – Meqë mundimi dhe ngjallja e Krishtit do të ripërtërijnë shpirtërisht ngjarjet e Daljes (krh. 1Kor 10,1), Jozuehu, i cili i përmbush për herë të parë, u konsiderua nga Etërit e Kishës si një figurë e Jezusit, i të cilit është homonim.

3,4 *dy mijë kute;* distanca maksimale e lejuar gjatë udhëtimit shtunor. Kjo

afroheni-që të dini cilës rrugë u duhet të shkoni, sepse asaj rruge nuk
keni kaluar askurrë». [5]Edhe Jozuehu i tha popullit: «Shenjtërohuni, Zan 19,10.15
sepse nesër Zoti do të bëjë në mesin tuaj mrekulli». [6]Kurse priftërinjve
u tha: «Merreni Arkën e Besëlidhjes e prini popullit!». Ata e morën
Arkën dhe u nisën para popullit.

Udhëzimet e fundit

[7]Zoti i tha Jozuehut: «Sot po filloj të të lartësoj para syve të mbarë
Izraelit që ta dinë se, sikurse isha me Moisiun, ashtu jam edhe me ty. 1,5.17
[8]Ti urdhëroju priftërinjve që mbartin Arkën e Besëlidhjes dhe thuaju:
'Kur të arrini në buzë të ujit të Jordanit, zini vend në Jordan.'»
[9]Atëherë Jozuehu u tha izraelitëve: «Afrohuni këtu e dëgjoni fjalët e
Zotit, Hyjit tuaj». [10]Pastaj vazhdoi: «Me këtë do ta dini se Hyji i gjallë
është në mesin tuaj, se do ta shpërndajë para syve tuaj Kananeun, Dal 34,9-10
Heteun, Heveun, Ferezeun, Gergezeun e me të edhe Amorreun dhe Lp 7,1+
Jebuzeun! [11]Ja, Arka e Zotëruesit të mbarë tokës, do t'ju prijë përmidis
Jordanit. [12]Bëni gati dymbëdhjetë burra prej fiseve të Izraelit, nga një 4,2
prej secilit fis. [13]Kur t'i shtien në ujë këmbët e veta priftërinjtë që
mbartin Arkën e Zotit, Hyjit të mbarë dheut, në ujin e Jordanit, ujërat
që janë më poshtë do të rrjedhin, kurse ujërat që rrjedhin prej lart, do
të ndalen si pritë».

Kalimi i lumit

[14]U nis, pra, populli prej çadrave të veta për të kaluar Jordanin
e priftërinjtë që e mbartnin Arkën e Besëlidhjes, ecnin para tij.
[15]Arritën deri te Jordani dhe, posa i lagën këmbët në ujin e buzës së
tij-ishte koha e të korrave kur Jordani prej ujit të madh gati i vërshon
brigjet e veta-[16]u ndalën ujërat që rridhnin prej së larti e që larg u Dal 14,21
bënë si pritë, qysh prej qytetit të Adamit që është afër Sartanit, kurse
ato të poshtmet rrodhën në Detin e Arabës, që është Deti i Vdekur,
derisa shteruan krejtësisht. [17]Populli vazhdonte drejt Jerikut, kurse
priftërinjtë që e mbartnin Arkën e Besëlidhjes së Zotit, qëndronin në
këmbë mbi truallin e terur në midis të Jordanit, përderisa nuk e kaloi Dal 14,22; 2Mbr 2,8
mbarë Izraeli Jordanin nëpër shtrat të thatë të lumit.

parantezë, e futur në mënyrë të çrregullt ndërmjet rr 3 dhe vazhdimi logjik në rr 4b, tregon një skrupull që sugjeron transhendencën e druajtshme të JHWH të pranishëm mbi arkën (2Sam 6,7).

3,15 *Jordani… i vërshon brigjet e veta:* kjo rritje prodhohet nga shkrirja e dëborës së Hermonit, në periudhën mars-prill, në kohën e korrjes në ultësin e luginës së Jordanit.

3,16 bëhet një afrim me një ngjarje të vitit 1267 sipas një kronisti arab: Jordani ndaloi rrjedhën per 10 orë sepse disa rrënime të tokës kishin bllokuar luginën, tamam në krahinën e Adama-Damieh.

Dymbëdhjetë gurët përkujtues

4 [1]Pasi e kaluan Jordanin, Zoti i tha Jozuehut: [2]«Merrni dymbëdhjetë burra, nga një për çdo fis [3]dhe urdhërojuni: Merrni prej këtu, prej mesit të Jordanit, prej vendit ku qëndruan ngulur këmbët e priftërinjve, dymbëdhjetë gurë. Merrni me vete dhe vini në vendin e fushimit ku do t'i ngulni sonte tendat».

[4]Atëherë Jozuehu i thirri dymbëdhjetë burrat, që i kishte zgjedhur prej bijve të Izraelit nga një për çdo fis, [5]dhe u tha: «Shkoni para Arkës së Zotit, Hyjit tuaj, në mes të Jordanit dhe merrni secili në krah nga një gur, sipas numrit të fiseve të Izraelit [6]që të jenë shenjë ndër ju. Kur t'ju pyesin nesër fëmijët tuaj e t'ju thonë: «Çka ju përkujtojnë këta gurë?', [7]përgjigjuni: 'U shter uji i Jordanit para Arkës së Zotit kur e kaloi atë. Prandaj u vunë këta gurë si përmendore e përjetshme për bijtë e Izraelit».

=4,21-24; Dal 12,26; Lp 6,20 3,13

[8]Bijtë e Izraelit bënë siç u urdhëroi Jozuehu: i morën prej mesit të shtratit të Jordanit dymbëdhjetë gurë, sikurse i kishte urdhëruar Zoti, sipas numrit të fiseve të Izraelit, i çuan deri në vendin ku bënë fushimin, dhe i vendosën aty. [9]Pastaj Jozuehu vendosi edhe dymbëdhjetë gurë të tjerë në mes të shtratit të Jordanit, ku qëndruan priftërinjtë që mbartën Arkën e Besëlidhjes. Aty ndodhen deri në ditën e sotme.

Përfundimi i kalimit

[10]Priftërinjtë që e mbartnin Arkën e Besëlidhjes, qëndronin në këmbë në midis të Jordanit derisa të zbatohej gjithçka i kishte urdhëruar Zoti Jozuehut t'i thoshte popullit, krejtësisht ashtu siç i kishte thënë Moisiu Jozuehut. Populli shpejtoi e kaloi. [11]Kur kaluan të gjithë, kaloi edhe Arka e Zotit. Priftërinjtë ecnin në krye të popullit. [12]Po edhe bijtë e Rubenit, të Gadit e të gjysmës së fisit të Manaseut, të armatosur, ecnin para izraelitëve, siç u kishte urdhëruar Moisiu. [13]Rreth dyzet mijë luftëtarë të gatshëm për luftë kaluan në praninë e Zotit në drejtim të fushave të Jerikut.

[14]Në këtë ditë Zoti e madhëroi Jozuehun në sy të izraelitëve, që ta nderonin atë ashtu si e nderuan Moisiun gjatë gjithë jetës së tyre.

[15]E Zoti i tha: [16]«Urdhëroju priftërinjve që e mbartin Arkën e Dëshmisë, të dalin nga Jordani». [17]E Jozuehu u urdhëroi: «Dilni prej Jordanit!». [18]Dhe, posa priftërinjtë, që mbartnin Arkën e Besëlidhjes së Zotit, dolën nga Jordani, dhe posa zunë të shkelin me këmbë tokën

4,9 Tregimi bashkon dy elemente të ndryshme: 1) një shpjegim të rrethit prej gurësh që shihej në Galgalë (4,19+) që i referohej kalimit të dymbëdhjetë fiseve; 2) një shpjegim i gurëve që shiheshin në shtratin e Jordanit, që i referoheshin kalimit të arkës (4,9).

e terur, ujërat u kthyen në shtratin e vet të lumit dhe rrodhën si më parë përmbi brigjet e tija.

Arritja në Galgalë

[19]Populli doli prej Jordanit ditën e dhjetë të muajit të parë dhe e nguli tëbanishtën në Galgalë, në krahun e lindjes të Jerikut. [20]Po edhe dymbëdhjetë gurët që i morën prej shtratit të Jordanit, Jozuehu i vendosi në Galgalë.

[21]Atëherë u tha izraelitëve: «Kur t'i pyesin nesër bijtë tuaj etërit e vet e t'u thonë: 'Ç'do të thonë këta gurë?', [22]mësoni e thoniu: 'Izraeli e =4,6-7
ka kaluar këtu Jordanin terikut, [23]sepse Zoti, Hyji juaj, i thau ujërat e tij para jush derisa e kaluat, [24]sikurse pati bërë më parë në Detin e Dal 14,21
Kuq, që e thau para nesh derisa e kaluam. [25]Bëri kështu që ta njihnin popujt e mbarë tokës dorën e fuqishme të Zotit dhe që ju ta druani në Dal 14,31
çdo kohë Zotin, Hyjin tuaj».

Tmerri i popujve në perëndim të Jordanit

5 [1]Kur morën vesh të gjithë mbretërit e amorrenjve, që jetonin përtej Jordanit, në anën e perëndimit, dhe mbarë mbretërit e Kanaanit, që zotëronin vendet e afërta të Detit të Madh, se Zoti e kishte tharë ujin e Jordanit para izraelitëve derisa ta kalonin, i lëshoi krejtësisht zemra dhe mbetën pa frymë nga frika e izraelitëve. 2,11

Rrethprerja e izraelitëve në Galgalë

[2]Aso kohe Zoti i tha Jozuehut: «Puno thika stralli dhe rrethprej përsëri herën e dytë bijtë e Izraelit!». [3]Jozuehu bëri si i urdhëroi Zoti dhe, në malin e Zhangave, i rrethpreu bijtë e Izraelit. Zan 17,10+

[4]Ja arsyeja e rrethprerjes së dytë: i gjithë populli që kishte dalë prej Egjiptit, sa qenë meshkuj, të gjithë burrat luftëtarë, vdiqën gjatë udhëtimit në shkretëtirë. [5]Të gjithë kishin qenë të rrethprerë. Kurse populli që kishte lindur në shkretëtirë, ishte i parrethprerë. [6]Për dyzet vjet bijtë e Izraelit udhëtonin derisa u zhdukën të gjithë Nr 14,20-38
burrat luftëtarë, që nuk e kishin dëgjuar zërin e Zotit dhe të cilëve

4,19-24 *Galgalë;* fjala gilgal do të thotë "rreth" gurësh dhe është bërë emër i përveçëm i shumë lokaliteteve (krh. Lp 11,30; 2Mbr 2,1). Galgala e Jezuehut gjendet ndërmjet Jordanit e Jerikos, "në kufirin lindor (të territorit) të Jerikos, por lokalizimi i saktë është i panjohur. Ky vend i lashtë i kultit u bë shenjtëroja kryesore e Beniaminit; lidhet me të kujtimi i rrethprerjes dhe i Pashkës së parë në Kanaan (5,9-10) si dhe betimi i bërë Gabaonit (9,6). Ky fushim i parë, pas Jordanit, qe baza e nisjes për pushtim (10,6; 14,6). Galgala mbeti qendër e madhe politike e fetare nën mbretërinë e Saulit (krh. 1Sam 11,15+). Kulti i Galgalës kritikohet prej profetëve (Os 4,15; 9,15; 12,12; Am 4,4; 5,5).

5,1 *derisa ta kalonin:* me qeré, dshk., variante; "në kalimin tonë"; me ketib.

5,2 në fund të rr TM, në lidhje me rrethprerjen, shton glosën shpjeguese " për së dyti", që BC, duke ndjekur LXX, e heq.

u përbetua se nuk do t'ua dëftonte tokën për të cilën u ishte betuar
Dal 3,8 etërve të tyre se do t'ua jepte tokën që rrjedh qumësht e mjaltë. 7Në
vendin e tyre erdhën bijtë e tyre dhe këta i rrethpreu Jozuehu, sepse
ishin sikurse kishin lindur, të parrethprerë, pasi askush nuk i kishte
rrethprerë gjatë udhëtimit. 8Pasi qenë rrethprerë të gjithë, u ndalën
në tëbanishtë derisa të shëroheshin.
9Atëherë Zoti i tha Jozuehut: «Sot jua hoqa çnderimin e Egjiptit». Ai
vend u quajt deri në ditën e sotme: Galgalë.

Kremtimi i Pashkëve

10Bijtë e Izraelit zunë vend në Galgalë, në rrafshin e Jerikut dhe
të katërmbëdhjetën ditë të muajit në mbrëmje i kremtuan Pashkët.
11Prej së nesërmes filluan të ushqehen me prodhimet e atij vendi, me
bukë të pabrumë e përvëlak kokrrash elbi të përzhitur po atë ditë.
Dal 16,1+ 12Të nesërmën, pasi hëngrën prej prodhimeve të vendit, edhe mana
pushoi të bjerë. Bijtë e Izraelit nuk e përdorën më atë ushqim, por atë
vit u ushqyen me prodhimet e tokës së Kanaanit.

3. PUSHTIMI I JERIKUT

Zbulesë hyjnore

Nr 22,23; 1Kro 21,16 13Kur ishte Jozuehu në rrethinën e Jerikut, ngriti sytë dhe pa një
njeri që po i qëndronte përballë me shpatë të nxjerrë prej millit në
dorë. Jezuehu iu afrua dhe e pyeti: «A je yni apo i kundërshtarëve?».
Dal 23,20; Dan 12,1; Zb 19,11-16 14Ai iu përgjigj: «Jo, unë jam Prijësi i ushtrisë së Zotit dhe arrita
tani»... 15Jozuehu ra me fytyrë për dhe, e adhuroi dhe tha: «Çfarë i
urdhëron Imzoti shërbëtorit të vet?». 16Prijësi i ushtrisë së Zotit i tha
Dal 3,5; Dal 19,12+ Jozuehut: «Hiqi të mbathurat prej këmbëve të tua; sepse vendi në të
cilin qëndron, është i shenjtë». Jozuehu bëri siç i qe urdhëruar.

Pushtimi i Jerikut

6 1Jeriku ishte i fortifikuar dhe i mbyllur për bijtë e Izraelit.
Askush s'guxonte as të dilte, as të hynte. 2Zoti i tha Jozuehut:
«Qe, ta lëshova në dorë Jerikun dhe mbretin e tij e të gjithë

5,9 *jua hoqa:* fj.fj. "kam rrotullisur": lojë fjalësh ndërmjet Gilgal e gallotî. – Ky "çnderim" qëndron në të qenët të pa rrethprerë, siç mendonte autori se ishin Egjiptianët.

5,12 Të ngrënët e bukës së pabrume dhe grurit të rreshkur, duke shënuar hyrjen e Izraelit në një vend bujqësor, merrte një karakter fetar për faktin e Pashkës dhe kërkonte rrethprerjen. Përfundimi i manës shënonte përfundimin e periudhës në shkretëtirë.

5,13-14 Këta dy rr ndoshta janë aq sa mbetet nga ndonjë traditë që ka humbur. Vetë teofania që i sjell dobi Jozuehut ndodh në Jerik dhe Hyji zbulon praninë e tij si udhëheqës i ushtrisë; dëfton se vetëm ai është në krye të pushtimit të qytetit. Rr 15 është një citim i Dal 3,5; në këtë mënyrë Jozuehu i afrohet Moisiut si në 1,5; 3,7; 4,14.

luftëtarët e tij. [3]Silluni të gjithë luftëtarët një herë në ditë rreth
qytetit: kështu bëni për gjashtë ditë. [4]Shtatë priftërinj le t'i mbartin
shtatë bori-brirë deshësh para Arkës së Besëlidhjes. Por, të shtatën
ditë silluni rreth qytetit shtatë herë dhe priftërinjtë le t'u bien borive.
[5]Kur të jehojë zëri më i gjatë i borisë, dhe posa ta dëgjoni zërin e
borisë, mbarë populli le të lëshojë britma të thekshme kushtrimi dhe
atëherë muret e qytetit do të shemben përdhe deri në themel: atëherë
le të hyjë secili nëpër atë vend kundruall të cilit të ketë ndodhur».
[6]Atëherë Jozuehu i Nunit i thirri priftërinjtë dhe u tha: «Merreni
Arkën e Besëlidhjes dhe shtatë priftërinj të tjerë le t'i marrin shtatë
boritë dhe të ecin para Arkës së Zotit». [7]Kurse popullit i tha: «Nisuni
e silluni rreth qytetit. Burrat e armatosur le të shkojnë para Arkës
së Zotit».
[8]Posa i kreu fjalët Jozuehu, shtatë priftërinj të nisën t'u bien shtatë
borive para Arkës së Besëlidhjes së Zotit. [9]Mbarë ushtria e armatosur
shkonte para priftërinjve që u binin borive, kurse mbarë vegjëlia
tjetër shkonin pas Arkës: ndërkaq jehonte zëri i borive. [10]Porse
Jozuehu i kishte dhënë urdhër popullit: «Mos bërtitni dhe, as të mos
ju dëgjohet zëri dhe të mos dalë asnjë fjalë prej gojës suaj derisa të
vijë dita. Atëherë do t'ju them: Bërtitni e kushtrimoni!». [11]U soll, pra,
Arka e Zotit në pikë të ditës rreth qytetit dhe u kthyen në tëbanishtë,
ku e kaluan natën.
[12]Jozuehu u çua herët në mëngjes, priftërinjtë e morën Arkën e Zotit
[13]edhe shtatë të tjerë prej tyre i morën shtatë boritë-brirë deshësh,
dhe shkonin përpara Arkës së Zotit, ecnin dhe u binin borive, kurse
populli i armatosur shkonte para tyre, populli tjetër shkonte pas Arkës
e ndërkaq boritë binin. [14]Edhe ditën e dytë iu sollën rreth qytetit një
herë dhe u kthyen në tëbanishtë. Kështu vepruan për gjashtë ditë.
[15]Të shtatën ditë u çuan herët, me të zbardhur të dritës, në të njëjtën
mënyrë u sollën rreth qytetit shtatë herë; vetëm atë ditë u sollën rreth
qytetit shtatë herë. [16]E kur në rrethsjelljen e shtatë priftërinjtë u
ranë borive, Jozuehu i klithi popullit: «Kushtrimoni! Zoti jua lëshoi

6,1-16 Në fillim të këtij tregimi ka një traditë të shenjtërores së Galgalës që dëshmonte një liturgji rreth Jerikos, me rënien e trombave, klithje dhe sjellje rreth e rrotull mureve per shtatë ditë. Kjo liturgji kremtonte provaninë e Hyjit, që i kishte rrënuar fortifikimet, simbol i pathyeshmërisë. Tregimi i lashtë është modifikuar qoftë për të theksuar aspektin e tij liturgjik (arka, priftërinjtë), qoftë për të ndërtuar një episod të luftës së shenjtë (anatemë); nuk është një tregim luftarak. Teksti hebraik është mjaft më i gjatë se ai i LXX, që lë mënjanë mjaft shprehje. Edhe në formën e vet primitive, tregimi nuk është historik si tregim pushtimi, por dokumenton në mënyrën e vet hyrjen e fiseve në Kanaan. Qyteti i parë që kanë takuar ishte tashmë i rrënuar. Arkeologjia nuk ofron asnjë shenjë të shkatërrimit të Jerikos rreth fundit të shek. XIII pas Krishtit.

6,5 *britma të thekshme kushtrimi;* por edhe brohoritje fetare të lidhura me ritualin e arkës (krh. Nr 10,5+).

Lev 27,28-29 në dorë qytetin! 17Qyteti me gjithçka ka në të le të jetë i ngarkuar me
2,1-21 «mallkim» për nder të Zotit. Le të mbetet gjallë vetëm Rahaba lavire
me të gjithë ata që janë në shtëpinë e saj: sepse ajo i fshehu hetuesit që
i patëm dërguar! 18Porse ju, ruhuni mirë të mos merrni ndonjë send
7,1-26 të ngarkuar me «mallkim» e të bëheni shkaktarë që të ngarkohet me
«mallkim» edhe tëbanishta e Izraelit e t'i sillni fatkeqësi. 19Sa të ketë
ar e argjend dhe enë bronzi ose hekuri, le t'i kushtohen Zotit e le të
ruhen në vishtarin e tij».

20E atëherë krisi kushtrimi i luftës prej mbarë popullit, jehuan
/Heb 11,30 boritë! Kur jehoi zëri i borive, u dëgjua kushtrimi i popullit, ranë muret
përdhe! Atëherë secili prej vendit ku ndodhi, u nis drejt e në qytet dhe
e morën qytetin. 21Vranë gjithçka ishte në qytet: trim e grua, foshnjë e
plak; me teh të shpatës prenë deri edhe qe, dele e gomarë!

2,1-21 ## Kursehet shtëpia e Rahabës

22Dy burrave që qenë dërguar për të hetuar vendin, Jozuehu u tha:
«Hyni në shtëpinë e gruas lavire e nxirreni jashtë atë dhe për sa i
përket asaj veproni sikur i keni pasë dhënë besën».

23Djelmoshat hynë dhe e qitën jashtë Rahabën, prindërit e saj,
po ashtu edhe vëllezërit, e gjithçka i takonte dhe të afërmit e saj e i
vendosën jashtë tëbanishtës së izraelitëve. 24Atëherë e dogjën qytetin
Nr 31,22 me gjithçka kishte në të me përjashtim të argjendit, të arit e të enëve
prej bronzi ose hekuri, të cilat i vendosën në vishtarin e Shtëpisë së
Zotit. 25Rahabës lavire dhe shtëpisë së saj me gjithçka kishte, Jozuehu
ia fali jetën, sepse i kishte fshehur hetuesit që i pat dërguar Jozuehu
për të bërë hetime për Jerikun. Ajo banoi në mes të Izraelit deri në
ditën e sotme.

Mallkohet ai që do të guxojë ta rindërtojë Jerikun

Asokohe Jozuehu lëshoi këtë nëmë: 26«Qoftë mallkuar para Zotit ai
njeri që do të guxojë të ngrihet për ta rindërtuar qytetin e Jerikut!
/1Mbr 16,34 Mbi djalin e madh i shtiftë themelet e mbi më të voglin e vëntë derën
e tij!»

6,17 *"Mallkim" për nder të Zotit:* mallkimi (hebr. herem) kërkon mohimin e krejt plaçkitjes së pasurisë së qytetit dhe gjithçka i ofrohet Hyjit: njerëzit e kafshët vriten, objektet e çmueshmë i jepen shenjtërores. Është një akt fetar, një rregull e "luftës së shenjtë", sipas rregullit hyjnor të Lp 7,1-2; 20,13v.; 1Sam 15,3, apo një kusht për të siguruar fitoren (Nr 21,2). Çdo mungesë në këtë pikëpamje bëhet sakrilegj që ndëshkohet me ashpërsi (k 7; krh. 1Sam 15,16-23). Rregulla absolute, sidoqoftë, njeh përjashtime (Nr 31,15-23; Lp 2,34-35; 3,6-7; 20,13-14; Jz 8,26-27). Ky nocion primitiv i sundimit absolut të Hyjit do të korrigjohet nga ai i atësisë së mëshirshme (krh. Urt 1,13 e BR, sidomos Mt 5,44-45).

6,22-25 Fundi i historisë së Rahabës dhe e hetuesve, e filluar në k 2. Është një kujtim i ruajtur nga të mbijetuarit e fiseve të Rahabës (rr 25).

[27]Zoti ishte me Jozuehun dhe zëri i mirë për të u hap në mbarë 1,5+
vendin.

Prishja e mallkimit

7 [1]Por bijtë e Izraelit shkelën urdhrin dhe shpërdoruan ngarkimin
«me mallkim»: sepse Akan Karmi Zabdi Zareja, prej fisit të
Judës, mori diçka që ishte e ngarkuar «me mallkim». Zoti u
hidhërua kundër bijve të Izraelit.

Dështim para Hajit, ndëshkimi i shenjtdhunimit

[2]Prej Jerikut Jozuehu i dërgoi disa vetë në Haj, që është afër 2,1
Betavenit, në krahun e lindjes së Betelit. U tha: «Shkoni e bëni hetime
vendit». Ata shkuan dhe i bënë hetime Hajit. [3]Kur u kthyen, i thanë:
«S'është nevoja të ngjitet atje mbarë populli. Le të shkojnë dy ose tri
mijë luftëtarë e ta pushtojnë qytetin. Mos e mundo mbarë popullin
kundër një pakice armiqsh». [4]Shkuan, pra, rreth tri mijë luftëtarë,
por këta menjëherë u vunë në të ikur prej luftëtarëve të Hajit, [5]të Gjq 20,20-21
cilët edhe i vranë rreth tridhjetë e gjashtë prej tyre dhe i dëbuan prej
derës së qytetit deri në Sabarim, dhe i goditën në të zbritur. Atëherë
popullin e lëshoi zemra, si t'u ishte bërë gjaku ujë. Gjq 20,26

Urata e Jozuehut

[6]Atëherë Jozuehu i shqeu petkat e veta, ra me fytyrë përdhe para
Arkës së Zotit e qëndroi ashtu deri në mbrëmje, ai e të gjithë krerët
e Izraelit, duke qitur hi në krye. [7]Jozuehu tha: «Eheu, o Zot Hyj, pse Dal 32,11-14
deshe ta kalosh këtë popull përtej lumit Jordan? A mos për të na
lëshuar në duar të Amorreut e për të na e tretur farën? Oh sikur
të kishim zënë vend përtej Jordanit! [8]Të lutem, o Zot, çfarë mund të
them kur po shoh se Izraeli ia ka kthyer shpinën armikut? [9]Do të
dëgjojnë kananenjtë dhe mbarë banorët e vendit e do të bashkohen, do

7,1 Ngjarja e Akanit fillimisht ishte e pavarur nga ajo e pushtimit të Jerikos e të Hajit; Akani është një banor i Judesë dhe fusha e Akorit është në Jude (15,7 por krh. Os 2,17) në jug-perëndim të Jerikos. Është një traditë e veçantë, ndoshta me prejardhje beniaminite, sepse është në armiqësi me Judenë.

7,2 *Haj:* emër që do të thotë "rrënoja", sot korrespondon me el-Tell (që arabisht do të thotë e njëjta gjë). Vendi ishte rrënuar shumë më herët para epokë së Jozuehut dhe është e vështirë t'i jepet këtij tregimi një vlerë historike. Është paralel me tregimin e pushtimit të Gabasë (Gjq 20) dhe është e mundur që të jetë treguar në Betel, për të kundërpeshuar kujtimin e humbjes së Beniaminit në Gaban me tregimin e një fakti të lavdishëm që i referohet epokës së pushtimit. – *që ndodhet afër Bet-Aven*: saktësim që shpie mbiemrin "shtëpia e kotësisë", që më vonë i vihet Betelit (Os 4,15, etj.; krh. Am 5,5).

7,6-9 Kjo lutje e vajtimit paraqet një Jozueh që e njeh rëndesën e fajeve të popullit, por që pret nga Hyji një ndërhyrje të Tij, pasi, po të zhdukej Izraeli nga toka, vetë emri i Hyjit do të pësonte pasojat. Perëndia duhet të veprojë për lavdinë e emrit të vet (krh. Ps 115,1).

të na rrethojnë e do ta zhbijnë emrin tonë prej tokës. E çfarë do të bësh atëherë ti, për nder të emrit tënd?!»

Përgjigjja e Zotit

[10]Zoti iu përgjigj Jozuehut: «Ngrihu! Përse rri përmbys me fytyrë
përdhe? [11]Izraeli ka mëkatuar: e ka shkelur besëlidhjen time që ua
urdhërova: morën nga ato që qenë ngarkuar «me mallkim», rrejtën,
vodhën dhe i fshehën në enë të veta! [12]E bijtë e Izraelit as që do të
mund të qëndrojnë para armiqëve të vet dhe do të ikin prej tyre, sepse
edhe ata janë bërë «mallkim». As vetë nuk do të jem më me ju derisa
të mos e hiqni prej mesit tuaj mallkimin. [13]Në këmbë! Shenjtëroje
popullin! Thuaju: Shenjtërohuni për ditën e nesërme, sepse kështu
thotë Zoti, Hyji i Izraelit: Në mesin tënd, o Izrael, është mallkimi!
1Sam 14,40-42 Nuk do të mund të qëndrosh përballë armikut përderisa ta hiqni
mallkimin prej mesit tuaj. [14]Afrohuni nesër secili sipas fisit të vet.
Fisi që ta ketë shënuar Zoti, le të afrohet sipas vëllazërive të veta;
vëllazëria që ta ketë shënuar Zoti, le të afrohet sipas familjeve të veta
e familja sipas meshkujve të vet: [15]e cilido që të gjendet se e ka bërë
këtë të keqe, le të digjet në zjarr me gjithçka ka, sepse e ka thyer
besën e Zotit dhe e ka bërë këtë shëmtim në Izrael».

Zbulimi dhe ndëshkimi i fajtorit

[16]Jozuehu u ngrit herët në mëngjes dhe e grishi Izraelin të afrohej
sipas fiseve. Shorti ra mbi fisin e Judës. [17]E kur u afrua ky fis sipas
familjeve të tija, shorti ra mbi familjen e Zaresë. Bëri të afrohen
shtëpitë e Zaresë, shorti ra mbi shtëpinë e Zabdiut. [18]Kur i ndau
meshkujt e kësaj shtëpie, shorti ra mbi Akanin, birin e Karmi, Zabdi
Zaresë, i fisit të Judës. [19]Atëherë Jozuehu i tha Akanit: «Biri im, jepi
lavdi Zotit, Hyjit të Izraelit, dhe prano e më trego çfarë ke bërë! Mos
fsheh gjë!». [20]E Akani iu përgjigj Jozuehut dhe i tha: «Vërtetë unë
mëkatova kundër Zotit, Hyjit të Izraelit, dhe ja çfarë bëra: [21]Pashë në
pre një mantel shumë të bukur Senaari, edhe dyqind sikla argjendi
dhe një shufër ari pesëdhjetë siklash. I shtyrë prej lakmimit, i mora

7,12 *mallkimin:* shkelja e anatemës (d.m.th. e urdhërimit për të mallkuar me shkattërim gjërat pagane) është sakrilegj (6,17+), dhe e tërë bashkësia është njollosur me faj, është bërë "anatemë" (mallkim) për shkak të pranisë së objekteve të vjedhura. Për të çliruar bashkësinë duhet që anatema të bie mbi vetë fajtorin.

7,14 Të krahasohet Sauli i caktuar mbret me short (1Sam 20,20-21) e Jonatani i dëftuar fajtor me short (1Sam 14,40-42). Është e qartë se në këtë rast të fundit e sipas gjasëve edhe në të tjerët, ky caktim bëhet nëpërmjet hedhjes së shortit të shenjtë me të cilat konsultohej Hyji (krh. 1Sam 2,28+ dhe Zan 1,7).

7,17 *familjet:* me LXX; TM ka: "familja". – "për familje": me dshk. hebr., sir., Vulg.; TM ka "njeri për njeri".

7,21 *Senaar:* krahinë e Mesopotamisë së lartë (sot Jebel Sindjar); por në Bibël ky emërtim, zakonisht tregon Babiloninë

dhe i fsheha në dhe, në midis të çadrës sime; argjendin e futa nën të».
22Atëherë Jozuehu i dërgoi lajmëtarët, të cilët duke vrapuar, shkuan
në tendën e tij dhe i gjetën të gjitha ato të fshehura në të njëjtin vend
së bashku me argjendin. 23I morën prej tendës dhe i prunë te Jozuehu
e te të gjithë bijtë e Izraelit. I shtruan të gjitha para Zotit.
24Atëherë Jozuehu e mori Akanin, birin e Zaresë, argjendin, petkun
dhe shufrën e arit, bijtë e bijat e tija, lopë e gomarë e dele, çadrën e tij
e me gjithçka kishte të tijën-mbarë Izraeli ishte me të-dhe i çuan në
luginën Akor. 25Aty Jozuehu i tha: «Si na e solle të mbrapshtën ti neve,
ashtu sot edhe ty Zoti ta sjelltë të mbrapshtën!»
Mbarë Izraeli e mbyti me gurë. Po edhe gjithçka qe e tij, e përpiu
zjarri. 26Atëherë hodhën mbi të një grumbull të madh gurësh, që
mbetet deri në ditën e sotme. Kështu u largua hidhërimi i madh i
Zotit prej tyre. Ai vend u quajt deri në ditën e sotme: Lugina e Akorit.

4. PUSHTIMI I HAJIT

Urdhri dhënë Jozuehut

8 1Atëherë Zoti i tha Jozuehut: «Mos u tremb e mos e birr
guximin! Merre me vete mbarë ushtrinë e luftëtarëve! Ngrihu
e shko kundër Hajit! Ja, e lëshova në dorën tënde mbretin e tij, Gjq 20,28
popullin, qytetin e tokën e tij! 2Ëj me qytetin e Hajit dhe me mbretin
e tij, siç bëre me Jerikun dhe me mbretin e tij. Porse prenë e të gjitha
kafshët merrni për vete. Vër pusi prapa qytetit!»

Manovrimi i Jozuehut

Gjq 20,29-48

3Jozuehu dhe të gjithë të aftit për luftë u bënë gati për ta sulmuar
Hajin. Jozuehu zgjodhi tridhjetë mijë burra të fortë dhe i dërgoi natën
4me këtë urdhër: «Zini pusinë prapa qytetit, por jo fort larg tij, dhe
rrini gati të gjithë. 5Kurse unë dhe mbarë populli tjetër me mua do
t'i afrohemi qytetit përballë. Kur të dalin ata kundër nesh, si herën

(Zan 10,10; 11,2; Dn 1,2). Domethënia që ka këtu lidhet me faktin se Babilonia ishte e famshme për luksin e saj.

7,25 *Mbarë Izraeli e mbyti me gurë:* mban parasysh përgjegjësinë e dënimin vetëm të Akanit. – i përpiu zjarri: fundi i rreshtit kujton përgjegjësinë kolektive, për këtë arsye përdoret shumësi. Dënimi me anë të zjarrit ishte i parashikur prej Hyjit në rr 15 dhe është një e dhënë e vjetër.

7,26 *hodhën mbi të një grumbull të madh gurësh:* është varrimi i një kriminelit; krh. mbreti i Hajit (8,29) e Absalom (2Sam 18,17); trajtim i ngjashëm edhe për pesë mbretërit kananeas (10,27). – Akor: krh. Is 65,10; Oz 2,17; emri shpjegohet këtu me 'akar, "sjell fatkeqësi" (rr 25). Lugina e Akorit që shtrihet përmbi shkëmbin e Kumranit: i përkiste Judës, por ishte pranë kufirit të Beniaminit (krh. rr 1+). Ku emër gjeografik ka ndikuar në leximin e emrit të Akanit; Akar në greqishten e këtij k e në hebraishten e 1Kr 2,7.

8,5 *do të dalin:* TM dhe Vulg. shtojnë: "ata"; BJ me LXX shton: "njerëzit i Hajit".

tjetër, do t'ua kthejmë shpinën e do të vihemi në ikje, [6]derisa, duke na ndjekur, të largohen prej qytetit: do të mendojnë se ne po ikim si herën e parë. [7]Kështu, ndërsa ne të ikim e ata të na ndjekin, ju dilni prej pusisë dhe pushtojeni qytetin: Zoti, Hyji juaj, do t'jua lëshojë në dorë. [8]Kur ta keni pushtuar, digjeni: veproni sipas urdhrit të Zotit! Ky është urdhri im!». [9]I lëshoi dhe ata shkuan në vendin e pusisë e zunë vend ndërmjet Betelit e Hajit, në krah të perëndimit të qytetit Haj. Jozuehu atë natë e kaloi midis popullit.

[10]Të nesërmen u ngrit herët në mëngjes, e njehu popullin dhe bashkë me krerët u nis në krye të ushtrisë. [11]Me të u ngjitën të gjithë luftëtarët. Kur iu afruan qytetit, zunë vend në krahun e veriut të qytetit. Ndërmjet kishin një rrafshinë. [12]Jozuehu zgjodhi rreth pesë mijë burra dhe i vendosi në pusi ndërmjet Betelit e Hajit, në anën e perëndimit të qytetit të Hajit. [13]Populli nguli fushimin në anën e veriut të qytetit dhe prapavija e fundit ishte në anën e perëndimit të tij. Jozuehu atë natë e kaloi në mes të fushës.

Beteja e Hajit

[14]Kur e pa këtë mbreti i Hajit, në mëngjes herët nxitoi e doli prej qytetit me tërë ushtrinë e qytetit e i drejtoi aradhet në drejtim të Arabës dhe nuk dinte se pas shpine e kishte pusinë. [15]Kurse Jozuehu e mbarë Izraeli e lëshuan vendin dhe, duke u shtirur se po trembeshin, morën ikjen udhës që shpie në shkretëtirë. [16]U bashkua mbarë populli që ishte në qytet për t'i ndjekur, dhe u vu për t'i ndjekur. Kur u larguan prej qytetit [17]e, pasi nuk mbeti asnjë në qytet, në Haj, që nuk iu vu pas Izraelit, dhe, si e lanë qytetin me dyer të hapura, [18]Zoti i tha Jozuehut: «Ngrije heshtën që ke në dorë, kundër qytetit të Hajit, sepse ta lëshova në dorë!»

8,26; Dal 17,8-15; 2Mbr 13,14-19

[19]Kur ngriti Jozuehu heshtën në drejtim të qytetit, pritat që ishin në pusi u ngritën dhe menjëherë vrapuan edhe e pushtuan qytetin e, pa vonuar, i dhanë zjarrin.

[20]Njerëzit e qytetit që po ndiqnin Jozuehun, kur u kthyen panë se tymi i qytetit po ngrihej deri në qiell. Atëherë s'ditën nga t'ia mbanin, sidomos atëherë kur ata që kishin bërë kinse po zmbrapsen prej frikës e po merrnin në drejtim të shkretëtirës, u kthyen kundër ndjekësve. [21]Kur Jozuehu e mbarë Izraeli panë se ishte marrë qyteti dhe po

8,6 *ne po ikim:* me TM e Vulg.; BJ e kapërcen sepse e mban si një diktografi të rr 5.

8,12 *pesë mijë burra:* kjo shifër është më e përafërt se ajo e 30.000 të rr 3.

8,14 *në drejtim:* môrad, hamend. (krh. 7,5); TM ka môʿëd, "kuvend".

8,17 *në Haj:* TM e Vulg. shtojnë "e në Betel"; BJ e sjell shtojcën në kllapa.

8,18 *Ngrije heshtën që ke në dorë, kundër qytetit të Hajit:* nuk është thjeshtë një sinjal, por është një gjest i fuqishëm, si ai i Moisiut (Dal 17,9-11).

ngrihej tymi i tij, u kthyen dhe i sulmuan njerëzit e Hajit. 22Po ashtu
edhe ata që kishin pushtuar dhe ndezur qytetin, dolën prej qytetit
kundër tyre në sulm dhe kështu armiqtë i shtinë në mes. E kështu të
rrethuar nga të dy anët, i vranë të gjithë dhe s'shpëtoi asnjë as duke
ikur prej tërë asaj shumice. 23Mbretin e qytetit të Hajit e zunë gjallë
dhe ia sollën Jozuehut.
24Kështu, pra, pasi u vranë të gjithë banorët e Hajit, që e kishin
ndjekur Izraelin që po ikte në drejtim të shkretëtirës, dhe pasi aty
i prenë me shpatë, atëherë bijtë e Izraelit u kthyen në qytet dhe me
tehun e shpatës i prenë të gjithë ata që ndodheshin në qytet.
25Të vrarët e asaj dite, burra e gra, ishin dymbëdhjetë mijë njerëz-të
gjithë prej qytetit të Hajit.

Shfarosja dhe rrënimi

26Jozuehu nuk e uli dorën, të cilën e pat ngritur duke shtrënguar
heshtën, derisa u vranë të gjithë banorët e Hajit. 27Vetëm bagëtitë
dhe prenë e këtij qyteti bijtë e Izraelit i ndanë ndër vete sikurse Zoti i
kishte dhënë urdhër Jozuehut. 28Atëherë Jozuehu e dogji qytetin dhe e
bëri rrënojë të përhershme, vend të shkretëruar deri në ditën e sotme.
29Mbretin e Hajit e vari në një lis deri në mbrëmje. Në perëndim të
diellit, Jozuehu dha urdhër të zbritet kufoma e tij prej lisit. Kufomën Lp 21,22-23; Joz 10,27
ia hodhën në hyrje të derës së qytetit, mbi të qitën një grumbull të
madh gurësh, që është edhe sot e kësaj dite. 7,26+

5. FLIA DHE LEXIMI I LIGJIT MBI MALIN HEBAL

Lteri me gurë të palatuar

30Me këtë rast Jozuehu për nder të Zotit, Hyjit të Izraelit, ndërtoi një
lter mbi malin Hebal, 31ashtu si u kishte urdhëruar Moisiu, shërbëtori
i Zotit, bijve të Izraelit dhe sikur është shkruar në Librin e Ligjit të
Moisiut: lter prej gurësh të palatuar, të paprekur me hekur. Mbi të i Dal 20,25; Lp 27,5-7
kushtuan Zotit fli shkrumbimi dhe therore paqeje.

Leximi i Ligjit

32Aty Jozuehu shkroi mbi gurë një dysheritje të Ligjit të Moisiut, që Lp 27,2-4.8

8,29 *deri në mbrëmje:* ky trajtim i poshtër, që nganjëherë bëhej pas ekzekutimit të armikut (krh. 10,26-27), ishte një shenjë poshtërimi që praktikohej asokohe edhe ndër popuj të tjerë (krh. 1Sam 31,10). Por, sipas ligjit të Lp 21,22-23, të vrarët në dru duheshin zbritur para mbrëmjes (nga aty Gj 19,31).

8,30-35 Këta rr, që ndërpresin tregimet e pushtimit, për vetë faktin që në 9,6 Jozuehu është akoma në fushimin e Galgalës, janë të një redaktori që frymëzohet në kk 11,27 e 31 të Lp. Ndoshta kanë si qëllim të kujtojnë besëlidhjen dhe bekimin e dhënë Izraelit, para se të lidhë besë me një grup të huaj (k 9).

Lp 27,9-26 ai e kishte pasë shkruar në praninë e bijve të Izraelit.
33 Mbarë populli, të parët e tyre, udhëheqës e gjykatës, të ardhur
e vendës, qëndruan në këmbë në të dy anët e Arkës në praninë e
3,3 priftërinjve levitë, që e mbartnin Arkën e Besëlidhjes së Zotit: njëra
Lp 11,29 gjysmë përballë malit Garizim, e tjetra përballë malit Hebal, siç
kishte urdhëruar Moisiu, shërbëtori i Zotit, për ta bekuar së pari
Lp 31,10-12 popullin e Izraelit. 34 Atëherë Jozuehu i lexoi të gjitha fjalët e Ligjit-
bekimin e mallkimin-krejt ashtu sikurse ishin të shkruara në librin e
Ligjit. 35 Jozuehu s'la pa lexuar asnjë prej fjalëve që kishte urdhëruar
Moisiu, por i lexoi të gjitha në kuvendin e dheut të mbarë Izraelit, ku
ishin gratë e fëmijët e të ardhurit që banonin ndër ta.

6. MARRËVESHJA MIDIS IZRAELITËVE DHE BANORËVE TË GABAONIT

Lidhje mbretërish kundër Izraelit

Gjq 1,9 **9** 1 Kur dëgjuan për këto që ndodhën, mbarë mbretërit që banonin
Lp 7,1+ përtej Jordanit, në malësi, në Sefelë, përgjatë mbarë bregut
të Detit të Madh, si dhe ata që banonin deri në Liban: Heteu,
Amorreu, Kananeu, Ferezeu, Heveu dhe Jebuzeu, 2 bënë godi të
sulmonin të gjithë së bashku dhe njëkohësisht Jozuehun e Izraelin.

Dinakëria e banorëve të Gabaonit

3 Kurse banorët e Gabaonit, kur morën vesh për gjithë ç'u kishte
bërë Jozuehu Jerikut e Hajit, 4 sajuan një dredhi: morën për vete
ushqime e çka lypet për udhëtim, ngarkuan në gomarë thasë të vjetër,
rrëshiqa vere të vjetër, të shqyer e të arnuar, 5 të mbathura të vjetra,
që ishin të mbështjella me arna që të dukeshin të vjetra, u veshën me
petka të vjetra. Po edhe bukën që e morën për shtegtim, e morën të
fortë dhe të bërë copa-copa.

8,33 Kjo ngjarje u zhvillua në perëndim të Sikemit, që gjendet në veri nga Hebali e në jug nga Garizimi. Në Garizim do të ndërtohet tempulli skizmatik i Samaritanëve. Do të përdhoset nga Antioku Epifan (2Mak 6,2; krh. 5,23). Jezusi e përmend këtë kult në Gj 4,21.

9,3-27 *banorët e Gabaonit:* tregimi i dinakërisë së Gabaonitëve përdor një tekst të vjetër në të cilin ndërhynin "burrat e Izraelit" përpara se të dukej Jezuehu. Më pas ka ka vënë dorë një redaktor deuteronomist (rr 9b-10.17-26.27b) dhe, më vonë, një redaktor priftëror (rr 15b.18-21). Prejardhja e tregimit, me gjasë, është benianimite. – "Gabaonitët" janë Hevej (rr 7; 11,19) e banojnë në Gabaon (el – Jib në veriperëndim të Jeruzalemit). Nuk janë Kananeas, e janë ngulur pak kohë më parë në atë vend, dhe kjo e shpjegon arsyen për të cilën kanë kërkuar një besëlidhje me Izraelitasit. Ekzistenza e kësaj bese është e sigurtë; kur kjo u thye, Davidit iu desh t'iu ofronte një shpërblim banorëve të Gabaonit (2Sam 21). Kjo besë, pak kohë pas lidhjes së saj, u duk në kundërshtim me anatemën: "Ruaju se lidh miqësi me banorët e vendeve ku do të hysh" (Dal 34,12; Lp 7,2; Gjq 2,3). Historia e dinakërisë synon të justifikojë një besëlidhje që nuk duhej të ishte bërë.

[6]Shkuan te Jozuehu që tani gjendej me tëbanishtë në Galgalë.
I thanë atij dhe mbarë Izraelit së bashku: «Po vijmë prej një dheu
të largët me qëllim që të bëjmë godi me ju». Burrat e Izraelit iu
përgjigjën hevenjve: [7]«Ruajuni se mos banoni ndoshta në mesin
tonë? Si do të mund të bëjmë atëherë besëlidhje me ju?». [8]Ata i thanë
Jozuehut: «Jemi shërbë-torët e tu!». Jozuehu i pyeti: «Kush jeni edhe
nga vini?». [9]Ata u përgjigjën: «Shërbëtorët e tu erdhën prej një vendi
shumë të largët në emër të Zotit, Hyjit tënd. Sepse e dëgjuam zërin e 2,10
mirë të pushtetit të tij: gjithçka bëri në Egjipt [10]si dhe çfarë u bëri dy
mbretërve amorrenj përtej Jordanit, Sehonit, mbretit të Hesebonit,
dhe Ogut, mbretit të Basanit, që ishte në Astarot. [11]'Po edhe të parët
tanë dhe mbarë populli i vendit tonë na thanë: 'Merrni me vete
ushqime për rrugë, dilni përpara tyre e u thoni: Jemi shërbëtorët tuaj,
bëni me ne besëlidhje.' [12]Që, buka: kur dolëm nga shtëpitë tona për
të ardhur tek ju, ishte e nxehtë! E tani, sepse është e moçme, është
tharë e copëtuar. [13]Rrëshiqat e verës ishin të rinj kur i mbushëm dhe
ja, janë shqyer e grisur. Po edhe petkat e të mbathurat tona, me të
cilat jemi veshur e mbathur, për shkak të udhës tepër të gjatë, janë
të grisura e të copëtuara». [14]Njerëzit atëherë u besuan e morën prej
ushqimeve të tyre, por nuk e këshilluan Zotin.

[15]Jozuehu bëri paqe me ta dhe, pasi lidhën besëlidhjen, u premtoi se
do t'i lërë në jetë; po edhe prijësit e bashkësisë, u betuan.

[16]Porse tri ditë pasi bënë besëlidhjen, morën vesh se jetonin afër,
madje në mesin e tyre. [17]Atëherë Izraeli çoi nga tëbanishta dhe të
tretën ditë arriti në qytetet e tyre. Ato quhen kështu: Gabaon, Kafirë,
Berot dhe Kariatiarim. [18]Izraelitët nuk i vranë, sepse u ishin betuar
krerët e bashkësisë në emër të Zotit, Hyjit të Izraelit. Porse mbarë
bashkësia u ankua kundër krerëve.

Statusi i banorëve të Gabaonit

[19]Krerët iu përgjigjën bashkësisë: «Ua kemi dhënë besën në emër të
Zotit, Hyjit të Izraelit, e prandaj s'kemi se si t'i prekim. [20]Por, kështu
do të bëjmë me ta: do t'i lëmë gjallë që të mos ndizet kundër nesh
hidhërimi i Zotit, nëse e thyejmë përbetimin; [21]por kështu le të jetojnë:

9,14 *Njerëzit atëherë u besuan e morën prej ushqimeve:* me të ngrënë ushqimet e Gabaonit, krerët e Izraelit pranojnë besëlidhjen me ta, pasi bashkëndarja e bukës ose e tryezës është një rit besëlidhjeje (Zan 31,46+).

9,15 *Bashkësia:* është një term teknik i fjalorit priftëror për të caktuar popullin e Izraelit.

9,20 *do t'i lëmë gjallë:* TM e Vulg. kanë një strukturë të papërcaktuar: "jeta u qoftë atyre" ose "le të jetojnë". BJ përkthen me "ruaje jetën e tyre" dhe vëre që veta e tretë njëjës krijon vështirësi. Mund të mendohet që fjalimi i mbajtur "për mbarë bashkësinë" t'i jetë drejtuar faktikisht Jozuehut, që përcakton statutin e Gabaonitëve në rr 23.

Lp 29,10 le të presin dru e le të mbartin ujë për mbarë bashkësinë!»

Pasi folën krerët kështu, [22]Jozuehu i thirri gabaonasit e u tha: «Pse deshët të na gënjenit me dhelpëri kur na thatë: 'Banojmë shumë larg prej jush', e jetoni në mesin tonë? [23]Kështu, pra, mbi ju do të mbesë nëma dhe kurrë nuk do t'ju hiqet skllavëria: do të jeni druprerës dhe ujëmbartës për Shtëpinë e Hyjit tim».

[24]Ata iu përgjigjën: «Na qe lajmëruar neve, shërbëtorëve të tu, se Zoti, Hyji yt, i kishte caktuar Moisiut, shërbëtorit të vet, se do t'ju dorëzojë juve krejt vendin dhe se do t'i zhbijë të gjithë banorët e vendit. Kështu, pra, na kapi frikë e madhe për jetën tonë, u trembëm tepër prej jush, prandaj edhe bëmë kështu. [25]Tash, pra, jemi në dorë tënde: bëj me ne si të ta marrë mendja se është mirë e drejt».

[26]Jozuehu bëri me ta si kishte thënë: i liroi nga duart e izraelitëve që të mos i vrasin [27]dhe po atë ditë urdhëroi që të vihen në shërbim të mbarë popullit e të lterit të Zotit në atë vend që Zoti ta ketë zgjedhur si druprerës e ujëmbartës deri në kohën e tashme.

Gjq 1,1-8

7. LIDHJA E PESË MBRETËRVE AMORRENJ KUNDËR IZRAELIT

Pesë mbretër fillojnë luftën kundër Gabaonit

10 [1]Kur mori vesh Adonisedeku, mbreti i Jerusalemit, se Jozuehu e kishte shkatërruar Hajin-sikurse ia kishte bërë Jerikut dhe mbretit të tij, po ashtu ia bëri edhe Hajit e mbretit të tij-dhe se gabaonasit kishin bërë paqe me izraelitët dhe tashmë ishin bashkuar me ta, [2]e kapi tmerr i madh. E njëmend, Gabaoni ishte qytet i madh, si një ndër qytetet mbretërore, më i madh
Gjq 1,5 se Haji, dhe burrat e tij trima shumë të fortë, [3]prandaj Adonisedeku, mbreti i Jerusalemit, çoi lajmëtarë tek Ohami, mbreti i Hebronit, te Farami, mbreti i Jerimotit, tek Jafjai, mbreti i Lakisit dhe te Dabiri,

9,23 Gabonitët, të lidhur me një shenjtërore, ndosha në lartësirën e Gabaonit (1Mbr 3,4), mund të identifikohen me shërbëtorët e Salomonit për të cilët flasin në kthim nga mërgimi Neh 7,57-60 dhe Esd 2,55-58). Salomoni do të ishte ai i cili i ka bërë inferiorë (krh. Lp 29,10), që fillimisht nuk ishte një dënim.

9,26 Kjo besë u thye me Saulin dhe kjo gjë do të lypë shlyerjen nën mbretërinë e Davidit (2Sam 21,1-14).

kk 10–11 Këta dy kk për faktin e gjinisë letrare të tyre ndryshojnë nga të mëparshmit: dy ekspedita kundër mbretërve kananeas të koalizuara e lidhin pushtimin e krejt jugut, pastaj të krejt veriut të Tokës së premtuar, të realizuar së nga tërësia e fiseve që ishin nën udhëheqjen e Jezuehut. Kjo nuk përkon as me pjesët e tjera të të njëjtit libër si 13,1-6; 14,6-13; 15,13-19; 17,12.16 as me kornizën e hapjes së librit të Gjyqtarëve (Gjq 1) nga e cila kuptohet se pushtimi qe i ngadalshëm dhe i papërfunduar, dhe secili fis zhvilloi një veprim të pamvarun. Ky vështrim është më i ngjashëm me historinë, por libri i Jozuehut ka lidhur me Jozuehun fakte që atij i ishin të panjohura dhe që kanë ndodhur pas kohës së tij, për të paraqitur një kuadër tërësor të pushtimit.

mbreti i Eglonit. U tha: [4]«Ejani tek unë e më ndihmoni ta shpartallojmë
Gabaonin, sepse bëri paqe me Jozuehun dhe me izraelitët. [5]Si u
bashkuan, pra, pesë mbretërit amorrenj-mbreti i Jerusalemit, mbreti
i Hebronit, mbreti i Jerimotit, mbreti i Lakisit, mbreti i Eglonit u
ngjitën së bashku me ushtritë e tyre, ngulën fushimin kundruall
Gabaonit për ta luftuar.

Jozuehu i vjen në ndihmë Gabaonit

9,3-14

[6]Tashti gabaonasit dërguan tek Jozuehu, që tani gjendej në
tëbanishtë pranë Galgalës, dhe i thanë: «Mos hiq dorë t'i ndihmosh
shërbëtorët e tu! Hiq e eja sa më parë, na shpëto e na eja në ndihmë:
sepse janë bashkuar kundër nesh të gjithë mbretërit amorenj që
banojnë në Malësi».
[7]U nis Jozuehu prej Galgalës e me të të gjithë luftëtarët-njëri më
trim se tjetri! [8]Zoti i tha Jozuehut: «Aspak mos i druaj! Të gjithë t'i
kam lëshuar në dorë! Asnjëri prej tyre s'do të mund të të bëjë ballë!»
[9]Jozuehu u sul mbi ta papritmas pasi kishte udhëtuar prej Galgalës
gjithë natën e lume.

Ndihma prej së larti

Sir 46,4-6

[10]Zoti lëshoi pështjellim midis tyre posa e panë Izraelin që i
shpartalloi duke u bërë dëme të shumta në Gabaon. I ndoqi udhës që Is 28,21
shpie përpjetë drejt Betoronit dhe i vrau deri në Azekë e në Macedë. 1Mak 3,24; Sir 46,6
[11]Ndërsa po iknin prej bijve të Izraelit dhe gjendeshin në teposhten e
Betoronit, Zoti flaku mbi ta gurë të mëdhenj prej qiellit deri në Azekë Jb 38,22-23;
dhe mbetën të vrarë shumë më shumë prej breshrit të gurëve se prej Dal 9,18-26;
shpatës së bijve të Izraelit. Is 28,17; 30,30
[12]Atëherë, po atë ditë, kur Zoti ia dorëzoi Amorreun në sy të bijve të
Izraelit, Jozuehu iu drejtua Zotit e para bijve të Izraelit tha me zë të lartë:

«Ndalu, o diell, mbi Gabaonin,
e ti, o hënë, mbi luginën Ajalon!»
[13]U ndal dielli edhe hëna, Ab 3,11-12
derisa populli iu hakmor armiqëve të vet.

Pse, a nuk shkruan në librin e të Drejtit? «Zuri vend dielli në midis

10,11 *në teposhten e Betoronit:* në rrugën e zakonshme të pushtimeve; të krahasohet ndjekja e Filistejve nga ana e Saulit (1Sam 14,23 gr. 31; krh. edhe pushtimin sirian, 1Mak 3,16.24).

10,13 *libri i të Drejtit;* një përmbledhje e vjetër poetike, tani e humbur, e përmendur për herë të dytë në 2Sam 1,18. – Këta dy rreshta ritmikë (10,12b-13a), për të cilët është e kotë të kërkohet arsyeja në astronomi a në kultet yjore, janë shprehje poetike e ndihmës që JHWH i ka ofruar Izraelit (krh. rr 11). Janë marrë fj.fj. nga një redaktor që ka ndër mend të theksojë madhërinë e Jezuehut (krh. rr 14 e të vihet në krh. me Gjq 5,20).

2Mbr 20,10-11 të qiellit e s'u ngut të perëndojë gati për një ditë të tërë.
14Dhe as më parë as pas nuk pati një ditë tjetër porsi ajo, në të cilën
Dal 14,14; Lp 1,30; 3,22 Zoti të dëgjojë zërin e një njeriu, sepse Zoti luftoi për Izraelin».
15Pastaj Jozuehu së bashku me të gjithë izraelitët u kthye në
tëbanishtë në Galgalë.

Pesë mbretërit në shpellën Maceda

16Porse pesë mbretërit kishin ikur dhe ishin fshehur në shpellën
e qytetit Macedë. 17E lajmëruan Jozuehun se ishin gjetur të fshehur
pesë mbretërit në shpellën e qytetit të Macedës. 18Jozuehi dha urdhër:
«Rrotulloni gurë të mëdhenj në grykën e shpellës dhe vini njerëz t'i
ruajnë të fshehurit». 19Por ju mos zini vend, veçse ndiqni armiqtë,
suljuni prapavijës e vritni: mos lejoni që të hyjnë në qytetet e tyre,
sepse Zoti, Hyji juaj, i la në duar tuaja».
20Pasi i vranë armiqtë e i zhbinë deri në shfarosje-shpëtuan një
pakicë që u strehuan në qytete të fortifikuara-21mbarë ushtria e
Izraelit u kthye shëndoshë e mirë në llogor në Macedë tek Jozuehu.
Askush më s'guxoi as të bëzënte kundër bijve të Izraelit.
22Atëherë Jozuehu dha urdhër: «Hapeni grykën e shpellës dhe
m'i nxirrni pesë mbretërit që fshihen në të». 23Ashtu bënë: i nxorën
pesë mbretërit prej shpellës e i sollën para tij: mbretin e Jerusalemit,
mbretin e Hebronit, mbretin e Jerimotit, mbretin e Lakisit, mbretin e
Eglonit. 24Pasi u nxorën para tij, i grishi të gjithë trimat e Izraelit dhe
Ps 110,1 u tha prijësve ushtarakë që ishin me të: «Afrohuni dhe vini këmbët
në qafën e këtyre mbretërve!». Pasi u afruan këta dhe i vunë këmbët
mbi zverkun e tyre, 25përsëri u tha: «Mos u trembni as mos kini frikë!
Merrni zemër e kini guxim! Kështu do t'ua bëjë Zoti të gjithë armiqëve
tuaj, kundër të cilëve do të luftoni!»
26Pastaj Jozuehu i goditi dhe i vrau. I vari në pesë lisa. Qëndruan
të varur deri në mbrëmje. 27Kur po perëndonte dielli, Jozuehu dha
8,29+ urdhër të uleshin prej lisave. Si u ulën, i flakën në shpellë, ku ishin
fshehur. Në grykën e saj rrotulluan gurë të mëdhenj: aty janë edhe sot.

Pushtimi i qyteteve jugore të Kanaanit

28Po atë ditë Jozuehu e pushtoi edhe Macedën: e goditi qytetin me

10,16 Kjo histori përfaqëson një traditë të veçantë, që dallohet nga lufta e Gabaonit (përmendja e Macedës në rr 10 është një shtesë e redaksisë). Vendi është i panjohur. Spas 15,41, Maceda është një krahinë e Eglonit e Lakisit, shumë larg prej Gabonit.

10,21 *Askush më s'guxoi as të bë*zënte...: *fj.fj.* «asnjë njeri ('ish në vend të lë'ish) nuk e shpiu gjuhën»; BJ përkthen: «askush më s'guxoi të fliste kundër Izraelitëve».

10,28-39 Të vërehet paraqitja skematike e kësaj kornize (krh. 10,1+). Pushtimi i Hebronit dhe i Dabirit nuk mund t'i njihet Jozuehut (krh. 15,13-17; Gjq 1,10-15; Lebna, Lakisi dhe Egloni janë bërë qytete izraelite shumë më vonë.

teh të shpatës, e vrau mbretin e saj dhe të gjithë banorët e saj e s'la të shpëtojë askush. Mbretit të Macedës ia bëri siç ia kishte bërë mbretit të Jerikut.

29Pastaj Jozuehu me mbarë Izraelin shkoi prej Macedës në Lebnë dhe e sulmoi. 30Zoti e lëshoi qytetin dhe mbretin e tij në duar të Izraelit: e goditën qytetin me tehun e shpatës e me të të gjithë banorët. Nuk lanë gjallë asnjë për be dhe mbretit të Lebnës ia bënë siç ia patën bërë mbretit të Jerikut.

31Prej Lebnës Jozuehu kaloi në Lakis me mbarë Izraelin: pasi e rrethoi me ushtri, nisi ta sulmojë. 32Po edhe Lakisin Zoti ia lëshoi në dorë Izraelit, që e pushtoi të nesërmën. I preu me shpatë gjithsa ndodheshin në të, siç ia pat bërë Lebnës. 33Asohere u ngrit mbreti i Gazerit, Horami, për t'i ndihmuar Lakisit: por Jozuehu e goditi me mbarë popullin e tij deri në shfarosje. Gjq 1,29+

34Prej Lakisit Jozuehu kaloi bashkë me mbarë Izraelin në Eglon, e rrethoi 35dhe po atë ditë e pushtoi dhe me shpatë i preu gjithsa ishin në të, po ashtu siç bëri në Lakis.

36Po ashtu me mbarë Izraelin u ngjit nga Egloni në Hebron dhe luftoi kundër tij. 37E pushtoi edhe atë. Me teh të shpatës e goditi mbretin e tij, të gjitha fshatrat e banorët e tij që u gjetën aty: nuk u la asnjë shenjë: siç ia bëri Eglonit, po ashtu ia bëri edhe Hebronit: gjithçka gjeti në të, vuri nën shpatë. Gjq 1,10-15; Joz 14,12v; 15,13-14

38Si u kthye me mbarë Izraelin prej andej, e sulmoi Dabirin. 39E pushtoi edhe atë. Mbretin e fshatrat e tij i copëtoi me shpatë: s'la gjallë asnjë për be: sikurse ua kishte bërë Hebronit e Lebnës dhe mbretërve të tyre, po kështu ia bëri edhe Dabirit e mbretit të tij. 15,15v

Përsëritje e pushtimit të Jugut

40Kështu pra, Jozuehu e pushtoi mbarë atë vend: Malësitë, Nagebin, Sefelën dhe Rrafshin me mbretërit e tyre. Nuk la në to asnjë të gjallë që merrte frymë, por i vrau sikurse kishte urdhëruar Zoti, Hyji i Izraelit. 41I vrau të gjithë prej Kadesbarnesë deri në Gazë, mbarë vendin Gosen deri në Gabaon. 42Të gjithë mbretërit dhe krahinat e tyre i pushtoi me një sulm të rrufeshëm të vetëm: sepse Zoti, Hyji i Izraelit, luftonte për Izraelin. Gjq 1,9; 6,17+; Lp 7,1-2

43Atëherë Jozuehu bashkë me mbarë Izraelin u kthye në tëbanishtë në Galgalë.

8. PUSHTIMI I VERIUT

Lidhja e mbretërve të Veriut kundër Izraelit

11 [1]Kur mori vesh për këto gjëra Jabini, mbreti i Asorit,
dërgoi kasnecë tek Jobabi, mbreti i Madonit, te mbreti i
Semeronit, te mbreti i Aksafit, [2]po ashtu edhe te mbretërit
e Veriut, që banonin në Malësi dhe në Arabë, në jug të Keneretit, edhe
në Sefelë dhe në krahinat Dor, në bregun e detit; [3]te kananenjtë në
Lp 7,1+ lindje e në perëndim, tek amorrenjtë, hetenjtë, ferezenjtë e jebusenjtë
në Malësi, po ashtu edhe te hevenjtë që banojnë në rrëzë të Hermonit,
në tokën e Masfës.

[4]Atëherë ata dolën të gjithë me mbarë ushtritë e tyre: një mori e
madhe pa masë si rëra që është në bregun e detit, me një shumicë të
madhe kuajsh e karrocash.

Fitorja në Merom

[5]U bashkuan, pra, të gjithë këta mbretër dhe së bashku e ngulën
fushimin tek ujërat Merom për të luftuar kundër Izraelit.

[6]Atëherë Zoti i tha Jozuehut: «Mos i druaj! Sepse nesër, mu në këtë
orë, do t'i dëftoj të gjithë këta të vrarë para Izraelit. Preju kuajve të
17,16 tyre dizgoret e karrocat digji me zjarr».

[7]Jozuehu me mbarë ushtrinë e vet u lëshua fulikare kundër tyre
papritmas tek ujërat e Meromit dhe u sulën në ta. [8]E Zoti i lëshoi në
duar të izraelitëve. Këta i vranë e i ndoqën deri në Sidonin e Madh,
në Maserefot në perëndim dhe deri në fushën e Masfës në lindje, Dhe
aq shumë i vranë, saqë s'e lanë gjallë asnjë për be. [9]Bëri sikurse Zoti
i kishte urdhëruar: kuajve të tyre ua preu dizgoret e karrocat i dogji.

Pushtimi i Azorit dhe i qyteteve të tjera të Veriut

[10]Asokohe Jozuehu u kthye dhe e pushtoi Azorin. Mbretin e tij e

k 11 Ky k. (pushtimi i veriut) është ndërtuar me përpikmëri sipas një plani paralel me k 10, rreth një berthame historike e përbërë nga fitorja, afër ujit të Meromit.

11,1 *Asori;* në jug-perëndim të liqenit Hule (krh. 1Mbr 9,15; 2Mbr 15,29; Jer 49,28+). Gërmimet arkeologjike të tellit të Asorit, më të gjerat e Palestinës (krh. rr 10), vërtetojnë se ky qytet i madh qe shkatërruar krejtësisht dhe i qe vënë zjarri nga fundi i epokës së "bronxit të vonë", epokë në të cilën ndodhi pushtimi Izraelit. – Jabini i Azorit ka hyrë padrejtësisht në tregimin e Gjq 4. – Madon: me TM; LXX shkruan: Merom.

11,2 *krahinat Dor;* hebr. naphot, 'jele', term i përdorur vetëm në marrëdhënie me Dor (tri herë; krh. 17,11+).

11,7 *ujërat e Meromit;* është burimi prej të cilit varej Meromi, që ndoshta mund të lokalizohet në tell el-Khureibeh, 15 km në perëndim të Asorit, mbi një rrafshnaltë që lejoi përhapjen e karrocave. –Shpjegimi i fitorës izraelite, pavarësisht nga epërsin e ushtarëve Kananeas (krh. 17,16: ushtria nuk do të ketë pajisje para Salomonit, 1Mbr 9,19; 10,26v), ndoshta është dhënë në rr 6-7.9, ku do të ishte e nevojshme të shihet shkaku e jo rrjedhojat e fitores.

11,10 *pushtoi Azorin:* ja një episod i instalimit të fiseve të veriut që kanë patur

preu me shpatë. Azori dikur kishte qenë kryeqyteti i të gjitha këtyre
mbretërive.
[11]Vrau gjithçka ishte gjallë në të: asnjë s'e la gjallë as për be, por
zhbiu gjithçka deri në shfarosje e vet qytetin e shkatërroi me zjarr. 10,40
[12]Jozuehu i pushtoi të gjitha qytetet përreth e i zuri mbrtërit e tyre,
i preu dhe i shkatërroi siç kishte urdhëruar Moisiu, shërbëtori i Zotit.
[13]Megjithatë, Izraeli nuk i dogji qytetet që ishin të ndërtuara mbi
kodra; të vetmin Azorin Jozuehu e dogji me zjarr. [14]Izraelitët prenë
që kapën në këto qytete, dhe gjënë e gjallë e ndanë ndër vete, kurse të
gjithë njerëzit i vranë, pa lënë gjallë asnjë.

Jozuehu zbaton urdhrin që ia kishte dhënë Moisiu

[15]Siç i kishte urdhëruar Zoti Moisiut, shërbëtorit të vet, po ashtu
Moisiu i urdhëroi Jozuehut. Jozuehu bëri ashtu. Nuk la pa kryer asgjë
prej atyre që Zoti i kishte urdhëruar Moisiut.
[16]E kështu Jozuehu e pushtoi mbarë këtë vend: Malësinë, Nagebin,
mbarë tokën Gosen, Sefelën e Arabën, Malësinë e Izraelit me vërrinë
e saj. [17]Prej malit të Shogët që ngrihet në drejtim të Seirit, deri në
Baalgad, në fushën e Libanit nën bjeshkën e Hermonit; i zuri robër
të gjithë mbretërit e tyre, i vrau e ua treti farën. [18]Jozuehu luftoi një
kohë të gjatë kundër këtyre mbretërve. [19]Nuk pati asnjë qytet që të
lidhte paqe me bijtë e Izraelit, me përjashtim të Heveut që banonte
në Gabaon: të gjitha i pushtoi me luftë. [20]E kishte thënë Zoti që të 9,3+
ngurtësoheshin zemrat e tyre e të luftonin kundër Izraelit, që të
binin të vrarë e të mos meritonin kurrfarë mëshire e të shfaroseshin Dal 4,21
sikurse Zoti i kishte urdhëruar Moisiut.

Shfarosja e enacimëve

Lp 1,28+;
Joz 15,13-14;
Gjq 1,10-15+

[21]Në atë kohë erdhi Jozuehu dhe i shfarosi enacimët prej malit
Hebron, Dabir, Anab e prej të gjitha maleve të Judës e të Izraelit
dhe rrafshoi qytetet e tyre. [22]Nuk la asnjë enacim në tokën e bijve
të Izraelit. Mbetën vetëm në Gazë, në Get e në Azoto. [23]Kështu pra,
Jozuehu e pushtoi mbarë dheun, sikurse Zoti i kishte thënë Moisiut,
dhe ua dha për pronë bijve të Izraelit, sipas fiseve të tyre. Dhe vendi Gjq 3,11+
pushoi nga luftërat.

një histori të ndryshme nga ajo e shtëpisë së Jozefit.

11,20 Krh. Lp 7,2v; 20,16-18, ku janë shpjeguar arsyet e kësaj shfarosjeje: pushtimi është një luftë e shenjtë; vendi i JHWH duhet të pastrohet nga çdo prani pagane; Izraeli është një popull i shenjtë, pra i veçuar (Lp 7,6+), që duhet të ruhet nga çdo kompromis që do ta bënte të pabesë. Por kjo nuk është realizuar (krh. shënime rreth k 10 e Gjq 1). Shkaku i këtij dështimi (faje të Izraelit) dhe aryeja për të cilën Hyji e ka lejuar (provë e kërkuarpopullit) janë të paraqitura në Gjq 2,20–3,4; krh. edhe Gjq 2,6+.

11,21 enacimët: krh. Lp 1,28+. Këto të dhëna redaktionale nuk përputhen me pushtimin e Hebronit nga ana e Kalebit (15,13-14; krh. 10,28+).

9. PËRSËRITJE

Mbretërit e mundur në lindje të Jordanit

Lp 2,26–3,17

12 [1]Këta janë mbretërit që bijtë e Izraelit i mundën dhe ua pushtuan tokën përtej Jordanit, në lindje të diellit, që nga përroi Arnon deri në malin Hermon dhe mbarë krahinën lindore të Arabës.

[2]Sehoni, mbreti i amorrenjve që banonte në Hesebon. Ai sundonte
Lp 2,36 prej Aroerit, që është i ndërtuar në bregun e përroit Arnon, përmidis fushës deri në gjysmën e Galaadit deri në përroin Jabok, i cili është kufi me bijtë e Amonit; [3]në lindje ishte Araba deri në detin e Keneretit e deri në Detin e Kripur në rrugë për krahinën e lindjes që shpie në
13,5.20; Lp 3,17; 4,49 Betiesimot e përtej në jug deri në rrëzë të Fazgës.

Lp 1,28+ [4]Me të kufizohej edhe Ogu, mbreti i Basanit, njëri prej rafaimëve të fundit. Banonte në Astarot e në Edrai. Sundonte malet e Hermonit, në Salekë e mbarë Basanin deri në kufijtë [5]e Gesurit e të Mahatit dhe
Nr 21,21-35 gjysmën e Galaadit deri në kufi me Sehonin, mbretin e Hesebonit. [6]Moisiu, shërbëtori i Zotit, dhe izraelitët i kishin mundur. Tokën e
Nr 32 tyre Moisiu ua dha për pronë rubenajve, gadajve dhe gjysmës së fisit të Manaseut.

Mbretërit e mundur në perëndim të Jordanit

[7]Këta janë mbretërit e vendit që i mundi Jozuehu e bijtë e Izraelit, përtej Jordanit, në anën e perëndimit, prej Baalgadit në fushën e Libanit deri në Malin e Shogët që ngrihet drejt Seirit; këtë Jozuehu ua dha për pronë fiseve të Izraelit, secilit pjesën e vet, [8]në Malësi, në
12,3 Sefelë, në Arabë, në rrafshnaltë, në shkretëtirë e në Nageb: Heteun,
Lp 7,1+ Amorreun, Kananeun, Ferezeun, Heveun e Jebuzeun:

[9]mbreti i Jerikut, një; mbreti i Hajit, afër Betelit, një,
[10]mbreti i Jerusalemit, një; mbreti i Hebronit, një;
[11]mbreti i Jerimotit, një; mbreti i Lakisit, një;
Gjq 1,29 [12]mbreti i Eglonit, një; mbreti i Gazerit, një;
[13]mbreti i Dabirit, një; mbreti i Gaderit, një;
[14]mbreti i Hermës, një; mbreti i Heredit, një;
[15]mbreti i Lebnës, një; mbreti i Odulamit, një;

k 12 12,1-8 është i redaktorit deuteronomist. Në rr 1-6 përdor disa të dhëna të marra nga Lp 1-4; në rr 9-24 përpilon një listë të mbretërve të mundur, sipas tregimit të kk 6–10, por sidomos në bazë të një liste administrative, ndoshta të kohës së Salomonit.

12,4 *Ogu:* me LXX; TM ka: "territorin e Ogut".

12,7-24 Ndryshimet që paraqet LXX në rr 18.19.20 e 23 duket se varen nga një moskuptim i tekstit hebraik.

12,19 *Madoni:* me TM e Vulg.; BJ supozon: "Marom" (krh. 11.1); mungon në

16mbreti i Macedës, një; mbreti i Betelit, një; Gjq 1,22-26
17mbreti i Tapfuasë, një; mbreti i Oferit, një;
18mbreti i Afekut, një; mbreti i Saronit, një;
19mbreti i Madonit, një; mbreti i Azorit, një;
20mbreti i Semeronit, një; mbreti i Aksafit, një;
21mbreti i Tenakut, një; mbreti i Magedos, një; Gjq 1,27-28
22mbreti i Kadesit, një; mbreti i Jeknaamit në Karmel, një;
23mbreti i Dorit në krahinën e Dorit, një;
mbreti i popujve të Galgalës, një;
24mbreti i Tersës, një; gjithsej mbretër: tridhjetë e një.

II. NDARJA E VENDIT NDËR FISE

Vende për t'u pushtuar

13 1Jozuehi ishte plakur në moshë të thellë. Atëherë Zoti i tha:
«U plake dhe ke shkuar larg në moshë. E pra, toka që duhet
pushtuar është shumë e madhe. 2Ja, vendet që mbeten:
mbarë Galileja-toka e filistenjve e mbarë Gezuria, 3prej lumit Sihor
që është në lindje të Egjiptit, deri në kufij të Akaronit në veri-toka
e kananenjve, që ndahet në pesë principata filistenjsh: të Gazës, të Gjq 3,3
Azotit, të Askalonit, të Getit, të Akaronit, e të Heveut 4në jug; pastaj
mbarë toka e Kanaanit prej Arës së sidonasve deri në Afekë e në kufijtë
e Amorreut. 5Mandej toka e giblianëve dhe mbarë Libani në lindje,
prej Baalgadit, nën malin Hermon deri në hyrje në Emat, 6të gjithë që
banojnë në Malësi prej Libanit e deri në Maserefot, në perëndim, edhe 23,5

LXX.

12,23 *Galgalë:* me TM e Vulg.; LXX e BJ kanë: "Galilea".

13,1-7 Këto vende nuk kanë qenë bërë askurrë pronë e Izraelit megjithëse gjenden në kuadrin e Tokës së premtuar të 1,4 e në pjesën e Nr 34,1-12: në veri " të gjitha zonat e Filistejve" me Gezuritët (krh. 1Sam 27,8) dhe Hevenjtë (krh. Lp 2,23); në veri, krahinë e banuesve të Sidonës, që është Feniça. Pjesa 13,1-7 është e redaktorit që vendos dokumentin gjeografik.

13,2 *filistenjve:* sipas Lp 2,23; Am 9,7; Jer 47,4+; filistenjtë e kanë prejardhjen nga Kaftori, që është ishulli i Kretës, më shumë se sa nga Azia e vogël. Në çdo mënyrë, kjo ishte vetëm një etap në shtegtimin e tyre, prejardhja e tyre mbetet në errësirë. Ata bënin pjesë në levizjen e madhe të "popujve të detit" që u shtyn deri tek portat e Egjiptit, ku qenë ndaluar nga Ramsesi III në fillim të shek XII. Pas disfatës, Filistejt qenë kufizuar në fushën e bregdetit të Palestinës (nga e cila e marrin emrin). Përmendja e tyre në Zan 21,32-34; 26,1-8; Dal 13,7 është një pararëndese. Rr 3 numëron pesë qarqe të tyre (krh. Gjq 3,3; Jl 4,4). Ata nuk ishin Semit dhe nuk e praktikonin rrethprerjen. Armiq të rreptë të Izraelitëve të kohës së gjygjtarëve dhe së Saulit, ata u dëbuan prej Davidit por ruanin bregdetin.

13,4 *Arës:* teksti i prishur. Të gjitha korrigjimet e propozuara janë të pasigurta. BJ ka "Meara", duke ndjekur TM e Vulg. E duke interpretuar: "(prej të njajtin vend)". Por duke shkëputur parafjalët ndoshta teksti bëhet me i qartë.

mbarë sidonasit. Unë jam ai që do t'i zhdukë ata para bijve të Izraelit. Prandaj ti shënoje këtë vend për pronë të izraelitëve dhe ndajua me short, sikurse të kam urdhëruar. 7Prandaj, ndajua këtë vend me short për pronë nëntë fiseve dhe gjysmës së fisit të Manaseut».

Nr 32; Lp 3,12-17

1. PËRSHKRIMI I FISEVE TRANSJORDANEZE

Vështrim i përgjithshëm

8Së bashku me gjysmën e fisit të Manaseut Moisiu, shërbëtori i Zotit, ua dha fisit të Rubenit e të Gadit për pronë tokën përtej Jordanit, në krahun e lindjes. 9Ajo ishte prej Aroerit, që gjendet në bregun e përroit Arnon, prej qytetit në mes të luginës, mbarë rrafshnalta Medabë deri në Dibon. 10Po ashtu të gjitha qytetet e mbretit të amorrenjve, Sehonit, që sundonte në Hesebon, deri në kufijtë e Amonit. 11Edhe Galaadi e territori i Gesuriut dhe i Makatiut me mbarë bjeshkët e Hermonit si dhe krejt Basanin deri në Salekë-12mbarë mbretërinë e
12,4 Ogut në Basan, i cili mbretëroi në Astarot e në Edrai-ishte i sprasmi refaimasi i fundit-këta i sulmoi dhe i zhbiu Moisiu. 13Porse bijtë e Izraelit nuk i kishin dëbuar gesuritët as makatitët, por banuan në mes të bijve të Izraelit deri në ditët tona.

13,33; Nr 18,20; Lp 18,2; 1 Sam 2,28

14Vetëm fisit të Levit nuk i kishte caktuar pronë: sepse flitë e Zotit, Hyjit të Izraelit, janë trashëgimi e tij ashtu si i kishte thënë Zoti.

Zan 49,3-4; Lp 33,6

Fisi i Rubenit

15Kështu pra, Moisiu i dha fisit të bijve të Rubenit pronën sipas vëllazërive të tija. 16Ata morën për pronë tokën prej Aroerit, që është në bregun e përroit Arnon, dhe prej qytetit që është në mes të luginës së të njëjtit përrua si dhe mbarë rrafshin deri në Medabë, 17Hesebonin dhe të gjitha fshatrat e tij që gjenden në rrafsh: Diboni, Bamotbaali, Betbaalmaoni, 18Jasa, Cedimoti, Mefaati, 19Kariataimi, Sabama, Saratasahari në male përmbi luginën, 20Betfegori dhe pjerrësinat e Fazgës e të Betiesimotit 21si dhe të gjitha qytetet e rrafshnaltës

13,7 BJ me LXX shton në fund të rr 7: ti do t'ja japësh: "prej Jordanit deri te Deti Mesdhe. Deti Mesdhe do të jetë kufiri i tyre". TM e lën jashtë.

13,8-33 Kjo pjesë e madhe merr elementet nga Nr 32 dhe nga Lp 3,12-17 duke shtuar emra dhe vende, pa dhënë një përshkrim të territorit dhe fiseve sikurse është bërë për grupin e Transjordanisë. Gjeografia e këtij fisi ishte e pasigurtë për vete izraelitët: ndërsa ajo e Rubenit e Gadit jane në pergjithësi të trajtuara si njësi (bashkim) (Nr 32,1+; Lp 3,12; Joz 1,12 etj.). Dy fiset shumë shpejtë janë riorganizuar në territorin e tyre prej zhvillimit të mbretërive, moabite e amonitëve (krh. per Ruben Zan 49,4; Lp 33,6; per Gadin Zan 49,19). Prejardhja e gjysmës së fisit të Manaseut mbetët në errësirë. Duket se ngulimi i tyre në Galad të veriut nuk duhet ti jepet periudhës së parë (krh. Nr 32,+).

13,8 *sëbashku me pjesën tjetër të Manaseut* me ndihmën e LXX e Vulg. Sepse mungonte ne TM.

13,14 *flitë Zotit janë....;* TM

dhe mbarë mbretërinë e Sehonit, mbretit të amorrenjve, që sundoi
në Hesebon. Këtë e mundi Moisiu si dhe princat e Madianit: Eviun, Dal 2,15+;
Recemin, Surin, Hurin, Rebeun, që ishin prijësit e ushtrisë së Sehonit, Nr 22,2+; 31,8
banorë të vendit. 22Bijtë e Izraelit e vranë me shpatë bashkë me të
tjerë të vrarë, edhe Balaamin, të birin e Beorit, shortarin. 23Si kufi
i pronës së bijve të Rubenit u caktua lumi Jordan. Kjo është prona e
bijve të Rubenit sipas vëllazërive të tyre, qytetet me fshatrat e tyre.

Fisi i Gadit

Zan 49,19;
Lp 33,20-21

24Mandej Moisiu i dha për pronë fisit të Gadit-gadasve pjesët sipas
vëllazërive të tyre. 25Pjesa e tyre është: Jaseri e qytetet mbarë të
Galaadit si dhe gjysma e tokës së bijve të Amonit deri në Aroer, që
është përballë Rabës. 26Po ashtu prej Hesebonit deri në Ramotmasfë
e në Betonim dhe prej Mahanaimit deri në kufijtë e Lodabarit; 27dhe
në luginën e Betaranit, Betnemrës, Sukotit e të Safonit, pjesa tjetër e
mbretërisë së Sehonit, mbretit të Hesebonit; Jordani ishte kufi deri në
skajin e detit Keneret, në anën e lindjes të Jordanit.
28Kjo është prona e të bijve të Gadit sipas vëllazërive të tyre: qytetet
dhe fshatrat e tyre.

Gjysma e fisit të Manaseut

29Moisiu i dha edhe gjysmës së fisit të bijve të Manaseut sipas
vëllazërive të tyre për pronë: 30Manaseut: prej Mahanaimit mbarë
Basanin, mbarë mbretërinë e Ogut, mbretit të Basanit, të gjitha
fshatrat e Jairit, që janë në Basan-gjashtëdhjetë qyteza. 31Edhe
gjysmën e Galaadit, Astarotit e të Edrait, qytete të mbretërisë së
Ogut në Basan, u qenë dhënë bijve të Mahirit, të birit të Manaseut,
gjysmës së bijve të Mahirit, sipas vëllazërive të tyre.
32Këtë pronë e ndau Moisiu në rrafshnaltën e Moabit, përtej
Jordanit, përballë Jerikut, në anën e lindjes. 33Fisit të Levit nuk i 16,1
dha pronë, sepse Zoti, Hyji i Izraelit, është trashëgimi i tij, sikurse i 13,14
ka thënë ai vetë.

2. TRI FISET E MËDHA NË PERËNDIM TË JORDANIT

Hyrje

14 1Kurse ky është trashëgimi që morën bijtë e Izraelit në tokën
e Kanaanit, të cilën ua ndanë Eleazari, prift, Jozuehu, i
biri i Nunit, dhe krerët e vëllazërive të fiseve të Izraelit.

13,29 Pastaj Manase në shpjegim shton: " kjo pat qënë për gjysmën e fisit të bijve të Manaseut; e lën jashtë prej LXX.

kk 14–19 kjo pjesë e madhe, shkrin në vetvete shume dokumente, ndër të cilat edhe një përshkrim kufijsh të fiseve para epokes

[2]Ata të gjitha i ndanë me short, sikurse kishte urdhëruar Zoti përmes
Moisiut, nëntë fiseve e gjysmës së fisit. [3]Dy fiseve e gjysmë Moisiu ua
pat dhënë trashëgimin përtej Jordanit, me përjashtim të levitëve, të
cilëve nuk u dha asgjë ndër vëllezër të vet. [4]Porse bijtë e Jozefit janë
Nr 35,1-8 të ndarë në dy fise: në atë të Manaseut e të Efraimit, kurse levitët nuk
21 morën tjetër pjesë nga toka, përveç qytetet për të banuar dhe kullotat
përreth tyre për të mbajtur bagëtinë, gjënë e gjallë të tyre. [5]Bijtë e
Nr 34 Izraelit vepruan si i kishte urdhëruar Zoti Moisiut dhe e ndanë tokën.

Pjesa e Kalebit

[6]Bijtë e Judës, asohere, u paraqitën tek Jozuehu në Galgalë dhe
Kalebi, biri i Jefoneut, cenezeas, i tha: «Ti e di mirë çka i tha Zoti
Moisiut, njeriut të Hyjit, për mua e për ty në Kadesbarne. [7]Dyzetvjeçar
Nr 13-14 isha unë, kur prej Kadesbarnesë më dërgoi Moisiu, shërbëtori i Zotit,
t'i bëja hetime vendit. Unë atëherë i lajmërova ç'm'u duk se ishte e
14,14 vërtetë. [8]Kurse vëllezërit e mi, që u ngjitën bashkë me mua, ia shtinë
frikën popullit në zemër, megjithatë, unë vendosa të kryeja vullnetin
e Zotit, Hyjit tim. [9]Atë ditë Moisiu u përbetua e tha: 'Toka që e shkeli
këmba jote, do të jetë prona jote e e fëmijëve të tu për amshim, sepse
Nr 14,38 e kreve vullnetin e Zotit, Hyjit tim.' [10]Dhe, ja, Zoti ma ruajti jetën,
sikurse premtoi, deri në ditën e sotme. Dyzet e pesë vjet janë qysh
se Zoti ia tha këtë fjalë Moisiut, derisa Izraeli ende shtegtonte nëpër
shkretëtirë; e unë sot kam tetëdhjetë e pesë vjet, [11]dhe jam shëndoshë
Sir 46,9-10 si në atë kohë kur qeshë dërguar të bëja hetime. Forca e atyre ditëve
edhe sot e kësaj dite qëndron në mua qoftë për të luftuar, dhe qoftë
Nr 14,24 për të hyrë e për të dalë. [12]M'i jep, pra, këto male që m'i premtoi Zoti
Lp 1,28+ atë ditë, si dëgjove edhe ti vetë. Aty banojnë enacimët. Qytetet janë të
mëdha e të fortifikuara. Nëse do të jetë Zoti me mua, do të mund t'i
shpartalloj, sikurse më ka premtuar».

[13]Atëherë Jozuehu e bekoi dhe ia dha për pronë Hebronin. [14]Kështu
15,13-19; Gjq 1,10-15 Hebroni prej aso dite u bë prona e Kalebit të Jefoneut, cenezeasit,
deri më sot, sepse kishte ndjekur i vendosur vullnetin e Zotit, Hyjit të

monarkike. Edhe disa lista të hollsishme për qytetet, mbi të gjitha për Judën (Simonin) e Beniaminin që përshkruajnë situatën e epokës së monarkis. Këto dokumente të bashkuara dhe të pasura me shpjegime (në mënyrë të veçantë krh. 15,13-19; 16,10; 17,11-13 tekstin parallel Gjq 1) kanë shërbyer për të dhënë një kuadër për pushtimin e Jezuehut. Në të vërtet, grupe të ndryshme kohë pas kohe kanë pushtuar për vete pjesë-pjesë, herë me luftë e her qetësisht dhe kanë siguruar zotërimin.

14,6 *Kalebi;* – cenezeas (rr 6 e 14) nuk është Izraelitas (nuk është prej fisit të Judës) por me kohë do të shkrihet në këtë fis. Klani i tij është prej jugut të Palestinës. Bën miqësi me Edomitët (krh. Zan 36,11) qe vendosur në marrdhënie me Izraelin, në mënyrë të veçantë me Juden, dhe me qëndrimin në Kades (Nr 13,14) zuri krahinën e Hebronit (këtu 15,13-19; Gjq 1,12-15) afër së cilës ndodhet "Negebi I Kalebit" (1Sam 30,14) (në fund u shkrin në fist të Judes) (krh. breznitë e librave të Kro); (1Kro 2,18v.42v; 4,11v; Joz 15,13+).

Izraelit. [15]Hebroni më parë quhej Kariatarbe /d.m.th. qyteti i Arbeut/.
Arbeu kishte qenë njeriu më i madh ndër enacimët. 15,14
Pastaj vendi nuk pati më luftë. 11,23

Fisi i Judës

Zan 49,8-12; Lp 33,7

15 [1]Shorti i fisit të bijve të Judës sipas vëllazërive, qe ky: në anën e kufirit të Edomit drejt shkretëtirës Sin, kundruall Nagebit, deri në skajin e fundit të jugut. [2]Kufiri i tyre i jugut shkonte nga maja e Detit të Kripur e prej gjiut të tij që ka në jug. [3]Del pastaj përballë përpjetës Akrabim, kalon në Sin dhe në mesditë ngjitet në Kadesbarne, mbërrin në Esron, ngjitet në Adas e kthen në Karkë. [4]Prej këndej duke përshkuar Asemonën, mbërrin te përroi i Egjiptit e del së fundi në Detin e Madh: ky është kufiri juaj i jugut. [5]Në lindje kufi është Deti i Kripur deri ku derdhet Jordani. Kufiri i veriut fillon nga gjiu i detit e derdhja e Jordanit. [6]Prej këtu kufiri ngjitej drejt Betaglës, vazhdon në veri të Betarabës, kapej te Guri Boen, të birit të Rubenit, [7]ngjitej në Dabir nga lugina Akor dhe bënte bërryl kundër veriut te Galiloti-domethënë rrethet-, që janë përballë përpjetës Adomim, që është në jug të përroit, kalon ujërat që quhen Burimi i Diellit dhe mbaron te burimi Rogel. [8]Prej këndej ngjitej nëpër luginën Benenom, në anë të Jebuseut-që është Jerusalemi-në jug. Nga këtu ngjitej drejt e në majë të malit që është kundruall luginës Enon në anën e perëndimit e në skajin e fundit të veriut të luginës së Rafaimit. [9]Kalon prej majës së malit deri te burimi i ujit Neftoja e mbërrin deri te fshatrat e malit Efron e zbret në Baalë, që është Kariatiarimi. [10]Prej Baalës kthen kundër perëndimit deri te mali Seir, kah veriu kalon përbri krahut të malit Jarim-d.m.th. Keslonit- dhe zbret në Betsames, kalon në Tamnë [11]dhe mbërrin në anën veriore të Akaronit, zbret në Sekron dhe e kalon malin Baalë, mbërrin në Jebneel e merr fund në det. Kufiri perëndimor është Deti i Madh.

Nr 34,3-5

Gjq 1,36+

[12]Këta janë kufijtë rreth tokës së bijvet të Judës sipas vëllazërive të tija.

14,15 *Kariatarbee* (krh. Zan 23,2; 35,27; Gjq 1,10 etj.). D.m.th. "qyteti i të katërtëve": qoftë katër vendqendrimet e qytetit o katër klanet që banonin: Anaku stërgjyshi eponym iI Anakitëve, dhe tre bijtë (krh. 15,14; Lp 2,10+) Arba mori emrin e personit.

15,1-12 *Shorti i bijve të Judës*: Në fakt, kufijtë e jugulindjes e perendimit të Judës janë vende të Kanaanit; kufiri i veriut që është me i hollë (imët), prezenton kufirin e Judës në epoken e Davidit. Duhet marrë parasysh situatën e veçantë të Jeruzalemit e qendrueshmërin në rrugët Kananee. Shtrirja e tij deri në det është teorike.

15,2 *maja:* është ana e tokës. (Në arabisht Lishan, pikërisht "gjuha" gjiut që tepronte në Detin e Vdekur në drejtim të Juglindjes. Me gjithatë nuk duhet ngatërruar me "majen" gjiun e detit që ndodhet në veri (rr 5)

15,8 Derdhja prej kendej në anë të Jebuseut (krh. 18,16) është derdhja e luginës mbi të cilën ishte i vendosur Jeruzalemi antik. (krh. 2Sam 5,9+).

‖Gjq 1,10-15
Joz 14,6+

Bijtë e Kalebit e pushtojnë Hebronin

13Kalebit, të birit Jefoneut i dha pjesë në mes të bijve të Judës,
siç i urdhëroi Zoti Jozuehut në Kariatarbe /d.m.th. qyteti i Arbeut/,
trungut të Enakut, e ky është Hebroni. 14Kalebi i zhduku tre bijtë
e Enakut: Sesain, Ahimanin e Tolmain, pasardhësit e Enakut.
15Prej andej u ngjit kundër banorëve të Dabirit, që më parë quhej
Kariatsefer /d.m.th. Qyteti i Letrarëve/. 16Kalebi tha: «Kush ta godasë
Kariatseferin e ta pushtojë, unë do t'i jap time bijë, Aksën, për grua».
17E pushtoi Otonieli, djali i Cenezit, të vëllait të Kalebit. Edhe Kalebi
i dha vajzën e vet Aksën për grua. 18Kjo, kur u martua, ia mbushi
mendjen burrit të vet, t'i kërkojë t'et një arë. Ajo zbriti nga gomari e
Kalebi e pyeti: «Çfarë ke?». 19Atëherë ajo iu përgjigj: «Më beko! Ti më
dhe Negebin e thatë, ma shto ndonjë tokë me ujë». Atëherë Kalebi i
dha Burimet e sipërme e të poshtme.
20Kjo qe toka e fisit të bijve të Judës sipas vëllazërive të tija.

Toponimet e vendbanimit të fisit të Judës

21Qytetet në pronat skajore të bijve të Judës gjatë kufirit të
Edomit në Nageb, ishin: Kapseeli, Ederi e Jaguri, 22Cina, Dimona e
Adada, 23Kadesi, Asori, Jetnani, 24Zifi, Telemi, Baloti, 25Asorhadata,
Karioti, Hesroni-d.m.th. Asori-26Amami, Sama, Molada, 27Asergada,
Hasemoni, Betfeleti, 28Asersuali, Bersabeeja, Baziotia, 29Baala, Jimi,
Esemi, 30Eltoladi, Cezili e Harma, 31Sicelegu, Medemena, Sensena,
32Lebaoti, Selimi dhe Enremoni: gjithsej: njëzet e nëntë qytete me
fshatrat e tyre.
33Kurse në Vërri: Estaoli, Saraa, Asena, 34Zanoeja, Enganimi,
Tapfua, Enaimi, 35Jerimoti, Adulami, Sokoja, Azeka, 36Saraimi,
Aditaimi, Gedera, Gedero-taimi: katërmbëdhjetë qytete me fshatrat
e tyre.
37Sanani, Hadasa, Magdalgadi, 38Deleani, Masfa, Jeceteli, 39Lakisi,

15,13-19 Këta rreshta gjenden pothuajse krejtësisht në Gjq 1,10-15, ku pushtimi i Ebronit e Debirit i lihet Judës. Otinieli (rr 17) do të rishfaqet si një prej gjyqtarëve të Izraelit (Gjq 3,7-11).

15,13 *Kariatarbe:* BJ shton "qytet i të atit" të Anakut.

15,21 *qytetet:* ky tekst nuk është i ruajtur mirë, shumë emra të qyteteve janë të korrigjuara nga mbeshtetja e tekstit grek dhe të teksteve të tjera biblike, dhe emrave modern.

15,28 Vartësirë e tyre; *benoteha,* lexuar nga LXX (krh. Neh 11,27; TM; bizyoteya, pakuptueshëm.

15,32 *njëzetë e nëntë qytete;* në realitet teksti numëron tridhjetë e pesë qytete. BJ e ndjek TM pa e korrigjuar, edhe pse duket se është i ruajtue keq. Të gjitha listat sëbashku të dhanura prej LXX janë teper indiferente që të mund të perdoren për të korrigjuar TM. Megjitatë ndoshta do të mund të lexohej Arad në vend të Eder (rr 21) Aroer në vend të Adadës (një pështjellim I vazhdueshëm ndërmjet dalet e e il res pothuajse të njëjtë) emrat e Ayinite të Rimmonit sipas gjasës duhet të bashkohen në një të vetëm, En – Rimmon (krh. Neh 11,29).

15,36 Gedara – Gederotaim – për katërmbëdhjetë qytete ka pesëmbëdhjetë

Baskati, Egloni, 40Keboni, Lehemasi, Cetlisi, 41Gideroti, Betdagoni, Naama, Maceda: gjashtëmbëdhjetë qytete me fshatrat e tyre:

42Labana, Eteri, Asani, 43Jefta, Esna, Nesibi, 44Cejla, Akzibi, Maresa; nëntë qytete me fshatrat e tyre.

45Akaroni me qyteza e fshatra të tij. 46Prej Akaronit deri në det, gjithçka gjendet përbri Azotit me fshatrat e tij. 47Azoti me qyteza e me fshatra të tij, Gaza me qyteza e fshatra të saj deri në përroin e Egjiptit e në Detin e Madh, që është kufiri.

48Në Malësi: Samiri, Jeteri, Sokoja, 49Dana, Kariatsena-d.m.th. Dabiri, 50Anabi, Estemoja, Animi, 51Goseni, Oloni, Giloja: njëmbëdhjetë qytete me fshatrat e tyre.

52Arabi, Duma, Esaani, 53Janumi, Bettafua, Afeka, 54Amata, Kariatarbeja-d.m.th. Hebroni-, Siori: nëntë qytete me fshatrat e tyre.

55Maoni, Karmeli, Zifi, Jota, 56Jezraeli, Jukadami, Zanoeja, 57Akaini, Gabaa, Tamna: dhjetë qytete me fshatrat e tyre.

58Halhuli, Betsuri, Gedori, 59Mareti, Betanoti, Eltekoni: gjashtë qytete me fshatrat e tyre.

Tekueja, Efrata, - d.m.th. Betlehemi, Fegori, Etami, Kuloni, Tatami, Soresi, Karemi, Galimi, Beteri, Manahati: njëmbëdhjetë qytete me fshatrat e tyre.

60Kariatbaali-d.m.th. Kariatiarimi /Qyteti i Pyjeve/-dhe Areba: dy qytete me fshatrat e tyre.

61Në Shkretëtirë: Betaraba, Medini, Sakaka, 62Nebsani, Qyteti Salis e Engadi: gjashtë qytete dhe fshatrat e tyre.

63Bijtë e Judës nuk mund i dëbuan jebusenjtë që jetonin në Jerusalem. Kështu jebusenjtë banojnë së bashku me bijtë e Judës në Jerusalem deri në ditën e sotme. Gjq 1,8.28; 2Sam 5,6-9+

Fisi i Efraimit

Zan 49,22-26; Lp 33,13-17

16 1Me short u ra bijve të Jozefit toka prej Jordanit përballë Jerikut, tek ujërat e tij në lindje, shkretëtira që ngjitet prej Jerikut në malin e Betelit 2dhe del nga Betel Luzi e kalon nëpër kufi të arakitëve në Atarot 3dhe zbret në perëndim në kufi të Jefletit deri në kufi të Betoronit të Poshtëm dhe të Gazerit. Tokat e tyre marrin fund me Detin e Madh. 4Bijtë e Jozefit, Manaseu dhe Efraimi, i morën këto për trashëgimin e vet.

emra. Janë propozuar korrigjime të ndryshme. Hebraisht mund të shpjegohen se këta emrate fundit merren për të treguar një qytet të vetëm.

15,45 *Akaroni:* në fakt, Akaroni ka mundësi të ketë mbetur në një qytet filistenjsh deri te Davidi dhe pas Akazit (736-716) deri në epoken persiane (krh. Am 1,8; Zak 9,5-7).

15,59 Prej Tekoa deri në fund të rr: rindërtim sipas LXX; ndërsa TM e len jashtë.

5Pjesa e trashëgimit të bijve të Efraimit, sipas vëllazërive të
tyre, ishte: kufiri i pronës së tyre në krahun e lindjes shkonte prej
Atarotadarit deri në Betoronin e Sipërm. 6Prej këndej shtrihej deri
në det, prej Makmetatit merrte në veri e pastaj sillej në lindje në
Tanatselon e përshkon prej lindjes në Janoe. 7Prej Janoesë zbret në
Atarot e në Naaratë dhe arrin në Jerik dhe prek në Jordan. 8Prej
Tapfuasë kufiri kalonte në perëndim në përruan Kana e dilte në det:
17,9 kjo është prona e fisit të bijve të Efraimit sipas vëllazërive të tija.
9Bijtë e Efraimit i kishin të gjitha këto qytete me fshatrat e tyre si
edhe disa qytete të ndara në mes të pronës së bijve të Manaseut.
Gjq 1,29+ 10Bijtë e Efraimit nuk i vranë kananenjtë që banonin në Gazer.
Kananenjtë banuan në mes të Efraimajve deri në ditën e sotme si
robër pune.

Zan 49,22-26; Lp 33,13-17

Fisi i Manaseut

17 1Me short i ra pjesa edhe fisit të Manaseut-ky është i
parëlinduri i Jozefit-; Makirit, të parëlindurit të Manaseut,
babës së Galaadit-që ishte luftëtar i shquar, i ra për pronë
Galaadi e Basani. 2E morën pjesën e tyre edhe bijtë e tjerë të Manaseut
sipas familjeve të tyre: bijtë e Abiezerit, bijtë e Helekut, bijtë e Esrielit,
bijtë e Sekemit, bijtë e Heferit e bijtë e Semidait: këta janë bijtë e
Manaseut, të birit të Jozefit, meshkujt sipas vëllazërive të tyre.
Nr 27,1-11 3Porse Salfaadi, i biri i Heferit, të birit të Galaadit, të birit të
Mahirit, të birit të Manaseut, nuk kishte djem, por vetëm vajza. Ato
quheshin: Maala, Noa, Hegla, Melka e Tersa. 4Ato u paraqitën tek
Eleazari prift, tek Jozuehu, biri i Nunit, dhe te prijësit. Thanë: «Zoti
nëpër gojë të Moisiut dha urdhër të na jepet edhe neve ndër vëllezër
tanë prona. Edhe Jozuehu, sipas urdhrit të Zotit, u dha pjesë ndër
vëllezërit e babës së tyre. 5Kështu i takoi Manaseut të marrë dhjetë
pjesë, përveç tokës Galaad e Basan përtej Jordanit. 6Sepse bijat e
Manaseut morën pjesë në trashëgim porsi djemtë.
Kurse toka e Galaadit u ra me short të bijve të tjerë të Manaseut.

16,5 *Atrot-Addar:* sipas TM (e njëjta gjë gjendet te 1Sam 13); BJ supozon: prishja e Atrot-Arak (që është Atroti i Arkiti), identik me Atarot rr 2.

16,6 *Makmetatit:* mund të tregojë një tokë shumë të thyer, ndoshta një grykë të ngushtë, ose gurore t Beidan, jo larg nga Naplusa-Sikem (krh. 17,7).

17,1 Me short i ra pjesa edhe fisit të Manaseut: gjysma e fisit të Manaseut (për gjysmën tjetër të fisit krh. 13,29+), e mbetur në perendim të Jordanit ka mbajtur vuajtjen e Efraimit (krh. 16,9; 17,8-9) ky ndryshim vihet re në historinë e Efraimit që merr emrin e vëllait të madh Manases (Zan 48,14+).

17,3 *vajzat,* emrat e "vajzave" të Salfaadit janë emra vendesh. Kjo situatë gjeografike e njërës pjesë të fisit të Mahirit përligjet nga historia, të cilën Nr 27 dhe 36 e qesin në kohën e Moisiut dhe që u bë juridikisht normë për trashigimin e vajzave.

7Kufiri i Manaseut nisej prej Aserit në Makmetat, që është përballë
Sikemit, dhe kalon në anën e djathtë në Jasib afër burimit Tapfua.
8Sepse me short i ra Manaseut toka Tapfua; kurse vetë Tapfuaja, që
është në kufi të Manaseut, u ra bijve të Efraimit. 9Pastaj kufiri bie
në përruan Kana. Në jug të përroit, janë qytetet e Efraimit midis
qyteteve të Manaseut. Kufiri i Manaseut është në anën e veriut të
përroit dhe shkon e del në det. 10Kështu toka e Efraimit është në jug,
kurse e Manaseut në veri, dhe për kufi kanë detin. Në veri kufizoheshin
me fisin e Aserit e në lindje me fisin e Isaharit. 11Por Manaseu pati Gjq 1,27-28
pjesë edhe në fisin e Isaharit e të Aserit; kishte: Betsanin e fshatrat
e tij, Jeblaamin dhe fshatrat e tij; kështu edhe banorët e Dorit me
fshatrat e tyre, po edhe banorët e Endorit me fshatrat e tij; po ashtu
edhe banorët e Tanakut me fshatrat e tij, edhe banorët e Magedos me
fshatrat e tij. Edhe një të tretën e krahinës Nofet.
12Porse bijtë e Manaseut nuk ia dolën t'i pushtonin këto qytete, por
në këtë vend qëndruan kananenjtë. 13Vetëm kur izraelitët u bënë të
fortë, i shtrënguan kananenjtë për angari e nuk i dëbuan nga toka. 1Mbr 9,20-21
9,27

Bijtë e Jozefit depërtojnë në pyje

14Bijtë e Jozefit folën me Jozuehun dhe i thanë: «Pse më dhe si pronë
vetëm një short, kurse e sheh se jam popull i shumtë dhe se Zoti më ka
bekuar?». 15Jozuehu iu përgjigj: «Pasi je popull i madh, ngjitu në pyje,
çili rrah e bëj për vete tokë në krahinën e ferezenjve e të rafaimëve,
nëse e keni tepër të ngushtë malësinë e Efraimit».
16Bijtë e Jozefit iu përgjigjën: «Malësia nuk na mjafton. Po edhe Gjq 1,19
të gjithë kananenjtë që jetojnë në vërri kanë karroca hekuri si ata
në Betsan me fshatrat e tij po ashtu edhe ata që janë në fushën e
Jezraelit». 17Atëherë Jozuehu i tha shtëpisë së Jozefit, Efraimit e
Manaseut: «Je popull i shumtë dhe ke forca të mëdha. S'do të mbetesh
vetëm me një short, 18por kalo në male, shpyllëzoji e pastroji e do të
kesh hapësirë për të banuar. Pa dyshim do t'i dëbosh edhe kananenjtë,
megjithëse kanë karroca hekuri dhe janë të fortë».

17,7 në Jasib...: BJ: "Yashib" me LXX; "banuesite" (yoshib) En –Tapfua), me TM.
17,11 *banorët e Endorit me fshatrat e tij:* me TM e Vulg.; BJ e lë jashtë, duke ndjekur LXX. Që e mban një diktografi të "Dor dhe fshatrave të tyre", – një e treta e krahinës kodrinore: BJ e perkthen" e treta është ajo e kodrinës/kreshtë" e "shënon me përpikmëri trajtimin e Dor". Fjala hebraike nafet o nafa, e përkthyer me "kodrinën/kresta" është përdorur vetëm për të treguar Dor (krh. 11,2; 12,23; 1Mbr 4,11). Janë bërë përpjekje për të përkthyer këtë fjalë me "ultësirë" (fushë) duke pas parasysh situatën gjeografike të Dor, por në 11,2 bën një dallim në mes ultësirës, vend i ulët, e "krestave" o kodrina e Dorit.
17,14-18 Kjo pjesë vë pranë dy versione të të njëjtës traditës, ajo më e vjetra që ndodhet në rr 16-18 ku shtëpia e Jozefit shpyllëzon malin e Efraimit: ndërsa e dyta (rr 14-15) mund të bëjë të ngulët një pjesë e fisit të Manaseut në Galad (Nr 32,1+).

3. PËRSHKRIMI I SHTATË FISEVE TË TJERA

Veprim kadastral për këto shtatë fise

Dal 33,7+

18 [1]U bashkuan të gjithë bijtë e Izraelit në Silo dhe aty ngrehën Tendën e Takimit. E kishin pushtuar mbarë vendin. [2]Por në mes të bijve të Izraelit mbetën shtatë fise që ende nuk e kishin marrë pronën e vet.

[3]Atëherë Jozuehu u tha: «Deri kur do të kalbeni nga ngathtësia e nuk do të hyni ta merrni për pronë tokën që jua dha Zoti, Hyji i etërve tuaj? [4]Zgjidhni prej çdo fisi nga tre burra që t'i dërgoj ta përshkojnë tokën e ta përshkruajnë sipas numrit të secilit fis për ta ndarë. Pastaj le të ma sjellin ç'kanë shkruar. [5]Ndajeni tokën ndërmjet vetes në shtatë pjesë. Juda le të mbesë në tokën e vet në jug, kurse Shtëpia e Jozefit le të qëndrojë në tokën e vet në veri. [6]Tokën tjetër ta shkruani në shtatë pjesë. Ma sillni këtu tek unë, që në praninë e Zotit, Hyjit tonë, të qes short këtu për ju. [7]Levitët nuk do të kenë pjesë me ju, sepse priftëria e Zotit është prona e tyre. Kurse Gadi, Rubeni dhe gjysma e fisit të Manaseut tanimë i kanë marrë pronat e veta përtej Jordanit, në anën e lindjes, që ua pat dhënë Moisiu, shërbëtori i Zotit».

[8]Kur u ngritën njerëzit që të shkonin për ta përshkruar tokën, Jozuehu u urdhëroi: «Përshkojeni vendin dhe përshkruajeni e kthehuni tek unë, që këtu, në praninë e Zotit, në Silo, t'jua ndaj me short». [9]Kështu, pra, ata shkuan dhe e përshkuan vendin qytet më qytet dhe e ndanë në shtatë pjesë duke e shënuar në regjistër. Atëherë u kthyen tek Jozuehu në tëbanishtë në Silo. [10]Jozuehu u hodhi short në praninë e Zotit në Silo dhe aty ua ndau tokën bijve të Izraelit sipas pjesëve të tyre.

Fisi i Beniaminit

Zan 49,27; Lp 33,12

[11]Shorti i ra fisit të Beniaminit sipas vëllazërive të tija: pjesa atyre u takoi ndërmjet bijve të Judës e bijve të Jozefit. [12]Kufiri i tyre verior ishte prej Jordanit dhe vazhdonte gjatë krahut të veriut të Jerikut, ngjitej nga perëndimi në Malësi dhe përfundonte në shkretëtirën Betaven. [13]Prej andej shkonte drejt Luzës në jug-kjo është Beteli-zbret pastaj në Atarotadar, përbri malit që është në jug të Betoronit të Poshtëm. [14]Pastaj bënte lak e sillej drejt jugut nga mali që është përballë Betoronit dhe mbaronte në Kariatbaal që quhet edhe Kariatiarim, qytet i bijve të Judës: ky është krahu perëndimor.

k 18 *Silo:* Ndarja e tokave të shtatë fiseve, e gjysma tjeter e fisit vendoset në Silo, ku mendohet se ka qënë vendosur edhe Tenda e Takimit. Siloja do të bëhet një ndër Shenjtëroret kryesore të Izraelit (krh. 21,2; Gjq 21,19) dhe do të jetë Shenjtërorja e Arkës në epokën e Gjyqtarëve (1Sam 1,3+).

18,13 *Atrotadar*: sipas BJ ndoshta mund të korrigjohet, si në 16,5 (krh. shënimin) në Atrot Arak, krh. 16,2

15Në krahun e mesditës, prej anës së Kariatiarimit, kufiri shkon
në Gazim dhe arrin deri te burimi i ujërave Neftoa, 16zbret mandej
në pjesën e fundme të malit që është kundruall luginës Benenom në 15,8+
veri të luginës Rafaim. Ulet mandej në luginën Enom, përbri krahut
të Jebuseut në veri dhe mbërrin në burimin Rogel. 17Kalonte në veri e
mbërrinte në Ensemes /d.m.th. Burimi i Diellit/. Kalon deri në Galilot
/këta janë rrathët/ që lartësohet drejt përpjetës Adomim, zbret mandej
tek Abenboeni /d.m.th. Guri Boen/ i birit të Rubenit, 18e kalon nga
veriu Betarabën dhe zbret në Arabë. 19Pastaj kufiri kalon shpatit
verior të Betaglës, dhe arrin në gjiun verior të Detit të Kripur, në
grykën jugore të Jordanit. Ky është kufiri verior. 20Në anën e lindjes
si kufi shërben Jordani.

Kjo është prona e bijve të Beniaminit sipas vëllazërive të tyre me
kufijtë e saj përreth.

Qytetet e Beniaminit

21Qytetet e fisit të Beniaminit ishin:

Jeriku, Betagla, Amekasisi, 22Betaraba, Samaraimi, Beteli,
23Avimi, Fara, Ofra, 24Kafaremona, Ofniu, Gabaja: ymbëdhjetë qytete
me fshatrat e tyre.

25Gabaoni, Rama, Beroti, 26Masfa, Kafira, Mosa, 27Recemi, Jarafeli,
Tarala, 28Sela, Elefi, Jebusi-që është erusalemi, Gabaati e Kariati:
katërmbëdhjetë qytete me fshatrat e tyre.

Kjo është prona e bijve të Beniaminit sipas vëllazërive të tyre.

Fisi i Simonit

Zan 49,5-7;
1Kro 4,28-33

19 1Shorti i dytë u ra bijve të Simonit sipas vëllazërive të
tyre. Prona e tyre 2ishte në mes të bijve të Judës. Ishte:
Bersabeja, Samaja, Molada, 3Hasersuali, Bela, Asemi,
4Eltoladi, Betuli, Horma, 5Sicelegu, Betmarkaboti, Asersuza,
6Betlebaoti e Saroheni: trembëdhjetë qytete me fshatrat e tyre.

18,15 *mesditës:* term i diskutuar dhe i bazuar mbi TM që ka "drejt detit" BJ korrigjon në "Iyym" dhe shënon: se bëhet fjalë për të njëjtën toponim (emër fshati) 15,29, ku është një përshkrim i të njëjtit kufi, por me domethënje të ndryshme.

18,18 *zbret në Arabë*: emrim i shkurtër i Bet-ha-Arabës, emër që gjendet në 15,6; 18,22.

19,1 *bijve të Simonit*: fisi i Simonit dikur aq i fuqishëm dhe i rëndësishëm (Zan 34,25+; 49,5), më nuk përmendet në bekimet Lp 33. Ai u shkri në fisin e Judës. Kjo shpjegon pse nuk është përshkruar territori i tij. Lista e qytetit të Simonit (Kro 4,28-32) është paralel me pjesën e dytë të listave të qyteteve të Judës në Negeb (15,26-32). Sipas 1Kro 4,31 kjo futje ndodhi nën mbretërinë e Davidit.

19,2 *Samaja:* ndoshta mund të lexohet "Shema" me LXX (krh. 15,6).

19,6 *trembëdhjetë*: është tërsia e qytetit, por në realitet janë katërmbëdhjetë e jo trembëdhjetë.

7Aini, Remoni, Atari e Asani: katër qytete me fshatrat e tyre.
8Përfshiheshin edhe të gjitha fshatrat rreth këtyre qyteteve deri në
Baalatbeer, në Ramatnageb.
Kjo është prona e bijve të Simonit sipas vëllazërive të tyre.
9Pjesa e bijve të Simonit u mor nga pjesa e bijve të Judës, sepse
pjesa, ndarë bijve të Judës, ishte tepër e madhe për ta. Këndej edhe
bijtë e Simonit e morën pjesën e pronës së vet në mes të pronës së tyre.

Zan 49,13; Lp 33,18-19; Gjq 1,30

Fisi i Zabulonit

10Shorti i tretë ra mbi bijtë e Zabulonit sipas vëllazërive të tyre:
kufiri i pronës së tyre shtrihej deri në Sarid. 11Prej këndej në perëndim
kufiri shkonte deri në Meralë e mbërrinte në Debaset deri në përruan
që është kundruall Jeknaamit. 12Pastaj kthehet prej Saridit në lindje
në kufi të Cezeletaborit, del në Daberet e ngjitet kundruall Jafies.
13Prej andej kalon deri në krahun e lindjes të Geteferit, Etakasinit e
del në Remon dhe zbret në Noa. 14Pastaj bën lak në veri tek Hanatoni.
Mbaron në luginën Jeftahel. 15Përfshinte edhe Katetin, Naalolin,
Semronin, Jedalën e Betlehemin: dymbëdhjetë qytete me fshatrat e
tyre.
16Ky është trashëgimi i fisit të bijve të Zabulonit sipas vëllazërive
të tij, qytete e fshatra të tyre.

Zan 49,14-15 Lp 33,18-19

Fisi i Isaharit

17Shorti i katërt i ra Isaharit sipas vëllazërive të tija. 18Trashëgimi
i tij qe: Jezraeli, Kasaloti, Sunemi, 19Hafaraimi, Seoni, Anaharati,
20Ra-biti, Cesioni, Abesi, 21Rameti, Enganimi, En-hada, Betfezezi.
22Pastaj kufiri prek Taborin, Sehesimën, Betsamesin dhe përfundon
në Jordan. Gjashtëmbëdhjetë qytete me fshatrat e tyre.
23Kjo është prona e bijve të Isaharit sipas vëllazërive të tija, qytetet
e fshatrat e tij.

Zan 49,20; Lp 33,24-25; Gjq 1,31-32

Fisi i Aserit

24Shorti i pestë i ra fisit të bijve të Aserit sipas vëllazërive të tija.
25Kufiri i tyre ishte: Halkati, Kaliu, Beteni, Aksafi, 26Elmeleku,
Amaadi, Mesali dhe arrinte deri në Karmel në perëndim dhe në
Sihorlabanat. 27Atëherë kthehej në drejtim të lindjes në Betdagon dhe
shkonte deri te Zabuloni në luginën Jeftael në veri në Betemek e në

19,7 *Aini, Remoni*: është propozuar që të "lexohet En Rimmon", ketu (sipas një pjese të tekstit grek) kurse në 15,32; 1Kro 4,32 (krh. Nah 11,29). Por në tekstin 1Kro ky korrigjim kundërshton tërsin e qytetit.

19,13 *Rimmon:* BJ supozon "Rimmon e shetiste", *rimmonah wëtaar,* TM, *rimmon hammeto'ar*, është e pakuptueshme.

19,15 *Jedalën:* me TM; BJ me dshk. e përkthim lexohet "Ireale". - *Betlehemi*: duhet dalluar pa tjetër nga Betlehemi i Judës. Ky qytet ishte në Galilen e poshtme.

Nejel. I arrinte Kabulit në krahun e majtë, [28]në drejtim të Abranit,
Rohobit, Hamonit e të Kanës deri në Sidonin e Madh. [29]Atëherë
kthehej në Ramë deri te qyteti tejet i fortifikuar, që është Tiri. Pastaj
kthehej në Hosë, e merrte fund në det. Përfshinte Mahalebin, Akzibën,
[30]Amën, Afekun, e Rohobin: njëzet e dy qytete me fshatrat e tyre.
[31]Kjo është prona e bijve të Aserit sipas vëllazërive të tyre: qytetet
me fshatrat e tyre.

Fisi i Neftaliut

Lp 33,23; Gjq 1,33; Zan 49,21

[32]Shorti i gjashtë ra mbi bijtë e Neftaliut sipas vëllazërive të
tyre. [33]Kufiri i tyre fillon prej Helefit e prej Qarrit Saananim e prej
Adaminecebit, Jebnaelit deri në Lekum dhe shkon e mbaron në
Jordan. [34]Atëherë kufiri kthen drejt perëndimit në Aznotabor e prej
këndej shkon në Hukokë dhe në jug përpiqet me Zabulonin, kurse në
perëndim me Aserin, në lindje del në Jordan. [35]Qytetet e fortifikuara
ishin: Asedimi, Seri, Amati, Rekati, Kenereti, [36]Edema, Rama, Asori,
[37]Cedesi, Edrai, Enasori, [38]Jeroni, Magdaleli, Horemi, Betanati e
Betsamesi: nëntëmbëdhjetë qytete me fshatrat e tyre.
[39]Kjo është prona e fisit të bijve të Neftaliut sipas vëllazërive të
tyre: qytetet me fshatrat e tyre.

Fisi i Danit

Zan 49,16-17; Lp 33,22

[40]Shorti i shtatë i ra fisit të bijve të Danit sipas vëllazërive të
tyre. [41]Kufiri i pronës së tyre ishte: Saraja, Estaoli, Hirsemesi
/d.m.th. Qyteti i Diellit/, [42]Selebini, Ajaloni, Jetela, [43]Eloni, Temna,
Akroni, [44]Eltecja, Gebetoni, Baalati, [45]Judi, Benebaraku, Getremoni,
[46]Mejarkoni, Arekoni me krahinën në anën e Jopës.
[47]Por kufiri i bijve të Danit u shty prej tyre. Bijtë e Danit u ngjitën Gjq 1,34-35; 18
dhe luftuan kundër Lesemit dhe e pushtuan. Njerëzit i prenë me teh
të shpatës, ua morën vendin e banuan në të dhe e quajtën Lesemdan,
në emër të Danit, babës së vet.
[48]Kjo është prona e bijve të Danit sipas vëllazërive të tyre: qytetet
me fshatrat e tyre.

19,28 *Ebron*: me TM; BJ me dshk. të ndryshme ka "Abdon" (krh. 21,30; 1Kro 6,59).

19,29 *Mahaleb* sipas (BJ) nje teksti asirian është emër modern; TM ka "*Mehebel*". – Aczip: me LXX; TM ka: "drejt Akzipën" (o "Aczibah")

19,30 *Amën*: TM ka " *Umma*"; BJ ka "*Akko*" sipas Gjq 1,31;

19,34 *Juda i Jordanit:* TM ka "në Judë Jordani". Teksti interpretohet si një emër vendi, sepse nuk mund t'ia bëjë të ditur territorit të Judës nga pikpamja gjeografike.

19,40-50 *fisit të bijve të... i Danit:* qyteti i caktuar fisit të Danit gjenden në perendim të territorit të Benjaminit, midis Efraimit e Judës, dhe në pjesën e madhe të territorit kananeas. Danitët me të vertet nuk mund të nguleshin në këtë territor; ata u dëbuan prej tin nga presioni i Amorrejve, sipas Gjq 1,34-35; më pas prej Filistejve (krh. Gjq 13-16). Shtegtimi i tyre drejt veriut që ndodhet në rr 47, është e treguar te Gjq 18.

49Pasi e kryen së ndari tokën me short për secilin fis, bijtë e Izraelit
ia dhanë në mesin e tyre pronën Jozuehut, birit të Nunit. 50Sipas
24,30; Gjq 2,9 urdhrit të Zotit i dhanë qytetin që ai e kërkoi: Tamnatsaranë në
bjeshkët e Efraimit.
Jozuehu ndërtoi qytetin dhe nguli në të.
51Këto janë pronat që më short i ndanë Eleazari prift, Jozuehu, biri
i Nunit, dhe prijësit e vëllazërive të fiseve të bijve të Izraelit në Silo,
në praninë e Zotit, te dera e Tendës së Takimit.
Kështu i dhanë fund ndarjes së vendit.

4. QYTETE TË PRIVILEGJUARA

Dal 21,13+; Nr 35,9-34; Lp 19,1-13

Qytetet strehim

20 1Zoti foli me Jozuehun dhe i tha: «Fol me bijtë e Izraelit e
thuaju: 2Caktoni për vete qytetet strehim, për të cilat ju
kam folur me anë të Moisiut, 3që të gjejë strehim kushdo të
vrasë me padashje ndonjë njeri, që të mund t'i shpëtojë hidhërimit të
Nr 35,19+ të afërmit, që i takon të marrë gjakun. 4Pasi të jetë strehuar brenda
cilitdo prej këtyre qyteteve, le të paraqitet te dera e qytetit dhe le t'u
tregojë pleqve të qytetit arsyet që e vërtetojnë se është i pafajshëm.
Kështu ata do ta pranojnë dhe do t'i caktojnë vendin për të banuar.
5Nëse hakmarrësi i gjakut e kërkon, të mos ia dorëzojnë, sepse e
vrau me padije të afërmin e vet, dhe nuk mund të vërtetohet se më
parë ka qenë armik me të. 6Le të banojë në atë qytet derisa të dalë
para kuvendit të dheut për t'u bërë gjykimi duke përligjur shkakun
e ngjarjes së vet, ose derisa të vdesë kryeprifti që është asokohe në
shërbim. Atëherë vrasësi le të kthehet e le të hyjë në qytetin e vet e në
shtëpinë e vet, prej nga kishte ikur».
7Caktuan Cedesin në Galile, në malin e Neftaliut; Sikemin në
malin e Efraimit; Kariatarbenë-që është Hebroni-në malin e Judës.
Lp 4,43 8Në anën përtej Jordanit, në lindje të Jerikut, caktuan Bosorin, që
është në shkretëtirë në rrafshin e fisit të Rubenit, Ramotin në Galaad
prej fisit Gad dhe Gaulonin në Basan prej fisit të Manaseut.

19,50 *ndërtoi qytetin dhe nguli në të*: ndarja e territorit ndërmjet fiseve është kompletuar nga një shënim përpilimi mbi pjesën personale të Jozuehut, shënim që frymëzohet prej lajmit mbi varrin (24,30= Gjq 2,9).

kk 20–21 Këto dy kk janë shtesat në lidhje me ndarjen e vendit. K 20 paraqitet si një zbatim i ligjit të strehimit (Dal 21,13+). Numri gjashtë për qytetet e strehimit pa emrat e tyre, u dha në Nr 35,9+. Lp 4,41-43 tregon me emrat e tyre tre qyteteve në strehimi në Transjordani. Lp 19,1+ porosit që të zgjedhen edhe tre qytete të tjera pas pushtimit të Kanaanit. Në këtë pikë bëhet zgjedhja në gjashtë qytete të cilat janë të përmendura. Në realitet themelimi i qyteteve strehimi nuk duhet të ketë ndodhur para mbretërisë së Salamonit. – BJ paraqet disa pjesë ndër kllapa që mungojnë në LXX dhe që ndonjë herë vijnë fj.fj. prej Lp 19, e Nr 35.

9Këto qytete u caktuan për të gjithë bijtë e Izraelit dhe për
ardhacakë që banojnë ndër ta, që, kushdo të ketë vrarë ndokënd gand,
të strehohet në to, që të mos vdesë prej dorës së të afërmit që dëshiron
të hakmerret për gjakun e derdhur, derisa të dalë para popullit për ta
sqaruar çështjen e vet.

Qytetet e levitëve

Nr 35,1-8;
‖1Kro 6,39-66

21 1Kryetarët e familjeve të Levit shkuan tek Eleazari prift,
te Jozuehu, biri i Nunit, e te prijësit e vëllazërive të të
gjitha fiseve të bijve të Izraelit 2biseduan me ta në Silo,
në tokën e Kanaanit. U thanë: «Zoti urdhëroi me anë të Moisiut që
të na jepen qytetet për të banuar dhe rrethinat e tyre për të kullotur
bagëtitë».

3Bijtë e Izraelit ua dhanë levitëve prej pronave të veta, siç kishte
urdhëruar Zoti, ato qytete me rrethinat e tyre.

4U hodh shorti për familjet e Kaatit: bijve të Aronit prift, u ranë
me short trembëdhjetë qytete prej fiseve të Judës, të Simonit e të
Beniaminit. 5Të tjerëve bijve të Kaatit, d.m.th. levitëve, u ranë me
short dhjetë qytete prej fiseve të Efraimit, të Danit e të gjysmës së
fisit të Manaseut. 6Kurse bijve të Gersonit shorti u ra të marrin
trembëdhjetë qytete prej fiseve të Isaharit, të Aserit e të Neftaliut
dhe të gjysmës së fisit të Manaseut në Basan. 7Bijve të Merariut,
sipas vëllazërive të tyre, u takuan dymbëdhjetë qytete prej fiseve të
Rubenit, të Gadit e të Zabulonit. 8Bijtë e Izraelit ua dhanë levitëve
ato qytete me rrethinat e tyre, siç kishte urdhëruar Zoti me anë të
Moisiut, me short.

Pjesa e Kaatasve

9Prej fiseve të bijve të Judës e të Simonit iu dhanë qytetet si
më poshtë, të caktuara me emër, 10bijve të Aronit, prej familjeve të
Kaatasve të fisit të Levit,-sepse shorti i parë ra mbi ta-:

11Kariatarbe /d.m.th. Qyteti i Arbeut/, babait të Enakut, që quhet
Hebron, në malin e Judës, me kullotat e rrethinës së tij. 12Kurse fusha
me fshatrat e saj i ishte dhënë më parë për pronë Kalebit, birit të 14,13-14
Jefoneut. 13Të bijve të Aronit prift u ra qyteti strehim i Hebronit dhe

21,2 *që të na jepen qytetet:* fisi i Levit nuk ka autonomi politike, nuk ka marr territor (13,14.33; 14,3-4; 18,7), por Levitët kishin leje të qendrojnë në disa qytete të caktuara si dhe disa të drejtat për të kullotur (krh. Nr 35,1-8). Ky k, një nga më të rinj në libër, është sistemimi utopist i një fakti që zë fill në epoken e Salamonit, ku të gjitha qytetet e përmendura ishin, në fakt, nën sundimin e Izraelit. Lista mund të mbështet në ndarjen e leviteve pas ndërtimit të tempullit të Jeruzalemint; kjo listë përfshin edhe gjashtë qytetet e mërgimit që i përgjigjen ndryshimit të qëllimit.

21,5 *të tjerve bijëve të Kaatit:* BJ shton: "sipas klanit të tyre", conget. (krh. rr 7); TM ka: " klani i fiseve". E njëjta në rr 6.

21,9 Fundi i rr është i pasigurtë.

rrethinat e tija, Lebnami me rrethinat e tija, [14]Jeteri e Estemoja, [15]Holoni, Dabiri, [16]Aini, Jeta, Betsamesi me rrethinat e tyre: nëntë qytete prej këtyre dy fiseve. [17]Kurse prej fisit të Beniaminit: Gabaoni, Gabaja, [18]Anatoti, Almti me rrethinat e tyre: katër qytete.

[19]Të gjitha qytetet e bijve të Aronit prift: trembëdhjetë me rrethinat e tyre.

[20]Kurse levitëve të tjerë prej familjeve të bijve të Kaatit, u qe dhënë kjo pronë:

[21]Prej fisit të Efraimit: qyteti strehim i Sikemit me rrethinat e tija në malet e Efraimit dhe Gazeri, [22]Cibsaimi, Betoroni me rrethinat e tyre: katër qytete. [23]Kurse prej fisit të Danit: Eltecja, Gebatoni, [24]Ajaloni, Getremoni me rrethinat e tyre: katër qytete. [25]Kurse prej gjysmës së fisit të Manaseut: Tanaku e Getremoni me rrethinat e tyre: dy qytete.

[26]Bijve të Kaatit, të shkallës më të ulët, u dhanë të gjitha së bashku dhjetë qytete me rrethinat e tyre.

Pjesa e Gersonajve

[27]Kurse bijve të Gersonit, familjeve levite, u dhanë prej gjysmës së fisit të Manaseut: qytetin strehim Gaulonin, në Basan, dhe Astarotin me rrethinat e tyre: dy qytete. [28]Kurse prej fisit të Isaharit: Cezionin, Daberetin, [29]Jaramotin, Enganimin me rrethinat e tyre: katër qytete. [30]Prej fisit të Aserit: Masalin, Abdonin, [31]Helkatin e Rohobin me rrethinat e tyre: katër qytete. [32]Prej fisit të Neftaliut: qytetin strehim Cedesin, në Galile, Amotdorin, Kartanin me rrethinat e tyre: tri qytete.

[33]Të gjitha qytetet e familjeve të Gersonit: trembëdhjetë me rrethinat e tyre.

Pjesa e bijve të Merariut

[34]Bijve të Merariut, levitëve të shkallës më të ulët, sipas vëllazërive të tyre, u qenë dhënë prej fisit të Zabulonit: Jeknaami, Karta, [35]Remona, Naaloli: katër qytete me rrethinat e tyre. [36]Prej fisit të

21,16 *Ain:* "burimi", me TM; BJ me dshk. gr. ka: "Asan" (krh. 1Kro 6,44)

21,25 *Ibleàm: hamend.;* krh. 17,11; TM përserit: "Gat Rimmon".

21,27 *Astaròt*: me sir. (krh. 1Kro 6,56) TM ka: *beestera*.

21,35 *Dimna*: më TM; BJ supozon: Rimmòna" sipas 19,13; 1Kro 6,62.

21,36-37 këta dy rr, të vendosura prej TM, gjenden në mjaft dshk. hebr.; BJ përkthen sipas LXX e 1Kro 6,63: "në anën tjetër të Jordanit e Jerikos, fisi I Rubenit Beser në shkretëtirë mbi rrafshnaltën qytet i mërgimit për vrastarërt, bashkë me kullotat e tij, Iaas e kullotat e tij". Vulg. e përkthen: "prej fisit të Rubenit, përtej Jordanit, përballë Jerikos, qyteti strehimi i Bosorit në fushën e shkretëtirës, Jasa, Kademoti, e Mefaati: katër qytete me rrethinat e tyre". rr 37 i përgjgjet rr 38.

Rubenit, përtej Jordanit, kundruall Jerikut, qyteti strehim i Bosorit
në rrafshinën e shkretëtirës, Jasa, Kademoti, e Mefaati: katër qytete
me rrethinat e tyre. 37Prej fisit të Gadit qyteti strehim i Ramotit, në
Galaad, Mahanaimi, Heseboni e Jazeri: katër qytete me rrethinat e
tyre.
38Të gjitha qytetet e bijve të Merariut sipas vëllazërive të tyre,
levitëve të tjerë, dymbëdhjetë qytete.
39Kështu, pra, të gjitha qytetet e levitëve në pronën e bijve të
Izraelit qenë dyzet e tetë 40me rrethinat e tyre, secili qytet me kullotat
e veta përreth.
41Zoti ia dha Izraelit mbarë tokën për të cilën u ishte përbetuar 22,4
etërve të tyre se do t'ua jepte dhe e bënë pronë të veten e banuan në të.
42Dhe Zoti u dha qetësi sipas të gjitha përbetimeve që ua kishte bërë
etërve të tyre. Asnjë prej armiqve të tyre nuk pati guximin t'u dilte
përballë, por të gjithë i vuri nën sundimin e tyre. 43Asnjë prej të gjitha
premtimeve që i bëri Zoti shtëpisë së Izraelit, nuk mbeti pa shkuar në 23,14; Is 55,11
vend: u plotësuan që të gjitha.

III. FUNDI I MISIONIT TË JOZUEHUT

1. KTHIMI I FISEVE TË LINDJES. ÇËSHTJA E LTERIT TË TYRE

Lëshimi i fiseve përtejjordanase

22 1Atëherë Jozuehu grishi rubenasit e gadasit dhe gjysmën e 1,12-18; 13,8-32;
fisit të Manaseut 2e u tha: «Bëtë gjithçka ju ka urdhëruar Nr 32
Moisiu, shërbëtori i Zotit. Edhe mua më dëgjuat gjithçka ju
urdhërova. 3Dhe gjatë këtyre ditëve të shumta deri më sot nuk i latë
vëllezërit tuaj: e mbajtët urdhërimin e Zotit, Hyjit tuaj! 4E, pasi Zoti,
Hyji juaj, ua dha vëllezërve tuaj qetësinë dhe paqen, ashtu sikurse edhe
ua pat premtuar, tani kthehuni e shkoni në tendat tuaja e në pronën
tuaj që jua dha Moisiu, shërbëtori i Zotit, përtej Jordanit. 5Porse kini
kujdes të madh që t'i ruani e t'i zbatoni urdhërimet dhe Ligjin që
jua urdhëroi Moisiu, shërbëtori i Zotit: duani Zotin, Hyjin tuaj, dhe Lp 6,5+
ecni në të gjitha udhët e tija. Mbani urdhërimet e tija. Qëndroni Atij
besnikë dhe shërbeni me gjithë zemër e me gjithë shpirt!»

k 22 Ky k është i përbërë. 1) rr 1-6 janë deuteromiste e përgjigjen 1,12-18; rr 7-9 shtojnë gjysmën e fisit të Manaseut që në fillim nuk ishin të pranishëm në tregim; rr 10-34 përmbajnë shenja nga gojëdhënia priftërore. Megjithatë ky tregim (pjesë) përdor një tradit të vjetër. Ndoshta ruan një kundërvënie kulturale në mes Shenjtërores në Silo (krh. rr 9 e 12) me priftërinjtë e tij (krh. Rr 13+,30+) fiset e Përtejjordanisë që u konsideroshin sikurse jashtë Tokës së premtuar që mbaronin në Jordan.

6 Atëherë Jozuehu i bekoi dhe i la të shkonin. Ata u kthyen në tendat
e veta.
7 Edhe gjysmës së fisit të Manaseut Moisiu ua kishte dhënë pronën
në Basan. Prandaj gjysmës tjetër Jozuehu i dha me short pjesën e
trashëgimit në mes të vëllezërve të tyre përtej Jordanit, në anën e tij
të perëndimit. Duke i përcjellë që të shkonin në tendat e tyre, Jozuehu
i bekoi 8 dhe u tha: «Me pasuri të shumta po ktheheni në shtëpitë tuaja:
me argjend, me ar, me bronz e me hekur dhe me petka të llojllojshme:
ndajeni me vëllezërit tuaj prenë që ua rrëmbyet armiqëve».

Ngritja e një lteri në bregun e Jordanit

9 Bijtë e Rubenit, bijtë e Gadit e gjysma e fisit të Manaseut u kthyen
dhe u nisën prej bijve të Izraelit nga Siloja, në tokën e Kanaanit, për
t'u kthyer në Galaad, në tokën e pronës së vet, që e kishin marrë sipas
urdhrit të Zotit nëpër dorë të Moisiut.
10 Kur arritën në Leqet e Jordanit, në tokën e Kanaanit, në brigjet e
Jordanit ndërtuan një lter të madh që shihej së largu. 11 Kur dëgjuan
bijtë e Izraelit se rubenasit, gadasit dhe gjysma e fisit të Manaseut
kishin ndërtuar një lter nga krahina e tokës së Kanaanit te Leqet e
Jordanit kundruall bijve të Izraelit, 12 u bashkuan të gjithë në Silo për
të shkuar e për të luftuar kundër tyre.

Qortime drejtuar fiseve përtej Jordanit

Dal 6,25; Nr 25,7.11v
13 Ndërkaq dërguan tek ata në tokën e Galaadit Fineesin, birin e
Eleazarit prift. 14 Me të dërguan edhe dhjetë prijës, prej secilit fis nga
një. Secili ishte kryetar i vëllazërive të Izraelit.
15 Këta shkuan te bijtë e Rubenit, të Gadit e të gjysmës së fisit të
Manaseut në tokën Galaad dhe u thanë:
16 «Ja ç'ju thotë mbarë bashkësia e Zotit: Ç'do të thotë kjo shmangie
juaj? Pse e latë Zotin, Hyjin e Izraelit, e ndërtuat një lter shenjtdhunim
Nr 25,3-5; Lp 4,3
dhe u larguat nga adhurimi i Tij? 17 A ju duket pak mëkati i Fegorit,
dënga e së cilës emnesë ende mbetet në ne, i cili solli morden në
bashkësinë e Zotit? 18 E ju sot prapë e latë Zotin dhe u çuat kundër
Zotit. Nesër felgrimi i tij do të ndizet flakë kundër mbarë bashkësisë
së Izraelit. 19 Në qoftë se jua merr mendja se toka e trashëgimit tuaj
është e papastër, atëherë kaloni në tokën e pronës së Zotit, ku është
Banesa e Zotit, dhe banoni ndër ne! Mjaft që të mos ngrini krye
kundër Zotit dhe të mos na bëni edhe ne të çohemi kundër Zotit duke
ndërtuar lter tjetër përveç lterit të Zotit, Hyjit tonë. 20 A nuk qe vetëm

22,16 *Ç'do të thotë kjo shmangie juaj?* Nisma e Rubenit e Gadit është e denuar këtu dhe në rr 19, sipas pikpamjes së Ligjit mbi të qënurit unik të Shenjtërores (Lp 12,5) pjesa e prapme e këtij episodi.

Akani, biri i Zaresë, që shkeli urdhrin e Zotit lidhur me «mallkimin», 17
e hidhërimi i Zotit rëndoi mbi mbarë bashkësinë e Izraelit? Ai s'qe një
njeri i vetëm; oh, sikur të kishte mbaruar vetëm ai për fajin e vet!»

Përligjimi i fiseve përtejjordanase

21Bijtë e Rubenit, të Gadit e të gjysmës së fisit të Manaseut iu
përgjigjën prijësve të dërgatës së Izraelit:
22«Zoti, Hyji i gjithëpushtetshëm, Hyji i gjithëpushtetshëm Zot e di Lp 10,17
mirë, por le ta marrë vesh edhe Izraeli: nëse e ndërtuam këtë lter
me shpirt kryengritjeje dhe kundërshtimi ndaj Zotit, le të mos na
ndihmojë, por të na ndëshkojë tani; 23e nëse e bëmë me mendim që të
largohemi prej Zotit për të kushtuar fli shkrumbimi, fli kushtimore Lev 1-3
bimore ose fli pajtimi mbi këtë lter: le të shohë vetë Zoti e le të gjykojë.
24Në të vërtetë ne e bëmë këtë gjë prej shqetësimit dhe mendimit që
na ka mbërthyer, sepse nesër fëmijët tuaj do t'u thonë fëmijëve tanë:
'Çfarë keni së bashku ju me Zotin, Hyjin e Izraelit? 25Zoti vuri kufi
ndërmjet nesh e jush, o bijtë e Rubenit e bijtë e Gadit, lumin Jordan!
Prandaj ju s'keni pjesë më Zotin!' Kështu bijtë tuaj do t'i bënin bijtë
tanë të largohen e të mos e kenë frikë Zotin. Këndej edhe menduam se
është më mirë 26e thamë: Të ndërtojmë një lter, jo për fli shkrumbimi
e fli theroreje, 27por për dëshmi ndërmjet nesh e jush, ndërmjet bamit
tonë e bamit tuaj, dhe se kemi të drejtë të kushtojmë fli shkrumbimi,
therore e fli pajtimi që assesi të mos u thonë bijtë tuaj bijve tanë në
të ardhmen: 'Ju nuk keni pjesë më Zotin!' 28E nëse do t'u thonë, le
t'iu përgjigjen: 'Ja, trajta e lterit të Zotit që e punuan etërit tanë, jo
për fli shkrumbimi e therore, por për dëshmi ndërmjet nesh e jush!'
29Larg nesh mendimi se duam të çohemi kundër Zotit e t'i kthejmë atij
shpinën duke ndërtuar lter për fli shkrumbimi, therore e fli kushtimi,
përveç lterit të Zotit, Hyjit tonë, që është pranë Banesës së tij».

Përkimi i rivendosur

30Kur i dëgjuan këto fjalë prifti Finees dhe prijësit e dërgatës së
izraelitëve që ishin me të, u qetësuan dhe fjalët e bijve të Rubenit, të
Gadit e të gjysmës së fisit të Manaseut i pranuan me shumë kënaqësi.
31Fineesi prift, biri i Eleazarit, u tha: «Tani po e marrim vesh se Zoti
është me ne, sepse nuk e paskeni bërë këtë shëmtim dhe i paskeni
çliruar bijtë e Izraelit prej dorës së Zotit».
32Fineesi bashkë me prijësit u kthye prej bijve të Rubenit e të Gadit
prej tokës së Galaadit në tokën e Kanaanit te bijtë e Izraelit dhe u

22,22 *Zoti, Hyji i gjithëpushtetshëm, Hyji i gjithëpushtetshëm!:* fj.fj.: "El – Elohìm, JHH" Kjo nuk është shprehje idhujutarie, por një superlative arkaik që vjen nga Zan 33,20; 46,3; Nr 16,22 (krh. Lp 10,17; Ps 50,1; Dan 11,36).

treguan gjithçka. 33Të gjithë dëgjuesve u pëlqeu përgjigjja dhe bijtë
e Izraelit i dhanë lavdi Hyjit, dhe hoqën nga mendja që t'i sulmojnë
e ta shkretojnë me luftë vendin në të cilin banonin bijtë e Rubenit e
të Gadit. 34Bijtë e Rubenit e bijtë e Gadit lterit që kishin ndërtuar, ia
Zan 31,48.52 ngjitën emrin: Dëshmitar. Sepse thanë: «Është Dëshmitar ndër ne se
Zoti është Hyj».

2. FJALIMI I FUNDIT I JOZUEHUT

Jozuehu bën një përmbledhje të shkurtër të veprës së vet

23 1Kishte kaluar shumë kohë qysh se Zoti i kishte dhënë
Izraelit paqe prej të gjithë popujve që e rrethonin. Jozuehu
13,1; 14,10; 24,29 tashmë ishte shumë i moçëm dhe kishte arritur pleqërinë
e thellë. 2Atëherë Jozuehu thirri mbarë Izraelin: pleqtë prijësit,
gjyqtarët dhe udhëheqësit e tyre e u tha: «Unë tashmë u plaka dhe
kam hyrë në moshë të thellë. 3Ju patë gjithçka u bëri Zoti, Hyji juaj, të
gjitha këtyre kombeve dhe si luftoi Ai për ju. 4Që, me short jua ndava
fiseve tuaja për pronë kombet që mbetën gjallë dhe ato që i zhbiva, që
nga Jordani e deri në Detin e Madh, në perëndim. 5Zoti, Hyji juaj, do
13,6 t'i shpërndajë dhe do t'i zhdukë prej faqes suaj dhe ju do ta merrni për
pronë tokën e tyre, siç jua ka premtuar».

Sjellja mes popujve të huaj

6«Veçse jini të fortë e të qëndrueshëm në zbatimin e të gjithave
që janë shkruar në Librin e Ligjit të Moisiut dhe mos u bëni lak as
Lp 7,1 djathtas as majtas. 7Mos u përzieni me popujt që mbetën ndër ju, mos
Dal 23,13 u përbetoni në emër të hyjnive të tyre dhe mos u shërbeni as mos i
adhuroni. 8Qëndroni besnikë Zotit, Hyjit tuaj, sikurse keni bërë deri
tash.

9Zoti dëboi para fytyrës suaj popuj të mëdhenj e tejet të fortë dhe
Lev 26,8; Lp 32,30 asnjë popull nuk mundi t'ju qëndrojë përballë: 10një jush vë në të ikur
një mijë armiq, sepse Zoti, Hyji juaj, lufton për ju sikurse ju është
Lp 6,5+ zotuar! 11Porse këtë gjë ruajeni me kujdesin më të madh: duajeni
Dal 34,16; Lp 7,1-6 Zotin, Hyjin tuaj!
Gjq 2,2-3

22,34 *Dëshmitar.* Shprehje e vendosur prej BJ sepse mungon në TM e në LXX. Vulg. saktëson: "është Dëshmitar ndër ne" e BJ shënon: emri është zhdukur prej tekstit: duhet ta mbante fjalën "*dëshmoi*"; të krahasohet shpjegimi i emrit Galad (Zan 31,47-48)

k 23 Fjalimi i lamtumirës, vazhdimi i të cilit gjendet në Gjq 2,6-9. Të krahasohet me fjalimin e fundit të Moisiut (Lp 31) me të Samuelit (1Sam 12) e të Davidit (1Mbr 2,1-9) fjalët e fundit të Matatisë (Mak 2,49-68). Ky duhet të ket qënë përfundimi normal i Librit, të cilit më vonë iu shtua k 24.

23,4 kombet...*që i zhbiva:* shprehje aksidentalisht e spostuar në TM pas "nga Jordani" – deri në Detin e Madh: me LXX; TM ka: "dhe Deti i Madh"

12Por në qoftë se do t'i miratoni gabimet e këtyre popujve që mbetën
ndër ju, dhe do të përzieni me ta martesa e do të lidhni miqësi, 13dijeni
qysh tani se Zoti, Hyji juaj, nuk do t'i zhbijë para fytyrës suaj, por do
të jenë për ju rrjetë, gropë, lak, frushkull për shpinën tuaj, ferrë për
sytë tuaj derisa t'ju shpërndajë prej kësaj toke të mrekullueshme që
jua dha.
14Që, unë sot po nisem për atë rrugë që do ta rrahë çdo krijesë!
Pranojeni me gjithë zemër se asnjë prej premtimeve të mira që ju
ka bërë Zoti, nuk ka shkuar huq! 15Pra, sikurse çoi në vend gjithçka 21,45
premtoi e erdhën të gjitha ato të mira, po ashtu do të çojë mbi ju të Lp 28
gjitha të këqijat me të cilat është kërcënuar derisa t'ju zhdukë nga kjo
tokë e mirë që jua dhuroi. 16Nëse do t'i shmangeni Besëlidhjes së Zotit,
Hyjit tuaj, që jua ka urdhëruar, e do t'u shërbeni hyjnive të huaja dhe
do t'i adhuroni ato, do të ndizet flakë kundër jush felgrimi i Zotit, do të
zhbiheni shpejt prej kësaj toke të mrekullueshme që jua dhuroi Zoti». Lp 4,26

3. KUVENDI I DHEUT NË SIKEM

24 1Jozuehu i bashkoi të gjitha fiset e Izraelit në Sikem dhe
i grishi pleqtë, prijësit, gjyqtarët dhe udhëheqësit. Këta
qëndruan në praninë e Hyjit. 2Atëherë Jozuehu iu drejtua
mbarë popullit kështu:
«Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: 'Dikur, moti, etërit tuaj, Tarehu, Zan 11,27-32
baba i Abrahamit e i Nakorit, jetonin përtej Lumit dhe u shërbenin
hyjnive të huaja. 3Prandaj unë e mora Abrahamin, babën tuaj, prej Zan 12-24; 35,2-4
tokës së Mesopotamisë, e shpura nëpër mbarë tokën e Kanaanit dhe e
shumova farën e tij. 4Ia dhurova Izakun. Izakut mandej i fala Jakobin Zan 25,19-26; 27;
dhe Ezaun. Prej tyre, Ezaut i dhashë për pronë bjeshkët e Seirit, 36,1-8
kurse Jakobi e bijtë e tij zbritën në Egjipt. Zan 46,1-7; Dal 3-15
5Atëherë dërgova Moisiun e Aronin dhe e godita Egjiptin me shenja

k 24 Ky k ka tri pjesë: 1) Jozuehu i parashtron ndaj besimit të të pranishmëve veprat e JHWH në dobi të Izraelit (rr 2-13 krh. shpallja e fesë Lp 21-24 e 26,5-9); 2) Kuvendi zgjedh JHWH për Hyj dhe përjashton hyjnitë e huaja (14-24); 3) Lidhet Besëlidhja dhe shkruhet ligji i saj (25-28). Ky k u shtua gjatë ose pas mërgimit në Babiloni. Por tradita që e transmeton është e vjetër. Feja në JHWH, që është veçori e fisit udhehequr prej Jozuehut, u propozohet grupeve të tjera që më parë nuk kishin dëgjuar të flitej për Të. Ata nuk kanë qënë në Egjipt dhe nuk i kanë përfituar për mrekullitë e Daljës as për zbulimin e Sinait; megjithatë nuk janë kananeas; kanë prejardhjën e përbashkët me grupin e Jozuehut: flitet për fiset e veriut që me anën e kësaj besëlidhjeje, pranojnë fenë në JHWH dhe kështu bëhen pjesë e popullit të Hyjit.

24,1 *Sikem:* krh. 8,30-35. Për shkak të pozicionit të tij qendror, Sikem ishte një vend i përshtatshëm për kuvendin e fiseve (krh. 1Mbr 12) dhe, për shkak të kaluerës, ishte një vend i zgjedhur për vulosjen e një besëlidhjeje fetare: Abrahami i ndërtoi aty një elter (Zan 12,6-7), ndërsa Jakobi kishte fituar të drejtat (Zan 33,18-20) dhe kishte varrosur aty hyjnitë e huaja të prura nga Mesopotamia (Zan 35,2-4).

24,5 *me shenja të mrekullueshme që i bëra në mesin e tij:* me dshk. gr., sir., Vulg.; TM ka: "Patë me sytë tuaj çfarë bëra". Shprehje lakonike rikujtojme te gjitha

të mrekullueshme që i bëra në mesin e tij e pastaj ju nxora prej
andej. 6Unë i nxora etërit tuaj prej Egjiptit dhe arritët deri te deti.
Egjiptianët i ndoqën etërit tuaj me karroca e me kalorësi deri te Deti
i Kuq. 7Ata kërkuan ndoren e Zotit dhe Ai lëshoi terrin ndërmjet jush
dhe egjiptianëve dhe shtyri mbi ta detin që i mbuloi. Patë me sytë
tuaj çfarë bëra në Egjipt. Mandej jetuat në shkretëtirë për një kohë
të gjatë.

Nr 21,21-35; Lp 2,26–3,11 8Pastaj ju priva e ju prura në tokën e Amorreut, që banonte përtej
Jordanit. Ata luftuan kundër jush, por unë i lëshova në duar tuaja, jua
Nr 22-24 pushtuat tokën dhe ata i vratë. 9U ngrit Balaku, biri i Seforit, mbreti
i Moabit, dhe luftoi kundër Izraelit. Çoi e thirri Balaamin, birin e
Beorit, që t'ju mallkonte. 10Por unë nuk desha t'ia vija veshin atij, por
përkundrazi, iu desh t'ju bekojë dhe ju shpëtova prej duarve të tija.

11E kaluat Jordanin dhe mbërritët tek Jeriku. Kundër jush luftuan
Lp 7,1+ trimat e atij qyteti-Amorreu. Ferezeu, Kananeu, Heteu, Gergezeu,
Lp 7,20 Heveu e Jebuzeu dhe unë qeshë ai që jua lëshova në dorë. 12I lëshova
para jush grethat dhe i bënë të dalin para jush-dy mbretërit e
Lp 6,10-13 amorrenjve-jo në saje të shpatës e të harkut tënd! 13Unë jua dhashë
tokën që nuk e keni punuar, qytetet që nuk i keni ndërtuar e banoni në
to; ju dhashë vreshta e ullishta që nuk i mbollët, e po hani prej tyre!»

Izraeli zgjedh Zotin

14«Tani, pra, druani Zotin e shërbeni Atij me zemër të përsosur e
Zan 35,2; Ez 20,7 plotësisht besnike! Flakni tej zotat të cilëve u shërbyen etërit tuaj
në Mesopotami e në Egjipt dhe shërbeni Zotit! 15Por, në qoftë se u
duket punë e ligë që t'i shërbeni Zotit, zgjidhni ju sot se kujt doni t'i
shërbeni: zotave të cilëve u shërbyen të parët tuaj në Mesopotami, apo
zotave të amorrenjve, në tokën e të cilëve banoni. Sa për mua e për
shtëpinë time, ne do t'i shërbejmë Zotit!»

16Populli u përgjigj: «Zoti mos e thëntë që ta lëmë Atë e t'u shërbejmë
Dal 13,3; Lp 5,6 zotave të huaj! 17Zoti, Hyji ynë, Ai na nxori ne dhe etërit tanë nga
toka e Egjiptit, prej shtëpisë së skllavërimit. Ndër sy tanë bëri shenja
mrekullisht të mëdha dhe na ruajti në çdo udhë ngado kaluam dhe
në mes të gjithë popujve, ndër të cilët kaluam. 18Mandej, Zoti i dëboi
para nesh të gjithë këta popuj, posaçerisht amorrenjtë, banorët e këtij
vendi, në të cilin hymë ne. Pra, edhe ne do t'i shërbejmë Zotit, sepse
Ai është Hyji ynë!»

19Atëherë Jozuehu i tha popullit: «Ju nuk do të mund t'i shërbeni
Lev 17,1+; Lp 4,24; 6,15 Zotit. Ai është Hyj i shenjtë, Hyj ziliqar që s'mund t'i durojë dot
paudhësitë e mëkatet. 20Nëse do ta lini Zotin e do t'u shërbeni zotave
të huaj, Ai do të kthehet kundër jush, do t'ju ndëshkojë e do t'ju
shpartallojë, pasi ju ka bërë gjithë ato të mira».

21 Populli i tha Jozuehut: «Assesi! Ne do t'i shërbejmë Zotit!».
22 Atëherë Jozuehu i tha popullit: «Pra, ju vetë jeni dëshmitarë
kundër vetvetes, se ju vetë e zgjodhët Zotin për t'i shërbyer».
U përgjigjën: «Jemi dëshmitarë!»
23 Jozuehu shtoi: «Hiqni pra, tani, zotat e huaj që janë ndër ju, dhe
ktheni zemrat tuaja te Zoti, Hyji i Izraelit!
24 E populli iu përgjigj Jozuehut: «Do t'i shërbejmë Zotit, Hyjit tonë,
dhe do t'i dëgjojmë urdhërimet e tija».

Besëlidhja e Sikemit

25 Kështu, pra, Jozuehu në këtë ditë lidhi me popull Besëlidhjen Dal 15,25
në Sikem. Caktoi ligje dhe rregullore. 26 Atëherë këto fjalë i shënoi
në Librin e Ligjit të Hyjit. Mandej mori një gur tejet të madh dhe Zan 12,6; 35,4;
e vendosi aty nën qarr, që ishte në Shenjtëroren e Zotit, 27 dhe i tha Lp 11,30; Gjq 9,6
mbarë popullit: «Ja, ky gur le të jetë dëshmitar kundër jush, sepse i
dëgjoi të gjitha fjalët e Zotit që i tha ndër ne, që më vonë të mos keni
se si ta mohoni e të rreni Zotin, Hyjin tuaj».
28 Atëherë e la popullin të shkojë secili në pronën e vet. Gjq 2,6

4. SHTOJCË

Vdekja e Jozuehut

||Gjq 2,6-10

29 Pas këtyre ngjarjeve vdiq Jozuehu, i biri i Nunit, shërbëtori i Zotit,
njëqind e dhjetë vjetësh. 30 E varrosën në pronën e tij në Tamnatsare,
që është në malet e Efraimit, në anën veriore të malit Gaas.
31 Izraeli i shërbeu Zotit gjatë gjithë ditëve të jetës së Jozuehut dhe
të pleqve, të cilët jetuan një kohë të gjatë pas Jozuehut dhe të cilët i
njohën të gjitha veprat e Zotit, që i bëri Izraelit.

Eshtrat e Jozefit. Vdekja e Eleazarit

32 I varrosën edhe eshtrat e Jozefit, që i sollën bijtë e Izraelit prej Zan 50,24-25;
Egjiptit në Sikem, në pjesën e arës që e kishte blerë Jakobi prej bijve të Dal 13,19

veprat qe Zoti i beri ne Egjipt.

24,27 *të jetë dëshmitar*: krh. "Kjo mogilë le të jetë sot dëshmitare e besës së lidhur ndërmjet meje e teje", Zan 31,48.52; Ister, "për dëshmi" në 22,26+ një shenjë "dëshmi" Is 19,19-20.

24,28-31 Këta rr janë marrë pothuajse fj.fj. në fillim të hyrjes së dytë të Librit të Gjyqtarëve (Gjq 2,6-10); kjo shënon unitetin e redaksisë të të dy librave.

24,29 *shërbëtori i Zotit*: i njëjti titull i qe dhënë Moisiut (Dal 14,31; Joz 1,1; krh. Lp 34,5) po ky titull do t'i jepet edhe Davidit (Ps 18,1; 89,4.21) parashëmbëllesë e " shërbetorit pësues të Zotit"(Is 42,1+)

24,30 *Gaas*: LXX shton: "(në Tamnatsare) vendosen me të në varr, thika stralli me të cilat kishte rrethprerë Izraelitasit në Galgalë mbasi i kishte nxierr nga Egjipti, sikurse i kishte urdhëruar Zoti e gjenden akoma atje edhe sot". Në të vertet edhe sot gjenden pritës stralli parahistorik ato gjenden në fshat në vendin Tamnatsare.

24,32 *pjesë e pronës*: e ka fjalën për

Zan 33,18-20 Hemorit, babait të Sikemit, për njëqind para argjendi dhe ishte pjesë
e pronës së bijve të Jozefit.
33 Vdiq po ashtu edhe Eleazari, biri i Aronit. E varrosën në Gabaanë
e Fineesit, birit të tij, që i qe dhënë atij në malin e Efraimit.

eshtrat e Jozefit. Ky shënim nënvizon se ata janë pjesë e pronës së fisit të Manaseut dhe Efraimit, bijve të Jozefit në mënyrë të pandashme.

24,33 Vdiq po ashtu edhe Eleazari: Jozuehu dhe Eleazari kanë vdekur në Tokën e premtuar, kurse Aroni e Moisiu vdiqën para se të kalonin Jordanin. Edhe eshtrat e Jozefit i sollën në tokën që u qe dhënë patriarkëve. Me librin e Jozuehit përmbushet kthimi nga Egjipti. – Efraimi: LXX shton: "Atëherë Izraelitët shkuan secili në qytetin dhe shtëpitë e veta. Izraelitët adhuruan Astarten, Astaròt dhe idhujt e kombeve që i rrethonin, atëherë Zoti i braktisi në duart e Eglonit, mbretit të Moabit që i sherbyen për tetëmbëdhjëtë vjet" (Gjq 3,14).

Libri i gjyqtarëve

HYRJA E PARË

TREGIM I SHKURTËR I NGULJES NË KANAAN

Ngulja e Judës, e Simonit, e Kalebit dhe e cineasve

1 [1]Pas vdekjes së Jozuehut izraelitët e pyetën për këshillë Zotin dhe thanë: «Cili nesh do të dalë i pari te Kananeu për të luftuar kundër tij?». [2]Zoti u përgjigj: «Le të dalë Juda! Ja, unë po e lëshoj tokën në duar të tija». [3]Juda atëherë i tha Simonit, të vëllait: «Dil me mua në shortin tim e të luftojmë kundër Kananeut, dhe kur të të bjerë shorti ty, unë do të vij me ty». Simoni shkoi me të. [4]Shkoi Juda dhe Zoti ua lëshoi në duar të tyre Kananeun dhe Ferezeun. Në Bezek i vranë dhjetë mijë vetë. [5]Në Bezek gjetën Adonibezekun, luftuan kundër tij dhe i mundën Kananeun e Ferezeun. [6]Por Adonibezeku iku. Ata e ndoqën, e zunë dhe ia prenë pëlqerët e duarve e të këmbëve të tija. [7]Adonibezeku tha: «Shtatëdhjetë mbretër, pasi ua preva pëlqerët e duarve e të këmbëve, mblidhnin dromca nën tryezën time. Siç bëra, ashtu ma ktheu Zoti mua». E çuan në Jerusalem dhe atje vdiq.

Dal 33,7 20,18

Joz 10,3 Joz 10,1-27

[8]Atëherë djemtë e Judës e sulmuan Jerusalemin dhe e morën. Banorët i prenë me shpatë e qytetin e dogjën.

Joz 15,63; Gjq 1,21; 2Sam 5,6+

k 1 Rreshti i parë mbledh informacione me shpjegime mbi pushtimin e Kanaanit shumë ndryshe në krahasim me Joz1-12: tek Gjyqtarët, pushtimi është rezultat i veprimeve individuale të fiseve saqë mbetet shumë i pa kompletuar. Kjo përmbledhje jep, mbi zgjidhjen e jugut, informacione shumë më të sakta nga pikëpamja historike në krahasim me paraqitjen skematike të Joz 10. Janë tradita që vënë në dukje rolin e Judes (krh. rr 9 dhe 17). Këto tradita ishin përjashtuar që nga hartimi i parë i librit të Jozuehut, sepse nuk i përgjigjej as planit të tij dhe as qëllimeve të tija teologjike. Disa prej tyre patën qenë futur shumë vonë në Joz 13–21, si p.sh. 14,6-15; 13-19. Hartuesi i Gjq i ka rimarrë këto tradita, por ata paraqitën këtu të vendosura pas vdekjes së Jozuehut (rr 1).

1,3 *Juda... Simoni:* janë dy fiset e jugut (krh. rr 17v) ku ka mundësi se ka hyrë në Kanaan pa e bërë rrugën e Transjordanisë ku kjo histori ka qenë për një kohë të gjatë e pavarur nga historia e fiseve të tjera (krh. k 5; Nr 14,39; 21,1).

1,5 *Adonibezekun:* duket se ka qenë bërë një shkrirje mes Adoni-Mezek, mbret i Bezekut dhe Adoni-Sedek, mbret i Jeruzalemit (krh. Joz 10,1-3); nga kjo përmendja e këtij qyteti (rr 7) dhe gloza e mëtejshme e rr 8 që është në kundërshtim me rr 21 (krh. edhe 2 Sam 5,6v). Fitorja mbi Bezek paraqet një problem: i vetmi qytet me një emër të tillë që mund të njihet gjendet mes Sikemit dhe Bet-Seamit, në krahinën ku gjendeshin Perizitët, por larg nga territori i Judes dhe i Simonit.

Joz 9,1; 10,40 [9]Mandej shkuan për të luftuar kundër Kananeut, që banonte në
Malësi, në Nageb e në Sefelë. [10]Pastaj Juda shkoi kundër Kananeut
që banonte në Hebron, që dikur quhej Kariatarbe dhe aty e mundi
Sesain, Ahimanin e Tolmain. [11]Prej andej shkoi kundër banorëve të
||Joz 15,13-19 Dabirit, i cili dikur quhej Kariatsefer /d.m.th. Qyteti i Letrarëve/.
Joz 10,38-39; 11,21-22 [12]Atëherë Kalebi tha: «Kush ta godasë Kariatseferin dhe ta pushtojë,
Joz 14,6+; 15,6 3,9-10; Joz 15,17 do t'ia jap Aksën, time bijë, për grua». [13]Pasi e pushtoi Otonieli, biri i
Cenezit, vëllai i vogël i Kalebit, ia dha Aksën, vajzën e vet, për grua.
Joz 15,18 [14]Ajo, ndërsa po shkonte, e nxiti të kërkonte prej babës së vet një arë.
Kështu, pra, zbriti prej gomarit e Kalebi i tha: «Çka ke?». [15]E ajo iu
Joz 15,19 përgjigj: «Më bëj një nderë. Pasi ma ke dhënë tokën e thatë, më jep
edhe një tokë që të ketë ujë». Kështu Kalebi i dha Burimet e Larta e
Burimet e Poshtme.

Nr 24,21+; Nr 10,29-32 [16]Bijtë e Hobabit cineas, kunatit të Moisiut, u ngjitën prej qytetit
Dal 2,16+ të Palmave bashkë me bijtë e Judës në shkretëtirën e Judës, që është
në krahun e mesditës të Aradit. Ngulën aty me amalecitët. [17]Mandej
Juda u çua e shkoi me të vëllanë, Simonin, dhe së bashku i ranë
Kananeut që banonte në Sefat, dhe e goditën qytetin me «mallkim».
Gjq 1,3 Nr 21,1-3 Dhe iu ngjit emri Hormë /d.m.th. Mallkim/. [18]Juda e pushtoi Gazën
me territoret e saj, Askalonin dhe Akaronin me territoret e tyre.
[19]Zoti ishte me Judën e ai pushtoi edhe Malësitë. Por nuk mund t'i
Joz 17,16.18 shpërngulte banorët e vërrisë, sepse kishin shumë karroca hekuri.
1,10+ [20]Kalebit ia dhanë Hebronin sikurse kishte urdhëruar Moisiu. E
Lp 1,28+ Kalebi i dëboi prej Hebronit tre bijtë e Enakut.

[21]Bijtë e Beniaminit nuk e dëbuan Jebuseun prej Jerusalemit, e
kështu Jebuseu banoi në Jerusalem bashkë me bijtë e Beniaminit deri
në ditën e sotme.

1,9 Ky rresht ka një seri pushtimesh që i atribuohen Judës, por në fakt ato u realizuan nga grupe që patën qenë të asimiluar vetëm më vonë këtij fisi: pushtimi i Hebronit (rr 10,20, krh. Joz 14,16v), të Debirit (rr 11-13, krh. Joz 15,15-17), të vendit të Negebit (rr 14-15), të shkretëtirës së Judes (rr 16) dhe të Kormës (rr 17). Teksti e tradhton epërsinë e fisit të Judës.

1,16 *Bijtë e Hobabit cineas, kunatit të Moisiut:* cineas vjen nga emri i një familjeje i marrë si emër i një personi (Keni) dhe kjo familje është e lidhur me Moisiun për shkak të martesës së tij (krh. 4,11). Versionet e ndryshme kanë: «biri i Hobabit kenitas». – me atë popull: LXX e ka këtu: «me Amalekun», mësim i hershëm që tregon emrin e armikut më të keq të Izraelit (krh. 1Sam 15,6); «me këtë popull» është korrigjim për të evituar emrin e Amalekut në aplikimin për aq sa është përshkruar nga Lp 25,19: «do ta fshish kujtimin e Amalekut».

1,18 Judea nuk i ka pushtuar këto qytete të Filistesë as në momentin e zgjedhjes dhe as më vonë dhe ky rr është në kundërshtim më rr 19b. LXX e ka shmangur vështirësinë duke shtuar një mohim «Juda nuk pushtoi...». Është e mundur që teksti hebraisht reflekton, duke i përforcuar, fitoret e Davidit ndaj filistenjve (2Sam 5,17-25; 8,1).

1,21 *Beniamini:* Në fakt Jeruzalemi do te jetë numëruar mes qyteteve të Beniaminit (Joz 18,28), por që do të pushtohej më vonë, nga Davidi (2Sam 5,6-9). Ky ka qenë vëndosur në Joz 15,63, duke ia kthyer Judën Beniaminit.

Pushtimi i Betelit

[22]Po edhe Shtëpia e Jozefit u nis për Betel, dhe Zoti qe me ta.
[23]E njëmend, kur i bënë hetime qytetit - ky më parë quhej Luzë, Joz 7,2+; Zan 28,19; Joz 18,13
[24]vëzhguesit panë një njeri tek po dilte prej qytetit dhe i thanë: «Na e trego hyrjen në qytet dhe do të jemi të mëshirshëm me ty». [25]Ai u tregoi nga mund të hynin në qytet. Të gjithë në qytet i prenë me shpatë, kurse atë njeri me mbarë farefisin e tij e lanë të shkonte. [26]Ky Joz 6,23
njeri shkoi në dheun e Hetimit dhe atje ndërtoi një qytet, të cilin e quajti Luzë. Kështu quhet edhe sot e kësaj dite.

Fiset veriore

[27]Kurse Manaseu nuk e pushtoi Betsanin as Tanakun me fshatrat Joz 17,11-13
e tyre. As nuk i dëboi banorët e Dorit, të Jeblaamit e të Magedos me fshatrat e tyre. Kështu kananenjtë qëndruan në atë vend. [28]Kur mori
fuqi Izraeli, i ngarkoi me angari dhe nuk deshi t'i dëbojë prej vendit. Joz 16,10
[29]Po as Efraimi nuk i dëboi kananenjtë që banonin në Gazer, por kananenjtë banuan në mesin e tyre në Gazer.
[30]As Zabuloni nuk i dëboi banorët e Cetronit as të Naalolit, por Joz 19,10-16
Kananeu banoi në mesin e tyre dhe qe ngarkuar me angari.
[31]Po ashtu as Aseri nuk i shpërnguli banorët e Akos, të Sidonit, Joz 19,24-31
të Ahalabit, të Ahazibit, të Helbës, të Afekut e të Rohobit. [32]Kështu
Aseri banoi në mes të kananenjve, banorëve të atij vendi, sepse nuk i shpërnguli.
[33]Neftaliu nuk i shpërnguli banorët e Betsamesit e të Betanatit dhe Joz 19,32-39
banoi ndër kananenj, banorët e vendit dhe betsamitët e betanitët u bënë skllevër të tyre.
[34]Amorrenjtë i shtytën bijtë e Danit në male dhe nuk i lanë të Joz 19,47; 17,1+
zbritnin në vërri. [5]Amorrenjtë vazhduan të jetojnë në Harhares, në Ajalon e në Salebim; porse dora e bijve të Jozefit u rëndua mbi ta dhe
i ngarkuan me angari. [36]Territori i amorrenjve ishte prej Përpjetës Joz 15,3; Nr 34,3-5; 2Mbr 14,7
Akrabim deri në Qeta e më lart.

1,22-26 Ky pushtim i Betelit, falë tradhtisë së një prej banorëve të tij, nuk përmendet në tregimin e pushtimit në librin e Jozuehut.

1,27vv Në kontrast më fitoret e atribuar Judes në pjesën e parë të k, pjesa e dytë tregon vetëm disfatën e fiseve veriore.

1,27 Këto qytete qenë pushtuar vetëm më vonë nga mbretërit e parë (1Mbr 9,15-22).

1,29 *Gazer:* qyteti, në rrugën që çon nga Jeruzalemi në Xhafa, e zotëronte lugina filiste. Kështu pra marrëdhënie mes fiseve të veriut dhe ato të jugut praktikisht ishin të shkëputura.

1,31 *Aseri:* sipas TM; BJ e ka: «Mahaleb», sipas Joz 19,20; «Helba» është pa dyshim një kopje.

1,36 Ky rr është i vështirë, pa dyshim i prishur, ka shumë mundësi të jetë një shënim. Në vend të *Amorrenjtë,* ndoshta është më mirë të lexohet «Edomitët» (krh. LXX).

6,7-10 ## Engjëlli i Zotit u paralajmëron izraelitëve të vështira

2 [1]Engjëlli i Zotit erdhi prej Galgalës në Bokim e tha: «Ju nxora
prej Egjiptit dhe ju prura në tokën për të cilën iu përbetova
etërve tuaj se do t'ua jap. Kam pasë premtuar se nuk do ta prish
Lp 7,1-5 besëlidhjen time me ju për amshim, [2]por me kusht që të mos lidhni
godi me banorët e këtij vendi, por t'ua rrënoni lterët e tyre. Po ju nuk
deshët të dëgjonit zërin tim.Pse vepruat kështu? [3]Për këtë arsye nuk
desha t'i dëboj para fytyrës suaj që të jenë për ju lak e zotat e tyre
shkatërrim».

[4]Ndërsa engjëlli i Zotit po i fliste këto fjalë para të gjithë bijve të
Izraelit, ata e lartësuan zërin e vet e qanë. [5]Ai vend u quajt Bokim
20,26 /d.m.th. Vendi i Vajtuesve/. Aty i kushtuan Zotit therore.

HYRJA E DYTË

VËSHTRIM I PËRGJITHSHËM LIDHUR ME PERIUDHËN E GJYQTARËVE

Fundi i jetës së Jozuehut

||Joz 24,28 [6]Atëherë Jouzehu e nisi popullin të shkojë dhe bijtë e Izraelit shkuan
||Joz 24,31 secili në pronën e vet për ta marrë në trashëgim tokën. [7]I shërbyen
Zotit gjatë gjithë jetës së Jozuehut e të pleqve që jetuan një kohë të
gjatë pas tij e që i kishin parë të gjitha veprat e mëdha të Zotit, që i
||Joz 24,29-30 kishte bërë për Izraelin. [8]Vdiq Jozuehu, biri i Nunit, shërbëtori i Zotit,
Joz 19,50 njëqind e dhjetë vjeç, [9]dhe e varrosën në pronën e tij në Tamnatares,
në malin e Efraimit, në anën veriore të malit Gaas. [10]Po edhe mbarë
ajo brezni u bashkua me etërit e vet dhe lindën të tjerë pas tyre që nuk
e njihnin Zotin as veprën që kishte bërë për Izraelin.

2,1-5 Hartuesi deuteronomist, që e ka shtuar k 1 librit, jep këtu një arsye teologjike të disfatës së pjesshëm të pushtimit dhe lidhet sërish me Joz 23,12-13. E lidhë këtë mësim më shpjegimin dhe me emrin e një vendi të krahinës së Betelit (rr 4-5).

2,1 *Engjëlli i Zotit:* shprehja caktoj vetë JHWH, ashtu siç e paraqet vetë përmbajtja e bisedës, por respekton përsosmërinë e Hyjit (krh. Zan 16,7+). Krh. shfaqja e Jozuehut pranë Galgalës (Joz 5,13-15). Në Galgalë, krh. Joz 4,19+.

2,5 *Bokim:* «vajtuesit» vend i panjohur; krh. ndoshta «Lisi i Vajtimit» afër Betelit (Zan 35,8).

2,6–3,6 Kjo hyrje e tregimeve tek gjyqtarët është ndërtuar mbi bërthamën e 2,11-19 që në një hartim të parë, paraprinte menjëherë 3,7v. Rr 6-10 janë lidhës me librin e Jozuehut ku përsëritet rr i fundit Esd 1,1-3 përsërit 2Kro 36,22-23). Rr 2,20–3,6 shpjegojnë mbjetesën e kombeve të huaja në mes të Izraelit.

2,10 Ky rr nuk është në paralelizëm me Joz 24. Vdekja e Jozuehut është e breznisë së pushtimit që i ka hapur derën pabesnikërisë së Izraelit.

Pabesnikëria dhe ndëshkimi i brezave të pastajmë

11Atëherë bijtë e Izraelit bënë ç'është e keqe para syve të Zotit
e u shërbyen baalëve 12dhe e lanë Zotin, Hyjin e etërve të vet, që i
kishte nxjerrë prej tokës së Egjiptit. Shkuan pas zotave të huaj, pas
zotave të popujve që banojnë përreth tyre, i adhuruan ata dhe bënë të
hidhërohet Zoti 13duke e lënë atë e duke i shërbyer Baalit e Astarotit.
14Zoti u hidhërua dhe i lëshoi në duar të cubave që i plaçkitën. Ua
shiti armiqve të tyre që banonin përreth dhe nuk qenë të zotët t'u
qëndrojnë përballë armiqve të vet. 15Ngado donin t'ia mbanin, dora
e Zotit ishte mbi ta për të zezën e tyre, sikurse u kishte thënë dhe u Lp 28,15-46
ishte përbetuar. Ishin s'ka si më zi.

Gjyqtarët. Nuk ka kthim të qëndrueshëm

16Atëherë Zoti u ngriti gjyqtarët që t'i shpëtonin nga dora e atyre që i
plaçkitnin. 17Por izraelitët nuk donin t'i dëgjonin as ata, po lavirësonin
me hyjni të huaja dhe i adhuronin ato. Shpejt e lanë rrugën nëpër të 8,27
cilën ecën etërit e tyre që i mbanin urdhërimet e Zotit. Këta bënë
gjithçka në kundërshtim. 18Kur Zoti u ngrinte gjyqtarët, Zoti ishte me
gjyqtarin dhe i çlironte prej dorës së armiqëve të tyre gjatë tërë kohës
së gjyqtarit, sepse Zoti prekej në zemër dhe i dëgjonte gjëmët e të
ndrydhurve. 19Por, posa vdiste gjyqtari, ata pësëri binin në paudhësi
edhe më të liga e bënin edhe më keq seç kishin bërë etërit e tyre, duke
i ndjekur hyjnitë e huaja, duke u shërbyer atyre e duke i adhuruar:
nuk iu shmangën veprave të veta as udhës së vet të mbrapshtë, nëpër
të cilën e kishin bërë zakon të ecnin.

2,11-19 I pari hartues deuteronomist i librit paraqet këtu temën që më pas do të rimarrë në historinë e secilit gjyqtarë të madh (krh. 3,7+; 3,7-9.12-15; 4,1v; 6,10; 10,6v; etj.): Izraeli e braktisë JHWH për Baalin; JHWH e lë popullin në dorën e pushtuesve; Izraeli i lutet JHWH e JHWH i dërgon një shpëtimtar më pas historia rifillon. Ky konceptim teologjik i historisë, që supozon së gjyqtarët janë ndjekur sipas rendit kronologjik të librit dhe se secila ka vepruar në të mirë të të gjithë Izraelit, nuk përputhet veçse në mënyrë të papërsosur ndaj realitetit historik; janë në bazë të librit, tregime origjinale të pavarura mbi heronj të vendit; marrëdhënia kronologjike mes njërit tjetrit është e vendosur në mënyrë arbitrare.

2,13 *Baalit e Astaronit*: ky çift, ose në shumës «Baalët dhe Astaronët», është në Bibël një përcaktim i zakonshëm i hyjnive kananease. Baali, «zoti», është parimi hyjnor mashkullor, shpesh i konsideruar si pronar i diellit. Astaroni, që i korrespondon Istarit, është hyjnesha e dashurisë dhe e frytshmërisë. Emri i saj ndonjëherë është i zëvendësuar nga emri i Aserës (3,7; 2Mbr 23,4; etj.), një hyjni tjetër femërore e tipit analog (krh. Dal 34,13+).

2,16 Krh. 3,7–16,31 shënim i përgjithshëm.

2,17 *lavirësonin me hyjni të huaja*: metaforë e përdorur për të përcaktuar kultin e idhujve (krh. Lev 17,7; Dal 31,16; Os 1,2; Is 1,21; Ez 16,16; etj.).

Arsyet pse qëndruan ndër ta disa kombësi të huaja

[20]Flakë atëherë u ndez hidhërimi i Zotit kundër Izraelit e tha: «Pasi
ky populli e shkeli Besëlidhjen time, që e kisha lidhur me etërit e tyre,
2,3 dhe përbuzën ta dëgjojnë zërin tim, [21]as unë nuk do t'i shpërngul
popujt që i la Jozuehu pasi vdiq [22]me qëllim që t'i vë në provë izraelitët
me anë të tyre nëse do ta ruajnë udhën e Zotit e do të ecin nëpër të, siç
e ruajtën etërit e tyre, ose jo».
[23]Kjo pra, ishte arsyeja që Zoti i la këta popuj e nuk i dëboi me të
Joz 13,1 shpejtë, as nuk i lëshoi në duar të Jozuehut.

Popujt që mbijetuan

3 [1]Këta janë popujt që Zoti i la pa i zhdukur për t'i mësuar
izraelitët, të gjithë ata që nuk i sprovuan luftërat e kanaanëve.
[2]Qëllimi ishte që të mësonin të luftonin me armiq bijtë e Izraelit
1,27-35; ||Joz 13,2-6 - brezat që nuk e kishin sprovuar mjeshtërinë e luftës -: [3]mbetën pesë
princa filistenj, të gjithë kananenjtë, sidonasit, e hevenjtë, që banonin
në malet e Libanit prej malit Baalhermon deri në hyrje të Ematit. [4]Bëri
2,22 kështu për t'i vënë në provë izraelitët nëse do t'i dëgjojnë urdhërimet e
Zotit që ua kishte urdhëruar etërve të tyre me anë të Moisiut apo s'do
Lp 7,1+ t'i dëgjojnë. [5]Kështu të bijtë e Izraelit jetuan së bashku me kananenj,
hetenj, amorrenj, ferezenj, hevenj e jebusenj, [6]i morën për gra bijat e
tyre, po edhe ata u dhanë për gra atyre bijat e veta dhe u shërbyen
zotave të tyre.

HISTORIA E GJYQTARËVE

1. OTONIELI

[7]Izraelitët bënë të keqen ndër sy të Zotit: e harruan Zotin, Hyjin e

2,20–3,6 Sipas 2,11-15 (krh. edhe 2,3), kombet e huaja kanë mbijetuar për të qenë një ndëshkim i pabesnikërisë së Izraelit. U bënë kështu një mjet për të vënë në provë besnikërinë e tij (rr 22-23; 31.4). Shënimi i 3,2 na ofron një shpjegim tjetër: mbajtjen e shpirtit luftarak. Shpjegime të tjera janë dhënë nga Dal 23,29v dhe Lp 7,22: që vendi të mos bëhet një shkretëtirë e braktisur kafshëve të egra; e nga Ur 12,3-22: për të dhënë kohë pronarëve të parë që të kthehen.

3,3 *Ematit*: LXX ka lexuar: «Hititi». Ky hamendësim mund të vijë nga Joz 11,3 (që i citon të dy popujt), por pjesa e rr duket si një përmbledhje e Joz 13,6.

3,7–16,31 Zakonisht quhen «të mëdhenj» ata gjyqtarë historia e së cilëve tregohet me mjaft detaje: Otonieli, Eudi, Debora (dhe Baraku), Gjedeoni, Jefteu, Samsoni, dhe «të vegjlit» ata gjyqtarë të cilëve u bëhet vetëm një përmendje e vogël: Samgari, Tola, Jairi, Ibsani, Eloni, Abdoni. Ky dallim nuk është bërë nga teksti, por i korrespondon dy tipeve të ndryshme personazhesh. Të parët janë ngritur nga Hyji për ta liruar popullin nga pushtuesi, si kryetarë karismatike dhe shpëtimtarë. Të dytët praktikisht mbulojnë një detyrë, por është e vështirë të saktësosh kompetencat e tyre. Ato «gjykojnë», pra ushtrojnë administrimin e drejtësisë por edhe diçka më shumë. E njëjta folje [të gjykosh], rallë në hebraisht, por më

vet, e i shërbyen Baalit dhe Astarotit. [8]Zoti u hidhërua në Izraelin dhe 2,13+
i lëshoi në dorë të Kusanrasataimit, mbretit të Mesopotamisë, dhe i
shërbyen atij për tetë vjet. [9]Izraelitët i lëshuan kushtrimin Zotit dhe
Ai u ngriti shpëtimtarin që i çliroi, Otonielin, d.m.th. birin e Cenezit, 1,13; Joz 15,17
vëllanë e vogël të Kalebit. [10]Shpirti i Zotit qe në të dhe u bë gjyqtar i
Izraelit. Ai nisi luftën dhe Zoti në dorën e tij lëshoi Kusanrasataimin,
mbretin e Mesopotamisë, dhe ngadhënjeu mbi të. [11]Vendi pati paqe 3,30; 5,31; 8,28;
për dyzet vjet. Joz 11,23; 14,15

2. AODI

Pasi vdiq Otonieli, biri i Cerezit, [12]izraelitët ia filluan prapë të bëjnë
të keqen ndër sy të Zotit. Zoti i dha fuqi kundër tyre Eglonit, mbretit
të Moabit, sepse bënë të keqen para syve të Zotit. [13]Egloni u bashkua
me bijtë e Amonit e të Amalekut, e sulmoi dhe e mundi Izraelin dhe
e pushtoi qytetin e Palmave. [14]Bijtë e Izraelit i shërbyen Eglonit,
mbretit të Moabit, tetëmbëdhjetë vjet. [15]Atëherë izraelitët i lëshuan

shpesh herë në gjuhët e tjera semitike të perëndimit, do të thotë «të qeverisësh», dhe «gjykatës» bëhet sinonim i «mbretit». Me «gjykatës» (*sofet*), mund të krahasohen «sufetët» të Tirit dhe të Kartaxhinës. Vitet e sakta të treguara për kohën kur qenë në detyrë presupozojnë një burim të mirë historik, por shtrirja e autoritetit të tyre në të gjithë Izraelin është rrjedhje kronologjike e tyre, duket se është një ndërtim dytësor. Autori i librit të Gjyqtarëve e shtrin emrin e këtij funksioni heronjve lirues nga të cilët i mbledh tregimet. Ai i paraqet si të ishin edhe ato «gjyqtarë» të Izraelit; seri i tyre i plotësuar nga gjyqtarët «e vogla» për të arritur në shifrën dymbëdhjetë, sipas fiseve, i duhet të mbushë kohën mes vdekjes së Jozuehut dhe kurorëzimit të Saulit. Regjimi i gjyqtarëve ka qenë, në nivel qyteti dhe rrethi, një etapë nga një qeveri me natyre fisnore te monarkia.

3,7-11 *Otonieli*: Ky tregim i vogël është enigmatik. Otonieli është siguristë po i njëjti që e pushtoi Debirin (1,13), qytet në jud të Judesë. Pushtuesi është Kusanrasataim, mbret i Aramit, Naharaimi sipas hebraishtes, është emër gjeografik që përcakton krahinën e dy lumenjve, Mezapotamia e madhe (krh. Zan 24,10). Këto shënime duken të papërputhshme. Një zgjidhje e mundshme është ajo e të lexuarit të librit të Edomit në vendin e Aramit, që nga momenti që grafikët e dy emrave janë shumë afër hebraishtes; Naharaimi, saktësim që nuk ekziston në rr 1, do të ishte shtuar pak më vonë. Siguristë që një hartues i vonë ka përdorur një traditë të hershme të jugut për t'i dhënë një njeriu të fisit të Judës një vend në galerinë e gjykatësve. Në fakt, duke u nisur që nga Davidi, Kalebitët kanë qenë integruar në këtë fis.

3,8 Emri i mbretit do të thotë: «Kusani me një ligësi të dyfishtë»; është ndoshta një emër i hershëm, i modifikuar për përqeshje.

3,12-30 Historia e Eudit supozon se Moabitët e kanë tejkaluar Arnonin, duke zotëruar «stepat e Moabit» dhe duke tejkaluar Jordanin: mbreti i tyre ka një vendbanim në Jerihon («qyteti i palmave»). Janë kështu në territorin e Beniaminit. Kjo shtrirje duhet të jetë vendosur në marrëdhënie me dobësimin e fisit të Rubenit, në fillim të periudhës së gjyqtarëve. Ndërhyrja e hartuesit deuteronomist këtu është kufizuar në minimum: rr 12.15a.30. Përdorë një tregim që ndoshta qarkullonte në Galgalë (rr 19) dhe tregon me kënaqësi dhe pa u shqetësuar nga ana morale dinakërinë e Eud-it, nga fisi i Beniaminit. Shtrirja e veprimit në të gjithë Izraelin (rr 27-29) është dytësorë, por ndoshta i mëparshëm ndaj përdorimit të tregimit nga ana e deuteronomistit.

kushtrimin Zotit e Zoti u ngriti shpëtimtarin, Aodin, birin e Gerës,
prej Beniaminit, që përdoronte të majtën në vend të së djathtës.
Izraelitët e dërguan atë t'ia çonte tatimet Eglonit, mbretit të Moabit.
16Aodi punoi për vete një thikë me dy tehe, të gjatë një pëllambë dore
dhe e ngjeshi nën petka në ijë të djathtë 17dhe ia çoi tatimet Eglonit,
mbretit të Moabit. Egloni ishte shumë i majmë. 18Pasi ia dorëzoi
tatimet, i nisi të shkonin shokët që i kishin mbartur 19dhe u kthye prej
Joz 4,19+ Galgalës, ku ishin idhujt, e i tha mbretit: «Kam të të them një fjalë
në vesh, o mbret». Mbreti urdhëroi heshtjen. Ata që ishin përreth,
shkuan. 20Aodi kishte hyrë tek ai që po rrinte në dhomën e freskët
verore që ishte vetëm për të, dhe i tha: «Kam të të them fjalën e Hyjit».
Ky u ngrit vrik prej fronit. 21Atëherë Aodi e shtriu dorën e majtë dhe
nxori thikën prej ijës së djathtë të vet dhe ia nguli në bark 22aq rreptë,
saqë edhe dorëza u fut krejtësisht në plagë dhe e shtrëngoi dhjami i
majmë. Dhe as që e nxorri thikën, por, ashtu siç e goditi, ia la në trup.
Vrik për varre i doli uti. 23Aodi doli në treme, mbylli pas vetes derën
e dhomës, i vuri shulin. 24Pasi doli Aodi, erdhën shërbëtorët e mbretit
dhe, pasi panë se dyert e dhomës ishin të mbyllura, thanë: «Me siguri
do të ketë dalë për vedi në dhomën e freskët». 25Pritën gjatë derisa
filluan të shqetësohen e, kur panë se nuk po e çel derën, morën çelësin
dhe, kur e çelën, patën ç'të shihnin: zotëriu i shtrirë për tokë i vdekur!
26E, ndërsa ata po prisnin, Aodi kishte ikur, i kaloi Idhujt, nga ishte
kthyer, dhe arriti në Seirë. 27Posa arriti, doli në malin e Efraimit e
i ra borisë. Bashkë me të zbritën izraelitët. Ai u shkonte gjithkund
në ballë. 28Ai u tha: «Ejani pas meje, sepse Zoti jua lëshoi armiqtë
tuaj moabitët në duar tuaja!». Zbritën bashkë me të dhe i zunë vatë e
Jordanit të kalimit për në Moab dhe nuk lanë të kalojë askush. 29Me
atë rast i vranë rreth dhjetë mijë moabitë, njëri më burrë i fortë se
tjetri. Asnjë prej tyre nuk mundi t'u shpëtojë. 30Që përulur atë ditë
3,11+ Moabi nën dorën e Izraelit dhe vendi pati qetësi për tetëdhjetë vjet.

3. SAMGARI

5,6; 2Sam 23,11-12 31Pas këtij qe Samgari, biri i Anatit, i cili me një hosten qesh i vrau

3,19 *u kthye prej Galgalës, ku ishin idhujt*: këto idhuj prej guri (*pësilim*) ishin shumë të njohur prej traditës së vendit dhe shërbejnë si pikë referimi gjeografik këtu dhe në rr 26. Nuk e dimë se çfarë ishin, por nuk mund të bëhet fjalë për gurët e ngritur nga Jozuehu (Joz 4,19-20) që me shumë vështirësi do të quheshin «idhuj». – Fjala e përkthyer «*heshtje*» ndoshta kuptohet si një sinjal që të pranishmit të tërhiqeshin.

3,22 *i doli uti*: hebraishtja ka këtu një fjalë të vetme (*hapax*), *parsëdona*, përkthimi i të cilës është i vështirë. Fjalët ë fundit të rr 22 duan të vendosin një paralelizëm plot më ironi nga momenti që Eudi del nga tremja (?), *misdërona* (rr 23), një fjalë tjetër e vetmja në Bibël.

3,24 *ketë dalë për vedi në dhomën e freskët*: fj.fj.: «i mbuloj këmbët» (po kështu edhe BJ), eufemizëm për të treguar kënaqësinë e një nevoje natyrore.

3,31 Ky rr është një shtojcë (krh. 4,1). Duket se Sangari nuk është një Izraelit: emri i tij është i huaj; me sa duket është

gjashtëqind burra filistenj. Kështu edhe ky i shpëtoi izraelitët.

4. DEBORA E BARAKU

4 [1]Rifilluan, pra, bijtë e Izrealit të bëjnë të keqen para syve të Zotit pas vdekjes së Aodit. [2]Zoti i lëshoi në duar të Jabinit, mbretit të Kanaanit, që mbretëronte në Asor. Për prijës të ushtrisë së vet kishte Sisarën që jetonte në Harosetin Pagan. [3]Izraelitët i lëshuan kushtrimin Zotit. E Jabini kishte nëntëqind karroca hekuri dhe për njëzet vjet i ndrydhte pa mëshirë izraelitët.

Joz 11,1+
1Sam 12,9
3,9

Debora

[4]Asokohe ishte në Izrael gjyqtare një grua, profetesha Deborë, gruaja e Lapidotit. [5]Ajo rrinte nën Palmën e Deborës ndërmjet Ramës e Betelit, në Malësinë e Efraimit. Tek ajo shkonin izraelitët për çështje pleqërie. [6]Ajo çoi e thirri Barakun, birin e Abinoemit prej Cedesit të Neftaliut, dhe i tha: «Të ka urdhëruar Zoti, Hyji i Izraelit: Shko e sille ushtrinë në malin e Taborit. Merri me vete dhjetë mijë luftëtarë prej bijve të Neftaliut e bijve të Zabulonit. [7]Unë do ta dërgoj kundër teje, në vendin e përroit Cison, Sisarën, prijësin e ushtrisë së Jabinit, karrocat e tija dhe mbarë aradhet e tija dhe do ta lëshoj në duar të tua». [8]Baraku iu përgjigj: «Nëse vjen ti me mua, shkoj; po s'erdhe ti me mua, unë nuk do të nisem». [9]Ajo i tha: «Do të vij, po, me ty; por kësaj here nderi nuk do të mbesë ty! Sepse Zoti do t'ia lëshojë në dorë Sisarën një gruaje». U ngrit, pra, Debora dhe shkoi me Barakun në Cedes. [10]Baraku i thirri Zabulonajt e Neftaliajt në Cedes dhe u nis me dhjetë mijë luftëtarë. Me të ishte edhe Debora.

/Heb 11,32
/Ps 83,10
4,14

nga Betanati, në Galile, që kishte mbetur kananeas (1,13). Futja e tij në listën e gjyqtarëve me siguri që rrjedh nga një kuptim i keq i 5,6.

k 4 Historia e Deborës dhe e Barakut është e paraqitur në një tregim në prozë (k 4) dhe në një këngë (k 5). Sipas tregimit origjinal në prozë, fiset e Zabulonit dhe të Neftaliut sollën një fitore përfundimtare mbi Sisarën e Karosetgoimit, në veriperëndim të ultësirës së Izraelit. Vetëm në një kohë të dytë ky Sisara i është bashkuar Joabinit, mbretit të Asorit, që pati qenë mundur nga Jozuehu (Joz 11,10-15); Joabini përmendet vetëm në këtë tregim në prozë, jo tek kënga. Kjo fitore mbi Sisarën, ku karakteri historik është i sigurt, ka bërë që të bie pengesa që i ndante fiset e veriut nga ato të qendrës së Palestinës. Ndoshta duhet të bëhet lidhja gati nga gjysma e shek. XII para Kr.

4,4 *profetesha:* si Maria (Dal 15,20) dhe Holda (2Mbr 22,14), Debora e ushtron drejtësinë në emër të JHWH.

4,6 *merri me vete:* fj.fj.: «tërheq», ky rr gjendet sërish në rr 7 për të shprehur veprimin e Hyjit, por këtu cilëson veprimin e Barakut.

4,8 *unë nuk do të nisem:* LXX shton: «sepse nuk e di se në cilën ditë engjëlli i Zotit do të ma japë fitoren»; i lënë menjanë nga TM dhe BJ. Bëhet fjalë për një shënim që mbështetet në rr 14.

Haberi Cineas

Nr 24,21+; Gjq 1,16+ [11]Haberi cineas ishte ndarë prej cineasish të tjerë vëllezër, bijtë e Hobabit, kunatit të Moisiut dhe e kishte ngulur tendën te Qarri i Saananimit, përbri Cedesit.

Shpartallimi i Sisarës

[12]E lajmëruan edhe Sisarën se kishte dalë në malin Tabor Baraku, i biri Abinoemit. [13]Sisara i bashkoi të gjitha nëntëqind karrocat
5,19-21 e hekurta edhe mbarë ushtrinë që ishte me të qysh prej Harosetit Pagan deri në përruan Cison.

[14]Debora i tha Barakut: «Ngrihu: erdhi dita kur Zoti po ta lëshon në dorë Sisarën! Qe, vetë Zoti po të prin!». Zbriti, pra, Baraku prej malit të Taborit e me të edhe dhjetë mijë luftëtarët. [15]E Zoti ia shtiu
Dal 14,24 frikën Sisarës, mbarë karrocave dhe ushtrisë së tij prej shpatës së Barakut, aq sa Sisara zbriti prej karroce e iku këmbë, [16]e Baraku i ndoqi karrocat e mbarë ushtrinë deri në Harosetin Pagan dhe mbarë ushtria qe prerë deri në shfarosje.

Vdekja e Sisarës

[17]Duke ikur Sisara arriti në çadrat e Jahelës, gruas së Haberit cineas; Jabini, mbreti i Asorit, ishte në paqe me shtëpinë e Haberit cineas. [18]Jahela i doli para Sisarës e i tha: «Hyr tek unë, imzot! Hyr e mos u tremb!». Ai hyri në çadër dhe ajo i qiti sipër një mbulojë. [19]Sisara i tha: «Të lutem, më jep pak ujë se jam etshëm». Ajo e çeli rrëshiqin dhe i dha të pijë qumësht, pastaj e mbuloi. [20]Sisara i tha: «Qëndro para derës së tendës e, nëse vjen ndokush e të pyet e të thotë: 'A mos është kush këtu?' përgjigjju: 'Askush.'» [21]Jahela, gruaja e Haberit, mori një kunj çadre po ashtu edhe një çekiç, hyri brenda fshehtas e në heshtje, ia vuri kunjin në tëmthin e kresë së tij, i solli me çekiç dhe ia nguli tejpërtej në tru, saqë kunji u ngul në dhe. Sisara duke e shoqëruar gjumin me vdekje, vdiq. [22]Dhe, ja, po vinte Baraku duke ndjekur Sisarën. Jahela i doli përpara e i tha: «Eja e do të ta tregoj njeriun që kërkon». Baraku, kur hyri, e pa Sisarën të shtrirë vdekur me kunj të ngulur në tëmth.

Çlirimi i Izraelit

[23]E përuli, pra, Hyji atë ditë Jabinin, mbretin e Kanaanit, para bijve të Izraelit. [24]Izraelitët forcoheshin dita-ditës dhe dora e tyre

4,11 Ky rr, që e ndërpret tregimin, përgatit historinë e Jahelës (rr 17), që mund të ketë pasur një ekzistencë të pavarur.

4,15 *ushtrisë së tij*: TM shton: «në majë të shpatës» (krh. rr në vazhdim).

4,19 *qumësht:* është leben qumështi i thartuar e nomadëve.

gjithnjë e më fort rëndonte mbi Jabinin, mbretin e Kanaanit, derisa
ia tretën farën.

Kënga e Deborës e e Barakut

5 [1]Po atë ditë Debora e Baraku i Abinoemit këndua këtë këngë:

[2]«Pasi u tundën flokët në Izrael,
e vullnetshëm populli çau në luftë:
bekojeni Zotin!
[3]Ndieni, o mbretër, dëgjoni, o princa: Ps 2,10
unë jam, unë, që Zotit do t'i këndoj,
himne Zotit, Hyjit të Izraelit! Lp 32,3
[4]Ti, o Zot, kur dilje prej Seirit, Lp 33,2; Ps 68,8-9
kur ecje prej krahinës së Edomit:
u trand toka, qiejt riguan, Dal 19,16+
retë me rrëke ujë derdhën!
[5]U shembën malet para fytyrës së Zotit të Sinait, Ps 97,5
para fytyrës së Zotit, Hyjit të Izraelit!
[6]Në ditët e Samgarit, birit të Anatit, 3,31+
në ditët e Jahelës shkretë mbetën udhët: 4,17
edhe kush i rrihte,
shkëmbinjve ecte rrugë pa rrugë! Is 33,8
[7]Munguan të fortit në Izrael, pushuan,
derisa u ngrite ti, o Deborë,
derisa u ngrite, o Nënë e Izraelit!
[8]Zgjodhën zota të rinj:

5,1-31 Kënga e Deborës është një këngë fitoreje, e inkuadruar në një përbërje himnologjike. Ajo tregon një veprim të luftës së shenjtë, në të cilën JHWH lufton kundër armiqve të popullit të tij (rr 20-21.23), që janë edhe armiqtë e tij (rr 31). Kënga lartëson fiset që i janë përgjigjur thirrjes së Deborës dhe fajëson ata që nuk kanë ardhur për të luftuar. Numërimi vë shumë probleme: Mahiri është përmendur në vend të Manaseut (rr 14); në vend të Galaadit, do të pritej Gadi (rr 17); Merozi (rr 23) nuk gjendet në asnjë listë të fiseve. Juda dhe Simoni nuk janë përmendur, qoftë edhe për arsyen e izolimin të tyre në jug, qoftë edhe pse nuk kishin pranuar akoma konfederatën izraelite.

5,2 *populli çau në luftë:* BJ e përkthen fj.fj.: «pasi që në Izrael luftëtarët kanë lëshuar flokët e tyre». Është rit lufte (krh. Lp 32,42). Fillestarët e luftës së shenjtë i janë kushtuar Hyjit si nazirët (krh. 13,5; 16,17).

5,7 *munguan të fortit:* BJ ka: «i refuzonin fushatat», (për t'i përshkuar), mbi bazën e pirzon (rr 11c), që do të thotë një vend i hapur, jo i mbrojtur nga muret rrethuese të qytetit; pra zonë e rrezikshme, ide e përbashkët e të dy traditave.

5,8 *lufta ishte te dera*: duke e korrigjuar hebraishten *lahem shëarim*, «në dyer». BJ e përkthen: «për pesë qytete» është një hamendësim si *lëhamesh 'arim*. Në të dyja traditat është e pranishme ideja e rrezikshmërisë.

atëherë lufta ish te dera!
1Sam 13,19-22 S'u duk kund shqyt as heshtë
në dyzet mijë ushtarë izraelitë.
9Zemra ime i do prijësit e Izraelit,
ju prej popullit që vullnetshëm shkuat në luftë:
bekojeni Zotin!
10Ju që kaluar shkoni mbi gomare të bardha,
ndenjur përmbi tapeta
dhe udhës shëtitni, folni!
11Bashkohuni me zërat e atyre
që e ndajnë ujin lugjeve:
aty shpallin veprat e Zotit,
veprat e tij, në sundimin e Izraelit:
dhe populli i Zotit zbriti te dera.
12Ngrihu, ngrihu, o Deborë,
ngrihu, ngrihu e thuaja këngës!
Çohu, Barak! Robëroji robëruesit e tu,
o biri i Abinoemit!
13Atëherë mbeturinat zbritën ndër fisnikë,
populli i Zotit zbriti për të si hero.
14Prej Efraimit erdhën princat në vërri,
pas teje, o Beniamin, në togat e tua.
Nr 32,39; Joz 17,1 Prej Mahirit zbritën princat,
prej Zabulonit ata që mbartin shkopin e sundimit.
15Prijësit e Isaharit qenë me Deborën;
e Baraku pas me këmbësori në vërri,
në fisin e Rubenit merren vendime të mëdha!

5,10 *folni*: hebr. *sihu*. BJ ka: «kini kujdes».

5,11 *populli*: fj.fj.: «ata që ndajnë» (ujin, tagjinë ose grigjat), pra «barinjtë» (BJ). – zbriti ... *i Zotit*: sipas BJ kjo statistikë paraqet tekstin e saktë të rr 13 që ishte i pasaktë dhe ka qenë i futur në një vend të gabuar.

5,12 *Çohu, Barak*: BJ me LXX shton: «Guxim! Çohu, Barak!». – *Robëroji robëruesit e tu*: me TM. BJ ka: «çoi robëruesit e tu, o biri i Abinoemit».

5,13 *atëherë mbeturinat zbritën ndër fisnikë:* BJ e lexon kështu: «atëherë ai zbret drejt princërve, i arratisuri, populli i JHWH për mua ka zbritur ndër heronj»: «i arratisur», sarid, TM; dshk. gr. kanë: «Izraeli». Në Zabulon është një fshat i quajtur Sarid (Joz 19,10.12). – ndër heronj: hamend.; fj.fj.: «zbriti për mua kundër heronjve».

5,14 *Prej Efraimit erdhën princat në vërri:* BJ ka: «princat e Efraimit, zyrtarët janë luginë», duke lexuar për hamendje nga greqishtja larisim baemeq; TM ka: «breznia e tyre është në Amalekun», sorsam baamalek,lexim antisamaritan (kundër Efraimit). – Pas skeptrit të urdhrit,TM i ndjekur nga BJ shton: «skribi», skribët ishin të rradhë dhe kishin një autoritet shumë të madh.

5,15 *e Baraku pas me këmbësori në vërri:* me Vulg.; më pas «Debora» TM shton: «dhe Izahari», i harruar nga LXX që harron edhe «Barakun»; BJ propozon që të lexohet: «dhe Neftaliu».

[16]Pse u ndale ndër stane?
A për të dëgjuar tingujt e fyellit?
Në fisin e Rubenit bëhen hetime të mëdha!
[17]Galaadi përtej Jordanit pushonte.
E Dani pse endej anijeve të huaja? 17,1+; Joz 19,40+
Aseri banonte në bregun e detit
dhe në porte moti i shkonte.
[18]Kurse Zabuloni vuri në rrezik jetën
si dhe Neftaliu në bjeshkët e larta
vdekjen duke përbuzur!
[19]Erdhën mbretërit e luftuan, Ps 48,5
luftuan mbretërit e Kanaanit 4,14
në Tanak, bri ujërave Magedo,
por pre argjendi nuk morën me vete!
[20]Prej qiellit yjet luftuan, Joz 10,10-14;
me lëvizjen e vet kundër Sisarës luftuan. 2Sam 5,24;
Ps 18,14-15
[21]Përroi Cison kufomat ua mbarti!
Përrua betejash përroi Cison!
Shkele pa frikë, shpirti im!
[22]Atëherë e shkelën thundërzat e kuajve
me vrapim të kalorësve trima!
[23]Mallkojeni Merozin, tha engjëlli i Zotit,
mallkoni banorët e tij,
pse nuk erdhën në ndihmë të Zotit,
në ndihmë të Zotit me trimat e trimave!
[24]Ndër gra bekuar qoftë Jahela, gruaja e Haber Cineut! Jt 13,18; Lk 1,42
Ndër gra që nën tenda jetojnë,
bekuar qoftë!
[25]Ujë i kërkoi, ajo qumësht i dha,

5,16 *për të dëgjuar tingujt e fyellit:* BJ e përkthen: «për të dëgjuar fishkëllimat». Rubenitët, barinj, qëndruan për t'i ruajtur grigjat e tyre kundër bastisjeve të nomadëve: fishkëllimat ishin sinjalet e rrezikut dhe për t'i mbledhur kafshët (krh. Is 5,26; 7,18; Zak 10,8).

5,17 *Galaadi:* më shumë se një fis me këtë emër, duhet të jetë fisi i Gaadit, që është i përmendur këtu pranë fisit të Rubenit; i quajtur kështu nga emri i terrenit që zotëronte (krh. Nr 32,1v). – Dani ...anijeve: ky fis duhej të kishte emigruar në veri gati në këtë epokë (krh. 1,34-35; 17-18; Joz 19,40+); ndoshta Danitët i shërbyen marinarëve të bregdetit.

5,18 Ky rr, në të cilin shfaqet për të dytën herë Zabuloni, ndoshta edhe Neftaliu (krh. rr 15), ka një metodë ndryshe nga pjesa tjetër e poemës. Është një thënie mbi të dy fiset në stilin e Zan 49, që bën aluzion mbi betejën pranë ujërave të Meronit (Joz 11).

5,21 *përrua betejash:* kuptim i pasigurt; BJ ka: «i ka mbuluar», qeramam, sir.; «përrua i hershëm», qëdumim,TM (ngatërrim mes res dhe dalet). Kananenjtë janë përpirë: mund të kalohet mbi ta!

5,22 *al galopo:* hebr. paraqet këtu një ritëm anapestik i imituar nga Ps 68,13.

5,23 *Merozi:* vend i Kirbet Marus, në jug të Kedesh të Neftaliut.

me gotë princash ajo mazë i dha.
[26]Me të majtën kunjin kapi,
kurse në të djathtën çekanin e farkëtarit:
e goditi Sisarën mu në tëmthin e kresë,
anë përtej tëmthin duke i shporuar.
[27]Te këmbët u rrëzua, ra, mbeti shtrirë;
te këmbët ra, u rrëzua:
e ku u rrëzua, aty pa shpirt mbeti!
[28]Për dritareje vëren nëna e Sisarës,
vëren për hekura të dritares, e shqetësuar ankohet:
«Pse vonon të kthehet karroca e tij?
Përse vonojnë koçitë katërshe të tijat?»
[29]Njëra nga më të mençurat gra iu përgjigj;
e ajo vetvetes ia përsërit fjalët e saj:
[30]«S'ka dyshim tash prenë po e ndajnë:
nga një vajzë për çdo luftëtar,
nga një vajzë edhe nga dy;
dy palë petka ngjyre të ndryshme
si pjesë preje i bien Sisarës:
një... o dy riza të larme
qafës sime për stoli»....
[31]Të tillë e paçin të jetës fundin
të gjithë armiqtë e tu, o Zot!
2Sam 23,3-7; Dan 12,3; Mt 13,43 Kurse ata që Zotin duan,
qofshin të ndritshëm porsi dielli,
kur ndriçon në shkëlqim të vet!»

3,11+ [32]Atëherë në vend mbretëroi qetësia për dyzet vjet.

5. GJEDEONI E ABIMELEKU

A. Thirrja e Gjedeonit

Izraeli i ndrydhur prej madianëve

Dal 2,15+ **6** [1]Prapë bijtë e Izraelit bënë të keqen ndër sy të Zotit dhe Zoti i lëshoi në duar të madianëve për shtatë vjet. [2]Dora e madianëve erdhi gjithnjë duke u rënduar mbi izraelitët. Izraelitët prej frikës

5,26 *kurse në të djathtën:* Me LXX; TM e ka në shumës.
5,28 *ankohet*: me TM; BJ me LXX ka: «ajo vëren».
5,30 *dy palë petka*: me TM. BJ mendon se fundi i rr ka mundësi që të jetë i pasigurt dhe i mbi ngarkuar.
5,31 *Zotin duan*: TM ka «e duan»; LXX e Vulg. kanë «të duan ty».
6,1–9,57 Historia e gjatë e Gjedeonit mbledh shumë traditat nga fisi i Manaseut, të cilët hartuesi deuteronomist i librit

së tyre jetonin shpellave të maleve e në vende të papërshkueshme. 1Sam 13,6
3Kur izraelitët mbillnin, vinin madianët, amalekët e të tjerë të
popujve të lindjes, 4i ngulnin çadrat e veta ndër ta, dhe siç ishin në Lev 26,16
kullota, rrënonin gjithçka deri në hyrje në Gazë dhe nuk linin asgjë në Lp 28,31v
Izrael që nevojitet për jetesë as dele, as lopë, as gomarë. 5Sepse vinin
me bagëtitë e tyre me çadra me shumicë të madhe si karkalecat dhe
mbulonte gjithçka shumica e madhe e njerëzve dhe e deveve, kështu
që çkado preknin, shkretëronin. 6Kështu Izraeli ra në mjerim tejet të
madh për shkak të madianëve.

Ndërmjetësimi i një profeti

7Izraeli i lëshoi kushtrimin Zotit dhe i kërkoi ndihmë kundër
madianëve. 8Zoti u dërgoi një profet, i cili tha: «Kështu thotë Zoti,
Hyji i Izraelit: 'Unë ju kam bërë të dilni prej Egjiptit, unë ju nxora
nga shtëpia e skllavërisë, 9unë ju lirova prej duarve të egjiptianëve e
prej të gjithë armiqëve që ju mundonin. Kur arritët ju, unë i dëbova
ata para jush dhe tokën e tyre jua dhashë juve. 10Atëherë ju thashë:
'Unë jam Zoti, Hyji juaj, mos i nderoni zotat e amorrenjve, në tokën e
të cilëve banoni. Por ju nuk deshët ta dëgjonit zërin tim.'»

Të dukurit e engjëllit të Zotit Gjedeonit

11Erdhi engjëlli i Zotit e ndenji nën qarr që ishte në Efër e ishte i Zan 16,7+
Joasit, prej barkut të Abiezerit. Ndërsa Gjedeoni, biri i tij, po e fshinte Joz 17,2; Nr 26,30
me shqupi e po e pastronte grurin për ta fshehur prej madianëve, 12iu

ndoshta i ka gjetur tashmë të mbledhura dhe që ai vetem i ka përpunuar. Disa i referohen sulmëve ushtarake të Gjedeonit kundër Madianitëve, si në territorin izraelit, si nga ana tjetër e Jordanit. Kësaj i shtohen tregime të lidhur me kultin: ligjshmëria e një altari në Ofra, shkatërrimi i një altari të Baalit, shenja e velit [kk 6–7]. Këto tregime janë të rëndësishme për të kuptuar krizën fetare të shkaktuar nga sedentarizimi dhe nga ndikimi i kultit të Baalit, por edhe krizën politike që paraqitet përmes propozimit të mbretërisë Gjedeonit [8,22vv] dhe përvojës negative të Abimelekut [k 9].

6,3 *vinin madianët:* Madianitët jetojnë në Arabi, por tekstet biblike i paraqesin shumë aktiv në jug dhe në juglindje të vendit të Kanaanit; në epokën e gjyqtarëve janë një armik i frikshëm për fshatarët izraelitë (krh. Dal 2,11+). Amalecitët duhet të lokalizohen mbi të gjitha në Palestinën e jugut, por ky emër mund të jetë një emërim i paqartë i popujve nomade. Bijtë e Lindjës janë fiset e shkretëtirës në lindje të Jordanit. – Ky tregim na jep dëshminë e parë historike të një mbarështimi intensiv deveve dhe të përdorimit të tyre në bastisje.

6,8 *një profet:* kjo ndërhyrje e një profeti varet nga një hartues deuteronomist, ashtu siç e paraqet tregimi që kujton veprat e Hyjit në të mirë të Izraelit.

6,11-24 Ky paragraf bashkon tregimin e thirrjes së Gjedeonit (që vazhdon në rr 36-40) me atë të themelimit të një shenjtëroreje si atë të Zanafillës me një teofani, një mesazh shpëtimi dhe inaugurimi të kultit. Engjëlli i Zotit (rr 11) tregohet vetëm me emrin e Zotit në rr 14.16.23. Në rr 22 Gjedeoni tregon mbi Hyjin dhe engjëllin e tij (krh. Zan 16,7+).

6,11 *Efër:* një pemë e shenjtë (krh. 4,11; 9,37; etj. Joz 24,26). Vendndodhja e Efrës është e panjohur.

Lk 1,28 dëftua engjëlli i Zotit e i tha: «Zoti me ty, o burrë i fortë!». 13Gjedeoni
iu përgjigj: «Më fal, Imzot; nëse Zoti është me ne, pse na gjetën të
gjitha këto të zeza? Ku janë të gjitha ato mrekullitë e tija, për të cilat
na folën etërit tanë e na thanë: 'Zoti na nxori nga Egjipti!?' Por tash
Dal 3,10-12 Zoti na la edhe na lëshoi në duar të Madianit». 14Zoti ia nguli sytë
dhe i tha: «Hajt me atë fuqi që ke dhe çliroje Izraelin prej dorës së
Madianit! Dije se unë të dërgova!» 15Por Gjedeoni iu përgjigj: «Më fal,
6,6 o Zot, po si do ta çliroj Izraelin? Qe, barku im është më i vogël në
Manasé e unë më i vogli në shtëpinë e tim eti!». 16E Zoti i tha: «Unë do
të jem me ty. Ti do ta zhbish Madianin si të ishte një njeri i vetëm».
Dal 4,1-9; 17Gjedeoni vijoi: «Nëse vërtet gjeta hir para teje, më jep një shenjë se
1Sam 14,10+ je ti që po flet me mua. 18Mos u largo prej këndej para se të kthehem
e të të sjell një dhuratë për ta kushtuar». Ai iu përgjigj: «Do të të pres
derisa të kthehesh». 19Gjedeoni hyri në shtëpi, përgatiti një edh dhe
një ef miell bukë ndore. Mishin e qiti në shportë e lëngun e mishit
në vegsh, i pruri të gjitha nën qarr dhe ia shtroi përpara. 20Atëherë
engjëlli i Hyjit i tha: «Merre mishin dhe bukët ndore e vëri në atë
gur dhe hidh mbi ta lëngun e mishit». Kur ai bëri ashtu, 21engjëlli
preku me majë të shkopit që kishte në dorë mishin dhe bukët ndore.
Lev 9,24; 1Mbr 18,38; Shpërtheu zjarri prej qetës dhe përpiu mishin e bukët e pambrume.
1Kro 21,26; 2Kro 7,1 Atëherë engjëlli i Zotit u zhduk prej syve të tij. 22Kur pa Gjedeoni se
kishte qenë engjëlli i Zotit, tha: «Heu! Keq për mua, o Zot Perëndi! Po
unë e pashë engjëllin e Zotit faqe-faqas!». 23Por Zoti i tha: «Paqja me
Zan 33,20; Dal 17,15; ty! Mos u tremb! Jo, nuk do të vdesësh!» 24Gjedeoni në atë vend ndërtoi
Joz 22,34 një lter për nder të Zotit dhe e quajti: «Zoti - Paqe». Edhe sot e kësaj
dite gjendet në Efër të bijve të Abiezerit.

Gjedeoni kundër Baalit

25Po atë natë Zoti i tha: «Merre mëzatin e tyt eti, po edhe një tjetër,
Dal 34,13+ shtatë vjeç; rrënoje lterin e Baalit, që i përket tyt eti, po edhe banirin
që është përgjatë lterit, preje. 26Atëherë ndërto për nder të Zotit, Hyjit
tënd, bukur e mirë një lter në majë të këtij shkëmbi. Merre mandej
mëzatin e dytë dhe kushtoje fli shkrumbimi mbi turrën e druve të
banirit që do ta presësh». 27Andaj Gjedeoni i mori dhjetë burra prej

6,21 Gjella që Gjedeoni kishte përgatitur për engjëllin e Zotit (ndoshta me karakter flijues) është transformuar në fli shkrumbimi nga zjarri hyjnor (krh. flijimi i Manoakut, 13,15-20). Kështu mamuza e shkëmbit bëhet e kushtuar dhe Gjedeoni i ngre një altar (rr 24).

6,25-32 Ky tregim i dytë kultual duket se i referohet po të njëjtës shenjtërore të mëparshme dhe ka një karakter tjetër; këtu kulti i Baalit është zëvendësuar me dhunë me atë të JHWH.

6,25 *merre mëzatin e tyt eti:* me TM (krh. edhe rr 26-28); BJ e kupton kështu: «po edhe një tjetër, shtatë vjeç»; duke folur për një mëzat dy vjeçarë, tregimi supozon se është respektuar ligji sipas të cilit çdo mashkull i vitit të parë i ofrohej Hyjit (Dal 13,15).

shërbëtorëve të vet dhe bëri sikurse i kishte urdhëruar Zoti. Por, prej
frikës së familjes së vet e të njerëzve të atij qyteti, këtë s'e bëri ditën,
por të gjitha i kreu natën. [28]Kur, atë mëngjes u ngritën njerëzit e atij
qyteti, panë se lteri i Baalit ishte i rrënuar, ishte i prerë edhe baniri
dhe ishte i kushtuar mëzati në lterin që atëherë ishte ndërtuar. [29]I
thoshin njëri-tjetrit: «Kush e bëri këtë?». Pasi bënë hetime rreth atij që
e kishte bërë këtë punë, u tha: «Gjedeoni, biri i Joasit, i bëri të gjitha
këto». [30]I thanë Joasit: «Qite djalin tënd ta vrasim se ai e rrënoi lterin
e Baalit dhe e preu banirin». [31]Joasi iu përgjigj të gjithë atyre që e
rrethonin: «Pse, a doni të luftoni në vend të Baalit për ta shpëtuar? 1Mbr 18,27
Kush të luftojë për Baalin, do të vdesë deri në mëngjes. Nëse është
Hyj, le të luftojë për vetvete kundër atij që ia rrënoi lterin». [32]Prej asaj Lp 17,2-5
dite Gjedeoni u quajt Jerobbaal, sepse u thoshte: «Le të luftojë kundër
tij Baali pasi ai i rrënoi lterin».

Thirrja nën armë

[33]Kështu, pra, mbarë Madiani, Amaleku dhe popujt e Lindjes u
bënë së bashku, kaluan Jordanin dhe ngulën fushimin në luginën e
Jezraelit. [34]Shpirti i Zotit e pushtoi Gjedeonin, i cili i ra borisë dhe e
grishi barkun e Abiezerit që të shkonte pas tij. [35]Dërgoi kasnecë në 3,10
mbarë Manaseun. Edhe këta të gjithë e ndoqën. Dërgoi edhe lajmëtarë 3,27; 7,23v
të tjerë në Aser, në Zabulon e në Neftali, dhe të gjithë ngarendën tek
ai.

Prova e bashkës

[36]Atëherë Gjedeoni i tha Hyjit: «Nëse do ta shpëtosh Izraelin me 6,17
dorën time, sikurse ke thënë, [37]do të vë bashkën e leshit në lëmë: nëse
bie vesa vetëm në bashkë, ndërsa mbarë toka gjetiu mbetet e thatë,
do ta di se me të vërtetë, përmes dorës sime do ta shpëtosh Izraelin
sikurse the». [38]Ashtu edhe u bë. Gjedeoni u çua herët në mëngjes, e
shtrydhi bashkën: një kupë plot me vesë. [39]Përsëri i tha Hyjit: «Të mos
ndizet flakë hidhërimi yt kundër meje, nëse edhe një herë po marr
guxim të kërkoj shenjën në bashkë. Të lutem: le të jetë vetëm bashka
e thatë, ndërsa mbarë toka të ketë vesë». [40]Sikur kishte kërkuar ky,
ashtu bëri Hyji atë natë: e thatë ishte vetëm bashka, ndërsa mbi

6,31 *a doni... në mëngjes:* ky saktësim, i vëndosur në bisedën e Joazit është një shënim që na çon në një epokë në të cilën ndjekësit e Baalit qenë vrarë (krh. 2Mbr 10,18-27).

6,32 *Jerobbaal:* emri i dytë i Gjedeonit (krh. 7,1; etj.). Shpjegohet këtu me një etimologji popullore. Në origjinë, emri do të thotë të kundërtën: «Baali të marrë pjesë për mbrotje» (mbartësi i emrit). – Një shenjtërore e Baaliti zë vëndin e shenjtërores kananease.

6,37 *bashkën:* është shenja e kërkuar nga Gjedeoni në rr 17; krh. me Dal 4,1-7, ku dy shenja shërbejnë të identifikojnë misionin e Moisiut.

mbarë tokën kishte rënë vesa.

B. Fushata e Gjedeonit në perëndim të Jordanit

Zoti zvogëlon numrin e ushtrisë së Gjedeonit

1Sam 14,6; 1Kor 1,25v

7 [1]Jerobaali, d.m.th. Gjedeoni mëngoi dhe me të mbarë populli dhe e nguli fushimin te burimi që quhet Harad. Taborret e Madianit ishin në luginë, në krahun verior të kodrës Moreh.

[2]Zoti i tha Gjedeonit: «Ke tepër shumë popull me ty që të mund të
Lp 8,17+ lëshoj Madianin në duart e tija, sepse Izraeli mund të lëvdohet e të thotë: 'Me forcat e mia u çlirova!' [3]Fol me popull dhe shpalle ku mund
Lp 20,8; Mak 3,56 të të dëgjojnë të gjithë: 'Kush trembet dhe është frikacak, le të kthehet e le të kalojë nëpër malin Gjelboé'». Prej popullit u kthyen njëzet e dy mijë burra. Mbetën vetëm dhjetë mijë vetë. [4]Por Zoti i tha Gjedeonit: «Prapë ka shumë popull. Çoji tek ujët dhe aty do t'i vë në provë. Ai për të cilin do të të them unë të vijë me ty, le të vijë; atij që t'ia ndaloj të vijë, le të kthehet». [5]Gjedeoni e çoi popullin tek ujët, e Zoti i tha: «Cilindo që të llapë ujin me gjuhë, siç e kanë zakon të llapin qentë, ndaje veçmas; kurse ata që të pinë duke u ulur në gjunjë, qiti në anën tjetër. [6]Ata që me dorë e avitën te goja ujët dhe e llapën, qenë treqind vetë, kurse mbarë populli tjetër u ul në gjunjë dhe piu. [7]Atëherë Zoti i tha Gjedeonit: «Me treqind vetët që llapën ujët, do t'ju çliroj dhe do ta lëshoj Madianin në dorën tënde. Mbarë gjindja tjetër le të kthehet në vendin e vet». [8]Pasi mori, sipas numrit të njerëzve, ushqimet dhe boritë, mbarë popullit tjetër i urdhëroi të kthehej në çadrat e veta. Me vete ndali vetëm ata treqind vetë. Fushimi i madianëve ishte nën të, në luginë.

Parashenja e fitores

[9]Po këtë natë Zoti i tha Gjedeonit: «Çohu e zbrit në fushim, sepse i kam lëshuar në duar të tua. [10]Nëse ke farë frike, le të zbresë me ty Fara, shërbëtori yt. [11]Kur të dëgjosh çfarë flasin, atëherë do të marrësh guxim dhe do të zbresësh më me siguri në fushimin e armiqve». Zbriti pra, me Farën, shërbëtorin e vet, deri në pararojën e fushimit, ku
6,5; Dal 10,14-15; Jer 46,23; Jl 1,6v ishin rojet e ushtrisë. [12]Madianët, amalekasit dhe të gjithë popujt e Lindjes ishin përhapur në luginë dhe e kishin mbuluar atë si turmë e

7,1-9 Fitorja kundër Madianitëve nuk duhet t'i atribuohet fuqisë ushtarake të Izraelit: është një luftë e shenjtë, në të cilën është Hyji që e jep fitoren.

7,1 *Harad:* ku emër do të thotë: «frikë» (krh. rr 3).

7,3 *le të kthehet e le të kalojë nëpër malin Gjelboe:* Gjedeoni duhet të ftojë të gjithë ata që nuk duan të marrin pjesë në luftim me Madianitët për t'ia mbathur nga lindje, aty ku gjendet Galaadi, për t'i shkuar rrotull fushimit të Madianit.

7,6 *u thanë...:* këto fjalë, që do t'i kuptojmë në veçanti në fund të rr, ndoshta kanë qenë mënjanuar.

karkalecave; po ashtu edhe devetë ishin të panumërta si rëra brigjeve
të detit. [13]Kur arriti Gjedeoni, një ushtar po i tregonte shokut ëndrrën.
Ai thoshte: «Ja, pashë një ëndërr. Më dukej se një bukë elbi e pjekur
në hi po rrokollisej e po zbriste në fushimin e madianëve. Kur arriti
te tenda, e goditi, e rrëzoi dhe e bëri rrafsh me tokë». [14]Ai, të cilit po
i fliste, iu përgjigj: «Kjo s'është tjetër pos shpata e Gjedeonit, birit të
Joasit, trimit izraelas. Hyji i dorëzoi në duart e tija madianët e mbarë
fushimin e tyre». [15]Kur e dëgjoi Gjedeoni ëndrrën dhe shtjellimin e
saj, ra me fytyrë për dhe në adhurim dhe, me të kthyer në fushimin
e Izraelit, urdhëroi: «Çohuni, se Zoti e lëshoi në duart tuaja fushimin
e madianëve».

Sulmi i papritur

[16]Gjedeoni i ndau treqind luftëtarët në tri grupe. Secilit i dha në
dorë borinë, poçin e zbrazët dhe në poç dritëzën [17]e u tha: «Çfarë të
shihni se bëj unë, bëni edhe ju. Unë do t'i afrohem brezit të fushimit
dhe, çfarë të bëjë unë ashtu bëni edhe ju. [18]Kur të bjerë boria në dorën
time e të të gjithëve që janë me mua, atëherë edhe ju rreth e rreth
fushimit bjeruni borive dhe lëshoni kushtrimin e luftës: «Për Zotin
e për Gjedeonin!» [19]Gjedeoni e treqind burrat që ishin me të, arritën
buzë rrethit të fushimit atëherë kur po ndërrohej roja e mesnatës.
Posa i vunë rojet, ata u ranë borive e i thyen poçet që i kishin në dorë.
[20]Kur jehuan boritë e tri togave dhe, pasi i thyen poçet e i morën në
dorën e majtë dritëzat e në dorën e djathtë boritë, bërtitën: «Shpata
për Zotin e për Gjedeonin!». [21]dhe secili qëndroi në vendin e vet rreth
fushimit të armikut. Mbarë taborri u pështjellua dhe madianët,
duke uluritur, u vunë në të ikur. [22]Ndërsa treqind vetët vazhdonin
t'u binin borive, Zoti bëri që të gjithë madianët të ngrinin shpatën 1Sam 14,20
kundër njëri-tjetrit e të vrisnin njëri-tjetrin [23]dhe iu dhanë ikjes deri
në Betsetë, në Saredë, deri në bregun e Abelmehulës në Tebat.

Ndjekja

Atëherë u thirrën burrat e Izraelit, të fisit të Neftaliut, të Aserit e
të mbarë Manaseut dhe, të bashkuar, i ndoqën madianët. [24]Gjedeoni
dërgoi kasnecë në mbarë malësinë e Efraimit me këtë porosi: «Zbritni
kundër madianëve e zini vatë që prej Betberës në Jordan. Të gjithë Gjn 1,28+

7,13 *një bukë elbi...rrotullohej:* me TM; «ra», e hamendësuar nga LXX. Tenda është simbol i Madianitëve nomad; buka e elbit është simbol i Izraelitëve fermerë rurale. Këtu përgjigjja e rr 14, ku ëndrra është e njohur si një shfaqe hyjnore, kjo shpjegon gjestin e Gjedeonit në rr 15 (krh. Zan 20,3+).

7,22 Kjo pjesë tregon një luftë të JHWH: Izraelitët nuk duhet të luftojnë; ndër të tjera nuk kanë armë; mendon vetë Zoti të mbjellë panik mes Medianitëve (krh. Dal 14,14.24-25). – Do të pushojë: Madianitët ikin nëpër vaun e Jordanit.

efraimasit zbritën para tyre dhe i zunë vatë e Jordanit deri në Betberë.
Ps 83,12; Is 10,26 25I zunë edhe dy princa të Madianit: Orebin e Zebin. Orebin e prenë
në Qetën Oreb, ndërsa Zebin në Shtrydhësin Zeb. Madianët i ndoqën,
kurse krerët e Orebit e të Zebit ia sollën Gjedeonit përtej Jordanit.

12,1-6 ## Smira e efraimëve

8 1Burrat e fisit të Efraimit i thanë Gjedeonit: «Çka pate me
6,35; 7,24 ne që nuk na thirre kur u nise në luftë kundër madianëve?»,
duke u grindur me të për t'u ngatërruar. 2Gjedeoni u përgjigj:
«Po ç'bëra unë po ta krahasojmë me sa keni bërë ju? Pse a nuk është
bubërrimi i efraimasve më i mirë sesa vjelja e Abiezerit? 3Zoti i lëshoi
në duar tuaja princat e Madianit, Orebin e Zebin. Po ç'kam mundur
të bëj unë që të krahasohet me sa bëtë ju?». Posa i tha këto fjalë, u
qetësua zemra e tyre e frytë që ngufaste kundër tij.

C. Fushata e Gjedeonit në Transjordani dhe mbarimi i Gjedeonit

Gjedeoni e ndjek armikun përtej Jordanit

4Kur arriti Gjedeoni te Jordani, e kaloi atë me treqind luftëtarët që
ishin me të, por nga lodhja mezi mund t'i ndiqnin të ikurit. 5Atëherë
u tha njerëzve të Sukotit: «Jepuni njerëzve që janë me mua, ju lutem,
bukë, se janë lodhur e këputur, e unë po ndjek Zebeun e Salmanën,
mbretërit e Madianit». 6Krerët e Sukotit iu përgjigjën: «Pse mos
i ke ndoshta të lidhur për laku në dorën tënde Zebeun e Salmanën
që t'u japim bukë ushtarëve të tu?!». 7Atëherë ai u tha: «Pra, kur të
m'i lëshojë Zoti në duar të mia Zebeun e Salmanën, do t'jua shprish
mishin tuaj me murriz e ferra të shkretëtirës!». 8Prej andej shkoi në
Fanuel e u tha kështu edhe njerëzve të atij vendi. Por edhe ata iu
përgjigjën siç i ishin përgjigjur ata të Sukotit. 9Prandaj edhe atyre u
tha: «Këtë kullë do ta rrënoj kur të kthehem shëndoshë e mirë!»

7,25 *Orebi:* «korbi». – *Zebi:* «ujku». Kjo ngjarje, i kujtuar në 8,3, përdor një traditë të pavarur, ndoshta efraimite, që lidhet me këto ty krahina.

8,1-3 Efraimi shfaqet këtu si i bindur ndaj Manaseut (krh. 7,24.25b), por Efraimitët nuk e durojnë faktin që janë në plan të dytë. Efraimi do të përfundojë për të pasur zotërim mbi Manaseun, kjo shpjegon parapëlqimin që i jepet atij nga Jakobi në Zan 48,17.

8,4-9 Kjo fushë është paraqitur si vazhdim e asaj të treguar në 7,1-22 (krh. 8,4); por fillimisht ishte një traditë e pavarur, që ndoshta i përkiste një bastisjeje tjetër të Madianitëve. Në këtë rast është ndryshe nga ngjarja e 7,25 në të cilën «udhëheqësit» e Madianit kanë një emër ndryshe nga ai i «mbretërve» të Madianit (rr 5). Saktësimet gjeografike që i përkasin Sukotit, Penuelit dhe Transjordanisë tregojnë një traditë vendase.

8,5 *Zebeu*: «viktimë», e *Salmunna*, «hije e përçartë», duken dy emra të shpikur për nevojën e tregimit.

Shpartallimi i Zebeut e i Salmanës

10Zebeu e Salmana ishin ndalur për të pushuar në Karkar me
mbarë ushtrinë e tyre. Kishin rreth pesëmbëdhjetë mijë njerëz që u
kishin mbetur prej të gjitha ushtrive të popujve të Lindjes. Ishin vrarë
njëqind e njëzet mijë luftëtarë. 11Gjedeoni u ngjit udhës së endacakëve
në anën e lindjes të Nobesë e të Jegbasë dhe i sulmoi llogoret e armikut
papritmas ndërsa ata e mbanin veten të sigurtë e s'prisnin kurrfarë
rreziku. 12Zebeu e Salmana u vunë në ikje. Gjedeoni iu vu në shpinë, i
kapi dy mbretërit e Madianit, Zebeun e Salmanën, dhe ua shpartalloi
mbarë ushtrinë.

Hakmarrja e Gjedeonit

13Ndërsa Gjedeoni, biri i Joasit, po kthehej prej luftës përpjetës së
Haresit, 14e kapi një djalosh prej njerëzve të Sukotit dhe ia kërkoi
emrat e princave e të pleqve të Sukotit. Ai ia dha me shkrim emrat
e shtatëdhjetë e shtatë vetëve. 15Gjedeoni erdhi te sukotasit dhe u
tha: «Që, pra, Zebeu e Salmana, për të cilët më keni vënë në lojë kur
më thatë: 'Pse, a mos i ke ndoshta të lidhur për laku në dorën tënde
Zebeun e Salmanën, që t'u japim bukë ushtarëve të tu të lodhur?'». 16I
kapi krerët e Sukotit e mori edhe ferra e murriza të shkretëtirës dhe
t'i shprishi me ta burrat e Sukotit. 17Po ashtu rrënoi kullën e Fanuelit
e i vrau qytetarët. 18Atëherë u tha Zebeut e Salmanës: «Si ishin
njerëzit që i vratë në Tabor?». Ata iu përgjigjën: «Ishin të ngjashëm
me ty: secili prej tyre si të ishte djalë mbreti». 19U tha: «Kanë qenë
vëllezërit e mi: bijtë e nënës sime. Pasha Zotin e gjallë, po t'i kishit
kursyer, tani nuk do t'ju vrisja!». 20Atëherë i tha të parëlindurit të
vet, Jeterit: «Çohu e preji!». Por ai nuk e nxori shpatën; trembej, sepse
ende ishte fëmijë. 21Zebeu e Salmana i thanë: «Çohu ti e sulu mbi ne, 9,54
sepse sipas moshës është edhe trimëria e njeriut». U ngrit Gjedeoni e i
preu Zebeun e Salmanën dhe mori hënëzat që stolisnin qafat e deveve Ps 83,12
të tyre.

Gjedeoni. Fundi i jetës së tij

22Atëherë izraelitët i thanë Gjedeonit: «Ji sundimtari ynë ti, djali
yt e djali i djalit tënd, sepse na çlirove prej dorës së Madianit». 23Ai

8,13 *përpjetës*: sipas LXX; «përpjetë» (?) sipas TM.

8,16 *dhent'i shprishi*: sipas versioneve; TM ka : «bëri të njohin».

8,18 *Si ishin*: me Vulg.; TM lexon kështu: «Ku ishin». Nuk dihet asgjë për këtë betejë të Taborit. Gjedeoni i bën të ditur të dy mbretërve se ata kanë vrarë vëllezërit e tij dhe e justifikon kështu rolin e tij prej hakmarrës gjaku (krh. Nr 35,19+).

8,22-23 Këtu dy rr e ndërpresin fillin e tregimit. Gjedeoni e refuzon privilegjin mbretëror trashëgues që i propozohet; ai e shpreh kështu pozicionin e një hartuesi që e refuzon themelimin e monarkisë (krh. 1Sam 8,7; 12,12).

iu përgjigj: «Unë nuk do të jem sundimtari juaj, as nuk do të jetë
sundimtari juaj im bir, por Zoti do të jetë sundimtar». [24]E vazhdoi:
Dal 32; Nr 31,28v.50v; 2Sam 8,11-12 «Prej jush kërkoj vetëm një gjë: të më japë secili nga një unazë prej
presë së vet». Sepse ismaelitët e kishin zakon të mbanin unaza
ari. [25]Ata iu përgjigjën: «Po t'i japim me gjithë qejf!». E shtrinë mbi
tokë leshnikun dhe qitën mbi të secili nga një unazë prej presë së
vet. [26]Pesha e unazave të kërkuara ishte një mijë e shtatëqind sikla
ari, pa llogaritur hënëzat, vathët dhe veshjet e purpurta që i mbanin
mbretërit e Madianit e pa numëruar vargjet e deveve. [27]Prej tyre
17-18; 1Mbr 12,26-32 Gjedeoni punoi një efod dhe e vendosi në qytetin e vet Efër. Mbarë
Izraeli ra në lavirësi për shkak të tij dhe u bë shkak rrënimi për
Gjedeonin dhe për mbarë shtëpinë e tij.

[28]Kështu madianët qenë përulur para bijve të Izraelit, dhe më
3,11+ nuk mund të ngrinin zverkun e vendi ra në paqe për dyzet vjet gjatë
jetës së Gjedeonit. [29]Kështu Jerobbaali, biri i Joasit, shkoi e jetoi në
shtëpinë e vet. [30]Gjedeoni pati shtatëdhjetë djem, që dolën prej ijës së
tij, sepse pati shumë gra. [31]Po edhe shemra e tij që jetonte në Sikem,
9 i lindi një djalë, të cilit ai vetë ia ngjiti emrin Abimelek. [32]Gjedeoni,
biri i Joasit, vdiq në pleqëri të thellë dhe qe varrosur në varrin e t'et,
Joasit në Efrën e bijve të Abiezerit.

Rënia e sërishme e izraelitëve në idhujtari

[33]Pasi vdiq Gjedeoni, izraelitët filluan të lavirësojnë me Baalë dhe
për hyj të tyre caktuan Baalberitin. [34]As nuk u ra ndër mend për
Zotin, Hyjin e tyre, që i shpëtoi nga duart e të gjithë armiqve të tyre
9,16 që kishin përreth. [35]Nuk u treguan as mirënjohës ndaj shtëpisë së
Jerobbaalit Gjedeon për të gjitha të mirat që i kishte bërë Izraelit.

Ç. Mbretëria e Abimelekut

9 [1]U çua Abimeleku, biri i Jerobbaalit, e shkoi në Sikem te
vëllezërit e s'ëmës dhe u tha atyre e mbarë farefisit të nënës së
vet: [2]«Bisedoni me të gjithë burrat e Sikemit e u thoni: Ç'është

8,25 *e shtrinë*: TM e ka në shumës; LXX e ka njëjës.

8,27 *efod*: nuk është fjala për *efodin* (1Sam 2,18), por për një objekt kultit i përdorur për parashikimin e së ardhmes (krh. 1Sam 2,28+). Gjedeoni sigurisht që e përdori për kultin e JHWH, por hartuesi deuteronomist e dënon, ashtu siç do ta gjykojë me dyshim *efodin* e Mikës (17,3s)

8,30-32 Këto rr i përngjajnë lajmeve të gjyqtarëve «të vegjël» (Krh. 10,1-5; 12,8-15. Rr 29, që përdorë emrin e Jerbbaalit, do të shkonte më mirë pas 6,25-32.

8,33 *Baalberiti*: ose Helbeerit, është hyji i besëlidhjes, i adhuruar prej Kananenjëve të Sikemit (9,46). Sikemi bëhet kështu vendi e besëlidhjës me JHWH (Joz 24): sinkretizmi ishte gati i pashmangshëm.

9,1-56 Ky tregim ka qenë vendosur këtu, sepse Abimeleku konsiderohet si i biri i Gjedeonit (Jerubbaal). Në të vërtetë nuk

më mirë për ju: t'ju sundojnë shtatëdhjetë burra - të gjithë të bijtë e
Jerobbaalit, apo të sundojë mbi ju një njeri i vetëm? E mos harroni se
unë jam ashti juaj e mishi juaj». 3Vëllezërit e nënës së tij biseduan me
të gjithë njerëzit e Sikemit për të e u treguan të gjitha fjalët e tija dhe
ua mbushën mendjen për ta përkrahur Abimelekun. Sepse thoshin:
«Është vëllai ynë». 4I dhanë edhe shtatëdhjetë sikla të argjendtë prej
faltores së Baalberitit e me to pagoi disa njerëz të poshtër e rrugaçë që 8,33+
e përcillnin. 5Shkoi në shtëpinë e t'et në Efër dhe i vrau vëllezërit e vet, 2Mbr 10,1-17; 11,1-3
bijtë e Jerobbaalit, shtatëdhjetë vetë mbi të njëjtin gur. Shpëtoi vetëm
Joatami, më i vogli djalë i Jerobbaalit, sepse u fsheh. 6U bashkuan,
pra, të gjithë burrat e Sikemit e të shtëpisë së Melos e shkuan dhe e
bënë mbret Abimelekun te qarri që gjendej te Sikemi. Joz 24,26

Përrallëza e Joatamit

7E njoftuan për këtë Joatamin. Ky shkoi e zuri vend në majë të
malit Garizim, bërtiti me sa zë pati e tha: «Më dëgjoni, zotërinj të Joz 8,33+
Sikemit, dhe Hyji ju dëgjoftë ju.

8Moti u nisën për rrugë lëndët 2Mbr 14,9
për të shuguruar një mbret mbi vete
e i thanë ullirit:
'Mbretëro mbi ne!'
9Por ulliri u përgjigj:
'A të heq dorë nga vaji im, Lev 2; Ps 104,15;
me të cilin nderohen zotat e njerëzit, 1Sam 10,1; 16,13
e të vij të luhatem përmbi lëndë?!'
10I thanë pra, lëndët edhe drurit të fikut:
'Eja e mbretëro mbi ne.'
11Edhe fiku u përgjigj:

është historia e një gjyqtari dhe as historia e një fisi të Izraelit: Abimeleku është biri i një Sikemiti, dhe i zgjedhur si mbret nga ata që e mbajnë pushtetin në qytet. Abimeleku rrethohet prej aventurierëve dhe sukseset e tij të vetme janë vrasjet e vëllezërve të tij, beteja e tij kundër revoltuesve të Sikemit dhe sulmimi i qytetit izraelit Tebes, ku ai vritet me poshtërsi. Tregimi është sigurisht historik dhe na informon për gjendjen e epokës: regjimi politik i përfaqësuar nga kjo mbretëri është i njëjtë me situatën që na tregojnë letrat e Amarnës në lidhje me Sikemin në shek. XIV para Kr. Mbretëria e Abimelekut është një dështim dhe tregimi shërben për qëllimin e një hartuesi që është kundër monarkisë. Për të mbretërimi njerëzor nuk është pozitiv; bile ai është i padobishëm, ashtu siç e paraqet përralla e Joatamit (rr 7-15).

9,6 *Melos*: ka mundësi të jetë identik me Sikemin (BJ: Migdal-Sikem) të rr 46 dhe 49. – *të Yjeve*: *hammassebba*, hamend. – *që gjendet*: TM ka : «e trashëguar», *mussab*.

9,7-15 Ky apolog është shembulli i parë, në Bibël, i përrallës në të cilën bëhet fjalë për pemë dhe kafshë (krh. 2Mbr 14,9: Ez 17,310 dhe më shumë se disa herë tek Fjalët e urta). Por kygjini letrar është universal (Mesapotamia, Egjipti, Greqia, etj.). Kjo përrallë mund të ketë pasur një ekzistencë të pavarur para se të përdorej për të ilustruar historinë e Jerubbaalit dhe të Abimelekut.

‘A të heq dorë nga ëmbëlsia ime
e nga frutat e mia të shijshme
që të luhatem përmbi lëndët e tjera?!’
12Atëherë lëndët i thanë hardhisë:
‘Eja ti e na sundo!’
13E hardhia u përgjigj:
Ps 104,15; Sir 31,27-28; Fu 31,6; Ksh 9,7 ‘A të heq dorë nga vera ime
që gëzon zota e njerëz
e të vij që të bashkëluhatem mbi lëndët e tjera?!’
14Të gjitha lëndët atëherë i thanë ferrëmanzës:
‘Eja e mbretëro mbi ne!’
15Ferrëmanza u përgjigj:
‘Nëse vërtet po më bëni mbret tuajin,
ejani e pushoni nën hijen time.
Por në qoftë se nuk është ashtu
daltë zjarri prej ferrëmanzës
e i përpiftë cedrat e Libanit!’

16E tani, dëgjoni: nëse keni vepruar drejt e pa të keq duke e vënë mbret mbi ju Abimelekun, nëse vepruat mirë ndaj Jerobbaalit e shtëpisë së tij dhe ia shpërblyet të mirat e tija, 17që luftoi për ju dhe vuri jetën e vet në rrezik që t’ju shpëtonte prej dorës së Madianit, 18që tani u ngritët kundër shtëpisë së tim eti e i vratë bijtë e tij - shtatëdhjetë burra mbi një shkëmb dhe vutë për mbret Abimelekun, birin e shërbëtores së tij, përmbi banorët e Sikemit për arsye se është vëllai juaj; 19në qoftë, pra, se vepruat drejt e pa të keq ndaj Jerobbaalit e shtëpisë së tij sot, atëherë e gëzofshi Abimelekun e Abimeleku ju
9,49 gëzoftë ju. 20Por, në qoftë se s’është ashtu: daltë zjarri prej Abimelekut e i përpiftë banorët e Sikemit e Shtëpinë Melo; daltë zjarri prej njerëzve të Sikemit e Shtëpisë së Melos dhe e përpiftë Abimelekun!» 21Joatami, si foli kështu, iku e shkoi në Berë dhe atje jetoi, sepse kishte frikë nga Abimeleku, i vëllai.

Kryengritja e sikemasve kundër Abimelekut

22Kështu pra, Abimeleku mbretëroi mbi Izraelin për tri vjet. 23Atëherë Zoti çoi një shpirt dasie ndërmjet Abimelekut e banorëve të
1Sam 16,14+; 1Mbr 22,23 Sikemit. Këta u çuan në kryengritje kundër tij, 24që krimi i vrasjes së

9,16-20 Këto rr e aplikojnë përrallën me situatën e krijuar nga mbretëria e Abimelekut dhe përfundojnë me një thirrje në «besim të mirë».

9,16 *të mirat e tija*: fjalia, e ndërprerë nga një ndërthurje, vazhdon në rr 19.

9,22 *Izraeli*: shënim i hartuesit. Abimeleku nuk ka mbretëruar asnjëherë në «Izrael».

9,24 *që krimi* : fj.fj.: «që të binte (krimi)», sipas LXX; «që të bëhej», sipas TM.

shëmtuar të shtatëdhjetë bijve të Jerobbaalit dhe gjaku i derdhur i tyre
të binte mbi Abimelekun, vëllanë e tyre, dhe mbi burrat e Sikemit që i
ndihmuan. 25Vunë, pra, pritat kundër tij majave të maleve e cubnonin
të gjithë ata që kalonin rrugës. E njoftuan Abimelekun. 26Tashti Gaali,
biri i Obedit, erdhi me vëllezërit e vet në kalim në Sikem. Banorët
e Sikemit i vunë shpresat në të. 27Dolën në fushë, volën vreshtat e
veta, shtrydhën rrushin, dhe, duke kënduar së bashku, hynë në
faltoren e zotit të tyre dhe, ha, pi e fol keq për Abimelekun, 28kur
me zë të lartë foli Gaal Obedi: «Po kush është Abimeleku përballë
Sikemit që t'i shërbejmë!? Po a nuk është biri i Jerobbaalit e Zebuli Joz 34
zëvendësi i tij?! Shërbenu burrave të Emorit, babës së Sikemit! Përse
t'i shërbejmë atij! 29Ah! Sikur të kishte besim në mua ky popull, do ta
dëboja Abimelekun e do t'i thosha: Mblidh sa më shumë ushtri dhe dil
të ndeshemi në luftë!»

30Kur Zebuli, kryetari i qytetit, dëgjoi fjalët e Gaalit, birit të
Obedit, u zemërua fort 31dhe dërgoi tinëz lajmëtarë tek Abimeleku
e i tha: «Ja, Gaali, biri i Obedit, erdhi në Sikem me vëllezërit e vet
dhe po nxit qytetin kundër teje. 32Çohu, pra, natën me popullin që
ke me vete, dhe vër prita në fushë. 33Në mëngjesin e parë, posa të
lejë dielli, sulmoje qytetin dhe, kur të dalë Gaali me popull kundër
teje: bëji gjithçka që të mundesh!» 34U çua, pra, Abimeleku me mbarë
ushtrinë e vet natën e i vuri pritat përbri Sikemit në katër vende. 35U
çua edhe Gaali, biri i Obedit, dhe qëndroi në hyrje të derës së qytetit.
U ngrit edhe Abimeleku dhe mbarë ushtria që ishte me të, dhe lëshoi
vendin e pritave. 36Kur e pa Gaali ushtrinë, i tha Zebulit: «Ja po zbret
prej maleve një shumicë njerëzish». Por ai iu përgjigj: «Sheh hijen e
maleve e të duken njerëz!». 37Por Gaali përsëri foli: «Ja, populli po
ulet prej Kërthizës së Tokës edhe një çetë po zbret udhës së Qarrit të
Dijësve». 38Zebuli i tha: «Ku janë tani fjalët e tua të mëdha që i thoshe:
'Kush është Abimeleku që t'i shërbejmë?' A nuk është ky populli që e
përbuzje? Dil e lufto kundër tij!» 39Shkoi, pra, Gaali para popullit të
Sikemit e luftoi kundër Abimelekut. 40Abimeleku e theu dhe e ndoqi

9,26 *biri i Obedit*: me TM: fj.fj.: «biri i një skllavi» (*ebed*); kështu edhe në rr e vazhdim bëhet fjalë për një Kananeas, që ka lidhur besëlidhje me Sikemitët, ose vetë ai Sikemit (rr 28). I nxit banorët e Sikemit kundër Abimelekut, që nuk banon në qytet dhe që përfaqësohet nga Zebuli.

9,27 Ky banket bëhet në festën e vjeshtës, që ishte një festë gëzimi për përfundimin e të mbjellave.

9,29 *e do t'i thosha*: Abimeleku është këtu i apostrofuar nga Galadi, pa qenë ai i pranishëm këtu referohen propozimet e shprehura me rastin e banketit të festës.

9,31 *po nxit kundër teje*: *me'irim*, hamend.; TM ka: «rrethojnë», *sarim*.

9,37 *Kërthizës së tokës*: ndoshta është mali i shenjtë i Garizimit; po i njëjti titull duket se është përdorur në Jeruzalem nga Dal 38,12. – *Lisi i Magjistarëve*: duhet të ketë qenë identifikuar me Lisin e Moresë, domethënë «lisi i instruktorit» ose i «fallxhorit» (Zan 12,6; Lp 11,30).

ndërsa ikte. Shumë prej njerëzve të tij mbetën të vrarë derisa arritën
te dera e qytetit. 41Atëherë Abimeleku u kthye në Arumë. Zebuli dëboi
Gaalin dhe vëllezërit e tij prej qytetit dhe nuk i duroi të qëndronin
më në qytet.

Rrënimi i Sikemit dhe pushtimi i kullës së Sikemit

42Të nesërmen populli doli në fushë. E lajmëruan Abimelekun.
43Ky mori ushtrinë e vet, e ndau në tri çeta duke vënë pusi në fushë.
Kur pa se populli po dilte prej qytetit, i sulmoi dhe i vrau. 44U sul me
çetën e vet dhe rrethoi derën e hyrjes së qytetit, kurse ato dy çetat
që fshiheshin në fushë, i goditën ata që ishin jashtë. 45Abimeleku e
sulmoi qytetin gjithë ditën, e mori, i vrau banorët, e rrafshoi atë dhe
hodhi kripë nëpër të.
46Kur morën vesh banorët e kullës së Sikemit, ikën e u futën në
8,33; 9,4 kriptën e faltores së Elberitit /d.m.th. të Besëlidhjes së hyjit/. 47Por
mori vesh edhe Abimeleku se të gjithë burrat e kullës së Sikemit ishin
grumbulluar aty, 48doli në malin Selmon me mbarë ushtrinë e vet,
mori sakicën, preu një degë lisi, e vuri në krah dhe, duke e mbartur,
u tha shokëve: «Ç'po shihni se po bëj unë, bëni shpejt edhe ju». 49Edhe
ata, si në garë, prenë degë lisash dhe e ndiqnin prijësin. I hodhën
9,20 degët në kriptë dhe i dhanë zjarr. Kështu mbaruan prej tymit e zjarrit
të gjithë njerëzit: rreth një mijë vetë trima e gra banorë të kullës së
Sikemit.

Rrethimi i Tebesit dhe vdekja e Abimelekut

50Atëherë Abimeleku shkoi në qytezën e Tebesit, e rrethoi dhe e
pushtoi. 51Por në mes të qytetit ishte një kullë e fortë. Në të ishin
strehuar burra e gra, të gjithë banorët e qytetit. Derën e kishin mbyllur
mirë e kishin dalë në tarracë të kullës. 52Abimeleku iu afrua kullës,
e sulmoi rreptë dhe po i afrohej derës për t'i dhënë zjarrin. 53Një grua
mori gurin e sipërm të mokrës, ia përplasi Abimelekut në krye dhe
ia çau rrashtën. 54Abimeleku e thirri menjëherë armëmbajtësin e vet
1Sam 31,4 e i tha: «Nxirre shpatën tënde dhe më godit që të mos thuhet se më
vrau një grua». Armëmbajtësi e shporoi me shpatë. 55Kur panë se vdiq
Abimeleku, izraelitët u kthyen në shtëpitë e veta.
56Dhe kështu Hyji ia ktheu të keqen Abimelekut që e kishte bërë
kundër t'et duke i vrarë shtatëdhjetë vëllezërit e vet. 57Po kështu edhe
9,20 sikemasit i shpaguan të këqijat që kishin bërë, dhe mbi ta ra nëma e

9,45 Gërmimet arkeologjike në Sikem dokumentojnë një shkatërrim të qytetit në shek. XII para Kr.

9,46 *u futen në kriptën:*«shpellë» (BJ). Kjo nëntokë nuk mund të gjendet në qytetin për të cilin është treguar shkatërrimi, por duhet vendosur pranë malit të Ebalit, që këtu gjendet me emrin Salmon (rr 48).

9,50 *Tebesi*: sot Tubas, përafërsisht pesëmbëdhjetë km në veri të Sikemit.

Joatamit, birit të Jerobbaalit.

JEFTEU DHE GJYQTARËT E VEGJËL

6. TOLA

10 [1]Pas Abimelekut u ngrit prijës për të shpëtuar Izraelin Tola, biri i Fua Dodos, burrë prej fisit të Isaharit, i cili jetonte në Samir, në Malësinë e Efraimit. [2]Për njëzet e tri vjet qe gjyqtar i Izraelit, pastaj vdiq e qe varrosur në Samir. Zan 46,13; Nr 26,23; 1Kro 7,1-5

7. JAIRI

[3]Pas tij u ngrit Jairi Galaadaj. Ky qe gjyqtar në Izrael për njëzet e dy vjet. [4]Kishte tridhjetë djem, të cilët kalëronin mbi tridhjetë gomarë. Kishin tridhjetë qytete që u quajtën Havot Jair /d.m.th. Stanet e Jairit/ e që deri në ditën e sotme janë në tokën e Galaadit. [5]Vdiq edhe Jairi dhe u varros në Kamon.

8. JEFTEU

Amonitët ndrydhin Izraelin

[6]Por bijtë e Izraelit, mëkateve të vjetra u shtuan edhe mëkate të reja e bënë të keqen ndër sy të Zotit. U shërbyen Baalëve dhe Astarotëve, hyjnive të Sirisë, Sidonit, Moabit e të bijve të Amonit e të filistenjve. E lanë Zotin dhe nuk e nderonin atë. [7]Zoti u hidhërua kundër tyre dhe i lëshoi në duar të filistenjve e të bijve të Amonit. [8]Dhe qenë poshtëruar e munduar tmerrësisht për tetëmbëdhjetë vjet të gjithë bijtë e Izraelit që jetonin përtej Jordanit në tokën e amorrenjve në Galaad. [9]Aq sa bijtë e Amonit e kalonin Jordanin për të luftuar edhe kundër Judës, Beniaminit e shtëpisë së Efraimit: Izraeli hiqte vuajtjet e gjarprit nën gur. 2,13+ Nr 21,21-35

10,1–16,31 Mbi gjyqtarët e vegjël krh. 3,7+

10,3 *Jairi*: mendohej se ky gjyqtar është shpikur nga anëtarët e grupit të Jairit që moren vendnë Galaad në veri (Nr 32,41), por është e mundur që të ketë qenë një individ me këtë emër që ka zhvilluar realisht funksionin e gjyqtarit. Vetëm përmendja e «fshatrave të Jairit» do të ishte një shtesë prejardhëse nga Nr 32,41.

10,4 *tridhjetë qytete*: sipas versioneve të ndryshme; TM përsërit: «gomerë». Të shikohet aliteracioni mes *qyir* («gomar»), *yir* («qytet»), dhe Jairit.

10,6–12,7 Jefteu është një prej gjykatësve të vegjël si ata që i paraprijnë dhe e ndjekin; për të jepen po të njëjtat informacione: mbi familjen e tij (11,1-2), mbi kohëgjatësinë e pagesës së tij dhe mbi varrin e tij (12,7). Por duhet të tregohej për Jefteun një histori lirimi që e ngjason me gjyqtarët e mëdhenj. – Hyrja e kësaj historie (10,6-18) është zhvilluar nga një hartues deuteronomist, sipas shembullit të 2,6-19. Tregim mbi luftën e çlirimit bërë kundra Amonitëve (11,1-11.29.32-33) është pasuruar nga shtesa pas dostoriske të mesazhit të Jefteut mbretit të Amonitëve (11,12-28) dhe nga tregimi i kushtit të Jefteut (11,19-31.34-40). Një shtesë është edhe tregimi i konfliktit mes Efraimit dhe Galaadit (12,1-6).

10Atëherë bërtitën bijtë e Izraelit drejt Zotit e thanë: «Mëkatuam
kundrejt teje, sepse e lamë Zotin tonë e u shërbyem Baalëve». 11E
Zoti u tha: «Po a nuk ju patën ndrydhur egjiptianët, amorrenjtë,
bijtë e Amonit e të Filisteut, 12sidonët, amalekët dhe madianët; më
lëshuat kushtrimin dhe a nuk ju shpëtova unë prej dorës së tyre?! 13E
prapëseprapë më latë mua e u shërbyet zotave të huaj, prandaj nuk do
Jer 11,12 t'ju çliroj më! 14Shkoni e u qituni kushtrimin zotave që i zgjodhët: ata
le t'ju çlirojnë në ditën e vështirë!». 15Por bijtë e Izraelit vijuan të luten:
«Mëkatuam! Bëj me ne gjithë si të të pëlqejë ty, por na shpëto edhe
kësaj here!». 16Si thanë kështu, i tretën jashtë kufijve të vet të gjithë
idhujt e zotave të huaja e i shërbyen Zotit. Zoti pati dhembshuri për
shkak të mjerimeve të Izraelit. 17U bashkuan bijtë e Amonit e ngulën
fushimin në Galaad. U bashkuan kundër tyre edhe bijtë e Izraelit
Zan 31,49 dhe u fushuan në Masfë. 18Atëherë populli dhe prijësit e Galaadit i
thanë njëri-tjetrit: «Kush është burrë që prin në luftë kundër bijve të
Amonit? Ai le të jetë prijësi i të gjithë banorëve të Galaadit!»

Jefteu vë kushtet

11 1Jefteu Galaadaj ishte burrë i fortë. Ishte biri i një gruaje
të përdalë që ia lindi Galaadit. 2Por Galaadi kishte gruan e
vet, me të cilën i lindën fëmijë. Këta, kur u rritën, e dëbuan
Zan 21,10 Jefteun përjashta me këto fjalë: «Ti s'do të kesh pjesë në pronën e
babait tonë, sepse je prej një gruaje të huaj». 3Prandaj Jefteu iku larg
vëllezërve dhe banoi në tokën Tob. Rreth tij u bashkuan disa njerëz
pa plëng e çetonin me të. 4Diku asokohe amonasit po bënin luftë
kundër Izraelit. 5Kur ata ashpërsuan luftën, krerët e Izraelit u nisën
prej Galaadit për ta marrë për ndihmë në anën e vet prej tokës së
Tobit Jefteun. 6I thanë: «Eja e bëju kapedani ynë e të luftojmë kundër
amonasve». 7Por ai iu përgjigj: «Po a nuk jeni ju ata që më urreni e më
keni dëbuar prej shtëpisë së tim eti? Tani vini tek unë që paskeni rënë
ngushtë!». 8Krerët e Galaadit i thanë Jefteut: «Mu për këtë arsye kemi
ardhur tani tek ti: eja me ne e lufto kundër amonasve dhe do të bëhesh
kapedani i të gjithë neve që jetojmë në Galaad». 9E Jefteu u tha: «Nëse

11,1 *Galaadi*: është qartësisht një emër gjeografik në 10,8 dhe 11, 8; tregon terrenin e zotëruar prej Gaditëve (krh. Nr 32,1+). Ky emër është i përdorur këtu si një emër personi sipas përdorimit të gjenealogjive (krh. Nr 26,29).

11,3 Krh. Abimeleku (9,4) dhe Davidi (1Sam 22,1-2; 25,13; etj.).

11,9 Ka mundësi që ky shembull konkret na bën të njohim një prej mënyrave prej të cilave ishte zgjedhur një «gjyqtar» i Izraelit: kishte shpëtuar popullin; kësaj i shtohet një aspekt karizmatik (11,29). Të dy përbërësit gjenden sërish në njërën prej traditave mbi zgjedhjen e Saulit si mbret (1Sam 11). Titulli mbret këtu nuk shfaqet. Jefteu merr në fillim pushtetin e një fushe ushtarake dhe në vazhdim fitoren e tij, si dhe pushtetin e një detyre të përhershme. Asgjë nuk na sugjeron se bëhet fjalë për një detyrë të trashëguar. Historia e Jefteut tregon se dallimi mes gjyqtar «i madh» dhe

po më ktheni atje për të luftuar si prijës juaji kundër bijve të Amonit
dhe nëse Zoti i lëshon ata në duart e mia, unë do të jem kryetari juaj».
10Ata iu përgjigjën: «Zotin, që i dëgjon këto fjalë, e vëmë ndërmjetës
e dëshmitar se do të bëjmë siç thua ti». 11Jefteu shkoi me krerët e
Galaadit. Mbarë populli e bëri prijës të vetin. Jefteu i përsëriti fjalët
e veta para Zotit në Masfë.

Jefteu përpiqet të bëjë marrëveshje

12Jefteu dërgoi përfaqësues te mbreti i bijve të Amonit, që t'i thonë Lp 2,19v.27
prej anës së tij: «Ç'kemi kundër njëri-tjetrit që erdhe kundër meje për
të më pushtuar tokën time?». 13Mbreti iu përgjigj: «Sepse Izraeli e mori
tokën time kur erdhi nga Egjipti, prej kufijve të Arnonit deri në Jabok
e në Jordan. Tani ma kthe me paqe». 14Jefteu përsëri dërgoi lajmëtarë
dhe u urdhëroi t'i thonë mbretit të Amonit: 15«Kështu thotë Jefteu:
Izraeli nuk e mori tokën e Moabit as tokën e bijve të Amonit. 16Por, kur
dolën prej Egjiptit, Izraeli udhëtoi nëpër shkretëtirë deri në Detin e
Kuq dhe erdhi në Kades. 17Atëherë dërgoi lajmëtarë te mbreti i Edomit
me këtë lutje: 'Më lejo, të lutem, të kaloj nëpër tokën tënde.' Por ai nuk Nr 20,14-21
deshi t'ia dëgjojë lutjen. Ai i dërgoi gjithashtu edhe te mbreti i Moabit,
por edhe ai nuk deshi t'i lejojë kalimin. Kështu, pra, Izraelitët mbetën
në Kades. 18Atëherë përshkoi shkretëtirën, duke iu shmangur tokës
së Edomit e tokës së Moabit, dhe arriti në lindje të tokës së Moabit. E
nguli tëbanishtën përtej Arnonit dhe nuk deshi të hyjë brenda kufijve
të Moabit. E Arnoni është kufiri i tokës së Moabit. 19Mandej Izraeli
dërgoi lajmëtarë te Sehoni, mbreti i amorrenjve, mbreti i Hesebonit, Nr 21,21-31;
e i tha: 'Më lejo të kaloj nëpër tokën tënde deri në vendin tim.' 20Por Lp 2,26-37
as ky nuk u dha rëndësi fjalëve të Izraelit e nuk e la të kalonte nëpër
tokën e tij, por, madje, bashkoi mbarë popullin e vet dhe i doli para
në Jasë e nisi luftën me Izraelin. 21Por Zoti e lëshoi në dorë të Izraelit
me të gjithë ushtrinë e tij. Izraeli e goditi dhe pushtoi mbarë tokën e
Amorreut, banuesit të atij vendi, 22mbarë territorin e tij prej Arnonit e
deri në Jabok dhe prej shkretëtirës e deri në Jordan. 23Pra, Zoti, Hyji i
Izraelit, qe ai që e shpartalloi Amorreun në praninë e popullit të vetë
Izraelit! E ti tashti na dashke ta bësh pronë tokën e tij? 24Pse a nuk
të takon me të drejtë edhe ty prona që ta jep Kamosi, zoti yt? Ta dish
veçse edhe se ç'e fitoi Zoti, Hyji ynë, si ngadhënjyes, është prona jonë!
25Pse, a mos je më i mirë se Balaku, biri i Seforit, mbreti i Moabit? A Nr 22-24; Joz 24,9-10

gjyqtar «i vogël» është vetëm relativ si dhe themelimi i gjyqtarëve tashmë përgatit atë të monarkisë.

11,11 *Masfë* pra ishte një shenjtore në Masfë, ku Zoti thirrej si dëshmitar.

11,12-28 Kjo përmbledhje e historisë së Jefteut është një përbërje dytësore që e përdor Nr 20-21 dhe Lp 2 dhe që i shkrinë Amonitët me Moabitët; territori i pushtuar nga Izraeli (rr 13.26) i përkiste Moabit; Kamosi (rr 24) është hyjnia parësore e Moabitëve; ajo e Amonitëve ishte Milksomi.

bëri ai ankesë kundër Izraelit ose a i shpalli ndoshta luftë? 26Tash e
treqind vjet Izraeli banon në Hesebon e në fshatrat e tij, në Aroer e
në terrenin e tij edhe në të gjitha qytetet përbri Arnonit, përse gjatë
tërë kësaj kohe s'ndërmorët asgjë deri tashti? 27Kështu, pra, unë s'të
Zan 18,25 kam kurrfarë faji, por je ti që po më mbetesh në qafë duke më shpallur
luftë jo të drejtë! Gjykoftë sot Zoti, Gjykatës, ndërmjet bijve të Izraelit
e bijve të Amonit». 28Por mbreti i amonasve s'deshi t'i dëgjonte fjalët e
Jefteut që i kishte dërguar me anë të kasnecëve.

Kushti i Jefteut dhe fitorja

3,10 29Dhe shpirti i Zotit e pushtoi Jefteun. E përshkoi Galaadin e
Manaseun e erdhi në Masfë të Galaadit, e prej këndej te bijtë e Amonit.
30Por Jefteu i bëri Zotit një kusht. Tha: «Nëse do t'i lëshosh bijtë e
Amonit në duar të mia, 31të parin që do të dalë për dere të shtëpisë
Zan 22,1-19; sime për të më takuar kur të kthehem si ngadhënjyes mbi amonasit,
2Mbr 3,27; Mik 6,7 do t'ia kushtoj Zotit fli shkrumbimi». 32U ra pra Jefteu bijve të Amonit
për t'i luftuar dhe Zoti ia lëshoi në dorë. 33Dhe i shkallmoi prej Aroerit
e derisa të mbërrish në Menit, njëzet qytete, e deri në Abelharmim:
një humbje tmerrësisht e madhe. Bijtë e Amonit qenë mposhtur prej
bijve të Izraelit. 34Ndërsa Jefteu po kthente në Masfë në shtëpinë e
1Sam 18,6-7 vet, kur qe, duke vallëzuar e duke i rënë dajres, i doli para vajza e
vetme! S'kishte tjetër as djalë as vajzë! 35Posa e pa, i shqeu petkat
e veta e dënesi: «Heu, bija ime! Ti më shtive në dhe! Qenke edhe ti
ndër ata që më sjellin fatkeqësinë! Ju kushtova Zotit e s'mund të bëj
ndryshe!» 36Ajo iu përgjigj: «Nëse iu kushtove Zotit, bëj me mua gjithë
Nr 30,3 si të jesh kushtuar, mjaft që Zoti ka bërë që t'u hakmerresh armiqëve
të tu, bijve të Amonit, e të ngadhënjesh mbi ta!». 37Mandej i tha t'et:
«Po të lutem më bëj vetëm këtë nderë: Më lër të lirë vetëm dy muaj
të endem maleve me shoqet e mia e ta vajtoj virgjërinë time». 38Ai iu
përgjigj: «Hajt!» - dhe e la të shkonte për dy muaj. Ajo shkoi me shoqet
e veta e maleve vajtonte virgjërinë e vet. 39Si u kryen dy muaj, u kthye
tek i ati. Ai e kreu mbi të kushtin që kishte bërë. Ajo kurrë nuk njohu
burrë. Qysh atëherë u bë zakon në Izrael, dhe ky zakon u mbajt, 40vjet
për vjet të bashkohen vajzat e Izraelit dhe të vajtojnë bijën e Jefteut të

11,30 *i bëri Zotit një kusht*: tregimi i kushtit të Jefteut (rr 30-31.34-40) ka për qëllim që të shpjegojë një festë vjetore të kremtuar në Galaad (rr 40) ku në të vërtetë domethënia është e panjohur. Nuk duhet zvogëluar kuptimi: Jefteu e thërret bijën e tij (rr 39) që të mos mungojë në kushtin që ka bërë (rr 31). Flijimet njerëzore gjithmonë do të dënohen në Izrael (krh. Zan 22,11-19+), por tregimtari na e sjell ngjarjen pa asnjë faj, përkundrazi duket se theksi është vënë mbi besnikërinë e kushtit të bërë.

11,37 Të mbetesh pa prosperitet konsiderohej një fatkeqësi dhe një çnderim për një grua.

11,40 *të vajtojnë*: me LXX; TM ka «këndojnë», BJ ka: «kremtojnë»; folja hebraike, fj.fj. të këndosh (krh. Dal 32,18) na bën që të mendojmë se bëhet fjalë për këngët e varrimeve.

Galaadit për katër ditë.

Lufta ndërmjet Efraimit e Galaadit. Vdekja e Jefteut

12 [1]Tashti njerëzit e fisit të Efraimit u bashkuan, kaluan në veri e i thanë Jefteut: «Përse ke shkuar në luftë kundër bijve të Amonit e nuk ke dashur të na ftosh të vinim edhe ne me ty? Prandaj do ta ndezim shtëpinë tënde mbi ty». [2]Ai iu përgjigj: «Isha ngatërruar keqas unë dhe populli im me bijtë e Amonit. Ju thirra të vinit në ndihmë, por ju nuk deshët. [3]Kur e pashë këtë, e vura jetën time në rrezik dhe i sulmova bijtë e Amonit e Zoti m'i lëshoi në dorë. Me se u bëra shkak që ju të ngriheni sot në luftë kundër meje?» [4]Jefteu i bashkoi rreth vetes të gjithë burrat e Galaadit e nisi luftën me Efraimin. Galaadajt i mundën efraimët, sepse këta u kishin thënë: «Ju jeni të ikur prej Efraimit; Galaadi banon ndërmjet Efraimit e Manaseut». [5]Galaadajt i zunë vatë e Jordanit, nëpër të cilët do të kalonin efraimët. Kur vinte ndonjë i ikur efraimas e thoshte: «Të lutem, më lër të kaloj». Galaadajt i thoshin: «A mos je efraimas?». E ai thoshte: «Nuk jam», [6]i thoshin: «Thuaj pra: Shibolet» /që do të thotë: Kallëz/ e ai përgjigjej: «Sibolet», sepse nuk mund ta shqiptonte drejt. E kapnin vrik dhe e vrisnin në vaun e Jordanit. Asokohe u vranë efraimas dyzet e dy mijë vetë. [7]Jefte Galaadaj qe gjyqtar në Izrael për gjashtë vjet. Pastaj vdiq e qe varrosur në qytetin e vet në Galaad.

8,1-3

3,28; 7,24

Mt 26,73

9. ABESANI

[8]Pas tij gjyqtar në Izrael qe Abesani prej Betlehemit. [9]Ky pati tridhjetë djem e tridhjetë vajza, të cilat i martoi jashtë fisit, dhe po aq vajza jashtë fisit u solli të bijve për gra. Për shtatë vjet qe gjyqtar në Izrael. [10]Vdiq dhe qe varrosur në Betlehem.

10. AHIALONI

[11]Pas tij qe gjyqtar në Izrael për dhjetë vjet Ahialon Zabulonasi. [12]Vdiq e qe rrëmuar në Ahialon, në tokën e Zabulonit.

Zan 46,14; Nr 26,26

11. ABDONI

[13]Pas tij gjyqtar në Izrael qe Abdoni, biri i Ilel Faratonasit. [14]Ky

12,1 *Njerëzit e fisit të Efraimit*: ngjarja është paralele me atë të 8,1-3, por është e pavarur. Efraimi, që lufton për supremacinë, shqetësohet për pushtetin që Jefteu ka fituar.

12,6 *Shibbolet... Sibbolet*: ky ndryshim shqiptimi tregon ndryshueshmërinë e dialekteve të hebraishtës, që hartimi përfundimtar i Biblës e ka eliminuar në pjesën më të madhe. Fjala *shibbolet* do të thotë: «kalli grurit».

12,7 *qyteti i tij*: me LXX; BJ saktëson: «Masfa e Galaadit»: emri i qytetit është marrë duke u nisur nga greqishtja; TM ka: «në qytetet e Galaadit».

12,8 *Betlehemi*: me siguri bëhet fjalë për Betlehemin e Zabulonit (Joz 19,15), afër Nazaretit. Betlehemi i Judesë nuk mund të jetë në këtë listë personazhesh që i përkasin të gjitha fiseve të veriut.

10,4 pati dyzet djem dhe prej tyre tridhjetë nipa që kalëronin shtatëdhjetë
gomarë. Për tetë vjet qe gjyqtar në Izrael. [15]Vdiq dhe qe varrosur në
Faraton në tokën e Efraimit, në malin Amalek.

12. SAMSONI

Lajmi i lindjes së Samsonit

13 [1]Të bijtë e Izraelit përsëri bënë të keqen ndër sy të Zotit
Joz 13,2+ dhe Ai i lëshoi në duar të filistenjve për dyzet vjet. [2]Ishte
Joz 15,33 asokohe një njeri prej Sarasë i fisit të Danit me emrin
Zan 11,30; 18,1v; Manueh. Gruan e kishte beronjë. [3]Kësaj iu dëftua engjëlli i Zotit e
1Sam 1; Lk 1,5-25 i tha: «Ja, pra, je barkshuar, e pa fëmijë. Por do të ngjizësh e do të
lindësh një djalë. [4]Pra, kujdes, mos pi verë as pije dehëse dhe mos ha
asgjë, të papastër, [5]sepse do të ngjizësh e do të lindësh një djalë. Kryet
e tij të mos e prekë brisku rrues: sepse fëmija qysh në kraharorin
Nr 6,1+ e nënës do të jetë i kushtuar Hyjit - nazaré - dhe ai do të fillojë ta
shpëtojë Izraelin prej dorës së filistenjve». [6]Gruaja shkoi dhe i tregoi
burrit. I tha: «Një njeri i Hyjit erdhi tek unë. Kishte një pamje si të
Mt 1,14 një engjëlli të Zotit, jashtëzakonisht të tmerrshme. Nuk e pyeta nga
ishte dhe as nuk ma tregoi emrin. [7]Por më tha: «Ja, do të ngjizësh e
do të lindësh një djalë. Por kujdes: mos pi verë as pije dehëse dhe mos
ha asgjë të papastër: sepse fëmija do të jetë nazaré i Hyjit qysh prej
kraharorit të nënës deri ditën e vdekjes së tij».

12,15 *Faratoni*: gjendej ne jugperëndim të Sikemit, në malin e Efraimit, i quajtur këtu, nuk dihet se përse, «mali i Amalecitit». **13,1–16,31** Historia e Samsonit është ndryshe nga të gjitha tregimet e tjera të librit. Tregon, që nga lindja deri në vdekje, jetën e një heroi vendas. Ai është i fortë si një gjigant dhe i dobët si një fëmijë; i josh gratë dhe mashtrohet prej tyre, u bën lojëra të tmerrshme filistenjve, por nuk e liron vendin e tij. Historia ka *humor* djegës të tregime popullore me të cilat njerëzit hakmerren ndaj një pushtuesi që i është dashur të përsojë, por që së fundi mund ta çojë në përqeshje. Në kundërshtim me këtë aspekt popullor dhe profan, Samsoni i është kushtuar Zotit që nga kraharori i nënës së tij dhe nazareati i tij është burimi i forcës së tij. Dhe ky aspekt karizmatik është ai që ka bërë një vend në mesin e gjyqtarëve. – I gjithë tregimi është një koleksion anekdotash: lindja e Samsonit (13,2-25), martesa dhe enigma (14,1-20), Samsoni dhe filistenjtë (15,1-8.9-19) me një përfundim të parë (15,20); Samsoni në Gazë (16,1-3); Samsoni dhe Dalila (16,4-21); burgosja dhe vdekja e Samsonit (16,22-30), me një përfundim të dytë (16,31).

13,2 i *fisit të Danit*: fisi i Danit kishte marrë një terren ku gjendeshin lokalitetet të patreguara në këtë histori: Soreja, Estaoli, Timna (krh. Joz 19,40+); ajo emigroi drejt veriut (kk 17–18). Tregimet mbi Samsonin supozojnë një situatë të mëvonshme në lidhje me këtë migrim, në të cilin filistenjtë nuk ishin aspak. Por disa grupe që kishin mbetur në këtë vend jetonin mes Kananenjve dhe ishin nënshtruar filistenjve.

13,3 *engjëlli i Zotit:* krh. 2,1; 6,11; Zan 16,7+. Në rr 22, engjëlli identifikohet me JHWH si në 6,22-23. – por do të lindësh ... një djalë: ka mundësi të jetë një përsëritje e rr 5a.

13,5 *ai do të fillojë...:* ky lajm justifikon hyrjen e Samsonit mes gjyqtarëve, por e di se fitorja përfundimtare mbi filistenjtë nuk do të jetë vepër e Samsonit: nevojitet të pritet Sauli dhe Davidi.

Shfaqja e dytë e engjëllit

8Atëherë Manuehu iu lut Zotit e tha: «Po të lutem, o Zot, që të vijë
prapë ai njeriu i Hyjit që e dërgove ti, e të na mësojë çfarë na duhet
të bëjmë me fëmijën që do të lindë». 9Zoti e dëgjoi uratën e Manuehut
dhe engjëlli i Hyjit erdhi përsëri te gruaja që po rrinte në fushë. Porse
Manuehu, burri i saj, nuk ishte me të. 10Prandaj ajo nxitoi me vrap
dhe e lajmëroi burrin e i tha: «Ja, m'u dëftua ai njeriu, që pat ardhur
tek unë atë ditë». 11Ky u ngrit dhe shkoi me gruan e vet e, kur arriti
tek ai, i tha: «A je ti që ke folur me këtë grua?». Ai iu përgjigj: «Unë
jam». 12Manuehu i tha: « Çfarë rregulle na duhet të mbajmë dhe ç' na
duhet të bëjmë rreth fëmijës kur të plotësohet fjala jote?». 13Atëherë
engjëlli i Zotit i tha Manuehut: «Le të përmbahet, prej të gjithave që
i kam treguar gruas sate. 14Të mos hajë asgjë që del prej hardhisë,
verë e pije dehëse të mos pijë, të mos hajë asgjë të papastër, e le të
mbajë gjithçka i urdhërova». 15Mandej Manuehu i tha engjëllit të
Zotit: «Na urdhëro, të lutemi, e po të përgatisim një edh». 16Engjëlli
i Zotit iu përgjigj: «Po edhe sikur të më ndalësh, unë nuk e ha bukën
tënde; po nëse do të kushtosh fli shkrumbimi, atëherë kushtoja Zotit».
Por Manuehu nuk e dinte se ishte engjëlli i Zotit, 17prandaj edhe e
pyeti: «Si e ke emrin që të mund të të nderojmë me ndonjë send kur
të shkojë në vend fjala jote?». 18Engjëlli iu përgjigj: «Përse me pyet
për emër? Emri im është mister?» 19Atëherë Manuehu mori një edh
dhe endës për fli kushtimore dhe i vuri përmbi gur e ia kushtoi Zotit
që bën punë të mrekullueshme. Ndërsa Manuehu dhe gruaja e tij po
vërenin, 20tek po ngjitej flaka prej lterit në qiell, panë se edhe engjëlli
po ngjitej gjithashtu. Posa e panë Manuehu dhe gruaja e tij, ranë
me fytyrë përdhe. 21Engjëlli i Zotit nuk u duk më. Manuehu e mori
vesh menjëherë se ishte engjëlli i Zotit 22dhe i tha gruas së vet: «Do
të vdesim sepse kemi parë Hyjin». 23Gruaja iu përgjigj: «Zoti, po të
kishte dashur të na vriste, nuk do të pranonte prej duarve tona flinë e
shkrumbimit e flinë kushtimore; nuk do të na i dëftonte të gjitha këto,
as nuk do të na i thoshte gjërat e tilla».

Zan 32,30; Dal 3,14+; Zb 19,12

Lev 9,24; Ez 1,28; Zb 1,17

Dal 33,20+

24Gruas i lindi djali dhe ia ngjitën emrin Samson. U rrit djali dhe
Zoti e bekoi. 25Shpirti i Zotit nisi ta pushtojë në Fushimin e Danit,
ndërmjet Sarasë e Estaolit.

/Heb 11,32
3,10+
18,12; Joz 19,41

13,14 Sikurse Jeremia (Jer 1,5) dhe shërbëtori i JHWH (Is 49,1), Samsoni i është kushtuar Zotit që nga kraharori i nënës. Ajo duhet t'i shikojë përshkrimet në nazereat, që më vonë do t'i kalojnë të birit.

13,18 Engjëlli bën të kuptohet se emri i tij nuk është i pashprehur. Nuk është fjala fare për një refuzim, sepse emri do të jetë i njohur përmes veprimit të bërë (krh. rr 19).

13,21 Manuehu, ashtu siç bëri Abrami me tre udhëtarët (Zan 18), dëshiron t'i përmbushë detyrat e tij të mikpritjes. Duke iu bindur urdhrit të engjëllit, dreka është kthyer në fli shkrumbimi, gjatë së cilës JHWH shfaqet. Krh. flija e Gjedeonit (6,19-22).

Martesa e Samsonit

Zan 38,12; Joz 15,10; 19,43

14 [1]Samsoni zbriti në Tamnë dhe atje ndër vajzat e filistenjve
Zan 34,4 pa një grua. [2]Ktheu në shtëpi e u tha babës e nënës së vet:
«Pashë një vajzë ndër bijat e filistenjve dhe po ju bëj lutje të
ma merrni për grua». [3]I ati dhe e ëma i thanë: «Po a thua nuk ka gra
ndër vajzat e vëllezërve të tu e në mbarë popullin tim që do të marrësh
Zan 24,3-4; 28,1-2 për grua një bijë filistenjsh që janë parrethprerë?». Por Samsoni iu
përgjigj t'et: «Ma merr atë, se ajo më pëlqen». [4]Prindërit e tij nuk
e dinin se kjo gjë bëhej prej Zotit, i cili kërkonte shkas ngatërrese
me filistenj. Asokohe filistenjtë zotëronin mbi Izraelin. [5]Kështu,
pra, Samsoni po zbriste në Tamnë bashkë me t'anë e t'emën. Kur
mbërritën te vreshtat e qytetit, u doli para zogu i luanit duke ulëritur
3,10 dhe e sulmoi atë. [6]Por shpirti i Zotit e pushtoi Samsonin dhe e copëtoi
1Sam 17,34v; 2Sam 23,20 luanin si të shqyente në copa një edh. E pra, asgjë s'pati në dorë. Për
këtë gjë s'deshi t'u tregojë babës e nënës. [7]Zbriti dhe bisedoi me gruan
që kishte pëlqyer. [8]Pas disa ditësh u kthye për ta marrë. Zbriti nën
rrugë për të parë kufomën e luanit, kur qe, shema e bletës në trupin
e luanit dhe fasholli me mjaltë! [9]E mori në dorë dhe po hante rrugës.
Kur erdhi tek i ati e tek e ëma, u dha edhe atyre dhe hëngrën. Por
nuk deshi t'u tregojë se mjaltin e kishte marrë nga kufoma e luanit.
[10]Zbriti pra, i ati tek gruaja, e Samsoni bëri aty një gosti. Kështu e
kishin zakon të bënin të rinjtë.
[11]Kur e panë banorët e atij qyteti, i dhanë për shokë tridhjetë vetë
që të qëndronin me të.

Gjëegjëza e Samsonit

1Mbr 10; Ez 17 [12]Samsoni u tha: «Po ju tregoj një gjëegjëzë dhe, nëse ma zbërtheni
brenda shtatë ditëve të gostisë do t'ju jap tridhjetë zhguna dhe tridhjetë
petka ndërrimi; [13]por në qoftë se nuk do të mund ta shtjelloni, atëherë
do të më jepni ju tridhjetë zhguna e po aq petka ndërrimi». Ata iu
përgjigjën: «Tregoje gjëzën ta dëgjojmë». [14]E ai u tha:

14,4 Hartuesi i tekstit mundohet të pajtojë martesën e Samsonit me rolin e tij prej kundërshtari të filistenjve. Filistenjtë ishin shtrirë përtej territorit të tyre deri në maje të malit, së shpejti do të jenë një kërcënim për mbarë Izraelin.

14,5 *e babain tënd:* BJ me TM; ka mundësi që të jetë një shtojcë, meqë ky saktësim nuk përputhet me rr 6.

14,11 Samsoni bën një kontratë martesore në të cilën burri nuk bashkëjeton me gruan, por vjen që ta vizitojë duke i sjellë dhurata (krh. 15,1). Është një lloj martese e njohur prej të drejtave të hershme lindore dhe ndër Arab. Samsoni nuk ka sjellë faqet e ndërit që kërkohen për festë, për këtë kujdeset grupi i grave. Numri i të tridhjetëve është shumë i madh: ndoshta do të ndërohet ose ndoshta paralajmërohet prej tij.

14,12 Krh. Zan 29,27, por martesa ishte konsumuar tashmë që nga nata e parë (Zan 29,23). Disa versione përjashtojnë: «dhe nëse ma zbërtheni».

«Prej atij që ha, doli ç'hahet;
prej të fortit doli ëmbëlsira».

Për tri ditë nuk ia dolën ta zbërthenin gjëzën. [15]Të katërtën ditë
i thanë gruas së Samsonit: «Ngashnjeje tënd shoq dhe mbushja 16,5-21
mendjen të ta kallëzojë ty gjëzën: e në qoftë se s'do të bësh kështu,
do të të djegim ty dhe shtëpinë e babait tënd. Pse, a na keni ftuar
në dasmë për të na plaçkitur?». [16]Atëherë gruaja po derdhte lot para
Samsonit dhe ankohej duke thënë: «Ti më urren e nuk më do, prandaj
as që do të ma shpjegosh gjëegjëzën që ua parashtrove bijve të popullit
tim». Por ai iu përgjigj: «Unë nuk ua dëftova as babës as nënës sime,
e si mund të ta shpjegoj ty?». [17]Kështu pra, për shtatë ditët e dasmës
ajo qau para tij. Në fund, të shtatën ditë, pasi e mërziti, ia shtjelloi.
Ajo ua dëftoi menjëherë qytetarëve të vet. [18]Ata të shtatën ditë para Lk 11,8
perëndimit të diellit, i thanë:

«Ç' është më e ëmbël se mjalti
e ç' është më i fortë se luani?»

Ai atëherë u tha:

«Po të mos kishit lëvruar me mëshqerrën time,
gjëegjëzën time nuk do ta kishit gjetur».

[19]Shpirti i Zotit e pushtoi, zbriti në Askalon, i vrau tridhjetë burra
aty, ua hoqi petkat dhe ua dha atyre që zbërthyen gjëzën. I hidhëruar
shumë shkoi në shtëpinë e t'et. [20]Gruaja e tij mori për burrë njërin prej
djelmoshave që e shoqëroi për ta nderuar në dasmë.

Samsoni i djeg të korrat e filistenjve

15 [1]Pas do kohe, kur ishte koha e korrjes së grurit, Samsoni
shkoi për të parë gruan e vet dhe i solli për dhuratë një kec.
Kur deshi të hyjë tek ajo, ia ndaloi i ati i saj [2]duke thënë:
«Mendova se nuk e do më dhe prandaj ia dhashë për grua mikut që të
shoqëroi; por ajo ka motrën e vet që është më e re dhe më e bukur se
ajo: merre për grua në vend të saj». [3]Samsoni iu përgjigj: «Kësaj here
s'do të kem faj ndaj filistenjve nëse do t'u bëj ndonjë të keqe». [4]Atëherë
Samsoni shkoi dhe i zuri treqind dhelpra, i lidhi bisht për bisht, e në

14,15 *katërten ditë:* me versionet. TM dhe BJ e kanë: «ditën e shtatë»; kjo shenjë e përkohshme nuk është në përputhje me pjesën tjetër të tekstit (krh. rr 17), por lidhet me rr 18. Rr 16-17 i përkasin vetëm gruas së Salomonit. Në çdo rast dita vendimtare është e shtata.

14,18 *para perëndimit të diellit:* kuptim i paqartë; me një korrigjim të lehtë (hehedra në vend të haharisa) mund të kuptohet: «para se ati të hynte në dhomën e gjumit», hehedra (krh. 15,1).

dy bishtat e lidhur vuri një pishë, [5]i ndezi zhublat dhe i lëshoi dhelprat
në të mbjella të filistenjve. Ua dogji si grurin në shtrega si grurin
e pakorrur ende, zjarri përlau po ashtu edhe vreshtat e ullishtat.
[6]Filistenjtë pyetën: «Kush do ta ketë bërë këtë gjë?». U qe thënë:
«Samsoni, dhëndri i Tamnateut që ia mori gruan e ia dha një tjetri,
e ka bërë këtë gjë». Atëherë filistenjtë shkuan dhe e dogjën si gruan,
ashtu edhe babain e saj. [7]Atyre Samsoni u çoi fjalë: «Pasi bëtë ashtu,
unë nuk do të pushoj derisa t'ju hakmerrem».
[8]I vrau e i copëtoi e bëri kërdi në ta dhe mandej shkoi të jetojë në
shpellën e qetës Etam.

Nofulla e gomarit

[9]Prandaj filistenjtë erdhën në Judë dhe aty ngulën fushimin, dhe
2Sam 23,11 ushtria e tyre u shpërnda deri në Lehi /d.m.th. Nofull/. [10]Njerëzit
prej fisit të Judës u thanë: «Pse keni ardhur kundër nesh?». Ata u
përgjigjën: «Erdhëm për ta lidhur Samsonin e për t'ia bërë siç na e
bëri ai neve». [11]Atëherë zbritën tri mijë burra prej fisit të Judës te
shpella e qetës Etam dhe i thanë Samsonit: «Po a nuk e di se filistinët
na sundojnë? Përse na e bëre këtë punë?». E ai iu përgjigj: «Siç ma
kanë bërë ata mua, ua kam bërë edhe unë». [12]I thanë: «Kemi ardhur
të të lidhim e të të dorëzojmë te filistinët». U përgjigj: «Më bëni be
se nuk do të më vrisni». [13]I thanë: «Nuk do të të vrasim, por do të të
dorëzojmë të lidhur». E lidhën me dy teje të reja dhe e morën prej qetës
Etam. [14]Kur arritën në Lehi dhe, ndërsa filistenjtë duke bërtitur prej
gëzimit po i dilnin përpara, shpirti i Zotit e pushtoi Samsonin dhe,
sikur këputen fijet e lirit të djegura prej zjarrit, u këputën e ranë
litarët me të cilët ishin të lidhura duart e tija. [15]Si i shkuan sytë në
një nofull të freskët gomari, e kapi me dorë, solli në ta e i vrau një mijë
vetë [16]e tha:

«Me nofull gomari mogilë i bëra!
Me fulqi gomari vrava një mijë burra!»

[17]Kur e kreu këtë këngë, i dha krah nofullës së gomarit dhe atë vend
e quajti: Ramatlehi /që do të thotë: Lartësimi i Nofullës/ [18]I djegur nga
etja, iu lut Zotit e tha: «Ti bëre me anë të shërbëtorit tënd një shpëtim
kaq të madh e një fitore, a thua tani do të vdes etjeje e do të bie në duar
të rrethpaprerëve?». [19]Atëherë Hyji e hapi gropën që është në Lehi dhe

15,8 *njëri kundër tjetrit:* «bëri kërdinë».
15,16 *Me nofull gomari mogilë i bëra:* hamend.: hebr. këtu ka pak kuptim dhe përkthimi ndjek LXX.
15,17 *Ramatlehi:* fj.fj.: «pjesa e sipërme e nofullës».
15,19 *Lehi:* domethënë: «burimi i lutësit». Emri hebre «lutësit» do të thotë: «ai që thërret». Ky emër gjeografik është

buroi uji. Samsoni piu, e përtëriti shpirtin dhe rifitoi fuqinë. Prandaj
ai burim u quajt Burimi i Lutësit. Është në Lehi edhe sot e kësaj dite.
[20]Samsoni qe gjykatës në Izrael në kohën e filistinëve për njëzet vjet. 16,31

Ngjarja me derën e Gazës.

16 [1]Mandej Samsoni shkoi në Gazë. Aty pa një grua lavire
dhe hyri tek ajo. [2]Gazasve u lajmëruan se Samsoni kishte
hyrë në qytet. E rrethuan dhe i vunë pritën në derën e
qytetit. Gjithë natën ndenjën qetë e prisnin që, pasi të zbardhte drita,
ta vrisnin duke dalë prej qytetit. [3]Samsoni fjeti deri në mesnatë e
atëherë u ngrit prej andej, e kapi derën e qytetit me gjithë shtatka e
shula, i hodhi në krah dhe i çoi në majë të malit që është kundruall
Hebronit.

Samsoni tradhtohet prej Dalilës

[4]Mandej Samsoni zuri mikeshë një grua që jetonte në luginën
e Sorekut. Ajo quhej Dalilë. [5]Erdhën tek ajo krerët e filistinëve e i
thanë: «Tradhtoje dhe nxirrja në se ka gjithë atë fuqi, zbuloje si do të 14,15-18
mund ta zotërojmë, ta lidhim e ta mposhtim. Nëse na e bën këtë, do
të të japim secili nga një mijë e njëqind para argjendi». [6]Këndej edhe
Dalila i tha Samsonit: «Po të lutem, më trego ku të qëndron gjithë
ajo fuqi dhe si do të mund të lidhesh e të zotërohesh?». [7]Samsoni iu
përgjigj: «Po të më lidhnin me shtatë kordha harku të freskëta që nuk
janë tharë ende, do të më mungonte fuqia e do të bëhesha si njerëzit e
tjerë». [8]Atëherë princat e filistinëve ia sollën shtatë litarët siç kishte
thënë: Me ta e lidhi Samsonin, [9]kurse prita rrinte fshehur në dhomën
e saj. Ajo e thirri: «Samson, të sulmuan filistinët!». Por ai i këputi
litarët, siç e këput kushdo fijen e perit të dredhur të lirit pasi ta ketë
djegur zjarri. Dhe nuk mund e hetuan se ku qëndron fuqia e tij. [10]Por
Dalila i tha: «Qe, më gënjeve e nuk ma tregove të vërtetën. Së paku
tash më trego me se duhet të lidhesh». [11]Ai iu përgjigj: «Po qe se do të
më lidhnin me litarë të rinj që nuk janë përdorur kurrë, do të bëhesha
i ligësht dhe i ngjashëm me njerëzit e tjerë». [12]Dalila e lidhi përsëri me
ta dhe e thirri: «Samson, t'u sulën filistinët!», e në dhomë i kishte bërë
gati pritarët. Por ai i këputi litarët aq lehtë si të kishin qenë fije peri.

shpjeguar nga thirrja e Samsonit ndaj Zotit (rr 18). Tregimi i mëparshëm donte të shpjegonte emrin e Ramatlehi.

16,3 *Hebroni:* është 60 km nga Gaza. Ky veprim i Herkulit danit ndoshta shpjegonte emrin e vërtetë të një vendi pranë Hebronit, në fillim të udhës që zbret drejt Gazës.

16,4 *Dalila:* kanë qenë disa gra që e kanë tërhequr Samsonin në të gjitha aventurat e tij të këqija; pati dalë nga ato, falë fuqisë që Zoti i jep njeriut që i kushtohet Atij. Gruaja e fundit do ta humbë, sepse do ta shtyjë që të mos e mbajë kushtin e tij të nadirit.

[13]Dalila i tha përsëri: «Deri kur do të më gënjesh e do të më rresh?
Më trego me se duhet të lidhesh. «Në qoftë se të shtatë bishtalecat
e gërshetuar të kokës sime i kalon nëpër liq dhe i rreh me shpatë të
tezgjahut, do të humb forcën e do të bëhem si njerëzit e tjerë». [14]Ajo e
vuri të flejë, kaloi shtatë bishtalecat e gërshetuar të kresë së tij nëpër
liq, i rrahu me shpatëz dhe i thirri: «Samson të kapën filistinët!».
Ai u zgjua, dhe i nxori shpatë, bërdilë e liq! [15]Atëherë Dalila i tha:
«Pse thua se më dashuron, kur zemra jote s'është me mua? Tri herë
rresht më gënjeve e nuk deshe të më kallëzosh ku qëndron fuqia jote
e madhe». [16]Pasi u mërzit dhe për shumë ditë rrinte duke e ngacmuar
vazhdimisht dhe duke mos ia ndarë të keqen, ia këputi shpirtin dhe e
molisi për vdekje. [17]Atëherë ia zbuloi krejtësisht zemrën e vet. I tha:
«Brisk rrues askurrë nuk ka kaluar mbi kryet tim, sepse jam «nazaré»
- i shuguruar Hyjit qysh në kraharorin e nënës sime. Po të rruhej koka
ime, do të largohej prej meje fuqia ime e do të bëhesha i ligësht si çdo
njeri tjetër». [18]Kur pa Dalila se ia kishte hapur krejtësisht zemrën
e tij, çoi t'i thërrisnin krerët e filistinëve e u tha: «Ejani vetëm edhe
kësaj here, se tani ma ka zbuluar krejt zemrën e vet». Ata erdhën e
me vete i morën paratë, që ia kishin premtuar. [19]Ajo e vuri në gjumë
mbi gjunjët e vet, thirri një rrustar dhe ia rroi shtatë bishtalecat e tij
e zuri ta vërë në lojë: sepse forca u largua menjëherë prej tij. [20]Atëherë
bërtiti: «Samson, të kapën filistinët!». Kur i doli gjumi tha vetë me
vete: «Do t'ia dal si bëra më parë e do të çlirohem», sepse nuk e dinte
që Zoti ishte larguar prej tij. [21]E kapën filistenjtë, ia nxorën sytë dhe
e çuan në Gazë. E lidhën me dy palë hekura të bronzta dhe e ndryenë
në burg. Aty sillte gurin e mullirit.

Hakmarrja dhe vdekja e Samsonit

[22]Ndërkaq flokët që ia kishin rruar, filluan t'i rriten. [23]Prijësit
filistenj ishin mbledhur së bashku për t'i kushtuar fli të madhërueshme
Dagonit, zotit të tyre, dhe për t'u gostitur. Thoshin:

«Zoti ynë na lëshoi në dorë
armikun tonë, Samsonin!»

16,13-14 Këto dy rr kanë u plotësuan sipas LXX, sepse hebr. është prishur. – Për të kuptuar veprimin e Dalilës, duhet të imagjinuar një makinë thurje horizontale me dy shtylla e ngulura në tokë.

16,23 *Dagoni:* që në kohët e hershme ishte hyjnia më e madhe e krahinës. Në Eufratin e mesëm. Kulti i tij u përhap në Siri dhe në Palestinë (krh. emri i vendit Betdagon, Joz 15,41; 19,27). Kishte qenë adoptuar edhe nga filistenjtë, që duket se e patën harruar shumë shpejt fenë e tyre të origjinës. Dagoni do të takohet sërish në historinë e arkës së kapur nga filistenjtë (1Sam 5,2v).

[24]Po edhe populli, kur e pa, lëvdonte zotin e vet dhe i thoshte po
ato fjalë:

«Zoti ynë na e dorëzoi
kundërshtarin tonë
që shkretoi tokën tonë
dhe vrau shumë prej tanëve».

[25]Tashti, pasi u bënë në qejf, kërkuan të sillej Samsoni e të bënte
lojëra para tyre. E prunë prej burgut dhe ai po luante para tyre. E
bënë të zërë vend ndërmjet dy shtyllave. [26]Ky i tha djaloshit që e
merrte për dore: «Më lër t'i prek shtyllat, në të cilat pushon shtëpia,
të mbështetem e të pushoj sa një fije». [27]E shtëpia ishte plot me trima
e me gra; ishin aty të gjithë paria e filistenjve, po edhe nga pullazi
rreth tri mijë vetë, burra e gra, e shikonin Samsonin tek po luante.
[28]Samsoni iu lut Zotit e tha: «O Zot, Hyj, të të bjerë ndër mend për
mua! Ma kthe vetëm edhe kësaj here forcën e mëparshme, o Hyj, që t'u
hakmerrem filistenjve njëherë për të dy sytë e mi!». [29]I kapi dy shtyllat
e mesme, mbi të cilat mbështetej shtëpia, njërës i vuri dorën e djathtë
e tjetrës të majtën, e [30]tha: «Le të mbarojë jeta ime me filistenj!». Dhe
i tundi për së forti shtyllat, shtëpia ra përmbi të gjithë prijësit e mbi
mbarë popullin që ishte brenda. Duke vdekur vrau më shumë sesa
kishte vrarë më parë sa ishte gjallë. [31]Atëherë zbritën vëllezërit e tij
e mbarë farefisi, e morën trupin e tij dhe e varrosën ndërmjet Sarasë
e Estaholit, në varrin e t'et, Manuehut. Për njëzet vjet që gjyqtar i 15,20
Izraelit.

SHTOJCAT

1. SHENJTËRORJA E MIKËS DHE SHENJTËRORJA E DANIT

Shenjtërorja private e Mikës

17 [1]Në Malësinë e Efraimit ishte një njeri që quhej Mikë. [2]Ky
i tha s'ëmës: «Një mijë e njëqind paratë e argjendta, që
t'u vodhën e mbi të cilat, si të kam dëgjuar edhe vetë, ke

16,24 *na e dorëzoj:* BJ shton: «Samsonin», që mungon në hebr., me arsyen e ritmit dhe sipas rr 23.

16,30 Fundi i Samsonit ka një madhështi reale: ai e flijon jetën, duke ushtruar për herë të fundit, kundër armiqve të popullit të tij, fuqinë që Zoti ia jep.

16,31 Mbarimi i rr përbën një përfundim të dytë të vazhdimit të ngjarjeve të Samsonit (krh. 15,20). Samsoni barazohet me gjyqtarët e vegjël.

kk 17–21 Të dy tregimet e kk 17–18 dhe 19–21, që kanë fillime të ndryshme, janë shtuar këtu, sepse i referoheshin ngjarjeve të mëparshme të monarkisë. Ky veprim ndoshta është i mëvonshëm në mërgim.

lëshuar mallkimin, ja ku janë, tek unë. Unë i mora». Ajo iu përgjigj:
«Qoftë bekuar prej Zotit biri im!». 3Djali ia ktheu s'ëmës e ajo i tha:
«Unë ia kam shuguruar e kushtuar Zotit këto para argjendi: që t'i
pranojë prej dorës sime për djalin tim për të punuar një idhull të
gdhendur e të shkrirë prej metali. Tani merri ti». 4Por ai ia ktheu
s'ëmës. Kjo mori dyqind sikla argjendi dhe ia dha argjendtarit që të
gdhendte e të shkrinte me ta një idhull që ruhej në shtëpinë e Mikës.
1Sam 2,28+ 5Ky kishte një shenjtërore të vogël të Hyjit, punoi efod e terafim, e
Zan 31,19+; njërin ndër djemtë e vet e bëri prift dhe ai u bë prift për të. 6Asokohe
1Sam 15,23+ Izraeli nuk kishte mbret, kështu që gjithkush bënte çkado që i dukej
1Sam 7,1 drejt të bëjë. 7Tashti, ishte një djalosh i ri prej Betlehemit, prej fisit të
Gjq 18,1; 19,1; 21,25; Lp 12,8 Judës, dhe ky ishte levit e banonte aty si ardhacak. 8Dalë një herë prej
Dal 12,48+ Betlehemit, mori rrugën e shtegtimit prej një vendi në një tjetër derisa
të gjente një vend të përshtatshëm. Duke udhëtuar kështu, erdhi në
Malësinë e Efraimit deri te shtëpia e Mikës. 9Ky e pyeti se nga vinte.
Ai iu përgjigj: «Jam një levit prej Betlehemit të Judës. Po kërkoj të
gjej një vend të përshtatshëm për të banuar». 10Mika i tha: «Rri tek
unë dhe m'u bëj baba e prift. Për çdo vit do të të jap dhjetë sikla të

Tema kryesore në kk 17 dhe 18 është historia e themelimit të shenjtërores së Danit dhe origjinës së priftërisë së tij. Kjo traditë është siguristë me origjinë danite pra gjykimi i dhënë është negativ: idhulli i shenjtërores është prodhim i një vjedhjeje të dyfishtë, priftëria i përket një leviti endacak që e braktisë punëdhënësin e parë për të shkuar në kërkim të një pune më fitimprurëse. Është e mundur që ky gjykim të jetë dhënë nga mbarështuesit e shenjtërores së shenjtë të Danit, i zëvendësuar nga mbreti Jeroboam I, që ndoshta i vendosi priftërinjtë të një breznie tjetër (1Mbr 12,28-31). Këtij autoritetit mbretëror mbi kultin që referohen lajmët të 17,6; 18,1, që japin gjykime të favorshme mbi monarkinë, gjë e çuditshme për shpirtin deuteronomist. – Kjo ngjarje është e lidhur me atë të migrimit të Danitëve (krh. 18,1+).

17,1 *Mika:* BJ ka *Mikajehu*, «kush është si JHWH?»; emër i shkurtuar kudo si Mika.

17,2 *si të kam dëgjuar edhe vetë:* fjalët e një mallkimi, të konsideruara të efektshme në vetvete, nuk janë të përsëritura; përkundrazi, veprimi i tyre nuk vlerësohet nga bekimi që vijon dhe ndoshta nga dhënja e një pjese parash. Rr 2-3, të përkthyera fj.fj., janë mjaft të errëta.

17,3 *të gdhendur dhe të shkrirë prej metali:* mund të mendohet se bëhet fjalë vetëm për një idhull të vetëm (krh. 18,20.30.31) prej druri të veshur me argjend dhe ndryshueshmëria e rr 18,17.18 do të ishte hartuese; është e mundur që njëri prej të dy idhujve ka qenë shtuar në bazë të Lp 27,15. – Është i vetmi shembull i qartë i një imazhi kultual të JHWH, kundër ligjit të Dekalogut e përsëritur disa herë (krh. Dal 20,4). Mbi të gjitha ajo nuk është e dënuar, ashtu si nuk janë Efodi dhe Terafimi (rr 5), pra ato do të bëhen objekte dyshimi në jahvizmin zyrtar.

17,5 *u bë prift për të:* në marrëveshje më përdorimin e hershëm që i autorizonte kryetarët e grupit dhe të familjeve që të merrnin detyrën e priftit dhe që të zgjidhnin priftërinjtë e vet. Por vazhdimi i kësaj historie tregon që privilegji i levitëve ishte tashmë i njohur.

17,7 *Juda... levit:* ky saktësim është problematik, sepse nuk mund t'i referohet një njeriu që i përket si normë fisit të Levit. Ashtu siç e thekson edhe teksti, statuti i këtij njeriu është ai i «të huajit vendas» (krh. Dal 12,48+).

17,10 *Leviti hyri:* shtojcë e TM që sjellë përpara dhe i përsëritë dy fjalët e para të rr në vazhdim; BJ e përjashton dhe përsërit se leviti muk e pranoi menjëherë propozimin, por pranoi propozimin e Mikës vetëm pas reflektimit.

argjendta, veshje e mbathje e ushqim». 11Leviti pranoi e ndenji tek ai.
E mbante sikur të ishte një nga bijtë e tij. 12Mika e emëroi prift dhe
djaloshi u bë prifti i tij që banonte tek ai. 13Mika thoshte: «Tani e di se
do të më bekojë Zoti, pasi për prift kam një levit».

Danajt në kërkim të një vendi për të ngulur

Joz 19,40+;
Gjq 1,34; 5,17
Gjq 17,6+

18 1Asokohe nuk kishte ende mbretër në Izrael. Asokohe fisi i
Danit kërkonte një vend për pronë për të banuar, sepse deri
atëherë nuk i kishte takuar asnjë trashëgim midis fiseve Joz 19,47
të tjera. 2Prandaj bijtë e Danit dërguan pesë vetë, burra të fortë, prej 13,2+
fisit e barqeve të veta nga Saraja e Estaoli për t'i bërë hetime vendit e
për ta njohur me kujdes. U thanë: «Shkoni e bëni hetime vendit». Këta,
kur arritën në Malësi të Efraimit, te shtëpia e Mikës, e kaluan natën
aty. 3Pasi ishin afër shtëpisë së Mikës, duke njohur zërin e djaloshit
levit, u kthyen aty dhe e pyetën: «Kush të ka prurë këtu? Çfarë bën
këtu? Për ç'arsye ke dashur të vish këtu?» 4Djaloshi u përgjigj: «Mika
ka bërë këtë e këtë për mua; ai më paguan që t'i jem prift». 5Ata i
thanë: «Pyete për ne Hyjin a do ta bëjmë me sukses udhëtimin që Lp 33,8
kemi marrë dhe a do të na shkojë gjithçka mbarë». 6Ky iu përgjigj:
«Shkoni në paqe! Rruga dhe udhëtimi juaj është nën mbikëqyrjen e
Zotit». 7Këta shkuan dhe të pestët arritën në Lais. Panë se populli
që banonte në të, jetonte në qetësi pa farë frike - sikurse sidonasit - i
sigurt e i qetë: askush nuk i trazonte, kishin shumë pasuri, ishin larg
prej sidonasve dhe nuk kishin farë shoqërie me Sirinë. 8U kthyen te
vëllezërit në Saraa e në Estaol dhe, të pyetur çfarë kishin bërë, u
përgjigjën: 9«Çohuni e të shkojmë kundër tyre! Sepse toka që pamë
ishte shumë e pasur e e mirë. Pse po pritoni? Mos u matni: çohuni
të shkojmë e ta pushtojmë. 10Me siguri do të pushtojmë një tokë të
gjerë shumë. Zoti me siguri do të na e dorëzojë! Është një vend ku nuk

18,1-31 Danitët, që dikur banuan në krahinën e Soresë dhe të Estaolit (krh. 13,2+), nuk mundën të qëndronin më (krh. Joz 19,40+) dhe qenë dëbuar nga Amorrenjtë sipas 1,34-35. Migrimi i tyre drejt veriut është paraprirë nga një zbulim që kujton atë të Kalebit duke u nisur nga Kadesi (Nr 13). Kjo datë nuk është e sigurtë. Mungesa e përmendjes të filistenjve (këtu në 1,34-35) do të tregonte pikërisht momentin e parë të periudhës së gjyqtarëve dhe për më tepër, vendin që zë Dani pranë Aserit në këngët e Deborës (5,17) duket se tregon se ai tashmë është themeluar në veri. Por ky argument nuk është i sigurt dhe thjeshtësia e migrimit do të shpjegohej më mirë si pasoja e fitores së Deborës dhe Barukut. – kemi këtu një shembull të ri, veprimin individual të një fisi të vetëm (krh. k 1) është një provë më shumë që lëvizjet e fiseve kanë vazhduar edhe pas vdekjes së Jozuehut (krh. gjysma e fisit të Manaseut, Nr 32,1+).

18,7 rr i vështirë për t'u përkthyer, konstaton paaftësinë e banorëve të Laisit për t'ju përgjigjur një sulmi të bërë nga një autoritet qendrorë, edhe për mangësinë e një besëlidhjeje me fqinjët e tyre (krh. rr 28).

mungon asgjë që toka prodhon».

Dyndja e Danëve

13,2; 18,2 [11]Kështu pra, u nisën gjashtëqind burra me armë lufte ngjeshur
prej fisit të Danit nga Saraja e nga Estaoli. [12]U nisën dhe fushimin e
ngulën në Kariatiarimin e Judës. Ky vend asokohe u quajt Tëbanishta
13,25 e Danëve e gjendet në perëndim të Kariatiarimit. [13]Prej andej u nisën
në Malësinë e Efraimit.

Kur arritën te shtëpia e Mikës, [14]ata pesë vetë që më parë kishin
qenë të dërguar për të hetuar tokën Lais, u thanë vëllezërve të vet: «A
e dini se në këto shtëpi është efodi e terafimi si dhe idhulli i gdhendur
e i shkrirë? Tani, ju dini se ç'duhet bërë!». [15]Ata u shmangën pak, hynë
në shtëpinë e djaloshit levit, në shtëpinë e Mikës, dhe e përshëndetën
me fjalë të mira, [16]ndërsa gjashtëqind danët e armatosur rrinin para
derës. [17]Atëherë ata që kishin hyrë në shtëpinë e djaloshit, morën
idhullin, efodin, terafimin dhe idhullin e shkrirë. Para derës qëndronte
prifti dhe gjashtëqind vetë të armatosur. [18]Morën pra, ata që hynë në
shtëpi, idhullin e gdhendur, efodin, terafimin dhe idhullin e shkrirë.
Prifti u tha: «Çfarë bëni ashtu?». [19]Ata iu përgjigjën: «Hesht dhe vëri
kyçin gojës e eja me ne që të të kemi për atë e për prift. Ç'është më
mirë për ty: të jesh prift në shtëpinë e një njeriu të vetëm, apo në një
fis e në një trung të Izraelit?» [20]Prifti u gëzua, mori efodin, terafimin
dhe idhullin e shkrirë dhe u nis midis popullit. [21]U nisën për rrugë.
I qitën para fëmijët, bagëtitë e gjithçka kishin të çmueshme. [22]Ishin
larguar bukur mirë prej shtëpisë së Mikës, kur qe, njerëzit që jetonin
në shtëpitë afër shtëpisë së Mikës, ishin bashkuar dhe u vunë pas
Zan 31,22v bijve të Danit. [23]Ia filluan të bërtasin pas shpinës së tyre. Këta, kur
i panë, i thanë Mikës: «Ç'ke? Pse jeni bashkuar?». [24]Ai u përgjigj: «I
morët zotat e mi që i gdhenda për vete, më morët priftin dhe gjithçka
pata e tash më pyesni: 'Ç'ke'». [25]Bijtë e Danit iu përgjigjën: «Qepe e
mos fol më se po u hidhëruan njerëzit e të sulmuan, sharron ti dhe
mbarë shtëpia jote». [26]Si thanë kështu, vazhduan udhën që kishin
marrë. Mika, pasi pa se ishin më të fortë, u kthye në shtëpinë e vet.

18,14 *Lais*: me TM; mungon në LXX.

18,16 *gjashtëqind danët*: me BJ që shton: «danët» duke e konsideruar të zhvendosur aksidentalisht në fund të rr në TM. – Pjesa që vijon, me përsëritjet e saj, ndoshta varet nga bashkimi i dy burimeve: i pari tregon vizitën e pesë emisarëve te levit i ri, ndërsa gjashtëqind Danitët e marrin truporen e gdhendur (rr 18a); sipas burimit tjetër, janë emisarët që e kapin figurën dhe prifti, i mbetur në prag me pjesën e madhe të trupës së tyre, i sfidon (rr 16-17.18b).

18,21 *fëmijët*: BJ thekson se: «fëmijët» përfshin gjithçka «ata që nuk luftojnë» (ashtu siç e përkthen), si fëmijët , gratë dhe të moshuarit, pra të gjithë ata që nuk mund të luftojnë. Duke e kuptuar këtë, Danitët kujdesen për t'i mbrojtur nga një reagim i mundshëm kur të zbulohet vjedhja.

Pushtimi i Laisit. Themelimi i Danit dhe shenjtërorja e tij

27Këta gjashtëqind vetë morën atë që Mika kishte dhënë t'i punohej
edhe priftin e tij dhe arritën në Lais te një popull që ishte në qetësi
e pa farë frike. Banorët i kaluan në tehun e shpatës e qytetit i dhanë
zjarrin. 28Askush nuk u erdhi në ndihmë, sepse jetonin larg Sidonit
e me Sirinë nuk kishin asfarë shoqërimi dhe as marrëdhënie. Qyteti
ishte në krahinën e Rohobit. Këtë e rindërtuan dhe banuan në të.
29Qytetin e quajtën Dan, me emrin e themeluesit të fisit të tyre, që Joz 19,47
i lindi Izraelit. Ai më parë quhej Lais. 30Bijtë e Danit e vendosën
idhullin. Jonatani, biri i Gersamit, bir i Moisiut, dhe bijtë e tij ishin Dal 2,22; 18,3
priftërinj në fisin e Danit deri ditën kur populli qe tretur në skllavëri. 2Mbr 15,29
31Për tërë këtë kohë idhulli i Mikës qëndroi ndër ta, për kohën sa ishte
shtëpia e Hyjit në Silo.

2. KRIMI I GABASË DHE LUFTA KUNDËR BENIAMINIT

Leviti i Efraimit e shemra e tij

19 1Ndër ato ditë - asokohe nuk kishte ende mbret në Izrael - 17,6+
një levit që, si i ardhur, jetonte në pjesën e skajme të maleve
të Efraimit, kishte marrë një shemër prej Betlehemit të
Judës. 2Kjo u hidhërua dhe u kthye në shtëpinë e t'et në Betlehem dhe
qëndroi tek ai katër muaj. 3Burri i saj shkoi tek ajo për ta bindur që
ta merrte me vete. Me vete kishte një shërbëtor dhe dy gomarë. Ajo
e pranoi dhe e futi në shtëpinë e t'et. Po edhe vjehrri kur e pa, i doli
plot gëzim para 4dhe e ndali në shtëpi. Dhëndri qëndroi në shtëpinë e
vjehrrit për tri ditë, hëngrën e pinë familjarisht. 5Por të katërtën ditë
u çuan herët dhe leviti mendonte të nisej për rrugë, por vjehrri i tha:
«Kërko më parë pak bukë, forcohu njëherë e kështu mund të nisesh».
6Ndenjën të dy dhe hëngrën e pinë. Por babai i vajzës i tha dhëndrit:
«Po të lutem të rrish edhe sot e të gëzohemi së bashku». 7Ai u ngrit e
donte të nisej për rrugë. Megjithatë vjehrri iu vu shumë dhe e ndali të

18,30 Ky rr është një shtojcë; ka një dyfishim të 31a, ai shton një shënim mbi priftin e kësaj shenjtëroreje të parë danite. Pasardhësia levitike e ministrit të tij të parë është shumë e mundur; por ajo i ka shtyrë daktilografistët, që kanë shtuar një *n* mbi linjë, për ta transformuar emrin e Moisiut (*Mosheh*) në Manase (*Manasseh*). – Mërgimi, i kujtuar këtu, i korrespondon dëbimit që i ndoq në fushën e Tiglat-Pileser, në 734.

18,31 Fundi i rr, në kundërshtim me rr 30, është një tjetër shtojcë që merr si referim mbylljen e shenjtërores së Silos, pas marrjes së arkës në epokën e Samuelit (1Sam 4).

kk 19–21 Një hartues, pa dyshim i vonshëm, ka kombinuar këtu dy tregime, ku dualitetet shihet qartë në cc 20-21 (krh. 20,22+). Kjo i shpjegon të dy tregimet, mundjen e Beniaminit dhe rënien e Gabës (të krahasohen, për shembull, 20,30-32 dhe 36b-44) dhe dy mjetet e hartuar për të siguruar mbijetesën e fisit të Beniaminit (21,1-12.15-23).

rrinte tek ai. 8Kur zbardhi drita të pestën ditë, leviti po bëhej gati për
udhëtim e vjehrri i tha: «Të lutem, forcohu më parë!». E vonoi derisa u
thye dita. Të dy hëngrën së bashku. 9Kur u ngrit dhëndri, për t'u nisur
ai dhe shemra e shërbëtori i tij, vjehrri, babai i vajzës, përsëri iu vu
të rrinte: «Ti po sheh se dita është nga mbarimi dhe nata po afrohet:
qëndroni tek unë edhe sot, kaloje këtu natën e gëzo e nesër në mëngjes
nisu për të shkuar në shtëpinë tënde».

10Por dhëndri nuk deshi t'ia pranojë fjalët dhe u nis menjëherë.
Joz 15,8; 18,16.28; Arriti kundruall Jebusit, d.m.th. Jerusalemit. Me vete kishte dy
2Sam 5,6+; gomarët e ngarkuar dhe shemrën. 11I qenë afruar Jebusit dhe dita po
1Kor 11,4-5 bëhej natë. Shërbëtori i tha zotërisë së vet: «Eja të shkojmë, të lutem,
në qytetin e jebusenjve e të zëmë vend aty». 12Zotëria iu përgjigj: «S'po
hyjmë në qytet të popullit të huaj, që nuk u përket bijve të Izraelit,
por po vazhdojmë deri në Gabà». 13Dhe shtoi: «Hajt të shpejtojmë e të
arrijmë në njërin ndër këto vende e ta kalojmë natën në Gaba ose në
Ramë».

Zan 19,1-11; Oz 9,9; 10,9

Krimi i njerëzve të Gabasë

14E kaluan, pra, Jebusin dhe po vazhdonin udhën që kishin marrë.
Pranë Gabasë, që është në fisin e Beniaminit, u perëndoi dielli. 15U
drodhën në të për ta kaluar natën aty. Hynë në qytet e po rrinin në
sheshin e qytetit, por askush s'donte t'i pranonte në shtëpi. 16Kur qe,
arriti një plak që po kthehej prej fushës në mbrëmje nga puna e vet.
Edhe ky ishte i ardhur dhe banonte në Gaba e me fis ishte prej maleve
të Efraimit, kurse vendësit e Gabasë ishin prej fisit të Beniaminit.
17Ky ngriti sytë e pa ndenjur në sheshin e qytetit udhëtarin dhe e pyeti:
«Nga po vjen e ku po shkon?». 18Ai iu përgjigj: «Vijmë prej Betlehemit
të Judës e po shkojmë në vendin tim, që është në pjesën e skajme të
Malësisë së Efraimit, nga edhe shkova në Betlehem. Tani jam nisur të
shkoj në shtëpinë time, por askush s'po do të më pranojë nën pullazin
e vet, 19megjithëse kam tagji e sanë për gomarët e mi, bukë e verë
për mua, për gruan time, shërbëtoren tënde, për shërbëtorin tim që
më përcjell mua, shërbëtorin tënd: nuk kemi nevojë për asgjë, veçse
për bujtore». 20Plaku iu përgjigj: «Paqja me ty! Unë do të kujdesem

19,10 Pas *shemrën*, TM përsërit: «me të».

19,12 *Gaba*: në Gabë të Beniaminit leviti mikpritet vetëm tek një njeri i Efraimit (rr 16) që i gatshëm t'i përmbushë detyrat e tij prej miku deri në heroizëm (rr 24). Beniaminitët e qytetit gabuan shumë rëndë kundër ligjit të mikpritjes (rr 15) dhe mbajtën sjellje të neveritshme. Është, në kujtimin e kësaj historie, një pikë polemike (nga Judea?) kundër Saulit, që kishte si kryeqytet Gabën. – I gjithë hartimi i kësaj pjese ruan reminishencën e historisë së Lotit (Zan 19,1-11).

19,18 *çatia*: leviti e thekson ironinë e situatës së tij: ai që mund të hyjë në shtëpinë e Zotit nuk gjenë askënd që ta mirëpresë në shtëpinë e vet.

për gjithçka të jetë e nevojshme, por hajde e mos rri në shesh». 21Atë
e shtiu në shtëpi e gomarëve u qiti tagji. Pasi i lanë këmbët, shtruan
sofrën. 22Ndërsa ata po hanin darkë të gëzuar, kur që, ia behën disa Zan 19,4v
njerëz të atij qyteti, njerëz të poshtër, e rrethuan shtëpinë e plakut,
filluan t'i bien derës, i thërritnin të zotit të shtëpisë e i thoshin: «Qite
jashtë atë burrin që ka hyrë tek ti e ta përdhunojmë!». 23Doli plaku
e u tha: «Mosni, vëllezër, mos e bëni këtë të keqe, sepse ka hyrë në
shtëpinë time si mik! Hiquni prej kësaj marrëzire! 24Vajzën e kam
virgjër e ky njeriu e ka shemrën: po i qes ato tek ju, poshtroni e bëjuni
ç'të doni, por ju lutem mos e bëni këtë poshtërsi kundër këtij njeriu».
25Por njerëzit nuk deshën t'ia dëgjojnë fjalën. Ky njeriu, kur pa si
qëndron puna, mori shemrën e vet e ua qiti jashtë. E shpërdoruan
gjithë natën dhe e munduan e në mëngjes e lëshuan. 26Gruaja, në të
dalë të dritës, arriti te dera e shtëpisë, ku ishte zotëria i saj, dhe aty ra
lëmuq. 27Në mëngjes njeriu u çua, hapi derën për të vazhduar rrugën
që kishte marrë, kur që, shemra e tij ishte lëmuq para dere, me duar
të shtrira në prag të derës. 28Ai i foli: «Ngrihu të nisemi!». Por ajo nuk
i përgjigjej. Kur pa se ajo kishte vdekur, e kapi, e ngarkoi në gomar
dhe u kthye në shtëpinë e vet.

29Kur hyri në shtëpi, mori shpatën dhe kufomën e gruas së vet, duke
e prerë gjymtyrë-gjymtyrë, e ndau në dymbëdhjetë pjesë dhe i dërgoi 1Sam 11,7
në të gjitha vendet e izraelitëve. 30Kushdo që e shihte këtë shëmtim,
thoshte: «Kurrë s'është bërë as s'është parë një gjë e tillë në Izrael
qysh prej ditës kur etërit tanë dolën prej Egjiptit e deri më sot!». Ky
u kishte urdhëruar njerëzve që i kishte dërguar, të thoshin: «Thoni
kështu çdo burri izraelas: a ka ndodhur një gjë e tillë ndonjë herë
tjetër qysh prej ditës kur bijtë e Izraelit dolën prej Egjiptit e deri më
sot? Mendoni, kështillohuni e thoni ç'duhet bërë!»

19,23 *marrëzirë*: fjala hebraike tregon faje të mëdha kundër ligjit hyjnorë, por mbi të gjitha fajet kundër zakoneve, veçanërisht të provuara për reagim kundër lejes të kulteve të kananenjve. Këtu, fajit në vetvete i shtohet një atentat kundër të drejtës së shenjtë të mikpritjes.

19,24 *e ka shemrën:* me TM; BJ e përjashton.

19,29 *në të gjitha vendet e izraelitëve: ky* mesazh për hakmarrje i drejtohet gjithë Izraelit (krh. 20,1.2.10 etj.). Kjo mund të nënvizojë solidaritetin e fiseve përballë shkeljes së një ligji fetar; por një veprim i përbashkët i një qëllimi të tillë do të ishte i vetëm; por me shumë ngjashmëri, bëhet fjalë për një aplikim të traditës primitive që mundohej të vinte Efraimin përballë Beniaminit. Pra do të ishte një ngjarje e re e betejës së Efraimit për epërsinë (krh. 8,1+; 12,1).

19,30 TM është i prishur BJ ndjek LXX. – Nga reagimi i menjëhershëm i njerëzve të afërm përballë dramës, leviti merr një mesazh për të gjithë Izraelin, ku duket përsëritja mes dy pjesëve të rr.

Izraelitët marrin mbi vete hakmarrjen për krimin e Gabasë

20 [1]Dolën, pra, të gjithë bijtë e Izraelit e u bashkuan të gjithë
si një, prej Danit e deri në Bersabé e në tokën e Galaadit,
pranë Zotit në Masfë. [2]Krerët e mbarë popullit e të gjitha
fiset e Izraelit u mblodhën në bashkimin e dheut të mbarë bashkësisë
20,17 së popullit të Hyjit: katërqind mijë këmbësorë të aftë për shpatë.
[3]E morën vesh edhe bijtë e Beniaminit se izraelitët kishin dalë në
Masfë. Leviti, burri i gruas së vrarë, i pyetur, si mund u bë një krim
kaq i madh, [4]u përgjigj: «Erdha në Gaba të Beniaminit dhe aty po
kaloja natën. [5]Kur qe, njerëzit e atij qyteti e rrethuan shtëpinë ku po
buja. Mua deshën të më vrisnin e gruan, të shtyrë prej furisë së një
fëlligështie të pabesueshme, e dhunuan derisa vdiq. [6]E mora, e preva
pjesë-pjesë e copat i shpërndava gjithkund në krahinat e pronës së
Izraelit, sepse kanë bërë poshtërsi e kob në Izrael. [7]Këtu jeni të gjithë,
o izraelitë, vendosni ç'duhet të bëni!» [8]Mbarë populli u ngrit në këmbë
si një njeri i vetëm e thanë: «Askush prej nesh s'do të kthehet në tenda,
askush s'do të hyjë në shtëpi! [9]Dhe ja, çfarë do t'i bëjmë Gabasë: do të
hedhim short: [10]le të zgjidhen dhjetë vetë ndër njëqind vetë nga secili
fis i Izraelit, njëqind ndër një mijë dhe një mijë ndër dhjetë mijë që
t'i sjellin ushtrisë ushqime, atyre që do të shkojnë për ta ndëshkuar
Gabanë e Beniaminit siç e meriton për kobin që ka bërë». [11]Mbarë
Izraeli u bashkua si një trup i vetëm kundër qytetit, të gjithë të një
mendimi.

Kundërshtimi i Beniaminëve

[12]Atëherë dërguan kasnecë në mbarë fisin e Beniaminit me këto
fjalë: «Çfarë kobësie u gjend ndër ju! [13]Dorëzoni njerëzit e poshtër të
Lp 17,12 Gabasë që e bënë këtë emnesë e t'i vrasim: të zhbihet e keqja prej
Izraelit!» Por ata s'deshën të dëgjojnë urdhrin e vëllezërve të vet, të
bijve të Izraelit.

20,1 prej *Danit deri në Betsabe:* frazë stereotipe, e përdorur jashtë Pesëlibërshi për të treguar kufijtë e veriut dhe të jugut të vendit faktikisht të pushtuar nga Izraeli (krh. 1Sam 3,20; 2Sam 3,10; 1Mbr 5,5; etj.). Është shtuar këtu, jashtëzakonisht, vendi i Galadit, për arsye të historisë në 21,8-12. Shprehje të tjera e përshkruajnë territorin nga veriu në jug: «prej hyrjes së Kamatit në përroin e Egjiptit në lumin e madh (Eufratë)» (Zan 15,18; 2Mbr 24,7; krh. Nr 34,1+).

20,2 *katërqindmijë këmbësorëve:* kynumër, si ato të tregimit të betejës (krh. rr 15,21;etj.), është qartësishti i tepruar.

20,9 *do të hedhim short:* teksti hebraik lë të kuptohet se pasi që është sulmuar, qyteti i Gabës do të jetë caktuar për të hedhur short, sikurse ai të mos ishte më izraelit.

Luftimet e para

14Beniaminët u bashkuan prej të gjitha qyteteve të veta në Gaba
për t'u ndihmuar atyre e për të luftuar kundër mbarë popullit të
Izraelit. 15U shkruan atë ditë njëzet e gjashtë mijë burra të aftë për
shpatë prej qyteteve të Beniaminit pa numëruar burrat e Gabasë që
ishin shtatëqind burra të zgjedhur për luftë. 16Në mbarë këtë popull
ishin shtatëqind burra të zgjedhur, që përdornin të majtën për të
djathtën dhe gjuanin aq hollë me bahe, saqë mund të qëllonin qimen
dhe gjuajtja me gur nuk u shkonte huq kurrsesi.
17U njehën edhe burrat e Izraelit, pa numëruar bijtë e Beniaminit,
dhe dolën katërqind mijë burra të aftë për shpatë të zotët për luftë.
18U ngritën dhe erdhën në Betel, e këshilluan Hyjin dhe thanë: «Kush 20,27; Dal 33,7+
do të jetë në ushtrinë tonë prijësi i luftimit kundër Beniaminit». Zoti 1,2
iu përgjigj: «Juda le të niset i pari». 19Bijtë e Izraelit u çuan herët e
ngulën fushimin kundruall Gabasë. 20Izraelitët dolën për të luftuar Joz 7,4.5
kundër Beniaminit dhe u vunë në rresht luftimi kundër qytetit.
21Bijtë e Beniaminit dolën prej Gabasë dhe atë ditë i vranë prej bijve
të Izraelit njëzet e dy mijë vetë. 22Përsëri bijtë e Izraelit i përtërinë
fuqitë po në atë vend, ku luftuan më parë, dhe u vunë në rresht luftimi,
23porse më parë ishin ngjitur e ishin qarë para Zotit deri në mbrëmje
dhe e këshilluan Zotin e thanë: «A duhet të vazhdoj gjithnjë luftën
kundër bijve të Beniaminit, vëllezërve të mi, apo jo?». E ai iu përgjigj:
«Sulmoni!» 24Kur të nesërmen bijtë e Izraelit dolën në luftim kundër
bijve të Beniaminit, 25bijtë e Beniaminit shpërthyen nga Gabaja dhe,
kur u ndeshën, lanë rrah përdhe edhe tetëmbëdhjetë mijë burra,
mjeshtër të shpatës. 26Për këtë arsye të gjithë bijtë e Izraelit, populli
mbarë, erdhën në Betel dhe aty ndenjur para Zotit qanin. Agjëruan Joz 7,6-9; 8,1
atë ditë deri në mbrëmje dhe i kushtuan fli shkrumbimi dhe fli paqeje
dhe 27pyetën për gjendjen e vet. Aty asokohe ishte Arka e Besëlidhjes
së Hyjit, 28e Fineesi, biri i Eleazarit, bir i Aronit, qëndronte pranë saj. Nr 25,7-13
U këshilluan, pra, me Zotin e thanë: «A na duhet të dalim prapë në
luftë kundër bijve të Beniaminit, vëllezërve tanë, apo të mos dalim?».
Zoti u përgjigj: «Sulmoni, se nesër do t'jua lëshoj në duart tuaja».

20,14-28 I gjithë tregimi i betejës së Gabës i ngjason për taktikën e vënë në veprim dhe për fjalorin e saj, tregimit mbi marrjen e Ait (Joz 7-8). Se sa të shikosh një ndikim hartues të Joz mbi Gjq, mund të mendohet se tregimi mbi kapjen e Ait ka qenë shpikur duke u nisur nga tregimi historik i fitores së Gabës (krh. Joz 7,2+).

20,22-23 Për arsye koherence, është mirë të vendosen rr 22 pas 23. Është më mirë të njohim këtu bashkimin e një tregimi të dyfishtë; njëri flet për «burra të Izraelit» dhe të «Beniaminit», tjetri për Izraelitët dhe për Beniaminitët.

20,28 Dy përpjekjet e para patën qenë bërë për urdhër të JHWH (rr 18.23), por vetëm pas konsultimit të tretë Hyji premton fitoren. Në pjesën paralele të Joz 7, disfatamotivohet nga shkelja e anatemës (mallkimit fetar). Këtu nuk jepet asnjë shpjegim.

Humbjet dhe shfarosja e Beniaminit

Joz 8,4.9 [29]Atëherë Izraeli vuri pritat gjithkund përreth Gabasë [30]dhe për
të tretën herë, si herën e parë e herën e dytë, e rreshtuan ushtrinë
kundër Beniaminit e Gabasë. [31]Por edhe bijtë e Beniaminit u sulën të
Joz 8,6.16 ndeshen me ta kundër popullit dhe të shkëputur prej qytetit filluan
t'i presin disa prej tyre si ditën e parë e ditën e dytë, që u vunë në
të ikur nëpër dy rrugë: njëra çonte në Betel e tjetra në Gaba dhe i
shtruan përdhe afërsisht tridhjetë vetë. [32]Kujtuan se po i vrasin
si zakonisht; por izraelitët u shtirën se po iknin po qëllimi i tyre
ishte që t'i shkëputnin prej qytetit dhe t'i bënin të dilnin në fushë
të larë. [33]Kështu të gjithë bijtë e Izraelit u ngritën nga vendi i vet
dhe formuan rreshtin e luftimit në vendin që quhet Baaltamar. Po
ashtu edhe pritat e lëshuan vendin e pritës, në krahun e perëndimit
të Gabasë. [34]U lëshuan kështu kundër Gabasë dhjetë mijë burra të
fortë, të zgjedhur në mbarë Izraelin. Lufta erdhi duke u ashpërsuar
kundër bijve të Beniaminit, të cilëve nuk u shkonte ndër mend se nga
çdo anë i priste vdekja. [35]Edhe Zoti i vrau në sy të izraelitëve dhe po
atë ditë u vranë njëzet e pesë mijë e njëqind vetë, që të gjithë luftëtarë
të aftë për shpatë.

[36]Bijtë e Beniaminit, kur e panë se po humbnin, filluan të ikin.
Kur i kishin parë izraelitët, u kishin lëshuar vend të iknin duke
shpresuar në çetat e vëna në pritë përreth qytetit. [37]Këta, duke
Joz 8,19 u ngritur papritmas prej pusisë, ta sulmonin Gabanë. Këta hynë
brenda në qytet menjëherë e i prenë të gjithë sa ndodheshin në qytet.
[38]Bijtë e Izraelit u kishin dhënë shenjë atyre që vunë në pritë, që të
ndeznin zjarr në mënyrë që, kur ta shohin tymin lart, ta kuptonin se
ishte marrë qyteti. [39]Kështu, pra, bijtë e Izraelit, të vënë në rresht
për luftim, kthyen shpinën e u vunë në ikje, e bijtë e Beniaminit,
duke kujtuar se i thyen si në luftimin e parë, ia dolën t'i vrasin
Joz 8,20 rreth tridhjetë vetë. [40]Porse, kur mbi qytet filloi të ngrihej shtylla
e tymit, po edhe kur beniaminët u sollën e panë se flaka po i dilte
në majë qytetit, [41]e kur burri i Izraelit e solli fytyrën faqe-faqas me
Beniaminin e nisi ta sulmojë, beniaminët i kapi tmerri se e panë që
i piu e zeza. [42]Filluan të marrin rrugën drejt shkretëtirës, por edhe
andej i ndiqnin kundërshtarët. Por edhe ata që e dogjën qytetin, u

20,29-48 Në gjithë këtë përfundim të k, të dy tregimet janë shpërndarë në mënyrë të ngathët, siç shihet edhe nga inkoherenca e tekstit.

20,31 *në Betel... në Gabaon:* përplasja ndodhi mes Betelit, nga ku vijnë Izraelitët dhe Gaba, nga ku kanë dalur Beniaminitët.

20,39 *kthyen shpinën: ky prapakthim, i lidhur me* sinjalin, paraprin tregimin që vijon (krh. rr 41). Pra bëhet fjalë për kthimin e Izraelitëve që pushojnë së ikuri dhe çohen kundër Beniaminëve.

20,42 Ata që vijnë nga qyteti duket se janë Beniaminët e përmendur në 20,14-15.

dolën përpara, [43]dhe kështu vriteshin nga të dyja anët dhe nuk i linin
as të merrnin frymë. E shtruan truallin me kufoma deri në anën e
lindjes të qytetit Gaba. [44]Mbetën të vrarë prej fisit të Beniaminit
tetëmbëdhjetë mijë vetë, të gjithë burra të zgjedhur për luftë.
[45]Ata pak që shpëtuan, ikën në shkretëtirë dhe u strehuan në Joz 8,21-22
shkëmbin që quhet Remon. Si të këpusnin vile rrushi, udhës i vranë
edhe pesë mijë vetë. E, ndërsa po i ndiqnin këmbë për këmbë deri në
Gadaam, i vranë edhe dy mijë të tjerë. [46]Kështu beniaminët që mbetën
të vrarë atë ditë, qenë njëzet e pesë mijë vetë, të gjithë luftëtarë, të
aftë për shpatë. [47]Mbetën gjallë vetëm gjashtëqind vetë që mund u
shpëtuan dore e ikën në shkretëtirë. Qëndruan në qetat Remon katër
muaj. [48]T'u ranë, mandej, izraelitët beniaminëve nëpër qytete e t'i
prenë të gjithë burrat, deri edhe bagëtitë, deri edhe çdo gjë që hasën,
e prenë shpatë; të gjitha qytetet dhe fshatrat e beniaminëve i përpiu
flaka e zjarrit.

Izraelitëve u dhimbsen beniaminët

21 [1]Bijtë e Izraelit në Masfë rrahën benë e thanë: «Askush
prej nesh s'do t'u japë bijve të Beniaminit vajzë të veten
për grua». [2]Shkoi populli në Betel dhe atje, ndenjur para
Zotit, qanin e dënesnin deri në mbrëmje. [3]Thoshin: «Pse, o Zot, Hyji
i Izraelit, u bë kjo emnesë në popullin tënd që në ditën e sotme të
shuhet një fis i Izraelit?»
[4]Të nesërmen u zgjuan herët në mëngjes, ndërtuan një lter, kushtuan
fli shkrumbimi dhe fli pajtimi [5]dhe thanë: «A është ndokush që nuk
erdhi në kuvendin e dheut në Masfë te Zoti prej fiseve të Izraelit?».
Kishin rrahur be të madhe dhe ishin lidhur t'i vrisnin ata që nuk
do të vinin në mbledhje para Zotit në Masfë. [6]Tani izraelitët kishin
dhembje për vëllanë e vet Beniaminin e nisën të thonë: «Sot u hoq një
fis prej Izraelit. [7]Çfarë të bëjmë që, ata që mbetën gjallë, të mund të

20,43 *Gaba:* TM ka: «Gibea»; BJ preferon formën: «Gheba».

20,45 *Gedeoni:* TM ka lexuar këtu një emër vendi, por mund të lexohet folja e përdorur në 21,6: «shfuqizoj»; BJ e përkthen: «derisa ta shkatërrojë».

20,48 *burra:* hamend.: *metim*; fj.fj.: «(e qytetit) të banuar», *metom.*

k 21 Ky k vë pranë dy tradita të lidhura nga fjalët e fundit të rr 14. Është e mundur që e para të vijë prej shenjtërores së Mispës dhe e dyta nga ajo e Betelit, por vepra e hartuesit është aq e madhe saqë është e vështirë ta dallosh me qartësi. Ngjarja e Jabesit të Galadit shërben për të shpjeguar lidhjet qëekzistojnë mes këtij qyteti dhe Beniaminit në epokën e Saulit (krh. 1Sam 11,1; 30,11-13). Historia e grabitjeve të grave të Silos përdor një kujtim kultual: një festë të hershme e të vjelave, në të cilën merrnin pjesë të gjitha gratë që ishin në kërkim të burrit.

21,3 Konfliktet mes fiseve nuk i eliminojnë ndjenjat e solidaritetit që e bashkojnë popullin e Izraelit, të cilat hartuesi, pas mërgimit, thekson duke folur shpesh për «bashkësi».

martohen? Sepse të gjithë së bashku u përbetuam me emrin e Zotit se
nuk do t'u japim bijat tona».
[8]Prandaj thanë: «Kush është ai nga mbarë fiset e Izraelit që nuk
erdhi te Zoti në Masfë?». U gjet se nuk kishte ardhur në mbledhje
askush prej Jabesit të Galaadit, [9]sepse, kur u numërua populli, askush
Nr 31,5-6 nuk ishte aty prej banorëve të Jabesit të Galaadit. [10]Prandaj mbledhja
i dërgoi atje dhjetë mijë burra të zgjedhur për trimëri dhe u urdhëroi:
«Shkoni e vritni banorët e Jabesit në Galaad me tehun e shpatës, si
Joz 6,17+; Nr 31,17-18 trimat, ashtu edhe gratë dhe fëmijët. [11]Ja si do të veproni: Të gjithë
meshkujt edhe gratë që të kenë bërë shtrat me burrat, vritni! Mos i
vritni vetëm të virgjërat». [12]Në Jabes të Galaadit u gjetën katërqind
vajza që s'kishin bërë shtrat me burra, dhe i sollën në tëbanishtë
në Silo, në tokën e Kanaanit. [13]Kuvendi dërgoi lajmëtarë te bijtë e
Beniaminit, që ishin në qetën Remon, dhe u shpallën paqen. [14]Kështu
u kthyen atëherë bijtë e Beniaminit dhe ua dhanë për gra bijat e
Jabesit të Galaadit. Të tjera nuk patën për t'ua dhënë në këtë mënyrë.

Grabitja e vajzave të Silos

[15]Populli i erdhi shumë keq për beniaminët, sepse Zoti bëri një
zbrazëti midis fiseve të Izraelit. [16]Atëherë thanë prijësit e bashkësisë:
«Si do t'ia bëjmë për të tjerët që mbetën pa gra, pasi u vranë të gjitha
gratë e fisit të Beniaminit?». [17]E vazhduan: «E pra, na duhet të ruajmë
ç'ka shpëtuar prej beniaminëve që të mos shuhet asnjë fis në Izrael.
[18]E ne nuk mund t'ua japim bijat tona, sepse jemi lidhur me këtë
përbetim: 'Qoftë mallkuar kush do t'u japë vajzë të veten për grua
beniaminëve!». [19]Bënë këshillim dhe thanë: «Ja, çdo vit bëhet festë
1Sam 1,3+ për nder të Zotit në Silo, që është në veri të Betelit, në lindje të rrugës
që shpie në Sikem, në jug të qytetit Lebonë». [20]U urdhëruan bijve të
Beniaminit e u thanë: «Shkoni e fshihuni në vreshta. [21]Kur t'i shihni
vajzat e Silos se po shkojnë për të luajtur valle, siç e kanë zakon, dilni
papritmas prej vreshte e grabitni secili nga një vajzë dhe ikni në tokën
e Beniaminit. [22]E kur etërit e tyre ose vëllezërit të vijnë te ne për
t'u ankuar kundër jush, ne do t'u themi: 'Na falni ne dhe ata: ata

21,11 *Mos i vritni vetëm virgjërat:* me LXX, që shton në vazhdim: «dhe kështu bënë». Vazhdimi i tekstit tregon se gjithçka ishte parashikuar në misionin e marrë.

21,17 Në fund të rr, disa dshk. sjellin një saktësim të vonë, që hynë për të përgatitur rr 19-20: «në Sikem, që është në vendin e Kanaanit».

21,19 Kjo festë e përvitshme në Silon është ndoshta po e njëjta që tregohet në 1Sam 1,3. Ndoshta bëhet fjalë për festën e të mbjellave (krh. Dal 23,16; 34,22), e quajtur festa e Kasolleve në Lp 16,13.

21,22 Argumentimi është i dyfishtë, të hershmit deklarojnë mbi të gjitha se virgjërat e Jebesit kishin pasur mundësi të ishin pjesë e presë së Izraelitëve në momentin e luftës, nga ana tjetër vajzat e Silos patën qenë grabitur dhe nuk u ridhanë, kjo respekton betimin e dhënë (krh. rr 18).

morën secili nga një grua si në luftë; e ju, po t'ua kishit dhënë, do të
kishit mëkatuar.'» 23Bijtë e Beniaminit bënë siç u qe urdhëruar dhe,
sipas numrit të tyre, grabitën prej atyre që po luanin valle, secili nga
një grua. Mandej shkuan secili në pronën e vet, ndërtuan qytete dhe
banuan në to.
24Atëherë izraelitët u shpërndanë secili në fisin e në barkun e vet
dhe secili në pronën e vet. 25Asokohe nuk kishte mbret në Izrael, por 17,6+
secili bënte atë që i dukej se është e drejtë.

21,25 Tregim i 19,1–21,25 është i inkuadruar po nga e njëjta vërejtje që gjendet në 17,6. Kjo ndoshta i përket dorës së hartuesit; mundet të jetë një reflektim i priftërinjve të shenjtërores zyrtare të Betelit, që japin po të njëjtin gjykim si priftërinjtë e shenjtërores së shenjtë të Danit në tregimin e mësipërm (krh. 17,1+).

Libri i Rutës

RUTA E NOEMIA

1 [1]Në kohën e Gjyqtarëve u bë zi buke në vend. Një njeri prej Betlehemit të Judës shkoi për të jetuar me gruan e me dy djemtë në dheun e Moabit. [2]Ky njeri quhej Elimelek, gruaja Noemi dhe dy djemtë e tij quheshin njëri Mahalon e tjetri Kelion. Ishin Efrataj prej Betlehemit të Judës. Kur arritën në vendin e Moabit, aty zunë vend. [3]Vdiq Elimeleku, burri i Noemisë. Mbeti kështu ajo me dy djemtë. [4]Këta u martuan me vajza moabite. Njëra quhej Orfë e tjetra Rutë. Jetuan në atë vend rreth dhjetë vjet. [5]Vdiqën të dy: Mahaloni e Kelioni. Mbeti gjallë gruaja pa djemtë e pa burrin. 1Kro 4,4

[6]Atëherë ajo u bë gati për t'u kthyer prej dheut të Moabit në atdhe me të dy rejat. Kishte dëgjuar se Zoti e kishte parë popullin e saj dhe se u kishte dhënë drithëra. [7]Doli pra prej dheut të mërgimit të vet me të dy rejat e veta dhe, si doli në rrugë për t'u kthyer në tokën e Judës, [8]u tha: «Shkoni në shtëpitë e nënave tuaja. Zoti pastë dhembje për ju siç u dëftuat edhe ju të dhembshme më të vdekurit e me mua. [9]E bëftë Zoti e gjetshi paqe në shtëpitë e burrave tuaj që do t'i keni fat». Dhe u mor ngrykë me to. Ato filluan të qanin me zë të lartë [10]e thanë: «Duam të vijmë me ty te populli yt».

[11]Por ajo u përgjigj: «Kthehuni, bijat e mija! Pse doni të vini me mua? Pse a do të kem më fëmijë nga kraharori im që të shpresoni se do të merrni më burrë prej meje? [12]Kthehuni, bijat e mia, shkoni! Jam tepër e plakur e nuk jam më për martesë. Po edhe sikur të ngjizja sonte e të lindja djem, [13]pse a do të donit të prisnit e të mos martoheni derisa do të rriten ata? Mosni, ju lutem, bijat e mija, mosni! Unë jam tepër fatkeqe që të mund t'ju ndihmoj: sepse dora e Zotit është ngritur kundër meje». Zan 38,8-11; Lp 25,5-10

[14]Prapë ia filluan të qanin me zë të lartë. Orfa e puthi vjehrrën dhe u kthye; kurse Ruta nuk dëgjoi të ndahet prej vjehrrës.

1,2vv *Elimelek… Kelion:* ndoshta emrat janë të rremë dhe të zgjedhur për domethënien e tyre: dy fëmijët që vdesin të rinj, *Mahaloni*, «i ligsht» dhe *Kelioni*, «i sëmurë»; *Orfa*, «ajo që e kthen shpinën» (1,14); Ruta, «mikja»; Noemia, «kënaqësia ime»; *Elimelek*, «Hyji dhe mbreti im».

1,6 *u bë gati për t'u kthyer:* krh. Dal 3,16+. Këtu «kthimi» është i favorshëm.

1,11 *kthehuni…*: sipas ligjit të leviratit (Lp 25,5-10+).

1,14 *Orfa e puthi:* BJ dhe LXX shtojnë: «dhe u kthye tek populli i vet»»; TM e lën.

15Atëherë Noemia i tha: «Qe, u kthye kunata jote te populli i vet e te
zotat e vet, shko edhe ti me të». 16Ajo u përgjigj: «Mos m'u vër më që të
2Sam 15,21; të lë e të shkoj: kudo që të shkosh ti, do të vij edhe unë, ku të jetosh ti,
2Mbr 2,2-4 dua të jetoj edhe unë: populli yt do të jetë populli im, Hyji yt do të jetë
Lp 23,2-9 Hyji im. 17Ai dhe që do të të mbulojë ty kur të vdesësh, aty do të vdes
edhe unë e aty do të jetë vendi i varrimit tim. M'i çoftë Zoti të gjitha të
këqijat nëse më ndan prej teje tjetër gjë përveç vdekjes».
18Kur pa Noemia se Ruta ishte e vendosur të shkojë me të, s'deshi
më t'i kundërshtojë as t'ia mbushë mendjen të kthehet te të vetët.
19Kështu u nisën së bashku e erdhën në Betlehem. Kur hynë në
qytet, mbarë qyteti u përmallua për to. E gratë thoshin: «Po, a kjo
është Noemia...?». 20Ajo u thoshte: «Mos më thirrni Noemia /d.m.th.
Dal 15,23 E bukura/, por Mara /d.m.th. E mjera/, sepse i Gjithëpushtetshmi më
Zan 17,17+ mbushi me mjerim të madh. 21Shkova prej këndej plot me të mira dhe
Jb 1,21 Zoti më ktheu duarthatë; pse, pra, të më quani Noemi, kur Zoti më
bëri të mjerë, kur i Gjithëpushtetshmi më bëri të pafat?»
22Erdhi pra Noemia bashkë me të renë e vet Rutën moabite, u kthye
prej mërgimit në Betlehem kur po fillonte korrja e elbit.

Ruta në arat e Boozit

2 1Noemia kishte një kushëri nga ana e burrit. Ky ishte njeri i
pasur dhe burrë i mirë. Quhej Booz. 2Atëherë Ruta moabite po
Lev 19,9-10; 23,22; i thotë vjehrrës së vet: «Nëse më lejon, po shkoj në ara për të
Lp 24,19-22 mbledhur kallëza që u bien korrëtarëve, ku të më lejojë bujaria e të
zotit të shtëpisë». Ajo iu përgjigj: «Hajt, bija ime!»
3Shkoi, pra, e po mblidhte kallëza pas korrëtarëve. Fati e deshi që
toka të ishte prona e njërit që quhej Booz e ishte kushëri i Elimelekut.
4Dhe, ja, ai vetë erdhi prej Betlehemit e i përshëndeti korrëtarët:
Ps 129,7-8 «Zoti me ju». Ata iu përgjigjën: «Zoti të bekoftë». 5Atëherë Boozi i
tha djaloshit që mbikëqyrte korrëtarët: «E kujt është kjo vajzë?». 6Ai
iu përgjigj: «Kjo është moabitja që erdhi me Noeminë prej dheut të

1,16 *Ruta... Hyji im:* në krahasim me Orfën, që kthehet sërish tek Moabi dhe tek zoti i saj Kamosi, Ruta duke hyrë në zotërimin dhe në popullin e JHWH, nuk do të ketë Zot tjetër përveç atij. Në të kundërt, Dal 23,4 i përjashton nga kulti Moabitët.

1,17 *M'i çoftë Zoti të gjitha të këqijat:* fj.fj.: «këtë (të keqe) ma çoftë Zoti dhe e shtoftë edhe atë tjetrën (të keqe)». Është formula e përbetimit mallkues (krh. Nr 5,21v; 1Sam 3,17; 14,44; 20,13; 25,22; 2Sam 3,9.35; 19,14; 1Mbr 2,23; 2Mbr 6,31). Duke e shallur, saktësoheshin të këqijat që uroheshin kundër personit që ishte vënë në shënjestër; por meqë efekti i një mallkimi ishte shumë frikësues, tregimtari ndërsa e tregon e përdorë këtë formulë të papërcaktuar.

1,20 *Mara:* «e hidhura» ose, duke e korrigjuar, mari, «hidhërimi im» për kundërshtim të Noemia, «këndaqësia ime».

2,2 *Nëse më lejon, po shkoj...për të mbledhur kallëza:* sipas Ligjit kjo ishte e drejta e të varfërve. Por ushtrimi i saj varet nga zemërgjerësia e të zotit të tokës.

2,5 *E kujt është kjo vajzë?:* në vendet e lindjes çdo grua i përkiste dikujt, të atit, burrit, vëllait ose pronarit.

Moabit. 7Bëri lutje që të mblidhte kallëzat që mbeten pas korrëtarëve.
Që nga mëngjesi e deri tashti qëndron në këmbë në arë dhe vetëm
tashti po pushon një çast».
8Atëherë Boozi i tha Rutës: «Dëgjo, bijë! Mos shko të mbledhësh
kallëza në ara të tjera dhe mos iu ndaj këtij vendi, por qëndro pas
vajzave të mia. 9Vër mendjen: ku të shkojnë ato që të korrin, shko
edhe ti pas tyre. Unë u urdhërova djelmoshave të të mos trazojë kush.
Kur të të marrë etja, shko e pi ujë prej rrëshiqave që t'i kenë mbushur
djelmoshat». 10Ajo atëherë ra me fytyrë përdhe, u përkul me nderim e
tha: «Nga e kam këtë nder që të gjej hir para syve të tu e të kujdesesh
për mua që jam një grua prej një vendi të huaj?». 11Por ai iu përgjigj:
«Më kanë treguar gjithçka ke bërë për vjehrrën tënde pas vdekjes së
burrit tënd dhe si i ke lënë prindërit e tu e vendin ku ke lindur, dhe
ke ardhur në një popull që nuk e ke njohur më parë. 12Të shpërbleftë
Zoti për veprën që ke bërë e marrsh shpërblimin e plotë prej Zotit,
Hyjit të Izraelit, tek i cili erdhe dhe nën krahë të të cilit u strehove». Ps 17,8; 91.1.4
13Ajo tha-: «Oh, sikur t'u pëlqeja gjithmonë syve të tu, imzot! Ti më
ngushëllove dhe i dhe guxim shërbëtores sate, megjithëse nuk jam as
si cilado ndër shërbëtoret e tua».
14Kur u bë koha e drekës, Boozi i tha: «Eja këtu e ha bukë dhe
ngjyje kafshatën tënde në uthull!». Ajo u ul përbri korrëtarëve, i
dha kaçamak me miell elbi. Hëngri e u ngi dhe i mblodhi tepricat.
15Atëherë u ngrit dhe mblodhi kallëza. Boozi u urdhëroi shërbëtorëve
të vet: «Le të mbledhë edhe ndërmjet duajve e mos ia ndaloni. 16Madje
lërini edhe ju vetë t'ju bien kallinj edhe nga duajt që t'i mbledhë dhe
mos ia ndaloni të mbledhë».
17Kështu mblodhi në arë deri në mbrëmje. Sa mblodhi, i shiu me
thupër: i doli gati një masë efi elb /d.m.th. tri koshiqe/.
18E ngarkoi dhe e çoi në qytet dhe ia tregoi vjehrrës sa kishte
mbledhur. Mandej nxori edhe sa i kishte tepruar prej ushqimit dhe
ia dha.
19Atëherë i tha e vjehrra: «Ku ke mbledhur sot? Ku ke punuar?
Qoftë bekuar ai që pati dhëmbshuri për ty!». Ajo i tregoi te kush

2,7 *Bëri lutje që të mblidhte kallëza... tashti po pushon një çast:* në TM, fundi i këtij rr është i prishur; plotësim ndjek LXX.

2,14 *uthull:* në fakt, bëhet fjalë për një përzierje uji, uthull vere dhe për një pije të fermentuar, që e bën pije të ndaluar për nazikët (krh. Nr 6,3). - *Boozi i tha...:* me TM si dhe tek BJ dhe LXX lexojmë: «i dha kaçamak me miell...».

2,15 *Le të mbledhë edhe ndërmjet duajve:* Ligji lejonte që të mblidhej nga ajo që binte pas korrëtarëve (Lev 19,19; 23,22; Dal 24,19); ky autorizim është pra, një nder i kundërt me zakonin.

2,16 *mos ia ndaloni të mbledhë:* këto rekomandime të përsëritura (krh. rr 9.15) tregojnë se, edhe pse Ligji lejonte mbledhjen ndër duaj të kallëzave, shpeshherë korrëtarët tregoheshin të ashpër ndaj atyre që bënin një punë të tillë.

2,19 *e vjehrra:* Noemia është e magjepsur për sasinë e elbit të mbledhur nga Ruta: një «masë» (një efë) është e barazvlefshme, pothuajse me 45 litra; një

kishte punuar e tha: «Ai njeri quhet Booz». 20Atëherë Noemia i tha:
«Pastë bekim prej Zotit, sepse i paska nderuar të gjallët e të vdekurit».
2,1 Pastaj shtoi: «Ai njeri ka një lidhje gjaku me ne; një prej atyre që kanë
të drejtën e trashëgimit». 21Ruta vazhdoi: «Ai edhe më urdhëroi që
të shkoj gjithnjë me korrëtarët e tij derisa t'i mbledhin të gjitha të
korrat». 22E vjehrra i tha: «Më mirë është, bija ime, që të shkosh me
shërbëtoret e tija në të korra që të të mos ndodhë ndonjë ngatërresë në
ndonjë arë të tjetërkujt».

23Kështu, pra, u shkoi pas korrëtareve të Boozit derisa u krye
korrja e elbit dhe e grurit. Dhe vazhdoi të banonte me vjehrrën e vet.

Boozi fle

3 1Atëherë Noemia, vjehrra e saj i tha: «Do të mundohem të të
gjej një vend të qetë që të jesh e lumtur. 2Boozin e kemi gjë nga
gjaku, ai, me shërbëtoret e të cilit ke punuar në ara, sonte do
ta hedhë elbin në lëmë. 3Ti, pra, lahu, lyhu, vishu mirë dhe shko në
lëmë. Kujdes të të mos shohë njeri derisa ta ketë kryer hajen e pijen.
4Kur të ketë shkuar për të fjetur, shiko se ku fle. Atëherë afrohu,
çoje leshnikun kah këmbët e bjer edhe ti aty. Ai do të të tregojë ty se
ç'duhet të bësh». 5Ajo iu përgjigj: «Do të bëj gjithë si po më urdhëron».

6Ruta shkoi në lëmë dhe bëri gjithçka i kishte urdhëruar e vjehrra.
7Boozi, pasi hëngri dhe piu e u kënaq, shkoi të flinte në krahun
e skajmë të kapës së grurit, Ruta u afrua fshehtazi dhe, pasi i
hoqi leshnikun e ia zbuloi këmbët, ra edhe ajo. 8Kur qe, diku rreth
mesnatës, u zgjua nga të ftohtët dhe sheh një grua ratë te këmbët e
veta. 9E pyeti: «Kush je?». Ajo u përgjigj: «Jam unë, Ruta, shërbëtorja
jote. Shtrije leshnikun tënd mbi shërbëtoren tënde, sepse ty të takon
e drejta e trashëgimit».

10«Qofsh bekuar prej Zotit, bija ime, - iu përgjigj ai - sepse vepra jote
2,11 e fundit është më e ndershme se e para, sepse nuk kërkove të rinj të
varfër as të pasur. 11Pra, mos ki frikë, sepse gjithçka të thuash, unë

sasi e tillë shpjegohet vetëm për nderimin që Ruta kishte përfituar.

2,20 *Ai njeri ka lidhje gjaku me ne... kanë të drejtën e trashëgimit:* fj.fj.: «është një prej tanëve goel» (krh. Nr 35,19+). Këtu, detyra e të afërmit të ngushtë, *goel*, e Ekimelekut ose e Mahalonit, bashkon dy përdorime të ndryshme: 1) Detyrën që i përket *goel-it* (Lev 25,23-35; 47-49) të evitojë largimin e pasurisë; pra duhet të blejë arën e Rutës (4,4); 2) Përdorimi i leviratit (Dal 25,5-10+) që përshkruan se një vejushë të martohet me të vëllanë ose të afërmin më të ngushtë të burrit të vdekur dhe kështu të sigurojë një pasardhës. Por Boozi nuk është i afërm i ngushtë (krh. 3,12).

2,23 *dhe vazhdoi të banonte me vjehrrën e vet:* në versionet me këtë fjali fillon k 3.

3,9 *shtrije leshnikun tënd:* me një veprim të tillë, Ruta i kërkon Boozit, *goel-it* të saj, që të martohet me të (krh. Dal 23,1; 27,20; Ez 16,8).

3,10 *vepra jote është e ndershme:* Ruta jo vetëm që e ka shoqëruar të vjehrrën (2,11); ajo ia siguron vazhdimësinë e familjes duke pranuar të martohet me Boozin.

do të bëj për ty. Mbarë populli që banon brenda mureve të qytetit tim
e di se je grua e ndershme. 12Jo, s'e mohoj se jam trashëgimtar, por
është një tjetër që të ka më afër. 13Pusho sonte e, kur të zbardhë drita, 2,10
nëse do të dojë të të marrë ai për shkak të së drejtës së afrisë, mirë, le
të të marrë, por në qoftë se ai nuk do të dojë, pasha Zotin e gjallë, do
të të marr unë pa farë ngurrimi. Fli deri në mëngjes!»

14Fjeti, pra, te këmbët e tija derisa kaloi nata. U ngrit, pra, para se
njerëzit mund të dallonin njëri-tjetrin, e Boozi i tha: «Kujdes, të mos
e dijë askush se ke ardhur këtu». 15E vazhdoi: «Bjere mantelin që ke
mbi vete, e mbaje mirë me të dyja duart». Ajo e shtriu dhe e mbajti e
ai i qiti gjashtë masë elb dhe ia vuri në krah. Ajo me të në shpinë hyri
në qytet 16dhe shkoi tek e vjehrra. Ajo e pyeti: «Ç'bëre, bija ime?». Ajo
i tregoi gjithçka i kishte bërë Boozi 17e shtoi: «Që, më dha edhe gjashtë
masë elb e më tha: 'S'dua që të kthehesh duarzbrazët te vjehrra jote'».

18Noemia i tha: «Mos u shqetëso, bija ime, derisa të shohim se ç'
përfundim do të ketë puna. Ai s'do të gjejë pushim derisa sot t'i japë
fund çështjes».

Boozi martohet me Rutën

4 1Boozi doli te dera e qytetit dhe qëndroi. Kur e pa se po kalon
i afërmi, për të cilin kishte folur, i tha: «Kthehu një herë e rri
këtu», duke e thirrur për emër. Ai u kthye dhe u ul. 2Boozi
atëherë i mori dhjetë njerëz prej pleqve të qytetit e u tha: «Uluni këtu!».
3Kur u ulën ata, i tha të afërmit: «Noemia e shet tokën e vëllait tonë
Elimelekut tash që është kthyer prej dheut të Moabit. 4Desha që ta
dish e të ta them ndër sy të të gjithë pleqve të vendit tim që janë këtu
ndenjur, nëse do ta trashëgosh në emër të së drejtës së trashëgimit,
blije dhe e gëzofsh; por në qoftë se nuk të pëlqen, ma thuaj edhe këtë Lev 25,25
që të di se ç'më duhet të bëj. Askush nuk është i afërm përveç teje, që
je i pari, dhe unë që jam i dyti». Atëherë ai u përgjigj: «Tokën do ta blej
unë». 5Boozi i tha: «Nëse e blen tokën prej dorës së Noemisë, atëherë
duhet ta marrësh për grua edhe Rutën, moabite, gruan e të ndjerit, Lp 25,5-10
për t'ia mbajtur gjallë emrin e të vdekurit të afërm në trashëgimin e
tij». 6Por ai u përgjigj: «Tërhiqem nga e drejta e afrisë; s'kam qëllim të
shkatërroj pronën e familjes sime. Përdore ti të drejtën time, që po e
shpall me vullnet se heq dorë».

3,14 *Boozi tha:* BJ hamend.: «ai»; TM ka: «ajo».

4,6 *Tërhiqem nga e drejta e afrisë:* për përfitimin e tokës, detyrë e *goel-it* për të cilën i afërmi më i ngushtë e kishte dhe lejen, Boozi e bëri martesën me Rutën sipas Ligjit të leviratit. Në këtë mënyrë, trashëgimtari që do të lindë do të jetë trashëgimtar ligjor i Mahalonit dhe i Elimelekut, si dhe toka do t'i kthehet atij. Pra *goeli* i parë ka frikë të humbasë dhe refuzon privilegjet e tij në favor të Boozit.

Lp 25,9-10; Ps 60,10; 108,10

7Në Izrael ishte që moti doke që, si për blerje të trashëgimit, si për shndërrim, për të dëshmuar se hiqte dorë nga e drejta, njeriu zbathte të mbathurën e vet e ja jepte të afërmit. Kjo ishte dëshmi se hiqte dorë.

8Atëherë i afërmi i tha Boozit: «Blije ti!». Dhe e hoqi të mbathurën nga këmba. 9Atëherë Boozi u tha pleqve dhe mbarë popullit: «Ju jeni dëshmitarë se unë sot mora prej dorës së Noemisë gjithçka që kishin Elimeleku, Kelioni e Mahaloni, 10e marr edhe Rutën moabite, gruan e Mahalonit, për grua që ta ngjall emrin e të ndjerit në trashëgimin e tij, që emri i tij të mos fshihet prej vëllezërve të tij e prej derës së qytetit të tij. Ju, pra, po e përsëris, jeni dëshmitarë sot për këtë gjë».

Zan 35,23-26

11U përgjigj mbarë populli që ishte te dera e qytetit dhe pleqtë: «Jemi dëshmitarë! E bëftë Zoti këtë grua, që po hyn në shtëpinë tënde, porsi Rakelën e Lien, të cilat që të dyja ndërtuan shtëpinë e Izraelit.

1Kro 2,19.50v
Zan 35,19-20

U pasurofsh në Efratë,
u bëfsh i përmendur në Betlehem!
12Shtëpia jote si shtëpia e Faresit
Zan 38; 1Kro 2,4-5 që Tamara ia lindi Judës,
në saje të trashëgimtarëve
që Zoti do t'i japë prej kësaj nuseje!»

13Kështu Boozi e mori Rutën dhe ajo u bë gruaja e tij. Ai hyri tek ajo dhe Zoti deshi e ajo ngjizi dhe i lindi një djalë.

14Atëherë gratë i thoshin Noemisë: «Qoftë bekuar Zoti që s'lejoi të mbetesh pa të afërm, i cili pranoi ta përjetësojë familjen tënde dhe kështu t'i përmendet emri i tij në Izrael. 15Ai do të ngushëllojë zemrën tënde e do të mbajë pleqërinë tënde. Lindi prej resë sate që të do shumë
1Sam 1,8 dhe është për ty shumë më e mirë se t'i kishe shtatë djem».

Zam 30,3
Lk 1,58

16Noemia e mori djalin e e vuri në prehër dhe ajo u kujdes për të.

17Të afërmet e saj, duke u gëzuar me të, i thoshin: «Noemisë i leu djalë!» dhe ia ngjitën emrin Obed. Është babai i Isait, i babait të Davidit.

4,8 *dhe e hoqi të mbathurën nga këmba:* zakoni i sjellë këtu në Dal 25,9-10 ka një kuptim tjetër: është vetë gruaja që thekson përbuzjen ndaj një burri tepër të poshtër, që nuk do të martohet me të në emër të vëllait të tij të vdekur. Këtu ky veprim sanksionon krejt thjeshtë një kontakt përfitimi. T'i vësh këmbët në një arë, apo ta heqësh sandalen tënde, është njësoj si ta marrësh nën zotërim (Ps 60,10; 108,10). Këpuca bëhet kështu, simboli i së drejtës së pronësisë. Duke e rimarrë apo duke ia dhënë blerësit, pronari ia kalon këtë të drejtë atij.

4,12 *Fares:* stërgjyshi i Boozit është nga Efrata.

4,15 *Ai do të jetë:* «biri» i rr 13.

4,16 *e mori djalin e e vuri ne prehër:* është riti i adoptimit (krh. Zan 48,5) edhe ndër popujt e tjerë të perëndimit të afërt antik.

4,17 *Obed:* «shërbëtori» (nënkuptohet: i JHWH). Dashuria e Rutës dhe e Boozit bën që Noemi të bëhët stërgjyshe e Davidit mbret.

Breznitë e Davidit

‖1Kro 2,5-15
/Mt 1,3-6
/Lk 3,31-33

18Këta janë brezat e Faresit: Faresit i lindi Esromi, 19Esromit i
lindi Arami, Aramit i lindi Aminadabi, 20Aminadabit i lindi Naasoni,
Naasonit i lindi Salma, 21Salmës i lindi Boozi, Boozit i lindi Obedi,
22Obedit i lindi Jeseu, Jeseut i lindi Davidi.

4,18 *brezat:* kjo gjenealogji ndoshta nuk është e autorit të Rt; kundër qëllimit të të gjithë tregimit, Boozi paraqitet si i ati i Obedit; pra emri i Elimelekut zhduket dhe vetëmohimi i Rutës nuk e ka më të njëjtën domethënie; ligji i leviratit dhe kushtimi bijësor që ai përmban nuk dalin më në pah. Por shfaqet një mësim tjetër universalist: Ruta e huaja, si do të theksohet në Ungjill, është stërgjyshe e Davidit dhe, përmes tij, e Krishtit.

Libri i parë i Samuelit

I. SAMUELI

1. FËMIJËRIA E SAMUELIT

Shtegtimi në Silo

1 [1]Ishte një njeri prej Ramataimit, një Sufaj, prej Malësisë së Efraimit. Quhej Elkanë. Ishte i biri i Jerohamit, të birit të Eliuhut, të birit të Trohuit, të birit të Sufit, nga Efrata. [2]Ky kishte dy gra. Njëra quhej Anë, e tjetra Fenenë. Fenena kishte fëmijë, kurse Ana nuk kishte.

[3]Ky njeri shkonte për çdo vit prej qytetit të vet në Silo për të adhuruar e për t'i kushtuar fli Zotit të gjithëpushtetshëm. Atje ishin priftërinj të Zotit dy bijtë e Heliut, Ofniu dhe Fineesi.

[4]Erdhi, pra, dita dhe Elkana kushtoi flinë. E kishte zakon t'u jepte pjesë gruas së vet Fenenës dhe bijve e bijave e të saja, [5]kurse Anës i jepte vetëm një pjesë, por të zgjedhur, sepse Anën e donte, megjithëse Zoti e kishte bërë beronjë. [6]Në anën tjetër, edhe shemra e saj nuk pushonte së ngacmuari e ia zinte shpirtin ngjak dhe ia kishte prurë

kk 1–3 Tre kapitujt e parë të 1Sam janë një kompozim letrar që ka ardhur duke u bashkuar (përveç shtesës 2,27-36), shumë kohë para hyrjes së tij në librat e Samuelit. Bëhët fjalë për një traditë të Silos që përdor tre elemente: 1) lindja e Samuelit dhe hyrja e tij në Shejntëroren e Silos; 2) bijtë e Elit; 3) zbulimi i Hyjit, Samuelit. 1 e 3 janë të lidhur nëpërmjet personit të Samuelit. 2 e 3 janë të lidhur nga mëkati i bijëve të Elit që thërret ndëshkimin. Tregimi është antik e ruan traditat e mira historike.

1,1 *Ramataim i quajtur edhe Rama* – trajtë e dyfishuar e ramës që do të thotë "kodër e dyfishtë".

1,3 *Zotit të gjithëpushtetshëm:* interpretimi "Zoti i ushtrive" (që mund të kuptohet të ushtrive të Izraelit o të ushtrive qiellore, të yjeve, të ëngjëjve o të të gjitha forcave kozmike) nuk është e qartë. Titulli shfaqet për herë të parë këtu dhe është i lidhur me kultin e Silos. Shprehja "Hyji i ushtrive që ulet mbi kerubinë" takohet për herë të parë në 4,4 në lidhje me Arkën e sjellë nga Silo. Ky titull ka ngelur i lidhur me ritin e Arkës dhe me të ka hyrë në Jerusalem (2Sam 6,2.18; 7,8.27). Është rimarrë nga profetët e mëdhenj (me përjashtim të Ezekielit), nga profetët e pasmërgimit (sidomos Zakaria), dhe në psalmet. – Silo, sot Seilûn, rreth 200 km në jug të Napluzës. Në kohën e gjyqtarëve, ndoshta edhe nën Jozuehun (krh. Joz 18,1+), Arka ishte instaluar në një shenjtërore që u shkatërrua (krh. Jer 7,12; 26,6.9; Ps 78,60) ndoshta nga filistenjtë pas disfatës së treguar në 1Sam 4. Shtegtimi vjetor është për festën e Tendave.

punën shumë ngushtë duke e trazuar sepse Zoti e kishte lënë shqirrë.
7Kështu bënte për çdo vit kur vinte koha që të shkonin në tempullin e
Zotit: Fenena e lëndonte me fjalë. Kështu Ana nisi të qajë e s'deshi të
hante. 8Atëherë Elkana, burri i saj, i tha: «Anë, pse po qan e nuk ha?
Rt 4,15 Përse po vuan në zemrën tënde? Pse, a nuk jam unë më i mirë për ty
se t'i kishe dhjetë djem?».

Urata e Anës

9Ana, pasi hëngrën e pinë në Silo, u ngrit. Prifti Heli po rrinte në
ndenjësen e vet në derë të Tempullit të Zotit. 10Ana, ashtu me shpirt
plotë dhembje, iu lut Zotit duke derdhur shumë lot 11dhe iu kushtua
/Lk 1,48 Zotit me këto fjalë: «O Zot i gjithësisë, nëse priresh prej shërbëtores
sate e shikon vuajtjen time dhe nëse të bie ndër mend për mua, mos
e harro shërbëtoren tënde e fali shërbëtores sate një djalë. Unë atë do
Nr 6,1+; t'ia kushtoj Zotit për të gjitha ditët e jetës së tij dhe brisk rrues nuk
Gjq 13,5; 16,17 do të kalojë përmbi kokën e tij».
12Ndërsa ajo po e zgjaste uratën e vet para Zotit, Heliu e shikonte
gojën e saj. 13Porse Ana fliste në zemrën e vet, luante vetëm buzët e
zëri nuk i dëgjohej fare. Kështu Heliu mendoi se ishte e dehur 14dhe
i tha: «Deri kur do të mbetesh e dehur? Bluaje pak verën me të cilën
je ngopur!». 15Ana iu përgjigj: «Jo, imzot, s'është ashtu fare! Unë jam
një grua tejet e mjerë! Verë as kurrfarë pijeje që mund të dehë, nuk
kam pirë, por zbraza zemrën time para Zotit. 16Mos e mba shërbëtoren
tënde për grua të keqe, sepse u luta kaq gjatë për shkak të mjerimit të
madh e trishtimit që kam». 17Atëherë Heliu i tha: «Shko në paqe dhe
Hyji i Izraelit ta plotësoftë kërkesën që i bëre». 18E ajo tha: «Oh, sikur
shërbëtorja jote të gjente hir para syve të tu!». Gruaja shkoi në punë
të vet, hëngri dhe fytyra e saj nuk qe më si më parë.

Lindja dhe shugurimi i Samuelit

19Të nesërmen në mëngjes u ngritën e, pasi bënë adhurimin para
Zotit, u kthyen e erdhën në shtëpinë e vet në Ramë. Elkana e njohu

1,7 *tempullin e Zotit:* Shejntërorja e Arkës në Silo nuk është një tabanishtë si në shkretëtirë por një ndërtesë (krh. 1,9; 3,2.3.15).

1,9 *pasi hëngrën…:* Fjalia është korrekte sipas LXX; TM ka "pasi ajo kishte ngrënë në Silo e pasi ishte pire".

1,11 *unë do t'ia kushtoj Zotit:* Samueli do të jetë djali i dhuruar nga Zoti një nënë sterile, si Izaku, Sansoni, Gjon Pagëzusi. Fëmija është kushtuar Hyjit nga e ëma, si shërbyes i Shenjtërores. Flokët e gjatë janë shenjë e këtij kushtimi sikur ishte për Sansonin, por nuk është thënë qartë se Samueli ishte nazir (krh. Nr 6,1+), sikur ishte thënë për Samsonin (Gjq 13,5).

1,13 *e dehur:* normalisht lutja bëhej me zë të lartë, por gjatë festave nganjëherë njerëzit e tepronin në pije (Is 22,13; An 2,8). Kështu kuptohet keqkuptimi i Elit.

1,15 e *mjerë*: e "vështirë në shpirt".

Anën, gruan e vet, e Zotit i ra ndër mend për të. [20]Kështu brenda
vitit Ana mbeti shtatzënë e lindi një djalë dhe ia ngjiti emrin Samuel,
sepse ia kishte lypur me uratë Zotit. [21]Elkana me mbarë familjen e
vet shkoi për t'i kushtuar Zotit flinë vjetore dhe për ta kryer kushtin e
vet. [22]Ana nuk shkoi. Ajo i tha burrit të vet: «Unë nuk do të vij derisa
të vijë koha ta ndaj djalin prej gjiri. Atëherë do ta paraqes te Zoti dhe
do ta lë aty përgjithmonë». [23]Elkana, burri i saj, i tha: «Bëj si të ta
marrë mendja se është mirë. Mos eja derisa ta ndash djalin prej gjiri.
Unë i lutem Zotit që ta çojë në vend fjalën e vet». Gruaja qëndroi, pra,
në shtëpi derisa e ndau djalin prej gjiri. [24]Pasi e ndau nga gjiri, mori
me vete djalin, një mëzat tre vjetësh, dy koshiqe miell e një rrëshiq
me verë dhe e çoi djalin në Silo në Shtëpinë e Zotit. Fëmija ishte ende
shumë i njomë. [25]E flijuan mëzatin dhe djalin e paraqitën te Heliu.
[26]Atëherë Ana i tha: «Më dëgjo, imzot. Pasha jetën tënde, unë jam
ajo gruaja që pati qëndruar këtu pranë teje duke iu lutur Zotit. [27]U
luta për këtë fëmijë dhe Zoti ma plotësoi uratën time për çka iu luta.
[28]Prandaj edhe unë po e jap në shërbim të Zotit; për sa të jetë gjallë, i
dhurohet Zotit». Dhe adhuruan Zotin.

Kënga e Anës

Ps 2; 18; /Lk 1,45-55

2 [1]Atëherë Ana u lut e tha:

«Zemra ime kërcen nga gëzimi në saje të Zotit, Is 61,10
m'u trash krahu në saje të Hyjit tim; Lk 1,47
hapur e kam gojën kundër armiqve të mi,
sepse më gëzove me bamirësinë tënde. Lev 17,1+
[2]Askush s'është i shenjtë krahas me Zotin,
sepse përveç teje tjetër s'ka! Ps 18,3
Nuk ka të fortë porsi Hyji ynë!
[3]Oh, mos folni fjalë të mëdha krenie,
larg gojës suaj fjalët me madhështi:

1,20 *me uratë ia lypa Zotit:* ky shpjegim, nga rrënja sha'al «kërkuar» duhet t'i referohet emrit Shaul, «Saul». Etimologjia biblike kënaqet me një tingëllim të zbehtë. «Samuel» shpjegohet me Shemel. «Emri i Zotit» ose «emri (i Zotit) është El».

1,23 *ndan gjirin:* fëmijëve iu ndahej gjiri vonë. – fjala jote me përkthimin e 4Q; mund të duket më e mirë; BJ përkthen «fjala e tij».

1,24 *një mëzat tre vjetësh:* më LXX, sir; TM ka: «tre mezetër» por krh. rr 25.

2,1-11 ky himn lavdie është thirrur prototip i *Magnificat*, por theksi i *Mangificat* është shumë më personal. Bëhët fjalë për një psalm të epokës monarkike dhe shpreh shpresën e të «varfërve» (krh. Sof 2,3+) dhe përfundon me thirrjen e mbretit Misi. Është vënë në gojën e Anës për aluzion të «gruas sterile» (rr 5b). – Teksti është korrekt në rr 1.3.5.10.

sepse Hyji është Zoti që di gjithçka
e prej tij peshohen veprimet!
Is 40,29 [4]Harku i të fortëve u thye,
kurse të ligshtit u ngjeshën me fuqi!
[5]Të ngopurit rrogëtarë u lidhën për bukë goje,
Ps 113,9; Is 54,1 kurse të uriturit më s'sprovojnë skamje.
Beronja lindi fëmijë me shumicë,
Lp 32,39; 2Mbr 5,7; kurse ajo që pati shumë u shua.
Ur 16,13; Ps 30,4;
Tob 13,2; Jak 4,12 [6]Zoti bën që të vdiset e të jetohet,
plandos në Nëntokë dhe andej nxjerr.
[7]Zoti bën skamnor e të pasur,
/Lk 1,52-53; përul edhe lartëson;
Ps 113,7-8 [8]prej pluhuri e ngre varfanjakun,
prej llomit e lartëson skamnorin,
që të rrijë me princa,
Ps 75,4; 104,5; që ta zërë vendin e nderit.
Jb 9,6; 38,6 Sepse të Zotit janë shtyllat e tokës
mbi to e vendosi botën.
[9]Ai i ruan hapat e besnikut të vet,
në errësirë do të zhduken keqbërësit,
s'është forca që burrin e bën burrë!
[10]Zoti do t'i ndrydhë kundërshtarët e vet,
Ps 98,9 prej qiellit mbi ta thekshëm do të bubullijë!
Zoti do ta gjykojë mbarë botën,
Ps 89,25 sundimin do t'ia japë mbretit të vet,
Ai do t'ia ngrejë ballin Mesisë së vet!»

[11]Atëherë Elkana u kthye në Ramë në shtëpinë e vet. Fëmija ishte shërbestar në praninë e Zotit nën mbikëqyrjen e Heliut prift.

Bijtë e Heliut

[12]Bijtë e Heliut ishin njerëz të prishur: nuk çanin kokën për Zotin
Lp 18,3 [13]dhe s'ishin në kujdes për sjelljen e mirë priftërore ndaj popullit:
Lev 7,29-36 kur kushtonte ndokush flinë, vinte shërbëtori i priftit me tërfurk tredhëmbësh dhe, ndërsa zihej mishi, [14]e ngulte në mish në kusi, në kazan, në vegësh ose në tavë dhe, gjithsa i kapte tërfurku, e merrte prifti për vete. Kështu ua bënin të gjithë izraelitëve që vinin në Silo.

2,5 Pasanikët bëhen skamnorë, kurse skamnorët s'provojnë skamje –as që kanë nevojë të punojnë! E tërë kënga është e kohës monarkike që shpreh shpresën e «të varfërve» e merr fund shpëtimin që sjell mbreti mesì.

2,10 *i Gjithëpushtetshëm:* 'eljon, hamend.; TM ka «kundër tij», 'alaw.

2,12b Bijtë e Elit nuk i mbajnë rregullat e vendosura «pjesa» që u takonte priftërinjve (Lev 7,28v, Nr 18,8v; Dal 18,35).

15Madje, edhe para se të digjnin dhjamin, vinte shërbëtori i priftit e i
thoshte atij që kushtonte flinë: «Ma jep mishin që t'ia pjek priftit, sepse
nuk do që prej teje të marrë mishin e zier, por të freskët - të pazier».
16Flijuesi i thoshte: «Një herë le të digjet dhjami, siç është rregulla, Lev 3,3-5
dhe atëherë merr sa të dëshirosh», por ky i përgjigjej: «Assesi. Më
mirë ma jep tash se, përndryshe, do të ta marr me dhunë». 17Mëkati i
djelmoshave ishte shumë i madh para Zotit, sepse ata përbuznin flinë
e Zotit.

Samueli në Silo

18Samueli shërbente në praninë e Zotit. Djaloshi ishte i veshur me
shpinorin e linjtë. 19E ëma ia punonte edhe nga një gunëz çdo vit e ia
sillte kur shkonte bashkë me burrin për të adhuruar e për të kushtuar
flinë vjetore. 20Heliu bekonte Elkanën dhe gruan e tij e thoshte: «Të
dhëntë Zoti të tjerë fëmijë prej kësaj gruaje për dhuratën që i bëri
Zotit». Ata u kthyen në shtëpinë e vet. 21Zoti e pa me të mira Anën,
ajo ngjizi dhe lindi tre djem e dy vajza. Ndërkaq Samueli rritej në
praninë e Zotit.

Përsëri për bijtë e Heliut

22Heliu ishte plakur shumë, por kishte dëgjuar gjithçka që bënin
bijtë e tij kundrejt të gjithë izraelitëve dhe se ata flinin me gratë që
shërbenin në hyrjen e Tendës së takimit. 23Ai u tha: «Pse bëni punë
të tilla, për të cilat po dëgjoj prej mbarë popullit, punë tejet të liga?
24Mosni, bijtë e mi! Nuk po dëgjoj fjalë të mira që po fliten... Po
shkandulloni popullin e Zotit. 25Nëse njeriu mëkaton kundër njeriut,
është Zoti ai që do të gjykojë; por, në qoftë se njeriu mëkaton kundër
Zotit, kush do të ndërmjetësojë për të?» Por ata nuk e dëgjuan zërin e
t'et, sepse Zoti kishte vendosur t'i vriste. 26Ndërkaq Samueli rritej e Sir 46,3; Lk 2,52
përparonte dhe i pëlqente Zotit e njerëzve.

2,18 *shpinorin e linjtë:* ose «perizoma» që shërbente si veshje priftërinjësh (krh. 2Sam 6,14; 22,18). Është i ndryshëm nga shpinori, istrument hyjnor (krh. rr 28 dhe shënim). Për shpinoren e krypriftit (krh. Dal 28,6+).

2,22 *dhe se ata flinin me gratë që shërbenin në hyrjen e Tendës së takimit:* me TM; BJ e lenë sipas 4Q, sam. e LXX (kodi i Vatikanit), duke e konsideruar një glosë të frymëzuar nga Dal 38,8.

2,23 *veprimet tuaja të liga:* me TM, ndërsa BJ e konsideron një glosë.

2,25 *sepse Zoti kishte vendosur t'i vrasë:* si gjetiu në Bibël (Dal 4,21; Joz 11,20; Is 6,9v etj.), kundërshtimi i mëkatarit është bërë të referohet Hyjit si shkaku i parë. Megjithatë kjo mënyrë shprehjeje nuk e mohon lirinë e njeriut.

3,11-14 **Paralajmërimi i ndëshkimit**

27Një ditë erdhi një njeri i Hyjit te Heliu e i tha: «Kështu thotë Zoti:
A thua nuk i jam zbuluar qartas shtëpisë së babës tënd kur ishte në
Egjipt, në shtëpinë e faraonit? 28Unë e zgjodha atë që të jetë, në mes të
të gjitha fiseve të Izraelit, prifti im, që të ngjitet në lterin tim, të djegë
kemin e të mbartë shpinorin në praninë time. Unë ia dhashë shtëpisë
së babait tënd të gjitha flitë që i kushtojnë të gjithë izraelitët! 29Përse
shqelmoni flinë time, dhuratat e mia që urdhërova të kushtohen në
tempull, e ti më tepër i nderove bijtë e tu se mua, për t'u ngopur me
pjesët më të mira të flive që i kushton Izraeli, populli im? 30Për këtë
arsye thotë Zoti, Hyji i Izraelit: 'Pata folur e pata thënë: shtëpia jote
e shtëpia e babës tënd do të shërbejnë në praninë time për amshim;
por tani - është fjala e Zotit - Kurrë më, assesi! Sepse unë do t'i nderoj
2Sam 22,26; Ps 18,26 ata që më nderojnë, kurse ata që më përbuzin, do të jenë të përbuzur.
31Ja, po vijnë ditët, kur do ta pres krahun tënd dhe krahun e shtëpisë
së tët eti, kështu që s'do të ketë më plak në shtëpinë tënde. 32Ti do ta
shikosh kundërshtarin tënd në tempull të mbuluar me të gjitha të
mirat e Izraelit, kurse plak më kurrë prej shtëpisë sate s'do të ketë!
33Megjithatë do të lë ndonjë mashkull prej shtëpisë sate në lterin tim,
me qëllim që të humbin sytë e tu në rrashtë e të të pëlcasë zemra,
kurse pjesa më e madhe e meshkujve të tu do të vdesin posa t'ia arrijnë
22,18-19 moshës së burrërisë. 34Për shenjë do të kesh atë që do t'u ndodhë dy
14,10+ bijve të tu Ofniut e Fineesit: në një ditë do të vdesin të dy! 35E unë do
4,11 të ngris për vete një prift besnik. Ai do të veprojë sipas zemrës sime
e sipas dëshirës sime. Unë do t'i ndërtoj një shtëpi të qëndrueshme
9,26+ dhe ai do të jetojë para të shuguruarit tim gjatë gjithë jetës. 36E do të

2,27-36 Ky episod është një shtesë e mëvonshme; bën paralel me 3,11-14. Vdekja e Kofni-s dhe e Pinkas-it (4,11) nuk është tjetër veçse një parashikim (rr 34) i fatkeqësive të mëvonshme të lajmëruara në v 33: masakri i priftërinjëve të Nob-it, pasardhësit e Elit (22,18v), përveç Ebiatar-it (22,22v) që do të shkarkohet nga Solomoni (1Mbr 2,27); në rr 35, zëvendësimi me familjen e Zadokut që duke u nisur nga Salomoni, ruan mbështetjen e mbretit, i shuguruari i Zotit; por v 36 nuk korrispondon me situatën e përshkruar në 2Mbr 23,9 e kompozimi mund të jetë para epokës së Jozisë.

2,27 *e babait tënd:* Levi. – në shtëpinë e Faraonit: me TM; BJ me LXX përkthen: «skllav të shtëpisë së Faraonit».

2,28 *shpinori:* nuk bëhet fjalë për një petk që ngjishet, si shpinori i rr 18; këtu është një mjet që mbahet o që «sillet» (14,3; 23,6; 30,7) dhe që mbante mjetet e shenjta nëpërmjet të cilave u kështillonin me Hyjin (14,18v; 23,9v; 30,8; krh. 14,41+). Duket në epokën e Gjyqtarëve (Gjq 17,5; 18,14v); shpinori i Gjedeonit (Gjq 8,26v) do të ndëshkohët si një simbol idhujtarie; nuk përmendet me tutje në tregimet pas Davidit (një riferiment në Oz 3,4).

2,30 do të kishte shërbyer besnikërisht Hyjin dhe do të gëzonte mbështetjen e tij.

2,33 *me qëllim që të humbin…:* me TM; LXX, ndjekur nga BJ, përkthejnë: «sytë e tij… shpirti i tij». – *shpata*: më LXX; TM nuk e sjell.

ndodhë që edhe ai që do të mbesë gjallë prej shtëpisë sate, do të vijë e
do të përkulet para tij për një kacill të argjendtë e për një qeth bukë
e t'i lutet: 'Më prano, po të bëj lutje, në çfarëdo shërbese priftërore të
kem një kafshore bukë!'»

Hyji e thërret Samuelin

3 [1]Samueli djalosh i shërbente Zotit nën mbikëqyrjen e Heliut.
Fjala e Zotit ishte asokohe e rrallë: nuk kishte vëgime të
shpeshta. [2]E ndodhi që një ditë, Heliu po pushonte në vendin e
vet të rëndomtë. Sytë i ishin dobësuar shumë: nuk shihte fare. [3]Drita
e Zotit ende nuk ishte shqimur. Samueli po flinte në Tempullin e Dal 27,20v; Lev 24,3
Zotit, aty ku ishte Arka e Hyjit. [4]Zoti e thirri Samuelin. Ai iu përgjigj: Dal 25,22
«Urdhëro!», [5]u lëshua vrap tek Heliu e i tha: «Urdhëro! Ti më thirre».
Ai i tha: «Unë nuk të kam thirrur! Kthehu e fli!». Ai shkoi e ra të flinte.
[6]Zoti përsëri e thirri Samuelin. Samueli u ngrit, shkoi tek Heliu e i
tha: «Ja ku jam, sepse më thirre!». Ai iu përgjigj: «Nuk të kam thirrur,
biri im. Kthehu e fli!». [7]Samueli ende nuk e njihte Zotin. Fjala e Zotit
ende nuk i ishte zbuluar. [8]Por Zoti e thirri përsëri Samuelin për të
tretën herë. Ky u ngrit e shkoi tek Heliu [9]e i tha: «Urdhëro, sepse më ke
thirrur!». Atëherë Heliu e mori vesh se Zoti e kishte thirrur djaloshin
dhe i tha Samuelit: «Shko e fli! Nëse të thërret përsëri, thuaji: 'Fol,
o Zot, se të dëgjon shërbëtori yt!'». Samueli shkoi e fjeti në vendin e
vet. [10]Zoti erdhi e qëndroi pranë tij. E thirri siç e kishte thirrur më
parë: «Samuel, o Samuel!». E Samueli u përgjigj: «Fol, shërbëtori yt
dëgjon». [11]Atëherë Zoti i tha Samuelit: «Ja, do të bëj një emnesë në
Izrael që kushdo ta dëgjojë, do t'i tingëllojnë të dy veshët. [12]Atë ditë do
të kryej kundër Heliut gjithçka që kam thënë për shtëpinë e tij: pikë 2,27-36
për pikë. [13]Sepse i kam treguar qysh përpara se do ta dënoj shtëpinë
e tij përgjithmonë për shkak të paudhësisë: ai e dinte se të bijtë e
përbuznin Hyjin e megjithatë nuk i kishte qortuar. [14]Këndej edhe i
përbetohem shtëpisë së Heliut: asgjë nuk mund ta shpërblejë fajin e
shtëpisë së tij as me fli as me dhurata, askurrë». [15]Samueli fjeti deri
në mëngjes, e atëherë i hapi dyert e Shtëpisë së Zotit. Samueli kishte
frikë t'ia tregonte vëgimin Heliut. [16]E Heliu e thirri Samuelin e i tha:
«Samuel, biri im!». Ai iu përgjigj: «Urdhëro!». [17]Ai e pyeti: «Cila është

3,1 Dëftimi i parë që shuguron Samuelin si profet (rr 20). Nuk bëhet fjalë për një ëndërr: zëri e zgjon Samuelin. Është një «vegim» vetëm në një kuptim të gjërë, sepse Samueli nuk e sheh aspak JHWH, vetëm e dëgjon.

3,3 Nga sipër Arkës JHWH bëhet present e komunikon urdhërat e tij (krh. Dal 25,22; Is 6).

3,12 Shprehje e shtuar mundësisht pas hyrjes së 2,27-36.

3,13 Hyjin: në vend të *'elohim* (krh. greq.), TM ka «atyre», *lahëm*.

fjala që ta ka drejtuar? Po të lutem, mos ma fsheh. Ashtu ta bëftë Zoti
Rt 1,17+ ty e edhe më zi, nëse më fsheh edhe një fjalë prej të gjitha fjalëve që
t'i ka thënë». [18]Kështu, pra, Samueli ia tregoi të gjitha fjalët dhe nuk i
Jb 1,21 fshehu asnjë fjalë. E Heliu u përgjigj: «Ai është Zot. Le të bëjë gjithçka
është e mirë para syve të tij».
2,21; Zan 39,2 [19]Samueli u rrit. Zoti ishte me të, e nuk lejoi që asnjë prej fjalëve të
Gjq 20,1+ tija të shkonte hupëse. [20]Mbarë Izraeli, prej Danit e deri në Bersabe,
e mori vesh se Samueli ishte bërë profet i Zotit. [21]Zoti vazhdoi të
dëftohej në Silo. Zoti, në të vërtetë, i dëftohej në Silo Samuelit me anë
të fjalës së Zotit. Fjala e Samuelit i drejtohej mbarë Izraelit.

2. ARKA E BESËLIDHJES NDËR FILISTENJ

Humbja e luftës së izraelitëve dhe grabitja e Arkës

4 [1]Ndër ato ditë u bashkuan filistenjtë për të luftuar. Edhe
Joz 13,2+; 1Sam 29,1 izraelitët u dolën para filistenjve për t'u ndeshur në luftë. E
ngulën fushimin përgjatë Abeneserit, kurse filistenjtë në Afek
[2]dhe e renditën rreshtin e luftës kundër Izraelit. Por, kur u ndez lufta,
izraelitët u sollën shpinën filistenjve. Mbetën të vrarë atë ditë nëpër
ara rreth katër mijë burra.
[3]Populli u kthye në fushim e pleqtë e Izraelit thanë: «Pse na goditi
Nr 10,35v; 2Sam 11,11 sot Zoti me anë të filistenjve? Të shkojmë në Silo e ta marrim Arkën
e Besëlidhjes së Zotit dhe ta çojmë në mesin tonë që të na shpëtojë
prej dorës së armiqve tanë». [4]Populli dërgoi disa njerëz në Silo dhe
morën prej andej Arkën e Besëlidhjes së Zotit të ushtrive që rri përmbi

3,19 *prej fjalëve:* tregon besnikërinë e profetit ndaj porosive hyjnore (krh. 2Mbr 10,10).

4,1b-7 Ky episod ka vetëm lidhje shumë indirekte me atë të mëparshme: përmendjet e Silo-s, Eli-t, bijve të tij. Samueli zhduket. Subjekti kryesor tani është arka (krh. Dal 25,10+; 2Sam 6,7+). Përmbajtja, korniza gjeografike, humorizmi lidhin këtë tregim me historinë e Sansonit (Gjq kk 13–16). Përpara i pavarur, ky tregim ka shërbyer pastaj si parathënie për historinë monarkiste të themelimit të mbretërisë (kk 9–11) e cila vazhdon me rifillimin e luftërave kundër filistenjve (kk 13–14). Për të pasur vazhdimin e historisë së Arkës duhet të kalohet te 2Sam 6 dhe pastaj te 1Mbr 8,1-11.

4,1b *Ndër ato ditë u bashkuan filistenjtë për të luftuar kundër Izraelit:* me LXX; BJ e TM nuk e sjell. – Afek: sot Ros el-Ain, në veri të territorit të filistenjve, 25 km nga Jerusalemi.

4,2 *mbetën të vrarë...:* me përkthimet (Vulg. *caesa* sunt; LXX: *eplêgêsan*); TM ka: «filistenjtë vranë».

4,3 Populli: pra gjithë njerëz të armatosur për luftë. – *Arkën e Besëlidhjes së Zotit:* me TM dhe Vulg.; LXX ka: «Arka e Hyjit tonë» – *të na shpëtojë:* arka është shenjë e pranisë së Hyjit (rr 7); por i njëjti rr tregon që arka shoqërontë ushtrinë vetëm në raste të jashtëzakonshme (krh. Joz 6,6: 2Sam 11,11).

4,4 *kerubinë:* ky titull përmendet për herë të parë: është në lidhje me shenjtëroren e Silo-s (krh. 1,3+). Kerubinët janë sfinksë misteriozë me krahë që përkrahin truallin hyjnor apo mbretëror të Sirisë antike. Në Silo ashtu si në tempullin e Jerusalemit (1Mbr 8,6), kerubinët dhe Arka janë trualli i Hyjit, selia e dukshme e pranisë së tij të padukshme.

kerubinë. Me Arkën e Besëlidhjes së Hyjit ishin të dy bijtë e Heliut,
Ofniu dhe Fineesi. 5Posa arriti në fushim Arka e Besëlidhjes së Zotit,
mbarë Izraeli lëshoi një britmë kushtrimi aq të fortë, saqë ushtoi
toka. 6Filistenjtë dëgjuan brohoritjen e thanë: «Ç'do të jetë kjo britmë
kushtrimi në fushimin e hebrenjve?». E morën vesh se kishte ardhur
në fushim Arka e Zotit. 7Filistenjtë u trembën e thanë: «Hyji i erdhi në
fushim!». Dhe britën e thanë: 8«Të mjerët ne! Nuk kishte një gëzim të
tillë më parë! Të mjerët ne! Kush do të na shpëtojë prej duarve të zotave
të tillë të madhërishëm? Këto janë hyjnitë që i goditën egjiptianët me
të gjitha ato shuplaka në shkretëtirë! 9Merrni zemër e bëhuni trima, o
filistenj, që të mos u shërbeni hebrenjve, sikurse ata ju shërbyen juve.
Jini trima e luftoni!» 10Atëherë filistenjtë e filluan betejën, izraelitët u
thyen dhe secili u fut në çadrën e vet. Që kjo një humbje e madhe fort:
ranë në luftim izraelitët tridhjetë mijë këmbësorë. 11U zu edhe Arka
e Hyjit, po edhe të dy bijtë e Heliut mbetën të vrarë: Ofniu e Fineesi.

Vdekja e Heliut

12Po atë ditë erdhi me vrap në Silo një burrë prej fisit të Beniaminit
nga fronti i luftës me petka të shqyera e me krye të përhitur nga
pluhuri. 13Kur arriti ky, Heliu rrinte në ndenjësen e vet në hyrje, me
fytyrë nga rruga: e kishte zemrën të shqetësuar lidhur me Arkën
e Hyjit. Ky njeri si arriti e dha lajmin e zi. Mbarë qyteti lëshoi një
britmë të madhe. 14Heliu e dëgjoi britmën e pyeti: «Ç'do të thotë
kjo britmë kryengritjeje?». Ndërkaq ai njeri vrapoi e i tregoi Heliut.
15Heliu kishte nëntëdhjetë e tetë vjet, sytë i ishin errësuar e më nuk
shihte. 16Ky i tha Heliut: «Jam unë që po vij nga fronti i luftës dhe sot
ika nga lufta». E ai e pyeti: «Çfarë ka ndodhur, biri im?». 17Lajmëtari
iu përgjigj: «Iku para filistenjve Izraeli e u bë kërdi e madhe në popull.
Përmëtepër, mbetën edhe të dy djemtë e tu, Ofniu dhe Fineesi dhe ata
e morën edhe Arkën e Hyjit». 18Kur dëgjoi të përmendet Arka e Hyjit,
u rrëzua përmbrapa nga ndenjësja, ra në prak të derës, theu arrçin e
qafës e vdiq. Sepse ishte njeri i moçëm e i rëndë. Që gjyqtar në Izrael
për dyzet vjet.

Vdekja e gruas së Fineesit

19Reja e tij, gruaja e Fineesit, ishte shtatzënë dhe afër për të lindur.

4,5 *një britmë:* kjo britmë feje dhe lufte bënte pjesë në ritualin e Arkës (krh. Nr 10,5+).

4,16 *fronti i luftës:* me LXX; TM, i ndikuar nga vazhdimi i rreshtit, ka: «nga rradhët».

4,18 *gjyqtar:* Heli përvetësohet gabimisht me Gjyqtarët e Izraelit (Gjq 3,7+). – *për dyzet vjet:* është një shifër e rrumbullakuar; shpreh zgjatjen e një breznie.

Kur dëgjoi se është marrë Arka e Hyjit, se i vdiq vjehrri dhe se i kishte
mbetur burri, ra e lindi: papritmas e kapën dhembjet e të lindurit.
[20]Ndërsa ajo ishte duke dhënë shpirt, ato që e rrethonin, i thoshin:
Zan 35,16v «Mos u tremb se ke lindur djalë». Por ajo nuk u përgjigj as që i dëgjoi.
[21]Ajo e quajti djalin Ikabod, d.m.th. «I shkoi nderi Izraelit»., sepse u
mor Arka e Hyjit, e vdiq vjehrri dhe iu vra burri. [22]Tha: «Shkoi nderi
i Izraelit, pasi u mor Arka e Hyjit!»

Arka u sjell vështirësi filistenjve

5 [1]Filistenjtë e morën Arkën e Hyjit dhe e çuan prej Abenezerit në
Azot. [2]Filistenjtë e morën Arkën e Hyjit, e futën në tempullin
e Dagonit dhe e vendosën përkrah Dagonit. [3]Të nesërmen kur
Gjq 16,23+ u ngritën azotianët, kur, ç'të shohësh? qe Dagoni përmbys me fytyrë
përdhe para Arkës së Zotit! E kapën Dagonin dhe e vendosën prapë
në vendin e vet. [4]Por përsëri të nesërmen në mëngjes shkuan dhe e
gjetën Dagonin të shtrirë përtokë me fytyrë përdhe para Arkës së
Zotit. Por kryet e Dagonit dhe të dy duart e tija, të prera, ishin në
Is 45,5v.20v prak të derës: [5]në vend ishte vetëm trupi i Dagonit. Për këtë arsye
priftërinjtë e Dagonit dhe të gjithë ata që hyjnë në tempullin e tij,
nuk e shkelin pragun e Dagonit në Azot atë ditë e sot. [6]Atëherë erdhi
e u rëndua dora e Zotit mbi azotianë, i dërrmoi dhe i goditi me çibanë
Ps 78,66+ Azotin e rrethet e tija. [7]Me të parë këtë plagë, azotianët thanë: «Të
mos qëndrojë ndër ne Arka e Hyjit të Izraelit, sepse është e rëndë
dora e tij mbi ne dhe mbi Dagonin, zotin tonë». [8]Ata çuan e thirrën të
gjithë princat filistenj e thanë: «Çfarë do të bëjmë me Arkën e Hyjit
Joz 13,2+ të Izraelit?». Ata u përgjigjën: «Le të çohet në Get Arka e Hyjit të
Izraelit». Dhe e shpunë Arkën e Hyjit të Izraelit. [9]Por, pasi e çuan
Arkën atje, dora e Zotit u rëndua mbi qytet. Ata i kapi frikë e madhe
tesve; i goditi njerëzit e qytetit, prej të voglit e deri në të madhin dhe

4,21 *Ikabod:* do të thotë «ku është lavdia?»: është lavdia e Hyjit që mbretëron mbi Arkën.

k 5 Filistenjtë dhe Zoti i tyre Dagon (krh. Gjq 16,23+) pësojnë efektet e tmerrshme të shenjtërisë së Arkës, mbi të cilën bëhet i pranishëm Hyji (1Sam 6,7+).

5,1 *Asdod:* një nga pesë qytetet e filistenjve, ashtu si Gat (rr 8), dhe Ekron (rr 10) (krh. 6,17 e Joz 13,2+).

5,2 *Përkrah Dagonit:* BJ dhe LXX, TM e Vulg. shton: «dhe e vendosën përkrah Dagonit», si trofe fitimi.

5,3 *Dagoni përmbys:* me TM; BJ me LXX përkthen: «u ngritën dhe erdhën në tempullin e Dagonit». Ka ironi: filistenjtë e morën Arkën dhe tani duhet ta marrin Dagonin.

5,4 *në vend ishte vetëm trupi i Dagonit:* TM lexon: «vetëm Dagoni kishte mbetur sipër tij».

5,5 Në realitet bëhët fjalë për një zakon të përhapur në lashtësi: të kapërcehët pragu pa e shkelur, sepse ishte konsideruar banimi i shpirtrave.

5,6 *çibanë:* o «tumoret» (krh. Lp 28,27). Bëhët fjalë për një ngjashmëri me hemorroidin. Kjo adaptohet mirë me humorizmin mjaft të fortë të të gjithë tregimit ndaj filistenjve.

u mbuluan nga çibanët. 10Këta e çuan Arkën e Hyjit në Akaron. Por kur arriti Arka e Hyjit në Akaron, bërtitën akaronasit e thanë: «E sollën tek ne Arkën e Hyjit të Izraelit që të na mbysë ne dhe popullin tonë!». 11Prandaj i bashkuan të gjithë princat e filistenjve e u thanë: «Lëshojeni Arkën e Hyjit të Izraelit e të shkojë në vendin e vet që të mos na vrasë ne dhe popullin tonë». 12Sepse në mbarë qytetin mbretëronte frika e vdekjes, aq fort ishte rënduar aty dora e Hyjit. Njerëzit që ende nuk kishin vdekur, ngarkoheshin me çibanë dhe dënesja e ulurima e qytetit arrinte në qiell.

Kthimi i Arkës

6 1Kështu Arka e Zotit qëndroi në tokën e filistenjve për shtatë muaj. 2Filistenjtë i thirrën priftërinjtë dhe dijetarët e u thanë: «Si t'ia bëjmë me Arkën e Zotit? Na mësoni si do ta kthejmë në vendin e vet». Ata u përgjigjën: 3«Nëse e ktheni Arkën e Hyjit të Izraelit, mos e ktheni të zbrazët, por e keni për detyrë ta shpërbleni për mëkat e atëherë do të shëroheni e do ta kuptoni pse dora e tij nuk u hoq prej jush». 4Ata thanë: «E çfarë na duhet t'i japim për shpërblim të fajësisë ndaj tij?». Ata u përgjigjën: 5«Sipas numrit të princave filistenj: pesë çibanë të artë e pesë minj të artë, sepse shuplaka qe e njejtë qoftë në ju qoftë në princat tuaj. Punoni, pra, trajtat e çibanëve tuaj e trajtat e minjve që shkretëruan vendin tuaj dhe jepni lavdi Hyjit të Izraelit, atëherë ndoshta do ta heqë dorën e vet prej jush, prej zotave tuaj e prej vendit tuaj. 6Përse i ngurroni zemrat tuaja siç e ngurroi Egjipti dhe faraoni zemrën e vet? Pasi që i shuplakoi, a nuk i lanë atëherë të shkojnë e shkuan? 7Pra, punoni një qerre të re, merrni dy lopë pëlleja që ende nuk kanë qenë të zëna në zgjedhë dhe mbërtheni në qerre, kurse viçat e tyre ndryni në vathë. 8Merreni Arkën e Zotit e vëreni në qerre. Po edhe sendet e punuara me ar që ju ia jepni si shpërblim, vendosni në një arkëz, të cilën ta vini përgjatë Arkës, e atëherë lërini të shkojnë 9e vëreni. Nëse niset drejt vendit të

Joz 7,19; Gjn 9,24

Nr 19,2; Lp 21,3; 2Mbr 2,20

6,4 *pesë minj të artë:* nëse «tumoret» mund të ishin çibanët e murtajës, këta mijë të rikujtuar këtu për herë të parë, mund të ishin përhapës të epidemisë (duke supozuar që atëherë ishte i njohur roli i tyrë si mbartës të embrionëve). Por sipas rr 5 bëhet fjalë për një pushtim i mijëve të fushës. K 6 kujton dy fatkeqësi: tumorët që bëjnë njerëzit të vuajnë dhe mijtë që shkretojnë vendin. Ndoshta kombinohen dy traditat.

6,5 *dhe jepni lavdi Hyjit të Izraelit:* do të thotë: «njihni fajin tuaj përpara tij» (Joz 7,19).

6,7a Një qerrë e re (krh. 2Sam 6,3) dhe lopë që akoma nuk kanë punuar (krh. Nr 19,2; Lp 21,3) për shkak të përdorimit të shenjtë të tyre (krh. 2Mbr 2,20; Nr 19,2; Lp 21,3).

6,7b Lopët, të ndara nga viçat, do të nisen njësoj (rr 12), shenjë e qartë që janë të udhëhequra nga Hyji (rr 9). Krahaso me 1Mbr 18, ku Elia mbledh pengasat në mrekulli.

6,9 Në të gjithë tregimin, përemrat mund t›i referohen qoftë Hyjit, qoftë Arkës (gj. mashkullore në hebraishten). Autori kalon lehtë nga Hyji tek Arka, shenjë e pranisë së tij.

vet, në drejtim të Betsamesit, Ai jua bëri këtë të keqe të madhe; por
në qoftë se nuk ndodh kështu, atëherë do ta dimë se nuk na preku
dora e tij, por na ndodhi rastësisht». [10]Ata bënë ashtu. Morën dy lopë
që i ndërgonin viçat, i vunë në qerre e viçat e tyre i ndrynë në vathë;
[11]e vunë Arkën e Hyjit në qerre edhe arkëzën që mbante minjtë e artë
dhe trajtat e çibanëve. [12]Lopët ecnin drejt udhës që shpie në Betsames
dhe ecnin drejt rrugës duke pallur nuk shmangeshin as djathtas as
majtas. Edhe princat e filistenjve shkonin pas tyre deri në kufijtë e
Betsamesit.

Arka në Betsames

[13]Po atëherë betsamesasit po korrnin grurin në luginë. Ngritën
sytë e panë Arkën. Kur e panë, u gëzuan shumë. [14]Arka mbërriti tek
ara e Jozueh Betsamesasit dhe aty u ndal. Aty ishte një gur i madh. I
prenë drutë e qerres, mbi to i vunë lopët për fli shkrumbimi për nder
të Zotit. [15]Levitët e kishin ulur Arkën e Hyjit dhe arkëzën që ishte
përgjatë saj, në të cilën ishin trajtat e arta dhe i vunë mbi gurin e
madh. Atë ditë njerëzit e Betsamesit i kushtuan Zotit fli shkrumbimi
dhe therore. [16]E panë këtë pesë princat e filistenjve dhe po atë ditë u
kthyen në Akaron. [17]Dhe këta janë çibanët e artë që i dhuruan Zotit si
shpërblim për faj: Azoti një, Gaza një, Askaloni një, Geti një, Akaroni
një. [18]Minj të artë qenë aq sa ishin qytetet e filistenjve, të princave
filistenj, prej qytetit të muruar deri në fshatin e parrethuar me mure.
Ai gur i madh, mbi të cilin e vendosën Arkën e Zotit, është dëshmitar
edhe sot e kësaj dite në arën e Jozuehut të Betsamesit.

[19]Porse bijtë e Jekonisë, të vetmit ndër njerëzit e Betsamesit, nuk u
gëzuan pse panë Arkën e Zotit, prandaj Zoti i goditi shtatëdhjetë vetë
prej popullit. Për këtë arsye populli bëri gjëmë të madhe pse Zoti e
vuri popullin në sprovë kaq të vështirë.

Arka në Kariatiarim

Ps 76,8; Mal 3,2 [20]Atëherë njerëzit e Betsamesit thanë: «Kush do të mund të
qëndrojë pranë Zotit, këtij Hyji të shenjtë? Te kush do të shkojë tani
prej nesh?». [21]Atëherë dërguan lajmëtarë te banorët e Kariatiarimit.

6,13 *panë Arkën e u gëzuan shumë*: me TM; BJ me LXX përkthen: «panë Arkën dhe shkuan me gëzim për ta takuar».

6,14 *guri i madh:* çdo gur i madh mund të shërbejë për altar (14,33).

6,15 Përmendja e levitëve në rr 15a ndërpret tregimin dhe saktëson kush mund ta prekë Arkën.

6,18 *gur i madh:* korrigjuar sipas Targum-it dhe LXX; TM e Vulg. kanë: «deri në livadhin e madh» o «deri në Abel i madh».

6,19 shtatëdhjetë: tekst i vështirë, BJ shton nën kllapa «pesëdhjetëmijë»; hamend.: Zoti goditi shtatëdhjetë burrat mes pesëdhjetëmijë.sprovë: pas filistenjve edhe izraelitët sprovojnë sa e rrezikshme është Arka për ata që nuk e respektojnë (krh. 2Sam 6,7+).

6,21 *Kariatiarimit:* ishte një qytet i Gabaonit (Joz 9,17). Arka do të gjendej

Thanë: «Filistenjtë e kthyen Arkën e Zotit. Ejani e çojeni tek ju atje lart».

7 [1]Erdhën, pra, njerëzit e Kariatiarimit dhe e çuan Arkën e Zotit
tek ata dhe e vendosën në shtëpinë e Abinadabit, në një kodër.
Ata e shuguruar Eleazarin, birin e Abinadabit, që ta ruajë
Arkën e Zotit.

Samueli gjyqtar dhe çlirimtar

[2]Kështu pra, qysh prej ditës kur Arka e Zotit qëndroi në Kariatiarim,
kaluan ditë bukur shumë - njëzet vjet - dhe mbarë populli i Izraelit Gjq 6,6-10; 10,10-16
zuri të lëshojë ofshama drejt Zotit. [3]Atëherë Samueli iu drejtua
mbarë shtëpisë së Izraelit me këto fjalë: «Nëse me gjithë zemër doni
të ktheheni te Zoti, hiqni zotat e huaj, dhe astarotët prej mesit tuaj.
Drejtojani zemrat tuaja Zotit, shërbeni vetëm Atij dhe Ai do t'ju
shpëtojë prej dorës së filistenjve». [4]Bijtë e Izraelit i flakën baalët e Gjq 2,13+
astarotët dhe i shërbyen vetëm Zotit. [5]Samueli tha: «Bashkojeni mbarë
Izraelin në Masfë që t'i lutem Zotit për ju». [6]U bashkuan në Masfë, Gjq 20,1; 1Sam 10,17
nxorën ujë, e derdhën para Zotit, agjëruan atë ditë dhe thanë aty:
«Kemi mëkatuar ndaj Zotit». Samueli në Masfë qe gjyqtar i Izraelit.
[7]Filistenjtë e morën vesh se izraelitët ishin bashkuar në Masfë dhe
princat e filistenjve shkuan kundër Izraelit. Kur e morën vesh bijtë e
Izraelit, i kapi frika e filistenjve [8]e i thanë Samuelit: «Mos pusho ta Dal 14,10; 17,4; 22,26
thërrasësh në ndihmë Zotin, Hyjin tonë, që të na shpëtojë prej dorës
së filistenjve». [9]Samueli mori një qengj që e ndërgonte t'ëmën dhe të Sir 46,16-18
tërin ia kushtoi Zotit fli shkrumbimi dhe iu lut Samueli Zotit për bijtë
e Izraelit dhe Zoti e vështroi.

si në një tokë neutrale, mes filistenjve e izraelitëve.

7,1 *shuguruan Eleazarin:* edhe nëse ai nuk ishte i fisit të Levit (krh. Gjq 17,5).

7,2 Ky k nuk është vijues i k 6: atje Samueli nuk del aspak në pah, ndërsa këtu luan pjesën kryesore. Tregimi konsiderohet si parathënie e një përkthimi «antimonarkik» e themelimit të mbretërisë, që mund të gjendet në 8; 10,17-24; 12. Është një traditë e veçantë e shenjtërores se Mizpa. Ajo shpjegonte emrin e Eben-Ezer me një ndihmë të dhënë nga Hyji si përgjigje ndaj një liturgjie pendese. Samueli ka rolin e ndërmjetësit, si Moisiu (Dal 32,11+; krh. Jer 15,1). E gjyqtar, akoma si Moisiu (Dal 18,13v). Sipas rr 15-17, Samueli dhe bijtë e vet pas tij (8,1-3) ishin gjyqtarët e fundit «të vogla» (Gjq 10,1-5; 12,8-15). Rr 13-14 e transformojnë në një gjyqtar «të madh», një çlirimtar, por kjo nuk përputhet me 9,16; 10,6; e kk 13–14. Saul kishte tentuar çlirimin e territorit por ky u realizua nga Davidi.

7,5 *Masfë*: pra Mizpa, ishte një shenjtërore ku u bashkonte Izraeli i vjetër (rr 6; 10,17-24; krh. Gjq 20,1.3; 21,1.5.8). Duhet bërë dallimi i kësaj Mizpës nga ajo e 1Mbr 15,22 e Jer 40,41, që është lokalizuar në Tell en-Nazbeh, ku pushtimi Izraelit është ndjerë seriozisht vetëm pas Salomonit. Mizpa është një emër i përbashkët që do të thotë «kulla mbikëçyr»; ndoshta mund të identifikohet Mizpa e kohës së Gjyqtarëve dhe e Samuelit me lartësinë e Nebi-Samwil, vend vëzhgimi i shkëlqyeshëm, në veri të Jerusalemit, që do të ishte lartësia e madhe e Gabaonit. Lartësia më e madhe e kohës së Salomonit (1Mbr 3,4).

10Dhe, ndërsa Samueli po kushtonte flinë e shkrumbimit, filistenjtë
nisën luftën kundër Izraelit. Atë ditë Zoti gjëmoi me bubullimë
të tmerrshme përmbi filistenj dhe ua shtiu frikën e izraelitët bënë
kërdi në ta. 11Izraelitët dolën prej Masfës i ndoqën filistenjtë dhe i
prenë deri në vendin që është në Betëhar. 12Atëherë Samueli mori
një gur dhe e vendosi ndërmjet Masfës e Senit dhe e quajti atë vend
Abenezer /d.m.th. Guri i ndihmës/ dhe tha: «Deri këtu na ndihmoi
Gjq 3,30; 8,28; 11,33 Zoti». 13Kështu u mposhtën filistenjtë dhe s'patën më guxim të vijnë
në tokat e Izraelit. Dora e Zotit rëndoi mbi filistenj gjatë gjithë kohës
së Samuelit. 14Izraelit iu kthyen edhe qytetet që filistenjtë ia kishin
marrë, prej Akaronit deri në Get. Izraeli i çliroi të gjitha tokat prej
duarve të filistenjve. E qe paqe ndërmjet izraelitëve e amorrenjve.
Gjq 12,7.9.11.14; 16,31 15Samueli ishte gjyqtar i Izraelit gjatë gjithë jetës së tij 16dhe për çdo
vit shkonte në Betel, Galgalë e Masfë e ushtronte detyrën e gjyqtarit
në qytetet e përmendura. Pastaj kthehej në Ramë, sepse aty e kishte
shtëpinë dhe aty rëndom ushtronte detyrën e gjyqtarit të Izraelit. Aty
ndërtoi edhe një lter për nder të Zotit.

II. SAMUELI E SAULI

1. THEMELIMI I MBRETËRISË

Populli kërkon një mbret

7,2+ 8 1Si u plak Samueli, i vuri bijtë e vet për gjyqtarë të Izraelit. 2Djali
i tij i madh quhej Joel e i dyti quhej Abia. Detyrën e gjyqtarit
e ushtronin në Bersabé. 3Porse bijtë e tij nuk shkonin udhëve

7,11 *Betëhar:* vend i panjohur. Dikush ka propozuar të korrigjohet në Bet-Horon.

7,12 *na ndihmoi Zoti: fj.fj.: «Zoti është guri ndih*mëtar». Vendi është i ndryshëm nga Eben-Ezer në 4,1.

k 8 Është një kthesë e rëndësishme në historinë fetare dhe politike të Izraelit. Shenjtërorja e Arkës së Silo-s u shkatërrua dhe bashkimi i popullit është kërcënuar përballë rritjes së rrezikut të filistenjve. Duke e ripërtërirë ofertën e bërë Gjedeonit (Gjq 8,22v) dhe duke u mbështetur në tentativën e Abimelekut (Gjq 9,1v) një pjesë e popullit kërkon një mbret, «si shtetet e tjera»; por pjesa tjetër e popullit e kundërshton, sepse do t›i lëjë Hyjit, të vetmit Zot të Izraelit, kujdesin që të zgjojë krerë sipas kërkesave të rrethanave, sikurse ndodhte në kohën e Gjyqtarëve. Këta dy rryma gjejnë shprehjet e tyre në tregimet, shpesh të vëna pranë, nga themelimi i monarkisë. Është e paligjëshme të flasësh për një «përkthim antimonarkik» (8; 10,17-24; 12) e për një «përkthim monarkik» (9,1–10,16; 11). Këto tradita të ndryshme të ardhura nga shenjtërore të ndryshme janë dakort mbi rolin historik e fetar të kryer nga Samueli. Rëndësia e Samuelit qëndron në përparësinë që i jep një monarkie që respekton të drejtat e Zotit mbi popullin. Pas dështimit të mbretërisë së Saulit, kjo aktualizohet nën Davidin. Personaliteti i tij i madh do të jetë i aftë të pajtojë aspektin fetar me atë laik të monarkisë në Izrael, e në atë, kreu politik nuk do të mungojë në detyrat e të shuguruarit të Hyjit. Ky ideal

të tija. Të prirur pas fitesës, merrnin dhurata dhe shtrembëronin të
drejtën. [4]Atëherë u bashkuan të gjithë pleqtë e Izraelit e shkuan te
Samueli në Ramë. [5]I thanë: «Ja, ti u plake e fëmijët e tu nuk ecin
udhëve të tua. Tani pra, na cakto një mbret, siç e kanë të gjitha Lp 17,14; /Vap 13,21
kombet e tjera, që të na gjykojë».
[6]Aspak nuk i pëlqeu Samuelit që i thanë: «Na cakto një mbret që të
na gjykojë». Por Samueli iu lut Zotit. [7]E Zoti i tha Samuelit: «Dëgjoje
zërin e popullit për gjithçka që të thonë. Ata nuk të përbuzën ty, por 12,12; Gjq 8,22-23
më përbuzën mua që të mos sundoj mbi ta. [8]Po bëjnë me ty ashtu si
kanë vepruar me mua që prej ditës që i nxora nga Egjipti deri në ditën
e sotme - më lanë mua e u shërbyen zotave të huaj. [9]Por tani dëgjoje Gjq 10,13; 1Mbr 9,9
zërin e tyre. Megjithatë assesi mos e lër pa ua sjellë ndër mend:
mësojua të drejtën e mbretit që do të sundojë mbi ta».

Vështirësitë që sjell mbretëria

[10]Popullit që i kishte kërkuar mbretin, Samueli ia tregoi të gjitha
fjalët e Zotit. [11]U tha: «Ja e drejta e mbretit që do t'ju sundojë: bijtë 1Mbr 12; Lp 17,14-20
tuaj do t'i marrë e do t'i vërë në karrocat e tija. Do t'i bëjë kalorës 2Sam 15,1; 1Mbr 1,5
e do të vrapojnë para karrocave të tija. [12]Do të caktojë mijëtarë e
urdhërqindës. Do të lëvrojnë tokat e tija, do të korrin të mbjellat e tija.
Do t'i bëjë mjeshtër për armë e për karroca të tija. [13]Po edhe vajzat
tuaja do t'i marrë për t'i përgatitur erëra të mira, për t'i zier e për
t'i pjekur atij bukë. [14]Do t'i marrë tokat tuaja më të mirat, vreshtat 1Mbr 21,1-24
dhe ullishtat e do t'ua japë oborrtarëve të vet. [15]Ai do t'ju marrë
edhe të dhjetat e të mbjellave tuaja, të prodhimit të vreshtave tuaja
e do t'ua japë oborrtarëve dhe zyrtarëve të vet. [16]Do t'i marrë edhe
shërbëtorët e shërbëtoret tuaja, qetë tuaj më të mirët dhe gomarët
tuaj do t'i marrë për të punuar punën e tij. [17]Do të marrë të dhjetën
e grigjave tuaja dhe ju do të bëheni skllevërit e tij. [18]Atë ditë do të 1Mbr 12,4;
kërkoni ndihmë për shkak të mbretit që vetë do ta keni zgjedhur, por Fu 1,25-33; Mik 3,4

nuk do të arritet më nga pasardhësit e tij e Davidi mbetet figura e mbretit të ardhshëm, të shuguruarit të Hyjit, Mesia, nëpërmjet të cilit Zoti do të sjellë shpëtimin e popullit të tij.

8,1-8 Ky tregim ka origjinën nga shenjtërorja e Ramës. Samueli kundërshton lëvizjet e popullit që do një mbret «si shtetet e tjera» (krh. rr 5+); megjithatë ai nuk është në kundërshtim me një monarki që i njeh të drejtat e JHWH.

8,5 *të gjitha kombet e tjera:* Izraeli harron që nuk është një popull si të tjerët; ai bëhet profanë ose ç'shenjtërohet duke ndjekur shembullin e tyre, duke mohuar mbretin e tyre të vërtetë, Hyjin (krh. rr 7 e 12,12).

8,11 *e drejta e mbretit që do t'ju sundojë:* për shumë kohë është mbajtur që kjo e «drejtë e mbretit» reflektonte paligjshmërinë e pushtetit mbretëror nën Salomonin dhe pasardhësit e tij. Tekstet e zbuluara më vonë tregojnë që ato përfaqësojnë praktikën e mbretërive kananee përpara Izraelit.

8,16 *qetë tuaj:* me LXX; TM ka: «adoleshentët tuaj».

më kot se atëherë Zoti nuk do t'ju vështrojë». [19]Por populli nuk deshi
t'ia dëgjonte fjalën Samuelit e i tha: «Assesi! Ne duam mbret! [20]Duam
edhe ne të jemi si popujt e tjerë! Do të na gjykojë mbreti ynë, para
nesh do të dalë në luftë e do t'i luftojë luftërat tona!» [21]Kur Samueli
i dëgjoi të gjitha fjalët e popullit, të gjitha ia tregoi Zotit. [22]E Zoti
i tha Samuelit: «Dëgjoje zërin e popullit dhe jepu mbretin». Atëherë
Samueli u tha izraelitëve: «Le të shkojë secili në qytetin e vet».

Sauli dhe gomaricat e t'et

1Kro 8,23

9 [1]Ishte një burrë prej fisit të Beniaminit që e kishte emrin Cis.
Ishte i biri i Abielit, të birit të Serorit, të birit të Bekoratit, të
birit të Afiait, një i beniaminas, burrë i pasur. [2]Kishte një djalë
10,23; 16,12 që quhej Saul, djalë i zgjedhur e i mirë; s'kishte burrë më të mirë se
ai ndër bijtë e Izraelit. Qysh prej krahëve e lart ngalliste mbi mbarë
popullin. [3]Cisit, babës së Saulit, i kishin humbur gomaricat. Cisi i
tha Saulit, birit të vet: «Merre me vete një shërbëtor, ngrihu e kërkoji
gomaricat. Këta, pasi kaluan malin e Efraimit [4]dhe pasi kaluan edhe
tokën e Salisë e nuk i gjetën, kaluan gjithashtu edhe nëpër tokën e
Salimit, por nuk ishin as aty. Kaluan edhe tokën e Jeminit e nuk
gjetën gjë. [5]Kur arritën në tokën e Sufit, Sauli i tha shërbëtorit të vet
që ishte me të: «Eja të kthehemi, se mos po i harron im atë gomaricat
e po bie në mendime për ne».

Lp 33,1; Gjq 13,6; 1Mbr 13,1

[6]Ai i tha: «Shih, është në këtë qytet një njeri i Hyjit, burrë shumë
bujar. Gjithçka thotë, ndodh pa farë mëdyshjeje. Të shkojmë, pra, atje,
ndoshta na tregon gjë lidhur me udhëtimin tonë që kemi ndërmarrë».
[7]Sauli i tha shërbëtorit të vet: «Zëre se po shkojmë, po ç'ti çojmë atij
Nr 22,7; 2Mbr 5,15 burri? Buka na u mbarua në strajcat tona, dhuratë nuk kemi për t'i
dhënë njeriut të Hyjit. Çka kemi?». [8]Shërbëtori përsëri iu përgjigj
Saulit e i tha: «Qe, u gjet në dorën time e katërta pjesë e siklit të
argjendtë, po ia japim njeriut të Hyjit që të na tregojë për udhëtimin

8,22 Fundi i rr, të përpiluar, lejon të futet tregimi i shugurimit të Saul-it (9,1–*10,16).*

9,1-10 Tregimi 9,1–10,16 është pa lidhje me atë që i paraprinë. Origjina e saj është në Rama e supozon që Sauli ka qenë shuguruar në moshë të re dhe që ky shugurim të këtë ngelur në sekret, sikurse për Davidin (16). Por shugurimi është shoqëruar me marrjen e pushtetit. Është e sigurtë që Sauli është shuguruar (24,7.11; 26,9.11.16.23; 2Sam 1,14-15); mundësisht nga Samueli; por nuk e dimë në çfarë rrethanash. Historia përqëndrohet mbi Saulin; Samueli nuk paraqitet si një gjyqtar, por si një profet që Sauli takon rastësisht. Monarkia është dashur nga JHWH dhe mbreti i parë është zgjedhur nga Ai.

9,2 *Saul:* d.m.th. "i kërkuar" (prej Hyjit).

9,6 *qytet:* Rama, qyteti i Samuelit (7,17).

9,7 Nuk konsultohet një profet pa i bërë një dhuratë (Nr 22,7; 1Mbr 14,3; 2Mbr 4,42; 5,15; 8,8; krh. Am 7,12; Mik 3,11; Ez 13,19).

9,8 *njeriut të Hyjit:* shprehje e rrallë për të treguar një profet (në tregimet e vjetra në prozë). Nga këtu del që glosa e rr 9 duhet lexuar pas rr 11, si në BJ.

tonë». - [9]Dikur, motit, kështu thoshte secili që shkonte të pyeste Hyjin:
«Ejani të shkojmë te vëguesi», sepse ai që sot quhet profet, dikur quhej
vëgues. - [10]Atëherë Sauli i tha shërbëtorit të vet: «Fare mirë e ke, hajt
të shkojmë». Dhe shkuan në qytet në të cilin ishte njeriu i Hyjit.

Sauli takon Samuelin

[11]Ndërsa po ngjiteshin përpjetës së qytetit, takuan vajzat duke Zan 24,11; Dal 2,16
dalë për të nxjerrë ujë. I pyetën: «A mos është këtu vëguesi?». [12]Ato Sir 46,15
u përgjigjën: «Këtu është: qe ku është para teje, shpejto tani! Sepse
sot erdhi në qytet pasi sot populli bën fli në kodër. [13]Posa të hyni në
qytet do ta takoni menjëherë, para se të ngjitet në kodër për të ngrënë.
Populli nuk do të hajë para se të mbërrijë ai, sepse ai bekon theroren Lev 3,1+
dhe vetëm pastaj hanë të ftuarit. Shpejtoni, pra, lart, se menjëherë do
ta gjeni». [14]U ngjitën në qytet. Kur ata po hynin në qytet, ja, Samueli
po dilte prej qytetit para tyre për të shkuar lart në kodër. [15]Një ditë
para se të vinte Sauli, Zoti e kishte njoftuar Samuelin e i kishte thënë: Vap 9,10-16
[16]«Shi në këtë orë që është tani nesër unë do të çoj te ti një njeri
prej tokës së Beniaminit. Ti atë lyeje për Krye të mbarë popullit tim, Dal 3,7.10
Izraelit. Ai do ta shpëtojë popullin tim prej duarve të filistenjve. E
pashë mjerimin e popullit tim dhe gjëma e tij arriti tek unë». [17]Posa
Samuelit i shkuan sytë te Sauli, Zoti i tha: «Qe njeriu për të cilin të 1Sam 16,12; Gjn 1,33
kam thënë: ky do të zotërojë mbi popullin tim». [18]Samuelit iu afrua
Sauli në mes të derës e i tha: «Të lutem, më trego: ku është shtëpia e
vëguesit?». [19]Samueli iu përgjigj Saulit: «Unë jam vëguesi. Ngjitu para
meje në kodër që të hani sot me mua. Në mëngjes do të të nis dhe do
të të tregoj për gjithçka ke në mend të pyesësh. [20]Sa për gomaricat
që të kanë tretur që pardje, mos ji në kujdes se janë gjetur. E, kujt
do t'i takojë ç'është mirë e më mirë në Izrael? A thua jo ty dhe mbarë
shtëpisë së tët eti?» [21]E Sauli iu përgjigj: «Po a nuk jam unë një i
beniaminas prej më të voglit fis të Izraelit? Po edhe vëllazëria ime a
nuk është më e fundit ndër të gjitha barqet e fisit të Beniaminit? Pse
atëherë po më thua mua një fjalë të tillë?» [22]Samueli i mori me vete
Saulin e shërbëtorin e tij, i shtiu në dhomë dhe u dha kryet e vendit
ndër të gjithë ata që kishin qenë të ftuar: ishin rreth tridhjetë vetë.

9,12 *fli në kodër:* kodrat ose "vendet e larta" ishin tempuj të vogla të ndërtuara mbi lartësirat përreth qytetit. I përkisnin traditës kananease. Pastaj Baal zëvendësohet nga JHWH (Gjq 6,25v), dhe kulti i ligjshëm i toleroi për një kohë të gjatë, derisa nuk u ndaluan nga ligji mbi njësinë eskluzive të tempullit të Jerusalemit (Lp 12,2+).

9,13 Darka e shenjtë ishte esenciale për flinë e bashkimit (krh. Lev 3,1+).

9,14 *qyteti:* BJ e ka "porta".

9,16 *popullit tim:* me TM; BJ me LXX përkthen: "mjerimi i popullit tim".

9,20 Lajmërimi i parë i ngritjes së Saulit.

9,21 *prej më të voglit:* me përkthimet; TM lexon "një nga më të voglat". – fisit të Beniaminit: me përkthimet; TM ka "të fiseve".

23Po edhe gjellëbërësit i tha Samueli: «Ma sill pjesën që ta dhashë e të
urdhërova ta ndash veçmas». 24Gjellëbërësi mori shpatullën e bishtin
dhe i vuri para Saulit. E Samueli tha: «Qe pjesa që u ruajt. Vëre para
vetes dhe haje, sepse është ruajtur me qëllim për ty, kur e thirra
popullin». Atë ditë Sauli hëngri me Samuelin.
25Pastaj zbritën prej kodrës në qytet. Saulit i shtruan në tarracë
dhe fjeti.

Shugurimi i Saulit

26Kur u ngritën në mëngjes, pasi kishte aguar, Samueli e thirri
Saulin që ishte në tarracë e i tha: «Ngrihu e do të nisesh të shkosh».
Sauli u çua. Dolën, pra, të dy, d.m.th. ai e Samueli. 27Kur arritën në
fund të qytetit, Samueli i tha Saulit: «Thuaj shërbëtorit që të shkojë
para nesh - dhe ai kaloi përpara - kurse ti ndalu pak që të ta tregojë
fjalën e Zotit».

10 1Samueli mori enën me vaj, e zbrazi mbi krye të tij dhe e
puthi. I tha: «Qe, Zoti të shuguroi për prijës mbi popullin
e vet, mbi Izrael. Ti do ta sundosh popullin e Zotit dhe do
ta çlirosh prej dorës së armiqve të tij që janë përreth. Dhe, ja, shenja
9,16-17 se Hyji të ka shuguruar për prijës mbi trashëgimin e vet: 2pasi të
14,10+ largohesh sot prej meje, do t'i takosh dy njerëz te varri i Rakelës në
Lp 7,6+; 32,9 kufirin e tokës së Beniaminit. Ata do të thonë: «Gomaricat që kishe
dalë t'i kërkoje, u gjetën; yt atë i ka harruar gomaricat e është bërë
shumë marak për ju e thotë: 'Çka të bëj tani për djalë?' 3E kur të
shkosh prej andej përtej e të mbërrish te Qarri i Taborrit, aty do të të
takojnë tre burra që janë nisur të shkojnë tek Hyji në Betel: njëri do të
mbartë tre edha, tjetri tri bukë të rrumbullakëta e i treti një rrëshiq
me verë. 4Pasi të të kenë përshëndetur, ata do të t'i japin dy bukë dhe
13,3 ti merri prej dorës së tyre. 5Pastaj do të arrish te Gabaa e Hyjit, ku

9,24 Tekst i prishur. TM ka "sepse për kohën e fiksuar (= për festë), për ty thotë, kam ftuar popullin".

9,25 *Saulit i shtruan në tarracë:* me LXX e Vet. lat.; TM ka: "ai foli me Saulin në tarracë".

9,26–10,8 Mbretërit e Izraelit u shuguroheshin me lyerjen vajimit prej një njeriu të Zotit, prift apo profet (krh. 16,13; 1Mbr 1,39; 2Mbr 9,6; 11,12). Ky rit i jepte mbretit një karakter të shenjtë dhe bënte atë vasal të JHWH: ai ishte i "shuguruari i JHWH" (krh. 2,35; 24,7.11; 26,9.16; e shiko Dal 30,22+).

10,1 Ti do ta sundosh...: me LXX e Vulg.; TM nuk e sjell.

10,5 *Gabaa e Hyjit:* emër tjetër i Gabaa, atdheu i Saulit (rr 10v; 11,4; 15,34). – *roja:* këta "profet" që vinin në grupe, kërkonin në muzikë dhe në lëvizjen e gjymtyrëve një ekstazi që bëhej ngjitëse (19,20-24; 1Mbr 22,10v). Kanë qenë krahasuar me bashkëvëllezërit moderne të Dervishëve. Popujt kufitarë me Izraelin njihnin (kështu profetët e Baal, 1Mbr 18,25-29) kjo formë inferiore e jetës fetare që kulti i JHWH ju desh ta toleronte për kohë të gjatë (1Mbr 18,4). Gjendëshin të mbledhur rreth Elizeut (2Mbr 2,3+). Profetët e mëdhenj të Izraelit bëjnë pjesë në një shtresë tjetër (shiko parathënien e profetëve).

është roja filistine. Kur të kesh hyrë në qytet, aty do të takosh një turmë profetësh që zbresin prej lartësisë e para tyre harfa, daulle, fyej e cetra e ata duke profetizuar. [6]Edhe ty do të të sulmojë shpirti i Zotit e edhe ti do të kalosh në kllapi profetike dhe do të shndërrohesh në një njeri tjetër. [7]Kur të shohësh se u përmbushën këto shenja, bëj si të duash, sepse Zoti është me ty. [8]Atëherë zbrit para meje në Galgalë. Sepse edhe vetë do të zbres tek ti për të paraqitur kushtin dhe për të flijuar flitë e pajtimit. Prit shtatë ditë derisa të vij tek ti e të të kallëzoj se çfarë duhet të bësh».

Gjq 3,10+
Zan 39,2
Lev 1,1+; 3,1+

Kthimi i Saulit

[9]Kështu, pra, sa i ktheu shpinën Sauli Samuelit për t'u larguar, Hyji ia shndërroi zemrën e të gjitha shenjat iu vërtetuan po atë ditë. [10]Prej andej arritën në Gabaa, kur qe, turma e profetëve i doli përpara. Shpirti i Hyjit e pushtoi atë, dhe edhe ai nisi të profetizonte midis tyre.

19,20-24

[11]Kur panë ata që e kishin njohur më parë, se si edhe ai papritmas u përzie me profetë e po profetizonte, e pyesnin njëri-tjetrin: «Ç'i ndodhi djalit të Cisit? Po a mos është edhe Sauli profet?». [12]Një njeri vendës pyeti: «Kush është babai i tyre?». Këndej edhe u bë thënia e popullit: «Pse, edhe Sauli është një ndër profetët?» [13]Por Sauli pushoi së profetizuari e erdhi në Gabaa. [14]Ungji i Saulit i pyeti atë dhe shërbëtorin e tij: «Ku keni qenë?». Ai iu përgjigj: «Për të kërkuar gomaricat e, pasi nuk i gjetëm, shkuam te Samueli». [15]Atëherë i tha ungji i tij: «Më trego ç'të ka thënë Samueli?». [16]Sauli i tha të ungjit: «Na tregoi se ishin gjetur gomaricat». Por nuk i tregoi asnjë fjalë lidhur me ç'i tha Samueli për mbretërinë.

Sauli zgjidhet me short për mbret

[17]Samueli e thirri popullin te Zoti në Masfë [18]dhe u tha bijve të Izraelit: «Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: 'Unë i nxora bijtë e Izraelit prej Egjiptit dhe ju shpëtova prej dorës së egjiptianëve e prej dorës së të gjitha mbretërive që ju mundonin. [19]E ju sot e përbuzët Hyjin tuaj që i vetmi ju shpëtoi prej të gjitha të këqijave dhe vështirësive tuaja e thatë: 'Assesi, por na cakto një mbret!' Tani, vëruni në rresht sipas fiseve e sipas barqeve tuaja!» [20]Samueli i bëri të afroheshin të gjitha

7,5+
Dal 20,2; Lev 25,38; Gjq 6,8-9
Joz 7,16-18

10,8 Galgalë: afër Jerikos (krh. Joz 4,19+). Rr 8 është një bashkëngjitje për të përgatitur 13,8-15, që vijnë nga një burim tjetër.

10,12 *"kush është babai i tyre?":* tregimi origjinal duhet të tregonte përmbushjen e dy shenjave të para.

10,13 *Gabaa:* me LXX dhe BJ; TM ka "mbi kodër".

10,17 Traditat e shenjtërores së Mizpës (krh. 7,5+), paralele me atë të shugurimit (9,26–10,16). Për këtë hedh short, krh. Joz 7,14-18.

fiset e Izraelit. Shorti ra mbi fisin e Beniaminit. [21]Bëri të afrohej fisi
i Beniaminit e vëllazëritë e tija. Shorti ra në vëllazërinë e Metriut.
Shorti i ra Saulit, birit të Cisit. E kërkuan Saulin, por nuk e gjetën.
[22]Atëherë u këshilluan me Zotin nëse a do të ketë ardhur ai njeri aty
ndopak. Zoti u përgjigj: «Qe, është fshehur ndër tesha!». [23]U lëshuan
vrap dhe e morën prej andej. Qëndroi në mes të popullit dhe ngalliste
9,2 përmbi mbarë popullin qysh prej krahëve e lart. [24]Atëherë Samueli
i tha mbarë popullit: «A po shihni kë ka zgjedhur Zoti? S'ka shoq në
1Mbr 1,39; 2Mbr 11,12 mbarë popullin!» Mbarë populli brohoriti: «Rroftë mbreti!» [25]Atëherë
8,11-18; Lp 17,18-20; Joz 24,26-28 Samueli i kumtoi popullit të drejtat e mbretit, i shkroi në libër dhe e
vendosi para Zotit. Pastaj Samueli nisi popullin, secilin në shtëpinë
e vetë. [26]Po ashtu edhe Sauli shkoi në shtëpinë e tij në Gaba. Me të
shkuan edhe trimat e fortë, të cilëve Zoti ua preku zemrën. [27]Por disa
11,12-14 njerëz të pavlerë, thanë: «A thua ky do të mund të na shpëtojë?». E
përbuzën dhe nuk i çuan dhurata. Ai bëri kinse s'dëgjoi.

Fitorja kundër amonitëve

11 [1]Kur qe, u ngrit Naas Amoniti për të luftuar kundër Jabesit
të Galaadit. Të gjithë njerëzit e Jabesit i çuan fjalë Naasit:
«Na prano për aleatë e do të të shërbejmë». [2]Naasi Amonit
u përgjigj: «Kështu do të bëj besëlidhje me ju: secilit prej jush do t'ia
nxjerr syrin e djathtë e kështu do ta koris mbarë Izraelin». [3]Por krerët
e Jabesit i thanë: «Na jep shtatë ditë afat që të dërgojmë lajmëtarë në
të gjitha skajet e Izraelit e, në mos u gjettë kush që na mbron, do të
dalim e do të të dorëzohemi ty». [4]Erdhën, pra, kasnecët në Gaba të
Saulit dhe i treguan të gjitha fjalët para popullit. Mbarë populli plasi
në vaj me zë. [5]Kur qe, po vjen Sauli pas qeve prej fushës dhe pyeti:
«Ç'ka populli që po qan?». Ata i treguan fjalët e burrave të Jabesit.
10,10; Gjq 3,10+ [6]Kur i dëgjoi Sauli këto fjalë, e pushtoi shpirti i Zotit dhe felgrimi i
Gjq 19,29 tij u ndez flakë. [7]Mori një pendë qe, i preu copa-copa dhe me dorë të
lajmëtarëve i dërgoi në çdo vend të Izraelit me këtë porosi: «Kush të
mos dalë në luftë dhe të mos ndjekë Saulin e Samuelin, qetë e tij do
14,15; Zan 35,5 t'ia gjejë ky nder». Popullin e kapi frika e Zotit dhe dolën në luftë si

10,22 *a do të këtë ardhur ai njeri aty ndopak*. TM lexon: "a ka ardhur këtu një njeri?"

10,25 *të drejtat e mbretit*: këto "të drejta të mbretit (krh. 8,11-13)" janë këtu një tekst i shkruar, një traktat që lidh mbretin me popullin (krh. 2Mbr 11,17).

10,26 *trimat e fortë*: me LXX, TM është prishur.

11,1-11 Tradita të Galgala-s, të pavarura nga paraardhësit: asgjë nuk tregon që Sauli të jetë shuguruar mbret më parë, as shpallur mbret nga populli. Tregimi i referohet gjyqtarëvë "të mëdhenj". Ndryshimi është që pas fitimit Sauli nuk është i njohur si gjyqtar, por shpallet mbret; ndryshimi është i madh.

11,7 *Samuelin:* veprimtaria e Saulit vihet këtu nën autoritetin e Samuelit gjyqtar, krh. 7,2+.

të ishin një njeri i vetëm. [8]Në Bezek i numëroi: ishin izraelitë treqind
mijë, kurse prej Judës tridhjetë mijë. [9]Mandej Sauli u tha kasnecëve:
«Kështu thoniu trimave që janë në Jabes të Galaadit: Nesër, kur të
nxejë dielli, do t'ju vijë shpëtimi».
Lajmëtarët shkuan dhe u lajmëruan njerëzve të Jabesit. Ata u
gëzuan [10]e i çuan fjalë Naasit: «Nesër në mëngjes do të dalim tek
ju dhe bëni me ne si t'ju pëlqejë juve». [11]Të nesërmen Sauli e ndau
popullin në tri njësi dhe, në të zbardhur të agimit, u sul në mes të Dal 14,24
fushimit dhe i vrau amonitët derisa nisi të nxejë dielli. Të tjerët u
shpërndanë, kështu që s'mbetën as dy vetë së bashku.

Sauli shpallet mbret

[12]Atëherë populli i tha Samuelit: «Kush është ai që tha: 'A thua 10,27
Sauli do të mbretërojë mbi ne?' Sillni këtu ata njerëz e do t'i vrasim!».
[13]Atëherë tha Sauli: «Ditën e sotme të mos vritet askush, sepse sot 2Sam 19,23
Zoti e shpëtoi Izraelin!». [14]Mandej Samueli i tha popullit: «Ejani të
shkojmë në Galgalë e ta ripërtërijmë mbretërinë». [15]Mbarë populli
shkoi në Galgalë dhe, ata, para Zotit, e bënë mbret Saulin në Galgalë. Joz 4,19+
Aty kushtuan flitë e pajtimit para Zotit. Aty Sauli, bashkë me mbarë Lev 3,1+
Izraelin, bëri festë të madhe fort.

Samueli tërhiqet para Saulit

Joz 24,1-28

12 [1]Atëherë Samueli i tha mbarë Izraelit: «Që, jua dëgjova
fjalët tuaja dhe gjithë ç'kërkuat prej meje, jua vura mbretin.
[2]Qysh tash para jush do të shkojë mbreti. Unë tashmë jam Nr 27,16-17
plakur e thinjur dhe djemtë e mi tani janë me ju. Unë ju kam prirë
që nga rinia ime e deri tani. [3]Që, këtu jam para jush: dëshmoni para
Zotit e para të shuguruarit të tij: a i kam marrë kujt ndonjë ka ose
gomar, a i kam mbetur kujt në qafë, a kam shtypur ndokënd, a kam Nr 16,15; 1Sam 8,11-17; Sir 46,19

11,8 *treqind mijë... tridhjet mijë*: madhësia e shifrave dhe dallimi mes Izraelit e Judës tradhëtojnë një dorë të mëvonshme.

11,10 *Naasit*: shtuar për kuptimin. BJ s'ka. Tekst i paqartë. – *do të dalim tek ju*: populli i Iabes-it luan mbi fjalën që mund të kuptohet "të sulmosh" o "të dorëzosh" (si në rr 3).

11,12-15 Vazhdimësia origjinale e rr 11 është në rr 15; pas fitores, populli shpall Saulin mbret. Por, sipas tregimit paralel, Sauli u shpall mbret më parë në Mizpa (10,24). Rr 12-14 tentojnë të vënë dakort dy tregimet: Sauli nuk ka qenë njohur nga të gjithë (krh. 10,27), duhet të "rinovohet" fronëzimi i tij. Ozea duket sikur e dënon këtë shpallje si një mëkat (Oz 8,4; 9,15).

k 12 Ky "fjalim i lamtumirës" të Samuelit mund të krahasohet me atë të Moisiut (Lp 29,30) e të Jozuehut (Joz 23). Në fillim të çdo etape të re të historisë – marrja e vendit, gjyqtarët, monarkia – personazhi i madh i epokës që është duke u mbaruar kujton veprat e mëdha të Zotit në të kaluarën e premton ndihmën e vet në të ardhmen, me kusht që populli të qëndrojë besnik. Për Moisiun e për Jozuehun këto "lamtumira" janë të lidhura me një ripërtëritje të besëlidhjes (Lp 31; Joz 24), dhe këtu janë të përfshirë (rr 7-15). Vendi është e mundur të jetë Galgala si në 11,15.

marrë prej ndokujt ndonjë dhuratë për t'i mbyllur sytë e mi lidhur me
çështjen e tij: jam i gatshëm të përgjigjem». 4Ata u përgjigjën: «As s'na
ke mbetur në qafë, as s'ke shtypur ndokënd, as s'ke marrë prej kujt
dhurata». 5E shtoi: «Dëshmitar është Zoti kundër jush e dëshmitar
është i shuguruari i tij se nuk keni gjetur gjë në dorën time ditën e
sotme?». Ata u përgjigjën: «Ashtu është!»

Mik 6,4 6Samueli shtoi e i tha popullit: «Dëshmitar është Zoti, që i përdori
Moisiun e Aronin e i nxori etërit tanë prej Egjiptit. 7Tani qëndroni e
dëgjoni t'jua përkujtoj para Zotit të gjitha mëshirat e Zotit që i kreu
për ju e për etërit tuaj: 8si hyri Jakobi në Egjipt e egjiptianët i shtypën.
Etërit tuaj i lëshuan kushtrimin e Zotit e Zoti dërgoi Moisiun e Aronin
dhe i nxori etërit tuaj nga Egjipti dhe i vendosi në këtë vend. 9Ata e
Gjq 4-5 harruan Zotin, Hyjin e vet, dhe ai i lëshoi në dorë të Sisarës, prijësit
Gjq 13-16; 3,12-30 të ushtrisë së Asorit. Mandej në duar të filistenjve e në dorë të mbretit
të Moabit, të cilët luftuan kundër tyre. 10Mandej i bënë kushtrimin
Zotit e thanë: 'Mëkatuam që e lamë Zotin dhe u shërbyem baalëve
dhe astarotëve e tash na shpëto prej duarve të armiqve tanë e do të
Gjq 6-8; 11-12 të shërbejmë vetëm ty». 11E Zoti dërgoi Jerobbaalin dhe Barakun,
Jefteun e Samuelin dhe ju shpëtoi prej duarve të armiqve tuaj përreth
11,1v dhe jetuat në qetësi. 12Por, kur patë se Naasi, mbreti i bijve të Amonit,
8,7 po vjen kundër jush, ju më thatë: 'Jo, mbreti duhet të sundojë mbi
ne!', e pra, Zoti, Hyji juaj, sundonte mbi ju. 13Tani, pra, këtu tek është
mbreti juaj, që e zgjodhët dhe e kërkuat: qe, pra, Zoti jua dha mbretin.
14Nëse do ta druani Zotin e nëse do t'i shërbeni, nëse do ta dëgjoni
zërin e tij dhe nëse nuk do ta përbuzni fjalën e Zotit, atëherë po do
ta ndiqni ju dhe mbreti që mbi ju mbretëron, Zotin, Hyjin tuaj. 15Por,
nëse nuk do ta dëgjoni zërin e Zotit, por do ta përbuzni fjalën e Zotit,
dora e Zotit do të jetë mbi ju e mbi mbretin tuaj për t'jua tretur farën.
16Por edhe tani zini vend e vëreni mirë një shenjë të madhe që do ta
1Mbr 18 bëjë Zoti para syve tuaj. 17Pse, a nuk është sot korrja e grurit? Unë
do ta thërras Zotin e ai do të çojë bubullimë e shira, dhe do të shihni
se bëtë një të keqe të madhe para syve të Zotit kur kërkuat për vete
mbret.

18Atëherë Samueli iu lut Zotit e Zoti çoi bubullimë e shi po atë ditë.
19Popullin e kapi frikë e madhe tesve e Zotit e e Samuelit dhe mbarë
populli i tha Samuelit: «Lutiu për shërbëtorët e tu Zotit, Hyjit tënd,

12,6vv Ky fjalim i vogël është me stil deuteronomist.

12,6 *Dëshmitar*: me LXX, TM nuk e sjell.

12,8 *egjiptianët i shtypen*; me LXX; TM nuk e sjell.

12,11 *Baraku*; me LXX; TM ka "Bedan". Kështu Samueli numërohet mes gjyqtarëve (krh. k 7).

12,13 *e kërkuat:* me TM; BJ me LXX nuk e sjell.

12,15 *mbi mbretin tuaj:* me BJ e LXX; TM përkthen "mbi etërit tuaj".

12,17 *korrja e grurit:* një periudhë gjatë të cilës në Palestinë nuk bie kurrë shi.

që të mos vdesim. Të gjitha mëkateve tona ua shtuam edhe këtë të
keqe që kërkuam për ne mbretin». [20]Por Samueli i tha popullit: «Mos
kini frikë!». Vërtet, që ju i bëtë të gjitha këto të këqija, por megjithatë,
thashmë mos u largoni prej Zotit e shërbeni Zotit me gjithë zemrën tuaj
[21]dhe mos shkoni pas idhujve të kotë, të cilët nuk do t'ju ndihmojnë as Lp 32,37-39
nuk do të mund t'ju shpëtojnë, sepse janë të kotë. [22]Me siguri Zoti nuk do
ta lëshojë dore popullin e vet për nder të emrit të vet të madhëruesh ëm, Jer 14,21; Ez 20,9;
sepse ai vetë u denjua t'ju bëjë popull të vetin. [23]E qoftë larg meje të Dan 3,34
mëkatoj kundër Zotit që të pushoj të lutem për ju e të mos jua mësoj Lp 7,6+
rrugën e mirë e të drejtë. [24]Prandaj, druani Zotin dhe shërbeni atij me Dal 32,11+
besnikëri e me gjithë shpirt, sepse i patë veprat e madhërishme që i
kreu në mesin tuaj! [25]Por, përkundrazi, nëse do të qëndroni duke bërë
keq, ju, dhe me ju së bashku mbreti juaj, do të sharroni».

2. FILLIMI MBRETËRISË SË SAULIT

Kryengritja kundër filistenjve

13 [1]Sauli kishte... vjet kur u bë mbret. Mbretëroi... dy vjet
mbi Izraelin. [2]Sauli zgjodhi për vete tre mijë izraelitë: me
Saulin qëndronin dy mijë vetë në Makmas e në malin Betel,
kurse një mijë vetë ishin me Jonatanin në Gabà të Beniaminit. Mbarë
popullin tjetër e lëshoi të shkonte secili në shtëpinë e vet. [3]Jonatani e 14,1-15; 10,5
vrau rojën e filistenjve që ishte në Gabà. Filistenjtë e morën vesh. Sauli
i ra borisë në mbarë Izraelin duke kumtuar: «Le ta dinë hebrenjtë!».
[4]Në mbarë Izraelin u hap zëri: «Sauli e vrau rojën e filistenjve! Izraeli
ka rënë në armiqësi me filistenj». Prandaj populli u mblodh në Galgalë
pas Saulit. [5]Edhe filistenjtë u bashkuan për të luftuar kundër Izraelit.

kk 13–14 Paraqiten si një tregim i mbretërisë së Saulit, me parathënien (13,1) e përmbylljen (14,47-52). Por ato tregojnë fitimin e pushtetit mbi filistenjtë, reagimin e filistenjve dhe beteja e Makmas që përmbyllet brenda një dite. K 13 është i përbërë. Rr 16-18 e 23 i përkasin tregimit të vjetër që vazhdon në k 14. Rr 7b-15 përbëjnë një kompozim më të vonshëm. Nuk do të bëhët asnjë referim ndaj përjashtimit të parë të Saulit nga ana e Samuelit që duket një parathënie e k 15. Mbreti Saul mbetet akoma i pranishëm në kk 15–31, por Davidi del si hero kryesor.

13,1 *Saul...mbretëroi dy vjet mbi Izraelin:* nuk dihet mosha e Saulit kur u ngjit në fron dhe nuk përmendet në dshk. Zgjatja e mbretërisë së tij mund të jetë reduktuar në dy vjet për një konsideratë teologjike (krh. Is-Bàal, një mbret i pafe, 2Sam 2,10).

13,2 *Gabà:* me TM; BJ ka: "Ghibea", përdorimi i dy termave Gabà-Ghibea përbën një vështirësi për kk 13–14. Për Jonatanin dhe bijtë e Saulit, krh. rr 16 dhe pjesa tjetër e tregimit. – *secili në shtëpinë e vet:* mbetja e një tradite të pavarur.

13,3 *e moren vesh:* me TM; LXX e BJ kanë "ishin rikthyer".

13,5 *tri mije karroca:* TM ka: "tridhjetë mijë". – *Bet-Aven:* interpretuar "shtëpia e mburrjes" ka mbetur një emër i dytë i Betel-it (krh. Am 5,5). Por këtu dhe në hapa të tjerë do të tregojë një qytet të ndryshëm, i pa lokalizuar.

Ishin tri mijë karroca lufte, gjashtë mijë kalorës, kurse populli tjetër i
shumtë tesve si rëra që është në bregun e detit. U ngjitën dhe ngulën
Joz 7,2+ fushimin në Makmas, në krahun e lindjes të Betavenit. [6]Kur e panë
bijtë e Izraelit se e kishin punën pisk - sepse populli u ligështua për së
14,11 tepërmi, disa u fshehën nëpër shpella e nëpër pyje, nëpër qeta e nëpër
gërdhata e nëpër cisterna. [7]Disa hebrenj kaluan edhe përtej Jordanit,
në tokën e Gadit e të Galaadit.

15 ## Këputja midis Samuelit e Saulit

Sauli ishte ende në Galgalë dhe popullin që ishte me të, e kishte
10,8 kapluar një tmerr i madh. [8]Ai priti shtatë ditë, si kishte caktuar
Samueli të vinte në takim, por Samueli nuk erdhi në Galgalë. Populli
filloi të shpërndahet prej tij. [9]Prandaj Sauli tha: «M'i sillni këtu flitë
e shkrumbimit e të pajtimit!». Dhe ai kushtoi flinë e shkrumbimit.
[10]Dhe, ndërsa po i jepte fund flisë së shkrumbimit, ja, po vinte Samueli.
Sauli i doli përpara për ta përshëndetur. [11]Samueli i tha: «Ç'ke bërë?».
Sauli iu përgjigj: «Kur pashë se populli po shpërndahej prej meje e
kur pashë se edhe ti nuk po vije brenda ditëve që ke caktuar ti vetë e,
mandej, kur pashë se filistenjtë janë bashkuar në Makmas, [12]thashë:
Tani do të zbresin kundër meje filistenjtë në Galgalë dhe unë ende
nuk e kam kryer lutjen ndaj Zotit, i shtrënguar nga nevoja, kushtova
flinë e shkrumbimit». [13]Samueli i tha Saulit: «Ke vepruar marrëzisht!
Oh, sikur t'u ishe përmbajtur urdhërimeve të Zotit, Hyjit tënd, që t'i
dha! Me siguri tani Zoti do ta kishte përforcuar mbretërinë tënde për
amshim mbi Izraelin. [14]Por mjerisht mbretëria jote nuk do të qëndrojë
/Vap 13,22 assesi! Zoti kërkoi një tjetër njeri sipas zemrës së vet. Zoti atë edhe e
vuri prijës mbi popullin e vet. Shkaku është pse ti nuk i kreve ç'të ka
urdhëruar Zoti». [15]Samueli u ngrit, e la Galgalën dhe shkoi në punë

13,6 *në pyje:* havahìm në TM; BJ hamend.: "në vrima", hôrìm.

13,7a *Disa hebrenj kaluan edhe përtej Jordanit:* me TM; BJ me LXX përkthen: "ata kaluan Jordanin".

13,7b vv Është drama e mbretërisë së Saulit: ai ka shpëtuar popullin e tij (kk 11 e 14), Hyji ka hequr dorë prej tij (kk 13 e 15). Nga përzgjedhja e akorduar e Jakobit mbi Ezaun (Zan 25,23, krh. Rom 9,13) e nga përzgjedha e Izraelit (Lp 7,6; Am 3,2), deri tek thirrja e apostujve, ajo e Sh. Palit, ajo e çdo të krishteri, e gjithë historia e shenjtë dëfton falasshmërinë e zgjedhjeve hyjnore. Ajo shpall edhe që ruajtja e Hirit varet nga besnikëria e të zgjedhurit: Sauli nuk qe besnik thirrjes së tij.

13,13 Nuk kuptohet mirë cili qe faji i Saulit: ka pritur shtatë ditë sipas urdhërit të dhënë. Ka ofruar ai vetë një fli, por kjo nuk vriste aspak konceptet e të vjetërvë (krh. 14,32-35). Arsyeja e mohimit do të jepet më qartë në k 15.

13,14 *Zoti kërkoi një tjetër njeri sipas zemrës së vet:* bëhët fjalë për Davidin.

13,15 Ndiqet greq.; hebr. ka kapërcyer nga e para në të dytën "Galgalë".

13,16vv Në rr 16 fillon tregimi i vjetër i betejës së Mikmas. Rr 19-22 është një parathënie.

të vet. Populli tjetër shkoi pas Saulit për t'u ndeshur me ushtrinë në luftë. Prej Galgalës shkuan në Gabà të Beniaminit. Sauli numëroi popullin që ishte me të: ishin diku gjashtëqind burra.

Përgatitja për luftë

[16]Sauli e Jonatani, djali i tij, si dhe populli që ishte me të, ishin në Gabà të Beniaminit, kurse filistenjtë kishin ngulur fushimin në Makmas. [17]Prej fushimit të filistenjve dolën për të plaçkitur tri çeta: njëra çetë shkonte drejt Efrës në tokën Sual, [18]tjetra drejt Betoronit, ndërsa çeta e tretë kishte marrë drejtimin nga lugina Seboim kundruall shkretëtirës. [19]E në mbarë dheun e Izraelit nuk kishte farkëtarë, sepse filistinët ishin kujdesur që hebrenjtë të mos punonin shpata e heshta. [20]Kështu mbarë Izraelit i duhej të shkonte te filistenjtë për të mprehur pallën, o capën, sakicën ose draprin. [21]E çmimi i mprehjes ishte: për pallë e për capë dy pjesë të siklit, kurse për të mprehur sakicën e për të ndrequr strumbullarin e treta pjesë e siklit. [22]Kështu, kur erdhi dita e luftës së Makmasit, në dorë të mbarë popullit nuk u gjet as shpatë as heshtë, të popullit që ishte me Saulin e me Jonatanin, me përjashtim të Saulit e të Jonatanit. [23]Ndërkaq një njësit e filistenjve kishte dalë drejt grykës së Makmasit.

Jonatani e sulmon rojën

14 [1]Një ditë Jonatani, biri i Saulit, po i thotë armëmbajtësit të vet: «Eja e të shkojmë te roja e filistenjve që e kemi këtu kundruall». T'et nuk ia tregoi këtë gjë. [2]Sauli qëndronte në pjesën e shkajme të Gabasë nën shegën që ishte në Magron. Me të ishin kund gjashtëqind vetë prej popullit. [3]Akia, biri i Akitobit, i të vëllait të Ikabodit, të birit të Fineesit, që kishte lindur prej Heliut, 4,21
priftit të Zotit, prej Silos, mbante efodin. Por as populli nuk e dinte se 2,28+
Jonatani kishte shkuar. [4]Përpjetës nëpër të cilën Jonatani mendonte të afrohej për ta sulmuar postën e filistenjve ishte nga një dhëmb qete në njërën anë dhe në tjetrën anë: njëri quhej Boses e tjetri Sene, [5]njëri shkëmb ishte në anën e veriut, në anën e Makmasit e tjetri në jug, kundruall Gabasë. [6]Jonatani i tha djaloshit, armëmbajtësit të vet: «Eja të kalojmë te roja e këtyre rrethaprerëve, sepse ndoshta Zoti do të bëjë ndonjë send për ne, sepse Zoti nuk e ka të vështirë të na

13,16 *Saul... e filistenjtë:* të ndarë në thellësi Uadi Suweinit, që do të tejkalohet nga Jonatani (14,4v).

13,18 *marrë drejtimin nga lugina:* sipas BJ dhe LXX; TM ka: "në rrugën kufitare". Këto tre grupet do të sulmojnë dhe shkatërrojnë gjithë vendin e Beniaminit.

13,21 Teprojnë termat teknike. Përkthim i vështirë.

14,2 *Gabas*ë: me TM; BJ përkthen "Gheba" (krh. 13,16). - *Në Magron*: me TM; BJ hamend.: "afër lëmit".

17,47; Gjq 7,4-7 shpëtojë si në qofshin shumë, si në qofshin pak». [7]Armëmbajtësi i tij
iu përgjigj: «Bëj gjithsi të të pëlqejë ty. Nisu ngado të dëshirosh, unë
do të jem me ty gjithkund ku të duash». [8]Jonatani i tha: «Qe, ne po
kalojmë te këta njerëz. Nëse kur të na vënë re, [9]do të na thonë:'Prisni
atje derisa të vijmë tek ju', atëherë do të ndalemi aty ku do të
ndodhemi e nuk do të ngjitemi tek ata; [10]e nëse do të thonë: 'Ngjituni
tek ne', do të ngjitemi, sepse Zoti na i ka lëshuar në duar tona. Kjo do
të jetë shenja jonë». [11]Të dy dolën që të shihen nga roja e filistenjve.
13,6 Filistenjtë thanë: «Ja, hebrenjtë po dalin prej shpellave ku ishin
fshehur». [12]Njerëzit e postës folën me Jonatanin e me armëmbajtësin
e tij e thanë: «Ngjituni tek ne e do t'ju tregojmë diçka». Jonatani i tha
armëmbajtësit të vet: «Të ngjitemi! Eja pas meje, sepse Zoti i lëshoi
në duar të Izraelit!» [13]U ngjit, pra, Jonatani duke u kacavarur me
duar e me këmbë dhe armëmbajtësi i tij pas tij. Filistinët binin para
Jonatanit e armëmbajtësi i tij i vriste pas duke ndjekur atë. [14]Dhe u
bë kërdia e parë, në të cilën Jonatani e armëmbajtësi i tij vranë rreth
njëzet vetë në një vend - një gjysmë pendë qesh arë.

Lufta e përgjithshme

13,16 [15]Atëherë u hap tmerri në fushim, në fushë. Një frikë e madhe
13,23; 13,17 kaploi edhe mbarë popullin nëpër postat e tyre dhe çetat që kishin
11,7 dalë për të plaçkitur. Po edhe toka u trënd dhe ishte një tmerr hyjnor
që e kaploi vendin.

[16]Po edhe vrojtuesit e Saulit që ishin në Gabanë e Beniaminit, vunë
re se në fushim ushtria po lëvizte andej-këndej e po ikte. [17]Atëherë
Sauli i tha popullit që ishte me të: «Shikoni e hetoni kush është
larguar prej nesh». Kur shikuan, gjetën se nuk ishte aty Jonatani dhe
2,28+ armëmbajtësi i tij. [18]Atëherë Sauli i tha Akisë: «Merre shpinorin!».
Sepse ai e mbante shpinorin ato ditë në praninë e bijve të Izraelit.
[19]Ndërsa Sauli po bisedonte me priftin, po bëhej një pështjellim i

14,7 *me ty*: me TM; LXX ka "*kështu është zemra ime*".

14,10 Jonatani konsulton JHWH dhe kërkon prej tij një shenjë për të njohur vullnetin e Hyjit, i cili është i vetëm që jep fitoren (krh. Gjq 7,9-15). [Ai shpallet prej Zotit (Dal 3,12), nga një njeri i Zotit (1Sam 2,34; 10,7-9; 2Mbr 19,29), ose më në fund, propozohet direkt nga i interesuari për të shpejtuar vendimin e Hyjit (si këtu dhe në Zan 24,12v; Gjq 6,17-18 e 36-40; 2Mbr 20,8-10)].

14,14 Pjesa e dytë e rr është e prishur dhe përkthehet vështirë.

14,16 Gabanë: krh. 13,16; TM ka "Gibea". – *ushtria*: me LXX; TM ka "rrëmujë" e shton "mbart Arkën e Hyjit", sepse Arka e Hyjit ishte atëherë në mes të izraelitëve.

14,18 *shpinorin*: mbi shpinorin hyinor (*efod),* krh. 2,28+; Gjq 8,27; Sauli do të konsultojë Zotin para së të fillojë betejën (krh. 30,7v e këtu rr 37). Një skrib i mëvonshëm, duke ngatërruar me arkën e Zotit që morën filistenjtë (kk 5–6), ku shpinori është objekt skandali, ka korrigjuar këtu me "arka e Hyjit".

14,19 *Tërhiqe dorën*: prifti është duke hedhur short; Sauli e ndalon, pa u këshilluar, vendos të fillojë betejën.

madh në llogoret e filistenjve; shkonte dalëngadalë duke u rritur edhe
zhurma bëhej më e qartë. Sauli i tha priftit: «Tërhiqe dorën!». 20Atëherë
Sauli dhe mbarë populli që ishte me të, u ngritën dhe shpejtuan në
vendin e luftës. Kur, ç'të shikosh! Të gjithë kishin ngritur shpatën
kundër njëri-tjetrit! Ishte një pështjellim tejet i madh! 21Madje edhe
hebrenjtë, të cilët qysh më parë ishin në shërbim të filistenjve e kishin
shkuar me ta në ushtri, edhe ata e lëshuan ushtrinë e u bashkuan
me izraelitët që ishin me Saulin e me Jonatanin. 22Gjithashtu edhe të
gjithë izraelitët që ishin fshehur në malet e Efraimit, kur dëgjuan se
kishin ikur filistenjtë, edhe ata u bashkuan me të vetët në luftë. 23Zoti
atë ditë e shpëtoi Izraelin. Lufta u shtri deri përtej Betavenit.

Një ndalim i Saulit prishur prej Jonatanit

24Izraelitët ishin të lodhur e të këputur atë ditë dhe Sauli kishte
lëshuar këtë mallkim mbi mbarë popullin: «Qoftë mallkuar ai njeri që
të hajë bukë deri në mbrëmje, derisa të hakmerrem kundër armiqve
të mi». Mbarë populli nuk hëngri bukë. 25Mbarë populli arriti në një
grykë mali pyjor, ku gjithkund nëpër tokë kishte fashoj mjalti. 26Hyri,
pra, populli në atë pyll dhe panë se si rridhte mjalti: por askush nuk e
çoi dorën te goja, sepse populli e druante mallkimin. 27Porse Jonatani
nuk e kishte dëgjuar t'anë kur e kishte përberë popullin, shtriu majën
e shkopit që kishte në dorë dhe e ngjeu në fashuall të mjaltit, atëherë
e afroi dorën te goja dhe sytë e tij u bënë të qartë. 28Atëherë dikush
prej popullit i tha: «Me përbetim yt atë e shtrëngoi popullin e tha:
'Qoftë mallkuar kush të hajë sot! E pra, populli u mek». 29Jonatani
tha: «Im atë po i sjell fatkeqësi vendit! A po shihni si më ndriçuan sytë
pse kërkova një pikë kësi mjalti. 30Ç'do të kishte ndodhur po të kishte
ngrënë populli nga preja që i mori armikut sot?! A nuk do të ishte bërë
një kërdi edhe më e madhe mbi filistinët?»

Kundërvajtje rituale e popullit

31Atë ditë i vranë e bënë një emnesë mbi filistenj prej Makmasit Joz 10,10-12

14,21 *u kthyen*: me LXX; TM është i prishur.

14,23b-30 Këtu përzihen dy tradita: 1) Sauli ka urdhëruar agjërim deri në darkë (r 24), populli e zbaton, pastaj hidhet mbi pre pa zbatuar udhëzimet rituale (rr 31-35); 2) Sauli ka urdhëruar agjërim (r 24), Jonatani, në padijeni të urdhërit, e shkel (rr 25-30), dhe fati e tregon si fajtor (rr 36-46).

14,23 *Betaven*: me TM; BJ me përkthimet ka: "Bet-Horon".

14,24 *Mbarë populli nuk hengri buke*: ky agjërim në këto rrethana është një mjet për të fituar, që jepet nga Zoti.

14,25 Ky rr me rr 26 duken si një përsëritje: ndoshta vinë nga dy tradita.

14,28 *E pra populli u mek:* glosë që paraprin rr 31; i lënë nga BJ.

14,31 *i vranë... filistenj:* filistenjët janë shtyrë nëpërmjet rrugës së rregullt të shkeljes së tyre. Është me të vërtetë një fitore e madhe: mali, zemra e mbrëtërisë është liruar.

e deri në Ajalon, porse populli u lodh e u këput. 32Atëherë iu lëshua
presë e të morën dele, lopë e viça e t'i prenë ashtu për tokë dhe populli
Lev 1,5+ e hëngri mishin me gjak. 33E lajmëruan Saulin e i thanë: «Ku e le, se
populli po ha me gjak! Po mëkaton kundër Zotit!» Ai tha: «E lëshuat
rrugën! Ma rrokullisni atë gur të madh këtu!». 34E shtoi: «Hyni në
popull e thonu le të bjerë secili kaun ose dashin e vet dhe le ta presë
këtu mbi gur e hani dhe mos mëkatoni kundër Zotit duke ngrënë mish
me gjak». Atëherë të gjithë prej popullit sollën çka u kishte qilluar për
doresh atë mbrëmje dhe i prenë aty. 35Sauli ndërtoi një lter për nder
Gjq 6,24 të Zotit. Ishte hera e parë që filloi të ndërtojë lter për nder të Zotit.

Jonatani shpallet fajtor, por e shpëton populli

36Atëherë Sauli tha: «Të sulemi kundër filistenjve sonte e të çetojmë
deri në mëngjes dhe të mos lëmë asnjë mashkull gjallë!». Populli iu
përgjigj: «Bëj gjithsi të duket se është mirë!». Prifti tha: «Të afrohemi
këtu tek Hyji». 37Sauli kërkoi këshillë prej Hyjit: «A ta ndjek Filisteun?
A do t'i lëshosh në duar të izraelitëve?». Por atë ditë Hyji nuk iu
28,6 përgjigj. 38Sauli urdhëroi: «Le të vijnë këtu të gjithë prijësit e popullit!
Le të shqyrtohet dhe le të shihet për faj të kujt ndodhi sot ky mëkat.
39Pasha Zotin e gjallë, Shpëtimtarin e Izraelit, në qoftë se e ka bërë
edhe Jonatani, im bir, patjetër do të vdesë!». Askush prej popullit nuk
deshi t'i përgjigjej Saulit. 40Atëherë Sauli i tha mbarë Izraelit: «Dilni
ju në njërën anë dhe unë e Jonatani, im bir, në anën tjetër». Populli
iu përgjigj Saulit: «Bëj si të duket se është mirë!» 41Sauli iu lut Zotit,
Hyjit të Izraelit: «Pse nuk iu përgjigje sot shërbëtorit tënd? Nëse faji
është në mua ose në Jonatanin, djalin tim, o Zot, Hyji i Izraelit, jep
Urim; por, nëse ky faj është në popullin tënd, Izraelin, jep Tummim».
Doli që faji ishte në Jonatanin e në Saulin, kurse populli doli i lirë.
42Sauli tha: «Qiteni shortin ndërmjet meje e Jonatanit, djalit tim».

14,33 *gur:* ky gur do të shërbejë për altar (krh. 6,14; Gjq 6,20; 13,19) për të bërë me theroren një flijim ritual (krh. Lev 17,1+).

14,36 *Të afrohemi këtu tek Hyji:* për ta konsultuar me shpinorin (efodin); krh. 30,8 e sipër, rr 18.

14,41 *Sauli iu lut Zotit...:* me TM; BJ përkthen: "Sauli iu lut Zotit, Hyjit të Izraelit: Pse nuk ju përgjigje sot shërbëtorit tënd?. Nëse faj është në mua ose në Jonatanin, djalin tim, o Zot Hyji i Izraelit, jep Urim; por, nëse ky faj është në popullin tënd, Izraelin, jep Tummim". Rreshti i ndërtuar kështu sipas përkthimeve (hebr. është i prishur e kalon nga i pari "Izrael" në të tretin), tregon mënyrën e konsultimit të *efodit:* ajo përmbante dy shorte (shkopi o zare?) që quheshin *urim e tummim* (domethënia e fjalëve është e paqartë) të cilëve iu jepej një kuptim konvencional. Ishte një vendim për *po* o për *jo (krh. 23,10-12)* e konsultimi nganjëherë ishte i gjatë. Priftërinjve levitë iu takonte të organizojnë shortin (Nr 27,21; Dt 33,8). Pas mbretërisë së Davidit ata nuk u përdorën më dhe përdorimi i tyre nuk u rikthye më (krh. Esd 2,63 = Neh 7,65). Emri ngeli i lidhur me një veçori të veshjes së kryepriftit (krh. Dal 28,30; Lev 8,8 e Dal 28,6+).

Shorti ra mbi Jonatanin. 43Atëherë Sauli i tha Jonatanit: «Më trego
ç'ke bërë». Jonatani i tregoi e tha: «Me majën e shkopit që kisha në
dorë kam kërkuar sa pika mjaltë. Tani jam gati të vdes!» 44E Sauli Rt 1,17+
vazhdoi: «Mua Zoti ma çoftë këtë të keqe e shtoftë edhe më të mëdha,
nëse s'do të vritesh, o Jonatan!» 45Populli i tha Saulit: «Pra, u dashka
të vdesë Jonatani që i solli Izraelit këtë fitore të madhe!? Do të ishte
turp e faqe e zezë! Pasha Zotin, fije floku prej kresë së tij s'do të bjerë
në tokë, sepse sot Hyji ka vepruar me të!». Kështu populli e shpëtoi
Jonatanin prej vdekjes. 46Sauli u tërhoq dhe nuk i ndoqi filistenjtë.
Filistenjtë u kthyen në vendin e vet.

Mbretërimi i Saulit

47Sauli, si e përforcoi mbretërinë mbi Izraelin, vazhdoi të luftonte
kundër të gjithë armiqve të tij që ishin përreth. Kundër Moabit, bijve 2Sam 8,2v; 10,6v
të Amonit, të Edomit, kundër mbretit të Sobës e kundër filistinëve,
dhe kundër kujtdo që mësynte, ngadhënjente. 48Luftoi si burrat dhe e
goditi Amalekun e shpëtoi Izraelin prej duarve të atyre që e cubnonin. 1Sam 15
49Sauli kishte djem: Jonatanin, Jesujin e Melkisuën. Dy vajzat e tij
quheshin: e madhja Merobë e vogla Mikolë. 50Gruaja e Saulit quhej 18,17v; 18,20v
Akinoamë. Ishte e bija e Akimaasit. Emri i prijësit të ushtrisë së tij
Abner. Ishte i biri i Nerit, ungjit të Saulit. 51Sepse Cisi, babai i Saulit 9,1
dhe Neri, babai i Abnerit, qenë bijtë e Abielit. 52Gjatë krejt jetës së
Saulit u bë luftë e ashpër kundër filistenjve. Sauli këdo shihte të ishte
burrë i fortë e luftëtar i zoti, e merrte në ndjekësorinë e vet.

Lufta e shenjtë kundër amalekasve

15 1Samueli i tha Saulit: «Zoti më dërgoi që të të lyej për mbret
mbi Izraelin, popullin e vet. Pra, tani, dëgjoje zërin e Zotit.
2Kështu thotë Zoti i ushtrive: Kam para sysh gjithçka i
ka bërë Amaleku Izraelit: si e pengoi në udhëtim kur po ngjitej nga Dal 17,8-16; Lp 25,17-19 Joz 6,17+
Egjipti. 3Tani hajt e shpartalloje Amalekun dhe dëno me shfarosje

14,45 *shpëtoi:* BJ përkthen "shpengoi", sikurse shpengohet një viktimë e kushtuar Hyjit (Dal 13,13-15; 34,20; Lev 27,27).

14,47vv Përmbledhje analoge me 7,13-15 (Samueli) e 2Sam 8 (Davidi) (krh. edhe 2Sam 3,2-5; 5,13-16; 20,23-26).

14,47 *ngadhenjentë:* me përkthimet; TM ka "ai bënte të keqen".

14,49 *Jesujin:* BJ përkthen "Ishjo", d.m.th.: "njeriu i Zotit" është i njëjti personazh që quhet Isbàal, "njeriu i pronarit", në 1Kro 8,33 e Isboset "njeriu i turpit", në hebr. e 2Sam 2,8, etj.; "turpi" zëvendëson "baal", emri i Zotit kananeas.

14,52 *Sauli këdo shihtë të ishte burrë i fortë e luftëtar i zoti, e merrte në ndjeksorinë e vet:* fillimi i një ushtrie të rregullt (ushtarë profesional) ndryshe nga mobilizimi e thirrja në arme në masë i popullit.

k 15 Ky k injoron rënien e parë të Saulit (13,8-15) e dënon vetëm Saulin, jo institucionin monarkik. Nënvizon opozicionin e brendshëm të monarkisë izraelite, mes politikës laike dhe kërkesave të JHWH, opozicion që arrin në luftimin mes Mbretit dhe Profetit, këtu Sauli e Samueli; më vonë Akabi dhe Elia, Ezekia e Isaia, Sedecia e Jeremia.

gjithçka ka. Mos ki mëshirë për të: as për trim, as për grua, as për fëmijë, as për foshnjë, por vraji deri edhe lopë e dele, deve e gomar.'»
4Atëherë Sauli e bashkoi popullin dhe në Telem i numëroi: dyqind
mijë këmbësorë e dhjetë mijë burra nga Juda. 5Kur erdhi Sauli te
Nr 10,29+; Dal 17,8+ qyteti i Amalekut, vuri pritat në përrua 6e Sauli i çoi fjalë Cineut:
«Largohuni, ndahuni dhe ikni prej Amalekut, që të mos ju vras
edhe ju bashkë me amalekas, sepse ju u dëftuat të dhimbshëm me të
gjithë bijtë e Izraelit kur dolën prej Egjiptit». Cineasit u ndanë prej
amalekasve. 7Sauli e goditi Amalekun prej Hevilës e deri në Sur që
është kundruall Egjiptit. 8E kapi gjallë Agagun, mbretin e Amalekut,
kurse mbarë popullin e kaloi nën teh të shpatës. 9Por Sauli kurseu
Agagun dhe grigjat e mira të deleve e të gjedhit, d.m.th. bagëtitë e
majme e qengjat dhe të gjitha ato që ishin të bukura dhe nuk deshën
t'i shuajnë, kurse gjithçka ishte e ligshtë dhe e dobët, e shfarosën.

Sauli përbuzet prej Zotit

Zan 6,7 10Atëherë i qe drejtuar Samuelit kjo fjalë e Zotit: 11«Jam penduar
që e bëra Saulin mbret, sepse ai më la mua dhe nuk i bëri vepër
fjalët e mia». Samuelit i erdhi shumë keq dhe iu lut Zotit gjithë
natën. 12Samueli u ngrit menatë që të shkonte të takohej me Saulin
në mëngjes. Samuelin e njoftuan se Sauli kishte shkuar në Karmel
dhe atje kishte ngritur për vete një përmendore dhe se pastaj kishte
vazhduar e kishte zbritur në Galgalë. 13Kur Samueli shkoi te Sauli,
Sauli e përshëndeti: «Qofsh bekuar prej Zotit! Kam zbatuar fjalën e
Zotit». 14Por Samueli i tha: «E çka është kjo blegërimë grigjash që
po më ushton në veshë dhe ajo pallje gjedhi që po dëgjoj?» 15Sauli ia
ktheu: «I sollën prej Amalekut. Populli i kurseu delet e mira dhe lorinë
për t'ia kushtuar Zotit, Hyjit tënd: të tjerat i premë». 16Por Samueli
i tha Saulit: «Prit të të tregoj se ç'më ka thënë Zoti sonte». Ia priti:
«Fol!». 17E Samueli vazhdoi: «A s' është e vërtetë se, kur ishe i vogël, në
sytë e tu, që bërë krye në fiset e Izraelit? Zoti të leu mbret mbi Izraelin
18dhe Zoti të nisi në rrugë e të tha: 'Hajt e vraji mëkatarët amalekas
dhe lufto kundër tyre deri në shfarosje të tyre?' 19Pse atëherë nuk e

15,9 *e ligshtë dhe e dobët e shfarosën:* BJ ka: "të poshtër e pa vlerë" me përkthimet; hebr. është e prishur. Sauli e populli nuk kanë respektuar "anathemen" [hebr. *herem*], pra shfarosën për mallkim, sipas të cilës duhet të kushtuar Zotit *të gjithë* qeniet të gjallë; nuk flitet për të dhënë Hyjit pjesën më të mirë të pasurisë (rr 15), por për t'ia kushtuar si fli. Sauli është sjellur duke mos marrë seriozisht porosinë e Zotit dhe këtu është tragjedia: faji i tij qëndron në faktin që Sauli, për të kënaqur popullin, ka zgjedhur një mënyrë tjetër për të nderuar Hyjin. Mes JHWH që e ka përzgjedhur me shugurimin dhe popullit që e ka shpallur dhe njohur, Sauli ka kërkuar një kompromis, ai nuk është angazhuar në mënyrë ekskluzive për JHWH.

15,12 *Karmel*: qytet në jug të Ebronit (krh. 25,2v). Vendi gjendet në rrugën e Saulit, nga Negebi drejt Galgales.

dëgjove fjalën e Zotit, por të pëlqeu preja dhe bëre ç'është e keqe para
syve të Zotit?» [20]Sauli iu përgjigj Samuelit: «Po si s'e kam dëgjuar
zërin e Zotit? Unë shkova atje ku më dërgoi Zoti. E solla Agagun,
mbretin e Amalekut dhe amalekasit i shfarosa. [21]Populli prej presë
mori dele e lopë, ato më të mirat, dhe u prenë për t'ia flijuar Zotit,
Hyjit tënd, në Galgalë». [22]E Samueli iu përgjij:

«Pse a ndoshta Zoti i parapëlqen flitë — Am 5,21-25+
e shkrumbimit e theroret
më fort se të dëgjohet fjala e tij? — Oz 6,6
Më e mirë është dëgjesa se therorja,
më mirë të dëgjosh se dhjami i deshëve.
[23]Për të vërtetë kundërshtimi është i keq si magjia,
e kobësi idhujtarie të tekurit:
për arsye se e përbuze fjalën e Zotit,
Zoti të përbuzi ty: më s'do të jesh mbret!»

Sauli kërkon falje kot

[24]Atëherë Sauli i tha Samuelit: «Mëkatova se iu shmanga fjalës
së Zotit e fjalëve të tua. E druajta popullin dhe dëgjova zërin e tij.
[25]Por tani, po të lutem, shlyeje mëkatin tim dhe kthehu me mua t'i
jap adhurim Zotit». [26]Por Samueli iu përgjigj Saulit: «S'do të kthehem
me ty, sepse e përbuze fjalën e Zotit dhe sepse Zoti të përbuzi ty që të — 1Mbr 11,11
mos jesh më mbret mbi Izraelin». [27]E Samueli bëri të largohej, sepse
Sauli ia kapi kindin e zhgunit që iu shqye. [28]Samueli i tha: «Sot edhe — 1Mbr 11,30v; Jer 18,1+
Zoti shqeu prej teje mbretërinë e Izraelit dhe ia dhuroi të afërmit tënd
që është më i mirë se ti. [29]Por Lavdia e Izraelit nuk rren dhe nuk — Nr 23,19; 1Sam 15,11
pendohet, sepse Ai nuk është njeri që do të pendohej». [30]Sauli iu lut:
«Mëkatova. Por tani më ndero ndër sy të prijësve të popullit tim e të
Izraelit e kthehu me mua që të adhuroj Zotin, Hyjin tënd». [31]Samueli
u kthye me Saulin e Sauli adhuroi Zotin.

15,22vv Samueli nuk dënon kultin me flitë në përgjithësi. Por është dëgjesa e brendshme që i pëlqen Zotit, jo vetëm riti i jashtëm. Të flijosh kundër vullnetit të Zotit, do të thotë të nderosh dikënd tjetër e jo Hyjin, do të thotë pra të biesh në idhujtari, që këtu thirret magjia e *terafim*, idhuj të caktuar për mbrojtjen e shtëpive dhe të pasurive (Zan 31,19.30v; 1Sam 19,13).

15,23 *kobesi idhujtarie të tekurit*: me TM; BJ me Simak përkthen: "krim të tekurit".

15,29 Glosë që citon Nr 23,19.

15,30 Fjalimi nuk ka patur dëshmitar e mospranimi i Saulit nuk ka një efekt të menjëhershëm. Samueli pranon të konfirmojë autoritetin e Saulit duke u shfaqur me të në shenjtëroren.

Vdekja e Agagut dhe nisja e Samuelit

32 Samueli tha: «Silleni tek unë Agagun, mbretin e Amalekut». Ia
sollën Agagun që e kishin kapur të dridhurat. Agagu tha: «Me siguri
kaloi hidhërimi i vdekjes!». 33 Samueli i tha: «Sikurse shpata jote i
la nënat pa fëmijë, po ashtu edhe nëna jote ndër gra le të mbesë pa
fëmijë!». Samueli e copëtoi Agagun në Galgalë para Zotit.
34 Atëherë Samueli shkoi në Ramë, kurse Sauli u ngjit në shtëpinë
e vet në Gabanë e Saulit. 35 Samueli nuk e pa më Saulin deri ditën e
vdekjes së vet. Samueli e qante shumë Saulin, sepse Zoti ishte penduar
që e kishte bërë mbret mbi Izrael.

III. SAULI E DAVIDI

1. DAVIDI NË OBORRIN MBRETËROR

Shugurimi i Davidit

16 1 Zoti i tha Samuelit: «Deri kur do ta qash Saulin pasi unë
e flaka tej që të mos mbretërojë mbi Izrael? Mbushe briri
Rt 4,17-22; Is 11,1 tënd me vaj e eja të të çoj tek Isai betlehemas: sepse gjeta
për vete mbretin ndër bijtë e tij». 2 Samueli i tha: «Po si të shkoj? Do
të dëgjojë Sauli e do të më vrasë». E Zoti i tha: «Merre me vete një
viçe e thuaj: 'Erdha të flijoj për nder të Zotit.' 3 Thirre në fli Isain dhe
atëherë unë do të të tregoj se çfarë të duhet të bësh. Pastaj lyeje atë
që të të them unë». 4 Samueli bëri sikurse i kishte urdhëruar Zoti dhe
erdhi në Betlehem. Pleqtë e qytetit i kapi frika, i dolën para dhe i
thanë: «A është e paqme hyrja jote?». 5 Ai u përgjigj: «E paqme. Erdha
për t'i bërë kushtim Zotit. Shenjtërohuni dhe ejani me mua që të
flijoj». Pastaj shenjtëroi Isain dhe bijtë e tij dhe i grishi ata në fli.
6 Kur hynë, Samueli e pa Eliabin e tha: «S'ka dyshim se para Zotit
është i shuguruari i tij». 7 Por Zoti i tha Samuelit:«Mos e shiko fytyrën
9,2; 10,23v e tij dhe lartësinë e shtatit të tij, sepse e kam përjashtuar. Unë nuk

15,32 *e kishin kapur të dridhurat*: tekst e kuptim i paqartë. – *me siguri kaloi hidherimi i vdekjes*: me TM (Agagu beson që i ka shpëtuar vdekjes); BJ me LXX përkthen: "*më të vërtetë vdekja është e hidhur*".

15,33 *e copëtoi*: është eksekutimi i të mallkuarit.

15,35 *deri ditën e vdekjes së vet*: krh. edhe 19,23-24, nga një traditë tjetër.

16,1-13 Episodi i shugurimit të Davidit duket që rrjedh nga tradita profetike dhe ngelet i pa lidhur me pjesën tjetër të historisë; Davidi shugurohet në Hebron nga anëtarët e fisit të Judës (2Sam 2,4), pastaj nga pleqtë e Izraelit (2Sam 5,3). Shugurimi i referuar këtu nuk përmendet më; sipas 17,28 e pavarësisht 16,13, Eliab e injoron. Sikurse k 9 për Saulin, ky tregim shërben si hyrje për historinë e ngritjes së Davidit.

16,13 *Shpirti i Zotit... Davidin*: pa asnjë shenjë të jashtme dhe me lidhjen e menjëhershme me shugurimin: "Shpirti i Zotit" është këtu hiri i dhënë një personi të shuguruar.

gjykoj sipas pamjes së njerëzve: njeriu sheh çka duket përjashta, kurse Zoti vëren zemrën». [8]Atëherë Isai thirri Abinadabin dhe e solli para Samuelit, i cili tha: «As këtë nuk e ka zgjedhur Zoti». [9]Isai e solli Samën, për të cilin tha: «As këtë nuk e ka zgjedhur Zoti». [10]Kështu Isai i solli shtatë djemtë e vet para Samuelit dhe Samueli i tha Isait: «Prej këtyre Zoti nuk ka zgjedhur asnjërin». [11]Samueli i tha përsëri Isait: «A janë vetëm këta bijtë e tu?». Ai iu përgjigj: «Kam edhe një, më të voglin, është duke kullotur delet». Samueli i tha Isait: «Ço e sille këtu! Nuk do ta shtrojmë bukën derisa të vijë ai këtu». [12]Dërgoi pra, dhe e solli. Ishte kuqlosh, i bukur e i hijshëm nga pamja. Zoti i tha: «Çohu e lyeje, sepse ky është». [13]Atëherë Samueli e mori briri dhe e shuguroi midis vëllezërve të tij. Shpirti i Zotit e pushtoi Davidin prej aso dite e më tutje. Samueli u ngrit e shkoi në Ramë.

Jb 10,4; Ps 147,10v; Fu 15,11; Is 55,8-9; Jer 11,20+

Zan 39,6; 2Sam 14,25v

10,6; Gjq 3,10+

Davidi në shërbim të Saulit

[14]Shpirti i Zotit ishte larguar prej Saulit dhe e trazonte një shpirt i keq i dërguar prej Zotit. [15]Atëherë shërbëtorët e tij i thanë Saulit: «Ti po sheh se po të mundon një shpirt i keq i dërguar prej Zotit. [16]Le të japë urdhër zotëria ynë, dhe shërbëtorët e tu, që janë pranë teje, do të kërkojnë një njeri që di t'i bjerë harpës, me qëllim që, kur të të pushtojë shpirti i keq i dërguar prej Hyjit, ai t'i bjerë harpës e ti do të bëhesh më mirë». [17]Sauli u tha shërbëtorëve të vet: «Më gjeni një njeri që di t'i bjerë bukur harpës e ma sillni tek unë». [18]Njëri prej shërbëtorëve iu përgjigj e tha: «Unë e kam parë njërin djalë të Isait betlehemas: ai di t'i bjerë harpës. Është burrë i fortë dhe trimaloç,

16,14-23 Ishin dy tradita mbi sukseset e para të Davidit në oborrin e Saulit. Sipas njërës Davidi është thirrur si këngëtar menestrel në oborrin e Saulit e bëhet armëmbajtësi i tij (16,14-23); më këtë titull ai shoqëron mbretin në luftë kundër filistenjve (17,1-11) dhe dallohet në një luftë të veçantë (17,32-53 e përzier me traditen tjetër). Sipas tjetrës, Davidi është një bari i ri i panjohur nga Sauli, që shkon të takojë vëllezërit e tij në luftë pikërisht në momentin në të cilin kampioni filisteas provokon izraelitët (17,12-30; rr 31 është një lidhje; lidhet pastaj me tregimin e parë, 17,32-53). Atëherë Sauli bën të vijë heroi i ri dhe e merr në shërbim të tij (17,55–18,5).

16,14 *një shpirt i keq i derguar prej Zotit*: meqë Shpirti i JHWH (krh. Gjq 3,10+) e ka braktisur Saulin (15,23), ky ngelet i "pushtuar" nga një shpirt i keq. JHWH konsiderohet origjina e shpirtit në përgjithësi, për këtë do të flitet për "shpirtin e keq të Zotit" (rr 15 e 16; krh. 18,10; 19,9), sepse izraeliti i referon gjithçka Hyjit si shkaku i pari (krh. shpirti i ndarjes, Gjq 9,23; shpirti i mashtrimit, 1Mbr 22,19-23; shpirti i humbjes, Is 19,14; shpirti i gjumit, Is 29,10). Vetëdija e mospranimit nga ana e Zotit e braktisja e Samuelit veprojnë mbi karakterin tepër të shqetësuar të mbretit dhe provokojnë kriza çmendurie (18,10v; 19,9v).

16,16 *ai t'i biere harpës e ti do të bëhesh më mirë*: muzika qe përdorur në lashtësi qoftë për të ringjallur shpirtin e mirë (krh. 10,5), qoftë për të larguar shpirtin e keq.

gojëmbarë dhe burrë i pashëm. Dhe Zoti është me të». 19Kështu pra,
Sauli dërgoi lajmëtarë tek Isai e i tha: «Dërgoje tek unë tët bir, Davidin,
që merret me grigjën». 20Isai mori gomarin, do bukë, një rrëshiq me
verë dhe një edh dhe ia dërgoi Saulit me anë të Davidit, djalit të vet.
21Davidi shkoi te Sauli dhe qëndroi para tij. Saulit i pëlqeu tesve dhe
e bëri armëmbajtës të vet. 22Sauli dërgoi njerëzit tek Isai e i tha: «Le
të qëndrojë Daviti tek unë, sepse po më pëlqen». 23Kështu, sa herë që
e sulmonte shpirti i Hyjit Saulin, Davidi e merrte harpën e i binte dhe
Sauli binte në qetësi, e ndiente veten më mirë: shpirti i keq largohej
prej tij.

Goliati e nguc ushtrinë izraelite

17 1Filistenjtë i bashkuan togat e veta për luftë. U mblodhën
në Soko të Judës dhe fushimin e ngulën ndërmjet Sokos e
Azekës në Efesdomim. 2Po edhe Sauli dhe trimat e Izraelit
u mblodhën e erdhën në luginën e Terebintit dhe u vunë në rreshta
për të luftuar kundër filistinëve. 3Filistinët qëndronin në njërën anë
të malit e izraelitët në anën tjetër të malit, ndërmjet kishin luginën.
2Sam 21,19 4Doli një dyluftues prej aradheve të filistenjve, me emrin Goliati
prej Getit. Ishte i lartë gjashtë kute e një pëllëmbë. 5Mbi krye kishte
përkrenaren e bronztë, vishej me pancir me luspa; vetëm panciri i
peshonte pesë mijë sikla bronzi. 6Ishte i mbathur me bronz deri në
ijë e krahaqafë mbante një heshtëz bronzi. 7Shtiza e heshtës së tij
ishte si shul tezgjahu, kurse vetë hekuri i heshtës së tij peshonte
gjashtëqind sikla hekuri. Përpara i shkonte shqytari i tij. 8Qëndronte
përballë togave të Izraelit e u thoshte: «Pse keni ardhur e rreshtoheni
për të luftuar? Pse, a nuk jam unë filisteas e ju shërbëtorët e Saulit?
Zgjidhni ju një njeri prej jush dhe le të më dalë në dyluftim! 9Nëse
guxon të luftojë me mua dhe nëse më fiton, do të jemi skllevërit tuaj; e
nëse do ta mund unë, ju do të jeni skllevërit tanë e do të na shërbeni».
10Filisteu shtonte: «Unë sot po i hedh mollën e dyluftimit aradhes së
Izraelit: Qiteni njeriun që do të hyjë në dyluftim me mua». 11Kur Sauli
e të gjithë izraelitët i dëgjuan fjalët e filisteut, u tmerruan dhe i kapi
një frikë e madhe.

17,4 *Goliati*: 2Sam 21,19 ia atribuon fitoren mbi Goliatin njërit prej trimave të Davidit; kjo traditë duket më e vjetra. Tradita fillestare e k 17 fliste vetëm për një fitore të Davidit mbi një armik anonim, "filisteu". Emri Goliatit u shtua në rr 4 e 23. Shtati i tij arrin gati tre metra.

17,8 *zgjidhni:* me LXX; TM është i prishur.

Davidi arrin në fushim

[12]Davidi ishte djali i një efratasi, për të cilin u fol më lart, nga Betlehemi i Judës, që quhej Isai. Ky kishte tetë djem. Në kohën e Saulit ky ishte burrë i vjetër e i shtyrë në moshë. [13]Tre djemtë e tij të mëdhenj kishin shkuar në luftë pas Saulit. Emrat e tre djemve të tij që kishin shkuar në luftë, ishin: Eliabi, djali i madh, i dyti Abinadabi e i treti Sama. [14]Davidi ishte më i vogli. Pasi tre vëllezërit e mëdhenj kishin shkuar pas Saulit - [15]Davidi shkonte e kthehej prej shërbesës së Saulit për të ruajtur grigjën e t'et në Betlehem. Rt 1,2+ 1Sam 16,10v

[16]Filisteu dilte në mëngjes e në mbrëmje dhe paraqitej kështu për dyzet ditë. [17]Isai i tha Davidit, djalit të vet: «Merr për vëllezërit e tu një ef grurë të pjekur dhe këto shtatë bukë e shko me vrap te vëllezërit e tu. [18]Këto dhjetë duar djathë çoja mijëtarit të tyre; shihi vëllezërit e tu a janë mirë dhe ma sill shenjën e tyre». [19]Sauli, vëllezërit e tij dhe të gjithë bijtë e Izraelit luftonin kundër filistenjve në luginën e Terebintit. [20]Kështu, pra, Davidi u ngrit në mëngjes, grigjën ia la në kujdes një bariu, mori ç'i kishte thënë Isai dhe shkoi. Arriti në llogor, kur ushtria po dilte në rresht beteje e po lëshonte kushtrimin e luftës. [21]Izraelët e filistenjtë i vendosën ushtritë në rresht lufte njëri kundër tjetrit. [22]Davidi i la gjërat që kishte me vete te rojtari i pajisjeve, vrapoi në vendin e rreshtimit për luftë dhe pyeti për shëndetin e vëllezërve. [23]Ndërsa ky ende po fliste me ta, doli ai dyluftuesi, që quhej Goliat, filisteu prej Getit, prej aradheve të filistenjve. Ai tha po ato fjalë. E dëgjoi Davidi. [24]E të gjithë izraelitët, kur e panë atë burrë, ikën prej tij, sepse e druanin për së tepërmi. 17,8-10

[25]Një izraelas tha: «A e patë atë njeri që doli? Del për ta ngucur Izraelin. Atij burrë që ta vrasë atë, mbreti do t'i japë pasuri të madhe e i jep edhe vajzën e vet për grua, kurse shtëpinë e t'et të tij e liron nga tatimet në Izrael». [26]Atëherë Davidi i pyeti njerëzit që ishin me të: «Çka do t'i jepet atij njeriu që do ta vrasë këtë filisteas dhe do t'i zbardhë faqen Izraelit? Po, e kush është ky filiste i parrethprerë, që i poshtëron aradhet e Hyjit të gjallë?». [27]Populli i dha të njëjtën përgjigje. I thanë: «Këto e këto do t'i jepen atij që ta vrasë». [28]Kur e dëgjoi i vëllai i tij i madhi, Eliabi, se po fliste me të tjerë, u hidhërua në Davidin e i tha: «Pse erdhe dhe kujt ia le ato dy-tri kokë dele në mal? Unë e njoh madhështinë tënde dhe zemrën tënde të keqe! Zbrite për të parë luftën». [29]Davidi iu përgjigj: «Ç'të keqe bëra? Pse a nuk bën as të flas?». [30]U largua pak prej tij te një tjetër, e pyeti edhe atë të Joz 5,9+; Gjq 14,3; 15,18; 2Mbr 19,4.16; Is 37,4.17

17,12 *në moshë*: *ba-shanim*, me përkthimet; TM ka "mes burrave", *ba-anashim*. Përkthimi i vjetër grek nuk sjell rr 12-31, që i përkasin traditës sipas të cilës Davidi akoma nuk është njohur nga Sauli (krh. 16,14+).

17,15 Glosë hartimi për të harmonizuar dy traditat.

njëjtën gjë dhe populli iu përgjigj po me ato fjalë, si më parë.
31Duke dëgjuar pyetjet që bënte Davidi, menduan t'ia tregonin Saulit.

Davidi pranon të dalë në dyluftim

32Kur e sollën te Sauli, i tha: «Askënd të mos e lëshojë zemra për shkak të atij filisteu! Unë, shërbëtori yt, do të shkoj të luftoj me atë filiste!». 33Sauli i tha Davidit: «Ti nuk je i zoti t'i qëndrosh përballë këtij filisteu as të luftosh kundër tij, sepse ti je ende fëmijë, kurse ky është luftëtar i stërvitur qysh prej rinisë së tij». 34Por Davidi i tha Saulit: «Shërbëtori yt ruante grigjën e t'et dhe ndërkohë vinte luani ose ariu e prej grigjës merrte dashin. 35Unë i ndiqja, i rrahja dhe ua nxirrja nga goja. Ata suleshin mbi mua e unë i kapja për turinjsh, ua përdridhja arrçin e i mbytja. 36Me të vërtetë shërbëtori yt mbyti luan e ari. Le të jetë pra, edhe ky filiste i parrethprerë si një ndër ta, pasi ka pasur guxim të poshtërojë aradhet e ushtrisë së Hyjit të gjallë».
Lev 26,8; Lp 30,3-4; Ps 18,18; Fu 28,1
37Davidi shtoi: «Zoti që më shpëtoi prej kthetrave të luanit e të ariut, ai do të më shpëtojë prej duarve të këtij filisteu». E Sauli i tha: «Shko e Zoti qoftë me ty». 38Sauli e veshi Davidin me petkat e veta, i vuri në kokë përkrenaren e bronztë dhe e ngjeshi me pancir. 39I ngjeshur kështu Davidi me shpatën e tij përmbi petkat e tija, provoi të lëvizë nëse i armatosur kështu do të mund të ecte, sepse nuk ishte i mësuar. Prandaj Davidi i tha Saulit: «Nuk mund të eci kështu, sepse nuk jam i stërvitur». Dhe i hoqi.

Dyluftimi

40Atëherë mori kërrabën e vet në dorë, i zgjodhi pesë gurë të lehtë nga përroi, i qiti në strajcën e bariut, të cilën e përdorte si strajcë gurësh, mori në dorë bahen dhe u nis drejt filisteut.
41Pash e më pash po afrohej edhe filisteu kundër Davidit dhe po i printe armëmbajtësi i tij. 42Filisteu, kur e pa Davidin, e përbuzi.
16,12 Vërtet ishte një djalosh kuqlosh e i bukur nga duka. 43Filisteu i tha Davidit: «A mendon se jam unë qen që po vjen kundër meje me shkop?», dhe shau filisteu Davidin e zotat e tij, 44dhe i tha Davidit: «Eja tek unë e do t'ua jap mishin tënd shpendëve të ajrit e egërsirave të pyllit». 45E Davidi i ktheu gjegje filisteut: «Ti po më sulmon me shpatë, me heshtë

17,32-39 Rimerr tregimin e parë e rr 32 lidhet me rr 11. Pastaj dy traditat përzihen.
17,39 *i ngjeshur kështu Davidi me shpaten e tij:* me TM; BJ me LXX përkthen: "ai (Sauli) ngjeshi Davidin me shpatën e tij". – *dhe i hoqi:* me TM; BJ me LXX përkthen: "u lirua" (krh. rr 38).
17,40-54 Bëhet fjalë për një duel mes dy kampionëve, që duhet t'i japë fund luftës dhe të vendosë për fatin e dy popujve (krh. rr 8-10 e përsëri 2Sam 2,12-17; 21,15-22; 23,20-21). I është krahasuar dyluftimit të Iliadë-s.
17,43 *më një shkop*: me Vulg.; BJ me TM përkthen: *"me shkopinjë"*.

e me patërshanë, kurse unë sulem kundër teje në emër të Zotit të
Ushtrive, Hyjit të aradheve të Izraelit, të cilat i nguce ti. 46Ty sot Zoti
të lëshoi në dorën time: do të të vras e do të ta këpus kokën tënde e do
ta marr, kurse kufomën tënde dhe kufomat e taborreve të filistenjve
do t'ua jap sot shpendëve të ajrit e egërsirave të pyllit, që ta dijë mbarë
bota se ka Hyj në Izrael. 47Le ta dijë mbarë kjo bashkësi se Zoti nuk Joz 4,24
shpëton as me shpatë as me heshtë: zotërues i luftës është ai! Ai do 1Sam 14,6;
t'ju lëshojë në duar tona!» 48Kur u ngrit pra, filisteu e po ecte duke 2Mbr 19,34v; Oz 1,7
iu afruar Davidit, Davidi këmbështoi e, vrap, u sul në luftim kundër
filisteut. 49Futi dorën në strajcë, nxori gurin dhe e gjoi me bahe. E
qëlloi filisteun në lule të ballit dhe pesha iu ngul në ballë. Ra filisteu
me fytyrë përdhe! 50E mundi Davidi filisteun me bahe e me një gur
kokërrdhak: e goditi dhe e vrau filisteun! E, pasi nuk kishte shpatë
në dorë, Davidi 51vrapoi dhe kërceu mbi filisteun, kapi shpatën e tij, e
nxori nga milli i saj, e vrau dhe ia shkurtoi kokën. Kur panë filistenjtë
se e pat vigani i tyre, ua dhanë këmbëve.

52Atëherë u çuan trimat e Izraelit e të Judës, lëshuan kushtrimin e
luftës, i ndoqën filistenjtë derisa arritën në Get e përtej deri te dyert e
Akaronit. U mbulua rruga me filistenj të vrarë prej Saraimit e në Get
e deri në Akaron. 53Bijtë e Izraelit u kthyen pasi i ndoqën filistenjtë
dhe u ranë pre llogoreve të filistenjve. 54Davidi mori kryet e filisteut 17,57
dhe e çoi në Jerusalem. Armët e tija i vendosi në tendë. 21,10

Davidi fitimtar paraqitet te Sauli

55Kur e pa Sauli Davidin tek po dilte në dyluftim kundër filisteut,
pyeti Abnerin, prijësin e ushtrisë: «Abner, prej cilit fis rrjedh ky
djalosh?». Abneri iu përgjigj: «Pasha jetën tënde, mbret, nuk e di».
56Mbreti vazhdoi: «Mos harro e pyet se djali i kujt është!». 57Kur u
kthye Davidi pasi kishte vrarë filisteun, Abneri e mori dhe e paraqiti
te Sauli ndërsa Davidi e kishte në dorë ende kokën e filisteut. 58Sauli
e pyeti:«I biri i kujt je, o djalosh?». Davidi iu përgjigj: «Jam biri i
shërbëtorit tënd Isait të Betlehemit».

17,46 *kufomat*: BJ me LXX ka: "kufomën tënde dhe kufomat".

17,48 *në vendin e luftimit:* me TM (krh. i rr 20.22); BJ hamend.: "nga radhet":

17,52 *Get*: me LXX; TM ka: "luginë".

17,54 Ky rr është një shtesë: Jerusalemi do të merret vetëm më vonë (2Sam 5,6-9) e Davidi nuk kishte në fushim një çader të veçantë.

17,55–18,5 E njëjta traditë e 17,12-30. Davidi është akoma një i panjohur për Saulin. Është e papajtueshme me 16,14-23; për këtë përkthimi i vjeter grek nuk sillte edhe 17,55–18,5, sikur 17,12-31.

19,1-7; 20; 23,16-18; 2Sam 1,26

18 [1]Tashti, posa kreu Davidi bisedën me Saulin, zemra e Jonatanit u lidh ngushtë me zemrën e Davidit dhe Jonatani e deshi Davidin si vetveten. [2]Po atë ditë Sauli e ndali Davidin tek ai e nuk i dha leje të kthehej në shtëpinë e t'et. [3]Jonatani e Davidi lidhën miqësi të ngushtë: Jonatani e donte si vetveten. [4]Jonatani e zhveshi këmishën e vet që kishte veshur, e ia dha Davidit. Ia dha edhe petkat e veta të tjera, deri edhe shpatën, harkun dhe brezin e vet. [5]Në të gjitha detyrat e veta, kudo e dërgonte Sauli, Davidi shkonte e dilte faqebardhë. Sauli e vuri prijës të ushtrisë. I pëlqeu mbarë popullit edhe oborrtarëve të Saulit.

Lindja e smirës së Saulit

Dal 15,20v; Gjq 5; 11,34

[6]Porse, në kthim, kur Davidi po kthehej pasi vrau filisteun, u dolën përpara gra prej të gjitha qyteteve të Izraelit, duke këndu ar e vallëzuar para Saulit mbret me daulle, me këngë hareje e me cetra. [7]Gratë këndonin, kërcenin e thoshin:

21,12; 29,5

«Vrau Sauli me mijëra,
vrau Davidi me dhjetëra mijëra!»

=19,9-10; 16,4+

[8]Saulit i erdhi shumë keq dhe nuk i pëlqeu aspak kjo fjalë. Tha: «I dhanë Davidit me dhjetëra mijëra, kurse mua me mijëra! Çka i mungon atij përveç mbretërisë?!». [9]Qysh prej asaj dite Sauli nuk e shikonte më Davidin me sy të mirë. [10]Të nesërmen, shpirti i keq i dërguar prej Hyjit, e pushtoi Saulin dhe ai filloi të tërbohej nëpër shtëpi. Davidi i binte harpës si në të gjitha ditët e tjera e Sauli mbante në dorë heshtën. [11]Qiti me të me qëllim që ta mbërthente Davidin për mur. Por Davidi iu shmang dy herë. [12]Sauli e dronte Davidin sepse Zoti ishte me të, kurse prej tij ishte larguar. [13]Prandaj Sauli e largoi prej vetes dhe e bëri mjëtar - prijës mbi një mijë ushtarë. Davidi shkonte e vinte në krye të popullit. [14]Çdo punë që merrte Davidi, i shkonte

Zan 39,2

mbarë e Zoti ishte me të. [15]Vuri re Sauli se si gjithçka po i shkonte shumë mbarë e filloi t'ia kishte frikën. [16]Po edhe mbarë Izraeli e Juda

2Sam 5,2

e donin Davidin, sepse ai u printe në të gjitha udhët e tyre.

18,1 Kështu stabilizohet miqësia mes Davidit dhe Jonatanit, që ëmbëlson tregimet e ashpra që ndjekin, dhe zgjat deri në vdekjen e Jonatanit.

18,4 Veshjet janë pjesë e personalitetit (krh. 24,5-6; 2Mbr 2,13v; Rt 3,9). Në këtë mënyrë Jonatani lidhet me Davidin (rr 1).

18,6-16 Teksti i këtij k është i ngarkuar: teprica e rr 6; atentati i parë i jetës së Davidit (rr 10-11); martesa e pa-realizuar me Merobën (17-19), sukseset e Davidit (rr 30, që rimerr rr 14-16). Përkthimi i vjetër grek nuk përmbante këto dopje.

18,10-11 Këto rr janë nga e njëjta traditë se 16,14-23, ndërpresin fijen e tregimit, duke paraprirë episodin e 19,8-10.

Martesa e Davidit

[17]Sauli i tha Davidit: «Qe, bijën time të madhe, Merobën, do 17,25
të ta jap për grua, porse ji burrë i fortë e luftoji luftërat e Zotit!».
Sauli mendonte me vete: «Të mos e vrasë dora ime, por le ta vrasin
filistenjtë!». [18]Por Davidi iu përgjigj Saulit: «Po kush jam unë, o sa
vlen jeta ime, o ç'rëndësi ka barku i tim eti në Izrael, që të bëhem
dhëndri i mbretit?». [19]E njëmend, kur erdhi koha që Meroba, bija e 2Sam 21,8+
Saulit të martohej me Davidin, ajo i qe dhënë për grua Hadrielit prej
Molatit.
[20]Por Davidin e donte vajza e dytë e Saulit, Mikola. I treguan
Saulit dhe atij i ra mirë. [21]Sauli tha: «Do t'ia jap me qëllim që ajo
t'i bëhet kurth e ta godasë dora e filistenjve». Prandaj Sauli i tha
për të dytën herë Davidit: «Sot do të bëhesh dhëndri im!». [22]Sauli u
urdhëroi oborrtarëve të vet: «Flisni, në besë me Davidin e thoni:'Qe,
ti i ke pëlqyer mbretit dhe të gjithë oborrtarët e tij të duan; bëju, pra,
dhëndri i mbretit!'». [23]Oborrtarët e Saulit ia treguan në vesh të gjitha
këto fjalë Davidit e Davidi u tha: «Pse, a ju duket punë e vogël të jesh
dhëndër i mbretit? Kurse unë jam njeri skamnor e i hollë?». [24]Zyrtarët
e Saulit i lajmëruan: «Kështu ka folur Davidi». [25]E Sauli u tha: «Kështu
thoni Davidit: 'Mbreti s'kërkon gjë për fejesë. Kërkon vetëm njëqind 17,26+
zhanga filistenjsh, që të bëhet hakmarrja e mbretit.'»Me këtë Sauli
mendonte t'ua lëshonte Davidin në duar filistenjve. [26]Kur ia treguan
shërbëtorët Davidit fjalët që i kishte thënë Sauli, Davidit iu mbush
mendja të bëhej dhëndri i mbretit. [27]Ende pa kaluar ditët, Davidi u
çua e shkoi me njerëzit që i kishte nën sundim, vrau dyqind filistenj,
ua mori zhangat dhe ia numëruan mbretit për t'u bërë dhëndri i tij.
Kështu, pra, Sauli ia dha Mikolën, vajzën e vet, për grua. [28]E pa Sauli
dhe mirë e mori vesh se Zoti ishte me Davidin. E Mikola, bija e Saulit,
e donte Davidin. [29]Sauli filloi ta druajë edhe më tepër Davidin. U bë
armik i Davidit për tërë jetën. [30]Prijësit e filistenjve dilnin të luftonin,
por, sa herë që dilnin, Davidit i shkonte puna mbarë, më tepër se të

18,17-19 Këta rr kombinohen keq me vazhdimin; me përjashtim të glosës së rr 21, nuk ka asnjë referim tjetër ndaj kësaj fejese, as në rr 20-27 që zhvillojnë të njëjtën temë por për Mikola.

18,17 *luftetari im:* "burrë i fortë".

18,18 *pastaj kush jam unë,* TM shton: "çfarë është jeta ime", *hajjaj,* që BJ me hamend. përkthen: "fisi im", *hajjÎ.*

18,21 *Sauli i tha Davidit: "sot do të bëhesh dhendri im":* BJ përkthen: "Sauli i tha dy herë Davidit: sot do të jesh dhëndri im", kjo për Meroben e pastaj për Mikolen. Kjo fjali nuk është në LXX, duket një glosë (krh. shënim i rr 17-19).

18,25 *mbreti s'kërkon gjë për fejesë: mokar,* shuma e lekëve që dhëndri paguante babait të vajzës – *njëqind zhanga*: ndodhte që të numërohen armiqt e vrare duke prerë atyrë një gjymtyrë. Zhangat do të vërtetojnë që viktimat janë filistenjë të pa rrethprerë.

18,28 *Mikola, bija e Saulit, e donte:* me TM; BJ me LXX përkthen: "gjithë shtëpia e Izraelit e donte".

gjithë prijësve të tjerë të Saulit dhe emri i tij erdhi e u bë shumë i përmendur.

20 **Jonatani ndërmjetëson për Davidin**

19 [1]Sauli i tregoi Jonatanit, birit të vet, dhe të gjithë
nëpunësve të vet se mendonte ta vriste Davidin. Jonatani
tashmë e donte Davidin pa masë. [2]Jonatani i dëftoi Davidit
e i tha: «Sauli, im atë, kërkon të të vrasë. Prandaj, ruaju, po të
lutem, nesër në mëngjes: rri fshehur e struku. [3]Unë do të dal e do të
qëndroj përbri babait kudo të jesh në arë. Unë do të flas me tim atë
për punë tënde, e, gjithçka të hetoj, do të ta tregoj ty». [4]Jonatani foli
mirë për Davidin me babën e vet, Saulin, e i tha: «Mos të mëkatojë
mbreti kundër shërbëtorit të vet Davidit, sepse nuk të ka bërë farë
faji, përkundrazi veprat e tija të kanë sjellë shumë dobi. [5]Jetën e vet e
ka vënë ndër gërshërë: e vrau filisteun dhe Zoti i dha fitore të madhe
mbarë Izraelit: e pe dhe u gëzove. Pse atëherë mëkaton kundër gjakut
të pafajshëm, e mendon ta vrasësh Davidin që s'ka faj?». [6]Sauli, kur
i dëgjoi këto fjalë, u qetësua nga fjala e Jonatanit, dhe u përbetua:
«Pasha Zotin ai nuk do të vritet!» [7]Atëherë Jonatani e thirri Davidin
dhe ia tregoi të gjitha këto fjalë. Jonatani e paraqiti Davidin te Sauli
dhe qëndroi tek ai, siç kishte qëndruar më parë.

2. IKJA E DAVIDIT

=18,10-11 **Sauli e sulmon Davidin**

[8]Plasi lufta përsëri e Davidi doli në luftë kundër filistenjve dhe
16,4+ i shpartalloi aq rreptë, saqë ikën para tij. [9]Atëherë shpirti i keq
i dërguar prej Zotit e pushtoi Saulin. Sauli rrinte në shtëpi të vet
me heshtë në dorë, kurse Davidi i binte harpës. [10]Sauli u mundua
ta mbërthejë Davidin me heshtë për muri, por Davidi iu shmang
gjuajtjes së Saulit, e heshta u ngul në mur. Po atë natë Davidi iku dhe
e shpëtoi kryet.

Davidin e shpëton Mikola

[11]Sauli dërgoi njerëzit e vet te shtëpia e Davidit për ta ruajtur e për
ta vrarë në mëngjes. Për këtë gjë e njoftoi Davidin Mikola, gruaja e
tij, e i tha: «Nëse nuk i gjen rrugë shpëtimi vetvetes sonte, nesër në
mëngjes do të vritesh», [12]dhe e lëshoi nëpër dritare. Davidi u arratis

19,1-7 Ky episod nuk përputhet me tregimin e k 20 ku Jonatani (rr 2) nuk di akoma asgje për qëllimet kriminale të babait të tij. Bëhet fjalë për dy tradita të ndryshme mbi ndërhyrjen e Jonatanit në favor të Davidit.

19,10 *atë natë:* sipas BJ tregimi rilidhet me 18,27: është nata e dasmës së Davidit.

dhe shpëtoi duke ikur. 13Mikola mori një idhull, e vuri në shtrat, në 15,22+
kokë i vuri lëkurë dhie me lesh dhe e mbuloi me mbulesë. 14Sauli
dërgoi lajmëtarët për ta grabitur Davidin dhe ata morën përgjigje se
ishte i sëmurë. 15Sauli përsëri i dërgoi lajmëtarët për ta parë Davidin,
e u tha: «Silleni tek unë në shtrat që ta vras!». 16Kur erdhën kasnecët,
u gjet idhulli mbi shtrat dhe lëkura e dhisë rreth kokës së tij. 17Sauli i
tha Mikolës: «Përse më gënjeve kështu dhe e lejove armikun tim që të
ikë?». Mikola iu përgjigj Saulit: «Sepse ai më tha:' Më lësho të shkoj,
se, përndryshe, të vrava!'»

Sauli e Davidi te Samueli

18Kështu Davidi, duke ikur, shpëtoi. Shkoi në Ramë te Samueli dhe
i tregoi gjithçka i kishte bërë Sauli. Atëherë u çuan ai dhe Samueli e
shkuan për të jetuar në Najot. 19I çuan fjalë Saulit e i thanë: «Davidi
është në Najot, në Ramë». 20Atëherë Sauli dërgoi kasnecët për ta 2Mbr 1,9-14
rrëmbyer Davidin. Por këta, kur e panë çetën e profetëve duke kaluar 10,5+
në vëgime profetike me Samuelin në krye, i rrëmbeu edhe ata shpirti
i Hyjit, e kaluan edhe ata në trans profetik. 21Kur e lajmëruan Saulin
për këtë, ai dërgoi të tjerë kasnecë, por edhe ata profetizuan. Përsëri
Sauli dërgoi kasnecët e tretë, por edhe këta kaluan në vëgime profetike.
22Atëherë Sauli u nis vetë në Ramë. Kur arriti te pusi i madh që është
në Soko, pyeti: «Ku janë Samueli e Davidi?». Iu përgjigjën: «Që, ata
gjenden në Najot, në Ramë». 23Prej andej shkoi në Najot, në Ramë.
Po edhe atë e pushtoi shpirti i Hyjit dhe vazhdoi udhën në gjendje të
vëgimit profetik derisa arriti në Najot, në Ramë. 24Edhe ai i zhveshi 10,10-12
petkat e veta dhe kaloi në vëgim profetik porsi të tjerët para Samuelit.
Atëherë ra përtokë i zhveshur krejt atë ditë e atë natë. Këndej edhe
doli thënia: «Pse, a edhe Sauli është një ndër profetët?»

Jonatani i ndihmon Davidit të ikë 19,1-7.11-17

20 1Davidi iku prej Najotit që është në Ramë, erdhi te
Jonatani dhe i tha: «Ç'kam bërë? Cili është faji im dhe ç'të
keqe kam bërë ndaj tët eti që kërkon të ma marrë jetën?».

19,18-24 Tregim i pavarur dhe ndoshta i mëvonshëm. Sipas 15,35 Sauli dhe Samueli nuk do të shiheshin më. Është një kopje e 10,10-12.

19,18b-19 BJ ka: "Ai e Samueli shkuan të banonin në çelitë". – *Najot:* banesa e profetëve (2Mbr 6,1v), në Ramë o përreth. O ndoshta një vend i caktuar i Ramës: "në Navit" o "në Najot".

19,20 panë: me përkthimet; TM ka "e pa".

k 20 Tregim i një tradite të ndryshme nga 19,1-7 e paralel me 19,11-17. Në një rast e bija e mbretit, në një rast tjetër i biri, e shpëtojnë Davidin.

20,1 *Davidi iku prej Najotit që është në Ramë*: qepje redaksionale; sipas tregimit që vijon, Davidi nuk është akoma i ndarë nga Sauli.

[2]Jonatani iu përgjigj: «Assesi! Jo, nuk do të të vrasë! Shiko: im atë nuk bën asgjë, as të madhe as të vogël, pa ma pasë treguar mua më parë. A thua vetëm këtë gjë të fshehë im atë para meje? Assesi s'do të ndodhë kjo!». [3]Por Davidi përsëri e mori fjalën e tha: «Mirë fort e di yt atë se unë e kam përkrahjen tënde e mendon: 'Mos ta dijë këtë Jonatani që të mos të trazohet nga trishtimi.' Pasha Zotin e gjallë e pasha jetën tënde, vetëm një hap na ndan mua dhe vdekjen». [4]Jonatani i tha atëherë Davidit: «Ç'dëshiron të bëj për ty?». [5]Davidi iu përgjigj Jonatanit: «Qe, nesër është hëna e re e mua më duhet të ulem përbri mbretit për të ngrënë. Më lejo të fshihem deri në mbrëmje të së tretës ditë në fushë. [6]Nëse më kërkon yt atë, i thuaj: 'Davidi më bëri lutje që të shkonte shpejt në Betlehem, qytetin e tij, sepse atje kanë theroret vjetore njerëzit e fisit të tij që të gjithë.' [7]Nëse thotë: 'Mirë', atëherë shërbëtori yt mund të jetë i qetë, por nëse do të zemërohet, dije se ka vendosur të më vrasë. [8]Më bëj, pra, këtë nderë, sepse vetë e bëre shërbëtorin tënd që të lidhë besën e Zotit me ty. Nëse kam ndonjëfarë faji, më vra ti vetë e mos më shpjer tek yt atë». [9]Jonatani i tha: «Larg qoftë! Po ta dija me të vërtetë se im atë ka vendosur të të vrasë, unë s'do ta lija assesi pa ta treguar». [10]Davidi iu përgjigj Jonatanit: «Kush do të më njoftojë nëse yt atë do të përgjigjet me ashpërsi?» [11]Atëherë Jonatani i tha Davidit: «Eja e të dalim bashkë në fushë».

Kur dolën të dy në fushë, [12]Jonatani i tha Davidit: «Pasha Zotin, Hyjin e Izraelit, do të bëj hetime që ta di mendimin e tim eti në këtë kohë, nesër ose pasnesër. Nëse do të jetë mirë për Davidin dhe nëse
Rt 1,17+ unë nuk do të dërgoj dikë për të të njoftuar, [13]kështu ia bëftë Zoti Jonatanit e madje edhe më zi! Po edhe nëse do të zotërojë mendja e keqe e tim eti kundër teje, po edhe për këtë do të të njoftoj dhe do të të lë të shkosh në paqe. Dhe Zoti qoftë me ty sikurse pat qenë me babën tim. [14]Në qoftë se unë do të jem gjallë, ti do të sillesh me mua siç e kërkon besnikëria e Zotit, e në qoftë se do të jem i vdekur, [15]ti s'do t'ia mohosh mëshirën tënde familjes sime për amshim, as atëherë kur Zoti t'i çrrënjosë prej dheut një nga një të gjithë armiqtë e Davidit. [16]Sepse
2Sam 9; 21,7 Jonatani lidhi besën me shtëpinë e Davidit kur tha: 'Zoti ia kërkoftë Davidit prej duarve të armiqve të tij!». [17]Jonatani shtoi për ta bërë

20,5 *hëna e re:* e shënuar nga një festë fetare (Is 1,13-14; Oz 2,13; Am 8,5; krh. 2Mbr 4,23) në të cilën duhet të bëheshin flitë rituale (Nr 10,10; 28; 11v). – së tretës: LXX nuk e sjell.

20,10 Kjo pyetje supozon që është e rrezikshme që dy miqtë të takohen. Përgjigjja jepet në rr 18. Rr 1-17 janë një shtesë që lën të duket një transferim pushteti nga Sauli tek Davidi.

20,14-16 Tekst shumë i prishur, rikthyer me ndihmën e greqishtes.

20,17 *deshi akoma të përbetohet:* me LXX; TM ka: "bëri të përbetohet". – *sepse e donte porsi jetën e vet:* me TM; BJ me LXX përkthen: "sepse e donte më gjithë shpirt".

Davidin të përbetohet për dashurinë e tij që kishte për të: në të vërtetë
e donte porsi jetën e vet. [18]Atëherë Jonatani i tha: «Nesër është hëna
e re, e do të kërkohesh, [19]sepse vendi yt në tryezë do të jetë i zbrazët.
Pasnesër zbrit ti e eja në atë vend, ku u fshehe ditën e asaj ngjarjeje.
Ti qëndro përbri atij grumbulli. [20]Unë do t'i qes tri shigjeta në drejtim
të tij dhe do t'i qes sikurse të ushtroja për të gjuajtur në shenjë. [21]Do
ta dërgoj edhe djaloshin e do t'i them: 'Shko e m'i sill shigjetat!' [22]Nëse
do t'i them djaloshit: 'Ja, shigjetat janë këtej teje, m'i sill', ti eja tek
unë, sepse puna është mirë e s'ka, për Zotin, farë të keqeje për ty. Por,
në qoftë se do t'i them kështu djaloshit: 'Shiko! Shigjetat janë përtej
teje!', atëherë shko, sepse Zoti të largon prej këtej. [23]Për fjalën që kemi
folur bashkë, unë e ti, Zoti qoftë dëshmitar ndërmjet meje e teje për
amshim».

[24]Kështu, pra, u fsheh Davidi në fushë. Erdhi hëna e re dhe mbreti
u ul në tryezë për të ngrënë. [25]Mbreti u ul në vendin e vet të rëndomtë
- përbri murit -, përballë tij u ul Jonatani, në njërën anë të Saulit
ndenji Abneri, kurse vendi i Davidit mbeti i zbrazët. [26]Sauli atë ditë
s'foli kurrgjë; sepse mendonte se ndoshta do t'i ketë ndodhur diçka e
nuk është i pastër dhe s'ka mundur të pastrohet. [27]Por, kur erdhi e
dyta ditë pas hënës së re, prapë qe i zbrazët vendi i Davidit. Atëherë
Sauli i tha Jonatanit, të birit: «Pse nuk vjen djali i Isait as dje as sot
për të ngrënë bukë?» [28]Jonatani iu përgjigj Saulit: «Më ka bërë shumë
lutje që të shkonte në Betlehem, [29]e më tha: 'Më lejo të shkoj, se kemi
theroren e familjes në qytet, dhe erdhi vetë vëllai im e më thirri; tash
pra, nëse kam gjetur hir para syve të tu, më lër të shkoj për pak kohë
t'i shoh vëllezërit e mi.' Kjo është arsyeja që nuk ka ardhur në tryezën
e mbretit». [30]Sauli u hidhërua kundër Jonatanit e i tha: «Zog shake!
A kujton se nuk e di që je miku i birit të Isait për turpin tënd e për
turpin e nënës sate!? [31]Për sa kohë të jetë gjallë mbi tokë biri i Isait,
nuk do të jesh i sigurt as ti as mbretëria jote. Pra, që tani dërgo e
bjere këtu tek unë, sepse ai duhet të vdesë!». [32]Jonatani iu përgjigj
Saulit, t'et, e i tha: «Përse do të vdesë? Ç'ka bërë?». [33]Sauli kapi
heshtën për ta goditur. E mori vesh Jonatani se Sauli kishte vendosur
ta vriste Davidin, [34]u ngrit, pra, Jonatani nga tryeza, plot hidhërim,

20,19 *ditën e asaj ngjarjeje:* kujtim i një ngjarjeje që nuk e njohim, ose ndikimi redaksional i 19,1-7. Teksti i rr 19-20 është i paqartë; korrigjohet sipas greq. dhe rr 18.

20,23 *dëshmitar:* me LXX; TM nuk e sjell; njësoj në rr 42.

20,25 *përballë tij u ul Jonatani:* me LXX; TM ka: "Jonatani u ngrit".

20,26 *do t'i ketë ndodhur diçka:* një derdhje organike e pavullnetshme bën të papastër deri në mbrëmbje, sipas Lev 15,16; Lp 23,11. – *sigurisht nuk është i pastër:* diktografi; BJ nuk e sjell.

20,29 *vellai im:* me TM; BJ me LXX përkthen: "vellezërit e mi".

20,34 *për punë të Davidit:* e lenë nga greq., mund të jetë një glosë e frymëzuar nga rr 3. –Fundi i rreshtit i referohet rr 30.

e nuk hëngri bukë të dytën ditë të hënës së re, sepse ishte shumë i
shqetësuar për punë të Davidit, pse i ati i kishte mbetur në qafë.
35Kur zbardhi drita, Jonatani shkoi në fushë, në vendin e caktuar
prej Davidit dhe me të ishte një djalosh i vogël. 36Jonatani i tha
shërbëtorit të vet: «Shko e m'i mblidh shigjetat që po i hedh». Djaloshi
u lëshua vrap e Jonatani e qiti shigjetën përtej tij. 37Djaloshi mbërriti
në vendin ku e kishte hedhur Jonatani, Jonatani bërtiti pas djaloshit
20,22 e tha: «Qe, ku është shigjeta! Shiko përtej teje!». 38Jonatani i thirri
djaloshit e tha: «Jepu këmbëve më shpejt, e mos ndalo!». Djaloshi e mori
shigjetën e Jonatanit dhe ia solli zotërisë së vet 39e s'mori gjë vesh për
sa u veprua: vetëm Jonatani e Davidi e dinin se ç'do të thoshte ajo gjë.
40Atëherë Jonatani ia dha djaloshit armët e veta e i tha:«Shko e m'i ço
në qytet!». 41Kur u nis djaloshi, u çua Davidi prej pas grumbullit, ra
me fytyrë përdhe e u përkul tri herë. U zunë ngrykë me njëri-tjetrin e
qanë të dy, Davidi më shumë. 42Atëherë Jonatani i tha Davidit: «Shko
në paqe! E për sa u lidhëm të dy me besën e Zotit: Zoti qoftë dëshmitar
ndërmjet meje e teje, ndërmjet farës sime e farës sate përgjithmonë».

43 **21** 1Atëherë Davidi u çua e shkoi. U ngrit edhe Jonatani e hyri
në qytet.

Qëndrimi në Nob

21,1 (volg.) 2Davidi shkoi te prifti Akimelek në Nob. Akimeleku, i shqetësuar,
i doli para Davidit dhe i tha: «Pse erdhe ti vetëm dhe s'është askush
me ty?». 3Davidi iu përgjigj Akimelekut prift: «Mbreti më ka dhënë një
punë për ta kryer e më ka thënë: 'Askush të mos e dijë për çfarë të kam
dërguar dhe ç'urdhra të kam dhënë.' Djelmoshave u kam thënë të më
presin në një vend të caktuar. 4Tashti, nëse të kanë qëlluar pesë bukë,
m'i jep; ose ç'të ka qëlluar tjetër». 5Prifti iu përgjigj Davidit: «S' më ka
Dal 25,30; Lev 24,5-9; /Mt 12,3-4p qëlluar bukë e rëndomtë, por vetëm bukë e kushtuar. A do të jenë të

20,38 *ia solli:* me përkthimet; TM ka: "erdhi".

20,40-42 Rr 40-42 janë një shtesë: puna e shigjetave kuptohet vetëm nëse Davidi e Jonatani nuk mund të komunikojnë absolutisht drejt për drejt (krh. rr 11-17).

20,41 *grumbullit*: *regeb*, hamend.; njëjtë vend se në rr 19. TM ka "jug", *Negeb. – e qanë njeri së bashku me tjetrin, derisa për Davidin u bë vonë*: BJ përkthen: "ata qanë shumë së bashku", më LXX; TM i prishur.

21,2 *Nob*: në pjesën lindore të malit Scopus, në lindje të Jerusalemit, që ishte akoma në duart e kananejve e që duhet të ishte rrethuar. Ngjarja përgatit 22,9-23. – *Akimelek*, pasardhës i Eliut (22,9), është i njëjti personazh i thirrur në 14,3 Akia. Prifterinjtë e Silos ishin fshehur në Nob pas shkatërrimit në k 4.

21,3 *u kam thënë të më presin*: TM ka: "iu kam bërë të ditur".

21,5 *bukë e kushtuar*: bukë e shenjtë. Ishin të rezervuara priftërinjve (Lev 24,5-9). Në kohën e Davidit një shkelje e këtij ligji ishte e mundur, por duhet të ishin të pastër ritualisht.

pastër djelmoshat, veçanërisht prej grave?». 6Davidi iu përgjigj priftit
e i tha: «Pa farë dyshimi! Për sa u përket grave, jemi përmbajtur dje
e pardje. Kur u nisa për udhë vetja e djelmoshave ishte në gjendje të
pastër. Edhe pse ky është një udhëtim i rëndomtë, aq më tepër sot
djelmoshat janë në gjendje të pastër për nga trupi». 7Atëherë prifti i
dha bukët e kushtuara. Vërtet, nuk i ndodhi tjetër bukë aty, përveç Lev 24,8
bukëve të paraqitjes që i kishte hequr prej pranisë së Zotit për të vënë
bukë të nxehta. 8Qëlloi aty atë ditë një prej shërbëtorëve të Saulit.
Ishte ndalur para Zotit. Quhej Doeg Idumeu. Ishte kryetari i barinjve 22,9v
të Saulit. 9Davidi i tha Akimelekut: «A mos të gjendet këtu për doresh
ndonjë heshtë ose shpatë? Sepse, puna e mbretit duhej kryer me ngut
e nuk mora me vete shpatën time as armët e mia». 10Prifti iu përgjigj:
«Këtu kam shpatën e Goliatit, të atij filisteu që e preve ti në luginën
e Terebintit. Është e mbështjellë në një pëlhurë pas shpinorit. Nëse 17,51.54
do ta marrësh atë, merre, tjetër përveç saj këtu nuk ka». Davidi i tha:
«S'ka tjetër si ajo, ma jep!»

Davidi te filistenjtë 1Sam 27

11U ngrit, pra, Davidi e iku atë ditë larg prej Saulit. Shkoi tek
Akisi, mbreti i Getit. 12Oborrtarët e tij i thanë Akisit: «A nuk është
ky Davidi, mbreti i tokës? A nuk i këndonin këtij në valle e i thoshin:

'Sauli vrau me mijëra,
kurse Davidi me dhjetëra mijëra?'» 18,7;29,5

13Davidi i nguli mirë në mend këto fjalë dhe ia kishte fort frikën
Akisit, mbretit të Getit. 14Atëherë Davidi u shtir si i marrë para tyre.
Sillej si i dalë mendsh ndër sy të tyre: i binte derës kinse po i bie
tupanit, linte t'i rridhte jarga nëpër mjekërr. 15Atëherë Akisi u tha
oborrtarëve të vet: «A po shihni se është njeri i marrë. Pse e prutë
këtu tek unë? 16A s'kemi mjaft të marrë që ma sollët këtu këtë që të më
mërzisë me marrinë e vet? Një si ky duhet të hyjë në shtëpinë time?»

21,6 Rr i vështirë. BJ shpjegon: pavarësisht që bëhej fjalë për një udhëtim profan, burrat janë sjellë si për një mision ushtarak, ku vetëpërmbajtja ishte një rregull kulti; gjërat e tyre (eufemizëm) janë të pastra (krh. Lp 23,11).

21,8 Përgatit 22,9-10 e 18.

21,10 *pas shpinorit*; ky shpinori i Nobit rikthehet në 23,6.9 dhe është supozuar nga 23,10.13.15. Është akoma shpinori për të konsultuar Zotin (krh. 2,28+) që duhet të ishte një objekt mjaft i madh (krh. Gjq 8.26). Shpata e Golisë ishte e ruajtur pas shpinorit, si një trofe (krh. 31,10).

21,11-16 Traditë e pavarur mbi arratisjen e Davidit që i paraprin tregimit të k 27 e nënvizon me trajtat humoristike shkathtësinë e Davidit.

3. DAVIDI KAPEDAN CUBASH

Davidi fillon jetën e çetarit

22 [1]U largua, pra, prej andej Davidi dhe u strehua në shpellën Odolam. Kur e morën vesh vëllezërit e tij dhe mbarë shtëpia e t'et, zbritën atje, tek ai. [2]U bashkuan tek ai edhe të gjithë ata që ndodheshin ngushtë për shkak të detyrimeve, të shtypjes dhe të pakënaqësive dhe Davidi u bë prijës i tyre. Ishin me të rreth katërqind vetë. [3]Prej këndej Davidi shkoi në Masfë, që është në tokën e Moabit. Mbretit të Moabit i tha: «Po të lutem, prano të qëndrojnë me ju im atë dhe nëna ime derisa të mësoj se ç'do të bëjë Hyji për mua». [4]Dhe i la ata te mbreti i Moabit. Ata ndenjën tek ai për tërë kohën sa Davidi qëndroi në strehim. [5]Por profeti Gad i tha Davidit: «Mos rri më në strehim. Nisu e shko në tokën e Judës. »Davidi u çua e shkoi në pyllin e Haretit.

Vrasja e priftërinjve të Nobit

[6]Sauli e mori vesh se ishin parë Davidi dhe njerëzit që ishin me të. Sauli ndodhej në Gaba. Po rrinte nën marenën që është në një lartësirë. Në dorë mbante heshtën, i rrethuar prej të gjithë oborrtarëve të vet. [7]Atëherë u tha oborrtarëve të vet, që po i rrinin
8,14 pranë: «Dëgjoni, beniaminas! A do t'ju japë të gjithë juve edhe i biri Isait toka e vreshta, a do t'ju bëjë të gjithë mijëtarë e qindtarë, [8]që të gjithë u bëtë tok kundër meje. Si s'u gjet një që të më njoftojë se im bir bëri besëlidhje me të birin e Isait? Si s'u gjet një që ta ankojë gjendjen time? Si s'u gjet asnjë që të më vërë në dijeni se im bir e nxit shërbëtorin tim kundër meje për të më vënë prita mua, siç po bën sot?»
21,2-10 [9]Atëherë foli Doegu idumeas që ishte me oborrtarët e Saulit, e tha: «E pashë të birin e Isait në Nob te prifti Akimelek, biri i Akitobit. [10]Ai e pyeti për të Zotin dhe i dha ushqime. I dha, madje, edhe shpatën e Goliatit filiste». [11]Atëherë mbreti dërgoi për ta sjellë Akimelekun prift, bir i Akitobit, dhe mbarë shtëpinë e babës së tij, priftërinj që ishin në Nob. Të gjithë erdhën te mbreti. [12]Sauli tha: «Dëgjo, biri i

22,1 *shpellen Odolam:* shpellat e shkretëtirës së Judës kanë shërbyer në çdo kohë si strehim për të jashtëligjshmit. Odolam ishte një qytet i Sefalës d.m.th. pjesa e ulët e vendit.

22,3 *të qendrojnë*: hamend.; TM ka: "*të dalin*". Davidi shpëton kushërirët e tij nga hakmarrja e Saulit; sipas Rt 4,17 (krh. Mt 1,5v), ai ka lidhje familjare me Moabin.

22,5 *profeti Gad:* ai do të ngelet "vegimtari" i Davidit (2Sam 24,11v).

Akitobit!». Ai u përgjigj: «Urdhëro, zotëri!». 13Sauli vazhdoi: «Përse u
lidhët me përbetim kundër meje ti dhe biri i Isait? I dhe bukë e shpatë
dhe e pyete për të Hyjin, që të çohet kundër meje e të më vërë prita siç
po bën sot?». 14Akimeleku iu përgjigj mbretit: «Po kush është ndër të
gjithë oborrtarët e tu besnik sikurse Davidi, dhëndri i mbretit, prijësi
i rojës sate, një njeri i nderuar në familjen tënde? 15Pse, a sot fillova ta
pyes Hyjin për të? Qoftë larg meje kjo që mbretit t'i shkojë edhe ndër
mend një gjë e tillë kundër shërbëtorit të vet, kundër mbarë shtëpisë
së tim eti. Për këtë punë as që ka ditur gjë shërbëtori yt, as të vogël
as të madhe». 16Mbreti iu përgjigj: «Dënohesh me vdekje, Akimelek, ti
dhe mbarë shtëpia e babës tënd!» 17Mbreti u urdhëroi kasnecëve që i
kishte përreth: «Suluni dhe vrisni priftërinjtë e Zotit, sepse edhe ata, 21,31-33
përkrahin Davidin. E kanë ditur se ka ikur e nuk më kanë njoftuar».
Por shërbëtorët e mbretit nuk deshën të ngrinin dorën për t'i vrarë
priftërinjtë e Zotit. 18Atëherë mbreti i tha Doegut: «Sillu ti e sulu mbi
priftërinjtë!». U soll Doegu dhe i sulmoi priftërinjtë. I copëtoi atë ditë
tetëdhjetë e pesë burra të veshur me shpinorë të linjtë. 19E sulmoi 2,18+
edhe Nobin, qytetin e priftërinjve dhe i goditi me teh shpate trim e
grua, të vegjël e foshnja, ka, gomar e dele, të gjitha i përshkoi në teh
të shpatës. 20Shpëtoi vetëm një djalë i Akimelekut, birit të Akitobit,
i cili e ka emrin Abiatar. Ky u strehua te Davidi 21dhe i tregoi se
Sauli i kishte vrarë priftërinjtë e Zotit. 22Davidi i tha Abiatarit: «Ma
merrte mendja atë ditë se, meqenëse aty ndodhej Doegu idumeas, do
t'i lajmëronte patjetër Saulit. Unë jam fajtor për vdekjen e të gjithë
anëtarëve të familjes së babës tënd. 23Qëndro me mua e mos ki frikë.
Ai që kërkon të ma marrë mua jetën, kërkon ta marrë edhe ty. Tek unë
do të jesh i ruajtur mirë».

Davidi në Cejlë

23 1I lajmëruan Davidit e i thanë: «Ja, filistenjtë e kanë
rrethuar Cejlën dhe po i plaçkitin lëmenjtë». 2Davidi e
pyeti Zotin e tha: «A të shkoj e t'i godas këta filistenj?».
Zoti i tha: «Shko, se do t'i mundësh filistenjtë e do ta shpëtosh Cejlën».
3Njerëzit që ishin me Davidin, i thanë: «Shiko: ne jemi në frikë të
vazhdueshme edhe këtu në Judë! Po si do të jetë nëse do të shkojmë
në Cejlë kundër çetave të filistenjëve?» 4Davidi përsëri kërkoi këshillë
prej Zotit, i cili iu përgjigj: «Ngrihu e shko në Cejlë, sepse unë do t'i
lëshoj filistenjtë në dorë tënde». 5Atëherë Davidi u nis me njerëzit e vet

22,14 *prijesi: me LXX; TM ka: sâr, "i larguar".*
22,22 *unë jam fajtor*: me LXX; TM ka: *"jam kthyer".*
22,23 Ebiatar ngelet prift deri në vdekjen e Davidit. Do të hidhet nga puna nga Salomoni (1Mbr 2,26v).

e shkoi në Cejlë, luftoi kundër filistenjve, i dëboi bagëtitë e tyre dhe
i mundi keqas. Kështu Davidi i shpëtoi banorët e Cejlës. - 6Asohere
22,20-23 kur Abiatari u strehua te Davidi, edhe ai zbriti me Davidin në Cejlë
2,28+ duke marrë me vete shpinorin. 7E lajmëruan Saulin se Davidi kishte
zbritur në Cejlë. Sauli tha: «E lëshoi Zoti në duar të mia: ai vetë e qiti
veten në lak pasi ka hyrë në qytet të mbyllur me dyer e me shula!».
8Sauli mblodhi mbarë popullin për të zbritur në luftë në Cejlë për ta
rrethuar Davidin dhe njerëzit e tij. 9Kur e mori vesh Davidi se Sauli
po bëhej gati për t'ia bërë të zezën tinëz, i tha Abiatarit prift: «Bjere
22,28+ shpinorin!». 10Atëherë Davidi tha: «O Zot, Hyji i Izraelit! Shërbëtori yt
dëgjoi se Sauli po bëhet gati që të vijë kundër Cejlës për ta shkatërruar
qytetin për shkakun tim. 11A do të më lëshojnë njerëzit e Cejlës në
dorë të Saulit? A do të zbresë Sauli sikurse dëgjoi shërbëtori yt? O Zot,
Hyji i Izraelit, dëftoji shërbëtorit tënd!». E Zoti i tha: «Do të zbresë!».
12E Davidi vazhdoi: «A do të më dorëzojnë mua dhe njerëzit e mi te
Sauli këta, njerëzit e Cejlës?». Zoti iu përgjigj: «Do të të dorëzojnë!»
13U çua, pra, Davidi dhe njerëzit e tij - ishin gjashtëqind vetë - dolën
prej Cejlës dhe endeshin andej-këndej, pa qëllim. E lajmëruan edhe
Saulin se Davidi kishte dalë prej Cejlës, prandaj as nuk doli për sulm.
14Davidi shkoi për të jetuar në shkretëtirë, në vende të pakalueshme
dhe qëndroi në male në shkretëtirën Zif. Sauli e kërkonte vazhdimisht,
por Hyji nuk e lëshoi kurrë në duar të tija.

Davidi në Horesë. Jonatani vjen për ta parë

15Davidi e mori vesh se Sauli kishte dalë që ta kërkonte për t'ia
marrë jetën. Davidi gjendej në shkretëtirën e Zifit, në Horesë. 16U çua
Jonatani, biri i Saulit, dhe shkoi te Davidi në Horesë. Ai i dha zemër
Davidit në emër të Zotit. I tha: 17«Mos ki frikë! Ti s'do të biesh në duar
të Saulit, tim eti. Ti do të mbretërosh mbi Izrael e unë do të jem i dyti
pas teje. Këtë e di edhe im atë, Sauli». 18U lidhën, pra, besa-besë me
njëri-tjetrin para Zotit. Davidi qëndroi në Horesë, kurse Jonatani u
kthye në shtëpinë e vet.

23,6 shpinorin: ky detaj përgatit konsultimin me shpinorin të rr 9.

23,7 *lëshoi; me TM; LXX ka: "ka shitur"* (pepraken).

23,11 *A do të më lëshojnë njerëzit e Cejlës në dorë të Saulit? Me TM krh. rr 12; BJ me LXX nuk e ka.*

23,12 do të më dorëzojnë: Davidi i shpëtoi banorët e Cejlës, por bëri ta paguajnë këtë nder duke i shfrytëzuar për ushtrinë e vet (krh. 25,4-8+); për këtë, ata e tradhëtojnë dhe i bëjnë apel pushtetit të Saulit (krh. 23,19-20; 24,2; 26,1).

23,14 *Zif:* në jug të Hebronit. Ky rr lidh episodin e Cejlës (rr 1-13) me atë të Zif-it (rr 19-28).

23,15-18 Rr 13-18 i përkasin traditës mbi miqësinë e Davidit e Jonatanit (krh. në veçanti 20,11-17). Këtu paralajmërimi i mbretërisë së Davidit është i qartë e Jonatani rezervon për vete vendin e dytë (rr 17). Kjo s'do të thotë që ka patur një komplot mes dy shokëve kundër Saulit (krh. 20,30; 22,8). Kjo histori tregohet në dritën e ngjarjeve që ndjeken.

Davidi shpëton prej Saulit

19Zifasit shkuan te Sauli në Gaba e i thanë: «Davidi fshihet ndër
ne në vende të sigurta në Horesë, në malin Hakilë, që është në jug të
shkretëtirës. 20Tash, pra, po deshi zemra jote, o mbret, që të zbresë
atje, zbrit; është puna jonë që ta shtiem në duar të mbretit». 21Sauli u
tha: «Qofshi bekuar prej Zotit, pasi po ankoni gjendjen time! 22Shkoni,
po ju lutem, e përgatitni gjithçka me kujdes, shikoni me vëmendje e
vëreni vendin nga kalon ai dhe merrni hetime kush e ka parë aty: po
më thonë se është shumë dinak. 23Gjeni e vëreni të gjitha strehimet
e tija ku fshihet e, kur t'ia gjeni vendin e sigurt, kthehuni tek unë
që të vij edhe vetë me ju. E në qoftë se ecën nëpër tokë, do ta kërkoj
në çdo vend të Judës». 24Ata atëherë u ngritën e shkuan në Zif para
Saulit. Davidi e njerëzit e tij ishin në shkretëtirën Maon, në Arabë,
në jug të shkretëtirës. 25Atëherë doli edhe Sauli me njerëzit e vet për
ta kërkuar Davidin. E lajmëruan për këtë Davidin. Davidi zbriti në
Qetë e qëndronte në Maon. Kur e mori vesh Sauli, iu vu pas Davidit
në shkretëtirën e Maonit. 26Sauli ecte njërit shpat të malit, kurse
Davidi me njerëzit e vet shkonte shpatit tjetër të malit. Davidi u
jepte sa ku mundte këmbëve për t'i ikur Saulit. E Sauli me njerëzit
e vet po krijonte rrethin për ta zënë Davidin me gjithë ta, 27kur që,
arriti lajmëtari që tha: «Shpejto e eja se filistenjtë e vërshuan tokën!».
28Atëherë Sauli e la ndjekjen e Davidit e u kthye për t'u ndeshur me
filistenjtë. Për këtë arsye ai vend u quajt: «Qeta e shpërndarjes».

Davidi i kursen jetën Saulit =26

24 1Prej andej Davidi u ngjit e shkoi të banojë në vende të
sigurta të Engadit. 2Kur u kthye Sauli prej ndjekjes
së filistenjve, e lajmëruan: «Davidi tani gjendet në
shkretëtirën e Engadit». 3Sauli mori tre mijë burra të zgjedhur në
mbarë Izraelin dhe u nis për të gjurmuar Davidin e njerëzit e tij në
qetat e dhive të egra. 4Arriti te vathat e deleve, që janë afër udhës.
Aty ishte një shpellë në të cilën hyri Sauli për të dalë për vete. Davidi
me njerëzit e vet fshihej në pjesën e brendshme të shpellës. 5Njerëzit
e Davidit i thanë atëherë: «Erdhi dita, për të cilën të ka thënë Zoti:

23,25 në Qetë: hebr. Sela', ka si kuptim
të parë "prerje në shkëmb". Bëhet fjalë,
pra, për një një grykë malore që kalohet
vështirë. Krh. situata analoge në 26,13.22;
2Sam 16,13.

24,1 *Engadit*: "burimi i kecit", afër
bregut të detit të vdekur, në krahun e Zif-it.

24,4 *vathat e deleve*: mure me gur të
thatë ku strehohen bagëtitë natën. – *për
të dalë për vete*: BJ ka: "për të mbuluar
këmbët", eufemizëm.

'Unë do të ta lëshoj në dorë armikun tënd që të bësh me të si të pëlqejë
ty'». Kështu, pra, Davidi u ngrit dhe, pa zë, i preu Saulit kindin e
leshnikut. [6]Më vonë e breu ndërgjegjja Davidin pse i kishte prerë
kindin e leshnikut Saulit [7]e u tha njerëzve të vet: «Më ruajttë dora e
26,9; 31,4; 1Sam 1,14 Zotit që të mos i bëj kurrë më një punë të tillë imzotit, të shuguruarit
të Zotit: të vë më dorë në të, sepse është i shuguruar i Zotit». [8]Davidi
me fjalë të ashpra i qortoi njerëzit e vet dhe nuk i la të suleshin kundër
Saulit. Atëherë Sauli doli prej shpellës dhe vazhdoi rrugën që kishte
marrë.

[9]U ngrit edhe Davidi pas tij, doli prej shpellës dhe i thirri Saulit.
I tha: «Imzot, o mbret!». Sauli u kthye e shikoi prapa. Davidi, duke u
përkulur kah toka, e nderoi [10]dhe i tha Saulit: «Përse i dëgjon gërgasjet
e njerëzve që thonë: 'Davidi kërkon të ta bëjë të zezën?' [11]Qe, sot e pe
me sytë e tu se Zoti të ka lëshuar në dorën time kur qe në shpellë.
Mua më thanë që të të vrisja, por unë pata dhimbje për ty e thashë:
24,7+ Nuk do ta ngre dorën time mbi zotërinë tim, sepse është i shuguruar
i Zotit [12]dhe im atë. Shiko, pra, e njihe kindin e leshnikut tënd në
dorën time. Ta preva kindin e leshnikut tënd e nuk desha të të vrisja
ty. Pra, kujtohu dhe pranoje se nuk kam mendje të keqe, paudhësi as
farë faji kundër teje, kurse ti po më ndjek për të ma marrë jetën. [13]Zoti
gjykoftë ndërmjet meje e teje, Zoti u hakmarrtë për mua mbi ty! Sa
për mua, unë nuk do të ngre dorë mbi ty. [14]Ashtu siç thotë edhe fjala
e urtë e vjetër:

«Prej të padrejtëve rrjedh padrejtësi
A, dora ime nuk do të ngrihet kundër teje».

[15]Kë po ndjek mbreti i Izraelit? Kë po salvon? Një qen të ngordhur,
një plesht! [16]Zoti qoftë gjykatës ndërmjet meje e teje, ai paftë dhe
mbroftë çështjen time; ai më shpëtoftë prej dorës sate!»

[17]Kur i kreu Davidi këto fjalë drejtuar Saulit, Sauli tha: «A mos
është ky zëri yt, o David, biri im?». Dhe Sauli ia filloi të qajë me zë të
lartë. [18]I tha Davidit: «Je më i drejtë se unë, sepse ti më ke bërë vetëm
mirë e unë ta kam kthyer me të këqija. [19]Ti sot dëftove mirësinë tënde
ndaj meje, pasi Zoti më lëshoi në dorën tënde e ti nuk më vrave. [20]Cili
është ai burrë që, kur ta gjejë armikun e vet, e lë të shkojë në punë të

24,6 Davidin e bren ndërgjegjja (për shprehjen krh. 2Sam 24,10). Në fakt veshja përfaqëson personin (krh. 18,4); të prekësh veshjen është sikur të prekësh personin.

24,7 *të shuguruarit të Zotit*: glosë e mundshme. BJ nuk e ka.

24,11 *Mua më thanë që të vrisja*: hebr.; "kam refuzuar që të vrasë" (greq.).

24,14 Pra d.m.th.: nëse do të prekësh të këqijtë e keqja do të të takojë. Fjalë e urtë e futur nga një glosator.

vet? Zoti të shpërbleftë me të mira për të mirën që ma bëre mua sot!
21E tani, pasi e di me siguri se do të mbretërosh e se do ta kesh në
dorë mbretërinë e Izraelit, 22m'u përbeto në Zotin se nuk do ta shuash
farën time pas meje dhe se nuk do ta zhdukësh emrin tim prej shtëpisë
së tim eti». 23Davidi iu përbetua Saulit. Sauli shkoi në shtëpinë e vet,
kurse Davidi e njerëzit e tij u ngjitën në strehimin e tyre.

Vdekja e Samuelit. Historia e Nabalit dhe e Abigajlës =28,3

25 1Samueli vdiq. Mbarë Izraeli u bashkua, i bënë gjëmën dhe
e varrosën në vendin e tij në Ramë.
Davidi u çua dhe zbriti në shkretëtirën Maon.
2Ndodhej njëfarë burri në shkretëtirën Maon. Pronën e kishte në
Karmel. Ishte njeri shumë i pasur. Kishte tri mijë dele e një mijë 15,12
dhi. Ishte në Karmel për qethjen e dhenve. 3Njeriu quhej Nabal
e gruaja e tij Abigajlë. Ishte një grua shumë e urtë dhe e pashme.
Burri i saj ishte i vrazhdtë dhe i keq. Ishte prej barkut të Kalebit.
4Kur Davidi në shkretëtirë dëgjoi se Nabali po qethte dhentë e veta, 5i
dërgoi dhjetë djelmosha e u tha: «Dilni në Karmel, shkoni te Nabali e
përshëndeteni prej anës sime. 6Thoni kështu vëllait tim: 'Paqja me ty,
paqja me shtëpinë tënde, paqja qoftë me gjithçka ke! 7Tani mora vesh
se kishe qethtarë. Barinjtë e tu kanë qenë me ne në shkretëtirë e ne
kurrë nuk i kemi trazuar. Asnjëherë nuk u mungoi asnjë kokërr prej
grigjës për tërë kohën sa qenë me ne në Karmel. 8Pyeti shërbëtorët e
tu dhe ata do të të tregojnë. Prandaj, le të gjejnë pritje të mirë këta
djelmosha tek ti: të kemi ardhur në ditë feste! Ç'të kesh për doresh,
jepu shërbëtorëve të tu dhe birit tënd Davidit'». 9Djelmoshat e Davidit,
kur erdhën, ia thanë Nabalit të gjitha këto fjalë në emër të Davidit
dhe heshtën. 10Por Nabali iu përgjigj djelmoshave të Davidit e u
tha: «Po kush është Davidi e kush është biri i Isait?! Sot u shtuan
skllevërit që u ikin zotërinjve të vet! 11A thua më duhet, pra, ta marr
bukën time, ujët tim, mishin e bagëtive që i preva për qethtarët e mi,
e t'ua jap njerëzve që nuk di nga janë!?». 12U sollën, pra, djelmoshat e
Davidit dhe u kthyen udhës nga erdhën dhe i treguan Davidit të gjitha
këto fjalë. 13Atëherë Davidi u tha njerëzve të vet: «Le të ngjeshë secili

24,21-23a Këto rr që shpallin mbretërimin e Davidit janë një shtesë e tipit të 20,12-17.41-42; 23,15-18.

25,1 *shkretëtirën Maon*: TM ka "shkretëtira Paran".

25,5 Qethja e deleve është rasti i një feste (2Sam 13,23v), gjatë së cilës një pronar i pasur duhet të jetë bujar. Davidi shfrytëzon rastin për të kërkuar taksën që endacakët marrin nga fshatrat e afërt për "mbrojtjen" që ata ua garantojnë duke mos vjedhur e duke larguar hajdutët e fushave (rr 16). Eshtë e drejta e "vëllazërisë".

25,6 *vëllait tim*: hamend.; TM ka: "një gjallesë". BJ shton: "qoftë kështu edhe viti i ardhshëm", urim mirëqenie me rastin e qethjes së deleve.

shpatën e vet!». Secili ngjeshi shpatën e vet, po edhe Davidi ngjeshi shpatën e vet dhe, rreth katërqind burra i shkuan pas, kurse dyqind vetë ndenjën te pajisjet.

[14]Por Abigajlën, gruan e Nabalit, e lajmëroi një nga shërbëtorët e saj e i tha: «Qe, Davidi prej shkretëtirës i dërgoi lajmëtarët e vet për t'i sjellë urimet e veta zotërisë sonë, por ai i dëboi me fjalë. [15]Këta njerëz kanë qenë shumë të mirë me ne: nuk kanë qenë të mërzitshëm; asnjë send nuk na humbi gjatë krejt kohës sa jetuam me ta në shkretëtirë. [16]Mur mburonjës i kemi pasur natë e ditë gjatë krejt kohës sa i kullotëm grigjat ndër ta. [17]Për këtë arsye mendo e pleqëro çfarë të duhet të bësh, sepse me siguri do t'i bëjnë ndonjë të zezë zotërisë sonë dhe mbarë familjes së tij. E zotëria është njeri i keq, kështu që askush s'mund të flasë me të». [18]Abigajla shpejt e shpejt mori dyqind bukë, dy rrëshiqa me verë, pesë desh të pjekur, pesë masa grurë të pjekur, njëqind vile rrushi të thatë, dyqind ëmbëlsira fiqsh dhe i ngarkoi mbi gomarë. [19]Shërbërorëve të vet u tha: «Nisuni para meje, se qe, do t'ju zë». Burrit të vet, Nabalit, nuk i tregoi.

[20]Ndërsa ajo, kaluar mbi një gomar, po zbriste pas një bërryli malor, edhe Davidi, me njerëzit e vet, po zbriste përballë saj, kështu që ajo u takua me ta. [21]Davidi thoshte: «Vërtet kot ia ruajta gjënë e tij që e kishte në shkretëtirë, dhe nuk i humbi asnjë kokërr që i përkiste atij
Rt 1,17+ e ky ma ktheu të mirën me të keqe. [22]Kështu ua bëftë Hyji armiqve të Davidit e edhe më zi nëse do t'i lë gjallë deri nesër në mëngjes a ndonjë mashkull të tij!» [23]Posa e pa Abigajla Davidin, zbriti me të shpejtë prej gomarit, ra me fytyrë përdhe para Davidit e u përkul deri në tokë. [24]Ra para këmbëve të Davidit e tha: «Gabimi im, gabimi im, Imzot! Të lutem, lejo të të flasë shërbëtorja jote e dëgjo fjalët e shërbëtores sate. [25]Të mos shqetësohet, lutem, Imzoti për punë të atij marroçi - Nabalit, sepse siç i thotë edhe emri i tij: është i marrë dhe marrëzira është me të. Kurse unë, shërbëtorja jote, nuk i pashë djelmoshat e imzotit që i kishe nisur. [26]E tani, imzot, pasha Zotin e gjallë e pasha jetën tënde, vetë Zoti nuk deshi që të derdhje gjak e ta çoje në vend drejtësinë me dorën tënde. E tani si Nabali u bëfshin të gjithë armiqtë e tu e të gjithë ata që imzotit ia mendojnë të keqen! [27]Prandaj pranoje këtë dhuratë që ia solli shërbëtorja jote zotërisë sim dhe ua jep djelmoshave që ndjekin imzotin. [28]Falja, po të lutem, fajin shërbëtores sate. E Zoti që bën mirë gjithmonë, do t'i bëjë imzotit një shtëpi të qëndrueshme, sepse imzoti lufton luftërat e Zotit: prandaj të mos gjendet vepër e keqe në zotërinë

25,22 *armiqve të Davidit*: me TM; BJ me LXX përkthen: "Davidit". – mashkull: përkthimi letrar "ai që urinon kundër murit".

25,25 *marroçi… emri*: hebr. *nabal* do të thotë budalla, ai që sillet keq kundrejt Zotit e kundrejt njerëzve, në të njëjtën kohë, budalla, i pafe e i keq.

25,26 *si Nabal*: duke bashkëndarë fatin e vet tragjik, që Abigajla parashikon (krh. rr 37v).

tim gjatë krejt jetës sate. [29]E në qoftë se ndonjëherë do të ngrihet ndonjë njeri për të të salvuar e për të ta marrë jetën tënde, jeta e imzotit do të jetë e ruajtur në arkën e jetës te Zoti, Hyji yt; kurse jetën e armiqve të tu Zoti do ta flakë tej vrullshëm me rrotullim të bahes! [30]E kur Zoti do t'i çojë në vend të gjitha të mirat që t'i ka premtuar, ai do të të vërë prijës mbi Izraelin, [31]atëherë zotëria im s'do ta ketë ankth në shpirt e bremje në zemër se ke derdhur gjak më kot e se je hakmarrë me dorën tënde. E kur ta ketë bekuar Zoti imzotin, le të të bjerë ndërmend për shërbëtoren tënde». [32]Davidi i tha Abigajlës: «Qoftë bekuar Zoti, Hyji i Izraelit, që të dërgoi sot ty në takim me mua! Qoftë bekuar edhe urtësia jote [33]e qofsh bekuar edhe ti që më pengove sot të mos derdhi gjak e të mos hakmerrem me dorën time! [34]Se, përndryshe, pasha Zotin, Hyjin e Izraelit, që më ndaloi të mos të të bëj keq, po të mos më kishe ardhur me kohë në takim, gjallë s'do t'i kishte mbetur deri në agimin e mëngjesit Nabalit asnjë mashkull». [35]Atëherë Davidi pranoi prej dorës së saj gjithçka i kishte sjellë ajo dhe i tha: «Shko në paqe në shtëpinë tënde. Shiko: ta dëgjova fjalën: qofsh falur!»

[36]Abigajla u kthye te Nabali. Dhe ja, në shtëpi po bënte gosti, me të vërtetë një gosti mbretërish! Ishte shumë i gëzuar e krejtësisht i dehur. Ajo nuk i tregoi asgjë deri në mëngjes. [37]Në mëngjes, kur Nabalit i kishte dalë vera, gruaja e tij ia tregoi të gjitha. Atëherë e lëshoi zemra përbrenda në parzëm: u bë si gur. [38]Pasi kaluan dhjetë ditë, Zoti e goditi Nabalin e vdiq. [39]Kur e mori vesh Davidi se kishte vdekur Nabali, tha: «Qoftë bekuar Zoti që e shpagoi fyerjen që ma bëri Nabali e që e ruajti shërbëtorin e vet të mos hakmerrej vetë dhe që të keqen që bëri Nabali e solli mbi kokën e tij». Atëherë Davidi dërgoi njerëzit për t'i thënë Abigajlës se kishte qëllim ta merrte për grua. [40]Shkuan, pra, djelmoshat e Davidit tek Abigajla në Karmel dhe i thanë: «Davidi na ka dërguar tek ti për të të marrë për grua të tij». [41]Ajo u ngrit, u përkul në shenjë nderimi e tha: «Ja, shërbëtorja jote është e gatshme t'ua lajë këmbët shërbëtorëve të imzotit». [42]U ngrit me nxitim Abigajla, hipi në gomar, pesë shërbëtoret e saja i shkuan pas. Ajo shkoi pas të dërguarve të Davidit dhe u bë gruaja e tij. [43]Davidi e kishte marrë për grua edhe Akinoamën prej Jezrahelit dhe të dyja ishin gra të tija. [44]Kurse Sauli Mikolën, bijën e vet, gruan e Davidit, ia kishte dhënë Faltiut, birit të Lajisit, që ishte prej Galimit.

Ps 69,29; Is 4,3; Dan 12,1; 12,1; Zb 3,5

18,20v; 19,10v; 2Sam 3,13v

25,29 *në arkën e jetës*: Zoti e ruan si në një arkë jetën e miqve të vet. Imazhi ngjashëm me atë të "librit të jetës" (Ps 69,29; Is 4,3; Dan 12,1; Zb 3,5).

=24 ## Davidi i kursen jetën Saulit

23,19v **26** [1]Zifasit shkuan te Sauli në Gabà e i thanë: «Qe, Davidi
fshihet në kodrën e Hakilës, kundruall shkretëtirës».
[2]Sauli u çua dhe zbriti në shkretëtirën Zif dhe me të tri
mijë vetë, burra të zgjedhur të Izraelit, për ta gjurmuar Davidin në
shkretëtirën Zif. [3]Sauli nguli fushimin në kodrën e Hakilës, që është
kundruall shkretëtirës, anash rrugës. E Davidi banonte në shkretëtirë.
Kur pa se kishte ardhur Sauli pas tij në shkretëtirë, [4]dërgoi hetues dhe
mësoi se me të vërtetë kishte ardhur atje. [5]Davidi u çua e shkoi në
vendin ku ishte Sauli. Kur e pa vendin ku flinte Sauli dhe Abneri,
biri i Nerit, prijësi i ushtrisë së tij, Sauli po flinte brenda rrethit,
1Kro 2,16 kurse populli tjetër rreth e rreth tij, [6]Davidi i tha Akimelekut heteas
dhe Abisait, birit të Sarvisë, vëllait të Joabit: «Cili zbret me mua te
Sauli në fushim?». Iu përgjigj Abisai: «Unë zbres me ty». [7]Erdhën, pra,
Davidi e Abisai natën tek ushtria dhe e gjetën Saulin duke fjetur në
gjumë brenda rrethit. Heshtën e kishte të ngulur në tokë te kryet e vet,
kurse Abneri e populli tjetër po flinin përreth tij. [8]Atëherë Abisai i tha
Davidit: «Hyji sot ta ka lëshuar në duar të tua armikun tënd: tani po
18,11; 19,10 e përshkoj me heshtë e po e mbërthej përtokë me një të rënë të vetme,
të sjell një herë tjetër s'do të kem nevojë». [9]Por Davidi iu përgjigj: «Ruaj
24,7 se e vret! Cili shtriu dorën e vet mbi të shuguruarin e Zotit e do të jetë
i pafajshëm?». [10]Atëherë Davidi shtoi: «Pasha jetën e Zotit, vetë Zoti
do ta godasë, ose do t'i vijë dita të vdesë, ose do të dalë në luftë e do të
vritet. [11]Zoti mos e thëntë që unë të çoj dorë kundër të shuguruarit të
Zotit! Tash pra, merre heshtën që është te kryet e tij dhe brokën e ujit
e të largohemi». [12]Kështu, pra, i mori Davidi heshtën dhe brokën e ujit,
që ishte te kryet e Saulit, dhe u larguan. Askush nuk i pa, askush s'diti
Zan 2,21; 15,12 gjë, askush nuk u zgjua. Të gjithë flinin: një gjumë i rëndë i dërguar
prej Zotit i kishte pushtuar të gjithë.

[13]Kur kaloi Davidi në anën e kundërt, u ndal në majë të malit, mjaft
larg, në një largësi mjaft të madhe ndërmjet, [14]atëherë Davidi i lëshoi
zë ushtrisë dhe Abnerit, birit të Nerit e tha: «A nuk do të përgjigjesh, o
Abner?». Abneri u përgjigj: «Kush je ti? Bërtet dhe e trazon mbretin!».
[15]Atëherë Davidi i tha Abnerit: «Ti je burrë, a jo? E kush është trim si
ti në Izrael? Pse, atëherë nuk e ruajte zotërinë tënd, mbretin? E pra,
ka hyrë dikush prej popullit me qëllim që ta vrasë mbretin, zotërinë

26,1-25 Tregimi i k 26 është shumë i ngjashëm më atë të k 24. O janë dy ngjarje të ngjashme të shkrira në të njëjtën formë nga tradita gojore dhe që pastaj u shkrua, ose, dhe kjo është me e mundshme, pastaj është një kopje, dy mënyra paralele për të treguar bujarinë e Davidit dhe respektin e tij fetar për karakterin e shenjtë të mbretit, "të shuguruarit të Hyjit" (krh. 9,26+).

26,13 *në anën e kundërt*: në anën tjetër të luginës.

26,14 *trazon mbretin*: me TM; BJ me LXX nuk e ka.

tënd! [16]S'është mirë siç ke vepruar ti! Pasha Zotin e gjallë, e keni
meritуar vdekjen që të gjithë ju që nuk e keni ruajtur zotërinë tuaj,
të shuguruarin e Zotit. Tash, pra, shiko ku është heshta e mbretit e
ku është broka e ujit, që ishte te kryet e tij!» [17]Por Sauli e njohu zërin
e Davidit e tha: «A mos është ky zëri yt, biri im David?». Davidi tha:
«Zëri im, o mbret, zotëria im!». [18]E vazhdoi: «Për ç'arsye imzoti e ndjek
shërbëtorin e vet? Ç'kam bërë? Çfarë faji është në mua? [19]Tash, pra,
le t'i dëgjojë, po të lutem, zotëria im, mbreti, fjalët e shërbëtorit të
vet: Nëse Zoti të çon peshë kundër meje, i pëlqeftë flia e erëndshme!
Por në qofshin njerëzit ata që të nxisin, qofshin mallkuar para Zotit,
pse më dëbuan sot e më hodhën jashtë trashëgimit të Zotit, duke më Lp 7,6+
thënë: 'Shko, shërbeju zotave të huaj!' [20]E tani, mos u derdhtë gjaku im
për tokë larg prej fytyrës së Zotit, pasi mbreti i Izraelit ka dalë që të
kërkojë një plesht, sikurse kur ndokush del të gjuajë thëllëzën maleve».
[21]Sauli tha: «Kam mëkatuar! Kthehu, biri im, David! Assesi s'do të të
bëj më keq, meqenëse sot para syve të tu jeta ime ka qenë e çmueshme.
Shihet se kam vepruar marrëzisht e kam gabuar shumë, tepër shumë».
[22]Por Davidi iu përgjigj: «Ja ku është heshta e mbretit! Le të vijë një
djalosh e le ta marrë. [23]Zoti shpërbleftë gjithkënd sipas drejtësisë së vet Ps 7,9; 18,21
e besnikërisë. Zoti sot të lëshoi në duar të mia, por unë s'desha të çoja
dorën time mbi të shuguruarin e Zotit. [24]Dhe sikurse jeta jote sot qe e
shtrenjtë për sytë e mi, ashtu edhe jeta ime qoftë e çmueshme për sytë
e Zotit e më shpëtoftë prej çdo rreziku». [25]Sauli i tha Davidit: «Qofsh
bekuar, biri im David! Çkado që do të ndërmarrësh, faqebardhë do të 24,21
dalësh!». Davidi shkoi në punë të vet e Sauli u kthye në shtëpi të vet.

4. DAVIDI TE FILISTENJTË

Davidi strehohet në Get

27 [1]Davidi tha vetë me vete: «Dikur, një ditë a një tjetër, do
të bie në duar të Saulit. A nuk është më mirë për mua
të iki e të shpëtoj në tokën e filistenjve? Kështu Sauli do

26,19 *zotave të huaj*: JHWH ishte aq i lidhur me Izraelin "trashëgimi" i tij, sa që as nuk mund të mendohej të jetë i nderuar në tokë të huaj ku mbretëronin zota të tjerë. Kështu Naamani sjell në Damask pak tokë nga Izraeli (2Mbr 5,17). Të detyrosh Davidin të ikë jashtë vendit është ta ndëshkosh të braktisë Zotin.

26,20 *larg prej fytyrës së Zotit*: në shkretëtirë, vendi i shpirtrave të këqinjë (Is 13,21; 34,13-14; Lev 16,10), Davidi ndihet jashtë pranisë së Hyjit. – *të kërkojë një plesht*: me TM, nën ndikimin e 24,15; BJ me LXX përkthen: "në kërkim të jetës sime".

27,1 *të iki e të shpëtoj*: me LXX; TM ka: "sepse do të shpëtoja sigurisht". –*në tokën e filistenjve*: ishte një mënyrë e sigurtë për tu shpëtuar nga Sauli, por ky kalim i dukshëm në anën e armikut, vendoste Davidin në një situatë mashtruese jashtë së cilës ai do të dalë vetëm falë shkathtësisë së tij (rr 8-12) dhe i ndihmuar nga rrethanat (k 29).

të mërzitet e do të pushojë të më kërkojë nëpër krahina të Izraelit.
Kështu, pra, do të shpëtoj prej tij». [2]U ngrit, pra, Davidi e shkoi ai
21,11-16 e njerëzit e tij - gjashtëqind vetë - tek Akisi, biri i Maohut, mbret i
Getit. [3]Davidi banoi me mbretin Akis në Get, ai dhe njerëzit e tij,
secili me familjen e vet; edhe Davidi me dy gratë e veta. Akinoamën
prej Jezrahelit e Abigajlën, gruan e Nabalit prej Karmelit. [4]E njoftuan
Saulin se Davidi kishte ikur në Get dhe nuk e gjurmoi më.

Davidi vasal i filistenjve

[5]Davidi i tha Akisit: «Nëse kam gjetur hir para syve të tu, le të
më jepet një qytet në këtë vend për të banuar aty. E pse, njëmend,
të banojë shërbëtori yt me ty në qytetin mbretëror?». [6]Akisi po atë
ditë ia dha Sicelegun. Për këtë arsye Sicelegu u takon mbretërve të
29,3 Judës deri në ditën e sotme. [7]Davidi qëndroi në tokën e filistenjve një
Dal 17,8+; Joz 13,2; 1Sam 15 vit e katër muaj. [8]Davidi me njerëzit e vet dilte e plaçkiste gjezuritët,
gerzitët e amalecitët, sepse këta popuj e banonin tokën prej Telemit
në drejtim të Surit deri në Egjipt. [9]Davidi shkretëronte mbarë vendin,
s'linte gjallë as trim as grua; merrte dele, lopë, gomarë, deve e petka.
Kur kthehej, shkonte tek Akisi. [10]E Akisi i thoshte: «Kë keni sulmuar
sot?». Davidi i përgjigjej: «Sot i ramë Nagebit të Judës», ose: «I ramë
Nagebit të Jerameelit», ose: «I ramë Nagebit të Ceniut». [11]Davidi nuk
falte as trim as grua dhe nuk i sillte në Get, sepse thoshte: «Mund
të na padisin e të thonë kundër nesh: 'Kështu bëri Davidi.' Këtë
sjellje kishte për tërë kohën sa qëndroi në tokën e filistenjve. [12]Akisi
i besonte Davidit, sepse me vete thoshte: «Ka bërë ta urrejë tepër
populli i Izraelit, prandaj do të jetë skllavi im përgjithmonë».

Filistenjtë nisin luftën kundër Izraelit

28 [1]Në ato ditë filistenjtë i mblodhën çetat e veta për t'u
përgatitur për luftë kundër Izraelit. Atëherë Akisi i tha
Davidit: «Tash duhet ta dish se do të vish me mua në
ushtri, ti dhe njerëzit e tu». [2]Davidi iu përgjigj Akisit: «Mirë! Por

27,6 *Sicelegun*: në kufi me rajonin e filistejnve, në veri-lindje të Bersabës. Akisi i jep qytetin në pronësi Davidit, duke vënë shpresën në trupen e tij për të vënë rregull në shkretëtirën afër. *–u takon*, BJ me TM shton: "mbretërve" d.m.th. që ishte një territor në pronësi të mbretërve të Judës.

27,8 *Telemit*: me ndonjë dshk. grek; TM ka "gjithmonë", *më 'olam*.

27,10 *Negeb*: është rajon pak i banueshëm, e sidomos i rezervuar për kullosë, që shtrihet në jug të Palestinës. I përket hebrenjve dhe aleatëve të tyre, mes të cilëve kenitët (krh. edhe 30,14). Davidi paraqet si direktiva kundër tyre bastisjet kundër hajdutëve të shkretëtirës, sulmet me të cilët ai bëhët mik i judenjvë.

28,2 *ti do ta dish çka do të bëjë shërbëtori yt*: përgjigje e dyfishtë, që Akis interpreton si një lajmërim trimërie të luftës. Davidi shpreson nga rrethanat që do ta dispensojnë nga përleshjet kundër Izraelit; në fakt do të ndihmohet (k 29).

edhe ti do ta dish, çka do të bëjë shërbëtori yt!». Akisi i tha Davidit:
«Prandaj po të vë rojtar të kokës sime përgjithmonë».

Sauli dhe shortarja e Endorit

[3]Samueli kishte vdekur. Mbarë Izraeli e kishte qarë dhe e kishin =25,1
varrosur në Ramë, në qytetin e tij. Sauli i kishte dëbuar prej vendit
dijësit dhe grishësit e shpirtrave.
[4]U bashkuan filistenjtë, erdhën dhe u fushuan në Sunam. Po ashtu
edhe Sauli bashkoi mbarë Izraelin dhe ngulën fushimin në Gjelboé.
[5]Sauli i pa taborret e filistenjve, mbeti i tmerruar dhe zemra e tij u
drodh prej frikës. [6]E pyeti për këshillë Zotin, por nuk iu përgjigj as me 14,41+; Dal 33,7+
ëndrra, as me Urim, as me anën e profetëve.
[7]Atëherë Sauli u tha shërbëtorëve të vet: «Ma kërkoni një grua që
thërret të vdekurit, se do të shkoj tek ajo e do ta pyes me anë të saj».
Shërbëtorët i thanë: «Është në Endor një grua që thërret të vdekurit». 1Mbr 14,2
[8]Atëherë Sauli i ndërroi petkat e veta e u vesh me petka të tjera dhe
shkoi ai e me të edhe dy të tjerë. Natën arritën te gruaja e i tha: «Ma
trego të ardhmen me anë të përbetimit të të vdekurve e ma ngri atë
që të të them». [9]Gruaja iu përgjigj: «Ti e di mirë se ç'ka bërë Sauli, si
i çrrënjosi prej vendit magjistarët e thirrësit e shpirtrave. Pse po më
ngre lak për të më vrarë?». [10]Sauli iu përbetua me Zotin e i tha: «Pasha
Zotin e gjallë, kurrnjë e keqe nuk do të të ndodhë për këtë punë».
[11]Gruaja i tha: «Kë do të ta thërras?». Ai tha: «Ma thirr Samuelin». Sir 46,20
[12]Gruaja, kur e pa Samuelin, bërtiti me zë të lartë e i tha Saulit:
«Pse më tradhtove? Ti je Sauli!». [13]Atëherë mbreti i tha: «Mos ki frikë!
Çfarë po sheh?». Gruaja i tha Saulit: «Shoh një njeri hyjnor që ngjitet

28,3 *dijësit dhe grishësit e shpirtrave*: dijësia ishte e praktikuar në Izrael (2Mbr 21,6; Is 8,19), edhe pse ishte e ndaluar nga ligji (Lev 19,31; 20,6.27; Lp 18,11; e këtu rr 9). Nga momenti që tregimtari duket që bashkëndan besimin popullor në shpirtrat, edhe pse konsideron thirrjen e tyre të paligjshme; Etërit dhe komentuesit janë shqetësuar t'i japin një shpjegim faktit: ndërhyrje hyjnore, ndërhyrje djallëzore, mashtrim i gruas. Mund të pranojmë që skena është zhvilluar si efektivisht zhvillohen ndenjat e këtij tipi: besim nga ana e Saulit dhe mashtrim nga ana e gruas; por Hyji i lejon shpirtit të Saulit të dëftohet me të vertetë (nga këtu frika e gruas) e të dëftoje të ardhmen (krh. 1Kro 10,13 (LXX) e Sir 46,20). Mund të besohet më thjesht që treguesi të këtë përdorur këtë vënje në skenë, për të shprehur edhe një herë përbuzjen e Saulit e zëvendësimin e tij me Davidin, një *leitmotiv* i të gjithë këtyre historive (krh. rr 17 më 15,28 e referim ndaj Amalekut në rr 18; por edhe 13,14; 16,1; 23,17; 24,21; 25,30).

28,4 *Sunam*: në fushën e Izreel-it. Mali Gelboe mbyll këtë fushë në jug të Sunam. Endor është tek këmbët e Tabor-it e në veri të Sunam-it. Sauli për të shkuar atje duhet të sillet rreth fushimit të filistenjve.

28,12 Gruaja njeh lidhjen që Samueli ka patur me Saulin. Nëse, me frikën e saj të madhe, profeti i vdekur do të shfaqet, do të thotë që ai që ka shkuar për ta konsultuar është mbreti i Izraelit.

28,13 *njëri hyjnor*: në hebraisht një "*elohim*", një qënie mbinjerëzore (krh. Zan 3,5: Ps 8,6). Vetëm në këtë rast ky term është i aplikuar të vdekurve. – *që ngjitet nga toka*: ngjitet nga sheol, banesa nëntokësore e të vdekurve (krh. Nr 16,33+).

nga toka». [14]E pyeti mandej: «Ç'pamje ka?». Ajo tha: «Po ngjitet një
plak dhe është i mbështjellë me leshnik». Sauli e mori vesh se ishte
Samueli dhe ra, në shenjë nderimi me fytyrë përdhe. [15]Samueli i tha
Saulit: «Pse më trazove që të ngrihem?». E Sauli iu përgjigj: «Jam
tepër ngushtë. Filistenjtë po luftojnë kundër meje, Zoti është larguar
prej meje dhe nuk deshi të më dëgjojë as me anë të profetëve, as më anë
të ëndrrave; prandaj të thirra ty që të më tregosh ç'më duhet të bëj».
15,27-28 [16]Samueli i tha: «Pse më pyet mua, kur e di se Zoti është larguar prej
teje dhe është bërë kundërshtari yt? [17]Zoti ka bërë ashtu siç ka thënë
përmes meje, e hoqi mbretërinë prej dorës sate e ia dha të afërmit
tënd, Davidit, [18]sepse nuk e ke dëgjuar zërin e Zotit dhe s'e ke kryer
felgrimin e tij të hidhur kundër amalekasve. Prandaj edhe Zoti u soll
me ty kështu sot. [19]Zoti bashkë me ty do ta lëshojë në dorë të filistenjve
31,2-6 edhe Izraelin. Nesër ti dhe bijtë e tu do të jeni me mua, kurse ushtrinë
e Izraelit Zoti do ta lëshojë në dorë të filistenjve». [20]Aty për aty Sauli
u shtri përtokë sa qe i gjatë. E tmerruan fjalët e Samuelit, por edhe
fuqia e kishte lënë, sepse nuk kishte ngrënë bukë gjithë ditën e gjithë
natën. [21]Gruaja iu afrua Saulit, e pa se ishte shtanguar nga frika e i
tha: «Qe, shërbëtorja jote e dëgjoi kërkesën tënde, e vura jetën time
në rrezik dhe i dëgjova fjalët e tua që m'i the. [22]Tani dëgjoje edhe ti
fjalën e shërbëtores sate, po të vë para një kafshatë bukë, ha e forcohu
që të mund të bësh rrugë». [23]Ai s'pranoi e tha: «S'do të ha!». Por e
shtrënguan shërbëtorët e tij dhe gruaja dhe, dikur, ua dëgjoi fjalën, u
ngrit nga toka dhe u ul në shtrat. [24]Gruaja e kishte në shtëpi një viç
për majmëri. Nxitoj dhe e preu, mori miellin dhe poqi bukë ndore. [25]Ua
vuri para Saulit dhe shërbëtorëve të tij. Këta, pasi hëngrën, u çuan
dhe shkuan po atë natë.

Krerët e filistenjve e largojnë Davidin prej ushtrisë

4,1 **29** [1]Filistenjtë i mblodhën të gjitha trupat e veta në Afek.
Po edhe izraelitët ngulën fushimin e tyre mbi burimin që
ishte në Jezrahel. [2]Prijësit filistenj parakalonin me njësitë
ushtarake të tyre nga njëqind e nga një mijë, kurse Davidi e njerëzit e
tij shkonin të fundit me ushtrinë e Akisit. [3]Krerët e filistenjve pyetën:
«Çka bëjnë këta hebrenj këtu?». Akisi iu përgjigj prijësve filistenj:
«Është Davidi, shërbëtori i mbretit Saul! Është tek unë tash sa kohë,
madje me vjet, dhe nuk gjeta në të kurrgjë të keqe prej ditës që iku
dhe u strehua tek unë deri më sot». [4]U hidhëruan prijësit e filistenjve
kundër tij dhe i thanë: «Le të kthehet ky njeri dhe le të rrijë në vendin

28,19 *do të jeni me mua*: në sheol, banesa e përbashkët e të gjithë të vdekurve, të mirë e të këqinjë (krh. Nr 16,33+).

29,1-11 Ndjekje e menjëhershme e 28,2.

29,3 *me vjet*: me TM; LXX ka: "një vit ose dy". Kjo shprehje tregon se Davidi qëndroi një kohë të gjatë tek Akis.

që ia ke caktuar e të mos vijë assesi me ne në luftë, sepse mund të 14,21
bëhet kundërshtari ynë kur të fillojmë betejën. E si do të mund të
pajtohej ndryshe ky me zotërinë e vet më lehtë se me kokat e këtyre
njerëzve? 5Pse, a nuk është ky ai Davidi, të cilit i këndonin në valle e
i thoshin:

"I vrau Sauli me mijëra, 18,7; 21,12
i vrau Davidi me dhjetëra mijëra"?».

6Atëherë Akisi e thirri Davidin e i tha: «Pasha Zotin, ti je njeri i
drejtë dhe ndër sytë e mi je i mirë dhe unë do të doja të ishe me mua
në ushtri. Unë nuk gjeta në ty asnjë të keqe që ditën që erdhe tek unë
deri në ditën e sotme. Por nuk u pëlqen prijësve. 7Kthehu, pra, në paqe
që të mos i fyesh prijësit e filistenjve». 8Davidi iu përgjigj Akisit: «Por
ç'kam bërë se e ç'ke gjetur të keqe në shërbëtorin tënd prej ditës që
erdha tek ti e deri në këtë ditë që të mos vij e të mos luftoj kundër
armiqve të zotërisë sim mbretit?». 9Akisi iu përgjigj kështu Davidit:
«Unë e di se ti je i mirë për sytë e mi si engjëlli i Hyjit, por prijësit e 2Sam 14,17.20; 19,28
filistenjve thanë: 'Të mos dalë me ne në luftë!' 10Prandaj çohu herët
në mëngjes ti dhe shërbëtorët e zotërisë sate që kanë ardhur me ty
dhe, pasi të ngriheni menatë, nisuni pasi të ketë filluar të dalë drita».
11U çua, pra, Davidi herët, ai dhe njerëzit e tij, për t'u nisur herët në
mëngjes e për t'u kthyer në tokën e filistenjve. Kurse filistenjtë u nisën
për Jezrahel.

Lufta kundër amalekasit

30 1Kur Davidi dhe njerëzit e tij të tretën ditë arritën në
Siceleg, amalekasit i kishin rënë pre Nagebit e Sicelegut.
Sicelegun e kishin plaçkitur dhe i kishin dhënë zjarr.
2Kishin marrë robër gra e të gjithë ata që kishin gjetur në të prej
më të voglit e deri te të mëdhenjtë. Vrarë nuk i kishin, por i kishin
marrë me vete e ishin nisur udhës së vet. 3Pra, kur erdhën Davidi e
njerëzit e tij në qytet dhe e gjetën të djegur, gra, djem e vajza të çuara
në skllavëri, 4Davidi dhe njerëzit që ishin me të e ngritën zërin dhe
vajtuan derisa u mbaruan forcat e s'patën më lot. 5Po ashtu të zëna
rob ishin edhe dy gratë e Davidit, Akinoama jezrahelite dhe Abigajla, 27,3
gruaja e Nabalit prej Karmelit.
6Edhe Davidi u gjet shumë ngushtë, sepse populli donte ta vriste me

29,8 Davidi i liruar me vendimin e Akisit nga një pozitë e vështirë bën kinse të jetë i zemëruar për fyerjen bërë ndaj besnikërisë së tij.

29,10 Në fund të rr 10, BJ (me LXX e Vet.lat.) shton: "shkoni në vend që ju kam caktuar. Mos ruaj në zemrën tënde asnjë ndjenjë fyerjeje sepse ti më ke pëlqyer"; e lënë nga TM.

30,2 *të gjithë:* me LXX; TM nuk e ka.

gurë, meqenëse të gjithë ishin të helmuar shpirtërisht për gjendjen e
bijve e të bijave të tyre. Por Zoti, Hyji i tij, i dha forcë Davidit [7]e i tha
Abiatarit prift, birit të Akimelekut: «Ma bjer shpinorin». Dhe Abiatari
2,28+ ia solli Davidit shpinorin. [8]Atëherë Davidi e pyeti Zotin për këshillë:
«A t'i ndjek këta cuba dhe a do t'i zë, apo jo?». Iu përgjigj: «Ndiqi!
Padyshim do t'i zësh dhe do t'ua marrësh prenë». [9]U nis, pra, Davidi
dhe gjashtëqind burrat që ishin me të, dhe arritën te përroi Besor.
Disa u lodhën e u ndalën, [10]kurse vetë Davidi me katërqind vetë i
ndoqi e dyqind të tjerët, të lodhur shumë, nuk mund e kaluan përruan
Besor.

[11]Në fushë takuan një egjiptian dhe e çuan te Davidi. I dhanë
bukë të hajë e ujë të pijë, e hëngri. [12]I dhanë edhe pak bukëfike dhe
dy vile rrush të thatë. Kur i hëngri këto, iu kthye fryma, sepse nuk
kishte ngrënë bukë e as nuk kishte pirë ujë tri ditë e tri net. [13]Davidi
i tha: «I kujt je ti dhe nga je?». Ai iu përgjigj: «Jam egjiptian, skllav
i një amalekasi. Pardje më la imzot, sepse fillova të sëmuresha. [14]I
27,10 ramë pre Negebit të Keretit, Negebit të Judës, Negebit të Kalebit dhe
Sicelegun e dogjëm». [15]Davidi e pyeti: «A mund të më prish deri tek
ajo çetë?». Ai iu përgjigj: «M'u beto me Hyjin se nuk do të më vrasësh
dhe nuk do të më dorëzosh te zotëria im dhe unë do të të shpie deri
në atë çetë». Dhe Davidi iu betua. [16]Djaloshi, pra, i priu dhe e çoi tek
ata. Kur qe, ata ishin shpërndarë nëpër atë krahinë, hanin e pinin
e bënin festimin e presë e të plaçkitjes që kishin marrë prej tokës së
filistenjve e të Judës.

[17]Të nesërmen Davidi t'i sulmoi e t'i goditi qysh në mëngjes e deri
në mbrëmje, dhe s'shpëtoi prej tyre askush me përjashtim të katërqind
djelmoshave që hipën në deve e ikën. [18]Kështu Davidi shpëtoi gjithçka
kishin plaçkitur amalekasit, i shpëtoi edhe të dy gratë e veta. [19]Dhe
nuk u mungoi askush prej më të voglit e deri tek më i madhi, qoftë prej
djemve, qoftë prej vajzave e prej presë: gjithçka u qe marrë; Davidi
përsëri ia doli t'i kthejë. [20]Kështu Davidi i mori të gjitha grigjat dhe
loritë e i prunë para tij dhe për këtë gjë thoshin: «Kjo është preja e
Davidit».

[21]Erdhi, pra, Davidi tek ata dyqind vetë që, të lodhur e të këputur,
kishin mbetur e nuk kishin mundur të shkonin pas Davidit dhe që
Davidi u kishte urdhëruar të rrinin te përroi Besor. Këta i dolën
Davidit para dhe ushtarëve që ishin me të. U afrua tek ata Davidi dhe
i përshëndeti përzemërsisht. [22]Por burrat e këqij e të poshtrit ndër

30,9 *disa u lodhen e u ndalen:* glosë e *marrë nga rr 10; BJ nuk e ka.*

30,14 *Keretit:* janë miqësorë me filistenjtë e Davidi merr mes tyre një pjesë të rojeve të tij (2Sam 8,18; 15,18 etj).

ata që kishin shkuar me Davidin, thanë: «Pasi nuk erdhën me ne,
nuk do t'u japim asgjë prej presë që kapëm; mjaft e ka secili prej tyre
të marrë gruan e fëmijët e vet e të çajnë e të shkojnë». [23]Por Davidi
tha: «Mos bëni ashtu, vëllezër! Pasi Zoti na i dha të gjitha e na ruajti
shëndoshë e na i lëshoi në duar tona cubat që na kishin plaçkitur!
[24]Dhe as të mos dëgjohet kjo fjalë ndër ju! E barabartë duhet të jetë
pjesa e atij që bie në luftë me pjesën e atij që ruan pajisjet në fushim: Nr 31,27
të gjithë le të kenë pjesë të barabartë». [25]Kjo gjë që atë ditë e tutje u bë
si rregullore e ligj në Izrael deri në ditën e sotme. [26]Kur arriti Davidi
në Siceleg, u dërgoi pleqve të Judës, bashkatdhetarëve të vet, dhurata
prej presë, me këto fjalë: «Pranojeni këtë dhuratë prej presë që ua
morëm armiqve të Zotit,» (dhuratë)

[27]atyre që ishin në Betul, Joz 15; 19
atyre që ishin në Ramë të Nagebit,
atyre në Jetër,
[28]atyre në Aroer,
atyre në Sefamot,
atyre në Estemo,
[29]atyre që ishin në Karmel,
atyre që ishin në qytetet e Jerameelit,
atyre që ishin në qytetet e Ceniut,
[30]atyre në Hormë,
atyre në Borasan,
atyre në Atak,
[31]atyre në Hebron

dhe atyre që ishin në vende të tjera, ku kishte qëndruar Davidi me
njerëzit e vet.

Lufta e Gjelboesë. Vdekja e Saulit

||1Kro 10,1-12;
2Sam 1,1-16

31 [1]Filistenjtë filluan luftën kundër izraelitëve. Izraelitët
morën ikën para filistenjve dhe mbetën të vrarë në malin
Gjelboé. [2]Filistenjtë u sulën kundër Saulit e bijve të tij
dhe vranë Jonatanin, Abinadabin dhe Melkisuen, të bijtë e Saulit. 14,49
[3]Atëherë tërë pesha e luftës u drejtua kundër Saulit. E morën në

30,27 Betul: hamend.; hebr. ka Bet-el; ka mundësi që qyteti të gjendet në jug të Judës si Betul, krh. Joz 19,4,1Kro 4,30.

30,31 Është një mënyrë për të paguar pritjen e mbi të gjitha për të bërë miq që do të çojnë Davidin në fron (2Sam 2,4). Qytetet e përmendura janë të gjitha të lokalizuara në jug të Hebronit.

k 31 Vazhdimësi e k 28.

shënjestër shigjetarët dhe e plagosën rëndë. 4Atëherë Sauli i tha
Gjq 9,54 armëmbajtësit të vet: «Nxirre shpatën tënde e më godit që të mos vijnë
17,26+ këta parrethprerë e të më shpojnë me heshtë e të luajnë me mua». Por
armëmbajtësi i tij nuk deshi. Ishte tmerruar për së tepërmi. Atëherë
26,9 Sauli e kapi shpatën dhe ra vetë me turr mbi të. 5Kur e pa këtë gjë
armëmbajtësi i tij, d.m.th. se kishte vdekur Sauli, edhe ai u turr mbi
shpatën e vet dhe vdiq bashkë me të. 6Vdiqën, pra, po atë ditë Sauli e
tre bijtë e tij, armëmbajtësi i tij dhe të gjithë njerëzit e tij. 7Duke parë
se u thye Izraeli, se mbeti i vrarë Sauli me tre djemtë e vet, të gjithë
izraelitët që ishin përtej luginës dhe ata që ishin përtej Jordanit, i
lëshuan qytetet e veta dhe ikën. Erdhën filistenjtë dhe ngulën në to.
8Të nesërmen erdhën filistenjtë për t'i plaçkitur të vrarët dhe e gjetën
Saulin të shtrirë përtokë me tre të bijtë në malin Gjelboé. 9Saulit ia
17,54 prenë kryet, i morën armët dhe i shëtitën rreth e rreth nëpër tokën
e filistenjve për t'ua kumtuar sihariqin idhujve dhe popullit filiste.
5,2; 21,10 10Armët e tija i vendosën në tempullin e Astarotës, kurse trupin e tij
e varën në murin e Betsanit. 11Kur e morën vesh banorët e Jabesit të
Galaadit ç'i kishin bërë filistenjtë Saulit, 12u ngritën të gjithë burrat
e zgjedhur, duke bërë rrugë gjithë natën, shkuan e morën trupin e
Saulit dhe kufomat e bijve të tij nga muri i Betsanit. I prunë në Jabes
dhe i dogjën aty. 13I morën, mandej, eshtrat e tyre dhe i rrëmuan nën
Zan 50,10-10 marenë, në Jabes dhe agjëruan shtatë ditë.

31,6 *dhe të gjithë njerëzit e tij:* me TM; BJ me LXX nuk e ka.

31,9 *i shëtiten rreth e rreth… idhujve:* përkthim i paqartë. TM ka "në tempullin e idhujve të tyre"; BJ me LXX ka: "idhujve të tyre".

31,11 *banorët e Jabesit të Galaadit:* ata u shpëtuan nga Sauli (k 11), e duan t'i bëjnë homazhet e fundit.

31,12 *i prunë:* me LXX, sir e 1Kro 10,12; TM ka: "shkuan". – *i dogjen:* zakon i huaj që nuk e ka Izraeli.

31,13 *agjëruan shtatë ditë:* mbi agjërimin për të vdekurit, krh. 2Sam 1,12; 3,35; ose 2Sam 12,23. Mbi zinë e shtatë ditëve, krh. Zan 50,10; Jt 16,24; Sir 22,12.

Libri i dytë i Samuelit

Davidi dëgjon për vdekjen e Saulit

1 [1]Pas vdekjes së Saulit, Davidi u kthye nga përleshja pasi kishte 1Sam 31,1-13
zhbirë amalekasit. Qëndroi dy ditë në Siceleg. [2]Kur qe, të tretën 1Sam 30
ditë, po vinte një njeri prej aradheve të Saulit. Ishte me rroba të 1Sam 4,12-17
shqyera e me krye të mbuluar nga pluhuri. Kur arriti para Davidit, ra
me fytyrë përdhe dhe i bëri nderim. [3]Davidi e pyeti: «Nga po vjen?».
Ai iu përgjigj: «Ika prej taborreve të Izraelit». [4]Davidi i tha: «Çfarë
ka ndodhur? Më trego!». Ai iu përgjigj: «Populli iku prej përleshjes
dhe shumë njerëz prej popullit ranë të vdekur. U vranë edhe Sauli
dhe Jonatani, djali i tij». [5]Davidi i tha djaloshit që po i sillte lajmin:
«Nga e di se kanë mbetur Sauli e Jonatani, biri i tij?». [6]Djaloshi që
po sillte lajmin u përgjigj: «Rastësisht erdha në malin Gjelboé kur qe,
shoh se Sauli ishte mbështetur mbi heshtën e vet, kurse karrocat e
luftës dhe kalorësit po e shtrëngonin përreth. [7]Ai u kthye e më pa dhe
më thirri; unë iu përgjigja: 'Tek jam!' [8]Ai më pyeti: 'Kush je ti?' Unë
iu përgjigja: 'Jam i amalekas.' [9]Atëherë vazhdoi: 'Sulu në mua e më
vra, sepse jam në grahmat e vdekjes sado që shpirti është ende i tëri
në mua.' [10]Kërceva mbi të dhe e vrava, sepse e dija se pas rënies nuk
do të mbetej gjallë. Atëherë ia mora kurorën mbretërore që e kishte 2Mbr 11,12
mbi kokë, si dhe mëdorëzën që e kishte në dorë, dhe i solla këtu tek ti,
zotëria im».

[11]Si e mori vesh Davidi, shqeu petkat e veta. Po ashtu edhe të gjithë
njerëzit që ishin me të. [12]Qanë e vajtuan dhe agjëruan deri në mbrëmje 1Sam 31,13+
për Saulin e për Jonatanin, birin e tij, dhe për mbarë popullin e Zotit
e shtëpinë e Izraelit, që mbetën të vrarë prej shpate. [13]Mandej Davidi
i tha djaloshit që i solli lajmin: «Nga je?». Ai iu përgjigj: «Jam biri i
një ardhacaku amalekas». [14]Atëherë Davidi i tha: «Si nuk u trembe të 1Sam 26,9
ngrije dorën për ta vrarë të shuguruarin e Zotit?». [15]Davidi e thirri
njërin prej djelmoshave dhe i urdhëroi: «Afrohu dhe vraje!». Ai i ra

1,1-16 Tradita tjetër mbi vdekjen e Samuelit. Edhe ky tregim, që ndjek nga afër 1Sam 30, është përbërë: sipas një tradite, një njeri i ushtrisë shpall vdekjen e Saulit dhe të Jonatanit; Davidi dhe populli qajnë vdekjen e mbretit (rr 1-4 dhe 11-12). Sipas traditës tjetër, një i ri amalekas mburret se ka vrarë Saulin dhe i sjell shenjat mbretërore me shpresë të një shpërblimi; mbi të është ushtruar drejtësia sipas urdhërit të Davidit (rr 5-10 dhe 13-16).

Joz 2,19; Lev 20,9 dhe e vrau. [16]Davidi i tha: «Gjaku yt mbi kokën tënde, sepse goja jote dëshmoi kundër teje kur the: 'Unë e vrava të shuguruarin e Zotit.'»

Elegjia e Davidit mbi Saulin e mbi Jonatanin

[17]Atëherë Davidi bëri këtë vajtim mbi Saulin e mbi Jonatanin, birin e tij, [18]e urdhëroi që t'u mësohet bijve të Judës kënga e harkut, siç
Joz 10,13+ është e shkruar në Librin e të Drejtit. Davidi tha:

[19]«Vaj për ty, o Izrael, si e pati kështu nderi yt?!
/1Mak 9,21 Trimat e trimave, ja, në malet e tua ranë!
/Mik 1,10 [20]Mos e shpallni në Get kumtin e zi,
1Sam 31,9; Gjq 16,23-24 mos e tregoni në udhët e Askalonit:
që të mos gëzohen bijat e filistenjve,
që të mos kënaqen bijat e parrethprerëve.
Lp 33,13; Zan 27,28 [21]Ju, o bjeshkët e Gjelboesë,
vesë as shi mbi ju mos rëntë,
djerra arat në ty mbetshin,
mbasi në ju keqas u mposht
mburoja e trimave mbi trima!
Is 21,5 Mburoja e Saulit jo me vaj lyer,
[22]por me gjak të vrarësh' e me dhjamë kreshnikësh.
Harku i Jonatanit kurrë në të thatë nuk shkrepi,
1Sam 14,47 shpata e Saulit kurr huq nuk vringëlloi!
[23]Saul e Jonatan, të dashur e bujarë:
si në jetë dhe në vdekje mbetën të pandarë!
Më të shpejtë se shqiponjat,
më të fortë se luanët ishin!
[24]O ju bija të Izraelit,
përmbi Saulin të gjitha qani.
Gjq 5,30 Ai ju veshte me grimiz e purpur,
për më tepër ju stoliste
me kolona e argjende ari!
[25]Ranë trimat në mes të betejës
Heu Jonatani i vrarë në mal prehet!

1,16 *Davidi i tha*: Davidi ia ktheu me vdekje: gjaku i tij nuk do të bërtasë për hakmarrje (kundër Davidit), sepse ai ka qenë ndëshkuar me të drejtë (krh. 1Mbr 2,32).

1,18 *e urdhëroi...*: vajtimi (rr 19.27), e shoqëronte pa dyshim ushtrimi për të përdorur harkun e bronztë (krh. 2Sam 22,35). *Libri i të Drejtit* është një përmbledhje poetike, antike, e humbur dhe e cituar në Joz 10,13.

1,21 *vesë as shi mbi ju mos rëntë, djerra arat në ty mbetshin...*: natyra duhet të marrë pjesë në dhimbjen e Davidit; mungesa e shiut do të pengojë frytshmërinë e tokës.

1,25 *i vrarë në mal prehet*!: poema rimerr këtu shprehjen e hapjes (rr 19), por këtë herë emri i Jonatanit është përmendur.

[26]Vdekja jote për mua të mjerin
dhembje e madhe, or vëlla Jonatan!
Se sa fort unë ty të doja:
e për mua miqësia jote
ish më shumë se e gruas dashuria.
[27]Heu si ranë trimat mbi trima,
armët e luftës si u copëtuan!?»

IV. DAVIDI

1. DAVIDI MBRET I JUDËS

Shugurimi i Davidit dhe porosia për njerëzit e Jabesit

2 [1]Pas kësaj, Davidi e pyeti Zotin: «A do të shkoj në ndonjërin prej qyteteve të Judës?». E Zoti iu përgjigj: «Shko!». Atëherë Davidi i tha: «Në cilin të shkoj?». Ai iu përgjigj: «Në Hebron». 1Sam 2,28+
[2]Kështu, pra, shkoi Davidi e dy gratë e tija, Akinoama, nga Jezraheli, dhe Abigajla, gruaja e Nabalit, prej Karmelit. [3]Po kështu Davidi mori me vete edhe të gjithë njerëzit që ishin me të, secilin me familjen e vet dhe ngulën në fshatrat e Hebronit. [4]Atëherë erdhën njerëzit e Judës dhe aty e lyen Davidin për mbret që të sundojë mbi shtëpinë e Judës.

I çuan fjalë Davidit se njerëzit e Jabesit të Galaadit e kishin varrosur Saulin. [5]Prandaj edhe Davidi i dërgoi lajmëtarët te njerëzit e Jabesit të Galaadit dhe u tha: «Paçi bekimin e Zotit që keni kryer këtë vepër mëshire ndaj zotërisë tuaj Saulit, që e keni varrosur. [6]Prandaj Zoti ju paftë me dashurinë e vet e me besnikërinë e vet; po edhe unë nuk do të harroj t'ju bëj gjithashtu mirë, pasi e keni bërë këtë punë të mirë. [7]Tani merrni zemër e jini burra të fortë. Megjithëse ka vdekur Sauli, zotëria juaj, prapëseprapë shtëpia e Judës më ka lyer mua për mbret të vetin». 1Sam 31,11-18

Abneri e vë Isbaalin për mbret të Izraelit

[8]Porse Abneri, biri i Nerit, prijësi i ushtrisë së Saulit, e mori 1Sam 14,49+

2,1 *Hebron*: Hebron ishte qyteti më i rëndësishëm i Judesë. Në epokën e pushtimit, ishte marrë dhe pushtuar nga Kalebitët (Joz 15,13v; Gjq 1,20) që qenë asimiluar nga hebrenjtë.

2,3 *në fshatrat e Hebronit*: në lagjet e varura nga hebronët.

2,4 Davidi kishte fituar simpatinë në Jude (1Sam 27,10-12; 30,26-31). Më vonë do të lyhet me vaj nga pleqtë e Izraelit (5,3). Kjo traditë e hedh poshtë lyerjen e bërë nga Samueli, kur Davidi ishte akoma fëmijë (1Sam 16,1-13).

2,7 Davidi u dërgon banuesve të Jabesit të Galaadit ta njohin si pasardhës të Saulit. Nuk e kemi përgjigjen e tyre, por ata nuk mund të bënin tjetër veçse të qëndronin në gropat e Izraelit.

2,8 *Isbaalin*: ky biri i Saulit është thirrur nganjëherë Is-Baal (1Kro 8,33; 9,39), disa herë, si këtu (BJ lexohet Is-Baset) dhe në k 3, Is-Baset, ku *baal* është zëvendësuar

Isbaalin, djalin e Saulit, e çoi në Mahanaim [9]dhe aty e bëri mbret mbi
Galaadin, mbi Aserin, mbi Jezrahelin, mbi Efraimin, mbi Beniaminin
dhe mbi mbarë Izraelin. [10]Isbaali, biri i Saulit, kur filloi të mbretërojë,
kishte dyzet vjet dhe mbretëroi dy vjet. Vetëm fisi i Judës e ndiqte
Davidin. [11]Davidi mbretëroi mbi shtëpinë e Judës me qëndrim në
=5,5 Hebron shtatë vjet e gjashtë muaj.

Lufta ndërmjet Judës e Izraelit. Beteja në Gabaon

[12]Doli Abneri, biri i Nerit, e shërbëtorët e Isbaalit, të birit të Saulit,
prej Mahanaimit në drejtim të Gabaonit. [13]Po ashtu edhe Joabi,
biri Sarvisë, dhe shërbëtorët e Davidit dolën edhe ata dhe u takuan
në brigjet e liqenit të Gabaonit. Këta qëndronin në njërën anë të
liqenit, kurse ata në anën tjetër. [14]Abneri i tha Joabit: «Le të ngrihen
djelmoshat e le të luftojnë para nesh». Joabi iu përgjigj: «Le të çohen!».
[15]U ngritën pra, prej anës së Isbaalit, birit të Saulit, prej Beniaminit
e u rreshtuan dymbëdhjetë vetë, po edhe dymbëdhjetë nga ana e
djelmoshave të Davidit. [16]Çdonjëri kapi kundërshtarin e vet për koke
e ia nguli shpatën në ijë, kështu që të gjithë ranë vdekur së bashku.
Për këtë arsye ai vend u quajt Fusha e Ijëve e ndodhet te Gabaoni.

[17]Përleshja u bë atë ditë shumë e ashpër dhe Abneri me njerëzit e
Izraelit qe vënë në ikje prej djelmoshave të Davidit. [18]Aty ndodheshin
tre bijtë e Sarvisë: Joabi, Abisai dhe Asaeli. Porse Asaeli ishte vrapues
tejet i shpejtë, porsi sorkadhi në fushë të larë. [19]Asaeli iu vu në shpinë
Abnerit dhe nuk i shmangej as djathtas as majtas, por e ndiqte drejt
Abnerin. [20]Abneri e solli kryet prapa dhe tha: «A mos je ti Asael?». Ai
iu përgjigj: «Unë jam!». [21]Abneri i tha: «Mbaj djathtas ose majtas, kap
një djalosh dhe merri plaçkat e tija». Por Asaeli nuk deshi ta linte e
të mos e ndiqte. [22]Përsëri Abneri i tha Asaelit: «Hiqu! Mos më ndiq
më. Mos më shtrëngo të të godas e të të përplas për tokë. Atëherë
s'do të mund t'i ngre sytë e mi e ta shikoj Joabin, vëllanë tënd».
3,27 [23]Por ky s'deshi të bindej e të largohej. Atëherë Abneri i ra me anën
e sprasme të heshtës në baqth dhe heshta i doli anëpërtej. Aty edhe
vdiq. Dhe të gjithë që kalonin atypari ndaleshin e shikonin vendin ku
ra dhe vdiq Asaeli. [24]Por Joabi e Abisai e ndoqën Abnerin që po ikte
derisa perëndoi dielli. Arritën deri në malin Amë, që është kundruall

me *boset*, qortues, e ndonjëherë Isvo (krh. 1Sam 14,49), por është i njëjti individ. – *Mahanaim*: qytet i Transjordanisë (krh. Zan 32,3 e 2Sam 17-24).

2,9 *Aserin*: fis me origjinë të panjohur, të paktën nuk duhet të lexohet "Aseriti" (krh. Gjq 1,32)

2,13 Në brigjet e liqenit të Gabaonit: 10 km në veri të Jerusalemit (krh. Jer 41,12.)

2,14 Abneri parashtron që t'i rregullojë punët me anë të një lufte mes disa luftarëve të dy togave (krh. 1Sam 17,8-9). Por duke rënë të gjithë të fortit, nuk rezulton e vendosur asgjë dhe ndërmerret një luftë e përgjithshme (rr 17).

2,22 Abneri nuk dëshiron ta tërheqë mbi vete hakmarrjen e gjakut; por krh 3,20.

Gajahut në udhën e shkretëtirës drejt Gabaonit.
25Atëherë u bashkuan bijtë e Beniaminit me Abnerin, u mblodhën
në çetë dhe zunë vend në majë të një bregu. 26Atëherë Abneri i thirri
Joabit: «Deri në shfarosje do të tërbohet shpata jote a? A s'po sheh se
dëshpërimi po na sjell rrënim? Deri kur nuk do t'i urdhërosh popullit
që të zërë vend e të mos i ndjekë vëllezërit e vet?». 27Joabi iu përgjigj:
«Pasha Hyjin e gjallë, po të mos kishe folur, deri në mëngjes populli nuk
do të ishte ndalur duke ndjekur secili vëllanë e vet». 28Atëherë Joabi i
ra borisë dhe mbarë ushtria u ndal. Nuk e ndoqi më Izraelin dhe nuk
luftuan më. 29Abneri dhe njerëzit e tij udhëtuan tërë atë natë nëpër
Arabë, e kaluan Jordanin dhe, pasi kaluan tërë grykën e Betronit,
arritën në Mahanaim. 30Kurse Joabi e la ndjekjen e Abnerit dhe
bashkoi ushtrinë. Atëherë panë se prej ushtrisë së Davidit mungonin
nëntëmbëdhjetë burra, përveç Asaelit. 31Shërbëtorët e Davidit vranë
treqind e gjashtëdhjetë vetë prej beniaminëve, ushtarëve të Abnerit.
32E morën Asaelin dhe e varrosën në varrezën e t'et në Betlehem.
Pastaj Joabi dhe njerëzit që ishin me të, vazhduan udhën gjithë natën
dhe në agim arritën në Hebron.

3 1Lufta ndërmjet shtëpisë së Saulit dhe shtëpisë së Davidit qe
shumë e gjatë: Davidi vinte e forcohej gjithnjë, kurse shtëpia e
Saulit vinte duke rënë çdo ditë e më poshtë.

Djemtë e Davidit të lindur në Hebron

||1Kro 3,1-4;
2Sam 5,13-16

2Davidit i lindën disa djem në Hebron. I parëlinduri i tij qe Amnoni
që i leu prej Akinoamës Jezrahelite; 3pas tij Keleabi prej Abigajles,
gruas së Nabalit prej Karmelit; kurse i treti Absalomi, biri i Maakës,
bijës së Tolmait, mbretit të Gesurit; 4i katërti Adonia, biri i Hagitit; i
pesti Safatia, biri i Abitales; 5kurse i gjashti qe Jetraami, prej Eglës,
gruas së Davidit: këta djem i lindën Davidit në Hebron.

Ndërprerja e marrëdhënieve midis Abnerit dhe Isbaalit

6Ndërsa po vazhdonte lufta midis shtëpisë së Saulit e shtëpisë
së Davidit, Abneri, biri i Nerit, po merrte sundimin mbi shtëpinë e
Saulit. 7Sauli kishte pasur një shemër me emrin Resfë, që ishte bija e 21,8-10

2,27 Joabi pranon armëpushimin.
2,29 *Arabë*: termi përshkruan këtu luginën e Jordanit – *tërë grykën e Betronit*: BJ e ruan termin *Betroni*, një emër vendi që mund të përshkruajë luginën e Jabbok-ut.
3,3 *Gesurit*: në perëndim të liqenit të Tiberiatit

3,7 *Isbaal*: BJ e lexon: "is Boset, biri i Saulit". Subjekti i foljes ka qenë stabilizuar duke u nisur nga disa doreshkrime të LXX që shton "biri i Saulit". Duke e bërë të veten një prej konkubinave të Saulit, Abneri paraqitet si pretendent për fron sepse haremi i mbretit të vdekur kaloi në ndjekjen e tij (krh. 12; 8; 16-20-22 dhe 1Mbr 2,22).

Ajait. Isbaali i tha Abnerit: 8«Pse ke hyrë tek shemra e tim eti?». Ky, i
hidhëruar për së tepri prej fjalëve të Isbaalit, iu përgjigj: «Pse, a jam
unë një kokë qeni prej Judës? Tash sa kohë dhe sot unë i qëndroj besnik
shtëpisë së Saulit, babës tënd, dhe vëllezërve të tij e të afërmve dhe
as ty nuk të lëshova në duar të Davidit. E ti u gjete të më prozhmosh
Rt 1,17+ për faj gruaje! 9More kështu ia bëftë Hyji Abnerit, madje edhe më zi,
3,18; 5,2; 1Sam 25,30 nëse nuk do të bëj ashtu sikurse Zoti i është përbetuar Davidit: 10se
do të kalohet mbretëria prej shtëpisë së Saulit dhe do të forcohet froni
i Davidit përmbi Izrael e Judë qysh prej Danit e deri në Bersabé».
11Isbaali nuk pati guxim t'i përgjigjej asnjë fjalë, sepse e druante.

Abneri bën marrëveshje me Davidin

12Abneri dërgoi disa delegatë te Davidi për t'i thënë në emër të
tij: «I kujt është vendi?». e mendonte të thoshte: «Bëj miqësi me mua
dhe dora ime do të jetë me ty dhe do të sjellë me ty mbarë Izraelin».
13Davidi iu përgjigj: «Mirë fort! Unë do të lidh besëlidhje me ty, por
një gjë të kërkoj si kusht paraprak: mos m'u duk para syve të mi nëse
1Sam 18,20-27 më parë nuk ma sjell Mikolën, bijën e Saulit. Vetëm atëherë mund të
vish e të më dalësh përpara syve». 14Ndërkaq Davidi dërgoi lajmëtarë
tek Isbaali, djali i Saulit, e tha: «Ma kthe gruan time Mikolën që e
fejova, me njëqind gjymtyrë filistenjsh». 15Atëherë Isbaali dërgoi
1Sam 25,44 njerëzit dhe e mori prej burrit të saj Faltielit, birit të Laisit. 16Burri
i saj ndoqi duke qarë deri në Bahurim. Atëherë Abneri i tha: «Çaj!
Kthehu prapa!». Ai u kthye.

17Abneri kishte pasur bisedime me pleqtë e Izraelit e u kishte thënë:
«Ka shumë kohë që ju dëshironit që Davidi të jetë mbret mbi ju. 18Tani
3,10+ është koha të veproni. Sepse Zoti ka thënë lidhur me Davidin: 'Me anë
të dorës së Davidit, shërbëtorit tim, do ta shpëtoj Izraelin, popullin
tim, prej dorës së filistenjve e të gjithë armiqve të tij'». 19Abneri u
tha kështu edhe bijve të Beniaminit. Atëherë shkoi në Hebron për
t'i treguar Davidit gjithçka i kishte pëlqyer Izraelit dhe mbarë
Beniaminit. 20Abneri erdhi te Davidi në Hebron bashkë me njëzet
vetë. Davidi i bëri gosti Abnerit dhe njëzet vetëve që kishin ardhur

3,8 *prej Judës*: me TM; BJ mendon se këto fjalë ndoshta janë një shtesë: janë vënë nga LXX.

3,10 *prej Danit e deri në Bersabé*: nuk thuhet se në cilin rast i qe bërë ky premtim Davidit, por krh. 5,2 e 1Sam 28,3+.

3,12 "*I kujt është vendi?*": me pyetjen e parë, Abneri lë të kuptohet se është ai sovrani i vërtetë i mbretërisë së Saulit. Me frazën prapa, i propozon Davidit një besëlidhje, për ta ndihmuar që të shtjerë në sundim këtë mbretëri.

3,17-19 Rreshtat i përkasin një hartimi të mëvonshëm, por ka të ngjarë se shumë zemra në Izrael qenë drejtuar nga Davidi, që kur Sauli ishte akoma gjallë (1Sam 18,7.16.28) e mbi të gjitha nën trashëgimtarin e tij imagjinar Is-Baal.

3,18 *do ta shpëtoj*: me versione; TM e ka: "ai ka shpëtuar"

me të. [21]Abneri i tha Davidit: «Po shkoj e po e bashkoj mbarë Izraelin
rreth imzotit, mbretit tim, me qëllim që të lidhin me ty besëlidhje dhe
të mbretërosh mbi të gjithë sipas pëlqimit tënd». Atëherë Davidi e
përcolli Abnerin dhe ky u nis në paqe.

Vrasja e Abnerit

[22]Kur qe, u kthyen nga çetimi djelmoshat e Davidit dhe Joabi me
pre të mdhe. Por Abneri nuk ishte atëherë më me Davidin në Hebron,
sepse e kishte përcjellë dhe ai kishte shkuar në paqe, [23]kurse Joabi
dhe mbarë ushtria që kishte qenë me të, arritën më vonë. I treguan
disa Joabit e i thanë: «Abneri, biri i Nerit, ka qenë te mbreti. Mbreti
e përcolli e shkoi në besë». [24]Atëherë Joabi hyri te mbreti dhe i tha:
«Po ç'bëre ashtu? Paska qenë Abneri tek ti! Po pse e lëshove të shkojë
në paqe? [25]A nuk e njohe ende Abnerin, birin e Nerit?! Me siguri ka
ardhur me qëllim që të tradhtojë, t'i mësojë të gjitha lëvizjet e tua e
të dijë gjithçka bën». [26]Si doli Joabi prej Davidit, dërgoi kasnecë, që
e kthyen Abnerin prej pusit Sira. Davidi nuk e dinte. [27]Kur u kthye
Abneri në Hebron, e ndau veçmas Joabi te dera, kinse për t'i thënë
diçka në besë, e goditi aty në baqth dhe Abneri vdiq, gjak për gjak me
Asaelin, të vëllanë e Joabit. [28]Kur dëgjoi Davidi për ngjarjen e kryer, 2,22-23
tha: «Unë dhe mbretëria ime jemi të pafajshëm para Zotit në amshim
lidhur me gjakun e Abnerit, birit të Nerit. [29]Gjaku i Abnerit rëntë mbi
Joabin dhe mbi mbarë shtëpinë e babës së tij: mos mungoftë kurrë në
familjen e tij sëmundja e gonorresë, gërbula; njerëz për furka, i preftë
shpata e mos u ngopshin me bukë». [30]Joabi dhe vëllai i tij, Abisai,
e vranë Abnerin, sepse e kishte vrarë vëllanë Asaelin në luftë në 2,22-23
Gabaon. [31]Atëherë Davidi i tha Joabit dhe mbarë ushtrisë që ishte
me të: «Shqyeni petkat tuaja, veshuni me thasë e vajtoni Abnerin!».
Vetë Davidi e ndiqte arkivolin. [32]Kur e varrosën Abnerin në Hebron,
Davidi ngriti zërin e vet dhe vajtoi mbi varrin e Abnerit. Qau po ashtu
edhe mbarë populli. [33]Mbreti në vajtim duke qarë Abnerin tha:

«A duhej që Abneri të vdiste
me vdekje të të pandershmit?
[34]Duart e tua nuk ishin të lidhura,
po as këmbët në pranga nuk i pate:
U vrave siç vritet kush nga bakeqi».

Atëherë populli mbarë ia plasi vajit mbi të. [35]Mbarë populli iu vu
Davidit të hante bukë sa ishte ende ditë, por Davidi u përbetua e

3,34 *si vritet…*: Abneri ka vdekur pa u mbrojtur, edhe pse qe krejt i lirë në lëvizjet e tij; s'do të kishte kuptim nëse ai nuk do të ketë qenë vrarë nga tradhtari.

Rt 1,17+ 1Sam 31,13 tha: «Hyji ma bëftë kështu e edhe më zi, në qoftë se me gojë do të kërkoj bukë ose çdo gjë tjetër deri në perëndimin e diellit». [36]Mbarë populli e mori vesh këtë gjë. I pëlqeu sikurse edhe gjithçka që bëri mbreti ishte e mirë para syve të mbarë popullit. [37]Mbarë populli si edhe i gjithë Izraeli e mori vesh atë ditë se mbreti nuk kishte gisht në vrasjen e Abnerit, birit të Nerit. [38]Mbreti atëherë u tha shërbëtorëve të vet: «A thua nuk e dini se ra sot i vrarë një prijës, madje ndër më të mëdhenjtë në Izrael? [39]Mjerisht unë ende jam i ligshtë, megjithëse jam i shuguruar mbret, kurse këta bijtë e Sarvisë janë më të fortë se unë.
Ps 28,4; Is 3,11 Atij që e bën të keqen, ia ktheftë Zoti sipas bakeqësisë së tij».

Vrasja e Isbaalit

4 [1]Kur Isbaali, biri i Saulit, mori vesh se kishte mbetur Abneri në Hebron, humbi krejt guximin dhe mbarë popullit i hyri tmerri. [2]Biri i Saulit kishte dy prijës çetash. Njëri quhej Baanë e tjetri
Joz 18,25 Rekab. Ishin bijtë e Remonit Berotas, nga fisi i Beniaminit, sepse
Dal 12,48+ Beroti mbahet me Beniaminin. [3]Berotasit kishin ikur në Getaim dhe aty qëndruan si të ardhur deri në këtë kohë.

[4]Jonatani, biri i Saulit, kishte një djalë çalaman në të dy këmbët.
1Sam 31 Ishte pesë vjeç kur prej Jezrahelit erdhi kumti i zi i Saulit e i Jonatanit. Mëndesha e tij e kapi fëmijën dhe iku; por, ndërsa po nxitonte të ikte, i ra përtokë dhe mbeti çalaman. Quhej Meribaal.

[5]U çuan, pra, bijtë e Remon Berotit, Rekabi e Baana, dhe erdhën për pikë të vapës te shtëpia e Isbaalit dhe hynë brenda ndërsa ai po flinte në shtrat në pushimin e mesditës. Derëtaren, edhe atë e kishte zënë gjumi duke pastruar grurin. [6]Kështu ata hynë brenda në shtëpi dhe Rekabi e vëllai i tij Baani e goditën në baqth e ikën. [7]Kur kishin hyrë ata në shtëpi, ai po flinte në shtratin e vet në dhomë. Ata e goditën dhe e vranë, ia morën kryet dhe gjithë natën udhëtuan nëpër Arabë. [8]Kryet e Isbaalit ia çuan Davidit në Hebron dhe i thanë mbretit: «Ja, koka e Isbaalit, birit të Saulit, armikut tënd, i cili kërkonte të të vriste. Por Zoti deshi t'i jepte hakmarrje imzotit mbret në këtë ditë

3,39 *megjithëse jam i shuguruar*: kuptim i paqartë. Davidi duket se është i ligshtë, kaq shpejt pas shugurimit, të veprojë kundër vrasësve dhe të vendosë ndëshkimin e Hyjit; më në fund, ai do t'ia besojë këtë detyrë Salomonit (1Mbr 2,5-6; krh. 1Mbr 2,31-34).

4,4 Lajm jashtë kontekstit. Ndoshta këtu bëhet fjalë që përveç Is-Baalit, kishte mbetur vetëm ai çalaman për ta marrë pasardhësinë e Saulit – *Meribaal*: BJ, me TM e lexojnë: "*Mefiboset*". Si për Isbaal, shpesh i thirrur Is-Boset (2,8+), biri i Jonatanit është thirrur *Mefiboset*, emër që heq referimin e Baalit kananeas, por emri i vërtetë i tij do të ishte Mefi-Baal, "nga goja e mësuesit". Shkrimi Merib-Baal për këtë personazh duket në BJ dhe në (1Kro 8,34; 9,40.)

4,7 *nëpër Arabën*: lugina e Jordanit (krh. 2,29).

mbi Saulin dhe mbi farën e tij». [9]E Davidi iu përgjigj Rekabit dhe
Baanës, vëllait të tij, bijve të Remonit berotas, dhe u tha: «Pasha Zotin
e gjallë që më shpëtoi nga çdo rrezik, [10]në qoftë se atë që më lajmëroi
e më tha: 'Sauli ka mbetur!' e që kujtonte se po më sjell një sihariq, e 1,1-16
kapa dhe e vrava në Siceleg - të cilit i thoshte mendja se do ta paguaja
për lajm - [11]po çka do t'ju bëj tani njerëzve të pashpirt që e vranë
njeriun pa u pasë bërë kurrfarë faji, madje në shtëpinë e vet e në
shtratin e vet?! Po a nuk do ta kërkoj gjakun e tij prej duarve tuaja
e nuk do t'ju zhduk nga kjo botë?!». [12]Atëherë Davidi u dha urdhër
ushtarëve të vet dhe i vranë. Pastaj u prenë duar e këmbë dhe i varën 1Sam 31,10;
te liqeni në Hebron. Mandej morën kokën e Isbaalit dhe e varrosën në Lp 21,22-23
varrezën e Abnerit në Hebron.

2. DAVIDI MBRET I JUDËS DHE I IZRAELIT

Davidi i shuguruar mbret i Izraelit

||1Kro 11,1-3

5 [1]Atëherë erdhën të gjitha fiset e Izraelit te Davidi në Hebron
dhe i thanë: «Ja, ne jemi ashti yt dhe mishi yt. [2]Po edhe më Lp 17,15
parë, kur Sauli ishte mbreti ynë, ishe ti ai që i drejtoje të gjitha 1Sam 18,16
lëvizjet e Izraelit. Edhe Zoti të ka thënë: 'Ti do ta kullotësh popullin 3,10+
tim Izraelin dhe ti do të jesh prijës mbi Izraelin.'» [3]Po ashtu erdhën
edhe të gjithë pleqtë e Izraelit te mbreti në Hebron, dhe Davidi
mbret lidhi besëlidhje me ta në Hebron në praninë e Zotit. Ata e lyen
Davidin mbret përmbi Izraelin. [4]Davidi kishte tridhjetë vjet kur filloi
të mbretërojë dhe mbretëroi për dyzet vjet: [5]në Hebron mbretëroi =2,11; ||1Kro 3,4
mbi Judën shtatë vjet e gjashtë muaj, kurse në Jerusalem mbretëroi
tridhjetë e tri vjet mbi mbarë Izraelin e Judën.

Pushtimi i Jerusalemit

||1Kro 11,4-9

[6]U çua mbreti dhe të gjithë njerëzit që ishin me të e shkoi në
Jerusalem kundër jebusenjve që popullonin vendin. Ata i thanë
Davidit: «Ti s'do të hysh këtu, por do të të dëbojnë të verbët e të çalë»,
që donin të thoshin: «S'do të mund të hyjë këtu Davidi». [7]Por Davidi

4,11 Zemërimi i Davidit nuk ka mbaruar. Pavarësisht nga vdekja e Isbaalit, pas asaj të Abnerit, mbetet i lirë froni i Izraelit (5,1-3).

5,5 Davidi, më parë i shuguruar nga judenjtë (2,4), tani është njohur edhe nga izraelitët; por dy grupet mbesin të dalluar: Davidi është mbret "mbi të gjithë Izraelin e Judenë". Bëhet fjalë për një monarki dualiste, një mbretëri e bashkuar, e munduar nga luftërat e brendshme deri në ndarje (1Mbr 12).

5,6 Ky pushtim vihet nga ana kronologjike mbas fitores mbi filistenjtë të treguar në rr 17-25. – *të verbërit e të çalët të refuzojnë*: qëndrimi, mendojnë ata, është krejtësisht i pathyeshëm, saqë mjaftojnë të sëmurit për ta mbrojtur.

e pushtoi kështjellën Sion: d.m.th. qytetin e Davidit. [8]Davidi kishte
thënë atë ditë: «Secili që do t'i vrasë jebusenjtë, le të kapet nëpër kanal
të kroit... të çalët dhe të verbëtit i urren shpirti i Davidit». Këndej
Lev 21,18 edhe u trajtua thënia: «I verbëti dhe çalamani të mos hyjë në shtëpi».
[9]Davidi banoi në kështjellë dhe e quajti Qyteti i Davidit. Atëherë
Davidi i ndërtoi muret rrethuese prej Milos e brenda. [10]Davidit
Zan 39,2; 1Sam 1,3+; 1Mbr 5,15; ||1Kro 14,1-2 gjithnjë i rritej pushteti, sepse Zoti, Hyji i ushtrive, ishte me të.
[11]Po edhe mbreti i Tirit Hirami dërgoi te Davidi delegatë me dru
cedri, gdhendës e muratorë mjeshtër muri dhe ia ndërtuan shtëpinë
e Davidit. [12]Atëherë Davidi e mori vesh se Zoti e kishte përforcuar
mbret mbi Izraelin dhe se e kishte lartësuar mbretërinë e tij prej
dashurisë që kishte ndaj popullit të vet Izraelit.

Djemtë e Davidit në Jerusalem

||1Kro 14,3-7; 2Sam 3,2-5 [13]Pasi erdhi Davidi prej Hebronit, mori edhe shemra e gra të tjera
prej Jerusalemit. Kështu i lindën Davidit edhe të tjerë djem e vajza.
||1Kro 3,5-8 [14]Dhe ja, emrat e atyre që i lindën Davidit në Jerusalem: Samuai,
Sobabi, Natani, Salomoni, [15]Jebahari, Elisuai, Nafegu, [16]Jafiai,
Elisama, Elioda dhe Elifaleti.

5,8 Teksti është i pasigurtë. – *kanali*: "kanali", nëse e tillë është me të vërtetë domethënia e fjalës, do të jetë pusi i gërmuar në kodrën vjetër të Jerusalemit për të dalluar burimet në Gihon (1Mbr 1,33v) pa dalë nga qyteti. Është pak e sigurtë, rreshti 8 mund të jetë përkthyer dhe interpretuar ndryshe; 1Kro 11,6 ka një test të thjeshtë: "kush do ta godasë i pari Jasboen-in do të bëhet prirës". U ngjit i pari Joabi – *në shtëpi*: kjo frazë, e cila e ka fjalën për tempullin (BJ përdor shtëpi, me germë të madhe), pa lidhje me kontekstin, kjo mungon të Kronikat.

5,9 *Qyteti i Davidit*: pozicioni gjeografik i Jerusalemit, mes fiseve të jugut dhe veriut, shpjegon zgjedhjen e Davidit. Emri i qytetit të Davidit është vërtetuar nga viti 2000. Qyteti i vjetër i Jebuzenjve (Lp 7,1+) zotëronte kodrinën e Ofelit mbi malin Sion mes luginës së Cedronit e Tiropeos; ishte e dominuar në veri të somitës, mbi të cilën Davidi kishte ndërtuar një altar (24,16v) dhe Salomoni tempullin (1Mbr 6); pallatet e Salomonit do të ndërtohen në jug të shenjtërores (1Mbr 7). Më vonë, qyteti do të shtrihet mbi kodrën e madhe perëndimore dhe muret e tij mbi vendet veriore do të duhet për dy herë të transferohen më vonë në juglindje (2Mbr 14,13+). Sistemi ujor qe perfeksionuar (rr 8+) mbi të gjitha nga Ezekia (2Mbr 20,20+). Nabukodonozori e shkatërroi qytetin në 587 para Kr. (2Mbr.25), por tempulli qe rindërtuar në 515 (Esd 6,15) dhe muret më 445 (Neh 2-6). Antioku Epifan bëri që të ndërtohet kalaja përballë tempullit (1Mak 1,33+) dhe asmonët e transformuan këtë kala në një pallat, të cilin Herodi do ta zëvendësojë me një rezidencë zyrtare më në lindje. I njëjti Herod e transformoi kështjellën e vjetër të tempullit (Neh 7,2) në një fortesë të gjerë, Antonia, e ndërtoi tempullin (Gjn 2,20). Më në fund qyteti do të shkatërrohet në 70 pas Kr. nga Titi (krh. Lk 21,20). – Duket për herë të parë në Bibël me meshtarin e tij-mbretin Melkizedek (Zan 14,18+; Ps 76,3) i bërë në kohën e Davidit kryeqytet politik dhe religjoz i Izraelit, Jerusalemi (Sioni) do të bëhet personifikimi i popullit të zgjedhur (Ez 23; Is 62). Ajo është banesa e JHWH (Ps 76,3+) dhe i lyeri i tij (Ps 2 e 110), vendi i ardhshëm i takimit të kombeve (Is 2,1-5; 60). Është me vizionin e Jerusalemit të Ri (Is 54,11+) që përfundon Bibla (Zb 21v). – *prej Milos*: mbi Milo-n, krh. Mbr 9,15+.

Fitorja kundër filistenjve

||1Kro 14,8-16

17Kur morën vesh filistenjtë se Davidin e kishin shuguruar mbret
mbi Izraelin, dolën të gjithë për ta kapur Davidin. Kur dëgjoi Davidi
për këtë gjë, zbriti në kështjellë. 18Kurse filistenjtë u shpërndanë nëpër
luginën Rafaim. 19Davidi e pyeti Zotin e tha: «A t'i sulmoj filistenjtë? 1Sam 2,28+
A do t'i lëshosh në dorën time?». Zoti iu përgjigj Davidit: «Sulmoji,
sepse me siguri do t'i lëshoj filistenjtë në dorën tënde». 20Kështu, pra,
Davidi erdhi në Baalfarasim /d.m.th. Zoti i depërtimeve/, i mundi dhe
tha: «Depërtoi Zoti nëpër armiqtë e mi para meje siç depërton ujët».
Për këtë arsye atij vendi iu vu emri Baalfarasim. 21I lanë aty idhujt e 1Sam 4,11
vet e Davidi dhe njerëzit e tij i morën.
22Filistenjtë u ngjitën përsëri dhe u shpërndanë nëpër luginën e
refaimëve. 23Davidi e pyeti përsëri Zotin. Zoti iu përgjigj: «Mos i sulmo
ballë për ballë, por sillu pas shpinës së tyre e dilu në sulm nga ana e Ps 84,7
pyllit të balsamëve. 24Kur ta dëgjosh krismën e hapave përmbi majat
e balsamëve, atëherë sulu në përleshje, sepse atëherë Zoti do të dalë Zan 3,8; 2Mbr 7,6
para teje për t'i goditur ushtritë e filistenjve». 25Davidi veproi sikurse
i kishte urdhëruar Zoti dhe i zhbiu filistenjtë që nga Gabaoni deri në
hyrje të Gezerit.

Arka e Besëlidhjes në Jerusalem

||1Kro 13;
Ps 132,6-10.13-14

6 1Përsëri Davidi i bashkoi të gjithë të zgjedhurit e Izraelit -
tridhjetë mijë vetë. 2U ngrit Davidi e shkoi bashkë me ushtrinë
që ishte me të në Baalë të Judës për ta sjellë prej andej Arkën Joz 15,9.60
e Hyjit, mbi të cilën qe thirrur Emri i Zotit të ushtrive, që rri mbi Dal 25,10+;
kerubinë. 3Pasi e morën Arkën e Hyjit nga shtëpia e Abinadabit, 1Sam 4,3-4
që ishte mbi kodër, e vunë në karrocë të re. Oza dhe Ahioi, bijtë e
Abinadabit, e përcillnin karrocën: 4Oza ecte përskaj Arkës, kurse 1Sam 6,7
Ahioi i printe. 5Ndërkaq Davidi dhe mbarë Izraeli kërcenin në praninë

5,17-25 Davidi, mbreti i Judës në Ebron, qëndronte i emëruar vend vasal i filistenjve (1Sam 27,5-6).Tani ata filluan për të preokupohen për pushtetin e tyre në rritje.

5,17 *kështjellë*: ndoshta strehimi i Adulamit (1Sam 22,1-5); Jerusalemi nuk është akoma i ndërtuar (krh. rr 6).

5,18 *luginën Rafaim*: rrafshinë në skajin e fundit të luginës në jug-veri të Jerusalemit (Joz 15,8; 18,16; krh. Lp 1,28+).

5,20 *Baalfarasimi*: peres d.m.th. "zoti i depërtimeve" (krh. Zan 38-29).

5,24 *krismën e hapave*: hapat e JHWH që avancon.

5,25 *nga Gabaoni…Gezerit*: BJ: "nga Gheba…" me TM. Gezer është në kufi të veriut, në vendin e filistenjve: armiku është sprapsur në territoret e veta.

6,1 Ky tregim e rimerr historinë e Arkës ku e kishte lënë 1Sam 7,1; por ai i përket një dore tjetër. – Jerusalemi, duke e marrë Arkën në të cilën JHWH bëhet i pranishëm (Dal 25,8+; Lp 4,7+), bëhet kryeqytet religjoz i Izraelit, e jo vetëm politik, qyteti i shenjtë.

6,2 *Baala*: emri i vjetër i Kiriat-Iearim (Joz 15,9; krh. Joz 15,60; 18,14).

6,4 TM e përsërit fillimin e rr 3 deri në fjalën "colle" e çon brenda rreshtave: "Oza ecte për skaj Arkës së Hyjit, kurse Ahioi printe para".

e Zotit, këndonin gjithsa ku e kinin të përcjellë me cetra, lira, tupana, daire e cimbale. 6Porse kur arritën te lëmi i Nakonit, Oza shtriu dorën nga Arka e Hyjit dhe e mbajti, sepse qetë, duke u ngutur, gati e rrëzuan. 7Por felgrimi i Zotit u ndez kundër Ozës dhe e goditi për shkak të guximit të tepruar dhe vdiq po aty përskaj Arkës së Hyjit. 8Davidit i erdhi keq që Zoti e shitoi Ozën. Ai vend u quajt Faresoza /d.m.th. Shitimi i Ozës/ deri në ditën e sotme. 9Atë ditë Davidin e kapi frika e Zotit e tha: «Si do të hyjë tek unë Arka e Zotit?». 10E nuk e çoi Arkën e Zotit te vetja në qytetin e Davidit, por e çoi në shtëpinë e Obededom Geteut. 11Kështu Arka e Zotit qëndroi në shtëpinë e Obededom Geteut tre muaj dhe Zoti e bekoi Obededomin dhe mbarë familjen e tij.

Ps 68,25v; 150,3.5 12E lajmëruan Davidin mbret: «Zoti e bekoi Obededomin me gjithçka ka për shkak të Arkës së Zotit». Atëherë shkoi Davidi dhe e solli prej shtëpisë së Obededomit Arkën e Zotit në qytetin e Davidit me gëzim të madh. 13Posa bënë gjashtë hapa, ata që bartnin Arkën e Zotit, Davidi
||1Kro 15 flijoi një ka dhe një viç të majmë. 14Davidi vallëzonte gjithsa ku e
1Mbr 18,26 kishte para Zotit. Porse Davidi ishte i mbështjellë vetëm me shpinor
1Sam 2,18+ të linjtë. 15Kështu Davidi dhe mbarë Izraeli e bartnin Arkën e Zotit duke brohoritur e duke i rënë borisë.

16Kur Arka e Zotit hyri në qytetin e Davidit, Mikola, bija e Saulit, duke këqyrur nëpër dritare, e pa Davidin tek hidhej e kërcente para
||1Kro 16,1-3 Zotit dhe e përbuzi në zemrën e vet. 17Atëherë e shtinë Arkën e Zotit dhe e vendosën në vendin e saj në mes të tendës që kishte ngrehur
Lev 1,1+ Davidi për të. Atëherë Davidi kushtoi para Zotit fli shkrumbimi dhe
Lev 3,1+ fli pajtimi. 18Kur mbaroi së flijuari flinë e shkrumbimit dhe flitë e pajtimit, e bekoi popullin në emër të Zotit të ushtrive. 19Atëherë i ndau shumicës së Izraelit, secilit burrë e secilës grua nga një bukë, nga një copë mish dhe nga një ëmbëlsirë rrushi. U shpërnda mbarë populli dhe secili shkoi në shtëpinë e vet. 20Kur u kthye Davidi për të bekuar edhe familjen e vet, i doli para Mikola, bija e Saulit, e i tha

6,7 *për shkak të guximit...*: BJ e lexon: "për këtë çmenduri". Domethënie e pasigurtë. – Arka ishte e tmerrshme kundër armiqve të tij (1Sam 5), apo kundër atyre që e përçmonin (1Sam 6,19). Këtu është më shumë; shenjtëria e Arkës, mbi të cilën rri si mbreti në fron JHWH, e bën të paprekshme. Ky konceptim primitiv i së shenjtes (krh. Lev 17,1+) zbulon një kuptim të thellë të madhështisë së tmerrshme të Hyjit (krh. Dal 33,20+). Ligji priftëror e kodifikon këtë ndjenjë: vetë levitët nuk mundën pa rrezikun e vdekjes që t'i afrohen Arkës, para se të ishin të mbuluar nga meshtarët (Nr 4,5.15,20), nuk mund ta preknin; për këtë e sillnin me shkopinj (Dal 25,15).

6,8 *shitoi Ozen*: "Shitimi i Ozes" (krh. 5,20+). Shpjegim popullor i emrit.

6,14 *shpinor të linjtë*: Davidi që ka flijuar, tani është për të bekuar (rr 18), vesh një veshje priftërore.

6,19 *një copë mish*: përkthim i paqartë.

6,20 *sikurse zbulohet një rrugaç*: duke mbajtur vetëm një pece rreth këllqeve, Davidi lejoi t'i shihej lakuriqësia e tij (krh. Dal 20,6,28,42v).

Davidit: «Oh, sa i madhërishëm qe sot mbreti i Izraelit duke e zbuluar
veten para shërbëtoreve të shërbëtorëve të vet sikurse zbulohet një
rrugaç!». 21Davidi iu përgjigj Mikolës: «Unë vallëzoj para Zotit. Qoftë
bekuar Zoti që më zgjodhi mua në vend tët eti e të mbarë shtëpisë së
tij, për të më bërë prijësin e mbarë popullit të Zotit, Izraelit. 22Do të
luaj para Zotit e do të bëhem edhe më i përvujtë se ç'u bëra e do ta
përul vetveten para syve të mi, por para shërbëtoreve, për të cilat ti po
thua, do të dukem edhe më i madhërishëm». 23Prandaj Mikola, e bija e
Saulit, nuk pati fëmijë deri në ditën e vdekjes së vet. 20,3

Profecia e Natanit ||1Kro 17,1-15

7 1Tashti, kur mbreti zuri të banojë në shtëpinë e vet e kur Zoti
i dha paqe gjithkund nga armiqtë e tij përreth, 2i tha Natanit 1Mbr 5,4; Lp 12,10; 25,19
profet: «A po sheh! Unë banoj në pallat prej cedri, ndërsa Arka e
Hyjit qëndron e vendosur nën lëkura!» 3Natani i tha mbretit: «Gjithçka Ps 132,1-5
ke në mend të bësh, bëje patjetër, sepse Zoti është me ty».

4Porse, mu atë natë, Natanit i qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 5«Shko
e thuaji shërbëtorit tim Davidit: Kështu thotë Zoti: Po a thua ti do të
më ndërtosh një shtëpi për të banuar? 6Por unë nuk kam banuar kurrë 1Mbr 8,27; Is 66,1; /Vap 7,48
në shtëpi qysh prej asaj dite që nxora Izraelin prej tokës së Egjiptit 1Mbr 8,16
deri në këtë ditë, por endesha nën Tendë tëbanishtë më tëbanishtë.
7Nëpër të gjitha ato vende që i përshkova me bijtë e Izraelit, a i kam Dal 40,34-38
thënë ndonjëherë a ndonjërit prej Gjyqtarëve të Izraelit, të cilit i kisha
urdhëruar ta kullotë popullin tim Izraelin: Pse nuk ma ndërtuat
shtëpinë prej cedri?

8Tani kështu m'i thuaj shërbëtorit tim Davidit: Kështu thotë Zoti
i ushtrive: Unë të kam marrë ty prej kullotave ku ruaje grigjat për 1Sam 16,11; 17,15.20.28.34v; Ps 78,70v

6,22 *do të bëhem edhe më i përvuajtur*: gjithë tregimi kërkon të dëftojë thjeshtësinë dhe thellësinë e religjonit të Davidit.

7,1-17 Profecia e Natanit është ndërtuar mbi një opozicion: nuk është Davidi që do t'i ndërtojë një shtëpi JHWH (rr 5); është JHWH që do t'i ndërtojë (një dinasti) Davidit (rr 11). Premtimi ka të bëjë thelbësisht me dinastinë e qëndrueshme davidike mbi fronin e Izraelit (rr 12-16). Kështu është kuptuar nga Davidi (rr 19.25.27.29); krh. 23,5; Ps 89,30-38; 132,11-12). Është teksti i besëlidhjes së JHWH me Davidin dhe dinastinë e tij. Orakulli do të kalojë para, përtej personit të pasardhësit të parë të Davidit, Salomonit, të cilit i është aplikuar nga rr 13 e nga 1Kro 17,11-14; 22,10; 28,6 dhe 1Mbr 5,19; 8,16-19). Por qartësimi i errët i profecisë lejon të parashikojë një pasardhës të privilegjuar në të cilin Hyji do të ketë pëlqimin e vet. Është profecia e parë mbi Mesinë, birin e Davidit (Is 7,14+; Mik 4,14+; Ag 2,23+); Vap 2,30 do t'ia aplikojë tekstin Krishtit.

7,6-7 Disa kanë menduar se rr 6-7 shprehnin për herë të parë një rrymë kundër tempullit, e cila shprehet në fakt në 1Mbr 8,27; Is 66,1-2; Vap 7,48. Në fakt, Natani, është për mbajtjen e traditës antike, e prezantuar nga Arka, e kundër të resë së një tempulli në mënyrën e kananenjve. Problemi do të zgjidhet me vendosjen e Arkës në tempullin e ndërtuar nga Salomoni (1Mbr 8,1.10-12).

7,7 *Gjyqtarëve*: TM e ka: "fise". Mund të kuptohet fjala si "skeptër" në kuptimin e një referimi të pleqve.

të qenë prijës mbi popullin tim Izraelin, [9]dhe qeshë me ty gjithkund
ngado udhëtove, i zhbiva të gjithë armiqtë e tu para fytyrës sate, dhe
Ps 89,28 emrin tënd e bëra të madh si emrin e të mëdhenjve që janë mbi tokë.
[10]Unë do t'ia caktoj popullit tim Izraelit një vend dhe aty do ta ngul
dhe do të banojë në të dhe nuk do të endet më prej një vendi në një
tjetër. Të mbrapshtit nuk do të guxojnë ta mundojnë më si më parë,
[11]prej ditës kur i caktova Gjyqtarët mbi popullin tim, Izraelin, dhe do
23,5; Ps 89,30-38; Ps 132,11-12 të të jap paqe prej të gjithë armiqve të tu. Edhe Zoti të parakallëzon
se Zoti do të ta ndërtojë shtëpinë. [12]Kur të jenë mbushur ditët e tua
/Vap 2,30 e të kesh pushuar pranë etërve të tu, do të të ngre një pinjoll tënd
pas teje, që do të rrjedhë prej teje, dhe mbretërinë e tij unë do ta
1Mbr 5,19; 8,19; 1Kro 17,11-14; 22,10; 28,6 bëj të qëndrueshme. [13]Ai do të m'ia ndërtojë emrit tim Shtëpinë,
kurse unë do ta bëj të amshueshëm fronin e tij mbretëror. [14]Unë do
Lp 8,5+; /Heb 1,5 t'i jem babë e ai do të jetë bir. Nëse do të bëjë ndonjë të keqe, do ta
ndëshkoj me thupër njerëzish e me të rëna që japin bijtë e njeriut.
1Sam 13,14; 15,28 [15]Porse përkrahjen time s'do t'ia mungoj, siç ia mungova Saulit, të
2Sam 23,5; Lk 1,32-33 cilin e hoqa prej fronit para teje. [16]Shtëpia jote dhe mbretëria jote do
të jenë përgjithmonë të qëndrueshme para meje. Edhe froni yt do të
jetë i qëndrueshëm për amshim». [17]Natani ia tregoi Davidit të gjitha
këto fjalë dhe tërë këtë vëgim.

Urata e Davidit

||1Kro 17,16-27

1Sam 18,18 [18]Atëherë mbreti David hyri e u ul para Zotit dhe tha: «Kush jam
unë, o Zot Hyj, dhe ç'është shtëpia ime, që ti më bëre të arrij deri këtu?
[19]Madje edhe kaq t'u duk pak për sytë e tu, o Zot Hyj! por ma dhe
fjalën edhe për familjen e shërbëtorit tënd të një ardhmërie të largët:
kjo është një ligj për njeriun, o Zot Hyj! [20]Çfarë do të mund të thoshte
tjetër Davidi? Ti e njeh shërbëtorin tënd, o Zot Hyj! [21]Për shkak të
fjalës sate e në saje të zemrës sate i ke kryer të gjitha këto punë të
mrekullueshme duke ia dëftuar shërbëtorit tënd. [22]Me të vërtetë je
Dal 15,11 i madhërueshëm, o Zot Hyj, askush nuk është i ngjashëm me ty dhe
përveç teje s'ka tjetër Perëndi, mu ashtu siç e kemi dëgjuar me veshët
Lp 4,7.34 tanë! [23]A ka ndokund vetëm edhe një komb tjetër përmbi tokë porsi

7,12 Ky rresht, i cili i referohet qartësisht Salomonit, konsiderohet shpesh si një shtesë, sepse premtimi hyjnor i përket mbi të gjitha pasardhësve.

7,14 *Unë do t'i jem babë e ai do të jetë bir*: është një formulë adoptimi, si në Ps 2,7; 110,3 (LXX)), por është edhe shprehja e parë e mesianizmit mbretëror: çdo mbret nga dinastia davidike do të jetë një imazh (i papërsosur, krh. fundin e rr dhe Ps 89,31-34), të mbretit ideal të ardhshëm; 1Kro 17,13 duke ia aplikuar Mesisë ka hequr pjesën e dytë të rr.

7,18-29 Është një lutje lavdie dhe falenderimi në përgjigje të premtimeve të rr 8-15.

7,18 *u ul para zotit*: në tendë ku gjendej Arka.

7,19 pa dyshim bëhet fjalë për ligjet hyjnore që përcaktojnë fatin e çdo njeriu, në veçanti të Davidit dhe të pasardhësve të tij.

populli yt Izraeli, për të cilin të ketë ardhur Hyji për ta shpërblyer
atë për popull të vetin, për ta bërë të përmendur, duke kryer për Ps 44,2-3
të vepra të madhërishme e të tmerrshme duke i zhdukur popujt
idhujtarë dhe zotat e tyre para popullit tënd që e shpërbleve për vete
prej robërisë së Egjiptit? 24Ti e bëre popullin tënd, Izraelin, popull
të përhershëm për vete dhe ti, o Zot, u bëre Hyji i tyre. 25Tani, o Zot, Dal 6,7; Lp 7,6+;
fjalën që ke dhënë lidhur me shërbëtorin tënd dhe me shtëpinë e tij, 26,17; 29,12
çoje në vend përgjithmonë e bëj siç je zotuar. 26Le të madhërohet Emri
yt për amshim e le të thuhet: 'Zoti i ushtrive është Hyji i Izraelit!'
Dhe shtëpia e shërbëtorit tënd Davidit le të jetë e qëndrueshme për
amshim para Teje! 27Në të vërtetë, ti, o Zot i ushtrive, Hyji i Izraelit,
i ke bërë këtë zbulim shërbëtorit tënd dhe i ke thënë: 'Unë do të të
ndërtoj një shtëpi!' Prandaj edhe shërbëtori yt e mori guximin të ta
drejtojë këtë uratë. 28E tani, o Zot Hyj, ti je Hyj dhe fjalët e tua janë të Nr 23,19; Gjn 17,17
vërteta e ti i premtove shërbëtorit tënd këto të mira. 29Denjohu, pra, ta
bekosh shtëpinë e shërbëtorit tënd, që të jetë përherë e qëndrueshme
para teje, sepse ti, o Zot Hyj, e ke dhënë fjalën e me bekimin tënd do të
jetë për amshim e bekuar shtëpia e shërbëtorit tënd».

Luftërat e Davidit

||1Kro 18,1-13

8 1Pas kësaj Davidi i mundi filistenjtë dhe i nënshtroi. Prej duarve
të filistenjve Davidi mori Getin dhe qytetet e tija. 2I mundi edhe
moabët dhe i mati me litar duke i shtrirë për tokë: i mati dy
litarë për t'i vrarë e një litar të plotë për t'i lënë në jetë. Kështu Moabi
u bë skllav i nënshtruar për t'i paguar të dhjetat. 3Davidi e mundi
edhe Adadezerin, birin e Rohobit, mbretin e Sobës, kur doli për ta
shtrirë sundimin e vet mbi lumin Eufrat. 4Davidi i zuri rob ër lufte një
mijë e shtatëqind kalorës dhe njëzet mijë këmbësorë. Të gjithë kuajve Lp 17,16; Joz 11,6.9
të karrocave ua preu dizgoret; por prej tyre kurseu njëqind karroca.
5Erdhën edhe sirianët e Damaskut për t'i ndihmuar Adadezerit,
mbretit të Sobës, dhe Davidi vrau njëzet e dy mijë vetë prej sirianëve.
6Davidi vuri qeveritarë në Sirinë e Damaskut dhe sirianët u bënë
skllevër të Davidit dhe i paguanin të dhjetat. Çkado që ndërmerrte

8,1-14 Pasqyrim i ushtrisë luftarake të mbretërisë. Lufta kundër amonitëve është lënë mënjanë sepse do të tregohet në rr 10-12, në raport me historinë e Betsabesë.

8,1 *mori Getin dhe qytetet e tija*: BJ e lexon: "Davidi hoqi prej Filistenjve sundimin e tyre", fj.fj.; ndoshta bëhet fjalë për një metaforë që të përshkruajë pushtetin e filistenjve që kërkonte një tatim ose që merrte pasuritë e vendeve të afërta.

8,3 *Davidi mundi edhe Adadezerin... mbretin e Sobës*. Ky mbret aramen kërkoi ta shtrinte sundimin e tij deri në lumin Eufrat. Davidi e ndaloi prej pushtimeve të tij. Ndoshta këtu është një version tjetër i ushtrisë se k 10.

8,4 Ushtria e izraelitëve nuk do të ketë një trup luftëtarësh mbi karroca të tërhequra nga kuajt para Salomonit.

2Mbr 11,10 Davidi, Zoti i ndihmonte në të gjitha. 7Davidi i mori armët e arta që i
kishin ushtarët e Adadezerit dhe i solli në Jerusalem. 8Po ashtu edhe
prej Tebahut e prej Berotait, qytete të Adadezerit, mbreti David solli
bronz me shumicë të madhe fort. 9Kur dëgjoi mbreti i Ematit, Tou, se
Davidi i kishte thyer të gjitha fuqitë e Adadezerit, 10Tou e dërgoi birin
e vet Adoramin te Davidi mbret, për t'i shprehur përgëzimet e tija e
për t'i dhënë nder që kishte luftuar kundër Adadezerit dhe e kishte
mundur, sepse Adadezeri ishte armik lufte i Tout. Adorami i solli enë
të argjendta, enë të arta e enë të bronzta. 11Edhe këto Davidi mbret
ia kushtoi Zotit bashkë me arin e argjendin që ia kishte kushtuar më
parë e që kishte marrë prej të gjithë popujve që i kishte nënshtruar:
12prej sirianëve, moabëve, prej bijve të Amonit e filistenjve, prej
amalekasve dhe prej duarve të Adadezerit, birit të Rohobit, mbretit
të Sobës. 13Davidi gjithashtu ia rriti vetes zërin edhe kur, ndërsa po
kthehej ngadhënjimtar mbi Idumenë, i vrau tetëmbëdhjetë mijë vetë
2Mbr 14,7 në luginën e Kripës. 14Në Idumé caktoi qeveritarët: kështu mbarë
1Mbr 11,14-25 Idumeja ra nën sundimin e Davidit. Çkado që ndërmerrte Davidi, Zoti
i ndihmonte në të gjitha.

||1Kro 18,14-17 ## Qeverisja e mbretërisë

15Davidi mbretëronte mbi mbarë Izraelin. Vinte në zbatim të
=20,23-26; drejtën dhe drejtësinë kundrejt mbarë popullit të vet. 16Joabi, biri
1Mbr 4,1-6+ i Sarvisë, ishte në krye të ushtrisë, kurse Jozafati, biri i Ahiludit,
ditarmbajtës. 17Sadoku, biri i Akitobit dhe Abiatari, biri i Akimelekut,
ishin priftërinj, kurse sekretar ishte Sarajai. 18Banaja, biri i Jojadës,
sundonte keletët dhe feletët. Kurse bijtë e Davidit ishin priftërinj.

8,9 *i Ematit*: qytet mbi Oronte, në veri të territoreve të kontrolluara nga Adadezeri.

8,10 *Adoram*: krh. 1Kro 18,10.

8,13 *mbi Idumenë*: me 1Kro 18,12. BJ ka "*Aramenjtë*", krh. Ps 60,2 qyteti pasardhës i Aram-it e Idumesë. – *luginën e Kripës*: Araba, lugina që shtrihet në jug të Detit të Vdekur.

8,14 *Në Idumé caktoi qeveritarët*: teksti ngul këmbë mbi organizimin administrativ të gjithë territorit.

8,17 *Akimelek… priftërinj*: teksti kërkon t'i japë Sadokut një origjinë që ai s'kishte përpara (krh. edhe 1Kro 5,34; 6,37v). Megjithatë, Sadoku, është një "njeri i ri". Disa propozojnë të lexohet këtu duke u nisur nga 1Sam 22,20: "Abiatari, biri i Akimelekut, biri i Akitobit". Është preferuar të mbahet hebr. si është – *Saraiai*: emri duket origjinal në këtë listë të vjetër. Por ai bëhet Seva (20,25), Sisa (1Mbr 4,3), Savsa (1Kro 18,16); ndoshta bëhet fjalë për shartim të titullit të tij egjiptian "skriba".

8,18 *keletët dhe feletët*: tregtarë të huaj me origjinë filisteje, të cilët përbënin rojën personale të Davidit (15,18; 20,7.23; 1Mbr 1,38.44). – *meshtarët*: tregim njëjës, i cili nuk gjendet në 1Kro 18,17.

3. FAMILJA E DAVIDIT DHE NGATËRRESAT PËR TRASHËGIM

A. MERIBAALI

Mirësia e Davidit ndaj birit të Jonatanit

9 [1]Davidi pyeti: «A do të jetë ndokush që ka mbetur gjallë prej shtëpisë së Saulit, të cilit të mund t'i bëj ndonjë të mirë për shkak të Jonatanit?». [2]Tashti ishte një shërbëtor i shtëpisë së Saulit që quhej Sibë. Këtë e thirri mbreti te vetja dhe i tha: «A mos je ti Siba?». Ai iu përgjigj: «Unë jam, shërbëtori yt». [3]Atëherë mbreti i tha: «A e di mos ka mbetur ndokush gjallë prej familjes së Saulit, që ta çoj në vend me të besën e Hyjit?». Siba iu përgjigj mbretit: «Është gjallë biri i Jonatanit që çalon në të dy anët». [4]«E ku është?» - i tha. E Siba i tha mbretit: «Është në shtëpinë e Makirit, birit të Amielit në Lodabar». [5]Davidi mbret çoi dhe e mori prej shtëpisë së Makirit, birit të Amielit, prej Lodabarit. [6]Kur erdhi Meribaali, biri i Jonatanit të Saulit, te Davidi, ra me fytyrë përdhe në shenjë nderimi. Davidi i tha: «Meribaal!». Ai iu përgjigj: «Këtu jam shërbëtori yt». [7]E Davidi vazhdoi: «Të mos kesh frikë, sepse dua ta çoj në vend besën ndaj teje që kam lidhur me Jonatanin, babën tënd. Do t'i kthej të gjitha tokat e Saulit, gjyshit tënd, kurse ti për jetë do të hash bukë në tryezën time. [8]Ai u përkul dhe tha: «Po kush jam unë, shërbëtori yt, që po i prir sytë mbi një qen të ngordhur siç jam unë?» [9]Atëherë mbreti e thirri Sibën, shërbëtorin e Saulit, e i tha: «Gjithçka ka qenë e Saulit dhe e mbarë familjes së tij, po ia jap birit të zotërisë tënd. [10]Punoja, pra, tokën, ti e bijtë e tu e shërbëtorët e tu e mblidhi prodhimet që shtëpia e zotërisë tënd të ketë me se të ushqehet. Kurse Meribaali, djali i zotërisë tënd, do të hajë bukë gjithmonë në tryezën time». Siba kishte pesëmbëdhjetë djem e njëzet shërbëtorë. [11]Atëherë Siba i tha mbretit: «Gjithë ç'i ke urdhëruar, zotëria im mbret, shërbëtorit tënd, po ashtu do të bëjë shërbëtori yt». Kështu, pra, Meribaali ushqehej në tryezën e mbretit si të ishte një prej djemve të mbretit. [12]Meribaali kishte një

1Sam 18,1-4+; 20,15v.42; 2Sam 21,1-14 16,1-4; 19,27-31

4,4

17,27

1Kro 8,34v

kk 9–20 Këto kk të cilët vazhdojnë në 1Mbr 1-2 vijnë thelbësisht nga një tregim i vjetër, i përdorur gati si i tillë nga autori i Samuelit. Në të tregohej se si pasardhësia e Davidit, i përkiste Salomonit, pavarësisht se jetonte edhe një pasardhës i Saulit, Meribbaal (k 9) dhe kundërshtimi i Sebas (k 20). Mes këtyre dy kk është ndërthurur historia tragjike e familjes mbretërore: kurorëthyerja e Davidit dhe lindja e Salomonit (kk 10–12), vrasja e Amonit (k 13), revolta e Absalomonit (kk 15–18), intrigat e Adonisë (1Mbr 1-2).

9,6 *Meribaali*: TM e ka: "Mefi-Boset"; BJ vëren: këtu në ndjekjen e tregimit "Mefibaal", korr.; "Mefiboset", hebr. (krh. 4,4+).

9,10 *biri*: me TM: "shtëpia" BJ me gr. Luc.

9,11 *hante në tavolinën e Davidit, si një ndër bijtë e mbretit*: me LXX. BJ e ka: ha në tavolinën time si një ndër bijtë e mbretit. Përgjigjja e Sibës mund të jetë kuptuar si një protestë.

djalë të vogël që quhej Mikë. Të gjithë ata që banonin në shtëpinë
16,1-4; 19,25-31; 21,7 e Sibës, ishin shërbëtorët e Meribaalit. 13Porse Meribaali jetonte në Jerusalem, sepse vazhdimisht ushqehej në tryezën e mbretit. Ishte i çalë nga të dyja këmbët.

B. LUFTA ME AMONËT. LINDJA E SALOMONIT

‖1Kro 19,1-5

Fyerje të dërguarve të Davidit

10 1Pas këtyre ngjarjeve, vdiq mbreti i amonëve dhe në vend të tij mbretërimin e mori i biri Hanoni. 2Atëherë Davidi tha: «Dua të dëftohem i njerëzishëm me Hanonin, birin e Naasit, sikurse edhe i ati i tij u dëftua i njerëzishëm me mua». Kështu pra, Davidi dërgoi disa njerëz që në emër të tij t'i shprehnin ngushëllimet për vdekjen e t'et. Por kur shërbëtorët e Davidit arritën në tokën e bijve të Amonit, 3prijësit e bijve të Amonit i thanë Hanonit, zotërisë së tyre: «A ta thotë mendja se Davidi i nisi këta të të shprehin ngushëllime për nderim të babës tënd? A thua s'i dërgoi Davidi shërbëtorët e vet tek
3,24-25 ti që të vëzhgojnë e të marrin hetime mbi qytet për ta shkatërruar?».
Is 20,4 4Atëherë Hanoni i kapi shërbëtorët e Davidit, ua rroi gjysmën e mjekrrës, ua shkurtoi petkat përgjysmë - deri në mollaqe dhe i ktheu prapa. 5Kur e lajmëruan Davidin, ky dërgoi disa vetë para tyre - sepse njerëzit ishin të çnderuar tepër rëndë - me këtë porosi: «Qëndroni në Jerikon derisa t'ju rritet mjekrra e pastaj kthehuni».

‖1Kro 19,6-15

Lufta e parë kundër amonëve

6Duke parë amonët se kishin shkaktuar kundër vetes mërinë
8,3 e Davidit, çuan e morën me pagesë sirianë prej Betrohobit, sirianë prej Sobës njëzet mijë këmbësorë, prej mbretit Maakës një mijë dhe njerëz prej Tobit dymbëdhjetë mijë. 7Kur e mori vesh këtë gjë Davidi, dërgoi Joabin me mbarë ushtrinë - trimat më të zgjedhur. 8Dolën, pra,
21,15-22; 23,8-39 bijtë e Amonit dhe u vunë në rreshtin e përleshjes mu para derës së qytetit, kurse sirianët prej Sobës e prej Rohobit dhe ushtarët e Tobit e të Maakës qëndronin veçan në fushim.

9Joabi kur pa se do t'i duhej ta përballonte përleshjen ballë për ballë dhe pas shpine, zgjodhi prej më të zgjedhurve të mbarë Izraelit dhe renditi rreshtin e luftës kundër sirëve: 10pjesën tjetër të popullit ia dha

10,3 *qyteti*: është kryeqyteti i Rabbës (11,1; 12,26), sot Amoni.

10,6 *Sirian Betrohob* e prej *Sobës*, në veri të burimeve të Jordanit, ishin bashkuar nën sundimin e Adadezerit. *Maaka* e *Taba* gjendeshin në veri të Transjordanisë.

10,7 *mbarë ushtrinë – trimat më të zgjedhur*: BJ e lexon: "të gjithë ushtria, e trimat", ku të mbledhur "trimat" tregon një dallim mes grupit të të fuqishmëve dhe ushtrisë së thirrur në shërbim ushtarak nga fiset; kjo e fundit do të futet vetëm pas (rr 17; 11,11).

vëllait të vet Abisait, i cili e renditi rreshtin e luftës kundër amonëve.
11Joabi tha: «Nëse sirët do të jenë më të fortë se unë, atëherë ti më eja
në ndihmë, kurse, në qoftë se amonët do të jenë më të fortë se ti, unë
do të të vijë në ndihmë. 12Ji burrë i fortë e të luftojmë trimërisht për
popullin tonë dhe për qytetet e Hyjit tonë! E Zoti le të bëjë ashtu si t'i
pëlqejë Atij!»
13Atëherë Joabi dhe njerëzit që ishin me të, u nisën drejt sirëve për
t'i sulmuar, por këta ikën para tyre. 14Por edhe amonët, kur panë se
sirëve iu dha ika, u vunë në të ikur edhe ata para Abisait dhe hynë në
qytet. Atëherë Joabi hoqi dorë nga lufta kundër bijve të Amonit dhe u
kthye në Jerusalem.

Fitorja kundër sirëve

||1Kro 19,16-19; 2Sam 8,3-8

15Sirët, me të parë se kishin qenë thyer para Izraelit, u mblodhën
përsëri të gjithë së bashku. 16Adadezeri dërgoi dhe i solli sirët që ishin
përtej Lumit. Ata erdhën në Elam. Sobaku, që ishte prijës i ushtrisë
së Adadezerit, ishte komandanti i tyre. 17Kur e lajmëruan për këtë
Davidin, e mblodhi mbarë Izraelin, e kaloi Jordanin dhe erdhi në Elam.
Sirët u vunë në rresht lufte dhe ia filluan përleshjes me Davidin. 18Por
sirët ikën para Izraelit. Davidi i vrau shtatëqind kuaj të mbrehur dhe
dyzet mijë këmbësorë. E vrau edhe Sobakun, prijësin e ushtrisë, që
mbeti vdekur në fushën e përleshjes. 19Kur panë mbretërit që i kishin
ardhur në ndihmë Adadezerit, se u mundën nga Izraeli, bënë paqe me
Izraelin dhe u vunë nën skllavërinë e izraelitëve. Sirët i kapi frika dhe
s'guxuan më t'u vijnë në ndihmë bijve të Amonit.

Lufta e dytë e amonëve. Mëkati i Davidit

11 1Tashti, në kthim të vitit, në kohën kur mbretërit e kanë
doke të dalin në luftë, Davidi e dërgoi Joabin me shërbëtorët
e vet e me mbarë Izraelin dhe këta shkretëruan mbarë
vendin e bijve të Amonit dhe e rrethuan Rabën. Davidi qëndroi në
Jerusalem. 2Një mbrëmje Davidi u çua prej shtratit e po shëtiste në
tarracë të shtëpisë mbretërore. Nga tarraca pa një grua tek po lahej: e
ishte shumë e bukur. 3Davidi dërgoi për të marrë hetime se kush ishte
ajo grua. I treguan se ajo ishte Betsabeja, e bija e Eliamit, gruaja e Uri
Heteut. 4Atëherë Davidi dërgoi lajmëtarë për ta sjellë. Kur erdhi ajo te
Davidi, Davidi ra me të, që posa ishte shenjtëruar prej papastrisë së saj.

||1Kro 20,1 10,7

Lev 15,19

10,15-19 Ky tregim i shkurtër duket se i përket një burimi të ndryshëm.

k 11 Në tërësinë letrare të kk 9–20 lufta kundër amonitëve është vetëm kuadri i historisë së Davidit dhe Betsabesë.

11,1 *Në kthim të vitit*: fj.fj.: "në kthim të vitit", d.m.th. ekuinoksi i pranverës.

11,3 *Uri Heteut*: një tregtar i huaj. Për hetitët, krh. Lp 7,1+

5Pastaj u kthye në shtëpi të vet. Gruaja mbeti shtatzënë. Dërgoi për
ta lajmëruar Davidin e tha: «Ngjiza!» 6Davidi dërgoi njerëz te Joabi e
i tha: «Dërgoje tek unë Uri Heteun». Joabi e dërgoi te Davidi Urinë.
7Uria erdhi te Davidi. Davidi e pyeti si ishte Joabi e ushtria dhe si
shkonin punët e luftës. 8Atëherë Davidi i tha Urisë: «Zbrit në shtëpinë
tënde e laji këmbët e tua». Uria doli prej pallatit të mbretit dhe i qe
dërguar pas tij haje prej tryezës së mbretit. 9Porse Uria fjeti para
derës së pallatit mbretëror me shërbëtorët e tjerë të zotërisë së vet
dhe nuk shkoi në shtëpi të vet. 10Erdhën e e lajmëruan Davidin: «Uria
nuk shkoi në shtëpinë e vet». Atëherë Davidi i tha Urisë: «Ndoshta
nuk erdhe prej udhëtimit? Pse nuk shkove në shtëpinë tënde?». 11Uria
1Sam 4,3v iu përgjigj Davidit: «Arka, Izraeli e Juda banojnë nën çadra, Joabi,
imzot, dhe shërbëtorët e zotërisë tim kanë për dyshek tokën e unë
të hyj në shtëpinë time për të ngrënë e për të pirë e për të fjetur me
gruan time? Pasha jetën tënde, pasha shpirtin tënd, unë nuk do të
bëj një gjë të tillë». 12Prandaj Davidi i tha Urisë: «Qëndro këtu edhe
sot e nesër do të të nis». Uria qëndroi në Jerusalem edhe atë ditë e të
nesërmen. 13Sepse Davidi e grishi të hajë e të pijë me të dhe e dehu.
Ky, pasi doli në mbrëmje, shkoi e fjeti në shtratin e vet me shërbëtorët
e zotërisë së vet, por në shtëpinë e vet nuk dëgjoi të zbresë.

14Në mëngjes Davidi i shkroi një letër Joabit dhe ia dërgoi për
Urinë. 15Në letër shkruante: «Vëreni Urinë në vijën e parë, kur të
jetë përleshja më e tmerrshme dhe tërhiquni prej tij që të goditet e të
vdesë». 16Kështu, pra, kur Joabi e rrethoi qytetin e vuri Urinë aty ku
e dinte se trimat ishin më të fortë. 17Kur qytetarët dolën prej qytetit
e po përlesheshin me Joabin, ranë disa prej popullit, prej ushtarëve të
Davidit dhe mbeti i vrarë edhe Uri Heteu.

18Atëherë Joabi dërgoi ta njoftojnë Davidin lidhur me rrethanat e
përleshjes 19dhe kasnecit i urdhëroi të thoshte: «Kur t'i kesh treguar
mbretit të gjitha këto fjalë lidhur me përleshjen, 20nëse vë re se mbreti
hidhërohet e thotë: 'Përse iu afruat mureve për të luftuar? A nuk e
Gjq 9,50-54 keni ditur se prej murit hidhen shigjetat? 21Kush e vrau Abimelekun,
birin e Jerobaalit? A s'qe një grua që ia hodhi prej murit mbi të gurin
që sillet të mokrës dhe ai mbeti vdekur në Tebes? Pse iu afruat murit?',
ti thuaji: Edhe shërbëtori yt Uri Heteu mbeti i vrarë». 22Shkoi, pra,
lajmëtari, arriti te Davidi dhe i tregoi gjithçka i kishte urdhëruar
Joabi. 23Lajmëtari i tha Davidit: «Sepse armiqtë patën njëfarë epërsie
mbi ne, dolën kundër nesh në fushë të larë, por ne bëmë një sulm të
furishëm dhe i ndoqëm deri në dyer të qytetit. 24Atëherë shigjetarët

11,11 *për të fjetur me gruan time*: vetëpërmbajtja ishte një ligj religjoz i luftës (krh. 1Sam 21,6).

11,21 *Jerobaali*: me LXX (krh. Gjq 7,1v); TM e ka "Jerub-Baset" (krh. 2,8+ e 4,4+).

i gjuajtën me shigjeta shërbëtorët e tu nga lart prej murit e mbetën
besa disa prej shërbëtorëve të mbretit, madje mbeti i vrarë edhe
shërbëtori i mbretit Uria, ai Heteu». 25Atëherë Davidi i tha kasnecit:
«Kështu i thuaj Joabit: «Mos u prish për këtë punë: lufta ashtu e ka:
tash ha shpata këtë, pastaj atë. Sulmoje qytetin më rreptësisht dhe
shpartalloje. Edhe ti jepi zemër».
26Kur gruaja e Urisë mori lajmin se i kishte vdekur Uria, burri i
saj, ia bëri vajin. 27Pasi kaloi koha e zisë, Davidi çoi dhe e solli në
shtëpinë e vet dhe ajo u bë gruaja e tij dhe i lindi një djalë. Por kjo që
bëri Davidi nuk i pëlqeu Zotit kurrsesi.

Qortimi i Natanit. Pendimi i Davidit

12 1Zoti e dërgoi Natanin te Davidi. Ky erdhi te Davidi dhe
i tha: «Në një qytet jetonin dy vetë. Njëri ishte pasanik 14,4-17
e tjetri skamnor. 2Pasaniku kishte bagëti të imëta e të
trasha me shumicë të madhe. 3Kurse skamnori nuk kishte asgjë tjetër
përveç një deleje të vocërr. E kishte blerë dhe e kishte ushqyer. Ishte
rritur tek ai bashkë me fëmijët e tij duke ngrënë bukën e tij e duke
pirë prej gotës së tij dhe duke fjetur në gjirin e tij.Për të ishte sikur
ta kishte pasur bijë. 4Porse, kur një shtegtar erdhi te pasaniku, ky,
duke kursyer bagëtitë e veta të imëta e të trasha për t'i bërë gosti atij
shtegtari që kishte ardhur tek ai, shkoi e mori delen e skamnorit dhe
i bëri gati bukën njeriut që kishte ardhur tek ai».
5Davidi u hidhërua pa masë kundër këtij njeriu e i tha Natanit:
«Pasha jetën e Zotit, njeriu që ka bërë këtë punë, meriton vdekjen!
6Katërfish do ta paguajë delen për arsye se ka bërë një punë të tillë Dal 21,37; Lk 19,8
dhe është dëftuar njeri i pashpirt».
7Atëherë Natani i tha Davidit: «Ti je ai njeri! Kështu thotë Zoti, Hyji
i Izraelit: Unë të shugurova mbret përmbi Izraelin. Unë të shpëtova
prej dorës së Saulit. 8Në dorë tënde e lëshova familjen e zotërisë tënd
edhe gratë e zotërisë tënd i lëshova në gjirin tënd, në dorën tënde e
lëshova edhe mbarë Izraelin dhe Judën e, nëse këto janë pak, unë 3,7+
do të të shtoj shumë më tepër. 9Pse atëherë e përbuze fjalën e Zotit
duke vepruar çka është e keqe para syve të tij? Ti e preve me shpatë
Uri Heteun e ia more gruan e tij. Ti atë e vrave me shpatën e bijve të

12,1-15 Ndërhyrja e Natanit (12,1-15a) mund të mos ketë bërë pjesë në tregimin primitiv: në rr 22. Davidi duket se e injoron faktin se fëmija është dënuar. Por të dy traditat janë barabar të vjetra dhe dëshmojnë të njëjtin kuptim religjoz: faji i Davidit është denoncuar si një mëkat i rëndë, por pendimi i tij e meriton faljen e Hyjit.

12,9 *fjalën e Zotit*: me TM dhe Vulg.: BJ me versione e ka vetëm: "JHWH" dhe komenton: "fjalën e JHWH", ndoshta për të shmangur që emri hyjnor të jetë drejtpërdrejt objekti i foljes.

Amonit! [10]Për këtë arsye kurrën e kurrës nuk do të hiqet shpata prej
familjes sate, pasi më përbuze mua dhe e more gruan e Uri Heteut
për të qenë gruaja jote. [11]Prandaj kështu thotë Zoti: 'Ja, unë do të bëj
që e keqja jote të vijë mu prej familjes sate! Ndër sy të tu do t'i marr
16,22 gratë e tua e do t'ua jap të afërmve të tu e do të flenë me gratë e tua
në dritën e këtij dielli. [12]Ti, vërtet, e bëre këtë fshehtazi, por unë do ta
bëj ballafaqas në sy të mbarë Izraelit, ditën për diell!'»

[13]Atëherë Davidi i tha Natanit: «Kam mëkatuar kundër Zotit!». E
Natani i tha Davidit: «Prej anës së vet Zoti ta ka falur këtë mëkat; s'do
të vdesësh. [14]Megjithatë, pasi me këtë veprim i bëre të hyjshmojnë
armiqtë e Zotit, djali që të ka lindur, me siguri do të vdesë».

[15]Atëherë Natani u kthye në shtëpinë e vet.

Vdekja e djalit të Betsabesë. Lindja e Salomonit

Zoti e goditi djalin që gruaja e Urisë ia lindi Davidit, dhe u sëmur
rëndë. [16]Davidi iu lut Zotit për foshnjën dhe Davidi agjëronte e,
21,10; 1Mbr 21,27 kur kthehej në shtëpi, natën e kalonte shtruar për tokë. [17]Krerët e
shtëpisë së tij qëndronin përreth tij dhe i thoshin të ngrihej nga toka,
por ai nuk dëgjoi as nuk hëngri bukë me ta. [18]Të shtatën ditë vdiq
fëmija. Shërbëtorët e tij kishin frikë t'i lajmëronin Davidit se kishte
vdekur fëmija. Sepse mendonin: «Derisa foshnja ishte ende gjallë, ne
i thoshim, por ai s'na dëgjonte. Po tani si t'i themi: 'Ka vdekur djali?'
Do të bëjë edhe më zi!» [19]Kur vuri re Davidi se shërbëtorët e tij po
pëshpëritnin njëri me tjetrin, ia preu mendja se foshnja kishte vdekur.
U tha shërbëtorëve të vet: «A ka vdekur fëmija?». Ata iu përgjigjën:
«Ka vdekur». [20]Atëherë Davidi u ngrit nga toka, u la dhe u përerua.
Pasi i ndërroi petkat, hyri në shtëpinë e Zotit dhe adhuroi. Pastaj u
kthye në shtëpinë e vet dhe kërkoi që t'i shtronin bukën dhe hëngri.
[21]Shërbëtorët e tij e pyetën: «Ç'po bën ashtu? Ndërsa fëmija ende
ishte gjallë ti për shkak të tij agjërove e qaje, kurse tani që ka vdekur
foshnja po çohesh e po ha?». [22]Ai tha: «Kur foshnja ishte ende gjallë
unë agjëroja dhe qaja sepse mendoja: 'Kush e di? Ndoshta Zoti do të
ketë dhembshuri për mua e do të jetojë fëmija. [23]Por tani që ka vdekur,
Jb 7,9+ pse të agjëroj? Pse a mund ta kthej më? Unë do të shkoj tek ai, kurse

12,10 *shpata*: aluzion i vdekjes së përgjakshme të Amanit, Absalomit dhe Adonisë, tre fëmijët e Davidit.

12,14 *hyjshmojnë armiqtë e JHWH*: me TM; për të evituar një blasfemi. Mëkati nuk është vetëm dhuna e një farë rendi moral apo social, por më përpara është thyerje e një marrëdhënieje personale mes njeriut dhe Hyjit (krh. Zan 39,9; Ps 51; 59,2), marrëdhënie të cilën vetëm Hyji mund ta rinovojë (Ps 65,4; krh. Mk 2,5v+).

12,21 Davidi nuk i bindet rregullës së vajtimit dhe i habit ndjekësit e tij. Besimi i tij është spontan e jo konformist (rr 22-23 e 6,21-22).

12,23 *do të shkoj tek ai*: në banesën e të vdekurve, *shëol* (krh. Nr 16,33+).

ai nuk do të kthehet tek unë».
[24]Davidi e ngushëlloi Betsabenë, gruan e vet, hyri tek ajo, ra me
të dhe ajo i lindi djalin. Djalit ia ngjiti emrin Salomon. Zoti e deshi
Salomonin [25]dhe e dëftoi këtë me anë të Natanit profet. Ky e quajti
Jedidjë /domethënë: I dashuri i Zotit/, siç i urdhëroi Zoti.

Pushtimi i Rabës

||1Kro 20,1-3

[26]Ndërkaq Joabi e sulmoi Rabën e bijve të Amonit dhe e pushtoi
qytetin mbretëror. [27]Atëherë Joabi dërgoi lajmëtarë te Davidi me
këto fjalë: «Luftova kundër Rabës dhe e pushtova qytetin e ujërave.
[28]Tani bashkoje popullin tjetër, rrethoje e pushtoje qytetin që të mos
pushtohet qyteti prej meje e të quhet me emrin tim». [29]Kështu pra,
Davidi e bashkoi mbarë popullin dhe u nis kundër Rabës. E sulmoi
dhe e pushtoi. [30]E hoqi prej kokës së Melkomit kezën, që ishte e rëndë
një talent ari dhe në të cilën kishte një gur të paçmueshëm dhe keza
qe vënë mbi kokë të Davidit. Mori edhe një pre tesve të madhe prej
qytetit. [31]Po edhe popullin që ishte, e nxori nga qyteti dhe e dënoi të ||1Kro 20,3;
punonte në skalitje të gurit, në latim me sakica e me sëpata hekuri Dal 1,13-14
dhe i caktoi në punim të tullave. Kështu bëri me të gjitha qytetet
e bijve të Amonit. Atëherë Davidi dhe mbarë ushtria u kthyen në
Jerusalem.

C. HISTORIA E ABSALOMIT

Amnoni e dhunon motrën e vet Tamarën

13 [1]Dhe ja se ç'do të ndodhë pastaj: Amnoni, biri i Davidit, 3,2-3
dashurohet në motrën e Absalomit, birit të Davidit, që ishte
shumë e bukur dhe quhej Tamarë. [2]Amnoni u ngushtua aq
fort për shkak të epshit ndaj motrës së vet Tamarës, saqë ra i sëmurë,
e pasi ajo ishte e virgjër, i dukej krejtësisht e pamundshme të bënte

12,24 *lindi djalin*: BJ me LXX para "lindi" fut: "ngjizi"; TM e lë jashtë.
12,25 Lindja e Salomonit, biri i Betsabesë, "i dashuri i JHWH" (*Yedidya*), është garancia e faljes së Hyjit. Është Salomoni, të cilin përzgjedhja falas e Zotit do ta sjellë në fronin e atit të tij, dhe jo trashëgimtarët e tjerë, që ndoshta kishin më shumë të drejtat se ai.
12,27 *qytetin e ujërave*: shprehja i përket pa dyshim një fortifikimi që favorizonte furnizimin e ujit për qytetin.
12,30 *Melkomit*: TM duke e lexuar "mbretit të tyre" (*malkam*) shpjegon se bëhet fjalë për një kezë mbi truporen e mbretit të amonitëve; keza, pesha e së cilës ishte e pamasë, më shumë se 30 kg. Duhet më mirë të mendohet për statujën e Malkomit, hyjit të amonitëve (1Mbr 11,5) siç e ka kuptuar LXX.
12,31 *skalitje të gurit*: punë shumë e rëndë, të cilën e bënin të burgosurit e luftës apo skllevërit (krh. Dal 5).
kk 13–20 Absaloni, vrasës i vëllait në një revoltë të plotë kundër babait të tij, është personazh qendror në këtë dramë të madhe të familjes së Davidit (kk 13–20). Kjo dramë e familjes do të provokojë krizë politike, e cila do të nxjerrë në pah mosmarrëveshje dhe do të dëmtojë të ardhmen e mbretërisë.

ndonjë gjë të pandershme me të. 3Porse Amnoni e kishte mik njërin
që quhej Jonadab, biri i Samës, të vëllait të Davidit, që ishte njeri
shumë dinak. 4Ky i tha: «Pse po fiktohesh e thahesh kështu çdo ditë e
më tepër, o djali i mbretit? Pse nuk më tregon mua?». Atëherë Amnoni
i tha: «Kam rënë në dashuri në motrën e Absalomit, Tamarën».
5Jonadabi iu përgjigj: «Bjer në shtratin tënd dhe shtiru se je i sëmurë.
Kur të vijë yt atë të të shohë, ti i thuaj: 'Po të lutem që të vijë ime
motër, Tamara, e të më japë të ha; nëse ajo do të ma përgatisë gjellën
ndër sytë e mi, do të ha prej dorës së saja'».
6Ra, pra, në të shtruara Amnoni dhe u shtir se ishte i sëmurë. Kur
erdhi mbreti për ta parë, Amnoni i tha mbretit: «Le të vijë, po të lutem,
ime motër Tamara e të m'i përgatitë dy petulla para syve të mi dhe do
të ha prej duarve të saja». 7Atëherë Davidi i çoi fjalë Tamarës që ishte
në pallat e tha: «Eja në shtëpinë e vëllait tënd Amnonit dhe bëji gati
të hajë». 8Tamara erdhi në shtëpinë e Amnonit, vëllait të vet; ai ishte
ratë. Ajo mori miell, e përzjeu dhe i poqi petullat. 9Atëherë e mori
fulteren dhe i zbrazi para tij petullat që i kishte përgatitur. Nuk deshi
të hante dhe Amnoni tha: «Largoni jashtë prej meje të gjithë». Kur i
qitën jashtë të gjithë, 10atëherë Amnoni i tha Tamarës: «Ma sill hajen
në fjetore që të ha prej dorës sate». Kështu pra, Tamara i mori petullat
që i kishte përgatitur dhe ia çoi Amnonit të vëllait, në fjetore. 11Kur
ia solli ushqimin, e kapi atë dhe i tha: «Eja, bjer me mua, motra ime».
Zan 34,7; Lp 22,21; Gjq 20,6.10; Jer 29,23 12Por ajo iu përgjigj: «Mos, o vëlla, mos më çndero! Një punë e tillë nuk
bëhet në Izrael! Mos e bëj këtë poshtërsi! 13E unë nga do t'ia mbaj nëse
më çnderon? E ti do të jesh i pandershëm përgjithmonë në Izrael. Më
mirë fol me mbretin e ai s'do të më mohojë të më japë tek ti për grua».
14Por ai s'deshi të dëgjonte lutjet e saja: por, pasi ishte më i fuqishëm,
e pushtoi dhe ra me të. 15Atëherë Amnoni e urrejti me një urrejtje pa
masë të madhe, kështu që urrejtja me të cilën pastaj e urrejti, ishte
shumëfish më e madhe se epshi që e kishte pushtuar më parë. Amnoni
i tha: «Çohu e zhduku!». 16E ajo iu përgjigj: «Mos, vëllai im, se kjo e
keqe që po e bën tani kundër meje duke më dëbuar, është e keqe më
e madhe se ajo që bëre më parë». Por ai s'deshi ta dëgjonte; 17thirri
një shërbëtor që i shërbente e tha: «Hidhe këtë jashtë prej meje dhe
mbylle derën pas saj!». 18Kjo ishte e veshur me këmishë deri në fund të
Zan 27,3 këmbëve me mëngë të gjera, sepse kështu e kishin zakon të visheshin
vajzat, ende të virgjëra, bijat e mbretit. Kështu shërbëtori i tij e hodhi

13,13 *fol me mbretin e ai s'do të më mohojë të më japë tek ti për grua*: sipas zakonit të vjetër (krh. Zan 20,12), Amoni mund të martohet me Tamarën, të cilën e kishte vetëm motër prej babai. Këto bashkime qenë penguar nga Lev 18,11; 20,17; Dal 27,22.

13,16 Rr i prishur me TM, është përkthim i vështirë.

jashtë dhe mbylli derën pas saj. 19Tamara mori pluhur dhe qiti në
krye, shqeu këmishën me mëngë të gjera që e kishte veshur, i vuri të
dy duart mbi kokën e vet e shkonte rrugës duke bërtirur. 20Atëherë
i tha i vëllai, Absalomi: «A mos qe me ty Amnoni, vëllai yt? Por tani
për tani, motër, mos bëzaj: është vëllai yt! Mos e prish mendjen tënde
për këtë gjë!». Kështu, pra, Tamara mbeti e braktisur në shtëpinë e
Absalomit, të vëllait. 21Kur i mori vesh Davidi mbret të gjitha këto, u
hidhërua deri aty, por s'deshi ta trishtojë Amnonin, birin e vet, sepse
e donte pasi ishte djali i tij i parë. 22Madje as Absalomi s'i tha as
një gjysmë fjale Amnonit as mirë as keq: porse e urrente Absalomi
Amnonin pse i kishte dhunuar të motrën, Tamarën.

Absalomi e vret Amnonin dhe ikën

23Pas dy vjetëve, kur i kishte Absalomi qethtarët e deleve në 1Sam 25,4v
Baalhasor, që është tek Efraimi, i grishi të gjithë bijtë e mbretit.
24Shkoi te mbreti dhe i tha: «Qe, është qethja e deleve të shërbëtorit
tënd, po të lutem, le të urdhërojë mbreti me shërbëtorët e vet e le
të vijë te shërbëtori i tij». 25E mbreti i tha Absalomit: «Mos m'u vër,
biri im, mos m'u vër që të vijmë të gjithë e të të rëndojmë». Edhe
pse Absalomi iu vu shumë, mbreti nuk deshi të shkonte, por e bekoi.
26Atëherë Absalomi i tha: «Nëse nuk do të vish ti, të lutem, le të vijë
me ne së paku Amnoni, vëllai im». Por mbreti i tha: «Përse të vijë
me ty?». 27Por, pasi Absalomi iu vu shumë, mbreti lejoi të shkonin
me të Amnoni dhe të gjithë bijtë e mbretit. Absalomi bëri një gosti,
vërtet si gosti mbretërish. 28Por Absalomi u urdhëroi shërbëtorëve
të vet: «Vini re: kur të shihni se Amnonin e ka bërë në qejf vera
dhe kur unë t'ju them: Goditeni Amnonin e vriteni!, të mos ju kapë
frika, sepse unë jam ai që ju urdhëroj: kini guxim e të mos ju lëshojë
zemra!». 29Shërbëtorët e Absalomit bënë kundër Amnonit ashtu siç u
urdhëroi Absalomi. Atëherë të gjithë bijtë e mbretit u çuan, u hipën
mushqve të vet dhe ikën. 30Derisa ata po udhëtonin ende, Davidit i
erdhi ky kumt i zi: «Absalomi i vrau të gjithë bijtë e mbretit dhe nuk
shpëtoi asnjë prej tyre». 31Atëherë mbreti u ngrit, i shqeu petkat e 1,11
veta dhe u shtri përtokë. Po ashtu edhe të gjithë shërbëtorët e tij që i
shërbenin, i shqyen petkat e veta. 32Por Jonadabi, biri i Samës, vëllait
të Davidit, tha: «Të mos i shkojë mendja Imzotit se janë të vrarë të
gjithë djelmoshat, bijtë e mbretit. Është i vrarë vetëm Amnoni, sepse

13,19 Gjesti i vajtimit dhe i dhimbjes (1,2; Est 4,1; Jer 2,37).

13,21 Ajo që ndjek "u hidhërua" merret nga LXX dhe nga Vulg.; është lëshuar nga TM.

13,22 *asnjë fjalë Amonit*: Absalomi prishet me vëllanë e tij.

13,27 *Absalomi bëri një gosti...*: LXX e saktëson: "Absalomi ofroi një festë, të vërtetë tek mbreti". Mund të jetë një tregim i vjetër.

Absalomi e kishte qitur cekën ta bënte këtë qysh ditën që ia çnderoi
të motrën Tamarën. [33]Prandaj Imzot mbreti tani të mos kujtojë as
të mos e marrë parasysh këtë lajm: 'Janë vrarë të gjithë të bijtë e
mbretit', sepse i vrarë është vetëm Amnoni». [34]Absalomi kishte marrë
arratisjen. Djaloshi që mbante rojën e vëzhgimit, ngriti sytë e vet, kur
që, pa se po vinin një shumicë e madhe njerëzish udhës së Horonaimit
duke zbritur shpatit të malit. Shkoi vëzhguesi, e lajmëroi mbretin e i
tha: «Po shoh njerëz udhës së Horonaimit». [35]Atëherë Jonadabi i tha
mbretit: «Ja, po vijnë bijtë e mbretit! Gjithçka ka ndodhur si të ka
thënë shërbëtori yt». [36]Posa e kreu fjalën, ia behën bijtë e mbretit dhe,
ndërsa po hynin, vajtonin me zë të lartë. Po ashtu edhe mbreti dhe të
gjithë oborrtarët e tij, lëshuan një gjëmë të madhe shumë. [37]Absalomi
3,3 kishte marrë arratinë dhe kishte shkuar te Tolomai, biri i Amiudit,
mbret i Gesurit. Davidi e vajtoi djalin e vet për një kohë të gjatë.

Joabi ndërmjetëson që të kthehet Absalomi

[38]Kurse Absalomi, pasi iku e shkoi në Gesur, qëndroi atje tre vjet.
[39]Zemra e mbretit pushoi ta urrente Absalomin, sepse i ishte lehtësuar
dhimbja për vdekjen e Amnonit.

14 [1]Joabi, biri i Sarvisë, pa se zemra e mbretit po kthehej nga
Absalomi. [2]Atëherë dërgoi në Tekua, e solli një grua të
mençur dhe i tha: «Bëj kinse je në zi dhe vishu me petka
zie. Mos u lyej me vaj që të dukesh si një grua që për një kohë të gjatë
je në zi për të vdekurin. [3]Hyr te mbreti e thuaj kështu». Dhe Joabi i
12,1v; 1Mbr 3,16v; 2Mbr 8,3v 2Mbr 6,26v tregoi çka duhej t'i thoshte. [4]Gruaja nga Tekua, kur hyri te mbreti,
ra përpara tij me fytyrë përdhe, u përkul në nderim dhe tha: «Ndore
tënde, o mbret!». [5]Mbreti i tha: «Po ç'të ka gjetur?». E ajo iu përgjigj:
«Heu, unë e mjera jam një grua e ve: burri më ka vdekur. [6]Shërbëtorja
jote ka pasur dy djem, por këta zunë të grinden në fushë dhe askush
nuk ndodhi që t'u hynte ndërmjet e kështu njëri i ra tjetrit dhe e la
të vdekur. [7]Po tashti u ngrit e mbarë vëllazëria kundër shërbëtores
Nr 35,19+ sate e thotë: 'Qite atë që e vrau vëllanë e vet e ta vrasim për gjakun e
të vëllait, të cilin e vrau e t'ia tresim farën.' Kështu duan ta shuajnë
edhe atë shkëndijë që më ka mbetur, me qëllim që të mos i mbetet
emri as farë shenje mbi tokë burrit tim». [8]Mbreti i tha gruas: «Shko

13,34 *udhës së Heronaimit*: teksti është ndërtuar sipas LXX. TM ka vënë pjesë nga ky fragment prej pavëmendjes për shkak të përsëritjes së "nëpër udhën e Heronaimit".

13,39 *zemra e mbretit pushoi ta urrente*: LXX e ka: "shpirti i mbretit pushoi së nxehuri", i cili mund të jetë një tekst i vjetër.

14,2 *Tekua*: atdheu, profetit Amos, 18 km në jug të Jerusalemit.

14,3 Ashtu siç kishte bërë Natani (12,1v), Joabi dëshiron ta bëjë mbretin të vetëshprehet duke krijuar një çeshtje drejtësie.

ti në shtëpinë tënde e unë do të jap urdhra lidhur me çështjen tënde».
9Gruaja nga Tekua i tha mbretit: «Imzot mbret! E keqja rëntë mbi
mua dhe mbi shtëpinë e tim eti, kurse mbreti dhe froni i tij mos paçin
farë faji!». 10E mbreti vijoi: «Atë që të guxojë të të thotë gjë, sille tek
unë e më nuk do të guxojë të të prekë!». 11Por ajo shtoi: «Le ta ketë
mirësinë mbreti të përmendë emrin e Zotit, Hyjit të vet, se kërkuesi Nr 35,19+
i gjakut nuk do t'i shumojë vrasjet dhe se assesi nuk do të ma vrasin
djalin». E mbreti u përgjigj: «Pasha Zotin fije floku s'do t'i bjerë në tokë
djalit tënd». 12Atëherë gruaja vazhdoi: «Më lejo që shërbëtorja jote t'ia
thotë zotërisë së vet një fjalë». I tha: «Fol!». 13E gruaja tha: «Atëherë
e pse mendon kështu kundër popullit të Hyjit? Ndërkaq mbreti duke
e dhënë një vendim të tillë e ka rrëfyer veten si fajtor, pasi mbreti
nuk bën që të kthehet i arratisuri. 14Neve na duhet të vdesim dhe Jb 7,9; 14,7-12;
jemi porsi uji kur derdhet në tokë, më nuk mund të mblidhet, e Hyji Ps 88,6.11
nuk do që ndokush ta humbasë jetën, por tërheq vëmendjen që të mos
humbasë plotësisht i dëbuari. 15Tashti erdha për t'ia thënë mbretit
zotërisë tim këtë fjalë, sepse populli ma shtiu frikën. Shërbëtorja
jote tha me vete: 'Do të flas me mbretin, ndoshta mbreti ia dëgjon
fjalën skllaves së vet. 16Sepse mbreti do ta dëgjojë e do ta shpëtojë
shërbëtorin e vet prej dorës së atij që do ta shlyejë atë dhe të birin e saj
prej trashëgimit të Hyjit. 17Prandaj edhe mendoi skllavja jote: 'Fjala e
mbretit, zotërisë tim, le të ma kthejë qetësinë e shpirtit.' Sepse porsi
engjëlli i Hyjit i tillë është mbreti, zotëria im, që e dëgjon të mirën
e të keqen. Zoti, Hyji yt, qoftë me ty». 18Atëherë mbreti iu drejtua
gruas: «Mos më fsheh asgjë nga ato që tani dua të të pyes». Gruaja i
tha: «Le të pyesë imzoti mbret». 19E mbreti vijoi: «A mos është me ty
në të gjitha këto dora e Joabit?». Gruaja u përgjigj e tha: «Pasha jetën
tënde, imzot e mbret, s'është me të vërtetë e mundur të shmanget
as djathtas as majtas prej të gjitha atyre që tha imzot mbreti; vërtet
shërbëtori yt Joabi më urdhëroi dhe ai vetë m'i mësoi t'i them të gjitha
këto fjalë unë skllavja jote. 20Për t'i dhënë çështjes një pamje tjetër,
shërbëtori yt Joabi e bëri këtë. Por ti, imzot, je vetë i dijshëm, ke dijen
porsi engjëlli i Hyjit për të kuptuar gjithçka që ndodh përmbi tokë».
21Atëherë mbreti i tha Joabit: «Mirë, ashtu edhe po bëj. Shko, pra,
e thirre djaloshin Absalom». 22Atëherë Joabi ra me fytyrë përdhe
në shenjë nderimi dhe e bekoi mbretin. Joabi tha: «Sot e mori vesh

14,14 Nuk mund të bëhet asgjë për Amonin që ka vdekur; është e leverdisshme që Absalomi të kthehej.

14,15vv Gruaja, pasi ia ka hapur sytë mbretit duke aplikuar rastin e Absalomit, rimerr rolin e saj. Rr 17 aplikohet në dy raste.

14,17 *engjëlli i Hyjit*: në tekstet e vjetra (Zan 16,7+), engjëlli i Hyjit është vetë Hyji, në formën e dukshme me anë të të cilës u duket njerëzve. Davidi ka një dije hyjnore; i njëjti koncept në rr 20. – *në dëgjimin e së* mirës dhe të *së keqes*: d.m.th. absolutisht gjithçka (krh. 13,22).

plotësisht shërbëtori yt se gjeta hir para syve të tu, imzot e mbret! Ia dëgjove fjalën shërbëtorit tënd». 23Kështu pra, Joabi u ngrit, shkoi në Gesur dhe e solli Absalomin në Jerusalem. 24Porse mbreti tha: «Le të kthehet në shtëpinë e vet, por të mos dalë para syve të mi». Kështu Absalomi u kthye në shtëpinë e vet dhe nuk doli para syve të mbretit.

Disa hollësi mbi Absalomin

25E në mbarë Izraelin nuk kishte një burrë tjetër aq të bukur si Absalomi për të cilin do të mund të thuheshin aq fjalë lavdi: prej fundit të këmbës e deri në majë të kresë s'kishte asnjë mungesë. 26E kur i qethte flokët - e i qethte një herë në vit, sepse i bëheshin tepër të rëndë - i peshonte flokët e vet: peshonin dyqind sikla të masës së
18,18 mbretit. 27Absalomit i lindën tre djem e një vajzë, e cila quhej Tamarë. Ishte shumë e pashme.

Absalomi fiton faljen

28Absalomi qëndroi në Jerusalem dy vjet dhe mbretit nuk i doli ndër sy. 29Atëherë çoi e thirri Joabin për ta dërguar te mbreti, por Joabi nuk dëgjoi të shkojë tek Absalomi. Dërgoi për së dyti e, kur ai prapë s'dëgjoi të vijë, 30u tha shërbëtorëve të vet: «Shikoni: ara e Joabit është afër arës sime dhe është e mbjellë me elb. Shkoni e jepni zjarr». Shërbëtorët e Absalomit ia dogjën elbin Joabit. Kur shkuan shërbëtorët e Joabit, i shqyen petkat e veta e thanë: «Shërbëtorët e
Gjq 15,4-5 Absalomit ia futën zjarrin arës!». 31Atëherë Joabi u çua dhe shkoi në shtëpi të Absalomit dhe i tha: «Pse e dogjën shërbëtorët e tu elbin tim me zjarr?». 32Absalomi iu përgjigj Joabit: «Unë dërgova tek ti njerëzit e t'u luta të vije tek unë me qëllim që të të dërgoja te mbreti për t'i thënë: 'Pse u ktheva ndopak prej Gesurit? Më mirë do të kishte qenë për mua të isha ende atje.' Po të lutem, pra, bëj që ta shoh fytyrën e mbretit. Nëse jam fajtor, le të më vrasë!». 33Joabi hyri të mbreti dhe ia tha këto fjalë. Mbreti çoi e e thirri Absalomin, hyri tek ai, ra më fytyrë përdhe para tij në shenjë nderimi e mbreti e përqafoi Absalomin.

Fitmet e Absalomit

1Mbr 1,5; 1Sam 8,11 **15** 1Pas kësaj Absalomi bëri karrocë e kuaj dhe i bashkoi pesëdhjetë vetë që vraponin para tij. 2Absalomi ngrihej herët në mëngjes e qëndronte mbanë udhës që shpie te dyert e qytetit. Secilin njeri që kishte ndonjë çështje dhe po shkonte

14,25-27 Këta rr ndërpresin tregimin dhe rrjedhin nga një burim tjetër.

15,2 *jam prej këtij ose atij fisi...*: pa dyshim këtu bëhet fjalë për fiset e veriut, për kundërshtimin e Judës. Absalomi shfrytëzoi kundërshtimin e heshtur të dy grupeve që përbënin kombin (krh. 19,42v).

te mbreti në gjyq, Absalomi e thërriste dhe i thoshte: «Prej cilit qytet
je ti?». Ai i përgjigjej: «Jam prej këtij ose atij fisi, unë shërbëtori yt»,
3Absalomi i thoshte: «A po sheh? Fjalët e tua janë të mira dhe të drejta,
por gjë s'të vlen pasi askush s'është nga ata të mbretit i caktuar që të
ta dëgjojë fjalën». Pastaj shtonte Absalomi: 4«Oh, sikur të më bënin
mua gjykatës të vendit! Secili që do të kishte ndonjë ankesë ose gjyq,
do të vinte tek unë dhe unë do ta gjykoja me drejtësi». 5E kur i afrohej
ndokush për t'i shprehur nderim me përulje, ai shtrinte dorën e vet, e
kapte, e ngrinte lart dhe e merrte ngrykë. 6Kështu bënte me të gjithë
izraelitët që shkonin në gjyq te mbreti. Në këtë mënyrë Absalomi i
bënte për vete zemrat e izraelitëve.

Kryengritja e Absalomit

7Tashti, pas katër vjetësh, Absalomi i tha mbretit: «Të lutem, më
lejo të shkoj në Hebron për t'i kryer kushtet që i kam bërë Zotit. 8Sepse
shërbëtori yt, kur ishte në Gesur të Sirisë, u zotua kështu: 'Nëse Zoti
më kthen në Jerusalem, do t'i flijoj Zotit'». 9Mbreti iu përgjigj: «Shko 13,37
në paqe!». Absalomi u ngrit dhe shkoi në Hebron. 10Atëherë Absalomi
dërgoi lajmëtarë në të gjitha fiset e Izraelit me këtë porosi: «Posa ta
dëgjoni zërin e borisë, thoni: 'Absalomi është bërë mbret në Hebron!'».
11Porse me Absalomin kishin shkuar prej Jerusalemit dyqind vetë,
të grishur, por që s'dinin asgjë për sa po përgatitej. 12Absalomi çoi
e e thirri Akitofelin prej Gilos, këshilltarin e Davidit, prej qytetit të
tij, Gilos, për të marrë pjesë në flitë e tija. U bë kështu një përbetim 16,23
shumë i rrezikshëm dhe numri i përkrahësve të Absalomit po shtohej.

Ikja e Davidit

13Atëherë ia behu te Davidi kasneci me këtë lajm: «Me gjithë
zemër mbarë Izraeli po shkon pas Absalomit». 14Atëherë Davidi u
tha oborrtarëve të vet që ishin me të në Jerusalem: «Çohuni të ikim!
sepse përndryshe askush prej nesh nuk do të shpëtojë prej duarve
të Absalomit! Shpejtoni të dalim që ai të mos jetë më i shpejtë e të
na zërë, se atëherë do të na rrënojë e mbarë qytetin do ta kalojë
me teh të shpatës». 15Oborrtarët e mbretit iu përgjigjën: «Gjithësi
ta gjejë se është më mirë zotëria ynë, mbreti, shërbëtorët e tu janë
gati!». 16Kështu, pra, doli mbreti dhe mbarë familja e tij pas tij dhe
mbreti i la dhjetë gratë shemra për t'ia ruajtur shtëpinë. 17Si doli

15,7 *pas katër vjetësh*: pasi ka punuar në veri; Absalomi kërkon mbështetje në jug: Hebron, kryeqyteti i parë (2,1v), mund të ketë ruajtur hidhërimin kundër Davidit që kishte preferuar Jerusalemin.

15,14 Davidi nuk mendon se gjithçka ka humbur nga momenti që lë përkrahës mbi vendin (rr 2v e 34v). Por, shpejt mes të revoltuarve të veriut dhe atyre të jugut, vepron një tërheqje strategjike.

16,21-22; 20,3 mbreti dhe mbarë populli pas tij, shkuan e zunë vend tek e sprasmja
shtëpi. [18]Të gjithë oborrtarët e tij u ndalën pranë tij. Të gjithë keretët,
8,18 feletët, mbarë geteasit - gjashtëqind burra që e kishin ndjekur prej
Getit, kaluan përpara mbretit. [19]Mbreti e pyeti Etai Geteasin: «Pse
po vjen edhe ti me ne? Kthehu dhe qëndro te mbreti, sepse je i huaj,
madje i ikur prej vendit tënd. [20]Dje ke arritur e sot të të shtrëngoj të
endesh me ne pasi unë po shkoj nga të më bëjnë sytë dritë. Kthehu
dhe ktheji vëllezërit e tu me ty e Zoti ta dëftoftë dashurinë e vet e
besnikërinë». [21]Por Etai iu përgjigj kështu mbretit: «Pasha Zotin e
pasha jetën e zotërisë tim, mbretit, kudo që të jetë zotëria im, mbreti,
qoftë në vdekje dhe qoftë në jetë, po aty do të jetë edhe shërbëtori yt».
[22]Atëherë Davidi i tha Etait: «Mirë, pra kalo!». Dhe Etai Geteasi kaloi
me të gjithë trimat e tij e me të gjithë fëmijët që ishin me të. [23]Të
gjithë qanin me zë të lartë dhe mbarë populli kalonte. Po edhe mbreti
po e kalonte përruan Cedron e mbarë populli ecte përpara udhës drejt
shkretëtirës.

Fati i Arkës së Besëlidhjes

[24]Erdhi edhe Sadoku dhe mbarë levitët me të duke bartur Arkën e
Besëlidhjes së Hyjit. Ata e ulën Arkën e Hyjit dhe Abiatari kushtoi fli
ndërkohë që mbarë populli po dilte prej qytetit. [25]Atëherë mbreti i tha
Sadokut: «Ktheje Arkën e Hyjit në qytet. Nëse do të gjej hir në sytë e
Zotit, ai do të më kthejë prapë dhe do të ma dëftojë atë dhe banesën
e saj. [26]Po nëse thotë: 'Nuk më pëlqen', jam gati: le të bëjë me mua
16,10 siç është mirë para syve të tij». [27]Atëherë mbreti i tha Sadokut prift:
«Dëgjo këtu: kthehu në paqe në qytet! Le të kthehet edhe Akimaasi,
yt bir, dhe Jonatani, djali i Abiatarit: këta dy bijtë tuaj me ju. [28]Kurse
unë do të ndalem te shtigjet e shkretëtirës, derisa të më vijë farë lajmi
prej jush». [29]Kështu Sadoku dhe Abiatari e kthyen Arkën e Hyjit në
Jerusalem dhe qëndruan atje.

Davidi siguron përkrahjen e Kusait

[30]Davidi po ngjitej përpjetës së Malit të Ullinjve duke qarë, me kokë

15,18 *Ecnin*: apo: "kalonin" me TM; BJ hamend: "qëndronin".

15,20 *dashurinë e vet dhe besnikërinë!*: BJ përkthen: "dhe që JHWH të tregoftë – me LXX, të lënë nga TM – mëshirën dhe mirësinë"

15,23 *edhe Abiatar kishte ardhur*: gënjeshtra e priftit Abiatar në këtë pikë është kurioze, sepse në 15,27-29; 19,12 ai është cituar në krahun e Sadokut. Prania e levitëve si sjellës të Arkës ka mundur të përfshijë një spostim të Abiatarit në qendër të rr.

15,30 *me kokë zbuluar e me këmbë të zbathura*: BJ ka "me kokën e mbuluar": zakoni i vajtimit (19,5; Ez 24,17), bëhet shenjë dhimbjeje (Jer 14,3v; Est 6,12; Mik 1,8).

zbuluar e me këmbë të zbathura. Po ashtu edhe mbarë populli që ishte
me të me kokë zbuluar ngjitej duke qarë. 31E lajmëruan Davidin se
edhe Akitofeli ishte në përbetim me Absalomin. Davidi u lut: «Po të
lutem, o Zot, bëji të marra këshillat e Akitofelit!» 32Sapo doli Davidi 16,23; 17,14.23
në majën e malit, ku adhurohet Hyji, kur qe, i doli në takim Kusai
Arakiti. I kishte shqyer petkat dhe kokën e kishte bërë me pluhur.
33Atëherë Davidi i tha: «Nëse do të vish me mua, do të më bëhesh
barrë; 34por nëse kthehesh në qytet dhe i thua Absalomit: 'Do të jem
shërbëtori yt, o mbret! Më parë isha shërbëtori i tët eti, por tani do të
jem shërbëtori yt', kështu do të mund t'i sjellësh këshillat e Akitofelit
në të mirën time. 35Me ty janë priftërinjtë Sadoku dhe Abiatari.
Gjithçka të dëgjosh se flitet në pallat të mbretit, tregoji Sadokut e
Abiatarit, priftërinjëve. 36Me ta janë edhe dy të bijtë e tyre: Akimaasi
i Sadokut dhe Jonatani i Abiatarit: me anë të tyre më ço fjalë për
gjithçka të dëgjoni». 37Kështu, pra, ndërsa Kusai, miku i Davidit,
arriti në qytet, po ashtu edhe Absalomi hyri në Jerusalem.

Davidi dhe Siba

16 1Sapo Davidi e kaloi paksa majën e malit, kur qe, Siba,
shërbëtori i Meribaalit, po i del në takim. Kishte dy gomarë 4,4; 9,1-13
të ngarkuar. Bartnin dyqind bukë, njëqind vile rrushi të
thatë, njëqind fruta vere dhe një rrëshiq me verë. 2Mbreti i tha Sibës:
«Çfarë t'u deshën këto?». Siba iu përgjigj: «Gomarët do t'u vlejnë
anëtarëve të familjes së mbretit për të udhëtuar me ta, buka dhe
pemët djelmoshave për ushqim e vera për pije atyre që do të lodhen
duke ecur nëpër shkretëtirë». 3Atëherë mbreti i tha: «Ku është biri i
zotërisë tënd?». Siba iu përgjigj mbretit: «U ndal në Jerusalem, sepse i
thotë mendja: 'Sot shtëpia e Izraelit do të ma kthejë mbretërinë e tim
eti'». 4Mbreti i tha Sibës: «Që, pra, gjithçka ka pasur Meribaali, le të
jenë të tuat!». E Siba tha: «Po bie në nderim para teje! Oh, sikur të
mund të gjeja hir para syve të tu, Imzot, o mbret!» 19,25-31

Semei e mallkon Davidin

5Davidi mbret po arrinte në Bahurim, kur qe, prej andej dilte një
burrë prej vëllazërisë së familjes së Saulit, me emrin Semei. Ishte 3,16
biri i Gerës. Ecte e mallkonte 6dhe gjuante pesha kundër Davidit
dhe kundër të gjithë shërbëtorëve të mbretit David. E pra, mbarë
populli dhe trimat e zgjedhur ecnin djathtas e majtas përreth mbretit.

15,31 *ndërkohë i qe sjellë Davidit lajmi*: me LXX; TM: "Davidi vuri re"
15,32 vendi ku adhuronte Hyjin: ndoshta shenjtërorja e Nobit (1Sam 21,2) – *Kusai*; Arakiti: LXX shton: miku i ngushtë i Davidit (krh. rr 37)
15,34 *o mbret*: BJ hamend: "o zotëria im, mbret"; TM e ka: "unë, mbreti".

7E Semei kështu fliste duke e nëmur mbretin: «Ik, ik o gjakësor, o i
poshtër! 8Zoti e solli mbi ty gjithë gjakun e familjes së Saulit, sepse
ti e pushtove mbretërinë e tij. Por Zoti e lëshoi mbretërinë në dorën
e Absalomit, djalit tënd! Që, po të ndrydhin të zezat e tua, sepse je
1Sam 26,6 njeri vrastar!» 9Atëherë Abisai, biri i Sarvisë, i tha mbretit: «Pse po e
mallkon ky qen i cofur zotërinë tim mbretin? Po shkoj e po ia shkurtoj
kokën». 10Por mbreti i tha: «Po ç'po na bën mua e ty, o djali i Sarvisë?
19,23 Nëse mallkon e nëse Zoti i ka urdhëruar ta mallkojë Davidin, kush
është ai që ka guxim t'i thotë: 'Pse po bën ashtu?'». 11Prandaj Davidi
i tha Abisait dhe mbarë oborrtarëve të vet: «Ju po shihni se im bir,
që ka dalë prej barkut tim, po e kërkon jetën time, po aq më tepër ky
tashti që është beniaminas. Lëreni le të mallkojë në qoftë se Zoti i ka
15,25-26 thënë të më mallkojë. 12Ndoshta Zoti e merr parasysh mjerimin tim e
mallkimin e sotëm ma sjell në bekim». 13Kështu Davidi dhe shokët e
tij e vazhduan rrugën, kurse Semei shkonte shpatit të malit, krahas
19,19-24 me të duke e mallkuar e duke hedhur pesha kundër tij e duke ngritur
pluhur. 14Mbreti dhe mbarë populli që ishte me të, erdhën deri tek ujët
të lodhur e të këputur dhe aty pushuan.

Kusai arrin tek Absalomi

15Ndërkaq Absalomi dhe mbarë njerëzit e tij, burrat e Izraelit, hynë
në Jerusalem. Me të hyri edhe Akitofeli. 16E kur Kusai Arakiti, miku
15,32-37 i Davidit, arriti tek Absalomi, i tha: «Rroftë mbreti! Rroftë mbreti!».
17Absalomi iu përgjigj: «Kjo është besnikëria jote ndaj mikut tënd a?
Pse nuk shkove me mikun tënd?». 18Por Kusai iu përgjigj Absalomit:
«Assesi! Por me atë që e ka zgjedhur Zoti dhe ky popull madje edhe
mbarë Izraeli, i tij do të jem dhe me atë do të qëndroj. 19Por, që ta shtoj
edhe këtë, kujt do t'i shërbej unë? Pse vallë jo birit të mbretit? Sikurse
dëgjova babën tënd, ashtu do të të dëgjoj edhe ty».

Absalomi dhe shemrat e Davidit

20Atëherë Absalomi i tha Akitofelit: «Këshillohuni tani ç'na duhet
15,16 të bëjmë». 21Akitofeli i tha Absalomit: «Hyr te shemrat e tët eti që i
la për ta ruajtur shtëpinë, që kur ta marrë vesh mbarë Izraeli se je
në armiqësi me tët atë, t'u forcohet krahu të gjithë atyre që janë me

16,8 *gjakun e familjes së Saulit*: referim i masakrës së treguar në 21,1-14, që i referohet fillimit të mbretërisë (krh. 9,1).

16,12 *mjerimin tim*: me versionet; TM, ketib ka; "mëkatimi im"; qerè ka: "syri im".

16,13 *gjuante gur pas*: TM përsërit: paralelisht me të.

16,14 *Afër Jordanit*: mungon në TM emri gjeografik që do të shërbente. Edhe pse duket pikërisht se Davidi e ka mbërritur Jordanin.

16,21 Veprimi i Absalomit është shumë më tepër se një frenim i papastër; duke marrë zotërimin e haremit të babai të tij, ai pohon të drejtën e tij të vazhdimësisë (krh. 3,7+).

ty». 22Atëherë e shtrinë çadrën e Absalomit në tarracën e pallatit dhe
Absalomi hyri te shemrat e t'et në sy të mbarë Izraelit. 23E kështilla 12,11-12
që jepte asokohe Akitofeli, vlente porsi përgjigjja e Zotit. Për të tillë e
mbanin kështillën e Akitofelit dhe kur ishte me Davidin edhe kur ishte
me Absalomin.

Kusai e pengon planin e Akitofelit

17 1Atëherë Akitofeli i tha Absalomit: «Më lejo t'i zgjedh
dymbëdhjetë mijë ushtarë e ta ndjek Davidin po këtë
natë. 2Do ta sulmoj mu atëherë kur do të jetë i lodhur e i
këputur. Do t'ia fus tmerrin. Kur mbarë ushtria që do të jetë me të
do të ikë, atëherë do ta godas mbretin e lënë vetëm, 3kurse mbarë
popullin do ta sjell tek ti siç bihet nusja te burri i saj: ti kërkon jetën
e një njeriu të vetëm, atëherë mbarë populli do të jetë i qetë». 4Fjala
e tij i pëlqeu Absalomit dhe mbarë krerëve të Izraelit. 5Por Absalomi
tha: «Thirreni edhe Kusai Arakitin dhe të degjojmë ç'thotë edhe ai».
6Kur erdhi Kusai tek Absalomi, Absalomi e pyeti: «Akitofeli ka thënë
kështu. A na duhet të bëjmë si ka thënë ai apo jo? Fol ti!». 7Kusai i
tha Absalomit: «Këshilla që ka dhënë Akitofeli kësaj here nuk është e
mirë». 8Dhe Kusai vazhdoi: «Ti e njeh mirë babën tënd dhe njerëzit që
janë me të. E di se janë trima të fortë dhe zemërplasur porsi arusha
në mal kur i kanë rrëmbyer këlyshët. E yt atë është mjeshtër lufte,
ai nuk rri me popull: 9ai tani fshihet në ndonjë pritë ose në ndonjë
vend tjetër. E, po të vritet në fillim ndonjë, kushdo qoftë, me siguri
do të dëgjohet e do të thonë: 'U bë emnesa në ushtrinë që shkon pas
Absalomit!' 10E atëherë do të ligështohet prej frike edhe më trimi që e
ka zemrën si luani: sepse mbarë Izraeli e di se yt atë është trim i fortë
dhe se janë trima edhe të gjithë ata që janë me të. 11Por unë mendoj se
kështu duhet këshilluar: le të bashkohet mbarë Izraeli rreth teje prej
Danit e deri në Bersabe - i panumërueshëm porsi rëra në bregun e
detit - dhe ti vetë çaj në luftë. 12Atëherë do të sulemi mbi të në cilindo
vend të gjendet e do ta mbulojmë porsi vesa kur bie mbi tokë dhe s'do
të mbesë gjallë as ai as trimat që janë me të - asnjë për be. 13Po në
qoftë se do të hyjë në ndonjë qytet, mbarë Izraeli do t'ia qesë atij qyteti
litarët dhe do ta ngrehim në përrua derisa të mos mbesë as guralec
në të». 14Atëherë Absalomi dhe të gjithë izraelitët thanë: «Më e mirë
është këshilla e Kusai Arakitit se këshilla e Akitofelit». Zoti kishte

17,3 Akitofeli tha se me siguri do t'ia dalë të sjellë mbarë popullin drejt Absalomit. Sapo Davidi të vritej, të gjithë ata që e ndiqnin nuk do të refuzonin për ta njohur Absalomin si mbret.

17,11 *në luftë*: veprimi i propozuar është i tillë saqë ai kërkon kohë. Davidi, që po pret (15,28), do të ketë mundësi që të gjejë strehim.

15,31 vendosur të shkonte huq këshilla e dobishme e Akitofelit për t'ia sjellë
të keqen Absalomit.
15 Atëherë Kusai u çoi fjalë priftërinjve Sadokut dhe Abiatarit e
tha: «Akitofeli kështu e kështu e këshilloi Absalomin dhe krerët e
Izraelit, kurse unë i dhashë këtë e këtë këshillë. 16 Prandaj dërgoni e
lajmëroni me nxitim Davidit e thoni: 'Mos e kalo assesi natën në vatë
e shkretëtirës, por pa vonesë kalo në anën tjetër që të mos mbarrojë
15,27-28 mbreti dhe mbarë ushtria që është me të.'»

I vënë në dijeni, Davidi e kalon Jordanin

17 Jonatani dhe Akimaasi qëndronin te burimi Rogel. Një shërbëtore
15,27 shkonte tek ata e u sillte lajme. Ata shkuan dhe i treguan Davidit
1Mbr 1,9 lajmin. Ata nuk mund të hynin në qytet që të mos i hetonin.
18 Megjithatë i pa një djalosh dhe i tregoi Absalomit. Por ata e
shpejtuan hapin dhe arritën në shtëpinë e një burri të Bahurimit, i
cili kishte një pus në oborrin e vet. Këta zbritën në pus. 19 Një grua
Joz 2,4v.15v mori një mbulesë dhe e qiti mbi grykën e pusit e mbi të qiti grurë të
shtypur kështu që s'hetuan gjë. 20 Kur erdhën ushtarët e Absalomit në
shtëpi te gruaja, thanë: «Ku janë Akimaasi dhe Jonatani?». Gruaja u
përgjigj: «Kanë kaluar në drejtim të ujit». Këta që i kërkonin, pasi nuk
i gjetën, u kthyen në Jerusalem.
21 Pasi u larguan ushtarët, ata dolën prej pusit, shkuan, e lajmëruan
Davidin dhe i thanë: «Ngrihuni dhe kalojeni me të shpejtë lumin, sepse
kështu i ka këshilluar Akitofeli kundër jush». 22 U çua, pra, Davidi dhe
mbarë populli që ishte me të, dhe e kaluan Jordanin. Në të zbardhur
të dritës s'mbeti asnjë që nuk e kishte kaluar lumin. 23 Akitofeli, kur
pa se këshilla e tij nuk u mor parasysh, e shaloi gomarin e vet, u
15,31 çua dhe shkoi në shtëpi, në qytetin e vet. Dhe, si ia dha porositë e
fundit familjes së vet, shkoi e u var në litar dhe vdiq. Qe varrosur në
varrezën e t'et.

Absalomi e kalon Jordanin. Davidi në Makanaim

24 Kur arriti Davidi në Makanaim, Absalomi e kaloi Jordanin, ai dhe
mbarë izraelitët që ishin me të. 25 Absalomi e kishte vënë për kryetar
ushtrie Amasën në vend të Joabit. Amasa ishte bir i një farë burri që

17,20 *"kanë kaluar në drejtim të ujit"*: tregimi është ironik sepse të dërguarit e Absalomit e injorojnë faktin se mund të jetë një cisternë në oborr.

17,23 Është i vetmi rast i vetëvrasjes i përmendur në BV, me përjashtim të atyre në të cilët një luftëtar i jep vdekjen vetes për të mos rënë në duart e armikut (Gjq 9,54; 1Sam 31,4v; 1Mbr 16,18; 2Mak 14,41v) është rasti shumë i veçantë i Samsonit (Gjq 16,28v).

17,25 Amasa është pra kushëriri i Ioabës; por gjeneologjia nuk është e qartë dhe LXX e transmeton në mënyrë të ndryshme.

quhej Jetër, ismaelit, i cili kishte hyrë tek Abigajla, bija e Isait, motra 19,14; 20,4-13
e Sarvisë, që ishte nëna e Joabit. [26]Dhe Izraeli me Absalomin në krye
nguli fushimin në tokën Galaad. [27]Kur arriti Davidi në Mahanaim,
Sobiu, biri i Naasit, prej Rabës së bijve të Amonit, e Mahiri, biri i 10,2
Amihelit, nga Lodabari, dhe Berzelai i Galaadas nga Rogelimi [28]i 9,4
sollën shtroja, mbulesa, gota, enë dheu, grurë, elb e miell, grurë të 19,32
pjekur, qiqër, thjerrë, [29]mjaltë, tëlyen, dele e viça të majmë. Ia dhanë
Davidit dhe popullit që ishte me të, për t'i ngrënë. Ua kishte marrë
mendja se populli ishte lodhur nga uria e mundi në shkretëtirë.

Shpartallimi i partisë së Absalomit

18 [1]Pastaj Davidi e njehu popullin që ishte me të dhe
caktoi mbi të mijëtarë e urdhërqindës. [2]Mandej Davidi
e ndau ushtrinë në tri pjesë: një të tretën e ushtrisë nën Gjq 7,16; 1Sam 11,11
udhëheqjen e Joabit, një të tretën nën udhëheqjen e Abisait, birit të
Sarvisë, vëllait të Joabit, një të tretën nën udhëheqjen e Etait, që
ishte nga Geti. Mbreti i tha popullit: «Edhe vetë po vij në luftë me ju».
[3]Mbarë ushtria iu përgjigj: «Jo, ti s'do të vish në luftë. Sepse, nëse
do të na duhet të ikim, askush nuk do t'i japë rëndësi; po edhe nëse
mbetemi të vrarë gjysma prej nesh, askush nuk do t'i japë rëndësi,
kurse ti vetëm çmohesh sa dhjetë mijë vetë. Prandaj është më mirë
që të jesh i gatshëm të na gjendesh në ndihmë prej qytetit». [4]Atëherë
mbreti u tha: «Si t'ju duket se është më mirë, ashtu do të bëj». Kështu
edhe mbreti qëndroi pranë derës së qytetit. Ushtria dilte në grupe nga
njëqind e nga një mijë. [5]Mbreti u urdhëroi Joabit, Abisait dhe Etait e u
tha: «Për hatrin tim, mos e çartni djaloshin Absalom!». Mbarë ushtria
dëgjoi se mbreti u urdhëroi kështu krerëve lidhur me Absalomin.
[6]Kështu ushtria doli në fushim e gatshme për t'u përleshur me Izraelin
dhe përleshja u nis në pyllin e Efraimit. [7]Dhe aty ushtria e Davidit e
preu ushtrinë e Izraelit. Qe një humbje e rëndë atë ditë: mbetën njëzet
mijë vetë. [8]Përleshja u shtri nëpër mbarë krahinën dhe më shumë qenë
asish që i përpiu pylli sesa asish që i preu shpata atë ditë.

Vdekja e Absalomit

[9]Por ndodhi që Absalomi të takohej me ushtarët e Davidit. Ishte në
majë të mushkut. Kur mushku hyri nën një qarr të madh me gema,
iu ngatërrua kryet Absalomit në gema dhe mbeti i varur mes qiellit
e tokës, kurse mushku, në të cilin ishte, kaloi. [10]E pa dikush dhe i

17,28 TM e përsërit: "grurë të pjekur" në fund të rr Disa terme numërimi në rreshtin 19 janë përkthime të pasigurta.

18,2 *e ndau*: me gr.luc.; TM e ka: "dërguar".

18,9 *mbeti i varur*: me versionin; TM e ka: "qe vënë".

lajmëroi Joabit: «E pashë Absalomin të varur në qarr». 11Joabi i tha
atij burri që i lajmëroi: «Nëse e pe, pse nuk e mbërtheve për tokë? Unë
do të të jepja dhjetë sikla të argjendtë dhe një brez». 12Ai iu përgjigj
Joabit: «Po edhe sikur të m'i qitje këtu në shuplakë të dorës një mijë
sikla të argjendtë, unë assesi nuk do të çoja dorë mbi djalin e mbretit.
Sepse me veshët tanë e kemi dëgjuar kur mbreti të urdhëroi ty,
Abisait dhe Etait: 'Ma ruani, kushdo që ta takojë, djaloshin Absalom!'
18,5 13Po ta kisha bërë një punë të tillë me pabesnikëri kundër ndërgjegjes
sime, kjo gjë assesi nuk do të mbetej e fshehtë për mbretin, e ti atëherë
s'do të më kishe mbrojtur». 14Joabi tha: «Kot po humb kohë pranë
teje!». I mori pra, tri heshta në dorë dhe ia nguli në zemër Absalomit
që ishte ende gjallë në gemat e qarrit. 15Vrapuan dhjetë djelmosha,
armëmbajtës të Joabit, e goditën dhe e vranë.
1Sam 14,13 16Atëherë Joabi i ra borisë dhe ushtria pushoi të ndjekë më
tutje Izraelin, sepse Joabi e ndali popullin. 17Atëherë e morën
Absalomin, e hodhën në një shpellë të thellë në pyll dhe mbi të qitën
një mogilë të madhe gurësh. Atëherë mbarë Izraeli shkoi në çadrat
Joz 7,26; 8,29; 10,27 e veta. 18Absalomi, qysh sa ishte gjallë, kishte ngritur për vete një
përmendore në luginën e Mbretit; sepse thoshte: «S'kam djalë që të ma
Zan 14,17 2Sam 14,27 ruajë kujtimin e emrit tim». Dhe atë përmendore e quajti me emrin e
vet dhe ajo quhet deri më sot Përmendorja e Absalomit.

Davidit i tregojnë për vdekjen e Absalomit

19Akimaasi, biri i Sadokut, tha: «Po vrapoj e po i tregoj mbretit
sihariqin se Zoti i ka bërë drejtësi duke e shpëtuar prej armiqve të
tij». 20Joabi i tha: «Nuk je sot sihariqtar, por lajmëroje një ditë tjetër.
Sot nuk i çon lajme të mira, sepse ka mbetur djali i mbretit». 21Por
Joabi i tha etiopasit: «Shko e tregoji mbretit ç'ke parë!». Etiopasi i
bëri nderim Joabit dhe u nis vrap. 22Por Akimaasi, biri i Sadokut,
përsëri i tha Joabit: «Çkado që të më ndodhë, edhe vetë po shkoj pas
etiopasit!». Por Joabi i tha: «Pse po nxiton, biri im? S'do ta marrësh
dhuratën e sihariqtarit!». 23E ai iu përgjigj: «Të ndodhë ç'të ndodhë,
unë do të shkoj!». I tha: «Vrapo!». Akimaasi vrapoi udhës së rrafshtë
dhe e kaloi etiopasin. 24Davidi rrinte ndërmjet dy dyerve. Rojtari
vrojtues kishte dalë mbi tarracë përmbi derë në mur dhe, kur ngriti

18,18 *deri më sot quhet Përmendorja e Absalomit*: kjo përmendore (fj.fj.: "kjo dorë e Absalomit") nuk është varri helenistik që tregohet në luginën Cendron. Ishte një masseba, një pllakë me mbishkrime varrimi (krh. Zan 35,20).

18,21 *Etiopasit*: fj.fj.: "kusita (Kus është krahina në mes Egjiptit e Sudamit e cituar si Nubia), pra e errët, ndoshta e zgjedhur për këtë, si mesazh i keq urimi.

18,22 *S'do ta marrësh dhuratën e Sihariqit*: prurësi i një lajmi të mirë merrte një shpërblim (4,10).

sytë, pa se një njeri po vraponte [25]dhe thirri e i tregoi mbretit. Mbreti
i tha: «Nëse është vetëm, sjell lajm të mirë». Pasi ai po shpejtonte e po
afrohej gjithnjë, [26]vrojtuesi pa se po afrohej edhe një tjetër dhe i thirri
vrojtuesi dertarit: «Po shoh se po vrapon një njeri vetëm». Mbreti
tha: «Edhe ky është lajmëtar i mirë». [27]Atëherë vrojtuesi tha: «E njoh 2Mbr 9,20
vrapimin e të parit: më duket se është Akimaasi, biri i Sadokut». 1Mbr 1,42
Mbreti tha: «Është njeri i mirë dhe sjell sihariq». [28]Akimaasi e
përshëndeti mbretin me zë të lartë: «Gjithçka mirë!». Dhe u përkul
me fytyrë përdhe e tha: «Qoftë bekuar Zoti, Hyji yt, që u dha fund
njerëzve, të cilët u ngritën kundër zotërisë tim mbretit!». [29]Mbreti e
pyeti: «A është gjallë djaloshi Absalom?». Akimaasi iu përgjigj: «Pashë
një përleshje të madhe kur Joabi e dërgoi shërbëtorin e mbretit dhe
mua shërbëtorin tënd, por nuk di si mori fund puna». [30]Atëherë mbreti
i tha: «Kalo e qëndro atje!». Pasi u largua ai dhe qëndroi m'ane, [31]ia
behu etiopasi dhe, kur arriti, tha: «Ju sjell sihariq, imzot mbret! Zoti
sot të ka dhënë të drejtën dhe të ka shpëtuar prej duarve të të gjithë
armiqve që u ngritën kundër teje». [32]Por mbreti i tha etiopasit: «A
është mirë djaloshi Absalom?». Etiopasi u përgjigj: «I gjettë porsi
djaloshin të gjithë armiqtë e mbretit, zotërisë tim, që u ngritën për t'i
bërë të keqen mbretit».

Dhembja e Davidit

19 [1]U trand atëherë mbreti, u ngjit në dhomën e derës e qau.
Ecte e qante e thoshte kështu: «Biri im, Absalom, biri im;
biri im Absalom! Oh, sikur të kisha vdekur unë në vend
tënd! Absalom, biri im, biri im!» [2]E lajmëruan Joabin se mbreti po e 19,1 (volg.)
qante e po e vajtonte të birin. [3]Dhe atë ditë fitorja u kthye në vaj për
mbarë popullin, sepse mbarë ushtria e mori vesh atë ditë të thuhej:
«Mbreti po e qan djalin e vet». [4]Atë ditë ushtria u kthye fshehtazi
në qytet, ashtu siç hyn fshehtas ushtria e turpëruar kur ikën prej
luftës. [5]Mbreti e kishte mbuluar fytyrën e vet e thërriste me gjithë 15,30
zë: «Biri im, Absalom; Absalom, biri im, biri im!» [6]Atëherë Joabi hyri
te mbreti në shtëpi e tha: «Sot ua more fytyrën të gjithë shërbëtorëve
të tu që sot ta shpëtuan jetën tënde dhe jetën e djemve, të vajzave, të
grave e të shemrave të tua. [7]I do ata që të urrejnë e i urren ata që të
duan. Sot e dëftove se nuk ke kujdes për prijësit e tu e për ushtarët
e tu. Me të vërtetë tani po e kuptoj se ty do të të pëlqente të vdisnim
të gjithë ne, mjaft që të ishte gjallë Absalomi! [8]Prandaj ngrihu tani,

18,25 *sjell lajm të mirë*: një fatkeqësi është zakonisht e shpallur nga grupe njerëzish në ikje.

18,29 *Kur Joabi e dërgoi shërbëtorin e mbretit dhe mua shërbëtorin tënd*: Akimaasi sforcohet të kalojë në planin e dytë e t'ia lërë mesazherit tjetër kujdesin, për të shpallur lajmin e keq.

dil e folu ushtarëve të tu, se përndryshe po të përbetohem me Zotin,
nëse nuk del, asnjë sonte nuk do të mbesë me ty dhe kjo e keqe do të
jetë për ty më e madhe se të gjitha të këqijat që të kanë ndodhur prej
rinisë sate e deri më sot!» [9]Atëherë mbreti u ngrit dhe erdhi e u ul te
dera. Lajmëtari i shpalli mbarë ushtrisë se mbreti është ulur te dera
e qytetit. Mbarë ushtria u afrua te mbreti.

Përgatitjet për kthimin e Davidit

Izraelitët kishin ikur secili në çadrën e vet. [10]Të gjithë izraelitët
grindeshin nëpër fiset e tyre e thoshin: «Mbreti na ka çliruar nga duart
e armiqve tanë, ai na shpëtoi nga duart e filistenjve; e tani iu desh të
ikë nga vendi prej Absalomit. [11]Por Absalomi, të cilin ne e shuguruam
për mbretin tonë, ai u vra në luftë. Çfarë prisni tani që nuk e ktheni
mbretin?». Këto fjalë të të gjithë izraelitëve arritën deri te mbreti në
shtëpinë e tij. [12]Atëherë mbreti David dërgoi t'u thuhej priftërinjve
Sadokut e Abiatarit: «Thoniu krerëve të Judës kështu: 'Pse jeni të
fundit për ta kthyer mbretin në shtëpinë e vet? [13]Ju jeni vëllezërit
e mi, jeni ashti im e mishi im, të fundit do ta ktheni mbretin a.' [14]E
Amasës m'i thoni: 'A nuk je ti ashti im e mishi im?' Kështu e kështu ma
Rt 1,17+ bëftë mua Zoti e edhe më zi, nëse ti s'do të jesh komandanti i ushtrisë
sime për sa të jesh gjallë në vend të Joabit!'». [15]Dhe i përfitoi zemrat e
të gjithë burrave të Judës si të një burri të vetëm. Këta dërguan njerëz
te mbreti e i thanë: «Kthehu ti dhe të gjithë njerëzit e tu».

Ngjarjet në të kthyer: Semei

[16]U kthye, pra, mbreti e arriti te Jordani. Arritën në Galgalë edhe
judenjtë për ta takuar mbretin e për ta kaluar përtej Jordanit.
16,5-13 [17]Semei, biri i Gerës, beniaminas prej Bahurimit, nxitoi dhe zbriti
bashkë me trimat e Judës për ta pritur mbretin David. [18]Me të ishin
16,1-4; 19,25-31 një mijë burra beniaminas dhe Siba, shërbëtori i shtëpisë së Saulit,
pesëmbëdhjetë bijtë e tij dhe të njëzet shërbëtorët e tij. Ata shpejtuan
e ranë në Jordan para mbretit, [19]i kishin kaluar vatë për ta kaluar
në anë tjetër familjen e mbretit e për të bërë çka t'i pëlqente mbretit.
Semei, biri i Gerës, i përkulur para mbretit, kur po donte të kalonte
Jordanin, [20]i tha: «Imzot, mos ma merr për faj të keqen dhe të mos

19,12 Davidi dëshiron të jetë i thirrur mbi të gjitha nga fisi i tij: është zëri i gjakut dhe ndjenja paraprake që dinastia e tij nuk mund të llogaritë përveç mbi besnikërinë e Judës – *E cila thoshte.... nga mbreti*: BJ, me LXX dhe TM, e mban këtë frazë në fund të rr BC e sjell në fillim për një kuptim më të mirë, si jo të shpallur nga Davidi dhe TM në fund të rr përsërit: "në shtëpinë e tij".

19,14 *Amasa*: komandant i ushtrisë së revoltës (17,25): mbi të gjitha, është ai i cili duhet të fitojë. Davidi duke e tejkaluar keq cënimin e Joabit dëshiron ta zëvendësojë, por Joabi çlirohet nga kundërshtari i tij (20,8-13) e do të qëndrojë në detyrën e tij deri në vdekjen e Davidit (1Mbr 2,5v.28v).

i bjerë ndër mend fyerja e shërbëtorit që i bëra Imzotit ditën kur
doli imzot mbreti prej Jerusalemit. Le ta harrojë zotëria im, mbreti.
21Sepse unë, shërbëtori yt, e pranoj fajin tim dhe prandaj erdha i pari
prej gjithë shtëpisë së Jozefit sot dhe zbrita në takim të zotërisë tim
mbretit». 22Por u përgjigj Abisai, biri i Sarvisë, e tha: «A thua Semei
nuk e meriton vdekjen pse e ka nëmur të shuguruarin e Zotit?». 23Por
Davidi u përgjigj: «Ç'punë keni me mua ju, o bijtë e Sarvisë, që sot po 16,9-10
më nxitni të bëj keq? Po a bën të vritet sot ndonjë izraelit? Mu sot kur 1Sam 11,13
po shoh se përsëri jam mbreti i Izraelit?». 24Dhe mbreti i tha Semeit:
«Ti s'do të vritesh!», dhe iu përbetua.

Meribaali 16,1-4

25Po edhe Meribaali, nipi i Saulit, doli ta presë mbretin. Nuk i
kishte larë këmbët, nuk i kishte prerë thonjtë, nuk e kishte qethur Lp 21,12
mjekrrën as i kishte larë petkat e veta prej ditës që mbreti e kishte
lëshuar qytetin deri në ditën kur u kthye shëndoshë e mirë. 26Kur i
doli para prej Jerusalemit në takim mbretit, mbreti i tha: «Meribaal,
pse nuk erdhe me mua?». 27Ai iu përgjigj: «O mbret, zotëria im, më
gënjeu shërbëtori im! Në të vërtetë, unë shërbëtori yt, i pata thënë:
Po e shaloj gomarin dhe po shkoj me mbretin, sepse unë, shërbëtori
yt jam i çalë. 28Ai për më tepër i është shpifur shërbëtorit tënd para
zotërisë tim, mbretit. Porse ti, Imzot o mbret, je porsi engjëlli i Hyjit:
bëj gjithë si të të pëlqejë ty me mua. 29Sepse mbarë familja e tim eti
nuk ka merituar tjetër para zotërisë tim mbretit përveç vdekjes; porse
ti më vure mua, shërbëtorin tënd, me ata që hanë në tryezën tënde. 9,10
Po a kam unë më ndonjë të drejtë? Ç'do të kisha unë t'i ankohesha
mbretit?» 30Prandaj mbreti i tha: «S'është nevojë të shtosh të tjera
fjalë. Unë e kam caktuar: Ti e Siba ndani pronat!». 31Meribaali iu
përgjigj mbretit: «Le t'i marrë të gjitha, në dashtë, pasi imzot mbreti
u kthye në shtëpinë e vet shëndoshë e mirë!»

Berzelai

32Po ashtu zbriti prej Rogelimit Berzelai i Galaadit. Ai e kaloi
bashkë me mbretin Jordanin për t'u përshëndetur e për t'u ndarë
nga mbreti në Jordan. 33Berzelai Galaadas ishte shumë i moshuar:

19,21 *shtëpia e Jozefit*: të cilës lidhet fisi i Beniaminit.

19,24 por mbreti rezervon një hakmarrje postume (1Mbr 2,8v; 36-46).

19,26 *shkonte në Jerusalem*: me TM; disa dshk grek, e ndjekur nga BJ, kanë spostuar "në Jerusalem" në një pozicion që duket i preferueshëm në fund të rr 25, "u kthye në paqe në Jerusalem".

19,27 *Unë shërbëtori yt i pata thënë*: "po e shaloj gomarin: me TM; BJ versionin e përkthen:" shërbëtori yt kishte thënë: do ta shaloj gomarin.... ".

17,27-29 ishte tetëdhjetëvjeçar. Derisa mbreti po qëndronte në Mahanaim, ky
i kishte sjellë mbretit ushqime: ishte njeri shumë i pasur. 34Mbreti
i tha Berzelait: «Eja me mua dhe unë do të të mbajë në Jerusalem».
35Por Berzelai iu përgjigj mbretit: «Po edhe sa vjet jete më mbesin që
të vij unë me mbretin në Jerusalem? 36Unë jam sot tetëdhjetëvjeçar! A
thua mund të dallojnë tanimë shqisat e mia të ëmblën nga e hidhura?
A thua mund ta kënaqë shërbëtorin tënd haja e pija? A thua mund të
dëgjoj më zërin e këngëtarëve e të këngëtareve? Përse shërbëtori yt do
t'i bëhej barrë më tutje zotërisë tim mbretit? 37Po eci, shërbëtori yt,
me ty edhe pak prej Jordanit. Pse të ma japë mbreti një shpërblim të
tillë? 38Por, po të lutem, unë shërbëtori yt, që të kthehem e të vdes në
qytetin tim aty afër varrezës së tim eti e sime nënë. Por ja, shërbëtori
yt Kamaami: le të vijë ai me ty, imzot mbret, e bëji atij çka të të
pëlqejë». 39E mbreti tha: «Le të vijë, pra, me mua Kamaami e unë do
të bëj për të gjithçka të të pëlqejë ty. Gjithçka të më kërkosh për të,
për hatrin tënd, do t'ia plotësoj». 40Kur e kaloi Jordanin mbarë populli
bashkë me mbretin, mbreti u mor ngrykë me Berzelain dhe e bekoi. Ai
u kthye në vendin e vet.

Juda dhe Izraeli grinden rreth mbretit

41Mbreti e vazhdoi kështu rrugën drejt Galgalës e Kamaami
udhëtonte me të. Mbretin e përcillte mbarë populli i Judës dhe gjysma
e popullit të Izraelit.

42Kur qe, mbarë izraelitët u bashkuan e dolën para mbretit. I thanë:
«Pse vëllezërit tanë, bijtë e Judës, të vodhën e e kaluan mbretin tonë,
mbarë familjen tënde përtej Jordanit dhe të gjithë njerëzit që qenë
me Davidin?». 43Judenjtë iu përgjigjën izraelitëve: «Sepse e kemi më
afër mbretin. Pse po hidhëroheni për këtë gjë? A mos hëngrëm gjë
prej mbretit, apo na u dhanë farë dhuratash?». 44Atëherë izraelitët
1Mbr 11,31 iu përgjigjën judenjve: «Dhjetë pjesë të mbretit na përkasin neve në
mbretin, këndej edhe në Davidin. Pastaj ne jemi të parëlindurit. Pse
na përbuzët? Po a nuk qemë ne të parët që kërkuam të kthehet mbreti
ynë?». Por fjalët e Judës ishin më të rënda se fjalët e burrave të Izraelit.

Kryengritja e Sebës

20 1Aty ndodhi rastësisht një burrë i keq me emrin Seba, biri
i Bokriut, i beniaminas. Ky i ra borisë dhe tha:

19,41 *Kamaami kishte ardhur me të*: TM jep këtu në këtë emër pikërisht një ortografi të ndryshme nga ajo e përdorur në rr 38-39.

20,1-3 në këtë revoltë, e ngritur nga një beniaminas, nuk qe vetëm hidhërimi i fisit të Saulit. Në të shpërthen armiqësia mes Izraelit e Judës.

«Ne nuk kemi pjesë në Davidin, 1Mbr 12,16
as trashëgim në birin e Isait!
Kush është Izrael në tendat e veta!»

[2]Kështu u largua çdo izraelit prej Davidit e shkoi pas Sebës, birit të Bokriut; kurse bijtë e Judës qëndruan me mbretin e vet dhe e përcollën prej Jordanit deri në Jerusalem. [3]Kur arriti mbreti në shtëpinë e vet në Jerusalem, i mori dhjetë shemrat e veta që i kishte lënë për të ruajtur 15,16; 16,20-22
shtëpinë, dhe i vendosi në një banesë nën rojë. U jepte ç'u duhej për jetesë, por më nuk hynte tek ato. Kështu ato jetuan të mbyllura deri në vdekjen e tyre, si vejusha, edhe pse me burrë gjallë.

Vrasja e Amasës

[4]Mbreti i tha Amasës: «M'i bashko brenda tri ditësh të gjithë 19,14
njerëzit e Judës e ji edhe ti këtu». [5]Shkoi, pra, Amasa për ta bashkuar Judën, por u vonua përtej kohës që i ishte caktuar. [6]Atëherë Davidi i tha Abisait: «Tani Seba, biri i Bokriut, do të na e bëjë më zi se Absalomi: merri pra, ushtarët e zotërisë tënd dhe ndiqe sa nuk i ka gjetur qytetet e fortifikuara e të na dalë dore». [7]Kështu, pra, me të shkuan ushtarët e Joabit, keretët e feletët dhe të gjithë trimat e fortë. 8,18
Dolën prej Jerusalemit për ta ndjekur Sebën, birin e Bokriut. 23,8v
[8]Kur arritën te Guri i Madh që është në Gabaon, para tyre ia behu 2,13
Amasa. Joabi ishte i veshur me petkun e luftës, përmbi të cilin kishte brezin e në të kishte të ngjeshur në ijë shpatën në mill, të cilën e nxori me një lëvizje të lehtë të dorës. [9]Joabi e përshëndeti Amasën: «Si të kam, or vëlla?», dhe me dorën e djathtë e kapi për mjekrre Amasën kinse po e merrte ngrykë. [10]Porse Amasa nuk e vuri re shpatën në dorën e Joabit, i cili ia nguli në baqth dhe ia zbrazi zorrët për fushë. S'pati nevojë t'i binte për të dytën herë, sepse ra vdekur përtokë. Joabi me të vëllanë Abisain e vazhdoi ndjekjen kundër Sebës, birit të Bokriut. [11]Ndërkaq një djalosh i Joabit qëndroi pranë kufomës së Amasës e bërtiste: «Kush do të jetë me Joabin e për Davidin, le të shkojë pas Joabit!». [12]Amasa, i larë në gjak, ishte i shtrirë në mes të rrugës. Kur pa ky djalosh se po ndalej mbarë populli për ta shikuar, e largoi Amasën prej rrugës dhe e qiti në një arë e e mbuloi me leshnik, pasi pa se të gjithë ata që kalonin ndaleshin për ta shikuar. [13]Kur qe larguar kufoma nga rruga, të gjithë u vunë pas Joabit për ta ndjekur Sebën, birin e Bokriut.

Shpartallimi i kryengritjes

[14]Seba kishte kaluar nëpër të gjitha fiset e Izraelit deri në

20,14 *Abelbetmaakë*: qytet i fortifikuar afër Danit në skajin verior të territorit izraelit. – *të gjithë aleatët*: rreshti nuk është i qartë, por duket që Joabi është ai i cili përshkon territorin e Izraelit, riforcon trupat e tij dhe bllokon Abel-betmake.

Abelbetmaakë. U bashkuan edhe të gjithë bokritët dhe shkuan pas
tij. 15Erdhën, pra, dhe e sulmonin në Abelbetmaakë. Punuan një
pendë kundër qytetit. Mbarë populli që ishte me Joabin, groponte
për t'i rrënuar muret e qytetit. 16Atëherë një grua e mençur thirri
prej qytetit: «Dëgjoni! Dëgjoni! Thoni Joabit: Afrohu këtu se dua të të
them diçka!» 17Ky, kur u afrua tek ajo, ajo i tha: «A je ti Joabi?». Ai iu
përgjigj: «Unë». Ajo i tha kështu: «Dëgjoji fjalët e shërbëtores sate». Ky
iu përgjigj: «Po dëgjoj». 18Ajo vijoi: «Dikur thuhej kështu: 'Le të pyetet
për këshillë në Abel e puna është e kryer'. 19Unë jam për paqen e
besnikëve të Izraelit, e ti po kërkon ta përmbysësh e ta rrënosh qytetin
- nënë në Izrael. Pse po e përmbys trashëgimin e Zotit?» 20Joabi iu
përgjigj: «Larg qoftë, larg qoftë kjo gjë prej meje! Unë nuk dëshiroj të
shuaj as të rrënoj. 21Puna nuk qëndron kështu! Por është një njeri që
quhet Sebë, biri i Bokriut, prej malit të Beniaminit, që ka çuar dorë
kundër mbretit David: dorëzojeni vetëm atë, e unë do të largohem nga
qyteti». Gruaja iu përgjigj Joabit: «Ja, nëpër mur do të të lëshohet
koka e tij». 22Gruaja u kthye në qytet dhe i foli popullit me urtësi. Ata
ia prenë kokën Sebës, birit të Bokriut, dhe e hodhën te Joabi. Joabi i
ra borisë, u larguan nga qyteti dhe secili shkoi në tendën e vet, kurse
Joabi u kthye në Jerusalem te mbreti.

=8,16-18 **Zyrtarët e mëdhenj të Davidit**

23Joabi ishte në krye të mbarë ushtrisë së Izraelit. Banaja, biri i
Jojadës, ishte në krye të keretëve e të feletëve. 24Odonirami ishte në
krye të punimeve. Jozafati, biri i Akiludit, ishte arkivist. Siva ishte
8,17 skrib, kurse Sadoku dhe Abiatari ishin priftërinj. 25Ira, Jairiti, edhe
ai ishte prifti i Davidit.

V. SHTOJCAT

Uria e madhe dhe vrasja e pasardhësve të Saulit

21 1Në kohën e Davidit ndodhi një uri që zgjati tri vjet.
Davidi iu drejtua për këshillë Zotit e Zoti iu përgjigj: «Mbi
Saulin dhe mbi familjen e tij rëndon gjaku, sepse i vrau

20,18-19 Gruaja flet në emër të qytetit fama e së cilit ishte tradicional në fushën e gjykimit.

kk 21–24 Duke e ndërprerë historinë e madhe të familjes së Davidit dhe pasardhësve në fron, të cilën do ta rimarrë në 1Mbr 1; kk 21–24 përmbajnë gjashtë përmbledhje që shkojnë dy nga dy: dy tregimet tek 21,1-14 (uria e tre viteve) dhe 24 (murtaja e tri ditëve); dy seri të anekdotave heroike: 21,15-22 (katër filistenjtë gjigantë) dhe 28,8-39 (trimat e Davidit); dy traktatë poetike: 22 (këngët e Davidit) dhe 23,1-7 (fjalët e fundit të Davidit).

21,1-14 Ky tregim i shkëputur nga konteksti i tij, në mënyrë kronologjike duhet të vendoset pa dyshim para 9,1. Rreshti 7 duhet të jetë një sqarim i mëvonshëm.

21,1 *këshillë prej Zotit*: përkthim letrar; është si të kërkohet audiencë nga

gabaonasit». [2]Atëherë mbreti i thirri gabaonasit dhe u tha - duhet Joz 9,3-27
ditur se gabaonasit nuk janë izraelitë, por mbeturinë e amorrenjve
e izraelitët u kishin dhënë besën se s'do t'i vritnin, por Sauli, prej
zellit të tepruar për bijtë e Izraelit e të Judës, vetë deshi t'i vrasë-;
[3]u tha pra Davidi gabaonasve: «Çfarë të bëj për ju? Ç'doni t'ju jap
për shpagim që t'i bekoni trashëgimtarët e Zotit?». [4]Gabaonasit i
thanë: «Ne nuk kërkojmë prej Saulit as prej shtëpisë së tij as argjend
as ar. Nuk kërkojmë as që të vritet ndokush prej Izraelit». Mbreti u
tha: «Ç' të kërkoni, unë do ta bëj për ju». [5]Ata i thanë mbretit: «Prej
pasardhësve të atij njeriu që na ka vrarë dhe ka dashur të na e shuajë
farën kështu që të mos mbetej askush prej nesh brenda kufijve të
Izraelit, [6]na i jep shtatë burra t'i varim para Zotit në Gabaon, në malin
e Zotit». Mbreti u përgjigj: «Do t'jua jap». [7]Mbreti e fali Meribaalin,
birin e Jonatanit, të birit të Saulit, për shkak të besës së Zotit që 1Sam 20,15v.42
ishte lidhur ndërmjet Davidit e Jonatanit, të birit të Saulit. [8]Kështu,
pra, mbreti i mori dy bijtë e Resfës, së bijës së Ajës, që ia lindi Saulit, 3,7
Armoniun e Meribaalin, dhe pesë bijtë e Merabës, së bijës së Saulit, 1Sam 18,19
që ia kishte lindur Hadrielit, birit të Berzelait, që ishte nga Mehola,
[9]dhe ua dorëzoi gabaonasve, të cilët i varën në mal para Zotit. Kështu
u vranë të shtatët së bashku në ditët e para të korrjes, në fillim të
korrjes së elbit.

[10]Atëherë Resfa, bija e Ajës, mori një thes, e shtroi mbi qetë për 3,31; 12,16
vete qysh prej fillimit të korrjes derisa ra shiu nga qielli mbi kufomat
e tyre. Nuk i la shpendët të binin mbi trupin e tyre ditën as egërsirat
e malit natën. [11]I lajmëruan Davidit ç'kishte bërë Resfa, bija e Ajës,
shemra e Saulit. [12]Atëherë Davidi shkoi e i mori eshtrat e Saulit dhe
eshtrat e Jonatanit, birit të tij, prej qytetarëve të Jabesit të Galaadit,
që i kishin vjedhur nga tregu i Betsanit, ku i kishin varur filistenjtë 1Sam 31,10-13
pasi i patën vrarë në Gjelboe. [13]Davidi, pra, i pruri eshtrat e Saulit e
të birit të tij, Jonatanit. I mblodhën edhe eshtrat e të varurve [14]dhe
i varrosën bashkë me eshtrat e Saulit e të birit të tij, Jonatanit, në
tokën e Beniaminit, në Selë, në varrezën e Cisit, babait të tij. Bënë
gjithçka u urdhëroi mbreti e atëherë Zoti u dëftua i mëshirshëm me
vendin.

mbreti (1Mbr 10,24). Rr 1b është prishur; këtu ndiqet LXX.

21,3 *që t'i bekoni*: gabaonasit të fyer, kanë preferuar një mallkim kundër Izraelit. Është e nevojshme që ata ta shfuqizojnë me një bekim (krh. Gjq 17,2; 1Mbr 2,33.44-45).

21,6 Në mungesë të Saulit, hakmarrja përmbushet mbi trashëgimtarët e tij.

21,8 Merabes: me versionin; BJ me TM e ka: "Mical", informacion i cili nuk bie dakort me 1Sam 18,19.

21,10 *Thesi*: zakoni i vajtimit (3,3; 12,16) – *shiu*: rikthimi i shiut shpreh se uria është duke përfunduar dhe që shlyerja është pëlqyer nga Hyji. Vetëm atëherë Davidi do të bëjë të hiqen kufomat. Ky rast i veçantë nuk i aplikohet Lp 21,22-23 (krh. Zan 10,27).

Trimëritë e lavdishme kundër filistenjve

15 Prapë u bë një luftë ndërmjet filistenjve e izraelitëve. Davidi zbriti
me ushtarët e vet e po luftonin kundër filistenjve. Por Davidi u lodh.
Lp 1,28+ 16 Jesbibenobi, një nga pasardhësit e Rafës - heshta e të cilit ishte e
rëndë treqind sikla bronzi - me shpatë të re të ngjeshur në ijë, lëvdohej
se do ta vriste Davidin. 17 Por Davidit i erdhi në ndihmë Abisai, biri i
Sarvisë, e goditi filistiun dhe e vrau. Atëherë u përbetuan njerëzit e
14,7; 1Mbr 11,36; 1Mbr 15,4; 2Mbr 8,19 Davidit dhe i thanë: «Ti s'do të dalësh më me ne në luftë, që të mos na
e ndalësh dritëzën e Izraelit».
||1Kro 20,4-8 18 Përsëri u bë edhe një luftë në Gob kundër filistenjve: asohere
2Sam 23,27 Sobokai i Husës e, vrau Safin pasardhësin e Rafës.
19 Përsëri u bë edhe një luftë tjetër në Gob kundër filistenjve: asohere
Elkanani, biri i Jairit, nga Betlehemi, vrau Goliat Geteun, dorëza e
heshtës së të cilit ishte porsi shuli i tezgjahut.
1Sam 7,14+; 17,7 20 Prapë plasi një lufte në Get, ku ishte një njeri shumë i lartë: kishte
nga gjashtë gishtërinj në duar e në këmbë, d.m.th. njëzet e katër; edhe
ky ishte prej rodit të Rafës. 21 Edhe ky deshi të poshtëronte Izraelin,
13,3; 1Sam 16,9 por e vrau Jonatani, biri i Samës, vëllait të Davidit. 22 Të katërtit ishin
prej rodit të Rafës nga Geti dhe u vranë prej dorës së Davidit e të
ushtarëve të tij.

Psalmi i Davidit

22 1 Davidi ia drejtoi Zotit fjalët e kësaj kënge ditën kur Zoti
e shpëtoi nga duart e të gjithë armiqve të tij dhe nga dora
e Saulit. 2 Ai tha:

||Ps 18 «Zoti është qeta ime, qyteza ime, shpëtimtari im!
1Sam 2,2 3 Hyji im, shkëmbi im, në të cilin strehohem,
1Sam 2,1 shqyti im, shpëtimi im,
mburoja ime dhe strehimi im!
shpëtimtari im, ti më liron nga dhuna.
4 E thërras Zotin që është i denjë për çdo lëvdatë

21,15-22 Ky episod lufte kundër filistenjve do të shkojë më mirë pas 5,17-25, në fillim të mbretërisë. Bëhet fjalë për duelin (krh. 1Sam 17,4+) mes luftëtarëve të filistenjve dhe Davidit, apo ndonjë prej pasardhësve të tij (krh. akoma 23,20-21). Në episodin e parë, Davidi shpëtohet, kundër rregullave, nga ndërhyrja e Abisait; njerëzit e tij atëherë i kërkuan që të mos paraqiten më në duele (rr 17).

21,16 *Jesbibenodi*: fillimi i rr Është përkthim i pasigurtë.

21,19 Biri i Jairit: emri i vërtetë është ndjekur në TM nga fjala "tessidore", që gjendet në fund të rr.

21,20 *me shtat të lartë*: përkthim i pasigurtë.

k 22 Kjo këngë është shumë afër psalmit 18, por përmban shumë variante që përkthimi është sforcuar t'i ruajë, dhe që një përballje me psalmin e lejon të zbulohet lehtësisht.

dhe ai më shpëton prej armiqve të mi.
[5]Më rrethuan valët e vdekjes,
më befasuan përrenj bakëqijsh, 23,6
[6]rashë në leqet e vdekjes.
[7]Në ngushtimin tim e thirra Zotin,
klitha drejt Hyjit tim.
Prej Tempullit të vet e dëgjoi zërin tim,
dhe britma ime arriti në veshët e tij.
[8]Toka u trand dhe u lëkund, Dal 19,16+
luajtën themelet e qiejve,
u tronditën sepse ai u hidhërua.
[9]Nga vrima e hundëve tymi ngufoi,
nga goja zjarr e flakë buçiti,
prush i gjallë prej tij flakëroi!
[10]I uli qiejt e zbriti, Ps 144,5
nën këmbët e tija një re e murrme.
[11]Kaluar mbi kerubin fluturoi, Dal 25,18+
lundroi mbi krahët e erës.
[12]Si me vela nga errësira u mbështoll,
tenda e tij - ujët e murrmë, re përmbi re!
[13]Nga bredhja e shkëlqimit në praninë e tij
flakë prushi u ndez!
[14]Nga qielli Zoti gjëmoi,
i Tejetlarti bëri t'i dëgjohet zëri!
[15]I lëshoi shigjetat dhe i shpërndau armiqtë, Ps 144,6
i lëshoi rrufetë dhe i tmerroi.
[16]Atëherë u pa fundi i deteve,
jashtë dolën themelet e botës,
prej britmës së Zotit,
prej erës së frymës së felgrimit të tij.
[17]Prej së larti çoi e më mori,
më nxori nga ujërat e mëdha. Ps 144,7
[18]Më shpëtoi nga armiku im tejet i fortë,
prej atyre që më urrejnë e që janë më të fortë se unë!
[19]Më sulmuan në ditën kur isha ngushtë,
por Zoti më mori në ndore.
[20]Ai më qiti në vend të shpëtimit,
më shpëtoi sepse ai më ka për zemër.
[21]Zoti më shpagoi sipas drejtësisë sime,
më shpërbleu sipas pastrisë së duarve të mia.
[22]Sepse unë i ndoqa udhët e Zotit,
nuk u largova prej Hyjit tim.

23 Para sysh i kam të gjitha rregulloret e tija,
dhe nuk iu shmanga urdhërimeve të tija.
24 Jam i pastër para syve të tij,
sepse ruhem vazhdimisht prej mëkatit.
25 Zoti më shpërbleu sipas drejtësisë sime,
sepse e pa pastrinë e duarve të mia.
26 Me shenjtin je i shenjtë,
me të pafajshmin je i pafajshëm.
27 Me të zgjedhurin ti je i zgjedhur
kurse dinakut huq ia shkon planet.
28 Ti e shpëton popullin e përvujtë,
kurse sytë e krenarëve i përul.
29 Ti je dritëza ime, o Zot,
Hyji im i davarit errësirat e mia.
30 Me ty do t'i sulmoj turmat e armiqve,
me ndihmën e Hyjit tim do t'i kapërcej muret.
31 Udha e Zotit është krejtësisht e pastër,
fjala e Zotit është e sprovuar me zjarr.
Është shqyt për të gjithë ata që shpresojnë në të.
32 Pse a ka ndonjë hyjni tjetër përveç Zotit?
A ka Qetë shpëtimi ndonjë tjetër përveç Hyjit tonë?
33 Ai është Hyji që më ngjesh me fuqi,
e bën të sigurt udhën time.
34 Të lehta m'i bën këmbët porsi të kaprollit,
ai më vendosi në lartësi të sigurta.
35 Ai m'i ushtron duart për luftim,
e krahët e mi për të përdorur harkun e bronzit.
36 Ti ma jep shqytin që më shpëton,
më madhëron kujdesi yt.
37 Ti u jep guxim hapave të mi
më nuk më merren këmbët e mia.
38 Në shpinë u rashë armiqve të mi dhe i zura,
prapa s'u ktheva derisa i shova.
39 Përdhe i rrëzoj e më nuk mund të ngrihen,
bien përdhe, nën shqelma i vë.
40 Me fuqi më ngjeshe për të luftuar,
nën mua i shtrove kundërshtarët e mi.
41 Të armiqve të mi shpinën ma tregon
urryesit e mi unë i shpartallova!
42 Lëshuan kushtrimin - askush s'u vjen në ndihmë,

22,36 *më ke bërë të njohë*: fj.fj.: "ti ma jep shqytin që më shpëton".

thërrasin në ndihmë Zotin - ai nuk u përgjigjet.
43I ndrydha porsi pluhurin e dheut,
i shkela porsi llomin në rrugë.
44Ti më shpëtove nga kryengritja e popullit tim,
Krye më bëre mbi popujt paganë.
Më shërbeu populli që as nuk e njihja,
45bijve të huaj u duhet të më përkëdhelin,
posa e ndiejnë zërin tim, dëgjojnë me gatishmëri.
46Para meje të huajve ora u liget,
duke u dridhur dalin prej qytezave!
47Rroftë Zoti dhe qoftë bekuar Qeta e shpëtimit tim,
qoftë madhëruar Hyji, Shpëtimtari im!
48Hyji që ma mundëson të hakmerrem,
që i shtron popujt nën mua.
49Ti më shpëton nga armiqtë e mi,
ti më lartëson përmbi kundërshtarët e mi,
ti më liron prej njeriut mujshar.
50Prandaj, o Zot, do të të lëvdoj mes paganëve, Ps 22,23
himne gëzimi do t'i këndoj Emrit tënd!
51Zoti ia shumon fitoret mbretit të vet,
e përkrah Davidin, të shuguruarin e vet,
dhe pasardhësit e tij për amshim».

Fjalët e fundit të Davidit

1Mbr 2,1-9

23 1Këto janë fjalët e fundit të Davidit:

«Fjala e Davidit, birit të Isait, Nr 24,3v.15v
fjalët e burrit që qe lartësuar shumë,
të Shuguruarit të Hyjit të Jakobit,
këngëtarit të ëmbël të Izraelit.
2Nëpër mua flet Shpirti i Zotit, Is 59,21; Jer 1,9
fjala e tij përmbi gjuhën time.
3Foli Hyji i Izraelit,
më tha Qeta e Izraelit:
«Kush i sundon njerëzit me drejtësi, Ps 72,1-6
kush sundon me frikën e Hyjit,
4është si drita e agimit, sapo të ketë lindur dielli,

22,43 *i shkela...*: TM.

23,1-7 Si Jakobit (Zan 49), Moisiut (Lp 33,), edhe Davidit i atribuohen "fjalët e fundit". Teksti ka vuajtur shumë dhe rikompozimet janë hamend. Kjo poemë mund të jetë mbajtur nga fillimi i epokës monarkike, por testamenti i Davidit (1Mbr 2,5-9) është më afër ngjarjeve historike.

në mëngjes kur re nuk ka,
që bën të xixëllojë pas shiut
barin që nga toka mbin».
7,11-16; Is 55,3 5Pse a s'është e tillë shtëpia ime me Hyjin?
Një besëlidhje të amshueshme Ai lidhi me mua,
krejt në rregull e pikë për pikë të forcuar!
Pse a s'do të bëjë të ngallitë
i tërë shpëtimi im, çdo gjë e dëshirueshme?
Lp 13,14+ 6Kurse bakëqijtë të gjithë
janë të përbuzur porsi ferrat
që s'kapen me dorë;
7kush i prek, përdor hekur ose dorëzën e heshtës,
dhe krejtësisht digjen në zjarr».

Trimat e përmendur të Davidit

||1Kro 11,11-47; ||1Kro 27,2-15 8Këta janë emrat e trimave të Davidit: Jesbaal Hakamonasi, prijësi ndër të Tre. Ky ngriti heshtën e vet kundër tetëqind vetëve dhe i vrau në një sulm. 9Pas tij vjen Eleazari, biri i Dodo Ahohitit, njëri prej tre trimave. Ky ishte me Davidin në Afesdomim, kur atje u bashkuan për të luftuar filistenjtë. 10Kur u tërhoqën izraelitët ai qëndroi dhe i preu filistenjtë derisa nuk iu ngri dora e nuk iu kap për shpate si të ishte një copë me të. Zoti dha atë ditë një fitore të madhe dhe ushtria u kthye vetëm për të bashkuar prenë. 11Pas këtij vjen Sema, biri i Age Araritit. Kur filistenjtë u bashkuan në Lehi, fusha ishte plot me thjerrë. Pasi iku mbarë ushtria prej frikës së filistenjve, 12ky zuri vend në mes të fushës, e mbrojti dhe i vrau filistenjtë. Zoti dhuroi fitore të madhe.

1Sam 22,1 2Sam 5,18 13Një herë Tre prej Tridhjetë vetëve u nisën për rrugë në kohën e korrjes e erdhën te Davidi, që ishte në shpellën Odolam. Llogori i filistenjve ishte i ngulur në luginën Rafaim. 14Asohere Davidi gjendej në kullën e vet, kurse posta e filistenjve ishte në Betlehem. 15Davidi shprehu këtë dëshirë: «Oh sikur të gjendej dikush të më jepte të pi

23,8-39 Ky seksion ndiqte k 21. Ai përmbledh: lajme mbi "tre", që janë luftëtarë të jashtëzakonshëm (rr 8-12); një episod i luftës së filistenjve, është futur këtu sepse vë në veprim "tre" heronj (rr 13-17); lajme mbi Abisain, Beniun dhe ndoshta mbi Asaelin (rr 18-24a; krh. rr 24+); një listë të "tridhjetëve"(rr 24b-39).

23,8 Leximi i Jesbaal Hakamonasi, mbështetet mbi LXX – *duke shtrënguar heshtën*: krh. rr 18. TM duket se e ka këtu një emër të vetin: "Adinò lo Esnita". Këtu dhe në vazhdim të tekstit, TM ofron variante për emra të vet, nëse ballafaqohet me versione dhe me kronika. Më në fund, është vështirë të dihet çfarë përfaqëson grupi i të Treve dhe vetë fjala do të jetë përkthyer ndryshe.

23,13 *Tre*: teksti luan mbi numrin "tre", por TM dhe versionet e tjera e lexojnë nganjëherë "tridhjetë", që shpjegon pasigurinë e përkthimit.

ujë nga pusi që është te dera e Betlehemit!». 16Atëherë u lëshuan këta
tre trima e i përshkuan llogoret e filistenjve, mbushën ujë nga pusi i
Betlehemit, që ishte te dera, e ia sollën Davidit. Por Davidi s'deshi ta
pinte, por e kushtoi si ujë njomjeje për nder të Zotit 17e tha: «Mos e
thëntë Zoti të bëj një punë të tillë! Si të pi gjakun e këtyre burrave që
shkuan me krye në gërshërë?». Prandaj nuk deshi ta pinte. Ja, këtë
bënë këta tre trima!

18Abisai, vëllai i Joabit, birit të Sarvisë, ishte në krye të të
tridhjetëve. Ky është ai që ngriti heshtën e vet kundër treqind vetëve
dhe i vrau. 19I emëruar ndër të tridhjetët dhe më i përmenduri ndër
të tridhjetët, ai ishte kryetari i tyre, por me trimëri nuk arriti te tre
të parët. 20Banaja, biri i Jojadës, trim i fortë për vepra të mëdha, 8,18; 20,23; 1Mbr 2,29v
nga Kabseeli. Ky i vrau dy bijtë e Arielit prej Moabit dhe ky një ditë
me borë zbriti në shpellë dhe vrau luanin. 21Po ky e vrau egjiptianin,
një njeri tejet trupmadh që në dorë kishte heshtën. Ky e sulmoi
egjiptianin me shkop e në dyluftim egjiptianit ia nxori heshtën prej
dorës dhe me heshtën e tij e vrau. 22Këto trimëri i bëri Banaja, biri
i Jojadës, edhe ky njihet ndër Tridhjetët trimat e fortë. 23Ishte më
bujari ndër të Tridhjetët, megjithatë nuk arriti të radhitet ndër të
Tre. Davidi e bëri prijës të truprojës së vet. 24Asaeli, vëllai i Joabit, 1Sam 22,14 2,18-25
ishte ndër të Tridhjetët. Elkanani, biri i Dodos prej Betlehemit,
25Sama prej Harodit, Elika prej Harodit, 26Helesi prej Faletit, Hira,
biri i Akcesit, prej Tekuesë, 27Abiezeri prej Anatotit, Sobokai prej
Husës, 28Selmoni prej Ahohitit, Maharai Netofatiti, 29Heledi, biri i
Baanë Netofatitit, Ithai, biri i Ribait, nga Gabaa e bijve të Beniaminit,
30Banajë Faratoniti, Hedai prej përrenjve Gaas, 31Abibaal Arbatiti,
Azmaveti nga Bahurimi, 32Eliabai prej Saalbonit, Jaseni prej Gunit,
33Jonatani, biri i Samës prej Ararit, Akiami, biri i Sarar Araritit.
34Elifaleti, biri i Asbai Makatitit, Eliami, biri i Akitofelit Gelonit,
35Hesrai prej Karmelit, Farai prej Arabit, 36Igaali, biri i Natanit
prej Sobës, Baniu prej Gadit, 37Seleku prej Animonit, Naharai prej
Berotit, armëmbajtësi i Joabit, birit të Sarvisë, 38Irë Jetriti, Garebi,
edhe ky Jetrit, 39dhe Uri Heteu. Gjithsej tridhjetë e shtatë. 11,3v

23,19 *Tridhjetë*: hamend.; TM e ka: "Tre", megjithatë krh. rr 23; barabartë me rr 22.

23,20 *Dy bijtë e Arielit*: fjalën arial BJ e përkthen me: "heronj", d.m.th. ndoshta "luani i Hyjit".

23,24 *Asaeli...ndër të Tridhjetetët*: të "Tridhjetët" përbënin trupën e luftëtarëve të zgjedhur, është përmendur vetëm këtu. Ishin pa dyshim shoqëria më e mirë e Davidit. Lista e "të Tridhjetëve" fillon me Elkananin e Asaeli është e lidhur në mënyrë dytësore.

23,27 *Mebunnài*: me TM; BJ e lexon: "Sabanai".

23,32 *Jaseni*: restaurim i pasigurtë i një teksti të transmetuar keq.

23,39 *tridhjetë e shtatë*: llogaritje redacionale që duket që shton: të Tridhjetët (rr 24b-39), + Joab (i rikujtuar në rr 37) + Abisai, Banaja, Asaeli (rr 18-24a), + Tre (rr 8-12).

||1Kro 21,1-5

Regjistrimi i popullit

24 [1]Felgrimi i Zotit u ndez edhe një herë kundër Izraelit. E nxiti Davidin kundër popullit duke i thënë: «Shko e numëroje Izraelin e Judën!». [2]Atëherë mbreti i tha Joabit e prijësve të ushtrisë së vet që ishte me të: «Përshko të gjitha fiset e Izraelit prej Danit e deri në Bersabee, dhe njehni popullin që ta di numrin e tij». [3]Joabi i tha mbretit: «Zoti, Hyji yt, e shtoftë popullin sa është tani edhe njëqind herë aq para syve të zotërisë tim mbretit! Por çfarë i duhet zotërisë tim mbretit kjo gjë?» [4]Porse fjala e mbretit ishte më e fortë se fjala e Joabit dhe e prijësve të ushtrisë. Kështu pra, doli Joabi dhe prijësit e ushtrisë prej pranisë së mbretit dhe shkuan për të numëruar popullin e Izraelit.

[5]Si e kaluan Jordanin, ia filluan prej Aroerit dhe prej qytetit që është në mes të luginës dhe kaluan prej andej drejt Gadit e Jazerit. [6]Arritën në Galaad dhe në tokën e hetenjve në Kades dhe shkuan në Dan. Prej Danit u drodhën në Sidon [7]e arritën në qytezën e Tirit dhe në të gjitha qytetet e Heveut e të Kananeut dhe dolën në Nagebin e Judës në Bersabee. [8]Pasi kaluan mbarë tokën, u kthyen në Jerusalem pas nëntë muajsh e njëzet ditësh. [9]Joabi ia dha mbretit numrin e regjistrimit të popullit: Izraeli kishte tetëqind mijë burra të aftë për shpatë, kurse prej Judës ishin pesëqind mijë luftëtarë.

||1Kro 21,7-17

Murtaja dhe falja e Zotit

[10]Por pasi kreu Davidi regjistrimin, filloi ta brejë ndërgjegjja e
1Sam 24,6 Davidi i tha Zotit: «Me këtë veprim kam bërë mëkat të madh, por tani po të lutem, o Zot, falja shërbëtorit tënd fajin, sepse kam vepruar tepër marrëzisht». [11]Kur u ngrit Davidi në mëngjes, fjala e Zotit i kishte
1Sam 22,5 ardhur Gadit profet, vëguesit të Davidit. I kishte thënë: [12]«Shko e

24,1-9 E gjithë kjo është paralele me 21,1-14 (krh. 21,1+).

24,1 Përmbushja e asaj që duket urdhër hyjnor do të konsiderohej nga Hyji si një "mëkat"(rr 10) i ndëshkuar nga një fatkeqësi (rr 15v). Mentaliteti religjoz i Izraelit të vjetër ia referonte gjithçka Hyjit si shkaku i parë. Kronisti e ka zëvendësuar "JHWH" me "shejtanin". Atëherë një regjistrim i përgjithshëm ishte konsideruar një mungesë besimi, aq sa humb privilegjin e Hyjit, sepse është Ai që mban regjistrin e atyre që duhet të jetojnë apo të vdesin (Dal 32,32-33; krh. 30,12).

24,5 *Filluan prej Araerit e prej qytetit*: me LXX; TM e ka: "shtihen nga Araerit deri në jug të qytetit". – Araeri, mbi Arnon, shënon (sipas Lp 2,36; Zan 13,9.16) kufijtë përngjat meridianit të pronësisë së hebrenjve në Transjordani. Në Cisjordani, kufinjtë janë në Dan në veri dhe Bersabe në jug (rr 2.6.7.15). Kështu është bashkuar i gjithë territori i Izraelit. Teksti megjithatë shton Tirin e Sidonin, e duket, Kades e hetenjve shumë në veri mbi Oronte, gjë që tentohet të justifikohet duke cituar Nr 37,7-9; Ez 47,15-17, dhe pushtimet e Davidit (8,3-12).

24,6 *Në tokën e hetenjve në Kades*: me gr. Luc; TM e prish.

24,9 Shifër qartësisht shumë e lartë, si shumë shifra analoge në BV, e rritur akoma në librin e Kronikave, Izraeli dhe Juda janë recension veçmas (krh. 5,5+).

thuaj Davidit: Kështu thotë Zoti: Po t'i parashtrojë tri gjëra, zgjidh
njërën ndër to dhe atë do ta bëj». 13Gadi erdhi te Davidi dhe e lajmëroi.
I tha: «A do të vijnë tre vjet urie në tokën tënde, ose të ikësh tre muaj 21,1
para armiqve të tu e ata të të ndjekin, ose të ketë tri ditë murtajë në 15-17
tokën tënde? Tani pleqëro dhe vendos çfarë më duhet t'i përgjigjem atij
që më ka dërguar?» 14Atëherë Davidi i tha Gadit: «Jam tepër ngushtë!
Por më mirë le të biem në duar të Zotit - sepse e madhe është mëshira
e tij - se sa në duar të njerëzve». 15Dhe Davidi zgjodhi murtajën.
Ishte koha e korrjes së grurit. Dhe Zoti e çoi murtajën në Izrael prej
mëngjesit e deri në kohën e caktuar dhe vdiqën prej popullit që nga
Dani e deri në Bersabee shtatëdhjetë mijë vetë. 16Kur engjëlli i Zotit e
shtriu dorën e vet përmbi Jerusalem për ta asgjësuar, iu dhimb Zotit Dal 12,23+;
për shkak të asaj së keqeje e i tha engjëllit shuplakues të popullit: 2Mbr 19,35
«Mjaft! Ndale tani dorën tënde!»

Atëherë engjëlli ndodhi te lëma e Areunë Jebuseut. 17Davidi, kur
e pa engjëllin, vrasësin e popullit, i tha Zotit: «Unë mëkatova, unë e
kam bërë këtë të keqe, e këto dele ç'të keqe kanë bërë? Le të bjerë dora
jote mbi mua e mbi familjen e tim eti!»

Ndërtimi i një lteri

||1Kro 21,18-28

18Po atë ditë Gadi shkoi te Davidi dhe i tha: «Ngrihu dhe ndërto për
nder të Zotit një lter në lëmin e Areunë Jebuseut». 19Dhe Davidi shkoi
me fjalën e Gadit si i kishte urdhëruar Zoti. 20Kur shikoi Areuna, pa se
mbreti dhe oborrtarët e tij po shkonin tek ai. 21Areuna doli përpara, u
përkul me fytyrë përdhe në shenjë nderimi e tha: «Ç'e mirë ka ndodhur
që të vijë imzot mbreti te shërbëtori i tij?». Davidi iu përgjigj: «Për ta
blerë prej teje këtë lëmë e për të ndërtuar një lter për nder të Zotit që
të mejë mordja që po rëndon mbi popull». 22Areuna i tha Davidit: «Le 1Sam 6,14;
ta marrë dhe le të flijojë imzot mbreti si t'i pëlqejë. Ja, gjedhi për fli 1Mbr 19,21
shkrumbimi, qerri dhe pendët e qeve për dru. 23Areuna ia jep mbretit
të gjitha, o mbret!». Edhe këto i tha Areuna mbretit: «E pranoftë Zoti,

24,13 *armikut*: TM e ka lexuar: "armiqve të tu", por ka foljen në njëjës – ndërsa të "shtatë" vjet, versionet e kanë "tre vjet", më koherent me vazhdimësinë e rr.

24,15 Teksti duket se është shumë i papritur: mund të mungojë ndonjë frazë. Tek LXX bashkëngjit (fundin e rr 14 – dhe fillimin e rr 15): "Davidi zgjedh murtajën, ishte koha e korrjes së grurit".

24,17 *Unë kam vepruar keq*: me TM: të LXX ndoshta kanë ruajtur tekstin më të mirë: "jam unë bariu që e ka kryer këtë të keqe". Imazhi i bariut është koherent me vazhdimin e rr.

24,18vv Tregimi ndoshta ballafaqon dy tradita: sipas të parës, JHWH ndal murtajën tek portat e Jerusalemit sepse e do qytetin (rr 16) dhe Davidi ofron një sakrificë falënderimi", ashtu sikur Zoti ia kishte urdhëruar" (rr 19). Sipas traditës tjetër, lirimi ka ardhur për shkak të lutjes së Davidit dhe ngritjes së një altari (rr 17,21.25).

24,22 *qerri dhe pendët*: lëmë me gurë të latuar, akoma të përdorur në Palestinë për të fshirë grurin.

Hyji yt, kushtin tënd!». [24]Porse mbreti iu përgjigj: «Assesi! Por do t'i
blej prej teje e do t'i paguaj sa të kushtojnë se nuk dua t'i kushtoj Zotit,
Hyjit tim, fli të dhuruara». Kështu Davidi e bleu atë lëmë dhe gjedhin
pesëdhjetë sikla të argjendtë. [25]Aty ndërtoi Davidi lterin për nder të
21,14 Zotit dhe i kushtoi flitë e shkrumbimit dhe të pajtimit. Atëherë Zoti
pati dhimbje për vendin dhe pushoi mordja në Izrael.

24,24 *pesëdhjetë sikla të argjendta*: gjashtëqind sikla ari, sipas Kronikave. Lëma e Aureunes gjendej jashtë qytetit, mbi kodrinën që ngrihej në Jerusalemin e vjetër nga veriu; atje do ta lartësoj tempullin e Salomonit (krh. 5,9+).

Libri i parë i mbretërve

I. TRASHËGUESI I FRONIT TË DAVIDIT

Pleqëria e Davidit dhe fitmet e Adonisë

1 [1]Mbreti David ishte plakur dhe kishte kaluar në moshë shumë
të thellë: megjithëse mbulohej trashë, nuk mund të nxehej.
[2]Shërbëtorët e tij i thanë: «Le të kërkohet për Zotërinë tonë,
mbretin, një vajzë e re virgjër që të qëndrojë me mbretin, të kujdeset
për të: le të flejë në gjiun tënd e do ta nxehë zotërinë tonë, mbretin».
[3]Kështu pra, kërkuan në mbarë tokën e Izraelit një vajzë të bukur, e
gjetën Abisagën sunamite dhe e prunë te mbreti.
[4]Vajza ishte vërtet shumë e bukur e kujdesej për mbretin dhe i
shërbente. Por mbreti nuk e njohu.
[5]Tashti Adonia, biri i Hagitës, çoi krye e thoshte: «Unë do të 2Sam 3,4
mbretëroj!» Fitoi karrocë e kuaj dhe pesëdhjetë burra që shkonin para 2Sam 15,1
tij. [6]Dhe i ati asnjëherë nuk e qortoi e nuk i tha: «Pse po bën ashtu?»
Edhe ky ishte shumë i pashëm dhe kishte lindur pas Absalomit. [7]Ishte
marrë vesh me Joabin, birin e Sarvisë, dhe me Abiatarin prift, të cilët
e përkrahnin Adoninë. [8]Kurse Sadoku prift, Benaja, biri i Jojadës,
Natani profet, Semei, Rei dhe trimat e zgjedhur të rojës trupore të
Davidit nuk ishin me Adoninë. [9]Një ditë Adonia flijoi dele e viça të
majmë te guri Zohelet, që është afër burimit Rogel, i grishi të gjithë
vëllezërit e vet, bijtë e mbretit, dhe të gjithë burrat e Judës që ishin në
shërbim të mbretit, [10]por nuk thirri Natanin profet, Banajën, as disa
prej trimave, as Salomonin, vëllanë e vet.

kk 1–2 Këta dy kapituj janë vazhdim i tregimit të 2Sam 13-20.

1,7 *Joabi*: nipi i Davidit dhe shoku i tij i vjetër, gjithmonë prijës i (komandant, në krye të) ushtrisë (2Sam 19,14+). – *Abiatari*: i vetmi që mbeti gjallë prej priftërinjve të Nabotit (1Sam 22,23) dhe gjithmonë besnik ndaj Davidit.

1,8 *Semei, Rei*: me TM; BJ ka: "Simei dhe shokët e tij" korr. sipas gr. luc.; hebr. është ndarë keq. – Çështjet personale futën në kundërshtim partinë e Salomonit me atë të Adonisë: Sadoku është kundërshtar i Abiatarit, Benaja prijës i ushtrisë së mbretit, urren Joabin, prijësin e ushtrisë; Natani ka qenë lajmëtar i Hyjit pranë Davidit, veçanërisht në momentin e lindjes së Salomonit (2Sam 12,24-25).

Fitmet e Natanit e të Betsabesë

2Sam 12,24 [11]Atëherë Natani i tha Betsabesë, nënës së Salomonit: «A nuk dëgjove se u bë mbret Adonia, biri i Hagitës, dhe zotëria ynë Davidi nuk e di. [12]Tashti eja të të këshilloj si ta shpëtosh jetën tënde dhe jetën e djalit tënd Salomonit. [13]Shko e paraqitu te Davidi mbret dhe thuaj: 'Zotëri mbret, a nuk m'u përbetove mua, shërbëtores sate, e nuk më the: 'Salomoni, biri yt, do të mbretërojë pas meje dhe ai do të rrijë në fronin tim?' Pse atëherë po mbretëron Adonia? [14]Dhe ndërkohë që ti ende do të jesh duke folur me mbretin, pas teje do të vij unë dhe do t'i vërtetoj fjalët e tua».

[15]Kështu, pra, Betsabeja hyri në dhomë te mbreti. Mbreti vërtet ishte plakur shumë dhe Abisaga sunamite i shërbente. [16]Betsabeja u përkul dhe ra përmbys para mbretit. Mbreti i tha: «Çka do?» [17]Ajo iu përgjigj: «Imzot! Ti iu përbetove në Zotin, Hyjin tënd, shërbëtores sate e the: 'Salomoni, yt bir, do të mbretërojë pas meje dhe ai do të rrijë në fronin tim.' [18]Por, ja, tani po mbretëron Adonia e ti, o mbreti im, nuk e di. [19]Ai preu qe, viça të majmë, dele të shumta dhe i grishi të gjithë bijtë e mbretit si dhe Abiatarin prift dhe Joabin, kryetarin e ushtrisë, por nuk e thirri Salomonin, shërbëtorin tënd. [20]Megjithëkëtë, imzot mbret, në ty i ka ngulur sytë e vet mbarë Izraeli që t'i dëftosh cili duhet të rrijë në fronin tënd, pas teje, imzot mbret! [21] Sepse, përndryshe, kur imzot mbreti të ketë pushuar përbri etërve të vet, unë dhe im bir Salomoni do të jemi fajtorë».

[22]Ajo ende po fliste me mbretin, kur qe, ia behu Natani profet. [23]I lajmëruan mbretit e i thanë: «Këtu është Natani profet». Pasi hyri te mbreti dhe pasi e nderoi duke u përkulur deri në tokë, [24]Natani i tha: «Imzot mbret, vallë ti paske urdhëruar: 'Adonia le të mbretërojë pas meje dhe ai le të rrijë mbi fronin tim'? [25]Sepse ai sot zbriti dhe flijoi gjedhë, bagëti të majme e shumë desh. Thirri edhe të gjithë bijtë e mbretit, prijësit e ushtrisë, madje edhe priftin Abiatar dhe ata, duke ngrënë e duke pirë para tij, po bërtasin: 'Rroftë mbreti Adoni!' [26]Porse mua, shërbëtorin tënd, dhe Sadokun prift, Banajën, birin e Jojadës, dhe Salomonin, shërbëtorin tënd, nuk na thirri. [27]A mos e ka dhënë këtë urdhër imzot mbreti e nuk më dëftove mua, shërbëtorit tënd, se cili do të rrijë mbi fronin e zotërisë tim mbretit pas tij?».

1,13 Ky përbetim nuk përmendet në historinë e mëparshme të Davidit.

1,20 Rendi i pasardhësisë (trashëgimisë) së fronit nuk ishte rregulluar akoma nga e drejta (ligji i së drejtës). Sauli e Davidi ishin zgjedhur prej Hyjit dhe nga populli. Të qenurit i paralindur (paralindësia, e drejtë e dhënë pas lindjes) nuk duket si një titull i mjaftueshëm dhe pritet që mbreti vetë të zgjedhë mes bijve të tij. Davidi jo vetëm se dëshiron Salomonin, por do t'i transmetojë (japë, të trashëgojë) pushtetin nëpërmjet ceremonive që ai urdhëron (rr 33-35).

Salomoni shënohet prej Davidit dhe shugurohet mbret

28 Atëherë u përgjigj Davidi mbret: «Thirreni Bersabenë të vijë këtu
tek unë!» Ajo hyri te mbreti dhe qëndroi para mbretit. 29 E mbreti u
përbetua e tha: «Pasha Zotin e gjallë që e shpëtoi jetën time prej çdo
ngushtimi, 30 se, sikurse të jam përbetuar në Zotin, Hyjin e Izraelit,
kur të kam thënë: 'Salomoni, biri yt, do të mbretërojë pas meje dhe se
ai do të rrijë mbi fronin tim, në vend tim, sot do të bëj ashtu!»
31 Atëherë Betsabeja u përkul me fytyrë përdhe, i dha nderim
mbretit David dhe tha: «Rroftë imzot mbreti për amshim!» 32 Atëherë
Davidi mbret shtoi: «M'i thirrni këtu Sadokun prift, Natanin profet
dhe Banajën, birin e Jojadës». Kur hynë ata te mbreti, 33 mbreti u 2Mbr 11,11-20
tha: «Merrni shërbëtorët e zotërisë suaj me vete; Salomonin, tim bir,
vëreni në mushkën time dhe çojeni në Gihon, 34 atje Sadoku prift dhe
Natani profet le ta shugurojnë për mbret mbi Izraelin, bjeruni borive 1Sam 9,26+
dhe shpalleni: 'Rroftë Salomoni mbret!' 35 Pastaj ngjituni këtu me të,
le të vijë e le të rrijë mbi fronin tim dhe ai le të sundojë në vendin
tim. Unë dua që ai të jetë prijësi i Izraelit e i Judës!» 36 Benaja, biri i
Jojadës, iu përgjigj mbretit e tha: «Amen! Kështu vendostë edhe Zoti,
Hyji i zotërisë tim, mbretit. 37 Sikurse qe Zoti me zotërinë tim mbretin,
po ashtu qoftë edhe me Salomonin dhe e lartësoftë fronin e tij edhe më
tepër se fronin e zotërisë tim Davidit mbret!».
38 Zbriti, pra, Sadoku prift, Natani profet e Benaja, biri i Jojadës, e 2Sam 8,18+
me ta edhe keretët e feletët; Salomonin e vunë mbi mushkën e Davidit
mbret dhe e çuan në Gihon. 39 Sadoku prift e mori briri e vajit prej
Tendës dhe e leu Salomonin. Mandej i ranë borisë dhe mbarë populli 1Sam 10,1; 16,1.13;
brohoriti: «Rroftë Salomoni mbret!» 40 Mbarë populli u ngjit pas tij Dal 30,22+
duke u rënë fyejve dhe duke brohoritur me gëzim të madh: ushtoi
mbarë vendi prej brohoritjeve të tyre.

Frika e Adonisë

41 Dëgjoi për këtë Adonia dhe të gjithë ata që kishin qenë grishur
prej tij. Sa kishte marrë fund gostia. Edhe Joabi, kur e dëgjoi zërin e
borisë, tha: «Ç'do të thotë kjo zhurmë e qytetit të zhurmitur?» 42 Ndërsa
ai ende po fliste, ia behu Jonatani, biri i priftit Abiatar. Adonia i tha: 2Sam 18,27
«Hyr, sepse ti je burrë i mirë dhe sjell lajme të mira. » 43 Por Adonisë
Jonatani iu përgjigj: «Assesi! Sepse zotëria ynë, mbreti David, e
bëri Salomonin mbret. 44 Dërgoi me të priftin Sadok, Natanin profet,
Banajën, birin e Jojadës, keretët e feletët dhe e vunë mbi mushkën
e mbretit. 45 Sadoku prift e Natani profet në Gihon e shuguruan për
mbret. Prej andej u ngritën plot gëzim dhe qyteti ushtoi prej poteres:
kjo është zhurma që dëgjuat. 46 Salomoni u ul në fronin e mbretërisë.
47 Hynë edhe shërbëtorët e mbretit dhe e bekuan zotërinë tonë mbretin

David e i thanë: 'Hyji e bëftë edhe më të madh emrin e Salomonit se
emri yt dhe fronin e tij e bëftë më të madhërishëm se troni yt!' Dhe
mbreti u përkul në shenjë nderimi mbi shtratin e vet. 48Madje ai tha
kështu: 'Qoftë bekuar Zoti, Hyji i Izraelit, që e dha sot atë që rri mbi
fronin tim dhe që e panë sytë e mi'».

49I kapi, pra, frikë e madhe dhe u ngritën të gjithë ata që kishin
qenë të grishur prej Adonisë, dhe secili shkoi në punë të vet. 50Po edhe
2,28; Dal 21,13-14; 27,2+ Adonia, prej frikës së Salomonit, u çua e shkoi dhe u kap për brirë të
lterit. 51E lajmëruan Salomonin dhe i thanë: «Ja, Adonia, prej frikës
së Salomonit mbret, i ka kapur brirët e lterit e thotë: 'Le të më betohet
sot Salomoni mbret se nuk do ta presë me shpatë shërbëtorin e vet.'»
52Salomoni u përgjigj: «Nëse do të sillet si burrë i ndershëm, asnjë fije
floku nuk do t'i bjerë mbi tokë prej kokës së tij; por, në qoftë se në të do
të gjendet ndonjë synim i keq, do të vdesë». 53Atëherë Salomoni mbret
dërgoi njerëzit që e larguan prej lterit. Ai erdhi te Salomoni dhe iu
përkul mbretit në shenjë nderimi. Salomoni i tha: «Shko në shtëpinë
tënde».

Testamenti dhe vdekja e Davidit

2 1Kur iu afrua dita e vdekjes, Davidi i urdhëroi birit të vet
Joz 23,14 Salomonit. I tha: 2«Unë po nisem për rrugën që do ta bëjnë të
Lp 17,18-20 gjithë njerëzit mbi tokë. Ji i fortë dhe ji njeri! 3Mbaji urdhërimet
e Zotit, Hyjit tënd! Ec udhëve të tija! Mbaji ligjet e tija, urdhërimet e
tija, porositë dhe dëshmitë ashtu siç shkruan në Ligjin e Moisiut që të
Lp 29,8 të shkojë mbarë gjithçka të ndërmarrësh, kudo që të sillesh, 4që Zoti
2Sam 7,11-16 ta çojë në vend fjalën që e ka folur kur m'u zotua: 'Nëse bijtë e tu në
jetën e tyre do të kujdesen që të ecin në praninë time me besnikëri me
gjithë mend e zemër, mbi fronin e Izraelit do të rrijë gjithmonë njëri
prej pasardhësve të tu.'

5Edhe ti e di se çfarë më ka bërë mua Joabi, biri i Sarvisë, ç'u bëri
2Sam 3,27 dy prijësve të ushtrisë së Izraelit, Abnerit, birit të Nerit, dhe Amasës,
2Sam 20,10 birit të Jeterit, të cilët i vrau. E derdhi gjakun në kohë të paqes siç
bëhet në luftë, dhe e njollosi me gjak lufte brezin që kishte rreth

1,48 *atë*: me TM: dhe të LXX-ët shton: "prej pasardhësve të mi".

2,1-25 Ky "testament" me të cilin Davidi i lë në ngarkim (si detyrë) Salomonit ekzekutimin (kryerjen) e hakmarrjeve të tij personale, pasqyron idenë e kësaj periudhe të BV mbi marrjen e gjakut dhe mbi veprimin e gjatë të mallkimit (krh. rr 8). Rr 3-4 janë një shtesë, sipas stilit deuteronomik, prej tregimit të kahershëm (të vjetër).

2,5 *derdhi gjakun në kohë të paqes... sandalet që i kishte në këmbët e veta*: vrasjet (krimet) e Joabit kanë njollosur nderin (prestigj) ushtarak të Davidit dhe e akuzon se ai ka qenë nxitës i revoltës (2Sam 16,17). Një marrje gjaku peshon pra mbi mbretin dhe mbi pasardhësit e tij; ajo nuk mund të jetë e shlyer, veçse duke vrarë fajtorin e vërtetë.

ijës së vet dhe të mbathurat që i kishte në këmbët e veta. [6]Vepro me
zgjuarsi e mos lejo që thinjat e tija të zbresin në paqe në banesën e
të vdekurve. [7]Përkundrazi, ndaj bijve të Bezelait galaadas, sillu me Nr 16,33+
mirësi; le të jenë ndër ata që hanë në tryezën tënde, sepse ata m'u
gjetën në ndihmë kur ikja prej vëllait tënd Absalomit. [8]Tek ti është 2Sam 17,27s; 19,32s
Semei, biri i Gerës, beniaminas, prej Bahurimit. Ky më mallkoi me një 2Sam 16,5s
mallkim të tmerrshëm, kur po shkoja në Mahanaim. Por, meqenëse
zbriti tek Jordani për të më përshëndetur, prandaj unë iu përbetova 2Sam 19,19s
në Zotin: 'Unë nuk do të të vras me shpatë.' [9]Por ti tani mos e lër
të pandeshkuar mëkatin e tija. Ti e merr vesh vetë, se je i mençur
e di si duhet të sillesh me të. Bëj të zbresin thinjat e tija në dhe me
gjak». [10]Kështu, pra, Davidi pushoi me etërit e vet dhe qe varrosur në
Qytetin e Davidit. [11]Mbretërimi i Davidit mbi Izraelin zgjati dyzet 2Sam 5,9+
vjet: në Hebron mbretëroi shtatë vjet, kurse në Jerusalem tridhjetë ||1Kro 29,26-27
e tri vjet.

Vdekja e Adonisë

[12]Salomoni ndenji në fronin e Davidit, babës së vet, dhe mbretëria e
tij erdhi e u forcua shumë.

[13]Adonia, biri i Hagitës, shkoi te Betsabeja, nëna e Salomonit. Ajo i
tha: «A është ardhja jote me qëllim paqeje?» Ai iu përgjigj: «Me qëllim
paqeje». [14]Dhe shtoi: «Kam diçka për të të thënë». Ajo i tha: «Fol!»
Ai vazhdoi: [15]«Ti e di se mua më ka takuar mbretëria dhe se mbarë
Izraeli më kishte parashikuar për mbretin e vet, por tani mbretëria
më shpëtoi prej dore dhe i takoi vëllait tim, sepse i qe dhënë prej Zotit. Zan 4,5+
[16]Tani s' kam veçse një lutje të vetme tek ti; ma plotëso të lutem». Ajo
i tha: «Fol!» [17]Ai vazhdoi: «Të lutem, i thuaj mbretit Salomon - ai s'
mund të të mohojë ty asgjë - të ma japë për grua Abisagën sunamite».
[18]Atëherë Betsabeja i tha: «Mirë, për ty do të flas me mbretin».

[19]Shkoi, pra, Betsabeja te Salomoni mbret për të biseduar me të për
Adoninë. Mbreti u ngrit në këmbë dhe i doli para, e përshëndoshi dhe
u ul të rrijë mbi fronin e vet. Urdhëroi atëherë që të vihet edhe një fron
tjetër për nënën e mbretit dhe ajo u ul në të djathtë të tij. [20]Ajo i tha:
«Kërkoj një nder të vogël prej teje, mos ma moho». Mbreti iu përgjigj:
«Kërko, nëna ime, se s' ka hije të mos ta dëgjoj kërkesën». [21]Ajo i tha:
«A bën t'i jepet për grua Adonisë, vëllait tënd, Abisaga sunamite?»

2,8 Mallkimi i Semeit do të peshojë mbi pasardhësit e Davidit, sepse një mallkim (ashtu si një bekim) mbetet veprues. Për ta shlyer është e nevojshme që të kthehet kundër autorit të tij (rr 44-45). Davidi ka qenë i penguar për shkak të përbetimit të tij, por Salomoni nuk është i lidhur me këtë përbetim.

2,15 *mua më ka takuar mbretëria*: si i paralindur.

[22]Mbreti Salomon iu përgjigj nënës së vet e i tha: «Pse e kërkon për
Adoninë Abisagën sunamite? Kërkoje për të edhe mbretërinë! Pse a
nuk e di ti se ai është vëllai im më i madh dhe e përkrah prifti Abiatar
Rt 1,17+ dhe Joabi, biri i Sarvisë?». [23]Atëherë u përbetua Salomoni mbret në
Zotin e tha: «More kështu e kështu ma bëftë Zoti mua e edhe më zi,
nëse Adonia nuk e ka folur këtë fjalë sot në dëm të jetës së vet! [24]Pasha
Zotin e gjallë, që më ka përforcuar dhe më ka vendosur mbi fronin e
2Sam 7,11-16 tim eti, Davidit, dhe që më ka dhënë të hyj në radhën mbretërore,
ashtu sikurse ai vetë ka thënë: mu sot Adonia do të vritet!» [25]Dhe
Salomoni mbret dërgoi Banajën, birin e Jojadës. Ky e goditi dhe
Adonia vdiq.

Fati i Abiatarit dhe i Joabit

Jer 1,1 [26]Priftit Abiatar mbreti i urdhëroi: «Shko në pronën tënde në
Anatot. E ke merituar vdekjen, por sot nuk po të vras, sepse e ke
bartur Arkën e Zotit Hyj në praninë e babës tim Davidit dhe pse i
ke duruar të gjitha të vështirat që i ka hequr edhe im atë». [27]Kështu
Salomoni përjashtoi Abiatarin prej priftërisë së Zotit që të shkonte në
1Sam 2,30-36 vend fjala e Zotit, të cilën e tha për shtëpinë e Heliut në Silo.
[28]Lajmi i shkoi në vesh Joabit. Joabi kishte marrë anën e Adonisë,
megjithëse nuk e kishte përkrahur Absalomin. Atëherë iku në Tendën
1,50; Dal 27,2+ e Zotit dhe u kap për brirë të lterit. [29]E lajmëruan mbretin Salomon se
Joabi kishte ikur në Tendën e Zotit dhe se ishte përbri lterit. Salomoni
e dërgoi Banajën, birin e Jojadës e i urdhëroi: «Shko e vraje!». [30]Banaja
Dal 21,14+ shkoi në Tendën e Zotit e i tha: «Kështu thotë mbreti: 'Dil jashtë!'»
Ai u përgjigj: «S'dal jashtë, por do të vdes këtu!» Banaja i çoi mbretit
fjalën e i tha: «Kështu foli Joabi dhe kështu m'u përgjigj». [31]Mbreti i
urdhëroi: «Bëj sikurse ka thënë: vraje e varrose. Kështu do ta heqësh
2,5+ prej meje e prej shtëpisë së tim eti gjakun e pafajshëm që ka derdhur

2,22 Të marrësh për grua një prej grave të mbretit të vdekur ose që më parë ka qenë gruaja e tij, kjo gjë jep të drejtën e trashëgimisë së fronit mbretëror (krh. Sam 3,17; 16,22). – Fundi i rr nuk lidhet në mënyrë normale me atë që paraprin; versionet kanë përfshirë: "dhe ka përkrah vetes priftin Abiatar...".

2,26 *Anatot*: qytet levitik afër Jerusalemit.

2,29 *Salomoni e dërgoi Banajën, birin e Jojadës e i urdhëroi: "Shko...":* me TM. BJ LXX ka: "atëherë Salomoni dërgoi dikënd t'i thotë Joabit: "Çfarë të ka detyruar, që të shkosh e të fshehesh afër altarit?". Joabi i përgjigji: "Kam pasur frikë prej teje dhe jam fshehur pranë JHWH". Atëherë *Salomoni dërgoi Banajën...*". TM kapërcen nga e para "Salomoni dërgoi", në të dytën "Salomoni dërgoi". Teksti, pra, është ruajtur në versionin grek.

2,30 Banaja ka provuar të zbatojë proçedurën e Dal 21,1 që i përket ekzaktësisht rastit të Joabit: "Por kur ndokush e vret të afërmin e vet me qëllim dhe me tradhti, atëherë kape edhe prej altarit tim e çoje për ta vrarë"; por Joabi dëshiron t'i ngarkojë Salomonit turpin e një përdhosjeje të vendit të shenjtë.

Joabi. 32Zoti do të bëjë që gjaku i tij të bjerë mbi kokën e tij, sepse
i ka vrarë dy njerëz të pafajshëm më të mirë se ai vetë; i preu me
shpatë pa dijen e babait tim Davidit: Abnerin, birin e Nerit, prijësin
e ushtrisë së Izraelit, dhe Amasën, birin e Jeterit, prijësin e ushtrisë
së Judës. 33Gjaku i tyre le të bjerë mbi kokën e Joabit dhe në kokën e
pasardhësve të tij për amshim, kurse mbi Davidin, mbi trashëgiminë
e tij, mbi shtëpinë mbretërore e mbi fronin e tij rëntë prej Zotit paqja e
përhershme». 34Kështu Banaja, biri i Jojadës, shkoi, iu sul dhe e vrau.
Joabi u varros në shtëpinë e vet në shkretëtirë. 35Në vend të tij mbreti
prijës të ushtrisë e bëri Banajën, birin e Jojadës, e në vend të Abiatarit
për prift vuri Sadokun.

Padëgjesa dhe vdekja e Semeit

36Mbreti çoi e e thirri edhe Semein dhe i tha: «Ndërto për vete një
shtëpi në Jerusalem dhe bano në të. Mos dil prej saj për të shkuar
andej e këndej. 37Atë ditë që të dalësh e ta kalosh përruan Cedron, dije
mirë se do të vritesh: gjaku yt do të bjerë mbi kokën tënde!» 38Semei
iu përgjigj mbretit: «Urdhër me vend! Siç urdhëron zotëria im mbreti,
ashtu do të bëjë shërbëtori yt». Dhe Semei jetoi një kohë të gjatë në
Jerusalem.

39Pas tre vjetësh ndodhi që dy shërbëtorë të Semeit të iknin tek
Akisi, biri i Maakës, mbreti i Getit. E lajmëruan Semein se shërbëtorët 1Sam 21,11; 27,7s
e tij ishin në Get. 40Atëherë Semei u çua, e shaloi gomarin dhe shkoi
në Get tek Akisi për t'i kërkuar skllevërit e vet dhe i mori prej Getit.
41E njoftuan Salomonin se Semei kishte shkuar nga Jerusalemi në Get
dhe se ishte kthyer. 42Çoi dhe e thirri e i tha: «A nuk ta kam qitur për
dëshmitar Zotin e nuk të kam njoftuar me kohë: 'Atë ditë që të dalësh
e të shkosh andej e këndej, dije se do të vritesh?' E ti m'u përgjigje:
'Urdhër me vend: e kam marrë vesh.' 43Pse nuk e mbajte përbetimin
që i bëre Zotit dhe urdhrin që të kam dhënë?» 44Mbreti mandej i tha
Semeit: «Ti i di mirë dhe s'ke pasur si t'i harrosh të gjitha të këqijat
që i ke bërë tim eti, Davidit; Zoti po e kthen të keqen tënde mbi kokën
tënde. 45Kurse Salomoni mbret do të jetë i bekuar dhe froni i Davidit
do të jetë i qëndrueshëm për amshim para Zotit». 46Kështu mbreti i
dha urdhër Banajës, birit të Jojadës. Ky doli, e goditi dhe Semei vdiq.

Kështu mbretëria vinte e bëhej përherë e më e fortë në dorën e
Salomonit.

2,36-46 Salomoni e detyron Semein duke e kërcënuar me vdekje që të jetojë në Jerusalem dhe e lidh me një përbetim. Duke e thyer betimin Semei, "drejtësisht" do të ekzekutohet. Megjithatë Salomoni zbulon (rr 44) se motivi i vërtetë i ekzekutimit është mallkimi që në një kohë i kishte bërë Davidit.

2,45 *Salomoni mbret do të jetë i bekuar*: si në rr 33. Salomoni shton menjëherë një bekim, në mënyrë që mallkimi të cilin ia ka dhënë të mos bjerë mbi të.

II. HISTORIA E MADHËRISË SË SALOMONIT

1. SALOMONI I URTË

Hyrje

7,8; 9,16s.24
2Sam 5,9+

3 [1]Salomoni lidhi krushqi me faraonin, mbretin e Egjiptit. U martua me bijën e faraonit dhe atë e vendosi në Qytetin e Davidit derisa të kryente së ndërtuari shtëpinë e vet, Tempullin e Zotit dhe murin rrethues të Jerusalemit.

1Sam 9,12+

[2]Asokohe populli kushtonte fli ende në lartësira, sepse deri atëherë ende nuk ishte ndërtuar tempulli për nder të emrit të Zotit. [3]Salomoni e donte Zotin dhe jetonte sipas porosive që i kishte dhënë i ati, Davidi, me përjashtim se flijonte në lartësira dhe digjte temjan.

Ëndrra në Gabaon

||2Kro 1,3-12; Ur 8,19–9,12

[4]Shkoi, pra, Salomoni në Gabaon për të flijuar atje. Atje ishte lartësira më me rëndësi. Salomoni aty, mbi atë lter kushtoi një mijë fli shkrumbimi. [5]Në Gabaon Zoti iu shfaq Salomonit natën në ëndërr e i tha: «Kërko çfarë do që të të jap unë!» [6]Salomoni tha: «Ti je sjellë me shërbëtorin tënd Davidin, babën tim, me besnikëri të madhe, sepse ai ka jetuar para syve të tu me besë, me drejtësi e me ndershmëri të zemrës së vet. Ti ia mbajte besën e bëre që mbi fronin e tij të rrijë djali i tij, siç është sot. [7]E tani, o Zot, Hyji im, ti e bëre mbret shërbëtorin tënd në vend të babait tim, Davidit. Mirëpo, unë jam djalosh i ri dhe nuk di si duhet mbretëruar. [8]Shërbëtori yt është në mes të popullit
4,20 që ti e ke zgjedhur për vete, të popullit të panumërt që nuk mund të njehet as nuk mund të numërohet për shkak të madhësisë. [9]Jepi, pra,
Fu 2,6-9 shërbëtorit tënd një zemër që të dijë të mësojë, që të dijë ta gjykojë popullin tënd e të dijë ta dallojë të mirën prej së keqes. Sepse, kush është ai që do të mund ta gjykojë popullin tënd të madh?» [10]Zotit i pëlqeu kërkesa e tillë që Salomoni i bëri [11]dhe Hyji i tha Salomonit: «Pasi ti kërkove këtë gjë dhe nuk kërkove për vete as jetë të gjatë, as pasuri, as jetën e armiqve të tu, por kërkove urtësinë për të bërë
Ksh 1,16; Sir 47,14 drejtësi, [12]ja, po bëj ashtu siç kërkove ti: po të jap mendje të kthjellët e plot kuptim kaq sa të tillë nuk e ka pasur askush para teje dhe s'

3,1 *faraoni*: sipas kësaj tradite, e dëshmuar nga Kënga e Këngëve dhe nga 2Kro 8,11, bëhet fjalë mundësisht për Psusennes II, mbretin e fundit të dinastisë së XXI. – *Qyteti i Davidit* përkon me qytetin e parë të Jerusalemit (krh. 2Sam 5,9,+).

3,5 Ëndrrat ishin, para profetëve, një prej mjeteve kryesore të komunikimit mes Hyjit dhe njerëzve (krh. Zan 20,3; 31,11.24; 37,5+ dhe Nr 12,6).

3,9 Salomoni kërkon një dije praktike, jo për sjelljen e tij, por për atë të popullit (krh. 5,13+; Dal 31,3+).

do ta ketë askush pas teje si ti. [13]Por edhe ato që ti nuk i kërkove, Mt 6,33
po t' i jap unë, d.m.th. pasuri e lavdi saqë s' ka për të qenë askush i Ksh 2,4-10
ngjashëm me ty ndër mbretër gjatë gjithë jetës sate. [14]E në qoftë se
ti do të ecësh udhëve të mia duke mbajtur ligjet e urdhërimet e mia,
siç eci yt atë, Davidi, të shumta do t'i bëj edhe ditët e jetës satë». Lp 5,33; Fu 3,1-2
[15]Salomonit i doli gjumi dhe e mori vesh se kishte qenë ëndërr. Kur
u kthye në Jerusalem, qëndroi para Arkës së Besëlidhjes së Zotit, Lev 1,1+; 3,1+
kushtoi fli shkrumbimi, kushtoi fli pajtimi dhe u bëri gosti të gjithë
shërbëtorëve të vet.

Gjyqi i Salomonit

[16]Mandej erdhën dy lavire dhe qëndruan para tij. [17]Njëra prej tyre
tha: «Me leje, imzot! Unë e kjo grua jetonim në të njëjtën shtëpi. Mua
më lindi fëmija pranë saj në shtëpi. [18]Të tretën ditën, pasi më lindi
fëmija, lindi edhe kjo. Ishim së bashku dhe askush tjetër nuk ishte me
ne në dhomë, përveç ne të dyjave. [19]Një natë kësaj i vdiq fëmija, sepse
kishte rënë mbi të ndërsa po flinte. [20]Kjo u çua në pellg të natës, pa
zhurmë e mori djalin tim nga gjiri im, i shërbëtores sate ndërsa isha
fjetur dhe e vuri pranë vetes; kurse djalin e vet që kishte vdekur, e
vendosi në gjirin tim. [21]Kur u ngrita në mëngjes për t'i dhënë fëmijës
gji, pashë se ishte i vdekur. Por kur e shikova me kujdes në dritë të
qartë, pashë se s'ishte fëmija që kisha lindur unë». [22]Gruaja tjetër
u përgjigj: «S' është e vërtetë! Djali im është gjallë, kurse djali yt
ka vdekur!» Kurse ajo tjetra thoshte: «Po gënjen! Djali yt ka vdekur,
kurse imi është gjallë!» Dhe kështu grindeshin para mbretit. [23]Atëherë
mbreti tha: «Kjo po thotë: 'Djali im është gjallë e djali yt ka vdekur';
kurse kjo tjetra po përgjigjet: 'Jo! Por djali yt ka vdekur e im bir është
gjallë.'» [24]Prandaj edhe mbreti tha: «Ma bini shpatën!» Kur e prunë
shpatën para mbretit: [25]«Ndajeni - tha - foshnjën e gjallë në dy pjesë
dhe jepjani gjysmën njërës e gjysmën tjetrës!» [26]Porse gruaja, djali
i së cilës ishte gjallë, sepse i theri në zemër për djalin e vet - i tha
mbretit: «Po të lutem, zotëri, jepjani asaj foshnjën e gjallë dhe mos e
vrisni!» Përkundrazi ajo tjetra thoshte: «As mua as asaj: le të ndahet!»
[27]Atëherë mbreti u përgjigj e tha: «Jepjani kësaj foshnjën e gjallë e të
mos vritet: kjo është nëna e saj!» [28]Mbarë Izraeli dëgjoi për pleqërinë
që bëri mbreti dhe i dhanë nderim mbretit duke parë se kishte dijen e
Hyjit për të ndarë drejtësinë.

3,28 Në mbarë Lindjen e Vjetër, cilësia e parë e mbretit ishte ajo e të qenurit i drejtë (për Izraelin, krh. Ps 72,1-2; Fu 16,12; 25,5; 29,14; Is 9,6). Salomoni e ka kërkuar (rr 9) dhe Hyji ia ka dhënë (rr 11-12), e historia e rr 16-28 tregon këtë drejtësi në veprim.

Zyrtarët e lartë të Salomonit

4 [1]Mbreti Salomon ishte mbret mbi mbarë Izraelin. [2]Zyrtarët e tij
të lartë ishin këta: Azaria, biri i Sadokut, ishte prift; [3]Elihorefi
dhe Ahia, bijtë e Sisës, skribë; Jozafati, biri i Ahiludit, sekretar;
4,7s [4]Banaja, biri i Jojadës, i parë mbi ushtrinë, kurse Sadoku e Abiatari,
priftërinj; [5]Azaria i Natanit, në krye të qeveritarëve; Zabudi, biri
5,27 i Natanit, prift dhe mik i mbretit; [6]kurse Ahisari, drejtor i oborrit
mbretëror e Adonirami, biri i Abdës, përgjegjës i angarisë e i tatimeve.

Qeveritarët e Salomonit

[7]Salomoni kishte në mbarë Izraelin dymbëdhjetë qeveritarë, të
cilët nozullonin mbretin dhe shtëpinë e tij: një muaj në vit secili prej
tyre e pajiste mbretin me gjithçka kishte nevojë. [8]Dhe ja emrat e tyre:
Benhuri në Malet e Efraimit; [9]Bendehari në Maces, në Salebim, në
Betsames, në Elon e në Betanan; [10]Benhesedi në Arubot, atij i takonte
Sokoja dhe mbarë toka Efer; [11]Benabinadabi, të cilit i përkiste mbarë
krahina Dor; e kishte për grua Tafetin, bijën e Salomonit. [12]Bana,
biri i Ahiludit, që sundonte Tanakun, Magedon dhe mbarë Betsanin,
që është afër Sartanit, nën Jezrahelin, që nga Betsani e deri në
Abelmehulë dhe deri përtej Jekmaamit; [13]Bengaberi në Ramot të
Galaadit i kishte fshatrat Jair, të birit të Manaseut në Galaad: ai
ishte në krye të mbarë krahinës Argob, që është në Basan: në krye
të gjashtëdhjetë qyteteve të mëdha e të rrethuara me mure dhe me
shula bronzi; [14]Ahinadabi, biri i Ados, ishte i parë në Mahanaim;
[15]Akimaasi në Neftali. Edhe ky kishte bijën e Salomonit, Basematën,
për grua. [16]Baana, biri i Husiut, në Aser e në Baalot; [17]Jozafati, biri i
Faruehut, në Isahar; [18]Semei, biri i Elës, në Beniamin; [19]Gaberi, biri
i Uriut, në tokën e Galaadit, në tokën e Sehonit, mbretit të amorrenjve
dhe të Ogut, mbretit të Basanit. Përkrye kësaj ishte edhe një qeveritar

4,2 *zyrtarët e tij të lartë*: lajmëtar (kasnec) drejtues i protokollit dhe ndërmjetës mes mbretit dhe popullit; kryeshërbëtori është veziri i oborreve mbretërore në vendet e Lindjes, kryeministër; miku i mbretit mban një titull nderi, por nuk ushtron ndonjë funksion të veçantë; prifti, kryetar i kolegjit priftëror, i ngjan funksionarëve të mbretit e të sekretarit të tij. – Salomoni mban arkivistin e Davidit dhe përdor bijtë e priftit dhe skribit të tij (krh. 2Sam 8,16; 20,23).

4,7 *qeveritarë*: është një institucion salomonik që siguron regjistrimin dhe përdorimin e prodhimit natyror (të të ardhurave natyrore). Dymbëdhjetë qeveritarët ndaheshin në tre grupe: 1) sundimi i bijve të Jozefit, Efraimit dhe Manaseut (rr 8), bashkë me qytetet kananease të pushtuara (rr 9-12) ose të ripushtuara, edhe ato të Transjordanisë (rr 13-14); 2) dhe fiset e veriut (rr 15-17); 3) Beniaminit (rr 18) dhe Gadit (rr 19). Juda kishte një qeverisje të veçantë (rr 19+).

4,16 *Zabulon*: hamend.; LXX ka lexuar: *ma'alôt*, fj.fj. "ngjitje"; BJ me TM e vlerësojnë si një emër vendi, "*Baalot*": është bregdeti malor mes Aserit dhe Tirit.

4,19 *Në tokën e Judës*: fj.fj.: "Në tokën". BJ shton: "të Judës" duke qenë

tjetër në Judë.
20Juda e Izraeli ishin të panumërt, porsi rëra që është në bregun e
detit me shumicë: hanin e pinin e gëzonin. Ksh 3,12-13

5 1Salomoni kishte nën sundim të gjitha mbretëritë prej Lumit deri 4,21 (volg.)
në tokën e filistenjve e deri në kufij të Egjiptit. Ato i paguanin të ||2Kro 9,26
dhjetat dhe i shërbenin Salomonit gjatë krejt jetës së tij.
2Ushqimet e Salomonit ishin për çdo ditë: tridhjetë korë majë mielli
dhe gjashtëdhjetë korë miell të rëndomtë, 3dhjetë qe të majmë, njëzet
qe nga kullota, njëqind dele, pa marrë parasysh kaprojtë, shutat, dhitë
e egra, e shpendët e majmë. 4Sepse ai sundonte mbarë krahinën që
është përtej Lumit, prej Tafsës e deri në Gazë dhe të gjithë mbretërit
e atyre krahinave. Ishte në paqe në kufijtë përreth. 5Juda dhe mbarë Sir 47,13
Izraeli jetonte pa farë frike, secili nën hardhinë e vet e nën fikun e vet,
prej Danit e deri në Bersabejë gjatë gjithë jetës së Salomonit.
6Salomoni kishte dyzet mijë kuaj për karroca dhe dymbëdhjetë =10,26; ||2Kro 1,14;
mijë për shalë. 7Qeveritarët e lartpërmendur e nozullonin Salomonin 9,25
mbret me gjithçka i lypej për tryezën e mbretit e të gjithë atyre që
kishin pjesë në tryezën e tij, secili në muajin që i takonte. 8Po ashtu
edhe elb e ushqim për kuaj dhe gjedhë karroce sillnin në atë vend ku
i ishte caktuar secilit.

Zëri i madh i Salomonit

9Hyji i dha Salomonit edhe dije e urtësi të madhe shumë e mendje të 3,12
gjerë porsi rëra që është në bregun e detit. 10Urtësia e Salomonit ishte Zan 22,17; 32,13
më e madhe se urtësia e të gjithë orientlëve e të gjithë egjiptianëve.
11Ishte më i dijshëm se të gjithë njerëzit. Më i urtë se Etan Ezrahiti, se 1Kro 2,6
Hemani, Kalkoli e Dorda, bijtë e Maholit dhe përmendej ndër mbarë Sir 47,16
popujt përreth. 12Salomoni ka thënë tri mijë fjalë të urta, kurse këngë
të tija kishte një mijë e pesë. 13Foli edhe për lëndë: që prej cedrit që

se termi "në tokën" ose "në vend" (BJ) pa specifikim (saktësim) të mëtejshëm shënon territorin e Judesë në konflikt, (vendkalim, kryqëzim, kundërshtim), me provincën e Izraelit. Juda kishte pra një administrim të veçantë, që thekson karakterin dualist të monarkisë salomonike.

5,1 *prej Lumit*: Eufrat; krh. rr 4.

5,4 *Përtej lumit*: përfshinte krahinën mes Eufratit dhe Mesdheut; emërtim zyrtar në epokën persiane.

5,6 *dyzet mijë*: me TM; "katër mijë" sipas 2Kro 9,25.

5,7 *qeveritarë*: ata për të cilët ka folur në k 4. Rimerret këtu lista e 4,7-19. Këta rr tek të LXX-ët kanë një renditje të ndryshme.

5,11 *Ezrahiti*: d.m.th. "autokton". Emrat e tjerë që vijojnë ndoshta ishin ata të të dijshmëve, më të famshmëve në Kanaan. Ps 89 i është kushtuar Etanit Ezrahitas.

5,13 Salomoni vlerësonte si "i dijshmi i parë i Izraelit" (krh. hyrjen e librave të Urtisë). Nuk mund të dyshohet se ka pasur një aktivitet letrar dhe poetik (krh. 8,12-13). Kanë qenë vënë në emrin e tij Ps 72 dhe 127 përveç Librit të Kishtarit, Kënga e Këngëve dhe Librit të Urtisë.

është në Liban deri te hisopi që mbin në mur; ka folur për kafshë, për shpendë, për zvarranikë e për peshq. [14]Vinin prej të gjitha kombeve për të dëgjuar urtësinë e Salomonit, prej të gjithë mbretërve të botës që kishin dëgjuar për urtësinë e tij.

2. SALOMONI NDËRTIMTAR

Përgatitjet për ndërtimin e Tempullit

5,1 (volg.) [15]Hirami, mbreti i Tirit, dërgoi shërbëtorët e vet te Salomoni, sepse
2Sam 5,11 kishte dëgjuar se e kishin shuguruar mbret në vend të babës së vet.
||2Kro 2,2-3 Hirami ka qenë gjithherë mik me Davidin. [16]Atëherë edhe Salomoni dërgoi për t'i thënë: [17]«Ti e di mirë se im atë Davidi nuk mundi të ndërtonte një shtëpi për nder të Emrit të Zotit, Hyjit të tij, për shkak të luftërave të pandërprera përreth derisa Zoti bëri që armiqtë e tij t'i vinte nën thembrën e këmbëve të veta. [18]Por tani Zoti, Hyji im, më dha paqe gjithkund përreth: nuk kam kundërshtarë as ndonjë vështirësi të veçantë. [19]Për këtë arsye mendoj të ndërtoj një tempull për nder të
2Sam 7,12-13 Emrit të Zotit, Hyjit tim, ashtu siç i ka thënë Zoti Davidit, babës tim, kur i tha: 'Biri yt, të cilin do ta vë mbi fronin tënd në vendin tënd, ai do ta ndërtojë tempullin për nder të Emrit tim.' [20]Prandaj jep urdhër që të presin për mua cedra të Libanit. Shërbëtorët e mi do të jenë me shërbëtorët e tu. Unë do t'i shpërblej shërbëtorët e tu ashtu si ta caktosh ti: sepse ti e di mirë se tek ne nuk ka njerëz që dinë të presin lëndë si sidonët».
||2Kro 2,10-11 [21]Kur dëgjoi Hirami fjalët e Salomonit, u gëzua shumë e tha: «Qoftë bekuar sot Zoti që i dha Davidit një djalë shumë të dijshëm për të sunduar një popull kaq të shumtë». [22]Dhe Hirami dërgoi te Salomoni e tha: «E kam marrë vesh gjithçka më ke kërkuar. Po, unë do ta plotësoj
||2Kro 2,15 dëshirën tënde lidhur me lëndën e cedrit e të bredhit. [23]Shërbëtorët e mi do t'i sjellin prej Libanit në det. Unë do t'i rregulloj në trap, do ta nis nëpër det deri në vendin që ta caktosh ti dhe do t'i qes aty e atëherë ti do t'i marrësh. Prej anës sate dëshiroj që ti të m'i japësh nozullime shtëpisë sime». [24]Kështu Hirami i jepte Salomonit dru cedri e bredhi
||2Kro 2,9 gjithsa dëshironte. [25]Salomoni, prej anës së tij, i jepte Hiramit njëzet mijë korë grurë për ushqim për shtëpinë e tij dhe njëzet korë vaj të pastër. Kaq i jepte Salomoni Hiramit çdo vit.

[26]Zoti i dha Salomonit dijen, ashtu siç i kishte premtuar. Ndërmjet Hiramit e Salomonit mbretëronte paqja dhe së bashku lidhën besëlidhje.

5,20 *sidonët*: "Sidonët" në përgjithësi përcaktojnë Fenikasit. Hiram ishte mbreti i Tirit dhe i Sidonit.

27Atëherë Salomoni mbret hapi angarinë në mbarë Izraelin: në
angari u morën tridhjetë mijë vetë. 28I dërgonte në Liban me ndërrime
nga dhjetë mijë në muaj, kështu që një muaj ishin në Liban e dy muaj
në shtëpi të veta. Përgjegjës mbi angari ishte Adonirami. 29Salomoni 4,6;
kishte edhe shtatëdhjetë mijë mbartës barre dhe tetëdhjetë mijë ||2Kro 2,17
gurgdhendës në mal, 30pa llogaritur përgjegjësit që ishin në krye të
çdo vepre e ishin tri mijë e treqind që urdhëronin popullin që punonte.
31Mbreti urdhëroi që të nxirreshin gurë të mëdhenj të zgjedhur
për themelet e Tempullit, gurë katrorë. 32Punëtorët e Salomonit, të
Hiramit dhe giblinjtë ia hynë punës për të prerë dru e gurë e për t'i
përgatitur për të ndërtuar Shtëpinë.

Ndërtimi i Tempullit

||2Kro 3,1-7

6 1Të katërqind e tetëdhjetin vit pasi bijtë e Izraelit kishin dalë
prej Egjiptit, të katërtin vit, në muajin Ziv - d.m.th. në muajin
e dytë - të mbretërisë së Salomonit mbi Izraelin, Salomoni filloi
të ndërtojë Shtëpinë për nder të Zotit. 2Shtëpia që Salomoni mbret e
ndërtoi për Zotin, ishte gjashtëdhjetë kute e gjatë, njëzet kute e gjerë
e tridhjetë kute e lartë. 3Përpara Tempullit ishte tremja e gjatë njëzet
kute, sipas gjerësisë së Tempullit dhe ishte e gjerë dhjetë kute në ballë
të Tempullit.
4Në Tempull ndërtoi edhe dritaret me rrethore e me rrjetë hekuri.
5Ndërtoi mbështetur për murin e Tempullit kate përreth murit të
Shtëpisë, të sallonit të madh e të Dabirit. 6Kati i poshtëm ishte i gjerë
pesë kute, kati i mesëm gjashtë kute i gjerë, kati i tretë shtatë kute
i gjerë; sepse e kishte bërë me shkallë gjithkund përjashta murit që
traret të mos hynin në murin e Tempullit. 7Tempulli u ndërtua me
gurë të latuar e të bërë gati, kështu që derisa u ndërtua Tempulli,
nuk u dëgjua çekan as daltë dhe asnjë vegël e hekurt në Tempull.

5,32 *punëtorët... giblinjtë*: punëtorët e Gebalit, Biblosi i Grekëve, në veri të Bejrutit.

6,1 *Viti 480*: kjo datë rilidhet me një sistem kronologjik që vë intervale të barabarta mes ngrehjes së tendës në shkretëtirë dhe ndërtimit të tempullit nga njëra anë, e nga ana tjetër rindërtimi i tempullit pas mërgimit. Ngjarja ka ndodhur rreth 960 para Kr.

6,2 *Shtëpia... për Zotin*: ishte një ndërtesë drejtkëndëshe e përbërë nga tri dhoma (salla) njëra pas tjetrës. *Ulam* është korridori; *Ekal*, e thirrur më vonë e Shenjta, është salla e madhe e kultit; *Debir*, dhoma prapa është pjesa më e shenjtë, e cila quhej Shenjtërorja e Shenjtëroreve, ku ishte vendosur Arka e Besëlidhjes (6,19). Diferenca e lartësisë mes *Ekal* dhe *Debir* (6,2.10) tregon që shtroja e *Debir*-it ishte e lartësuar, duke formuar një lloj podiumi për Arkën. *Debir*-i duhet të ishte i ndarë nga *Ekal*-i me një mur ndarës. Mbi tre krahët e jashtëm të tempullit ishte mbështetur një ndërtesë prej tre kateve, jo shumë të larta (6,10); krh. përshkrimin e tendës në shkretëtirë (Dal 26-36) me atë të tempullit të ardhshëm në (*Ez* 40-42).

6,4 *dritaret me rrethore e me rrjetë hekuri*: përkthim i pasigurtë.

[8]Hyrja në katin e parë ishte në anën e djathtë të Tempullit e me
anë të shkallëve rrethore ngjitej në katin e mesëm e prej tij në të
tretin. [9]Kështu e ndërtoi Tempullin dhe e kreu; atëherë e mbuloi me
trarë e dërrasa cedri. [10]Ndërtoi edhe aneksin përreth tërë Tempullit.
Ishte pesë kute i lartë dhe i lidhur me Tempull me anë të trarëve të
cedrit. [11]Atëherë Salomonit i qe drejtuar fjala e Zotit. I tha: [12]«Ti po e
ndërton Tempullin... por, nëse ti do të ecësh sipas ligjeve të mia, nëse
edhe do t' i zbatosh urdhërimet e mia e nëse do t'i mbash rregulloret
e mia dhe nëse do të jetosh sipas tyre, unë do të përforcoj premtimin
2Sam 7,11-16 tim, që ia kam dhënë Davidit, babait tënd; [13]e do të jetoj në mesin e
bijve të Izraelit dhe kurrë nuk do të ndahem nga pupulli im, Izraeli».

||2Kro 3,8-9 Brendia e Tempullit. Shenjtërorja e shenjtëroreve

[14]Kështu Salomoni e ndërtoi Tempullin dhe e kreu. [15]Atëherë i
veshi përbrenda muret e Tempullit me dërrasa cedri; prej truallit të
Tempullit e deri në majë të mureve dhe tavanet i mbuloi me dërrasa
cedri përbrenda, kurse truallin e shtroi me dërrasa bredhi. [16]E punoi
edhe perden dërrasash cedri njëzetkutësh në pjesën e sprasme të
Tempullit me dërrasa cedri prej truallit e deri në tavan dhe e ndau
këtë pjesë për Dabir d.m.th. Shenjtërore të shenjtëroreve. [17]Kurse
vetë Tempulli, para saj, ishte dyzet kute i gjatë. [18]Në dërrasat e cedrit
përbrenda Tempullit ishin të gdhendura gërsheta trëndafilash dhe
boça të hapura lulesh. Të gjitha ishin të veshura me lëndë cedri dhe
askund nuk shihej guri në mure. [19]Dabirin e punoi në mes të Shtëpisë,
në pjesën e brendshme të fshehtë për ta vendosur në të Arkën e
Besëlidhjes së Zotit. [20]Kishte gjatësi njëzet kute, gjerësi njëzet kute e
lartësi njëzet kute. E veshi me ar të pastër. Para Dabirit punoi me dru
cedri një lter. [21]Salomoni e veshi brendinë e shtëpisë me ar të pastër
dhe para Dabirit vuri vargje të arta. [22]S'kishte asgjë në Tempull që
të mos ishte e veshur me ar, po edhe krejt lteri i caktuar për Dabirin,
ishte i veshur në ar.

||2Kro 3,10-13; Dal 25,18+ Kerubinët

[23]Në Dabir i punoi dy kerubinë, prej druri të ullirit, të lartë dhjetë

6,8 *katin e parë*: LXX dhe aram.: "*më poshtë*"; TM: "të mesëm" o "ndërmjetës".

6,16 *prej truallit e deri në tavan*: kuptimi i fjalëve të fundit është i pasigurtë.

6,17 *Salla e tempullit përballë saj ishte dyzet kute*: BJ e ka: "tempulli kishte dyzet kute – është *Elkal* – para *Debier*"; fjala *Debier* është një hamend., krh. rr 20". Hebr. e ka: "para meje", e pakuptueshme; por edhe mund të përkthehet: "mbetja e tempullit prej dyzet kuteve formonte *Elkal* apo pjesën e përparme".

6,20 altari i cedrit: bëhet fjalë për altarin e temjanit (krh. Dal 30,1+).

6,22 *ishte e veshur me ar po edhe krejt lteri i caktuar për Dabirin*: me TM; BJ me LXX e lë jashtë.

kute. [24]Njëri krah i kerubinit ishte i gjatë pesë kute dhe krahu tjetër i kerubinit ishte i gjatë pesë kute, d.m.th. dhjetë kute prej njërës majë të krahut deri në majën e krahut tjetër. [25]Dhjetë kutesh ishte edhe kerubini i dytë: të dy kerubinët kishin të njëjtën masë e të njëjtën trajtë. [26]Lartësia e njërit kerubin ishte dhjetë kutesh, po aq edhe e tjetrit. [27]Kerubinët i vendosi në mjedis të Tempullit në pjesën e brendshme. Kerubinët shtrinin krahët e vet, kështu që njëri krah i kerubinit të parë prekte njërën faqe të murit e krahu i kerubinit të dytë prekte faqen tjetër të murit, kurse krahët e tjerë në mes të Tempullit ndesheshin me njëri-tjetrin. [28]Edhe kerubinët i veshi me ar.

[29]Muret e Tempullit i mbuloi me gdhendje figurash kerubinësh, palmash e lulesh të çelura gjithkund përreth, brenda dhe jashtë. [30]Me ar e mbuloi edhe shtrojën e Tempullit përfundi dhe përsipër.

Dyert. Tremja

[31] Për hyrje në Dabir punoi derë dykrahëshe prej druri të ullirit. Ballëzinat e pragu ishin në pesë këndе. [32]Në dy krahët prej druri të ullirit gdhendi kerubinë, palma e lule të çelura dhe i veshi me ar duke i mbuluar si kerubinët, ashtu edhe palmat me ar. [33]Po ashtu bëri edhe për hyrje në Tempull: e punoi derën prej druri të ullirit me prag e me ballëzina katërkëndëshe, [34]kurse dy krahët e derës ishin prej bredhit. Secili krah ishte i dyfishtë dhe hapej. [35]Gdhendi kerubinë, palma dhe boça të çelura lulesh dhe i veshi të gjitha me pllaka ari.

[36]Pastaj e ndërtoi tremen përbrenda me tre rreshta gurësh të latuar e një rresht me trarë cedri.

Datat

[37]Në vitin e katërt, në muajin Ziv, iu vunë themelet e Shtëpisë së Zotit; [38]kurse në vitin e njëmbëdhjetë në muajin Bul - d.m.th. muaji i tetë - u krye Shtëpia në të gjitha pjesët e saja me gjithçka i duhej. Salomoni e ndërtoi për shtatë vjet.

6,29 *brenda dhe jashtë*: këtu, si në rr 30, "brenda" (e ndërtuar për hamend., hebr. është prishur) tregon *Debirin* apo "tempullin përbrenda" (rr 27); "jashtë" vjen e aplikuar, në të kundërtën me Ekal. Të dy rr janë një shtesë.

6,31vv Përshkrim dhe interpretim i vështirë. Teksti duhet të jetë prishur ose kuptimi i shumë termave teknike është i pasigurtë.

6,36 *tremen përbrenda*: ajo ku lartësohet tempulli, në të kundërtën me oborrin e madh (7,12) që rrethonte tempullin dhe pallatin mbretëror. – *trarë cedri*: formonin një karenaturë që siguronte qëndrueshmërinë e murit. Ndërtesa sipër ndoshta ishte me tulla.

Pallati mbretëror i Salomonit

7 [1]Salomoni e ndërtoi edhe pallatin mbretëror dhe e kreu
plotësisht për trembëdhjetë vjet. [2]E ndërtoi pallatin që quhej
«Pylli i Libanit». Ishte i gjatë njëqind kute, i gjerë pesëdhjetë
kute e i lartë tridhjetë kute mbi katër rreshta shtyllash cedri e mbi
shtylla trarë cedri. [3]Ishte i mbuluar mbi dhoma me lëndë cedri, lart
pushonte mbi shtylla, që ishin dyzet e pesë, nga pesëmbëdhjetë për
çdo rresht. [4]Ishin tre rreshta dritaresh nga tri dritare, njëra përballë
tjetrës, tri herë. [5]Dyert e shtatkat e tyre ishin katërkëndëshe.
[6]E ndërtoi edhe tremen e shtyllave pesëdhjetë kute të gjatë e
tridhjetë kute të gjerë. Përpara tremes së madhe ndërtoi edhe një
tjetër me shtylla e me kangjella përpara tyre. [7]Ndërtoi edhe sallonin e
fronit, ku mbahet gjyqi; ai ishte i veshur me dërrasë cedri prej truallit
e deri në trarë.
[8]Shtëpia në të cilën banonte ai, ishte në një oborr tjetër brenda,
përballë tremes, po me të njëjtin stil. Po në këtë stil ndërtoi edhe një
3,1+ shtëpi tjetër për bijën e faraonit, që kishte marrë Salomoni për grua.
[9]Të gjitha këto ndërtesa ishin prej gurit të zgjedhur, të prerë me
masë, të latuar përjashta e përbrenda, prej themelesh e deri në majë
të mureve po edhe përjashta deri në tremen e madhe. [10]Themelet ishin
prej gurësh të zgjedhur e të mëdhenj dhjetë ose tetëkutesh. [11]Përmbi
||2Kro 4,9 ta, gurë të zgjedhur e të prerë me masë dhe lëndë cedri. [12]Tremja e
madhe kishte tre rreshta gurësh të zgjedhur, të prerë me masë dhe një
rresht trarësh cedri. Ishte i ngjashëm me tremen e Shtëpisë së Zotit
përbrenda dhe me paraderën e Shtëpisë së Zotit.

||2Kro 2,12-14 Hirami

[13]Salomoni çoi e e mori Hiramin nga Tiri. [14]Ishte biri i një vejushe
prej fisit të Neftaliut dhe për babë kishte një tiras. Ishte mjeshtër
Dal 35,30-35 bronzi. Ishte i pajisur me një aftësi të madhe tekinike, me dije e zotësi
të madhe dhe mjeshtër i spikatur për të kryer me mjeshtëri çdo vepër
në bronz. Ky erdhi te Salomoni dhe i punoi gjithçka i kërkoi.

||2Kro 3,15-17 Shtyllat prej bronzi

[15]I shkriu dy shtylla bronzi. Secila ishte e lartë tetëmbëdhjetë kute
dhe duhej një pe dymbëdhjetëkutësh për ta pushtuar, kurse trashësia

7,1vv Përshkrimi zgjatet pak mbi pjesën e jashtme të pallatit. Këto ndërtesa ngriheshin në jug të rrafshinës së tempullit.

7,2 *Pylli i Libanit*: vend i madh i mbështetur nga kolona prej cedri. Shërbente për salla të rojeve (krh. 10,17,21) dhe kalime për hyrjet dhuruese. Kishte një treme (rr 6) e komunikonte me pallatin e mbretit (rr 8) dhe sallën e fronit (rr 7).

7,15 *dy shtylla bronzi*: janë kolona që gjenden përpara tremes së tempullit në dy krahët e hyrjes.

ishte katër gishtash dhe përbrenda ishte e zbrazët; kështu ishte edhe
shtylla e dytë. [16]I punoi edhe dy kapitele me bronz të shkrirë për t'i
vënë në majë të shtyllave. Njëri kapitel ishte i lartë pesë kute dhe
kapiteli tjetër ishte po ashtu pesë kute i lartë. [17]Punoi gërshetime në
trajtë të gërshetit në trajtën e vargjeve të gërshetuara me mjeshtëri
të madhe mbi kapitelet që ishin në krye të shtyllave: shtatë në njërin
kapitel e shtatë në tjetrin. [18]Rreth e rreth mbi njërin gërshet i punoi
dy rreshta shegash për t'i mbuluar kapitelet që ishin mbi majën e
shtyllave; po ashtu bëri edhe për kapitelin e dytë. [19]Kurse kapitelet
që ishin mbi majën e shtyllave para tremes, ishin në trajtën e lilit
dhe ishin katërkutesh. [20]Punoi edhe kapitele të tjera në majë të dy
shtyllave, përsipër gungës që ishte nën gërshet. Ishin dyqind shega
të punuara në dy rreshta rreth e rreth njërit kapitel e po aq edhe në
kapitelin tjetër. [21]Dy shtyllat i vendosi në treme të Tempullit. Kur
e vendosi shtyllën e djathtë, e quajti Jakin, po ashtu e vendosi edhe
shtyllën e majtë dhe e quajti Booz. [22]Maja e shtyllës kishte trajtën e
lilit. Kështu u krye puna me shtyllat.

Deti i bronztë

||2Kro 4,2-5

[23]E punoi edhe një det prej metali të shkrirë, prej buze në buzë
dhjetë kute të gjerë, të rrumbullakët. Thellësia e tij ishte pesë kute,
kurse e matur rreth e rrotull gryka ishte tridhjetë kutesh. [24]Nën buzë
kishte boça lulesh të skalitura rreth e rreth në dy rreshta të ngjitura
në një me detin. [25]Peshonte mbi dymbëdhjetë qe, prej të cilëve tre
shikonin në veri, tre në perëndim, tre në jug e tre në lindje, kurse deti
rrinte mbi ta. Pjesën e sprasme qetë e kishin të fshehur përbrenda.
[26]Trashësinë e kishte një shuplakë, grykën e kishte si grykëgote, porsi
lulja e lilit. Zinte dy mijë batë.

Bazat dhe legenët

[27]I punoi dhjetë baza bronzi, të gjata katër kute, të gjera katër kute
e të thella tre kute secila. [28]Bazat ishin të punuara kështu: me degë të
mbërthyera me tërthorce përsipër. [29]Mbi degë, ndërmjet tërthorcave,
kishte luanë, qe, kerubinë. Po ashtu edhe mbi terthorca, kurse mbi
luanë e mbi qe kishte stoli kurorash, vepër e mjeshtrit farkues.

7,17 teksti i rr 17-20 është pjesë e ngatërruar dhe e prishur. Ndërtim i hamendshëm.

7,21 *Jakim…Booz*: këta dy emra janë të errët; ndoshta duan të thonë përkatësisht: "ajo është e qëndrueshme" dhe "me forcë".

7,23 *Deti, një legen*: BJ e përkthen thjesht "Deti"; ishte një ujëmbledhës i madh me ujë pesëvjeçar.

7,25vv Teksti i këtij përshkrimi është prishur dhe interpretimi është i vështirë. Bëhet fjalë për baza katërkëndëshe, mbi të cilët ishte një mbështetëse rrethuese ku vihej legeni.

30Secila bazë kishte katër rrotë bronzi me boshta e katër këmbë me
mbajtës; në legen ishin mbajtësit të ngrirë me stolisje. 31Lart, gryka
ishte e rrumbullakët, pjesë e bazës, një kut e gjysmë; ishte në trajtë
të një ene të stolisur, kurse në të kishte stolisje të gdhendura. Degët e
saja ishin katrore e jo të rrumbullakëta. 32Katër rrotat ishin nën degë
e terthorca dhe të lidhura me bazën me anë të shufrave bronzi. Një
rrotë ishte e lartë një kut e gjysmë. 33Rrotat ishin sikurse janë ato të
karrocave të rëndomta: boshtat e tyre, gavenjtë, rreskët dhe bucelat,
të gjitha ishin prej metali të shkrirë. 34Po edhe katër krahësit, në
katër këndët e bazës ishin të shkrirë në një me bazën. 35Në majë të
bazës ishte gjithkah rrotull një rreth i lartë gjysmë kuti. Në majë
shufrat dhe degët bënin një trup të vetëm me bazën. 36Gdhendi me
pllakat e terthorcave dhe të degëve kerubinë, luanë e palma, sipas
sipërfaqes së atyre pllakave dhe të kezave përreth. 37Kështu i punoi
dhjetë baza: ishin të shkrira në të njëjtën mënyrë, me të njëjtën masë
e me të njëjtat gdhendje.

||2Kro 4,6 38Punoi gjithashtu edhe dhjetë legenë bronzi. Secili legen nxinte
dyzet batë dhe ishte katër kutësh. Në secilën nga dhjetë bazat u vu
nga një legen. 39Pesë baza i vendosi në krahun e djathtë të Tempullit,
||2Kro 4,10 e pesë të tjerat në krahun e majtë. Detin e vendosi në të djathtë të
Tempullit, në juglindje.

||2Kro 4,11-18 Orenditë e vogla

40Hirami i punoi kusi, lugore e kupa dhe i kreu gjithçka që i
lypeshin mbretit Salomon për Tempullin e Zotit: 41dy shtylla, dy
gungat e rrumbullakëta, mbi të cilat u vunë kapitelet mbi maja të
shtyllave; 42katërqind shegat për të dy gërshetat: nga dy rreshta
shegash në secilin gërshet për t'i mbuluar gungat e kapiteleve që
ishin mbi shtyllat. 43I punoi edhe dhjetë bazat me dhjetë legenët mbi
bazat, 44vetëm një det dhe dymbëdhjetë qetë nën det; 45mandej kusi,
lugore e kupa. Të gjitha enët që ia punoi Hirami mbretit Salomon
për Tempullin e Zotit, ishin prej bronzi të kulluar. 46Mbreti urdhëroi
që të gjitha këto të ngrihen në kallëpe argjile në bregun e Jordanit,
ndërmjet Sukotit e Sartanit. 47Pastaj Salomoni i vendosi të gjitha
orenditë në vendin e caktuar, por prej shumicës së madhe nuk dihej
pesha e bronzit.

48Salomoni i punoi të gjitha enët në Shtëpinë e Zotit: lterin e artë,
Dal 25,23+ tryezën e artë, mbi të cilën vihen bukët e kushtimit; 49shandana
||2Kro 4,7 6,20-21 ||2Kro 4,8-11 pesë në anën e djathtë dhe pesë në anën e majtë para Dabirit, prej

7,40 *enët*: "kusitë për të zier mishin" me ndonjë dshk, LXX e Vulg.; edhe rr 45.

7,46 *Sukot e Sartan*: mbi bregun e Jordanit, janë të identifikuara me Tell Akhsas e Tell es-Saidijeh.

ari të kulluar; lulet, dritëzat dhe preset për to, të arit. I punoi edhe
gërshërët të arta, 50vegëshat, thikat, kusitë, çinitë dhe kemoret prej
ari të pastër; shtatkat e dyerve të pjesës së fshehtë të Shenjtërores
së shenjtëroreve si dhe të sallës së Tempullit, prej arit. 51Kështu u ||2Kro 5,1
krye mbarë puna që kishte ndërmarrë mbreti Salomon në ndërtimin
e Tempullit të Zotit. Salomoni i shtiu të gjitha dhuratat e shenjta t'et,
Davidit - argjend, ar dhe enë - dhe i vendosi në vishtar të Shtëpisë së
Zotit.

Bartja e Arkës së Besëlidhjes ||2Kro 5,2-10

8 1Atëherë Salomoni i bashkoi në Jerusalem te vetja - te mbreti
Salomon - gjithë parinë e Izraelit: të gjithë të parët e fiseve,
prijësit e vëllazërive të bijve të Izraelit për ta bartur Arkën e Dal 25,10+; 2Sam 6,7+
Besëlidhjes së Zotit prej Qytetit të Davidit, d.m.th. prej Sionit. 2Të
gjithë izraelitët u bashkuan të mbreti Salomon në muajin Etanim, 8,65
d.m.th. në muajin e shtatë, në festë. 3Kur erdhën të parët e Izraelit,
priftërinjtë e morën Arkën 4dhe e bartën Arkën e Zotit, Tendën e
Takimit dhe të gjitha enët e Shenjtërores që ishin në Tendë. I bartën
priftërinjtë e levitët. 5Mbreti Salomon dhe mbarë pupulli i Izraelit
që ishte mbledhur rreth tij, së bashku me të flijonin para Arkës dele
e gjedhë aq shumë, saqë s'mund të çmoheshin as të numëroheshin.
6Priftërinjtë e sollën Arkën e Besëlidhjes së Zotit në vendin e saj në
Dabirin e Tempullit, në Shenjtëroren e shenjtëroreve, nën krahët e
kerubinëve. 7Kështu kerubinët i shtrinin krahët mbi vendin e Arkës
dhe mbronin Arkën edhe shtagat e saja. 8Shtagat ishin të gjata
dhe majat e tyre shiheshin përjashta në Dabir në Shenjtërore, por
përjashta Dabirit nuk shiheshin. Aty janë deri në ditën e sotme. 9Në
Arkë nuk kishte tjetër përveç dy rrasave guri që i kishte futur në të Dal 25,21; 40,20;
Moisiu në Malin Horeb, kur Zoti lidhi Besëlidhje me bijtë e Izraelit Lp 10,2.5
pasi kishin dalë prej tokës së Egjiptit.

Hyji e merr për pronë të vetën Tempullin ||2Kro 5,11–6,2

10Posa dolën priftërinjtë prej shenjtërores, reja e mbushi Shtëpinë Dal 40,34-35
e Zotit 11dhe priftërinjtë nuk mund të qëndronin e të shërbesonin për

7,50 fundi i rr në hebr. është i mbingarkuar.

8,2 *në muajin Etanim... gjatë festës*: Etamin është një muaj i kalendarit kananeas, që korrespondon me muajin e shtatë të kalendarit izraelit të mëvonshëm, siç e tregon një shpjegim. Festa më e veçantë është ajo e Kapanave (krh. Dal 23,14+).

8,4 *tenda e takimit*: është ajo që Davidi e kishte lartësuar për ta mbrojtur Arkën (2Sam 7,8; 1Mbr 1,39). Një shpjegim e quan "tenda e takimit", si ajo e shkretëtirës që ishte zhdukur në hyrje të Kanaanit.

8,10 *reja*: krh. (Dal 3,22+; 19,16+) është manifestimi i ndjeshëm i pranisë së JHWH, që merr në zotërim shenjtëroren e Tij.

Dal 24,16+; Ez 43,4-5; Zb 15,8 shkak të resë: dhe njëmend lavdia e Zotit e kishte mbushur Shtëpinë e Zotit. 12Atëherë Salomoni tha:

Ps 18,12; 97,2 «Zoti vendosi të banojë në renë e errët.
Ps 132,13-14 13Unë, pra, bëra mirë që të ndërtova një Shtëpi të madhërishme,
një fron të qëndrueshëm e të përhershëm për ty».

‖2Kro 6,3-11

Fjalimi që Salomoni i mbajti popullit

14Mbreti u soll dhe e bekoi mbarë bashkësinë e Izraelit:
mbarë bashkësia e Izraelit qëndronte në këmbë. 15Salomoni tha:
2Sam 7,4-16+; Ps 132 «Qoftë bekuar Zoti, Hyji i Izraelit, që me gojën e vet i premtoi babës
tim Davidit dhe me dorën e vet çoi në vend ato që tha: 16'Prej ditës që
e nxora popullin tim, Izraelin nga Egjipti, nuk kam zgjedhur asnjë
qytet prej të gjitha fiseve të Izraelit që të më ndërtohej një Shtëpi, ku
Ez 48,35 të qëndrojë Emri im, por zgjodha Davidin që të jetë në krye të popullit
tim, Izraelit.' 17Im atë Davidi deshi të ndërtojë një Shtëpi për nder të
Emrit të Zotit, Hyjit të Izraelit, 18porse Zoti i tha Davidit, babës tim:
'Ti ke menduar të ndërtosh një Tempull për nder të Emrit tim. Ke bërë
mirë që ke menduar një punë të tillë. 19Megjithatë, ti mos e ndërto
Shtëpinë për nder të Emrit tim. Shtëpinë për nder të Emrit tim do të
ma ndërtojë biri yt që do të rrjedhë prej ijës sate.' 20Zoti përmbushi
premtimin e vet që kishte dhënë. E trashëgova tim atë dhe hipa në
fronin e Izraelit, ashtu sikurse ka thënë Zoti dhe e ndërtova Shtëpinë
për nder të Emrit të Zotit, Hyjit të Izraelit. 21Në të caktova një vend
për Arkën, në të cilën është Besëlidhja e Zotit, që ka lidhur me etërit
tanë kur i nxori nga dheu i Egjiptit».

‖2Kro 6,12-20

Lutja personale e Salomonit

22Salomoni qëndroi para lterit të Zotit në praninë e mbarë

8,12-13 Kjo poemë e shkurtër gjendet në LXX pas 8,53 e me një strofë shtese: "JHWH ka vënë diellin në qiej, por Ai ka vendosur...". JHWH, Sovran i universit dhe i mbështjellë në mister, tani ka një banesë mbi tokë, në mes të popullit të Tij. Është e gjitha një "teologji e tempullit". Kjo formë e gjatë duhet të jetë origjinale. Ajo ishte ruajtur, sipas LXX, në *Librin e Këngës* (ose të Jashar-it), krh. 2Sam 1,18 e Gjq 10,13.

8,16 *Emri im*: është "emri" JHWH që banon në tempull, në të cilin vetë JHWH nuk mund të jetë i kufizuar; krh. futja e rr 27, që bën një interpretim shumë të përgjithshëm të pranisë së Hyjit në tempull. Por emri shpreh me të vërtetë personin dhe e përfaqëson: ku është "emri i JHWH", Hyji është i pranishëm në mënyrë shumë të veçantë, por jo në mënyrë eskluzive.

8,22vv Autori zhvillon, në një stil të frymëzuar nga Ligji i Përtërirë, idetë e diskutimit të rr 15-21. Në fillim parimi i besnikërisë reciproke (rr 23): mirësia hyjnore është rezultat i Besëlidhjes në Sinai, por ajo ka si kusht besnikërinë e besimtarëve; është e gjitha teologjia e besëlidhjes, doktrina qendrore e BV. Pastaj dy aplikime: JHWH e ka mbajtur premtimin në lidhje me tempullin (rr 24); Ai e mban njëlloj premtimin që t'i sigurojë një dinasti të përhershme (rr 25).

bashkësisë së Izraelit, i shtriu duart e tija drejt qiellit [23]dhe tha: «O Zot, Hyji i Izraelit! Nuk ka Hyj të ngjashëm me ty as lart në qiell, as poshtë mbi tokë! Ti e mban besëlidhjen dhe e ruan mëshirën për shërbëtorët e tu që ecin në praninë tënde me gjithë zemër. [24]Ti mbajte fjalën që i dhe shërbëtorit tënd Davidit, babës tim: çfarë i premtove me gojë, ia plotësove me dorë siç e vërteton dita e sotme. [25]E tani, o Zot, Hyji i Izraelit, mbaja fjalën Davidit, tim eti, që i pate dhënë kur i the: 'Nuk do të mugojë para meje trashëgimtari që rrjedh prej teje, i cili do të rrijë mbi fronin e Izraelit, në qoftë se bijtë e tu do të jenë të kujdesshëm në sjelljen e vet duke ecur para meje ashtu siç ke ecur ti para meje.' [26]E tani, o Zot, Hyji i Izraelit, le të plotësohet fjala, që i ke dhënë Davidit, babës tim, shërbëtorit tënd.

Lp 4,39; 7,9

2Sam 7,11-16

[27]Dhe njëmend, a mund të merret me mend se Hyji banon mbi tokë me të vërtetë? Qielli vetë e qiejt e qiejve ty nuk mund të të zënë! Aq më pak kjo Shtëpi që unë ta ndërtova! [28]Por, deh, vëri veshin uratës së shërbëtorit tënd dhe lutjeve të tija, o Zot, Hyji im! Dëgjo britmën dhe uratën që shërbëtori yt po e drejton sot para teje! [29]Le të jenë natë e ditë sytë e tu të çelur mbi këtë Shtëpi, mbi vendin, për të cilin the: 'Këtu do të jetë Emri im!' Dëgjoje uratën që po ta bën shërbëtori yt në këtë vend!»

Lp 4,7+; Gjn 1,14

Is 66,1; Jer 23,24; Vap 7,49; 17,24

Lp 12,5.11; Ez 48,35

Urata për popullin

||2Kro 6,21-31

[30]«Denjohu ta plotësosh uratën e shërbëtorit tënd dhe të popullit tënd Izraelit: për çkado që të kërkojnë me uratë në këtë vend! Dëgjo prej vendit ku banon, prej qiellit: dëgjo e fal!

Ps 123,1

[31]E, në rast se ndokush ka mëkatuar kundër të afërmit të vet, e, nëse i vihet beja me mallkim e nëse vjen për t'u betuar para lterit tënd në këtë Shtëpi, [32]dëgjo prej qiellit, ndërhyr e ndaj drejtësi ndërmjet shërbëtorëve të tu; dënoje të mbrapshtin kështu që sjellja e tij e keqe të bjerë mbi kokën e tij, kurse shpalle të pafajshëm të pafajshmin dhe shpërbleje sipas drejtësisë së tij!

[33]E kur Izraeli, populli yt, do të jetë mundur prej armikut sepse do të ketë mëkatuar kundër teje, në qoftë se kthehet nga ti, në qoftë se i jep lavdi Emrit tënd, nëse të lutet e kërkon ndihmën tënde në këtë Shtëpi, [34]Ti vështroje prej qiellit, fale mëkatin e popullit tënd Izraelit e ktheje në vendin që u ke dhuruar etërve të tyre.

Lev 26,14-17; Lp 28,25.45; Joz 7

[35]Nëse do të ndryhet qielli e nuk do të bjerë shi për shkak të mëkateve të tyre, por në qoftë se luten në këtë vend, nëse i japin

Lp 11,17; 28,23-24

8,27 *banon mbi tokë*: 2Kor 6,18, LXX e Targum shtojnë: "me njerëz".

8,31 *i vihet*: është një gjykim i Hyjit: një akuzues në mungesë të provave të tjera, shqipton përpara altarit një formulë mallkimi së cilës i shoqërohet akuzuesi: Hyji do ta shpallë këtë fajtor ose të pafajshëm, duke e përmbushur ose jo mallkimin (krh. Dal 22,6-10; Nr 5,9-28; Gjq 17,1-3).

lavdi Emrit tënd, nëse kthehen prej mëkateve të tyre sepse ti i ke
ndëshkuar, [36]dëgjoji prej qiellit e fale mëkatin e shërbëtorëve të tu e të
popullit tënd Izraelit dhe dëftoju rrugën e drejtë nëpër të cilën të ecin
e jepi shi tokës sate, tokës që ia dhe popullit tënd për pronë.
Lp 28,21.38.42.51 [37]E kur ta kapë vendin uria, murtaja, ose kllogjra, karkaleci ose
vemja; ose ta ngushtojë armiku duke i rrethuar qytetet; ose ta mundojë
çfarëdo ngushtimi tjetër ose sëmundjeje, [38]në qoftë se ndonjë njeri, cilido
prej popullit tënd Izraelit, lutet e përlutet, pasi ta ketë sprovuar bremjen
e ndërgjegjes në zemër, e i shtrin duart e veta drejt kësaj Shtëpie, [39]Ti
dëgjo prej qiellit, vendit ku banon, fal, ndërhyr e jepi secilit sipas sjelljes
së tij, sepse ti e njeh zemrën e secilit - sepse i vetmi ti e njeh zemrën e
Zan 8,21+ të gjithë bijve të njerëzve - [40]që të nderojnë ty në të gjitha ditët e jetës se
Lp 12,1 tyre përmbi faqen e tokës qe ua dhe etërve të tyre».

Dal 12,48+; ||2Kro 6,32-39; Is 2,2-5; Jer 16,19-21; Mik 4,1-3; Zak 8,20-23; Vap 8,27

Plotësime

[41]«Po edhe i huaji, që nuk i përket popullit tënd Izraelit, që të ketë
ardhur prej një vendi të largët për të nderuar Emrin tënd - [42]sepse për
Emrin tënd të madhërishëm, për dorën tënde të pushtetshme e për
krahun tënd të tendur do të dëgjohet gjithkund - nëse vjen pra, e lutet
në këtë vend, [43]Ti dëgjo prej qiellit, prej vendit të banesës sate, dhe
plotëso gjithçka të të kërkojë i huaji, që të gjithë popujt e vendeve të
ndryshme ta njohin Emrin tënd e të druan Ty porsi populli yt Izraelit,
e le të shohin me sytë e vet se ka qenë thirrur Emri yt mbi këtë Shtëpi
që ndërtova.
[44]Kur të ketë dalë populli yt në luftë kundër armiqve të tij, duke
ndjekur udhët që ti t'ia kesh urdhëruar, e të lutet ty i drejtuar drejt
Dan 6,11 qytetit që ke zgjedhur dhe drejt Shtëpisë që ndërtova për nder të Emrit
tënd, [45]dëgjo prej qiellit lutjet e përlutjet e tyre dhe bëj të ngadhënjejë
e drejta.
Fu 20,9; Ksh 7,20; Rom 3,23; 1Gjn 1,8-10 [46]E në qoftë se do të mëkatojnë kundër teje - sepse nuk ka njeri që
nuk mëkaton - e ti, i hidhëruar, do t'i lëshosh në duar të armiqve të
tyre dhe pushtuesit e tyre do t'i skllavrojnë e do t'i tresin në tokën e
Lp 28,63-64; 30,1-2 armiqve larg ose afër; [47]e, nëse në vendin ku do të jenë skllevër, do të
pendohen e, të kthehen kah ti me gjithë zemër në vendin ku të jenë
të tretur e nëse të luten në skllavërinë e tyre e të thonë: 'Mëkatuam,
bëmë të keqen, vepruam kobësi', [48]e të kthehen kah ti me gjithë
zemrën e vet e me gjithë shpirtin e vet në tokën e armiqve të vet, ku të
jenë të tretur si skllevër e në qoftë se do të luten në drejtim të vendit
Lp 9,5 të vet, që ua dhe etërve të tyre, e në drejtim të qytetit që zgjodhe për

8,41-51 Këto rr janë shtuar pas kthimit nga mërgimi. Vihet re shpirti universal i rr 41-43, zakoni për t'u lutur me fytyrë nga Jerusalemi (rr 44) dhe preokupimi për ata që kanë mbetur jashtë (rr 47v).

vete, e të Tempullit që ndërtova për nder të Emrit tënd, [49]ti dëgjo
në qiell, prej fronit tënd të patrandshmit, uratat e lutjet e tyre e bëj
të ngadhënjejë e drejta e tyre. [50]Fale popullin tënd që ka mëkatuar
kundër teje, fali të gjitha fyerjet që i ka bërë kundër teje e bëj që
pushtuesit të kenë mëshirë ndaj tyre, të kenë dhembje për ta ata që i
kanë robëruar - [51]sepse është populli yt e prona jote, të cilët ti i nxore Lp 9,26; 32,9; Jer 11,4 Lp 4,20
prej tokës së Egjiptit, prej furrës së shkrirjes së hekurit».

Përfundimi i uratës e bekimi i popullit ||2Kro 6,40

[52]«Priri sytë e tu mbi uratën e shërbëtorit tënd e të popullit tënd,
Izraelit, e dëgjo gjithçka që do të kërkojnë prej teje. [53]Sepse ti i ndave
veçmas prej të gjithë popujve që janë mbi tokë për pronën tënde, Lp 7,6+
sikurse ke thënë vetë me gojë të Moisiut, shërbëtorit tënd, kur i nxore
etërit tanë prej Egjiptit, O Zot, Hyj!»

[54]Kur Salomoni e kreu këtë lutje e përlutje drejtuar Zotit, u ngrit
prej vendit para lterit të Zotit, ku kishte qenë ulur në të dy gjunjët
me duar të shtrira drejt qiellit. [55]Qëndroi, pra, në këmbë, e bekoi
mbarë bashkësinë e Izraelit dhe tha me zë të lartë: [56]«Qoftë bekuar
Zoti që i dha qetësi popullit të vet, Izraelit, krejtësisht ashtu siç ia
ka premtuar: s' shkoi huq asnjë gjë prej atyre të mirave që i premtoi Is 55,10s
përmes gojës së Moisiut, shërbëtorit të vet. [57]Qoftë me ne Zoti, Hyji
ynë, sikurse ka qenë me etërit tanë, ai mos na lëntë dhe kurrë mos na Lp 31,6; Joz 1,5
dëboftë, [58]por i prirtë zemrat tona drejt vetes, që të ecim gjithmonë Jer 31,31+
udhëve të tija e t'i ruajmë urdhërimet, rregulloret e ligjet e tija, të
gjitha që ua urdhëroi etërve tanë. [59]Këto fjalë që i përdora për t'iu
lutur Zotit, qofshin ditë e natë para syve të Zotit, Hyjit tonë, për t'i
dhënë të drejtat shërbëtorit të vet e popullit të vet Izraelit si një ditë
për ditë, [60]kështu që mbarë popujt e botës ta dinë se Zoti është Hyji
i vetëm dhe se s'ka tjetër përveç Tij. [61]Edhe zemra juaj iu kushtoftë
krejtësisht Zotit, Hyjit tonë, me qëllim që ju gjithmonë t'i mbani ligjet
e tija e t'i zbatoni urdhërimet e tija, siç po bëni sot».

Flitë e festës së kushtimit të Tempullit ||2Kro 7,4-10

[62]Mbreti dhe mbarë Izraeli me të i kushtuan fli Zotit. [63]Salomoni Lev 3,1+
i kushtoi Zotit flinë e pajtimit - si fli pajtimi që i kushtoi Zotit ishin:
bagëti të trasha njëzet e dy mijë e bagëti të imëta njëqind e njëzet
mijë. Kështu mbreti dhe të gjithë bijtë e Izraelit e kushtuan Tempullin
e Zotit. [64]Atë ditë mbreti e shuguroi qendrën e tremes që ishte para Lev 1-3
Shtëpisë së Zotit; sepse aty kushtoi flinë e shkrumbimit, flinë e

8,64 *sepse lteri i bronztë*: ky altar i holokausteve ishte vënë përpara hyrjes së tempullit. Qëndronte në një skelë metali që mund të spostohej (2Mbr 16,14), e quhej altar i lëvizshëm i tendës, në shkretëtirë, përshkrimi i së cilës (Dal 27,1v) është për

kushtimit dhe dhjamin e flive të pajtimit, sepse lteri i bronztë ishte
tepër i vogël për të zënë flinë e shkrumbimit, flinë e kushtimit dhe
dhjamin e flive të pajtimit.
65Me këtë rast Salomoni e mbarë Izraeli bënë një festim të madh:
Gjq 20,1+ ishte në praninë e Zotit, Hyjit tonë, për shtatë ditë rresht bashkësia
e mbledhur prej hyrjes së Ematit e deri në lumin e Egjiptit. 66Të
tetën ditë e la popullin të shkojë. Këta, pasi e përshëndetën mbretin,
shkuan plot gëzim e me zemrën mal në tendat e veta të kënaqur për
të gjitha të mirat që Zoti i kishte dhënë Davidit, shërbëtorit të vet, e
Izraelit, popullit të vet.

‖2Kro 7,11-22 Dëftim i ri hyjnor

9 1Kur Salomoni kreu së ndërtuari Shtëpinë e Zotit, shtëpinë
e mbretit e, pasi kreu së ndërtuari gjithçka kishte synuar të
3,5-15 ndërtonte, 2iu dëftua Zoti për së dyti, sikurse i ishte dëftuar
në Gabaon. 3E Zoti tha: «Ta kam vështruar uratën e kërkesën tënde
që më ke drejtuar. E kam shuguruar Shtëpinë që ke ndërtuar për
banesë të përhershme të Emrit tim. Sytë e mi dhe zemra ime do të
jenë aty përgjithmonë. 4Po edhe ti, nëse do të ecësh para meje, siç eci
yt atë, Davidi, në thjeshtësi të zemrës e në drejtësi dhe, nëse do t' i
zbatosh të gjitha ato që ti kam urdhëruar dhe, nëse do t'i mbash ligjet
e mia dhe urdhërimet e mia, 5unë do ta mbaj fronin e mbretërisë sate
përgjithmonë mbi Izrael, sikurse i kam premtuar tët eti, Davidit, kur
i kam thënë: 'Kurrë nuk do të mungojë në fronin e Izraelit një ndër
pasardhësit e tu.' 6Por, në qoftë se më lini ju dhe bijtë tuaj duke mos
Lp 28,15 me ndjekur dhe duke mos i mbajtur urdhërimet e mia e ligjet e mia,
që jua kam urdhëruar, por do të shkoni e do t'i nderoni hyjnitë e tjera
dhe do t'i adhuroni ato, 7do të bëj të zhduket Izraeli prej sipërfaqes
së tokës, që jua kam dhënë; po edhe Tempullin që e shugurova për
nder të Emrit tim, do ta flak prej pranisë sime dhe Izraeli do të
Lp 28,37; bëhet një emnesë dhe përrallë për mbarë popujt. 8Kjo shtëpi do të
Jer 18,16; 19,8; 29,18 bëhet gërmadhë! Kushdo që të kalojë nëpër të, do të çuditet e do të
Lp 29,23-26 pëshpëritë dhe do të thotë: 'Përse ia bëri Zoti kështu këtij vendi e kësaj
Shtëpie?' 9E do të përgjigjen: 'Sepse e lanë Zotin, Hyjin e vet, që i pati
nxjerrë etërit e tyre prej tokës së Egjiptit, dhe shkuan pas hyjnive të
huaja e i adhuruan dhe i nderuan ato. Kjo është arsyeja që Zoti solli

më tepër e idealizuar. Altari i lartësuar nga Salomoni (9,25) mbeti në përdorim deri në kohën e Akazit (2Mbr 16,10).

8,65 *festim*: kushtimi i tempullit përkoi me festën e Kapanave (rr 20) që zgjaste shtatë ditë (Dal 16,13-15). – *për shtatë ditë*: TM shton: "dhe akoma shtatë ditë, d.m.th. katërmbëdhjetë", shpjegimi i frymëzuar nga (2Kro 7,9) që mungon në LXX dhe është i kundërshtuar nga rr 66.

9,8 *do të bëhet gërmadhë*: BJ me TM e përkthen: "do të jetë sublime" ndoshta një korrektim i qëllimshëm.

mbi ta gjithë këtë të keqe.'»

Këmbimi me Hiramin

||2Kro 8,1-6

10Si kaluan njëzet vjet pasi Salomoni i kreu së ndërtuari dy shtëpitë,
Shtëpinë e Zotit e pallatin mbretëror, - 11e meqenëse Hirami, mbreti i 5,24-25
Tirit, i kishte dhënë Salominit lëndën e cedrit e të bredhit dhe ar aq
sa kishte pasur nevojë, - atëherë edhe Salomoni i dha Hiramit njëzet
qytete në Galile. 12Hirami atëherë doli prej Tirit për t'i parë qytetet
që i kishte dhënë Salomoni, por ato nuk i pëlqyen. 13Atëherë tha: «Po
a këto janë qytetet që m'i dhe, or vëlla?» Dhe i quajti ato qytete «Toka
Kabul» deri në ditën e sotme. 14Hirami i dërgoi mbretit njëqind e
njëzet talenta ari.

Angaritë për ndërtime

15Ja, çfarë ishte lidhur me angarinë që mbreti Salomon e vuri për të
ndërtuar Shtëpinë e Zotit, pallatin e vet, Milon, muret e Jerusalemit,
Asorin, Magedon dhe Gazerin. 16Faraoni, mbreti i Egjiptit, nisi luftën,
pushtoi Gazerin, e dogji me zjarr dhe i vrau kananenjtë që jetonin
në të. Qytetin ia dha për pajë vajzës së vet, gruas së Salomonit.
17Kështu, pra, Salomoni ndërtoi Gazerin dhe Betoronin e Poshtëm,
18Baalatin, Tamarin e shkretëtirës, në vend, 19si dhe të gjitha qytetet
- depo, qytetet për karroca lufte, për kalori që i përkisnin atij dhe
gjithçka tjetër i pëlqente për të ndërtuar në Jerusalem, në Liban e
në të gjitha tokat që i kishte nën pushtet. 20Mbarë popullin që kishte
mbetur prej amorrenjve, prej hetenjve, prej ferezenjve, prej hevenjve, ||2Kro 8,7-10
prej jebusenjve, që nuk ishin prej bijve të Izraelit, 21bijtë e tyre, që Lp 7,1+
mbetën pas tyre në vend, d.m.th. ata që bijtë e Izraelit nuk arritën
t'i shfarosnin, Salomoni i detyroi të punonin pa shpërblim si skllevër Lp 7,2; 20,16
deri në ditën e sotme. 22Kurse bijtë e Izraelit Salomoni nuk i ktheu në
skllevër, por i kishte ushtarë, oborrtarë, prijës, armëmbajtës, prijës
të karrocave të tija e të kalorësisë së tij. 23Prijësit që ishin në krye
të të gjitha punëve të Salomonit, ishin pesëqind e pesëdhjetë. Këta i
urdhëronin popullit që ishte i detyruar të punonte.

9,11 *meqenëse Hirami...*: kjo është një shtesë i papërvojë, sepse këtu bëhet fjalë për një shkëmbim të ri: një pjesë të territorit të tij Salomoni e shiste me ar (rr 14).

9,13 *toka Kabul*: nuk është e sigurtë nëse është një marrëdhënie mes reflektimit të Hiram-it dhe të emrit të vendit.

9,15 *Milon*: është një lloj muri kundër kodrës shkëmbore që mbante tempullin dhe pallatin mbretëror.

9,19 *qytet për karroca, ato për kalorës*: janë qytete të sapozgjedhura. Kalorësit e luftës, bërthama e ushtrisë së qëndrueshme të Salomonit, i cili e kishte nën pushtetin e tij dhe qëndronin aty të palëvizshëm. Ato formonin një linjë mbrojtjeje përreth territorit të izraelitëve.

9,22 *bijtë e Izraelit Salomoni nuk i ktheu në skllevër*: ky tregim i autorit nuk përputhet me datat e vjetra, që ai i përdor në 5,27 dhe 1,28 e që për të janë për t'u preferuar.

||2Kro 8,11 [24]Posa hyri bija e faraonit prej Qytetit të Davidit në pallatin e saj që i ndërtoi Salomoni, menjëherë Salomoni ndërtoi Melon.

Shërbesa në Tempull

||2Kro 8,12-16; Lp 16,16 Dal 23,14+ [25]Tri herë në vit Salomoni kushtonte fli shkrumbimi dhe fli pajtimi në lter që kishte ndërtuar për nder të Zotit dhe digjte kem për nder të Zotit. Kështu e kreu Tempullin.

3. SALOMONI DHE TREGTIA

Salomoni ndërton flotën detare

||2Kro 8,17-18 [26]Mbreti Salomon ndërtoi edhe flotën në Asiongaber, që është afër Ailatit, në bregun e Detit të Kuq, në tokën e Idumesë. [27]Hirami i dërgoi shërbëtorët e vet në anije, njerëz të mësuar me detin bashkë me shërbëtorët e Salomonit. [28]Këta, kur erdhën në Ofir, i morën prej andej katërqind e njëzet talenta ar dhe ia sollën Salomonit mbret.

Pasia e mbretëreshës së Sabës

||2Kro 9,1-12; Mt 12,42p **10** [1]Por edhe mbretëresha e Sabës, duke pasë dëgjuar për zërin e madh që kishte arritur Salomoni në saje të Emrit të Zotit, erdhi ta sprovojë në gjëegjëza. [2]Ajo erdhi në Jerusalem me një ndjekësori të madhe shumë, me pasuri, me deve të ngarkuara me erëra të mira, me shumë ar dhe gurë të paçmueshëm; erdhi te Salomoni dhe bisedoi me të për gjithçka që kishte në zemrën e saj. [3]Salomoni iu përgjigj të gjitha pyetjeve: s'qe asnjë çështje aq e panjohur për të, sa të mos dinte t'i jepte përgjigje.

[4]Duke parë mbretëresha e Sabës dijen e Salomonit, shtëpinë - pallatin, që kishte ndërtuar, [5]ushqimet në tryezën e tij, banesat e oborrtarëve, fisnikërinë e mëkëmbësve të tij, petkat e tyre, verëqitësit; flitë e shkrumbimit që i kushtonte në Shtëpinë e Zotit, mbeti pa frymë! [6]Ajo i tha mbretit: «Paskan qenë të vërteta fjalët që i kam dëgjuar të fliteshin në vendin tim për ty e për dijen tënde. [7]Unë nuk u besoja atyre që më tregonin deri tash që erdha e pashë me sytë e mi dhe po

9,26 *Asiongaber*: afër Ailatit, ishte një derë në buzë të detit që e mbante këtë emër.

9,28 *Ofir*: është një krahinë me ar mbi bregdetin perëndimor të Arabisë apo mbi bregdetin e kundërt të Somalit.

10,1-13 Mbretëria e Sabës pushtonte jug-perëndimin e ishullit arab, por kjo mbretëreshë duket se ishte drejtuese e një kolonie sabe e stabilizuar në Arabinë e Veriut. Motivi i vizitës së saj me shenjë dalluese legjendare, qe ndoshta ajo që stabilizoi marrrëdhëniet e tregtisë. Saba është e njohur shumë herë me emrin Dedan, një fis tjetër *arab* (Zan 10,7; 25,3; Ez 38,13) i numëruar mes fiseve Korovanire (Ez 27,20v; Jer 6,20; Gal 4,8; Jb 6,19). Ky komb i largët do të vijë për t'i dhënë homazhe mbretit të ardhshëm (Sal 73,10.15) në Jerusalemin e Ri (Is 45,14 e 60,6v; krh. Mt 2,11).

shoh se as gjysmën s'm'i paskan pasë treguar! Qenka më e madhe dija
jote dhe pasuria sesa kam dëgjuar unë! 8Lum njerëzit e tu dhe lum
shërbëtorët e tu që gjenden përherë pranë teje dhe dëgjojnë urtësinë
tënde! 9Qoftë bekuar Zoti, Hyji yt, që i paske pëlqyer dhe të paska
vënë mbi fronin e Izraelit; duke qenë se Zoti e do Izraelin për amshim,
ai edhe të vuri mbret që ta ushtrosh të drejtën e drejtësinë».
10Ajo i dhuroi mbretit njëqind e njëzet talenta ar, erëra të mira pa
masë dhe shumë gurë të paçmueshëm: kurrë nuk u sollën më aq erëra
të mira, sa i dhuroi mbretëresha e Sabës Salomonit mbret. 11Edhe flota
e Hiramit, që mbartte ar prej Ofirit, solli nga Ofiri dru rrëshinore me
shumicë dhe gurë të paçmueshëm. 12Me dru rrëshinore mbreti punoi
parmakët për Shtëpinë e Zotit, për pallatin mbretëror si dhe lira e
cetra për këngëtarë. Kurrë më nuk u sollën aq dru rrëshinore as nuk
u pa deri tani.
13Mbreti Salomon i dha mbretëreshës së Sabës sa dëshironte dhe
kishte kërkuar, përveç sa i kishte dhënë si dhuratë mbretërore. Atëherë
ajo u kthye e shkoi në vendin e vet bashkë me shërbëtorët e vet.

Pasuria e Salomonit

||2Kro 9,13-24

14Pesha e arit që i vinte çdo vit Salomonit, ishte gjashtëqind e
gjashtëdhjetë e gjashtë talenta ari, 15pa llogaritur sa i vinte nga taksat
e nënshtetasve, nga shitjet e tregtarëve, nga mbretërit e Arabisë dhe
nga prijësit e vendit.
16Mbreti Salomon i punoi dyqind shqyta ari të kulluar, për secilin
shqyt i shkonte nga gjashtëqind sikla ar; 17punoi edhe treqind shqyta
të vegjël, ari të kulluar, për secilin prej tyre duheshin tri mina ar.
Këta shqyta mbreti i vendosi në pallatin e quajtur «Pylli i Libanit».
18Mbreti Salomon punoi edhe një fron të madh fildishi dhe e veshi
me ar të pastër. 19Froni kishte gjashtë shkallë; shpinëza ishte e
rrumbullakët; bërrylëzore kishte dy në këtë e në atë anë të ndenjëses
e në krye të bërrylëzoreve kishte nga një luan; 20në gjashtë shkallët
qëndronin, këndej e andej, dymbëdhjetë luanë. Diçka si ky fron nuk qe
punuar në asnjë mbretëri.
21Po edhe të gjitha kupat, me të cilat pinte mbreti Salomon, ishin
të arta si dhe mbarë enët e pallatit «Pylli i Libanit», ishin prej ari Sir 47,18
të pastër; asnjë s'ishte prej argjendi, sepse argjendi nuk çmohej në
kohën e Salomonit. 22Sepse mbreti kishte në det anijet e Tarsit bashkë
me flotën e Hiramit dhe një herë në tre vjet ktheheshin e sillnin ar,

10,8 *njerëzit e tu*: disa rr: "gratë e tua".
10,11 *rrëshinore*: diçka e rrallë që nuk ia del për ta përcaktuar. 2Kro 2,7 bën të vijë ky dru nga Libani, gjë që është e konformuar nga tekstet akadike që përdorin të njëjtin term.
10,22 *anijet e Tarsit*: identifikim me Tartessos, kolonia fenikase e Spanjës është

argjend, fildish, majmuna e pavoda.
23Kështu, pra, Salomoni mbert u bë më i madhi ndër të gjithë
mbretërit e botës për nga pasuria dhe dija. 24Mbarë bota dëshironte
ta shihte Salomonin për t'ia dëgjuar urtësinë e tij me të cilën e kishte
pajisur Hyji zemrën e tij. 25Gjithkush i sillte dhuratat e veta: gjëra
argjendi, gjëra ari, petka, armë, erëra të mira, kuaj e mushq dhe
kështu vit për vit.

||2Kro 1,14-17

Karrocat e Salomonit

||2Kro 1,14=9,25; 1Mbr 5,6; 9,19
||2Kro 1,15=9,27
||2Kro 1,16=9,28

26Salomoni mblodhi karroca e kuaj. Kishte një mijë e katërqind
karroca lufte dhe dymbëdhjetë mijë kuaj dhe i vendosi nëpër qytete
karrocash lufte dhe te mbreti në Jerusalem. 27Salomoni ia arriti të
kishte në Jerusalem argjend me shumicë porsi gurë; dhe dru cedri
kishte aq shumë sa ç'janë fiqtë e egër në Sefelë! 28Kuajt e Salomonit
vinin prej Egjiptit e prej Koes, sepse tregtarët e mbretit i blinin me
çmim të caktuar nga Koa. 29Një karrocë e blerë në Egjipt, kushtonte
gjashtëqind sikla të argjendtë, kurse një kalë njëqind e pesëdhjetë.
Kështu të gjithë mbretërit e hetenjve e të Sirisë i shitnin me anë të
tregtarëve.

4. DOBËSIMI I MBRETËRISË

Gratë e Salomonit

Lp 17,17; Sir 47,19
Lp 7,3-4
2Kro 11,23–12,1

11 1Mbreti Salomon dashuroi shumë gra të huaja: përveç bijës
së faraonit, edhe moabite, amonite, idumease, sidonite
dhe hetease; 2bija popujsh për të cilat u tha Zoti bijve të
Izraelit: «Mos hyni tek ato as prej tyre të mos hyjnë te bijat tuaja,
sepse s'ka dyshim që do t'i kthejnë zemrat tuaja t'i ndiqni zotat e
tyre». Me të tilla u lidh Salomoni me dashuri. 3Kishte shtatëqind gra
pothuajse mbretëresha e treqind shemra. Gratë ia prishën zemrën.
4Dhe kur Salomoni u plak, gratë e tija ia prishën zemrën e i ndoqi

e pagjasë. Fjala mund të ketë domethënien thjesht "fonderi" dhe "anijet e Tarsit" do të jenë ato që shërbejnë për shfrytëzimin e minierave. Bëhet fjalë këtu për flotën që transportonte, si tregti shkëmbimi, prodhimet nga fonderia e Arabisë (krh. 22,49). Tjetërkund, shprehja ka kuptimin e përgjithshëm: "anija e bordit të lartë" (Is 23,1.14; 60,9; Ez 27; Ps 48,8).

10,28 *prej Egjiptit e prej Koes*: BJ e ka: "nga Egjipti e nga Cicilia" (*mimmusur umiq. qoweh*) hamend.; TM e ka: Egjipt (*misrayim*) e *miqweh*"; krh. 2Kro 1,16+.

10,29 *e blerë në Egjipt*: TM e ka *mimmisrayim* si rr i mëparshëm, por sipas BJ të përmendurit e "mbretit të Itit" do të priret për leximin "Musur" (në Anotalia).

11,3 *gratë ia prishën zemrën*: me TM. Jo vetëm gratë e tij, por edhe idhujt e kombeve të huaja nga të cilat ato vinin: në tekstin hebraik, në vend të "gratë e tij" është një përemër mashkullor (*ata do t'i bëjnë...*).

hyjnitë e huaja dhe zemra e tij nuk i përkiste më plotësisht Zotit,
Hyjit të tij, sikurse zemra e Davidit, babës së tij. 5Salomoni ndiqte Gjq 2,13+
Astartën, hyjneshën e sidonëve e Melkomin, idhullin e amonëve.
6Kështu Salomoni bëri çka nuk i pëlqente Zotit dhe nuk i qe besnik
Zotit, sikurse qe Davidi, baba i tij.
7Atëherë Salomoni i ndërtoi një lartësirë Kamosit, idhullit të
moabitëve, në malin që është kundruall Jerusalemit, dhe Melkomit,
idhullit të bijve të Amonit. 8Kështu bëri edhe për të gjitha gratë e veta
të huaja, të cilat u kushtonin kem dhe fli hyjnive të veta.
9Prandaj edhe Zoti iu hidhërua Salomonit, sepse e largoi mendjen
e vet prej Zotit, Hyjit të Izraelit, i cili iu dëftua dy herë 10dhe i kishte
urdhëruar mu këtë: të mos i ndiqte hyjnitë e huaja. Por ai nuk zbatoi
çka i kishte urdhëruar Zoti. 11Kështu që edhe Zoti i tha Salomonit:
«Pasi bëre kështu e nuk e mbajte Besëlidhjen time as urdhërimet e
mia që t'i dhashë, unë do ta marr prej teje mbretërinë tënde e do t'ia
jap një shërbëtori tënd. 12Megjithatë këtë s'do ta bëj për të gjallë tënd,
për dashuri të Davidit, babës tënd; do ta marr prej duarve të djalit
tënd. 13Por as prej tij s'do ta marr tërë mbretërinë, birit tënd do t'i
jap vetëm një fis për shkak të shërbëtorit tim Davidit e për shkak të
Jerusalemit që e kam zgjedhur».

Armiqtë e jashtëm të Salomonit

14Por Zoti i ngriti Salomonit një kundërshtar: Adadin idumeas, që
ishte nga familja mbretërore e Edomit. 15Kur i kishte mundur Davidi 2Sam 8,13-14
edomasit dhe, kur Joabi, prijësi i ushtrisë, shkoi për t'i varrosur të
vrarët, dhe pasi i vrau të gjithë meshkujt në Idume, - 16sepse atje
qëndroi për gjashtë muaj Joabi dhe mbarë Izraeli derisa ua tretën
farën të gjithë meshkujve në Idume - 17Adadi me njerëzit e vet,
idumeas, shërbëtorët e t'et, iku për të shkuar në Egjipt. Adadi asohere
ishte djalosh shumë i vogël. 18U nisën prej Madianit e arritën në
Faran. I morën me vete disa njerëz prej Faranit e shkuan në Egjipt
te faraoni, mbreti i Egjiptit, që i dha banesën, i siguroi ushqimin e i
dha toka. 19Adadi gjeti përkrahje të madhe te faraoni, aq sa ia dha
për grua të motrën e gruas së vet, motrën e Tafnesës, mbretëreshës.
20Motra e Tafnesës i lindi djalë, Genubatin, dhe Tafnesa e rriti djalin
në shtëpinë e faraonit. Genubati qëndroi në shtëpinë e faraonit me

11,13 Martesat e huaja të Salomonit i shërbenin politikës së tij: shenjtëroret pagane i ishin destinuar grave të tij dhe tregtarëve. Por këto kontakte vinin në rrezik pastërtinë e Jahves dhe autori i interpreton faktet në shpirt dhe në stilin e Ligjit të Përtërirë: pabesnikërinë religjoze që Hyji e ndëshkon duke ngjallur armiqësi të jashtme (rr 14v), dhe të brendshme (rr 26v).

11,19 *Tafnesës*; nuk është një emër por një titull egjiptian: "nusja e mbretit", përafërsisht e shpjeguar nga titulli hebr.: "zonja e madhe", që shënon mbretëreshën nënë (krh. 15,13+).

bijtë e tij. 21Kur dëgjoi Adadi se Davidi kishte pushuar pranë të parëve
të tij dhe se Joabi, prijësi i ushtrisë, kishte vdekur, i tha faraonit: «Më
lejo të shkoj në vendin tim». 22Faraoni i tha: «Çfarë po të mungon tek
unë që kërkon të shkosh në vendin tënd?» Ai iu përgjigj: «Asgjë; por,
po të lutem, më lër të shkoj».
23Hyji i ngriti Salomonit edhe një kundërshtar tjetër: Razonin, birin
2Sam 8,3; 10,16s e Eliadës, që kishte ikur prej Adadezerit, mbretit të Sobës, zotërisë së
vet. 24Ky i bashkoi rreth vetes disa trima dhe u bë kapedan i çetës.
Por, meqenëse Davidi i vriste, kishin shkuar në Damask, ngulën aty
dhe sunduan Damaskun. 25Ky ishte kundërshtar i Izraelit gjatë tërë
jetës së Salomonit; pos kësaj edhe e keqja që ishte Adadi. E urreu
Izraelin e mbretëroi në Siri.

Kryengritja e Jeroboamit

26Po edhe Jeroboami, biri i Nabatit, një efratas nga Sareda, nëpunës
i Salomonit, nëna e të cilit quhej Sarvë e ishte grua e ve, çoi krye
kundër mbretit. 27Dhe ja, shkaku i kryengritjes kundër mbretit:
9,15 Salomoni po ndërtonte Melon e po rrafshonte humnerën e Qytetit të
2Sam 5,6+ Davidit, t'et. 28E Jeroboami ishte burrë i fortë e i vyeshëm. Salomoni,
duke e parë djaloshin se si punonte, e emëroi mbikëqyrës të të gjithë
punonjësve të shtëpisë së Jozefit. 29E ndodhi që asohere Jeroboamin,
1Sam 1,3 dalë nga Jerusalemi, ta takojë në rrugë Ahia profet, prej Silos. Ahia
ishte mbështjellë me mantel të ri. Ishin quk vetëm në fushë. 30Ahia
mori leshnikun e vet të ri, me të cilin ishte i mbështjellë, e shqeu
në dymbëdhjetë pjesë 31e i tha Jeroboamit: «Merri dhjetë pjesë,
sepse kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit:'Ja, unë do ta heq prej dorës
së Salomonit mbretërinë e do të t'i jap ty dhjetë fise. 32Atij do t'i lë
vetëm një fis për shkak të Davidit, shërbëtorit tim, e për shkak të
qytetit të Jerusalemit që, prej të gjitha fiseve të Izraelit e zgjodha për
vete. 33Arsyeja është se më lanë mua e adhuruan Astartën, hyjneshën
e sidonëve, Kamosin, hyjin e moabitëve, Melkomin, hyjin e bijve të
Amonit dhe nuk ecën udhëve të mia; nuk bëjnë çka është e drejtë para
syve të mi, as s'i zbatojnë urdhërimet e ligjet e mia porsi Davidi, baba
i tij. 34Nuk do t'ia heq dore mbarë mbretërinë, por do ta lë prijës për
të gjithë jetën e tij për shkak të Davidit, shërbëtorit tim, që e kam

11,23-25 LXX ndjek një rregull logjik duke i dhënë të gjitha të dhënat përsa i përket Adadit, përpara lajmit mbi Rezon (i cili duket se është futur keq).

11,30 Veprimet simbolike të profetit, janë gjeste jo vetëm shprehëse, por edhe efikase (krh. Jer 18,1+). Dhjetë pjesët e atribuara Jeroboamit, janë dhjetë fiset e veriut (krh. 2Sam 19,44); mbesin dy pjesë, por që prezantojnë vetëm një fis të lënë pasardhësit të Salomonit: ajo e Judesë, që kishte përfshirë Simeonin (Gjq 9,1).

11,33 *porsi Davidi, babai i tij*: Salomoni ishte biri i Davidit, kthehet subjekti domethënës; krh. rr ndjekës.

zgjedhur, dhe i cili i mbajti urdhërimet e ligjet e mia. 35Mbretërinë do
ta marr prej dorës së djalit të tij e ty do të t'i jap dhjetë fise, 36kurse
djalit të tij do t'i jap vetëm një fis që t'i mbesë shërbëtorit tim Davidit 2Sam 21,17;
një llambë e ndezur para meje në Jerusalem, qytet që e zgjodha vetë 1Mbr 15,4; 2Mbr 8,19
për të banuar aty Emri im. 37Ty do të të marr që të mbretërosh mbi
gjithçka të dëshirosh e të jesh mbret mbi Izraelin. 38Nëse do të dëgjosh
gjithçka të të urdhëroj, nëse do të ecësh udhëve të mia, nëse do të bësh
çka është e drejtë para syve të mi, duke mbajtur urdhërimet e mia e
ligjet e mia, sikurse bëri Davidi, shërbëtori im, unë do të jem me ty
dhe do ta ndërtoj një brez mbretëror të qëndrueshëm, siç ia ndërtova
Davidit, e ty do të ta jap Izraelin. 39Me këtë gjë do ta përul farën e
Davidit, megjithëse jo për përgjithmonë.'»

40Salomoni kërkoi ta vrasë Jeroboamin, por ky u çua e iku në Egjipt
të Sesaku, mbreti i Egjiptit. Jeroboami qëndroi në Egjipt deri në 14,25
vdekjen e Salomonit.

Përfundimi i mbretërisë

||2Kro 9,29-31

41Veprat e tjera të Salomonit, gjithçka bëri, dhe urtësia e tij,
ja të gjitha janë të shkruara në Librin e Veprave të Salomonit.
42Mbretërimi i Salomonit në Jerusalem mbi mbarë Izraelin zgjati
dyzet vjet. 43Salomoni fjeti me etërit e vet dhe qe varrosur në Qytetin
e Davidit, babës së tij. Në vend të tij mbretëroi Roboami, i biri.

III. SHKËPUTJA POLITIKE E RELIGJIOZE

Kuvendi në Sikem

||2Kro 10

12 1Roboami erdhi në Sikem, sepse mbarë Izraeli ishte
bashkuar atje për ta shpallur mbret. 2Posa e mori vesh
Jeroboami, biri i Nabatit - sepse ishte ende i ikur larg
Salomonit mbret në Egjipt - u kthye nga Egjipti, 3pasi çuan e e

11,36 *një llambë*: imazh i fisit të përhershëm.

11,41 *Libri i veprave të Salomonit*: ky libër i humbur, duket një prej burimeve të vjetra të 1Mbr 3-11.

12,2-3 Rr 2-3 janë një shpjegim që vjen nga 2Kro 10 dhe që mungon në LXX. Ato janë në kundërshtim me rr 20 i cili mungon në tekstin e Kronikave. Përmendja e Jeroboamit në rr 12 duhet të jetë barabar një shpjegim. Sipas tregimit të vjetër, nuk bën pjesë në asamblenë e Sikemit dhe thirret vetëm më vonë nga rebelët (rr 20). Duke mos e treguar revoltën e Jeroboamit, kronisti përmend këtu në mënyrë të pavolitshme ikjen e tij në Egjipt.

12,2 *u kthye nga Egjipti*: me versionin; BJ me TM e ka: "qëndruar në Egjipt".

12,3 *mbarë bashkësinë e Izraelit*: si në tekstet historike të vjetra, "i gjithë Izraeli" shënon fisin e veriut të dalluar nga Judea. Në Jerusalem judenjtë kanë njohur Roboamin. Në Sikem izraelitët, të shfrytëzuar nga Salomoni, në favor të Judesë reklamojnë një kartë konstitucionale. Kriza ishte përgatitur nga shumë kohë.

thirrën. Erdhi, pra, Jeroboami dhe mbarë bashkësia e Izraelit dhe
biseduan me Roboamin. I thanë: [4]«Yt atë na ka vënë zgjedhë tepër të
rëndë. Ti tani na e lehtëso pakëz skllavërinë e tët eti edhe zgjedhën
tepër të rëndë që na ka ngarkuar, dhe ne do të jemi shërbëtorët e
tu». [5]Ai u përgjigj: «Shkoni dhe ejani përsëri pas tri ditësh tek unë».
Pasi populli shkoi, [6]Mbreti Roboam u këshillua me pleqtë që kishin
qenë në shërbimin e babës së tij Salomonit kur ky ishte ende gjallë. U
tha: «Ç'këshillë më jepni që t'i përgjigjem këtij populli?» [7]Ata i thanë:
«Në qoftë se ia pranon fjalën sot këtij populli, nëse u shërben, nëse
ua pranon kërkesën e tyre e nëse u flet fjalë të buta, gjithmonë do
të jenë shërbëtorë të tu». [8]Por ai nuk e pranoi këshillën që i dhanë
pleqtë, po u këshillua me të rinj që ishin rritur bashkë me të dhe ishin
ndjekësit e tij. [9]I pyeti ata: «Ç'këshillë më jepni që t'i përgjigjem këtij
populli që më tha: 'Na e lehtëso zgjedhën që yt atë na ka ngarkuar'?»
[10]Djelmoshat që ishin rritur me të, iu përgjigjën: «Kështu thuaj këtij
populli që bisedoi me ty e të tha: 'Yt atë na ngarkoi zgjedhë të rëndë,
ti na e lehtëso'; ti thuaju kështu:

'Gishti i vogël imi është më i trashë se të hollët e tim eti.
[11]Tashti, im atë ju ka vënë zgjedhë të rëndë,
kurse unë do ta rëndoj ende zgjedhën tuaj;
im atë ju rrahu me frushkuj,
kurse unë do t'ju rrah me frushkuj me gallomë të metaltë».

[12]Erdhi, pra, Jeroboami dhe mbarë bashkësia e Izraelit te Roboami
të tretën ditë, sikurse u kishte thënë mbreti: «Kthehuni tek unë të
tretën ditë!» [13]Mbreti iu përgjigj popullit ashpër duke e përbuzur
këshillën që i kishin dhënë pleqtë, [14]dhe iu përgjigj sipas këshillës së
të rinjve. U tha:

«Im atë e ka bërë të rëndë zgjedhën tuaj,
kurse unë do ta bëj edhe më të rëndë;
im atë ju rrahu me frushkuj,
kurse unë do t'ju rrah me frushkuj me gallomë të metaltë».

[15]Mbreti nuk e dëgjoi popullin, sepse kështu e rregulloi Zoti që
11,29-39 të shkonte në vend fjala e tij që ia tha Jeroboamit, birit të Nabatit,
me anë të Ahisë së Silos. [16]Kur mbarë Izraeli pa se mbreti s'donte ta
dëgjonte, tërë populli iu përgjigj e i tha:

2Sam 20,1 «Ç'pjesë kemi në Davidin?
Ose ç'trashëgim në birin e Isait?
Në tendat e tua, o Izrael!

Tani kujdesu për shtëpinë tënde, David!»

Mbarë Izraeli shkoi në tendat e veta. [17]Roboami vazhdoi të
mbretërojë mbi bijtë e Izraelit që banonin në qytetet e Judës. [18]Mbreti
Roboam dërgoi Adoniramin, mbikëqyrësin e angarisë, porse mbarë 4,6; 5,27
Izraeli e vrau me gurë dhe ai vdiq, kurse mbreti Roboam, shpejt e
shpejt kërceu në karrocë dhe iku në Jerusalem. [19]Kështu Izraeli u nda Sir 47,21
prej shtëpisë së Davidit deri në ditën e sotme.

Ndarja politike

[20]Kur izraelitët morën vesh se ishte kthyer Jeroboami, çuan e e
thirrën në mbledhje dhe e bënë mbret mbi mbarë Izraelin. S'u gjet
askush që të donte ta ndiqte shtëpinë e Davidit, përveç fisit të Judës,
të vetmit.

[21]Roboami erdhi në Jerusalem, e bashkoi mbarë shtëpinë e Judës ||2Kro 11,1-4
dhe fisin e Beniaminit: njëqind e tetëdhjetë mijë ushtarë, luftëtarë
të zgjedhur, për të luftuar kundër shtëpisë së Izraelit për t'ia kthyer
mbretërinë Roboamit, birit të Salomonit. [22]Porse fjala e Zotit i qe
drejtuar Semeit, njeriut të Hyjit. I tha: [23]«Fol me Roboamin, birin
e Salomonit, mbretin e Judës, dhe me mbarë shtëpinë e Judës e të
Beniaminit si dhe me mbarë popullin tjetër e thuaj: [24]'Kështu thotë
Zoti: Ruaj se dilni e luftoni kundër vëllezërve tuaj, bijve të Izraelit!
Secili le të kthehet në shtëpinë e vet! Shkaktari i kësaj jam unë!» E
dëgjuan fjalën e Zotit dhe u kthyen sikurse u urdhëroi Zoti.

[25]Jeroboami e fortifikoi Sikemin në malet e Efraimit dhe nguli të
banojë në të. Mandej doli prej andej dhe fortifikoi edhe Fanuelin.

Ndarja fetare

[26]Jeroboami bëri këtë pleqësi: «Në këtë gjendje që është mbretëria
do t'i kthehej shtëpisë së Davidit, [27]në qoftë se populli shkon për
të kushtuar fli në Shtëpinë e Zotit në Jerusalem dhe zemra e këtij
populli do të kthehet te zotëria i vet Roboami, mbret i Judës, do të më
vrasin dhe do të kthehen te Roboami, mbreti i Judës». [28]Mbreti, pasi u
këshillua, punoi dy viça të artë dhe i tha popullit: «Mos shkoni më në
Jerusalem! Ja, o Izrael, zotat e tu, që të nxorën nga dheu i Egjiptit». Dal 32,4

12,28 *dy viça të artë*: Jeroboami ndiqte një qëllim politik, ai nuk kishte ndërmend të ndërronte hyjni. Arkës së Besëlidhjes që ishte në Jerusalem, simbol i pranisë së JHWH, ai kundërshton viqin, simbol i piedestalit të JHWH të padukshëm. Ai mbështetet mbi një traditë të vjetër, që duket edhe në episodin e "viçit të artë" (Dal 32). Të dy tregimet kanë qenë transformuar nga polemikat. Duke zgjedhur të njëjtin simbol të përdorur për Baalin, Jeroboami i hapte portat kompromiseve më të këqijtë (krh. *Oz* 3,2). Ky do të jetë "mëkati i Jeroboamit" që do të rikthehet si një refren në akuzën e mbretërve të Izraelit, nga historiografia deuteronomiste.

29Njërin e vendosi në Betel e tjetrin e vuri në Dan. 30Ja, pra, këtu
qëndron mëkati: populli shkonte para njërit prej tyre deri në Dan.
31Jeroboami ndërtoi tempuj në lartësi dhe bëri priftërinj, njerëz të
marrë nga populli i thjeshtë që s'ishin prej bijve të Levit. 32Caktoi
8,65 mandej edhe një të kremte në të tetin muaj, të pesëmbëdhjetën ditë të
muajit, porsi e kremtja që festohej në Jude dhe u ngjit në lter. Kështu
veproi në Betel për t'u flijuar viçave që kishte punuar. Në Betel i caktoi
edhe priftërinjtë për tempujt që kishte ndërtuar në lartësi. 33Dhe u
ngjit në lterin që kishte ndërtuar në Betel, të pesëmbëdhjetën ditë të
muajit të tetë, që e kishte caktuar sipas mendimit të vet! E bëri festë
për bijtë e Izraelit dhe u ngjit në lter për ta djegur kemin.

Dënohet lteri në Betel

13 1Dhe, ja, një njeri i Hyjit prej Judës, me urdhër të Zotit,
erdhi në Betel mu atëherë kur Jeroboami kishte hipur në
lter për ta djegur kemin. 2Ai, me urdhër të Zotit bërtiti
kundër lterit e tha: «Lter, o lter! Kështu thotë Zoti: 'Ja, do të lejë
2Mbr 23,15-16 një djalë në shtëpinë e Davidit me emrin Jozi! Ai do t'i flijojë mbi ty
priftërinjtë e lartësive, që kanë flijuar mbi ty kemin dhe do të djegë
mbi ty eshtra njerëzish!» 3Njëkohësisht dha këtë shenjë duke thënë:
«Dhe, ja, shenja se janë fjalët e Zotit: Qe, lteri do të çahet e hiri, që
është mbi të, do të derdhet!» 4Mbreti, posa dëgjoi fjalën e njeriut të
Hyjit, që bërtiti kundër lterit në Betel, e shtriu dorën e vet që kishte
mbi lter e tha: «Kapeni!» Porse dora e tij që e shtriu kundër atij njeriu,
iu ngri dhe s'mundi ta mbledhë më. 5Po edhe lteri u ça dhe u derdh
hiri që ishte mbi të, sipas shenjës që njeriu i Hyjit e kishte dhënë me
urdhër të Zotit. 6Atëherë mbreti mori fjalën e i tha njeriut të Hyjit:
«Lute Zotin, Hyjin tënd, e ndërmjetëso për mua që të mund ta mbledh
dorën time». Njeriu i Hyjit iu lut Zotit dhe dora e mbretit u kthye dhe
u bë sikurse ishte më parë. 7Atëherë mbreti i tha njeriut të Hyjit: «Eja
me mua në shtëpi për bukë e do të të jap edhe dhurata». 8Por njeriu i
Nr 22,18 Hyjit iu përgjigj mbretit: «Po të më jepje edhe gjysmën e shtëpisë sate,
nuk do të vija me ty as s'do të haja bukë, as s'do të pija ujë në këtë
vend, 9sepse kështu më qe urdhëruar me fjalën e Zotit: 'As mos ha, as
mos pi ujë, as mos u kthe rrugës nëpër të cilën ke shkuar!'» 10Shkoi,
pra, një rruge tjetër e nuk u kthye nëpër atë rrugë, nëpër të cilën
kishte shkuar në Betel.

12,29 *në Betel...në Dan*: Dan, afër një burimi të Jordanit, dhe Betel, mbi rrugën e Jerusalemit, inkuadrojnë mbretërinë e re. Ishin shenjtërore tashmë të nderuara (Zan 8; etj.; Gjq 7-18).

12,32 Tempulli i ri i Betelit është i kushtuar gjatë festës së Tendave, ashtu si tempulli i Salomonit.

13,6 *lute...për mua*: me TM; BJ e vendos me versione.

Njeriu i Hyjit dhe profeti

11Në Betel jetonte një profet i moçëm. Bijtë e tij erdhën dhe i treguan
gjithçka kishte bërë atë ditë në Betel njeriu i Hyjit. Ia treguan t'et
edhe fjalët që ia kishte thënë mbretit. 12I ati i pyeti: «Nga ia mbajti?»
Të bijtë ia treguan udhën së cilës shkoi njeriu i Hyjit që kishte ardhur
nga Juda. 13U tha ky të bijve: «Ma shiloni gomarin!» Pasi ia shiluan,
hipi në gomar, 14u nis pas njeriut të Hyjit dhe e gjeti duke ndenjur nën
një terebentinë. I tha: «A mos je ti ai njeriu i Hyjit që erdhi nga Juda?»
Ai iu përgjigj: « Unë jam». 15Ai i tha: «Eja me mua në shtëpi për të
ngrënë bukë». 16Ai iu përgjigj: «Nuk mund të kthehem as të vij me ty.
Nuk do të ha bukë, as nuk do të pi ujë në këtë vend, 17sepse kështu më
është thënë me anë të fjalës së Zotit: 'As mos ha bukë, as mos pi ujë
aty; madje as mos u kthe rrugës, nëpër të cilën të kesh shkuar.'» 18Por
ai i tha: «Edhe unë jam profet si ti; tashti edhe mua një engjëll me
urdhër të Zotit më tha: 'Bëje të kthejë ai njeri në shtëpinë tënde për të
ngrënë bukë e për të pirë ujë.'» 19E gënjeu dhe e bëri të kthehej me të.
Kështu hëngri bukë në shtëpinë e tij dhe piu ujë.

20Ndërsa ishin në tryezë, profetit që e bëri të kthehej, i erdhi fjala
e Zotit 21e profeti i bërtiti njeriut të Hyjit, që kishte ardhur nga Juda
e i tha: «Kështu thotë Zoti: 'Pasi nuk e dëgjove fjalën e Zotit e nuk e
zbatove urdhrin që ta dha Zoti, Hyji yt, 22dhe ktheve, hëngre bukë
e pive ujë në vendin që Zoti të kishte urdhëruar të mos haje bukë
as të mos pije ujë, kufoma jote nuk do të varroset në varrezën e të
parëve të tu.'» 23Pasi njeriu i Hyjit hëngri bukë e piu, e shiloi për
vete gomarin e profetit që e ktheu, 24u nis e shkoi. Rrugës e takoi
një luan, i cili e mbyti. Kështu kufoma e tij rrinte shtrirë në rrugë.
Pranë tij qëndronte gomari, po edhe luani qëndronte përskaj kufomës.
25Njerëzit që kalonin, e panë kufomën e shtrirë në udhë edhe luanin
që rrinte pranë kufomës. Ata erdhën dhe e përhapën lajmin në qytet
ku jetonte profeti i moshuar. 26Kur dëgjoi profeti që e kishte bërë të
kthehej nga udha, tha: «Është ai njeriu i Hyjit që nuk e dëgjoi fjalën e
Zotit dhe Zoti e la ndër kthetra të luanit. Luani e copëtoi dhe e mbyti,
sipas fjalës së Zotit që e ka thënë për të». 27Dhe u tha bijve të vet:
«Shilomani gomarin!» Ata ia shiluan. 28Ai shkoi dhe e gjeti kufomën

13,11 *profet*: *nabi* prezanton në këtë epokë një kategori personash të frymëzuar, më poshtë se "Biri i Hyjit". Vihet në krahasim Elia dhe Elizeu me "vëllezërit profet" (krh. 2Mbr 2; etj.; Am 7,14).

13,18 *E gënjeu*: për ta provuar atë. Tregimi që vijon, në stilin popullor shumë të theksuar, jep këtë mësim: urdhrat hyjnorë kërkojnë një nënshtrim absolut; njeriu i Hyjit nuk do të duhej ta vinte në dyshim urdhrin e marrë, madje as për urdhër të një engjëlli (krh. Gal 8).

13,23v *shiloi për vetë gomarin*: hebr. vështirë; profeti i vjetër përgatiti gomarin e njeriut të Hyjit.

e tij të hedhur midis rrugës dhe gomarin e luanin që po rrinin përbri kufomës. Luani s'kishte ngrënë gjë prej kufomës as s'e kishte lënduar gomarin. [29]Profeti e mori kufomën e njeriut të Hyjit, e vuri në gomar. Profeti i moshuar u kthye në qytetin ku banonte për t'i bërë gjëmën dhe për ta varrosur. [30]Kufomën e tij e varrosi në varrin e vet dhe e
Jer 22,18 vajtuan: «I mjeri unë, vëlla!» [31]Kur e varrosën, u tha bijve të vet: «Kur
2Mbr 23,17-18 të vdes unë, më varrosni edhe mua në varrin ku u varros njeriu i Hyjit: përbri eshtrave të tij vini edhe eshtrat e mi. [32]Pa farë dyshimi do të plotësohet fjala që e parafoli me urdhër të Zotit kundër lterit që është në Betel dhe kundër të gjithë tempujve të lartësirave që janë në Samari».

[33]As pas këtyre ngjarjeve Jeroboami nuk u kthye nga rruga e vet tepër e keqe, por gjithnjë vazhdoi të bëjë priftërinj për tempujt e lartësirave njerëz të marrë thjesht prej popullit: kushdo që donte, Jeroboami i jepte pushtetin e priftërisë dhe e bënte prift lartësirash. [34]Kjo gjë e bëri shtëpinë e Jeroboamit të bjerë në mëkat dhe i shkaktoi rrënimin e plotë e e zhduki nga faqja e dheut.

IV. DY MBRETËRITË DERI TEK ELIA

Vazhdimi i mbretërisë së Jeroboamit I /93l-910/

14 [1]Asokohe u sëmur Abia, biri i Jeroboamit. [2]Jeroboami i tha gruas së vet: «Çohu e ndërroji petkat që të mos njihesh se je e shoqja e Jeroboamit, dhe shko në Silo. Atje është Ahia
11,29-39 profet, që më ka parathënë se do të mbretëroj mbi këtë popull. [3]Merr
1Sam 9,7+ me vete dhjetë bukë, ëmbëlsira, një enë me mjaltë e shko tek ai dhe ai do të tregojë se çfarë do të ndodhë me djalin». [4]Gruaja e Jeroboamit bëri ashtu. U çua, shkoi në Silo dhe hyri në shtëpinë e Ahisë. Ai më nuk shihte: sytë i ishin dobësuar për shkak të pleqërisë së thellë.

[5]Por Zoti i kishte thënë Ahisë: «Ja, po vjen gruaja e Jeroboamit që të marrë këshillë prej teje lidhur me djalin e vet që është i sëmurë. Thuaji kështu e kështu. Kur të hyjë tek ti do të shtiret se është një tjetër». [6]Kur Ahia i dëgjoi hapat e saj te dera, i tha: «Hyr, nusja e Jeroboamit! Pse po mundohesh të më shtiresh se je një tjetër? Unë kam për ty lajme të këqija! [7]Shko e thuaj Jeroboamit: 'Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: Unë të kam ngritur prej mesit të popullit. Unë të kam bërë prijës mbi popullin tim, Izraelin. [8]Unë e ndava mbretërinë prej shtëpisë së Davidit e ta dhashë ty. Por ti nuk qe si shërbëtori im Davidi. Ai i ka ruajtur urdhërimet e mia dhe ka ardhur pas meje me gjithë mend e zemër duke vepruar çka u pëlqen syve të mi. [9]Kurse ti ke vepruar keq, më zi se të gjithë ata që kanë qenë para teje: ke

punuar zota të huaj e trupore për të më ngucur mua, kurse mua Dal 20,3-5
më hodhe pas shpinës sate. [10]Prandaj unë do të bëj një emnesë mbi
shtëpinë e Jeroboamit: do t'i shfaros të gjithë meshkujt e Jeroboamit, 1Sam 25,22
të madh e të vogël në Izrael, e do ta fshij shtëpinë e Jeroboamit, siç 15,29-30
fshihet plehu derisa të pastrohet plotësisht. [11]Qentë do t'i hanë ata 16,4; 21,24
që prej familjes së Jeroboamit do të vdesin në qytet, kurse ata që do
të vdesin në fushë, do t'i hanë shpendët e ajrit.' - Ja, kështu ka thënë
Zoti! [12]Tani ti, çohu e shko në shtëpinë tënde! Pikërisht atëherë kur t'i
vësh këmbët e tua në derën e qytetit, djali do të vdesë. [13]Mbarë Izraeli
do t'i bëjë gjëmën dhe do ta varrosë: ai është i vetmi që, prej familjes
së Jeroboamit, do të shtihet në varr, sepse vetëm në të është gjetur
diçka në shtëpinë e Jeroboamit që i ka pëlqyer Zotit, Hyjit të Izraelit.
[14]Zoti do të ngrejë një mbret për vete mbi Izraelin dhe ai do ta shuajë
familjen e Jeroboamit. [15]Zoti do ta godasë Izraelin derisa të dridhet
si kallami në ujë dhe do ta çrrënjosë Izraelin nga kjo tokë e mirë, që
ua dha etërve të tyre e do t'i flakë përtej Lumit, sepse kanë punuar
për vete banirë për ta ngucur Zotin. [16]Zoti do ta braktisë Izraelin për
shkak të mëkateve që ka bërë Jeroboami dhe që i ka bërë izraelitët të
mëkatojnë.'»

[17]U çua, pra, gruaja e Jeroboamit, u nis e shkoi në Tersë. Posa hyri
brenda pragut të shtëpisë, djali vdiq. [18]E varrosën dhe e qau mbarë
Izraeli, sipas fjalës së Zotit që e tha me anë të shërbëtorit të vet, Ahisë
profet.

[19]Veprat e tjera të Jeroboamit: si luftoi dhe si mbretëroi, ja, i ke të
shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit. [20]Mbretëria e
Jeroboamit zgjati njëzet e dy vjet. Paskëtaj pushoi pranë etërve të vet.
Në vend të tij mbretëroi Nadabi, djali i tij.

Mbretëria e Roboamit /93l-913/

[21]Roboami, biri i Salomonit, mbretëroi në Judë. Ishte dyzetvjeçar ||2Kro 12,13-14
kur u bë mbret. Roboami mbretëroi shtatëmbëdhjet vjet në qytetin e
Jerusalemit, të cilin Zoti e zgjodhi prej të gjitha fiseve të Izraelit për

14,9 *zota të huaj e trupore*: është marrëdhënia e jahvizmit të pastër: viçi i artë i Jeroboamit (që duhej të përdorej për kultin e JHWH; krh. 12,28+) duke prezantuar JHWH e jo vetëm "idhujt fallso".

14,10 *meshkujt*: fj.fj.: "ata që urinojnë kundrejt murit". – *skllav apo i lirë*: dy fjalë të gjuhës juridike, që u korrespondon afërsisht shënimeve të "vogla dhe të mëdha".

14,11 *qentë do t'i hanë... do t'i hanë shpendët e qiellit*: kjo shprehje tregon mungesën e varrimit (krh. kontrast me rr 13).

14,14 Pas rr 14 ka një glosë: "*a thua nuk është tani?*": ndoshta shpjegim i rr 4-5 nga ana e një të mërguari.

14,15 *do ta godasë*: me TM; BJ supozon: "do ta bëj të dridhet" (krh. më pas).

14,17 *Tersë*: kryeqyteti i mbretërisë së Izraelit i pari i themeluar në Samari (16,24). Sot Tell EL-Fâr `ah, në veri të Naplu-sës.

të banuar aty Emri i vet. Nëna e tij quhej Naamë dhe ishte amonite.
22Edhe Juda bëri ç'është e keqe para syve të Zotit. Me mëkatet që
bënë, e hidhëruan Zotin më tepër se ç'e kishin hidhëruar të gjithë të
1Sam 9,12+ parët e tyre. 23Sepse edhe ata ndërtuan për vete lartësira, gurngulur,
Dal 23,24+ banira mbi çdo kodër të lartë e nën çdo lëndë plot me blerim. 24Kishte
Dal 34,13+ në vend madje deri edhe lavire të kushtuara. I bënë të gjitha turpet e
Lp 12,2+ paganëve që Zoti i kishte dëbuar para fytyrës së bijve të Izraelit.
Lp 23,19+
||2Kro 12,2.9-11 25Por të pestin vit të sundimit të Roboamit, Sesaku, mbreti i
Egjiptit, e sulmoi Jerusalemin 26dhe i plaçkiti visaret e shtëpisë së
10,16 Zotit e të palatit mbretëror dhe rrëmbeu gjithçka: madje edhe shqytat
e artë që i kishte punuar Salomoni. 27Në vend të tyre mbreti Roboam
punoi shqyta të bronztë dhe ua dorëzoi oficerëve të rojës që ruanin
në derë të pallatit mbretëror. 28Kurdo shkonte mbreti në Shtëpinë
e Zotit, rojtarët i merrnin shqytat me vete dhe pastaj i kthenin në
armërojtoren e rojtarëve.
29Veprat e tjera të Roboamit dhe gjithçka ka bërë, ja, i ke të shkruara
në Librin e Analeve të mbretërve të Judës. 30Gjatë tërë kohës së jetës
së tij është zhvilluar luftë ndërmjet Roboamit e Jeroboamit. 31Po edhe
||2Kro 12,16 Roboami fjeti bashkë me të parët e tij dhe qe varrosur bashkë me ta
në Qytetin e Davidit. - Emri i nënës së tij ishte Naamë. Ishte amonite.
Në vend të tij u bë mbret Abiami, i biri.

Mbretëria e Abiamit në Judë /913-911/

||2Kro 13,1-2 **15** 1Në të tetëmbëdhjetin vit të mbretërimit të Jeroboamit, të
birit të Nabatit, Abiami u bë mbret i Judës. 2Mbretëroi në
2Kro 11,20 Jerusalem tre vjet. Emri i nënës së tij ishte Maakë. Ishte
e bija e Abesalomit. 3Ai u dha pas të gjitha mëkateve që kishte bërë i
ati para tij. Zemra e tij nuk qe e ndershme ndaj Zotit, Hyjit të vet, siç
ishte zemra e Davidit, stërgjyshit të tij. 4Por, për dashuri të Davidit,
11,36+; 2Mbr 8,19 Zoti, Hyji i tij ia dha një dritëz në Jerusalem duke e ngritur birin e tij
pas tij për ta mbajtur gjallë Jerusalemin. 5E kjo sepse Davidi kishte
bërë ç'është e drejtë para syve të Zotit dhe gjatë krejt jetës së tij nuk
iu shmang asnjë urdhri, që Zoti ia kishte dhënë, përveç në çështjen
e Uri Heteut. 7Veprat e tjera të Abiamit dhe gjithçka bëri, pse a nuk
janë të shkruara në Librin e Analeve të Judës? Ndërmjet Abiamit e
||2Kro 13,2 Jeroboamit u bë luftë e vazhdueshme. 8Abiami fjeti me të parët e vet.

14,25 *Sesaku*: faraoni i parë i dinastisë XXII. Duket si të ketë bërë një fushatë në Palestinë duke e kursyer Judenë (ndoshta për arsye të fisit të paguar nga Roboami).

14,27 *oficerëve të rojes*: rojet e trupit (ose "shqyta", krh. 1,5) që shoqëronin karrocat mbretërore.

15,6 Këtu BJ (me TM) ka një rr që BF s'ka: *Ishte luftë e vazhdueshme mes Roboamit e Jeroboamit*; përsëritet rr 14,30, që mungon në LXX.

Qe varrosur në Qytetin e Davidit. Në vend të tij mbretëroi Asa, i biri. ||2Kro 13,23

Mbretëria e Asës në Judë /911-870/

[9]Në të njëzetin vit të mbretërimit të Jeroboamit, mbretit të Izraelit, mbret i Judës u bë Asa. [10]Ky mbretëroi në Jerusalem dyzet e një vjet. Emri i nënës së tij ishte Maakë, bija e Abesalomit. [11]Asa bëri ç'është ||2Kro 14,1-3
e drejtë para syve të Zotit, sikurse Davidi, stërgjyshi i tij. [12]Ai i dëboi Lp 23,19+
nga vendi laviret e kushtuara dhe i zhduki të gjithë idhujt që i punuan
të parët e tij. [13]Për më tepër i hoqi të drejtën e Nënës-Mbretëreshë ||2Kro 15,16-18
nënës së vet, Maakës, sepse ajo kishte punuar një idhull të turpshëm 1Mbr 11,19+
të Aserës. Asa e copëtoi të turpshmin idhull dhe e dogji në përruan
Cedron. [14]Porse lartësirat nuk i zhduku, megjithëse zemra e Asës
ishte e përsosur para syve të Zotit gjatë gjithë jetës së tij. [15]Ai i solli
në Shtëpinë e Zotit të gjitha sendet e kushtuara prej t'et e prej tij:
argjend, ar dhe enë.

[16]Ndërmjet Asës e Baasës, mbretit të Izraelit, gjatë gjithë jetës së ||2Kro 16,1-6
tyre pati luftë. [17]Baasa, mbreti i Izraelit, e sulmoi Judën dhe zuri
ta forcojë Ramën për t'ia penguar lëvizjet Asës, mbretit të Judës.
[18]Atëherë Asa mori të gjithë argjendin dhe arin që kishte mbetur në
vishtarin e Shtëpisë së Zotit dhe në vishtarin e pallatit mbretëror,
ua dha shërbëtorëve të vet dhe i çoi te Benadadi, biri i Tabremonit,
të birit të Hezionit, mbretit të Sirisë, i cili banonte në Damask. I çoi
këtë porosi: [19]«Mbetet në fuqi besëlidhja ndërmjet meje e teje sikurse
ndërmjet babës tënd e babës tim. Prandaj të dërgova dhuratë argjend e
ar. Të lutem prishe besëlidhjen që ke me Baasën, mbretin e Izraelit, që
të më hiqet qafe!» [20]Benadadi e dëgjoi mbretin Asë. Kundër qyteteve të
Izraelit i dërgoi krerët e ushtrisë së vet dhe pushtuan Ahionin, Danin,
Abelbetmaakën dhe mbarë Keneretin me tërë tokën e Neftaliut. [21]Kur
e mori vesh Baasa, e ndërpreu fortifikimin e Ramës dhe u kthye në
Tersë. [22]Atëherë mbreti Asë, bashkoi mbarë Judenë pa përjashtuar
askënd; i mori gurët e lëndën e Ramës që e kishte fortifikuar Baasa.
Mbreti Asë me ta fortifikoi Gabanë e Beniaminit dhe Masfën.

15,10 *nënës*: BJ me TM ka: "gjyshe"; si edhe në rr 13; rr 2 e bën Makën ishte nënë të Abiamit e jo e Asës. Përdorimi është edhe i dëshmuar nga fjala "atë" në vend të "gjyshes" (Zan 28,13).

15,13 Në Jude, si në mbretëritë e tjera të lindjes, nëna mbretëreshë kishte një rang të lartë nderi (krh. 2,9) i dhënë si privilegj. Ajo mbante titullin "Zonja e madhe". Emri i saj i është dhënë, përveç përjashtimeve, në hyrje të çdo mbretërie. Maka e kishte ruajtur këtë dinjitet për shkak të nipit të saj, i cili kishte hypur shumë i ri në pushtet. – *një idhull të turpshëm*: përkthim i pasigurtë. Nuk njihet identiteti i këtij objekti.

15,18 *Benadad*: Ben-Adad I. Në ndjekjen e dinastisë, krh. 20,1. Asa inaguron politikën e besëlidhjes së huaj që profetët e mëdhenj i qortojnë vazhdimisht mbretëritë e Judesë (krh. Is 7,4-9; 8,6-8; etj.).

15,20 *Keneret*: krahina perëndimore e liqenit të Tiberiatit.

||2Kro 16,11-14 [23]Të gjitha veprat e tjera të Asës, trimëritë e tija dhe gjithçka bëri tjetër, si dhe qytetet që i fortifikoi, pse a nuk janë këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Judës? Në të vërtetë në pleqërinë e tij vuajti nga një sëmundje këmbësh. [24]Pushoi me të parët e vet dhe qe varrosur me ta në Qytetin e Davidit, babait të tij. Në vend të tij mbretëroi Jozafati, djali i tij.

Mbretëria e Nadabit në Izrael /910-909/

[25]Nadabi, biri i Jeroboamit, mbretëroi mbi Izrael në vitin e dytë të Asës, mbretit të Judës. Mbretëroi mbi Izrael dy vjet. [26]Bëri ç'është e keqe ndër sy të Zotit, eci udhës së babës së vet dhe në mëkatin e tij, me të cilin e bëri të mëkatojë edhe Izraelin. [27]Baasa, biri i Ahisë, prej shtëpisë së Isaharit, i vuri pritë dhe e vrau në Gebeton, që është qytet i filistenjve, kur Nadabi e mbarë Izraeli po mbanin në rrethim Gebetonin. [28]Baasa e vrau në të tretin vit të mbretërimit të Asës në Judë dhe mbretëroi në vend të tij. [29]Pasi e mori mbretërinë në dorë, e vrau mbarë shtëpinë e Jeroboamit. S'la gjallë asnjë frymë të vetme
14,10-11 prej farës së tij derisa ia shoi farën sipas fjalës së Zotit që e kishte thënë me anë të shërbëtorit të vet Ahisë nga Siloja [30]për shkak të mëkateve të Jeroboamit që i kishte bërë vetë, dhe të mëkateve që e kishte bërë Izraelin t'i bënte, duke shkaktuar kështu felgrimin e Zotit, Hyjit të Izraelit.

[31]Veprat e tjera të Nadabit dhe të gjitha trimëritë që i ka bërë, a nuk janë këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit? [32]Ndërmjet Asës e Baasës, mbretit të Izraelit, u bë luftë gjatë gjithë jetës së tyre.

Mbretërimi i Baasës në Izrael /909-886/

[33]Të tretin vit të mbretërimit të Asës, mbretit të Judës, në Tersë u bë mbret mbi mbarë Izraelin Baasa, biri i Ahisë e mbretëroi njëzet e katër vjet. [34]Ai bëri ç'është e keqe para syve të Zotit dhe eci udhës së Jeroboamit e në mëkatin e tij me të cilin e kishte bërë Izraelin të mëkatonte.

14,7-11; Ps 113,7-8 **16** [1]Atëherë fjala e Zotit i qe drejtuar Jehuit, birit të Hananiut, kundër Baasës: [2]«Megjithëse unë të ngrita nga pluhuri e të bëra prijësin e popullit tim Izraelit, prapëseprapë ti ece udhës së Jeroboamit dhe bëre që të mëkatojë populli im, Izraeli, me qëllim që të më ngucë me mëkatet e tija, [3]ja, unë do ta fshij Baasën dhe do t'i fshij pasardhësit e familjes së tij. Shtëpinë tënde, Baasë, do

15,32 Kopje e rr 16 mungon në LXX.

ta bëj si shtëpinë e Jeroboamit, birit të Nabatit! [4]Cilido prej shtëpisë 14,11
së Baasës që të vdesë në qytet, do ta hanë qentë dhe cilido prej të tijve
që të vdesë në fushë, do ta hanë shpendët e ajrit».
[5]Veprat e tjera të Baasës, gjithçka bëri dhe trimëritë e tija, a nuk
janë të shkruara këto në Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit?
[6]Edhe Baasa fjeti pranë të parëve të vet dhe qe varrosur në Tersë. Në
vend të tij u bë mbret Ela, biri i tij.
[7]Por fjala e Zotit i qe drejtuar përmes gojës së profetit Jehu, birit
të Hananiut, Baasës e shtëpisë së tij jo vetëm sepse i bëri të gjitha
të këqijat para syve të Zotit duke e fyer atë me veprat e duarve të
veta saqë u bë i ngjashëm me shtëpinë e Jeroboamit, por edhe sepse e
shfarosi familjen e tij.

Mbretërimi i Elës në Izrael /886-885/

[8]Në vitin e njëzetegjashtë të mbretërimit të Asës, mbretit të Judës,
mbret në Tersë mbi Izraelin u bë Ela, biri i Baasës, e mbretëroi dy
vjet. [9]Kundër tij u ngrit një shërbëtor i tij, Zambriu, prijësi i gjysmës
së karrocave të luftës. Ela ndodhej në Tersë, në shtëpinë e Asës,
kryetarit të pallatit në Tersë. Ishte dehur duke pirë. [10]U fut, pra, Is 5,11
Zambriu brenda, i ra dhe e vrau në vitin e njëzeteshtatë të mbretërimit
të Asës, mbretit të Judës, e u bë mbret në vend të tij. [11]Si u bë mbret
dhe hipi në fron, vrau mbarë familjen e Baasës. Nuk la prej tij asnjë
mashkull për be, as të afërm e as miq të tij. [12]Zambriu e shfarosi 1Sam 25,22
mbarë shtëpinë e Baasës sipas fjalës së Zotit që e kishte folur kundër 16,1-4
Baasës me gojën e Jehuit profet. [13]Shkak ishin mëkatet e Baasës e të
birit të tij Elës, të cilët mëkatuan dhe bënë të mëkatojë Izraeli, duke e
zemëruar Zotin, Hyjin e Izraelit, me anë të idhujve të rrejshëm.
[14]Veprat e tjera të Elës dhe gjithçka bëri, a nuk janë këto të shkuara
në Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit?

Mbretërimi i Zambriut në Izrael /885/

[15]Në vitin e njëzeteshtatë të mbretërimit të Asës, mbretit të Judës,
në Tersë mbretëroi Zambriu shtatë ditë. Asokohe populli e kishte
rrethuar Gebetonin, një qytet i filistenjve. [16]Kur populli mori vesh se
Zambriu ishte çuar kundër mbretit dhe e kishte vrarë, mbarë Izraeli
e shpalli për mbret të vetin Amriun, që asokohe ishte kryekomandant
i ushtrisë në fushim të mbarë Izraelit. [17]Kështu, pra, Amriu e mbarë
Izraeli me të lëshuan rrethimin e Gebetonit dhe e rrethuan Tersën.
[18]Kur Zambriu pa se qyteti do të pushtohej, hyri në pallatin mbretëror,

16,7 I gjithë rr është një shtim i cili përsërit rr 1-4 dhe shpjegon ndëshkimin e Baasës me një arsye tjetër që nuk përputhet me shpirtin e librit

i dha zjarr pallatit mbretëror dhe vdiq i djegur nga zjarri [19]në mëkatet
e veta që i bëri duke bërë të keqen para syve të Zotit duke jetuar
udhës së Jeroboamit dhe në mëkatin e tij, me të cilin e bëri Izraelin
të mëkatojë.
[20]Veprat e tjera të Zambriut si dhe kryengritja që bëri, vallë a nuk
janë të shkruara këto në Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit?
[21]Atëherë populli i Izraelit u nda në dy pjesë: gjysma e popullit
përkrahte Tebniun, birin e Ginetit, për ta bërë atë mbret, kurse
gjysma tjetër e donin Amriun. [22]Por mbizotëroi populli që ishte me
Amriun kundrejt popullit që përkrahte Tebniun, të birin e Ginetit.
Kur Tebniu vdiq, u bë mbret Amriu.

Mbretërimi i Amriut në Izrael /885-874/

[23]Në vitin tridhjetë e një të mbretërimit të Asës, mbretit të Judës,
mbretëroi Amriu mbi Izraelin për dymbëdhjetë vjet. Në Tersë mbretëroi
gjashtë vjet. [24]Atëherë e bleu prej Somerit malin e Samarisë për dy
talenta të argjendtë. Ndërtoi një qytet dhe qytetin që e ndërtoi e quajti
Samari, me emrin e Somerit, pronarit të malit. [25]Amriu bëri keq ndër
sy të Zotit, madje veproi edhe më keq se të gjithë të tjerët që kishin
qenë para tij. [26]Eci të gjitha udhëve të Jeroboamit, birit të Nabatit, si
edhe në mëkatin e tij, me të cilin e bëri Izraelin të mëkatojë me qëllim
që ta fyenin Zotin, Hyjin e Izraelit, me anë të idhujve të kotë.
[27]Veprat e tjera të Amriut si dhe luftërat e tija, që i bëri me trimëri,
vallë a nuk janë këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve
të Izraelit? [28]Amriu fjeti pranë të parëve të vet dhe qe varrosur në
Samari. Në vend të tij mbretëroi Akabi, i biri.

Hyrje në mbretërimin e Akabit /874-853/

[29]Akabi, biri i Amriut, u bë mbret mbi Izraelin në të tridhjetetetin
vit të mbretërimit të Asës, mbretit të Judës. Akabi, biri i Amriut,
mbretëroi në Samari mbi Izraelin për njëzet e dy vjet. [30]Akabi, biri i
Amriut, bëri keq ndër sy të Zotit më tepër se të gjithë ata që kishin
qenë para tij. [31]Dhe nuk iu duk mjaft të ecë në mëkatet e Jeroboamit,
birit të Nabatit, por edhe u martua me Jezabelën, bijën e Etbaalit,
mbretit të sidonëve dhe zuri t'i shërbejë Baalit e të përkulej para tij.

16,23 *Amriu*: sigurisht qe një sovran i madh, por Libri i Mbretërve që interesohej vetëm për mbretëritë e Izraelit, e vetëm për historinë religjioze, kujton vetëm themelimin e Samarisë, që do të qëndronte kryeqytet deri në rënien e mbretërisë.

16,31 *Etbaali*: me TM; BJ preferojnë: "Ittobaal", me LXX: është një meshtar i Astartes që mori pushtetin në Tir në të njëjtën kohë të Omerit, në Izrael. Të dy pushtuesit kanë bërë miqësi dhe kanë kryer bashkimin e tyre me një besëlidhje familjesh. Pasojat religjioze të këtij raporti të ngushtë me Fenikasit zhvillohen gjatë të gjithë mbretërisë së Akabit.

32Ai ndërtoi një lter për nder të Baalit në tempullin e Baalit që kishte
ndërtuar në Samari, 33madje ndërtoi edhe banirin, bëri edhe vepra të Dal 34,13+
tjera të liga duke e fyer Zotin, Hyjin e Izraelit, më tepër se të gjithë
mbretërit e Izraelit që kishin qenë para tij.
34Në ditët e tija Hieli i Betelit e rindërtoi Jerikun. Mbi Abiramin, Lev 18,21+
të parëlindurin e vet, i qiti themelet e mbi Segubin, djalin e vet më
të voglin, i ndërtoi dyert e tija, sipas fjalës së Zotit, që e kishte pasë
thënë me anë të Jozuehit, birit të Nunit. Joz 6,26

V. CIKLI MBI ELINË

1. THATËSIA E MADHE

Paralajmërimi i ndëshkimit të Hyjit

17 1Elia Tesbiu, nga Tesbiu, në tokën e Galaadit, i tha Akabit:
«Pasha jetën e Zotit, Hyjit të Izraelit, në shërbimin e të cilit
jam unë: në këto vite s'do të bjerë as vesë as shi, përveç në /Jak 5,17; Zb 11,6
thënça unë».

Në përruan Kerit

2Atëherë fjala e Zotit i qe drejtuar Elisë. I tha: 3«Largohu prej
këndej e shko në lindje dhe fshihu në përroin Kerit, që është kundruall
Jordanit. 4Kështu do të mund të pish ujë nga përroi, kurse korbave
u kam urdhëruar të ta sjellin ushqimin atje». 5Elia shkoi dhe bëri
si i kishte urdhëruar Zoti. Shkoi e banoi në përruan Kerit, që është
kundruall Jordanit. 6Korbat i sillnin në mëngjes bukë e mish e në Dal 16,8.12
mbrëmje po ashtu bukë e mish, kurse ujë pinte nga përroi.

Në Sareptë. Mrekullia e miellit dhe e vajit 2Mbr 4,1-7

7Pas do kohe, përroi shteri, sepse nuk binte shi. 8Atëherë Elisë i qe
drejtuar fjala e Zotit e i tha: 9«Ngrihu e shko në Sareptën e sidonasve /Lk 4,25-26
dhe qëndro atje. I kam urdhëruar një vejushe të të ushqejë». 10Elia u
çua e shkoi në Sareptë. Kur arriti te dyert e qytetit, gjeti një grua të
ve duke mbledhur dru. Elia e thiri e i tha: «Ma sill pak ujë në katrovë
që të pi». 11Kur u nis ajo për t'i sjellë ujë, ky e thirri prapë dhe i tha:

16,34 Është e mundshme, por jo e sigurtë që të dy bijtë shërbyen si viktima për një sakrificë themelesh.

17,1 Dokumentet mbi historinë e Elisë, përdorën duke u nisur nga ky moment (krh. Hyrje e Librave të Mbretërve), përmbante ndoshta edhe të dhënat e profetëve, por autori merr pikët në të cilat koinçidon me tregimet e tij: thatësira duhet të ndëshkojë vendosjen e kultit të Baalit (6,32-33).

«Të lutem, më sill edhe një kafshatë bukë në dorë!» 12Ajo iu përgjigj:
«Pasha Zotin, Hyjin tënd, unë nuk kam bukë, por vetëm një grusht
miell në tinar dhe pakëz vaj në qyp. Ja, po i mbledh dy-tri dru e do të
shkoj në shtëpi për ta gatuar për mua e per djalin tim, do ta hamë e do
të vdesim». 13Por Elia i tha: «Mos ki frikë aspak, por shko e bëj siç the;
porse më parë ma piq mua një kulaç të vogël me atë miell që ke e ma
sill, dhe pastaj gatuaj për vete e për djalin tënd. 14Sepse kështu thotë
Zoti, Hyji i Izraelit: 'Në tinar mielli s'do të mungojë, në qyp vaji s'do të
mbarojë derisa të vijë dita që Zoti të falë shi mbi tokë.'» 15Ajo shkoi e
bëri si i tha Elia. Dhe u ushqye ajo, Elia dhe familja e saj për shumë
ditë. 16Tinari i miellit nuk u mbarua as qypi i vajit nuk u pakësua
sipas fjalës së Zotit që e tha me anë të Elisë.

2Mbr 4,18-37; Lk 7,11-17

Ngjallja e djalit të vejushës

17Ja se ç'ndodhi pas kësaj ngjarjeje: u sëmur djali i zonjës së
shtëpisë. Sëmundja qe shumë e rëndë saqë në të s'mbeti më frymë.
18Atëherë ajo i tha Elisë: «Ç'kam unë me ty, o njeriu i Hyjit?! Erdhe
tek unë që të përkujtohen mëkatet e mia për të ma vrarë djalin!» 19Por
ai i tha: «Ma jep djalin tënd!» dhe e mori prej prehrit të saj, e çoi në
dhomën ku banonte ai dhe e vuri mbi shtratin e vet. 20Atëherë e thirri
Zotin në ndihmë e tha: «O Zot, Hyji im! Vallë a do ta pikëllosh deri
edhe gruan e ve, tek e cila unë po banoj si i huaj i tretur, saqë bëre t'i
2Mbr 4,33-36 vdesë djali?» 21Atëherë u shtri tri herë mbi djalin, e thirri ndihmën e
Vap 20,10 Zotit e tha: «O Zot, Hyji im, bëj, po të lutem, të kthehet shpirti i këtij
djali në të!» 22Zoti ia dëgjoi uratën Elisë, u kthye shpirti në djalin
dhe ai u ringjall. 23Atëherë Elia e mori djalin, e zbriti prej dhomës së
sipërme poshtë në shtëpi, ia dha nënës së fëmijës e tha: «Ja, djali yt
jeton!» 24Gruaja i tha Elisë: «Tani po e di se je njeri i Hyjit dhe se fjala
e Zotit në gojën tënde është e vërtetë».

Takimi i Elisë me Abdinë

18 1Pas shumë kohe, fjala e Zotit i qe drejtuar Elisë në vitin e
tretë me këto fjalë: «Shko e paraqitu tek Akabi, sepse dua
të lëshoj shi mbi sipërfaqen e tokës». 2U nis pra, Elia për
t'u takuar me Akabin. Në Samari mbretëronte një uri e madhe fort.
4,2+ 3Atëherë Akabi e thirri drejtorin e shtëpisë së vet, Abdinë. Abdia e
dronte shumë Zotin. 4E njëmend, kur Jezabela i vriste profetët e Zotit,
Adbia i mori njëqind profetë dhe i fshehu nga pesëdhjetë në shpellë

17,18 Gruaja ia atribon fatkeqësinë e saj ndërhyrjes së Eliaut; një njeri i Hyjit është si një dëshmitar: për shkak të pranisë së tij, fajet e fshehura apo të pavëmendshme zbulohen dhe tërheqin ndëshkimin.

18,4 Paranteza që përgatit rr 13. Mbi këta "profetë", krh. 1Sam 10,5+; ato zënë një pjesë të madhe në ciklin e Elizeut.

dhe i mbante me bukë e me ujë. 5Kështu, pra, Akabi i tha Abdisë: «Dil
nëpër vend e shko gjithkund ku ka burime të gjalla uji e në të gjitha
luginat, në mos gjejmë ndokund bar që të mund t'i shpëtojmë gjallë
kuaj e mushq e të mos na duhet të presim ndonjë prej bagëtive». 6I
ndanë krahinat, të cilat do t'i kalonin njëri edhe tjetri: Akabi shkonte
veçmas në njërën anë, e Abdia veçmas në anën tjetër.

7Ndërkohë që Abdia ishte në udhëtim, kur qe, përpara në takim i
doli Elia. Abdia, pasi e njohu, ra me fytyrë përdhe e tha: «Po a mos je
ti, imzot, Elia?» 8Elia iu përgjigj: «Unë vetë! Por shko e i thuaj zotërisë
tënd: 'Është këtu Elia!'» 9Kurse ai i tha: «Po ç'mëkat kam bërë që po më
dorëzon shërbëtorin tënd në dorë të Akabit për të më vrarë? 10Pasha
jetën e Zotit, Hyjit tënd, s'ka popull as mbretëri, ku nuk ka dërguar
zotëria im njerëz për të të kërkuar dhe, pasi të gjithë iu përgjigjën:
'Nuk është këtu', i ka bërë të përbetohen popuj e mbretëri se nuk të
kanë gjetur askund. 11E tani po më thua: 'Shko e i thuaj zotërisë tënd:
Ja, Elia!' 12Posa të largohem prej teje, shpirti i Zotit do të të çojë në
një vend që unë nuk e di, kurse unë do të shkoj e do ta lajmëroj Akabin
dhe kur nuk do të të gjejë ai, do të më vrasë. E pra, shërbëtori yt e
dron Zotin qysh prej fëmijërisë së vet! 13Vallë, a nuk do ta kenë vënë në
dijeni imzotin çfarë kam bërë kur Jezabela i vriste profetët e Zotit: se
i fsheha prej profetëve të Zotit njëqind vetë, pesëdhjetë në një shpellë
e pesëdhjetë në një tjetër dhe se i kam mbajtur me bukë e me ujë? 14E
tani po më urdhëron: 'Hajt e thuaj zotërisë tënd: 'Ja, ku është Elia!', që
të më vrasë!» 15Elia i tha: «Pasha jetën e Zotit të gjithëpushtetshëm, 1Sam 1,3+
në shërbimin e të cilit jam unë: sot do të dal para tij!»

Elia dhe Akabi

16Shkoi, pra, Abdia në takim me Akabin dhe i tregoi. Akabi erdhi
të takohej me Elinë. 17Posa e pa, i tha: «Këtu qenke a, o ogurziu i
Izraelit?» 18Ai iu përgjigj: «Unë nuk i sjell të keqe Izraelit, por ti dhe
shtëpia e tët eti, që i keni lënë urdhërimet e Zotit dhe po i ndjek baalët! Gjq 2,13+
19Por tani mblidhe para meje mbarë Izraelin në malin e Karmelit si
dhe katërqind e pesëdhjetë profetët e Baalit, edhe katërqind profetët
e Aserës që ushqehen prej tryezës së Jezabelës».

18,5 Në mënyrë koherente me atë që vijon (krh. rr 6), LXX e ka: "Eja, të shkojmë e ta përshkojmë vendin".

18,12 Kjo zhdukje e papritur duket e vazhdueshme në historinë e Elisë (2Mbr 2,16) deri në marrjen e tij përfundimtare (2Mbr 2,11v). Shpirti i JHWH – është një forcë ekstreme që e transporton profetin (krh. Ez 3,12; 8,3; 11,1; 43,5; Vap 8,39).

18,19 Ishin njerëz me ekztazë, pranë popullit fqinj me Izraelin (Jer 27,9v) që formonin kolegje të shumta, ashtu si profetët e JHWH (18,4). Këtu bëhet fjalë për të devotshmit e Baalit të Tiros, të thirrur në Izrael nga Jezabela, të cilët ajo i mbante.

Flia e Karmelit

20 Akabi çoi e thirri të gjithë bijtë e Izraelit e i bashkoi profetët në
malin Karmel. 21 Atëherë Elia doli para mbarë popullit e tha: «Deri
kur do të çaloni në të dyja anët? Nëse Zoti është Hyj, ndiqeni atë,
po në qoftë se është Baali, ndiqeni atëherë atë!» Por populli nuk iu
përgjigj asnjë fjalë. 22 Atëherë Elia vazhdoi: «I vetmi kam mbetur unë
si profet i Zotit, kurse profetë të Baalit janë katërqind e pesëdhjetë
vetë! 23 Le të na jepen dy mëzetër. Ata le ta zgjedhin njërin mëzat, le ta
ndajnë pjesë-pjesë e le ta vënë mbi dru, por të mos i shtien zjarr. Edhe
unë do ta përgatis mëzatin tjetër dhe do ta vë mbi dru; zjarr s'do t'i
shtie. 24 Thirreni në ndihmë emrin e hyjit tuaj dhe unë do ta thërras në
ndihmë Emrin e Zotit. Hyji që do të përgjigjet me anë të zjarrit, është
Hyji i vërtetë». Mbarë populli u përgjigj: «Mirë e ke!»

25 Elia u tha profetëve të Baalit: «Zgjidheni ju njërin mëzat, e filloni
ju, sepse jeni më shumë. Thirreni në ndihmë emrin e zotit tuaj, por
mos shtini zjarr». 26 Ata e morën mëzatin që u takoi, dhe e përgatitën.
E thirrnin emrin e Baalit prej mëngjesit e deri në mesditë e thoshin:
«Dëgjona ne, o Baal!» Por s'dëgjohej zë as s'kishte kush të përgjigjej.
E vazhdonin duke kërcyer rreth lterit që kishin ndërtuar. 27 Kur u bë
mesditë, Elia zuri t'i vërë në lojë e u thoshte: «Bërtitni më të madhe,
sepse ai është hyj: do të jetë i zënë me punë, do të jetë ndokund për
rrugë ose siguristë e ka zënë gjumi e zgjojeni». 28 Ata zunë të bërtisnin
me zë më të madh dhe, sipas ritit të tyre, thereshin me thika e me
shigjeta derisa i mbuloi gjaku. 29 Por, pasi kaloi mesdita e, ndërsa ata
ende po profetizonin, erdhi koha kur është doke të kushtohet flia, e
18,36; 2Mbr 3,20; Dan 9,21 nuk dëgjohej zë as s'ishte askush që t'u përgjigjej e t'i dëgjonte këta
që po luteshin,

30 Elia i tha popullit mbarë: «Afrohuni tek unë!» Mbarë populli iu
afrua; Elia, si e ndreqi lterin e Zotit që kishte qenë rrënuar, 31 mori
dymbëdhjetë gurë, sipas numrit të dymbëdhjetë fiseve të Jakobit, të
Zan 32,29 cilit i kishte qenë drejtuar fjala e Zotit: «Ti do të quhesh Izrael!» 32 Me
gurë ndreqi lterin në Emër të Zotit, hapi përreth lterit një kanal të
gjerë aq sa të mund të nxërë dy masë grurë, 33 i vendosi drutë, e ndau
gjymtyrë-gjymtyrë mëzatin dhe e vuri mbi dru 34 e tha: «Mbushni me
ujë katër shtamba dhe derdhni mbi flinë e shkrumbimit e mbi dru».

18,21 Kërceni nga njëra anë në tjetrën: "çaloni nga dy këmbët" (BJ); domethënia e fjalës së fundit nuk është aspak e sigurtë, por përkthimi bie dakord me mimikë të rr 26: Izralitët kërcejnë në të njëjtën kohë për JHWH dhe për Baalin.

18,24 Nuk bëhet fjalë vetëm për të vendosur kush, mes JHWH dhe Baalit është zoti i malit, apo është më i fortë, por në një mënyrë absolute, kush është Hyji: fjala e Elisë, lutja e tij (rr 37), shpallja e popullit (rr 19) nuk lejojnë asnjë dyshim: feja monoteiste është çështje e kësaj konkurrence.

Përsëri foli: «Bëni kështu edhe një herë!» Këta, pasi bënë ashtu edhe
herën e dytë, ai u tha: «Bëni po ashtu edhe herën e tretë!» Bënë ashtu
edhe të tretën herë [35]e ujët rridhte rreth e rreth lterit, saqë u mbush
kanali me ujë. [36]Pasi erdhi koha që të kushtohej flia, si u afrua Elia
profet, tha: «O Zot, Hyji i Abrahamit, i Izakut dhe i Izraelit, dëftoje sot
se ti je Hyji në Izrael, se unë jam shërbëtori yt dhe se të gjitha këto i
kam bërë me urdhrin tënd. [37]Më dëgjo, o Zot, më dëgjo, që ky popull ta
kuptojë se ti, o Zot, je Hyj dhe se ti je ai që e kthen nga vetja zemrën e
tyre përsëri!» [38]Dhe ra zjarri i Zotit dhe e përpiu flinë e shkrumbimit, Lev 9,24; Nr 11,1; Nr 16,35; Gjq 6,21
drutë, gurët, pluhurin, e thithi deri edhe ujin në kanal. [39]Populli, posa
e pa këtë gjë, ra përmbys me fytyrë përdhe e tha: «Zoti është Hyj, Zoti
është Hyj!» [40]Elia u tha: «Kapni profetët e Baalit dhe asnjë të mos ju
shpëtojë!» Ata i kapën të gjithë e Elia i çoi në përruan Cison dhe aty
i vrau të gjithë.

Mbarimi i thatësisë

[41]Elia i tha Akabit: «Ngjitu lart, ha e pi, sepse dëgjohet ushtima e
shiut të madh!» [42]Ndërsa Akabi po ngjitej lart për të ngrënë e pirë, Elia
u ngjit në majë të Karmelit, u ul për tokë dhe e fshehu fytyrën ndërmjet /Jak 5,18
gjunjëve, [43]e i tha djaloshit të vet: «Ngjitu lart e shiko drejt detit». Ky u
ngjit, e hodhi shikimin e tha: «Asgjë nuk hetoj». Përsëri i tha: «Kthehu
shtatë herë!» [44]Të shtatën herë djaloshi tha: «Ja, një re e vocërr, pothuaj
sa dora e njeriut, po ngrihet nga deti». Atëherë Elia i tha: «Ngjitu e
thuaj Akabit: Mbërthe e zbrit që të të mos zërë shiu!» [45]Menjëherë u
terratis qielli prej resh e prej duhmës dhe ra një shi i rëndë. Akabi hipi
në karrocë dhe shkoi në Jezrahel. [46]Dora e Zotit ishte mbi Elinë, si i 2Mbr 3,15; Ez 1,3+
shtrëngoi ijët, vraponte para Akabit derisa arriti në Jezrahel.

2. ELIA NË HOREB

Në udhëtim drejt Horebit

19 [1]Akabi i tregoi Jezabelës gjithçka bëri Elia dhe si i kishte
prerë me shpatë të gjithë profetët. [2]Atëherë Jezabela nisi
tek Elia një kasnec me këto fjalë: «Kështu e kështu e më zi Rt 1,17+
ma bëfshin zotat, në qoftë se nesër, po në të njejtën orë, nuk do të bëj
me jetën tënde ashtu siç bëre ti me jetën e secilit prej tyre». [3]U tremb,

18,37 Mrekullia do ta vërtetojë: 1) që në Izrael, ku JHWH është Hyj, nuk ka vend për profetët të Baalit e ndjekësit e huaj të Jezabelës (*ta dinë*, rr 36); 2) që JHWH, Zoti i Izraelit, është i vetmi Hyj, i cili i kthen zemrat ka vetja (*ky popull*, rr 37).

18,40 Në luftën mes JHWH e Baalit, shërbëtorët e Baalit pësojnë fatin që atëherë kërcënonte të mundurit.

18,41 Kishte agjëruar në përgatitje të sakrificës dhe për të marrë shi.

18,45 Jezraheli ishte atëherë si një kryeqytet i dytë për mbretëritë e Izraelit (2,1; 2Mbr 8,29; 9,30v).

pra, Elia, u çua e shkoi për të shpëtuar jetën. Kur arriti në Bersabenë
Zan 21,14-21 e Judës, aty e nisi të shkojë shërbëtorin e vet. [4]Ai vetë mori rrugën e
shkretëtirës e udhëtoi një ditë rrugë. Kur mbërriti, u ul të pushojë nën
Nr 11,14; Tob 3,6; Jb 7,15; Jon 4,3.8 një dëllinjë, i dëshiroi vetes vdekjen e tha: «S'mundem më, o Zot! Ma
merr tani jetën se nuk jam më i mirë se të parët e mi!» [5]Atëherë ra e
fjeti në hijen e dëllinjës. Por ja, e preku engjëlli dhe i tha: «Çohu e ha!»
[6]I hapi sytë, kur qe, te kryet e tij një bukë e pjekur në vatër të skuqur
dhe një katrovë me ujë. Elia hëngri e piu dhe përsëri ra e fjeti. [7]Porse
engjëlli i Zotit u kthye edhe të dytën herë, e preku dhe i tha: «Çohu e
ha, sepse të duhet të bësh rrugë të gjatë». [8]Elia u çua, hëngri e piu. I
Dal 24,18; Mt 4,1+ forcuar me atë shujtë, udhëtoi dyzet ditë e dyzet net deri në malin e
Hyjit, në Horeb.

Dal 33,18–34,9

Takimi me Hyjin

[9]Si arriti atje, natën e kaloi në shpellë. Dhe, ja, iu drejtua fjala
e Zotit e i tha: «Ç'bën këtu, Eli?» [10]Ai u përgjigj: «Jam plot zell për
Zotin, Hyjin e ushtrive, sepse bijtë e Izraelit e lanë besëlidhjen tënde,
i rrënuan lterët e tu dhe i prenë me shpatë profetët e tu. Kam mbetur
vetëm unë, po edhe mua kërkojnë të ma marrin jetën». [11]Ai i tha: «Dil
jashtë e qëndro në mal para Zotit». Dhe ja, po kalonte Zoti! Para tij u
Dal 13,22+; 19,16+ çua një stuhi: erë e fortë! Tundte malet e thërmonte qetat para Zotit:
por Zoti nuk ishte në stuhi! Pas stuhisë ra tërmeti! Por Zoti nuk ishte
në tërmet! [12]Pas tërmetit erdhi zjarri! Por Zoti nuk ishte në zjarr!
Zan 3,8 Pas zjarri një puhi fryme të hollë. [13]Kur e dëgjoi këtë Elia, e mbuloi
Dal 3,6+; 33,20+ fytyrën me leshnik, doli jashtë dhe qëndroi në derën e shpellës dhe, ja
një zë që i tha: «Çka po bën këtu, Eli?» [14]Ai u përgjigj: «Jam plot zell
për Zotin, Hyjin e ushtrive, sepse bijtë e Izraelit e lanë besëlidhjen
/Rom 11,3 tënde, i rrënuan lterët e tu e profetët e tu i vranë me shpatë: kam
mbetur vetëm unë, po edhe mua kërkojnë të ma marrin jetën».
[15]Zoti i tha: «Çohu e kthehu rrugës sate në drejtim të shketëtirës
së Damaskut. Kur të kesh mbërritur atje, lyeje Hazaelin për mbret

19,3 *u tremb*: me disa dshk dhe versione që lexojnë *wayyirá;* TM e BJ e kanë: "ai pa", *wayyare.*

19,8 *Horeb*: krh. Dal 19,1+. Duke dashur të shpëtojë besëlidhjen dhe të ristabilizojë pastërtinë e fesë, Elia do të shkojë ku Hyji i vërtetë është zbuluar (Dal 3; 33,18–34,9) dhe ku është bërë besëlidhja (Dal 9; 24; 34,10-28): ai e lidh veprën e tij drejtpërdrejt me atë të Moisiut. Të shndërruar nga teofania e Orebit, Moisiu dhe Elia do të duken edhe në shndërrimin e Krishtit (Mt 17,1-9p).

19,9 *shpellë*: "zgavër shkëmbore" ku ishte përkulur Moisiu gjatë dukjes hyjnore (Dal 33,22).

19,12 Erë e vrullshme dhe e fuqishme, tërmet e zjarrtë që manifestonin tek Dal 19 praninë e JHWH, janë këtu vetëm shenja paralajmëruese të kalimit të Tij, i cili është i rrethuar nga heshtja. Përkthimi i saktë i formulës është i vështirë (Elia dëgjon "zërin" e heshtjes), por bëhet fjalë qartësisht për të zbuluar kontrastin mes kalimit të qartë të Hyjit dhe fenomeneve kozmike dhe tmerruese që prodhojnë.

të Sirisë, [16]kurse Jehuin, birin e Namsiut, lyeje mbret mbi Izraelin, ndërsa Elizeun, birin e Safatit, që është në Abelmehulë, shuguroje profet në vendin tënd. [17]Kështu do të ndodhë: Kush t'i shpëtojë shpatës së Hazaelit, do ta vrasë Jehui, e kush t'i shpëtojë shpatës së Jehuit, do ta vrasë Elizeu. [18]Unë për vete do të lë në Izrael shtatë mijë vetë: të gjithë gjunjët që nuk u përkulën para Baalit dhe çdo gojë që nuk e puthi atë».

2Mbr 8,7-15
2Mbr 9,1-13
19,19-21
Is 4,3+; /Rom 11,4-5

Thirrja e Elizeut

[19]U nis, pra, prej andej Elia dhe e gjeti Elizeun, birin e Safatit, duke lëvruar me dymbëdhjetë pendë qe; Elizeu ishte tek e dymbëdhjeta pendë. Kur u avit Elia tek ai, e hodhi leshnikun e vet mbi të. [20]Ky menjëherë i la qetë, vrapoi pas Elisë e i tha: «Më lejo, të lutem, të merrem ngrykë me babën e me nënën time dhe atëherë po vij pas teje». Ai i tha: «Hajt e kthehu! Sepse e di se çfarë kam bërë me ty!»

2Mbr 2,13
Lk 9,61

[21]U kthye prej tij, mori një pendë qe e i preu fli. Me veglat e lëvrimit e zjeu mishin dhe ua dha njerëzve ta hanin. Mandej u çua, shkoi pas Elisë dhe u vu në shërbimin e tij.

2Mbr 3,11

3. LUFTËRAT ME SIRIANË

Rrethimi i Samarisë

20 [1]Benadadi, mbreti i Sirisë, e mblodhi mbarë ushtrinë e vetme të ishin edhe tridhjetë e dy mbretër, me kuaj e me karroca lufte. U nis kundër Samarisë dhe e rrethoi për ta pushtuar. [2]Dërgoi lajmëtarë tek Akabi, mbreti i Izraelit, në qytet [3]e i tha: «Kështu thotë Benadadi: Imi është argjendi yt e ari yt, gratë e tua dhe djemtë e tu, ata më të mirët, janë të mitë». [4]Mbreti i Izraelit iu përgjigj: «Le të jetë ashtu siç thua ti, mbret, zotëria im! Yti jam unë me gjithçka kam». [5]Por lajmëtarët u rikthyen e thanë: «Kështu thotë Benadadi: Të kam urdhëruar: 'M'i jep argjendin tënd, arin tënd, gratë e tua e fëmijët e tu'. [6]Kështu pra, nesër, po në këtë orë, do t'i dërgoj

19,16 Këto misione do të jenë faktikisht të përmbushura nga Elizeu.

19,19-21 Këta rr i përkasin ciklit të Elizeut.

19,19 *i hodhi leshnikun e vet mbi të*: manteli simbolizon personalitetin dhe të drejtat e pasurisë së tij. Manteli i Elisë përveç kësaj ka edhe një domethënie të mrekullueshme (2Mbr 2,8). Elia fiton këtu një të drejtë mbi Elizeun, i cili nuk mund të shmanget. Duke shkatërruar plugun dhe qetë, Elizeu nënvizon mohimin e gjendjes së parë.

20,1 *Benadad*: Ben-adadi II, mbreti i principatës aramaike të Damaskut, pasardhës i Benadadit I (15,18+). – *tridhjetë e dy mbretër*: të parët e fiseve të Benadadit I (15,18).

20,4 Akabi duket si fitues dhe është tashmë i parë. Rrethimi qe paraprirë prej shkatërrimit të izraelitëve (teksti bën vetëm një aludim, rr 34).

shërbëtorët e mi tek ti. Ata do ta kërkojnë shtëpinë tënde e shtëpitë e
shërbëtorëve të tu dhe gjithçka të gjejnë që është e çmueshme për sytë
e tu, do të vënë dorë mbi të e do ta marrin». 7Mbreti i thirri të gjithë
krerët e vendit dhe u tha: «Shikoni e shihni se ky do të na e bëjë të
keqen, sepse dërgoi të m'i kërkojë gratë e mia, fëmijët, argjendin e arin
dhe unë nuk ia mohova». 8Të gjithë krerët dhe mbarë populli i thanë:
«Mos e dëgjo as mos i prano!» 9Këndej, pra, iu përgjigj kasnecëve të
Benadadit: «Tregoni zotërisë tim, mbretit: Gjithçka ke kërkuar nga
shërbëtori yt herën e parë, do ta plotësoj; por këtë gjë nuk mund ta
bëj». Lajmëtarët u kthyen dhe i treguan. 10Ai i nisi përsëri e tha:
Rt 1,17+ «Kështu e kështu e më zi ma bëfshin zotat, nëse pluhuri i Samarisë
do të mjaftojë për të mbushur grushtin të gjithë njerëzit që do të vijnë
me mua!» 11Atëherë mbreti i Izraelit iu përgjigj: «Thoni lirisht: Të mos
lëvdohet ai që e ngjesh shpatën si ai që e zhgjesh!» 12Benadadi, posa i
dëgjoi këto fjalë - ishte duke pirë me mbretërit në çadra - u urdhëroi
shërbëtorve të vet: «Rrethojeni qytetin!» Dhe ata e rrethuan.

Fitorja e izraelitëve

13Kur qe, një profet u afrua tek Akabi mbret e i tha: «Kështu thotë
Zoti:'Do ta kesh parë patjetër gjithë këtë shumicë të madhe! Që, pra,
unë sot do të ta lëshoj në dorën tënde që ta dish se unë jam Zoti!»
14Akabi pyeti: «Me anë të kujt?» Ai i tha: «Kështu thotë Zoti: 'Me anë të
djelmoshave të qeveritarëve të krahinave». E pyeti: «Kush do ta fillojë
luftën?» Ai iu përgjigj: «Ti!» 15I rreshtoi djelmoshat e qeveritarëve
të krahinave: ishin dyqind e tridhjetë e dy. Pas tyre rreshtoi mbarë
ushtrinë e Izraelit: ishin shtatë mijë. 16Këta dolën në mesditë ndërsa
Benadadi i dehur po pinte në çadra me tridhjetë e dy mbretërit që i
kishin ardhur në ndihmë. 17Djelmoshat e qeveritarëve të krahinave
dolën të parët në vijën e frontit. Benadadi kërkoi ta njoftonin. I
treguan: «Disa njerëz kanë dalë prej Samarisë». 18Ai dha urdhër: «Si
në paçin dalë për paqe, kapni gjallë, si në paçin dalë për të luftuar,
kapni gjallë». 19Kishin dalë, pra, prej qytetit djelmoshat e qeveritarëve
të krahinave, kurse ushtira vinte pas tyre. 20Secili djalosh vrau atë
që i vinte përballë. Sirianëve iu dha ikja, kurse izraelitët i ndoqën.
Iku gjithashtu me kalë edhe Benadadi, mbreti i Sirisë, e me të edhe
kalorësit. 21Doli edhe mbreti i Izraelit. Ai zuri robër kuaj e karroca
dhe i shkaktoi Sirisë humbje të madhe.

Ndërkohë

22Profeti u afrua te mbreti i Izraelit e i tha: «Të lumtë! Mos e humb

20,14 Zoti i ka këshilluar mbi mënyrën se si ta çojnë përpara luftimin (22,5v; krh. Gjq 1,1v; 20,18; krh. Dal 33,7+ dhe 1Sam 14,18).

guximin, por kujdes! Shqyrto e mendo mirë çfarë duhet të bësh, sepse në vitin e ardhshëm mbreti i Sirisë do të të sulmojë!»

23Kurse shërbëtorët e mbretit të Sirisë i thanë: «Hyji i tyre është Hyj malesh, prandaj na mundën; por ne do të luftojmë kundër tyre në rrafsh dhe do të fitojmë. 24Prandaj bëj kështu: Shkarko prej detyre të gjithë mbretërit e në vend të tyre vër prijës. 25Mandej bashko ushtri të madhe sa ç'ka qenë ajo që humbe, aq kuaj sa ç'kanë qenë ata më parë, aq karroca lufte sa ç'ishin ato më parë, do të luftojmë kundër tyre në rrafshinë, dhe do të shohësh se do t'i mundim». Ai i besoi këshillit të tyre dhe ashtu bëri.

Fitorja e Afekut

26Në fillim të vitit të ardhshëm, Benadadi, pra, i mblodhi sirianët dhe u ngjit në Afek për të luftuar kundër Izraelit. 27Po ashtu u bashkuan edhe bijtë e Izraelit dhe, duke marrë me vete ushqimet, u nisën kundër tyre. Izralitët ngulën fushimin kundruall tyre: ishin si dy mrete të vogla dhish, kurse sirianët kishin mbuluar vendin.

28Një njeri i Hyjit u afrua te mbreti i Izraelit e i tha: «Kështu thotë Zoti: 'Pasi sirianët thanë: Zoti është Hyji i maleve e jo edhe i rrafshinave, gjithë këtë mori të madhe do ta lëshoj në duart e tua e kështu do ta dini se unë jam Zoti'». 29Për shtatë ditë qëndruan të fushuar njëri përballë tjetrit. Të shtatën ditë plasi luftimi. Bijtë e Izraelit i vranë në një ditë njëqind mijë këmbësorë sirianë. 30Ata që në Afek mbetën gjallë, ikën në qytet, por mbi njëzet e shtatë mijë vetë që patën mbetur gjallë, u rrëzuan muret.

Iku edhe Benadadi. Hyri në qytet dhe u ndry në një dhomë të fshehtë. 31Shërbëtorët e tij i thanë: «Kemi dëgjuar se mbretërit e Shtëpisë së Izraelit janë zemërdhimbshëm: t'i ngjeshim, pra, ijët me grathore, t'i vëmë litarët në qafat tona dhe të dalim para mbretit të Izraelit: ndoshta ta fal jetën». 32I ngjeshën rreth ijëve grathoret, i vunë rreth qafe litarët, dolën para mbretit të Izraelit dhe thanë: «Shërbëtori yt Benadadi thotë: Të lutem, ma fal jetën!» Ai iu përgjigj: «Nëse është ende gjallë, vëlla e kam». 33Njerëzit hetuan një shenjë të

20,26 *vitin e ardhshmëm*: ekuinoksi i pranverës (krh. 2Sam 11,1).

20,28 *Njeriu i Hyjit*: profeti i rr 13 dhe 22. – *ta dini*: me TM; BJ me LXX e ka: do ta dinë.

20,29 *njëqindmijë këmbësorë*: shifër imagjinare si ajo e rr 30; është tipike e historisë popullore.

20,31 *T'i ngjeshim ijët me grathore, të vëmë litarët në qafë*: janë shenja vajtimi dhe pendese.

20,32 mbretërit vasalë quheshin "shërbëtorë" të sovranit të tyre, mbretërit me të njëjtin pushtet mbaheshin ndërmjet tyre si "vëllezër". Benadadi tash shpallet i fituar, por Akabi e refuzon nderin dhe mesazheret e tij, duke e dëgjuar emrin "vëlla" kuptojnë që nderi i zotërisë së tyre është shpëtuar.

mirë e shpejtuan ta kapin për fjale. I thanë: «Benadadin e ke vëlla!»
Akabi u përgjigj: «Shkoni e silleni!» Erdhi, pra, Benadadi tek ai e ky e
vuri në karrocën e vet. 34Atëherë Benadadi i tha: «Do t'i kthej qytetet
që im atë ia mori babës tënd; ti hapi tregjet e tua në Damask, siç i ka
pasë hapur im atë në Samari». Akabi tha: «Atëherë me këtë kusht po
të lë të shkosh». Bëri me të besëlidhje dhe e la të shkojë.

Profeti e prozhmon Akabin

2Mbr 2,3+ 35Atëherë njëri prej bijve të profetëve me urdhër të Zotit i tha
shokut të vet: «Më bjer!» Por ai nuk deshi t'i bjerë. 36Ai i tha: «Pasi
13,20-25 s'deshe ta dëgjosh urdhrin e Zotit, ja, posa të largohesh prej meje, do
të të copëtojë luani!» Posa u largua prej tij, hasi një luan dhe luani e
copëtoi. 37Profeti takoi një tjetër njeri dhe i tha: «Më rrah!» Ai e rrahu
2Sam 12,1-12; 14,1-20 dhe e plagosi. 38Profeti shkoi, i doli mbretit shul në rrugë, vuri mbi
sy një lidhëse për të mos e njohur. 39Kur po kalonte mbreti, ai bërtiti
e i tha mbretit: «Shërbëtori yt ka marrë pjesë në luftim personalisht,
kur qe, prej rreshtit të luftimit doli një njeri e ma dorëzoi një të ikur
e më tha: 'Ruaje këtë njeri! Në qoftë se të ikën, jeta jote do të shkojë
në vend të jetës së tij ose do të paguash një talent.' 40Tashti, ndërsa
unë, shërbëtori yt, isha i zënë me punë e po sillesha andej e këndej,
ai u zhduk». Atëherë mbreti i Izraelit iu përgjigj: «Ti vetë e caktove
dënimin tënd». 41Ai menjëherë e hoqi lidhësen prej syve të vet dhe
mbreti i Izraelit e njohu se ishte një prej profetëve. 42Profeti i tha:
«Kështu thotë Zoti: 'Pasi e lëshove prej duarve të tua njeriun që e kisha
Joz 6,17+ ngarkuar me dënimin e vdekjes, në vend të jetës së tij do të shkojë jeta
jote, e në vend të popullit të tij, populli yt». 43Mbreti i Izraelit u kthye
në Samari e shkoi në shtëpinë e vet i zymtë dhe i vranët.

Is 5,8-10+

4. VRESHTI I NABOTIT

Naboti s'dëgjon ta lëshojë vreshtin e vet

21 1Pas këtyre ngjarjeve ja se çfarë ndodhi: Naboti prej
Jezrahelit kishte një vresht në Jezrahel afër pallatit të
Akabit, mbretit të Samarisë. 2Akabi i tha Nabotit: «Ma jep
vreshtin tënd, se dua ta bëj kopsht perimesh pasi e kam afër e pranë

20,34 *Akabi tha*: shtesë për kuptim.
20,36 Histori e ngjashme, në të njëjtin stil popullor, në 13,24: çdo padëgjesë edhe për një motiv të lavdërueshëm, të fjalës së Zotit ose të një njeriu të Zotit, është e dënuar: konceptim i ulët që nuk është ai i profetëve të mëdhenj, por që reflekton shpirtin e grupeve të vjetra të frymëzuara.
20,37 Kjo plagë duhet të ndihmojë profetin që të duket si një luftëtar (rr 39).
20,41 Profetët kishin ndoshta një shenjë dalluese mbi ballë: tatuazh gdhendjeje apo tonsurë (krh. 2Mbr 2,23).
21,1 *afër pallatit të Akabit*: pallati i Jezrahelës (18,46).

shtëpisë sime. Unë do të të jap për të një vresht më të mirë ose, në
qoftë se ty të pëlqen më tepër, vlerën e tij ta jap në të holla». [3]Naboti
iu përgjigj: «Zoti mos e thëntë që unë të ta jap trashëgimin e të parëve
të mi!»

Akabi dhe Jezabela

[4]Akabi u kthye në shtëpinë e vet i zymtë dhe i vranët për shkak
të fjalës që ia tha Naboti Jezrahelas: «Nuk do të ta jap trashëgimin 21,3
e të parëve të mi». Ra në shtrojën e vet, u kthye me fytyrë nga muri
dhe nuk dëgjoi të hajë bukë. [5]Hyri tek ai Jezabela, gruaja e tij, dhe
e pyeti: «Pse je prishur kështu? Pse s' afrohesh për të ngrënë bukë?»
[6]Ai u përgjigj: «Sepse bisedova me Nabotin Jezrahelas e i thashë: Ma
jep vreshtin tënd e merri paratë; ose, nëse ti do, të të jap një vresht
tjetër për të. Por ai m'u përgjigj: 'Nuk ta jap vreshtin tim.'» [7]Atëherë
Jezabela, gruaja e tij, i tha: «Hajt, o njeri! Po a s' je ti mbreti i Izraelit?
Çohu dhe ha e mos e vra mendjen, sepse unë do të ta jap vreshtin e
Nabotit jezrahelas!»

Vrasja e Nabotit

[8]Jezabela mori e shkroi disa letra në emër të Akabit, i vulosi me
unazën e tij dhe ua dërgoi krerëve dhe njerëzve me rëndësi që ishin në
qytetin e tij dhe bananin me Nabotin. [9]Në letra ajo shkruante kështu:
«Shpallni agjërim dhe caktoni që në krye të vendit në mbledhje të rrijë
Naboti. [10]Vini përballë tij dy vetë, njerëz të poshtër, që të dëshmojnë
kundër tij e të thonë: 'Ti e ke mallkuar Hyjin dhe mbretin!'; atëherë Dal 22,27; Lev 24,14
qiteni jashtë e vriteni me gurë që të vdesë». [11]Qytetarët e Nabotit,
pleqtë e krerët e tij, që bananin me të në qytet, bënë sikurse u kishte
urdhëruar Jezabela dhe si ishte e shkruar në letrat që u kishte
dërguar. [12]Shpallën agjërimin, e vunë Nabotin në krye të mbledhjes,
[13]dolën dy njerëz të poshtër, u ulën kundruall tij dhe këta, si njerëz
të pashpirt që ishin, bënë dëshmi kundër tij para bashkësisë: «Naboti
e ka mallkuar Hyjin dhe mbretin». Për këtë arsye e nxorën jashtë
qytetit dhe e mbytën me gurë. [14]Mandej i çuan lajmin Jezabelës:
«Naboti u vra me gurë dhe vdiq». [15]Kur e mori Jezabela lajmin se
Naboti ishte vrarë me gurë dhe se kishte vdekur, i tha Akabit: «Çohu

21,9 Në kohët e fatkeqësisë, shpallnin një agjërim dhe një lutje publike (Gjq 20,26; Jl 1,14; 2,15; etj.). Që të qetësohej Zoti dhe për të zbuluar fajin që kishte provokuar zemërimin e tij. Një fatkeqësi publike (thatësi, zi buke) do të shërbente si pretekst i dinakërisë së Jezabelës.

21,10 *njerëz të poshtër*: ligji kërkonte dy dëshmitarë për një akuzë të rëndë (Nr 35,30; Lp 17,6; krh. Mt 26,60v). TM ka zëvendësuar "të mallkuarin" me "të bekuarin" si në rr 13 (po ashtu në Jb 1,5.11; 4,5.9).

e zotëroje vreshtin e Nabotit jezrahelas që nuk deshi ta shiste; Naboti
nuk është më gjallë, na e mori të keqen!» 16Kur e mori vesh Akabi se
kishte vdekur Naboti, u çua e zbriti në vreshtin e Nabotit jezrahelas
për ta marrë në zotërim.

2Sam 12

Elia kumton dënimin e Hyjit

17Atëherë i qe drejtuar fjala e Zotit Elisë prej Tesbiut. I tha: 18«Çohu
dhe zbrit për t'u takuar me Akabin, mbretin e Izraelit, që është në
Samari. Ja, do ta gjesh në vreshtin e Nabotit, ku ka zbritur për ta
marrë në zotërim. 19Fol me të e thuaj: Kështu thotë Zoti: Vrave dhe
2Mbr 9,25-26 tani po plaçkit! Mandej shto: Kështu thotë Zoti: Në atë vend ku qentë
lëpinë gjakun e Nabotit, do të llapin edhe gjakun tënd!» 20Akabi i
tha Elisë: «A më zure në faj, o armiku im?» Ai iu përgjigj: «Të gjeta,
po, sepse je shitur për të bërë të keqen para syve të Zotit. 21Ja, veçse
14,10-11; 16,3-4 ende nuk ta kam ngjeshur të keqen mbi ty, sepse do të fshij me të parë
e të mbramë të Akabit gjithsa janë meshkuj, të madh e të vogël në
Izrael! 22Dhe do të bëj me familjen tënde siç kam bërë me shtëpinë e
Jeroboamit, birit të Nabatit, dhe siç bëra me shtëpinë e Baasës, birit
të Ahisë, sepse ke vepruar për të më nxitur që të hidhërohem dhe
2Mbr 9,10 sepse e bëre Izraelin të mëkatojë. 23Po edhe për Jezabelën Zoti ka
thënë: 'Qentë do ta hanë Jezabelën në fushën e Jezrahelit. 24Kush të
vdesë në qytet prej shtëpisë së Akabit, qentë do ta hanë, e kush të
16,30-34 vdesë në fushë, shpendët e ajrit do ta hanë».
11,4; Zan 3,12 25Me të vërtetë nuk pati një tjetër të tillë si Akabi që e shiti veten
për të bërë të keqen para syve të Zotit. Sepse e ngashnjeu gruaja e tij
Jezabela, 26u bë aq tmerrësisht i përbuzshëm, saqë i ndoqi idhujt sipas
të gjitha poshtërsive që kishin bërë amorrenjtë, të cilët Zoti i zhbiu
para fytyrës së bijve të Izraelit.

Pendimi i Akabit

27Kur i dëgjoi Akabi këto fjalë, i shqeu petkat e veta, trupin e vet
e ngjeshi me grathore, agjëroi, flinte në grathore dhe ecte kokulur.
2Sam 12,13-15 28Atëherë fjala e Zotit i qe drejtuar Elisë Tesbit. I tha: 29«A ke parë

21,17-26 Vihen re situata të ngjashme me ndërhyrjen e Natanit për Davidin (2Sam 12); e njëjta ndërhyrje e JHWH në favor të të voglit kundër të pushtetshmit, e njëjta hapje e dhënë mëkatarit të penduar, që është ndëshkuar vetëm në birin e tij; por edhe dallime: dinastia davidike e ruan premtimin dhe ajo e Akabit është "fshirë"; Natani qëndron profeti i Davidit e do të bekojë Salomonin. Elia është "armiku" i Akabit.

21,21 *të madh e të vogël...*: domethënia e saktë e shprehjes është e pasigurtë (krh. 14,10).

21,23 *në fushë*: me dshk dhe versione; në TM lexohet: "në pronë".

21,25-26 Këta rr janë reflektimi i një redaktuesi që nuk ishte i bindur për kthimim e Akabit (rr 27-29).

se si është përulur Akabi para meje? Pasi e ka përulur vetveten për
shkakun tim, nuk do t'ia çoj të keqen sa të jetë gjallë, por familjes se 2Mbr 9-10
tij do t' ia çoj të keqen gjatë ditëve të birit të tij».

5. LUFTA E RE E SIRIANËVE

Akabi ndërmerr një fushatë kundër Ramotit të Galaadit

22 [1]Kaluan tre vjet pa luftë ndërmjet Sirisë e Izraelit. ||2Kro 18,2-3
[2]Të tretin vit zbriti Jozafati, mbreti i Judës, te mbreti i
Izraelit. [3]Mbreti i Izraelit u tha shërbëtorëve të vet: «A
nuk e dini se Ramoti i Galaadit është yni? E ne nuk bëmë asgjë për
ta marrë prej dorës së mbretit të Sirisë». [4]Atëherë i tha Jozafatit: «A 2Mbr 3,7
do të vish me mua për të luftuar në Ramotin e Galaadit?» Jozafati iu
përgjigj mbretit të Izraelit: [5]«Ç'do të ndodhë me mua, do të ndodhë me
ty: populli im e populli yt janë një, kuajt e mi janë kuajt e tu!».

Profetët e rrejshëm parakallëzojnë sukses ||2Kro 18,4-11

Jozafati i tha mbretit të Izraelit: «Kërkoje mu sot fjalën e Zotit!» 20,13-14+
[6]Prandaj edhe i bashkoi mbreti i Izraelit profetët, rreth katërqind, e u
tha: «A mund të shkoj të bëj luftë në Ramotin e Galaadit, apo të mos
shkoj?» Ata iu përgjigjën: «Shko! Zoti e lëshon në dorën e mbretit!»
[7]Por Jozafati pyeti: «A mos ka këtu edhe ndonjë profet tjetër të Zotit 2Mbr 3,11
që ta pyesim?» [8]Mbreti i Izraelit iu përgjigj Jozafatit: «Është vetëm
edhe një njeri, me anën e të cilit do të mund ta pyesnim Zotin, por unë
atë nuk e duroj, sepse ai nuk më parakallëzon të mirën, por të keqen:
është Mikeja, biri i Jemlës». E Jozafati i tha: «Mos fol ashtu, o mbret!»
[9]Kështu, pra, mbreti i Izraelit thirri një nëpunës e i tha: «Shpejto e
bjere këtu Mikenë, birin e Jemlës».
[10]Mbreti i Izraelit dhe Jozafati, mbreti i Judës, rrinin secili në
fronin e vet, të veshur me veshje mbretërore, në shesh afër hyrjes
së qytetit të Samarisë dhe të gjithë profetët profetizonin para tyre.
[11]Sedecia, biri i Kanaanës, punoi për vete brirë hekuri e tha: «Kështu

22,2 Dy mbretëritë ishin afruar: Iorami, biri i Jozafatit, ishte martuar me Atalien, motrën e Akabit (2Mbr 8,18).

22,3 *dorës së mbretit të Sirisë*: mbreti i Aramit (në Siri) është akoma sipas gjasave Benadadi II (krh. 20,1). Fitorja e aramenjve nën Omri-n ose para tij, qyteti nuk ishte akoma i restauruar pas paqes së Afekut (20,34); krh. përsëri 2Mbr 8,28.

22,6 *profetët, rreth katërqind*: këta "profetë" janë në varësinë e mbretit dhe nuk janë jahvistë të pastër, si profetët e masakruar ose të persekutuar nga Jezabela (18,4.13; 19,1). Shihet këtu pyetja e Jozafatit (rr 7).

22,8 *Mikeja, biri i Jemlës*: ky profet ka vetëm emrin e përbashkët me Mikenë, orakulli i të cilit është ruajtur në tregimet e dymbëdhjetë profetëve të vegjël dhe ka jetur një shekull e gjysmë më vonë.

thotë Zoti: Me këta brirë do ta shporosh Sirinë derisa ta qesësh fare».
12Po në këtë mënyrë profetizonin edhe të gjithë profetët e tjerë e
thoshin: «Ngjitu në Ramotin e Galaadit e t'u priftë e mbara! Zoti do ta
lëshojë në dorë të mbretit».

||2Kro 18,12-27

Mikeja profet parakallëzon dështim

13Lajmëtari që shkoi ta ftojë Mikenë, i tha: «Ja, fjalët e profetëve: të
gjithë njëzëri i parakallëzojnë mbretit mirë. Tashti edhe fjala jote le të
jetë e mirë dhe parakallëzo sukses!» 14Por Mikeja iu përgjigj: «Pasha
Zotin e gjallë, do të flas vetëm gjithçka të më thotë Zoti!» 15Erdhi, pra,
te mbreti e mbreti i tha: «Mikè, a të shkojmë, a të mos shkojmë në
Ramotin e Galaadit për të luftuar?» Ai iu përgjigj: «Shko e t'u priftë
e mbara! Zoti do ta lëshojë në dorë të mbretit!» 16Porse mbreti i tha:
«Prapë e prapë po të përbej të mos më folësh tjetër përveç së vërtetës
në emër të Zotit». 17Atëherë ai i tha:

«Po e shoh mbarë Izraelin
të shpërndarë nëpër male
porsi delet që s'kanë bari.
E Zoti thotë: 'Këta njerëz nuk kanë prijës;
22,35-36 secili le të kthehet në paqe në shtëpinë e vet!'»

18Prandaj edhe mbreti i Izraelit i tha Jozafatit: «A nuk të thashë se
ky nuk ma parakallëzon të mirën, por gjithmonë të keqen?»
19Mikeja shtoi: «Për këtë arsye dëgjo fjalën e Zotit: E kam parë
Is 6,1 Zotin ndenjur mbi fronin e vet dhe mbarë ushtria qiellore qëndronte
Jb 1,6; 2,1 në këmbë në të djathtë e në të majtë të tij. 20E Zoti foli: 'Kush do
ta ngashnjejë Akabin që të shkojë e të mbesë i vrarë në Ramotin
e Galaadit?' Dikush fliste në një mënyrë e dikush në një tjetër.
21Atëherë hyri një shpirt, qëndroi para Zotit e tha: 'Unë do ta gënjej!'
E Zoti e pyeti: 'Në ç'mënyrë?' 22Ai tha: 'Do të shkoj e do të bëhem
shpirt rrenacak në gojën e të gjithë profetëve të tij.' E Zoti i tha: 'Do
ta gënjesh e do t'ia dalësh! Shko e bëj ashtu!' 23Kështu, pra, Zoti e ka
futur shpirtin rrenacak në gojën e të gjithë këtyre profetëve të tu, që
janë këtu; por Zoti lidhur me ty lajmëron kob».

22,11 *Sedecia*: ky Sedeci për më tepër i panjohur, duket si kryetar i turmës së profetëve. Veprimi i tij simbolik (krh. 11,30+ e Jer 18,1+) duhet të tregojë dhe të sigurojë fitoren e Akabit. Kornet prezantojnë forcën (Lp 33,17; etj.).

22,15b Mikeja rimerr tekstualisht fjalët e profetëve fallso. Por vihet në lojë nga mbreti dhe ky nuk lejon të mashtrohen.

22,21 *një shpirt*: një personifikim i shpirtit profetik, i cili planin hyjnor do ta transformojë në një shpirt gënjeshtre (rr 22).

24Atëherë u afrua Sedecia, biri i Kanaanës, dhe i ra Mikesë
flakaresh e i tha: «Nga doli shpirti i Zotit prej meje për të folur me
ty?» 25Mikeja iu përgjigj: «Do ta shohësh atë ditë, kur do të hysh nga
një dhomë në tjetrën për t'u fshehur!» 26Foli mbreti i Izraelit: «Kape
Mikenë dhe çoje te Amoni, kryetari i qytetit, dhe te Joasi, djali i
mbretit 27dhe thuaju: 'Kështu urdhëron mbreti: Futeni këtë njeri në
burg dhe mbajeni vetëm me bukë e ujë sa t'i mbahet fryma derisa të
kthehem unë shëndoshë e mirë.'» 28Mikeja tha: «Nëse ti do të kthehesh
shëndoshë e mirë, atëherë Zoti nuk ka folur përmes meje». E shtoi:
«Dëgjoni, o popuj, të gjithë!»

Vdekja e Akabit në Ramot të Galaadit

29Shkuan, pra, mbreti i Izraelit dhe Jozafati, mbreti i Judës, në ‖2Kro 18,28-34
Ramotin e Galaadit. 30Mbreti i Izraelit i tha Jozafatit: «Për të hyrë
në luftë vetë do t'i ndërroj petkat, kurse ti mos i ndërro petkat e tua».
Mbreti i Izraelit i ndërroi petkat e ra në luftë. 31Mbreti i Sirisë u
kishte dhënë këtë urdhër tridhjetë e dy prijësve të karrocave të luftës:
«Mos sulmoni as të voglin as të madhin, por vetëm mbretin e Izraelit».
32Kur prijësit e karrocave të luftës e panë Jozafatin, e morën për
mbretin e Izraelit dhe u versulën në luftë kundër tij. Jozafati bërtiti.
33Prijësit e karrocave të luftës e morën vesh se s'ishte mbreti i Izraelit,
dhe u tërhoqën prej tij.

34Një njeri e tendosi harkun dhe pa shënuar e lëshoi shigjetën dhe
i ra mbretit të Izraelit ndërmjet brezit e pancirit. Ai atëherë i tha
karrocëtarit të vet: «Kthehu e më nxirr nga lufta se jam i plagosur
rëndë». 35Atë ditë lufta u ashpërsua shumë; megjithatë mbreti
qëndronte në këmbë në karrocën e tij ballë për ballë me sirianët.
Vdiq në mbrëmje. Prej plagës gjaku i ishte derdhur në karrocë. 36Në
perëndimin e diellit nëpër mbarë ushtrinë u hap zëri: «Secili le të
kthehet në qytetin e vet e në vendin e vet!» 37Mbreti, pra, vdiq dhe qe 22,17
bartur në Samari. Mbretin e varrosën në Samari. 38Karrocën e tij e
lanë në peshkoren e Samarisë dhe qentë e llapën gjakun e tij, po edhe
laviret u lanë sipas fjalës së Zotit, që e kishte pasë thënë.

22,28 *dëgjoni o popuj të gjithë!*: është fillimi i orakullit të profetit kanonik Mikesë, i shtuar nga një shpjegim, i cili i ka pështjelluar dy personazhet.

22,30 *për të hyrë në luftë vetë do t'i ndërroj petkat*: me versione; TM ("maskohu i veshur ndryshe dhe ec") është në kundërshtim me atë në vazhdim.

22,34 *nga lufta*: në LXX; TM e ka "fushën"

22,38 *e lanë*: në LXX; TM e ka: "ai lan". Ky rr është një shpjegim që kujton 21,19; por vrasësi i Nabotit erdhi në Izrael dhe 21,29 sillte dënimin e Akabit mbi të birin.

6. PAS VDEKJES SË AKABIT

Përfundimi i mbretërisë së Akabit

[39]Veprat e tjera të Akabit dhe gjithçka bëri ai, si dhe shtëpia prej
Am 3,15 fildishit, të gjitha qytetet që i ndërtoi, pse a nuk janë këto të gjitha të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit? [40]Akabi pushoi pranë të parëve të vet. Në vend të tij u bë mbret Ohozia, i biri.

‖2Kro 20,31–21,1 Mbretërimi i Jozafatit në Jude /870-848/

[41]Kurse Jozafati, biri i Asës, u bë mbret i Judës në vitin e katërt të Akabit, mbretit të Izraelit. [42]Ishte tridhjetepesëvjeçar kur filloi të mbretërojë dhe mbretëroi në Jerusalem njëzet e pesë vjet. Nëna e tij quhej Azubë. Ishte bija e Selahut. [43]Eci udhës së babait të vet, Asës, dhe nuk iu shmang asaj. Bëri çka ishte e drejtë para syve të Zotit. [44]Megjithatë lartësirat nuk i zhduku; sepse populli gjithnjë flijonte dhe digjte kem në lartësira. [45]Porse Jozafati bëri paqe me mbretërit e Izraelit.

[46]Veprat e tjera të Jozafatit dhe trimëritë si dhe luftërat që i bëri, a nuk janë këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Judës?
15,12; Lp 32,19+ [47]Ai i dëboi prej vendit edhe laviret e kushtuara që kishin mbetur në kohën e Asës, babës së tij.

[48]Asohere nuk kishte mbret në Edom, por qeveritar të mbretit.
9,26-28; 10,22 [49]Mbreti Jozafat ndërtoi edhe flotën e Tarsit për të lundruar në Ofir e për të sjellë ar; por nuk shkuan, sepse u thyen në Asiongaber. [50]Atëherë Okozia, biri i Akabit, i tha Jozafatit: «Le të shkojnë shërbëtorët e mi me shërbëtorët e tu në anije», por Jozafati nuk deshi.

[51]Jozafati pushoi me të parët e vet dhe qe varrosur me ta në Qytetin e Davidit, stërgjyshit të vet. Në vend të tij u bë mbret Jorami, i biri.

Mbreti Okozia i Izraelit /853-852/ dhe Elia profet

[52]Okozia, biri i Akabit, kishte filluar të mbretëronte në Samari mbi Izraelin në vitin e shtatëmbëdhjet të mbretërimit të Jozafatit, mbretit të Judës. Mbretëroi mbi Izrael dy vjet. [53]Bëri të keqen ndër sytë e Zotit dhe eci udhës së babës së vet e të nënës së vet dhe udhës së Jeroboamit, birit të Nabatit, i cili e ngashnjeu Izraelin të mëkatonte. [54]I shërbeu Baalit dhe e adhuronte. Kështu e hidhëroi Zotin, Hyjin e Izraelit, pikërisht siç kishte vepruar i ati i tij.

22,48 Teksti i pasigurtë dhe interpretimi i diskutueshëm

Libri i dytë i mbretërve

1 [1]Moabi u çua në kryengritje kundër Izraelit pasi vdiq Akabi. 3,4-27
[2]Okozia u rrëzua prej ballkonit të dhomës së vet të lartë që e
kishte në Samari, u bë i lig dhe dërgoi lajmëtarë me këtë porosi:
«Shkoni e pyeteni Beelzebubin, zotin e Akaronit, a do të shërohem
nga kjo sëmundje». [3]Atëherë engjëlli i Zotit foli me Elinë e Tesbiut:
«Çohu e dilu para lajmëtarëve të mbretit të Samarisë dhe thuaju: Pse
a nuk ka Hyj në Izrael që po shkoni për ta pyetur Beelzebubin, zotin
e Akaronit? [4]Për këtë arsye thotë Zoti kështu: Prej shtrojës në të cilën
ke rënë, s'do të çohesh, por do të vdesësh!» Dhe Elia u largua.
[5]Lajmëtarët u kthyen tek Okozia, dhe ky i pyeti: «Pse u kthyet?»
[6]Ata iu përgjigjën: «Na doli përpara një njeri e na tha: Shpejt kthehuni
te mbreti që ju ka dërguar, e thoni: 'Kështu thotë Zoti: A thua pse nuk
paska Hyj në Izrael, po dërgon të pyetet Beelzebubi, zoti i Akaronit?
Prandaj, prej shtratit në të cilin ke rënë, nuk do të çohesh, por do të
vdesësh!'» [7]Mbreti i pyeti: «Si ishte nga pamja dhe veshja ai njeri që
ju doli përpara e ju tha këto fjalë?» [8]Ata iu përgjigjën: «Ishte njeri i
veshur me gëzof dhe i ngjeshur me rrip lëkure rreth ijëve». Ai tha:
«Është Eli Tesbiti!»
[9]Atëherë mbreti dërgoi kundër Elisë pesëdhjetarin me pesëdhjetë
ushtarët e tij. Ky shkoi tek ai dhe e gjeti duke ndenjur në majë të
malit. Oficeri i tha: «Njeri i Hyjit, mbreti ka urdhëruar të zbresësh!»
[10]Elia u përgjigj e i tha pesëdhjetarit: «Nëse unë jam njeri i Hyjit, Lk 9,54
le të zbresë prej qiellit zjarri e le të të përpijë ty dhe pesëdhjetë
njerëzit e tu!» E zjarri ra prej qiellit dhe e përpiu atë me pesëdhjetë
njerëzit që ishin me të. [11]Mbreti sërish dërgoi një pesëdhjetar tjetër
me pesëdhjetë njerëz të tjerë. Ky i tha Elisë: «Njeri i Hyjit, kështu
urdhëron mbreti: 'Hajde, zbrit!'» [12]Elia iu përgjigj: «Nëse unë jam
njeri i Hyjit, le të zbresë zjarri prej qiellit e le të të përpijë ty dhe të

k 1 Ndarja e Mbretërve në dy pjesë është artificiale. Në Biblën e parë hebraike ishte e panjohur.

1,2 *Beelzebub*: domethënë "Baali i mizave", një lojë fjalësh që jep emrin e vërtetë të hyjit që ishte Baal Zebùl, "Baali princi" (krh. Mt 10,25+).

1,8 Elia ishte veshur me një gëzof dhe një rrip rreth ijeve (krh. 1Mbr 18,46 dhe 2Mbr 2,8.13). kjo veshje do të jetë ajo e profetëve të tjerë (Zk 13,4) dhe e Elisë së ri, Gjon Pagëzuesit (Mt 3,4p).

1,9-16 Këto rr duken si shtesë, e prejardhur nga apostujt e Elizeut (krh. 2,23-24). Bëhet fjalë për të ngulitur, duke anashkaluar të drejta të tjera morale, respektin dhe nënshtrimin që u detyroheshin përfaqësuesve të Hyjit.

pesëdhjetë njerëzit e tu!» Ra, pra, prej qiellit zjarri i Hyjit, e përpiu atë
dhe të pesëdhjetë njerëzit e tij. [13]Mbreti dërgoi përsëri pesëdhjetarin
e tretë me të pesëdhjetë ushtarët e tij. Por ky, kur erdhi, ra në gjunjë
para Elisë, iu lut e i tha: «Njeri i Hyjit, mos e bëj për asgjë jetën time
dhe jetën e këtyre pesëdhjetë vetave, shërbëtorëve të tu, që janë me
mua. [14]Ja, ka zbritur zjarri prej qiellit e i ka përpirë dy pesëdhjetarët
e parë dhe nga pesëdhjetë ushtarët që ishin me ta: tani po të lutem që
të kesh dhimbë për jetën time».
[15]Engjëlli i Zotit foli me Elinë e i tha: «Zbrit me të e mos ki frikë!»
Elia u çua e zbriti me të te mbreti [16]dhe i tha: «Kështu thotë Zoti:
Meqenëse i dërgove kasnecët për të pyetur Beelzebubin, zotin e
Akaronit, sikur të mos kishte Hyj në Izrael, për të kërkuar fjalën e tij,
prej shtratit në të cilin je shtruar, nuk do të ngrihesh, por me siguri do
të vdesësh». [17]Okozia vdiq sipas fjalës së Zotit që e tha Elia. Pasi nuk
la djalë, në këmbë të tij u bë mbret Jorami, vëllai i tij, në vitin e dytë
të mbretërisë së Joramit, birit të Jozafatit, mbretit të Judës.
[18]Veprat e tjera të Okozisë që i bëri, a nuk janë këto të shkruara në
Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit?

VI. CIKLI I ELIZEUT

1. FILLIMET

Rrëmbimi i Elisë që lë për pasardhës Elizeun

2 [1]Ja çfarë ndodhi kur Zoti e ngriti Elinë në qiell në vorbull.
Elia e Elizeu e lëshuan Galgalën. [2]Elia i tha Elizeut: «Rri ti
këtu, sepse mua Zoti po më dërgon deri në Betel». Por Elizeu iu
përgjigj: «Pasha Zotin e gjallë e pasha jetën tënde, unë nuk do të të
lë vetëm». Kur zbritën në Betel, [3]bijtë e profetëve, që ishin në Betel, i
dolën para Elizeut e i thanë: «A e di se sot Zoti do ta marrë zotërinë
tënd përmbi kokën tënde?» Ai u përgjigj: «Edhe vetë e di, po heshtni!»
[4]Elia i tha: «Elize, qëndro këtu, sepse Zoti po më dërgon në Jerik». Ai
iu përgjigj: «Pasha jetën e Zotit e pasha jetën tënde, unë nuk do të të
lë vetëm». Kur arritën në Jerik, [5]iu afruan Elizeut bijtë e profetëve që
ishin në Jerik, e i thanë: «A e di se sot Zoti do ta marrë zotërinë tënd

1,17 *në vitin e dytë të mbretërisë së Joramit, birit të Jozafatit, mbretit të Judës*: kjo e dhënë që nuk përputhet me 3,1, i përket një sistemi tjetër kronologjik.

2,1-18 Në pikëpamjen letrare, kjo pjesë e bukur i përket tashmë ciklit të Elizeut, të cilit i shërben si hyrje.

2,1 *Galgala*: kjo Galgala në veri të të Betelit nuk është ajo e Zan 4,19 (krh. shënimin).

2,3 *bijtë e profetëve*: tradita letrare. Janë profetë të bashkuar në vëllazëri dhe jetojnë bashkë prandaj quhen edhe "vëllazëri profetësh" (BJ). Elizeu ishte i lidhur ngusht me to, ndryshe nga Elia, profeti i vetmuar.

përmbi kokën tënde?» Ai iu përgjigj: «Edhe vetë e di, po heshtni!» 6Elia
i tha Elizeut: «Rri këtu se mua Zoti po më dërgon deri në Jordan». Ky
iu përgjigj: «Pasha jetën e Zotit e pasha jetën tënde, unë nuk do të të
lë vetëm». Kështu shkuan së bashku.
7Pesëdhjetë vetë nga bijtë e profetëve shkuan pas tyre. Këta zunë
vend përballë tyre, pakëz më larg, kurse ata të dy shkuan te Jordani.
8Elia e hoqi leshnikun, e mbështolli dhe me të i ra ujit. Uji u nda në dy Dal 14,16.22
pjesë dhe ata kaluan terikut. 9Kur kaluan matanë, Elia i tha Elizeut:
«Kërko çfarë do që të bëj për ty para se të më marrin prej teje». Elizeu
iu përgjigj: «Të lutem të vijnë mbi mua dy pjesë të shpirtit tënd». 10Ai
u përgjigj: «Ti po kërkon një gjë të vështirë. Megjithatë, nëse do të më
shohësh kur do të më marrin prej teje, do ta fitosh atë që kërkove, e
në qoftë se nuk do të më shohësh, nuk do ta fitosh». 11Ndërsa ata po
vazhdonin rrugën duke biseduar, kur qe, një karrocë e zjarrtë dhe 6,16-17
kuaj të zjarrtë i ndanë dhe Elia me anë të vorbullës u ngjit në qiell. /Sir 48,9.12
12Elizeu e shikonte e bërtiste: «Im atë, o im atë! Karroca e Izraelit e =13,14
kalorësi i tij!» Dhe më nuk e pa; i kapi petkat e veta dhe i shqeu në dy
pjesë. 13E mori leshnikun e Elisë, që i kishte rënë, u kthye dhe zuri
vend në bregun e Jordanit.
14Me leshnikun e Elisë, që i kishte rënë, i ra ujit e tha: «Ku është tani
Hyji i Elisë?» I ra ujit, uji u nda këndej e andej dhe Elizeu kaloi. 15Kur
e panë bijtë e profetëve që ishin kundruall në Jerik, thanë: «Shpirti
i Elisë pushoi mbi Elizeun». Ata i dolën përpara në takim, ranë me
fytyrë përdhe para tij 16dhe i thanë: «Ja këtu me shërbëtorët e tu edhe
pesëdhjetë burra që janë të gatshëm të shkojnë e ta kërkojnë zotërinë
tënd ndoshta Shpirti i Zotit e ka marrë dhe e ka hedhur në ndonjë mal 1Mbr 18,12+
ose në ndonjë luginë». Elizeu u tha: «Mos i nisni!» 17Por ata iu vunë
aq shumë, saqë pranoi dhe u tha: «Dërgoni!» Ata i nisën pesëdhjetë
burrat. Pasi e kërkuan për tri ditë e nuk e gjetën, 18u kthyen tek ai. Ai Lp 34,6; Mal 3,23+
banonte në Jerik e u tha: «Po a nuk ju pata thënë: mos shkoni!»

Dy mrekulli të Elizeut

19Banorët e qytetit i thanë Elizeut: «Ja, është bukur të banohet në

2,9 *dy pjesë të shpirtit tënd*: djali i madh merrte dyfishin e pjesës së trashëgimisë atërore (Lp 21,17). Elizeu dëshiron të njihet si trashëgimtari kryesor shpirtëror i Elisë. Kërkesë e vështirë, sepse shpirti profetik nuk pasohet: ai vjen nga Hyji dhe Hyji do të dëftojë që kërkesa është plotësuar, duke i caktuar Elizeut të shohë atë që i është mbuluar syve njerëzor (krh. rr 12 dhe 6,17); "bijtë e profetëve" ("vëllezërit profetë" në BJ; krh. 2,5) do të përceptojnë vetëm paraqitjen natyrore të misterit.

2,18 Kërkimi i pafrytshëm vërteton vetëm që Elia nuk i përket më kësaj bote; fati i tij është një mister që Elizeu nuk do ta qartësojë. Teksti nuk thotë që Elia nuk ka vdekur, por mund të kuptohej shumë thjeshtë. Te "rikthimi i Elisë" krh. Mal 3,23+.

2,19-25 Tregime të së njëjtës degë të atyre të k 4. Elizeu ka një fuqi hyjnore për të shpëtuar ose për të humbur: ai i ndihmon

qytet, siç po e sheh vetë, zotëri; porse mjerisht ujët është shumë të këq
dhe toka e papëlleshme». [20]E ai u tha: «Më sillni një enë të re dhe qitni
Dal 15,25v në të kripë!» Kur ia sollën ata, [21]shkoi te burimi i ujit, e qiti kripën në
të e tha: «Kështu thotë Zoti: Ja, e shërova ujët! Në të s'do të ketë më
vdekje as shterpësi!» [22]Dhe u shërua uji deri më sot sipas fjalës që e
tha Elizeu profet.

[23]Prej andej Elizeu u ngjit në Betel. Ndërsa po ecte rrugës, i dolën
para disa fëmijë të vegjël prej qytetit dhe e shpotitnin duke thënë:
«Hajde, tullac! Hajde, tullac!» [24]Ky i shikoi e, kur i pa, i mallkoi në
emër të Zotit. Kur qe, dolën dy arinj nga pylli dhe i shqyen dyzet e dy
fëmijë. [25]Prej andej shkoi në malin e Karmelit dhe prej andej u kthye
në Samari.

2. LUFTA MOABITE

Mbretëria e Joramit në Izrael /852-841/

3 [1]Jorami, biri i Akabit, u bë mbret mbi Izraelin në Samari në vitin
e tetëmbëdhjetë të Jozafatit, mbretit të Judës dhe mbretëroi
dymbëdhjetë vjet. [2]Bëri të keqen në sytë e Zotit, por jo si i ati e
e ëma, sepse e hoqi gurin e Baalit që kishte punuar i ati. [3]Porse prapë
vazhdoi të qëndrojë e nuk u largua prej mëkatit të Jeroboamit, birit të
Nabatit, i cili e bëri Izraelin të mëkatojë.

Luftimi i izraelitëve dhe i judenjve kundër moabitëve

[4]Meza, mbreti i moabitëve, ishte blegtor dhe, si tatim, i jepte mbretit
të Izraelit njëqind mijë qengja dhe leshin e njëqind mijë deshve. [5]Por,
1Mbr 22 kur vdiq mbreti Akab, mbreti i moabitëve u ngrit kundër mbretit të
Izraelit. [6]Mu në atë kohë mbreti Joram doli prej Samarisë dhe kaloi
nëpër mbarë Izraelin. [7]Atëherë u nis dhe çoi njerëz tek Jozafati,
mbreti i Judës, me këto fjalë: «Mbreti i Moabit më doli dore. A do
1Mbr 22,4 të vish me mua në luftë kundër Moabit?» Ai u përgjigj: «Do të vij.
Kush është imi, është yti, populli im, është populli yt, kuajt e mi,
kuaj të tu». [8]E vazhdoi: «Cilës rrugë do të ngjitemi?» Ai iu përgjigj:

ata që e njohin misionin e tij, por ndëshkon atë që përqesh pandershmërisht njeriun e Hyjit

3,1 *dymbëdhjetë vjet*: kjo shifër i përket një sistemi kronologjik dytësor. Sipas datave më të sigurta Jorami i Izraelit nuk kishte mbretëruar më shumë se tetë vjet.

3,4 *Meza, mbreti i moabitëve*: "ylli i Mezës", e gjetur në Dibon, kujton që Moabi ishte i nënshtruar i Izraelit nën Omrin dhe Akabin, dhe kremton luftën e çlirimit, por kalon në heshtje episodi pak i lavdishëm i ruajtur nga Bibla.

3,7 *Jozafati, mbreti i Judës*: sipas të dhënave të tjera kronologjike, kjo luftë zuri vend më shumë nën birin e tij Joramin. Por emri i Jozafatit mund të jetë pëlqyer në bazë të mëshirës së tij (krh. rr 11.13-14) dhe të rolit analog që ai ka kryer në 1Mbr 22.

«Nëpër shkretëtirën e Idumesë». 9Kështu, pra, u nisën mbreti i
Izraelit, mbreti i Judës e mbreti i Edomit. Shtatë ditë u endën duke
udhëtuar e nuk gjetën ujë as për ushtri as për bagëti që shkonin pas
tyre. 10Atëherë mbreti i Izraelit tha: «Eheu! Zoti na bashkoi ne tre
mbretërit për të na lëshuar në duar të moabitëve!» 11Jozafati pyeti:
«A ka këtu ndonjë profet të Zotit që përmes tij ta pyesim Zotin?» Një 1Mbr 22,7
prej shërbëtorëve të mbretit të Izraelit u përgjigj: «Këtu është Elizeu, 1Mbr 19,21
biri i Safatit, që i qiste Elisë profet ujë duarve». 12Jozafati tha: «Në të
është fjala e Zotit». Shkuan tek ai mbreti i Izraelit, mbreti i Judës e
mbreti i Edomit.

13Por Elizeu i tha mbretit të Izraelit: «Çka kemi të përbashkët unë e
ti? Shko te profetët e tët eti dhe te profetët e sat ëme!» Mbreti i Izraelit
i tha: «Jo! Vërtet i bashkoi Zoti këta tre mbretër për t'i lëshuar në dorë
të Moabit?» 14Atëherë Elizeu i tha: «Pasha jetën e Zotit të ushtrive, të 1Mbr 18,15
cilit i shërbej, po të mos ishte nderimi që kam për Jozafatin, mbretin
e Judës, ty s'do të të kisha pritur as s'do të të kisha shikuar me sy.
15Tashti ma sillni një muzikëtar». Posa ia filloi muziktari të luajë në 1Sam 10,6
veglën muzikore, dora e Zotit zbriti mbi Elizeun. 16I tha: »Kështu thotë
Zoti: Hapni sa më shumë gropa në këtë luginë. 17Sepse kështu thotë
Zoti: S'do të shihni as erë as shi e kjo luginë do të mbushet me ujë.
Do të pini ju dhe bagëtitë e kafshët tuaja. 18Por kjo s'është asgjë në
sytë e Zotit: për më tepër Zoti do ta dorëzojë Moabin në duart tuaja.
19Do t'i shpartalloni të gjitha kalatë, do t'i pushtoni të gjitha qytetet Lp 20,19
e rëndësishme, do t'i prisni të gjitha pemët frutore, do t'i mbyllni të
gjitha burimet dhe çdo arë të mirë do ta mbushni me gurë». 20Kështu,
pra, në kohën që paraqitet flia, ia behën ujërat prej anës së Edomit.
Mbarë tokën e mbuloi uji.

21Të gjithë moabitët, posa dëgjuan se kishin ardhur mbretërit për
të luftuar kundër tyre, u bashkuan të gjithë ata që mund të ngjeshnin
armët - të rinj e pleq - dhe iu ngjeshën kufijve. 22Ditën e parë, kur
u ngritën - posa kishte lindur dielli mbi ujërat, moabitët panë së
kundrualli ujërat e kuqe si të ishin gjak 23e thanë: «Me siguri që qenka
gjak! Paskan luftuar mbretërit kundër njëri-tjetrit e qenkan vrarë me
shpatë! Ku e latë, o moabitë! Vraponi në plaçkë!» 24Por kur arritën në
fushimin e Izraelit, mbarë Izraeli u sul kundër moabitëve që u kthyen
shpinën e ikën. Izraelitët nuk iu ndanë, por i ndoqën moabitët e i

3,9 *mbreti I Judës e mbreti I Edomit*: mbledhja e Judës dhe e vasalit të tij Edomit i duhet mbretit të Izraelit për të sulmuar Moabin nga ana jugore, duke i rënë përqark Detit të Vdekur dhe duke kaluar ndërmjet territorit edomit.

3,22 *ujërat e kuqe si të ishin gjak*: ngjyrë kjo si shkak i rërave dell'uadi El Hesa. Është një lojë fjalësh mes *adom,* "i kuq", *dam,* "gjak"dhe emrit të Edomit.

3,24 *por kur arritën në fushimin e Izraelit*: LXX-ja ka fjalë për fjalë: "ecën përpara"; TM është prishur.

vranë. 25Ua rrënuan qytetet dhe arat e mira ua prishën duke hedhur
secili gurë e duke i mbushur, ua mbyllën burimet e ujërave e ua prenë
të gjitha pemët frutore. Kishin mbetur vetëm muret e Cirharesetit.
Edhe atë e rrethuan bahetarët dhe e sulmuan. 26E kur mbreti i Moabit
pa se s'do të mund t'u qëndronte, mori me vete shtatëqind shpatëtarë
për t'iu sulur mbretit të Edomit, por nuk ia dolën. 27Atëherë e mori
djalin e vet të parëlindurin, që do të ishte trashëgimtari i tij, dhe mbi
murin e qytetit e kushtoi fli shkrumbimi. Kjo gjë u shkaktoi aq neveri
izraelitëve, saqë menjëherë u larguan prej andej e u kthyen në tokën
e vet.

3. DISA MREKULLI TË ELIZEUT

Vaji i vejushës

1Mbr 17,8-15

4 1Një grua, prej grave të bijve të profetëve, i lutej Elizeut e
i thoshte: «Shërbëtori yt, burri im, ka vdekur, e ti e di se
shërbëtori yt ka qenë njeri që e ka dashtur Zotin. Dhe ja,
ka ardhur huadhënësi për të m'i marrë dy djemtë e mi për t'i bërë
skllevër». 2Elizeu iu përgjigj: «Po çka do që të bëj për ty? Çka ke në
shtëpinë tënde? Më trego!» Ajo iu përgjigj: «Shërbëtorja jote s'ka
asgjë tjetër në shtëpinë e vet përveç një poçi të vogël me vaj». 3Ai i
tha: «Shko e merr hua prej të afërmve të tu enë të zbrazëta sa më
shumë që të mundesh. 4Hyr në shtëpi dhe mbylle derën pas vetes.
Kur të jesh brenda ti dhe fëmijët e tu, diko prej tij në to. Secilën enë
që ta mbushësh qite mbanë». 5Shkoi, pra, gruaja, e mbylli derën pas
vetes e pas fëmijëve të vet. Ata i sillnin enët e ajo i mbushte. 6Kur i
mbushi enët, i tha djalit të vet: «Më sill edhe një enë». Ai iu përgjigj:
«S'kam më!» Vaji u ndal. 7Gruaja erdhi e i tregoi njeriut të Hyjit. Ai i
tha: «Hajt e shite vajin e ktheja detyrën huadhënësit tënd, kurse ti e
djemtë e tu jetoni me vajin që do t'ju teprojë».

Elizeu, sunamitja dhe djali i saj

1Mbr 1,3

8Një ditë ndodhi që Elizeu të kalojë nëpër Sunam. Ishte aty një grua
fisnike dhe kjo e ndali të hajë bukë tek ajo. Që atëherë, gjithsaherë që
kalonte atypari, kthehej tek ajo për bukë. 9Ajo i tha burrit të vet: «Me
sa shoh unë, ky njeri i Hyjit që kalon shpesh këtupari, është vërtet

3,25 *muret e Cirharesetit*: ose, më e njohur, Kir-Eres, kryeqytet i Moabit (Is 16,7.11; Jer 48,31.36) në vendin e Kerakut të sotëm.

3,27 *kjo gjë u shkaktoi aq neveri izraelitëve*: interpretim i diskutueshëm. Sakrifica e të birit është një gjest dëshpërimi i mbretit të Moabit që të pajtohej me zotin e vet Kamosin. I realizuar në bastion, provokon panik mes rrethuesve që ndjehen objekt i zemërimit hyjnor.

4,7 *njeriut të Hyjit*: titull i zakonshëm i Elizeut në tregimet që vijnë nga "nga bijtë e profetëve" (1,9-14; 1Mbr 17,18).

njeri i shenjtë. [10]Po i ndërtojmë një dhomë në tarracë, po i vendosim
në të një shtrat, një tavolinë, një ndenjëse dhe një pishtar, që, kur të
vijë tek ne, të rrijë atje». [11]Një ditë erdhi ai atje, u ngjit në dhomë
dhe pushoi aty. [12]Elizeu i tha Gjiezit, shërbëtorit të vet: «Thirre këtë
sunamite». Ky e thirri dhe, kur erdhi ajo, [13]Elizeu i tha shërbëtorit:
«Thuaji: Ti po kujdesesh shumë për ne. Çfarë do që të bëj edhe unë për
ty? A mos e ke ndonjë nevojë e do që të flas një fjalë me mbretin ose me
të parin e ushtrisë?» Ajo iu përgjigj: «Jetoj e qetë në mes të njerëzve
të mi». [14]Ai tha: «Po ç'dëshiron që të bëj për të?» E Gjiezi tha: «E, mos
pyet, nuk ka fëmijë dhe burri i saj është i moshuar». [15]Atëherë Elizeu
i urdhëroi ta thërriste. Kjo pasi e thirrën, erdhi e qëndroi para derës.
[16]Elizeu i tha: «Në këtë kohë, sot një vjet, djalin do ta shtrëngosh Zan 18,10
në parzmin tënd!» Por ajo u përgjigj: «Jo, zotëria im, jo, mos e gënje
shërbëtoren tënde, o njeri i Hyjit!» [17]Por gruaja me të vërtetë ngjizi
dhe vitin e dytë po në atë kohë,lindi djalin, ashtu siç i tha Elizeu.

[18]Fëmija u rrit dhe një ditë doli të shkonte tek i ati ndër korrtarë.
[19]I tha t'et: «Koka ime! Koka ime!» Ai i tha shërbëtorit: «Merre djalin 1Mbr 17,17-24
e çoje tek e ëma». [20]E mori dhe e çoi tek e ëma. Ajo e mori djalin në
prehër dhe e mbajti ashtu deri në mesditë dhe atëherë i vdiq. [21]Ajo u
ngjit dhe e vendosi djalin në shtratin e njeriut të Hyjit dhe e mbylli
derën. Doli jashtë, [22]e thirri burrin e vet dhe i tha: «Çoje, po të lutem,
me mua njërin prej shërbëtorëve dhe gomaricën që të vrapoj deri te
njeriu i Hyjit dhe do të kthehem». [23]Ai i tha: «Pse po shkon sot? S'është
as hëna e re as e shtunë!» Ajo iu përgjigj: «Lametënzonë!» [24]E shaloi
gomaricën dhe i urdhëroi shërbëtorit: «Prij e grahu këmbëve! Mos
u ndal askund pa të thënë unë». [25]U nis pra, dhe arriti te njeriu i
Hyjit në malin e Karmelit. Kur e pa së kundrualli njeriu i Hyjit, i tha
Gjiezit, shërbëtorit të vet: «Qe, po vjen ajo sunamitja. [26]Shpejto dili
përpara dhe thuaj: A je mirë ti? Si është burri dhe si e ke djalin?» Ajo
iu përgjigj: «Mirë!» [27]Por kur arriti te njeriu i Hyjit në mal, ra përmbys
te këmbët e Elizeut dhe ia pushtoi. Gjiezi u afrua për ta larguar, por
njeriu i Hyjit i tha: «Mos e luaj, se e paska shpirtin në pikëllim të
madh e Zoti ma ka fshehur mua e nuk më ka treguar». [28]Ajo i tha:
«Vallë, a kam kërkuar unë djalë prej imzotit? Pse, a nuk të pata thënë:
Mos luaj me mua!?»

4,13 Elizeu ka propozuar të ndërhyjë në gjykatë. Gruaja përgjigjet në mënyrë të guximshme që i mjafton mbrojtja e grupit të saj familjarë.

4,17 *në vitin e dytë*: formulimi është krejtësisht i njëjti i rr 16 (fj.fj. "sot një vjet"): ndoshta thjeshtë përsëritje e rastësishme.

4,21 Shprehja e fesë së kësaj gruaje: Elizeu, që e bëri të kishte këtë fëmijë, do mund t'ia kthejë; në pritje, askush nuk duhet të dijë gjë për vdekjen e tij (rr 23) dhe ajo fsheh kufomën.

4,23 Ishte zakon pra të vizitoje, për festa, pesonazheve të shenjta.

Lk 10,4 [29]Elizeu i tha Gjiezit: «Shtrëngo ijët e tua, merre shkopin tim dhe
nisu! Nëse takon një njeri, mos e përshëndet; nëse të përshëndet kush,
mos iu përgjigj. Vër shkopin tim mbi djaloshin». [30]Porse nëna e fëmijës
tha: «Pasha Zotin e gjallë e pasha jetën tënde, nuk të lëshoj». Ai u
ngrit dhe shkoi me të. [31]Gjiezi kishte shkuar përpara dhe e kishte
vënë shkopin përmbi fëmijën, por fëmija s'kishte dhënë zë as shenja
jete. U kthye ta takojë dhe i tha: «Djaloshi nuk u zgjua!» [32]Elizeu hyri
në shtëpi dhe, ja, fëmija i vdekur ishte vig në shtratin e tij. [33]Hyri dhe
e mbylli derën pas vetes e djaloshit dhe iu lut Zotit. [34]Hipi në shtrat
1Mbr 17,21 dhe ra përmbi djaloshin, gojën e vet e vuri në gojën e djaloshit, sytë e
vet mbi sytë e tij, duart e veta mbi duart e tij dhe u shtri mbi të. Trupi
i djaloshit u nxeh. [35]Atëherë u ngrit dhe eci nëpër dhomë andej-këndej,
ra përsëri në shtrojë dhe u shtri përmbi fëmijën. Djaloshi teshi shtatë
herë dhe i hapi sytë. [36]Elizeu e thirri Gjiezin dhe i tha: «Thirre
sunamiten!» Ai e thirri. Kur erdhi tek Elizeu, ky i tha: «Merre djalin
tënd!» [37]Ajo u afrua, ra përmbys te këmbët e tij dhe e nderoi me fytyrë
përdhe. E mori djalin e vet e doli jashtë.

Kusia e helmuar

2,1 [38]Elizeu u kthye në Galgalë. Vendin e kishte kapur uri e madhe.
Bijtë e profetëve banonin tek ai. Elizeu i tha sherbëtorit të vet: «Vëre
kusinë e madhe e ziej diçka për të ngrënë bijtë e profetëve». [39]Njëri
prej tyre doli në fushë për të mbledhur barishte të egra. Gjeti një pemë
kacavjerrëse si hardhi e egër dhe mblodhi prej saj fruta të idhëta.
Me to e mbushi leshnikun e vet, u kthye dhe i thërmoi në kusi: por
nuk dinte se ç'ishin. [40]Pastaj ua zbrazën njerëzve që të hanë. Kur e
kërkuan hajen, bërtitën e thanë: «Vdekja në kusi, njeri i Hyjit!» Dhe
nuk mundën të hanin. [41]Elizeu u tha: «Më sillni miell!» Kur ia sollën,
e qiti në kusi e tha: «Zbrazu njerëzve le të hanë!» Dhe në kusi s'pati
më asgjë të keqe.

Mt 14,13-21+; 15,32-38+ **Shumëzimi i bukëve**

[42]Erdhi një njeri prej Baalsalisës dhe i solli njeriut të Hyjit bukë të
fryteve të para: njëzet bukë elbi dhe grurë të ri në duqet e veta. Elizeu
tha: «Ndaju njerëzve të hanë!» [43]Shërbëtori iu përgjigj: «Si t'ua vë para

4,29 *mos iu përgjigj*: mos përshëndetja e askujt është shenjë e një misioni urgjent. – *Vër shkopin tim*: një fuqi magjike duket se I është dhënë shkopit të Elizeut (si atij të Moisiut Dal 4,17); por në vazhdim do të shihet që asgjë nuk do të mund të bëhet pa lutjen dhe pa ndërhyrjen e vetë profetit.

4,35 *teshi shtatë herë*: Hyji dha shpirtin e jetës në vrimat e hundëve të Adamit (Zan 2,7) dhe nëpërmjet vrimave të hundëve njeriu merr frymë (Is 2,22). Teshtitja tregon kthimin në jetë.

4,39 *fruta të idhëta*: fruta shumë të hidhura që shkaktonin një efekt purgativ të dhunshëm.

këto njëqind njerëzve?» Por ai i tha sërish: «Jepi popullit të hajë! Sepse kështu thotë Zoti: 'Do të hanë dhe to t'u teprojë!'» 44Ua shtroi, pra, dhe ata hëngrën dhe u teproi sipas fjalës së Zotit.

Shërimi i Naamanit

5 1Naamani, prijësi i ushtrisë së mbretit të Sirisë, ishte njeri me rëndësi të madhe në sytë e zotërisë së vet dhe i nderuar shumë, sepse me anë të tij Zoti e kishte shpëtuar Sirinë; porse ky trim i mirë ishte i gërbulur. 2Në një çetim që bënë disa prej Sirisë, grabitën edhe një vajzë të re nga dheu i Izraelit dhe kësaj i takoi të bëhej shërbëtore e gruas së Naamanit. 3Kjo po i thotë zonjës së vet: «Oh, sikur t'i drejtohej imzot profetit që është në Samari! Me siguri do ta shëronte nga gërbula e tij!» 4Naamani shkoi dhe i tha zotërisë së vet: «Kështu e kështu ka thënë një vajzë prej Izraelit». 5Mbreti i tha: «Ti nisu për rrugë! Unë do t'i shkruaj mbretit të Izraelit një letër». Naamani u nis. Me vete mori dhjetë talenta argjend, gjashtë mijë sikla ari dhe dhjetë palë petka ndërrimi. 6Ia dorëzoi letrën mbretit të Izraelit. Në të thuhej: «Posa ta marrësh këtë letër, dije se e kam dërguar shërbëtorin tim Naamanin që ta shërosh prej gërbulës së tij». 7Kur e lexoi letrën mbreti i Izraelit, i shqeu petkat e veta dhe tha: «A mos jam unë Perëndi që të mund të vras e të ngjall, që të dërgojë ky tek unë për t'ia shëruar njeriun prej gërbulës? A po shihni se s'kërkon tjetër pos rast për të m'u ngatërruar!» Zan 30,2; 1Sam 2,6+

8Por kur Elizeu, njeriu i Hyjit, mori vesh se mbreti i Izraelit i kishte shqyer petkat e veta, dërgoi t'i thoshin mbretit: «Pse i shqeve petkat e tua? Le të vijë tek unë e le ta dijë se ka profet në Izrael!» 9Naamani shkoi me kuaj e me karroca dhe zuri vend te dera e shtëpisë së Elizeut. 10Elizeu i dërgoi një lajmëtar me këto fjalë: «Shko e lahu shtatë herë në Jordan: trupi yt do të shërohet e do të pastrohesh». 11Naamani u hidhërua dhe u nis duke turfulluar: «Unë mendoja se do të dilte tek unë, do të qëndronte para meje e do ta thërriste Emrin e Zotit, Hyjit të tij, mbi mua, do të ma prekte me dorën e vet vendin e gërbulës e do të më shëronte! 12Pse a nuk janë më të mira Abana e Farfari, lumenjtë e Damaskut, se të gjitha ujërat e Izraelit për t'u larë në to e për t'u shëruar?», dhe u kthye duke shfryrë i hidhëruar. 13Por iu afruan shërbëtorët e tij e i thanë: «Po të të kishte urdhëruar profeti një punë të vështirë, patjetër se do ta kishe kryer; aq më tepër pasi tani të tha: 'Lahu e do të pastrohesh.'» 14Naamani zbriti dhe u la shtatë herë në Gjn 9,7

Mt 3,13-15p

5,1 *Sirinë*: JHWH, Hyji i gjithësisë, udhëheq fatet e Sirisë si ato të Izraelit; mësimi i këtij k është i njëjtë me atë të 1Mbr 18. – *I mirë*: me TM;– *i gërbulur*: kjo "gërbulë" si ajo e Gjiezit (rr 27), është ndoshta vetëm një sëmundje lëkure, jo gërbula e vërtetë; dhe në fakt nuk i ndalon marrëdhëniet shoqërore (krh. Lev 13,1+).

Jordan si i kishte urdhëruar njeriu i Hyjit, iu shërua trupi i tij, iu bë
/Lk 4,27 si trupi i fëmijës së njomë dhe u shërua.
15Atëherë me mbarë ndjekësorinë e vet u kthye te njeriu i Hyjit,
qëndroi përpara tij e i tha: «Tani po e di se s'ka Perëndi në asnjë
vend tjetër, përveç në Izrael! Po të lutem, pra, prano një dhuratë prej
anës së shërbëtorit tënd». 16Por ai iu përgjigj: «Pasha jetën e Zotit,
kujt i shërbej, assesi s'i marr». Megjithëse iu vu për së tepërmi,
Elizeu nuk pranoi assesi. 17I tha Naamani: «Mirë, pra, si të duash.
Por, po të lutem, më lejo të marr unë, shërbëtori yt, vetëm aq dhe
sa mund të bartin dy mushq, sepse shërbëtori yt nuk do t'i kushtojë
fli shkrumbimi ndonjë zoti tjetër përveç Zotit. 18Por Zoti le t'ia falë
këtë sjellje shërbëtorit tënd: kur do të shkojë zotëria im në tempullin
e Remonit për të adhuruar atje e do të mbështetet në dorën time,
edhe unë do të bie në adhurim në tempullin e Remonit ndërsa ai të
adhurojë; të lutem për këtë gjë le të më falë Zoti mua, shërbëtorin
tënd». 19Elizeu iu përgjigj: «Shko në paqe!» Pasi Naamani qe larguar
jo shumë larg Elizeut,
20Gjiezi, shërbëtori i njeriut të Hyjit, tha me vete: «Imzoti e nisi
Naamanin, këtë sirian, e s'mori prej tij dhuratat që i solli. Pasha
Zotin, po i vihem vetë prapa e s'po e lë pa i marrë ndonjë send».
21Gjiezi iu vu pas Naamanit. Ky, kur e vuri re se po vraponte pas
tij, zbriti prej karroce dhe u kthye ta takojë. I tha: «A është gjithçka
mirë?» 22Gjiezi iu përgjigj: «Mirë! Por imzoti më dërgoi të të them:'
Posa më erdhën dy djelmosha prej malit të Efraimit, dy prej bijve të
profetëve. Po të lutem më jep për ta një talent argjendi dhe dy palë
petka ndërrimi.'» 23Naamani i tha: «Më mirë merri dy talenta». Dhe
iu vu t'i merrte. I lidhi në dy qese dy telentat, dha dy palë petka dhe
ua dha dy shërbëtorëve të vet e këta i sollën para tij. 24Kur arritën
në kodër, Gjiezi i mori prej tyre dhe i vendosi në shtëpi: djelmoshat
i nisi dhe ata u kthyen. 25Gjiezi hyri te zotëria i vet e qëndroi para
tij. Elizeu e pyeti: «Gjiezi, prej nga po vjen?» Iu përgjigj: «Shërbëtori
yt nuk shkoi askund». 26Elizeu i tha: «Pse a nuk qeshë në shpirt aty
unë kur një njeri zbriti nga karroca për të ardhur në takim me ty? A
thua ishte koha të merrje argjend, petka, ullishta, vreshta, dele, lopë,

5,15 *përveç në Izrael*: vetëm JHWH është më të vërtetë Hyj. Por ky Hyj i vetëm ka marrëdhënie të veçanta me popullin dhe me tokën e Izraelit; për këtë Naamani do të sjellë tokë nga Samaria për të ngritur një elter të JHWH-ut në Damask.

5,18 *kur do të shkojë zotëria im në tempullin e Remonit për të adhuruar... edhe unë do të bie në adhurim*: LXX-ja dhe Vulg. saktësojnë "në të njëjtin tempull në të cilin e bën". –*Remonit*: një emër tjetër i Adadit, zoti i stuhisë, hyjni kryesore e Damaskut.

5,19 Elizeu fal këtë shenjë të jashtme idhujtarie.

5,24 *në kodër*: *ha'ofel* domethënë "mish i huaj" nga këtu "kodër". Është edhe një emër vendi dhe në këtë kuptim e merr BJ. Në të dy rastet bëhet fjalë për kodrën e fortifikuar të selisë mbretërore.

shërbëtorë e shërbëtore? [27]Ama edhe gërbula e Naamanit do të kalojë mbi ty e mbi farën tënde për amshim!» Dhe doli prej tij i gërbulur bardhë si bora!

Dal 4,6; Nr 2,10

Sakica e tretur dhe e gjetur

6 [1]Bijtë e profetëve i thanë Elizeut: «Vendi ku rrimë pranë teje është tepër i ngushtë për ne. [2]Po shkojmë deri në Jordan dhe secili do të marrë nga një lëndë e po ndërtojmë një godinë për të ndenjur». Ai u tha: «Hajtni!» [3]Por njëri prej tyre i tha: «Eja edhe ti me ne, shërbëtorët e tu». U përgjigj: «Po vij». [4]Dhe shkoi me ta. Si mbërritën te Jordani, zunë e po prisnin lëndë. [5]Por ndodhi që, ndërsa njëri po priste drurin, i ra sakica në ujë. Ai bërtiti: «Hoh, more, o Imzot! Po edhe e kam marrë hua, se!» [6]E njeriu i Hyjit e pyeti: «Ku ra?» Ai i tregoi vendin. Elizeu mori një copë dru, e hodhi në atë vend,kur qe, sakica doli mbi ujë! [7]I tha: «Merre!» Ky shtriu dorën dhe e mori.

4. LUFTËRAT SIRIANE

Elizeu zë rob tërë një njësi ushtarake

[8]Mbreti i Sirisë luftonte kundër Izraelit. U këshillua me shërbëtorët e vet e tha: «Në këtë vend e në këtë vend le t'i vëmë pritat!» [9]Njeriu i Hyjit dërgoi t'i thoshin mbretit të Izraelit: «Ruaj se kalon nëpër atë vend, se sirianët i ke në pritë». [10]Mbreti i Izraelit dërgoi njerëzit e vet për të hetuar vendin e treguar prej njeriut të Hyjit. Kështu ky e vinte në dijeni e mbreti ruhej. Kjo ndodhi jo një herë e dy herë. [11]Zemra e mbretit të Sirisë u shqetësua fort për këtë punë, i thirri shërbëtorët e vet e i pyeti: «Pse nuk më tregoni kush është tradhtari im te mbreti i Izraelit?» [12]Njëri prej shërbëtorëve të tij i tha: «Askush, imzot mbret, por Elizeu profet që është në Izrael, i tregon mbretit të Izraelit të gjitha fjalët që ti i flet në dhomën tënde të fjetjes». [13]Ai tha: «Shkoni e shihni ku gjendet që të dërgoj njerëz për ta kapur». E lajmëruan e i thanë: «Ja, është në Dotain!» [14]Mbreti dërgoi atje kuaj, karroca e njësi të fortë ushtarësh. Këta shkuan natën dhe e rrethuan qytetin.

[15]Në mëngjes herët u ngrit shërbëtori i njeriut të Hyjit, doli jashtë dhe përreth qytetit pa ushtrinë, kuaj e karroca dhe njoftoi Elizeun e i tha: «Eheu, imzot, e ç'të bëjmë tani?» [16]Ai iu përgjigj: «Mos ki frikë! Shumë më shumë janë me ne se me ta». [17]Atëherë Elizeu u lut e tha: «Hapja, o Zot, këtij sytë që të shohë!» Zoti ia hapi sytë shërbëtorit, kur qe, përreth Elizeut mali ishte plot me kuaj e karroca zjarri.

2,10-12; 7,6

6,1 *Vendi ku rrimë*: me shumë gjasa mes të profetëve (1Mbr 4,38). Golgola, ku Elizeu gjendej ndonjë herë në

[18]Ndërkaq armiqtë zbritën drejt Elizeut që po i lutej Zotit: «Godite,
Zan 19,11 po të lutem, këtë gjindje me verbësi!» E zoti i goditi që të mos shohin
sipas kërkesës së Elizeut. [19]Elizeu u tha: «Nuk është kjo rruga as
s'është ky qyteti. Ejani pas meje e do t'ju tregoj njeriun që kërkoni».
Kështu u priu dhe i çoi në Samari. [20]Pasi hynë në Samari, Elizeu tha:
«O Zot, hapu sytë këtyre njerëzve që të shohin». Zoti ua hapi sytë dhe
atëherë panë se ishin në midis të Samarisë.

[21]Kur i pa mbreti i Izraelit, i tha Elizeut: «A t'i vras, im atë?» [22]Por
ai i tha: «Mos i godit! Sepse as ata që i zë rob me shpatën tënde dhe me
harkun tënd, nuk i vret. Nxirr para tyre bukë e ujë! Le të hanë e lë të
pinë dhe lë të kthehen te zotëria i vet». [23]Mbreti u përgatiti darkë të
madhe. Hëngrën e pinë dhe i nisi të shkonin. Ata kthyen te zotëria i
tyre. Çetat e sirianëve nuk erdhën më në tokën e Izraelit.

Uria në Samarinë e rrethuar

[24]Por, pas këtyre ngjarjeve, ndodhi që Benadadi, mbreti i Sirisë,
të bashkojë mbarë ushtrinë e vet. E sulmoi Samarinë e e vuri nën
rrethim. [25]Në Samari u bë uri e madhe e rrethimi zgjati aq, sa një
kokë gomari kushtonte tetëdhjetë sikla të argjendtë dhe e katërta
pjesë e kabit të glasave të pëllumbave pesë sikla argjendi. [26]Ndërsa
mbreti po kalonte nëpër mure, një grua thirri: «Ndore tënde, Imzot,
o mbret!» [27]Mbreti iu përgjigj: «Bjeri ndore Zotit! Sepse si mund të
të ndihmoj unë? Prej lëmës apo prej shtrydhësit?!» E mbreti vazhdoi:
Lp 28,53-57 «Çfarë kërkon?» Ajo u përgjigj: [28]«Kjo grua më tha: 'Bjere ta hamë sot
djalin tënd e neser do të hamë djalin tim.' [29]E ziem, pra, djalin tim
dhe e hëngrëm. Të nesërmen unë i thashë:' Bjere djalin tënd që ta
hamë.' Por kjo e fshehu djalin e vet». [30]Kur i dëgjoi mbreti këto fjalë,
1Mbr 20,31; 21,27 i shqeu petkat e veta. Ndërsa po kalonte mbi mure, populli vuri re se
kishte ngjeshur mbi mish grathoren. [31]Ai tha: «More, kështu e kështu
Rt 1,17+ e edhe më zi ma bëftë Zoti, nëse do t'i mbetet sot pa iu shkurtuar koka
Elizeut, birit të Safatit».

6,18 *me verbësi*: jo verbësia e plotë, por një ndërprerje e përkohshme e shikimit (krh. Zan 19,11). Ndërsa Hyji I kishte shfaqur shërbëtorit (rr 17) atë që është e fshehtë për sytë e njerëzve.

6,21 *im atë*: titulli nënvizon nderimin e mbretit për profetin (krh. 8,9 dhe 13,14).

6,22 Përveç mallkimit ose kushtit të shfarosjes, të shqiptuar nga JHWH-u, ose për raste të tjera të veçanta, nuk ishte zakon në Izrael të masakroje të burgosurit e luftës (krh. 1Mbr 20,31).

6,24 *Benadadi, mbreti i Sirisë*: ndoshta Benadadi III i Damaskut,krh. k 13. Renditja e gjithë këtyre tregimeve duket pak artificiale.

6,25 *të glasave të pëllumbave*: TM ka *hârê yônim, "stercus columbarum";* BJ hamend.: *harsonîm,* "qepë të egra" dhe qartësisht e pamundur në TM. – E katërta pjesë e kabit e barazvlefshme me rreth 0,6 l (ose një *log*).

6,31 Elizeu ndoshta kishte inkurajuar qëndresën duke predikuar ndihmën e JHWH; mbreti që e ka dëgjuar, mendon tani që Elizeu e kishte mashtruar.

Elizeu kumton mbarimin e menjëhershëm të urisë

32Elizeu po rrinte në shtëpinë e vet. Me të ishin edhe pleqtë. Mbreti
kishte dërguar përpara një njeri. Por, para se të arrinte kasneci,
Elizeu u tha pleqve: «A nuk e dini se biri i vrastarit ka dërguar njeriun
për të ma shkurtuar kokën? Kujdes, pra! Kur të vijë kasneci, mbylleni
derën e mos e lini të hyjë. Ja, po dëgjoj krismën e këmbëve të zotërisë
së tij pas tij!» 33Dhe, ndërsa ai ende po fliste, ia behu mbreti që ishte
nisur tek ai. Mbreti tha: «Ja, gjithë kjo e keqe e madhe vjen prej Zotit!
Çfarë të pres më prej Zotit?»

7 1Por Elizeu iu përgjigj: «Dëgjojeni fjalën e Zotit: Kështu thotë
Zoti: Nesër po në këtë kohë në derë të Samarisë një masë endë
mielli do të jetë një sikël, kurse dy masë elbi do të kushtojnë një
sikël». 2Prijësi, mbi krahun e të cilit mbështetej mbreti, u përgjigj e i
tha njeriut të Hyjit: «Po si jo! Zoti tash hap dritare në qiell! A mund të Zan 7,11; 8,2;
ndodhë një gjë e tillë?» Elizeu iu përgjigji: «Me sy të tu do të shohësh, Is 24,18; Mal 3,10
por ti nuk do të hash!» 7,17

Zbulohet fushimi i braktisur i sirianëve 19,35-36

3Para derës së qytetit ishin katër njerëz të gërbulur. Ata i thanë Lev 13,46
njëri-tjetrit: «Pse qëndrojmë këtu derisa të vdesim? 4Nëse do të hyjmë
në qytet, do të vdesim urie, nëse qëndrojmë këtu, prapë na duhet të
vdesim. Të çohemi e të shkojmë në fushimin e sirianëve! Nëse do të
na falin, do të jetojmë, po nëse na vrasin, të vdekur se të vdekur!» 5U
çuan, pra, në mbrëmje për t'u futur në fushimin e sirianëve. Arritën
buzë fushimit të sirianëve, kur atje - askush! 6Zoti kishte bërë të
dëgjohej në fushimin e sirianëve një krismë karrocash, kuajsh dhe
zhurmë të një ushtrie të madhe. Sirianët i thanë njëri-tjetrit: «Mbreti i
Izraelit paska marrë me pagë mbretin e hetenjve e të egjiptianëve për
të luftuar kundër nesh». 7Kështu, pra, u çuan e ikën natën pa hënë,
lanë çadra, kuaj, gomarë edhe fushimin ashtu siç ishte, e ikën për të
shpëtuar disi vetëm jetën. 8Kështu, kur erdhën ata të gërbulur buzë
fushimit, hynë në njërën tendë dhe hëngrën e pinë. Morën mandej
argjend, ar e petka e shkuan e i fshehën. U kthyen sërish në një tjetër
tendë dhe morën edhe prej andej po ashtu ç'u gjetën dhe i fshehën.

Përfundimi i rrethimit dhe i urisë

9I thanë njëri-tjetrit: «S'jemi duke punuar drejt. Kjo ditë është ditë
sihariqi e ne po heshtim. Nëse nuk lajmërojmë deri në mëngjes, do të

7,6 *mbretin e hetenjve e të egjiptianëve*: princat e Sirisë së veriut. Nuk ka arsye për të korrigjuar *misraim* (Egjipti) në *musri,* një vend enigmatik i Azisë së Vogël.

jemi fajtorë. Ejani të shkojmë e të lajmërojmë në pallatin e mbretit».
10Kur arritën, thirrën derëtarët e qytetit dhe u thanë: «Kemi shkuar
në fushimin e Sirisë dhe nuk kemi gjetur njeri të gjallë, por vetëm
kuaj e gomarë të lidhur dhe tendat e lëshuara». 11Derëtarët atëherë
thirrën brenda qytetit dhe lajmi shkoi në pallatin mbretëror.
12Mbreti u ngrit natën e u tha shërbëtorëve të vet: «Po ju vë në dijeni
se ç'synojnë kundër nesh sirianët. E dinë se vuajmë nga uria, prandaj
e kanë lëshuar fushimin e na kanë vënë pritat në fushë. Ata kanë
pleqëruar: 'Kur të dalin nga qyteti, do t'i kapim gjallë dhe kështu
do të hyjmë në qytet.'» 13Njëri prej oficerëve të tij iu përgjigj: «Po i
marrim pesë kuajt që kanë mbetur në qytet. Po i gjetka ata çka do ta
gjejë mbarë Izraelin që po shihet se po merr fund. Po i çojmë, pra, e po
shohim». 14Atëherë i morën dy karroca me kuaj e mbreti i dërgoi pas
ushtrisë siriane e u tha: «Shkoni e shikoni!» 15Ata shkuan pas tyre
deri në Jordan. Kur ç'të shohësh, mbarë rruga ishte plot petka e enë
që sirianët i kishin hedhur rrugës duke ikur. Lajmëtarët u kthyen dhe
i treguan mbretit.
16Mbarë populli doli dhe e plaçkiti fushimin sirian. Dhe një masë
endë mielli u bë dy sikla e dy masë elbi një sikël sipas fjalës së Zotit.
17Mbreti ia kishte besuar rojën e derës së qytetit atij oficeri, në
krahun e të cilit mbështetej. Porse populli e shtypi duke e shkelur
7,2 në derë dhe vdiq sipas fjalës së njeriut të Hyjit, që ia tha kur mbreti
zbriti tek Elizeu. 18E njëmend ngjau sipas fjalës së njeriut të Hyjit
që ia tha mbretit, kur i tha: «Dy masë elbi një sikël e një masë endë
mielli do të kushtojë neser në këtë kohë në derë të Samarisë vetëm
një sikël»; 19atëherë prijësi iu përgjigj njeriut të Hyjit e i tha: «Po edhe
nëse Zoti hap dritare në qiell, a thua mund të ndodhë çfarë po thua
ti?!», e Elizeu i pati thënë: «Mirë, pra! Ti do ta shikosh këtë gjë me
sytë e tu, por nuk do të hash!» 20Ndodhi, pra, krejtësisht ashtu siç i qe
parakallëzaur, populli e shkeli në derë dhe ai vdiq.

Përfundim lidhur me Sunamiten

8 1Elizeu foli me gruan, djalin e së cilës e kishte kthyer në jetë,
e i tha: «Çohu e shko ti dhe familja jote kudo në ndonjë vend të
huaj e bëj vend për vete, sepse Zoti e ka thirrur urinë e do të
vijë mbi këtë vend për shtatë vjet rresht». 2Kjo u çua e bëri si i tha
njeriu i Hyjit. Me mbarë familjen e vet emigroi në tokën e filistenjve
për shtatë vjet. 3Kur kaluan shtatë vjet, gruaja u kthye prej dheut të
filistenjve. Ajo shkoi te mbreti për t'iu lutur që t'i kthehej shtëpia dhe

7,13 *Po i gjetka ata çka do ta gjejë mbarë Izraelin*: mund të sakrifikohet sigurisht për këtë zbulim ndonjë kalë që përndryshe do të vdiste urie.

7,20 Rr 17b-20 janë sipas gjasës një shtesë që përsërit rr 1.2.17a.

8,1-6 Vazhdim i natyrshëm i 4,37.

toka. 4Po atëherë mbreti po bisedonte me Gjiezin, shërbëtorin e njeriut
të Hyjit e i thoshte: «M'i trego të gjitha punët e mëdha që i ka bërë
Elizeu». 5Ndërkohë që ai po i tregonte mbretit se si e kishte ngjallur
të vdekurin, ia behu gruaja, së cilës ia kishte ngallur djalin, për t'iu
ankuar mbretit lidhur me shtëpinë dhe tokën e saj. Gjiezi tha: «Imzot,
mbret! Qe gruaja dhe qe djali, të cilin e ngjalli Elizeu!» 6Mbreti e pyeti
gruan dhe ajo ia tregoi ngjarjen. Mbreti nisi me të një zyrtar dhe i
urdhëroi: «Ktheji gjithçka është e saja si dhe të gjitha të ardhurat e
tokave të saja qysh prej ditës kur e lëshoi vendin e deri më sot».

Elizeu dhe Hazaeli në Damask

7Elizeu shkoi në Damask. Benadadi, mbreti i Sirisë, ishte sëmurur.
E lajmëruan e i thanë: «Njeriu i Hyjit ka ardhur këtu». 8Mbreti i tha
Hazaelit: «Merr me vete dhurata dhe dili në takim njeriut të Hyjit.
Pyete përmes tij Zotin e thuaji: A do të mund të shpëtoj prej kësaj 5; 1,2
sëmundjeje?» 9Shkoi, pra, Hazaeli në takim me të e i solli dhurata
prej gjithë të mirave të Damaskut: dyzet gamile të ngarkuara. Kur
qëndroi para tij, i tha: «Yt bir Benadadi, mbreti i Sirisë, më dërgoi 6,21+
tek ti. Ai të pyet: 'A do të mund të shpëtoj prej këso sëmundjeje?'»
10Elizeu iu përgjigj: «Shko e thuaji: Do të shërohesh! Porse Zoti më ka
treguar se me siguri do të vdesë». 11Atëherë Elizeu u ngri në fytyrë,
u skuq, mbeti i hutuar e dikur njeriu i Hyjit ia plasi vajit. 12Hazaeli
e pyeti: «Pse, imzot, po qan?» Ai iu përgjigj: «Sepse i di të gjitha të 1Mbr 19,15
këqijat që do t'ua bësh ti bijve të Izraelit! Ti do t'i djegësh qytetet e
tyre të fortifikuara, të rinjtë e tyre do t'i presësh me shpatë, foshjave 15,16; Am 1,13
të tyre do t'ua përdredhësh arrçin, e gratë shtatzëna me thika do t'i
shporosh!» 13Hazaeli i tha: «Po kush jam unë, shërbëtori yt, një qen,
që t'i bëj të gjitha këto?» Elizeu iu përgjigj: «Zoti më dëftoi se ti do të
bëhesh mbret i Sirisë». 14Ky u nda nga Elizeu e shkoi te zotëria i vet.
Ai e pyeti: «Ç'të tha Elizeu?» Ai iu përgjigj: «Më tha: Do të shërohesh».
15Por të nesërmen mori një mbulesë, e lagu në ujë, ia qiti mbi kokë dhe

8,7 *Benadadi, mbreti i Sirisë*: Benadadi i II si në 1Mbr20,1.

8,8 *Hazaelit*: para uzurpimit të tij (rr 5) Hazaeli shfaqet si një komandant i Benadadit.

8,10 Përkthimi bazohet mbi një vlerë të foljes (i pozicionuar si në Zan 12,16 dhe gjetiu). Për të mos e bërë gënjeshtar Elizeun, hebr. e ka zëvendësuar "atij", *lô*, me mohimin *lo*: "shko e thuaji: ti nuk do të shërohesh". Në të vërtetë Benadadi ka pak rëndësi; dëftimi i përket mbi të gjitha Hazaelit që do të zërë vendin e Benadadit. Elizeu nuk nxit vrasjen, ai e sheh si të pashmangshëm realizimin e planeve të Hyjit.

8,11 *u ngri në fytyrë*: janë shenja të jashtme të ekstazës.

8,13 *qen*: këtu është një term i thjeshtë përvujtërie (krh. 1Sam 24,15; 2Sam 9,8). Hazaeli mbet i mahnitur nga fati i lavdishëm që i parakallëzohet.

8,15 Kryefjala nuk është e shprehur, por duhet të bëhet fjalë për vetë uzurpatorin, Hazaelin. Analet e Salmanasorit të III e klasifikojnë "biri i askujt", duke konfirmuar që Hazaeli nuk vjen nga një familje mbretërore.

mbreti vdiq. Në vend të tij u bë mbret Hazaeli.

Mbretërimi i Joramit në Judë /848-841/

[16]Në të pestin vit të mbretërimit të Joramit, birit të Akabit, mbretit
të Izraelit - mbret i Judës ishte ende Jozafati - Jorami, biri i Jozafatit,
‖2Kro 21,5-7 mbretit të Judës, u bë mbret. [17]Kishte tridhjetë e dy vjet kur nisi të
mbretërojë dhe mbretëroi në Jerusalem tetë vjet. [18]Eci udhëve të
mbretërve të Izraelit, po ashtu sikurse kishte ecur shtëpia e Akabit;
sepse bija e Akabit ishte gruaja e tij. [19]Megjithatë, Zoti nuk deshi ta
shkatërronte Judën për shkak të Davidit, shërbëtorit të vet, sikurse i
2Sam 7,11-16+ ishte zotuar se do t'i jepte një dritëz atij dhe bijve të tij përgjithmonë.
1Mbr 11,36+
‖2Kro 21,8-10 [20]Në ditët e tij Edomi u çua në kryengritje për të mos qenë nën
pushtetin e Judës dhe zgjodhi mbretin e vet. [21]Jorami shkoi në Seirë
dhe me të mbarë karrocat e luftës. Natën u çua dhe i vrau edomasit që
kishin rrethuar atë dhe prijësit e karrocave të luftës. Populli iku në
çadrat e veta. [22]Prapëseprapë Edomi u shkëput nga pushteti i Judës
deri në ditën e sotme. Po në këtë kohë u shkëput edhe Lobna.

[23]Veprat e tjera të Joramit si dhe gjithçka bëri, vallë a nuk janë të
shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Judës? [24]Jorami pushoi
‖2Kro 21,20 me etërit e vet dhe qe varrosur me ta në Qytetin e Davidit. Në vend të
tij u bë mbret Okozia, i biri.

‖2Kro 22,1-6 **Mbretërimi i Okozisë në Judë /841/**

[25]Në vitin e dymbëdhjetë të sundimit të Joramit, birit të Akabit,
mbretit të Izraelit, u bë mbret Okozia, biri i Joramit, mbretit të Judës.
[26]Okozia kishte njëzet e dy vjet kur filloi të mbretërojë. Mbretëroi
vetëm një vit në Jerusalem. Emri i nënës së tij ishte Atalí. Ishte bija
e Amriut, mbretit të Izraelit. [27]Eci udhëve të shtëpisë së Akabit dhe
bëri ç'është e keqe para syve të Zotit, gjithë si shtëpia e Akabit. Pai,
1Mbr 22,3-4; ishtë gjak me të. [28]Ky shkoi me Joramin, birin e Akabit, për të luftuar
2Mbr 9,14-15 kundër Hazaelit, mbretit të Sirisë, në Ramot Galaad. Sirianët e
plagosën Joramin. [29]Ky u kthye në Jezrahel për t'u shëruar nga plagët
që i bënë sirianët në Ramë kur po luftonte kundër Hazaelit, mbretit të
Sirisë. Atëherë Okozia, biri i Joramit, mbret i Judës, zbriti në Jezrahel
për ta parë Joramin, birin e Akabit, sepse ishte i sëmurë.

8,18 *bija e Akabit*: bëhet fjalë për Atalien (krh. rr 11), bija e Omrit dhe motra e Akabit ((krh. rr 26 dhe 2Kro 22,2), ose bijë e Akabit, këtu (TM) dhe në 2Kro 21,6. Por kronologjia favorizon zgjedhjen e parë.

8,20 *Edomi*: krh. Nm 20,23+; ishte një mbretëri vasale e Judës nën Jozafatin (1Mbr 22,48) dhe akoma në fillim të mbretërimit të Joramit (3,9).

8,21 *Seirë*: zonë e panjohur e Transjordanisë. Vazhdimi i tekstit është cunguar: është tentuar të fshihet kujtimi i një humbjeje. Njësoj edhe në rr 22.

8,22 *Lobna*: qyteti i kaloi atëherë Filistenjve.

5. HISTORIA E JEHUIT

Një nxënës i Elizeut e shuguron mbret Jehuin

9 [1]Elizeu profet thirri një nga bijtë e profetëve dhe i tha: «Ngjishe
ijën tënde, merre këtë enë me vaj e shko në Ramot të Galaadit.
[2]Kur të kesh arritur atje, do ta shohësh Jehuin, birin e Jozafatit
të Namsiut,hyr brenda dhe thirre nga mesi i vëllezërve të vet e priji
në dhomën e brendshme. [3]Merre enën e vajit, zbraze mbi krye të tij
e thuaj: Kështu thotë Zoti: 'Të shugurova mbret mbi Izraelin!' Hape 1Mbr 19,16
derën, ik e mos qëndro atje». [4]Djaloshi, shërbëtori i profetit, shkoi në
Ramot të Galaadit [5]e hyri brenda,dhe ja, prijësit e ushtrisë po rrinin.
Tha: «Prijës, kam një fjalë me ty». Jehui iu përgjigj: «Me cilin prej
gjithë nesh?» Ai i tha: «Me ty, o prijës!» [6]Ai u çua dhe hyri në dhomë.
Atëherë ai ia zbrazi enën e vajit mbi krye e i tha: «Kështu thotë Zoti,
Hyji i Izraelit: Të shugurova mbret mbi popullin e Zotit, Izraelin.
[7]Vraje familjen e Akabit, zotërisë tënd, për t'ua marrë gjakun 1Mbr 16,4.13; 19,10; 21
shërbëtorëve të mi profetëve dhe gjakun e të gjithë shërbëtorëve që i
vrau Jezabela. [8]Do ta shuaj mbarë familjen e Akabit dhe do t'i vras të
gjithë meshkujt prej familjes së Akabit, të madh e të vogël në Izrael. 1Mbr 21,21-24
[9]Shtëpinë e Akabit do ta gjejë sikurse shtëpinë e Jeroboamit, birit
të Nabatit dhe porsi shtëpinë e Baasës, birit të Ahisë. [10]E Jezabelën 1Mbr 14,10-11
do ta hanë qentë në fushë, dhe askush s'ka për ta varrosur». E hapi 1Mbr 16,3-4
derën dhe iku.

Jehuin e shpallin mbret

[11]Jehui doli te shërbëtorët e zotërisë së vet, të cilët i thanë: «A është
gjithçka mirë? Pse erdhi tek ti ky marran?» Ai u tha: «E njihni njeriun
dhe përrallat e tija». [12]Por ata i thanë: «Rrenë! Na e trego!» E ai u
tha: «Kështu e kështu më ka biseduar e më tha:' Kështu thotë Zoti:
Të shugurova mbret mbi Izraelin.'» [13]Ata nxituan e i hoqën leshnikët
e tyre dhe secili e shtroi nën këmbët e tija në shkallë, u ranë borive e
brohoritën: «Jehiu është mbret!»

Jehui përgatitet për ta marrë pushtetin

[14]Kështu, pra, Jehui, biri i Jozafat Namsiut, bëri përbetim kundër
Joramit. Jorami e kishte mbrojtur, ai e mbarë Izraeli, Ramotin e 1Mbr 22,3
Galaadit kundër Hazaelit, mbretit të Sirisë, [15]dhe ishte kthyer për
t'u shëruar në Jezrahel prej plagëve që kishte marrë nga sirianët

9,7-10a Këto rreshta janë shtuar nga autori 1Mbr: në tregimin primitiv, i cili duhej t'ia mbathte menjëherë pas shugurimit, sipas urdhërit të Elizeut (rr 3).

9,11 *të cilët i thanë*: me versionet; TM ka njëjësin. – *ky marran*: populli i trajtonte kështu profetët (Zan 29,26; Oz 9,7). Termi nuk është aspak përbuzës, por sjell një ngjyrim tallleje dhe Jehui do të përgjigjet me të njëjtin ton.

duke luftuar kundër Hazaelit, mbretit të Sirisë. Jehui foli: «Nëse,
pra, jeni me mua, askush të mos dalë prej qytetit, që të mos shkojë
e të lajmërojë në Jezrahel». 16Jehui hipi në karrocën e vet e u nis për
Jezrahel. Atje Jorami lëngonte e Okozia, mbreti i Judës, kishte shkuar
për ta parë.
17Rojtari që qëndronte në pyrgun e Jezrahelit, e pa togën e Jehuit
duke ardhur dhe lajmëroi: «Po shoh një grumbull njerëzish!» Jorami
urdhëroi: «Merr një kalorës e dërgoje para tyre për t'i pyetur: a po
vini për paqe?» 18Kalorësi shkoi para tij dhe e pyeti: «Kështu thotë
mbreti: A është gjithçka në paqe?» E Jehui iu përgjigj: «Ç'punë ke ti
me paqen? Kalo dhe eja pas meje». Rojtari lajmëroi përsëri: «Rojtari ka
arritur tek ata e nuk po kthehet». 19E nisi edhe kalorësin e dytë. Edhe
ky kur arriti tek ata, tha: «Kështu thotë mbreti: A është paqe?» Jehui
iu përgjigj: «Ç'punë ke ti me paqen? Kalo e eja pas meje!» 20Rojtari
lajmëroi: «Arriti deri tek ata, por nuk po kthehet. Porse vrapimi është
si ai i Jehuit, birit të Namsiut: vrapon si të kish flatra!»
‖2Kro 22,7-8 21Jorami urdhëroi: «Mbërtheje karrocën!» E mbërthyen karrocën e
tij. Jorami, mbreti i Izraelit, dhe Okozia, mbreti i Judës, dolën jashtë
e hipën secili në karrocën e vet. U nisën në takim me Jehuin dhe u
ndeshën me të në pronën e Nabotit jezrahelit.

Vrasja e Joramit

22Kur e pa Jehuin, Jorami, i tha: «A është paqe, Jehu?» E ai iu
përgjigj: «Çfarë paqeje! Kur vazhdojnë lavirësitë e Jezabelës, nënës
sate, dhe shortitë e saja të shumta!» 23Atëherë Jorami u kthye dhe,
duke ikur, i tha Okozisë: «Tradhti, Okozi!» 24Jehui ngrehu harkun me
dorë dhe e goditi Joramin ndërmjet shpatullave. Shigjeta i doli nëpër
zemër dhe ai u rrëzua në karrocën e vet. 25Jehui i tha prijësit Badacer:
1Mbr 21 «Kape dhe flake në arën e Nabotit jezrahelit! Të të bjerë ndër mend:
unë e ti ishim bashkë me ata që dy e dy në karroca shkonin pas babës
1Mbr 21,19 së tij Akabit, kur Zoti tha: 26Gjakun e Nabotit e gjakun e bijve të tij,
që e pashë dje - thotë Zoti - do ta marr po në këtë arë prej teje, thotë
Zoti.' Tash pra, kape e hidhe në arë sipas fjalës së Zotit».

‖2Kro 22,8-9 ## Vrasja e Okozisë

27Kur e pa këtë Okozia, mbreti i Judës, iku në drejtim të Betganit.
Jehui e ndoqi dhe dha urdhër: «Goditeni edhe këtë!» E plagosën edhe
këtë në karrocën e tij në përpjetën e Gaverit afër Jeblaamit. Por ky ia
doli të ikte deri në Magedo dhe aty vdiq. 28Shërbëtorët e tij e vunë në
karrocën e tij dhe e çuan në Jerusalem. E varrosën në varrezën me
etërit e tij në Qytetin e Davidit.
29Në të njëmbëdhjetin vit të sundimit të Joramit, birit të Akabit,

mbret mbi Judën u bë Okozia.

Vrasja e Jezabelës

30Jehui po arrinte në Jezrahel. Kur mori vesh Jezabela për ardhjen
e tij, i leu sytë, e stolisi kokën, e pa për dritareje 31tek po hynte nëpër
derë në qytet dhe tha: «Gjithçka mirë, o Zambri, vrasës i zotërisë 1Mbr 16,9-18
tënd?!» 32Jehui ngriti sytë nga dritarja e tha: «A është kush me mua,
a është kush?» Dy a tre oborrtarë u kthyen drejt tij. 33Ai u urdhëroi:
«Hidheni poshtë!» Ata e hodhën poshtë. Gjaku i saj stërpiku muret
dhe kuajt që e shqelmuan. 34Jehui hyri brenda, hëngri dhe piu e
atëherë tha: «Shkoni e shiheni atë të mallkuar dhe varroseni, se është
bijë mbreti!» 35Kur shkuan për ta varrosur, nuk i gjetën tjetër përveç
kafkës, këmbëve dhe shuplakave të duarve. 36U kthyen dhe i treguan.
Jehui tha: «U plotësua fjala që e kishte thënë Zoti me gojën e Elisë nga
Tesbiu, shërbëtorit të vet, që tha: 'Në fushën e Jezrahelit qentë do ta 9,10; 1Mbr 21,23
hanë trupin e Jezabelës. 37Trupi i Jezabelës do të jetë si pleh në fushën Jer 8,2
e Jezrahelit, kështu që të mos mund të thuhet as: 'Po a kjo qenka ajo
Jezabela!'»

Vrasja e familjes mbretërorë të Izraelit

Gjq 9,5; 1Mbr 15,29; 16,11; 2Mbr 11,1

10 1Akabi kishte në Samari shtatëdhjetë djem. Jehui shkroi
letra dhe i dërgoi në Samari te kretët e qytetit, pleqtë dhe
kujdestarët e djemve të Akabit. U thoshte: 2«Posa t'i merrni
këto letra, ju që keni të bijtë e zotërisë tuaj, karroca, kuaj, qytetin e
pathyeshëm, dhe armët, 3zgjidheni më të mirin e më të drejtin djalë të
zotërisë tuaj, vëreni mbi fronin e t'et dhe luftoni për familjen e zotërisë
tuaj». 4Por ata u trembën sa s'ka dhe thanë: «Ja, dy mbretër nuk qenë
në gjendje ta përballojnë, e si do të mund t'i qëndrojmë ne?» 5Këndej
edhe i çuan fjalë Jehuit kujdestari i pallatit, kryetari i qytetit, pleqtë
dhe kujdestarët e djemve. I thanë: «Jemi shërbëtorët e tu: do të bëjmë
gjithçka të na urdhërosh. Mbret nuk do të shpallim askënd. Bëj si të
të pëlqejë ty».

6Jehui u shkroi këtë letër të dytë: «Nëse jeni të mitë e nëse më
dëgjoni: merrni kokat e njerëzve, të djemve të zotërisë tuaj, dhe ejani
tek unë nesër në këtë orë në Jezrahel». Tashti, shtatëdhjetë djemtë e
mbretit ishin të ndarë ndër bujarët e qytetit që i edukonin. 7Posa u

10,1 *shtatëdhjetë*: është një shifër e shenjtë për të treguar një brezni të tërë (Zan 46,27; Gjq 8,30; 9,2; 12,4). Bëhet fjalë për bijtë dhe nipërit e Akabit, por së pari për bijtë e Joaramit. – *e qytetit*, me TM; BJ ka "të Izraelit", – *e djemve* me gr.luc., përjashtuar nga TM.

10,6 *kokat*: hebr. *ro'sh* domethënë qoftë "krye" qoftë "kokë" keqkuptim i dëshiruar ndoshta nga Jehui, është zgjidhur në mënyrën më të keqe nga lajmdhënësit e tij (rr 7), mbi të cilët ai bën të bjerë e gjithë përgjegjësia (rr 9).

arriti letra, i morën bijtë e mbretit dhe i vranë: shtatëdhjetë burra,
kokat e tyre i vendosën në zymbyla dhe i çuan tek ai në Jezrahel.
8Lajmëtari shkoi tek ai dhe e lajmëroi: «I kanë sjellë kokat e bijve
të mbretit». Ai u përgjigj: «Qitni ato në dy grumbuj te dera e qytetit
deri nesër në mëngjes». 9Kur zbardhi drita, doli e, duke qëndruar në
këmbë, i tha mbarë popullit: «Ju jeni të drejtë! Jam unë që jam ngritur
kundër zotërisë tim dhe e kam vrarë! Por, kush i vrau të gjithë këta?
1Mbr 21,21-24 10Shikoni, pra, tani se asnjë prej fjalëve të Zotit që i tha Zoti kundër
shtëpisë së Akabit, nuk shkoi hupëse, por Zoti çoi në vend gjithçka tha
me gojën e shërbëtorit të vet Elisë». 11Dhe Jehui i vrau të gjithë ata
që kishin mbetur ende në Jezrahel, prej familjes së Akabit, të gjithë
bujarët e tij, oborrtarët e tij dhe priftërinjtë e tij, sa s'la asnjë për be.

‖2Kro 22,8 ## Vrasja e prijësve të Judës

12U ngirt dhe hyri. Pastaj u nis për Samari. Kur arriti në udhë në
Beteced të Barinjve, 13i takoi vëllezërit e Okozisë, mbretit të Judës dhe
i pyeti: «Kush jeni ju?» Ata iu përgjigjën: «Jemi vëllezërit e Okozisë.
Po zbresim për të përshëndetur bijtë e mbretit e bijtë e mbretëreshes
Zonjë». 14Ai urdhëroi: «Kapini gjallë!» Pasi i zunë gjallë, i vranë te
ubla e Betecedit: dyzet e dy burra dhe asnjë prej tyre nuk shpëtoi.

Jer 35,1-11 ## Jehui dhe Jonadabi

15Pasi u nis prej andej, hasi në Jonadabin, birin e Rekabit, që ishte
nisur në takim me të. E përshëndeti e mandej e pyeti: «A është zemra
jote e çiltër ndaj zemrës sime sikurse zemra ime është ndaj sates?»
Jonadabi iu përgjigj: «Po!» «Nëse është - i tha - ma jep dorën!» Ai ia
dha dorën e vet. Atëherë e mori me vete në karrocë 16dhe i tha : «Eja
me mua e do ta shohësh zellin që kam për Zotin». Dhe vazhduan së
bashku në karrocë 17e shkuan në Samari. Jehui i vrau të gjithë ata
që kishin shpëtuar prej familjes së Akabit e gjendeshin ende në qytet:
s'la asnjë, sipas fjalës së Zotit që e kishte folur me gojën e Elisë.

Vrasja e besimtarëve të Baalit e rrënimi i tempullit të tij

18Mandej Jehui bashkoi mbarë popullin dhe i tha: «Akabi e ka
nderuar Baalin pakëz, kurse unë do ta nderoj shumë. 19Prandaj m'i
thirrni tani që të vijnë tek unë të gjithë profetët e Baalit, të gjithë
besimtarët e tij dhe të gjithë priftërinjtë e tij: të mos mungojë asnjë!

10,13 *vëllezërit*: në kuptimin e gjerë të "afërm". Ata shkojnë të takojnë bijtë e Joamit dhe ato të Jezabelës. Është e pabesueshme që, pasi kishin kaluar tashmë Samarinë, të mos dinin gjë për masakrën e rr 6-7. Ngjarja nuk është me vend.

10,15 *A është zemra jote e çiltër ndaj zemrës sime...*: në LXX. TM është e papërkthyeshme. – si në BF.

Dua t'i kushtoj Baalit një fli të madhërishme. Kushdo të mungojë,
s'do të jetojë!» Porse Jehui e bënte këtë gjë me dredhi për t'i zhdukur
adhuruesit e Baalit. [20]Urdhëroi: «Shpallni mbledhje kremtore për
nder të Baalit». E shpallën. [21]Jehui dërgoi shpalljen në mbarë Izraelin
dhe erdhën të gjithë adhuruesit e Baalit. S'mbeti pa ardhur asnjë për
be. Hynë të gjithë në tempullin e Baalit dhe u mbush shtëpia e Baalit 1Mbr 16,32
fund e majë. [22]Jehui i tha kujdestarit të petkave: «Sillni petkat për
të gjithë adhuruesit e Baalit». Ai ua solli petkat. [23]Si hyri Jehui dhe
Jonadabi, biri i Rekabit, në tempullin e Baalit, u tha adhuruesve të
Baalit: «Shikoni mirë në mos ka këtu, midis jush, ndonjë shërbëtor të
Zotit. Le të jenë vetëm shërbëtorët e Baalit!»

[24]Hynë për të kushtuar therore e fli shkrumbimi. Porse Jehui i
kishte bërë gati tetëdhjetë vetë përjashta dhe u kishte urdhëruar:
«Cilido prej jush që të lërë të ikë ndonjë prej atyre që unë do t'jua
dorëzoj, jetën e të ikurit, do ta paguajë me jetën e vet». [25]Pasi u krye
flia e shkrumbimit, Jehui u urdhëroi rojave dhe prijësve ushtarakë:
«Hyni dhe vritni: të mos shpëtojë asnjë!» Rojtarët dhe prijësit
ushtarakë i prenë me shpatë dhe i shtruan rrah. Pastaj depërtuan
në dabir të tempullit të Baalit. [26]E morën truporen e Baalit, e dogjën
[27]dhe e thërmuan. Mandej e rrënuan shtëpinë e Baalit dhe e bënë
vendin e saj vend për të hedhur plehrat deri në ditën e sotme.

Mbretëria e Jehuit në Izrael /841-814/

[28]Kështu, pra, Jehui e zhbiu prej Izraelit Baalin. [29]Megjithatë nuk
iu shmang mëkateve të Jeroboamit, birit të Nabatit, që e kishte bërë
Izraelin të mëkatojë: nuk u shkoq prej viçave të artë që ishin në Betel 1Mbr 12,28-29
e në Dan.

[30]Zoti i tha Jehuit: «Pasi e kreve me kujdes atë që është e drejtë
para syve të mi dhe bëre gjithçka kisha në mendje kundër shtëpisë së
Akabit, bijtë e tu do të rrinë mbi fronin e Izraelit deri në të katërtin
brez». [31]Porse mjerisht Jehui nuk qëndroi të ecte me gjithë zemër në
ligjin e Zotit, Hyjit të Izraelit: nuk iu shmang mëkateve të Jeroboamit,
i cili e kishte ngashnjyer Izraelin në mëkat.

[32]Në atë kohë Zoti filloi të shqyejë copa toke prej Izraelit. Hazaeli i

10,22 *Sillni petkat*: ndërrimi i rrobave është një pastrim paraprak për të marrë pjesë në kult, I vendosur pranë Fenikëve dhe pranë arabëve paganë (krh. Zan 35,2).

10,25 Përkthim i hamendësuar në një tekst jo të saktë (TM).

10,26 *truporen*: BJ dhe TM kanë: "pllakë e shenjtë"; kjo është më shumë gjasa një kunj i shenjtë (nuk mund të digjej një pllakë guri).

10,29 Gjykimi i tipit të Ligjit të përtërirë. Burim i ndjekur prej tij në tregimet e mëparshme lëvdonte pa ngurruar (rr 30) jahvizmin e sinqertë dhe të ashpër të Jehuit. Por duke asgjësuar besimtarët e Baalit, Jehui nënkuptonte ndoshta të shtypte edhe mbështetësit e fundit të mbretërisë së Akabit.

goditi izraelitët gjithkund në kufijtë e tyre; [33]nga Jordani në krahun e lindjes pushtoi mbarë krahinën e Galaadit, të Gadit, të Rubenit, të Manaseut, qysh prej Aroerit, që është mbi përruan Arnon, Galaadin e Basanin.

[34]Veprat e tjera të Jehuit si dhe gjithçka bëri, si dhe trimëritë e tij, vallë a nuk janë të shkruara këto në Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit? [35]Edhe Jehui pushoi me etërit e vet dhe e varrosën në Samari. Në vend të tij mbret u bë i biri, Joakazi. [36]Koha gjatë të cilës mbretëroi Jehui mbi Izraelin në Samari, zgjati njëzet e tetë vjet.

6. NGA MBRETËRIMI I ATALJES DERI NË VDEKJEN E ELIZEUT

‖2Kro 22,10–23,21

Historia e Ataljes

11 [1]Atalja, nëna e Okozisë, kur pa se i kishte vdekur i biri, u çua dhe i vrau të gjithë pasardhësit mbretërorë. [2]Porse Josaba, bija e mbretit Joram, e motra e Okozisë, e mori Joasin, djalin e Okozisë, e vodhi prej djemve të mbretit që po i vrisnin, si dhe nanshoren e tij dhe i fshehu në dhomën e fjetjes prej syve të Ataljes, që të mos e vritnin. [3]Qëndroi i fshehur bashkë me nanshoren në Shtëpinë e Zotit për gjashtë vjet, gjatë kohës sa sundoi Atalja në vend.

[4]Të shtatin vit Jojada i bashkoi urdhërqindësit e harëve dhe të rojës trupore të mbretit, i futi te vetja në Shtëpinë e Zotit, lidhi me ta besëlidhje dhe i bëri të përbetoheshin në Shtëpinë e Zotit. Atëherë ua dëftoi të birin e mbretit [5]dhe u urdhëroi: «Ja ç'duhet të bëni: e treta juaj që hyn në shërbim të shtunën, le të ruajë te pallati mbretëror. [6]E dyta e tretë te dera Sur, kurse e treta e tretë, ajo që është te dera e sprasme e rojtarëve, le të bëjë roje të dera mbretërore. [7]Ndërsa

10,33 Në këtë mënyrë Izraelitët humbnin të gjitha zotërimet e tyre në TransJordani. Rr është i mbingarkuar me shënime të frymëzuara nga Lp 3,12v.

k 11 Në këtë histori njihen dy tregime të ndërthurura. I pari (rr 1-12.18b-20) rënien e Ataljesë ia atribuon veprimeve të priftërinjve, të mbajtur nga rojat mbretërore. I dyti (rr 13-18a), i paplotë, i jep këtij fakti karakter të një lëvizjeje popullore.

11,2 *Josaba*: Sipas 2Kro 22,11 ishte gruaja e profetit Jojada (rr 4); pra shpjegon sesi ka mundur të fshehë Joasin në tempull (rr 3).

11,4 *Jojada*: kryetari i priftërinjve të Jeruzalemit (12,8). – harëve mercenarë të ardhur nga Azia e Vogël. Ata janë ndryshe nga Koretët, që nuk përmenden më pas Salomonit (1Mbr 1,38). –*të rojës trupore*: ne kuptimin e kasnecit. –*në shtëpinë*: në TM; i përjashtuar nga LXX dhe sir.

11,5-6 BJ i imagjinon gjërat kështu: formacioni duket se përfshin të gjitha forcat pa lejuar lejet e javës; një forcë e ndarë në tre të tretat në kohë të zakonshme, është mbajtur, me një mision të ri: të ruhet tempulli në kuptimin e ngushtë të fjalës, në brendësi të të cilit një forcë tjetër, dy "seksionet", do të jetë e ngarkuar për mbrojtjen e afërm të mbretit të ri. – Shëmbulltyra e fundit hebraike e rr 6, *massah*, vetëm këtu në BV, ka një përkthim të vështirë.

dy njësitë e tjera që janë, ata që të shtunën dalin prej shërbimit, le
të bëjnë roje në Shtëpinë e Zotit rreth mbretit. 8Rrini rreth e rreth
mbretit me armë në dorë. Kush të provojë të depërtojë rrethin tuaj
në Tempull, le të vritet. Ngado që të shkojë mbreti, ju do të jeni me
të. 9Centurionët bënë ashtu si u kishte urdhëruar Jojada prift. Secili
prej tyre mori njerëzit e vet, ata që të shtunën hynin në shërbim me
ata që të shtunën dilnin nga shërbimi, dhe erdhën te Jojada prift.
10Jojada ua dha centurionëve heshtat e shqytat e Davidit mbret që 2Sam 8,7
ishin në Shtëpinë e Zotit. 11Rojet, me armë në dorë, qëndruan prej
këndit të djathtë të Tempullit e në këndin e majtë të Tempullit, prej
lterit e Tempullit, në mënyrë që të rrethonin mbretin. 12E solli birin
e mbretit, ia vuri kurorën e i dha Dëshminë. E bënë mbret dhe e
shuguruan e, duke rrahur shuplakë, bërtitnin: «Rroftë mbreti!»

13Atalja, kur e dëgjoi zhurmën e popullit, erdhi te populli në
Tempullin e Zotit, 14e pa mbretin: qëndronte në vendin e rëndomtë mbi
palk e, përreth tij, prijësit e borizanët, kurse mbarë populli i vendit
brohoriste e u binte trumbetave. Atalja i shqeu petkat e veta e bërtiti:
«Tradhti, tradhti!» 15Jojada prift u urdhëroi prijësve të ushtrisë e u
tha: «Qiteni jashtë rrethit të Tempullit, e kushdo që të shkojë pas
saj, le të pritet shpatë». Sepse prifti kishte pasë dhënë urdhër: «Mos
e vritni në Shtëpinë e Zotit». 16E kapën e, kur ajo arriti te pallati
mbretëror rrugës së Hyrjes së Kuajve, e vranë.

17Atëherë Jojada lidhi besëlidhje ndërmjet Zotit, mbretit e popullit
që populli të jetë popull i Zotit. Edhe një besëlidhje ndërmjet mbretit
e popullit. 18Mandej mbarë populli i vendit hyri në tempullin e Baalit
dhe e rrënuan. I shpartalluan lterët e truporet e tija plotësisht. Po
edhe Matanin, priftin e Baalit, e vranë përbri lterëve.

Jojada prift vuri përsëri rojat përreth Shtëpisë së Zotit. 19Mori
mandej centurionët, harët, rojat dhe mbarë popullin e vendit dhe e
përcollën mbretin prej Shtëpisë së Zotit dhe, rrugës së derës së Rojave,
arritën në pallatin mbretëror. Mbreti u ul mbi fronin e mbretërve.

11,10 Pa dyshim një shënim i prejardhur nga tregimi paralel (2Kro 23,9), në të cilin funksionin e rojave e kanë levitët, që kishin nevojë të armatoseshin. – *heshtat*: në versionet; TM ka "heshtë".

11,12 *solli birin e mbretit*: mbreti nuk del nga vendi ku është fshehur (ky është bërë me rojat, rr paraprirës), por në publik, në një nga kopshtet e tempullit, nga ku populli mund ta duartrokasë. *–i vuri ...Dëshminë*: BJ ka: dokumenti i besëlidhjes; mbretërit e Judës merrnin në momentin e shugurimit të tyre një dokument besëlidhjeje e përfunduar me JHWH dhe fisit të Davidit. Është krahasuar me "protokollin" i hartuar për faraonin në momentin e kurorëzimit. I njëjti term në aramaisht dhe në gjuhën asiriane domethënë "nënshkrim i një besëlidhjeje".

11,17 Fjalët e fundit janë konsideruar shpesh një shtesë; mungojnë në 2Kro 23,16. Megjithatë, prania e një pakti me mbret dhe popullit është dëshmuar tek 1Sam 10,25 (Sauli); 2Sam 5,3 (Davidi); 1Mbr 12,1v (Roboami).

11,18 Revolucioni është paralel me atë të Jehuit nën mbretërinë e Veriut (10,18-28).

20Mbarë populli i vendit u gëzua dhe mbarë qyteti ra në fashë kur qe
vrarë me shpatë Atalja.

‖2Kro 24,1-16 **Mbretëria e Joasit në Judë /835-796/**

(volg.) 21 12,1 **12** 1Joasi ishte shtatë vjeç kur u bë mbret. 2Joasi u bë mbret
në të shtatin vit të mbretërimit të Jehuit. Mbretëroi në
Jerusalem dyzet vjet. Nëna e tij quhej Sebi. Ishte nga
Bersabeja. 3Joasi bënte ç'është e drejtë para Zotit gjatë të gjithë jetës
së vet, sepse e kishte mësuar Jojada prift. 4Megjithatë lartësirat nuk
i zhduku; populli vazhdonte të flijonte e të digjte kem në lartësira.

5Joasi u tha priftërinjve: «Të gjitha paratë nga të ardhurat e
kushtuara që do të vijnë në Tempullin e Zotit, që kushtohen si çmim
i jetës, ose që kushtohen me qëllim e me vullnet të kujtdo e sillen
në Tempullin e Zotit, 6le t'i marrin priftërinjtë secili nga i njohuri i
vet dhe me to le ta ndreqin Shtëpinë e Zotit kudo që të shohin se ka
nevojë».

7Porse deri në të njëzetetretin vit të mbretërimit të Joasit,
priftërinjtë nuk e kishin ndrequr Tempullin në ato pjesë që ishte
dëmtuar. 8Atëherë Joasi e thirri Jojadën prift dhe priftërinjtë e tjerë
e u tha: «Përse nuk i ndreqni pjesët e prishura të Tempullit? Pas tashi
mos merrni më para prej të njohurve tuaj, por duhet t'i jepni ju për
ndreqjen e Tempullit». 9Priftërinjtë pranuan që të mos marrin më
para prej popullit dhe të mos kujdesen më për përmirësime të pjesëve
të prishura të Tempullit.

10Atëherë Jojada prift mori një arkë, i bëri në kapak një vrimë, e
vendosi në anë të lterit, në të djathtë të atij që hyn në Tempullin e
Zotit. Priftërinjtë, rojtësit e pragut, paratë që silleshin në Tempull i
qitnin në të. 11Kur dukej se ishin mbledhur shumë të holla në vishtar,
vinte shkruesi i mbretit me kryepriftin, i mblidhnin dhe i numëronin
paratë që gjendeshin në Shtëpinë e Zotit. 12Paratë, pasi i kishin
njehur e peshuar, ua jepnin kryepunëtorëve që i drejtonin punimet
në përmirësimin e Shtëpisë së Zotit. Këta i shpenzonin në pagesën
e gdhendësve të drurit e të ndërtuesve, që punonin në Shtëpinë e
Zotit, 13të muratorëve e të gurgdhendësve; për të blerë dru e gurë të
gdhendur, për meremetime në Shtëpinë e Zotit dhe për shpenzime të
tjera lidhur me meremetime të Shtëpisë. 14Porse me paratë e falura në

12,3 *gjatë të gjithë jetës së vet…Jojoda*: dhe jo: "gjatë gjithë kohës që prifti Jojoda e kishte mësuar", si përkthehet nganjëherë në harmoni me 2Kro 24,2.17v.

12,5 *paratë…që kushtohen si çmim*: BJ përkthen: "paratë e taksave të veta"; tekst i pasigurtë i ndërtuar sipas LXX. – TM shton këtu: "paratë e njerëzve që ai (prifti) ka vlerësuar", shënim shpjegues. – Këto taksa nuk janë tatime civile, por shumat që duheshin kushtuar shenjtërores.

12,6 Një shugurim i parë mbretëror: priftërinjtë do të marrin nga të njohurit e tyre shpenzimet e riparimit të tempullit.

Tempull të Zotit, nuk punoheshin as kupa të argjendta të Tempullit
të Zotit, as thika,as trumbeta, as kusi: asnjë enë e artë as e argjendtë.
15Këto para u jepeshin punëtorëve për të ndrequr Tempullin e Zotit.
16E njerëzve që u lihej në dorë kjo punë, paratë u jepeshin pa i njehur
për të paguar punëtorët, sepse ata punonin me ndërgjegje. 17Të hollat
që vinin nga flitë e shpërblimit ose të pajtimit, nuk shtiheshin në
Shtëpinë e Zotit, por u takonin priftërinjve.

18Atëherë u çua Hazaeli, mbreti i Sirisë, e sulmoi Getin; pasi e ‖2Kro 24,23-27
pushtoi atë, vendosi ta sulmojë edhe Jerusalemin. 19Për këtë arsye 2Mbr 8,7-15
Joasi, mbreti i Judës, i mori të gjitha sendet e kushtuara që i dhuruan
etërit e tij Jozafati, Jorami, Okozia, mbretërit e Judës, dhe ato që i
kishte dhuruar ai vetë, mbarë arin që mundi të gjendej në vishtarët
e Tempullit të Zotit dhe në pallatin mbretëror, dhe ia dërgoi Hazaelit,
mbretit të Sirisë: atëherë ai u largua nga Jerusalemi.

20Veprat e tjera të Joasit si dhe të gjitha që bëri, pse a nuk janë të
gjitha këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Judës?
21Oficerët e tij u përbetuan kundër tij dhe e vranë në pallatin Melo,
kur po zbriste në Selë. 22Ishin Isahari, biri i Semaatit, dhe Jozabadi,
biri i Somerit, oficerët e tij, që e goditën dhe Joasi vdiq. Që varrosur
me etërit e vet në Qytetin e Davidit. Në vend të tij u bë mbret Amasiu,
i biri.

Mbretërimi i Joakazit në Izrael (814-798)

13 1Në vitin njëzet e tre të mbretërimit të Joasit, mbretit të
Judës, mbi Izrael në Samari u bë mbret Joakazi, biri i
Jehuit. Mbretëroi shtatëmbëdhjetë vjet. 2Bëri çka është e
keqe në sytë e Zotit dhe ndoqi mëkatin e Jeroboamit, birit të Nabatit,
i cili e bëri Izraelin të mëkatojë dhe nuk u shkoq prej atij mëkati.
3Felgrimi i Zotit u ndez flakë kundër Izraelit dhe i lëshoi në dorë të
Hazaelit, mbretit të Sirisë, e në dorë të Benadadit, birit të Hazaelit,
gjatë tërë asaj kohe. 4Por Joakazi ia doli ta zbusë fytyrën e Zotit dhe
Zoti e dëgjoi, sepse e pa gjendjen e vështirë të Izraelit të ndrydhur 14,26-27
prej mbretit të Sirisë. 5Zoti i dha Izraelit një shpëtimtar; qe çliruar
nga thonjtë e sirianëve dhe izraelitët mundën të banonin në tendat e
veta si më parë. 6Megjithatë, nuk u shkoqën nga mëkatet e shtëpisë

12,21 *Melo*: "pallati i Melos" (krh. 1Mbr 9,15). Në fund mund të kuptohet: "ndërsa zbriste në Selë".

12,22 *Jozabadi* (i Samerit): sipas disa dorëshkrimeve: "Jozakar".

13,2 *mëkatin*: shumës në hebr., por përemri që referohet është njëjës; kështu edhe në rr 11.

13,3 *të Benadadit*: Ben –Adad III, që do të jetë kundërshtari i Ioasisë të Israelit (rr 25).

13,5 *qe çliruar*: me TM; BJ me LXX përkthen: «qe çliruar». Ky shpëtimtar nuk është Joakaz, as biri i tij Joas, Pavarësisht rr 25, por Jeroboami II (krh. 14,27) në të cilin frymëzohet redaktori që shtoi rr 4-6 si një parashënim.

Dal 34,13+ së Jeroboamit, që e bëri Izraelin të mëkatojë: jetuan në ato mëkate.
Kështu mbeti edhe baniri në Samari. 7Zoti Joakazit nuk i la prej
popullit të armatosur tjetër përveç pesëdhjetë kalorës, dhjetë karroca
lufte dhe dhjetë mijë këmbësorë, sepse mbreti i Sirisë ia kishte vrarë
të tjerët e i kishte bërë si pluhurin që shqelmohet në lëmë në shirje.
8Veprat e tjera të Joakazit dhe gjithçka ndërmori si dhe trimëritë e
tija, vallë a nuk janë këto të gjitha të shkruara në Librin e Analeve të
mbretërve të Izraelit? 9Joakazi pushoi me etërit e vet dhe e varrosën
në Samari. Në vend të tij u bë mbret i biri, Joasi.

Mbretëria e Joasit në Izrael /798-783/

10Në vitin e tridhjeteshtatë të mbretërimit të Joasit, mbretit
të Judës, mbret në Samari mbi Izraelin u bë Joasi, biri i Joakazit.
Mbretëroi gjashtëmbëdhjetë vjet. 11Bëri çka është e keqe në sytë e
Zotit: nuk u shkoq prej mëkateve të Jeroboamit, birit të Nabatit, i cili
e bëri Izraelin të mëkatojë; ai vazhdoi me to.
=14,15-16 12Veprat e tjera të Joasit, dhe gjithçka ndërmori, si dhe trimëritë e
14,8-14 tija, si luftoi kundër Amasiut, mbretit të Judës, vallë a nuk janë këto
të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit? 13Joasi fjeti
me etërit e vet e në fronin e tij hipi Jeroboami. Joasi qe varrosur në
Samari me mbretërit e Izraelit.

Vdekja e Elizeut

14Elizeu u sëmur nga një sëmundje prej së cilës edhe vdiq. Joasi,
Zan 50,1 mbreti i Izraelit, zbriti tek ai dhe qante pranë tij e i thoshte: «Ati
=2,12 im! Ati im! Karroca e Izraelit e kalorësi i tij!» 15Elizeu i tha: «Merre
harkun dhe shigjetat!» Kur i pruri tek ai harkun e shigjetat, 16Elizeu
i tha mbretit të Izraelit: «Vëre dorën tënde mbi hark». Kur e vuri
dorën mbi hark, Elizeu i vuri duart e veta përmbi duart e mbretit
17e tha: «Hape dritaren nga lindja!» Kur e hapi, Elizeu i tha: «Gjuaj
shigjetë!» Ai gjuajti. Elizeu tha: «Shigjeta ngadhënjyese për nder të
Zotit! Shigjeta ngadhënjyese kundër Sirisë! Ti do ta mundësh në Afek
Sirinë deri në shfarosje!» 18Mandej i tha: «Kapi shigjetat!» Pasi ky i
kapi, i tha përsëri: «Bjeri shigjetë tokës!» Si i ra tri herë, zuri vend.
19Njeriu i Hyjit u hidhërua kundër tij dhe i tha: «Po t'i kishe rënë pesë
ose gjashtë herë, do ta kishe mundur Sirinë deri në shfarosje; tashti
do të ngadhënjesh mbi të tri herë».

13,7 Ky rr referohet rr 3; këtu shtim e rr 4-6. Subjekti, nënkuptuar në hebr., është shpjeguar për qartësi.

13,17 *Ti do ta mundësh*: duke i vendosur duart mbretit, Elizeu tregon fuqinë Hyjnore. Shigjeta nisur për lindje është kundër Aramenjve. Profecia tregon ngjarje dhe kështu përfaqëson realizimin (krh. Jer 18,1+).

20Elizeu vdiq dhe qe varrosur. Tashti, në fillim të vitit, erdhën disa
cuba prej Moabit në atë vend. 21Disa njerëz që po varrosnin një të
vdekur, i panë cubat, e hodhën kufomën në varr të Elizeut dhe ikën.
Kur i preku kufoma eshtrat e Elizeut, u ngjall i vdekuri dhe qëndroi
në këmbët e veta.

Fitorja ndaj sirianëve

22Hazaeli, mbreti i Sirisë, e ndrydhi Izraelin gjatë gjithë jetës së
Joakazit. 23Porse Zoti pati mëshirë për ta dhe u kthye prej tyre për
shkak të besëlidhjes së vet që, kishte lidhur me Abrahamin, Izakun e
Jakobin. Nuk deshi t'i shfaroste as të hiqte krejtësisht dorë prej tyre
deri në ditën e sotme. 24Vdiq Hazaeli, mbreti i Sirisë, e në vend të tij
mbretëroi Benadadi, i biri. 25Joasi, biri i Joakazit, i mori prej dorës së
Benadadit, birit të Hazaelit, qytetet që ia kishte pushtuar me luftë
Joakazit, babës së tij. Tri herë rresht Joasi e mundi Benadadin dhe ia 13,19
riktheu Izraelit qytetet.

VII. DY MBRETËRITË DERI NË RËNIEN E SAMARISË

Mbretërimi i Amasiut në Judë /796-781/

‖2Kro 25,1-4.11-12;
‖2Kro 25,17-28

14 1Në vitin e dytë të mbretërimit të Joasit, birit të Joakazit,
mbretit të Izraelit, mbret i Judës u bë Amasiu, biri i Joasit,
mbretit të Judës. 2Ishte njëzetepesëvjeçar kur filloi të
mbretërojë dhe në Jerusalem mbretëroi njëzet e nëntë vjet. Emri i
nënës së tij ishte Joadenë. Ishte nga Jerusalemi. 3Bëri çka është e
drejtë para syve të Zotit, megjithëse jo krejtësisht si Davidi, baba i
tij. Në gjithçka i përngjau Joasit, babës së vet, 4përveç nuk i zhduku
lartësirat. Edhe më tutje populli kushtonte fli dhe digjte kem në
lartësira. 5Kur e forcoi mbretërinë në duart e veta, i vrau shërbëtorët 12,21-22
e vet, që kishin vrarë mbretin, babën e tij. 6Porse nuk i vrau të bijtë
e atyre që ia kishin vrarë babën, sipas asaj që shkruan në Librin e
Ligjit të Moisiut, sikurse urdhëron Zoti, kur thotë: «Të mos vdesin Lp 24,16+; Ez 14,12+
prindërit për faj të fëmijëve, as fëmijët për faj të prindërve: secili le të
vdesë për shkak të mëkatit të vet». 7Ky e mundi Edomin në Luginën e 2Sam 8,13
Kripërave: i vrau dhjetë mijë vetë, e pushtoi Qetën me luftë dhe i vuri
emrin Jecetel deri në ditën e sotme.
8Amasiu mandej i dërgoi kasnecë Joasit, birit të Joakazit, birit të

13,20 *Në fillim të vitit*: BJ shton: «*çdo vit*», *shanâ bëshanâ*; TM *b*e*shanâ* është e prishur. Mund të kuptohet edhe: «në fillim të vitit e ardhshëm»

14,7 *e pushtoi Qetën*: në Transjordania. Jo Petra, por faqja e Seles (në arab. Es-Sil') në veri.

Jehuit, mbretit të Izraelit. Tha: «Eja të shikohemi në ballë të luftës!»
9 Joasi, mbreti i Izraelit, iu përgjigj Amasiut, mbretit të Judës, kështu:
Gjq 9,8-15 «Ferrca e gomarit në Liban i çoi shkues cedrit të Libanit e i tha:
'Ma jep vajzën tënde për nuse të djalit tim.' Por kaluan egërsirat e
Libanit dhe e shqelmuan ferrcën e gomarit! 10 Bëre luftë dhe e munde
Edomin dhe të është rritur mendja! Kënaqu me lavdinë që fitove e rri
në shtëpinë tënde! Pse shkakton të keqen që të sharrosh ti dhe mbarë
Juda me ty?» 11 Por Amasiu nuk i vuri veshin.

Atëherë Joasi, mbreti i Izraelit, e sulmoi. U ndeshën ai e Amasiu,
mbreti i Judës, në Betsames, qytet i Judës. 12 Juda u thye para Izraelit
dhe ikën secili në çadrat e veta. 13 Amasiun,mbretin e Judës, birin e
Joasit të Okozisë, Joasi, mbreti i Izraelit, e zuri rob në Betsames dhe
e çoi në Jerusalem. Pastaj e rrënoi murin e Jerusalemit prej Derës së
Efraimit deri në Derën e Këndit: katërqind kute gjatë. 14 Mori të gjithë
arin, argjendin dhe të gjitha enët që u gjetën në Shtëpinë e Zotit dhe
në vishtarët mbretërorë si dhe disa pengje dhe u kthye në Samari.
=13,12-13 15 Veprat e tjera të Joasit, çka ndërmori, si dhe trimëritë e tija që
i bëri në luftë kundër Amasiut, mbretit të Judës, vallë a nuk janë
këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit? 16 Joasi
pushoi me etërit e vet dhe qe varrosur në Samari me mbretërit e
Izraelit. Jeroboami, biri i tij, u bë mbret në vend të tij.

17 Amasiu, biri i Joasit, mbret i Judës, pasi vdiq Joasi, biri i Joakazit,
mbreti i Izraelit, jetoi edhe pesëmbëdhjetë vjet. 18 Veprat e tjera të
Amasiut, vallë a nuk janë këto të shkruara në Librin e Analeve të
mbretërve të Judës?

19 Kur u bë një përbetim kundër tij në Jerusalem, ky iku në Lakis.
Por dërguan pas tij në Lakis dhe atje e vranë. 20 Prej andej trupin ia
prunë në kuaj dhe e varrosën në Jerusalem me etërit e tij në Qytetin
‖2Kro 26,1-2 e Davidit. 21 Atëherë mbarë populli i Judës e mori Azarinë, që ishte
gjashtëmbëdhjetëvjeçar, dhe e bënë mbret në vend të babës së tij,
Amasiut. 22 Ai e rindërtoi Elatin pasi ia ktheu Judës, pasi fjeti mbreti
Amasi me etërit e vet.

Mbretëria e Jeroboamit II në Izrael /783-743/

23 Në të pesëmbëdhjetin vit të mbretërimit të Amasiut, birit të

14,13 *e çoi në Jerusalem*: «dhe i sjell»: me versionet dhe 2Kor 25,23; «ata kanë ardhur», ketib. – *nga porta*: me versionet dhe Kronika. – *deri tek porta*: me TM. Flitet për fortesën e kodrës perëndimore (krh. 2Sam 5,9+). Do të gjendet në veri (2Kro 32,5), dhe jashtë «portës së re të Efraimit» (Neh 8,16; 12,39) që gjendet Kalvari dhe varri i Krishtit.

14,21 *Azarisë*: «Ozia»; teksti flet për, këtu dhe shumë herë pastaj, Azarinë por mënyra e drejtë, jashtë e 2Mbr, është Ozia. I pari mund të jetë emri i lindjes, tjetri emri i kurorëzimit.

14,22 *Elatin*: Shumë afër të Ezion-Gheber (1Mbr 9,26-28+) dhe më vonë i ngatërruar me këtë qytet. Ishte i humbur nën Ioram (8,20-21).

Joasit, mbretit të Judës, në Samari u bë mbret Jeroboami, biri i Joasit,
mbretit të Izraelit. Mbretëroi dyzet e një vjet. [24]Bëri ç'është e keqe
para syve të Zotit. Nuk u shmang nga asnjë mëkat që bëri Jeroboami,
biri i Nabatit, që e bëri Izraelin të mëkatojë. [25]Ai i rivendosi kufijtë
e Izraelit prej Hyrjes në Emat deri në Detin Arabë, sipas fjalës së
Zotit, Hyjit të Izraelit, të cilën e tha me gojë të shërbëtorit të vet Jonës 13,4-5
profet, birit të Amatit, që ishte prej Getoferit. [26]Zoti, në të vërtetë, e 1Mbr 14,10+
kishte parë mjerimin e tmerrshëm të Izraelit, sepse kishin mbaruar
me të madh e të vogël e s'kishte mbetur kush t'i gjendej në ndihmë
Izraelit. [27]Porse Zoti nuk kishte vendosur ta zhdukë emrin e Izraelit
për nën qiell, por e shpëtoi atë me dorën e Jeroboamit, birit të Joasit.

[28]Veprat e tjera të Jeroboamit si dhe gjithçka ndërmori, trimëritë e
tija që i bëri në luftë, si dhe si ia ktheu Izraelit Damaskun dhe Ematin
- që më parë i takonin Judës -, vallë a nuk janë këto të shkruara
në Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit? [29]Jeroboami pushoi me
etërit e vet, mbretërit e Izraelit. Në vend të tij u bë mbret Zakaria, i
biri i tij.

Mbretëria e Azarisë në Judë /781-740/

‖2Kro 16,3-4.21-23

15 [1]Në vitin e njëzeteshtatë të Jeroboamit, mbretit të Izraelit,
mbretëroi Azaria, biri i Amasiut, mbretit të Judës. [2]Kishte
gjashtëmbëdhjetë vjet kur filloi të mbretërojë e mbretëroi
në Jerusalem pesëdhjetë e dy vjet. Emri i s'ëmës ishte Jekeli dhe ishte
prej Jerusalemit. [3]Bëri ç'është e drejtë në sy të Zotit, pikërisht porsi i
ati i tij, Amasiu. [4]Megjithatë nuk i rrënoi lartësirat. Populli vazhdoi të
flijojë e të kushtojë kem në lartësira. [5]Zoti e goditi mbretin me gërbulë
dhe nuk iu hoq derisa vdiq. Jetonte në një shtëpi të ndarë veçmas,
kurse biri i mbretit, Joatami ishte drejtor i pallatit mbretëror dhe 1Mbr 4,2+
gjykonte popullin e vendit.

[6]Veprat e tjera të Azarisë dhe gjithçka bëri, vallë a nuk janë këto
të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Judës? [7]Azaria fjeti
pranë etërve të vet dhe e varrosën me të parët e vet në Qytetin e
Davidit. Ne vend të tij mbretëroi Joatami, i biri.

14,25 *Jonës*: atij i ishte dhënë, për pseudonim, libri i Jonës.

14,26 *e tmerrshëm*: me LXX; TM ka: «kryengritës».

14,28 *Izraelit*: BJ ka: «Judës dhe Izraelit» dhe komenton: Jeroboami është paraqitur si restaurues i perandorisë së Davidit e Salomonit, duke pasur Damask dhe Kamat statusin e mbretërve të vasalit ose alealit. Ky paralel përligjon përmendjen e Judës, me kushtin që të lexohet «Juda dhe Izraeli» dhe jo hebr. «Juda në Izraelin» (TM). Mund të refuzohet rëndësia historike e këtij lajmi, por duhet të pranohet teksti (me përjashtim të korrigjimit të vogël që është propozuar).

14,29 *me etërit e vet*: gr.luc. shton: «ishte varrosur në Samari».

15,5 *në një shtëpi të ndarë veçmas*: BJ ka: «I mbyllur në dhomë»: përkthimi i pasigurt; kjo shprehje gjendet vetëm këtu.

Mbretërimi i Zakarisë në Izrael (743)

8Në të tridhjetetetin vit të Azarisë, mbretit të Judës, mbi Izrael në
Samari mbretëroi Zakaria, biri i Jeroboamit, për gjashtë muaj. 9Bëri
ç'është e keqe para syve të Zotit, ashtu sikurse kishin bërë të parët
e tij. Nuk u shmang prej mëkateve të Jeroboamit, birit të Nabatit,
që e bëri Izraelin të mëkatojë. 10U përbetua kundër tij Selumi, biri i
Jabesit. I ra në Jeblaam dhe e vrau. U bë mbret në vend të tij.
11Veprat e tjera të Zakarisë, vallë a nuk janë këto të shkruara në
Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit? 12Kjo është fjalë që Zoti ia
10,30 kishte thënë Jehuit: «Fëmijët e tu do të rrinë mbi fronin e Izraelit deri
në të katërtën brezni». Dhe ashtu ndodhi.

Mbretërimi i Selumit në Izrael /743/

13Në të tridhjetenëntin vit të Azarisë, mbretit të Judës, u bë mbret
Selumi, biri i Jabesit. Mbretëroi vetëm një muaj në Samari. 14Prej
Tersës erdhi Manahemi, biri i Gadit, në Samari, e sulmoi Selumin,
birin e Jabesit, në Samari, e vrau dhe mbretëroi në vend të tij.
15Veprat e tjera të Selumit si dhe përbetimi që e sendërtoi, vallë
a nuk janë këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të
Izraelit? 16Asokohe Manahemi e rroposi Tapsën me gjithçka ishte në
të si dhe krahinat e saja prej Tersës, sepse nuk deshën t'ia hapnin
8,12+ dyert e qytetit. I vrau edhe të gjitha gratë shtatzëna duke ua shporuar
barkun.

Mbretërimi i Manahemit në Izrael /743-738/

17Në të tridhjetenëntin vit të Azarisë, mbretit të Judës, Manahemi,
biri i Gadit, mbretëroi mbi Izraelin. Mbretëroi në Samari dhjetë
vjet. 18Bëri çka ishte e keqe në praninë e Zotit. Nuk u shmang
nga mëkatet e Jeroboamit, birit të Nabatit, i cili e bëri Izraelin të
mëkatojë. Në kohën e tij 19Fuli, mbreti i asirëve, e pushtoi vendin.
Manahemi i dha Fulit një mijë talenta argjendi që ta përkrahte dhe
t'ia përforconte mbretërimin. 20Manahemi i mblodhi këto para prej të
gjithë pasanikëve të Izraelit për t'ia dhënë mbretit të Asirisë. Secilit
iu desh të jepte nga pesëdhjetë sikla argjendi. Kështu mbreti i Asirisë
u kthye e nuk u ndal në vend.

15,10 në *Jeblaam*: me gr.luc.; TM është e prishur.

15,16 *Tapsën*: Tifsah me TM, por ky qytet, mbi bregun e Eufratit është porsi qëllim i dërgimit të Menakemit; BJ lexon: «Tipsah»; gr.luc. ka: «Tappuah».

15,18 *në kohën e tij*: fj.fj.; LXX ka: «në ditët e tij», lidhur me shprehjen tjetër.

15,19 *Fuli*: sipas dokumenteve asiro-babiloneze, *Pulu* është një emër që merr Tiglat-Pileser III mbret i Asirisë (745-727) gjatë kurorëzimit, kur mori pushtetin në Babiloni në 729. – tributi e rr 20 është shkruar në tekstet asiriane në lidhje me fushatën e këtij mbreti në Siri, në 738.

21Veprat e tjera të Manahemit si dhe gjithçka bëri, vallë a nuk janë këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit?
22Manahemi pushoi me etërit e vet. Në vend të tij mbretëroi Faceja, biri i tij.

Mbretërimi i Facesë në Izrael /738-737/

23Në vitin e pesëdhjetë të Azarisë, mbretit të Judës, mbi Izrael mbretëroi në Samari për dy vjet, Faceja, biri i Manahemit. 24Bëri ç'është e keqe para syve të Zotit. Nuk u shmang prej mëkateve të Jeroboamit, birit të Nabatit, që e bëri Izraelin të mëkatojë. 25Kundër tij bëri përbetim Faceu, biri i Romelisë, kryetari i ushtrisë së tij, dhe e vrau në Samari, në kullën e shtëpisë mbretërore... Me të ishin pesëdhjetë burra prej bijve të Galaadit. E vrau dhe në vend të tij u bë mbret.
26Veprat e tjera të Facesë, si dhe të gjitha që bëri, vallë a nuk janë këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit?

Mbretërimi i Faceut në Izrael /737-732/

27Në vitin e pesëdhjetedytë të Azarisë, mbretit të Judës, mbret mbi Izraelin u bë Faceu, biri i Romelisë. Për njëzet vjet mbretëroi në Samari. 28Bëri ç'ishte e keqe për sytë e Zotit. Nuk u shmang nga mëkatet e Jeroboamit, birit të Nabatit, i cili e bëri Izraelin të mëkatojë.
29Në kohën e Faceut, mbretit të Izraelit, erdhi Teglatfalasari, mbreti i Asirisë, dhe pushtoi Ajonin, Abelbetmaakën, Janoehun, Cedesin, Asorin, Galaadin, Galilenë dhe mbarë tokën e Neftaliut dhe banorët i treti në Asiri. 30Kundër Faceut, birit të Romelisë, bëri përbetim Oseu, biri i Elës: e goditi dhe e vrau e mbretëroi në vend të tij në të njëzetin vit të Joatamit, birit të Ozisë.
31Veprat e tjera të Faceut, si dhe gjithçka ndërmori, vallë a nuk janë këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Izraelit?

Mbretërimi i Joatamit në Judë /740-736/

‖2Kro 27,1-4.7-9

32Në vitin e dytë të Faceut, birit të Romelisë, mbretit të Izraelit,

15,25 *Me të ishin*: me këta dy emra (Argob e Arie) ka një problem. Mund të mendohet edhe që ata ishin Komplotistët: «(me ndihmën e) Argobit dhe Arielit, me të ishin pesëdhjetë burra prej...».
15,27 *njëzet vjet*: më shumë se pesë vjet sipas datës së caktuar.
15,29 Qytetet të përmendur («krejt toka e Neftalit») ishin pushtuar nga Tidlat-Pileser në fshatin kundër filistenjve në 734. Përmendja e Galaadit e Galilesë mbledh me këto fitore këto të fshatit nga 733-732, drejt në mënyrë të veçantë kundër Damaskut. – duke internuar popullin në Asir. Internimi i parë e izraelitëve.
15,30 *në të njëzetin vit të Joatamit, birit të Ozisë*: Ky sqarim mungon në LXX. Është kundërshtuar prej rr 33.

mbretëroi Joatami, biri i Ozisë, mbretit të Judës. 33Ishte njëzet
e pesë vjeç kur filloi të mbretërojë dhe mbretëroi në Jerusalem
gjashtëmbëdhjetë vjet. Emrin nëna e tij e kishte Jerusë. Ishte bija e
Sadokut. 34Bëri atë që ishte e pëlqyeshme para syve të Zotit; veproi
krejtësisht porsi i ati i vet, Ozia. 35Porse lartësirat nuk i hoqi; populli
vazhdoi gjithnjë të flijonte e të digjte kem në lartësira. Ai ndërtoi
derën e Sipërme në Shtëpinë e Zotit.

36Veprat e tjera të Joatamit, si dhe gjithçka bëri, vallë a nuk janë
këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Judës?

37Në kohën e tij Zoti filloi të dërgojë në Judë Rasinin, mbretin e
sirianëve, dhe Faceun, birin e Romelisë. 38Joatami pushoi pranë
etërve të vet dhe qe varrosur bashkë me ta në Qytetin e Davidit,
babait të vet. Në vend të tij u bë mbret Akazi, djali i tij.

Mbretëria e Akazit në Judë /736-716/

16 1Në vitin e shtatëmbëdhjetë të Faceut, birit të Romelisë, u
‖2Kro 28,1-4 bë mbret Akazi, biri i Joatamit, mbretit të Judës. 2Akazi
ishte njëzetvjeçar kur filloi të mbretërojë dhe mbretëroi në
Jerusalem gjashtëmbëdhjetë vjet. Nuk bëri atë që ishte e pëlqyeshme
para syve të Zotit, Hyjit të vet, porsi Davidi, baba i tij, 3por eci udhës
Lev 18,21+ së mbretërve të Izraelit. Madje e kaloi deri edhe djalin e vet nëpër
zjarr sipas dokes së urryeshme të paganëve që Zoti i çrrënjosi para
Lp 12,2+ bijve të Izraelit. 4Gjithashtu flijonte e ndizte kem në lartësira, në majë
kodrash dhe nën çdo lëndë të gjelbër.

5Atëherë Rasini, mbreti i Sirisë, e Faceu, biri i Romelisë, mbreti
2Kro 28,5v; Is 7-8; i Izraelit, u ngjitën për të luftuar kundër Jerusalemit. E rrethuan
Oz 5,8–6,6 Akazin,por nuk e mundën. 6Asokohe Rasini, mbreti i Sirisë, ia riktheu
‖2Kro 28,17 Edomit Ailën dhe i dëboi judenjtë nga Aila. Në Ailë erdhën idumeasit
e banuan atje deri në ditën e sotme.

‖2Kro 28,16 7Por Akazi dërgoi kasnecë te Teglatfalasari, mbreti i Asirisë me
këtë porosi: «Jam shërbëtori yt dhe djali yt. Eja e më çliro nga kthetrat
e mbretit të Sirisë e të mbretit të Izraelit, që janë ngritur kundër

15,33 *gjashtëmbëdhjetë vjet*: nëse kjo shifër e saktë përmban vitet e regjencës së Joatamit (rr 5).

15,37 *Resinin*: me TM; «Razon» me LXX e BJ. Është mbret i fundit i Damaskut, para fitores në qytetin nga ana e Asirianëve (16,9). Është përgatitja e luftës që përfundon me Akazin (16,5-9)

16,5 Kjo luftë që ishte një mundësi e profecive e Iz 7-8 si qëllim për të paraqitur Judën në një koalicion kundër Asirisë.

16,6 *i Sirisë...Edomit*: nga momentit që shkrimi hebraik i vonshëm provokon shpesh një konfuzion mes «r» e «d», teksti hebr. Mund të këtë «Aram» në vendin e «Edomit» dhe ky është rasti i pranishëm. Mbret arame me një bastisje në jug të Judës u lejon Edomitëve këtë fitore.

16,7 *Jam shërbëtori yt dhe djali yt*: Akazi thotë që është vasal e Tiglat-Pileserit (734). Por duke pranuar kështu mbrojtjen e huajtit, ai përgatit shkatërrimin e mbretërisë së vet (krh. Iz 8,5v).

meje». [8]Akazi mori arin e argjendin që gjeti në Shtëpinë e Zotit e në vishtarin e pallatit mbretëror dhe ia çoi dhuratë mbretit të Asirisë. [9]Mbreti i Asirisë pranoi dhe ai vetë shkoi në Damask e e rrafshoi, banorët i treti në Cir, kurse Rasinin e vrau. ‖2Kro 28,21

[10]Mbreti Akaz shkoi në Damask për ta takuar Teglatfalasarin, mbretin e Asirisë. Pasi e pa lterin në Damask, Akazi mbret ia dërgoi Urisë prift gjedhen e lterit me përshkrim të hollësishëm të krejt punimit të tij. [11]Prifti Uri e ndërtoi lterin, krejtësisht ashtu sipas gjedhes që Akazi i kishte dërguar nga Damasku. Kështu që Uria prift e ndërtoi derisa arriti Akazi prej Damaskut. [12]Kur u kthye mbreti prej Damaskut, iu afrua, hipi në të, [13]i dogji flitë e shkrumbimit të vetat, kushtimoret, kushtoi njomjet dhe derdhi gjakun e flive të veta pajtimore. [14]Kurse lterin e bronztë që ishte në praninë e Zotit, e hoqi prej përpara Tempullit që ishte ndërmjet lterit të ri dhe Shtëpisë së Zotit dhe e qiti në kënd të lterit, në veri. [15]Atëherë mbreti Akaz i dha priftit Uri këtë urdhër: «Mbi lterin e madh kushto flinë e shkrumbimit mëngjesore dhe kushtimin e mbrëmjesores, flinë e shkrumbimit të mbretit dhe kushtimoren e saj, flinë e shkrumbimit të mbarë popullit të vendit, kushtimoren e tyre dhe njomjet e tyre. Po ashtu edhe gjithë gjakun e flisë së shkrumbimit si dhe gjithë gjakun e flive, derdhe mbi të. Lidhur me lterin e bronztë, do të vendos vetë». [16]Prifti Uri bëri gjithë si i urdhëroi mbreti Akaz. 1Mbr 8,64; 2Kro 28,23; Dal 29,39; Nr 28,4

[17]Mbreti Akaz i demontoi bazat: hoqi terthorcat, hoqi legenat. Edhe detin e bronztë e uli prej qeve, mbi të cilët pushonte, dhe e vendosi mbi truall të kalldrëmuar. [18]Për shkak të mbretit të Asirisë ndryshoi në Shtëpinë e Zotit edhe Musahun /d.m.th. Tremen/ e së shtunës, që ishte ndërtuar në Tempull, si dhe hyrjen e mbretit nga jashtë. ‖2Kro 28,24; 1Mbr 7,27-37; 1Mbr 7,23-26

[19]Veprat e tjera të Akazit që i bëri, vallë a nuk janë këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Judës? [20]Akazi pushoi me të parët ‖2Kro 28,26-27

16,9 Fshati e Tiglat-Pileserit kundër Damasku, nga 733-732.

16,10 *lterin në Damask*: flitet për një tempull të madh të Damaskut (5,18) dhe jo për një lter ngritur nga ushtarë pushtues.

16,13 është mbreti që shenjtëron lterin duke ushtruar funksionet e priftit. Ai ka rezervuar këtë rol në disa rrethana. Mbreti është edhe administrator i tempullit dhe koordinues i kultit (krh. 12,5-17) e Uria duket vetem si një zyrtar mbretëror.

16,14 *lterin*: është lteri i bronztë (krh. një glosë e hebr.) i ndërtuar nga Salomoni (1Mbr 8,64; 9,25) përpara hyrjes së tempullit.

16,15 *Lidhur me lterin e bronztë, do të vendosë vetë*: përkthimi i pasigurt. Fj.fj.: «do të jetë për mua për të kontrolluar».

16,17 Tekst i shtrembëruar në hebraisht. – Nuk dihet se ndryshimet që ishin bërë nga Akazi i përgjigjen një qëllimi fetar apo se duhet thjeshtësisht të sigurojnë bronzin për të cilin ka nevojë (për të paguar tribute mbretit të Asirisë?).

16,18 *ndryshoi*: TM lexon: «ai ndryshoi tempullin». –*Tremën*: ose «galeri», nuk është pohuar në një vend tjetër; mbreti ka pasur në dispozicion hyrje të veçantë (1Kro 9,18, «derë mbretërore»). Kuptimi i këtyre ndryshimeve s'kuptohet mirë: politika religjioze e Asirianëve duket tolerante. Një redaktor ndoshta ka dashur të tregojë kështu atë që ekzistonte pavarësisht nga Asiria.

e vet dhe qe varrosur me ta në Qytetin e Davidit. Në vend të tij u bë mbret biri i tij, Ezekia.

Mbretërimi i Ozesë në Izrael /732-724/

17 [1]Në vitin e dymbëdhjetë të mbretit Akaz, në Samari u bë mbret mbi Izraelin Ozeja, biri i Elës. Mbretëroi për nëntë vjet. [2]Bëri ç'është e keqe para syve të Zotit, por jo si mbretërit e Izraelit që kishin qenë para tij. [3]Kundër tij u çua Salmanasari, mbreti i asirëve, dhe Ozeja iu nënshtrua e i paguante telozna. [4]Kur e hetoi mbreti i Asirisë se Ozeja kishte për qëllim të çohej kundër tij, sepse kishte dërguar kasnecë të mbreti i Egjiptit, Sua, dhe nuk i kishte paguar teloznat sikurse e kishte zakon t'i paguajë çdo vit, e kapi Ozenë, e lidhi në pranga dhe e qiti në burg.

=18,9-11 ## Pushtimi i Samarisë /721/

[5]Mbreti i Asirisë e pushtoi mbarë vendin dhe u ngjit e e rrethoi Samarinë. E mbajti në rrethim për tre vjet. [6]Në vitin e nëntë të mbretërimit të Ozesë, mbreti i Asirisë e pushtoi Samarinë, i shpuri izraelitët në Asur dhe i vendosi në Halë, në brigjet e Haborit, lumë i Gozanit dhe në qytetet e medëve.

18,12 ## Përsiatje mbi shpartallimin e mbretërisë së Izraelit

[7]E ndodhi kështu, sepse bijtë e Izraelit mëkatuan kundër Zotit, Hyjit të vet, i cili i kishte nxjerrë prej tokës së Egjiptit, prej kthetrave të faraonit, mbretit të Egjiptit, e ata nderuan hyjnitë e huaja. [8]Jetuan sipas dokeve të kombeve që i zhduku Zoti në ardhjen e bijve të Izraelit,

17,3 *Salmanasari*: Salmanasari V (727-722), pasardhësi i Tiglat-Pileserit III.

17,4 *Sua, mbreti i Egjiptit*: asnjë prej mbretërve të Egjiptit nuk e ka këtë emër. Mund të kuptohet qoftë «Sevve», emri i kryekomandantit të Egjiptianëve, sipas Analëve e Sargonit II, qoftë «Sais», emri i kryeqytetit në deltën e Nilit, destinacion natural i lajmëtarëve të Ozesë. – *qiti në burg*: burgimi i Ozesë, që ishte në marshim për të takuar Salmanasarin dhe që ka ikur nga Samari, përputhet me fillimin e pushtimit të qytetit dhe shënon mbarimin e mbretërimit (viti e nëntë).

17,6 *Në vitin e nëntë të Ozesë*: i referohet fillimit të pushtimit. – *e pushtoi Samarinë*: pushtimi ishte vendosur në 724 prej Salmanasarit. Qyteti ishte marrë vetëm në fillim të mbretërimit e pasardhësit e tij, Sargonit, ndoshta ne fillim e 721. – *i Gozanit*: afër e Karanit, në ekstrem të veriut të Mesopotamisë. – *qytetet e medëve*: në lindje të Mesopotamisë. Kolonitë e israelitëve kanë zëvendësuar indigjenet që Tiglat-Pileser ka dëbuar. Aksioni i librit të Tobisë gjendet në këtë kontekstin.

17,7-23 Këto reflektime nuk vinë nga i njëjti burim. Për autorin kryesor të librit faji i madh i Izraelit është një skizëm fetar (1Mbr 12,26-33), «mëkati origjinal» i kujtuar kundër secilit prej mbretërve të Izraelit në rr 7a e 21-23. Është shtuar një zhvillim shumë i frymëzuar nga Lp dhe nga profetët (sidomos Jeremia), mbi sinkretizmin religjioz dhe mbi shenjtërore lokale (rr 7b-18). Një shtesë tjetër përfshin Judenë në këtë dënim (rr 19-20).

17,8 *e sipas ligjeve*: shtim për qartësi. Ky përfundim e rr, që lidhet keq me atë që paraprin, mund të jetë një glosë (e frymëzuar nga rr 19?).

e sipas ligjeve që i vunë në fuqi mbretërit e Izraelit. 9Bijtë e Izraelit
e fyen me vepra jo të drejta Zotin, Hyjin e vet. Ndërtuan mogila në
të gjitha qytetet e veta që nga kullat e vëzhgimit deri në qytete të
fortifikuara. 10Punuan gurngulë dhe banirë në majë të çdo kodre Dal 23,24+
e nën çdo lëndë të gjelbër 11dhe digjnin kem në të gjitha lartësirat Dal 34,13+
sikurse edhe kombet që Zoti i kishte shpërngulur para tyre. Bënë Lp 12,2+
vepra tmerrësisht të këqija duke e hidhëruar Zotin 12dhe adhuruan
idhuj të fëlliqët, që u kishte urdhëruar Zoti të mos e bënin atë gjë.
13E Zoti i kishte përkujtuar zyrtarisht izraelitët e judenjtë me
anë të gjithë profetëve e të gjithë veguesve duke u thënë: «Kthehuni
prej udhëve tuaja të këqija e mbani urdhërimet e rregulloret e mia
sipas ligjit që ua urdhërova etërve tuaj dhe sipas të gjithave që jua
kam zbuluar me anë të profetëve, shërbëtorëve të mi». 14Por ata nuk Lp 9,13+
dëgjuan. E ngurruan zverkun e vet në gjasim të zverkut të etërve të
tyre, që nuk deshën të besonin në Zotin, Hyjin e vet. 15E përbuzën
Ligjin dhe Besëlidhjen e tij, që e lidhi me etërit e tij, kërkesat që ai
ua kishte bërë: shkuan pas gjërave të kota dhe u bënë asgjë. I ndoqën Jer 2,15
kombet që ishin përreth tyre, kurse Zoti u kishte urdhëruar të mos
bëjnë siç bënin ato. 16I lanë të gjitha urdhërimet e Zotit, Hyjit të vet,
dhe punuan idhuj të metaltë: dy viça e banirin, adhuruan mbarë 1Mbr 12,28
ushtrinë qiellore, i shërbyen Baalit, 17i kushtuan bijtë e bijat e veta Dal 34,13+; Lp 4,19; 17,3
duke i kaluar nëpër zjarr; pyetnin shortarët e ushtronin magjinë e Lev 18,21+; Lp 18,10
kështu u dhanë të bënin çka është e keqe ndër sy të Zotit me qëllim
që ta ngacmonin. 18Atëherë Zoti u hidhërua në Izraelin për së tepërmi
dhe e flaku larg syve të vet. Mbeti vetëm fisi i Judës. 19Por mjerisht 1Mbr 12,20
as ata të fisit të Judës nuk i ruanin urdhërimet e Zotit, Hyjit të vet,
por ecnin në gabimet që kishte bërë Izraeli. 20Zoti e flaku mbarë farën
e Izraelit, i përvujtnoi ata dhe i lëshoi në duar të grabitqarëve derisa
i flaku krejtësisht prej fytyrës së vet. 21Qysh prej kohës që Izraeli u
nda prej shtëpisë së Davidit dhe vuri për mbret të vetin Jeroboamin,
birin e Nabatit, - sepse Jeroboami e ndau Izraelin prej Zotit dhe e 1Mbr 12,26-33
bëri të bëjë mëkatin e madh, - edhe Zoti e braktisi Izraelin. 22Bijtë
e Izraelit ecën në të gjitha mëkatet që i kishte bërë Jeroboami. Nuk
u larguan prej tyre 23derisa e dëboi Zoti Izraelin prej fytyrës së vet,
sikurse u kishte thënë me gojën e të gjithë profetëve, shërbëtorëve të
vet. Kështu qe tretur me dhunë Izraeli prej tokës së vet në Asur deri
në ditën e sotme.

Prejardhja e samarianëve

24Mbreti i Asirisë atëherë solli popuj prej Babilonit, prej Kutës, prej

17,24-41 Rr 24-28 dhe 41 ofrojnë një vizion të thjeshtësuar të ripopullimit të mbretërisë së veriut; ata supozojnë një deportim total të banorëve të Izraelit dhe

Avahit, prej Ematit e prej Sefarvaimit dhe i vendosi në vend të bijve të
Izraelit në qytetet e Samarisë. Këta e bënë pronë Samarinë e banuan
në qytetet e saja. [25]Tashti, qysh në fillim të nguljes së tyre në të, nuk
e kishin frikë Zotin. Zoti dërgoi kundër tyre luanë që mbytën disa prej
tyre. [26]Që lajmëruar mbreti i asirëve: «Njerëzit që çove dhe i vendose
të banojnë në qytetet e Samarisë, nuk e dinë mënyrën si duhet të
nderohet Hyji i vendit. Prandaj u çoi luan dhe, ja, po i mbysin, sepse
nuk e dinë mënyrën si duhet nderuar Hyji i vendit». [27]Atëherë mbreti
i Asirisë urdhëroi: «Çojeni atje një prej priftërinjve që sollet s'andejmi
si skllevër, le të shkojë e le të banojë ndër ta e t'ua mësojë mënyrën
e nderimit të Hyjit të vendit». [28]Kështu, kur erdhi njëri prej atyre
priftërinjve që kishin qenë marrë skllevër prej Samarisë, banoi në
Betel dhe i mësonte se si duhej ta nderonin Zotin.

[29]Megjithatë, secili popull punoi hyjin e vet. I vendosën në tempujt
Gjn 4,9+ e lartësirave që i kishin ndërtuar samarianët, secili popull në qytetin
e vet ku banonte. [30]Kështu ata prej Babilonit punuan Sokotbenotin,
kutenët Nergelin, ata prej Ematit Asimën, [31]kurse hevenjtë punuan
Nebahazin dhe Tartakun, kurse ata që ishin prej Sefarvaimit i digjnin
fëmijët e vet në zjarr për nder të Adramelekut e të Anamelekut, hyjnive
1Mbr 12,31 të Sefarvaimit. [32]E migjithatë nderonin edhe Zotin. Bënë prej mesit të
vet priftërinj të lartësirave dhe i vendosnin në tempuj të lartësirave;
[33]dhe, ndërkohë që nderonin Zotin, u shërbenin edhe hyjnive të
veta sipas dokeve të popujve prej të cilëve kishin ardhur në Samari.
[34]Deri më sot e përfillin doken e vjetër: nuk e druajnë Zotin, nuk e
rregullojnë jetesën e vet brenda hullive të Ligjit as urdhërimeve as
Zan 32,29 rregulloreve që ua urdhëroi Zoti bijve të Jakobit, të cilin e pat quajtur
Izrael. [35]Zoti ka lidhur me ta një besëlidhje dhe u kishte urdhëruar
Dal 19,1+ duke thënë: «Mos i druani zotat e huaj, mos i nderoni, mos i adhuroni
dhe mos u flijoni atyre, [36]por nderoni vetëm Zotin që ju nxori nga toka
e Egjiptit me fuqi të madhe e krah të shtrirë. Vetëm atë druani, atë
adhuroni dhe atij i flijoni! [37]Urdhërimet e ritet, Ligjin e urdhrin, që
e ka shkruar për ju, kujdesohuni ta zbatoni në të gjitha ditët e jetës
suaj. Mos druani të tjerë zota! [38]Besëlidhjen që e rraha me ju, mos e

grumbullojnë kolonizimet e shumta të ardhshme; në këtë mjedis pagan, mbajtja e kultit jahvist është shpjeguar nga rr 25-28. Detajet e rr 29-34a ishin shtuar gjatë mërgimit. Zhvillimi i rr 34b-40 kthehet mbi fajet që kanë motivuar shkatërrimin e Izraelit; do të ishte vendosur më mirë në pjesën e parë e k.

17,27 Foljet që janë këtu janë në shumës në hebr., si kujtim i kthimit të shumë meshtarëve. Përputhet me fillimin e këtij rr dhe me atë që vijon (krh. versionet dhe gr.luc.).

17,34 Nuk flitet më për paganët si në rr përpara, por për Izraelitët e pabesë, si në rr 14v. Rr 34b-40 janë një shtim që mbledh formulat gjenerale pa lidhje me situatën historike.

17,35 *Mos i druani zotat e huaj*: Nuk është e thënë që kjo pjesë u referohet samaritanëve të cilët nuk kanë qenë kurrë politeistë.

harroni dhe mos i druani zotat e huaj, [39]por druani vetëm Zotin, Hyjin tuaj, dhe ai do t'ju shpëtojë nga dora e të gjithë armiqve tuaj». [40]Por ata nuk dëgjuan e vazhduan të veprojnë sipas dokes së tyre të vjetër.

[41]Kështu, pra, këta popuj e druanin Zotin, por megjithatë u shërbenin edhe idhujve të vet. Krejtësisht sikurse vepruan etërit e tyre, bijtë e bijtë e bijve të tyre vazhdojnë të veprojnë edhe sot si ata.

VIII. DITËT E FUNDIT TË MBRETËRISË SË JUDËS

1. EZEKIA, ISAIA PROFET E ASIRIA

Hyrje në mbretërimin e Ezekisë /716-687/

18 [1]Në vitin e tretë të Ozesë, birit të Elës, mbretit të Izraelit, u bë mbret Ezekia, biri i Akazit, mbretit të Judës. [2]Ishte njëzetepesëvjeçar kur filloi të mbretërojë dhe mbretëroi në Jerusalem njëzetenëntë vjet. Nëna e tij quhej Abi. Ishte bija e Zakarisë. [3]Bëri ç'ishte mirë para syve të Zotit, gjithçka sikurse kishte vepruar Davidi, baba i tij. [4]Ky i rrënoi lartësirat, copëtoi gurngulët, preu banirin dhe thërmoi gjarprin e bronztë, që e kishte punuar Moisiu, sepse deri në atë ditë bijtë e Izraelit i digjnin kemin për nder të tij. Gjarpri quhej Nohestan. [5]Shpresën e kishte në Zotin, Hyjin e Izraelit. Kështu pas tij nuk qe asnjë mbret i Judës i ngjashëm me të, por madje as ndër ata që qenë para tij. [6]Iu mbështet krejtësisht Zotit e nuk u largua gjurmëve të tija dhe i kreu urdhërimet e Zotit që Zoti i kishte urdhëruar Moisiut, [7]prandaj edhe Zoti ishte me të dhe gjithçka që ndërmerrte, i shkonte mbarë. U çua kundër mbretit të asirëve dhe nuk ndenji nën skllavërinë e tij. [8]Ky i goditi filistenjtë deri në Gazë e në kufijtë e tij, prej kullës së rojtarëve deri në qytet të fortifikuar.

‖2Kro 29,1-2

‖2Kro 31,1

Lp 12,2+; Dal 23,24+; 34,13+; Nr 21,4-9+; Ur 16,6

Zan 39,2

Përmbledhje mbi pushtimin e Samarisë

=17,1-6

[9]Në vitin e katërt të mbretit Ezeki, që ishte viti i shtatë i Ozesë, birit të Elës, mbretit të Izraelit, Salmanasari, mbreti i Asirisë, erdhi,

18,1 *Në vitin e tretë të Ozesë*: kronologji i pasigurt.

18,2 *Abi*: zvogëlues e «Abiasë» (2Kro 29,1)

18,4 *preu banirin*: hebr. *'asherâ*, simbol i perëndeshës së Kanaan-it, grua e Elit, e përfshirë pastaj si hyjnesha shoqe e Baalit dhe për këtë e mohuar në momentin e reformës. – Me këtë centralizimin e kultit dhe këtë luftë kundër idhujtarisë, Ezekia paralajmëron reformën deuteronomiste të Jozisë (k 23) dhe meriton lavdërim e rr 3 dhe 5-6. – *Nohestan*: Ky emër i referohet lëndës së objektit, «bronzi», *nëhoshet*, dhe në formën e saj të «gjarpërit», *nahash*. Imazhi kalonte për atë që Moisiu kishte bërë në shkreti (Nr 21,8-9) objekti i një kulti idhujtar (Ur 16,6-7).

18,7 *U çua kundër*: qoftë në 711, qoftë pas vdekjes së Saragonit në 705. – *nuk ndenji nën skllavërinë e tij*: Bj ka: «nuk ishte më nën pushtimin e tij».

18,9-12 ky kalim merr lajmin nga 17,5-6 dhe shton një reflektim në kuptimin 17,7.

e sulmoi Samarinë [10]dhe e pushtoi. Pas tri vjetësh, në vitin e gjashtë të Ezekisë, d.m.th. në vitin e nëntë të Ozesë, mbretit të Izraelit, u pushtua Samaria. [11]Mbreti i Asirisë i shpuri përdhunë izraelitët
17,7-18 në Asur dhe i vendosi në Halë e në Habor, afër lumit Gozan dhe në qytetet e medëve, [12]për arsye se ata nuk kishin dëgjuar zërin e Zotit, Hyjit të vet, por kishin shkelur besëlidhjen e tij: asnjë prej urdhrave që kishte urdhëruar Moisiu, shërbëtori i Zotit, s'e dëgjuan as nuk e kryen.

Fushata luftarake e Senakeribit

‖2Kro 32,1; ‖Is 36,1 [13]Në vitin e katërmbëdhjetë të mbretërimit të Ezekisë, Senakeribi, mbreti i Asirisë, i sulmoi të gjitha qytetet e fortifikuara të Judës dhe i pushtoi. [14]Atëherë Ezekia, mbreti i Judës, dërgoi në Lakis kasnecë te mbreti i asirëve me këto fjalë: «Kam bërë gabim. Mos më pushto dhe unë do të marr mbi vete gjithçka që të më ngarkosh». Kështu mbreti i asirëve i kërkoi Ezekisë, mbretit të Judës, treqind talenta argjendi e tridhjetë talenta ari. [15]Ezekia i dha të gjithë argjendin që u gjet në Shtëpinë e Zotit dhe në vishtarë të mbretit. [16]Asokohe Ezekia hoqi prej dyerve të Tempullit të Zotit dhe prej shtatkave arin me të cilin ai
1Mbr 6,20-22 vetë i kishte veshur dhe ia dha mbretit të asirëve.

Dërgimi i kryekomandantit të ushtrisë së asirëve

‖2Kro 32,9-19; ‖Is 36,2-22 [17]Mbreti i asirëve dërgoi *Tartanin*, Rabsarisin dhe Rabsacesin prej Lakisit te Ezekia mbret në Jerusalem me një ushtri të fortë. Këta, si
Is 7,3 arritën, erdhën në Jerusalem dhe u ndalën tek ujësjellësi i peshkores së sipërme, që gjendet në udhën e fushës së Robëlarësit.

1Mbr 4,2+ Is 22,15-25 [18]E thirrën mbretin. Në takim me ta doli Eliacimi, biri i Helcisë, kryekujdestari i pallatit, Sobna, sekretari, dhe Joaheu, biri i Asafit, këshilltari. [19]Rabsacesi u tha: «Tregoni Ezekisë: Kështu thotë mbreti i madhërishëm, mbreti i asirëve: Çfarë është ajo shpresë në të cilën mbështetesh? [20]Ndoshta mendon se është një fjalë goje këshilla dhe fuqia për të bërë luftë? Në kë e vë shpresën që ke guxim të çosh krye

18,13 Fushata e Senakeribit në Palestinë, biri dhe pasardhësi i Sargonit, ndodhi në 701. Raporti i hollësishëm që i ofrojnë anale e tij vërtetojnë tregimin e rr 13-16, por nuk përmban asgjë që përgjigjet te 18,17–19,37, duke kaluar kështu nën heshtjen dështimin e fundit të Senakeribit. Teksti biblik përmban dy tregimet paralele, 18,17–19,9a dhe 19,36-37 nga një anë, dhe 19,9b-35 nga ana tjetër, që tregojnë në mënyrë pak të ndryshme të njëjtin zhvillim të fakteve. Ka mundësi që këta dy tregime u referohen dy fushatave të Senakeribit (krh. 19,9+). Gjithë tërësia (18,13–19,37) ka qenë marrë, pa disa variante, në Is 36–37.

18,16 *ai vetë*: teksti tregon emrin e Ezekisë, që ka zëvendësuar për shkujdesje emrin e mbretit të mëparshëm.

18,17 *Tartanin*: tregimi paralel e Is 36,2 flet vetëm për kryekomandantin. – *si arritën, erdhën*: dyfishim i këtyre dy rr është ndoshta i rastësishëm.

kundër meje? 21A mos shpreson në Egjiptin, një shkop kallami i thyer, Is 30,1-7; 31,1-3;
mbi të cilin, nëse mbështetet njeriu, theret dhe i shporohet dora? I Ez 29,6-7
tillë është faraoni, mbreti i Egjiptit, për të gjithë ata që shpresojnë në
të. 22E në qoftë se do të më thoni: 'E kemi shpresën në Zotin, Hyjin
tonë', a nuk është ai, të cilit Ezekia ia rrënoi lartësirat e lterët dhe u 18,4
urdhëroi judenjve dhe jerusalemasve: 'Adhuroni në Jerusalem para
këtij lteri!' 23Tani pra, vër bast me zotërinë tim, mbretin e asirëve: do
të t'i jap dy mijë kuaj dhe shih a do të mund t'i gjesh kalorësit për ta!
24Si do të mund ta vësh në ikje pra edhe një të vetmin e më të voglin
ndër qeveritarë të zotërisë tim? A mos shpreson në Egjiptin për kuaj
e kalorës? 25A mos kujton se kam ardhur pa vullnet të Zotit në këtë
vend për ta rrafshuar? Vetë Zoti më ka thënë: 'Sulmoje e shkretëroje
këtë vend'».

26Eliacimi, biri i Helcisë, Sobna e Joaheu i thanë Rabsacesit: «Të
lutemi, fol me ne, shërbëtorët e tu, aramaisht, sepse ne e dimë këtë
gjuhë dhe mos na fol herbaisht, sepse të ndien populli që është mbi
mure». 27Rabsacesi u përgjigj: «Pse a më ka dërguar imzoti vetëm te
zotëria yt dhe tek ti për t'i thënë këto fjalë dhe jo për këta njerëz që
janë mbi mure, që janë të dënuar të hanë tretjet e veta e të pinë ujët e
vet së bashku me ju?»

28U ngrit në këmbë Rabsacesi dhe bërtiti me zë të lartë hebraisht
e tha: «Dëgjoni fjalët e mbretit të madhërishëm, mbretit të Asirisë:
29Kështu thotë mbreti: Të mos ju gënjejë Ezekia: s'do të jetë i zoti
t'ju nxjerrë nga kthetrat e mia! 30As të mos ju jap shpresë në Zotin
duke ju thënë: 'Me siguri do të na shpëtojë Zoti dhe ky qytet nuk
do të bjerë në duar të mbretit të Asirisë!' 31Mos e degjoni Ezekinë!
Kështu ju thotë mbreti i Asirisë: 'Bëni paqe me mua dhe m'u dorëzoni
e secili do të hajë prej vreshtit të vet e fiqve të vet dhe do të pini
ujë prej pusave tuaj, 32derisa të vij e t'ju çoj në një vend që është i
ngjashëm me vendin tuaj,në një vend plot fruta e verë, në një tokë
buke e vreshtash, tokë ullishtash, vaji e mjalti. Do të jetoni e nuk do
të vdisni. Mos e dëgjoni Ezekinë që ju gënjen duke thënë: 'Zoti do të
na shpëtojë!' 33Pse a i shpëtuan hyjnitë e popujve, secili vendin e vet,
prej dorës së mbretit të asirëve? 34Ku janë zotat e Ematit e të Arfadit?
Ku janë zotat e Sefarvaimit, Ana e Ava? A mos e shpëtuan Samarinë

18,21 *në Egjiptin*: provat e besëlidhjes me Egjiptin kanë qenë stigmatizuar prej Isaisë.

18,26 *aramaisht*: aramaisht fillonte u bë gjuha e marrëdhënieve ndërkombëtare në lindjen e afërt; pastaj bëhet gjuha e folur në Palestinë, por në epokën e Ezekisë populli kuptonte vetëm «judaik», pra hebraishten e folur në Jerusalem.

18,27b Fjalët e realitetit të ashpër e bukë e zezë në të cilën një rrethim do të copëtojë qytetin.

18,29 *nga kthetrat e mia*: me versionet; TM lexon: «nga dora e tij».

18,34 Mbi këta qytete siriane, krh. 17,24. Ishin pushtuar nga paraardhësit direktë të Senakeribit. – pas *Avesë?*, gr.luc. shton «ku janë zotat e shtetit të samarisë?».

17,5.6.24 prej dorës sime? 35Ku janë ata zota, ndër të gjithë zotat e vendeve, që
mundën ta shpëtonin vendin e vet prej duarve të mia, që të mund ta
shpëtojë Zoti Jerusalemin prej duarve të mia?»
36Heshti populli e nuk u përgjigj me asnjë fjalë, sepse mbreti u
kishte dhënë urdhër të mos i përgjigjeshin.
37U kthyen, pra, Eliacimi, biri i Helcisë, kryekujdestari i pallatit,
Sobna, sekretari, dhe Joaheu, këshilltari, tek Ezekia, i shqyen petkat
e veta dhe i treguan fjalët e Rabsacesit.

‖Is 37,1-7 ## Kërkohet këshillë nga Isaia

1Mbr 21,27 **19** 1Kur i dëgjoi këto fjalë Ezekia, i shqeu petkat e veta, ngjeshi
grathoren dhe hyri në Shtëpinë e Zotit. 2Atëherë i dërgoi
tek Isaia profet, biri i Amosit, Eliacimin, kryekujdestarin
e pallatit, sekretarin Sobnë dhe krerët e priftërinjve të veshur me
grathore. 3Ata i thanë: «Kështu thotë Ezekia: Ditë ngushtimi, ditë
ndëshkimi e ditë turpi është kjo ditë: foshnjat janë rritur për të
dalë në dritë, porse lindëses i mungojnë fuqitë për t'i qitur në dritë!
4Ndoshta Zoti, Hyji yt, do t'i dëgjojë të gjitha fjalët e Rabsacesit, që
zotëria i tij, mbreti i Asirisë, e dërgoi për ta poshtëruar Hyjin e gjallë,
Is 4,3+ e do ta ndëshkojë për fjalët që i dëgjoi Zoti, Hyji yt. Thuaji një uratë
për tëpricën që ende ka mbetur».
5Shkuan, pra, shërbëtorët e mbretit Ezeki tek Isaia. 6Isaia u tha:
«Kështu thoni zotërisë tuaj. Kështu thotë Zoti: Mos i druaj fjalët që i
Is 10,5-19 dëgjove ti, me të cilat shërbëtorët e mbretit të Asirisë më kanë sharë
mua. 7Ja, unë po çoj në të një shpirt dhe, posa të dëgjojë një lajm, do
të kthehet në vendin e vet . Do të bëj që në vendin e tij të vritet prej
shpatës».

‖Is 37,8-9 ## Nisja e kryekomandantit

8Rabsaci u kthye dhe e gjeti mbretin e Asirisë duke sulmuar
Lobnën; i kishte shkuar lajmi se mbreti e kishte lëshuar Lakisin.
9Sepse kishte dëgjuar lajmin lidhur me Tarakën, mbretin e Etiopisë,

19,2 Ezekia shkon tek Isaia si mbretërit e lashtë të Izraelit dhe të Judesë shkonin tek profetët, që ishin këshilltarë lufte, si Elia dhe Eliseu (krh. 1Mbr 22,8v; 2Mbr 1,9v; 3,11; 6,8v, etj.).

19,4 *Thuaji një uratë për tepricën që ende ka mbetur*: shpëtimi i tepricës së popullit të zgjedhur është një temë e predikimit të Isaisë (krh. 4,3+ dhe këtu rr 30-31).

19,7 *Një shpirt*: jo një Shpirt personal, por një frymëzim i Hyjit që drejton zemrat.

19,9 *Taraken*: faraoni i dinastisë XXV, me prejardhje etiopike, nga ku vjen titulli «mbreti i Etiopisë» (në hebr. «mbreti i Kushit»). Mbretëria e tij shkon nga 690 deri 664 dhe ka lindur, afërsisht, ne 715. Ne 701 nuk ishte mbret dhe nuk ishte në moshë për të udhëhequr një ushtri. Hamendja është që tregimi biblik të vërë pranë e pranë ose përzieje tregimin e dy fushatave të Senakeribit, një në 701 e treguar në analet, tjetra në 689-688, për të cilën nuk flitet në asnjë dokument asirian. Nëse pranohet

që thuhej: «Ja, erdhi për të luftuar kundër teje!»

Letra e Senakeribit

‖Is 37,9-20; ‖2Kro 32,17

Atëherë Senakeribi i dërgoi përsëri kasnecët e vet tek Ezekia për t'i thënë: [10]«Kështu thoni Ezekisë, mbretit të Judës: Të mos gënjejë Hyji yt, në të cilin ke vënë shpresën dhe mos thuaj: 'Jerusalemi nuk do të bjerë në dorë të mbretit të Asirisë.' [11]Ti vetë ke dëgjuar mirë fort se ç'u kanë bërë të gjitha vendeve mbretërit e Asirisë: se si i kanë shkretëruar! A thua vetëm ti do të shpëtosh? [12]A thua secili nga zotat e popujve i shpëtoi popujt e vet që i shkretëruan etërit e mi, d.m.th. Gozanin, Harranin, Resefin dhe bijtë e Edenit që ishin në Thelasar? 17,6
[13]Ku është mbreti Emat, mbreti Arfad e mbreti i qytetit Sefarvaim, 18,34
Ana e Ava?»

[14]Kur Ezekia mori letrën prej dorës së kasnecëve dhe pasi e lexoi, ‖2Kro 32,20
shkoi në Shtëpinë e Zotit dhe e shtriu përpara Zotit. [15]Kështu u lut në Dal 25,18+
praninë e Zotit: «O Zot, Hyji i Izraelit, që rri mbi kerubinë! Ti i vetmi je
Hyji i të gjitha mbretërive të tokës! Ti e krijove qiellin e tokën! [16]Prire
veshin tënd e dëgjo! Hapi, o Zot, sytë e tu e shiko! Dëgjo të gjitha fjalët
e Senakeribit, që i dërgoi për të poshtëruar Hyjin e gjallë! [17]Është e
vërtetë, o Zot, se mbretërit e Asirisë shkretëruan popuj dhe vendet e
tyre! [18]Edhe zotat e tyre i dogjën në zjarr. Veçse ata nuk ishin Zot, por
vepër e duarve të njerëzve prej drurit e gurit, dhe mbretërit e Asirisë Is 40,19+; Jer 10,1-16
i rrënuan. [19]Por ti, o Zot, Hyji ynë, na shpëto prej dorës së tij, që ta
marrin vesh të gjitha mbretëritë e tokës, se ti, o Zot, je i vetmi Hyj». 1Mbr 18,24+

Ndërmjetësimi i Isaisë

‖Is 37,21-35

[20]Atëherë Isaia, biri i Amosit, dërgoi për t'i thënë Ezekisë: «Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: 'E kam dëgjuar uratën që ma ke drejtuar ti lidhur me Senakeribin, mbretin e Asirisë. [21]Ja fjalët që Zoti i tha kundër tij:

Të përbuz, të përqesh virgjëra, bija e Sionit!
Prapa teje e tund kokën bija e Jerusalemit!
[22]Kë poshtërove, kë shave?
Kundër kujt e ngrite zërin
dhe me krenari i lartësove sytë?
Kundër Shenjtit të Izraelit!

vetëm fushata e 701, duhet të pranohet që përmendja e Tarakës është një gabim që vjen nga nami si pushtues i madh që i qe njohur.

19,12 *Thelasar*: me TM; BJ supozon: «Tel Basar» në mes të Eufratit.

19,14 *letrën*: me gr.lc; TM ka: «letrat».

19,21 Këtë poemë, me stil siriak, ia ka vënë në dorë një nxenës i profetit. Ndër tre orakuj këtu mbledhur, vetëm i treti (rr 32-34) i referohet drejtpërdrejt çlirimit të 701.

23 Me gojën e shërbëtorëve të tu e feve Zotin.
Ti the: 'Me karrocat e mia të shumta
në majë u dola maleve;
në më të lartat maja të Libanit
dhe ia preva më të lartët cedra,
më të bukurit bredha!
I dola në më të lartat maja,
në më të dendurin pyll!
24 Hapa e piva ujët e huaj;
me shputat e këmbëve të mia
i shtera ujërat e Egjiptit!'
25 Pse a nuk e di
se qysh kaherë e kam bërë këtë synim,
se prej kohësh të lashta
ta kam përftuar?
Tani do ta sendërtoj:
të është dhënë t'i shndërrosh
qytetet e forta në rrënoja.
26 Banorët e tyre të pafuqishëm
u tmerruan dhe u mposhtën,
u bënë porsi bari i fushës,
porsi bari në lëndinë, bar pullazesh,
që thahet pa mbërritur pjekurinë!
Ps 139,2-3 27 E di kur rri,
kur del e kur kthehesh.
Edhe tërbimin tënd kundër meje:
28 u shkumite kundër meje,
krenaria jote arriti në veshët e mi!
Hundës sate mëhundëzën do t'ia vë,
në gojën tënde fre të hekurt
e do të të kthej udhës nga ke ardhur!
1Sam 14,10+ 29 Ty Ezeki, kjo le të jetë shenja:
ha sivjet ç'të gjesh,
kurse sot një vit ç'të mbijë vetiu.
Në vitin e tretë mbillni e korrni,

19,23 Në rr 23-25, foljet në kohën e kaluar me LXX; në kohën e ardhshme në TM.

19,24 *ujërat e Egjiptit!*: mbreti i parë asirian që ka shkelur Egjiptin është në realitët Asarhadon, pasardhës të Senakerib.

19,29 Isaia i drejtohet Ezekisë. Interpretimi i «shenjës» është i vështirë: për dy vjet nuk mundet të mbjellë dhe hahet përpara çfarë prodhon gruri që ra gjatë korrjes së mëparshme, pastaj çfarë toka prodhon vetvetiu; por Senakeribi nuk ka qëndruar aspak një vit në Palestinë dhe çlirimi do të jetë i menjëhershëm (rr 35). Ose orakulli u dha në një rast tjetër ose mësimi i tij është shumë i përgjithshëm, mbas ditëve të këqija vjen begatia.

mbillni vreshta dhe hani frutat e tyre.
30 Ata që të shpëtojnë prej shtëpisë së Judës,
thellë rrënjët do t'i lëshojnë,
e lart fruta do të prodhojnë;
31 sepse prej Jerusalemit do të dalë Teprica,
të Shpëtuarit prej malit Sion!
Dashuria përvëluese e Zotit do ta bëjë këtë! Lp 4,24+
32 Prandaj Zoti kështu thotë për mbretin e Asirisë:
S'do të hyjë, jo, në këtë qytet,
kundër tij s'do të qesë shigjetë,
kundër tij as shqyt s'do të kthejë,
s'do të thellojë kanal rreth tij!
33 Rrugës nga erdhi ai do të zmbrapset,
në këtë qytet këmba s'i shklet!
Është kjo fjala që Zoti e flet.
34 Këtë qytet e mbroj vetë dhe e shpëtoj 2Sam 7,12-17+;
për shkakun tim e për Davidin, shërbëtorin tim». Oz 1,7+

Humbja dhe vdekja e Senakeribit ‖2Kro 32,21-22

35 Po atë natë engjëlli i Zotit hyri në fushimin e asirëve dhe i vrau ‖Is 37,36-38; Sir 48,21
njëqind e tetëdhjetë e pesë mijë asirë. Kur u ngritën herët në mëngjes,
i panë të gjitha kufomat e të vdekurve.
36 Senakeribi, mbreti i Asirisë, bëri çojën dhe shkoi e u ndal në
Ninivë. 37 Dhe, ndërsa po adhuronte në tempullin e Nesrokut, zotit të
vet, Adrameleku dhe Sarasati, bijtë e tij, e vranë shpatë dhe ikën në
tokën e armenëve. Në vend të tij u bë mbret Asarhadoni, biri i tij.

Sëmundja dhe shërimi i Ezekisë ‖2Kro 32,24; ‖Is 38,1-6.21-22.7-8

20 1 Ndër ato ditë Ezekia u sëmur për vdekje. Erdhi tek ai
Isaia profet, biri i Amosit, dhe i tha: «Kështu thotë Zoti:
'Rregullo ç'ke për të rregulluar në familjen tënde, sepse

19,35 Ushtria asiriake ka qenë dhjetuar nga fshikulli i Hyjit, ndoshta murtaja, nëse tregimi frymëzohet Erodotos (Senakerib që sulmon Egjiptin) (krh. 2Sam 24,15v).

19,37 *e Nesrokut*: është i panjohur; ka mundësi që është një deformim te një emër hyjnor, Ninurta ose Nusku. – *bijtë e tij*: me versionet e Is 37,38. – Në fakt Senakeribi qe vrare në 681.

k 20 Ky k përsëritet në Is 38–39, me një tekst më të shkurtër, një urdhër e rr ndonjëherë të ndryshëm dhe një shtesë të këngës së Ezekiesë.

20,1 *Ndër ato ditë*: Përshkrim kronologjik i paqartë. Nëse Ezekia ka vdekur në 687, te 15 vjet e rr 6 do të tregojnë kohërat që paraprinë sulmin e Senakeribit, të cilit bëhet aluzion në fundin e të njëjtit rr. Kjo datë do të dukej të konfirmuar nga ajo që mundet të jepet mesazhit të Merodak-Baladan, që rr 12 vendos në raport me shërimin e mbretit.

s'do të shërohesh, por do të vdesësh'» [2]Ezekia u kthye me fytyrë prej
murit dhe iu lut kështu Zotit: [3]«Deh, o Zot, të bie ndër mend se si kam
ecur para teje me besnikëri, me zemër të thjeshtë dhe se kam bërë
ç'është e pëlqyeshme para syve të tu». Dhe Ezekia ia plasi thekshëm
vajit.
[4]Ende nuk e kishte kaluar Isaia tremen kryesore, kur qe, Isaisë i
qe drejtuar fjala e Zotit: [5]«Kthehu e thuaji Ezekisë, prijësit të popullit
tim: Kështu thotë Zoti, Hyji i Davidit, babës tënd: E dëgjova uratën
tënde dhe i pashë lotët e tu. Mirë, pra, unë po të shëroj: brenda tri
ditësh ti do të ngjitesh në Shtëpinë e Zotit. [6]Ditëve të tua po ua shtoi
edhe pesëmbëdhjetë vjet. Gjithashtu do të të shpëtoj ty dhe këtë
qytet prej duarve të mbretit të Asirisë dhe do ta mbroj këtë qytet për
shkakun tim dhe për shkak të Davidit, shërbëtorit tim». [7]Isaia tha:
«Sillni një bukëfike». Ata e sollën e ia vunë mbi çibanin e tij dhe ai u
shërua.
1Sam 14,10+ [8]Atëherë Ezekia i tha Isaisë: «Cila është shenja se Zoti do të më
shërojë dhe se do të ngjitem të tretën ditë në Tempullin e Zotit?»
[9]Isaia iu përgjigj: «Kjo do të jetë shenja prej Zotit për ty se Zoti do ta
çojë në vend fjalën që ka thënë: A do që hija të zgjatet dhjetë shkallë,
apo të kthehet prapazi po aq shkallë?» [10]Ezekia u përgjigj: «Lehtë e ka
hija të zbresë dhjetë shkallë, dhe nuk dua që të ndodhë kështu, por le
të kthehet prapazi dhjetë shkallë». [11]Iu lut, pra, Isaia profet Zotit, dhe
e ktheu hijen prapazi shkallëve të Akazit nëpër të cilat kishte zbritur
më parë, u kthye prapa dhjetë shkallë.

‖Is 39 Të dërguarit e Merodakbaladanit

[12]Në atë kohë Merodakbaladani, biri i Baladanit, mbreti i
‖2Kro 32,23 Babilonisë, i dërgoi letër dhe dhurata Ezekisë, sepse kishte dëgjuar
se Ezekia ishte i sëmurë. [13]Ezekia u gëzua për ardhjen e tyre dhe
2Kro 32,25-29 ua dëftoi mbarë vishtarët e vet: argjend, ar, erëra të mira, vajin e
erëndshëm, armatoren dhe gjithçka gjendej në magazinat e tija:

20,4 *tremen*: me versione e *qerre*.

20,8 Rendi i ngjarjeve nënkupton qe rr 7 ndjek rr 11 ose që të konsiderohet si i ardhur nga një burim tjetër. E njëjta gjë në Is 38,21-22.

20,9 *A do që hija të zgjatet*: hamend ; TM ka: «hija zgjati».

20,11 Teksti i rënduar. Is 38,8, saktëson (LXX e vers.) që është «dielli» që zmbrapset mbi gradë. Dorëshkrimi i Isaisë i kumranit flet për «gradët e dhomës së Akazit»; nuk bëhet fjalë për një kuadrant por për një shkallë (të paktën në interpretimin e Kumranit).

20,12 *Merodakbadani*: në gjiuhë asiriake Marduk-Apal-Idina («Marduk ka një djalë»), kampioni i pavarësisë babilonase kundër Asirisë. Mbretëroi në Babiloni nga 721 deri në 710, më vonë 9 muaj në 703. Ndoshta qe në këtë periudhë që kërkoi në Ezeki një aleat kundër Asirisë. – *ishte i sëmurë*: Is 39,1 përmend «shërimin» e mbretit.

20,13 *Ezekia u gëzua*: BJ: «Ezekia dëgjoi lajmëtarët» dhe saktëson «lajmëtarët» komplement i përkthyër në menyrë të përgjithshme (hebr.: «i dëgjoi»); versione dhe Isaia kanë: «u gëzuan për ta».

nuk la asgjë pa u treguar Ezekia prej atyre që kishte në pallat e në
pronësinë e vet.
14Atëherë erdhi Isaia profet te Ezekia dhe e pyeti: «Ç'ka thanë këta
njerëz dhe nga erdhën tek ti?» Ezekia iu përgjigj: «Erdhën prej një
vendi të largët, nga Babilonia». 15Ai e pyeti: «Ç'kanë parë në shtëpinë
tënde?» Ezekia iu përgjigj: «Panë gjithçka është në shtëpinë time. S'ka
asgjë që nuk ua dëftova në vishtarët e mi».
16Atëherë Isaia i tha Ezekisë: «Dëgjoje fjalën e Zotit: 17'Ja, po vijnë
ditët e do të të merren të gjitha që janë në shtëpinë tënde, gjithçka
kanë mbledhur etërit e tu deri më sot, e do të çohen në Babiloni: s'do
të mbetet asgjë, thotë Zoti. 18E prej djemve të tu, që do të lindin prej
teje, disa do të merren e do t'i bëjnë eunukë në pallatin e mbretit të
Babilonit.'» 19Ezekia i tha Isaisë: «E mirë është fjala e Zotit që the». E
mendonte: «A do të ketë veç paqe e siguri gjatë ditëve të mia?»

Përfundimi mbi mbretërimin e Ezekisë

20Veprat e tjera të Ezekisë, të gjitha trimëritë e tija, si e ndërtoi
peshkoren, ujësjellësin dhe si e solli ujët në qytet, vallë a nuk janë ‖2Kro 32,30; Sir 48,17
këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Judës? 21Ezekia
pushoi me etërit e vet. Në vend të tij u bë mbret Manaseu, djali i tij.

2. DY MBRETËR TË PAFE

Mbretërimi i Manaseut në Judë /687-642/ ‖2Kro 33,1-10

21 1Manaseu kishte dymbëdhjetë vjet kur filloi të mbretëronte
dhe mbretëroi në Jerusalem pesëdhjet e pesë vjet. Nëna i
quhej Hafsibë. 2Bëri ç'është e keqe para syve të Zotit sipas
kobësive të popujve që Zoti i zhbiu në ardhjen e bijve të Izraelit. 3I
përtëriti lartësirat që kishte rrëzuar i ati, Ezekia. Ndërtoi lterë për 18,4
nder të Baalit, e punoi banirin siç e kishte punuar Akabi, mbreti i 1Mbr 16,32-33
Izraelit. I adhuroi të gjitha ushtritë qiellore dhe u shërbeu. 4Ndërtoi 2Mbr 17,16
lterë në Shtëpinë e Zotit, për të cilën ka thënë Zoti: «Në Jerusalem do të

20,19b Isaia parathotë plaçkitjen e Jerusalemit dhe internimin e fisnikëve të tij (krh. 24,13v). Ezekia mendon kështu në mënyrë egoiste që ditët e tija të paktën do të jenë të qeta; por pjesa e dytë e rr, që mungon në një pjesë e LXX, është ndoshta një glosë. Përgjigjia e Ezekisë do të kishte shprehur dështimin e tij.

20,20 *ujësjellësin dhe si e solli ujët në qytet*: burimi i Gikonit (1Mbr 1,33) ishte jashtë qytetit. Ezekia bëri që të gërmonin në shkëmb një kanal për t'i çuar ujë pishinës së Siloesë (Gjn 9,7), "serbatori" i Isaisë 22,11 dhe Sir 48,17, brenda mureve. Ky kanal zëvendësonte një kanal tjetër më të vjetër, i gërmuar pjesërisht pa mbulim mbi krahun lindor të malit Sion, që çonte ujërat në një pishinë tjetër, e ndërtuar pak më poshtë se pishina e Siloesë (Is 7,3; 2Mbr 18,17=Is 36,2; Is 22,9).

21,1 *pesëdhjetë e pesë vjet*: shifra pa dyshim e tepërt; vlerësimi është dhjetë vite më pak.

21,4 *Ndërtoi lterë*: hyjinive pagane, si shpeshherë tjetërkund.

banojë Emri im». 5I ndërtoi lterë mbarë ushtrisë qiellore në dy tremet
Lev 18,21+ e Tempullit të Zotit. 6E kaloi djalin e vet nëpër zjarr, ushtroi shorti
e magji, themeloi thirrës të vdekurish e dijës me qëllim që të bënte
të keqen para Zotit e ta bënte të hidhërohej. 7E vendosi edhe banirin
e Aserës dhe madje në Tempull, për të cilin i ka thënë Zoti Davidit
e Salomonit, birit të tij: «Në këtë Tempull e në Jerusalem, të cilin e
1Mbr 8,16 zgjodha prej të gjitha fiseve të Izraelit do të banojë përgjithmonë Emri
im. 8Sepse s'do të lejoj që këmba e Izraelit të luajë nga kjo tokë, që ua
dhurova etërve të tyre me kusht që t'i zbatojnë të gjitha urdhërimet
që i kam dhënë e ta mbajnë krejt Ligjin që u urdhëroi shërbëtori im
Moisiu». 9Ata nuk dëgjuan, por i ngashnjeu Manaseu të bëjnë çka
është e keqe edhe më tepër se kombet që Zoti i ndrydhi para bijve të
Izraelit.

10Atëherë foli Zoti me anë të profetëve, sherbëtorëve të vet, e tha:
11«Pasi Manaseu, mbreti i Judës, i bëri këto kobësi tepër të tmerrshme,
1Mbr 21,26 madje edhe më të mëdha se ato që i bënë amorrenjtë para tij dhe bëri
të mëkatojë Juda me idhujt e tij, 12për këtë arsye kështu thotë Zoti,
Hyji i Izraelit: Ja, unë do të lëshoj të këqija mbi Jerusalem e mbi Judë,
kështu që kushdo t'i dëgjojë, të dy veshët do t'i tingëllojnë. 13Unë do
Is 34,11; Vaj 2,8; ta ngreh mbi Jerusalem litarin e Samarisë dhe peshën e shtëpisë së
Am 7,7-9 Akabit, do ta fshij Jerusalemin sikurse kur fshihet kupa, e fshin dhe
e kthen përmbys. 14Do ta hedh larg meje Tepricën e trashëgimit tim
e do ta lëshoj në dorë të armiqve të saj dhe do të bëhet pre e plaçkë
për të gjithë armiqtë e saj, 15sepse bënë çka është e keqe para meje
dhe vazhduan të më hidhërojnë prej ditës që etërit e tyre dolën prej
Egjiptit deri në ditën e sotme».

16Manaseu për më tepër derdhi edhe gjak të pafajshëm me aq
shumicë, saqë e mbushi Jerusalemin deri në buzë, pa marrë parasysh
mëkatet e tjera me të cilat e bëri Judën të bëjë atë që është e keqe para
syve të Zotit.

‖2Kro 33,18-20 17Veprat e tjera të Manaseut dhe gjithçka bëri, si dhe mëkati i tij që
e mëkatoi, vallë a nuk janë këto të shkruara në Librin e Analeve të
mbretërve të Judës? 18Edhe Manaseu pushoi pranë etërve të vet dhe
qe varrosur në kopshtin e shtëpisë së vet, në kopshtin Ozë. Në vend të

21,7 *banirin e Aserës*: bëhet fjalë këtu për një imazh të perëndeshës Asera, jo për një prej drurëve të shenjtë që mbajnë emrin e saj (Dal 34,13+). Numërimi i mangësive të Manaseut, karakterizuar sipas ideologjisë së Ligjit të përtërirë, nuk nënkupton historicitetin e këtyre sjelljeve (sidomos flitë njerëzore).

21,8 Aluzion ndaj Ligjit të përtërirë të cilit krejt teksti i referohet (krh. Lp17,3; 18,9-14;12,5.29v).

21,13 *e fshin dhe e kthen përmbys*: TM; hamend tjetër: «që kur është e fshirë kthehet».

21,14 *Do ta hedh larg meje Tepricën*: mbas shkatërrimit të mbretërisë së veriut, Judenjtë janë një tepricë (krh. Is 4,3+) e popullit të zgjedhur, trashgëmia e JHWH.

21,16a Sipas traditës judaike, Isaia qe një viktimë e kësaj përndjekje.

tij u bë mbret Amoni, djali i tij.

Mbretërimi i Amonit në Judë /642-640/

‖2Kro 33,21-25

19Amoni kishte njëzet e dy vjet kur filloi të mbretërojë dhe mbretëroi
në Jerusalem dy vjet. Nëna e tij quhej Mesalemet. Ishte bija e Harusit
prej Jetebës. 20Bëri ç'është e keqe para Zotit, gjithë si kishte bërë
Manaseu, baba i tij. 21Ai e ndoqi pikë për pikë udhën nëpër të cilën
kishte ecur baba i tij. U shërbeu idhujve, të cilëve u kishte shërbyer i
ati dhe i adhuroi ata. 22E la Zotin, Hyjin e të parëve të vet, dhe nuk
eci udhës së Zotit.
23I vunë prita oborrtarët e tij dhe e vranë mbretin në shtëpinë e
tij. 24Populli i thjeshtë i vrau të gjithë ata që bënë përbetim kundër
Amonit mbret dhe, në vend të tij, e bënë mbret të vetin Jozinë, djalin
e tij.
25Veprat e tjera të Amonit, gjithçka bëri, vallë a nuk janë këto të
shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Judës? 26E varrosën në
varrin e tij, në kopshtin Ozë. Në vend të tij u bë mbret Jozia, djali i tij.

3. JOZIA E RIPËRTËRITJA FETARE

Hyrje në mbretërimin e Jozisë në Jude /640-609/

‖2Kro 34,1-2

22 1Jozia kishte tetë vjet kur filloi të mbretërojë dhe në
Jerusalem mbretëroi tridhjetë e një vjet. Nëna e tij quhej
Ididë. Ishte bija e Hadajës nga Bezekati. 2Bëri ç'ishte e
pëlqyshme para Zotit dhe e ndoqi pikë për pikë udhën e Davidit, babës
së vet. Nuk iu shmang as djathtas as majtas.

Zbulimi i librit të Ligjit

‖2Kro 34,8-18

3Në të tetëmbëdhjetin vit të mbretit Jozi, mbreti e dërgoi Safanin,
birin e Aslisë, të birit të Mesulamit, sekretarin, në Tempullin e Zotit
me këtë porosi: 4«Shko të kryeprifti Helci! Le t'i bëjë gati paratë e 12,11-16
dhëna në Tempullin e Zotit, që i kanë mbledhur derëtarët prej popullit
e 5le t'u jepen kryepunëtorëve të caktuar përgjegjës për Shtëpinë e Zotit
për t'i paguar ata që punojnë në përmirësimin e pjesëve të dëmtuara
të Tempullit të Zotit, 6d.m.th. marangozët, ndërtuesit, muratorët
dhe për të blerë lëndë e gurë të latuar për të bërë meremetime në
Tempull. 7Por të mos u njehen paratë që të marrin, sepse punojnë me
ndërgjegje».
8Kryeprifti Helci i tha Safanit sekretar: «E kam gjetur në Shtëpinë

21,24 *Populli i thjeshtë*: e njëjta besnikëri e «popullit të tokës» fisit të Davidit në 11,20 dhe 14,21 (krh. 11,18+).

22,8 *Librin e Ligjit*: ky «libër i Ligjit», quhet «libër i besëlidhjes» në 23,2.21, është Ligji i përtrirë, të paktën pjesa legjislative, udhëresat e të cilave do të caktojnë reformën që është duke u ndjekur tani.

e Zotit Librin e Ligjit!» Dhe Helcia ia dha Safanit librin. Safani e lexoi. [9]Sekretari Safan erdhi te mbreti dhe i tregoi për çfarë e kishte dërguar. I tha: «Shërbëtorët e tu i kanë marrë paratë që kanë qenë në Tempull dhe ua dhanë ndërmarrësve të punimeve, përgjegjësve të Tempullit të Zotit». [10]Atëherë sekretari Safan e njoftoi mbretin e i tha: «Helcia kryeprift më ka dhënë një libër». Safani filloi ta lexojë para mbretit.

‖2Kro 34,19-28

Këshillim me profeteshën Holdë

[11]Mbreti, kur i dëgjoi fjalët e librit të Ligjit, i shqeu petkat e veta. [12]Atëherë i urdhëroi Helcisë prift, Ahikamit, birit të Safanit, Akoborit, birit të Mikës, Safanit sekretar dhe Azajës, shërbëtorit të mbretit, duke thënë: [13]«Shkoni dhe pyeteni Zotin lidhur me mua, me popullin e me mbarë Judën, për fjalët e këtij libri që u gjet, sepse është ndezur kundër nesh hidhërimi i madh i Zotit për arsye se nuk i dëgjuan të parët tanë fjalët e këtij libri dhe nuk zbatuan gjithçka është shkruar për ne».

[14]Shkuan, pra, Helcia prift, Ahikami, Akobori, Safani dhe Asaja te profetesha Holdë, gruaja e Selumit, birit të Tekuit, të birit të Haraasit, rojtarit të rrobave, e cila banonte në Jerusalem, në qytetin e ri. Ata folën me të [15]dhe ajo iu përgjigj: «Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: Thoni njeriut që ju dërgoi tek unë: [16]Kështu thotë Zoti: ‘Ja, unë do të çoj një fatkeqësi të madhe mbi këtë vend dhe mbi banorët e tij, do t’i plotësoj të gjitha fjalët e librit që lexon mbreti i Judës, [17]sepse më lanë mua e u flijuan hyjnive të huaja duke më fyer mua me të gjitha veprimet e tyre. Do të ndizet felgrimi im kundër këtij vendi dhe nuk do të shuhet. [18]Kurse mbretit të Judës, që ju ka dërguar për t’u këshilluar me Zotin, thoni kështu: Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: Për arsye se i dëgjove fjalët e vëllimit [19]dhe se e ke zbutur zemrën e pse je përvujtëruar para Zotit kur ke dëgjuar çfarë kam thënë unë kundër këtij vendi e kundër banorëve të tij - se ky vend do të bëhet i shkretëruar e i mallkuar - dhe i shqeve petkat e tua e qave para meje, unë të dëgjova - thotë Zoti. [20]Për këtë arsye unë do të të bashkoj me etërit e tu; do të bashkohesh me ta në paqe në varrin tënd, që sytë e tu të mos i shohin të gjitha këto të këqija që do t’i sjell mbi këtë vend». Të dërguarit ia kthyen përgjigjen mbretit.

Është dokumenti i besëlidhjes me JHWH, ndoshta i shkruar në lidhje me reformën e Ezekisë (18,4) e i fshehur ose i humbur ose i harruar. Fenomeni i nënkuptuar do të ishte marrja e Jerusalemit nga ana e traditave fetare, origjina e të cilave mund të jetë në rrathët profetikë të veriut.

22,14 *Holdë*: për këtë profeteshë flitet vetëm këtu.

22,20 *në varrin tënd*: me versionet, TM ka: «me varrimet e tua». Ky tregim qe i përbërë para vdekjes tragjike të Jozisë (23,29-30).

Leximi kremtor i Ligjit

‖2Kro 34,29-31

23 [1]Atëherë mbreti dërgoi të mblidheshin tek ai të gjithë krerët e Judës e të Jerusalemit. [2]Atëherë mbreti shkoi në Tempullin e Zotit e me të edhe të gjithë njerëzit e Judës e të gjithë banorët e Jerusalemit: priftërinj, profetë dhe mbarë populli, i madh e i vogël. Dhe ua lexoi të gjitha fjalët e librit të Besëlidhjes që u gjet në Shtëpinë e Zotit. [3]Mbreti, në këmbë në podin e vet, lidhi para Zotit Besëlidhjen, që detyron të ecet pas Zotit, të mbahen të gjitha urdhërimet e tija, dëshmitë e ligjet me gjithë zemër e me gjithë shpirt, duke i plotësuar të gjitha fjalët e kësaj Besëlidhjeje, që ishin të shkruara në këtë libër. Mbarë populli e pranoi Besëlidhjen.

Ripërtëritja religjioze në Judë

‖2Kro 34,3-5

[4]Atëherë mbreti i urdhëroi Helcisë kryeprift, priftërinjve të rendit të dytë dhe derëtarëve që t'i nxjerrin jashtë Shtëpisë së Zotit të gjitha sendet e punuara për nder të Baalit, të Aserës e të mbarë ushtrisë 21,3.7
qiellore. Të gjitha i dogji jashtë Jerusalemit, në luginën e Cedronit e hirin e tyre e shpuri në Betel. [5]I zhduki rojtarët që mbretërit e Judës i kishin emëruar për të flijuar në lartësira nëpër qytetet e Judës e në rrethinën e Jerusalemit dhe të gjithë ata që u kushtonin Lp 17,3
kem Baalit, Aserës, diellit, hënës, yjeve dhe mbarë ushtrisë qiellore. [6]Urdhëroi të nxirret baniri nga Shtëpia e Zotit, jashtë Jerusalemit, në 1Mbr 14,23; Lp 16,21+
luginën e Cedronit dhe aty e dogji e e bëri hi dhe e hodhi mbi varrin e përbashkët. [7]I rrënoi edhe ndërtesat e lavireve të kushtuara, që ishin 1Mbr 14,24;
në Shtëpinë e Zotit, në të cilat gratë qëndisnin petka për Aserën. Lp 23,18-19+
[8]Mblodhi të gjithë priftërinjtë prej qyteteve të Judës dhe i përdhunoi të gjitha lartësirat ku këta priftërinj kishin flijuar prej Gaasë e deri Lp 12,2+
në Bersabejë. I rrënoi edhe lartësirat e këmbëprapshtëve në hyrje të derës së Jozuehit, kryetarit të qytetit, në krahun e majtë të atij që hyn nëpër derën e qytetit.

[9]Megjithatë priftërinjtë e lartësirave nuk guxonin të ngjiteshin në

23,2 *e librit të Besëlidhjes*: krh. 22,8+. Lp paraqitet si Kodi i Besëlidhjes me JHWH (Lp 5,2; 28,69).

23,4 *derëtarëve*: (krh. 12,10) kishin edhe një rol të lartë në priftërinë (krh. 25,18).

23,4b-5 Këta rr mund të jenë një shtesë.

23,6 Mbi varrin e përbashkët: fj.fj. me BJ.

23,7 *petka*: BJ ka: «vel», *baddim*, ipotizon «shtëpi», *battim*, hebr. Mundet edhe të kuptojë «petka», sipas greqishties *kettein* (që mund të afrohet *ketem*, liri, sipas gjuhës asiriake-babilonas *kitu*: krh. *ketonet*, «tunikë»).

23,8 Me forcën, Jozia përqendron në Jeruzalem kultin e krejt krahinës së Judesë, sipas ligjit të unifikimit të shenjtërores (Lp 12). Këto «lartësira» (1Mbr 3,2) janë shenjtërorja e JHWH, të dënuar vetëm sepse kundërshtojnë këtë ligj.

23,9 Ligji përmendte që priftat e provincave duke ardhur në Jeruzalem të kishin të njëjtat të drejta si të priftave të qytetit, «vëllezër» të tyre. Kundërshtimi i klerit të kryeqytetit bëri pa dyshim të zvogëlsojë «priftat të lartësirave», të grumbulluar në Jerusalem, në një klasë shoqërore më të ulët.

lter të Zotit në Jerusalem, por mund të hanin bukën e pambrume në
mes të vëllezërve të vet. [10]Ai e përdhunoi gjithashtu edhe Tofetin,
Lev 18,21+ që është në fushën Benenom, që të mos i flijojë më askush djalin ose
vajzën e vet në zjarr Molokut. [11]I zhduki kuajt që i kishin kushtuar
mbretërit e Judës diellit në hyrje të Tempullit të Zotit pranë dhomës
së oborrtarit Natanmelek, që ishte në Farurim, kurse qerren e diellit
21,5 e dogji në zjarr. [12]Po ashtu edhe lterët që ishin mbi tarracë të dhomës
së lartë të Akazit, që i kishin ndërtuar mbretërit e Judës si dhe lterët
që i kishte ndërtuar Manaseu në dy tremet e Tempullit të Zotit, Jozia
mbret i rrënoi dhe i bëri grimë aty, kurse pluhurin e tyre e treti në
përruan Cedron. [13]Po ashtu edhe lartësirat që gjendeshin përballë
1Mbr 11,7 Jerusalemit, në krahun e djathtë të malit të Humbjes, të cilat i kishte
ndërtuar Salomoni, mbreti i Izraelit, për nder të Astarotit, idhullit
të sidonëve, Kamosit, idhullit të moabitëve dhe Melkomit, idhullit të
1Mbr 14,23; bijve të Amonit, mbreti i përdhunoi. [14]Pastaj i copëtoi gurngulët, i
Lp 16,21-22+ preu banirët dhe gropat e tyre i mbushi me eshtra njerëzish.

Shtrihet përtëritja edhe në Mbretërinë e vjetër të Veriut

1Mbr 12,31-32 [15]Jozia e rrënoi gjithashtu edhe lterin që ishte në Betel, lartësirë të
cilën e kishte ndërtuar Jeroboami, biri i Nabatit, që e bëri Izraelin të
mëkatojë; e rrënoi këtë lter dhe lartësirën, e dogji dhe e bëri pluhur.
E dogji edhe banirin.

[16]Jozia u soll e pa aty varre që ishin në kodër, dërgoi e mori prej
1Mbr 13,1-32 varresh eshtra, i dogji mbi lter dhe kështu e përdhunoi sipas fjalës së
Zotit që e kishte shpallur njeriu i Hyjit, kur Jeroboami ditën e festës
ishte ngjitur në lter. U soll dhe ia nguli sytë varrit të njeriut të Hyjit,
që i kishte thënë këto fjalë, [17]e tha: «Ç'është kjo përmendore që po e
shoh?» Banorët e atij qyteti iu përgjigjën: «Është varreza e njeriut të

23,10 *Ai e përdhunoi gjithashtu edhe Tofetin*: emri i vendit ku flijohen fëmijët Molokut (Lev 18,21+). Ka mundësi që fjala do të thotë «vendi i zjarrit». Historiciteti i këtyre flive të fëmijëve qëndron i diskutuar.

23,11 *qerren e diellit*: të vetmia përmendje e këtyre gjërave të kultit diellor. Mitologjia semitike njihte imazhin e qerres qiellore të përdorur në lidhje me botën hyjnore.

23,12 *lterët që ishin mbi tarracë*: lterët e vegjël dedikuar hyjnive të qiellit (Jer 19,13; Sof 1,5). – *i rrënoi*: *wayyerassem sam*, hamend; TM ka: «vrapoi atje», *wa-yyaros missam*.

23,13 *të Humbjes*: me TM; «të ullinjve» (fj.fj. «e Vajit») BJ me Targumin.

23,14 *me eshtra njerëzish*: përdhunuar në mënyrë definitive këta vende. Masat e Jozisë janë kundër shenjtëroreve të vendit ku ushtrohet kulti i JHWH, pak a shumë i falsifikuar, kundër zakonave pagane të ritave kananeas ose të importuar nga Asiria (kultet e qiellit). Kjo i jep situatës fetare një përshtypje të trishtuar, të konfirmuar nga Jeremia, Sofonia, Ezekieli.

23,15-20 Jozia, duke përfituar për rënien e Asirisë, jo vetëm kishte fituar pavarësinë e Judesë, por kishte shtrirë autoritetin e vet mbi një pjesë të territorit izraelit.

23,16 *njeriu i Hyjit*: me LXX. BJ me TM lë anash nga «kur Jeroboami» deri «e njeriut të Hyjit». Përsëritja e fjalëve «njeriu i Hyjit» mund të shpjegojë humbjen e kësaj fjalie në hebr.

Hyjit, që erdhi prej Judës e i tha fjalët, të cilat ti i çove në vend mbi
lterin e Betelit». [18]Jozia tha: «Mos e prekni! Askush të mos ia luajë
eshtrat!» Kështu s'u prekën eshtrat e tij as eshtrat e profetit që kishte 1Mbr 13,31
ardhur prej Samarisë.
[19]Jozia gjithashtu i zhduku të gjithë tempujt e lartësirave, që ishin ‖2Kro 34,6-7
në qytetet e Samarisë që i kishin ndërtuar mbretërit e Izraelit për ta
nxitur Zotin të hidhërohet. Bëri me ta po ashtu siç veproi në Betel. [20]I
flijoi të gjithë priftërinjtë e lartësirave që ishin aty mbi lterë, dhe mbi
ta dogji eshtra njerëzish. Pastaj u kthye në Jerusalem.

Kremtimi i Pashkëve

‖2Kro 35,1.18-19

[21]Mbreti i dha mbarë popullit këtë urdhër: «Kremtoni Pashkët për Lp 16,1-8
nder të Zotit, Hyjit tuaj, sipas mënyrës që është shkruar në librin
e kësaj Besëlidhjeje». [22]E nuk ishin kremtuar në një mënyrë të tillë
Pashkët që nga koha e gjyqtarëve që e gjykuan Izraelin dhe gjatë
tërë kohës së mbretërve të Izraelit e të Judës! [23]Pashkë të tilla për
nder të Zotit në Jerusalem u kremtuan vetëm të tëtëmbëdhjetin vit të
mbretërimit të Jozisë!

Përfundim mbi reformën fetare

21,6; Lp 18,11

[24]Jozia zhduku gjithashtu të gjithë magjistarët, dijësit, terafimët, Zan 31,19+; Gjq 18,14
idhujt e të gjitha turpësitë që ishin në tokën e Judës e në Jerusalem,
me qëllim që t'i çonte në vend fjalët e Ligjit, që janë të shkruara në
librin që gjeti në Tempullin e Zotit kryeprifti Helci.
[25]Nuk kishte para tij një mbret të tillë që të jetë kthyer prej Zotit
sikur ai me gjithë zemrën e vet, me gjithë shpirtin e vet me krejt Lp 6,5
qenien e vet pikë për pikë sipas Ligjit të Moisiut. Po as pas tij nuk u
ngirt një tjetër i ngjashëm me të.
[26]Megjithatë Zoti nuk e fiku zjarrin e madh të felgrimit të vet që
kishte ndezur kundër Judës për shkak të të gjitha fyerjeve, me të cilat
e kishte ngucur Manaseu. [27]Prandaj edhe vetë Zoti tha: «Larg do ta
flak edhe Judën prej pranisë sime siç e treta Izraelin, do ta përbuz
edhe këtë qytet që vetë e zgjodha, Jerusalemin edhe Shtëpinë, për të
cilën pata thënë: 'Në të do të banojë Emri im.'»

Fundi i mbretërisë së Jozisë

‖2Kro 35,26-27

[28]Veprat e tjera të Jozisë e gjithçka bëri, vallë a nuk janë të shkruara
në Librin e Analeve të mbretërve të Judës?

23,18 *kishte ardhur prej Samarisë*: ky profet i Betelit (krh. 1Mbr 13). «Samaria» tregon këtu jo qytetin, por mbretërinë e veriut në të cilën Beteli merrte pjesë.

23,19 *Zotin*: me versione; i lënë anash nga TM.

23,25 Këtu ndalonte tregimi i reformës dhe, ndoshta, botimi i parë i librit të mbretërve.

‖2Kro 35,20-24 29Në kohën e tij faraoni Nekao, mbreti i Egjiptit, doli kundër mbretit të asirëve në lumin Eufrat. Mbreti Jozi i doli përpara, por ai, kur pa, e vrau në Magedo. 30Të vdekur e bartën prej Magedos në karrocën e shërbëtorit të vet, e sollën në Jerusalem dhe e varrosën në varrin e tij.
‖2Kro 36,1; 2Mbr 11,20; 21,24 Populllsia e vendit morën Joakazin, birin e Jozisë, e shuguruan dhe e bënë mbret në vend të babës së tij.

4. RRËNIMI I JERUSALEMIT

‖2Kro 36,2-4 Mbretëria e Joakazit në Judë /609/

31Joakazi kishte njëzet e tri vjet kur u bë mbret. Mbretëroi në Jerusalem vetëm tre muaj. Nëna e tij quhej Amital. Ishte bija e Jeremisë, prej Lobnës. 32Bëri ç'është e keqe para syve të Zotit, krejtësisht porsi të parët e tij.
25,6; Ez 6,14 33Faraoni Nekao e lidhi në hekura në Reblë, që është në tokën e Ematit, që të mos mbretëronte në Jerusalem. Faraoni Nekao i vuri vendit tatim njëqind talenta argjend e një talent ar
34dhe e bëri mbret Eliacimin, birin e Jozisë, në vend të Jozisë, babës së tij, dhe ia ndërroi emrin e e quajti Joakim, kurse Joakazin e mori rob, e çoi në Egjipt dhe atje vdiq. 35Joakimi ia dha faraonit argjendin dhe arin, por ngarkoi popullin me tatime për të mbledhur shumën që kërkonte faraoni. Secilin e ngarkoi të paguajë sipas gjendjes së tij argjend e ar për t'ia dhënë faraonit Nekao.

‖2Kro 36,5-7 Mbretërimi i Joakimit në Judë /609-598/

36Joakimi kishte njëzet e pesë vjet kur u bë mbret. Mbretëroi në Jerusalem njëmbëdhjetë vjet. Nëna e tij quhej Zebidë. Ishte bija e Fadajës nga Ruma. 37Bëri ç'është e keqe para syve të Zotit, krejtësisht siç vepruan edhe të parët e tij.

24 1Në kohën e tij erdhi Nabukodonosori, mbreti i Babilonisë, dhe Joakimi ra nën pushtetin e tij për tri vjet. Atëherë bëri kryengritje kundër tij. 2Por Zoti çoi kundër tij çeta

23,29 *doli kundër mbretit të asirëve*: hamend tjetër është: «për të takuar mbretin». Në fakt Nekao (609-595), që BJ me TM thërret Neko, shkoi në ndihmë të mbretit të fundit të Asirisë, i dëbuar nga Babilonia, më vonë nga Karan, nga ana e Mediëve dhe Babilonasve. Jozia kundërshtoi bashkimin mes Egjiptianëve e Asirëve sepse parashikonte, nga rrënja definitive Asirisë, një avantazh për mbretërinë e Judesë.

23,31 *e Jeremisë*: ky *Yirmeyahu* (forme hebr. të emrit Jeremia) ka vetëm emrin e përbashkët me profetin.

23,33 *Reblë*: Nekao kthehet nga ekspedita në veri (rr 29) dhe humbja e papritur e Asirisë i kishte dhënë autoritet mbi Sirin dhe Palestinën. – *që të mos mbretëronte në Jeruzalem*: (krh. 36,3); «kur ishte mbret në Jerusalem» me ketib. – *talenta*: shifra u zhduk ndoshta rastësisht nga hebr.; gr.luc dhe sir kanë: «dhjetë talenta»; gr ka: «njëqind dhjetë talenta».

24,1 *Nabukodonosori*: *Nabu-Kudur-Us* organizatori i perandorisë neobabilonase o

kaldenjsh, çeta sirianësh, çeta moabitësh e çeta amonësh.

Zoti i dërgoi kundër Judës për ta shuar sipas fjalës së Zotit që e kishte folur me gojë të shërbëtorve të vet profetë. 3E u bë kështu për shkak të hidhërimit të Zotit kundër Judës, sepse deshi ta fshijë prej pranisë së vet për shkak të mëkateve të Manaseut, për të gjitha ato që kishte bërë 4dhe për shkak të gjakut të pafajshëm që derdhi dhe e mbushi Jerusalemin me gjak të të pafajshmëve. Kjo qe arsyeja që Zoti 21,16
nuk deshi ta falë.

5Veprat e tjera të Joakimit dhe gjithçka ndërmori, pse a nuk janë ‖2Kro 36,8
këto të shkruara në Librin e Analeve të mbretërve të Judës? Joakimi pushoi me etërit e vet. 6Mbret në vendin e tij u bë Joakini, biri i tij.

7Mbreti i Egjiptit nuk doli më nga vendi i vet, sepse mbreti i Babilonit kishte pushtuar gjithçka kishte qenë në pushtetin e mbretit të Egjiptit prej përroit të Egjiptit e deri në lumin e Eufratit.

Hyrje në mbretërinë e Joakinit /598/ ‖2Kro 36,9

8Joakini kishte tëtëmbëdhjetë vjet kur u bë mbret dhe mbretëroi në Jerusalem tre muaj. Nëna e tij quhej Nestë. Ishte bija e Elnatanit prej Jerusalemit. 9Bëri ç'është e keqe para syve të Zotit gjithë si kishte vepruar edhe i ati.

Shpërngulja e parë me dhunë ‖2Kro 36,10

10Në atë kohë shërbëtorët e Nabukodonosorit, mbretit të Babilonisë, erdhën kundër Jerusalemit dhe e rrethuan qytetin. 11Ndërsa shërbëtorët e tij po mbanin në rrethim qytetin, erdhi edhe vetë Nabukodonosori, mbreti i Babilonisë, kundër qytetit. 12Atëherë Joakini, mbreti i Judës, doli te mbreti i Babilonisë, ai, nëna e tij, oborrtarët e tij, prijësit e tij dhe zyrtarët e tij. Mbreti i Babilonisë e zuri rob në të tetin vit të mbretërimit të vet. 13Sipas fjalës së Zotit
Nabukodonosori mori prej andej të gjithë vishtarët e Shtëpisë së 20,17
Zotit dhe vishtarët e pallatit mbretëror, i theu të gjitha enët e arta që i kishte punuar Salomoni, mbreti i Izraelit, për Tempullin e Zotit. 14E shpërnguli me dhunë mbarë Jerusalemin, të gjithë krerët dhe të gjithë luftëtarët e fortë: dhjetë mijë vetë të tretur bashkë me farkëtarë

kaldease që vazhdoi perandorinë asiriake dhe mbretëroi nga 605 deri 562. Ekspedita e tij e parë në Palestinë dhe nënshtrimi i Joakimit janë në 604, ngritja e Judesë në 601.

24,7 Fitorja e Karkemishit mbi egjiptianët, në 605, i kishte dorëzuar Nabukodonosorit Sirinë dhe Palestinë.

24,12 *në të tetin vit të mbretërimit të vet*: saktësisht me 16 mars 597, sipas një kronike babilonase. Kjo kronikë e Jer 52,28 shënon fitimin në të shtatin vit të Nabukodonosorit, duke mos numëruar vitin jo komplet e hipës në fron (krh. edhe 25,8).

e me marangozë; mbeti vetëm populli i varfër i vendit. 15Po ashtu shpërnguli me dhunë në Babilon edhe Joakinin, nënën e mbretit, gratë e mbretit, oborrtarët e tij, bujarët e vendit, të gjithë i treti në mërgim prej Jerusalemit në Babiloni. 16Të gjithë njerëzit e aftë, rreth shtatë mijë, po ashtu edhe farkëtarë e marangozë rreth njëmijë, të gjithë luftëtarët: mbreti i Babilonisë i çoi robër në Babiloni. 17Mbreti i Babilonisë e bëri mbret Mataninë në vend të tij. Ishte ungji i Joakinit. Matanisë ia ndërroi emrin dhe e quajti Sedeci.

‖2Kro 36,11-12
Jer 52,1-3

Hyrje në mbretërimin e Sedecisë në Judë /598-587/

18Kur filloi të mbretërojë Sedecia, kishte njëzet e një vjet. Në Jerusalem mbretëroi njëmbëdhjetë vjet. Emri i nënës së tij ishte Amital. Ishte bija e Jeremisë prej Lobnës. 19Bëri ç'është e keqe para syve të Zotit, gjithë si kishte bërë Joakimi. 20Zoti vazhdonte të
22,17; 23,26-27 hidhërohej kundër Jerusalemit dhe kundër Judës derisa i largoi prej
‖2Kro 36,13 pranisë së vet. Sedecia mandej bëri kryengritje kundër mbretit të Babilonisë.

‖Jer 52,3-11

Rrethimi i Jerusalemit

‖Jer 39,1-7

25 1Të nëntin vit të mbretërimit të Sedecisë, në muajin e dhjetë, të dhjetën ditë të muajit, Nabukodonosori, mbreti i Babilonisë, erdhi me tërë ushtrinë e vet para Jerusalemit. E rrethuan në çdo anë dhe u fortifikuan në rrethim. 2Qyteti mbeti i rrethuar dhe i mbyllur deri në të njëmbëdhjetin vit të mbretërimit të Sedecisë. 3Të nëntën ditë të muajit të katërt u bë uri e madhe, saqë populli i thjeshtë s'kishte as bukë të thatë. 4U hap një vrimë në qytet. Atëherë të gjithë luftëtarët ikën e dolën prej qytetit natën nëpër një derë që është nën murin e dyfishtë te kopshti i mbretit, megjithëse kaldenjtë e mbanin rrethimin ngado përreth. Ikën, pra, dhe morën rrugën drejt Arabës.

24,15 *Po ashtu shpërnguli me dhunë në Babilon edhe Jaokinin*: duhei të qëndruar tridhjetë e shtatë vite, deri në vdekjen e Nabukodonosorit (krh. 25,27), në një shkllavëri të butë.

24,16 rr 13-14 e 15-16 janë dublikatë që vlerësojnë pak ndryshe kohën e internimit të parë.

24,17 *Matanisë*: «dhuratë të Hyjit». – *Sedeci*: «JHWH është drejtësia ime» (krh. 23,34).

24,18–25,30 Tregimi mbi mbretërinë e Sedecisë është rimarrë për të shërbyer si mbyllje e librit të Jeremisë (k 52). Dhe 25,1-12 ka qenë shfrytëzuar në Jer 39,1-10 (me një shtesë në rr 3) ose dy tekstet vijnë nga i njëjti burim.

25,1 *Të nëntin vit të mbretërimit të Sedecisë*: Mbarimi i dhjetorit 588.

25,3 *të muajit të katërt*: me Jer 52,6 qershor-korrik në 587; i lënë anash nga TM.

25,4 *nën murin e dyfishtë*: ndoshta një mur i mëparshëm, që i përket fillimit të monarkisë dhe një mur i jashtëm i ndërtuar nën Ezekisë. Kopshti i mbretit shkonte deri në luginën e Cedronit. Arabia është lugina e shkretë e Jordanit.

5Ushtria e kaldenjve e ndoqi pas mbretin dhe e zunë në fushën e
Jerikut, sepse mbarë ushtria e tij u thye e iku duke e lënë mbretin
vetëm. 6Pasi e kapën, pra, mbretin, e sollën në Reblë, te mbreti i 23,33; Ez 6,14
Babilonisë. Ky edhe i caktoi dënimin: 7djemtë ia vrau ndër sy të tij,
pastaj Sedecisë ia nxori sytë, e lidhi në zinxhirë të bronztë dhe e çoi
në Babiloni.

Rrënimi i Jerusalemit dhe shpërngulja e dytë e popullit

‖Jer 52,12-27;
‖Jer 39,8-10

8Në të pestin muaj, të shtatën ditë të muajit, të të nëntëmbëdhjetit
vit të mbretërimit të mbretit të Babilonisë, Nabusardani, komananti
i rojës trupore, shërbëtori i mbretit të Babilonisë, erdhi në Jerusalem.
9Dogji Shtëpinë e Zotit, pallatin e mbretit dhe të gjitha shtëpitë e ‖2Kro 36,19
Jerusalemit: me zjarr dogji çdo shtëpi. 10Mbarë ushtria e kaldenjve
që ishte me komandantin e rojës trupore, i rrëzoi muret rrethuese
të Jerusalemit. 11Nabusardani, kryetari i rojës trupore, e shpërnguli
me dhunë pjesën tjetër të popullit që kishte mbetur ende në qytet
si dhe tradhtarët që kishin kaluar në anën e mbretit të Babilonisë,
dhe mbarë popullin tjetër. 12La vetëm disa prej popullit të varfër si
vreshtarë e bujq.

13Shtyllat e bronzta që ishin në Shtëpinë e Zotit, bazat, detin e 1Mbr 7,15-39
bronztë, që ishte në Shtëpinë e Zotit, kaldenjtë i thyen dhe bronzin 2Mbr 16,17
e të gjithave e çuan në Babiloni. 14Gjithashtu morën edhe kusi, ‖2Kro 36,18
lopata, pirunj, thika, kupa, të gjitha enët e bronzta që përdoreshin
në shërbesë fetare; 15po ashtu edhe kemoret e arta dhe spërkatëset e 1Mbr 7,45.50
argjendta: gjithçka ishte prej arit ose prej argjendit e mori kryetari i
rojës trupore. 16Lidhur me dy shtyllat, Detin - që ishte një - dhe me
bazat, që i kishte punuar Salomoni për Tempullin e Zotit: pesha e
bronzit e të gjitha këtyre enëve nuk mund të matej. 17Njëra shtyllë
ishte e lartë tetëmbëdhjetë kute e mbi të kishte kapitelin e lartë
pesë kute. Pastaj kishte gërshetin dhe shegat e bronzta mbi kapitel
gjithkund përreth që të gjitha të bronzta; të njëjtat stoli i kishte edhe
shtylla tjetër.

18Kryetari i rojës trupore i mori robër Serajën, priftin e parë, 23,4
Sofoninë, priftin e dytë dhe tre rojtarët e pragut të Tempullit. 19Prej
qytetit mori edhe një oborrtar të mbretit, oficer ushtrie, pesë vetë prej
atyre që ishin në shërbimin e mbretit e që i gjeti në qytet, sekretarin
e kryetarit të ushtrisë që rishtaronte për ushtri djemtë e popullit, si
dhe gjashtëdhjetë vetë prej popullit. 20Nabusardani, kryetari i rojës

25,6 *i caktoi dënimin*: si një vasal tradhtar.

25,8 *të të nëntëmbëdhjetit vit*: gjithmonë në të njëmbëdhjetin vit të Sedecisë.

25,17 *pesë kute*: me Jer 52,22 (krh. 1Mbr 7,16); TM me BJ ka: «tri kute». – Fjalët e fundit janë një glosë për «shegat», ose për çfarë mbetet e një përshkrim më detajuar (krh. Jer 52,23).

trupore të mbretit, i çoi këta në Reblë para mbretit të Babilonisë.
21 Mbreti i Babilonisë i goditi dhe i vrau në Reblë, në tokën Emat.
Kështu populli i Judës qe shpërngulur me dhunë nga vendi i vet.

Godolia, qeveritar i Judës

22 Populllit që mbeti në Judë, e kishte lënë në vend, mbreti i Babilonisë
Jer 40,5.7–41,18 Nabukodonosori i vuri për kryetar Godolinë, birin e Ahikamit, të birit
të Safanit. 23 Kur morën vesh kapedanët e të gjitha çetave se Godolia
ishte vënë prej mbretit të Babilonisë për qeveritar, shkuan tek ai në
Masfë, ata dhe të gjithë njerëzit e tyre. Ishin: Ismaheli, biri i Natanisë,
Johanani, biri i Kareesë, Saraja, biri i Tanehumetit netofatas, edhe
Jezonia, biri i Mahakatitit, të gjithë këta me shokët e tyre. 24 Godolia u
dha atyre dhe shokëve të tyre këtë zotim me përbetim: «Mos kini frikë
të jeni në numrin e shërbëtorëve të kaldenjve. Qëndroni në vendin
tuaj e shërbeni mbretit të Babilonisë! Do të jeni mirë».
25 Porse ndodhi që të shtatin muaj erdhi Ismaheli, biri i Natanisë së
Elisamës, prej shtëpisë mbretërore, me dhjetë vetë, e goditën Godolinë
e ai vdiq, dhe judenjtë e kaldenjtë që ishin me të në Masfë. 26 Atëherë
mbarë populli, i vogël e i madh, dhe kapedanët e çetave u çuan e
zbritën në Egjipt prej frikës së kaldenjve.

Falje mbretit Joakin

‖Jer 52,31-34

27 Dhe ja, në vitin e tridhjeteshtatë pasi mbreti i Judës, Joakini qe
tretur rob, në të dymbëdhjetin muaj, të njëzeteshtatën ditë të muajit,
Evilmerodaku, mbreti i Babilonisë, atë vit që u bë mbret, Joakinin,
mbretin e Judës, e liroi prej burgut. 28 Bisedonte me butësi me të dhe
i caktoi një karrigë më të lartë se mbretërve të tjerë që ishin me të në
Babiloni. 29 I ndërroi edhe petkat që i kishte bajtur në burg dhe hante
bukë në praninë e tij gjithmonë, në të gjitha ditët e jetës së tij. 30 I qenë
caktuar edhe mjetet për jetesën e përditshme dhe ato i jepeshin prej
mbretit çdo ditë për gjithë jetën e tij.

25,22-26 Dy tregime (rr 22-26 dhe 27-30) janë shtojcë të shtuar në mërgim.

25,27 *Evilmerodaku*: Avil-Marduk, djali dhe pasardhësi i Nabukodonosorit, ka hipur në fron në 562, që është në fakt i tridhjetë e shtati vit i skllavërisë së Ioakinit. – *e liroi prej burgut*: me Jer 52,31.

LIBRAT E KRONIKAVE, E ESDRËS DHE E NEHEMISË

Besëlidhja e Vjetër përfshin një grup të dytë të librave historikë, që përsërisin në masë të madhe dhe pastaj vazhdojnë historinë deuteronimiste që shkon nga Jozuehu deri në fund të Mbretërve. Ata janë dy librat e Kronikave, të cilëve u shtohen ai i Esdrës dhe, sipas mendimit të përbashkët, ai i Nehemisë. Fillimisht dy librat e Kronikave formonin një libër të vetëm dhe libri i Esdrës dhe i Nehemisë ishin pjesë e të njëjtës mbledhje, puna e të njëjtit autor. Njësia e përbërjes është dëshmuar jo vetëm nga prania në të e një stili të vetëm dhe e të njëjtave ide themelore, por shihet edhe nga përsëritja, në fillim të Esd 1, e rreshtave që përmbyllen 2Kro 36.

Librat e Kronikave. *Librat e Kronikave sipas emërimit hebraik (LXX dhe Vulgata quajnë ato «Paralipomeni», domethënë libra që referojnë «lajme të kapërcyera», që shtojnë një plotësim) janë pra puna e judaizmit të pas-mërgimit, e një epokë në të cilën populli, pasi humbi pavarësinë e vet politike, gëzonte prapësepraprë njëfarë autonomie nga zotëruesit e Lindjes: ai jetonte nën drejtimin e priftërinjve, sipas rregullave të ligjit të tij. Tempulli dhe kremtimet e tija ishin qendra e jetës kombëtare. Por kjo kornizë legaliste dhe rituale është gjallëruar nga një rrymë e devotshmërisë personale, nga doktrinat e urtësisë, nga kujtimi i momenteve të lavdishëm ose i fatkeqësive të së kaluarës dhe nga besimi në premtimet e profetëve.*

Autori i Kronikave, një levit i Jeruzalemit, merr pjesë thellësisht në këtë mjedis. Ai shkruan pas Esdrës dhe Nehemisë, shumë më vonë, sepse mund të bashkojë sipas mendimit të tij burimet që flasin për ta. Data më e mundshme duhet të jetë fillimi i periudhës helenistike, para vitit 300 para Kr. Puna është pasuruar më vonë me shtesa, vepra e një ose më shumë autorëve; në veçanti, rriten tabelat gjenealogjike e 1Kro 2–9 dhe u futën disa lista emrash, me shumë mundësi ajo e partizanëve të Davidit (1Kro 12), e priftërinjve dhe e levitëve (1Kro 15), ndërfutjen e gjatë (23,3–27,34) në të cilën përshkruhet personeli kultual dhe administrativ i Davidit.

Këta plotësime, të cilat mund të kenë përdorur dokumente të

besueshme, mbeten në përputhje me mënyrën e të menduarit të kronistit.

Ai tregon një interes të madh për tempullin. Kleri zë një vend të spikatshëm në veprën e tij: jo vetëm priftërinjtë dhe levitët, sipas shpirtit të Ligjit të Përtërirë dhe të teksteve priftërore të Pesëlibërshit, por edhe klasat e ulëta të klerit, derëtarët dhe këngëtarët, tashmë të barazuar me levitët. Shenjtërimi i klerit kalon edhe laikëve nëpërmjet pjesëmarrjes së tyre në flijimet e bashkimit, që rigjejnë në kronistin rëndësinë e tyre të lashtë. Ky komunitet i shenjtë nuk kufizohet vetëm Judenjve: përtej apostazisë së mbretërisë së Izraelit, për të cilën flet sa më pak të jetë e mundur, ai mendon përsëri për dymbëdhjetë fiset të bashkuar nën skeptrin e Davidit dhe shpreson, përtej rrethanave të tanishme, në ribashkimin e të gjithë bijve të Izraelit. Edhe paganët nuk janë të përjashtuar nga lutja e tempullit. Sipas atij «Izraeli» është gjithë populli besimtarë, me të cilin Zoti ka lidhur besëlidhjen dhe me të cilin e ka ripërtërirë në personin e Davidit. Në Davidin janë realizuar kushtet më të mira të mbretërisë së Zotit në tokë, të teokracisë; dhe në shpirtin e Davidit bashkësia duhet të jetojë, me një hov të vazhdueshëm ndaj reformës që është një kthim kah traditat, me qëllim që Zoti ta ruajë mirëdashjen e tij dhe t'i përmbushë premtimet e tij.

Qendra thelbësore e interesit të kësaj historie të gjatë është tempulli i Jerusalemit dhe kulti i tij, qysh nga përgatitjet gjatë kohës së Davidit deri në rindërtimin me anë të komunitetit të kthyer prej mërgimit.

Këto mendime të mëdha të kronistit shpjegojnë përbërjen e veprës së tij. Kapitujt e parë (1Kro 1–9) përfshijnë listat gjenealogjike që konsiderojnë mbi të gjitha fisin e Judës dhe pasardhjen e Davidit, levitët dhe banorët e Jerusalemit. Kjo shërben si hyrje për historinë e Davidit, që zë krejt pjesën tjetër të librit të parë (10–29). Të gjitha kundërshtimet me Saulin janë lënë jashtë, si edhe mëkati me Betsabenë, drama familjare dhe kryengritjet, ndërsa theksohet profecia e Natanit (17) dhe një vend i konsiderueshëm u jepet institucioneve fetare: transferimi i arkës dhe organizimi i kultit në Jerusalem (13; 15–16), përgatitjet për ndërtimin e tempullit (21–29). Davidi ka hartuar projektin, ka mbledhur materialin, rregulluar detyrat e klerit deri në detaje dhe zbatimin e tij ia ka lënë djalit të tij, Salomonit. Në historinë e tij (2Kro 1–9), ndërtimi i tempullit, lutja e mbretit në momentin e shugurimit dhe premtimet që Zoti bën si përgjigje, zënë pjesën kryesore. Duke filluar nga skizma, kronisti merr para sysh vetëm

mbretërinë e Judës dhe familjen e Davidit. Mbretërit gjykohen në bazë të besnikërisë apo jobesnikërisë së tyre ndaj parimeve të besëlidhjes, sipas afërsisë ose largimit të tyre nga modeli i ofruar nga Davidi (2Kr 10–36). Pas rrëmujave bëhen reformat, dhe ato më të thellat janë ato të Ezekisë dhe të Jozisë; ky mbret i fundit ka trashëgimtarë të paudhë që shpejtojnë katastrofën, por Kronikat mbarojnë me lejen e dhënë nga Kiri për të rindërtuar tempullin. Ata vazhdojnë, siç e kemi thënë, me librat e Esdrës dhe të Nehemisë.

Për të shkruar këtë histori, autori ka përdorur në vend të parë librat kanonikë, ato të Zanafillës dhe të Numrave për listat e fillimit, dhe sidomos librat e Samuelit dhe të Mbretërve. Ai i përdor lirisht, zgjedh atë që përkohet me qëllimin e tij, shton dhe pre. Megjithatë, ai kurrë nuk i citon këto burime thelbësore që ne mund t'i vërtetojmë. Përndryshe, u referohen disa vepra të tjera, «librat» e mbretërve të Izraelit ose e mbretërve të Izraelit dhe të Judës, një midrash i librit të Mbretërve, «fjalët» ose «vizionet» e këtij apo atij profeti. Këto shkrime janë të panjohura për ne dhe diskutohet mbi përmbajtjen e tyre dhe marrëdhëniet mes njëri tjetrit. Ndoshta përshkronin mbretëritë e ndryshme nën dritën e ndërhyrjeve profetike. Mbetet e paqartë nëse kronisti ka përdorur edhe traditën gojore.

Meqë kronisti kishte në dorë burime që ne nuk i njohim dhe që mund të jenë të besueshme, nuk ka asnjë arsye për të dyshuar, si parim, për gjithçka që ai u shton librave kanonikë që ne njohim. Çdo rast duhet të shqyrtohet në vetvete dhe hetimet e reja kanë liruar në shumë pika kronistin nga nami i keq që i kishte dalë nga ana e shumë ekzegjetëve. Por gjithashtu ndodh që ai ka dhënë informacione në kundërshtim me kornizën që vizatojnë librat e Samuelit ose të Mbretërve, apo që ta ndryshojë qëllimisht atë që thonë këto libra. Kjo mënyrë e veprimit - e cila do të ishte e pafalshme për një historian bashkëkohor, puna e të cilit është që ta tregojë dhe ta shpjegojë vazhdimësinë e ngjarjeve - shfajësohet me qëllimin e autorit: ai nuk është një historian; është një teolog, i cili, në dritën të përvojave të lashta dhe veçanërisht e përvojave të Davidit, «mendon» kushtet e mbretërisë ideale; bën të arrijë në të njëjtën sintezë të kaluarën, të tashmen dhe të ardhmen; projekton në kohën e Davidit gjithë organizimin kultual që ka parasysh, lë përjashta gjithçka që mund të zvogëlojë heroin e tij. Përtej informacioneve të reja që përmban dhe për të cilën mund të kontrollojmë vlerën, vepra e tij nuk ka shumë vlerë për sa i përket një rindërtimi të së kaluarës, por sepse mund të na ofrojë

një kornizë të situatës dhe të shqetësimeve të kohës së tij.

Ai shkruan, në fakt, për bashkëkohësit e tij. U kujton atyre se jeta e kombit varet nga besnikëria e tij ndaj Zotit dhe kjo besnikëri shprehet nëpërmjet bindjes ndaj Ligjit dhe saktësisë të një kulti të frymëzuar nga një devotshmëri e vërtetë. Ai synon që populli i tij të bëhet një komunitet i shenjtë në favor të të cilit do të përmbushen premtimet e bëra Davidit. Njerëz fetarë të Judaizmit bashkëkohor të Krishtit do të jetojnë prej shpirtit të tij, ndonjëherë me devijimet që ai nuk i kishte parashikuar. Mësimi i tij mbi parësinë e jetës shpirtërore dhe mbi qeverinë hyjnore të të gjithë ngjarjeve në botë ka një vlerë të përhershme.

Esdra dhe Nehemia. *Libri i Esdrës dhe i Nehemisë në Biblën hebraike dhe në LXX formonin «librin e Esdrës». Që nga momenti në të cilin LXX pranon edhe librin apokrif grek të Esdrës duke i dhënë vendin e parë (Esdra I), libri i Esdrës-Nehemisë merr emrin e Esdrës II. Në epokën e krishterë libri Esdra II u nda në dy libra dhe kjo u ndjek nga Vulg.: 1 Esdra e takon Esdrën, dhe 2 Esdra e takon Neheminë; kurse apokrifi grek i Esdrës quhet 3 Esdra dhe botimet e ndryshme të Vulgatës sisto-klementine e paraqesin në Shtojcë. Përcaktimi i të dy librave nga personazhet e tyre kryesore, Esdra dhe Nehemia, është edhe më i ri; ai ka kaluar në botimet e shtypura të Biblës masoretike.*

Libri i Esdrës dhe i Nehemisë janë, siç është thënë, vazhdimi i veprës së kronistit. Pas pesëdhjetë vitesh mërgimi, për të cilët nuk flitet, ai vazhdon historinë nga momenti në të cilin edikti i Kirit, në 538 para Kr., lejon Judenjtë të kthehen në Jerusalem për të rindërtuar tempullin. Riatdhesimet fillojnë menjëherë, por punët e tempullit ndërpriten për shkak të kundërshtimit të Samaritanëve dhe rifillojnë vetëm nën Dariu I; tempulli përfundohet në 515. Në pesëdhjetë vitet që vijojnë, përpjekjet për të rindërtuar muret e Jerusalemit janë të penguar gjithmonë prej Samaritanëve (Esd 1–6). Nën Artakserksi, Esdra, një skrib i ngarkuar me çështjet e hebrenjve në oborrin e Persisë, arrin në Jerusalem me një karvan të ri. Ai ka një mandat që i jep pushtet për të vendosur për komunitetin Ligjin e Moisiut, i njohur si ligj i mbretit. Ai duhet të përdorë masa të rrepta kundër Judenjve që ishin martuar me gra të huaja (Esd 7–10). Prandaj Nehemisë, kupëmbajtësit të mbretit Artakserks-it, i besohet nga mbreti misioni që të shkojë në Jerusalem për të rindërtuar muret. Kjo punë përfundohet shpejt, megjithëse vazhdonin kundërshtimet e armiqve, dhe qyteti ripopullohet (Ne 1,1–7,72a). Ndërkohë, Nehemia emërohet qeveritar. Esdra kryen një lexim solemn të Ligjit, festohet festa

e Tendave, populli rrëfen mëkatet e tij dhe angazhohet për të zbatuar Ligjin (Ne 7,72b–10,40). Ndjekin listat, masa plotësuese dhe përkushtimin e mureve (11,1–13,3). Nehemia, pasi ka shkuar në Persi, kthehet për një mision të dytë, gjatë të cilit duhet të shtypë disa çrregullime që tashmë kanë ndodhur në komunitet (Ne 13,4-31). Nga kjo përmbledhje kuptohet rëndësia e madhe që këto libra kanë për historinë e restaurimit hebraik pas mërgimit. Kapitujt e parë të Esdrës plotësojnë lajmet që mund të nxirren nga profetët Agjeu, Zakaria dhe Malakia. Të dy librat janë burimi i vetëm që kemi për aktivitetin e Esdrës dhe Nehemisë. Data e krijimit është më herët se ajo e Kronikave, dhe mbi të gjitha janë përdorur dhe cituar fjalë për fjalë dokumentet bashkëkohore me fakte: lista të të riatdhesuarve ose ripopullimit të Jerusalemit, aktet e mbretërve të Persisë, korrespondenca me oborrin dhe, në radhë të parë, raporti me të cilën Esdra jep llogari për misionin e tij dhe kujtimi shfajësues i Nehemisë. Me gjithë këtë bollëk burimesh, interpretimi i Esdrës dhe i Nehemisë mbetet shumë i vështirë, sepse dokumentet paraqiten në një rradhë të turbulluar. Lista e imigrantëve jepet dy herë (Esd 2 dhe Ne 7); në seksionin e Esd 4,6–6,18 e shkruajtur në gjuhën aramaike, ngjarjet e kohës së Dariut janë treguar pas atyre të mbretërimit të Asuerit dhe të Artakserksit, të cilët përkundrazi kanë jetuar në pesëdhjetë vitet e mëvonshme. Shkrimet që vijnë nga Esdra dhe Nehemia janë të zbërthyer dhe pastaj janë kombinuar përsëri së bashku. Duke përdorur datat e sakta që tregohen, raporti i Esdrës mund të rindërtohet në këtë rradhë: Esd 7,1–8,36; Ne 7,72b–8,18; Esd 9,1–10,44; Ne 9,1-37.

Por ky dokument është rishkruar nga kronisti, i cili ka vendosur disa pjesë në personin e tretë dhe ka bërë disa shtesa: lista e fajtorëve (Esd 10,18.20-44) dhe lutjet (Esd 9,6-15 dhe Ne 9,6-37). Kujtimi i Nehemisë përfshin pjesët që vijojnë: 1-2; 3,33-7,5; 12,27–13,31. Kronisti ka futur një dokumet mbi rindërtimin e mureve (3,1-32). Esd 2 merr prapë listën e sionistëve të parë (7,6-72a). K 10 është një tjetër dokument arkivor, që vulos angazhimin që mori komuniteti në kohën e misionit të dytë të Nehemisë (k 13). Korniza i k 11 është një ndërtim i kronistit, të cilës i janë shtuar lista e banorëve të Jerusalemit dhe të Judës dhe, në k 12, lista e priftërinjve dhe e levitëve.

Duket se kronisti donte të vazhdojë nëpër grupe tematike. Në Esd 1–6 tema e tij kryesore është rindërtimi i tempullit nën Dariun: bashkon kthimet e mëvonshme nga robëria, hijezon figurën e Sasabasarit në favor të asaj të Zorobabelit, mbledh

një lloj dosjeje kundër samaritanëve. Në vazhdimin e librave, ai paraqet Esdrën dhe Neheminë që punojnë së bashku për të realizuar një vepër të vetme.

Këto metoda të përbërjes letrare paraqesin probleme të rënda për historianët. Çështja më e diskutuar dhe më e vështirë i përket kronologjisë së Esdrës dhe Nehemisë. Sipas rendit të librit, Esdra arriti në Jerusalem në vitin 458, viti i shtatë i Artakserksit I (Esd 7,8); Nehemia e takon në vitin 445, viti i njëzetë i të njëjtit mbret (Ne 2,1). Mbeti atje dymbëdhjetë vjet (Ne 13,6), domethënë deri në vitin 433; Niset prapë në Persi për një periudhë të pacaktuar dhe u kthye për një qëndrim të dytë, ende nën Artakserksin I, i cili vdiq vetëm në vitin 424. Ky rend tradicional është ruajtur nga ekzegjetë të mirë, të cilët megjthatë e ngushtojnë për një vit, sipas tregimeve të sakta të të vetmit autor, misionin e Esdrës, dhe bëjnë që të niset para ardhjes së Nehemisë. Ekzegjetë të tjerë ndërrojnë këtë rend, sepse atyre u duket që vepra e Esdrës nënkupton tashmë të realizuar atë të Nehemisë. Datat e dhëna për Esdrën i referoheshin jo mbretërimit të Artakserksit I, si ato të Nehemisë, por atij të Artakserksit II, dhe Esdra arriti në vitin 398. Më në fund, disa ekzegjetë të fundit, pranojnë që Esdra erdhi pas Nehemisë por duke refuzuar një ndryshim të mbretërisë për të cilën teksti nuk thotë asgjë, mendojnë që Esdra arriti në hapësirën mes misioneve të Nehemisë, edhe nëse kjo do të thotë të korrigjosh tekstin e Esd 7,8. Esdra nuk do të kishte ardhur në vitin e shtatë të Artakserksit I, por në vitin e tridhjetë e shtatë, domethënë në vitin 428.

Secila prej këtyre zgjidhjeve mund të paraqesë argumente të mira në favor të saj dhe secila prej tyre ka disa vështirësi: problemi mbetet pra i hapur. Vetëm një pikë është e sigurt: aktiviteti i Nehemisë në Jerusalem nga viti 445 deri në vitin 433 para Kr.

Nga ana tjetër, për sa i përket kuptimit fetar të librave gjithë kjo ka një interes dytësor. Në përputhje me qëllimin e autorit, ata ofrojnë një kornizë sintetike por jo gënjeshtare të restaurimit judaik, të cilin për ta kuptuar është më e rëndësishme të njihen idetë që e kanë frymëzuar në vend të njohur rendin e saktë të ngjarjeve. Duke shfrytëzuar politikën fetare liberale që Akemenidët aplikojnë në perandorinë e tyre, Judenjtë kthehen në Tokën e premtuar, rivendosin kultin, rindërtojnë tempullin, ngrejnë muret e Jerusalemit dhe jetojnë në bashkësi, të zotëruar nga njerëzit e prejardhjes së tyre dhe të qeverisur nga Ligji i Moisiut. Kjo u kushton atyre vetëm një besnikëri të lehtë për ta zbatuar në lidhje me një pushtet qendror të respektueshëm për

zakonet e tyre. Është një ngjarje e konsiderueshme: është lindja e judaizmit, e përgatitur në përsiatjet e gjata të mërgimit dhe të favorizuar nga ndërhyrja e njerëzve providencialë.

Pas Zorobabelit, që rindërtoi tempullin, – por të cilit kronisti nuk ia jep titujt mesianikë si bëjnë Agjeu dhe Zakaria (Agj 2,23; Zak 6,12v), – pionierët e këtij restaurimi kanë qenë Esdra dhe Nehemia. Esdra është me të vërtetë ati i judaizmit me tre idetë e tij themelore: Fis i zgjedhur, Tempulli, Ligji. Besimi i tij i zjarrtë dhe nevoja për të mbrojtur bashkësinë që sapo rilindej shpjegojnë rreptësinë e reformave të tij dhe veçantia që ai i imponoi israelitëve. Ai është modeli i skribëve dhe figura e tij është rritur në traditën judaike. Nehemia është në shërbim të të njëjtave ide, por lëviz në një nivel tjetër: në Jerusalemin e restauruar dhe të ripopulluar falë veprës së tij, ai i ofron popullit mundësinë dhe kënaqësinë e një jete kombëtare. Kujtimi i tij, më personal se raporti i Esdrës, na bën që ta njohim atë si njeri të ndjeshëm dhe njerëzor, i gatshëm për të paguar personalisht, por i kujdesshëm dhe i zhytur në mendime, me besim në Zotin, që lutet shpesh. Personi i tij lë një kujtim të madh dhe Ben Sira këndon lavdinë e atij që «ndreqi banesat tona» (Sir 49,15).

Nuk duhet të habitemi që, në mbledhjen e komunitetit rreth tempullit dhe nën mbrojtjen e Ligjit, kronisti ta ketë parë një realizim të idealit teokratik që ai vetë kishte mbrojtur në Kronikat. Ai e di mirë se një realizim i tillë është i papërsosur dhe që duhet të presim diçka tjetër; por, më shumë se në Kronikat, ai varet nga dokumentet që kopjon: ruan theksin e tyre të veçantë që rrethanat justifikojnë dhe respekton heshtjen e tyre – ndoshta e frymëzuar nga një besnikëri e ndershme – mbi shpresën mesianike. Ai shkruan rreth mesit të asaj periudhe që shkon nga shekulli i IV deri në shekullin e III para Kr., për të cilën njohim shumë pak dhe gjatë së cilës komuniteti i Jerusalemit, i mbyllur në vetvete, rindërtohet në heshtje dhe thellohet shpirtërisht.

Libri i parë i kronikave

I. MBI DAVIDIN: BREZNITË

1. PREJ ADAMIT E DERI TE IZRAELI

Prejardhja e tri grupeve të mëdha

||Zan 5

1 [1]Adami, Seti, Enosi, [2]Kainani, Malaleeli, Jaredi, [3]Henoku, Matusala, Lameku, [4]Noehi, Semi, Kami e Jafeti.

Jafetët

||Zan 10,2-4

[5]Bijtë e Jafetit: Gomeri, Magogu, Madaji, Javani, Tubali, Mosoku, Tirasi.
[6]Kurse bijtë e Gomerit: Askenezi, Rifati e Togorma. [7]Bijtë e Javanit: Elisa, Tarsisi, Ketimi, e Rodanimi.

Kamajt

[8]Bijtë e Kamit: Kusi, Mesraimi, Futi e Kanaani. [9] Kurse bijtë e Kusit: Saba, Hevila, Sabata, Regma e Sabataka. Kurse bijtë e Regmës: Saba e Dadani.

||Zan 10,6-8

[10]Kusit i lindi Nemrodi i cili i pari filloi ta ushtrojë pushtetin në tokë. [11]Kurse prej Mesraimit rrjedhin Ludët, Anamët, Laabët, Neftujt, [12]Fetrusët edhe Kaslujt. Prej këtyre rrjedhin Filistinët dhe Kaftorët.

||Zan 10,13-18

kk 1–9 Këta kapituj janë të përbërë pothuajse krjetësisht me lista breznish. Breznitë e Zan 1-12 kanë si pikë kryesore Abrahamin; ndërsa libri 1Kronikave mbyllet me Saulin, duke përgatitur në këtë mënyrë historinë e Davidit, heroit kryesor të kronistit. Të ballafaqohen breznitë e Krishtit tek Mt 1,1-17; Lk 3,23-38. Kronisti përdor Pesëlibërshin, në formën e tij përfundimtare, dhe librat historikë; këtyre u shton lajme që vijnë nga burime të tjera të arsyeshme. Këto brezni janë plotësuar gjerësisht pas kronistit dhe sipas shpirtit të tij. – Si në vende të tjera në Bibël, shpesh këto brezni tregojnë vetëm raporte kalimthi farefisnie ose afërsie; emrat gjeografikë bëhen emra personash. – TM dhe versionet e tjera paraqesin variante të shumta që nuk do të sillen këtu në mënyrë të hollësishme. – Përmbledhin listat e gjata të Zan 5 e 11, e duke kopjuar pjesë të rëndësishme të Zan 10, autori, prej të gjithë pasardhësve të rrjedhur nga njeriu i parë, mban vetëm Abrahamin semitas dhe bijtë e tij Izakun dhe Jakobin.

1,6 *Rifat:* sipas LXX, Vulg. dhe Zan 10,3; TM ka: Dipat (ngatërrim i shpeshtë i resh e dalet, që janë pothuajse të njëjtë).

13 Kanaanit i lindi Sidoni, djali i parë, Heti, 14 Jebuseu, Amorreu dhe
Gergezeu, 15 Heveu, Araceu, Sineu, 16 Aradiu, Samareu dhe Emateu.

Semitët

‖Zan 10,22-29

17 Bijtë e Semit: Elami, Asuri, Arfaksadi, Ludi dhe Arami. Bijtë e
Aramit: Usi, Huli, Geteri dhe Mesi. 18 Arfaksadit i lindi Saleu, të cilit
i lindi Heberi. 19 Heberit i lindën dy djem: njëri e kishte emrin Faleg,
sepse në kohën e tij u nda toka, kurse emri i vëllait të tij ishte Jektan.
20 Jektanit i lindën Elmodadi, Salefi, Asarmoti, Jareu, 21 Adurami,
Uzali, Dekla, 22 Ebali, Abimaeli edhe Saba, 23 Ofiri, Hevila, Jobabi. Të
gjithë këta janë bijtë e Jektanit.

Prej Semit e deri te Abrahami

‖Zan 11,10-26

24 Semi, Arfaksadi, Saleu, 25 Heberi, Falegu Reu, 26 Sarugu, Nahori,
Tareu,
Zan 17,5 27 Abrami: ky është Abrahami.
28 Bijtë e Abrahamit: Izaku e Ismaeli.
29 Dhe ja, pasardhësit e tyre:

Ismaelajt

‖Zan 25,13-16

I parëlinduri i Ismaelit Nabajoti, pastaj Cedari, Adbeeli, Mabsami,
30 Masma, Duma, Masa, Hadadi, Tema, 31 Jeturi, Nafisi, Cedma. Këta
janë bijtë e Ismaelit.
‖Zan 25,2-4 32 Kurse bijtë e Ceturës, shemrës së Abrahamit: ajo i lindi:
Zamranin, Jeksanin, Madanin, Madianin, Jesbokun, Suehun. Kurse
bijtë e Jeksanit: Saba e Dadani. Bijtë e Dadanit: Asurajt, Latusajt e
Loomajt. 33 Bijtë e Madianit: Efa, Oferi, Henoku, Abida e Eldaaja. Të
gjithë këta bijtë e Ceturës.

Izaku dhe Ezau

‖Zan 25,19

34 Abrahamit i lindi Izaku. Bijtë e Izakut Ezau e Izraeli. 35 Bijtë
‖Zan 36,10-13 e Ezaut: Elifazi, Rahueli, Jehusi, Jalami, Koreu. 36 Bijtë e Elifazit:
‖Zan 36,15-17 Temani, Omari, Sefoja, Gatami, Cenezi, Tamna, Amaleku. 37 Bijtë e
Rahuelit: Nahati, Zara, Sama e Meza.

Seiri

‖Zan 36,20-28

38 Bijtë e Seirit: Lotani, Sobali, Sebeoni, Ana, Disoni, Eseri, Disani.
39 Bijtë e Lotanit: Horiu, Hemani. Kurse motra e Lotanit ishte Tamna.
40 Bijtë e Sobalit: Alvani, Manahati, Ebali, Sefoja e Onami. Bijtë e
Sebeonit: Aja e Ana. 41 Bijtë e Anës: Disoni. Bijtë e Disonit: Hemdani,
Esebani, Jetrani e Karani. 42 Bijtë e Eserit: Balaani, Zavani dhe
Jakani. Bijtë e Disanit: Usi e Arani.

Mbretërit e Edomit

||Zan 36,31-39

43Këta janë mbretërit që sunduan në tokën e Edomit para se bijtë e
Izraelit të kishin mbret: Baleu, biri i Beorit; qyteti i tij quhej Denab.
44Vdiq Baleu e në vend të tij mbretëroi Jobabi, biri i Zareut prej Bosrës.
45Pasi vdiq edhe Jobabi, në vend të tij mbretëroi Husami, prej tokës së
Temanëve. 46Kur vdiq edhe Husami e në vend të tij mbretëroi Adadi,
biri i Badadit, i cili e mundi Madianin në tokën e Moabit. Qyteti i tij
quhej Avit. 47Kur vdiq edhe Adadi, në vend të tij mbretëroi Semla prej
Masrekës. 48Kur vdiq edhe Semla e në vend të tij mbretëroi Sauli prej
Rohobotit që është përbri Lumit. 49 Si vdiq edhe Sauli, në vend të tij
mbretëroi Baalanani, biri i Akoborit. 50Kur vdiq edhe ky, në vend të tij
mbretëroi Adadi. Qyteti i tij quhej Fau. Gruaja e tij quhej Meetabelë.
Ishte bija e Matredit nga Mezaabi.

Princat e Edomit

||Zan 36,40-43

51Pas vdekjes së Adadit, filluan të sundojnë princat në vend të
mbretërve në Edom: princi Tamnë, princi Alvë, princi Jetet, 52princi
Oolibamë, princi Elë, princi Finon, 53princi Cenez, princi Teman,
princi Mabsar, 54princi Magdiel, princi Iram. Këta ishin princat e
Edomit.

2. JUDA

Bijtë e Izraelit

||Zan 35,23-26

2 1Bijtë e Izraelit janë: Rubeni, Simoni, Levi, Juda, Isahari,
Zabuloni, 2Dani, Jozefi, Beniamini, Neftaliu, Gadi, Aseri.

Pasardhësit e Judës

3Bijtë e Judës janë: Heri, Onani e Sela. Këta të tre i lindën prej ||Zan 38,2-5
Kanaanës, bijës së Suehit. Heri, i parëlinduri i Judës, ishte i ||Zan 38,7
mbrapshtë në sytë e Zotit dhe prandaj Zoti e vrau. 4Tamara, reja e tij, ||Zan 38,27-30
ia lindi Faresin dhe Zarën. Kështu, pra, të gjithë bijtë e Judës ishin
pesë.
5Bijtë e Faresit: Hesroni e Hamuli. ||Zan 46,12
6Bijtë e Zarës: Zamriu, Etani, Emani, Kalkoli dhe Darda: të gjithë ||1Mbr 5,11
së bashku pesë.

2,3 Kronisti fillon me Judën, fisin e Davidit (rr 3-17). Pjesa tjetër e kapitullit bashkon lista origjinash (dy brezni të Kalebenjve) që i përkasin grupeve që patën hyrë në Jude. Me shumë mundësi bëhet fjalë për shtesa.

7Bijtë e Harmiut: Ahari, që shkaktoi të këqia në Izrael sepse nuk e
çoi në vend ngarkimin me mallkim. 8Bijtë e Etanit: Azaria.

Prejardhja e Davidit

9 Djemtë që i lindën Hesronit: Jerameeli, Rami e Kalubi.
||Nr 1,7 10Ramit i lindën: Aminadabi, Aminadabit i lindi Nahasoni, princi
||Rt 4,19-22 i bijve të Judës. 11Nahasonit i lindi Salma, prej të cilit lindi Boozi.
12Boozit i lindi Obedi, prej të cilit lindi Isai. 13Isait i lindi djali i parë
Eliabi, djali i dytë Abinadabi, djali i tretë Samaaja, 14djali i katërt
Natanaeli, i pesti Radaji, 15i gjashti Asomi, i shtati Davidi. 16Motrat e
tyre qenë: Sarvia e Abigaila. Bijtë e Sarvisë: Abisai, Joabi, Asaeli, tre.
17Kurse Abigailës i lindi Amasa, baba i të cilit ishte Jetër Ismaheli.

Joz 14,6+ ## Kalebi

1Kro 2,42v; 4,11v 18Kalebi, biri i Hesronit, pati fëmijë prej gruas së vet që quhej
Azubë e prej saj i lindën: Jerioti, Jaseri, Sobabi e Ardoni. 19 Kur vdiq
Azuba, Kalebi mori për grua Efratën, prej të cilës i lindi Huri. 20Hurit
i lindi Uriu, e Uriut i lindi Beseleeli.
21Pastaj Hesroni u bashkua me bijën e Mahirit, babës së Galaadit; e
mori për grua kur ai i kishte gjashtëdhjetë vjet. Prej saj i lindi Segubi.
22Segubit i lindi Jairi, e ky pati njëzet e tri qytete në tokën e Galaadit.
Nr 32,41-42 23Por Gesuri e Arami ua pushtuan atyre fshatrat e Jairit, Kanatin
me fshatrat, gjashtëdhjetë qytete. Të gjitha këto i pushtuan bijtë e
Mahirit, babës së Galaadit.
24Kur vdiq Hesroni, Kalebi hyri tek Efrata, gruaja e babës së tij. Por
Hesroni pati për grua edhe Abinë, prej të cilës i lindi Ashuri, babai i
Tekuesë.

Jerameeli

1Sam 27,10 25Të parëlindurit të Hesronit, Jerameelit, i lindën: i parëlinduri i
tij Rami, Buna, Arani, Asomi e Ahia. 26Jerameeli mori edhe një grua
tjetër që quhej Atarë e kjo qe nëna e Onamit.
27Bijtë e Ramit, të parëlindurit të Jerameelit qenë: Moosi, Lamini
e Ahari.
28Onami pati këta djem: Semejin dhe Jadën. Kurse bijtë e Semejit
janë: Nadabi e Abisuri. 29 Gruaja e Abisurit quhej Abiailë. Kjo i
lindi Ahobanin dhe Molidin. 30Kurse bijtë e Nadabit qenë: Saledi e

2,9 *Kalubi:* si Chelub (4,11), duhet të identifikohet me Kalebin (2,18; krh. Joz 14,6+)

2,18 *prej gruas së vet që quhej Azubë e prej saj i lindën: Jerioti:* sipas disa versioneve (si sir. dhe Targum); TM ka: «lindi Azuba, grua».

2,24 Kalebi hyri tek Efrata, gruaja e babait të tij; me LXX dhe Vulg.; TM ka: «në Kalebin, Efrata»

Apfaimi. Por Saledi vdiq e nuk la fëmijë. 31Apfaimi pati djalë Jesiun. Jesiut i lindi Sesani. Sesanit i lindi Oholai. 32Bijtë e Jadës, vëllait të Semeit ishin: Jeteri e Jonatani. Por edhe Jeteri vdiq pa lënë fëmijë. 33Jonatanit i lindën Faleti e Ziza.

Këta qenë pasardhësit e Jerameelit.

34Sesani nuk pati djem, por vetëm vajza. Kishte edhe një shërbëtor egjiptian me emër Jeraja. 35Këtij ia dha vajzën e vet për grua prej së cilës i lindi Eteji. 36Prej Etejit lindi Natani. Natanit i lindi Zabadi. 37Zabadit i lindi Oflali, Oflalit i lindi Obedi. 38Obedit i lindi Jehui, Jehuit i lindi Azaria. 39 Azarisë i lindi Helesi, Helesit i lindi Elasa. 40Elasës i lindi Sisamoji, Sisamojit i lindi Selumi, 41Selumit i lindi Ikamia. Ikamisë i lindi Elisama.

Kalebi

Joz 14,6+; 1Kro 2,18v; 4,11v

42Bijtë e Kalebit, të vëllait të Jerameelit: i parëlinduri i tij Mesa, baba i Zifit, dhe djali i tij Maresa, baba i Hebronit. 43Kurse bijtë e Hebronit: Koreu, Tapfuai, Recemi e Sama. 44Samës i lindi Rahami, babai i Jerkaamit, kurse Recemit i lindi Samaji. 45Djali i Samajit: Maoni. Maoni është baba i Betsurit.

46Kurse shemra e Kalebit, Efa, lindi: Haranin, Mosën e Gezezin. Haranit i lindi Gezezi.

47Bijtë e Jahadajit: Regomi, Jotami, Gesani, Faleti, Efa e Saafi.

48Maaka, konkubina e Kalebit, lindi Saberin e Taranën. 49 Saafa e lindi babanë e Madmenës, Suehin dhe babanë e Makbenës, si dhe babën e Gabaasë. Aksa qe bija e Kalebit. Joz 15,16-19

50Këta qenë bijtë e Kalebit.

Huri

Bijtë e Hurit, të parëlindurit të Efratës: Sobali, babai i Hariatëve, 2,19; 4,1v
51Salma, babai i Betlehemit, Harifi, babai i Betgaderit. 52Bijtë e Sobalit, babës së Hariatëve, Raaja, gjysma e Manahatëve 53dhe vëllazëritë e hariatëve: jetrenjtë, futenjtë, sematenjtë e maserenjtë.

2,34 Traditë e ndryshme nga ajo e rr 31.

2,42-50 Një tjetër listë breznish të pasardhësve të Kalebit (krh. rr 18 e në vijim), që i përputhet ndoshta një epoke të ndryshme, kur raportet mes klaneve kishin ndryshuar.

2,42 *djali i tij Maresa, baba i Hebronit:* hamend; BJ, duke ndjekur TM dhe LXX, përkthen: «bijtë e Maresës, babës së Hebronit».

2,50 *bijtë e Kalebit:* me LXX e Vulg.; TM ka: «Ben Hur, i paralinduri i Efratës». – Hur, «i paralinduri i Efratës», ndërsa si djalë i Kalebit përmendet vetëm një herë (rr 19, «Efrat», por krh. rr 24.42). Në kundërshtim me grupin e këtij të fundit (krh. Joz 14,6+), duket se Huri paraqet një shtresë të mirëfilltë judaike që nga Efrata-Betlehemi shtrihej drejt veriperëndimit (Kiriat-Iearim, Sorea, Estaol).

Gjq 13,2; 18,2 Prej tyre rrjedhin saraitët e estaolitët.
54 Bijtë e Salmës: Betlehemi, Netofatasit, Atarotbetioabi dhe gjysma
e Manahatëve prej Saraasë, 55 si dhe vëllazërit e Haraiatseferit që
banojnë në Jabes: teratenjtë, simatenjtë dhe suhatenjtë. Këta janë
Nr 24,21 cinenjtë, që rrjedhin nga Amati, babai i shtëpisë së Rekabit.
+2Mbr 10,15

3. SHTËPIA E DAVIDIT

Bijtë e Davidit

||2Sam 3,2-5 **3** 1 Këta janë bijtë e Davidit që i lindën në Hebron: i parëlinduri
Amnoni prej Akinoamës së Jezrahelit, i dyti Danieli prej
Abigailës së Karmelit, 2 i treti Absalomi, biri i Maakës, bijës së
Tolmeut mbretit të Gesurit, i katërti Adonia, djali i Hagitës, 3 i pesti
Safatia i Abitalës, i gjashti Jetrahami i gruas së tij Eglës. 4 Kështu,
pra, gjashtë i lindën në Hebron, ku mbretëroi shtatë vjet e gjashtë
muaj, kurse në Jerusalem mbretëroi tridhjetë e tri vjet. 5 Në Jerusalem
=14,4-7 i lindën këta djem: Samuai, Sobabi, Natani dhe Salomoni, katër
||2Sam 5,14-16 djem prej Betsabesë, bijës së Amielit; 6 Jebahari, Elisama, 7 Elifaleti,
Nogehi, Nafegu dhe Jafia 8 si dhe Elisama, Eliada dhe Elifaleti: nëntë.
9 Të gjithë këta janë bijtë e Davidit pa i numëruar bijtë e konkubinave
2Sam 13,1v dhe motrën e tyre Tamarën.

Mbretërit e Judës

10 Biri i Salomonit: Roboami; Abia biri i tij, pati djalë Asën; prej tij
lindi Jozafati 11 baba i Joramit. Joramit i lindi Ohozia, prej të cilit leu
Joasi. 12 Djalit të këtij, Amasisë i lindi djali Azaria, kurse Azarisë i
lindi Joatami, 13 të cilit i lindi Akazi, babai i Ezekisë, prej të cilit lindi
2Kro 36,1v Manaseu. 14 Manaseut i lindi Amoni, baba i Jozisë. 15 Bijtë e Jozisë
qenë: i parëlinduri Johanani, i dyti Joakimi,i treti Sedecia, i katërti
Selumi. 16 Të bijtë e Joakimit: Jekonia, ndërsa djali i tij qe Sedecia.

Shtëpia mbretërore pas shpërnguljes

17 Bijtë e Jekonisë të zënë rob qenë: Salatieli, djali i tij, 18 Melkirami,

k 3 Ky kapitull, që ndjek dinastinë e Davidit deri pas mërgimit, nuk është më në vendin e duhur në këtë analizë të fiseve; ndoshta ishte vijim i 2,17, por me shumë mundësi bëhet fjalë për një shtesë. Lista e bijve të Davidit të lindur në Jerusalem (rr 5-8) përsëritet tek 14,3-7.

3,5 *Betsabea:* me LXX dhe Vulg.; është e njëjtë me Bat-shua të TM.

3,10-16 Kjo listë varet nga libri i Mbretërve. – Selumi, djali i Jozisë (rr 15), identifikohet me Joakazin 2Mbr 23,30 (krh. Jer 22,11).

3,15 *Johanani:* disa dorëshkrime kanë: «Joakazi».

3,17-24 Ka mundësi që kjo listë arrin deri në kohën e vetë kronistit.

Fadaja, Senaseri, Jecemia, Hosama e Nadabia. [19]Bijtë e Fadajës
qenë Zorobabeli e Semeji. Zorobabelit i lindi Mosola, Hanania, dhe
Salomita, motra e tyre. [20]Mandej Hasaba, Oholi, Barakia, Hasadia e
Josabhesedi: pesë. [21]Bijtë e Hananisë: Faltia, Jeseja, Rafaja, Arnani,
Obdia dhe Sekenia. [22]Bijtë e Sekenisë: Semeja, Hati, Jegaali, Baria, Esd 8,3
Naaria dhe Safati: gjithsejt gjashtë. [23]Bijtë e Naarisë: Elioenaji,
Ezekia, Ezrikami: tre. [24]Bijtë e Elioenajit: Oduja, Eliasibi, Feleja,
Akubi, Johanani, Dalaja e Ananiu: shtatë.

4. FISET E JUGUT

Juda. Sobali

4 [1]Bijtë e Judës: Faresi, Hesroni, Karmiu, Huri, Sobali. [2]Reaja, 2,3
biri i Sobalit, pati djalë Jahatin, prej të cilit lindën Ahumaji e
Laadi: këto janë vëllazëritë e saraitëve.

Huri 2,50+

[3]Këta janë pasardhësit e Etamit: Jezraheli, Jesema, Jedebosi.
Motra e tyre quhej Asalelfuni. [4]Fanueli qe baba i Gedorit, kurse Ezeri
baba i Hosës. Këta janë bijtë e Hurit, të parëlindurit të Efratës, babës
të Betlehemit.

Askuri

[5]Askuri, babai i Tekuesë, kishte dy gra: Halanë e Naarën. [6]Prej
Naarës i lindën Oozami, Heferi, Temaniu dhe Ahastariu: këta janë
bijtë e Naarës. [7]Kurse bijtë e Halasë: Sereti, Saari e Etnani. [8]Kosit
i lindën Anobi, Soboba dhe familjet e Aharehelit, të birit të Arumit. 2,55
[9]Jabesi ishte më i spikaturi ndër vëllezërit e vet dhe nëna e tij ia
ngjiti emrin Jabes sepse thoshte: «E linda me të dhembura». [10]Jabesi Zan 35,18
e thirri në ndihmë Hyjin e Izraelit: «Nëse vërtetë do të më bekosh,
atëherë zgjeroji kufijtë e mi, mbaje dorën tënde me mua dhe bëj të mos

3,19 Në të gjitha tekstet tjera (krh. Esd 3,2; Agj 1,1) Zorobabeli është djali i Salatielit.

3,20 *Bijtë e Mesulamit:* mungon si në TM po ashtu edhe tek LXX dhe në Vulg.

3,21 Bijtë e të cilit (pesë herë në këtë rr): me LXX. BJ, duke ndjekur TM, përkthen: «Bijtë e Hananisë: Faltia e Jeseja; bijtë e Rafajës, bijtë e Arnanit, bijtë e Obdisë, bijtë e Sekenisë».

4,1-23 Lajmet mbi Judën, Hurin dhe Kalebin janë paralele me ato të k 2, por në pjesën më të madhe me emra të ndryshëm. Shtohen informacione të reja në lidhje me Askurin dhe Selën. Ka mundësi që edhe kjo pjesë të jetë një shtesë, por që përdor tradita të vjetra, e që teksti fillestar kalonte d.m.th. nga lajmet mbi Judën (2,1-17), tek ato përmbi Simonin (4,24 e në vijim).

4,3 *Këta janë pasardhësit e Etamit:* krh. LXX e Vulg.; BJ, duke ndjekur TM, përkthen: «Ja, Abi-Etam».

4,9 Lojë fjalësh mes Jabesh dhe hosheb, që d.m.th. «dhimbje».

më ndrydhë e keqja». Hyji i dha çka Jabesi i kërkoi.

Joz 14,6+; 1Kro 2,18v. 42v

Kalebi

2,9+ [11]Kalubi, vëllai i Suasë, pati djalë Mahirin, që qe trungu i Estonit. [12]Estonit i lindën Betrafa, Feseu e Tehinai, babai i Irnaasit /d.t.th. i qytetit Naas/: këta janë njerëzit e Rekës.

||Gjq 1,13 [13]Bijtë e Cenezit: Otonieli e Saraja. Bijtë e Otonielit: Hatati e Maonatiu. [14]Maonatiut i lindi Ofra; Sarajës i lindi Joabi, babai i

Neh 11,35 Nr 13,6 geharasve /d.t.th. Lugina e Mjeshtrave/: sepse këtu ishin mjeshtra. [15]Bijtë e Kalebit, të birit të Jefoneut: Hiri, Ela, Nahami. Biri i Elës: Cenezi.

[16]Bijtë e Jaleleelit: Zifi, Zifa, Thiria dhe Asraeli. [17]Bijtë e Ezrës: Jeteri, Meredi, Eferi e Jaloni. Jeterit i lindën Mariami, Samaji, Jezba, babai e Estemit. [18a]Këta janë bijtë e Betisë, të bijës së faraonit që e mori për grua Meredi: [18b]lindi Jaredin, babën e Gedorit, Heberin, babën e Sokos dhe Ikutielin, babën e Zamnoesë.

[19] Bijtë e gruas së tij nga Judeja, të motrës së Nahamit, babës së Ceilës: Dalaja e Simoni, babai i Jomanit. Bijtë e Nahamit, babës së Ceilës Garmit dhe të Estemit Makatit.

[20]Bijtë e Simonit: Amoni, Rina, Banhanani, Tiloni. Bijtë e Jesiut: Zoheti e Benzoheti.

Sela

2,3 [21]Bijtë e Selës, të birit të Judës: Heri, babai i Lehës dhe Laada, babai i Maresës, si dhe vëllazëritë e shtëpisë që punonin pëlhura në Betsabé, [22]Jokimi dhe njerëzit e Kozebës, Joasi e Sarafi, që ishin princa në Moab e u kthyen në Betlehem: por është fjala për ngjarje të kahershme. [23]Këta janë poçarët që banonin në Nataim e në Gaderë te mbreti dhe punonin për të e banonin aty.

Simoni

||Zan 46,10 ||Nr 26,12v [24]Bijtë e Simonit: Namueli, Jamini, Jaribi, Zara, Sauli. [25]Djali i

4,14 *Lugina e Mjeshtrave:* BJ me TM, lexon një emër personal: «Geharashim», me domethënie të njëjtë si tek Neh 11,35.

4,21-23 Kjo listë dallohet nga ato të mëparshmet. Marrëdhëniet familjare mes Betlehemit dhe Moabit dalin në pah (dritë) edhe në 1Sam 22,3 dhe në librin e Rutës. Mjeshtëria ishte një profesion familjar dhe i trashëgueshëm (rr 14); zgjedhja e një banese varej nga kushtet gjeografike dhe ekonomike.

4,22 *ishin princa në Moab:* BJ, me pikë referimi Rut 1, ka: «u martuan në Moab». – e pastaj u kthyen në Betlehem: hamend (wayashububet lehem) në mbështetje të Vulg. TM wyashubi lahem është prishur.

4,23 *Nataim…* Gaderë: mund të përkthehen «plantacion, vendbanim» dhe «gardh, rrethim».

4,24-43 Kjo pjesë përfshin: një listë breznish (rr 24-27); një numërim qyteti (rr 28-33); lëvizjet e klaneve (34-43). Rr 31b jep

Saulit ishte Selumi, Mabsami ishte djali i këtij, kurse Masma ishte
djali i këtij. [26]Djemtë e Masmës: Hamueli dhe biri i tij, Zahuri dhe biri 1,29-30; Zan 25,13-14
i tij, Semeji. [27]Semeji kishte gjashtëmbëdhjetë djem e gjashtë vajza.
Vëllezërit e tij nuk patën shumë djem dhe të gjitha familjet e tyre
së bashku nuk kishin aq sa kishte Juda. [28]Banonin në Bersabé, në ‖Joz 19,1-8
Moladë, në Hasarsuhal, [29]në Bilhë, në Asom, në Tolad, [30]në Batuel, në
Hormë, në Siceleg [31]në Betmarhabot, në Asarsusim, në Betberaj dhe
në Saarim: këto ishin qytetet e tyre deri në kohën e mbretit David.
[32]Kurse fshatrat e tyre ishin: Etami, Aeni, Remoni, Toheni, Asani:
pesë qytete. [33]Edhe të gjitha vendbanimet që ishin përreth këtyre
qyteteve deri në Baal. Këto ishin vendbanimet e tyre dhe pema e
brezave të tyre.

[34]Masobabi, Jemlehu e Josa, biri i Amasisë, [35]Joeli, Jehui, biri i
Jozabisë, të birit të Sarajës, të birit të Asielit; [36]Elioenaji, Jakoba,
Isuhaja, Asaja, Adieli, Isimieli, Banaja, [37]Ziza, biri i Sefejit, të birit
të Alonit, të birit të Jedajës, të birit të Semriut, të birit të Samajës: Nr 1,2
[38]këta që u përmendën ishin kryeparë të vëllazërive të veta. Familjet e
tyre u shtuan shpejt [39]dhe shkuan në hyrje të Gadorit deri në lindje të
luginës për të kërkuar kullota për grigjat e veta. [40]Atje gjetën kullota
të begatshme dhe shumë të mira, vend shumë të gjerë, të qetë e të
pëlleshëm, në të cilin më parë kishin banuar pasardhësit e Kamit.
[41]Simonajt, që ishin të shkruar emër për emër në kohën e Ezekisë,
mbretit të Judës, erdhën dhe u ranë çadrave të tyre, i shkretuan, i
vranë dhe i zhbinë Maonitët të cilët i gjetën aty dhe vendin e tyre e Joz 6,17+
banuan deri në ditët e sotme, sepse aty gjetën kullota të pasura.

[42]Disa prej bijve të Simonit, pesëqind burra, shkuan në bjeshkët
Seir: Për prijës kishin Faltinë, Naarinë, Rafajën e Ozielin, bijtë e
Jesiut. [43]I vranë amalekasit që kishin mundur të shpëtonin dhe u Dal 17,8+
ngulitën me banesa deri në ditët e sotme.

5. FISET E PËRTEJJORDANIT

Rubeni

5 [1]Bijtë e Rubenit, të parëlindurit të Izraelit - ai ishte i parëlindur,
por kur e përdhosi shtratin e t'et, të drejtat e parëlindësisë së Zan 35,22
tij iu dhanë bijve të Jozefit, të birit të Izraelit. Barku i Rubenit

mbretërinë e Davidit si datë të integrimit (hyrjes së) të Simonit me Judën (krh. listën e Joz 15, ku këto qytete radhiten me ato të Judës).

4,39 *Gadori*: me TM dhe Vulg.; LXX lexojnë: «Gerar» (krh. Zan 10,19).

4,40 Sipas 1,8, bijtë e Kamit janë qoftë banorët e Kanaanit qoftë ata të Afrikës. Këta përfaqësojnë thjeshtë jo-izraelitët

4,41 *Maonitët:* me LXX (krh. 2Kro 20,1); BJ, lexon të «strehuarit».

e humbi të drejtën e parëlindësisë, [2]sepse Juda e mori përparësinë
mbi vëllezërit e vet ndërsa prej tij rrodhi princi, porse e drejta e
parëlindësisë i mbeti t'i takonte Jozefit.
||Zan 46,9 [3]Bijtë e Rubenit, të të parëlindurit të Izraelit: Enoku, Falui, Hesroni
||Nr 26,5v e Karmiu.

Joeli

[4]Bijtë e Joelit: Semaja, djali i të cilit qe Gogu, djali i këtij Semeji,
[5]djali i Semejit, Miha, djali i Mihës Reaja, djali i Reajës Baali, [6]djali
i Baalit Beera, të cilin e treti në mërgim Teglatfalnasari, mbreti i
asirëve; ky ishte princi i Rubenajve. [7]Vëllezërit e tij, janë të shënuar në
gjenealogjinë e tyre, sipas barqeve që ishin: më në krye është Jehieli,
pastaj Zakaria, [8]Bela, biri i Azazit të Samës së Joelit. Ky banonte në
||Nr 32,37v Aroer që shtrihej deri në Nebo e në Beelmeon.
[9]Në lindje pronat e tij shtriheshin deri në hyrje të shkretëtirës që
kufizohet me lumin Eufrat, sepse grigjat e tyre u shtuan për së forti
në dheun e Galaadit. [10]Në kohën e Saulit luftuan kundër agarenjve
të cilët i zhdukën dhe i banuan çadrat e tyre në mbarë krahinën në
lindje të Galaadit.

Gadi

Zan 46,16 [11]Bijtë e Gadit, zunë vend përballë tyre, në tokën e Basanit që
Nr 26,15-18 shtrihej deri në Selhë: [12]në krye Joeli, Safami i dyti, Janaji e Safati
Lp 3,10v; Joz 13,24-28 në Basan. [13]Vëllezërit e tyre, sipas vëllazërive të tyre, ishin: Mikaeli,
Mosolami, Sebeu, Joraji, Jakani, Zieu e Heberi: shtatë. [14]Këta ishin
bijtë e Abihajlit, të birit të Huriut, të birit të Jaroehit, të birit të
Galaadit, të birit të Mikaelit, të birit të Jesesiut, të birit të Jedos, të
birit të Buzit. [15]Ahiu biri i Abdielit, të birit të Guniut, ishte kryepari i
barqeve të tyre. [16]Banonin në Galaad e në Basan dhe në rrethet e tija
si dhe në të gjitha fshatrat e Saronit deri në kufi. [17]Të gjithë këta u
shkruan në pemën e breznive në kohën e Joatamit, mbretit të Judësë,
dhe në kohën e Jeroboamit, mbretit të Izraelit.

5,2 Kronisti, i lidhur me Davidin dhe dinastinë e tij, pajton epërsinë e dhënë Judës tek Zan 49,10 me traditën që e konsideronte Jozefin të paralindur (krh. Lp 33,17+). LXX korrigjon «paralindësinë» me «bekimin».

5,4-8 Kjo listë është e kronistit, i cili nuk saktëson lidhjen mes Joelit dhe Rubenit. – Çuarja në mërgim e bërë nga Teglatfalnasari në vitin 732 (krh. 2Mbr 15,29) goditi edhe Galaadin, kryeqendra e fisit të Rubenit.

5,11-22 Lista në lidhje me Gadin dhe gjysmën e fisit të Manaseut janë të kronistit. Ato mund të vijnë nga një numërim i kryer në kohën e Jeroboamit II (krh. rr 17).

5,16 *Saroni*: nuk bëhet fjalë për fushën bregdetare, por për një vend të Transjordanisë, cituar në pllakën e mbishkrimit të Mesës.

18Bijtë e Rubenit e të Gadit si dhe të gjysmës së fisit të Manaseut,
luftëtarë që mbartnin shqyt e shpatë dhe që ngrehnin harkun,
mjeshtra luftimi, ishin dyzetëmijë e shtatëqind e gjashtëdhjetë
ushtarë. 19Luftuan kundër agarenjve, iturenjve, nafisenjve dhe Zan 25,15
nodabenjve. 20Ata qenë të ndihmuar kundër këtyre, sepse gjatë sulmit
e thirrën ndihmën e Hyjit dhe Hyji u ndihmoi sepse e kishin vënë
shpresën; kështu në duar të tyre ranë agrenjtë me të gjithë ata që Lp 33,20-21
ishin në anën e tyre. 21Ua rrëmbyen gjithçka patën: pesëdhjetë mijë
deve, dyqind e pesëdhjetë mijë dele e dhi dhe dy mijë gomarë, dhe
robëruan njëqind mijë njerëz. 22Dhe ranë të vrarë shumë, sepse kjo
luftë qe dërguar nga Zoti. Pas kësaj ata u ngulitën në vendin e tyre
deri në shpërngulje.

Gjysma e fisit të Manaseut

23Bijtë e gjysmës së fisit të Manaseut e banuan vendin prej Basanit ||Nr 32,39
e deri në Baalhermon e në Sanir dhe në malin Hermon: ishin shumë
në numër. 24Këta ishin prijësit e familjeve të tyre: Eferi, Jesiu, Elieli,
Ezrieli, Jeremia, Odoja dhe Jedieli: luftëtarë të fortë, njerëz në zë,
prijës të familjeve të tyre.
25Por e lanë Hyjin e të parëve të vet dhe bënë tradhëti me zotat
e popujve të vendit që Hyji i dëboi para tyre. 26Atëherë Hyji i
Izraelit e nxiti shpirtin e Fulit, mbretit të Asirisë, dhe shpirtin e
Teglatfalnasarit, mbretit të Asirisë, dhe i treti Rubenajt, Gadajt dhe
gjysmën e fisit të Manaseut e i çoi në Halë, në Habor, në Arë e në
lumin Gozan deri në ditën e sotme.

6. LEVI

Breznitë e kryepriftërinjve

27Bijtë e Levit: Gersoni, Kaati, Merariu. 28Bijtë e Kaatit: Amrami, ||Zan 46,11
Isaari, Hebroni, Ozieli. 29 Bijtë e Amramit: Aroni, Moisiu, Maria. Bijtë Dal 6,18
e Aronit: Nadabi, Abiu, Eleazari, Itamari. 30Eleazarit i lindi Fineesi, ||Nr 26,59,60

5,18-22 Tregimi i shkurtër i rr 18-22, për të cilin nuk ka tekste paralele dhe shifrat e të cilit janë imagjinare, ruan kujtimin e konflikteve të njëpasnjëshme mes fiseve të Transjordanisë dhe fqinjve të tyre shqetësues arabë. Mërgimi për të cilin flitet është dëbimi i kryer nga Teglatfalnasari, (rr 6 e 26).

5,26 Fuli e Teglatfalnasari, janë i njëjti person (krh. 2Mbr 15,19+). – Kronisti ia bashkëngjit dëbimin e Galaadit Teglatfalnasarit (2Mbr 15,29) me listën e qyteteve banorët e të cilëve qenë internuar në Samari nga Sargoni II në viti 721.

5,27–6,66 Këto lista të gjata, pjesa më e madhe e tyre janë shtesa të përbëra nga të dhëna biblike, nga burime jo të shqyrtueshme dhe nga kombinime arbitrare. Është e mundur që libri në formën e tij fillestare, kishte përmbi fisin e Levit vetëm 6,1-4.34-38.

Fineesit i lindi Abisuehi. 31Abisuehit i lindi Bokciu, Bokciut i lindi
Oziu. 32Oziut i lindi Zaraja, Zarajës i lindi Merajoti, 33Merajotit i lindi
Amaria, Amarisë i lindi Akitobi, 34Akitobit i lindi Sadoku, Sadokut i
lindi Akimaasi, 35Akimaasit i lindi Azaria, Azarisë i lindi Johanani,
36Johananit i lindi Azaria: ky ishte prifti që e ushtroi shërbesën
priftërore në Tempullin që Salomoni e ndërtoi në Jerusalem. 37Azarisë
i lindi Amaria, Amarisë i lindi Akitobi, 38Akitobit i lindi Sadoku,
Sadokut i lindi Selumi, 39Selumit i lindi Helcia, Helcisë i lindi Azaria.
40Azarisë i lindi Saraja, Sarajës i lindi Jozedeku, 41Jozedeku shkoi në
mërgim kur Zoti e shpërnguli me dhunë Judën dhe Jerusalemin, me
dorën e Nabukodonozorit.

||Nr 3,17-20

Pasardhësit e Levit

6 1Bijtë e Levit: Gersoni, Kaati e Merariu. 2Këta janë emrat e
bijve të Gersonit: Lobniu e Semeji. 3Bijtë e Kaatit: Amrami,
Isaari, Hebroni e Ozieli. 4Bijtë e Merariut: Moholiu e Musiu.
Këto janë familjet e bijve të Levit sipas etërve të tyre:

5Gersoni, biri i tij Lobniu, biri i Lobniut Jahati, biri i Jahatit Zama,
6biri Zamës Joahi, biri i Joahit Adoja, biri i Ados Zara, biri i Zarës
Jetraji.

7Bijtë e Kaatit: biri i tij Aminadabi, biri i këtij Koreu, biri i këtij
Asiri, 8biri i këtij Elkana, biri i këtij Abiasafi, biri i këtij Asiri, 9biri i
këtij Tahati, biri i këtij Urieli, biri i këtij Ozia, biri i këtij Sauli. 10Bijtë
e Elkanës: Amasaji e Akimoti. 11Biri i këtij Elkana, biri i këtij Sofaji,
biri i këtij Nahati, 12biri i këtij Eliabi, biri i këtij Jerohami, biri i këtij
1Sam 1,1 Elkana dhe biri i këtij Samueli. 13Bijtë e Samuelit: Joeli i pari dhe
Abija i dyti.

Dal 6,19; Nr 26,58 14Bijtë e Merariut: Moholiu, biri i këtij Lobniu, biri i këtij Semeji, biri
i këtij Oza, 15biri i këtij Samaja, biri i këtij Hagija dhe biri i këtij Asaja.

Këngëtarët

16Ja ata të cilëve Davidi ua besoi detyrën e këndimit në Shtëpinë
e Zotit qysh se në të qe vendosur Arka. 17Ata e ushtronin shërbesën

6,5 *Gersoni*: i quajtur Gerson tek libri i Numrave, rridhte mundësisht nga Moisiu sipas traditave të veriut (Dal 2,22; Gjq 18,30). Kjo familje ishte ngarkuar nga shenjtërorja skizmatike e Danit, për këtë tradita «priftërore» preferoi Keatitët se atë.

6,12 Gr.luc. shton: «bir i të cilit qe Samueli». Vetëm me këtë shtesë kuptohet rr 13 i BC. Por BJ në rr 13 ka: «Bijtë e Elkanës: Samueli i paralinduri dhe Abia i dyti».

6,16 Në linjën e Is 12; 25-26; Os 14,3 e ndoshta Mal 1,11, kronisti sheh në këngën e shenjtë (lavd, rrëfim, falenderim) pjesën më të rëndësishme të kultit të flijimit. Ai sheh themelimin e saj tek Davidi.

6,16-32 Tre këngëtarët e Davidit, Emani, Asafi dhe Etani (Jedutun në 25,1.3, krh. k 16), janë këtu të lidhur me tre fiset levitike të Ketit, Gersonit dhe Merarit. Në realitet, Emani dhe Etani përmenden si dijetarë-

e këndimit prej kur u vendosën këtu e në Tendën e Takimit para
Banesës deri sa Salomoni e ndërtoi në Jerusalem Tempullin e Zotit.
Shërbesën e vet e kryenin sipas rregullave të përcaktuara për ta.
18Këta janë ata që e kryenin këtë shërbesë dhe djemtë e tyre:
prej bijve të Kaatit: këngëtari Heman, biri i Joelit të Samuelit, 19 të
Elkanës, të Jerohamit, të Elielit, të Tohuit, 20të Sufit, të Elkanës, të
Mahatit, të Amasajit, 21të Elkanës, të Joelit, të Azarisë, të Sofonisë,
22të Tahatit, të Asirit, të Abiasafit, të Koreut, 23të Isaharit, të Kaatit,
të Levit, të Izraelit.
24Vëllai i tij Asafi, që qëndronte në të djathtën e tij. Asafi ishte biri
i Barakisë së Samajit, 25të Mikaelit, të Basajës, të Melkisë, 26të
Atanajit, të Zarës së Adajës, 27të Etanit, të Zamës, të Semejit, 28të
Jetit, të Gersonit, të Levit.
29 Bijtë e Merariut, vëllezërit e tyre, qëndronin në të majtën: Etani,
biri i Kusiut, të Abdiut, të Malokut, 30të Hasabisë, të Amasisë, të
Helcisë, 31të Amasait, të Boniut, të Somerit, 32të Moholiut, të Musiut,
të Merariut, të Levit.

Levitët e tjerë

33Vëllezërit e tyre, levitët, ishin të caktuar për të kryer çdo shërbesë
në Banesën e Shtëpisë së Zotit. 34Aroni dhe bijtë e tij i kushtonin
mbi lter flitë e shkrumbimit dhe flitë e kemimit, përkujdeseshin
për gjithçka kërkohet për Shenjëtëroren e shenjtëroreve, e kryenin Lev 2,3+; Lev 1,4
ritin e pajtimit mbi Izraelin sipas rregulloreve që kishte urdhëruar
shërbëtori i Hyjit, Moisiu.
35Ja bijtë e Aronit: Eleazari, biri i tij, Fineesi biri i Eleazarit,
Abisuehi biri i Fineesit, 36Bokciu biri i Abisuehit, Oziu biri i Bokciut,
Zarahia, biri i Oziut, 37Merajoti i biri Zarahisë, Amaria biri i
Merajotit, Akitobi biri Amarisë, 38Sadoku biri i Akitobit, Akimaja i
biri i Sadokut.

Vendbanimet e bijve të Aronit

Joz 21,4-40

39 Këto janë vendbanimet e tyre sipas të dëbanishtave në krahinat ||Joz 21,4.10,19
e tyre: bijve të Aronit prej familjes së Kaatajve - sepse këtyre u
ra shorti - 40u takoi Hebroni në tokat e Judës me kullotat që i ka

këngëtarë tek 1Mbr 5,11, dhe Etani këtu (dhe në titullin e Ps 89) quhet «Ezrahiti», vendasi, po ashtu si Emani në titullin e Ps 88; me sa duket tempulli i Jerusalemit që në fillim, u është drejtuar ekspertëve kananenj. – Lidhja e Emanit dhe Etanit me pasardhësinë e Judës (2,6) duket se vjen nga një ngatërrim mes termit ezrah, «vendasi», dhe emrit Zerah (Zerak), djalit të Judës (krh. 2,4; Zan 38,30; 46,12).

përreth. 41Fusha e qytetit dhe fshatrat i takuan Kalebit, birit të
Jefoneut. 42Bijve të Aronit ua dhanë qytetin e strehimit: Hebronin
dhe Lebnën me rrethinat e tyre, 43Jeterin dhe Estemon me rrethina,
pastaj Helonin dhe Dabirin me rrethinat, 44si edhe Asanin, Jetën,
Betsamesin me rrethinat. 45Kurse në fisin e Beniaminit: Gabaonin,
Gabanë me rrethinat, Almatin me kullotat si edhe Anatotin me
kullotat: gjithsejt trembëdhjetë qytete sipas familjeve të tyre.

Vendbanimet e levitëve të tjerë

||Joz 21,5-8 46Bijve të tjerë të Kaatit sipas vëllazërive të tyre u dhanë prej fisit
të Efraimit e prej fisit të Danit dhe prej gjysmës së fisit të Manaseut
për pronë dhjetë qytete. 47Bijve të Gersonit, sipas vëllazërive të tyre,
u qenë dhënë prej fisit të Isaharit, prej fisit të Aserit, prej fisit të
Neftaliut dhe prej fisit të Manaseut në Basan: trembëdhjetë qytete.
48Kurse bijve të Merariut, sipas vëllazërive të tyre u dhanë prej
fisit të Rubenit, prej fisit të Gadit e prej fisit të Zabulonit me short
dymbëdhjetë qytete.

49 Kështu bijtë e Izraelit ua dhanë levitëve këto qytete me kullotat
||Joz 21,9 e tyre. 50Prej fisit të bijve të Judës, prej fisit të bijve të Simonit dhe
prej fisit të bijve të Beniaminit ua dhanë me short këto qytete të
përmendura me emër.

||Joz 21,20-39 51Bijve të tjerë të Kaatit u qenë dhënë qytetet në territorin e fisit
të Efraimit. 52U qe dhënë si qytet strehimi: Sikemi me kullotat e tija
në malin e Efraimit edhe Gazeri me kullotat e tija, 53Jekmaami me
kullotat, po ashtu edhe Betoroni. 54Po ashtu edhe Ajaloni me kullotat
dhe gjithashtu edhe Getremoni. 55Kurse prej gjysmës së fisit të
Manaseut: Tanaku me kullotat, dhe Jeblaami me kullotat e tija u qenë
dhënë vëllazërive të bijve tjerë të Kaatit.

56Kurse bijve të Gersonit, sipas vëllazërive të tyre, u qe dhënë:
prej gjysmës së fisit të Manaseut: Gauloni në Basan me kullotat
dhe Astaroti me kullotat. 57Prej fisit të Isaharit: Cedesi me kullotat,
Dabereti me kullotat, 58Ramoti me kullotat si dhe Anemi me kullotat.
59 Kurse prej fisit të Aserit: Masali me kullotat, po ashtu edhe Abdoni,
60Hukoku me rrethinën dhe Rohobi me kullotat. 61Kurse prej fisit
të Neftaliut: Cedesi në Galile me kullotat, Hamoni me kullotat dhe
Kariathaimi me kullotat.

62Të tjerëve, bijve të Merariut, u qe dhënë prej fisit të Zabulonit:
Remonoja me kullotat, dhe Tabori me kullotat. 63Përtej Jordanit,
përballë Jerihonit, në lindje të Jordanit, u dhanë nga toka e fisit
të Rubenit: Bosorit në shkretëtirë, me kullotat, Jasa me kullotat,
64Kademoti e rrethinat e tija dhe Mefaati me kullotat e tija. 65Kurse
prej fisit të Gadit: Ramoti në Galaad me kullotat, Mahanaimi me

kullotat, [66]Heseboni me kullotat dhe Jazeri me kullotat.

7. FISET E VERIUT

Isahari

7 [1]Bijtë e Isaharit: Tola, Fuai, Jasubi e Samaroni: katër. [2]Bijtë e Tolës: Oziu, Rafajai, Jerijeli, Jemaji, Jebsemi e Samueli: prijësit e familjeve të Tolës, trima të vlefshëm. Në regjistrimin në kohën e Davidit numri i tyre ishte njëzet e dy mijë e gjashtëqind, sipas brezinve të tyre. [3]Bijtë Oziut: Izrahia, prej të cilit lindën: Mikaeli, Obadia, Joeli, Jesia, pesë, të gjithë prijës. [4]Sipas regjistrimit të kryer sipas familjeve, kishin tridhjetë e gjashtë mijë vetë në trupat e tyre të armatosura për luftë, sepse kishin shumë gra e fëmijë. [5]Vëllezërit e tyre ndër të gjitha vëllazëritë e Isaharit njeheshin burra të fortë për luftë tetëdhjetë e shtatë mijë.

|| Zan 46,13
|| Nr 26,23-24
Gjq 10,1

Beniamini

[6]Bijtë e Beniaminit: Bela, Bohori e Jadiheli, tre. [7]Bijtë e Belës: Esboni, Oziu, Ozieli, Jerimoti e Uraji, pesë prijës të familjeve dhe trima shumë të fortë për luftë. Ishin të regjistruar njëzet e dy mijë e tridhjetë e katër. [8]Bijtë e Bohorit: Zamira, Joasi, Eliezeri, Elioenaji, Amriu, Jerimoti, Abia, Anatoti dhe Almati: të gjithë bijtë e Bohorit. [9] Në regjistrimin e pjesëtarëve të këtyre prijësve të familjeve ishin: njëzet mijë e dyqind trima të fortë për luftë. [10]Bijtë e Jadihelit: Balani. Bijtë e Balanit: Jehusi, Beniamini, Aodi, Kanana, Zetani, Tarsisi dhe Ahisahari. [11]Të gjithë këta ishin bijtë e Jadihelit, prijës të vëllazërive të veta, shtatëmbëdhjetë mijë e dyqind burra shumë të fortë për luftë, të gjithë të aftë për të luftuar.

8,1v; || Zan 46,21
|| Nr 26,38

Joz 21,18

[12]Ishin edhe Sufami e Hufami, bijtë e Hirit; Hasimi biri i Aherit.

|| Nr 26,39

Neftaliu

[13]Bijtë e Neftaliut: Jasieli, Guniu, Jeseri e Selumi. Bij të Bilhës.

|| Zan 46,24
|| Nr 26,48-50

Manaseu

[14]Biri i Manaseut: Esrieli. Këtë ia lindi konkubina e tij siriane. Kjo i

k 7 Edhe ky kapitull është i përbërë (ndërtuar, formuar) duke u nisur nga burime të ndryshme; shifrat në lidhje me Isaharin, Beniaminin dhe Aserin, në veçanti, dëshmojnë përdorimin e një numërimi të popullsisë, megjithatë e ndryshme prej asaj të Nr 1 e 26.

7,13 Bij të Bilhës qenë Dani dhe Neftaliu (Zan 30,5-8). Kusimi (rr 12; krh. Zan 46,23) këtu ka mundësi se paraqet fisin e Danit që nuk është i përshkruar askund tjetër.

7,14-19 Lista është e ngatërruar e, me shumë mundësi e prishur: Kupim e Supim ndoshta vijnë nga rr 12; Maka është motra (rr 15) dhe gruaja (rr 16) e Makirit. Kjo

lindi edhe Mahirin, babën e Galaadit. 15Mahiri mori grua prej Hufamit
e Sufamit. E kishte edhe motrën që quhej Maakë. Emri i djalit të dytë
Nr 26,33 ishte Salfaad. Salfaadit i lindën vajza.16Gruaja e Mahirit, Maaka,
lindi djalë, të cilin e quajti Fares, kurse vëllai i tij quhej Sares ndërsa
djemtë e këtij quheshin: Ulam e Recem. 17Biri i Ulamit: Badani. Këta
janë bijtë e Galaadit, të birit të Mahirit, të birit të Manaseut. 18Motra
Gjq 6,11v e tij Amalekteti i lindi Isodin, Abiezerin e Moholën. 19 Kurse bijtë e
Semidës ishin: Ahini, Sekemi, Leciu e Aniami.

Efraimi

Nr 26,35 20Bijtë e Efraimit: Sutala, Baredi biri i tij, Tahati biri i tij, Elada
biri i tij, Tahati biri i tij, 21biri i këtij Zabadi, biri i këtij Sutala, biri
i këtij Ezeri e Eladi. Këta i vranë njerëzit vendas të Getit, sepse
patën zbritur për t'ua pushtuar pronat. 22Këndej edhe babai i tyre
Efraimi mbajti zi gjatë kohë për ta ndërsa vëllezërit i vinin për ta
ngushëlluar. 23Efraimi hyri te gruaja e vet e kjo ngjizi dhe e lindi
8,13 djalin të cilin e quajti Berijë, sepse lindi në mjerimin e familjes së
Joz 16,13 tij. 24Vajza e tij ishte Sara. Kjo e ndërtoi Betoronin e Poshtëm e të
Sipërm dhe Ozensarën. 25Pastaj djali i tij Rafa e Resefi, dhe Taleu,
biri i tij, prej të cilit lindi Taani, 26të cilit i lindi Laadani. Po edhe
Nr 1,10 djalit të këtij Amiudit i lindi Elisama, 27prej të cilit lindi Nuni, që e
Dal 33,11 pati djalë Jozuehun. 28Prona dhe vendbanimet e tyre ishin: Beteli me
pjesët përkatëse të tija, në lindje Norani, në anën e perëndimit Gazeri
me pjesët përkatëse, po ashtu edhe Sikemi me pjesët përkatëse deri
tek Haji me pjesët përkatëse. 29 Ishin edhe prona të bijve të Manaseut:
Betsani me pjesët përkatëse, Tanaku me pjesët përkatëse, Magedoja
me pjesët përkatëse, Dori me pjesët përkatëse. Në këto vende jetonin
bijtë e Jozefit të birit të Izraelit.

listë i përket mbi të gjitha Makirit, të vendosur në Galaad, d.m.th. gjysma e fisit të Manaseut (krh. Nr 32,39 e në vijim).

7,15 *Emri i djalit të dytë:* BJ, duke ndjekur TM (krh. Edhe LXX e Vulg.), përkthen: «Emri i djalit të dytë ishte»; me të gjitha mundësitë bëhet fjalë për fëmijën e dytë, duke qenë se i pari ishte Asriel.

7,20-29 Lista e pasardhësve të Efraimit mbyllet me Jozuehin (rr 27). Kjo listë ndërpritet nga tregimi i shkurtër i rr 21b-24.

7,21 Kronisti plotëson listën e Nr 26,35 e në vijim me një tjetër listë që shton dy emra të benjaminasve: Zabad (krh. 8,15 e në vijim) dhe Ezer (krh. 4,4). Efraimi dhe Beniamini ishin fqinj dhe disa klane (grupe) kanë mundur të kalojnë nga njëri fis tek tjetri.

7,23 Emri i Berijës i afrohet beraa, «në fatkeqësi (mjerim)». Berija është pra një klan i Efraimit që kaloi më vonë tek fisi i Beniamit.

7,28 Sikem është edhe diku tjetër i lidhur me Manaseun. Rr 28-29 i vlerësojnë si njësi (bllok) Efraimin dhe Manaseun, «bijtë e Jozefit».

Aseri

||Zan 46,17
||Nr 26,44v

30Bijtë e Aserit: Jemna, Jesua,Isuji e Beria dhe motra e tyre Sara.
31Bijtë e Berisë: Heberi e Melkieli që është baba i Barzaitit. 32Heberit
i lindën: Jeflati, Someri, Hotami dhe Suaja, motra e tyre. 33Bijtë e
Jeflatit: Foseku, Bamaali e Asoti: këta ishin bijtë e Jeflatit. 34Kurse
bijtë e vëllait të tij, Somerit ishin: Roaga, Haba, Arami. 35Bijtë
e Hotamit, të vëllait: Sufa, Jemna, Selesi e Amali. 36Bijtë e Sufës:
Suehi, Harnaferi, Suali, Beriu, Jamra, 37Bosori, Odi, Sama, Salusa,
Jetrani dhe Beera. 38Bijtë e Jeterit: Jefoneu, Fasfa, e Ara. 39 E bijtë
e Olës: Areeu, Hanieli e Resia. 40Të gjithë këta ishin bijtë e Aserit,
prijës të familjeve, burra të zgjedhur e të fortë, krerë midis princërve.
Numri i atyre që ishin të shkruar në ushtri për të luftuar ishte njëzet
e gjashtë mijë vetë.

8. BENIAMINI E JERUSALEMI

Pasardhësit e Beniaminit

||Zan 46,21
||Nr 26.38-40

Gjq 3,1-5v

8 1Beniamini e lindi, të parëlindurin Baleun, Asbelin të dytin,
Aharën të tretin, 2Nohanë të katërtin, Rafën të pestin. 3Bijtë e
Baleut ishin: Adari, Gera, baba i Aodit, 4poashtu edhe Abisuehi,
Naamani, Ahoehi, 5edhe Gera e Sefufani dhe Hurami.

Në Gabaa

6Këta janë bijtë e Aodit, prijësit e familjeve që banonin në Gabaan,
që qenë shpërngulur përdhunë në Manahat; 7Naamani, Ahia e Gera:
ky i shpërnguli dhe gjinikoi Ozën e Ahiudin.

Në Moab

8Saharaimi, pasi i lëshoi gratë e veta Husimën e Barën, në tokën
e Moabit i lindën: 9 prej gruas së tij Hodesës, Jobabi, Sebia, Mesa,

7,30-40 Territori i Aserit shtrihej mes Fenicisë dhe Karmelit (Joz 19,24-31), por kjo listë përmban shumë emra që mund të lokalizohen në jug të malit të Efraimit. Sipas të gjitha gjasave, disa grupe prej fisit të Aserit emigruan drejt jugut dhe qenë integruar (hynë) në fisin e Efraimit dhe Benjaminit.

8,1-5 Një listë e re benjaminase që, në stil dhe në përmbajtje, dallohet nga e mëparshmja (7,6-12). Familjet benjaminase këtu klasifikohen në bazë të banesave (vendbanimeve). Burimi duhet të jetë një listë e strehimeve (pushtimeve, kolonive) të benjaminasve në një epokë që nuk mund ta përcaktojmë.

8,1 *Aharën*: sipas Nr 26,38; BJ, që mban TM ka: «Ahrah».

8,3 *babai i Aodit:* sipas Gjq 3,15 e në vijim (Eud); TM shton: «waabihud».

8,6-7 Injorohet domethënia e këtij informacioni. Aodi është gjyqtari që liroi Beniaminin nga Moabitët (Gjq 3,11-30). Mërgimi i banorëve të Gebës (ngatërruar me Gabaa?) mund të jetë një version i modifikuar nga tregimi i Gjq 20.

Melkami, [10]Jehusi, Sekia, Marma. Këta janë bijtë e tij, prijës në familjet e tyre.

Në Ono e në Lod

[11]Kurse prej Husimës i lindën: Abitobi e Elfaali. [12]Kurse bijtë e Elfaalit ishin: Heberi, Misaami e Samadi. Ky e ndërtoi Onon dhe Lodin me fshatrat e tija.

7,23+ **Në Ajalon**

[13]Beria e Sama ishin kryeparët e familjeve të atyre që banonin në Ajalon. Këta i dëbuan banorët e Getit.

Në Jerusalem

[14]Ahiu, Sesaku, Jerimoti, [15]Zabadia, Arodi, Ederi, [16]Mikaeli, Jesfa, e Joha, bijtë e Berisë.

[17]Zabadia, Mosolami, Hezeci, Heberi, [18]Jesamariu, Jezlia e Jobabi, bijtë e Elfaalit. [19]Jacimi, Zehriu, Zabdiu, [20]Elioenaji e Seletaji, Elieli, [21]Adaja, Baraja e Samarati, bijtë e Semejit. [22]Jesfami, Heberi, Elieli, [23]Abdoni, Zekriu, Hanani, [24]Hanania, Elami, Anatotia, [25]Jefdaja e Fanueli, bijtë e Sesakut. [26]Samsariu, Sohoria, Otolia, [27]Jersia, Elia
=9,34 dhe Zekriu, bijtë e Jerohamit. [28]Këta ishin krerët e familjeve sipas breznive të tyre. Banonin në Jerusalem.

=9,35-38 **Në Gabaon**

[29] Në Gabaon banuan Jehieli, babai i Gabaonajve. Gruaja e tij e kishte emrin Maakë. [30]I parëlinduri i tij ishte Abdoni, pastaj Suri, Cisi, Baali, Neri, Nadabi, [31]Gedori, Ahio, Zaheri, Maceloti. [32]Macelotit i lindi Samaja. Edhe këta, përballë vëllezërve të vet, jetuan bashkë me ta në Jerusalem.

‖1Sam 14,49,51
=1Kro 9,39-43 **Sauli dhe familja e tij**

[33]Nerit i lindi Cisi, kurse Cisit i lindi Sauli. Mandej Saulit i lindi Jonatani, Melkisuai, Abinadabi dhe Isbaali. [34]Biri i Jonatanit:

8,29 Mbi bazën e 9,35, BJ ka: «Në Gabaon banonte Jehieli, babai i Gabaonit».

8,30-32 Neri dhe i pari Milkot janë futur mbi bazën e 9,36-37 dhe LXX.

8,32 BJ përkthen: «Por ata, ndryshe nga vëllezërit e tyre banonin në Jerusalem me vëllezërit e tyre». Një tjetër përkthim i mundshëm: «Edhe këta, pranë vëllezërve të tyre...». Në lidhje me Benjaminasit që banonin në Jeruzalem krh. Gjq 1,21; Neh 11,7-9.

8,33-40 Paraardhësit e Saulit janë ndryshe nga ata të përmendur tek 1Sam 9,1. Në 1Sam 14,50-51, Neri dhe Kisi janë vëllezër, e jo babë e bir (krh. edhe rr 30). Duke nisur nga rr 35 pasardhësia e Saulit, nuk ka të ngjashme në Bibël. Kjo e zgjat fisin deri në të dymbëdhjetën brezni, me shumë mundësi deri në kohën e mërgimit.

Meribaali. Meribaalit i lindi Mika. 35Bijtë e Mikës: Fitoni, Meleku,
Taraja e Ahazi. 36Ahazit i lindi Joada. Joadës i lindi Alamati, Azmoti
e Zamriu. Kurse Zamriut i lindi Mosai. 37Mosait i lindi Banaja. Djali i
këtij qe Rafaja, prej të cilit lindi Elasa, të cilit i lindi Aseli. 38Aseli pati
gjashtë djem me këta emra: të parëlindurin e tij, Ezrikën, Ismahelin,
Sarinë, Azarinë, Obdinë dhe Hananin. Të gjithë këta janë bijtë e
Aselit. 39 Bijtë e Esekut, vëllait të tij: Ulami, i parëlinduri, Jehusi, i
dyti, dhe Elifaleti, i treti. 40Ulami pati djem shumë trima të fortë për
luftë dhe qitës të zotë për hark e edhe këta patën shumë fëmijë e nipa:
njëqind e pesëdhjetë.

Të gjithë këta ishin pasardhës të Beniaminit.

Jerusalemi qytet Izraelit dhe qytet i shenjtë

9 1Të gjithë izraelitët qenë numëruar dhe shkruar shuma e tyre në
Librin e Mbretërve të Izraelit e të Judës. Qenë tretur në Babilon
për shkak të fajit të tyre. 2Të parët banorë që u rikthyen në ‖Neh 11,3-19
pronat e në qytetet e veta ishin izraelitët: priftërinj, levitë e natinenj. Esd 2,43+
3Në Jerusalem banuan ca prej bijve të Judës, prej bijve të
Beniaminit, prej bijve të Efraimit dhe të Manaseut.

4Oteji, biri i Amiudit, biri i Amriut, biri i Omrait, biri i Baniut: bijtë
e Judës prej bijve të Faresit. 5Prej Selanitëve: Asaja, i parëlinduri
dhe bijtë e tij. 6Kurse prej bijve të Zarës: Jehueli dhe vëllezërit e tij:
gjashtëqind e nëntëdhjetë vetë.

7Kurse prej bijve të Beniaminit: Saloja, biri i Mosolamit, të birit
të Odujës, të birit të Asanës; 8Joabnia, biri i Jerohamit dhe Ela, biri
i Oziut, të birit të Mohorit dhe Mosolami, biri i Safatisë, të birit të
Rahuelit, të birit të Jebanisë 9 dhe vëllezërit e tyre sipas barqeve
nëntëqind e pesëdhjetë e gjashtë. Të gjithë këta ishin të parë, secili
për barkun e vet.

10Kurse prej priftërinjve: Jedaja, Jojaribi, Jakini, 11dhe Azaria, biri
i Helcisë, biri i Mosolamit, biri i Sadokut, biri i Marajotit,dhe biri i
Akitobit, mbikëqyrës i Shtëpisë së Hyjit. 12Adaja, biri i Jerohamit, biri

8,38 *Bokru:* BJ me LXX dhe sir. përkthen: «të paralindurin e tij». Sipas BJ, TM lexon: Bokru në vend të bekoro, «i paralindurit i tij», me qëllim që të mbajë totalin e bijve të tij.

8,40 *qitës të zotë për hark:* pjesë karakteristike e Benjaminasve (krh. 2Sam 1,22; 1Kro 12,2; 2Kro 14,7).

k 9 Kjo listë, që rr 1 e daton para mërgimit, frymëzohet nga lista e ripopullimit të Jerusalemit në kohën e Nehemisë (Neh 11), me disa dallime që reflektojnë ndoshta situatën e një epoke edhe më të vonshme. Krejt kapitulli duket se është një shtesë.

9,3 Efraimi dhe Manaseu përfaqësojnë fiset e veriut. Për 1Kronikat, Jerusalemi, qyteti i shenjtë, është qyteti i të gjitha fiseve. Megjithatë në renditjen që vijon nuk paraqitet askush tjetër përveç Benjaminit, Judës dhe Levit.

i Fasurit, biri i Melkisë dhe Masaji, biri i Adielit, biri i Jezrës, biri i Mosolamit, biri i Mosolamotit, biri i Emerit. [13]Vëllezërit e tyre, krerë të familjeve të tyre, ishin një mijë e shtatëqind e gjashtëdhjetë, njerëz të aftë në çdo punë për shërbesën e Shtëpisë së Hyjit.

[14]Kurse prej levitëve: Semeja, biri i Hasubit, të birit të Ezrikamit, të birit të Hasabisë, prej bijve të Merariut; [15]Bakbakari, Haresi, Galali e Matania, bir i Mikës, të birit të Zekriut, të birit të Asafit [16]dhe Obdia, biri i Semejës, të birit të Galalit, të birit të Iditunit dhe Barakia, biri i Asës, të birit të Elkanës, që jetonte në fshatrat e Netofatit.

[17]Derëtarët: Selumi, Akubi, Telmoni dhe Ahimani: vëllai i tyre Selumi kryepar, [18]dhe deri në kohën e tanishme është në Derën Mbretërore, në lindje të qytetit. Këta ishin derëtarët e fushimeve të bijve të Levit. [19]Selumi, biri i Koreut, të birit të Abiasafit, të birit të Koreut me vëllezërit e vet, nga familja e tyre, këta kujdeseshin për shërbesën liturgjike dhe e ruanin pragun e Tendës. Ndërsa etërit e tyre e ruanin hyrjen në fushimin e Zotit, [20]dhe, Fineesi biri i Eleazarit, dikur ishte kryetari i tyre - Zoti qoftë me të! - [21]Zakaria biri i Mosolamisë, ishte derëtari i Tendës së Takimit. [22]Gjithsejt derëtarë të zgjedhur të praqeve ishin dyqind e dymbëdhjetë. Ishin të shkruar në listat e breznive sipas fshatrave të tyre. I kishte themeluar Davidi dhe vëguesi Samuel me detyrë të përhershme [23]si ata ashtu edhe bijtë e tyre për kujdestarë të dyerve të Shtëpisë së Zotit, d.t.th. të Shtëpisë së Tendës. [24]Derëtarët qëndronin në katër anët: në lindje, në perëndim, në veri dhe në jug. [25]Vëllezërit e tyre që jetonin në fshatrat e tyre, vinin kohë pas kohe dhe qëndronin me ta nga shtatë ditë. [26]Vetëm katër kryeparët e derëtarëve ishin vazhdimisht në shërbim. Ishin levitë dhe përgjegjës për dhomat dhe vishtarët e Shtëpisë së Zotit. [27]E kalonin natën rreth Tempullit të Zotit sepse e kishin për detyrë ta ruanin dhe në mëngjes t'i hapnin dyert. [28]Disa prej tyre ishin përgjegjës për enët e shërbesës. Ata i numëronin kur nxirreshin dhe kur ktheheshin enët. [29] Disa prej tyre ishin përgjegjës për orenditë, për të gjitha gjërat e shenjta, për miellin e mirë, për verën , vajin, kemin dhe erërat e mira, [30]kurse ata që i përgatitnin erërat e mira ishin priftërinj.

9,17 Mes personelit të kultit, hapësira më e madhe u është dhënë derëtarëve (rr 17-26): funksionet e tyre janë qysh gjatë udhëtimit në shkretëtirë (rr 19-21) dhe vazhdojnë edhe në kohën e Samuelit dhe të Davidit në «ruajtjen e tendës» (rr 23); ata janë të lavdëruar për besnikërinë e tyre (rr 22) dhe vijnë të gjithë prej Koreut, pasardhës i Levit (rr 19). Në të vërtetë, derëtarët qenë barasvlerësuar vetëm më vonë me levitët: në momentin e kthimit prej mërgimit, në fakt, nuk ishin akoma (krh. Esd 2,42). Neh 7,45 dhe lista e Neh 11, prej të cilëve frymëzohet ky kapitull, i klasifikojnë veçmas (krh. Neh 11,17.22-23 dhe 2Kro 20,19). Bijve të Koreut u kushtohen 12 psalme.

9,19 Kronisti krahason Jerusalemin me fushimin izraelit në shkretëtirë të përshkruar nga tekstet priftërore.

31Njëri prej levitëve - Matatia, biri i parëlindur i Selumit Koreaj,
ishte përgjegjës i përhershëm mbi ato që fërgoheshin në tava. 32Kurse Lev 2,4-7
prej vëllezërve të tyre, disa Kaataj ishin përgjegjës për bukët e
kushtimit, që të bëheshin gjithmonë gati bukë të freskëta për çdo të
shtunë.
33Këta ishin këngëtarët, kryetarët e familjeve të levitëve. Kur ishin =8,28
të lirë, banonin në dhomat e tempullit, sepse ishin ditë e natë në
shërbesë. 34Këta ishin krerët e familjeve të levitëve sipas barqeve të
tyre, prijës sipas breznive të tyre. Këta banonin në Jerusalem.

9. SAULI, PARAARDHËSI I DAVIDIT

Breznitë e Saulit

=8,29-38

35Në Gabaon jetonte babai i Gabaonit Jehieli. Gruaja e tij e kishte
emrin Maakë. 36I parëlinduri i tij ishte Abdoni, mandej Suri, Cisi,
Baali, Neri, Nadabi, 37Gedori, Ahioja, Zakaria e Maceloti. 38Macelotit
i lindi Samaami. Edhe këta, banuan bashkë me vëllezërit e vet, në
Jerusalem. 39 Nerit i lindi Cisi, kurse Cisit i lindi Sauli. Saulit i
lindi Jonatani. Melkisuai, Abinadabi dhe Isbaali. 40Biri i Jonatanit:
Meribaali. Meribaalit i lindi Mika. 41Bijtë e Mikës: Fitoni, Meleku,
Taraja dhe Ahazi. 42Ahazit mandej i lindi Jarai. Jarait i lindi Alamati,
Azmoti e Zamriu. Zamriut i lindi Mosai. 43Mosait i lindi Banaja. Djali
i këtij ishte Rafaja i cili e lindi Elasën, prej të cilit lindi Aseli. 44Kurse
Aseli pati gjashtë djem. Ja emrat e tyre: Ezrikami, i parëlinduri i tij,
Ismaheli, Saria, Azaria, Obdia, Hanani. Këta janë bijtë e Aselit.

Vdekja e Saulit

||1Sam 31,1-13

10 1Filistenjtë e sulmuan Izraelin. Izraelitët ikën para
filistenjve dhe ranë të plagosur për vdekje në malin Gjelboé.
2Filistenjtë iu afruan Saulit e bijve të tij duke i ndjekur.
E goditën Jonatanin, Abinadabin dhe Melkisuanë, bijtë e Saulit.
3Luftimi më i tmerrshëm u bë kundër Saulit. E gjetën shigjetarët dhe
e plagosën me shigjeta. 4Sauli i tha armëmbartësit të vet: «Nxirre
shpatën tënde dhe më vra që të mos vijnë këta të parrethprerët e të
luajnë me mua». Por armëmbartësi i tij i tmerruar prej frikës nuk
deshi ta bënte këtë. Atëherë Sauli e kapi shpatën e vet dhe u hodh në
të. 5Kur e pa këtë armëmbartësi i tij, se Sauli kishte vdekur, u hodh

9,33 Këtu do të mund të pritej një listë këngëtarësh, ashtu si për grupet e tjera.
9,38 Krh. 8,32.

k 10 Si hyrje për historinë e Davidit, që do të zërë të gjithë pjesën në vijim, kronisti, kujton përfundimin tragjik të mbretit të parë të Izraelit, të larguar (flakur) prej Hyjit.

edhe ai në shpatën e vet e vdiq. 6Pra, u vra Sauli dhe tre djemtë e
tij; mbarë shtëpia e tij u shua njëheri. 7Kur të gjithë burrat e Izraelit
që jetonin në luginë, panë se ikën izraelitët dhe se u vranë Sauli me
bijtë e tij, i lëshuan qytetet e veta dhe ikën kush andej e kush këndej.
Atëherë erdhën filistenjtë dhe banuan në to. 8Të nesërmen erdhën
filistenjtë për t'i plaçkitur të vrarët, e gjetën Saulin dhe bijtë e tij të
vrarë në malin Gjelboé. 9Pasi e zhveshën e ia prenë kryet, ia zhgjeshën
edhe armët, të cilat i shëtitën në tokën e tyre për të dhënë sihariq ndër
tempujt e idhujve dhe në popullin e tyre. 10Armët e tija i kushtuan në
shenjtëroren e Astaretit, kurse kokën e varën në tempullin e Dragoit.
11Kur dëgjuan burrat e Jabesit të Galaadit për këtë, të gjitha çfarë
bënë filistenjtë mbi Saulin, 12u çuan të gjithë burrat e fortë, shkuan
dhe e morën kufomën e Saulit dhe të bijve të tij, i sollën në Jabes dhe
i varrosën eshtrat e tyre nën qarr që ishte në Jabes dhe agjëruan
shtatë ditë.

13Vdiq, pra, Sauli për shkak të pabesnikërisë së vet ndaj Zotit, sepse
shkeli urdhrin e Zotit që ia kishte urdhëruar dhe nuk e zbatoi. Për
më tepër e pyeti edhe shpirtrapyetësen 14e nuk u këshillua me Zotin.
Prandaj edhe e vrau dhe mbretërinë e tij e kaloi mbi Davidin, birin
e Isait.

II. DAVIDI, THEMELUESI I KULTIT TË TEMPULLIT

1. MBRETËRIA E DAVIDIT

‖2Sam 5,1-3

Davidi shugurohet mbret i Izraelit

11 1Mbarë Izraeli u mblodh te Davidi në Hebron. I thanë: «Jemi
ashti dhe mishi yt! 2Edhe më parë, kur ende mbretëronte
Sauli, ishe ti ai që i drejtonte të gjitha lëvizjet e Izraelit.
Sepse ty të tha Zoti, Hyji yt: 'Ti do ta kullotësh Izraelin, popullin
tim, dhe ti do të jesh krye mbi ta.'» 3Erdhën, pra, të gjithë të parët e
Izraelit te mbreti në Hebron, dhe aty Davidi bëri besëlidhje me ta në
1Sam 16,1-13 praninë e Zotit. E shuguruan Davidin mbret mbi Izraelin sipas fjalës
së Zotit që e kishte folur me gojën e Samuelit.

10,11 Të gjithë banorët e Jabesit e të Galaadit: duke ndjekur LXX dhe sir., në përputhje me 1Sam 31,11 (kështu edhe BJ); TM ka: «I gjithë Jabesi i Galaadit».

10,13-14 Dy rreshtat e fundit shprehin gjykimin e kronistit mbi mbretërinë e Saulit, për të cilën dëfton (tregon) vetëm anët e këqija.

11,1-3 Bashkimi i fiseve të veriut përreth mbretit David ndodhi shumë vite pas vdekjes së Saulit. Por kronisti sheh në Davidin atë që ka bashkuar fiset përreth JHWH.

Pushtimi i Jerusalemit

||2Sam 5,6-10

4Davidi atëherë u nis bashkë me mbarë Izraelin drejt Jerusalemit,
që është Jebusi, në të cilin atëherë banonin jebusenjtë. 5Banuesit e
Jebusit i çuan fjalë Davidit: «Ti s'do të hysh këtu!» Por Davidi e pushtoi
qytezën Sion, d.t.th. qytetin e Davidit. 6Davidi tha: «I pari që ta vrasë
një jebusé do të bëhet prijës e kapiten». I pari u ngjit Joabi, biri i
Sarvisë, dhe u bë prijës. 7Atëherë Davidi nguli banesën në qytezë dhe
për këtë arsye e quajti Qytet i Davidit. 8E forcoi qytetin gjithkund
përreth prej Melos gjithkund rreth e rreth, kurse Joabi i përmirësoi
pjesët e tjera të qytetit. 9 Davidi sa vinte e po rritej dhe Zoti i Ushtrive
ishte me të.

Trimat e Davidit

10Këta janë trimat e trimave të Davidit të cilët, i ndihmuan atij që të
bëhej mbret mbi mbarë Izraelin sipas fjalës së Zotit që ia kishte thënë ||2Sam 23,8-11
Izraelit. 11Ja, lista e trimave të Davidit: Jesbaami, biri i Hakamonit,
djalë i Hakamonajve, prijës ndër të Tridhjetët: ky e lartësoi heshtën
e vet mbi treqind vetë dhe i vrau njëheri. 12Pas tij Eleazari, biri i
Dodos, Ahohitaj, që ishte njëri ndër Tre trimat, 13Ky qe me Davidin në
Afesdomim, kur filistenjtë u bashkuan për luftë në atë vend. Aty ishte 1Sam 17,1
një fushë plot me elb. Ushtria iku para filistenjve. 14Ky qëndroi midis
fushës dhe e mbrojti atë. I vrau filistenjtë dhe Zoti shënoi aty një fitore
të madhërishme.

15Tre prej të Tridhjetë prijësve zbritën një herë në qetën ku ishte
Davidi, në shpellën Odolam, atëherë kur filistenjtë ishin fushuar në
Rafaim. 16Aso here Davidi ndodhej në fortesë, kurse posta e filistenjve
ishte në Betlehem. 17Atëherë Davidi ofshani dhe tha: «Oh, sikur të
më jepte kush ujë prej ublës së Betlehemit, që është te dera e qytetit».
18Andaj këta të tre, kaluan përmes fushimeve të filistenjve dhe nxorën
ujë prej ublës së Betlehemit, prej asaj që është te dera, dhe ia sollën
Davidit të pijë. Por Davidi nuk deshi ta pijë; por e derdhi fli njomjeje
për nder të Zotit 19 dhe tha: «Mos e thëntë Hyji im ta bëj këtë! Ta pi
gjakun e këtyre trimave, që me krye në gërshërë për jetën e tyre ma
sollën ujët!» Për këtë arsye s'deshi ta pijë. Këtë trimëri e bënë këta tre
trima të mëdhenj.

20Po edhe Abisaji, vëllai i Joabit. Ishte kryetar i të tridhjetëve

11,4 Sipas 2Sam 5,6-7, qenë vetëm Davidi dhe ushtria e tij e vogël personale që e zotëruan (pushtuan) Jerusalemin.

11,8 Kronisti i rezervon Davidit ndërtimin e mureve rrethuese të Jerusalemit dhe ia atribuon Joabit restaurimin e banesave, punë më e vogël.

11,11 *Tridhjetë*: TM; gr.luc. «Tre»

11,20 *Tridhjetëve*: me sir., dorëshkrime greke; TM ka «Tre», si tek rr 24; por krh. rr 21 e 25.

edhe ai e lartësoi heshtën e vet kundër treqind vetëve, dhe i vrau.
Emërohej ndër Tre [21]dhe ngallinte ndër të tridhjetët me nder të
dyfishtë dhe ishte i pari i tyre. Porse, prapëseprapë nuk arriti te të
Tretë. [22]Banaja, biri i Jojadit, trim mbi trima, që bëri shumë vepra
trimërie. Ishte prej Kabseelit. Ky i vrau dy trimat e Moabit dhe ky
qe ai që zbriti dhe e vrau luanin në mes të shpellës në kohën e borës.
[23]Po ky e vrau edhe atë egjiptianin, trupi i të cilit ishte pesë kute i
lartë dhe e kishte shkopin e heshtës porsi shul tezjahu. Ky iu afrua
me thupër, ia mori prej dorës heshtën dhe e vrau me heshtën e tij.
[24]Këto i bëri Banaja, biri i Jojadës dhe numërohej ndër Tre trimat e
fortë, [25]i pari ndër të tridhjetët. Porse, prapëseprapë nuk arriti ndër të
Tretët. Davidi e emëroi atë për kryetar të rojës së vet trupore. [26]Dhe
ja trimat në ushtri: Asaeli, vëllai i Joabit, Elkanani, biri i Dodos, nga
Betlehemi, [27]Samot Haroditi, Elika Haroditi Heles Faloniti, [28]Ira,
biri i Akcesit Tekui, Abiezeri Anatoti, [29] Sobokaji Husati, Ilaji Ahohi,
[30]Maharaji Netofatit, Heledi, biri i Baanës Netofatit, [31]Itaji, biri i
Ribajit, nga Gabaa e bijve të Beniaminit, Banaja Faratonit, [32]Huraji
nga përrenjtë e Gaasit, Abieli Arbataj, [33]Azmoti Bahurimaj, Eliaba
Saalbonaj, [34]Azemi Gezonaj, Joatani, biri i Sageut Araraj, [35]Abiami,
biri i Saharit Araraj, Elifali, biri i Urit, [36]Heferi Mekerataj, Ahia
Felonaj, [37]Hesroja Karmelaj, Naaraji, biri i Azbajit, [38]Joeli, vëllai i
Natanit, Mibahari, biri i Agarajit, [39] Seleku Amonaj, Naaraji Berotaj,
armëmbartësi i Joabit, birit të Sarvisë, [40]Ira Jetreaj, Garebi Jetreaj,
[41]Uria Heteaj, Zabadi, biri i Oholiut, [42]Adina, biri i Sizës Rubenaj,
prijës i Rubenajve dhe me të tridhjetë vetë tjerë, [43]Hanani, biri i
Maakës, Jozafati Matanaj, [44]Ozia Astarotaj, Sama e Jahieli, bijtë
e Hotamit Aroeraj, [45]Jediheli, biri i Samriut dhe Joha, vëllai i tij,
Tosataj, [46]Elieli Mahumaj e Jeribaji dhe Josaja, bijtë e Elnaemit, e
Jetma Moabaj, [47]Elieli, Obedi dhe Jasieli nga Soba.

Aleatët e parë të Davidit

8,40+ **12** [1]Edhe këta erdhën te Davidi në Siceleg kur ende ikte prej
Saulit, birit të Cisit. Ishin trima të fortë dhe luftëtarë të
zgjedhur, [2]mjeshtra të harkut dhe me të dy duart mund të

11,26-47 Deri tek Uria (rr 41a), kjo listë i përputhet listës së të Tridhjetëve tek 2Sam 23,24-39. Gjashtëmbëdhjetë trimat që vijojnë (rr 41b-47) janë në përgjithësi me origjinë nga Transjordania. Këta emra ka mundësi të vijnë nga një tjetër listë, e përdorur prej vetë kronistit apo një që ka vazhduar punën e tij.

k 12 K. 12 ndahet në dy pjesë: rr 1-23, mbështetësit e Davidit para ardhjes në fron; rr 24-41, pjesët e dymbëdhjetë fiseve që shpallën Davidin mbret mbi të gjithë Izraelin. Ky k. nuk ka të ngjashëm tek librat e Samuelit. Nëse kronisti është përgjegjës i pjesës së dytë, qëllimi i tij është të këmbëngulë mbi karakterin pan-izraelas të të qenurit (bërit) mbret të Davidit (krh. 11,1); megjithatë lista mund të jetë më vonë se vetë kronisti.

qitnin gurë dhe të drejtonin shigjeta. Prej vëllezërve të Saulit, prej Benjaminajve: [3]Prijësi Ahiezeri dhe Joasi, bijtë e Samasë Gabaanaj, Jazieli e Faleti, bijtë e Azmotit, Baraha e Jehui Anatotaj, [4]Samajasi Gabaonaj, trim i fortë ndër të Tridhjetët dhe në krye të të Tridhjetëve. [5]Jeremia, Jehezieli, Johanani dhe Jozabadi Gaderonaj, [6]Eluzaji, Jerimuthi, Baalia, Samaria e Safatia Harufaj, [7]Elkana, Jesia, Azareeli, Joezeri, Jesbaami nga Karehimi, [8]Joela dhe Zabadia, bijtë e Jerohamit nga Gedori.

[9] Po ashtu edhe prej Gadit kaluan në anë të Davidit, kur po fshihej në shkretëtirë, disa burra të fortë dhe luftëtarë të përmendur që mbanin shqyt e heshtë. Për kah duka ishin si luan e për kah shpejtësia si dhitë e egra të bjeshkëve. [10]Ezeri, prijës, Obdia, i dyti, Eliabi, i treti, [11]Masmana i katërti, Jeremia, i pesti, [12]Etthiu, i gjashti, Elieli, i shtati, [13]Johanani, i teti, Elzebadi, i nënti, [14]Jeremia, i dhjeti, Makbanaji, i njëmbëdhjeti. [15]Këta ishin prej bijve të Gadit, prijës ushtarakë: më i vogli ngadhënjente mbi njëqind e më i madhi mbi një mijë. [16]Këta janë ata që e kaluan Jordanin në muajin e parë, kur e kishte zakon të vërshonte mbi brigjet e veta, dhe i dëbuan të gjithë banuesit e luginave në lindje e në perëndim. Lp 33,20

[17]Erdhën edhe prej djemve të Beniaminit e të Judës në qytezën ku qëndronte Davidi. [18]Davidi u doli përpara dhe u tha: «Nëse vini tek unë me qëllime paqësore për të më ndihmuar, jam gati të bashkohem me ju; por, nëse vini për të më tradhtuar e për të më vënë pritë në vend të kundërshtarëve të mi, pasi unë jam i pafajshëm, paftë Hyji i etërve tanë e gjykoftë!» [19] Atëherë Shpirti i frymëzoi Amasajin prijësin ndër të Tridhjetëve, e tha:

«Të tutë jemi, o David,
e me ty, o biri i Isait!
Paqja, paqja me ty
e paqja me ndihmësit e tu:
sepse ty të ndihmon Hyji yt!

Davidi i pranoi dhe i bëri krerë togash.

[20]Në anën e Davidit kaluan edhe disa prej fisit të Manaseut, kur Davidi po shkonte në luftë kundër Saulit me filistenj, por nuk luftoi bashkë me ta, sepse e kthyen prijësit e filistenjve pasi u këshilluan, me këto fjalë: «Në dëm të kokës sonë ky do të kthehet te zotnia i vet Sauli». [21]Kështu, kur u kthye në Siceleg, prej Manaseut tek ai kaluan: 1Sam 29

12,15 Mundësi të tjera përkthimi: "më i vogli mes tyre vlente njëqind, më i madhi njëmijë".

Ednasi, Jozabadi, Jediheli, Mikaeli, Jozabadi, Eliu e Salatiu që ishin
prijës të mijërave të Manaseut. 22Këta iu bënë ndihmë Davidit kundër
cubave. Njëmend të gjithë ishin burra të fortë dhe u bënë prijës në
ushtri. 23Por edhe dita-ditës vinin tek Davidi për t'i ndihmuar derisa
u bë në numër aq i madh gadi si ushtria e Hyjit.

Luftëtarët që e bënë mbret

24Ky është numri i prijësve të ushtrisë që erdhën te Davidi kur ishte
në Hebron për t'ia kaluar atij mbretërinë e Saulit sipas urdhrit të
Zotit:
25Prej bijve të Judës që mbanin shqyt e heshtë: gjashtë mijë e
tetëqind të armatosur për luftë.
26Prej bijve të Simonit, shtatë mijë e njëqind burra të fortë për luftë.
27Prej bijve të Levit katër mijë e gjashtëqind; 28po kështu edhe prijësi
Jojada, prej barkut të Aronit, e bashkë me të tri mijë e shtatëqind
vetë. 29 Gjithashtu edhe prijësi i ri Sadoku trim i trimave dhe familja
e tij, njëzet e dy prijës.
30Prej fisit të Beniaminit, vëllezërve të Saulit, tri mijë; shumica e të
cilëve deri atëherë kishte qenë në shërbim të shtëpisë së Saulit.
31Kurse prej bijve të Efraimit njëzet mijë e tetëqind, trima të fortë,
njerëz të zgjedhur të familjes së tyre.
32Prej gjysmës së fisit të Manaseut, tetëmbëdhjetë mijë, të caktuar
me emër, për ta shpallur mbret Davidin.
33Po ashtu edhe prej bijve të Isaharit, njerëz të ditur, që ishin të aftë
për ta njohur kohën e për të mësuar se çfarë duhej të bënte Izraeli;
dyqind prijës dhe të gjithë vëllezërit e tyre nën urdhrat e atyre.
34Kurse prej Zabulonit, të aftë për luftë dhe të armatosur me të
gjitha armët luftarake, erdhën pesëdhjetë mijë, për t'u bashkuar në
ndihmë jo me zemër me zhibla.
35Prej Neftaliut një mijë prijës dhe bashkë me ta të armatosur me
shqyta e me heshta tridhjetë e shtatë mijë luftëtarë.
36Prej Danit, të gatshëm për luftë, njëzet e tetë mijë e gjashtëqind.
37Kurse prej Aserit dyzet mijë të aftë për luftë e të gatshëm për
luftim.
38Prej Transjordanit njëqind e njëzet mijë vetë, prej Rubenit, prej
Gadit e prej gjysmës së fisit të Manaseut, burra të armatosur me çdo
lloj armësh lufte.
39 Të gjithë këta burra luftëtarë të aftë për të luftuar, me zemër të
çiltër erdhën në Hebron për ta bërë Davidin mbret mbi mbarë Izraelin;

12,28 Emri Jojada zëvendëson atë të Abiatarit, gjë që pritej (krh. 2Sam 8,17); pasi Abiatari ishte shkarkuar prej Salomonit. Që një Jojada kryeprift i Jerusalemit, por shumë më vonë (krh. 2Mbr 11-12).

por edhe të gjithë izraelitët e tjerë ishin të mendimit që Davidi të bëhej
mbret. 40Qëndruan te Davidi tri ditë. Hëngrën e pinë sepse vëllezërit
u kishin përgatitur gjithçka. 41Por edhe ata, fqinjët e tyre më të afërt,
që ishin përreth, prej Isaharit, Zabulonit e Neftaliut, kishin sjellë
ushqime në gomarë, deve, mushka dhe qe: miell, bukëfike, rrush të
thatë, verë, vaj, bagëti të trasha e të imëta me shumicë, sepse ishte
gëzim në Izrael.

Arka e Besëlidhjes bartet prej Kariatiarimit

13 1Davidi e mbajti një këshillim me mijëtarët, me
urdhraqindës dhe me tërë parinë. 2Dhe i tha mbarë
bashkësisë së Izraelit: «Nëse ju duket edhe juve dhe
nëse Zoti, Hyji ynë e vendos ashtu siç po them unë, po u çojmë fjalë
vëllezërve tanë të tjerë në mbarë krahinat e Izraelit si dhe priftërinjve
dhe levitëve që banojnë në qytete e kullota të tyre, të bashkohen me
ne, 3që ta sjellim Arkën e Hyjit tonë te ne: sepse nuk e kërkuam në
kohën e Saulit». 4Mbarë populli përgjigji që të bëhej ashtu: e njëmend
mbarë popullit i pëlqeu parashtrimi.

5Kështu, pra, Davidi e bashkoi mbarë Izraelin prej Sihorit të Egjiptit Gjq 20 1+
deri në hyrje të Ematit për ta sjellë Arkën e Hyjit nga Kariatiarimi. ‖2Sam 6,2-11
6Davidi shkoi me mbarë Izraelin në Baalë, në Kariatiarim, që është
në Judë për ta marrë prej andej Arkën e Hyjit, të Zotit që rri mbi
kerubinë, ku u thirr emri i tij. 7E ngarkuan Arkën e Hyjit mbi një
qerre të re prej shtëpisë së Abinadabit. Oza e Ahioja e drejtonin
qerren. 8Ndërsa Davidi dhe mbarë Izraeli vallëzonin sa mundnin
para Hyjit me këngë, me citara, me cetra, me tupana, me cimbale dhe
bori. 9 Kur arritën te lëma e Kidonit, Oza e shtriu dorën e vet për ta
mbajtur Arkën, sepse qetë përpak që nuk e kapërdinë. 10Atëherë Zoti
u hidhërua kundër Ozës dhe e goditi pse e preku Arkën dhe vdiq po
aty në praninë e Hyjit. 11Davidit i erdhi keq që Zoti e goditi ashtu
Ozën dhe ai vend u quajt Faresoza /d.m.th. Plasja e Ozës/ deri në ditën
e sotme.

12Davidin atëherë e kapi frika e Hyjit dhe tha: «Si do të mundem ta
shtie Arkën e Hyjit tek unë?» 13Dhe për këtë arsye nuk e çoi te vetja,
d.m.th. në Qytetin e Davidit, por e ktheu në shtëpinë e Obededomit

k 13 Nisma e parë e Davidit pas marrjes së Jerusalemit (11,4-9) qe tërheqja e Arkës nga Kiriat-Iearim. Kronisti e lidh këtë veprim para fitores me Filistenjtë (14,8-16), që libri 2Sam e vendoste para kthimit të Arkës e që, historikisht, duhet të jetë pas marrjes së Jerusalemit. Prej mbretërisë së Davidit, kronisti do të mbajë mbi të gjitha atë që ka të bëjë me shenjtëroren. Për këtë kapitull ai varet ngushtësisht nga teksti i 2Sam, por shton hyrjen (rr 1-3), ku, akoma edhe një herë, ndërhyn mbarë bashkësia e Izraelit.

Geteaj. 14Kështu, pra, Arka e Hyjit qëndroi në shtëpinë e Obededomit
për tre muaj. Zoti e bekoi shtëpinë e tij dhe gjithçka kishte.

‖2Sam 5,11-16 ## Davidi në Jerusalem. Pallati i tij dhe fëmijët e tij

14 1Hirami, mbreti i Tirit, dërgoi te Davidi lajmëtarë, lëndë
cedri, muratorë e marangozë për t'ia ndërtuar shtëpinë.
2Atëherë Davidi e mori vesh se Zoti e kishte përforcuar
si mbret mbi Izraelin dhe se e kishte lartësuar mbretërinë e tij prej
dashurisë ndaj popullit të vet, Izraelit.
3Davidi në Jerusalem mori edhe gra të tjera dhe i lindën edhe tjerë
=3,5-8 bij e bija. 4Ja emrat e tyre që lindën në Jerusalem: Samuai, Sobabi,
Natani, Salomoni, 5Jebahari, Elisuai, Elifaleti, 6Noga, Nafegu, Jafiai,
7Elisama, Baaliada dhe Elifaleti.

‖2Sam 5,17-25 ## Fitorja mbi filistenj

8Kur filistenjtë e morën vesh se Davidi kishte qenë shuguruar
mbret mbi mbarë Izraelin, u çuan të gjithë kundër tij për ta zënë.
Po edhe Davidi, kur e mori vesh, u doli përpara. 9 Filistenjtë kur
erdhën u shpërndanë në luginën Rafaim. 10Atëherë Davidi kërkoi
këshillë prej Hyjit. Pyeti: «A të dal në luftë kundër filistenjve dhe a
do të m'i lëshosh në dorë?» Zoti i përgjigji: «Bjeru e unë do t'i lëshoj në
dorë». 11Ata dolën në Baalfarasim. Aty Davidi i mundi dhe tha:«Hyji i
përshkoi me dorën time armiqtë e mi siç përshkohen ujërat!» Andaj ai
vend u quajt Baalfarasim /d.m.th. Zoti i përshkimeve/. 12Filistenjtë i
lanë aty zotat e tyre, të cilët Davidi dha urdhër të digjen.
13Edhe një herë tjetër filistenjtë u sulën dhe u shpërndanë në luginë.
14Davidi përsëri e pyeti për këshillë Hyjin dhe Hyji i tha: «Mos i ndiq
pas. Rrethoji e sulu kundër tyre ballë për ballë prej pas vidhave. 15Kur
ta dëgjosh shushurritjen e atij që ecën majëve të lëndëve të vidhave,
atëherë sulu në luftë: sepse Hyji ka dalë para teje, që t'i shpartallosh
taborret e filistenjve». 16Davidi bëri si i kishte urdhëruar Hyji dhe i
shpartalloi taborret e filistenjve prej Gabaonit deri në Gazer. 17Dhe u
përhap emri i Davidit në të gjitha krahinat e Zoti ua futi frikën e tij
mbarë popujve.

k 14 Kronisti përdor qëndrimin e arkës pranë Obed-Edom, që zgjati për tre muaj (13,15), për të futur të dhënat e burimit të tij rreth ndërtimit të pallatit mbretëror, familjen e Davidit dhe fitoren e tij mbi Filistenjtë. Këtu ai shton edhe parapërgatitjet për të pranuar arkën në Jerusalem (15,1-3).

2. ARKA NË QYTETIN E DAVIDIT

Përgatitjet për bartjen

15 [1]Atëherë Davidi ndërtoi për vete shtëpi në Qytetin e Davidit, e bëri gati vendin e Arkës së Hyjit dhe e ngrehi për të tendën. [2]Atëherë Davidi tha: «S'është e lejueshme për askënd që ta mbartin Arkën e Hyjit, përveç se për levitët, që i zgjodhi Zoti për ta bartur dhe për t'ia kryer atij shërbesën përgjithmonë». Nr 1,50; 3,5; 4; 7,9 Lp 31,25

[3]Atëherë Davidi e bashkoi në Jerusalem mbarë Izraelin për ta sjellë Arkën e Hyjit në vendin e saj që ia kishte bërë gati. [4]Ai i bashkoi gjithashtu bijtë e Aronit dhe levitët. [5]Prej bijve të Kaatit: ishte Urieli prijës dhe njëqind e njëzet vëllezërit e tij. [6]Prej bijve të Merariut: Asaja prijës dhe dyqind e njëzet vëllezërit e tij. [7]Prej bijve të Gersonit: Joeli prijës dhe njëqind e tridhjetë vëllezërit e tij. [8]Prej bijve të Elisafanit: Semeja prijës dhe dyqind vëllezërit e tij. [9] Prej bijve të Hebronit: Elieli prijës dhe tetëdhjetë vëllezërit e tij. [10]Prej bijve të Ozielit: Aminadabi prijës dhe njëqind e dymbëdhjetë vëllezërit e tij.

[11]Davidi i thirri edhe priftërinjtë Sadokun dhe Abiatarin dhe levitët Urielin, Asajamin, Joelin, Semejën, Elielin e Aminadabin [12]dhe u tha: «Ju që jeni prijësit e familjeve të levitëve shenjtërohuni me vëllezërit tuaj dhe silleni Arkën e Zotit, Hyjit të Izraelit në vendin që e kam bërë gati. [13]Për shkak se ju nuk qetë pranë herën tjetër, Zoti, Hyji ynë, na shitoi; nuk i ishim drejtuar Atij ashtu siç e kërkojnë rregullat».

[14]Priftërinjtë dhe levitët u shenjtëruan për ta mbartur Arkën e Zotit, Hyjit të Izraelit. [15]Bijtë e Levit e morën Arkën e Hyjit, me shtatka në krah sipas urdhrit të Moisiut që e kishte marrë prej Zotit. [16]Atëherë Davidi u tha prijësve të levitëve të caktojnë prej vëllezërve të vet këngëtarë me vegla muzikore përcjellëse, d.m.th. me harpa, me cetra dhe me cimbale që të jehojë thekshëm zëri i gëzimit. [17]Atëherë levitët e caktuan Hemanin, birin e Joelit dhe, prej vëllezërve të tij, Asafin, birin e Barakisë. Prej bijve të Merariut, vëllait të tyre, Etanin, birin e Kasajës, [18]dhe me ta vëllezërit e tyre të rendit të dytë, Zakarinë, Nr 7,9

k 15 Përpara rimarrjes së tregimit të 2Sam, në rr 25, libri fillestar i Kronikave duket se nuk e përmbante këtë kapitull, përveç rr 1-3.11-15: mledhja e tendës për të pranuar arkën dhe sjellja ndër mend e ligjit levitik, dhunimi i të cilit kishte shkaktuar episodin tragjik të Faresoza /d.m.th. Plasjës së Ozës (krh. 13,9). Janë bërë disa shtesa: një listë e priftërinjve dhe levitëve (rr 4-10); një përshkrim i orkestrës tashmë e gatshme për të bërë muzikë përreth arkës.

15,2 Kronisti përkufizon rolin e priftërinjve dhe levitëve në ceromoni, sipas teksteve priftërore.

15,13 Kështu e interpreton vdekjen e Ozës (13,10 e në vijim; 2Sam 6,8+).

15,18 Ben: sipas TM; mungon tek LXX dhe nga rr 20. – Jahieli: TM dallon mes Jahielit dhe Azielit të rr 20; sipas LXX, bëhet fjalë për të njëjtin person (Ozielin). Krh. edhe 16,4-6.

Baniun, Jazielin, Semiramotin, Jahielin, Aniun, Eliabin, Banajën, Maasinë, Matatinë, Elifaluen, Maceninë, Obededomin e Jehielin dertarë. [19] Kurse këngëtarët Hemanin, Asafin e Etanin i caktuan t'u bien tingëllueshëm cimbalëve të bronzëtë, [20]ndërsa Zakaria, Ozieli, Semiramoti, Jahieli, Aniu, Eliabi, Maasaja e Banaja u binin harpave sipas «Virgjërave». [21]Kurse Matatia, Elifaliu, Macenia, Obededomi, Jehieli e Ozaziuji u binin cetrave në oktavë. [22]Kurse Konenia, prijësi i levitëve që bartnin Arkën, drejtonte bartjen, sepse ishte shumë i dijshëm. [23]Barakia dhe Elkana ishin dertarë tek Arka. [24]Ndërsa Sebania, Jozafati, Natanaeli, Amasaji, Zakaria, Banaja dhe Eliezeri, priftërinj, u binin borive para Arkës së Hyjit; kurse dertarë para Arkës ishin Obededomi dhe Jehiai.

‖2Sam 6,12-19

Sjellja e bartjes

[25]Kështu Davidi, paria e Izraelit dhe mijëtarët shkuan me hare për ta bartur Arkën e Besëlidhjes së Hyjit prej shtëpisë së Obededomit. [26]Kur Hyji u ndihmoi levitëve që po e mbartnin Arkën e Besëlidhjes së Zotit, qenë flijuar shtatë mëzetër e shtatë desh. [27]Davidi ishte mbështjellë me mantel prej pëlhure të hollë, po kështu edhe levitët që e mbartnin Arkën, këngëtarët dhe Konenia që e drejtonte bartjen e Arkës - kurse Davidi ishte i veshur edhe me shpinorin e lintë - [28]mbarë Izraeli e shpiente Arkën e Besëlidhjes së Zotit duke brohoritur plot gëzim me zëra brirësh, me bori, me cimbale ëmbëltingëlluese, me harpa e me cetra. [29] Kur Arka e Besëlidhjes së Zotit arriti në Qytetin e Davidit, Mikola,bija e Saulit, duke vërejtur prej dritares, e pa mbretin Davidin duke kërcyer e duke vallëzuar dhe e përbuzi në zemrën e vet.

16 [1]Kështu e futën Arkën e Hyjit dhe e vendosën në midis të tendës që e kishte ngrehur e bërë gati Davidi për të. Mandej kushtuan fli shkrumbimi dhe pajtimi para Hyjit. [2]Kur Davidi i dha fund kushtimit të flive të shkrumbimit dhe të pajtimit, e bekoi popullin në emër të Zotit. [3]Pastaj u ndau secilit prej izraelitëve - trim e grua - nga një bukë rrumbullake, një copë mish e nga një ëmbëlsirë rrushi të thatë.

15,20 *harpave sipas "Virgjërave":* përkthim i pasigurt; BJ përkthen: «lirë për zë sopranojë». TM ka: «al alamot», «në stilin e grave të reja» (?); BJ propozon: «në oboe», fjalë egjiptiane (Ps 9,1; 46,1).

15,22 *që bartnin:* BJ përkthen: «transport»; hebr. massa, «transport» , do të thotë edhe «ngritje e zërit» apo «profeci» (krh. LXX dhe Vulg.), këtu edhe në rr 27. Ky drjetues i levitëve ka nisur intonimin ose ka shpallur disa profeci si një profet.

15,27 Pas *që e drejtonte bartjen e Arkës* TM përsërit «këngëtarët» për diktografi.

Shërbesa e levitëve para Arkës

[4]Davidi i caktoi disa levitë në shërbesë para Arkës së Zotit që t'i
përkujtojnë veprat e Zotit dhe ta lavdërojnë e ta madhërojnë Zotin,
Hyjin e Izraelit: [5]Asafin për prijës, Zakarinë, i dyti i tij, pastaj
Jahielin, Semiramotin, Jehielin, Matatinë, Eliabin, Banajën,
Obededomin e Jehielin me harpa e me cetra. Asafi u binte cimbaleve,
[6]kurse priftërinjtë Banaja dhe Jazieli u binin vazhdimisht borive para
Arkës së Besëlidhjes së Hyjit. [7]Po atë ditë Davidi, për herë të parë e
ngarkoi me detyrë Asafin dhe vëllezërit e tij ta lavdërojnë Zotin me
këtë këngë lavdie:

[8]«Lëvdojeni Zotin, thirreni në ndihmë Emrin e tij, ||Ps 105,1-15
shpallini ndër popuj veprat e madhërishme të tijat!
[9] Këndoni në nder të tij, binu veglave muzikore,
dhe tregoni të gjitha mrekullitë e tija!
[10]Lëvdojeni Emrin e tij të shenjtë,
le të galdojnë zemrat e atyre që e kërkojnë Zotin!
[11]Kërkojeni Zotin dhe fuqinë e tij,
kërkojeni vazhdimisht fytyrën e tij!
[12]Përkujtoni mrekullitë që i ka bërë,
punët e mëdha dhe gjyqet e gojës së tij.
[13]Fara e Izraelit shërbëtorët e tij,
bijtë e Jakobit të zgjedhurit e tij.
[14]Ai është Zoti, Hyji ynë,
ligj mbi mbarë tokën janë gjyqet e tija.
[15]Përkujtojeni vazhdimisht Besëlidhjen e tij,
- fjalë urdhri për mijëra brezni-;
[16]Paktin që bëri me Abrahamin,
edhe premtimin që ia bëri Izakut.
[17]E caktoi ligj për Jakobin,
e bëri Besëlidhje të amshuar për Izraelin,
[18]kur tha: 'Ty do ta jap tokën e Kanaanit,
për pjesë të pronës tuaj.'
[19] kur ende ishin pak në numër,
pak dhe ardhacakë në të.

16,4-43 Më arsyeshëm se në traditën e sjellë në 15,16-24, kronisti e sheh fillesën e shërbimit të këngëtarëve vetëm pas vendosjes së Arkës nën tendë. Sipas tij, krejt liturgjia e tempullit nis me Davidin, në një formë tashmë të përputhur me përshkrimet e kodit priftëror.

16,5 *Jazieli*: kështu sipas TM, hera e parë që haset ky emër në këtë rresht. BJ, përkundrazi, ka: «Aziel» në bazë të 15,18.20.

16,7-36 Ky himn përbëhet nga copëza të Ps 105; 96; 106, me ndonjë variant tekstual.

20 E endeshin prej një populli në tjetrin,
prej një mbretërie në një popull tjetër.
21 Nuk la askënd t'u bënte farë dëmi,
për shkak të tyre i ndëshkoi mbretërit:
22 'Mos i prekni të shuguruarit e mi,
mos u bëni keq profetëve të mi.'
||Ps 96 23 Mbarë toka le t'i këndojë Zotit,
shpalleni çdo ditë shpëtimin e tij!
24 Tregonu paganëve për lavdinë e tij,
mbarë popujve mrekullitë e tija.
25 Sepse i madh është Zoti e tejet i lavdishëm,
më i tmerrshëm se të gjithë zotat!
26 Asgjë, s`janë asgjë zotat e paganëve!
Qiejt vetëm Zoti i krijoi!
27 Para tij është shkëlqimi e lavdia,
në Tempullin e tij pushteti e bukuria.
28 Jepni Zotit, o familjet e popujve,
jepni Zotit nder e pushtet!
29 Jepni Zotit lavdinë e Emrit të tij,
kushtoni fli dhe dilni para tij,
adhurojeni Zotin në të veshme të shenjta.
30 Le të dridhet para tij mbarë toka,
sepse ai e forcoi rruzullin të mos tundet!
31 Galdo, o qiell! Gëzo, o tokë,
Thoni ndër paganë: «Zoti mbretëron!»
32 Le të buçasë deti me çka ka në të,
le të gëzojnë fushat me çka kanë ato.
33 Le të gërthasin me hare lëndët e pyjeve para Zotit,
sepse erdhi për ta gjykuar tokën.
||Ps 106,1.47-48 34 Lëvdojeni Zotin, sepse është i mirë,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
35 Thoni: «Na shpëto, o Hyj, Shëlbuesi ynë,
na bashko e na shpëto prej popujve paganë,
që ta lavdërojmë Emrin tënd të shenjtë
e të kënaqemi në këngët e tua!
36 Qoftë bekuar Zoti, Hyji i Izraelit,
prej amshimit e deri në amshim'!»

Mbarë populli brohoriti: «Amen!» dhe «Lavdi Zotit!»

37 Atëherë Davidi e la aty, pranë Arkës së Besëlidhjes së Zotit, Asafin e vëllezërit e tij që vazhdimisht të shërbesojnë pranë Arkës sipas ritit

të secilës ditë. 38Kurse Obededomin dhe vëllezërit e tij, gjashtëdhjetë
e tetë vetë, Obededomin, birin e Iditunit, dhe Hozën i bëri dertarë.
39Kurse priftin Sadok dhe vëllezërit e tij priftërinj, i la pranë Banesës
së Zotit në kodrën që është në Gabaon, 40që vazhdimisht t'i kushtojnë
Zotit mbi lterin e shkrumbimit në mëngjes e në mbrëmje, sipas të
gjitha rregullave që janë të shkruara në Ligjin e Zotit, që ia urdhëroi
Izraelit. 41Me ta e la edhe Hemanin, Iditunin dhe të zgjedhurit e
tjerë që qenë përmendur me emra për t'i dhënë nderim Zotit: «sepse
e amshueshme është dashuria e tij». 42Me ta ishin edhe Hemani e
Idituni që u binin borive, cimbaleve dhe të gjitha veglave muzikore
për ta përcjellë këngën e lavdit për nder të Hyjit: kurse bijtë e Iditunit ‖2Sam 6,19-20
i bëri derëtarë. 43Atëherë u shpërnda mbarë populli, secili shkoi në
shtëpi të vet, kurse Davidi u kthye për ta bekuar familjen e vet.

Profecia e Natanit

‖2Sam 7,1-17

17 1Kur Davidi u vendos të banojë në pallatin e vet, i tha
profetit Natan: «Ja, unë po banoj në shtëpi prej cedri,
ndërsa Arka e Besëlidhjes së Zotit nën lëkura». 2Atëherë
Natani i tha: «Bëj gjithçka të dëshiron zemra, sepse Hyji është me ty».

3Porse shi atë natë i qe drejtuar Natanit kjo fjalë e Hyjit: 4«Shko
e thuaj Davidit, shërbëtorit tim: Kështu thotë Zoti: Ti s'ke për të
ma ndërtuar Shtëpi që të banoj në të. 5Kurrë nuk kam banuar në
Shtëpi qysh prej kohës kur e nxora Izraelin deri në ditën e sotme,
por jam endur prej tendës në tendë e prej tëbanishtës në tëbanishtë.
6Ngado që kam udhëtuar në mbarë Izraelin, a i jam ankuar ndonjërit
prej gjyqtarëve të Izraelit, të cilëve u kisha urdhëruar ta udhëheqin
popullin tim, a mos u kam thënë: Pse nuk ma ndërtuat një shtëpi
cedri?

7Andaj kështu m'i thuaj shërbëtorit tim Davidit: Kështu thotë Zoti i

16,38 *Iditun:* njihet edhe prej psalmeve 39; 62; 77; identifikohet me Etanin. Këtu është babai i Obededomit e pra i derëtarëve (rr 42). Disa levitë të kohës së Nehemisë rridhnin prej tij (1Kro 9,16; Neh 11,17). Mbi Hozën, krh. 26,10-11.

16,39 Është e mundshme që shenjtërorja e Gabaonit të ketë marrë vendin e asaj të Silos pas rënies së Arkës në duart e Filistenjve. Kjo do të jetë «lartësira më e madhe» në kohën e Salomonit (1Mbr 3,4-15). Kronisti e ka parasysh këtë situatë historike dhe e justifikon duke thënë se aty ka qenë ndërtuar «Banesa» ose tenda e shkretëtirës (krh. 21,29; 2Kro 13). Rrjedhimisht, ai ndan personelin e kultit të shenjtërores së Banesës ma ata të shenjtërores së re të arkës së Jerusalemit.

k 17 Kronisti ka marrë pothuajse tekstualisht, nga 2Sam 7, profecinë e Natanit, që për të ka një rëndësi kryesore: kjo profeci shpreh besëlidhjen me Davidin dhe vazhdimësinë e dinastisë së tij, marrës i premtimeve mesianike. Ndryshimet e vetme më të rëndësishme që ai sjell përbëhen në saktësimin se premtimi i bërë fisit të Davidit do të realizohet, më së pari, në njërin prej bijve të tij (Salomoni, rr 11), dhe përjashton rastin e një sjelljeje të keqe të njërit prej pasardhësve të Davdit (2Sam 7,14).

gjithësisë: Unë të kam marrë nga kullosat kur po e mballosje grigjën
që të jeshë prijës i popullit tim Izraelit [8]dhe qesh me ty gjithku shkove.
Unë i vrava të gjithë armiqtë e tu ndër sytë e tu, e rrita emrin tënd
si emrin e njërit ndër të mëdhenjtë e tokës. [9] Unë ia caktova popullit
tim Izraelit vendin e banimit dhe e ngulita që të banojë në të dhe
më nuk do të shpërngulet dhe bijtë e mëkatit më s'do të vazhdojnë
t'i dëmtojnë si më parë, [10]në kohën kur popullit tim Izraelit i dhashë
gjyqtarë dhe i mposhta të gjithë armiqtë e tu. Prandaj po të lajmëroj
se Zoti do ta ndërtojë ty shtëpinë. [11]Kur ti t'i keshë mbushur ditët e
tua për të shkuar tek etërit e tu, unë do ta ngris pasardhësin tënd
pas teje e ky do të jetë prej bijve të tu, dhe mbretërinë e tij do ta bëj
të qëndrueshme. [12]Ky do të ma ndërtojë mua Shtëpinë e unë do ta bëj
fronin e tij të qëndrueshëm për amshim. [13]Unë do të jem për të babë e
ai do të jetë për mua bir. Atij s'do t'ia heq përkrahjen time, siç ia hoqa
atij që qe para teje. [14]Atë do ta mbaj vazhdimisht në shtëpinë time dhe
për amshim në mbretërinë time; froni i tij do të jetë i paluhatshëm për
jetë të jetës». [15]Natani ia tregoi Davidit të gjitha këto fjalë dhe mbarë
këtë zbulesë.

‖2Sam 7,18-29

Urata e Davidit

[16]Atëherë Davidi shkoi, u ul në praninë e Zotit dhe tha: «Po kush
jam unë, o Zot Hyj, e ç'vlerë ka shtëpia ime, që më prure deri këtu?
[17]Madje edhe kaq u duk pak syve të tu, o Hyj, por t'i po i shtrin
premtimet e tua edhe mbi familjen e shërbëtorit tënd edhe në një
të ardhme të largët. Ti po më shikon mua si një varg njerëzish të
lartësuar, o Zot Hyj! [18]E çfarë mund të shtojë më tepër Davidi, kur
ti kaq fort e lartësove shërbëtorin tënd? Ti e njeh mirë atë. [19] O Zot,
për dashuri ndaj shërbëtorit tënd dhe sipas dëshirës së zemrës sate e
ke kryer këtë vepër të madhërishme për t'i zbuluar gjithë këto vepra
të mëdha! [20]O Zot, nuk ka një tjetër të ngjajshëm me ty dhe një zot
tjetër përveç Teje, nuk kanë dëgjuar veshët tanë. [21]A ka ndokund mbi
tokë, një popull tjetër si populli yt Izraeli, tek i cili të ketë shkuar
Hyji për ta shpaguar e bërë popull të vetin, për ta bërë Emrin tënd
të madh e të tmerrshëm duke i dëbuar kombet para popullit tënd që
e çlirove prej Egjiptit? [22]Kështu e bëre popullin tënd Izraelin popull
të vetin për amshim dhe ti, o Zot, u bëre Hyji i tij. [23]Tani, o Zot, le
të të shkojë në vend zotimi që e dhe lidhur me shërbëtorin tënd dhe
lidhur me familjen e tij për amshim: bëj ashtu siç the! [24]Le të jetë i

17,17 Tekst i prishur. BJ e përkthen si me hamendje: «Ti më ke bërë të shoh si një grup njerëzish, ai që lartëson është Zoti Hyj».

17,21 BJ përkthen: «për ta bërë të famshëm dhe për të vepruar në favor të tij gjëra të mëdha e të tmerrshme». Teksti i BJ është korrigjuar duke përdorur 2Sam 7,23+.

palëkundshëm për madhërinë e Emrit tënd në jetë të jetës e të thuhet:
‘Zoti i gjithësisë, Hyji i Izraelit, është Hyj mbi Izraelin e shtëpia e
shërbëtorit tënd Davidit le të jetë e qëndrueshme para Teje,’ [25]sepse Ti,
o Hyji im, i premtove shërbëtorit tënd se do t’ia ndërtosh atij shtëpinë.
Këndej edhe shërbëtori yt gjeti forcë të lutet para teje. [26]Tani, pra,
Ti o Zot, ti je Hyj, dhe ti ia dhe shërbëtorit tënd këtë premtim të
mrekullueshëm [27]dhe fillove ta bekosh shtëpinë e shërbëtorit tënd që
të jetë përgjithmonë para teje: sepse, në qoftë se ti, o Zot, do ta bekosh,
do të jetë e bekuar për jetë të jetës».

Fitoret e Davidit

2Sam 8,1-14

18 [1]Pas kësaj Davidi i goditi filistenjtë, i mposhti dhe prej
duarve të filistenjve e mori Getin me pjesët përkatëse të
tija, [2]i goditi edhe moabët dhe kështu edhe moabët u bënë
skllevër të Davidit dhe i paguanin tatimet. [3]Davidi e mundi edhe
Adadezerin, mbretin e Sobës, në Emat, atëherë kur doli ta shtrijë
sundimin e vet deri në lumin Eufrat. [4]Kështu Davidi zuri rob një
mijë karroca lufte, shtatë mijë kalorës dhe njëzet mijë këmbësorë. Ua
preu leqet e këmbëve të gjithë kuajve të karrocave, me përjashtim të
njëqind karrocave, të cilat i la për vete. [5]Arriti edhe Siri i Damaskut
për t’i sjellë ndihmë Adadezerit, mbretit të Sobës; por edhe këtij
Davidi ia goditi njëzet e dy mijë ushtarë [6]kështu Davidi vendosi një
garnizon në Siri të Damaskut që edhe Siria t’i shërbente e t’i paguante
tatime. Zoti i ndihmonte Davidit në gjithçka ndërmerrte. [7]Davidi i
mori si pre lufte armët e arta të oficerëve të Adadezerit dhe i solli
në Jerusalem. [8]Gjithashtu mori prej qyteteve të Adadezerit Tebahit
e Hunit shumë bronz, me të cilin Salomoni e punoi detin e bronztë, 22,3
shtyllat dhe enët e bronzta. [9] Kur Toui, mbreti i Ematit, mori vesh
se Davidi e kishte mundur mbarë ushtrinë e Adadezerit, mbretit të
Sobës, [10]e dërgoi Adoramin, djalin e vet te Davidi për ta përshëndetur
e për t’i uruar se kishte luftuar dhe e kishte mundur Adadezerin,
sepse Adadezeri kishte qenë armik i Touit. [11]Pastaj mbreti David të
gjitha enët e arta, të argjendta e të bronzta ia kushtoi Zotit bashkë
me argjendin dhe arin që i kishte rrëmbyer prej të gjithë popujve, si
atë prej Idumesë, Moabit, bijve të Amonit si edhe atë prej filistenjve

18,1-13 Prej tregimit të madh të 2Sam 9 – 1Mbr 2 mbi mbretërinë e Davidit, kronisti ka ruajtur (mbajtur) vetëm fitoret, duke lënë jashtë mosmarrëveshjet e brendshme dhe historinë tragjike të familjes mbretërore: aktin e fëlligështisë së Davidit dhe lindjen e Salomonit, vrasjen e Amnonit, kundërshtimin e Sebës, intrigat e Adonisë. Kronisti lë jashtë gjithë atë që do të mund të errësonte imazhin e heroit të tij dhe përgatit pohimin se Davidi nuk duhej të ndërtonte tempullin pse kishte qenë një njeri lufte (22,8; 28,3). Nënkuptohet se plaçkitjet prej fitoreve të arritura prej tij do të shërbejnë për ndërtimin e tempullit (29,2-5).

e amalekëve. 12Abisaji, biri i Sarvisë, e mundi Edomin në Luginën
e Kripës: vrau tetëmbëdhjetë mijë vetë 13dhe e vendosi në Edom një
garnizon që Idumeja t'i shërbente Davidit. Ngado që Davidi shkonte.
Zoti e qiste fitues.

Administrimi i mbretërisë

‖2Sam 8,15-18 14Davidi mbretëroi mbi mbarë Izraelin, vepronte me drejtësi dhe ia
jepte të drejta mbarë popullit të vet. 15Joabi, biri i Sarvisë, ishte në
krye të ushtrisë; Jozafati, biri i Ahiludit, ishte këshilltar. 16Sadoku,
biri i Ahitobit, dhe Akimeleku, biri i Abiatarit, ishin priftërinj e Suza
ishte shkruesi. 17Kurse Banaja, biri i Jojadës, ishte në krye të keretëve
e të peletëve. Bijtë e Davidit, të parët përngjat mbretit.

‖2Sam 10,1-5 Fyerja bërë të dërguarve të Davidit

19 1Mandej vdiq Naasi, mbreti i amonëve, dhe në vend të tij u
bë mbret biri i tij. 2Davidi tha në vete: «Dua t'i tregoj dashuri
Hanonit, birit të Naasit, sepse edhe i ati i tij u dëftua i
mirë me mua». Dhe Davidi dërgoi disa lajmëtarë për t'i shprehur
ngushëllime me rastin e vdekjes së t'et. Por kur shërbëtorët e Davidit
arritën në tokën e amonëve për t'ia shprehur ngushëllimet Hanonit,
3krerët e amonëve i thanë Hanonit: «Ty ndoshta të thotë mendja se
Davidi i ka dërguar këta ngushëllues pse dëshiron ta nderojë tët atë.
Ti nuk kujtohesh se shërbëtorët e tij kanë ardhur për të bërë hetime,
për të spiunuar e për ta përmbysur vendin tënd». 4Prandaj Hanoni i
kapi shërbëtorët e Davidit, i rroi, ua preu petkat prej mollaqeve deri
në fund të këmbëve dhe i nisi. 5Këta shkuan dhe i çuan fjalë Davidit.
Kishin qenë vërtet tepër rëndë të poshtëruar,prandaj Davidi ua dërgoi
atyre një njeri me këtë porosi: të qëndronin në Jeriko deri t'u rritej
mjekrra e pastaj të ktheheshin.

‖2Sam 10,6-14 Lufta e parë amonite

6Kur amonët e panë se i kishin rënë në faj Davidit, si Hanoni ashtu
edhe populli tjetër, dërguan një mijë talenta argjendi për të marrë me
pagesë karroca lufte e kalorës nga Mesopotamia,nga Siria Maaka dhe
nga Soba. 7I paguan të luftojnë për ta tridhjetë e dy mijë karroca lufte
dhe mbretin e Maakës me ushtrinë e tij. Këta erdhën dhe e ngulën
fushimin në krahinën e Medabës. Po ashtu edhe amonitët u mblodhën
prej qyteteve dhe erdhën në luftë.

18,16 Kronisti përdor tekstin e 2Sam 8, tashmë i përpunuar për t'i dhënë Sadokut një origjinë levitike (krh. 2Sam 8,17+).

18,17 Sipas 2Sam, ata ishin priftërinj (krh. 8,18+), por në kohën e kronistit nuk mund të mendohej se mund të jenë priftërinj që nuk kishin prejardhje nga fisi i Levit.

8Kur Davidi e mori vesh, e dërgoi Joabin me mbarë ushtrinë e
trimave të zgjedhur për luftë. 9 Amonitët dolën dhe u rreshtuan për
luftë në hyrje të qytetit, kurse mbretërit e marrë me pagesë për
ndihmë, qëndruan veçmas në fushë. 10Duke parë se kishte për të
luftuar njëkohësisht ballë për ballë dhe pas shpine, Joabi i zgjodhi më
të guximshmit e mbarë Izraelit dhe u drejtua kundër sirëve, 11kurse
pjesën tjetër të ushtrisë ia besoi Abisajit, vëllait të vet, dhe u nisën
kundër amonitëve. 12I tha: «Nëse sirët do të jenë më të fortë se unë, ti
më eja në ndihmë, po ashtu nëse bijtë e Amonit do të jenë më të fortë
se ti, unë do të të vij në ndihmë. 13Merr guxim e të veprojmë si trima
të vërtetë për popullin tonë e për qytetet e Hyjit tonë: Zoti le të bëjë
atë që është mirë ndër sytë e tij!»
14U sul, pra, Joabi dhe ushtria që ishte me të kundër Sirit në luftë e
sirët ikën para tyre. 15Po ashtu edhe bijtë e Amonit, kur panë se ikën
sirët, ikën edhe ata para Abisajit, vëllait të tij, dhe hynë në qytet.
Atëherë Joabi u kthye në Jerusalem.

Fitorja kundër sirëve

16Kur sirët panë se u kthyen prej izraelitëve, dërguan lajmëtarë
e sollën në ndihmë sirët që ishin përtej Lumit. Prijësi i tyre ishte
Sofaku, prijësi i ushtrisë së Adadezerit. 17Kur e lajmëruan Davidin,
ky e bashkoi mbarë Izraelin, e kaloi Jordanin, erdhi tek ata dhe u
rreshtua në luftë kundër tyre. Krisi lufta! 18Ikën sirët para izraelitëve
e Davidi i rrahoi shtatë mijë karroca lufte e dyzet mijë këmbësorë
prej sirëve edhe Sofakun, prijësin e ushtrisë. 19 Kur shërbëtorët e
Adadezerit panë se u mposhtën prej Izraelit, bënë paqe me Davidin
dhe u bënë skllevër të tij. Sirëve s'u shkoi më në mend t'u vijnë në
ndihmë bijve të Amonit.

||2Sam 10,15-19

20 1Në fillim të vitit të pastajmë, në kohën kur mbretërit e
kanë doke të dalin në luftë, Joabi e mori pjesën më të fortë
të ushtrisë dhe i ra ta shkretojë tokën e amonëve. Shkoi
dhe e rrethoi Rabën. Davidi qëndronte në Jerusalem kur Joabi e goditi
dhe e rrafshoi Rabën. 2Atëherë Davidi, mbretit të tyre Melkomit ia
hoqi prej kokës kezën dhe e pa se ishte e rëndë një talent ari dhe në të
ishte edhe një gur i paçmueshëm. Davidi e vuri në krye të vet. Mori
edhe një pré tejet të madhe prej qytetit. 3Popullsinë e atij qyteti e
nxori jashtë dhe i dënoi të punojnë me sharra, me capa e me sakica.
Kështu ua bëri Davidi të gjitha qyteteve të bijve të Amonit. Atëherë u

||2Sam11,1
||2Sam 12,26
||Sam 12,30-31

20,2 Në vend të Malkomit (krh. LXX dhe Vulg.), TM ka: «mbreti i tyre». – Mes rreshtit 1, Davidi në Jerusalem, e rr 2, Davidi në Rabë, kronisti lë jashtë krejt historinë e mëkatit të Davidit (2Sam 11,2–12,25).

kthye me ushtrinë e vet në Jerusalem.

Luftërat kundër filistenjve

||2Sam 21,18-22
Lp 1,28+

4Pas kësaj plasi lufta kundër filistenjve në Gazer, në të cilën Sobokaji nga Kusa e vrau Safajin prej fisit Rafaim dhe i nënshtroi.

5U bë edhe një luftë tjetër kundër filistenjve, në të cilën Elkanani, biri i Jairit, e vrau Lahmiun, vëllanë e Goliatit Geté, dorëza e heshtës së të cilit ishte porsi shuli i tezjahut.

6Edhe një tjetër luftë ndodhi në Get,në të cilin ishte një njeri shumë truplartë dhe kishte nga gjashtë gishtrinj, d.m.th. të gjithë së bashku njëzet e katër. Edhe ky ishte prej fisit Rafa. 7Ky e shau Izraelin dhe prandaj e vrau Jonatani, biri i Samasë, vëllait të Davidit. Këta janë bijtë e Rafës në Get, që qenë vrarë prej dorës së Davidit e të shërbëtorëve të tij.

3. PËRGATITJET PËR NDËRTIMIN E TEMPULLIT

||2Sam 24,1-9

Regjistrimi

21 1Satani u ngrit kundër Izraelit dhe e nxiti Davidin ta numërojë Izraelin. 2Dhe Davidi i tha Joabit e prijësve të Izraelit: «Dilni e regjistrojeni Izraelin prej Bersabesë e deri në Dan dhe ma sillni numrin që ta di». 3Joabi i përgjigji: «Zoti e shtoftë popullin e vet edhe njëqindfish më shumë se ç'është! Vallë, o Imzot mbret, a nuk janë të gjithë shërbëtorët e tu? Pse po e kërkon këtë gjë Zotnia im që t'i njehet si mëkat Izraelit?» 4Por fjala e mbretit ishte më e fortë se e Joabit. Doli pra, Joabi dhe e qarkulloi mbarë Izraelin dhe u kthye në Jerusalem. 5Joabi ia dha Davidit numrin e regjistrimit dhe doli numri i gjithmbarshëm i Izraelit një milion e njëqind mijë burra të aftë për shpatë, kurse prej Judës dolën katërqind e shtatëdhjetë mijë vetë të aftë për shpatë. 6Joabit nuk i pëlqeu urdhëri i mbretit këndej edhe nuk e regjistroi fisin e Levit as të Beniaminit.

20,5 Kronisti e interpreton kështu 2Sam 21,19, duke mbajtur vetëm tregimin që i jep Davidit fitoren mbi Golinë (1Sam 17).

k 21 Ky kapitull hap pjesën qendrore të librit: organizimin e kultit dhe të klerit në gjirin e bashkësisë davidike, e cila zotëron premtimet mesianike sipas profecisë së Natanit.

21,1-6 Kronisti ka ruajtur këtë tregim në të cilin Davidi tregohet si mëkatar (rr 8), pasi mbyllet me ndërtimin e një altari në vendin ku do të ndërtohej tempulli (krh. rr 18+).

21,1 Kronisti ia jep Satanit (krh. Jb 1,6+), sipas një teologjie më të zhvilluar, atë që 2Sam ia referonte «hidhërimit të Hyjit» si shkak i parë.

21,5 Shifra të ndryshme tek 2Sam 24 (krh. 1Kro 27,24). Levi është i përjashtuar nga numërimi, si tek Nr 1.

Murtaja dhe falja e Zotit

||2Sam 24,10-17

7Ky urdhër nuk i pëlqeu Hyjit, prandaj edhe e goditi Izraelin.
8Atëherë Davidi i tha Hyjit: «Mëkatova shumë që e bëra këtë gjë. Të lutem, shlyeja fajin shërbëtorit tënd, sepse veprova tepër marrëzisht».
9 Zoti i tha Gadit, vëguesit të Davidit: 10«Shko, fol me Davidin e thuaj: Kështu thotë Zoti: Tri gjëra i vë para teje: zgjidhe njërën, të cilën të duash. Do të bëj atë që ta zgjedhësh». 11Gadi erdhi te Davidi e i tha: «Kështu thotë Zoti: Zgjidh çfarë të duash: 12ose tri vjet urie, ose tre muaj të ikësh para armiqve të tu e të mos mundesh t'u ikësh shpatave të tyre, ose tri ditë shpatën e Zotit e murtaja ta përshkojë vendin dhe engjëlli i Zotit të shfarosë brenda mbarë kufijve të Izraelit. Vendos, pra, tani se çfarë duhet t'i përgjigj Atij që më ka dërguar».
13Davidi i pëgjigji Gadit: «Nga çdo anë qenkam ngusht! Por më mirë le të bie në duar të Zotit, sepse mëshira e tij është e madhe, e të mos bie në duar të njerëzve!» 14Kështu Zoti dërgoi murtajën në Izrael dhe vdiqën prej izraelitëve shtatëdhjetë mijë burra. 15Gjithashtu Zoti e dërgoi engjëllin edhe në Jerusalem për ta goditur edhe atë. Kur filloi ta godasë, e pa Zoti, i erdhi dhimbje për këtë të keqe dhe i urdhëroi engjëllit shfarues: «Mjaft! Ndale dorën tënde!»
Atëherë engjëlli po qëndronte pranë lëmës së Ornan Jebuseut. 16Davidi i lartësoi sytë dhe e pa engjëllin e Zotit duke qëndruar ndërmjet qiellit e tokës. E kishte nxjerrë shpatën prej millit dhe e kishte drejtuar dorën kundër Jerusalemit. Davidi dhe paria të veshur me grathore ranë me fytyrë për dhe. 17Atëherë Davidi iu lut Hyjit: «Po a nuk jam unë ai që dha urdhër të regjistrohet populli? Unë jam ai që mëkatova, unë e bëra të keqen: po ç'faj ka kjo grigjë? O Zot, Hyji im, le të sillet dora jote, po të lutem, kundër meje e kundër familjes së tim eti, deh të mos goditet populli yt!».

Ngritja e lterit

||2Sam 24,18-25

18Atëherë engjëlli i Zotit i urdhëroi Gadit t'i thotë Davidit të ngritet e ta ndërtojë një lter në nder të Zotit në lëmën e Ornan Jebuseut. 19 Kështu, pra, Davidi veproi sipas urdhërit të Gadit që ia tha në emër të Zotit. 20Ornani, kur u soll dhe e pa engjëllin, u fsheh ai dhe katër djemtë e tij sepse: në atë kohë po fshinte grurin në lëmë. 21Kështu,

21,16 Ky rresht, i vetë kronistit, supozon një mënyrë të re për të paraqitur engjëjt, aq afër Dan 9,21 dhe 2Mak 10,29.
21,18-30 Episodi i 2Sam 24 bëhet, për kronistin, një tregim për themelimin e tempullit të Jerusalemit: altari i ndërtuar nga Davidi do të jetë ai tempullit (22,1). Kronisti është i vetmi që e vendos haptas tempullin e Salomonit në raport të drejtpërdrejtë me oborrin e Ornanit. – Në të njëjtën mënyrë, në kthimin nga mërgimi, tek Esd 3,1 e në vijim, ndërtimi i elterit do të paraprijë rindërtimin e tempullit.

pra, kur Davidi erdhi tek Ornani, po sa e pa Ornani, u nis e i doli
përpara prej lëmës dhe u përkul para tij në nderim me fytyrë për dhe.
22Davidi i tha: «Ma jep lëmën tënde që ta ndërtoj në të një lter në
nder të Zotit. Ma jep për aq argjend sa vlen e të pushojë shuplaka në
popull». 23Ornani i përgjigji Davidit: «Merre lirisht e Imzot mbreti të
bëjë me të çfarë të duajë. Unë i jap edhe kafshët për fli shkrumbimi
dhe shqupitë për dru dhe grurin për fli kushtimore: të gjitha këto i
jap falas me gjithë ëndje». 24Davidi mbret i tha Ornanit: «Jo, kështu
assesi! Por do t'i paguaj me argjend sa të vlejnë. Sepse nuk dua t'ia
kushtoj Zotit gjënë tënde, t'ia kushtoj Zotit fli shkrumbimi gjënë e
falur».

25Davidi i dha Ornanit për atë vend gjashtëqind sikla të artë me
peshë të saktë 26dhe e ndërtoi aty lterin në nder të Zotit, i kushtoi flitë
1Mbr 18,38 e shkrumbimit, të pajtimit dhe e thirri në ndihmë Zotin. 27Atëherë
Zoti i urdhëroi engjëllit dhe ky e ktheu shpatën në mill. 28Po në këtë
kohë, pasi Davidi pa se Zoti ia kishte dëgjuar uratën në lëmën e Ornan
Jebuseut, Davidi zuri të kushtojë aty fli. 29 Banesa e Zotit, e ndërtuar
prej Moisiut në shkretëtirë, si dhe lteri i flive të shkrumbimit aso kohe
ishin në kodrinën në Gabaon; 30por Davidi nuk mundi të shkonte ta
këshillojë Zotin atje, sepse e kishte kapluar një frikë e madhe duke e
parë shpatën e engjëllit të Zotit.

22 1Këndej edhe Davidi tha: «Kjo është Shtëpia e Zotit Hyj e
ky është lteri i flive të shkrumbimit të izraelitëve».

Përgatitja për ndërtimin e Tempullit

2Davidi dha urdhër të bashkohen të gjithë të huajt që jetonin në
1Mbr 5,31-32 tokën e Izraelit dhe prej tyre i caktoi njerëzit për të latuar e gdhendur
gurë për ndërtimin e Shtëpisë së Hyjit. 3Davidi e bëri gati gjithashtu
edhe hekurin për gozhda për krahët e dyerve, për përputhje për shula,
si dhe bronz me peshë të pamasë. 4Ndërsa lënda e cedrit që e kishin
sjellë te Davidi sidonasit e tirianët as që mund të çmohej. 5Davidi tha:

21,29-30 Këta dy rreshta shpjegojnë, nëpërmjet ndërhyrjes së engjëllit të JHWH, transferimin në Jerusalem të kultit të Gabaonit, ku (krh. 16,39-40) gjendej banesa tek e cila flitej me JHWH (Es 29,42; 30,36; 33,7 e në vijim).

k 22 Ky kapitull nuk ka të ngjashëm në bibël, përveç (me përjashtim) të disa rreshtave. Është e mundur se kronisti të ketë përdorur burime të tjera ose, të paktën, tradita që i referoheshin në të vërtetë mbretërisë së Salomonit

22,2 Në përputhje me redaktuesin deutoronomist të Mbr (krh. 1Mbr 9,20-22), kronisti nuk pranon idenë se izraelitët të jenë detyruar në punë të vështira, por kjo është e thënë haptas në tekste më të vjetra si tek 1Mbr 5,27; 11,28. – Sipas Is 60,10, Jerusalemi mesianik do të rindërtohej nga të huajt.

«Salomoni, im bir, është ende fëmijë i vogël dhe i njomë e Shtëpia që
do të ndërtohet në nder të Zotit duhet të jetë e tillë që në çdo vend të
flitet për të e të lëvdohet. Dua, pra, të bëj gati gjithçka duhet për të».
Kështu Davidi, para se të vdiste, bëri gati pothuajse gjithçka.
6Atëherë e thirri Salomonin, djalin e vet, dhe i urdhëroi t'ia ndërtojë
Shtëpinë e Zotit, Hyjit të Izraelit. 7Davidi i tha Salomonit: «Biri im,
dëshira ime ishte t'ia ndërtoj Emrit të Zotit, Hyjit tim, Shtëpinë,
8porse më erdhi fjala e Zotit që më tha:'Ke derdhur shumë gjak e ke
luftuar luftëra të mëdha. Ti s'do ta punosh Shtëpinë në nder të Emrit
tim, pasi ke derdhur gjithë atë gjak para syve të mi. 9 Do të të lindë
një djalë që do të jetë njeri shumë paqegëzues: sepse unë do të bëj që ai
të jetë në paqe me të gjithë armiqtë e tij përreth dhe për këtë arsye do
të quhet Salomon dhe unë do t'i jap Izraelit paqe e qetësi gjatë gjithë
kohës së tij. 10Ai do ta ndërtojë Shtëpinë në nder të Emrit tim. Ai do të
jetë djali im e unë do të jem babai i tij. Tronin e tij mbi Izrael do ta bëj
të amshueshëm'. 11Tani, biri im, Zoti qoftë me ty dhe nxito e ndërtoje
Shtëpinë në nder të Zotit, Hyjit tënd, ashtu sikurse ka thënë për ty.
12Zoti të dhëntë veç mend e urtësi që të mund ta sundosh Izraelin e
ta mbash Ligjin e Zotit, Hyjit tënd. 13Sepse vetëm atëherë do të mund
të përparosh nëse do t'i mbash urdhërimet e ligjet që Zoti ia urdhëroi Lp 31,23
Moisiut për Izraelin. Ji i fortë e vepro si burrë: mos u tremb as mos ki
frikë! 14Ja, unë, me kujdesin tim i kam bërë gati ca sende për Shtëpinë
e Zotit: një qind mijë talenta ar, një milion talenta argjend, kurse
bronzi e hekuri as që mund të peshohen, sepse aq shumë janë! 15Ke
gjithashtu edhe shumë njerëz të vyer: gdhendës, muratorë, mjeshtra
druri dhe të gjithfarë mjeshtrie për të kryer vepra. 16Në lidhje me ar,
me argjend, me bronz e me hekur as që dihet të numërohen. Kështu,
pra, nisja punës e Zoti qoftë me ty!»
17Gjithashtu Davidi u urdhëroi të gjithë krerëve të Izraelit që t'i
ndihmojnë Salomonit, birit të tij. 18U tha: «Ju po shikoni se Zoti,
Hyji juaj, është me ju dhe se ju ka dhënë paqe gjithkund përreth dhe
se i ka lëshuar në duar tuaja banorët e vendit e se vendi i ka qenë
nënshtruar Zotit e popullit të tij. 19 Tani jepuni me gjithë zemrën tuaj
e me gjithë shpirtin tuaj në kërkimin e Zotit, Hyjit tuaj. Ngrituni të
gjithë së bashku e ndërtojeni Shenjtëroren e Zotit Hyj që të shtihet
Arka e Besëlidhjes së Zotit dhe enët e kushtuara Hyjit në Shtëpinë që
ndërtohet në nder të Emrit të Zotit».

22,8 krh. 18,1+.
22,9 Emri i Salomonit është i lidhur me rrënjën e fjalës shalom, «paqe»; ky emër, në fillim, ishte emri i një hyjnie kananease, por kjo domethënie ka humbur.

Rendet dhe funksionet e levitëve

1Mbr 1,1-21

23 [1]Davidi i mplakur dhe në moshë të thellë e bëri mbret
mbi Izrael djalin e vet, Salomonin. [2]Atëherë i bashkoi të
gjithë prijësit e Izraelit, priftërinjtë dhe levitët. [3]U njehën
Nr 4,3 levitët prej tridhjetë vjetësh e sipër dhe u gjet se ishin tridhjetë e tetë
mijë burra. [4]Urdhëroi: «Njëzet e katër mijë prej këtyre le ta drejtojnë
shërbesën në Shtëpinë e Zotit; mbikëqyrës dhe gjykatës le të jenë
gjashtë mijë, [5]kurse dertarë le të jenë katër mijë dhe po aq muziktarë
Am 6,5 që të këndojnë në nder të Zotit e t'u bien veglave që i kam punuar për
lavdërimin e Zotit». [6]Davidi i ndau në rende sipas bijve të Levit, d.t.th.
të Gersonit, Kaatit dhe Merariut.

26,21v [7]Bijtë e Gersonit: Leedani e Semeji. [8]Bijtë e Leedanit: prijësi
Lahieli, Zetami dhe Joeli, tre. [9]Bijtë e Semejit: Salomiti, Hozieli e
Arani, tre. Këta janë trungjet e barqeve të Ledanit. [10]Kurse bijtë e
Semejit: Jeheti, Ziza, Jausi e Beria. Këta janë bijtë e Semejit, katër.
[11]Jeheti ishte i pari, Ziza i dyti, kurse Jausi e Beria nuk patën shumë
fëmijë dhe prandaj u numëruan si një bark e një shtëpi.

[12]Bijtë e Kaatit: Amrami, Isaari, Hebroni dhe Ozieli, katër. [13]Bijtë e
Amramit: Aroni e Moisiu. Aroni qe ndarë veçmas për të kushtuar gjëra
tejet të shenjta, ai dhe bijtë e tij për amshim, të djegë kem para Zotit,
të kryejë shërbesa liturgjike e të bekojë në emër të Zotit përgjithmonë.
[14]Po edhe bijtë e Moisiut, njeriut të Hyjit, qenë numëruar në fisin e
24,20-30; 26,24-25 Levit. [15]Bijtë e Moisiut: Gersami dhe Eliezeri. [16]Bijtë e Gersamit:
Subaeli, i pari. [17]Bijtë e Eliezerit qenë: Rohobia, i pari dhe Eliezeri
e nuk pati tjerë djem, kurse bijtë e Rohobisë u shtuan shumë. [18]Bijtë
e Isaarit: Salomoti i pari. [19]Bijtë e Hebronit: Jeriau, i pari, Amaria, i

k 23 Nga 23,3 deri 27,34 një shtesë ndërpren ngjarjet normale të tregimit që, nga 23,1, vazhdon tek 28,2. 23,2 është një rresht lidhës që fut priftërinjtë dhe levitët për të cilët flet shtesa.

23,3 Si tek Nr 4,3.23.30; nga 20 vjet e sipër, sipas rreshtit 24.

23,4 *drejtojnë shërbesën në Shtëpinë e Zotit:* ndoshta bëhet fjalë për këngëtarët; kategoritë janë të njëjtat të kk 25 e 26: këngëtarët (krh. 25), derëtarët (krh. 26 e në vijim), skribët dhe gjyqtarët (26,29), në fund instrumentistët (krh. 15,19 e në vijim).

23,5 *që i kam punuar për lavdërimin e Zotit:* me B dhe Vulg.; kështu edhe BJ. TM ka: «që kisha bërë»

23,6 Rreshtat 6-32 janë një hyrje, të frymëzuara nga Nr 8,5 e në vijim, për organizimin e klerit. Funksionet e levitëve, megjithatë, nuk janë më ato të parapara nga libri i Numrave. Duke qenë se Hyji ka zgjedhur një banesë, ata nuk duhet të parashikojnë për transportin (Nr 3-4), por të banojnë në tempull për të ndihmuar priftërinjtë në detyrat e parapara nga libri i Levitikut. Sigurisht bijtë e Aronit kanë vende të veçanta (rr 13 e në vijim), por autori nuk dallon më priftërinjtë me levitët. Ky rend i ri i gjërave, i qëndrueshëm dhe përfundimtar, mbahet se vjen nga Davidi, ashtu si rendi i vjetër, lëvizës e i përkohshëm, rridhte prej Moisiut.

23,7 Është me 26,21 e në vijim që kjo listë ka më shumë ngjashmëri. Vjen prej listave të tjera të Gersonitëve (Es 6,17; Nr 3,18; 1Kro 6,2.5).

dyti, Jahazieli, i treti, Jekmaami, i katërti. 20Bijtë e Ozielit: Mika, i pari, Jesia, dyti.

21Bijtë e Merariut: Moholiu e Musiu. Bijtë e Moholiut: Eleazari e Cisi. 22Eleazari vdiq e nuk la djalë, por vajza. Vajzat i morën bijtë e Cisit, vëllezërit e tyre. 23Bijtë e Musiut: Moholiu, Ederi dhe Jerimoti, tre.

24Këta janë bijtë e Levit, sipas barqeve të tyre, prijësit e familjeve, të numrëruar emër për emër e kokë për kokë, që kryenin shërbesa në Shtëpinë e Zotit, prej moshës njëzet vjeçare e përpjetë. 25Davidi tha: «Zoti, Hyji i Izraelit, i dha popullit të vet paqe dhe përgjithmonë do të banojë në Jerusalem. 26Levitët nuk do ta bartin më Tendën e Zotit as enët e ndryshme për shërbesë në të». 27Sepse, sipas fjalëve të fundit të Davidit, bijtë e Levit kanë qenë njehësuar prej moshës njëzet 23,3.24
vjeçare e sipër. 28Ata ishin të detyruar të qëndronin nën urdhër të bijve të Aronit të kujdesen për Shtëpinë e Zotit në treme e në sallona për pastrimin e çdo sendi të shenjtëruar dhe në shërbim të Tempullit të Hyjit. 29Kanë për detyrë të kujdesen për bukët e kushtimit, për endën e kushtimit, për kuleçtë e pabrumë, për pjekje e fërgesa dhe për çdo peshë e masë. 30U duhej të paraqiteshin çdo mëngjes për të kënduar e lavdëruar Zotin, po ashtu edhe në mbrëmje. 31Po ashtu edhe
në kushtim të flive të shkrumbimit në nder të Zotit të shtunave, për Nr 28,29
hënë të re, për të kremte sipas numrit të caktuar sipas rregullave. Kjo detyrë u takon vazhdimisht ta kryenin para Zotit. 32Dhe u duhet t'u përmbahen rregulloreve të Tendës së Takimit dhe ritit të Shenjtërores dhe rregulloreve të bijve të Aronit, vëllezërve të vet, për të shërbesuar në Shtëpinë e Zotit.

Rendet e priftërinjve

24 1Rendet e bijve të Aronit: Bijtë e Aronit: Nadabi, Abiuhi, ‖Nr 3,2-4
Eleazari e Itamari. 2Nadabi e Abiuhi vdiqën para babës së tyre dhe nuk lanë fëmijë. Priftërinj u bënë Eleazari e Itamari.

3Davidi bashkë me Sadokun i ndau, njërin prej bijve të Eleazarit

23,29 Levitët nuk kontrollojnë pesha e masa, por thjesht duhet të mbikëqyrin që dhuratat të jenë të përputhura me sasinë e vendosur sipas ritualit.

24,3 Kjo pjesë dëshmon marrëveshjen e lidhur në fundin e mërgimit mes dy familjeve priftërore konkurruese: asaj të pasardhësve të Sadokut, që kishin në zotërim tempullin deri në kohën e mërgimit, e asaj të pasardhësve të Abiatarit (e të Heliut), të përjashtuar prej Shenjtërores (1Mbr 2,27). Si të parë, u qe dhënë atyre dhe dy bijve të Aronit (krh. rr 1): Sadokut iu bashkëngjit Eleazari (krh. 5,30-34; 6,35-38); Abiatari, me prejardhje të mirëfilltë levitike (krh. 1Sam 2,27-28), i bashkëngjitet Itamarit, por pa shpjeguar në asnjë vend detajet e breznive të tij. Të gjithë priftërinjtë ishin kështu «bijtë e Aronit»

dhe me Akimelekun, njërin prej bijve të Itamarit, sipas rendeve e shërbesës së tyre. [4]Dhe doli se për kah numri i meshkujve ishin shumë më shumë bijtë e Eleazarit se sa bijtë e Itamarit. Prandaj edhe formoi gjashtëmbëdhjetë rende prej bijve të Eleazarit me prijës dhe tetë rende prej bijve të Itamarit me prijës të familjeve e të shtëpive. [5]E i ndau të dy familjet me short: sepse duhej të ishin prijës të Shenjtërores e prijës të Hyjit qoftë prej bijve të Eleazarit qoftë prej bijve të Itamarit. [6]Njëri prej levitëve, shkruesi Semeja, biri i Natanaelit, i regjistroi para mbretit, para prijësve, para Sadokut prift, para Akimelekut, birit të Abiatarit dhe para prijësve të familjeve priftërore e levitike: një familje prej Eleazarit dhe një familje prej Itamarit.

[7]Shorti i parë i ra Jojaribit, shorti i dytë Jedejës, [8]i treti Harimit, i katërti Seorimit, [9]i pesti Melkisë, i gjashti Maimanit, [10]i shtati Akosit, i teti Abisë, [11]i nënti Jezuait, i dhjeti Sekenisë, [12]i njëmbëdhjeti Eliasibit, i dymbëdhjeti Jacimit, [13]i trembëdhjeti Hopfës, i katërmbëdhjeti Isbaabit, [14]i pesëmbëdhjeti Belgës, i gjashtëmbëdhjeti Emerit, [15]i shtatëmbëdhjeti Hezirit, i tetëmbëdhjeti Afsesit, [16]i nëntëmbëdhjeti Fetahisë, i njëzeti Hezekielit, [17]i njëzetenjëti Jakinit, i njëzetedyti Gamulit, [18]i njëzetetreti Dalajahut, i njëzetekatërti Maaziahut. [19]Këto ishin ndërresat e tyre sipas shërbesave për të hyrë në Shtëpinë e Zotit; hynin sipas ritit të vet nën drejtimin e Aronit, atit të tyre, sikurse ka urdhëruar Zoti, Hyji i Izraelit.

23,16v [20]Lidhur me të tjerët bijtë e Levit: Prej bijve të Amramit: Subaeli. Prej bijve të Subaelit: Jehedeja. [21]Prej bijve të Rohobisë: prijësi Jesia. [22]Prej Isaaritëve: Salomoti. Prej bijve të Salomotit: Jahati. [23]Prej Hebronajve: Jeriahu, Amaria i dyti, Jahazieli i treti, Jekmaami i katërti. [24]I biri i Ozielit: Mika. Prej bijve të Mikës: Samiri. [25]I vëllai i Mikës: Jesiai. Prej bijve të Jesiajit: Zaharia. [26]Bijtë e Merariut: Moholi e Musiu. Bijtë e tij: Jaziahu e Baniu. [27]Biri i Merariut: prej Jaziahut, të birit të tij: Soami, Zakhuri e Hebriu. [28]Prej Moholit, biri Eleazari që nuk kishte fëmijë. [29]Biri i Cisit: Jerameeli. [30]Bijtë e Musiut: Moholi, Ederi dhe Jerimoti. Këta janë bijtë e Levit sipas barqeve të tyre. [31]Edhe këta qitën short porsi vëllezërit e tyre, bijtë e Aronit, në praninë e mbretit David, të Sadokut e të Akimelekut dhe të prijësve të familjeve priftërore e levitike: qoftë të mëdhatë qoftë të voglat: të gjitha barazi u ndanë me short.

24,6 *regjistroi... një familje prej Eleazarit dhe një familje prej Itamarit:* tekst i paqartë; BJ përkthen: «hidhej short nga një herë për çdo familje të bijve të Eleazarit, dy herë për bijtë e Itamarit» (krh. rr 4).

24,10 *i teti Abisë:* kësaj klase do t'i përkasë Zakaria, babai i Gjon Pagëzuesit (Lk 1,15).

24,18 Në 12 ka dy lista të familjeve priftërore që nuk përfshihen më shumë se 22 (ose 21) emra. Klasifikimi i kronistit duket se është i mëvonshëm.

Këngëtarët

25 [1]Davidi me prijësit e ushtrisë i caktoi në shërbesë bijtë e Asafit, të Hemanit e të Iditunit të këndojnë me cetra, me harpa e me cimbale. Numri i këtyre njerëzve të ngarkuar po për këtë veprimtari ishte: 16,37-43

[2]Prej bijve të Asafit: Zakuri, Jozefi, Natania e Asarela, bijtë e Asafit nën drejtim të Asafit, i cili e udhëhiqte muzikën nën drejtimin e mbretit.

[3]Prej bijve të Iditunit: Godolia, Soriu, Jesaia, Hasabia dhe Matatia, gjashtë, nën drejtimin e babës së tyre Iditunit, i cili i binte cetrës për ta lavdëruar e madhëruar Zotin. 2Mbr,3 15

[4]Po edhe prej të Hemanit: bijtë e Hemanit: Bociau, Mataniau, Ozieli, Subueli, Jerimoti, Hanania, Hananiu, Eliata, Gedeltiu, Romemtiezeri, Jesbakasa, Meilotiu, Otiri e Mahazioti. [5]Të gjithë këta bijtë e Hemanit, vëguesit të mbretit lidhur me fjalën e Zotit. Zotynë për t'ia rritur pushtetin, i fali Hemanit katërmbëdhjetë djem e tri vajza. [6]Të gjithë këta nën drejtimin e babës së vet këndonin në Tempullin e Zotit të përcjellë me zërin e cimbaleve, të harpës e të cetrës, në shërbim të Shtëpisë së Tenzot me urdhër të mbretit, nën drejtimin e Asafit, Iditunit e Hemanit. [7]Dhe ishin, së bashku me vëllezërit e tyre, këngëtarë të mësuar të këndojnë këngë në nder të Zotit, dyqind e tetëdhjetë e tetë, të gjithë mjeshtra të mirë. [8]Qitën short për rendin që do të mbanin i vogël e i madh, mësues e nxënës.

[9]Shorti i parë i ra Jozefit, që ishte i Asafaj. Shorti i dytë i ra Godolisë, vëllezërve të tij dhe bijve të tij: dymbëdhjetë. [10]I treti i ra Zahurit, bijve të tij dhe vëllezërve të tij: dymbëdhjetë. [11]I katërti i ra Isariut, bijve të tij e vëllezërve të tij: dymbëdhjetë. [12]I pesti i ra Natanisë, bijve dhe vëllezërve të tij: dymbëdhjetë. [13]I gjashti i ra Bokciaut, bijve e vëllezërve të tij, dymbëdhjetë. [14]I shtati i ra Izreelës, bijve dhe vëllezërve të tij, dymbëdhjetë. [15]I teti Jesaisë, bijve dhe vëllezërve të tij, dymbëdhjetë. [16]I nënti Matanisë, bijve e

25,1 *të këndojnë me cetra, me harpa e me cimbale:* vetëm libri i Kronikave u jep këngëtarëve emrin e «profetëve» (rr 2 e 3 BJ me TM) apo të «vegimtarëve» (rr 5). Autori krahason kompozimin dhe këndimin e psalmeve si një lloj «frymëzimi», por pa i bërë këngëtarët një klasë profetësh të kultit. – Së bashku me 24 klasat e priftërinjve, 1Kro numëron 24 klasa këngëtarësh të lidhur me tre emrat e mëdhenj të Asafit, Emanit dhe Iditunit. Dëshmohen mjaft mirë nga pjesë të tjera vetëm Zakuri, biri i Asafit (krh. 9,15, Zikri; Neh 12,35); Matitia (15,18.21; 16,5) e Matania (9,15; Neh 11,17). Është e mundur që, për të arritur numrin 24, nëntë emrat e fundit (rr 4) janë mbajtur jo duke u nisur nga një listë, por duke përdorur një pjesëz të psalmit. Me korrigjime të vogla, ky mund të përkthehej siç vijon: «Më bëj nder, JHWH, më bëj nder, ti je Hyji im! E kam lavdëruar dhe lartësuar ndihmën tënde; ndërsa isha në provë, unë kam folur. Më jep vizione të shumta»

25,5 *për t'ia rritur pushtetin:* fjalë për fjalë (fj.fj): «për t'ia lartësuar bririn».

vëllezërve të tij, dymbëdhjetë. 17I dhjeti Semejës, bijve dhe vëllezërve
të tij, dymbëdhjetë. 18I njëmbëdhjeti Azareelit, bijve e vëllezërve të
tij, dymbëdhjetë. 19I dymbëdhjeti Hasabisë, bijve e vëllezërve të tij,
dymbëdhjetë. 20I trembëdhjeti i ra Subaelit, bijve e vëllezërve të tij,
dymbëdhjetë. 21I katërmbëdhjeti Matatisë, bijve e vëllezërve të tij,
dymbëdhjetë. 22I pesëmbëdhjeti Jerimotit, bijve e vëllezërve të tij,
dymbëdhjetë. 23I gjashtëmbëdhjeti Hananisë, bijve e vëllezërve të
tij, dymbëdhjetë. 24I shtatëmbëdhjeti Jezbakasës, bijve e vëllezërve
të tij, dymbëdhjetë. 25I tetëmbëdhjeti Hananiut, bijve e vëllezërve të
tij, dymbëdhjetë. 26I nëntëmbëdhjeti i ra Melotit, bijve dhe vëllezërve
të tij, dymbëdhjetë. 27I njëzeti Eliatës, bijve dhe vëllezërve të tij,
dymbëdhjetë. 28I njëzetenjëti i ra Otirit, bijve dhe vëllezërve të tij,
dymbëdhjetë. 29I njëzetedyti i ra Gedeltiut, bijve dhe vëllezërve të
tij, dymbëdhjetë. 30I njëzetetreti Mahaziotit, bijve e vëllezërve të tij,
dymbëdhjetë. 31I njëzetekatërti Romemtiezerit, bijve dhe vëllezërve të
tij, dymbëdhjetë.

9,17-27 ## Derëtarët

26 1Rendet e dertarëve ishin: Prej Koreajve: Meselemia,
biri i Koreut, prej bijve të Abiasafit. 2Bijtë e Meselemisë:
i parëlinduri Zakaria, i dyti Jadiheli, i treti Zabadia, i
katërti Jatanaeli, 3i pesti Elami, i gjashti Johanani, i shtati Elioenaji.
2Sam 6,10v; 1Kro 15,21 4Bijtë e Obededomit: i parëlinduri Semeja, i dyti Jozabadi, i treti
Joaha, i katërti Sahari, i pesti Natanaeli, 5i gjashti Amieli, i shtati
Isahari, i teti Folati, sepse Hyji e kishte bekuar.

6Semejit, birit të tij, i lindën djem që ishin të parë të vëllazërinë
e tyre, sepse ishin shumë burra të mirë. 7Bijtë e Semejit: Otniu,
Rafaeli, Obedi, Elzabadi me vëllezërit e tyre Eliun dhe Samakinë -
burra të fortë. 8Të gjithë këta prej bijve të Obededomit, këta dhe bijtë
e vëllezërit e tyre, njerëz të aftë për të shërbyer: ishin gjashtëdhjetë e
dy prej Obededomit. 9Kurse Meselemia kishte tetëmbëdhjet njerëz të
vyer, djem e vëllezër. 10Bijtë e Hosës, prej Merariajve, ishin: Semriu,
Zan 48,13-20 kryetar, edhe pse nuk kishte qenë i parëlindur, i ati i tij e vuri për
kryetar - 11Helcia, i dyti, Tabelia, i treti, Zaharia i katërti: të gjithë
këta bijtë e vellezërit e Hosës trembëdhjetë.

12Këto ishin rendet e derëtarëve: sipas krerëve të meshkujve, kishin
për të kryer shërbesa në Shtëpinë e Zotit, sikurse edhe vëllezërit e
9,24 tyre. 13U qit, pra, shorti barazi si për të vegjël e të mëdhenj sipas
familjeve e për çdo derë.

26,1-19 Është lista më e hollësishme prej të tre listave në lidhje me derëtarët (krh. 9,17-27; 16,37-42).

26,1 *prej bijve të Abiasafit:* sipas TM. LXX ka Abiasaf; është mundur edhe hamendja Ebiasaf (krh. 9,19).

14Për krahun e lindjes shorti i ra Selemisë; kurse Zakarisë, birit
të tij, që ishte këshilltar i dijshëm dhe shumë i mençur, shorti ia qiti
pjesën veriore. 15Obededomit shorti i ra në krahun e jugut, kurse bijve
të tij u ranë magazinat. 16Sefimit e Hosës u ra krahu i perëndimit
pranë derës së Saleketit te rruga që qet në ngjitje. Roja ishte përbri
rojës: 17në krahun e lindjes, ditën gjashtë vetë, në veri katër; në
lindje katër ditën; te magazina dy nga dy. 18Për Parbarin, në krahun
perëndimor, katër levitë në udhë e dy për Parbarin. 19Këto janë rendet
e derëtarëve të bijve të Koreut e të Merariut.

Funksione të tjera të levitëve

20Kurse levitët, vëllezërit e tyre, kishin për detyrë mbikëqyrjen e
vishtarëve të Tempullit të Hyjit dhe vishtarin e gjërave të shuguruara:
21Prej bijve të Ledanit Gersonaj, prijës të barqeve të Ledanit Gersonaj
ishin Jahielajt. 22Bijtë e Jahielit, të Zatamit e të vëllezërve të tij
Joelit, ishin mbikëqyrës të visareve të Shtëpisë së Zotit.
23Prej bijve të Amramit, të Isaharit, Hebronit e të Ozielit: 24Subaeli,
biri i Gersamit, të birit të Moisiut, ishte mbikëqyrës mbi visaret.
25Vëllezërit e tij prej Eliezerit: Rahabia, djali i tij, Isaia, djali i tij,
Jorami, djali i tij, Zekriu, djali i tij, Selemiti, djali i tij. 26Ky, Selemiti, 18,11
dhe vëllezërit e tij, ishin mbikëqyrës të të gjithë vishtarëve të gjërave
të kushtuara, që i kushtoi mbreti David, krerët e barqeve, mijëtarët, Nr 31,48-54
urdhërqindësit dhe prijësit e ushtrisë 27i kishin kushtuar prej presë së
luftës për ta përforcuar e mbajtur Tempullin e Zotit. 28Po ashtu edhe
gjithçka kishte kushtuar vëguesi Samuel, Sauli, biri i Cisit, Abneri,
biri Nerit dhe Joabi, biri i Sarvisë: të gjitha dhuratat e shenjtëruara
ishin nën kujdesin e Selemitit e të vëllezërve të tij.
29Prej bijve të Isaharit ishin Konenia dhe bijtë e tij të ngarkuar me 15,22
punët publike të Izraelit: mbarështues të drejtësisë dhe mbikëqyrës.
30Kurse prej Hebronajve: Hasabia e vëllezërit e tij, një mijë e 27,17
shtatëqind burra të vyer, sundonin me Izraelin përtej Jordanit në
perëndim në çdo vepër të Zotit e në shërbim të mbretit. 31Prijësi i
Hebronajve ishte Jeria, sipas vëllezërive dhe barqeve të tyre. Në vitin

26,17 *ditën, gjashtë vetë:* TM ka: «gjashtë levitë». BJ, duke u bazuar tek LXX; shton «(çdo ditë)», duke përkthyer: «gjashtë levitë (çdo ditë)»

26,18 *Parbarin:* heb. Parbar, bëhet fjalë për një emër me etimologji dhe domethënie të pasigurt.

26,20 *vëllezërit e tyre:* me LXX; TM ka ahiyya.

26,22 Zetami dhe Joeli, së bashku me Subaelin dhe Selomin, formojnë një komision me detyrë të mbikëqyrin thesarin publik, i ngjashëm me atë që ekzistonte në kohën e Nehemisë (Neh 13,13) dhe Esdrës (Esd 8,33).

26,29 *me punët publike:* krh. Neh 11,16; bëhet fjalë për funksione të besuara levitëve nga autoritetet mbretërore (krh. rr 30.32), në dallim nga shërbimi i kultit (krh. 2Kro 19,4-11).

dyzet të mbretërimit të Davidit i regjistruan breznitë e familjeve dhe u gjetën burra të fortë në Jazer të Galaadit. 32Vëllezërit e tij, burra të vyer, ishin dy mijë e shtatëqind krerë familjesh; Mbreti David i vuri ata prijës mbi të gjitha punët hyjnore e mbretërore, mbi Rubenajt, Gadajt dhe mbi gjysmën e fisit të Manaseut.

Organizimi qytetar dhe ushtarak

27 1Bijtë e Izraelit sipas numrit të tyre: prijësit e vëllazërive, mijëtarët, urdhërqindësit, mbikëqyrësit që ishin në shërbim të mbretit e sipas rendeve të tyre, ku një rend hynte e tjetri dilte për çdo muaj të vitit. Çdo rend kishte nga njëzet e katër mijë vetë.

11,11 2Jesboami, biri i Zabdielit, ishte në krye të rendit të parë në muajin e parë. Nën urdhrin e tij ishin njëzet e katër mijë vetë. 3Ishte prej bijve të Faresit, prijësi i të gjithë prijësve të ushtrisë në muajin e parë.

11,12 4Dudi Ahohaj e mbante rendin e muajit të dytë. Nën urdhërin e tij ishin njëzet e katër mijë vetë.

12,28 5Prijësi i rendit të tretë në muajin e tretë ishte Banaja, biri i Jojadës prift dhe në rendin e tij ishin njëzet e katër mijë vetë. 6Ky është Banaja, ai trimi i trimave ndër të Tridhjetët e mbi të Tridhjetët. Në krye të rendit të tij ishte i biri Amizabadi.

2Sam 2,18-23 7I katërti, në muajin e katërt, ishte Asaeli, vëllai i Joabit, dhe pas tij Zabadia, i biri. Edhe rendi i tij kishte njëzet e katër mijë vetë.

8I pesti, në muajin e pestë, ishte prijës Samaot Zaraita. Turma e tij kishte njëzet e katër mijë vetë.

9I gjashti, në muajin e gjashtë, ishte Hira, biri i Akcesit Tekuit. Në rendin e tij kishte njëzet e katër mijë vetë.

10I shtati, në muajin e shtatë, ishte Heles Faloniti, prej bijve të Efraimit. Turma e tij kishte njëzet e katër mijë vetë.

11I teti, në muajin e tetë, ishte Sobokaji Husataj, prej rodit të Zarës. Rendi i tij kishte njëzet e katër mijë vetë.

12I nënti, në muajin e nëntë, Abiezer Anatotaj, prej fisit të

k 27 Ky kapitull bashkon katër lista të ndryshme: 1) përgjegjësit e shërbimit të përmuajshëm (rr 1-15); 2) përgjegjësit e fiseve të Izraelit (rr 16-24); 3) përgjegjësit e të mirave të mbretit (25-31); 4) këshilltarët e mbretit (rr 32-34). – Lista e parë duket se është frymëzuar nga dymbëdhjetë prefekturat e themeluara prej Salomonit, të cilat siguronin, secila për një muaj, mirëmbajtjen e mbretit, njerëzve dhe rojeve të tij (krh. 1Mbr 5,7-8). Nga ana tjetër, ndarja në klasa bën të mendohet për një organizim ushtarak, e emrat e përgjegjësve janë marrë nga trimat e Davidit. Ndoshta bëhet fjalë për kontigjente të ushtrisë së thirrur për armë që, me të mbaruar të monarkisë, siguronin, për çdo muaj, shërbimin e garnizonit.

27,4 *Dudi Ahohaj:* sipas LXX që pohon: «e klasa e tij e Miklot, kryetari», e vërtetuar nga TM.

27,8 *Samaot Zaraita:* TM ka: hayyizrah; BJ, duke ndjekur TM, përkthen: «Yizrachit».

Beniaminit. Rendi i tij kishte njëzet e katër mijë vetë.
13I dhjeti, në muajin e dhjetë, Maraji Netofataj, prej rodit të Zarës.
Turma e tij kishte njëzet e katër mijë vetë.
14I njëmbëdhjeti, në muajin e njëmbëdhjetë, Banaja Faratonaj, prej
bijve të Efraimit. Turma e tij kishte njëzet e katër mijë vetë.
15I dymbëdhjeti, në muajin e dymbëdhjetë, Holdaji Netofataj, prej
rodit të Otonielit. Turma e tij kishte njëzet e katër mijë vetë.
16Kurse fiseve të Izraelit u ishin në krye: Rubenajve u ishte prijës
Eliezeri, biri i Zekriut, Simonajve Safatia, biri i Maakës. 17Levitëve
Hasabia, biri i Kamuelit. Aronajve Sadoku. 18Judës Eliu, prej
vëllezërve të Davidit. Isaharit Amriu, biri i Mikaelit. 19Zabulonit,
Jesmaia, biri i Abdisë. Neftaliut Jerimoti, biri i Ozrielit. 20Bijve të
Efraimit Ozea, biri i Ozaziut. Gjysmës së fisit të Manaseut Joeli,
biri i Fadajës. 21Gjysmës së fisit të Manaseut në Galaad Jadoja, biri
i Zaharisë. Beniaminit Jasieli, biri i Abnerit. 22Danit Ezrieli, biri i
Jerohamit. Këta ishin prijësit e fiseve të Izraelit.
23E Davidi nuk deshi t'i njehësojë ata që ishin të moshës njëzet 21
vjeçare e poshtë, sepse Zoti kishte premtuar se do ta shtonte Izraelin
porsi yjet e qiellit. 24Joabi, biri i Sarvisë, e kishte filluar regjistrimin,
por nuk e çoi deri në fund, sepse për këtë Hidhërimi u zbraz mbi
Izraelin. Për këtë arsye numri nuk qe shënuar në Librin e Analeve
të mbretit David.
25Mbikëqyrës mbi pasurinë e mbretit ishte Azmoti, biri i Adielit.
Mbi pronat që i kishte në krahinë, në qytete, në fshatra e në qyteza
kryekujdestar ishte Jonatani, biri i Ozisë. 26Kryekujdestar mbi bujq
që lëronin tokat ishte Ezriu, biri i Kelubit. 27Vreshtarëve Semejë
Ramataj. Kujdestar i qilarëve të verës në vreshta ishte Zabdia
Sefamataj. 28Kujdestar i ullishtave dhe i pronave me mana që ishin
në Sefelë, ishte Balanami Gaderaj, kurse mbi depot e vajit Joasi.
29Kujdestar mbi gjedhin që kullotej në Saron ishte Setraji Saronaj
ndërsa mbikëqyrës i lopëve që ishin në vërri ishte Safati, biri i Adliut.
30Kujdestar i gamileve ishte Ubili Ismahelaj mbikëqyrës gomaricave
ishte Jadia Meronataj. 31Kujdestar i deleve Jazis Agareu: të gjithë
këta ishin kujdestarët e të mirave që i përkisnin Davidit.

27,16 Kjo listë është artificiale: ajo ndjek rendin e bijve të Jakobit që gjendet tek 2,1-2; ruan Rubenin, Simonin dhe Levin, që në kohën e Davidit nuk janë më fise të pavarura, e duke ndarë Jozefin në tre pjesë (Efraimi dhe dy gjysmat e fisit të Manaseut), lë jashtë Gadin dhe Aserin për të mos tejkaluar numrin dymbëdhjetë.

27,23-24 Këta dy rreshta i referohen kapitullit 21 dhe duket se janë vënë me qëllim për të shpjeguar se pse shifrat e atij kapitulli janë më të vogla se ato të 2Sam 24,9.

27,25 Bëhet fjalë për administratorët e zotërimeve të mbretit që ekzistonin që në kohën e Davidit (krh. 21,1). Kjo listë nuk është shpikur, siç tregojnë emrat jo izraelitë që përmban, por nuk mund të saktësojmë hollësitë as datën.

32Jonatani, ungji i Davidit, burrë i urtë dhe i ditur, ishte këshilltar,
e bashkë me Jahielin Hakamonaj përkujdesohej për fëmijët e mbretit.
2Sam 15,31v; 33Po edhe Akitofeli ishte këshilltar i mbretit e Kusaji Arahaj mik i
2Sam 16,17 mbretit. 34Pas Akitofelit, u bë këshilltar Jojada, biri i Banajës, dhe
Abiatari. Prijësi i ushtrisë së mbretit ishte Joabi.

Udhëzimet e Davidit lidhur me Tempullin

28 1Davidi i bashkoi të gjithë prijësit e Izraelit, prijësit e
fiseve dhe udhëheqësit e rendeve që ishin në shërbim të
mbretit: mijëtarët e urdhërqindësit, si edhe ata që ishin
kryekujdestarë të pasurisë së mbretit dhe të fëmijëve të tij, me
oborrtarë, me trimat e fortë që i kishte në Jerusalem. 2Davidi u ngrit
në këmbë dhe tha:

«Më dëgjoni, vëllezërit e mi e populli im! Unë kam menduar të
Ps 132,7 ndërtoj një shtëpi në të cilën të pushojë Arka e Besëlidhjes së Zotit e
të jetë shtrojë për këmbët e Hyjit tonë. Gjithçka lypet për ta ndërtuar
22,8 e kam bërë gati. 3Porse Hyji më tha: 'Ti s'do ta ndërtosh Shtëpinë në
nder të Emrit tim, sepse je luftëtar e ke derdhur gjak.' 4Prej mbarë
shtëpisë sime Zoti, Hyji i Izraelit, më zgjodhi mua që të jem mbret
mbi Izraelin për përgjithmonë. Judën e zgjodhi për derë të parë, kurse
prej shtëpisë së Judës, shtëpinë e tim eti e prej bijve të babës tim Atij
i pëlqeu të më zgjedhë mua për mbret mbi mbarë Izraelin. 5Po ashtu
edhe prej bijve të mi - e Zoti më fali fëmijë shumë - Zoti e zgjodhi
Salomonin, tim bir, për të ndenjur mbi fron të mbretërisë së Zotit
17,12v; 22,10v mbi Izraelin. 6Sepse Zoti më tha: 'Salomoni, yt bir, do të ma ndërtojë
shtëpinë dhe tremet e mia: sepse atë e kam zgjedhur për birin tim dhe
unë do t'i jem atij babë. 7Mbretërinë e tij do ta bëj të qëndrueshme
deri në amshim në qoftë se do të vazhdojë t'i kryejë urdhërimet e mia
dhe ligjet siç po vepron sot.' 8E tani, para mbarë Izraelit, bashkësisë
së Zotit, ku po na dëgjon Hyji ynë, ruani e shqyrtoni hollë të gjitha
Lp 4,5 urdhërimet e Zotit, Hyjit tuaj, që ta gëzoni këtë tokë të mirë e t'ua
lini fëmijëve tuaj trashëgim pas jush brez pas brezit deri në amshim.

9Kurse ti, o biri im Salomon, njihe Hyjin e babës tënd e shërbeji

27,34 Me përjashtim të Joabit, lista nuk përputhet me ato të zyrtarëve të lartë të Davidit që jepen tek 18,14-17; 2Sam 8,15-16; 20,23-26. Këtu kemi këshilltarët personal të mbretit. Abiatari duhet të jetë prifti me këtë emër (1Sam 22,20 e në vijim), por karakteri i tij priftëror nuk është i saktësuar për shkak të përparësisë të fituar nga familja konkuruese ndaj tij, Sadokut.

k 28 Ky kapitull rimerr tregimin nga pika ku kishte qenë ndërprerë tek 23,1. Kronisti lë në harresë krejt tregimin e 1Mbr 1-2 mbi marrjen e fronit nga Salomoni dhe zhvillon vizionin e tij të veçantë të historisë: Hyji ka zgjedhur Davidin si mbretin e Izraelit dhe tani zgjedh djalin e tij Salomonin, i cili do të trashëgojë fronin e të atit dhe do të ndërtojë tempullin.

28,9-10 Kjo nxitje morale, në stilin e Lp, që paraprin përshkrimin krejtësisht të kultit, pasqyron mësimin e profetëve mbi kultin e brendshëm.

me zemër të përsosur e me shpirt të gatshëm, sepse Zoti i shqyrton
zemrat e të gjithëve dhe i di të gjitha mendimet e mendjeve: nëse do ta
kërkosh, ai do të lejojë ta gjesh; nëse do ta lësh atë, ai do të të përbuzë
e do të të flakë për amshim. [10]Kuptoje, pra, tani se Zoti të ka zgjedhur
që ta ndërtosh Shtëpinë e Shenjtërores: merr guxim e kryeje».

[11]Davidi ia dha Salomonit, djalit të vet, gjedhen e paraderës, të
tempullit, të magazinave, të dhomave të brendshme, të dhomave në
kat dhe të Shtëpisë së Pajtimit; [12]si dhe gjedhen e të gjithave që i
kishte sajuar me mendje, për treme të Shtëpisë së Zotit, të të gjitha Dal 42
dhomave përreth, për vishtarë të Shtëpisë së Zotit dhe për vishtarë të 26,20
sendeve të shuguruara, [13]për rendet e priftërinjve e të levitëve, për çdo
punë në shërbesë të Shtëpisë së Zotit dhe për çdo enë të shërbesës së
Tempullit të Zotit; [14]arin në peshë për çdo enë të shërbesës, argjendin
në peshë për të gjitha enët e argjendta që duhen për shërbime të
ndryshme. [15]Po ashtu edhe qirimbartës të artë e dritëza të arta për ta
e dha arin sipas masës së duhur të secilit qiribartës e dritëz në peshë;
po edhe për qirimbartës e dritëza të tyre të argjendta i dha argjend
në peshë. [16]Arin në peshë për tryeza në të cilat kanë për t'u vendosur
bukët e kushtimit, për secilën tryezë, po ashtu edhe argjendin për
tryezat e tjera të argjendta. [17]Gjithashtu për pirunj, për kusia, për Dal 27,3; Nr 4,14
kupa ari të kulluar, për gota të arta sipas cilësisë aq sa duhej për një
gotë e një gotë; po ashtu edhe për gota të argjendta, caktoi argjend në
peshë për çdo gotë. [18]Po ashtu edhe për lterin e kemimit, ar të pastër
e ar për koçinë me kerubinë që i shtrijnë krahët dhe e mbulojnë Arkën
e Besëlidhjes së Zotit. [19]«Të gjitha këto - tha - ishin të shkruara me
dorën e Zotit që të mund t'i njohë të gjitha veçorit e gjedhes».

[20]Atëherë Davidi i tha birit të vet Salomonit edhe: «Vepro si burrë,
ki guxim dhe nisja punës dhe mos u tremb as mos ki frikë! Vërtet,
Zoti, Hyji im, do të jetë me ty dhe nuk do të të lëshojë as s'do të lërë
deri që ta kryesh mbarë punën lidhur me Shtëpinë e Zotit. [21]Ja, rendet
e priftërinjve dhe të levitëve: do të jenë të gatshëm në çdo shërbesë të
Shtëpisë së Tenzot. Pranë teje për të ndihmuar do të jetë me vullnet

28,11 Moisiu kishte marrë prej Hyjit modelin e «tendës» (Dal 25,9). Davidi, që për kronistin është themeluesi i institucioneve të reja, vetë ai jep modelin e tempullit. Por në rr 19 gjithçka i referohet Hyjit.

28,12 *që i kishte sajuar me mendje*: përkthim tjetër «merrte prej Shpirtit».

28,15 *qirinjmbajtësit:* janë shumë (1Mbr 7,49); në tendë ishte vetëm një (Dal 25,31-40).

28,16 *tryeza:* duhet të ishin dhjetë, sipas 2Kro 4,8. Në tendë (Dal 25,23 e në vijim) dhe në tempullin e Salomonit (1Mbr 7,48) ishte vetëm një tryezë.

28,18 *Arka e Besëlidhjes paraqiste një fron dhe jo një karrocë.* Por kronisti mendon për karrocën e Ez 1 e 10.

28,19 *që të mund t'i njohë:* duke ndjekur LXX. TM ka: «që më bënte të kuptoja»; mund të bëhet fjalë për një reflektim atribuar Davidit.

çdo njeri i ditur për cilëndo punë për këtë vepër. Të gjithë prijësit dhe mbarë populli janë nën urdhrin tënd».

Kushtet

29 [1]Atëherë mbreti David i tha mbarë bashkësisë: «Salomoni, im bir, që të vetmin Hyji e zgjodhi, është ende i ri e i njomë, kurse vepra është e madhe: sepse kjo ndërtesë nuk është për njeri, por për Hyjin, Zotin tonë. [2]Unë, njëmend, me të gjitha fuqitë e mia bëra gati për Shtëpinë e Hyjit gjithçka lypet: arin për enë të arta, argjend për enë të argjendta, bronz për enë të bronzta, hekur për të hekurta, lëndë për enë të drunjta, gurë oniksi e brilantë, gurë të palatuar dhe të ngjyrave të ndryshme, gjithfarë gurësh të paçmueshëm dhe mermer të bardhë me shumicë. [3]Për më tepër, prej dashurisë që kam për Shtëpinë e Hyjit, jap edhe prej çka kam personalisht ar e argjend për Tempullin e Hyjit tim, përveç atyre që kam bërë gati për godinën e shenjtë: [4]tri mijë talenta ar prej arit të Ofirit e shtatë mijë talenta argjend të kulluar për t'i veshur muret e Tempullit. [5]Ar për enë të arta dhe kudo lypet argjend për enë të argjendta dhe për vepër të dorës mjeshtrore. Nëse edhe ndokush tjetër ka dëshirë të dhurojë vullnetarisht, le të jetë dorëgjerë sot e le të dhurojë çka i dëshiron zemra në nder të Zotit». [6]Atëherë vullnetarisht dhuruan prijësit e vëllazërive, krerët e fiseve të Izraelit, mijëtarët dhe urdhërqindësit dhe mbikëqyrësit e veprës së mbretit. [7]Këta, për
Nr 7 ndërtimin e Tempullit të Hyjit dhanë pesë mijë talenta ar, dhjetë mijë monedha, dhjetë mijë telenta argjend, tetëmbëdhjetë mijë talenta bronz dhe njëqind mijë talenta hekur. [8]Edhe kushdo kishte gurë të paçmueshëm, të gjithë i jepnin si dhuratë për vishtarin e Shtëpisë së Zotit në dorë të Jahielit Gersonaj. [9]Populli i kënaqej shpirti sepse ishin të gatshëm shpirtërisht të gjithë t'ia dhuronin Zotit me gjithë zemër. Po edhe mbreti David vërtet u gëzua fort.

[10]Mandej Davidi e bekoi Zotin para mbarë bashkësisë dhe tha: «I bekuar je, o Zot, Hyji i Izraelit, atit tonë, prej amshimit e në amshim!

29,1-9 Davidi ofron për tempullin thesaret që ka mbledhur me këtë qëllim dhe të gjitha pasuritë e tij personale. Të mëdhenjtë e mbretërisë shtojnë dhuratat e tyre. Shifrat e zmadhuara vënë në pah rëndësinë që Davidi i jep projektit dhe shkëlqimin e tempullit të ardhshëm. Për kronistin, Davidi tashmë ka bërë gjithçka gati e Salomoni nuk ka detyrë tjetër veç ta realizojë.

29,7 *monedha:* fj.fj. "darike", d.m.th. monedha e Darios; këtu del në pah trillimi i kronistit që e kthen gjithçka në kohën e Davidit.

29,10-20 Në këtë lutje shumë të bukur, Davidi e sheh Hyjin si zanafillën e dhuratave që janë paraqitur për tempullin e tij. Këto dhurata i kthehen Atij nëpërmjet një oferte, sinqeriteti i së cilës i pëlqen Hyjit (rr 17). Bëhet fjalë për një lutje të vërtetë «mbi dhuratat».

11Ty, o Zot, të përket madhëria e pushtetit,
lavdia, shkëlqimi dhe lartëmadhëria!
Sepse gjithçka në qiell e në tokë, janë të tuat!
Ty, o Zot, të përket mbretëria,
ti lartësohesh si kryet përmbi çdo gjë!
12Prej teje vjen pasuria dhe lavdia,
ti zotëron me gjithçka!
Në dorën tënde fuqia dhe pushteti,
Ti mund të bësh gjithçka të madhërishme e të qëndrueshme!
13Prandaj, o Hyji ynë, po të mbadhërojmë
e po e lavdërojmë Emrin tënd të madhërishëm!

14Po e kush jam unë dhe çfarë është populli im që të mund të t'i kushtojmë ty të gjitha këto sende? Por të gjitha këto janë të tuat dhe gjithçka të kushtuam, të gjitha i morëm prej dorës sate! 15Shtegtarë Ps 39,13
jemi para Teje e ardhacakë,si etërit tanë, jeta jonë si hije mbi tokë dhe pa farë shprese. 16O Zot, Hyji ynë, gjithçka kemi përgatitur për t'ia ndërtuar Shtëpinë Emrit tënd të shenjtë, vjen prej dorës sate dhe të gjitha janë të tuat. 17Mirë e di, Hyji im, se ti i vë në provë zemrat dhe se të pëlqen thjeshtësia: këndej edhe unë, në thjeshtësinë e zemrës sime, t'i kushtova të gjitha këto me gëzim. Po edhe mbarë popullin tënd, që është këtu, e pashë se me një gëzim të jashtëzakonshëm t'i kushtoi këto dhurata vullnetarisht. 18O Zot, Hyji i Abrahamit, i Izakut e i Izraelit, i etërve tanë, ruaje për amshim këtë vullnet të zemrës së tyre. Bëj zemra e tyre të qëndrojë gjithmonë në nderimin tënd. 19Po edhe Salomonit, tim bir, jepi një zemër të përsosur që t'i ruajë urdhërimet e tua, dëshmitë dhe ligjet e tua e t'i zbatojë të gjitha dhe t'ia dalë ta ndërtojë Shtëpinë për të cilën unë i bëra të gjitha përgatitjet».

20Atëherë Davidi iu drejtua mbarë bashkësisë: «Bekojeni tani Zotin, Hyjin tuaj!» Dhe mbarë kuvendin e bekoi Zotin, Hyjin e etërve të vet. Pastaj u përkulën në nderim njëherë Hyjit e pastaj mbretit.

Salomoni hyp në fron, Davidi vdes

21Të nesërmen i flijuan Zotit therorë dhe ia kushtuan flitë e Dal 24,5
shkrumbimit: një mijë mëzetër, një mijë desh, një mijë qengja me flitë e njomjes së tyre dhe shumë fli të tjera për mbarë Izraelin. 22Atë ditë

29,22 Sikurse ndodhi pas besëlidhjes së parë (krh. Dal 24,5.11). – Për së dyti: këto fjalë, që mungojnë tek LXX, duket se janë futur për të harmonizuar këtë pjesë me 23,1. Kronisti e sheh qe në këtë kohë të lashtë lyerjen e kryepriftit, që tregon se nuk ka qenë praktikuar vetëm pas mërgimit. Sipas 1Mbr 1,39 është Sadoku që i jep lyerjen Salomonit.

Dal 24,11 në praninë e Zotit hëngrën e pinë me gëzim të madh. Për së dyti e bënë
1Mbr 1,39 mbret Salomonin, birin e Davidit dhe e shuguruan sipas dëshirës së Zotit për princ, kurse Sadokun e shuguruan për prift.

23Kështu Salomoni hypi mbi fronin e Zotit që të jetë mbret në vend t'et, Davidit; punët i shkonin për së mbari e mbarë Izraeli e dëgjonte. 24Po ashtu edhe të gjithë prijësit e trimat e zgjedhur si dhe të gjithë bijtë e mbretit David ia shtrinë dorën duke dëshmuar se i nënshtrohen mbretit Salomon. 25Zoti e ngriti shumë Salomonin në sytë e mbarë Izraelit dhe ia dha një madhëri aq të madhe mbretërisë së tij, sa që të tillë kurrë nuk e pati asnjë mbret i Izraelit.

||1Mbr 2,11 26Kështu Davidi, biri i Isait, mbretëroi mbi mbarë Izraelin. 27Mbretërimi i tij mbi Izraelin zgjati dyzet vjet. Në Hebron kishte mbretëruar shtatë vjet, kurse në Jerusalem mbretëroi tridhjetë e tri vjet. 28Vdiq në pleqëri të lume, plot pasuri e lavdi. Në vend të tij u bë mbret i biri, Salomoni.

29Veprat e mbretit David janë të shkruara prej fillimit deri në mbarim, në Librin e Samuelit vëgues, të Natanit profet dhe në vëllimin e Gadit vëgues 30me mbarë mbretërimin e tij, trimëritë dhe kohërat që kaluan nën sundimin e tij qoftë në Izrael e qoftë në të gjitha mbretëritë e tokës.

29,23 Froni nuk është më i mbretit, por i Hyjit: bëhet fjalë për idealin teokratik të kronistit.

29,29 Duket se këto burime profetike nuk paraqesin, të paktën këtu, asgjë tjetër përveçse librat kanonikë të Samuelit dhe Mbretërve, të cilët, në Biblën hebraike, janë pjesë e «profetëve të parë».

Libri i dytë i kronikave

III. SALOMONI DHE NDËRTIMI I TEMPULLIT

Salomoni e merr dhuratën e dijes

1 [1]Salomoni, biri i Davidit, ishte përforcuar në mbretërinë e tij. Zoti, Hyji i tij, ishte me të dhe e ngriti në kulm madhërinë e tij.
[2]Atëherë Salomoni i urdhëroi mbarë Izraelit: mijëtarëve, ‖1Mbr 3,4-15
urdhërqindësve, gjyqtarëve, prijësve të mbarë Izraelit, krerëve të
familjeve [3]dhe mbarë bashkësinë shkoi në kodrinën e Gabaonit, ku 1Kro 16,39; 21,29
ishte Tenda e Takimit të Hyjit, që e kishte punuar Moisiu, shërbëtori
i Hyjit, në shkretëtirë. [4]Davidi e kishte sjellë Arkën e Hyjit prej
Kariatiarimit në vendin që e kishte pasë bërë gati për të dhe ku ia
kishte ngrehur Tendën: d.t.th. në Jerusalem. [5]Lteri i bronztë, që e Dal 27,1-2; 31,2; 1Kro 2,20
kishte punuar Beseleeli, biri i Urisë së Hurit, ishte atje para Banesës
së Zotit e Salomoni dhe mbarë bashkësia shkuan atje. [6]Shkoi pra,
Salomoni te lteri i bronztë pranë Tendës së Takimit të Zotit dhe aty i
kushtoi një mijë fli.

[7]Po këtë natë Hyji iu dëftua Salomonit. I tha: «Lyp çka dëshiron
të të jap.» [8]Salomoni i përgjigji Hyjit: «Ti e përkrahe shumë tim atë
Davidin, kurse mua më bëre mbret në vend të tij. [9]Tash, pra, o Zot, Hyj,
plotësoje zotimin tënd që ia dhe atit tim Davidit, pasi më bëre mbret
mbi popullin tënd të shumtë që është i panumërt porsi pluhuri i tokës,
[10]më jep dije e kuptim që ta udhëheq popullin tënd. E njëmend, kush
mundet ta sundojë denjësisht një popull kaq të madh siç është yti?».

kk 1–9 Kk 1–9 të librit të 2Kro nuk përmbajnë gjë tjetër të mbretërisë së Salomonit përveç se ndërtimin e tempullit, që i jep fund veprës së ndërmarrë prej Davidit. Nuk flitet për hijet e mbretërisë dhe ngulmohet, qoftë në fillim dhe qoftë në fund (kk 1 dhe 9), mbi pasurinë dhe lavdinë e Salomonit, fryt i bekimit hyjnor.

1,1-17 Duke i pas kaluar në heshtje luftimet që ndoqën vdekjen e Davidit (1Mbr 2), kronisti hap tregimin e tij mbi mbretërinë me ëndrrën e Gabaonit. Ai justifikon këtë konsultim të Hyjit në Gabaon me praninë e tendës së takimit (krh. 16,39+), së cilës i bashkangjitet këtu altari i shtretëtirës (krh. rr 6). Kronisti nënvizon kështu vazhdimësinë me institucionet moisijake. Lavdia e Salomonit varet nga urtia që ai e mori në Gabaon.

1,6 Autori deuteronomist i librave të Mbretërve tashmë kishte arsyetuar flijimet e blatuara jashtë tempullit me arsyen e mirë se tempulli akoma nuk ekzistonte (1Mbr 3,2) dhe se vazhdohej të flijohej në lartësitë. Kronisti shfajëson shenjtëroren dhe flijimet duke nënkuptuar se tenda dhe altari i shkretëtirës gjendeshin në Gabaon (krh. rr 3 dhe referimet anësore)

[11]Atëherë Hyji i tha Salomonit: «Pasi i pëlqeu zemrës sate kjo gjë
e nuk kërkove pasuri, mirëqenie e lavdi, as vdekjen e atyre që të
urrenin, madje as jetë të gjatë, por kërkove urtësi e dije që të mund
t'i prish popullit tim, mbi të cilin të bëra mbret, [12]të janë dhënë dija
Mt 6,33 e kuptimi! Por unë do të të jap edhe mirëqenie e lavdi, kështu që
askush ndër mbretër, as para teje as pas teje, të mos jetë i ngjashëm
me ty!». [13]U largua, pra, Salomoni nga prania e Tendës së Takimit
prej kodrinës së Gabaonit në Jerusalem dhe mbretëroi mbi Izraelin.
‖1Mbr 10,26-29; =2Kro 9,25 [14]Bashkoi karroca lufte dhe kalorës. Pati një mijë e katërqind
karroca lufte dhe dymbëdhjetë mijë kalorës të shpërndarë nëpër
qytete dhe pranë vetes në Jerusalem. [15]Salomoni ia doli të sillte në
Jerusalem argjend e ar si gurë, e lëndë cedri porsi dru mani që rritet
në Sefelë me shumicë të madhe. [16]Kuajt ia sillnin prej Egjiptit dhe
prej Koes. Tregtarët e mbretit i blenin në Koa. [17]Ata e sollën në vend
një karrocë lufte dhe e shitën për gjashtëqind sikla të argjendtë si
dhe një kalë për njëqind e pesëdhjetë. Kështu bëhej edhe për të gjithë
mbretërit e tjerë të hetitëve e të Sirisë të cilët importonin përmes tyre.

Përgatitjet e fundit. Hirami i Tirit

2,1 (volg.) [18]Salomoni vendosi ta ndërtojë një Shtëpi në nder të Emrit të Zotit
dhe një pallat për vete.

=2,17; 1Mbr 5,29-30 **2** [1]I caktoi shtatëdhjetë mijë vetë bartës krahu dhe tetëdhjetë mijë
gdhendës guri në mal dhe tri mijë e gjashtëqind kryepunëtorë.
‖1Mbr 5,15-20 [2]Atëherë i çoi fjalë Hiramit, mbretit të Tirit: «Sikurse ke vepruar
1Kro 14,1 me babën tim Davidin dhe i ke dërguar lëndë cedri që ta ndërtonte
pallatin për të banuar ai në të, [3]po ashtu vepro edhe për mua që t'ia
Nr 20,12 ndërtoj një Shtëpi Emrit të Zotit, Hyjit tim, e ta shuguroj për të djegur
Nr 17,5 Lev 24,6 para tij erëra të këndëshme tymuese, për të kushtuar vazhdimisht
Nr 28-29 bukë dhe fli shkrumbimi në mëngjes e në mbrëmje, të shtunave, hënëve
të reja dhe në të gjitha të kremtet e Zotit, Hyjit tonë, për amshim që
i janë urdhëruar Izraelit. [4]Shtëpia, të cilën dëshiroj ta ndërtoj, është
e madhe, sepse i madh është Zoti ynë përmbi të gjithë zotat. [5]E kush
6,18 do të kishte mundësi t'i ndërtojë Atij një Shtëpi të denjë? Në qoftë
se qiejt dhe qiejt e qiejve nuk mund ta zënë Atë, po kush jam unë që
të mund t'ia ndërtojë Shtëpinë? Por vetëm kaq sa të digjet kemi në

1,16 Si në pjesën paralele të Mbretërve (krh. 1Mbr 10,28), TM (me LXX, Vulg. e sir) teksti ka "Egjipti" (micrajim) në vend të Mucur, dhe miqwe' ("tubim"?) në vend të miqwëeh. – Koe është emri i lashtë i Cilicisë (krh. 1Mbr 10,28).

2,3 Këto shprehje përshkruajnë kultin e tendës sipas teksteve priftërore të Pesëlibërshit. *kushtuar: me LXX; e përjashtuar nga TM.*

praninë e tij. [6]Tashti, ma dërgo një njeri të ditur që di të punojë me ar,
me argjend, me bronz, me hekur, me purpur të kuq e ngjyrë vjollce e
që të jetë i ushtruar në mjeshtrinë e skalitjes; ai do të punojë me këta
artizanët që i kam në Jude e në Jerusalem, të cilët i përgatiti im atë
Davidi. [7]Ti më dërgo edhe lëndë cedri, bredhi e pishe prej Libanit.
Unë e di se shërbëtorët e tu dinë ta presin drurin e Libanit, e edhe
shërbëtorët e mi do të jenë me shërbëtorët e tu [8]që të më përgatiten
lëndë të shumta, sepse Shtëpia që dëshiroj ta ndërtoj duhet të jetë e
vetme dhe e madhërishme. [9]Druprerësve, shërbëtorëve të tu, do t'u jap
si ushqim njëzet mijë kora grurë po edhe aq kora elb, njëzet mijë batë
verë si dhe njëzet mijë batë vaj.»

[10]E Hirami, mbreti i Tirit, i përgjigji me anë të një letre që ia dërgoi
Salomonit: «Pasi Zoti e deshi popullin e vet, bëri që ti të mbretërosh
mbi të.» [11]Dhe shtoi: «Bekuar qoftë Zoti, Hyji i Izraelit, i cili bëri qiellin
e tokën, që ia dha Davidit mbret një djalë të dijshëm, të mençur, të ‖1Mbr 7,14; Dal 31,2v
arsyeshëm e të urtë që të ndërtojë Shtëpi në nder të Zotit dhe pallat
për vete. [12]Tani po ta dërgoj një njeri të urtë, të dijshëm veç si ai,
Hiramin, mjeshtrin tim, [13]djalin e njërës prej bijave të Danit, babai i të
cilit qe tiras. Ky di të punojë në arë e në argjend, në bronz e në hekur,
në gur e në dru, në purpur, në pëlhurë ngjyrë vjollce e në pëlhurë të
kuqe. Di të gdhendë çdo gdhendje; ia pret mendja hollë e, çka i sheh
syri, ia qet dora. Do të punojë me mjeshtrit e tu dhe me mjeshtrit e ‖1Mbr 5,22-26
zotërisë tim, Davidit, babës tënd. [14]Ti imzot, veç dërgoje grurin, elbin,
vajin, verën që i ke premtuar për shërbëtorët e tu. [15]Ne do t'i presim
drutë nga Libani gjithsa të të nevojiten dhe do t'i përcjellim me trapa
nëpër det në Jope e ty të mbetet vetëm t'i shpiesh në Jerusalem.»

Punimet

1Kro 22,2+

[16]Atëherë Salomoni i regjistroi të gjithë burrat ardhacakë që ishin
në tokën e Izraelit, pas njehësimit që e bëri babai i tij, Davidi, dhe =2,1
dolën njëqind e pesëdhjetë e tri mijë e gjashtëqind. [17]Prej tyre i caktoi
shtatëdhjetë mijë bartës dhe tetëdhjetë mijë gurnxjerrës në gurore,
kurse për kryepunëtorë të tyre i caktoi tri mijë e gjashtëqind vetë.

2,6 Kronisti shkrinë së bashku tekstet e 1Mbr 5,32 dhe 7,13-15 reminishenca të ndërtimit të tendës (Dal 26,1; 31,2v).

2,7 *pishë: algummim te* TM; në 1Mbr 10,11, i cili sjell këtë dru nga Ofiri dhe jo nga Libani (krh. 2Kro 9,10), kemi *almuggim* me domethënie identike. Mund të jetë druri taksës.

2,9 *ushqim: ma' akolet,* me versionet (krh. 1Mbr 5,25); TM ka "goditje", *makkot.*

2,16-17 Pa marrë parasysh rëndësinë që i jepet tempullit, kronisti ka shkurtuar shumë përshkrimin e Mbretërve (dhe ka modifikuar njëfarë numri detajesh dhe shifrash). Ai interesohet më shumë për kultin se sa për godinat, të cilat, në tempullin e pas mërgimit që ai njihte, nuk kishin shkëlqimin e tempullit salomonik.

‖1Mbr 6
Zan 22,2
1Kro 21,15v
Ez 40,5+
‖1Mbr 7,15-22

3 [1]Atëherë Salomoni e filloi ndërtimin e Shtëpisë së Zotit në Jerusalem në malin Mori, që kishte qenë caktuar prej Davidit, babës së tij, por në atë vend që Davidi e kishte bërë gati, në lëmën e Ornan Jebuseut. [2]Ndërtimin e filloi në muajin e dytë të vitit të katërt të mbretërimit të vet. [3]Dhe ja, masat që i caktoi Salomoni për ndërtimin e Shtëpisë së Hyjit: gjatësia gjashtëdhjetë kute, me kute të moçëm, kurse gjerësia njëzet kute. [4]Tremja, në ballë, ishte e gjatë sipas gjerësisë së Shtëpisë: njëzet kute. I lartë ishte njëqind e njëzet kute. Përmbrenda e praroi me ar të kulluar. [5]Sallën e madhe e mbuloi me dërrasë bredhi dhe e veshi me pllaka ari të kulluar gjithkund. Në to gdhendi palma dhe i gërshetoi njëra me tjetrën me vargje. [6]Po ashtu truallin e Tempullit e shtroi me mermer shumë të çmueshëm dhe tejet të bukur. [7]Me arin që ishte prej Parvaimit e veshi sallën: d.t.th. muret, tratë, praqet dhe dyert. Në mure gdhendi kerubinë.

[8]E punoi edhe sallën e Shenjtrores së shenjtëroreve: gjatësia sipas gjerësisë së Shtëpisë, njëzet kute dhe gjerësia po ashtu njëzet kute. E veshi me pllaka ari të kulluar: shpenzoi afër gjashtëqind talenta. [9]Për gozhda përdori pesëdhjetë sikla ari. Po ashtu edhe dhomat e sipërme i veshi me ar. [10]Në sallën e Shenjtërores së shenjtëroreve i punoi dy kerubinë: vepër skulptori, dhe i veshi me ar. [11]Krahët e kerubinëve ishin të gjatë njëzet kute, kështu që njëri krah ishte i gjatë pesë kute dhe e prekte murin e sallës, kurse tjetri po ashtu pesë kute që e prekte krahun e tjetrit kerubin. [12]Po asthu edhe krahu i kerubinit tjetër ishte pesë kute dhe mbërrinte ta prekë murin e sallës, kurse krahu tjetër po ashtu pesë kute prekte krahun e kerubinit tjetër. [13]Kështu, krahët e të dy kerubinëve, ishin të shtrirë dhe kishin njëzet kute gjatësi. [14]E punoi edhe velin prej pëlhure vjollcë, purpure, pëlhure të kuqe e prej beze dhe qendisi në të kerubinë.

[15]Në hyrje të Shtëpisë punoi edhe dy shtylla, që ishin tridhjetë e dy kute të larta, kurse krerat e tyre ishin pesë kutesh. [16]Gërshetoi keza dhe i vendosi në majë të shtyllave; punoi gjithashtu edhe njëqind shega që i vuri ndërmjet gërshetave. [17]Shtyllat i vendosi në ballë të Tempullit, njërën në të djathtën e tjetrën në të majtën. Atë që ishte në të djathtë e quajti Jakin, kurse atë në të majtë Booz.

3,2 Pas *në muajin e dytë,* TM përsërit, për diktografi: "në të dytën" (ditë?).

3,8 Kronisti zëvendëson këtu termin *debir* (krh. rr 16; 4,20; 5,7.9, etj.) të 1Mbr me shprehjen "Shenjtërores së shenjtëroreve" që kishte qenë përodorur prej Ez 41,3-4, në vegimin e tij të tempullit të ardhshëm dhe nga Dal 26,34 etj., në përshkrimin e banesës së shkretëtirës. Ky term në vijim ka hyrë në përdorim të zakonshëm.

3,14 Është veli i banesës së Dal 26,31. Në kohën e vet, tempulli i Salomonit kishte një derë druri mbi të cilën ishin të gdhendur kerubinët (1Mbr 6,31-32); ndërsa kronisti i vendosë mbi velin e banesës.

4 [1]E punoi edhe lterin e bronztë të gjatë njëzet kute, të gjerë njëzet kute e të lartë dhjetë kute. [2]E punoi edhe Detin në metal të derdhur, prej buze e në buzë dhjetë kute, të rrumbullaktë rreth e rreth. Ishte i lartë pesë kute dhe duhej një pe tridhjetë kutesh për ta pushtuar përreth. [3]Nën të ishin gjithkund rreth e rreth përfytyrime demash, dhjetë për çdo kut, të renditur në dy rreshta, të derdhur në një derdhje me Detin. [4]Deti shtrihej mbi dymbëdhjetë dema. Prej tyre tre shikonin kah veriu, tre të tjerët në perëndim, tre të tjerë në jug, kurse tre të tjerët në drejtim të lindjes. Deti qëndronte mbi ta. Vithet e qeve ishin përbrenda, nën Detin. [5]Trashësia e tij ishte një pëllëmbë, buza e tij, si buza e gotës, e lilit të çelur. Zinte tri mijë batë. ‖1Mbr 7,23-26

[6]Punoi gjithashtu edhe dhjetë legena dhe i vendosi pesë në të djathtë e pesë në të majtë, që të lanin gjithçka që do të kushtohej për fli shkrumbimi. Në Det laheshin priftërinjtë. [7]Punoi edhe qirimbajtës të artë, sipas gjedhes që ishte urdhëruar të beheshin dhe i vendosi në Tempull pesë në të djathtë e pesë në të majtë. [8]Po ashtu edhe dhjetë tryeza dhe i vendosi në Tempull, pesë në të djathtë e pesë në të majtë. Punoi gjithashtu edhe një qind kupa të arta. [9]Punoi edhe tremen e priftërinjve, tremen e madhe dhe dyert në treme, të cilat i veshi me bronz. [10]Detin e vendosi në krahun e djathtë, në juglindje. ‖1Mbr 7,38-39 ‖1Mbr 7,49 1Kro 28,16+ 1Mbr 7,12

[11]Hirami punoi kusi, lugica e kupa dhe e kreu mbarë punën e ngarkuar prej mbretit Salomon për Shtëpinë e Hyjit: [12]d.t.th. dy shtyllat, dy mëkrenëzat dhe kapitelet në majë të shtyllave, dy gërshetat që mbulonin mëkrenëzat e shtyllave; [13]katërqind shega për të dy gërshetat; dy rendesh ishin të vendosura shegat dhe lidheshin me çdo gërshet për t'i mbrojtur mëkrenëzat e kapitelëve të shtyllave. [14]Punoi edhe dhjetë baza e legena, të cilët i vuri mbi baza; [15]një Det dhe nën Det dymbëdhjetë dema; [16]enë për hi, lopata e pirunë: të gjitha enët për Shtëpinë e Zotit ia punoi mbretit Salomon, mjeshtri i Salomonit, Hirami prej bronzit të pastër. [17]Mbreti caktoi të shkrihen në krahinën e Jordanit, në tokë argjile, ndërmjet Sukotit e Saredatës. [18]Salomoni punoi një shumë të madhe enësh të panumërta aq sa nuk dihej pesha e bronzit. 1Mbr 7,40-51

[19]Salomoni i punoi të gjitha orenditë e caktuara për Shtëpinë e Hyjit: lterin e bronztë, tryezat dhe mbi to i vuri bukët e kushtimit. [20]Punoi gjithashtu edhe shandanat dhe dritëzat e tyre që të bëjnë dritë pranë

4,1 Tekstet paralele (1Mbr 8,64 dhe 9,25) nuk saktësojnë përmasat e altarit të bronzit të tempullit të Salomonit. Ndoshta kronisti sjell këtu masat e altarit të gurtë të kohës pas mërgimit.

4,9 Pjesa paralela e Mbretërve (1Mbr 7,12) dallon vetëm ndërmjet "tremen e Shtëpisë së Zotit përbrenda" dhe "tremja e madhe". Kronisti frymëzohet prej zakoneve të kohës së vet.

4,14 *dhjetë* (të dyja herët): *'aser*, sipas 1Mbr 7,43; TM ka: "bëri", *'asah*. BJ, duke ndjekur TM, përkthen: "bëri bazat: bëri legenët mbi bazat"

Dabirit, sipas kërkesës së ritit, prej arit të kulluar. 21Punoi gjithashtu
edhe boçat dhe dritëzat e gërshërët e arta: të gjitha u punuan me ar të
kulluar. 22Gjithashtu edhe thikëzat, kupat e stërpikjes, kupëzat dhe
kemoret prej arit të kulluar. Edhe dyert e brendshme të Tempullit në
Shenjtëroren e shenjtëroreve, si dhe dyert e jashtme të Tempullit, u
punuan prej arit.

5 1Kështu u kryen punimet që Salomoni i bëri për Shtëpinë e
Zotit. Salomoni i shtiu në vishtarin e Shtëpisë së Hyjit gjithçka
kishte kushtuar i ati i tij Davidi: argjend, ar dhe të gjitha enët.

1Mbr 8,1-9 ## Bartja e Arkës

2Mandej Salomoni e bashkoi në Jerusalem të gjithë parinë e Izraelit,
mbarë prijësit e fiseve dhe krerët e vëllazërive të bijve të Izraelit për
ta kaluar Arkën e Besëlidhjes së Zotit prej Qytetit të Davidit, d.t.th.
prej Sionit. 3Të gjithë burrat e Izraelit u mblodhën te mbreti ditën e
festës të muajit të shtatë. 4Kur u bashkuan të gjithë krerët e Izraelit,
levitët e bartën Arkën 5dhe e sollën atë dhe Tendën e Takimit me
të gjitha pjesët përkatëse të Tendës. Të gjitha enët e Shenjtërores që
ishin në Tendë i mbartën priftërinjtë levitë. 6Kurse mbreti Salomon
dhe mbarë bashkësia e Izraelit: të gjithë ata që ishin bashkuar tek ai
para Arkës, flijonin dele e lopë të panumërta: kaq i madh ishte numri
i flive. 7Priftërinjtë e sollën Arkën e Besëlidhjes së Zotit në vendin e
saj, në Dabirin e Tempullit, në Shenjtëroren e shenjtërve nën krahët e
kerubinëve. 8Kerubinët i kishin krahët e shtrirë përmbi vendin, në të
cilin ishte vendosur Arka dhe e mbulonin përsipër Arkën dhe shtatkat
e saja. 9Majët e shtatkave, me të cilat bartej Arka, prej se ishin pak
më të gjata, shiheshin brenda në Dabir, por ai që ishte përjashta,
nuk mund t'i shihte. Kështu, pra, Arka qëndron aty deri në ditën e
sotme. 10Brenda në Arkë nuk mbahej asgjë tjetër përveç dy rrasave që
i vendosi Moisiu në Horeb, kur Zoti bëri Besëlidhje me bijtë e Izraelit
pasi kishin dalë prej Egjiptit.

1Mbr 8,10-13 ## Hyji e bën pronë të veten Tempullin

11Tashti, posa dolën priftërinjtë jashtë Shenjtërores - sepse të gjithë
1Kro 24 priftërinjtë që u gjetën aty ishin shenjtëruar pa marrë parasysh
rendin dhe ndërresën e shërbesave - 12ndërkaq edhe të gjithë levitët

5,4 Libri i 1Mbretërve përmendte këtu edhe priftërinjtë, por kronisti ka parasysh Nr 1,50v (krh. 1Kro 15,2). Shprehja deuteronimiste "priftërinjtë dhe levitët", në fund të rr 5, bashkon dy traditat (krh. 23,18; 30,27).

5,11–6,2 Tregimi, i nxjerrë prej Mbretërve, është i ndërprerë nga një tekst i gjatë i ndërfutur: kjo duket se është vepër e kronistit ose e vazhduesit të tij, i cili në 1Kro 23,30 ngulmonte në detyrat e këngëtarëve. Fraza vijon në rr 13b.

këngëtarë, të gjithë që ishin nën drejtimin e Asafit, të Emanit e të
Iditunit, bijtë e vëllezërit e tyre, të veshur me pëlhurë liri, me cimbale,
psalterë e me cetra, qëndronin në këmbë në krahun e lindjes së
lterit e, së bashku me ta, edhe njëqind e njëzet priftërinjë që u binin
borive - 13kështu, pra, ndërsa të gjithë së bashku e me bori e me zë
e me cimbale e me vegla të ndryshme muzikore, duke u rënë e duke
e lartësuar njëherësh zërin, ia filluan me një zë ta lavdërojnë Zotin
e thanë: «Lëvdojeni Zotin, sepse është i mirë, sepse e amshueshme
është dashuria e tij», Shtëpia e Hyjit u mbush me re, 14dhe priftërinjtë
për shkak të resë nuk mundën ta vijonin shërbesën: Lavdia e Zotit e
mbushi Shtëpinë e Hyjit!

6 1Atëherë Salomoni tha:

«Zoti vendosi të banojë në renë e errët,
2kurse unë të punova një Shtëpi të shkëlqyeshme
që në të të banosh përgjithmonë.»

Fjalimi i Salomonit që ia mbajti popullit

1Mbr 8,14-21

3Atëherë mbreti Salomon u soll dhe e bekoi mbarë bashkësinë e
Izraelit - mbarë bashkësia e vëmendshme qëndronte në këmbë. Ai tha:
4«Qoftë bekuar Zoti, Hyji i Izraelit, që e çoi në vend atë që me gojën e
vet i tha Davidit, babës tim, kur i premtoi: 5'Qysh atë ditë kur e nxora
popullin tim prej Egjiptit, nuk zgjodha asnjë qytet prej të gjitha fiseve
të Izraelit, që në të të punohet një shtëpi në nder të emrit tim dhe nuk
zgjodha asnjë që të sundojë mbi popullin tim Izraelin, 6por zgjodha
Jerusalemin që Emri im të banojë në të dhe zgjodha Davidin që të
jetë në krye të popullit tim Izraelit.' 7E kur im atë Davidi vendosi ta
ndërtojë një Shtëpi në nder të Emrit të Zotit, Hyjit të Izraelit, 8atëherë
Zoti i tha: 'Vetë dëshira jote të ndërtosh një Banesë në nder të emrit
tim është një gjë e mirë që ke menduar ashtu, 9por ti nuk do të ma
ndërtosh Banesën, por në të vërtetë ndërtesën për të banuar Emri im
do ta ndërtojë djali yt, ai që do të dalë prej ijës sate.' 10Kështu, pra,
Zoti e çoi në vend fjalën e vet që e kishte thënë: unë e trashëgova tim
atë dhe hipa në fronin e Izraelit si ka thënë Zoti dhe unë e ndërtova
Shtëpinë në nder të Emrit të Zotit, Hyjit të Izraelit. 11Unë edhe e
vendosa në të Arkën, në të cilën është Besëlidhja e Zotit që e lidhi me
bijtë e Izraelit.»

6,3-42 I gjithë ky k ndjek për nga afër 1Mbr 8, redaktimi deuteronomist dhe shtesat pas mërgimit përkonin mjaft mirë me qëllimet e kronistit.

1Mbr 8,22-29

Urata e Salomonit

12Atëherë qëndroi para lterit të Zotit, në praninë e mbarë bashkësisë
së Izraelit dhe i shtriu duart e veta. 13Salomoni, në të vërtetë, kishte
punuar edhe një nënkëmbëz të bronztë dhe e kishte vënë në mes të
tremes. Ishte e gjatë pesë kute, e gjerë pesë kute dhe e lartë tre kute.
Qëndroi në këmbë mbi të. Atëherë u ul në gjunjë në të, në praninë e
mbarë bashkësisë, i lartësoi duart drejt qiellit e 14tha: «O Zot, Hyji
i Izraelit! Nuk ka një Zot tjetër të ngjashëm me ty as në qiell as në
tokë! Ti e mban besnikërisht besëlidhjen dhe e ruan mëshirën ndaj
shërbëtorëve të tu që ecin në praninë tënde me gjithë zemër. 15Ti ia
plotësove shërbëtorit tënd Davidit, babait tim, të gjitha zotimet që
ia ke pasë bërë: gjithçka i premtove me gojë e bëre realitet shi në
ditën e sotme. 16Tashti, o Zot, Hyji i Izraelit, plotësoja shërbëtorit tënd
Davidit, babës tim, zotimin që ia bëre kur i the: 'Nuk do të të mungojë
para meje trashëgimtari që të rrijë mbi fronin e Izraelit, në qoftë se
vërtet bijtë e tu do t'i ruajnë udhët e mia e do të ecin në Ligjin tim,
sikurse edhe ti ece në praninë time.' 17Tashti, o Zot, Hyji i Izraelit, le
të vërtetohet premtimi yt që ia dhe shërbëtorit tënd Davidit.

18Po a vërtet është e besueshme se Hyji banon me njerëz mbi tokë?
Në qoftë se qielli i qiejt e qiejve nuk mund të të zënë, aq më pak kjo
Shtëpi që e ndërtova! 19Por priri sytë e tu mbi lutjen e përlutjen e
shërbëtorit tënd, o Zot, Hyji im, e dëgjo klithmën dhe uratën që
shërbëtori yt po e drejton para teje: 20mbaji çelur sytë e tu ditë e natë
mbi këtë vend që je zotuar se do ta vendosësh Emrin tënd dhe se do ta
dëgjosh uratën që shërbëtori yt do ta thotë në të.»

‖1Mbr 8,30-51

Lutja për popull

21«Dëgjoji lutjet e shërbëtorit tënd dhe të popullit tënd Izraelit
kurdoherë që të luten në këtë vend! Vështroje prej banesës sate, prej
qiellit: dëgjoje dhe ji i mëshirshëm!

22Nëse ndokush mëkaton kundër të afërmit të vet e nëse ky e kërkon
prej tij përbetimin, i shtrënguar nga mallkimi, vjen para lterit në këtë
Shtëpi, 23dëgjoje nga qielli dhe gjykoji shërbëtorët e tu, kështu që e
keqja të bjerë mbi krye të keqbërësit, kurse të pafajshmin çliroje duke
e shpërblyer sipas drejtësisë së tij.

24Nëse populli yt Izraeli mundet nga armiqtë, sepse do të kenë
mëkatuar kundër teje, porse, pasi të jenë kthyer e të kenë bërë
pendesë, duke e lavdëruar Emrin tënd e pasi të jenë lutur e përlutur në

6,13 Ky rr i përket vetë kronistit, por është e mundur që të tejkalojë një kujtim autentik: në tempull, faktikisht, ishte një vend i ruajtuar për mbretin (krh. 2Mbr 16,18; 23,3).

këtë Shtëpi, 25atëherë ti dëgjoji prej qiellit, fale mëkatin e popullit tënd
Izraelit dhe ktheji ata në tokën që ua dhurove atyre e etërve të tyre!
26Në qoftë se mbyllet qielli dhe nuk do të bjerë shi për shkak të
mëkateve të popullit, e, nëse kanë për t'u lutur ty në këtë vend, pasi
ta kenë lavdëruar Emrin tënd e të jenë kthyer prej mëkateve të tyre
pasi t'i kesh ndëshkuar, 27o Zot, dëgjoji prej qiellit dhe falua mëkatet
shërbëtorëve të tu, popullit të Izraelit, mësojua udhën e drejtë nëpër
të cilën duhet të ecin dhe dhuroji shi tokës që ia dhe popullit tënd për
pronë.
28E kur në këtë vend të paraqitet uria ose murtaja, kllogjëra ose
myku, karkaleci ose vemja, pasi t'i kenë shkretuar krahinat, e armiku
t'i ketë rrethuar qytetet e tija, e kur të ketë ndrydhur çdo sëmundje
e ligështi, 29në qoftë se ndokush prej popullit tënd Izraelit do të lutet
duke e pranuar plagën e dobësinë e vet dhe nëse i shtrin duart e veta
drejt kësaj Shtëpie, 30Ti dëgjoje prej qiellit, prej vendit të banimit tënd,
ki mëshirë dhe shpërbleje gjithkënd sipas udhëve të tija, sepse ti e
njeh zemrën e secilit. Sepse ti i vetmi i njeh zemrat e bijve të njerëzve,
31që të të druan e të ecin udhëve të tua në të gjitha ditët e jetës së tyre
sa të rrojnë mbi faqen e tokës, të cilën ua dhurove etërve tanë.
32Po edhe të huajin, atë që nuk i përket popullit tënd Izraelit, nëse
vjen prej një vendi të largët pse ka dëgjuar për Emrin tënd të madh,
për dorën tënde të fortë, për krahun tënd të tendur e në qoftë se lutet
në këtë vend, 33dëgjoje prej qiellit, banesës sate të patundshme, dhe
plotësoji gjithçka të ketë kërkuar ai shtegtar që ta njohin të gjithë
popujt e dheut Emrin tënd dhe të të nderojnë porsi populli yt Izraeli.
Le ta marrin vesh se ka qenë thirrur Emri yt mbi këtë Shtëpi që unë
e ndërtova.
34Kur populli yt të ketë dalë në luftë kundër armiqve të vet udhës
që ti ta kesh drejtuar dhe, të të lutet me fytyrë drejt këtij qyteti që ti
e ke zgjedhur dhe këtij Tempulli që e ndërtova në nder të Emrit tënd,
35dëgjoj prej qiellit lutjet e përlutjet e tyre dhe jepu të drejtë.
36Por kur të kenë mëkatuar kundër teje - sepse s'ka njeri që nuk
mëkaton - e ti të jesh hidhëruar e t'i kesh lëshuar në duar të armiqve,
e këta t'i kenë shpënë robër, në një vend të largët apo të afërm, 37e në
qe se me gjithë zemër në atë vend, ku kanë qenë tretur si skllevër,
bëjnë pendesë dhe të luten në tokën e skllavërisë së tyre duke thënë:
'Mëkatuam, bëmë keq, vepruam si është më zi', 38dhe kthehen kah
ti me gjithë zemrën e tyre dhe me gjithë shpirtin e tyre në dheun
e skllavërisë së tyre, ku do të kenë qenë tretur, e nëse të luten në
drejtim të vendit të vet, që ua dhurove etërve të tyre, të këtij qyteti,
që ti e zgjodhe dhe të kësaj Shtëpie, që ia ndërtova Emrit tënd, 39ti
atëherë prej qiellit, prej vendit të banesës sate, veshtroji uratat e

përlutjet e tyre, gjyko dhe fale popullin tënd, që mëkatoi kundër teje,
40sepse ti je Hyji im!»

Përfundimi i uratës

‖1Mbr 8,52 «Priri sytë e tu, po të lutem, e vërja veshin uratës që thuhet në
‖Ps 132,8-10 këtë vend! 41Tani, ngrehu, o Zot Hyj, e hyr në vendin e pushimit tënd,
ti dhe Arka e fuqisë sate! Priftërinjtë e tu, o Zot Hyj, le të veshen
me shëlbim e shenjtërit e tu le t'i gëzojnë të gjitha të mirat! 42O Zot
Hyj, mos e përbuz fytyrën e të shuguruarit tënd! Le të bien në mend
përkrahjet që ia bëre Davidit, shërbëtorit tënd!»

Kushtimi

1Kro 21,26+ **7** 1Kur Salomoni e kreu uratën, nga qielli zbriti zjarri dhe e
përpiu flinë e shkrumbimit e theroret dhe madhëria e Zotit e
=5,14 mbushi Shtëpinë. 2Priftërinjtë nuk mund të hynë në Shtëpinë
Dal 24,16+ e Zotit, sepse madhëria e Zotit e mbushi Tempullin. 3Po ashtu edhe
të gjithë bijtë e Izraelit e shikonin zjarrin dhe lavdinë e Zotit duke
zbritur mbi Shtëpinë dhe duke rënë me fytyrë përmbi truall të shtruar
5,13; Ps 136,1 me gurë, e adhuruan dhe e lavdëruan Zotin: «sepse ai është i mirë,
‖1Mbr 8,62-63 sepse e amshueshme është dashuria e tij!» 4Atëherë mbreti dhe mbarë
populli zunë të flijojnë therore para Zotit. 5Kështu mbreti Salomon
kushtoi fli njëzet e dy mijë bagëti të trasha, njëqind e njëzet mijë
bagëti të imëta dhe mbreti me mbarë popullin e shuguroi Shtëpinë e
Zotit. 6Priftërinjtë i kryenin shërbesat e tyre e levitët i jepnin lavdi
Ps 136,1 Zotit me veglat muzikore të Zotit që i kishte punuar mbreti David për
të lavdëruar Zotin:« sepse e amshueshme është dashuria e tij!» Ata i
Nr 10,1-10 këndonin këngët që i kishte qitur Davidi. Ndërkaq priftërinjtë u binin
borive para tyre e populli mbarë qëndronte qiri në këmbë.
‖1Mbr 8,64-66 7Salomoni e shuguroi gjithashtu edhe midisin e tremes para
Tempullit të Zotit; sepse aty i kishte kushtuar flitë e shkrumbimit,
dhjamin e flive të pajtimit, sepse lteri i bronztë që e kishte punuar,
nuk mund t'i zinte flitë e shkrumbimit, kushtimoret dhe dhjamin e
tyre. 8Në atë kohë Salomoni festoi shtatë ditë dhe bashkë me të edhe
mbarë Izraeli, një tubim shumë i madh, prej hyrjes në Emat e deri
te përroi i Egjiptit. 9Të tetën ditë u bë një kuvend i madh meqenëse

6,40-42 Të përmbylljes së lutjes së Salomonit, në 1Mbr 8,51-53, kronisti shkapërcen ato pjesë ku bëhet fjalë për daljen prej Egjiptit, Moisiut dhe zgjedhjes së popullit. Në vend të tyre sjellë një citim të lirë të Ps 132 që kremton hyrjen e arkës në Jeruzalem dhe besëlidhjen davidike, së bashku me premtimet mesianike të bëra dinastisë së tij.

7,1-10 Tregimit të 1Mbr 8 kronisti i shton një përsëritje të shfaqjes së lavdisë së JHWH-ut (rr 2), si futjen e arkës në Shenjtin e shenjtërve (1Kro 5,7.14); zjarri nga qielli që përbin flinë (rr 1.3), si në përurimin e altarit të Davidit (1Kro 21,26); rreshti 6 mbi muzikën liturgjike dhe një përshkrim më i gjërë i festimeve (krh. rr 10+).

shugurimi i lterit zgjati shtatë ditë, edhe kremtimi zgjati po aq ditë.
10Kështu më njëzet e tre të muajit të shtatë e lëshoi popullin të shkojë
në çadra të veta, të kënaqur e të gëzuar për të mirën që ia kishte bërë
Zoti Davidit e Salomonit dhe Izraelit, popullit të vet.

Përgjigjja hyjnore

‖1Mbr 9,1-9

11Salomoni e kreu Shtëpinë e Zotit dhe pallatin e vet, dhe ia doli
të përfundojë gjithçka kishte synuar të bënte në Shtëpinë e Zotit e
në pallatin e vet. 12Atëherë natën Salomonit iu dëftua Zoti e i tha: «E
dëgjova uratën tënde dhe këtë vend e zgjodha për vend flie timin. 13Kur
unë ta mbyll qiellin që të mos bjerë shi, kur t'u urdhëroj karkalecave
ta shkretojnë tokën e kur ta çoj murtajën në popullin tim, 14e populli
im, i ndëshkuar, mbi të cilin qe thirrur Emri im, nëse ka për t'u lutur,
nëse ka për ta kërkuar fytyrën time e nëse do të kthehet prej udhëve
të veta të mbrapshta, atëherë unë prej qiellit do ta dëgjoj dhe do t'ia
falë mëkatet e tija dhe do ta shëroj tokën e tyre. 15Tani sytë e mi do
të jenë të çelur e veshët e mi të prirur ta dëgjojnë uratën e atij që do
të lutet në këtë vend. 16Vërtet e zgjodha dhe e shugurova këtë vend
që të banojë në të përgjithmonë Emri im, sytë e mi dhe zemra ime
do të qëndrojnë aty përgjithmonë. 17Në qoftë se edhe ti do të jetosh
në praninë time, siç eci yt atë Davidi, dhe nëse do të bësh gjithçka
si të kam urdhëruar dhe nëse do t'i mbash rregulloret dhe vendimet
e mia, 18do ta bëj të qëndrueshëm fronin e mbretërisë sate, sikurse i
jam zotuar Davidit, babës tënd kur i thashë: Nuk do të mungojë prej
derës sate trashëgimtari që të jetë prijës në Izrael. 19Por, në qoftë se
do të më lini e do t'u shmangeni urdhërave dhe urdhërimeve të mia
që jua parashtrova, e do të shkoni t'u shërbeni hyjnive të huaja e do t'i
adhuroni ato, 20atëherë do t'ju çrrënjos prej tokës sime që jua dhurova
dhe këtë Shtëpi që ia kushtova Emrit tim, do ta flak prej syve të mi
dhe do ta bëj përrallë e lojë për të gjithë popujt. 21E për këtë Shtëpi, që
ishte e mrekullueshme, kushdo të kalojë përbri saj do të çuditet e
do të thotë: 'Pse Zoti ia bëri kështu këtij vendi dhe kësaj Shtëpie?' 22E
do të përgjigjin: 'Sepse e lanë Zotin, Hyjin e etërve të vet, që i kishte

7,10 Ndërsa në 1Mbr Kushtimi i tempullit thjesht përkonte me festën e Tendave, kronisti supozon dy festat: ajo e Kushtimit e pastaj ajo e Tendave. Sipas Lp 16,13-15, festa e Tendave zgjat te shtatë ditë dhe kështu e kremtuar sipas 1Mbr 8,65-66: ditën e tetë Salomoni e la popullin të shkojë. Por sipas ritualit të Lev 23,33-43 dhe Nr 29,35-38, festa përmbyllej me një asamble ditën e tetë. Është aq sa supozon kalendari i kronistit: nga i 8 deri në të 14 muaj, festa e kushtimit; nga 15 deri në 21, festa e tendave; të 22, asamblea e mbylljes, dhe 23 lirimi i popullit. Ky tekst i Kronikave ka ndikuar në atë të Mbretërve, ku një glosë? te 1Mbr 8,65 ka shtuar shtatë ditë të tjera feste.

7,13-16 rr 13-16 janë tamam të kronistit dhe janë një përgjigje lutjes së madhe të mbretit në kapitullin e mëparshëm.

nxjerrë prej Egjiptit e u lidhën me zota të huaj dhe i adhuruan ata e i
nderuan, prandaj edhe erdhën mbi ta të gjitha këto të zeza.'»

‖1Mbr 9,10-25 **Përfundim: mbarimi i ndërtimit**

8 [1]Si kaluan njëzet vjet gjatë të cilëve Salomoni e ndërtoi
Shtëpinë e Zotit dhe pallatin e vet, [2]ai i rindërtoi edhe qytetet
që ia kishte dhënë Hirami dhe i vendosi të banojnë në to bijtë e
Izraelit. [3]Salomoni mandej shkoi në Ematin të Sobës dhe e pushtoi. [4]E
rindërtoi Palmirën në shkretëtirë dhe të gjitha qytetet drithnikë që
i kishte pasë ndërtuar në Emat. [5]I ndërtoi edhe Betoronin e Sipërm
e Betoronin e Poshtëm, qyteza të fortifikuara me mure, dyer e shula.
[6]Po ashtu edhe Balaatin dhe të gjitha qytetet drithnikë që ishin të
Salomonit dhe të gjitha qytetet e karrocave të luftës dhe qytetet e
kalorësve. Gjithçka Salomoni dëshiroi e synoi të ndërtojë, ndërtoi në
Jerusalem, në Liban e në mbarë vendin e pushtetit të vet.

[7]Të gjithë hetitët, amorrenjtë, ferezenjtë, hevenjtë e jebusenjtë, që
kishin shpëtuar e nuk ishin izraelitë, [8]bijtë e atyre që kishin mbetur
në vend, të cilët nuk i kishin vrarë bijtë e Izraelit, Salomoni i ngarkoi
me angari deri në ditën e sotme. [9]Bijtë e Izraelit, Salomoni nuk i
bëri skllevër për të punuar për të, sepse ata ishin luftëtarë, prijës të
luftërave të tija, prijës të karrocave të luftës dhe të kalorësisë së tij.
[10]Kryeparët e mbikëqyrësve që i kishte mbreti Salomon ishin dyqind
e pesëdhjetë. Këta ishin në krye të popullit.

[11]Prej Qytetit të Davidit Salomoni e kaloi bijën e faraonit në pallatin
që e kishte ndërtuar për të. Ai pleqëroi: «S'do të jetojë gruaja ime në
pallatin e Davidit mbretit të Izraelit, sepse është i shuguruar, pasi në
të hyri Arka e Zotit.»

[12]Atëherë Salomoni i kushtoi Zotit fli shkrumbimi në lter të Zotit
Nr 28-29 që e kishte ndërtuar para tremes, [13]që çdo ditë të kushtoheshin në
Dal 23,14+ të sipas urdhërit të Moisiut: në të shtuna, për hënë të re dhe në

8,2 *edhe qytetet që ia kishte dhënë Hirami:* Sigurisht bëhet fjalë për qytetin e Galilesë që Salomoni ia ofroi si pagim Hiramit (Kuram), i cili nuk qe i kënaqur (1Mbr 9,11-12). Hirami do t'i kishte refuzuar dhe kronisti interpreton duke thënë që ia ka *"dhënë"*.

8,3 Kjo fushatë nuk përmendet tek Mbretërit. Qoftë Mbretërit, qoftë Samueli dallojnë Ematin nga Soba. Për të realizuar prestigjin e Salomonit, kronisti ka mundur t'ia atribuojë fitoren e Davidit të rrëfyer në 2Sam 8,13; 10,8 (krh. 18,3v; 19,16).

8,4 Kronisti ka parë, në Tamar të 1Mbr 9,18, qytetin e madh të Tadmorit, d.m.th. Palmirën.

8,11 Ky shtjellim nuk ndodhet në 1Mbr. Papastërtitë rituale që u përkasin vetëm grave, i mbanin këto larg prej disa vendeve të shenjta. Kjo merakosje që bëhet do të dendësohet pas shpërnguljes dhe do të kulmojë në krijimin e një oborri grashë në tempullin e Herodit.

8,12-16 Kronisti shndërron thellësisht 1Mbr 9,25 (rr 12) dhe shton rreshtat 13-16 në të cilët paraqet veprën e Salomonit si përmbushjen e rregullave të vëna nga Davidi në përkim me udhëzimet mojsiake të cilat do të përpunohet me themel nga kodi priftëror.

të kremte tri herë në vit: d.t.th. në të kremten e Pabrumeve, në të
kremten e Javëve dhe në të kremten e Tendave. [14]Sipas vendimeve të 1Kro 23-26
Davidit, të babës së vet, i caktoi rendet e priftërinjve në shërbesat e
tyre dhe levitët sipas rendeve të tyre, që të lavdërojnë e të shërbesojnë
pranë priftërinjve sipas ritit të përditshëm, dertarët sipas ndërresave
të tyre, secili në derën e vet: sepse kështu kishte urdhëruar Davidi,
njeriu i Hyjit. [15]Dhe nuk i shkelën urdhërat e mbretit lidhur me
priftërinjtë e me levitët në asgjë as në rojën e vishtarëve. [16]Kështu u
zbatua vepra e Salomonit qysh prej ditës që iu qitën themelet shtëpisë
së Zotit deri në ditën që i dha fund asaj.

Lavdia e Salomonit

[17]Atëherë Salomoni shkoi në Asiongabër dhe në Ailat, në bregun ‖1Mbr 9,26-28
e Detit të Kuq, që është në Edom. [18]Atje Hirami ia dërgoi me anë
të shërbëtorëve anijet dhe detarët, mjeshtra deti, të cilët shkuan me
shërbëtorët e Salomonit në Ofir dhe i sollën prej andej katërqind e
pesëdhjetë talenta ar e ia prunë mbretit Salomon.

9 [1]Po edhe mbretëresha e Sabës, kur dëgjoi për zërin e madh të ‖1Mbr 10,1-13
Salomonit, erdhi për ta sprovuar atë me anë të gjëegjëzave.
Erdhi në Jerusalem me një përcjellje të madhe e me gamile të
ngarkuara me erëra të mira, me ar të shumtë e me gurë të paçmueshëm.
Kur arriti te Salomoni, foli me të për gjithçka kishte në zemër të vet.
[2]Salomoni i shtjelloi gjithçka që ajo ia kishte parashtruar dhe s'i mbeti
asgjë që ai nuk ia sqaroi.
[3]E kjo, pasi pa, d.m.th. urtësinë e Salomonit, shtëpinë që kishte
ndërtuar, [4]ushqimet në tryezën e tij, banesat e oborrtarëve dhe
shërbimin e mëkëmbësve të tij, veshjet e tyre, kuptarët dhe petkat e
tyre, flitë që i kushtonte në Shtëpinë e Zotit, prej habisë, mbeti fare
pa frymë! [5]Atëherë i tha mbretit: «Paska qenë e vërtetë fjala që kam
dëgjuar në dheun tim për pasurinë dhe urtësinë tënde: [6]unë nuk u
besoja fjalëve që thuheshin deri që erdha vetë e pashë me sytë e mi
e po shoh se më paska qenë treguar a po a jo gjysma e urtësisë sate:
ia tejkalove zërit të madh që kam dëgjuar! [7]Lum trimat e tu e lum
shërbëtorët e tu që të rrinë pranë tërë kohën dhe e dëgjojnë urtësinë
tënde! [8]Qoftë bekuar Zoti, Hyji yt, që i pëlqeu të të caktojë ty mbi

9,4 *flitë që i kushtonte në:* me versionet (1Mbr 10,5); teksti hebr. është i prishur.

9,7 *trimat e tu: ashtu* TM. LXX në 1Mbr 10,8 kanë: "gratë e tua", që duhet të jetë origjinal. Por nuk është e nevojshme të futet këtu kjo ndreqje, sepse kronisti gjithmonë ka shmangur bisedat për haremin e Salomonit (krh. 1Mbr 11,1-8).

9,8 *mbi tronin e vet për mbret në emër të Zotit, Hyjit tënd:* duke shtuar këto fjalë, kronisti nënvizon se JHWH mbetet mbreti i Izraelit (krh. 1Mbr 10,9).

tronin e vet për mbret në emër të Zotit, Hyjit tënd! Pse Hyji yt e do
Izraelin e pse do ta ruajë për amshim, për këtë arsye edhe të vuri ty
mbret mbi të për ta ushtruar të drejtën dhe drejtësinë.»
9Atëherë ajo i dha mbretit njëqind e njëzet talenta ar, erëra të mira
pa masë shumë dhe gurë të paçmueshëm. Kurrë më nuk pat aq erëra
të mira si ato që mbretëresha e Sabës ia dhuroi mbretit Salomon! 10Po
ashtu edhe shërbëtorët e Hiramit dhe shërbëtorët e Salomonit i sollën
ar prej Ofirit dhe dru sandali e gurë të çmueshëm. 11Prej lëndës së
sandalit mbreti i punoi shkallët në Shtëpinë e Zotit dhe në pallatin
mbretëror si edhe cetra e harpa për këngëtarë. Kurrë nuk ishte parë
lëndë e tillë në dheun e Judës!
12Po ashtu edhe mbreti Salomon i dhuroi mbretëreshës së Sabës
gjithçka dëshiroi dhe kërkoi, madje shumë më shumë se sa i kishte
sjellë atij. Atëherë ajo u kthye me shërbëtorët e vet në vendin e vet.
‖1Mbr 10,14-15 13Pesha e arit që i sillej Salomonit për çdo vit ishte gjashtëqind
e gjashtëdhjetë e gjashtë talenta ari, 14pa marrë parasysh sasinë
që i vinte nga tregtarët dhe shitësit si tatim dhe sasinë e të gjithë
mbretërve të Arabisë e të prijësve të vendit, të cilët i sillnin Salomonit
ar e argjend.
‖1Mbr 10,16-17 15Mbreti Salomon punoi dyqind mburoja ari: për secilën u përdor
pesha e gjashtëqind siklave të artë. 16Punoi gjithashtu edhe treqind
mburojëza të arta: për secilën mburojëz shpenzoi nga treqind sikla të
artë. Këto mbreti i vendosi në pallatin që quhet Pylli i Libanit.
‖1Mbr 10,18-20 17Gjithashtu mbreti e punoi një tron të fildishtë të madh dhe e veshi
me ar të kulluar. 18I punoi edhe gjashtë shkallë, nëpër të cilat hipej në
tron, mëkëmbëzën e artë dhe në të dy anët nga një bërrylëz si dhe dy
luanë në këmbë përngjatë bërrylzave. 19Gjithashtu edhe dymbëdhjetë
luanë të tjerë të vegjël në këmbë përmbi shkallë në të dy anët: një tron
i tillë nuk qe në asnjë mbretëri!
‖1Mbr 10,21-25 20Të gjitha enët e tryezës së mbretit ishin të arta si dhe enët
e pallatit të Pyllit të Libanit ishin prej arit të kulluar. Në kohën e
Salomonit argjendi nuk çmohej si i vlershëm. 21E njëmend anijet e
mbretit shkonin me shërbëtorët e Hiramit në Tarsis dhe njëherë në tri
vjet anijet ktheheshin prej Tarsisit të ngarkuar me ar, me argjend, me
fildish, me majmunë e me pallonj.
22Mbreti Salomon i tejkaloi të gjithë mbretërit e botës me pasuri
e me urtësi. 23Të gjithë mbretërit e botës dëshironin ta shihnin
Salomonin për t'ia dëgjuar urtinë që ia kishte dhuruar Hyji zemrës së
tij. 24Vit për vit i dhuronin enë të argjendta e të arta, petka, armë e
erëra të mira, kuaj e mushka.

9,12 *më shumë se sa i kishte sjellë atij:* d.m.th., ka gjasë, të njëjtën vlerë të dhuratave të saja. Teksti i 1Mbr 10,13, ndryshe, e sqaron të tashmen.

25Salomoni kishte katër mijë shtalla kuajsh, kurse kuaj e kalorës dymbëdhjetë mijë. Ato i vendosi në qytete karrocash lufte si dhe në Jerusalem, ku qëndronte mbreti. 26Ai sundonte mbi të gjithë mbretërit prej lumit Eufrat deri në tokën e filistinëve e deri në kufij të Egjiptit. ‖1Mbr 5,6; 10,26; =2Kro 1,14 1Mbr 5,1

27Në Jerusalem solli një sasi të madhe argjendi thua se gurë, një sasi lënde cedri si manat që rritën në Sefelë. 28Tek ai sillnin kuaj prej Egjiptit e prej çdo krahine. ‖1Mbr 10,27-28; =2Kro 1,15

Vdekja e Salomonit

‖1Mbr 11,41-43

29Veprat tjera të Salomonit, të parat e të sprasmet, janë të shkruara në historinë e profetit Natan si dhe në Librin e profecisë së Ahisë nga Siloja si edhe në vëgimin e Ados, vegimtarit të Roboamit, birit të Nabatit. 30Salomoni mbretëroi në Jerusalem mbi mbarë Izraelin dyzet vjet 31e pastaj pushoi me etërit e vet. E varrosën në Qytetin e Davidit, babait të vet. Në vend të tij u bë mbret Roboami, i biri.

IV. REFORMAT E PARA TË MONARKISË

1. ROBOAMI DHE RIORGANIZIMI I LEVITËVE

Ndarja

‖1Mbr 12,1-19

10 1Roboami shkoi në Sikem, seps e atje ishte mbledhur mbarë Izraeli për ta bërë mbret. 2Kur Jeroboami, biri i Nabatit, e kuptoi këtë - ai ndodhej në Egjipit, ku kishte ikur atje prej frikës së Salomonit - menjëherë u kthye. 3E thirrën dhe ai shkoi bashkë me mbarë Izraelin. Populli i tubuar foli me Roboamin dhe i thanë: 4«Yt atë na ka shtypur me një zgjedhë shumë të rëndë. Ti tani na e lehtëso barrën e shërbimit që na e ngarkoi yt atë dhe zgjedhën e rëndë që na e mbërtheu e ne do të të shërbejmë.» 5Ai u përgjigji: «Ejani tek unë pas tri ditësh.»

Pasi u largua populli, 6mbreti Roboam u këshillua me pleqtë, me të cilët këshillohej i ati i tij Salomoni kur ishte gjallë. I pyeti: «Ç'këshillë më jepni që t'i përgjigj popullit?» 7Ata i përgjigjën: «Nëse i pëlqen këtij populli dhe nëse i flet me fjalë të buta, do të të shërbejnë gjithmonë.»

9,28 *Egjiptit:* hamend., BJ: "Muçur"; në TM gjendet "Egjipt"(krh. 1,16).

9,29 *Ados:* ky profet, ka gjasë të jetë i njëjti si Ido-ja i 12,15; 13,22, është ndoshta "njeriu i Hyjit" anonim tek 1Mbr 13. Natani dhe Ahia janë të njohur.

k 10 Ky k riprodhon pothuajse fj.fj. tekstin e 1Mbr 12. Kronisti është i detyruar të pranojë skizmën, por ka lënë anash tregimin e kryengritjes së Jeroboamit që i ka paraprirë (1Mbr 11,26-40) dhe do ta përmendë shkurtimisht (11,14-15) skizmën fetare, gjërësisht të referuar në 1Mbr 12,26–13,32.

8Por ai e hodhi këshillën e pleqve dhe filloi të këshillohet me të rinjtë
që ishin rritur me të dhe ishin përcjellja e tij. 9Edhe atyre u tha: «Si e
mendoni ju dhe çfarë përgjigje duhet t'i japim këtij populli që më tha:
'Na e lehtëso zgjedhën që na e ngarkoi yt atë!'» 10Të rinjtë që kishin
qenë rritur me të i përgjigjën e i thanë: «Kështu thuaj popullit që të tha:
'Yt atë na ngarkoi zgjedhë të rëndë, ti na e lehtëso', përgjigju e thuaju:

Gishti im i vogli do të jetë më i trashë se ija e tim eti.
11Im atë ju ngarkoi zgjedhë të rëndë,
por unë do t'jua shtoj barrën;
im atë ju rrahi me frushkuj,
kurse unë do t'ju rrah me frushkuj me plumba.»

12Kështu, pra, Jeroboami dhe mbarë Izraeli dolën para Roboamit të
tretën ditë sikurse u kishte urdhëruar mbreti kur u tha: «Ejani tek
unë të tretën ditë.» 13Mbreti u pëgjigj me fjalë të rënda duke mos e
përfillur këshillën e pleqve. 14U foli sipas dëshirës së të rinjve:

«Im atë ju ngarkoi zgjedhë të rëndë
e unë atë do ta bëjë edhe më të rëndë.
Im atë ju rrahi me frushkuj,
kurse unë do t'ju rrah me frushkuj me krera gallomësh.»

15Mbreti nuk i pranoi lutjet e popullit, sepse kështu ishte vullneti
i Hyjit me qëllim që të plotësohej fjala e tij, të cilën ia tha me gojë të
Ahisë nga Siloja Jeroboamit, birit të Nabatit. 16Atëherë mbarë Izraeli,
duke parë se mbreti s'donte t'i dëgjonte, i thanë mbretit:

«S' kemi pjesë në Davidin
as farë trashëgimi në birin e Isait!
Kthehu, Izrael, në çadrat e tua!
Tani ti, David, kujdesu për shtëpinë tënde!»

Dhe Izraeli shkoi në çadrat e veta. 17Roboami mbretëroi vetëm
mbi ata bij të Izraelit që jetonin në qytetet e Judës. 18Atëherë mbreti
Roboam e dërgoi Aduramin, mbikëqy- rësin e angarisë, por bijtë e
Izraelit e vranë me gurë dhe vdiq, kurse mbreti Roboam vrrik kërceu
në karrocë dhe iku në Jerusalem. 19Kështu Izraeli u nda nga Shtëpia
e Davidit deri në ditën e sotme.

10,14 *Im atë ju ngarkoi:* me 1Mbr 12,14;
TM lexon: *"unë do t'ju ngarkoj".*

Veprimtaria e Roboamit

11 [1]Me të arritur në Jerusalem, Roboami e bashkoi mbarë ‖1Mbr 12,21-24
shtëpinë e Judës e të Beniaminit: njëqind e tetëdhjetë mijë
luftëtarë të zgjedhur për të luftuar kundër Izraelit e për t'ia
kthyer vetes mbretërinë. [2]Porse i erdhi fjala e Zotit Semejës, njeriut të
Hyjit, e i tha: [3]«Fol me Roboamin birin e Salomonit, mbretin e Judës
dhe me të gjithë Izraelin që është në Judë në Beniamin: [4]Kështu
thotë Zoti: Ruaj se dilni e luftoni kundër vëllezërve tuaj! Secili le të
kthehet në shtëpinë e vet sepse kështu ka ndodhur pse unë ashtu kam
dashur.» Këta, kur e dëgjuan fjalën e Zotit, u kthyen dhe nuk shkuan
në luftë kundër Jeroboamit.

[5]Roboami banoi në Jerusalem dhe i rindërtoi qytetet e fortifikuara
të Judës. [6]E rindërtoi Betlehemin, Etamin, Tekuen, [7]Betsurin, Sokon,
Odolamin, [8]Getin, Maresën, Zifin, [9]Aduramin, Lakisin e Azekën,
[10]Saranë, Ajalonin dhe Hebronin që ishin qytete shumë të fortifikuara
në Judë e në Beniamin. [11]Pasi i rrethoi me mure, ua vuri udhëheqësit
dhe shpuri në to nozulla drithërash, vaji e vere. [12]Madje edhe në çdo
qytet punoi armatore shqytash e heshtash dhe i forcoi me kujdesin më
të madh. Kështu u bë sundimtar i Judës dhe Beniaminit.

Priftërinjtë marrin anën e Roboamit

[13]Priftërinjtë dhe levitët që ishin kudo në Izrael i lanë vendet e veta
dhe erdhën te Roboami. [14]Edhe levitët i lëshuan kullotat dhe pronat Nr 35,2
e veta dhe kaluan në Judë e në Jerusalem për arsye se Jeroboami
dhe pasardhësit e tij i përjashtuan ata prej shërbesës priftërore të
Zotit. [15]Jeroboami themeloi priftërinj për lartësira, për djaj e për viça 1Mbr 12,31
që ai vetë i kishte punuar. [16]Por shumë vetë prej të gjitha fiseve të Lev 17,7+
Izraelit, të gjithë ata që me zemër e kërkonin Zotin, Hyjin e Izraelit, i
ndoqën ata dhe erdhën në Jerusalem për t'i kushtuar fli Zotit, Hyjit të
etërve të vet. [17]Kështu e forcuan mbretërinë e Judës dhe e përkrahën
Roboamin, birin e Salomont, për tre vjet; sepse e ndoqën udhën e
Davidit e të Salomonit vetëm për tre vjet.

11,5-10 Kjo listë fortifikatash të Roboamit nuk ka paralel në 1Mbr, por vjen nga një burim i mirë historik. Ky veprim i Roboamit mund të ketë ndjekur fushatën e Sesakut (12,9), e cila kishte treguar se sa ishte territori i dobët. Fortifikimet e përmendura këtu nuk ishin të radhitura përgjatë kufirit të mbretërisë, por të vendosura në pikë strategjike të favorshme. Ishin të përforcuara me trupa profesionale. (rr 11-12)

11,13-17 Sipas kronistit, skizma fetare e Jeroboamit pat si pasojë shpërnguljen e levitëve dhe izraelitëve besnikë ndaj Jerusalemit, e vetmja shenjtërore e ligjshme. Një shpërngulje e këtij lloji, u shkaktua faktikisht pas rënies së Samarisë, dy shekuj më vonë.

1Mbr 11,1-13

Familja e Roboamit

18Roboami mori për grua Mahalatën, bijën e Jerimotit, të birit
të Davidit dhe të Abihajlës, bijës së Eliabit, birit të Isait. 19Prej saj
i lindën djemtë: Jehusi, Somoria dhe Zoomi. 20Pas kësaj mori edhe
Maakën, bijën e Absalomit, prej të cilës i lindën Ablai, Etaji, Zizai
1Mbr 15,2 e Salomiti. 21Por Roboami e deshi Maakën, bijën e Absalomit, më
tepër se të gjitha gratë dhe konkubinat e veta, sepse kishte marrë
tetëmbëdhjetë gra e gjashtëdhjetë konkubina. I lindën njëzet e tetë
djem e gjashtëdhjetë vajza. 22Roboami e vuri për kryetar të vëllezërve
të vet Abinë, birin e Maakës, sepse atë mendonte ta bënte mbret.
23Dhe urtësisht i shpërndau djemtë e vet nëpër të gjitha krahinat e
Judesë e të Beniaminit, në të gjitha qytetet e fortifikuara. I nozulloi
me shumë ushqime dhe i martoi me shumë gra.

Pabesnikëria e Roboamit

1Mbr 14,22 **12** 1Kur Roboami e forcoi dhe e përforcoi mbretërinë e vet, e la
‖1Mbr 14,25 Ligjin e Zotit e me të edhe mbarë Izraeli. 2Në vitin e pestë
të mbretërimit të Roboamit, Sesaku, mbreti i Egjiptit, e
sulmoi Jerusalemin - sepse mëkatuan kundër Zotit - 3me një mijë e
dyqind karroca lufte e me gjashtëdhjetë mijë kalorës, kurse numri
i popullit që kishte ardhur me të nga Egjipti ishte jashtëzakonisht
i madh e ishin libianë, sociitë dhe etiopianë. 4I pushtoi qytezat e
fortifikuara që ishin në Judë dhe arriti deri në Jerusalem. 5Atëherë
11,2 profeti Semeja hyri te Roboami dhe prijësit e Judesë që ishin bashkuar
në Jerusalem prej frikës së Sesakut e u tha: «Kështu thotë Zoti: Ju më
latë mua dhe unë ju lëshova në duar të Sesakut.» 6Atëherë prijësit
e Izraelit edhe mbreti u përvujtëruan e thanë: «Zoti është i drejtë!»
7Kur Zoti pa se ishin përulur i tha Semejës: «Pasi u përvujtëruan,
unë nuk do t'i shfaros. Menjëherë do t'i shpëtoj dhe nuk do ta zbraz
felgrimin tim mbi Jerusalem me anë të Sesakut. 8Megjithatë do të
bëhen skllevërit e tij e kështu do ta kuptojnë se ç'do të thotë të më
shërbejnë mua e çfarë t'u shërbejnë mbretërve të dheut.»

11,18-23 Këto lajme mbi familjen e Roboamit janë të vetë kronistit; ai kishte heshtur rreth grave të shumta të Salomonit, por këtu shenjon haremin e një mbreti të pabesë.

11,18 *bijën e Jerimotit:* me LXX; Targum dhe Vulg. lexojnë me qere: "bija" TM ka: "*birin*". –Abiail: me TM; LXX ka: "Abiaial".

11,22 Roboami zgjedh si pasardhës birin e nuses e së tij të parapëlqyer, e cila nuk ishte gruaja e tij e parë, ashtu si e kishte bërë Davidi për Salomonin.

11,23 *i martoi me shumë gra: lahem nashim, hamend.: TM ka: "dhe u lypi shumë gra".*

12,2 Udhëzimeve të 1Mbr 14,25-26 mbi fushatën e Sesakut, kronisti shton rr 2b-8 dhe 12, që i merr prej një burimi të pavarur, ndoshta shkrimin e profetit Semeja të përmendur në rr 15.

9Kështu, pra, Sesaku, mbreti i Egjiptit, hyri në Jerusalem, i plaçkiti ‖1Mbr 14,26-28
vishtarët e Shtëpisë së Zotit e të pallatit të mbretit; i mori të gjitha
me vete. Mori edhe mburojat e arta që i kishte punuar Salomoni.
10Në vend të tyre mbreti Roboam i punoi prej bronzit dhe ua dha në
kujdesje prijësve të rojës së pallatit mbretëror që e ruanin hyrjen
e pallatit. 11Kur mbreti hynte në Shtëpinë e Zotit, vinin rojet e i
merrnin ato, pastaj përsëri i kthenin në armatoren e vet. 12Për shkak
se u përvujtërua, hidhërimi i Zotit u largua prej tij dhe nuk qe zhbirë
krejtësisht. Mandej edhe në Judë u gjet ndonjë gjë e mirë.
13Mandje mbreti Roboam u mëkëmb përsëri në Jerusalem dhe ‖1Mbr 14,21
vazhdoi të mbretërojë. Ishte dyzetenjëvjeçar kur hypi në fron dhe
mbretëroi shtatëmbëdhjetë vjet në qytetin e Jerusalemit, të cilin Zoti
e zgjodhi ndër të gjitha fiset e Izraelit për ta vendosur në të Emrin e
vet. Nëna e tij quhej Naamë. Ishte me fis Amanite. 14Bëri keq, sepse
nuk e lodhi mendjen ta kërkojë Zotin.
15Veprat e para e të sprasmet të Roboamit janë të shkruara në ‖1Mbr 14,29-31
historinë e profetit Semeja dhe në shënimet e breznive të veguesit Ido,
si dhe të luftërave të vazhdueshme ndërmjet Roboamit e Jeroboamit.
16Roboami pushoi me etërit e vet. Që varrosur në Qytetin e Davidit.
Në vend të tij u bë mbret Abia, i biri.

2. ABIA DHE BESNIKËRIA NDAJ PRIFTËRISË SË LIGJSHME

Lufta

13 1Të tetëmbëdhjetin vit të mbretërisë së Jeroboamit, mbi ‖1Mbr 15,1-2.7
Judë u bë mbret Abia. 2Mbretëroi tre vjet në Jerusalem. E
ëma e tij quhej Mikajë. Ishte bija e Urielit nga Gabaa.
Atëherë shpërtheu lufta ndërmjet Abisë e Jeroboamit. 3Abia nisi
luftën me një ushtri katërqind mijë burrash të zgjedhur për luftë,
kurse Jeroboami i rreshtoi në luftë kundër tij tetëqind mijë njerëz, të
gjithë trima të zgjedhur e për luftë tejet të fortë.

Fjalimi i Abisë

4Abia qëndroi në majë të malit Semeron që është në malet e Joz 18,22

12,15 *në shënimet e breznive: me TM; kapërcyer prej LXX dhe BJ.*
13,1 Njësoj si Abiami i 1Mbr 14,31; 15,1.7.8.
13,2 *Mikajë: me LXX dhe 1Mbr, ku paraqitet si bija e Absalomit (krh. 11,20); BJ mbështetë TM: "Mikajahu".*
13,4-12 Ky kompozim i kronistit është një shembull i bukur i predikimit levitik bashkëkohor, i cili përdorë ndodhitë e të shkuarës për të dhënë një mësim. Përtej izraelitëve të kohës së Abisë, kronisti u drejtohet njerëzve të Samarisë dhe ju përkujton atyre se vetëm Juda zotëron të drejtën e të qenit mbret, të vetmin Hyj, të vetmen priftëri të ligjshme dhe të vetmin kult në përkim me legjislacionin e pesë libërshit.

Efraimit e tha: «Dëgjo, Jeroboam e mbarë Izraeli! 5Vallë a nuk e dini
se Zoti, Hyji i Izraelit, ia ka dhënë mbretërinë përgjithmonë Davidit
mbi Izraelin, atij dhe pasardhësve të tij! Dhe kjo me një besëlidhje
të pashkatërrueshme! 6U çua Jeroboami, biri i Nabatit, shërbëtori i
Salomonit, birit të Davidit, dhe bëri kryengritje kundër zotërisë së
Lp 13,14+ vet, 7rreth tij u bashkuan disa njerëz të mbrapshtë e askushi dhe ia
dolën t'i kundërshtojnë Roboamit, birit të Salomonit. Roboami ishte i
ri dhe jo guximtar e s'mundi t'u bënte ballë. 8Por edhe tani ju thoni
se mund t'i bëni ballë mbretërisë së Zotit që është në dorë të bijve të
Davidit. Keni një sasi të madhe populli dhe viça të artë që jua punoi
për zotat tuaj Jeroboami. 9Ju i flakët priftërinjtë e Zotit, bijtë e Aronit,
edhe levitët dhe caktuat për priftërinj siç bëjnë popujt paganë. Kushdo
që vjen tek ju me mëzat për dore e me shtatë desh, bëhet prift i atij që
nuk është Hyj.

10Kurse Hyji ynë është Zoti, të cilin ne nuk e kemi lënë; priftërinjtë,
bijtë e Aronit, i shërbesojnë Zotit edhe levitët kryejnë shërbesën e
tyre. 11Për çdo ditë i kushtojnë Zotit fli shkrumbimi, në mëngjes e
në mbrëmje, djegin kem të erëndshëm, paraqiten bukët e kushtimit
në tryezë të pastër. Ndër ne është shandani i artë dhe dritëzat e tija
që ndizen çdo mbrëmje: sepse ne i mbajmë urdhërimet e Zotit, Hyjit
Nr 10,9 tonë, që ju e flakët. 12Prandaj, në ushtrinë tonë Prijës është Hyji dhe
priftërinjtë e tij që u bien borive të tingëllojnë thekshëm kundër jush,
o bijtë e Izraelit! Mos luftoni kundër Zotit, Hyjit të etërve tuaj, se qe
2Mak 7,19; Vap 5,39 besa s'ju del mirë!»

Luftimi

13Ndërkaq Jeroboami i rrethoi judenjtë me një pritë pas shpine.
Izraelitët ishin kështu përballë Judës dhe pas shpinës së tyre. 14Si
u sollën judenjtë, panë se u duhej të luftonin për ballë e pas shpine.
Atëherë thirrën ndihmën e Zotit e priftërinjtë filluan t'u bien borive.
15Të gjithë trimat e Judës e lëshuan britmën e kushtrimit. Dhe, ja,
ndërkohë që ata po lëshonin britmën e kushtrimit, Hyji ia shtiu për
palcë frikën Jeroboamit dhe mbarë Izraelit para Abisë dhe Judës.
16Bijtë e Izraelit u vunë të iknin para Judenjve dhe Hyji i lëshoi në
duar të tyre. 17Kështu, pra, Abia dhe ushtria e tij bënë një emnesë mbi
ta: prej izraelitëve mbetën të vrarë pesëqind mijë trima të zgjedhur.
18Aso kohe qenë përvujtëruar rëndë bijtë e Izraelit, kurse bijtë e Judës
erdhën e u forcuan, sepse shpresën e kishin vënë në Zotin, Hyjin e
etërve të tyre.

13,5 *besëlidhje të pashkatërrueshme:* fj.fj. "besëlidhje kripe" (krh. Lev 2,13).
13,13-18 Beteja është e përshkruar me kujtime të tregimeve mbi marrjen e Hajit (Joz 8) dhe Gabasës Gjq 20 (pusia) dhe tregimeve të luftës së shenjtë (kushtrim lufte, buçitje borishë, duke ia mvesh fitoren Hyjit, krh. Joz 6).

Mbarimi i mbretërimit të Abisë

19Abia e përndoqi Jeroboamin që u vu në ikje dhe i pushtoi disa
qytete të tija: Betelin me fshatrat e tij, Jesanën me fshatrat e tij edhe
Efronin me fshatrat e tij. 20Gjatë jetës së Abisë, Jeroboami s'mundi më
të përtërihej në fuqi. Zoti e goditi dhe Jeroboami vdiq.
21Abia erdhi duke u forcuar. Mori katërmbëdhjetë gra dhe i lindën
njëzet e dy djem e gjashtëmbëdhjetë vajza. 22Historia e Abisë, sjellja ‖1Mbr 15,7-8
dhe fjalimet e tija janë të shkruara në tregimin e profetit Ado.
23Mandej edhe Abia fjeti me etërit e vet dhe e varrosën në Qytetin e 14,1 (volg.) 12,15
Davidit. Në vend të tij u bë mbret Asa, i biri.
Në kohën e këtij vendi pati paqe dhjetë vjet.

3. ASA DHE REFORMAT E TIJA TË KULTIT

Paqja e Asës

14 1Asa bëri atë që ishte e mirë dhe e pëlqyeshme para syve ‖1Mbr 15,11-12
të Zotit, Hyjit të vet. I zhduki lterët e hyjnive të huaja dhe 1Sam 9,12+;
lartësirat, 2i theu shtyllat dhe i preu banirët, 3i urdhëroi Dal 23,24+; 34,13+
Judës ta kërkojë Zotin, Hyjin e etërve të vet, ta zbatojë Ligjin dhe
të gjitha urdhërimet. 4I zhduki prej të gjitha qyteteve të Judës
lartësirat, lterët e kemimit dhe mbretëroi në paqe. 5I rindërtoi qytetet
e fortifikuara të Judesë, pasi vendi ishte në qetësi, dhe në kohën e tij
nuk u bë asnjë luftë sepse Zoti i dhuroi paqe.
6Asa i tha Judës: «Ejani t'i ndërtojmë këto qytete, t'i rrethojmë me
mure, t'i forcojmë me pirgje, me dyer e me shula deri që të gjitha t'i
kemi në qetësi, pa luftë. Ne e kërkuam Zotin, Hyjin tonë; po ashtu
edhe ai na kërkoi ne e na dha paqe kudo përreth.» Ata rindërtuan dhe
përparuan.
7Asa pati edhe një ushtri të armatosur me shqyta e me heshta:
treqind mijë prej Judës, kurse ushtria që e kishte prej Beniaminit
ishte e armatosur me shqyta e me shigjeta dhe ishin dyqind e 1Kro 8,40+
tetëdhjetë mijë: të gjithë këta trima të fortë.

13,19 Nuk ka arsye të vihet në dyshim një pushtim i tillë, por ai nuk qe e qëndrueshme. Është një episod mosmarrvjeshjesh për kufijtë që Juda pat me Izraelin, me ndërkëmbim suksesesh dhe përmbysjesh (1Mbr 15,16-23; 2Kro 15,8; 16,1-6; 17,2)

13,22 *në tregimin:* BJ, duke ruajtur TM, përkthen: "në Midrash", duke shpjeguar që është një shkrim historik dhe jo një komentim biblik. LXX e Vulg. kanë: "në librin".

14,3 Kronisti e rrit lavdërimin që 1Mbr bën për Asës dhe ia mveshë një reformë fetare mbi të cilën do të kthehet përsëri në k 15.

Sulmi i Zarës

8Zara nga Etiopia u sul kundër tyre me një ushtri prej një milion
ushtarësh e me treqind karroca lufte dhe arriti deri në Maresë. 9Po
edhe Asa vrapoi t'i del përpara dhe e rreshtoi ushtrinë për luftë në
luginën që është në veri të Maresës. 10Asa e thirri në ndihmë Zotin,
Hyjin e vet, e tha: «O Zot, për ty s'ka farë rëndësie a po u ndihmon
atyre që janë shumë apo pak! Na eja në ndihmë, o Zot, Hyji ynë! Me
shpresë në ty dhe në Emrin tënd dolëm kundër kësaj shumice! Ti, o
Zot, je Hyji ynë, të mos ngadhënjejë mbi ty njeriu!.»
11Këndej edhe Zoti i tmerroi etiopët para Asës e Judës: etiopët ikën!
12Asa dhe ushtria, që ishte me të, i ndoqën deri në Gerar. Etiopët
sharruan deri në shfarosje, sepse qenë zhbirë duke i vrarë Zoti e duke
i luftuar ushtria e tij. Këndej edhe morën pre të madhe 13dhe i goditën
të gjitha qytetet në rrethinën e Gerarës: i kishte pushtuar tmerri i
Zotit. I rrafshuan të gjitha qytetet dhe morën pre të madhe me vete.
14U ranë edhe bunave të grigjave, morën një shumicë të panumërt
dhensh e devesh dhe u kthyen në Jerusalem.

Qortimet e Azarisë dhe zotimet e besnikërisë

15 1Shpirti i Hyjit e pushtoi Azarinë, birin e Odedit, 2e Azaria
i doli para Asës dhe i tha: «Ti Asë e ju të gjithë djemtë e
Judës e të Beniaminit, më dëgjoni! Zoti qoftë me ju, pasi
Oz 3,4-5 ju qetë me të! Nëse ju do ta kërkoni, ju edhe do ta gjeni! Nëse ju do
ta lini, edhe ai do t'ju lërë ju! 3Kaluan shumë ditë në Izrael pa Hyjin
Lp 4,29-30+ e vërtetë, pa prift mësues e pa Ligj. 4Por kur u kthyen te Zoti, Hyji i
Izraelit, pse ranë ngusht, dhe e kërkuan atë, ata edhe e gjetën. 5Në
ato kohë nuk kishte siguri as për atë që shkonte as për atë që vinte,
6sepse ishte trazirë shumë e madhe për të gjithë banorët e vendeve:
Is 19,2 sepse sulej ndesh një komb kundër një kombi tjetër, një qytet kundër

14,8-14 Ky episod, që mungon në 1Mbr, nuk duhet të ketë qenë shpikur: është tepër i lidhur me vende të sakta dhe nuk përkon me në shëmbëlltyrën e paqes që kronisti jep për gati krejt mbretërimin e Asës (krh. rr 5-6; 15,19). Nuk dihet se kush është ky Zara nga Etiopia (fj.fj. "kushasi"). Duke qenë se Kush zakonisht përcakton Etiopinë, mund të bëhet fjalë për një mercenar etiopas komandues i një garnizoni egjiptian të lënë nga Sesaku në jug të vendit (krh. 12,3; 16,8). Por kush mund të përcaktojë edhe nomadët e Negebit (krh. gruaja kushase e Moisiut, Nr 12,1+) të ardhur për të bastisur Judën (rr 14). Gjithsesi numri i luftëtarëve i tepruar.

k 15 Kronisti trajton përsëri temën e reformës (krh. 14,1-4); kjo shkaktohet prej veprimit të një profeti (rr 1-7) dhe përfshin: eliminimin e idhujve në territorin e Izraelit, disa punimeve në tempull, një flijim solemn dhe një ripërtëritje e besëlidhjes. Tregimi duket se është i frymëzuar prej reformës së Ezekisë (2Kro 29-31; krh. Jer 26,18-19), por mbi të gjtha asaj se Jozisë (2Kro 34-35), ku gjenden të njëjtat tema: shkatërrimi i idhujve dhe të altarëve në lartësi në krejt vendin, punime në tempull, predikimi profetik, ripërtëritja e besëlidhjes dhe flijime solemne.

një qyteti tjetër, sepse Zoti i godiste me çdo lloj trazire. 7Por juve të
mos ju lëshojë zemra dhe të mos ju meken duart tuaja e shpërblimi Is 7,4
nuk do t'ju mungojë!» Jer 31,16
8Kur Asa i dëgjoi këto fjalë dhe këtë profeci, mori zemër dhe i hoq
idhujt prej tokës së Judës e të Beniaminit edhe prej qyteteve të malit të
Efraimit që i pushtoi dhe e shuguroi lterin e Zotit që ishte në treme të
Zotit. 9Atëherë i bashkoi të gjithë judenjtë, beniaminët dhe ardhacakët
që ishin me ta nga fisi i Efraimit, i Manaseut e i Simonit, sepse me
shumicë prej Izraelit ishin strehuar tek ai duke parë se Zoti, Hyji i
tij, ishte me të. 10Dhe u mblodhën në Jerusalem në të tretin muaj të
pesëmbëdhjetit vit të mbretërimit të Asës. 11Atë ditë i kushtuan Zotit
fli prej presë që kishin sjellë: shtatëqind bagëti të trasha dhe shtatë
mijë bagëti të imëta. 12Dhanë besën se do ta kërkojnë Zotin, Hyjin
e etërve të vet, me gjithë zemër e me gjithë shpirt: 13kushdo që nuk
do ta kërkojë Zotin, Hyjin e Izraelit, do të vritet me të madh e me të
vogël, burra e gra. 14Iu përbetuan Zotit me zë të lartë e me brohoritje Neh 10,30
gazmore, me tinguj borish e brirësh. 15Të gjithë banorët e Judesë u
gëzuan shumë për shkak të këtij betimi,sepse u përbetuan me gjithë
zemër. Vërtet e kishin kërkuar Zotin me gjithë shpirt. Këndej edhe
Zoti lejoi ta gjejnë dhe u dhuroi paqe në të gjithë kufijtë e tyre.
16Mbreti Asa e shfronësoi edhe Maakën, nënën e vet, dhe s'e la të ‖1Mbr 15,13-15
jetë më Zonja mbretëreshë, sepse e kishte punuar idhullin e Aserës;
Asa e copëtoi idhullin dhe, pasi e bëri grimë-grimë, e dogji në përroin
Cedron. 17Porse lartësirat u lanë në Izrael; megjithatë zemra e Asës
ishte e përsosur gjatë gjithë jetës së tij. 18Gjithçka kishte kushtuar ati i
tij dhe ai vet, i çoi në Shtëpinë e Hyjit: argjend, ar dhe enë të ndryshme.
19Nuk pati luftë deri në vitin e tridhjetepestë të mbretërimit të Asës.

Lufta me Izraelin

16 1Porse në vitin e tridhjetegjashtë të mbretërimit të Asës, ‖1Mbr 15,16-22
Baasa, mbreti i Izraelit, e sulmoi Judenë. E rrethoi me
mure Ramën që askush të mos mundë të hynte e të dilte
në mbretërinë e Asës. 2Atëherë Asa nxori prej vishtarit të Shtëpisë
së Zotit e të pallatit mbretëror argjend e ar dhe ia dërgoi Benadadit,
mbretit të Sirisë, që banonte në Damask, me këtë porosi: 3«Besabesë

15,8 *profecia:* TM shton "e Odedit profet", duke ia atribuuar Odedit e jo birit të tij si në rr 1, atë që i paraprinë.
15,9 Duket çuditshëm përmendja e një fisit nga jugu që nuk i përkiste më Izraelit.
15,16 *nënen e vet:* sipas 11,20 e 1Re 15,2 "gjyshja" e Asës.
15,17 Kronisti ndjek 1Mbr, duke mos e harmonizuar me 2Kro 14,4.
16,1-10 Tregimit paralel të 1Mbr kronisti i shton daten e saktë (rr 1), që duket se i vjen nga burim i mirë, është ndërhyrja e një profeti (rr 7-10) i cili dënon t'i kërkohet ndihmë të huajit, ashtu si do të bëjë Isaia për sa i përket Egjiptit (Is 30,1-7; 31,1-3; krh. edhe Oz 6,13; 7,11; 12,2).

ndërmjet meje e teje siç ishte ndërmjet tim atit dhe babës tënd! Për këtë arsye po të dërgoj argjend e ar që ta këputësh besëlidhjen që e ke me Baasën, mbretin e Izraelit, për ta shtrënguar të më hiqet qafe.»
4Benadadi e dëgjoi mbretin Asë dhe i dërgoi prijësit e ushtrive të veta
në qytetet e Izraelit. Këta e goditën Ahionin, Danin, Abelmaimin dhe
të gjitha qytetet drithnike të Neftaliut. 5Kur e mori vesh këtë Baasa,
pushoi së ndërtuari Ramën dhe i ndërpreu punimet e veta. 6Atëherë
mbreti Asa e bashkoi mbarë Judën, mori gurë e lëndë, me të cilët Baasa
e kishte ndërtuar Ramën dhe me to e ndërtoi Gabanë dhe Masfën.

7Në ato ditë tek mbreti i Judës Asa, shkoi Hananiu profet dhe i tha:
«Pasi e mbështete besimin tënd në mbretin e Sirisë e jo në Zotin, Hyjin
14,8-14 tënd, këndej edhe ushtria e Sirisë doli prej dorës sate. 8Vallë, etiopët e
libianët a nuk ishin ushtri e madhe me karroca lufte, me kalorësi e me
shumë jashtëzakonisht të madhe, të cilët, pse e kishe vënë besimin në
Ps 33,13-15 Zotin, a nuk i lëshoi në dorën tënde? 9Sytë e Zotit vërejnë mbarë tokën
dhe u japin fuqi atyre që me zemër të çiltër besojnë në Të. Prandaj në
këtë rast ke vepruar si i marrë dhe prej tashti do të ngriten luftëra
Jer 20,2 kundër teje.» 10Atëherë Asa u hidhërua kundër profetit dhe urdhëroi të
qitet në pranga, sepse u hidhërua në të për së forti për shkak të këtyre
fjalëve. Aso kohe Asa mori masa të ashpra kundër një pjese të popullit.

‖1Mbr 15,23-24 **Fundi i mbretërimit të Asës**

11Historia e Asës, prej fillimit e deri në mbarim, është e shkruar në
Librin e Mbretërve të Judës e të Izraelit.

12Asa në vitin e tridhjetenëntë të mbretërimit të vet u sëmur nga
një lëngatë tejet e rëndë e këmbëve. As i sëmurë nuk e këroi Zotin, por
më tepër e mbështeti besimin e vet në mjeshtrinë e mjekëve. 13Asa
fjeti me etërit e vet e, në vitin e dyzetenjëtë të mbretërimit të vet, vdiq.
14E varrosën në varrin e tij që e kishte hapur për vete në Qytetin e
Davidit. E vendosën mbi shtrat plot me erëra të mira dhe me vajëra të
ndryshëm të përgatitur me mjeshtrinë e erëbërësit. Në salikimin e tij
bënë një djegie sosh të mrekullueshme.

16,12 Mjekësia ishte asokohe shpesh e infektuar nga magjia, por teksti mbi të gjitha do të thotë se Asa u është drejtuar vetëm mjekëve për një sëmundje që ishte një dënim i JHWH-ut (krh. rr 10).

16,14 *në varrin:* me LXX dhe Vulg.; TM ka "në varret", – *një djegie etj.:* BJ përkthen: "dhe bënë për të një turrë drushë të stërmadhe"; nuk bëhet fjalë për shkrumbim, por për djegie erërash, rit mortor në nder të mbretërve të vdekur në paqe me Hyjin (krh. Jer 34,5). Joramit do t'i mohohet (2Kro 21,19).

4. JOZAFATI DHE QEVERISJA E TIJ

Fuqia e Jozafatit

17 [1]Në vend të tij u bë mbret Jozafati, biri i tij. Ky e përforcoi pushtetin e vet kundër Izraelit. [2]I dërgoi ushtarët e vet në të gjitha qytezat e Judës që ishin të rrethuara me mure. Caktoi edhe garnizone në tokën e Judës dhe në qytetet e Efraimit që i pushtoi baba i tij, Asa.

Kujdesi i tij për Ligjin

[3]Zoti qe me Jozafatin, sepse sjellja e tij ishte si sjellja e babës së tij në fillim dhe nuk shpresonte në Baalën, [4]por në Hyjin e babës së vet dhe jetoi sipas urdhërave të tij e jo në mëkate si bijtë e Izraelit. [5]Zoti e bëri të fortë mbretërinë e tij. Mbarë Juda i sillte dhurata Jozafatit dhe kështu fitoi pasuri të madhe e lavdi të shquar. [6]Zemra e tij bëhej përherë e më e guximshme për të ecur udhëve të Zotit dhe kështu i zhduki në Judë lartësirat dhe banirët. 1Sam 9,12+; Dal 34,13+

[7]Në vitin e tretë të mbretërimit të vet i dërgoi prijësit e vet Benhailin, Obdinë, Zakarinë, Natanaelin e Mikenë që të jepnin mësim në qytetet e Judës. [8]Me ta ishin edhe levitët Semeja, Natania, Zabadia, 19,8 Asaeli dhe Semiramoti, Jonatani, Adonia e Tobia, me ta ishin edhe priftërinjtë Elisama e Jorami. [9]Ata zunë të japin mësim nëpër Judë Esd 7,25 e për doracak e kishin Librin e Ligjit të Zotit. Këta i qarkullonin të gjitha qytetet e Judës dhe e mësonin popullin.

[10]Kështu frika e Zotit i kishte pushtuar të gjitha mbretëritë e dheut, që ishin përreth Judesë dhe nuk kishin guxim të bënin luftë kundër Jozafatit. [11]Po edhe filistinët i paguanin Jozafatit tatime dhe taksa Is 16,1 në të holla. Kështu edhe arabët i sillnin bagëti të imëta: shtatë mijë e shtatëqind desh dhe po aq cjep.

[12]Kështu Jozafatit dita-ditës i rritej pushteti sa që u bë shumë i madh. Në Judé ndërtoi qyteza dhe qytete drithnike.

17,1-2 Si ishte Asa lloji i mbretit paqësor, Jozafati është për kronistin lloji i mbretit i cili qeveris me vendosmëri. Vetë emri i mbretit domethënë:"JHWH gjykon". Së bashku me Ezekinë dhe Jozinë ai është njëri ndër të parapëlqyerit e kronistit.

17,3 *babës së tij:* Me LXX. TM (dhe BJ) ka: "babës së tij Davidit".

17,7 Ky mision për mësimin e Ligjit, besuar pesë laikëve, tetë levitëve dhe dy priftërinjve, zor se mund t'i atribuohet mbretërimit të Jozafatit. Ai më shumë pasqyron epokën e kronistit, kur është zhvilluar pranë levitëve funksioni i udhëzuesve, duke përgatitur erën e sinagogave dhe të mësuesve të ligjit.

17,11 *Arabët:* Jo fiset e Arabisë, por nomade që kishin depërtuar në rajonet e Edomit dhe Moabit (krh. 21,16).

Ushtria

13 Kishte nozullime të begatshme në qytetet e Judës. Kishte
shumë trima të fortë luftëtarë në Jerusalem. 14 Dhe, ja, njësitë sipas
vëllazërive: në Judë, prijësit e ushtrisë: Prijësi Ednas dhe me të
treqind mijë luftëtarë. 15 Për krah tij prijësi Johanan dhe me të dyqind
e tetëdhjetë mijë. 16 Prapë për krah të këtij Amasia, biri i Zekriut, i
shuguruari i Zotit, dhe me të dyqind mijë trima të zgjedhur. 17 Prej
1Kro 8,40+ Beniaminit burrakoçi për luftë, Eliada, e me të dyqind mijë burra
të armatosur me harqe e me shqyta. 18 Për krah tij Jozabadi e me të
njëqind e tetëdhjetë mijë të gatshëm për luftë.
19 Këta ishin drejtpërdrejt nën shërbimin e mbretit pa i numëruar ata
të tjerët që i kishte vendosur në qytezat e fortifikuara kudo në Judë.

‖1Mbr 22,1-35 ## Besëlidhja me Akabin dhe profetët

18 1 Jozafati u bë shumë i pasur dhe i përmendur. Me Akabin
lidhi krushqi. 2 Pas disa vitesh zbriti tek ai në Samari.
Akabi preu për të e për përcjelljen e tij bagëti të imëta e
të trasha me shumicë dhe ia mbushi mendjen të ngjitej bashkë me të
në Ramot Galaad. 3 Akabi, mbreti i Izraelit, i tha Jozafatit, mbretit të
Judës: «Eja me mua në Ramot Galaad.» Ai i përgjigji: «Çka të ndodhë
me ty, le të ndodhë edhe me mua; çka të ndodhë me popullin tënd, le
të ndodhë edhe me timin: me ty do të vijmë në luftë.»
4 Mandej Jozafati i tha mbretit të Izraelit: «Të lutem veç, kështillohu
më parë me fjalën e Zotit.» 5 Mbreti i Izraelit i bashkoi atëherë
katërqind profetë dhe i pyeti: «A të shkojmë në Ramot Galaad për
të luftuar a të mos shkojmë?» Ata i përgjigjën: «Shko dhe Hyji do
t'ia lëshojë mbretit në dorë.» 6 Por Jozafati tha: «Vallë, a nuk ka këtu
edhe ndonjë tjetër profet të Zotit që ta kërkojmë edhe këshillën e
tij?» 7 Mbreti i Izraelit i përgjigji Jozafatit: «Po, është vetëm edhe një
njeri, prej të cilit mund ta kërkojmë vullnetin e Zotit; por unë atë e
urrej, sepse s'ma parakallëzon të mirën, por gjithmonë të keqen. Ai

17,13-19 Përtej shifrave, që janë ektravagante, këto burime vijnë prej një burimi të mirë. Jozafati kishte një ushtri të rregullt të rekrutuar prej familjeve, të shpërndara nëpër kontingjente në të cilët Juda dhe Beniamini janë të veçuar, dhe të ndarë në reparte nga oficerë. Ishte edhe një shërbim në përkujdesje të fortifikimeve.

k 18 Kronisti, i cili nuk merret me mbretërinë e veriut dhe që kapërcen krejt ciklin e Elisë (1Mbr 17-18) dhe atë të Elizeut (2Mbr 2-8) sepse nuk kanë pasur kurrëfarë marrëdhënie me Judën, ka riprodhuar gati tekstualisht këtë tregim i cili bën fjalë kryesist për mbretërinë e Izraelit. Kjo ndodh sepse heroi i saj, Jozafati, është drejtpërdrejt i përfshirë edhe pse ndërhyn një profet i vërtetë i JHWH-ut, i cili u kundërvihet profetëve të rrejshëm që ishin nën lekun e Akabit.

18,1 Biri i tij, Jorami, mori për grua Atalinë, të bijën ose motrën e Akabit (krh. 2Mbr 8,18+).

18,2 Kjo fli, e papërmendur në Mbretërit, do të jetë kobzezë sepse e kryer larg nga shenjtërorja e ligjshme.

është Mikeja, biri i Jemlës.» Jozafati vijoi: «Mos fol kështu, o mbret!»
8Atëherë mbreti i Izraelit thirri njërin prej oborrtarëve e i urdhëroi:
«Thirre menjëherë Mikenë, birin e Jemlës.»
9Ndërkaq mbreti i Izraelit dhe Jozafati, mbreti i Judës, rrinin të
dy në fronet e veta të veshur me petka mbretërore. Po rrinin në lëmë
përbri derës së Samarisë dhe të gjithë profetët profetizonin para tyre.
10Sedecia, biri i Kanaanës, kishte punuar për vete brirë të hekurt e
thoshte: «Kështu thotë Zoti: Me këta do t'i zhbordosh sirianët deri që
t'i zhbish!» 11Po edhe të gjithë profetët e tjerë profetizonin në këtë
mënyrë e thoshin: «Shko në Ramot Galaad e do të fitosh. Zoti do t'i
lëshojë në dorën e mbretit.»
12Lajmëtari që kishte shkuar për ta thirrur Mikenë i tha: «Ja,
fjalët e të gjithë profetëve njëzëri i lajmërojnë veç të mira mbretit,
prandaj, po të lutem, që edhe fjala jote të jetë në përkim me të tyren
e parakallëzoj sukses.» 13Mikeja i përgjigji: «Pasha Zotin e gjallë, do
ta them vetëm atë që ma ketë thënë Hyji!» 14Kështu, pra, erdhi para
mbretit, i cili e pyeti: «Miké, a na duhet të shkojmë në Ramot Galaad,
për të luftuar a të mos shkojmë?» Ai i përgjigji: «Shkoni e do të keni
sukses! Armiqtë do të bien në duart tuaja.» 15Mbreti i tha: «Prapë e
prapë po të përbej të mos më thuash tjetër përveç të vërtetën në emër
të Zotit!» 16Atëherë ai i tha:

«E pashë mbarë Izraelin
të shpërndarë maleve
porsi delet pa bari!
Atëherë Zoti më tha:
'Këta s'kanë zot shtëpie!
Secili le të kthehet në shtëpinë e vet në paqe!'»

17Atëherë mbreti i Izraelit i tha Jozafatit: «A nuk të thashë se ky
nuk do të më parakallëzojë asgjë të mirë, por vetëm të keqen?» 18Për
këtë arsye Mikeja vazhdoi: «Dëgjojeni fjalën e Zotit: E pashë Zotin
kah po rrinte mbi fronin e vet; mbarë ushtria qiellore qëndronte
në të djathtën e në të majtën e tij. 19Atëherë pyeti Zoti: Kush do ta
mashtrojë Akabin, mbretin e Izraelit, që të shkojë e të sharrojë në
Ramot Galaad? Meqenëse dikush thoshte kështu e dikush ashtu,
20doli një shpirt dhe qëndroi para Zotit e tha: 'Unë do ta mashtroj!'
E Zoti e pyeti: 'Në ç'mënyrë do ta mashtrosh?' 21Ai i përgjigji: 'Do të
dal e do të bëhem shpirt gënjeshtrues në gojën e të gjithë profetëve të
tij.' Atëherë Zoti i tha: 'Do ta mashtrosh e do të kesh sukses! Dil e bëj
ashtu!' 22Dije pra, se Zoti e ka vënë në gojën e të gjithë profetëve të tu
shpirtin e rrenës, kurse në të vërtetë ta parakallëzon fatkeqësinë.»
23Ndërkaq u afrua Sedecia, biri i Kanaanës, i ra shputë në faqe

Mikesë e tha: «Cilës rrugë shpirti i Zotit doli prej meje për të folur ty?» [24]Mikeja tha: «Ti vetë do ta shohësh atë ditë, kur do të kalosh prej një biruce në tjetrën për t'u fshehur!» [25]Atëherë mbreti i Izraelit dha urdhër: «Merreni Mikenë e çojeni tek Amoni, komandanti i qytetit e te Joasi, djali i mbretit, [26]e thoni: Mbreti urdhëron: Qiteni këtë njeri në burg e jepni vetëm nga pak bukë e ujë deri që unë të kthehem shëndosh e mirë.» [27]Mikeja i tha: «Nëse ti kthehesh shëndosh e mirë, atëherë Zoti nuk ka folur nëpër mua.» Dhe shtoi: «Mbajeni mend të gjithë, o popull!»

Luftimi. Ndërhyrja e një profeti

[28]Kështu, pra, mbreti i Izraelit dhe Jozafati, mbreti i Judës, u nisën kundër Ramotit të Galaadit. [29]Mbreti i Izraelit i tha Jozafatit: «Unë po i ndërroj petkat dhe do të hyj në luftë, kurse ti mbaji petkat mbretërore.» Mbreti i Izraelit i ndërroi petkat dhe hyri në luftë. [30]Mbreti i Sirisë u kishte urdhëruar prijësve të vet të karrocave të luftës e u kishte thënë: «Mos luftoni kundër të voglit as të madhit, por vetëm kundër mbretit të Izraelit.» [31]Kështu, pra, kur prijësit e karrocave e panë Jozafatin, menduan: «Ky është mbreti i Izraelit!», dhe e rrethuan për t'iu sulur. Por Jozafati e thirri në ndihmë Zotin e Zoti i ndihmoi dhe Hyji i largoi ata prej tij. [32]Prijësit e karrocave kur panë se ai nuk ishte mbreti i Izraelit, e lanë. [33]Por ndodhi që një prej popullit qiti me shigjetë ashtu, pa ditur se kë e gjuan dhe e goditi mbretin e Izraelit mu në rrudhën ndërmjet brezit dhe pancirit. Atëherë mbreti i tha karrocierit të vet: «Silli kuajt e më nxirr nga lufta se jam plagosur!» [34]Luftimi atë ditë u bë përherë e më i ashpër dhe mbreti i Izraelit qëndroi në këmbë në karrocën e vet përballë sirianëve deri në mbrëmje. Në perëndim të diellit vdiq.

19 [1]Jozafati, mbreti i Judës, u kthye në shtëpi të vet në Jerusalem shëndosh e mirë. [2]Jehui vëgues, biri i Hananiut, posa e pa, i doli para e i tha: «Ti po i ndihmon të patenzonit, lidh miqësi me ata që e urrejnë Zotin që ta meritosh hidhërimin e Zotit!

18,27 *Mbajeni mend të gjithë, o popull!:* TM shton: "Dhe tha: Dëgjoni, popuj të gjithë". Është fillimi i librit kanonik të profetit Mike (Mik 1,2), që një komentator ia ka shtuar edhe 1Mbr 22,28.

18,29 *Unë po i ndërroj petkat dhe do të hyj në luftë:* me LXX; TM ka: "ndërroj petkat dhe shko në luftë". Por krh. atë që vijon.

18,33 *nga lufta:* me LXX; TM si në 1Mbr 22,34 sjell: "nga fusha"; por është më pak logjik.

18,34 Kronisti, që interesohet vetëm për Jozafatin dhe për Judën, kapërcen hollësitë e 1Mbr 22,35b-38 mbi vdekjen e Akabit.

19,2 Profeti Jehu, i papranishëm tek Mbretërit, ndërhyn këtu për të shprehur mendimin e kronistit për besëlidhjen me Akabin: ajo nuk i pëlqen Hyjit, por veprimet e mira të Jozafatit kanë bërë që ai të kursehet.

3Megjithatë u gjetën në ty disa vepra të mira, sepse ti i zhduke prej
vendit banirët dhe e përgatite zemrën tënde për ta kërkuar Hyjin.»

Reformat e gjyqit

4Jozafati, pas një qëndrimi në Jerusalem, doli përsëri në mes të
popullit prej Bersabesë deri në malet e Efraimit dhe e ktheu popullin
kah Zoti, Hyji i etërve të vet. 5I caktoi gjykatësit e vendit në të gjitha
qytetet e fortifikuara të Judës, në çdo qytet. 6Të gjithë gjykatësve u Lp 1,16-17; 16,19
urdhëroi: «Kujdes çfarë bëni! Sespe ju nuk e ushtroni gjyqin në emër të
njerëzve, por në emër të Zotit që është me ju në ushtrimin e drejtësisë.
7Kini frikën e Zotit e bëni gjithçka me urtësi! Te Zoti, Hyji ynë, s'ka Lp 10,17+
dredhi! Ai nuk pranon përkrahje as dhurata!»
8Po edhe në Jerusalem Jozafati i caktoi disa levitë, disa priftërinj dhe Lp 17,8-13
disa prej krerëve të vëllazërive të Izraelit, që ta ushtrojnë drejtësinë
e Zotit në rast mosmarrëveshjesh në mes banorëve të Jerusalemit.
9Edhe atyre u urdhëroi: «Ja si duhet të veproni: me frikën e Zotit,
me besnikëri e me zemër të çiltër. 10Çdo mosmarrëveshje ndërmjet
vëllezërve tuaj që jetojnë në qytetet e veta e vjen para jush - qoftë
ajo çështje vrasjeje, ligji, urdhri, dokeje, përkujtoni të mos mëkatojnë
kundër Zotit e që hidhërimi i tij të mos bjerë mbi ju e mbi vëllezërit
tuaj. Veproni kështu e nuk do të mëkatoni! 11Dhe ja, Amaria, prifti
prijës, do të jetë në krye të të gjithë juve në ato çështje që kanë të bëjnë
me Hyjin, kurse Zabadia, biri i Ismahelit që është prijësi i shtëpisë
së Judës, do të kryesojë për të gjitha çështjet që i përkasin mbretit.
Levitët do t'i keni pranë jush si shkrues. Zemër dhe nisjani punës!
Zoti jua priftë mbarë!»

Feja dhe kënga e shenjtë në luftë kundër moabëve

20 1Pas kësaj bijtë e Moabit, bijtë e Amonit e me ta edhe
maonitët, u bashkuan për të luftuar kundër Jozafatit.
2Erdhën disa lajmëtarë dhe e njoftuan Jozafatin kështu:
«Po vjen kundër teje një shumicë e madhe prej vendeve që janë përtej
detit: prej Edomit dhe ja, arritën në Asasonta- mar, d.t.th. në Engadi.»
3Ndërkaq Jozafati i tronditur nga frika, u përqëndrua krejtësisht në 1Mbr 21,9; Jer 36,6; Jl 1,14

19,4-11 Edhe me që nuk përmendet tek Mbretërit, kjo reformë e Jozafatit duhet të konsiderohet historike, edhe redaktimi është ndikuar nga Lp dhe nga gjendja e epokës së kronistit. Jozafati themeloi një jurisdiksion qendror pranë jurisdiksionit lokal dhe e hoqi mbretin prej detyrës së gjykatësit suprem. Kjo reformë ndoshta ka ndikuar tregimin e masave analoge të atribuara Moisiut (krh. Dal 18,13+) dhe është në bazë të ligjeve të Lp 16,18-20; 17,8-13. Masa e marrë bën pjesë në një reformë fetare (rr 4); gjykatat gjykojnë emrin e JHWH-ut (rr 6.8) dhe janë kompetente në çështje fetare (rr 10-11).

19,8 *në mes banorëve të Jerusalemit:* me LXX; TM ka: "dhe u kthyen (wajashubu) në Jerusalem"; BJ hamend.: "ata banonin (ëa-jeshebu) në Jerusalem".

20,1-30 Ky tregim i gjatë, pa paralel tek

lutje Zotit dhe urdhëroi të agjërojë mbarë Juda. 4Të gjithë judenjtë u
bashkuan për t'iu lutur Zotit. Erdhën nga të gjitha qytetet për t'iu
lutur Zotit.
5Atëherë Jozafati u ngrit në këmbë para tubimit të Judës në
Jerusalem, në Shtëpinë e Zotit, para tremes së re 6dhe tha: «O Zot,
Lp 4,35+ Hyji i etërve tanë! Ti je Hyji qiellor, ti zotëron me të gjitha mbretëritë
e kombeve! Në dorën tënde është fuqia dhe pushteti! Askush s'mundet
të të bëjë ballë ty! 7A s'qe ti, Hyji ynë, ai që i shrrënjosi banorët e këtij
Is 41,8 vendi para popullit tënd, Izraelit, e ia dhurove farës së Abrahamit,
mikut tënd të përhershëm? 8Ata banuan në të dhe në të e ndërtuan në
nder të Emrit tënd Shenjtëroren e u lutën: 9"Nëse sulen kundër nesh
të këqijat: shpata hakmarrëse, murtaja ose uria, do të qëndrojmë para
kësaj Shtëpie, në praninë tënde - sepse Emri yt banon në këtë Shtëpi -
dhe në vështirësitë tona do të kërkojmë ndihma prej teje e ti do të na
Lp 2,4v.9v.18v dëgjosh e do të na shpëtosh!' 10Dhe, ja, tani bijtë e Amonit, bijtë e Moabit
e malësorët e Seirit, nëpër të cilët nuk i dha leje Izraelit të kalojë, kur
po dilte nga Egjipti, por u shmangën prej tyre e nuk i shfarosën - 11e ata
tani po bëjnë çmos e po mundohen të na dëbojnë prej pronës sate që ti na
e dhurove. 12Hyji ynë, vallë a nuk do ta zbatosh mbi ta dënimin tënd? E
pra ne nuk kemi aq fuqi që të mund t'i bëjmë ballë gjithë kësaj morie që
po sulet mbi ne; por, pasi nuk dimë se çfarë na duhet të bëjmë, s'na ka
mbetur tjetër shpresë por t'i drejtojmë sytë tanë te ti.»
13Të gjithë judenjtë me foshnja, gra e fëmijë të vet qëndronin në
këmbë para Zotit. 14Atëherë, midis kuvendit të dheut, shpirti i Zotit
e pushtoi Jahazielin, birin e Zakarisë, të birit të Banajës, të birit të
1Kro 9,15; Jehielit, të birit të Matanisë, një levit prej bijve të Asafit. 15Ky tha:
Neh 11,17.22 «Më dëgjoni të gjithë, o judenj edhe ju banorë të Jerusalemit dhe ti,
mbreti Jozafat! Kështu ju urdhëron Zoti: Mos u trembni as mos ia kini
frikën kësaj morie të madhe, s'do të luftoni ju, por Hyji! 16Nesër zbritni
kundër tyre! Ata do të ngjiten përpjetës që quhet Sis. Do t'i gjeni në

Mbretërit, nuk është një shpikje e kronistit, por duhet të themelohet në një traditë të jugut, si dëshmojnë treguesit e saktë gjeografikë. Bërthama historike ndoshta është një sulm nga ana e elementeve të ardhura nga Transjordania dhe nga Negebi, njëra prej atyre përpjekjeve periodike që do të kulmojë në vendosjen e idumejve në jug të Palestinës. Tregimi është plotë me mbetje deuteronimiste dhe është i shkruar në stilin e tregimeve të luftës së shenjtë (krh. në veçanti rr 15-18.22-23.29).

20,1 *Maonitët:* me LXX; TM është i prishur. – Emri i tyre përgjithësisht lidhet me atë të Maanit, në lindje të Petra-s, në Transjordani, por marrëdhënia është e paqartë. Në vijim të tregimit ata zëvendësohen "nga malësorët e Seirit". Emri i "Seirit" është i barazvlershmi i Edom-it, por është përdorur mjaft shpejt masivit malor të Negebit jugor.

20,2 *Edom: hamend.; TM ka: "Aram" (Ngatërrim i shpeshtë).*

20,6 Kjo thirrje fillon duke përsëritur temat e lutjes së Salomonit (6,1v).

20,14 Kronisti i atribuon këtij këngëtari shpirtin profetik (krh. 1Kro 25,1+), siç bën për Zakarinë, bir i priftit Jojadë (24,20).

krye të përroit të thatë, që është përballë shkretëtirës Jeruel. 17S'do
të jeni ju ata që do të luftoni; ju vetëm qëndroni në këmbë dhe do ta
shihni ndihmën e Zotit mbi ju, o judenj e jerusalemas! Mos u trembni
as mos kini frikë! Nesër dilni ballë për ballë kundër tyre dhe Zoti do Is 8,10
të jetë me ju!»
18Atëherë Jozofati ra me fytyrë për dhe si dhe të gjithë judenjtë
e jerusalemasit ranë me fytyrë për dhe para Zotit dhe e adhuruan.
19Ndërkaq levitët - bijtë e Kaatit dhe bijtë e Koreut - u ngritën ta
lavdëronin Zotin, Hyjin e Izraelit, me zë të lartë.
20Të nesërmen u çuan heret e dolën në shkretëtirën Tekue. Ndërsa
po niseshin, midis tyre zuri vend në këmbë Jozafati e tha: «Më dëgjoni Is 7,9
judenj e banorë të Jerusalemit! Besoni në Zotin, Hyjin tuaj, e do t'i
përballoni, besojuni profetëve të tij dhe gjithçka do t'ju prijë për së
mbari!» 21U këshillua me popullin dhe i caktoi këngëtarët e Zotit që,
të veshur me petka të shenjtëruara, të ecnin përpara ushtrisë për ta
lavdëruar Zotin e të thonë me zë të përkueshëm:

'Lëvdojeni Zotin, sepse e amshu
eshme është dashuria e tij!' Ps 136,1

22Posa filluan të këndojnë lavde, Zoti i solli pritat e tyre kundër
Amonit, Moabit e malësisë së Seirit, që kishin dalë të luftojnë kundër
Judës dhe i goditi. 23Bijtë e Amonit dhe bijtë e Moabit u ngritën
kundër banorëve të malësisë së Seirit për t'i zhbirë e shfarosur. Pasi Joz 6,17+
i sosën ata, zunë ta sulmojnë njëri-tjetrin dhe ta vrasin shoqishojn. Ez 38,21
24Kur judenjtë dolën në majë të kodrës nga shihej shkretëtira,
panë gjithkund mbarë ledinën të mbuluar me kufoma dhe se s'kishte
mundur asnjë t'i shpëtojë vdekjes. 25Atëherë shkoi Jozafati dhe mbarë
populli me të për ta mbledhur prenë. Gjetën me shumicë kafshë,
pasuri, petka e enë të çmueshme. Morën aq shumë sa s'mund t'i
bartnin të gjitha: aq shumë pre morën sa që u desh t'i bartnin për tri
ditë. 26Të katërtën ditë u bashkuan në luginën Barakë. Aty i dhanë
lavdi Zotit dhe për këtë arsye atë vend e quajtën Rrafshi i Bekimit
deri në ditën e sotme. 27Të gjithë judenjtë e jerusalemasit në krye
me Jozafatin u kthyen në Jerusalem me gëzim të madh, sepse Zoti
i kishte kënaqur me fitoren mbi armiqtë 28dhe hynë në Shtëpinë e
Zotit në Jerusalem me harpa, cetra e bori. 29Frika e Zotit përshkoi
të gjitha mbretëritë e tokës, kur morën vesh se Zoti kishte luftuar Lp 2,25
kundër armiqve të Izraelit. 30Mbretëria e Jozafatit gëzoi qetësi e Hyji
i tij i dha paqe kudo përreth.

20,25 *kafshë:* bëhemah, hamend.; TM ka: "ndërmjet tyre", bahem. – *petka*: bëgadim, me dshk, vet.lat. dhe Vulg.; TM sjell: "kufomat", *pëgarim*.

‖1Mbr 22,41-51

Mbarimi i mbretërimit të Jozafatit

31Jozafati mbretëroi mbi Judenë. Ishte tridhjetepesëvjeçar kur filloi
të mbretëronte. Në Jerusalem mbretëroi njëzet e pesë vjet. Nëna e tij
quhej Azubë. Ishte bija e Selakiut. 32Eci udhës së babait të vet Asës
duke mos u shmangur nga ajo e duke bërë vetëm atë që është e drejtë
ndër sytë e Zotit. 33Megjithatë nuk qenë hequr lartësirat, sepse populli
17,6 ende nuk e kishte drejtuar zemrën e vet kah Hyji i etërve të vet.
34Historinë tjetër të Jozafatit, prej fillimit e deri në mbarim, e ke të
shkruar në tregimet e Jehuit, birit të Hananiut, që janë shënuar në
librat e mbretërve të Izraelit.
35Më vonë Jozafati, mbreti i Judës, lidhi miqësi me Ohozinë, mbretin
e Izraelit, veprat e të cilit ishin tesve të këqija. 36U bë pjesëtar me të
për të ndërtuar anije që të lundronin në Tarsis. Anijet i punuan në
Asiongabër. 37Eliezeri, biri i Dodisë, nga Maresa, profetizoi kundër
Jozafatit e tha: «Pasi lidhe besëlidhje me Ohozinë, Zoti i prishi punët
e tua.» Anijet iu shpartalluan dhe nuk mundën të shkojnë në Tarsis.

21 1Jozafati pushoi me etërit e vet dhe qe varrosur me ta në
Qytetin e Davidit. Në vend të tij u bë mbret Jorami, biri i tij.

5. PAUDHËSITË DHE VËSHTIRËSITË NËN SUNDIMIN E JORAMIT, AKAZISË, ATALISË DHE JOASIT

Mbretëria e Joramit

2Jorami ka pasur gjashtë vëllezër, bij të Jozafatit: Azarinë, Jahielin,
Zakarinë, Azarinë, Mikaelin e Safatinë. Të gjithë këta ishin bijtë e
Jozafatit, mbretit të Izraelit. 3I ati i tyre u dha shumë dhurata në
argjend dhe ar, gjëra të çmueshme dhe qytete të fortifikuara në Judë,
kurse mbretërinë ia dha Joramit, sepse ky ishte i parëlinduri.
4Jorami, si e mori në dorë mbretërinë e t'et dhe, pasi e përforcoi
pushtetin, me shpatë i preu të gjithë vëllezërit e vet dhe disa prej
‖2Mbr 8,17-19 prijësve të Izraelit. 5Jorami ishte tridhjetedyvjeçar kur u bë mbret. Në
Jerusalem mbretëroi tetë vjet. 6Ndoqi udhën e mbretërve të Izraelit,
siç kishte vepruar shtëpia e Akabit, sepse bija e Akabit ishte gruaja e
tij. Ai bëri gjëra që janë të këqija para syve të Zotit. 7Megjithatë Zoti

20,37 Kronisti ndryshon historinë e 1Mbr 22,49-51: këtu disfata e Jozafatit i është atribuar besëlidhjes së tij me mbretin e Izraelit. Profeti Eliezer është krejtësisht i panjohur.

21,2 *Mbretit të Izraelit:* versionet kanë korrigjuar: "mbret i Judës", për kronistin Juda është "Izraeli" i vërtet (krh. rr 4; 28,19).

21,7 Kronisti i shton 2Mbr 8,19 përmendjen e "shtëpisë së Davidit" dhe besëlidhjen davidike, në përkim me shqetësimin e tij kryesor.

nuk deshi ta zhbinte familjen e Davidit, për shkak të besës që e kishte
lidhur me të dhe pse i kishte premtuar se do t'ia linte atij dhe bijve të 1Mbr 11,36
tij një dritë të ndezur përgjithmonë.
8Gjatë mbretërimit të tij Edomi u çua në kryengritje për të mos ‖2Mbr 8,20-22
ndenjur nën sundimin e Judës dhe e vuri mbretin e vet. 9Jorami, së
bashku me prijësit e vet dhe me karrocat e luftës që ishin me të, e
kaloi kufirin, u çua natën e i ra Edomit që e kishte rrethuar atë dhe të
gjithë prijësit e karrocave të luftës, dhe i mundi. 10Megjithatë Edomi
u çua në kryengritje për të mos qenë nën sundimin e Judës dhe e fitoi
pavarësinë që e ka edhe në ditën e sotme. Po në këtë kohë u shkëput
nga dora e tij edhe Lobna, sepse Jorami e kishte lënë Zotin, Hyjin e
etërve të vet. 11Për më tepër ai ndërtoi edhe lartësira në malet e Judës,
i bëri të lavirësojnë banorët e Jerusalemit e ta lërë Juda rrugën e Zotit.
12Aso kohe i arriti një letër prej profetit Eli, në të cilën i shkruante:
«Kështu thotë Zoti, Hyji i Davidit, babait tënd: Pasi nuk ece udhëve
të Jozafatit, babës tënd, as udhëve të Asës, mbretit të Judës, 13por
more rrugën e mbretërve të Izraelit dhe bëre të lavirësojë Juda e
jerusalemasit duke e ndjekur lavirësinë e shtëpisë së Akabit e, pasi,
për më tepër i vrave edhe vëllezërit e tu, bijtë e tyt eti, më të mirë se
veten: 14ja, Zoti do ta godasë me fatkeqësi të madhe popullin tënd,
bijtë e gratë e tua dhe gjithë pasurinë tënde. 15E ti do të sëmuresh me
një sëmundje tepër të keqe barku, kështu që, dalë nga dalë, për çdo
ditë zorrët e tua do të dalin përjashta.»
16Atëherë Zoti e zgjoi kundër Joramit shpirtin e armiqësisë të
filistinëve e të arabëve që jetojnë përngjat etiopiasve. 17Ata i ranë 14,8+
Judesë, e sulmuan dhe e rrëmbyen gjithë pasurinë që kishte pallati
mbretëror, mandej edhe bijtë e gratë e tija dhe s'i mbeti djalë tjetër,
përveç Joakazit, që ishte djali më i vogël. 18Pas kësaj Zoti e goditi me
një sëmundje të pashërueshme barku. 19Ditë pas dite, koha po shkonte
e, në krye të dy vjetëve, kështu e shkriu sëmundja e gjatë deri sa i
dolën zorrët dhe vdiq në dhembje të papërshkrueshme. Vdiq prej kësaj 16,14
sëmundjeje të tmerrshme. Populli nuk i bëri djegie erërash të mira,
sikurse u kishte bërë të parëve të tij.
20Ishte tridhjetedyvjeçar kur u bë mbret dhe në Jerusalem mbretëroi
për tetë vjet. Vdiq pa iu dhimbtur askujt. E varrosën në Qytetin e ‖2Mbr 8,24
Davidit, porse jo në varrezat e mbretërve.

21,12 Është e vetmja përmendje e Elisë në librin tonë dhe kjo ndërhyrje e Elisë në Judë nuk njihet nga libri i 2Mbr. Sipas kronologjisë së 2Mbr, Elia ishte zhdukur përpara shfaqjes së mbretit Joram të Izraelit (2Mbr 2 dhe 3,1), dhe kështu përpara Joramit të Judës (2Mbr 8,16; krh. megjithatë 2Mbr 2,17). Ndoshta kronisti përdor një traditë apokrife.

21,15 *tepër te keqe:* me LXX; TM ka: "të shumta".

Mbretërimi i Ohozisë

2Mbr 8,24-29

22 [1]Banorët e Jerusalemit në vend të tij e bënë mbret Ohozinë, djalin e tij më të voglin, sepse të gjithë më të mëdhenjtë i vranë hordhitë që kishin depërtuar në fushim me arabët. Mbret, pra, u bë Ohozia, biri i Joramit, mbretit të Judës. [2]Ohozia ishte djalë njëzetedyvjeçar kur u bë mbret. Në Jerusalem mbretëroi vetëm një vit. Nëna e tij quhej Atali. Ishte bija e Amriut. [3]Edhe ky e ndoqi udhën e familjes së Akabit. Nëna e tij e shtyri të veprojë keq. [4]Kështu, pra, bëri keq para syve të Zotit porsi shtëpia e Akabit, sepse për rrënimin e tij pikërisht këta u bënë këshilltarë të tij pas
10,6v; Ksh 4,13; 10,16 vdekjes së babait. [5]Jetoi sipas këshillave të tyre dhe shkoi në luftë me Joramin, birin e mbretit të Izraelit, kundër Hazaelit, mbretit të Sirisë, në Ramot të Galaadit. Sirianët e plagosën Joramin. [6]Jorami u kthye në Jezrahel për t'u shëruar nga plagët që i mori në luftimin e sipërpërmendur. Kështu Ohozia, biri i Joramit, mbret i Judës, zbriti për ta vizituar Joramin, birin e Akabit që lëngonte në Jezrahel. [7]Në të vërtetë ishte vullneti i Hyjit në dëm të Okozisë që të shkonte në
‖2Mbr 9,21 vizitë tek Jorami dhe, kur qe tek ai, të dilte me të kundër Jehuit, birit të Namsiut, të cilin Zoti e kishte shuguruar mbret për ta qitur fare shtëpinë e Akabit. [8]Pra ndërsa Jehui po zbatonte vendimin e gjykatës kundër familjes së Akabit, i gjeti prijësit e Judës dhe bijtë e vëllezërve
‖2Mbr 10,12-14 të Ohozisë duke i shërbyer atij, dhe i vrau. [9]E kërkoi edhe vetë Ohozinë
‖2Mbr 9,28-29 dhe e kapën të fshehur në Samari. Kur e prunë tek Jehui, e vrau. E varrosën sepse thanë: është biri i Jozafatit që me gjithë shpirt e ka kërkuar Zotin.

‖2Mbr 11,1-3

Krimi i Atalisë

Dhe nuk mbeti askush në shtëpinë e Ohozisë që të mund të mbretëronte. [10]Atëherë, Atalia, nëna e tij, kur pa se i vdiq i biri, u çua dhe i vrau të gjithë trashëgimtarët mbretërorë të fisit të Judës. [11]Porse Jozabeta, bija e mbretit, e mori Joasin, birin e Ohozisë, e vodhi nga mesi i bijve të mbretit në ndërkohë që po i vritnin, dhe e fshehi bashkë me nanëshoren e tij në dhomën e fjetjes. Jozabeta që e kishte fshehur atë, ishte bija e Joramit, gruaja e Jojadës, kryepriftit dhe e motra e Ohozisë. Kështu fëmija shpëtoi pa u vra nga Atalia. [12]Qëndroi, pra, me ta i fshehur në Shtëpinë e Hyjit gjashtë vjet, ndërsa mbretëronte mbi mbarë vendin Atalia.

22,2 *njëzetedyvjeçar:* sipas 2Mbr 8,26; BJ ka: "dyzetedy", me TM.
22,5 *Sirianët:* ha'arammim, hamend.; TM ka: "që tërheqin", harammim.
22,10 *i vrau:* të'abbed (2Mbr 11,1); TM ka tëdabber: "për të thënë".

Priftërinjtë kundër Atalisë

‖2Mbr 11,4.16

23 [1]Të shtatin vit Jojada u vendos. Çoi e i thirri urdhërqindësit
e ushtrisë: Azarinë, birin e Jerohamit, Ismahelin, birin e
Johananit, Azarinë, birin e Obedit, Maasinë, birin e Adajës
edhe Elisafatin, birin e Zekriut dhe bëri me ta besëlidhje. [2]Këta e
qarkulluan Judenë dhe i bashkuan levitët prej të gjitha qyteteve të
Judës dhe prijësit e vëllezërive të Izraelit, dhe erdhën në Jerusalem.
[3]Mbarë kuvendi i dheut, i mbajtur në Shtëpinë e Hyjit, lidhi besë me
mbretin. Jojada u tha: «Ja, biri i mbretit! Le të mbretërojë sikurse
ka thënë Zoti për bijtë e Davidit! [4]Dhe, ja, se çfarë duhet të bëni.
[5]Një e treta e juaj që të shtunën hyni në shërbim edhe priftërinj edhe
levitë e derëtarë, le të qëndrojnë në dyer; kurse një e treta pjesë le të
qëndrojë në pallatin mbretëror dhe e treta pjesë tjetër në derën që
quhet e Themelit, ndërsa mbarë populli tjetër le të qëndrojë në tremet
e Shtëpisë së Zotit. [6]Askush tjetër të mos hyjë në Shtëpinë e Zotit
përveç priftërinjve dhe ata levitë që janë në shërbim: le të hyjnë vetëm
ata, sepse ata janë të shuguruar. Mbarë populli tjetër le t'u përmbahet
urdhëresave të Zotit. [7]Të gjithë levitët, secili me armë në dorë, le të
qëndrojnë përreth mbretit. Nëse ndokush tjetër hyn në Tempull, le të
vritet. Le t'i rrinë përkrah mbretit kahdo të shkojë.»

[8]Kështu, pra, levitët dhe mbarë Juda bën ashtu si u urdhëroi
kryeprifti Jojada. Secili i mori njerëzit e vet që të shtunën hynin
në shërbim bashkë me ata që të shtunën do ta lëshonin shërbimin:
sepse kryeprifti Jojadë nuk i la të shkonin ndërresat që për çdo të
shtunë e kishin zakon të zëvendësoheshin. [9]Prifti Jojadë, ua dha 1Kro 24
urdhërqindësve heshtat, shqytat e shqytëzat e mbretit David që
ruheshin në Shtëpinë e Hyjit. [10]E vendosi mbarë popullin, secilin me
armë në dorë, prej pjesës së djathtë të Tempullit deri në pjesën e majtë
të Tempullit rreth e rreth mbretit para lterit e Tempullit. [11]Atëherë
e qitën djalin e mbretit, ia dhanë kurorën dhe dëshminë, dhe e bënë
mbret. Atëherë prifti Jojada dhe bijtë e tij e shuguruan dhe pastaj
brohoritën: «Rroftë mbreti!»

[12]Posa Atalia dëgjoi popullin që vraponte e i brohoriste mbretit,

23,1-15 Disa ndreqje dhe shtesa të bëra në tekstin paralel të Mbretërve pasqyrojnë pikëpamjet e kronistit: mercenarët e huaj në shërbim të mbretit janë zëvendësuar nga israelitë; populli rri në vendin e vet në treme; veprimi është i udhëhequr prej levitëve, që presupozohet se shërbejnë edhe si roje të tempullit; gjithçka zhvillohet sipas "urdhrit të JHWH-ut" (rr 6), ose në përputhshmëri me legjislacionin priftëror. Kjo i jep këtij grusht shteti politik aspektin e një shërbese liturgjike, sipas një teme të dashur të kronistit. Një tjetër prej temave të tij, shqetësimi për trashëgiminë davidike, nënvizohet në rr 3.

23,11 Teksti i lashtë nuk saktësonte se lyerja me vaj ishte bërë prej priftërinjve.

hyri në mes të popullit në Tempullin e Zotit. 13Kur e pa mbretin duke
qëndruar në mëkëmbëzën e vet në hyrje, prijësit e burizanët përreth
tij e mbarë popullin e vendit duke u gëzuar e duke u rënë borive,
dhe këngëtarët me vegla muzikore të ndryshme duke i dhënë shenjë
këndimit të këngëve të lavdit, i shqeu petkat e veta e bërtiti: «Tradhti!
Tradhti!» 14Atëherë prifti Jojada u urdhëroi urdhër- qindësve që ishin
në krye të ushtrisë, e u tha: «Qiteni jashtë hijes së Tempullit! Ai që
e përkrah, le të vritet përjashta me shpatë!» Sepse prifti u kishte
urdhëruar: «Mos e vritni në Shtëpinë e Zotit!» 15Ata e kapën. Kur
hyni për derë të Kuajve të pallatit mbretëror, e vranë aty.

‖2Mbr 11,17-20

Reforma e Jojadës

16Jojada bëri besëlidhje ndërmjet vetes, mbarë popullit dhe mbretit
se do të jenë popull i Zotit. 17Prandaj mbarë populli shkoi në faltoren
e Baalit dhe e rrënuan atë, lterët dhe truporet e idhullit i copëtuan,
kurse Matanin, priftin e Baalit, e vranë para lterëve.

1Kro 23,13 18Jojada i caktoi mbikëqyrësit e Shtëpisë së Zotit nën pushtetin e
priftërinjve dhe levitëve që Davidi i kishte pasë ndarë në rende për
shërbesë në Tempull që të kushtonin flitë e shkumbimit në nder të
1Kro 25 Zotit, sikurse shkruan në Ligjin e Moisiut, me hare e këngë sipas
1Kro 26 vendosjes së Davidit. 19I caktoi gjithashtu edhe derëtarët në dyert e
Shtëpisë së Zotit që të mos hynte brenda askush i papastër dhe për
asnjë arsye. 20Atëherë i mori urdhërqindësit e trimat e zgjedhur,
prijësit e popullit dhe mbarë vogjëlinë dhe e nxorën mbretin nga
Shtëpia e Zotit, e kaluan nëpër derën e Sipërme në pallatin mbretëror
dhe e vendosën në tronin mbretëror. 21Mbarë populli u gëzua dhe
qyteti ra në fashë. Atalinë e prenë me shpatë.

‖2Mbr 12,1-17

Joasi e rindërton Tempullin

24 1Joasi s'kishte më shumë se shtatë vjet kur u bë mbret. Në
Jerusalem mbretëroi dyzet vjet. E ëma e kishte emrin Sebi.
Ishte nga Bersabeja. 2Gjatë të gjithë ditëve të kryepriftit

23,13 *këngëtarët ...:* vërejtje e re që i përket kronistit.

23,18 Duket se kemi këtu dhe në 30,16 përdorimin më të lashtë të shprehjes "ligji i Moisiut" për të treguar jo vetëm Ligjin e pëtërirë (krh. Joz 8,31; 23,6, etj.), por të pesë librat të cilëve ua japim emrin pentateuk (krh. Sir hyrja; 24,23). Njohja e rolit vendimtar të luajtur nga Moisiu bashkangjitet me vetëdijën për lidhjen që JHWH ka krijuar mes vetes dhe popullit të besëlidhjes (krh. Lp 4,8+).

23,19 Në rr 18-19 kronisti paraqet reformën e Jojadës si një rimëkëmbje të institucioneve davidike, në të cilat ai ka vendosur zakonet e tempullit të pas shpërnguljes.

24,1-16 Kronisti ofron një tregim që, në tërësi, është në përkim me atë të Mbretërve, por me disa ndryshime që tregojnë përdorimin e një burimi paralel, ndoshta "midrash-in e librit të Mbretërve" të cituar në rr 27.

Joadë bëri çka ishte e mirë ndër sytë e Zotit. 3Jojada e martoi me dy
gra, prej të cilave i lindën djem e vajza.
4Më vonë Joasi vendosi ta rindërtojë Shtëpinë e Zotit. 5I bashkoi
priftërinjtë dhe levitët e u tha: «Shkoni në qytetet e Judës e mblidhni
çdo vit prej të gjithë izraelitëve para për ta rindërtuar Tempullin
e Hyjit. Bëjeni këtë punë me nxitim!» Por levitët nuk nxituan.
6Atëherë mbreti e thirri Jojadën, që ishte i pari i tyre, e i tha: «Pse
nuk u kujdesove t'i shtrëngosh levitët të mbledhin prej Judës e prej
Jerusalemit paratë që i caktoi Moisiu, shërbëtori i Zotit, që i kanë Dal 25,1-9; 38,24-31
për detyrë të gjithë anëtarët e bashkësisë së Izraelit t'i sjellin në
Tendën e Takimit? 7Atalia e pafe dhe bijtë e saj e kanë lënë të shkojë
dëm Shtëpia e Hyjit dhe për më tepër të gjitha sendet e kushtuara të
Tempullit të Zotit, ua kushtuan Baalëve.»
8Prandaj mbreti dha urdhër e ata e punuan një arkë dhe e venduan
te dera e Shtëpisë së Zotit, përjashta. 9Pastaj u shpall në Judë e në
Jerusalem se duhej të sillej te Zoti pagesa që Moisiu, shërbëtori i
Zotit, ia kishte caktuar Izraelit në shkretëtirë. 10Të gjithë prijësit dhe
populli u gëzuan, erdhën e sollën dhe qitën aq sa që arka u mbush.
11Tashti, kur ishte koha të çohej te mbarështuesia mbretërore që ishte
në duar të levitëve, e kur shihnin se ka shumë para, vinte shkruesi
i mbretit dhe ai që e caktonte prijësi i priftërinjve, i nxirrnin paratë
që ishin në arkë, kurse arkën e vinin përsëri në vendin e saj. Kështu
bënin kohë pas kohe dhe u bashkua një sasi e madhe parash. 12Mbreti
dhe Jojada paratë ua dhanë atyre që ishin në krye të punimeve
të Shtëpisë së Zotit. Këta me to i paguanin gdhendësit e gurëve,
mjeshtrit e punimeve të ndryshme për rindërtimin e Shtëpisë së
Zotit, si dhe farkëtarët e hekurit e të bronzit për ta forcuar Shtëpinë
e Tenëzot. 13Punëtorët e vazhduan punën; puna përparonte në duart
e tyre, e ndreqën Shtëpinë e Zotit, e prunë në gjendjen e parë dhe e
bënë të fortë. 14Kur i kryen këto punime, pjesën e parave që teproi e
sollën para mbretit dhe para Jojadës. Me to u punuan enët e Tempullit
për shërbesë dhe për fli shkrumbimi, kupa dhe enë të tjera ari e
argjendi. Sa qe gjallë Jojada vazhdimisht u kushtuan në Shtëpinë e
Zotit çdo ditë flitë e shkrumbimit. 15Por Jojada, plak i ngarkuar me
shëngjergja, vdiq njëqindetridhjetë vjeçar. 16E varrosën në Qytetin e
Davidit bashkë me mbretër, sepse bëri mirë në Izrael ndaj Zotit e ndaj
Shtëpisë së tij.

24,5 Kronisti ka zëvendësuar ofertat e bëra në tempull (2Mbr 12,5) me këtë mbledhje të hollash e frymëzuar nga urdhërimet e atribuara Moisiut për ndërtimin e tendës (Dal 25,1-9; 30,12-16; 38,25-28) dhe të rinovuara nga Nehemia (Neh 10,33-35, krh. dhe Mt 17,24v).

24,16 Rr 14-16 nuk kanë rr që u përgjigjen tek Mbretërit.

Rënia e Joasit dhe ndëshkimi

17Pasi vdiq Jojada, prijësit e Judës hynë te mbreti dhe e përshëndetën
me nderim. Mbreti i zbutur me dhurata kësaj here i dëgjoi. 18Kështu
Dal 34,13+ e lanë Tempullin e Zotit, Hyjit të etërve të vet, dhe i nderuan banirët
e shuguruar dhe idhujt. Për shkak të këtij mëkati të tyre, hidhërimi i
Zotit shpërtheu kundër Judës e Jerusalemit. 19U qenë dërguar profetë
që të ktheheshin kah Zoti. Profetët i qortonin, por ata nuk ua vinin
veshin. 20Këndej Shpirti i Hyjit e pushtoi Zakarinë, birin e priftit
Jojada. Ky qëndroi përpara popullit e u tha: «Kështu thotë Hyji: Pse i
shkelni urdhërimet e Zotit? Kjo gjë nuk do t'ju sjellë të mirën! Pasi
ju e latë Zotin, edhe Zoti do t'ju lërë ju!» 21Ata u çuan kundër tij dhe
/Mt 23,35+ me urdhër të mbretit e mbytën me gurë në tremen e Shtëpisë së Zotit.
22Mbretit Joas nuk deshi t'i bjerë ndër mend dashuria që ia kishte
treguar Jojada, babai i tij, por e vrau të birin e tij, që, duke vdekur,
tha: «Zoti paftë e pagoftë!»
||2Mbr 12,18-22 23Tashti, në krye të vitit, u çua kundër tij ushtria e Sirisë, i ra
Judës e Jerusalemit, i shfarosën të gjithë prijësit e popullit dhe mbarë
prenë ia dërguan mbretit në Damask. 24E, megjithëse kishte ardhur
Lp 32,30 një numër i vogël sirianësh, Zoti e lëshoi në duart e tyre një ushtri
shumë të madhe për arsye se e kishin lënë Zotin, Hyjin e etërve të
vet. Edhe kundër Joasit, ushtruan dënime poshtëruese. 25Ata shkuan
e e lanë shumë të sëmurë. Kundër tij u çuan shërbëtorët e tij dhe, për
ta marrë gjakun e birit të priftit Jojadë, e vranë në shtratin e tij dhe
vdiq. E varrosën në Qytetin e Davidit, por jo në varrezat e mbretërve.
26Ata që u çuan kundër tij qenë: Zabadi, biri i Semaatit Amonaj, dhe
Jozabadi, biri i Semaritit Moabaj.
27Lidhur me bijtë e tij, me tatimet që ai i mblodhi, me rindërtimin
e Shtëpisë së Hyjit u shkrua në shtjellimet e Librit të Mbretërve. Në
vend të tij u bë mbret i biri, Amasia.

24,17 Në 1Mbr nuk ka gjurmë të këtij ndryshimi politik. Por me sa duket, mbreti, pas vdekjes së Jojadës, është liruar nga kujdestaria klerikale dhe ka ndjekë këshilltarët e vet laikë. – Sipas dokes së vet, kronisti njofton një ndërhyrje profetike.

24,23 2Mbr flet për një luftë ndërmjet filistejve dhe aramejve, të cilët largohen nga Juda në saje të një pagese të një haraçi të rëndë, dhe në vazhdim përmend vdekjen e Joasit. Duket se kronisti ka pasur një burim të ndryshëm, i cili qysh më parë flet për vdekjen e dhunshme të Joas-it si dënim për çnderimin e bërë Zotit.

24,25 *bir:* me LXX dhe vullgata: TM ka: "bij".

6. DEVOTSHMËRIA E PJESËRISHME DHE SUKSESI I PJESËRISHËM I AMASISË, I OZISË E I JOTAMIT

Qëndrimi fetar i Amasisë

‖2Mbr 14,2-6

25 [1]Amasia ishte njëzet e pesë vjeç kur u bë mbret. Në Jerusalem mbretëroi njëzet e nëntë vjet. Nëna e tij e kishte emrin Joaden. Ishte nga Jerusalemi. [2]Ai bëri atë që është e mirë para syve të Zotit, megjithatë jo me zemër të përsosur. [3]Kur pa se ishte tashmë i sigurt në fronin e vet, i vrau shërbëtorët e vet që ia kishin vrarë t'anë, mbretin, [4]por nuk i mbyti bijtë e tyre sipas asaj që shkruan në Librin e Ligjit të Moisiut, ku urdhëroi Zoti e tha: «Të mos vriten etërit për faj të fëmijëve, as fëmijët për faj të etërve të tyre, por secili le të vdesë për shkak të fajit të vet.» Lp 24,16

Lufta kundër Edomit

[5]Amasia i bashkoi të gjithë judenjtë dhe i renditi sipas vëllazërive dhe ua caktoi mijëtarët e urdhërqindësit për mbarë Judenë e Beniaminin. I njehësoi prej njëzet vjeç e përpjetë. I dolën treqind mijë të rinj që do të mund të dilnin në luftë, të bartnin heshtë e shqyt. [6]Për para i mori me vete edhe njëqind mijë izraelitë, burra të fortë për njëqind talenta argjendi.

[7]Por një njeri i Hyjit iu paraqit mbretit e i tha: «O mbret, mos të bjerë me ty në luftë ushtria e Izraelit. Ti e di se Zoti nuk është me izraelitët as me bijtë e Efraimit. [8]Nëse mendon të luftosh në saje të fuqisë së ushtrisë, Zoti do të bëjë të mundesh prej armikut: e di se Hyjit i takon e të ndihmojë e të vërë në ikje!» [9]Atëherë Amasia i përgjigji njeriut të Hyjit: «Po si t'i bëhet atëherë me njëqind talenta që ua dhashë ushtarëve izraelitë?» I përgjigji njeriu i Hyjit: «Ka Zoti nga të jep shumë më shumë se kaq!» [10]Atëherë Amasia e ndau ushtrinë që kishte ardhur tek ai prej Efraimit, që të ktheheshin në vend të vet. Ata, të zemëruar për së tepërmi kundër Judës, u kthyen në vendin e vet.

[11]Atëherë Amasia, plot guxim, e mori ushtrinë e vet, shkoi në Luginën e Kripave dhe i vrau dhjetë mijë seiras. [12]Bijtë e Judës i zunë robër edhe dhjetë mijë të tjerë, i çuan në buzë të një qete të madhe, i plandosën prej buzës në greminë dhe të gjithë u bënë copë më copë. [13]Por ushtria, të cilën Amasia e kishte kthyer prapa të mos shkonte ‖2Mbr 14,7

25,5-24 Këtij paragrafi të gjatë i përgjigjet vetëm një rr në 2Mbr, d.m.th. 14,7. Kronisti do të ketë pasë në dispozicion një burim shumë më të zhvilluar. Hakmarrja e mercenarëve izraelitë kundër qytetit të Judës, pas lirimit të tyre, do të shpie në një luftë kundër Izraelit (rr 17v); 2Mbr jepte si motivin e vetëm lavdërimin e Amasisë pas fitores mbi Edom (rr 19v). Duhet t'i kushtojmë vëmendje ndërhyrjes së profetit (rr 7.15).

me të në luftë, u ra qyteteve të Judës, prej Samarisë e deri në Betoron,
dhe, pasi i vrau tri mijë , rrëmbeu edhe pre të madhe.
14Por Amasia kur u kthye pas fitores mbi idumenj, i mori me vete
idhujt e bijve të Seirit, i bëri hyjni të vetat, i adhuronte ata dhe u
digjte kem. 15Për këtë arsye felgrimi i Zotit u ndez kundër Amasisë
dhe i dërgoi një profet për t'i thënë: «Përse i adhuron zotat që nuk e
shpëtuan popullin e vet prej duarve të tua?» 16Ndërsa profeti po i fliste
këto fjalë, ai i përgjigji: «Vallë a të kemi bërë këshilltar të mbretit?
Shuaj! Pse të të vrasin!?» Duke u larguar profeti, tha: «E unë e di se
Hyji ka caktuar ti të vritesh, pse e bëre këtë gjë e tani as që po e merr
parasysh këshillën time!»

‖2Mbr 14,8-14 **Lufta kundër Izraelit**

17Pasi e mbajti një këshillim, Amasia, mbreti i Judës, dërgoi disa
njerëz tek Joasi, biri i Joakazit, të birit të Jehuit, mbretit të Izraelit,
me këto fjalë: «Eja t'i sprovojmë forcat!» 18Ai e dërgoi lajmëtarin me
Gjq 9,7-15 këtë porosi: «Ferra e gomarit që ka mjaft në Liban, dërgoi shkues te
cedri i Libanit për t'i thënë: 'Jepja vajzën tënde djalit tim për grua!' Por
ja, kafshët e egra që ndodheshin në Liban, duke kaluar, e shqelmuan
ferrën e gomarit. 19Të ka shkuar ndër mend: 'I shpartallova edomasit!',
prandaj edhe të është rritur mendja e krenohesh. Rri në shtëpinë
tënde! Pse ia kërkon të zezën vetes, të sharrosh ti dhe mbarë Juda me
ty?» 20Por Amasia nuk deshi të dëgjonte. Ishte vullneti i Zotit që të
binte në duar të armiqve pse i nderonte idhujt e Edomit.
21Atëherë erdhi Joasi, mbreti i Izraelit. U ndeshën në luftim ballë
për ballë ai dhe Amasia, mbreti i Judës, në Betsames të Judesë.
22Judenjtë u shpartalluan prej izraelitëve dhe secili iku në çadrën
e vet. 23Joasi, mbreti i Izraelit, e zuri të gjallë Amasinë, mbretin e
Judës, birin e Joasit, të birit të Joakazit, në Betsames dhe e çoi në
Jerusalem, ku e rrënoi murin e Jerusalemit prej derës së Efraimit deri
1Kro 26,15 në derën e Këndit, katërqind kute. 24E mori krejt arin e argjendin dhe
të gjitha enët që i gjeti në Shtëpinë e Hyjit tek Obededomi, visaret e
pallatit mbretëror si dhe disa pengje, dhe i çoi në Samari.

‖2Mbr 14,17-20 **Mbarimi i mbretërimit**

25Amasia, biri i Joasit, mbret i Judesë, jetoi pas vdekjes së Joasit, të
birit të Joakazit, mbretit të Izraelit, edhe pesëmbëdhjetë vjet. 26Veprat
e tjera të Amasisë, prej fillimit e deri në mbarim, janë të shkruara në
Librin e Mbretërve, të Judës e të Izraelit.
27Amasisë, pas kohës kur e mënjanoi Zotin, i vunë një pusi në

25,23 *Joakazit: me TM; BJ hamend.: "Akazia".*

Jerusalem. Ky iku në Lakis. Ata dërguan pas tij në Lakis dhe aty i vranë. 28E mbartën me kuaj dhe e varrosën me etërit e tij në Qytetin e Davidit.

Fillimi i mbretërimit të Ozisë

26 1Mbarë populli i Judës e bëri mbret në vend të et, Amasisë, Ozinë gjashtë- mbëdhjetë vjeçar. 2Ky e rindërtoi Ailatin pasi e ktheu nën sundimin e vet, pas vdekjes së mbretit. ‖2Mbr 14,21-22

3Ozia kishte gjashtëmbëdhjetë vjet kur filloi të mbretërojë. Mbretëroi në Jerusalem pesëdhjetë e dy vjet. Emri i nënës së tij ishte Jekelia. Ishte nga Jerusalemi. ‖2Mbr 15,2-4 4Bëri çfarë ishte e drejtë në sytë e Zotit, gjithësi kishte vepruar Amasia, i ati. 5Ai e kërkoi Hyjin sa qe gjallë Zakaria i cili e mësoi në frikën e Hyjit. Tërë kohën sa e kërkoi Zotin, Hyji ia dha të mbarën. 24,2

Fuqia e tij

6Doli t'i luftojë filistinët; i rrënoi muret e Getit, muret e Jabnisë dhe muret e Azotit. Pastaj ndërtoi disa qyteza në krahinën e Azotit dhe të filistinëve. 7Hyji i ndihmoi kundër filistinëve e kundër arabëve, që jetonin në Gurbaal, dhe kundër meunitëve. 8Edhe amonitët i paguanin tatime Ozisë. Emri i tij u përhap deri në hyrje të Egjiptit, sepse ishte bërë shumë i fortë. 20,1+

9Ozia në Jerusalem ndërtoi kulla përmbi derën e Këndit, përmbi derën e Luginës dhe në Kënd dhe i fortifikoi. 10Edhe në shkretëtirë ndërtoi kulla e hapi shumë cisterna, sepse kishte shumë bagëti si në Sefelë ashtu edhe në vërri. Mbante gjithashtu shumë bujq e vreshtarë në male e në rrafshina të pëlleshme: ishte njeri që i pëlqente bujqësia. 1Kro 27,25-31

11Ozia kishte një ushtri të stërvitur dhe të shkathët që shkonte në luftë në togje, të ndara në njësi sipas njehësimit të bërë prej shkruesit Jehiel dhe mbikëqyrësit Masisë. E udhëhiqte Hanania, që ishte një ndër prijësit e mbretit. 12Numri i të gjithë krerëve të vëllazërive, trima të zgjedhur, ishte dy mijë e gjashtëqind. 13Nën drejtimin e tyre ishte mbarë ushtria, treqind e shtatë mijë e pesëqind luftëtarë të aftë për luftë, të gatshëm të luftojnë për mbretin kundër çdo armiku. 14Për

25,28 *E Davidit:* me 2Mbr 14,20 dhe vullgata; në TM lexohet: "Juda".

26,4 Kjo frazë, e marrë prej 2 Mbr, nuk përputhet mirë me 2Kro 25.

26,5 *frikën e Hyjit:* me LXX; TM ka: "vegimi i Hyjit". – Zakaria është i panjohur. Roli i tij është paralel me atë të Jojadës pranë Joasit.

26,6-15 Është e qartë që kronisti kishte për mbretërinë e Ozisë një burim të mirë të pavarur, shumë më të zhvilluar se 2Mbr. – Ndërtimet e Ozisë në shkretëtirë (rr 10) janë të vërtetuara nga arkelologjia.

26,7 *Gurbaal,* d.m.th. "banimi i Baal-it". Ky emër nuk përmendet gjetiu. Lokalitet i panjohur.

26,9 Ozia ndreq shkatërrimet e luftës paraprake (krh. 25,23).

ta, d.m.th. për mbarë ushtrinë, Oziu bëri gati shqyta, heshta, tarogza, mburoja, harqe dhe bahe për të goditur me gurë. 15Në Jerusalem punoi disa makina të sendërtuara me mjeshtri, të cilat i vendosi në pirgje dhe në kënde të mureve për të gjuajtur me shigjeta e me gurë të mëdhenj. Për të u hap zë i madh dhe i shkoi larg, sepse Zoti i ndihmonte jashtëzakonisht dhe e kishte bërë shumë të fortë.

Krenia dhe ndëshkimi

16Por kur u bë i fuqishëm, erdhi e iu rrit mendja për të zezën e vet. I ra në faj Zotit, Hyjit të vet. Hyri në Tempullin e Zotit dhe deshi të digjte kem në lterin e kemimit. 17Menjëherë hyri pas tij prifti Azaria e me të priftërinjtë e Zotit tetëdhjetë burra të fortë, 18i dolën përballë mbretit e i thanë: «Nuk të takon ty, o Ozi, të djegish kem në nder të Zotit, por priftërinjve, bijve të Aronit, që janë të shuguruar për këtë shërbesë. Dil nga shenjtërorja, sepse e ke lënë rrugën dhe Zoti Hyj këtë nuk do ta çmojë për nder!» 19Atëherë Ozia u hidhërua dhe, duke e mbajtur
Nr 12,10 kemoren në dorë për të kemuar me kem, iu kërcënua priftërinjve. Por aty për aty i doli gërbula në shteg të ballit në praninë e priftërinjve në Shtëpinë e Zotit mbi lterin e kemimit. 20Kur e pa prifti Azaria dhe të gjithë priftërinjtë e tjerë gërbulën në ballin e tij, vrik e hodhën përjashta; madje edhe ai vetë nxitoi të dalë jashtë, sepse Zoti e kishte
‖2Mbr 15,5-7 goditur me këtë shuplakë. 21Kështu, pra, mbreti Ozia mbeti i gërbulur
Lev 13,46; Nr 19,20 deri në ditën e vdekjes së vet. Banoi në një shtëpi të ndarë veçmas, i zgjebosur, përherë i përjashtuar nga Shtëpia e Zotit. Kurse shtëpinë e tij e drejtoi Joatami, biri i tij, edhe e udhëhoqi popullin e vendit.

22Historinë tjetër të Ozisë, prej fillimit deri në mbarim, e shkroi profeti Isaia, biri i Amosit. 23Edhe Ozia pushoi me të parët e vet dhe e varrosën në arën e varrezave mbretërore, sepse thoshin: 'Ka qenë i gërbulur.' Në vend të tij u bë mbret Joatami, i biri.

26,15 Nuk bëhet fjalë për balestra ose për katapulta, por për struktura druri të përshtatura fortifikatave, në mënyrë që të mund të goditen ata që gjenden poshtë mureve.

26,16 2Mbr flet për ndëshkimin, gërbula, por jo për shkakun e saj. Mbretërit kanë ushtruar disa funksione të lidhura me kultin hyjnor, dhe askush nuk ka ngritur zërin në shenjë proteste. Vetëm pas shpërnguljes ky fakt ka shkaktuar shqetësim dhe ofrimi i kemit është bërë një privilegj ekskluziv i pasardhësve të Aronit (krh. Nr 17,5; 1Kro 23,17).

26,19 Dënim i njëjtë për Marinë, që kishte përvetësuar të drejtat e Moisiut (Nr 12,10). Gërbula bënte të papastër dhe ndalonte hyrjen në shenjtërore (Lev 13,45-46).

26,22 Sigurisht se bëhet fjalë për një shkrim të humbur, atribuuar profetit të madh. Ozia kujtohet në librin e Isaisë vetëm në titujt (1,1; 6,1; 7,1).

Mbretërimi i Joatamit

‖2Mbr 15,32-38

27 [1]Kur filloi të mbretëronte, Joatami kishte njëzet e pesë vjet dhe mbretëroi në Jerusalem gjashtëmbëdhjetë vjet. E ëma quhej Jerusë dhe ishte bija e Sadokut. [2]Bëri atë që ishte e drejtë në sytë e Zotit duke i përngjarë sjelljes t'et, Ozisë, me përjashtim se nuk hyri në Tempullin e Zotit. Por populli vazhdonte ta lente rrugën e Zotit. [3]Ai e ndërtoi derën e Lartë të Shtëpisë së Zotit dhe bëri shumë punime në murin e Ofelit. [4]Ndërtoi gjithashtu edhe qytete në malet e Judës dhe ndërtoi kështjella e pirgje në pyje. [5]Luftoi kundër mbretit të bijve të Amonit dhe i mundi kështu, bijtë e Amonit i dhanë atë vit njëqind talenta argjendi, dhjetë mijë kore grurë dhe po aq kore elb. Kaq i dhanë bijtë e Amonit edhe në vitin e dytë edhe në vitin e tretë. [6]Joatami erdhi dhe u përforcua sepse i drejtoi udhët e veta në praninë e Zotit, Hyjit të vet.

[7]Veprat e tjera të Joatamit, jeta e tij, si dhe të gjitha luftërat që i bëri, janë të shkruara në Librin e Mbretërve të Izraelit e të Judës. [8]Kur u bë mbret ishte njëzetepesëvjeçar dhe mbretëroi në Jerusalem gjashtëmbëdhjetë vjet. [9]Edhe Joatami pushoi me etërit e vet dhe e varrosën në Qytetin e Davidit. Në vend të tij u bë mbret i biri, Akazi.

V. REFORMAT E MËDHA TË EZEKISË E TË JOZISË

1. PAFEJA E AKAZIT, BABAIT TË EZEKISË

28 [1]Akazi ishte njëzetvjeçar kur u bë mbret e mbretëroi në Jerusalem gjashtëmbëdhjetë vjet. Nuk bëri atë që është e drejtë në sytë e Zotit si kishte bërë Davidi, i ati i tij, [2]por ndoqi udhët e mbretërve të Izraelit. Për më tepër ky punoi edhe trupore të Baalëve. [3]Ky është ai që kushtoi kem në Luginën e birit të Enomit dhe i kaloi në zjarr bijtë e vet pas dokes së shëmtuar të popujve paganë, të cilët Zoti i dëboi para bijve të Izraelit. [4]Ky flijonte dhe digjte kem në lartësira e në kodra nën çdo lëndë të gjelbër.

‖2Mbr 16,2-4

Lev 18,21+

26,23 *në arën: pra në terrenin, por jo në varrezen mbretërore.*

27,2 *me përjashtim se nuk hyri në tempullin e Hyjit: kjo vërejtje duhet të jetë një lavdërim, në kundërshtim me sjelljen e Ozisë (26,16v).*

27,5 Kjo luftë kundër amonitëve nuk përmendet në 2Mbr. Juda nuk kishte kufij të përbashkët me Amonin.

28,3 *Luginën e birit të Enomit:* është Xheena (ose Gjehena BF), luginë në jug të Jerusalemit dhe vend i kultit të Molokut (krh. Lev 18,21; 2Mbr 23,10; Jer 32,35).

Pushtimi

2Mbr 16, Is 7-9

5Zoti, Hyji i tij, e lëshoi në duar të mbretit të Sirisë, i cili e theu,
zuri një numër të madh robërish dhe i çoi në Damask. Edhe ky qe
lëshuar në duar të mbretit të Izraelit, i cili i shkaktoi një humbje
të tmerrshme. 6Faceu, biri i Romelisë, vrau në një ditë të vetme
njëqind e njëzet mijë judenj, të gjithë trima luftëtarë, sepse e kishin
mënjanuar Zotin, Hyjin e të parëve të vet. 7Po aso kohe Zekriu, trim i
fortë nga Efraimi, vrau birin e mbretit Maasinë, përgjegjësin e oborrit
mbretëror, Ezrikën, dhe Elkanën, njeriun e dytë pas mbretit. 8Bijtë e
Izraelit morën prej vëllezërve të vet si pre lufte dyqind mijë gra, djem
e vajza dhe pre të tjetër të pamasë dhe e çuan në Samari.

Izraelitët e dëgjojnë profetin Oded

9Ndodhej aty një profet i Zotit që quhej Oded. Ky i doli në takim
ushtrisë që po kthehej në Samari e u tha: «Ja, i zemëruar Zoti, Hyji
i etërve tuaj, kundër Judës, i lëshoi ata në duart tuaja. Ju i vratë
mizorisht kaq sa arriti deri në qiell mizoria juaj. 10Për më tepër doni
t'i bëni skllevër e robëresha bijtë e Judës e të Jerusalemit. Po a nuk
e dini se edhe ju jeni fajtorë kundrejt Zotit, Hyjit tuaj?! 11Ma dëgjoni,
pra, këshillin: ktheni robërit që i sollët prej vëllezërve tuaj, sepse
felgrim i tmerrshëm i Zotit do të bjerë mbi kokat tuaja!»

12Atëherë u dolën para atyre që po ktheheshin prej luftës disa nga
krerët e bijve të Efraimit: Azaria, biri i Johananit, Barakia, biri i
Mosolamotit, Ezekia, biri i Selumit, dhe Amasa, biri i Adaliut 13e u
thanë: «Mos i shtini këtu robërit, sepse mjaft peshon mbi ne mëkati
para Zotit. Ju doni ta shtoni numrin e mëkateve dhe të fajeve tona. Ne
edhe kështu jemi për së tepërmi fajtorë dhe zemërimi i hidhërimit të
Zotit rëndon mbi Izraelin!»

14Atëherë luftëtarët i lanë robërit dhe mbarë prenë që kishin marrë
para prijësve dhe bashkësisë. 15Atëherë disa burra të shënuar për
Lk 10,29-37 emër u çuan, i ngushëlluan robërit, i veshën ata që ishin të zhveshur
me petka të presë. Pasi i veshën, i mbathën, i përtërinë me ushqim e
me pije, i lyen me barna dhe i kthyen me kujdes, madje të gjithë ata që
nuk mundtë ecnin, i vunë mbi shtazë, e i çuan tek vëllezërit e tyre në
Jeriko, në qytetin e Palmave. Pastaj u kthyen në Samari.

28,5 Ky tregim i luftës siro-efraimite është bërë nga një pikëvështrim mjaft i ndryshëm prej atij të burimeve të tjera judease (2Mbr 16 dhe Is 7-8). Duket se kronisti ka pasur në përdorim një burim efraimit.

28,9-15 Megjithë qëndrimin e tij kundër mbretërisë së veriut, kronisti ka pranuar këtë traditë, që mungon në 2Mbr, mbi ndërhyrjen e një profeti të Samarisë përfaqësues besnik i JHWH, i cili i thërret banorët e Judës "vëllezër" të tij dhe i bind krerërt e Izraelit t'i lirojë të burgosurit. Një gjerësi e tillë shikimi është unike në libër dhe shpall në një farë mënyre shëmbëlltyrën e samaritanit të mirë.

Mëkatet dhe vdekja e Akazit

16Aso kohe mbreti Akaz çoi të kërkonte ndihmë prej mbretit të Asirisë. 17Idumenjtë erdhën edhe një herë dhe e mundën Judën e i zunë robër. 18Gjithashtu edhe filistinët ishin shtrirë nëpër qytetet e Judës në Sefelë e në Nageb; e pushtuan Betsamesin, Ajalonin, Gaderotin edhe Sokon me fshatrat e tij, Tamnanin e Gamzon me fshatrat e tyre dhe zunë të banojnë në to. 19Zoti e kishte përulur Judën për shkak të Akazit, mbretit të Izraelit, sepse ia kishte liruar frerët Judës dhe e kishte urryer Zotin. ‖2Mbr 16,7; Is 7-8

20Erdhi kundër tij Teglatfalnasari, mbreti i Asirisë, dhe në vend që ta ndihmonte e shtypi. 21Akazi edhe pse e rrëmbeu Shtëpinë e Zotit, pallatin mbretëror e të prijësve dhe ia dha mbretit të Asirisë, prapëseprapë s'pati kurrfarë përfitimi. ‖2Mbr 16,8

22Çka është edhe më zi, edhe në kohën e ngushticës së vet, e shtoi urrejtjen kundër Zotit. Shi mbreti Akaz 23u flijoi hyjnive të Damaskut që e kishin ndrydhur e tha: «Zotat e mbretërve të Sirisë po u ndihmojnë; unë do t'i bëj për vete me fli e ata do të më vijnë në ndihmë.» Por përkundrazi, ata qenë rrënimi i tij dhe i mbarë Izraelit. 24Akazi i mblodhi të gjitha enët e Shtëpisë së Zotit, i theu, i mbylli dyert e Tempullit të Hyjit dhe ndërtoi lterë në çdo këndë të Jerusalemit. 25Po ashtu edhe në të gjitha qytetet e Judës ndërtoi lartësira për t'u djegur kem hyjnive të huaja dhe kështu bëri të hidhërohet Zoti, Hyji i etërve të tij. 2Mbr 16,12-13 Is 10,20 ‖2Mbr 16,17

26Veprat e tjera të tijat, të të gjitha punëve të tija, prej fillimit deri në mbarim, janë të shkruara në Librin e Mbretërve të Judës e të Izraelit. 27Edhe Akazi fjeti me etërit e vet dhe e varrosën në qytetin e Jerusalemit. Nuk e rrëmuan në varret e mbretërve të Izraelit. Në vend të tij u bë mbret i biri, Ezekia. ‖2Mbr 16,19-20

28,16 Sipas burimit të Kronistit, Akazi ishte i kërcënuar jo vetëm nga aramenjtë dhe nga izraelitët, si në 2 Mbr 16,7, por edhe nga idumejntë dhe nga filistinët. Analet asire dëshmojnë për fushatën e Tiglat – Pilezeri kundër filistinëve. Çmimi i kësaj ndihme qe një haraç i rëndë dhe shndërrimi në vasalitet. Kronisti interpreton këta fakte si një ndëshkim.

28,19 *mbretit të Izraelit:* me LXX; BJ përkthen me TM: "mbretit të Izraelit". (krh. 21.2).

28,20 Kjo nuk gjen konfirmim në tekstet asiriane as në 2 Mbr. Ndoshta kronisti i ka atribuuar mbretërimit të Akazit aq sa ndodh nën Ezekinë (2Kro 32).

28,25 Pas rr 22, kornisti ripërpunon 2 Mbr, duke zhviluar vetëm një të dhënë që ka një domethënie fetare: servilizmi i Akazit kundrejt hyjnive të huaja fitimtare.

2. RIPËRTËRITJA E EZEKISË

Një vështrim mbi mbretërinë

||2Mbr 18,1-3

29 [1]Ezekia u bë mbret në moshën njëzetepesëvjeçare. Mbretëroi në Jerusalem njëzet e nëntë vjet. Emri i nënës së tij ishte Abi. Ishte bija e Zakarisë. [2]Bëri atë që ishte e pëlqyeshme para syve të Zotit, siç kishte vepruar Davidi, stërgjyshi i tij.

Pastrimi i Tempullit

28,24 [3]Në muajin e parë, të vitit të parë të mbretërimit të vet, Ezekia i hapi dyert e Shtëpisë së Zotit dhe i ndreqi ato. [4]I thirri priftërinjtë e levitët, i bashkoi në sheshin e lindjes [5]dhe u tha: «Më dëgjoni, levitë! Tash më parë shenjtërohuni ju e pastaj pastrojeni Shtëpinë e Zotit, Hyjit të etërve tuaj! Mënjanoni nga Shenjtërorja çdo papastri. [6]Etërit tanë mëkatuan e bën të keqen në sytë e Zotit, Hyjit tonë. E lanë atë. E kthyen fytyrën në anën tjetër, ia kthyen shpinën dhe shkuan larg shtëpisë së Zotit. [7]Për më tepër i mbyllën dyert që ishin
2,3 në treme, i fikën dritëzat, nuk dogjën kem dhe nuk kushtuan fli të shkrumbimit në Shenjtëroren e Hyjit të Izraelit. [8]Këndej edhe u ndez flakë hidhërimi i Zotit kundër Judës e Jerusalemit dhe i bëri shembull
Lev 26,32; Lp 28,25; Jer 25,18 tmerri, çudie e loje, siç po shihni me sytë tuaj. [9]Dhe, ja, etërit tanë ranë rrah prej shpatës; bijtë tanë, bijat tona e gratë qenë tretur në robëri për shkak të këtij mëkati. [10]Tani kam vendosur në zemrën time të lidh besëlidhje me Zotin, Hyjin e Izraelit, që ta largojë prej nesh felgrimin e hidhërimit të vet. [11]Bijtë e mi, mos jini të pakujdesshëm, sepse ju ka zgjedhur Zoti të qëndroni para tij, t'i shërbeni, ta adhuroni e t'i digjni kem.»

[12]Atëherë u çuan levitët: Mahati, biri i Amasait e Joeli, biri i Azarisë, prej Kaatajve; kurse prej bijve të Merariut Cisi, biri i Abdiut e Azaria, biri i Jalelelit; prej bijve të Gersonit Joahi, biri i Zemës e Edeni, biri i Joahit; [13]kurse prej bijve të Elisafanit Samriu e Jahieli; ndërsa prej bijve të Asafit, Zakaria e Matania; [14]e prej bijve të Hemanit, Jahieli e Semeji, po edhe prej bijve të Iditunit, Semeja e Ozieli. [15]I bashkuan vëllezërit e vet, u shenjtëruan dhe hynë sipas

29,3 Kronisti zhvillon në tre kapituj (29-31) reformën fetare të Ezekisë, e cila prej 2Mbr përmendet vetëm në një rresht (18,4), i cili përsëritet në 2Kro 31,1. Në sytë e tij kjo reformë centralizuese kishte një rëndësi të madhe; e ka përshkruar i frymëzuar prej reformës së Jozisë.

29,6 Ajo që vijon është një rrëfim publik, si Bar 1,15–3,8 dhe Dan 9,4-19. Krh. edhe Jer 3,22-25 dhe Vaj 5.

29,12 Lista në fjalë grumbullon levitët pasardhës prej Kaatit, Merariut dhe të Gersonit dhe këngëtarët pasardhësit e Asafit, Hemanit dhe Iditunit,. Ky bashkim këngëtarësh dhe levitësh pasqyron një gjendje pas shpërnguljes (krh. qysh 1Kro 6,18-32).

urdhrit të mbretit e të Zotit për ta shpërblyer Shtëpinë e Hyjit. 16Hynë
gjithashtu edhe priftërinjtë në Tempullin e Hyjit për ta pastruar atë,
e larguan çdo papastërti që gjetën brenda në anije dhe e qitën jashta
në oborr. Atëherë levitët i morën dhe i qitën përjashta në përroin 15,16
Cedron. 17Filluan të shenjtërojnë ditën e parë të muajit të parë dhe
të tetën ditë të të njëjtit muaj, hynë në tremen e Tempullit të Zotit
dhe e shenjtëruan Tempullin e Zotit gjatë tetë ditëve, kështu që të
gjashtëmbëdhjetën ditë të të njejtit muaj, e kryen.

Flia e pendimit

18Atëherë hynë te mbreti Ezeki e i thanë: «E kemi pastruar mbarë
Shtëpinë e Zotit: lterin e flive të shkrumbimit, të gjitha enët e tija,
tryezën e bukëve të kushtimit dhe enët e saja, 19i kthyem të gjitha
orenditë e tempullit që i kishte larguar mbreti Akaz gjatë mbretërimit
dhe të pabesnikërisë së tij, dhe i shenjtëruam të gjitha. Ja, të gjitha
i kemi vënë përbri lterit të Zotit.» 20Mbreti Ezeki u ngrit herët në
mëngjes, i bashkoi të parët e qytetit dhe shkoi në Shtëpinë e Zotit.
21Sollën shtatë mëzetër, shtatë desh, shtatë qengja e shtatë cjep si fli
për mëkatet e mbretërisë, për Shenjtëroren dhe për Judën. Atëherë u
urdhëroi priftërinjve, bijve të Aronit, t'i kushtojnë përmbi lter të Zotit.
22I prenë mëzetërit dhe priftërinjtë e morën gjakun dhe e zbrazën mbi
lter. I prenë edhe deshtë dhe gjakun e tyre e derdhën mbi lter; i prenë
edhe qengjat dhe gjakun e tyre e zbrazën mbi lter. 23I afruan cjeptë e
caktuar për fli për mëkat para mbretit dhe para bashkësisë dhe i vunë
duart mbi ta, 24priftërinjtë i flijuan ata dhe gjakun e tyre e stërpikën
mbi lter për shpërblim të mbarë Izraelit, sepse mbreti kishte dhënë
urdhër të bëhej fli shkrumbimi dhe fli për mëkat e mbarë Izraelit.

25Mbreti i caktoi levitët në Shtëpinë e Zotit me cimbale, harpa e
cetra sipas rregullores së Davidit, të vegimtarit të mbretit, Gadit,
dhe të profetit Natan, sepse urdhëri erdhi prej Zotit me anë të
profetëve. 26Qëndruan pra, në këmbë levitët me veglat muzikore të
Davidit dhe priftërinjtë me bori. 27Ezekia urdhëroi të kushtohej flia
e shkrumbimit mbi lter. Ndërkohë që po flijohej flia e shkrumbimit,
ia filluan t'i këndonin lavde Zotit, t'u bien borive dhe t'i përcillnin me
vegla të ndryshme muzikore të Davidit, mbretit të Izraelit. 28Mbarë
populli adhuronte, këngëtarët dhe ata që mbanin boritë vazhdonin
shërbesën e vet ndërkohë që flijohej deri që u krye flia e shkrumbimit.

29Kur mori fund kushtimi, mbreti dhe të gjithë ata që ishin me

29,16 Mbi rolin e priftërinjve për sa i përket pastrimit, krh. Lev 13-16.

29,24 Ky ritual frymëzohet nga Lev 4 (krh. rr 13-21). Pastrimi i tempullit në kohën e makabejve duket se është frymëzuar tek ky model (1Mak 4,42-59).

29,29-36 Pas pastrimit të tempullit dhe kremtimit të ceremonisë së shpagimit, kulti i rëndomtë mund të fillojë dhe është i inauguruar nga një liturgji solemne.

të, ranë me faqe për dhe dhe adhuruan. 30Mbreti dhe prijësit u
urdhëruan levitëve t'i këndojnë Zotit lavde me fjalë të Davidit dhe të
Asafit vëgues. E lavdëruan me hare të patregueshme, u gjunjëzuan
dhe adhuruan.
31Atëherë Ezekia shtoi edhe këtë: «Tani, pasi i keni shuguruar duart
tuaja për t'i shërbesuar Hyjit, afrohuni e kushtoni theroret e flitë e
falënderjes në Shtëpinë e Zotit.» Sepse mbarë bashkësia kishte sjellë
Lev 7,11+ kushte e fli falënderimi. Kushdo, që i mbastonte zemra, kushtonte
fli shkrumbimi. 32Numri i flive të shkrumbimit, që i kishte sjellë
bashkësia, kishte: shtatëdhjetë mëzetër, njëqind desh, dyqind qengja;
të gjitha këto fli shkrumbimi në nder të Zotit. 33U shuguruan si kusht
gjashtëqind bagëti të trasha e tri mijë bagëti të imëta. 34Meqenëse
priftërinj ishin pak dhe nuk mund t'ia dilnin t'i rripnin kafshët për fli
shkrumbimi, këndej u ndihmuan edhe levitët, vëllezërit e tyre, deri që
nuk u krye puna e nuk u shenjtëruan priftërinjtë e tjerë, sepse levitët
1Kro 15,12 kanë qenë më të zellshëm se priftërinjtë për t'u shenjtëruar. 35E pati
shumë fli shkrumbimi, dhjamë të flive pajtimore si dhe njomje që u
përkasin flive të shkrumbimit. Kështu u rikthye shërbesa hyjnore e
Shtëpisë së Zotit. 36Prandaj u gëzua Ezekia dhe mbarë populli që Zoti
e bëri këtë gjë për popull, sepse të gjitha këto u bënë papritmas.

Thirrje për kremtimin e Pashkëve

30 1Ezekia dërgoi njerëz nëpër mbarë Izraelin e Judën, madje
shkroi edhe letra në Efraim e një Manasé që të vijnë në
Dal 12,1+ Jerusalem në Shtëpinë e Zotit për t'i kremtuar Pashkët
në nder të Zotit, Hyjit të Izraelit. 2Pasi u këshilluan mbreti, prijësit
Nr 9,6-13 dhe mbarë kuvendi i dheut në Jerusalem, vendosën që Pashkët t'i
kremtojnë në muajin e dytë, 3sepse nuk mundën t'i kremtojnë në
kohën e caktuar, pasi nuk kishin qenë kushtuar aq priftërinj që të
mund të mjaftonin, e as populli ende nuk kishte qenë mbledhur në
Jerusalem. 4Parashtrimi i pëlqeu mbretit dhe mbarë bashkësisë 5dhe
vendosën të dërgohen lajmëtarë në mbarë Izraelin që nga Bersabeja
deri në Dan, që të bashkohen në Jerusalem e t'i kremtojnë Pashkët
në nder të Zotit, Hyjit të Izraelit, sepse shumica e madhe i nuk kishte
kremtuar sipas rregulloreve të parapara. 6Kasnecët u nisën me letra
nga dora e mbretit dhe e prijësve të tij në mbarë Izraelin e në Judën,

29,34 Ky rr, në favor të levitëve, pasqyron një farë dashakeqësie kundër priftërinjve. Duke marrë pjesë kështu në flijim, levitët prekin kompetencat e rezervuara priftërinjve; kështu duhej që të kishte mosmarrëveshje.

30,1-14 Kronisti frymëzohet nga Nr 9,1-14, ku gjenden dy karakteristika të njëjta: gjendje papastërtie dhe një udhëtim i gjatë për t'u ndërmarrë. Kjo rregullore shpjegohet me rrethanat pas shpërnguljes dhe pjesmarrjes së fetarëve të diasporës.

30,3 *në kohën e caktuar:* d.m.th. në datën normale të muajit të parë (Nisan).

po ashtu si kishte urdhëruar mbreti, shpallnin: «Bijtë e Izraelit! Kthehuni kah Zoti, Hyji i Abrahamit, i Izakut e i Izraelit që edhe Ai të sillet kah Teprica që u shpëtoi duarve të mbretërve të Asirisë. 7Mos u bëni si etërit tuaj e vëllezërit që u larguan nga Zoti, nga Hyji i etërve të vet, dhe i la të sharrojnë si po shihni ju vetë. 8Tani mos u bëni më kokëfortë si etërit tuaj! Shtrijani dorën Zotit dhe ejani në Shenjtëroren e tij që e shenjtëroi për amshim. Shërbeni Zotit, Hyjit tuaj, që të largohet prej jush zemërimi i hidhërimit të tij! 9Vërtet, nëse ju do të ktheheni kah Zoti, edhe vëllezërit dhe bijtë tuaj do të gjejnë mëshirë te zotërinjtë e tyre që i zunë robër,dhe do të kthehen në këtë vend: sepse i mëshirshëm dhe bujar është Zoti, Hyji juaj, dhe nuk do ta 1Mbr 8,50
mënjanojë faqen e vet prej jush, nëse do të ktheheni tek ai.»

10Kasnecët kaluan nga një qytet në tjetrin nëpër tokën e Efraimit e të Manaseut deri në Zabulon, por njerëzit i përqeshnin dhe i vinin në lojë. 11Megjithatë, disa nga fisi i Aserit, i Manaseut dhe i Zabulonit u përulën e erdhën në Jerusalem. 12Kurse në Judë u dëftua dora e Zotit dhe i bëri të gjithë një mendimi për ta zbatuar urdhrin e mbretit e të prijësve sipas fjalës së Zotit. 13Kështu u bashkua në Jerusalem një mori e madhe populli për të kremtuar të Pabrumet në muajin e dytë; u bë një tubim shumë i madh! 14Atëherë u ngritën dhe i rrënuan lterët 28,24-25
që ishin në Jerusalem; i shpartalluan edhe të gjithë lterët e kemimit dhe i hodhën në përroin Kedron.

Pashkët dhe të Pabrumet

15I flijuan Pashkët në ditën e katërmbëdhjetë të muajit të dytë; priftërinjtë e levitët të hutuar, u pastruan dhe arritën t'i çonin Esd 9,6
flitë e shkrumbimit në Shtëpinë e Zotit. 16I zunë vendet e veta sipas rregullores dhe ligjit të Moisiut, njeriut të Hyjit. Priftërinjtë e stërpiknin gjakun që e merrnin prej duarve të levitëve. 17Meqenëse shumë prej popullit nuk ishin pastruar, atëherë levitët i flijonin theroret e të gjithë atyre që nuk ishin të pastruar për t'ia kushtuar Zotit. 18Një pjesë shumë e madhe e popullit prej Efraimit, Manaseut, Isaharit e Zabulonit nuk ishin të pastruar dhe kështu i bënë Pashkët jo si është rregulli. Atëherë për ta u lut Ezekia: «Zoti i mirë pastë

30,8 *shtrijani dorën Zotit:* d.m.th. kthehuni në besëlidhjen e tij.

30,9 Kjo thirrje, e ngjashme me nxitjet/ekzortat të Lp, dëshmon për shqetësimin për vëllezërit izraelitë, të shpërngulur qysh prej rënies së Samarisë. Në kohën e kronistit, shpresohej për ribashkimin e mërgatës hebraike.

30,15-27 Kjo Pashkë solemne nuk i ndjek dhe aq shumë udhëzimet e Lp 16 sa ato të kodit priftëror ku bukët e pabrume bashkohen me pashkën (krh. Lev 23,5+).

30,17 Ishte i njejti blatues që duhej të flijonte viktimën (Lev 1,5; 3,2.8,16 etj.). Kur blatuesi nuk ishte në gjendje pastërtije rituali dhe me rastin e flijimeve të mëdha publike (Ez 44,11), ky rit kryhej prej klerit më të ulët.

dhimbje [19]për të gjithë ata që e drejtuan zemrën e vet për ta kërkuar
Zotin, Hyjin e etërve të vet, edhe pse pa pastërtinë e duhur për
Shenjtërore.» [20]Zoti ia dëgjoi uratën dhe pati dhimbje për popullin.
[21]Kështu bijtë e Izraelit, që ndodhën në Jerusalem, e kremtuan
festën e të Pabrumeve për shtatë ditë me gëzim të madh, e lavdëruan
Zotin e çdo ditë levitët e priftërinjtë i jepnin lavdi Zotit me vegla
muzikore. [22]Ezekia u dha zemër levitëve që kishin dëftuar një kuptim
të gjerë për gjërat e Zotit; gjatë shtatë ditëve morën pjesë në kushtimin
e flive të pajtimit duke e lavdëruar Zotin, Hyjin e etërve të tyre.
[23]Mbarë kuvendi i dheut vendosi të kremtojë edhe shtatë ditë të
tjera, çka edhe e bënë me gëzim të jashtëzakonshëm. [24]E njëmend
Ezekia, mbreti i Judës, i kishte dhuruar bashkësisë një mijë mëzetër
e shtatë mijë bagëti të imëta, ndërsa prijësit i kishin dhënë popullit
një mijë mëzetër e dhjetë mijë dele; atëherë u shenjtëruan shumë
priftërinj. [25]Kështu u gëzilirua mbarë tubimi i judenjve, qoftë
priftërinjtë e levitët qoftë edhe të gjithë ata që erdhën prej Izraelit
si dhe ardhacakët që erdhën prej Izraelit ose banonin në Judë. [26]U bë
një gëzim i madh në Jerusalem si nuk kishte qenë qysh prej ditëve të
Salomonit, të birit të Davidit, mbretit të Izraelit, aty në qytet.
[27]Atëherë u ngritën priftërinj e levitë për ta bekuar popullin. Zëri i
tyre qe dëgjuar, arriti urata e tyre në Banesën e Tij të shenjtë, në qiell.

Reforma e kultit

‖2Mbr 18,4

31 [1]Pasi u kryen këto kremtime krejtësisht, mbarë izraelitët
që kishin qenë në qytetet e Judës, dolën e i thyen të gjithë
gurngulët, i prenë të gjithë banirët, i rrënuan lartësirat e
lterët dhe jo vetëm në mbarë Judën e Beniaminin, por edhe në Efraim
e në Manasé deri sa i zhdukën të gjithë. Atëherë bijtë e Izraelit u
kthyen në pronat e në qytetet e veta.

Ripërtëritja e priftërisë

[2]Ezekia i përtëriti rendet priftërore e levitike, secilin sipas shërbimit;
çdo prift e levit në shërbesën e vet: me flitë e shkrumbimit, të pajtimit
1Kro 9,19 për të shërbesuar, për t'i dhënë lavdi Hyjit dhe për të kënduar himne
në dyert e fushimeve të Zotit. [3]Mbreti e caktoi një pjesë të pasurisë së
Ez 45,17; 1Kro 29,3 vet për flijimin e vazhdueshëm të flisë së shkrumbimit të mëngjesit e

30,20 Kjo pjesë është një reagim kundër interpretimit tepër të ngurtë të ligjeve të pastërtisë (krh. Mt 15,1-20p).

30,22 Është "kushtimi i flive të pajtimit duke e lavdëruar Zotin" të Lev 7,12v.

30,26 Kronisti vendos paralelisht këtë rimëkëmbje të tempullit nën Ezekinë dhe dedikimin e tij gjatë Salomonit.

31,2-20 Sipas kronistit, Ezekia rivendos rendin e themeluar nga Salomoni (8,12-14), i cili, nga ana tjetër, nuk bëri gjë tjetër veç se të aplikonte rregullat e vëna prej Davidit.

të mbrëmjes, të të shtunave e të hënës së re dhe për kremte tjera siç Nr 28-29
është e shkruar në Ligjin e Moisiut. 4I urdhëroi gjithashtu popullit që
banonte në Jerusalem, që priftërinjve dhe levitëve t'ua japin pjesët e
caktuara që të mund të merren me Ligjin e Zotit. 5Posa u hap kjo fjalë
në popull, bijtë e Izraelit i sollën me shumicë frytet e para të grurit,
të verës, të vajit, të mjaltit dhe të të gjitha prodhimeve që jep toka, si
dhe me shumicë i sollën të dhjetat e të gjithave. 6Gjithashtu edhe bijtë Nr 18,8-24; Lp 14,22+
e Izraelit e të Judës, që banonin në qytetet e Judës, i sollën të dhjetat e
gjedhit e të imëtave dhe të gjërave të kushtuara që ia kushtonin Zotit,
Hyjit të vet. Duke i sjellë të gjitha këto, rriteshin grumbujt një mbi një.
7Në muajin e tretë filluan t'i radhisnin në grumbuj dhe i përfunduan Neh 12,44-47;
në muajin e shtatë. 8Ezekia dhe prijësit erdhën për t'i parë grumbujt, 13,10-13
e bekuan Zotin dhe Izraelin. 9Ezekia i pyeti priftërinjtë dhe levitët,
përse rrinë grumbujt ashtu. 10Azaria, prifti i parë, prej barkut të
Sadokut, i përgjigji: «Qysh se filluan të sjellin dhurata në Shtëpinë e
Zotit, hëngrëm dhe u ngimë dhe teproi me shumicë, sepse Zoti e bekoi Lev 25,19-22
popullin e vet. Këta grumbuj që po i shikon, janë çka ka tepruar.»
11Atëherë Ezekia dha urdhër që të ndërtohen qilarë në Shtëpinë
e Zotit. Kur i ndërtuan, 12i shtien në ta ndihmesat, të dhjetat dhe
kushtet. Mbikëqyrës mbi këtë gjë ishte leviti Konenia dhe vëllai i tij i
dytë, Semeji. 13Pas tij mandej Jahieli, Azaria, Nahati, Asaeli, Jerimoti,
Jozabadi, Elieli, Jesmakia, Mahati dhe Banaja ishin mbikëqyerës nën
drejtimin e Konenisë e të vëllait të tij Semejit me urdhër të mbretit
Ezeki e të Azarisë, priftit të Shtëpisë së Hyjit. 14Koreu, biri i levitit
Jemna, derëtar i derës lindore, kujdesohej për ato që vullnetarisht i
kushtoheshin Zotit; ai nuzullonte me fli kushtimore dhe me gjëra më të
shenjta. 15Nën drejtimin e tij ishin Edeni e Beniamini, Jesua e Semeja,
Amaria e Sekenia. Këta qëndronin vazhdimisht në qytetet priftërore
që me ndërgjegje t'u ndanin vëllezërve të vet, sipas rendeve të tyre, si të
madhit ashtu edhe të voglit, 16mjaft që të ishin meshkuj të regjistruar
prej tri vjetësh e përpjetë; të gjithëve që hynin në Tempullin e Zotit për
të kryer çdo ditë shërbesat sipas ndërresave të veta.
17Njehësimi i priftërinjve ishte bërë sipas vëllazërive të tyre, kurse 1Kro 23,7-23
levitëve prej vitit njëzet e përpjetë, sipas shërbesave e ndërresave të
tyre. 18Ishte e njehësuar mbarë familja e çdo bashkësie qoftë gratë
e fëmijët e tyre të të dy gjinive, sepse të gjithë u ishin kushtuar me

31,6 E dhjeta duket këtu e shtruar për ofertat vullnetare.

31,7 *Në muajin e tretë:* Pra ndërmjet festës së rrëshajve dhe asaj të tëbanishtave, kur mer fund qëmtimi.

31,16 Bëhet fjalë për priftërinj të caktuar qysh nga mosha e re; dhe jo si levitë që janë caktuar nga mosha 20 vieç. (kr rr 17; 1Kro 23,24).

31,18 *u ishin kushtuar ...:* tekst i errët; përfundimi i rr është i paqartë.

çiltëri gjërave të shenjta. [19]Kurse për bijtë e Aronit, për priftërinjtë që
jetonin në kullota dhe në katundet përreth qyteteve, për secilin qytet
ishin njerëzit e caktuar me emër të cilëve u duhej t'i jepnin pjesën e
duhur mbarë gjinisë mashkullore të priftërinjve dhe secilit që ishte i
njehësuar si levit.

[20]Ezekia veproi kështu në mbarë Judenë. Ai bëri atë që ishte e mirë,
e drejtë dhe e vërtetë para syve të Zotit, Hyjit të vet. [21]Dhe në çdo
ndërmarrje, lidhur me shërbimin e Shtëpisë së Hyjit, me Ligjin dhe
me urdhërimet, veproi duke e kërkuar Hyjin me gjithë zemër, për çka
pati sukses.

Pushtimi i Senakeribit

‖2Mbr 18,13

32 [1]Pas këtyre ngjarjeve dhe pas dëshmisë së një besnikërie të
tillë, erdhi Senakeribi, mbreti i asirëve, hyri në Judë dhe i
rrethoi qytetet e fortifikuara për t'i pushtuar. [2]Kur Ezekia
e pa se Senakeribi kishte ardhur dhe se gjthë fuqinë e rrëmbyeshme
të luftës e kishte drejtuar kundër Jerusalemit, [3]u këshillua me
parësinë dhe me trimat e zgjedhur për t'i mbyllur grykat e burimeve
që ishin jashtë qytetit. Pasi e pa mendimin e të gjithëve, [4]u bashkua
Is 22,9-11 një shumicë e madhe njerëzish dhe i mbyllën të gjitha burimet edhe
përruan që rrjedh përmes vendit Thoshin: «Pse mbretërit e Asirisë ta
Neh 2,17v gjejnë gjithë këtë ujë kur të vijnë?!» [5]Ndreqi gjithashtu, duke punuar
me kujdes, çdo mur ku kishte qenë rrënuar, përmbi të punoi pirgje
dhe përjashta ndërtoi edhe një mur. E rindërtoi Melon në Qytetin
e Davidit dhe punoi shumë shigjeta e shqyte. [6]Emëroi prijës lufte
përmbi popull, i thirri në sheshin e derës së qytetit dhe u mbajti një
fjalim për t'u dhënë zemër. U tha: [7]«Jini trima e kini guxim! Mos u
trembni as mos e droni mbretin e Asirisë as të tërë atë mori që është
14,10; 20,6-12 me të! Me ne janë shumë më tepër se me të: [8]me të është krahu i
Is 31,3 mishtë, kurse me ne është Zoti, Hyji ynë, i cili është ndihmësi ynë dhe
ai lufton në vend tonë!» Këto fjalë të Ezekisë, mbretit të Judë, i dhanë
zemër e guxim popullit.

‖2Mbr 18,17-37; ‖Is 36,1-22

Fjalët e patenëzona të Senakeribit

[9]Pas të gjitha këtyre, Senakeribi, mbreti i Asirisë, që e mbante të
rrethuar Lakisin me të gjitha forcat e ushtrisë, dërgoi lajmëtarët e vet

31,19 Të krahasohet me komisionin e caktuar prej Nehemisë (Neh 13,10-14).

k 32 Kronisti, që ka zhvilluar për së gjati përmendjen e shkurtër të 2 Mbr mbi reformën fetare, është, në të kundërt, bukur shumë më e shkurtër se sa burimi i saj rreth ngjarjeve të tjera të mbretërisë; megjithatë shton një lajm mbi përgatitjet ushtarake të Ezekisë përballë kërcënimit të Senakeribit (rr 3v). Ai lëvdon figurën e Ezekisë, e tregon të vendosur dhe guximtar, ndërsa nxit popullin të ketë besim në ndihmën e JHWH-ut (rr 7-8), me shprehje të cilat kujtojnë ato të Isaisë profet në librat e Mbretërve.

tek Ezekia, mbreti i Judës, dhe te mbarë populli që ishte në qytet, me këto fjalë: 10«Kështu thotë Senakeribi, mbreti i asirëve: Në çka e keni mbështetur shpresën që po rrini të rrethuar në Jerusalem? 11Vallë a nuk ju gënjen Ezekia për t'ju bërë të vdisni nga uria dhe etja, i cili ju siguron se Zoti, Hyji juaj, do t'ju shpëtojë nga dora e mbretit të Asirisë? 12Pse a nuk është Ezekia ai që i mënjanoi lartësirat e tija dhe lterët dhe u urdhëroi judenjve e jerusalemasve: 'Adhuroni para një lteri të vetëm dhe vetëm në të digjni flitë?' 13Pse a nuk e dini se çfarë u kam bërë unë dhe etërit e mi të gjithë popujve të tokës? Vallë a qenë të zotët zotat e popujve të dheut ta shpëtojnë vendin e tyre nga dora ime? 14Cili zot i këtyre popujve të dheut, të zhdukur nga dora e të parëve të mi, do të mund ta shpëtonte popullin e vet prej dorës sime, që të të mundej edhe Hyji juaj t'ju nxjerrë ju nga thonjtë e mi? 15Prandaj, mos t'ju gënjejë Ezekia, dhe të mos ju mashtrojë me shpresë të kotë, dhe mos i besoni! Sepse, në qoftë se asnjë zot i të gjithë popujve dhe i të gjitha mbretërive nuk mundi ta shpëtojë popullin e vet prej duarve të mia e të etërve të mi, aq më pak Hyji juaj do të mund t'ju shpëtojë nga dora ime!» 16Folën shërbëtorët e tij edhe shumë fjalë të tjera kundër Zotit Hyj e kundër Ezekisë, shërbëtorit të tij. 17Shkroi gjithashtu edhe letra plot hyjshmi kundër Zotit, Hyjit të Izraelit, dhe thoshte kundër tij: «Sikurse as hyjnitë e popujve të dheut nuk mundën t'i shpëtojnë popujt e vet prej dorës sime, kështu as Hyji i Ezekisë nuk do të mundet ta shpëtojë popullin e vet nga kjo dorë.»

‖2Mbr 19,9-13; ‖Is 37,9-13

18Të dërguarit bërtitën me zë të lartë hebraisht dhe iu drejtuan popullit të Jerusalemit që po rrinte në mur, me qëllim që t'i trembnin e t'i mbrapshtonin për ta pushtuar qytetin. 19Senakeribi foli kundër Hyjit të Jerusalemit si për hyjnitë e popujve paganë që s'janë tjetër pos vepër e dorës së njeriut.

Suksesi i uratës së Ezekisë

20Në këtë gjendje mbreti Ezekia dhe profeti Isaia, biri i Amosit, u lutën kundër kësaj hyjshmie dhe e thirrën në ndihmë Qiellin. 21Atëherë Zoti dërgoi një engjëll i cili e vrau çdo trim të fortë luftëtar dhe secilin prijës në fushimin e mbretit të asirëve. Senakeribi u kthye i turpëruar në vendin e vet. Kur hyri në shtëpinë e zotit të vet, të bijtë, ata që kishin dalë prej ijës së tij, e vranë aty me shpatë. 22Kështu Zoti e shpëtoi Ezekinë dhe banorët e Jerusalemit nga dora e Senakeribit, mbretit të asirëve dhe nga dora e të gjithë armiqve, dhe u dhuroi paqe gjithkund përreth. 23Atëherë shumë vetë sillnin dhurata në nder të Zotit në Jerusalem. I sillnin edhe Ezekisë, mbretit të Judës, gjëra të

‖2Mbr 19,15; ‖Is 37,15 ‖2Mbr 19,35-37; ‖Is 37,36-38

14,6

‖2Mbr 20,12

32,22 *dhe u dhuroi paqe:* me LXX; TM ka: "dhe i udhëhoqi".

çmueshme, sepse pas këtyre ngjarjeve erdhi e u lartësua për së forti
në sy të të gjithë popujve.
2Mbr 20,1v; ‖Is 38,1v [24]Po në këtë kohë Ezekia u sëmur për vdekje. Ai iu lut Zotit. Zoti
e dëgjoi dhe bëri për të një mrekulli. [25]Por Ezekia nuk i shpërbleu
‖2Mbr 20,12-19; ‖Is 39,1-8 bamirësitë që mori, sepse erdhi e iu rrit mendja dhe Felgrimi
rëndoi mbi të, mbi Judën dhe mbi Jerusalemin. [26]Ezekia më vonë u
përvujtërua vërtet për shkak të mendjes së madhe, u pendua ai dhe
banorët e Jerusalemit, dhe kjo qe arsyeja që, gjatë jetës së Ezekisë,
nuk u zbraz hidhërimi i Zotit mbi ta.
‖2Mbr 20,13; ‖Is 39,2 [27]Ezekia qe shumë i pasur dhe i nderuar; ndërtoi vishtarë për argjend
e për ar, për gurë të çmueshëm, për erëra të mira, për shqyte dhe për
lloj-lloj gjërash të çmueshme. [28]Punoi gjithashtu depo për drithëra,verë
e vaj, shtalla për çdo lloj bagëtie dhe vatha për grigjat. [29]Ndërtoi edhe
qytete për vete. Kishte tufa të panumërta bagëtish të imëta e të trasha,
sepse Zoti i kishte dhuruar pasuri të madhe pa masë.

Fundi i mbretërimit dhe vdekja

‖2Mbr 20,20-21+ [30]Ezekia e mbylli burimin e sipërm të ujërave të Gihonit dhe i kaloi
ato teposhtes në anën e perëndimit të Qytetit të Davidit. Ezekisë të
gjitha punët i shkonin mbarë. [31]Por kur erdhën të dërguarit e prijësve
të Babilonit, tek ai për t'u njoftuar me mrekullinë që kishte ndodhur
në vend, Hyji hoqi dorë prej tij, kështu që ra në tundim dhe i zbuloi të
gjitha që ishin në zemrën e tij.
[32]Pjesa tjetër e historisë së Ezekisë, dhe veprat e dashurisë së tij
janë të shkruara në vegimet e profetit Isai, birit të Amosit dhe në
Librin e Mbretërve të Judës e të Izraelit. [33]Ezekia pushoi me etërit
e vet dhe e varrosën në përpjetëzën kur shkohet në varrezat e bijve
të Davidit. Mbarë Juda dhe Jerusalemi i kremtoi salikimet e tija. Në
vend të tij u bë mbret i biri i tij Manaseu.

32,24 *e dëgjoi:* me LXX; TM sjell: "i foli".
32,24-26 Rreshtat 24-26 përmbajnë vetëm aludime për tregimet e 2Mbr 20: rr 24, sëmundja e Ezekisë dhe shenja e volitshme që atij i akordohet; rr 25, ambasada e Marodak-Baladan; rr 26, përgjigje vetjake e Ezekisë ndaj Isaisë, e quajtur këtu si një pranim i vullnetit hyjnor.
32,27-29 *për shqyte:* maginîm i TM; BJ hamend.: "xhevahire", migdanîm.
32,29 Ky numërim i pasurive të Ezekisë, më e zgjeruar se tek 2Mbr, shfaq se ai qe bekuar prej Hyjit, siç qenë Davidi (1Kro 29,2; krh. 27,25-31) dhe Salomoni (2Kro 9,10-28).
32,31 Interpretimi i ri (krh. rr 26) i tregimit të 2Mbr 20,12-19.
32,33 Kjo mund të kuptohet si një vend nderi në varrezat mbretërore.

3. PAUDHËSIA E MANASEUT DHE E AMONIT

Manaseu e shkatërron veprën e Ezekisë

‖2Mbr 21,1-18

33 [1]Manaseu kishte dymbëdhjetë vjet kur u bë mbret dhe në
Jerusalem mbretëroi pesëdhjetë e pesë vjet. [2]Ai bëri atë
që është e keqe para Zotit, sipas poshtërsive të paganëve,
të cilët Zoti i dëboi para bijve të Izraelit. [3]Ai i rindërtoi lartësirat
e rrënuara prej t'et, Ezekisë, ndërtoi edhe lterë për Baalët, punoi
banirë, nderoi dhe i adhuroi ushtritë qiellore. [4]Ai madje ndërtoi edhe
lterë në Shtëpinë e Zotit, për të cilën kishte thënë Zoti: «Në Jerusalem
do të banojë përgjithmonë Emri im.» [5]I ndërtoi lterët në nder të
mbarë ushtrisë qiellore në dy tremet e Shtëpisë së Zotit. [6]Ai i kaloi
fëmijët e vet nëpër zjarr në luginën e birit të Enomit. Ushtroi magjinë,
shortinë, përdorte mjeshtritë magjike, mbante në oborr shpirtpyetës
e rropullikëqyrës dhe bëri shumë të këqija të tjera para syve të
Zotit, për ta ngucur atë. [7]E punoi dhe e vendosi një trupore idhulli
në Shtëpinë e Hyjit, për të cilën Zoti i ka thënë Davidit e Salomonit,
birit të tij: «Në këtë Shtëpi dhe në Jerusalem, të cilin e zgjodha ndër të
gjitha fiset e Izraelit, do ta vendos Emrin tim përgjithmonë. [8]Nuk do
të bëj që Izraeli ta luajë këmbën prej tokës që ua kam dhuruar etërve
të tyre, por me kusht që t'i ruajnë urdhërimet që ua kam dhënë, tërë
Ligjin, urdhrat dhe rregulloret me anë të Moisiut.» [9]Kështu Manaseu
e mashtroi Judën dhe banorët e Jerusalemit të bëjnë të këqija më
tepër se të gjitha kombet, të cilët Zoti i kishte zhbirë para fytyrës së
bijve të Izraelit.

[10]Zoti i foli atij dhe popullit të tij, por ata nuk deshën ta dëgjojnë.

Burgimi dhe kthimi

[11]Për këtë arsye Zoti kundër tyre i dërgoi prijësit e ushtrisë së
mbretit të asirëve. Ata e zunë dhe e lidhën Manaseun në pranga dhe Ez 19,9
të lidhur me zinxhirë e shpurën në Babilon. [12]Ky pasi ra ngusht, iu lut
Zotit, Hyjit të vet, dhe u pendua plot përvujtëri para Hyjit të etërve të
vet. [13]U lut dhe Zoti pati dhimbje për të, ia dëgjoi uratën dhe e ktheu
në Jerusalem në mbretërinë e vet. Atëherë Manaseu e mori vesh se
Zoti është Hyj i vërtetë.

[14]Pas kësaj ai e ndërtoi murin e jashtëm të Qytetit të Davidit, në

33,11-20 Tekste asiriane përmendin Manase-un e Judës si vasal të Asaradon-it dhe Asurbanipal-it, por as tekstet asiriane dhe as libri i Mbretërve nuk flasin për një robëri të Manase-ut. Kjo mund të krahasohet me kryengritjet kundër asirianëve që turbulluan Palestinën në atë epokë, ose mund të paraqesë interpretimin e kronistit të mbledhjes së të gjithë vasalëve të tij nga ana e Asaradon-it. Kthimi i Manase-ut (rr 13) interpretohet prej kronistit si fryt i kthimit të tij shpirtëror.

perëndim të Gihonit, nga lugina deri te Dera e Peshqve dhe e rrethoi
me mure edhe Ofelin. Murin e bëri shumë të lartë. Në çdo fortesë të
14,2 qyteteve të Judës Manaseu e caktoi prijësin ushtarak. [15]I mënjanoi
zotat e huaj dhe idhullin nga Shtëpia e Zotit, po ashtu edhe lterët që i
kishte ndërtuar në Malin e Shtëpisë së Zotit e në Jerusalem dhe i treti
të gjithë jashtë qytetit. [16]Pastaj e rindërtoi lterin e Zotit dhe mbi të i
flijoi flitë e pajtimit e të falënderimit dhe i urdhëroi Judesë t'i shërbejë
Zotit, Hyjit të Izraelit. [17]Megjithatë populli edhe më tej vazhdoi të
flijonte mbi lartësira, por tani vetëm Zotit, Hyjit të vet.

‖2Mbr 21,17-18 [18]Pjesa tjetër e historisë së Manaseut, lutja e tij drejtuar Hyjit të
vet, si dhe fjalët e veguesve që flisnin me të në emër të Zotit, Hyjit të
Izraelit, gjenden në Historinë e Mbretërve të Izraelit. [19]Urata e tij si
dhe vështrimi i uratës së tij, të gjitha mëkatet e tija si dhe përbuzja,
vendet në të cilat ndërtoi lartësira, ku bëri banirë e trupore, para se
të kthehej, janë të shkruara në Historinë e Hozait. [20]Edhe Manaseu
fjeti me etërit e vet. E varrosën në oborrin e shtëpisë së tij. Në vend të
tij u bë mbret i biri, Amoni.

‖2Mbr 21,19-26 ### Kokëfortësia e Amonit

[21]Amoni ishte njëzet e dy vjeç kur filloi të mbretërojë dhe mbretëroi
në Jerusalem dy vjet. [22]Bëri të keqen në praninë e Zotit, ashtu si
kishte bërë edhe Manaseu, i ati, dhe u flijoi e u shërbeu të gjithë
idhujve që i kishte punuar Manaseu. [23]Dhe nuk e përvujtëroi vetveten
para Zotit, sikurse ishte përulur Manaseu, ati i tij, madje Amoni bëri
edhe shumë të këqija më të mëdha. [24]Oborrtarët e tij u përbetuan
kundër tij dhe e vranë në shtëpinë e tij, [25]por populli i vendit, i vrau të
gjithë ata që ishin përbetuar kundër mbretit Amon dhe, në vend të tij,
e bënë mbret të birin, Josinë.

4. REFORMA E JOSISË

‖2Mbr 22,1-2 ### Shikim i përgjithshëm mbi mbretërinë

34 [1]Josia ishte tetëvjeçar kur u bë mbret. Mbretëroi në
Jerusalem tridhjetë e një vit. [2]Bëri atë që është e drejtë në
sytë e Zotit dhe i ndoqi udhët e Davidit, stërgjyshit të vet.

33,15 Kronisti ia atribuon Manase-ut një reformë të përshkruar mbi modelin e asaj të Asës, Ezekisë dhe Jozisë.

33,18 Ekziston një psalm apokrif i titulluar "Urata e Manasu-ut" dhe i frymëzuar ndoshta prej këtij pasusi të librit të Kronikave.

33,19 *Hozait:* profet i panjohur, emri i të cilët do të thotë "vegimtar".

33,21-25 Kronisti ia atribuon Amon-it dënimin që 2Mbr 21,12 ia atribuonte Manase-ut. Mbretërimi i Amon-it qe aq i shkurtër sa qe i gjatë ai i Manase-ut, dhe jeta e gjatë është një shpërblim (Ps 34,13; Fu 4,10; etj.)

kk 34–35 2Mbr paraqet reformën si një

Nuk u shmang as në të djathtë as në të majtë.

Reformat e para

‖2Mbr 23,4-20

3Në vitin e tetë të mbretërimit të vet, kur ende ishte djalosh, nisi
ta kërkonte Hyjin e stërgjyshit të vet Davidit. Në të dymbëdhjetin
vit filloi ta pastronte Judën dhe Jerusalemin prej lartësirave, prej 14,1-4; 31,1
banirëve, prej idhujve të gdhendur e të derdhur. 4Ndër sytë e tij i
rrënuan lterët e Baalëve edhe lterët e kemimit që ishin të vënë përmbi
ta. Banirët dhe idhujt e gdhendur e të derdhur i rrënoi e i copëtoi, dhe
grimcat e tyre i shpërndau përmbi varret e atyre që u kishin kushtuar
fli. 5Eshtrat e priftërinjve i dogji mbi lterët e tyre. E pastroi Judën dhe
Jerusalemin, 6por edhe qytetet e Manaseut, të Efraimit e të Simonit
deri në Neftali, kudo në sheshet e tyre 7i rrënoi lterët e banirët,
ndërsa idhujt e gdhendur i copëtoi në grimca. I rrënoi të gjithë lterët e
kemimit në mbarë tokën e Izraelit dhe atëherë u kthye në Jerusalem.

Punimet në Tempull

‖2Mbr 22,3-7

8Në vitin e tetëmbëdhjet të mbretërimit të vet, pasi e pastroi vendin
dhe Tempullin, e ngarkoi birin e Eselisë, Safanin, prijësin e qytetit
Maasinë, dhe birin e Joakazit, Johën, kancelier, për ta rindërtuar
Shtëpinë e Zotit, Hyjit të tij. 9Këta shkuan te Helcia që ishte
kryeprift, dhe, pasi i morën prej tij paratë që kishin qenë dhuruar në 24,8v
Shtëpinë e Zotit dhe që i kishin mbledhur levitët, derëtarët e faltores
prej Manaseut dhe Efraimit dhe prej mbarë Tepricës së Izraelit si
dhe prej mbarë Judës, Beniaminit e banorëve të Jerusalemit, 10ua
dhanë në dorë krypunëtorëve që i mbikëqyrnin punimet në Shtëpinë
e Zotit. Këta ua dhanë punëtorëve që punonin në Shtëpinë e Zotit
për ta rindërtuar Tempullin, për ta përforcuar ku ishte ligështuar.
11U dhanë d.t.th. marangozëve e mjeshtrave të gurit për të blerë gurë
latimi dhe lëndë për trarë për ta forcuar godinën dhe shtëpitë që i

pasojë e zbulimit të librit të Ligjit me rastin e punimeve në tempull. Kronisti i paraqet këta punime si një pastrim të tempullit (34,8), paraprirë me kohë nga një fushatë kundër idhujtarisë në Jerusalem, Judë dhe Izrael (rr 3-7). Kështu që reforma do të ketë filluar të dymbëdhjetin vit të mbretërimit të Jozisë dhe jo të tetëmbëdhjetin, siç jepet tek 2Mbr. Kjo kronologji ka të ngjarë të jetë e vërtetë: punimet në tempull mund të ishin frymëzuar prej një ankth reforme dhe luftimi kundër kulteve të huaja dhe të shprehurit e një ripërtëritjeje kombëtare që përfiton prej dobësimit të Asirisë gjatë viteve të fundit të Asurbanipal-it. Mund të mendohet se reforma qe realizuar në etapa. Libri i 2 Mbretërve ka vënë gjithçka pas zbulimit të ligjit; kronisti ka përdorur këtë burim për të përshkruar etapat e para, duke ruajtur për përmbyllje vetëm ripërtëritjen e besëlidhjes dhe pashkën solemne.

34,9 Të gjithë Izraelitët morën pjesë në këtë mbledhje me të hollat e tyre për restaurimin e tempullit. Kronisti ngul këmbë vazhdimisht mbi njësinë e populli të JHWH-ut (krh. Ez 37,15v).

kishin rrënuar mbretërit e Judës.
12Këta njerëz e kryenin punën me ndërgjegje. Në krye të punëtorëve
ishin: Jahati e Abdia, levitë prej bijve të Merariut, Zakaria e Mosolami,
prej bijve të Kaatit. Këta i drejtonin punimet. Të gjithë levitët që ishin
mjeshtër në vegla muzikore, 13i mbikëqyrnin barrëmba- rtësit dhe i
drejtonin të gjithë ata që bënin punë të ndryshme. Prej levitëve ishin
shkruesit, mbikëqyrësit dhe derëtarët.

‖2Mbr 22,8-13 **Zbulimi i Ligjit**

14Kur po i dorëzonin paratë që kishin qenë sjellë në Tempullin e
Zotit, prifti Helci e gjeti Librin e Ligjit të Zotit dërguar me anë të
Moisiut. 15Helcia i tha shkruesit Safan: «E kam gjetur Librin e Ligjit
në Shtëpinë e Zotit.» Dhe ia dha. 16Ky e çoi vëllimin te mbreti dhe
i lajmëroi: «Gjithçka ke urdhëruar të bëhet, shërbëtorët e tu po e
zbatojnë. 17Paratë që ishin në Shtëpinë e Zotit i zbrazën dhe ua dhanë
kryepunëtorëve dhe punëtorëve.» 18Mandej shkruesi Safan e njoftoi
mbretin e i tha: «Prifti Helci ma dha një libër.» Dhe Safani ia lexoi
mbretit librin. 19Kur mbreti i dëgjoi fjalët, i shqeu petkat e veta 20dhe
i urdhëroi Helcisë, Ahikamit, birit të Safanit, Abdonit, birit të Mikës,
si dhe shkruesit Safan dhe shërbëtorit të mbretit Asajë: 21«Shkoni e
këshillojuni me Zotin në vend tim e të mbarë Tepricës të mbetur të
Izraelit e të Judës lidhur me fjalët e librit që është gjetur. I madh
duhet të jetë felgrimi i Zotit që është zbrazur mbi ne për shkak se
etërit tanë nuk i kanë zbatuar fjalët pikërisht ashtu sikurse janë të
shkruara në këtë vëllim.»

‖2Mbr 22,14-20 **Përgjigjja e profeteshës**

22Helcia, bashkë me këta që kishin qenë dërguar prej mbretit, shkoi
te profetesha Holdë, që ishte gruaja e Selum Tekue Haraasit, rojëtarit
të petkave që banonte në Jerusalem në qytetin e ri. Ia thanë fjalët që
i kishin 23e ajo u përgjigji: «Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: Thoni
njeriut që ju ka dërguar tek unë: 24Kështu thotë Zoti: Ja, unë do t'i çoj
të gjitha të zezat mbi këtë vend e mbi banorët e tij, të gjitha mallkimet
që janë të shkruara në këtë libër, të cilin e lexuan para mbretit të
Judës, 25sepse më lanë mua e u flijuan zotave të huaj për të më ngucur
mua më hidhërim me të gjitha veprat e duarve të veta: prandaj do të
zbrazet zemërimi im mbi këtë vend e kurrë nuk do të shuhet. 26Kurse
mbretit të Judës, që ju dërgoi për të marrë këshill prej Zotit, thoni

34,12-13 Paragraf karakteristik i kronistit, i cili u atribuon levitëve dhe këngëtarëve udhëheqjen e punimeve.

34,18 *ia lexoi:* 2Mbr 22,10 ka: "filloi ta lexojë". Por për kronistin libri është pesëlibërshi, tepër i gjatë për t'u lexuar menjëherë.

kështu: Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: Pasi i dëgjove fjalët e vëllimit
27dhe pasi t'u përmallua zemra dhe u përvujtërove para Hyjit kur i
dëgjove fjalët që janë thënë kundër këtij vendi dhe kundër banorëve të
Jerusalemit, e, i përvujtëruar para meje, i shqeve petkat e tua e qave
para meje, edhe vetë gjithashtu të dëgjova - është fjala e Zotit. 28Ja,
do të bashkoj me etërit e tu e në paqe do të vendosesh në varrin tënd;
sytë e tu nuk do ta shohin të keqen që unë do ta çoj mbi këtë vend e
mbi banorët e tij.» Ata i treguan mbretit gjithçka kishte thënë ajo.

Përtëritja e besëlidhjes

‖2Mbr 23,1-3

29Atëherë mbreti i bashkoi të gjithë krerët e Judës e të Jerusalemit,
30shkoi në Shtëpinë e Zotit bashkë me të gjithë burrat e Judës e me
banorët e Jerusalemit: priftërinj, levitë, mbarë populli, prej më të
voglit e deri te më i madhi. Mbreti në Shtëpinë e Zotit i lexoi para
tyre të gjitha fjalët e vëllimit të Besëlidhjes të gjetur në Shtëpinë e
Zotit. 31Mbreti, në këmbë në mëkëmbëzën e vet, bëri besëlidhje para
Zotit se do të ecë pas tij, do t'i ruajë urdhërimet e tija, dëshmitë dhe
rregulloret e tija me gjithë zemrën e vet e me gjithë shpirtin e vet dhe
se do t'i zbatojë fjalët e besëlidhjes që janë të shkruara në këtë libër.
32Kërkoi gjithashtu të betohen për këtë gjë të gjithë ata që u gjetën në
Jerusalem e në Beniamin. Banorët e Jerusalemit vepruan siç kërkon
besëlidhja e Zotit, Hyjit të etërve të tyre. 33Pranaj Jozia i mënjanoi të
gjitha fëlliqësitë nga të gjitha krahinat e bijve të Izraelit. Bëri që të
gjithë ata që jetonin në Izrael t'i shërbejnë Zotit, Hyjit të vet. Gjatë
tërë jetës së tij nuk u larguan nga Zoti, Hyji i etërve të tyre.

2Mbr 23,4v

Përgatitja për Pashkë

35 1Atëherë Jozia i kremtoi Pashkët në nder të Zotit në
Jerusalem. Pashkët i flijoi në të katërmbëdhjetën ditë të
muajit të parë. 2Jozia i rivendosi priftërinjtë në shërbesat e
tyre dhe u dha zemër të shërbesojnë në Shtëpinë e Zotit. 3Levitëve, që
e mësonin mbarë Izraelin dhe që ishin të shuguruar për Zotin, u tha:
«Vendoseni Arkën e shenjtë në Tempullin, që e ndërtoi Salomoni, biri i
Davidit, mbreti i Izraelit. Më nuk do ta mbartni në krah. Tani e tutje

‖2Mbr 23,21; Dal 12,1+

1Kro 15,15; 2Kro 5,4

34,31 *në këmbë në mëkëmbëzën e vet:* me LXX dhe 2 Mbr 23,3; TM sjell: "në vendin e vet".

34,33 Kronisti përmbledh me shpejtësi të dhënat e 2Mbr 23,4v që ai ka zhvendosur në fillim të tregimit të vet (34,3v).

35,2 Si në rastin e Ezekisë, ceremonia paraprihet prej një riorganizimi të klerit (krh. 31,2v) duke u bazuar mbi normat e atribuuara Davidit. Edhe këtu kronisti interesohet mbi të gjitha mbi levitët.

35,3 *që mësonin:* BJ përkthen: "kishin dijen", në kuptimin që termi kishte marrë në librat e urtisë: shoshitja e gjërave të Hyjit.

shërbeni Zotit, Hyjit tuaj, dhe popullit të tij, Izraelit! [4]Organizohuni
1Kro 24-26 sipas vëllazërive tuaja, sipas rendeve që i ka shkruar Davidi, mbreti i
Izraelit, dhe i përshkroi Salomoni, biri i tij. [5]Shërbeni në Shenjtërore
sipas rendeve të vëllazërive të vëllezërve tuaj, të bijve të popullit,
Lp 12,18-19 sipas ndarjes së vëllazërive të levitëve. [6]Kështu, pra, therni qengjin
30,17+ e Pashkëve, shenjtërohuni dhe bëni gati vëllezërit tuaj, të plotësohet
gjithçka sipas fjalës së Zotit që u trashëgua nëpër Moisiun.»

Kremtimi

[7]Jozia i dhuroi popullit, që kishte ndodhur aty, për të kremtuar
Dal 12,5 Pashkët tridhjetë mijë qengja e keca edhe tri mijë bagëti të trasha: të
Nr 7; 1Kro 19,6-9 gjitha këto nga gjëja e mbretit. [8]Prijësit e tij vullnetarisht dhuruan
për popull, për priftërinj e për levitë: Helcia, Zakaria e Jehieli, prijësit
e Shtëpisë së Zotit, u dhuruan priftërinjve për të kremtuar Pashkët
së bashku bagëti të imëta dy mijë e gjashtëqind dhe bagëti të trasha
treqind krerë. [9]Konenia, Semeja e Natanaeli, vëllezërit e tij, Hasabia,
Jahieli e Jozabali, prijësit e levitëve, u dhuruan levitëve të tjerë për
të kremtuar Pashkët pesë mijë bagëti të imëta e pesëqind bagëti të
trasha. [10]Kështu gjithçka u bë gati për shërbesë: priftërinjtë zunë
vendet e veta, po ashtu edhe levitët, sipas ndërresave, sipas urdhrit
të mbretit. [11]U flijuan Pashkët: priftërinjtë e derdhën gjakun me duar
të veta e levitët i rropën bagëtitë e flive të shkrumbimit. [12]E ndanë
veçmas flinë e shkrumbimit për t'ua dhënë bijve të popullit, për t'ia
kushtuar Zotit sikurse shkruan në Librin e Moisiut. Ashtu bënë edhe
Dal 12,2-11 bagëtitë e trasha. [13]Sipas dokes e poqën Qengjin e Pashkëve në zjarr,
kurse flitë e tjera të kushtimit i zinë në kusi, në vegsha, në fëltere
dhe ia ndanë me kujdes mbarë popullit. [14]Për vete e për priftërinj
bënë gati më vonë, sepse, duke i kushtuar flitë e shkrumbimit dhe të
dhjamit, priftërinjtë qenë të zënë deri në mbrëmje e për këtë arsye
levitët përgatitën për vete e për priftërinjtë, bijtë e Aronit, më në fund.
[15]Ndërkaq këngëtarët, bijtë e Asafit, qëndronin në vendet e veta, sipas
urdhrit të Davidit, të Asafit, të Hemanit e të Iditunit, profetëve të
mbretit. Dertarët qëndronin në çdo derë. Ata nuk e lëshuan shërbimin,
sepse levitët, vëllezërit e tyre e përgatitnin ushqimin për ta.
[16]Kështu, pra, atë ditë qe përgatitur gjithçka si lypet për shërbesën e

35,7-18 Festa, që në 2Mbr 23,21 vetëm sa përmendet, këtu është e përshkruar në detaje. Rituali është ai Lp 16, por me shtesa që duhen të jenë frymëzuar prej praksës bashkëkohore të kronistit. Levitët mbizotërojnë në verpimin liturgjik. Flia e pashkës përzihet këtu me fli shkrumbimi dhe fli përbashkimi.

35,11 *levitët i rropën:* sipas Lev 1,6 ishte detyrë e laikut.

35,13 *flitë e tjera:* jo barishtet e hidhëta dhe bukët pa tharm, por flitë e përbashkimit, të asocuara këtu pashkës.

Zotit për t'i kremtuar Pashkët dhe për të kushtuar flitë e shkrumbimit
mbi lterin e Zotit si kishte urdhëruar mbreti Jozi. 17Bijtë e Izraelit që
kishin ndodhur aty i kremtuan Pashkët dhe të Pabrumet aso kohe ‖2Mbr 23,22
për gjashtë ditë. 18Nuk qenë kremtuar Pashkë të tjera si këto në
Izrael qysh në kohën e profetit Samuel dhe madje asnjë prej të gjithë
mbretërve të Izraelit nuk i kremtoi Pashkët si Jozia me priftërinj,
levitë, me mbarë Judën dhe Izraelin që kishte ndodhur aty e me
banorët e Jerusalemit.
19Këto Pashkë u kremtuan në të tetëmbëdhjetin vit të mbretërimit ‖2Mbr 23,23.29-30
të Jozisë.

Fundi tragjik i mbretërisë

20Pasi Jozia e ripërtëriti Tempullin, erdhi Nekao, mbreti i Egjiptit,
për të luftuar në Karkamis, përbri Eufratit. Jozia i doli përballë.
21Nekaoja i dërgoi lajmëtarë e i tha: «S'kam punë me ty, o mbreti i
Judës! Nuk po vij sot kundër teje, por kam luftë me një shtëpi tjetër,
kundër të cilës më ka urdhëruar Hyji të shkoj me nxitim.» 22Jozia nuk
deshi të kthehet, por me guxim u bë gati për luftë kundër tij, e nuk i
dëgjoi fjalët e Hyjit prej gojës së Nekaos. Shkoi të luftojë kundër tij në
fushën e Magedos.
23Shigjetarët e plagosën aty. Jozia atëherë u tha djelmoshave të vet: 18,33-34
«Më nxirrni nga luftimi, sepse jam plagosur rëndë.» 24Ata e kaluan
prej karroce në një karrocë tjetër dhe e çuan në Jerusalem. Vdiq dhe
u varros në varrezat e etërve të vet: mbarë Juda e Jerusalemi i bënë
gjëmë. 25Edhe Jeremia qiti një vajtim për Jozinë. Të gjithë vajtorët
e vajtoret deri në ditën e sotme në vajtimet e tyre ende përkujtojnë
Jozinë. Kjo u bë doke në Izrael dhe gjendet i shënuar ndër Vajtime.
26Veprat tjera të Jozisë, dëshmitë e dashurisë së tij që janë të
urdhëruara me Ligjin e Zotit, 27si dhe veprat e tija, prej fillimit e deri në

35,18 Risia e pashkës së Jozisë është kremtimi nga ana e të gjithë popullit të Jerusalemit: është një pasojë e centralizimit të kultit urdhëruar prej Lp dhe që 30,15-27 e sjell në epokën e Ezekisë.

35,19-27 Kronisti duket se ka pasur një burim më të hollësishëm se sa pjesa paralele e libtrit të 2Mbr që ai interpreton sipas teologjisë së tij të shpagimit (rr 22).

35,19 LXX shton këtu një lëvdatë Jozisë që e gjejmë tek 2Mbr 23,24-27.

35,22 *me guxim u bë gati për luftë kundër tij:* me LXX; TM ka: "për t'u ballafaquar me të u ndërrua" (krh. 1Mbr 22,30).

35,25 Jer 22,10 aludon për vdekjen e Jozisë, por libri i Vajtimeve, që i atribuohet profetit, nuk përmban asgjë që ka të bëjë veçanërisht me këtë mbret. Teksti të cilit këtu i referohet kronisti ka humbur.

mbarim, janë të shkruara në Librin e Mbretërve të Izraelit e të Judës.

5. GJENDJA E IZRAELIT NË MBARIM TË MONARKISË

Joakazi

‖2Mbr 23,30-34

36 [1]Atëherë populli i vendit, e mori Joakazin, birin e Jozisë
dhe e shpalli mbret në Jerusalem në vend të babës. [2]Joakazi
kishte njëzet e tri vjet kur u bë mbret dhe mbretëroi në
Jerusalem tre muaj. [3]E shkarkoi nga pushteti mbreti i Egjiptit kur
erdhi në Jerusalem dhe vendin e dënoi të paguante njëqind talenta
argjend e një talent ar. [4]Në vend të tij e vuri të vëllanë e tij, Eliakimin,
për mbret mbi Judën dhe Jerusalemin dhe ia ndërroi emrin Joakim,
kurse Joakazin e mori me vete dhe e treti në Egjipt.

Joakimi

‖2Mbr 23,36-37

[5]Joakimi kishte njëzet e pesë vjet kur u bë mbret dhe mbretëroi në
Jerusalem njëmbëdhjetë vjet. Bëri të këqija para Zotit, Hyjit të vet.

‖2Mbr 24,1v

[6]Kundër tij erdhi Nabukodonosori, mbreti i kaldenjve dhe, të lidhur
me zinxhirë, e treti në Babilon. [7]Nabukodonosori mori edhe një pjesë
të enëve të Zotit dhe i çoi e i vendosi në tempullin e vet.

‖2Mbr 24,5

[8]Veprat tjera të Joakimit, fëlliqësitë që i bëri dhe fajet tjera të tija,
gjenden në Librin e Mbretërve të Izraelit e të Judës. Në vend të tij u
bë mbret i biri, Joakini.

Joakini

‖2Mbr 24,8-9

[9]Joakini ishte tetëmbëdhjetëvjeçar kur u bë mbret dhe në
Jerusalem mbretëroi tre muaj e dhjetë ditë. Bëri të keqen para Zotit.

‖2Mbr 24,10-16

[10]Në fillim të vitit të ri mbreti Nabukodonosori, dërgoi njerëzit, të cilët
e sollën në Babilon duke i marrë bashkë me të enët më të çmueshme të

‖2Mbr 24,17

Shtëpisë së Zotit. Vuri Sedecinë, të vëllanë e tij, për mbret mbi Judën
e Jerusalemin.

k 36 Përmbledhje e ndodhive të treguara nga 2Mbr 23,31–25,30. Kronisti kalon në heshtje shumë shpejt periudhën e errët që ndan reformën fetare të Jozisë prej ripërtëritjes kombëtare dhe fetare që përputhet me kthimin prej shpërnguljes.

36,2 LXX shton këtu 2Mbr 23,31-33.

36,6 Mbi këtë burgim dhe mbi këtë plaçkitje nuk kemi lajme tjera. Ka të ngjarë që në një epokë më të vonë t'i jetë mveshur Joakimit të mbrapshtë ndonjëra prej fatkeqësive të birit të tij Joakinit (krh. Dan 1,1-2).

36,9 *tetëmbëdhjetëvjeçar:* me versionet e 2Mbr 24,8; TM përmban: " tetë vjetë".

36,10 Në të vërtet Sedecia ishte xhaxhai (2Mbr 14,17). Por 1Kro 3,15-16 dallon dy personazhe me këtë emër, njëri xhaxhai dhe tjetri vëllai i Joakinit.

Sedecia

||2Mbr 24,18-20; ||Jer 52,1-3

[11]Sedecia kur u bë mbret kishte njëzet e një vit dhe në Jerusalem mbretëroi njëmbëdhjetë vjet. [12]Bëri të keqen ndër sytë e Zotit, Hyjit të vet, as s'dëgjoi të përulet para profetit Jeremi, që i fliste në emër të Zotit. [13]Gjithashtu bëri kryengritje kundër Nabukodonosorit, që e kishte bërë t'i premtonte besnikëri me përbetim në Hyjin. Ai mbeti kokëfortë e zemërgur, dhe nuk u kthye kah Zoti, Hyji i Izraelit.

Jer 37-39

Ez 17,13-16

Kombi

[14]gjithashtu edhe të gjithë krerët e priftërinjve si dhe populli mbarë i shumuan pabesnikëritë e veta duke i ndjekur fëlliqësitë e paganëve e duke e dhunuar Shtëpinë e Zotit që vetë Zoti e kishte shuguruar në Jerusalem.

[15]E pra, Zoti, Hyji i etërve të tyre, ua dërgonte me kujdes e ditë për ditë lajmëtarët e vet për t'i qortuar, sepse i dhimbsej populli i vet dhe banesa e vet. [16]Por ata i përqeshnin lajmëtarët e Hyjit, i bënin asgjë fjalët e tija dhe i vinin në lojë profetët deri që mbërriti në kulm hidhërimi i Zotit kundër popullit të tij e më s'kishte shërim.

Heb 11

Mt 23,34-36p

Rrënimi

[17]Atëherë e dërgoi kundër tyre mbretin e kaldenjve dhe i vrau të rinjtë e tyre me shpatë në Shenjtëroren e tij. Nuk pati më mëshirë as për të rinj, as për vajza, as për pleq, as për të mbetur, por i lëshoi të gjithë në duart e tija. [18]Të gjitha enët e Shtëpisë së Hyjit, të mëdha e të vogla, visaret e Tempullit, të pallatit mbretëror e të prijësve i mbarti në Babilon. [19]Atëherë armiqtë e dogjën Shtëpinë e Hyjit, e rrënuan murin e Jerusalemit, i dogjën të gjitha pallatet, rrënuan gjithçka ishte me vlerë.

Vaj 1,15; 5,11-14

||2Mbr 25,14v

||2Mbr 25,9v

[20]Mbreti i treti në Babiloni ata që i shpëtuan shpatës dhe u bënë skllevër të mbretit e të bijve të tij deri që u vendos mbretëria persiane, [21]për t'u plotësuar fjala që Zoti e tha me gojën e Jeremisë: «Deri që toka të mos i zhdetyrojë të shtunat e veta, do të pushojë për tërë kohën djerr, deri që të mbushen shtatëdhjetë vjet.»

Drejt të ardhmes

||Esd 1,1-3

[22]Në vitin e parë të Kirit, mbretit të Persisë, për të shkuar në vend

36,14-16 Gjykim i përgjithshëm mbi pabesnikërinë e popullit që do të jetë shkak i shkatërrimit të Judës. Kronisti këtu frymëzohet te Jeremia dhe Ezekieli.

36,22-23 Këta dy rreshtat e fundit sjellin fimillimin e librit të Esdrës. Por përdorimi i një teksti të tillë si përmbyllje ia ndryshon theksin. Lajmërimi i një pune të lodhshme, këtu shndërrohet në një klithmë ngadhënjimi për restaurimin e tempullit, nëpërmjet së cilës pohohet amshueshmëria e institucineve davidike.

fjala e Zotit, që e kishte thënë me gojën e Jeremisë, Zoti e zgjoi shpirtin
e Kirit, mbretit të Persisë, i cili shpalli - madje edhe me shkrim - në
mbarë mbretërinë e vet: 23«Kështu urdhëron Kiri, mbreti i Persisë:
Zoti, Hyji i qiellit, m'i dhuroi të gjitha mbretëritë e dheut dhe Ai më
urdhëroi t'ia ndërtoj Shtëpinë në Jerusalem, që është në Judé. Me
cilindo prej jush që i përket popullit të tij, Zoti, Hyji i tij, qoftë me të;
secili le të shkojë atje.»

Libri i Esdrës

I. KTHIMI NË ATDHE DHE RINDËRTIMI I TEMPULLIT

Kthimi i sionistëve

1 [1]Në vitin e parë të sundimit të Kirit, mbretit të Persisë, për të shkuar në vend fjala e Zotit e dërguar përmes gojës së Jeremisë, Zoti e frymëzoi shpirtin e Kirit, dhe ky shpalli madje edhe me shkrim në mbarë mbretërinë e vet: [2]«Kështu thotë Kiri, mbreti i Persisë: Të gjitha mbretëritë e tokës m'i dhuroi Zoti, Hyji i qiellit, dhe ai më urdhëroi ta ndërtoj për të një Tempull në Jerusalem të Judesë. [3]Të gjithë ju që i përkisni popullit të tij Hyji i juaj qoftë me ju shkoni në Jerusalem të Judesë, dhe ta ndërtoni Tempullin e Zotit, Hyjit të Izraelit Hyjit që është në Jerusalem. [4]Dhe mbarë Tepricës së këtij populli që ka mbetur gjallë, kudo që të jetë, duhet të ndihmohen nga njerëzit tjerë të vendbanimeve të tyre, me ar e argjend, me pasuri, bagëti e me dhurata vullnetare për ta ndërtuar Tempullin e Hyjit, që është në Jerusalem».

2Kro 36,22-23
Jer 25,11-12; 29,10; Zak 1,12
Is 45,10

[5]Atëherë u çuan krerët e vëllazërive të Judës e të Beniaminit, priftërinj e levitë, dhe të gjithë ata që Hyji ua zgjoi shpirtin, e u nisën

1,1 Marrja e Babilonisë nga Kiri ndodhi në vitin 539; në vitin e parë të mbretërisë së tij (mbi perandorinë babilonese) fillon në muajin Nisan (mars-prill) te vitit 538. – Shtatëdhjetë vjetët robëri që profeti Jeremi ka shpallur kanë qenë pak a shumë si simbol, edhe pse ndoshta vitet me të vërtetë mund të kenë qenë të tillë, duke u nisur nga nënshtrimi i Judes me mbretërinë e Joakimit (609, krh. 2Mbr 24,1). Për sa i perket rolit të mbretit Kir, ai është i shpallur edhe në librin e Isaisë 44,28; 45,1v.

1,2 Mbretërit e Persisë ishin mjaft liberal me adhurimin ne tempuj të vendëve që ata kishin pushtuar, ata i mbështetnin dhe i kontrollonin. Mënyra e tyre politike e fetare u bazua mbi judaizmin. Judaizmi pati fatin të ketë për krah edhe JHWH-un, i përshkruar gjithmonë si "Zoti i qiejve", nder proçedurat zyrtare, mund të vinte në të njejten shkallë me zotat e naltë të njohur nga mbretërit: Ahura-Mazda.

1,3 Kjo shprehje mund të kuptohet se bëhet fjalë për mërgimtarët e mbreterisë së veriut. Por krh. rr 5.

1,4 Këto që kanë "mbijetuar" (9,8.13-15; Neh 1,2) përbëjnë "të tjerët" të kursyer nga Hyji dhe të dalluar, mbas Ez 6,8-10, me të internuarit në Babiloni (krh. Is 4,3 +). Ky urdhër shfaqet si një lajm publik, judejve të mërguar dhe ndoshta i përgatitur nga zyrtarë persianë; Esd 6,3-5, përkundrazi, ajo riprodhon një kujtesë që përdornin zyrtarët persianë.

Agj 1,14 për ta ndërtuar Tempullin e Zotit që është në Jerusalem. 6Të gjithë
Dal 3,22; 11,2; 12,35 fqinjët e tyre u ndihmuan bujarisht me enë të argjendta, të arta, me pasuri, bagëti e me gjëra të paçmueshme, pa i llogaritur dhuratat e vullnetshme.

7Po kështu edhe mbreti Kir i nxori enët e Tempullit të Zotit, që Nabukodonozori i kishte rrëmbyer prej Jerusalemit dhe i kishte vënë në tempullin e hyjit të vet. 8Kiri, mbreti i Persisë, ia dha ato Mitridatit, përgjegjësit të vishtarit, e ky ia numëroi Sasabasarit, prijësit të Judës. 9Dhe ja, numri i tyre: gota të arta: tridhjetë; gota të argjendta: një mijë; thika: njëzet e nëntë; kupa të arta: tridhjetë; 10kupa të argjendta: katërqind e dhjetë; enë të tjera: të shumta. 11Gjithsejt enë ari e argjendi: pesë mijë e katërqind. Të gjitha këto i mori Sasabasari me vete kur të treturit ktheheshin nga Babiloni në Jerusalem.

Neh 7,6-72

Lista e sionistëve

2 1Këta janë njerëzit e asaj krahine që u kthyen nga mërgimi që i kishte shpëngulur e tretur Nabukodonozori, mbreti i Babilonit, të cilët u kthyen në Jerusalem e në Jude, secili në qytetin e vet. 2Me ta u kthyen edhe Zorobabeli, Jezua, Nehemia, Saraji, Rahelaji, Mardokeu, Belsani, Mesfari, Beguaji, Rehumi, dhe Baani. Lista e njerëzve të popullit të Izraelit:

3Bijtë e Farosit: dy mijë e njëqind e shtatëdhjetë e dy.
4Bijtë e Safatisë: treqind e shtatëdhjetë e dy.
5Bijtë e Aresë: shtatëqind e shtatëdhjetë e pesë.
6Bijtë e Fahatmoabit: d.m.th. bijtë e Jozuehut e të Joabit:

1,6 *u ndihmuan bujarisht me enë të argjendta*: me TM; BJ, me Esd 2,6, përkthen: "I jepnin çdo lloj ndihme: argjent". Caktohet si *3Esd* libri apokrif i ashtuquajtur Esdra A në përkthimin e LXX dhe Esdra III ndër disa dshk dhe botime të Vulg. Në një pjesë të mire ai është paralel me librin kanonik dhe me tekstin e tij në gjuhën greke, e përkthyer nga origjinali nga semitik, lejon nga një herë të korrigjojë TM.

1,8-11 rr 8-11a riprodhojnë një dokument në gjuhën aramaike fatkeqësisht të copëtuar (gjymtuar). Të gjitha mjetet së bashku nuk përputhen me shumen e mjeteve të numëruar.

1,8 *Sasabasarit*: udhëheqesi i ushtrisë së pare. Krh hyrjen në librin e Kronikave, Esdres dhe Nehemisë.

1,10 *kupa të argjendta*: *katërqind e dhjetë*: BJ shkruan: "kupa të argjenta: 1000; të perdorura: 410".

k 2 Kjo listë gjendet edhe në Neh 7 e 3 Esd 5 me disa dallime tek emrat, ndër shifra, si dhe në alternim të "bijve" dhe "burrave". Janë tri shtresa të të njejti tekst, i cili në disa pjesë duket se eshtë ruajtur më mirë nga 3 Esdra; megjithatë do të ishte e pa ligjshme të korrigjohet njië libër me një tjetër. Kjo listë përmban prejardhjen dhe dallimet familjare, është një listë e gjithë atyre që janë kthyer të parët nga mërgimi. Kronisti e ka përdorur për të na treguar si kanë ndodhur ngjarjet gjatë rikthmit, pra në Neh 7 gjendet tërë ripopullsimi i Jeruzalemit.

2,2 Këto njëmbëdhjetë lista sipas TM. BJ, sipas atij atë që thotë Neh 7,7 e shton edhe emrin e Nakamanisë duke plotësuar kështu numrin dymbëdhjetë, simbol për popullin e Izraelit .

dy mijë e tetëqind e dymbëdhjetë.
7Bijtë e Elamit: një mijë e dyqind e pesëdhjetë e katër.
8Bijtë e Zethusë: nëntëqind e dyzetë e pesë.
9Bijtë e Zakajit: shtatëqind e gjashtëdhjetë.
10Bijtë e Baniut: gjashtëqind e dyzet e dy.
11Bijtë e Bebait: gjashtëqind e njëzet e tre.
12Bijtë e Azgadit: një mijë e dyqind e njëzet e dy.
13Bijtë e Adonikamit: gjashtëqind e gjashtëdhjetë e gjashtë.
14Bijtë e Beguait: dy mijë e pesëdhjetë e gjashtë
15Bijtë e Adinit: katërqind e pesëdhjetë e katër.
16Bijtë e Aterit, të Ezekisë: nëntëdhjetë e tetë.
17Bijtë e Besait: treqind e njëzet e tre.
18Bijtë e Jorës: njëqind e dymbëdhjetë.
19Bijtë e Hasumit: dyqind e njëzet e tre.
20Bijtë e Gebarit: nëntëdhjetë e pesë.
21Bijtë e Betlehemit: njëqind e njëzet e tre.
22Njerëzit e Netufës: pesëdhjetë e gjashtë.
23Njerëzit e Anatotit: njëqind e njëzet e tetë.
24Bijtë e Azmavetit: dyzet e dy.
25Bijtë e Kariatiarimit: Cefira e Beroti:
shtatëqind e dyzet e tre.
26Bijtë e Ramës e të Gabasë: gjashtëqind e njëzet e një.
27Njerëzit e Mahmasit: njëqind e njëzet e dy.
28Njerëzit e Betelit e të Hajit: dyqind e njëzet e tre.
29Bijtë e Nebos: pesëdhjetë e dy.
30Bijtë e Megbisit: njëqind e pesëdhjetë e gjashtë.
31Bijtë e një Elami tjetër:
një mijë e dyqind e pesëdhjetë e katër.
32Bijtë e Harimit: treqind e njëzet.
33Bijtë e Lodit, të Hadidit e të Onos: shtatëqind e njëzet e pesë.
34Bijtë e Jerikos: treqind e dyzet e pesë.
35Bijtë e Senasë: tri mijë e gjashtëqind e tridhjetë.
36Priftërinjtë: Bijtë e Jedajës, nga shtëpia e Jezuas:
nëntëqind e shtatëdhjetë e tre.
37Bijtë e Emerit: një mijë e pesëdhjetë e dy.
38Bijtë e Fashurit: një mijë e dyqind e dyzet e shtatë.
39Bijtë e Harimit: një mijë e shtatëmbëdhjetë.
40Levitët: Bijtë e Jesuas: e janë bijtë e Kadmihelit, Binuit e të
Odovisë: shtatëdhjetë e katër.
41Këngëtarët: Bijtë e Asafit: njëqind e njëzet e tetë.

2,41 *Këngëtarët*: nuk janë të perfshirë
në levitet, si thuhet në 3,10.

42 Derëtarët: Bijtë e Selumit, bijtë e Aterit, bijtë e Telmonit,
bijtë e Akubit, bijtë e Hatitës, bijtë e Sobait: gjithsej:
njëqind e tridhjetë e nëntë.
43 Të dhuruarit: Bijtë e Sihës, bijtë e Hasufës, bijtë e Tabaotit,
44 bijtë e Cerosit, bijtë e Siasë, bijtë e Fadonit,
45 bijtë e Lebanës, bijtë e Hagabës, bijtë e Akubit,
46 bijtë e Hagabit, bijtë e Selmait, bijtë e Hananit,
47 bijtë e Gidelit, bijtë e Gaherit, bijtë e Rasajës,
48 bijtë e Rasinit, bijtë e Nekodës, bijtë e Gazamit,
49 bijtë e Azës, bijtë e Fasesë, bijtë e Besait,
50 bijtë e Asenës, bijtë e Maonitëve, bijtë e Nefusorëve,
51 bijtë e Bakbukut, bijtë e Hakufës, bijtë e Harhurit,
52 bijtë e Baslutit, bijtë e Mahidës, bijtë e Harsës,
53 bijtë e Berkosit, bijtë e Sisarës, bijtë e Temës,
54 bijtë e Nasisë, bijtë e Hatifës.
55 Bijtë e shërbëtorëve të Salomonit: bijtë e Sotajit,
bijtë e Soferetit, bijtë e Ferudës, 56 bijtë e Jaalës,
bijtë e Darkonit, bijtë e Gedleit,
57 bijtë e Safatisë, bijtë e Hatilit, bijtë e Fokeretit Hasebaim,
bijtë e Amiut.
58 Gjithsej të dhuruar dhe bij të shërbëtorëve të Salomonit:
treqind e nëntëdhjetë e dy.

59 Kurse këta që erdhën nga Telmela, Telharsa, Kerubi, Adoni e
Emeri e që nuk mund ta vërtetonin se ishin nga trungu dhe gjaku i
Izraelit: 60 bijtë e Dalajës, bijtë e Tobisë, bijtë e Nekodës: gjashtëqind
e pesëdhjetë e dy. 61 Priftërinjtë: bijtë e Hobisë, bijtë e Akosit, bijtë e
2Sam 17,27; 19,32v; 1Mbr 2,7 Berzelait, të atij që e kishte marrë për grua një nga bijat e Berzelait
Galaadas dhe u quajt me emrin e tyre. 62 Ata i kërkuan listat e
breznive të veta, por nuk i gjetën dhe qenë përjashtuar nga priftëria.
63 Dhe qeveritari u urdhëroi të mos hanë nga gjërat e kushtuara
Shenjtërores, deri sa të paraqitet një prift për Urim e Tumim.

2,43 *Të dhuruarit*: ose të kushtuarit (*nëtinim*) (është e njëjta shprehje si në hebraisht ashtu edhe në greqisht), prejardhjen e kësaj fjale e gjejmë në Joz 9,27, dhe fëmijët e skllevërve të Salomonit (të përmendur në rr 15 dhe në Neh 11,3), të prejardhur nga të burgosurit prej luftës ose nga paganë që bënin punë të rënda (krh. Ez 44,7-9) ato kryenin punë jo shumë të rëndësishme në tempull, ishin në shërbim të levitëve (krh. 8,20)

2,62 *qenë përjashtuar nga priftëria*: BJ përcakton: "u përjashtuan nga priftëria sepse ishin të papastër", ishin të pezulluar nga ushtrimi i detyrës priftërore deri që kryeprifti të mund të dëshmonte me short. Prandaj ende nuk ishin në funksion. Ky dallim behet nga "me u ba i pa pastër Mal 1,7.12; Neh 7,64; etj". Ky urdhër pastaj u zgjidh per sa i perket djemve të Akosit (krh. 8,33; Neh 3,4.21)

2,63 *qeveritari*: ky ka këtë emer nderit "tirshata", shprehje nga Përsia që do të thotë: "Shkelqësia e tij", që gjendet në librin e Neh 7,65.70; 8,9; 10,2. Qeveritari vendimet fetare ia linte priftërinjve. Si udhëzimet e Ezekielit

64Numri i gjithmbarshëm i bashkësisë ishte dyzet e dy mijë e treqind
e gjashtëdhjetë vetë, 65pa i numëruar shërbëtorët e shërbëtoret e
tyre, që ishin shtatë mijë e treqind e tridhjetë e shtatë. Kishte edhe
këngëtarë e këngëtare: dyqind.
66Kishin kuaj: shtatëqind e tridhjetë e gjashtë, mushka: dyqind e
dyzet e pesë. 67Devet e tyre: katërqind e tridhjetë e pesë. Gomarët e
tyre: gjashtë mijë e shtatëqind e njëzet.
68Disa prej krerëve të familjeve, kur hynë në Tempullin e Zotit që
është në Jerusalem, vullnetarisht sollën dhurata për rindërtimin e
tij në vendin e tyre. 69Dhuruan sipas mundësisë së vet në thesarin e
Tempullit: drakma ari gjashtëdhjetë e një mijë, mina argjendi pesë
mijë dhe njëqind parë petka priftërore.
70Pastaj priftërinjtë, levitët dhe një pjesë e popullit ngulën me
banesë aty, kurse këngëtarët, derëtarët e të dhuruarit ngulën në
qytetet e tyre; po ashtu edhe mbarë Izraeli në qytetet e veta.

Ripërtëritja e shërbesës hyjnore

3 1Kur erdhi muaji i shtatë bijtë e Izraelit ishin vendosur më në Neh 7,72b-8,1
qytetet e veta u bashkua i tërë populli si një njeri i vetëm në
Jerusalem. 2Atëherë u çua Jezua, biri i Jozedekut, vëllezërit e
tij priftërinj edhe Zorobabeli, biri i Salatielit, si dhe vëllezërit e tij,
dhe e ndërtuan lterin e Hyjit të Izraelit, për t'i kushtuar në të flitë
e shkrumbimit shkruante në Ligjin e Moisiut, njeriut të Hyjit. 3E 1Mbr 8,64+
venduan lterin në vendin e vet të mëparshëm megjithëse të frikësuar
nga popullsia e vendit përreth dhe flijuan mbi të flinë e shkrumbimit
në mëngjes dhe për nder të Zotit. 4E kremtuan festën e Tendave siç Dal 23,14+
është urdhëruar: me aq fli shkrumbimi sa është paraparë për çdo ditë Nr 28,3-8

(krh. Ez 45,7-17; 46,1-10.12.16-18) edhe kanë pasë dobinë e tyre. – *që nuk mund të ushqeheshin*...për këtë privilegj priftëror, krh. Lev 10,14-15; 22,10v – *urim e tummim*: për t'u këshilluar me Hyjin nëpermjet magjisë së shejntë (krh. 1Sam 14,41+). Pra kryeprifti akoma nuk e kishte marrë vendin e vet (krh. Ag 1,1; Zak 3)

2,70 *një pjesë e popullit*: BJ me 3Esd 5,45 dhe LXX shton: " zunë vend në Jerusalem". TM s'ka.

3,1 *populli...në Jerusalem*: e njëjta fjali përdoret për të përshkruar bashkësinë që thirret nga Esdra (Neh 7,72b-8,1).

3,2 Në rr 8 shkruhet që Zorobabeli dhe Jozuheu filluan ndërtimet, këtë ngjarje e ka shkruar redaktori. Zyrtarisht kjo detyrë ishte caktuar per Sesbasarin (5,13-16; 6,3-5).

3,3 *vendin e vet*: sipas TM. BJ përkthen "*në vendin e caktuar*" (krh. 2,68, LXX e sir). – *popullsia e vendit përreth*: BJ ka: "*popujt e vendit*". Shprehja *am ha'ares* përfshin të gjithë njerëzit e lirë që kishin edhe të drejta civile në atë vend, të dalluar ama nga udhëheqësit e tyre. Deri në periudhen e mërgimit kjo shprehje u përdor për popullin e Judesë dhe atë të Izraelit. Në 4,4; 9,1-2; 10,2.11 dhe në 10,29.31v, kjo shprehje është pothuajse gjithmonë në shumës ("*popujt e vendit*"), ku flitet pra për Samaritanët, Amonitet, Moabitët etj. të cilët kanë copëtuar tokat e mërgimtarëve dhe të cilët kanë të drejtat politike. Ato dallohen nga "populli i Judesë". Kjo shprehje na përgatit për të dalluar pastaj ata popuj të cilët nuk do ta mbajnë ligjin. (krh. Gjn 7,49).

5përveç flisë së përhershme të shkrumbimit dhe asaj për hënën e re,
si dhe për të gjitha të kremtet e shuguruara Zotit. 6Prej ditës së parë
të muajit të shtatë filluan ta kushtojnë flinë e shkrumbimit për nder
të Zotit, edhe pse Tempullit të Hyjit ende nuk i ishin vënë themelet.
7Atëherë u dhanë para gurgdhendësve e marangozëve. Sidonëve e
1Kro 22,4; tirasve u dhanë haje e pije e vaj që të sillnin lëndë cedri nga Libani
2Kro 2,9-14 në detin e Jopës sipas fuqizimit që ua kishte dhënë Kiri, mbreti i
Persisë. 8Në vitin e dytë pas ardhjes së tyre në Tempullin e Hyjit
në Jerusalem, në muajin e dytë, filluan Zorobabeli, i biri i Salatielit,
Jezuai, biri i Josedekut, edhe vëllezërit e tjerë të tyre, priftërinj e
levitë dhe të gjithë ata që ishin kthyer nga robëria në Jerusalem,
filluan të ndërtojnë dhe i caktuan levitët e moshës prej njëzet vjetësh
e përpjetë që t'i drejtojnë punimet e Tempullit të Zotit. 9Atëherë Jezua
me bijtë e tij e me vëllezërit e tij Kadmihelin, Binujin e Odovin u
caktuan që, si një njeri i vetëm, t'i drejtojnë punëtorët që e ndërtonin
Tempullin e Hyjit. Po ashtu edhe bijtë e Henadadit me bijtë dhe
vëllezërit e tyre levitë.
10Kur ndërtuesit i shtinë themelet e Tempullit të Hyjit, erdhën
priftërinjtë, të veshur me petka priftërore e me bori, pastaj levitët,
bijtë e Asafit, me cetra, për t'i dhënë lavdi Hyjit sipas urdhrit që ka
dhënë Davidi, mbreti i Izraelit. 11I këndonin Zotit këngë lavdie dhe
Ps 100,5+; 136 falënderimi: «Sepse është i mirë, sepse e amshueshme është dashuria
e tij» ndaj Izraelit. Po ashtu edhe mbarë populli brohoriste me zë të
Nr 10,5+ lartë dhe e lavdëronte Hyjin për vënien e themeleve të Tempullit të
Zotit.
12Po ashtu edhe shumë pleq prej priftërinjve, levitëve e krerëve të
Agj 2,3; Tob 14,5 familjeve që me sytë e vetë e kishin parë tempullin e mëparshëm,
dënesnin me zë të lartë; shumë të tjerë, duke e lartësuar zërin,
brohorisnin plot gëzim. 13Askush s'ishte në gjendje ta dallonte britmën
e brohoritjes së gëzimit prej vajit të popullit, sepse populli brohoriste
me zë të lartë e britma dëgjohej larg.

3,5 *flija e përhershme*: BJ me 3Esd 5,51: "*për të shtundet*" (krh. 2Kro 2,3); nuk përmendet nga TM. – *të kremtet e shuguruara*: këto dallohen nga ata të detyrueshme sipas Ligjit ose sipas kushtit që janë të lidhura (krh. Lev 7,11+).

3,6 Këtu kronisti ka si qëllim të vërë në dukje të gjithë sistemin kulturor që gjendet në dokumentet zyrtare të priftërinjve.

3,7 Të njëjtat përgatitje që u bënë për tempullin e Salomonit.

3,8 Agj 1,14; 2,10v; Zak 4,9 tregojnë fillimin e punimeve në vitin e dytë të mbretit Dario. Por në të vërtetë ato filluan kur mbretëronte Kiri (5,13vv), por nuk ecen shumë përpara me punët (krh. 4,24). – Vetem kronistët i japin rëndësi figurës priftërore.

3,9 *Jezua me bijtë e tij* : sipas TM; BJ ka: "bijtë e Odavies" (krh. 2,40+). – *punëtoret*: me BJ; TM ka "*kush bënte punën*".

3,12 *e kishin parë tempullin*: TM; BJ, që mendon për një glosë, nuk e ka.

Samaritanët kundërshtojnë dhe pengesat e tyre në kohën e Kirit

4 [1]Kur armiqtë e Judës e të Beniaminit e morën vesh se të
treturit e riatdhesuar po e ndërtonin Tempullin e Zotit, Hyjit
të Izraelit, [2]iu paraqitën Zorobabelit dhe krerëve të familjeve
e u thanë: «Bashkë me ju dëshirojmë ta ndërtojmë Shtëpinë e Zotit,
sepse edhe ne sikurse ju e kërkojmë Hyjin tuaj, dhe i kemi kushtuar
fli qysh prej kohës së Asorhadanit, mbretit të Asirisë, i cili na solli
këtu». [3]Zorobabeli, Jezuai dhe krerët e tjerë të familjeve të Izraelit u
përgjigji: «Nuk bën që ju e ne së bashku ta ndërtojmë Shtëpinë e Hyjit
tonë, por do ta ndërtojmë ne vetëm Shtëpinë e Hyjit të Izraelit si na
ka urdhëruar Kiri, mbreti i Persisë». [4]Atëherë popullsia e vendit filloi
ta trembë popullin e Judës e ta pengojë në ndërtim. [5]Paguan disa
nga këshilltarët kundër tyre për t'ua çuar huq synimet. Kështu ngjau
gjatë krejt kohës së Kirit, mbretit të Persisë, deri në mbretërimin e
Dariut, mbretit të Persisë.

Pengimet e samarianëve në kohën e Asuerit dhe të Artakserksit

[6]Në kohën e mbretërimit të Asuerit, në fillim të mbretërimit të tij, e
shkruan padinë kundër banorëve të Judës dhe të Jerusalemit. [7]Edhe
në kohën e Artakserksit, Beselami, Mitridati, Tabeli, dhe shokët tjerë
që ishin në këshillin e tyre, i shkruan Artakserksit, mbretit të Persisë.
Padia ishte e shkruar me shkronja siriane e në gjuhë siriane. [8]Pastaj
qeveritari Reum dhe sekretari Samsaj i shkruan mbretit Artakserks
një letër kundër Jerusalemit me këtë përmbajtje: [9]«Qeveritari Reum,
sekretari Samsaj dhe shokët e tjerë të tyre, gjykatës e zyrtarë e
delegatë persianë, erkuenj, babilonas, suzanekenj d.m.th. elamitë

4,1-5 Sipas Agj 1,2 vonesa për ndertimin e tempullit – nga 538 deri 520 – varej vetem nga moskujdesja e Judenjëve. Kronisti këtu nënvizon kundërshtimin e Samaritanëve.

4,2 Pas Zorobabelit, BJ e shton në LXX (1Esd 5,65) "Jozuheu" i lënë pas dore nga TM. – "*atij ne i kemi kushtuar një fli*"; TM ka: "ne nuk i kushtojmë fli". Mergimi për të cilin bëhet fjalë mund t'i referohet fushatës egjiptiane të Asarodonit dhe marrjes së Tiri-t (671); krh. Is 7,8b (sipas TM: "65 vjet").

4,5 *këshilltarët*: me BJ; bëhet fjalë gjithmonë për këshilltarë të mbretit, të cilët jetonin në Samari.

4,6vv Këtu fillojnë "burimet aramaike" të cilat perfundojnë në 6,18; por kronisti ka bëre një përmbledhje në hebraisht në rr 6-7. – *në fillim të mbretërimit të tij*: duke filluar nga fundi i vitit 486 dhe fillimi i vitit 485 – ata: të njëjtit që u përmendën në rr 4.

4,7 *Artakserksi*: Artakserksi I (465-424). – *Beselami*: mendohet se është emër i posaçëm si në librin e 2Esd 2,12 dhe në volg; BJ: "kundër Jeruzalemit".

4,8 *Reum*: qeveritar i Samarisë (krh. rr 7). Samaria ishte një ndër qytetet më kryesore të të gjithë rrethit, ku përfshihej edhe Judeja. Në këtë rast qeveritari kishte të drejtë të mbikqyrte edhe gjendjen në Jerusalem.

10dhe të tjerë nga popujt që i madhi e i lavdishmi Asenafar i solli dhe
i vendosi të banojnë në paqe në qytetet e Samarisë dhe në krahinat e
tjera të Përtejlumit».
11Kjo është dysheritja e letrës që i dërguan:
«Mbretit Artakserks, shërbëtorët e tij, njerëzit nga Përtejlumi:
Tash, pra, 12po njoftohet mbreti se judenjtë, që u nisën prej teje
tek ne, arritën në Jerusalem, qytet kryengritës e tejet i mbrapshtë
që po e ndërtojnë. Tashmë i kanë qitur themelet dhe po i ndreqin
muret. 13Tashti le ta dijë mbreti: nëse ky qytet ndërtohet dhe nëse i
përtërihen muret, nuk do të këtë tatime, nozullime, as doganë dhe në
fund do të jetë në dëm të vishtarit mbretëror. 14Pasi ne hamë kripën
e pallatit mbretëror, e vlerësojmë si punë të pandershme të shikojmë
se si i bëhet fyerje mbretit, prandaj edhe ia dërgojmë mbretit këto
njoftime 15që t'i shikosh librat e historive të etërve të tu dhe në ato
histori do të gjesh e do të kuptosh se ky qytet është qytet kryengritës
dhe shkak dëmesh për mbretërit e për krahinat dhe se në të qysh
moti janë bërë kryengritje; këndej edhe qyteti ka qenë rrënuar. 16Ne
ia bëjmë me dije mbretit se, në qoftë se ky qytet do të rindërtohet e
nëse do t'i ripërtëriten muret, nuk do të kesh më prona Përtejlumit».
17Mbreti ia dërgoi këtë përgjigje qeveritarit Reum, sekretarit Samsaj
dhe tjerëve që ishin në këshillin e tyre dhe banonin në Samari dhe në
krahinën e Përtejlumit: «Paqe! Dokumenti tashti 18që e dërguat tek
ne, u lexua me kujdes para meje. 19Unë dhashë urdhër qe të kërkohet
dhe u gjet se ai qytet qysh prej kohëve të lashta ka bërë kryengritje
kundër mbretërve dhe se janë bërë gërgyle e trazira në të. 20Madje në
Jerusalem ka pasur edhe mbretër të fuqishëm se kanë mbretëruar me
mbarë krahinën që është Përtejlumit dhe se kanë marrë tatime, taksa
e dogana. 21Tani jepni urdhër që ata njerëz ta ndërpresin punën dhe të
mos ndërtohet ai qytet deri sa unë të jap tjetër urdhër. 22Ia veni mirë
mendjen të mos jeni në këtë gjë të pakujdesshëm që të mos rritet e
keqja në dëm të mbretërve».
23Pasi u lexua dysheritja e urdhëresës së mbretit Artakserks, para
qeveritarit Reum, sekretarit Samsaj dhe këshilltarëve të tyre, ata me
Neh 1,3+ nxitim shkuan në Jerusalem te judenjtë dhe ua ndaluan punimet me
forcë e me armë. 24Kështu u ndërpre puna në ndërtimin e Shtëpisë
së Zotit në Jerusalem dhe nuk u punua gjë deri në vitin e dytë të

4,10 *në qytetet*: me LXX dhe Vulg. që këtë fjalë e kanë në shumës. BJ me TM ka "në qytet". – Në fundin e rr përkthimi në gjuhen aramaike shton: "dhe tani" (ashtu si në rr 11k). Lista e paditesve Samaritanë përfshin autoritetet më të larta, kryeqeveritarët dhe udhëheqesit, zyrtarët më të rëndësishem persianë, dhe të gjithë të tjerët sipas prejardhjes së tyre.

4,11 BJ në fund të rr, me TM, ka: "*tani pra*" (krh. 4,10)

4,13 *në dëm të thesarit mbretëror*: sipas TM; kurse BJ shkruan: "mbreti im do të dëmtohet".

mbretërimit të Dariut, mbretit të Persisë.

Ndërtimi i Tempullit (520-515)

5 [1]Atëherë profetët Agjeu dhe Zaharia, biri i Ados, zunë t'u profetizonin judenjve që ishin në Jude dhe në Jerusalem, në emër të Hyjit të Izraelit që i frymëzonte. [2]Atëherë u ngritën Zorobabeli, biri i Salatielit, e Jezuai, biri i Jozedekut, dhe filluan ta ndërtojnë Tempullin e Hyjit në Jerusalem. Me ta ishin profetët e Hyjit që u jepnin zemër. [3]Po në atë kohë erdhi tek ata Tatanaji që ishte qeveritar i krahinës së Përtejlumit, edhe Starbuzanaji si dhe këshilltarët e tyre, dhe u thanë kështu: «Kush ju ka dhënë leje ta ndërtoni këtë Shtëpi dhe ta përgatitni këtë material? [4]Cilët janë emrat e njerëzve që e ndërtojnë këtë godinë?». [5]Por sytë e Hyjit të tyre ishin mbi pleqtë e Judës dhe nuk ua ndaluan punën deri që lajmi të shkonte te Dariu e të vinte përgjigjja lidhur me këtë çështje.

Agj 1,14–2,9

Zak 4,9

[6]Kjo është dysheritja e letrës të cilën mbretit Dari ia dërguan Tatanaji, satrap i krahinës së Përtejlumit, Starbuzanaji dhe këshilltarët dhe prijësit e tyre nga krahina e Përtejlumit. [7]Lajmi që ia dërguan ishte i shkruar kështu: «Mbretit Dari, paqe të vazhdueshme! [8]Le ta dijë mbreti se kemi shkuar në krahinën e Judesë, në Shtëpinë e Hyjit të Madh që po ndërtohet me gurë të mëdhenj katrorë; muret po i mveshin me dru. Punimet po zhvillohen me kujdes dhe po përparojnë në duart e tyre. [9]Ne i pyetëm pleqtë e tyre dhe u thamë: Kush ju dha leje ta ndërtoni këtë Shtëpi dhe ta përgatitni këtë material? [10]Ne i pyetëm edhe për emrat e tyre për të të lajmëruar. Kështu edhe i shkruam emrat e prijësve të tyre. [11]Ata na u përgjigjën kështu: Ne jemi shërbëtorët e Hyjit të qiellit e të tokës dhe po e ndërtojmë Tempullin që ishte i ndërtuar para shumë vitesh, dhe të cilin e kishte ndërtuar dhe stolisur mbreti i madh i Izraelit. [12]Por, pasi etërit tanë e hidhëruan Hyjin e qiellit, ai i lëshoi në dorë të Nabukodonosorit të kaldenjve, mbretit të Babilonisë. Ky e rrënoi Tempullin dhe popullin e treti me dhunë në Babilon. [13]Por në vitin e parë të sundimit të Kirit, mbretit të Babilonit, mbreti Kir dha leje të ndërtohet Tempulli i Hyjit. [14]Madje edhe enët e Tempullit të Hyjit të arta e të argjendta, të cilat Nabukodonosori i kishte rrëmbyer nga Tempulli që ishte në Jerusalem dhe i kishte mbartur në tempullin e Babilonit, vetë mbreti Kir i

5,1-2 Këto dy rr pajtohen bashkë me të dhënat që marrim nga Agjeu dhe Zakaria. Fillimi i punimeve i mundesuar nga Sasabasari (5,16) nuk pati rezultat, dhe në vjeshten e vitit 520 aty gjendeshin akoma vetem germalla (Agj 1,4). Mund të themi se punimet e vërteta filluan pikërisht në këtë periudhë. Zorobabeli të cilit i jepet rëndës inë librin e Agjeos dhe të Zakarisë, këtu zhduket para "pleqëve" (rr 5).

5,4 Para "*Cilët janë emrat...*" TM ka: "atëherë ne i thame atyre", anashkaluar nga 3Esd 6,4.

nxori nga tempulli i Babilonit dhe ia dha njërit që quhej Sasabasar,
të cilin edhe e bëri prijës [15]dhe i urdhëroi: Merri këto enë, shko e
çoji në Tempullin e Jerusalemit dhe po në atë vend, ku kanë qenë
më parë le të ndërtohet Shtëpia e Hyjit. [16]Atëherë ky, Sasabasari,
erdhi dhe i vuri themelet e Tempullit të Hyjit në Jerusalem. Prej aso
kohe e deri tash po ndërtohet dhe ende nuk është kryer. [17]Tashti, nëse
mbretit i pëlqen, le të bëhen hetime në arkivin mbretëror që është në
Babilon, dhe le të vërtetohet se mbreti Kir e ka dhënë këtë leje për ta
ndërtuar Shtëpinë e Hyjit në Jerusalem. Pastaj ju na njoftoni lidhur
me vendimin e mbretit».

6 [1]Atëherë mbreti Dari dha urdhër dhe u kërkuan arkivat e
Babilonisë, [2]kështu në Ekbatanë, në fortesën e krahinës së
1,4+ Medisë, u gjet një vëllim, në të cilin ishte shkruar: «Le të dihet.
[3]Në vitin e parë të mbretit Kir, mbreti Kir mori këtë vendim lidhur
me Shtëpinë e Hyjit që është në Jerusalem: Le të ndërtohet Shenjtërorja
ku do të kushtohen fli. Lartësia e saj le të jetë gjashtëdhjetë kute
e gjerësia gjashtëdhjetë kute. [4]Tre rreshta le të jenë prej gurësh të
mëdhenj katrorë e një prej druri. Shpenzimet i heq Shtëpia e mbretit.
[5]Për më tepër orenditë e Tempullit të Hyjit të arta e të argjendta,
që Nabukodonozori i ka pasë marrë prej Tempullit të Jerusalemit e i
ka pasë sjellë në Babilon, le të kthehen e le të çohen në Tempullin e
Jerusalemit, në vendin e vet, në Tempullin e Hyjit».
[6]Tash, pra, ti Tatanaj, prijës i krahinës së Përtejlumit, ti
Starbuzanaj e ju këshilltarët e tij dhe të gjithë ju prijës të Përtejlumit,
largohuni nga ai vend [7]e mos e pengoni rindërtimin e atij Tempulli
të Hyjit. Prijësi i judenjve dhe paria e tyre le ta ndërtojnë Shtëpinë e
Hyjit në vendin e vet. [8]Dhe ja, urdhërat e mi se si duhet ju të silleni
ndaj parisë së judenjve që po e rindërtojnë atë Tempull të Hyjit: atyre
njerëzve me kujdes e pa ndërprerje le t'u jepen shpenzimet nga arka
e mbretit, d.t.th. nga tatimet që mblidhen në krahinën e Përtejlumit.
[9]Si dhe, gjithë çka është e nevojshme, qoftë mëzetër, desh e qengja për
fli shkrumbimi në nder të Hyjit qiellor, qoftë grurë, kripë, verë, vaj,
sipas urdhrit të priftërinjve që janë në Jerusalem, le t'u jepen çdo ditë

5,16 Mendimet e pleqve idealizonin me dashje realitetin (krh. 4,1-5.23-24) që mos të bijë e drejta që u dha në 538-n.

6,1 Këtu Babilonia mund të përfshijë të gjithë perandorinë persiane, krh. "Kiri, mbret i Babilonisë" (5,13) Mbreti jetonte në vende të ndryshme, në Babiloni, në Suzë dhe në Eklatanë.

6,3 Tekst i prishur. Nuk ka gjatësinë e duhur edhe pse pjesët e tjera përngjajnë.

6,4 krh. 5,8 e njëjta mënyrë ndërtimi si në periudhen e mbretit Salomon (1Mbr 7,9-12).

6,5 *e le të çohen në Tempullin e Jerusalemit, në vendin e vet*: BJ përkthen: "e gjithçka të shkojë në vendin e vet".

6,7 *i judenjve*: kështu shkruhet në TM; kurse në BJ dhe 3Esd 6,22: "të Judesë".

rregullisht. [10]Ata le t'i kushtojnë Hyjit qiellor fli të këndshme dhe le
të luten për jetën e mbretit e të bijve të tij. [11]Jap edhe këtë urdhër:
kushdo që do ta shkelë këtë urdhër, le t'i hiqet prej shtëpisë së tij një
tra, dhe le të ngulet në të, kurse shtëpia e tij le të kthehet në vend
plehërash. [12]Ndërsa Hyji, që e ka vendosur Emrin e tij të banojë aty,
i shkatërroftë të gjitha mbretëritë dhe atë popull që ta shtrijë dorën
e vet për ta përbuzur e për ta rrënuar Shtëpinë e Hyjit në Jerusalem.
Unë Dariu e dhashë këtë urdhëresë. Dua që të zbatohet pikë për pikë».
[13]Kështu Tatanaji, qeveritari i krahinës së Përtejlumit, prijësit
dhe këshilltarët e tij, i zbatuan me kujdes gjithçka kishte urdhëruar
mbreti Dari. [14]Pleqtë e judenjve vazhduan ndërtimin e Tempullit të
përkrahur me guxim nga profeti Agjé dhe nga Zakaria, biri i Ados. E
kryen ndërtimin me urdhrin e Hyjit të Izraelit dhe me urdhër të Kirit,
të Dariut e të Artakserksit, mbretërve të persianëve. [15]E përfunduan
ndërtimin e Shtëpisë së Hyjit, të tetën ditë të muajit Adar, d.t.th. në
vitin e gjashtë të mbretërimit të mbretit Dari. [16]Atëherë bijtë e Izraelit
priftërinj, levitë e të tjerët të riatdhesuar nga mërgimi me gëzim të
madh e bënë kushtimin e kësaj Shtëpie të Hyjit. [17]Në shugurimin
e kësaj Shtëpie të Hyjit i kushtuan njëqind mëzetër, dyqind desh,
katërqind qengja dhe, si fli shpërblyese për mëkatet e mbarë Izraelit,
dymbëdhjetë cjep, sipas numrit të fiseve të Izraelit. [18]Pastaj i caktuan
priftërinjtë sipas rendeve të tyre dhe levitët sipas veshjes së tyre në
shërbimin e Hyjit në Jerusalem ashtu si shkruan në Librin e Moisiut.

Pashkët e vitit 515

[19]Izraelitët e riatdhesuar nga mërgimi i kremtuan Pashkët në ditën Dal 12,1+
e katërmbëdhjetë të muajit të parë. [20]Të gjithë levitët u pastruan.
Të pastruar të gjithë, flijuan Pashkët për të gjithë të riatdhesuarit,

6,10 Lutja për mbretërit paganë është e këshilluar (krh. 1Mak 7,33; Jer 29,7; Bar 1,10-11) po e njëjta gjë ndodhet në Romë 13,1-7; 1Pjt 2, 13-17.

6,14 Artakserksiti, mbret i Persisë, me TM dhe aram; BJ s'ka.

6,15 *të tetën ditë*: TM ka *në ditën e tretë*; kurse BJ përkthen me 3Esd 7,5: "*në të njëzet e treten ditë*". Data që shënon TM përputhet me 13 mars 515, kurse ajo e BJ përputhet me 1 prill 515. Ky tempull i shndërruar nga Herodi i Madh (krh. Gjn 2,20+) do të përdoret për 585 vjet. Do të shkatërrohet nga Titi në 70 pas Kr.

6,16 *të tjerët të riatdhesuar*: kështu BJ, kurse TM "*të rikthyerit që mbeten*". Është fjala për ata që mbeten, që Zoti kurseu nga mërgimi (krh. 1,4+)

6,18 *në shërbimin e Hyjit*: kështu TM dhe LXX; kurse BJ, me sir. e gr. luc. ka: "*shërbim në tempullin e Hyjit*". – me këtë rr përfundon dokumenti zyrtar në gjuhën aramaike. Rr nga 19 deri 22 janë të kronistit.

6,20 *priftërinjtë*: me TM; kurse BJ nuk e shkruan për shkak të përfundimit të rr që shkruan: "*për vëllezërit e tyre priftërinj*". Levitët kremtojnë festen e Pashkëve ashtu siç e mendon kronisti (krh. 2Kro 35,6.11). Por kjo gjë nuk ishte e parashikuar (krh. Dal 12,6; Lp 16,2) sepse në periudhen e Beslidhjes së Re ishte populli që flijonte kushtet (sakrificat).

për vëllezërit e vet priftërinjtë dhe për vete. [21]E hëngrën pashkën të gjithë bijtë e Izraelit që u kthyen nga skllavëria si edhe të gjithë ata që kaluan nga ndyrësitë e paganëve e u bashkuan me ta për ta kërkuar Zotin, Hyjin e Izraelit. [22]Me gëzim të madh e kremtuan festën e të Pabrumeve për shtatë ditë, sepse Zoti i kishte ngushëlluar ata duke e prirur zemrën e mbretërve të Asirisë ndaj tyre për t'u ndihmuar atyre në veprën e rindërtimit të Shtëpisës së Zotit, Hyjit të Izraelit.

II. ORGANIZIMI I BASHKËSISË NGA ANA E ESDRËS DHE NEHEMISË

Detyra dhe personaliteti i Esdrës

7 [1]Pas këtyre ngjarjeve, nën sundimin e Artakserksit, mbretit të persianëve, Esdra, biri i Sarajës, të birit të Azarisë, të birit të Helcisë, [2]të birit të Selumit, të birit të Sadokut, të birit të Akitobit, [3]të birit të Amarisë, të birit të Azarisë, të birit të Marajotit, [4]të birit të Zarahisë, të birit të Oziut, të birit të Bokcit, [5]të birit të Abisuehit, të birit të Fineesit, të birit të Eleazarit, të birit të Aronit kryeprift: [6]ky, Esdra, u kthye nga Babiloni. Ishte skrib i aftë në Ligjin e Moisiut që e ka dhënë Zoti, Hyji i Izraelit, dhe, pasi dora e
7,28; 8,18; Neh 2,8.18 Zotit, Hyjit të tij, ishte mbi të, mbreti ia plotësoi të gjitha kërkesat e tija. [7]Në vitin e shtatë të sundimit të mbretit Artakserks, erdhi një grup izraelitësh, priftërinjsh, levitësh, këngëtarësh, derëtarësh e të dhuruarish në Jerusalem. [8]Erdhi në Jerusalem në të pestin muaj të të shtatit vit të mbretit. [9]U nis prej Babilonit të parën ditë të muajit të parë dhe arriti në Jerusalem në ditën e parë të muajit të pestë: dora bëmirëse e Hyjit të tij ishte mbi të. [10]E njëmend Esdra ishte dhënë mend e zemër për ta shqyrtuar Ligjin e Zotit e për ta vënë në zbatim, për t'ua mësuar izraelitëve ligjet dhe rregulloret.

6,21 *E hëngrën pashkën*: me BJ dhe LXX. TM nuk ka "*pashkën*".

7,1-11 Rr 1 deri 11 janë të kronistit i cili shfrytzon rastin për të përdorur marrëdhenien me Esdren; krh. edhe hyrien e librave të Kronikave, Esdres dhe Nehemisë.

7,5 Gjeneaologjia e Esdres ka si qëllim të përcaktojë ankesat e mërgimtarëve dhe të qesë në dukje rolin e priftërinjve (2,62; 8,2). Por me siguri kjo gjë ka ndodhur duke u bazuar tek 1Kro 5,28rr

7,6 Krh. Ps 45,2. Aftësia për të shkruar i bënte skribët të tillë që mund të qëndronin pranë mbretërive të lindjes. Në këtë mënyrë kur lexohet "skribë" bëhet fjalë për Esdren i cili është si sekretar në mbretërinë persiane. Por kronisti këtu përcakton titullin zyrtar në bazë të sjelljes së Esdres në Jerusalem (Neh 8,8+). Skribi është ai që lexon, përkthen dhe peshtjellon Ligjin popullit të Izraelit. Esdra i jep zemer dhe jetë këtij aktiviteti të ri, që do të vazhdojë deri në kohen e Besëlidhjes së Re.

Dokumenti i Artakserksit

[11]Kjo është dysheritja e dokumentit që mbreti Artakserks ia dha Esdrës prift, skribit të ditur në tekstin e urdhërimeve të Zotit e në ligjet e tija lidhur me Izraelin:

[12]«Artakserksi, mbreti i mbretërve, Esdrës prift, skribit të Ligjit të Hyjit të qiellit, shëndet! [13]Unë e kam dhënë këtë urdhër: Kushdo në 1,2+
mbretërinë time që është i popullit të Izraelit, priftërinj e levitë nëse dëshirojnë të shkojnë në Jerusalem, le të vijnë me ty. [14]Përveç kësaj ty të dërgon mbreti dhe shtatë këshilltarët e tij që ta mbikqyrësh Judenë dhe Jerusalemin sipas Ligjit të Hyjit tënd, që e ke në dorë [15]dhe të çosh argjendin dhe arin që mbreti dhe këshilltarët e tij vullnetarisht ia kushtojnë Hyjit të Izraelit, që e ka selinë në Jerusalem, [16]si edhe krejt argjendin e arin që do ta mbledhësh në krahinën e Babilonit bashkë me kushtet e dhuruara vullnetisht nga populli dhe priftërinjtë, për Shtëpinë e Hyjit tënd që është në Jerusalem. [17]Kështu, pra, me kujdes blej me këto para mëzetër, desh, qengja, fli kushtimore dhe njomje të nevojshme, dhe vendosi mbi lterin e Tempullit të Hyjit tënd, që është në Jerusalem. [18]Lidhur me argjendin dhe arin që do të teprojë, përdorojeni si të duket mirë ty dhe vëllezërve të tu, sipas vullnetit të Hyjit tuaj. [19]Po edhe enët që po të jepen për shërbesat e Shtëpisë së Hyjit tënd, vëri para Hyjit në Jerusalem. [20]Po edhe gjëra të tjera që duhen për Shtëpinë e Hyjit tënd dhe që ty të takon t'i blesh, të gjitha shpenzimet le të jepen prej vishtarit të mbretit.

[21]Jam unë vetë, mbreti Artakserks, që ua jap këtë urdhër të gjithë arkëtarëve të Përtejlumit: çfarëdo që të kërkojë prifti Esdra, skribi i Ligjit të Hyjit të qiellit, t'ia jepni pa vonesë, më saktësisht [22]deri në njëqind talenta argjend, njëqind kora grurë, deri njëqind bata verë dhe deri njëqind bata vaj, ndërsa kripë sipas dëshirës. [23]Gjithçka të urdhërojë Hyji i qiellit le të zbatohet menjëherë në Shtëpinë e Hyjit të qiellit, që hidhërimi i tij të mos vijë rastësisht në mbretërinë tonë dhe kundër fëmijëve të tij. [24]Jua bëjmë poashtu, me dije, se askush s'ka të drejtë t'u kërkojë tatime, taksa e dogana priftërinjve, levitëve,

7,11 Tri rregulla që janë përcaktuar në dekret duhet të ruhen dhe të shënohen 1) Judenjtë që jetonin në Babiloni mund të jetojnë në Jude (rr 13); 2) Ligji i Moisiut bëhet ligj i shtetit (rr 25-26); me anë të këtij Ligji do të kontrollohet i gjithë populli i Palestinës (rr 14) edhe disa bashkësi judaike që gjendeshin përtej lumit (rr 15); ky Ligj do të jetë i detyrueshem (rr 26); 3) marrëveshjet ekonomike (rr 15-20). Mbi politiken fetare të mbretërve të Persisë, krh. 1,2+.

7,12-26 Këto rr gjenden në gjuhen aramaike.

7,12 *shëndet!*: përkthim jo i përcaktuar; TM: *"të plotësuar"*, 3Esd 8,9 ka: "*shëndet*", "*paqe*".

7,18 *sipas vullnetit të Hyjit tuaj*: pra sipas *Ligjit*, ashtu si në rr. 25.

7,19 *për shërbesat e Shtëpisë së Hyjit tënd, vëri para Hyjit në Jerusalem* : sipas me BJ, me LXX dhe 3Esd 8,17; TM ka *Hyjit të Jerusalemit. Jerusalem"*.

këngëtarëve, derëtarëve, të dhuruarve dhe shërbestarëve të kësaj Shtëpie të Hyjit.

25Kurse ti, Esdra, me mençurinë që ta ka dhënë Hyji i yt, caktoji zyrtarët dhe gjykatësit që ta udhëheqin mbarë popullin që ka mbetur Përtejlumin, d.t.th. të gjithë ata që e njohin Ligjin e Hyjit tënd. Atyre që nuk e njohin, e keni për detyrë t'ua mësoni. 26Secilit që nuk do ta mbajë Ligjin e Hyjit tënd, pra pikërisht edhe ligjin e mbretit, le të dënohet ose me vdekje, ose me mërgim, ose me gjobë ose me burgim».

Udhëtimi i Esdrës nga Babilonia në Palestinë

27Qoftë bekuar Zoti, Hyji i etërve të mi, që e frymëzoi zemrën e mbretit për ta nderuar Shtëpinë e Zotit që është në Jerusalem, 28i cili e ktheu kah unë përkrahjen e mbretit, të këshilltarëve të tij dhe të mbarë prijësve të tij të fuqishëm! Atëherë unë fitova forcë e guxim, sepse dora e Zotit, e Hyjit tim, ishte mbi mua dhe i bashkova disa krerë, prej Izraelit, të cilët erdhën me mua.

8 1Dhe, ja, prijësit e familjeve me breznitë e tyre, që u nisën me mua nga Babilonia në kohën e mbretërimit të mbretit Artakserks:

2Nga bijtë e Fineesit: Gersoni; nga bijtë e Itamarit: Danieli;
nga bijtë e Davidit: Hatusi, biri i Sekenisë;
3nga bijtë e Farosit: Zakaria: me të u regjistruan
njëqind e pesëdhjetë burra.
4Nga bijtë e Fahatmoabit: Elioenaji, biri i Zareheut,
e me të edhe dyqind burra.
5Nga bijtë e Zetuasë: Sekenia, biri i Jahazielit,
e me të edhe treqind burra.
6Nga bijtë e Adanit: Abedi, biri i Jonatanit,

7,25 *me mençurinë që ta ka dhënë Hyji i yt*: me pak fjalë *Ligji* (krh. rr 8). – *Gjykatësit*: me TM; BJ dhe LXX: "*skribët*". – *Ligjet*: me TM; BJ, LXX dhe 3Esd 8,23 përkthejnë: "*Ligji*". Të njohësh ligjet do të thotë edhe t'i zbatosh ato.

8,1 Kjo listë ndërpret marrëdhëniet e Esdres mes 7,28 dhe 8,15 përfshin dy priftërinj prejardhës prej bijve të Fineesit (BJ ka: Pinkas) dhe Itamar, një prejardhës prej familjes mbretërore të Davidit, dhe 12 familje, ku dy veta gjenden në listen e Esd 2 (=Neh 7). Ky punim është veper e kronistit ose e redaktorit. Aty ku teksti paraqitet i dëmtuar sigurisht është ndrequr duke marrë parasysh 3Esd 8 dhe disa pika të saj.

8,2 Prejardhësit e Fineesit i përkasin familjes së Sadokut e cila është e vetmja e përshkruar në këtë listë të k 2 (=Neh 7). Kurse prejardhësit e Itamarit i përkasin breznisë së Ebiatarit, e cila qe larguar nga tempulli (krh. 1Mbr 2,27). Prania e saj në këtë listë do të thotë që dy familjet janë pajtuar, dhe në tempullin e dytë ata do t'i japin jetë priftërinjve "bijve të Aronit"; Sadocitët do të jenë 16 klasat e para, kunder Itamaritëve që janë 8 (krh. 1Kro 24,4).

8,5 *Zetuasë*: me LXX dhe 3Esd 8,32; TM s'ka.

e me të edhe pesëdhjetë burra.
7Nga bijtë e Alamit: Isaia, biri i Atalisë,
e me të edhe shtatëdhjetë burra.
8Nga bijtë e Safatisë: Zebedia, biri i Mikaelit
e me të edhe tetëdhjetë burra.
9Nga bijtë e Joabit: Obedia, biri i Jahielit,
e me të edhe dyqind e tetëmbëdhjetë burra.
10Nga bijtë e Baniut: Selomiti, biri i Josfisë,
e me të edhe njëqind e gjashtëdhjetë burra.
11Nga bijtë e Bebajit: Zakaria, biri i Bebajit,
e me të edhe njëzet e tetë burra.
12Nga bijtë e Azgadit: Johanani, biri Ekcetanit,
e me të edhe njëqind e dhjetë burra.
13Nga bijtë e Adonikamit erdhën më të rinjtë.
Ja emrat e tyre: Elifaleti, Jehieli e Samaja
dhe me ta gjashtëdhjetë burra.
14Nga bijtë e Begujit: Utaji, biri i Zakurit,
e me të shtatëdhjetë burra.

15I bashkova në bregun e lumit që rrjedh drejt Ahavës e aty qëndruam tri ditë. E numërova popullin dhe priftërinjtë, e nga levitët nuk gjeta asnjë aty. 16Prandaj i dërgova Eliezerin, Arielin, Semejën, Jojaribin, Elnatanin, Natanin, Zakarinë dhe Mosolamin, njerëz të urtë. 17I dërgova te Edoja, që është i pari i vendit Kasfi dhe i vura në gojën e tyre fjalët që do t'ia thonë Edos dhe vëllezërve të tij për të na sjellë shërbestarë për Shtëpinë e Hyjit tonë. 18E pasi dora bamirëse e Hyjit tonë ishte mbi ne, na sollën një burrë shumë të dijshëm nga bijtë e Moholiut, të birit të Levit, të birit të Izraelit, me emër Serebi me bijtë e me vëllezërit e tij: tetëmbëdhjetë burra, 19Hasabinë e me të edhe Isainë, nga bijtë e Merariut, me bijtë e me vëllezërit e tyre: njëzet burra. 20Sollën edhe të dhuruar, të cilët i kishte dhuruar Davidi, dhe prijësit për shërbesat e levitëve: dyqind e njëzet burra: të gjithë këta

8,10 *Baniut*: me LXX dhe 3Esd 8,36; TM s'ka.

8,14 *biri i Zakurit*: me BJ, me 3Esd 8,40 dhe *ketib*; TM *kerè* me LXX, sir e volg: "bir i Zabudit".

8,15 *Ahavës*: një vend i pa njohur. Lumi këtu tregon vetem një kanal për ujitjen.

8,16 *njerëz të urtë*: Me LXX, 3Esd 8,43; BJ nuk permend emrat; TM: "*udhëheqësit Jojaribi dhe Elnatani, të drejtë*". LXX nuk e shkruan "*Jarib dhe Elnatan*" por vetem "*burrat*" në vend të fjalës "*të urtë*".

8,17 *dhe vëllezërve të tij*: me 3Esd 8,45; TM ka: "*Edos vëllait të tij*". – *shërbëtorë*: me *kerè*; BJ ka: "*zuri vend*". – *Kasifar*: vend i pa njohur. Ndoshta një vend lutjeje dhe flijimi: sepse n.q.s në këtë vend ishin të përqëndruar levitet, kjo do të thotë se mërgimtarët kishin qëndruar së bashku me familjet dhe të parët e tyre.

8,19 *me bijtë e me vëllezërit e tyre*: me TM, kurse BJ me 3Esd 8,46 ka: "*biri i tij Isainë të bijve të Merariut*".

2,43+ qenë regjistruar me emra. 21Aty, pranë lumit Ahavë, shpalla agjërim
për t'u përkulur para Hyjit tonë e për të lypur udhë të mbarë për ne,
Neh 2,9 për fëmijët tanë e për gjithçka kishim. 22Në të vërtetë më erdhi turp
të kërkoja prej mbretit ushtarë e kalorës për të na mbrojtur udhës nga
armiku, madje i kisha thënë mbretit: «Dora e Hyjit tonë është e shtrirë
që t'i mbrojë të gjithë ata që e kërkojnë; kurse fuqia dhe hidhërimi
i tij bie mbi ata që e harrojnë». 23Kështu agjëruam dhe e kërkuam
ndihmën e Hyjit tonë me këtë qëllim dhe ai na e solli të mbarën.

24Atëherë i zgjodha dymbëdhjetë eprorë të priftërinjve, Sarabinë
dhe Hasabinë, edhe dhjetë vetë me ta prej vëllezërve të tyre, 25ua mata
argjendin, arin dhe enët: dhuratë për Shtëpinë e Hyjit tonë që i kishin
dhuruar mbreti, këshilltarët, prijësit e tij dhe mbarë izraelitët që
ndodheshin aty. 26I mata, pra, dhe ua dhashë në dorë atyre: argjend:
gjashtëqind e pesëdhjetë talenta; enë argjendi: njëqind. Secila
peshonte nga dy talenta; ar: njëqind talenta; 27gota të arta: njëzet nga
një mijë darikë dhe dy enë bronzi të shkëlqyshme, të lara me ar dhe të
çmueshme si ari. 28Dhe u thashë: «Ju jeni të shuguruarit e Zotit; këto
janë enët e shuguruara, ky argjend e ar i janë kushtuar Zotit, Hyjit
të etërve tanë. 29Ruani e kujdesuni deri sa t'i peshoni para krerëve
të priftërinjve, të levitëve dhe të krerëve të familjeve të Izraelit në
Jerusalem, në dhomat e Shtëpisë së Zotit». 30Atëherë priftërinjtë dhe
levitët e morën në dorëzim sasinë e peshuar të argjendit, të arit e të
enëve për t'i çuar në Jerusalem, në Shtëpinë e Hyjit tonë.

31Me dymbëdhjetë të muajit të parë, u nisëm nga bregu i lumit
Ahavë për të shkuar në Jerusalem. Dora e Hyjit tonë qe me ne, e
na shpëtoi nga dora e armikut dhe e kundërshtarit gjatë udhëtimit.
32Arritëm në Jerusalem aty dhe pushuam tri ditë. 33Të katërtën ditë
u peshua argjendi, ari dhe enët në Shtëpinë e Hyjit tonë me dorën e
Meremotit, birit të priftit Uri. Bashkë me të qe edhe Eleazari, biri i
Fineesit, e me ta edhe levitët: Jozabedi, biri i Jezuasë dhe Noadaja,
biri i Benuit. 34Gjithçka ishte sipas numrit e peshës dhe kjo u shënua
me shkrim. Aso kohe, 35ata që ishin kthyer nga mërgimi, të kthyerit
kushtuan fli shkrumbimi për nder të Hyjit të Izraelit: dymbëdhjetë
mëzetër për mbarë popullin e Izraelit, nëntëdhjetë e gjashtë desh,
shtatëdhjetë e shtatë qengja, dymbëdhjetë cjep për fli shpërblimi për
mëkat: të gjitha këto fli shkrumbimi për nder të Zotit.

8,21 *për fëmijët tanë*: BJ ka: "*ata njerëz që ne kemi në ngarkim*". Në këtë rast nuk flitet vetem për fëmijë por edhe për gra dhe të moshuar.

8,26 *argjend: gjashtëqind e pesëdhjetë talenta*: TM ka: "*njëqind enë argjendi për një talent*", BJ ka: "*njëqind enë argjendi për dy talenta*".

8,34 *Aso kohe*: kështu TM; BJ e lidh këtë fjalë me shprehjen që vijon: "*Në këtë çast ata që u rikthyen*". Në TM dallohet mirë ndarja.

8,35 *shtatëdhjetë e shtatë*: me TM; BJ me 3Esd 8,63 ka : "*shtatëdhjetë e dy*".

[36]Pastaj urdhëresat e mbretit ua dorëzuan satrapëve të mbretit dhe
qeveritarëve të Përtejlumit, të cilët e përkrahën popullin dhe Shtëpinë
e Hyjit.

Ndërprerja e martesave me të huaj

Mal 2,10-12

9 [1]Pasi u kryen këto gjëra, u paraqitën tek unë prijësit e më thanë:
«Populli i Izraelit, priftërinjtë e levitët nuk janë ndarë nga
popujt e vendit dhe prej turpësive të tyre, d.t.th. nuk janë ndarë
nga kananenjtë, hetenjtë, ferezenjtë, jebusenjtë, amonitët, moabitët, Lp 7,1+
egjiptianët e amorenjtë, [2]por i kanë marrë bijat e tyre gra për vete dhe
për bijtë e vet, dhe kështu e kanë përzier farën e shenjtë me popullsitë Neh 9,2
vendëse. Krerët dhe këshilltarët kanë qenë të parët që u dhanë pas
kësaj pabesnikërie». [3]Me të dëgjuar të këtij lajmi, unë e shqeva petkun
tim dhe mantelin, i shkula flokët e kokës dhe qimet e mjekrrës sime
dhe u ula ndenjur i pikëlluar. [4]Të gjithë ata që kishin frikë nga fjala Is 66,2.5
e Hyjit të Izraelit për shkak të kësaj pabesnikërie të atyre që ishin
riatdhesuar, u bashkuan rreth meje. Unë nuk luajta vendit ashtu i
trishtuar deri në flijimin e mbrëmjes. [5]Në kohën e flisë së mbrëmjes,
u ngrita nga ajo gjendje mjerimi dhe me petkat e shqyera, rashë në
gjunjë, i shtriva duart drejt Zotit, Hyjit tim, [6]dhe thashë:

«Hyji im! Më vjen turp dhe kam frikë ta sjell fytyrën time drejt teje,
sepse fajësitë tona dhe veprimet tona të këqija janë shumuar përmbi
kokë dhe mëkatet tona janë grumbulluar e kanë arritur deri në qiell.
[7]Qysh nga ditët e etërve tanë, mëkatuam rëndë, deri në ditën e sotme,
dhe për shkak të mëkateve tona qemë të dorëzuar në duar të mbretërve
tokësorë: ne, mbretërit, dhe priftërinjtë tanë nën shpatë, në robëri, të
rrëmbyer, të poshtëruar dhe të turpëruar ashtu si është edhe sot! [8]Por
tani, vetëm brënda pak kohe, Zoti, Hyji i ynë u bë i mëshirshëm dhe
na e la një Tepricë dhe na dha strehim në vendin e vet të shenjtë,
dhe kështu Zoti, Hyji ynë, u dha dritë syve tanë dhe pak freskim pas
mjerimit dhe robërisë sonë. [9]Ne jemi skllevër, por Hyji ynë nuk na la
në skllavëri. Ai ua preku zemrën mbretërve të Persisë për të na dhënë

9,1–10,17 Martesat me gratë e huaja nuk ishin të ndaluara dikur në Izrael. (Zan 41,45; 48,5v; Nr 12,1; Rut 1,4; 2Sam 3,3); ato filluan të ndaloheshin në Lp, për të mposhtur idhujtarinë që këto gra mund të sillnin në familjet e tyre (Lp 7,1-4; krh. 23,4v). Pas mërgimit rreziku u shtua, sepse shumica e tyre ishin burra. Fakti që ndërpresin marrëdhëniet me popujt fqinjë ishte që mos të përzihej raca (9,2).

9,1 *prej turpësive të tyre*: TM ka "*për sa i përket shkeljes së tyre*"; BJ, me LXX, ka: "*në shkeljet e tyre*".

9,4 Bashkësia judaike është e quajtur golah (të mërguarit), këtë emër e merr nga klasa shoqërore që i përket (4,1; 6,16; 10,6.8.16). Ajo dallohet si "pjesa tjetër" (krh. Is 4,3+)

9,5 Lutja e Esdrës që është edhe një predikim, që i frymëzohet Librit të Përtërirë dhe profetëve (rr 11v).

9,6 *fajësitë tona*: me BJ dhe LXX; TM: "*faj ynë*".

neve pak fuqi që të ndërtohet Shtëpia e Hyjit, të rindërtohen rrënojat
e saja dhe na dha strehim në Judë dhe në Jerusalem. [10]Por tani, o Zot,
Hyji ynë, çka mund të themi, pas të gjitha këtyre, hireve? Ne i kemi
lënë urdhërat e tua, [11]që na i dhe me anë të profetëve të tu, kur the:
Lev 18,24v; Dal 36,17 Toka të cilën ju do ta pronësoni, është tokë e papastër nga papastërtia
e popujve vendës, nga fëlliqësitë e tyre me të cilat e kanë mbushur
Lp 7,3 fund e krye. [12]Prandaj mos i jepni bijat tuaja për djemtë e tyre as bijat
e tyre mos i merrni për djemtë tuaj. Mos e dëshironi assesi paqen e
tyre as fatin e tyre kurrë e për këtë jetë. Kështu do të bëheni të fortë
e do t'i hani më të mirat fryte të tokës, të cilën do ta trashëgojnë
përgjithmonë djemtë tuaj. [13]Tashti, pas të gjitha këtyre vështirësive
që na takuan t'i heqim për shkak të veprave tona të mbrapshta e për
shkak të fajit tonë të madh megjithëse ti, o Hyji ynë, na ke ndëshkuar
më pak se sa meritonin fajet tona dhe na shpëtove siç po shohim sot,
[14]a thua edhe më tutje do t'i prishim urdhërimet e tua dhe do të lidhim
martesa me popujt e këtyre turpësive? Vallë, a mos je zemëruar deri
në fund me ne për të na shfarosur që të mos ketë shpëtim as për
këtë Tepricë të mbetur? [15]O Zot, Hyji ynë, për hir të butësisë sate ka
shpëtuar kjo Tepricë siç shihet sot: ja, para teje jemi bashkë me fajin
tonë! Vërtet, për shkak të tij s'do të guxonim të qëndrojmë para teje!».

10 [1]Ndërkohë që Esdra po lutej e po përlutej me lot për faqe, i
shtrirë për dhe para Tempullit të Hyjit, u mblodh përreth
tij një turmë e madhe izralitësh burra, gra e fëmijë dhe
mbarë populli qante e vajtonte dhembshëm. [2]Atëherë foli Sekenia,
biri i Jehielit, nga bijtë e Elamit, e i tha Esdrës: «Ne qemë të pabesë
ndaj Hyjit tonë dhe morëm gra të huajsh prej popujve të vendit.
Megjithatë, ka ende shpresë për Izraelin! [3]Të lidhim besëlidhje me
Zotin, Hyjin tonë: t'i dëbojmë të gjitha gratë e huaja, edhe ata që
lindën prej tyre, sipas këshillës tënde, imzot, dhe këshillës së atyre
që dridhen para urdhrit të Zotit, Hyjit tonë! Le të bëhet ashtu si thotë
Ligji! [4]Çohu në këmbë! Ty të takon të vendosësh! Ne do të jemi me
ty! Bëju i guximshëm edhe vepro!». [5]U ngrit, pra, Esdra dhe i bëri
të përbetohen krerët e priftërinjve e të levitëve dhe mbarë izraelitët
se do të bëjnë si u tha. U përbetuan. [6]Esdra u çua e u largua nga
Tempulli i Hyjit. Shkoi në banesën e Johananit, birit të Eliasibit, dhe
aty bujti. Nuk hëngri bukë as nuk piu ujë, sepse mbante zi për shkak

9,11 *fëlliqësitë*: pisllëqe, pa pastertira, fëlligështira: gjitha këto shprehin idhujtarinë.

9,15 Drejtësia e Hyjit zbutet nga mëshira e tij, përndryshe askush nuk do të mbijetojë. Është drejtësia që shpëton (krh. Is 56,1; Rm 1,17).

10,3 *gratë e huaja*: me BJ; TM; LXX (1Esd) dhe 3Esd 8,90 ka "*gratë*".

10,6 *shkoi*: me TM; me 3Esd 9,2; BJ ka: *"ku kaloj naten"*.

të pabesnikërisë së të riatdhesuarve. 7Atëherë u çua fjala të gjithë të
riatdhesuarve në Judë e në Jerusalem që të bashkohen: 8kush nuk do
të vijë brenda tri ditëve në Jerusalem kështu ishte vendimi i krerëve
dhe i pleqve do t'i merret gjithë pasuria, kurse ai do të përjashtohet
nga bashkësia e të riatdhesuarve. 9Brenda tri ditëve u mblodhën të
gjithë njerëzit e Judës dhe të Beniaminit në Jerusalem. Ishte muaji
i nëntë, e njëzeta ditë e muajit. Mbarë populli u mblodh në sheshin e
Shtëpisë së Hyjit, duke u dridhur për shkak të mëkateve dhe të shiut
me shtrëngatë.

10Atëherë u ngrit prifti Esdër dhe u tha: «Ju keni vepruar me pabesi
kur jeni martuar me gra të huaja: kështu e keni shtuar mëkatin e
Izraelit. 11E tash jepni lavdi Zotit, Hyjit të etërve tuaj, dhe zbatojeni
vullnetin e tij: ndahuni nga popujt e vendit dhe nga gratë e huaja!».
12Mbarë populli i përgjigji e me zë të lartë i tha: «Si po thua ti, ashtu
le të bëhet! 13Por ka shumë popull, shiu nuk po ndalet dhe nuk mund
të qëndrojmë jashtë, mandej kjo s'është punë që bëhet në një ose dy
ditë sepse jemi shumë që kemi gabuar në këtë pikë 14mendojmë të
caktohen krerët tanë, të cilët do të na përfaqësojnë në kuvendin e
përbashkët dhe kështu, të gjithë ata tanët që kanë marrë gra nga të
huajt, të paraqiten në kohë të caktuar, të përcjellë nga pleqtë e qytetit
dhe gjyqtarët deri sa të largohet prej nesh hidhërimi i Hyjit tonë për
shkak të këtij mëkati».

15Vetëm Jonatani, biri i Asaelit, dhe Jaasia, biri i Tekuehut, u çuan
kundër këtij parashtrimi. I përkrahu levitët, Mesolami dhe Sebetaji.
16Të riatdhesuarit bënë sipas parashtrimit. Prifti Esdër zgjodhi disa
burra, zota shtëpish, sipas vëllazërive, të gjithë të caktuar me emër. U
mblodhën për ta rrahur këtë çështje të parën ditë të muajit të dhjetë.
17Të parën ditë të muajit të parë i dhanë fund çështjes me të gjithë ata
që kishin marrë gra të kombësive të huaja.

Lista e fajtorëve

18Ndër anëtarët e priftërinjve që kishin marrë gra të huaja, u gjetën
këta:

10,8 Krh. Lev 27,28+; Joz 6,17+

10,14 Një istitucion i formuar nga një grup hetues.

10,15 Kundërshtimi ndaj proçedurës bëhet nga përsona të zellshëm, që sipas tyre nuk është mjaft e fuqishme për rastin.

10,16 *zgjodhi*: TM; BJ me 3Esd 9,16 ka; "*u zgjodh*".

10,18-44 Për sa i përket largimit të grave të huaja përveç rr 17 kemi edhe rr 19-44b. Kronisti ka futur një rënditje fajtorësh (rr 18.20-44b), të cilët sigurisht i ka marrë nga arkivi i tempullit, por i ka ndryshuar duke u frymëzuar në kapitujt 2 (=Neh 7) e Esd 8. Kater familjet priftërore janë të njëjtat që përmenden në 2,36-39, shtatë familje laike gjenden në 2,3-35 dhe 8,3-14. – Disa emra janë korrigjuar duke pasur parasysh librin 3Esd dhe të dhënat.

ndër bijtë e Jesuasë, biri i Jozedekut dhe vëllezërit e tij:
Maasia, Eliezeri, Jaribi e Godolia. [19]Këta, dhanë fjalën
se do t'i dëbojnë gratë e veta dhe si fli për shpërblimin e
mëkatit do të kushtojnë nga një dash.
[20]Nga bijtë e Emerit: Hananiu e Zebedia.
[21]Nga bijtë e Harimit: Maasia, Elia, Semeja, Jehieli e Ozia.
[22]Nga bijtë e Fashurit: Elioenaji, Maasia, Ismaeli, Natanaeli,
Jozabedi e Elasa.
Neh 8,7; 10,11 [23]Nga anëtarët e levitëve: Jozabedi, Semeji, Celaja, d.t.th.
Kalita, Fetahia, Juda dhe Eliezeri.
[24]Nga këngëtarët: Eliasibi. Nga derëtarët: Selumi, Telemi dhe
Uriu.
[25]Ndër izraelitët: Nga bijtë e Farosit: Remeja, Jezia, Melkia,
Miamini, Eliezeri, Melkia e Baneja.
[26]Nga bijtë e Elamit: Matania, Zakaria, Jehieli, Abdiu,
Jerimoti dhe Elia.
[27]Nga bijtë e Zetuasë: Elioenaji, Eliasibi, Matania, Jerimuthi,
Zabadi dhe Aziza.
[28]Nga bijtë e Bebajit: Johanani, Hanania, Zabaji e Atalaji.
[29]Nga bijtë e Beguajit: Mosolami, Meluku, Adaja, Jasubi,
Saali e Ramoti.
[30]Nga bijtë e Fahatmoabit: Edna, Kalali, Banaja, Maasia,
Matania, Beseleeli, Benuji e Manaseu.
[31]Nga bijtë e Harimit: Eliezeri, Jesia, Melkia, Semeja,
Simeoni,
[32]Beniamini, Maloku, e Samaria.
[33]Nga bijtë e Hasumit: Matanaji, Matata, Zabadi, Elifaleti,
Jermaji, Manaseu e Semeji.
[34]Nga bijtë e Baniut: Maadiu, Amrami, Joeli,
[35]Baneasi, Badajasi e Keliauhi, [36]Vania, Marimuthi, Eliasibi,
[37]Matania, Matanaji dhe Jasiu.
[38]Nga bijtë e Benujit: Semeji, [39]Salmijasi, Natani e Adajasi,
[40]Meknedebaji, Sisaji, Saraji, [41]Esdreli, Selemiauhi,
Semeria, [42]Selumi, Amaria e Jozefi.
[43]Nga bijtë e Nebos: Jehieli, Matatia, Zabadi, Zabina, Jeduhi,
Joeli e Banaja.

[44]Të gjithë këta ishin martuar me gra të popujve paganë. Të gjithë i dëbuan gratë dhe fëmijët.

10,19 *fli për shpërblimin e mëkatit*: me LXX dhe 3Esd 9,20; TM ka: "*fajtorët*".
10,24 Pas *Eliasibit*: BJ me 3Esd 9,24 shton: "*dhe Zakur*".
10,44 *i dëbuan grate dhe fëmijët:* kështu BJ dhe 3Esd 9,36. TM ka: "në mesin e tyre kishte disa gra të cilat kishin lindur fëmijë".

Libri i Nehemisë

Thirrja e Nehemisë: misioni i tij në Judejë

1 [1]Fjalët e Nehemisë, të birit të Helkisë. Në muajin Kasleu të vitit
njëzet, kur unë isha në qytezën Suzë, [2]erdhi Hananiu, një nga
vëllezërit e mi, me disa burra nga Juda. I pyeta për judenjtë për
Tepricën e shpëtuar nga shpërngulja dhe për Jerusalemin. [3]Ata më
thanë «Teprica që shpëtoi nga shpërngulja dhe gjenden në krahinë,
janë si është më zi në mjerim e të poshtëruar. Muret e Jerusalemit
janë të rrënuara e dyert e tija të djegura nga zjarri». [4]Kur i dëgjova
këto fjalë, u ula e qava. Mbajta zi për disa ditë: agjërova e u lutja
në praninë e Hyjit të qiellit. [5]E thashë: «Po të lutem, o Zot, Hyji
qiellor, Hyji i fuqishëm, i madhërueshëm e i tmerrshëm, ti që e mban Lp 7,9.12
bësëlidhjen dhe s'ua mungon dashurinë atyre që të duan e i mbajnë
urdhërimet e tua! [6]Deh, le të jenë veshët e tu të gatshëm e sytë e 2Kro 6,40
tu të hapur për ta dëgjuar uratën e shërbëtorit tënd! Po ta drejtoj
tani, ditë e natë, për bijtë e Izraelit, shërbëtorët e tu e po i pranoj
mëkatet e bijve të Izraelit, me të cilat mëkatuan kundër teje. Kam
mëkatuar edhe unë dhe shtëpia e tim eti. [7]Bëmë si është më zi kundër
teje e nuk i mbajtëm urdhërimet, ligjet e doket, që ia dhe Moisiut,
shërbëtorit tënd. [8]Të bie ndër mend fjala që si urdhër ia dhe Moisiut, Lp 30,1-4
shërbëtorit tënd: Nëse do të ma shkelni besën, unë do t'ju tres ndër
popuj paganë; [9]por prapë, nëse do të ktheheni kah unë, do t'i mbani
urdhërimet e mia e do t'i zbatoni ato, edhe nëse do të keni për të qenë ‖Lp 30,4
të tretur në skajin e qiellit, edhe prej andej do t'ju bashkoj e do t'ju
kthej në vendin që e kam zgjedhur për të banuar Emri im. [10]Ja, pra,
këta janë shërbëtorët e tu e populli yt që ti i shpërbleve me fuqinë Lp 9,29

1,1 Këtu fillon përkujtimi i Nehemisë (krh. Hyrja në librat e Kronikave, Esdrës, Nehemisë). – *viti i njëzetë*: i mbretit Artaserit I (465-424, krh. 2,1) ose në dhjetorin e 446.

1,2 populli besnik i kthyer nga mërgimi, i bashkuar përreth Jeruzalemit (krh. Es 1,4+; 6,15; Is 4,3+).

1,3 Shqetësimi për të rindërtuar muret e Jerusalemit lind gjatë (Is 54,11-12) dhe pas mërgimit (Is 60,10-17; Zk 2,5v). Iniciativa ka mundësi që të jetë marrë në kohën e Serseut (Es 4,6) dhe është qartësisht e pranuar nën Artasersin (Es 4,12-13.16). Ajo shfaqet si një rihakmarrje e autonomisë që rrezikonte të cënonte të drejtat e fituara nga Samaria. Prej këtu opozita samaritane mori nga pushteti persian ndalimin e menjëhershëm të ndërtimit (Es 4,23). Dhe kësaj ngjarjeje i referohet Hananiu.

1,5 Lutja e Nehemisë frymëzohet prej Ligjit të përtërirë.

tënde të madhe e me dorën tënde të pushtetshme. 11Deh, po të lutem, o Zot, le të jetë veshi yt i gatshëm ta dëgjojë uratën e shërbëtorit tënd dhe uratën e shërbëtorëve të tu që dëshirojnë ta kenë frikën e Emrit tënd. Deh prija sot të mbarën shërbëtorit tënd e bëj që të gjejë hir para syve të këtij njeriu».

Unë aso kohe isha kuptar i mbretit.

2 1Në muajin e Nisanit të vitit njëzetë të mbretit Artakserks, kur ishte koha e pijes, e mora verën dhe ia ofrova mbretit. Kurrë më parë para tij nuk kisha qëndruar i trishtuar. 2Prandaj mbreti më pyeti: «Pse je i pikëlluar në fytyrë? E pra, s'më dukesh se je i sëmurë! S'është gjë tjetër, por një farë pikëllimi në zemër». Unë atëherë u tremba për së forti 3e i thashë mbretit: «Le të rrojë mbreti sa malet! Por unë si të mos e kem fytyrën e trishtuar, kur qyteti ku janë varrosur prindërit e mi është i shkretuar e dyert e tija të djegura me zjarr?». 4Atëherë mbreti më tha: «Çfarë, pra, dëshiron?». Atëherë iu luta Hyjit të qiellit 5e i thashë mbretit: «Nëse mbretit i duket punë e mirë dhe, nëse është i kënaqur me shërbëtorin e vet, më dërgo në Jude në qytetin e varrezave të etërve të mi që ta rindërtoj». 6Mbreti që e kishte mbretëreshën ndenjur përbri, më pyeti: «Sa kohë do të zgjasë udhëtimi yt? Kur do të kthehesh?». Pasi ia caktova kohën, mbretit i pëlqeu të më dërgojë. 7Mandej i thashë mbretit: «Nëse mbretit i duket punë e mirë, do të kisha nevojë të më jepen disa letra për qeveritarët e Përtejlumit që të më lejojnë të kaloj deri në Jude. 8Gjithashtu edhe një letër për Asafin, rojtarin e pyllit të mbretit që të më japë lëndë për ndërtimin e dyerve të qytezës së Tempullit, të mureve e të shtëpisë ku do të banoj». E mbreti m'i dha sepse dora bamirëse e Hyjit tim ishte mbi mua.

9Arrita te qeveritarët e Përtejlumit dhe ua dhashë letrat. Mbreti më
Esd 8,22 kishte dhënë si përcjellje disa udhëheqës ushtarakë dhe disa kalorës. 10Kur e mori vesh Sanabalat Horoniti dhe shërbëtori Tobi Amoniti, u erdhi shumë keq që kishte ardhur dikush për t'u kujdesuar për të mirën e bijve të Izraelit.

Vendimi për rindërtimin e mureve të Jerusalemit

11Si erdha në Jerusalem, ndenja aty tri ditë. 12Atëherë u ngrita natën i shoqëruar nga disa burra, pa i treguar askujt se Hyji im ma kishte frymëzuar zemrën të bëj diçka për Jerusalemin. S'kisha me

2,1 Mars-prill i 445. – kur ishte koha e pijes: supozon. BJ me LXX përkthen: «pasi që isha i ngarkuar me verën»; TM ka «ai ishte i ngarkuar». – *përballë atij*: me TM *lepanaw*; BJ ndryshon: «para», *lepanîm*.

2,10 *Shërbëtori Tobi Amoniti*: BJ përkthen: «funksionari amonit». Sanabalat është i njohur si qeveritari i Samarisë. Tobia ishte një Judeas qeveritar i Amonit, nën urdhërat e Sanabalatit.

vete tjetër kafshë, përveç asaj në të cilën kalëroja unë. [13]Dola natën
nëpër derën e Luginës dhe u drejtova drejt Burimit të Dragoit e pastaj
drejt derës së Mbeturinave duke i vërejtur muret e Jerusalemit si
ishin të rrënuara dhe dyert e djegura nga zjarri. [14]Mandej kalova
kah dera e Burimit dhe kah Peshkorja e Mbretit e mandej kafsha të
cilën kaloroja nuk kishte mundësi të kalonte. [15]Atëherë u ngjita natën
luginës duke shikuar muret; pastaj hyra për derën e Luginës dhe u
ktheva në shtëpi.
[16]Kështilltarët nuk dinin as ku kisha shkuar as çfarë bëja. Deri
atëherë nuk u kisha treguar asgjë as judenjve, as priftërinjve, as
parisë, as kështilltarëve, as përgjegjësve të vendit. [17]Atëherë u thashë:
«Ju po e shihni mjerimin në të cilin gjendemi: Jerusalemi është
i rrënuar dhe dyert e tija të djegura. Ejani t'i ndërtojmë muret e
Jerusalemit e të mos jemi më loja e dheut!». [18]Atëherë u tregova se
dora bamirëse e Hyjit tim ishte mbi mua si dhe fjalët e mbretit që m'i
kishte thënë. Ata thanë: «Të ngritemi e të ndërtojmë!». Dhe ia hynë
plot fuqi kësaj pune së mirë.
[19]Por kur dëgjuan Sanabalat Horoniti, Tobia, shërbëtori Amanit dhe
Gosem Arabi, na vunë në lojë, na përbuzën e na thanë: «Çfarë po bëni
ashtu? A doni të ngriteni kundër mbretit?». [20]Unë u përgjigja kështu:
«Vetë Hyji i qiellit po na e prin të mbarën dhe ne jemi shërbëtorët e
tij dhe ia hymë ndërtimit, kurse ju as s'keni pjesë, as të drejtë dhe as
ndonjë kujtim në Jerusalem».

Ndërtuesit vullnetarë

3 [1]Kryeprifti Eliasib dhe vëllezërit e tij priftërinj ia hynë të
ndërtojnë derën e Deleve; i ndërtuan krahët dhe i vunë shtatkat
e vazhduan ndërtimin deri te pirgu Meah e deri te pirgu
Hananeel. [2]Në vazhdim të tyre punuan njerëzit e Jerikut e në vazhdim Jer 31,38
të këtyre ndërtoi Zakuri, biri Amriut. [3]Derën e Peshqve e ndërtuan Esd 2,35
bijtë e Asnaasë. I forcuan pragjet, i punuan krahët, i vunë shtatkat
dhe shulat. Përbri tyre ndërtoi Marimuthi, i biri i Urisë së Akusit.
[4]Përbri tij ndërtoi Mosolami, i biri i Barakisë së Mesezebelit. Përbri

2,13 *muret*: me TM; BJ, me LXX dhe Vulg. ka: «murin». – *si ishin të rrënuara:* me TM qeré (*'asher hëm perusim*); BJ përkthen me ketib: «ku ishin çarë (*hameporasim*)».

2,15 *e Luginës:* është ajo e Cedronit.

2,19 *Gosem* ose Gasmu (6,6), mbret i federatës arabe të Kedarit, territori i të cilit shtrihej në jug të Transjordanisë dhe të Palestinës.

k 3 Ky k riprodhon një dokument të marrë nga arkivat e tempullit, të vendosur në kujtesën e Nehemisë. Ai na informon mbi topografinë e Jerusalemit (krh. plani në fund e vëllimit; 2Sam 5,9+; 2Mbr 114,13+) dhe në gjeografinë politike të provincës, e cila numëronte pesë qëndra: Jeruzalemi, Bet-Keremi, Mizpà, Bet-Zuri, Keila.

3,1 *ndërtuan:* me TM; BJ supozon mbi bazën e rr 3 dhe 6: «e punuan me dërrasa». – *vazhduan ndertimin deri tek pirgu:* me BJ (hipot.); TM ka: «e shuguruan deri te pirgu».

tij rindërtoi Sadoku, biri i Baanës. [5]Pranë tyre ndërtuan Tekuenajt, kurse bujarët e tyre nuk deshën ta ulin qafën për të punuar në veprën e Zotit të tyre. [6]Derën e Vjetër e rindërtuan Jojada, biri i Fasesë, dhe Mosolami, biri i Besodisë. Ata e punuan me dërrasa, i ndreqën krahët, shtyllakët dhe shulat. [7]Përbri tyre rindërtuan Meltia Gabaonas, Jadon Meronati, njerëzit nga Gabaoni e Masfa, të nënshtruarit e qeveritarit të krahinës së Përtejlumit. [8]Përkrah tyre rindërtoi Ezieli, biri i Arajës, artar, përkrah tij rindërtoi Anania, erërapunues. Këta e forcuan Jerusalemin deri te muri i Gjerë. [9]Përbri tij rindërtoi Rafaja, biri i Hurit, kryetari i gjysmës së rrethit të Jerusalemit. [10]Përngjat tij rindërtoi Jedaja, biri i Haromafit, përballë shtëpisë së vet. Përbri këtij rindërtoi Hatusi, biri i Hasebonisë. [11]Pjesën tjetër, deri te pirgu i Furrave e rindërtoi Melkia, biri i Heremit dhe Hasubi, biri i Fahatmoabit. [12]Përbri tyre rindërtoi Selumi, biri i Alohesit, kryetari i gjysmës së rrethit të Jerusalemit dhe bijat e tija. [13]Derën e luginës e rindërtoi Hanuni dhe banorët e Zanoesë: ata e rindërtuan derën, i forcuan krahët e saj, shulat dhe shtatkat, dhe një mijë kute mur deri te dera e Mbeturinave. [14]Derën e Mbeturinave e rindërtoi Melkia, biri i Rekabit, kryetari i rrethit të Betkaremit. Ai e rindërtoi, i forcoi krahët, shtyllakët dhe shulat. [15]Kurse derën e Burimit e përmirësoi Selumi, biri i Holhozës, kryetari i rrethit të Masfës. Ai e rindërtoi derën, i mbuloi dhe i forcoi krahët e saj, shulat dhe shtyllakët si edhe murin e peshkores Siloe që shkon prej kopshtit të mbretit deri te shkallët që zbresin nga Qyteti i Davidit. [16]Përtej tij rindërtoi Nehemia, biri i Azbokut, kryetari i gjysmës së rrethit Betsur deri përballë Varreve të Davidit deri te peshkorja mjeshtrore e deri te shtëpia e Trimave. [17]Përtej tij rindërtuan levitët: Rehumi,

3,5 *e Zotit të tyre*: me Vulg.; BJ, me TM, përkthen: «e zotërinjëve të tyre», dmth. Nehemia dhe Kolegët e tij.

3,6 *Derën e Vjetër*: me TM; BJ me sir. përkthen: «e lagjës së re». – Shpërhapja e qytetit drejtë veriut solli ndertimin e kësaj lagjeje (krh. 2Mbr 22,14; Sof 1,10-11). Në 12,39 kjo derë quhet «dera e Efraimit».

3,7 *të nënshtruarit e qeveritarit:* kuptimi i tekstit nuk është i qartë.

3,8 *biri i Arajës, artar*: me TM; BJ supozon sipas sir.: «anëtarë i koorporatës së artarve».

3,11 *dhe pirgu i Furrave:* ose pirgu i Këndit (2Kro 26,9). BJ me LXX ka: «deri te pirgu i Furrave».

3,12 *me bijat:* me TM dhe LXX; BJ (me sir.) supozon: «me bijtë e tij».

3,13 *dera e Mbeturinave*: me qeré dhe LXX; ketibi ka: «dera e Djathërave». Më vonë u quajt «dera e Esenëve».

3,14 *e rindërtoi:* me TM; BJ me LXX përkthen «e ndeqi, ai dhe bijtë e tij».

3,15 *Qyteti i Davidit*, vendi i parmë i Jerusalemit mbi kodren e Ofelit, ishte e vendosur në jug të kompleksit «tempull-pallat mbretëror» (krh. 2Sam 5,9+). Shkalla për të cilën flitet është gjetur, e gdhendur në shkëmb.

3,16 *peshkorja*: rrezervuarë i vjetër që e mblidhte ujin e Gikonit në daljen e tij natyrore. Mbreti Ezekia bëri që të mbushej kur ndërtoi kanalin nëntokësor që e çonte ujin tek pishina e Siloesë (2Mbr 20,20+). – *shtëpia e Trimave*: ishte kazerma e vjetër e rojeve përsonale të mbretitt (2Sam 16,6; 23,8).

biri i Baniut. Përbri tij rindërtoi Hesebia, kryetari i gjysmës së rrethit
të Cejlës, për krahinën e vet. 18Përtej tij rindërtuan vëllezërit e tij:
Bavaji, biri i Enadadit, kryetari i gjysmës tjetër të rrethit të Cejlës.
19Përbri tij rindërtoi, Azeri, biri i Jezuasë, ndërsa kryetari i Masfës,
pjesën tjetër përballë Përpjetëzës së Armatores në Këndë. 20Përtej tij
rindërtoi Baruku, biri i Zakajit, pjesën tjetër nga Këndi e deri te dera
e shtëpisë së kryepriftit Eliasib. 21Përtej tij rindërtoi Merimuthi, biri
i Urisë së Hakusit, pjesën e dytë nga dera e shtëpisë së Eliasibit deri
te mbarimi i shtëpisë së Eliasibit. 22Përtej tij rindërtuan priftërinjtë
që jetonin në rrethina. 23 Përtej tyre rindërtoi Beniamini e Hasubi
përballë shtëpisë së vet. Përtej tyre rindërtoi Azaria, biri i Maasisë
së Ananisë përbri shtëpisë së vet. 24Përtej tij rindërtoi Benuji, biri i
Henadadit pjesën e dytë që fillon nga shtëpia e Azarisë deri te këndi,
në bërryl. 25Faleli, biri i Oziut, përballë këndit të pirgut që ngritet mbi
Shtëpinë e Epërme të mbretit, e që gjendet në oborr të burgut. 26Pas
tij Fadaja, biri i Farosit, rindërtoi deri te dera e Ujërave, në drejtim
të lindjes e deri te pirgu i Lartësuar. 27Përtej tij pjesën tjetër nga
kulla e madhe e Lartë deri te muri i Tempullit e rindërtuan tekuenët.
28Kurse në pjesën e lartë nga dera e Kuajve, e ripërtëritën priftërinjtë,
secili përballë shtëpisë së vet. 29Përtej tyre rindërtoi Sadoku, biri i
Emerit, përballë shtëpisë së vet. Përtej tij rindërtoi Semaja, biri i
Sekenisë, rojtari i Derës Lindore. 30Përtej tij rindërtoi Hanania, biri Ez 40,6
i Selemisë, dhe Hanuni i gjashti djalë i Selefit, i cili e ndreqi pjesën
tjetër. Përtej tij rindërtoi Mosolami, biri i Barakisë, përballë banesës
së vet. 31Përtej tij rindërtoi Melkia, arpunuesi, deri te banesa e të
dhuruarve dhe e tregtarëve përballë derës së Mbikëqyrjes deri në
sallën e sipërme të këndit. 32Ndërmjet të dhomës së lartë të këndit e
deri te dera e Deleve ndërtuan arpunuesit dhe tregtarët.

Kundërshtimet e armiqve të judenjve

33Kur Sanabalati mori vesh se ne po i ndërtonim muret, u hidhërua
e u zemërua shumë, i vuri në lojë judenjtë 34dhe tha para vëllezërve
të vet dhe bujarëve të Samarisë: «Çfarë duan të bëjnë këta judenj

3,20 *rindërtoi*: me TM; BJ përjashton me LXX, e mbajnë si ditografi.

3,25 *punoi*: e shtuar në bazë të kontekstit; BJ shton edhe para Palalit: «Pas tij» (TM jep vetëm emrin e tij).

3,26 *mblatuesit që banonin mbi Ofel*: me TM; e përjashtuar nga BJ sepse është shënim i nxjerrë nga 11,21 dhe që do të shkonte më mirë në rr 27.

3,30 *përtej tij*: me qeré dhe versione; ketibi ka, si në rr 31: «pas meje».

3,33-38 Nënvizohen më shumë se askund vështërsitë e jashtme që ka takuar Nehemia. Pas talljeve dhe sharjeve (2,19-20; 3,33-35), Sanbalati dhe aleatët e tij kërcënojnë se do të sulmojnë menjëherë (k 4). Prandaj edhe ngrihet një kurth (k 6).

3,34 *bujarëve të Samarisë*: BJ përkthen: «*aristokracisë të Samarisë*». – *bëjnë fli?:* këto fjalët e fundit janë të pa kuptueshme.

marroqa? Po a thua do t'ia dalin? Vallë, a pse bëjnë fli, do ta kryejnë për një ditë? Vallë, a do të mund t'i ringjallin gurët nga grumbulli i pluhurit, të djegur nga zjarri?». 35Po ashtu edhe Tobi Amoniti, që ishte përkrah tij, tha: «Lëri le të ndërtojnë! Këto mure të tyre të gurit mund t'i rrënojë edhe dhelpra më një të kaluar të saj!».

36Dëgjoji, o Hyji ynë, se sa na përbuzin! Ktheje përbuzjen mbi kryet e tyre dhe bëj ta sprovojnë poshtërimin në skllavëri! 37Mos ua mbulo
Jer 18,23 fajësinë dhe mëkati i tyre mos u shleftë para syve të tu, sepse të fyen ty para syve të ndërtuesve!

38Kështu ne vijonim ndërtimin e mureve dhe i kryem gjithkund deri në gjysmën e lartësisë. Populli e kishte marrë me gjithë zemër punën.

4 1Kur Sanabalati, Tobia, arabët, amanitët dhe azotët morën vesh se rindërtimi i mureve të Jerusalemit po shkonte për së mbari sepse po mbylleshin pjesët e rrënuara u hidhëruan për së tepërmi 2dhe të gjithë së bashku u përbetuan se do të vijnë të luftojnë kundër Jerusalemit dhe se do të na bëjnë pështjellime.

3Atëherë ne iu lutëm Hyjit tonë dhe vumë roje ditë e natë kundër tyre. 4Juda thoshte: «Bartësit s'kanë më fuqi, rrënojat janë të mëdha dhe kurrë s'do të arrijmë t'i ndërtojmë muret!». 5Kurse armiqtë tanë thanë: «Pa pritur e pa kujtuar do të sulemi kundër tyre, do t'i vrasim dhe puna do t'u mbetet e pa kryer». 6Ndërsa çifutët që jetonin afër tyre, erdhën dhjetë herë e na thanë këtë gjë, nga çdo vend që vinin tek ne 7prandaj u ulëm në vende të ulta e të hapura pas murit dhe e rendita popullin sipas vëllazërish me shpata, heshta e harqe të veta. 8Pasi i shikova gjithkah, u ngrita e u thashë bujarëve, parisë dhe popullit tjetër: «Mos u trembni prej tyre: e mbani ndër mend të Madhin Zot dhe luftoni për vëllezërit tuaj, për bijtë e bijat tuaja, për gratë dhe shtëpitë tuaja!». 9Kur kundërshtarët tanë morën vesh se ishim të njoftuar për këto, dhe se Hyji e kishte asgjësuar synimin e tyre, atëherë të gjithë u kthyem në mure, secili në punën e vet.

10Prej asaj dite gjysma e djelmoshave të mi punonte e gjysma tjetër i mbante heshtat, mburojat, shigjetat dhe pancirët, kurse krerët qëndronin pas shtëpisë së Judës, 11i cili e kishte ndërtuar murin. Edhe

4,3 *kundër tyre: alêhem* e TM; BJ përkthen: «për të mbrojtur qytetin», duke supozuar *alëah* (fj.fj.: «për atë»)

4,6 *nga çdo vend që vinin tek ne:* me TM (tashûbû); BJ përkthen: «ata ngjiten në të gjitha vendet në të cilat banojnë»; «ata ngjiten»: e shtuar me LXX; «në të cilët banojnë»: supozon yëshebu për rojën përcjellëse të hebr. tashûbû, «do të ktheheni».

4,7 *unë...rendita:* sipas TM, gjendet dy herë në rr; herën e parë është prej BJ e përkthyer, me dshk. gr.: «na u vendos».

4,8 *Pasi i shikova gjithkah:* BJ përkthen në bazë të vazhdimit të rr: «duke parë frikën e tyre».

4,9 *synimin:* BJ shton: «ata u tërhoqën».

4,11 *që bartnin*: me TM; BJ me LXX përkthen «ishin të armatosur».

ata që bartnin, edhe ata që ngarkonin, me njërën dorë punonin e me të
tjetrën mbanin shpatën. 12Ndërtuesit të gjithë e kishin të ngjeshur për
ijësh nga një shpatë dhe kështu muronin. Burizani qëndronte përbri
meje. 13Atëherë unë u thashë bujarëve, krerëve dhe vegjëlisë: «Punimet
janë të mëdha dhe të gjera, ndërsa ne jemi të shpërndarë nëpër mure
larg njëri tjetrit: 14si të dëgjoni se bie boria, atje mblidhuni së bashku
rreth nesh. Hyji ynë do të luftojë për ne». 15Kështu e vazhdonim punën
gjysma jonë mbante armët prej agimit e deri kur dalin yjet e para.
16Aso kohe gjithashtu i thashë popullit: «Secili me shërbëtorin e vet le
ta kalojë natën në Jerusalem: me radhë do të bëjmë rojë natën e ditën
dhe do të punojmë». 17As unë, as vëllezërit e mi as shërbëtorët e mi
dhe as roja që më përcillte, nuk i zhveshnim petkat: secili prej nesh e
mbante shpatën në anën e vet të djathtë.

Vështirësitë shoqërore në kohën e Nehemisë. Mbrojtja e administratës së tij

5 1Ankesë e madhe u ngrit aso kohe nga vegjëlia dhe gratë kundër Jer 34,8-22
vëllezërve të tyre çifutë. 2Kishte asish që thoshin: «I kemi dhënë
peng bijtë e bijat tona për drithëra e bukë që të mbetemi gjallë!».
3 Kishte të tjerë që thoshin: «Na duhet t'i lëmë peng arat, vreshtat dhe
shtëpitë tona për të marrë drithëra në kohën e urisë». 4Tjerë mandej
thoshin: «Huazuam para për t'ia paguar tatimet mbretit për arat dhe
vreshtat tona. 5Mishi ynë është si mishi i vëllezërve tanë dhe si bijtë
e tyre ashtu janë edhe bijtë tanë; por ne duhet t'i japim skllevër bijtë
dhe bijat tona, madje disa prej tyre janë skllavëruar dhe nuk kemi se Dal 21,7; Lev 25,39
me çka t'i shpërblejmë, sepse arat dhe vreshtat tona janë bërë pronë
e tjetërkujt».
6U hidhërova shumë kur e dëgjova ankesën e tyre dhe këto fjalë.
7Pasi persiata mirë me mend, i prozhmova ashpër bujarët dhe krerët,
me fjalët: «Ju po i ngarkuaki vëllezërit tuaj dhe po u merrkeni
kamata!». Dhe kundër tyre thirra një kuvend të madh. 8Dhe u thashë:
«Ju e dini se ne, sipas mundësive tona, i kemi kthyer nga skllavëria
vëllezërit tanë judenj, që u qenë shitur paganëve! Vallë, a do t'i shitni
ju vëllezërit tuaj tani që ne do t'i shpërblejmë përsëri?». Heshtën se
nuk ditën se si të përgjigjen. 9Atëherë vijova: «Kjo që po bëni ju nuk

4,15 *gjysma jonë...armët*: me TM; BJ përjashton sepse është mbajtur një shtesë (krh. rr 10).

4,17 *në anën e vet të djathtë: bîminô,* supozon; BJ duke ndjekur ky supozim, përkthen: «në të djathten e tij». TM ka: «të ujit», *hamayim*.

5,2 BJ supozon: «ne duhet të japim peng»,'orebîm.

5,5 Kjo krizë nuk i detyrohet vetëm punës së rindërtimit të mureve. E keqja ishte endemike në Izrael (krh. 2Mbr 4,1; Am 2,6; 8,6; Is 50,1).

5,7 *merrni kamatë*: *massa'* e TM; BJ supozon «barrë», *mashsha'*.

5,8 *a do të shiteshin tek ne?*: me TM; BJ me Vulg. përkthen: «sepse ne i shpërblejmë».

është punë e mirë! Pse nuk ecni me frikën e Hyjit tonë që të shpëtojmë
nga talljet e paganëve, armiqve tanë? 10Unë, vëllezërit e mi dhe
djelmoshat e mi, u dhamë para e drithëra hua shumë vetëve; nuk do
t'ua kërkojmë më këto. 11Kthejuani sot arat e tyre, vreshtat, ullishtat
dhe shtëpitë e tyre dhe faluani përqindjen e parave, të grurit, të verës
e të vajit që ua keni caktuar». 12Ata përgjigjën: «Do t'ua kthejmë dhe
asgjë nuk do të kërkojmë prej tyre. Do të bëjmë siç po thua ti!». Unë
atëherë i thirra priftërinjtë dhe i bëra të përbetohen se do të bëjnë
Jer 18,1+ sikurse u tha. 13Për më tepër i shkunda shqekun e petkut tim dhe
thashë: «Kështu e shkundtë Hyji nga shtëpia e vete dhe nga prona e
tij, secilin prej jush që s'do ta mbajë këtë premtim! Kështu u shkundtë
e gjë mos i mbettë!». Mbarë populli bërtiti: «Amen!» dhe i dha lavdi
Hyjit. Populli e mbajti fjalën e dhënë.

14Dhe, prej ditës kur mbreti më urdhëroi të jem qeveritar i tokës
së Judës, nga viti njëzetë e deri në vitin tridhjetedytë të mbretërimit
të Artakserksit, për dymbëdhjetë vjet, pra, as unë as vëllezërit e mi
nuk e hëngrëm bukën e paraparë për qeveritarin. 15Por qeveritarët e
mëparshëm, që kishin qenë para meje, e kishin rënduar popullin dhe
marrë prej tyre çdo ditë nga dyzet sikla të argjendit për bukë. Kështu
edhe nëpunësit e tyre e kishin shtypur popullin. Unë nuk veprova
kështu sepse e droja Hyjin. 16Madje as nuk iu ndava rindërtimit të
mureve e s'bleva asnjë copë tokë. Të gjithë djelmoshat e mi kanë qenë
përherë aty, në punë vazhdimisht. 17Në tryezën time kanë ngrënë judenj
e bujarë, njëqind e dyzet burra si edhe të tjerët që vinin tek ne prej
kombeve që ishin përreth nesh. 18Përgatitej çdo ditë me shpenzimet e
mia një ka, gjashtë desh të zgjedhur, pa numëruar shpendët, dhe çdo
të dhjetën ditë sillej verë e shumtë për të gjithë. Për më tepër kurrë
nuk i kërkova të ardhurat që më takonin si qeveritar, sepse populli
edhe ashtu ishte tepër i rënduar. 19O Hyji im, kujtohu, për të mirën
time, për gjithçka që kam bërë për të mirën e këtij populli!

5,11 *përqindjen e parave:* supozon *massa't hakkesep.* TM ka *me'at (hakkesep)* «qindarkën». – Këtu Nehemia frymëzohet si Jer 34,8-22, në shpitin e Lp 15, por pa lejuar që falja e borgjeve të varej prej vitit sabatik (krh. Lev 25,1+).

5,14 Kjo pjesë lidhet me rr 10 dhe na i jep provat se sa i pa interes është Nehemia. – mbret: me Vulg.; TM ka: «ai». – *rezerva…*: detyrimi për mbajtjen e qeveritarit.(rr 15 e 18).

5,15 *qeveritarët*: perfektët e Samarisë, vendi kryesor në provincën prej së cilës varej rrethi i Judesë, në vend që të jenë qeveritarët Judeas. – *me verë dhe me bukë:* me TM; BJ perjashton (krh. 14,18). – më shumë se: me TM; BJ, me Vulg., ka: «për çdo ditë».

5,17 *Judenj*: me TM; BJ me sir. përkthen: «të mëdhenjtë».

5,18 *verë e shumtë për të gjithë*: me TM; dy dshk. kanë; «sasi e madhe enësh me verë»; BJ shton si supozimi.: «silleshin».

Ngatërresat e kundërshtarëve të Nehemisë. Përfundimi i mureve

6 [1]Kur Sanabalati, Tobia, Gosemi Arab dhe armiqtë tanë të tjerë, dëgjuan se po e përfundoja ndërtimin e mureve dhe se në to s'kishte mbetur asnjë vrimë megjithëse deri atëherë ende nuk i kisha vendosur krahët e dyerve në dyer [2]Sanabalati e Gosemi më çuan fjalë: «Eja të takohemi në Cefirim, në fushën Ono». Ata kishin menduar të më bëjnë ndonjë të keqe. [3]Këndej edhe unë ua dërgova lajmëtarët e mi me këtë porosi: «Jam tepër i zënë me punë e s'mund të zbres atje: nëse zbres atje të takohem me ju puna do të ndërpritet?». [4]Katër herë ma dërguan po të njëjtën thirrje dhe unë ua ktheva të njëjtën përgjigje.

[5]Sanabalati për të pestën herë ma dërgoi të njëjtën grishje dhe e dërgoi shërbëtorin e vet që ma solli një letër të hapur, në të cilën shkruante: [6]«Është hapur zëri ndër popuj ndërsa Gosemi pohon se ti dhe judenjtë mendoni të bëni kryengritje dhe prandaj i ndërtoni muret dhe se dëshiron të bëhesh mbret mbi ta. Është përhapur fjala [7]se i ke caktuar edhe profetët që ta shpallin suksesin tënd në Jerusalem dhe të thonë: Judeja ka mbret! Tashti këto fjalë do t'i shkojnë mbretit në vesh. Prandaj hajde të këshillohemi së bashku». [8]Por vetë i përgjigja: «Asgjë s'ka ndodhur prej gjithë atyre që ti i pohon: të gjitha këto janë trillime të mendjes sate!». [9]Sepse ata donin të na trembnin e u thoshte mendja: «Do t'u zihen krahët nga puna dhe s'do ta kryejnë kurrë». Ndërsa mua përkundrazi, edhe më shumë më zhdërvilloheshin krahët!

[10]Shkova në shtëpinë e Semajës, të birit të Dalajës së Metabeelit, që qe mbyllur në shtëpi. Ai tha: «Të shkojmë së bashku në Tempullin e Hyjit, në mes të Tempullit: t'i mbyllim mirë dyert e Tempullit, sepse do të vijnë për të të vrarë; Po, qysh sonte, do të vijnë të të vrasin!». [11]Unë i përgjigja: «Vallë a ikën një njeri si jam unë? Cili burrë, si unë,

k 6 e vazhdon diskutimin e k 4.

6,6 *Gosemi*: ose Gasmui (rr 1; krh. shënimin 2,19+). *dëshiron të bëhesh mbret mbi ta:* Në realitet disa mund ta kenë vënë një shpresë të tillë në Neheminë. Ishte edhe paraardhësi i Zorobabelit. (Zak 6,9-15). – BJ përjashton «sipas këtyre zërave», mungon në LXX.

6,7 *profetët:* Agjeu dhe Zakaria e kishin mbështetur Zorobabelin.

6,9 *zhdërvilloheshin*: si BJ, me versionin; TM ka «zhdërvillohu».

6,10 *që qe mbyllur* ose «ngujuar» «internuar» ose «zënë» prej ekstazës? Më thjesht, profeti i ndaluar për të ardhur, duhet ta ketë thirrur qeveritarin për t'i shpallur një profeci; në këtë kuptim, BJ përkthen: «i zënë».

6,11 Krejt ngjarja është e errët e ndoshta është prekur nga redaktuesi. Semaia duket se e këshillon Neheminë që ta përdorë të drejtën e azilit e bashkëngjitur me elterin e tremes (1Mbr 1,50v; 2,28v) dhe pastaj e shtrirë për krejt tempullin (Ps 27,5?; 1Mak 10,43). Në mënyrë më specifike «brenda shenjtërores», ku një laikut nuk ishte e lejuar që të hynte, ai e shtyn Neheminë që të bëjë një shkelje të rëndë (rr 11 dhe 13; krh. Nr 18,7).

do të hynte në Tempull për ta shpëtuar jetën? Jo, unë nuk hyj!». 12Ma
mori mendja se nuk e kishte dërguar Hyji, por e kishin paguar Tobia e
Sanabalati të më profetizojë. 13E vërtet, kishte pasë marrë para që të
ma shtinte frikën dhe të gaboja e të kishin arsye të më përqeshnin e të
Jer 23,9-40; Zak 13,2v flisnin keq për mua. 14Mos i harro, Hyji im, Tobinë e Sanabalatin, për
gjithçka kanë vepruar; mos e harro as profeteshën Noadi, as profetët
e tjerë që deshën të më frikësojnë!
15Me njëzet e pesë të muajit Elul u kryen muret, për pesëdhjetë e dy
ditë. 16Kur e morën vesh të gjithë armiqtë tanë dhe kur panë të gjithë
Ps 118,22-23 paganët që ishin përreth nesh, pasi e rrahën mendjen e vet, e kuptuan
Ps 127,1 se kjo vepër ishte e kryer prej Hyjit. 17Ato ditë shumë bujarë judenj i
dërguan shumë letra Tobisë, po edhe Tobia u dërgoi atyre. 18Sepse në
Jude shumë ishin lidhur me të me përbetim, pasi ai ishte dhëndri i
Sekenisë, të birit të Aresë, edhe Johanani, biri i tij, e kishte marrë për
grua të bijën e Mosolamit, të birit të Barakisë. 19S'pushonin duke e
lavdëruar atë para meje e fjalët e mia ia përcillnin atij. Tobia dërgonte
letra për të më frikësuar.

7 1Pasi u rindërtuan muret, dhe pasi i vendosa dyert, i caktova
edhe rojet e dyerve, këngëtarët dhe levitët në detyrat e tyre.
2Qeverisjen e Jerusalemit ia besova Hananiut, vëllaut tim, dhe
Hananisë, prijësit të kështjellës sepse ky ishte njeri i besueshëm dhe
e dronte Hyjin më tepër se të tjerët 3dhe u thashë: «Të mos hapen
dyert e Jerusalemit para se të ngrohë dielli; dhe kur dielli është
lart, të mbyllen e t'u vihen shulat. Rojet le të merren nga banorët e
Jerusalemit: secili në ndërresën e vet dhe secili para derës së vet».

Ripopullzimi i Jerusalemit

4Qyteti ishte shumë i gjerë dhe i madh, por në të kishte pak populsi
dhe nuk kishte shtëpi të ndërtuara. 5Hyji im atëherë më frymëzoi dhe
i bashkova bujarët, krerët dhe vegjëlinë për ta bërë njehsimin.

6,12 *Sanabalati:* me TM (si në rr 14); e përjashtuar nga BJ.

6,13 *kishte pas marrë para:* me TM; përjashtohet nga BJ sepse është glosë.

6,15 *Me njëzet e pesë të muajit Elul*: fillimi I tetorit të 445.

6,16 *të kapur prej druajtjes*: me TM; BJ me shumë dorëshkrime përkthen: «pasi e panë» – *mbetën shumë të habitur*: TM ka «ranë», *vva – jipelû*; BJ sup. «kjo qe një mrekulli», *wayyippalë'*.

7,1 *këngëtarët dhe* levitët: Kjo shtesë i dallon rojet e dyerve të qytetit prej atyre të tempullit, pas të cilëve në përgjithësi kujtohen levitët dhe këngëtarët (krh. rr 43-45).

7,3 *banorët*: TM ka: «ata». – *janë akoma në këmbë:* me TM; BJ me Akuilën dhe sir.: «kur dielli është lart».

7,4-5 Ripopullimi i Jerusalemit nga ana e Nehemisë (7,4-72a; 11,1-2.20.25a) mund t'i bashkangjitet punimeve analoge në botën greke, ku «sineqizmi» përshkruan përqëndrimin e më shumë grumbullimeve të shpërhapura në një të vetëm, si edhe përqëndrimin në një qytet të kuadrove administruese dhe kulturore të një krahine. *Shtëpi* këtu është për «familje» (krh. Lp 25,9); BJ përkthen: «nuk ishin akoma familjet e caktuara».

E gjeta librin e njehsimit të atyre që kishin ardhur të parët. Në të gjeta të shkruar:

Regjistri i sionistëve të parë

‖Esd 2,1-70

6Këta janë banorët e krahinës që u riatdhesuan e që Nabukodonozori,
mbreti i Babilonit, i kishte shpërngulur dhe të cilët u kthyen në
Jerusalem dhe në Jude, secili në qytetin e vet. 7Ata u riatdhesuan me
Zorobabelin, Jesuanë, Neheminë, Azarinë, Raaminë, Nahamaniun,
Mardokeun, Belsanin, Mesfaratin, Beguajin, Nahumin e me Baanën.
Numri i njerëzve të popullit të Izraelit:

8Bijtë e Farosit: dy mijë e njëqind e shtatëdhjetë e dy.
9Bijtë e Safatisë: treqind e shtatëdhjetë e dy.
10Bijtë e Aresë: gjashtëqind e pesëdhjetë e dy.
11Bijtë e Fahatmoabit, d.m.th. bijtë e Jozuehit e të Joabit: dy
mijë e tetëqind e tetëmbëdhjetë.
12Bijtë e Elamit: një mijë e dyqind e pesëdhjetë e katër.
13Bijtë e Zetusë: tetëqind e dyzet e pesë.
14Bijtë e Zakajit: shtatëqind e gjashtëdhjetë.
15Bijtë e Benujit: gjashtëqind e dyzet e tetë.
16Bijtë e Bebajit: gjashtëqind e njëzet e tetë.
17Bijtë e Azgadit: dy mijë e treqind e njëzet e dy.
18Bijtë e Adonikamit: gjashtëqind e gjashtëdhjetë e shtatë.
19Bijtë e Beguajit: dy mijë e gjashtëdhjetë e shtatë.
20Bijtë e Adinit: gjashtëqind e pesëdhjetë e pesë.
21Bijtë e Aterit, që rrjedhin nga Ezekia: nëntëdhjetë e tetë.
22Bijtë e Hasumit: treqind e njëzet e tetë.
23Bijtë e Besajit: treqind e njëzet e katër.
24Bijtë e Harefit: njëqind e dymbëdhjetë.
25Bijtë e Gabaonit: nëntëdhjetë e pesë.
26Bijtë e Betlehemit e të Netufës: njëqind e tetëdhjetë e tetë.
27Bijtë e Anatotit: njëqind e njëzet e tetë.
28Njerëzit e Betasmotit: dyzet e dy.
29Njerëzit e Kariatiarimit, Cefirës e Berotit: shtatëqind e
dyzet e tre.
30Njerëzit e Ramës e të Gabaasë: gjashtëqind e njëzet e një.
31Njerëzit e Makmasit: njëqind e njëzet e dy.
32Njerëzit e Betelit dhe të Hajit: njëqind e njëzet e tre.
33Njerëzit e Nebos tjetër: pesëdhjetë e dy.
34Njerëzit e Elamit tjetër: një mijë e dyqind e pesëdhjetë e

7,6 Kjo listë është paralele me atë të Esd 2 (krh. shënim k 2). – prej mergimit: me TM; BJ, me LXX, përkthen «prej robërisë dhe mërgimit».

katër.
35Bijtë e Harimit: treqind e njëzet.
36Bijtë e Jerikos: treqind e dyzet e pesë.
37Bijtë e Lodit, të Hadidit e të Onos: shtatëqind e njëzet e një.
38Bijtë e Senaasë: tri mijë e nëntëqind e tridhjetë.
39Priftërinjtë: Bijtë e Jedajës, nga vëllazëria e Jozuehut:
nëntëqind e shtatëdhjetë e tre.
40Bijtë e Emerit: një mijë e pesëdhjetë e dy.
41Bijtë e Fashurit: një mijë e dyqind e dyzet e shtatë.
42Bijtë e Harimit: një mijë e shtatëmbëdhjetë.
43Levitët: Bijtë e Jezuas, d.m.th. bijtë e Kadmihelit, të Binujit
e të Odovisë: shtatëdhjetë e katër.
44Këngëtarët: Bijtë e Asafit: njëqind e dyzet e tetë.
45Derëtarët: Bijtë e Selumit, bijtë e Aterit, bijtë e Telmonit,
bijtë e Akubit, bijtë e Hatitës, bijtë e Sobait: njëqind e
tridhjetë e tetë.
46Të dhuruarit: Bijtë e Sihës, bijtë e Hasufës, bijtë e Tabaotit,
47bijtë e Cerosit, bijtë e Siasë, bijtë e Fadonit,
48bijtë e Lebanës, bijtë e Hagabës, bijtë e Selmajit,
49bijtë e Hananit, bijtë e Gidelit, bijtë e Gaherit,
50bijtë e Raajës, bijtë e Rasinit, bijtë e Nekodës,
51bijtë e Gazamit, bijtë e Azës, bijtë e Faseasë,
52bijtë e Besajit, bijtë e Meunëve, bijtë e Nefusve,
53bijtë e Bakbukut, bijtë e Hakufës, bijtë e Harhurit,
54bijtë e Baslutit, bijtë e Mahidës, bijtë e Harsës,
55bijtë e Berkosit, bijtë e Sisarës, bijtë e Temës,
56bijtë e Nasisë, bijtë e Hatifës.
57Bijtë e shërbëtorëve të Salomonit: bijtë e Sotajit,
bijtë e Soferetit, bijtë e Ferudës,
58bijtë e Jaalës, bijtë e Darkonit, bijtë e Gidelit,
59bijtë e Safatisë, bijtë e Hatilit, bijtë e Fokeretit, bijtë e
Hasebaimit, bijtë e Amonit.
60Të gjithë të dhuruarit dhe bijtë e shërbëtorëve të Salomonit:
treqind e nëntëdhjetë e dy.
61Kurse këta njerëz që erdhën nga Telmela, Telharsa, Herubi,
Adoni e Emeri e nuk mundën të dëshmonin se familjet dhe fisi i tyre
kishin prejardhje izraelite: 62bijtë e Dalajës, bijtë e Tobisë, bijtë e
Nekodës: gjashtëqind e dyzet e dy. 63Nga priftërinjtë: Bijtë e Hobisë,
bijtë e Akosit, bijtë e Berzelajit, që kishte marrë për grua një nga bijat
e Berzelajit Galaadas dhe u quajt me emrin e tyre. 64Këta i kërkuan

7,64 *qenë përjashtuar nga priftëria:* si të papastër», krh. Esd 2,62.
BJ supozon: «qenë përjashtuar nga priftëria

listat e breznive të veta por nuk i gjetën dhe qenë përjashtuar nga priftëria. [65]Qeveritari u urdhëroi të mos hanë nga gjërat e shenjtëruara deri që të paraqitet një prift për Urim e Tumim.

[66]Bashkësia kishte gjithsej: dyzet e dy mijë e treqind e gjashtëdhjetë vetë, [67]pa i llogaritur shërbëtorët e shërbëtoret e tyre që ishin shtatë mijë e treqind e tridhjetë e shtatë. Kishte edhe dyqind e dyzet e pesë këngëtarë e këngëtare.

[68]Kishin shtatëqind e tridhjetë e gjashtë kuaj, dyqind e dyzet e pesë mushka: [69]gjashtë mijë e shtatëqind e njëzet gomarë. [70]Disa nga krerët e familjeve dhanë kontribute për ndërtim. Qeveritari dha për thesarin: një mijë drakma ari, pesëdhjetë gota, pesëqind e tridhjetë petka priftërinjsh. [71]Disa krerë të familjeve dhanë për thesarin e punëve: njëzet mijë drakma ari dhe dy mijë e dyqind mina argjendi.

[72]Populli tjetër dha: njëzet mijë drakma ari, dy mijë mina argjendi dhe gjashtëdhjetë e shtatë palë petka priftërinjsh. [73]Priftërinjtë dhe levitët u vendosën me banim në Jerusalem, kurse derëtarët, këngëtarët, disa nga populli, të dhuruarit dhe të gjithë Izraelitët tjerë në qytetet e veta.

Lindja e judaizmit: Esdra e lexon Ligjin. Festa e Tendave

8 [1]Kur arriti muaji i shtatë, izraelitët ishin vendosur në qytetet Esd 3,1
e veta. Atëherë u bashkua mbarë populli si një njeri i vetëm në sheshin që është para derës së Ujërave dhe i thanë skribit Esdra ta sjellë librin e Ligjit të Moisiut, që Zoti ia kishte dhuruar Izraelit. [2]Atëherë prifti Esdra e solli Ligjin para tubimit që e përbënin burra, gra dhe të gjithë ata që janë të aftë të kuptojnë. Ishte dita e parë e muajit të shtatë.

[3]Në sheshin që është para derës së Ujërave, filloi ta lexonte librin prej agimit deri në mesditë, përpara burrave, grave dhe të gjithë atyre që ia kishin arritur dritës së arsyes. I tërë populli e dëgjonte me kujdes librin e Ligjit. [4]Skribi Esdra qëndronte mbi një kuvendore të

7,69 *pesëqind e tridhjetë petka priftërinjsh.*: me TM; fj.fj. «tunika: 30 e 500»; BJ përkthen me LXX: «30 tunika prifterinjsh». Në bazën e numërimit të rr 71-72 duhet të lexohet: «30 tunika dhe 500 mna argjendi»; duke e shtuar si supozim «mina argjendi».

7,73 Sipas TM; BJ duke korrigjuar tekstin në bazën e paralelit Esd 2,70–3,1, përkthen «Priftërinjtë dhe levitët u vendosën me banim në Jerusalem, kurse derëtarët, këngëtarët, disa nga populli, të dhuruarit dhe të gjithë Izraelitët e tjerë në qytetet e veta».

k 8 Llogjikisht dhe kronologjikisht Neh 8 është vazhdimi i Esd 8,36. Esdra kishte ardhur nga Babilonia për ta shpallur ligjin (Esd 7,25-26). Kronisti e përdor këtu raportin e Esdrës.

8,1 *derës së Ujërave*: në jug-lindje të tempullit, në një zonë jo të shenjtë. – *librin e Ligji*: Pentatekun (pesëlibërshi) ashtu siç ekzistonte atëherë.

8,2 Para mërgimit, festa e muajit të shtatë (shtator-tetor) e inauguronte vitin e ri (Esd 23,16; 34,22; Lv 23,24v; Nr 29,1).

8,4 Këta këshilltarë janë njerëz me rëndësi laike.

drunjtë që e kishin punuar për këtë qëllim. Pranë tij qëndronin: në të djathtë të tij Matatia, Semeja, Ania, Uria, Helcia e Maasia, kurse në të majtë ishin Fadaja, Misaeli, Melkia, Hasumi, Hasbadana, Zakaria e Mosolami.

5Esdra e hapi Librin para syve të terë popullit sepse qëndronte pak më lart se populli dhe, kur e hapi librin, u ngrit në këmbë i tërë populli. 6Atëherë Esdra e bekoi Zotin, Hyjin e madh; ndërsa i tërë populli me duar lart, përgjigji: «Amen, amen!» pastaj u përkulën dhe e adhuruan Hyjin me fytyrën e ulur deri në tokë. 7Levitët Jezuai, Baniu, Serebia, Jamini, Akubi, Septaji, Hodia, Maasia, Celita, Azaria, Jozabedi, Hanani dhe Falaja, ia shpjegonin popullit Ligjin, ndërsa populli qëndronte në vendin e vet.

Esd 7,6+ 8Dhe Librin e Ligjit të Hyjit e lexonin pjesë pjesë dhe ia shpjegonin kuptimin që populli ta kuptonte mirë atë që lexohej. 9Atëherë qeveritari Nehemi, prifti dhe skribi Esdra si dhe levitët që e mësonin popullin, iu drejtuan mbarë popullit: «Kjo është ditë që i kushtohet Zotit, Hyjit tonë! Mos jini të trishtuar as mos qani!». Sepse mbarë populli qante duke dëgjuar fjalët e Ligjit. 10Atëherë Nehemia shtoi: «Shkoni e hani mish të majmë dhe pini pije të ëmbla e jepnu pjesë edhe atyre që nuk kanë bërë gati gjë për vete, sepse është ditë e shenjtë e Zotit tonë! Dhe mos u trishtoni, sepse gëzimi i Zotit është fuqia juaj». 11Levitët e qetësonin mbarë popullin dhe thoshin: «Pushoni, sepse është ditë e shenjtë e Zotit e s'bën të trishtoheni!». 12Mbarë populli shkoi të hante, të pinte e t'u çonte pjesë atyre që s'kishin, e të kremtonte, sepse i kishin kuptuar fjalët që ua kishin shtjelluar.

13Ditën e dytë u mblodhën te skribi Esdër zotët e shtëpive të mbarë popullit, priftërinjtë dhe levitët, për t'i shqyrtuar fjalët e Ligjit. 14Në Lev 23,33-36.34-43; Dal 23,14+ Ligj e gjetën të shkruar se Zoti e ka dhënë me anë të Moisiut që bijtë e Izraelit gjatë festës të të shtatit muaj, duhet të banojnë nën tenda. 15Sa e dëgjuan këtë, e shpallën dhe e përhapën në të gjitha qytetet e veta dhe në Jerusalem: «Dilni në mal e sillni gema ulliri, degëza ulliri të egër, mërsine, degë myrtash dhe palmash si dhe degë drujsh

8,7 *Levitët:* me TM. BJ, me *3 Esd* 9,48 dhe Vulg., ka: «që ishin e levitët». – rr është një shtesë e kronistit, i cili ua jep levitëve rolin e rëndësishëm që ata e kanë në kultin më të afërt.

8,8 *e lexonin*: me TM; BJ e përkthen me LXX «Esdra lexoi» (krh. rr 3). LXX ka: «Ata e lexonin në Librin e Ligjit të Zotit dhe Esdra e mesonte».

8,9 *Nehemia*: e përjashton nga *3 Esd*; LXX përjashton «qeveritari»; sipas BJ këto përmendje vijnë nga redaktuesi.

8,14 Lev 23,33-36.39-43 e lidh edhe festën e tendave në muajin e shtatë: Festa zgjatë tetë ditë. Por Lev 23,40 u jep degëve të pemëve një përdorim procesional, në vend që të përdoren për ndërtimin e tendave si te Neh 8,15. Sipas Lev 23,27.34.39.; Nr 29,12-38, festa fillon me 15 të muajit të shtatë. Tregimi ynë nuk e njeh ditën e zgjidhjes (Lev 16), i cili kremtohet me 10 të muajit të shtatë (Lev 23,27), duhet të ketë gjetur vend në mes të ligjeve të bëra prej Esdrës dhe festës së tendave.

tjerë gjethorë për të ndërtuar tana sikurse është e shkruar». [16]Populli doli, i solli dhe i ndërtuan tanat, secili në pullazin e vet, në oborret e veta, në oborret e Shtëpisë së Hyjit, në sheshin e derës së Ujërave dhe në sheshin e derës së Efraimit. [17]Mbarë, pra, bashkësia e atyre që u riatdhesuan nga shpërngulja, i punuan tanat dhe banuan në to. Prej kohës së Jozuehut, birit të Nunit, izraelitët nuk e kishin bërë këtë gjë prandaj u bë gëzim shumë i madh. [18]Esdra e lexonte Librin e Ligjit të Hyjit çdo ditë, nga dita e parë e deri në të sprasmen. U kremtua shtatë ditë me radhë ndërsa ditën e tetë u bë tubimi, si është përcaktuar.

Riti i shpërblimit

9 [1]Të njëzetekatërtën ditë të këtij muaji, bijtë e Izraelit, të veshur me thasë e me kokë të pluhurosur, u bashkuan për të agjëruar. [2]Fara e Izraelit u nda nga të gjithë të huajt, afroheshin, i rrëfenin mëkatet e veta dhe fajësinë e etërve të vet. [3]Në këmbë dhe secili në vendin e vet, e lexonin Librin e Ligjit të Zotit, Hyjit të vet, gjatë një të katërtën e ditës, kurse gjatë të katërtës tjetër të ditës, i rrëfenin mëkatet e veta dhe e adhuronin Zotin, Hyjin e vet. [4]Atëherë Jesuai, Baniu, Kadmiheli, Sebania, Buniu, Baniu e Kananiu duke u ngritur në vendin e caktuar të levitëve, e thirrën me zë të lartë ndihmën e Zotit, Hyjit të vet, [5]kurse levitët Jesuai, Kadmiheli, Baniu, Hasabneja, Serebia, Hodia, Sebania dhe Fetahia thanë:

Esd 9,1-2+; 10,11

«Ngrituni, bekojeni Zotin Hyjin tuaj,
prej amshimit e në jetë të jetës!
Qoftë bekuar Emri yt i lavdishëm,
i lartësuar mbi çdo bekim e lavdi!
[6]Ti, ti je Një i vetëm, o Zot!
Ti e krijove qiellin dhe qiellin e qiejve
dhe mbarë ushtrinë e tyre!

Ps 78+

Dan 3,52

Lp 6,4

8,16 *në oborret e Shtepisë së Hyjit:* BJ, duke ndjekur TM fj.fj., përkthen: «në oborret e tempullit të Hyjit».

8,17 Krh. 2Mbr 23,22; 2Kro 35,18. Nuk kuptohet se në çfarë konsiston ky kthim në traditat e vjetra; nuk është ndërtimi i tendave që ia jepte emrin festës në Lp 16,13 (krh. përveç Esd 3,4).

8,18 *e lexonte:* BJ përkthen: «Esdra e lexonte».

9,1-37 *Flitet këtu për një ceremoni të flisë pendestare* për mëkatin e martesave të përziera. Tregimi është vazhdim i Esd 10,44. Por vetëm rr 1-2 janë pjesë e përkujtimit të Esdrës. – Liturgjia pendesore (krh. Jl 1-2) na sjell një vajtim të kënduar rr 5b-37.

9,3 rr është një glosë e frymëzuar prej 8,3-6, i cili e grupon asamblenë për mbledhjet liturgjike pendesore të kohës së kronistit.

9,4 *Baniu*: me TM; BJ sup. «Binui» (krh. 10,10; 12,8).

9,5 Kronisti ka vënë në skenë levitët për një ftesë për turmen dhe për recitimin e psalmit që ndjek, ndoshta është marrë prej liturgjisë së kohës së vet. Ky psalm është plot me ndikime biblike dhe e kujton Sir 36,1-17. – BJ e përjashton në ftesë: *prej amshimit e në jetë të jetës!:* me TM. BJ e ndërton pjesën e parë në këtë mënyrë: «I bekuar je ti, JHWH, Hyji ynë».

E krijove tokën dhe gjithçka është në të,
detet e gjithçka është në to.
Këtyre të gjithave ti u dhe jetë,
edhe ushtritë qiellore ty të adhurojnë!
Zan 12,1 [7]Ti, o Zot Hyj, e zgjodhe Abramin,
ti e nxore nga Uri i Kaldenjve
Zan 17,5 dhe ia dhe emrin Abraham!
[8]Besnike para teje ti zemrën ia gjete
Zan 15,18v dhe me të besëlidhje lidhe
se do t'ua jepje pasardhësve të tij
tokën e Kananeut, të Heteut e të Amorreut,
të Ferezeut, të Jebuseut e të Gergezeut:
dhe fjalën e mbajte,
sepse je i drejtë!
Dal 2,23-24 [9]Ti e pe mjerimin e etërve tanë në Egjipt
dhe e dëgjove britmën e tyre pranë Detit të Kuq!
Dal 7-12 [10]Bëre shenja e mrekulli kundër faraonit,
kundër mbarë shërbëtorëve të tij e popullit të atij vendi;
sepse pe me ç'kreni u sollën kundër tyre!
Fitove emër të mirë që edhe sot përmendet!
Dal 14 [11]Para tyre detin dysh e ndave:
përmes detit terikut kaluan!
Dal 15,5.10 Kurse armiqtë e tyre në fund i plandose
porsi gurin në ujërat e rrëmbyeshme!
Dal 13,21v [12]Me shtyllë reje gjatë ditës u prije,
ndërsa natën me shtyllën e zjarrit
u bëje dritë kah ata udhëtonin!
Dal 19 [13]Ti vetë zbrite në malin Sinai
e prej qiellit me ta fole:
Lp 4,5-8 urdhra të drejta ti u dhe,
Ligj të sigurt,
porosi dhe urdhra të shquar.
Dal 20,8+ [14]Ua shpalle të shtunën tënde të shenjtë,
porositë, urdhrat dhe Ligjin ua dhe
me anë të shërbëtorit tënd Moisiut.
Dal 16,1+ [15]Në zinë e tyre bukë nga qielli u dhe,
Dal 17,1+ të shuajnë etjen ujë nga shkëmbi u nxore.
u urdhërove ta pronësojnë tokën
që me be ti ua premtove.

9,8 *fjalën e mbajte:* BJ përkthen me shumë. (krh. LXX e TM): -«premtimet e tua».

9,14 *porositë, urdhrat:* njëra prej këtyre dy fjalëve ndoshta është shtuar prej rr 13: ritmi është i thyer.

16 Por të parët tanë krenisht vepruan,
ngurrën zverkun, Ligjin nuk ta mbajtën. Nr 14,1-4
17 Të dëgjojnë s'deshën,
i harruan të mirat që u bëre,
ngurrën zverkun, u kërceu në krye
prapë në skllavëri të kthehen në Egjipt.
Por ti je Hyj zemërdhimbshëm, Dal 34,6+
shpirtbujar, plot me butësi,
zemërgjerë e plot mëshirë
prandaj dorë prej tyre s'hoqe.
18 Madje viçin kur metali e derdhën
dhe i thanë: «Ja, Hyji yt, Dal 32,4
që të nxori prej Egjiptit!
dhe hyjshmi bënë shumë e të mëdha,
19 e ti përsëri me mëshirë të madhe,
s'i braktise në shkretëtirë:
shtylla e resë s'u zhduk prej tyre
t'u printe ditën kah të udhëtonin,
po as natën shtylla e zjarrit
dritë t'u bënte duke ecur.
20 Të mirin Shpirt që vjen prej teje
ua dhurove që t'i mësojë,
manën tënde s'ua mohove,
u dhe ujë etjen ta shuanin.
21 Dyzet vjet në shkretirë i ushqeve
dhe asgjë nuk u mungoi:
s'u shqyen petkash, këmbësh s'u enjtën! Lp 8,4
22 U dorëzove mbretëri e popuj Lp 1,4; 2,26–3,11; Nr 21,21-35
dhe me short ti ua ndave;
pronë e bënë tokën Sehon
edhe të mbretit Hesebon,
dhe të Ogut, mbretit të Basanit.
23 Fëmijët ua shtove si yjet e qiellit. Lp 1,10
Ti i shpure në atë vend
që ua premtove etërve të tyre
se do të hyjnë për ta pronësuar.
24 Erdhën djemtë dhe e pronësuan tokën,
ua nënshtrove kananenjtë, banorët e vendit,

9,17 *prapë në skllavëri të kthehen në Egjipt...*: BJ përkthen: «u kërceu në krye për t'u kthyer në Egjipt. Në vendin e TM bëmiryam «në rebelimin e tyre», BJ lexon, me pak me dshk. hebr. dhe me LXX *bëmisrayim*, «në Egjipt».

9,22 *edhe të mbretit Hesebon*: me TM; BJ me LXX përjashton «edhe toka e», e mbanë për ditografi.

në dorë të tyre i lëshove
mbretër e popuj paganë,
të bëjnë me ta sipas dëshirës.
Lp 3,5; 6,10-11 25Pushtuan qyteza e tokë prodhuese,
pronësuan shtëpi me të gjitha të mirat,
pusa të çelur, vreshta, ullishta,
pemë frutore të panumërta.
Lp 32,15 Hëngrën, u nginë dhe u trashën
dhe u kënaqën në mirësinë tënde të madhe.
26Por s'të dëgjuan, kundër t'u çuan,
Ligjin tënd pas shpinës e qitën;
i vrisnin profetët e tu
që i mësonin të ktheheshin kah ti:
Ur 2,10-20 kështu ata bënë hyjshmi të mëdha.
27Këndej ti i lëshove në duar të armiqve
që i poshtëruan e i shtypën.
Por kur ranë ngushtë, klithën drejt teje,
ti prej qiellit i dëgjove.
Me mirësinë tënde të pakufi
u dërgove shpëtimtarë,
t'i shpëtojnë prej dorës së armikut.
28Të rënë në qetësi, prapë ia fillonin
të bënin të keqen para teje.
Në duar të armiqve ti i lëshoje,
që i pushtonin e i mundonin.
Kah ti u kthenin e të lypnin ndihmë,
ti prej qiellit i dëgjoje:
shumë herë me mëshirë tënde i shpëtove!
29I qortoje të kthehen në Ligjin tënd:
por krenarë s't'i dëgjuan urdhërimet,
dhe i prishën shi ata urdhra
të cilët njeriut jetën ia mbajnë.
Çuan grushtin kryengritës,
e ngurruan zverkun dhe s'dëgjuan!
30I durove për shumë vjet,
i qortoje me Shpirtin tënd
nëpër gojë të profetëve të tu,
por ata s'deshën të të dëgjojnë!
Këndej i lëshove në duar të popujve paganë.
31Me mëshirën tënde që s'ka kufi
nuk i shove as s'i braktise,
sepse je Hyj i mëshirshëm,

e butësi s'të ka kufi.
32 E tani, o Hyji ynë,
Zot i madh, i fortë e i tmerrshëm, Vaj 5; Sir 36,1-9
që e mban fjalën dhe ke mëshirë,
mos e bëj në asgjë tërë këtë mjerim
që na gjeti ne, mbretërit dhe prijësit tanë,
priftërinjtë e profetët tanë,
etërit tanë e mbarë popullin tënd
nga koha e mbretërve të Asirisë e deri më sot!
33 Ti je i drejtë në gjithçka që na ka ndodhur,
sepse veprove me drejtësi,
kurse ne bëmë padrejtësi.
34 Mbretërit tanë as prijësit tanë,
priftërinjtë tanë as etërit tanë,
s'e zbatuan Ligjin tënd,
kokë nuk çanë për urdhrat tu
për qortime që u bëre.
35 Megjithëse në mbretërinë e vet,
në të gjitha të mirat që u dhe,
në tokën e gjerë edhe pjellore
që ua kishe shtruar përpara,
ata ty aspak s'të shërbyen,
s'u shmangën veprave të këqija.
36 Qe, edhe ne sot skllevër jemi,
mu në atë tokë,
që ua dhe etërve tanë
t'i hanë frutat, t'i gëzojnë të mirat,
shi në të ne jemi skllevër!
37 Çka qet toka e marrin mbretërit
që na i vure për fajin tonë:
bëjnë me ne e me gjënë tonë
çka atyre u këcen në krye!
Vaj për ne në ç'mjerim kem' rënë!».

Zotimet me shkrim të bashkësisë

10 1 «Për shkak të të gjitha këtyre, ne po e lidhim besën dhe po
e shënojmë me shkrim. E shënojnë prijësit tanë, levitët tanë
dhe priftërinjtë tanë».

9,32 *mbi etërit tanë:* me TM, LXX e Vulg.; BJ përjashton.

k 10 Pas leximit të ligjit dhe ceremonisë pendesore (kk 8–9), kronisti na sjell një dokument që nuk vjen as prej raportit të Esdrës dhe as prej kujtesës së Nehemisë, por që ai e ka shkëputur, duke modifikuar prej arkivave të tempullit. Lista e rr 2-28 është një vendosje e mëpastajme (krh. 10,2+). – Procesi verbal vazhdon në rr 29.

[2]Nënshkruesit qenë: Qeveritari Nehemia, biri i Hakelajit, e Sedecia,
12,12-16 [3]Saraja, Azaria, Jeremia, [4]Feshuri, Amaria, Melkia, [5]Hatusi, Sebenia,
Meluhi, [6]Haremi, Merimuthi, Obdia, [7]Danieli, Gentoni, Baruku,
[8]Mosolami, Abia, Miamini, [9]Maazia, Belgaji, Semeja. Këta ishin
priftërinj. [10]Kurse levitë ishin: Jozuehu, biri i Azanisë, Benuji nga
bijtë e Henadadit, Kadmiheli [11]dhe vëllezërit e tyre Sebania, Hodia,
Celita, Falaja, Hanani, [12]Mika, Rohobi, Hasebia, [13]Zakuri, Serebia,
Sabania, [14]Hodia, Baniu e Baninuji. [15]Krerë të popullit: Farosi,
Fahatmoabi, Elami, Zetuji, Baniu, [16]Buniu, Azgadi, Bebaji, [17]Adonia,
Beguaji, Adini, [18]Ateri, Hezecia, Auri, [19]Hodia, Hasumi, Besaji,
[20]Harefi, Anatoti, Nebaji, [21]Megfia, Mosolami, Haziri, [22]Mesizabeli,
Sadoku, Jeduaji, [23] Feltia, Hanani, Anaja, [24]Oseehi, Hanania, Hasubi,
[25]Alohesi, Faleja, Sobeku, [26]Rehumi, Hasabai, Naasia, [27]Ekaja,
Hanani, Anani, [28]Meluku, Harimi, Baanai.

[29]... po ashtu edhe të tjerët nga populli, priftërinj, levitë, derëtarë,
këngëtarë, të dhuruar e të gjithë që u ndanë nga popujt e dheut për
t'iu mbështetur Ligjit të Hyjit, gratë e tyre, bijtë e bijat e tyre, të
gjithë që ia kanë arritur dritës së arsyes, [30]u bashkuan me vëllezërit
e me bujarët e vet dhe u zotuan me përbetim se do të ecin në Ligjin
e Hyjit, që e ka dhënë me anë të Moisiut shërbëtorit të Hyjit, se do
t'i zbatojnë e do t'i mbajnë të gjitha urdhërimet e Zotit, Hyjit tonë,
13,23-27 rregulloret dhe ligjet e tija. [31]Veçanërisht: nuk do t'ua japim më
popujve të tjerë bijat tona, dhe bijat e tyre nuk do t'i marrim për bijtë
tanë. [32]Në qoftë se popujt tjerë do të sjellin për të shitur drithëra ose
13,15-22; Dal 20,8+ ushqime tjera ditën e shtunë, ne nuk do t'ua blejmë as të shtunën e
5,1-13+; Lev 25,1+ as në ditët tjera të shenjtëruara. Çdo të shtatin vit do ta lëmë tokën
të pushojë dhe do t'i falim borxhet. [33]Po ia vëmë vetes detyrë që çdo
Dal 30,11v; vit ta japim të tretën pjesë të siklit për shërbesën e Shtëpisë së Hyjit
2Kro 24,6.9
Lev 24,5-9; Nr 28,3-8 tonë: [34]për bukët e kushtimit, për flitë kushtimore të vazhdueshme,
për flinë e shkrumbimit të përhershëm të të shtunave, të hënës së re,
të kremteve dhe të ditëve të shenjtëruara, për flinë për mëkat, që të
shpërblehen për Izraelin, si dhe për çdo shërbim që duhet të bëhet në
13,31 Shtëpinë e Hyjit tonë. [35]Ne priftërinjtë, levitët e populli, qitëm short

10,2 Lista e supozuar e nënshkruesve (rr 2-28) është një përbërje artificiale: në rr 3-9 ajo përdor listat e 12,1-6.12-18 duke dhënë emra familjesh aty ku priteshin emrat e individëve; rr 10-14 janë një zgjedhje e emrave levitikë që gati të gjithë gjenden edhe në vende të tjera; emrat e laikëve (rr 15-21) vijnë nga lista e Esd 2 (=Neh 7). Emrat e ri të rr 12-14 dhe 22-28 duhet të jenë bashkëkohës të autorit të listës, që është pas Nehemisë. Disa emra janë korrekt në bazë të versionit.

10,31 Është një angazhim për të ardhmen; nuk bëhet fjalë si te Esd 9–10, që të prishen martesat ekzistuese. Nuk dihet a ka qenë zgjidhur tashmë ky problem (krh. Esd 10,44).

10,32 *ta lëmë tokën të pushojë:* sup. në bazë të Esd 23,10; e përjashtuar nga TM.

10,35 për shkak të strukturës së tekstit dhe logjikes së tij, BJ e sposton këtë rr pas 40ab.

dhe e rregulluam çështjen e druve: duhet të sillen në Shtëpinë e Hyjit
tonë nga çdo familje me rend, në kohë të caktuar, vit për vit, që të
digjen mbi lterin e Zotit, Hyjit tonë, siç shkruan në Ligj. 36Vendosëm
se do t'i sjellim në Shtëpinë e Zotit frytet e para të tokës sonë dhe 13,31; Lp 26,1+
frutat e para të çdo peme vit për vit. 37Po ashtu edhe fëmijët tanë të Zan 22,1+; Dal 13,11+
parëlindur dhe bagëtitë tona, sikurse shkruan në Ligj: të parëlindurit
e bagëtive të mëdha e të bagëtive të imëta le t'u çohen në Shtëpinë
e Hyjit tonë priftërinjve që shërbesojnë në Shtëpinë e Hyjit tonë.
38Gjithashtu detyrohemi t'ua çojmë priftërinjve në qilarët e Shtëpisë 13,10-14
së Hyjit frytet e para ushqimore dhe të njomjeve tona, frutat e çdo
peme frutore, të të vjelave e të vajit, ndërsa të dhjetën e prodhimeve Nr 18,21.24v
të tokës levitëve. Vetë levitët duhet ta mbledhin të dhjetën nga çdo Lp 14,22+
vend që merret me bujqësi. 39Por duhet të jetë një prift nga bijtë e
Aronit me levitët kur mblidhen të dhjetat dhe levitët duhet ta japin të
dhjetën e të dhjetave në Shtëpinë e Hyjit tonë në qilarët e vishtarit. Nr 18,26
40Bijtë e Izraelit dhe levitët, e kanë për detyrë t'i çojnë në qilar frytet e
para të grurit, të verës e të vajit. Aty gjenden orenditë e Shenjtërores,
priftërinjtë në shërbesë, derëtarët dhe këngëtarët. Më s'do ta lëmë pas
dore Shtëpinë e Hyjit tonë.

Popullzimi i Jerusalemit. Lista të ndryshme 7,4+

11 1Atëherë krerët e popullit e vendosën banimin e vet në
Jerusalem, kurse pjesa tjetër e popullit qiti short, kështu
që prej dhjetëve vetëm një të banonte në Jerusalem, qytetin
e shenjtë, kurse nëntë të tjerët të banonin në qytete të tjera. 2Populli
i bekoi të gjithë ata që vullnetarisht shprehën dëshirën të banonin në
Jerusalem. 3Këta janë krerët e krahinës që u vendosën në Jerusalem
dhe në qytetet e Judesë. Izraeli, priftërinjtë, levitët, të dhuruarit dhe ‖1Kro 9,2
bijtë e shërbëtorëve të Salomonit, banuan secili në qytetin e vet, në
pronën e vet.

10,36 rr 36-40 kanë qenë të prekur, sidomos 37 dhe 38b-39 që e harmonizojnë praktikimin e të dhjetës së levitëve me tekstin më të përafërt të Nr 18,21.24v. Prekje të ngjashme janë normale në një tekst që duhet të shërbejë për përdorim juridik.

10,38 *njomjeve tona:* me TM; e përjashtuar nga LXX dhe BJ.

k 11 Ky kapitull paraqet dy pjesë letrare: rr 1-2.20.25a.36 janë një komponim i kronistit me bazë mbi 7,1-5a (kujtim i Nehemisë); një redaktor ka futur dhe listat e rr 4-19 dhe 25b-35, prej tij të përmendura në dokumente arkivi. I ka futur me një titull (rr 3) dhe ka shtuar (ai apo një tjetër) notat e rr 21-24. – Nehemia gjen mundësi për të bashkëbanuar ne Jerusalem, që është një qendër politike, Judenjtë nga fise të ndryshme.

11,1 *qytetin e shenjtë*: Jerusalemi emërohet kështu duke u nisur prej Is 48,2; 52,1 (krh. Neh 11,18; Dan 9,24; Tob 13,9; Mt 4,5; 27,53; Zb 11,2). Por idea është më e vjetër (krh. 2Sam 5,9+).

‖1Kro 9,4-17

Popullsia çifute në Jerusalem

4Në Jerusalem banuan bijtë e Judës e të Beniaminit. Nga bijtë e
Judës: Ataja, bir i Aziamit, birit të Zaharisë, birit të Amarit, birit
të Safatisë, birit të Maleelit, nga bijtë e Faresit; 5dhe Maasia biri
i Baruk Kolhozë Hazi Adajë Jojarib Zaharisë së Silonit. 6Të gjithë
bijtë e Faresit, që u vendosën me banesë në Jerusalem, katërqind e
gjashtëdhjetë e tetë burra të rritur.
7Këta janë bijtë e Beniaminit: Selumi, biri i Mosolam Joed Fadajë
Kolajë Maasi Eteelit të Isaisë 8dhe vëllezërit e tij, burra të rritur
nëntëqind e njëzet e tetë. 9Joeli, biri i Zekriut, ishte qeveritari i tyre,
kurse Juda, biri i Senuasë, i dyti në krye të qytetit.
10Prej priftërinjve: Jedaja biri i Joarib 11Serajë, Helci, Mosolam,
Sadok, të Merajotit të Akitobit, kryesuesi i Shtëpisë së Hyjit 12dhe
vëllezërit e tij që ishin të ngarkuar me shërbesë në Tempull: tetëqind
e njëzet e dy; edhe Adaja, biri i Jeroham Feleli, Amsi, Zakari, Feshurit
të Melkisë 13dhe vëllezërit e tij, zotë shtëpish: dyqind e dyzet e dy dhe
Amasaji, biri i Azreel Ahazi Mosolomotit të Emerit 14dhe vëllezërit
e tij, shumë të aftë: njëqind e njëzet e tetë. Në krye të tyre ishte
Zabdieli, burrë fisnik.
15Prej levitëve: Semeja, biri i Hasub Ezrikam Hasabisë së Buniut
16dhe Sabataji e Jozabeli, nga prijësit e levitëve, ishin në krye të
të gjitha punëve të jashtme të Shtëpisë së Hyjit. 17Matania, biri i
Mikës, biri i Zebedeut, biri i Asafit, mjeshtri i korit, e fillonte uratën.
Bekbecia, i dyti ndër vëllezer të vet, dhe Abdai, biri i Samuajit, biri
i Galalit, biri i Iditunit. 18Të gjithë levitët që banonin në qytetin e
shenjtë: dyqind e tetëdhjetë e katër.
19Derëtarët: Akubi, Telmoni dhe vëllezërit e tyre që i ruanin dyert:
njëqind e shtatëdhjetë e dy.

Vërejtje plotësuese

20Izraelitët e tjerë, priftërinjtë dhe levitët banonin në të gjitha

11,4 Kjo listë, prej të cilës varet 1Kro 9,1-18, duket se na ofron gjendjen e popullsisë së Jerusalemit, një brezni ose dy pas Nehemisë.

11,5 *bir i Silonit:* banor i Silosë, me TM; hamend. (krh. Nr 26,20). BJ ka «fisniku e Selonisë».

11,8 *vëllezërit e tij*: me TM; BJ me dshk. gr. përkthen: «dhe vëllezërit e tij».

11,10 *Joarib, Jakim:* me TM; BJ supozon: «Joakim biri im».

11,11 *kryesuesi i shtëpisë së Hyjit*: titulli i Kryepriftit (2Kro 31,13).

11,17 Këngëtarët tashmë janë të ndarë prej levitëve (krh. rr 2), por akoma jo rojtarët (rr 19). Prej këngëtarëve vetëm bijtë e Asafit ishin kthyer prej mërgimit (Esd 2,41 = Neh 7,44). Ka shumë mundësi se dy klasat e tjera, Eman dhe Iedutun, të kenë prejardhje prej Këngëtarëve të tempullit të parë që nuk ishin interrnuar (krh. 1Kro 16,37.41).

11,20 BJ e sposton këtë rr pas rr 24

qytetet e Judës, secili në pronën e vet. 21Të dhuruarit bananin në
Ofel. Siha e Gasfa i kryesonin të dhuruarit. 22Kryetari i levitëve në
Jerusalem ishte Aciu, biri i Baniut, biri i Hasabisë, biri i Matanisë,
biri i Mikës, nga bijtë e Asafit dhe ishin këngëtarë për shërbesën e
Shtëpisë së Hyjit, 23sepse ishte një rregullore e mbretit lidhur me ta
dhe një rend i caktuar për këngëtarë në lidhje me shërbesën e tyre të
përditshme.
24Petahia, biri i Mesezebelit, nga bijtë e Zarës, birit të Judës, ishte
i dërguari i mbretit për të gjitha punët e popullit.

Popullsia çifute në krahinë

25Kurse në fshatrat dhe në arat e tyre: Disa bij të Judës bananin në
Kariatarbe dhe në pjesët përkatëse të tija, në Dibon, në Kabseel dhe
në katundet e tija, 26në Jesua, në Moladë, Betfalet, 27në Hasersual,
në Bersabee dhe në katundet e saja, 28në Siceleg e në Mohonë dhe
në katundet e saja, 29në Remon, në Saraa, në Jerimuth, 30në Zanoa,
Odolam dhe në fshatrat e tyre, në Lakis dhe në arat e tija, në Azekë
dhe në fshatrat e saja: banuan, nga Bersabeja deri në luginën Enom.
31Bijtë e Beniaminit ngulën në Gabaa, në Makmas, në Haj, në Betel
dhe në fshatrat e tij, 32në Anatot, në Nob, Anani, 33në Asor, Ramë,
Getaim, 34në Hadid, Seboim, në Nebalat Lot 35e në Ono dhe në luginën
e Mjeshtërve.
36Levitët bananin një pjesë në Judë dhe një tjetër në Beniamin.

Priftërinjtë dhe levitët e riatdhesuar nën Zorobabelin dhe Josuehun Jesuanë

12 1Këta janë priftërinjtë dhe levitët që u kthyen me
Zorobabelin, birin e Salatielit, e me Jesuanë: Saraja,
Jeremia, Esdra, 2Amaria, Meluku, Hatusi, 3Sebenia,
Rehumi, Merimuthi, 4Adoja, Gentoni, Abia, 5Miamini, Madiai, Belga,
6Semeja, Jojaribi, Jedaja, 7Selumi, Amoku, Helcia, Jedaja. Këta ishin
krerët e priftërinjve e të vëllezërve të tyre në kohën e Jesuasë.

11,21-24 Shënimi mbi të «dhuruarit» (rr 21) është ndoshta bashkohëse me listën e më përparshme. Lajmi mbi Aciun (rr 22-23) është i mëvonshëm: ai është stërnipi i Matatisë që përmendet në rr 17. Petahia (rr 24) ka riveshur, në një epokë jo të saktësuar, një ngarkesë analoge me atë të Nehemisë.

11,25-36 Kjo listë që dëshmon zgjerimin Judaik deri në Negeb, i përket një epoke të mëvonshme, përveqëse në qoftë se nuk duhet ta vendosim në një epokë paramërgimit (nën Gjoisinë).

11,31 *Bijtë*: me TM; BJ përkthen me 2 dorëshkrime (krh. rr 25): «e bijtë». – *në Gabaa*: supozon; TM ka: «prej Gabaasë».

11,36 *Levitët etj…*: me dshk. gr.; TM ka fj.fj.: «Prej levitëve, grupe të Judës u bashkuan me Beniaminin». BJ përkthen: «grupet e levitëve ishin të pranishëm në Judën dhe në Beniaminin».

12,1-9 Emrat e rr 1-9, që mungojnë tek Esd 2,36-39, janë ato të familjeve priftërore nën Joakimin, pasardhesi i Jozuehut (krh. rr 12-21). Në këtë prezantim gjendet një mjet juridik për të pranuar, me anë të antikitetit, të drejtat përsonale.

[8]Levitët: Jezuai, Binuji, Kadmiheli, Serebia, Juda, Matania ky
bashkë me vëllezërit e tij i drejtonte këngët e lavdisë dhe të falënderimit,
[9]kurse Bekbecia e Haniu me vëllezërit e tyre ndërroheshin me ta në
shërbesë.

Pema e breznive të kryepriftërinjve

[10]Jesuait i lindi Joakimi, Joakimit i lindi Eliasibi, Eliasibit i lindi
Jojada, [11]Jojadës i lindi Jonatani, Jonatanit i lindi Jeduai.

10,3-14; 12,1+ **Priftërinjtë e levitët në kohën e kryepriftit Joakim**

[12]Në kohën e Joakimit kryetarët e familjeve të priftërinjve ishin
këta: të familjes së Serajës, Maraja; të Jeremisë Hanania, [13]të Esdrës
Mosolami, të Amarisë Johanani, [14]të Milikos Jonatani, të Sebenisë
Jozefi, [15]të Haranit Edna, të Majarotit Helciu, [16]të Adajës Zakaria,
të Gentonit Mosolami, [17]të Abisë Zekriu, të Miamin Moadisë Feltiu,
[18]të Belgës Samuai, të Semajës Jonatani, [19]të Jojaribit Matanaji,
të Jodajës Aciu, [20]të Selajit Celaji, të Amokut Heberi, [21]të Helcisë
Hasebia, të Jedajës Natanaeli.

[22]Në kohën e Eliasibit, të Jojadës, të Johananit e të Jeduasë, qenë
njehësuar krerët e familjeve të levitëve dhe priftërinjtë deri në kohën
e mbretërimit të Dariut të Persisë.

[23]Bijtë e Levit, të zotët e shtëpive, qenë regjistruar në Librin e
Kronikave deri në kohën e Jonatanit, të birit të Eliasibit.

Esd 2,40 [24]Krerët e levitëve ishin: Hasebia, Serebia, Jesuai, Binuji e
Kadmiheli dhe përbri vëllezërit e tyre që e kishin për detyrë të
lavdëronin e të këndonin sipas ndërresave të veta të caktuara nga
11,17 Davidi, njeriu i Hyjit, [25]ishin: Matania, Bekbecia e Obedia. Ndërsa
Mosolami, Telmoni e Akubi ishin derëtarë dhe i ruanin dyert e
drithnikëve. [26]Këta jetonin në kohën e Joakimit, të birit të Josua
Jozedekut, në kohën e qeveritarit Nehemi e të priftit skrib Esdër.

12,10-11 rr tregojnë listën e «kryepriftërinjëve» prej 520 deri në 405 (Dariu i II).

12,12 *Në kohën e Joakimit*: d.m.th. pas 500. Emrat e listuar gjenden edhe në k 10, më të përafërta me tri familje të reja. Lista vazhdon me një shënim justifikues mbi prejardhjen.

12,22 *Levitët:* me TM; e përjash. nga BJ. – *qenë njehësuar*: BJ shton si supozim: «në librin e kronikave». – *krerët e mbiemëreve.??.. dhe priftërinjtë:* me TM; BJ me dshk. përkthen: «krerët e familjeve të priftërinjve». *Dari Persian:* Dariu i II që ka vdekur në 405.

12,23 *Libri i Kronikave*: Kronika zyrtare e tempullit.

12,24 *Binuji*: me TM *ben*; BJ supozon «Binnui» (krh. rr 8; 10,10).

12,25 Këngëtarë dhe portierët tani ju bashkangjiten edhe levitët (krh. 11,17+).

12,26 Sinkronizimi i këtyre tre përsonazheve është vepër e kronistit.

Shugurimi i mureve të Jerusalemit

27Për shugurimin e mureve të Jerusalemit u kërkuan levitët nga të
gjitha vendbanimet e tyre që të vinin në Jerusalem për ta kremtuar
shugurimin me gëzim, me falënderim, me këngë dhe muzikë: me
cimbale, me lira e me cetra. 28Kështu u mbledhën këngëtarët nga
rrethinat e Jerusalemit, nga fshatrat e Netufatit, 29të Betgalgalës
e të krahinave të Gabasë e të Azmavetit, sepse këngëtarët kishin
ndërtuar për vete vendbanime në rrethet e Jerusalemit. 30Priftërinjtë
dhe levitët u pastruan vetë e pastaj e pastruan popullin, dyert dhe
muret. 31Atëherë dhashë urdhër të ngjiten në mur prijësit e Judës
dhe i organizova dy kore të mëdha këngëtarësh. Njëri shkoi në
anën e djathtë të murit në drejtim të derës së Mbeturinave. 32Pas
tyre shkoi Osaja dhe gjysma e prijësve të Judës: 33Azaria, Esdra,
Mosolami, 34Juda, Beniamini, Semeja e Jeremia. 35Nga priftërinjtë,
me bori Zakaria, biri i Jonatanit, biri i Semejës, biri i Matanisë, biri i
Mikajës, biri i Zakurit, biri i Asafit; 36si edhe vëllezërit e tij: Semeja,
Azareeli, Malalaji, Galalaji, Maaji, Natanaeli, Juda e Hananiu me
veglat muzikore të Davidit, njeriut të Hyjit. Në krye të tyre ecte 1Kro 23,5; Am 6,5
skribi Esdër. 37Te dera e Burimit hypën drejt para tyre, afër shkallëve
të Qytetit të Davidit, përpjetës murit dhe përpjetës së Pallatit të
Davidit, deri te dera e Ujërave, në lindje. 38Kurse kori i dytë, ata që e
bënin falënderimin, ecte në anën e kundërt dhe unë ecja pas tij e me
mua gjysma e krerëve të popullit nëpër mur e nëpër pirgun e Furrave
deri te Muri i Gjerë, 39mbi Derën e Efraimit, përmbi Derën e Vjetër,
mbi derën e Peshqve, pirgun Hananeel, pirgun Meah deri te dera e
Dhenve. U ndalëm te dera e Rojës. 40Pastaj dy koret i zunë vendet
e veta në Shtëpinë e Hyjit. Me mua ishte gjysma e bujarëve, 41dhe
priftërinjtë me bori: Eliakimi, Maasia, Miamini, Mikeja, Elioenaji,

12,27-43 Ceremonia historikisht vendoset pas 6,16; por kronisti i ka bërë një korresponduese te Esd 6,13-18 (dedikimi i tempullit): dy dedikime përbyllin kështu dy periudha historike, njëra e dominuar prej Zorobabelit dhe tjetra në sytë e kronistit, nga Esdra te Nehemia. – Ceremonia mund të ndërtohet kështu: Pas pastrimit të zakonshëm, dy procesione zgjedhin si hapësirën e mureve, duke u nisur prej derës së Fushës, njëra në drejtim të jugut e tjetra në drejtim të veriut (të shihet harta). Ata do të bashkohen në tempull, ku do të gjejë vend mbyllja e festës. Çdo kortezh është i përbërë nga një kor priftërinjsh që ndiqen prej njerëzve të rëndësishëm. Kronisti e ka ndërprerë tregimin për të bërë hyrjen në në rr 33-36, lista e priftërinjve të korit të dytë, në rr 40-42, është ajo e priftërinjve të korit të dytë. Ai e ka futur edhe Esdrën në parakalim.

12,28 *Këngëtarët:* me TM ka: «bijtë e këngëtarëve»; BJ përkthen me dr. gr. «Këngëtarët, bijtë e Levit».

12,31 *Njëri shkoi*: supozim sipas rr 38; TM ka: «dhe procesionet».

12,37 *përpjetës murit etj.*: me TM; BJ supozon «mbi lartësitë e mureve dhe në ngjitje të pallatit të Davidit».

12,38 *në anën e kundërt:* supozon (krh. rr 31); TM ka «përballë». – *gjysma e popullit*: me TM; BJ supozon sipas rr 32: «gjysma e krerëve të popullit».

12,39 *Derën e Vjetër*: me TM; e përjashtuar nga BJ; krh.s shen. 3,6+

Zakaria e Hanania, 42Maasia, Semeja, Eleazari, Aciu, Johanani,
Melkia, Elami e Ezeri. Këngëtarët këndonin nën drejtimin e Jezraisë.
43Atë ditë u kushtuan fli të mëdha dhe u bë gëzim i madh. U gëzuan
pa masë edhe gratë e fëmijët e tyre dhe jehona e haresë së Jerusalemit
u dëgjua larg.

Një epokë ideale

13,10v 44Në atë kohë u caktuan njerëzit për t'i mbikëqyrur dhomat e ruajtjes
së kushteve, të fryteve të para, të të dhjetave dhe për t'i mbledhur
nga arat përreth qyteteve pjesët që Ligji ua cakton priftërinjve dhe
levitëve. Vërtet Juda iu gëzua priftërinjve dhe levitëve që ishin në
1Kro 23-26 shërbim 45dhe shërbesonin në shërbesë të Hyjit të vet dhe në shërbesë
2Kro 8,14 të pastrimit së bashku me këngëtarë e me derëtarë sipas rregulloreve
të Davidit e të Salomonit, të birit të tij. 46E njëmend moti qysh prej
2Kro 29,30; 35,15 kohës së Davidit e të Asafit, ishin krerët e këngëtarëve dhe kishte
këngë lavdie dhe falënderimi për nder të Hyjit. 47Prandaj edhe mbarë
13,10v Izraeli në kohën e Zorobabelit e të Nehemisë i jepte çdo ditë pjesët e
caktuara për këngëtarë dhe derëtarë. Izraeli ua jepte levitëve pjesët e
10,39; Nr 18,26 kushtuara dhe levitët ua jepnin priftërinjve pjesët që u takonin.

Lp 23,4-6 **13** 1Aso kohe Libri i Moisiut u lexua para popullit dhe në të u
gjet e shkruar se amonët dhe moabët askurrë s'do të hyjnë
në bashkësinë e Hyjit, 2sepse nuk u kishin dalë para bijve
të Izraelit me bukë e me ujë dhe se e kishin marrë me vete Balaamin
për t'i mallkuar izraelitët, por Hyji ynë e shndërroi mallkimin e tyre
13,4-9.23-27.28; 10 në bekim. 3Kur e dëgjuan Ligjin, u përjashtuan nga Izraeli të gjithë
të huajt.

Misioni i dytë i Nehemisë

4Para kësaj, prifti Eliasib, që ishte mbikëqyrës i dhomave të
12,44 Shtëpisë së Hyjit tonë dhe ishte i afërt me Tobinë, 5ia kishte liruar

12,44–13,3 Kjo është një paraqitje ideale e kohës së qeveritarëve Zorobabel, dhe Nehemia do t'i paraqesë si anomali mëkatet e numëruara në finalen e përkujtimores së Nehemisë (13,4v)

13,2 *kishin marrë me vete Balaamin për t'i mallkuar:* me versione; TM e ka njëjës si tek Lp 23,5

13,3 Ky rigorozitet e tejkalon atë që ishte e kërkuar prej ligjit (krh. Lp 23,7-9).

13,4 Kronisti na fut me anën e këtij kalimi vazhdimin e përkujtimit të Nehemisë (krh. 12,44+). Nehemia i numëron të gjitha masat që i ka marrë me rastin e çrregullimeve të ardhura në bashkësi: veprimet kundra Tobisë (krh. 2,10), i cili kishte në tempull një vend për përdorimin e tij personal (4-9); derdhjet e rregullta të rracioneve që u takojnë Levitëve (10-14); rivlerësimi i së shtunës (15-22); veprimi kundër martesave të përziera (23-29); rregullimet e kultit (30-31; krh. 10,1+). – *Eliasib*, i ndyshëm prej kryepriftit me këtë emër (3,1v.20v.; 12,22; 13,28). – i dhomave: supozim (krh. 12,44): TM ka «në dhomë».

13,5 me TM: *sa i takonte sipas ligjit*; BJ përkthen me Vulg.: «pjesët»

këtij një dhomë të madhe, ku përpara ruheshin dhuratat, kemi, enët, të dhjetat e drithërave, të verës, të vajit, pjesët e levitëve, të këngëtarëve dhe pjesët që mblidheshin për priftërinjtë. 6Aso kohe unë nuk isha në Jerusalem, sepse në vitin e tridhjetedytë të Artakserksit, mbretit të Babilonit, isha kthyer te mbreti; por pas pak kohe ia dola të nxjerr leje prej mbretit që të mund 7të kthehesha në Jerusalem. E mora vesh të keqen që Eliasibi e kishte bërë për t'i bërë mirë Tobisë: i kishte lëshuar një dhomë në tremet e Shtëpisë së Hyjit. 8U hidhërova aq shumë sa, i flaka jashtë orenditë e Tobisë nga vishtari, 9dhashë urdhër t'i pastrojnë dhomat dhe i ktheva në të enët e Shtëpisë së Hyjit, kushtet dhe kemin. Mt 21,12-13p Gjn 2,13-17

10Mora gjithashtu vesh se levitëve nuk u ishin dhënë pjesët e tyre dhe se të gjithë levitët e këngëtarët që shërbenin, kishin ikur në arat e veta. 11Atëherë i qortova bujarët dhe thashë: «Pse nuk jeni kujdesur për Shtëpinë e Hyjit?». Pastaj i bashkova levitët dhe këngëtarët dhe i vendosa në vendet e tyre. 12Atëherë mbarë Juda i solli të dhjetat e drithit, të verës dhe të vajit në depotë. 13Për mbikëqyrjen e depove e caktova priftin Selemi, skribin Sadok dhe levitin Fadajë, e përveç tyre edhe Hananin, birin e Zakurit, dhe birin e Matatisë, sepse mbaheshin për njerëz besnikë. Këta e kishin për detyrë t'ua ndanin vëllezërve pjesët që u takonin. 12,44.47 10,38v

14Të bie ndër mend për mua, Hyji im, për këtë: mos i zhduk veprat e mia të mira që i bëra për Shtëpinë e Hyjit tim dhe për shërbesat në të!

15Ato ditë pashë në Judë njerëz që shkelnin me këmbë në shtrydhësin e ullinjve ditën e shtunë; të tjerët mbartnin dujë gruri, ngarkonin në gomarë verë, rrush, fiq e barrë të tjera, në mënyrë që t'i sillnin ditën e shtunë në Jerusalem. I qortova njerëzit që pikërisht atë ditë shitnin gjëra ushqimore. 16Po ashtu edhe tirasit që jetonin në Jerusalem sillnin aty peshk dhe gjithfarë mallrash për t'ua shitur të shtunën çifutëve në Jerusalem. 17I qortova rëndë bujarët e Judës dhe u thashë: «Ç'është kjo punë e keqe që po e bëni e po e prishni të shtunën? 18A nuk kanë bërë kështu etërit tanë për çka dhe Hyji ynë na i solli të gjitha këto të zeza mbi ne e mbi këtë qytet? Ju po e rritni hidhërimin kundër Izraelit duke mos e shenjtëruar të shtunën!». 19Dhe urdhërova gjithashtu që qysh në vigjilie të shtunës, kur bie terri në dyert e Jerusalemit, të mbyllen dhe të ndryhen e të mos hapen deri sa të kalonte e shtuna. Vura disa nga djelmoshat e mi në dyer që të mos 10,32; Dal 20,8+ Jer 17,21

13,6 Misioni i parë i Nehemisë kishte zgjatur prej 445 deri 433.

13,11 *pastaj i bashkova levitët:* levit levitët.

13,13 *Për mbikëqyrjen*: me dr. gr. dhe sir.; TM ka: «e bëra arkëtarë».

13,15 *i qortova njerëzit që pikërisht atë ditë shitnin gjëra ushqimore:* me TM; me sir., BJ përkthen: «(unë) i (paralajmërova) që të mos i shesin prodhimet».

13,19 E shtuna fillonte të premten në darkë, me perëndimin e diellit.

futet kurrfarë barre ditën e shtunë. [20]Kështu tregtarët dhe shitësit e
mallrave të ndryshëm kaluan natën një herë a dy jashtë Jerusalemit.
[21]Por u kam bërtitur dhe ua kam tërhequr vërejtjen: «Pse e kaloni
natën përbri mureve? Nëse do ta përsëritni këtë gjë, do të vë dorë mbi
ju». Prej asaj dite nuk erdhën më të shtunën. [22]U urdhërova levitëve të
pastrohen e të vijnë e t'i ruajnë dyert që të shenjtërohet dita e shtunë.
Edhe për këtë le të bie ndër mend për mua, Hyji im, dhe ki mëshirë
për mua sipas mëshirës sate të madhe!
13,1-3+ [23]Ato ditë pashë edhe se disa judenj ishin martuar me bija azotësh,
amonësh e moabësh. [24]Gjysma e fëmijëve të tyre fliste azotisht, ose
me gjuhën e këtij ose atij populli e nuk dinin të flisnin çifutërisht.
[25]I qortova ashpër, i nëma, disa edhe i rraha, flokët ua shkula dhe i
përbetova me Hyjin të mos i japin bijat e veta për bijtë e tyre dhe të
10,31 mos marrin për djemtë e vet e për vete bijat e tyre. U thashë: [26]«Vallë a
1Mbr 11,1-13 nuk mëkatoi kësisoji edhe Salomoni, mbreti i Izraelit? S'kishte mbret
2Sam 12,25+ tjetër aso kohe që mund të krahasohej me të! Ishte i dashur prej Hyjit
të vet, prandaj Hyji e vuri mbret mbi mbarë Izraelin; por edhe këtë
gratë e huaja e çuan në mëkat! [27]Athua se për t'ua mbajtur krahun
juve do të bëhemi pjesëtarë në këtë të keqe kaq të madhe e do të jemi të
pabesë ndaj Hyjit tonë me marrjen e grave të huaja?». [28]Njëri nga bijtë
2,10+ e Jojadës, të kryepriftit Eliasib, ishte dhëndër i Sanabalat Horonitit.
Atë e dëbova prej meje. [29]Hyji im, mos i qit në harresë këta njerëz, që
e përdhosin priftërinë dhe besëlidhjen priftërore e levitike! [30]Kështu
i pastrova nga çdo element i huaj, përsëri i rivendosa shërbesat e
priftërinjve dhe të levitëve, secilin në shërbimin e vet. [31]E rregullova
edhe sjelljen e druve në ditët e caktuara dhe sjelljen e fryteve të para.
Kujtohu për mua, dhe për të mirën time, Hyji im.

13,24 *azotisht*: me siguri një dialekt i aramaishtes. Aramaishtja ishte gjuha e folur (8,8), por Nehemia nuk donte që të harrohej hebraishtja.

13,29 *priftërore:* me 1 dshk. dhe sir.; TM përsërit «të priftërisë».

LIBRAT E TOBISË, JUDITËS, ESTERËS

Në Vulg., tre librat e Tobisë, Judites dhe Esterës janë vendosur pas librave historikë. Disa dorëshkrime të rëndësishme të versionit grek ndjekin të njëjtën mënyrë. Të tjerët i vendosin pas shkrimeve të urtësisë. Ata formojnë një grup të vogël, që dallohet prej shumë veçorive.

1) Kanë një tekst jo të mirëpërcaktuar. Libri i Tobisë varet nga një origjinë semitike që është humbur. Sh. Jeronimi kishte përdorur, për Vulg., një tekst «kaldeas» (aramaik) që tani nuk e kemi më. Por, në një shpellë të Kumranit u gjetën fragmentet e katër dorëshkrimeve aramaike dhe një dorëshkrim në hebraisht me fragmente të Tobisë. Versionet greke, siriane dhe latine na japin katër recensione të ndryshme të tekstit, prej të cilave, dy më të rëndësishmet janë: nga një anë, versioni i shkurtër i kodeve të Vatikanit (B) dhe të Aleksandrisë (A), dhe nga ana tjetër iversioni I gjatë i kodit Sinaitik (S) dhe e vet. lat. Ky, recensioni i fundit (S dhe vet.lat), e vërtetuar nga fragmentet e Kumranit, duket më i vjetër: Ajo që është ndjekur nga përkthimi e BJ, me referim edhe të dëshmitarëve të tjerë.

Edhe origjina hebraike e librit të Judites është humbur. Nuk dimë nëse ishte përfaqësuar nga një prej teksteve hebraike që qarkullonin në mesjetë. Tekstet greke kishin tri forma shumë të ndryshme mes tyre. Vulg. paraqet një tekst shumë të ndryshëm: Duket që sh. Jeronimi bëri vetëm një punë rishikimi mbi një përkthim latin, paraekzistues, duke përdorur një parafrazë aramaike.

Libri i Esterës ka dy recensione: një të shkurtër, që është ai i tekstit hebraik, dhe një të gjatë, ai i tekstit greqisht. Teksti në greqisht paraqet dy lloje recensionesh: një lloj të përbashkët të Biblës greke dhe lloji të papastër të recensionit të Luçianos të Antiokisë. Versioni në greqisht, sjell në hebraisht, shtesat e mëposhtme: ëndrra e Mardokeut (1,1a-r) dhe interpretimi i tij (10,3a-k); dy ediktet e Assuerit (3,13a-g e 8,12a-v); lutja e Mardokeut (4,17a-i) dhe e Esterës (4,17k-z); një tregim tjetër të iniciativës së Esterës pranë Assuerit (5,1a-f dhe 5,2a-b); një shtojcë që shpjegon origjinën e versionit greqisht (10,31). Këto shtesat ishin përkthyer

nga sh. Jeronimi dhe vendosur në fund të tekstit hebraik (Vulg. 10,4–16,24); në këtë përkthim, janë lënë në vendin e tyre nga teksti grek, dhe me një numërim të veçantë.

2) Këto libra kanë hyrë në kanunin e Shkrimeve shumë vonë. Librat e Tobisë dhe të Judités nuk ishin të pranuar në Biblën hebraike dhe nuk janë të pranuar nga protestantët. Janë librat deuterokanonike: Kisha katolike i ka pranuar, pas disa ngurrimeve, gjatë periudhës patristike. I kanë lexuar dhe përdorur menjëherë dhe shfaqen në listat zyrtare të kanunit, në Perëndim, duke nisur nga koncili i Kostantinopolit i thirrur «in Trullo», në 692. Edhe seksionet greke të Esterës janë deuterokanonike dhe kanë pasur të njëjtat ngjarje të librave të Tobisë dhe Judités. Ndërsa, libri hebraik ishte i diskutuar qysh nga koha e rabineve e shek. I të erës sonë, por më vonë ka gjetur një favor të madh mes judenjve.

3) Librat e Tobisë, Judités dhe Esterës kanë të përbashkët një gjini letrare. Flasin me shumë liri për historinë dhe gjeografinë. Sipas Tobisë, Tobi i vjetër ka parë, në rininë e tij, ndarjen e mbretërisë, pas vdekjes së Salomonit (931; Tb 1,4); ka qënë internuar me fisin e Neftalit (734; Tb 1,5 e 10); dhe biri i tij, Tobia, ka vdekur pas shkatërrimit të Ninivës (612; Tb 14,15). Libri paraqet Senakeribin si pasardhësin direkt të Salmanasarit (Tb 1,15), duke lënë mënjanë mbretërinë e Sargonit. Sipas Tb 5,6, Rage do të ishte mbi mal dhe Ekbatana në fushë dhe në mes të dy qyteteve janë dy ditë rrugë; në fakt ata ishin larg mes tyre 300 km dhe Ekbatana ishte shumë më e lartë se Rage: për përpikmëri 2000 m lartësi.

Libri i Esterës ka një kuadër historik të përcaktuar më mirë: qyteti i Suzes është përshkruar me saktësi. Janë përshkruar mjaft mirë edhe disa zakone persiane. Asueri, transkriptim hebraik i Sersit, është një personazh i njohur dhe përshkrimi moral i mbretit harmonizohet me atë që thotë Herodoti. Megjithatë, dekreti për shfarosjen e judenjve, që ai pranon të firmosë, nuk përputhet me politikën tolerante të Akemeniditëve; edhe më shumë i pabesueshëm është fakti që ka autorizuar masakrën e nënshtetasve të vet dhe që 75.000 persianët lejuan të vriten pa rezistencë. Në kohën e datave që na jep tregimi, mbretëresha e persianëve, gruaja e Sersit, quhej Amestris, dhe historia e përgjithshme nuk flet as për Vastinë, as për Esterinë. Nëse Mardokeu do të kishte depërtuar në kohën e Nabukodonozorit (Es 2,6), do të ishte rreth 150 vjet nën Sersin.

Por, sidomos libri i Judités, dëfton një indiferencë totale për historinë dhe gjeografinë. Tregimi është vendosur nën

«Nabukodonozorit, që ishte mbret i Asirianëve në qytetin e madh të Ninives» (Jdt 1,1); por Nabukodonozori ishte mbret i Babilonisë, dhe Ninive u shkatërrua nga ati i tij Nabopolassari. Nga ana tjetër, kthimi nga mërgimi, që ishte në kohën e Çirit, është paraqitur si një gjë tashmë e kryer (Jdt 4,3; 5,19). Oloferni dhe Bagoasi sjellin emrat persianë, por janë edhe aluzione të qarta për disa zakone greke (3,7-8; 15,13). Itinerari i luftës së Olofernit (2,21-28) është një «sfidë» e gjeografisë. Kur ai arrin në Samari, mendojmë që gjendemi mbi një tokë më të fortë, dhe emrat e vendeve shtohen. Por shumë prej këtyre emrave duken të panjohur dhe tingëllojnë të pazakonshëm; i njëjti qytet i Betuliës, që është qendër e veprimit, nuk mund të jetë lokalizuar mbi një hartë, me gjithë saktësinë topografike të tregimit.

Liritë kaq të mëdha, tregojnë që autorët donin të bënin diçka të ndryshme nga një vepër historike. Është e besueshme që kanë nisur nga faktet reale, por nuk është e mundshme të percaktohen cilat janë këto fakte, përtej zhvillimeve për të cilat janë bërë supozime, zhvillimet që janë vepra të sakta të autorëve dhe që sjellin lajmin. E rëndësishme është të sqarojë qëllimin e çdo libri dhe të pranojë mësimin e propozuar.

Libri i Tobisë. *Libri i Tobisë është një histori familjare. Në Ninive, Tobi, një i internuar nga fisi i Neftalit, njeri fetar, i devotshëm, bamirës, u bë i verbër. Në Ekbatanë, i afërmi i tij, Ragueli ka një vajzë, Sara, e cila ka parë shtatë burra që vdesin, të vrarë në të njëjtën mbrëmje të dasmës, nga demoni Asmodeu. Tobiti dhe Sara drejtojnë shikimin nga Zoti duke thirrur vdekjen. Nga këto dy situata fatkeqe dhe nga këto dy lutje, Zoti nxjerr një gëzim të madh: dërgon engjëllin e vet Rafaelin që udhëheq Tobinë, birin e Tobitit, pranë Raguelit, i cili bën që ai të martohet me Sarën dhe i siguron një ilaç që do të shërojë babain e verbër. Flitet për një tregim instruktiv, në të cilin kanë një vend të shquar detyrat për të vdekurit dhe pratikat e lëmoshës. Kuptimi i familjes shprehet me një gjallëri të magjishme. Del në dritë një nocion shumë i lartë i martesës së krishterë ante litteram. Engjëlli Rafaeli, vegla e Zotit, zbulon dhe njëkohësisht e fsheh veprimin e Tij. Mesazhi i librit është pikërisht ftesa për të njohur këtë provani të përditshme, këtë afërsi të Zotit të dhimbshëm.*

Libri është i frymëzuar nga modelet biblike, sidomos nga tregimet patriarkale të Zanafillës, ndërsa nga pikëpamja letrare vihet mes Jobit dhe Esterës, mes Zakarisë dhe Danielit. Paraqet pikat e kontaktit me Urtinë e Akikarit (krh. Tb 1,22; 2,10; 11,18; 14,10), vepër apokrife që i përket, në thelbin e saj, shek. V para

Kr. Libri i Tobisë duket që u shkrua rreth vitit 200 para Kr., ndoshta në Palestinë, me shumë mundësi, në aramaisht.

Libri i Juditës. *Libri i Juditës është historia e një fitoreje të popullit të zgjedhur mbi armiqtë, falë ndërhyrjes së një gruaje. Kombi i vogël judaik duhet të përballohet me ushtrinë madhështore të Olofernit, që duhet t'i nënshtrojë gjithçka mbretit Nabukodonosorit dhe duhet të shkatërrojë çdo kult të ndryshëm nga ai i Nabukodonosorit të hyjnizuar. Judenjtë janë të rrethuar në Betuli që, pa ujë, janë gati për t'u dorëzuar. Në këtë moment, del përpara Judita, një vejushë e re, e bukur, e mençur, fetare dhe e vendosur, që do të fitojë përpara shkurajimin e bashkëatdhetarëve të vet dhe më vonë ushtrinë asiriane. Ajo qorton shefët e qytetit për mungesën e tyre në besimin në Hyjin, prandaj lutet, përgatitet, del nga Betulia dhe bën që ta sjellin në prani të Olofernit. Ajo përdor kundër tij armët e joshjes dhe dinakërisë dhe, e mbetur e vetëm me ushtarin e dehur, ia pret kokën. Të frikësuar, asirianët ikën, fushimi i tyre u grabit. Populli lartëson Juditën dhe ngjitet në Jeruzalem për të falenderuar në menyrë solemne.*

Duket që autori të ketë shumëzuar me qëllim, devijimet historike për të tërhequr vëmendjen nga një kontekst historik i përpiktë dhe për të tërhequr krejt interesin mbi dramën fetare dhe mbi epilogun. Bëhet fjalë për një tregim të ndërtuar me aftësi, që është i lidhur ngushtë me zbulesat. Oloferni, toger i Nabukodonosorit, është një përfaqësues i forcave të së keqes; Judita, emri i të cilës do të thotë «judeasja», përfaqëson pjesën e Hyjit, të identifikuar me atë të kombit. Kjo duhej të ishte e destinuar që të shkonte drejt shfarosjes, por Zoti realizon triumfin e vet, nëpërmjet duarve të dobëta të një gruaje dhe populli i shenjtë ngjitet në Jeruzalem. Libri ka disa pika të përbashkëta me librin e Danielit, Ezekielit e Joelit. Veprimi zhvillohet në fushën e Ezdrelonit, afër kësaj fushe të Armagedonit në të cilën sh. Gjoni do të lokalizojë luftën eskatologjike (Zb 16,16). Fitorja e Juditës është një shpërblim i lutjes së saj, zbatimit të saj të përpiktë të rregullave të pastërtisë të ligjit; megjithatë perspektiva e librit është universale: shpëtimi i Jeruzalemit u sigurua në Betuli, në këtë Samari të urryer nga «konformistët» e judaizmit të ngushtë; gjithashtu, kuptimi fetar i luftës del në dritë nga Akiori, një amonitas (Jud 5,5-21), që pastaj i kthehet Zotit të vërtetë (Jud 14,5-10). Libri u shkrua në Palestinë rreth gjysmës shek. II para Kr., në klimën e zellit kombëtar dhe fetar që krijoi kryengritja e Makabenjve.

Libri i Esterit. *Libri i Esterit si ai i Juditës, tregon çlirimin*

e kombit nëpërmjet një gruaje. Judeasit, që rrinin në Persi, kërcënoheshin për shfarosje nga urrejtja e një veziri, Aman, dhe shpëtohen nga ndërhyrja e Esterit, një bashkëatdhetare e re që bëhet mbretëreshë, por që daja Mardokeu e këshillon. Kemi një përmbysje të plotë të situatës: Aman u var, Mardokeu merr vendin e tij, judenjtë shfarosin armiqtë e tyre. Themelohet festa e Purimit për të përkujtuar fitoren dhe rekomandohen hebrenjtë që ta celebrojnë çdo vit.

Tregimi dëshmon për armiqësinë që judenjtë pësuan në botën antike, për shkak të singularitetit të të jetuarit të tyre që i vinte në kundërshtim me ligjin e sunduesit (krh. përndjekja e Antiokut Epifani); kombëtarizmi i tepruar është një reagim mbrojtjeje. Dhuna e një nacionalizmi të tillë na mbetet e çuditshme, por duhet të kujtohet që libri vjen para zblulimit të krishterë. Duhet të kemi parasysh stilin letrar: intriga e haremit dhe vrasjet janë mjete për të paraqitur në mënyrë dramatike një tezë fetare. Lartësimi i Mardokeut, i Esterit dhe çlirimi na kujtojnë ngjarjen e Danielit; edhe më shumë atë të Jozefit, i cili më parë ishte i shtypur dhe pastaj i lartësuar për shpëtimin e popullit të tij. Në tregimin e Zanafillës mbi Jozefin, Hyji nuk tregon me shenjat e jashtme pushtetin e tij, megjithatë prin ngjarjet. Në të njejtën mënyrë ne librin hebre të Esterit, që shmang të emërojë emrin e Zotit, është Provania që drejton të gjitha peripecitë e dramës. Protagonistët e dinë dhe vendosin krejt besimin e tyre në Hyjin dhe Perëndia realizon planin e tij të shpëtimit, edhe pse pastaj do të mungojnë veglat njerëzore që ai zgjodhi; khr. Est 4,13-17, që jep çelësin e librit. Shtesat nga greqishtja kanë një ton më fetar (pikërisht nga këto shtesa u morën disa pjesë të Esterit të përdorura në liturgji), por, në fund, nuk bëjnë tjetër gjë, që të tregojnë atë që autori hebre, tashmë sugjeroi.

Versioni në greqisht ekziston që në vitin 114 (ose 78) para Kr., kur e dërguan në Egjipt për të vërtetuar festën e Purimit (Est 10,31). Teksti hebre është i mëparshëm, sipas 2Mak 15,36, judenjtë e Palestinës kremtonin, në vitin 160 para Kr., «ditën e Mardokeut», që supozon njohjen e historisë së Esterit dhe ndoshta të vetë librit. Një libër i tillë datohet në fundin e epokës persiane, ose në fillimin e periudhës helenistike. Marrëdhënia fillestare me festën e Purimit është e pasigurtë; pjesa e Est 9,20-32 ka një stil të ndryshëm dhe duket një shtesë. Origjina e festës nuk njihet dhe mund të ekzistojë mundësia që libri të ngjizet në një moment tjetër (2Mak 15,36 nuk jep emrin «Purim» «ditës së Mardokesut») për të dhënë një justifikim historik.

Libri i Tobisë

1 [1]Libri i veprave të Tobitit, të birit të Tobielit, të birit të Ananielit, të birit të Aduelit, të birit të Gabaelit, të birit të Rafaelit, të birit të Raguelit, nga barku i Asielit, nga fisi i Neftaliut. [2]Në kohën e Salmanasarit, mbretit të Asirisë, qe tretur në mërgim nga Tisbja, që është në pjesën e djathtë të Kadesit të Neftaliut, në Galilenë e Epërme, përmbi Asor, ku përendon dielli, në anën e majtë të Fogorit.

I. I TRETURI

[3]Unë Tobiti i kaloja ditët e mia duke ecur udhëve të së vërtetës dhe të drejtësisë. U kam dhënë shumë lëmoshë vëllezërve të mi dhe bashkatdhetarëve të mi që kanë qenë të tretur bashkë me mua në robëri në Ninivë, në dheun e asirëve. [4]Kur ende isha në dheun tim, në tokën e Izraelit, e isha ende i ri, mbarë fisi i Neftaliut, i të parëve të mi, u nda nga shtëpia e Davidit, atit tim, e nga Jerusalemi, qyteti i vetëm i zgjedhur nga të gjitha fiset e Izraelit. Atje ishte vendi i caktuar për fli, ishte ndërtuar Tempulli ku banon Hyji. Atje ishte ndërtuar dhe i ishte kushtuar flijimit të të gjitha fiseve të Izraelit për sa të jetë jeta e jetës. [5]Të gjithë vëllezërit e mi e shtëpia e Neftaliut, babës tim, i flijonte viçit, që e ndërtoi Jeroboami, mbreti i Izraelit, 1Mbr 12,26-32
në Dan, në malësitë e Galilesë. [6]Shpesh herë unë shkoja vetëm për festa në Jerusalem për ta zbatuar ligjin e përjetshëm të shkruar për Lp 16,16
mbarë Izraelin. Me vete merrja frytet e para, të parëlindurit dhe të Lp 14,22+
dhjetat e bagëtive të trasha e të imëta dhe qethjen e parë të deleve

k 1 Teksti i Vulg. është shpesh mjaft i ndryshëm prej tekstit grek i ndjekur prej përkthimit të tanishëm (krh. hyrjen), i cili ka shumë mospërputhje në numrimin e rr. Shënimet do të tregojnë shtesat më të dukshme të Vulg.: anash do të vendosim numërimin e Vulg. në rastet në të cilat numërimi ndryshon prej greqishtes, kurse teksti eshte në perputhje te paktën nga ana e përmbajtjes, me atë grek.

1,1 *Tobi*: emri i atit në greqisht është Tôbeith ose Tôbeit, i shqipëruar në Tobi; emri i birit është Tôbéias ose Tôbías i shqipëruar në Tobia. Emrat e tjerë të vetë librit variojnë shumë sipas dëshmive. – (S) e zgjat këtë gjenaologji, duke shtuar pas *Gabael*: «biri i Rafaelit, bir i Raguelit» e perjashtuar prej (A) dhe (B)

1,2 *Salamanasarit*: Kuadroja historike është e përbërë nga përmbledhja konvencionale (krh. Hyrje).

1,3 Mëshira e Tobisë qëndron më shumë se në meditimin e ligjit, (krh. Ps 119, etj.), në veprat e mira që përmbush: lëmosha, shtegtime, shlyerja e të dhjetës, etj.

Nr 18,12v; Lp 18,3-5 e i çoja në Jerusalem, [7]ua jepja priftërinjve, bijve të Aronit, për lter.
Levitëve që ishin për shërbesë në Jerusalem ua jepja të dhjetën e
grurit, të verës, të vajit, të shegave e të pemëve të tjera. Për gjashtë
Lp 14,22-27 vjet e shndërroja të dhjetën e dytë në para dhe shkoja e i shpenzoja
Lp 14,28-29 në Jerusalem çdo vit. [8]E dhjeta e tretë, pastaj, ishte për bonjakë, për
vejusha dhe për ardhacakë që jetonin bashkë me izraelitët, ua sillja
si dhuratë çdo të tretin vit. I hanim ato sipas Ligjit përkatës për to në
Ligjin e Moisiut dhe sipas porosisë që ma kishte dhënë Debora, nëna
e tim ati, nëna e Ananielit, babës tonë, sepse baba më pat vdekur e
më pat lënë bonjak. [9]Kur u rrita e u bëra burrë, mora për grua Anën,
vajzë nga fisi ynë, dhe nga ajo më lindi djali, të cilit ia ngjita emrin
Tobi. [10]E pasi qeshë tretur në robëri e erdha ndër asiras, si rob arrita
në Ninivë. Të gjithë vëllezërit e mi si edhe bashkëkombësit e mi, hanin
ushqime paganësh, [11]kurse unë u ruajta e nuk hëngra. [12]E pasi isha
Dan 2,48-49 me gjithë zemër besnik i Hyjit tim, [13]i Tejetlarti bëri që të gjej hir e
pëlqim para Salmanasarit dhe të bleja për të gjithçka kishte nevojë.
[14]Shkoja të tregoja në Medi për të deri sa vdiq. Kështu i lashë thasët
me dhjetë talenta argjendi, të m'i ruante Gabaeli, vëllai i Gabrisë, në
Rages, në krahinën e Medisë.

[15]Kur vdiq Salmanasari e zëvendësoi i biri, Senakeribi. Rrugët e
Medisë u mbyllën dhe unë nuk munda të shkoja më atje. [16]Në kohën
Jb 31,16-20 e Salmanasarit u dhashë shumë lëmoshë vëllezërve të mi që ishin
të fisit tim. [17]Bukën time e ndaja me të uriturit, petka u jepja të
zhveshurve dhe, kur shihja ndokënd të vdekur, të hedhur pas mureve
të Ninives që ishte bashkëkombës i im, e varrosja. [18]E, kur mbreti
Senakerib e vriste ndokënd, pasi u kthye duke ikur nga Judeja, në
ditët e ndëshkimit që e bëri Mbreti i qiellit pasi kishte bërë hyjshmi
vrau shumë izraelitë me zemërimin e vet unë kuformat e tyre i
mbështillja e i varrosja. Senakeribi i kërkoi kufomat e nuk i gjeti.
[19]Atëherë shkoi dikush nga ninivasit dhe i tregoi mbretit se unë i
varrosja. Unë atëherë u fsheha e, kur e mora vesh se mbreti e dinte për
mua dhe se më kërkonin për të më vrarë, u tremba dhe ika. [20]Atëherë
ma morën të gjithë pasurinë dhe nuk më shpëtoi asgjë që nuk m'u mor
për vishtarin e mbretit, përveç Ana, gruaja ime dhe Tobia, djali im.
[21]Por nuk patën kaluar dyzet ditë, edhe atë e vranë dy bijtë e tij dhe
ikën në malet Ararat. Në vend të tij u bë mbret i biri Asarhadoni. Ky
e vuri Ahiaharin, djalin e vëllait tim Anaelit, në krye të vishtarit të

1,8 *e tretë*: me sir.; vet. lat paraqet: «ajo e vitit të tretë» e përjashtuar nga S.

1,9 *Ana:* me A, B, vet. Lat; përjashtuar nga S.

1,10v Ai ushqim ishte i përgatitur pa marrë parasysh ndalimet e ligjit (krh. Lev 11; Lp 14)

1,14 *dhjetë talenta*: një talent argjenti, ose gjashtë dhjetë mina, ishte e barabartë me një peshë prej 34 kg (krh. Tabelën në shtojcë).

1,21 *Ahiaharin*: përmendja e Ahiaharit (Tob 1,22; 2,10; 11,8; 14,10;

mbretërisë së tij dhe ishte drejtor i përgjithshëm në mbarë krahinën.
22Atëherë Ahihari ndërmjetësoi për mua dhe unë munda të zbres në
Ninivë. Ahihari kishte qenë kuptar i madh, rojës i vulës, qeveritar
dhe llogaritar i Senakeribit, mbretit të Asirisë, edhe Asarhadoni ia la
po ato funksione. Ishte prej vëllazërisë sime, nipi im.

II. I VERBËRI

2 1Nën mbretin Asarhadon u ktheva në shtëpinë time ku më
ishin kthyer edhe Ana, gruaja ime, dhe im bir Tobia. Ditën e
Pesëdhjetores, që është e kremtja e Javëve, më qe bërë gati një Dal 23,14+
drekë e mirë dhe u ula të ha. 2Më ishte shtruar tryeza dhe pashë se
kishte gjellëra të shumta. Atëherë i thashë Tobisë, djalit tim: «Dil e,
nëse gjen ndonjë skamnor prej vëllezërve tanë që janë robër në Ninivë,
por që me gjithë zemër të vet e kujton Zotin, sille këtu e të hajë bashkë
me mua. Ja, unë po të pres, biri im, deri të kthehesh». 3Tobia shkoi të
kërkonte ndonjë skamnor nga vëllezërit tanë, u kthye e më tha: «Atë!».
Unë i përgjigja: «Fol, biri im!». Ai vazhdoi: «Është dikush nga populli
ynë i vrarë, i varur në litar dhe e kanë hedhur në shesh, edhe tash
aty është». 4Brofa në këmbë, e lashë pa e prekur bukën, e mora dhe e
prura në një dhomë që pasi të perëndonte dielli, ta varrosja. 5Pasi u
ktheva, u lava dhe e hëngra bukën time me vaj. 6Atëherë më ranë ndër
mend fjalët e profetit Amos që i tha në Betel:

> «Të gjitha festat tuaja do të kthehen në zi, Am 8,10
> të gjitha këngët tuaja në vajtime».

7Dhe qava. Pasi perëndoi dielli shkova, e hapa një varr dhe e
varrosa. 8Të afërmit e mi më përqeshnin e thoshin: «Ende ky njeri s'po
u tremka! E pra, për shkak të kësaj gjëje ka qenë kërkuar të vritej,
pati ikur dhe, ja, përsëri po i varros të vdekurit!».
9Po atë natë, u lava e dola në oborr. Rashë të flej përbri murit të

krh. Jud 5,5+) rilidh historinë e Tobisë me *Librin (ose Urtinë) e Ahiaharit*, vepër antike e njohur në forma të ndryshme e në gjuhë të ndryshme. Bëhet fjale per nje tregim që është si kornizë e dy përmledhjeve të urtisë, ekoja e të cilave gjendet në Tob. dhe tek Sir. Ahiahari i urtë, ministër i mbretit të Asirisë Senakerib dhe Asaradon, ka edukuar nipin e vet Nadab (ose Nadun) duke e përgaditur për ta zëvendësuar: kjo rrethanë është si hyrje e serisë së parë të këshillave. Nadabi arrivist dhe mosmirënjohës jep urdhër që të dënohet me vdekje bamirësi i tij. Ahiahari mbërrin që t›i shpëtojë vdekjes dhe arratiset nëpërmjet një dredhje dhe qëndron i fshehur. Asaradoni, i kërkuar prej faraonit që t›i paraqesë nje njeri të urtë të aftë që t›u përgjigjet enigmave të tij, e qan zhdukjen e Ahiaharit. Ky atëherë del prej vendit ku ishte i fshehur, i bën ballë faraonit, dhe pasi është rihabilituar, e ndëshkon nipin dhe i drejton qortime, që përbëjnë serinë e dytë të këshillave.

oborrit. Fytyrën, për shkak se ishte nxehtë, e lashë të zbuluar. 10Nuk
e dija se trumcakët ishin në mur përmbi mua. Glasat e tyre ende të
nxehta më ranë në sy dhe fitova të bardhët e syve. Shkoja te mjekët
për t'u shëruar dhe, sa më shumë barna që më vënin aq më tepër të
Mk 5,26 bardhët ma merrte të pamët e syve, deri sa u verbova krejtësisht.
Katër vjet mbeta pa dritën e syve. Të gjithë vëllezërit e mi hiqnin keq
për këtë me mua. Për dy vjet Ahihari më mbajti me ushqime deri sa
shkoi në Elimaidë.

11Aso kohe gruaja ime Ana punonte me pagë punë grash e
përpunonte lesh në tezjahë 12dhe pastaj ua çonte porositësve e ata e
paguanin. Të shtatën ditë të muajit Distër e kreu pëlhurën dhe ua çoi
të zotëve. Ata ia dhanë pagën e plotë, dhe përveç pagës së pëlhurës i
falën edhe një edh. 13Kur edhi hyri në shtëpi, nisi të vërrasë. E thirra
e i thashë: «Nga është ky kec? A mos është ndoshta i vjedhur? Kthejua
të zotëve! Sepse ne nuk guxojmë të hamë gjënë e vjedhur!». 14Ajo më
tha: «Ma dhanë si dhuratë përveç pagesës». Por unë nuk i besova dhe
i thashë ta kthente te të zotët, dhe skuqesha para saj për këtë punë.
Jb 2,9 Ajo atëherë më përgjigji: «Ku janë lëmoshat e tua? Ku është drejtësia
jote?! Qe, fort bukur po shihen në ty!».

3 1Me zemër të plasur qaja, dënesja e fillova ta them këtë uratë
Dan 3,27-32; Ps 119,137 Ps 25,10 duke vajtuar: 2«I drejtë je, o Zot, e gjitha veprat e tua janë të
drejta. Të gjitha udhët e tua janë hire dhe të vërteta, Ti je
Gjykatësi i botës! 3Por tash, o Zot, le të të bie ndër mend për mua, më
Dal 34,7 shiko. Mos u hakmerr për mëkatet e mia e për moskujdesjet e mia, as
Bar 1,17-18; Dan 9,5-6 për ato të të parëve të mi, me të cilat mëkatuan para teje! 4Pse nuk i
Bar 2,4v; 3,8 mbajtëm urdhërimet e tua, ti na le në dorë të cubave, në skllavëri e në
vdekje; ti na bëre lojë e përrallë e përbuzje për të gjitha kombet ku na
shpërndave! 5E tani të drejta janë gjyqet e tua që më ndëshkon për fajet
Nr 11,15; 1Mbr 19,4 e mia e për ato të të parëve të mi, sepse s'i mbajtëm urdhërimet e tua, as
s'jetuam besnikërisht para teje. 6Edhe tani bëj me mua si të pëlqen ty,
por denjohu e ma merr jetën; më zhduk nga faqja e dheut e, dhe më bëj:
Gjn 4,3.8; Jb 7,15 për mua është më mirë të vdes se të rroj. Qysh se dëgjova prozhmime të
rrejshme dhimbë e madhe më rëndon në shpirt. Jep urdhër, o Zot i lum,

2,10 Një shtesë e Vulg. (rr 12-18) krahaso durimin e Tobit me atë të Jobit. Qortimeve të të afërmëve të vet Tobi u përgjigjet: «Mos flisni në atë mënyrë. Jemi bij shenjtërish dhe presim jetën që Hyji do t'ua japë atyre që nuk e ndryshojnë fenë që kanë në të».

2,12 *kreu pëlhuren...*: BJ me vet. lat. shton «ajo e tjerrte leshin dhe merrte tezgjahun për të endur» – *muajit Distër*; është muaji maqedon që korrispondon me muajin Adar të hebrejve (shkurti – marsi)

2,14 Vulg. (rr 23) përmend paralelin mes Anës dhe gruas së Jobit

3,5 *për ato të të parëve të mi:* me B vet.lat. e sir

të çlirohem nga kjo vështirësi, mos e kthe faqen prej meje: më dërgo në banesë të përhershme! Është më mirë për mua, o Zot, të vdes e të shkoj se të jetoj në gjithë këtë mjerim e t'i dëgjoj të gjitha këto fyerje».

III. SARA

[7]Po atë ditë ndodhi që edhe Sara, bija e Raguelit, që banonte në Ekbatanë, në Medi, të dëgjonte fyerje nga një shërbëtore e t'et. [8]Sara kishte qenë martuar për shtatë burra me rend të cilës Asmodeu, një djall tejet i keq, ia vriste burrat para se ata të bashkëjetonin me të si burrë e grua. Shërbëtorja i tha: «Ti je ajo që i mbyt burrat e tu! Ja, u martove me shtatë burra dhe asnjërin prej tyre nuk e gëzove. [9]Pse po na rreh për shkak të burrave të tu që kanë vdekur? Shko tek ata dhe kurrë mos pafshim bir as bijë prej teje!». [10]Atë ditë vajza sprovoi dhimbje të madhe në shpirt, ia plasi vajit, u ngjit në dhomën e sipërme të babës së vet e deshi ta varte veten në litar. Por zuri vend e mendoi më thellë: «A mos po bëj ndoshta të shahet im atë e t'i thonë: S'ke pasur veç një vajzë të vetme, për dëshirë, edhe ajo t'u var në litar pse ishte e pafat. Kështu do ta çoj në dhe babën tim plak me zemër të plasur. Është më mirë për mua të mos varem, por t'i lutem Zotit të vdes e të mos dëgjoj më në jetën time këso fyerjesh». [11]Aty për aty ajo i drejtoi duart kah dritarja, u lut e tha: «I bekuar je, o Zot, Hyji i mëshirës, i bekuar është Emri yt i shenjtë për jetë! Të gjitha veprat e tua të bekofshin për amshim! [12]E tani unë po e lartësoj fytyrën time e sytë e mi po i drejtoj te ti: [13]Urdhëro të zhdukem nga toka e më të mos dëgjoj fyerje. [14]Ti e di, o Zot, se jam e pastër: kurrnjë mashkull nuk më ka prekur! [15]S'e çnderova emrin tim as atë të babës tim në

6,15; Zan 37,35; 42,38; 44,29.31

Dan 6,11; 1Mbr 8,44.48; Ps 5,8; Ps 28,2; 134,2; 138,2 3,6+

3,8 *Asmodeu*: emri i Asmodeut ndoshta ka kuptimin «ai që vret» (krh. Engjëlli shkatërrues e 2Sam 24,16, Urt 18,25, Zb 9,11). Flitet për të në *Testamentin e Salomonit* (ku siç është këtu është armiku i bashkimit martesorë) edhe në judaizmin pas-biblik. Është lidhur me Aeshma njëri prej djajve të parsizmit; – *asnjërin prej tyre nuk e gëzove*: me A, vet.lat. dhe sir.; S specifikon: «emrin e asnjërit, ti se mbanë» Sara është e sfilitur prej një të keqi që sjell vdekjen e të fejuarve të saj.
3,10 *me zemer të plasur*: një ndër shprehjet e përdorura në historinë e Jozefit.
3,15 *të mos dëgjoj më fyerje të tilla*!: me B, vet.lat. dhe sir.; S ka «shihe poshtrimin tim!». – fundi i lutjes te Vulg. është mjaft i ndryshëm: «në qoftë se kam pranuar të marr burrë, nuk ka qënë për shkak të epshit, por në druajtjen tënde, atëhere ose unë nuk isha e denjë për ta ose ndoshta, ata nuk ishin të denjë për mua, sepse ndoshta ti më ke ruajtur për një dhëndër tjetër e plani yt në fakt nuk është në dorë të njeriut, por secili që të druan e di se në qoftë se jeta e tij është vënë në provë, do ta marrë edhe kurorën; në qoftë se ka kaluar nëpërmes vuajtjes, do ta marrë edhe lirinë, në qoftë se ka provuar korrigjimin, do të mundë ta njohë edhe mëshirën tënde. Sepse siguristi ti nuk je i kënaqur që ne të humbasim, por mbas stuhisë, bën që të vijë qetësia e kthjelltësisë, e pas lotëve të vajit ti e përhap gëzimin. Emri yt është Hyji i Izraelit, qofsh i bekuar përgjithmonë».

dheun e mërgimit tim! Jam e vetmja bijë e babës, trashëgues tjetër ai
nuk ka. Nuk ka vëlla as tjetër të afërm, për të cilin unë të ruhem si
grua! Deri tash shtatë burra humba, për se më duhet të jetoj? Nëse
s'të pëlqen jetën të ma marrësh, deh, o Zot, kthehu kah unë: të mos
dëgjoj më fyerje të tilla!».
12,12 [16]Po në të njëjtën kohë urata e të dyve qe vështruar në praninë e
Lavdisë së Hyjit [17]dhe qe dërguar engjëlli Rafael për t'i shëruar që
të dy: për t'ia hequr Tobitit të bardhët nga sytë që ta shohë dritën e
Hyjit, e për t'ia dhënë për grua Sarën, bijën e Raguelit, Tobisë birit
të Tobitit, e për ta lidhur djallin tejet të mbrapshtë, Asmodeun, pasi
4,12-13; 6,12+ Tobisë ajo i takonte para të gjithëve që deshën ta marrin për grua.
Në atë moment u kthye Tobiti nga oborri në shtëpinë e vet, edhe Sara
zbriti nga dhoma e sipërme.

IV. TOBIA

4 [1]Po atë ditë Tobitit i ranë ndër mend paratë që i kishte lënë t'ia
ruante Gabaeli në Rages të Medisë. [2]Mendoi me vete: «Unë u
luta të më marrë mordja. Përse të mos e thërras tim bir Tobinë
e të mos i tregoj për këto para që i lashë të m'i ruajnë, para se të më
vijë vdekja?». [3]E thirri të birin Tobinë. Ai erdhi e ky i tha: «Biri im,
Dal 20,12; Fu 23,22; Sir 7,27 kur unë të vdes, më varros si ka hije. Nderoje nënën tënde dhe mos e
lër asnjë ditë sa të jetë gjallë. Bëj si t'i pëlqejë asaj dhe me asgjë mos
ia prish zemrën. [4]Mos e harro kurrë, biri im, se ajo ka pësuar shumë
rreziqe për shkak tënd, kur ti ishe në kraharorin e saj. Kur të vdesë,
varrose përbri meje në të njëjtin varr.
[5]Çdo ditë, biri im, kije Hyjin në mendje. Mos dëshiro kurrë të
mëkatosh e t'u shmangësh urdhërimeve të tija. Bëj vepra të mira çdo
ditë të jetës sate dhe ruaju e mos shko udhëve të padrejtësisë, [6]sepse,
po bëre të vërtetën, do të shkojë mbarë gjithçka që të veprosh sikurse
13,6; Gjn 3,21; Ef 4,15 atyre që vënë në veprim drejtësinë. [7]Biro, prej pasurisë që do ta kesh,
12,8-10; Fu 19,17; Sir 4,1-6 Lp 15,7-8.11; 1Gjn 3,17 bëj lëmoshë dhe mos e mënjano faqen tënde nga asnjë skamnor që
as Hyji të mos e mënjanojë faqen e vet prej teje. [8]Bëj lëmoshë sipas
pasurisë që do ta keshë, o bir: nëse ke shumë, jep shumë, nëse ke
Mt 6,20p pak, mos u mat, por jep edhe nga ajo pakicë: [9]kështu e bën gati një
Sir 3,30; 29,12 shpërblim të madh për ditën e ngushticës, [10]sepse lëmosha çliron nga

3,17 *Rafaeli*: engjëlli mbrojtës i dërguar Tobisë dhe Sarës përpara ka qënë në praninë e Hyjit (12,12.15), si ndërmjetësues i lutjeve të tyre (krh. 5,4 +).

4,3 *kur unë të vdes*: me B vet.lat. dhe sir.;e përjashtuar nga S.

4,6 *po bëre të vërtetën*: fj.fj.; d.m.th.: «po veprove me drejtësi», me B, vet.lat. dhe sir.; S ka «ata që bëjnë të vërtetën». – rr 7-19 mungojnë te greq. e S; në BJ janë të rindërtuar sipas vet.lat., duke pasur parasysh B dhe sir.

vdekja e nuk lë të shkojmë në errësirë. 11Lëmosha është dhuratë e
vyeshme për të gjithë ata që e bëjnë në praninë e Tejetlartit.
12Ruaju, biri im, nga çdo fëlliqësirë. Para së gjithash, gruan merre
nga fisi i të parëve të tu dhe ruaju e mos e merr nga kombet e tjera Zan 24,3-4; 28,1-2; Gjq 14,3
e që nuk është nga fisi i të parëve të tu, sepse ne jemi bij profetësh:
të parët tanë janë përgjithmonë Noehi, Abrahami, Izaku e Jakobi!
Biro, mos harro se të gjithë këta i morën gratë nga rodi i të parëve Zan 11,31; 25,20; 29,15-30; Tob 6,12+
të vet dhe qenë betuar në fëmijët e vet: se fara e tyre do ta ketë për
trashëgim dheun! 13Duaj, biro, vëllezërit e tu dhe mos të të rritet
mendja e t'i nënçmosh bijtë e bijat e popullit tënd, për të mos e marrë
gruan prej tyre. Mendja e madhe sjell rrënim dhe pakënaqësi të
madhe. Përtacia sjell dëm e mjerim, sepse përtacia është nëna e urisë.
14Paga e çdo njeriu që të ketë punuar te ti, të mos rrijë assesi te ti, Lev 19,13; Lp 24,15
por jepja menjëherë dhe ruaju se ia zvogëlon! Nëse ti i shërben Hyjit,
do ta marrësh shpërblimin. Ji i kujdesshëm, biro, në të gjitha veprat
e tua dhe i mençur në të gjitha fjalët e tua 15dhe mos i bëj askujt çka Mt 7,12; Lk 6,31
s'dëshiron të të bëhet ty. Mos pi verë e mos u deh dhe pija të mos e
shoqërojë jetën tënde!
16Ndaje bukën tënde me të uriturit dhe veshjen tënde me të Is 58,7; Mt 25,35-36
zhveshurit. Gjithçka e ke tepër, jepe lëmoshë dhe, kur të bësh lëmoshë,
në sytë e tu të mos ketë keqardhje. 17Ndaje bukën tënde dhe zbraze Lp 15,10; 2Kor 9,7
verën tënde mbi varret e të drejtëve, por jo të mëkatarëve. 18Kërkoji
këshillat e të drejtëve e mos i përbuz këshillat e dobishme. 19Në çdo Lp 26,14
kohë bekoje Zotin dhe kërko prej tij t'i drejtojë udhët e tua e të gjitha Ps 119,10.12.26v.33v
shtigjet e tua që të shkojnë për së mbari synimet e tua, sepse urtia
nuk u është dhënë të gjitha kombeve, por çdo e mirë vjen prej Zotit:
sepse atë që e do ai e ngrit, dhe atë që ai e do e plandos në fundin e Lp 4,6; 1Sam 2,7
banesës së të vdekurve. Tash, o bir, mbaji mend urdhrat e mi dhe mos
i shlyej nga zemra jote.
20E tani, o bir, po të njoftoj se unë i kam lënë për ruajtje dhjetë
talenta argjendi te Gabaeli, biri i Gabrisë, në Rages të Medisë. 21Mos
ki frikë, biri im, pse jemi bërë skamnorë. Ke pasuri të madhe nëse e 1Tim 6,6-8
ke frikë Hyjin, nëse i ruhesh çdo mëkati dhe nëse bën atë që është e
mirë para syve të Zotit, Hyjit tënd».

4,17 Ky mësim vjen prej Ahiharit (krh. 1,21+). Por Tobi duket se e kështillon të birin, jo që t'u japë oferta të vdekurve, zakon i dënuar nga ligji, por që të jepte lëmoshë për nder të tyre.

4,19 *e ngrit*: me vet.lat.; përjashtuar nga S.

V. SHOKU I UDHËTIMIT

5 [1]Atëherë Tobia i përgjigjet babës së vet Tobitit: «Gjithçka më ke
thënë, o babë, unë do ta bëj. [2]Por veç, si do të bëj për t'i marrë
prej tij këto para? As ai nuk më njeh mua, as unë nuk e njoh
atë. Çfarë shenje do t'i jap atij që të më njohë e të më besojë e të m'i
japë këto para? Mandej as udhët që çojnë në Medi nuk i di që të shkoj
atje». [3] Atëherë Tobiti iu përgjigj të birit, Tobisë: «Ma ka dhënë një
vërtetim të nënshkruar prej tij. Edhe unë ia kam dhënë një tjetër të
nënshkruar. E kam ndarë dysh e secili morëm nga një gjysmë dhe
gjysmën time e kam lënë me paratë. Dhe ja, tani janë njëzet vjet qysh
se ato para i lashë për ruajtje tek ai. Por tani, biri im, kërkoje një njeri
besnik që të shkojë me ty dhe do ta paguajmë për gjithë kohën deri kur
të kthehesh. Shko, pra, deri sa jam gjallë e merri prej tij ato para».

[4]Tobia doli ta kërkonte një njeri që e dinte rrugën për të shkuar
3,17+ me të në Medi. E takoi engjëllin Rafael në këmbë para tij, por nuk e
dinte se ishte engjëlli i Hyjit. [5]Tobia i tha: «Prej kah je, djalosh?». Ai
i përgjigji: «Jam nga bijtë e Izraelit, vëllezërit e tu, e erdha këtu për
të punuar». Tobia i tha: «A mos e di rrugën që shpie në Medi?». [6]Ai
u përgjigj: «Po, si jo! Disa herë kam shkuar në Medi e kam qëndruar
te Gabaeli, vëllai ynë, që banon në Rages të Medisë. Lypen dy ditë
udhëtim për të arritur prej Ekbatanës në Rages. Ragesi është në mal
e Ekbatana në midis të fushës». [7]Tobia i tha: «Më prit këtu, djalosh,
sa të hyj e t'i tregoj tim ati. Kam nevojë të vish me mua dhe do ta jap
shpërblimin tënd». [8]Ai i tha: «Që, po të pres, por mos vono!».

[9]Tobia hyri, e lajmëroi t'anë Tobitin e i tha: «Ja, e gjeta një njeri,
një nga vëllezërit tanë, nga të bijtë e Izraelit, që të vijë me mua». I
ati i tha: «Ma thirr atë njeri që ta di se cilës familje e fisi i përket.
Duhet ta dimë a mund të kemi besim në të për të të përcjellë, biri
im». [10]Tobia doli e thirri dhe i tha: «Djalosh, baba po të kërkon». Ai

5,3 *secili morëm nga një gjysëm*: shtesë nga vet.lat.

5,4 *engjëllin Rafael*: «përveç shprehjes engjëlli i Jahves» ose «engjëlli i Hyjit», që në tekstet më arkaike, tregojnë shfaqjen e dukshme të Hyjit (krh. Zan 16,7+), engjëjt janë krijesa të ndryshme nga Hyji, pjesëtarë të oborrit të tij qiellor [të thirrur «bijtë e Hyjit» Jb 1,6; krh. Ps 29,1+; «shenjtër» Jb 5,1; «ushtria e qiellit» 1Mbr 22,19; Neh 9,6; Ps 103,21; 148,2)]. Prologu i librit të Jobit e paraqet asamblenë e tyre (Jb 1,6; 2,1), prej ku nisen lajmëtarët (është kuptimi etimologjik i fjalës «engjëll») që Hyji i dërgon në tokë. Nganjëherë bëhet fjalë për engjëj shkatërrues [krh. Dal 12,23+; 2Mbr 19,35; Ez 9,1; Ps 78,49]; herë të tjera janë engjëj mbrojtës të kombeve dhe të individëve (krh. Dal 23,20+; Dan 10,13+). Rafaeli është dërguar si udhërrëfyes i Tobisë (3,17; krh. Zan 24,7). Mbi temën e funksionit të engjëjve si ndërmjetësues në profetësi, krh. Ez 40,3+. Doktrina zhvillohet në judaizëm dhe në BR.

5,6 *Rages te Medisë*: me vet.lat. (krh. 1,14; 4,1); S lexon «Ekbatana (e Medisë)». Në këtë rr, gjeografi e pasigurt; Ecbatana sot Hamadan, është e ndryshme nga Rage sot Rai, afër Teheranit (krh. me hyrjen e Tob, Jdt, Es). Por autori nuk ka shqetësime për vendndodhje ekzakte gjeografike: i interreson vetëm ta lokalizojë ndodhinë në një rajon të largët.

hyri dhe Tobiti e përshëndeti i pari. Djaloshi i tha: «Ju uroj lumturi të plotë». Tobiti i përgjigji: «Po ç'lumturi unë pres më? Unë jam një njeri që i janë verbuar sytë. S'e shoh më dritën e qiellit, por jam në errësirë si të vdekurit që më nuk e shohin dritën. Jam i gjallë ndër të vdekur. E dëgjoj zërin e njerëzve, por njerëzit nuk i shoh». Ai i përgjigji: «Mos të lëshojë zemra, s'do të vonojë e Hyji do të shërojë. Ki besim!». Tobiti vazhdoi: «Tobia, im bir, do të shkojë në Medi. A do të mund të shkosh me të si përcjellës? Unë do të paguaj, vëlla!». Ai i përgjigji: «Po, mund të shkoj me të sepse e di rrugën. Disa herë kam qenë në Medi, i kam kaluar të gjitha fushat e malet dhe shtigjet e saja». [11]Tobiti i tha: «Vëlla, prej cilës familje e prej cilit fis je? Më trego, or vëlla!». [12]Ai i përgjigji: «Po ç'nevojë ke të ma dish fisin?». Por ai i tha: «Dua ta di të vërtetën i kujt je dhe cili është emri yt». [13]Ai i përgjigji: «Unë jam Azaria, djali i Ananisë së Madh, një nga vëllezërit e tu». [14]Atëherë i tha Tobiti: «Mirë se na erdhe, o vëlla! Por mos m'u hidhëro, o vëlla, se desha ta di familjen tënde të vërtetë. Ti qenke vëllai im dhe prej familjes së mirë e bujare! I kam njohur Ananinë e Natanin, dy bijtë e Semelisë së Madh. Edhe ata shkonin me mua në Jerusalem dhe atje adhuronin bashkë me mua. Ata nuk e kanë lënë rrugën e vërtetë. Vëllezërit e tu janë njerëz shumë të mirë. Je prej derës së mirë. Na paç ardhur me këmbë të mirë!». [15]Atëherë vazhdoi: «Unë do të jap për çdo ditë nga një drakmë e, për më tepër, gjithçka është e nevojshme për udhëtim për ty e për djalin tim. Shko me të, [16]e do ta shtoj edhe më pagesën». [17]Ai i përgjigji: «Do të shkoj me të. Asgjë mos druaj! Shëndosh do të shkojmë e shëndosh do të kthehemi te ti, sepse rruga është e sigurt». Tobiti i tha: «Paç bekimin, o vëlla!». Atëherë iu drejtua të birit: «Biri im i tha bëji gati gjithçka lypet për udhëtim dhe nisu me vëllanë tënd. Hyji që është në qiell ju mbrojtë atje dhe ai ju ktheftë tek unë shëndosh e mirë. Engjëlli i tij ju përcjelltë me ndihmën e vet, biro!».

Zan 24,7.40; Dal 23,20+

Tobia u ngrit të niset për rrugë dhe i mori ngrykë babën e nënën e vet. Tobiti i tha: «Udha mbarë!». [18]Nëna e tij ia plasi vajit e i tha Tobitit: «Pse e nise tim bir? Po a nuk është ai shkopi i dorës sonë, ai që shkon e vjen për ne? [19]Paraja kurrë mos u paftë: na ia marrtë të keqen djalit tonë! [20]Na dilte mjaft aq sa na ka dhënë Zoti për të jetuar!». [21]Ai i përgjigji: «Ti mos ndill zi se djali ynë shëndosh do të shkojë e shëndosh e mirë do të kthehet te ne dhe sytë e tu do ta shohin atë ditë kur të kthehet shëndosh e mirë te ti! Mos u shqetëso, mos u tremb për

5,19 *Paraja kurrë mos u paftë*: ndrysh.; greqishtja «paraja parasë» Ky rr i ngaterron përkthyesit Mund të interpretohet «paraja (e atyre poshtë) mos u bashkoftë me paranë (këtu) por shkoftë në këmbim të djalit tonë» ose «paraja mos daltë para birit, por qoftë pa vlerë përballë djalit tonë». Ideja që paraja nuk duhet të vendoset para të birit, duket se sugjerohet prej kontekstit.

ta, motër! [22]Një engjëll i mirë do ta shoqërojë, do të bëjë udhë të mbarë
e shëndosh e mirë do të kthehet».

VI. PESHKU

6 [1]Dhe ajo e la vajin. [2]Djali u nis për rrugë me engjëllin. Pas tyre
u nis edhe qeni. Udhëtuan të dy së bashku e, kur u err nata e
parë, u ndalën për të bujtur në bregun e lumit Tigër. [3]Djaloshi
zbriti në lumë për t'i larë këmbët, por doli një peshk i madh nga uji e
donte t'ia përpijë këmbën djaloshit. Ky bërtiti. [4]Engjëlli i tha: «Kape
peshkun e mos e lësho!». Djaloshi e kapi peshkun dhe e qiti në tokë.
[5]Atëherë engjëlli i tha: «Çele peshkun, nxirrja tëmblin, zemrën dhe
mëlçinë e zezë e vëri anash, ndërsa përbrendëset e tjera hidhi. Tëmbli,
zemra dhe mëlçia e zezë e tij janë të dobishme si barna». [6]Djaloshi e
çeli peshkun, mori tëmblin, zemrën e mëlçinë e zezë, e poq një pjesë
të peshkut dhe e hëngri, kurse pjesën tjetër e kripi dhe e ruajti për
më vonë. Pastaj e vazhduan rrugën të dy së bashku deri sa iu afruan
Medisë. [7]Atëherë djaloshi ia bëri këtë pyetje engjëllit: «Vëlla Azari,
çfarë fuqie shëruese ka në zemër, në mëlçi e në tëmbël të peshkut?».
[8]Ai i përgjigji: «Zemrën dhe mëlçinë e peshkut e djeg dhe e bën tym
pranë njeriut ose gruas që e mundon djalli ose ndonjë shpirt i keq
dhe djalli ikën e zhduket pa lënë kurrfarë rrjedhimi të keq kurrë më.
[9]Tëmbli vlen për t'i lyer sytë e njeriut që ia ka kapur të bardhët e syve:
s'duhet tjetër përveç se të fryhet mbi të bardhët dhe sytë shërohen».

[10]Kur hynë në Medi dhe iu afruan Ekbatanës, [11]atëherë Rafaeli i
tha Tobisë: «Tobi, vëlla!». Ai i përgjigji: «Urdhëro!». Ai vijoi: «Sonte na
duhet të rrimë te Ragueli. Ky njeri është një kushëri i yti dhe ka një
vajzë me emër Sarë; [12]madje, ky nuk ka as djalë as vajzë tjetër përveç
Sarës. Ti je më i afërmi i saj dhe të takon përparësia dhe ke të drejtën
e trashëgimit të pasurisë së babës së saj. Vajza është e dijshme, e
zonja dhe shumë e mirë dhe i ati i saj e do shumë». [13]E vazhdoi: «Ti
ke të drejtë ta marrësh për grua. Më dëgjo mua, vëlla: unë do të flas
sonte me t'anë për vajzën e do ta fejojmë për ty. Kur të kthehemi nga

5,22 *motër*: emër i përgjithshëm, i dhënë si nuses ashtu edhe të fejuarës në 8,4.7.21 dhe tek kk 4,9v; 5,1.2; krh. 8,1. Te BJ rr 22 fillon pak përpara dhe rr 23 është i numëruar si 6,1.

6,12 *më i afërmi i saj*: sipas zakoneve patriarkale, martesa bëhet në brendësi të fisit (krh. 4,12-13 dhe te tregimi i dasmës së Isakut, Zan 24). Edhe ligji i detyrimit (Lp 25,5+) ndoshta ka prejardhje prej të njëjtës traditë. Për fiset e vendosura në Palestinë ky zakon siguronte qëndrueshmërinë e pjesëve të caktuara në ndarjen e tokës së Kanaanit (krh. Nr 36). Në diasporë, kishte kuptimin e ruajtjes së bashkimit të të afërmëve në të mirat e familjes, përveç se vullnetit për t›i mbetur besnik ligjit të vjetër të Izraelit. – *e do shumë* (është njeri i mirë) me S; BJ me vet.lat. lexon: «e do shumë»; B përjashton.

Ragesi do ta bëjmë dasmën. Unë e di se Ragueli s'mund të mos ta japë
ty. E di ai se, në qoftë se ia jep një tjetri, do të vdesë sipas rregulloreve
të Librit të Moisiut, sepse ty të takon më parë se kujtdo ta marrësh
trashëgimin dhe vajzën e tij. Tashti, më dëgjo, vëlla, do të flasim sonte
për këtë vajzë, do ta fejojmë me ty e, kur të jemi kthyer nga Ragesi, do
ta marrim me ne e do ta çojmë në shtëpinë tënde». [14]Atëherë Tobia i
përgjigji Rafaelit: «Vëlla Azari, po unë kam dëgjuar se ajo deri tash ka
qenë e martuar me shtatë burra dhe se ata kanë vdekur në dhomën e
martesës. Por unë kam dëgjuar prej disave se po i vritka një djall, [15]e
unë tani po trembem se djalli e do atë dhe asaj nuk i bën asnjë të keqe,
por e vret atë që do t'i afrohet asaj. Im atë s'ka tjetër djalë e, nëse vdes,
babën tim e nënën time do t'i çoj në varr prej dhimbjes për mua. Ata 3,10
s'kanë tjetër djalë as që t'i varrosë!». [16]Por engjëlli i tha: «A mos i ke
harruar porositë e yt atit, i cili të ka urdhëruar ta marrësh për grua 4,12-13
një vajzë nga fisi i të parëve të tu? Tani, më dëgjo mua, vëlla: Mos e çaj
kokën për këtë djall, por merre atë e dije se sonte ajo të jepet për grua!
[17]Vetëm se, kur sonte të hysh në dhomën e dasmës, merre mëlçinë dhe
zemrën e peshkut e vëri mbi prush të pluhurit të kemit. Do të lëshojë
erë e era do ta përerojë djallin dhe ai do të ikë e kurrë e për këtë jetë
më nuk do të afrohet afër saj. [18]E, kur të mbeteni vetëm, të dy çohuni
më së pari dhe lutuni e përlutuni Zotit të qiellit që të ketë mëshirë e
t'ju japë shëndet. Mos ki frikë: ajo është caktuar qysh prej fillimit për Zan 24,44
ty, ti do ta shërosh, me ty do të martohet e besoj se prej saj do të kesh
fëmijë e do t'i kesh si vëllezër. Aspak mos u mat!». Kur Tobia i dëgjoi
fjalët e Rafaelit se Sara ishte motra e tij, do të thotë prej fisit të babës
së tij, e deshi aq fort sa që s'mundte ta largonte zemrën e vet prej saj.

VII. RAGUELI

7 [1]Kur arritën në Ekbatanë, Tobia i tha: «Vëlla Azari, më ço drejt
e te vëllai ynë Ragueli». Ai e çoi drejt e në shtëpi të Raguelit.
Raguelin e gjetën duke ndenjur te dera e oborrit të vet. Këta

6,16 Fundi i dialogut është i njëjtë si në BJ që e ndjek S dhe vet.lat.; përkundrazi paraqitet me terma shumë të ndryshëm në Vulg.: «atëherë engjëlli i tha: Dëgjo dua të të tregoj kush janë ata që mund ta fitojnë djallin. Ata që prej martesës së tyre e përjashtojnë Hyjin prej ndjenjes së tyre dhe braktisen në instiktet e tyre, aq sa janë si kali e mushka pa arsye (Ps 32(31),9; krh. Rom 1,21-26), janë të fituar prej djallit. Por ti kur të martohesh me të kalo tri ditë në përmbajtje, me qëllim që të lutesh me të. Natën e parë djalli do të arratiset prej tymit të mëlçisë së peshkut. Natën e dytë do të pranohesh prej bashkimit të patriarkëve të shenjtë. Natën e tretë do të marrësh bekimin që t'ju lindin fëmijë të shëndetshëm. Pas natës së tretë, në druajtje të Zotit, ti do ta marrësh virgjërën jo aq i nxitur prej instinktit sa prej dashurisë ndaj pasardhësisë, për të fituar mbi bijtë e tu bekimin e fisit të Abrahamit».

e përshëndetën të parët. Ai ua ktheu përshëndetjen me: «Mirë se na erdhët, vëllezër! Urdhëroni brenda!». Dhe u priu në shtëpi. [2]I tha gruas së vet Ednës: «Sa shumë që po i përngjaka ky djalosh tim vëllai Tobitit!». [3] Atëherë Edna po i pyet: «Nga ju kemi, o vëllezër?». Ata i përgjigjën: «Jemi nga bijtë e Neftaliut të mërguar në Ninivë». [4]U tha:
Zan 29,4-6; 43,27-30 «A mos e njihni vëllanë tonë Tobitin?» Ata i përgjigjën: «E njohim». Ajo vazhdoi: «A është mirë?». [5]Ata i përgjigjën: «Gjallë është e i fortë». E Tobia shtoi: «Është baba im».

Zan 33,4; 45,14; Lk 15,20 [6]Atëherë u ngrit në këmbë Ragueli e mori ngrykë duke qarë [7]e tha: «Qofsh bekuar, o bir! Je biri i një babai shumë të mirë! Se ç'fatkeqësi që një burrë i drejtë e bamirës si ai u verbua!». Dhe e mbante ngrykë duke qarë në qafën e Tobisë djalit të vëllait të vet. [8]Qau edhe gruaja Edna, qau nga përmallimi edhe vajza e tyre Sara.

[9]Ragueli e preu dashin e grigjës dhe u bëri një pritje të përzemërt. Atëherë u lanë e u pastruan dhe u ulën në tryezë për të ngrënë darkë. Tobia i tha Rafaelit: «Vëlla, Azari, thuaj Raguelit të ma japë motrën time Sarën». [10]Ragueli i dëgjoi këto fjalë e i tha djaloshit: «Ha e pi e gëzohu pa u shqetësuar aspak sonte. S'ka tjetër njeri që duhet ta marrë bijën time Sarën përveç teje, o vëlla. Po ashtu as unë nuk kam leje t'ia jap një burri tjetër përveç teje, sepse ti je më i afërmi im. Por, more bir, më duhet ta them të vërtetën. [11]Shtatë herë provova t'ia gjeja një burrë nga vëllezërit tanë, por të gjithë vdisnin natën e parë kur hynin në dhomën e saj. E tani, biri im, ha e pi e le të bëhet me
Zan 24,33 ju si të dojë Zoti». Por Tobia nguli këmbë: «Pra unë as s'do të ha, as s'do të pi pa më thënë se ç'do të bësh me mua». Ragueli i përgjigji: «Të qoftë! Po ta jap siç e thotë Libri i Ligjit të Moisiut, pse kështu ka qenë caktuar prej Qiellit që të jetë e jotja! Merre motrën tënde. Tash e tutje ti je vëllai i saj e ajo është motra jote. Është jotja sot e përgjithmonë! Zoti i qiellit ju mbroftë sonte dhe ju dhëntë mëshirën e paqen e vet!». [12]Atëherë Ragueli e thirri Sarën, vajzën e vet. Ajo u afrua. Ragueli
Zan 24,50-51 e mori dorën e saj, ia dha atij e tha: «Merre për grua sipas Ligjit e rregullores që është e shkruar në Librin e Moisiut: është gruaja jote! Të qoftë e çoje te babai yt shëndosh e mirë. Hyji i qiellit ju dhuroftë udhë të mbarë e paqe». [13]Atëherë e thirri nënën e vajzës e kërkoi t'i sjellë një letër për ta shkruar dokumentin e martesës se ia dha për

7,11 *si të dojë Zoti*: me S; BJ ka «do t'ua japë mëshirën e tij, e paqen e tij», e rindërtuar sipas fundit të rr 12 (BJ rr 11).

7,12 Redaktimi i Vulg. është i ndryshëm: kërkesës së paraqitur prej Tobisë (rr 10), Ragueli e tund kokën pa dhënë një përgjigje (rr 11), dhe pranon vetëm prej këmbënguljes së Rafaelit (rr 12): «... Unë besoj – thotë ai – se në qoftë se Hyji ka bërë që të mbërrini në shtëpinë time është që ajo të ketë një dhëndër prej të afërmëve të saj, sipas ligjit të Moisiut. Prandaj mos dysho: unë do të ta jap. E duke marrë të djathtën e së bijës, e vendosi në të djathtën e Tobisë, duke thënë: «Hyji i Abramit, Hyji i Isakut dhe Hyji i Jakobit qoftë me ju!». Kjo formulë ka frymëzuar bekimin liturgjik të të martuarve.

grua sipas rregullores së Ligjit të Moisiut. Nëna e saj e solli letrën dhe 6,12+
Ragueli e shkroi dhe e nënshkroi.
14Atëherë filluan të hanë e të pinë. 15Ragueli e thirri gruan e vet Zan 24,54
Ednën e i tha: «Motër, bëje gati dhomën tjetër e çoje vajzën atje». 16Ajo
shkoi, shtroi sikurse i qe thënë, e çoi vajzën brenda, qau për të, i fshiu
lotët e i tha: 17«Mos të lëshojë zemra, o bijë! Zoti i qiellit e shndërroftë
vuajtjen tënde në hare! Zemër, bija ime!», dhe doli jashtë.

VIII. VARRI

8 1Pasi hëngrën e pinë, shkuan të flejnë. Djalin e përcollën dhe e
shtinë në dhomën e martesës. 2Tobia nuk i kishte harruar fjalët
e Rafaelit: mori nga thesi i vet zemrën e mëlçinë e peshkut dhe
i vuri mbi prush të kemit. 3Era e peshkut e dëboi djallin, i cili iku në Mt 12,22-30,43-45p
krahinat e sipërme të Egjiptit. Shkoi edhe Rafaeli, e lidhi atë atje
dhe menjëherë u kthye. 4Ata dolën dhe e mbyllën derën e dhomës.
Atëherë Tobia u ngrit nga shtrati e i tha: «Ngritu, motër! T'i lutemi
e t'i përlutemi Zotit tonë që të ketë dhimbë për ne e të na shërojë».
5U çuan e ia nisën të luten e të përluten që Zoti t'i ruante shëndosh e
mirë. Ia filluan kështu: «I bekuar je, Hyji i etërve tanë, dhe i bekuar Dan 3,26
është Emri yt në shekuj të shekujve! Le të bekojnë qiejt dhe të gjitha
krijesat e tua në të gjithë shekujt! 6Ti e krijove Adamin dhe ia çove
ndihmë e mbështetje Evën e prej këtyre të dyve lindi gjinia njerëzore.
Ti the: S'është mirë që njeriu të jetë vetë, t'ia bëjmë një ndihmëse të Zan 2,18
ngjashme si ai. 7E tani o Zot, jo dëshira e paligjshme s'më shtyt ta
marr për grua këtë motër, por e bëj me qëllim të ndershëm. Ki mëshirë
për mua e për të e bëj t'ia arrimë së bashku pleqërisë!». 8E brohoritën
së bashku: «Amen, amen!». 9Dhe fjetën gjithë natën. Ndërkaq Ragueli
u çua natën, i thirri shërbëtorët e vet, shkuan së bashku dhe e hapën
një gropë. 10Mendonte me vete: «Mund të vdesë e kështu bëhemi rast
përqeshjeje e turpërimi».
11Pasi e çelën gropën e varrit, Ragueli u kthye në shtëpi dhe e thirri
të shoqen 12e i tha: «Dërgoje një shërbëtore e të hyjë brenda të shohë
a është gjallë, e, në qoftë se ka vdekur, të shkojmë e ta varrosim pa
ditur askush». 13E dërguan shërbëtoren, e ndezën dritën, e hapën
derën. Shërbëtorja hyri brenda dhe, ja, të dy flinin së bashku në
shtrojë! 14Shërbëtorja u kthye dhe u lajmëroi se djaloshi ishte gjallë

8,3 *në krahinat e sipërme të Egjiptit!*: me Vulg.; BJ përkëthen: «nëpërmjet ajrit deri në Egjipt».

8,4 *T'i lutemi*: ne përngjasim me tekstin paraardhës të 6,18v, Vulg. saktëson se këto lutje zgjasin tri net.

8,8 Te Vulg. pas lutjes së Tobisë (7-9) Sara e merr fjalën (rr 10) dhe e thërret mëshirën e Zotit.

dhe s'kishte ndodhur asnjë e keqe. [15]Atëherë e bekuan Hyjin e qiellit e thanë: «I bekuar je, o Hyj, me të gjitha bekimet e shenjta e të pastërta të bekofshin të gjithë shenjtërit e tu dhe të gjitha krijesat e tua! Të gjithë engjëjt e tu e të gjithë të zgjedhurit e tu le të bekojnë në shekuj të shekujve! [16]I bekuar je pse më ngushëllove e nuk më ndodhi si ia kisha frikën, por u solle me ne me dashurinë tënde të pamasë! [17]I bekuar je pse pate mëshirë për këta dy bij të vetëm! Jepu, o Zot, hir e shëndet që ta kalojnë jetën në dashuri e hir!». [18]Atëherë u urdhëroi shërbëtorëve të vet ta mbyllin gropën para se të zbardhë drita.

[19]Pastaj i urdhëroi gruas të gatuajë sa më shumë bukë e vetë shkoi në vathë, mori dy mëzetër e katër desh, urdhëroi të theren dhe nisën ta bëjnë gati gostinë. [20]Atëherë e thirri Tobinë dhe iu përbetua: «Për
Zan 24,54-55 katërmbëdhjetë ditë s'do të largohesh këndej, por do të qëndrosh këtu
Gjq 14,10-18 duke ngrënë e duke pirë me mua, sepse dua t'i kënaqet zemra bijës sime që aq shumë dhimba ka sprovuar. [21]Atëherë merr gjysmën e të gjithë pasurisë sime dhe kthehu shëndosh e mirë te baba yt. Pjesën tjetër do ta merrni pasi të kemi vdekur unë dhe gruaja ime. Zemër, biri im! Unë jam babai yt e Edna është nëna jote! Të tutë jemi e të motrës sate tash e përgjithmonë! Zemër, biri im!».

IX. DASMA

9 [1]Atëherë Tobia e thirri Rafaelin dhe i tha: [2]«Vëlla, Azari, merri katër shërbëtorë e dy gamile, shko në Rages te Gabaeli, jepja vërtetimin e merri paratë dhe sille edhe atë me ty në dasmë. [3]Ti e di mirë se im atë i numëron ditët e, në qoftë se vonohem edhe vetëm një ditë, do ta bëj të vuajë shumë. [4]E mandej ti po sheh se si u përbetua Ragueli e përbetimin e tij s'kam si ta përbuz». [5]Rafaeli shkoi me katër shërbëtorë e dy deve në Rages të Medisë, hynë te Gabaeli, Rafaeli ia dha vërtetimin e nënshkruar dhe i tregoi se Tobia, biri i Tobitit, ka marrë për grua bijën e Raguelit dhe se e fton atë në dasmë. Gabaeli u ngrit, i solli trastat me vulat e tyre të paprekura, i njehi paratë dhe i ngarkoi në deve. [6]U zgjuan heret dhe të dytë erdhën në dasmë. Hynë në shtëpinë e Raguelit dhe e gjetën Tobinë duke ngrënë. Gabaeli u lëshua, e përshëndeti, e mori ngrykë, qau mbi Tobinë, e

8,15 *Bekuan* me greq.; BJ me vet.lat. lexon «Ragueli bekoi».

8,21 Tregimi i dasmës së Sarës ka shumë pjesë të përbashkëta me tregimet mbi Rebekën (Zan 24), Rakelën (Zan 29) Dinën (Zan 34) Gruan e Samsonit (Gjq 14), Mikalën (1Sam 18). Por këtu nuk jepet *mohar* (çmimi i derdhur prej të fejuarit ndaj të atit të nuses, Zan 34,12; 1Sam 18,25); përkundrazi është i ati që i jep dhuratën bijës së tij.

9,5 *i ngarkoi në deve*: me vet., sir.; e përjashtuar nga S.

9,6 *babën e nënën*: me vet.lat.; greq. lexon: «babës tënd». – Disa kode e përjashtojnë këtë bekim të Gabaelit; Vulg. përkundrazi jep një version më të gjërë (rr 9-12).

bekoi dhe i tha: «Qoftë bekuar Zoti që t'i dha të gjitha të mirat, sepse je djali i babës së mirë, të drejtë e bamirës! Të bekoftë Zoti i qiellit ty, gruan tënde, babën e nënën tënde, babën e nënën e gruas sate! E qoftë bekuar Hyji, që më bëri të fatshëm ta shoh Tobinë, që ia paska prerë kryet Tobitit, kushëririt tim!».

10 [1]Ndërkaq Tobiti vazhdimisht i numëronte ditët që lypeshin për të shkuar e për t'u kthyer djali i tij. E pasi u kryen ditët e i biri nuk erdhi, [2]mendoi me vete: «Vallë, a do të jetë ndalur atje më gjatë? A mos do të ketë vdekur Gabaeli dhe s'ka kush t'ia kthejë paratë?». [3]E filloi të bjerë në mendime. [4]Po edhe gruaja e tij Ana thoshte: «Ka mbaruar im bir e më nuk është ndër të gjallët! Pse, pra, po vonon?». Dhe qante e e vajtonte të birin. Thoshte: [5]«E mjera unë, biri im, që të lashë të shkosh, drita e syve të mi!». [6]Tobiti i jepte zemër: «Mos, mos ndill zi, motër! Shëndosh e mirë është djali ynë, por patjetër do t'i jetë dashur të ndalet atje. Po mandej edhe njeriu që është me të, është njeri besnik dhe prej vëllezërve tanë! Mos u dëshpro për këtë punë, o motër, s'do të vonojë e do të vijë!». [7]Por ajo i tha: «Mos më fol më! Pse don të më gënjesh? Ka vdekur biri im!». Dhe çdo ditë dilte e kundronte rrugën kah kishte shkuar i biri dhe s'shtinte gjë në gojë. Kur perëndonte dielli, hynte brenda e vajtonte gjithë natën dhe nuk flinte.

Zan 44,18-34; Lk 15,20

Zan 45,26

Kur u kryen katërmbëdhjetë ditët e dasmës që Ragueli ishte përbetuar t'i bënte për nder të vajzës së vet, Tobia u çua e i tha Raguelit: «Tani më lejo të nisem, sepse e di mirë se im atë e ime nënë nuk besojnë se do të më shohin më. Tani, pra, po të lutem, o atë, më lejo të nisem e të shkoj tek im atë, se tashmë ta kam shpjeguar gjendjen në të cilën e kam lënë». [8]Ragueli i tha Tobisë: «Rri, biri im, rri ende me mua e unë po dërgoj lajmëtarë tek yt atë Tobiti që t'i tregojë për ty». [9]Por Tobia ia preu: «Assesi! Por po të lutem, më lejo të nisem që tani për tek im atë». [10]Ragueli u ngrit dhe ia dorëzoi Tobisë Sarën, gjysmën e pasurisë së vet, shërbëtorë e shërbëtore, dele e lopë, gomarë e deve, petka, para e orendi.

Zan 24,54-61

Zan 24,35; 30,43

[11]E la të shkonte, i uroi udhë të mbarë e i tha: «Shëndet të mirë e udhë të mbarë, biri im! Zoti i qiellit ju priftë për së mbari në jetë, e mos e thëntë Zoti të vdes pa i parë fëmijët tuaj!». [12]Atëherë e mori ngrykë bijën e vet Sarën. Asaj i tha: «Bija ime, nderoje vjehrrin tënd e vjehrrën tënde, sepse ata qysh tash janë prindërit e tu, shi sikurse ne që të kemi lindur! Shko në paqe, bija ime! Ndjesha mirë për ty gjatë jetës sime!». E mori ngrykë dhe i la të nisen. Kurse Edna i tha Tobisë: «Zoti i qiellit të çoftë shëndosh e mirë, bir e vëlla i dashur! Mos e thëntë Zoti të vdes pa i parë bijtë e tu e të sime bijë Sarës që të gëzohem në praninë e Zotit. Po ta dorëzoj bijën time në roje e

Zan 45,28

mos i sill kurrë gjatë jetës sate hidhërim! Shko, o bir, në paqe! Qysh
tash unë jam nëna jote e Sara motra jote. E bëftë Zoti e të gjithë e
kalofshim krejt jetën në lumturi!». I mori ngrykë të dy e i la të nisen
të kënaqur. [13]Tobia u nis nga Ragueli shëndosh e mirë duke e bekuar
Zan 24,21.40.42.56 Zotin e qiellit e të dheut, Mbretin e gjithësisë, që ia kishte drejtuar
për së mbari udhëtimin.

Atëherë e bekoi Raguelin dhe gruan e tij Ednën e u tha: «E paça
fatin e mirë t'ju nderoj si prindërit e mi gjatë krejt jetës suaj!».

X. SYTË

11 [1]U nisën rrugës e arritën në Karran që është përballë
Ninivës. [2]Atëherë Rafaeli tha: «Ti e di se në ç'gjendje e kemi
Zan 46,28 lënë tët atë. [3]Po shpejtojmë ne të dy të shkojmë para gruas
sate për ta rregulluar shtëpinë». [4]Të dy së bashku kaluan përpara.
Rafaeli i tha: «Merre me vete tëmblin e peshkut!». Qeni u nda nga
turma dhe e ndiqte Tobinë. [5]Ana kishte dalë jashtë e kundronte udhën
nga do t'i vinte i biri. [6]Kur qe, e pa se po vinte e i tha atit të tij: «Qe,
po vjen yt bir dhe njeriu që ishte me të!». [7]Rafaeli i tha Tobisë para
se t'i afrohej t'et: «E di se sytë e tij do të shërohen. [8]Zbraze tëmblin
e peshkut në sytë e tij dhe bari do ta heqë lëkurëzën e të bardhëtit
nga sytë e tij. Yt atë do të shikojë e do ta shohë dritën». [9]Ana vrapoi
Zan 33,4; 45,14; 46,29-30; Lk 15,20 përpara tij, e mori ngrykë të birin e i tha: «Të pashë edhe një herë, o
bir! Tash mund edhe të vdes!». Dhe s'i pushonin lotët.

[10]U ngrit edhe Tobiti e, bjer e çou, ia doli disi të dalë në trinë të
oborrit. Vrik iu afrua Tobia. [11]Në dorë mbante tëmblin e peshkut, i
fryu në sy, e mori për krahut dhe i tha: «Ki besim, babë!». Atëherë
Vap 9,18 ia qiti barin dhe ia mbajti ashtu për pak kohë. [12]Pastaj me të dy
duart ia hoqi lëkurëzën e bardhë nga skajet e syve të tij. [13]Tobiti e
pa djalin e vet, e kapi ngrykë, [14]e me lot për faqe i tha: «Po të shoh,
biri im, drita e syve të mi!». Atëherë tha: «Qoftë bekuar Hyji! Qoftë
bekuar Emri i tij i madh! Qofshin bekuar të gjithë engjëjt e tij të
shenjtë në shekuj të shekujve! [15]Njëmend ai më kishte frushkulluar,

10,13 *jetës suaj*: BJ korrigjon «të jetës sime», në bazë të B dhe vet.lat.

11,4 *qeni*: me B dhe vet.lat.;S (redaktim i prishur) ka «Zoti». – *i ndiqte*, var.: «vrapoi para tyre»; te sir., është qeni që Ana e sheh duke ardhur në rrugë, para se lajmëron Tobin. E njëjta gjë është në Vulg. (rr 9): «qeni që i kishte shoqëruar gjatë rrugës vrapoi përpara e duke mbërritur si lajmëtar e shprehte gëzimin e tij duke tundur bishtin».

11,14 *në shekuj të shekujve*: rr 14 është sipas greq. që e përzgjat bekimin duke e përsëritur dy herë «qofshin bekuar të gjithë engjëjt e tij»; BJ dhe vet.lat. e përjashtojnë diktografinë.

11,15 *me zë të lartë* (me sa zë kishin): fj.fj. «me të gjithë trupin», me S; BJ me vet. lat. lexojnë: «me zë të lartë».

por qe, e shoh tim bir Tobinë!». Atëherë Tobiti e gruaja e tij hynë në shtëpi dhe e bekuan plot gëzim e me zë të lartë Hyjin për gjithçka u kishte ndodhur. Atëherë Tobia e njoftoi t'anë se si Zoti Hyj ia kishte përfunduar mirë udhëtimin e tij: se i kishte marrë paratë, se e kishte marrë për grua të bijën e Raguelit, Sarën, që s'do të vononte të arrinte dhe se duhet të jetë afër derës së Ninivës. U mbushën gëzim Tobiti e Ana, [16]dhe dolën ta ndeshin të renë e vet te dera e Ninivës. Gjindja e Ninivës që e shihnin Tobitin duke ecur e duke shpejtuar plot fuqi si dikur e pa e marrë askush për dore, mbetën të habitur. [17]Tobiti e pranonte haptas se Hyji kishte pasur mëshirë për të dhe e bekonte Hyjin me zë të lartë që ia kishte shëruar sytë. Mandej Tobiti e takoi Sarën, nusen e djalit të vet, Tobisë, e bekoi e i tha: «Mirë se erdhe, bija ime! Qoftë bekuar Hyji yt që të pruri te ne, o bijë! Qoftë bekuar yt atë, qoftë bekuar im bir Tobia! Qofsh bekuar ti, o bijë! Hyr me hije të mirë në shtëpinë tënde në bekim e në gëzim, hyr, bija ime!». Gëzim i madh qe atë ditë për të gjithë judenjtë që ishin në Ninivë. [18]Erdhën te Tobia për t'u gëzuar së bashku me të, erdhën edhe kushërinjtë e tij Ahihari e Nadabi. U bë dasmë për shtatë ditë me gëzim të madh dhe u ndanë dhurata të shumta.

Lp 32,39; Tob 13,2

XI. RAFAELI

12 [1]Kur dasma mori fund, Tobiti e thirri djalin e vet Tobinë e i tha: «Njeriut që udhëtoi me ty na duhet t'ia shprehim falënderimin tonë dhe është e rrugës t'ia shtojmë shpërblimin». [2]Tobia i përgjigji: «Babë, sa thua ti t'i japim për shpagim? Nuk bjerr edhe nëse ia jap gjysmën e pasurisë që e solli bashkë me mua. [3]Ai më solli mua shëndosh e mirë, e shëroi gruan time, me mua i solli paratë e në fund të shëroi edhe ty! Si mund ta shpërblejmë për të gjitha këto të mira?». [4]Atëherë i përgjigji Tobiti: «E meriton, biri im, ta marrë gjysmën e të gjitha këtyre të mirave që solli me ty». [5]Atëherë Tobia e thirri bashkudhëtarin e vet e i tha: «Merre gjysmën e pasurisë që ma solle si shpërblim që të takon e t'u priftë e mbara gjithmonë!». [6]Atëherë Rafaeli i mori të dy, i ndau veçmas, e u tha: «Bekojeni Hyjin dhe lëvdojeni Atë ndër sy të gjithë të gjallëve për të mirat që na i bëri! Bekojeni e lëvdojeni Emrin e tij! Bëni që të gjithë njerëzit t'i dinë veprat e Zotit ashtu si ato e meritojnë! Mos pushoni duke iu falënderuar! [7]Fshehtësitë e mbretit është mirë të mbahen si fshehtësi, por është nder të zbulohen e të shpallen veprat e Hyjit. Bëje të mirën e s'do t'ju gjejë asnjë e keqe!

Zan 30,25-31

11,18 *u bë dasmë për shtatë ditë...*: shtesë me Vulg.; B vet.lat. dhe sir. shtojnë edhe: «dhe iu bënë shumë dhurata»; krejt rr është i përjashtuar prej BJ dhe S.

4,7-11+; Sir 29,8-13; Fu 16,8; 11,4
Sir 3,30; Dan 4,24
Zak 1,12; Jb 33,23-24; Vap 10,4; Vap 8,3-4
Jb 1-2
3,17
Zak 4,10; Zb 8,2; Lk 1,19
Gjq 13,20-22
Gjq 13,16.20; Lk 24,42-43
Gjn 20,17; 16,5
21-22

[8]Është e mirë urata me agjërim dhe lëmosha me drejtësi. Më mirë është të kesh pak e me drejtësi se pasuri të madhe e me padrejtësi. Është më mirë të japësh lëmoshë se të grumbullosh ar. [9]Lëmosha shpëton nga vdekja, ajo pastron nga çdo mëkat. Ata që bëjnë lëmoshë, do të jenë jetëgjatë, [10]kurse ata që bëjnë mëkate e padrejtësi, janë armiq të vetvetes. [11]Dua t'jua zbuloj tërë të vërtetën dhe s'do t'jua fsheh asnjë fjalë. Jua shpjegova më parë e ju thashë: Të fshehësh fshehtësinë e mbretit është punë e mirë, kurse t'i shpallësh veprat e Hyjit është nder. [12]Tani: kur ti e Sara thoshit uratë, unë i paraqitja lutjet tuaja para Lavdisë së Zotit, po ashtu edhe kur ti i varrosje të vdekurit. [13]Po edhe atë ditë kur nuk ngurrove ta lësh drekën tënde e u çove dhe e varrose të vdekurin, unë qesh dërguar te ti për të të vënë në provë. [14]Por përsëri Hyji më dërgoi mua për të të shëruar ty e Sarën, renë tënde. [15]Unë jam Rafaeli, njëri nga shtatë engjëjt e shenjtë që jemi të gatshëm të hyjmë në praninë e Lavdisë së Zotit». [16]Atëherë ata i pushtoi një tmerr i madh, ranë me fytyrë për dhe e u trembën për së forti. [17]Por ai u tha: «Mos kini frikë! Paqja me ju! Bekojeni Hyjin gjithmonë! [18]Kur isha me ju, s'isha me ju prej nismës sime, por me vullnetin e Hyjit. Atë duhet ta bekoni gjithmonë, Atij këndoni lavde! [19]Juve u dukej se unë po haja, e unë s'haja asgjë, por juve ashtu u dukej. [20]Por, bekojeni Zotin mbi tokë dhe falënderone Hyjin! Ja, unë po ngjitem tek Ai që më ka dërguar. Shkruani të gjitha këto që ju kanë ndodhur!». Dhe ai u ngrit. [21]Ata u çuan në këmbë, por më s'e panë. [22]E bekonin Hyjin, i këndonin himne, i falënderonin për të gjitha këto mrekulli të tija dhe u rrëfenin të gjithëve se si u ishte dukur engjëlli i Hyjit.

12,8 *me agjërim*: me B e vet.lat.; S lexon «me të vërtetë si».

12,12 *lutjet tuaja*: engjëlli (krh. 5,4+) këtu bëhet ndërmjetësues. Rafaeli paraqet para Hyjit «kujtesën» e lutjeve dhe të veprave të mira të Tobit. Termi i përdorur këtu ka një ton zyrtar: mund edhe ta quajmë «përkujtuesi» i sakrificave (krh. Lev 2,2+), d.m.th. pjesën e ofertave të djegura mbi altar si erë e këndshme. Engjëlli i centurionit Kornel (Vap 10,4) do t'i thotë në mënyrë të ngjashme se lëmoshët e tij janë ngjitur «si përkujtim» përpara Hyjit. BJ dhe vet.lat. shtojnë: «dhe i lexoja» (lutjet).

12,13 *për të të vënë në provë*: kështu si në një mënyrë tjetër, bëri djalli me Jobin (krh. Jb 1-2).

12,15 *njëri nga shtatë engjëjt e shenjtë*: shkrimet njohin vetëm tre emra të engjëjve: Gabrieli (Dan 8,16; 9,21; Lk 1,19), Mikeli (Dan 10,13.21; 12,1; Gjq 9) dhe Rafaeli (këtu në 3,17). Shkrimet apokrife e kompletojnë listën e shtatë emrave me anë të fantazisë. Një jehonë e Tobisë gjendet në shtatë engjëjt e Zbulesës (Zb 8,2).

12,19 *juve u dukej*: me vet.lat.; S ka «ju e shihni se nuk kam ngrënë asgjë dhe se ju keni pasur një vizion»; Vulg. përkthen: «unë ushqehem me një ushqim të padukshëm dhe me një pije të cilën njerëzit nuk mund ta shohin».

XII. SIONI

13

[1]Atëherë Tobiti e shkroi këtë uratë hareje e tha:

[2]«Qoftë bekuar Hyji që jeton gjithmonë — 3,11; 8,5.15; Ps 144,1; 1Kro 29,10; Dan 3,26; Lk 1,68; Ef 1,3
dhe mbretëria e tij!
Ai ndëshkon e mëshiron,
çon deri në fund të Nëndheut — 1Sam 2,6; Ur 16,13
dhe me madhërinë e vet nxjerr nga bjerrja:
askush s'i shpëton dorës së tij! — Lp 32,39; Ur 16,15
[3]Lëvdojeni ndër sy të paganëve,
ju, bijtë e Izraelit!
Ai njëmend ju shpërndau në mes tyre,
[4]por edhe atje ua dëftoi madhërinë e vet.
Madhërojeni ndër sytë e të gjithë të gjallëve:
ai është Zoti ynë, Ati ynë,
ai është Hyji ynë në shekuj të shekujve! — Is 63,16; 64,7; Jer 3,4; Ur 14,3; Sir 23,1-4; Mt 6,9+
[5]Ai do t'ju ndëshkojë për shkak të këqijave tuaja,
por ai do të ketë mëshirë për të gjithë ju:
do t'ju mbledhë prej të gjitha kombeve — Lp 30,3
kudo që do të jeni të tretur!
[6]Kur të ktheheni tek Ai — Lp 30,2
për ta zbatuar para tij të vërtetën
me gjithë mend e zemër,
atëherë ai do të kthehet te ju,
më fytyrën prej jush s'do ta fshehë.
Vëreni si veproi me ju
falënderojeni me zë të lartë!
Lëvdone Zotin e drejtësisë,
lartësone Mbretin e shekujve! — 1Tim 1,17
Unë e lëvdoj në dheun e mërgimit tim,
fuqinë e madhërinë e tij
unë ia shpall popullit të mëkatarëve.

13,1vv Kantiku final (krh. Dal 15; Jt 16) përbëhet prej dy pjesëve. E para (rr 1-8) është një këngë falenderimit që ka motive himnesh dhe psalmesh mbretërore. E dyta (rr 9-17) është një thirrje ndaj Jerusalemit në stil profetik: shprehen shpresat e të mërguarve për një Jerusalem ideal. – Teksti paraqet sipas kodeve mjaft ndryshime dhe boshlleqe; rindërtimi disa herë bëhet me hamëndje.

13,5 *mëshirë për të gjithë ju:* me greq.; BJ me vet.lat. shton: «dhe do t'ju bashkojë».

13,6b *lartësone Mbretin e shekujve*: duke u nisur prej kësaj pike, S ka një boshllek deri te rr 10v; teksti është i rindërtuar sipas B, vet.lat. sir., duke korrigjuar 7-8 sipas Ps 145,6,11.

Kthehuni kah ai, mëkatarë,
para tij drejtësinë zbatone!
Kush e di? Prapë ndoshta ju do
e për ju ai ka mëshirë.
7 Sa për mua, do ta lëvdoj Hyjin,
shpirti im gëzim do të ketë
në Mbretin e madhëruesëm të qiellit
të gjitha ditët e jetës sime!
8 Të gjithë ju të zgjedhurit bekone Zotin,
të gjithë lëvdone madhërinë e tij!
Gëzohuni dhe atë lëvdone!
Is 60; /Zb 21 9 Jerusalem, qytet i shenjtë,
Mik 7,19 të shkallmoi Zoti për faje të tua!
10 Me vepra të mira madhëro Zotin,
beko Mbretin e amshueshëm!
Në ty përsëri ai vetë me gëzim
Am 9,11; Is 44,26.28; Zak 1,16 Tempullin tënd ai do ta ndërtojë
që të gëzojnë në ty të gjithë të treturit,
e që në ty t'i dojë të gjithë të mjerët,
brez pas brezi deri në amshim!
Is 9,1; 49,6; 60,1 11 Dritë e ndritshme do të shkëlqejë
anë e kënd skajet e dheut,
prej kahmosi te ti do të vijnë
Ps 22,28; Mik 4,2; Is 2,3; Zak 8,20-22 kombe të ndryshme edhe të shumta
që i përmban rrumbullaku i dheut
tek i shenjti Emri yt!
ngarkuar duart me dhurata
për t'ia dhënë Mbretit të qiellit!
Jerusalem, në ty do të gëzohen
breznitë e të gjitha breznive
i Zgjedhur ti do të quhesh
në jetë të jetës për amshim!
Bar 4,31v 12 Mbi ata do të bjerë mallkimi
që guxojnë ty të të mallkojnë!
Të mallkuar do të jenë ata
që guxojnë ty të të rrënojnë,
muret e tua që i prishin,
të gjithë ata që pirgjet të prishin,
që i djegin banesat tua.

13,11 *tek i shenjti Emri yt*: me S; greq.: «prapë do të rindërtohet tenda e tij me gëzim»; BJ me vet.lat. lexon: «do të banojnë te i shenjti emri i Zotit Hyj».

13,12 *që të duan me nderim*: me vet.lat.; S paraqet «kush të druan».

Ata, do të jenë të bekuar,
që gjithmonë të duan me nderim!
[13]Atëherë gëzo edhe galdo
për bijtë e të drejtëve,
se të gjithë do të bashkohen
e për amshim do të bekojnë Zotin.
[14]I lumi ai që ty të do, Is 66,10
të lumët ata që shpirti u kënaqet Ps 122,6
për paqen që ty të takon!
Lum ata që do t'u vijë keq
për të gjitha mjerimet tua,
sepse në ty do të gjejnë gëzim,
do ta shohin gëzimin tënd të përhershëm!
[15]Shpirti im gëzohu në Zotin, në të Madhin Mbret,
[16]sepse në qytet të Jerusalemit
do të ndërtohet Shtëpia e tij
e paepur në shekuj të shekujve!
I lum do të jem,
nëse ndokush nga të mijtë do të jetë
lavdinë tënde për ta parë, Agj 2,9; Is 62,1-2;
e të lëvdojë Mbretin qiellor! Bar 5,1
Me smaragd e me safir Is 54,11-12; 60,17;
dyert e tua, o Jerusalem, /Zb 21,10-21
do të ndërtohen,
muret' tua me gurë të paçmueshëm,
pirgjet tua, o Jerusalem,
do të ndërtohen me ar të kulluar,
me ar të pastër frangjitë e tua!
[17]Të Jerusalemit rrugët do të shtrohen
me xhevahirë e gurë ofiri,
me këngë hareje do të buçasin
dyert e tua, Jerusalem,
në rrugët e tua do të jehojë: 'Aleluja!'
Qoftë bekuar Hyji i Izraelit,
bekuar qoftë kush ta bekojë
Emrin tënd, në shekuj të shekujve!».

13,16 *qytet*: përjashton BJ vet.lat. dhe B.

XIII. NINIVA

14 [1]Këtu mori fund urata e lavdit të Tobitit. Tobiti vdiq në
paqe njëqind e dymbëdhjetëvjeçar. Me nderime qe varrosur
në Ninivë. [2]Ishte gjashtëdhjetedyvjeçar kur iu verbuan
sytë. Pasi e rifitoi dritën e syve jetoi në begati. Bëri shumë lëmoshë
dhe gjithnjë vazhdoi ta bekonte Hyjin dhe t'i thurte lavdi madhërisë
4,2-3; Zan 47,29 së Hyjit. [3]Kur iu afrua koha të vdesë, e thirri të birin, Tobinë, e
Nah 1-3 porositi e i tha: «Biro, merri e çoji fëmijët e tu [4]në Medi, sepse unë i
besoj fjalës së Hyjit, që e tha Nahumi kundër Ninivës. Të gjitha do të
plotësohen, të gjitha do të vijnë mbi Asirinë e mbi Ninivën ashtu si i
kanë parakallëzuar profetët e Izraelit që i ka dërguar Hyji. Të gjitha
do të plotësohen, asnjë fjalë s'do të mbesë pa u plotësuar, të gjitha do
të sendertohen në kohën e vet. Do të jetë më siguri në Medi se në Asiri
e në Babiloni, sepse unë e di mirë dhe e besoj, se do të ndodhë gjithçka
ka thënë Hyji. Të gjitha fjalët do të shkojnë në vend dhe asnjë fjalë e
profetëve, s'do të bjerë poshtë. Edhe vëllezërit tanë që jetojnë në tokën
Is 5,13; Jer 9,15; Ez 12,15 Ez 23 Is 64,10 e Izraelit, të gjithë do të jenë të shpërngulur e do të merren skllevër
Is 35,8-10; Jer 31+; Ez 36,24v nga ai vend i mirë. Mbarë dheu i Izraelit do të mbesë i shkretë. Rrafsh
Esd 3,12; Agj 2,3 do të bëhet Samaria e Jerusalemi, dhe Shtëpia e Hyjit do të kthehet
në gjendje të mjerueshme: do të digjet e do të mbesë shkretë për një
kohë të caktuar. [5]Por, përsëri Hyji do të ketë dhimbë për ta e do t'i
kthejë në tokën e Izraelit. Prapë do ta ndërtojnë Shtëpinë e Hyjit, por
jo më si të parën, deri që të kalojë koha e mallkimeve. Veç atëherë do
Jer 31,38v të kthehen nga dheu i mërgimit të tyre, do ta rindërtojnë Jerusalemin
me madhëri dhe në të do të ndërtohet Tempulli i Hyjit, po ashtu
Agj 2,9; Ez 40-42 sikurse kanë thënë për të të gjithë profetët e Izraelit. [6]Të gjithë popujt
Is 18,7; 19,22; Jer 16,19 e mbarë botës do të kthehen e do ta nderojnë me të vërtetë Hyjin, të
gjithë do t'i mënjanojnë zotat e vet të rremë, që me ngashnjimin e tyre
i bëjnë të bien në gabim. [7]Atëherë do ta bekojnë Hyjin e amshueshëm
në drejtësi. Të gjithë bijtë e Izraelit në ato ditë do të lirohet e, duke e
Is 60, 4.21; Jer 32,37 kujtuar Hyjin, së bashku do të vijnë në Jerusalem dhe do të banojnë
Ez 34,28; 36,12; 37,25; 39,26 në tokën e Abrahamit të sigurtë e përgjithmonë dhe ajo përsëri do
të bëhet prona e tyre e përhershme. Do të galdojnë të gjithë ata që e
duan Hyjin përnjëmend, ndërsa ata që bëjnë mëkate e padrejtësi, do
të zhbihen nga dheu.

[8]E tani, bijtë e mi, po ju urdhëroj: Shërbeni Hyjit në të vërtetën dhe

14,4 Në vend të *Nahumit*, B ka: «Jona»; – *të gjitha do të sendërtohen në kohën e vet*: tregimi që paraqet Tobia si bashkëkohës i kulmit asirian, e bën që të shpallë si ngjarje të ardhshme, ato që për autorin në të vërtetë kanë kaluar tashmë, sipas një ecjeje tipike të stilit apokaliptik. Por kur mbërrihet në kohën reale të autorit, profetcia nuk ndalet por guxon të shkojë drejt një të ardhmeje mesianike («deri sa të përmbushet koha e caktuar», rr 5).

bëni para tij çka atij i pëlqen. Edhe ju urdhëronu fëmijëve tuaj të bëjnë
vepra të mira e lëmoshë, ta kujtojnë Hyjin dhe ta bekojnë gjithmonë
Emrin e tij në të vërtetë e me të gjitha fuqitë e tyre. [9]E atëherë, biri
im, lëshoje Ninivën e mos qëndro më këtu, [10]por, pasi ta kesh varrosur
nënën tënde përbri meje, qysh atë ditë mos qëndro më brenda kufijve
të saj, sepse po shoh se këtu po bëhen bakeqëri të mëdha e poshtërsi të
shumta dhe nuk po u vjen turp. A po sheh, biri im, se ç'i bëri Nadabi 1,21+
Ahiharit që e kishte rritur. A nuk qe shtënë gjallë në dhe? Por Hyji e
çoi turpësinë e tij mbi kryet e tij: Ahihari doli në dritë, kurse Nadabi
hyri në terrin e amshueshëm, sepse kërkoi ta vrasë Ahiharin. Duke
bërë lëmoshë shpëtoi nga laku i vdekjes, që ia kishte përgatitur
Nadabi. Por Nadabi ra vetë në lakun e vdekjes dhe mbaroi. [11]E tani,
bijtë e mi, shikoni çka bën lëmosha e çka bën mëkati që çon në vdekje.
Por, po më merret fryma...» E kapën e e vunë në shtrat. S'vonoi e vdiq.
I bënë një salikim me nderime të mëdha.

[12]Pastaj, kur i vdiq e ëma, Tobia e varrosi përbri t'et e shkoi me 4,4; Zan 49,31
gjithë gruan e vet në Medi dhe jetoi në Ekbatanë me vjehrrin e vet
Raguelin. [13]I rrethoi me kujdes në pleqërinë e tyre dhe i nderoi. Kur
vdiqën i varrosi me nderim në Ekbatanën e Medisë. Tobia e trashëgoi
pasurinë e Raguelit si edhe atë të babës së vet, Tobitit. [14]Vdiq pasi
jetoi i nderuar njëqind e shtatëmbëdhjetë vjet. [15]Para se të vdiste
dëgjoi për rrënimin e Ninivës dhe i pa robërit e saj që shpërnguleshin
në Medi, ku i solli Asueri, mbreti i Medisë. E bekoi Hyjin për gjithçka
bëri ndaj ninivasve e asirëve. U kënaq para se të vdiste për fatin e keq
të ninivasve dhe e bekoi Hyjin për shekuj të shekujve. Ps 137,8
Nah 1-3

14,10 *lëmosha:* BJ ndrysho «për veprat e tij të mira», S ka: «për veprat e mia të mira».

14,11 *vdiq*: B shton: «në moshën 150 vjeçare».

14,12 gruan e vet: me S; B dhe vet.lat. shtojnë «dhe bijtë».

14,14 Një qind e shtatëmbëdhjetë: B ka «njëqind e njëzet», sir.: «njëqind e shtatë»; Vulg.: «nëntëdhjetë e nëntë».

14,15 *Asueri:* me S e vet.lat.; S lexon: «Nabukodonosori dhe Asueri»; greq. ka «Ahiahar»; BJ ndryshon: «Kiaksari» dhe shton në fund «Amen».

Libri i Judités

I. FUSHATA E HOLOFERNIT

Nabukodonozori e Arfaksadi

1 [1]Në vitin e dymbëdhjetë të mbretërisë së Nabukodonozorit, i cili mbretëronte në Asiri, në qytetin e madh të Ninivës, Arfaksadi mbretëronte mbi medët në Ekbatanë. [2]Ky i ndërtoi përreth Ekbatanës muret me gurë të latuar tre kute të gjerë e gjashtë kute të gjatë. Murin e punoi të lartë shtatëdhjetë kute e të gjerë pesëdhjetë kute. [3]Pirgjet i punoi përmbi dyert e tija të larta njëqind kute mbi gjerësinë e themeleve gjashtëdhjetëkutshe. [4]Dyert i punoi të larta shtatëdhjetë kute e të gjera dyzet kute që mundësonte kalimin e ushtrisë së trimave të tij e në rreshta të këmbësorisë së tij. Zan 10,20

[5]Në këtë kohë, mbreti Nabukodonozor bëri luftë kundër mbretit Arfaksad në një fushë të madhe, d.m.th. në terrenin e Ragaut. [6]Krah për krah me të u rreshtuan në luftë të gjithë banorët e malësisë, banorët e Eufratit, të Tigrit e të Hidaspës si dhe ata të fushave të Ariohut, që i takonin mbretit të elimenjve. Kështu u bashkuan shumë popuj për t'u ndihmuar në luftë bijve të kaldenjve.

[7]Atëherë Nabukodonozori, mbreti i asirëve, u dërgoi kasnecë të gjithë banorëve të Persisë dhe të gjithë banorëve të perëndimit: banorëve të Cilicisë, të Damaskut, të Libanit e të Antilibanit dhe të gjithë banorëve të bregut të detit, [8]popullsisë së Karmelit, të Galaadit, të Galilesë së Sipërme dhe të fushës së madhe të Esdrelonit, [9]të gjithë banorëve të Samarisë e të gjithë qyteteve të saja, përtej Jordanit deri në Jerusalem, në Batanë, në Kelus, në Kades, në lumin e Egjiptit, në Tafnis, Ramses, në mbarë dheun e Gesenit, [10]arriti përtej Tanisit e

1,1 *Nabukodonosori:* mbreti i Babilonisë (604-562 p.K.), nuk është quajtur kurrë «mbreti i Asurit» dhe nuk mbretëroi në Ninivë, e shkatërruar në 612 prej atit të tij, Nabopolasar. Përsa i përket lirisë së tregimit dhe historisë krh. Hyrjen në librin e Tobisë, Judités, Eterës. –Nabukodonosori këtu është tipi i udhëheqësit të fuqishëm dhe të lig, kundërshtarë i popullit të Hyjit. – *Arfaksad:* nuk njihet asnjë *Arfaksad* i historisë. Emri i tij të bën të mendosh për Fraortin (675-653), themelues i mbretërisë së Medisë që kishte si kryeqytet *Ekbatanën* (sot Hamadan).

1,6 *e malësisë:* Hapësirat e larta të Iranit perëndimor *Hidaspa.* – duhet të jetë Koaspa, që kalon nga Susa. – *mbreti të elimenjve:* sigurisht autori këtu do të tregojë Elimajdën provincë lindore e perandorisë persiane (krh. 1Mak 6,1).

1,10 teksti ka numëruar të gjithë qeveritarët ose miqtë e Nabukodonosorit.

Memfisit, te mbarë banorët e Egjiptit e deri në kufijt e Etiopisë.
11Por të gjithë banorët e këtyre vendeve e përbuzën fjalën e
Nabukodonozorit, mbretit të asirëve, dhe nuk u bashkuan me të në
luftë. Ata nuk ia kishin frikën, sepse në sytë e tyre ishte njëri si çdo
njeri tjetër. I kthyen kasnecët e tij duarzbrazët e të poshtëruar. 12Mbreti
Nabukodonozor u hidhërua tepër kundër të gjitha këtyre vendeve. U
përbetua në fronin e në mbretërinë e vet se do t'u hakmerret dhe do t'i
shkretojë me shpatën e vet mbarë krahinat e Cilicisë, të Damaskut, të
Sirisë, po ashtu banorët e Moabit, bijtë e Amonit, mbarë Judenë dhe
mbarë banorët e Egjiptit deri ku fillojnë kufijtë e dy deteve.

Lufta kundër Arfaksadit

13Nabukodonozori me forcat e veta e nisi luftën kundër mbretit
Arfaksad në vitin e shtatëmbëdhjetë dhe e mundi. E shpartalloi
mbarë ushtrinë e Arfaksadit, kalorësinë e tij, karrocat e luftës 14dhe
i pushtoi të gjitha qytetet e tija. Shkoi edhe në Ekbatanë, i pushtoi
kullat e saja, i plaçkiti tregjet dhe shkëlqimin e saj e ktheu në turpësi.
15Pastaj e zuri Arfaksadin në malet e Ragaut, urdhëroi të shigjetohet
dhe kështu e zhduki njëherë e përgjithmonë. 16Pastaj u kthye në
Ninivë me ushtrinë e vet dhe me një numër të madh luftëtarësh që u
ishin bashkuar në luftë. Këtu qëndroi duke pushuar e duke ngrënë e
Es 1,3-4 pirë me ushtrinë e tij për njëqind e njëzet ditë me radhë.

Fushata kundër perëndimit

2 1Në të tetëmbëdhjetin vit, në të njëzetedytën ditë të muajit të
parë, në pallatin e Nabukodonozorit, mbretit të asirëve u përhap
fjala se do të hakmerrej mbi mbarë dheun, ashtu si kishte pasë
thënë. 2I bashkoi të gjithë shërbëtorët dhe të gjithë bujarët e vet,
mbajti me ta një këshillim të fshehtë dhe me gojën e vet, propozoi
të shkretohen dhe të shkatërrohen plotësisht të gjitha ato krahina.
3Atëherë u mor vendimi të vritet çdo njeri që nuk e kishte përfillur
kërkesën e tij.

1,11 *ishte njeri si çdo njeri tjetër:* fj.fj. «një njeri i vetëm», në atë pikë sa që është i detyruar të kërkojë mbështetje në të gjitha anët; vetëm n.q.s. nuk interpretohet «një njeri i asgjësuar».

1,12 *të gjitha këtyre vendeve:* fj.fj. «e gjithë toka» Shprehja, e shpeshtë në Judithën, ose i jepet rajonit që konteksti na e paraqet (= «i gjithë ky vend») ose është një shprehje emfatike. – Në listën e rr 7-11 tani shton Moabi, Amoni dhe Judeja. – Shprehja deri në kufijtë e dy *deteve* do të shprehë një pushtim universal (krh. Ps 72,8; Mik 7,12; Zak 9,10).

2,1 *tetëmbëdhjetin* të mbretërimit të tij, pra 587, viti i marrjes së Jerusalemit. Autori ndoshta ka dashur t'i kundërvihet këtij kujtimi të trishtuar duke treguar fitoren e arritur prej Judithës. Tregimi është i ndërtuar mbi modelin e fushatave të mëdha ushtarake të mbretit të Asirisë dhe të Babilonisë kundra nënshtetasve të tyre rebelë të perëndimit.

[4]Kur këshillimi mori fund, mbreti i Asirisë Nabukodonozori, e thirri
Olofernin, kryekomandantin e mbarë ushtrisë së vet, njeriun e dytë
pas vetes, [5]dhe i tha: «Kështu thotë mbreti i madh, zoti i mbarë botës.
Nisu prej meje e merr me vete njerëz të besueshëm e të fuqishëm:
rreth njëqind e njëzet mijë këmbësorë dhe njësinë e kalorësisë me
dymbëdhjetëmijë kalorës. [6]Dil kundër të gjitha vendeve në perëndim,
sepse nuk iu përgjigjën urdhërimeve të mia. [7]Jep urdhër që të ma
bëjnë gati tokën dhe ujin, sepse unë do të vërsulem me hidhërimin
tim kundër tyre dhe do ta mbuloj mbarë fytyrën e dheut me këmbët e
ushtrisë sime dhe do t'u lejoj t'i plaçkisin pa farë kursimi. [8]Luginat e
tyre do të mbushen me të plagosur, kurse çdo përrua e lumë i tyre do
të derdhet brigjeve nga të vdekurit e tyre. [9]Do t'i tres në mërgim deri
në skajin e botës mbarë. [10]Dil, pra! M'i pushto të gjitha tokat e tyre.
Ata që do të dorëzohen, m'i ruaj për ditën e ndëshkimit të tyre. [11]Për
ata që nuk dëgjojnë, të mos ketë mëshirë syri yt, vraji e plaçkiti në
mbarë territorin që të është besuar. [12]Pasha jetën time dhe pushtetin
e mbretërisë sime, të gjitha këto do t'i bëj me dorën time! [13]E ti, ruaju
se nuk e zbaton ndonjërin prej urdhrave të zotërisë tënd, pra bëj pikë
për pikë sikurse të është urdhëruar dhe pa vonesë!».

[14]Oloferni si doli nga prania e zotërisë së vet, i bashkoi të gjithë
princat, prijësit dhe oficerët e ushtrisë së Asirisë [15]dhe i njehi burra
luftëtarë të zgjedhur për ekspeditë sikurse i kishte urdhëruar
zotëriu i tij, rreth njëqind e njëzet mijë dhe dymbëdhjetë mijë kalorës
shigjetarë. [16]I ndau në njësi të rregullta për luftë. [17]Mori mandej deve,
gomarë e mushka për bartjen e pajisjeve ushtarake, një shumë tejet
të madhe dele, gjedhë e dhi për nozullimin e ushtrisë me shumicë që
nuk u dihej numri. [18]Mori pastaj edhe nozullime të shumta për secilin
ushtar. Mandej edhe ar e argjend me shumicë nga vishtari i pallatit
mbretëror. [19]Atëherë doli nga Niniva ai e mbarë ushtria e tij dhe u
nisën para mbretit Nabukodonozor për ta mbuluar faqen e dheut
që është në perëndim: me karroca, kuaj e këmbësorë të zgjedhur.
[20]Një shumicë e madhe gjithfarë njerëzish, shumicë që nuk mund të
numërohej si karkalecat dhe rëra e tokës iu vu pas ta ndiqte.

Jl 2,2-7.11
Gjq 7,12

Qëndrimet e ushtrisë së Olofernit

[21]U nisën nga Niniva dhe pas tri ditë udhëtimi arritën në fushën

2,4 *Oloferni dhe Bogoa* (12,11) mbajnë emra persianë, ata të zyrtarëve të Atasersit III Oko (358-338). Ndoshta autori ka dashur që në këtë mënyrë të kujtojë fushatat e mëdha të këtij mbreti nën emrin e Nabukodonosorit.

2,5 *zoti i mbarë botës:* titull zyrtar i mbretërve persianë.

2,7 *të ma bëjë gati tokën edhe ujin:* gjërat e nevojshme për kalimin dhe qëndrimin e fitimtarit, sipas një formule persiane.

2,21–3,9 Itinerari përfshin njëfarë numër vendesh të panjohura ose identitetesh të pasigurta; emrat e lokaliteteve të tjera duket se janë të përdorura në mënyrë

e Bektiletit dhe atje i ngulën çadrat në rrëzë të malit që është në të
majtë të Cilicisë së Sipërme. 22Nga andej Oloferni mori mbarë ushtrinë
e vet me këmbësorë, kalorës e karroca dhe u nis drejt krahinës
malore. 23Mandej e shkretoi Futin e Ludin dhe i bëri pre të gjithë
Zan 10,6.13.22 bijtë e Rasisit dhe bijtë e Ismaelit, që ishin përballë shkretëtirës, në
jug të kelenjve. 24Pastaj e kaloi Eufratin, e përshkoi Mesopotaminë,
i rrafshoi të gjitha qytetet e fortifikuara që ngriteshin mbi lumin
Abronë dhe arriti në det. 25I pushtoi territoret e Cilicisë, i copëtoi të
gjithë kundërshtarët dhe mbërriti deri në kufi të Jafetit, që është në
jug, përballë Arabisë. 26I rrethoi të gjithë bijtë e Madianit, ua dogji
tëbanat dhe ua rrëmbeu vathat. 27Ra mandej në fushat e Damaskut në
kohën e korrjes së grurit e ua ndezi arat, ua zhbiu grigjat e bagëtitë,
ua bëri pre qytetet, ua shkretoi fushat dhe me teh të shpatës ua preu
Dal 15,15-16 të gjithë të rinjtë. 28Frikë e tmerr i pushtoi të gjithë banorët e bregut
të detit, banorët e Sidonit e të Tirit, banorët e Surit e të Ohinës dhe të
gjithë ata që bananin në Jamni. Frikë e madhe i pushtoi edhe banorët
e Azotit, të Askalonit e të Gazës.

3 1Këndej edhe i dërguan lajmëtarë paqeje që t'i thonë: 2«Qe, ne
jemi shërbëtorët e mbretit të madh Nabukodonozorit, qëndrojmë
para teje: bëj me ne si të të pëlqejë ty. 3Qe, të gjitha fshatrat
tona, çdo vend yni, çdo arë me grurë, grigjat tona e gjedhët tanë, të
gjitha vathat e bagëtive tona janë në duar të tua, bëj me to si të të
pëlqejë ty! 4Ja, edhe të gjitha qytetet tona dhe të gjithë banorët e tyre,
janë shërbëtorët e tu, eja e bëj me ta si të të pëlqejë ty!».

5Erdhën, pra, këta njerëz, u paraqitën te Oloferni dhe ia thanë këto
fjalë. 6Atëherë Oloferni me të gjithë ushtrinë e vet zbriti në bregdet,
vuri roje në qyteza dhe prej tyre mori njerëz të zgjedhur si ushtri
ndihmëse. 7Njerëzit e bregdetit dhe të rrethinave i dolën përpara
2Kro 17,6; Dal 34,13+ ta presin me kurorë, valle e tupana. 8Ai atëherë i rrafshoi të gjitha
lartësirat e tyre, i preu të gjitha pyjet e shenjta të tyre, sipas urdhrit
që kishte pasë marrë për t'i zhdukur të gjitha hyjnitë vendëse në
mënyrë që të gjithë popujt, të gjitha gjuhët dhe të gjitha fiset e botës
t'i shërbenin vetëm Nabukodonozorit dhe t'i luteshin atij si Hyjit.

9Arriti përballë Esdrelonit pranë Dotainit, që është ballë për ballë

të pazakontë. Në çdo rast trajektorja e përshkruar është e ngjashme. Ndoshta autori nuk e njihte gjeografinë e këtyre vendeve, ose ndoshta nuk i interesonte të lokalizonte ngjarjet me ekzaktësi.

2,27 *korrjes së grurit:* hebrenjtë bëjnë dallim mes korrjes së elbit në prill (krh. 2Sam 21,9) dhe korrjes së grurit në fund të majit (krh. Zan 30,14).

3,8 *lartësirat e tyre*: me sir.; LXX ka: «territorin», por krh. Vazhdimin e rr. – *ti shërbenin vetëm Nabukodonosorit:* mbretërit Asirit dhe babilonezë nuk përparuan kurrë me këtë kërkesë. Të parët që pretendonin nderime hyjnore ishin Seleucidët, që ndoqën shembullin e Aleksandrit.

me malet e mëdha të Judesë. 10Ngulën fushimin ndërmjet Gabasë dhe
Qytetit të Skitëve. Aty qëndroi një muaj për të mbledhur nozullime
për ushtrinë.

Kushtrim në Judé

4 1Bijtë e Izraelit që banonin në Judé dëgjuan për gjithçka kishte
bërë ndër popuj të ndryshëm Oloferni, prijësi i ushtrisë së
Nabukodonozorit, mbretit të asirëve, se si i kishte plaçkitur
njëherë tempujt e tyre e pastaj i kishte shkatërruar. 2U hyri frikë
e madhe prej tij dhe u trazuan shumë për shkak të Jerusalemit e të
Tempullit, të Zotit, Hyjit të tyre, 3sepse posa ishin kthyer nga mërgimi,
posa ishte bashkuar populli në Judé dhe posa ishin shenjtëruar nga
përdhunimi enët, lteri dhe Shtëpia e Hyjit.
4Prandaj, dërguan lajmëtarë në krahinën e Samarisë, në Betoron,
në Abelmain, në Jerik, në Kobë, në Aisorë dhe në luginën e Salemit.
5I pushtuan majat më të larta, vendbanimet që ishin të fortifikuara.
Bashkuan nozullime për kohë të luftës, sepse sa ishin korrur grunajat
e tyre. 6Edhe Joakimi që aso kohe ishte kryeprift në Jerusalem, u
shkroi banorëve të Betulisë e të Betomestaimit, që është përballë
Esdrelonit në drejtim të fushës afër Dotainit, 7që t'i zënë vendkalimet
e maleve të larta, sepse nëpër to kalohej në Judé dhe ishte lehtë të
ndaloheshin ata që do të ngjiteshin aty pari, sepse rruga ishte e
ngushtë dhe nuk zinte më se dy vetë krahakrahas.
8Izraelitët vepruan si u urdhëroi kryeprifti Joakim dhe pleqtë e
mbarë popullit të Izraelit që gjendeshin në Jerusalem.

Lutjet e mëdha

9Me të dhënë të madh çdo izraelit e thirri në ndihmë Hyjin, e
përvujtëruan vetveten me agjërim të madh, 10madje bashkë me gratë
e tyre, fëmijët dhe bagëtitë, të gjithë të huajt, ardhacakë dhe të blerë Zan 3,7-8
me para, i veshën në ijë grathoret. 11Çdo burrë izraelit, gra e fëmijë,
që banonin në Jerusalem, ranë me fytyrë për dhe para Tempullit, e
përhinë kryet me hi dhe i shtrinë grathoret para Tempullit të Zotit. Es 4,1v

4,3 Autori këtu del jashtë kohe (krh. hyrjen në Tobia, Judita, Ester) për ta paraqitur akoma të gjallë Nabukodonosorin, kthimin nga mërgimi dhe ripopullimin e Jerusalemit (539-400), e ndoshta deri në atë pikë sa paraqet edhe pastrimin e tempullit mbas persekutimit të Antiokut IV (165).

4,6 e *Betulisë dhe e Betomestaimit:* të dyja këto qytete mbesin të pa njohura, jashtë këtij libri. Betulia na paraqitet këtu si një pozicion-çelës për kalimin drejtë Judesë (rr 7 dhe 8,21).

4,8 Para shkuarjes në mërgim nuk ekzistonte pranë kryepriftit asnjë «këshillë pleqësh». Por duket se në epokën greke ekzistonte një institut i qëndrueshëm.

4,9 *me agjërim të madh:* BJ përjashton si diktografi.

4,11 *grathoret:* supoz.; LXX lexon: «grathoret e veta»; Vulg. ka: «fëmijët e tyre i bënë të bien me fytyrë për dhe para tempullit».

12Deri edhe lterin e mbuluan me grathore. Me britma të larta i
përluteshin Hyjit të Izraelit njëzëri e pa pushim që të mos lejojë të
bëhen fëmijët e tyre mish për kërrabë, e gratë e tyre pré e armiqve,
qytetet e trashëgimit të tyre rrënoja e të mos dhunohet e të mos
poshtërohet Tempulli për t'u kënaq paganët.
13Zoti e dëgjoi zërin e tyre dhe e mori parasysh ngushticën në të cilën
gjendeshin. Në mbarë Judenë dhe në Jerusalem përpara Shenjtores
Es 4,16 së të Gjithëpushtetshmit, populli agjëroi ditë të tëra. 14Kryeprifti
Joakim dhe të gjithë ata që qëndronin në praninë e Zotit: priftërinj e
Jl 2,17 shërbestarë të Zotit, me grathore të ngjeshura ijësh, për çdo ditë çonin
fli shkrumbimi, kushte dhe fli vullnetare të popullit. 15Me mitra të
përhitur klithnin drejt Zotit me sa fuqi kishin që t'i vinte në ndihmë
mbarë shtëpisë së Izraelit.

Këshillimi luftarak në fushimin e Olofernit

5 1E lajmëruan Olofernin, kryekomandantin e ushtrisë së Asirisë,
se bijtë e Izraelit ishin bërë gati për luftë: i kishin zënë shtigjet
e kalimit të bjeshkëve, i kishin rrethuar me mure majat e larta
të maleve dhe në fushë kishin vënë pengesa. 2Oloferni u hidhërua
Nr 21,21; Lp 2,18+ tmerrsisht. I bashkoi kryetarët e moabëve, prijësit e amonëve dhe të
gjithë udhëheqësit e bregdetit 3dhe u tha: «Djemtë e Kanaanit, më
tregoni: Cili është ky popull që banon në male? Cilat janë qytetet, në
të cilat banojnë? Sa është e madhe ushtria e tyre? Ku qëndron fuqia
dhe forca e tyre? Kush është mbreti i tyre dhe kush prijësi i ushtrisë së
tyre? 4Pse vetëm ata prej të gjithë banorëve të Perëndimit ma kthyen
shpinën dhe nuk pranuan të më dalin përpara në mënyrë paqësore?».
11,9-19 5I përgjigji Ahiori, prijësi i amonëve: «Imzot kini mirësinë ta dëgjoni
fjalën e shërbëtorit tënd. Unë do ta tregoj të vërtetën mbi këtë popull
që banon në këto bjeshkë përballë teje. S'do të dalë rrenë nga goja e
shërbëtorit tënd.
6Ky popull është më prejardhje nga kaldenjtë. 7Më së pari banuan
në Mesopotami, sepse nuk deshën t'i ndjekin zotat e etërve të vet që

4,12 *edhe lterin:* përdorimi i grathores si veshje pendese është normal, por ky gjest është i pa zakontë.

4,13 Vulg. kujton një mision të kryepriftit nëpërmjet krejt Izraelit, për t'i ftuar në lutje, duke iu kujtuar humbjen antike të Amalekut (Dal 17,9-13) .

5,4 Mbi mos-konformizmin judaik, krh. Es 3,8+.

5,5 *Ahiori:* ky personazh amonit duket se është frymëzuar prej figurës së të urtit dhe të mirit, paganit Akiakar. (krh. Tob 1,21+). Autori vendos në gojën e tij një prapavështrim të historisë së popullit të zgjedhur e parë si *gesta Dei*, temë e shpeshtë në BV, në mënyrë të veçantë te Ps 78; 105; 106; (krh. Ez 16; 20; Ur 10s) dhe në BR, Vap 7. Khr. ngjarjen e magjistarit pagan Balaamit, Nr 22–24. Kështu përgaditet fjalimi i Juditës (11,9-19) .

jetonin në tokën e përmendur të kaldenjve. [8]E lanë udhën e të parëve
të vet dhe adhuruan Hyjin qiellor, atë Hyj që ata e njohën. Prandaj
të dëbuar nga prania e zotave të tyre, u strehuan në Mesopotami dhe
banuan aty për një kohë të gjatë. [9]Por Hyji i tyre u urdhëroi ta lëshojnë Zan 11,31–12,5
këtë vendstrehim dhe të shkojnë në dheun e Kanaanit. Ngulën aty
dhe u bënë të pasur me ar, argjend e bagëti të panumërta.
[10]Atëherë zbritën në Egjipt sepse uria e pushtoi tokën e Kanaanit Zan 42,1-5; 46,1-7
dhe qëndruan atje deri sa gjetën ushqim. Atje u shumuan fort sa që Dal 1,7
nuk mund të numërohej popullsia e tyre. [11]Atëherë u çuan kundër Dal 1,8-14
tyre egjiptianët dhe i shfrytëzuan me punim tullash, i poshtëruan
dhe i bënë skllevër.
[12]Atëherë ata britën drejt Hyjit të tyre e Hyji e goditi mbarë
Egjiptin me varrë të pashërueshme. Prandaj egjiptianët i dëbuan larg Dal 7-12
vetes. [13]Hyji para tyre e teri Detin e Kuq [14]dhe u priu udhës drejt Dal 14,21-22
Sinait dhe drejt Kadesbarnes. Pasi i dëbuan banorët e shkretëtirës,
[15]u ngulitën në tokën e amorrenjve dhe me fuqinë e vet shfarosën të Nr 21,21-32
gjithë hesbonasit. Kaluan Jordanin dhe e pushtuan tërë malësinë; Joz 3
[16]e dëbuan Kananeun, Ferezeun, Jebuseun, sikemët dhe të gjithë Lp 7,1+
girgesenjtë, dhe aty banuan për kohë të gjatë.
[17]Deri sa nuk mëkatuan kundër Hyjit të vet, kishin mirëqenie, Lp 28-30; Is 59,2;
sepse me ta ishte Hyji që e urren të keqen. [18]Por, kur u larguan nga Ps 106,40-46
udha që ai ua kishte shënuar, atëherë shumica e tyre qe shfarosur në 2Mbr 25
lufta të ndryshme, kurse të tjerët qenë tretur në dhe të huaj. Tempulli
i Hyjit të tyre qe rrafshuar për tokë dhe qytetet e tyre qenë pushtuar
nga kundërshtarët.
[19]Atëherë u kthyen kah Hyji i tyre dhe u riatdhesuan nga vendet
ku kishin qenë tretur, e morën Jerusalemin, ku është Shenjtërorja e
tyre dhe e ripopullzuan malësinë që kishte mbetur shkretë. [20]E tani,
Imzot i madhërishëm, të shikojmë me kujdes a mos ka ndonjë marrëzi
në këtë popull dhe mëkaton kundër Hyjit të vet dhe, nëse po, atëherë
shkojmë t'i sulmojmë e t'i shpartallojmë. [21]Por, nëse populli nuk ka faj, 11,10
atëherë Imzot, hiq dorë, se ndoshta i mbron Zoti dhe Hyji i tyre e mos
të bëhemi gazi i dheut».
[22]Kur Ahiori i kreu së thëni këto fjalë, mbarë gjindja, e bashkuar
përreth tendës, nisi të nynykatë. Atëherë oficerët e Olofernit,

5,8 *Hyjin qiellor:* shprehje persiane (krh. Esd 5,11s; 6,9s; dhe papiruset e Elefantinës). Në Bibël shpesh vendoset në gojën e paganëve për të treguar Hyjin e Izraelit (krh. Dan 2,18+).

5,13 *Detin e Kuq:* vendi i mrekullisë që shënoi daljen nga Egjipti (Dal 10,19; 18,18+; 15,4.22; 23,31; Ur 10,18);BJ preferon: «deti i Junkëve» ose thjesht «deti».

5,18 *qe shfarosur në lufta të ndryshme...huaj:* BJ përkthen: «një anë prej tyre qe shfarosur në luftëra të ndryshme, kurse të tjerët qenë tretur në dhe të huaj».

bregdetarët dhe moabët kërkuan ta shigjetojnë. 23«Pse duhet t'u kemi frikën bijve të Izraelit? Ai është një popull që nuk ka ushtri e i dobët dhe s'është i aftë ta përballojë një luftë të fortë. 24Prandaj të sulemi se kanë për të qenë sa një kafshore e ushtrisë sate, o zotëri Olofern!».

Ahiorin ua dorëzojnë izraelitëve

6 1Kur u qetësua zhurma e atyre që ishin mbledhur në kuvend, Oloferni, kryekomandanti i ushtrisë së Asirisë, i tha Ahiorit, në sy të të gjithë popujve të ndryshëm e të gjithë të bijve të Moabit: 2«Kush je ti, o Ahior, e kush janë luftëtarët e blerë të Efraimit, që të bëhesh profet ndër ne si sot e po na thua se s'mposhtet raca e bijve të Izraelit, se po i mbrojtka Hyji i tyre? E cili është ai Hyji tjetër përveç
3,8; Dan 3,14-18 Nabukodonozorit, mbretit të tërë botës? Ky do ta dërgojë ushtrinë e
Is 36,18-20; 37,4.16-20 vet e do t'i çrrënjosë nga faqja e dheut dhe nuk do t'i shpëtojë Hyji i tyre! 3Ne, shërbëtorët e tij, do t'i godasim si të ishin një njeri i vetëm dhe nuk do të mund ta përballojnë fuqinë e kuajve tanë. 4Me kuaj do t'i mbulojmë! Bjeshkët do të zhyten në gjak, e me kufomat e tyre do të mbushen fushat. Këmba e tyre s'do të mund të qëndrojë para nesh, por do të shfarosen të gjithë si një! Kështu thotë Nabukodonozori, mbreti i mbarë tokës: ai tha dhe s'do të shkojnë huq fjalët e gojës së tij!

5Kurse ti, o Ahior, mercenar i amonëve, që i the këto fjalë në ditën e të keqes sate, nga dita e sotme s'do ta shikosh më fytyrën time deri
5,12; 16,12 sa t'i hakmerrem racës së atyre që dolën nga Egjipti. 6Atëherë ijët e tua do t'i përshkojë hekuri i ushtrisë sime dhe shpata e shërbëtorëve të mi e do të biesh me të plagosurit e tyre kur unë të kem ardhur. 7Sepse shërbëtorët e mi do të çojnë në malësi dhe do të lënë në njërin ndër qytetet e shpateve. 8S'do të vdesësh deri sa ta tres farën bashkë me ta! 9E në qoftë se ke farë shprese në zemrën tënde se ata nuk do të pushtohen, atëherë të mos vrahet fytyra jote! Thashë dhe fjala ime s'do të shkojë huq!».

10Atëherë Oloferni u urdhëroi shërbëtorëve të vet, që ishin pranë në tendën e tij, ta kapin Ahiorin e ta çojnë në Betuli e t'ua dorëzojnë bijve të Izraelit. 11Shërbëtorët e tij e kapën, e qitën jashtë fushimit, kaluan nëpër fushë e andej morën drejtimin kah malësia dhe arritën te krojet nën Betulinë. 12Kur njerëzit e qytetit të ndërtuar në majë të malit i panë, i morën armët dhe dolën nga qyteti në majë të malit, e

5,23-24 Në botëkuptimin fetarë të historisë të paraqitur prej Ahiorit, vihet kundërshtimi i lartësimit njerëzorë të forcës. Vetë libri në përmbledhjen e tij shfaq tezën e Ahiorët, e rimarrë prej Juditës (11,10).

6,1 *bijve të Moabit: textus receptus*; BJ me gr.luk. ka: «Amonitët».

6,2 *Efraim: textus receptus*; BJ me vet. lat. dhe sir. ka: «Amoni».

6,6 *ushtrisë sime:* me LXX; BJ me vet. lat., sir. ka: «heshtën». – *kur unë të kem ardhur:* BJ ka: «kur unë të kthehem kunder Izraelit».

zunë rrugën në grykën e tij dhe filluan t'i gjuanin me pesha. [13]Ata u strukën nën mal, e lidhën Ahiorin dhe e lanë lëmuq në rrëzë të malit e u kthyen te zotëria i tyre.

[14]Atëherë izraelitët zbritën nga qyteti i vet, zunë vend pranë tij, e zgjidhën, e çuan në Betuli dhe e paraqitën te prijësit e qytetit të vet, [15]që aso kohe ishin Ozia, biri i Mikës, nga fisi i Simonit, dhe Kabrisi, biri i Gotonielit dhe Harmisi, biri i Melkielit. [16]I thirrën në mbledhje të gjithë krerët e qytetit, por u mblodhën dhe të gjithë të rinjtë e tyre, gratë dhe fëmijët. Ahiorin e vunë në mes të popullit dhe Ozia e pyeti se çfarë kishte ndodhur. [17]Ahiori e mori fjalën dhe u tregoi krejt çka ishte thënë në këshillimin e Olofernit, si dhe të gjitha fjalët që i kishte thënë para të gjithë prijësve të Asirisë dhe fjalët e mëdha që i kishte thënë Oloferni kundër shtëpisë së Izraelit.

[18]Mbarë populli ra me fytyrë për dhe, e adhuroi Hyjin dhe tha: [19]«O Zot, Hyji i qiellit, shikoje kreninë e tyre dhe ki mëshirë për përvujtërinë e popullit tonë dhe ktheje sot fytyrën tënde kah ata që të janë kushtuar ty!». [20]Pastaj e ngushëlluan Ahiorin dhe i dhanë nder. [21]Oziu e mori nga tubimi, e çoi në shtëpinë e vet dhe e përgatiti një darkë të mirë për pleqtë. Gjithë natën e thirrën në ndihmë Hyjin e Izraelit.

II. RRETHIMI I BETULISË

Fushata kundër izraelitëve

7 [1]Të nesërmën Oloferni i dha urdhër ushtrisë së vet dhe të gjithë popullit të vet që ishte mbledhur në ndihmën e tij të bëheshin gati për ta sulmuar Betulinë, t'i pushtojnë grykat malore dhe ta nisin luftën kundër bijve të Izraelit. [2]Menjëherë po atë ditë u nisën të gjithë luftëtarët e tij. Ushtria e tij kishte njëqind e shtatëdhjetë mijë këmbësorë e dymbëdhjetë mijë kalorës, pa e numëruar pajisjen e madhe dhe njerëzit që ecnin këmbë nëpër ta: një shumicë tejet e madhe! [3]Ngulën fushimin në luginën afër Betulisë, përgjatë burimit. U hapën në gjerësi në drejtim të Dotainit deri në Abelmain e në gjatësi nga Betulia deri në Hiamon që është kundruall Esdrelonit. [4]Kur izraelitët e panë gjithë këtë shumicë, u turbulluan për së forti

6,15 *fisi i Simonit:* autori i librit duket se është i interesuar në mënyrë të veçantë për fisin e Simeonit, që nga ana tjetër në historinë e Izraelit mbetet në plan të dytë. Emri i Ozisë përkujton atë të Uzielit (1Kro 4,42). Në 9,2-4, Judita e riaftëson patriarkun që te Zan 34,30 dhe 49,5-7 është i vendosur në dritë të keqe .

6,19 *kah ata që të janë kushtuar ty:* ishte kjo gjendja e të gjithë izraelit, për shkak të beslidhjes .

7,2 *njëqind e shtatëdhjetë mijë:* me LXX; BJ me Vulg. ka: «njëqind e njëzet mijë» (krh. 2,15).

dhe i thanë njëri tjetrit: «Këta tash do ta përlajnë mbarë faqen e
dheut: as malet as luginat as kodrat s'do të mund ta bajnë peshën e
tyre». [5]Secili kapën armët e veta, i ndezën dritat nëpër kullat e veta,
1Mak 12,28-29 atë natë ndenjën në roje gjithë natën.
[6]Të nesërmen Oloferni e nxori jashtë krejt kalorësinë e vet që ta
shohin bijtë e Izraelit që ishin në Betuli, [7]i shqyrtoi udhët që shpienin
në qytetin e tyre, i kërkoi burimet e ujërave dhe i pushtoi ato, i vuri
roje ushtarët e pastaj u kthye tek ushtria e vet.
[8]Atëherë erdhën te ai të gjithë kryeparët e bijve të Ezahut, prijësit e
popullit moab dhe udhëheqësit ushtarakë të Bregut të detit e i thanë:
[9]«Le ta ketë mirësinë Imzoti të na i dëgjojë disa fjalë në mënyrë që
ushtria e tij të mos pësojë humbje. [10]Ky popull i bijve të Izraelit nuk u
1Mbr 20,23.28; Ps 68,15.17 ka besuar heshtave të veta, por lartësisë së maleve, në të cilat banon,
sepse nuk është lehtë të ngjitesh në majët e thepisura të bjeshkëve të
tyre. [11]Prandaj o Zotëri, mos lufto me ta si në betejë të hapur, nëse
dëshiron që të mos bjerë i vrarë asnjë ushtar yti. [12]Qëndro në fushimin
tënd dhe ruaje çdo ushtar të ushtrisë sate, ndërsa në ndërkohë
ushtarët e tu le ta pushtojnë burimin e ujit që del në rrëzë të malit,
[13]sepse nga andej e marrin ujin të gjithë banorët e Betulisë. Ata do të
vdesin nga etja dhe vetë do ta dorëzojnë qytetin e vet. Ndërkaq ne dhe
regjimentet e tua do të ngjitemi mbi majët e këtyre maleve të afërta
dhe do të vendosim roje që të mos dalë asnjë njeri nga qyteti. [14]Kështu
do të meken nga uria dhe etja ata, gratë dhe fëmijët e tyre dhe, para
se të vijë shpata mbi ta, do të mbeten shtrirë shesheve të banesave të
tyre. [15]Atëherë do t'i shpaguash me shpagim të tmerrshëm që u çuan
kundër e nuk deshën të dalin përpara paqësisht».
[16]Parashtrimi i tyre i pëlqeu Olofernit dhe shërbëtorëve të tij dhe
vendosi të bënte ashtu si thanë ata. [17]U nisën pra, bijtë e Moabit e
me ta edhe pesë mijë asirianë, e ngulitën në luginë dhe i pushtuan
ujësjellësit dhe burimet e ujërave të izraelitëve. [18]U nisën në drejtim
të maleve dhe bijtë e Ezaut dhe bijtë e Amonit, dhe e ngulën fushimin
në malësi kundruall Dotainit. Prej tyre disa i dërguan në juglindje
përballë Egrebelit, që është afër Kusit, në brigjet e Mohmurit. Ushtria
tjetër e asirëve e nguli fushimin e vet në fushë dhe kështu e mbuluan
krejt sipërfaqen e dheut. Çadrat e tyre dhe pajisjet formuan një fushim
tejet të madh, sepse vërtet ishte një mori e madhe njerëzish.
[19]Atëherë bijtë e Izraelit klithën drejt Zotit, Hyjit të vet, sepse po
u pakësohej guximi ndërsa armiqtë i kishin rrethuar nga çdo anë
dhe nuk kishin rrugë shpëtimi prej tyre. [20]Për tridhjetë e katër ditë

7,8 Edomitët («bijtë të Ezahut») dhe Moabitët janë armiqtë tradicionalë të Izraelit (Nr 20,23+) .

7,17 *bijtë e Moabit:* me *textus receptus*; BJ, me Vet.lat. dhe sir., ka: «Moabitët». – Këtu si në 10,17, shifra e dhënë është në mospërputhje me ndërmarrjen që duhet të përmbushet.

mbarë ushtria e asirëve: këmbësorët, karrocat dhe kalorësit i mbajtën
në rrethim. Atëherë banorëve të Betulisë u mungoi ujët në të gjitha
enët. [21]Edhe cisternat i kishin të zbrazëta e nuk kishin ujë të pishëm
as edhe vetëm për një ditë, sepse u jepnin të pinë me masë. [22]Kështu
u dobësuan fëmijët e tyre, gratë dhe të rinjtë, nga etja rrëzoheshin
nëpër sheshet e qytetit dhe kalimet e dyerve sepse s'u kishte mbetur
më fare fuqi.

[23]Atëherë mbarë populli, të rinj, gra e fëmijë u mblodhën te Ozia
e te të parët e qytetit dhe me zë të madh bërtitën e thanë para të
gjithë pleqve: [24]«Hyji gjykoftë ndërmjet jush e nesh që na morët në
qafë për të keqen tonë e nuk u morët vesh paqësisht me asirët. [25]Tash
s'ka kush që mund të na ndihmojë, e Hyji na shiti në dorë të tyre që
të biem rrah nga etja e të mbarojmë krejtësisht. [26]Tash thirrni ata e
dorëzojeni krejt qytetin në robëri popullit të Olofernit dhe ushtrisë së
tij. [27]Më mirë është për ne të bëhemi preja e tyre; do të bëhemi skllevër
e skllave të tyre, por do të na lënë gjallë dhe nuk do ta shohim me sytë
tanë vdekjen e fëmijëve tanë dhe nuk do t'i shohim gratë e fëmijët tanë
si u del shpirti. [28]Ju përbejmë në qiell e në dhe me Hyjin e tyre me
Zotin e etërve tanë, që po na hakmerret për fajet tona dhe për fajet e
etërve tanë, ju përbetojmë që qysh sot ta zbatoni këtë që ju thamë».

[29]I tërë tubimi ia plasi vajit me zë të lartë dhe të gjithë së bashku
klithën drejt Zotit Hyj me zë të lartë. [30]Atëherë Ozia u tha: «Merrni
guxim, o vëllezër, e të qëndrojmë edhe pesë ditë kur Zoti, Hyji ynë, do
të kthehet nga ne me mëshirë: sepse ai nuk do të na harrojë plotësisht.
[31]Nëse do të kalojnë këto pesë ditë e nuk do të na vijë farë ndihmë, do
të bëj sikurse kërkoni ju». [32]Atëherë e liroi popullin të shkonte secili
në vendin e vet, burrat shkuan në muret dhe në pirgjet, kurse gratë
e fëmijët i çuan në shtëpi. Mbarë qyteti ishte ngushtuar sa s'ka më.

III. JUDITA

Paraqitja e Juditës

8 [1]Aso kohe në qytet banonte Judita, e bija e Merariut, të Oksit,
të Jozefit, të Ozielit, të Elkisë, të Ananisë, të Gedeonit, të
Rafainit, të Akitobit, të Eliabit, të Natanaelit, të Salamielit, të

7,28 *Ju përbejmë në qiell e në dhe me Hyjin e tyre e me Zotin e etërve tanë:* me LXX; BJ, me sir. e Vet.lat., përkthen: «në po ju përbetojmë... për të vepruar»; sipas BJ bëhet fjalë për një formulë hebraike përbetimi, me kuptim thelbësisht pozitiv. – Ndëshkimi i fajeve individuale këtu akoma mbetet një denim kolektiv, sipas fesë së vjetër të Izraelit në bashkimin solidar të popullit si në faj ashtu edhe në vuajtje.

7,29 Vulg. e shpreh në këtë mënyrë lutjen e popullit: «Kemi mëkatuar me etërit tanë, kemi vepruar padrejtësisht, kemi bërë të keqen. Ti që je i mëshirshëm, ki mëshirë

Surisadajit, të Simonit, të Izraelit. [2]Burri i saj Manaseu, ishte nga fisi
i të parëve të saj. Kishte vdekur në kohën e korrjes së elbit. [3]Derisa
po i mbikëqyrte lidhësit e dorëzave në arë, i ra në kokë dielli, u sëmur
dhe vdiq në qytetin e vet në Betuli. E varrosën bashkë me të parët e tij
në arë, që është ndërmjet Dotainit dhe Balamonit. [4]Judita, e mbetur
e vejë, jetoi në shtëpinë e vet tri vjet e katër muaj. [5]Përmbi tarracën
2Mbr 4,10; Gjq 3,20 e shtëpisë e ndërtoi një dhomë dhe ijët i ngjeshi me grathore. U vesh
me petkat e vejnisë. [6]Agjëronte çdo ditë të vejnisë së vet, përveç në
sy të të shtunave e të shtunave, në sy të hënëve të reja e hënëve të
reja, ditëve të festave, dhe ditëve të gëzueshme të shtëpisë së Izraelit.
[7]Ishte e hijshme dhe shumë e pashme në fytyrë. Ishte shumë e mençur,
e shquar dhe shumë e ndershme. Burri i saj Manaseu, biri i Jozefit,
të Ahitobit, të Melkisit, të Eliabit, të Natanaelit, të Surisadajit, të
Simonit, të Izraelit i kishte lënë ar e argjend, shërbëtorë e shërbëtore,
gjë e mall dhe ajo jetonte me të gjitha këto të mira, [8]e askush s'mundte
të thoshte për të asnjë fjalë të keqe, sepse ajo i frikësohej shumë Hyjit.

Judita dhe paria

[9]Juditës i shkuan në vesh fjalët që populli, i kishte thënë kundër
të parit të qytetit pasi e kishte lëshuar zemra për shkak të mungesës
së ujit. Judita dëgjoi edhe për përgjigjen e Ozisë: se si ishte përbetuar
se pas pesë ditësh do t'ua dorëzonte asirëve qytetin. [10]E dërgoi
kryeshërbëtoren që e mbikëqyrte të gjithë pasurinë e saj, e thirri edhe
Ozinë, Kabriun e Karmiun, të parët e qytetit të vet.

[11]Kur ata erdhën, ajo u tha: «Më dëgjoni, prijës të banorëve të
Betulisë. Nuk është e drejtë fjala juaj që sot e folët para popullit.
Ju madje vutë ndërmjet jush dhe Hyjit përbetimin se do ta dorëzoni
qytetin në duart e armiqve tanë, në qoftë se brenda këtyre ditëve Zoti,
Jb 38,2; 40,2v; 42,3 Hyji ynë, nuk do të na e çojë ndihmën e vet. [12]Si more, ashtu! Po kush
jeni ju që e tunduat Hyjin në ditën e sotme dhe dolët para njerëzve në
vend të Hyjit? [13]E tani po i vini në provë Zotin e Gjithëpushtetshëm!
Gjë prej gjëje s'jeni të zotët të kuptoni kurrën e kurrës! [14]Nëse s'jeni në
Fu 14,10; 1Kor 2,11 gjendje ta shqyrtoni thellësinë e zemrës së njeriut e t'i zbuloni nevojat
e shpirtit të tij, atëherë si do të mundeni ta shqyrtoni Hyjin që i bëri
të gjitha këto, ta njihni mendimin e tij e t'i kuptoni synimet e tija?

për ne. Ose të paktën në qoftë se ndëshkon me të goditurat e tua ligësitë tona, mos i dorëzo ata që të besohen ty, një populli që nuk të njeh, që të mos thuhet në mes të kombeve: ku është Hyji i tyre (krh. Ps 42,11; Jl 2,17)? E pastaj të lodhur nga britmat, e të dërrmuar nga lotët, heshtën».

k 8 *Judita:* emri i Juditës (krh. Zan 26,34) duket se është zgjedhur këtu për kuptimin e tij: «Judeasja» Judita, rivale me Jahelën (Gjq 4,17-22), është tipi i bijës së vërtetë të Izraelit. Në himnin e saj të triumfit (16,2.4 etj.) do të flasë sikur të ishte përsonifikimi i kombit.

8,1 Kjo gjenaologji e përjashton emrin e Simonit, që gjendet në disa dorëshkrime e versione (krh. 9,2). Por rr 2 supozon një emër e fisit.

Assesi, vëllezërit e mi! Mos e hidhëroni Zotin, Hyjin tonë! 15Në
qoftë se ai nuk do të na ndihmojë brenda këtyre pesë ditëve, është në
pushtetin e tij të na ndihmojë atëherë kur ai do, ose të na zhdukë para
armiqve tanë. 16Mosni, se ju po i vini peng synimeve të Zotit, Hyjit
tonë, sepse Hyji nuk është si njerëzit që të frikësohet nga kërcënimet
ose si çdo njeri që të mund të qitet në pleq. 17Prandaj duke e pritur
me duresë shpëtimin prej tij, ta thërrasim në ndihmë e ai nëse do t'i
pëlqejë do të na dëgjojë.

18E njëmend nuk ka pasur dhe as sot e kësaj dite nuk ka në breznitë 5,20-21; 11,10
tona, as në fiset tona, as në atmen tonë, as në popullin tonë, as në
qytetin tonë të atillë njerëz që adhurojnë zota të punuar me dorë, Ps 78,56v; 106,13v;
sikurse ka pasë ndodhur dikur, 19për shkak të cilëve kanë qenë Ez 16,15-58;
dënuar për shpatë e pre etërit tanë dhe pësuan humbje të madhe prej Jer 7,17-20;
armiqve tanë. 20Kurse ne, ne nuk njohim tjetër Hyj përveç Atij! Në 14,7–15,9+
të e kemi shpresën dhe ai nuk do të na përbuzë dhe s'do ta lërë pa e
shpëtuar kombin tonë. 21Në qoftë se do të na pushtojnë ne, atëherë
do të pushtohet mbarë Judeja, do të plaçkiten të gjitha vendet tona
të shenjta. Gjaku ynë do të jetë përgjegjës për dhunimin e tyre para
Hyjit. 22Vdekja e vëllezërve tanë, robërimi i vendit, shkretëtimi i
trashëgimit tonë, do të bien mbi kokat tona ndër sy të paganëve, kudo
që të bëhemi skllevër. Do të bëhemi shkandull e turp para syve të
atyre që do t'u jemi skllevër, 23sepse skllavëria jonë nuk do të ndjellë
mëshirë, por Zoti, Hyji ynë, do ta kthejë atë në çnderim.

24Prandaj, vëllezërit e mi, duhet t'ua vërtetojmë vëllezërve tanë
se prej nesh varet jeta e tyre dhe se gjithçka e kemi më të shenjtë,
Tempulli dhe lteri, peshojnë më shumë se ne. 25Për të gjitha këto arsye
t'i falemi nderit Zotit, Hyjit tonë, që na vë në provë si etërit tanë. 26Të
mos e harrojmë se sa prova të mëdha i bëri Abrahamit, Izakut e sa Zan 22,1-19; 28,5;
prova të mëdha i bëri Jakobit kur në Mesopotaminë e Sirisë i ruante 29,22-30; 31
dhentë e Labanit, dajës së vet! 27Por, si duket edhe ata i përshkoi
nëpër zjarrin e provave për t'ua njohur zemrën, kështu edhe ne, jo për
të na u hakmarrë, por për të na qortuar se Zoti i frushkullon ata që Lp 4,7
i afrohen».

28Ozia i përgjigji: «Gjithçka ke thënë e ke thënë me akull të mendjes
dhe s'gjendet njeri që mund t'u kundërshtojë fjalëve të tua. 29Në të

8,17 Si Jobi (Jb 38,2 etj.), këtu pleqtë e Betulisë gabojnë duke dashur të diskutojnë mbi planet e Hyjit. Si ai, duhet të përvujtërohen e të heshtin. Por autori i Judithës më shumë se ai i Jobit, fton në besimin birëror.

8,20 Tezë tashmë e pohuar nga Ahiori, që vetë Judita do ta marrë përballë Olofernit. Judita me bashkë atdhetarët e saj bën një shqyrtim të ndërgjegjies kombëtare: dhe rrezulton se populli është i paprekur nga idhujtaria e denoncuar tashmë nga profetët (e në fakt kështu ndodh në fundin e epokës së tempullit të dytë).

8,25 Mësim i historisë patriarkale, (që autori i Jobit nuk e kishte zhvilluar): fatëkeqësia e të drejtit nuk është një ndëshkim por një provë.

vërtetë, s'është se veç sot po dëftohet urtia jote, por qysh prej fillimit të ditëve të tua mbarë populli e njeh urtësinë tënde, sepse zemra jote përbluan veç punë të mbara! [30]Por populli vuajti shumë nga etja dhe na shtrëngoi të veprojmë ashtu sikurse u kemi thënë. Na bëri të përbetohemi dhe përbetimin s'kemi se si të mos e zbatojmë. [31]Por tash, lutu për ne, e ndoshta do të dëgjojë Hyji ynë, sepse ti je grua e shenjtë, e Zoti do të çojë shi e do t'i mbushë saranxhat tona që të mos sharrojmë».

[32]Judita u tha: «Më dëgjoni! Do ta bëj një vepër kujtimi i të cilës do të kalojë nga breznia në brezni të bijve të popullit tonë. [33]Ju do të qëndroni sonte te dera e qytetit. Unë do të dal bashkë me kryeshërbëtoren time dhe, brenda ditëve për të cilat keni thënë se do t'ua dorëzoni armiqve tanë qytetin, Zoti do ta shpëtojë Izraelin me dorën time, jam krejtësisht e bindur. [34]Ju veç mos më pyetni se çfarë do të bëj, sepse s'do t'jua tregoj para se ta kem kryer punën».

[35]Ozia dhe paria i thanë: «Udha e mbarë! Zoti Hyj të priftë për t'u hakmarrë armiqve tanë!». [36]Zbritën nga dhoma e saj dhe shkuan në punën e vet.

Urata e Juditës

9 [1]Ndërkaq Judita ra me fytyrë për dhe, i qiti kokës hi, e shqeu
këmishën e vet dhe e zbuloi grathoren që e kishte ngjeshur, dhe,
Dal 30,7-8; Ps 141,2 në atë kohë, kur në Jerusalem, në Shtëpinë e Hyjit, flijohej në
mbrëmjë flia e kemit, Judita me zë të lartë e thirri në ndihmë Hyjin
6,15+; Zan 34,25v e tha: [2]«O Zot, Hyji i stërgjyshit tim Simonit, të cilin ti e armatose
me thikën e hakmarrjes kundër të huajve, të cilët ia zgjidhën brezin
virgjërës për ta dhunuar dhe ia zbuluan kofshën për ta turpëruar
dhe ia fëlliqën kraharorin me poshtësi; e pra, ti kishe urdhëruar:
Kështu të mos bëhet! e ata e bënë! [3]Për këto i shpure në vdekje prijësit
e tyre, me gjak tradhtie shtratin e tradhtisë së tyre e skuqe: i përplase
shërbëtorët mbi krerë e krerët mbi fronet e tyre! [4]Pre i bëre gratë e
tyre, skllave bijat, gjithçka patën për pjesë ua ndave bijve që i pate
për zemër pse digjeshin me zell për ty e urryen turpin që iu bë gjakut
të tyre: dhe të thirrën në ndihmë t'u shkosh. Ti, o Hyj, o Hyji im, më
dëgjo mua, gruan e vejë,
Is 44,7 [5]sepse prej teje është çka ka qenë, ç'ndodh tani e çka do të ndodhë
Ps 115,3; 135,6 në të ardhmen: ti i mendon e ato bëhen! [6]Çfarë ti synove, të doli para
Bar 3,35; Jb 38,35; Is 46,9-13 5,23; 6,2 e të tha: Tek jam! Sepse të gjitha udhët e tua janë të përgatitura,

9,1 Autori shpesh i referohet Jerusalemit, tempullit, kultit, kryepriftit, (4,2-3.6-8; 5,19; 8,21-24; 9,8.13; 15,8; 16,18).

9,2 *brezin*: supoz.; LXX ka: «barkun». Shprehja «zgjidhën brezin» ka kuptimin «u martuan me»; këtu «patën marrëdhënie me».

9,3 *e krerët mbi fronet e tyre:* me LXX; BJ korrigjon me 9,10: «dhe princat me shërbëtorët e tyre» (krh. Ur 18,11).

synimet e tua të parapara. 7Ja, asirianët: krenohen me ushtrinë e vet, mburren me kuajt dhe kalorësit e vet, krenohen me krahun e këmbësorëve, shpresojnë në mburojat dhe heshtat, në harqet dhe në bahe e nuk e dinë se ti je Zoti që luftërat i zhbin! 8Zot Emrin e ke! Zhduke fuqinë e tyre, Hyj i amshueshëm, me fuqinë tënde shpartalloje ushtrinë e tyre zhduke fuqinë e tyre me hidhërimin tënd! Ata duan t'i çnderojnë Shenjtëroret e tua, ta fëlliqin Tendën ku banon, Emri yt i madhërishëm, t'i rrënojnë me hekur brirët e lterit tënd! 9Shikoje kreninë e tyre, zbraze zemërimin tënd mbi kokat e tyre, jepi dorës sime, të vejushës , fuqinë ta kryej çka kam synuar. 10Me buzëqeshjen time tërheqëse godite të skllavit prijësin, dhe të prijësit me skllavin e vet! Shkatërroje kreninë e tyre me dorën e vejushës! 11Forca jote s'qëndron në numër, pushteti yt s'mbështetet në ushtri, se je Hyji i të përvujtëve, je ndihmtari i të vegjëlve, mbështetje e të ndrydhurve, mbrojtës i të përbuzurve, shpëtimtar i të dëshpëruarve! 12Po, po, Hyji i atit tim, Hyji i trashëgimit të Izraelit, Zotëruesi i qiellit e i tokës, Krijuesi i ujërave, Mbreti i mbarë krijesave të tua, dëgjoje uratën time: 13ma dhuro gjuhën ngashnjyese që të plagos edhe t'i vras të gjithë ata që synuan të keqen kundër besëlidhjes sate, kundër Tempullit tënd të shenjtë, kundër majës së Sionit, kundër Shtëpisë që u përket bijve të tu! 14Bëj ta dijë çdo popull e fis, se ti je Hyj i gjithëpushtetshëm e i fuqishëm, e se populli i Izraelit, përveç teje tjetër mbrojtës nuk ka!».

Ps 33,16-17
2Mak 8,18
16,2; Ps 46,10; 76,4
1Sam 14,6; Gjq 7,4-7
Es 4,17rs; Jt 10,4; 11,20.23; 16,6.9

IV. JUDITA E OLOFERNI

Judita shkon te Oloferni

10 1Kur Judita i dha fund përlutjes së vet drejtuar Hyjit të Izraelit e si i kreu të gjitha këto fjalë, 2u ngrit nga adhurimi me fytyrë për dhe, e thirri kryeshërbëtoren e vet dhe zbriti në dhomën e vet, ku qëndronte të shtunave dhe ditëve të kremtimit. 3E zhgjeshi grathoren që e kishte ngjeshur, i hoqi petkat e vejnisë, e lau shtatin, u lye me erëra të mira, i krehi flokët, vuri në kokë rizakun dhe u vesh me petkat e gëzimit, me të cilat vishej kur e kishte gjallë burrin, Manaseun. 4Në këmbë i mbathi sandalet, vuri gjerdanin, vuri

8,6

9,7 Mendjemadhësia e paganëve, kapadaidheku i tyre për forcën ushtarake, ka qënë gjithmonë një shkandull për Izraelin, dhe një arsye për të pritur me besim ndihmën e Hyjit (krh. Ab 1,12-17; Is 30,15; 31,1-3; etj.).

9,11 Është këtu i njohur besimi i të «varfërve», karakteristikë e mëshirës së BV (krh. Sof 2,3+).

9,14 *Hyji:* këtu dhe te 13,11, LXX ka: «Hyji, Hyji», frazeologji e psalmeve e prekur nga elohisti (krh. Ps 45,8; 50,7).

10,4 Vulg. shton: «Zoti ia rriti akoma më shumë shkëlqimin, sepse e gjithë kjo veshje nuk ishte e diktuar prej krenarisë, por prej kurajos së saj» (krh. Es 5,1 gre. dhe 15,4-5 Vulg.). LXX, që tregon se pa i lëvizur qërpiku, ndermarrjen trimërore të

bylyzykët në duar, unazat, vathët dhe mbarë argjendin: u stolis shumë
9,13+ bukur për ta joshur shikimin e çdo njeriu që e shikonte.
[5]Shërbëtores së vet i dha në dorë një rrëshiq me verë, një enë me
Es 4,17x; vaj, i mbushi duqet me grurë të përzhitur, me bukëfike, me bukë e
Lev 17,10-14 djathë: i mbështolli të gjitha këto e ia dha shërbëtores së vet. [6]Pastaj shkuan te dera e qytetit të Betulisë, ku i priste Ozia me dy pleqtë e qytetit, Kabriun e Karmiun. [7]Këta, kur e panë Juditën, të zbukuruar në fytyrë dhe me petka të ndërruara, mbetën shumë të habitur për bukurinë e saj dhe i thanë: [8]«Hyji i etërve tanë ta priftë mbarë dhe i çoftë në vend synimet e tua për nder të bijve të Izraelit e për lavdinë e Jerusalemit!». [9]Judita e adhuroi Hyjin e u tha: «Jepni urdhër të më hapet dera e qytetit e të dal e t'i sendërtoj fjalët që po m'i thoni si urim». Ata u urdhëruan djelmoshave t'ia hapin derën sikurse u kishin thënë. [10]Ata bënë ashtu. Judita doli e, me të, edhe shërbëtorja e saj. Njerëzit e qytetit e vërenin me sy deri që zbriti nga mali e ra në rrafshinë e atëherë nuk e panë më.

[11]Ato ecnin ashtu drejt luginës, kur qe, i dolën përpara rojet e para të asirëve. [12]Rojet e ndalën Juditën dhe e pyetën: «Prej cilit popull je, nga po vjen e ku po shkon?». Ajo u përgjigj: «Unë jam bijë hebrenjsh. Ika prej tyre, sepse s'do të vonojë e do të bëhen kafshata juaj. [13]Jam nisur të shkoj përpara Olofernit, kryekomandantit të ushtrisë suaj, për t'i dhënë njoftime të sigurta. Dua t'i tregoj drejt atij rrugën kah të shkojë për ta pushtuar mbarë malësinë për pa i hyrë ferrë në këmbë asnjë njeriu dhe asnjë fryme të gjallë». [14]Ndërsa këta njerëz po i dëgjonin fjalët e saja dhe po e shikonin në fytyrë e ishte ndër sytë e tyre e bukur për mrekulli, e pashme pa masë e i thanë: [15]«E shpëtove jetën tënde që shpejtove të zbresish te zotëria ynë. Tash shko në tendën e tij. Disa prej nesh do të përcjellim deri që të të dorëzojmë në duar të tija. [16]Kur të kesh dalë para tij, mos ki më frikë. Tregoj fjalët që na i the dhe ai do të sillet me ty mirë».

[17]I zgjodhën nga mesi i vet njëqind njerëz, e përcollën atë dhe shërbëtoren e saj, dhe e sollën te çadra e Olofernit. [18]Në mbarë fushimin u bë një eceeja sepse nga tenda në tendë u hap lajmi i arritjes së saj. Erdhën dhe e rrethuan në ndërkohë që ajo po priste para tendës së Olofernit për ta lajmëruar tek ai. [19]S'mbetej kush pa u mrekulluar për

marrë prej Juditës, e lë të nënkuptuar, deri te britma e falenderimit të 13,16, ndihmën hyjnore që e ruan të pa prekur gruan.

10,5 *me bukëfike:* Judita shfaqet më skrupoloze se Estera përsa i përket pastërtisë së ligjit, më kërkuese se vetë Ligji (krh. 11,17; 12,6-9).

10,13 njoftime të sigurta: shprehja e së vërtetës (krh. 11,5.10) e vënë në gojë të Juditës, që edhe pse është e vendosur të mashtrojë Olofernin (11,12-19) duhet të kuptohet në kontekstin moral të epokës patriarkale (Zan 27,1-5; 34,13-29; 37,32-34) ose te ato të luftës së JHWH (Joz 2,1-7; Gjq 4,17-22), në të cilën autori dëshiron të vendoset.

bukurinë e saj dhe i dëgjonin plot shije fjalët e saja që ishin plot hir, dhe u jepnin nderim bijve të Izraelit për shkak të saj. Njëri i thoshte tjetrit: «Kush mund ta urrejë një popull, që paska në mesin e vet gra të këtilla? Vërtet s'është mirë të lihet i gjallë asnjë prej tyre, sepse po i lë të qetë do të mund t'ia marrin mendtë mbarë botës».

[20]Dolën rojet dhe shërbëtorët e Olofernit dhe e futën Juditën në tendën e tij. [21]Oloferni po pushonte në një shtrat nën një mbulesë grimizi të stolisur me ar, smaragd e me gurë të paçmueshëm. [22]E lajmëruan për ardhjen e saj. Ai doli në paraderën e tendës i paraprirë me shumë pishtarë të argjendtë. Dhe e shtinë Juditën tek ai. [23]Kur Judita u gjet në praninë e kryekomandantit e të shërbëtorëve të tij, të gjithë e lëvduan bukurinë e saj. Ajo u përkul me nderim para tij me fytyrë për dhe, por e ngritën shërbëtorët e tij.

Takimi i parë i Juditës me Olofernin

11 [1]Oloferni i tha Juditës: «Qetësohu, o grua, dhe mos të të lëshojë aspak zemra, sepse unë nuk i bëj asnjë të keqe njeriut që i pëlqen t'i shërbejë Nabukodonozorit, mbretit të mbarë botës. [2]Po edhe tani, po të mos më kishte përbuzur populli yt i malësisë, unë nuk do të kisha ngritur heshtë kundër tij. Vetë deshën kështu. [3]Tash më trego pse ike prej tyre e erdhe tek ne? Patjetër do të kesh ardhur për të shpëtuar jetën! Mos ki farë frike: e ke të sigurt jetën sonte e më tutje! [4]Askush s'do të guxojë të të bëjë keq, por do të sillem me ty mirë siç veprohet me shërbëtorët e Zotërisë tim, Nabukodonozorit».

[5]Judita i përgjigji: «Denjohu t'i pranosh me mirësi fjalët e shërbëtores sate dhe më lejo të flasë si shërbëtore e jote. Sonte shërbëtorja jote s'do të thotë asnjë rrenë para zotërisë tim. [6]Vetëm ndiqi këshillat e shërbëtores sate dhe Hyji do t'i japë përfundim të mirë veprës sate, Imzot. [7]Pasha jetën e Nabukodonozorit, mbretit të mbarë botës, pasha ushtrinë e atij, që të dërgoi për t'i nxjerrë në rrugë të drejtë të gjithë njerëzit. Me ndihmën tënde nuk i janë përkulur vetëm njerëzit, por edhe bagëtitë, kafshët e egra dhe shpendët të gjithë do të jetojnë për Nabukodonozorin dhe për shtëpinë e tij. [8]Kemi dëgjuar për mençurinë dhe zgjuartësinë tënde. Mbarë bota e ka marrë vesh se vetëm ti je i

10,13+

Jer 27,6; Bar 3,16-17; Dan 2,38

10,21-22 Tenda e Olofernit (krh. 12,1; 13,1-3; 14,14-15) duket se duhet të ketë qënë një pavion i gjërë dhe i dekoruar në mënyrë të pasur.Tregimtari i ka dhënë rrugë të lirë fantazisë së vet në këtë prezantim të kësaj tende ushtarake përgjatë një fushate të armatosur, sikur të bëhej fjalë për atë me gjeneralin në krye.

11,5 Fjalimi i Juditës luhet me shumë zotësi mbi ngatërrimin e fjalëve. Vepra dhe Zoti që përmenden në rr 6 nuk janë të njëjta për Juditën që flet, dhe për Olofernin që dëgjon.Vetë dykuptimësia në rr 16. Në rr 8 Judita bën përlavdërimin e mendjemprehtësisë së Olofernit, e ndërsa në të vërtetë tadhet me të.

mirë në mbarë mbretërinë, i shquar për urtësi dhe i mrekullueshëm
në mjeshtrinë e drejtimit të luftës. [9]Mandej e kemi marrë vesh, Imzot,
edhe fjalimin që e mbajti në këshillin tënd Ahiori, i dimë fjalët e tija,
sepse njerëzit e kanë pranuar në Betuli dhe ai i tregoi të gjitha që i
ka folur para teje.

[10]Prandaj, Zotërues e Zotëri, mos e bëj për asgjë fjalën e tij, por
vëre në zemër, sepse është e vërtetë. Është e vërtetë se populli im nuk
mund të ndëshkohet as s'ka pse kush çon shpatë kundër tij përveç
nëse mëkaton kundër Hyjit të vet. [11]Por, që Imzoti të mos mbetet i
zhgënjyer dhe që puna të mos i shkojë huq, le ta dijë se vdekja do të
bjerë mbi kokat e tyre, sepse kanë mëkatuar dhe e kanë hidhëruar
Zotin e vet. [12]Pasi atyre u munguan nozullimet dhe u pakua ujët e
pishëm, deshën të vënë dorë mbi kafshët dhe gjithçka tjetër që Hyji
Lp 14,22 i tyre u urdhëroi të mos i hanë. [13]Madje ata kanë vendosur t'i hanë
edhe frytet e para të grurit dhe të dhjetën e verës e të vajit, që janë
të shenjtëruara për priftërinjtë tanë në Jerusalem, që shërbejnë para
fytyrës së Hyjit tonë, e këto askush prej popullit nuk guxon as t'i
prekë me dorë. [14]Mirëpo, tash dërguan disa njerëz në Jerusalem pasi
edhe banorët e atjeshëm po e bëjnë të njëjtën gjë që t'ua nxjerrin nga
pleqtë një leje të tillë. [15]Por, posa t'u vijë përgjigjja dhe, atë ditë që ata
ta vënë në veprim, do të bëhen preja jote.

[16]Këndej, edhe unë shërbëtorja jote, posa e mora vesh këtë gjë, ika
11,5 prej faqes së tyre dhe Hyji më solli këtu për të kryer me ty një gjë që,
kur të dëgjohet, do të mrekullohet mbarë bota, të gjithë ata që do ta
dëgjojnë. [17]Sepse shërbëtorja jote është një grua e devotshme dhe se
natë e ditë i shërben Hyjit të qiellit. Prandaj, Imzot, nëse mbetem
pranë teje, shërbëtorja jote kërkon që t'i lejohet të dalë natën jashtë
në drejtim të luginës. Atje do t'i lutem Zotit dhe ai do të më tregojë
kur ata do të mëkatojnë. [18]Unë do të kthehem e do të të tregoj, ti do
të dalish me ushtrinë tënde dhe askush prej tyre nuk do të mund
të qëndrojë përballë. [19]Do të të prij përmjedis Judesë deri që të vij
përballë Jerusalemit, do ta vë fronin tënd në midis të tij. Atëherë ti do
t'i bashkosh ata si ato delet që s'kanë bari. Asnjë qen nuk do të lehë
kundër teje. Këto gjëra më kanë qenë paralajmëruar mua dhe qeshë
dërguar të vij e t'ua tregoj».

[20]Olofernit i pëlqyen fjalët e saja po ashtu edhe të gjithë oborrtarëve
të tij dhe të marrë mendësh nga bukuria dhe urtësia e saj, thanë:
[21]«Skaj më skaj të dheut nuk mund të gjendet edhe një grua si kjo

11,10 *sepse është e vërtetë:* një tjetër dykuptimësi; teza e Ahiorit është e vërtetë, nuk është në fakt sjellja që Judita u jep judenjve.

11,12 Vulg. e bën të qëndrojë shkeljen e përdorimit të gjakut (Lev 17,10-14).

11,13 Edhe këtu autori tenton ta zmadhojë kërkesën e Ligjit, ndoshta duke ndjekur një traditë fariseistike.

për bukurinë e fytyrës dhe për urtësinë e fjalës!». 22Atëherë Oloferni i tha: «Hyji bëri mirë që të dërgoi para njerëzve të tu. Fuqi do të jesh për duart tona e rrënim për ata që e përbuzën Zotërinë tim. 23Ti je e bukur në fytyrë dhe e mençur në fjalë. E nëse do të bësh ashtu siç the, Hyji yt do të jetë Hyji im. Ti do të jetosh në pallatin e mbretit Nabukodonozor dhe do të jesh e përmendur në mbarë botën».

12 1Urdhëroi të vendoset në dhomën e argjendit të vet, t'i shtrohej tryeza me gjellat e tija e t'i jepej verë prej verës së tij. 2Por Judita foli: «Unë nuk do të ha nga këto ushqime që të mos bëj ndonjë mëkat, por le të më përgatitet ushqimi prej atyre që kam sjellë me vete». 3Oloferni e pyeti: «Po nëse të soset kjo që e ke sjellë me vete, ku do të marrim ushqime të tilla e të t'i japim kur këtu ndër ne s'ka asnjë njeri nga fisi yt?». 4Por Judita i përgjigji: «Pasha jetën tënde, Imzot, shërbëtorja jote as që do të arrijë ta sosë atë që e ka sjellë me vete, sepse Zoti vetë me dorën e saj do të veprojë si ka vendosur». 5Atëherë shërbëtorët e Olofernit e shtinë në tendë dhe Judita fjeti deri në mesnatë. U ngrit para rojës së agimit 6dhe dërgoi te Oloferni për t'i thënë: «Le të japë urdhër tani Imzoti t'i lejohet shërbëtores së tij të dalë në uratë». 7Oloferni u urdhëroi rojeve të veta të mos e ndalojnë.

10,5+; Dan 1,8; Es 4,17x

Ajo qëndroi tri ditë në fushim. Natën dilte në luginën e Betulisë dhe shkonte e lahej në burimin e ujit. 8E ndërsa ngjitej, i lutej Zotit, Hyjit të Izraelit, t'ia sillte për së mbari për ta nderuar popullin e vet. 9E pastruar hynte në tendën e vet dhe aty qëndronte deri sa i sillej në mbrëmje ushqimi.

Judita në banketin e Olofernit

10Në ditën e katërt, Oloferni përgatiti një banket, në të cilin i thirri të gjithë oficerët e vet me përjashtim të atyre që ishin në shërbim. 11I tha eunukut Bagoa, që i mbikëqyrte të gjitha sendet e tija: «Shko e mbushja mendjen asaj gruaje hebreje që është te ti, të vijë e të hajë e të pijë me ne. 12Për besë është turp për ne ta lëmë të shkojë një grua e tillë pa pasë ndërruar dy tri fjalë me të. Nëse s'do të dimë ta përfitojmë, do të na përqeshë». 13Bagoai doli nga tenda e Olofernit dhe shkoi te Judita i tha: «Të mos pritojë kjo bukuroshe të vijë te zotnia im të nderohet në praninë e tij e ta pijë verën e gëzimit bashkë me ne. Në ditën e sotme do të nderohet siç nderohen bijat e zgjedhura të bujarëve të asirëve, që kanë të drejtë të qëndrojnë në shtëpinë e Nabukodonozorit». 14Judita i përgjigji: «Po kush jam unë që

12,12 *pa pas ndërruar dy tri fjalë me të:* fj.fj. «pa pas qëndruar me të» eufemizëm (krh. Dan 13,54.58).

t'i kundërshtoj imzotit? Gjithçka është e pëlqyeshme në sytë e tij, unë
do ta bëj me gjithë ëndje dhe kjo do të jetë një kënaqësi deri në ditën
e vdekjes sime».
15Menjëherë u ngrit dhe u vesh me petkat e veta, u stolis me çdo
stoli gruaje. Para saj shërbëtorja e saj me postat e deshve që i kishte
marrë prej Bagoit për përdorimin e përditshëm e i kishte shtrirë për
të ngrënë mbi ta përballë Olofernit. 16Judita hyri dhe u ul në shtrojë.
Zemra e Olofernit u shqetësua, shpirti iu trondit thellë e gjithnjë
shkonte duke u shtuar epshi i tij ndaj saj. Vërtet qysh ditën që e pa,
kërkonte kohën kur ta ngashnjente. 17Oloferni i tha: «Pi e gëzohu
bashkë me ne!». 18Judita i përgjigji: «Do të pi me ëndje, zotni, sepse
sot po ndjej se jeta ime është aq e madhe sa nuk ka qenë kurrë më
parë prej se kam lindur». 19Hëngri e piu në praninë e tij çka i kishte
bërë gati shërbëtorja e saj. 20Olofernin e kënaqi prania e saj dhe piu
aq shumë atë ditë, sa që qysh kur kishte lindur nuk kishte pirë aq në
një ditë.

13 1Kur u bë mbrëmje, oficerët e tij shpejtuan të largohen.
Bagoai, pasi i përcolli edhe ata që ishin aty, te zotnia, rojet
e tija, e mbylli përjashta derën e tendës. Të gjithë shkuan
në banesat e veta. Të gjithë ishin të lodhur e të mbetur nga pija e
shumtë që kishin pirë. 2Mbeti vetëm Judita në tendë, kurse Oloferni
i shtrirë gjerë e gjatë në shtratin e vet ishte i dehur e i përlyer me
verë. 3Judita i tha shërbëtores së vet të shkojë e të presë te tenda se
do të dalë të lutet si për ditë. Ajo i tha se do të dalë për uratën e vet
dhe kështu i tha edhe Bagoait. 4Të gjithë ishin larguar nga prania
e Olofernit dhe askush, as i vogël as i madh, nuk kishte mbetur në
dhomën e fjetjes së tij. Judita u ngrit në këmbë te kryet e tij e u lut:
«Zot, o Zot, Hyj që jep fuqi, përkrahe në këtë moment veprën e duarve
të mia që të madhërohet Jerusalemi! 5Tani është koha ta kujtosh
trashëgimin tënd e ta sendërtosh synimin tim për t'i zhbirë armiqtë
që u ngritën kundër nesh».
6U afrua te ballaniku i shtratit që ishte te koka e Olofernit, e hoqi
shpatën e tij që ishte e vjerrë në të. 7U afrua te shtrati, ia ngjiti flokëve
të kokës së tij e tha: «Hyji i Izraelit, më jep fuqi në këtë ditë, o Zot, Hyji
Gjq 4,21 i Izraelit!». 8Dhe dy herë me sa pati fuqi e goditi në qafë dhe i këputi
kokën prej trupit. 9Pastaj trupin e tij e rrokullisi nga shtrati dhe e

12,15vv Si te Estera historia e Izraelit luhet mbi një banket.

13,6 Rreshtit 16 i korrispondojnë rr 20-21 të Vulg.: «20Rroftë Zoti! sepse engjëlli i tij më ruajti ndërsa po shkoja (drejtë Olofernit), në qëndrimin tim e në kthimin tim. Zoti nuk ka lejuar që të përlyhesha, por më ka bërë që të kthehem te ju e pa njollë, Duke galduar për fitoren e Tij, për arratisjen time e për lirinë tuaj. 21Kremtojeni të gjithë sepse është i mirë, sepse e amshuar është mëshira e tij» (krh. Ps 136,1).

13,8 *i tha:* Vulg. edhe pse zhvillon të njëjtat ide, ka një tekst mjaft të ndryshëm.

hoqi mbulesën nga shtyllakët. Pas pak doli jashtë dhe ia dha kokën e
Olofernit shërbëtores së vet, [10]të cilën e qiti në duqet e ushqimeve të
veta. Atëherë të dyja së bashku dolën sipas zakonit kinse për t'u lutur.
Si e lanë fushimin, e kaluan krejt luginën, u kapën përpjetë malit të
Betulisë dhe arritën te dera e qytetit.

Judita e sjell në Batuli kokën e Olofernit

[11]Judita prej së largu u thirri rojeve të dyerve: «Hapeni, hapeni
shpejt derën! Me ne është Hyji, Hyji ynë, për të kryer trimëri përsëri
në Izrael e për ta dëftuar fuqinë kundër armiqëve tanë, siç bëri edhe
sot!». Dal 15,1-2; Ps 48,8-12; 68; 98,1-3

[12]Posa njerëzit e qytetit e dëgjuan zërin e saj, shpejtuan të zbresin
te dera e qytetit të vet dhe i thirrën pleqtë e qytetit. [13]Dhe të gjithë
nga më i vogli deri te më i madhi ngarendën, sepse u çuditën që ishte
kthyer. E hapën derën, i pranuan, ndezën një zjarr për të bërë dritë
dhe e rrethuan. [14]Judita u tha me zë të lartë: «Lëvdojeni Zotin tonë!
Lëvdojeni atë, sepse nuk ia mohoi shtëpisë së Izraelit mëshirën e vet,
por sonte i ndrydhi armiqtë tanë me dorën time!».

[15]Atëherë e nxori nga duqet kokën, ua dëftoi e tha: «Qe, koka e
Olofernit, kryekomandantit të forcave të armatosura të asirianëve
dhe, ja, mbulesa nën të cilën pushonte i dehur! Zoti e goditi me dorën
e një gruaje! [16]Jetë e lavdi Zotit, që më ruajti në ndërmarrjen time,
sepse e ngashnjeu atë bukuria e fytyrës sime për humbjen e tij dhe
nuk mundi të bëjë asnjë të keqe me mua për të më fëlliqur e për të më
turpëruar!».

[17]Mbarë populli i mrekulluar përtej mase, ranë përmbys në
adhurim, i dhanë adhurim Hyjit e brohoritën njëzëri: «Qofsh bekuar,
ti o Hyji ynë, që në ditën e sotme i asgjësove armiqtë e popullit tënd!».
[18]Atëherë Ozia i tha Juditës: «Qofsh bekuar, o bijë, prej Hyjit të Gjq 5,24; /Lk 1,28.42
Tejetlartë, më tepër se të gjitha gratë e mbarë botës! Qoftë bekuar
Zoti, Hyji ynë, Krijuesi i qiellit e i tokës, që të udhëhoqi t'ia presish
kokën prijësit të armiqve tanë! [19]Jo, jo, kurrën e kurrës nuk do të
shlyhet prej zemrave të njerëzve lavdia jote! Por përgjithmonë do ta
përkujtojnë fuqinë e madhe të Hyjit! [20]Të shpërbleftë Zoti me nder
të përhershme, të mbuloftë me të gjitha të mirat, që s'e kurseve
jetën tënde për shkak të përvujtërimit të fisit tonë: ti u sule kundër
rrënimit tonë duke vepruar drejt para syve të Hyjit tonë!». E mbarë
populli brohoriti: «Ashtu qoftë! Ashtu qoftë!».

V. NGADHËNJIMI

Hebrenjtë sulen kundër fushimit të asirianëve

14 [1]Judita u tha: «Më dëgjoni, vëllezër! Merreni këtë kokë e vareni në majë të mureve tona! [2]Atëherë, kur të dalë drita dhe dielli të ngritet mbi tokë, kapni armët tuaja dhe çdo njeri i aftë për armë le të dalë prej qytetit. Mandej bëni kinse po niseni drejt rrafshit për t'i sulmuar rojet e para të asirianëve, por mos zbritni! [3]Atëherë ata do t'i marrin armët, do të shkojnë në fushimin
14,4 e vet, do t'i zgjojnë prijësit e ushtrisë asiriane dhe do të vrapojnë te tenda e Olofernit. Kur të mos e gjejnë atë, do t'i kapë frika dhe do të ikin para jush. [4]Atëherë ju dhe të gjithë banorët e Izraelit ndiqni dhe i shfarosni në ikje! [5]Por, para se të bëni kështu, ma thirrni Ahiorin Amonit që ta shohë dhe ta njohë atë që e shau shtëpinë e Izraelit dhe
13,27-28 e dërgoi atë te ne si të dënuar me vdekje».

[6]E thirrën Ahiorin që ishte në shtëpinë e Ozisë. Ky, kur erdhi dhe e pa kryet e Olofernit në dorë të një trimi në midis të kuvendit, ra me fytyrë për dhe e i ra të fikët. [7]Kur ata e çuan, shkoi e ra përpara Juditës, e nderoi me fytyrë për dhe e tha: «Qofsh bekuar në të gjitha tendat e Judës dhe ndër të gjithë popujt! Të gjithë që do ta dëgjojnë emrin tënd tmerri do t'i pushtojë! [8]E tash më trego gjithçka ke bërë në këto ditë». Judita në midis të popullit i tregoi gjithçka kishte bërë prej ditës që kishte shkuar deri në momentin që po fliste me ta. [9]Kur ajo pushoi së foluri, mbarë populli brohoriti me zë të lartë plot hare e gëzim në mbarë qytetin. [10]Kur Ahiori pa gjithçka kishte bërë Hyji
Lp 23,4-5 i Izraelit, besoi në Hyjin me gjithë zemër, u rrethpre dhe kështu u bë anëtar i popullit të Izraelit për gjithmonë.

14,7 [11]Kur zbardhi agimi, e varën kokën e Olofernit në mur, secili luftëtar mori armët e veta dhe çeta çeta u lëshuan shpatit të malit. [12]Asirianët, kur i panë, i lajmëruan prijësit e vet, mijëtarët, oficerët.
9,11 [13]Shkuan te tenda e Olofernit e i thanë Bagoait, mbikëqyrësit të punëve të tija: «Zgjoje imzotin, sepse judenjtë morën guxim të zbresin te ne për të luftuar e t'ua tresim farën». [14]Bagoai hyri dhe trokiti në tendë; mendonte se do të ishte fjetur me Juditën. [15]Por, pasi askush nuk i përgjigji, e hapi tisin, hyri në dhomë dhe e gjeti të hedhur trupin e tij për toke, të vdekur, të zhveshur e pa kokë. [16]Atëherë lëshoi një

14,5 *Ahiori:* Vulg. e ka futur ndërhyrje e Ahiorit në fund të k 13 dhe vendos në buzët e Juditës një fjalim të shkurtër që nënvizon mendjemadhësinë e Olofernit.

14,10 *për gjithmonë:* përkthimi fj.fj.; BJ përkthen «përgjithmonë» (krh. edhe 1,15). – Bashkimi i Ahiorit me Izraelin barasvlen me një riabilitim të popullit të Amoniteve (krh. Lp 23,4-5).

14,13 judenjtë: Vulg. ka: «minjtë e dalë prej vrimave të tyre, kanë guxuar të na provokojnë për luftim». BJ ka «këta sklläver».

britmë të madhe me vaj, dënesje e me gjëmë të madhe dhe i shqeu petkat e veta. [17]Pastaj hyri në dhomë ku kishte qenë pritur si mikeshë Judita, por nuk e gjeti atë. Atëherë vrapoi para popullit e bërtiti: [18]«Na kanë tradhtuar këta skllevër! Një grua e vetme e hebrenjve e ka turpëruar shtëpinë e Nabukodonozorit! Ja, Oloferni i shtruar për dhe pa kokë!». 13,15; 16,5-9; Gjq 9,54

[19]Prijësit e ushtrisë asiriane, kur i dëgjuan këto fjalë, i shqyen petkat e veta, shpirtin ua pushtoi një tmerr i madh dhe u bë një britmë e një gjëmë fort e madhe në fushim.

15 [1]Kur dëgjuan ata që ende ishin në tendat e veta, mbetën shtang nga habia. [2]I pushtoi një frikë e një tmerr, nuk mbeti asnjë që të mund të qëndronte përbri shokut të vet, por të pështjelluar, të gjithë së bashku morën rrugën e ikjes nëpër fushë e nëpër mal. [3]Po edhe ata që e kishin ngulur fushimin në male përballë Betulisë, u lëshuan në ikje. Atëherë bijtë e Izraelit, kush ishte i armëve, u lëshuan në ta. [4]Ozia dërgoi njerëzit në Betomestaim, Bemen, Kobë, në Kolë dhe në çdo vend të Izraelit për t'i njoftuar me gjërat që kishin ndodhur dhe që të gjithë të lëshoheshin kundër armiqve për t'i shfarosur.

[5]Kur bijtë e Izraelit dëgjuan, të gjithë së bashku u sulën në ta dhe i përzunë deri në Kobë. Po ashtu edhe ata që ishin në Jerusalem, erdhën nga të gjitha pjesët e malësisë sepse i kishin lajmëruar se çfarë kishte ndodhur në fushimin e armiqve. Po edhe ata që ishin në Galaad e në Galile, i përndoqën dhe i vranë me shumicë deri sa e kaluan Damaskun dhe dolën në tokat e tyre. [6]Të tjerët, ata që jetonin në Betuli, u turrën në fushimin e asirianëve, i bënë pre dhe u pasuruan mirë. [7]Bijtë e Izraelit, si u kthyen nga shfarosja, pushtuan çka kishte mbetur. Edhe fshatrat e qytetet malore e fushore morën pre të madhe; me të vërtetë kishte me shumicë të madhe. Es 9,5.16

Falënderje ndaj Juditës

[8]Kryeprifti Joakim dhe pleqtë e bijve të Izraelit që banonin në Jerusalem, erdhën t'i shohin të mirat që ia bëri Hyji Izraelit, për ta parë Juditën e për ta përgëzuar. [9]Kur Judita doli para tyre, të gjithë e bekuan dhe i thanë: «Ti je nderi i Jerusalemit! Ti je lavdia e madhe e Izraelit, ti je mburrja e poullit tonë! [10]Me dorë tënde i bëre të gjitha këto, Izraelit i solle të mira, dhe Hyji vulosi ç'bëre! Qofsh bekuar

15,5 *pjesët e malësisë:* malësia e Judesë.

15,10 Në vend të rr 10 Vulg. ka (rr 11): «Sepse ti ke vepruar drejtësisht. Zemra jote ka qëndruar e fortë sepse ti e doje pastërtinë e nuk ke dashur të njohësh burrë tjetër pas vdekjes së burrit tënd Për këtë dora e Hyjit të ka dhënë forcë. Kështu do të jesh për amshim e bekuar».

prej Hyjit të gjithëpushtetshëm, o fisnike! Në shekuj të shekujve!». E mbarë populli përgjigji: «Ashtu qoftë! Ashtu qoftë!».

[11]Populli tridhjetë ditë zgjati duke e plaçkitur fushimin, Juditës i dhanë tendën e Olofernit, të gjitha enët e argjendta, shtratin dhe mbarë orenditë. Ajo mori gjithçka, i ngarkoi në mushkat e veta, e solli
Dal 15,20; Gjq 11,34; 1Sam 18,6; Jer 31,4.13 edhe qerren dhe i ngarkoi në të. [12]Të gjitha gratë e Izraelit vraponin ta shihnin. E bekonin dhe luanin valle për nder të saj. Judita mori në dorë urth dhe u dhuronte grave që ishin me të. [13]Atëherë ajo dhe përcjellësit e saja punuan kurorë degësh të ullirit dhe i vunë në kokë. Ajo doli në ballë të popullit dhe u prini grave në valle. Pas vinin izraelitët e armatosur, të stolisur me kurorë dhe me këngë lavdie në gojë.

16,1 [14]Atëherë Judita, në midis të popullit, ia mori kësaj kënge falënderjeje, ndërsa i tërë populli e përcillte me zë të lartë këngën në nder të Zotit.

16

[1]Judita tha:

Ps 81,2-4; 135,1-3 149,1-3
«Lëvdojeni Hyjin tim me zë tupanash,
këndoni Zotit tim me tinguj cimbalësh,
psalme e këngë të jehojnë në nder të tij:
lartësojeni dhe thirreni Emrin e tij!
9,7; Dal 15,3; Ps 46,10; 68,31; 76,4
[2]Ti je Hyji luftërashqimës,
fushimin ti e vendose në mes të popullit tënd
për të më shpëtuar nga armiqtë e mi.
[3]Zbriti Asuri nga malet veriore,
erdhi me ushtri të tmerrshme
moria e tyre i zuri përrenjtë,
kalorësia e tyre kodrat i mbuloi.
[4]U lëvdua se do të ma djegë vendin,
se me shpatë do të m'i presë të rinjtë,
se për tokë do t'm'i përplasë foshnjat,
fëmijët e mi do t'i bëjë pre,
virgjërat do t'i grabisë.

15,12 Procesione të tilla janë të njohura mirë (krh. referimet anash) por zbukurimet me kurora degësh (rr 13) paraqesin një përdorim tipik grek. Edhe tirsat, degët dhe shkopinjtë e dekoruar me gjethe, në Bibël shfaqen vetëm te 2Mak 10,7. Por ishte për zakon tundja e degëve për të shprehur gëzimin (Lev 23,40, krh. Gjn 12,13; Zb 7,9).

15,14 Poema është e kompozuar si një psalm himnizues dhe në rr 13-16 përdor shprehje që gjenden shpesh në psalme.

16,1 *psalme:* Vet.lat. e Vulg. kanë: «një psalm i ri».

16,2 *ti e vendose:* me Vulg.: *posuit.* – *fushimi i tij:* me versionet (Vulg. *castra sua*); LXX ka: «tek (*eis*) fushimin i tij».

[5]I përbuzi i Gjithëpushtetshmi,
i theu me dorë të një gruaje!
[6]Prijësi i tyre s'ra prej dorës së të rinjve,
nuk e prenë bijtë e Titanit,
nuk e vranë viganët e lartë,
por Judita e Merariut
me bukurinë e fytyrës së vet
e vrau dhe ia shkurtoi kryet!
[7]Ajo i zhveshi petkat e vejnisë,
për t'i ngritur bijtë e shtypur të Izraelit.
F'tyrën lyu me erëra të mira,
[8]bishtaleca flokët nën rreze
petka të linta për ta ngashnjyer.
[9]Këpuca e saj ia rrembeu syrin,
bukuria ia këputi shpirtin:
atëherë shpata ia shkurtoi qafën!
[10]Guximi i saj i tmerroi persianët,
prej trimërisë së saj u hutuan medët.
[11]Atëherë britën: të mposhturit e mi; ata u tmerruan,
të ligshtët e mi lëshuan kushtrimin
urra! britën të sëmurët, ata u përfrikuan,
ata e ngritën zërin, por këta ikën!
[12]I therën si bij vajzukesh, 5,23
i vrisnin si bij tradhtarësh: 6,5
ranë nga lufta e Zotit tim!
[13]Hyjit tim dua t'i këndoj Ps 144,9
një këngë të re:
Je i madh e i madhërishëm, o Zot, Ps 86,10; 147,5
i mrekullueshëm, në fuqi i pakalueshëm!
[14]Të shërbeftë krijesa jote
pse ti the e ato u bënë, Ps 33,9; 148,5
çove frymën tënde e ato u formuan. Ps 104,30
Askush s'i qëndron përballë fjalës sate! Es 4,17(b)
[15]Malet me themelet e veta dhe ujërat do të tunden, Ps 97,5; Gjq 5,5
qetat para teje si dylli do të shkrihen,
por për ata që ty të druan
gjithnjë i mëshirshëm do të jesh. Ps 25,14; 103,13
[16]Punë e vogël është flia në erëkëndshmëri, Ps 51,18-19
edhe më i vogël dhjami i flisë së
shkrumbimit:
i madh është për gjithmonë
ai që Zotin e ka frikë. Sir 34,13-17

Gjq 5,31; Jl 4,1-4
Is 66,24+

17 Mjerë popujt që çohen kundër popullit tim!
Zoti Hyj i gjithëpushtetshëm, do t'i dënojë Ditën e gjyqit,
zjarr e krimba në mish të tyre ai do të çojë:
e do të qajnë e do të gjëmojnë për amshim».

Joz 6,17+; Lev 27,28-29; Nr 31,48-54; Lp 13,13-19

18 Kur arritën në Jerusalem, e adhuruan Hyjin e, pasi populli që pastruar, i kushtuan Hyjit flinë e shkrumbimit, flitë vullnetare dhe dhuratat e kushtimit. 19 Judita i kushtoi të gjitha sendet e Olofernit që ia kishte dhënë populli si dhe mbulojësin që e kishte marrë nga dhoma e tij dhe i dha si kusht në nder të Zotit. 20 Populli festoi tre muaj para Shenjtërores në Jerusalem. Edhe Judita qëndroi me ta.

Pleqëria dhe vdekja e Juditës

21 Pas këtyre ditëve gjithkush u kthye në pronën e vet. Edhe Judita shkoi në Betuli dhe jetoi në pronën e vet. Gjatë jetës së vet u bë njeri me zë të madh në mbarë dheun. 22 Shumë e kërkuan dorën e saj, por ajo s'pranoi ta prishë vejninë e vet dhe s'njohi njeri gjatë krejt jetës së vet qysh se burri Manaseu i vdiq e u bashkua me të parët e vet. 23 Zëri i mirë i saj shkonte duke u rritur përherë e më fort, u plak në shtëpinë e burrit të vet Manaseut dhe i mbushi njëqind e pesë vjet. E la të lirë
Zan 23,19; 49,24-32 shërbëtoren e vet e pastaj vdiq në Betuli. Që varrosur në shpellën varresore të burrit të saj Manaseut. 24 Mbarë Izraeli e vajtoi për shtatë ditë. Para se të vdiste ua ndau pasurinë të gjithë të afërmve të burrit të vet dhe të afërmve të gjinisë së vet.

Gjq 3,11+ 25 Në kohën e Juditës po edhe gjatë kohë pas vdekjes së saj s'qe askush që pati guxim t'i trembte bijtë e Izraelit.

16,23 *njëqind e pesë vjet:* kjo jetëgjatësi e kompleton fizionominë e Juditës, që shfaqet kështu e krahasueshme me heronjtë e mëdhenj të kohës patriarkale (krh. Zan 23,1; 35,28; 50,26).

16,25 Ky përfundim përkujton mbylljen e librit të Gjygjtarëve. Vulg. (rr 31) shton: «dita e përvjetorit të kësaj fitoreje festohet në mes të hebrenjve dhe njihet si ditë e shenjtë. Hebrenjtë' festojnë këtë ditë deri sot». Në realitet nuk ka asnjë lajm dhe asnjë gjurmë për këtë të kremte. Por krh. Est 9,27vv; 1Mak 7,48-49.

Libri i Esterës

HYRJE

Ëndrra e Mardokeut

1 [1a]Në vitin e dytë të sundimit të mbretit, Artakserksit të Madh, 11,2
ditën e parë të muajit Nisan, Mardokeu, biri i Jairit të Semejit
të Cisit, nga fisi i Beniaminit, [1b]njeri me rëndësi që shërbente në
oborrin mbretëror, pa një ëndërr.

[1c]Dhe ëndrra qe kjo: dëgjoi britma e zhurmë, gjëmim moti, termete
dhe një pështjellim i madh mbi tokë. [1d]Dhe ja, dy dragonj të mëdhenj
dalin të përgatitur për dyluftim. [1e]Atëherë plasi lufta midis tyre.
Kacafyteshin dhe u bashkuan kombe në kacafytjen e tyre. [1f]Ishte ditë
e errët dhe e tmerrshme. U bë trazirë e madhe përmbi tokë! [1g]Njerëzit
i pushtoi një frikë e madhe nga vdekja dhe britnin drejt Hyjit. Nga
zëri i britmave të tyre, buroi një krua i vogël që shkoi duke u rritur e
u bë lumë i madh me ujë të shumtë. [1i]Kur zbardhi drita e lindi dielli, 8,16
të përvujturit u lartësuan dhe i përpinë të mëdhenjtë. [1k]Mardokeu Sof 2,3+
pas ëndrrës, u ngrit nga shtrati dhe filloi të bluante me mend: çfarë
donte të bënte Hyji. Ëndrra nuk i dilte nga mendja dhe priste çfarë
do t'i zbulohej.

1,1a *Artaksersit*: së bashku me greq. që e sjell gjithmonë emrin *Artaksersi*, si një shkrirje me emrin e pasardhësve të tij. Hebr. e gjejmë "Asuer" (krh. *ahsweros*, TM 1,1), transkriptim latin i formës hebraike të emrit persian Kshajarsha, në greqisht (krh. Esd 4,6). – Greq. që tregon vetëm ëndrrën, paraqet në mënyrë paraprake temen e tregimit në formë enigmatike dhe apokaliptike (fjala kyçe do të jepet tek 10,3a-k); ajo thekson kështu ndërhyrjen e Hyjit.

1,1b *Njeri me rëndësi...*: BJ ka «një Jude që banonte në Suzë»; Neovulg. e lë jashtë. – *Suzë*: qytet i vendosur në lindje të Babilonisë, kryeqyteti i hershëm i Aliamit dhe vendbanimi i mbretërve të Persisë gjatë kohës së dimrit.

1,1c Neovulg. e lë jashtë këtë rr – kronologjia është shumë e lirë: gjenealogjia e Mardokeut përmend vetëm pak emra për të mbuluar pesë ose gjashtë shekuj. Vetë ai është paraqitur po në të njëjtën kohë si një oborrtar i Asurit (480 ca.) dhe si një i mërguar i të njëjtës kohë me Jereminë (=Joakini, 598ca.)

1,1e *atëherë plasi lufta midis tyre*: Neovulg. (1d) e lë jashtë.

1,1f Tek Neovulg. (1e) e gjejmë: «ata kacafyteshin dhe u bashkuan kombe në kacafytjen e tyre». Pas «*tokë*», BJ shton rr 1,1h: «*i gjithë kombi i të drejtëve mbeti i tmerruar*: *ata duke iu trembur shkatërrimit të tyre, u përgatitën për të vdekur*»; Neovulg. nuk e ka; por vazhdon me 1g: «Njerëzit i pushtoi një frikë e madhe etj.».

I. ASUERI E VASTI

Banketi i Asuerit

1 [1]Ndodhi në kohën e Asuerit, që sundoi nga India në Etiopi,
mbi njëqind e njëzet e shtatë krahina. [2]Në këtë kohë, derisa
qëndronte në fronin e mbretërisë së vet në qytezën Suzë, [3]në
vitin e tretë të mbretërimit të vet, përgatiti një gosti të madhe për të
gjithë zyrtarët e lartë, shërbëtorët, oficerët e ushtrisë së persianëve
e të medëve, për bujarët e qeveritarët e krahinave, [4]për t'ua dëftuar
pasurinë e madhe dhe madhështinë e lavdisë së vet, gjatë një kohe të
gjatë, d.m.th. njëqind e tetëdhjetë ditëve. [5]Kur kaloi kjo kohë, mbreti
përgatiti në tremen e kopshtit të vet një gosti tjetër dhe e grishi
mbarë popullin e qytetit të Suzës, të madh e të vogël, dhe urdhëroi që
gostia të bëhej shtatë ditë rresht. [6]Dhe në çdo anë vareshin gjithfarë
pëlhurash liri, të bardha, purpure, leshi, ngjyrë vjollce, të lidhura
me litarë bezje e grimizi të kuq, të kaluar në rrathë të argjendtë e
të lidhur në shtylla mermeri. Shtrojet, mandej, ishin ari e argjendi,
të hedhura mbi truallin e shtruar me smaragd e me margaritarë
dhe me gurë të ngjyrave të ndryshme. [7]Të grishurit pinin me gota të
arta formash të ndryshme, ndërsa vera, për të qenë ashtu si e kërkon
denjësia e madhërisë mbretërore, ishte me shumicë dhe jepej kush sa
donte. [8]Askush nuk shtyhej të pinte përdhunë, sepse mbreti kështu
u kishte urdhëruar mëkëmbësve të vet, të vepronin sipas dëshirës së
secilit të ftuar.

Rasti i Vastit

[9]Po ashtu edhe mbretëresha Vasti bëri një gosti për gra në pallatin e
Dan 5,1-4 mbretit, aty ku mbreti zakonisht banonte. [10]Në ditën e shtatë, mbreti,
plot qejf nga vera e shumtë që kishte pirë, i urdhëroi Maumanit,
Bazatës, Harbonës, Bagatës, Abgatës, Zetarit e Harhasit, shtatë
eunukëve që ishin në shërbim të tij personal, [11]ta sillnin para tij
mbretëreshën Vasti, me kurorën e mbretëreshës në krye, sepse donte
t'ua tregonte të gjithë popujve e të gjithë prijësve bukurinë e saj: sepse
vërtetë ishte shumë e bukur. [12]Por ajo nuk pranoi dhe, duke e përbuzur
urdhrin e mbretit, të dërguar me anë të eunukëve, kundërshtoi të vijë.
Mbreti, prandaj, i hidhëruar aq shumë, [13]i pyeti të dijshmit, ata që i
njohin kohërat gjithçka bënte sipas këshillave të njohësve të ligjit e të

1,3 *zyrtarët e lartë*: hebr. ka: «oficerët e ushtrisë», hamend.; TM ka: «ushtri». *Qeveritarët* për të cilët flet hebr. janë zyrtarët e lartë. Banketet e tilla shtroheshin vazhdimisht (krh. Zan 40,20; 1Mbr 3,15; Dan 5,1; Mk 6,21).

1,9 *Vasti*: si Estera, është i panjohur për historinë.

1,13 *i pyeti të dijshmit, ata që i njohin kohërat*: mirëfilli tradicionale me TM; BJ ka: «ekspertë të shkencës së ligjeve».

dokeve të të parëve [14]e këta ishin më të afërmit e tij: Karsena, Setari, Admata, Tarsisi, Maresi, Marsana e Mamukani, shtatë prijësit e persianëve e të medëve. Këta ishin ata që rrinin pranë mbretit dhe ishin njerëz të vendeve të para të mbretërisë. [15]Mbreti i pyeti: «Sipas ligjit çfarë duhet të bëhet me mbretëreshën Vasti, e cila nuk e dëgjoi urdhrin e mbretit Asuer që ia çoi me anë të eunukëve?».

[16]Mamukani u përgjigj në praninë e mbretit e të princërve: «Mbretëresha Vasti kështu nuk e ka fyer vetëm mbretin, por edhe të gjithë princërit dhe popujt e të gjitha krahinave të mbretit Asuer. [17]Fjala e mbretëreshës do t'u shkojë në veshë të gjitha grave, e do t'i përbuzin burrat e vet, e do të thonë: Mbreti Asuer dha urdhër që mbretëresha Vasti të shkonte tek ai e ajo s'e përfilli. [18]Dhe qysh prej sot, gratë e princave persianë e medë, po sa të dëgjojnë për sjelljen e mbretëreshës, do t'ua thonë princave. Kështu do të krijohet një çrregullim dhe padëgjesë e madhe. [19]Nëse, ty, o mbret të pëlqen, nxirre një ligj që do të ishte një nga ligjet e persianëve e të medëve, nga ato që nuk mund të ndryshohen, që Vasti kurrë më të mos dalë pranë mbretit dhe mbretëreshë le të bëhet një tjetër që është më e mirë se ajo. [20]Ky urdhër le të shpallet në mbarë perandorinë tënde që është tejet e madhe, pra në të gjitha krahinat. Kështu të gjitha gratë do t'i nderojnë burrat e vet qofshin ata të mëdhenj apo të vegjël». [21]Mbretit dhe princave të tij u pëlqeu këshilla e Mamukanit, prandaj edhe veproi kështu. [22]Dërgoi letra në të gjitha krahinat e mbretërisë së vet, të shkruara në gjuhë të ndryshme dhe me shkronja të ndryshme, që çdo komb të mund t'i lexonte e t'i merrte vesh: kështu që çdo burrë të jetë prijës e zot në shtëpinë e vet e të gjitha gratë t'u binden burrave të vet.

Dan 6,8.10.13.16; Es 3,12; 8,5.8

Dan 3,4; 6,26

II. MARDOKEU E ESTERA

Estera bëhet mbretëreshë

2 [1]Pas këtyre ngjarjeve, kur më mbretit Asuer i kaloi flaka e hidhërimit, i ra ndër mend për Vastin dhe gjithë ç'ishte vendosur kundër saj. [2]Atëherë oborrtarët që ishin në shërbim

1,14 *këto ishin ato që rrinin pranë Mbretit*: hebr. ka: «kishin qenë vënë në pronën e tij» (BJ e përkthen fj.fj.: «kishin qenë vënë që ta shikonin fytyrën e mbretit»), domethënë të pranoheshin në këshillin mbretëror (krh. 2Mbr 25,19). Një konsultim i ngjashëm i të diturve është vërtetuar tek Dan 2,2v; 5,7-12.

1,19 *që nuk mund të ndryshohen*: tema e botimit të paprapësueshëm, menjëherë më pas është bërë e kotë, është shumë e shfrytëzuar nga literatura biblike me frymëzim persian, ndoshta me një ironi të hollë nga ana e shkrimtarit judeas.

2,1 Tek hebr. gjejmë: «(mbreti) u kujtua për Vastin, për atë që ajo kishte bërë dhe për aq sa ishte vendosur për sa i përket asaj». Kjo nënkupton se mbreti qante

të mbretit, i thanë: «Le të kërkohen për mbretin vajza virgjëra dhe
të bukura. [3]Mbreti le të caktojë njerëz të aftë që do të mund të
zgjedhin vajza të bukura e virgjëra, le t'i bien në qytetin Suzë dhe
le t'i dorëzojnë në shtëpinë e grave nën mbikëqyrjen e eunukut Egjej,
që është kryekujdestari dhe rojësi i grave të mbretit. Ai le të kujdeset
për gjithçka që do t'u nevojitet për t'u bërë gati. [4]Cilado prej tyre që do
t'u pëlqejë syve të mbretit, le të bëhet mbretëreshë në vend të Vastit».
Mbretit i pëlqeu kjo dhe urdhëroi të bëhet ashtu siç qe parashtruar.
1,1a-c [5]Në qytetin Suzë ishte një njeri që quhej Mardoke, çifut, biri i Jairit
të Semejit të Cisit, nga fisi i Beniaminit. [6]Ky qe tretur bashkë me të
robëruarit të tjerë nga Jerusalemi, të cilët qenë tretur me Jekoninë,
mbretin e Judës, që e shpërnguli Nabukodonosori, mbreti i Babilonit.
[7]Mardokeu e rriti bijën e ungjit të vet Edisën, e cila ndryshe quhet
Esterë. Kjo kishte mbetur bonjake pa nënë e pa babë. Ishte e bukur
Dan 1,13-20 dhe e pashme. Mardokeu e bëri bijë në shpirt. [8]Si u shpall urdhri i
mbretit, sipas urdhrit të tij, u sollën shumë vajza të bukura në Suzë,
të gjitha virgjëra. I qenë dorëzuar Egjeut. Po ashtu qe dorëzuar edhe
Estera në shtëpinë e mbretit në duar të Egjeut, rojtarit të grave.

[9]Vajza i pëlqeu dhe gjeti hir para syve të tij dhe u kujdesua menjëherë
t'i japë çka i nevojitej për zbukurim e ushqim. Ia dha pjesët që i takonin
si dhe shtatë femra shumë të bukura nga shtëpia mbretërore edhe atë,
bashkë me përcjellëset e saja, e kaloi në pjesën më të mirë të shtëpisë
së grave. [10]Estera nuk i kishte treguar as për popullin as fisin të cilit i
përkiste, sepse Mardokeu i kishte urdhëruar të mos fliste për këtë gjë
assesi. [11]Mardokeu kalonte për çdo ditë përpara shtëpisë së grave ku
ruheshin vajzat e zgjedhura dhe pyeste për shëndetin e Esterës dhe
çfarë po ndodhte me të.

[12]Secila vajzë duhej të hynte te mbreti kur t'i vinte rendi, pasi
të kishte kryer gjithçka, kërkohej që zbukurimi i vajzave të zgjaste
dymbëdhjetë muaj: gjashtë muaj të lyheshin me vaj mirre dhe gjashtë
muajt e tjerë me mjete zbukurimi e me erëra të ndryshme grashë.
[13]Vajza që hynte te mbreti, mund merrte gjithçka të dëshironte nga
shtëpia e femrave dhe ta shpiente me vete në dhomën e mbretit.
[14]Hynte në mbrëmje, e në mëngjes përsëri kthehej në shtëpinë e
femrave nën kujdesin e eunukut Sasagazi, i cili ishte kryekujdestari

Vastin, ndryshe prej LXX dhe gr.luc., të cilët bëjnë të mendohet se e kanë harruar.

2,7 *Esteri*: emri Ester është ndoshta me origjinë nga babilonishtja (*Istar*) si edhe ai i Mardokeut (*Mardukh*), por mund të jetë edhe prej persishtes *stare*, «yll». TM e vendos Esterën edhe emrin hebr. *Hadassa* («mirto»). – *e bëri bijë në shpirt*: sipas hebr.; tradita judaike në erën e krishterë ka ndjekur mësimin e greq. duke treguar se Estera ishte gruaja e Mardokeut.

2,10 Kjo situatë na kujton atë të Danielit dhe të tre shokëve të tij (Dan 1). Por tek Danieli, për nderin që të mbetej hebre gëzojnë para mbretit, i cili është në dijeni të prejardhjes së tyre, është shtjelluar dhe vënë në marrëdhënie me besnikërinë e tyre ndaj Ligjit.

i shemrave. Më nuk kishte kurrfarë pushteti për të hyrë te mbreti,
përveç nëse dëshironte vetë mbreti dhe nëse ai jepte urdhër të vinte
për emër ajo që ai donte.
15Me kalimin e kohës, erdhi rendi të shkonte te mbreti edhe Estera,
bija e Abihajlit, ungjit të Mardokeut, të cilën ky e kishte bërë bijë në
shpirt. Estera nuk kërkoi asgjë, përveç sa i tha eunuku Egjej, rojëtari
i grave. Të gjithëve u dukej e hijshme dhe e dashur. 16Kështu pra, qe
sjellë në dhomën e mbretit Asuer në muajin e dhjetë, që quhet Tebet,
në vitin e shtatë të mbretërimit të tij. 17Mbretit i pëlqeu më tepër se
të gjitha femrat e tjera; ajo gjeti hir e përkrahje tek ai më shumë se
të gjitha të tjerat. Mbreti ia vuri mbi kokë kurorën e mbretëreshës
dhe kështu e bëri mbretëreshë në vend të Vastit. 18Atëherë mbreti
urdhëroi të bëhej një gosti e mrekullueshme për nder të Esterës, për
të gjithë princat e oborrtarët e vet, e pushoi angarinë në të gjitha
krahinat dhe ndau dhurata me bujari mbretërore.

Mardokeu dhe Amani

19Ndërkaq Mardokeu qëndronte me punë në oborrin e mbretit, 20e
Estera nuk kishte treguar se ç'fisi dhe kombi i përkiste, ashtu si ai 2,14
i kishte urdhëruar. Estera dëgjonte gjithçka ai i urdhëronte, ashtu
si e kishte pasur shprehi ta dëgjonte kur ishte ende vogëlushe nën
kujdesin e tij. 21Kështu, pra, aso kohe, kur Mardokeu ishte në oborrin
e mbretit, u hidhëruan Bagatani e Taresi, dy oborrtarë të mbretit që
ishin derëtarë, dhe vendosën të çojnë dorë kundër mbretit. 22Këtë gjë
e hetoi Mardokeu. Menjëherë e njoftoi mbretëreshën Esterë e kjo në
emër të Mardokeut ia bëri me dije mbretit. 23U bënë hetimet, u gjet
se ishte pikërisht ashtu dhe të dy qenë varur. Kjo gjë në praninë e
mbretit u shënua në Librin e kronikave.

3 1Pas këtyre ngjarjeve, mbreti ia rriti pushtetin Amanit, të birit
të Amadatit, nga populli i Agagut. E bëri më të madhin ndër të
gjithë nëpunësit e vet. 2Të gjithë zyrtarët e mbretit, që gjendeshin

2,19 *ndërkaq Mardokeu qëndronte me punë në oborrin e mbretit*: hebr. ka: «Mardokeu ishte ulur tek dera e mbretit», e lërë jashtë nga BJ si diktografi ndaj rr 21, ku përmendja e Mardokeut dhe e rolit të tij do të rezultonte më e përshtatshëm. Në fillim të rr hebr. ka: «për të dytën herë, bashkoheshin së bashku vajzat», tekst i ngjashëm me volg; ndërsa BJ e përkthen: «duke kaluar si vajzat në haremin e dytë», duke lënë jashtë: «Mardokeu ishte ulur tek dera e mbretit», (krh. LXX: «Mardokeu punonte në pallat»); aluzioni mbi Mardokeun dhe roli i tij këtu do të rezultonte i papritur, duke na kthyer sërish tek rr 21, ku ky rr konsiderohet nga BJ si një diktografi.

2,20 LXX bën këtu referimin ndaj frikës së Hyjit dhe ndaj zbatimit të urdhërimeve të tij; kjo është e lërë jashtë TM.

3,1 *Agagut*: me TM «polulli i Agagut» bëhet fjalë për një vend të panjohur, emri i të cilit korrespondon me mbretin Amalekut, të ftuar prej Saulit (1Sam 15,7-9). Ndoshta ky u zgjodh për të theksuar kundërshtimin mes Amanit dhe Mardokeut, Beniaminit dhe birit të Kishit, si Sauli.

në derën e mbretit, gjunjëzoheshin dhe i bënin nderim Amanit, sepse
kështu kishte dhënë urdhër mbreti për ta nderuar Amanin. I vetmi
4,17de që nuk i gjunjëzohej dhe nuk e adhuronte, ishte Mardokeu. [3]Atëherë
Mardokeut i thanë shërbëtorët e mbretit, që ishin në dyert e mbretit:
«Pse nuk e zbaton urdhrin e mbretit?». [4]Ja thanë disa herë këtë gjë,
por ai s'deshi t'u vinte vesh, i treguan Amanit, sepse dëshironin të
shihnin pale a do të vazhdonte në kokë të vet, sepse u kishte thënë se
ishte jude. [5]Kur Amani e vërtetoi se Mardokeu as nuk i gjunjëzohej
as nuk përkulej përmbys për ta nderuar, u zemërua tepër, [6]por iu duk
shumë pak të vinte dorë vetëm në një njeri të vetëm, në Mardokeun
sepse kishte dëgjuar se i përkiste popullit hebraik por parapëlqeu t'ia
treste farën mbarë kombit të judenjve brenda kufijve të mbretërisë së
Asuerit.

III. JUDENJTË JANË TË KËRCËNUAR

Urdhri për shfarosjen e judenjve

[7]Në muajin e parë që quhet Nisan, në vitin e dymbëdhjetë të
9,24-26 mbretërimit të Asuerit, ndër sytë e Amanit u qit 'Pur' që d.m.th. shorti
se në të cilën ditë e në të cilin muaj duheshin vrarë judenjtë. Shorti
i shfarosjes ra në të trembëdhjetën ditë të muajit të dymbëdhjetë që
thirret Adar. [8]Amani i tha mbretit Asuer: «Është një popull i përhapur
3,13de; Dan 3,8-12; Ur 2,14-15 gjithkund nëpër krahinat e tua, i veçuar nga të gjithë popujt tjerë.

3,2 *i vetmi që gjunjëzohej dhe nuk e adhuronte*: gjunjëzimi i përshkruar ishtë një gjest nderimi i pranuar në të gjithë oborret lindore dhe i dëshmuar nga Bibla (krh. 1Mbr 1,23; 2Mbr 4,37; etj.), nuk kishte në vetvete asgjë që të mund të fyente një Judeas. Pra, më shumë se një besnikëri e menjëhershme ndaj Hyjit dhe ndaj ligjit të tij (si tek Dan 1,8; 3,12; 6,14). Mardokeu tregon në mohimin e tij, një farë krenarie racore, që lutja e 4,17d-p do ta interpretojë me kuptim fetar.

3,7 *u qit "Puri" që d.m.th. shorti*: me greq..; hebr. ka: «u qit "Puri", d.m.th shorti»; *Por,* fjalë babilonase e interpretuar nga vetë autori, e çuar tek 9,26-29 (LXX; krh. 9,26-32 TM), degë rishikuese e festës së *Purim*. Sipas BJ ky rr do të ishte një shtesë e futur njëkohësisht në këtë degë të fundit. Hebr. e lë jashtë referimin e shtjelluar të vendimit të Amanit, që të shfaroste popullin Judeas edhe pse, në fakt, vendimi tashmë është marrë; i lihet fatit vetëm zgjedhja e ditës së volitshme. – *në vitin e dymbëdhjetë të mbretërimit të Asurit*: sipas hebr. fati bie mbi të «trembëdhjetën ditë të muajit të dymbëdhjetë i quajtur Adar».

3,8 Gr.luc. e parafrazon kështu: «Amani i inatosur dhe i shqetësuar në ndjenjat e veta, u skuq dhe i largoi sytë nga ai. Pastaj me zemër të keqe, i foli keq Mbretit për Izraelin: – Është një popull – tha – i përhapur ndër të gjitha mbretëritë, popull luftarak dhe kryengritës, me ligjet e veta. Por, o mbret, me ligjet e tyre ato nuk bëjnë asgjë, sepse njihen ndër të gjithë popujt si njerëz të egjër. I dhunojnë ligjet e tua për të poshtëruar lavdinë tënde». – *ligjet e mbretit*: këto shprehje pakënaqësie kundër judenjve gjenden në shumë shkrime të epokës helenistike (krh. 3,13d-e; Dan 1,8; 3,8-12; Jt 12,2; Esd 4,12v; Ur 2,14v; dhe apokrifi *3 Makabenjve*).

Përdor një ligj që popujt tjerë nuk e njohin. Për më tepër e përbuz
ligjin e mbretit. Mendoj se nuk është mirë për mbretin t'i lërë në
paqe. [9]Nëse mbretit i pëlqen, le ta qesë një urdhëresë me shkrim për
shfarosjen e tyre e unë do t'i jap për vishtarin mbretëror dhjetë mijë 7,4
talenta argjend». [10]Atëherë mbreti e hoqi unazën nga dora e vet dhe ia Zan 41,42
dha Amanit, birit të Amadatit, me kombësi Agag, armikut të judenjve.
[11]Dhe i tha: «Argjendin që po e premton, lëre për vete, e me popull bëj
si të pëlqejë ty». [12]Në muajin e parë, në të trembëdhjetën ditë të tij,
u thirrën shkruesit mbretërorë. U shkrua ashtu si urdhëroi Amani
të gjithë satrapëve të mbretit, qeveritarëve të krahinave, prijësve të Dan 3,4.7
kombësive të ndryshme në gjuhën e me shkronja të secilit komb në
emër të mbretit Asuer. Letrat u vulosën me vulën e tij. [13]Letrat u
dërguan me anë të kasnecëve në të gjitha krahinat e mbretit. Në letra
urdhërohej të vriteshin e të shfarosshin të gjithë judenjtë, të rinj e të
vjetër, foshnja e gra të njëjtën ditë, d.m.th. me trembëdhjetë të muajit
të dymbëdhjetë që është Adari dhe t'u merren të gjitha pasuritë.

[13a]Kjo është dysheritja e letrës: «Mbreti, Artakserksi i Madh, 13,1
qeveritarëve të njëqind e njëzet e shtatë krahinave, që kapin nga India
deri në Etiopi, si dhe prijësve të vendeve që janë nën sundimin e tyre,
kështu u shkruan:

[13b]Meqenëse kam pushtet mbi shumë kombe dhe e kam nën sundim Jt 2,5; Dan 3,98
mbarë botën, s'desha assesi ta përdor madhërinë e pushtetit, por të
sundoj gjithmonë me butësi e njerëzi mbi të nënshtruarit e mi, pa farë
tmerri e t'u jap nënshtetasve jetesë të sigurt e mbretërisë mirëqenie
dhe liri për lëvizje gjithkah brenda kufijve e paqe që të gjithë njerëzit
e dëshirojnë. [13c]Pasi kërkova nga këshilltarët e mi këshillë se si mund
të arrihej kjo, njëri që, me urti, me vullnet të mirë e me besnikëri të
qëndrueshme i tejkaloi të tjerët, që emrin e ka Aman e është i dyti pas
mbretit, [13d]më tregoi se në fiset e mbarë mbretërisë është i shpërndarë
një popull armik me ligjet e veta, armik i të gjithë popujve, i urren 3,8+
vazhdimisht urdhrat e mbretërve kështu që nuk mund të forcohet
mbretërimi që ne po e ushtrojmë për kënaqësinë e të gjithëve.

[13e]Pasi e mësuam këtë gjë e duke parë se ky popull i vetëm është në
kundërshtim me të gjithë popujt e tjerë, se përdor ligje të mbrapshta
dhe me qëllim të keq kundër interesave tona bën punë tejet të liga dhe
e pengon paqen e mbretërisë, [13f]prandaj japim urdhër që të gjithë ata,
të cilët Amani, mbikëqyrësi i punëve tona botore, të cilin e nderojmë
si baba, që i ka shënuar në letër, me gra e me fëmijë, le t'u tretet fara, Zan 45,8
le të priten nga shpata e armiqve dhe askush të mos ketë mëshirë për
ta, më katërmbëdhjetë të muajit të dymbëdhjetë Adar, të këtij viti, 8,12
[13g]që këta njerëz qysh prej kohe të mbrapshtë le të pladosen brenda
ditës përdhunisht në ferr e kështu pastaj përgjithmonë t'i sigurohet

shtetit tonë qetësia e plotë dhe e vazhdueshme. [13h]Kush do të guxojë ta
fshehë këtë lloj njeriu, s'do t'i mbesë vend ku të fshehet as ndër njerëz,
as ndër shpendë, por le të digjet me zjarr të shenjtë e pasuria e tyre le
t'i dorëzohet shtetit. Të fala».
[14]Teksti i kësaj letre duhej të shpallej si ligj në të gjitha krahinat
në mënyrë që të gjithë popujt të njihen me të e të jenë gati për ditën
e paracaktuar. [15]Kasnecët, që ishin dërguar, shpejtonin ta zbatonin
urdhëresën e mbretit. Në Suzë urdhëresa qe varur menjëherë.
Ndërsa mbreti dhe Amani gostiteshin, qyteti i Suzës kishte rënë në
pështjellim.

Urata e Mardokeut dhe e judenjve

[15a]Të gjithë popujt bënin gosti. Mbreti dhe Amani që kishte hyrë te
mbreti, hanin e pinin me miq. [15b]Ndërsa gjithkund, ku varej dysheritja
e letrës, bëhej vaj e zi e madhe ndër judenj.
[15c]Judenjtë i luteshin Hyjit të etërve të tyre e thoshin:

[15d]«O Zot Hyj, ti je i vetmi Hyj lart në qiell,
dhe tjetër Hyj përveç teje nuk ka.
[15e]Po t'i kishim zbatuar ligjin tënd e urdhërimet,
do të kishim jetuar të sigurt e të qetë
për çdo ditë të jetës sonë.
[15f]E tani, pasi nuk i zbatuam ligjet e tua,
erdhi mbi ne gjithë ky mjerim.
[15g]O Zot, ti je i drejtë, i butë, i lartë e i madhërishëm:
dhe të gjitha udhët e tua janë drejtësi.
[15h]Tash, o Zot, mos lejo të skllavërohen bijtë e tu,
mos lejo të dhunohen e të vriten gratë tona,
Ti që dëftove dhembshuri për ne nga
Egjipti deri këtu!
[15i]Ki mëshirë për pjesën tënde kryesore
dhe mos lejo të çnderohet trashëgimi yt:
mos lejo të mbizotërojnë mbi ne armiqtë tanë!».

Mardokeu e Estera e mënjanojnë rrezikun

4 [1]Mardokeu, posa e mori vesh se çfarë kishte ndodhur, i shqeu
petkat e veta, u vesh me grathore dhe kokën e mbuloi me hi.
Qarkullonte rrugët e mbarë qytetit duke bërtitur e vajtuar me
zë të lartë [2]deri te dyert e pallatit mbretëror, ku askush s'guxonte të

3,13h Ky rr është sipas Neovulg..
3,15a-15i Është një lutje e Judenjve, sipas vet.lat. dhe Neovulg., në të cilën shprehen ndjenja pendese për mëkatet e popullit dhe apeli ndaj besnikërisë së Hyjit.

hynte i veshur me grathore. [3]Në secilën krahinë, ku qe varur dekreti
i mbretit s'kishte tjetër ndër judenj përveç vajit të madh, agjërimit,
dënesjes e lotëve, e shumica i bënë shtrat grathoret dhe pluhurin.
[4]Shërbëtoret dhe eunukët e Esterës hynë tek ajo dhe e njoftuan.
Kur ajo e mori vesh, u prish fare. Ia dërgoi Mardokeut petkat që ta
hiqte grathoren e të veshej, por ai nuk dëgjoi t'i merrte. [5]E thirri
eunukun Atak, të cilin mbreti ia kishte dhënë për shërbëtor, i urdhëroi
të shkonte te Mardokeu e të mësonte prej tij pse po vepronte ashtu.
[6]Ataku doli e shkoi te Mardokeu që po qëndronte në shesh të qytetit
para derës së Pallatit Mbretëror. [7]Mardokeu e njoftoi hollësisht për
çka i kishte ndodhur, se sa para kishte premtuar Amani se do të sillte
në vishtarët e mbretit për vrasjen e judenjve.
[8]Ia dha edhe dysheritjen e urdhëresës që ishte e varur në Suzë
për vrasjen e tyre, për t'ia treguar mbretëreshës. I tha t'i thotë
mbretëreshës të hynte te mbreti, t'i lutej e t'i përlutej për popullin
e vet. [8a]E përkujtoi: «Të bien ndër mend ditët e varfërisë sate, kur u
rrite në duart e mia. Lutju Zotit e fol me mbretin për ne e na shpëto
nga vdekja, sepse Amani, i dyti njeri në shtet pas mbretit, ka kërkuar
shfarosjen tonë».
[9]Ataku u kthye dhe i lajmëroi gjithçka kishte thënë Mardokeu. [10]Ajo
i urdhëroi t'ia përsëriste këto fjalë Mardokeut: [11]«Të gjithë shërbëtorët
e mbretit dhe banorët e të gjitha krahinave të tija e dinë se mbi secilin
që guxon të hyjë i pathirrur te mbreti, qoftë burrë qoftë grua, zbatohet
menjëherë ligji e vritet aty për aty, përveç në qoftë se mbreti e shtrin
mbi të shkopin e artë, vetëm atëherë nuk i merret jeta. E unë tash
tridhjetë ditë nuk kam qenë thirrur te mbreti».
[12]Kur i dëgjoi këto fjalë Mardokeu, [13]përsëri i çoi fjalë Esterës: «Të
mos mendosh se ti që je në pallatin mbretëror, vetëm ti si judeje do
ta shpëtosh jetën tënde. [14]Nëse ti kësaj herë do të heshtish, judenjve
do t'u vijnë shpëtimi dhe lirimi nga tjetërkahi, kurse ti dhe shtëpia Zan 45,7
e tyt et do të shuhet. Mandej, kush mund ta dijë se ti s'ke qenë bërë
mbretëreshë shi për shkak të parapamjes të kësaj rrethane?».
[15]Atëherë Estera i çoi fjalë Mardokeut dhe i urdhëroi: [16]«Shko e

4,3 Shenja zie dhe pendese (krh. Is 37,1; Jt 4,10; 1Mak 3,47; etj.).

4,4 *të hiqte grathoren*: që të mund të hynte në pallat dhe të shkonte të fliste me Esterën.

4,8 Vet.lat. në fund të këtij rr i shton ndaj greq.: «Ngrihu, pse qëndron e ulur në heshtje? Ti në fakt je e dënuar, ti së bashku me shtëpinë tënde dhe më shtëpinë e atit tënd dhe me të gjithë popullin tënd dhe me të gjithë pasardhësit e tu. Ngrihu! Të shohim nëse është e mundur të luftojmë e të vuajmë për popullin tonë, që Zoti t'i bëhet ndihmë».

4,9 Dhimbjen e Esterës vet.lat. e ngjyrosë më këtë shprehje: «Ndërsa lexonte mesazhin e vëllait të saj, i shqeu petkat dhe u hodh në lutje me zë të dhimbshëm. Derdhi lot të bollshëm dhe trupi i saj u bë i shpërfytyruar, u dobësua tepër shumë».

4,14 *nga tjetërkahi*: meTM: «nga një vend tjetër»; autori i hebr. mundohet të mos e shkruaj emrin e Hyjit.

bashkoji të gjithë judenjtë që gjenden në Suzë dhe agjëroni si do të
ju them unë. Mos hani as mos pini për tri ditë e tri net rresht. Po
ashtu edhe unë me shërbëtoret e mia do të agjëroj. Atëherë do të
hyj te mbreti edhe pse kundër ligjit: nëse duhet të vdes, le të vdes!».
[17]Mardokeu shkoi dhe bëri ashtu si i kishte urdhëruar Estera.

Urata e Mardokeut

[17a]Mardokeu i shqeu petkat e veta, e shtroi grathoren, ra me fytyrë
për dhe bashkë me krerët e popullit prej mëngjesit e deri në mbrëmje
13,8 [17b]duke u lutur:

«I bekuar je, o Hyji i Abrahamit, Hyji i Izakut
e Hyji i Jakobit!
Dal 19,5; 2Kro 20,6-7; Jt 16,14 [17c]Zot, o Zot, mbret i gjithëpushtetshëm,
gjithçka është në dorën tënde
dhe askush s'mund t'i qëndrojë përballë vullnetit tënd,
nëse ti vendos ta shpëtosh Izraelin!
Is 41,10-16; 2Mbr 19,15; Is 40,21-26 [17d]Sepse ti je ai që e krijove qiellin e tokën:
të gjitha mrekullitë që i përfshin kupa qiellore.
[17e]Ti je Zotëruesi i të gjithave
dhe askush s'mund t'i qëndrojë përballë madhërisë sate!
3,2 [17f]Ti e di mirë, o Zot, se me gjithë ëndje do t'i adhuroja edhe
shputat e këmbëve të Amanit për shpëtimin e Izraelit;
[17g]por këtë nuk e bëra
që nderin e njeriut të mos e vëja mbi nderin e Hyjit tim:
unë s'do të adhuroj tjetërkënd përveç teje,
o Zot, Hyji im!
[17h]Dhe nuk e bëj këtë nga krenia
as nga dëshira e lavdisë, o Zot!
Duku, o Zot, dëftohu, o Zot!
[17i]Dhe tani, o Zot mbret,
Dal 3,6; Ps 47,10 Hyji i Abrahamit, Hyji i Izakut e Hyji i Jakobit,
fale popullin tënd,
sepse armiqtë tanë kanë vendosur të na e tresin farën,
ta shuajnë trashëgimin tënd!

4,17a-z Lutjet e Mardokeut dhe të Esterës janë të gjitha të mbarsura me përshpirtërinë e BV por e mbajnë edhe një analizë të ndjenjave të atij/asaj që lutet, dhe kujdesin për shfajsimin e vet, një gjë e tillë nuk gjendet tek tekstet e lashtë.

4,17a Në vend të tekstit që BF propozon sipas Neovulg. në rr 17a-b; BJ ka: «17a[Mardokeu] duke kujtuar të gjitha veprat e Zotit iu lut Zotit dhe tha...».

17k Mos e përbuz trashëgimin tënd, Lp 9,26; 32,9;
që e shpërbleve për vete nga dheu i Egjiptit. 1Mbr 8,51; Jer 10,16
17l Dëgjoje uratën time Ps 33,12; Jl 4,2
e ki mëshirë për pjesën tënde:
ktheje vajin tonë në gëzim,
që të jetojmë e ta lavdërojmë Emrin tënd, o Zot,
dhe mos e mbyll gojën e atyre që të këndojnë lavde!». Ps 6,6; 115,17v;
17m Por edhe mbarë Izraeli me të gjitha fuqitë Is 38,18-20
klithte drejt Zotit, sepse mbi ta rrinte gati
për t'u sulur vdekja e sigurt.

Urata e Esterës

17n Po ashtu edhe mbretëresha Ester kërkoi strehim te Zoti prej 14,1
frikës së rrezikut të vdekjes që i kërcënohej. 17o Si i hoqi petkat
e lumturisë, veshi petkat e zisë e në vend të erërave të kënaqësisë
krenare, e mbuloi kokën me pluhur e trupin e përuli me agjërime të
mëdha. 17p Ra për tokë, me fytyrë për dhe bashkë me shërbëtoret e
veta, prej mëngjesit e deri në mbrëmje duke u lutur:

17q «I bekuar je,
O Hyji i Abrahamit, Hyji i Izakut e Hyji i Jakobit!
Ma dëgjo uratën mua, që jam qyqevetëm, 4,11.16
e që nuk kam tjetër Mbrojtës përveç teje, o Zot,
17r sepse vetë veten po e vë në rrezik.
17s Unë mësova prej librave të të parëve të mi, o Zot, Lp 6,20-25
se ti e shpëtove Noehin nga ujërat e përmbytjes.
17t Unë mësova prej librave të të parëve të mi, o Zot,
se Abrahamit ndër treqind e tetëmbëdhjetë burra ia
lëshove në dorë edhe nëntë mbretër.
17u Unë mësova prej librave të të parëve të mi, o Zot,
se Jonën e shpëtove nga barku i përbindshit.
17v Unë mësova prej librave të të parëve të mi, o Zot,
se ti i shpëtove nga furra e zjarrit

4,17p *ra për tokë...:duke u lutur*: shtesa nga Neovulg. Rr paralel në BJ [që numerohet 4,17k] ka: «*Edhe mbretëresha Ester kërkoi strehim pranë Zotit, me anktin për rrezikun e vdekjes. Ajo kishte lënë petkat të saja luksuoze për të veshur veshjat trishtimit dhe zie. Në vend të parfumet ajo kishte mbuluar kokën e vet me hire dhe mbeturina. Ajo e përul rreptë trupin e saj, dhe më flokë të pështjelluar e mbuloi gjithë vetveten që më parë mund ta zbukuronte si për ditë feste. Pastaj iu lut Zotit e tha...*». Në fakt në BJ lutja e Esterës (rr 4,17l-z [në BJ]) është mjaft ndryshe. Në dy rastët kërkohet që Zoti të jetë besnik premtimëve të tija dhe ta shpëtojë poullin e vet.

4,17s *Unë mësova prej librave të të parëve të mi* = Në tekstin paralel të BJ [4,17m] gjejmë një shprehje analoge: «*Unë dëgjova qysh nga lindja ime brenda familjes sime...*»: përmes familjes përhapet tradita izraelitase e të gjitha mrekullive të përmbushura nga Hyji në të mirë të popullit të tij (krh. Dal 6,20-25).

Ananinë, Azarinë e Misaelin.
17x Unë mësova prej librave të të parëve të mi, o Zot,
se ti e nxore shëndosh e mirë Danielin nga
shpella e luanëve.
17y Unë mësova prej librave të të parëve të mi, o Zot,
se Ezekinë, mbretin e judenjve,
të dënuar me vdekje, por që t'u lut, e përdëllove
dhe i dhurove edhe pesëmbëdhjetë vjet jetë.
17z Unë mësova prej librave të të parëve të mi, o Zot,
se Anës, që t'u lut me gjithë shpirt,
ia dhe fatin e bardhë t'i lindë djalë.
17aa Unë mësova prej librave të të parëve të mi, o Zot,
se ti i shpëton të gjithë ata që ty të pëlqejnë
njëherë e për gjithmonë.
17bb E tash më ndihmo edhe mua që kam mbetur qyqevetëm,
e që s'kam askënd tjetër përveç Teje,
o Zot, Hyji im.
17cc Ti e di se shërbëtorja jote
e ka urryer shtratin me të parrethprerët.
17dd Ti e di, o Hyj,
se nuk kam ngrënë nga tryeza e mallkuar
dhe se nuk kam pirë verën e njomjeve të tyre.
17ee Ti e di
se nga dita e lartësimit tim
nuk kam pasur tjetër gëzim, o Zot,
përveç Teje.
17ff Ti e di, o Hyj,
se edhe këtë petk që ma rrethon kokën time
e urrej porsi zhelen e larjes mujore
dhe s'e veshi në ato ditë që më përkasin vetëm mua.
17gg E tash, ndihmoj bonjakes sate:
vëre në gojën time fjalën e përshtatshme për luanin,
më bëj të hirshme përpara tij,
shndërroje zemrën e tij ta urrejë shtypësin tonë,
për shfarrosjen të atij e të atyre që mendojnë si ai.
17hh Na çliro nga dora e armiqve tanë;
shndërroje vajin tonë në gëzim,
dhembjet tona në shëndet.
17ii Sulmuesit kundër pjesës sate, o Hyj,
ndëshkoji në mënyrë shembullore.
17kk Duku, o Zot, dëftohu, o Zot!».

Estera paraqitet në pallat

5 [1]Të tretën ditë, Estera u vesh me petkat e mbretëreshës, qëndroi 15,4
në këmbë në tremen e pallatit mbretëror, brenda, përballë
sallonit të mbretit. Ai rrinte në fronin e vet në mbledhjen e
pallatit me fytyrë përballë derës. [2]Si e pa mbretëreshën Ester ashtu
në këmbë, i pëlqeu syve të tij, e shtriu në drejtim të saj shkopin e
artë mbretëror që e mbante në dorë. Ajo u afrua dhe e preku majën e
shkopit të tij.

[2a]E shndritshme në petkun e mbretëreshës, pasi e kishte thirrur
në ndihmë Hyjin, drejtuesin dhe shëlbuesin e të gjithëve, i mori me
vete dy nga shërbëtoret e veta. [2b]Ëmbël mbi njërën mbështetej, [2c]kurse
tjetra e ndiqte zonjën duke ia mbajtur kindin e petkut që i prekte në
tokë. [2d]Kurse ajo, me fytyrë të përshkuar nga ngjyra e trëndafilit e,
nën sy të ëmbël e të shndritshëm, fshehte shpirtin e trishtuar dhe të
ndrydhur nga frika e vdekjes. [2e]Si hyri, pra, renderendas për të gjitha
dyert, qëndroi në sallën e brendshme para mbretit, ku ai rrinte në
fronin e vet mbretëror; i veshur me petkat mbretërore shkëlqente në
ar e në gurë të paçmueshëm: ishte në fytyrë i tmerrshëm e në dorë e
kishte shkopin e artë mbretëror.

[2f]Posa i lartësoi sytë, e shikoi atë si mëzati i hidhëruar që do ta
mësyente për ta dëmtuar, dhe bërtiti i rrezikshëm: «Kush ka guxuar
të hyjë në sallon pa qenë i thirrur?». Mbretëreshën e lëshuan këmbët,
u zbeh në fytyrë, e këputur, u mbështet në kokën e shërbëtores që i
printe. [2g]Por Hyji i judenjve, Zoti i të gjitha krijesave, e zbuti shpirtin
e mbretit, i cili vrik kërceu plot frikë nga froni, e mori Esterën para
duarsh deri që ajo u kthye në vete duke e përkëdhelur me fjalë të
ëmbla: [2h]«Ç'ke, mbretëreshë Ester, motra ime, bashkëshorte në
mbretëri? Jam unë, vëllai yt, mos ki frikë! [2i]S'do të vdesësh! Ky ligj
s'është bërë për ty, por për të gjithë të tjerët. [2k]Afrohu!».

[2l]E lartësoi skeptrin e vet të artë, e vuri në qafën e saj, e mori ngrykë
e i tha: «Fol me mua!». [2m]Ajo i përgjigji: «Të shikova, Imzot, e m'u duke
si engjëlli i Hyjit. Zemra m'u trand nga shkëlqimi i madhërisë sate,
[2n]sepse je përtej mase i mrekullueshëm, Imzot, e fytyra jote veç hir
kullon!». [2o]Ndërsa po fliste, përsëri u pak e gati i doli shpirti. [2p]Mbreti
u shqetësua si edhe të gjithë shërbëtorët e tij.

[3]Atëherë mbreti i tha: «Çfarë dëshiron, mbretëreshë Ester? Cila 5,6; 7,2; 9,12; Mk 6,23

5,1 Greq. (5,2a-2p) është më i gjerë dhe më i pasur me detaje se sa hebr. (krh. 5,1-2); greq. dhe hebr. ngjasojnë sërish në rr 3.

5,2f *e shikoi atë... «Kush ka guxuar të hyjë në sallon pa qenë i thirrur?»*: me Neovulg.; BJ 5,1d ka: «madhështia e tij e bënte që të ishte më i flaktë, në kulmin e hidhërimit e shikoi».

5,2g *Hyji i Judenjve dhe Hyji i të gjitha krijesave*: Neovulg.; BJ 5,1e ka: «Hyji».

5,2h *«Ç'ke mbretëreshë Ester, motra ime, bashkëshorte në mbretëri?»*: Neovulg.; BJ 5,1f ka «Ç'ke mbretëreshë Ester?».

është kërkesa jote? Nëse do të ma kërkosh edhe gjysmën e mbretërisë,
do ta jap». [4]Ajo i përgjigji: «Po të lutem, nëse i pëlqen mbretit, eja sot
tek unë ti bashkë me Amanin në gostinë që e kam bërë gati». [5]Mbreti
menjëherë urdhëroi: «Thirrne me të shpejt Amanin që t'i plotësohet
dëshira Esterës». Kështu, pra, erdhën mbreti e Amani në gostinë që
e kishte bërë gati mbretëresha. [6]Pasi mbreti kishte pirë verë, tha:
«Çfarë kërkon, se ta dhashë! Cila është ajo gjë që e dëshiron? Qoftë
edhe gjysma e mbretërisë sime, do të të jepet». [7]Estera i përgjigji:
«Kërkesa ime dhe lutja është: [8]Nëse kam gjetur hir para mbretit e
në qoftë se mbretit i pëlqen të ma kryejë çka kërkoj e të ma plotësojë
lutjen time, ta ketë mirësinë mbreti e Amani e të vijnë në gosti që do
t'ua bëj gati nesër e atëherë do t'i përgjigj mbretit për çka po më pyet».
[9]Atë ditë Amani doli shend e verë, por u hidhërua shumë, kur pa se
Mardokeu që po rrinte në derën e pallatit jo vetëm se nuk u ngrit për ta
përshëndetur me përulje, por as që luajti nga vendi ku kishte ndenjur.
[10]Megjithatë u përmbajt. Kur shkoi në shtëpinë e vet, i bashkoi miqtë,
e thirri edhe gruan e vet Zaresën [11]ua tregoi shkëlqimin e pasurive
të veta, u foli për djemtë e vet të shumtë e për nderin e madh, në të
cilin e kishte ngritur mbreti përmbi të gjithë oborrtarët dhe zyrtarët
e mbretit. [12]E pas këtyre, shtoi: «Po edhe mbretëresha Ester s'thirri
në gosti bashkë me mbretin askënd tjetër përveç meje. Tek ajo edhe
nesër do të shkoj në banket bashkë me mbretin. [13]Por, megjithëse i
kam të gjitha këto, më duket se nuk kam asgjë deri sa ta shikoj çifutin
Mardoke duke ndenjur në derën e mbretit». [14]I përgjigjën Zaresa,
gruaja e tij, dhe miqtë e tjerë: «Jep urdhër të vihet një tra i gjatë, i
lartë pesëdhjetë kute dhe nesër në mëngjes kërko prej mbretit që të
varet në të Mardokeu, e kështu do të shkosh i kënaqur në gosti me
mbretin». Amanit i pëlqeu kështilla dhe urdhëroi të bëhet gati trau.

IV. HUAMARRJA E JUDENJVE

Zhgënjimi i Amanit

6 [1]Pasi atë natë mbretit i kishte tretur gjumi, urdhëroi t'i sillej
libri i Kujtimeve ose i Kronikave dhe të lexohej në praninë e
tij. [2]Duke lexuar erdhën në një vend, ku ishte shkruar se si
2,21-23 Mardokeu e kishte zbuluar pritën e dy eunukëve derëtarë, Bagatanit
e Taresit, të cilët kishin dashur të vënë dorë në personin e mbretit
Asuer.

kk 6–7 Në këto dy kk, teksti i Lucianit i parafrazon gjerësisht kalimet që i përkasin lavdisë së Mardokeut ose poshtërimit të Amanit.

[3]Kur e dëgjoi këtë gjë mbreti, pyeti: «Për këtë besnikëri çfarë nderi
dhe çmimi fitoi Mardokeu?». I përgjigjën shërbëtorët e oborrtarët e
mbretit: «Nuk iu dha asfarë shpërblimi?». [4]Menjëherë mbreti pyeti: Ksh 9,13-16
«Kush është tani me shërbim në treme?». Shi Amani kishte hyrë
në tremen e jashtme të pallatit mbretëror që t'ia shtinte në shteg
mbretit të urdhëronte që të varej Mardokeu në litarin e bërë gati për
të. [5]Shërbëtorët i përgjigjën: «Amani qëndron në paraderë». Mbreti
urdhëroi: «Le të hyjë!». [6]Kur Amani hyri, mbreti e pyeti: «Çfarë duhet
t'i bëhet njeriut, të cilin mbreti dëshiron ta nderojë?». Amani duke
menduar vetë me vete e duke e parë se mbreti askënd tjetër s'dëshiron
ta nderojë përveç atë, [7]përgjigji: «Njeriu, të cilin mbreti dëshiron ta Zan 41,42v;
nderojë, [8]duhet të veshet me petkat e mbretit, me të cilat ka qenë 1Mbr 1,33; Dan 5,29
mbreti i veshur, të vihet në kalë që e kalëron mbreti, t'i vihet në kokë
keza mbretërore [9]dhe i pari ndër prijësit e mbretit, ai më i shquari,
ta veshë e t'ia marrë kalin për dore, të ecë nëpër rrugët e qytetit, të
bërtasë e të thotë: Ja, si veprohet me njeriun që mbreti dëshiron t'i
japë nder!».

[10]Mbreti i urdhëroi: «Shpejto, merre petkun e kalin dhe bëj si
the me çifutin Mardoke, që është në derën mbretërore. Mirë, vërja
mendjen të mos e lësh pa bërë asgjë prej atyre që the!». [11]Amani e mori
petkun e kalin, e veshi Mardokeun, e vuri në kalë dhe shkonte para
tij rrugës së qytetit duke bërtitur: «Shikoni se si nderohet njeriu që
mbreti dëshiron t'i japë nder!». [12]Mardokeu u kthye në derën e pallatit
mbretëror, kurse Amani shpejtoi të shkonte në shtëpinë e vet me
kokë të mbuluar duke qarë. [13]I tregoi gruas së vet Zaresës dhe miqve
gjithçka i kishte ngjarë. I përgjigjën të dijshmit me të cilët këshillohej
edhe gruaja e tij: «Në qoftë se Mardokeu, para të cilit paske filluar
të biesh poshtë, është çifut, jo vetëm se s'ke për ta mundur, por ta ka
thyer qafën».

Amani në gostinë e Esterës

[14]Ndërkohë që këta ende po bisedonin, ia behën shërbëtorët e
mbretit dhe e shtrënguan të shkonte shpejt në gostinë që e kishte
përgatitur mbretëresha.

7 [1]Hynë, pra, Mbreti e Amani për të pirë me mbretëreshën.
[2]Mbreti edhe kësaj herë, ditën e dytë, pasi u nxeh me verë, i tha
Esterës: «Cila është kërkesa jote, Ester, që ta plotësoj? Çfarë

6,3 Autori duket se e injoron traditën e paraqitur nga greq. në 1,1q; krh. më sipër nota 1,1m-r.

6,13 *I tregoi gruas së vet Zaresës dhe miqve*: hebr. ka: «këshilltarëve të vet dhe gruas së tij». – *sepse Hyji i gjallë është me të*: kjo pjesë mungon tek TM që kufizohet të sugjerojë epilogun përfundimtar («do të dorëzosh gjithçka përpara tij», tekst hebr.), pa e theksuar aspak një ndërhyrje të Hyjit.

dëshiron të të bëj? Nëse do të ma kërkosh edhe gjysmën e mbretërisë sime, do ta fitosh».

[3]Estera i përgjigji: «Nëse, o mbret, kam gjetur hir para syve të tu e nëse ty të pëlqen, ma fal jetën mua që po ta lyp e ma fal popullin
3,8-9 tim për të cilin po të lutem. [4]Sepse unë dhe populli im jemi të dënuar për t'u zhdukur, për t'u therur e për t'u zhbirë. Oh, sikur të kishim qenë dënuar të shiteshim për skllevër e skllave, do të kisha heshtur sepse vuajtja jonë nuk do të kishte qenë e denjë ta shqetësojë mbretin». [5]Mbreti Asuer ia ndërpreu fjalën dhe e pyeti: «Kush është ai dhe ku është që guxon ta bëjë një gjë të tillë?». [6]Estera i përgjigji: «Salvuesi dhe armiku ynë i qitur është ja ky mbrapshtan, Amani!». Posa dëgjoi, Amanin e kapën të dridhurat para mbretit e mbretëreshës.

[7]Mbreti i zemëruar u ngrit nga gostia dhe kaloi në kopshtin e pallatit. U ngrit në këmbë edhe Amani për të kërkuar ndjesë nga Estera dhe për t'ia falur jetën: ia mori mendja se mbreti e kishte vendosur vdekjen e tij. [8]Si u kthye mbreti nga kopshti, hyri në sallën e gostisë, e gjeti Amanin të shtrirë me fytyrë për dhe në shtrojën e mbretëreshës Ester dhe bërtiti: «Po dashka ta dhunojë edhe mbretëreshën ndër sytë e mi e në pallatin tim!». Posa doli fjala prej gojës së mbretit, Amanit ia mbuluan fytyrën. [9]Harbona, njëri nga eunukët që qëndron në praninë e mbretit, ndodhi aty. Ai tha: «Qe, në shtëpinë e Amanit është i ngulur një tra i lartë pesëdhjetë kute e që Amani e ka bërë gati për ta varur Mardokeun, i cili foli për të mirën e mbretit!» «Vareni në të!» klithi mbreti. [10]Kështu qe varur Amani në litarin që e kishte përgatitur për Mardokeun dhe felgrimi i mbretit u qetësua.

Mbreti përkrah çifutët

Fu 11,18; 26,27; Mt 7,2

8 [1]Po këtë ditë mbreti Asuer ia dhuroi mbretëreshës Ester pallatin e Amanit, armikut të judenjve, e Mardokeu që paraqitur te mbreti, sepse Estera i kishte treguar mbretit se çka e kishte
Dan 2,48-49; Fu 13,22 ajo Mardokeun. [2]Mbreti e mori unazën e vet, që kishte urdhëruar të merrej nga Amani, dhe ia dha Mardokeut. Mardokeut Estera ia besoi mbarështimin e shtëpisë së Amanit.

[3]Estera mandej foli përsëri me mbretin. Ra te këmbët e tija, qau dhe, duke qarë, iu lut të urdhërojë të pengohet rrjedhoja e të keqes dhe synimet e mbrapshta të sendërgjuara nga Amani Agagjit kundër

7,4 *pse...ta shqetësojë mbretin*: BJ e përkthen: «përndjekësi nuk mund të dëmshpërblejë dëmin që do t'i bëjë mbretit», duke kujtuar që ashtu siç kishte bërë Amani, që judenjtë të mundeshin (3,8) ashtu edhe Estera apeloi atëherë për shkak të asaj që ajo ishte.

7,8 *Amanit iu mbulua fytyra*: hebr. ka: «Amanit ia mbuluan fytyrën me një pëlhurë». Ky veprim është njësoj si një dënim me vdekje: fytyra u mbulohej atyre që do të vareshin.

7,9 Krh. parimet të ndryshëm mbi ata që bien në gropën e hapur nga vetë ata: Fu 26,27; 28,10; Kish 10,8; Sir 27,26; Ps 7,16; 9,16; 35,7-8; 57,7.

judenjve. [4]Mbreti sipas rregullores e tundi shkopin e artë mbretëror.
Ajo u ngrit e qëndroi pranë mbretit. [5]Iu lut: «Nëse mbreti nuk ka gjë
kundër, nëse kam gjetur hir para syve të tij, nëse kërkesa ime i duket
e drejtë e, nëse njëmend u pëlqej syve të mbretit, lus që me letra të reja
të zhvleftësohen letrat e para të Amanit, të birit të Amadatit Agagjit,
armikut të përbetuar të judenjve, me të cilat ai ka urdhëruar të vriten
judenjtë në të gjitha krahinat e mbretit. [6]Si do të mund ta duroja të
keqen që do ta pësonte populli im, vdekjen e gjakut tim?».

[7]Mbreti Asuer i përgjigji mbretëreshës Ester dhe judeut Mardoke:
«Unë prej anës sime ia kam dhuruar Esterës shtëpinë e Amanit dhe
urdhërova të varet Amani në litar pse guxoi të çojë dorë kundër
judenjve. [8]Ju shkruani në emër të mbretit siç ju pëlqen juve e vuloseni
letrën me unazën e mbretit për të mirën e judenjve, sepse letrat e
shkruara në emër të mbretit dhe të vulosura me unazën e tij nuk 1,19; 3,12
mund të tërhiqen». [9]U thirrën, pra, shkruesit mbretërorë ishte muaji i
tretë, që quhet Siban, e njëzetetreta ditë e muajit dhe u shkruan letrat
ashtu si deshi Mardokeu, judenjve, satrapëve, qeveritarëve e prijësve
që ishin në krye të njëqind e njëzet e shtatë krahinave, nga India deri
në Etiopi, secilës krahinë në gjuhën e saj e me shkronjat e tyre, secilit
popull në gjuhën e tij dhe me shkronjat e tija e edhe judenjve në gjuhën
e tyre e me shkronjat e tyre. [10]Letrat u shkruan në emër të mbretit,
u vulosën me unazën e tij dhe u dërguan me anë të lajmëtarëve që
i kalëronin kuajt e zgjedhur të mbretit. [11]Me këto shkresa mbreti u
jepte leje judenjve që në çdo qytet të bashkohen, ta mbrojnë jetën e vet
dhe t'i vrasin e t'i zhbijnë të gjithë armiqtë e tyre me gra e me fëmijë
dhe lirisht t'ua rrëmbejnë pasurinë; [12]U caktua dita e huamarrjes e
njëjta ditë në të gjitha krahinat, d.m.th. e trembëdhjeta ditë e muajit
të dymbëdhjetë, që quhet Adar.

Dekreti në të mirë të judenjve

[12a]Si u urdhëroi t'i zbatonin ligjet në çdo qytet dhe si t'u gjenden në
ndihmë, të bëjnë me armiq e me kundërshtarë të vet si t'u pëlqejë, por
vetëm në një ditë të vetme, [12b]në mbarë mbretërinë e Artakserksit, të
katërmbëdhjetën ditë të muajit të dymbëdhjetë që është Adari.
[12c]Ja dysheritja e shkresës:[12d]«Mbreti i madh, Artakserksi,
satrapëve të njëqind e njëzet e shtatë krahinave, nga India deri në
Etiopi, dhe të gjithë atyre që janë nën sundimin tonë, shëndet.

8,8 Në tekstin pasardhës (8,12c-o) që Mardokeu e shkruan në emër të mbretit, do të shpjegohet, se si për dekretin e përparshëm, edhe ai i pakthyeshëm, besimi i madh i mbretit qe mashtruar. Gr.luc. ngul këmb së bashku me rolin e luajtur nga Estera në masakër.

8,9 *ishte muaji i tretë, që quhej Siban e njëzetetreta ditë e muajit*: hebr. ka: «d.m.th. muaji i quajtur Siban».

8,12a-b Shtesa e Neovulg.

[12e]Shumë njerëz, sa më shumë të jenë nderuar nga bujaria
zemërgjerë e bamirësve, aq më shumë fryhen në kreni. [12f]Madje, jo
vetëm se mundohen t'i shtypin nënshtetasit tanë, por edhe nderin që
ua kanë dhënë nuk ua kthejnë atyre që ua dhanë, por edhe kurdisin
prita kundër bamirësve të vet. [12g]Të tillët jo vetëm se e çrrënjosin
ndjenjën e falënderimit nga zemra e njerëzve, por të fryrë nga fjalët
e kota të atyre që nuk e dinë se ç'është e mira, mashtrohen se do të
mund t'i shpëtojnë drejtësisë dhe Hyjit që sheh gjithçka dhe e urren të
keqen. [12h]Ndodh, mandej, shpesh që shumë njerëz në pushtet, që, kur
ua besojnë miqve përgjegjësinë e punëve shtetërore bien nën ndikimin
e tyre, dhe të bëhen bashkëfajtorë me ta për gjakun e pafajshëm me
pasoja të fatkeqësive të pashërueshme, [12i]sepse arsyetimet e rrejshme,
mashtrimet e të tillëve e shmangin nga udha e drejtë qëllimin e mirë
të sunduesve. [12k]Kjo mund të shihet jo aq nga historitë e vjetra, por
mjafton t'i hapim sytë e t'i shikojmë mbrapështitë që bëhen nga kjo
murtajë e pushtetarëve të padenjë! [12l]Këndej tash e tutje duhet të
përkujdesemi më tepër për paqen e të gjitha krahinave. [12m]Do të fusim
risi e çka të na vihet përpara syve, do ta shqyrtojmë me më të madhen
vëmendje e butësi.

[12n]I tillë është edhe rasti i Amanit, birit të Amadatit, maqedonas, i
cili nuk ka gjak persian dhe është shumë larg nga devotshmëria jonë,
të cilin e kemi pasë pranuar si mik. [12o]Tek ne gjeti një njerëzi aq të
madhe, siç e kemi ndaj çdo kombi, aq sa botërisht qe quajtur baba ynë
dhe që nderuar gjithherë prej të gjithëve si i dyti pas mbretit. [12p]Ky
aq ia rriti mendjen vetes dhe u fry në pafytyrësi, sa që u mundua
edhe neve të na e marrë mbretërinë dhe jetën. [12q]Sepse me dredhi
e ngatërresa të mbrapshta ia doli ta nxjerrë prej nesh vdekjen e
shpëtimtarit tonë dhe bamirësit Mardoke, të bashkëshortes sonë të
pafajshme, Esterës, dhe të mbarë popullit të tyre. [12r]Mendonte kështu
një herë t'i vriste ata e atëherë, pasi unë të kisha mbetur vetëm, të
më vriste edhe mua e mbretërinë ta kalonte nga persianët në duar të
maqedonasve.

[12s]Kurse ne, te këta judenj, të caktuar për shfarosje prej këtij
njeriu tri herë të mbrapshtë, duke mos gjetur kurrfarë faji, por,
përkundrazi, i kanë ligjet më të drejta [12t]dhe janë bijtë e Tejetlartit
e të Madhërishmit Hyj gjithmonë të gjallë, i cili neve sikurse dhe të
parëve tanë na e ruan mbretërinë në gjendje më të lulëzuar.

[12u]Do të bëni mirë nëse nuk do t'i zbatoni letrat e dërguara nga
Amani, biri i Amadatit, [12v]i cili për këtë krim që varur në litar në
dyert e qytetit të Suzës bashkë me shtëpinë e tij: ndëshkim i denjë i
dhënë prej Hyjit, drejtuesit të gjithësisë, pa vonesë sendërgjuesit të
këtyre dhelpërive.

12x Dysheritja e kësaj letre që tani po e dërgojmë le të vihet në vend
ku mund të shihet prej të gjithëve, që të dihet se judenjtë kanë leje
t'i përdorin ligjet e veta. 12y Judenjve duhet t'u ndihmoni në çastin e
vështirë që të mund ta mbrojnë veten prej atyre që do t'i sulmojnë
më katërmbëdhjetë të muajit të dymbëdhjetë që quhet Adar. 12z Sepse
këtë ditë të caktuar për shfarosjen e popullit të zgjedhur, Hyji i
gjithëpushtetshëm e shndërroi në ditë gëzimi. 12aa Kurse ju, judenj,
këtë ditë kijeni ditë feste të shquar ndër festat tuaja dhe kremtone me
më të madhin gëzim, 12bb kështu tash e në të ardhmen të mbetet për
ne e për persianët vullnetmirë ditë përkujtimi e shpëtimit tuaj, kurse
për armiqtë tuaj ditë përkujtimi i rrënimit të tyre.
12cc E çdo qytet e krahinë që nuk do të dëgjojë të marrë pjesë në këtë
kremtim, pa farë mëshire do të shuhet me shpatë e me zjarr dhe ashtu
do të shkretohet sa që do të bëhet i pajetueshëm jo vetëm për njerëz,
por edhe për egërsirat e malit e për shpendët e do të mbetet i shkretë
për jetë të jetës. Përshëndetje».
13 Dysheritja e letrës që duhej ta kishte fuqinë e ligjit qe shpallur
në të gjitha krahinat që ta dinë të gjithë popujt se judenjtë janë të
gatshëm të huamerren kundër armiqve të vet.
14 Kështu lajmëtarët mbi kuajt e shpejtë e shpërndanë urdhëresën.
Urdhëresa menjëhere qe vënë në Suzë.
15 Mardokeu doli nga pallati i mbretit duke shkëlqyer në petkat
mbretërore, d.t.th. me petka ngjyrë vjollce e të bardha duke mbartur
mbi kokë kezë të madhe ari, i mbështjellë me mantel pëlhure të bukur
të kuqe. Mbarë qyteti ishte në gëzim e në hare. 16 U pa se judenjve u
lindi drita, gëzimi, nderi dhe ngadhënjimi. 17 Në çdo popull, në çdo
qytet e krahinë, kudo arrinte urdhëresa e mbretit, për judenj ishte
ditë gëzimi, feste, gostish, kaq sa shumëkush nga popujt e vendit
u bënë çifutë, sepse i kishte pushtuar të gjithë një frikë e madhe e
judenjve.

Dita e madhe e Purimit

9 1 Të dymbëdhjetin muaj të muajit Adar të trembëdhjetën ditë,
kur duhej të ishte zbatuar urdhëresa e mbretit, kur armiqtë e
judenjve shpresonin se do t'i sundonin ata, ndodhi krejtësisht 4,17q; 8,1+; Zan 22,17
e kundërta, judenjtë e morën epërsinë mbi kundërshtarët e vet.
2 Judenjtë u bashkuan tok në të gjitha qytetet për të çuar dorë kundër
armiqve e salvuesve të vet. Askush s'pati guxim t'u kundërshtonte,
sepse të gjithë popujt i kishte pushtuar frika prej tyre. 3 Sepse edhe
të gjithë qeveritarët e krahinave dhe satrapët, mbikëqyrësit dhe

8,12y *katërmbëdhjetë*: Neovulg. (12y); BJ (=8,12s) ka: «*trembëdhjetë:*».
8,12cc *Përshëndetje*: shtesa e Neovulg.

bujaria që ishin në krye të çdo vendi apo edhe të çdo ndërmarrjeje, i përkrahnin judenjtë nga frika e Mardokeut: [4]e kishin marrë vesh se ishte kryeprijësi i pallatit mbretëror dhe se kishte pushtet të madh. Zëri i tij rritej çdo ditë dhe kalonte prej goje në gojë të të gjithëve.

[5]Kështu, judenjtë i goditën të gjithë armiqtë e vet dhe me shpatë e vrasje bënë mbi ta një emnesë, ashtu si kishin dashur ata t'ua bënin
3,13; 9,15; këtyre. [6]Në Suzë vranë pesëqind vetë duke mos i përfshirë dhjetë
Jt 15,6-7.11 djemtë e Amanit Agagjit, armikut të tërbuar të judenjve. Emrat e tyre janë: [7]Farsandata, Delfoni, Esfata, [8]Forata, Adalia, Aridata, [9]Fermesta, Arisaji, Aridaji dhe Jezata. [10]I vranë të gjithë, por nuk vunë dorë në pasurinë e tyre. [11]Menjëherë iu lajmërua mbretit numri i të vrarëve në Suzë. [12]Mbreti i tha mbretëreshës: «Në qytezën Suzë judenjtë i vranë e i shfarosën pesëqind burra e dhjetë djemtë e Amanit. Çfarë të thotë mendja: sa do të kenë vrarë në të gjitha krahinat? Çfarë kërkon më e ç'dëshiron të bëhet që të jap urdhër të bëhet?». [13] Estera i përgjigji: «Nëse mbretit i pëlqen, le t'u jepet pushtet judenjve që janë në Suzë të bëjnë edhe nesër çka bënë sot, kurse kufomat e dhjetë bijve të Amanit le të varen në litar». [14]Mbreti dha urdhër që të bëhet ashtu. Menjëherë në Suzë u vu urdhëresa, kurse dhjetë kufomat e bijve të Amanit qenë vënë në litar. [15]Judenjtë që ishin në Suzë u bashkuan dhe të katërmbëdhjetën ditë të muajit Adar, u vranë në Suzë edhe treqind burra, por judenjtë nuk vunë dorë mbi pasurinë e tyre. [16]Kurse judenjtë e tjerë nëpër të gjitha krahinat, që ishin nën sundimin e mbretit, u bashkuan për ta mbrojtur jetën e vet dhe për ta ruajtur paqen nga armiqtë ndërsa vranë nga salvuesit e vet shtatëdhjetë e pesë mijë vetë, por askush s'preku me dorë asgjë nga pasuria e tyre. [17]Dita e trembëdhjetë e muajit Adar qe për të gjithë ditë vrasjeje, ndërsa të katërmbëdhjetën ditë pushuan. Këtë ditë e caktuan të jetë ditë gostie e festimi të gëzueshëm. [18]Kurse ata që u bashkuan në qytezën Suzë, të trembëdhjetën e të katërmbëdhjetën ditë të muajit të njëjtë u morën me vrasje e pushuan të pesëmbëdhjetën ditë. Për këtë arsye këtë ditë e caktuan ditë gostie e festimi të gëzueshëm. [19]Këndej judenjtë që jetonin në vendbanime të parrethuara me mure dhe në

9,5 Tregimi i kësaj masakre nuk ka shumë besueshmërinë historike dhe nuk duhet të kuptohet si një lavdërim ose "shenjtërim" i shpirtit të hakmarrjes (krh. Hyrja tek Tobia, Judita, Estera). Vetë ekzagjerimi i situatave, shifra të mëdha dhe theksi i tregimit, e kallëzojnë qartë qëllimin e autorit: para se të gjithash ai ka dashur që të ilustrojë temën, tamam biblike, të përmbysjes së situatave për të mirën e të munduarve. Dhe kjo bëhet sipas mentalitetit të lashtë që frymëzon tregimet e luftës së Izraelit, dhe që shprehet përmes ligjit të shpagimit ose talionit.

9,16 *shtatëdhjetë e pesë mijë*: greq. ka «pesëmbëdhjetë mijë».

9,17 *ditë gostie e festimi të gëzueshëm*: hebr.; gostitë, që kanë një vend të veçantë në librin e Esterës, do të karakterizojnë ditën e *Purimit*, festë më karakter popullor më shumë se fetar.

fshatra, e caktuan të katërmbëdhjetën ditë të muajit Adar ditë gostie
e gëzimi, që të gostiten atë ditë dhe t'i çojnë njëritjetrit dhurata nga Neh 8,10-12; Zb 11,10
gostitë.
1a19a Po kështu edhe satrapët e krahinave, prijësit dhe shkruesit e
mbretit e lavdëronin Hyjin, sepse i kishte pushtuar frika e Mardokeut,
sepse mbreti kishte dhënë urdhër që t'i përmendej emri me nderim.

V. E KREMTJA PURIM

Themelimi zyrtar i të kremtes Purim

20Mardokeu i shkroi të gjitha këto ngjarje dhe shkrimet ua dërgoi
të gjithë judenjve që jetonin në të gjitha krahinat e mbretit, si në ato
të afërta ashtu edhe në të largtat, 21që në të katërmbëdhjetën dhe të
pesëmbëdhjetën ditë të muajit Adar t'i mbajnë për ditë feste dhe çdo
vit t'i kremtojnë me nderim të madh, 22sipas ditës, në të cilën pushuan
judenjtë nga armiqtë e tyre, në muajin që, nga vaji dhe trishtimi, u
kthye në gazmend e gëzim për ta. Kërkoi që këto ditë të jenë ditë
gostitjeje dhe hareje dhe t'i çojnë shoqishoqit pjesë ushqimesh e t'u
ndajnë skamnorëve dhurata.
23Judenjtë i pranuan këto festa të cilat vetvetiu kishin filluar t'i
festonin për të cilat u kishte shkruar Mardokeu. 24Amani, biri
i Amadatit, nga raca Agag, kundërshtari i të gjithë judenjve, i cili
e kishte përgatitur shfarosjen e tyre, qiti 'Pur' d.m.th. short për t'i 3,7
shtypur dhe për t'ua tretur farën. 25Por, pasi Estera hyri te mbreti,
ai dha urdhër bashkangjitur me shkresën që e keqja që ai e kishte 6,5-13
sendërgjuar kundër judenjve, të binte mbi kokën e tij dhe të vareshin
në litar ai dhe djemtë e tij. 26Kështu, qysh aso kohe këto ditë u quajtën
'Purim' për shkak të fjalës Pur. Për arsye të të gjitha këtyre ngjarjeve,
që i përmban shkresa 27dhe për shkak të të gjithave që i kishin parë e
sprovuar, judenjtë e caktuan dhe e pranuan si ditë feste që kurrë nuk
do të shndërrohet dhe e bënë detyrë mbi vete, mbi pasardhësit e vet,
mbi të gjithë ata që do të duan të bëhen pjesëtarë të besimit të tyre
që këto dy ditë sipas urdhrit dhe kohës së caktuar të kremtohen çdo 8,12u.17
vit. 28Këto ditë duhet të përkujtohen e të kremtohen brez pas brezi në
çdo vëllazëri, krahinë e qytet dhe s'duhet të jetë asnjë qytet në të cilin
dita e Purimit të mos mbahet nga judenjtë dhe pasardhësit e tyre.

9,191a19a *Po kështu edhe satrapët... me nderim*: shtesa nga Neovulg.

9,25 *hyri tek mbreti*: ndryshe nga greq. TM përmend këtu ndërhyrjen e Esterës tek mbreti; hebr. ka: «Por pasi Estera hyri tek mbreti».

9,27 *Ata që do të duan të bëhen pjesëtarë të besimit të tyre*: karakteri atdhetar i librit, pra nuk e përjashton një farë universalizmi që shprehet me mikpritjen e proselitëve.

[29]Mbretëresha Ester, bija e Abihailit, dhe judeu Mardoke, shkruan
9,23-26 me më të madhin autoritet për t'i dhënë fuqi ligjore letrës së dytë
lidhur me Purimin. [30]U dërguan letra të gjithë judenjve që banonin
në njëqind e njëzet e shtatë krahinat e mbretit Asuer si fjalë paqeje
e besnikërie, [31]për t'i kremtuar ditët e Purimit në kohë të caktuar,
sikurse u kishte urdhëruar Mardokeu dhe Estera dhe sikurse edhe
ata vetë e kishin caktuar për vete e për pasardhësit e vet dhe u
detyruan të bëjnë agjërime e lutje. [32]Kështu Estera dha urdhër të
mbahet festa Purim dhe kremtimi qe shënuar në libër.

Lëvdata për Mardokeun

10 [1]Mbreti Asuer i ngarkoi me paga e të dhjeta tokën dhe
ishujt e detit. [2]Të gjitha veprat e mëdha e të sundimit
të tij të fuqishëm, si dhe madhëria në të cilën e lartësoi
Mardokeun, janë të shkruara në Librin e Kronikave të mbretërve të
medëve e të persianëve, [3]se si pra, Mardokeu, një jude, u bë i dyti pas
2Mak 15,14 mbretit Asuer, njeri i madh në sy të judenjve, i pranuar nga vëllezërit
e vet, si luftëtar që kërkoi të mirën e popullit të vet dhe veproi për
paqen dhe mirëqenien e gjakut të vet.
10,4-5 [3a]Mardokeu pohoi haptas para të gjithëve: «Të gjitha këto të mira
janë vepër e Hyjit!». [3b]Mardokeut i ra ndër mend ëndrra që kishte
parë, e cila krejtësisht u vërtetësua: s'mbeti asgjë pa shkuar në vend.
[3c]«Përroi i vogël që u rrit e u bë lumë, drita, dielli e uji i shumtë: burimi
e lumi është Estera, që mbreti e mori për grua dhe e bëri mbretëreshë;
[3d]kurse dy dragonjtë unë dhe Amani; [3e]popujt që u bashkuan, janë ata
që u munduan ta shlyejnë emrin e judenjve; [3f]kurse populli im, d.t.th.
Izraeli, janë ata që e thirrën në ndihmë Zotin. Dhe Zoti e shpëtoi
popullin e vet dhe na shpëtoi ne nga të gjitha të këqijat dhe bëri shenja
të mëdha e mrekulli, që nuk janë bërë kurrë ndër paganë. [3g]Ai caktoi
të qiten dy shorte: njërin për popullin e Hyjit e tjetrin për të gjithë
paganët. [3h]Shortet dolën në kohë të caktuar e në ditë të gjyqit para

9,29 *Ester, bija e Aminadabit*: krh. 2,7. TM ka: «e bija e Abihailit»; në 2,7 hebr. ka: «e bija e njërit prej xhaxhallarëve të saj». – *Mardokeu, Judeu*: po kështu edhe tek TM, por krh. rr 31 dhe rr 32 (TM) ku Estera shfaqet vetëm. Për këtë arsye, BJ lë jashtë përmendjen e «Mardokeut Judeas» në 9,29.

9,31 Këto rekomandime të fundit, të papritura, ndoshta u referohen 4,16: agjërimi e ka merituar lirimin. – duke u nisur që nga 9,20 teksti duket të jetë shumë i përbërë dhe të gjurmë dokumentesh me origjinë të ndryshme.

10,2 *në librin e Kronikave të Mbretërve*: TM flet për «librin e Kronikave të mbretërve». LXX i atribuon mbretit këtë hartim me shkrim.

10,3 Në këtë pikë mbyllet hebr. Ky rr i fundit dhe përfundimi i greq. (10,3a-k) kërkojnë që ky shkrim të bëhet më shumë «libri i Mardokeut» se sa «libri i Esterës» (krh. 9,3-4). Në fakt është ai që i ndritur prej Hyjit, ka udhëhequr gjithçka. Ai, «Judeu» në kuptimin e plotë të fjalës ashtu si Judita do të jetë «Judease». Dita e përkujtimit do të quhet, në të ardhmen, «dita e Mardokeut» (2Mak 15,36).

10,3a-b Janë të Neovulg.

Hyjit kundër të gjithë paganëve. [3i]Hyjit i ra ndër mend populli i vet
dhe e shfajësoi trashëgimin e vet. [3k]Le të mbahen këto ditë në muajin
Adar, e katërmbëdhjeta dhe e pesëmbëdhjeta ditë e të njëjtit muaj, si
ditë gazmendi, hareje e gëzimi në praninë e Hyjit brez pas brezi tash
e tutje në popullin e Izraelit».

10,3l Neovulg. e lë jashtë një rr: *«viti i katert i mbretit Ptolemeut dhe Kleopatrës, Dositeu që thuhej prift dhe levit, si edhe biri i tij Ptolemeu, e çuan këtë letër mbi Purimin. Ia jepnin si autentike dhe të përkthyer nga Lizimak, biri i Ptolemeut, prej bashkësisë së Jerusalemit».* – Kjo shtojcë e greq. na mëson se bashkësia egjiptiane e kishte marrë librin e Esterës nga bashkësia e Palestinës (krh. 2Mak 2,14-16). Por nuk përmenden farë autoritetet e Jerusalemit dhe vihet re një farë retiçence përballë këtij Dositeos «që thoshte se ishte prift dhe levit». Ptolemeu për të cilin flitet duhet të jetë Ptolemeu VIII Soter II Latiri, gruaja e të cilit quhej Kleopatra: ky fakt na bën që t'i vëmë datën në 114 para Krishtit.

LIBRAT E MAKABENJVE

Dy librat e Makabenjve nuk përfshiheshin në kanunin e shkrimeve hebraike, por nga Kisha e Krishterë janë njohur si të frymëzuar (libra deuterokanonikë). Ata janë të lidhur me historinë e betejave të ngritura kundër mbretërve seleucidë për të arritur lirinë fetare dhe politike të popullit judaik. Titulli vjen nga pseudonimi "Makabe" i dhënë heroit kryesor të kësaj historie (1Mak 2,4) dhe pastaj i zgjeruar tek vëllezërit e tij.

Libri i parë i Makabenjve. *Libri i parë i Makabenjve në parathënie (1-2) paraqet kundërshtarët në fushë: helenizmi pushtues që gjen bashkëfajtorë në disa elemente judaike, dhe reagimi i ndërgjegjes kombëtare, lidhur me Ligjin dhe me tempullin; nga njëra anë Antioku Epifan që përdhos tempullin dhe nxit persekutimin, dhe nga ana tjetër Matatia që shpall thirrjen për luftë të shenjtë. Trupi i librit ndahet në tri pjesë, kushtuar bizneseve të tre bijve të Matatisë që marrin më pas udhëheqjen e rezistencës. Juda Makabe (166-160 para Kr.), 3,1–9,22, risjell një seri fitoresh mbi përgjithshmëritë e Antiokut; pastron tempullin dhe fiton për Judenjtë lirinë për të jetuar sipas traditave të tyre. Nën Dimetrin I, ai pengohet nga intrigat e kryepriftit Alcimo, por vazhdon të sjellë suksese ushtarake dhe Nikanore, që donte të shkatërronte tempullin, mundet dhe vritet. Për të përforcuar pozitat e arritura, Juda kërkon besëlidhjen e Romakëve. Vdes në fushën e betejës. Vendin e tij e merr vëllai Jonatani (160-142), 9,23–12,53. Në këtë moment lëvizjet politike marrin përsipër veprimet luftarake. Jonatani përfiton me shkathtësi nga situata konkurruese ku si objekt është froni i Sirisë: emërohet kryeprift nga Aleksandri Epifan, i njohur nga Dimitri II e konfirmuar nga Antioku VI. Kërkon të bëjë besëlidhje/aleancë me Romakët dhe Spartanët. Trualli i vënë nën kontrollin e tij zgjerohet dhe paqja e brendshme duket e siguruar, kur Jonatani bie në duart e Trifonit, ai i shkakton vdekjen qoftë atij por edhe Aniokun VI të ri. Vëllau i Jonatanit, Simoni (142-134), 13,1–16,24, mbështet Dimetrin II, që mori pushtetin. Para nga Dimetri II e pastaj nga Antioku VII njihet si kryeprift, strategjik dhe anarkist i Judenjve. Arrihet kështu autonomia politike. Një dekret i popullit*

i konfermon Simonit këto tituj. Aleanca/besëlidhja me Romakët rinovohet. Është një epokë paqeje dhe mirëqënie. Në këtë pikë megjithatë Antioku VII ndërron sjelljen e tij ndaj Judenjve: Somoni me dy fëmijët e tij vritet nga dhëndri, i cili cilësohej si mjaft i pëlqyeshëm për udhëheqësin. Tregimi mbulon kështu një hapësirë dyzet vjeçare, nga ardhja e Antiokut Epifan, në 175, për vdekjen e Simonit deri në ardhjen e Gjonit Irkan, në 134 para Kr.

Libri qe shkruar në hebraisht, por është ruajtur vetëm nëpërmjet një përkthimi grek. Autori është një Judeas palestinez, që ka shkruar pas 134, por para marrjes së Jerusalemit nga ana e Pompeut (63 para Kr.). Rreshtat e fundit të librit (16,23-24) tregojnë që është shkruar gjatë fundit të mbretërimit të Gjonit Irkan, ka shumë mundësi pak pas vdekjes së tij, rreth 100 para Kr. Bëhet fjalë për një dokument të çmueshëm për historinë e asaj kohe, me kusht që të merren parasysh qoftë lloji letrar (imitimi i kronikave të lashta të Izraelit), qoftë edhe qëllimet e autorit.

Në fakt, edhe pse ajo përhapet gjërësisht në përshkrimin e ngjarjeve ushtarake dhe të intrigave politike, autori do të tregojë një histori fetare. Ai e konsideron fatkeqësinë e popullit të tij si një ndëshkim për mëkatin dhe i atribuon ndihmës së Zotit sukseset e heronjve të tij. Është një Judeas plot zell për fenë e tij dhe ka kuptuar mirë që kjo fe është pengu i luftës mes ndikimit pagan dhe traditës së etërve. Prandaj është një kundërshtar i vendosur i helenizimit, plot admirim për kampionët që kanë luftuar për Ligjin dhe tempullin dhe kanë rifituar ndaj popullit para lirinë fetare dhe pastaj pavarësinë kombëtare. Paraqitet si kronist i një lufte në të cilën shpëtohet judaizmi, sjellës i zbulesës.

Libri i dytë i Makabenjve. *Libri i dytë i Makabenjve nuk është vazhdimi i të parit. Nga njëra anë është paralel, në fakt rimerr ngjarjet pak më tej, në fund të mbretërimit të Seleukut IV, paraardhës i Antiokut Epifan, por për të arritur vetëm deri tek humbja e Nikanorit, para vdekjes së Judës Makabe. Tregimi i tij mbulon një hapësirë prej rreth pesëmbëdhjetë vitesh dhe përkon vetëm me përmbajtjen e kk 1–7 të librit të parë.*

Gjinia letrare është shumë e ndryshme. Libri, i shkruar fillimisht në greqisht, paraqitet si përmbledhje e veprës së një farë Jasoni të Cirenës (2,19-32), në krye të së cilës janë të vendosura dy letra të Judenjve të Jeruzalemit (1,1–2,18). Stili është ai i shkrimtarëve helenistik, por jo i më të mirëve, dhe është nganjëherë i tejetmbushur. Është ai i një predikuesi më shumë se i një historiku, edhe pse autori shfaq njohuri të institucioneve greke dhe të personazheve të asaj kohe shumë më të zhvilluara se

të asaj të autorit të 1Mak.

Qëllimi i tij është të kënaqë e të ndërtojë (2,25; 15,39) nëpërmjet tregimit të luftës së lirimit të drejtuar nga Juda Makabe, një luftë e mbështetur nga shfaqjet qiellore dhe e fituar falë ndërhyrjes hyjnore (2,19-22). E njëjta përndjekje është konsideruar si një efekt i mëshirës së Hyjit, që korrigjon popullin e tij para se mëkati të arrijë kulmin (6,12-17). Autori shkruan për Hebrenjtë e Aleksandrisë, me qëllim që të rizgjojë ndjenjën e solidaritetit me vëllezërit e Palestinës. Në veçanti do të zgjojë në ato interesin për tempullin, qendër e jetës fetare sipas Ligjit, objekt urrejtjeje për paganët. Ky shqetësim i tillë shfaqet nga plani i vetë librit: mbas ngjarjes së Eliodorit (3,1-40), që thekson shenjtërinë e paprekshme të shenjtërores, pjesa e parë (4,1–10,8) mbyllet me vdekjen e përndjekësit që ka përdhosur tempullin, Antioku Epifan, dhe me themelimin e festës së Kushtimit; pjesa e dytë (10,9–15,36) përfundon në mënyrë të ngjashme me vdekjen e një përndjekësi, Nikanori, që ka kërcënuar tempullin, dhe me themelimin e një feste përkujtimore. Të udhëhequr nga i njëjti qëllim, dy letrat e vendosura në fillim të librit (1,1–2,18) janë një ftesë drejtuar nga Judenjtë e Jerusalemit vëllezërve të Egjiptit që të kremtojnë me to festën e pastrimit të tempullit, Kushtimin.

Duke pasur parasysh se ngjarja e fundit që referohet është vdekja e Nikonorit, vepra e Jasonit të Cirenës duhet të ketë qenë shkruar pak pas 160 para Kr. Nëse autori i përmbledhjes është i njëjti që ka shkruar dy letrat e kk 1–2 për të shoqëruar dërgimin e vëllimit – por kjo është e diskutueshme -, datimi i tij mund të jetë ai që i referohet në 1,9b (10a, në BJ), që i korrispondon 124 para Kr. Vlera historike e librit nuk duhet të nënvlerësohet. Është e vërtetë se ai që e ka përmbledhur (ose një redaktor?) ka ruajtur tregimet apokrife të përfshira në letrën e 1,10–2,18, dhe ka risjellë tregimet e apasionuara të Eliodorit (k 3), të martirizimit të Eliazarit (6,18-31) dhe atë të shtatë vëllezërve (k 7) që pati gjetur në Jasonin dhe që ilustronin mirë tezat e tij fetare; megjithatë, marrëveshja e përgjithshme me 1Mak garanton historikun e ngjarjeve që janë risjellë nga këto dy burime të pavarura.

2Mak duhet të preferohet më shumë se 1Mak mbi një pikë të rëndësishme në të cilën ata nuk përputhen: 1Mak 6,1-13 vë pastrimin e tempullit para vdekjes së Antiokut Epifan; 2Mak 9,1-29 e vë më pas; një rrasë kronologjike babiloneze e botuar kohët e fundit i jep të drejtë këtij të fundit: Antioku ka vdekur në tetorënntor të 164, para se të ndodhte kushtimi i ri i tempullit në fund të dhjetorit të të njëjtit vit. Në pjesët vetjake të 2Mak nuk ka arsye

të mbahen të dyshimta informatat e dhëna në k 4 rreth viteve që parapriu plaçkitjen e tempullit të kryer nga Antioku. Megjithatë autori i përmbledhjes, më shumë se Jasoni, është përgjegjës i një konfuzioni të madh: duke qenë në zotërim të një letre të Antiokut V (11,22-26), ka shtuar në 11–12,9 letra të tjera dhe tregimin e ngjarjeve që janë të kohëve të fundit të mbretërimit të Antiokut IV, që do të vendoseshin mes kk 8 dhe 9.

Libri është i rëndësishëm për informatat që përmban mbi ringjalljen e të vdekurve. (krh. shënimin në 7,9; 14,46), ndëshkimet në botën e përtejme (6,26), lutja për të vdekurit (12,41-46 dhe shënimi), meritat e martirëve (6,18–7,41), ndërmjetësimi i shenjtërve (15,12-16 dhe shënimi). Këto mësime, të cilat kanë të bëjnë me çështje të lëna të papërcakuara nga shkrimet e tjera të BV, justifikojnë autoritetin që Kisha i ka njohur këtij libri.

Sistemi kronologjik i përdorur nga secili prej dy autorëve të librave të Makabenjve është më i qartë pas zbulimit të një rrase kuneiforme, që është një fragment kronologjie/i historisë së mbretërve seleucid. Kjo ka lejuar të përcaktojmë datën e vdekjes të Antiokut Epifan. Mundemi kështu të vëmë re që 1Mak ndjek llogaritjen maqedonase, që niset nga tetori 312 para Kr., kurse 2Mak ndjek atë judease, e ngjashme me llogaritjen babilonese, që niset nga muaji Nisan (3 prill) të 311. Ka megjithatë dy përjashtime: në 1Mak ngjarjet e vetë tempullit dhe të historisë judaike janë përshtatur duke ndjekur kalendarin judeas-babilonez (1,54; 2,70; 4,52; 9,3.54; 10,21; 13,41.51; 14,27;16,14), ndërsa letrat e cituara në 2Mak 11 ndjekin llogaritjen maqedonase, e cila është krejtësisht normale.

Teksti na është transmetuar nga tri kode me shkronja kapitale ("unciales"): Sinaitiku, Aleksandrini dhe Venetiku, dhe nga tridhjetë kode me shkronja të vogla; por në Sinaitikun (që ka më shumë autoritet) pjesa përkatëse 2Mak për fat të keq ka humbur. Kodet e vogla, që vërtetojnë rishikimin e priftit Luçian (300 pas Kr.), nganjëherë risjellin një tekst më të lashtë se ato të dorëshkrimeve të tjera greke, tekst që gjendet në Antikitetet judaike të historikut Josef Flavio, që ndjek përgjithësisht 1Mak dhe injoron 2Mak. Edhe vetë lat. përkthen një tekst grek që ka humbur dhe që është shpesh më i mirë se ai i dorëshkrimeve të njohurive tona. Në Vulgatën, teksti i librave të Makabenjve nuk është vepër e sh. Jeronimit (për atë këto dy libra nuk ishin kanonik), por ka hyrë me një reçension dytësor.

Libri i parë
i Makabenjve

I. PARATHËNIE

Aleksandri i Madh e ndarja e perandorisë

1 [1]Pasi Aleksandri biri i Filipit, maqedonas, që më parë mbretëroi
në Greqi, doli nga dheu Ketim, e goditi Dariun, mbretin e
persianëve e të medëve, [2]ndërmori shumë luftëra, pushtoi
qyteza dhe i vrau mbretërit vendës, [3]atëherë arriti deri në skajin e 4 (volg.)
tokës e pushtoi shumë popuj. Atëherë toka mbarë heshtoi para tij, iu
rrit mendja e zemra iu mbush me kreni. [4]Bashkoi një ushtri tejet të
fortë, nënshtroi krahina, kombe e princa e i bëri t'i paguajnë të dhjetat
e varësisë. [5]Atëherë u sëmur dhe e pa se po vdiste. [6]I thirri oficerët e
vet, bujarët që kishin qenë rritur bashkë me të që në moshën e re dhe,
ndërsa ishte ende gjallë, ua ndau mbretërinë e vet. [7]Aleksandri vdiq
pasi kishte mbretëruar dymbëdhjetë vjet. [8]Oficerët e morën pushtetin
secili në krahinën e vet. [9]Pas vdekjes së tij të gjithë u kurorëzuan,
kështu edhe bijtë e tyre pas tyre gjatë vjetëve vijues. Kështu u
shumëzuan të këqijat mbi tokë.

Antioku Epifan dhe depërtimi i helenizmit në Izrael

[10]Prej tyre ngalliti një pinjoll i patenzonë, Antiok Epifani, biri i 2Mak 4,7
mbretit Antiok, që kishte qenë në Romë peng. Ky u bë mbret në vitin
njëqind e tridhjetë e shtatë të mbretërisë së grekëve.

1,1 *Ketim*: ishin disa banorë të Kition, e përgjithësisht, të ishullit të Çipros (Zan 10, 4; 1 Kor 1, 7; Is 23, 1). Termi pastaj u zgjërua edhe ishujve (Zan 2,10; Ez 27,6) si dhe krahinave në perendim, si Maqedonia (8,5), dhe në fund botës romake. – Greqi: termi nuk është i kufizuar vetëm Greqisë posaçërisht të quajtur; hebr. *Iawan*, që i përket (Is 66,19; Ez 27,13), tregon kryesisht Ionian, në Asinë e vogël.

1,7 *vdiq*: në qershorin e 323 para Kr. – Kjo mbledhje bëri të lind ideja e një ndarje me vdekjen e Aleksandrit; në fakt, vetëm pas batejës në Isso, në 301, përpjekjet për një ndarje morën mbizotërim mbi formën e perendorisë së vetme. Edhe Danieli (8,8.22; 11,4) bën një aluzion mbi ndarjen e perendorisë.

1,10 *Antiok Epifani* (175-164): vëllai i vogël i Seleukut IV dhe djali i Antiokut III. Titulli mbretëror *epiphanes* («që shfaqet me madhështi») tregon pretendimin e mbretit që të jetë shfaqja në tokë e Zeusit. – *në Romë*: Antioku ishte pjesëtar i pengut që i ati u kishte dorëzuar Romakëve, pas disfatës në Magnesia të Sipilo në 189. – *e Grekëve*: pra në kohën e seleucidëve, që në Siri fillon në vjeshtën e 312 (datë konvencionale e themelimit të Antiokisë) dhe në Babiloni në pranverën e 311.

||2Mak 4,9-17 [11]Ndër ato ditë u ngritën nga Izraeli disa njerëz të këqij, të cilët
ua mbushën mendjen një shumice duke u thënë: «Të shkojmë e të
bëjmë lidhje me kombet që na rrethojnë, sepse, qysh se u ndamë prej
tyre, na gjetën shumë të këqija». [12]Shumicës i pëlqeu kjo gjë. [13]Disa
prej popullit morën vendim e shkuan te mbreti, i cili u dha të drejtë
t'i shtien në veprim doket e paganëve. [14]Ndërtuan në Jerusalem
një gjimnastikore sipas dokeve të paganëve; [15]e ndreqën shenjën e
1Kor 7,18 rrethprerjes, i ranë mohit besëlidhjes së shenjtë dhe u shoqëruan me
paganë: u shitën për të bërë të keqen.

Sulmi i parë kundër Egjiptit e plaçkitja e Tempullit

[16]Kur Antioku e përforcoi pushtetin e vet, ai synoi të pushtojë
2Mak 5,1; Egjiptin që të mbretronte mbi të dy mbretëritë. [17]Hyri në Egjipt me një
Dan 11,25-28 ushtri tejet të madhe, me karroca lufte, me elefantë, me kalorës e me
anije të shumta. [18]Nisi luftën kundër Ptolemeut, mbretit të Egjiptit.
Ptolemeun e kapi frika prej tij dhe iku. Shumë njerëz mbetën të vrarë.
[19]U pushtuan fortesat e Egjiptit e Antioku e plaçkiti dheun e Egjiptit.
[20]Pasi e theu Egjiptin, Antioku u kthye në vitin njëqind e dyzet e
tre dhe e sulmoi Izraelin, e me një ushtri të madhe hyri në Jerusalem.
[21]Me kreni të madhe hyri në Shenjtërore, rrëmbeu lterin e artë,
shandanin e dritës me të gjitha veglat e tija, [22]tryezën e kushtimit
të bukëve, enët e njomjes, gotat, kemoret e arta, velin, kezat dhe të
gjitha stolitë e arta në ballanikun e Tempullit dhe s'la gjë. [23]Plaçkiti
2Mak 5,21 argjend, ar dhe enët e çmueshme; i gjeti dhe i rrëmbeu vishtarët e
fshehtë. [24]Pasi mori krejt çka gjeti, u kthye në vendin e vet, vrau

1,11 *njerëz të këqij*: kuptimin e plotë të fjalës d.m.th. "shkelës të Ligjit", shprejhe që LXX përkthen zakonisht me hebr. "bijë të Belialit"(Lp 13,14; etj.)

1,13 *e paganëve*: është shprehje e barazvlefshme e fjalës hebraike *góyîm*, që shpesh përcakton shtetet pagane, në kundërshtim me «popullin (e Israelit)», am, edhe pse ka disa përjashtime (3,59; 8,23s; 9,29; krh. Zan 12,2; Dal 32,10; etj.) BJ përkthen: «e paganëve».

1,15 Feja, Ligji, traditat bënin Judenjt një grup në vete, një trup të huaj në botën lindore, të bashkuar dhe të helenizuar pas pushtimit të Aleksandrit. Asimilimi, që sillte dobitë njerëzore të qytetërimit, nuk mund të realizohej përveçse duke shkatërruar strukturat që garantonin dlirësinë e fesë. Ndryshimet, edhe pse nuk konsistojnë akoma në praktikat e idhujtarisë që mbreti do të imponoj shtatë vjet më vonë, shtonin rastet për të marrë pjesë në këto praktika. Është kjo dramë që ndodh në thelbin e 2 librave të Mak. Lëvizja e Judenjve grekëdashës s'mund t'mos e gjente mbështetjen e Antiokut Epifan, mbështetës entuziast i kulturës greke (krh. rr 41-51).

1,16-28 Bëhet fjalë për fushatën e parë kundër Ptolemeut Filometor, në 169. Kjo hiqet nga autori i librit të 2Mak, i cili përmend vetëm "ekspeditën e dytë" (2Mak 5,1), që këtu është hequr. Rënditja e ngjarjeve duket më e qartë në librin e Danielit: 11,25-27, fushata e parë; rr 28: grabitja në tempull; rr 29 fushata e dytë dhe ndërhyrja e romakëve; rr 30 shtypja në Jeruzalem; rr 31-39 zhdukja e kultit.

1,17 *elefantë*: vinin nga India dhe qendra kryesore e rritjes së këtyre kafshë lufte (krh. k 6) ishte Apamea.

1,24 Mendjemadhësia e Epifanit,

shumë njerëz e fliste me krenari të madhe.

25U bë vaj i madh në Izrael
  në çdo vend të tyre.
26Rënkuan prijës e pleq,
  u mekën të reja e të rinj,
  u zhduk bukuria e grave.
27Çdo dhëndërr vajit ia nisi,
  në zi u mbështoll në dhomën e vet nusja.
28U trand toka për banorët e vet,
  mbarë shtëpia e Jakobit u mbulua me turp.

Mbikëqyrësi i tatimeve e ndërtimi i Qytezës

29Pas dy vjetëve mbreti dërgoi mbikëqyrësin e tatimeve në qytetet e Judës. Ai erdhi në Jerusalem me një ushtri të madhe. 30Ai u drejtoi me dredhi fjalë paqeje edhe ata i besuan. Atëherë u sul papritmas kundër qytetit, i dha goditje të mëdha e vrau shumë nga populli i Izraelit. 31Plaçkiti gjithçka pati në qytet, qytetin e dogji, i rrënoi shtëpitë e tija dhe ia rrafshoi muret e rrethimit. 32Gra e fëmijë u morën në skllavëri dhe i rrëmbyen për vete të gjitha bagëtitë. 33Qytetin e Davidit e ndërtuan me mur të madh e të fortë e me pirgje të forta dhe kështu u bë fortesa e tyre. 34Në të venduan njerëz të poshtër, njerëz të pashpirtë, të cilët u forcuan brenda. 35Grumbulluan armë e ushqime e, si e plaçkitën Jerusalemin, prenë e venduan aty dhe u bënë një kurth i madh. 36U bë pritë për Shenjtëroren, kundërshtar i keq i përhershëm i Izraelit. 2Mak 5,24-26

37Përreth Shenjtërores gjak të pafajshëm derdhën
  dhe e dhunuan Vendin e shenjtë.
38Nga dhuna e tyre jerusalemasit ikën,

që e barazonte veten me Zeusin, u kishte bërë përshtypje bashkëkohësve të tij, që duke luajtur me emrin e tij, e thërrisnin *epimanes*, d.m.th. i «çmendur». (krh. 2Mak 5,17.21; 9,4-11; Dan 7,8.25; 11,36).

1,25-28 Është kompozimi i parë poetik i librit (krh. rr 37-40; 2,8-13; 3,3-9.45; 14,415).

1,29 *mbikqyrësin e tatimeve*: me LXX; BJ supozon: «misarkën», sipas 2Mak 5,24 (që i shton emrin: Apolonio); dy fjalët në hebraisht janë shumë të ngjashme. – Misarka udhëhiqte mëditësit e Misisë, ja nga vjen emri i tij. Ai erdhi në Jerusalem në 167. Takohet në 3,10.

1,30 *me poshtërsi*: BJ përkthen: «me mashtrim», më shumë besnikëri me LXX. – *goditje të mëdha*: BJ ka: «një goditje të ashpër».

1,33 Emri *Qyteti i Davidit* i ishte shtrirë gjithë kodrës së madhe perendimore. U bë Kala, në greqisht *Akra*, kjo lagje do të mikpresë trupat siromaqedonse dhe të Judenjve helenikëbërës. Do të jetë një këcënim për tempullin që ndodhet në perendim, në një nivel më të ulët, mbi atë që atëherë quhej mali i Sionit. Toponomia e kësaj epoke nuk i korrespondon asaj të periudhës së Davidit (krh. 2Sam 5,9 +).

qyteti u bë vendbanim i të huajve,
u bë i huaj për njerëzit e vet,
bijtë e tij e lanë e shkuan!
39Shenjtërorja e tij e shkretë mbeti si shkretëtira,
të kremtet e tija u kthyen në vajtime,
të shtunat e tija në poshtërsi,
nderi i tij në çnderim u kthye.
40Sa më të madh që e pat nderin,
aq më fort iu shtua çnderimi,
madhëria e tij u kthye në zi!

Vendohen kultet pagane

41Atëherë mbreti Antiok shkroi një shpallje për mbarë mbretërinë
që të gjithë të trajtonin një popull të vetëm 42e t'i lënë doket e veta. Të
gjitha kombet e pranuan urdhrin e mbretit Antiok. 43Shumë edhe prej
izraelitëve pranuan hyjnderimin e tij, u flijuan idhujve dhe e prishën të
shtunën. 44Mbreti dërgoi në Jerusalem e në qytetet e Judesë me anë të
të dërguarve të vet letra që t'u përshtaten dokeve të paganëve vendës,
45të mos kushtojnë fli shkrumbimi, therore, fli kushti në Tempullin
e Hyjit, të mos kremtohen më të shtunat e të kremtet, 46të dhunohet
Shenjtërorja e gjithçka është e shenjtë, 47të ndërtohen lterë, tempuj
e idhuj, të flijohen thi e kafshë të papastërta, 48t'i lënë fëmijët pa
rrethprerë, të bëhen të papastër me çdo lloj papastërtie e irie, 49kështu
që ta harrojnë Ligjin e t'i ndërrojnë të gjitha doket e shenjtërimit.
50Kush të mos e dëgjojë fjalën e mbretit Antiok, dënohet me vdekje.
51Lidhur me të gjitha këta urdhra mbreti i shkroi mbarë mbretërisë së
vet, caktoi mbikëqyrës mbi mbarë popullin dhe u urdhëroi qyteteve të
Judës të flijojnë në çdo qytet. 52Qe shumicë nga populli që u bashkuan
me ta, me të gjithë ata që e tradhtuan Ligjin e bënë të këqija të mëdha
në vend. 53E shtrënguan Izraelin të fshihet në çdo vend të fshehtë.

54Me pesëmbëdhjetë të muajit Kasleu të një qindedyzetepestin vit,
Dan 9,27; 11,31 mbreti e ndërtoi Irinë e shkretimit mbi lterin e flive të shkrumbimit
dhe në qytete të Judës përreth lterë, 55para dyrve të shtëpive në sheshe,
digjnin kem. 56Librat e Ligjit që i gjetën, pasi i shqyenin, i digjnin në

1,44 *letra*: i shqetësuar për bashkimin e perendorisë, Antioku Epifan u imponoj Judenjve zakonet pagane, duke e hequr kështu dekretin që Antioku i III e kishte lëshuar në 198, në të cilin thuhej se ligji i Moisiut ishte i njohur si statut legal i tyre (si kishin bërë edhe mbretërit persian pas mërgimit). Besnikëria ndaj Ligjit bëhej kështu një akt kryengritës politik: për këtë arsye u bë persekutimi. Liria fetare do të rikthehet me një rishkrim të Antiokut V (6,57-61; 2Mak 11,22-26).

1,54 *njëqindedyzetepestin*: të erës së seleukëve që fillon në pranëverë. Jemi në dhjetorin e 167. – *Irinë e shkretimit*: krh. Dan 9,27; 11,31; është altari i Baal Shamem («Zoti i qiejve») ose Zeusi i Olimpit, i ndërtuar sipër altarit të madh të flijimit.

1,56-57 *librat e Ligjit*: «libri i beslidhjes» ose «libri i Ligjit»: këtu, Pesëlibërshi.

zjarr. 57Nëse te ndokush gjendej ndonjë libër i besëlidhjes ose që e
pranonte Ligjin, vritej me urdhrin e mbretit. 58Pasi fuqinë e kishin në
dorë, bënin kështu kundër Izraelit, kundër atyre që i zbulonin muaj
për muaj në qytete. 59Më njëzet e pesë të muajit flijonin mbi lterin që e
kishin ndërtuar mbi lterin e flive të shkrumbimit. 60Gratë që i kishin ‖2Mak 6,10
rrethprerë fëmijët e vet, i vritnin në bazë të shpalljes 61ua varnin
fëmijët për qafe i vritnin edhe anëtarët e familjes së tyre si dhe ata
që i kishin rrethprerë. 62Megjithëkëtë, një shumicë në Izrael qenë të
guximshëm e qëndroi e fortë e nuk hëngri ushqime të papastërta:
63më parë zgjodhën vdekjen se të ndoten me ushqime të papastërta
e ta prishin Besëlidhjen e shenjtë: bënin vdekjen! 64Vërtet një felgrim
tejet i madh bënte kërdi mbi Izraelin!

II. MATATIA NIS LUFTËN E SHENJTË

Matatia e të bijtë

2 1Ndër ato ditë Matatia, biri i Gjonit, biri i Simonit, prift nga
të bijtë e Joaribit, e la Jerusalemin e nguli në Modin. 2Kishte 1Kro 24,7
pesë djem: Gjonin, të quajtur Gadi, 3Simonin, të quajtur Tasi,
4Judën, të quajtur Makabé, 5Eleazarin, të quajtur Abaron, edhe
Jonatanin, të quajtur Afus. 6Duke parë hyjshmitë që bëheshin në Jude
e në Jerusalem, Matatia 7tha: «I mjeri unë! Vallë, a linda për ta parë
rrënimin e popullit tim e rrënimin e Qytetit të shenjtë? Rrinin aty me
duar në ijë, ndërsa jepej ndër duart e armiqve edhe Shenjtërorja në
duar të të huajve!

1,59 *njëzet e pesë të muaji*: ditëlindja e mbretit (krh. 2Mak 6,7), që ishte edhe inagurimi i altarit. Tri vite më vonë, të njëjtën ditë, Juda do të kremtojë kushtimin e altarit (4,52).

k 2 Përndjekja provokon një rigjallërim të ndërgjegjes fetare. Kundërshtimi i helenizmit merr formën e një ndërhyrjeje të dhunshme (2,15-28) ose të një qëndrese pasive (2,29-38) dhe, në fund, të një lufte të shenjtë, qysh nën Mattatinë (2,39-48), nën Judën Makabeo (kk 3–5). Ky i fundit kishte kuptuar se mbijetesa e fesë ishte e lidhur me pavarësinë e shtetit; për këtë arsye lufta do të vazhdojë edhe pas njohjes së lirisë fetare (6,57-62). Por spostimi i problemit në fushën politike i hapte rrugë komplotit dhe luftës mes partive, që zënë gjithë pjesën e fundit të librit. Këto luftra mbërritën në atë pikë saqë i hollën poshtë shqetësimet fetare dhe zhvlerësuan, në sy të njerëzve me të vërtet fetarë, shtëpinë e Asmonejt, të dalë nga Makabejt.

2,1 *Ioarib*: kryetar i të parës ndër njëzetekatër klasët meshtarake, ndërsa ajo e Iedaiá, paraardhës i Oniadit, sipas Giusseppe Flavios ishte vetëm e dyta (krh. 1Kro 24,7, ku LXX ka: "Iarib" dhe TM: "Ioiarib"). Por ndoshta kjo parësi është një përpunim i tekstit, pas hyrjes së Makabenjëve si meshtarë të lartë (10,20).

2,2-5 Gadi, Abaron, Afus mund të kenë domethënje: "me fat", "i zgjuar", "i preferuari"; Makabe do të thotë: "se e ka kokën në formë çekiçi" (krh. hebr. maqebbebet) ose të jetë forma e shkurtër e *Maqqabyahû*, "emërtimi i JHWH", duke u bazuar në Is 62,2. Tassì nuk ka një domethënie të sigurtë.

[8]Tempulli i tij u bë si njeriu i pander,
[9]enët nderi i tij, u rrëmbyen si pre,
foshnjat e tija u prenë në fyt në sheshet e tija,
djelmoshat e tij i preu shpata e armikut!
[10]Cilit popull s'i kaloi në trashëgim mbretëria e tij,
e s'ia mori plaçkat e tija?
[11]U mor gjithë stolia e tij.
Ishte i lirë e u bë skllav!
[12]Ja, vendi ynë i shenjtë
bukuria jonë, nderi ynë
u shkretuan, i përdhosën paganët!
[13]E ç'na duhet më të jetojmë?».

[14]Matatia e bijtë e tij i shqyen petkat e veta, veshën grathoret e bënë vaj të madh.

Prova e flijimit në Modin

[15]Ndërkaq oficerët e mbretit, të caktuar për ta bërë popullin të bjerë nga besimi, erdhën në Modin për të flijuar. [16]Shumë prej izraelitëve shkuan me ta, kurse Matatia e bijtë e tij ndenjën mbanë. [17]Të dërguarit e mbretit morën fjalën e i thanë Matatisë: «Ti je njeri me autoritet, bujar dhe i madh në këtë qytet, të përkrahin djemtë e vëllazëria. [18]Tash, afrohu i pari dhe kryeje urdhrin e mbretit, siç bënë popujt e tjerë, të gjithë madje edhe njerëzit e Judesë që nuk e lënë Jerusalemin e do të bëhesh ti e bijtë e tu miqtë e mbretit, e do të keni për shpërblim argjend e ar e dhurata të shumta». [19]Matatia mori fjalën e foli me zë të lartë: «Edhe në qoftëse të gjitha kombet, që i përkasin perandorisë së mbretit, e dëgjojnë mbretin, duke e lënë secili hyjnderimin e etërve të vet dhe i pranojnë urdhërimet e mbretit, [20]unë, bijtë e mi e vëllezërit e mi do të jetojmë sipas Besëlidhjes së etërve tanë. [21]Mos e thëntë Zoti ta lëmë Ligjin e urdhërimet! [22]Prandaj, s'do t'i dëgjojmë urdhrat e mbretit t'i shmangemi besimit tonë as djathtas as majtas». [23]Posa i kreu këto fjalë, një judeas u çua, ndër sy të të gjithëve, nisi të flijojë në lterin në Modin sipas urdhrit të mbretit. [24]Kur e pa Matatia, zelli i mori flakë, i gufoi zemra nga felgrimi i drejtë, u sul dhe e theri

2,8 *i pander*: *adoxos* dshk. grekë e latinë; ndonjë dshk. grekë ka: «fisnik», *endoxos*. Me sa duket testi origjinal kishte: «jo fisnik» (hebraizëm) dhe jo (mohimi) ka rënë rastësisht ose për varje ndërgjegjeje.

2,18 *miqtë të mbretit*: emërtim nderi i trashëguar nga oborret persiane: përfshinte gradë të ndryshme. «Miqtë e mbretit» kishin mundësi të hynin tek mbreti, dhe në raste të veçante mund t'iu besonte ndonjë detyrë (krh. 3,38; 7,8; 10,16.20.60.65; 11,27.57; 14,39; 15,28; 2Mak 8,9).

2,21 *mos e thëntë Zoti*: BJ përkthen: "Zoti na rujtë"; shprehje biblike, por LXX fjala «Hyj» nënkuptohet (krh. 3,18+).

2,24 *felgrimi i drejtë*: fj.fj.: *«(një zemërim)* sipas Ligjit» (krh. Lp 13,7-12). – Zelli për Ligjin është një karakteristikë e

judeun mbi lter. 25Po aty për aty e vrau edhe të dërguarin e mbretit që
i shtrëngonte të flijojnë dhe e rrafshoi lterin. 26Zelli i tij për Ligjin qe
si zelli i Fineesit kundër Zamriut, birit të Salomit. 27Atëherë Matatia Nr 25,6-15
nisi të bërtasë me sa zë kishte nëpër qytet: «Secili që ka zell për Ligjin
e dëshiron ta mbrojë Besëlidhjen, le të vijë pas meje!». 28Atëherë iku 2Mak 5,27
në male ai e bijtë e tij duke lënë gjithçka kishin në qytet.

Prova e së shtunës në shkretëtirë

29Atëherë shumë njerëz, që e kishin për zemër drejtësinë e të
drejtën, shkuan për të jetuar në shkretëtirë. 30Ata, bijtë e tyre, me gra
e me bagëti të tyre, i kishin rënduar shumë të vështira. 31U lajmëruan
njerëzve të mbretit dhe ushtrisë që ishte në Jerusalem, në Qytetin e
Davidit, se disa njerëz, që s'e kishin dëgjuar urdhrin e mbretit, kishin
zbritur në vende të fshehta nëpër shkretëtirë. 32Shkuan shumë për t'i
ndjekur, i zunë, ngulën fushimin përballë tyre dhe u bënë gati për t'i
sulmuar ditën e shtunë. 33U çuan fjalë: «Mjaft më! Dilni e bëni sipas ‖2Mak 6,11
urdhrit të mbretit e do t'ju falet jeta!». 34Ata përgjigjën: «S'do të dalim
as s'do ta zbatojmë urdhrin e mbretit për ta dhunuar ditën e shtunë».
35Ata u sulën kundër tyre. 36Por, këta nuk kundërshtuan, s'qitën
asnjë gurë as kundër tyre as s'i mbrojtën vendet e veta të fshehta.
37Vendosën: «Le të vdesim të gjithë në pafajësinë tonë! Qielli e toka
janë dëshmitarë për ne se po na vritni padrejtësisht!». 38Ata u lëshuan
në luftë kundër tyre ditën e shtunë: mbetën të vrarë ata, gratë e tyre,
fëmijët e tyre dhe bagëtitë e tyre, përafërsisht një mijë njerëz.

Veprimtaria e Matatisë dhe e partisë së tij

39Matatia e miqtë e tij e morën vesh, u bënë vaj të madh 40e i thanë
njëri tjetrit: «Nëse të gjithë bëjmë si bënë vëllezërit tanë e nëse nuk
do të luftojmë kundër paganëve për jetën tonë e për ligjet tona, s'do
të vonojnë të na zhdukin nga toka». 41Po atë ditë morën këtë vendim:
«Çdo njeri që do të vijë ditën e shtunë të luftojë kundër nesh, do të
lufotjmë kundër tij e s'do të vdesim të gjithë si vdiqën vëllezërit tanë
në strehimore».
42Atëherë u bashkua me ta grupi i asidenjve, trima të spikatur

devotshmërisë së kësaj epoke. Në shekullin që vjen, merr një karakter politik, me partinë e zelotëve.

2,34 Dal 16,29 nuk lejon të dilet jashtë shtëpisë në ditën e shtunë (krh. Dal 20,8+); një nga tekstet e Kumranit, *Dokumenti i Damaskut*, përcakton (krh. Nr 35,4v) se mund të ecet njëmijë kubit në ditën e shtunë jashtë qytetit, dymijë nëse do të duhej të çohej grigja në kullotë, ndërsa përjashton praktikisht çdo lloj aktiviteti tjetër (krh. Nah 13,15v). Në fakt rebelët do të kuptojnë shumë shpejt se do t'u duhet të mbrohen edhe në ditën e shtunë (rr 40) e Jezusi do të thotë se «e shtuna është bërë për njeriun dhe jo njeriu për të shtunën» (Mk 2,27).

2,42 *asidenjve*: formë e helenizuar e hebraishtes *hasîdîm*, të «butët»: bashkësi e Judejnve të dhënë pas Ligjit; vendosën qëndresë ndaj influencës pagane përpara

nga Izraeli, të gjithë njerëz të dhënë për Ligjin. [43]Gjithashtu edhe
ata që iknin për shkak të përndjekjeve u bashkuan me ta e u bënë
ndihmë atyre. [44]Kështu formuan një ushtri dhe i goditnin fajtorët me
hidhërim dhe njerëzit e këqij me felgrim; një pjesë tjetër iku për të
gjetur shpëtim ndër kombe. [45]Matatia e shokët e tij përshkuan vendin
e rrënuan lterët [46]dhe i rrethprenë përdhunë fëmijët e të gjithë që i
gjetën që nuk ishin rrethprerë, brenda kufijve të Izraelit. [47]I përndoqën
krenarët e ndërmarrja e tyre përparoi në dorën e tyre. [48]E mbrojtën
Ligjin nga dora e paganëve e nga pushteti i mbretit dhe nuk e lanë të
çojë krye mëkatari.

Testamenti dhe vdekja e Matatisë

[49]Ndërkaq Matatisë po i afrohej dita e vdekjes dhe ai u tha të bijve:
«Ja, tash e mori në dorë sundimin krenia e poshtërsia, erdhi koha e
shkatërrimit dhe e felgrimit të përmnershëm. [50]Juve, tash, o bij, u
përket të keni zell për Ligjin. Jepeni jetën tuaj për Besëlidhjen e etërve
tuaj. [51]Kujtoni veprat që i kryen etërit në kohën e tyre e do të fitoni
Zan 15,6+ nder të madh e emër të përhershëm. [52]Vallë, a nuk u dëftua Abrahami
Zan 37; 39-41 besnik në provë dhe kjo iu çmua drejtësi? [53]Jozefi në kohën e ngushticës
Nr 25,6-13 së vet e mbajti Ligjin dhe u bë zotëria i Egjiptit. [54]Fineesi, ati ynë, pse
dëftoi zell të madh, fitoi besëlidhjen e priftërisë së pambarueshme.
Nr 13,30; 14,24 [55]Jezusi pse e çoi në vend urdhrin, u bë gjyqtar në Izrael. [56]Kalebi pse e
2Sam 7 dëshmoi të vërtetën në mbledhje, fitoi trashëgimin. [57]Davidi, në saje të
1Mbr 19,10.14; 2Mbr 2,11-12 mëshirës së vet, fitoi fronin e mbretërisë së pambarueshme. [58]Elia pse
Dan 3 digjej nga zelli i Ligjit, u pranua në qiell. [59]Anania, Azaria e Misaeli,
Dan 6 pse patën besim të fortë, qenë shpëtuar nga flaka. [60]Danieli, në saje
të pafajësisë së vet, qe shpëtuar nga goja e luanëve. [61]Kështu kujtoni
nga breznia në brezni, se të gjithë ata që shpresojnë në të, kurrë
nuk do të mbarojnë keq. [62]Mos kini frikë prej fjalëve të mëkatarit,
sepse nderi i tij mbaron në pleh e ndër krimba: [63]sot lartësohet e nesër
s'mund të gjendet, sepse kthehet në pluhur nga edhe erdhi e marrin
fund synimet e tija. [64]Jini të fortë, bijtë e mi, e burrërisht mbajeni

Makabenjve e formuan grupet sulmuese të Judës (krh. 2Mak 14,6), pa e lënë vetën të kufizohet në strukturën politike të Asmoneive (krh. 7,13). Sipas Jozef Flavios, nën mbretërinë e Gjônatasit, rreth 150, u ndanin në farisejnë (Mt 3,7+; Vap 4,1+) dhe eseni, të njohur më mirë pas zbulimeve të Kumranit (krh. *Ant. Giud.* XIII, 171-173, ku flitet për tre rryma mendimesh të Judenjve, dhe ishin farisei, saducej dhe eseni).

2,48 *nuk e lanë të çojnë krye mëkatarët*: fj.fj.: «nuk i dhanë një bri mëkatërotit»; mbi këtë simbol biblik të forcës, krh. Ps 18,3+; dhe krh. Dan 7-8.

2,49-69 Ky testament sjell në mendje lavdërimin e etërve të Sir 44-50.

2,54 *Fineesi*: autori shoqëron me kryepriftin bashkëkohor, Simonin II, Eleazarin, birin e Aronit e atin e Fineesit, nga i cili e kanë prejarrdhjen Sadok dhe Oniardët: ligjshmëria e meshtarisë së asmoneos përpara syve të tij duket e sigurt.

2,62 *mëkatarit*: pa dyshim Antioku Epifan (krh. 1,10; 2,48?; 2Mak 9,9).

Ligjin, sepse në të do të jeni të lavdishëm. [65]Ja, Simoni, vëllai juaj! E di se është njeri i mençur: dëgjojeni gjithmonë: ai do të jetë ati juaj. [66]Juda Makabe, trim i zgjedhur që prej rinisë së vet, le t'ju jetë prijësi i ushtrisë, ai do ta udhëheqë luftën e popullit. [67]Mblidhni rreth jush të gjithë ata që e zbatojnë Ligjin dhe ahmerruni për popullin tuaj. [68]Kthejuni ndëshkimin e duhur paganëve e zbatoni rregulloret e Ligjit». [69]Atëherë i bekoi e u bashkua me etërit e vet. [70]Vdiq në vitin njëqind e dyzet e gjashtë. Qe varrosur në varret e etërve të vet në Modin. Mbarë Izraeli i bëri gjëmë të madhe.

III. JUDA MAKABE KRYETARI I JUDENJVE (166 - 160. PARA KR.)

Lavdërim Judës Makabe

3 [1]Në vend të tij u vu i biri, Juda që quhet Makabé. [2]I ndihmonin të gjithë vëllezërit e tij si edhe të gjithë ata që i ishin mbështetur babës së tij. Me gëzim luftonin luftën e Izraelit.

[3]Zërin e mirë ia hapi popullit të vet,
si vigan në pancir u vesh,
armët e luftës në ijë i ngjeshi
e në luftime të ashpra ra
duke mbrojtur me shpatë fushimin!
[4]Në luftëra qe porsi luani,
zog luani kur në gjoje ulëron!
[5]I ndoqi të këqijtë duke i gjurmuar,
i dogj përndjekësit e popullit të vet.
[6]Prej frikës së tij u strukën të mbrapshtët,
të turpëruar bakëqijtë mbetën,
përparoi në dorë të tij shpëtimi!
[7]Shumë mbretërve u shkaktoi kokëçarje
e Jakobin me vepra e kënaqte;
për jetë të jetës do të jetë
i bekuar kujtimi i tij.
[8]I përshkoi qytetet e Judës,

2,65 *Simoni*: fj.fj.: «Simoni» Simoni është emri semit i djalit të dytë të Matatisë (krh. 2,3), ndërsa Simone është një emër grekë i zgjedhur për omofoninë. – Pavarësisht nga mosha dhe nga cilësitë e tij, do të jetë vetëm i treti që merr përsipër udhëheqjen e popullit (krh. k 3), ndërsa Simon është një emër grek, i zgjedhur për të njëjtën tingull. – Pavarësisht nga mosha e tij dhe cilësitë e tij, do të jetë vetëm i treti që ndëmerr drejtimin e popullit (krh. k 13).

i shpërndau të patenzonët prej tij
e ia hoq Izraelit hidhërimin.
9I shkoi zëri deri në skajet të tokës,
i bashkoi ata që kishin tretur.

‖2Mak 8,1-7

Arritjet e para të Judës

10Apoloni bashkoi disa paganë dhe një ushtri të madhe nga Samaria
për të luftuar kundër Izraelit. 11E mori vesh Juda dhe i doli para ta
ndeshë. E mundi dhe e vrau. Shumë mbetën të plagosur për vdekje
e të tjerët morën ikjen. 12Morën pre prej tyre. Juda e mori shpatën
e Apolonit. E përdoroi në luftë gjatë gjithë jetës së vet. 13Kur Seroni,
komandanti i ushtrisë së Sirisë, mori vesh se Juda kishte bashkuar
rreth vetes njerëz besimtarë e të gatshëm për luftë, 14tha: «Do t'i qes
zërin vetes e do të nderohem me lavdi në mbretëri. Do ta mundi Judën
dhe ata që janë me të, dhe e përbuzin urdhrin e mbretit». 15U nis, pra,
ai e me të një ushtri shumë e fortë të patenzonësh si ndihmë e tij për
t'iu ahmarrë izraelitëve. 16U afrua deri në tatëpjetën e Betoronit e
Juda i doli para me pak njerëz. 17Kur e panë ushtrinë, duke u afruar
përballë tyre, njerëzit i thanë Judës: «Si do të mundemi ne kaq pak
të luftojmë kundër një ushtrie kaq të madhe? Për më tepër jemi të
këputur se sot s'kemi ngrënë asgjë!». 18Juda u përgjigji: «Është punë
e lehtë që shumica të bjerë në duar të pakicës. S'ka dallim për Qiellin
1Sam 14,6 të shpëtojë me anë të shumicës ose të pakicës, 19sepse fitorja në luftë
nuk varet nga ushtria e madhe, por fuqia që vjen nga Qielli. 20Këta
vijnë kundër nesh plot kreni e bakeqësi për të na zhbirë ne, gratë tona
e bijtë tanë e për të na plaçkitur, 21kurse ne luftojmë për të shpëtuar
jetën e ligjet tona. 22Vetë Zoti do t'i asgjësojë para syve tanë! Mos ua
kini aspak frikën!». 23Si foli kështu, u sul papritmas kundër tyre. Para
Joz 10,10 Judës u shpartallua Seroni e ushtria e tij. 24I ndoqi shpatit të Betoronit
deri në fushë. Prej tyre mbetën të vrarë tetëqind burra, kurse të tjerët
ikën në krahinën e filistenjve. 25Kështu zuri të përhapet frika e Judës
dhe e vëllezërve të tij dhe paganët përreth i pushtoi tmerri. 26Zëri i
tij arriti deri te mbreti e të gjithë popujt flisnin për luftërat e Judës.

3,10-25 Këto dy përplasje nuk janë të referuara nga 2Mak.

3,10 Sipas Jozef Flavios, Apollònio (krh. 1,29 +) është sundimtari i Samarisë.

3,18 *për Qiellin*: me dshk. grekë e Vet.lat.; tjerët gr. e Vulg. kanë «për Zotin e qiellit»; por 1Mak, për respekt, e shmang rregullisht fjalën «Zot»: rr 19.50.60; 4,10.40.55; 9,46; krh. 2Mak 9,4.

3,18-22 Nxitje në stilin e ligjit të pëtërirë (krh. p.sh. Lp 1,29vv; 3,18–22; 9,1v; etj.). Letërsia judaike e kësaj periudhe frymëzohet me shumë pëlqim mbi tregimet e patriarkëve dhe pushtimit. – Rr. 21 përmbledh në mënyrë të përsosur pozitën e thellë të luftrave të para të makabenjve.

3,24 *krahinën e filistenjve*: shprehje arkaike që tregon brezin e ngushtë bregdetar (krh. 15,38)

Përgatitjet e Antiokut kundër Persisë e Judës. Lizja qeveritar

27Kur Antioku i dëgjoi këto fjalë, u zemërua në shpirt. Dha urdhër
dhe e bashkoi ushtrinë e mbarë mbretërisë së vet, ushtri veç ashtu të
fortë. 28E hapi vishtarin e vet dhe e pagoi ushtrinë për një vjet dhe
urdhëroi të jetë gati për çdo rast. 29E hetoi se po mungonin paratë në
vishtarët e tij, sepse të marrat e krahinës ishin të vogla për shkak të
dasive e të rrënimeve që kishte sjellë në vend shi pse kishte dashur
t'i çrrënjosë doket që ishin në fuqi qysh nga kohët e lashta. 30U tremb
se s'do të ketë me çka t'i mbulojë shpenzimet e të ndante dhurata, si
ia kishte dalë të bëjë më se një herë më përpara pa e rrudhur dorën
duke ua kaluar në këtë gjë mbretërve, paraardhësve të tij. 31Në
një ngushticë të tillë shpirtërore, vendosi të shkojë në Persi për të
bashkuar tatimet e krahinave e për të grumbulluar sa më shumë para.
32E la Lizjen, njeri bujar nga shtëpia mbretërore, t'i kryeushtrojë punët
e shtetit nga lumi Eufrat deri në kufijtë e Egjiptit 33e ia la në kujdes
Antiokun, të birin, deri që të kthehej. 34Ia la edhe gjysmën e ushtrisë
me elefantë, i dha urdhrat lidhur me gjithçka kishte synuar sidomos
që kishte të bëjë me banorët e Judesë e të Jerusalemit: 35i urdhëroi të
çonte kundër tyre ushtri për ta zhdukur e çrrënjosur fuqinë e Izraelit
e Tepricat e Jerusalemit, ta zhdukte kujtimin e tyre nga vendi, 36ta
banojë mbarë vendin me njerëz të huaj dhe tokën t'ua ndajë me short.
37Mbreti mandej mori gjysmën tjetër të ushtrisë dhe e lëshoi Antiokinë,
kryeqytetin e mbretërisë së vet, në vjetin njëqind e dyzet e shtatë; kaloi
lumin Eufrat e vazhdoi të përshkojë krahinat e larta.

3,27-37 Pikëpamje të përgjithshme vetëjake të autorit të 1Mak, i cili e vendos problemin judaik në qendër të vëmendjes dhe shqetësimeve të Antiokut IV. Në të vërtetë, krahina fushore e Azisë nuk ishte e përcaktuar vetëm për të rivendosur gjendjen financiare, por edhe për të ripushtuar Armeninë.

3,32 Shprehja *me prejardhje mbretërore* përputhet me «i afërm i mbretit» (2Mak 11,1), titull nderi më i larti në oborrin mbretëror seleucid (krh. 10,89). – *nga lumi Eufrat deri në kufijtë e Egjiptit*: pra Transeufratena e periudhës persiane. Lizja (i njohur edhe prej historikut Polibio) ishte kryetari i strategës së Celesiria e Fenicia (2Mak 10,11) si disa strateg të Sirisë së Lartë.

3,33 *Antioku*: i ardhshmi Antioku V Eupatore (6,17), kujdestaria e të cilit do ti besohej dy vite më vonë Filipit, mikut të ngushtë të mbretit (6,14; 2Mak 9,29).

3,36 Judenjtë duhej të asgjësoheshin ose të shiteshin si skllevër (2Mak 8,9-11) dhe tokat e tyre të merren dhe pastaj t'u rishpërndahen në pjesë të huajve (krh. Dan 11,39). Judea bëhej kështu «tokë mbretërore», e dhënë me qira kolonëve në mënyrë shorti, sipas përdorimit të Seleucidve. Qiraja që kërkohej përbënte një taksë akoma më të rëndë sesa tributi i dikurshëm.

3,37 *krahinat e larta*: kjo shprehje tregon rrafshnaltën iranike (krh. 6,1; 2Mak 9,25). – është pranvera e 165.

||2Mak 8,8-15

Gorgia e Nikanori i prijnë ushtrisë siriane në Jude

2Mak 4,45; 8,8v; 10,14 2,18+

38 Atëherë Lizja zgjodhi Ptolemeun, birin e Dorimenit, edhe Nikanorin e Gorginë, trima të zgjedhur për guxim ndër miqtë e 39 mbretit dhe i nisi me ta dyzet mijë njerëz e shtatë mijë kalorës në Jude për ta shkretuar sipas urdhrit të mbretit. 40 Këta u nisën me mbarë ushtrinë, arritën afër Emausit dhe aty në rrafshinë ngulën fushimin. 41 Tregtarët e krahinës morën vesh për këtë gjë, morën argjend e ar me shumicë të madhe edhe vargje dhe erdhën në fushim të ushtrisë për t'i blerë si skllevër bijtë e Izraelit. Kësaj ushtrie iu shtua edhe ushtria e Sirisë dhe e vendeve të tjera. 42 Juda e vëllezërit e tij panë se ishin shumuar të këqijat, se ushtria nguli fushimin në vendin e tyre, dëgjuan edhe për urdhrin e mbretit që e kishte dhënë të zhbihet populli e të shfaroset. 43 Atëherë i thanë njëri tjetrit: «Ta ngritin nga rrënimi popullin tonë, të luftojmë për popullin tonë e për tokat tona të shenjta!». 44 Bashkuan kuvendin për t'u përgatitur për luftim, për t'u lutur e për të kërkuar hir dhe mëshirë.

45 Pa banorë shkretë mbeti Jerusalemi,
prej bijsh të tij kush s'hynte as s'dilte.
Shenjtërorja me këmbë shqelmohej
Bijtë e huaj në Fortesë qëndronin,
për paganët erdhi e u bë han!
Për Jakobin meni gëzimi,
shuajti fyelli e citara!

||2Mak 8,16-23

Bashkimi i çifutëve në Masfë

Gjq 20,1-3; 1Sam 7,5-6+

46 Izraelitët u bashkuan në Masfë, përballë Jerusalemit, sepse në Masfë më përpara e ka pasur Izraeli vendin e uratës. 47 Atë ditë agjëruan, u veshën me grathore, kresë i qitën hi, i shqyen petkat e

2Mak 8,23

veta, 48 hapën Librin e Ligjit për të kërkuar në të çka kërkojnë paganët

3,38 *Ptolemeun*: është strategu i krahinës së Celesirës dhe Fenices (2Mak 8,8). Gorgia është një strateg në kuptimin ushtarak të fjalës dhe është ai që i drejton veprimet, edhe pse Nikanore, duke qenë «mik i parë» i mbretit (2Mak 8,9), mban epërsinë mbi të. Nikanore do të rikthehet si kryetar ushtarak pesë vite më vonë (7,26).

3,41 *vargje*: *pedas*, hamend. sipas sir. e Jozef Flavios; LXX e Vulg. kanë: «fëmijë», *paidas*. – *Sirisë*: me LXX dhe variante; fjala "Siria" me sa duket përkthen hebr. *aram* të lexuar në vend të *êdôm* sipas një ngatërrimi që ndodhë shpesh; BJ supozon: "Idumea" (krh. Gjq 3,8; 2Sam 8,12; 1Mbr 11,25; 2 Mbr 16,6; etj.). – *territor i Filistenjve*: kështu edhe BJ; fj.fj.: "tokë e të huajve", në gr. *allophylōn*, fjalë që në LXX përcakton Filistenjët (krh. 5,68).

3,46 *Masfë*: Mispa biblike, 13 km në veri të Jerusalemit, vend tradicional i asamblesë së Israelit (Gjq 20,1; 1Sam 7,5; 10,17; krh. Jer 40,5).

3,48 2Mak 8,23 e ndriçon këtë pjesë. Meqenëse nuk ka më profet, hapet rastësisht libri i Ligjit për të gjetur një përgjigje hyjnore mbi mundësitë dhe mbi përfundimin e luftës.

prej idhujve. [49]I sollën petkat priftërore, frutat e para e të dhjetat, i
qitën përpara nazarenjtë që i kishim kryer ditët e kushtimit [50]dhe Nr 6,1+
klithën me zë të lartë drejt Qiellit: «Çfarë do të bëjmë me këta e ku do 3,18+
t'i çojmë, [51]pasi Shenjtërorja jote është e shqelmuar dhe e përdhosur e
priftërinjtë e tu janë në zi e të përvujtëruar? [52]Paganët janë bushkuar
e erdhën për të na zhdukur: e di mirë se çka na mendojnë! [53]Si do të
mund t'u bëjmë ballë nëse ti nuk do të na vijsh në ndihmë?». [54]U ranë
borive e bërtitën me zë të lartë. [55]Pas këtyre Juda caktoi prijësit e Dal 18,21v
popullit: prijësit e një mijëve, të qindëve, të pesëdhjetëve e të dhjetëve
[56]e u tha atyre që po ndërtonin shtëpitë, që po martoheshin, që po
mbëltisnin vreshta e frikacakëve të kthehej secili në shtëpinë e vet Lp 20,5-9; Gjq 7,3+
sikurse urdhëron Ligji. [57]E çuan fushimin e shkuan e ngulën në jug
të Emausit. [58]Atëherë Juda u tha: «Ngjeshuni e jini burra të fortë!
Jini të gatshëm për nesër në agim të luftoni kundër këtyre kombeve
që u bashkuan për të luftuar kundër nesh e për të na zhbirë ne dhe
vendet tona të shenjta! [59]Është më mirë për ne të vdesim në luftë se
ta shikojmë të keqen e popullit tonë e të vendit tonë të shenjtë. [60]Do të
ndodhë ashtu si e ka vendosur Qielli!». 3,18+

Lufta e Emausit

‖2Mak 8,23-29

4 [1]Gorgia mori me vete pesë mijë këmbësorë e një mijë kalorës
të spikatur dhe e çoi llogorin natën [2]me qëllim që ta befasojë
fushimin e judenjve e t'i godasë papritmas. Udhën i tregonin
njerëzit që banonin në Qytezë. [3]Por, edhe Juda ia doli ta marrë 1,33
vesh këtë gjë, u çua edhe ai me trimat e vet të zgjedhur e shkuan
për ta goditur ushtrinë e mbretit që ishte në Emaus, [4]ndërkohë që
ushtria ishte ende e shpërndarë jashtë llogorit. [5]Natën Gorgia arriti
në fushimin e Judës, por s'gjeti askënd. Shkoi atëherë t'i kërkojë në
male, sepse i thoshte mendja: «Këta po ikin prej nesh!». [6]Posa agoi
drita Juda u duk në fushë me tri mijë njerëz. Por këta nuk kishin
armë e shpata si kishin dëshiruar. [7]E panë fushimin e paganëve të
fuqishëm e të fortifikuar, kalorësinë përreth tyre, njerëz të stërvitur
mirë për luftë. [8]Atëherë Juda u tha njerëzve që kishte me vete: «Mos u
trembni nga numri i tyre i madh as mos kini frikë nga sulmet e tyre! 3,18+
[9]Le t'ju bjerë në mend se si shpëtuan etërit tanë në Detin e Kuq, kur

3,49-50 Nazirenjt duhej, kur përfundonte kushtimi i tyre, të ofronin një sakrificë në tempull (Nr 6,13). Por tempulli është i përdhosur dhe i paarritshëm.

3,55 Këto ndarje gjenden vetëm pjesërisht në ushtritë greko-romane; Juda frymëzohet mbi të gjitha në organizimin gjyqësor e ushtarak të lashtë (Dal 18,21; [krh. 18,13+]; Nr 31,48; Lp 1,15; 2Sam 18,1; 2Mbr 1,9-14). Esenët do të ruanin të njëjtin organizim.

4,8 *burrave të tij*: krh. 3,22+; nxitja para luftimit, e parashkruar në Lp 20,2, duket se ishte si rregull në lashtësi (krh. 2Mk 8,16-20).

i ndoqi faraoni me ushtri. 10Le ta thërrasim në ndihmë Qiellin që të
ketë dhimbë për ne, t'i bjerë ndër mend Besëlidhja e etërve tanë e para
syve tanë ta shtypë sot këtë ushtri. 11Le ta dinë të gjitha kombet se
është Ai që e shpëton edhe e libron Izraelin!». 12Të huajt i ngritën sytë
dhe i panë këta duke ardhur kundër tyre, 13dolën nga llogori për t'u
kacafytur. Ata që ishin me Judën i ranë borisë. 14Krisi lufta! U thyen
paganët dhe morën të ikin fushës. 15Të sprasmit ranë të gjithë nga
shpata. I ndoqën deri në Gazeron, deri në fusha të Idumesë e të Azotit
e të Jamnisë: prej paganëve mbetën të vrarë rreth tri mijë vetë.

16Atëherë u kthye nga ndjekja e tyre Juda me ushtrinë e vet, 17e i
tha popullit: «Mos t'ju habisë dëshira e presë, sepse e kemi kundër
nesh edhe një luftim: 18Gorgia me ushtrinë e vet është këtu afër
nesh në mal, tash njëherë qëndroni kundër armiqve tanë, luftoni
ata e pastaj bashkoni në qetësi prenë!». 19Ndërsa Juda ende po fliste
kështu, kur qe, një njësi që po vëzhgonte nga kreshta e malit. 20Pa se
të vetët kishin marrë ikjen e se të tjerët i kishin dhënë zjarr fushimit:
sepse tymi që shihej tregonte se ç'kishte ndodhur. 21Kur i panë këto,
i pushtoi frikë e madhe, e, kur e panë ushtrinë e Judës në fushim të
gatshëm për luftë, 22ikën të gjithë në dheun e të huajve. 23Juda atëherë
u kthye në fushim për të mbledhur prenë. Morën shumë ar, argjend,
pëlhura ngjyrë vjollcë e të kuqe bojëgjake e pasuri të tjera të mëdha.
Ps 118,1-4+ 24Në kthim këndonin e i lartësonin këngë Qiellit dhe e bekonin: «Ai
është i mirë dhe e amshueshme është dashuria e tij!». 25Ishte ajo ditë
ditë fitoreje e madhe për Izraelin!

26Të gjithë ata, prej të huajve, që kishin shpëtuar, shkuan te Lizja
dhe i treguan krejt ç'kishte ndodhur. 27Kur ky i dëgjoi, u trazua dhe u
prish në zemër, pse s'kishte ecur puna ashtu si kishte dashur në Izrael
dhe pse shkoi huq urdhri që i kishte dhënë mbreti.

||2Mak 11,1-12 **Fushata e parë e Lizjes**

28Prandaj, një vit pas bashkoi gjashtëdhjetë mijë ushtarë të zgjedhur
dhe pesë mijë kalorës për të luftuar kundër Izraelit. 29Erdhën në
Idume dhe e ngulën fushimin në Betsurë. Juda doli kundër tyre me
dhjetë mijë ushtarë. 30E pa ushtrinë e madhe e u lut kështu: «I bekuar

4,15 *Ghezer*: krh. Joz 10,33; do të sulmohet nga Juda (2Mak 10,32) por do të merret vetëm nga Simoni që do t'a bëjë banesë për të birin, Gjon Irkan (13,43v; 14,7.34; 16,1.21).

4,23 *kuqe bojegjake*: një e kuqe e errët, është ajo e Tirit, është e njëjta me «purpurin e ndezur» të Dal 25-29.

4,24 *e amshueshme është dashuria e tij*: fj.fj.: «mëshira e tij është e përjetshme». Ka mundësi që këndohej Psalmi 118 (krh. 2Kro 20,21).

4,26 Krh. 3,37 dhe 2Mak 11,21. Jemi në fillim të 164.

4,29 *Betsurë*: ushtria ishte sjellur nëpër Jude duke kaluar nëpërmjet zonave fushore. Qyteza seleuicidika e Betsur (krh. 6,7), në kufirin jugor të Judës, është 28 km nga Jerusalemi, rrugës për në Ebron.

je ti, o Shpëtues i Izraelit, që e theve sulmin e luftëtarit të fuqishëm
me dorën e shërbëtorit tënd Davidit dhe ia dorëzove llogoret e të 1Sam 17
huajve Jonatës, birit të Saulit, e armbajtësit të tij. [31]Dorëzoja edhe 1Sam 14,1-23
këtë ushtri popullit tënd Izraelit! Bëj të bjerë çnderimi mbi ushtrinë
e tij e mbi kalorësit e tij! [32]Shtiju frikën e shuaje guximin e fuqisë që
kanë e le të plandosen në rrënimin e tyre! [33]Rrafshoj me shpatën e
të gjithë atyre që të duan, të gjithë atyre që me këngë të lavdërojnë
dhe të të gjithë atyre që ta njohin emrin!». [34]E krisi lufta e njërit
kundër tjetrit. Prej ushtrisë së Lizjes u vranë pesë mijë ushtarë e
ranë para përballë judenjve. [35]Kur e pa shpartallimin e ushtrisë së
vet e guximin e judenjve si ishin të gatshëm o të jetojnë ose të vdesin
trimërisht, Lizja iku në Antioki. Atje bashkoi ushtarë me pagesë që
me një shumicë më të madhe ta sulmonte përsëri Judenë.

Pastrimi dhe kushtimi i Tempullit

||2Mak 10,1-8

[36]Atëherë Juda dhe vëllezërit e tij thanë: «Ja, i shpartalluam
armiqtë tanë: ejani ta pastrojmë Shenjtëroren e ta shugurojmë!».
[37]U bashkua mbarë ushtria dhe u ngjitën në malin Sion. [38]Gjetën
shenjtëroren e shkretuar, lterin e dhunuar, dyert e djegura, në treme Ps 74,2-7
ishte rritur shkorreti si në pyll ose në ndonjë mal e dhomat e shenjta
të rrënuara. [39]I shqyen petkat e veta, zunë të bëjnë gjëmë të madhe, i
qitën kresë hi, [40]ranë me fytyrë për dhe e, në shenjë të borisë, klithën 3,18+
drejt Qiellit. [41]Atëherë Juda u urdhëroi disa njerëzve t'i luftojnë ata që
ishin në Qytezë derisa ai ta pastronte Shenjtëroren. [42]Mandej zgjodhi
priftërinj të patëmetë e që e zbatonin Ligjin. [43]Këta e pastruan
Shenjtëroren e gurët e dhunuar i çuan në vend të papastërt. [44]Pastaj
bënë këshillim përkitazi me lterin e flive të shkrumbimit që kishte 1Mbr 8,64+
qenë dhunuar, çfarë të bënin me të. [45]Urtisht vendosën ta rrënojnë
që kurrë të mos u jetë për turp, sepse paganët e kishin dhunuar. E
rrënuan lterin. [46]Gurët i vunë në një vend të përshtatshëm në Malin

4,35 *dhe u kthye në Antioki*: autori duket se nuk i njeh marrëveshjet që vijojnë pas kësaj beteje vendimtare mes Judës dhe ushtrisë së fuqishme të Lizjes (2Mak 11,13v).

4,36-61 Qendër e jetës fetare, strukturë e domosdoshme për zbatimin e Ligjit, tempulli është një nga shqetësimet më të mëdha të kryengritësve (krh. 2,7; 3,43; 2Mak 13,10). I plaçkitur dhe përdhosur nga Fisnikët (1,21v.54), pastrohet dhe kushtohet përsëri në ditën e nesërme të fitoreve të para. Vdekja e Antiokut Epifan që autori ynë e vendos gabimisht pas ekspeditave kundër popujve fqinjë (k 5), nuk ishte ndoshta pa lidhje me këtë ngjarje. – Idea e shenjtërimit të tempullit do të jetë më e theksuar në librin e dytë (2Mak 3,12+; 5,15; 13,10; 15,18.37+).

4,43 *gurë të përdhosur*: fjala greke ka mundësi se përkthen hebr. *shiqqus*, shpesh e përdorur për të përcaktuar idhujt («tmerret» krh. Lp 29,16; Zan 4,1; 7,30; etj.; Ez 5,11; 7,20; 11,18; etj.) dhe këtu e përdorur për elterin e idhujve (krh. 1,54).

4,46 *një profet*: libri kthehet shpesh mbi këtë ndërprerje të profecisë (9,27; 14,41; krh. edhe Ps 74,9; 77,9; Vaj 2,9; Ez 7,26).

e Shtëpisë së Zotit derisa të mos vijë ndonjë profet e të vendosë për ta.
Dal 20,25 [47]Atëherë morën gurë të palatuar, siç kërkon Ligji, dhe ndërtuan një
lter të ri krejt si ai që kishte qenë më parë. [48]E ndreqën Shenjtëroren
edhe Banesën përbrenda dhe i shuguruan tremet. [49]I punuan enët e
Dal 25,23-39; 30,1-10 shenjta të reja dhe i shtinë në Tempull shandanin, lterin e kemimit
dhe tryezën. [50]Dogjën kem mbi lter e i ndezën dritat në shandan që e
ndriçonin Tempullin. [51]Mbi tryezë vunë bukët, i vunë kultrinat dhe i
kryen të gjitha përmirësimet që kishin ndërmarrë.

[52]Më njëzet e pesë të nëntit muaj që është muaji Kasleu të vitit
njëqindedyzetetetë, u ngritën heret në agim [53]dhe e kushtuan flinë
ashtu si e kërkon Ligji mbi lterin e ri të shkrumbimit që e kishin
punuar: [54]po në atë kohë e në atë ditë, në të cilën e kishin dhunuar
paganët, e rishuguruan me këngë të përcjella me citarë, me cetër e me
cimbale. [55]Mbarë populli ra me fytyrë për dhe, adhuruan dhe e bekuan
Atë që është në qiell, që aq fatbardhësisht u kishte prirë. [56]Kremtuan
shugurimin e lterit tetë ditë, kushtuan fli shkrumbimi me gëzim
e kushtuan fli kungimi e falënderimi [57]dhe e stolisën ballanikun e
Tempullit me keza të arta e me shqyta. I shuguruan dyert dhe dhomat
e shenjta e u vunë dyert. [58]Një gëzim i madh e pushtoi mbarë popullin
dhe u shlye turpi i sjellë prej paganëve. [59]Juda me vëllezërit e vet e me
mbarë bashkësinë e Izraelit, caktuan që të festohen me gëzim e hare
ditët e shugurimit të lterit në kohën e tyre, vit për vit, për tetë ditë,
qysh më njëzet e pesë të muajit Kasleu. [60]Në këtë kohë rreth malit
Sion ndërtuan mure të larta e pirgje të forta që, nëse vijnë paganët,
të mos e shqelmojnë, siç bënë më parë. [61]Juda aty vendosi një numër
ushtarësh për ta mbrojtur. Fortifikoi edhe Betsurën për ta mbrojtur,
që populli të kishte fortesë përballë Idumesë.

Fushatë kundër Idumesë e Amonit

5 [1]Kur paganët përreth morën vesh se kishte qenë rindërtuar
lteri dhe se kishte qenë rikushtuar Shenjtërorja si më parë, u
zemëruan për së tepërmi [2]dhe vendosen t'i zhdukin ata që ishin

4,52 *viti njëqindekatërdhjetetetë*: dhjetor të 164, përvjetori i tretë i sakrificës së parë të ofruar Zeusit (krh. 1,59).

4,59 Kjo festë e Përkushtimit, në hebr. *Hannukka*, është një ndër më të rejat në kalendarin e Israelit (krh. Dal 23,14+). Në këtë festë këndohej *Hallel* (Ps 113-118) dhe silleshin degë palmash jeshile. Analogjitë me festën e Tendave janë të nënvizuara në 2Mak 1,9+; 10,6. Përveç kësaj tempulli i Salomonit ka qenë inaguruar pikërisht në festën e Tendave (1Mbr 8,2.62-66). U ndiznin edhe pishtarët, që do ti jepnin më pas edhe emrin tjetër festës «festa e Dritave». Këta pishtar, që janë simbol i Ligjit, të vendosur në hyrje të çdo shtëpie, siguruan vazhdimësinë dhe popullaritetin e kësaj feste edhe pas shkatërrimit të tempullit. Kjo festë zë një vend të rëndësishëm në 2Mak (krh. dy shkronjat e fillimit dhe 2Mak 10,1-8) e përmendet edhe në Gjn 10,22.

4,61 *Betsur*: LXX shton: «për ta mbrojtur»; diktografi.

k 5 Ekspeditat ushtarake kundër popullit që rrethonte Judenë, të

të rodit të Jakobit në mesin e tyre: filluan t'i vrasin e t'i përndjekin
ata që i përkisnin atij populli. [3]Atëherë Juda u shpalli luftë bijve të ‖2Mak 10,15-23
Ezaut në Idume, në Akribatane, sepse i kishin shtërnguar në rrethim
izraelitët. I rroposi krejtësisht, i mposhti dhe mori pre të madhe. [4]I
ranë ndër mend edhe të këqijat e bijve të Beanit që i kishin vënë leq e
pusi popullit duke u vënë prita gjatë udhës. [5]Të shtrënguar prej tij, u
mbyllën në kulla. Ai i rrethoi, i dorëzoi mallkimit dhe me zjarr i dogji Joz 6,17+
kullat me të gjithë ata që ishin brenda. [6]Pastaj vazhdoi kundër bijve të Lp 2,5+
Amonit. Në ta hasi në ushtri të fortë e në shumicë të madhe të popullit
nën kryesinë e Timoteut. [7]Ndërmori kundër tyre sulme të shumta, i
mposhti dhe i asgjësoi. [8]E pushtoi Jazerin me fshatrat që i përkisnin
dhe u kthye në Jude.

Përgatitjet për fushata në Galile e në Galaad

[9]Kombet që ishin në Galaad u bashkuan kundër izraelitëve që
banonin në territorin e tyre për t'ua tretur farën. Këta u ndrynë
në fortesën Dateman [10]dhe i shkruan Judës e vëllezërve të tij këtë
letër: «Paganët që janë rreth nesh janë bashkuar kundër nesh për
të na zhdukur. [11]Po përgatiten ta pushtojnë fortesën në të cilën jemi
ngujuar. Timoteu është prijësi i ushtrisë së tyre. [12]Deh, eja sa më
parë e na shpëto prej kthetrave të tyre, sepse edhe deri tash shumë
prej të tanëve u vranë. [13]Të gjithë vëllezërit tanë, që jetonin në vendet
e Tobijajve, u vranë, gratë e fëmijët ua morën në skllavëri, ua morën
pasurinë dhe i vranë atje rreth një mijë burra».

[14]Ende po lexohej letra kur, qe, ia behën lajmëtarë të tjerë nga
Galileja me petka të shqyera e sollën lajme këso dore. [15]Thanë se ishin
bashkuar kundër tyre banorët e Ptolemaidës, të Tirit e të Sidonit si Is 8,23+
dhe mbarë pjesa pagane e Galilesë për t'i asgjësuar. [16]Kur Juda e
mbarë populli i dëgjoi këto lajme, thirrën kuvendin e dheut për të
vendosur çfarë duhet të bëjnë për vëllezërit e vet që gjendeshin në
vështirësi dhe po sulmoheshin prej paganëve. [17]Atëherë Juda i tha

përmendura në këtë k, janë të renditura që nga fillimi i vjeshtës së 163, d.m.th. Pas vdekjes së Antiokut Epifan. Sulmet e vitit të mëparshëm kundër Giafës e Iamnisë (2Mak 12,1-9) kanë qenë parathënia.

5,3 *Idume*: emër i helenizuar i Edomit, vendi i «bijëve të Esaulit» (krh. Nr 20,23+) – Akribatanë: në rrethin e Akribatës, ndoshta Aqrabeh i sotëm, në juglindje të Sikemit.

5,4 *Bijve të Beanit*: fis gjysë-nomad, që ndoshta plaçkitnin udhëtarët në rrugën që shkon nga Jerusalemi në Jeriko.

5,9 *Galaad*: në origjinë ishte vendi në jug të Jabbokut, por shpejt erdhi e përfshiu gjithë krahinën që nga Jabboku deri në Jarmuk, dhe në periudhën heleniste, rrafshnaltën e Sirisë, në veri të Jarmukut, aty ku Judenjtë kishin shumë koloni.

5,13 *vendet e Tobijajve*: krahina mes Ammanit e Jordanit, i qeverisur prej familjes judease të Tobiadit (krh. Neh 2,10; 6,17v; 13,8). – Kjo ngjarje mizore mbase shpjegon atë dallën hakmarrëse të urdhëruar prej Judës (2Mak 12,17v).

5,15 *Tolemaide*: është emri i dhënë Akosit (krh. Joz 19,30; Gjq 1,31) prej Ptolemeut II në 261 para Kr.

Simonit, të vëllait: «Zgjidhi disa njerëz e shko t'i shpëtosh vëllezërit e
tu në Galile, kurse unë dhe im vëlla Jonata po shkojmë në krahinën
Galaad». [18]Për ta ruajtur Judenë la Jozefin, birin e Zakarisë, dhe
Azarinë prijësin e popullit, me pjesën e ushtrisë që teproi. [19]U
urdhëroi kështu: «Qëndroni në krye të këtij populli, por mos nisni
luftë me paganë deri sa të kthehemi ne». [20]Simonit i dhanë tri mijë
luftëtarë për të shkuar në Galile, kurse Judës i dhanë tëtë mijë për të
shkuar në krahinën e Galaadit.

Fushata në Galile e në Galaad

[21]Simoni shkoi në Galile e luftoi shumë me paganë. Paganët u thyen
para tij [22]e i ndoqi deri në derën e Ptolemaidës. Prej paganëve mbetën
të vrarë rreth tri mijë vetë të cilëve Simoni ua mblodhi plaçkat.
[23]Mandej i mori me vete izraelitët që ishin në Galile e në Arbatë me
gra, fëmijë e me gjithçka kishin e i solli në Jude me gëzim të madh.
||2Mak 12,10-31 [24]Ndërkaq edhe Juda Makabe e Jonata, i vëllai, kaluan Jordanin
dhe ecën tri ditë nëpër shkretëtirë. [25]I takuan nabatenjtë, që u dolën
para miqësisht dhe u treguan gjithçka u kishte ndodhur vëllezërve
të tyre në Galaaditidë: [26]e se shumë prej tyre ishin të rrethuar në
Bosorë e në Bosor, në Alimaj, në Kasfo, në Maced e në Karnain e se
këto qytete ishin të gjitha të fortifikuara e të mëdha; [27]se ishin edhe
në të tjera qytete të Galaaditidës të rrethuar e se kishin vendosur t'i
sulmojnë nesër qytezat e t'i pushtojnë e t'i marrin në një ditë të gjithë
ata që të gjenden në to. [28]Juda me ushtri e dredhoi menjëherë rrugën
nëpër shkretëtirë në drejtim të Bosorës. E pushtoi qytetin, me teh të
shpatës preu çdo mashkull, u rrëmbeu gjithçka kishin e qytetit i dha
zjarr. [29]Natën u nis prej andej e iu afrua qytezës. [30]Heret në agim çuan
sytë e panë një mori të panumërt njerëzish, që kishin kapur shkallë e
makina lufte për ta pushtuar kalanë. Lufta kishte filluar kundër tyre!
[31]Kur pa Juda se po fillon lufta: klithma e qytetit e përzier me ushtimë
borie e me zhurmë të madhe arriti në qiell, [32]u tha njerëzve të ushtrisë

5,23 *Arbatë*: krahina e Arbatës (trasmetimi i tekstit të toponimit nuk është i sigurt) duhet të jetë Narbatena e Giuseppe Flavios, mes Galiles e Samarisë. – Autori i 2Mak, i cili interesohet vetëm për Judën, nuk thotë asgjë përsa i përket kësaj fushe në Galile.

5,25 *Nabatenjtë*: janë «Arabët» e 2Mak 5,8; 12,10; Jonata do të ruaj miqësinë me ta (9,35), pas një beteje të dhunshme (krh. 2Mak 5,11v). Qendra e tyre ishte Petra, por në shekullin në vazhdim morën në pronësi një pjesë të gjërë të rrafshnaltës transjordanike dhe, për një farë periudhe, të Damaskut. Këtu bëhet fjalë për karvane ndoshta me prejardhje nga Bosra (rr 28, Bosra e tanishme, në Siri jugore ku derdhen rrugët e karvaneve të shkretëtirës) dhe nga Hauran, ku kishin qenë dëshmitarë të ngjarjeve të treguara nga Juda.

5,26 *Bosorë … Karnain*: emri i pothuajse të gjithë këtyre fshatra mbetet, paksa i modifikuar, në toponomastikën e Hauranit dhe Golanit.

5,29 *kështjellës*: Datema (rr 9), lokalitet i pa identifikuar mirë, në perendim të Bosrës.

së vet: «Luftoni sot për vëllezërit tanë!». 33I vendosi në tre rreshta pas
tyre. Jehuan boritë e ushtoi britma në uratë. 34Fushimi i Timoteut e
mori vesh se ishte Juda Makabe, u dha ikja para tij. Juda i goditi e
bëri në ta kërdi të madhe: atë ditë mbetën të vrarë prej tyre rreth tetë
mijë vetë. 35Atëherë Juda iu soll rreth Masfës, e sulmoi dhe e pushtoi.
Vrau çdo mashkull të saj, e plaçkiti dhe i shtiu zjarrin. 36Prej andej
u drejtua dhe e pushtoi Kasfon, Macedin, Bosorin e qytetet e tjera të
Galaaditidës.

37Pas këtyre ngjarjeve Timoteu bashkoi një ushtri tjetër dhe e
nguli fushimin kundrejt Rafonit, përtej lumit. 38Juda dërgoi njerëz ta
vëzhgojnë ushtrinë. Ata u kthyen e i thanë: «Janë bashkuar rreth tij
të gjithë paganët që janë rreth nesh një ushtri shumë e madhe. 39Ka
marrë në ndihmë edhe arabë. Fushimin e ka ngulur përtej lumit e
po përgatiten të vijnë të luftojnë kundër teje». Juda u nis t'i befasojë.
40Timoteu u tha prijësve të ushtrisë së vet: «Kur Juda e ushtria e tij t'i 1Sam 14,9-10
jetë afruar lumit me ujë, nëse do të kalojë i pari kundër nesh, s'do të
mundemi t'i bëjmë ballë, sepse do të ketë epërsi të madhe ndaj nesh;
41kurse, nëse do të trembet të kalojë dhe e ngul fushimin përtej lumit,
ne do të kalojmë e do ta mundim». 42Kur Juda iu afrua rrjedhës së ujit,
i vendoi shkruesit e popullit gjatë lumit dhe u urdhëroi: «Askënd mos
lejoni të ngrehë tendën, por të gjithë le të sulen në luftë!» 43Kaloi i pari
kundër tyre e mandej mbarë populli pas tij. Paganët qenë shpartalluar
para tyre, i hodhën armët dhe ikën në faltoren Karnain. 44Njëherë
pushtuan qytetin e mandej faltores i dhanë zjarr me të gjithë ata që
ishin brenda. Kështu qe pushtuar Karnaini dhe s'mundi t'i bëjë ballë
Judës.

45Juda i bashkoi të gjithë izraelitët që ishin në Galaaditidë, prej më
të voglit e deri në më të madhin, gratë e tyre, fëmijët e tyre e gjithçka
kishin një turmë shumë e madhe e drejtuar për Jude. 46Arritën në
Efron. Ky qytet është në udhë, shumë i madh dhe i mbrojtur mirë.
Nuk mund të kalohej përtej as djathtas as majtas, vetëm përmes të
tij. 47Banorët e qytetit u ndrynë brenda e dyert i zunë me gurë. Juda Nr 20,14v; 21,21v
u dërgoi lutje me këso fjalësh miqësore: 48«Na lejoni të kalojmë nëpër
vendin tuaj që të shkojmë në vendin tonë. Askush prej nesh nuk do t'ju
bëjë farë dëmi: do të kalojmë vetëm këmbë». Por ata s'deshën t'ua hapin
udhën. 49Atëherë Juda i dha urdhër ushtrisë që secili të qëndronte

5,35 *Masfës*: me Neovulg. Një dshk. gr. (= kodi L) dhe krh. rr 7; *Alema*, por tradita e dorëshkrimit është e pasigurt.

5,42 *skruesit e popullit*: zyrëtarët administrativ të ushtrisë (krh. Dal 5,6; Lp 20,5.8v; Joz 1,10; 3,2).

5,43 *Karnain*: do të thotë «dy brirët», atribut i Astartes lokale, nga e cili merr emrin tempulli i Karnionit (2Mak 12,26). Kryeqyteti i Ogut, mbret i Basanit (Hauran), ishte Astarot-Karnaim (Zan 14,5; Joz 9,10), emri i të cilit ruhet edhe në Tell Ashtarah e tanishme.

aty ku ndodhej. [50]Ushtarët trima zunë pozicionet. Juda e sulmoi
qytetin gjithë ditën e gjithë natën edhe qyteti iu dorëzua. [51]Me teh të
Joz 6,17+ shpatës i preu të gjithë meshkujt, e rrafshoi qytetin me gjithë themele,
plaçkiti pasurinë dhe e përshkoi qytetin duke kaluar përmbi kufoma.
[52]E kaluan va Jordanin në rrafshinën e madhe kundruall Betsanit.
[53]Gjithë rrugës Juda s'i linte të ndahen të sprasmit turmës dhe i jepte
zemër popullit deri që arritën në dheun e Judesë. [54]U ngjitën në malin
Sion me këngë e me hare dhe kushtuan fli shkrumbimi që u kthyen në
paqe pa mbetur i vrarë asnjë prej tyre.

Humbja në Jamni

[55]Ndër ato ditë kur Juda e Jonata ishin në Galaad e Simoni, vëllai
i tij, në Galile, përballë Ptolemaidës, [56]Jozefi, biri i Zakarisë, dhe
Azaria, prijësi i ushtrisë, dëgjuan për veprat e madhërueshme të
tyre e për luftërat që po i bënin, e thanë: [57]«T'ia rrisim edhe ne zërin
vetes e të shkojmë e të luftojmë kundër paganëve që i kemi përreth!».
[58]U dhanë urdhra forcave që i kishin nën komandë e u nisën kundër
Jamnisë. [59]Gorgia e ushtarët e tij dolën nga qyteti të ndeshen me ta
në luftë. [60]Jozefit e Azarisë u dha ikja dhe qenë përndjekur deri në
kufij të Judesë. Ranë të vrarë atë ditë prej popullit të Izraelit rreth
dy mijë burra. Dhe u bë një ikje e madhe në popull, [61]sepse nuk e
dëgjuan Judën e vëllezërit e tij, duke menduar se do të bëjnë trimëri të
madhe. [62]Por, ja, nuk ishin nga gjaku i atyre burrave, të cilëve u ishte
dhuruar ta shpëtojnë Izraelin.

Suksese në Idume e në Filistejë

[63]Kreshniku Judë dhe vëllezërit e tij fituan nam të madh në mbarë
Izraelin e në të gjitha kombet ku arrinte lajmi i emrave të tyre.
[64]Ngarendin tek ata dhe u brohorisnin.

[65]Juda e vëllezërit e tij u nisën të luftojnë bijtë e Ezaut në krahinën
e jugut. E goditën Kebronin e fshtarat e tij, i rrënoi qytezat e tija
dhe ia dogji gjithkund përreth kullat. [66]Atëherë çoi fushimin për të
shkuar në dheun e të huajve dhe e përshkoi Marisën. [67]Atë ditë ranë
të vrarë priftërinjtë që deshën të dëftohen trima e mendjelehtësisht

5,54 *fli shkrumbimi*: me rastin e festës solemne të Rrëshajve, në gjysmën e qershorit të 163 (krh. 2Mak 12,31).

5,58 *Jamnisë*: emër i helenizuar i Iabnes ose Ianeelit (Joz 15,11; 2 Kr 26,6), në jug të Gjafës, zonë kryesore e krahinës detare (10,69; 15,38.40; krh. 2Mak 12,8).

5,59 *Gorgia*: krh. 3,38+; tani është strateg, pra prefekt i zonës detare dhe i Idumesë (krh. 2Mak 12, 32).

5,66 *Marisën*: me Vet.lat., Giuseppe Flavio e 2Mak 12,35; S, A dhe Vulg. kanë: «Samaria». Maresa (krh. Joz 15,44), kryeqyteti shumë i helenizuar i Idumes, është në rrugën që shkon nga Ebron drejt Filistesë.

deshën të luftojnë. [68]Juda u drejtua kundër Azotit në dheun e të huajve, i rrënoi lterët e tyre, i dogji idhujt e tyre, i plaçkiti qytetet dhe u kthye në dheun e Judës.

Vdekja e Antiokut Epifan

‖2Mak 9; 2Mak 1,11-17

6 [1]Ndërkaq mbreti Antiok qarkullonte nëpër krahinat e epërta. Dëgjoi se në Persi ishte Elimaida qytet i përmendur për pasuri, për ar e argjend, [2]dhe se kishte një tempull tepër të pasur, se kishte në të armë të arta, pancirë e shqyta, që i kishte lënë atje Aleksandri i Filipit, mbreti maqedonas, i cili i pari mbretëroi mbi grekë. [3]Arriti e dëshironte ta pushtojë qytetin për ta plaçkitur, por nuk ia doli, sepse qytetarët e hetuan qëllimin e tij. [4]Ata i dolën përballë me armë në dorë. Iu desh të ikte prej andej e të kthehej me trishtim të madh në Babiloni. [5]Ndërsa ky ende ishte në Persi erdhi një lajmtar dhe e njoftoi se kishte qenë shpartalluar ushtria që kishte shkuar në Jude. [6]Edhe Lizja e kishte sulmuar me një ushtri shumë të madhe, por qe vënë në ikje prej tyre dhe se judenjtë ishin bërë shumë të fortë me armë, me ushtri e me plaçka të shumta që i kishin marrë nga çetat që i kishin shpartalluar, [7]se e kishin rrënuar truporen e urryeshme që e kishte pasë ndërtuar përmbi lter që ishte 1,54; 4,45
në Jerusalem dhe se vendin e vet të shenjtë e kishin rrethuar me mure të larta si më parë, po ashtu edhe Betzurën, njërën nga qytezat e tija. [8]Kur mbreti i dëgjoi këto lajme, mbeti i habitur, u trand për së tepërmi në shpirt, ra në shtrat e, prej trishtimit, e kapi ligështi e madhe sepse nuk i ndodhi ashtu sikurse kishte menduar. [9]Mbeti në këtë gjendje për shumë ditë, sepse i përsëritej vazhdimisht kjo ligështi e u bind se po vdiste. [10]Atëherë i thirri të gjithë miqtë e vet e u tha: «Gjumi po më tret prej syve të mi e zemra po më pëlcet prej brengave [11]e mendova vetë më vete: në ç'mjerim të madh rashë e në ç'stuhi të madhe po gjendem tash? Unë, që në kohën e kulmit të mbretërimit tim isha i dashur e i nderuar! [12]Tash po më bien ndër mend të këqijat që ia bëra Jerusalemit kur ia rrëmbeva të gjitha enët e arta e të argjendta, që ishin në të dhe kur kam dhënë urdhër të shfarosen pa arsye judenjtë.

5,68 *Azotit*: ndoshta është Asdod i Filistesë (Joz 11,22) e njohur për tempullin e Dragonit (10,83v); por këtu tregon krejtësisht Filistenë e vjetër. – Objektet, e kushtuara «idhujve të Iamnisë» (2Mak 12,40) e kanë prejardhjen nga plaçkitja këtu e përshkruar.

6,1 *Elimaida*: në të vërtetë, nuk njihet asnjë qytet me emrin Elimaida, formë greke e «Elam» në Zan 10,22; këtu është një krahinë rreth Suzës, kryeqyteti i vjetër i Persisë (Neh 1,1) dhe, me kuptim të ngushtë, krahina malore në veri të qytetit.

6,2 *tempull tepër i pasur*: tempulli i Nanesë-Artemide (krh. 2Mak 1,13).

6,8 Në të vërtetë, Antioku duhej të kishte vdekur përpara këtyre ngjarjeve, por autori i 1Mak duhet ti përshtat tregimet sipas kronologjisë që ka parashikuar.

13Tash e kuptoj se të gjitha këto të zeza më gjetën për këtë punë. Ja,
pra, po vdes me trishtim të madh në dhe të huaj!».

Ardhja në fron e Antiokut V

14Atëherë e thirri Filipin, njërin nga miqtë e vet, dhe e vuri në krye
të mbretërisë së vet. 15I dha kurorën e petkun e vet mbretëror edhe
unazën që t'ia rritë e t'ia edukojë djalin Antiok për ta marrë mbretërinë
në dorë. 16E vdiq aty mbreti Antiok në vitin njëqindedyzetenëntë.
17Lizja kur mori vesh për vdekjen e mbretit, e bëri mbret në këmbë
të tij të birin Antiokun, të cilin e kishte pasur në kujdes ta rritë e ta
edukojë qysh në fëmijëri dhe ia ngjiti emrin Eupator.

Juda Makabe rrethon Qytezën e Jerusalemit

1,33-35 18Ata që ishin në Qytezë, u qitnin izraelitëve pengime rreth
Shenjtërores, s'pritonin t'u bëjnë ndonjë të keqe vazhdimisht dhe
i përkrahnin paganët. 19I vendosur për t'i zhdukur, Juda bashkoi
mbarë popullin për t'i rrethuar. 20U bashkuan, pra, dhe e rrethuan
Qytezën në vitin njëqindepesëdhjetë. Punuan vegla gjuajtëse e vegla
të tjera lufte. 21Por, disa nga të rrethuarit ia dolën të dalin jashtë
dhe disa të pabesë prej izraelitëve u bashkuan me ta; 22shkuan te
mbreti e i thanë: «Deri kur do të vonosh ta zbatosh të drejtën e t'ua
marrësh gjakun vëllezërve tanë? 23Ne vendosëm t'i shërbejmë tyt et,
t'i zbatojmë urdhrat e tij e t'i nderojmë vendimet e tija. 24Për këtë
punë bijtë e popullit tonë e kanë rrethuar Qytezën dhe na urrejnë.
Për më tepër i vrasin të gjithë tanët që mund t'i zënë e na e marrin
trashëgimin. 25Ata jo vetëm se çojnë dorë kundër nesh, por edhe mbi
mbarë territorin tënd. 26Ja, sot e kanë rrethuar Qytezën në Jerusalem
për ta pushtuar. I kanë fortifikuar Vendet e shenjta dhe Betsurën.
27Nëse nuk do të nxitosh t'ua ndalësh hovin, do të bëjnë edhe më zi e
nuk do të mundesh më t'ua ndalësh hovin!».

6,13 *dhe të huaj*: faktikisht, Persia ishte akoma e varur prej perendorisë seleucidike. – Për autorin e 1Mak, vdekja e mbretit është si pasojë e dënimit për grabitjen e tempullit të Jerusalemit, dhe jo për atë të Artemidës, siç është për autorin e 2Mak. Por të dy autorët i përcaktojnë mbretit të njëjtat ndjenja pendimi.

6,14 *Filipin*: ky Filip, që rikthehet edhe në 6,55 e 2Mak 9,29, është tjetër prej Filipit të 2Mak 5,22; 8,8. I emëruar drejtues dhe tutor i të riut Antiokë, merr të ruajë simbolet mbretërore të përcaktuara për këtë të fundit.

6,16 *njëqindedyzetenëntë*: në shtator ose tetor të 164.

6,20 *njëqindepesëdhjetë*: d.m.th. në 163-162; rrethimi i Qytezës është i mëvonshëm në krahasim me dërgimin në Idume që ndodhi pas Rrëshajve në 163. Autori i 2Mak nuk flet për këtë.

6,24 *e kanë rrethuar Qytezën dhe*: shtojcë e përbashkët e pothuajse të gjitha burimeve (me përjashtim të ndonjë dshk. e Vulg.); e hequr nga BJ, sepse konsiderohet diktografi e rr 20.

6,25 *territorin tënd*: me Vet.lat.; BJ e përdor në shumës: «territoret e tua»; LXX përdor: «territoret e tyre»; Vulg. Përkthen: «territoret tona».

Fushata e Antiokut V dhe e Lizjes. Lufta në Betzaharë

[28]Mbreti, posa i dëgjoi këto, u zemërua dhe i bashkoi të gjithë
miqtë e vet, komandantët e këmbësorisë e të kalorësisë së vet. [29]Po
edhe nga mbretëritë e tjera e nga ishujt e detit i erdhën ushtri me
pagesë. [30]Numri i ushtrisë së tij arriste në njëqind mijë këmbësorë,
e njëzet mijë kalorës e tridhjetë e dy elefantë të ushtruar për luftë.
[31]Erdhën nëpër Idume dhe e rrethuan Betsurën. E sulmuan shumë
ditë me vegla luftarake. Por, të ngujuarit dilnin jashtë, ua digjnin
veglat e i kundërsulmonin trimërisht. [32]Juda u largua nga Qyteza
e shkoi të ngulë fushimin në Betzaharë, kundër çetave të mbretit.
[33]Mbreti u ngrit pak para ditës dhe me nxitim e drejtoi ushtrinë
udhës së Betzaharës. Ushtria e tij u vu në rreshtat e luftimit, u ranë
borive, [34]elefantëve u dhanë lëng rrushi e mani për t'i nxitur për luftë.
[35]Kafshët i venduan ndërmjet rreshtave të luftës dhe për çdo elefant
caktuan një mijë këmbësorë të mbërthyer me pancirë të gërshetuar
me vargje, me përkrenare të bronzta në kokë. Përveç këtyre caktuan
për çdo elefant pesëqind kalorës të zgjedhur. [36]Këta çdo herë, kudo
gjendej kafsha, aty, ishin edhe ata, kahdo shkonte ajo, shkonin edhe
ata: nuk iu ndanin. [37]Mbi secilën kafshë ishin kulla të shtrënguara
mirë, me nënbarkëse, mbrojtëse dhe mbi secilën nga katër luftëtarë
të zgjedhur që luftonin nga ajo edhe indusi që i grahte. [38]Pjesën tjetër
të kalorësisë mbreti e vendoi këndej e andej ushtrisë, mbanesh, për
ta ngacmuar armikun e për ta mbrojtur ushtrinë. [39]E, si ra dielli në
shqyta të arta e të bronztë, shkëlqyen prej tyre malet dhe ndritën
porsi vravashkat e ndezura. [40]Një pjesë e ushtrisë mbretërore mori
malet e larta e pjesa tjetër rrafshinën: gjurmët i ndërronin me kujdes
e në rregull. [41]Dridheshin të gjithë ata që e dëgjonin zhurmën e asaj
morie, krizmën e ecjes e rropamën e armëve: vërtet ishte një ushtri
e madhe shumë dhe e fortë! [42]Juda me ushtrinë e vet u sul në luftë!

6,28 Në fakt është Lizja që vepron; Antioku është vetëm nëntë vjeç. – *komandantët ... e kalorësisë*: fj.fj.: «të vënë në krye për të dhënë drejtimin», titull i papërcaktuar në tjetër vend; BJ përkthen: «mareshal».

6,31 *Idume*: ndoshta nëpërmjet fushës së Terebintos (1Sam 17,2) dhe Odollamit (2Mak 12,38). Një përleshje e parë do të bëhet në Modin (krh. 2Mak 13,14).

6,32 *Betzahare*: 9 km në veri të Betsurit. Emri mbahet akoma sot nga një fshat.

6,37 *katër*: me LXX; BJ congetura: «tre»; disa dshk. gr. e Vulg. kanë: «tridhjetë (ose tridhjetë e dy)». Origjinali hebr. ndoshta kishte *shalishîm*, «të tre (burrat që po grahnin karrocës)» (krh. Dal 14,7; 15,4; 2Mbr 10,25); përkthyesi kishte lexuar *sheloshîm*, «tridhjetë». – *një drejtues indian*: fj.fj.: «indus»: shprehje që kishte filluar të përdoret për të përcaktuar një profesion.

6,38 *për të ngacmuar...ushtrinë*: fj.fj.: «për të ngacmuar (armikun) dhe për të mbrojtur (ose mbyllur) në falangë». Në vend që të jetë phalanxin, në një pjesë të teksteve është pharanxin: «për ti mbyllur në grykë» (krh. rr 40?).

6,39 *mbi shqytat e arta dhe të bronztë*: bëhet fjalë ndoshta për një reminishencë biblike (krh. 1Mbr 10,16).

Nga ushtria e mbretit mbetën të vrarë gjashtëqind ushtarë. [43]Eleazar
Abarani e pa një elefant, të mbrojtur me parzmore mbretërore:
ngalliste mbi të gjitha kafshat e tjera. Ia mori mendja se mbi të do
të jetë mbreti. [44]Vendosi ta bëjë fli vetveten për ta shpëtuar popullin
e vet dhe për të fituar emër të pambarueshëm. [45]U lëshua turr plot
guxim kundër tij, përmjedis të legjionit, duke vrarë djathtas e majtas.
Armiqtë ndaheshin përpara tij këndej e andej. [46]Shkoi e u fut nën
elefant, duke qenë ashtu nën të e shporoi me shpatë dhe e mbyti.
Elefanti ra për tokë mbi të dhe Eleazari vdiq aty. [47]Por, judenjtë, duke
e parë fuqinë e madhe të ushtrisë mbretërore dhe fuqinë sulmuese të
saj, u tërhoqën prej saj.

Pushtimi i Betsurës e rrethimi i Malit Sion prej sirianëve

[48]Ushtria mbretërore u nis kundër jerusalemasve. Mbreti e nguli
fushimin kundër Judesë e Malit Sion. [49]Bëri paqe me ata që ishin
në Betsurë, të cilët dolën nga qyteti, sepse nuk kishin ushqime, pasi
ishte viti shtunor e nuk mund të duronin më të rrethuar: toka ishte në
Lev 25,1+ pushim. [50]Mbreti e pushtoi Betsurën dhe aty e vendoi një njësi për ta
ruajtur. [51]Ndërkaq e mbajti të rrethuar për kohë të gjatë Shenjtëroren.
Përdori aty hedhës, vegla të ndryshme lufte, hedhës zjarri, makina
hedhëse gurësh, makina për të hedhur shigjeta dhe bahe. [52]Po edhe
të rrethuarit punuan makina kundër makinash të tyre dhe luftuan
për kohë të gjatë. [53]Por, në drithnikë nuk kishte më ushqime. Ishte
viti i shtatë e për më tepër izraelitët që kishin ardhur në Jude
prej paganëve u dhanë fund edhe tepricave të fundit. [54]Atëherë në
Shenjtërore u la një pakicë njerëzish, sepse i kishte ngushtuar uria.
Të tjerët u shpërndanë secili në vendin e vet.

Mbreti u jep izraelitëve lirinë fetare

[55]Lizja mori vesh e Filipi, të cilin mbreti Antiok, kur ende ishte
gjallë, e kishte caktuar, t'ia përgatisë të birin për sundimtar, [56]kishte
kthyer nga Persia në Medi bashkë me ushtrinë që kishte pasë shkuar
||2Mak 11,13-33 me të dhe se kërkonte t'i marrë në dorë punët e mbretërisë. [57]U dëftoi
me nxitim se duhet të shkojnë. I tha mbretit, prijësve të ushtrisë dhe
njerëzve: «Çdo ditë jemi më të ligshtë, ushqime kemi pak, vendi që

6,44 *deshi atëherë të bëj fli*: fj.fj.: «flijoj vetveten» (krh. Gal 1,4; 1Tim 2,6; Tit 2,14). – Bëhet fjalë ndoshta per gjestin që 2Mak 13,14 lokalizon «afër Modinit».

6,49 *viti shtunor*: sipas Lev 25,1vv, viti shtunor përjashtonte mbjelljen dhe korrjen; kishte filluar në vjeshtën e 164, meqenëse kjo zi buke i përket vjeshtës së 163.

6,51 *makina për të hedhur shigjeta e bahe*: janë balestra. Ky përshkrim i artilierisë së rrethimit seleucidikë është më i ploti që njohim.

6,53 *në drithnikë*: *angeiois*, hamend. Sipas Vulg.; LXX (S, A, gr.luc.) ka: «në shenjtërore», *hagiois*.

po e rrethojmë është i forcuar mirë. Mandej na presin edhe punët
e mbretërisë. 58Tash, pra, t'ua japim të djathtat këtyre njerëzve, të
bëjmë paqe me ta e mbarë popullin e tyre. 59Po u lejojmë të jetojnë
sipas dokeve të tyre si më parë: për shkak të Ligjit të tyre që ua
ndaluam, u zemëruan me ne e vepruan kështu». 60Mbretit dhe prijësve
u pëlqeu ky parashtrim. Dërgoi të bëjnë paqe dhe çifutët pranuan.
61Mbreti dhe krerët përforcuan marrëveshjen me përbetim. Me këto
qyshke dolën të rrethuarit nga Qyteza. 62Mbreti hyri në Malin Sion
e pa vendin e fortifikuar, e theu përbetimin që kishte bërë dhe dha
urdhër të rrënohet muri rrethues. 63Atëherë vrik e çoi fushimin e
u kthye në Antioki. Aty e gjeti Filipin zotërues të qytetit. E sulmoi
qytetin dhe e pushtoi me forcë.

Demetri I bëhet mbret. Ai dërgon Bakidën e Alcimin në Jude

‖2Mak 14,1-10

7 1Në vitin njëqind e pesëdhjetë e një, Demetri, biri i Seleukut,
iku nga Roma, me pak njerëz erdhi në një qytet detar dhe aty
u shpall mbret. 2Kur hyri në pallatin mbretëror të etërve të
vet, ushtria e kapi Antiokun e Lizjen për t'ia dorëzuar. 3Kur e mori
vesh, tha: «Mos m'i dëftoni fytyrat e tyre!». 4Atëherë ushtria i vrau e
Demetri hypi në fronin e mbretërisë së vet.

5Erdhën atëherë tek ai disa izraelitë njerëz të paligjë e të pafe në
krye me Alcimin që dëshironte të bëhej kryeprift. 6Këta e paditën
popullin te mbreti. Thanë: «Juda e vëllezërit e tij i vranë të gjithë
miqtë e tu e ne na treti nga vendi ynë. 7Prandaj dërgoje një njeri,
në të cilin ke besim, të vijë e të shohë gjithë rrënimin që na e ka
shkaktuar neve e krahinës së mbretit, le t'i ndëshkojë ata dhe të gjithë
përkrahësit e tyre». 8Mbreti e zgjodhi Bakidin, njërin nga miqtë e 2,18+
mbretit, qeveritarin e krahinës përtej Lumit, njeri i madh në mbretëri
e besnik i mbretit. E dërgoi atë 9e me të edhe Alcimin e patenzonë, të

6,59 Kjo përleshje e papritur shpjegohet me vdekjen e Antiokut Epifanë (i cili ka qenë kampioni i elenizimit të detyruar), me lodhjen që shkakton mungesa e ushqimeve në të dy strehimet (rr 57) dhe me dredhitë e Filipit (rr 56).

6,62 Reskripti i mbretit (2Mak 11,25) ua kthente tempullin Judenjve pa i përmendur murat; por autori i konsideron dy gjërat të pandashme dhe shehë në atë gjestë një shkelje të premtimeve.

7,1 Demetri I, që kishte zëvendësuar Antiokun Epifan si peng në Romë në 176, iku prej atje në 161, me mbështetjen e Polibios i cili na ka lënë tregimin e fakteve. Demetrio mbërrin përpara në Tripoli e prej atje në Antioki (rr 20). Do të njihet prej Romës në 160.

7,8 *Përtej Lumit* është gjysma perendimore e perendorisë seleucide, prej tek Eufrati deri në Egjipt, që i qe besuar Lizjes nga Antioku Epifan (3,22). Bakidit iu besua detyra të rivendos paqe në atë krahinë, ndërsa mbreti do të shkonte të qetësonte një kryengritje në Media.

7,9 *Alcimin*: «kreshniku», emër grek i zgjedhur për ngjasimin me emrin judaik të Iaqîmit; i përcaktuar si njeri i pander sepse binte dakort me Grekët dhe bëhej pengesë për Asmonejt, por ngaqë kishte prejardhjen

cilin e bëri kryeprift dhe i urdhëroi të bëjë ahmarrje kundër bijve të
Izraelit. [10]Këta u nisën dhe me një ushtri të madhe arritën në dheun
e Judesë, Dërgoi te Juda e vëllezërit e tij lajmëtarë me parashtrime
paqësore, por me dredhi. [11]Por, ata nuk u besuan fjalëve të tyre,
sepse panë se kishin ardhur me ushtri të madhe. [12]Ndërkaq një grup
skribësh u takua me Alcimin e me Bakidin për të kërkuar të drejtat.
2,42+ [13]Të parët prej bijve të Izraelit qenë asidenjtë që kërkuan paqe prej
tyre. [14]Ata thoshin: «Është prift prej barkut të Aronit që erdhi e nuk
do të na gënjejë». [15]Foli me ta fjalë paqeje dhe u përbetua: «S'do t'ju
bëjmë asnjë të keqe as juve as miqve tuaj». [16]Ata i besuan. Por, ai i
kapi prej tyre gjashtëdhjetë vetë dhe i vrau në një ditë, sipas fjalës së
Shkrimit shenjt:

Ps 79,2-3 [17]«Kufomat e shenjtërve të tu dhe gjakun e tyre
e kanë derdhur rreth Jerusalemit
dhe s'ishte askush që t'i varroste».

[18]Atëherë mbarë popullin e pushtoi frika dhe tmerri i tyre. Thoshin:
«Nuk ka në ta as besë as drejtësi, sepse e shkelën besën dhe benë që e
bënë». [19]Bakidi e çoi ushtrinë nga Jerusalemi dhe e rrethoi Betzaitin.
Urdhëroi të kapen shumë njerëz që kishin kaluar në anën e tij si edhe
disa nga populli. Urdhëroi të hidhen në pusin e madh. [20]Mandej vendin
ia dorëzoi Alcimit duke i lënë një numër ushtarësh për t'iu gjetur në
ndihmë. Atëherë Bakidi u kthye te mbreti. [21]Alcimi luftonte për ta
fituar kryepriftërinë. [22]Të gjithë ngatërrestarët e popullit u bashkuan
me të, ua dha tokën e Judesë dhe bënë kërdi të madhe në Izrael. [23]Kur
Juda pa të gjithë atë të keqe që po ua bënte Alcimi e përkrahësit e tij
bijve të Izraelit edhe më zi se paganët, [24]e përshkoi të gjithë krahinën
e Judesë rreth e për qark, bëri ahmarrje mbi tradhtarë dhe ua ndaloi
të qarkullojnë nëpër krahinë.

nga Aroni e bënte të ligjshëm emërtimin e tij dhe i tërhiqte rreth vetes Asidejt (krh. rr 12v).

7,12 *Një grup skribësh*: janë levitësh ose meshtarësh ekspert të Ligjit (Esd 7,6v; 2Kro 34,13).

7,13 *asidenjtë*: të «butët» që në fillim ishin bashkuar me Judën (2,42), tani u ndanë. Ndoshta u dukej atyre se liria fetare do t'u ishte garantuar nga lëshimet e mbretit (6,59). Ndërsa Juda, skeptik, nuk merr pjesë në bisedime, edhe pse mbreti nuk e kishte pushuar akoma (krh. 2Mak 14,12).

7,16 *sipas fjalës së Shkrimit*: fj.fj.: «sipas fjalës që ka shkruar», nënkuptohet Davidi (dshk. 56), Asafi (Eusebi) ose profeti (gr.luc.).

7,19 *Betzaitin*: («ulliri») është leximi më i mirë, por tradita e dorëshkrimit është e pasigurt. Emri është i ruajtur nga fshati Betzeita, 6 km në veri të Betsur, aty qe gjetur një pus me shkallë spirale. Bakidi nuk ngurroj ti eliminonte të gjithë ata që mendonte se kishin bërë kompromese në kryengritje, edhe nëse ishin lidhur me të.

Nikanori në Jude. Lufta në Kafarsalamë

25Kur Alcimi pa se Juda me ata që ishin me të, ishte më i fortë dhe,
si e kuptoi se s'ishte në gjendje t'iu bëjë ballë, u kthye te mbreti dhe i
paditi se po bënin krime.
26Atëherë mbreti e dërgoi Nikanorin, një ndër prijësit e tij më bujar, ‖2Mak 14,12-14; 1Mak 3,38; 2Mak 8,9.34-36; 15,3
por që i urrente dhe ushtronte armiqësi kundër Izraelit. Mbreti i
urdhëroi t'ia tresë farën popullit. 27Nikanori arriti në Jerusalem me ‖2Mak 14,15-24
ushtri të madhe. Dërgoi lajmëtarë te Juda e vëllezërit e tij me fjalë
paqeje, por me qëllim që t'i tradhtojë. 28U thoshte: «Të mos ketë luftë
ndërmjet meje e jush. Do të vij te ju me një përcjellje të vogël për t'u
takuar me ju në paqe». 29Arriti te Juda. U përshëndetën miqësisht,
por armiqtë ishin të gatshëm për ta rrëmbyer Judën. 30Juda e mori ‖2Mak 14,30
vesh se ai kishte ardhur me qëllime të këqija, ia pati frikën e nuk
deshi më t'ia shohë fytyrën. 31Edhe Nikanori e pa se iu zbulua qëllimi,
atëherë doli të ndeshet në luftë me Judën afër Kafarsalamës. 32Prej
njerëzve të Nikanorit mbetën të vrarë rreth pesëqind vetë, të tjerët
ikën në qytezën e Davidit.

Kërcënime kundër Tempullit 2Mak 14,31-36

33Pas këtyre ngjarjeve Nikanori u ngjit në Malin Sion. Nga
vendi i shenjtë dolën disa nga priftërinjtë e krerët e popullit për ta
përshëndetur miqësisht dhe për t'ia treguar flinë e shkrumbimit që
po e kushtonin për mbretin. 34Por, ai, duke i përqeshur, i përbuzi, i
ndoti, u foli me kreni 35dhe, i zemëruar, u përbe duke thënë: «Nëse
nuk do të dorëzohet menjëherë Juda e ushtria e tij në duar të mia,
po ju përbehem se, kur të kthehem si ngadhënjimtar, do ta djeg këtë
Shtëpi!». Dhe doli jashtë i zemëruar sa s'ka. 36Priftërinjtë u kthyen
brenda, qëndruan para lterit e para Tempullit e thanë ndër lot: 37«Ti e
zgjodhe këtë Shtëpi për ta thirrur mbi të Emrin tënd, që të jetë Shtëpi
urate, përlutjeje për popullin tënd: 38hakmerrju këtij njeriu e ushtrisë
së tij: le të bien të prerë prej shpatës! Mos i harro hyjshmitë e tyre e
mos i lër gjallë!».

Dita e Nikanorit në Adasë

39Nikanori doli nga Jerusalemi dhe e nguli fushimin në Betoron,
ku iu bashkua një ushtri e Sirisë. 40Edhe Juda e nguli fushimin në

7,31 *Kafarsalamës*: «fshati i paqes», ndoshta Khirbert Selma aktuale, afër Gabaonit 4 km nga Adasës (7,40; krh. 2Mak 14,16+).

7,34 *i ndoti*: BJ përkthen «i njollosi», duke pështyrë në drejtim të tempullit, sipas traditës judaike.

7,37 Pas *Ti*, gr.luc. dhe përkthime shtojnë: «Zot», por fjalët «Hyj» e «Zot» zakonisht shmangen prej 1Mak.

7,40 *Adasa*: «qytet i ri» (krh. Joz 15,37), e shkruajtur si Desau në 2Mak 14,16 e vendosur mes Betoronit dhe Jerusalemit.

‖2Mak 15,22-24; 2Mbr 18,17–19,37; Is 36-37

Adasë me tri mijë vetë. Juda u lut e tha: [41]«Kur të dërguarit e mbretit hyjshmuan, u ngrit engjëlli e i zhbiu ndër ta njëqind e tetëdhjetë mijë. [42]Kështu, asgjësoje sot ndër sytë tanë këtë ushtri që të gjithë të tjerët ta kuptojnë se ka hyjshmuar kundër gjërave të shenjta të

‖2Mak 15,25-36

tua dhe dënoje sipas bakeqësisë së tij!». [43]Ushtritë ranë në luftë më trembëdhjetë të muajit Adar. Ushtria e Nikanorit u shpartallua edhe vetë Nikanori mbeti i vrarë. [44]Kur ushtria e tij pa se mbeti Nikanori, i hodhën armët e ikën. [45]I dëbuan një ditë udhë prej Adasës e deri në Gazarë duke u rënë borive në shenjë kushtrimi. [46]Nga të gjitha fshatrat e Judesë përreth dilnin e i rrethonin. U ranë në shpinë: të gjithë mbetën të vrarë prej shpatës sa që asnjë prej tyre nuk shpëtoi! [47]I plaçkitën e u morën prenë. Nikanorit ia shkurtuan kokën dhe dorën e djathtë që e kishte ngritur me kreni, i çuan dhe i ngulën lart kundruall Jerusalemit. [48]Populli u gëzua pa masë. Këtë ditë e kremtoi si ditë gëzimi të madh. [49]Caktuan që ajo ditë të kremtohej çdo vit me trembëdhjetë të muajit Adar. [50]Kështu, Judeja pati për pak kohë qetësi.

Lavdërim romakëve

8 [1]Juda dëgjoi për zërin e romakëve se janë të fuqishëm me ushtri, se janë të gatshëm t'u ndihmojnë të gjithëve për çka u kërkonin ndihmë, dhe se bënin miqësi me të gjithë ata që u drejtoheshin atyre. [2]Vërtet ishin shumë të fuqishëm. I treguan luftërat e tyre e fitoret e mëdha që i arritën në Galaci, si i pushtuan dhe i vunë nën të dhjeta [3]dhe sa bënë në krahinën e Hispanisë, se si i pushtuan minierat e arit e të argjendit që janë atje; [4]se si e pushtuan atë vend me urtësi e me durim vendi ishte shumë larg prej tyre ; se si i zhdukën dhe i goditën keqas fort mbretërit që kishin ardhur kundër tyre nga skajet e tokës dhe se si disa u sjellin tatime për çdo vit. [5]I kishin mandej mundur në luftë e nënshtruar Filipin e Perseun, mbretin e citinjve, si edhe të gjithë ata që kishin marrë armët kundër tyre: të

7,41 *e mbretit*: Senakerib, siç saktëson Vulg.; disa dshk. thonë: «mbreti i Asirëve». – Pas *ëngjëlli*, dshk, gr.luc. e vet.sir. shtojnë «Zot»; krh. rr 37+.

7,49 *trembëdhjetë të muajt Adar* i 151 seleucid përkon me 28 marsin e 160. 13 Adarit ishte i përfshirë mes ditëve festuese si «dita e Nikanorës» (krh. 2Mak 15,36). Kremtimi i kësaj feste u braktis mjaft shpejt në judaizëm.

7,50 Tregimi i 2Mak përfundon në këtë pikë.

8,1 Lavdërimi i Romakëve paraqet traktatin e bërë mes Judës dhe Romës (rr 17v). Roma mbështet me gjithë dëshirë kryengritësit, në qellimin e tyre të dobësonin monarkitë që ishin të nënshtruara vetëm pjesërisht.

8,2 *Galaci*: fj.fj.: «Galatët». Ka mundësi se bëhet fjalë për Galatët cisalpin, të nënshtruar në 222.

8,5 *Filipi*: mbret i Maqedonisë, qe mundur në vitin 197 në Kinoshefalë dhe i biri Perseu në vitin 168 në Pinda.

gjithë i kishin mundur në luftë e i kishin pushtuar. 6Edhe Antiokun,
mbretin e madh të Azisë, që u kishte shpallur luftë e kishte njëqind
e njëzet elefantë e kalorësi e karroca lufte e ushtri tejet të madhe:
mori vesh se e kishin thyer. 7Madje e kishin zënë gjallë dhe se i kishin
urdhëruar të paguajë ai e pasardhësit e tij tatime të rënda, të japë
pengje e të pranojë marrëveshjen, 8i mori krahinën e Indisë, Medinë,
Lidinë dhe disa nga më të bukurat krahina të tyre e ia dha mbretit
Eumen. 9Mori vesh se si grekët kishin pasë vendosur të shkojnë e t'i
asgjësojnë. Romakët e morën vesh, 10dërguan kundër tyre vetëm një
prijës ushtarak. Luftuan kundër tyre e prej grekëve ranë të vrarë një
shumicë e madhe, gratë e fëmijët e tyre ua morën skllevër, i plaçkitën,
ua pushtuan vendin, ua rrënuan fortesat dhe i kthyen në robëri deri
në ditën e sotme. 11Po ashtu edhe mbretëritë e tjera dhe ishujt që u
kundërshtuan, i shfarosën dhe i shtruan nën sundim. 12Lidhur me
miqtë e tyre, me ata që mbështeten në ta, e kishin ruajtur miqësinë.
Kishin pushtuar mbretër të afërm e të largët e, kushdo e dëgjonte
emrin e tyre, i kishte frikë. 13I ndihmojnë kujt duan. Mbretërojnë
ata që i çmojnë të denjë të mbretërojnë, të tjerët i flakin nga froni.
Janë në kulmin e pushtetit! 14E me të gjitha këto asnjë s'mbante
kurorë, s'veshte purpur për t'u madhështuar me të. 15Kanë themeluar
kështillin, në të cilin këshillohen çdo ditë treqind e njëzet anëtarë duke
peshuar vazhdimisht punët e popullit që gjithçka të shkojë mbarë.
16Njërit prej tyre i besojnë për një vjet sundimin e drejtimin e krejt
mbretërisë së vet. Të gjithë e dëgjojnë njërin e ndërmejt tyre s'ka as
smirë as zili.

Lidhja e judenjve me romakë

17Juda e zgjodhi Eupolemin, birin e Gjonit të Akosit edhe Jasonin, 2Mak 4,11
birin e Eleazarit, e i dërgoi në Romë të bëjnë me ta miqësi e lidhje
18që të çlirohen nga zgjedha, sepse e shihnin se mbretëria e grekëve
izraelitët i kishte bërë skllevër. 19Ata pas një udhëtimi shumë të gjatë
arritën në Romë, hynë në senat, morën fjalën e thanë: 20«Juda Makabe
e vëllezërit e tij dhe populli judeas na kanë dërguar te ju të bëjmë
lidhje e paqe me ju, e që të jemi të shkruar në numrin e aleatëve e të
miqve tuaj». 21Kjo kërkesë u pëlqeu senatorëve. 22Ja dysheritja e letrës

8,6 Mundja e Manjesisë, në 189, e ndjekur nga traktati i rëndë i Apamesë (krh. 2Mak 3,1+).

8,9-10 Këto dy rr i referohen patjetër humbjes së lidhjes akea, shkatërrimit të Korintit dhe përkufizimi i Greqisë në provincë romake në 146. Autori e tejkalon shumë horizontin e Judës.

8,16 *njërit prej tyre*: në të vërtetë konsollët ishin dy, por ndoshta autori njeh vetën ekzistencën e konsollit të ngarkuar për çeshtjet e lindjes.

8,17 Kjo ambasadë ka mundësi të jetë dërguar përpara vdekjes së Nikanorit (që i paraprin vetëm dy muaj asaj të Judës): jemi të tunduar ta identifikojmë me atë që Jozef Flavio e përcakton të ketë nddhur në vitin 161.

14,18 që e shkruan mbi pllaka të bronzta dhe e dërguan në Jerusalem, që t'u
jetë atyre si dokument paqeje e besëlidhjeje:
[23]«Paçin romakët e populli judeas fat të mbarë në det e në terik
gjithherë! Shpatë e armik qofshin larg tyre! [24]Nëse do të ketë luftë,
më parë kundër Romës ose edhe kundër çdo aleati të tij në mbarë
perandorinë e saj, [25]populli i judenjve do të sjellë ndihmë me plot
zemër ashtu si ta kërkojnë rrethanat. [26]Armiqve nuk do t'u japë as
s'do t'i furnizojë me drithë, armë, argjend e anije: kështu ka vendosur
Roma dhe do t'i zbatojnë detyrimet e veta pa pritur farë shpërblimi.
[27]Gjithashtu, po qe se populli i judenjve do të bjerë më parë në luftë,
romakët do t'u ndihmojnë me gjithë shprit aq sa t'iu lejojnë rrethanat.
[28]Ndihmësve nuk do t'u jepet drithë, armë, argjend as anije. Kështu
vendosi Roma. Do t'i mbaj këto detyrime pa farë dredhie. [29]Me këto
fjalë romakët kanë lidhur marrëveshjen me popullin e judenjve. [30]Në
qoftë se pas këtyre vendimeve njëra ose tjetra palë do të dëshirojë
të shtojë ose edhe të mungojë ndonjë send, do ta bëjnë me përkim
të përbashkët dhe, çdo gjë që të shtojnë ose të heqin, do t'i detyrojë.
[31]Lidhur me të këqija që ua bëri mbreti Demetër, kështu i kemi
shkruar: Pse e rëndove zgjedhën tënde mbi miqtë tanë, besëlidhësit
tanë judenjtë? [32]Nëse edhe një herë do të ankohen kundër teje, do t'i
mbrojmë të drejtat e tyre e do të luftojmë kundër teje në det e në tokë».

Lufta në Beret dhe vdekja e Judës Makabe

9 [1]Kur Demetri mori vesh se kishte rënë në luftë Nikanori dhe
ushtria e tij, vendosi ta dërgojë përsëri në Jude Bakidin e Alcimin
e me ta krahun e djathtë të ushtrisë. [2]Ata u nisën në drejtim
të Galgalës dhe e ngulën fushimin në Masalot, që është në Arbelë.
E pushtuan atë dhe vranë shumë njerëz. [3]Mandej në muajin e parë
të vitit njëqindepesëdhjetedytë ngulën fushimin kundër Jerusalemit.
[4]Mandej u nisën e shkuan në Beret me njëzet mijë këmbësorë e me dy
mijë kalorës. [5]Juda e kishte ngulur fushimin e vet në Elasë. Kishte
me vete tri mijë ushtarë të zgjedhur. [6]Kur panë se ushtria ishte tepër

8,30 Përfundon këtu teksti i traktatit, stili i të cilit kujton dokumenta të tjerë të të njëjtit tip. Rr 31-32 përmbledhin një përgjigje gojore të dhënë të dërguarve.

9,1-22 Tregimi është vazhdimi i 7,50.

9,2 *Galgalës*: me LXX e Vulg.; BJ congettura, me Jozef Flavion: «Galile». – *Masalot*: toponim hebraik që do të thotë «shtigje»: ka mundësi që të çonin deri tek shpellat e Arbelës që shërbenin si vende strehimi në raste të ndryshme.

9,3 *viti njëqindepesëdjetedy*: prill-maj i 160-s.

9,4 *Berea* ose «Bereth», me LXX e Vulg.; sipas këtij mësimi duhet të lokalizohet fusha në El-Bire, Beroti biblik (Joz 9,17), 13 km në jug të Birzeit. BJ, me gr.luc., vet.sir. dhe Jozef Flavios, kanë: «Beerzeth»: Birzeiti aktual, 20 km në veri të Jerusalemit.

9,5 *Elasë*: edhe «Alasa», me të gjitha dshk. gr.; BJ dhe disa dshk. ka: «Eleasa». Bëhet fjalë për Kirbet Il'asa, afër Betoron, fusha e Judës është shumë larg nga ajo e Bakidit, gjë që pajtohet keqas me tregimin, nëse nuk bëhet fjalë për prapavijë të Judës.

e madhe, u trembën për së forti. Shumë u larguan nga fushimi e
s'mbetën prej tyre, pos tetëqind vetë. [7]Juda pa se atëherë kur lufta po
ndizej flakë ushtria e tij ishte shpërndarë. Zemra iu gri pse s'kishte
kohë t'i bashkojë. [8]Ashtu i tronditur krejtësisht, u tha atyre që kishin
mbetur: «Në këmbë! Të sulemi kundër armiqve tanë, ndoshta do t'i
mundim!». [9]U munduan ta largojnë nga ai mendim e i thanë: «Tash
s'mund të bëjmë tjetër, por ta shpëtojmë vetveten e më vonë do të
kthehemi me vëllezërit tanë e do t'i mundim. Vërtet jemi tepër pak!».
[10]Por, Juda vazhdoi: «Larg qoftë (ta bëjmë këtë gjë) të ikim para tyre!
Nëse na ka ardhur dita, le të vdesim si burrat për vëllezërit tanë e të
mos i lëmë dangë lavdisë sonë!». [11]Ushtria doli nga fushimi e qëndroi
ballë për ballë me armikun. Kalorësia qe ndarë në dy pjesë, bahëtarët
e shigjetarët ecnin në ballë të ushtrisë, kështu edhe togat sulmuese:
të gjithë trima mbi trima. [12]Bakidi ishte në krahun e djathtë. Rreshti
i luftës afrohej nga të dy anët e krisnin boritë! Ushtuan boritë edhe
nga ata që ishin në anën e Judës, [13]u tund toka nga zhurma e ushtrive!
Krisi lufta prej mëngjesit deri në mbrëmje. [14]Juda hetoi se Bakidi dhe
pjesa më e fortë e ushtrisë ishte në krahun e djathtë. Me të u bashkuan
të gjithë zemërluanët [15]dhe, prej tyre qe thyer krahu i djathtë dhe i
ndoqi deri në malin Azot. [16]Kur panë ata të krahut të majtë se u thye
krahu i djathtë, u vunë pas Judës e atyre që ishin me të, pas shpine.
[17]Atëherë u ndez flakë lufta dhe u plagosën shumë nga njëra dhe nga
pala tjetër. [18]Atëherë ra edhe Juda e të tjerët ikën.

Salikimet e Judës Makabe

[19]Jonata e Simoni e morën Judën, vëllanë e vet, dhe e varrosën në
varrin e etërve të vet në Modin. [20]E qanë dhe i bënë gjëmë të madhe
mbarë populli i Izraelit dhe mbajtën zi për shumë ditë. [21]E vajtonin 2Sam 1,27
kështu: «Oh si ra trimi i trimit që e shpëtonte Izraelin!». [22]Veprat
e tjera të Judës, luftërat e trimëritë që i bëri e veprat e tjera të
madhërueshme të tija nuk kanë qenë shkruar: ishin me të vërtetë të
shumta!

IV. JONATANI KRYETAR I JUDENJVE DHE KRYEPRIFT (160 - 143 PARA KR.)

Ngadhënjimi i partisë greke. Jonata kryetar i rezistencës

[23]Pas vdekjes së Judës çuan krye në mbarë dheun e Izraelit bakëqijtë

9,15 *Azot*: me LXX e Vulg., por nuk ekzistojnë male afër Azotit (Asdodi i vjetër); BJ duke ndjekur Jozef Flavion është e prirë për «Azara».

dhe u ngritën të gjithë ata që bënin keq. [24]Ndër ato ditë u bë zi e madhe
buke dhe mbarë vendi u bë me ta. [25]Bakidi zgjodhi njerëz të këqij dhe
i bëri pari të vendit. [26]Këta i kërkonin dhe i shqyrtonin miqtë e Judës
e i sillnin te Bakidi, i cili i ndëshkonte dhe i vinte në lojë. [27]E aso kohe
në Izrael u bë një shtypje e madhe sa që një shtypje e tillë nuk u pa
4,46+ qysh se ndër ta nuk u duk ndonjë profet. [28]Atëherë u bashkuan të
gjithë miqtë e Judës e i thanë Jonatës: [29]«Qysh se yt vëlla Juda vdiq,
nuk ka më njeri porsi ai që t'u dalë përballë armiqve Bakidit e atyre
që janë armiq të popullit tonë. [30]Ne, pra, po të zgjedhim sot të jesh
prijësi dhe udhëheqësi për të luftuar luftën tonë në vend të tij». [31]Atë
ditë Jonata e mori udhëheqësinë dhe zuri vendin e të vëllait, Judës.

Jonata në shkretëtirën e Tekues. Ngjarje të përgjakshme rreth Madabës

[32]Bakidi e mori vesh e kërkonte ta vrasë. [33]E morën vesh edhe
Jonata, Simoni, vëllai i tij, e të gjithë ata që ishin me të u arratisën
në shkretëtirën Tekue e ngulën afër ujit të liqenthit Asfar. [34]Bakidi
e mori vesh ditën e shtunë dhe ai e gjithë ushtria e tij kaluan përtej
Jordanit. [35]Jonata dërgoi vëllanë e vet, në krye të përcjelljes, për t'iu
5,25+ lutur nabatenjve, miqve të vet, t'i lënë në rojë te ta pajisjet e veta që
s'ishin pak. [36]Por, i dolën bijtë e Jambriut nga Madaba, e zunë Gjonin
me gjithçka kishte dhe shkuan me atë pre. [37]Pas këtyre ngjarjeve,
i ra në vesh Jonatës e Simonit, vëllait të tij, se bijtë e Jambriut po
bënin dasmë të madhe e me kremtori të madhe dhe se po e merrnin
nusen nga Nadabati, vajzën e njërit nga krerët e mëdhenj të Kanaanit.
[38]Atëherë u ra ndër mend gjaku i vëllait të tyre, i Gjonit. U ngjitën në
mal dhe u fshehën. [39]I çuan sytë e panë një turmë të madhe zhurmëzëre
dasmorësh; dhëndri me vëllezër e me miq u shkonte në takim me
tupana, me vegla muzikore e me armë të shumta. [40]Dolën nga prita, u
sulën në ta dhe i vranë e shumë të tjerë mbetën të plagosur. Të tjerët
ikën e morën malin. Judenjtë u morën gjithçka kishin pasur. [41]Kështu
Am 8,10 dasma u kthye në vaj, e kënga e muzikës së tyre në vajtim. [42]Ia morën
gjakun vëllait të vet dhe u kthyen në brigjet e Jordanit.

9,33 *Tekue*: atdheu i profetit Amos, në jug-lindje të Betlehemit, mbizotëron një krahinë e thatë (2Kro 20,20); uadi e saj që zbresin drejt Detit të Vdekur, kishin shërbyer si vend strehimi për burrat e Davidit (1Sam 24; 26), dhe do të përdoren edhe nga partizanët e Bar Kokebasë, në kryengritjen e dytë judaike 132-135 para Kr.). – Toponimi *Asfar* nuk është i identifikuar më mirë.

9,34 Duplikatë i rr. 43.

9,36 *Iambriut*: ose «Ambrei», me LXX e Vulg.; BJ, dhe Jozef Flavio e sir., preferojnë: «Amrai». – Benê-Amrai janë një fis arab, ndryshe nga Nabutenjët.

9,37 *Nadabati*: ose «Gabatani», me LXX e Vulg.; BJ, dhe Jozef Flavion preferojnë: «Nabata». – Ndoshta bëhet fjalë për një fortesë aramene të Nebos (Nr 32,3), në kufi të rrafshnaltës së Moabit, këtu e quajtur Kanan, term që përfshin të gjithë paganët vendas.

Kalimi përtej Jordanit

43Kur e mori vesh Bakidi, erdhi me ushtri të madhe në një të
shtunë në brigjet e Jordanit. 44Jonata u tha të vetëve: «Në këmbë! Të
luftojmë për jetën tonë! Sot nuk është si dje e pardje! 45Ja, armiqtë i
kemi përballë e pas shpine! Në njërën e në anën tjetër uji i Jordanit,
kënetë e pyll! S'ka mundësi të ikim! 46Tash klithni drejt Qiellit që të
mund të shpëtoni nga kthetrat e armiqve tuaj!». Atëherë krisi lufta!
47Jonata çoi dorën për ta goditur Bakidin, por ky u shmang prapazi.
48Atëherë Jonata e njerëzit e tij kërcyen në Jordan e not kaluan në
anën tjetër. Armiqtë nuk kaluan pas tyre përtej Jordanit. 49Atë ditë
në anën e Bakidit mbetën të vrarë një mijë ushtarë. Atëherë u kthyen
në Jerusalem.

Fortifikimet e Bakidit. Vdekja e Alcimit

50Bakidi atëherë nisi t'i ndërtojë nëpër Jude qytetet e fortifikuara
me mure të larta: qytezën që ishte në Jerikon, në Emaus, në Betoron,
në Betel, Tamnatë, Faraton e Tefon. 51Në to vendoi njësi roje që të
ushtronin armiqësi në Izrael. 52E fortifikoi qytetin e Betsurës e të
Gazarës dhe Qytezën. Vendoi ushtarë e ushqime në to. 53I mori peng
bijtë e krerëve të krahinës e i vuri nën rojë në Qytezën e Jerusalemit.
54Në vitin njëqind e pesëdhjetë e tre, në muajin e dytë, Alcimi dha
urdhër të rrënohet muri i tremes së brendshme; kështu rrënonte
veprat e profetëve. Ia filloi t'i rrënojë. 55Në atë kohë Alcimi qe goditur
dhe qe ndërprerë vepra e tij, mbeti pa gojë, u paralizua e nuk mundte
më të flasë asnjë fjalë, as familjes së vet nuk mundte t'i japë urdhra.
56Në atë kohë Alcimi vdiq në dhimba të mëdha. 57Kur pa Bakidi se
vdiq Alcimi, u kthye te mbreti. Dheu i Judës pushoi i qetë për dy vjet.

Rrethimi i Betbasiut

58Të gjithë të paligjët bënë këtë këshillim: «Qe, Jonata e të tijtë po
jetojnë të qetë e të sigurt. Të shkojmë, pra, e ta sjellim Bakidin e t'i

9,48 Me Jozef Flavion, lokalizohet përleshja e bregut perendimor të Jordanit, në të cilën Jonatani kishte vendosur strehimin e tij, me qellim të rimarrë krahinën perendimore të Detit të Vdekur, Bakidi e detyroj të tërhiqej drejt bregut lindor të lumit, që ai vetë nuk tejkalon.

9,50 *Tamnatë, Faraton*: me Vulg., sir. e Jozef Flavios; LXX e dshk. lat. bëjnë një emër të vetëm. – Tamnata është Timna e Joz 19,43; për Piratòn krh. Gjq 12,13.15, e Tefon duhet të jetë Tapùach (Joz 12,17). – Gërmimet arkeologjike të bëra në Gezer, Betsur, Betel e Jerik konfirmojnë pushtimin seleucid.

9,54 *viti njëqindepesëdhjetetre, në muajin e dytë*: prill-maj i 159. – *profetëve*: ndoshta bëhet fjalë për profetët e pasmërgimit, si Agjeu e Zakaria. Muri ka mundësi që përkon me balaustradën që ndan oborrin e Paganëve nga ai i Judenjve në tempullin e Herodit (krh. Ez 44,9); por dy oborret, për të cilat duket se bën fjalë teksti, ndoshta janë ato që ekzistonin nën Manasen (2Mbr 21,5).

kapë të gjithë në një natë të vetme». [59]Shkuan, pra, e ia dhanë këtë
këshill. [60]Ai u ngrit me një ushtri të madhe e u nis për rrugë dhe u
shkroi fshehtas letër besëlidhurve të vet që ishin në Jude, për ta kapur
Jonatanin me ata që ishin me të. Por, nuk ia dolën, sepse ata e hetuan
synimin e tyre. [61]Përkundrazi, këta i zunë disa vetë të krahinës
prijësit e kësaj tradhtie rreth pesëdhjetë vetë e i vranë. [62]Atëherë
Jonatani e Simoni me ata që ishin me ta, u shmangën në Betbasi, në
shkretëtirë. Ndreqën rrënojat e saja dhe e fortifikuan. [63]Bakidi e mori
vesh, bashkoi të gjithë ushtrinë e vet e i thirri edhe përkrahësit e vet
nga Judeja. [64]Shkoi, nguli fushimin përballë Betbasiut, punoi vegla
luftarake e luftoi shumë ditë. [65]Jonatani e la vëllanë e vet Simonin
në qytet, kurse ai vetë, me pak njerëz, doli ta qarkullojë krahinën.
[66]E goditi Odomerën me vëllezër e bijtë e Fasironit në tëbanishten
e tyre: vriste e priste e gjithnjë rritej në fuqi. [67]Ndërkaq Simoni me
ata që ishin me të, dolën nga qyteti e i ndezën veglat luftarake [68]e
luftuan kundër Bakidit, e thyen dhe e ankthuan rëndë, sepse synimi i
tij dhe sulmi i dolën pa sukses. [69]E pushtoi një felgrim i madh kundër
atyre mbrapshtanave që e kishin këshilluar të vijë në krahinë, shumë
prej tyre i vranë e vendosën të kthehen në vendin e vet. [70]Jonata e
mori vesh këtë gjë, dërgoi tek ai kasnecët për të lidhur paqe e për t'i
ndërruar robërit e luftës. [71]Ai pranoi e bëri sipas kërkesave të tija,
për më tepër iu përbetua se për sa të jetë gjallë nuk do t'ia bëjë asnjë
të keqe. [72]Pasi ia ktheu robërit e luftës që më parë i kishte robëruar
në dheun e Judës Bakidi u kthye e shkoi në vendin e vet e kurrë s'i
shkeli më këmba në dheun e Judës. [73]Shpata pushoi në Izrael. Janata
Lp 19,19; 22,22 nguli në Makmas. Aty zuri të ushtrojë gjyqin e popullit. Nga Izraeli i
çrrënjosi të patenzonët.

Përpjekja e Aleksandrit Balas. E vë Jonatanin kryeprift

10 [1]Në vitin njëqind e gjashtëdhjetë, Aleksandri Epifan, biri
i Antiokut, erdhi dhe e pushtoi Ptolemaidën. E pranuan
për mbret e nisi të mbretërojë aty. [2]Mbreti Demetër, në
këtë lajm, bashkoi një ushtri shumë të madhe e doli të ndeshet me
të në luftë. [3]Në anë tjetër Demetri i dërgoi Jonatanit një letër shumë

9,62 *Betbasi*: lista e atyre që u kthyen në adhe nga Babilonia kujton bijët e Besait (Es 2,17) që i kanë dhënë emrin këtij vendi, sot Beit-Batsa, mes Betlehemit e Tekòas.

9,66 *bijët e Fasironit*: fis arab që ka mundësi se bashkëpunonte me Bakidin.

9,73 *Makmas*: ose Michmas, në jug-lindje të Betelit, ishte i famshëm për veprën e Jonatanit, birit të Saulit (1Sam 14). – *që të qushtrojë gjyqin e popullit*: fj.fj.: «që të gjykonte popullin»: si Juda, Jonatani është i barazuar me një gjyqtar.

10,1 Aleksandër Epifani: ky epitet gjendet në monedha, por historia e njeh me emrin Aleksandër Balas. Thuhej se ishte i biri i Antiokut Epifan. – Dezertimi i Tolemaidit në favor të Aleksandër Balasit ndodhi në 152. Në fillim të këtij viti ai kishte fituar pëlqimin prej Senatit.

paqëdashëse për t'i dhënë rëndësi. [4]Sepse mendonte: «Të shpejtojmë të
bëjmë paqe me të, para se ai të bëjë paqe me Aleksandrin kundër nesh.
[5]Jonatani do t'i kujtojë të gjitha të zezat që ia kemi bërë atij, vëllait
të tij e popullit të tij». [6]I dha mandej pushtet të bashkojë ushtri, të
punojë armë e të jetë besëlidhës i tij. Urdhëroi gjithashtu t'i dorëzohen
pengjet që ishin në Qytezë. [7]Jonatani erdhi në Jerusalem dhe e lexoi
letrën para mbarë popullit e para atyre që ishin në Qytezë. [8]Këta i
kapi frikë e madhe kur dëgjuan se mbreti i kishte dhënë të drejtën
të mbajë në këmbë ushtri. [9]Njerëzit që ishin në Qytezë ia dorëzuan
Jonatanit pengjet. Ky ua ktheu prindërve të tyre. [10]Jonatani banoi në
Jerusalem e filloi ta rindërtojë e ta përtërijë qytetin. [11]Ndërtuesve u
urdhëroi t'i ndërtojnë muret e për ta mbrojtur ta rrethojnë me mure
me gurë të latuar Malin Sion. Ashtu edhe bënë. [12]Të huajt që ishin në
fortesa që i kishte pasë punuar Bakidi, ikën: [13]secili prej tyre e lëshoi
detyrën e vet e shkoi në vend të vet. [14]Vetëm në Betzurë mbetën disa
tradhtarë të Ligjit e të urdhërimeve: aty gjetën strehim.

[15]Mbreti Aleksandër dëgjoi për premtimet që Demetri ia kishte
dërguar Jonatanit. I kishin treguar edhe për luftëra e trimëri, me të
cilat ishin dalluar ai e vëllezërit e tij, si edhe për mundime që u ishte
dashur t'i sprovojnë. [16]Mendoi: «A mund ta gjejmë, vallë, një burrë si
ai? Ta bëjmë atë mikun e besëlidhësin tonë!». [17]Ia shkroi dhe ia dërgoi
një letër me këto fjalë:

[18]«Mbreti Aleksandër të fala vëllait Jonatan. [19]Kemi dëgjuar për
ty se je burrë i fuqishëm e i aftë të jesh, miku ynë. [20]Ne sot të bëmë
kryepriftin e popullit tënd e mikun e mbretit i dërgoi edhe petkun 2,18+
e purpurt e kezën e artë që të jesh me ne e ta ruash miqësinë me
ne». [21]Jonatani u vesh me petkun e shenjtëruar në të shtatin muaj të
vitit njëqind e gjashtëdhjetë në ditën e të kremtes së Tendave. Mandej
bashkoi ushtrinë e mblodhi edhe shumë armë.

Letra e Demetrit I Jonatanit

[22]Kur Demetri dëgjoi për këto ngjarje, u prish shumë e tha: [23]«Çka

10,11 *me gurë të latuar*: fj.fj.: «me katër pamje», me gr.luc., LXX lexon: «me katër këmbë».

10,20 *kryepriftin e popullit tënd*: Jonatani ishte një pasardhës i Ioiaribit (ose Ioaribit), kryetar i një klase meshtarake (krh. 2,1.54) e Aleksandri, mbret i njohur, kishte të drejtë t'a emëronte (krh. 7,9; 2Mak 4,24). Kështu përjashtohet familja e Onaidëve që për traditë jepte kryepriftërinjët. Ndoshta ishte pikërisht ky rasti kur i biri i Onisë III duke u strehuar në Egjipt themeloi tempullin e Leontopolit (krh. 2Mak 1,1), dhe një tjetër meshtarë, «mësuesi i drejtësisë» për të cilin flet shkrimi esen i quajtur *Dokumenti i Damaskut*, u strehua në Kumran. – Jonatani përuroi një dinasti princorë-priftërorë, shembuj të tillë ekzistonin në atë kohë në vende të tjera. Me pasardhësit e tij (Asmonejt) shqetësimet politike u zunë vendin shqetësimeve fetare.

10,21 *shtatin muaji të vitit një qind e gjashtëdhjetë*: tetori i 152.

bëmë që e lejuam Aleksandrin t'i bëjë çifutët miq para nesh për t'u
përforcuar? [24]Do t'u shkruaj edhe unë fjalë grishjeje e do t'u parashtroj
nder e dhurata me qëllim që të kalojnë në anën tonë». [25]Dhe u shkroi
këto fjalë: «Mbreti Demetër të fala popullit të judenjve! [26]Pasi e keni
mbajtur me ne godin dhe e keni ruajtur miqësinë me ne e nuk kaluat
kah armiqtë tanë: e morëm mirë vesh dhe u gëzuam. [27]Vazhdoni, pra,
ta ruani besnikërinë tuaj ndaj neve e ne do t'ju shpërblejmë me dhurata
për gjithçka që do të bëni për ne. [28]Do t'ju falim shumë pagesa e do
t'ju japim shumë dhurata. [29]Që tash po ju fal e po i shkarkoj të gjithë
judenjtë nga pagesat e nga të drejtat mbi kripë e nga kurorat. [30]Edhe
të tretën e prodhimeve të arave edhe gjysmën e frutave të pemëve, që
11,34 më takon t'i marr, që me sot e më tutje po ia fal dheut të Judës dhe tri
krahinave që i janë mbështetur asaj Samarisë e Galilesë prej ditës së
sotme e përgjithmonë. [31]Edhe Jerusalemi le të jetë i shenjtë dhe i lirë
nga pagesat e të dhjetat me gjithë rrethin që i përket. [32]I bie mohit
edhe të drejtës mbi Qytezën e Jerusalemit e ia lë në dorë kryepriftit.
Ai le t'i caktojë në të njerëzit që do t'i zgjedhë vetë për rojën e saj. [33]I
fal lirinë pa kurrfarë shpërblimi secilit judeas që ka qenë zënë rob
nga dheu i Judës kudo të jetë në mbretërinë time. Vendos që të gjithë
të jenë të liruar nga pagesat edhe për bagëti të tyre. [34]Kështu edhe të
gjitha të kremtet, të shtunat, hëna e re, ditët e Ligjit, tri ditët para
të kremtes e tri ditë pas të kremtes, le të jenë të gjitha për të gjithë
judenjtë që janë në mbretërinë time, ditë paprekshmërie e faljeje.
[35]Askush s'do të ketë të drejtë të kërkojë prej tyre ndonjë pagesë ose
ta trazojë ndonjërin prej tyre për çfarëdo arsyeje. [36]Do të mund të
merren në ushtrinë e mbretit deri në tridhjetë mijë judenj e do t'u
jepet paga si të gjithë ushtarëve të mbretit. [37]Prej tyre do të caktohen
asish që do të qëndrojnë në fortesat e mëdha të mbretit, disa prej tyre
do të vihen në krye të punëve të mbretit që kërkojnë besim. Kryetarët
dhe prijësit e tyre do të zgjidhen prej tyre e do të jetojnë sipas ligjeve
të tyre, si e ka caktuar mbreti edhe për Judenë. [38]Tri krahinat që iu
shtuan Judesë nga krahina e Samarisë, le t'i mbështeten Judesë e le

10,29 *drejta mbi kripën* (fj.fj.: «çmimi i kripës») është përqindja mbi kripën e Detit të Vdekur, që duhej ti jepej mbretit (krh. 11,35). Kurorat («palmë» ose «degë ulliri», 13,37; 2Mak 14,4) janë dhurata që i ofrohej mbretit, të bëra në të vërtetë me monedha. – Këto taksa të rënda, që duke filluar nga viti 165, i kishin zënë vendin detyrimit tatimor (krh. 3,36+) janë të parashtruara nga pretendimet e Seleucidëve, sikurse përpara nga Ptolemenjve e Egjiptit, të cilët thonin se janë pronarë të të gjitha tokave, dhe se në një farë mënyre ua jepnin me qira vendasve. Por duket se edhe detyra e tatimeve u rikthye; do të duhej ti shtohej tekstit: «si shkëmbim treqind talenta» (krh. 11,28).

10,30 *Samarisë e Galilesë*: krahinat e pushtuara nga Juda, që Judenjtë thonin se u përkitnin atyre që kur edhe Bakidi i kishte përfshirë në Jude (krh. 9,50). – *të tretën*: me Vet.lat., vet.sir.; LXX ka «si shkëmbim të të tretës».

10,34 *ditë paprekshmërie e faljeje*: përgjithësim i zakonit sipas të cilit borxhet dhe taksat për kalimi në rrugë janë të pezulluara gjatë festave të pelegrinazhit.

të jenë të sajat, nën një sundimtar të vetëm dhe të mos i nënshtrohen asnjë pushteti tjetër përveç të kryepriftit. [39]Ptolemaidën me rrethinat që i përkasin, po ia jap dhuratë Shenjtërores së Jerusalemit, për shpenzime të domosdoshme të Shenjtërores. [40]Unë do të jap çdo vit pesëmbëdhjetë mijë sikla të argjendtë prej të ardhurave të mbretit të marra nga vendet që më përkasin. [41]Gjithashtu çka mbeti pa u dhënë prej zyrtarëve në vitet e kaluara, le të jepet për nevojat e Tempullit. [42]Përveç kësaj, edhe ato pesë mijë sikla të argjendtë, që i merrnin për çdo vit nga të ardhurat e Shenjtërores, edhe këto le të falen e le t'u jepën priftërinjve që kryejnë shërbesën. [43]Kushdo të strehohet në Tempullin e Jerusalemit ose në hijen e tij për shkak të borxheve ndaj mbretit ose për çdo shkak tjetër, le të jetë i lirë me gjithë pasurinë që ka në mbretërinë time. [44]Edhe për çka duhet të ndërtohet ose të ripërtëritet në Tempull, shpenzimet le të merren nga të ardhurat e mbretit. [45]Po ashtu edhe për rindërtimin e mureve të Jerusalemit edhe për fortifikimin përreth, shpenzimet le të jepen nga vishtari i mbretit si edhe për të ndërtuar mure në Jude».

Jonatani s'i pranon ofertat e Demetrit. Vdekja e mbretit

[46]Kur Jonatani e populli i dëgjuan këto fjalë, nuk u zunë besë as s'i pranuan, sepse u ranë ndër mend të këqijat e mëdha që i kishte bërë mbi Izrael e sa mundime të mëdha u kishte shkaktuar. [47]Parapëlqyen Aleksandrin, sepse ai i pari u kishte drejtuar marrëveshje paqeje, prandaj qëndruan vazhdimisht në besëlidhje me të.

[48]Atëherë mbreti Aleksandër bashkoi ushtri të madhe e u nis në luftë kundër Demetrit. [49]Dy mbretërit ranë në luftë. Ushtria e Aleksandrit u thye. Demetri iu vu në shpinë dhe e mundi. [50]Lufta u ndez flakë deri në perëndimin e diellit. Por, shi këtë ditë u vra Demetri.

Aleksandri martohet me Kleopatrën. Jonatani strateg e qeveritar

[51]Atëherë Aleksandri dërgoi te Ptolemeu, mbreti i Egjiptit, kasnecë me këtë porosi: [52]«Pasi u ktheva në mbretërinë time, hipa në fronin e etërve të mi, e mora në dorë pushtetin, e asgjësova Demetrin, u bëra zoti i tokës sonë, [53]nisa luftën me të, prej nesh u asgjësua ai edhe ushtria e tij, hipëm në selinë e mbretërisë së tij, [54]tash të lidhim

10,39 Ishte e barazvlefshme me një ftesë të bërë Judenjve që të bënin një shpërthim kundër bazës së veprimeve luftarake të Balasit (10,1); në fakt kishte një llogari për të ndrequr me Ptolemenjtë (2Mak 6,8; 1Mak 5,15.22).

10,47 *sepse ky kishte qenë i pari që kishte nisur bisedimet për paqe*: me LXX; por nuk duket se ka shumë kuptim; BJ congettura: «sepse në sytë e tyre ishte shumë i gjërë në lëshime». Përkthyesi duket se ka ngatërruar *shillûm*, «lëshime», me *shalôm*, «paqe».

ndërmjet nesh miqësi: ma jep vajzën tënde për grua e unë do të bëhem dhëndri yt e do të jap ty edhe asaj, dhurata të denja për ty».

55Mbreti Ptoleme i përgjigji kështu: «E bardhë dita, në të cilën u ktheve në tokën e etërve të tu e hipe në stolin e mbretërisë së tyre! 56Unë do të bëj ashtu si kërkon në letër, por hiq e eja në Ptolemaidë që të shihemi e do të bëhem vjehri yt si kërkove».

57Ptolemeu me vajzën e vet Kleopatrën u nis nga Egjipti e erdhi në Ptolemaidë në vitin njëqind e gjashtëdhjetë e dy. 58Mbreti Aleksandër i doli përpara në takim. Ai ia dha vajzën e vet Kleopatrën. Dasmën ia bëri në Ptolemaidë me madhëri të madhe siç u ka hije mbretërve.

59Mbreti Aleksandër i shkroi Jonatanit të shkojë e të takohet me të. 60Ky shkoi në Ptolemaidë madhërisht dhe u takua me të dy mbretërit. U dha shumë argjend, ar e dhurata dhe fitoi hir në sytë e tyre. 61Por, disa izraelitë, njerëz të prishur, tradhtarë të Ligjit, u bashkuan kundër tij dhe e paditën. Por, mbreti s'u vuri veshin. 62Atëherë mbreti dha urdhër t'i hiqen Jonatanit petkat e tija e ta veshin me petka të purpurta. Ashtu edhe u bë. Mbreti e uli të rrijë përngjat vetes 63e u urdhëroi princave të vet: «Dilni me të nëpër qytet e shpallni që askush të mos guxojë të qesë padi kundër tij për asnjë send e askush të mos goxojë ta trazojë për asgjë!». 64Kur ata që e paditnin panë nderin që po i jepej me shpallje të zëdhënësve dhe të veshur me purpur, ikën
2,18+ të gjithë. 65Mbreti i dha nder të madh, e shkroi ndër miqtë e vet të parë, e bëri udhëheqës të ushtrisë e qeveritar të krahinës. 66Kështu Jonatani u kthye në Jerusalem në paqe e gëzim.

Demetri II. Apoloni qeveritar i Celesirisë, i mundur nga Jonatani

67Në vitin njëqindegjashtëdhjetedytë, erdhi Demetri, biri i Demetrit, nga Kreta në vendin e etërve të vet. 68Kur dëgjoi mbreti Aleksandër, u prish shumë dhe u kthye në Antioki. 69Demetri ia besoi qeverimin e

10,57 *në vitin njëqind e gjashtëdhjetë e dy*: në vjeshtën e 150. – Kleopatra Tea, e bija e Ptolemeut VI Filometor, do të martohet, më vonë, me Aleksandër Balasin (prej të cilit do të lind Antioku VI), Demetri II (11,12) dhe vëllai i tij, Antioku VII.

10,61 Judenjtë e partisë greke vunë re, dhe jo pa të drejtë, se kishin qenë shpërblyer keq për bashkimin e tyre me helenizmin. Disa i shihnin me mospëlqim të shkelura të drejtat e familjeve të tjera pritërore.

10,65 *qeveritar i provincës*: fj.fj.: «meridarkë?...» ai që ishte i përcaktuar në një «meridë», pra në një «pjesë» territori më të madhe se «strategа» (krh. Vap 16,12), këtu ajo e Judesë, me të tri pjesët e krahinës së rr 30. Krh. rastin e ngjashëm të Apollonios «misarkë» (1,29+; 3,10; 2Mak 5,24). Për titullin «mik i parë», krh. 2,18; 2Mak 8,9.

10,67 Në vitin 147, por në të vërtetë do ta vazhdojë mbretërinë vetëm në 145, pas vdekjes së Aleksandrit (11,17). Demetri do të mbretërojë deri në 125, me një ndërprerje nga viti 138 deri në 129, kur ishte i burgosur prej Partëve, dhe e zëvendësoi i vëllai Antioku VII (krh. 14,3; 15,1v).

10,69 *Apolonit*: ndoshta ai Apoloni që do të ndihmojë Demetrin I të arratisej nga Roma (krh. 7,1). Ai mban të njëjtin emër të

Celesirisë Apolonit siç e kishte pasur; ky bashkoi një ushtri të madhe,
iu afrua Jamnisë dhe dërgoi t'i thonë kryepriftit Jonatan:
70«Vetëm ti je ngritur kundër nesh e për shkak tënd po më përqeshin
e po më poshtërojnë. Pse ti po e ushtron pushtetin tënd në male kundër
nesh? 71Nëse ti ke besim në fuqitë e tua, zbrit tash tek ne në fushë dhe
aty të matemi njëri me tjetrin, sepse me mua është fuqia e qyteteve.
72Pyet e do të dish kush jam unë e kush janë besëlidhësit tanë. Ata
thonë: Nuk do të mundeni të ngulni këmbë përballë nesh, sepse etërve
të tu dy herë u është dashur të marrin ikjen nga vendi i vet! 73Kështu
as tash nuk do të mund t'i bësh ballë kalorësisë e këmbësorisë së
tillë në fushë, ku s'ka shkëmb, as qetë e as vend të fshihesh». 74Kur
Jonatani i dëgjoi fjalët e Apolonit, në zemër i gufoi felgrimi, i zgjodhi
dhjetë mijë ushtarë e doli nga Jerusalemi. Simoni, i vëllai, i erdhi në
ndihmë. 75E nguli fushimin kundruall Jopes. Qytetarët ia mbyllën
derën, sepse në Jope ishte roja e Apolonit. Këta ia nisën luftës. 76Ata
që ishin në qytet u trembën dhe ia hapën derën e Jonatani e pushtoi
Jopen. 77Apoloni e mori vesh, çoi në këmbë tri mijë kalorës e një ushtri
të madhe. U nis drejt Azotit, kinse do të largohej, por menjëherë doli
në fushë, sepse kishte shumë kalorës e kishte në ta besim të madh.
78Jonatani iu vu pas deri në Azot e ushtritë ranë në betejë. 79Por,
Apoloni i la pas tyre të fshehur një mijë kalorës. 80Jonatani u kujtua
se e kishte pusinë pas shpine. Ata ia rrethuan njësitë dhe e gjuajtën
ushtrinë me shigjeta prej mëngjesit e deri në mbrëmje. 81Ushtria
qëndroi ashtu si i kishte urdhëruar Jonatani e, ndërkaq, kalorësit e
tij u lodhën. 82Atëherë Simoni e qiti ushtrinë e vet dhe u sul kundër
ushtrisë së rreshtuar për luftim, pasi kalorësit ishin të lodhur. Ata u
thyen prej tij dhe ikën. 83Po ashtu edhe kalorësit u shpërndanë nëpër
fushë, ikën në Azot dhe u ndrynë në Betdagon, në tempullin e idhullit 1Sam 5,1v
të vet, për të gjetur shpëtim. 84Atëherë Jonatani e dogji Azotin edhe 11,4
qytetet që ishin rreth tij, i bëri pre dhe e dogji tempullin e Dagonit
me të gjithë ata që ishin strehuar në të. 85Rreth tetë mijë njerëz qenë
të prerë me shpatë e të djegur në zjarr. 86Jonatani çoi prej andej me
ushtri e nguli fushimin para Askalonit. Qytetarët i dolën përpara
me madhëri të madhe. 87Atëherë Jonatani u kthye në Jerusalem me
njerëzit e vet të ngarkuar me pre të shumta. 88Kur mbreti Aleksandër
dëgjoi për këto ngjarje, zuri ta nderojë edhe më shumë Jonatanin, 89i

babait të vet, i cili ishte edhe qeveritar i Celesirisë dhe Fenicisë (2Mak 3,5).

10,72 *etërve të tu*: ky aluzion historisë së «etërve» (krh. 1Sam 4,2.10) është ndoshta redaksional. E njëjta gjë le të thuhet për aluzionin mbi dobësinë e Hebrenjve në fushë (krh. 1Mbr 20,23.28).

10,89 *kushërinjve të mbretit*: Aleksandri, në një moment zemërgjërësie, nuk nguron të thërrasë Jonatanin «të afërm» (krh. 3,32). Tokëza e arit që lidhte tallaganin e kuq ishte shenja treguese e kësaj shtrese, edhe më e lartë se ajo «mik i parë» (rr 65).

dërgoi komçen e artë, siç është doke t'u jepet kushërinjve të mbretit dhe ia dha për pronë Akaronin me të gjithë territorin e tij.

Ptolemeu VI përkrah Demetrin II. Vdes ai dhe Aleksandër Balasi

11 [1]Mbreti i Egjiptit bashkoi një ushtri të madhe porsi rëra që është në buzë të detit. Gjithashtu, edhe shumë anije e synonte ta mundë mbretërinë e Aleksandrit me dredhi dhe t'ia bashkojë mbretërisë së vet. [2]Shkoi në Siri me fjalë paqeje. Të gjitha qytetet ia hapnin dyert e dilnin ta takonin me nderim, sepse mbreti Aleksandër, kishte dhënë urdhër t'i dilnin përpara me nderim pasi Ptolemeu ishte vjehrri i tij. [3]Por, kur hynte në qytete,
10,84 Ptolemeu vendonte rojën ushtarake në çdo qytet. [4]Kur iu afrua Azotit, i dëftuan tempullin e Dagonit të djegur, Azotin me rrethinat e tija të shkatërruar, kufomat e hedhura e të djegura nga Jonatani në luftë: i kishin grumbulluar gjatë udhës së tij. [5]I treguan mbretit çfarë kishte bërë Jonatani me qëllim që ta prozhmojnë; por mbreti heshtoi. [6]Në Jope Jonatani doli ta takojë mbretin me madhëri të madhe. U përshëndetën dhe aty e kaluan natën. [7]Jonatani e përcolli mbretin deri te lumi që quhet Eleuter e pastaj u kthye në Jerusalem. [8]Mbreti Ptoleme i pushtoi qytetet bregdetare deri te Seleucia e bregut të detit e sendërgjonte shestime të këqija kundër Aleksandrit. [9]Atëherë dërgoi kasnecë te Demetri me këto fjalë: «Eja të bëjmë së bashku godi. Unë do ta jap për grua bijën time që e ka për grua Aleksandri e do të sundosh mbretërinë e tyt et. [10]Jam pendua përnjëmend që ia dhashë bijën time për grua: ai dëshiron të më vrasë». [11]Në të vërtetë iu shpif, sepse dëshironte t'ia marrë mbretërinë. [12]E mori bijën e vet e ia dha Demetrit. Kështu ndërroi qëndrim ndaj Aleksandrit e doli sheshi armiqësia e tyre. [13]Ptolemeu hyri në Antioki dhe u kurorëzua me dy kurora me atë të Egjiptit e të Azisë. [14]Mbreti Aleksandër aso here ndodhej në Cilici, sepse banorët e atyre krahinave ishin çuar

11,3 *Ptolemeu*: me dshk, gr.luc. e Vulg.; bashkësia e gr. (A, S e korrigjuar) ka: «e Ptolemaidit».

11,7 Qoftë për ti drejtuar rrotull mbretit Ptolemeut qoftë për t'u treguar Judenjve dhe paganëve dashamirësinë që gëzonte përpara tij. – Lumi Eleuter është në veri të Tripolit.

11,8 *Seleucia e bregut*: porti i Antiokisë.

11,9 *që e ka për grua Aleksandri*: disa dshk. lexojnë: «që kishte». Është vështirë të caktohet nëse, ai e kishte hequr të bijën prej Aleksandrit, si mendon Jozef Flavio.

11,11 *synonte… mbretërinë*: këtë atentat jetës së Ptolemeut na e tregon Jozef Flavio, por qoftë autori i 1Mak, që e njeh këtë traditë, ashtu edhe historian Diodor, nuk e besojnë.

11,13 Sipas Diodorit, Trifoni që kishte filluar të mbështeste Aleksandër Epifanin e mbretëronte në Antioki në emër të tij, i ofroi diademën Ptolemeut. Ky do të kishte mbajtur vetëm Celesirinë, që e konsideronte trashigimi nga nëna e tij, Kleopatra I, ndërsa i kishte lënë Azinë Demetrit II.

në kryengritje. 15Aleksandri mori vesh për këtë dhe erdhi të luftojë
kundër tij. Ptolemeu u sul kundër tij me ushtri të madhe dhe e vuri
në ikje. 16Aleksandri iku në Arabi për t'u strehuar atje, e Ptolemeu
ngadhënjeu. 17Arabi Zabdiel ia preu kokën Aleksandrit e ia dërgoi
Ptolemeut. 18Pas tri ditësh vdiq mbreti Proleme. Qytetarët i vranë
rojet ushtarake që i kishte venduar në qyteza. 19Në vitin njëqind e
gjashtëdhjetë e shtatë u bë mbret Demetri.

Marrëdhëniet e para ndërmjet Demetrit II e Jonatanit

20Ndër ato ditë Jonatani bashkoi njerëzit e Judëse për ta pushtuar
Qytezën e Jerusalemit dhe shtiu në përdorim shumë vegla luftarake.
21Por, disa që e urrenin popullin e vet njerëz të mbrapshtë shkuan
te mbreti dhe i treguan se Jonatani e kishte rrethuar Qytezën.
22Mbreti posa e dëgjoi këtë lajm, u zemërua e, si e vërtetoi, menjëherë
çoi ushtrinë dhe u kthye në Ptolemaidë. Jonatanit i shkroi të mos e
mbajë në rrethim Qytezën dhe të shpejtojë të shkojë në takim me të
në Ptolemaidë për të biseduar. 23Jonatani si e mori vesh, urdhëroi të
vazhdojë rrethimi, zgjodhi disa nga krerët e Izraelit e priftërinjtë,
vuri edhe veten në rrezik, 24mori argjend, ar, petka e dhurata të tjera
të shumta e shkoi në Ptolemaidë te mbreti. Mbreti e priti mirë. 25Disa
njerëz të këqij të popullit të tij e paditnin, 26por mbreti u soll me të
siç u sollën paraardhësit e tij: e madhëroi para të gjithë miqve të vet,
27ia përforcoi kryepriftësinë dhe të gjitha nderimet që i kishte pasur
më para dhe e bëri të parin ndër miqtë e vet më të mirë. 28Jonatani 2,18+; 10,65+
kërkoi prej mbretit ta shkarkojë Judenë e tri krahinat e Samarisë nga 10,30; 11,34
detyra e tatimeve dhe iu zotua t'i japë treqind talenta. 29Mbreti pranoi
dhe mbi të gjitha këto i shkroi Jonatanit një letër me këtë përmbajtje:

Dokument i ri në të mirë të judenjve 10,26-45

30«Mbreti Demetër vëllait Jonatan e popullit të Judesë, shëndet!

11,15 *dhe e vuri në ikje*: është beteja e Oinòparosit (lumi që rrjedhë në fushën e Antiokisë), që u bë në fund të gushtit ose fillim të shtatorit të 145. Ptolemeu VI pësoj një plagosje që pë katër ditë e bëri të vdesë.

11,17 *Zabdiel*: Diodori e thërret Diokle, nga emri i tij grekë, dhe saktëson se Aleksandri i kishte besuar të birin Antiokun (krh. rr 39).

11,20 Pohimi i 10,32 pra kishte mbetur pa vlerë.

11,28 *treqind talenta*: shuma tradicionale e detyrimit vjetor që duhej dhënë kryepriftit (krh. 2Mak 4,8). Jonatani i kërkon mbretit të zëvëndësohet taksa mbi tokën me tributin; ky lëshim u akordua tashmë nga i ati (krh. 10,30+). Demetri duket se është dakort, por tri krahinat do t'i përjashtojë prej këtij privilegji (rr 34v).

11,30-37 Ky dokument rimerr pjesërisht atë të Demetrit I, që Jonatani e kishte refuzuar. – Titulli «vëlla», këtu i drejtuar Jonatanit (rr 30), bën të mendohet se ky i fundit ka qenë i emëruar «i afërm i mbretit» dhe nuk është më vetëm «miku i parë» (rr 27), titull që i kishte dhënë Aleksandër Epifani (10,89). – Letra origjinale i është adresuar Lastenit nga kreta, ministër i Demetrit.

31 Dysheritjen e letrës që ia shkruam kushëririt tonë Lastenit, që ka të
bëjë me ju, ju shkruam edhe juve që të jeni në dijeni: 32 'Mbreti Demetër,
t'et Lastenit, shëndet! 33 Për shkak të sjelljes së tyre të mirë ndaj nesh,
kemi vendosur t'i bëjmë mirë popullit të Judesë, që janë miqtë tanë e
sillen ndaj nesh më drejtësi. 34 Ua caktuam, prandaj, për pronë dheun
10,30 e Judesë dhe tri krahinat: Aferemën, Lidën e Ramataimin, të cilat i
kanë qenë dhënë Judesë nga Samaria, me të gjitha pronat e tyre, në
të mirën e të gjithë atyre që kushtojnë fli në Jerusalem, në vend të
të marrave mbretërore, të cilat mbretëria i nxirrte më parë prej tyre
çdo vit prej prodhimeve të tokës e të pemëve. 35 Lidhur me të drejtat
10,29 tona të tjera në të dhjeta e tatime, në kripore e në paga të kurorës,
që me sot të gjitha po ua falim. 36 Kurrnjë nga këto vendime nuk do
të zhbëhet qysh sot e më tutje. 37 Kujdesohuni, pra, ta shkruani një
dysheritje të kësaj letre, t'i jepet Jonatanit dhe të vihet në Malin e
shenjtë në vend të dukshëm».

Ushtria e Jonatanit i ndihmon Demetrit II në Antioki

38 Kur mbreti Demetër pa se nën sundimin e tij mbarë vendi ra
në paqe dhe se askush nuk i kundërshtonte, e lëshoi tërë ushtrinë
e vet, çdo njësi në vendin e vet, me përjashtim të njësiteve të huaja
që i kishte marrë me pagesë nga ishujt e paganëve. Për këtë arsye e
urryen të gjitha njësitet e etërve të vet. 39 Ndërkaq, Trifoni, që më parë
ishte në anën e Aleksandrit, kur pa se të gjitha njësitet ushtarake të
Demetrit nynykatnin kundër tij, shkoi te arabi Imalkue, i cili kujdesej
për mirërritjen e Antiokut, birit të Aleksandrit. 40 Nuk ia ndau lutjen
t'ia japë për ta vënë mbret në vend të t'et. I tregoi gjithçka kishte bërë
Demetri e se njësitet e ushtrisë ishin armiqësuar me të. Aty qëndroi
për shumë kohë. 41 Ndërkohë Jonatani kërkoi prej mbretit Demetër t'i
tërhiqte ushtarët që ishin në Qytezë, në Jerusalem, si edhe të tjerët që
ishin në qyteza të tjera, sepse ishin vazhdimisht në luftë me izraelitët.
42 Demetri i përgjigji Jonatanit: «S'do të bëj vetëm kaq për ty e popullin

11,34 *Aferemën, Lidën e Ramataimin*: këto tri krahina (krh. 10,30.38; 11,28) janë territori i Efraimit ose Ofra (Joz 18,23; 2Sam 13,23) 20 km në verilindje të Jeruzalemit, të Lodit (1Kro 8,12) dhe të Ramës (1Sam 1,1; Arimatea e Mt 27,57). Janë të bashkëngjitura Judesë, por taksat mbi prodhimet duhet ti jepen mbretit, në të kundër me atë që kishte kërkuar Jonatani (rr 28).

11,35 *të gjitha po ua falim*: por taksa e treqind talenteve sigurisht që nuk është e përfshirë në këtë dhuratë (rr 28). Dekreti i Demetrit II është më pak fitimprurëse se ai i të atit; këtu nuk flitet më për kthimin e Qytezës, as për dhurata për rindërtimin e Jeruzalemit ose për përkujdesjen e besimit.

11,38 *e lëshoj tërë ushtrinë... e vet*: një masë ekonomike, ka mundësi të jetë vendosur nga Lastene i cili ruajti vetëm mercenarët; shumica të cilëve me prejardhje nga Kreta.

11,39 *Imalkue*: ose «Simalkue», me LXX; BJ dhe sir. e Diodorin ka: «Iamaliku». Ndoshta bëhet fjalë për të birin e Zabdielit (rr 17). Ky princ arab që ka mundësi se jetonte në Kalcidë, në jug të Alepos, ku Antioku VI do të kurorëzohej (rr 54).

tënd, por posa ta gjej rastin e volitshëm, do të të mbuloj ty e popullin
tënd me nderime. [43]Tash për tash do të bëje punë të mirë, nëse do të
m'i dërgosh në ndihmë disa njerëz të tu, sepse të gjitha ushtritë e mia
më lanë në rrenë». [44]Jonatani ia dërgoi në Antioki tri mijë ushtarë të
zgjedhur. Këta arritën te mbreti e mbreti iu gëzua ardhjes së tyre. [45]U
bashkuan ata që ishin në qytet, njëqind e njëzet mijë vetë, me qëllim
që ta vrasin mbretin. [46]Mbreti u ndrye në pallat. Ndërkaq qytetarët i
zunë rrugët e qytetit dhe ia filluan sulmit. [47]Mbreti i thirri në ndihmë
judenjtë. Të gjithë u bashkuan me të për t'u shpërndarë nëpër qytet.
Atë ditë i vranë njëqind mijë njerëz. [48]I dhanë zjarr qytetit, morën pre
të madhe dhe e shpëtuan atë ditë mbretin. [49]Kur ata të qytetit panë se
judenjtë e pushtuan qytetin ashtu si kishin synuar, zemra i lëshoi dhe
iu lutën mbretit: [50]«Na e shtrij të djathtën e le të zënë vend judenjtë
të luftojnë kundër nesh e kundër qytetit!». [51]Ata i dorëzuan armët
e bënë paqe. Judenjtë fituan nder të madh para mbretit dhe para të
gjithë atyre që i përkisnin mbretërisë së tij. I dhanë nder vetvetes në
mbretërinë e tij dhe u kthyen në Jerusalem me pre të madhe. [52]Mbreti
Demetër hipi përsëri në fronin e mbretërisë së vet dhe vendi nën
sundimin e tij gëzoi qetësi. [53]Por, u ra mohit të gjitha fjalëve që kishte
dhënë, i prishi marrëdhëniet me Jonatanin, s'ia pranoi më atij meritat
e tija, por i shkaktoi hidhërime të shumta.

Jonatani kundër Demetrit II. Simoni pushton Betsurën. Beteja e Asorit

[54]Pas këtyre ngjarjeve u kthye Trifoni bashkë me Antiokun, ende
krejt i ri, i cili mori mbretërinë në sundim dhe u kurorëzua me
kurorë mbretërore. [55]Të gjitha njësitet e ushtrisë që i shpërndau
Demetri u bashkuan rreth tij, dhe nisën të luftojnë kundër Demetrit,
i cili u ktheu shpinën e iku. [56]Trifoni i zuri elefantët dhe e pushtoi
Antiokinë. [57]Antioku i mitur i shkroi kështu Jonatanit: «Ta përforcoj
kryepriftërinë, të caktoj parinë e katër krahinave e të emëroj ndër
miqtë e mbretit». [58]I dërgoi enë të arta, një servis për tryezë, lejen 2,18
të pijë me kupa të arta, të veshet me purpur e të mbartë komçe të
arta. [59]Të vëllanë e tij Simonin e caktoi prijës që nga Shkalla e Tirit
e deri në kufij të Egjiptit. [60]Jonatani doli të qarkullojë krahinën e

11,53 Sipas Jozef Flavios, Demetri II pretendoi pagesën e detyrimit tradicional, por kjo ishte sipas marrëveshjes (rr 28.35). Prandaj duket se është një diçka tjetër, që për ne mbetet e panjohur.

11,54 *Antioku*: Antioku VI Dioniso (144-142).

11,57 Krahina e katërt ka mundësi të jetë Akrabatë (krh. 5,3).

11,58 *komçë të arta*: Antioku ripërtëriu hirin e miratuar nga i ati Aleksandër (krh. 10,89) dhe nga kundërshtari i tij Demetri II. Për më tepër emëroi Jonatanin strateg të Celesirës (rr 60), ndërsa i vëllai Simoni do të jetë strateg i brezit detar (rr 59). Kjo zemërgjërësi e mbretërve të Sirisë tregon se fisi i asmonenjëve përfaqësonte në të vërtetë një fuqi.

Përtejlumit dhe qytetet. Mbarë ushtria e Sirisë u bashkua me të
për t'i ndihmuar. Mbërriti në Askalon e qytetarët i dolën para me
nderime të mëdha. [61]Prej andej shkoi në Gazë, por njerëzit e Gazës
ia mbyllën derën. Qytetin e rrethoi Jonatani, rrethinat i dogji dhe i
bëri pre. [62]Atëherë ata që Gazës iu përlutën Jonatanit, ky bëri paqe
me ta e krerëve të tyre u mori peng të bijtë dhe i dërgoi në Jerusalem.
Atëherë vazhdoi ta qarkullojë krahinën deri në Damask. [63]Jonatani e
mori vesh se prijësit e ushtrisë së Demetrit kishin ardhur në Kades
të Galilesë me një ushtri të madhe me qëllim që ta heqin nga detyra.
[64]Të vëllanë Simonin e la në krahinë e vetë shkoi të ndeshet në luftë
me ta. [65]Simoni e rrethoi Betsurën, e sulmoi për një kohë të gjatë
duke e mbajtur në rrethim. [66]Qytetarët i shtrinë dorën e pajtimit e
Simoni pranoi. Atëherë ata i dëboi nga andej e në qytet vendoi njësitin
e rojës. [67]Ndërkohë Jonatani me ushtrinë e vet kishte ngulur fushimin
te Ujërat e Genesarit e në mëngjes heret arritën në rrafshin e Asorit.
[68]Dhe, ja, ushtria e të huajve u nis fushës t'i dalë përpara pasi në male
kishte vënë pusi. Ndërkohë që ushtria po ecte rrafshit, [69]njerëzit nga
pusitë dolën prej pritave e u sulën në luftë. [70]Të gjithë ata që ishin me
Jonatanin ikën, asnjë prej tyre s'u ndal me përjashtim të Matatisë,
birit të Absalomit e të Judës, birit të Kalfit, komandantit të ushtrisë.
[71]Jonatani i shqeu petkat e veta, mori pluhur e qiti në krye dhe u lut.
[72]Atëherë u kthye të luftojë kundër tyre, i theu dhe i vuri në të ikur.
Ata ikën. [73]Kur të tijtë që kishin ikur panë ç'ndodhi, u kthyen tek ai
dhe bashkë me të i ndoqën deri në Kades, ku e kishin fushimin; e edhe
ata ngulën fushimin aty. [74]Atë ditë prej ushtrisë së të huajve ranë tri
mijë ushtarë. Jonatani u kthye në Jerusalem.

Marrëdhëniet e Jonatanit me Romë e me Spartë

8,17-32 **12** [1]Si pa Jonatani se po i kishte rrethanat e volitshme, i
zgjodhi disa vetë dhe i dërgoi në Romë për ta rivendosur
e ripërtëritur miqësinë. [2]Dërgoi po ashtu letra edhe në
Spartë e në vende të tjera po me të njëjtën përmbajtje. [3]Njerëzit

11,61 *Gazë*: më jugorja e qyteteve të Penapolit të vjetër filiste (1Sam 6,17) ishte një qendër helenistike kundërshtare e veçantë e Judenjve. Aleksandër Ianeu do ta pushtojë rreth vitit 100 para Kr., pas një rrethimi që zgjati një vit, dhe do të japë qytetin grabitjeve dhe masakrave.

11,63 *Kades të Galilesë*: është Kades e Joz 12,22, 36 km prej Tiros, ku gjeneralët kishin mundur të zbresin.

11,66 Jonatani, si strateg i Celisirës, ka të drejtë të kontrollojë këtë fortesë ushtarake (fitorja e Simonit do të shënohet mes ditëve faste).

11,67 *Asorit*: Asori metropoli i vjetër kanane (Joz 11,10), tani i zvogëluar i bërë fortesë, gjendet rreth dhjetë km në veri të «liqenit të Gjenezaretit» (liqeni i Tiberiadit).

12,1 Ky shqetësim i ripërtrirjes së beslidhjes ishte karakteristikë e kësaj kohe (krh. 14,18.22). Për tekstin e traktatit të ripërtrirë, krh. 8,22v.

shkuan në Romë, hynë në senat e thanë: «Kryeprifti Jonatan e populli
judeas na dërguan ta rivendosim e ta ripërtërijmë miqësinë dhe
besëlidhjen si atë të mëparshmen». [4]Ata u dhanë letra porosie për
pushtete të vendeve të ndryshme që t'u ndihmojnë të kthehen në paqe
në vendin e Judës.
[5]Ja dysheritja e letrës që Jonatani u shkroi spartanëve:
[6]«Kryeprifti Jonatan, pleqtë e kombit, priftërinjtë dhe populli tjetër
judeas spartanëve vëllezër, shëndet! [7]Edhe më parë Ariu që sundonte
ndër ju, i ka dërguar letër kryepriftit Oni se jeni vëllezërit tanë, siç 12,20-23
e përmban shkresa, të cilën po e bashkangjesim. [8]Onia e pranoi me 2Mak 5,9
nderime njeriun që kishte qenë dërguar, i pranoi letrat në të cilat flitej
për besëlidhje e miqësi. [9]Ne, pra, megjithëse nuk kemi nevojë, pasi në
dorë i kemi për ngushëllimin tonë librat e shenjtë, [10]u përpoqëm të Rom15,4
dërgojmë tek ju me qëllim që ta ripërtërijmë vëllazërinë e miqësinë
që të mos bëhemi të huaj prej jush, sepse ka kaluar një kohë e gjatë
qysh prej dërgatës suaj. [11]Ne, veç në çdo kohë, pa ndërprerje, në ditë
të të kremteve e të tjera kur lypet, ju kujtojmë në fli që kushtojmë
e në përlutje, si është e drejtë dhe ka hije të kujtohen vëllezërit. [12]I
gëzohemi lavdisë suaj. [13]Rreth nesh janë shumuar vështirësitë e
luftërat e shumta, po na luftojnë mbretërit fqinjë. [14]Ndër këto luftëra
nuk kemi dashur t'ju mërzisim juve e besëlidhësit e të tjerë e miqtë
tanë, [15]sepse kemi ndihmën e Qiellit, që na gjendet në ndihmë e me
anën e tij qemë liruar nga armiqtë tanë e ata qenë mposhtur. [16]Këndej
edhe zgjodhëm Numenin, birin e Antiokut, e Antipatrin, birin e 14,22; 15,15
Jasonit, dhe i dërguam te romakët që ta ripërtërijmë besëlidhjen e
miqësinë e mëparshme. [17]Atyre gjithashtu u urdhëruam të vijnë te ju,
t'ju përshëndesin e t'ju sjellin letrën tonë që ka të bëjë me ripërtëritjen
e vëllazërisë sonë. [18]Do të bëshit shumë mirë nëse na përgjigjni
përkitazi me këtë gjë».
[19]Ja dysheritja e letrës që ata ia kishin dërguar Onisë:
[20]«Ariu, mbreti i spartanëve, kryepriftit Oni, shëndet! [21]Në një

12,7 *Ariu*: hamend. sipas Jozef Flavios; i dshk. gr. kanë: «Dari». Ariu II vdiq 8 vjeç; prandaj këtu patjetër bëhet fjalë për Ariun I (309-265) dhe si pasojë për Oninë I, dhe njëkohësisht për Aleksandrin e Madh. Prandaj përgjigja e letrës është me vonesë një shekull e gjysëm (krh. rr 10)! Jozef Flavios, i cili nuk kishte kuptuar që dokumenti i parë ishte një mashtrim diplomatik, vendos gjithçka nën sundimin e Onisë III (që vdiq në 174).

12,9 *librat e shenjta*: përfaqësojnë një tërësi më të gjerë të «librit të Ligjit» (3,48) ose «librit të shenjtë» (2Mak 8,23); bëhet fjalë për të gjithë librat të cilëve iu njihet një autoritet hyjnor. Kanuni i BV krijohet në këtë pikë: një psalm citohet si «Shkrim i Shenjtë» (7,17) dhe hyrja e Siracidit (132 para Kr.) njeh ndarjen në Ligj, Profet dhe «libra të tjerë» (krh. 2Mak 2,13) që do të mbetet ndarja e Biblës hebraike (krh. Rm 1,2; 2Tim 3,15+).

12,20 *Ariu... në Oni*: hamend. sipas Jozef Flavios; i dshk. gr. kanë: «Oniarit».

12,21 Kjo legjendë, e përshtatshme me trillimet diplomatike të kohës, ekzistonte në Spartë kur Jasoni kërkoi strehim (2Mak 5,9).

shkresë u gjend përsa u përket spartanëve e judenjve se janë vëllezër
e se rrjedhin prej barkut të Abrahamit. 22Tash, pasi u zbulua kjo, do
të bëshit mirë nëse na shkruani për mirëqenien tuaj. 23Ne, ndërkaq,
po ju shkruajmë: Bagëtitë tuaja e kamja juaj, janë tonat e, gjithçka
kemi ne, janë tuajat. Kemi dhënë urdhër që t'jua sjellim këtë porosi».

Jonatani në Celesiri e Simoni në Filiste

24Jonatanit i erdhi lajmi se gjeneralët e Demetrit ishin kthyer me
ushtri edhe më të madhe se më parë për të luftuar kundër tij. 25E
la Jerusalemin dhe u doli përballë në krahinën e Amatit. Nuk deshi
t'i lërë të hyjnë në tokën e tij. 26Dërgoi vrojtës në fushimin e tyre.
Ata u kthyen dhe e njoftuan se mendonin t'i sulmojnë natën. 27Me të
perënduar të diellit, Jonatani u urdhëroi të vetëve të rrinë zgjuar e
të ngjeshur në armë gjithë natën të gatshëm për luftim. Rreth e rreth
fushimit caktoi pararojën. 28Edhe kundërshtarët e morën vesh se
Jonatani me të vetët ishte i gatshëm për luftim, i kapi frikë e madhe, i
lëshoi zemra dhe ndezën zjarre në fushimin e tyre. 29Porse Jonatani e
ata që ishin me të nuk ditën gjë deri në mëngjes se kishin ikur, sepse
i shihnin zjarret e ndezura. 30Atëherë Jonatani u vu t'i përndjekë, por
nuk i zuri: e kishin pasë kaluar lumin Eleuter. 31Prej andej Jonatani u
soll kundër arabëve që quhen Zabadenj, i goditi rëndë dhe mori prenë.
32Pastaj i bashkoi të vetët e shkoi në Damask e zuri ta përshkojë mbarë
atë krahinë. 33Edhe Simoni doli e shkoi deri në Askalon e në kështjella
të afërme, u kthye kundër Jopës dhe e pushtoi. 34E njëmend, kishte
marrë vesh se dëshironin ta dorëzojnë qytezën në dorë të tradhtarëve
të Demetrit. Në të vendoi njësitin e vet për ta ruajtur.

Punime në Jerusalem

35Jonatani u kthye dhe i mblodh krerët e popullit. Me ta u këshillua
për ndërtim të qytezave nëpër Jude 36e për t'i lartësuar muret e
Jerusalemit si edhe për të ngritur një mur të lartë ndërmjet Qytezës
e qytetit. Donte ta ndajë Qytezën prej qytetit, ta vetmojë, kështu që

12,23 Kjo kornizë idiliake e tradhton autorin e shkrimit: një Jude që gjen idealin e tij në tregimet e patriarkëve.

12,28 *fushimin e tyrë*: këtu BJ; me 2 dshk, gr.luc., sir. e Jozef Flavio shton *dhe ikën*; e hequr prej të tjerëve gr. e nga Vulg.

12,30 *lumi Eleuter*: Nahr el-Kebir aktual, që ndan Libanin nga Siria (krh. 11,7). Ndoshta, krijonte kufirin verior të provincës së Celesirisë dhe Fenicës, në të cilën Jonatani ishte strateg.

12,31 *Zabadenj*: ky emër gjendet akoma në toponimin e Antilibanit, për shembull Zebdani.

12,34 Prandaj Simoni vepron si strateg i emëruar prej Antiokut VI (11,59); por duke lavdëruar Simonin autori nënvizon gjithë rëndësinë që kishte për Judenjtë pushtimi i një porti kaq të kundërshtuar.

12,36 Qyteza është gjithmonë në duart e mercenarëve të Demetrit (11,20), të cilët asgjë nuk i ndalonte të shkonin në qytet.

ata të Qytezës të mos munden as të blejnë as të shesin. 37U morën vesh ta ndërtojë qytetin: ishte shembur një pjesë e murit mbi përruan, në krahun e lindjes. E rindërtoi lagjen që quhet Kafernatë. 38Simoni ndërtoi Adidën në Sefelë, e fortifikoi dhe i vuri dyert e shulat.

Jonatani bie në duart e armiqve të vet

39Ndërkaq Trifoni synonte të bëhej mbreti i Azisë, të stolisej me 11,39v,54v
kurorë mbretërore e të çojë dorë kundër mbretit Antiok. 40Meqenëse trembej se Jonatani do ta pengonte e, në këtë rast, do t'i shpallte luftë, pleqëroi ta kapë e ta vrasë. Këndej u çua e shkoi në Betsan. 41Po edhe Jonatani i doli para me dyzet mijë ushtarë të zgjedhur për ta luftuar. Edhe ky arriti në Betsan. 42Kur Trifoni pa se erdhi me ushtri të madhe, u tremb të çojë dorë kundër tij. 43Madje e priti me nderime të mëdha dhe ua porositi të gjithë miqve të vet. I dha mandej dhurata dhe ushtrive të veta u urdhëroi ta dëgjojnë porsi atë. 44Jonatanit i tha: «Po përse i ke trazuar të gjithë këta njerëz pasi ndërmjet nesh nuk kemi luftë? 45Tash nisi të shkojnë në shtëpitë e veta. Zgjidhi disa burra që të të përcjellin dhe eja me mua në Ptolemaidë. Do ta dorëzoj atë qytet dhe kështjellat e tjera, ushtrinë tjetër si edhe zyrtarët e të gjithë të tjerët e atëherë unë do të largohem: për këtë arsye edhe erdha». 46Jonatani i besoi e bëri si i tha. Lëshoi ushtrinë që shkoi në Jude. 47Me vete ndali tri mijë burra. Edhe prej këtyre dy mijë i dërgoi në Galile e vetëm një mijë shkuan me të. 48Porse, posa Jonatani hyri në Ptolemaidë, qytetarët i mbyllën dyert, e kapën atë e të gjithë ata që kishin hyrë bashkë me të dhe i prenë me shpatë. 49Trifoni atëherë dërgoi këmbësorë e kalorës në Galile edhe në Fushën e Madhe për t'i vrarë të gjithë besëlidhësit e Jonatanit. 50Por, ata, posa morën vesh se Jonatani qe kapur dhe sharroi, ai e të gjithë ata që kishin qenë me të, i dhanë zemër njëri tjetrit e u nisën të lidhur grushtë, të gatshëm për luftë. 51Kur ndjekësit panë se kishin vendosur të luftojnë për jetë ose për vdekje, u kthyen prapazi. 52Kështu të gjithë u kthyen pa farë shqetësimi në Jude. I bënë gjëmë Jonatanit e atyre që kishin qenë me të dhe i kapi një frikë e madhe. Mbarë Izraeli u vesh në zi. 53Të gjitha kombet që ishin përreth tyre, kërkonin se si t'ua tresin farën. Njëmend u thoshte mendja: 54«S'kanë prijës ndihmëtar! Të sulemi tash në luftë kundër tyre e ta çrrënjosim prej njerëzve kujtimin e tyre!».

12,37 *Kafernatë*: term që i lidhur me termin aramaik kapelta', «e dyfishta»; e përkthyer nga hebr. hammishneh që tregon lagjen e re, në veriperendim të tempullit (krh. 2Mbr 22,14). – *Përroi* është ai i Cedronit.

12,38 *Adidën*: është Adid e Esd 2,33, 6 km në verilindje të Lidës, ku duket se Simoni ka vendosur bazën e tij (13,13).

12,45 *dhe të gjithë zyrtarët*: Tifoni i njeh Jonatanit (ose të paktën bën sikur) cilësinë e tij si strateg i Celesirisë dhe Fenicës.

V. SIMONI KRYEPRIFT E PRIJËS I JUDENJVE (143 - 134 PARA KR.)

Simoni merr komandën

13 [1]Simoni e mori vesh se Trifoni kishte mbledhur një ushtri
të madhe për të shkuar në dheun e Judës e për ta pushtuar.
[2]Duke parë se popullin e kishte pushtuar frikë e madhe, u
ngjit në Jerusalem, e bashkoi popullin [3]dhe i dha zemër. U tha: «Ju
e dini mirë se sa kemi bërë unë, vëllezërit e mi dhe mbarë shtëpia e
tim et për Ligjin e për vendet e shenjta si dhe luftërat e vështirësitë
që i kemi sprovuar. [4]Për këtë arsye kanë vdekur vëllezërit e mi, të
gjithë u vranë për Izraelin e kam mbetur vetëm unë. [5]E tash Zoti mos
e thëntë ta kursej jetën time në ditët e vështirësisë: unë nuk jam më
i mirë se vëllezërit e mi. [6]Madje do të bëj çmos që ta ahmarr popullin
tim, Vendin e shenjtë, gratë e fëmijët tuaj, sepse janë bashkuar mbarë
5,2; 12,53 paganët të na e tresin farën, sepse na urrejnë». [7]Me të dëgjuar këto
fjalë, popullit iu ndez flakë shpirti [8]dhe përgjigji me zë të madh e
tha: «Ti je prijësi ynë në vend të Judës e të Jonatanit, vëllait tënd.
[9]Luftoje luftën tonë e ne do të bëjmë gjithçka të na thuash!». [10]Atëherë
i mblodhi të gjithë njerëzit e aftë për luftë, shpejtoi rindërtimin e
mureve të Jerusalemit dhe e forcoi gjithkund përreth. [11]Atëherë e
dërgoi Jonatanin, birin e Absalomit, me një ushtri të madhe në Jopë.
Ky i dëboi ata që ishin në të, e në të nguli vetë.

Simoni e dëbon Trifonin nga Judeja

[12]Trifoni u nis nga Ptolemaida me një ushtri të madhe për të ardhur
në dheun e Judës. Me të ishte edhe Jonatani rob lufte. [13]E Simoni
erdhi atëherë edhe u fushua te Adida kundruall rrafshinës. [14]Trifoni
kur e mori vesh se Simoni ishte ngritur prijës në vend të të vëllait
Jonatan dhe se donte të luftonte kundër tij, dërgoi tek ai lajmëtarë
[15]me këto fjalë: «Për arsye të argjendit që yt vëlla Jonatani ia ka borxh
vishtarit të mbretit për shërbesat që ka mbarështuar e mbajmë peng.
[16]Dërgoj tash njëqind talenta argjendi edhe dy djemtë e tij peng, që
kur ta kemi çliruar, të mos ikë prej nesh. Atëherë do ta lëshojmë të
lirë». [17]Megjithëse Simonit ia merrte mendja se po flisnin me dredhi,

13,4 *kanë vdekur vëllezërit e mi*: Simoni, si i gjithë populli, mendonte se Jonatani kishte vdekur. Ndërsa ishte akoma vetëm i burgosur. (rr 12).

13,9 *ne do të bëjmë*: Simoni është i emëruar me brohoritje, ashtu siç kishte ndodhur edhe për Jonatanin (9,30), ndërsa Juda ka qenë i emëruar nga i ati (2,66). I ati vetë u kishte urdhëruar të bijëve të konsideronin Simonin, më të madhin ndër vëllezër, si atin e tyre; por ata deri tani u kanë lënë përparësinë vëllezërve të vegjël.

13,11 Politike judaizante e Simonit është më rrënjësore se ajo e Jonatanit. Që në Betsur, kishte dëbuar të gjithë popujt paganë (11,66).

megjithatë dërgoi të merren njëqind talenta të argjendtë e dy djemtë që të mos sjellë mbi vete armiqësi të madhe nga ana e popullit, [18]që do të mund të thoshin: «U vra pse nuk i dërgoi argjendin e djemtë!». [19]Ia dërgoi, pra argjendin edhe djemtë. Ai rrejti e nuk e lëshoi Jonatanin. [20]Pas këtyre, Trifoni çoi me ushtri për ta pushtuar vendin e për ta shkretuar. U drejtua rrugës që shpie në Adorë. Simoni me ushtrinë e vet e ndiqte gjithkund ai shkonte. [21]Ata që ishin në Qytezën i dërguan lajmëtarë Trifonit të shkonte tek ata nëpër shkretëtirë sa më parë për t'u sjellë ushqime. [22]Trifoni e bëri gati mbarë kalorësinë e vet për të shkuar atje, por atë natë ra borë e madhe shumë e nuk shkoi për shkak të borës, por u largua e shkoi në Galaad. [23]Kur iu afrua Baskamës, e vrau Jonatanin dhe aty e varrosi. [24]Atëherë u kthye e u nis për vendin e vet.

Jonatani varroset në mauzoleun e Modinit të ndërtuar prej Simonit

[25]Simoni dërgoi të merren eshtrat e Jonatanit, vëllait të vet dhe e varrosi në Modin, në qytetin e etërve të vet. [26]Mbarë Izraeli e vajtoi me vaj të madh dhe i bënë gjëmë shumë ditë. [27]Simoni e mbilartësoi varrin e t'et e të vëllezërve dhe e punoi bukur të lartë për t'u parë me gurë të lëmuar përpara e pas. [28]Mandej vendoi shtatë piramida, njërën përballë tjetrës: për të atin, t'ëmën e katër për vëllezërit. [29]U punoi bazat, i rrethoi me shtylla, në shtylla, në kujtim të përhershëm, vendoi armët, përngjat armëve gdhendi anije që të shiheshin prej lundëruesve në det. [30]Ky është mauzoleu që e ndërtoi në Modin e është edhe sot e kësaj dite.

Dhuratat e Demetrit II dhënë Simonit

[31]Trifoni sillej me pabesi ndaj Antiokut, mbretit ende të ri dhe e vrau. [32]U bë mandej mbret në vend të tij. Vuri në kokë kurorën mbretërore të Azisë e bëri kërdi të madhe në vend. [33]Ndërkaq, Simoni i rindërtoi kështjellat nëpër Jude, i fortifikoi me pirgje të larta, me

13,20 *Adorë*: Adoraimi i 2Kro 11,9, sot Dura, 8 km në perendim të Ebronit. Trifoni bën të njëjtën lëvizje të rrumbullakët që bëri Lizja (krh. 4,29; 6,31).

13,23 *Baskamës*: pika perendimore e malit Karmelit; është Sikaminosi në të cilin do të zbresë Ptolemeu IX rreth vitit 100 para Kr. Mund të shihet atëherë, në «Galaad» e vështirë të rr 22 (BJ: «Galaditide», krh. gr. *Galaaditin*), një gabim për «Galilenë». – Trifoni kishte bërë të vritet Jonatani përpara se të nisej përsëri.

13,28 Monumentet si piramidë janë karakteristikë e artit funeral të kësaj epoke.

13,31 *e vrau*: për autorin tonë, si për Diodorin, kjo vrasje i paraprin marrjes së fronit prej Trifonit (që duhet të llogaritet reth vitit 142-141) por sipas Tito Livios dhe Jozef Flavios do të kishte ndodhur pas kapjes së Demetrit (në 139, krh. 14,2). Renditja e vërtetë mund të jetë: marrja e fronit prej Trifonit, kapja e Demetrit, vrasja e Antiokut.

mure të mëdha, me dyer e me shula. Në qyteza grumbulloi ushqime.
34Simoni zgjodhi disa njerëz e i dërgoi te mbreti Demetër për t'ia falë
vendit pagesat, sepse Trifoni s'kishte bërë tjetër pos grabitje.
35Demetri mbret i përgjigji me shkrim e i dërgoi këtë letër:
36«Demetri mbret, Simonit kryeprift dhe mikut të mbretërve,
krerëve e popullit të judenjve, shëndet! 37E morëm kurorën e artë e
gemin e palmës që na e keni dërguar. Jemi të gatshëm të lidhim me
ju një paqe të qëndrueshme dhe t'u shkruajmë zyrtarëve të mbretit
që t'ua falin ngarkimet. 38Gjithçka ju kemi pasë caktuar duhet të
mbesë në fuqi. Kështjellat që ju i keni ndërtuar, janë tuajat. 39Jua
falim mungesat e kundërvajtjet e gjertashme dhe kurorën që na e keni
detyrë. Po edhe në qoftë se është mbledhur ndonjë tatim në Jerusalem,
të mos kërkohet më. 40Nëse ndokush prej jush është i aftë të shkruhet
në rojën time trupore, le të shkruhet e paqja mbretëroftë mes nesh!».
41Në vitin njëqind e shtatëdhjetë u hoq zgjedha e paganëve prej
Izraelit. 42Populli i Izraelit në aktet botore e në gode nisi të shkruajë:
«Viti i parë nën kryepriftin e shquar Simonin, prijësin e princin e
judenjve».

‖2Mak 10,32-38

Simoni e pushton Gazarën

43Ndër ato ditë Simoni nguli fushimin para Gazarës dhe e rrethoi
me njësitë ushtarake. Punoi një kullë lëvizëse, iu afrua qytetit, e
sulmoi një kullë të saj dhe e pushtoi. 44Ata që ishin në kullën lëvizëse
dolën jashtë në qytet. Në qytet u bë pështjellim i madh. 45Qytetarët
me gra e me fëmijë hipën mbi mure, i shqyen petkat, britnin me zë
të madh duke kërkuar paqe prej Simonit. 46I thanë: «Mos u sill me
ne sipas të këqijave tona, por sipas mëshirës sate!». 47Simoni i dëgjoi
e nuk i luftoi më gjatë, por i dëboi prej qytetit, i pastroi shtëpitë në
të cilat kishin mbajtur idhujt e atëherë hyri duke kënduar e duke
falënderuar. 48E, pasi hoqi çdo ndotësi, në të i vendoi njerëzit që do ta
kryenin Ligjin, e fortifikoi dhe aty ndërtoi banesën e vet.

13,34 *disa grabitje*: në hebraisht ka mundësi të jetë një lojë fjalësh mes emrit të Trifonit dhe *terep*, « grabitjë».

13,39 *kurorën që na e keni për detyrë*: ndoshta bëhet fjalë për taksën vjetore (ndërsa në rr 37 ka mundësi se bëhej fjalë për një dhuratë të rastit). – Për taksat e tjera, vetëm Jerusalemi (në fakt, Judea) duket e përjashtuar, me përjashtim të tri krahinave (11,34+; krh. 15,31).

13,41 *u hoq zgjedha e paganëve prej Israelit*: në 142 para Kr.; «zgjedha» është shenjë e skllavërisë (8,18; 1Mbr 12,4), së karakterizuar në pagesën e detyrimeve.

13,42 *princin e Judenjve*: term i barazvlefshëm me «princ» ose «kryetar» i bashkësisë (përkon me termin hebr. *rosh*', fj.fj.: «kokë»). – Simoni i numëron vitet e tij si mbret i Egjiptit ose si Trifoni, d.m.th. që nga marrja e fronit, dhe nuk i referohet epokës seleucidike.

13,43 *Gazarës*: hamend. sipas Jozef Flavios (krh. 14,7; 15,28; 16,21; 2Mak 10,32v); dshk. gr. e lat. kanë var.: «Gaza». Bëhet fjalë për Ghezer, 30 km në veriperendim të Jeruzalemit.

Simoni pushton Qytezën e Jerusalemit

49Meqenëse ata që ishin në Qytezë të Jerusalemit nuk kishin leje
të dalin e shkojnë nëpër vend për të blerë e shitur, i kapi uri e madhe
e shumë prej tyre vdiqën nga uria. 50Kërkuan nga Simoni të bëjnë
paqe. Ai pranoi, por i dëboi nga andej dhe e pastroi Qytezën nga
përdhunimi. 51Atëherë hynë në të me njëzet e tre të dytit muaj të vitit
njëqind e shtatëdhejte e dy me brohoritje, me palma, me tinguj lirash,
cimbalësh e harpash, me këngë lavdie e hareje, sepse u çrrënjos një
armik i madh nga Izraeli. 52Simoni caktoi që çdo vit këto ditë të
festohen me hare. 53E fortifikoi Malin e Tempullit që ishte përballë
Qytezës dhe aty banoi me të vetët. 54Kur Simoni pa se i biri, Gjoni,
ia arriti moshës burrërore, e vuri kamandant të të gjitha forcave
ushtarake. Ky e nguli selinë e vet në Gazarë.

Lavdërim në nder të Simonit

14 1Në vitin njëqind e shtatëdhejtë e dy mbreti Demetër
bashkoi ushtrinë e vet e shkoi në Medi për të grumbulluar
ndihma që të luftojë Trifonin. 2Arsaku, mbreti i Persisë e
i Medisë, mori vesh se Demetri kishte hyrë në territor të tij, e dërgoi
njërin nga prijësit e ushtrisë së vet për ta zënë gjallë. 3Ky shkoi dhe e
shpartalloi ushtrinë e Demetrit e Demetrin e kapi gjallë dhe e çoi tek
Arsaku, i cili e ndryu në burg.

4Vendi gëzoi qetësi gjatë gjithë jetës së Simonit.
Ky kërkoi të mirën e popullit të vet, 3,3-9
pushteti i tij u pëlqeu të vetëve,
edhe lavdia e tij gjatë gjithë jetës së tij!
5Përveç veprave të tija të lavdishme
e pushtoi Jopen e port e bëri,
hapi derën për ishujt e detit.
6I shtriu kufijtë e popullit të vet Dal 34,24
dhe e rifitoi vendin e vet.

13,49 *lejen…për të blerë e për të shitur*: kjo situatë zgjaste që prej dy vitesh (krh. 12,36).

13,51 *muaji i dytë i vitit njëqind e shtatëdhjetë e një*: fillim i qershorit të 141. – Ky përjashtim shënon fundin e pushtimit seleucidik në Jerusalem, që zgjaste tashmë që në 167 (krh. 1,33-40).

14,1 *viti njëqind e shtatëdhjetë e dy*: mes tetorit të 141 dhe shtatorit të 140.

14,2 *Arsaku*: Mitridati I, Arsaku VI (171-138), themelues i perendorisë së Partëve, kishte marrë duke ia hequr Demetrit Medinë dhe Persinë. I thirrur në ndihmë prej ish-nënshtetasit e tij, Demetri duket në fillim që po merr pjesën më të mirë, por në vitin 139 bie në burg (krh. 10,67) dhe mërgon në Irkani, në jug të detit Kaspë. Por këtu ai fiton një trajtim të denjë për pozitën e tij.

14,4 Lavdërimi në poezi që vazhdon (krh. edhe 1,28+) është i mbushur me reminishenca biblike.

[7]Grumbulloi me shumicë robër,
pushtoi Gazarën, Betsurën e Qytezën,
i dëliri ndotësitë prej vendit:
e askush s'mundi ballë t'i bëjë.
[8]Gjithkush tokën në qetësi e punonte,
Zak 8,12 toka i jepte prodhimet e veta,
pemët e fushës frutat e veta.
Zak 8,4-5 [9]Pleqtë rrinin ngeshëm në sheshe,
bisedonin të gjithë për mirëqenie,
të rinjtë u veshnin me petka të ndritshme
të mbërthyer ecnin me armë luftërash.
[10]Qyteteve u grumbullonte ushqime,
i fortifikoi me mjete mbrojtjeje,
sa që emri i lavdisë së tij
arriti der në skaje të botës.
[11]Bëri në vend paqja të mbretërojë:
Izraeli u gëzua me hare të madhe.
1Mbr 5,5; Mik 4,4; Zak 3,10 [12]Rrinin njerëzit nën hardhi të vet
e nën hijen e fikut të vet
e askush nuk i trazonte.
[13]U çlirua vendi nga kundërshtarët,
në ato ditë mbretërit sharruan.
[14]Ngushëlloi të përvujtit e popullit të vet,
zbatoi Ligjin, zhduki të keqin e të patenzonin.
[15]Me shkëlqim e stolisi Tempullin,
e pasuroi me enë të shumta.

Përtëritja e besëlidhjes me Spartë e me Romë

[16]U hap lajmi në Romë e deri në Spartë se kishte vdekur Jonatani. U pikëlluan shumë. [17]Kur mandej e morën vesh se Simoni, vëllai tij, ishte bërë në vend të tij kryeprift e se e sundonte vendin dhe qytetet
8,22 e tija, [18]i shkruan në pllaka bronzi që ta ripërtërijë me ta miqësinë
8,17v; 12,3 e besëlidhjen, që më parë i kishin lidhur me vëllezërit e tij Judën e

14,7 *Gazarën... e Qytezën*: me pushtimin e Jopes (rr 5, krh. 12,32; 13,11; 14,34), bashkë me të tri fortesat seleucide më të rëndësishme, kishte stabilizuar lirinë e Israelit mbi bazë të sigurta (14,26).

14,14 *zbatoi Ligjin*: shprehje që BJ propozon të vendoset në përfundim të rr, sipas rendit logjik, me gr.luc. e dshk. sir.; fjalia përkthen mirë legalizmin e epokës dhe kujdesen për Ligjin, tipikë e Simonit (13,3; 14,29; krh. 2Mak 13,10.14). – *zhduki të keqin e të patenzonin*: ky rresht ka një tonalitet pothuajse mesianik (krh. Ps 18,28; Lk 1,52).

14,18 Krh. 8,22. Në fakt, kjo ripërtrirje e besëlidhje do të ketë qenë nxitur nga Simoni pak pasi mori komandën në 142, sepse përgjigja e Romës mbart po këtë datë (atë të Lucit konsoll; 15,16). Duhet të ketë qenë pikërisht kjo detyra e Numenit (14,24). – Shpërthimi i kësaj *dosie* historike gjatë tregimit duket i keq.

Jonatanin. [19]Leximi i tyre u bë para kuvendit të dheut në Jerusalem.
Ja dysheritja e letrës që e dërguan spartanët:
[20]«Paria e spartanëve si edhe Qyteti, Simonit, kryepriftit, parisë
e priftërisë si dhe mbarë popullit tjetër të judenjve, vëllezërve,
shëndet. [21]Kasnecët që i keni dërguar te populli ynë, na lajmëruan për
lumturinë tuaj e nderin dhe ardhja e tyre na kënaqi shumë. [22]Fjalët e
tyre që i thanë në këshillin e popullit i kemi shkruar kështu: Numeni 12,16
i Antiokut e Antipatri, biri i Jasonit, të dërguarit e judenjve, erdhën
te ne për të ripërtëritur me ne miqësinë. [23]Popullit i pëlqeu t'i pranojë
këta njerëz me nderime e ta shënojë dysheritjen e bisedave të tyre në
librat e veçantë të popullit që të jenë në kujtim për popullin spartan.
Një dysheritje e shkruam për kryepriftin Simon».
[24]Pas kësaj Simoni dërgoi Numenin në Romë me një shqyt të artë të
madh të rëndë një mijë mna, për të bërë me ta besëlidhje.

Urdhëresë botore në nder të Simonit

[25]Kur populli u vu në dijeni lidhur me këto ngjarje, tha: «Si t'i
falënderohemi Simonit e bijve të tij? [26]Sepse u dëftua i patrandshëm
ai e vëllezërit e tij e shtëpia e babës së tij, sepse, duke i luftuar, i dëboi
armiqtë e Izraelit larg tij e ia solli lirinë». Kështu shkruan një tekst
në pllaka të bronzta e i vunë në shtylla në Malin Sion. [27]Ja teksti i
mbishkrimit:
«Me tetëmbëdhjetë të muajit Elul të vitit njëqind e shtatëdhejtë e
dy, që është viti i tretë i Simonit, priftit të madh, në Asaramel, [28]në
kuvendin e dheut të prifërinjve, popullit, prijësve të popullit dhe të
parisë së vendit, na qe shpallur sa vijon: [29]Pasi shumë herë u bënë
luftëra në krahinë, Simoni, biri i Matatisë, pasardhës i bijve të
Joaribit, edhe vëllezërit e tij, e vunë veten në rrezik, u bënë ballë
armiqve të kombit që të ruanin Shenjtëroren e vet dhe Ligjin dhe i
sollën popullit të vet lavdi të madhe. [30]Jonatani e bashkoi popullin e
vet, u bë kryeprift e pastaj pushoi në gjirin e popullit të vet. [31]Armiqtë
e tyre deshën ta pushtojnë vendin e ta shtrijnë dorën e vet kundër
Shenjtërores së tyre. [32]Atëherë Simoni u ngrit kundër tyre, luftoi
për popullin e vet. Shpenzoi shumë të holla, i armatosi trimat e fortë
të kombit të vet dhe u dha rrogat. [33]I fortifikoi qytetet e Judesë si
edhe Betsurën që ishte në kufijtë e Judesë, ku më parë ishin armët

14,26 *i patrandshëm*: përkthim i hamendshëm i një fjale që normalisht ka domethënie kalimtare.

14,27 Jemi në shtatorin e vitit 140. – *Asaramel* (dhe jo forma e shumfishtë «Saramel» e disa dshk.) është tejshkrimi i *haçar'am'el*, «oborri i popullit të Hyjit». Ndoshta bëhet fjalë për oborrin e jashtëm të tempullit (krh. rr 48; 9,54).

14,32 *Shpenzoi shumë të holla*: aluzion tipik i tekstesh nderi. – Mobilizimit të përgjithshëm të periudhës së kryengritjeve, ia zuri vendin pak e nga pak një ushtri e qëndrueshme.

e armikut dhe aty e vendosi njësitin rojës të përbërë prej judenjve.
34E fortifikoi edhe Jopën që ishte në bregun e detit, Gazarën që
është në kufijtë e Azotit, ku më parë banonin armiqtë, aty vendoi
judenjtë dhe u la gjithçka u lypej për jetesë e mbrojtje. 35Populli e
pa besnikërinë e Simonit dhe lavdinë, të cilën mendonte ta sillte mbi
popullin e vet. Populli e vuri prijës të vet edhe e bëri kryeprift, sepse
ai i kishte bërë të gjitha këto e për shkak të drejtësisë e të besnikërisë
që e ushqeu ndaj kombit të vet e pse bëri çmosin për ta lartësuar
popullin e vet. 36Në ditët e tija me zotësinë e tij ia doli t'i çrrënjosë
nga vendi i tyre paganët, si edhe ata që ishin në Qytetin e Davidit, në
Jerusalem, të cilët e kishin punuar për vete fortesë, nga e cila dilnin
e përdhosnin gjithçka që ishte rreth Shenjtërores duke bërë ndotje
të madhe pastërtisë së saj. 37Në të i vendosi judenjtë, e fortifikoi për
mbrojtjen e krahinës e të qytetit edhe i lartësoi muret e Jerusalemit.
38Për këtë arsye edhe mbreti Demetër ia dha kryepriftërinë, 39e bëri
2,18+ mikun e vet dhe e nderoi me nder të madh. 40Mbreti kishte marrë
vesh se romakët i quanin hebrenjtë miq, vëllezër e besëlidhës dhe se
i kishin pritur kasnecët e Simonit me nderime të mëdha; 41si edhe
hebrenjtë e priftërinjtë kishin pranuar me ëndje t'u jetë ai udhëheqës
e kryeprift përgjithmonë deri të dalë ndonjë profet besnik, 42po ashtu
4,46+ të jetë edhe prijësi i tyre, ta ketë në kujdes Tempullin, për sundimin
e vendit, për armë e për qyteza. Le të kujdeset për Shenjtërore. 43Ta
dëgjojnë të gjithë. Në emër të tij të shkruhen të gjitha aktet zyrtare.
Të vishet me purpur e të mbartë stoli ari. 44Të mos guxojë të vërë në
dyshim as të mos dëgjojë askush as prej popullit as prej priftërinjve
ndonjë send prej këtyre ose të kundërshtojë ndonjë gjëje që prej tij
thuhet. Pa leje të tij askush të mos guxojë të thërrasë mbledhje në
krahinë as të mbartë purpur as të mbërthejë kopçe të artë: 45Kush të
bëjë ndonjë send jashtë këtyre rregulloreve ose ta prishë ndonjë prej
këtyre, do të jetë fajtor. 46Mbarë popullit i pëlqeu t'i jepet Simonit e
drejta të veprojë sipas këtyre vendimeve. 47Edhe Simoni prej anës së
vet pranoi të jetë kryeprift, udhëheqës dhe prijës i popullit të Judesë e

14,36 *nga vendi*: BJ, dhe një dshk. lat., përkthejnë «nga vendi i tyre»; «vendi i tyre» LXX e Vulg.

14,39 Krh. 13,36. Lidhja me Antiokun qëndron.

14,40 *miq, vëllezër e besëlidhjës*: formula «miq dhe beslidhës» ka shumë dëshmitë; ajo e «vëllezërve» duhet të jetë redaksionale sepse do të kërkonte një origjinë të përbashkët, të paktën të rreme, si ajo me Spartanën (12,21).

14,42 *që të kujdeset për tempullin*: ka mundësi të jetë një diktografi (krh. rr 42).

14,47 *e i priftërinjve*: fakti që përmend priftërinjët në mënyrë të qartë, këtu dhe në rr 41, mund të shpjegohet me kundështimin ndaj klerit, që i ka mbetur besnik Oniardëve të rrëzuar nga pushteti. – Pushteti i Simonit dëshiron të jetë tradicional (kryeprift), që rrespekton mbretrinë seleucidike (strateg), por mbi të gjitha shtetëror (etnarkë = egùmeno, në krye të një grupi etnik brenda perendorisë).

i priftërinjve, të jetë në krye të të gjithëve».
48Këtë shkresë vendosën ta gdhendin në pllaka të bronzta e të
vendohet në tremen e Shenjtërores në një vend të përshtatshëm,
49kurse dysheritjet e tyre të vendohen në vishtar që t'i kenë në
përdorim Simoni me të bijtë.

Letra e Antiokut VII dhe rrethimi i Dorës

15 1Mbreti Antiok, biri i Demetrit, i dërgoi nga Ishujt e detit,
Simonit kryeprift e prijësit të popullit judeas dhe mbarë
popullit një letër 2me këtë përmbajtje:
«Mbreti Antiok Simonit kryeprift e prijësit të popullit judeas, si
dhe popullit të Judesë, shëndet! 3Pasi disa të poshtër e pushtuan
mbretërinë e etërve tanë, kam vendosur ta kthej mbretërinë e ta
kthej ashtu si ka qenë më parë. Kam mbledhur një ushtri të fortë dhe
kam ndërtuar anije luftarake. 4Kam vendosur të zbarkoj në krahinë
për t'i ndëshkuar ata që e shkretuan vendin tonë e rrafshuan qytete
të shumta në mbretërinë time. 5Tash, pra, po i përforcoj të gjitha
shkarkesat e tatimeve, prej të cilave të kanë pasë liruar mbretërit
para meje si dhe të gjitha dhëniet e tjera prej të cilave të kanë pasë
liruar. 6Po të jap leje të farkosh monedhën tënde për vendin tënd.
7Jerusalemi dhe Vendet e shenjta le të jenë të lira. Të gjitha armët
që i ke punuar, të gjitha kështjellat që i ke ndërtuar e i ke në sundim,
janë të tuat. 8Le të të falet gjithçka i detyrohet vishtarit mbretëror si
edhe çka do t'i kesh detyrë mbretit në të ardhmen, të falen qysh tash e
më tutje përgjithmonë. 9E kur do ta rifitojmë përsëri mbretërinë tonë,
do të mbulojmë ty e popullin tënd e tempullin me nderime të mëdha sa
që do ta bëjnë të shkëlqejë nderi juaj mbi mbarë botën».
10Në vitin njëqind e shtatëdhjetë e katër Antioku u nis drejt tokës së
etërve të vet. Rreth tij u bashkuan të gjitha njësitet e ushtrisë, sa që
vetëm një pakicë mbeti me Trifonin. 11Mbreti Antiok e ndoqi e ky iku
e erdhi në Dorë që është në breg të detit. 12E pa se e kishin rrethuar të
gjitha të zezat dhe se e kishte lënë ushtria. 13Antioku u fushua përbri

15,1 *nga Ishujt e detit*: Antioku VII dëgjojë kur ishte në Rod se kishin kapur vëllain e tij Demetrin II. Meqenëse ishte rritur në Knidi dhe Sidë mori si nofkë Sidet, por mbi monedha quhej Evergete («bamirës»).

15,5 Krh. 13,39 Antioku këtu përfshin, të paktën pa e thënë haptazi, taksat që duhet ti jepnin tri krahinat (15,30v; krh. 11,34+).

15,6 Në fakt, privilegji u hoqë shumë shpejt (rr 27) dhe asnjë monedhë judaike e gjetur deri tani mund ti përcaktohet Simonit. Ndërsa janë të shumta monedhat e bronzit të vogla, me mbishkrimin «Gjoni dhe bashkësia e Judenjve»: që ka mundësi ti përkasin periudhës së Gjon Irkanit, të birit të Simonit.

15,10 *viti njëqind e shtatëdhjetë e katër*: 139-138. – Monedhat e para të Antiokut i përkasin vitit 138; zbritja e tij ka ndodhur në vjeshtën e 139, sipas kërkesës së kunatës Kleopatër Thea.

15,11 *në Dorë*: në jug të Karmelit. Ky kryeqytet i vjetër i krahinës (1Re 4,11) kishte mbetur një port i lulëzuar.

Dorës me njëqind e njëzet mijë këmbësorë e me tetë mijë kalorës. 14E rrethoi qytetin e iu afruan nga deti edhe anijet; kështu e sulmonte qytetin nga toka e nga deti e askënd nuk linte as të hyjë as të dalë.

Kthimi i dërgatës nga Roma në Jude. Shpallja e besëlidhjes me romakët.

12,16; 14,22-24; 8,17

15Ndërkaq, nga qyteti i Romës u kthye Numeni me ata që kishin qenë me të. Sollën me vete letrat e shkruara për mbretër e vende të ndryshme. Në to thuhej:

16«Luci, konsulli i romakëve, mbretit Ptoleme, shëndet! 17Ndër ne erdhën të dërguarit e judenjve si miq e besëlidhës tanë për ta përtëritur miqësine e besëlidhjen e mëparshme, të dërguar nga kryepriftи Simon e nga populli i Judesë. 18Na sollën një shqyt të artë të rëndë një mijë mna. 19Vendosëm t'u shkruajmë mbretërve të vendeve të ndryshme të mos u bëjnë ndonjë të keqe as të mos bëjnë luftë kundër qyteteve të tyre e vendit të tyre dhe të mos u ndihmojnë atyre që do të bënin luftë kundër tyre. 20Na u duk punë e mirë ta pranojmë prej tyre shqytin e artë. 21Nëse, pra, njerëz të mbrapshtë nga dheu i tyre janë strehuar te ju, dorëzojani kryepriftit Simon t'i ndëshkojë sipas Ligjit të vet».

22Kështu i shkroi mbretit Demetër, Atalit, Ariaratit, Arsakut 23dhe të gjitha vendeve: Sampsakës, spartanëve, në Del, në Mind, në Sicionë, në Karidë, në Sam, në Pamfili, në Lici, në Alikarnas, në Rod, në Faselidë, në Koo, në Siden, në Aradon, në Gortinë, në Gnid, në Qipro e në Cirenë. 24Dysheritjen e këtyre letrave ia dërguan kryepriftit Simon dhe popullit çifut.

Antioku VII ndërkohë që e mban në rrethim Dorën bëhet armik i Simonit dhe e qorton

25Antioku, ndërkaq, tash dy ditë, kishte ngulur fushimin përballë Dorës, dhe e sulmonte e vazhdimisht punonte vegla luftarake. Kështu Trifonit ia kishte mbyllur çdo shteg: s'mund të hynte kush as s'mund të

15,16 *Luci*: Luci Cecil Metel Kalvo, konsullë në 142; prandaj letra e tij këtu nuk është në vendin e saj (krh. 14,18).

15,18 *një mijë mna*: ndoshta duhet të kuptohet « me (vlerë) një mijë mna (argjendta)» – d.m.th. 44 kgr. ar; të tillë shqyta zbukuruese janë mjaft të njohura – dhe korrigjon 14,24 në të cilën lexohet «që peshonte një mijë mna», që don të thotë rreth një gjysëm toni ar.

15,22 Atali II (159-138), mbret i Pergamit. Ariarati V (162-131), mbret i Kapadocisë. Për sa i përket Arsakut, krh. 14,2.

15,23 Kjo listë reflekton mirë gjendjen politike të lindjes së mesme rreth gjysmës së shekullit të II para Kr. Përkrah atyre pak mbretërive të vogla kishte një mbingarkesë qytetesh (Siden në Panfili, Sicionë në Peloponensë, etj.), ishujsh (në Del, në Sam, në Rod, në Aradon, Ruadi aktual, në veri të Tripolit) dhe territoresh (Karidë, Lici etj.), praktikisht të pavarur, në të cilët gjendej një numër kolonish judaike. Qipri e Cirena ishin akoma egjiptiane, por Roma nuk nguronte t'u drejtohej direkt Shteteve vasale.

dilte. [26]Edhe Simoni i dërgoi dy mijë ushtarë të zgjedhur në ndihmë si
edhe argjend e ar e pajisje lufte të shumta. [27]Por, ai s'deshi t'i pranojë,
i këputi të gjitha marrëveshjet që kishte bërë me të më parë, madje
u armiqësua me të. [28]Ia dërgoi Atenobin, një nga miqtë e vet, për të 2,18+
biseduar me të e për t'i thënë: «Ju po e mbani në pushtet tuaj Jopen,
Gazarën e Qytezën që është në Jerusalem: qytetet e mbretërisë sime.
[29]Vendet e tyre i keni shkretuar, bëtë shumë rrënime të mëdha në
vend dhe po zotëroni mbi vende të shumta të mbretërisë sime. [30]Tash,
pra, dorëzoni qytetet që i keni pushtuar bashkë me tatimet e atyre
krahinave që i keni pushtuar jashtë kufijve të Judesë. [31]Ndryshe,
jepni në vend të tyre pesëqind talenta të argjendtë, kurse për dëme
që keni bërë, si edhe për tatime të qyteteve, edhe pesëqind talenta
të tjerë. Nëse nuk do të bëni kështu, do të vijmë e do t'ju luftojmë».
[32]Atenobi, miku i mbretit, erdhi në Jerusalem, e pa shkëlqimin e
Simonit, shkëlqimin e tij në ar e në argjend, pajisjen e begatshme, dhe
mbeti i habitur e i kumtoi fjalët e mbretit. [33]Simoni i përgjigji e i tha:
«Ne nuk kemi pushtuar tokë të huaj as s'kemi marrë gjë të huajën,
por vetëm pronën e etërve tanë, të cilat kanë pasë qenë pushtuar
padrejtësisht, për do kohë, nga armiqtë tanë. [34]Ne vetëm, duke
shfrytëzuar rrethanat e volitshme, e kemi kthyer pronën e etërve
tanë. [35]Sa për Jopen e Gazarën, që ti po i kërkon, ato bënin kërdi
të madhe në popullin tonë e në vendin tonë: për këto japim njëqind
talenta». Atenobi nuk i përgjigji asnjë fjalë, [36]por u kthye të mbreti
idhshëm, ia tregoi këto fjalë, madhërinë e Simonit si dhe gjithçka pa.
Mbreti u zemërua me zemërim të madh.

Qeveritari Cendebe nguc Judenë

[37]Ndërkaq, Trifoni, si hipi në një anije, iku në Ortosi. [38]Mbreti e
vuri Cendebeun qeveritar të Krahinës bregdetare dhe i dha një ushtri
këmbësorësh dhe kalorësish. [39]I urdhëroi të ngulë fushimin përballë
Judesë, i dha urdhër ta ndërtojë Cedronin, t'ia sigurojë dyert e të nisë

15,28 Qyteza e Jeruzalemit ishte mjaft e madhe sa të meritonte të quhej qytet (krh. 1,33). Natyrisht që Simoni do të refuzonte ta dorëzonte ose të paguante taksa për të, kurse e pranonte për të dy fortesat që nuk përkisnin Judesë as katër rrethëve (rr 29).

15,29 *vende të shumta*: greqisht *topos*, term shumë i paqartë, këtu ka mundësi që tregon katër krahinat ose «toparkitë» (krh. 11,57).

15,35 *ato bënin kërdi të madhe në popullin edhe në vendin tonë*: ose: «i bënin një plagë të madhe popullit tonë dhe vendit tonë», ose me BJ: «i bënin shumë keq popullit dhe shkretëtonin vendin tonë»; «shkretëtonin vendin tonë» është e mbështetur nga një ms; «dhe në vendin tonë» ose «dhe vendit tonë» është e mbështetur nga greqishtja.

15,37 *Ortosi*: mes Tripolit dhe lumit Eleuter. Janë gjetur 33 tetradrakme të Trifonit; fakti që këto copa janë të rralla na autorizon ti vëmë në relacion me një kalim të tij. Trifoni do të ikë deri në Apame ku do të mbetet i vrarë (të paktën nëse nuk ka vrarë veten, nëse duhet ti besojmë përkundrazi Strabonit dhe jo Jozef Flavios).

luftë kundër popullit. Ndërkaq mbreti vazhdonte ta ndiqte Trifonin.
40Ndërkaq, Cendebeu arriti në Jamni. Nisi ta ngucasë popullin, të
shkelë kufijtë e Judesë, të zërë robër nga populli e të vrasë. 41E rindërtoi
Cedronin, vendoi në të kalorës e këmbësorë që të dalin nga andej e të
qarkullojnë udhët e Judesë, sikurse i kishte urdhëruar mbreti.

Fitorja e bijve të Simonit mbi Cendebeun

16 1Gjoni u ngjit nga Gazara e i tregoi Simonit, babës së vet,
çka bëri Cendebeu. 2Simoni i thirri dy djemtë e vet më të
moçëm, Judën e Gjonin e u tha: «Unë e vëllezërit e mi,
mbarë shtëpia e tim et, që nga rinia e deri në ditën e sotme kemi
luftuar kundër armiqve të Izraelit e ia kemi dalë ta shpëtojmë Izraelin
shpeshherë. 3Por, tash jam plakur, kurse ju, në saje të mëshirës, jeni në
moshën e duhur. Merreni këmbën time e të vëllezërve të mi dhe dilni
e luftoni për popullin tonë: paçi ndihmën e Qiellit!». 4Atëherë zgjodhi
në vend njëzet mijë luftëtarë e kalorës. Shkuan kundër Cendebeut.
Natën e kaluan në Modin 5e në mëngjes u ngritën e shkuan në fushë
të luftës. Kur qe, një ushtri e madhe këmbësorësh e kalorësish po u
vinte përballë. Ndërmjet tyre ishte një përrua. 6Gjoni i vuri në lëvizje
kundër tyre njësitet e veta. Kur pa se populli po trembet ta kalojë
përroin, e kaloi ai i pari e, kur njerëzit e panë, kaluan edhe ata pas
tij. 7E vuri në rreshta ushtrinë e ndërmjet këmbësorëve futi kalorësit.
Kalorësia e armiqve ishte njëmend tepër e shumtë! 8U ranë borive!
Cendebeu dhe ushtria e tij u vunë të ikin. Shumë prej tyre ranë të
plagosur, kurse pjesa tjetër u strehua në vendin e fortifikuar. 9Aso
here u plagos Juda, vëllai i Gjonit. Gjoni i ndoqi deri në Cedron që e
kishte fortifikuar. 10Të mundurit ikën deri në kulla të fushës së Azotit.
Gjoni u dha zjarr kullave. Prej armiqve atë ditë ranë të vrarë dy mijë
luftëtarë. Gjoni u kthye qetësisht në Jude.

Vdekja tragjike e Simonit në Dok. E trashëgon Gjoni, i biri

11Për qeveritar në fushën e Jerihonit qe vënë Ptolemeu, biri i Abubit.

15,41 *Cedron*: Qatra aktuale, 6 km në juglindje të Jamnisë.

16,2 *kemi luftuar*: me LXX; BJ, me një dshk. gr. e Vulg., kanë: «armiqtë». – Ky Gjoni është Gjon Irkani, i cili zuri vendit e të atit në 134. – Fjalët e Simonit sjellin ndër mend testamentin e Matatisë (2,49v; dhe 2,66; 12,15; 13,3; 14,26.36).

16,3 *mëshirës*: fj.fj.; nënkuptohet saktësimi «të Qiellit» (krh. 2,21).

16,5 *një përrua*: ndoshta uadi i Qatrës që kalon një km në veri të Qatrës, mes Modinit (25 km) dhe Azotit (rr 10, larg 13 km).

16,6 *Gjoni*: subjekti nuk është i shprehur, por është e qartë se nuk bëhet fjalë për Simonin (krh. rr 3).

16,7 *ndërmjet këmbësorëve futi kalorësit*: kjo taktikë ishte e njohur nga antikët dhe të lejonte të përballosh një kavaleri me numër më të madhë. Gjejmë këtu të përmendur për herë të parë një kavaleri asmone.

Ky kishte shumë argjend e ar, [12]sepse ishte dhëndri i kryepriftit. [13]Por, atij iu rrit mendja, synonte ta pushtonte mbarë vendin e mendonte t'i bënte pabesi Simonit e bijve të tij e t'i zhdukte. [14]Ndërkaq, Simoni po qarkullonte nëpër qytetet e vendit e, duke pasur kujdes për to, zbriti në Jerihon ai e Matatia e Juda, bijtë e tij, në vitin njëqind e shtatëdhjetë e shtatë, në muajin e njëmbëdhjetë, d.m.th. në muajin Sabat. [15]Biri i Abubit i ftoi me pabesi në kështjellëzën që quhet Dok, të cilën e kishte ndërtuar ai. Bëri një gosti të madhe për ta, por aty kishte fshehur disa njerëz. [16]Por, kur u dehën Simoni e bijtë e tij, u ngrit Ptolemeu me njerëzit e vet, kapën armët, hynë në shujtore, vranë Simonin e dy bijtë e tij e disa nga përcjellja e tyre. [17]Bëri pabesi të madhe dhe të mirën e ktheu me të keqe.

[18]Për këto gjëra Ptolemeu i shkroi mbretit dhe i kërkoi t'i dërgojë ushtri për ndihmë e t'ia dorëzojë atij qytetet e vendin. [19]Disa të tjerë i dërgoi në Gazarë për ta vrarë Gjonin. U shkroi edhe prijësve të ushtrisë të shkojnë tek ai për t'u dhënë argjend, ar e dhurata. [20]Do të tjerë i dërgoi në Jerusalem e në Malin e Tempullit. [21]Por, dikush ia doli të shkojë më përpara te Gjoni në Gazarë e t'i lajmërojë se i kishte mbetur i vrarë i ati dhe vëllezërit e tij dhe se: «Ka dërguar gjithashtu të të vrasë edhe ty». [22]Kur Gjoni e mori vesh, u trand për së tepërmi, i kapi ata njerëz që kishin ardhur për ta vrarë e i vrau. E hetoi se donin ta vrisnin.

[23]Veprat e tjera të Gjonit, luftërat e tija dhe trimëritë që i ka bërë me guxim, ndërtimet e mureve që i lartësoi si dhe ndërmarrjet e tjera që i sendërtoi, [24]ja, të gjitha do t'i gjesh të shkruara në Librin e jetës së tij si kryeprift, që nga dita që u bë kryeprift në vend të t'et.

16,11 *nga fusha e Jerihonit*: Ptolemeu kishte qenë emëruar prej Simonit në Jeriko, sikurse Gjoni në Gazarë? Sidoqoftë, kjo «strategji» ishte kompetencë e Judesë (9,50) dhe do të bëhet një prej toparkive herodiane.

16,14 *muajin Sabat*: janar-shkurt i 134.

16,15 *që quhet Dok*: në majën e malit të Kreshmëve që mbizotëron Jerikon.

16,16 *bijtë e tij*: në të vërtetë, bijtë e Simonit qenë vrarë më vonë. Ptolemeu i mbajti peng bashkë me nënën e tyre, e Gjon Irkani, për të ruajtur jetën e tyre, nuk mundi të rezistone më shumë pas pushtimit të Dokut. Jozef Flavio na informon se Ptolemeu duke përfituar nga një pezullim i rrethimit i vrau dhe iku në Filadelfi (Amman).

16,19 *prijësve*: fj.fj.: «kiliark», pra «komandant i një mijë vetave» (krh. 3,55; Jdt 14,12).

16,22 *për ta vrarë*: sipas Jozef Flavios, Gjon Irkani u strehua në Jerusalem, ku qe mikpritur përzemërsisht nga populli që refuzoj Ptolemeun. Ky i bëri një apel Antikut që kishte ardhur të pushtonte qytetin, por përfundoj të bie dakord me Irkanin. Kur vdiq mbreti (129), u bë praktikisht i pavarur. – Autori nuk e thotë gjithë këtë, sepse interesi i tij është i përkufizuar në veprën e Matatisë dhe të bijve të tij.

16,24 Pjesë të këtij anali paraqiten në veprën e Jozef Flavios. Formula e mbylljes sjell ndër mend me qellim atë të librave të Mbretërve (krh. për shembull 2Mbr 10,20), dhe kuptohet më mirë se Gjon Irkani ka vdekur tashmë, pra pas 104 para Kr.

Libri i dytë
i Makabenjve

I. LETRAT HEBRENJVE TË EGJIPTIT

LETRA E PARË

1 [1]«Vëllezërve judeas që janë në Egjipt u bëjnë të fala vëllezërit
judeas që janë në Jerusalem e në mbarë dheun e Judesë dhe
u urojnë paqe e mirëqenie. [2]Perëndia ju mbushtë me të mirat
e veta dhe e kujtoftë Besëlidhjen e vet me Abrahamin, Izakun e
Jakobin, shërbëtorët e vet besnikë! [3]Ju dhëntë juve të gjithëve vullnet
për ta adhuruar Atë e për ta kryer vullnetin e tij me zemërgjerësi e
me shpirt të gatshëm! [4]Ai e haptë zemrën tuaj për Ligjin e vet e për 1Kro 28,9
urdhërimet e veta dhe e vendostë paqen! [5]Ai jua dëgjoftë uratat, u
pajtoftë me ju dhe mos heqtë dorë prej jush në kohë të keqe. [6]Edhe ne
këtu po në këtë moment lutemi për ju.

[7]Kur mbretëronte Demetri, në vitin njëqind e gjashtëdhjetë e nëntë,
ne judenjtë ju kemi shkruar: "Në vështirësi e mjerime që erdhën mbi
ne në këto vjet që kur Jasoni e pjesëmarrësit e tij e tradhtuan tokën 4,7v
e shenjtë dhe mbretërinë, [8]duke e djegur derën dhe duke e derdhur
gjakun e pafajshëm, ne iu lutëm Zotit dhe Ai na dëgjoi. Atëherë e
morëm përsëri kushtimin e flive, paraqitëm endën e miellit, ndezëm
dritëzat dhe i venduam bukët e kushtimit". [9]Tash po ju shkruajmë që
t'i festoni ditët e të kremtes së Tendave që bien në muajin Kasleu. Viti
njëqind e tetëdhjetë e tetë.

1,1–2,18 Këto dy letra janë një ftesë për të kremtuar festën e kushtimit të lterit (krh. 1Mak 4.59+) Pjesa e parë e librit, deri tek 10,8, do të jetë një justifikim historik i kësaj feste.

1,1 *që janë në Egjipt*: prej shumë kohësh ishin koloni judaike në Egjipt. Më e njohura është ajo e Elefantinës, që i përket fillimit të shek. VI para Kr.. Rreth vitit 150 para Kr., prifti Onia IV, biri i Onisë së III-të, i masakruar në Dafne (4,33v), ndërtoi në Leontopoli një tempull sipas modelit të atij të Jerusalemit (krh. 1Mak 10,20+). Judenjtë e Jerusalemit duan të mbajnë bashkimin e kultit me vëllezërit e Egjiptit, që atëherë ishin të përndjekur nga Tolemeu i VIII.

1,7 *ju kemi shkruar*:këtu bëhet fjalë për një letër të mëparshme, e shkruar për Judenjtë e Egjiptit në vitin 169 seleucidik (142 para Kr., krh. 1Mak 1,10+), që referonte fatkeqësitë që kanë prekur Judenjtë e Jerusalemit pas tradhëtisë së Jasonit (krh. 4,7v). Kjo (l fatkeqësi përfundoi me pajtimin e tempullit dhe të besimtarëve. Nga ku rrjedh vendimi për të kremtuar shugurimin e ri të tempullit të Jerusalemit.

1,9 *njëqind e tetëdhjetë e tetë*: jemi në 124 para Kr. Festa e pastrimit të Tempullit (krh. rr 18) e kremtuar në muajin e Kasleut (dhjetor) i korrespondon festës së shugurimit të lterit (krh. 1Mak 4,59+); ky emër vjen nga ngjasimi me festën e madhe të pastrimit të Tempullit të muajit Tishri (tetor) (krh. 10,6; Lev 23,34v).

LETRA E DYTË

Adresa

10Ata që janë në Jerusalem e në Jude, senati edhe Juda, Aristobulit,
mësuesit të Ptolemeut mbret, që rrjedh nga rodi i priftërinjve të
shuguruar me lyerje, hebrenjve që janë në Egjipt, të fala e shëndet!

Falënderim për ndëshkimin e Antiokut

11Të shpëtuar madhërisht nga rreziqet e mëdha prej dorës së Hyjit
i falemi nderit Atij ne që luftuam kundër mbretit, 12sepse Ai vetë i
zmbrapsi ata që luftuan kundër qytetit të shenjtë. 13Duke pasë shkuar
1Mak 6,1-13; 2Mak 9,1-29 në Persi prijësi i tyre e me të edhe ushtria që mbahej e pathyeshme,
qenë vrarë në tempullin e hyjneshës Nanea, në saje të dredhisë që
e përdorën priftërinjtë e Nanesë. 14Antioku shkoi në atë vend kinse
donte të lidhte me të martesë si edhe miqtë e tij që ishin me të, por
për të marrë në të vërtetë porsi miraz të saj para të shumta. 15Pasi
priftërinjtë e saj i qitën paratë, ai me disa miq të vet hyri në faltore,
priftërinjtë e mbyllën faltoren. Pasi hyri Antioku, 16hapën një derë të
fshehtë në tavan, e gjuajtën me gurë dhe e vranë prijësin, trupin e tij e
prenë copa copa, ua prenë kokat dhe i flakën përjashta. 17Për gjithçka
qoftë bekuar Perëndia ynë që i dorëzoi në vdekje ata që vepruan
shenjtëdhunisht!

Zjarri i shenjtë i ruajtur mrekullisht

18Pasi ne mendojmë ta festojmë më njëzet e pesë të muajit Kasleu

1,10 Letra e dytë paraqitet si një dokument dyzetë vite më vonë se i mëparshmi; është një ftesë (rr 18) për të njëjtin shugurim të Tempullit që u festua me 25 të Kasleut të 148 seleucidik (15 dhjetor të 164 para Kr.). Tregimi u bashkohet zërave që u dëgjuan mbi vdekjen e Antiokut Epifan, tradita pupullore mbi Neheminë dhe Jereminë. Autori i shenjtë, duke shtirë këtë letër para veprës së tij, nuk bëhet garant për vlerën e saj historike. – *Juda*: Juda Makabe. – *Aristobulit*:Jude nga Aleksandria, i njohur për shpjegimet e tija alegorike të Pesëlibërshit. dedikoi veprën e tij Tolomeut të VI Filometore (180-145).

1,13 *Nanea*: Hyjneshë e Mesopotamisë e njëjtësuar me Artemiden e Efesit. Tempulli që Antioku i IV donte të plaçkiste, ishte ai i Artemidës në Elimaide.

1,16 *kokat*: me LXX dhe me Vulg. (shpërqëndrim i skribës i shkaktuar nga shumësi i "copëzave"); BJ me një dshk. dhe sir. ka: "kokë". – Ky tregim popullor i periudhës se fundit të Antiokut nuk përputhet as me atë të 9,1v, as me atë të 1Mak 6,1v. Rrethanat reale të vdekjes së tij akoma nuk njihen e ndoshta kanë qenë modeluar në mënyrë të rremë mbi atë të Antiokut të III, që vdiq në një kurth bashkë me ushtrinë e tij, pasi pati plaçkitur një tempull të Bel-it, që gjëndet në Elimaide.

1,18-36 Anektoda don të tregojë që shenjtërorja e Jerusalemit nuk ka humbur asnjë nga privilegjet e saja, nga momenti që ka ruajtur edhe zjarrin e lashtë të shenjtë (krh. Lev 6,5-6).

1,18 *Nehemia*: Nehemisë, që së bashku me Esdrën themeloi bashkësinë e re judaike (445-425), përkujtimet apokrife u japin atyre rindërtimin e altarit dhe të tempullit, (2,13), ndërsa në të vërtetë, altari ka qenë kushtuar në 538 dhe tempulli në 515 (Esd 3,1v; 6,14v). Është për t'u vënë në dukje se edhe inaugurimi i altarit nëpërmjet Zorobabelit

pastrimin e Tempullit, e menduam të nevojshme t'ju japim një
shtjellim, që edhe ju gjithashtu ta kremtoni si të kremten e Tendave
e të zjarrit, që qe dhuruar, kur Nehemia, pasi e kishte ndërtuar
Tempullin dhe lterin, kushtoi fli. [19]E njëmend, kur etërit tanë qenë
tretur në Persi, priftërinjtë që aso here e nderonin me besnikëri Hyjin,
si e morën zjarrin fshehtas nga lteri, e fshehën në një pus që fundin
e kishte të shterur. Aty e venduan në vend të sigurt, kështu që vendi
mbeti i panjohur për gjithkënd. [20]Por, pasi kishin kaluar shumë vjet
e, kur i pëlqeu Hyjit, ta dërgojë Neheminë, mbreti i Persisë, i dërgoi
nipat e atyre priftërinjve që e kishin fshehur, ta gjejnë zjarrin. [21]Kur
na lajmëruan se nuk e kishin gjetur zjarrin, por një ujë të trashë, ai
u urdhëroi ta nxjerrin e ta sjellin. Pasi qenë venduar flitë, Nehemia u
urdhëroi priftërinjve ta stërpikin me ujë e turrën e drunjve e gjithçka
ishte mbi të. [22]Pasi u bë kështu, shndriti menjëherë dielli që më parë
e kishte zënë reja, u ndez një zjarr aq i madh sa që të gjithë mbetën
të habitur.

[23]Ndërsa flia po shkrihej priftërinjtë ia nisën uratës. Luteshin
priftërinjtë e të gjithë të tjerët. Jonata e fillonte e të tjerët ia merrnin
porsi Nehemia. [24]Urata kishte këtë renditje: O Zot, Zoti Hyj, Krijuesi
i gjithësisë, i tmerrshëm e i fuqishëm, i drejtë e i dhimbshëm,
ti i vetmi je mbret e i mirë! [25]I vetmi dorëdhënë, i vetmi i drejtë, i
gjithëpushtetshëm e i amshueshëm! Ti e çlirove Izraelin nga çdo e
keqe, ti i zgjodhe e i shenjtërove etërit tanë, [26]pranoje flinë për mbarë
popullin tënd Izraelin, ruaje trashëgimin tënd e shenjtëroje! [27]Bashkoj
të treturit tanë, ktheju lirinë atyre që u shërbejnë paganëve! Shikoj të Lp 30,3-5
përbuzurit e të mposhturit, kështu që paganët të shohin se ti je Hyji
ynë! [28]Ndëshkoj ata që na shtypin e që na fyejnë krenarisht! [29]Bëj të
lëshojë rrënjë populli yt në vendin tënd të shenjtë, sikurse tha Moisiu.

[30]Kurse priftërinjtë këndonin himne. [31]Kur flia u dogj, Nehemia
urdhëroi të hidhet uji që teproi mbi gurët e mëdhenj. [32]Kur u bë ashtu,
u ndez një flakë, por qe përpirë nga shkëlqimi që shndriti nga lteri.
[33]Kur ngjarja u mor vesh, i lajmëruan edhe mbretit të Persisë se në
atë vend ku priftërinjtë e tretur në mërgim e kishin fshehur zjarrin,
doli uji me të cilin Nehemia dhe ata që ishin me të i pastruan ato
që kërkoheshin për fli. [34]Mbreti, pasi bëri hetime me kujdes dhe e

lidhet me festën e Tendave (Esd 3,4).

1,20 *Mbreti i Persisë*: ndoshta bëhet fjalë për mbretin Artasersin e I-rë (464-423). – na (lajmëruan): (gr. rr 21), *hemin* e LXX dhe Vulg.; BJ hamend.: "në fakt", *emen*.

1,23 *e të gjithë të tjerët*: me LXX dhe Vet.lat.; BJ me Vulg. ka: "të gjithë priftërinjtë (me Jonatanin)". – Ka një anakronizëm: kryepriftërinjtë e tempullit të Nehemisë janë Eliasib dhe Iojada (Neh 3,1; 13,28; por krh. Neh 12,11).

1,27 *të treturi tanë*: fj.fj. "shpërbërja jonë" (diaspora) (krh. Lp 30,3-5; Neh 1,5.8v; Ps 147,2; Is 49,6).

1,33 Është varianti që i referohet mbretit, i ndryshëm nga ai i raportuar më sipër.

vërtetoi ngjarjen, ndërtoi aty një faltore. 35Atyre që ua kishte lënë
në dorëzim mbreti u bënte pjesë në dhurata të shumta që nxirrte.
36Këtë vend Nehemia e njerëzit e tij e quajtën Neftar që përkthehet
"Pastrim", porse shumica e quan Neftai.

Jeremia fsheh gjërat e kultit

Bar 6 (volg.)

2 1Ndër shkrime gjendet se profeti Jeremi u urdhëroi të
shpërngulurve me dhunë ta marrin me vete zjarrin, siç ka
qenë shënuar, 2dhe se si këta të shpërngulur me dhunë, duke
u dorëzuar Ligjin, i ka porositur të mos i harrojnë urdhërimet e Zotit
e të mos lejojnë të merren mendsh kur të shohin idhuj të artë e të
argjendtë dhe stolitë e tyre. 3U thoshte edhe të tjera fjalë si këto e
i qortonte të mos e largonin nga zemra Ligjin. 4Po në atë dokument
shkruante se si profeti urdhëroi, i shndritur nga Zoti, të përcillet me
Tendë e me Arkë derisa të dalë në mal, në të cilin ishte ngjitur Moisiu
nga e kishte kundruar trashëgimin e Hyjit. 5Jeremia, si doli atje, gjeti
një banesë në trajtë të shpellës. I shtiu në të Tendën, Arkën, lterin e
kemimit dhe e mbylli grykën. 6Disa prej atyre që e përcillnin u kthyen
më vonë për të shënuar rrugën, por nuk mundën më ta gjejnë. 7Kur
Jeremia e mori vesh, i qortoi për faj e u tha se ky vend do të mbesë i
panjohur deri që Hyji ta bashkojë popullin e vet e të ketë dhimbje për
Dal 24,16; 1Mbr 8,10-11 të. 8Atëherë Zoti do t'i tregojë përsëri këto gjëra, do të dëftohet Lavdia
e Zotit dhe Reja, ashtu sikurse u dëftonte në kohën e Moisiut dhe
kur Salomoni u lut që Tempulli të shenjtërohet me madhëri. 9Thuhej
mandej se si, i pajisur me dhuratën e dijes, kushtoi flinë e shugurimit
e të përfundimit të Tempullit. 10Po ashtu sikurse Moisiu i lutej Zotit
Lev 9,24; 2Kro 7,1 e ra zjarri prej qiellit e i dogji flitë, po ashtu u lut edhe Salomoni e
prej qiellit zbriti zjarri dhe i dogji flitë e shkrumbimit. 11Moisiu kishte
Lev 10,16-17 thënë: Pasi nuk ka qenë ngrënë flia për mëkate, prandaj u dogj. 12Po
1Mbr 8,65-66 ashtu edhe Salomoni i kremtoi tetë ditët.

1,36 *Neftai*: etimologjia popullore, jo shumë e qartë, nga fjala persiane *naft*. – Kjo histori përmbledh kujtimin e kultit të zjarrit tek Persianët (rr 34) dhe një farë njohjeje të vetive të naftës, naftë e papërpunuar, që ngjalli admirimin e gjeografëve dhe natyralistëve grekë dhe romakë.

2,1 Jeremia është një nga figurat e mëdha të njohura nga judaizmi (krh. 15,13-15). Përveç librit të tij, atij i atribuohen edhe Vajtimet, letra kundër idhujtarisë së Bar 6 (Vulg.), dhe shume tekstet apokrife. Një nga këto, që nuk ka arritur tek ne, përmbante detajet të përmendura këtu. Ato nuk përputhen me realitetin historik: tenda nuk ekziston më nga ndërtimi i tempullit të Salomonit; Arka është zhdukur me shkatërrimin e të njëjtit tempull, dhe Jeremia historik nuk e qanë humbjen (krh. Jer 3,16). Por qëllimi i tregimit është të pohojë, pavarësisht nga mungesa e tendës dhe e arkës, vazhdimësinë e kultit të ligjshëm (krh. 1,18+) dhe të lidhë këtë Kushtim me atë të Tempullit të parë, nga Salomoni, dhe të atij të Tendës nga Moisiu (krh. rr 8-12).

2,8 *vendi*: si në 2,18; 3,2.18.30.38; 5,16-20; 10,7; 13,23; 15,34, shprehje më e përdorur se "vendi i shenjtë" (BJ), 1,29; 2,18; 8,17; por kuptimi është i njëjtë.

Biblioteka e Nehemisë

[13]Për këto flitej edhe në shkrime e kujtime të Nehemisë, si edhe
ky i fundit kishte themeluar një bibliotekë e kishte bashkuar librat
mbi mbretër, profetë, librat e Davidit dhe letrat e mbretërve lidhur
me dhurata. [14]Po kështu edhe Juda i bashkoi të gjithë librat që, për 1Mak 1,56-57
shkak të luftës që na ndodhi, kishin qenë shpërndarë, e tash janë te
ne. [15]Nëse, pra, dëshironi t'i keni, dërgoni dikënd që t'jua sjellë.

Grishje për Kushtim 1Mak 4,59+

[16]Pasi ne kemi në mend ta kremtojmë Pastrimin e Tempullit, këndej
edhe po ju shkruajmë. Do të bënit, prandaj, mirë t'i kremtoni edhe
ju këto ditë. [17]E Hyji që e ka shpëtuar mbarë popullin e vet, që ua
ktheu të gjithëve trashëgimin, mbretërinë, priftërinë e shenjtërinë,
[18]ashtu sikurse e pati premtuar në Ligj, shpresojmë po në të njëjtin
Perëndi se së shpejti do të ketë dhimbje për ne e do të na bashkojë
kudo që gjendemi të shpërndarë nën qiell, në vendin e shenjtë: sepse Lp 30,3-5
na shpëtoi nga të këqijat e mëdha dhe e ka pastruar vendin».

II. PARATHËNIA E AUTORIT

[19]Veprat e Judës Makabe e të vëllezërve të tij, pastrimin e Tempullit
të madh, kushtimin e lterit, [20]luftërat kundër Antiokut Epifan e birit
të tij Eupator, [21]vegimet qiellore që u bënë në të mirën e trimave të
fortë që luftuan bujarisht për judaizëm, kështu që, megjithëse të pakët
për nga numri, ia dolën ta pushtojnë krejt krahinën dhe ta dëbojnë
morinë e barbarëve, [22]ta ripushtojnë Tempullin më të përmendurin
në mbarë botën, ta çlirojnë Qytetin, t'i rivendosnin ligjet që ishin në
rrezik të zhbëheshin, sepse Zoti u dëftua bujarisht i mëshirshëm me
ta: [23]të gjitha këto që janë të shkruara nga Jasoni Cireneas në pesë
libra, ne do të mundohemi t'i përmbledhim shkurtimisht në një vepër
të vetme. [24]Duke pasur parasysh morinë e numrave, vështirësinë që e
sprovojnë ata që dëshirojnë t'u përvishen ngjarjeve historike për shkak
të vëllimit të lëndës, [25]u kujdesuam t'i kënaqim ata që kanë dëshirë
të lexojnë, t'ua bëjmë leximin e lehtë atyre që dëshirojnë t'i mbajnë

2,13 *kujtime të Nehemisë*: vepër jo kanonike, për më tepër e panjohur. – *mbledhja e librave...*: nuk bëhet fjalë akoma të një mbledhje të konsideruar kanonik; janë vepra të dobishme për jetën në komunitet. Kjo iniciativë është vënë në lidhje me atë të Judes Makabe (rr 14).

2,23 Dy mbretëritë (rr 20) mbulojnë vitet nga 175 deri në 162. Në realitet harku historik i konsideruar nga Jasoni (një i shkolluar i bashkësisë së rëndësishme të Cirenës) ishte më e zgjeruar: fitorja mbi Nikanorin që ishte në mars të 160 nën Demetrin I. Episodi i Heliodorit, me të cilin autori hap tregimin, vendoset akoma nën mbretërinë e Seleuk-ut IV, i paralinduri i Epifanit dhe atë i Demetrit të I.

mend dhe të gjejnë dobi të gjithë lexuesit e mundshëm. [26]E për ne që e morëm mbi vete detyrën ta shkurtojmë këtë vepër, nuk është një barrë e lehtë, por një mund që kushton djersë e pagjumësi. [27]E sikurse nuk është punë e lehtë për atë që përgatit një gosti e që kujdeset t'i kënaqë të tjerët, ashtu edhe ne, për të merituar mirënjohjen e shumicës, do ta marrim me ëndje mbi vete këtë mund, [28]duke ia lënë autorit detyrën të përpunojë imtësisht çdo ngjarje, ne do të kujdesemi të japim një paraqitje të shkurtër. [29]Sikurse në ndërtimin e një shtëpie të re që arkitektit i përket të kujdeset për krejt strukturën, ndërsa atij që është i ngarkuar të pikturojë me zjarr ose a fresco, i duhet të kujdeset çka kërkohet për zbukurim: kështu është, sa mendoj unë, edhe për ne. [30]Të thellohet në argument, të depërtojë në rrënjën e ngjarjes e me kureshtje të hyhet në thelbin e secilës pjesë, është detyrë e shkruesit të historisë, [31]kurse atij që ka për qëllim të bëjë shkurtim duhet t'i lejohet të jetë i shkurtër në shtjellim e të mos hyjë në imtësi. [32]Këtu, pra, po ia fillojmë tregimit pa shtuar asgjë nga sa thamë, sepse do të ishte marrëzirë të zgjatet në parathënie të historisë e vet historia të shkurtohet.

III. HISTORIA E HELIODORIT

Ardhja e Heliodorit në Jerusalem

3 [1]Në kohën kur Qyteti gëzonte paqe të plotë dhe përpikërisht mbaheshin ligjet në saje të përkushtisë së kryepriftit Oni dhe të urrejtjes së tij ndaj së keqes, [2]ndodhte që edhe vetë mbretërit ta nderonin Vendin e shenjtë e ta bënin Tempullin të shkëlqyeshëm me dhuratat më të madhërueshme, [3]kështu që derisa edhe Seleuku, mbreti i Azisë, nga të ardhurat e veta i plotësonte të gjitha shpenzimet që kërkoheshin për shërbesën e flive. [4]Por, njëfarë Simoni, i fisit Balgea, i vënë kryekujdestar i Tempullit, ra në mosmarrëveshje me

k 3 Autori ka rimarrë nga libri i Jasonit këtë pjesë piktoresk, sepse lustron shumë mirë tezen e tij, e shprehur në rr 39. Fakti renditet në tempullin e Seleuk-ut IV Filopator (187-175). Nuk krijon vështirësi fakti që ky mbret ka dashtë të zotërojë pasuritë e tempullit: ishte në mungesë të parave për shkak të borxhit të madh me Romën, kontratë bërë nga babai i tij Antioku i III në vazhdim pas humbjes së Maniezës (189) (krh. 1Mak 8,7).

3,1 *Oni*:Onia i III, bir i atij Simonit II që lavdërohet bujarisht në Sir 50,1v. I njëjti Onia lavdërohet (4,5-6; 15,12). Oniadët vazhdojnë trashëgiminë e kryepriftërinjve të epokës persiane, prejardhje që rrjedh nga ajo e Jezusit (krh. Neh 12,10v) që nga ana e tij ka prejardhjen nga Sadok (krh. 2Sam 8,17; 1Kro 5,27v).

3,3 Edhe Ptolemeu i II dhe Ptolemeu i III i Egjiptit, si Antioku i III i Sirisë, i kishin dhënë nder tempullit të Jerusalemit me dhuratat e tyre në shekullin paraardhës (krh. 1Mak 10,39v per Demetrin e I).

3,4 *Balgea*: me Vet.lat. e aram.; LXX ka: "Beniamin". Është një prejardhje priftërore (krh. Neh 12,5.18). – Mbikqyrësi mbante menaxhimin financiar të tempullit.

kryepriftin lidhur me rregullimin e tregut të qytetit. [5]Pasi s'mundi
të ngadhënjejë mbi Oninë, shkoi tek Apoloni, biri i Tarseut, që aso
kohe ishte prijësi i Celesirisë e Fenicisë, [6]dhe e njoftoi se vishtari
në Jerusalem ishte plot e përmaje me para, kështu që mbushullia
e pasurisë ishte e panumërueshme dhe se ajo pasuri nuk ishte e
nevojshme për shpenzime të flijimit: ishte e mundur të qitej në pronësi
të mbretit.

[7]Edhe Apoloni bisedoi me mbretin dhe i tregoi për pasuri që i kishte
qenë vënë në dijeni. Mbreti e thirri Heliodorin, që ishte në krye të
punëve të shtetit, e dërgoi me urdhër ta marrë pasurinë e përmendur.
[8]Heliodori u nis menjëherë për rrugë, kinse shkonte në kontroll të
qyteteve të Celesirisë e të Fenicisë, por në të vërtetë për të çuar në
vend qëllimin e mbretit. [9]Por, kur erdhi në Jerusalem dhe, si qe pritur
mirë nga kryeprifti e Qyteti, tregoi për njoftimin që kishte marrë dhe
e zbuloi qëllimin për çka kishte ardhur; pyeste mandej nëse vërtet
gjendja ishte e tillë. [10]Kryeprifti i shpjegoi se ato sende ishin të
vejushave e të jetimave që i kishin lënë aty për t'u ruajtur, [11]do të tjera
i takonin Hirkanit të Tobisë, një burri vërtet shumë të përmendur e jo
ashtu sikurse i kishte njoftuar shpifësi Simoni i pabesë. Mbarë pasuria
ishte katërqind talenta të argjendtë e dyqind të artë. [12]Assesi nuk
është e mundur të dëmtohen ata që kanë pasur besim në shenjtërinë
e vendit, në denjësi e në karakterin e padhunueshëm të Tempullit, të
nderuar në mbarë botën.

Mbarë qyteti është në trazirë

[13]Por, Heliodori, në fuqi të urdhrave të prerë të mbretit, thoshte
se duhej të çoheshin patjetër në vishtarin e mbretit. [14]Ditën prej tij
të caktuar hyri për të bërë inventarin e këtyre pasurive. Në mbarë
qytetin ishte çuar një trazirë jo e vogël. [15]Ndërkaq, priftërinjtë, të
veshur me petka priftërore, ranë përmbys përpara lterit dhe i luteshin
Atij në qiell që kishte dhënë ligjin mbi gjërat e lëna të ruhen që
t'ua ruante të pacënuara atyre që i kishin lënë të ruhen. [16]Kush e
shikonte fytyrën e kryepriftit, i copëtohej zemra: fytyra në të vërtetë
dhe ngjyra që ndërronte tregonin dhimbjen e brendshme të shpirtit.
[17]Sepse atë burrë e kishte pushtuar një frikë e madhe e gjithë trupi i
dridhej, këndej ata që e shikonin e kishin të qartë dhimbjen e madhe
që ia kishte pushtuar zemrën. [18]Njerëzit ngarendin turra turra
nga shtëpitë në lutjen botore, sepse shihej se do të dhunohej Vendi
i shenjtë. [19]Gratë të mbërthyera parzmash me grathore ngarendin

3,11 *një burri vertet shumë të përmendur*:qeveritar i Amanitid (krh. 1Mak 5,13+). – *katërqind talenta të argjentë e dyqind të artë*: depozita do të jetë 10.500 kg argjent dhe 5.250 kg arë, shifra pak a shumë të ngjashme.

udhëve, madje deri edhe vajzat që, ndryshe rrinin të mbyllura, disa dilnin te dera, do të tjera dilnin mbi mure, kurse disa të tjera shikonin nëpër dritare: [20]porse të gjitha i çonin duart kah Qielli e luteshin. [21]Ishte pamje e trishtueshme të shikosh gjithkund atë mori njerëzish të shtrirë përmbys dhe ngushticën e zemrës të kryepriftit për shkak të asaj që pritej se do të ndodhë. [22]Ndërsa këta e thirrnin në ndihmë Zotin e gjithëpushtetshëm t'ua ruajë të paprekura sendet atyre që i kishin lënë të ruhen, [23]në anën tjetër Heliodori zbatonte atë që kishte qenë vendosur.

Ndëshkimi i Heliodorit

[24]Tashmë Heliodori me përcjellësit e vet ishte aty, te vishtari, kur Zotëruesi i Shpirtrave, i Gjithëpushtetshmi, bëri një dukje të jashtëzakonshme, kështu që të gjithë ata që guxuan të hyjnë, të
5,4+ tmerruar nga fuqia e Hyjit, u ra të fikët e i mbuloi tmerri. [25]Sepse atyre u duk një kalë i kalorësuar nga një kalorës i tmerrshëm, i stolisur me një mbulesë shale tejet të mirë. Kali u sul me vrull kundër Heliodorit dhe e goditi me këmbë të para. Ai që ishte mbi shpinë të kalit dukej se armët i kishte të arta. [26]U dukën edhe dy djelmosha, shumë të fortë, të pashëm sa s'ka, të veshur me petka të shndritshme. Këta zunë vend rreth tij, njëri nga njëra anë e tjetri nga ana tjetër e frushkullonin pa ndërprerje duke i dhënë plagë të panumërta. [27]S'vonoi e u rrëzua për tokë, e pushtoi terr i dendur. Ata e kapën dhe e vunë në bartore. [28]Kështu, ai që pak më parë kishte hyrë në dhomën e vishtarit me përcjellës e me rojë të trupit, mbartej i pafuqishëm t'i ndihmojë vetvetes, pasi e sprovoi në mënyrën më të qartë fuqinë e Perëndisë. [29]Kështu, ndërsa ai, i shtrirë nga fuqia hyjnore, ishte aty pa zë e pa farë shprese shpëtimi, [30]hebrenjtë e bekonin Zotin që e madhëroi vendin e vet e Tempullin që pak më parë ishte i kapluar nga frika e trazira, por me dukjen e Zotit të gjithëpushtetshëm, u mbush me gëzim e hare! [31]Disa nga përcjellja e Heliodorit i bënë lutje Onisë ta thirrte në ndihmë të Tejetlartin, t'ia dhuronte jetën atij që ishte në grahmat e fundit pa dhënë shpirt. [32]Kryeprifti duke u trembur se, ndoshta, mbretit do t'i shkojë ndër mend se hebrenjtë do të kenë bërë ndonjë pabesi ndaj Heliodorit, kushtoi një fli për shërimin e njeriut. [33]Ndërkohë që kryeprifti po e kushtonte flinë e shpërblimit, po ata djelmosha iu dukën përsëri Heliodorit, të veshur me të njëjtat petka, iu afruan e i thanë: «Falju nderit shumë kryepriftit Oni, sepse në

3,30 *e madhëroi*: në greqisht *epiphainesthai* (krh. 2,21). Literatura judaike dhe pagane e epokës greko-romake është plot me këto "epifanie" (manifestime) dhe "teofanie", që në një farë mënyre ilustrojnë lartmadhërinë hyjnore. Këtu tregimi arrin nga Jasoni (krh. 2,23). Ndërhyrja e Hyjit është reale, por mënyra për ne mbetet e panjohur.

saje të tij, Zoti ta fali jetën. [34]E ti që të frushkulloi Qielli, shpallu të gjithëve pushtetin e Hyjit!». Si i thanë këto fjalë, u zhdukën.

Kthimi i Heliodorit

[35]Heliodori, si i kushtoi Zotit një fli e si i bëri kushte të mëdha Atij që ia ruajti jetën, u nda miqësisht me Oninë dhe me gjithë ushtrinë u kthye te mbreti. [36]Dëshmonte para të gjithëve për veprat e Hyjit të tejetlartë që i kishte parë me sytë e vet. [37]Kur mbreti e pyeti Heliodorin kush do të ishte një tjetër i aftë për t'u dërguar në Jerusalem edhe një herë, i tha: [38]«Nëse ke ndonjë armik ose dikënd që djerron ta marrë mbretërinë, dërgoje atje e do të të kthehet i rrahur me frushkuj, në qoftë se e nxjerr, në ndonjë mënyrë, kokën shëndosh, sepse në atë vend është me të vërtetë një fuqi Hyjnore. [39]Sepse, Ai që e ka selinë në qiell, vigjëlon dhe e mbron atë vend dhe i godit e i zhbin ata që shkojnë atje me qëllime të këqija». [40]Ja, pra, kështu shkuan punët lidhur me Heliodorin e me ruajtjen e vishtarit.

IV. PROPAGANDA HELENIZUESE DHE SALVIMI NËN ANTIOKUN EPIFAN

Prapësitë e Simonit

4 [1]Simoni i lartpërmendur, që ishte bërë spiuni i vishtarit dhe i atdheut, i shpifej Onisë kinse ky kishte bërë të goditet Heliodori dhe se i kishte organizuar ato të këqija. [2]Mori guxim ta padiste bamirësin e qytetit, mbrojtësin e kombit të vet dhe zelltarin e mbajtjes së Ligjit, si armik të shtetit. [3]Por, kur armiqësia u rrit aq shumë sa që një përkrahës i Simonit kishte bërë disa vrasje, [4]atëherë Onia, duke parë se armiqësia po bëhej e rrezikshme dhe se Apoloni i Menesteut, qeveritari i Celesirisë dhe i Fenicisë, s'bënte tjetër pos i shtonte vaj prapësisë së Simonit, [5]Onia shkoi te mbreti, jo për të paditur qytetarët, por për të mirën e përbashkët e të veçantë të mbarë popullit. [6]Në të vërtetë e shihte mirë se, pa ndërhyrjen e mbretit, nuk do të ishte e mundur të ruhej më paqja botore dhe se Simoni nuk do t'i linte marrëzirat e veta.

Kryeprifti Jason shtie helenizmin

[7]Por, pas vdekjes së Seleukut, kur Antioku, që quhet Epifan, e mori 1Mak 1,10

4,1 *dhe se i kishte organizuar ato të këqija*: duke shpikur ndonjë dredhi për të frikësuar Heliodorin.

4,7 *Antioku, që quhet Epifan*: Antioku IV (175-164), vëllai i Seleukut. – *lakmonte të bëhej kryeprift*:vdekja e Seleukut, e shkaktuar nga Heliodori në 175, kundërshtoi shpresat e Onisë. Jezusi, vëllai i Onisë, kishte shprehur simpatinë e tij ndaj helenizmit duke marrë emrin Jason.

në dorë mbretërinë Jasoni, vëllai i Onisë, lakmonte të bëhej kryeprift.
[8]Në një takim me mbretin i premtoi treqind e gjashtëdhjetë talenta të
argjendtë si edhe tetëdhjetë talenta të tjerë në emër të të ardhurave
1Mak 1,11-15 të tjera. [9]Mandej premtoi se do të paguajë edhe njëqind e pesëdhjetë
talenta të tjerë nëse do t'i jepte leje të ndërtojë një gjimnaz e një efebi
nën drejtimin e tij e t'ua jepte jerusalemasve shtetësinë antiokene.
[10]Pasi mbreti pranoi dhe ky e rrëmbeu pushtetin, menjëherë nisi ta
fusë mënyrën e jetës greke ndër bashkëkombas. [11]I zhbëri shkarkesat
që mbretërit, për hir të njerëzisë, ua kishin dhënë judenjve me anë të
1Mak 8,17 Gjonit, babës së Eupolemit, që qe dërguar te romakët për të lidhur
miqësi e besëlidhje, i çrrënjosi ligjet qytetare e shtini në fuqi doke
të mbrapshta. [12]E, njëmend, i ndenji gati ta ndërtojë gjimnazin nën
qytezën e vetë u printe më të mirëve efebë për t'ua vënë petazin.
[13]Kështu ia arriti kulmit mënyra e jetesës greke dhe përparuan
zakonet e të huajve si rrjedhim i përdhunësisë së padëgjuar deri
atëherë të Jasonit të patenzonë e jo më kryeprift, [14]aq sa priftërinjtë
nuk dëftonin më kurrfarë zelli për shërbimin e lterit, por e përbuznin
Tempullin e flitë i linin pas dore dhe, në zë të hedhjes së diskut,
nxitonin të marrin pjesë në lojërat e mbrapshta të palestrës. [15]Kështu,
duke i nënçmuar lavditë e të parëve, i mbanin për bujare lavditë
helene. [16]Po për këto arsye u gjetën në gjendje të vështirë dhe shi
këta, mënyrën e jetesës të të cilëve kërkonin ta ndjekin me afsh e
me gjithçka dëshironin t'u përngjasin atyre, u bënë kundërshtarët
dhe ndëshkuesit e tyre. [17]Vërtet, nuk është punë e lehtë të sillesh
patenzonsisht kundër ligjeve hyjnore, por këtë do ta qesë në dritë koha
që rrjedh.

[18]Kur po kremtoheshin në Tir në praninë e mbretit lojërat
4,9 pesëvjeçare, [19]Jasoni i patenzonë dërgoi si shikues ata jerusalemas që
kishin shtetësinë antiokene. Këta mbartnin me vete treqind drakma
të argjendta për fli në nder të Herkulit. Por, as ata që po i çonin nuk e
çmuan se është mirë të përdoren për fli, por t'i shpenzojnë për ndonjë
gjë tjetër. [20]Kështu, paratë e caktuara për fli në nder të Herkulit prej

4,9 *një efebi*: ishte një grup të rinjsh nga mosha tetëmbëdhjetë deri njëzet vjeç që mësonin për t'u marrë me armët dhe trajnoheshin me ushtrime fizike, përveç se ushtrimit të një farë formimi letrar. – Formula *jerusalemasve shtetësisë antiokene* (krh. edhe "Antiokenët e Ptolemeut", cituar nga monedhat) dëshmon transformimin e qytetit të shenjtë në qytet grek, ku qytetarët duhej të ishin të regjistruar.

4,12 *qytezën*: selinë egarnizonit sirian, akropoli i asaj kohe mbizotëronte rrafshira e tempullit drejt këndit veri-perëndim (krh. Neh 7,2); është kalaja Antonia e ardhshme e Herodit të Madh. Gjimnazi vinte në këtë mënyrë i ngjitur me shenjtëroren. – *u printe... për t'ua vënë petazin*: donte të thoshte të udhëhiqte dikë të ushtrohej në palestër, ku vihej kapela me të gjera, késula e Hermetit, zotit të luftës dhe të garave.

4,14 *në lojërat e mbrapshta*: *choregia;* BJ përkthen: "në shpërndarjen e vajit": ishte vaji me të cilin atletët bënin masazhe dhe që iu ofrohej atyre nga kryetarët e palestrës.

anës së dërguesit, shërbyen, në saje të mbartësve, për ndërtimin e anijeve trerremshe.

Antioku Epifan i brohoritur në Jerusalem

[21]Por, si e dërgoi Apolonin, birin e Menesteut, në Egjipt në rastin kur hipi në fron mbreti Filometor, e pasi Antioku e mori vesh se Filometori ishte bërë kundërshtar i punëve të tija, u kujdesua për sigurinë e vet, prandaj shkoi në Jope e prej andej u drejtua në Jerusalem. [22]Qe pritur me madhëri prej Jasonit e qytetit e me vravashka të ndezura e me brohoritje e futën në qytet. Pas kësaj u nis me ushtri për Fenici.

Menelau bëhet kryeprift

[23]Pas tri vjetësh Jasoni e dërgoi Menelaun, vëllanë e Simonit të 3,4
lartpërmendur, për t'i sjellë mbretit para si dhe kërkesën për të rregulluar disa punë të ngutshme. [24]Por, ky, si u paraqit te mbreti, e, duke e pasë nderuar në mënyrë të një burri që lë përshtypje të mirë, ia doli ta fitojë kryepriftërinë për vete duke shtuar treqind talenta të argjendtë më tepër se Jasoni. [25]Si i mori, pra, letrat e mbretit, u kthye duke mos pasur në vete asgjë që do të ishte e denjë për një kryeprift: solli me vete felgrimin e mujsharit të pashpirt dhe egërsinë e bishës së malit. [26]E Jasonit, që i pati bërë hjekësi vëllait të vet, edhe atij i bëri hjekësi një tjetër, i dëbuar nga krahina, iu desh të ikë në Amanitidë. [27]Menelau e mori në dorë pushtetin, por nuk u kujdesua t'ia japë mbretit paratë e premtuara, [28]megjithëse ia kërkonte Sostrati, kryetari i Qytezës, detyra e të cilit ishte edhe të mbledhë tatimet. Për këtë arsye të dy qenë thirrur prej mbretit. [29]Menelau e la ta zëvendësojë si kryeprift vëllanë e vet, Lizimakun, kurse Sostrati Kratetin, prijësin e cipriotëve.

Vrasja e Onisë

[30]Ndërkaq, ndodhi që të çohen në kryengritje qytetarët e Tarsit e të Malos, sepse kishin qenë dhënë si pajë Antiokidës, shemrës së mbretit, [31]prandaj mbreti shkoi me nxitim për t'i qetësuar e si zëvendës e la Andronikun, njërin nga pushtetmëdhenjtë e vet. [32]Menelau, duke kujtuar se i ka ardhur koha e volitshme, i vodhi disa enë të arta nga

4,21 *hipi në fron*: fj.fj.: "kryet e vendit", *protoklisia,* me disa dshk. gr. e lat.; BJ përkthen: "dasmat" (= kryet e vendit në banketin e dasmës; krh. Mt 23,6); gr. i kodit A ka: "shpallja" (? Fjalë e pa vërtetuar, *protoklesia*. – bëhet fjala për martesën e Ptolemeut VI Filometor dhe motrën Kleopatra II.

4,22 *Fenici*: termi "Fenici" i aplikohet edhe bregdetit palestinez dhe Jope ndoshta ishte zona e përgjithme e mbretit.

4,23 *para*: është kontributi vjetor (krh. 4,8; 1Mak 11,28) këtu ndoshta shtohen shuma të tjera të premtuara (krh. 4,9).

4,29 *cipriotëve*: bëhet fjalë për mercenarë.

Tempulli e ia dhuroi Andronikut e disa të tjera i kishte shitur në Tir
e në qytete të afërme. [33]Onia, pasi e kishte vërtetuar mirë këtë gjë,
e qortoi ashpër, pasi kishte shkuar e ishte strehuar në qytetstrehim
në Dafne, kundruall Antiokisë. [34]Për këtë arsye Menelau, si u takua
fshehtazi me Andronikun, i bëri lutje Andronikut ta vrasë Oninë.
Atëherë ky shkoi tek Onia e, pasi me dinakëri ia mbushi mendjen, i
dha dorën e djathtë me përbetim, e, megjithëse Onia dyshonte në të,
Dan 9,26+ doli nga qytetstrehimi. Androniku menjëherë e vrau pa marrë aspak
parasysh drejtësinë. [35]Për këtë arsye jo vetëm judenjtë, por edhe
njerëz të shumtë të popujve të tjerë, u zemëruan dhe u trishtuan për
vrasjen e padrejtë të këtij njeriu. [36]Kur mbreti u kthye nga krahinat
e Cilicisë, judenjtë e qytetit si edhe grekët që e urrenin dhunën,
shkuan të takohen me mbretin lidhur me vrasjen e padrejtë të Onisë.
[37]Antioku u trishtua në shpirt, i prekur nga dhimba, ia plasi vajit për
shkak të urtësisë e të maturisë së të ndjerit, [38]zemra iu ndez flakë me
hidhërim, aty për aty ia hoqi Andronikut purpurën, ia copëtoi petkat,
mandej e shëtiti nëpër mbarë qytetin deri në atë vend ku e kishte
vrarë padrejtësisht Oninë dhe aty e zhduki vrastarin shenjtdhunues
nga bota, duke ia dhënë Zotynë Andronikut ndëshkimin e denjë.

Lyzimaku vdes gjatë një trazire

[39]Pasi kishin ndodhur shumë vjedhje shenjtdhunuese në qytet
prej Lyzimakut, me këshillën e Menelaut e, pasi zëri mori dheun,
një shumicë e madhe njerëzish u bashkuan kundër Lyzimakut, pasi
shumë enë të arta kishin qenë shpërndarë. [40]Moria ishte ngritur
kundër dhe ishte mbushur me zemërim, atëherë Lyzimaku i armatosi
tri mijë njerëz, ia nisi dhunës e për krye e vuri një farë Aurani jo më
pak të shtyrë në moshë se sa në marrëzira. [41]Kur panë se Lyzimaku
donte t'i sulmojë, dikush kapi gurë, dikush shtajaga të forta, do të
tjerë mandej i mbushën shuplakat me pluhur (që ishte aty) e u hodhën
atyre që ishin përreth Lyzimakut. [42]Kështu, shumë i plagosën, disa
edhe i vranë, porse të gjithë i vunë në ikje, kurse vetë shenjtdhunuesin
e vranë përbri vishtarit.

4,38 *ndëshkimin e denjë*: Onia është "princi i shuguruar" tek Dan 9,25v dhe "princi i një besëlidhjeje" tek Dan 11,22. Vdekja e tij hap të shtatëdhjetën dhe javën e fundit të vitit, ku gjysma e së cilës është shënuar me ndërprerjen e sakrificës së ligjshme dhe nga "Nyrësia e shkretimit" (Dan 9,27; krh. 7,25; 8,11-14; 11,31; 12,11v; 1Mak 1,54; 4,52; 2Mak 1,9; 6,2; 10,5). Kjo periudhë e tre viteve e gjysëm (gjysma e një "jave të vitit") duhet t'i përputhet një realiteti, sepse ka mundur t'i sugjerojë autorit të Danielit transpozimin e tij të profecisë së Jeremisë (25,11-12; 29,10). Data e përmendur në 1Mak 1,54 (dhjetori i 167) autorizon prandaj për të vendosur vrasjen e Onisë gjatë verës së 170.

4,41 *me pluhur*: hiri i flijimeve, nga momenti që përleshja kishte arritur në tremen e jashtme të tempullit.

Menelau çlirohet me para

43Për arsye të këtyre gjërave u sprovua të bëhet një gjyq kundër
Menelaut. 44Kur mbreti erdhi në Tir, tek ai e mbrojtën çështjen tre
njerëz të dërguar nga këshilli i lartë. 45Duke parë Menelau se tashmë
po humbaste, i premtoi shumë të madhe të hollash Ptolemeut të 1Mak 3,38;
Dorimenit për ta bërë për vete mbretin. 46Prandaj, Ptolemeu, duke e 2Mak 8,8; 10,12
ndarë veçmas mbretin në një treme me shtylla, kinse për t'u flladitur,
ia mbushi mendjen ta ndryshojë vendimin e gjyqit. 47E, njëmend,
Menelaun, fajtorin e të gjitha të zezave, mbreti e çliroi nga padia
e i dënoi me vdekje ata qyqarë që, po ta kishin shoshitur çështjen
edhe ndër skitë, do të kishin dalë të pafajshëm. 48Kështu ata që
kishin marrë mbi vete barrën ta mbrojnë qytetin, popullin e enët e
shuguruara, qenë ndëshkuar pa vonesë. 49Deri edhe vetë qytetarët
e Tirit, të zemëruar për shkak të kësaj vepre të keqe, bënë shpenzim
të madh në lidhje me gjithçka që qe e nevojshme për salikimet e tyre.
50Në saje të lakmisë së madhe të atyre që e kishin pushtetin në dorë,
Menelau qëndroi në pushtet, gjithnjë duke e shtuar ligësinë e vet dhe
duke u bërë tradhtar i bashkëkombasve.

Fushata luftarake e dytë e Egjiptit

5 1Po rreth aso kohe Antioku përgatiti fushatën e dytë luftarake
kundër Egjiptit. 2E ndodhi që për gati dyzet ditë nëpër mbarë
qytetin u panë duke vrapuar kalorës nëpër ajër, të veshur
me petka të praruara e me heshta, të renditur në toga në mënyrë
të kohortave, me shpata të nxjerra nga milli, 3njësi kalorësish, të
rreshtuara në formacione lufte, që suleshin njëri kundër tjetrit, lëvizje
shqytash, shumicë heshtash, hedhje shigjetash, shkëlqim stolish të
arta, pancirësh të llojllojshëm. 4Prandaj, të gjithë luteshin që kjo
dukuri të dalë në të mirë.

Sulmimi i Jasonit e shtypja e Epifanit

5Por, kur u zu të pëshpëritej se gjoja kishte vdekur Antioku, Jasoni,
duke marrë jo më pak se një mijë njerëz, papritmas e sulmoi qytetin.
Pasi u vunë në ikje ata që ishin në mure e pasi u mor qyteti, Menelau

5,1 Sipas autorit të 2Mak, ndërhyrja e dhunshme e Antiokut IV (krh. 5,11) ka qenë provokuar nga një kryengritje në Jerusalem (rr 5v); ai vendos faktin gjatë dërgimit të dytë në Egjipt, në vitin 168. Preferohet rendi i 1Mak: plaçkitja e tempullit pas dergimit të parë, në 169 (1Mak 1,16-24); kryengritja në verën e vitit 169, e shtypur në verën e 167 nga Misarku Apolon (1Mak 1,29-35; krh. 2Mak 5,24-26).

5,2-4 Autorit i pëlqen të tregojë këto vegime qiellore, me të cilat shërbehet si një procedurë letrare (3,25; 10,29-30; 11,8) dhe që ka shpallur që nga hyrja (2,21). Krh. një vegim analog para shkatërrimit të tempullit, në vitin 70, referuar nga Jozef Flavi në *Luftën Judaike* të tijën.

iku e u strehua në Qytezë. 6Jasoni po bënte kërdi në bashkëqytetarët
e vet pa falur askënd e nuk kuptonte se ngadhënjimi kundër vëllezërve
të vet është më e madhja fatkeqësi, duke menduar se po ngadhënjen
kundër armiqve e jo kundër bashkëkombasve të vet. 7Nuk ia doli ta
marrë pushtetin, por fitoi fundin e turpshëm të tradhtive të veta dhe
përsëri iu deshi të ikë në Amanitidë. 8Fundi: i erdhi fati më i zi: i
burgosur tek Areta, sundimtari i arabëve, iku nga një qytet në tjetrin,
i dëbuar prej gjithkujt, i urrejtur si tradhtar i Ligjit, i përbuzur si
gjakësor i atdheut e i bashkëkombasve, derisa qe dëbuar në Egjipt.
9Ai që shumë njerëz kishte dëbuar nga atdheu, vdiq i tretur ndër
1Mak 12,7 lacedemonë, ku kishte shkuar me shpresë se, në saje të kombësisë së
përbashkët, do të gjente strehim 10dhe ai që vetë shumë kishte lënë
pa varre, mbeti vetë pa iu bërë gjëmë, pa salikime e i përjashtuar nga
varri i të parëve.

11Kur mbretit i shkoi lajmi lidhur me këto që ndodhën, e mori
me mend se Judeja e kishte thyer besëlidhjen. Këndej u kthye nga
Egjipti, i egërsuar në shpirt porsi bisha; me armë e pushtoi qytetin
12e ushtarëve u dha urdhër të vrasin këdo të hasin pa farë mëshire e
t'i presin të gjithë ata që të strehohen në shtëpi. 13U bënë, pra, vrasje
të mëdha të rinjsh e pleqsh, kërdi në gra e në foshnja, prenë vajza e
fëmijë. 14Për tri ditë pësuan tetëdhjetë mijë vetë, dyzet mijë u vranë
në luftim e një numër jo më i vogël se të vrarët, u shitën skllevër.

‖Mak 1,20-24 ## Plaçkitja e Tempullit

15Antioku i pakënaqur me kaq mori guxim të hyjë në Tempullin më
të shenjtë të mbarë botës i prirë nga Menelau, tradhtari i Ligjit e i
atdheut. 16Me duart e veta të patenzona mori enët e shenjta; me duar
të veta shenjtdhunuese plaçkiti gjithçka kishin dhuruar mbretërit e
tjerë e qytetet për stoli, shkëlqim e nder të vendit.

17Antioku u mbush me kreni e s'i shkonte ndër mend se Zoti
6,12-16; 7,16-19.32-38 ishte hidhëruar për një kohë të shkurtër për shkak të mëkateve
të qytetarëve, për ç'arsye dhe e braktisi atë vend. 18Ndryshe, po
të mos kishte qenë populli i ngarkuar me shumë mëkate, edhe ky,
3,1+ porsi Heliodori i dërguar për të parë vishtarin prej mbretit Seleuk,
po sa të kishte hyrë, do të kishte qenë frushkulluar e do ta kishte
lënë menjëherë guximi. 19E, njëmend, Zoti nuk e zgjodhi popullin për
1Kro17,9; Mk 2,27 shkak të vendit të shenjtë, por e zgjodhi vendin për shkak të popullit.

5,8 *nga një qytet në tjetrin*: me LXX; BJ me Vet.lat. ka: "nga qyteti i tij", fj.fj.: "nga qyteti" (Petra, kryeqyteti). – Bëhët fjalë për Areta I, mbreti i Nabatei (krh. 1Mak 5,25+).

5,19 Zoti nuk është skllav i institucioneve judaike (krh. Jer 7,14; Mk 2,27). Ky pohim i parësisë së popullit të zgjedhur mbi institucionin, ku ai mishërohet, është një paralajmërim i Ungjillit.

20Këndej edhe vetë vendi mori pjesë në mjerimet e popullit, më vonë
pati pjesë edhe në mirëqenien e tij; i braktisur në kohën e felgrimit të
të Gjithëpushtetshmit, prapë, i pajtuar me të Madhin Zot, qe përtërirë
në nderin e mëparshëm.
21Kështu, pra, Antioku, pasi i mori një mijë e tetëqind talenta nga
Tempulli, u kthye me nxitim në Antioki, duke besuar, në kreninë e vet,
nga madhështia e zemrës së vet, se terikun do ta bënte të lundrueshëm
e detin shëtitore! 22Mbikëqyrës në Jerusalem la, për ta marrë popullin
me të keq, njëfarë Filipi, i farës frigjiane, por për kah sjellja edhe më
të pashpirt se ai që e emëroi; 23në Garizim Andronikun, e, përveç
tyre, edhe Menelaun, i cili edhe më zi se këta i merrte me të keq
bashkëqytetarët.

Ndërmarrja e qeveritarit Apolon

24Ndërkaq mbreti dërgoi qeveritarin Apolon me një ushtri njëzet ‖1Mak 1,29-37
e dy mijë ushtarësh me urdhër t'i vrasë të gjithë që kishin arritur
moshën burrërore, kurse gratë e të rinjtë t'i shesë. 25Ky, si erdhi në
Jerusalem, u shti kinse kishte qëllime paqësore, priti deri ditën e
shenjtë të së shtunës, atëherë, duke shfrytëzuar pushimin e çifutëve,
u urdhëroi të vetëve t'i marrin armët, 26urdhëroi të vriten të gjithë ata
që dolën të shikojnë stërvitjen dhe, duke i rënë kryq e tërthor qytetit
me ushtarë të armatosur, vrau një shumicë të madhe njerëzish.
27Por, Juda që quhet edhe Makabe, me dhjetë vetë u tërhoq në 1Mak 2,28
shkretëtirë, duke jetuar me shokët e vet në male porsi egërsirat;
ushqeheshin me barishta për të mos u përdhosur me ndonjë papastërti.

Futja e kulteve pagane ‖1Mak 1,45-51

6 1Pak kohë më vonë, mbreti dërgoi një plak nga Atena, për t'i
shtrënguar judenjtë t'i lënë ligjet e të parëve e të mos jetonin
më sipas Ligjeve të Hyjit 2e për më tepër ta përdhunonin
Tempullin e Jerusalemit duke ia kushtuar Zeusit të Olimpit, kurse
atë në Garizim Zeusit Mikpritës, si kërkuan banorët e atij vendi. 3E

5,22 *farës frigjane*: Filipi i Frigjës, që gjendet në 6,11 dhe 8,8 është një përson i veçantë nga Filipi "shok i fëmijërisë" nga mbreti i 9,29; 1Mak 6,14 ("një nga miqtë e tij").

5,23 *Andronikun*: ndryshe nga Androniku në 4,31v: ishte, si Filipi, një *epistates,* përfaqësues i mbretit në një qytet. Ndoshta banonte në këmbët e Malit Garizim, në Sikem.

5,27 Autori përmbledh këtu ngjarjet e treguara në 1Mak 1,53; 2,28.

6,2 *si kërkuan*: fj.fj.: "(si) duke qënë se gjendeshin (banorët)", *etynchanon*, me LXX, Vulg.: që do të thotë duke qënë ata vetë mikpritës, Samaritanët zgjodhën këte epitet. Por, në greqisht, kjo fjali e ndërtuar në këtë mënyrë është jashtëzakonisht e rëndë. BJ hipotizon sipas Jozef Flavit (*Ant.Jud.*): "(si) kërkonin", *enetynchanon*. Samaritanët që nuk donin të ishin të trajtuar si Judenjtë, u paraprijnë dëshirave të sunduesit.

rëndë dhe e padurueshme ishte për të gjithë përhapja e të keqes. [4]E,
njëmend, Tempulli u mbush me fëlligështi dhe zdërhallje të paganëve,
që shkonin me lavire e në treme të shenjta bënin fëlligështi me gra,
madje edhe brenda futnin gjëra të ndaluara rreptësisht. [5]Vetë lterin
e mbushnin me fli që ishin të ndaluara me Ligj. [6]S'mbaheshin as të
shtunat, s'kremtoheshin as festat e të parëve dhe askush s'guxonte
të tregohej se është judeas. [7]Madje i bënin përdhunë, çdo muaj në
ditëlindjen e mbretit, të marrin pjesë në fli pagane e, kur vinin të
kremtet dioniziane, i shtrëngonin, të kurorëzuar me urth, të merrnin
pjesë në procesionet e Dionizit. [8]Me iniciativën e Ptolemeut u shpall
një urdhër që edhe në qytetet e afërme helene të silleshin edhe ata
kundër hebrenjve po në atë mënyrë e t'i shtrëngonin të merrnin
pjesë në flijime; [9]kurse ata që nuk do t'i pranonin doket e grekëve, të
‖1Mak 1,60-61 vriteshin: shihej mirë se ç'mjerim po ndodhte! [10]U paditën dy gra se
i kishin rrethprerë djemtë e vet. Ua varën foshnjat e tyre për gjish e,
pasi i shëtitën botërisht nëpër qytet, i hodhën poshtë prej mureve të
‖1Mak 2,32-38 qytetit. [11]Disa të tjerë, që ishin bashkuar në shpella të afërme, për të
kremtuar fshehtas ditën e shtunë, të lajmëruar Filipit, qenë djegur në
zjarr në shpella, sepse ata s'deshën të bëjnë qëndresë për nderim të
ditës tepër të shenjtë.

5,17-20; 7,16-19.32-38 ## Kuptimi provanor i salvimeve

[12]I lus ata që do ta lexojnë këtë libër të mos i lëshojë zemra për
shkak të këtyre vështirësive, por këto vuajtje t'i çmojnë jo si ndëshkim
për shfarosje, por si qortim të kombit tonë. [13]Vërtet, është shenjë e
mirësisë së madhe kur mëkatarët nuk lihen për kohë të gjatë pa
Ur 11,9-10; 12,2-22 ndëshkuar, por kur i gjen menjëherë ndëshkimi. [14]Ndërsa lidhur
1Sel 2,16 me popujt e tjerë, Zoti me durim pret t'i ndëshkojë atëherë kur t'ia
mbërrijnë kulmit të mëkateve; Ai nuk ka vendosur të sillet kështu
me ne, [15]nuk pret të na ndëshkojë atëherë kur mëkatet tona ta kenë
përtejkaluar masën. [16]Prandaj, Ai askurrë nuk na e mohon mëshirën
e vet, por, duke na ndëshkuar me mjerime, nuk heq dorë prej popullit
të vet. [17]Le të na mjaftojë kaq si përkujtim i kësaj të vërtete; pas
këtyre pak fjalëve na duhet t'u kthehemi në vazhdim të tregimit.

6,4 *brenda*: në epokën greko-romane, tremat e jashtme të tempullit përfshinin veranda e salla banketi për vaktet e ritit, që lehtësisht degjeneronin në zdërhallje. Nga ana tjetër prostitucioni fetar praktikohej edhe në tempujt e Sirisë.

6,8 *me iniciativën e Ptolemeut*: hipot.; LXX dhe Vulg.kanë: "Qyteti grek i Ptolemeut", Ako i lashtë (shën Gjoni i Akrit) ishte kundërshtarë i judenjve (krh. 13,25; 1Mak 5,15; 12,48).

6,15 *kur mëkatet tona ta kenë përtejkaluar masën*: autori i urtisë do të zhvillojë këtë aspekt të dyfishtë të drejtësisë hyjnore, por do të tregojë se, per të gjithë kombet Hyji mbetet i mëshirshëm (Ur 11,10, 12,20-22). Për sa i përket "tejkalimit të fajeve", krh. Dan 8,23; 9,24; 1Sel 2,16. Shprehja është antike, krh. Zan 15,16.

Martirizimi i Eleazarit

[18]Njëfarë Eleazari, njëri ndër më të përmendurit ndër mësues të
Ligjit, burrë i shtyrë në moshë të thellë e i hijshëm për kah pashia, e
shtrëngonin të hajë mish derri duke ia hapur gojën me dhunë. [19]Por, Lev 11,7-8
ai, duke parapëlqyer më parë vdekjen me nder se jetën me turp, u
drejtua vetë vullnetarisht në vendin e mundimeve, [20]pasi pështyu Heb 11,35
kafshatën siç duhet të bëjnë ata që kanë guximin të flakin çka s'është
e lejueshme të shijojnë as për dashuri të jetës. [21]Madje, ata që ishin
në krye të përgatitjes së gostisë flijore të palejueshme, për arsye të
miqësisë së kahershme me të, e qitën në një anë vetëm e iu lutnin,
të merrte mishëra që ishin të lejueshme të hahen, të cilat ai vetë t'i
përgatiste e vetëm të bënte kinse po hante prej asi mishi të flisë që
kishte urdhëruar mbreti, [22]që kështu të shpëtonte nga vdekja e ta
shfrytëzonte dashamirësinë për shkak të miqësisë së vjetër me ta.
[23]Por, ai, duke marrë një qëndrim bujar, të denjë për moshën e vet e me
rëndësi për pleqërinë që ia stolisnin thinjat dhe sjellja e mirë që nga
fëmijëria dhe, i denjë sidomos për ligjet e shenjta të caktuara nga Hyji,
përgjigji menjëherë: le ta çojnë pa vonesë në Nëntokë. [24]«Moshës sonë
shtoi Eleazari s'i ka hije të shtihet, kështu që shumë të rinj të mendojnë
se Eleazari nëntëdhjetë vjeç ka përqafuar doket e të huajve. [25]E, ata,
për shkak të shtiratjes sime, për të fituar pak ditë të shkurtra të
jetës sime, të birren për shkakun tim e unë kështu tash pleqërisë sime
t'ia ngjes dangën e çnderimit. [26]Sepse, edhe në qoftë se tash për tash
shpëtoj nga dënimi që vjen prej njerëzve, dorës së Gjithëpushtetshmit
s'do t'i shpëtoja as i gjallë as i vdekur. [27]E tash, nëse i bie burrërisht
mohit jetës, do të dëftohem se jam i denjë për pleqëri [28]e të rinjve do
t'u lë shembull të fortë se si duhet të kenë gatishmëri e burrëri për
ta përballuar me guxim vdekjen me nder për Ligjet e shuguruara e
të shenjta». Pas këtyre fjalëve, iu afrua vendit të mundimeve. [29]Ata
që e kishin në dorë e shndërruan mirësjelljen e pakmëparshme në
urrejtje, duke i çmuar, sipas mendimit të tyre, se fjalët që i tha, ishin
marrëzirë. [30]Ndërsa ishte duke vdekur nën peshën e mundimeve, tha
duke gjëmuar: «Për Zotin që e ka dijen e shenjtë, e ka krejtësisht të
qartë se, megjithëse pata mundësinë të shpëtoj nga vdekja, po i duroj
në trup dhimbjet e tmerrshme të frushkullimit, ndërsa në shpirt i
duroj me endje ngase kam nderim për Të». [31]Në këtë mënyrë ai e dha
jetën e vet duke u lënë vdekjen e vet shembull burrërie dhe kujtim

6,18-31 Etërit e Kishës kanë folur për Eleazarin si martirin e parë të krishterë.

6,28 *Ligjet e shuguruara e të shenjta*: shprehja rrjedh nga jurisdicioni helenik, por për autorin "ligjet" janë thelbësisht "Ligji" (7,30; 10,26; 12,40; 15,9), që përkon me besëlidhjen (krh. 1Mak 2,20) dhe është peng i dashamirësisë së Hyjit (krh. 7,36; 8,15).

virtytesh jo vetëm të rinjve, por edhe shumicës së madhe të kombit.

/Heb 11,35 **Martirizimi i shtatë vëllezërve**

7 [1]Ndodhi që të kapen edhe shtatë vëllezër së bashku me nënën
Jer 15,9 e tyre, të cilët mbreti, duke i rrahur me frushkuj e dej qesh, donte t'i shtrëngonte të hanë mishin e thiut të ndaluar. [2]Njëri prej tyre e mori fjalën në emër të tyre e tha: «Çfarë do të kërkosh e çfarë dëshiron të mësosh nga ne? Jemi të gatshëm të vdesim më parë se t'i shkelim ligjet e të parëve tanë!». [3]Mbreti i zemëruar, urdhëroi të vihen në zjarr tava e kazana. [4]Kur ato u skuqën, mbreti urdhëroi atij që foli në emër të tjerëve, ndër sy të vëllezërve të tij të tjerë e të s'ëmës t'i pritet gjuha, t'i cungohen këmbët e duart, t'i rripej lëkura e kokës. [5]Kur, pra, ky u cungua gjymtyrësh, urdhëroi ta afrojnë te zjarri e ta vënë, ashtu duke i dalë shpirti, në tavë të skuqur. Ndërsa avulli i tavës po shpërndahej larg, të tjerët, së bashku me t'ëmën i jepnin zemër njëri tjetrit të vdesin trimërisht e thoshin kështu: [6]«Zoti Hyj sheh e do të ketë me të vërtetë dhimbje për ne shi ashtu si tha Moisiu
Lp 32,36 në këngën kundërshtuese: Ai do të ketë dhembshuri për shërbëtorët e vet».

[7]Si, pra, dha kështu shpirt i pari, e afruan të dytin për ta munduar. Si ia hoqën lëkurën e kokës me gjithë flokë, e pyesnin a do të hante para se t'ia copëtonin trupin e tij, një nga një gjymtyrë për gjymtyrë. [8]Ai përgjigji me gjuhë të etërve: «S'do të ha!». Prandaj, edhe këtë e vunë në të njëjtat mundime si të parin. [9]Ndërsa po lëshonte ofshamën e fundit, tha: «Ti o i pashpirt, mbi të pashpirtë, po na e merrr jetën e
12,38-45+ tashme, por Mbreti i botës, e di se po vdesim për ligjet e Tija, do të na

k 7 Pas shembullit të një mësuesi të nderuar të Ligjit, paraqitet ai i një nënë të një familje me bijtë e saj. Persekutimi, në fakt, i ushtruar në ato kohë me metoda mizore, ishte i përhapur edhe për gratë dhe për fëmijët (krh. 1Mak 1,60v). Baza e tregimit si pasojë është historike dhe përpunimi letrar shtjellohet mbi të gjitha në bisedat që u vihen në gojë protagonistave. Kulti i "shtatë vëllezërve Makabenjë", të cilëve iu dedikuan shumë kisha, u përhap edhe në perëndim. Tregimi i titulluar *Mundimi ishenjtërve Makabenjë* u përhap shumë dhe shërbei si shembull për shumë Vepra të martirëve.

7,8 *gjuhë të etërve*: kjo shprehje rikthehet në rr 21 dhe 27 dhe duket se me atë autori i referohet hebraishtes (krh. 12,37; 15,29). Në realitet, gjuha e kësaj familje duhej të ishte aramaike.

7,9 *jetën e pasosur*: fj.fj.: "për një rigjallërim të pasosur të jetës". – Besimi në ringjalljen e trupit, që nuk shfaqet në mënyrë krejt të qartë në Is 26,19 dhe në Jb 19,26-27 (krh. notat), pohohet për herë të parë këtu (dhe krh. rr 11.14.23.29.36) dhe në pjesën e Dan 12,2-3, akoma në lidhje me përndjekjen e Antiokut Epifan (Dan 11; krh. edhe 2Mak 12,38-45; 14,46). Martirët do të ringjallen për vepër të fuqisë së Krijuesit (rr 23) për jetën (rr 14, krh. Gjn 5,29) dhe për jetën e pasosur (rr 9,36). Arrihet kështu në doktrinën e pavdekshmërisë, që do të zhvillohet, në ambjentin grek dhe pa iu referuar ringjalljes së trupit, në Ur 3,1-5,16. Për mendimin hebraik, që nuk dallonte trupin nga shpirti, ideja e të mbijetuarit përfshinte atë të ringjalljes së trupit; shihet këtu. Teksti nuk mëson drejtpërdrejt ringjalljen e të gjithë njerëzve: merr parasysh vetëm rastin e të drejtëve (krh. rr 14). Dan 12,2-3 përkundrazi është me i shtjelluar.

ngjallë për jetën e pasosur».
10Pas këtij e munduan të tretin. Kur kërkuan, vrrik e qiti gjuhën
dhe trimërisht i shtriu duart 11e foli me zë të lartë: «Këto gjymtyrë i
kam prej Qiellit e, për shkak të ligjeve të tija, i përbuz, por shpresoj
se prej Tij do t'i fitoj përsëri». 12Kështu, mbreti dhe ata, që ishin me
të, mbetën të habitur për guximin e djaloshit se si i bënte në asgjë
mundimet.
13Mbasi ky dha shpirt në këtë mënyrë, nisën ta copëtojnë edhe të
katërtin në të njëjtat mundime. 14Kur ishte në grahmat e fundit të
vdekjes, tha kështu: «Është gjë e mirë të vdiset nga dora e njerëzve me
shpresë të gjallë në Hyjin se do të ngjallemi përsëri! Por, ti nuk do të
ngjallesh për të jetuar!».
15Menjëherë e sollën të pestin dhe nisën ta mundojnë; 16por ky, duke
ia ngulur sytë, i tha: «Ti ke, megjithëse vdekatar, pushtet mbi njerëz
e bën çka të pëlqen, por mos mendo se Hyji ka hequr dorë nga populli
ynë: 17por prit e do ta shohësh madhërinë e fuqisë së tij se si do të të
mundojë ty e farën tënde».
18Pas këtij sollën të gjashtin. Ky duke vdekur tha: «Mos e rrej kot
vetveten: ne po i heqim këto mundime për shkak të vetvetes, sepse 5,17-20; 6,12-16
kemi mëkatuar kundër Hyjit, këndej edhe na gjetën këto gjëra të
çuditshme, 19porse ty as të mos shkojë nëpër mend se do të kalosh pa 2Kro 13,12; Vap 5,39
u ndëshkuar që po mundohesh të luftosh kundër Hyjit!».
20Posaçërisht e mrekullueshme dhe e denjë për kujtim bujar
qe nëna, e cila, duke parë se si në një ditë i vdiqën shtatë djemtë e
qëndronte plot guxim në fuqi të shpresës që e kishte në Zotin. 21Ajo e
qortonte secilin prej tyre në gjuhën e të parëve dhe, e fortë në ndjenja
bujare, duke e përforcuar butësinë femërore me guximin burrëror, u
jepte zemër e u thoshte: 22«Nuk di se si u krijuat në kraharorin tim, Jb 10,8-12;
sepse unë nuk jua dhashë shpirtin as jetën, as nuk jua dhashë trajtën Ps 139,13-15;
e gjymtyrëve cilitdo prej jush. 23Por, e di se Krijuesi i botës, që e ka Ksh 11,5
trajtuar gjininë njerëzore, i cili ua dha të gjithëve prejardhjen, do t'jua
kthejë, në mëshirën e vet, e shpirtin e jetën, sikurse që ju tash po e
përbuzni vetveten për dashurinë e ligjeve të tija».
24Antioku mendonte se po përbuzej e në këto fjalë i thoshte mendja
se po e fyen. Mbasi djali më i vogël ishte ende gjallë, jo vetëm se u
mundonte me fjalë t'ia mbushte mendjen, por e siguronte me përbetim
se do ta bënte të pasur e të lumtur, do ta kishte mik e do t'i jepte
zyra të larta në qoftë se do t'u binte mohit zakoneve të stërgjyshërve.
25Por, pasi djaloshi, as që ia vinte veshin këtyre premtimeve, mbreti
e thirri të ëmën dhe e qortonte ta këshillojë të birin ta shpëtojë jetën.

7,11 Ky rr, i hequr nga shumë dshk. latinë, është në kontraditë me të mëparshmin: gjuha e shtrirë duhej të pritej menjëherë (krh. rr 4).

[26]Pasi mbreti e qortoi për kohë të gjatë, ajo pranoi se do t'ia mbushte
mendjen djalit. [27]Ajo iu afrua e, duke e tallur tiranin e pashpirt,
kështu foli në gjuhën e etërve: «Biri im, ki dhimbje për mua që të
mbarta për nëntë muaj në kraharor, të dhashë të pish për tre vjet gji,
të ushqeva e të rrita e të edukova deri në këtë moshë. [28]Po të përbetoj,
biro, shikoj qiellin e tokën e gjithçka është në ta e dije se Hyji i ka
krijuar nga asgjëja dhe se po në këtë mënyrë ka qenë krijuar edhe
gjinia njerëzore. [29]Mos e druaj këtë kasap, por ji i denjë për vëllezërit
e tu e pranoje vdekjen, që të të gjej bashkë me ta ditën e mëshirës!».

[30]Ende pa i kryer ajo fjalët, foli djaloshi: «Çka prisni? Nuk e dëgjoj
urdhrin e mbretit, por i bindem urdhrit të Ligjit, që u qe dhënë etërve
tanë me anë të Moisiut. [31]E ti që u bëre shpikësi i të gjitha të këqijave
kundër hebrenjve, jo, s'do të mund t'i shpëtosh dorës së Hyjit. [32]Ne po
5,17-20; 6,12-16 pësojmë në të vërtetë, këto të vështira për shkak të mëkateve tona.
[33]Në qoftë se për ndëshkimin e qortimin tonë është zemëruar Zoti
ynë i gjallë për pak kohë, ai do të pajtohet përsëri me shërbëtorët
e vet. [34]Kurse ti, o bakeq e i poshtri mbi të gjithë të poshtërit, mos
ço më krye kot i përkundur në shpresa të zbrazta duke çuar dorën
kundër bijve të Qiellit, [35]sepse ende nuk i shpëtove gjyqit të Hyjit
të gjithpushtetshëm që sheh gjithçka! [36]Sepse vëllezërit tanë, pasi
tash duruan një dhimbje të vogël, kaluan tashmë në Besëlidhjen e
Hyjit të jetës së pasosur, kurse ti, në fuqi të gjyqit të Hyjit, do t'i
durosh vuajtjet e drejta të krenarisë sate! [37]E unë, porsi vëllezërit
e mi, po e jap korpin tim e jetën për ligjet e të parëve të mi duke e
përbetuar Hyjin të jetë sa më parë i dhembshëm me popullin tonë e
të shtrëngojë ty me vuajtje e me frushkuj të rrëfesh se ai është Hyji i
vetëm. [38]Lutem, mandej, që mbi mua e mbi vëllezërit e mi të zërë vend
felgrimi i të Gjithëpushtetshmit që ka rënë me të drejtë mbi mbarë
racën tonë».

[39]Atëherë mbreti u ndez në zemërim kundër këtij e u bë edhe
më bishë e egër se kundër të tjerëve: s'mund të duronte të ishte

7,28 *nga asgjëja*: fj.fj.: "jo nga gjëra që ishin", pohimi i parë i qartë mbi krijimin *ex nihilo* (por krh. tashmë Is 44,22; krh. edhe Gjn 1,3; Kol 1,15v). Disa dshk. dhe sir. kanë: "nga gjëra që nuk janë", shprehje që për filozofin jude Filoni i Aleksandrisë tregon lëndën e patrajtë (krh. Ur 11,17+).

7,30 *Ende*: *eti*,me LXX ; BJ hipotizon: "sapo", *arti*.

7,31 *hebrenjve*: shprehje arkaike, e përdorur këtu dhe në 11,13; 15,37; krh. Jdt 10,12; 12,11; 14,18. LXX e përdor rrallë jashtë Pentateukut.

7,34 *bijve të qiellit*: LXX ka fj.fj.: "shërbëtorët qiellorë"; BJ me disa dshk. dhe përkthime ka: "shërbëtorët e tij".

7,36 *të jetës së pasosur*: BJ me dshk. lat. ka: "duke marrë parasysh jetën e përhershme". – *kaluan tashmë në Besëlidhjen*: BJ përkthen: "kanë rënë për besëlidhjen", hamend. (krh. 6,28; 1Mak 5,20v); LXX është e pakuptueshme.

7,37 *se ai është Hyji i vetëm*: Antioku i IV konsiderohej i njëjtë me hyjnitë (krh. 9,12+). Mbi mendimin e një Hyji universal dhe pa kundërshtarë të mundshëm krh. 1Kro 17,20; Sir 36,4 dhe tashmë Is 45,14.

i përqeshur! [40]Ky djalosh, pra, vdiq pa u përlyer e me një besim të patundur në Hyjin. [41]E sprasmja, pas fëmijëve, e dha jetën edhe nëna.
[42]Le të mjaftojë, pra, kaq sa u tha lidhur me gostitë rituale e me salvimet tepër të pashpirta.

V. FITORET E JUDAIZMIT. VDEKJA E SALVUESIT E PASTRIMI I TEMPULLIT

Juda Makabe del në mal

8 [1]Ndërkaq Juda Makabe dhe ata që ishin me të, duke hyrë fshehtas nëpër fshatra, i bashkonin kushërinjtë dhe mblidhnin ata që i kishin mbetur besnik judaizmit: i mblodhën rreth gjashtë mijë njerëz. [2]I luteshin gjithashtu Zotit t'i ketë sytë mbi popullin që po shkelej prej të gjithëve dhe të kishte dhimbje për Tempull që po përdhunohej nga bakëqijtë, [3]të ketë gjithashtu mëshirë për Qytetin që ishte në shkatërrim e bëhej rrafsh me truall, ta dëgjonte zërin e gjakut që po klithte drejt tij, [4]të mos i harronte vdekjet e tmerrshme të fëmijëve të pafajshëm, e hyjshmimet e thëna kundër emrit të tij e ta dëftonte zemërimin e vet kundër tyre. [5]Njëherë, Makabeu, si bashkoi 1Mak 3,3-9
një numër të madh njerëzish, u bë i pathyeshëm nga paganët, sepse zemërimi i Zotit u kthye në mëshirë. [6]Papritmas sulej në qytete e fshatra, u jepte zjarr; pushtonte vendet e përshtatshme, i vinte në ikje jo pak armiq. [7]Për veprime të tilla, zgjidhte veçanërisht si ndihmëse netët e zëri i pushtetit të tij shpërndahej në të gjitha anët.

5,27

Fushata e Nikanorit dhe e Gorgisë

‖1Mak 3,38-4,25

[8]Kur Filipi pa se ky njeri po përparonte pak nga pak dhe se punët po i kishin gjithnjë e më shpesh sukses, i shkroi Ptolemeut, qeveritarit 4,45; 10,12
të Celesirisë e të Fenicisë, që të ndërmerrte diçka për t'u ardhur në ndihmë punëve të mbretit. [9]Ky atëherë zgjodhi Nikanorin e Patroklit, 1Mak 3,38
njërin nga miqtë e parë, duke i dhënë jo më pak se njëzet mijë ushtarë 1Mak 2,18+
të bashkuar nga kombet e ndryshme dhe menjëherë e dërgoi që t'ua trette farën të gjithë judenjve. Ia shoqëroi edhe Gorginë, një ushtarak, mjeshtër në çështje luftimi. [10]Nikanori vendosi që t'i paguante tatimet e mbretit që i duhej t'ua jepte romakëve e ishin dy mijë talenta me

8,1-7 Këto rr lidhen me 5,27. Autori këtu vë së bashku faktet, atribuar Matatisë në 1Mak 2, me aktivitetin e Judës para ndërhyrjes së Antiokut (krh. 1Mak 3,1-26).

8,6 *jo pak armiq*: me LXX dhe neo Vulg.; BJ simbas Vulg.ka: "humbje të mëdha", fj.fj.: "shumicë kufomash". Disa dshk. lexojnë së bashku "armiq" dhe "kufoma".

8,8 *Filipi*: Filipi është epìstate (krh. 5,22 dhe 23+) i Jerusalemit, që varet nga Ptolemeu, qeveritar i Celesirisë e të Fenicisë (krh. 4,45+).

shitjen e judenjve që do t'i zinte robër. [11]Këndej i ftoi pa vonesë qytetet bregdetare të vijnë të blejnë judenj robër e premtoi se do të jepte nëntëdhjetë skllevër për një talent: as që i shkonte nëpër mend se ahmarrja e të Gjithëpushtetshmit do të binte mbi të.

[12]Juda ndërkaq, si e mori vesh se po vinte Nikanori, u tregoi atyre që ishin me të se po afrohej ushtria armike. [13]Atëherë disa prej tyre, që i kapi frika e që nuk kishin besim në drejtësinë e Hyjit, nga frika ikën e shkuan në vende të ndryshme, [14]disa të tjerë, shitën gjithçka u kishte mbetur e njëkohësisht i luteshin Zotit që t'i shpëtojë nga Nikanori i pashpirt, i cili i kishte shitur para se të niste lufta: [15]le t'i shpëtojë, jo pse ata e meritonin, por për shkak të Besëlidhjes me etërit e tyre e për shkak të thirrjes së Emrit të tij të shenjtë mbi ta. [16]Kur, pra, Makabeu i bashkoi rreth vetes gjashtë mijë vetë, i qortonte të mos tremben prej armiqve as të mos frikohen prej numrit të madh të paganëve që po vinin kundër tyre padrejtësisht, por të luftojnë si burrat, [17]duke pasur parasysh dhunën që i ishte bërë prej tyre padrejtësisht vendit të shenjtë, si e kanë nëpërkëmbur dhe e kanë poshtëruar Qytetin e si i kishin prishur doket e të parëve.

Ps 20,8 [18]«Sepse ata e kanë besimin e vet në armë u tha e në trimërinë; kurse ne në Hyjin e gjithëpushtetshëm e kemi shpresën tonë, i cili mund t'i asgjësojë vetëm me një shenjë të gjithë ata që vijnë kundër nesh edhe mbarë botën». [19]Atëherë ua njehi rastet në të cilat kishin qenë

2Mbr 19,35; Is 37,36 të ndihmuar të parët e tyre: nën Senakeribin, kur qenë vrarë njëqind e tetëdhjetë e pesë mijë ushtarë, [20]në Babiloni, në luftën që e patën kundër galatasve, ku luftuan tetë mijë vetë me ndihmën e edhe të katër mijë maqedonasve, kur maqedonasit ranë ngushtë vetëm ata tetë mijë vetë, i thyen njëqind e njëzet mijë ushtarë, në saje të ndihmës që ua dha Qielli, madje bënë edhe një pre të madhe.

[21]Pasi me këto fjalë ua mbushi zemrën me guxim dhe i përgatiti të vdesin për Ligj e për atdhe, e ndau ushtrinë e vet në katër njësite. [22]Në krye të secilit njësit i vuri vëllezërit e vet: Simonin, Jozefin e Jonatanin e secilit i dha nga një mijë e pesëqind njerëz. [23]Për më tepër

1Mak 3,48+ i urdhëroi Eleazarit të lexojë Librin e shenjtë; mandej si e dha fjalën e urdhrit: «Ndihma e Zotit!», si prijës i njësitit të parë ra në luftë kundër Nikanorit. [24]Meqenëse i Gjithëpushtetshmi u bë ndihmësi i tij, vranë më tepër se nëntë mijë armiq, kurse plagosën e gjymtuan

8,15 *për shkak... mbi ta*:BJ përkthen: "sepse mbanin emrin e tij"; fj.fj.: "për shkak të thirrjes së emrit të tij mbi to" (krh. 1Mak 7,37). Bëhet fjalë për një hebraizëm (krh. Lp 28,10; 2Sam 12,28; 1Mbr 8,43; Is 4,1; etj.).

8,20 *tetë mijë*: ndoshta ato Judeas që do të kishin luftuar kundër mercenarëve galatas të punësuar nga Molone, tiran i Medias në rivoltë.

8,23 *Eleazarit*: me LXX dhe Neovulg.; është Azaria i 1Mak 5,18.56; BJ me Vulg. e aram ka: "Esdria" ose Esdra (krh. Esdrës, 12,36). – *Ndihma e Zotit*: shprehje të këtij lloji përdoreshin në ushtrinë helenistike dhe romake dhe janë cituar edhe me Rregullën e luftës së Kumran-it.

gjymtyrësh pjesën më të madhe të ushtrisë së Nikanorit dhe të gjithë
i shtrënguan të ikin. [25]I shtinë në dorë edhe paratë e atyre që kishin
pasë ardhur për t'i blerë. Pasi i ndoqën mjaft larg, u kthyen prapazi
pse s'kishin më kohë, [26]sepse ishte para të shtunës, e për këtë arsye
nuk e vazhduan më ndjekjen. [27]Si i mblodhën armët e armikut e si ua
morën prenë, zunë të festojnë të shtunën, duke e bekuar e lavdëruar
me kujdes të madh Zotin që i shpëtoi edhe atë ditë dhe nisi përsëri
t'ua dëftojë dashamirësinë e vet. [28]Pas të shtunës ua ndanë një pjesë
të presë atyre që kishin pësuar përndjekjen, bonjakëve e të vejave;
çka teproi e ndanë ndër vete e me fëmijë të vet. [29]Pasi bënë kështu,
organizuan një lutje të përbashkët e iu lutnin Zotit të mëshirshëm që
të pajtohej përfundimisht me shërbëtorët e vet.

Timoteu e Bakidi të mundur

[30]Luftuan edhe me ushtarët e Timoteut e të Bakidit, vranë më tepër
se njëzet mijë sish dhe i pushtuan lehtë disa fortesa të larta. Prenë
e madhe e ndanë në dy pjesë të barabarta: njërën për vetvete, tjetrën
për flitë e përndjekjes, për bonjakë e për të veja, pa i harruar pleqtë.
[31]Si i mblodhën me kujdes armët e armiqve, i venduan në vende të
përshtatshme, kurse prenë tjetër e çuan në Jerusalem. [32]E vranë edhe
oficerin e rojës së trupit të Timoteut, njeri sa s'bëhet më i pashpirt,
që i kishte bërë të vuajnë shumë judenjtë. [33]Ndërkohë që në atdhe po
kremtonin ngadhënjimin, i dogjën ata që i kishin pasë djegur Dyert e 1,8
shenjta si edhe Kalistenin, i cili ishte strehuar në një kasolle: kështu
e mori shpërblimin e denjë për shenjtdhunimin e vet.

Ikja e rrëfimi i Nikanorit

[34]Kurse Nikanori, bakeq mbi bakëqij, që i kishte sjellë një mijë
tregtarë për t'ua shitur judenjtë, [35]me ndihmën e Zotit i mposhtur
prej atyre që ai i mbante për një asgjë, e hoqi petkun e lavdisë e, i
arratisur porsi skllav, i vetmuar e duke u endur rrugë pa rrugë bregut
të detit, arriti në Antioki tepër fatmirë se kishte shpëtuar gjallë
pasi iu shpartallua ushtria. [36]Dhe, ai që, me çmimin e skllevërve 8,23-24
jerusalemas u kishte premtuar romakëve se do t'ua paguante tatimet,
tash shpallte se judenjtë e kishin një Luftëtar që i mbronte dhe se
judenjtë ishin të paplagosshëm për arsye se i mbanin ligjet që Ai ua

8,30-33 Ky fragment ka qenë shtuar këtu nga përpiluesi për të mbledhur gjithë materialin në lidhje me ndëshkimin e përndjekësve. Tregimi i ndërprerë, rimerret në rr 34.

8,32 *oficerin*: Ndoshta shefi i Arabëve të mundur në fillim të fushatës kundër Timoteut (12,10v).

8,33 *i kishin pasë djegur Dyert e shenjta*: ky zjarr ka mundësi të jetë ndezur nga misarka ose nga mbikëqyrësi i taksave (1Mak 1,31). Dyert e shenjta janë ato të tempullit, në vend të të tremeve.

kishte caktuar.

Mbarimi i Antiokut Epifan

||1Mak 6,1-16; 2Mak 1,11-17

9 [1]Po në këtë kohë, Antioku po kthehej i çnderuar nga krahinat e Persisë. [2]Kishte pasë hyrë në qytetin Persepolis dhe sprovoi ta plaçkisë faltoren e ta pushtojë qytetin. Por, populli u ngrit kundër, i mori armët e kështu e vunë në ikje. I vënë në të ikur prej njerëzve të vendit, Antiokut iu desh të largohet i turpëruar. [3]Kur po gjendej në rrethe të Ekbatanës, e lajmëruan se çka i kishte ndodhur Nikanorit e Timoteut. [4]I ndezur flakë prej hidhërimit, kishte parasysh edhe turpin që e kishte pësuar prej atyre që e vunë në ikje, mendonte të shfrejë mbi judenj. Prandaj, urdhëroi që grahësi i karrocës ta vazhdonte rrugën pa ndërprerje. Por, tash e ndiqte ndëshkimi i Qiellit, sepse kështu kishte folur plot kreni: «Kur të arrijë atje, Jerusalemin do ta bëj varr të përbashkët të judenjve!». [5]Por, Ai që sheh gjithçka, Zoti Hyji i Izraelit, e goditi me një sëmundje të pashërueshme e të papashme. Posa e kreu atë fjalë, e kapi një dhembje e madhe rropullish e dhembje e padurueshme zorrësh, [6]gjë kjo që ishte me të vërtetë e drejtë, sepse ai u kishte shkaktuar të tjerëve dhembje të shumta e të padurueshme në rropulli. [7]Por, ai, megjithatë, s'hiqte dorë nga krenia e vet, madje, plot krenari, buçiste flakë nga felgrimi kundër judenjve dhe urdhëroi të shpejtohej vrapimi. Por, i ndodhi të rrëzohet nga karroca në vrapim të mahnitshëm e, nga rrëzimi i rëndë, t'i copëtohen gjymtyrët e trupit. [8]Ai që, në kreninë e vet mbinjerëzore, kujtonte se mund t'u urdhërojë valëve të detit, ai që kujtonte se mund t'i peshojë në peshore malet e larta, e pa veten të plandosur për tokë e, mandej i bartur në bartore, duke u dëftuar të gjithëve qartas fuqinë e Hyjit, [9]aq sa, nga sytë e të patenzonit rridhnin krimba e për së gjalli, në dhembje e në ofshame të mëdha, i derdhej mishi e, për shkak të kalbësimit, qelbësira e tij i çonte të vjedhat mbarë ushtrisë. [10]Ai që pak më parë kujtonte se i prek yjet e qiellit me dorë, tash askush s'mund ta mbartte për shkak të erës së rëndë të qelbësirës.

Jb 38,8-11; Ps 65,7-8; Is 40,12; 51,15

Sir 7,17; Vap 12,23

[11]Vetëm tash, i copëtuar, nisi ta ulë kreninë e madhe të veten dhe ta kuptojë gjendjen e vet nën frushkullin hyjnor, sepse i shtoheshin

9,2 *ta plaçkisë faltoren*: tempulli në fakt gjendet në Elimaidë, në veri të Persepolisë (1Mak 6,3), por Jasoni – ose perpiluesi – ndoshka ka preferuar ta vendosë faktin në një qytet të njohur nga të gjithë.

9,3 *Ekbatanës*: Hamadani i sotëm, 700 km në verilindje të Persepolisit. Në realitet Epifani vdiq në Tabak, në gjysmën e rrugës ndërmjet këtyre dy qytetëve.

9,9 *nga sytë e të patenzonit*: me LXX (përveç një dshk. që ka: "në sytë e trupit"); BJ me Vet.lat. dhe aram. ka: "në sytë". – Injorohet natyra e së keqes që goditi Antiokun. Përshkrimi ka të bëjë me gjininë letrare tipike të vdekjes së tiranëve (krh. Jt 16,17; Is 14,11; Vap 12,23). E njëjta mënyrë përshkrimi gjendet në vdekjen e Herodit të Madh në *Ant.Jud.* i Jozef Flavit. Paraleli i 1Mak 6,9 është shumë më i matur.

dhimbjet nga një çast në tjetrin. 12E kur as ai vet nuk mund të duronte
më erën e rëndë të veten, tha kështu: «Është e drejtë t'i nënshtrohesh
Hyjit e vdekatari të mos krenohet!». 13Ky bakeq nisi t'i lutet Zotit, i
cili tashmë nuk do të ketë mëshirë për të. Thoshte 14se do ta shpallte
Qytetin e shenjtë, të lirë, kundër të cilin ishte ngutur ta rrafshojë
me truall dhe ta bëjë varr, 15kurse judenjtë, të cilët nuk i çmonte të
denjë as për t'u kondisur për së vdekuri, por se do t'ua qiste shpendëve
për t'i ngrënë e se do t'ua hidhte egërsirave bashkë me fëmijë, do t'i
barazonte me athinas të gjithë, 16se Tempullin e shenjtë, të cilin më
parë e kishte plaçkitur, do ta stoliste me dhurata shumë të bukura,
dhe se do t'i kthente në numër edhe më të madh të gjitha enët dhe
shpenzimet e flijimeve do t'i mbulonte me të ardhurat e veta, 17madje
për më tepër se edhe ai do të bëhej çifut dhe se do t'i binte kryq e
tërthor botës duke predikuar fuqinë e Hyjit.

Letra e Antiokut çifutëve

18Por, pasi dhimbjet nuk i pushonin aspak sepse kishte rënduar mbi
të gjyqi i drejtë i Perëndisë pasi s'kishte më farë shprese për vetvete,
u shkroi judenjve letrën që po e sjellim këtu më poshtë në trajtë të
përlutjes, me këtë përmbajtje:

19«Judenjve, qytetarëve të shkëlqyer, mbreti dhe prijësi Antiok: të
fala të shumta, mirëqenie e mirëvajtje! 20Nëse jeni mirë ju e fëmijët
tuaj, nëse punët tuaja u shkojnë ashtu si ju dëshiron zemra, plot
shpresë në Qiellin, duke u lutur me gjithë shpirt, i falënderohem
Hyjit. 21Unë, në të vërtetë, megjithëse isha i sëmurë, ju kujtoj me
dashamirësi për nderin dhe mirësjelljen tuaj ndaj meje. Në kthimin
tim nga krahinat e Persisë, pasi më kapi një sëmundje e padurueshme,
mendoj se është e domosdoshme të kujdesem për të mirën e sigurinë
e përbashkët të të gjithëve. 22Megjithëse nuk e kam humbur shpresën
në gjendjen time, por me shpresë të madhe se do t'i shpëtoj kësaj
ligësie, 23e duke pasur parasysh se edhe im atë, në kohë kur bënte

9,12 *e vdekatari të mos krenohet*: me dshk. dhe versionet; një pjesë e gr. ka: "të mos ketë mendime krenarie"; gr.luc. themelon dy leksionet. – Shprehja greke kualifikon nderimet hyjnore që merrnin mbretërit dhe njerëzit e shquar. Krh. shprehjen analoge e Fil 2,6, aplikuar Krishtit.

9,19 *prijësi*: fj.fj.: "strategjist"; shprehja i referohet magjistraturës më të lartë të një qyteti, këtu Antiokia, kryeqyteti, nga ku Antioku tashmë kishte bërë të caktohej mjeshtër dhe tribun. – Letra duhej t'u ishte drejtuar "qytetarëve më të mirë" të Antiokisë dhe referimi ndaj judenjve duhet të jetë një glosë e Jasonit të Cirenës.

9,20 *plot shpresë në Qiellin*: shtesa e LXX; BJ ka: "ne e falenderojmë jashtëzakonisht (Hyjin)".

9,21 BJ fillon rreshtin kështu: "Për mua, unë jam shtrirë në një krevat i pa fuqi"; BC lë jashtë. – *për nderin dhe mirësjelljen tuaj*: me LXX; BJ me një dshk. gr., Vulg., aram. ka: "juaja".

9,23 *në kohën kur bënte ndonjë fushatë*: *estrateusen,* hamend. sipasVulg.; LXX ka: "ngritën kampin e tyre", *estratopedeusen*.

ndonjë fushatë kundër krahinave të veriut, shënonte pasardhësin e vet, [24]që, po ndodhi ndonjë ngjarje e papritur ose lajme jo të mira, shtetasit të mos turbullohen, por ta dinë kujt ia ka besuar ai punët e shtetit. [25]Mandej, duke e ditur se sunduesit e afërm dhe fqinjët e mbretërisë ruajnë rastin e volitshëm e presin pale a po ndodh gjë, e caktova për mbret birin tim Antiokun, të cilin, shpeshherë kur bëja ndonjë fushatë në krahinat e veriut, shumicës prej jush jua kam besuar e porositur. Ndryshe i kam shkruar edhe atij këtë letër që po e bashkangjis. [26]Prandaj, po ju lutem e po kërkoj prej jush të mos i harroni bamirësitë që i keni marrë prej meje botërisht e privatisht e ta ruani dashamirësinë tuaj ndaj meje e ndaj birit tim. [27]Kam besim se edhe ai, duke i ndjekur udhëzimet e mia, do të sillet me ju me maturi e me njerëzi».

[28]Kështu, pra, ky vrastar e hyjshmues, duke pësuar dhimbje tejet të rënda, siç u kishte shkaktuar të tjerëve, i dha fund jetës së vet në male të shkreta, në vende të huaja me një fat të mjerë. [29]Filipi, miku i tij i afërm, solli kufomën e tij, i cili, mandej, prej frikës së birit të tij Antiokut, shkoi në Egjipt te Ptolemeu Filometor.

‖1Mak 4,36-61

Pastrimi i Tempullit

10 [1]Ndërkaq Makabeu me njerëzit e vet, të udhëhequr prej Zotit, e ripushtuan Tempullin edhe Qytetin. [2]I rrënuan lterët që i kishin ndërtuar të huajt në sheshe si dhe faltoret e kultit. [3]Pasi e pastruan Tempullin, ndërtuan një lter tjetër, mandej, pasi nxorën shkëndija nga gurgaca, kushtuan fli pas dy vjetëve, dogjën kemin, ndezën dritat dhe paraqitën bukët e kushtimit. [4]Si bënë kështu, ranë me fytyrë për dhe e iu lutën Zotit që të mos bien më kurrë në të këqija të tilla, por, në qoftë se do të mëkatojnë edhe ndonjë herë tjetër, ai t'i ndëshkojë me butësi e të mos i lëshojë në dorë të kombeve hyjshmëtare e barbare. [5]Po atë ditë, në cilën Tempulli kishte pasë qenë përdhunuar nga të huajt, ndodhi që po atë ditë Tempulli edhe të pastrohej, d.m.th. më njëzet e pesë të muajit Kasleu. [6]E kremtuan me gëzim të madh për tetë ditë, ashtu si edhe të kremten e Tendave, duke u kujtuar si e kishin festuar ditën e Tendave pak më parë, në male e shpella porsi kafshët. [7]Këndej, duke mbajtur në dorë shkopinj të stolisur me urth, me gema të njomë e me palme, i lartësonin himne

9,25 *këtë letër që po e bashkangjis*: autori nuk e ka sjellë këtë letrër të dytë, që ndoshta nuk kishte pasur mundësi ta gjejë.

9,28 Toni i dhunshëm i përpiluesitbie në kundërshtim me atë të letrës, në përputhje me stilin protokollues helenistik.

9,29 *shkoi në Egjipt*: veçanti që pajtohet vështirë me 1Mak 6,55.63. Ka mundësi që Filipi të ketë qëndruar në Egjipt deri në fund të vitit 163 (krh. 13,23)

10,5 *Kasleu*: 15 dhjetori i vitit 164 (krh. 1,10+), pak javë pas vdekjes së Antiokut Epifan.

Atij që e kishte sjellë për së mbari pastrimin e Tempullit të vet.
8Atëherë, vendosën me një urdhëresë botore e vendim të përgjithshëm
për mbarë popullin e judenjve se çdo vit do t'i kremtojnë këto ditë.

VI. LUFTA E JUDËS KUNDËR POPUJVE FQINJË E KUNDËR LIZJES, MINISTRIT TË EUPATORIT

Fillimi i mbretërisë së Antiokut Eupator

9Të tilla, pra, ishin rrethanat lidhur me vdekjen e Antiokut që quhet
Epifan. 10Tash do të tregojmë gjërat që ndodhën nën Antiokun Eupator, 1Mak 6,17
që ishte biri i këtij të patenzoni, duke i paraqitur shkurtimisht të
këqijat që i shkaktuan luftërat. 11Ky, pra, si e mori në dorë mbretërinë,
e caktoi në krye të punëve të mbretërisë një farë Lizje, qeveritarin
e parë të Celesirisë e të Fenicisë. 12Sepse Ptolemeu që quhet edhe 8,8
Makron, duke parapëlqyer të jetë i drejtë ndaj judenjve, për shkak të
të padrejtave që u ishin bërë, mundohej t'i ushtrojë marrëdhëniet me
ta paqësisht, 13prandaj, i paditur prej disa miqve te Eupatori e, pasi
shpesh dëgjonte se e quanin tradhtar, pse e kishte lëshuar Qipron
që ia kishte besuar Filometori e ia kishte mbajtur krahun Antiokut
Epifan, e pasi s'mundte më ta ushtrojë me nder detyrën, ia shkurtoi
jetën vetes me helm.

Gorgia e qytezat e Idumesë

14Gorgia, kur u bë qeveritar i krahinës, bashkonte ushtri me
pagesë e shpesh niste luftëra kundër judenjve. 15Bashkë me të edhe
idumenjtë, që i kishin në dorë disa qyteza të përshtatshme, ua çonin ‖1Mak 5,1-8
ngushtë judenjve e, duke i strehuar të ikurit nga Jerusalemi, bënin
çmos që ta mbanin të ndezur luftën. 16Ndërkaq, njerëzit e Makabeut,
pasi bënë një përlutje e iu lutën Hyjit, që t'u ndihmojë, i sulmuan 8,23-24
qytezat e idumenjve, 17e, pasi i sulmuan me forca të mëdha, i pushtuan
pozicionet, i shtytën ata që luftonin mbi mure, dikënd dëbuan e ata që
i zunë i vranë: vranë jo më pak se njëzet mijë njerëz. 18Prej tyre, jo
më pak se nëntë mijë, u strehuan në dy kulla të fortifikuara mirë
me të gjitha pajisjet për qëndresë, 19Makabeu, si i la për rrethimin e

10,8 *çdo vit t'i kremtojnë këto ditë*:mbi këtë festë, *Hanukkâ*, krh. 1 Mak 4,59+. Mbyllet këtu pjesa e parë e librit, që kishte si qëllim t'iu përhapë këtë festë të gjithë judenjve (krh. Dy letrat hyrse, kk 1–2). Analogjikisht, edhe pjesa e dytë do të mbyllet me një ftesë për të kremtuar ditën e Nikanorit (15,36).

10,10 *luftërat*: *polemon,* me dshk. lat. e sir.; të tjerë dshk. lat. dhe gr. kanë: "qytet", *poleon* (me përjashtim të tre dshk. që lexojnë: *"luftëtarë", polemion*).

10,13 Në *Qipër* prania e tij si qeveritarë është e atestuar nga mbishkrimet dhe nga historiani Polibi.

tyre Simonin, Jozefin dhe Zakeun me ata që ishin me të e ishin mjaft
shumë kurse ai vetë shkoi në ato vende ku ishte nevoja më e madhe.
20Por, këta që ishin me Simonin, të shtyrë nga lakmia e parasë, morën
prej disave që ishin në kulla shtatëdhjetë mijë drahma dhe i lëshuan
disa të ikin. 21Kur i lajmëruan Makabeut se çfarë kishte ndodhur, ai
i bashkoi krerët e popullit dhe i paditi fajtorët se për para i kishin
shitur vëllezërit e vet pasi i kishin lënë të ikin armiqtë. 22Këndej edhe
i dha të vriten si tradhtarë e i pushtoi të dy kullat. 23Pasi gjithçka i
shkoi për së mbari në saje të armëve, vrau në dy kullat më shumë se
njëzet mijë njerëz.

Juda e mundi Timoteun e pushton Gazarën

24Timoteu, të cilin judenjtë e kishin thyer më parë, bashkoi një
ushtri shumë të madhe me të huaj, si bashkoi edhe kuaj jo pak nga
Azia, u duk papritmas në Jude, me qëllim që ta pushtojë me armë.
25Kur ai po afrohej, ata që ishin me Makabeun, i pluhërosën kokat me
pluhur dheu, i ngjeshën ijët me grathore e iu drejtuan në uratë Hyjit.
26Ranë përmbys para lterit e iu lutën Hyjit të jetë i mëshirshëm me
Dal 23,22 ta: të jetë armik me armiqtë e tyre e kundërshtarëve t'u kundërshtojë
siç e shpall Ligji. 27Si e kryen uratën, i rrokën armët, u larguan mjaft
prej qytetit e, kur iu afruan armikut, u ndalën. 28Posa zbardhi drita,
të dy palët ia filluan sulmit, këta duke mbajtur për peng të suksesit
e të fitores bashkë me fuqi ndihmën e Zotit, kurse ata si prijës të
luftimit mbanin për vete guximin e vet. 29Por, shi kur ishte zjarri i
5,4+ luftimit, kundërshtarëve iu dëftuan, të ardhur prej Qiellit, pesë burra
të pashëm në kuaj me frerë të artë, që u prinin judenjve. 30Dy prej tyre
Makabeun e shtinë ndërmjet, e mbronin me armët e veta dhe e bënin
të paplagosshëm, kurse në kundërshtarë hidhnin shigjeta e rrufe, që,
të verbuar e të marrë mendsh, u shpërndanë pa kurrfarë rregulli.
31Aso here u vranë njëzet mijë e pesëqind këmbësorë e gjashtëqind
‖1Mak 13,43-48 kalorës. 32Timoteu iku në një vend të fortifikuar mirë që quhet Gazarë,
ku sundonte Kereja. 33Makabeu e njerëzit e tij plot guxim e mbajtën
të rrethuar katër ditë. 34Ata që ishin brenda të sigurt në fortifikimin
e vendit, shanin në mënyrë të tmerrshme e villnin fjalë sa s'ka më të

10,23 *më shumë se njëzet mijë njerrëz*: shifër e ekzagjeruar (krh. rr 18).

10, 24-38 Ky episod nuk duket se e ka këtu vendin e tij kronologjik sepse Timoteu, që takoi vdekjen, rezulton pastaj i gjallë e i fortë në verën e të njëjtit vit 163, në rastin e fushatës së Galaadit (12,10-31). Edhe marrja e Gazarës ngreh veshtirësi (krh. rr 32).

10,30 *u shpërndanë*: me shumë dshk. gr.; të tjerë dshk. gr. dhe lat. kanë: "qenë masakruar".

10,32 *Gazarë*: 2Mak, që kufizohet në sipërmarrjet e Judës, ka bërë të hyjë në ciklin e këtij heroi edhe sipërmarrjen e Gazarës fama e të cilit ishte ende e gjallë në përkujtimin popullor; 1Mak 13,43 (krh. 14,34) në fakt ja jep, me të drejtë, vëllait Simonit.

10,33 *katër*: me Vulg.; dshk. gr. kanë: "katërdhjetë" ose "njëzetekatër".

fëlliqura. 35Por, kur zbardhi e pesta ditë, njëzet djelmosha nga ata që
ishin me Makabeun, të ndezur me felgrim nga ato të shara, u sulën në
mure me trimëri e sypatrembur dhe i vranë të gjithë që i gjetën gjallë.
36Po ashtu edhe të tjerët u sulën kundër të rrethuarve në anën tjetër.
U dhanë zjarr kullave, e, duke u ndezur zjarr brenda hyjshmëtarët
i shkrumbuan për së gjalli. Të tjerët i thyen dyert, lëshuan të hyjnë
brenda ushtarë të tjerë dhe e pushtuan qytetin. 37Timoteun, që ishte
fshehur në një birucë, e vranë atë, vëllanë e tij Kerenë dhe Apolofanin.
38Si bënë kështu, me himne e këngë falënderimi i jepnin lavdi Zotit, i
cili e kishte përkrahur mrekullisht Izraelin e ua kishte dhënë fitoren.

Fushata e parë e Lizjes

‖1Mak 4,26-35

11 1Krejt pak kohë më vonë, Lizja, që ishte në krye të punëve të
mbretërisë e ishte kujdestar dhe i afërm i mbretit, i cili mëzi
i duronte ngjarjet e fundit, 2bashkoi një ushtri tetëdhjetë
mijë këmbësorësh e mbarë kalorësinë, u nis kundër Judesë, i bindur
se Qytetin do ta bënte banesë të grekëve, 3se Tempullin, sikurse edhe
faltoret e tjera të paganëve, do ta vinte nën tatim dhe se vjet për vjet
do ta shitte kryepriftërinë: 4nuk mendonte aspak mbi pushtetin e
Hyjit, por mendjen ia kishte marrë moria e ushtrisë, mijëra kalorës
e tetëdhjetë elefantët. 5Si hyri në Jude, iu afrua Betsurës, që është
vend i fortifikuar, larg Jerusalemit dikund pesë stadje, dhe e rrethoi.
6Kur ata që ishin me Makabeun e morën vesh se Lizja po i rrethonte
qytezat, iu lutën Zotit me ofshame e me lot e, bashkë me ta edhe turma
e popullit, që ta dërgonte një engjëll të mirë për të shpëtuar Izraelin. Dal 23,20+
7Atëherë vetë Makabeu, si i mori i pari armët, i qortoi të tjerët që të
mos ta vënë bashkë me të veten në rrezik për t'u ndihmuar vëllezërve.
Ata atëherë, plot guxim, e së bashku u sulën kundër. 8Ende ishin afër
Jerusalemit, kur qe, u duk në krye të tyre një kalorës në petka të 5,4+
bardha e vringëllonte armët e arta. 9Atëherë të gjithë e falënderonin
Hyjin e mëshirshëm dhe, aq fort u mbushën me guxim, sa që ishin të
gatshëm të shporonin jo vetëm njerëzit, por edhe bishët me të egra e
muret e hekurta. 10Marshonin në rreshta lufte, të ndihmuar nga një
ndihmës i ardhur nga Qielli, sepse Zoti kishte dhembje për ta! 11Ata u
sulën porsi luanë kundër armikut dhe i rrëzuan për tokë njëmbëdhjetë
mijë këmbësorë e një mijë e gjashtëqind kalorës, kurse të gjithë të
tjerët i vunë në të ikur. 12Shumica e tyre shpëtuan të plagosur e të

11,1-12 Ngjarjet e referuara në 11,1-21 dhe 11,27–12,9 vendosen akoma në vitin 164, Antioku Epifan i gjallë. Në Jason të Cirenës, pjesa duhet të vinte menjëherë pas 8,36 (justifikohet kështu *Pas pak kohësh* të rr 1); por për përpiluesin veprimi ndodh nën Antiokun V (krh. rr 23).

11,5 *pesë stadje*: fj.fj.: "pesë skene", me dshk. gr.; gr. dhe versione (me shifra ndryshuese) kanë: "stade". Skeni merrte 30 stade, d.m.th. rreth 5 km e gjysëm.

çarmatosur: po edhe Lizja vetë shpëtoi duke ikur i turpëruar.

‖1Mak 6,57-61 **Paqe me hebrenj. Katër letra lidhur me marrëveshje**

[13]Por, Lizja, që s'ishte i pamend, pasi përsiati mbi humbjen e vet e, si ia preu mendja se hebrenjtë ishin të pathyeshëm, sepse u ndihmonte Hyji i gjithëpushtetshëm, dërgoi tek ata një dërgatë, [14]ua mbushi mendjen se do t'i pranonte të gjitha kushtet e drejta e se do t'ia mbushte mendjen gjithashtu edhe mbretit se është e domosdoshme të bëhet miku i tyre. [15]Makabeu pranoi gjithçka parashtronte Lizja, sepse kishte parasysh të mirën e përbashkët. Gjithçka kërkoi Makabeu prej Lizjes me shkrim në lidhje me judenj, mbreti pranoi.

[16]Letra që Lizja ua shkroi judenjve, kishte këtë trajtë:

«Lizja popullit të judenjve shëndet! [17]Të dërguarit tuaj, Gjoni e Absalomi ma dorëzuan shkresën tuaj, si më poshtë, dhe kërkuan të pranohet përmbajtja e saj. [18]Gjithçka ishte e nevojshme t'i parashtrohej mbretit, ia paraqita. Ai pranoi gjithçka ishte e mundur të pranohej. [19]Nëse, pra, do të mbani qëndrim të mirë ndaj interesave të Shtetit, edhe vetë do të bëj çmos në të ardhmen t'ju ndihmoj. [20]Lidhur, mandej, me pikat e veçanta, i urdhërova dërgatës tuaj e të mive, të bisedojnë me ju. [21]Të fala! Viti njëqind e dyzet e tetë, me njëzet e katër të muajit të Zeusit të Korintit».

[22]Letra e mbretit përmbante këto gjëra:

«Mbreti Antiok vëllait Lizje shëndet! [23]Pasi baba ynë kaloi te zotat e, pasi ne dëshirojmë që të gjithë ata që i përkasin mbretërisë sonë, t'i kryejnë punët e veta pa farë trazire, [24]pasi dëgjuam se judenjtë nuk janë në përkim me qëllimin e babës t'i pranojnë doket greke, porse, të dhënë mbas sistemit të jetesës së tyre, kërkojnë të rregullohen

11,14 *do t'ia mbushte mendjen gjithashtu edhe mbretit...*: me gr.; dshk. lat. kanë: "duke bërë presion" ; BJ, Vet.lat., Vulg. kanë: "kanë detyruar". – Shprehja "detyrim" duket shumë e fortë për një kopist që e zëvendësoi pjesërisht me "bindje", fjalë që pastaj qe përfshirë në shumë dshk. – Për përmbledhësin, mbreti është Antioku V; është akoma një fëmijë dhe një presion si ky nuk ka asgjë të befasueshme.

11,15 *mbreti pranoi*: kjo marrëveshje shpjegon se si Juda për të gjithë pjesën e mbetur të vitit 164 nuk ka qenë më keqtrajtuar.

11,17 *Gjoni dhe Absalomi*: ky Gjoni mund të jetë i paralinduri i bijve të Matatisë (1Mak 2,2); Asaloni duhet të jetë një personazh i rëndësishëm, sepse dy prej bijve të tij kanë udhëhequr komanden militare (krh. 1Mak 11,70; 13,11).

11,18 *mbretit*:Antioku IV. Nëse do trajtohej për të riun Antiok të V, siç e konsideron përpiluesi, do të ishtë e vështirë për t'u kuptuar pjesa e të plotëfuqishmit Lisia.

11,21 *Zeusit të Korintit*: d.m.th.: "Jupiter korintit", me gr. *Dios Korinthiou*; BJ me Vulg.ka: "Dioskori". – Është emri i muajit kretez, ekuivalent me Xantik (krh. rr 30). Jemi në pranverën e vitit 164.

11,22 *Antiok*: këtu bëhet fjalë për Antiokun e V (krh. rr në vazhdim) dhe të përgjigjës me shkrim të dhënë judenjve mbas fushatës së Lisisë. (Krh. 13,23; 1Mak 6,59).

11,23 *te zotat*:aluzion për triumfin e madh të sovranit, që ishte në përdorim pranë Seleucidëve dhe Lagjidëve.

sipas ligjeve të veta, [25]duke dëshiruar që edhe ky popull të jetojë pa trazira, vendosim që t'u kthehet Tempulli kështu që të mund të jetojnë lirisht sipas dokeve të të parëve të tyre. [26]Prandaj, bën mirë t'u dërgosh lajmëtarë e t'ua shtrish dorën e djathtë që, pasi të jenë vënë në dijeni me vendimin tonë, të jenë të kënaqur e me gëzim t'u kushtohen punëve të veta».

[27]Letra e mbretit e drejtuar popullit të Judesë ishte e tillë:

«Mbreti Antiok Senatit të judenjve e judenjve të tjerë, shëndet! [28]Gëzohemi nëse jeni mirë. Edhe ne jemi krejt mirë. [29]Menelau na njoftoi se dëshironi të ktheheni e të merreni me punët tuaja. [30]Të gjithë ata që do të kthehen deri më tridhjetë të muajit të Ksantikut, ua jap besën se nuk do të ndëshkohen. [31]Judenjtë le t'i përdorin ushqimet dhe ligjet e veta si në të kaluarën dhe, askush prej tyre të mos trazohet në asnjë mënyrë, për fajet e bëra prej padijes. [32]Ndërkaq po e dërgojmë Menelaun për t'ju qetësuar. [33]Të fala! Më pesëmbëdhjetë të muajit Ksantik, viti njëqind e dyzet e tetë».

[34]Gjithashtu edhe romakët dërguan një letër të këtillë:

«Kuint Memiu e Tit Maniu, të dërguarit e romakëve, shëndet popullit të Judesë! [35]Me të gjitha gjërat që Lizja, kushëriri i mbretit, ju ka dhënë leje, edhe ne jemi në përkim. [36]Kurse, në lidhje me ato pika që ai ka vendosur se i duhet t'ia paraqesë mbretit, dërgoni menjëherë dikënd prej jush, pasi t'i keni shqyrtuar mirë ndërmjet jush, kështu që t'ia paraqesim mbretit në mënyrë të përshtatshme për ju, sepse mendojmë të udhëtojmë për Antioki. [37]Prandaj, nxitoni e dërgoni dikënd që ta dimë mendimin tuaj. [38]Qofshi shëndosh! Më dhjetë të muajit Ksantik, viti njëqind e dyzet e tetë».

Ngjarjet e Jopes e Jamnisë

12 [1]Si u përfunduan këto marrëveshje, Lizja u kthye te mbreti e judenjtë u dhanë pas punëve bujqësore. [2]Por, disa prej qeveritarëve të krahinave, sidomos Timoteu e Apoloni, biri i Geneut, po edhe Jeronimi e Demofoni e, më tepër se këta, Nikanori,

11,32 *për t'ju qetësuar*: funksioni i dhënë kryeprifti, përbuzur nga kryengritësit, tregon që mbreti nuk e kishte ndër mend të njohë kryetarin e tyre, Judën. Por qëllimi fetar i kryengritjes, d.m.th. revokimi i ediktit të heqjës së adhurimit judaik, tashmë ishte arritur.

11,34 *Kuint Memiu e Tit Maniu*:me LXX; BJ me 2 dshk. gr. ndan: "Tit Maniu" dhe rindërton dy emrat e "Tit Manliu" dhe "Maniu Sergji", sepse emri "Tit Maniu", formuar nga dy përemra, duket e pamundur. Tit Maniliu e Maniu Sergji janë nga ana tjetër përsonazhe të njohur. Sa për Kuint Memiu edhe ai është i panjohur; por është një Tit Memiu që ka qenë legat në 170.

11,38 *Ksantik*: me LXX; BJ me Vet.lat. ka: "Dioskori".

12,1 *te mbreti*: përpiluesi e vë mbretin në Antioki (për atë në fakt bëhet fjalë për Antiokun V). Në fakt, dy sulmet kundër dy qytetëve detare duhet të kenë ndodhur pas fushatës së parë të Lisisë, ndërsa Antioku IV gjendej në Persi (krh. 1Mak 6,1; 2Mak 9,1) dhe ka mundësi gjatë vitit 164.

kryepari i cipriotëve të paguar, nuk i linin judenjtë të punojnë në qetësi e në paqe. [3]Banorët e Jopes bënë një pabesi të këtillë: i grishën judenjtë që banonin së bashku me ta të hipin me gra e fëmijë në barka të përgatitura prej tyre, kinse nuk kishin asnjë qëllim të keq ndaj tyre, [4]por ishte një iniciativë që e kishte marrë mbarë qyteti. Judenjtë pranuan nga dëshira të jetojnë në paqe të qëndrueshme dhe as që u shkonte mendja në pabesi. Kur hynë në det të thellë, i mbytën në ujë jo më pak se dyqind vetë. [5]Kur Juda e mori vesh kërdinë që kishin bërë në njerëzit e kombit të tij, pasi e thirri në ndihmë Hyjin Gjykatësin e drejtë, u dha urdhra njerëzve të vet e, [6]u sul kundër vrastarëve të vëllezërve të vet. Natën i dha zjarr portit dhe i dogji anijet, kurse ata që ishin strehuar aty, i preu me shpatë. [7]Por, meqenëse qyteti ishte i mbyllur, u largua me qëllim që të kthehej një herë tjetër e ta zhbinte mbarë qytetin e Jopes. [8]Por, kur e mori vesh se edhe ata të Jamnisë mendonin t'ua bëjnë të njëjtën gjë judenjve që banonin me ta, [9]u sul natën kundër tyre, ua dogji portin me anije, kështu që drita e flakës u pa deri në Jerusalem, larg dyqind e dyzet stadje.

‖1Mak 5,24-54

Fushata në Galaaditidë

[10]Kur prej andej u larguan nëntë stadje të drejtuar kundër Timoteut, u sulën kundër tyre jo më pak se pesë mijë këmbësorë arabë e pesëqind kalorës. [11]U ndez një betejë e furishme e, pasi ushtarët e Judës, me ndihmën e Hyjit, i mundën, nomadët e mundur, kërkuan prej Judës t'ua shtrijë të djathtën e u premtuan se do t'u japin kullota dhe do t'u vlejnë edhe me të tjera gjëra. [12]Juda, pasi i shkoi nëpër mend se vërtet do të mund t'i jenë të dobishëm për shumë gjëra, u premtoi se do të lidhë paqe me ta. Pasi i dhanë e i morën të djathtat, arabët shkuan në çadrat e veta.

[13]Atëherë Juda e sulmoi njëfarë qyteti të fortifikuar me benda e me mure, të banuar me kombësi të ndryshme që quhej Kaspin. [14]Ata që ishin brenda, duke u mbështetur në muret e forta e në ushqime të grumbulluara, silleshin në mënyrë poshtëruese kundrejt atyre që ishin me Judën: i përqeshnin, i shanin e flisnin çka s'ka hije. [15]Ndërkaq, njerëzit që ishin me Judën, mbasi e thirrën ndihmën e Zotëruesit të Madh të botës, i cili, pa desh e pa makina luftarake, në
Joz 6 kohën e Jozuehit, e rrafshoi Jerihonin, u sulën me tërbim në mure
[16]e, pasi për vullnet të Hyjit, e pushtuan qytetin, kryen vrasje të patregueshme sa që, liqeni përbri, dy stadjesh, dukej se ishte përplot

12,10 *nëntë stadje*: më pak se dy km; nuk mund të jenë të llogaritura duke u nisur nga Iàmnia, por nga një pikë e vendosur në Gàlaad (krh. rr 13). Përpiluesi ndoshta ka prerë në mënyrë të paaftë nxjerrjen e tij nga Jasoni. Mbi rrethanat e kësaj ekspedite të verës së 163, krh. 1Mak 5,9v. "Arabët" janë Nabatenj (krh. 1Mak 5,25), prijësi i të cilëve do të ishte oficeri i 8,32.

prej gjakut që kishte rrjedhur.

Luftimi i Karnionit

||1Mak 5,37-44

17Si u larguan prej andej shtatëqind e pesëdhjetë stadje, arritën
në Karakë te judenjtë që quhen Tubiaenë. 18Në këto anë nuk e zunë 1Mak 5,13
askund Timoteun. I kishte lëshuar ato vende pa pasë kryer punë, por
jo pa e pasë lënë në njëfarë pike një ushtri mjaft të fortë. 19Atëherë
Dositeu dhe Sosipatri, prijës të ushtrisë së Makabeut, shkuan dhe i
vranë ushtarët që Timoteu i kishte lënë në fortifikatë: më shumë se
dhjetë mijë luftëtarë. 20Ndërkaq, Makabeu, pasi ushtrinë e vet e ndau
në kohorta, i caktoi ata që duhej t'u ishin në krye dhe u tfillua kundër
Timoteut, i cili kishte me vete njëqind e njëzet mijë këmbësorë dhe
dy mijë e pesëqind kalorës. 21Timoteu, kur e mori vesh se po vinte
Juda, i qiti përpara gratë, fëmijët edhe pajisjet në vend që quhet
Karnion, sepse fortifikata ishte e pathyeshme për shkak të kalimeve 1Mak 5,43+
të ngushta. 22Posa u duk kohorta e parë e Judës, armikun e pushtoi
tmerri dhe frika nga prania e Atij që sheh gjithçka. Armikut iu dha
ikja në të gjitha drejtimet, kështu që shpesh plagoste njëri tjetrin
edhe shporonte me majë të shpatës. 23Juda i përndiqte me guxim të
madh, i therte të patenzonët: rrah i bëri rreth tridhjetë mijë luftëtarë.
24Kurse vetë Timoteu u zu rob nga njerëzit e Dositeut e Sosipatrit.
Atëherë nisi t'u lutej me shumë dredhi që ta lëshonin gjallë, sepse i
kishte peng prindërit e shumicës e të disave edhe vëllezërit, të cilëve
do t'u ndodhte të mbetnin pa asfarë kujdesi për ta. 25Kur ua mbushi
mendjen me mënyra të ndryshme e ua dha besën se do t'i kthente ata
njerëz shëndosh e mirë, e lëshuan për të shpëtuar vëllezërit.
26Si shkoi në Karnion e në Atergacion, Juda i vrau njëzet e pesë
mijë vetë.

Kthimi udhës së Efronit e Skitopolisit

27Pasi i shpartalloi këta e i vrau, u nis me ushtri kundër Efronit,

12,17 *Karakë*: duhet të jetë kështjella ose Birta qytezë e Amanitide (Araq el Emir i tanishëm), vendbanimi i Qeveritarit. – *Tubiaeni*: "territori i Tobit"i 1Mak 5,3, domethënë Ammonitide e qeverisur nga familja e Tobiadit. Edukonin kuajt dhe një trup i kalorësisë tubiane u bë pati sukses në Idume (rr 35).

12,21 *Karnion*: vend i shenjtërores së Astartës nga brirët (krh. 1 Mak 5,43). – Kalimet e ngushta nuk mund të ishin gjë tjetër përveç se shtrati i përroit të përmendur në 1Mak 5,37 (Nahr el-Ehreir, kontribues i Jarmuk); vetëm më në jug toka fillon të bëhet e rrezikshme, por autori don të vëjë në dukje cilësitë e grupit ushtarak të Judës dhe efektin e tmerrit që ai i shkakton.

12,27 *Në të cilin banonte një shumicë e madhe njerëzish të kombësive të ndryshme*: me gr. luc., dshk. lat. e sir.; të tjerë dshk. lat. kanë: "Ku qe vendosur Lizia" (BJ, me të tjerë dshk, ka: "Lisania"); LXX dhe Vulg. kanë: "ku qenë vendosur trupat e të gjithë racave". Edhe pse është e preferueshme leksioni "Lizja", këtu nuk mund të bëhet fjalë për nje strateg të Celesirisë, që do të qëndronte në Tiro, por thjesht një anëtar i dinastisë vendase. Emri ishte shumë i zakonshëm.

qytet i fortifikuar, në të cilin banonte një shumicë e madhe njerëzish të kombësive të ndryshme. Djelmosha sokolana luftonin me guxim para muresh. Në këtë qytet kishte makina luftërash e hedhës të shumtë shigjetash. [28]Por, pasi e thirrën në ndihmë të Gjithëpushtetshmin, që i shtyp fuqitë armiqësore me pushtetin e vet, judenjtë e nënshtruan qytetin e, prej atyre që ishin brenda, i rrafshuan për tokë njëzet e pesë mijë vetë. [29]Të nisur prej andej, arritën në qytetin e Skitëve, që ishte larg gjashtëqind stadje prej Jerusalemit. [30]Por, pasi judenjtë që kishin ngulur aty dëshmuan se skitopolitanët ishin dashamirës të tyre dhe se u kishin ndihmuar në kohë të vështira, [31]Juda e njerëzit e tij u shprehën falënderimet dhe i përkujtuan që të jenë edhe më tutje, dashamirës ndaj popullit të tyre. Arritën në Jerusalem pak para të kremtes së Javëve.

Fushata kundër Gorgisë

Dal 23,14+ [32]Pasi kaloi festa e Pesëdhjetores, u nisën të luftojnë kundër Gorgisë, strategut të Idumesë. [33]Ky doli me tri mijë këmbësorë e me katërqind kalorës. [34]Në ndeshje të luftimit, mbetën të vrarë pak judenj. [35]Njëfarë Dositeu, një prej atyre që ishin të Bacenorit, kalorës e trim i fortë, e kapi Gorginë e, duke e mbajtur për petku, e tërhiqte me fuqi e, ndërsa mendonte ta sjellë rob gjallë, një kalorës nga thrakasit, u sul kundër tij, ia këputi krahun e Gorgia iku në Marisë. [36]Pasi njerëzit e Esdrës, duke luftuar kohë të gjatë, ishin lodhur e molisur, Juda, pasi e thirri në ndihmë Zotin që të dëftohet ndihmësi i tyre dhe prijësi i luftës, [37]duke filluar në gjuhën e të parëve të këndojë me zë të lartë himne, u sul papritmas kundër atyre që ishin me Gorginë dhe i bëri të ikin.

Flia për të vdekur

[38]Ndërkaq, Juda e bashkoi ushtrinë e shkoi në qytetin Odolam. Pasi erdhi dita e shtatë, sipas dokes, u pastruan në atë vend dhe kremtuan

12,29 *Skitëvë*: emër grek i qytetit Betsan, Bet-Sean në hebraisht (krh. 1Mak 5,52).

12,35 *të Bacenorit*: me LXX, Vulg., por një emër i tillë nuk ekziston; BJ me dshk. lat., sir. ka: "të grupit të Tubianëve". – *petku*: klamidë, manteli i shkurtër i kalorësve.

12,37 *himne*: himnet, edhe ato të luftëtarëve kishin një karakter liturgjik dhe duhej të ishin në gjuhën hebraike.

12,38-45 Edhe i lehtësuar nga shtojcat (krh. 45+), ky tekst shpreh bindjen që lutja dhe flijime pajtuese janë të efektshme për faljen e mëkateve të të vdekurve. Është dëshmia e parë e një besimi të tillë. Megjithatë, një flijim si ai që Juda bën që të kryhet, mund të kishte si qëllim pastrimin e bashkësisë, krejtësisht e ndotur nga faji i disa anëtareve të saj (krh. Joz 7), dhe ka mundësi të ketë qenë vetë autori, dyzet vite më vonë, t'ia japë heroit bindjen vetjake. Sidoqë të jënë ngjarjet kjo bindje shënon një etapë të re e të rëndësishme në teologjinë judaike.

12,38 *Odolam*: bëhet fjalë për *Adulam*, qytet i famshëm i Palestinës së Ulët (krh. Joz 12,15; krh. 1Sam 22,1; 2 Kor 11,7; etj.).

të shtunën. [39]Të nesërmen erdhën njerëzit e Judës, sepse ishte koha
e fundit të mblidhen trupat e të vrarëve e t'i varrosin me kushërinj
në varret e të parëve. [40]Nën petka të secilit të vrarë gjetën gjëra të
kushtuara idhujve të Jamnisë, gjëra këto që judenjve ua ndalon Ligji. Lp 7,25
Kështu, të gjithë e patën të qartë se kjo kishte qenë arsyeja e vrasjes së
tyre. [41]Këndej të gjithë zunë t'i japin lavdi Zotit, Gjykatësit të drejtë, i
cili qet në dritë edhe atë çka është më e fshehur, [42]dhe filluan të luten
që mëkati i bërë të falej krejtësisht. Atëherë trimi kreshnik Juda i
qortoi njerëzit të ruhen të pastër nga mëkati, pasi kishin parasysh
çfarë i kishte gjetur për shkak të mëkatit ata që ishin vrarë. [43]E si
i mblodhi nga secili burrë dy mijë drahma të argjendta, i dërgoi në
Jerusalem të kushtohet flia për mëkat duke vepruar kështu shumë
mirë e bujarisht, i shtyrë nga mendimi i ringjalljes. [44]E, njëmend, po
të mos kishte shpresuar se do të ringjallen ata që u vranë, do të kishte
qenë e tepërt dhe e kotë të luteshin për të vdekur. [45]Mandej ai e kishte 7,9+
parasysh se një shpërblim tepër i bukur i priste ata që vdesin në hirin
e Zotit: [46]mendim ky i shenjtë e i përshpirtshëm. Ja, pra, pse dha të
kushtohet fli shpërblimi, që të çlirohen nga mëkati.

Fushata e Antiokut V dhe e Lizjes. Vdekja e Menelaut

13 [1]Në vitin njëqind e dyzet e nëntë u erdhi lajmi njerëzve të
Judës se Antioku Eupator po vinte me një ushtri të madhe
kundër Judesë, [2]i përcjellë prej kujdestarit të tij Lizjes, që
ishte në krye të punëve të shtetit. Secili kishte nga një ushtri greke:
këmbësorë njëqind e dhjetë mijë, pesë mijë e treqind kalorës, njëzet e dy 1Mak 6,20
elefantë, kurse karroca lufte me drapërinj treqind. [3]Me ta u bashkua
edhe Menelau, i cili i jepte me shumë mjeshtri zemër Antiokut, jo për
shpëtimin e atdheut, por prej shpresës se do të qëndronte në pushtet.
[4]Por, Mbreti i mbretërve e ndezi zemërimin e Antiokut kundër bakeqit,

12,39 *erdhën njerëzit e Judës*: me LXX dhe Vulg.; BJ me gr.luc., Vet.lat., sir. ka: "erdhën për të takuar Judën për të shkuar".

12,40 *gjëra të kushtuara idhujve*: d.m.th. amulete ose objekte të paraqitura hyjnive pagane dhe që do të ishte dashur t'i digjnin (krh. Lp 7,25 v).

12,46 *i shënjtë e i përshpirtshëm*: teksti aktual ashtu siç ka qenë trasmetuar nga LXX dhe nga pjesa më e madhe e përkthimeve është rezultati i një harmonie të tekstit të hershëm me dy shtojcat që kanë qenë shtuar (njëra e saducenjve, krh. Mt 22,23, dhe tjetra farizaike). Ky tekst ruhet nga dshk. kryesor i Vet.lat.: "sepse shpresonte se ato që kishin vdekur do të ringjalleshin (është e tepërt dhe e kotë të lutesh për të vdekurit), duke konsideruar se për ata që vdesin në hirin e Zotit do t'u jepet një shpërblim i madh (mendim i shenjtë dhe i përshpirtshëm)".

13,1 *njëqind e dyzet e nëntë*: i kalendarit seleucidik, pori llogaritur duke u nisur nga pranvera (e 311). Jemi në vjeshtën e vitit 163.

13,4 Kryeprifti Menelau, që kishte arritur në Jerusalem (krh. 11,32), ka gjasë që nuk mund të qëndronte aty; por vrasja e tij duhet të vendosej pas marrjes së Jerusalemit nga ana e Antiokut, sikurse referon Jozef Flavi (*Ant.Jud.*). – *Bere*: është emri i qytetit maqedonas (Vap 17,10), i dhënë Alepos nga Seleuku I.

sepse Lizja ia shtjelloi mbretit se Menelau është shkaktari i të gjitha
të këqijave. Antioku urdhëroi të çohet në Bere e të vritej sipas dokes
së vendit. 5Në atë vend është një kullë e lartë pesëdhjetë kute, plot
hi e në të është një vegël që sillet rrotull dhe nga çdo anë plandos në
hi. 6Atje duhet të ngjitet fajtori i shenjtdhunimit ose të disa fajeve
të rënda në majë të kullës që prej andej ta plandosin në vdekje. 7Një
ndëshkim me vdekje të tillë i takoi Menelaut e nuk qe varrosur. 8E me
plot të drejtë: ka mëkatuar shumë kundër lterit, zjarri dhe hiri i të
cilit është i shuguruar, e prandaj e gjeti vdekja në hi.

Urata dhe sukseset e çifutëve në Modin

9Mbreti po e vazhdonte udhën e në mend përbluante synime të
këqija e kishte qëllim t'i bëjë judenjtë të sprovojnë gjëra edhe më të
këqija se ç'kishin përjetuar nën babën e tij. 10Kur Juda e mori vesh
këtë gjë, i urdhëroi popullit ta thërrasë ditë e natë në ndihmë Zotin
që, sikurse edhe herat e tjera, t'u ndihmojë edhe kësaj here 11atyre që
1Mak 4,36+ ishin në rrezik të mbeteshin pa Ligj, pa atdhe e pa Tempullin e shenjtë
dhe që të mos lejojë të bjerë përsëri populli, që posa kishte marrë pak
frymë, nën pushtetin e popujve hyjshmorë. 12Pasi të gjithë së bashku
vepruan kështu e pasi iu lutën Zotit të mëshirshëm me ofshame e me
agjërime, me fytyrë për dhe për tri ditë rresht, Juda u dha zemër dhe
i grishi të bëhen gati. 13Ai, pasi u këshillua veçanërisht me pleqtë,
vendosi se është mirë, me ndihmën e Zotit, të dilet në përleshje para
se ushtria e mbretit të hyjë në Jude e ta pushtojë qytetin. 14Duke
e lëshuar vendimin në duar të Krijuesit të botës, i nxiti të vetët të
luftojnë trimërisht deri në vdekje për Ligj, Tempull, Qytet, atdhe e për
doke. Nguli fushimin afër Modinit. 15Pasi të vetëve u dha për shenjë:
8,23 «Për fitoren e Hyjit», natën, me djelmosha të zgjedhur ndër ata më
guximtarët, u sul në fushim në tendën e mbretit, vrau kund dy mijë
1Mak 6,43v ushtarë dhe e shporoi më të madhin elefant bashkë me atë që ishte
në kullëz. 16Mbarë fushimin e mbushën me tmerr e me pështjellim e,
në fund, u kthyen pasi ndërmarrja u doli për së mbari. 17Kur drita po
zbardhte, puna ishte kryer me ndihmën e Zotit mbrojtës.

‖1Mak 6,48-63 ## Antioku V bën marrëveshje me judenj

18Kur mbreti e provoi guximin e trimërisë së judenjve, u mundua t'i
sulmojë vendet me mjeshtri dredhie. 19Ia afroi ushtrinë Betsurit, që
ishte fortesë e mirë e mbrojtur e judenjve: por e zmbrapsën, s'i shkonte
për së mbari, e mundën. 20Atyre që ishin në fortifikatë Juda u çonte

13,6 *të ngjitet*: BJ hamend.:*arantes*; ose me LXX, versionet: *të gjithë*: *apantes*. – *mund të shtyjnë*: *prosothousin,me* LXX; BJ me hamend.sipas lat.: "plandoset", *proothousin*. – përgjërimi i hirit dëshmohet tek Persianët; këtu vihet në pah një zbatim i ligjit *sy për sy e dhëmb për dhëmb* (rr 8; krh. 4,26; 9,5-6).

çka kishin nevojë. 21Armiqve ua zbuloi këtë fshehtësi njëfarë Rodoku,
nga ushtria e judenjve; këtë e kërkuan, e zunë dhe e zhdukën. 22Mbreti
bëri marrëveshje edhe për herë të dytë me ata që ishin në Betsur: u
dha të djathtën dhe e mori e u largua. 23Mandej ra në luftë me ata që
ishin me Judën dhe qe thyer. Atëherë mori vesh se Filipi ishte çuar
në kryengritje. Këtë e kishte lënë si qeveritar të punëve të shtetit
në Antioki. I marrë mendsh, kërkoi të bëjë marrëveshje me judenj,
u nënshtrua kushteve, u përbetua se do t'i mbajë të gjitha kushtet e
drejta, u pajtua, kushtoi flinë, nderoi Tempullin dhe u dëftua bujar me
Vendin e shenjtë. 24E pranoi mirë Makabeun dhe e la Hegemonidin
qeveritar prej Ptolemaidës deri në dheun e Gerrenëve. 25Erdhi në
Ptolemaidë, por qytetarët e saj nuk ishin në përkim me nenet e asaj
marrëveshjeje donin t'i zhbënin marrëveshjet, sepse në të vërtetë
ishin hidhëruar për së tepërmi. 26Atëherë u ngjit në tribunë Lizja,
i mbrojti sa më mirë që diti këto marrëveshje, ua mbushi mendjen, i
paqëtoi dhe i qetësoi e mandej u kthye në Antioki. Kështu mori fund
sulmi e zmbrapsja e mbretit.

VII. LUFTA KUNDËR NIKANORIT, GJENERALIT TË DEMETRIT I - DITA E NIKANORIT

Ndërhyrja e kryepriftit Alcim

||1Mak 7,1-21

14 1Pas një periudhe trivjeçare u shkoi në vesh njerëzve të
Judës se Demetri i Seleukut, kishte arritur me një ushtri
të madhe e me anije në portin e Tripolit, 2se e kishte
pushtuar vendin dhe e kishte vrarë Antiokun dhe qeveritarin e tij
Lizjen. 3Njëfarë Alcimi, që më parë kishte pasë qenë kryeprift, por
që ishte përlyer në kohën e kryengritjes vullnetisht, duke parë se për
të s'kishte farë rrugëdaljeje për shpëtim dhe se s'do të mundte më
t'i afrohej lterit të shenjtë, 4shkoi të takohet me mbretin Demetër në
vitin njëqind e pesëdhjetë e një dhe i solli kurorën e artë e palmën si 1Mak 10,30+
edhe disa rrema ulliri që, sipas gjase, i përkisnin Tempullit. Atë ditë
s'bëri tjetër gjë. 5Por, më vonë, kur qe thirrur nga Demetri në këshill

13,23 *u dëftua bujar me Vendin e shenjtë*:tregimi i 1Mak është më pak optimist, ndërsa këmbëngul mbi lirinë fetare dhënë judenjve (6,59), që këtu nuk specifikohet: autori i 2Mak nuk duket se e ka kuptuar raportin mes reskriptit të Antiokut V (11,22) dhe fushatës së dytë të Lizjes.

13,24 Është fillimi (akoma jo zyrtar) i Asmonenjve, me që Juda njihet *de facto,* dhe që vetëm krahina bregdetare merr nje qeveritar.

13,25 *nuk ishin në përkim... për së tepërmi*: hipot.; greq. i prishur; BJ me Vet. lat. ka: "u hidhëruan për së tepërmi...".

14,1 *trivjeçare*: duke u nisur nga viti 149 seleucidik. Jemi në pranverën e 161.

14,3 *përlyer*: d.m.th. që kishte pranuar elenizmin.

dhe kur e pyeti për qëndrimin dhe synimet e judenjve ai e shfrytëzoi
atë rast të volitshëm për planet e marrëzisë së vet [6]e i përgjigji:
«Ata judenj që quhen Asidenj, në krye të cilëve është Juda Makabe,
ushqejnë luftëra e çojnë kryengritje dhe nuk durojnë që mbretëria të
jetë e qetë. [7]Prandaj, unë, pasi ma hoqën denjësinë trashëgimtare,
d.m.th. kryepriftërinë, edhe erdha këtu, [8]i shtyrë pikë së pari prej
kujdesit të sinqertë për të mirën e mbretit e së dyti për të mirën e
bashkëqytetarëve, sepse për shkak të mendjelehtësisë së atyre
njerëzve po vuan jo pak mbarë gjindja jonë. [9]Pasi tash i di këto gjëra
veçanërisht, o mbret, denjohu të kujdesesh me atë njerëzi të ëmbël
që e ushqen ndaj gjithkujt, për të mirën e vendit e të popullit tonë
të kërcënuar, [10]sepse, sa të jetë Juda gjallë shteti nuk do të gëzojë
1Mak 2,18+ paqe». [11]Posa ky i tha këto fjalë, miqtë e tjerë të mbretit, që ishin
‖1Mak 7,26 armiq të Judës, s'vonuan ta zemërojnë edhe më tepër Demetrin. [12]Ky
menjëherë e thirri Nikanorin, që ishte në krye të njësitit të elefantëve,
e emëroi qeveritar të Judesë dhe e dërgoi [13]me urdhër ta vrasë Judën,
t'i shpërndajë ata që ishin me të e ta vërë Alcimin kryeprift të më të
madhit Tempull. [14]Atëherë ata paganë që kishin ikur nga Judeja prej
frikës së Judës, grumbull u bashkuan me Nikanorin, me shpresë se
mjerimet e të vështirat e judenjve do t'u sjellin fat të mirë atyre.

‖1Mak 7,27-28 ## Nikanori miqësohet me Judën

[15]Judenjtë, si morën vesh se po vinte Nikanori dhe se po i sulmonin
paganët, u pluhërosen dhe iu lutën Atij që e ka caktuar për jetë popullin
e vet dhe që përherë kujdeset me shenja të dukshme për Trashëgimin
e vet. [16]Menjëherë, me urdhër të prijësit, u nisën prej andej dhe u
1Mak 7,31 përleshën me ta afër fshatit Desau. [17]Ndërkaq Simoni, vëllai i Judës,
ia kishte filluar përleshjes me Nikanorin, por, me sulmin e papritur të
armikut, pati një bjerrje të lehtë. [18]Megjithëkëtë Nikanori trembej të
vendosë çdo gjë me gjak, sepse kishte dëgjuar për trimërinë e atyre që
ishin me Judën dhe për guximin e madh në luftë për atdheun. [19]Për
këtë arsye dërgoi tek ata Posidonin, Teodotin e Matatinë që ta jepnin
e ta merrnin të djathtën. [20]U bë një shqyrtim i gjatë rreth këtyre
gjërave, mandej vetë prijësi ia parashtroi ushtrisë; mendimet ranë në
përkim e u morën vesh për paqe. [21]Atëherë caktuan ditën kur krerët
të bashkohen veçmas. Nga njëra dhe pala tjetër erdhi nga një karrocë

14,12 *qeveritar*: d.m.th. udhëheqës, për t'i hequr kryepriftit Alcim çdo pushtet politik.

14,16 *Desau*: kjo betejë e Desaut (Adasa, krh. 1 Mak 7,40), ndoshta është e njëjta e Kafarsalamës, që është e përafërt me (1Mak 7,31).

14.17 Tekst i transmetuar keq. Mund të interpretohet qoftë "por nga fundi ka qenë mundur për një lëvizje të papritshme të armiqve", qoftë "por për momentin kishte mbetur i tmerruar për shfaqjen e papritur të armiqve".

lufte. I vunë edhe ndenjëset e nderit. 22Juda, ndërkaq, i kishte vënë
ushtarët e vet të armatosur ndër vende të përshtatshme që nga ana e
armiqve të mos ndodhte ndonjë pabesi e papritur. Në takim ranë në
përkim. 23Nikanori zuri vend në Jerusalem e nuk bëri asnjë pabesi,
madje i lëshoi njerëzit që ishin tubuar rreth tij. 24Judën dëshironte
gjithherë ta kishte pranë vetes, sepse në shpirt ishte i prirur kah ai
njeri. 25I bënte lutje të martohej e të kishte fëmijë. Juda u martua,
jetoi i qetë dhe kaloi jetë të rëndomtë.

Alcimi ringjall armiqësitë e Nikanori kërcënon Tempullin

26Por, Alcimi, duke parë prirjen e mirë të njërit ndaj tjetrit e, si e
gjeti një dysheritje të marrëveshjeve të përfunduara, shkoi te Demetri
dhe i tha se Nikanori kishte synime të kundërta ndaj të mirës së
shtetit, sepse edhe Judën, kundërshtarin e mbretërisë, e kishte
bërë besëlidhës të vetin. 27Këndej edhe mbreti, flakë i ndezur prej
hidhërimit dhe i zemëruar për shkak të shpifjeve të këtij njeriu tejet
të keq, i shkroi Nikanorit se ishte shumë i prishur për shkak të kësaj
marrëveshjeje dhe i jepte urdhër të prerë ta dërgonte sa më parë në
Antioki Judën të lidhur në pranga. 28Kur Nikanori i mori vesh këto
gjëra e i vinte keq t'i shklasë marrëveshjet me njeriun që nuk kishte
bërë asnjë padrejtësi, 29por, pasi s'kishte si t'i kundërshtojë mbretit,
kërkonte rastin e volitshëm për ta kryer këtë urdhër me dredhi. 30Por,
edhe Makabeu, duke e vënë re se Nikanori po sillej më ashpër me të ‖1Mak 7,29-30
dhe se e priste më egërsisht se në takimet e mëpërparshme, duke e
kuptuar se kjo ashpërsi s'vinte nga e mira, si bashkoi jo pak njerëz prej
të vetëve, nisi t'i rrinte larg Nikanorit. 31Nikanori, si pa se ky njeri ia ‖1Mak 7,33-38
kishte luajtur me mjeshtri lojën, shkoi në Tempullin e madhëreshëm
e të shenjtë, kur priftërinjtë kushtonin flitë e rëndomta dhe urdhëroi
t'ia dorëzojnë Judën. 32E kur këta, duke u përbetuar, i thanë se nuk
dinë ku do të jetë njeriu që po e kërkonte, ai, duke e shtrirë dorën e
djathtë drejt Tempullit, 33u përbetua kështu: «Në qoftë se Judën nuk
do të ma dorëzoni të lidhur, këtë Tempull të Hyjit do ta rrafshoj me
tokë, do ta rrënoj deri në themele lterin dhe do të ndërtoj një tempull
të shkëlqyeshëm në nder të Dionizit!». 34Si tha kështu, u largua.
Atëherë priftërinjtë, me duar të lartësuara drejt qiellit, e thirrnin në
ndihmë Atë që gjithmonë qe Mbrojtësi i popullit tonë. I thanë kështu:
35«Ti, o Zoti i gjithësisë, që s'e ke nevojën e askujt, ty të ka pëlqyer ta

14,25 Ky përshkrim i paqartë i karaktereve të Judës dhe të Nikanorit nuk ka ekuivalencë në autorin e 1Mak, që preferon të vihet në kundërshtim fuqishëm heron hebre me paganin e pashpirt (7,42).

14,29 *kërkonte rastin e volitshëm*: fj.fj.: "(t'i kundërvihet mbretit) nuk ishte e lehtë, një rast i volitshëm (ai vëzhgonte)", *ouk en eucheres, kairon*, hamend.; LXX ka: "nuk ishte një rast i mirë" (?), *ouk en, eukairon,* por ky termi i fundit nuk është vërtetuar.

vendosësh Tempullin e banimit tënd midis nesh! [36]Tash, o i Shenjtë, o
Zoti i çdo shenjtërie, ruaje përgjithmonë të papërdhosur këtë Banesë,
që para pak kohe qe pastruar!».

Vdekja e Razisit

[37]Aso kohe qe paditur te Nikanori Razisi, një nga pleqtë e
Jerusalemit, burrë që e donte Qytetin, që gëzonte zë shumë të mirë
e që për shkak të mirësisë së tij e quanin baba i judenjve. [38]Ky, në
të vërtetë, i paditur për shkak të judaizmit që në ditët e para të
kryengritjes, e vërtet, për judaizëm kishte dhënë korp e shpirt me
gjithë bujarinë e mundshme. [39]Meqenëse Nikanori donte ta dëftojë
urrejtjen e vet që kishte kundër judenjve, dërgoi më shumë se pesëqind
ushtarë për ta kapur; [40]sepse i ishte mbushur mendja se duke e kapur
këtë njeri, judenjve do t'u sillte goditje të rëndë. [41]Por, kur ajo turmë
për pak pa pushtuar kullën, kur po i shtinte zjarrin, kur po mendonte
ta thyejë derën, kur kishin dhënë urdhër të shtihej zjarri e të digjej
1Sam 31,4+ dera, Razisi, i rrethuar nga çdo anë, kërceu vetë mbi shpatën e vet,
[42]sepse deshi të vdesë bujarisht se të bjerë në duar të të patenzonëve
e të durojë poshtërime të padenja për bujarinë e tij. [43]Por, pasi prej
shpejtësisë së përleshjes, nuk e kishte goditur vetveten në vend të
duhur, e, ndërsa ushtarët po shpërthenin dyert, plot guxim u ngjit
në mur e, plot trimëri kërceu mbi turma, [44]por ata me shpejtësi u
larguan e ai ra në zbrazëti. [45]E ndërsa ishte duke i dalë shpirti, me
shpirt të flaktë, u ngrit në këmbë e, ndërsa gjaku i rridhte si burimi
e plagët ishin tejet të rënda, vrap i përshkoi turmat dhe hipi mbi një
qetë të thyeshme [46]kishte mbetur krejtësisht pa gjak me të dy duart
i kapi rropullitë e veta që i kishin dalë jashtë, i flaki në turma dhe iu
7,9+ lut Zotëruesit të jetës e të shpirtit që një ditë prapë t'ia kthejë. Kështu
dha shpirt.

Hyjshmia e Nikanorit

15 [1]Nikanori e mori vesh se njerëzit që ishin me Judën
ndodheshin në krahinën e Samarisë, vendosi t'i sulmojë
pa farë rreziku ditën e pushimit. [2]Judenjtë që përdhunë u
duhej të shkonin me të, i thanë: «S'ka hije t'i vrasësh në një mënyrë
kaq të egër e barbare, por jepi nder më të ndershmes ditë që e ka
shenjtëruar Ai që sheh gjithçka». [3]Ai fatziu pyeti a do të ketë në qiell
ndonjë të fuqishëm që ka urdhëruar të mbahet e shtuna. [4]E kur ata

14,37-46 Stili i kësaj ngjarjeje, që mungon në 1Mak, sjell ndër mend atë të shtatë vëllezërve dhe të Eleazarit dhe si ai do të merret, pa modifikime të rëndësishme, nga Jasoni i Cirenës.

14,46 Vetëvrasja është e rrallë në Bibël dhe gjendet vetëm në situata morale ekstreme (krh. 2Sam 17,23+). Megjithatë nuk është objekti i një ndëshkimi formal.

i përgjigjën: «Është Zoti i gjallë, Zotëruesi i qiellit, i cili urdhëroi të
shenjtërohet dita e shtatë!». 5Por, ai tha: «Edhe unë jam gjithashtu
zotërues mbi tokë që urdhëroi të merren armët e të kryhen punët e
mbretit!». Megjithatë nuk ia doli ta kryejë synimin e vet të mbrapshtë.

Nxitja dhe ëndrra e Judës

6Ndërkaq Nikanori, me zverk lart prej krenisë së pashoqe, kishte
vendosur në mendje të vet të ndërtojë një trofe botor me prenë që do
t'ua merrte njerëzve të Judës. 7Makabeu, përkundrazi, kishte besim
të pandërprerë e shpresë të sigurt se do ta ndihmonte Zoti 8dhe u jepte
zemër të vetëve të mos i tremben ardhjes së paganëve, por t'i mbanin
në mend ndihmat që u ishin bërë nga Qielli e tash të shpresojnë se do
të ngadhënjejnë me ndihmën e të Gjithëpushtetshmit. 9Duke u dhënë
kështu zemër me fjalët e Ligjit e të Profetëve, duke ua sjellë në mendje
luftërat që i kishin luftuar, ua mbushi zemrën me guxim. 10Pasi kështu
të gjithëve ua ndezi flakë ndjenjat, ua zbuloi dhe ua vërtetoi pabesinë
e paganëve dhe thyerjen e përbetimeve. 11Pasi i armatosi të gjithë, jo
aq me shqyta e me heshta sa me fjalë të mira e fjalim guximdhënës, u
dëftoi një ëndërr të denjë për t'u besuar, pothuajse vegim, që të gjithë i
gëzoi. 12Vegimi i tij ishte ky: Onia, që kishte pasë qenë kryeprift, burrë 3,1+
i ndershëm e i mirë, në takim i sjellshëm, në doke i matur, gojëmbarë
në bisedë, që i kishte ushtruar që në fëmijëri të gjitha virtytet, me
duar të lartësuara, lutej për të gjithë popullin e judenjve. 13Pastaj i
ishte dukur edhe një njeri tjetër, në shenjë për thinja e për nder, të një
madhërie të mrekullueshme e denjësie të madhërueshme. 14Atëherë
Onia kishte thënë: «Ky është dashamirësi i vëllezërve, që lutet shumë
për popullin e për Qytetin e shenjtë: është Jeremia, profeti i Hyjit».
15Atëherë Jeremia e shtriu dorën e djathtë e ia dha Judës një shpatë
të artë e, ndërsa po ia jepte, i kishte thënë: 16«Merre shpatën e shenjtë
dhuratë prej Hyjit, me të do t'i zhbish kundërshtarët!».

15,6 *një trofe botor*: bëhet fjalë për një grumbull gurësh rreth të cilit mblidhëshin armaturat e armiqëve të rënë në fushën e betejës.

15,9 *e Ligjit e të Profetëve*: këtyre dy grupeve primitiv (Lk 24,27), përkthyesi i Siracidit, pak vite më vonë, do të shtojë "librat e tjera" të paraardhësve, disa prej të cilave ishin siguristë të konsideruar "libra të shentë" që nga koha e Makabenjëve (1Mak 12,9).

15,11 *pothuajse vegim*: fj.fj.: "një lloj vegimi" (BJ), *hypar ti,* me gr. dhe luc.; gr. dhe përkthimet kanë: "në lidhje me" *hyper ti* (por *ti* është e pashpjegueshme).

15,12 Onia vazhdon të kryejë funksionin e ndërmjetësit që tashmë kishte ushtruar gjatë jetës (3,10v; 4,5).

15,14 *Jeremia*: që ka vuajtur rëndë për popullin e tij (krh. Jer 11, 19.21; 14,15; 18,18v; 20,1-2; 26), është ndërmjetësi më i përshtatshëm për të. Ky funksion që i atribuohet Jeremisë dhe Onisë është dëshmia e parë e një besimi në lutjen e të vdekurve të drejtë për të gjallët. Kjo bindje e tillë është e lidhur ngushtë me atë të ringjalljes (krh. 6-7; Ps 16,10; 49,16).

Gjendja shpirtërore e luftëtarëve

[17]Të nxitur nga fjalët shumë të flakta të Judës, të afta t'i shtyjnë
në trimëri e t'i burrërojnë edhe zemrat e të rinjve, judenjtë vendosën
të mos qëndrojnë në fushim, por të sulen me guxim e ta vendosin
fatin me përleshje të hapët me të gjitha fuqitë, sepse Qyteti, gjërat
e shenjta e Tempulli ishte në rrezik. [18]Për ta frika për gra, fëmijë,
1Mak 4,36+ vëllezër e të afërm ishte më e vogël, sepse shqetësimi i parë e kryesor
ishte për Tempullin e shuguruar. [19]Shqetësimi nuk ishte më i vogël
as i atyre që kishin qenë lënë në qytet për shkak të përleshjes në
fushë të hapët. [20]E, ndërsa të gjithë po prisnin vendimin e përleshjes
së afërme, armiqtë tashmë kishin filluar sulmin, ushtria ishte vënë
në rreshtat e luftimit, elefantët ishin renditur në vendet përkatëse,
kalorësia në vend të vet, [21]Makabeu po e shikonte ushtrinë e madhe
që afrohej, veglat e ndryshme të armatimit të tyre, pamjen tmerruese
të elefantëve, duke i shtrirë duart e veta drejt Qiellit që bën mrekulli,
iu lut Zotit, i bindur plotësisht se Ai nuk e ndan fitoren sipas armëve,
por ua jep atyre që Ai i gjykon të denjë. [22]Duke u lutur, tha kështu:
||1Mak 7,41-42 «Ti, o Zotërues, që e dërgove engjëllin tënd në kohën e Ezekisë, mbretit
2Mbr 19,35; të Judesë, dhe ai i zhbiu njëqind e tetëdhjetë e pesë mijë ushtarë të
2Mak 8,19; Is 37,36 Senakeribit, [23]dërgoje edhe këtë herë, o Zotëruesi i qiellit, engjëllin
tënd të mirë para nesh që të mbjellë frikë e tmerr! [24]Le t'i tmerrojë
fuqia e madhërueshme e krahut tënd ata që, me hyjshmi në gojë, po
e sulmojnë popullin tënd të shenjtë!». Dhe kështu i dha fund uratës.

||1Mak 7,43-50 Shpartallimi e vdekja e Nikanorit

[25]Ndërsa ata që ishin me Nikanorin afroheshin me zë të borive e
me këngë lufte, [26]ata që ishin me Judën u përleshën me armiq duke
u lutur e thënë uratë. [27]Duke luftuar me duar e duke iu lutur Zotit
me zemër, i shtruan për tokë jo më pak se tridhjetë e pesë mijë
njerëz, mrekullisht të kënaqur me praninë e Hyjit. [28]Si mori fund
lufta e, ndërsa të gëzuar po ktheheshin, e njohën Nikanorin të vrarë,
të ngjeshur në armët e veta. [29]Lëshuan britma hareje me gëzim të
papërmbajtur, e falënderonin Zotin e gjithëpushtetshëm në gjuhën
atërore. [30]Atëherë ai që për çdo gjë kishte qenë i pari, korp e shpirt, të

15,17 *të mos qëndrojnë në fushim*: me gr.luc.; LXX ka: "të mos përleshen". – *me plot guxim*: me LXX (përveç gr.luc. që përmbledh të dy përkthimet); BJ me një dshk. gr. dhe Vet.lat. ka: "ka fatin e armëve", fj.fj.: "fatin e mirë".

15,20 *kalorësia në vend të vet*: krh. 1Mak 6,35 dhe për kalorësinë mbi dy anët, 6,38. Tregimi paralel i 1Mak nuk flet për elefanta, por saktëson fushimin e betejës: Adasà (7,40.45).

15,30 *i pari, korp e shpirt, të luftojë*: BJ ka: "në rresht të parë", krh. 1Mak, 9,11 (fjala nuk gjendet gjetiu në Bibël). Duke pasur parasysh kulturën elenistike të autorit, ka gjasë që ka parasysh vetëm kuptimin e vërtetuar në greqisht, d.m.th. "pjesa e parë" (në teatër), dhe që përdor shprehjen vetëm për t'i dhënë jetë një imazhi.

luftojë për bashkëqytetarë, ai që e kishte ruajtur dashurinë e rinisë
për kombin e vet, urdhëroi t'i pritet koka dhe dora me gjithë shpatull
Nikanorit e të çoheshin në Jerusalem. 31Kur arriti atje, i bashkoi
bashkëvëllezërit e priftërinjtë e, duke qëndruar përpara lterit,
i thirri edhe ata që ishin në Qytezë: 32Ua dëftoi kokën e Nikanorit
të patenzonë dhe dorën e bakeqit, të cilën duke e shtrirë kundruall
Tempullit të shenjtë të Hyjit të gjithëpushtetshëm, ishte lavdëruar me
aq madhështi. 33Mandej, pasi e preu gjuhën e Nikanorit hyjshmues,
dha urdhër t'u qitej shpendëve grimë nga një grimë dhe të varej
përballë Tempullit shpërblimi i marrëzirës së tij.
34Atëherë të gjithë ngritën drejt qiellit bekime Zotit të lavdishëm me
këto fjalë: «Qoftë bekuar Ai që e ruajti Banesën e vet të papërdhosur!».
35Mandej Juda e vari kokën e Nikanorit në Qytezë, ku ta shihnin të 1Sam 31,9-10
gjithë si shenjë të qartë të ndihmës së Zotit. 36Atëherë të gjithë një
zëri vendosën që të mos lihet assesi të kalojë ajo ditë pa kremtim, por
të festohet të trembëdhjetën ditë të muajit të dymbëdhjetë që quhet në 1Mak 7,49+
gjuhën aramaike Adar, në sy të ditës së Mardokeut.

Pasthënia e përpiluesit

37Kështu, pra, shkuan punët me Nikanorin e, pasi nga ajo kohë
qytetin e mbajtën në dorë hebrenjtë, edhe unë këtu po i jap fund
tregimit. 38Nëse e kam përpiluar mirë e si duhet, atë edhe e kam
pasur dëshirë; por në qoftë se e kam përpiluar dobët e mesatarisht,
është krejt ç'kam mundur të bëj. 39Por, sikurse të pihet vetëm verë
ose vetëm ujë, është e dëmshme, ndërsa vera e përzier me ujë është e
pëlqyeshme e jep kënaqësi, kështu edhe mjeshtria e rënditjes së mirë
të tregimit, i kënaq veshët e atyre që u ndodh ta lexojnë librin. Këtu,
pra, po i jap fund.

15,33 *shpërblimi*: *ta epikheira* d.m.th. edhe "krahu" dhe krijon një lojë fjalësh me "dorën", *kheir* (rr 32).

15,35 *në Qytezë*: s'është shumë e mundur; meqë qyteza Aktado tëlirohet nga Sirianët nëntë vite më vonë (1Mak 13,51). Ky anakronizëm ka qenë krahasuar me atë të 1Sam 17,54. Edhe këtu mund të trajtohet për një shtojcë, aq më tepër që autori ka folur tashmë për ekspozimin e eshtrave të Nikanorit (rr 33).

15,36 *në gjuhën aramaike:* fj.fj.: "në gjuhen siriake", shprehje që në LXX përkthen "aramaisht", i 2Mbr 18,26; Esd 4,7; Dan 2,4. – *festa e Mardokeut*: kjo festë do të identifikohet me festën e *Purim*-it (krh. Es 9). Rreth vitit 124 para Kr. dy të kremtet duken sikur janë akoma të dalluara. – "*Rrotulli i agjërimit*" (shek. I pas Kr.) citon "ditën e Nikanorit" si ditën ku nuk agjërohet.

15,37 *Qytetin e mbajtën në dorë hebrenjtë:* bëhet fjalë për qytetin fetar (malin Sion i 1Mak), sepse Qyteza, që mbetet në duart e sirianëve, nuk i intereson autorit. Fitorja e Judës mbi Nikanorin, në fakt, ka shpëtuar shenjtëroren, që nuk do të kërcënohet më. Autori ka arritur qëllimin që ia kishte vënë vetes dhe mund t'i japë fund veprës së tij.

LIBRAT E URTISË

Quhen "Librat e urtisë" pesë libra të BV: Jobi, Fjalët e Urta, Kohelet (ose Kishtari), Siracidi (ose lat. Ecclessiasticus) dhe Libri i Urtisë.

Këtyre u shtohen në mënyrë të posaçme Psalmet dhe Kënga e Këngëve. Këto libra janë shprehje e një rryme mendimi që gjendej edhe në një pjësë të librave të Tobisë dhe të Barukut.

Letërsia e urtisë ishte e pasur me shprehje në të gjithë Lindjen e Vjetër. Përgjatë gjithë historisë së saj, Egjipti ka prodhuar libra urtie. Në Mesopotami duke u nisur që nga epoka e Sumerëve janë gjetur komponime fjalësh të urta, përrallat, poema mbi vuajtjen si ato në librin e Jobit. Urtia mesopotamike depërtoi dhe në tokën e Kanaanit: në Ras Shamra janë gjetur tekste urtie në Akadisht. Nga ambient me gjuhë aramaike rrjedh Urtia e Akikar, që është si origjinë asire por që mandej ka qënë përkthyer në gjuhë të shumëta të antikitetit. Kështu që bëhet fjalë për një urti ndërkombëtare. Nuk karakterizohet për një shqetësim të veçantë religjoz, por shtrihet më tepër ne sektorin profan. Mundohet të shpjegojë fatin e individëve, jo nëpërmjet një reflektimi filozofik grek, por duke nxjerrë argumentin nga përvoja. Bëhet fjalë pra për një art të të jetuarit mirë, me anë të një edukimi të mirë. I mëson njeriut që të përputhet me rregullin kozmik dhe do t'i mësojë mënyrën për të qënë i lumtur dhe për të pasur sukses. Në fakt jo gjithmonë kjo ndodh dhe përvojat e dështimit justifikojnë tonin e pesimizmit të disa veprave të urtisë, qoftë egjiptiane qoftë mesopotamike.

Izraeli ka njohur këtë lloj diturie. Lavdërimi më i bukur që Bibla mendon t'i bëjë urtisë së Salomonit, është se ajo tejkalonte atë të bijve të Lindjes dhe atë të Egjiptit (1Mbr 5,10). Të urtët arab dhe edomitë ishin të famshëm (Jer 49,7; Bar 3,22-23; Abd 8). Jobi dhe tre miqtë e tij të ditur jetonin në Edom. Autori i Tobisë njihte Diturinë e Akikarit dhe Fu 22,17–23,11 është e varur ngusht nga mësimet të urta të Amenemope. Shumë psalme i atribuohen Eman-it dhe Etan-it, të urtët e Kanaanit, sipas 1Mbr 5,11. Fjalët e Urta përmbajnë Fjalët e Agurit (Fu 30,1-14) dhe fjalët e Lemuelit (Fu 31,1-9) të dy me prejardhje nga Masa, një fis i Arabisë veriore (Jer 25,14).

Nuk është e habitshme që veprat e para të urtisë së Izraelit shfaqin ngjashmëri të ngushta me veprat të ngjashme të popujve të afër; rrjedhin në fakt nga të njëjtat territore. Pjesët më të vjetra të Fjalëvë të Urta nuk japin tjetër përveçëse parime të natyrës njerëzore. Nëse përjashtohen libri i Siracidit dhe i Urtisë që janë shkrimet me të fundit, librat e urtisë nuk marrin parasysh çështjet e mëdha të BV: ligjin, besëlidhjen, zgjedhjen, shpëtimin. Të urtët e Izraelit nuk shqetësoheshin për historinë dhe të ardhmen e popullit të tyre, reflektimi i tyre fokusohet në fatin e individit, ashtu si ndodh me kolegët e tyre të Lindjes. Por shikimi i tyre është i ndriçuar nga një dritë më të madhe: ajo e fesë jahviste. Përtej origjinës së përbashkët dhe ngjashmërive të shumëta ky referim thelbësor përcakton në urtinë izraelitase një ndryshim themelor që theksohet gjitmonë e më shumë në lidhje me progresin e zbulimit. Kundërthënia urti-marrëzi bëhet kundërthënie mes drejtësi-padrejtësi, mes mëshirë-pamëshirë. Dija e vërtetë është në realitet druajtja e Zotit; dhe druajtja e Zotit është përshpirtëria ose devotshmëria. Nëse urtia lindore është një humanizëm, për urtinë e Izraelit mund të themi që është një "humanizëm i devotshëm".

Por dimensioni fetar i urtisë është zhvilluar vetëm gradualisht. Termi hebraik [Hokmah] ka një domethënie komplekse. Mund të tregojë qoftë aftësinë praktike ose profesionale, ndjenja politike, shoshitje, ashtu si dinakëri, kujdesje, art të magjisë. Kjo urti njerëzore mund të ushtrohet si për të mirën ashtu edhe për të keqen, dhe një ambiguitet i tillë justifikon gjykimet negative të theksuara nga profetët kundër të urtëve (krh. Is 5,21; 29,14; Jer 8,9). Ky fakt mund të shpjegojë edhe përse është dashur kaq shumë kohë para se të arrihej të flitej për një "urti të Zotit" [krh. 1Mbr 3,28], edhe meqë është Ai që ua dhuron njerëzve dhe tashmë në Ugarit u pohua se urtia është veçori kryesore e zotit El. Vetëm duke u nisur nga shkrimet pas-shpërnguljes flitet për Zotin si i vetmi i urtë dhe për një urti trashendente që njeriu e sheh në punë në krijim, por që mbetet i pashqyrtueshëm (krh. Jb 28; 38–39; Sir 1,1-10; 16,24v; 39,12v; 42,15–43,33; etj). Në pjesen e madhe që shërben si parathënien ndaj librit të Fjalëve të Urta (Fu 1–9), urtia hyjnore flet si një person; ajo është e pranishme në Zotin që nga përjetësia dhe në të njejtën kohë vepron së bashku me të në krijim (mbi të gjitha Fu 8,22-31). Në Job 28, është e paraqitur si e dalluar nga Zoti, i cili është i vetmi që njeh ku ajo fshihet. Në Sir 24 e njëjta urti vetëparaqitet si e dalë nga goja e të Tejetlartit, që qëndron në qiell dhe e dërguar nga Zoti në Izrael. Në Ur 7,22–8,1 është e paraqitur si rrezatim i lavdisë së të gjithëpushtetshmit, imazh

i shkëlqimit të Tij. Kështu urtia si veçori e Zotit ndahet nga Ai duke u bërë një përson. Në lidhje ma besimin e BV, shprehje kaq të forta nuk mund të mbahen vetëm për personifikimet letrare; ato nënkuptojnë një kufi misteri dhe përgatisin zbulimin e përsonave hyjnore. Si kjo urti, logos (Fjala) në Gjonin është së bashku në Zotin dhe jashtë Zotit; dhe gjithë këto tekste kryesore justifikojnë titullin "Urtia e Zotit" që Shën Pali ia bashkangjet Krishtit në 1Kor 1,24.

Meqënëse fati i individëve ishte shqetësim kryesor i të diturve, në mënyrë të pashmangshme problemi i shpërblimit të përsonave zinte një rëndësi parësore në shkrimet e tyre. Është pikërisht në ambiente urtie dhe nëpërmjet reflektimit të të urtëve që një doktrine e tillë thellohet. Në pjesët më antike të Fjalëve të Urta, urtia, që përputhet me drejtësinë, çon patjetër në lumturi; dhe çmenduria – pra mëkati – çon në bjerrje. Është vetë Zoti që shpërblen në këtë mënyrë të mirët dhe ndëshkon të këqinjtë. Ky mbetet edhe këndvështrimi i hyrjes së Fjalëve të Urta (3,33–35; 9,6 dhe 18). Kjo doktrinë mbetet themeli i mësimit të urtisë që kulminon në doktrinën e një Zoti të urtë dhe të drejtë që udhëheq botën. I bën thirrje pervojës, por pervoja shpesh e kundërshton. Është ajo që shpreh në mënyrë dramatike libri i Jobit, në të cilin tre miqtë mbajnë qëndrimin tradicional. Por për pyetjet e të drejtit jo të lumtur nuk ekziston përgjigje që ia qetëson shpirtin, nëse do ti kufizohemi shpërblimit tokësor; nuk mbetet tjetër rrugë përveçëse të pranosh Zotin në fe përtej gjithçkaje. Edhe pse mund të ketë një ton krejtësisht të ndryshëm, Kishtari nuk premton rrugëdalje tjetër; edhe ky vë në dukje pamjaftueshmërinë e përgjigjeve të zakonshme, refuzon të pranojë mudësinë t'i kërkojë llogarinë Zotit dhe të pretendojë lumturinë si e detyruar. Siracidi i mbetet besnik po asaj doktrine, lartëson lumturinë e të urtit (14,20–15,10), por i vërsulur nga idea e vdekjes dhe është i vetëdijshëm që gjithçka varet nga ky çast i fundit, dhe thotë që: "është e lehtë për Zotin në ditën e vdekjes së tij t'i shpërblejë njeriut sipas sjelljes së tij" (11,26; krh. 1,13; 7,36; 28,6; 41,9). Siracidi ka një lloj parandjenje të doktrinës së "qëllimeve të fundit", por akoma nuk arrin ta shpreh haptasi. Pak pas atij, Dn 12,2 shpreh haptas besimin në një shpërblim përtej tokës, besim që në të është i lidhur me besimin në ringjalljen e të vdekurve, meqë mendimi hebraik nuk arrin të mendojë një jetë të shpirtit të ndarë nga trupi. Në judaizmin aleksandrin përparimi zhvillohet përgjatë një linje paralele dhe vazhdon edhe më tej. Falë filozofisë platonike, me teorinë e pavdekshmërisë së shpirtit, mendimi hebraik lirohet nga

pengesat e saja; kështu që libri i Urtisë mund të pohojë që "Zoti ka krijuar njeriun për pashkatërrueshmërinë" (Ur 2,23), dhe që pas vdekjes shpirti besnik, do të gëzojë një lumturi të pafund pranë Zotit, ndërsa të këqinjtë (të pabesët) do të marrin ndëshkimin (Ur 3,1-12). Problemi i madh i të urtëve të Izraelit mbi shpërblimin ka gjetur përgjigje në librin e Urtisë.

Forma më e thjeshtë dhe më antike e letërsië së urtisë është "mashal". Është ky në shumës, titulli i librit që ne quajmë "Fjalët e Urta". Mashal është më konkretisht një formulë prekëse, që tërheq vëmendjen, që prek imagjinatën; është një thënie populllore ose një thënie populllore fjalë e urtë. Koleksionet e hershme të Fjalëve të Urta përmbajnë vetëm sentenca të shkurtra. Në vazhdim mashal evulohet, bëhet shëmbëlltyrë ose alegori, diskutim ose arsyetim. Një evulim i tillë, tashmë i përceptueshëm në pjesët e shkurtëra të bashkangjitura Fjalëve të Urta, dhe akoma më shume në hyrjen (Fu 1–9), kondensohet në librat e metejshëm: Jobi ose Urtia janë vepra të mëdha letrare.

Përtej këtyre formave letrare, edhe elementare, origjina e urtisë duhet të kërkohet në jetën e familjes ose në fis. Vëzhgimet mbi natyrën dhe mbi njerëzit, nga breznia në brezni, janë të shprehura në sentenca, në thënie populllore, në apologë të shkurtër, që kishin një aplikim moral dhe që shërbenin si rregulla sjelljeje. Një origjinë e të njëjtit tip i atribuohet formulimeve të para të të drejtës së zakonshme, që nganjëherë gjendet së bashku, për përmbajtje dhe jo vetëm nga forma, sentencave të urtisë. Kjo rrymë e urtisë populllore është zhvilluar krahas formimit të mbledhjeve të urtisë: atyre iu bashkangjiten p.sh. Fjalët e Urta të 1Sam 24,14; 1Mbr 20,11; historia e Gjq 9,8-15 është ajo e 2Mbr 14,9; të njëjtën profetë janë frymëzuar (krh. Is 28,24-28; Jer 17,5-11). Koha e shkurtër e sentencave, lehtësisht e memorizuar, shërben si një vegël tipike i mësimit gojor. Babai ose nëna ia transmeton të birit (Fu 1,8; 4,1; 31,1; Sir 3,1) dhe i njëjti mësues thërret "të birin" dishepullin që është duke formuar në shkollën e të urtit (Sir 51,23.26; krh. Fu 7,1v; 9,1v). Urtia bëhet atëherë prerogativë e klasës së lartë, d.m.th të atyre që dinë edhe të shkruajnë: dhe në Jer 8,8-9 të urtë dhe skrib duken të bashkuar dhe aktivitetin e skribit për të fituar urtinë Sir 38,24–39,11 e lartëson duke iu kundërvënë punët më dorë. Janë skribët që furnizojnë funksionarët e mbretit, dhe është pikërisht në oborrin mbretëror që u zhvilluan doktrinat e urtisë. Të gjithë këto trajtat kanë paralelet të saktë në ambiente e tjera të urtisë lindore, qoftë në Egjipt, si edhe në Mesopotami. Njëra prej koleksionëve Salomonike të Fjalëve të urta u plotësua nga

"burrat e Ezekisë, mbret i Judesë" (Fu 25,1). Por këta të urtë nuk ishin thjesht mbledhës të thonjave: shkruanin ata vetë. Dy vepra letrare, të plotësuara ndoshta në ambientin e oborrit mbretëror të Salomonit, historia e Jozefit dhe ajo e vazhdimësisë në fron të pasardhësit të Davidit, mund të konsiderohen si vepra të urtisë.

Ambienti i të urtëve paraqitet shumë i ndryshëm nga ai prej të cilëve kanë dalur shkrimet priftërore dhe shkrimet profetike; Jer 18,18 numëron tri klasa të dallueshme: ajo e priftërinjve, ajo e të urtëve dhe ajo e profetëve. Shqetësimet e tyre janë të ndryshme: të urtët nuk kanë asnjë interes të veçantë për kultin dhe nuk tregohen të shqetësuar për fatkeqësitë e popullit, dhe nuk janë as të gjallëruar nga shpresa e madhe që e mbështet. Por duke u nisur nga mërgimi tre rrymat takohen. Hyrja e Fjalëve të urta merr ngjyrën e predikimit profetik; Siracidi (44–49) dhe Libri i Urtisë (10–19) dedikojnë një hapësirë të gjërë reflektimit mbi historinë e shenjtë; Siracidi nderon priftërinë, dhe kështu konsumohet besëlidhja mes skribit (ose i urti) dhe mësuesit të ligjit, besëlidhje që rigjejmë në epokën ungjillore. Kjo etapë shënon, në BV, përfundimin e një udhëtimi të gjatë në fillim të të cilit gjendej Salomoni. Edhe në këtë mund të vërejmë paralelizmin lindor: dy shkrime të urtisë egjiptiane kaloheshin si mësime të dhëna nga faraoni birit të vet. Duke u nisur nga 1Mbr 5,9-14 (krh. 3,9-12 dhe 28; 10,1-9) deri tek Sir 47,12-17, Salomoni lartësohet si i urti më i madh i Izraelit: atij i atribuohen dy koleksionet më antike dhe më të rëndësishme të Fjalëve të urta (10–22 dhe 25–29); kjo shpjegon edhe titullin e dhënë të gjithë librit (Fu 1,1). Në të njëjtën mënyrë, iu atribuan atij Kishtari, Libri i Urtisë dhe Kënga e Këngëve. I gjithë ky mësim, i dhënë pak nga pak popullit të zgjedhur, përgatiste zbulimin e Urtisë së mishëruar. Por "këtu është një më i madh se Salomoni" (Mt 12,42).

LIBRI I JOBIT

Kryevepra letrare e rrymës së urtisë është libri i Jobit. Ai fillon me një tregim në prozë. Ishte nje herë një shërbëtor i madh i Zotit që quhej Job, që jetonte i pasur dhe i lumtur. Zoti i lejoi Djallit që ta tundonte për të parë nëse kishte mbetur besnik në fatin e tij të keq. I ndëshkuar përpara në të mirat dhe në fëmijët, Jobi pranon që Zoti t'ia rimarrë atë që i kishte dhuruar. I prekur në mishin e tij nga një sëmundje e vështirë dhe e dhimbshme, Jobi mbetej i nënshtruar dhe refuzon gruan që i këshilloi të mallkonte Zotin. Atëherë, tre miqtë e tij, Elifaz, Bildad dhe Sofar, vijnë për të qarë me të (1–2). Pas kësaj hyrjeje, hapet një dialog i madh poetik, që përbën trupin e librit. Përpara bëhet fjalë për një bashkëbisedim mes katër vetëve: në tre cikle diskutimesh (3–14; 15–21; 22–27). Jobi dhe miqtë e tij ballafaqojnë idetë e tyre të drejtësisë hyjnore; vazhdimësia e idesë ndjek një linjë mjaft të lirë; për më tepër është një projektim drite gjithmonë e më e thellë mbi parimet e vendosura që në fillim. Elifazi flet me maturinë që mosha i frymëzon, por edhe me rreptësinë që mund të japë një eksperiencë të gjatë të njërëzimit. Sofar ndjek shtysat e moshës së tij të re. Bildad është një plotkuptimtë që qëndron mbi një vijë të mesme. Por gjithë të tre mbrojnë idenë tradicionale të shpërblimit tokësor: nësë Jobi vuan, do të thotë që ka mëkatuar; po edhe nëse mund të duket i drejtë në sytë e tij, jo kështu shfaqet para syve të Zotit. Përballë pretekseteve të pafajshmërisë të Jobit, ata nuk bëjnë tjetër veçse të acarohen në qëndrimin e tyre. Konsiderimeve të tyre teorike, Jobi kundërvë eksperiencën e tij të dhimbshme dhe padrejtësitë me të cilat bota është plot. Iu kthehet në mënyrë të palodhshme dhe në mënyrë të palodhshme përplaset me misterin e një Zoti të drejtë që mundon të drejtin. Nuk bën një hap përpara, lufton natën. Në shqetësimin e tij moral, britma e rebelimit alternohet me shprehje nënshtrimi, si kriza dhe pushime frymëmarrjeje ndërrohen në vuajtjen e tij fizike. Kjo lëvizje e alternuar mbërrin dy maja: puna e fesë të k 19 dhe premtimi final të pafajësisë në k 31. Në këtë pikë ndërhyn një përsonazh i ri, Eliu, që kundërshton qoftë Jobin si edhe miqtë e tij, dhe me një gojëtari të rrjedhshme (32-37), tenton të justifikojë sjelljen e

Zotit. Ndërpritet nga vetë JHWH që, "në mes të uraganit" pra në skenarin e manifestimive më antike, i përgjigjet Jobit. Për më tepër refuzon t'i japë përgjigje, sepse njeriu nuk ka të drejtë të vë nën hetim Zotin, pafundësisht i urtë dhe i gjithëpushtetshëm; dhe Jobi pranon që ka folur si një i paditur (38,1–42,6). Libri mbyllet me një epilog në prozë: JHWH qorton tre bashkëbiseduesit e Jobit dhe i rijep këtij të fundit bijtë dhe bijat dhe të mirat e dyfishta (42,7-17).

Përsonazhi kyesor i dramës, Jobi, është një hero i kohëve të lashta (Ez 14,14.20); mendohej se kishte jetuar në epokën patriarkale, në kufinjtë mes Arabisë dhe vendeve të Edomit, krahinë e famshme për të urtët e saj (Jer 49,7; Bar 3,22-23; Abd 8) dhe prej së cilës vijnë edhe tre miqtë. Tradita e konsideronte një të drejtë të madh (krh. Ez 14), i mbetur besnik Zotit në një provë të jashtëzakoshme. Autori ka përdorur këtë histori antike për të përshtatur librin e tij dhe, pavarësisht nga ndyshimi i stilit dhe i tonit, dialogu në poezi nuk mund të kishte ekzistuar i ndarë nga prologu dhe epilogu në prozë.

Edhe në brendësi të të njëjtit dialog, ka qënë diskutuar autenticiteti i disa kalimeve. Poema mbi urtinë (k 28) nuk mund të rrinte në gojën e Jobit: aty shprehet një nocion urtie që nuk është ajo e Jobit, as ajo e miqëve të tij; në të kundërtën, paraqet afërsi me diskutimin e JHWH (38-39). Bëhet fjalë gjithmonë për një prodhim të të njejtit ambient, i ndërtuar në kufijtë e librit. Është e vështirë të thuhet përse ka qënë futur pikërisht në atë pikë, ku paraqitet pa asnjë lidhje me kontekstin. Kanë qënë parashtruar dyshime edhe mbi diksutimet e JHWH (38–41); pra lind pyetja nësë në origjinë i përkisnin poemës: por me dyshime të tilla keqkuptohet i tërë kuptimi i librit. Është pikërisht sepse ato diskutime nuk marrin parasysh diskutimet që i kanë paraprirë, dhe as situatën e veçantë të Jobit, sepse trasferojnë debatin nga pikëpamja njerëzorë në pikëpamjen krejtësisht hyjnore, që i japin problemit zgjidhjen e vetme që autori mund të parashikonte: atë të misterit të vepruarit të Hyjit. Në brendësi të këtij argumenti, disa do të donin të nxirrnin të paktën pasazhin mbi strucin (39,13-18) dhe përshkrimet e gjatë të hipopotamit dhe të leviatanit (40,15–41,26). Nësë pra do të eliminoheshin këto përshkrime të dy kafshëve, nuk do të mbetej gati asgjë nga fjalimi i dytë i JHWH. Sipas disave, në origjinë do të kishte ekzistuar vetëm një fjalim, që më tutje do të ishte pasuruar e i ndarë në dy nga një përgjigje e parë e shkurtër e Jobit (41,3-5). Hipoteza është tërheqëse, por nuk gjendet asnjë argument i vlefshëm në favor të tij dhe çështja

është e një rëndësie dytësore. Në fund, në ciklin e tretë të fjalimit (24-27) vihet re një parregullësi e padiskutushme, që mund të shpjegohet me ndodhi të nevojshme në traditë e dorëshkrimeve ose me modifikime redaktuese. Autenticiteti i fjalimëve te Eliut (32–37) ofron motive më serioze diskutimi. Përsonazhi ndërhyn papritmas, pa e patur prezantuar, dhe JHWH, që e ndërpret, nuk e kunsideron aspak. Fakti paraqitet tepër i çuditshëm për arsyen që Eliu paraprin fjalimet e JHWH: gati gati lë përshtypjen që dëshiron t'i plotësojë. Nga ana tjetër, përsërit kotësisht sa është thënë nga miqtë e tij. Dhe në fund, fjalori dhe stili janë të ndryshëm, me aramaizmat shumë më të shpeshtë. Duket se këta kapituj i janë shtuar librit, nga një autor i ndryshëm: edhe ata sjellin një kontribut doktrinal.

Autori i librit të Jobit na është njohur vetëm nga kryëvepra e tij. Nga ajo mund të vihet re që bëhej fjalë sigurisht për një izraelit, i ushqyer nga veprat e profetëve dhe mësimet e të urtëve. Ndoshta jetonte në Palestinë, por duhet të ketë udhëtuar ose qëndruar jashtë, kryesisht në Egjipt. Mbi datën e jetës së tij mund të formulojmë vetëm hipoteza. Toni patriarkal i tregimit në prozë ka bërë të mendojnë antikët që ishte, si Zanafilla, vepër e Moisiut. Por argument sido që të gjykohet, do të vlente vetëm për ambietimin e poemës; një ton i tillë mund të shpjegohet thjesht edhe si trashëgimi i traditës ose si imitim letrar. Data e librit është pas Jeremisë dhe Ezekielit, me të cilët paraqet kontakte shprehjeje dhe mendimi; gjuha është thellësisht e ngjyrosur me aramaizëm. Kjo na bën të zbresim në post-mërgim, në momentin në të cilin shqetësimi për fatin e shtetit ia lë vendin shqetësimit për fatin e individit. Data që gjen konsensus më të mëdha por pa motive të forta, është fillimi i shek V para Kr. Autori e konsideron rastin e një të drejti që vuan. Për doktrinën e asaj kohe të shpërblimit tokësor, një rast i ngjashëm do të përfaqësonte një paradoks të pamundur: në fakt njeriu merr këtu mbi tokë shpërblimin ose ndëshkimin e veprave të tija. Në planin kolektiv ky rregull është qartësisht i propozuar nga tekstet e mëdha të Lp 28 e Lev 26; Libri i Gjyqtarëve dhe ata të Mbretërve tregojnë se si një parim i tillë i aplikohet rrjedhës së historisë, dhe predikimi profetik vazhdimësisht e nënkupton. Nocioni i përgjegjësisë individuale, që ishte tashmë i pranishëm në mënyrë të fshehur dhe ndonjëherë i shprehur drejtpërdrejt (Lp 24,16; Jer 31,29-30; 2Mbr 14,6), paraqitet në mënyrë të qartë në Ez 18. Por pastaj edhe vetë Ezekieli pohon shpërblimin tokësor dhe pëson kështu mohimin zhurmëmadh të fakteve. Në një perspektivë solidariteti mund të

pranohet që, për shkak të mbizotërimit të mëkateve kolektive, të drejtët të ndëshkohen së bashku më të këqinjtë. Por nëse secili duhet të trajtohet sipas sjelljes së tij përsonale, si është e mundur që i drejti të vuajë? Prapësepsrapë ekzistojnë të drejtë që vuajnë çnjerëzisht, si Jobi. Lexuesi di, nga hyrja, që të këqijat e tija vijnë nga Djalli dhe jo nga Zoti, dhe që janë një provë e besnikërisë së Tij. Por Jobi nuk e di, dhe as miqtë e tij. Këta vënë përpara përgjigje tradicionale, lumturia e keqbërësve zgjatë pak (krh. Ps 37; 73); fatkeqësia e të drejtit vë në provë virtytin e tij (krh. Zan 22,12); ose, dënimi ndëshkon gabimet e bëra nga injoranca ose dobësia (krh. Ps 19,13; 25,7). Kjo, derisa ata t'i besojnë pafajësisë relative të Jobit; por klithmat dhimbjeje dhe shpërthime e tij kundër Zotit çuan miqtë e tij që ta njihnin në Jobin një gjendje padrejtësie shumë më të thellë: të këqijat që bëjnë të vuajnë Jobin nuk mund të shpjegohen përveçse si një ndëshkim i mëkateve të rënda. Fjalimet e Eliut thellojnë këto zgjidhje: nëse Zoti bën të vuajë ata që dukeshin të drejtë, është për t'iu shlyer mëkatet e lëshimit ose fajet të panjohura; ose – dhe është kontributi më origjinal i këtyre kapitujve – e bën për të parandaluar faje më të rënda dhe për të shëruar mëkatin e krenarisë. Por Eliu, po ashtu si edhe tre miqtë edhe pse me një ngurtësi më të vogël, ruan lidhjen mes vuajtjes dhe mëkatit përsonal.

Kundër kësaj ndërlidhjeje të fortë, Jobi ngrihet me gjithë forcën e tij të pafajshme, por nuk mohon shpërblimin tokësor, përkundrazi e pret, dhe Zoti në fund do t'ia japë, në epilog. Por për atë është një skandal që ky shpërblim i refuzohet në të tashmen, dhe kot e kërkon kuptimin e provës së tij. Jobi lufton në mënyrë të dëshpëruar për të rigjetur Hyjin që fshihet ndërsa ai vazhdon të besojë në mirësinë e Tij. Dhe kur Zoti ndërhyn, ndërhyn për të zbuluar trashendencën e qënies së tij dhe planeve të tij dhe për ta bërë Jobin të hështë.

Është ky mesazhi religjioz i librit: njeriu duhet të këmbëngulë në fe edhe kur shpirti i tij nuk fiton asnjë zbutje. Në këtë fazë të zbulimit, autori i librit të Jobit nuk mund të shkojë më tutje. Për të ndriçuar misterin e vuajtjes së pafajshme, nevojitej pritja e sigurisë së shpërblimit në jetën tjetër dhe njohjen e vlerës së vuajtjes së njerëzve të bashkuar me mundimin e Krishtit. Pyetjes pikëlluese të Jobit do t'i përgjigjen dy tekste të shën Palit: «vuajtjet e tanishme nuk janë të denja të krahasohen me lumturinë e ardhshme që do të zbulohet në ne» (Rm 8,18) dhe «vetë u gëzohem vuajtjeve të mia për të mirën tuaj dhe plotësoj në trupin tim çka u mungon mundimeve të Krishtit për Trupin e tij Kishën» (Kol 1,24).

Libri i Jobit

I. PARATHËNIE

Satani e vë në provë Jobin

1 [1]Na ishte dikur në tokën Hus një burrë që quhej Job. Ishte njeri i patëmeta dhe i drejtë, i cili e kishte frikë Hyjin dhe i shmangej të së keqes. [2]I kishin lindur shtatë djem e tri vajza. [3]Kishte shtatë mijë dele, tri mijë deve, pesëqind pendë qe, pesëqind gomare dhe shumë shërbëtorë. Ishte ky njeri shumë i madh ndër të gjthë njerëzit e Lindjes.

Dal 14,14+

Zan 12,16; 13,2; 26,14

[4]Bijtë e tij e kishin doke të shkonin me radhë në gostitje te njëri tjetri dhe çonin e i thirrnin edhe tri motrat për të ngrënë e për të pirë me ta. [5]Si kalonin ditët e gostive, Jobi i thërriste të vinin tek ai për t'i pastruar. Ngritej heret në mëngjes dhe për secilin kushtonte fli shkrumbimi. Sepse i thoshte mendja: «Ndoshta mund të kenë mëkatuar bijtë e mi dhe e kanë mallkuar Hyjin në zemrat e veta». Jobi vepronte kështu çdo herë.

1Sam 16,5

[6]E një ditë, Bijtë e Hyjit shkuan për t'u paraqitur te Zoti. Bashkë me ta qe edhe Satani. [7]Zoti e pyeti Satanin: «Nga po vjen?». Ky i përgjigji:

Zan 6,1+; 1Mbr 22,19-23 Zan 3,1+; Zak3,1-2; Lk 22,31

k 1 Autori i ka rezervuar këtij tregimi në prozë karakterin e një tregimi popullor.

1,1 *Hus*: ndoshta në jug të Edomit (krh. Zan 36,28; Vaj 4,21).

1,3 *njerëzit e Lindjes*: kjo shprehje tregon ata që banonin në lindje të Palestinës, dhe në veçanti ata të vendeve të Edomit dhe të Arabisë (krh. Nr 24,21+).

1,5 *për t'i pastruar*: fj.fj.: "për t'i shenjtëruar". Bëhet fjalë për rite që lironin nga ata ndyrësira që pengojnë pjesëmarrjen në aktet e kultit (krh. Lev 11,1+) – *mallkuar*: TM ka: "bekuar". I njëjti në 1,11 dhe 2,5.9. Folja fillestare "mallkim", "blasfemim" ka qenë zëvendësuar për të evituar praninë e një termi më të keq pranë emrit të Hyjit.

1,6 Për sa i përket "*Bijtë e Hyjit*", krh. 2,1; 38,7; Zan 6,1-4; Ps 29,1; 82,1; 89,7. Bëhet fjalë për qenie që e tejkalojnë njeriun, që formojnë gjyqin e Hyjit dhe këshillin e tij. Identifikohen me ëngjejt (LXX përkthen : "engjëjt e Hyjit"; krh. Tob 5,4+). – *për t'u paraqitur te Zoti*: Hyji pranon dhe mirëpret në ditë të caktuara siç bën një mbret. *Satani*: sipas etimologjisë hebraike, tregon "kundërshtarin" (krh. 2Sam 19,23; 1Mbr 5,18; 11,14.23.25) ose "paditësin" (Ps 109,6); edhe pse këtu roli i tij është i një spiuni. Bëhet fjalë për një figurë të dyshimtë ndryshe nga bijtë e Hyjit, dyshues për sa i përket njeriut, pret me padurim t'a zëjë në gabim, i aftë të lëshojë mbi të cdo të keqe madje edhe t'a shtyjë drejt së keqes (krh. edhe 1Kro 21,1+). Edhe pse nuk i kundërvihet Hyjit me qëllim e vë në dyshim veprën e tij në krijimin e njeriut. Pas Satanit cinik, i përshkruar me ironi të fortë dhe keqdashëse, shfaqet imazhi i një qenie pesimiste, që zemrohet me njeriun sepse ka arsye që të jetë ziliqar. Por teksti nuk i thellon motivet e veprimit të tij. Për të gjitha këto aspekte, mund t'i afrohet përshkrimeve ose figurimeve të tjera të shpirtit të së keqës, në veçanti gjarpërit të Zan 3, ku përfundimisht është i njëjti i (krh. Ur 2,24; Zb 12,9; 20,2) që mishëron fuqinë djallëzore (krh. Lk 10,18).

«E mora dheun në sy dhe e përshkova skaj më skaj». 8Zoti e pyeti: «A
mos e pe kund Jobin, shërbëtorin tim? S'e ka shoqin mbi tokë: njeri i
patëmeta dhe i drejtë, që e ka frikë Hyjin dhe i shmanget të së keqes».
9Por Satani i përgjigji Hyjit: «Pse a thua Jobi e dron Hyjin pa interes?
10Pse a nuk e ke rrethuar me gardh atë, shtëpinë e tij e gjithçka është
e tija? Pse a nuk ia ke bekuar çdo ndërmarrje të tij dhe kështu u
rrit mbi tokë pasuria e tij. 11Por sprovo e shtrije njëherë pakësa dorën
tënde e preke në gjithçka ka, pale a nuk do të mallkojë në fytyrë!».
12Hyji i përgjigji Satanit: «Mirë, pra! Gjithçka është në dorën tënde:
por ruaju se vë dorë në të». Satani u largua nga prania e Zotit.

13Një ditë, kur bijtë e Jobit po hanin e po pinin verë në shtëpinë
e vëllait të vet të madh, 14ia behi lajmëtari te Jobi e i tha: «Qetë po
1Mbr 10,1+ lëronin e gomaret po kullotnin afër tyre, 15kur qe, papritmas u sulën
sabenjtë, rrëmbyen qe e gomare, shërbëtorët i prenë me shpatë dhe
shpëtova vetëm unë që po ta sjell këtë lajm».

16Ndërkohë që ky ende po fliste, erdhi një tjetër e tha: «Zjarri i Hyjit
ra prej qiellit, i dogji delet e i përpiu barinjtë dhe shpëtova vetëm unë
që po ta sjell këtë lajm».

17Po edhe ndërsa ky ende po fliste, ia behi një tjetër e tha: «Kaldenjtë
u ndanë në tri çeta, i sulmuan devet, i rrëmbyen ato, i prenë barinjtë
me shpatë dhe shpëtova vetëm unë që po ta sjell këtë lajm».

18Ende ky po fliste, kur qe, një tjetër hyri e tha: «Ndërsa djemtë e
tu e vajzat e tua po hanin bukë e po pinin verë në shtëpinë e vëllait të
vet të parëlindur, 19u sul një stuhi papritmas tejet e fortë nga ana e
shkretëtirës dhe i tundi katër këndet e shtëpisë. Shtëpia ra, i shtrydhi
fëmijët e tu e mbetën vdekur, e shpëtova vetëm unë që po ta sjell këtë
lajm të zi».

20Atëherë Jobi u çua në këmbë, i shqeu petkat e veta, e rroi kryet, ra
me fytyrë për dhe në adhurim 21dhe tha:

Zan 2,7; 3,19;
Ps 139,15; Ksh 5,14;
Sir 40,1
Ksh 5,18; Sir 11,14

«Lakuriq dola nga kraharori i nënës
e lakuriq do të kthehem atje.
Zoti i ka dhënë e Zoti i ka marrë;
si ka dashur Zoti, ashtu u bë:
qoftë bekur Emri i Zotit!».

22Në të gjitha këto fatkeqësi Jobi nuk mëkatoi dhe s'e tha me gojën
e vet asnjë marrëzirë kundër Hyjit.

1,15 *Sabenjtë*: Sabenjtë e Kaldenjtë (rr 17) flitet këtu për fise nomadësh cuba.

1,16 *Zjarri i Hyjit*: rrufeja (krh. 2Mbr 1,10.12.14).

1,20 *i shqeu petkat e veta*; *e rroi kryet*: këto dy gjeste, shenjë dhimbjeje ose vajtimi, përsëriten shpesh herë ne Biblën. Krh. për sa i përket gjestit të parë, Zan 37,34; Joz 7,6; Jer 7,29; 48,37; Ez 7,16; Esd 9,3; etj.

1,21 *dola ... do të kthehem*: toka nënë krh. me barkun amëror.

2 [1]Një ditë tjetër, kur Bijtë e Hyjit shkuan të paraqiten para Zotit, 1,6+
shkoi me ta edhe Satani për t'u paraqitur te ai. [2]Zoti iu drejtua
Satanit: «Nga po vjen?». Satani i përgjigji: «E mora dheun në sy
dhe e përshkova skaj më skaj». [3]Atëherë Zoti i tha Satanit: «A mos e pe
kund shërbëtorin tim Jobin? S'e ka shoqin mbi tokë: njeri i patëmetë
e i drejtë, që e ka frikë Hyjin i shmanget të së keqes dhe që e ruan
patëmetësinë e vet. Ti më nguce më kot kundër tij për ta dëmtuar».
[4]Satani i përgjigji Hyjit: «Lëkura për lëkurë! Njeriu jep gjithçka ka për
jetën e vet! [5]Por, sprovo e shtrije dorën tënde në ashtin e në mishin e
tij e do shihësh si do të mallkojë në fytyrë!». [6]Këndej Zoti i tha Satanit:
«Qe, në dorën tënde e ke, por jetën ruaja!».

[7]Satani u largua nga prania e Zotit. Satani e goditi Jobin me çibanë
të këqij që nga shputat e këmbëve e deri në majë të kresë. [8]Jobi mori
një tjegull për t'u kruar dhe shkoi e u ul në grumbullin e plehërave.
[9]Atëherë e shoqja i tha: «Po a ende po qëndron në patëmetësinë Tob 2,14+; 2Mbr 6,33
tënde? Mallkoje Hyjin dhe vdis!». [10]Jobi i përgjigji: «Po flet si një
grua marroqe. Nëse nga dora e Hyjit i pranojmë të mirat, pse s'do t'i
pranojmë të këqijat?».

Në të gjitha këto të këqija Jobi me buzët e veta nuk mëkatoi.

[11]Ndërkaq tre miq të Jobit morën vesh për të gjitha këto të këqija
që i kishin ndodhur Jobit dhe secili erdhi nga vendi i vet: Elifaz
Temaniti, Baldad Suhiti dhe Sofar Naamatiti. Ishin marrë vesh ndër
vete të shkonin së bashku për ta parë e për ta ngushëlluar. [12]Prej së
largu ia lëshuan sytë, por nuk e njohën. Atëherë ia plasën vajit me zë Is 52,14
të lartë, i shqyen petkat, dhe hodhën pluhur në ajër mbi kokat e veta.

2,1 *shkoi me ta edhe Satani për t'iu paraqitur...*: "për t'iu paraqitur Zotit" (mungon në 1,6) është shtesë e TM; BJ me LXX nuk e vë.

2,4 *Lëkura për lëkurë*: fjalë e urtë popullore, që kuptohet nëpërmjet frazës vijuese. Duke luajtur mbi fjalën "lëkurë", që mund të tregojë veshje lëkure (Zan 3,21; 27,16) ose lëkurën, një fjalë e tillë duket sikur tregon që njeriu pranon gradualisht të zhvishet nga ato që mban veshur ose nga ajo që zotëron, sesa të preket në lëkurën e vet. Por kur preket në qenien e tij fizike ose individuale, zbulon natyrën e tij të vërtetë. Përkthimi "lëkurë për lëkurë" mund të ketë edhe këtë domethënie, që njeriu është i gatshëm për të sakrifikuar lëkurën e të tjerëve për të shpëtuar të tijën.

2,7 *çiban të këqinj*: termi që në të vërtetë tregon një pezmatim ose një puçërr të qelbësuar është i aplikuar në një hap tjetër: në plagën e gjashtë të Egjiptit (Dal 9,9-11), i një të keqeje endemike në Egjipt (Lp 28,27) sëmundjes së Ezekisë (2Mbr 20,7) ose ndoshta fillimit të përhapjes së gërbulës (Lev 13,18-23). Këtu flitet për një të keqe degjeneruese, e përhapur në të gjithë trupin, si në Lp 28,35, por e vështirë për ta identifikuar me sakësi. Kjo e keqe e bën Jobin të papastër, tamam si gërbula, për këtë shkon dhe ulet "në grumbullin e plehërave" (rr 8), d.m.th. atje ku hidheshin mbeturinat, larg fshatit.

2,11 *temaniti ... Suhiti ... Naamaniti;* Këto tri lokalitete gjenden në krahinën e Idumesë dhe të Arabisë. Edomi dhe "lindja" (krh. 1,3+) konsideroheshin në Izrael sikur toka e urtisë (1Mbr 5,10-11; 10,1-3; Fu 30,1; Jer 49,7; Ab 8; Bar 3,22-23).

2,12 *hodhën pluhur në ajër mbi kokat e veta*: BJ me LXX përkthen: "hodhi pluhur mbi kokën e tij"; rit pendese e mbi të gjitha vajtimi (krh. Jos 7,6; 2Sam 13,19; Ez 27,30). Tre miqtë e konsiderojnë Jobin tashmë të

13Atëherë u ulën për tokë afër tij dhe ashtu qëndruan për shtatë ditë
e shtatë net. Asnjëri s'mundi t'ia thotë asnjë fjalë, sepse e panë se
dhimba e tij ishte tepër e madhe.

II. DIALOGU

1. CIKLI I PARË I BISEDIMEVE

Jer 20,14-18

Jobi e mallkon ditën e lindjes së vet

3 1Dikur Jobi e hapi gojën dhe e mallkoi ditën e lindjes së vet.
2Foli e tha:

Sir 23,14; Mt 26,24

3U shoftë dita kur unë leva
edhe nata kur u tha:
«Një njeri sonte u ngjiz!».
4Ajo ditë errësirë u bëftë,
nga lart Hyji mos e paftë,
drita e diellit mos e ndrittë!
5E errësoftë muzgu dhe hija e vdekjes,
errësira mbi të mbretëroftë,
me hidhërim ajo u mbuloftë!
6Humnera e errtë atë natë e marrtë,
ndër ditë të vitit mos u njehtë,
as ndër muaj mos u numëroftë!
7Ajo natë mbettë qyqevetëm,
kurrëfarë lavdi për të mos u thëntë!
8E mallkoftë kush e mallkon ditën,
kush është i zoti ta zgjojë Lugatin!

vdekur. – TM shton: "drejt qiellit", glosë e hequr nga LXX, ndoshta e sugjeruar nga Dal 9,8.10, që e shndërron gjestin në shenjë indenjimi, ku qielli thirret si dëshmitar për të marrë hakmarrjen e tij ose për t'u mbrojtur nga ai (krh. Vap 22,23).

3,3 Dy mallkime paralele: ai i ditës së lindjes dhe ai i natës së ngjizjes.

3,5 *hija e vdekjes*: TM ka *salmawet*; BJ supozon: *salmût*, "hija e dendur". – me hidhërim...: *kimrîrê yôm* TM; BJ supozon: "një eklips", *kamrîr yôm* dhe përkthen: "që një ekplis e bëftë pre të tijën".

3,6 Në fillim të rr BJ parashton: "Po" ("Ja") që BC lë në rr 7. – *atë natë*: me TM; BJ eliminon "atë natë", sepse e konsideron ndotje të rr 7. –*u njehtë*: me sir. e Vulg.; TM ka: "gëzoftë".

3,7 Krh. rr 6.

3,8 *kush e mallkoftë ditën*: qoftë armiqtë e dritës, ata që veprojnë në errësirë (krh. 24,13v; 38,15), qoftë ata që, si Jobi, mallkojnë ditën e lindjes së tyre; ose edhe, më mirë, magjistarët ose ata që hidhnin fatin, të aftë sikur besohej, të shndërronin, me fallet dhe mallkimet e tyre, ditët e bardha në ditë të mbrapshta, ose të tërhiqnin eklipsat, kur "Leviatan" gëlltiste përkohësisht diellin. – *Lugatin* ose *Leviatanin*: dragoi, gjarpëri arratisës (krh. 26,13; 40,25+; Is 27,1; 51,9; Am 9,3; Ps 74,14; 104,26), ka qenë në mitologjinë

[9]U errësofshin yjet e mugut të saj;
e prittë dritën e mos i daltë,
mos i paftë qerpikët e agimit,
[10]që s'ma mbylli kraharorin e nënës
të mos shikoja me sytë e mi dhimbat!
[11]Përse s'vdiqa brenda në krahëror? 10,18-19
Përse s'vdiqa posa linda?
[12]Përse më mori nëna në prehër?
Përse mëkuar qeshë nga gjinjtë?
[13]Tani vetë në gjumë do të pushoja,
i qetë do të flija në gjumë të përhershëm
[14]me mbretër e princa të dheut Is 14,9-11;
që në shkreti ndërtojnë varreza, Ez 32,18-32
[15]o me princa me ar të pasur,
me argjend që i mbushin shtëpitë.
[16]Nuk do të isha si deshtaku, Ksh 6,3
si i ngjizuri që dritë s'pa.
[17]Atje poshtë s'çojnë krye mëkatarët,
Atje poshtë pushim gjejnë të këputurit.
[18]Skllevërit atje në paqe prehen,
strumbullari i rojës s'i nguc.
[19]Atje është i vogli e i madhi;
skllavi është i lirë nga i zoti.
[20]Pse i mjeri të dalë në dritë?
Pse shpirtathti a pak të jetojë?
[21]Kush pret vdekjen e s'i vjen, /Zb 9,6
që e kërkon më shumë se arin,
[22]që me shpirt vdekjes i gëzohet,
që në varrezë e pret gëzimin?

fenikase një përbindësh i kaosit fillestar (krh. 7,12+); imagjinata popullore e ka druajtur gjithmonë zgjimin e tij, që mund të shkaktohej si pasojë i një mallkimi efikas kundër rrethanave ekzistuese. Dragoi i Zb 12,3, që personifikon rezistencën e fuqisë të së keqes kundrejt Hyjit, përvetëson disa karakteristika të këtij gjarpri përshtjellues.

3,14 *ndërtojnë varreza*: fj.fj.: "që ndërtojnë rrënoja (*horabôt)*". Shprehja ndoshta tregon (sipas Is 58,12; 61,4) "të ndërtosh rrënoja": mbretërit e Babilonisë dhe të Asirisë krenoheshin shpesh sepse bënin këtë. Por përemri "për" vete, bën të mendojë që bëhet fjalë për ndërtim varrezash të ndërtuara në lashtësi në vende të shkreta ose të vetmuara. Në veçanti është rasti i Egjiptit. Ndoshta fjala *horabôt* përdorej për të treguar "mastabe" ose piramidat.

3,15 *shtëpitë*: BJ përkthen: "varrezat e tyre", fj.fj.: "shtëpitë e tyre", d.m.th. "shtëpitë" e tyre " të përhershme" (krh. Ksh 12,5) ose banesat e vdekura (krh. edhe Ps 49,12). Në të vërtetë gërmimet arkeologjike (në veçanti në Ur dhe në Egjipt) kanë zbuluar pasuritë që gjendeshin të depozituara në varret e mbretërve ose të princave.

3,17 *Atje*: në *shëôl* (krh. Nr 16,33+).

3,22 *i gëzohet*: BJ përkthen: "përpara një grumbulli dheu", *gal* ose *golel,* hamend.; TM ka: "(deri në) hare", *gîl*.

19,8; Fu 4,18-19; Is 26,7
23 Njeriu që nuk ka rrugëdalje,
të cilit Zoti ia zë shtigjet.
Ps 42,4
24 Për ushqim kam gjëmët e mia,
ujë vërshimi klithma ime.
Fu 10,24
25 Çka unë droja, ajo më gjeti,
ç'kisha frikë shi ajo më ndodhi.
26 S'kam qetësi as paqe në jetë,
dhembjet më mbysin, s'më lanë pushim!

Besimi në Hyjin

4 1 Atëherë foli Elifaz Temaniti e tha:

2 Nëse provojmë tani të të flasim,
a thua rëndë ke për ta pasur?
Por kush mund ta zërë vend fjalën?
3 Se sa njerëzit ti i ke mësuar!
Sa duar të lodhura ke forcuar!
4 Me fjalë të tua sa të mekur përtërire,
sa gjunjë të lodhur në fuqi i forcove!
Fu 24,10
5 Tash që ty prova të ka gjetur
të lëshon zemra...
e kur ty të takoi të vuajsh
je habitur, s'di të qëndrosh.
6 Përshpirtnia bor besimin,
pafajësia ta humbi shpresën?!
Ps 37,25; Fu 12,21; Sir 2,10; 2Pjt 2,9
7 Mendo të lutem: I pafajshmi kur mbaroi?
Të drejtët kur u asgjësuan?
Fu 22,8; Sir 7,3
8 Sa unë pashë: Kush lëron të keqen,
në mbjelltë mjerim atë dhe korr.
9 Në frymë të Hyjit ata sosën,
nga felgrimi i tij mbarojnë.
Fu 28,15; Ps 17,12; 22,14.22
10 Ulërima e luanit edhe britma e luaneshës
u thërmuan, copë u bënë
dhëmbët këlyshëve të luanëve.
11 Cof luani pse s'gjen pre,

k 4 Kjo përgjigje e Elifazit shpreh doktrinën tradicionale të shpërblimit, duke e bërë edhe më të ashpër: kjo doktrinë është mbi të gjitha një pohim besimi ndaj drejtësisë së provanisë së Hyjit të besëlidhjes. Edhe pse vihet në diskutim efikasiteti i tij në çdo rast, poeti e përmend me shumë respekt.

4,2 *nëse provojmë tani të të flasim*: me TM; BJ me versionet përkthen: "nëse të drejtohet fjala".

shpërndahen zogjtë e luanit!
12 Si rrëshqitas më erdhi fjala,
pëshpëritjen ma ndjeu veshi,
13 në tmerr vegimi që sjell nata,
kur njeriun e pushton gjumi,
14 frikë e tmerr krejtësisht më pushtuan,
deri në eshtra më përshkuan të dridhmet!
15 Një frymë flladi f'tyrës më kaloi,
flokët e kresë m'u çuan përpjetë...
16 Para më doli dikush që s'e njihja,
pamja e tij s' m'u hiqte sysh,
si fllad ere zërin ia dëgjova: 1Mbr 19,12-13
17 «Para Hyjit a ka njeri të drejtë, Ps 143,2; Jb 14,4+; 15,14; 25,4-6
vallë a ka të pastër para Basit të vet?
18 As shërbëtorëve të vet më s'u beson, 15,15-16
kur der në engjëj Ai fajin e gjen.
19 Aq më shumë në banorë kasollash 2Kor 5,1
që themelet i kanë në pluhur!
Ata ndrydhen porsi tenja.
20 Për një ditë birren e zhbihen,
pa vënë re papritmas zhduken.
21 Zjarri u fiket, u mbyllet dera,
vdesin e urtësisë s'ia mbërrijnë».

5 1 Thirr, pra, e shih a të përgjigj kush!
Cilit shenjt do t'i drejtohesh?
2 Vërtet të marrin e mbyt hidhërimi,

4,12 *Si rrëshqitas më erdhi fjala*: BJ përkthen: "pata edhe një vegim rrëshqitas"; fj.fj.: "mua fjala më erdhi rrëshqitas". Flitet për një vegim qiellorë, i shqiptuar nga një personazh misterioz (krh. rr 16), i transmetuar gjatë një gjumi të thellë (*taedemâ,* vetëm këtu në rr 13 dhe në Zan 2,21; 15,12), i aftë për të shkundur fërgëllimet e shenjtit. Kjo mënyrë njohjeje mbinatyrore bie në kundërshtim me karakterin racional të doktrinës së dijetarëve dhe dëshmon një zhvillim, të paktën në disa ambiente. Por vegimi për të cilin flet Elifazi në të vërtetë nuk i përket as përvojës normale të profetëve, që zakonisht e merrnin Fjalën në gjendje vetëdije, as frymëzimit që do ta pretendojë si të vetin Siracidi (24,31-33; 39,6). Është e mundur që të lidhet me ëndrrat ose vegimet të natës (krh. Zak 1,8) me një notë të frikshme e theksuar me stil apokaliptik (krh. Dan 4,2; 5,5-6).

4,18 *shërbëtorëve të vet*: "shërbëtorët e Hyjit" dhe engjëjt janë e njëjta gjë. Nëse këto qenie kaq afër Perëndisë mbeten thelbësisht të dobët, aq më shumë njeriu i prishshëm me natyren e vet trupore.

4,21 *urtësisë s'ia mbërrijnë*: fj.fj.: "dhe jo me urti"; mund të përkthehet edhe: "për mungesë urtësie", ose: edhe nuk është faji i dijes". Por konteksti i pranishëm që këmbëngul mbi dobësinë e njeriut dhe mbi shkurtësinë e ekzistencës së tij, aludon pikërisht për këtë ide që ai nuk ka ose nuk di të gjejë kohën (krh. Ps 90,12) për të fituar dijen, ose që dija e tij është e pafuqishme kundrejt vdekjes.

5,1 *shenjt*: flitet për engjëjt (krh. 15,15 për t'u lexuar sipas 4,18; dhe Zak 14,5; Dan 4,10.14.20; 8,13). Ndërmjetësia

marroqin smira e vret.
3Pashë se i marri thellë lëshon rrënjë,
e mallkova dhe iu shua shtëpia!
4Bijtë e tij s'do të përparojnë,
Ps 127,5 në kuvend të burrave kush s'i mbron.
5Të uriturit ua hanë të korrat,
vetë Hyji ua heq nga goja,
pasurinë ua përpijnë të etshmit.
6Pra prej pluhurit s'del fajësia,
as prej dheut nuk lindin dhembjet.
15,35; Zan 3,17-19 7Por njeriu e pjell të keqen,
si shpiponja që kap lartësinë.
8Sa për mua Zotit do t'iu lutja,
lutjen vet do t'ia drejtoja Hyjit,
=9,10; Sir 43,32 9që punë të mëdha e të pashqyrtueshme,
mrekulli bën të pakufi,
10që me shi tokës ia lag f'tyrën,
që i ujit fshatrat me ujë,
1Sam 2,7-8; Ps 75,7-8 11që në lartësi i ngreh të përvujtit,
që i ngrit të mjerët nga fatkeqësia,
12,23-25 12që të paudhëve ua zhduk synimet,
hi i bën fitmat e tyre,
/1Kor 3,19 13në dredhi të vet dinakët i zë,
ua hedh në ajr të mbrapshtëve shestimet.
Gjn 12,35 14Ditën natë ua bën të errët,
dielli pishë ata nuk shohin,
15Kurse të mjerin e shpëton,
nga shpata e gojës së tyre;

e tyre kujtohet akoma në 33,23-24 (krh. Zak 1,12; Tob 12,12). Pyetja e Elifazit është e formuluar në ton ironik: nëse edhe vetë engjejt janë të gjykuar nga Hyji, nuk ia vlen të kesh mbështetjen e tyre kundër Hyjit. Por vetë pyetja supozon pikërisht zakonin për t'iu drejtuar ndërmjtësuesve të tillë, zakon që mund të ketë rrënja të lashta politeiste: hyji i një individi ndërhynte në mbledhjen e hyjnive për të mbrojtur "klientin" e vet.

5,4 *në kuvend*: BJ përkthen: "tek porta", porta kryesore e qytetit, vendi i mbledhjeve dhe i drejtësisë.

5,5 *vetë Hyji ua heq nga goja*: "hyji" *'El*, hamend.; TM ka parafjalën *'el*, "drejt"; "nga dhëmbët e tyre", domëthënie e mundshme e fjalës hebr. *Sinnim*, që do të thotë zakonisht "ferr".

5,7 *e pjell*: *yôlîd*, hamend.; BJ: "ka lindur për të vuajtur", me TM që ka: "ka lindur", *yûllad*. – *shqiponja*: TM ka: "bijtë e Reshef". *Reshef* është hyji i bubullimave dhe i vetëtimave.

5,8 pas pyetjes së tij ironike (krh. 5,1+), Elifazi kërkon t'u kundërvëjë, atyre që u drejtohen engjëjve, cilido që si ai nuk druajnë t'i drejtohen drejtperdrejt Hyjit. Me këtë ai kërkon t'a ndreqë qëndrimin e tij përballë Hyjit dhe të sillet më me shumë ndershmëri kundrejt atij.

5,15 *të mjerin e shpëton*: BJ përkthen: "heq nga goja e tyre njeriun e dështuar dhe të mjerin nga duart e të fuqishmit"; *mohrab*, hamend.; TM ka: "nga shpata" (*mehereb*).

5,17 Të këqijat e Jobit janë një

skamnorin nga dhunëtari.
16 Ai është shpresa e të vobekëtit,
mbrapshtia do ta qepë gojën!
17 Lum njeriu që e qorton Hyji! Fu 3,11-12+
Qortimin pranoja të Lumit! Zan 17,1+
18 Plagos po, por dhe shëron,
godet po, por edhe shëron! Lp 32,39; Oz 6,1
19 Nga gjashtë të këqija do të shpëtojë,
kurse e shtata nuk do të prekë!
20 Në uri do të të shpëtojë nga vdekja, Ps 33,19; Jer 39,18
edhe në luftë nga tehu i shpatës.
21 Do të të fshehë nga e keqja e gjuhës Ps 12,3-5; 31,21; 91
e prej cubash s'do të kesh frikë.
22 Në shkretim dhe uri do të qeshësh,
egërsirat s'do t'i druash.
23 Me gurët e arës do të gjejsh marrëveshje, 2Mbr 3,19.25; Is 5,2
me egërsira do të jesh në paqe. Is 11,6-8; Oz 2,20
24 Do të jetë në paqe tenda jote Lp 28,4.11
kur në banesën tënde të kthehesh,
nuk do të ndodhë asnjë e papritur.
25 Do të shikosh si fara të shtohet,
djemtë e tu si bari i tokës!
26 Në varr do të hysh pas jetës fatlume
porsi gruri kur mirë piqet.
27 Është e vërtetë që s'e lot topi:
dëgjo pra, për të mirën tënde!

Njeriu i ndrydhur nga vështirësia njeh vetëm mjerimin e vet

6 1 Jobi e mori fjalën e tha:

2 Po të peshohej sëmundja ime,
mjerimi im të vihej në peshore!

korrigjim, një mësim i dhimbshëm por i shëndetshëm. Të njëjtën gjë ka për të thënë Eliu (33,19vv). – *Të Lumit*: përkthen *Shadday* (e ruajtur nga BJ), emër Hyji i kohës së patriarkëve (krh. Zan 17,1+), i përdorur tek libri i Jobit për një qëllim arkaizmi.

5,19 Elifazi shprehet nëpërmjet "fjalëve të urta numerikë" (krh. Fu 6,16-19; 30,15v)

5,23 *gurët*: për këtë në Palestinë pastrohen tokat e kultivuara (krh. Is 5,2; 2Mbr 3,19.25).

5,26 *jetës fatlume*: fj.fj.: "në forcën" (tënde) (krh. 30,2), d.m.th. "në pjekurinë" (tënde): pa nënvlerësuar një pleqëri të mundueshme, por në kohë të përshtatshme, siç ndodh për korrjen e grurit të pjekur.

[3]Më i rëndë do të ishte se rëra e detit...
prandaj me fjalë edhe e teproj.
7,20; 16,13; Ps 38,3 [4]Shigjetat e të Gjithëpushtetshmit,
thellë në mua, në trup më janë ngulur,
shpirti im helmin ua thith:
Ps 88,17 tmerri i Hyjit lufton kundër meje.
[5]A garrit gomari me grazhd plot?
Përllet, thua, lopa me grazhd plot?
[6]Hahet shujta e amësht, e pakripur
e barishtet e pashije?
[7]Çka oreksi im përbuzte
tani është ushqimi im.
[8]Po, të shkonte në vend kërkesa ime,
7,15 çfarë kërkoj të ma jepte Hyji!
[9]Të donte Hyji të më asgjësonte,
Nr 11,15; 1Mbr 19,4 të shtrinte dorën e të më copëtonte!
[10]Do të kisha së paku ngushëllimin,
do të galdoja në dhimba të mia
Lev 17,1+; Is 6,3+ që Shenjtit mohit s'i rashë!
[11]Ku e kam forcën që të qëndroj?
Ç'e ardhme më pret që i durueshëm të jem?
[12]Forcë shkëmbore është forca ime?
A thua i bronztë është mishi im?
[13]Në çka vetveten mund të mbështes?
Pse a fuqia s'më ka lëshuar?
29,12-13; 31,16-20; 1Gjn 3,17 [14]T'i mohosh mikut ngushëllimin
të Gjithëpushtetshmit frikën flake.
Jer 15,18 [15]Vëllezërit mua në rrenë më lanë
porsi shtratin përroi që shterr:
[16]Ia fryn akulli ujët e turbullt,
shkrihet bora e ai vërshon;

6,6 *barishtet e pashije*: ose lëng burdullaku (bimë); BJ ka: "të bardhin e vezës" sipas një interpretimi të Targum.

6,7 Rrshumë i vështirë, i interpretuar sipas Vulg., bashkon dy gjysmëvargjet në një frazë të vetme. Hamend.: "atë që refuzon të prekë oreksi im, aty gjendet ushqimi im i sëmurë që jam", fj.fj.: "në sëmundjen time", hamend.; TM ka: "si në gjendje sëmundjeje". – Neveria e Jobit kundrejt ushqimit të tij të papastër (simbolik dhe real) shpreh pakënaqësinë e tij kundrejt jetës. Miqtë e tij të ngopur nuk arrijnë për t'a kuptuar.

6,10 *mohit s'i rashë*: duke mos iu rebeluar provanisë hyjnore. – *Shenjtit* këtu tregon JHWH (krh. Is 6,3+; Ab 3,3).

6,13 *fuqia*: BJ përkthen: "ndihmë" me LXX dhe sir.; TM ka: "shkathtësi".

6,14 *T'i mohosh mikut ngushllimin*: hamend.; TM ka: "shkrin" dhe përkthen: "i mohon ngushëllimin të afërmit dhe i flak frikën *Shadday*". – dashamirësia kundrejt të afërmit është shenjë e një besimi të vërtetë.

6,16 Tekst i vështirë. Fj.fj.: "të nxira (ose të turbullta) për shkak të akullit, mbi ta shkrihet bora".

17 mbaron bora përroi shterret,
nga vapa shtrati i thahet!
18 Për shkak të tij lanë turmat rrugën,
shkretinë marrin, humbin jetën.
19 Turma e Temës në të i ngul sytë, Is 21,14
të Sabës udhëtarët në të e vunë shpresën! 1Mbr 10,1+
20 Sharruan sepse shpresuan,
mbërrinë tek ai e i mb'loi mjerimi.
21 Të tillë për mua edhe ju sot jeni,
më patë mjerimin e u kapi frika!
22 A thua ju thashë: «Më ejani në ndihmë, Jer 15,10
më jepni lëmoshë prej kamjes suaj?».
23 Ose: «Më shpëtoni prej dorës së armikut,
prej dorës së të fortit më nxirrni mua?».
24 Më mësoni e do të hesht:
më tregoni nëse kam gabuar!
25 Pse fshiheni nën fjalët të së vërtetës
e asnjëri s'mund të më qortoni?
26 Fjalë ujdisni vetëm për të mposhtur,
i merr era fjalët e të dëshpëruarit.
27 Suleni mbi bonjakun e varfër,
mikun tuaj mundoheni ta shkatërroni.
28 Atëherë ju lutem, kthehuni kah unë,
para jush vet rrena s'do të përdor.
29 Prapa fjalën! Në mua faj nuk ka!
Prapa fjalën: Drejtësia është me mua!
30 Në buzët e mia a mos ka marrëzirë?
Çdo mjerim, vallë, s'shijoi qellza ime?

7 1 Vallë, s'është luftë mbi tokë jeta e njeriut? 14,14; Sir 40,1v
Ditët e tija si ditët e mëditësit?
2 Porsi të skllavit që e dëshiron hijen,
si të mëditësit të varur nga mëditja?
3 Kështu më takuan mua muaj zhgënjimi, Ksh 2,23; Sir 30,17

6,20 *sepse shpresuan*: me sir. dhe Targum që përkthejnë: "kanë shpresuar"; BJ përkthen: "besimi i tyre mbetet i zhgënjyer"; TM ka: "ka shpresuar". – *tek ai*: TM ka: "afër asaj" ose "afër atij"; BJ hamend.: "afër atyre".

6,21 *Të tillë*: *ken*, hamend.; TM ka: "sepse", *kî*. BJ përkthen: «Të tillë jeni ju tani për mua»: "për mua", *li*, hamend.; TM ka: *lo'*, "jo".

6,24 Për pavetëdije ose për injorancë (krh. Lev 4; Nr 15,22-29; Ps 19,13).

7,1 *luftë*: në kuptimin e shërbimit ushtarak (krh. 14,14): luftë dhe angazhim së bashku. LXX: "provë"; Vulg.: *militia*. – mëditësi, i paguar me ditë (Lp 24,15; Mt 20,8), lodhet çdo ditë për të tjerët, nga mëngjesi deri në mbrëmjë. E njëjta gjë vlen për skllavin (Lev 25,39).

net plot dhimba për pjesë më qëlluan!
Lp 28,67 [4]Nëse shkoj të bie pyetem: Kur do të erret?
E përsëri me mëzi e pres mbrëmjen,
plot me dhimba mëzi e pres mugun!
[5]Trupi im qelbësirë e pluhur,
lëkura më shqyhet e më copëtohet.
Is 38,12 [6]Më kaluan ditët më shpejt se druga e vegjëtarit,
u sosën, mbetën pa pe.
Ps 78,39; 89,48 [7]Mos harro: avull është kjo jeta ime,
sytë e mi fat të mirë s'do të shohin.
[8]Sy njeriu më s'do të më shohë:
më ngule syrin e unë sharrova!
Ur 2,1-4 [9]Siç zhduket e kalon reja,
kështu dhe ai që në Nëntokë zbret
më lart s'ngritet!...
[10]Në shtëpi të vet ai më nuk kthehet,
vendi i tij më s'do ta njohë.
[11]Këndej as vetë s'kam pse të hesht,
do të flas me hidhërim të shpirtit,
do të ankohem me zemër të plasur.
3,8+; 9,13; 26,12 [12]Pse a jam det ose përbindësh
që gjithkah më ke vënë kështu në roje?
[13]Nëse mendoj: «Shtrati do të më japë qetësi,
shtrati do të m'i lehtësojë dhembjet»,
[14]do të më tmerrosh, do të më trembësh me ëndrra,
me fantazma do të më tmerrosh.
6,9 [15]Dëshiroj në litar të më shkojë jeta:
vdekur eshtrat do të më pushojnë!
[16]Jam dëshpëruar, s'kam pse të jetoj,

7,4 *kur do të erret*: me TM; BJ me LXX shton: "dita": "kur zbardh dita? Sapo zgjuar: Kur do të arrijë në mbrëmje", *mî yitten 'ereb*, dhe e konsideron të pakuptueshëm *middad 'ereb* të TM.

7,7 I bashkuar me njerëzimin e vuajtur, i dorëzuar vdekjes, Jobi formulon një lutje për t'i kërkuar Hyjit pak çaste paqeje para që të vdiste.

7,9 Sipas opinionit të kohës, që autori duket se e bashkëndan (këtu dhe në 10,21; 14,7-22; 16,22; krh. 2Sam 12,23; Ps 88,11; etj.) është e pamundur për t'u ngjitur nga *Shëöl* (krh. Nr 16,33+).

7,12 Sipas kozmogonisë babiloneze, Temiat (deti), pasi ka kontribuar në lindjen e hyjnive, ka qenë mundur dhe nënshtruar nga njëri prej tyre. Fantazia popullore ose poetike i atribuonte JHWH-ut fitoren, para organizimit të kaosit dhe e paraqiste si ai që akoma mban të nënshtruar detin dhe përbindëshat, të ftuarit e tij (krh. 3,8+; 9,13; 26,12; 40,25v; Ps 65,8; 74,13-14; 77,17; 89,10-11; 93,3-4; 104,7.26; 107,29; 148,7; Is 27,1; 51,9).

7,15 *Dëshiroj në litar të më shkojë jeta*: ndryshe nga Egjiptiani "i lodhur nga jeta", Jobi nuk mendon kurrë për vetëvrasje. Ky është një gjest që në BV shfaqet vetëm në raste të veçanta (krh. 2Sam 17,23+). – *eshtrat*: me TM; BJ ka: "dhimbjet e mia", *'assëmôtay*, hamend., në vend të: "eshtrat e mia", *'assëmôtay*, të TM.

ti më fal: krejt pa vlerë është jeta ime! Ps 144,4
17Ç'është njeriu që ta madhërosh? Ps 8,5; 144,3
Pse ndopak në të e mbështet zemrën?
18Ta shqyrtosh për çdo mëngjes, Ps 139
ta mbash në vërejtje orë e ças?
19Kur prej meje do të shmangësh shikimin?
S'më lë as pështymën ta përpij!
20Nëse mëkatova: ç'të keqe të bëra,
o Shqyrtues i njeriut të gjorë?
Përse më vure në shinjestër
sa që u bëra edhe për vete i rëndë?
21Pse s'i shlyen mëkatet e mia,
fajësinë time pse s'e zhduk?
Do të flija tashmë në pluhur,
po të më kërkoje, më s'do të më gjeje!

Rjedha e papengueshme e drejtësisë së Hyjit

8 1Fjalën mori Baldad Suhiti e tha:

2Po der' kur do të flasësh kështu?
Si stuhi të buçasin fjalët!
3Vallë thua Hyji shtrembëron të drejtën? 34,10-12; Lp 32,4
Lakon të drejtën i Gjithëpushtetshmi?
4Nëse bijtë tu Atij i mëkatuan, 1,19
Ai i lëshoi në dorë të së keqes së tyre.
5Porse ti nëse në mëngjes heret
para Tij i pafajshëm ngritesh
e të Gjithëpushtetshmit i lyp ndihmë
6e i afrohesh i drejtë e i pastër,
menjëherë kah ti do të kthehet,
të drejtit shtëpinë do t'ia përtërijë.

7,17 Autori duket sikur rimerr, me ironi të hidhur, shprehjet e Ps 8. Përkujdesja e Hyjit kundrejt njeriut bëhet këtu mbikqyrje "mbytëse". Për Autorin e Ps 139 ky qëndrim i Hyjit është motiv besimi; ndërsa Jobi ndihet i trajtuar si një armik nga Hyji që e shqyrton. Duke luftuar kundër një konceptimi juridik për sa i përket fesë dhe mëkatit, kërkon me ngurrim Hyjin e mëshirës (rr 21).

7,20 *ç'ka të keqe të bëra*: Hyji nuk mund të preket nga mëkati. – *sa që u bëra …për vete*: me TM; BJ me LXX ka: "të jam bërë".

7,21 Këto fjalë të fundit, të paparashikuara, rikthejnë imazhin e një Hyji i përkulur në mënyrë misterioze mbi njeriun.

8,3 *shtrembëron*: TM përdor të njëjtën foljen (*yĕ'aweth*) edhe në vargun e dytë ("lakon"); BJ me LXX dhe Vulg. ndryshon me "ndërroj".

7Çka ke pasur asgjë do të duket
 në krahasim me çka do të kesh.
Lp 4,32; 32,7; Sir 8,9 8Pyet breznitë që qenë më parë,
 vraje mendjen për sa të thanë të parët.
9Jemi të djeshëm, shumë pak dimë,
14,2 pse si hije janë ditët tona mbi këtë tokë...
10Do të mësojnë dhe ty do të thonë,
 nga zemra kështu do të të tregojnë:
11Papirusi a mos rritet pa lagështi,
 a thua zunkthi pa ujë rritet?
12Gjelbëron e ende pa u nxjerr,
 vyshket para çdo bari tjetër.
Ps 37,1-2 13Të tillë ka jetën kush harron Hyjin,
Fu 10,28 shpresa e të mbrapshtit mbaron shpejt.
14Pe i hollë është shpresa e tij,
27,18 uzdaja e tij rrjetë merimange.
15Nëse mbështetet në të ajo shqyhet,
Mt 7,26-27 nëse kapet në të ajo e lëshon.
16Plot me lëng në diell zhvillohet,
 shatorr gemat në kopsht i lëshon,
17Nëpër shkëmbinj rrënjët i përshkon,
 në qetë të gjallë i fortë jeton.
18Por nëse hiqet nga vendi i tij:
 vendi i thotë: «Askurrë s'të kam parë!».
19Kaq është kënaqa e fatit të tij:
 lëshon vend që të rriten të tjerët.
20Të patëmetin nuk e flak Hyji,
 as të mbrapshtit dorën s'ia ngjet.
21Gazi prapë në buzë do të shpërthejë,
 në gojën tënde brohoria!
Ps 6,11; Fu 14,11 22Kush të urren do ta mb'lojë turpi,
 shtëpia e të mbrapshtëve s'do të qëndrojë.

8,8 *vraje mendjen*: "mendo" (BJ), *bônen*, hamend.; TM ka "forco", *kônen*.

8,10 Tradita e të vjetërve është baza e mësimit të urtisë. Ligji i ndëshkimit të mëkatarëve duket i rreptë si ligji i natyrës (rr 11v).

8,13 *shpresa*: me LXX; TM ka: "shtigjet".

8,17 në: *bên*, hamend.; TM ka: "shtëpia", *bêt*. – *i fortë jeton*: BJ me LXX: "tërhiqte jetën nga shkëmbinjtë"; TM ka: "shihte".

8,19 *kënaqa e fatit të tij*: me TM; BJ hamend.: "ja duke u kalbur në rrugë".

8,21 *prapë*: *'od*, hamend.; TM ka: "deri në", *'ad*.

Drejtësia hyjnore është mbi të drejtën

9 [1]Jobi mori fjalën e tha:

[2]Vërtet e di se ashtu është: 38-42
para Hyjit kush mund të ketë të drejtë?
[3]Nëse me Të do të bëjë rragatje
një në një mijë s'mund t'i përgjigjë!
[4]Në mend i kthjellët e në fuqi i fortë,
e luftoi kush e fitues doli?
[5]I shkul malet e ato s'e dinë, Is 13,10.13; Jl 2,10; 4,15-16
këndej andej me furi i sjell!
[6]Çrregull tokën nga vendi e luan,
tranden të gjithë shtyllakët e saj.
[7]I urdhëron diellit e ai nuk lind, Ps 19,5-7
nën vulë të vet yjet i ndryen. Bar 3,34-35
[8]Pa ndihmë të kujt ai e shtrin qiellin, Ps 104,2;
lirisht ecën mbi valë të detit! Is 40,22; 42,5
[9]Ai krijoi Arushë e Orion, 38,31-32; Am 5,8
Shenjëzat dhe Yjet e Jugut.
[10]Bën punë të mëdha e të pashqyertueshme, =5,9
mrekulli që s'mund të numërohen!
[11]Vjen tek unë e nuk e shoh, 23,8-9
Më bie përbri e s'e hetoj.
[12]Nëse rrëmben, kush e pengon?
Kush t'i thotë: «Ç'po bën?' guxon?».
[13]Hyji dalë s'tërheq zemërimin:
struken ndihmësit e Rahabit! Ps 89,11

9,6 Toka mbështetet mbi "shtylla", që Hyji i "lëkund" kur ka tërmete (38,6; Ps 75,4; 104,5; 1Sam 2,8;). Rr 5-7 rimarrin imazhet e eskatologjisë së kohës (krh. Am 8,9+).

9,7 *nën vulë*: për t'i ndaluar ata që të dalin e të ndriçojnë. Bar 3,34 përmend në radhë të kundërt.

9,8 Duke nisur nga fenomenet natyrore aktuale, autori përshkon deri në zanafillën e krijimit. Atëherë Hyji "shkeli fundin e detit", d.m.th. i imponoi sundimin e tij, e nënshtroi që nga fillimi; e njëjta shprehje rikthehet në Lp 33,29. Për sa i përket personifikimit të detit, krh. 7,12+.

9,9 LXX ka: "Ai që krijoi Pleiade, dhe Afërditën dhe Arturin dhe thellësitë e jugut"; volg ka: "Arushë dhe Orion dhe Hyjade dhe thellësitë e jugut", identifikimi i këtyre yjeve nuk është i sigurtë.

9,13 Rahabi, përbindësh i kaosit, që alternohet me Leviatanin dhe Tanin, është personifikimi mitik i ujërave fillestare, deti (Tiamat). Për të pohuar zotërimin krijues të JHWH, imagjinata popullore dhe poetike e kremton si fituesi ose sulmuesi i Rahabit (krh. 7,12+; 26,12+; Ps 89,11; Is 51,9). Në kontekstin historik, Rahabi personifikon Detin e Kuq, pastaj Egjiptin (krh. Is 30,7; Ps 87,4).

9,32; 13,13v.18v; 23,1-7
[14]Kush jam unë që t'i përgjigj
e me ç'fjalë t'i kundërshtoj?
[15]Edhe në të drejtën sikur të isha,
s'do të përgjigjja...
do ta lutja Gjykatësin tim.
Rom 9,20-21
[16]Po edhe uratën të ma dëgjonte,
s'do të besoja se më ka vështruar!
[17]Me stuhi Ai më thërmon,
pa arsye plagët m'i shumëzon.
7,19
[18]Paqe shpirtit Ai s'm'i jep
dhe më mbulon me athtësi.
[19]Në lyp fuqi Ai është më i forti.
Në lyp drejtësi kush në gjyq e thërret?
[20]Pafajësinë nëse dua të kërkoj,
goja ime do të më dënojë.
Nëse të pafajshëm veten e qes,
më vërteton se jam i keq.
[21]I patëmetë sikur unë të isha,
shpirti im këtë s'do ta dija,
gjithnjë jetën do të përbuzja!
[22]Gjithnjë unë këndej pohoj:
Ksh 9,2-3
e të pafajshmin edhe të mbrapshtin
Ai i zhbin...
[23]Nëse ndoj sh'plakë papritmas vret,
për dëshp'rim të pafajshmit qeshet.
[24]Toka u la në duar të mëkatarëve,
gjykatarëve sytë u mbyllën!
12,9
nëse s'është Ai, kush atëherë është?
[25]Ditët e mia më shpejt se kasneci
ikën, shkuan pa parë asnjë të mirë,
[26]kaluan si lundra zunkthi,

9,14 *t'i përgjigj*: përkthim i fjalëpërfjalshëm. Kjo folje ka shpesh një domethënie të ligjshme: të marrësh fjalën si dëshmitare ose për të mbrojtur çështje vetjake; për këtë BJ përkthen: "për t'u mbrojtur". – Përball Hyjit të gjithpushtetshëm, në të njëjtën kohë gjyqtar dhe pjesërisht i implikuar, Jobi nuk mund t'u drejtohet strukturave të zakonshme të procedimit gjyqësor njerëzor (në fragmentet e tjera të dialogut gjendet kjo dëshirë e një justifikimi sipas formave legale). Kështu Jobi fillon të dyshojë në pafajësinë e tij (rr 20-21). Përveç urtisë së pafund të gjyqëve të Hyjit (që do të mbrohen nga Sofar, k.11), Jobi do të konsiderojë arbitraritetin sipërfaqësorë (krh. rr 24).

9,17 *Me stuhi*: me TM; BJ me sir. dhe Targum përkthen: "për një qime".

9,19 *Ai është më i forti*: me Targum; TM ka: "i fuqishmi, këtu"; fj.fj.: "i fuqishmi është ai". – e thërret: me LXX dhe sir.; TM ka: "më thërret".

9,20 *goja ime*: me TM; BJ hamend.: "goja e tij".

9,24 Jobi, që i beson krejtësisht providencës universale të Hyjit, nuk druan t'ia ngarkojë Hyjit përgjegjësitë e këtyre fakteve "tronditëse".

si shqiponja fluturim për gjah.
[27]Nëse them: «Do ta harroj ankimin,
në f'tyrë do të kthillem, i gëzueshëm do të bëhem»,
[28]tmerri më kap nga mendimet e mia,
pse e di prapë se s'do të më shfajësosh!
[29]Nëse edhe kështu fajtor do të jem,
pse atëherë më kot unë hoqa keq?
[30]Po edhe nëse me ujë bore do të lahem, Ps 51,9; Is 1,18
në qoftë se duart i pastroj me fí, Jer 2,22
[31]në papastri edhe më të madhe do të më zhytësh,
petku im i qelbët do të më duket!
[32]Sepse Ai njeri nuk është si unë
të cilit më duhet t'i jap gjegje,
s'është njeri me të cilin dal në gjyq! Ksh 6,10
[33]S'ka një tjetër që të na gjykojë të dyve,
mbi të dy ta çojë dorën e vet,
[34]që prej meje thuprën e vet të heqë,
droja e tij më të mos më trembë. 13,21
[35]Por do të flas pa kurrfarë frike,
sepse i tillë unë nuk jam në sytë e mi.

10 [1]Jeta ime shpirtit tim m'i velet, 7,11.15
shfrim të lirë ankimit do t'i jap,
do të flas në mjerim të zemrës sime.
[2]I them Hyjit: Mos më dëno!
Më trego pse kështu po më gjykon?
[3]Punë e mirë të duket që më ndrydh,
përbuz veprën e duarve të tua
e u përkrah të mbrapshtëve synimin?
[4]A thua sytë të mishtë i ke 1Sam 16,7; Jer 11,20+
e sheh ti siç shohin njerëzit?
[5]Ditët e tua, vallë, si ditët e njerëzve,
vjetët e tu si koha e njerëzve,

9,28 Elifazi dhe Baldadi i kishin këshilluar Jobit bindjen (5,17; 8,5-6). Por Jobi është i bindur që ky qëndrim i detyruar nuk ndryshon as gjendjen e tij reale as dispozicionin e Hyjit kundrejt tij.

9,30 Vetëm Hyji mund t'a shlyejë mëkatin; mëkatari është i paaftë, por gjen një rrugëdalje duke iu drejtuar mëshirës së Hyjit (krh. Ps 51). Jobi, që nuk ndihet mëkatar, e mbështet këtë ndjenjë paaftësie, por nuk mbështet këtë vrull.

9,31 *Në papastri*: me LXX dhe volg; TM ka: "në hendek".

9,35 Jobi nuk pranon të jetë fajtor nëse nuk është i bindur.

10,5 Hyji i njeh zemrat deri në fund dhe nuk ka nevojë t'a mundojë Jobin për të sprovuar pafajësinë e tij (rr 4; krh. rr 6-7a). Hyji që sundon kohën nuk ka për t'u hakmarrë menjëherë dhe mund të tregohet i durueshëm (rr 5; krh. rr 7b).

6fajësinë time që ta kërkosh
edhe mëkatin të ma shqyrtosh?
7Ti e di se s'kam bërë asnjë të keqe
Lp 32,39; Ur 16,15 e prapë askush s'më shpëton nga dora jote.
Zan 2,7 8Duart e tua, pra, mua më përftuan,
duart e tua më trajtuan, më krijuan,
pse papritmas tani po më shkatërron?
33,6; Ur 7,2 9Të bie në mend: si baltën më punove
dhe përsëri në pluhur do të më kthesh.
10Vallë ti vetë a nuk më mbole si qumështin
e nuk më ngjize si dorën e djathit?
Ps 139,13.15 11Vetë më veshe me lëkurë e me mish,
më gërshetove me eshtra e me dej.
Zan 2,7 12Ti më dhurove jetën edhe mëshirën,
kujdesi yt ma ruajti shpirtin.
13Megjithatë këtë e fshehje në zemrën tënde,
e di se këtë e kishe për qëllim:
14a mos mëkatoj të më vëresh me shumë kujdes
e s'lejon për mëkate të mos ndëshkohem.
15I mjeri unë nëse jam fajtor!
Po edhe i drejtë në qofsha,
kryet të lartësoj unë nuk guxoj
nga mjerimi e turpi i mbuluar!
16Në qoftë se mburrem, më kap si këlysh luani:
përsëri veten e madhëron mbi mua.
17Dëshmues të ri sjell kundër meje,
ndaj meje e shton hidhërimin,
vuajtje të reja vazhdojnë mbi mua të sulen.

10,8 *më trajtuan, më krijuan*: me TM; BJ me LXX përkthen: «pastaj, duke ndërruar mendjen…».

10,10 Shkenca mjekësore antike e përfytyronte formimin e embrionit si një mpiksje të gjakut amënor nën ndikimin e elementit të spermës.

10,13 *e fshehje ne zemrën*: kjo dashamirësi e Hyjit fshihte kërkesa të rrezikshme. Njeriu është përgjegjës për të gjitha aktet e tij përpara Hyjit. Ankimi i Jobit shpreh një të vërtetë të tmerrshme. Njeriu duhet të jetë në gjendje, duke e përdorur me vetvetiu lirinë e tij, të jetojë në paqe me Hyjin dhe në harmoni me qeniet dhe gjërat. Përkundrazi ndihet i varur nga një vullnet misterioz dhe i veshtirë që e lë në pasiguri mbi vetveten dhe mbi Hyjin, vë në sprovë ndërgjegjen e tij dhe i mohon siguritë mbi të cilat dëshiron të mbështetet. Në mënyrë refuzuese Jobi i bën thirrje dramës së fesë.

10,15 *mjerimi e turpi*: *ûrëweh 'onyî*, hamend.; TM lexon: "dhe duke parë (?) mjerimin tim", *ûrë'eh 'onyî*.

10,16 Në qoftë se mburrem: hamend. në bazë të *yig'eh* ("ai është krenar") i TM; BJ hip: "krenar".

10,17 *Dëshmues të ri*: me TM; *'edeka;* BJ ka: "sulmimet e tua", fj.fj.: "kundërshtimi yt", *'dyëka*, hamend. – Për vargun e fundit BJ dhe BC ndjekin LXX; TM ka: "përforcime dhe ushtri me mua".

18 Përse më nxore nga krah'rori i nënës? 3,11-16
Të isha zhdukur, njeri të mos më ketë parë!
19 Do të kisha qenë porsi të mos isha,
nga kraharori i kondisur në varr!
20 Janë të shkurtëra ditët e jetës sime! 14,1; 7,7
Më lejo, pra, edhe pak të gëzohem
21 derisa të nisem për udhë që s'ka kthim, Ps 39,14
në dheun e territ e të hijes së vdekjes,
22 në tokë errësire edhe krejt të errët,
në mbretëri të vdekjes ku s'ka kurrnjë rregull,
ku banon tmerri i përhershëm. Nr 16,33+

Jobi duhet ta pranojë urtinë e Hyjit

11

1 Sofar Naamatiti e mori fjalën e tha:

2 Pse a fjalëshumtit s'duhet t'i përgjigjet?
A me fjalë të shumta, thua, shfajësohet burri?
3 Përrallat tua do të bëjnë të heshtin njerëzit?
Do të përqeshësh e kush s'do të përgjigjet?
4 Ti po thua: «Të pastër e kam fjalën,
jam i pastër para syve të tu!».
5 Por, sikur Hyji me ty të bisedonte,
të hapte gojën e ty të kthente gjegje,
6 t'i zbulonte fshehtësitë e Urtisë, Rom 11,33
synimet e pashqyrtueshme të saja,
do të kuptoje se kërkon më pak,
shumë më pak se të meriton e keqja.
7 A mendon se i njeh gjurmët e Hyjit,
se e përshkon përsosmërinë e të Lumit?
8 Është më i lartë se qielli! Ç'thua atëherë? /Ef 3,18
Më i thëllë se Nëntoka! Ç'kupton?
9 Më i gjatë se toka, më i gjerë se deti!
10 Nëse shkatërron, kyç o shtrëngon

10,20 ditët e jetës sime: BJ ka: "ditët e jetës sime", *yëmê heldî,* hamend.; TM lexon: "ditët e mia, pusho", *yamay yahadal*. – Më lejo: fj.fj.: "shiko ik larg prej meje", *shë'eh mimmennî*, hamend.; BJ ka: "rri larg nga unë", me *qeré*: *wëshît mimmennî*; *ketib: yashît*, "vendos".

10,22 Ky rr flet për *Shëöl-in* (krh. Nr 16,33+). – TM shton: "si nata e errët hija e dendur".

11,4 *Të pastër e kam fjalën*: me LXX; TM ka: "doktrina ime".

11,6 *kërkon më pak*: me *yashsheh lëka* të TM; BJ hamend.: "të kërkon llogari", *yish'alka*.

11,8 *më i lartë se qielli*: me Vulg.; TM ka: "lartësitë e qiellit".

kush është në gjendje atij t'i bëjë ballë?
[11]Pse të njeriut ai kotësinë e njeh,
sheh mbrapështinë edhe nëse nuk shikon.
[12]Në hulli sillet edhe njeriu i mbrapshtë,
39,5-8; Zan 16,12 gomari i egër zotërohet me fré.
[13]Edhe ti mendtë mblidhi tok,
drejt Hyjit lartësoji shuplakat,
[14]flake të keqen që është në duar të tua,
padrejtësi mos lër në shtëpinë tënde.
[15]Atëherë lart do ta mbash ballin,
i qëndrueshëm do të jesh dhe pa frikë
[16]e mjerimin në harresë do ta qesish;
do të kujtohet si ujërat që shkuan.
[17]Mbrëmja jote do të ndritë si mesdita,
kur të shkojë në mend se të mbuloi terri,
Gjn 8,12+ për ty drita atëherë do të agojë.
[18]Plot uzdajë, i sigurtë do të jetosh
dhe i varrosur i qetë do të pushosh.
[19]Do të pushosh e askush s'do të të trazojë,
përkrahjen tënde shumëkush do të kërkojë.
[20]Kurse sytë do të sharrojnë të mëkatarëve
e për ta kund strehim nuk do të ketë,
t'u dalë shpirti: shpresa e tyre e fundit.

Dija e Hyjit dëftohet gjithashtu me shkatërrime të shkaktuara nga pushteti i tij

12 [1]E mori fjalën Jobi edhe tha:

[2]Njerëz të tjerë s'paska përveç jush,
bashkë me ju do të mbarojë Urtësia!
13,2 [3]Por edhe unë mendtë i kam si ju
e në asgjë më i dobët se ju nuk jam!
Këto që i ditkit, cili nuk i di?
[4]Kush përqeshet prej mikut si unë,

11,11 *e njeh*: "e", *lô*, hamend.; TM ka: "nuk (njeh)", *lo'*.
11,13 *drejt Hyjit lartësoji shuplakat*: ishte gjesti i lutjes përlutëse (krh. Dal 9,29.33; 1Mbr 8,38; Is 1,15).
11,18 dhe i varrosur: *wëhaparta* i TM; BJ hamend.: "pas çoroditjes", fj.fj.: "edhe nëse ke qenë i çoroditur", *wëhupparta*.
11,20 Ja çfarë ndodh me Jobin i cili pret vetëm vdekjen (3,21; 6,9; 10,21).
12,2 *Njerëz të tjerë*: tekst i paqartë; fj.fj.: "në të vërtetë jeni ju populli".
12,4 *kush përqeshet*: me TM që ka: "unë jam". BJ përkthen: "por një njeri bëhet", fj.fj.; "është" i LXX dhe sir.

ta thërrasë Hyjin ai do ta vështrojë!,
në lojë pse vihet patmetësia e të drejtit!
[5]«Mposht fatkeqin mendon kush është mirë,
Të shtyme jepi atij që këmbët i merren!».
[6]Qetësi gëzojnë banesat e cubave,
jeton qetë kush Hyjin po e nguc,
sikur Hyjin në grusht të vet ta mbante.
[7]Egërsirat pyeti e do të të mësojnë,
shpendët e qiellit e ata do të të tregojnë,
[8]fol me tokën e ajo do të të mësojë,
peshq't e deti ty do të kallëzojnë.
[9]Ndër këta të gjithë cili s'e di 9,24
se të gjitha i bëri dora e Zotit?
[10]Në dorë të Zotit jeta e çdo gjallese, Nr 16,22; Dan 5,23
në dorë të tij është fryma e çdo njeriu.
[11]A thua veshi s'i dalluaka fjalët =34,3
sikur qellza që shujtën shijon?
[12]A thua dija s'u takuaka pleqve 32,7-9
e urtia njerëzve me moshë të gjatë?
[13]Por në Të është urtia e fuqia, Is 11,2
në Të këshilli edhe mbarë kuptimi. Fu 8,14
[14]Çka shkatërron Ai, kush mund ta ndërtojë? Ps 127,1
Kë Ai kyç, askush s'mund ta lirojë! Is 22,22
[15]Nëse e ndal ujin, gjithçka thahet,
nëse e lëshon, gjithçka rroposet.
[16]Në Të është forca edhe dija,
njeh gënjyesin edhe të gënjyerin.
[17]Ai këshilluesit lehtë i bën të marrë
e gjykatësve mend ua merr sa ndorja.
[18]Mbretërve ua zhduk ijën
e me teje lehtë ua ngjesh.

12,9 *Zotit*: "JHWH" në TM; por poeti e eviton gjithmonë këtë emër të Hyjit, sepse biseda u referohet njerëzve të huaj; BJ me shtatë dshk. hebraik preferon: "Hyji", *'ělôah*.

12,10 Në qoftë se Hyji, sipas dëshmisë së të gjitha qenieve të gjalla, është shkaku universal (rr 7-10), duhet si pasojë të jetë ai përgjegjës i pushtetit të padrejtësisë në botë (rr 4-6).

12,13 Urtia njerëzore e sigurtë me thëniet e saja bindëse, nuk vlen asgjë përpara urtisë së Hyjit, e cila shfaqet nëpërmjet veprave të fuqishme (rr 14-16) dhe që turpëron cilindo autoritet njerëzor (rr 16-25).

12,17 Në fillim të rr BJ heq "ai i bën të ecë" të TM (krh. rr 19) dhe përkthen: "i bën të marrë këshilltarët". – *i bën të marrë*: *yĕsakkel*, hamend., në vend të TM: "këmbëzbathur", *shôlal*. – Pas "gjykatësve" LXX shton «të tokës»; e hequr nga TM.

12,18 Tekst i vështirë. Lexohet *môser*, "litarë" në vend të *mûsar*, "disiplinë" (me Targum dhe Vulg.) dhe ndërrohet kjo fjalë me *'ezôr*, "rrip". – Shprehja duket sikur i referohet trajtimit që u rezervohej të burgosurve të cilëve u hiqeshin rrobat.

19 Zdath priftërinjtë i vë përpara,
nga pushteti poshtë i rrëzon bujarët.
20 Në gojë fjalën gojëmbarëve ua lidh
edhe pleqtë pa urtësi i lë.
Ps 107,40 21 Mbi princër e sjell përbuzjen,
brezin trimave ua zhgjesh.
22 Humnerave ua ndrit errësirën,
hijen vdekjes në dritë të ditës e qet.
Vap 17,26 23 I rrit popujt e i asgjëson mejherë,
të rrëzuarit Ai prapë në këmbë i çon.
24 U merr mendtë princave vendas,
Ps 107,40 i bën të enden shkretëtirës së paudhë
25 duke prekur si në terr e pra në dritë,
i bën të enden sikur të ishin të dehur!

13 1 Të gjitha këto që i pa syri im,
m'i ndjeu veshi, të gjitha i kuptova.
12,3 2 Sa ju dini edhe vet aq di,
në asnjë send s'jam më i keq se ju.
9,14+ 3 Prapëseprapë me të Lumin dua të flas,
dëshiroj me Hyjin të bëj rragatje,
4 kurse juve do t'jua vërtetoj,
rrenacakë se jeni e mjekë të kotë.
Fu 17,28 5 Oh, sikur ju të dishit të heshtoni,
kjo do të ishte për ju urtësi!
6 Pra dëgjoni arsyet e mia,
vënu vesh arsyeve të buzëve të mia.
7 Hyj'n për ta mbrojtur a thua rrenë do të thoni?
Në mbrojtje të Tij do të përdorni dredhi?
8 Me anësi do të silleni ju për të?
Krah mendoni Hyjit në gjyq t'i mbani?
9 Si do të ndaheni nëse Ai ju shqyrton?
Gal 6,7 Si njeriun doni ta mashtroni?
10 Rëndë Ai ju do t'ju ndëshkojë
për pajë të fshehtë që i mbani Atij.
Is 6,1-5 11 Po a s'ju tremb Madhëria e tij?
S'keni frikë se do t'ju sulet?
12 Pluhur në erë janë të gjitha thëniet tuaja,
pancirë balte janë pancirët tuaj!

12,23 *në këmbë i çon*: me TM: *wayyanhem*, "udhëheq"; BJ hamend.: *wayyimhem* dhe përkthen: "anuloj".

13,6 Jobi i rikthehet procedurës juridike (krh. Rr 18; 9,14+). Kërkon të vë nën gjyq vetë Hyjin, duke refuzuar të urtët që turpërisht sillen si kundërshtarë të tij.

[13]Heshtni pak! Dua të flas vetë, 10,1
të dalë ku të dalë, është punë për mua!
[14]Me dhëmbë të mi pse mishin tim ta ha?
Jetën time ta shqyej me duar të mia?
[15]Në dashtë le të më vrasë, tjetër s'dësh'roj:
sjelljen time para Tij ta mbroj.
[16]Ky guxim shpëtimin tim kumton:
sepse i mbrapshti para Tij s'mund të dalë! Zan 3,8
[17]Dëgjojeni ju bisedën time,
vëni vesh shtjellimit tim!
[18]Ja: jam gati për gjykim! 9,14+
Mirë e di se i pafaj dal.
[19]Kush me mua do të gjykohet?
Do të hesht dhe do të vdes.
[20]Por dy gjëra mos m'i bëj
para Teje s'do të tërhiqem:
[21]flake tej prej meje dorën, 9,34; 23,6
me tmerr tëndin mos më tremb!
[22]Atëherë më pyet e do të të përgjigjem,
o po të pyes e ti më përgjigj!
[23]Sa faje e mëkate bëra?
Kundërvajtjet m'i trego dhe krimet!
[24]Përse faqen kështu ma fsheh? Ps 4,7+; 44,25; 88,15
Dhe më merr për armik tëndin!
[25]Je i ashpër me gjethe që merr era, Ps 83,14
po e përndjek një kashtërrojë të thatë!
[26]Sepse më shkruan të hidhura ndëshkime,
të rinisë mëkatet m'i ngarkon, Ps 25,7
[27]këmbët ndër pranga m'i mbërthen,
të gjithë hapat m'i vrojton,

13,14 Kanë qenë hequr dy fjalët e para të TM, diktografi në fund të rr 13. – këto fraza me ton proverbial tregojnë se rrezikohet jeta, pra absolutisht gjithçka (Gjq 12,3; 1Sam 19,5; 28,21).

13,15 Më shumë se për të rivendosur mirëqenien e tij, Jobi kërkon të mbrojë nderin e tij përpara njerëzve dhe mbi të gjitha përpara Hyjit.

13,18 Jobi imagjinon një proces midis Hyjit dhe atij. Këtë herë harron që nuk ka një gjyqtar më të lartë mbi të dyja palët (9,32-33). Tani e ulë gjyqtarin e tij në rolin e palës kundërshtare.

13,19a Jobi e rikthen kundër Hyjit sfidën gjyqësore që JHWH (Is 1,18; Oz 2,4; Mik 6,1-2) ose shërbëtori i tij (Is 50,8) i hidhnin popullit. BJ e përkthen vargun e dytë: "tani e tutje do të hesht dhe do të shuhem", fj.fj.: "sepse që tani unë do të hesht e do të shuhem", që mundet të jetë një formulë tjetër juridike. Ai që sfidon një kundërshtar pranon që në fillim të mundet ose të pësojë dënimin. Jobi, i sigurt që ka të drejtë, pranon.

13,20 *dy gjëra*: Në fillim për të takuar Hyjin në një nivel barazie dhe për të rimarrë lirinë vetjake; pastaj, rendi për të diskutuar: Jobi do të flasë i pari.

13,24 Hyji e "fsheh fytyrën e tij" kur nuk pranon të ofrojë shenjat e pranisë së tij të dashamirësisë dhe të hirit.

të gjitha gjurmët m'i shqyrton.
28Porsi rrëshiq më duhet të mbaroj,
porsi petku që e bren tenja.

Is 50,9; Ps 39,12; 102,27

14 1Njeriu prej femre i lindur,
Sir 40,1-10; 41,1-4; Ur 2,1
ditëpakët, por plot trazime,
Is 40,6-8+; Ps 37,2+
2çel si lulja e shpejt vyshket,
vend pa zënë zhduket si hija.
Ksh 6,12
3Mbi një qenie të tillë vallë të hapësh sytë,
Ps 8,5; 144,3
para vetes në gjyq ta ftosh?
4,17; 9,30; 15,14; 25,4; Ps 51,7
4Kush të pastrin e nxjerr prej të ndyrit?
Jo, askush! Kurrën e kurrës!
5Ditët e tij nëse janë të caktuara,
numri i muajve nëse nga ti i varet,
nëse i ke vënë cak të pakalueshëm,
6mos e vërej, por lëre në paqe
ta kryejë jetën si meditës!
7P'ai dhe si lënda mund të shpresojë:
Is 6,13
nëse pritet, përsëri përtërihet,
prapë prej saj pinjollët rriten;
8nëse nën dhe i kalben rrënjët,
në qoftë se trungu i thahet në pluhur,
9të ndiemen ujin ajo bulëzon
e qet degë si rrënjë e re.
10Vdes njeriu gjithçka i soset:
Ksh 3,21
i del fryma, ku është më?
Ps 102,27; Is 19,5; 51,6
11Uji i detit do të avullojë,
mund të shterrë lumi e të thahet.
12Më nuk ngjallet njeriu i vdekur,
sa të jetë qielli më nuk çohet,

13,28 *njeriu*: BJ me TM përkthen: "ai", d.m.th. njeriu për të cilin flitet në rr vijues; për këtë disa ekzegjetë propozojnë leximin e këtij rr pas 14,2 ose pas 14,6.

k 14 Elegji mbi mjerimin e njeriut. Jobi (krh. 7,1v) sheh në fatkeqsinë e tij vetjake të gjithë gjendjen njerëzore dhe vendimi i tij nxjerr si përfundim: kundër kësaj krijse të mjerë, janë të pakuptueshëm kriteret hyjnore.

14,3 ta ftosh: me variantet; TM ka: "më fton".

14,4 Jobi e pranon papastërtinë rrënjësore të njeriut, por këtu e përmend si një justifikim. – Theksi bie mbi papastërtinë fizike (pra rituale) që njeriu e ndesh që nga ngjizja (krh. Lev 15,19v) dhe nga lindja (krh. Ps 51,7); por kjo lloj papastërtie përfshin edhe një dobësi morale, një prirje drejt mëkatit; ekzegjeza e krishterë ka parë në këtë pjesë një aluzion mëkatit origjinal të trashguar brez pas brezi (krh. Rom 5,12+).

14,12 *sa të jetë qielli*: hebr. i prishur; BJ me sir. dhe Vulg. përkthen: "do të sosen": "qiejt do të sosen para se të zgjohet". – këto imazhe eskatologjike, që hapin në pafundësi çdo mundësi ringjalljeje, këtu deshirojnë të theksojnë që njeriu zhduket pa shpresë kthimi. Shpresa e një ringjalljeje për kohët e fundit është akoma jashtë perspektivës së autorit (krh. 19,25+).

më nga gjumi ai nuk zgjohet.
[13]Ah sikur të më fshehshe në Sheol, Is 26,20; Am 9,2
të më mbajshe fshehtë der të shkojë hidhërimi
e të caktoje një kohë kur të më kujtoje!
[14]Vallë i vdekuri përsëri mund të jetojë?
Të gjitha ditët e ushtrisë sime 7,1
do t'i prisja der të vijë shndërrimi!
[15]Ti do të më thirrje e unë do të përgjigjja,
do t'i gëzoheshe veprës së duarve tua.
[16]Megjithëse tash m'i njeh gjurmët e mia,
porse mëkatet do të m'i falje. 10,6
[17]Në thes fajet do të m'i vulosje,
por fajësinë ti do të ma shlyeje.
[18]Si mali që bie, shkatërrohet,
si gurit që i ndërrohet vendi,
[19]porsi uji që e thërmon gurin,
porsi shiu që e gërryen tokën:
ashtu i humb shpresën njeriut.
[20]Rrah e qet përgjithmonë zhduket,
e shëmton në f'tyrë e tej e flak.
[21]Do të nderohen bijtë e tij? Ai s'e di!
Do të përbuzen? S'ia pret mendja!
[22]Ai veç vuan në trupin e vet,
i rënkon shpirti për jetën e vet.

14,13 *der të shkojë hidhërimi*: nuk thuhet troç që ky qëndrim në *Shëôl* do të çojë në vdekje dhe pastaj Jobi do të kthehet në jetë. Thjesht situata e imagjinuar ndjell në vetvete këtë mundësi. Jobi, që ka arritur në ekstrem, fillon për të shpresuar në një strehë në banesën e vetme të cilën mundohet ta mendojë përtej tokës. Qielli në të vërtetë i përket Hyjit (krh. Ps 115,16). Nëse Jobi do të mundej të fshihej nga ndonjë anë, derisa tërbimi i Hyjit të jetë shfryrë, do të takonte përsëri fytyrën e Hyjit të drejtë. Kjo situatë zhvillohet në rr 14-17: nga njëra anë Jobi që pret të "marrë ndërrimin" dhe nga ana tjetër Hyji që në t'i kaluar zemërimi, digjet nga dëshira për të riparë Jobin. As që do të flitej më për mëkat, pas shlyerjes së të gjitha fajeve të mundshme.

14,18 *që bie, shkatërrohet*: BJ ka: "rrezikon të shëmbet" me LXX dhe sir.; TM ka: "duke rënë fashitet".

14,19 *shiu*: lexohet me hamend. *sëhîpâ*; hebr. *sëpîheha* ndoshta është i prishur.

14,22 *i rënkon shpirti për jetën e vet*: BJ përkthen: "rënkon vetëm mbi vetvete", fj.fj.: *"nepesh* e tij rënkon mbi atë" (krh. Ps 6,5+). – Njeriu në *Shëôl*, ruan si pasojë një farë vetëdije (krh. Nr 16,33+). Autori kërkon të shprehë se kjo hije mendon dhe shqetësohet vetëm për vetvete, ose e kujton me keqardhje ekzistencën e tij trupore.

2. CIKLI I DYTË I BISEDIMEVE

Jobi dënohet në saje të fjalëve të veta

15 [1]Elifaz Temaniti mori fjalën e tha:

[2]Përgjigj i urti me fjalë që i merr era?
A e fryn barkun me erën e lindjes?
[3]A mbrohet i drejti me fjalë të kota,
me biseda që s'kanë vlerë?
[4]Kurse ti madje prish përshpirtninë,
poshtë e hedh uratën para Hyjit!
[5]Faji yt mëson gojën tënde,
përdor gjuhën e dinakëve.
[6]Goja jote të dënon e jo unë,
buzët e tua dëshmojnë kundër teje.
[7]A je i pari njeri që ka lindur?
Sir 49,16 I sajuar më parë se dhe malet?
Fu 8,25 [8]Mos prigjove këshillin e Hyjit,
Jer 23,18; Rom 11,34 e përvetësove ndoshta tërë Urtësinë?
[9]Çka di ti që ne s'e dimë?
Ç'kupton ti që ne s'kuptojmë?
[10]Ka ndër ne pleq e të vjetër,
shumë më të moçëm se baba yt.
[11]Pak t'u dukkan ngushëllimet hyjnore,
fjala e miqve thënë me ëmbëlsi?
[12]Përse kështu të është rritur mendja
e me sy ashtu gjarpëron?
[13]Kundër Hyjit e sjell hidhërimin
e fjalë të tilla me gojë vjell?
4,17-18; 14,4+ [14]Çka është njeriu që i patëmetë të jetë,

15,4 *uratën*: BJ ka: "biseda të devotshme". Përkthehet kështu një term që tregon aplikimin e shpirtit ndaj realiteteve fetare, edhe duke ruajtur idenë e fjalës: meditimi dhe studimi i Ligjit shpreheshin shpesh nëpermjet formës gojore.

15,6 Jobi tradhëton veten: protestat e tij për pafajësi fshehin shqetësimin për të maskuar fajin.

15,7 Pyetja e parë i vendos përballë Jobit njeriun e parë; i cili do të mund të hiqej si mësues i urtisë. E dyta me një strukturë të *hekurt*, duket se i vendos përballë Jobit vetë urtinë, e lindur para maleve (Fu 8,25) dhe që nga atëherë gjithmonë e pranishme në këshillën e Hyjit (Fu 8,22-31; krh. Jb 28,23-27; Ur 8,3-4).

15,14 Elifazi rimerr sërish mendimet e tija të mëparshme (4,17) dhe ato të Jobit (14,4), por më një kuptim të ndryshëm. Papastërtia rrënjësore e njeriut nuk është e parë si arsyeja e paqëndrueshmrisë së tij (4,17-19), as si justifikim i fajeve të pashmangshme (14,1-4) por si rrënja e mëkateve të rënda që çojnë në "ligësi".

i drejtë të jetë i gruas bami?
15 Kur ndër shenjtër të vet ai s'ka besim,
para tij as qielli s'është i pastër;
16 aq më pak njeriu i prishur
që si ujin e gëlltit fajësinë! 34,7
17 Dua të të mësoj, veshin ma vër,
çka kam parë dua të të tregoj,
18 çka të dijshmit e rrëfejnë,
që s'ua fshehën të Parët e tyre, 8,8-10; Lp 32,7-8
19 të cilëve ky vend u qe dhënë,
këmbë e të huajit kurrë në ta s'shkeli:
20 Pëson bakeqi të gjitha ditët e jetës, Ur 17,3v
i sigurt s'është në jetë tirani,
21 klithma e tmerrit gjithnjë i ushton në veshë 18,11
dhe në ditë paqeje cubi mbi të sulet.
22 Nuk ka shpresë se i shpëton errësirës:
e di mirë se për shpatë është caktuar.
23 Kur lëviz bukë për të kërkuar: Ku ta gjejë?
e heton se në dorë e ka dit'n e zezë.
24 Vuajtja e tmerrshme i kall datën,
leberitshëm e rrethon ngushtica,
porsi mbreti për luftë i gatshëm.
25 Kundër Hyjit grushtin ngriti,
guxim pati të sulmojë të Lumin!
26 Kundër tij u sul ballëlartë,
i armatosur me shqyt të rrastë.
27 Të majmët fytyrën ia mbuloi, Ps 17,10
ijeve dhjami i varet!
28 Banonte në qytet të rrënuar,
nëpër shtëpi të lëna shkret
që në rrënoja ishin kthyer.
29 S'do të begatet, poshtë do të bjerë,
rrënjët thellë në tokë ai s'do t'i qesë.
30 Territ kurrë s'do t'i shpëtojë,
vapa gemat do t'ia thajë,
era lulet do t'ia tresë.

15,22 *i caktuar*: *mô'ad*, hamend., krh. LXX; TM ka: "ai shkon duke bredhur", *noded*. *Shifterët*: LXX ka: "grabitqarët"; vokalizimi i TM është i mangët. – *Rrënimi*: me LXX; TM ka: "dora e tij".

15,29 *rrënjët thellë...*: (*pasuritë e tija...*): BJ ka: "nuk do ta mbulojë më tokën me hijen e tij": "hija" me LXX; TM ka një fjalë të panjohur.

15,30 Vargu i parë, përsëritje e pjesshme e rr 22a, mbase është një glosë ose korruptim i një teksti tjetër. – *era* ...: BJ përkthen: "lulja e tij do të tretet nga era" me LXX (TM ka: "goja e tij"); "do të tretet": *wîsô'ar*, hamend.; TM ka: "do të shuhet", *wëyasûr*.

20,6-7

31 Në kotësi të vet kot do të besojë,
për kotësi do të ketë kotësinë.
32 Pa i ardhë dita ai do të pritet,
gemi i tij nuk do të bulëzojë.
33 Si hardhia vilen të veten
pa e pasë pjekur do ta derdhë,
si ulliri lulen do ta flakë!
34 Shuhet barku i bakeqit,
e djeg zjarri shtëpinë e pajambajtësit.

5,6-7; Ps 7,15; Fu 22,8; Gal 6,8

35 Kush ngjiz të keqen, lind mjerimin,
në bark e rrit dinakërinë.

Nga padrejtësia e njerëzve në drejtësinë hyjnore

16 1 Jobi e mori fjalën e tha:

2 Tash sa herë veç po dëgjoj fjalë të tilla!
Të gjithë ju jeni ngushëllimtarë të mërzitshëm!
3 Vallë, s'kanë fund fjalët e thëna në erë?
Çka të ngacmon kështu të përgjigjesh?
4 Dhe unë do të mundja të flas kështu
të ishit ju në këtë gjendjen time;
rrjedhshëm fjalët mbi ju do të zbrazja,

Mt 27,39

përmbi ju kokën do të dridhja!
5 E me fjalë do t'ju forcoja,
s'do të pushoja të rrah me buzë.
6 Por, nëse flas dhembjet s'më pushojnë,
nëse hesht, prapë nuk më largohen.
7 Por tani dhimba më molisi,
mik për shëllinë mua s'më ke lënë.

15,31 Në kotësi: *shaw* i TM; BJ përkthen: "gjatësisë së shtatit të tij", duke supozuar "shtat", *s'ī'ō* (krh. 20,6) dhe duke hequr *nit'ah*, fj.fj. "është i humbur"; disa përkthejnë: "është mashtrues".

15,32 *do të pritet*: me variantet; TM ka: "do të mbushet". BJ shton: "palmat e tij", duke lexuar këtu *timorâtô* në vend të *tëmûrâtô*, në shtesë të rr të mëparshëm.

15,35 *e rrit*: TM dhe BJ fj.fj. Kanë: "përgatit". I njëjti parim formulohet në formë identike në Is 59,4, dhe në formë thuajse identike në Ps 7,15; është e shpallur me një imazh t,ë ndryshëm në 4,8; 5,6; Fu 22,8. Krh. edhe, por me një vazhdim eskatologjik Gal 6,8.

16,4 *rrjedhshëm fjalët*: me TM që ka: "do të rendoja", *'ahbîrâ*. BJ përkthen: "do të shastisja", *'akbîdâ*, hamend. – *kokën do të dridhja*: gjest ose ngushëllimi, ose përbuzjeje ose përqeshjeje.

16,6 Ndryshe nga ngushëlluesit e tij që nuk interesohen përveç se me fjalë për gjendjen e tij, Jobi, qoftë nëse flet qoftë nëse hesht, vuan vazhdimisht.

[8]Rrudhat në ballë dëshmojnë kundër meje, 30,12+
shpifje të rënda kundë meje thuhen,
[9]me felgrim më thërmon e më përndjek,
kundër meje dhëmbët i kërcëllon,
armiku m'i ngërdhuc sytë.
[10]Gojën hapën kundër meje,
më poshtërojnë e më shuplakojnë,
janë bashkuar kundër meje të gjithë.
[11]Pre bakeqit Hyji më ka dhuruar,
më lëshoi në duar të njerëzve të pashpirt.
[12]Unë, ai i urti i dikurshëm,
papritmas qeshë shkatërruar,
më shtrëngoi në zverk edhe më rroposi,
shenjë të shinjestrës së vet më bëri,
[13]Më shitoi me shigjeta të veta,
m'i përshkoi ijet, dhe s'iu dhimta,
në tokë ma derdhi vrerin tim.
[14]Copë e grimë trupin ma bëri,
u sul në mua si vigan.
[15]Përmbi lëkurë e qepa thesin,
thellë në pluhur e rrasa kokën.
[16]Faqja ime u skuq prej lotëve,
e u nxinë qerpikët e mi.
[17]E pra, dhunë nuk bëri dora ime,
e urata ime ishte e pastër!
[18]O moj tokë, mos më mbulo gjakun,
mos ma fsheh klithmën e dënesjes! Zb 8,3-4
[19]Se e kam në qiell Dëshmitarin,
atje lart atë që më njeh. 19,25+
[20]Mbrojtës të mi janë gjëmet e mia,

16,8 *shpifje të rënda*: fj.fj.: "gënjeshtari im", *kehashî*, hamend.; TM ka: "dobësia ime", *kahaashî*. – Rr 7-8 janë shumë të vështirë; përkthimi ndjek nga afër TM (përjashtuar korrigjimin këtu sipër), por ky duket pak i korruptuar.

16,11 *bakeqit*: fj.fj.: "një bakeq" (kolektiv), me variantet; TM ka: "një rrugaç".

16,18 Gjaku thërret hakmarrje drejt Hyjit derisa nuk do të mbulohet nga pluhuri i tokës (krh. Zan 4,10; 37,26; Is 26,21; Ez 24,8). Jobi, i lënduar për vdekje, kërkon që të mbetet një britmë e përjetshme hakmarrjes së gjendjes së tij (krh. Ps 5,11): mbi tokë gjaku i tij dhe para Hyjit britma e lutjes së tij. Kjo personifikohet dhe, me këtë titull mund të jetë "dëshmitarë" dhe "përkrh.ësi" i Jobit (rr 19). Por këto terme mund t'i aplikohen edhe vetë Hyjit, Hyji i besnikërisë, dhe i mirësisë të cilit Jobi, në këtë rast, i bën thirrje në një hov shprese. Mund të mendohet që bëhet fjalë për një pajtues të Jobit. Konteksti ngjan më shumë në favor të interpretimit të parë.

16,20 *Mbrojtës të mi*: BJ përkthen: "shpjegues i mendimeve të mia pranë Hyjit, para të cilit zbrazen lotët e mi": "interpretues", *melîs*, hamend.; TM ka: "interpretuesit e mi" ose "përqëshësit", *mëlîsay*. – *para Hyjit*: me LXX; TM e heq.

para Hyjit lot më kullon syri.
21 Heu, t'u gjykonte me Hyjin njeriu
siç gjykohet njeriu me njeriun!
22 Por shkurtuar janë ditët e mia,
10,21 po marr udhën që kthim prapa s'ka!

17 1 Fryma ime u pakua,
ditët e mia morën fund,
nuk më pret tjetër veçse varri.
Ksh 12,1-7 2 A s'më rrethuan kudo përqeshjet?
Ç'të më shohë syri veç mjerim?
3 Vër pranë Teje i peng për mua!
S'kam kë tjetër që t'më marrë n'dorë.
4 Sepse atyre mendtë ua more,
s'do të lejosh që ata të ngadhnjejnë.
5 Si ai që shokëve u premton prenë
e fëmijëve të tij u meken sytë.
30,9 6 Më ke bërë porsi përrallë për popull,
si njeri që mund t'i pështyhet në faqe.
7 Prej trishtimit sytë më janë errë
e gjymtyrëve s'm'u mbeti veç hija.
8 Për këtë gjë do të çuditen të drejtët,
kundër të mbrapshtit do të nxehet i miri.
9 I patëmeti të pastër do të ruajë udhën,
dorëmiri gjithë do të forcohet.
10 Mblidhuni të gjithë e këtu eni,
asnjë të urtë ndër ju s'do të gjej!

16,22 Jobi shpreson të jetë i shfajësuar para së të vdesë dhe i uron vetes që Hyji të dëgjojë britmën e tij, sepse është momenti apo e refuzon këtë mundësi si zhgënjyese dhe pret fundin tashmë në prag.

17,1 Me TM; BJ hamend.: "shpirti im po paket dhe në mua mblidhen varrmihësit": "në mua", *'immî*, hamend.; TM ka: "ditët e mia", *yamay*; "varrmihësit", *qobërîm*, hamend.; TM ka: "varret", *qëbarîm;* "mblidhen", *niz'akû*,hamend.; TM ka: "shuhen" *niz'akû*. BJ propozon përkthim të mundshëm të fjalëpërfjalshëm të TM: "shpirti im po dobësohet, ditët e mia po shuhen, për mua varret".

17,3 *t'më marrë n'dorë*: zakon juridik. Me këtë gjest (krh. Fu 6,1; 17,18; 22,26; Sir 29,14-20) dorëzani zëvendësohej me njeriun debitor për t'ia penguar arrestimin, dhe depozitonte një garanci. Përballë indiferencës së miqve të tij, Jobi duket sikur i kërkon Hyjit që të bëht ai vetë garanti i tij.

17,4 *lejosh që ata të ngadhnjejnë*: folja hebr. ka këtu një formë të tkurrur, *tëromem* në vend të *tëromëmem*.

17,6 *t'i pështyhet*: me variantet; TM ka: "për të mbizotëruar" (vokalizim i gabuar).

17,8 *do të çuditen*: shprehje biblike e ndjenjës së shkaktuar nga ndëshkimi hyjnor i fajtorëve, duke qenë se janë dëshmitarë. Kështu ndodh me miqtë e Jobit: duke parë fatkeqësitë e tij, ata i mbështeten drejtësisë së Hyjit sipas mendimeve tradicionale. Jobi e kundërshton këtë urti dhe këtë ngushëllim konvencional.

11 Shkuan ditët, më mbaruan synimet,
gjë s'dësh'ron më zemra ime.
12 Natën duan ta kthejnë në ditë, 5,17-26; 8,6-7; 11,17; Gjn 8,12+
dhe përsëri pas territ nxiton drita.
13 S'kam shpresë tjetër veç të banoj në Sheol,
në errësirë shtratin e kam shtruar.
14 Kalbësirës unë i thashë: «Babë!»
«Nënë e motër» i thirra krimbat.
15 Po ku më për mua ka shpresë?
Fatin tim kush do ta vërejë?
16 Gjithçka kam, në fund të dheut do të zbresë,
në pluhur së bashku të gjejmë qetësi.

Hidhërimi s'ndihmon asgjë kundër drejtësisë

18

1 Mori fjalën Baldad Suhiti edhe tha:

2 Deri kur me fjalë do të gjuani?
Më parë pleqëroni e atëherë do të flasim!
3 Përse mbahemi për bagëti? 12,7-8
Dhe na mban për kafshë të ndyra?
4 Ti, or djalë, që vetes ia bren jetën 16,9-10
a për shkak tënd do të shembet bota
dhe qetat vendit do të luajnë?
5 Po se drita do t'i shqimet të mbrapshtit, Jer 25,10; Gjn 8,12+
s'do të flakojë më flaka në vatër të tij.
6 Nën tendë të tij do të errësohet drita,
përmbi të dritëza do të fiket.
7 Hapi i shpejtë i ngadalësohet, Ps 18,37; Fu 4,12
në shestime të veta do të përplaset.
8 Këmbët e tija i ranë në rrjetë, Ps 35,7-8; 140,6
ja po ecën në lugje i penguar!
9 Laku i fshehur këmbët ia zuri,
vjega nyjë rreptë e shtrëngon.

17,11 *më mbaruan synimet*: hamend.; TM bën me "synimet" subjektin e foljes pasardhëse.

17,15 *Fatin tim*: me LXX; TM përsërit: "shpresa ime".

17,16 BJ përkthen: "do të zbresin pranë meje në skëterrë, do të fundosen në të njëjtën mënyrë në pluhurin tim?": "pranë meje" me LXX; TM ka: "në shulat" (*e Shëöl-it*). – *të gjejmë qetësi*: TM ka "pushim" (*nahat*); LXX lexon "do të zbresim" (*katabêsomtha*; hebr. *nehat*).

18,2 Ky rr iu drejtohet Sofarit dhe Elifazit.

18,3 *na mban për kafshë të ndyra*? BJ ka: "njerëz të trashë", fj.fj.: "të mbyllur", sipas hebr. bashkëkohore.

10 Për këmbë gracka në tokë i është fshehur,
  në shteg t'kalimit kurthi e pret.
15,21; Ksh 17,10-14 11 Nga çdo anë e frikëson droja,
  gjurmë pas gjurme e përcjell.
12 Nga uria i humb fuqia,
  murtaja i rri përbri
13 e ia bren pjesët e lëkurës,
  i ha gjymtyrët djali i parë i vdekjes.
14 E nxjerrin nga çadra e tij,
  për ta shpënë te Mbreti i Tmerrit.
15 Banon në tendën që s'është më e tija,
Lp 29,22; Ps 11,6; Is 34,9 banesa me sulfur i stërpiket.
16 Poshtë kalben rrënjët e tija,
  e përsipër gemat e tij thahen.
Ps 9,6; 34,17 17 Kujtimi i tij zhduket nga toka,
Fu 10,7 në logje emri s'i përmendet.
18 Nga drita në errësirë e dëbojnë,
  e tresin nga rrethi i tokës.
Ps 37,28 19 Bir as bijë në popull s'do të ketë,
  dera e tij me ferrë do të mbyllet.
20 Fundi i tij emnesë për të sprasmit,
  lemeri do të jetë për të parët.
21 Ja, i tillë është fati i mëkatarit,
  e tillë dera që Hyjin s'e njeh.

Besimi në ngadhnjimin përfundimtar të të drejtit

19 1 Atëherë Jobi e mori fjalën e tha:

2 Deri kur ju kështu do të më mundoni,
  do të më ndrydhni pa pushuar me fjalë?
3 Tash dhjetë herë që ju po më fyeni,

18,12 *nga uria i humb fuqia*: *do të kthehet në zi bollëku e tij*: në vend të "plot fuqi", *'onô* të TM, BJ hamend.: "në plot fuqi", *bè'onô* dhe përkthen: "në plot fuqi është i uritur"

18,13 *e ia bren pjesët e lëkurës*: *ye'akel bidway*, hamend. (nga një fatkeqësi do të brehet); TM ka: "ai do të brejë copëzat (e lëkurës)", *yo'kal bade*. – *djali i parë*: mbase njëra prej sëmundjeve më të rënda: murtaja.

18,14 *te mbreti i Tmerrit*: figura të mitologjisë orientale dhe greke (Nergal, Plutoni, etj.) që këtu mbase u rri mbi krye shpirtërave djallëzorë, në veçanti "Furiet" që tërbohen kundër kriminelëve ende gjatë jetës së tyre.

18,15 Përkthim i fjalëpërfjalshëm, por teksti ndoshta është i prishur. Mund të lexohet ndoshta: "tenda e tij do të hidhet në zjarr" (*toshkan mabbel* në vend të *tishkôn mibbëli lô*), për paralelizmin me squfurin, simbol i shterpërisë (krh. Lp 29,22; Is 34,9; Ps 11,6) dhe këtu, mbase, dezinfektuese.

s'ju vjen turp të më shtypni në këtë mënyrë?
4Edhe nëse gabova...
faji im me mua do të jetë.
5A mendoni se mbi mua ngadhnjeni,
që më përmendni mjerimin tim të rëndë?
6Së paku tani duhet ta kuptoni
se me të drejtë jo Hyji nuk më ndëshkoi
që më mbështolli në rrjetën e vet.
7Vërras: «Kushtrim!», po askush s'më përgjigj, Vaj 3,7-9
unë ofshaj, por për mua drejtësi s'ka!
8Më rrethoi në gardh nga s'dilet dot,
me terr shtegun ma mbuloi.
9Ai më zhveshi nga nderimi, 29,14
e nga kryet kezën ma hoqi.
10Më shpartalloi gjithkah e po mbaroj, 14,7v; 17,15
porsi lëndën ma çrrënjosi shpresën.
11Flakë hidh'rimit kundër meje i dha
dhe kështu më mbajti për armik të vetin. 33,10
12U çuan bashkë çetat e tija,
hapën rrugën der te unë,
rreth e qark ma rrethuan tendën.
13Larg m'i dëboi vëllezërit e mi, Ps 38,12; 69,9;
porsi të huaj miqtë m'u larguan: 88,9.19
14Vetëm më lanë të afërmit e mi,
kush më pat njohur, më ka harruar.
15Miqtë e shtëpisë dhe shërbëtorët
po më mbajnë si të isha i huaj,
në sy të tyre jam shtegtar!
16Thërras shërbëtorin, e s'më përgjigjet,
me gojë më duhet t'i bëjë lutje.
17Gruaja frymën s'ma duron,
krupë ua çoj vëllezërve të mi,
18për fëmijaça u bëra lojë,

19,4 Devijim që do të justifikonte vuajtjen (krh. 6,24+). LXX shton: "duke shprehur fjalë të pahijshme, me theksim mashtrues dhe të pavend".

19,6 Jobi akuzon Zotin. BJ përkthen edhe më fort: «dijeni se vetë Hyji më bëri dëm». Nuk është Jobi që mbështillet vetë në rrjetën e mëkateve të tija (krh. 18,8).

19,15 *Miqtë e shtëpisë*: BJ vëren që "miqtë e shtëpisë sime" është marrë në fillim të rr 15 dhe zhvendos fundin e rr 14 pas "shtëpisë".

19,17 *vëllezërve të mi*: fj.fj.: "fëmijët e barkut tim", formulë e pazakontë për të treguar fëmijët e një ati: vetëm shprehja "fryti i barkut" mundet nganjëherë t'ju aplikohet këtyre (krh. Lp 28,53; Mk 6,7; Ps 132,11). Nga momenti që poeti e supozon tjetërkund vdekjen e bijve të Jobit (krh. 8,4; 29,5), për më tepër bëhet fjalë për vëllezër gjiri, dhe formula shpjegohet, pjesërisht, me 3,10 (krh. edhe Ps 69,9: "bijtë e nënës sime"). BJ përkthen: "vetë vëllezërit e mi".

nëse në këmbë çohem, me mua tallen.
19 S'më durojnë dot kështilltarët e mi,
Ps 41,10; Sir 6,8; Gjn 13,18 kë fort doja tash m'është kundërshtar.
20 Asht e lëkurë mishi shkatërruar,
s'më mbeti veç rreth dhëmbësh lëkura!
21 Dhimbë, deh dhimbë kini për mua,
së paku ju, o miqtë e mi!...
se më goditi dora e Zotit!
22 Pse më përndiqni porsi Hyji,
Ps 27,2 si s'u ngitë me mishin tim?!
16,18-21+ 23 Po të shkruheshin fjalët e mia,
të shënoheshin në ndonjë libër,
24 në gur të gjallë për amshim t'u gdhendshin
me daltë hekuri e me plumb!
25 E pra e di se gjallë e kam Shpaguesin,
Ai i sprasmi përmbi dhe do të ngritet,
26 e pas kësaj lëkure që ma rropën
në mishin tim Hyjin do ta shoh.
27 Unë, unë vetë Atë do ta shikoj,
për sytë e mi s'do të jetë i huaj!
28 Nëse tash thoni: «Si do ta përndjekim?
Ç'arsye të gjejmë ne kundër tij?».
29 Atëherë shpatës kinia frikën,

19,25 *Shpaguesin*: BJ përkthen: "mbrojtësin". Fjala *go'el*, e përkthyer gjymtë me "mbrojtës" është një term teknik i ligjit izraelit (krh. Nr 35,19+). Shpesh i aplikohet Hyjit, shpëtimtari i popullit të tij dhe shpaguesi i të shtypurve. Nga Judaizmi i epokës iu aplikua Mesisë dhe mbase për këtë shën Jeronimi përkthen: "shpaguesi im". – Jobi i përgojosur dhe i dënuar nga miqtë e tij, pret një hakmarrës që nuk është askush tjetër përveç vetë Hyjit; gjithsesi konteksti i këtij k, ku Hyji është pothuajse kundërshtar i Jobit, nuk e favorizon këte interpretim. *Go'el* mbase këtu është "britma e gjakut" e personifikuar, si në 16,18-19, ose një pajtues qiellor që duhet të përkrahë Jobin dhe ta pajtojë me Hyjin (krh. 16,19). Por Jobi vazhdon ta konsiderojë të humbur lumturinë e tij dhe pranë vdekjen e tij. Gjithsesi Jobi shpreson të jetë deshmitar i të gjitha këtyre: të "shohë" shpaguesin e tij. Këtu si pasojë duket se Jobi (pasi ka imagjinuar, në 14,10-14, mundësinë e një pritjeje në *Shëol* gjatë kohës së zemërimit), në një hov besimi në Hyjin që bën të kthehet nga *Shëol* (krh. 1Sam 2,6; 1Mbr 17,17-24; Ez 37), paralajmëron një kthim të përkohshëm në jetën trupore, për ditën e hakmarrjes. – *i sprapsmi*: kujton Is 44,6; 48,12. – *do të ngritet*: term juridik shpesh i aplikuar dëshmitarit ose gjykatësit (31,14; Lp 19,16; Is 2,19.21; Ps 12,6).

19,26 BJ duke ndjekur TM përkthen: «kur do të ma kishin shqyer këtë lëkuren time, jashtë mishit tim Hyjin do të shoh». Por është i pasigurt. Ky rr paraqet çdo lloj vështirësie ekzegjetike. Me korrigjimet, sipas varianteve, mund të përkthehet: "pas ringjalljes sime, do të ngrihem afër atij". Vulg. e ka ndikuar shumë ekzegjezën katolike: "25 Në të vërtetë e di që shpaguesi im është gjallë, në ditën e fundit do të ngjallem nga toka, 26 do të mbështillem përsëri me lëkurën time dhe në mishin tim do të shoh Hyjin". Por një njohje më e thellë e zhvillimit të mendimit teologjik të Izraelit ka bërë të vështirë këtë përkthim tradicional.

19,29 *sepse ... fajsinë*: BJ me LXX përkthen: "do të ndizet": "sepse zemërimi

sepse shpata e hakmerr fajësinë!
Mos harroni se gjyq ka!

Rendi i drejtësisë nuk ka përjashtime

27,13-23

20 [1]Fjalën e mori Sofar Naamatiti e tha:

[2]Mendja më shtyt përgjigje të të jap,
sepse në mua vlon truri i ndriçuar.
[3]Me fjalë të tua paditëse më ke ngucur,
i dijes sime shpirti do të përgjigjë.
[4]Pse a s'e di se gjithmonë, Ps 37; 73
qysh se u vu mbi tokë njeriu
[5]se jetëpak është gëzimi i të mbrapshtëve
se çak fak kalon fati i mëkatarëve.
[6]Nëse der në qiell arrin madhështia e tij, Ps 37,35
nëse me kokë ai retë ia del t'i ndeshë,
[7]porsi plehu fshihet për gjithmonë,
kush e pa do të pyetë: «Ç'e mori?».
[8]Porsi ëndrra vrik do të zhduket, Ps 73,20; Ur 5,14;
do të kalojë si vegimi i natës, Is 29,8
[9]Kush e pa më s'do ta shohë,
vendi i tij më s'do ta këqyrë,
[10]të bijtë të varfrit do t'i dëmshpërblejnë, 27,16-17
me duar të veta plaçkat do t'i kthejnë.
[11]Eshtrat e tij në lule të rinisë
bashkë me të në pluhur do të prehen.
[12]Për gojë të tij e keqja ish' e ëmbël Fu 20,17
ai e ruante nën gjuhën e vet.
[13]Ruhet mirë të mos e përpijë,
nën qellzë të vet e fsheh kujdesshëm.
[14]Por ushqimi në bark i kalbet,
helm shlligash i bëhet në zorrë.
[15]Pasuritë që hëngri do t'i vjellë,
Hyji vetë prej barkut do t'ia nxjerrë.
[16]Thithur ka prej shlligash helm: Lp 32,32-33
gjuha e shlligës do ta vrasë!

do të ndizet kundër fajeve"; TM është i pakuptueshëm.

20,6 Bibla i referohet shpesh krenarisë kolosale që njeriu shfaq në zanafillë (krh. Zan 11,4; Is 14,13v; Ez 28,2.17). Kjo traditë, pajtohet me traditën e Zan 3, për të shpjegur rënien e njeriut për shkak të krenarisë.

29,6 [17]Mos i paftë më rrëketë e vajit,
përrenjtë që rrjedhin mjaltë e tlyen!
[18]Pa e shijuar do ta kthejë fitesën,
s'do ta gëzojë tregtinë që bëri.
[19]Sepse të varfërin e shkeli, e ndrydhi,
rrëmbeu shtëpitë që s'i ndërtoi.
[20]Barku i tij kurrë nuk u ngop,
visarët s'do ta shpëtojnë.
[21]S'la gjë për të ngopur grykësinë,
mirëqenia e tij gjatë s'do të qëndrojë.
[22]Në kulm të kamjes në mjerim do të bjerë,
gjithë e keqja do të sulet mbi të.
[23]Në dashtë ta fajë barkun e vet:
felgrimin Hyji do ta lëshojë mbi të.
Lp 32,41-42; Ur 5,17-23 [24]Nëse armës së hekurt ia del t'i shpëtojë,
do të shitohet nga harku i bronztë.
[25]Anë për anë do ta shitojë shigjeta
dhe mëlçinë rrufeja shigjetuese.
15,21; 18,14; Ps 88,16-17 Kahdo t'ia mbajë do ta sulmojë tmerri.
[26]Tmerri i frikshëm gjithkund në pritë i rri,
1,16; 15,34 e djeg flaka prej askujt e ndezur:
do t'i digjet gjithçka në tendë i mbeti!
[27]Qielli në dritë do të qesë mbrapshtinë e tij,
kurse toka kundër tij do të ngritet.
[28]Shtëpinë e tij do ta marrë lumi,
Is 24,18 hidhërimi i Hyjit krejtësisht do ta zhdukë.
=27,13; Zb 21,8 [29]Kjo është pjesa që Hyji i jep të paudhit,
trashëgimi që prej Zotit merr.

20,17 e vajit: *yishar*, hamend.; TM ka: "lumenjtë" (e lidhur në vazhdim), *naharê*.

20,18 tregtinë që bëri: *yaga'* i TM: "(fruti i saj) vuajtjes ose punës; BJ hamend.: "fitimit e tij", *yëga'ô*.

20,19 *e ndrydhi*: *'azab* i TM; BJ me Targum përkthen: "kasollë", *'ezeb*: "ka shkatërruar kasollet e të varfërve".

20,23 BJ me LXX heq rr 23a që gjendet vetëm në TM. – *thëngjij (felgrimin)*: hamend.; BJ lexon: "shigjetat e tija", *'olmyw*, ndërsa TM ka: "mbi atë", *'alêmô*. – Të njëjtat imazhe përshkruajnë ndëshkimin kolektiv të Izraelit dhe të popujve. Hyji luftëtar përdor armët (krh. Lp 32,41; Ur 5,18-20), dërgon sëmundje dhe fatkeqësi të ndryshme, dhe toka, e tronditur nga zemërimi hyjnorë, bashkohet me këtë akt shkatërrimi sikur në kohën e gjyqit eskatologjik (krh. Is 24,18)

20,25 *shigjeta*: me LXX; TM ka: "ka tërhequr"

20,26 *në pritë i rri*: *lô safûn* me LXX, në vend të *lispûnayw*, "për gjërat e tij të fshehta", i TM. – bëhet fjalë për errësirat e *Shëôl*, të paralajmëruara në ato të Egjiptit (Dal 10,21). – *flaka*: d.m.th. shkrepëtima.

20,29 *trashëgimi që prej Zotit merr*: BJ përkthen: "trashëgimi që i cakton personit të tij"; "personit të tij", fj.fj.: "fjalës së tij" (*'imrô* i TM), krh. Targum.

Faktet flasin ndryshe

21

[1]Jobi mori fjalën e tha:

[2]Ju lutem dëgjoni fjalët e mia,
kaq ngushëllim prej jush ta kem!
[3]Më lejoni njëherë të flas
e pastaj sa të doni qeshni.
[4]Vallë a ankohem kundër një njeriu,
që të mos kem pse ta humbas duresën? 6,3.26; 16,4-6
[5]Po më vështroni: a s'shtangoheni,
me dorë gojën a nuk do ta qepni? 29,9; 40,4
[6]Data më kap kur mendoj veten,
rrënqethje e tmerrshme krejt më përshkon!
[7]Pse bakëqijtë a pak jetojnë? Ps 73,3-12;
Madje plaken e në begati! Jer 12,1-2;
Mal 3,15.18-19
[8]Bashkë me ta mbarë u shkon bami,
pinjollat ndër sy u shtohen.
[9]Të sigurta i kanë shtëpitë e të qeta,
thupra e Hyjit kurrë mbi ta nuk bie.
[10]Mëzetët e tyre si të askujt,
lopët iu pjellin, shterp s'u mbesin.
[11]Fëmijët e tyre tufa qengjash,
djemtë u kërcejnë plot hare.
[12]E luajnë cetrën e tupanin Is 5,12; Am 6,5
dhe kënaqen me këngë zambaresh.
[13]Në mirëqenie jeta u kalon,
plotësisht të qetë në Nëntokë zbresin.
[14]E pra këta i thoshin Hyjit: «Na u hiq sysh! 22,17; Jer 2,31;
S'duam t'i njohim udhët e tua! Mal 3,14-15
[15]Kush është Hyji që t'i shërbejmë?
Ç'fitesë kemi nëse Atij i lutemi?».
[16]Dorën plot e kanë me të mira
pa çarë fare kryet për Hyjin!
[17]A shpesh të mbrapshtëve u shuhet drita? 18,5; 20,22.26-28

21,5 Gjest që shpreh heshtje, kur fjalët rezultojnë të kota ose të pamatura.

21,8 *u shtohen*: BJ përkthen: "rrojnë", *'omëdîm*, hamend.; TM ka: "me ata" (e lidhur me vargun sipër), *'immam*.

21,11 *u kërcejnë plot hare*: duket se këtu mungon një term krahasimi: disa shtojnë: "si desh" (krh. Ps 114,4-6).

21,13 *zbresin*: me sir. dhe Vulg.; TM ka: "janë të trembur".

21,16 *për Hyjin*: fj.fj. "nga ai"; d.m.th. nga Hyji, *menhû*, hamend., krh. 4,12; TM ka: "nga mua", *menî*, krh. 22,18.

Kur papritmas e liga i gjen?
Sa herë të liga në felgrim u çon Hyji?
Ps 1,4 [18]Pse a kashtë është ai thua në erë,
a por byk që e tret stuhia?
[19]Për bamë të tij Hyji e ruan ndëshkimin?
Atë të godasë, ai vetë të paguajë!
[20]Ai me sy ta shohë se vdes
e le të gjerbë nga felgrimi i Hyjit.
14,21-22; 2Mbr 20,19; Ksh 9,5-6 [21]Po a dron ngushtë është pas vdekjes për sht'pi,
kur numri i muajve të tij të jetë kryer?
[22]Pse a ndoshta dija i mësohet Hyjit
që i gjykon krijesat atje lart?
[23]Njëri vdes me të gjitha të mirat
shumë i pasur e plot qetësi:
15,27 [24]Me përmbrendëse të ngarkuara me dhjamë,
palca eshtrave pa u munguar;
[25]kurse tjetri vdes në mjerim,
pa e pasë gëzuar në jetë ndoj të mirë,
Ksh 9,2-3 [26]e prapë së bashku prehen në dhe,
baras të dy me krimba të mb'luar!
[27]Heu sa mirë i di mendimet tuaja,
se ç'shestoni kundër meje të thoni,
[28]sepse më pyetni: «Ku është sht'pia e prijësit?
Ku është tenda ku banonin të mbrapshtit?».
[29]Pse a s'i pyetët kalimtarët udhës?
Provët e tyre s'keni si i mohoni
Fu 11,4; Am 5,18+; Rom 2,3-6 [30]se në ditë të vështirë bakeqi po kursehet
dhe shpëton nga dita e felgrimit.
[31]Kush për sjellje, ndër sy e qorton,
e ndëshkon kush për të këqijat që bëri?
[32]Në varr përcillet me nderime,
për më tepër varri i ruhet.
[33]E lehtë për të do të jetë ledina,
pas e para i shkojnë të gjithë njerëzit!
[34]Ç'kuptim kanë, pra, ngushëllimet që më jepni?
Sa të gabuara janë përgjigjet tuaja!

21,19a Opinion i vjetër dhe i autorizuar (Dal 34,7; Lp 5,9), që u korrigjua më vonë (Lp 24,16; Jer 31,29; Ez 18; krh. Gjn 9,1-3). Jobi zbulon pamjaftueshmërinë e tij: mëkatari nuk do të vuaj dhe nuk do të dijë asgjë (krh. 14,21-22).

21,20 *se vdes*: me variantet; TM është i prishur.

21,23 Një fakt tjetër shqetësues: vdekja godet në mënyrë të papritur dhe arbitrare.

21,24 *përmbrendëse*: me sir.; TM është i pakuptueshëm. – dhjamë: me variantet; TM ka: "qumësht".

21,33 e para...: Bj e heq vargun dhe e përkthen në shënim, sepse ndoshta bëhet fjalë për një glosë.

III. CIKLI I TRETË I BISEDIMEVE

Hyji gjykon vetëm në emër të drejtësisë

22

[1]Mori fjalën Elifaz Temaniti e tha:

[2]Çka njeriu Hyjit mund t'i vlejë?
kur i urti vlen mezi për vete?
[3]Ç'dobi i Lumi ka nëse ti je i drejtë, — 35,7; Lk 17,7-10
ç'fiton Hyji nëse ti je i pastër?
[4]Vallë të ndëshkon pse qenke i drejtë
e për këtë të qitka në gjyq?
[5]A thua jo në saje të mbrapshtisë sate, — 29,11-17; 31
të të këqijave të tua që s'kanë numër?
[6]Pa arsye vëllait peng i more, — Dal 22,25-26; Is 58,7; Ez 18,8; Mt 25,42v
të vobekëtin petkash e zhveshe.
[7]Të etshmit ujë s'i dhe të pijë,
të uriturit s'i dhe të hajë.
[8]Skamnorit tokën ia more
dhe ia dhe kujt të pëlqeu ty.
[9]Me duar thatë i nisje të vejat, — 31,16-20; Dal 22,21
bonjakëve ua theve krahët.
[10]Këndej tani në rrjetë ke rënë — 18,8-11; 19,5
e po të mposht frika e papritur.
[11]Drita terr të është bërë e s'sheh, — Is 58,10-11
turri i ujërave po të përplas! — Ps 69,2-3
[12]Pse thua Hyji s'është më i lartë se qielli? — Is 40,26-27
vëreje majën e yjeve: sa e lartë!
[13]E ti thua: «Po ç'di Hyji? — Ps 73,11; Is 29,15
A mund të shohë nëpër mug të reve?
[14]Tis ka rejen e ne s'na sheh. — Jer 23,23-24
Ai shëtit buzës qiellore!».
[15]Po a do të ndiqësh udhën e moçme,
që ndoqën njerëzit e këqij?
[16]Para kohe qenë rroposur,

22,9 Lista e fajeve që Elifazi ia ngarkon gratis Jobit theksohet këmbëngulja e tij kundër drejtësisë dhe dashurisë drejt të afërmit, qoftë edhe për mënjanim. Kështu sjell ndër mend mësimin e profetëve (krh. apologjinë e Jobit, 29,11-7; 31).

22,11 Drita terr të është bërë: BJ përkthen: "apo është errësira, nuk sheh më", dhe vëren: mbase duhet lexuar me LXX: "Drita (*ôr* në vend t *ô*) është errësuar".

22,13 Jobi nuk ka folur kështu. Por Elifazi u bën një proces qëllimëve dhe nxjerr si përfundimin nga deklaratat e Jobit këtë blasfemi: "nëse Hyji mbetet mospërfillës, është sepse nuk shquan asnjëri".

themelin ua mori lumi!
21,14 [17]Ata Hyjit vetë i thoshin: «Larg prej nesh!»
dhe: «S'ka ç'na bën i Gjithëpushtetshmi».
[18]Ai shtëpitë me të mira u mbushte,
megjithëse për të krye s'çanin.
Ps 58,11 [19]Të drejtët shohin edhe gëzohen,
i pafajshmi në lojë i vë:
[20]«Vërtet mbaroi madhëria e tyre,
pasurinë ua dogji zjarri».
5,17v [21]Me Hyjin ndrequ e pajtohu,
do të reshesh përsëri me të mira.
[22]Prano Ligjin prej gojës së tij,
fjalët e tija nguli në zemër.
[23]Nëse i penduar te i Lumi kthehesh,
nëse e mënjanon të keqen nga tenda,
[24]nëse si pluhurin e çmon arin,
si zall lumi arin e Ofirit,
Ps 4,8; 16,5-6; 63,4-6; 84,11; Is 58,14 [25]për ty ar do të jetë i Lumi
e argjend do të kesh me muqe.
[26]Atëherë te i Lumi do të gjesh gëzime,
drejt kah Hyji do t'i lartësosh duart.
[27]Do t'i lutesh e Ai do të dëgjojë,
kushtet tua në vend do t'i çosh.
[28]Do të shkojë mbarë çkado të ndërmarrësh,
udhën tënde do ta ndriçojë drita.
Is 2,11-17; Lk 1,52-53 [29]Madhështorit ia ul kreninë
e i ndihmon njeriut të përvujtë.
[30]Nga e keqja e shpëton të pafajshmin:
patëmetësia e duarve e shpëton.

22,17 *S'ka ç'na bën*: me variantet; TM lexon: "u bën atyre".

22,18 për të krye s'çanin: me LXX, duke korrigjuar në *menhû* "nga mua", *mennî* të TM (krh. 21,16).

22,23 *do të kthehesh*: LXX përkthen: "dhe përvujtërohesh", *ûtë'anneh*; TM ka: "ti do të ndërtohesh", *tibbaneh*.

22,29a BJ përkthen: "sepse e përul iniciativën krenare", *hishpîl 'et 'omer*, TM ka: "ata përulen e ti ke thënë (krenari), *hishpîlû watto'mer*.

22,30 *të pafajshmin*: BJ përkthen: "atë që nuk është i pafajshëm", duke ndjekur TM dhe duke nënkuptuar *'î* si një mohim (jo e vërtetuar në hebraishten biblike) ose duke duke supozuar që në fund të ketë rënë për haplografi përpara *naqî*. Variantet kanë lexuar *'ish* dhe kanë interpretuar: "e liron njeriun e pafajshëm... për dëlirësinë e duarve të tija", dhe që pajtohet më mirë me mendimin tradicional, të shprehur nga Elifazi. BJ e përkthen rr: "ai e liron edhe atë që është fajtor: do të lirohet nga dëlirësia e duarve të tua".

Hyji është larg dhe e keqja ngadhënjen

23

1 Përgjigji Jobi edhe tha:

2 Edhe tash ankimin e kam të hidhur,
rëndë mbi mua peshon dora e tij.
3 Sikur të dija vetë Atë ta gjeja,
oh të mbërrija deri në fron të tij!
4 Një gjykim para Tij do të hapja, 9,14+
plot arsye do të ishte goja ime.
5 Do t'i ndjeja arsyet që do të më jepte,
do të kuptoja se çka Ai do të më thoshte.
6 A do të nxehej në rragatje me mua?
Jo! Mjaft do të më dukej të më dëgjonte ankimin!
7 Atëherë do të shihte nje kundërshtar të drejtë,
çështja ime do të dilte ngadhënjyese.
8 Në shkofsha në lindje Ai s'do të më dëftohet, Ps 139,7-10
as në perëndim s'do ta takoja,
9 majtë n'u sjellsha askund s'do ta ndeshja,
nëse marr djathtas, syri s'do të ma shohë.
10 E pra, jetën Ai mua mirë ma njeh, Ps 139,1-6;
le të më sprovojë: ar i pastër dal! Jer 11,20+
11 Këmba ime gjurmëve të tija ecën, Ps 17,5
kurrë s'e shmanga në jetë udhën e tij.
12 Pikë për pikë Ligjin ia kam mbajtur,
fjalët e tija në zemër i kam vënë.
13 Çfarë vendos kush e bën të ndërrojë?
Çka synoi Ai gjithmonë e zbatoi. Is 55,10-11
14 Do të zbatojë ç'ka në mend për mua,
si çdo tjetër që e ka shestuar.
15 Prandaj dridhem para tij, Ps 119,120
e mendoj e frika më kap.
16 Hyji zemrën më ka ligështuar,
i Gjithëpushtetshmi më ka tmerruar.
17 S'është errësira që më merr jetën,
as terri që f'tyrën më mb'lon.

23,12 *në zemër*: BJ ka: "në kraharorin tim", me LXX dhe Vulg.; TM është I pakuptueshëm. – Bëhet fjalë për Ligjin.
23,13 vendos: *bahar*, hamend.; TM ka: "në një", *bë'ehad*.
23,17 *fytyrën*: *panay*, hamend.; TM ka: "para meje", *mippanay*. – tekst shumë i errët; kuptohet që Jobit i vjen keq që nuk ka qenë liruar në sajë të vdekjes, para momentit të tmerrshëm të errësirave. Është e mundur për ta shtrirë mohimin që të dy vargjeve dhe për të përkthyer: "nuk e ka

24 [1]Përse i Lumi nuk vrojton do kohë?
Besimtarët pse s'ia njohin ditët?
Lp 27,17 [2]Të paudhit kufijtë i luajnë,
rrëmbejnë dhentë edhe i kullosin,
[3]bonjakëve u marrin gomarin,
Lp 24,17 vejushës kaun për peng ia marrin.
30,2-8; Lp 15,11 [4]Të vobekëtit nga udha i dëbojnë,
të shkretët së bashku detyrohen të fshihen.
[5]Ja tek janë si gomarët në shkretëtirë,
dalin në punë për bukë të fëmijëve,
kërkojnë pre në kullota të njoma.
[6]Korrin arat që s'janë të tyre,
vjelin vreshtat e mëkatarit.
Lp 24,12-13 [7]Kalojnë natën pa mb'lojë, zhveshur,
s'kanë me çka të mb'lohen prej të ftohtit.
[8]Lagen, ndragen malit në shi,
pa banesë qetave u qasen.
[9]Nga gjiri i ndajnë jetimat,
skamnorit peng fëminë ia marrin.
[10]Të zhveshur ecin pse s'kanë petka,
të uritur bartin kallinj.
[11]S'kanë mulli për të shtrydhur vaj,
shtrydhin rrush e mbeten të etur.
[12]Të sëmundë për vdekje rënkojnë në qytet,
të plagosurit thërrasin kushtrim,
Zb 6,10-11 por Hyji s'ua dëgjon luten.

mbuluar (akoma) fytyrën time me errësira". BJ përkthen: "por e ka mbuluar fytyrën time me errësirë".

24,1 *kohë*: shtesa, të shtuara jetës njerëzore, për të praktikuar më në fund ndëshkimin. – *ditët*: për shpërblim individual, të ngjashëm me "ditën e Zotit" eskatologjik (krh. Am 5,18+)

24,2 *Të paudhit*: me LXX; TM heq. – *i kullosin*: me TM; BJ me LXX përkthen: "dhe bariu": "vjedhin grigjën dhe bariun". Të fortit që shtypin të tjerët (rr 2-4) Jobi kundërvë shtresën e varfër të proletarëve të vobektë (rr 5-12), mjerimi i të cilëve gërthet drejt Hyjit.

24,5 *dalin në punë për bukë*: BJ përkthen: "duke kërkuar që në agim (*mishshahar*) ndonjë pre", hamend.; fj.fj.: "që në mëngjes për një pre", hamend.; TM ka: "duke kërkuar ndonjë pre". – *pre në kullota të njoma*: TM ka: "stepa është për atë bukë", *'arabâ lô lehem* ; BJ hamend.: "në mbrëmje, bukë".

24,6 *s'janë të tyre*: BJ hip: "të një mashtruesi", *bëliyya'al*; TM ka: "tagjia e tij", *bëlilô*.

24,9 BJ zhvendos rr 7-9 pas rr 11, ku këta gjejnë kontekstin e tyre logjik. Fillimi pothuajse i njëjtë i rr 7 e 10 ka shkaktuar një zhvendosje të papritur. – *gjiri*: me LXX si BJ; TM ka: "shkatërrim" (me një ndryshim të thjesht zanorë). – *fëminë*: TM: *'al*, "mbi"; BJ hamend.: "foshnjën", *'ul*. Hipotezë tjetër: "ajo që mbulon", pra "mantel".

24,12 *të sëmundë për vdekje*: me sir.; TM ka: "njerëz".

24,12c sipas dy dshk. hebr. dhe sir.; TM ka: "Hyji nuk e drejton (dashamirësinë e tij) drejt marrëzisë".

13Ata dritës i kundërshtuan,
s'deshën të dinë për udhë të tij,
dhe s'qëndruan në shtigje të tija.
14Në mëngjes ngritet vrastari,
vret skamnorin e të vobektin.
15Në natë të thellë lëvizin vjedhësit
16a e në errësirë shtëpitë i thejnë.
15Syri i pushtit ruan terrin
thotë me vete: «Askush s'më sheh!»
e f'tyrën ia mbulon vetes.
16bGjatë ditës të fshehur rrinë,
të gjithë ata që urrejnë dritën.
17Për ta agimi është hije vdekjeje,
tmerri i mordes i kap kur zbardh drita.

Gjn 3,20; Ef 5,8-14; 1Sel 5,4-8

Ps 10,5-9; 37,32

Fu 7,9-10

Biseda e Sofarit (pjesa e parë)

18Është i lehtë mbi sipërfaqe të ujit,
pjesa e tij e nëmur është mbi tokë,
dhe askush s'e mbësyn vreshtin e tij.
19Thatësia e vapa e shterrin ujin e borës,
ashtu Sheoli i përpin mëkatarët.
20Kraharori i nënës e harroftë
ëmbëlsirë për krimba u bëftë;
s'do të kujtohet padrejtësia
e do të pritet porsi druja.
21E mundoi gruan që s'lind,
vejushës së gjorë të mira s'i bëri.
22Por i Lumi e rrudh të dërhuzdtin,
në kundërshtoftë, e humb shpresën e jetës.
23E la të mendojë se s'është në rrezik,
sjelljes së tij kurrë s'ia ndanë sytë.

24,13 Ky fjalim i ashpër kundër armiqve të dritës, mbase një poemë e pavarur e rimarrë këtu nga autori, tërheq vëmendjen mbi tiranët, të cilëve Hyji u lejon të veprojnë në errësirë. Drita, është drita fizike, normale, por mban në vetvete një domëthënie morale (krh. Gjn 8,12+).

24,14 Në mëngjes: *bëlo' 'ôr*, hamend.; TM ka: "në dritë", *la'ôr*. – ngritet: *yëhallek*, hamend.; "është si", *yëhi* ka.

24,18vv BJ dhe të tjerë zhvendosin 24,18-24 pas 27,23; kjo zhvendosje është supozuese dhe teksti shumë i dëmtuar ka nevojë për shumë korrigjime; edhe k 26 është i ndarë ndryshe në BJ.

24,20 BJ përkthen: "kraharori që e ka krijuar e harron dhe emri i tij nuk përmendet më. Kështu është e goditur si vetëtima mbi pemë padrejtësia": "që e ka krijuar", *pëtaqô*, hamend.; TM ka: "e gostinte", *mëtaqô*; "emri i tij", *shëmô*, hamend.; TM ka: "krimbat", *rimâ*. Përkthim tjetër i mundshëm: "kraharori (që do ta mbaj) e harron, krimbat (e kanë) për gosti të tyre, nuk ka për t'u kujtuar më".

24,21 *E mundoi*: *hera* të Targum; TM ka: "e kullot", *ro'eh*.

[24]Lart për pak ngriten e zhduken,
bien poshtë si çdo gjë e vdekshme,
si një kallëz që drapri e pret.
[25]Pse a s'është kështu? Kush në rrenë më qet?
Poshtë mua fjalët kush mundet të m'i hedhë?

Himni për gjithëpushtetësinë e Hyjit

25 [1]Baldad Suhiti mori fjalën e tha:

[2]Në dorë të tij është pushteti e tmerri.
Ai e ruan paqen në lartësirat e veta.
[3]Pse a mund të njehet ushtria e tij?
Drita e tij mbi kë s'ndriçon?
4,17+; 15,14+ [4]E si njeriu i drejtë të jetë para Hyjit?
Bami i gruas si mund të jetë i pastër?
[5]Deri hëna para tij s'bën dritë,
para tij as yjet të pastër s'janë,
[6]aq më pak njeriu kalbësirë,
i njeriut bami njëky krimb!

Bisedimi i Jobit

26 [1]Jobi e mori fjalën e tha:

[2]Se ç'ndihmë të fortë po i sillke të ligshtit,
ç'e forcove heu krahun e mekur!
[3]Ç'këshill të mirë po i jep të padijshmit,
urtësinë tënde bukur e tregove!
[4]E kujt ti kështu fjalën ia drejtove?
1Mbr 22,24 Ç'shpirt është ai që prej teje doli?

24,24b *bien poshtë si çdo gjë e vdekshme*: TM ka: "përkulen, si çfarëdo gjë që korret", *kakkol yiqqapësûn;* BJ me LXX përkthen: "përkulet si mëllaga që mblidhet", *këmallûah yiqqapëpûn*, krh. 30,4. Mëllaga, fj.fj.: "bimë e kripur", është një bimë e gjelbër dhe e ngrënshme që gjendet në breg të Detit të Vdekur.

k 25 Ky bashkëbisedim, mbase i mangët, duket se i paraprin bisedimeve të JHWH; gjithsesi është e mundur për ta rilidhur me dialogun e tre miqve të Jobit, duke parë përgjigjen e Bildadit kundrejt akuzës së heshtur të paaftësisë që Jobi avancon para Hyjit.

25,2 *në lartësirat e veta*: midis engjëjve (krh. Is 24,21; Zb 12,7-12) dhe yjet e tjerë (krh. Is 40,26; Sir 43,10).

25,5 *s'bën dritë*: *yahel,* me dshk, krh. variantet; TM është i korruptuar: *ya'ahîl*

26,4 Kundërpërgjigje ironike e Jobit kundrejt Bildadit, që duket se nuk e ka të qartë objektin e plotë të diskutimit.

Biseda e Baldadit (vazhdim)

5«Poshtë në Nëntokë hijet gjëmojnë,
dridhen ujërat dhe banorët e tyre,
6para tij është Sheoli cullak, — Ps 139,8.11-12;
lakuriq është humnera e tmerrshme. — Fu 15,11; Am 9,2
7Shtrin veriun përmbi zbrazëti,
e mban tokën varur për asgjëje. — 38,6
8E kyç ujin në retë e veta,
nën peshë të tij nuk shqyhen retë.
9Mbulon f'tyrën e fronit të vet,
mbi të shtrin mjeg'llën e vet.
10Cak rrethues u vuri ujërave — 22,14; Zan 1,7.14
në kufi të dritës e të errësirës.
11Të kupës qiellore tmerrshëm trand shtyllakët,
prej frikës dridhen në qortimin e tij.
12Me forcë të veten në fre Detin e mban, — 7,12+; 9,13+;
e godet me dije të vet Rahabin. — Ps 65,8+; Is 51,9-10
13Fryma e tij e kthjellon Qiellin,
dora e tij shpon Shlligë flut'ruesen. — 3,8+; Is 27,1
14Vepra të tija këto s'janë veç një pjesëz
e ne s'dëgjojmë veç një jehonë të lehtë,
të Madhërisë së tij kush bubullimën
është në gjendje ta kuptojë?!

26,5vv BJ këtu ndjek një numërim të ndryshëm nga TM: fragmenti 26,5-14 zhvendoset pas 25,6 dhe figuron si një plotësim i bisedës së ndërprerë të Bildadit, dhe jo si vazhdim i bisedës së Jobit. BJ ka: (krh. shënimin 24,18vv): 24,1-17.25; 25,1-6; 26,5-14; 26,1-4; 27,1-23; 24,18-24; 28,1-28.

26,5 *hijet*: fj.fj.: "*Refaim*" (krh. Lp 1,28+; 2,11): ose të shpërngulurit (Ps 88,11), ose të dobëtit dhe të paaftët. – *ujërat*: BJ përkthen: "hijet dridhen nën tokë, ujërat dhe banorët e tyre frikësohen"; "frikësohen", hamend. *Yahattû*, e rënë për haplografi pas *mit-tahat*, "nëntokë" që TM e lidh me vargun e dytë. Ujërat e humnerës që imagjinata popullore mendonte se banoheshin nga përbindëshat e mundur në lashtësi (krh. 7,12+).

26,6 *humnera*: kjo fjalë (hebr. *'Abaddôn*, krh. Zb9,11), sinonim i *Shëôl* dikur mbase emërtonte një hyjni skëterrore.

26,7 *zbrazëti*: pjesa perëndimore e kupës qiellore, mbi të cilën mendohej se rrotullohej si në një bosht. – Shtyllat e mbështetsin tokën (9,6), por njeriu nuk e di ku janë themelet tyre (38,6). Ky rr, rast i vetëm në Bibël, i referohet një hapësire të pafund.

26,9 *Mbulon fytyrën*: BJ përkthen: "mbulon fytyrën e hënës së plotë", gjatë eklipsave. – *fronit*: *kisseh* i TM. BJ hamend.: "hëna e plotë", *keseh*. – *mbi të shtrinë*: duke lexuar *parôsh* në vend të hebr. *parshez* (formë e çrregullt që kombinon dy rrënjët *parash* dhe *paraz*).

26,10 *cak rrethues*: *haq hûg*, hamend.; TM ka: "kufizoj një cak", *hôq hûg*.

26,11a Malet e larta, që mbështesin kupën qiellore, janë të lëkundura nga gjëmimi i zërit të Hyjit (Ps 29), ose nga lëvizjet dridhëse të tokës (Ps 18,8)

26,13 *Shlligë flut'ruesen*: bëhet fjalë për Leviatan-in (krh. 3,8+; 7,12+).

Biseda e Jobit (vazhdim): Baldadi flet në erë

27

[1]Jobi vazhdoi të tregojë poemën e vet e tha:

34,5 [2]Pasha Hyjin që të drejtën ma mori,
pasha të Lumin që ma helmoi jetën,
33,4; Zan 2,7 [3]gjersa të mundem frymë të marr,
frym'n e Hyjit sa në trup ta kem,
[4]buzët e mia nuk do të thonë marrëzirë,
rrenë s'do të thotë jo goja ime.
[5]Por kurrë juve të drejtë s'do t'ju jap,
der të më dalë shpirti: 'I drejtë jam, do të them!
[6]Drejtësinë time e mbaj, s'e lë dot,
s'më lë ndërgjegjja të skuqem në këtë jetë.
[7]Armiku im pastë fatin e mëkatarit,
voftë ku i mbrapshti edhe kundërshtari im!
[8]Çka vlen shpresa që ka i paudhi,
pasi Hyji ta këpusë, t'ia marrë shpirtin?
[9]Vallë thua Hyji do t'ia dëgjojë klithmat,
kur të paudhin ta mbulojnë vështirësitë?
22,26 [10]Do të mund të kënaqet ndoshta në të Gjithëpushtetshmin?
E në ndihmë Hyjin çdo ças do ta thërrasë?
[11]Të Hyjit dorën jua tregova në vepër,
s'jua fsheha shestimet e të Lumit,
[12]po dhe ju të gjitha këto i patë,
pse atëherë më kot flisni ju punë boshe?

Biseda e Zofarit: I mallkuari

=20,29 [13]«Ky është fati që Hyji ia ruan të mbrapshtit,
trashëgimi i mujsharëve që prej të Lumit marrin.
[14]Në pastë shumë djem, shpata ia pret,
me bukë nipat s'do t'i ngihen.
[15]Nëse i mbet kush, ia mb'lon murtaja

27,10 Jobi rimerr disa shprehje të Elifazit mbi ndëshkimin e mëkatarit, por refuzon t'ia aplikojë vetvetes.

27,11 Jobi duket se thotë se ai ka paraqitur me plot sinqeritet dhe duke iu mbajtur fakteve, qëndrimin e çuditshëm dhe të mistershëm të Hyjit. Miqtë e tij kanë mbyllur sytë përpara këtyre fakteve.

27,13-23 Pjesa e bisedës 27,13-23 zorshëm mund t'i atribuohet Jobit, duket se i përket më shumë njërit prej miqve, prej të cilëve rimerr njërën prej tezave. Është e mundur që t'i përkasë Sofarit.

27,15 *murtaja*: fj.fj.: "vdekja"; por kjo fjalë nganjëherë tregon kulmin e të keqes, këtu e personifikuar (krh. 18,13; Jer 15,2; 43,11; Zb 6,8).

pa i vajtuar as të vejat e tyre.
16 Nëse sa dheu do të mbledhë argjend,
e si balta petka do të bashkojë:
17 ai i bën gati e i drejti do t'i veshë, 20,10.15
të pafajshmit do të ndajnë argjendin.
18 Ndërtoi sht'pinë rrjetë marimange, 8,14
porsi tendën që e ndreq rojtari.
19 Bie të flejë i pasur, por për të fundit herë,
kur të hapë sytë asgjë më nuk do të gjejë.
20 E pushton skamja porsi uji: 20,25
atë natën do ta ndrydhë stuhia.
21 Era e lindjes e merr dhe e zhduk,
si humnera nga vendi e shkul.
22 Pa mëshirë Hyji atë e përplas
e ky mundohet nga dora t'i ikë.
23 Shuplakë rrahin për bjerrjen e tij,
kudo të shkojë pas tij i fishkëllojnë.

IV. LAVDËRIM URTËSISË

Urtësia e paafrueshme për njeriun

28 1 Po, argjendi i ka vendburimet,
e ka ari vendin ku pastrohet.
2 Edhe hekuri prej dheut nxirret,
ndahet bakri nga guri i shkrirë.
3 Njerëzit territ cak i vënë,
e shkojnë deri në skaj të thellësisë
përpas gurit të errësirës e të hijes.

27,18 *rrjetë marimange*: BJ përkthen: "ka ndërtuar një shtëpi merimange", me LXX dhe sir.; TM ka: "prej tenje". Janë dy figura paqëndrueshmërie.

27,19 *për të fundit herë*: fj.fj.: "nuk do të fillojë më", me LXX dhe sir.; TM ka: "nuk ka për t'u mbledhur".

27,20 *porsi uji*: *kammayim*, me TM; BJ ka: "për dritë", *yômam*, hamend.

k 28 Vendosja dhe domethënia origjinale e këtij "intervali" në bisedën e miqve të Jobit mbesin të pakuptueshme (krh. Parathenien). Paraqet ngjashëmri me Fu 8,22v ku urtia, e përfytyruar si "frymzuese" e veprave të Hyjit në fillim, bëhet "frymëzuese" e njeriut. Ndërsa këtu urtia kremtohet si e "padepërtueshme" për njeriun. Bar 3,9–4,4 do të rimarrë të njëjtën temë, por duke folur për një urti të zbuluar në favor të Izraelit në Ligj. Pra flitet për një urti trashendente. Si përfundim, ajo mishëron misterin e udhëve të Hyjit dhe fshihet në cilësitë hyjnore të urtisë; por kjo cilësi personifikohet në mënyrë të çuditshme. Shfaqja e një urtie të mistershme, që ka një banesë të sajën dhe në fund është e zbuluar nga Hyji, mbase pasqyron besime antike. Mbetet vetëm një imazh: urtia, që frymëzoi projektin e Hyjit, shpjegon të gjitha veprat e tija dhe mishëron provaninë e tij. Ajo pothuajse tejkalon çdo përpjekje njerëzore. Me gjithë angazhimet dhe zbulimet e tija, ai ndeshet në misterin e një urtie që e tejkalon.

4Hapin pusa larg nga vendbanimi,
edhe të këmbëve harrojnë përdorimin,
të varur dridhen e janë larg prej njerëzve.
5Toka prej të cilës lind buka
zhbordohet brenda si ta digjte zjarri,
6gurët e saj qilarë janë të safirit,
pluhuri i të cilit krejt është ar.
7S'ia njeh shtegun shpendi grabitqar,
s'e vëgon as syri i skifterit.
8Nuk e rrahën këmbët e shtazëve të egra,
nëpër të s'u përshkua luanesha.
9Kundër shkëmbit njeriu e ngrit dorën,
fundin maleve në majë ua qet njeriu.
10Nëpër qeta ai hap galeri,
i zb'lon syri sendet e paçmueshme.
11Lumenjve u shqyrton thellësitë,
i qet në dritë sendet e fshehta.
Ksh 7,24; Sir 1,6; Bar 3,15 12Mirë por Dija ku mendon se gjendet?
Ku është vendi i Kuptimit?
Bar 3,29-31 13Përbërjen s'ia di njeriu,
nuk gjendet në tokën e të gjallëve.
14Humnera thotë: «Tek unë nuk është!»
pohon deti: «S'është në mua!».
15Nuk fitohet me ar të kulluar,
me argjend ajo s'mund të blehet,
16nuk vlerësohet me ar prej Ofirit,
me sardonik as me safir të paçmueshëm.
Ur 7,9 17S'krahasohet me ar as me qelq
as s'shndërrohet me enë ari të pastër.
18Ç'i zë në gojë korale e kristale,
është më e vlershme se perlat Urtësia!
19I Etiopisë topazi me të s'matet,
pranë saj ari e humbat vlerën!

28,4ab hamend.; TM ka (*nahal me'imgar*) nuk ka kuptim. BJ hamend.: "të huajt (hapin) pusat", *nëhalîm 'amger*. – Punët në minierë u liheshin skllevërve të huaj dhe të burgosurve të luftës. Në të shumtën e rasteve kryheshin në shkretëtira, veçanërisht në shkretëtirën e Sinajit.

28,8 *shtazëve të egra*: "bijtë e krenarisë" (krh. 41,26)

28,10 *galeri*: fj.fj.: "Nili"

28,11 *lumenjëve ... thellësitë*: BJ ka: "burimet e lumenjve", që burojnë nga thellësitë nëntokësore: "burimet", *mabbêkê*, dshk. hebr.; TM *mibbêkî* është i prishur.

28,12 *ku mendon se gjendet*?: BJ me një ms hebr. (krh. rr 20) ka: "nga e ka prejardhjen?", *tese'*, TM ka: "nga ç'vend gjendet?", *timmase'*.

28,13 *përbërjen*: BJ përkthen: "udhën" (*darkah*) sipas LXX (*hodos*); TM ka: "çmimi i tij" (*'erkah*).

[20]Nga, pra, Dija thua na vjen neve?
Ku është vendi i Kuptimit?
[21]Mbetet fshehtë për sytë e të gjallëve,
e fshehtë mbetet edhe për shpendë të qiellit!
[22]Humnera e vdekja thonë: 26,6+
«Vetëm zërin i kem' dëgjuar!».
[23]Vetëm Hyji ia di udhën, Fu 2,6; Bar 3,37
ku qëndron veç Ai e di!
[24]Ai ia sheh botës mbarimin, Fu 8,27-30
gjithçka është nën kupë qiellore,
[25]Kur Ai deshi erës t'i japë peshë,
e kur ujërat i peshon në peshojë, 36,27-33; Is 40,12-14
[26]e kur shirave ligj u vuri
edhe udhën vetëtimës gjëmuese,
[27]Ai atëherë, pra, e vlerësoi, Sir 1,8-9.19
e përgatiti dhe e shqyrtoi.
[28]Atëherë Ai i tha njeriut:
«Frika e Zotit ja ç'është Dija! Fu 1,7+; 8,13
Iki të keqes ja se ç'është Urtia!».

V. PËRFUNDIMI I BASHKËBISEDIMIT

Ankimet dhe mbrojtja e Jobit:

A. Ditët e kaluara

29 [1]Jobi vazhdoi poemën e vet e tha:

[2]Oh, të m'u ktheshin muajt e shkuar,
ato ditë kur Hyji më ruante,
[3]kur mbi krye më ndriçonte dritëza e tij,
kur në dritë të Tij çaja errësirën!
[4]Të bëhesha si në rininë time,
kur si mik në tendë më vinte Hyji, 1,10

28,27 *e përgatiti*: BJ ka "depërtoi", *hebînah*, me 5 dshk; TM ka: "atje fiksoi", "atje themeloi", *hëkînah*. Nëse pranohet TM, tek folja e dytë duhet lexuar: "e provoi". **kk 29–31** Është e mundur që njëra ose tjetra pjesë e këtij dialogu në fillim të ketë bërë pjesë në përgjigjen dhënë Bildadit, në ciklin e tretë të bashkëbisedimeve. Sqarimi: "Jobi e vazhdoi poemën e vet dhe tha" mund të jetë një shenjë vendosjeje në një kontekst tjetër. Por të gjitha tentativat për ta ndarë këtë bashkëbisedim nuk kanë dhënë rezultate të kënaqshme, sepse në të gjendet një unitet i tillë që nuk është e nevojshme që të prishet. Pjesa e parë është një dëshmi e çmueshme e botëkuptimit antik të Izraelit për sa i përket një jete të lumtur.

29,4 *Si mik në tendë më vinte*: me LXX dhe sir; TM shkruan: "në intimitet".

Ps 127,3-5; 128,3
[5]kur me mua ishte i Lumi
e përreth mecat e mi,
[6]kur me qumësht i laja këmbët,
20,17 kur nga guri rrëke më rridhte vaji!
5,4+ [7]Kur unë dilja në log të kuvendit,
shkëmbin tim kur e vija në shesh,
Lev 19,32 [8]më shihnin të rinjtë e iknin të fshehen,
pleqtë në këmbë brafshin e ashtu qëndronin!
Ur 8,10-12 [9]Heshtnin prijësit, zë s'lëshonin
e me dorë gojën e mbyllnin.
[10]Fisnikët zërin e rrudhnin
e për qellzë gjuha u ngjitej.
22,6-9 [11]Kush më dëgjonte më mbante të lum,
kush më shikonte më jepte nder.
Ps 72,12v; Is 11,4-5 [12]Pse i ndihmoja të varfrit që lyp ndihmë
e bonjakut që kush s'e përkrah.
[13]Me bekime më mb'lonte i vdekatari,
zemrës së vejës ia dhuroja gëzimin.
19,9; Ps 132,9; Is 59,17 [14]Porsi petk vishja drejtësinë,
shall të leshtë e kisha të drejtën.
[15]Sy për të verbëtin, këmbë për të shqeptin isha,
Fu 29,7 [16]babë për të varfërin, mbrojtës për të huajin!
Fu 30,14 [17]Keqbërësit turinjtë ia theja,
prej dhëmbëve ia nxirrja prenë!
[18]Mendja më thoshte: «Në çerdhën time
plot shëngjergja unë do të vdes».
Ps 1,1-3 [19]Rrënja ime në ujë arrin,
gemat natën m'i lag vesa.
[20]Nderi im gjithmonë në rritje,
shigjeta ime gjithnjë do të përtërihet!
[21]Ma dëgjonin, fjalën më përkrahnin,
ishin të gatshëm të m'i dëgjonin këshillat.
[22]Kush s'guxonte të ma presë fjalën,
mbi ta fjala si shi më rridhte!
Lp 32,2 [23]Më prisnin fjalën sikur pritet shiu,
gojëhapur si në shi përtëritës!
[24]Nëse u qeshja s'mund të besonin,

29,10 BJ i zhvendos rr 21-25 para rr 11 duke shpjeguar që ato vazhdojnë mendimin e rr 10 dhe rr 11 duket që është përfundimi, dhe që bëhet fjalë, ndoshta, për një zhvendosje rastësie në traditën e dorëshkrimit.

29,18 *Plot shëngjergja*: fjala hebr. *hôl*, që do të thotë në përgjithësi "rëra", këtu ka domethënien e feniksit (një shpend i bukur) i cili, sipas traditës përrallorë rilindte nga hiri i tij.

29,20 *shigjeta ime*: shigjeta simbolizon forcën (krh. Zan 49,24).

më vërenin në f'tyrë që të më dinë mendimin. Fu 16,15
25Kur doja të shkoja ndër ta,
gjithherë zija kryet e vendit,
rrija si mbret me ushtri rrethuar,
sepse isha ngush'llues i të mjerëve.

B. Mjerimi i tashëm

30 1Kurse tash mua më përqeshin
në moshë më të rinjtë,
të cilëve etërit s'u denjoja
t'ia vë grigjës qen për rojë!
2Gjë nuk duhej forca e duarve të tyre, 24,4v
humbur u kishte fuqia rinore,
3dob'suar skami e urie,
endeshin nëpër shkretëtirë
të shkretuar nga stuhitë;
4brenin bare e gjethe shkurresh,
rrënjët e dëllisë kishin ushqim. 24,24+
5Të dëbuar nga rrethi i njerëzve,
pas u britnin sikur vjedhësve.
6Banonin brigjeve të përrenjve,
në shpella dheu edhe qetash,
7ulërinin n'për shkurre e mreta,
nën ferra së bashku u struknin.
8Bijtë e tyre, pjellë e poshtër,
prej vendit me dhunë të dëbuar.
9Ata tash në bisht të lahutës më vënë 16,7-11; Ps 69,13; Vaj 3,14
e për ta unë përrallë jam bërë.
10U vjen të ndyrë, meje largohen,
s'ju vjen turp të më pështyjnë në f'tyrë.
11Kukurrën hapi e më shigjetoi 29,20+
e në gojë ma vuri frerin.
12Fole shlligash në të djathtën time, Ps 109,6; Zak 3,1
këmbët e mia i vënë në të ikur,
kundër meje sheshojnë shtigje vdekje.
13Rrugët e mia m'i rrënuan,

29,25 *sepse isha ngush'llues i të mjerëve*: me TM: *ba'asher abeli yenahem*; BJ supozon: «unë i udhëheqja kudo sipas dëshirës sime», *ba'asher obilam yinnahu*.

30,1 *grigjës qen për rojë*: klasa e të vobektëve refuzimi i shoqërisë (krh. 24,4v). Jobi ishte i përzërë më keq se ato.

30,8 *me dhunë të dëbuar*: BJ me hamend.: "janë të përzërë", *nikretû*; TM: *nikke'û*, " janë të goditur".

30,13 *dhe askush s'u kundërshton*: *oser*, hamend.; TM: "nuk i ndihmon", *oser* – Jobi krh. fyerjet që ka pësuar me pushtimin dhe sulmimin e një qyteti.

më dolën në pritë edhe më mundën
dhe askush s'u kundërshton.
14Si murit të rrënuar më sulen,
nën rrënoja u rrokullisën.
15Edhe tmerri kundër meje u çua,
porsi era u zhduk parësia ime,
porsi reja shkoi shpëtimi im.
16,12-17 16Shpirti im gjithnjë po më meket,
më pushtuan ditët e mjerimit.
17Natën eshtrat dhimbat m'i shporojnë,
plagët që më brejnë askurrë s'më pushojnë!
18Më kap për petkash me tërë fuqinë,
më shtrëngon si qafeta e këmishës.
19Në baltë më përplasi pa farë mëshire
e jam bërë krejt blozë e pluhur.
20Në ndihmë të thërras e Ti s'më përgjigj,
në këmbë qëndroj e Ti s'më shikon.
21Për mua Ti mizor u bëre,
më përndjek me dorë të fuqishme.
22Më flak përpjetë kalor mbi erë,
poshtë më përplas me anë të stuhisë.
23Po e shoh se në vdekje më shtyt,
në sht'pi të caktuar për çdo të gjallë.
24Megjithatë dorën s'shtrin për ta rrënuar;
në rrënim të tij do të jetë shpëtimi.
25Vallë a s'qaja kurdoherë mbi të mjerin,
a s'i dhimbej shpirtit tim i varfri?
26Prisja të mirën, më erdhën të këqijat,
prisja dritën e më erdhi terri.
27Më vlon barku e kurrë s'më pushon,

30,15 *u zhduk*: me LXX, *teradeph*, "është përzërë"; TM shkruan: *tirdop* "ndjekës".

30,17 BJ përkthen: «natën dhimbat m'i shporojnë plagët, brëjtësit e mi nuk flenë»; në vend të: "nga përmbi mua", *mealay* i TM, BJ supozon: "e keqja", *mahaleh*; "brejtësit e mi", d.m.th. "vuajtjet e mia"; LXX: "nervat e mia".

30,18 *më kap*: duke lexuar *yitpos*, me LXX; TM shkruan: "është maskuar" *yithappes*.

30,20 *ti s'më shikon*: shtohet mohimi, me Vulg. dhe një dshk. hebr.

30,24 BJ përkthen: "megjithatë, ndoshta nuk ia kam shtrirë dorën të varfërit, kur në fatkeqsinë e tij, kërkonte drejtësi?": "ndoshta nuk ia kam shtrirë", korrekte sipas LXX; TM ka: "nuk ia shtrinte"; "të varfërit", *bëani*, hamend.; TM ka: "në rrënimin" *bë'i;* "kërkonte drejtësi", *lëdîn siwwea,* hamend.; TM eshtë e pakuptueshëm: lahen shua.
Në këtë protestë pafajshmërie, morali i BV arrin pastërtinë e tij më të lartë, aq sa i paraprinë moralit ungjillor. Forma letrare është ajo e përbetimit mallkues kundër vetvetes, që në degën gjyqësore kërkohej nga ana e të akuzuarit (Dal 22,9-10; Nr 5,20-22; 1Mbr 8,31-32). BJ dhe BC zhvendosin disa rreshta: BJ ka 31,1-15.39-40a.16-37.40b; BC ka 31,1-34.38-40a.35-37.40b.

po më sulmojnë ditët e mjerimit.
28 Ecja i mërrolur kush s'më ngushëllon,
ngritesha në mbledhje e thirrja ndihmë.
29 Me çakaj u bëra vëlla,
shok u bëra me struca të egjër.
30 Nxirë është lëkura e trupit tim,
nga ethet eshtrat m'u thanë.
31 Cetra ime u bë vajtore,
gjëmëtar është fyelli im!

Mbrojtja e Jobit

31 1 Lidhur kisha besë me sytë e mi
se asnjë virgjër s'do të shikoja. Dal 20,14.17;
2 Po ç'pjesë kam te Hyji im i lartë, Lp 5,18.21; Sir 9,5;
ç'trashëgim te i Gjithpushtetshmi në qiell? Mt 5,27-29
3 Pse a e keqja s'i takon të paudhit,
s'u takuaka të padrejtëve ndëshkimi?
4 A thua sogje ai s'më rri në udhë
e s' m'i njeh hapat e mi?
5 Pra, në veprova ndonjëherë me rrenë,
për të bërë të keqen nëse e luajta këmbën:
6 le të më vërë Hyji në peshore të saktë Fu 11,1; 20,10
që ta dijë se i patëmetë unë jam!
7 Këmba ime nëse udhës iu shmang
e nëse zemra sytë m'i ndoqi,
duart e mia nëse i përdhosa:
8 unë mbjellsha e tjetri korrte,
farë as emër mos më mbettë!
9 Nëse zemrën time në të keq ma çoi ndoj grua, Fu 7
nëse pas derës pritë mikut i vura:
10 për tjetërkënd bloftë gruaja ime,
tjetërkush atë e përdoroftë!
11 Sepse kjo është punë e poshtër, Lp 22,22-24;
paudhësi që gjyq kërkon: Fu 6,32-35; gjn 8,4-5
12 më djegtë zjarri e më përvloftë, 26,6+
shkrumb i bëftë të lashtat e mia!

31,1 *asnjë virgjër*: Jobi fillon nga fajet më të brëndshme, dëshirat e ligëta që kanë si organ vetëm sytë (krh.rr 7).

31,5 Në këtë pohim të përgjithshëm duket se janë të përfshira mashtrimet në shkëmbime dhe në tregti. Duke iu referuar ligjit të hakmarrjes, Jobi kërkon të peshohet me një peshore të saktë (rr 6).

31,7 Faje të tjera kundër drejtësisë: Jobi nuk i ka dëshiruar dhe prekur të mirat e të tjerëve.

Dal 21,2v; Lev 25,39v; Lp 5,14-15; Jer 34,8v

13 Nëse i kam ngrënë të drejtën shërbëtorit
o shërbëtores që ankohej në mua:
14 çfarë do të bëja kur Hyji në gjyq të ngritet,
ç'do të përgjigjja kur llogari të lypte?

Fu 17,5; 22,2; Ef 6,9; Kol 4,1

15 A s'janë ata si unë vepër e Tij?
S'na formoi një Hyj në krah'ror të nënës?

Tob 4,7-11.16; Is 58,7; Mt 25,35-36

16 Nëse u mohova ç'kërkonin të varfrit,
në qoftë se të qajnë i bëra sytë e të vejës,
17 në qoftë se vetëm hëngra bukën time
e prej saj s'dhashë të hajë edhe jetimi.
18 Qysh rinie si babë i kam qenë,
e kam mësuar që në krah'ror të s'ëmës!
19 Nëse e përbuza të gjorin që petk s'kishte,
të vobektin që ishte pa mbulojë,
20 nëse ijët e tij mua s'ma çuan bekimin,
pse prej bashkave të dhenve të mia u ngroh,
21 nëse dorë ngrita kundër ndoj bonjaku,
duke e ditur se e kam Mbrojtësin në gjyq:
22 oh m'u shkoqtë prej shpatullës krahu,
dora ime në bërryl u theftë!
23 Sepse të Hyjit e druaj ndëshkimin,
madhërisë së Tij s'mund t'i qëndroj!

Ps 49,7; 52,9; Fu 11,28; Sir 31,5-10; Mt 6,24

24 Nëse shpresën time a kurrë në ar e vura,
nëse arit të pastër: «Besim kam në ty 'i thashë»,
25 nëse iu gëzoja kamjes sime të madhe,
pasurisë që duart ma fituan,

Lp 4,19; Jer 8,2; Ez 8,16

26 nëse kur diellin t'shkëlqyeshëm shikoja
edhe hënën kur ecën ndriçuese:
27 e ashtu fshehtas më gënjeu zemra ime
që me dorë t'u çoja puthje,
28 që do të ishte punë e dënueshme në gjyq,
se Tenzonë unë do të kisha mohuar;

31,9 Mëkati i kurorëthyerjes.

31,13 Ligji gjithmonë i kishte zbutur marrëdhëniet midis shërbëtorëve dh zotërinjve, duke i bërë sa më njerëzore. Rr 15 themelon të drejtat e shërbëtorëve mbi gjendjen e përbashkët të krijesave të të njëjtit Hyj. Shën Pali do të përsërisë faktin që zotërinjtë dhe shërbëtorët kanë të gjithë të njëjtin Zot (krh. Ef 6,9).

31,16a Pas drejtësisë vjen bamirësia, e frymëzuar nga mirënjohja kundrejt Hyjit.

31,18 BJ përkthen: «Hyji më ka ushqyer, udhëhequr që nga kraharori amënor»: "m'ka drejtuar", hamend.; TM ka: "unë udhëhiqja" (nënën time).

31,21 *dorë ngrita*: në shenjë kundërshtimi ose kërcënimi: (krh. Is 11,15; 19,16; Zak 2,13), për ta mposhtur në gjykim.

31,24 Koprracia dhe mendjemadhësia e pasanikut që mendon se ia del edhe pa Hyjin.

31,27 Pas kultit të parasë ai i yjeve. Puthja në antikitet ishte një gjest adhurimi.

[29]nëse iu gëzova bjerrjes së urryesit tim
dhe u kënaqa për të keqe që i ndodhi,
[30]unë që gjuhën s'lejoja të mëkatonte,
duke e nëmur që jeta t'i shuhej!
[31]Po a nuk më thoshte gjindja e çadrës sime:
«Kë me mish ai der tash s'e ka ngopur?».
[32]Kurrë shtegtar përjashta s'më mbeti,
për udhëtarin hapur e kisha derën.
[33]Pse a si Adami mëkatin tim e fsheha,
në zemrën time fajin fshehtë e mbajta?
[34]Pse a i droja shpërhalljet e gjindes,
a u frikësoja përbuzjes së fqiut
e heshtoja brenda derës së shtëpisë?
[35]Sikur të kisha dikënd që të më dëgjonte!
Ja, nënshkrimi! I Lumi le të më përgjigjë!
Ja libri që e shkroi armiku!
[36]Përmbi supa do ta mbartja,
rizë rreth kokës do ta lidhja,
[37]përgjegjësi do të jepja për çdo hap,
para Tij ballëlart si princ do të dilja.
[38]Kundër meje nëse klithë toka ime,
bashkë me të nëse vaj lëshojnë hullitë,
[39]nëse pa pagë frytin ua hëngra
e nëse vet ia mundova bujqit:
[40]në vend të grurit ferra më prodhoftë,
në vend të elbit egjër bar të qelbët!

Fu 24,17-18;
Mt 5,43-48p

31,29 Jobi nuk flet për hakmarrjen e vërtetë, shumë e përdorur dhe e konsideruar gjë normale (krh. p.sh. Dal 22,1v; Nr 31,1v, Ps 57,11). Ai e tejkalon dhe ia ndalon vetvetes të gëzohet për fatkeqësinë e armikut ose ta mallkojë (krh. tashmë Dal 23,4-5; Lev 19,18; Fu 20,22; 25,21-22).

31,32 *për udhëtarin*: me versione; TM (i vokalizuar keq) ka: "*rrug*ë". – Në lindjen e vjetër, mikpritja ishte një prej virtyteve më të larta.

31,33 *si Adami*: me TM që interpretohet: "si një ri i shtresave të ulëta", ose: "si Adami"; BJ supozon: "njerëzve". – Rr 33-34 nuk i referohen ndonjë mëkati të veçantë, por një qëndrimi që supozon një faj. Jobi nuk është fshehur përpara të tjerëve. Përkundrazi është i gatshëm të dalë përpara vetë Hyjit (rr 35-37).

31,35 *Ja nënshkrimi*: fj.fj.: "Ja këtu tau-n im" (shkronja e fundit e alfabetit). BJ përkthen: "kam thënë fjalën time të fundit".

31,36 *rizë rreth kokës do ta lidhja*: është rrotulli që mban shkruar aktin e akuzës. Jobi, i sigurt që do ta kundërshtojë, do që ta mbajë si një titull nderi. Sipas BJ k 31 mbaron me rr 36-37, të ndjekur nga rr 40b.

31,38-40 Tjetër formë padrejtësie: blerja e pandershme e një toke. – BJ zhvendos këto rr 38-40a menjherë para 31,16 dhe përfundon ky k me rr 40b: «Mbarimi i fjalëve të Jobit».

31,40a *bar*: BJ ka: "bar të qelbët", përkthim i pasigurtë i një fjale rrënja e se cilës ka kuptimin e "erës së keqe". Mendohet për barin e thëllëzës ose hithrën e qelbur.

III. BISEDAT E ELIUHIT

Ndërhyrja e Eliuhit

32 (31,40b) Kur Jobi u dha fund fjalëve të veta, [1]ata tre njerëz pushuan t'i përgjigjeshin, sepse Jobi e mbante veten të drejtë. [2]Por atëherë u hidhërua dhe u zemërua Eliuhi,
Zan 22,21; Jer 25,23 biri i Barakelit të Buzit, i fisit Ramaj. E u hidhërua në Jobin sepse thoshte për vete se ishte i drejtë para Hyjit. [3]Gjithashtu u zemërua edhe në miqtë e vet, sepse nuk ditën të gjejnë përgjigje, por vetëm e dënuan Jobin. [4]Këndej edhe Eliuhi priti deri sa foli Jobi, sepse ata që flisnin ishin më të moçëm. [5]Por, si pa Eliuhi se ata tre nuk mundën t'i përgjigjeshin, u hidhërua shumë.

[6]Atëherë e mori fjalën Eliuhi, biri i Barakelit Buzit, dhe tha:

Për kah mosha i ri unë jam,
kurse ju e arritët pleqërinë,
prandaj edhe frikë kisha dhe droja
t'jua tregoj mendimin tim.
12,12; 15,10; Sir 25,4-6 [7]Mendoja: Le të flasë mosha
dhe të thinjurit dijen ta mësojnë!
[8]Por sa po shoh është shpirti në njerëzit,
është frymëzimi që vjen prej të Lumit,
që njerëzve u jep kuptim.
Ur 4,8 [9]Mosha e gjatë s'e jep urtësinë
e shpesh pleqtë s'e dallojnë të drejtën.
[10]Këndej dhe unë ju ftoj të më dëgjoni,
dua edhe vetë t'jua dëftoj dijen.
[11]Me vëmendje jua dëgjova fjalët,
urtisë suaj veshin ia vura
të zgjidhni çështjen kur sprovuat.

kk 32–37 Kjo ndërhyrje e Eliuhit në dialog nuk ka hyrje dhe në mbyllje nuk flitet aspak për të. Argumenti, fjalori dhe stili distancohen nga ato të bashkëbiseduesve të mëparshëm; disa rreshta i paraprijnë bisedës së JHWH. Ndërkaq duket se bisedat e Eliuhit t'i jenë shtuar librit të Jobit nga një autor tjetër i frymëzuar.

32,1 Asgjë nuk ia ndërron mendjen Jobit nga bindja e të qenurit të pafajshëm; tashmë çdo fjalë e tyre duket se është e tepërt.

32,3 TM sjell Jobi; por BJ duke e mbajtur si një korrigjim skribi, e korrigjon nga ana e saj duke vënë "Hyji" dhe përkthen: "(sepse) kishin lejuar të dënonin Hyjin".

32,8 Dijes që fitohet, Eliuhi i kundërvë dijen "karizmatike", e marrë nëpërmjet zbulimit të Shpirtit. Dija tradicionale e lindjes, e futur në Izrael nga të urtët, shpallte parësinë e dijes hyjnore (krh. Fu 21,30), lidhja midis dijes dhe drejtësisë (krh. Fu 1,7; 10,31; 15,33; Ps 119,98-100), bindja që dija vjen prej Hyjit (Fu 2,6; 16,33). Por jashta rrethit të të urtëve njihej edhe një dije e frymëzuar (krh. Is 11,2; Zan 41,38-39). Depërtimi i dijes nëpërmjet Shpirtit pohohet në Dan 5,11.12.14, dhe zhvillohet në Ur 1,5-7; 7,22-23; 9,17 në pritje të zbulimit të ri të Shpirtit në BR (krh. 1Kor 2,6-16).

12U mundoja vesh t'ju marr.
Por mjerisht, sa unë po shoh,
ju asnjëri s'qetë të zotët
ta bindnit Jobin...
t'u përgjigjeshit fjalëve të tija!
13Ruaj se thoni: Gjetëm dijen, 4,12v; 11,6
ta dënojë Hyji e jo njeriu!
14Prandaj fjalë s'do të them si këto,
as si ju s'do t'i përgjigjem.
15Mbetën të mundur, nuk përgjigjën,
nga biseda hoqën dorë.
16Prita, por ata më s'folën,
pasi mbetën shtang pa gjegje,
17më takon mua tash të përgjigj,
ta dëftoj dijen që kam.
18E kam mjaft veç fjalë për të thënë,
se më shtyt shpirti brend në krah'ror.
19Jam fryrë si mushti i mbyllur Jer 20,9; Mt 9,17p
që i pëlcet rrëshekët e rinj!
20Do të flas që pakëz të shfrej,
buzët do të hap e do të ligj'roj.
21S'do të shikoj se kush çka është,
askërkënd unë s'do të përkëdhel,
22unë nuk di kurrsi të lurtoj:
Basi im me shpejt do të më shuante.

Guximi i tepruar i Jobit

33 1Dëgjo, Job, çfarë dua të të them,
vëru veshin fjalëve të mia!
2Ja, e çela gojën time,
le të më flasë gjuha në grykën time!
3Biseda ime rrjedh nga zemra e drejtë,
gjyq të pastër do të thonë buzët e mia.
4Shpirti i Hyjit më ka krijuar,
Fryma e të Lumit jetë më dha.
5Nëse mundesh, deh, më përgjigj,
bëhu gati e ktheu nga unë!
6Qe, si ti jam para Hyjit,
nxjerrë nga e njëjta baltë si ti, 10,8-12; Zan 2,7
7prandaj frikë s'dua të kesh prej meje, 13,21

32,13 *ta dënojë Hyji.* Eliuhi rëndon pohimet e atyre që ai do që t'i kritikojë.

33,4 BJ zhvendos rr 4 pas rr 6.

as të të rëndoj në mend s'e kam.
[8]Pra, ti the me veshë të dëgjova
mirë i ndieva fjalët që fole:
10,7; 16,17; 23,10; 27,5 [9]«Jam i pastër, faj nuk kam,
i patëmetë e pa farë mëkati.
[10]Halë në përpeq i jam unë atij,
13,24; 19,11 prandaj më mban për armik të vetin.
13,27 [11]Këmbët e mia në pranga i futi
dhe e përcjell çdo hap timin».
[12]Këtu është faji, unë të them
se njeriu më Hyj'n s'mund të matet!
[13]Si, me Të ti do të pleqërohesh,
pse në fjalë të tua gjegje s'jep?
[14]Sepse Hyji flet një herë,
të njëjtën gjë nuk e përsërit.
4,12-16; Zan 20,3; 41,1v; Dan 4,2v [15]Në ëndërr, në vëgime nate
mbi vdekatarë kur gjumi bie,
kur mbi shtroja ëmbël flejnë,
[16]ua hap veshët vdekatarëve
dhe i tremb në vëgime nate
[17]për ta shmangur vdekatarin
prej punësh të liga,
prej krenisë për ta çliruar.
[18]E shpirtin ia ruan nga gropa,
jetën prej udhës në Nëntokë.
Lp 8,5+; Fu 3,12 [19]E qorton në shtrat me dhimba,
me dridhje eshtrash të papushim,
Ps 107,18 [20]që der buka në jetë i ndyhet,
më e shijshmja haje shpirtit të tij,
19,20 [21]kur ndër sy i shkrihet mishi,
kur kockat nën lëkurë i shihen,
[22]kur i afrohet gropës së shkatërrimit,
jeta e tij shtëpisë së vdekatarëve.
[23]Nëse përngjat i ndodh një Engjëll,
një Shtjellues ndër një mijë,

33,9 Përmbledhje e pohimeve të shumëta të Jobit.

33,10 *Halë në përpeq i jam unë atij*: citim interpretues i të gjithave tekste në të cilat Hyji është i paraqitur si ai që e përndjek Jobin pa arsye.

33,19 Pas zbulimeve (rr 15-18), ja një mënyrë tjetër (krh. Rr 14) në të cilën Hyji i flet njeriut: një provë si ajo e Jobit.

33,22 *shtëpisë së vdekatarëvë*: BJ përkthen: "banesa e të vdekurve", *mëqôm metîm*, me LXX ("Ade"); TM ka: "ata që të bjnë të vdesësh", *lamëmtîm*.

33,23 *një shtjellues*: fj.fj "një shpjegues". Engjëlli "i shpjegon" të sëmurit domethënien e së keqes së tij, i hap sytë mbi fajet e tij (rr 27) dhe ndrëmjetëson për atë kundrejt Hyjit (rr 24; krh. 5,1+).

ta kujtojë ç'ka për detyrë,
[24]për të, mëshirë të ketë dhe të lutet:
«Shpëtoje, Zot, të mos zbresë në gropë,
e gjeta për të shpërblesën»,
[25]trupi atij do t'i përtërihet
më i freskët se në rini,
do të kthehet në ditët e djalërisë!
[26]Hyut i lutet e Ai e fal,
më kënaqësi në f'tyrë sytë ia prir,
e ia kthen njeriut drejtësinë.
[27]Plot hare k'ndon para njerëzve:
«Mëkatova, të drejtën e shkela,
por Hyji s'më ndëshkoi për mëkate.
[28]Ma shpëtoi shpirtin prej pështjerrës,
qe, i gjallë, dritës i gëzohem!».
[29]Ja, kështu Hyji vepron
me njeriun dy, tri herë,
[30]prej gropës shpirtin për t'ia ruajtur,
për t'ia ndritur me dritë të të gjallëve.
[31]Kujdes, Job, mirë më dëgjo:
hesht se kam ende për të folur.
[32]Por nëse ke gjë ti për të më thënë,
më përgjigj, krejt lirisht fol,
sepse më këndet të dalësh i drejtë.
[33]Por nëse s'ke mua më dëgjo,
hesht dhe unë do të të mësoj urtinë.

Ps 103,5

Paaftësia e tre dijetarëve për ta shfajësuar Hyjin

34

[1]Eliuhi e rimori fjalën. Ai tha:

[2]Dëgjoni, o të dijshëm, fjalët e mia,
o ju të ditur, mua më vështroni!

Ky konceptim ka referime të sakta në BV: ndërmjetësia e njerëzve të drejtë (krh. 42,8+) dhe shlyerja për të tjerët (Is,53,10); ndërmjetësia engjëjve në zbulimin profetik (Ezekieli, Danieli dhe Zakaria), ndërhyrja e tyre për të shmangur rreziqet që kërcënojnë njeriun (Ps 91,11-13) ose për të transmetuar lutjet e tija (Tob 12,12; krh. Zb 8,3v). Leteratura judaike apokrife do ta ilustrojë këtë doktrinë. Sipas zbulesës së krishterë ky engjëll ndërmjetësues mund të identifikohet thjesht me engjëllin rojtar (krh. Tob 5,4; Mt 18,10; Vap 12,15).

33,24 *shpëtoje*: me sir. dhe Vulg.; TM është e paqartë.

33,25 *do t'i përtërihet*: folja hebr. *Rutapash*, e panjohur, ndoshta vjen nga një rrënjë e ngjashme me foljen *ratab* (prandaj BJ supozon: "gjen një freski", *yirtab).*

=12,11 [3]Pasi veshi i dallon fjalët
me shijim qiellza ushqimet:
[4]prandaj të shqyrtojmë çka është e drejtë,
të çmojmë së bashku ç'është më mirë.
[5]Pasi Jobi tha: «I drejtë jam,
27,2; 9,15; 30,21 porse Hyji të drejtën ma mori.
[6]Jam i drejtë e rrencak më mbajnë,
i shigjetuar pa farë faji»,
[7]ka ndokund burrë porsi Jobi,
15,16 që e pi talljen porsi ujin?
[8]Që rrugon bashkë me keqbërësit,
që ecën me të patenzonë?
[9]Sepse tha: «Njeriut s'i vlen
me Hyjin miqësisht të sillet».
[10]Pra, më dëgjoni burra të mençur:
8,3-7 larg prej Hyjit paudhësia
e prej të Lumit padrejtësia!
Ps 62,13; Fu 24,12; Sir 16,14; /Mt 16,27; /Rom 2,6 [11]Sipas veprave njeriun shpërblen,
sipas sjelljes shpaguan gjithkënd.
[12]Vërtet Hyji kurrë keq s'bën,
kurrë i Lumi s'e shkel të drejtën!
[13]Kush atëherë ia beson botën?
Mbarë rruzullin kush e sheston?
Ps 104,29-30 [14]Po të rikthente frymën në vete,
po të tërhiqte shpirt e frymë,
Zan 6,3 [15]coftë do të binin të gjithë gjallorët,
Zan 3,19 njeriu në pluhur do të kthehej.
[16]Nëse merr vesh, dëgjo këtë,
dëgjo zërin e bisedës sime.
[17]Mund të sundojë kush e urren të drejtën?
Guxon të dënosh të Drejtin e të drejtëve,
Is 40,23-24 [18]që mbretit i thotë: «Mbrapshtan!»
edhe prijësve: «Të patenzonë!»,
[19]që princave pajë s'u mban,
s'bën dallim: skamnor e i pasur,

34,6 *i shigjetuar*: BJ përkthen: "një shigjetë më ka plagosur", me TM, por teksti është i vështirë dhe përkthimi mbetet i pasigurt.

34,7 Eliuhi, duke u zhgënjyer për sa i përket qëndrimit besimtar të Jobit e vë në të njëjtin livel të "përqeshësve" kundër të cilëve vërsulet letërsia e urtisë (krh. Fu 21,24).

34,11 Formulim klasik i doktrinës së shpërblimit. BR e trasferon realizimin e tij në ditën e fundit.

34,13 Domethënia e argumentit duket se është kjo: Hyji nuk e drejton gjithësinë si zëvëndës i dikujt tjetër. Nuk e zbaton të drejtën që dikush tjetër ka urdhëruar, por vetë fuqia e tij ka themeluar të drejtën. Nuk mundet pra ta dhunojë drejtësinë e tij as për interes as për detyrim (krh. Ur 11,20-26; 12,11-18).

pse janë vepër e duarve të tija?!
[20]Çëk fëk zhduken në thellësi të natës; Dal 12,29; Ur 18,14-16
grinden popujt e shkatërrohen,
zhbin dhunuesin pa vështirësi.
[21]Ai njeriut ia sheh udhët, Ps 33,14-15;
në shuplakë të dorës hapat ia ka! Jer 32,19
[22]Nuk ka terr as hije vdekjeje
që ta fshehë atë që bën keq.
[23]Askujt Hyji më parë s'i tregon,
kur i duhet para Tij në gjyq të dalë.
[24]I zhduk të mëdhenjtë pa hetuesi, Dan 2,21
në vend të tyre tjerë vë në pushtet,
[25]sepse veprat fort mirë ua njeh,
dhe një natë i përplas e i shqelmon.
[26]Si keqbërësit ata i godet
mu aty ku mbarë bota i sheh!
[27]Qëllimisht pse prej Tij u larguan,
t'i kuptojnë nuk deshën udhët e tija.
[28]Tek Ai mbërriti britma e skamnorit,
ua dëgjoi të vobektëve klithmën.
[29]Nëse hesht kush mund ta dënojë?
Nëse e fsheh f'tyrën kush e sheh?
Por kujdeset për popuj e njerëz,
[30]të mos mbretërojë i patenzoni Ur 11,23; 12,2
që të mos bëhet lak për popull.
[31]Nëse ndokush Hyjit i thotë:
«Ç' m'u desh pësova! Më s'do të mëkatoj.
[32]Çka s'kuptoj ti tash ma mëso,
keq në punova, s'do të vazhdoj».
[33]Sipas teje a s'do ta falë
pse ti gjyqin s'ia përfill?
Ty të takon të zgjidhësh e jo mua:
zbraze, pra, dijen që ke.

34,23 *më parë s'i tregon*: *mô'ed*, hamend.. Nga *'ôd* I TM për haplografi; BJ përkthen: "citimi (në gjyq)".

34,26-33 Teksti i këtyre rreshtave është shumë i prishur, dhe si pasojë përkthimi është i pasigurtë. LXX heq rr 28-33.

34,26 *i godet*: BJ rivendos: "i shtrëngon" *'asaram*, i rindërtuar sipas 36,13 dhe nga fjala e parë e rr 27, *'asher*.

34,30 Përkthim i pasigurt i një teksti shumë të paqartë.

34,33 *zbraze dijen*: Eliuhi citon Jobin (7,16; krh.36,5). – Kur gjykon qëndrimin e Hyjit Jobi është i shtyrë sipas një mendimi të ngurt të drejtësisë shpërndarëse. Nga momenti që ligji i shpërblimit nuk bën përjashtime, Hyji nuk duhet të falë. Si përfundim Jobi nuk duhet të gjykojë as rastin e tij sipas sipas këtij ligji, por të mendojë se Hyji e vë në provë për motive të tjera. Eliuhi, nga ana e tij, përfundon duke thënë se Jobi "mëkatit të tij i shton edhe kryengritjen" (rr 37).

[34]Njerëz't e urtë mua do të më thonë,
çdo i ditur që do të më dëgjojë:
[35]Jo, si i urtë nuk foli Jobi,
fjalëve të tija u mungon dija!
[36]Prandaj Jobi der në fund le të sprovohet
pse përgjigj si keqbërës të ishte,
[37]mëkatit të vet pse ia shton kryengritjen,
ndërmjet nesh me shuplakë rreh,
kundër Hyjit i shton hyjshmitë.

Hyji nuk është i paanshëm në fatet e njerëzve

35 [1]Eliuhi vazhdoi bisedën e tha:

[2]I drejtë të duket, vallë, mendimi yt
4,17 kur pohon: «Para Hyjit kam arsye».
7,20 [3]Sepse the: «Çka të bëra ty?
Çka të kam bërë nëse kam mëkatuar?».
[4]I hedh poshtë bisedat tua
e me ty dhe miqtë e tu.
[5]Vështro qiellin e mirë shikoje,
këqyri retë sa lart mbi ty!
[6]Nëse mëkaton çka thua i bëre?
Nëse i shumëzon fajet e tua,
çfarë mund të bësh, thua, kundër tij?
22,3 [7]Po edhe drejtë në qoftë se vepron
çfarë të thotë mendja atij i dhuron?
Ç'dhunti merr prej dorës sate?
[8]Paudhësia jote një si ti e dëmton,
mirësia jote një si ti e ndihmon!
[9]Lëshohet britmë prej peshës së shtypësve,

34,36 *Prandaj*: fjala hebr. *'abî* duket se shpreh urim ose kërkësë; BJ supozon: "prandaj": "prandaj e shqyrtoftë deri në fund". – *si keqbërës* : BJ përkthen: "i denjë për..."; fj.fj.: "si", sipas disa dshk. hebr.; TM ka: "midis".

34,37 *me shuplakë rreh*: BJ përkthen: "mbjell dyshimin", domethënie e pasigurt (por që përkon me hebr, moderne); folja do të thotë në përgjithësi "rrahje shuplakash".

35,3b BJ përkthen: «çfarë avantazh për mua, nëse kam mëkatuar apo jo?». Mund të interpretohet: "Çfarë fitoj nëse jam pa mëkat?". LXX përkthen: "Çfarë ndodh nëse mëkatoj?".

35,4 Eliuhi rimerr (3,13-15), për t'ua kundërshtuar, fjalë tjera të Jobit, në veçanti ato të cilat Jobi qorton Hyjin i cili nuk shpërblen me drejtësi veprat e njeriut dhe nuk interesohet për të keqen dhe të mirën që njeriu kryen (krh. në veçanti 7,20; 9,22).

35,5 Nënkuptohet: me të drejtë Hyji tejkalon çdo mundësi të njeriut.

kushtrim qitet prej dhunës së tiranit.
10Por kush s'tha: «Ku është Hyji, Krijuesi im,
që e mbush natën me këngë gëzimi,
11që na bën më të urtë se kafshët,
më të ditur se shpendët e ajrit?».
12Atëherë klithët, por Ai s'gjegj
Prej krenisë së të panjerëzishëmve.
13Se ç'kotësi nëse vjen e thuhet:
«Hyji s'dëgjon, Zotynë s'kujdeset».
14Aq më tepër kur thua: «S'sheh,
Para tij është çështja e presë».
15Gjithashtu edhe kur thua:
Hidhërimi i tij nuk sjell ndëshkime, 21
kurrë s'hakmerret për paudhësi.
16Kot së koti me buzë lot Jobi,
nga padija i shumëzon fjalët!

Kuptimi i vërtetë i vuajtjeve të Jobit 5,17; 22,23-30

36 1Eliuhi vazhdoi e tha kështu:

2Duresë sa grima e do të tregoj,
sepse kam më ç'të them për Hyjin.
3Prej së largu do ta nxjerr dijen
Bërësit tim do t' i jap arsye.
4Vërtet s'janë gënjeshtra fjalët e mia:
është me ty një që ka dije të përsorur.
5Hyji është i madh: askënd s'përbuz;
i madhërishëm për kah fuqia e mendjes,
6bakeqin s'e lë të jetojë
e skamnorëve u jep të drejtë.

35,10 Eliuhi duket se e ka për zemër fatin e atyre që janë të dëmtuar nga e keqja e të tjerëve (rr 8). Nëse Zoti nuk i ndihmon është sepse ata nuk kanë besim në Të dhe ngurtësohen në krenarinë e tyre duke mos kërkuar çlirimin prej Tij.

35,14 Eliuhi rimerr mbi të gjitha 23,3-9 (krh. edhe 13,18-22).

35,15 *paudhësi*: BJ përkthen: "kryengritje", duke lexuar *pesha'* ndërsa me përkthimet *pash* të TM në të cilën është hequr *ayin* e fundit (*pash* në hebr. moderne do të thotë "çmenduri, mendjemadhësi"); BJ lë jashtë *më'od*, "shumë".

k 36 Elifazi e kishte shpallur (5,17) dhe zhvilluar (22,23-30) idenë e këtij bisedimi. Teksti është i paqartë dhe është e vështirë për ta shqyrtuar kontributin fillestar të Eliuhit.

36,5 Aluzion për 7,16 dhe 34,33. – *fuqia e mendjes*: BJ përkthen: "mendim" fj.fj.: "zemër" (krh. Zan 8,21+).

7Prej të drejtëve sytë s'i largon,
2Kro 33,11-13 përbri mbretërish i vë në fron
që të lartësuar të jenë gjithmonë.
8E nëse të lidhur i sheh në pranga,
rëndë shtrënguar në lak mjerimi,
9atëherë veprat në dritë ua qet,
dhunët e bëra prej krenisë.
33,23 10U hap veshët të dëgjojnë qortimin,
u urdhëron të kthehen prej të keqes.
11N'e dëgjoshin e n'iu nënshtroshin,
me fat të mirë ditët u kalojnë,
vjetët e tyre me kënaqësi.
12Po s'dëgjuan, kalojnë n'për vdekje,
prej marrëzirës do të sharrojnë.
13Të Hyut hidhërimin vetvetes ia sjellin
zemërkëqijtë e kushtrim nuk do të qesin,
kur ndër pranga i Lumi t'i lidhë.
14E vdesin në lule të rinisë,
në moshë të djalërisë u shuhet jeta.
15Varfanjakun e shpëton me të liga,
ia hap sytë me fatkeqësi.
16Edhe ty do të shpëtojë nga ngushtica,
do të qesë në hapësirë ku gjë s'të shtrëngon,
në tryezë plot me gjella të majme.
17Çështja jote bie si e keqbërësit:
gjyqi e dënimi do të takojnë.
18Mbushullia ruaj se të gënjen,
shumë dhurata mos ta shmangin rrugën!
19Pse, a bërtet kur s'je në vështirësi?

36,7 *prej të drejtëve syte s'i largon*: fj.fj.: "nuk i mbyll sytë mbi të drejtët"; tekst i paqartë: duke e korrigjuar me LXX mund të kuptohet: "nuk e kufizon drejtësinë e të drejtëve". – I gjithë rr 7 është i pasigurt: edhe se mund të jetë i prishur BJ ndjek TM pa e korrigjuar dhe përkthen: "Nuk i heq sytë prej të drejtëve. Me mbretërit, mbi tronin e tyre i vë që të mbretërojnë përgjithmonë, dhe ata janë të lartësuar".

36,14 *në moshë të djalërisë u shuhet jeta*: BJ përkthen: "jeta e tyre është midis prostitutëve"; krh. Lp 23,18.

36,15 *ia hap sytë*: BJ përkthen: "paralajmëron"; këshillon fj.fj.: "ia hap veshin", e bën të kuptojë (krh. Ps 40,7; Is 50,5).

36,17 Ky rr, ndoshta i korruptuar, është i përkthyer në shumë mënyra të ndryshme. BJ, që vokalizon dhe e ndan tekstin ndryshe nga TM, përkthen: "nëse shkon në gjyq kundër keqbërësit do të jetë siguruar një gjyq i drejtë". Të tjerë përkthejnë: "Ti do të gjykosh gjyqin e keqbërësit dhe (duart e tua) do të pranojnë drejtësinë", ose, pa korrigjuar: "Nëse ti e shton dënimin e fajtorit, dënimi dhe gjykimi do të fitojnë".

36,18 *Mbushullia*: *hemâ* në TM dhe në LXX; BJ supozon: "ruaju që të mos genjejë bollëku, i kalbur me dhurata të pasura".

36,19-20 Teksti i këtyre dy rr shfaqet i prishur në mënyrë të pandreqshme dhe përkthimi është i pasigurt. Korrigjimet

E madje me sa forcë ke?!
20 Mos e prit me afsh atë natë,
në të cilën popujt shkojnë në vend të vet!
21 Ruaj se i sillesh padrejtësisë,
sepse ajo të qiti në mjerim.

Himni për nder të dijes së gjithëpushtetshme

Sir 42,15–43,33

22 Sa i madhërishëm në pushtet të vet është Hyji!
Vallë ka kund mësues të ngjashëm me Të?
23 Kush është në gjendje jetën t'ia shqyrtojë? Is 40,13; Rom 11,33-34
Kush guxon t'i thotë: «Veprove keq?».
24 Të bie në mend t'ia madhërosh veprën
që të tjerët në këngë ia këndojnë!
25 E vëren mbarë bota,
çdo njeri prej së largu e kundron!
26 Sa i madh është Hyji! Mendja nuk na e merr,
të panumrueshme janë vitet e tija!
27 Lart i mbledh pikat e shiut,
i zbraz shirat si lumenj,
28 retë i zbrazën me mbushulli,
rrëke bien mbi mbarë njerëzimin.
29 Kush mandej mund ta kuptojë Ps 104,13v
të reve shtrirjen,
bubullimën e tendës së tij?
30 Ja, Ai dritën e hap përreth vetes,
detit fundin me ujë ia mbulon!
31 Me anë të tyre Ai gjallë i mban popujt, Ps 18,10-15
u jep ushqim me garguri.
32 Në duar të veta e mban rrufenë
dhe i urdhëron ku do të godasë!

e sjella japin një domëthënie pak a shumë në tërësinë e kontekstit, por nuk është e sigurt që këto rr të kenë qenë dislokuar. BJ përkthen: "Bën të duket i madhi si njeriu pa arë, njeriu i krhaut të fuqishëm si i ligështi. Mos e shtyp të huajin për të vënë në vendin e tij farefisin tënd": TM ka: "do ta krahasoj britmën tënde, jo në ankth, dhe të gjitha fuqitë e forcës? Mos fshaj natën sepse popujt kthehen në vendin e tyre".

36,22–37,24 Nga interpretimi i udhëve të Hyjit, Eliuhi kalon tani të lavdërojë Atë për fuqinë dhe dijen e tij. Një procedur e tillë gjendet në Rom 11,33.

36,29 *Kush*: me sir.; TM ka: "nëse (mund të kuptojë)". – Reja, "banesa" e Hyjit, është shtrëngata që shpërthen në mes të zhurmës së bubullimave që janë zëri i tij. Reja ulet dhe Hyji hedh vetëtimen si një shigjetë (krh. Ps 18,10-15; 29; Dal 13,22+; 19,16+).

36,31 BJ e vendos këtë rr pas rr 28. Fjalët e para të këtij rr duket sikur tregojnë që ai është jashtë kontekstit pas rr 30; në fakt duket sikur i referohet reve në rr 28; por shumica e spostojnë nga këtu. – *gjallë i mban*: *yazûn*, hamend.; TM ka: "gjykon", *yadîn*.

33 Bubullima flet për Të,
armë felgrimi kundër të keqes!

37 1 Po prej kësaj zemra më dridhet,
jashta parzmës do të më dalë!
Ps 18,14; 29 2 Pa dëgjoni si i buçet zëri,
buçimën që i del nga goja!
3 Vetëtima mbarë qiellin çan,
skajet tokës ia vezullon!
4 Bubullima ulërin pas saj,
gjëmon zëri i madhërisë së tij,
gjë s'i ndal atëherë rrufetë!
5,9 5 Po, gjëmon Hyji me zë të mrekullueshëm,
përfton vepra të mëdha, të pashqyrtueshme.
6 I urdhëron borës të zbresë mbi tokë,
shtrëngatës të bjerë me rrëmbim.
Ps 104,29-23 7 I kyç njerëzit brenda në shtëpi
të njohë secili kështu veprën e tij.
8 Egërsirat në strofuj struken,
kyçen në shpella, me ankth presin.
9,9 9 E rreptë ngritet nga jugu stuhia,
era sjell nga veriu cegmin,
Ps 147,17 10 Hyji fryn, akulli ngrin,
sipërfaqja e uj't ngurrohet.
11 Rrufeja nga reja hidhet,
retë atëherë vetëtima lëshojnë
12 që ndriçojnë gjithkund përreth,
gjithkah do Sunduesi i epërm,
kah u urdhëron mbi faqe të dheut,
13 ndonjë vend për ta shkretuar
ose mëshirë për t'i dëftuar.
14 Dëgjo këtu, Job, e qetësohu,

36,33 BJ përkthen: «shungullima e tij i shpall ardhjen, duke ndezur zemërimin kundër padrejtësisë»: "duke ndezur", *maqneh*, hamend.; TM ka: "grigja", *miqneh*. – *kundër të keqës*: *'al 'awlâ*, hamend.: TM ka: "kundër atij që ngjitet", *'al ôleh*.

37,4 *gjë s'i ndal atëherë rrufetë*: BJ supozon: "ai nuk i ndalon rrufetë e tij"; TM ka: "nuk i ndalon".

37,6 *shtrëngatës të bjerë*: Në TM shprehja është e përsëritur dy herë për diktografi. – *me rrëmbim*: hamend.: *'uzzô;* TM ka:"fuqia e tij",*'uzzô*.

37,9 *nga jugu*: fj.fj.: "depo ku ruhet stuhia, një erë e jugut (krh. 9,9,38,22; Ps 135,7). – *veriu*: BJ ka: "dhe erërat e veriut sjellin të ftohtin", "erërat e veriut", fj.fj.: "shpërndarësit".

37,12 *kah u urdhëron*: përkthim fjalë për fjalë; BJ përkthen: "bën të rrotullisen retë dhe drejton ndërrimin e tyre": tekst i korrigjuar.

37,13 *ndonjë vend*: *yosi'am*, hamend.; TM ka: "i gjen", *yadshki'ehû*. – *për ta shkretuar*: *'im lë'arsô* i TM; BJ supozon: "popujt e tokës", *le'ammê ha'ares*.

mrekullitë e Hyjit vëreji!
15A mos di kur u urdhëron Hyji
e si retë rrufenë e lëshojnë?
16Udhët e mëdha të reve ua di? Fu 8,28
Punët e mëdha të Dijshmit të përkryer?
17Petkat e tua sa janë të nxehta
kur tokën s'e rreh shiroku?
18Ndoshta qiellin me Të e shtrive Zan 1,6
të fortë e të l'muar si pasqyrë metali?!
19Na trego ç' t'i themi Atij,
pasi ne, të errësuar, s'dimë!
20Fjalët e mia ç'rëndësi kanë për të?
Nëse flet Ai, njeriu do të përpihet!
21Por tani dritën s'e shohim,
kupa e qiellit me re u zu:
do të fryejë era e i shpërndan,
22nga veriu shkëlqen drita e artë.
Përreth Hyjit një madhëri e tmerrshme. Dal 24,16+
23Të Lumit s'mundemi t'i afrohemi,
i pakufishëm në pushtet e në drejtësi:
i drejtë në gjyq, askënd nuk nëpërkëmb.
24Prandaj njerëzit le ta druajnë!
Ai nuk ndien për dije të krenarëve.

IV. BISEDAT E ZOTIT

BISEDA E PARË

Pushteti krijues e shtangon Jobin

38 1Nga stuhia Zoti i përgjigji Jobit e i tha:

2Kush është ai që e errëson Provaninë 42,3
me ca fjalë që kripë nuk kanë?

37,18 *e shtrive*: fj.fj. është folja që përdoret për përpunimin e metalit, dhe rrënja është e njëjtë me atë të "kupës qiellore".

37,22 *drita e artë*: bashkohet "arin", *zahab*, të TM dhe "dritë", *zohar*, hamend. të BJ.

37,24 *Ai nuk ndien*: BJ ka: "atij adhurimi", *lô yir'at*, hamend. (krh. LXX); TM ka: "ai nuk i sheh (të gjithë të diturit në mendje)", *loyir'eh*.

38,1 *Nga stuhia*: sipas mënyrës antike të dëftimëve të JHWH që tregon gjithpushtetësinë e tmerrshme të tij (krh. Ps 18,8-16; 50,3; Nah 1,3; Ez 1,4; krh. 13,22+; 19,16+).

[3]Ngjeshu, pra, siç ngjeshen trimat:
unë dua të pyes e ti më mëso!
[4]Kur themelet tokës ia vura ti ku ishe?
Më trego nëse njëmend e di.
[5]A e di: kush përmasat ia caktoi?
Zak 1,16 Me konop kush e ka matur?
26,7+ [6]Përmbi çka i pushojnë themelet?
Ps 118,22 Të këndit gurin kush ia vuri
Bar 3,34 [7]ndërsa k'ndonin yjet e mëngjesit,
Ps 148,2-3; Zak 4,7 brohorisnin të gjithë bijtë e Hyjit?
[8]Kush e mbylli brenda dyerve detin,
kur po dilte nga krah'rori i nënës?
[9]Kur e vesha me re si me petka,
me errësirë si më shpërgenj e mbështolla?
[10]Kur unë caqet atij ia vura,
e kyça me dyer e shula
7,12+; Ps 104,6-9; Fu 8,29 [11]dhe i thashë: «Deri këtu! mëtej mos shko!
Këtu le të thehen valët tua krenare!».
[12]Gjatë jetës sate nadjes i urdhërove?
Po agimit vendin ia caktove?
[13]Kur ia kape skajet tokës
a u shkundën prej saj mëkatarët?
[14]A do të shndërrohet në deltinë për vula,
do të ngjyroset porsi petku?
24,13-17 [15]Mëkatarëve drita u merret,
u thërmohet grushti i ngritur.
[16]A mos mbërrite në burimet e detit,
a mos ece fundit të pështjerrave?
[17]A t'u hapën dyert e vdekjes
10,21-22 dhe i pe hymjet e errëta?
[18]A i vrojtove përmasat e tokës?
Fol, pra, ti, nëse i di këto të gjitha!

38,3 *si trimat*: me një dshk. hebr., sir., Targum; TM ka: "si një burrë" (për një ndryshim vokalizimi të thjeshtë). E njëjta gjë n 40,7. – kanë ndërruar vendet: JHWH sulmon dhe e fton Jobin që të mbrohet.

38,8 *kush e mbylli*: me Vulg.; TM ka: "ai mbylli".

38,11 *le të kthehen*: *yishtabber,* sipas LXX; TM ka: "ai do t'i vë (krenarisë)", *yashît bi*.

38,14 *në deltinë për vula*: me ngjyrë të kuqe. – *do të ngjyroset*: *tissaba'*, hamend.; TM ka: "qëndrojnë në këmbë", *yityassëbû*.

38,15 *drita*: nuk bëhet fjalë për dritën e ditës.

38,16 *në burimet e detit*: ato që mendohej se ushqenin detin.

38,17 *dyert*: me TM; në vend që të përsërisë "dyert" LXX ka: "dertarët". – *hymjet e errëta*: është *shĕôl* (Nr 16,33+). Për sa i përket "dyert e vdekjes", krh. Is 38,10; Ps 9,14; 107,18; Ur 16,13.

19 Në cilin kënd drita banon?
Vendbanimin ku e kanë errësirat?
20 Për t'u prirë në caqet e tyre
o për t'i kthyer në banesë të tyre?
21 Po si! Ti atëherë ishe i lindur,
vjetët e tua janë tepër të shumta!
22 A ke hyrë në qilarët e borës? Dal 9,18-26; Joz 10,11;
A i ke parë depot e breshërit, Is 28,17; 30,30
23 që i përgatita për ditë të ngushtë,
ditë përleshje, lufte të tmerrshme?
24 Cilës udhë shpërndahet drita,
nëpër cilën shiroku djeg tokën?
25 Kush shiut të rëndë udhën ia dha
edhe rrugën rrufesë vetuese,
26 që të bjerë shi në vend të pabanuar,
në shkretëtirë ku askush s'banon,
27 për t'i ngirë të papërshkueshmet djerre,
që të qesë bar toka e thatë?
28 A ka vallë shiu baba?
Kush i lind pikat e vesës?
29 Gjirit të kujt do të ketë dalë àkulli?
Kush prej qiellit e lindi brymën?
30 Kur si gur ujërat forcohen,
sipërfaqja e humnerës kur ngurret? 9,9+
31 Mundesh në vargje t'i lidhësh Shejzat,
o nenin t'ia zgjidhish Orionit?
32 E bën të dalë Hyllin e Dritës?
Ti i prin Ariut me zogj?
33 A ia di ti qiellit ligjet
dhe mbi tokë ti i vë në zbatim?
34 A u bërtet ti reve në qiell
e të mbulon shtrëngata e shiut? Bar 3,35
35 A ti i lëshon vetëtimat që çajnë

38,19 *drita*: personifikohet si një entitet e dallueshëm nga dielli. Çdo mbrëmje ajo kthehet në banesën e saj, ndërsa dalin errësirat.

38,27 *të qesë bar toka e thatë*: BJ ka: "bar në stepë", *missiyyâ,* hamend.; TM ka: "vendi i zanafilles", *mossa'*. – Rr 26-27 nënvizojnë veprimin falas të Hyjit ose më mirë gatishmërinë e Hyjit drejt qenieve të ndryshme nga njeriu.

38,32 *Hyllin e dritës*: sipas disave: "ylli i bariut"; krh. "Lucifer" (Vulg.) ose Iadi, sepse Aldebaran shënonte kohën e shirave dhe të punëve; BJ propozon: "kurora (polare)", sipas njërës prej etimologjive të mundshme të fjalës. *Zogjtë* e Arushës përcaktojnë ndoshta yjësinë e Arushës së vogël.

38,34 *të mbulon*: fj.fj.: "që të të mbulojë" me TM, *tëkaseka;* BJ supozon me LXX: "të bindet", *'taneka*.

dhe të thonë: «Si urdhëron!»?
36 Kush ibisit i dha dije
edhe gjelit të ketë kuptim?
37 Kush i mençur i numron retë,
kush i zbraz rrëshiqat e qiellit,
38 kështu pluh'ri bëhet një tërësi
edhe bucat një me tjetër të ngjiten?
Ps 104,20-22 39 Luaneshës ti, thua, prenë ia zë
dhe i ushqen zogjtë e luanit,
40 kur ata qëndrojnë në shpellë
ose vërejnë mbi pre nga strof'lli?
Ps 147,9 41 Kush korbave ua mbledh ushqimin,
kur drejt Hyjit zogjtë cicërrojnë
për arsye se u mungon shujta?

39 1 A e di ti si në qeta pjellin dhitë e egra,
a i ke vrojtur shytat se si shtohen?
2 A u numrove muajt e barrës
e ua di kohën e pjelljes?
3 Ulen, shtrihen, nga fryti lirohen
edhe dhimbat fund u marrin
4 e kur pjella u forcohet,
e lënë në mal, te ta më s'kthehen.
5 Gomarit të egër lirinë kush ia dha?
Kush ia hoqi kresë ullarin?
6 Për banesë i dhashë shkretëtirën,
vendbanim dheun e kripur.
7 E përbuz zhurm'n e qytetit,
s'u vë vesh britmave të ndjekësve.
8 Endet maleve në kullota të veta,
kërkon të gjejë çdo lloj blerimi.
9 A dëgjon të shërbejë bizoni?
Në vathën tënde e kalon natën?

38,36 *ibisit edhe gjelit*: përkthim i pasigurt. Fjala *sekwî* ("gjel") shfaqet vetëm këtu, por themelohet në një Targum dhe Vulg. *Tuhôt* ("ibisit") duket një transkriptim i *Thot*, hyji-ibis egjiptian. Kjo fjalë gjendet edhe një herë tjetër të vetme (Ps 51,8), por e përdorur në një kuptim krejt tjetër. – Këtyre kafshëve u jepeshin aftësi hyjnore: ibisi lajmëronte vërshimet e Nilit, gjeli lajmëronte ditën, dhe sipas disa besimeve popullore, shiun.

38,39 *Luaneshës*: nga natyra e pajetë kalohet në mbretërinë kafshërore. Zgjidhen shembujt e kafshëve më të egra dhe të pavarura ose më të çuditshmet. Dhe ja Hyji kujdeset edhe për ekzistencën e tyre.

39,1 *dhitë e egra dhe shytat* janë zgjedhur sepse riprodhimi i tyre i shmanget çdo vëretjeje, ashtu sikur riprodhimi i strucëve i shmanget çdo rregulli kujdesie (rr 14): dhe me gjithë këtë Hyji e përgjon ruajtjen e llojit të tyre.

10E heq për laku që të lërojë me kaun,
vjen pas teje për të lëruar tokat?
11A pse fort besim ti ke në të
e ia besuake punët e tua?
12A beson se ai do të kthehet
për t'i sjellë në lëmë prodhimet?
13Fleta e strucit gëzueshëm rreh,
fletët e puplat t'lejlekut flut'rojnë!
14Vezët e veta në tokë i lëshon,
t'ia ngrohë pluhurit ia beson,
15s'ka kujdes me këmbë të mos shkelen,
egërsira se mundet t'i thyejë.
16Me zogj të vet si me zogj të huaj sillet, Vaj 4,3
s'e di se kot së koti lodhet.
17Hyji atë e la të pamend,
s'i dhuroi kuptim as dije.
18Kur është koha krahët i rreh,
përqesh kalë edhe kalorës!
19A thua kalit ti ia dhe fuqinë,
jelet në qafë ti ia dhurove?
20A e bën ti të kërcejë si karkaleci,
me hingëllimë gjithkënd të tmerrojë?
21Kënaqshëm dheun gropon me thundër,
pa farë frike sulet në trima.
22Përbuz frikën, gjë s'e tremb,
syri çap prej shpatës s'i bën.
23Kukurra në vithe i troket,
fishkëllon heshta e sh'gjeta vrastare!
24Me tërbim përpin hapësirën,
gjë s'e ndal kur bie trumbeta!
25Në zë të burisë ai felgron: «Ha!»,
shumë larg luftës ia nuhat erën,
të prijësve thirrjen, të ushtarëve urranë!
26Dija jote i rrit puplat skyfterit, Jer 8,7
e bën që fletët t'i kthejë kah jugu?
27Ti urdhëron në qiell të prekë shqiponja,

39,10 *pas teje*: d.m.th.: "a mund ta detyrosh të punojë?".

39,13-18 E gjithë pjesa mbi strucin mungon në LXX dhe nganjëherë konsiderohet si shtesë.

39,13 Stiki i dytë është i përkthyer nga BJ: "A nuk ka ai puplat e lejlekut dhe të skifterit?", duke supozuar "skifter", *nes*; TM ka: *nosâ*, "pupla".

39,19 *kalit*: këtu kali i luftëtarit.

39,26 Shtegtimi stinor i zogjve, dëftim i urtisë instinktive që u jepet atyre nga Krijuesi.

në kreshta të larta çerdhen të endë?
28 Në shkëmbinj ngul, në qeta banon,
në moje të larta e përmbi kreshta.
29 Prej andej vëren prenë e vet,
sytë prej së largu hollë ia ndajnë!
30 Zogjtë e saj me gjak ushqehen.
Mt 24,28p Ku ka të vrarë, aty e ke!

40 1 Zoti Jobin e theki e tha:

2 Prozhmuesi s'do të ndeshet me të Lumin?
Kritikuesi Hyjit t'i përgjigjë!

3 Jobi Zotit i përgjigji:

4 Heu! Pa mend fola! Si të përgjigj?
Me dorë gojën po e kyç!
5 Një herë fola: s'e përsëris dot!
Dy herë fola: s'vazhdoj dot!

BISEDA E DYTË

Hyji e nënshtron fuqinë e të keqes

40,1(volg.) 6 Atëherë Hyji i përgjigji Jobit nga stuhia e i tha:

7 Porsi trimi ngjeshi ijët:
dua të të pyes e ti më mëso.
8 Gjyqin tim poshtë do ta hedhësh,
të më dënosh mua ta shfajësosh veten?
9 Krahu yt a është si i Hyjit,
zëri yt gjëmon si i tij?
10 Ngjeshu, pra, me stoli e madhëri,
veshu, pra, me shkëlqim e me nder!
11 Zbraz stuhinë e felgrimit tënd,
me shikim përul krenarët!
12 Vëre krenarin, për tokë përplase,
zhbij keqbërësin kudo të ndodhë!

40,1 Ky rr hyrës mungon në LXX. – Jobi ka dashur të diskutojë me Hyjin. Zoti i vë përballë misterin e dijes, e shfaqur në veprat e tija.

40,12 *krenarin*: BJ me LXX ndryshon në krahasim me 40,11: "arrogant... njeri krenar". TM përsërit termin e 40,11.

13 Të gjithë së bashku në dhe mbuloji, Nr 16,31-34
të gjithë kyçi në gropë të errët!
14 Atëherë unë do të bëj dëshmi
se të shpëton e djathta jote.

Behemoti

15 Shih Behemotin: e krijova porsi ty;
ai ha bar si të ishte ka!
16 Në ijë forca i qëndron
e fuqia në muskuj të barkut.
17 E ngreh bishtin thua është cedër,
kofshët krejtësisht ia mbërthejnë dejtë.
18 I ka eshtrat fishkull bronzi,
brinjtë e tij si pllaka hekuri!
19 Është vepra e parë e Hyjit,
Krijuesi më shpatë e pajisi. Zan 3,24
20 Atij malet ia paguajnë të dhjetat,
egërsirat që n'për to gjesdisin.
21 Nën lotus shtrihet të pushojë,
kallmi i kënetës e balta e fshehin.
22 Hije i bëjnë gjethët e lotusit,
e rrethojnë shelgjet e kënetës.
23 Fryhet lumi, ai s'çan krye,
në fyt t'i hynte një lumë i tërë,
s'e shqetëson, ai vesh nuk vret!
24 Kush atë për syri e kap,
e lidh në kunj e i shpon hundën?

Leviatani

25 Leviatanin a e zë me grep?
Vallë me toje ia lidh gjuhën?

40,13 *kyçi në gropë të errët*: fj.fj.: "fashoje fytyrën e tyre", "lidhja". – *të errët*: BJ: "e fshehta", është *shëöl-li* (Nr 16,33+), ku hijet janë të heshtura.

40,15-24 *Behemotin*: *bëhemôt*, është shumësi i një fjalë që do të thotë "kafshë", "bagëti". Kjo formë mund të përcaktojë qoftë kafshën qoftë të shëmtuarën në kuptimin e plotë të fjalës, pra çdo lloj përbindëshi. Në fakt *bëhemôt* shpesh ka qenë identifikuar me elefantin ose me një buall mitik i përmendur në tekstet Ugarit. Këtu përfaqëson behemotin, somboli forcës së keqe që Hyji e zotëron por që njeriu nuk mund ta zotërojë.

40,20 *Atij malet ia paguajnë të dhjetat*: TM (*kî bûl harîm yis'û lô*) është i paqartë në këtë kontekst; BJ supozon: "Ia ndalon krahina e maleve" (*gëbûl harîm yis'û lô*).

40,23 *fryhet*: me LXX; TM ka: "shtyp"; BJ: "shpërthen", fj.fj.: "është i dhunshëm".

40,24 *Kush*: rindërtohet shprehja *mî hû'* ("kush pra") e rënë për haplografi pas *pîhû*, fjala e fundit e rr 23. – *kunj*: domethënia është*më* e pasigurt: fj.fj.: "kurtha".

40,25–41,26 Emri *Leviatan* tregon në veçanti një përbindësh të pështjellimit fillestar (3,8+), që mendohej të jetë akoma i gjall nëpër dete. Këtu i aplikohet krokodilit.

[26]A n'për hundë ia kalon zunkthin?
Ez 19,4-9; 29,4 Ia shpon nofullën me kërrabë?
[27]Të kesh dhimbë a do të të përbejë?
Butë e ëmbël do të flasë me ty?
[28]A thua me ty godi do të bëjë
do ta bësh shërbëtor të përhershëm?
[29]Si me shpend do të luash me të,
do ta lidhësh që vajzat të luajnë?
[30]Bashkëgjahtarët në treg do ta qesin,
do ta ndajnë tregtarët ndër vete?
[31]Me shigjetë do t'ia shposh shpinën,
do t'ia therësh kokën me fuzhnjë?
[32]Vër njëherë dorën mbi të:
luftës gëzoju më s'do të ndeshesh!

41 [1]Kot në të shpresë të keshë,
me shikim njeriun e vret!
41,1 (volg.) [2]Askush s'ka guxim ta zgjojë,
askush s'mundet t'i bëjë ballë!
[3]Kush iu sul e gjallë shpëtoi?
Njeri të tillë nën qiell nuk ka!
[4]S'do të heshtoj gjymtyrët e tija,
forcë, fuqi të trupit të tij.
[5]Kush guxon petkut ta zhveshë,
kush ia shpon të dyfishtë parzmorin?
Kush të kalojë për nof'lla të tij?
[6]Kush ia hap kapakët e gojës?
Rreth dhëmbësh tmerri i rri kërcënuar!
[7]Pllaka shqyti trupi i tij,
i kyçur me vulë shkëmbore:
[8]njëra në tjetrën aq mirë puthur

Por kafsha e dukshme – që në Ez 29,3v; 32,2v simbolizon Egjiptin – këtu rikujton imazhin e përbindëshit *të* mundur nga JHWH në fillim (krh. 7,12+), dhe ai është tipi i fuqive armike të Hyjit.

40,30 Të mbledhur për gjah së bashku, tregtarët "do të shitnin lëkurën e ariut". – *tregtarët*: fj.fj.: "Kananejtë", tregtarë të përkryer.

41,1 *kot në të shpresë të kesh*: BJ përkthen: "shpresa jote", me sir.; TM ka: "shpresa e tij". Në vargun e fundit është hequr pjesëza pyetëse.

41,3 BJ e përkthen këtë tekst shumë të vështirë: "kush më parë më ka krijuar që mua më duhet t'ia rikthejë? Gjithçka që është nën qiell është e imja!".

41,4 *fuqi të trupit të tij*: TM *hîn* është e vokalizuar keq; BJ supozon *hên* në vend të *hîn* dhe përkthen: "bukuria e trupit të tij".

41,5 *parzmorin*: duke supozuar: *siryonô*, me LXX; TM ka "fre", *risnô*.

41,7 *trupi i tij*: duke supozuar *gewô*, me përkthimet; TM ka *"krenari" (ga'awah)*. – *I kyqur me vulë shkëmbore*: TM ka fj.fj.: "I mbyllur një vul ë të ngjeshur", *(cor)*; BJ me LXX përkthen: "që mbyll me vulë shkëmbi" (hebr. *car)*.

sa që as frymë n'për to s'kalon!
[9]Njëra më tjetrën aq mirë përpiqet
sa që gjë më s'mund t'i ndajë!
[10]Flakë e shkëndijë teshtima e tij,
sytë e tij qepalla agimi.
[11]Nga goja zjarr buçet flakë, Zb 9,17
shkëndijë zjarri xixillojnë,
[12]për vrimë të hundëve tym i del
si kazani kur vlon në zjarr.
[13]Fryma e tij qymyrin ndez,
pse nga gryka flakë buçet.
[14]Në qafë atij forca i qëndron,
para tij vrap turret tmerri.
[15]Laprat të trasha, mirë bashkuar,
thua të derdhura, s'luajnë aspak!
[16]Shkëmb i gjallë, zemrën të fortë,
të patrandshme si gur mulliri!
[17]Kur ai ngritet, dridhen të fortit,
valët e forta prapa i kthen.
[18]Nëse i bie, shpata s'i ngulet,
heshtë, shigjetë as mëzdrak nuk ndien.
[19]Për të hekuri është si kashtë,
dru e kalbët për të është bronzi.
[20]S'e vë në të ikur shigjetari,
për të byk janë gurët e bahes!
[21]Një kashtërrojë për të është shkopi,
i zgërdhihet heshtës vringëlluese!
[22]Për nën bark ka tjeg'lla të mprehta,
rrafshon baltën si me trinë.
[23]Të vlojë si vegsh e bën humnerën,
e bën detin enë për balçëm.
[24]Hulli të ndritshme lë përmbas
të ndan humnera si e thinjur.
[25]Diçka të ngjashme mbi tokë nuk ka:
qe krijuar të mos druajë askënd!

41,10 *Flakë e shkëndijë teshtima e tij*: stërpik pika vese që në diell ndriçojnë.
41,12 *kur vlon*: duke supozuar *'ogem* me sir. dhe Vulg.; TM ka "xunkth", *'agmon*.
41,17 BJ e zhvendos ketë rr para rr 15 për arsye konteksti. – të *fortit*: *'elîm* i TM; BJ supozon: "dallgët", *gallîm*. – *prapa i kthen*: "për thyerjet", *mishshbarîm* i TM; BJ supozon: "valët e detit", *mishbëre yam*.
41,24 Kur zhytesh shpërthejnë bulëza ajri; kur noton lë pas vetes një rrymë të shndritshme.

[26]Nga lart kafshët më të mëdha i këqyr:
mbret është ai mbi bishët krenare!

Fjala e fundit e Jobit

42 [1]Jobi mori fjalën dhe i përgjigji Zotit:

[2]Mirë e di se je i gjithpushtetshëm,
çka sheston, në gjendje je ta bësh!
38,2 [3]Kush është ai që me fjalë të marra
provaninë hyjnore e errëson?
Prandaj fola si i pamend
për mrekullitë që s'i kuptoj.
[4]Por më dëgjo, më jep leje të flas:
unë do të pyes e ti më përgjigj.
[5]Nuk të njihja vëç me të dëgjuar,
e tani me sy të mi të pashë!
[6]Prandaj veten e qortoj,
bëj pendesë në hi dhe në pluhur.

V. PËRFUNDIMI

Zoti i prozhmon tre dijetarët

[7]Pra, pasi Zoti ia tha këto fjalë Jobit, i tha Elifaz Temanitit: «Hidhërimi më ka marrë zjarr kundër teje e kundër dy miqve të tu, sepse para meje nuk e keni folur të drejtën si shërbëtori im Jobi. [8]Prandaj, merrni për vete shtatë dema e shtatë desh dhe shkoni te sherbëtori im Jobi, kushtoni fli shkrumbimi për vete, kurse Jobi,

41,26 *bishët krenare*: fj.fj.: "bijtë e krenarisë" (krh. 28,8); bishat janë prototipi i të gjithë të fuqishmëve në këtë botë, që vetëm Hyji i zotëron (40,7-14).

42,3 *Kush është ai që*: sikur në 38,2. – *fola si i pamend*: me TM, BJ, me dshk. hebr., versione dhe në bazë të 38,2, përkthen: "me fjalë që s'kuptoj".

42,4 Ndoshta është një glosë (krh. 33,31; 38,3).

42,5 *me sy të mi të pashë*: nuk flitet për një shikim në kuptimin e vërtetë të fjalës (krh. Dal 33,20+), por për një perceptim të ri të realitetit të Hyjit. Jobi, që e kishte njohur Hyjin vetëm në të dëgjuar, ka pranuar misterin dhe përkulet përpara të gjithëpushtetshmit. Pyetjet e tija për sa i përket drejtësisë mbesin pa përgjigje. Por ai e ka kuptuar që Hyji nuk i jep llogari askujt dhe që dija e tij mund t'i jap një domethënie të paparashikueshme realitetit të vuajtjes dhe të vdekjes.

42,6 *në hi dhe në pluhur*: është gjest i dhimbjes dhe i pendesës (krh. 2,8).

42,8 *për dashuri të tij*: Jobi shfaqet si ndërmjetës në ngjasim të Abrahamit (krh. Zan 18,22-23; 20,7), Moisiut (Dal 32,11+), Samuelit (1Sam 7,5; 12,19), Amosit (Am 7,2-6), Jeremisë (Jer 11,14; 37,3, 2 Mak 15,14; krh. Ez 14,14.20). Prova e tij duket

shërbëtori im, do të lutet për ju, kështu që unë, për dashuri të tij, nuk do t'ju ndëshkoj për marrëzirën tuaj, sepse nuk keni thënë për mua fjalë të drejta si shërbëtori im, Jobi».

[9]Shkuan, pra, Elifaz Temaniti, Baldad Suhiti e Sofar Naamatiti dhe bënë ashtu si u kishte urdhëruar Zoti. Zoti pati nderim ndaj Jobit.

Zoti ia kthen të mirat Jobit

[10]Pasi Jobi u lut për miqtë e vet, Zoti e ktheu në gjendjen e mëparshme, madje ia dha dyfishin e gjithçkajës që kishte pasur. Dal 22,8
[11]Atëherë u kthyen te Jobi të gjithë vëllezërit e tij, të gjitha motrat e tija dhe të gjithë ata që e kishin njohur më parë. Hëngrën me të bukë në shtëpinë e tij, e ankuan dhe e ngushëlluan për të gjitha të këqijat që ia kishte pasë çuar Zoti. Secili i dhuroi nga një pare argjendi e nga një unazë ari. [12]Zoti e bekoi gjendjen e tanishme të Jobit më tepër se gjendjen e mëparshme. Kishte katërmbëdhjetë mijë dele, gjashtë mijë gamile, një mijë pendë qe dhe një mijë gomarica. [13]Pati edhe shtatë djem e tri vajza. [14]Të parën e quajti Pëllumbeshë, të dytën Lulekallame e të tretën Luleqepalle.

[15]Në mbarë vendin nuk kishte gra më të bukura se bijat e Jobit. Baba i tyre u dha trashëgim si vëllezërve të tyre.

[16]Pas këtyre ngjarjeve Jobi jetoi njëqind e dyzet vjet dhe i pa bijtë dhe bijtë e bijve të vet deri në të katërtin brez. [17]Atëherë Jobi vdiq plot Zan 25,8; 35,29
vjet dhe i kënaqur me jetë të gjatë.

një prej arsyeve të efektshmërisë së lutjes së tij. Shfaqet në horizont personazhi i shërbtorit (krh. Is 53,12), vuajtja e të cilit është në këtë moment shprehje e një fli pajtuese për të tjerët.

42,11 *pare argjendi*: hebr. *qësitah*, monedhë antike me vlerë të panjohur. Përkthimet përkthejnë: "dele".

42,13 *shtatë djem*: Targum ka: "katërmbëdhjetë djem".

42,15 Në përgjithësi vajzat nuk kishin të drejtë trashëgimie përveç rasteve kur nuk kishin djem (krh. Nr 27,1-11). Ky fakti deshmon pasurinë e jashtëzakonshme të Jobit.

42,17 LXX sjell dy shtesa: e para dëshmon që në antikitet gjendej në libër ideja e ringjalljes: "shkruhet që ai do të ringjallet përsëri së bashku me ata që Zoti do t'i ringjallë"; shtimi i dytë na informon që Jobi banonte "në vendin e Ausitidës, në kufinjtë e Idumesë dhe të Arabisë", dhe e identifikon me Jobabin e Zan 36,33.

PSALMET

Sikurse popujt fqinj të Egjiptit, të Mesopotamisë e të Kanaanit, edhe Izraeli, që nga fillimi e ka praktikuar poezinë lirike në të gjitha format e saja. Disa pjesë janë të përfshira në librat historikë: nga kënga e Moisiut (Dal 15), te kënga e pusit (Nr 21,17-18), himni i fitores së Deborës (Gjq 5), elegjia e Davidit për Saulin e Jonatanin (2Sam 1) etj., deri te lavdet e Judës e të Simonit Makabe (1Mak 3,3-9 e 14,4-15), për të arritur te këngët e Marisë, Zakarisë e Simonit në BR (Lk 1-2). Pjesë të shumta të librave profetikë u përkasin të njëjtave gjini letrare. Ekzistojnë mbledhje të lashta, prej të cilave nuk ka mbetur tjetër veçse pak të lëna, si libri i Luftërave të JHWH (Nr 21,14) e libri i të Drejtit (Jz 10,13; 2Sam 1,18). Por thesari i lirikës fetare të Izraelit ruhet në psalter.

Emri. *Psalteri (nga greqishtja Psaltêrion, si emri i instrumentit me tela që shoqëronte këngët, psalmet) është mbledhja e njëqindepesëdhjetë psalmeve. Nga 10 deri në 148, numërimi i biblës hebraike (që ndiqet këtu) është rritur me një njësi në krahasim me numërimin e LXX e vulg. (që tregohet në kllapa); kjo bashkon 9 e 10,114 e 115, por ndan në dy 116 e 147. Në hebraisht, psalteri quhet Tehillim, «Himne», por emri pajtohet saktësisht vetëm me disa psalme. Faktikisht, në numrat që u paraprijnë pjesës së madhe të psalmeve, himn është emri i dhënë vetëm psalmit 145. Titulli më i shpeshtë është mizmor, që supozon një shoqërim muzikor e që fjala «psalm» e shpreh shumë mirë. Disa nga këto «psalme» quhen edhe «këngë» dhe i njëjti term, kur përdoret vetëm, prezanton çdo pjesë të mbledhjes «Këngët e shtegtimit» (120-134). Përcaktime të tjera janë më të rralla e nganjëherë të vështira për interpretim.*

Gjinitë letrare. *Një klasifikim më i mirë nxirret nga studimi i gjinive letrare; nga kjo pikëpamje stilistike, dallohen tri gjini të mëdha: himnet, lutjet për ndihmë dhe falënderimet. Kjo ndarje nuk është gjithëpërfshirëse, sepse ka edhe forma dytësore, jonormale apo të përziera; për më tepër ajo nuk u korrespondon gjithmonë grupimeve që dëshirohet të bëhen në bazë të temës apo qëllimit të secilit psalm.*

1. ***Himnet.*** *Kështu 8; 19; 29; 33; 46-48; 76; 84; 87; 93; 96-100;*

103-106; 113; 114; 117; 122; 135; 136; 145-150. Struktura e tyre është mjaft konstante. Secili fillon me një nxitje për të lavdëruar Hyjin. Trupi i himnit specifikon arsyet e këtij lavdi: mrekullitë e bëra nga Hyji në natyrë, posaçërisht vepra e tij krijuese, e në histori, posaçërisht shpëtimi i dhënë popullit të tij. Përfundimi merr rishtazi formulën e hyrjes ose shpreh një lutje.

Në këtë grup mund të izolohen, në bazë të temës, dy grupe psalmesh: a) këngët e Sionit (46; 48; 76; 87) që lartësojnë, në perspektivë të qartë eskatologjike, qytetin e shenjtë, vendqëndrimin e të Tejetlartit e pikësynimin e shtegtimit (krh. 84 e 122); b) psalmet e mbretërisë së Hyjit (sidomos 47; 93; 96-98), që kremtojnë, me një stil që përkujton profetët, mbretërinë e gjithmbarshme të JHWH. Pasi përdorin fjalorin dhe imazhet e ngjitjes së mbretërve njerëzor në fron, është dashur t'i referohen një feste të ngjtjes së JHWH në fron, që do të kremtohej vit pas viti në Izrael, siç bëhej në Babiloni për Mardukun. Por ekzistenca e një feste të tillë në Izrael është hipotezë e pasigurtë.

2. ***Lutjet për ndihmë*** *apo psalmet e vuajtjes apo vajtimet. Ndryshe nga himnet, lutjet për ndihmë nuk këndojnë lavdet e Hyjit, por i drejtohen atij. Zakonisht, ato fillojnë me një thirrje, që ndahet në një thirrje për ndihmë, në një lutje a në një shprehje mirëbesimi. Në trupin e psalmit është përpjekja për të mallëngjyer Hyjin duke ia përshkruar situatën e trishtuar të atyre që e thërrasin, me metafora fort tradicionale që rrallë herë lejojnë të përcaktohen rrethanat historike a konkrete të lutjes: flitet për ujërat e humnerës, për grackat e vdekjes a për sheolin, për armiqtë a për kafshët (qen, luanë, dema) që kërcënojnë a shqyejnë, për eshtrat që thahen a thyhen, për zemrën që rreh a trembet. Ka protesta pafajësie (7; 17; 26) e rrëfime të mëkatit si Miserere (51) dhe psalme të tjera pendese. I kujtohen Hyjit bamirësitë e tija të lashta apo qortohet sepse duket i pakujtesë a i largët (kështu 9-10; 22; 44). Pohohet gjithashtu edhe besimi që mbahet në të (3; 5; 42-43; 55-57; 63; 130; etj.); nganjëherë psalmi i lypjes nuk është tjetër veçse thirrje e gjatë plot besim (4; 11; 16; 23; 62; 91; 121; 125; 131). Shpesh lutjet* ***për ndihmë*** *përfundojnë, nganjëherë befas, me bindjen se lutja është plotësuar dhe me një falënderim (kështu 6; 22; 69; 140).*

Këto lutjet ***për ndihmë*** *mund të jenë kolektive apo individuale.*

a) ***Lutjet për ndihmë kolektive*** *(12; 44; 60; 74; 79; 80; 83; 85; 106; 123; 129; 137). Rasti i tyre është një fatkeqësi kombëtare, një humbje, një shkatërrim apo një skamje e përbashkët: kërkohet prandaj shpëtimi dhe restaurimi i popullit. Psalmet 74 e 137*

reflektojnë, ashtu si mbledhja e Vajtimeve të atribuara Jeremisë, pasojat e shkatërrimit të Jeruzalemit në 587; Ps 85 shpreh ndjenjat e mërgimtarëve te kthyer në atdhe. Ps 106 është një rrëfim i përgjithshëm i mëkateve të kombit.

b) ***Lutjet për ndihmë individuale*** *(3; 5-7; 13; 17; 22; 25; 26; 28; 31; 35; 38; 42-43; 51; 54-57; 59; 63; 64; 69-71; 77; 86; 102; 120; 130; 140-143). Këto lutje janë veçanërisht të shumta e me përmbajtje të ndryshmme: përveç rreziqeve të vdekjes, përndjekjeve, mërgimit e pleqërisë, të këqijat nga të cilat ato lypin lirim, janë posaçërisht sëmundja, shpifja dhe mëkati. Armiqtë, «ata që bëjnë të keqen», nga të cilët ankohen e kundër të cilëve zemërohen, janë të keq-përcaktuar. Gjithsesi, nuk janë, siç kanë menduar disa, magjistarët, kundër të cilëve këto psalme luftojnë të keqen. Këto poema nuk janë, siç mendonte ndokush, shprehja në njëjës e «unit» kolektiv. As nuk munden, siç është propozuar kohët e fundit, të vihen të gjitha në gojën e mbretit që flet në emër të popullit. Këto lutje janë tepër individuale në ton dhe, në të njëjtën kohë, nuk ka aludime ndaj personit dhe gjendjes së posaçme të mbretit, për të qenë teori të besueshme. Me siguri është e vërtetë se disa ishin miratuar e përdorur si vajtime kombëtare, siç janë 22; 28; 59; 69; 71; 102; është e vërtetë se ka edhe psalme mbretërore, për të cilat do të flasim; është e vërtetë së fundi që, me kalimin e kohës, këto lutje janë përfshirë të gjitha në përdorimin e bashkësisë (kjo do të thotë se janë përfshirë në psalter); por mbetet fakti se ato janë kompozuar për individë të caktuar, a nga individë të caktuar, me rastin e një nevoje të posaçme. Ato janë klithje të shpirtit, shprehje të besimit personal. Faktikisht nuk janë kurrë vetëm vajtime: janë përgjërime plot besim ndaj Hjyjit që mund të ndihmojë në vështirësi.*

3. ***Falënderimet.*** *Kemi parë që lutjet* ***për ndihmë*** *mund të përfundonin me një falënderim ndaj Hyjit që dëgjon lutjen. Ky falënderim mund të bëhet pjesa thelbësore e poemës në psalmet e falënderimit pasi janë të pakta në numër (18; 21; 30; 33; 34; 40; 65-68; 92; 116; 118; 124; 129; 138; 144). Rrallë herë janë kolektive: populli falënderon për lirimin nga një rrezik, për bollëkun e të korrave, për përfitimet e dhëna mbretit. Më shpesh janë individuale: një individ, pasi kujton të këqijat që ka duruar dhe lutjen e plotësuar, shpreh ndjenja mirënjohjeje dhe nxit besimtarët për ta lavdëruar Hyjin së bashku. Kjo pjesë e fundit është shpesh rasti për të futur tema didaktike. Struktura letrare e psalmeve të falënderimit është afër atyre të himneve.*

4. ***Gjini rravgues dhe përzierje e gjinive letrare.*** *Kufiri*

ndërmjet gjinive të përshkruara më parë është i pasaktë e shpeshherë përzihen. Ka, për shembull, vajtime që vijnë pas një lutjeje besimi (27; 31) apo ndiqen nga një këngë falënderimi (28; 57). Ps 89 fillon me një himn, vazhdon me një orakull e përfundon me një vajtim. I gjati Ps 119 është një himn ndaj Ligjit, por është edhe një vajtim individual dhe ekspozon një doktrinë urtësie. Shumë elemente, që në vete nuk kanë lidhje me lirikën, janë përfshirë në psalter. Janë përmendur temat e urtësisë dhe është thënë se takohen në disa psalme të falënderimit. Nganjëherë mund të zënë aq vend sa të flitet, në mënyrë të papërshtatshme, për psalme didaktike. Në fakt 1; 112 e 127 janë edhe kompozime urtësie. Por disa ruajnë edhe karakteristika të gjinisë lirike: Ps 25 i afrohet vajtimeve; Ps 32; 37; 73 i afrohen falënderimeve, etj.

Disa psalme të tjera kanë pranuar orakuj ose nuk janë tjetër veçse orakuj të zhvilluar, kështu 2; 50; 75; 81; 82; 85; 95; 110. Kohët e fundit janë shpjeguar si orakuj të vërtetë të shpallur nga priftërinjtë a nga profetët gjatë ceremonive të tempullit. Një opinion tjetër vazhdon të shohë vetëm përdorimin e stilit profetik, pa lidhje reale me kultin. Çështja është e debatuar, por duhet pranuar, nga njëra anë, se marrëdhëniet mes psalterit e letërsisë profetike e tejkalojnë temën e orakujve dhe shtrihen në tema të tjera të shumta, si teofanitë, imazhet e kupës ose të zjarrit etj., dhe, nga ana tjetër, se ka lidhje të pamohueshme mes psalterit dhe kultit të tempullit. Por do të kthehemi në këtë temë.

Psalmet mbretërore. *Një-farë numri këngësh «mbretërore» janë shpërndarë në psalter; ato i përkasin disa gjinive letrare të ndryshme. Ka orakuj në favor të mbretit (2 e 110), lutje për mbretin (20; 61; 72), një falënderim për mbretin (21), lutje të mbretit (18; 28; 63; 101), një këngë mbretërore për procesion (132), një himn mbretëror (144), madje një këngë dasme për një martesë mbretërore (45). Janë poema të lashta, që datojnë prej kohës së monarkisë dhe reflektojnë gjuhën e ceremonialin e oborrit mbretëror. Në kompozimin e tyre origjinal, duket se flasin për një mbret të epokës së tyre. Palmet 2; 72; 110 mund të kenë qenë psalme të ngjitjes së mbretit në fron. Mbreti quhet bir i adoptuar i Hyjit; mbretëria e tij nuk do të ketë mbarim; pushteti i tij do të shtrihet deri në skajet e tokës; do t'i bëjë të triumfojnë pushtetin e drejtësinë; do të jetë shpëtimtari i popullit të vet. Shprehje të tilla mund të duken të tepruara, por nuk e tejkalojnë atë që thonin popujt fqinjë për mbretin e tyre e atë që Izraeli shpresonte për të vetin.*

Por, në Izrael, mbreti e merr lyerjen (shugurimin) nga shërbëtori

i JHWH, përfaqësuesi i tij mbi tokë. Ai është i lyeri i JHWH, hebraisht «Mesia»; kjo marrëdhënie fetare e lidhur me Hyjin specifikon konceptimin izraelas të pozitës së mbretit dhe dallimin nga ato të dëshmuara në Egjipt a në Mesopotami, pavarësisht nga përdorimi i një frazeologjie të përbashkët. «Mesianizmi mbretëror», që fillon me profecinë e Natanit (2Sam 7), merret e zhvillohet nga psalmet 89 e 132 dhe akoma më tepër në Ps 2; 72; 110. Këto psalme ushqenin shpresën e popullit në premtimet që Hyji i kishte bërë dinastisë së Davidit. Nëse përcaktohet mesianizmi si pritje e një mbreti të ardhshëm, e një mbreti të fundit që mund të sjellë shpëtimin përfundimtar dhe mund të vendosë mbretërinë e Hyjit mbi tokë, asnjëri nga këto psalme nuk mund të jetë tamam «mesianik». Por disa nga këto këngë të lashta mbretërore vazhdojnë të përdoren edhe pas rënies së monarkisë dhe, duke i inkorporuar në psalter, ndoshta me ndryshime të vogla a shtesa, kanë ushqyer pritjen e një Mesie individual, pasardhës i Davidit. Kjo shpresë ishte e gjallë ndër Judenj në prag të ardhjes së Krishtit dhe të krishterët e kanë parë realizimin e saj në Jezusin e Nazaretit, të quajtur Krisht, që greqisht [khristos] do të thotë i lyeri, si Mesia [mashiah] hebraisht.

Ps 110 do të jetë teksti i psalterit më i cituar në BR. Edhe kënga e dasmës e psalmit 45 do të shprehë bashkimin e Mesisë me Izraelin e ri, në linjën e alegorive martesore të profetëve, dhe i aplikohet Krishtit në Heb 1,8. Në të njëjtën perspektivë, BR dhe tradita e krishterë i aplikojnë Krishtit psalme të tjera që nuk ishin mbretërore por paralajmëronin në një farë mënyre gjendjen dhe ndjenjat e Mesisë, i drejti në kuptimn e plotë të fjalës; kështu Ps 16 e 22, dhe disa pjesë psalmesh të shumta, posaçërisht Ps 8; 35; 40; 41; 68; 69; 97; 102; 118; 119. Njësoj, psalmet e mbretërisë së JHWH janë vënë në marrëdhënie me mbretërinë e Krishtit. Megjithëse këto aplikime e tejkalojnë kuptimin letrar, mbesin të ligjshme sepse të gjitha shpresat që frymëzojnë psalterin janë realizuar plotësisht vetëm me ardhjen mbi tokë të Birit të Hyjit.

Psalmet dhe kulti. *Psalteri është përmbledhja e këngëve fetare të Izraelit. E dimë, nga ana tjetër, që këngëtarët përfshiheshin në mesin e personelit të tempullit e, megjithëse ata përmendeshin qartazi vetëm pas mërgimit, është e sigurtë se kanë ekzistuar që nga fillimi. Kremtoheshin festat e JHWH me valle e kore (Gjq 21,19-21; 2Sam 6,5.16). Sipas Am 5,23, flijimet përcilleshin me këngë dhe, pasi pallati mbretëror kishte këngëtarët e vet nën mbretërinë e Davidit (2Sam 19,36) dhe nën mbretërinë e Ezekisë, sipas analeve të Senakeribit, edhe tempullit të Salomonit iu*

desh të kishte këngëtarët e vet si të gjitha shenjtëroret e mëdha lindore. Faktikisht, ka psalme që i atribuohen Asafit, disa të bijve të Koreut, Emanit dhe Etanit (a Idutunit), të cilët janë të gjithë këngëtarë të tempullit të para-mërgimit sipas Kronikave. Tradita, që i atribuon Davidit shumë psalme, shkon mbrapa deri te ai edhe për organizimin e kultit, përfshirë edhe këngëtarët (1Kro 25), duke u pajtuar me tekstet e lashta, në të cilat flitet pikërisht për Davidin që këndon e kërcen përpara JHWH (2Sam 6,5.16).

Shumë psalme sjellin udhëzime muzikore a liturgjike. Disa u referohen, po në tekst, riteve që shoqërohen në zhvillimin e tyre (20; 26; 27; 66; 81; 107; 116; 134; 135). Këto e të tjera (48; 65; 95; 96; 118) duket qartë se recitoheshin në rrethimin e tempullit. «Këngët e ngjitjes» (120-134 dhe 84) ishin këngë shtegtimi në shenjtërore. Këta shembuj, të zgjedhur ndër më të qartët, mjaftojnë për të treguar se psalme të shumta, madje edhe psalme individuale, janë kompozuar për shërbimin në tempull. Disa të tjera, nëse nuk kishin kryesisht këtë qëllim, janë përshtatur, për shembull me shtesën e bekimeve (125; 128; 129).

Lidhja e psalmeve me kultin dhe me natyrën liturgjike të psalterit si tërësi, është e pamohueshme. Por në përgjithësi na mungojnë informacionet për të përcaktuar ceremoninë a festën në të cilën përdoreshin këto psalme. Titulli hebraik i Ps 92, ia kushton ditës së shtunë; titujt grekë të Ps 24; 48; 93; 94 i shpërndajnë në ditë të tjera të javës. Ps 30 shërbente për festën e kushtimit, sipas hebraishtes, dhe Ps 29 këndohej për të kremten e Tendave sipas greqishtes. Ndoshta këto udhëzime nuk ishin në origjinë, por, si përcaktimet e detajuara të bëra në epokën judaike, dëshmojnë se psalteri ka qenë libri i këngëve të tempullit e të sinagogës, para se të bëhej libri i këngëve të Kishës së krishterë.

Autorët dhe data. *Titujt i atribuojnë 73 psalme Davidit, 12 Asafit, 11 të bijve të Koreut dhe disa psalme të izoluara Emanit, Etanit (a Idutunit), Moisiut e Salomonit; 35 psalme janë pa autor. Titujt e variantit grek nuk përputhen gjithherë me hebraishten dhe i atribuojnë 82 psalme Davidit. Varianti sirian ndryshon akoma më tepër.*

Këta tituj, ndoshta në origjinë nuk kanë dashur të caktonin autorët e psalmeve. Formula hebraike që përdoret cakton vetëm një-farë lidhjeje të psalmit me personazhin e përmendur, qoftë për shkak të përkimit të temës qoftë për arsye se psalmi i përkiste një koleksioni të mbledhur në emër të tij. Psalmet e «të bijve të Koreut» i përkisnin repertorit të kësaj familje këngëtarësh, si dhe psalmet e shumta «mjeshtrit të korit» (4; 5; 6; 8; etj.) ishin pjesë që

ekzekutoheshin nga kori i tempullit. Kishte një mbledhje të Asafit e një mbledhje të Davidit. Por shumë shpejt u arrit të shihen, në këto etiketa prejardhjeje, udhëzime të autorit, dhe disa psalme «Davidit» morën një nëntitull që saktësonte rrethanat e jetës së mbretit në të cilat ishte kompozuar poema (3; 7; 18; 34; 51; 52; 54; etj.). Së fundi, tradita ka parë në Davidin jo vetëm autorin e të gjitha psalmeve që mbajnë emrin e tij, por të mbarë psalterit.

Këto interpretime abuzive nuk duhet të vënë në harresë dëshminë e rëndësishme dhe të lashtë, që përmbahet në librin e psalmeve. Është e arsyeshme të pranohet se mbledhjet e Asafit dhe e të bijve të Koreut janë kompozuar nga këngëtarë të tempullit. Njësoj, mbledhja që mban emrin e Davidit duhet, në një farë mënyre, t'i referohet mbretit David. Duke marrë parasysh aq sa thonë librat historikë në lidhje me talentin e tij muzikor (1Sam 16,16-18; krh. Am 6, 5) dhe si poet (2Sam 1,19-27; 3,33-34), në lidhje me shijen e tij për kultin (2Sam 6,5.15-16), do të pranohet se në psalter ka tekste që kanë Davidin si autor. Në të vërtetë, Ps 18 riprodhon në një tjetër recension një poemë që i atribuohet Davidit nga 2Sam 22. Ndoshta nuk janë të tij të gjitha psalmet e kolekstionit davidike, por kjo mbledhje ka mundur të formohet vetëm duke u nisur nga një bërthamë autentike. Megjithatë është e vështirë të specifikohet më tej. Është parë se titujt e dhënë nga hebraishtja nuk ishin vendimtarë dhe shkrimtarët e BR, duke cituar këtë apo atë psalm në emër të Davidit, përputhen me opinionin e kohës së vet. Sidoqoftë, këto dëshmi nuk duhet të hidhen mënjanë pa arsye serioze dhe gjithnjë duhet t'i rezervohet Davidit, «psalmistit të ëmbël të Izraelit» (2Sam 23,1), një rol thelbësor në origjinën e lirikës fetare të popullit të zgjedhur.

Shtysa e dhënë prej tij ka vazhduar dhe psalteri përmbledh disa shekuj të veprimtarisë poetike. Dikur kritika e kishte vendosur kompozimin e shumicës së psalmeve pas mërgimit; tani kthehet në konsiderata më të mençura. Faktikisht, duket se një numër mjaft i madh psalmesh daton në epokën e monarkisë, posaçërisht psalmet «mbretërore»; por përmbajtja e tyre është tepër e përgjithshme që të mund të bëhet ndonjë hipotezë ne lidhje me datën e tyre të saktë. Por, psalmet e mbretërisë së JHWH, të ngarkuar me kujtime psalmesh të tjera dhe të pjesës së dytë të Isaisë, janë kompozuar gjatë mërgimit; kështu edhe psalmet që, si Ps 137, flasin për shkatërrimin e Jeruzalemit dhe për shpërnguljen. Kthimi në atdhe këndohet në Ps 126. Periudha vijuese duket se ka qenë e frytshme për kompozime psalmesh: është koha në të cilën kulti zhvillohet në tempullin e restauruar, ku këngëtarëve u rritet dinjiteti dhe vihen në të njëjtin plan të levitëve, ku edhe të urtët

marrin gjininë e psalmeve për të përhapur mësimin e tyre, siç do të bëjë Ben Sira. A thua duhet zbritur deri epokën persiane për të pranuar edhe disa psalme makabenje? Çështja shtrohet kryesisht për Ps 44; 74; 79; 83; por argumentet e propozuara nuk mjaftojnë për ta bërë të besueshme një datë kaq të lashtë.

Formimi i Psalterit. *Psalteri që ne kemi është përmbyllja e kësaj veprimtarie të gjatë. Ekzistonin që më parë përmbledhje të pjesshme. Ps 72 (që titulli për më tepër ia atribuon Salomonit) përfundon me shënimin: «Fundi i lutjes së Davidit», megjithëse ka psalme që nuk i përkasin Davidit përpara tij dhe psalme të tjera davidike pas tij. Në të vërtetë ka dy grupime të para davidike, 3–41 e 51–72, që i atribuohen individualisht Davidit, përveç të fundit (Salomonit) dhe tre psalme anonime. Mbledhje të ngjashme duhet të kenë ekzistuar që më parë ndaras: psalteri i Asafit (50 e 73-83); ajo e të bijve të Koreut (42-49 e 84; 85; 87; 88), ajo e shtegtimit (120-134), ajo e Halel-it (pra me Aleluja) (105-107; 111-118; 135; 136; 146-150). Bashkëekzistenca e më shumë mbledhjeve vërtetohet nga psalmet që përsëriten, pothuajse pa ndryshim: kështu Ps 14 e 53; 40,14-18 e 70; 57,8-12 si dhe 60,7-14 e 108.*

Puna e redaktorëve del në pah edhe nga përdorimi i emrave të Hyjit: «JHWH» (Zot) përdoret në mënyrë pothuajse ekskluzive në Ps 1-41 (grupi i parë davidik); «Elohim» (Hyj) e zëvendëson në Ps 42-89 (që përfshijnë grupin e dytë davidik, një pjesë e psalmeve të të bijve të Koreut, psalterin e Asafit); të gjitha psalmet vijuese (Ps 90-150) janë «jahviste», me përjashtim të Ps 108 që bashkon dy psalmet «elohiste» Ps 57 e 60. Ky grup i dytë «jahvist», në të cilin shumë psalme janë anonime, në të cilin janë me bollëk përsëritjet e kujtimet e literaturës së mëparshme, duhet të jetë i fundit në psalter; megjithatë, kjo gjë nuk cënon datën e çdo psalmi në veçanti.

Së fundi, psalteri u nda, ndoshta në imitim të Pesëlibërshit, në pesë libra të cilët u ndanë nga doksologji të shkurtra: Ps 41,14; 72,18-20; 89, 52; 106,48. Ps 150 shërben si doksologji e gjatë përfundimtare, kurse Ps 1 është si një parathënie e të gjithë mbledhjes.

Kjo formë kanonike e psalterit u imponua përfundimisht shumë vonë dhe pati forma konkurruese. Psalteri grek numëron 151 psalme; varianti i vjetër siriak numëron 155. Zbulimet e Detit të Vdekur kanë kthyer origjinalen hebraike të Ps 151 grek (në realitet bëhet fjalë për dy psalme të bashkuara) dhe dy psalmet e fundit të përmbledhjes siriane; na kanë bërë të njohim edhe tri kompozime

të reja poetike, të përfshira në dorëshkrimet e psalterit, në të cilat pastaj psalmet nuk vijojnë gjithmonë sipas rendit kanonik. Si përfundim, psalteri ka mbetur mbledhja e «hapur» deri në fillim të epokës sonë, të paktën në disa mjedise.

Vlera shpirtërore. *Mjaftojnë pak fjalë, aq e dukshme është pasuria e psalmeve. Kanë qenë lutjet e BV, në të cilat vetë Hyji i ka frymëzuar ndjenjat që bijtë e tij duhet të kenë përballë tij dhe fjalët që duhet të përdorin kur i drejtohen atij. Janë recituar nga Zoti ynë e nga Virgjra, nga Apostujt e nga martirët e parë. Kisha e krishterë i ka bërë, pa ndryshime, lutjen e vet zyrtare. Pa ndryshime në fjalë: këto klithje lavdërimi, lutjeje* ***për ndihmë*** *a falënderimi, edhe pse të shqiptuara nga psalmistet në rrethana tipike të epokës së tyre dhe të përvojës së tyre personale, kanë një rezonancë universale, sepse shprehin qëndrimin që çdo njeri duhet të marrë përballë Hyjit. Pa ndryshime në fjalë, por me një pasurim të madh të kuptimit: në besëlidhjen e re, besimtari e lavdëron dhe e falënderon Hyjin që ia ka zbuluar sekretin e jetës së tij intime, që e ka shpërblyer me gjakun e Birit të tij, që e ka mbushur me Shpirtin e tij, e, në recitimin liturgjik, çdo psalm përfundon me doksologjinë trinitare Lavdi Atit e Birit e Shpirtit Shenjt. Lutjet* ***për ndihmë*** *e vjetra bëhen më të zjarrta pasi Darka e fundit, Kryqi dhe Ngjallja i kanë mësuar njeriut dashurinë e pafund të Hyjit, universalitetin dhe rëndesën e mëkatit, lavdinë e premtuar të drejtëve. Shpresat e kënduara nga psalmet realizohen; Mesia ka ardhur; ai mbretëron dhe të gjitha kombet janë të thirrura ta lavdërojnë.*

Libri i Psalmeve

Psalmi 1 Dy udhët

[1]Lum njeriu që nuk i ndjek këshillat e bakëqijve, Jer 21,8; Lp 30,15-20; Fu 4,18-19; /Mt 7,13-14
që nuk qëndron në udhën e mëkatarëve
e nuk rri së bashku me përqeshës,
[2]por kënaqet në Ligjin e Zotit
dhe e kujton atë ditë e natë. Joz 1,8; Ps 119,148

[3]Ai është porsi pema e mbjellë në bregun e ujit që rrjedh, Jer 17,8; Ez 47,12
e cila frytin e vet e jep në stinë
dhe gjethet kurrë s'i vyshken:
i ecën mbarë gjithçka të ndërmarrë.

[4]Jo, kështu jo, s'do t'u ndodhë të paudhëve,
por ata janë porsi byku që shpërndan era. Jb 21,18; Ps 35,5
[5]Prandaj të paudhët s'do t'i bëjnë ballë gjyqit Ur 5,1; Lk 21,36
as mëkatarët bashkimit të të drejtëve!
[6]Sepse Zoti e di udhën e të drejtëve,
kurse udha e bakëqijve do të mbarojë. Ps 112,10

Psalmi 2 Drama mesianike

Ps 110

[1]Përse paganët çohen peshë /Vap 4,25-28
e përse popujt bluajnë punë të kota?
[2]Mbretërit e tokës po ngrihen, /Vap 19,19; Ps 83,6
princat me përbetim çohen kundër Zotit e Mesisë së tij:
[3]«Le t'i këputim vargjet e tyre, Ps 149,8
le ta flakim prej nesh zgjedhën e tyre!».
[4]Qeshet Ai që selinë e ka në qiell, Is 40,15-17.22-24; Ps 59,9
i Larti Zot i përqesh ata!

1 Psalmet 1 e 2 janë si parathënia e psalterit dhe si një përmbledhje e dokrinës morale dhe e ideve mesianike të tij. Ps 1, duke i kundervënë «dy udhët», nderon ligjin e dhënë njerëzve për lumturinë e tyre (krh. Ps 19,8-15 e 119).

1,2 *kujton atë ditë e natë:* BJ ka «pëshpërit». Ky recitim nën zë është një meditim (krh. Ps 63,7; 77,13; 143,5), që i kundërvihet britmës së lutjes në provë (krh. 3,5; 5,3; etj.).

1,5 *gjyqit:* gjyqi eskatokogjik sipas TM; çdo gjykim i Zotit në këtë jetë sipas LXX.

2 Tradita judaike dhe e krishterë e mban këtë psalm si mesianik sikurse Ps 110, nga i cili ndoshta rrjedh. Perspektivat e tija janë mesianike dhe eskatologjike.

5Pastaj u thotë në hidhërimin e vet,
me felgrimin e hidhërimit të vet i huton:
6«Unë e kam shuguruar mbretin tim
mbi Sion, malin tim të shenjtë!».

Is 9,5 7Unë do ta shpall vendimin e Zotit.
Ai më tha: «Ti je im Bir, unë sot të linda!
Ps 89,27+; Lk 3,22; /Vap 13,33+; /Heb 1,5; 5,5 8M'i kërko e unë për pronë do të t'i jap popujt,
nën sundimin tënd gjithçka përfshin toka.
Zan 12,7+; Is 49,6; Dan 7,14; Ps 110,5-6; /Zb 19,15; 2,26-27 9Sundo mbi ta me skeptër hekuri
dhe do t'i thyesh porsi vegsha vorbëtari!».

Ur 6,1v 10E tash pra, merrni vesh, o mbretër,
mësoni ju që gjykoni dheun!
11Shërbeni Zotit me frikë të madhe,
nënshtrojuni Atij me nderim e dridhje,
12bëni siç kërkon Ai që të mos hidhërohet
e të sharroni nga udha.
Papritmas flakë i ndizet zemërimi.
=Ps 34,9; Fu 16,20 Lum zemra e atyre që shpresojnë në Të!

Psalmi 3 Lutja në mëngjes e të drejtit të përndjekur

2 Sam 15,13v *1Psalm. I Davidit. Kur u arratis para birit të vet Absalomit.*

2Sa shumë janë, o Zot, ata që më salvojnë!
Sa shumë asi që po më çohen kundër!
3Shumë janë ata që thonë për mua:
«As Hyji më nuk do ta shpëtojë!».

2,6 *mbi Sion, malin tim të shenjtë:* «mali i Hyjit» ishte Sinai (Dal 3,1; 18,5), ku Moisiu kishte takuar Hyjin dhe kishte marrë Ligjin prej tij (Dal 24,12-18; Lp 33,2; krh. 1Mbr 19,8). Kur Salomoni ndërtoi tempullin mbi malin Sion (2Sam 5,9+), Sioni u bë «mali i shenjtë» i vetmi mal ku Hyji nguli banimin e vet, ku njerëzit «ngjiteshin» për ta dëgjuar e për ta adhuruar (krh. Lp 12,2-3+). Pastaj ai mal ia dha emrin mbarë qytetit të Jerusalemit, qytet të mbretit mesianik në të cilin do të mblidhen popujt (Ps 48,1+; Is 2,1-3; 11,9; 24,23; 56,7; Jl 3,5; Zak 14,16-19; krh. Heb 12,22; Zb 14,1; 21,1+).

2,7 Pas kryengritësve (rr 3) dhe pas *Zotit* (rr 6), merr fjalën Mesia. Duke e shuguruar atë mbret mbi Izraelin (rr 6), Hyji e ka shpallur «Birin e vet», sipas një formule të zakonshme të Lindjes së lashtë; kjo formulë, e rimarrë tashmë nga premtimi mesianik i 2Sam 7, do ta marrë një kuptim më të thellë: rr 7 do t'i vihet nga Heb 1,5 si dhe nga tradita dhe nga liturgjia, lindjes së amshuar të Fjalës.

2,9 Mbreti-Mesi paraqitet këtu në rolin e tij luftarak tradicional.

2,11 *nënshtrojuni (Atij):* në Vulg. «galdoni»; BJ ka: «puthni këmbët e tij», *nashsheku beraglaiw*, hamend.; TM, LXX e Targum kanë: «dhe galdoni...puthni birin» ose «puthni atë që është i pastër» (rrotulli i Ligjit), *wegilu... nashsheku bar* (krh. Ps 19,9). Hebraishtja ndoshta ka dashur ta heq antropomorfizmin.

2,12 *bëni siç kerkon Ai:* LXX e Vulg.: përkthejnë: *apprehendite disciplinam* («mësoni disiplinën») dhe sh. Jeronimi: *adorate pure* («adhuroni me pastërti»).

[4]Por ti, o Zot, je mbrojtësi im,
nderi im që lart ma mban kryet! Ps 18,3; 62,8; Lp 33,29 Ps 27,6; 110,7; Sir 11,13
[5]Zërin tim e lartësoj te Zoti
dhe më vështron prej malit të vet të shenjtë.
[6]Unë bie në shtrojë e fle Fu 3,24; Ps 4,9
e prapë zgjohem: sepse Zoti më ruan.

[7]Jo, nuk i druaj njerëzit edhe me mijëra në qofshin
që përqark më rrethojnë porsi armiq.
Ngrihu, o Zot, më shpëto, o Hyji im!

[8]Shputë ua pëlcet turinjve armiqve të mi,
dhëmbët ua thyen mëkatarëve! Ps 58,7
[9]Shpëtimi vjen prej Zotit: ‖Jon 2,10
bekimi yt mbi popullin tënd!

Psalmi 4 Urata e mbrëmjes

[1]*Mjeshtrit të korit. Për istrumente me korda. Psalm.*
I Davidit.

[2]Kur të të thërras në ndihmë, më dëgjo, o Hyj, drejtësia ime!
Ti që më shpëtove në vështirësi:
ki mëshirë për mua e ma dëgjo uratën!

[3]Deri kur, o njerëz, do të jeni zemërgurë?
Përse e doni kotësinë e ndiqni rrenën?

[4]Dijeni: Zoti bën mrekulli për shenjtin e vet,
Zoti më dëgjon kur unë e thërras në ndihmë.

[5]Zemërohuni e mos mëkatoni, /Ef 4,26
përsiatni në zemrat tuaja,
në shtrojat tuaja e qetësohuni.

[6]Flijoni fli drejtësie Ps 51,21
e shpresën kijeni në Zotin!

[7]Shumë thonë: «Kush do të na bëjë ta shohim fatbardhësinë?».
Le të ndritë mbi ne, o Zot, drita e fytyrës sate! Nr 6,25; Jb 29,24; Fu 16,15; Dan 9,17

3,6 Këtë pjesë etërit e përdorin për Krishtin e vdekur dhe të ngjallur.

4 Psalm besimi dhe mirënjohjeje ndaj Hyjit, vetëm prej të cilit vjen lumturia. Rr 5 e 9 e bëjnë një uratë mbrëmjeje.

4,3 *Deri kur, o njerëz, do të jeni zemërgurë?:* BJ ka: «Bjitë të njeriut, ku do të arrini në sharjen e lavdisë sime?»; TM është veshtirë ta kuptosh dhe ndoshta edhe i prishur; BF e lexon si LXX.

4,5 *qetësohuni:* BJ ka: «heshtuni». Duhet të druajmë se fyejmë Hyjin dhe t'i lutemi atij në qetësi dhe në heshtje.

4,7 *drita e fytyrës sate:* shprehje që shënon mirëdashjen e Zotit ose të mbretërve. «Fytyra» është pamja e jashtme e ndonjë gjëje (Ps 104,30; Zan 2,6) apo e një njeriu, mendimet dhe ndjenjat e të cilit ajo i bën të dukshme (Zan 4,5; 31,2: etj.). Ajo mund të tregojë personin («fytyra ime» = unë; krh. Ps 42,6.12; 43,5; etj.) dhe praninë e tij; përdoret veçanërisht lidhur me Zotin

8 Ti ndikove në zemrën time më shumë gëzim
sesa kur të tjerëve u bëhet grurë e verë me shumicë!
Ps 3,6 9 Posa bie në shtrojë
gjumi menjëherë më merr në qetësi,
sepse vetëm ti, o Zot, ma jep pushimin e qetë.

Psalmi 5 Urata e mëngjesit

1 *Mjeshtrit të korit. Me fyej. Psalm. I Davidit.*

Ps 86,6 2 Dëgjoji, o Zot, fjalët e mia,
kuptoje dënesën time!
3 Dëgjoje zërin e britmës sime,
=Ps 84,4 Mbreti im e Hyji im!

4 Sepse ty ta drejtoj uratën time, o Zot,
qysh në mëngjes e dëgjon zerin tim:
që në mëngjes dal para teje e pres.

5 Sepse ti nuk je Hyj që i pëlqen padrejtësia,
pranë teje nuk ka vend bakeqi,
6 bakëqijtë nuk mund të qëndrojnë përpara syve të tu.

Fu 6,17-19; Mt 7,23; Zb 21,8 7 Ti i urren të gjithë ata që bëjnë keq,
i zhbin të gjithë ata që flasin rrena;
Ps 55,24 Të neverit gjakësori e tradhtari.

8 E unë në saje të dashurisë sate të madhe
do të hyj në Shtëpinë tënde,
do të bie përmbys me nderim
=Ps 138,2; 1Mbr 8,44.48; Dan 6,11 në Tempullin tënd të shenjtë.
Ps 23,3 9 O Zot, më prij udhës së drejtësisë sate,
Is 26,7 për shkak të armiqve të mi,
rrafsho para meje udhën tënde.

10 Jo, s'ka çiltëri në gojën e tyre,
/Rom 3,13 humnerë është zemra e tyre,
gurmazi i tyre varr i hapur

që i drejtohet njeriut. Pasi është e pamundur për njeriun ta shohë Hyjin (Dal 33,20+; 34,29-35), Hyji «bën që të shndritë drita e fytyrës së Tij» (krh. Ps 31,17; 44,4; 80,4), edhe pse jo plotësisht. Duhet të kuptohen në të njëjtën mënyrë pjesët në të cilat njeriu kërkon Hyjin (Ps 24,6; 27,8+; Jb 33,26; Am 5,4+) ose e sodit (Ps 11,7+; 42,3). Përkthimi i LXX dhe i Vulg.: «drita e fytyrës sate është e vulosur (apo: e ngulitur) mbi ne» i është referuar shpirtit të krijuar në përngjasimin e Hyjit dhe të shënuar me vulën pagzimore që, të krishterin, e bën «bir të dritës» (Lk 16,8; Gjn 8,12+; 1Sel 5,5; Ef 5,8).

5,4 *ty ta drejtoj uratën time:* «ofroj kushtet e mia»; «përgatis blatimin tim». – *në mëngjës:* koha e dhuratave bujare hyjnore (Ps 17,15+).

e me gjuhë përkëdhelin.

[11]Ndëshkoji ata, o Perëndi,
poshtë le t'u bien synimet,
dëboji për shkak të pabesive të shumta të tyre,
sepse ngritën krye kundër teje, o Zot.

[12]Le të gëzohen ata që mbështeten në ty, Zb 7,15-16
le të galdojnë përherë e në amshim!
Mbroji dhe le të gëzohen në ty
të gjithë ata që e duan Emrin tënd! Ps 69,37; 119,132
[13]Sepse ti, o Zot, e bekon të drejtin,
si shqyt e mbron dashamirësia jote.

Psalmi 6 Thirrje në ndihmë në vështirësi

[1]*Mjeshtrit të korit. Për instrumenta me korda. Në oktavë.*
Psalm. I Davidit.

[2]O Zot, mos më qorto në zemërimin tënd ‖Jer 10,24; = Ps 38,2
as mos më ndëshko në hidhërimin tënd!
[3]Ki mëshirë për mua, o Zot, se më shkatërroi sëmundja, Jer 17,14-15
më shëro, o Zot, se u thërmuan eshtrat e mi.
[4]Shpirti im është tejet i shqetësuar,
e ti, o Zot e deri kur...?
[5]Kthehu, o Zot, deh më shëro,
më shpëto në saje të mirësisë sate!

5,11 Thirrje të tilla për hakmarrjen hyjnore kundër armiqve të Hyjit e të besimtarit gjenden shumë shpesh në Psalme (krh. për shembull 10,15; 31,18; 54,7; 58,7v; 59,12v; 69,23-29; 79,12; 83,10-19; 104,35; 109,6-20; 125,5; 137,7-9; 139,19-22; 140,10-12). Duke pasur parasysh idenë e shpërblimit tokësor në BV, thirrje të tilla shprehin një kërkesë drejtësie. Zhgënjmet nga përvoja e menjëhershme dhe përparimi i zbulesës mbi misterin e drejtësisë mbinatyrore të Hyjit, (krh. Jb) do ta zbusin këtë kërkesë drejtësie. Në BR do të kërkohet, në vendin e saj, dashuria (Mt 5,43-48). Në këtë menyrë, të pastruar nga mllefi personal, psalmet e hakmarrjes vazhdojnë të jenë shprehja e të njejtës nevojë drejtësie, përballë fuqive të së keqes gjithmonë vepruese në botë.

6 Është i pari ndër 7 «psalmet pendestare» (32; 38; 51; 102; 130; 143). Një i sëmurë i përgjërohet Hyjit të vet.

6,5 *më shëro:* TM ka: «çliroje jetën time». Fjala hebraike *nefesh* (= jeta; krh. Zan 2,7) tregon frymën jetësore (dhe, në kuptim më të gjerë, fytin) që është në zanafillën e jetës dhe tërhiqet në çastin e vdekjes. Kjo fjalë shpesh tregon njeriun ose kafshën, si individ me frymë (Zan 12,5; 14,21; Dal 1,5; 12,4; etj.) ose në funksionet e ndryshme të jetës së trupit ose të ndjenjave, gjithmonë të lidhura mes tyre (krh. Zan 2,21+). Shpreja «shpirti im» [*nafshi*] është e barazvlefshme me përemrin vetvetor «unë vetë» (krh. Ps 3,3; 44,26; 124,7; Zan 12,13; Dal 4,19; 1 Sam 1,26; 18,1-3; etj.), tamam si «jeta ime», «fytyra ime», «lavdia ime». Këto kuptime të ndryshme për fjalën «shpirt» do të gjinden edhe në BR (*psyche*); krh. Mt

Is 38,18+;
Ps 88,11-13

6Sepse ndër të vdekur kush të kujton,
në Nëntokë kush të këndon lavde?

7Plasa duke gjëmuar,
natë për natë e laj shtratin tim,
me lotët e mi e laj shtrojën time.
8Sytë e mi po shqimen nga vajtimi,
u plaka midis armiqve të mi.

=Ps 119,115; 125,5;
/Mt 7,23

9Largohuni prej meje të gjithë ju që bëni keq,
sepse Zoti e dëgjon zërin e dënesës sime!
10Zoti e dëgjon lutjen time,
Zoti e pranon uratën time!
11U turpërofshin dhe tmerrësisht u hutofshin armiqtë e mi
e, të çnderuar, vrik u kthefshin mbrapa!

Psalmi 7 Urata e të drejtit të përndjekur

1*Ankim. I Davidit. E këndoi për nder të Zotit për shkak të fjalëve të Kus Beniaminasit.*

2Ndore tënde, o Zot, Hyji im!
Më shpëto prej të gjithë salvuesve të mi e më liro
3që të mos ma rrëmbejnë shpirtin porsi luani
që shqyen kur s'ka kush të shpëtojë!

4Por, o Zot, Hyji im, nëse veprova kështu:
nëse gjendet padrejtësi në duart e mia,
5nëse ia ktheva me të keqe bamirësit tim,
nëse e kurseva salvuesin e padrejtë,

2,20; 10,28; 16,25-26; 1 Kor 4,16+; 15,44+.

6,6 *në Nëntokë:* në *shëol* (krh. Nr 16,33+), sipas kuptimit të të vjetërve, të vdekurit kanë një jetë me mangësi dhe të heshtur, pa mundësi të lidhet më me Zotin (Ps 30,10; 88,6.11-13; Is 38,18).

6,8 *u plaka:* me LXX, Akuila, Simaku, Jeronimi; TM ka: «plaket» (*'atekah*), ndoshta duke iu referuar syrit; BJ supozon: «pafytyrësi» (*`atakah*). «Armiqtë» shohin provën e të sëmurit si ndëshkim për ndonjë faj të fshehtë (krh. miqtë e Jobit). Tema është më e zhvilluar diku tjetër (Ps 31; 35; 38; 69).

7 Janë përzier këtu dy protesta të pafajsisë. E para (rr 1-6.13b-17), sipas stilit të urtisë, kërkon zbatimin e përpiktë të ligjit të talionit; e dyta (rr 7-13a), e frymëzuar nga Jeremia, i përgjërohet Zotit të ndërhyjë. Rr 18 është përfundim liturgjik.

7,1 *Kus Beniaminasit:* versionet kanë «Kushita» (krh. 2Sam 18,21): është lajmëtari që i shpalli Davidit vdekjen e Absalomit. Por epiteti «Beniaminasit» sugjeron për më tepër një armik të Davidit.

7,5 Ligji i talionit (krh. Dal 21,25+) kërkonte që të bëhej e mira për të mirën dhe e keqja për të keqen. Nuk duhet ëmbëlsuar teksti si versionet që përkthejnë «t'ia kthej të keqen atij që ma bëri» ose të kuptosh: «nëse e zhvesha (shtypësin tim)». Nuk është akoma nën dritën e moralit të Ungjillit (Mt 5,38v).

[6]më ndjektë armiku e më pushtoftë:
jetën time përdhe e shqelmoftë,
nderin tim pluhur e bëftë! Ps 6,5+

[7]Ngrihu, o Zot, në felgrimin tënd,
ngrihu kundër tërbimit të armiqve të mi,
ngrihu, Hyji im, në gjyqin që caktove!
[8]Le të të rrethojë kuvendi i popujve,
por ti prej së larti sillu kundër tij! Ps 6,5
[9]Zoti vendos mbi çështjet e popujve!

Më gjyko, o Zot, sipas drejtësisë sime,
dhe sipas pafajësisë sime.
[10]Le të zhbihet fajësia e mëkatarëve,
lart ngrihe të drejtin, Hyji i drejtë,
që shqyrton zemrat e veshkat! Jer 11,20; Ur 1,6+

[11]Mburoja ime është në Hyjin Ps 3,4
që i shpëton zemërdrejtët.
[12]Hyji është gjykatës i drejtë,
i fortë e që zemërohet çdo ditë. Dal 34,6-7+

[13]Vallë, a s'do ta mprehë përsëri shpatën e vet,
s'do ta ngrehë harkun e s'do ta mbajë gati?
[14]Gati i bëri armët vdekjeprurëse,
shigjetat e veta flakë i skuqi! Is 50,11
[15]Ja, bakeqi lindi padrejtësinë: Is 59,4; Jb 15,35
ngjizi shpirtligësinë e lindi tradhtinë.

[16]Hapi gropën dhe e thelloi: Ps 9,16; 35,8; Fu 26,27
ai vetë bie në gropën që çel.
[17]Shpirtligësia e tij do të bjerë mbi krye të tij, Jb 4,8; Sir 27,25-27
dhuna e tij do t'i bjerë në majë të kokës së tij!
[18]E unë do ta lavdëroj Zotin, sepse është i drejtë,
lavde do t'i këndoj Emrit të të Lartit Zot. Ps 13,6

7,6 *nderin tim:* përkthimi i fjalëpërfjalshëm; por fjala tregon edhe mëlçinë, që semitët e mbanin për organin e mendimeve dhe të ndjenjave. Ky term mund të tregojë edhe shpirtin. – *Pluhuri* është ai i varrit.

7,12a BJ me LXX shton :«dhe i ngadalshëm në hidhërim».

7,13 BJ, me disa versionët ka: «Nëse njeriu nuk e merr veten, ai (= armiku) le të mprehë shpatën e vet».

7,18 *do t'i këndoj:* folja heb. *zamar*, gr. *psallein*, do të thotë pikërisht: «t'i biesh një vegle (me tela)» ose «të këndosh me shoqërim muzikor».

Ps 19,2-7; 104

Psalmi 8 Bujaria e Krijuesit e fuqia e Emrit të tij

[1]*Mjeshtrit të korit. Në mënyrë këndimi me «Shtrydhës...». Psalm. I Davidit.*

[2]O Zot, Zoti ynë,
sa i mrekullueshëm është Emri yt mbi mbarë dheun!
Me madhëri e tejkalon edhe qiellin!

/Mt 21,16; Ur 10,20-21; Mt 11,25p

[3]Prej gojës së ferishteve e të foshnjave
lavdinë e bëre gati kundër armiqve
që t'i bësh të heshtin armiq e kryengritës.

[4]Kur e sodis qiellin veprën e gishtave të tu,
hënën e yjet që ti i vendose,

=Ps 144,3; Jb 7,17-18; /Heb 2,6-9

[5]çka është atëherë njeriu që ta kujtosh,
biri i Adamit që të përkujdesesh për të?

Zan 1,26; Sir 17,1-4; Ur 2,23

[6]E pra, e bëre pak më të vogël se engjëjt,
e kurorëzove me lavdi e shkëlqim,
[7]i dhe pushtet mbi veprat e duarve të tua.
Gjithçka vure nën këmbët e tija:

/1 Kor 15,27; /Ef 1,22

[8]delet e kafshët të gjitha,
për më tepër edhe egërsirat e fushës,
[9]shpendët e ajrit dhe peshqit e detit,
të gjitha që përshkojnë udhët e detit!

[10]O Zot, Zoti ynë,
sa i mrekullueshëm është Emri yt mbi mbarë dheun!

Psalmi 9 Hyji i përul bakëqijtë e shpëton të përvujtët

[1]*Mjeshtrit të korit. Sipas këndimit: «Vdis për djalë...» Psalm. I Davidit.*

=Ps 138,1

[2]Të lavdëroj, o Zot, me gjithë zemrën time,
shpall të gjitha mrekullitë e tua.

8,1 *Shtrydhës:* ndoshta harpa ose një melodi me prejardhje filistiane.

8,2 Shqiptimi i emrit hyjnor bën që besimtari të marrë pjesë në lavdinë e *Zotit* (krh. rr 6). I bërë në përngjasimin e Hyjit, njeriu merr pjesë në sovranitetin e Tij (krh. Ps 20,2; 54,3.8; Is 63,17). Ndoshta kjo temë ka shkaktuar afrimin me psalmin e mëparshëm.

8,3 Jezusi citon këtë tekst kur fëmijët brohorisnin triumfin e tij ditën e palmave kurse Liturgjia e përdor për të celebruar dëshminë e shenjtërve të pafajshëm (krh. Mt 2,16; 21,16). – *lavdinë e bëre gati kundër armiqve:* si te Fu 18,10, etj., emri hyjnor ngatërron çdo idhujtari duke zbuluar të vetmin Hyj, *Zotin* (krh. Es 3,14).

8,6 *pak më të vogël se engjëjt* : BJ me TM ka «pak me të vogel se një hyj». Autori mendon për qeniet misterioze që formojnë oborrin e *Zotit* (29,1+), «engjëjt» në LXX, në Vulg. dhe në Neovulg. (krh. Ps 45,7+; Tb 5,4+).

9-10 Psalmet 9 dhe 10 formojnë, në LXX dhe në Vulg., një poemë të vetme: zëdhënësi i

[3]Gëzohem dhe galdoj në ty,
i këndoj Emrit tënd, o i Larti Zot!
[4]Armiqtë e mi u kthyen prapazi,
ranë përdhe e sharruan ndër syte e tu,
[5]sepse ti u kujdesove për të drejtën e çështjen time, Ps 7,9.12; 89,15
ti ndenje mbi fron, Gjykatës i drejtë!
[6]Ti i qortove paganët, e shove të pabesin,
emrin e tyre e zhduke për jetë të jetës!
[7]Armiqtë sharruan rrënojë e përhershme,
gërmadha ua bëre qytetet, mbaroi kujtimi i tyre me ta. Zan 19,23-25
[8]Zoti sundon në jetë të jetës,
e vendosi fronin e vet të gjykojë;
[9]Ai vetë me drejtësi gjykon mbarë botën, Ps 96,13; 98,9
ua jep popujve dënimin e drejtë.
[10]Zoti është strehimi i të salvuarit, Is 25,4
vend i sigurt për ditë të vështira. =Ps 37,39
[11]Le të shpresojnë në ty ata që e njohin Emrin tënd, Ps 36,11; 87,4
sepse ti s'i lëshon dore ata që të kërkojnë ty, o Zot.
[12]Këndoni Zotit që banon në Sion, Ps 7,18+
kumtoni ndër popuj mrekullitë e tija!
[13]Sepse si ndëshkues gjakësorësh në mend i bie për ta, Jb 16,18+
e britmën e skamnorit nuk e qet në harresë.
[14]Ki mëshirë për mua, o Zot,
shihe mjerimin tim ku më hodhën armiqtë e mi,
më shpëto prej derës së vdekjes Ur 16,13
[15]për t'i shpallur të gjitha lavditë e tua
para dyerve të qytetit Sion
i gëzuar për shëlbimin tënd.
[16]U plandosën paganët në atë gropë që vetë hapën, Ps 7,16+
këmba e tyre u zu në atë lak që vetë vunë,
[17]Zoti e dëftoi veten e çoi në vend të drejtën,
mëkatari u ngatërrua në veprat e duarve të veta!
[18]Le të kthehen mëkatarët në Nëntokë,
të gjithë paganët që e harrojnë Emrin e Hyjit! Ps 50,22; Jb 8,13

të «varferve» (krh. Sof 2,3+) përshkruan në një himn dhe përgjëron në një lutje ardhjen e gjykimit hyjnor mbi të paudhët. Psalmi është «alfabetik» (krh. Fu 31,10+), por shumë shkronja nuk kanë strofat përkatëse në tekst, që është në gjendje të keqe.

9,1 *Sipas këndimit: «Vdis për djalë»:* kuptim i pasigurt. BJ ka: «me oboen dhe harpën».

9,5 Gjykimi hyjnor konsiderohet si i sigurt, «dita e *Zotit*» do ta nxjerrë në pah. Kjo temë eskatologjike është e shpeshtë në psalme.

9,14b *ku më hodhën armiqtë e mi:* në TM: «për shkak të atyre që më urrejnë»; BJ nuk e ka fare.

19 Sepse skamnori nuk do të harrohet për amshim,
Fu 23,18 shpresa e varfanjakut nuk do të mbarojë askurrë.
Ps 7,7 20 Zgjohu, o Zot, të mos mbizotërojë njeriu,
para teje le të gjykohen paganët!
21 Mbushi me frikë e tmerr, o Zot,
Ps 10,18 le ta dinë paganët se janë vetëm njerëz.

Psalmi 10 (Vg 9,22-39)

Ps 22; 74,1 1 Përse, o Zot, qëndron larg,
Jb 13,24 përse fshihesh në ditë të vështirë?
2 Me madhështi i patenzoni po e përndjek skamnorin:
le të zihet krenari në dhelpërinë që sheston!

3 I pabesi mburret me dëshirat e shpirtit të vet,
Ps 10,13; Jb 22,13 lakmuesi shan Hyjin me përbuzje.

4 Me kreninë e vet mëkatari e përbuz Zotin:
Ps 14,1; 36,2; Sof 1,12 «S'kërkon përgjegjësi! Perëndi nuk ka!».
5 Ja, gjithçka ai mendon!
Dhe prapë, udhët e tija janë plot suksese,
gjyqet e tua janë tepër lart për të,
të gjithë kundërshtarët e vet i bën asgjë.

6 Në mendjen e vet thotë: «Nuk do të bie poshtë,
brez pas brezi e keqe s'do të më gjejë!».

/Rom 3,14 7 Goja e tij është plot shpifje, dredhi e gënjeshtra,
nën gjuhën e tij vuajtje e poshtërsi!
Ps 17,12; Oz 6,9; Jer 5,26; Hab 3,14 8 Rri në pritë ndër fshatra,
në moh e vret të pafajshmin.

9 Me sy e vrojton të vobektin,
Ps 17,12 në pritë porsi luani, i fshehur mirë në strofull,
përgjon për ta rrëmbyer të varfrin:
e rrëmben të varfrin duke e qitur në lak.

10 Sulet, struket në pritë
e dhunës së tij të mjerët i bëhen pre.
Ps 73,11; 44,25; 74,19; 94,7; Ez 9,9; Jb 22,13 11 Tha në zemër të vet: «Hyji harron,
ai nuk këqyr, askënd nuk sheh!».

10,3-4 Dy rr janë të pasigurtë dhe ndoshta të ndrequr për arsye teologjike. Versionet paraqesin ndryshime; BJ ka: «njeriu lakmues që bekon përçmon *Zotin*» (*bekon* këtu është një eufemizëm si në 1Mbr 21,10.13 e Jb 1,5.11; 2,5.9). – Duke e mohuar veprimin e Provanisë, i paudhi arrin deri që ta mohojë Hyjin.

10,8 *fshatra:* BJ supozon: *hacirîm*, «kallamë»; krh. Is 35,7.

[12]Ngrihu, o Zot, lartësoje dorën tënde, o Hyj,
mos i qit në harresë të mjerët!
[13]Përse i patenzoni ta përbuzë Hyjin?
Sepse ai tha në zemrën e vet: «Nuk do të ndëshkosh». Ps 10,4

[14]E pra, ti sheh, ti shikon mjerimin e vështirësinë, Ps 31,8; 56,9
me dorën tënde i peshon:
në ty mbështetet i mjeri,
ti ia jep bonjakut sigurinë. Dal 22,21-22
[15]Copëtoje krahun e dhunuesit e të bakeqit:
kërkoje fajin e tij derisa ta zhbish prej faqes së dheut.
[16]Zoti është mbret në shekuj të shekujve: Jer 10,10; Ps 145,13
do të zhduken paganët prej dheut të tij. Nah 2,1

[17]Vështroji, o Zot, dëshirat e të mjerit,
forcoja zemrën, ti prirja veshin,
[18]për t'i dhënë të drejtën bonjakut e të salvuarit, Lp 10,18
që njeriu pluhur e dhe tmerr kujt më të mos i shtjerë!

Psalmi 11 (10) Shpresa e të drejtit

[1]*Për mjeshtrin e korit. I Davidit.*

Jam ndore të Zotit!
Përse atëherë i thoni shpirtit tim:
«Fluturo si shpend në mal! Ps 91,3; 55,7

[2]Ja, bakëqijtë harkun e shtrënguan, Ps 7,13; 10,8;
mbi kordë shigjetën vendosën 37,14; 57,5; 64,4
për t'i shigjetuar fshehtas të drejtët.
[3]Kur themelet janë të luhatura,
çfarë mund të bëjë i drejti?».

[4]Zoti është në Tempullin e vet të shenjtë, ‖Hab 2,20; Ps 102,20;
Zoti fronin e ka në qiell. Lp 26,15; Is 66,1;
Sytë e tij vëzhgojnë të vobektin, Mt 5,34
qerpikët e tij shqyrtojnë bijtë e njerëzve.

[5]Zoti shqyrton të drejtin e të paudhin,
ai e urren atë që e do paudhësinë.
[6]Mbi mëkatarë do të bëjë të bjerë prush: Zan 19,24; Ez 38,22;
zjarr, sulfur e stuhi është pjesa e trashëgimit të tyre. 10,2; Zb 20,10; 8,5

10,12 *lartësoje dorën tënde:* për të shpëtuar (Ps 138,7) dhe për të goditur (Is 11,15; Ez 36,7; Mik 5,8).

11,1 I drejti i ndjekur krahasohet me shpend (Ps 55,7; 91,3; 124,7). Mali është vendi i strehimit (Ps 121,1; Zan 19,17; Ez 7,16; Mt 24,16).

11,4 *vëzhgojnë të vobektin:* me Vulg.; BJ ka: «botën».

11,6 *prush*: me Simmakun; TM ka: «prita». – *pjesa e trashëgimit të tyre:* fj.fj. «pjesa e kupës se tyre». Kjo metaforë (kupa

7Zoti është i drejtë e drejtësinë e ka për zemër:
të drejtët do ta shikojnë fytyrën e tij.

Psalmi 12 (11) Kundër botës gënjeshtare

1*Mjeshtrit të korit. Në oktavë. Psalm. I Davidit.*

Mik 7,2; Is 59,15; Jer 9,7;
2Më shpëto, o Zot, se e pat shenjti,
sepse ndër bijtë e njerëzve u pakësuan besnikët!

Is 59,3-4; Ps 55,22; 119,113; Jak 1,8; 4,8
3Të gjithë po e gënjejnë të afërmin e vet:
flasin me buzë shtiracake, me zemër të paçiltër.

4Thaji o Zot, të gjitha buzët shtiracake,
edhe gjuhën që flet fjalë të mëdha!

Ps 31,19
5Ata thonë: «Fuqia jonë është gjuha,
buzët tona janë tonat!
Kush është zotëria ynë?».

6«Për shkak të mjerimit të të varfërve,
për shkak të klithmës së të ndrydhurve

Is 33,10
tani do të ngrihem thotë Zoti
e do ta shpëtoj atë që e përbuzin».

Ps 18,31; 19,8; Fu 30,5
7Fjalët e Zotit janë të pastra:
argjend i pastruar në zjarr, i ndarë nga balta,
i pastruar shtatë herë!

8Por ti, o Zot na ruaj,
na mbro përherë prej kësaj breznie të mbrapshtë
9e atëherë le të sillen rreth nesh bakëqijtë,
le të rritet, në dashtë, fundërria e njerëzve!

shërbente ndoshta në short) tregon fatin e mirë (Ps 16,5; 23,5) ose më shpesh fatin e keq (75,9; Mt 20,22; Zb 14,10; 16,19); gota e felgrimit hyjnor është një temë profetike (Is 51,17+; Jer 25,15; Vaj 4,21; Ez 23,31v; Hab 2,16).

11,7b TM ka:« fytyra e Tij do ta shikojë (zemrën) e drejtë» ("zemrën" në fakt mungon në TM). Versioni shkaktohet ndoshta nga një problem teologjik: njeriu nuk mund ta shohë Hyjin (Dal 33,20+). Megjithatë shprehja «ta shikosh fytyrën e Hyjit» është e zakonshme në psalmet me kuptim: të qëndrosh në praninë e Tij si shërbëtorë përpara zotërisë mirëdashës (15,1; krh.16,11; 17,15; 24,6; 27,8+; 105,4; Is 38,11; Zan 33,10; Jb 33,26).

12 Uratë në stilin profetik. Gënjështrave të njërëzve u kundërvihet e vërteta e fjalëve dhe e premtimeve hyjnore.

12,7 *i pastruar:* fj.fj.: «i shkrirë në hyrjen e tokës» d.m.th. tashmë i pastruar kur të gjendet. Fjala e Hyjit është krejtësisht e pastër nga gënjeshtra.

12,9 *le të rritet fundërria e njerëzve:* përkthim i pasigurt; fj.fj.: «kur të lartësohet poshtërsia».Targum parafrazon: «si një krimb që thith gjakun e njerëzve»

Psalmi 13 (12) Klithma me shpresë

[1]*Për mjeshtrin e korit. Psalm. I Davidit.*

[2]E deri kur, o Zot, do të më harrosh krejtësisht? Ps 64; 77,8v; 89,47; 94,3 Vaj 5,20
Deri kur do ta fshehësh fytyrën tënde prej meje?
[3]Deri kur do të shqetësohem në shpirt,
në zemrën time do të kem trishtim për çdo ditë?
Deri kur armiku do të më rrijë shqipe mbi krye?

[4]Shih e më ndihmo, o Zot, Hyji im!
Ndriti sytë e mi që të mos më kapë gjumi i vdekjes,
[5]të mos thotë armiku: «Ngadhënjeva mbi të!», Ps 38,17
që të mos gëzohen salvuesit nëse rrëzohem ndonjëherë.

[6]Por unë jam i sigurt në dashurinë tënde,
le të galdojë shpirti im në shpëtimin tënd!
Do t'i këndoj Zotit, Bamirësit tim!

Psalmi 14 (13) Njeriu që s'beson në Hyjin =Ps 53

[1]*Mjeshtrit të korit. I Davidit.*

Tha i marri në zemrën e vet: «Nuk ka Perëndi!». Ps 10,4; 36,2; Sof 1,12
U prishën të gjithë, veprat e tyre të urryeshme,
s'ka më njerëz të ndershëm!

[2]Prej qiellit Zoti vëren Ps 11,4
drejt bijve të njerëzve
që të shohë në ka ndonjë njeri të mençëm,
ndonjë që e kërkon Hyjin.

[3]Të gjithë e lanë rrugën, /Rom 3,11-12
të gjithë së bashku u prishën,
s'kanë mbetur asi që bëjnë mirë, Ps 12,2
s'mbeti asnjë!

[4]A thua s'do të zënë mend ata që bëjnë keq,
ata që përpijnë popullin tim siç e hanë bukën? Is 9,11+
Nuk e thërrasin në ndihmë Emrin e Zotit, Lp 28,67

[5]pra, një ditë do të dridhen prej tmerrit,
sepse Hyji është me brezninë e të drejtëve.

13,3 *për çdo ditë:* fj.fj.: «në ditë»; BJ shton: «dhe në natë», me dshk greke.
13,6 BJ, me LXX e Vulg., në fund shton: «unë dua të bie një vegël për emrin e Zotit të Tejetlartë» (krh. Ps 7,18). Vargu mungon në TM.
14 Njeriu pa Hyjin (krh. Ps 10,4+) është një i pamend. Do të vijë ora e tij (krh. Jer 5,12v).
14,3 Dshk greke dhe Vulg. fusin këtu 3 rr të cituar në Rom 3,10-18; përfshjnë Ps 5,10; 140,4; 10,7; Fu 1,16; Is 59,7-8; Ps 36,2.
14,4 Imazhi me prejardhje profetike.
14,5 *do të dridhen*: BJ përpara vendos: «atje», d.m.th. në Sion, rr 7 (krh. Ps 48,3; 76,4; 84,4.6; Ez 48,35). – *prej tmerrit:* LXX

6Dëshironi ndoshta ta çoni huq synimin e të mjerit?
Dijeni veç se Zoti është strehimi i tij.
7Izraelit i ardhtë shëlbimi prej Sionit!
Ps 85,2; 126,1 Kur ta kthejë Zoti popullin e vet nga robëria,
seç do të gëzojë Jakobi, seç do të galdojë Izraeli!

Is 33,15-16; Mik 6,6-8; Ps 24,3-6

Psalmi 15 (14) Miku i Zotit

1*Psalm. I Davidit.*

O Zot, e kush do të guxojë të hyjë në tendën tënde?
Kush do të guxojë të banojë në malin tënd të shenjtë?
Zan 17,1; Ps 119,1 2Vetëm ai që jeton me nder,
që vepron me drejtësi
e prej zemrës flet të vërtetën,
3që s'i shpifet kujt me fjalë,
që të afërmin s'e dëmton,
që shokun nuk e çnderon:
4ai që bakeqin e mban për asgjë
e i çmon ata që e druajnë Zotin,
ai që i përbehet dashamirit të vet
dhe ia mban fjalën,
Dal 22,24+; 23,8+ 5nuk jep të holla me kamatë
e nuk merr ryshfet kundër të pafajshmit.
Kush vepron kështu
kurrë e për këtë jetë nuk do të luhatet.

Psalmi 16 (15) Zoti pjesa e trashëgimit tim

1*Miktam. I Davidit.*

Më ruaj, o Hyj, sepse të kam rënë ndore!

shton «pa shkak frike» (krh. Ps 53).

14,7 *ta kthejë... nga robëria*: shprehja (krh. Ps 85,2; 126,1; Lp 30,3; Jb 42,10; Jer 29,14; Ez 16,53; Oz 6,11; Am 9,14; etj.), që tregon në vend të parë kthimin nga skllavëria, ka shpesh një kuptim më të përgjithshëm: të rivendosë, të rimëkëmbë, të ndryshojë fatin.

15 Përmbledhja e moralit; krh. urdhërimet e dekalogut, Dal 20,1+.

15,1 Shenjtërorja e Jerusalemit merr nganjëherë emrin «tenda», në përngjasimin e shenjtërorës së vjetër në shkretetirë, që kujtohej çdo vit në festën e Tendave (Dal 23,14+).

15,4 *ata që e druajnë Zotin:* ata që i janë besnikë dhe të nënshtruar atij. Shprehja e shpeshtë në Psalme, është për besnikëri, përshpirtëri, devotshmëri. Kjo do të tregojë më vonë simpatizuesit e judaizmit (krh. Vap 2,11+; 10,2+).

16,1 *Mitkam*: vështrim jo i sigurt; BJ ka: «nën zë». Kjo rubrikë gjendet para psalmeve, shpallja publike e të cilave mund të shkaktonte zemërimin e paganëve, zotërinj të Jerusalemit.

[2]I thashë Zotit: «Ti je Zoti im,
tjetër të mirë nuk kam veç teje!».
[3]Për shenjtërit që janë përmbi tokë, njerëz bujarë,
po përvëlohem krejtësisht prej dëshirës!
[4]I shumojnë të zezat e veta
ata që shkojnë pas zotave të huaj.
Unë nuk do t'u flijoj fli njomjeje gjakrash,
buzët e mia nuk do t'ua përmendin emrat.

[5]Zoti është pjesa e trashëgimit tim dhe gota, Nr 18,20; Lp 10,9; Sir 45,25-27; Vaj 3,24
në dorën tënde është fati im!
[6]Shorti më ra në më të mirën tokë:
pjesa e trashëgimit tim tesve më pëlqen!

[7]E bekoj Zotin që më dha kuptim,
edhe natën veshkat e mia më mësojnë.
[8]Zotin e kam gjithmonë para sysh, /Vap 2,25-28
më rri në të djathtë, nuk kam sesi të rrëzohem! Ps 121,5

[9]Prandaj galdon zemra ime, gëzon shpirti im,
mbarë trupi im pushon në qetësi.
[10]S'do të ma lësh shpirtin në Nëntokë, /Vap 13,35; Nr 16,33+; Ps 49,16; 73,24
as s'do të lejosh që Shenjti yt të kalbet në dhe.

[11]Ti do të ma tregosh udhën e jetës,
gëzimin e plotë para fytyrës sate,
kënaqjen e amshueshme në të djathtën tënde.

16,2-3 Teksti i rr 2-3, shumë i errët, përkthehet duke ndryshuar zanoret. Këta rr mund të drejtohen atyre që pretendonin të bashkojnë adhurimin e Zotit me kultin e idhujve të vendit, sinkretizmi që ka qenë per shumë kohë tundimi i madh i Izraelit (krh. Is 57,6; 65,5; 66,3v).

16,4 *I shumojnë të zezat e veta:* me Vulg. dhe Neovulg.; BJ ka: «idhujt e tyre teprojnë, vrapohen drejt një tjetër» sipas versioneve; TM është i prishur (fj.fj.: «paguajnë çmimin e të huajit»). – *zotave të huaj:* fj.fj.: «ligështi», eufemizëm.

16,5 Aluzion për levitët që nuk kishin prona. Pjesa e tyre, simbolizuar nga gota (krh. Ps 11,6+) dhe nga litari i matje (Mik 2,4-5), është *JHWH*. Emri i përveçëm *Hilqijjahû*, «*JHWH* është pjesa ime», është i shpështë.

16,6 *Shorti më ra:* toka ndahej me litar kur babai ia ndante djalit pjesën e tokës që i takonte; Zoti, pra, është pjesa e trashëgimit.

16,7 *veshkat e mia:* fj.fj.; d.m.th.: «zemra ime», vatra e mendimeve dhe e ndjenjave sekrete (krh. Ps 7,10; Fu 23,16; Jer 12,2).

16,9 *shpirti im*: fj.fj.: «lavdia ime» (krh. Ps 7,6+).

16,10 Psalmisti ka zgjedhur *Zotin*. Një fe konkrete dhe një jetë shpirtërore kërkojnë një intimitet të pandanshëm me Zotin: prandaj është e nevojshme t'ia mbathë nga vdekja që do të ndante nga *JHWH* (Ps 6,6; krh. 49,16+). Shpresë akoma e pasaktë, që paralajmëron tashmë fenë në ringjallje (krh. Dan 12,2; 2Mak 7,9+). Versionet përkthejnë «gropën» me «kalbjen». Kuptimi mesianik i kësaj pjese, i pranuar nga judaizmi, është parë në ngjalljen e Jezu Krishtit.

Psalmi 17 (16) Lutja e të pafajshmit

[1]*Lutja. E Davidit*

Dëgjoje, o Zot, çështjen time të drejtë,
vështroje lutjen time,
Vëri vesh lutjes sime
që del nga buzët joshtiracake.
[2]Prej teje le të më vijë vendimi gjykues,
sepse vetëm sytë e tu shikojnë të drejtën.

Jb 7,18; 23,10; Ps 26,2; 139,23
[3]Sprovoje zemrën time, vëreje atë natën,
më sprovo me zjarr: në mua nuk do të gjesh padrejtësi.
[4]Goja ime s'gabon siç veprojnë njerëzit,
Jb 23,11-12
në saje të fjalëve të buzëve të tua
iu shmanga udhës së mujsharit.

[5]Mbaj hapat e mi brenda shtigjeve të tua,
Ps 18,37
që këmbët të mos më marrakoten.
[6]Në ndihmë të thërras ty, o Hyj, e më vështro,
ma prir veshin tënd e dëgjo fjalët e mia,
[7]madhëroje mbi mua dashurinë tënde,
ti që i shpëton nga armiku
ata që shpresojnë në të djathtën tënde.

Lp 32,10-11; Rt 2,12; Ps 36,8; 61,5; 63,8; 91,4; Mt 23,37
[8]Më ruaj porsi beben e syrit,
më fsheh nën hijen e krahëve të tu,
[9]prej syve të të pabesëve që po më përndjekin.
Armiqtë e mi të tërbuar po më rrethojnë gjithkah,

[10]nga zemra e padhimbshme goja u flet kreni.
[11]Ja, po më afrohen tani po më rrethojnë
m'i ngulën sytë për të më përplasur për tokë.
Ps 10,9; 22,14; 35,17; 57,5
[12]Të ngjashëm me luanin i gatshëm për pre,
me zogun e luanit që rri gati në pritë.

Jer 15,15-16
[13]Ngrihu, o Zot, dili para, përplase përdhe,
me shpatën tënde ma shpëto jetën prej të paudhit!

[14]Prej vdekatarëve nga dora jote, o Zot,
prej vdekatarëve që s'kanë pjesë në jetë.
Ps 73,12
Mbushua, ani, me të mirat e tua barkun,

17,10 *padhimbshme:* BJ ka, fj.fj.: «janë mbyllur në dhjamin e tyre».
17,11 *Ja, po më afrohen:* BJ me Vulg. ka: «marshojnë kundër meje».
17,14 *s'kanë pjesë në jetë:* tekst i pasigurtë. Mund të kuptohet njëlloj: «të vdekshëm që kanë si fat një jetë jo të gjatë». Dykuptimësia ndoshta është lënë me dashje. – *me të mirat e tua:* fj.fj.: «me atë që ti fsheh». Më fort se për ndëshkime, ndoshta bëhet fjalë për të mirat e vdekshme në vend të të cilave besniku preferon miqësinë hyjnore.

le të ngopen edhe fëmijët e tyre
e le të teprojë edhe për foshnjat e tyre!
15E unë në pafajësi do ta shikoj fytyrën tënde, Nr 12,8+; /Zb 22,4
e një ditë, kur të zgjohem, do të kënaqem me praninë tënde. Ps 4,8; 73,25-26

Psalmi 18 (17) Këngë falënderimi e mbretit ‖2 Sam 22

1*Mjeshtrit të korit. E shërbëtorit të Zotit, Davidit, që ia*
drejtoi Zotit fjalët e kësaj kënge, kur Zoti e kishte shpëtuar
nga pushteti i të gjithë armiqve të tij
2*dhe nga dora e Saulit. Ai tha:*

Të dua, o Zot, fuqia ime!
3Ti, o Zot, je Qeta ime, Kështjella ime, Streha ime, Zan 49,24;
Shpëtimtari im! Lp 32,4.15.18.37
Perëndia im, Ndihmëtari im, në Të shpresoj!
Ai është Mbrojtësi im, fuqia e shpëtimit tim, ndorja ime! Lp 33,17; Ps 75,5; Lk 1,69
4Në ndihmë do ta thërras Zotin tejet të lavdishëm,
dhe do të shpëtoj nga armiqtë e mi.
5Më rrethuan valët e vdekjes,
më tmerruan përrenjtë e Belialit, Lp 13,14+
6më lidhën leqet e Nëntokës, Nr 16,33+
po më shtrëngonin prangat e vdekjes:

7atëherë në ngushtimin tim, ndore i rashë Zotit,
kushtrim i lëshova Hyjit tim:
nga Tempulli i vet dëgjoi zërin tim,
britma ime i mbërriti përpara në veshët e tij!

17,15 Ora e zgjimit të mëngjesit është momenti i privilegjuar i dhuratave bujare hyjnore (Ps 5,4; 30,6; 46,6; 49,15; 57,9; 73,20; 90,14; 130,6; 143,8;). Është edhe koha e drejtësise (101,8+). Agimi dhe drita simbolizojnë shpëtimin (Is 8,20; 9,1; 33,2; 58,10; Sof 3,5; Vaj 3,23; krh. Gjn 1,4-5+; 8,12+). Përkundrazi mbrëmja dhe errësira simbolizojnë provën dhe palumturinë (Is 17,14; 50,10; Ps 17,3; 30,6; 59,7; 88,19; 107,10). Fjala «zgjim» është konsideruar nganjëherë si një aluzion i mbuluar për ngjalljen (krh. 2Mbr 4,31; Is 26,19; Dan 12,2; Ps 16,10+).

18 Kjo odë triumfale bashkon një lutje falënderimi (rr 5-28) me një këngë të mbretit pas fitores (rr 32-51); mbyllja është mesianike. Reçensioni paralel i 2Sam 22 lejon korrigjimin e tekstit që është shpesh i mangët.

18,2 BJ fut një pjesë të vargut që mungon tek TM dhe të vënë nga 2Sam në fund të rr 3 («shpëtimtari im, ti më lirove nga dhuna»); bashkohet me rr 2, që është i vetmi që i drejtohet Hyjit në vetën e dytë.

18,3 *Qeta: JHWH* quhet shpesh në psalme «qeta e Izraelit»: kështjella e besimtarëve dhe sidomos e farës së Davidit (krh. Mt.16,18+). – *fuqia e shpëtimit tim:* fj.fj. «briri i shpëtimit tim»; briri është simbol i fuqisë dhe i forcës (Ps 75,5; 89,18; 92,11 etj.; krh. Lp 33,17; 1Mbr 22,11; Zak 2,4), nganjëherë me vlerë mesianike (Ps 132,17; Ez 29,11).

18,5 *valët:* me 2Sam, krh. rr 6; TM ka: «rrjetat». Ujërat simbolizojnë rreziqet vdekjeprurës (krh. Ps 32,6; 40,3; 42,8; 66,12; 69,2v.15v; 88,18; 130,1; Is 8,7; 30,28; Jb 22,11; 27,20; Jon 2,6).

18,7 *kushtrim i lëshova Hyjit tim:* TM shton: «përpara fytyrës se tij», që mungon në 2Sam.

Dal 19,16.18; Gjq 5,4-5; Hab 3,3-6.8-13

[8]Toka u trand edhe u tund,
u lëkundën themelet e maleve,
vendit u shkundën, sepse Ai u zemërua!
[9]Nëpër vrima të hundës tym ngufoi,
prej gojës zjarr e flakë buçiti,
prush i gjallë prej tij flakëroi!
[10]I uli qiejt, poshtë zbriti,
nën këmbë re të murrme!

Lp 33,26; Ps 68,5+

[11]Kaluar mbi kerubin fluturoi,
lundroi mbi krahët e erërave!

Dal 13,21+; 19,16; Lp 4,11

[12]Si me vel me errësirë u mbështoll,
tenda e tij errësirë uji, re përmbi re,
[13]para fytyrës së tij zhdukeshin retë
me breshër e prush të gjallë!

Ps 29; 77,18-19; Dal 19,19; Jb 36,29-30

[14]Gjëmat e motit qiellit gjëmuan:
i Tejetlarti bëri t'i dëgjohej zëri:
breshër e prush zjarri!
[15]I lëshoi shigjetat dhe i shpërndau ata,
i lëshoi rrufetë dhe i tmerroi ata.

Ps 77,17

[16]Atëherë u dukën burimet e ujërave,
u zbuluan themelet e rruzullit
prej qortimit tënd, o Zot,

Dal 15,8

prej erës së frymës të hidhërimit tënd.
[17]Shtriu dorën prej majës e më mori,
më nxori nga ujërat e shumta,

1Sam 17,37

[18]më shpëtoi nga armiku i fortë,
prej atyre që më urrenin,
që ishin më të fortë se unë.
[19]Më sulmuan në ditën më të keqen,
por Zotin e pata krah,
[20]Ai më qiti në vend të shpëtimit,
më shpëtoi sepse më kishte për zemër.

18,8 Këtu fillon përshkrimi i teofanisë fitimtare të *Zotit*, që i vjen në ndihmë besnikut të tij (rr 8-18; krh. Dal 13,22+; 19,16+).

18,11 Kerubinët, që qëndrojnë mbi arkën (Dal 25,18+) dhe ia frymëzojnë Ezekielit vegimin e qerres hyjnore (Ez 1,5v+), shërbejnë si fron për JHWH (1Sam 4,4; 2Sam 6,2; 2Mbr 19,15). Pas shkatërrimit të tempullit, ata simbolizojnë qenie qiellore.

18,13 *zhdukeshin retë:* me TM e prishur; BJ ka: «një shkëlqim flakëroi përpara tij».

18,16 *e ujërave:* me TM; 2Sam ka: «fundi i detit».

21Zoti më shpagoi sipas drejtësisë sime,
më shpërbleu sipas pastrisë së duarve të mia,
22sepse unë i mbajta udhët e Zotit,
nuk u largova prej Hyjit tim.

23Të gjitha gjyqet e tija i kam para sysh,
dhe urdhërimet e tija nuk i largova prej meje.
24Jam i pastër para syve të tij, Lp 18,13
sepse ruhem vazhdimisht prej mëkatit.

25Zoti më shpërbleu sipas drejtësisë sime,
sepse e pa pastrinë e duarve të mia.
26Ti je i mirë me njeriun e mirë,
me të pafajshmin je i pafajshëm,
27me të mbrapshtin ti je i squet.
28Ti e shpëton popullin e përvujtë, Fu 3,34; Jb 22,29
e krenarët i bën t'i ulin sytë.

29O Zot, ti e ndez dritëzën time, Jb 29,3
ti, o Hyj, e ndriçon terrin tim.
30Me ty do t'i sulmoj turmat e armiqve,
me ndihmën e Hyjit tim do t'i kapërcej muret.

31Udha e Perëndisë është krejtësisht e pastër,
fjala e Zotit është e sprovuar me zjarr: Lp 32,4; Ps 12,7; ‖Fu 30,5
Ai është Mbrojtësi i të gjithë atyre që shpresojnë në të.

32Sepse kush tjetër është Hyj përveç Zotit? Is 44,8; 45,21
Kush tjetër Qetë shpëtimi përveç Hyjit tonë?
33Hyji që më ngjesh me fuqi,
që e bën udhën time të pastër.

34Ai m'i dha këmbët e shpejta si të drerëve, Hab 3,19
ai më vendosi mbi bjeshkët e larta. Lp 32,13; Is 58,14
35Ai m'i ushtron duart për luftim
e krahët e mi për të përdorur harkun e bronztë.

36Ti ma dhe mburojën e shpëtimit tënd,
e djathta jote më ndihmoi,
mirësia jote më rriti.

18,25 *pastrinë e duarve të mia:* me TM që harmonizohet me rr 21b; BJ ka: «pastërtinë time».

18,29 *ndez dritëzën time:* TM ka: «ti je dritë për dritëzën time»; BJ me 2Sam lë jashtë: «dritë për», shënim që zbutë antropomorfizmin (krh. 2Sam 22,29).

18,30a TM ka: «vrapoj drejt plaçkitjes» (*'arûc gedûd*); BJ ka: «unë shtyp çetën e armatosur»; disa të tjerë me 2Sam (sipas LXX) kanë: «unë shpërthej rrethimin» (*'aroc geder*).

18,36c TM ka: «përvujtëria jote (ose "kujdesi yt", kuptim aramaik, *'anewateka*) më bën të rritem»; Neovulg. lexon: «butësia jote». BJ e përkthen «ti nuk rresht së më

37Ti i zgjeron hapat e mi nën mua
e këmbët e mia më nuk më merren.
38I ndiqja armiqtë e mi e i zija,
prapazi nuk u ktheja derisa i shfarosja.
39I dërrmoja e në këmbë s'mund të qëndronin,
rrëzoheshin për nën këmbët e mia.
40Ti më ngjeshe më fuqi për luftë,
kurse armiqtë e mi i vure nën mua.
Ps 21,13 41Armiqtë e mi i bëre të më kthejnë shpinën,
kurse ata që më urrejnë i shpërndave.
42Dhanë kushtrimin, por askush s'i shpëtoi,
thirrën edhe Zotin por ai s'u përgjigj.
43I grimcova porsi pluhurin para erës,
i shkela porsi baltën e rrugës.
44Ti më shpëtove nga kundërshtimi i popullit tim,
Ps 2,8-9; Zb 2,26-28 kryeparë më bëre ndër popuj paganë:
më shërbeu populli që as nuk e njihja!
45Fjalën time e dëgjojnë me poni,
bijve të huaj u duhet të më përkëdhelin,
46para meje të huajve ora u liget,
Mik 7,17 u dridhën në strehimet e veta.
Ps 144,1 47Është Zoti! Qoftë bekuar Qeta e strehimit tim!
Qoftë madhëruar Hyji, Shpëtimtari im!
48Hyji që ma bën të mundshme të shpaguhem!
Ps 47,4; 144,2 Ti i shtron popujt nën mua,
ti që më liron prej armiqve të mi të hidhur,
49ti më lartëson përmbi kundërshtarët e mi,
ti më shpëton prej njeriut mujshar.
/Rom 15,9; Ps 7,18+ 50Prandaj, o Zot, do të të lavdëroj ndër paganë,
himne gëzimi do t'i këndoj Emrit tënd!
51Zoti ia shumon fitoret mbretit të vet,
e përkrah të shuguruarin e vet,
Davidin e pasardhësit e tij deri në amshim!

përmbushuri»; fj.fj.: «ti ma shumëfishon përgjigjën tënde (*'anôteka*)», sipas LXX; krh. Ps 20,7.

18,44a *i popullit tim:* me 2Sam; TM ka: «i një populli»; LXX ka: «i popujve» . Forma e 2Sam duhet të jetë primitive; pastaj do të ishte përgjithësuar për shkak të vazhdimit të rr edhe ndoshta për të eliminuar aluzionin jo të favorshëm për Izraelin.

18,51 Mbyllja liturgjike na sjell ndër mend premtimet për fitore e shpëtim në të mirë të dinastisë së Davidit (krh. Ps 89,2v.29v; 1Sam 2,10).

Psalmi 19 (18) Zoti Dielli i drejtësisë

[1]*Mjeshtrit të korit. Psalm. I Davidit.*

[2]Qiejt e shpallin lavdinë e Hyjit,
kupa qiellore kumton veprat e duarve të tij! Zan 1,1-8.14-19; Sir 43,1v; Ps 93; 147,4-5.15-20; Fu 8,22-31; Jb 38,7.31-33; Ps 104; Rom 1,20+
[3]Dita ditës ia përsërit këtë gjë
e nata natës ia sjell këtë të vërtetë.

[4]E, pra, nuk është fjalë as zhumhur të të foluri,
po as zë që do të mund të dëgjohet,
[5]megjithëse nëpër tokë i shpërndahet jehona,
diçka si fjalë arrin deri në skaj të botës! /Rom 10,18
[6]Diellit në to ia ngrehu tendën:
del dielli si dhëndër nga dhoma martesore,
thua vigani pash më pash i bie sheshit!

[7]Në njërin skaj të qiellit lindjen e ka, Ps 65,9
udha e tij kapet në skajin tjetër,
asgjë s'mund t'u fshihet rrezeve djegëse të tija.

[8]I përsosur është Ligji i Zotit, Ps 119
shpirtin përtërin;
për t'u besuar është Dëshmia e Zotit,
të miturve u jep dijen.

[9]Urdhërimet e Zotit janë të drejta,
kënaqin zemrën;
urdhri i Zotit është i qartë,
dritë u jep syve.

[10]E panjollë është frika e Zotit,
nuk ndërron në shekuj të shekujve;
gjyqet e Zotit janë të vërteta, Lp 4,6-7; 119,130
të gjitha njënjë të drejta.
[11]Më të çmueshme se ari, Ps 119,127
se më i pastri ar,

19 Himni është një këngë lavdie për ndër të *Zotit*, krijuesit të qiellit, veçanërisht të diellit (rr 5b-7), dhe autorit të Ligjit: natyra dhe Ligji shprehin veprat e përsosura hyjnore. Në lindjen e lashtë dielli ishtë simboli i drejtësisë (krh. Mal 3,20; Ur 5,6); kështu shpjegohet bashkimi i të dy pjesëve të psalmit. Liturgjia e Krishtlindjeve përdor këtë psalm për të përshkruar ardhjen e Fjalës së Hyjit, Dielli drejtësie (Mal 3,20; Gjn 1,9; Lk 1,78). Rr 5 do të përdoret për apostujt (krh. Rom 10,18).

19,4b *Po as zë që do të mund të dëgjohet:* pjesë që versionet e kuptojnë në këtë mënyrë, por vazhdimi rikujton një temë të marrë nga asirët: «shkrimi qiellor», shkrimi i heshtur, është shkruar jo me shkronja por me trupat qiellorë. Për këtë BJ ka: «asnjë zë që mund të dëgjohet».

19,5 *jehona*: ose: «zëri i tyre»; BJ ka: «gjurmët e tyre». Psalmisti, duke folur për diellin, krijesë të *Zotit*, përdor shprehjet që gjenden në mitologjinë babilonase.

Ps 119,103 më të ëmbla se mjalti,
se hoja që rrjedh mjaltë.

12 Shërbëtori yt me kujdes i mëson:
t'i mbash ato është fitesë e madhe.
13 Porse kush i heton gabimet?
Më pastro, o Zot, prej mëkateve të fshehta,

14 ruaje shërbëtorin tënd, o Zot, prej krenisë
që të mos më zotërojë ajo,
atëherë do të jem i patëmetë,
i pastër krejtësisht prej mëkatit të madh.

15 Të pëlqefshin, o Zot, fjalët e gojës sime,
edhe mendimi i zemrës sime para teje,
o Zot, Ndihmësi im e Shëlbuesi im!

Psalmi 20 (19) Lutje për mbretin

1 *Mjeshtrit të korit. Psalm. I Davidit.*

Fu 18,10; Ps 18,50; 44,6; 1Mbr 8,30 2 Të dëgjoftë Zoti në ditë të vështirë,
zot të daltë Emri i Hyjit të Jakobit!
3 Ta çoftë ndihmën prej Shenjtërores
e të mbroftë nga Sioni!

4 i rëntë në mend për të gjitha flitë e tua,
u kënaqtë në flinë tënde të shkrumbimit!
5 I plotësoftë të gjitha dëshirat e tua,
i çoftë në vend të gjitha synimet e tua!

6 U gëzofshim për ngadhënjimin tënd,
lart i ngritshim flamujt për nder të Emrit të Hyjit!
I plotësoftë Zoti të gjitha kërkesat e tua!

Ps 18,51 7 Tani po e di se Zoti e shpëton të shuguruarin e vet,
e dëgjon nga qielli i vet i shenjtë
me fuqi ngadhënjyese të së djathtës së vet.

19,14 *prej krenisë:* fj.fj. «prej krenarëve» ose «prej gjërave prej krenarisë»; LXX ka: «ruaje... prej (hyjnive) të huaja». Ps 119 ia kundërvë gjithmonë krenarisë zbatimin e Ligjit.

19,15b BJ me LXX ka përpara: «pa pushim»; mungon në TM. – *Shëlbuesi:* në hebraisht: *go'el*; fjala, që tregon hakmarrësin e gjakut (Nr 35,19+) dhe shpërblyesin (Lev 25,25.47-49), përdoret për *Zotin* që hakmerret, shpëton dhe ia rrëmben vdekjes besimtarët dhe popullin e tij (në Jb 19,25; Ps 19,15; 78,35; Jer 50,34 dhe shpesh në pjesën e dytë të Isaisë: 41,14; 43,14; 44,6.24; 49,7; 59,20; etj.).

20 Lutja për mbretin kur nisej në luftë (krh. 1Mbr 8,44; 2Kro 20,18v); përbëhet nga dy pjesë, e ndjekur secila nga një antifonë korale.

20,7 *të shuguruarin e vet:* «të lyerin» e vet, «Krishtin» e vet (krh. Dal 30,22+; 1Sam 9,26+): ai është mbreti i Izraelit.

[8]Disa mburren me qerre e disa me kuaj:
ne në Emër të Zotit, Hyjit tonë, jemi të fortë. Oz 1,7+; Ps 33,16-17; 147,10-11; 2Kro 14,10; Is 40,30-31
[9]Ata rrëshqitën dhe u rrëzuan,
ne qëndrojmë drejt, të pathyeshëm.

[10]O Zot, shpëtoje mbretin tonë, Ps 21
na dëgjo kur të të thërrasim në ndihmë.

Psalmi 21 (20) Falënderje për kurorëzimin e mbretit

Ps 20; 61,6-8

[1]*Mjeshtrit të korit. Psalm. I Davidit.*

[2]O Zot, mbreti gëzohet në saje të fuqisë sate,
plot hare e mbush shpëtimi yt.
[3]Ti ia plotësove dëshirën e zemrës së tij,
nuk i përbuze lutjet e buzëve të tija.

[4]Që më parë i dhe bekime të mëdha:
mbi krye i vure kurorë ari të kulluar.
[5]T'u lut për jetë e ti i dhe 2Mbr 20,1-7; Is 38,1-20; 1Mbr 3,14
ditë të shumta në jetë të jetës.

[6]E madhe është lavdia e tij në shpëtimin tënd:
e stolise me madhëri e me shkëlqim. Ps 45,4
[7]Ti e bëre bekim përgjithmonë, Zan 12,2; 48,20; Ps 72,17; 1Kro 17,27
e kënaqe me gëzim në praninë tënde. Ps 16,11

[8]Sepse mbreti shpresën e ka në Zotin,
në saje të besnikërisë së të Lartit Zot s'do të trandet.
[9]Dora jote do t'i mbërrijë të gjithë armiqtë e tu,
e djathta jote do t'i gjejë ata që të urrejnë. Ps 18,38

[10]Ditën që të dëftohesh furrë zjarri do t'i bësh,
Zoti do t'i përpijë në zemërimin e vet,
zjarri do t'i përlajë.
[11]Farën e tyre do ta zhbish nga dheu, Ps 109,13; Jb 18,19
farën e tyre do ta zhdukësh prej mesit të njerëzve.

[12]Kanë menduar të ta bëjnë të keqen,
bënë sendërgjime: por s'do t'ia dalin.
[13]Ti ke për t'i vënë në të ikur, Ps 18,41
harkun tënd do ta drejtosh në ta.

21 Ky psalm, në dy pjesë, të ndjekura nga antifona korale (rr 8 dhe 14), ka një theks mesianik dhe eskatologjik për të cilin është parë i përshtatshëm për Krishtin Mbret.

21,10 *Ditën që të dëftohesh:* fj.fj.: «ditën e fytyrës sate», d.m.th.: kur ti, pra, do të shfaqesh për të gjykuar. Rr 9-13 i drejtohen mbretit. Por shprehja «ditën e fytyrës sate» dhe përmendja e zjarrit rrjedhin nga stili eskatologjik. Kjo pjesë në tekstin primitiv (krh. dshk grekë) mund t'i drejtohej *Zotit*.

14 Ngrihu, o Zot, me fuqinë tënde,
e ne do të këndojmë e do të vallëzojmë për ngadhënjimin tënd.

Is 52,13 – 53,12

Psalmi 22 (21) Vuajtjet dhe shpresat e të drejtit

1 *Mjeshtrit të korit. Sipas melodisë: «Shuta në agim». Psalm.*
I Davidit.

/Mt 27,46p; Is 49,14; 54,7

2 O Hyj, Hyji im, pse hoqe dorë prej meje?
Larg nga Shëlbimi im fjalët e dënesës sime!
3 Hyji im, kërkoj ndihmë ditën e ti nuk më përgjigjesh,
qes kushtrimin natën e nuk gjej pushim.

Lev 17,1+; Is 6,3+

4 E, pra, ti je Shenjti
që banon në lavditë e Izraelit.

5 Në ty shpresuan etërit tanë,
shpresuan e ti i shpëtove!

Gjq 2,6+

6 Ty të thirrrën në ndihmë e gjetën shpëtim,
në ty e vunë shpresën e nuk u turpëruan!

7 Vërtet unë jam krimb e jo njeri,
turpësi e njerëzve, përbuzje e popullit.
8 Gjithkush më shikon, më përqesh,

Mt 27,39p

shtrembërojnë buzët, luajnë me kokë:

/Mt 27,43; Ur 2,18-20

9 «Shpresoi në Zotin: le ta lirojë,
le ta shpëtojë sepse i pëlqen Atij!».

Is 44,2.24

10 E, pra, ti më nxore nga kraharori i nënës,
ti më bëje të sigurt në prehrin e nënës sime.

Zan 50,23; Is 46,3

11 Në ndoren tënde jam që nga kraharori i nënës,
qysh se më mbante nëna, ti je Hyji im.

Ps 35,22; 38,22; 40,14; 71,12

12 Mos qëndro larg meje
sepse rreziku është afër
e s'kam tjetërkënd që të më ndihmojë.

13 Më rrethuan dema të shumtë,
mëzetërit e Basanit më qarkuan,

22 Ankimi dhe urata e një të drejti të përndjekur përfundojnë në falënderim për çlirimin e pritur (rr 23-27) dhe i përshtaten liturgjisë kombëtare me anë të rr 24 dhe të mbylljes universaliste (rr 28-32), ku ardhja e mbreterisë së Hyjit në botën mbarë shfaqet si rrjedhoja e mundimeve të shërbëtorit besnik. I ngjashëm me këngën e Shërbëtorit vuajtës (Is 52,13–53,12) ky psalm, fillimin e të cilit citoi Krishti mbi kryq, dhe në të cilin ungjilltarët kanë parë të përshkruara mjaft momente të mundimit, është pra mesianik.

22,1 *Shuta në agim:* ndoshta fillimi i një melodie të njohur; në TM: «Drerusha e agimit»; versionet kanë: «për ngushëllimin e mëngjesit».

22,4 *banon në lavditë e Izraelit:* LXX ka: «ti që banon shenjtëroren, lavdi të Izraelit».

22,9 *Shpresoi në Zotin:* versionet kanë: «le t'i drejtohet»; TM ka: «drejtohu».

14 përmnershëm e hapin gojën e vet në mua
si luani që shqyen e ulërin. Ps 17,12
15 Si uji u derdha, Ps 58,8; 2Sam 14,14
m'u zbërthyen eshtrat,
m'u bë zemra porsi dylli,
shkrihet brenda kraharorit tim;
16 porsi tjegull m'u tha qiellza, Gjn 19,28
gjuha më ngjitet për gurmaz:
e ti më hodhe në pluhurin e vdekjes.
17 Më rrethuan qen me shumicë,
turmë bakëqijsh më rrethuan gjithkah.
M'i shporuan duart e këmbët
18 mund t'i numëroj të gjithë eshtrat e mi,
e këta më këqyrin e nuk m'i ndajnë sytë.
19 Petkat e mia ndër vete i ndajnë /Mt 27,35p;
e mbi petkun tim qesin short. /Gjn 19,24
20 Por ti, o Zot, mos rri larg meje,
fuqia ime shpejto të më ndihmosh!
21 Ma shpëto jetën prej shpatës, Gjn 12,27
prej dorës së qenit të vetmen të mirë që kam!
22 Më shpëto prej gojës së luanit, Ps 7,3; 17,12; 57,5
prej brirëve të buajve të egër mua të gjorin. 2Tim 4,17
23 E unë do t'ua shpall vëllezërve Emrin tënd, /Heb 2,12; Ps 40,10
do të të lavdëroj në kuvendin e dheut:
24 «Ju që e droni Zotin, lëvdojeni atë,
mbarë fara e Jakobit, lëvdojeni atë!
Të gjithë pasardhësit e Izraelit, nderojeni atë,
25 sepse nuk e përbuzi
as s'e qiti në harresë mjerimin e skamnorit,
nuk e fshehu fytyrën e vet prej tij,
por, kur i kërkoi ndihmë, e dëgjoi».
26 Prandaj do të të lëvdoj në kuvendin e dheut,
ndër sy të besimtarëve të tu do t'i kryej kushtet.

22,16 *qiellza: hikkî*, hamend.; TM ka: *kohî*, «forca ime».
22,17 *M'i shporuan:* TM ka: «si një luan»: fjala *ka'arî*, është e pakuptueshme; LXX përkthejnë: «gërmuan»; ndersa sir.: «plagosën». Pjesa rikujton Is 53,5.
22,21 *të vetmen të mirë:* fj.fj.: «të vetmin tim»; BJ ka: «veten time».
22,22b TM shton: *'anîtanî*, «ti m'u përgjigje»; BJ supozon: *'anijjatî*, «jeta ime e shkreta», me LXX dhe Vulg.

27 Do të hanë skamnorët e do të ngihen,
do ta lavdërojnë Zotin ata që e kërkojnë:
«Rroftë zemra e tyre për amshim!».

Is 45,22; 52,10 28 Do të kujtohen e do të kthehen te Zoti
mbarë skajet e tokës,
do të adhurojnë para tij mbarë familjet e kombeve.
Zak 14,9; Ab 21 29 Sepse Zoti është mbret! Ai i sundon kombet!
30 Atë, vetëm atë do ta adhurojnë
të gjithë ata që pushojnë nën dhe,
para tij do të përmbysen të gjithë ata që kthehen në pluhur.
Kurse shpirti im për të do të jetojë,
Is 53,10 31 në shërbim të tij do të jetë fara ime,
Ps 48,14; 71,18; 78,6; 102,19; Ef 2,7 breznisë së ardhshme do t'i tregohet për Zotin,
32 për drejtësinë e tij do t'i tregohet popullit që vjen:
«Kështu bëri Zoti!».

Psalmi 23 (22) Bariu i mirë

1 *Psalm. I Davidit.*

Ez 34,1+; Gjn 10,1-16 Zoti është bariu im,
asgjë nuk më mungon.
2 Më mballon kullotave të gjelbra,
Gjn 4,1+; Is 40,31; Jer 31,25 Fu 4,11 më prin në ujëra të qeta,
3 shpirtin ma përtërin.
Ai më prin shtigjeve të drejta
Ps 115,1 në saje të dashurisë së Emrit të vet.
Is 50,10; Jb 10,21-22 4 Po edhe në kalofsha nëpër luginën e hijes së vdekjes,
s'trembem nga e keqja sepse ti je me mua:
thupra jote dhe kërraba
për mua janë ngushëllim.

22,27 Aluzion për gostinë mesianike (Is 55,1v; etj.) më shumë sesa për ngrënien rituale pas flisë së pajtimit (Lv 3,1+).

22,28c *tij:* me versionet; TM ka: «ty».

22,30d *shpirti im për të do të jetojë:* me disa dshk dhe LXX; tekst i vështirë; BJ ka: « për atë që nuk jeton më, pasardhësit e tij do t'i shërbejnë». Teksti i LXX duket i ndrequr në funksion të fesë në ringjalljen. Mund të përkthehet edhe: «Ai (i paudhi) s'do të jetojë, por një farë do t'i shërbejë».

23 Përkujdesja hyjnore për të drejtët përshkruhet nën figurën e dyfishtë të bariut (rr 1-4) dhe të mikpritësit që ofron gostinë mesianike (rr 5-6).

23,4 *sepse ti je me mua:* shtesë e mundshme për të përkuar me 1Sam 22,23 dhe për të nënvizuar kështu aludimin për gjestet e Davidit. Teksti primitiv mund të ishte: «Afër meje, kërraba jote, thupra jote, janë aty...».

5Ti ma shtron tryezën përpara — Dal 16,1+; Ps 22,27+
ndër sy të armiqve të mi,
me vaj erëmirë kryet ma lyen,
gotën ma mbush plot e përplot. — Ps 16,5+; 63,5

6Hiri dhe mirësia do të më përcjellin
në të gjitha ditët e jetës sime,
do të banoj në shtëpinë e Zotit — Ps 27,4
derisa të jem gjallë.

Psalmi 24 (23) Liturgjia e hyrjes në Shenjtërore

1*Psalm. I Davidit.*

E Zotit është toka dhe gjithçka ajo ka, — Is 66,1-2; Ps 89,12; Lp 10,14; /1 Kor 10,26
rruzulli mbarë e të gjithë banorët e tij.
2Ai vetë e themeloi mbi dete, — Ps 75,4; Is 42,5
dhe e bëri të qëndrueshme mbi lumenj.

3Kush do të ngjitet mbi malin e Zotit — Ps 15
e kush do të qëndrojë në vendin e tij të shenjtë?
4Ai që duart i ka të pafajshme e zemrën të pastër,
ai që nuk e drejtoi shpirtin e vet në kotësi,
ai që nuk përbehet në rrenë.

5Ky do ta marrë bekimin prej Zotit,
shfajësimin e Hyjit, Shëlbuesit të vet.
6E tillë është breznia e atyre që kërkojnë Zotin,
e atyre që kërkojnë fytyrën e Hyjit të Jakobit. — Ps 27,8-9

7«Lartësoni, o dyer, ballnikët tuaj! — 2Sam 6,12-16; Ps 118,19-20; Ez 44,2; Mal 3,1
Lartësohuni, o dyer të amshueshme,
që të hyjë Mbreti i lavdisë!».

8Kush është ky Mbreti i lavdisë? — 1Kor 2,8
Zoti, i Forti, Ngadhënjyesi!
Zoti, Ngadhënjyes në luftë!

23,5 Sipas zakonit lindor të mikpritjes (Ps 92,11; 133,2; Ksh 9,8; Am 6,6; Lk 7,46).

23,6c *do të banoj:* BJ me versionet ka: «banesa ime»; TM ka: «unë do të kthehem» (korrigjim i thjeshtë i zanoreve).

24 Rr 7-10 mund t'i referohen transportimit të arkës në kohën e Davidit (2Sam 6,12-16; krh. Ps 68,25v; 132). Fillimi (rr 1-6) duket i pasëm (krh. Ps 15): krijuesi i gjithësisë është edhe miku që mikpret të drejtin.

24,2 Toka është paraqitur sikur të pushonte mbi ujërat e oqeanit të poshtëm (krh. Dal 20,4).

24,6b *fytyrën e Hyjit të Jakobit:* me LXX; 2 dshk hebraike dhe sir. kanë: «fytyrën tënde, o Hyj i Jakobit»; TM ka: «fytyrën tënde, *Ja-'akob*».

9 Lartësoni, o dyer, ballnikët tuaj,
lartësohuni, o dyer të amshueshme,
që të hyjë Mbreti i lavdisë!
10 E kush është ky Mbreti i lavdisë?
1Sam 1,3+; Dal 24,16+ Ai, Zoti i Ushtrive,
ai vetë është Mbreti i lavdisë!

Psalmi 25 (24) Urata në rast rreziku

1 *Davidit.*
=Ps 86,4 Te ti, o Zot, e lartësoj shpirtin tim!
Ps 22,6; 40,15v; Is 49,23; 50,7 2 Hyji im, në ty shpresoj: mos lejo të turpërohem!
Të mos ngihen në mua armiqtë e mi,
3 dhe askush që shpreson në ty mos u turpëroftë!
Turpi i mbuloftë ata që për asgjë tradhtojnë.
Ps 27,11; 86,11; 119,35; 143,8 Gjn 14,6; 16,13 4 Bëj t'i njoh, o Zot, udhët e tua
e m'i mëso shtigjet e tua.
5 Më drejto me të vërtetën tënde dhe më mëso,
sepse ti je Hyji im, Shëlbuesi im,
në ty shpresoj gjithmonë.
6 Të të bien në mend mëshirat e tua, o Zot,
dhe dashuria jote që është e amshueshme.
Jb 13,26; Is 64,8; Ps 106,4+ 7 Mos i kujto fajet e rinisë sime e paudhësitë:
të të bie në mend për mua sipas dashurisë sate
për hir të mirësisë sate, o Zot.
8 I ëmbël e i drejtë është Zoti,
mëkatarët i kthen në udhë të drejtë,
9 të përvujtëve u prin në drejtësi,
të butëve ua mëson udhën e vet.
Tob 3,2; Ps 85,10-11 10 Të gjitha udhët e Zotit janë mëshirë dhe e vërtetë
për ata që mbajnë Besëlidhjen e tij e urdhërimet.
11 Pashë Emrin tënd, o Zot,
ma fal mëkatin: njëmend është i madh.
Fu 19,23 12 A ka njeri që e druan Zotin?
Vetë Zoti ia mëson udhën që duhet të marrë.
13 Ai do ta kalojë jetën në mirëqenie,
Ps 37,9.29; Is 57,13 pasardhësit e tij do ta trashëgojnë dheun.

25,9 *të përvujtëve:* me TM; BJ me sir. ka: «të palumturve».
25,13 Bindjës së trashëguar nga të urtit e Izraelit, që një shpërblim tokësor i caktohet të drejtit, shtohet këtu shpresa e judenjve, të kthyer nga mërgimi, se do ta shijojnë kënaqesinë e plotë në vendin e etërve të tyre.

14 Miqësisht sillet Zoti me ata që e druajnë,
për t'ua njoftuar Besëlidhjen e vet.
15 Sytë e mi përherë i drejtoj te Hyji, Ps 123,1; 141,8-9
sepse ai i nxjerr këmbët e mia prej lakut.
16 Më shiko, o Zot, e ki dhembje për mua, Ps 86,16; 119,132
sepse jam i vetmuar e i mjerë.
17 Lehtësoji dhembjet e zemrës sime
e më nxirr nga vështirësitë e mia.
18 Shihe përvujtërimin tim dhe mundimin
dhe m'i fal të gjitha fajet e mia.
19 Shikoji armiqtë e mi: se ç'u shumuan
dhe më urrejnë me urrejtje të tërbuar!
20 Ruaje shpirtin tim dhe më shpëto; Ps 16,1
mos lejo të turpërohem pasi jam në ndoren tënde.
21 Le të më mbrojë pafajësia dhe drejtësia,
sepse në ty e kam vënë shpresën.
22 Shpëtoje, o Hyj, Izraelin Ps 130,8
prej të gjitha vështirësive të tija.

Psalmi 26 (25) Urata e njeriut të pafajshëm

Ps 7; 17; 18,21-28; 59,4; Jb 31

1 *I Davidit*

Ma jep të drejtën, o Zot, sepse jetoj në pafajësi,
i mbështetur në ty nuk kam se si të ligështohem.
2 Më shqyrto, o Zot, e më vër në provë, Ps 7,10; 17,3; 139,23
m'i pastro me zjarr veshka e zemër!
3 Para sysh e kam dashurinë tënde,
jetoj e veproj sipas drejtësisë sate. Ps 119,30
4 Nuk rri me njerëz të këqij
as s'bëj shoqëri me njerëz shtiracakë.
5 I urrej mbledhjet e të paudhëve, Ps 1,1
e me njerëz të pabesë nuk do të rri.

25,14 BJ lexon me LXX: «Sekreti i *Zotit* është për ata që e druajnë». Më parë se misteri hyjnor (Ur 2,22) duhet të kuptohet këtu intimiteti me Hyjin (Ps 73,28; Dal 33,20+; Jb 29,5; Fu 3,32), bashkë me njohjen e gjërave hyjnore (Jer 16,21; 31,34; Oz 6,6).

25,17 *Lehtësoji:* versionet kanë: «zgjëroji»; BJ me TM ka: «u shtuan dhimbjet e zemrës sime»; përkthim tjetër i mundshëm: «ankthet zgjëruan zemrën time».

25,22 Ky rr, që tepron në serinë alfabetike, mund të jetë një antifonë liturgjike pas mërgimit (krh. Ps 34,23).

26 Sikurse në psalmet 7 dhe 17, besimtari deklaron pafajësinë e vet.

=Ps 73,13; Lp 21,6-7; Mt 27,24
[6]Në pafajësi i laj duart e mia
e rreth i sillem lterit tënd, o Zot,
[7]për ta shpallur botërisht lavdinë tënde,
për t'i kumtuar të gjitha mrekullitë e tua.
Dal 25,8+; 24,16+ Ps 29,9; 63,3
[8]O Zot, e dua shtëpinë ku ti banon
dhe vendin ku qëndron Lavdia jote.
Ps 28,3
[9]Mos e shoqëro shpirtin tim me atë të mëkatarëve
as jetën time me atë të gjakësorëve.
[10]Në duart e tyre është paudhësia,
Dal 23,8+
e djathta e tyre është plot dhurata.
[11]E unë jetoj në pafajësinë time,
Ps 25,16
më shpërble, o Zot, e ki dhembje për mua.
[12]Tashmë këmba ime shklet në udhë të drejtë:
Ps 22,23; 40,11; 52,11
në bashkime do ta bekoj Zotin.

Psalmi 27 (26) Përbri Hyjit nuk ka frikë

[1]*I Davidit.*
Ps 18,29; 36,10; 43,3; Mik 7,8; Is 10,17
Zoti është drita ime dhe shpëtimi im,
kë do të kem frikë?
Zoti është mbrojtësi i jetës sime,
para kujt do të dridhem?
[2]Kur më sulen bakëqijtë
Jb 19,22; Ps 14,4
për të më ngrënë gjallë,
kundërshtarëve të mi e armiqve të mi,
ora u liget dhe rrëzohen.
[3]Le të çohet, në dashtë, edhe një ushtri e tërë
kundër meje: zemra nuk më trembet,
le të shpërthejë, në dashtë, edhe lufta kundër meje;
edhe atëherë jam plot shpresë.
[4]Për një gjë të vetme i lutem Zotit,
vetëm atë ia kërkoj
=Ps 23,6; Ps 42,3
që të jetoj në Shtëpinë e Zotit
të gjitha ditët e jetës sime,
që ta shijoj kënaqësinë e Zotit
e ta vërej Shtëpinë e Zotit.
Zb 7,15-16
[5]Zoti më fsheh në tendën e vet
në ditë të vështirë,

26,8 *ku ti banon:* BJ me LXX ka: «e dua bukurinë e shtëpisë sate».
27,5 *në tendën e vet:* në BJ: «në kasollen e vet»; tendë dhe kasolle (përkthim tjetër: «vendi» dhe «banesë») tregojnë shenjtëroren e Jerusalemit.

më strehon në vend të fshehtë të tendës së vet, Ps 31,21; 18,3
më ngre lart mbi qetë.
6E tani e lartësoj kryet
mbi armiqtë e mi që më rrethojnë,
në tendën e tij do të kushtoj fli gëzimi,
do t'i këndoj Zotit këngë hareje.
7Dëgjoje, o Zot, zërin e britmës sime,
ki mëshirë për mua dhe më dëgjo!
8Për ty tha zemra ime: «Kërkojeni fytyrën time!»;
Fytyrën tënde, o Zot, do ta kërkoj.
9Mos e fsheh fytyrën tënde prej meje, Ps 24,6; 105,4
mos e dëbo me felgrim shërbëtorin tënd! Oz 5,15
Ti je ndihmëtari im, mos më përbuz,
mos hiq dorë prej meje, Hyji i shpëtimit tim!
10Im atë e nëna ime hoqën dorë prej meje, Jer 31,20; Oz 11,8;
por Zoti më mori ndore. Is 49,15
11Ma trego, o Zot, udhën tënde =Ps 86,11; Ps 25,4
dhe më drejto shtegut të drejtë
për shkak të armiqve të mi!
12Mos më lësho në pamëshirën e kundërshtarëve të mi,
sepse u ngritën kundër meje dëshmitarë të rrejshëm,
të cilët shfryjnë dhunë.
13Besoj se do t'i shijoj të mirat e Zotit
në tokën e të gjallëve.
14Shpeso në Zotin: bëhu burrë! Ps 116,9; 142,6
Ji zemërfortë e prite Zotin!

Psalmi 28 (27) Lutje dhe falënderje

1*I Davidit.*

Të thërras në ndihmë, o Zot,
Hyji im, mos rri shurdh ndaj meje,
sepse po ndenje shurdh ndaj meje
do të bëhem si ata që zbresin në varr.

27,8 *kërkojeni fytyrën time:* me TM; BJ sup.: «kërkoje fytyrën e tij». Shprehja (krh. Am 5,4+), që në fillim kishte kuptimin «të shkojë të këshillohej me *Zotin*» në shënjtëroren e tij (2Sam 21,1), mori një kuptim më të përgjithshëm: të kërkosh ta njohësh, të jetosh në praninë e tij. «Të kërkosh *Zotin*» (Lp 4,29; Ps 40,17; 69,7; 105,3; Am 5,4+; etj.) d.m.th. t'i shërbesh besnikërisht.

27,13 *Besoj se do t'i shijoj:* mund të kuptohet edhe: «Ah! Mos qoftë të mos shihja më». Në epokën makabenjve, ky rresht është u kuptua si shprehje e besimit në një jetë të ardhshme.

[2]Dëgjoje zërin e lutjes sime
Ps 5,8; 134,2 kur me afsh të thërras në ndihmë,
1Mbr 8,48 kur i ngre duart e mia
në drejtim të Tempullit tënd të shenjtë.

Ps 26,9 [3]Mos më merr me mëkatarë
e me ata që bëjnë të keqen:
Ps 12,3; 55,22; 62,5; Fu 26,24-25 flasin për paqe me të afërmit e vet,
kurse në zemër përbluajnë të keqen.

[4]Shpaguaji sipas veprave të tyre,
sipas paudhësisë së veprimeve të tyre.
Jer 50,29 Shpaguaji sipas veprave të duarve të tyre,
jepu shpagimin si e meritojnë.

Is 5,12 [5]Ata e përbuzin veprimin e Zotit,
i bëjnë asgjë veprat e duarve të tija:
Ps 52,7 përdhe i përplastë e më mos i ngrittë!

[6]Qoftë bekuar Zoti
që e dëgjoi zërin e lutjes sime.

[7]Zoti është ndihma ime, mbrojtësi im,
në të shpreson shpirti im dhe gjeta ndihmë:
zemra më gëzohet e me këngën time e falënderoj.
[8]Zoti është fuqia e popullit të vet,
kështjellë shpëtimi për të shuguruarin e vet.

Ps 3,9; 29,11 [9]Shpëtoje popullin tënd e bekoje trashëgimin tënd:
Dal 19,4; Is 40,11 priju e ngriji deri në amshim!

Ps 18,14; 68,9; 77,17-19; 97,2-6; 144,5-6; Dal 19,16+; Hab 3

Psalmi 29 (28) Himn për nder të Zotëruesit të stuhisë

[1]*I Davidit.*

=Ps 96,7-9 Jepni Zotit, o bijtë e Hyjit,
jepni Zotit lavdinë e fuqinë!
[2]Jepni Zotit nderin e Emrit të tij,
adhurojeni Zotin në shkëlqimin e shenjtë!

28,8 *shuguruarin:* fj.fj.: «të lyerin», «Mesinë». Sipas paralelizmit, «Mesia» («i lyer») duket këtu populli i Hyjit, i kushtuar shërbesës së tij (krh. Dal 19,3+; Ps 105,15; Hab 3,13), dhe jo princi (Ps 20,7) ose kryeprifti (84,10).

29 Stuhia (krh. Dal 13,22+ dhe 19,16+) na kujton fuqinë dhe lavdinë hyjnore që i rrëzojnë armiqtë e Izarelit dhe ia sigurojnë paqen popullit të Hyjit.

29,1 *bijtë e Hyjit:* fjfi.: «bijtë e hyjnive» (krh. Ps 82,1; 89,7; Jb 1,6+), që identifikohen me engjëjt që formojnë oborrin hyjnor. Kjo pjesë përdoret, nganjëherë, për Izraelin «bir të Hyjit» (Dal 4,22; Lp 14,1; Oz 11,1). LXX dhe Vulg. kanë variantin: «sillni Zotit desh».

29,2 *në shkëlqimin e shenjtë:* LXX e sir. kanë: «në tremen e tij të shenjtë»; duhet të jetë atëherë qielli, model i padukshëm i tempullit të Jerusalemit (Ps 11,4; 78,69).

3Dëgjo! Zoti gjëmon mbi ujëra,
Hyji i madhërishëm gjëmon,
Zoti bubullin mbi ujëra të mëdha! Ps 77,19; 104,7; Is 30,30; Ez 10,5; Jb 37,4-5
4Dëgjo! Zoti gjëmon fuqishëm,
Zoti gjëmon me madhëri!

5Ja, zëri i Zotit i copëton cedrat,
Zoti i thërmon cedrat e Libanit!
6E bën të kërcejë si viç Libanin, Ps 114,4
Sarionin si kotorr bizoni!

7Ja, zëri i Zotit përhap flakë zjarri, Hab 3,11
8ja, zëri i Zotit e godat shkretëtirën,
e godet Zoti shkretëtirën Kades!
9A ke ç'ndien? Prej tmerrit pjellin shutat,
zëri i Zotit i shkurton pyjet!

Ndërkaq në Tempullin e tij të gjithë thonë: «Lavdi!».
10Zoti e ka fronin përmbi përmbytje, Zan 6-9; Is 54,9
Zoti mbretëron përgjithmonë e jetë!
11Zoti i jep fuqi popullit të vet, Dan 7,27
Zoti e bekon popullin e vet me paqe.

Psalmi 30 (29) Falënderje për shpëtim nga vdekja

1*Psalm. Këngë në festën e Kushtimit të Tempullit. E Davidit.* Esd 6,16; 1Mak 4,36v

2Të madhëroj, o Zot, pse më shpëtove
e nuk lejove të ngihen armiqtë e mi mbi mua.
3O Zot, Hyji im,
unë të thirra e ti më shërove,
4ti, o Zot, ma nxore shpirtin nga Nëntoka, Nr 16,33+; 1Sam 2,6
më ktheve në jetë që të mos zbres në varr.

5Këndoni Zotit ju, o besimtarët e tij, Ps 7,18+
falënderojeni Emrin e shenjtë të tij! =Ps 97,12;

29,3vv *bubullin:* termi hebraik *kôl* ka kuptimin e dyfishtë: «zë» dhe «bubullimë».

29,6 *Sarion:* emër i dhënë Hermonit nga Sidonët (Lp 3,9).

29,7 Hyji përhap flakë zjarri për të shporuar armiqtë e vet (krh. Ps 18,15; Lp 32,23.42; Hab 3,11; Zak 9,14).

29,9a *Prej tmerrit pjellin shutat:* TM ka: «drenushat», *ajjalôt*; BJ supozon: «shkund qarret», *êlôt*. Pemët e mëdha, këtu dhe në rr 5, mund të jenë simboli i armiqve krenar të Zotit dhe të popullit të tij (krh. Is 2,13; 10,18.33; 32,19; Jer 21,14; 46,23; Ez 21,2; Zak 11,2).

29,9c Si në qiell (rr 2) ashtu edhe në tempullin e Jerusalemit, liturgjia e të cilit i bën jehonë lavdëve qiellore, dhe, në fund, në Tokën e shenjtë, të kushtuar *Zotit* (Ps 114,2) dhe shtëpisë së tij (Jer 12,7; Zak 9,8).

29,10 *përmbytje:* shfaqja e parë e drejtësisë hyjnore.

Is 54,7-8; Jb 14,13; Ps 17,15+

6Sepse një çast zgjat hidhërimi i tij
e tërë jetën dashamirësia e tij!
Mbrëmja vjen me lot,
e mëngjesi plot hare!

7Kur nuk më mungonte gjë, thosha:
«Askurrë s'do të trandem!».
8Më ke vënë, o Zot, në majën e malit të sigurt,
Ps 104,29 porse, posa ma fsheh fytyrën tënde, frikësohem.

9Atëherë ty, o Zot, të lëshoja kushtrimin,
i lutesha Hyjit tim.
Is 38,18+; Ps 6,6; 88,11-13 10Ç'dobi nga gjaku im
në qoftë se zbres në shkatërrim?
A thua do të të lavdërojë pluhuri,
e do ta kumtojë besnikërinë tënde?

11Më dëgjoi Zoti e pati mëshirë për mua,
Zoti u bë ndihmëtari im.

Jer 31,13; Is 61,3; Ps 126; Es 9,22 12Ti vajin ma ktheve në valle,
ma zhgjeshe grathoren time e më ngjeshe me hare,
13që shpirti im të të këndojë e të mos pushojë:
O Zot, Hyji im, do të të lavdëroj për amshim!

Psalmi 31 (30) Lutja në ditë të vështirësisë

1*Mjeshtrit të korit. Psalm. I Davidit.*

=Ps 71,1-2 2Në ty, o Zot, shpresoj:
mos lejo të turpërohem për amshim,
më liro me drejtësinë tënde.
3Prire drejt meje veshin tënd,
nxito të më shpëtosh!

Ps 18,3; 71,3 Ji për mua qetë shpëtimi,
kështjellë mbrojtjeje!
4Sepse forca ime e strehimi im ti je:
pashë Emrin tënd më pri e më sundo.

30,8 TM ka: «në mirësinë tënde, ti e ke ngulur mbi malin tim (formë e parregull) një forcë».

30,9b *Hyjit tim:* me LXX; TM ka: «Zotit».

30,10 *nga gjaku im:* fj.fj.; d.m.th. «nga vdekja ime»; gjaku ka jetën (Zan 9,6+; Lv 1,5+; Ps 72,14; 116,15).

30,13 *shpirti im:* TM ka: *kabôd*, «lavdia»; BJ ka: «zemra ime» me LXX: *kebedî*, fj.fj.: «mëlçia ime» ose «lavdia ime» (krh. Ps 7,6).

31 Kjo lutje frymëzohet nga rrëfimet e Jeremisë; Jon 2 i është mjaft afër.

31,3 *të më shpëtosh:* TM ka: «të më lirosh».

5 Më nxirr nga rrjeta që fshehtazi ma vunë,
sepse ti je fuqia ime.
6 Në duar të tua po e porosis shpirtin tim, /Lk 23,46; /Vap 7,59
më shpërble, o Zot, Hyji besnik.
7 Ti i urren shërbëtorët e idhujve të rrejshëm,
ndërsa unë shpresën e kam në Zotin.
8 Me gëzim do t'i brohoris mirësisë sate
se ti këqyre me dhimbje mbi mjerimin tim,
ti i ndihmove shpirtit tim në ditë të ngushtë;
9 nuk më dorëzove në thonj të armiqve të mi,
hapave të mi u prive rrugës së shpëtimit.
10 Ki mëshirë për mua, o Zot, Ps 35; 38; 69; 71
se ndodhem në ngushtim të madh!
Vuajtjet m'i ligështuan sytë e mi,
shpirtin edhe trupin.
11 Jeta më sharroi në dhembje
e vjetët më kaluan në dënesë,
fuqia më mbaroi nga mundi
e eshtrat m'u thanë. Ps 6,3
12 Në sy të armiqve të mi u bëra tallje,
për fqinjë i mërzitshëm e për të njohur tmerr. Jb 19,13-19;
Ata që më shohin përjashta, ikin prej meje. Ps 38,12
13 Më harruan njerëzit porsi të kisha vdekur,
u bëra porsi enë e thyer.
14 Dëgjo pëshpëritjet e të shumëve: tmerr në çdo anë: ‖Jer 20,10; Ps 41,6
bëjnë mbledhje kunder meje,
pleqërojnë si të ma marrin jetën.
15 E pra, o Zot, unë në ty jam i sigurt,
unë them: «Ti je Hyji im,
16 në duart e tua fati im!». Ur 3,1; Is 33,6;
Më shpëto prej duarve të armiqve të mi Ps 88,6
dhe prej atyre që më salvojnë.
17 Kthjelle fytyrën tënde ndaj shërbëtorit tënd: Ps 4,7+
më shpëto me mëshirën tënde.
18 O Zot, unë nuk do të turpërohem se ty të thirra në ndihmë,
por u turpërofshin bakëqijtë
dhe u plandosshin në Nëntokë!

31,7 *ti urren:* me versionet; TM ka: «unë urrej».

31,11 *në dhembje:* «në mjerim» (BJ dhe versionet); TM ka: «në paudhësinë time».

19U thafshin buzët rrenacake,
që flasin kundër të drejtit ashpër,
me kreni dhe plot përbuzje.

20Oh, sa e madhe është mirësia jote, o Zot,
të cilën e ruan për ata që të druajnë,
e ke përgatitur për ata që shpresojnë në ty
në sy të bijve të Adamit.

Ps 27,5; Zb 7,15-16; Jb 5,21; Ps 109,3

21Ti i fsheh në strehën e fytyrës sate
larg nga ngatërresat e njerëzve,
i strehon në Tendën tënde
larg nga gjuhët ngatërrestare.

22Qoftë bekuar Zoti që më pajisi
Ps 60,11; Is 26,1 me mirësi të mrekullueshme në qytet të fortë!
23Ndërsa në vështirësinë time mendoja:
«I përjashtuar jam prej syve të tu!»,
por ti e dëgjove zërin e lutjes sime
kur drejt teje lëshova kushtrimin.

Ps 37,34v

24Duani Zotin, të gjithë shenjtërit e tij:
ai i ruan besimtarët e vet,
por edhe atë që vepron me madhështi
Zoti e shpaguan sipas meritave.
25Merrni zemër e kini guxim të gjithë ju
që shpresoni në Zotin.

Oz 14,3; Is 1,18; Fu 28,13; Jak 5,16; 1Gjn 1,9

Psalmi 32 (31) Kush i pranon fajet, Zoti e liron nga mëkati

1*I Davidit. Maskil.*

Lum ai që iu fal mëkati,
që iu mbulua faji!
2Lum ai njeri që Zoti nuk e numëron ndër mëkatarë,
në shpirtin e të cilit nuk ka dredhi.

Ps 31,11

3Pse heshtova, eshtrat m'u kalbën
prej dënesës së vazhdueshme,
4sepse ditën, natën dora jote rëndonte mbi mua,
fuqia më lëshonte porsi në vapë të verës.

31,21 Tallje, shpifje, dëshmitë e rreme (krh. Ps 55,10; 109,3; 120,2v; 1Mbr 21,10.13; Jb 5,21; Is 54,17; Jer 18,18).

32 Poema didaktike, dy pjesët e së cilës, rr 1-7 dhe 8-11, me ritmin e ndryshëm, përkojnë. Është një psalm pendese.

32,1 *iu mbulua mëkati:* krh. Ps 65,4+; 85,3; Jb 31,33.

32,4 *fuqia më lëshonte porsi në vapë të verës:* BJ ka: «zemra ime bëhej një kallamishtë» («kallamishtë»: fj.fj. «një lëndinë», *lesadaj*, hamend.); TM ka: «u tha limfa ime» (*leshaddí*, limfa, d.m.th.: «fuqia»).

5Atëherë ta dëftova mëkatin tim, Jb 31,33; Ps 51,5
fajin tim më nuk e fsheha.
Thashë: «Do t'ia rrëfej Zotit fajin tim» 2Sam 12,13; Fu 28,13
e ti ma fale fajësinë e mëkatit tim. Ps 51,3-4

6Prandaj le të lutet çdo besimtar në kohë të përshtatshme,
kur të vërshojnë ujërat e shumta, Ps 18,5+
atë s'do ta zënë.
7Ti je strehimi im,
ti më ruan prej vështirësisë,
do të më rrethosh me këngë gëzimi.

8Do të të bëj të dijshëm, do të ta mësoj rrugën që duhet ndjekur, Ps 25,4-5
sytë e mi do t'i përqendroj mbi ty. Ps 33,18; Ps 73,24

9Mos u bëni si kali e mushku
që nuk kanë mend.
Për ta lypset kapistër e fre për t'i sunduar,
përndryshe s'do të afroheshin tek ti.

10Shumë vështirësi e rrethojnë bakeqin,
atë që shpreson në Zotin e rrethon hiri.
11Gëzohuni në Zotin e galdoni, o të drejtë, Ps 33,1
brohoritni të gjithë ju që jeni zemërpastër.

Psalmi 33 (32) Himn Provanisë

1Galdoni, o të drejtë në Zotin, Ps 32,11; 92,2; 147,1
të drejtëve u ka hije lavdërimi!
2Lavdërojeni Zotin me kitarë,
bini gëzueshëm lirës me dhjetë korda! Ps 92,4; 144,9
3Këndoni atij një këngë të re,
përcilleni bukur me cetër brohoritjen!

4Sepse e drejtë është fjala e Zotit Lp 32,4; Ps 89,15
e të gjitha veprat e tija me besë.

32,9 *për t'i sunduar:* përkthim tjetër: «thyhet vrulli i tyre»; TM ka: *'edjô*, «hovi i tij».

33,3 *përcilleni... brohoritjen:* ose «brohoritni!». Ky term tregonte në origjinë britmën e luftës që i paraprinte sulmit (Dal 32,17; Joz 6,5; Gjq 7,20-21; 1Sam 17,20.52; Am 1,14; Oz 5,8; Jer 4,19; 49,2): kjo britmë përshëndeste *Zotin*, mbret dhe kryeushtarak (Nr 23,21; Sof 1,14; krh. 1Sam 10,24), dhe arkën, mburojë të tij (1Sam 4,5; 2Sam 6,15). Pas mërgimit kjo «urra» rituale merr një kuptim kultual dhe liturgjik; madhëron *Zotin*, mbret të Izraelit dhe të paganëve (Ps 47,2.6; 89,16; 95,1; 98,4.6), shpëtimtar (Is 44,23) dhe gjykatës (Jl 2,1), kështu si dhe Mesinë e tij (Zak 9,9). Bërtitet në ditë feste (Esd 3,11; krh. Jb 38,7) në flijime falënderimi (Ps 27,6; 65,14; 100,1; Jb 33,26) dhe në liturgji procesioni (Ps 95,1.2; 100,1v; krh. Nr 10,5+).

=Ps 119,64
5 E do drejtësinë e gjyqin,
plot është toka me mirësinë e Zotit.

Zan 2,1; Gjn 1,1+
6 Prej fjalës së Zotit u krijuan qiejt,
prej frymës së gojës së tij çdo trup qiellor;

Zan 1,9-10; Jb 38,8-11.22; Dal 15,8; Ps 78,13
7 si në rrëshiq i mbledh ujërat e detit,
oqeanet i qet në ujëmbledhës.

8 Le të dridhet mbarë Toka para Zotit,
të gjithë banorët e rruzullit le të tuten para tij!

Zan 1,3v; Is 48,13 Ps 148,5; Gjn 1,3
9 Sepse ai foli gjithçka u bë,
ai urdhëroi gjithçka u përftua!

10 Zoti i shpartallon synimet e popujve,
i pështjellon qëllimet e kombeve.

Is 40,8; 46,10; Fu 19,21
11 Synimi i Zotit qëndron për amshim,
mendimet e zemrës së tij prej breznie në brezni.

=Ps 144,15
12 Lum ai komb që për Hyj e ka Zotin,
Dal 19,6+; Lp 7,6+
populli që Zoti e zgjodhi për pronë.

Jer 16,17; Jb 34,21
13 Zoti shikon nga qielli
e i sheh të gjithë bijtë e njerëzve.
14 Prej vendit të vet të shenjtë
i shqyrton të gjithë banorët e tokës,

Zak 12,1; Ps 94,9-11; 139,1-16
15 ai që të gjithëve ua ka krijuar zemrat
e i kupton të gjitha veprat e tyre.

1Sam 14,6; 17,47; Jt 9,7; Oz 1,7+
16 Nuk shpëton mbreti në saje të ushtrisë së madhe,
as vigani në saje të fuqisë së madhe.
17 Kot e pret fitoren nga kali,
fuqia e tij e madhe nuk do ta shpëtojë.

Ps 32,8; 34,16
18 Qe, sytë e Zotit janë mbi ata që e druajnë,
mbi ata që shpresojnë në mirësinë e tij:
19 për t'i shpëtuar nga vdekja
e për t'i ushqyer në kohën e urisë.

=Ps 115,9v
20 Shpirti ynë shpreson në Zotin,
ai është ndihma dhe mburoja jonë.
21 Zemra jonë në të e ka shpresën,
shpresojmë në Emrin e tij të shenjtë.

Ps 90,17 Is 8,17
22 Mirësia jote qoftë mbi ne, o Zot,
sikurse ne shpresojmë në ty.

33,7 *rrëshiq:* BJ preferon «dallgëpritëse» dhe nuk i pranon versionet që korrigjojnë zanoret për të lexuar «si rrëshiq», sepse fjala na kujton ndoshta mrekullinë e detit në Dal 15,8 (krh. edhe Ps 18,13).

Psalmi 34 (33) Lavdi drejtësisë hyjnore

[1]*I Davidit, kur u shtir si i dalë mendsh para Abimelekut* 1Sam 21,11-16
e, i dëbuar prej tij, u largua.

[2]Përherë do ta bekoj Zotin,
në gojën time përherë lavdi i tij.
[3]Shpirti im mburret në Zotin:
le të dëgjojnë të përvujtët e le të gëzohen.

[4]Bashkë me mua jepni lavdi Zotit,
le ta lartësojmë së bashku Emrin e tij.
[5]E kërkova Zotin e ai më dëgjoi
edhe më çliroi nga çdo frikë që pata.

[6]Shikojeni atë e do të ndriçoheni
fytyra juaj nuk do të turpërohet.
[7]Ja, ky skamnor e thirri në ndihmë e Zoti e dëgjoi
dhe e shpëtoi nga të gjitha vuajtjet e tija.

[8]Engjëlli i Zotit ngreh llogore rreth atyre Dal 14,19+
që e kanë frikë dhe i shpëton.
[9]Sprovoni e shihni sa i mirë është Zoti! /1 Pjt 2,3
I lumi ai që shpreson në të! =Ps 2,12

[10]Nderojeni Zotin, ju shenjtërit e tij,
s'u mungon gjë atyre që e druajnë.
[11]Pasanikët u varfëruan dhe patën uri,
ata që kërkojnë Zotin do të kenë çdo të mirë.

[12]Ejani, o bij, e më dëgjoni: Fu 1,8; 4,1
do t'jua mësoj frikën e Zotit.
[13]A e dëshiron jetën, o njeri? /1 Pjt 3,10-12
A dëshiron ditë të shumta për të gëzuar të mirat?

[14]Rrudhe gjuhën tënde prej së keqes,
gojën tënde prej fjalëve gënjeshtare.
[15]Ik prej së keqes e bëj të mirën, =Ps 37,27
kërkoje paqen e ndiqe atë! Mt 5,9

[16]Sytë e Zotit këqyrin të drejtët,
veshët e tij ua dëgjojnë ofshamat.
[17]Fytyra e Zotit është kundër bakëqijve
për ta zhdukur prej dheut kujtimin e tyre.

34 Psalm urtie «alfabetik» (krh. Fu 31,10+), por rendi i strofave është i paqartë: falënderim (rr 2-11) dhe mësim sipas stilit të Fjalëve të Urta, mbi fatin e të drejtëve dhe të këqinjve (rr 12-23).

34,11 *Pasanikët:* me LXX, Vulg. dhe Neovulg.; TM ka: «luanët», shprehje me të cilën tregohen shpesh të paudhët (Ps 3,8; 22,22; Jb 4,9-10; Ez 38,13; Zak 11,3); BJ ka: «egërsirat».

18 Klithin të drejtët, Zoti i dëgjon,
i liron prej të gjitha vështirësive të tyre.
Ps 51,19; Mt 11,29-30 19 Zoti është ngjat atyre që pendohen me zemër,
i shpëton shpirtpërgrirët.

20 Sado të vështira të ketë i drejti,
Jb 5,19 prej të gjithave do ta shpëtojë Zoti.
21 Zoti i ruan eshtrat e tyre:
/Gjn 19,36 asnjë prej tyre nuk do t'u thyhet.

22 E keqja e vet do ta vrasë bakeqin,
e do ta paguajnë ata që e urrejnë të drejtin.
23 Zoti e shpaguan shpirtin e shërbëtorëve të vet,
nuk do të ndëshkohen ata që shpresojnë në të.

Psalmi 35 (34) Lutja e të drejtit të përndjekur

1 *I Davidit.*

Dënoji, o Zot, ata që më paditin,
luftoji ata që më luftojnë!
2 Merri armët e shqytin e çohu të më ndihmosh,
3 Vringëllo heshtën e sakicën
kundër atyre që më përndjekin,
Ps 27,1 thuaji shpirtit tim: «Unë jam shëlbimi yt!».

=Ps 71,13; 40,15 4 U turpërofshin dhe u çnderofshin
ata që e kërkojnë jetën time,
Gjn 18,6 u zmbrapshin dhe u turpërofshin
ata që ma mendojnë të keqen.
Ps 1,4; 83,14 5 U bëfshin porsi byku para erës
Fu 34,8 e i dëboftë engjëlli i Zotit!
Jer 23,12 6 Udha e tyre u bëftë e errët e rrëshqitëse
kur në shpinë t'u vihet engjëlli i Zotit!

7 Sepse pa arsye ma ngrehën rrjetën,
sepse pa arsye ia hapën gropën shpirtit tim.
Is 47,11; 1Sel 5,3; Ps 7,16+ 8 U ardhtë vdekja e papritur,
u zënçin në rrjetë që vetë e ngrehën,
rënçin në gropë që vetë e hapën!

9 Kurse shpirti im do të galdojë me Zotin,
do ta gëzojë shpëtimin e tij.

35 Ankimi i madh i mallkimit afër Ps 22; 55; 59; 69; 70; 109.

35,7 Rresht i korrigjuar sipas sir.; TM është i prishur; fj.fj.: «ngrehën një gropë, rrjetën e tyre hapën pa arsye».

35,8 *në gropë:* si në sir. (krh. BJ); TM ka: «në rrënim».

10 Të gjithë eshtrat e mi do të thonë: Ps 51,10
«E kush është, o Zot, si ti Ps 86,8+
që e shpëton të varfrin prej dhunëtarit,
prej cubave të mjerin e skamnorin».
11 U ngritën dëshmitarë të pashpirtë, Ps 27,12; Mt 26,59v
më pyesin për gjëra që s'i di,
12 të mirat m'i kthejnë me të këqija: Ps 38,21; 109,5
vetmim për shpirtin tim.
13 E pra, unë, kur ata ishin të sëmurë,
ngjeshesha me grathore,
me agjërim e mundoja shpirtin tim,
lutesha për ta me gjithë afsh të zemrës.
14 Sikur ta kisha të afërm, sikur për vëllanë
kërrusesha i trishtuar porsi ai që mban zi për nënën. Ps 42,10; Rom 12,15
15 E tash që vetë rrëshqita, ata po gëzohen,
u bashkuan për të më salvuar papritmas,
16 vazhdimisht më shqyejnë e nuk pushojnë,
më përqeshin duke më shpotitur,
kundër meje dhëmbët i kërcëllijnë.
17 O Zot, deri kur ti vetëm do të shikosh?
Liroje shpirtin tim nga sulmet e tyre,
prej luanëve të vetmen të mirë timen. Ps 17,12; 22,21v
18 Do të të falënderoj në kuvendin e dheut, Ps 22,23
do të të lavdëroj midis popullit të shumtë.
19 Mos lejo të gëzohen mbi mua armiqtë e mi rrenacakë, Ps 38,17
që të mos bëjnë me sy ata që më urrejnë pa arsye. Ps 69,5; /Gjn 15,25
20 Sepse ata nuk flasin për paqe, Ps 120,6-7
por sendërgjojnë dredhi kundër paqedashësve të dheut.
21 Hapin gojën e vet kundër meje e thonë:
«Hë, hë! Me sytë tanë ia pamë të zezën!». Vaj 2,16
22 Ti po sheh, o Zot, tani mos heshto,
o Zot, mos më rri larg! =Ps 38,22
23 Zgjohu, ngrihu për të më mbrojtur,
o Zot, Hyji im, mbroje ti çështjen time!

35,10 *të mjerin e skamnorin:* BF shpreh me dy fjalë të ndryshme «të voglin» e TM; BJ e ka vetëm një herë.

35,16 *më shqyejnë:* varg i prishur; ndahen fjalët ndryshe nga hebraishtja dhe korrigjohen zanoret; interpretimi i LXX («më sprovojnë, më fyejnë me sharje») ofron një domethënie të kënaqshme, por presupozon një korrigjim më të theksuar; BJ ka: «më rrethojnë».

35,17 *sulmet:* kuptim i paqartë; BJ ka: «shkretim».

35,21 E akuzojnë pa të drejtë për ndonjë krim.

24 Më gjyko sipas drejtësisë sate, o Zot, Hyji im,
që të mos gëzohen mbi mua!
Ps 40,16; Ez 25,3; 26,2 25 Të mos thonë në zemrën e tyre:
«Lum shpirti ynë!».
Që të mos thonë: «E përpimë!».
26 U skuqshin dhe njëherësh u çnderofshin,
ata që i gëzohen të keqes sime,
turpi dhe marrja i mbuloftë
ata që çohen kundër meje!
27 U kënaqshin dhe u gëzofshin,
ata që e kanë për zemër drejtësinë time!
Ps 40,17 Thënçin përherë: «Qoftë madhëruar Zoti
që e do paqen e shërbëtorit të vet».
28 Gjuha ime do ta shpallë drejtësinë tënde,
ditë për ditë lavdin tënd.

Psalmi 36 (35) Fajësia e njeriut e mirësia e Hyjit

1 *Mjeshtrit të korit. I Davidit, shërbëtorit të Zotit.*

2 Paudhësia pështpërit mu në zemër të bakeqit,
/Rom 3,18 frika e Hyjit s'është para syve të tij.
3 Vetë mëkatari ia mbyll sytë vetvetes,
Mt 7,3-5 të mos e shohë paudhësinë e të mos e urrejë.
4 Fjalët e gojës së tij janë paudhësi e dhelpëri,
për urtësi e vepra të mira nuk e vret veshin.
Mik 2,1 5 Në shtrojën e vet sendërton paudhësinë,
ecën vazhdimisht udhës së keqe,
djallëzinë nuk e urren.
=Ps 57,11; 71,19 6 Mirësia jote, o Zot, deri në qiell,
bujaria jote deri në majë të reve!
7 Drejtësia jote si malet, më të lartat,
gjyqet e tua porsi Humnera e madhe:
njerëz e kafshë ti, o Zot, i shpëton.

36 Dy pjesët e psalmit (rr 2-5 dhe 6-13) duhet të kenë qenë dikur të ndarë.

36,2 Zëri i mëkatit, i personifikuar këtu, ia zë vendin fjalës së Hyjit. – *në zemër:* disa dshk dhe versionet kanë: «në zemrën e tij»; TM ka: «në zemrën time» (në këtë rast, është një rilexim në funksion të titullit: «I Davidit»).

36,3 Tekst i pasigurt; mund të kuptohet edhe: «Po, ai (mëkati) e miklon në sytë e tij, që t'i ngjallë neveri për ta zbuluar padrejtësinë e tij».

36,7 *malet më të larta:* fj.fj. (BJ): «malet e Hyjit» (krh. Ps 68,16; 80,11).

36,7c *njerëz e kafshë: 'adam ûbehema,* mund të jetë një gabim kopjimi i ndonjë skribi për shkak të ngjashmërisë me një shprehje të zakontë (krh. Dal 9,9; Jer 36,29);

[8]Sa e çmueshme është mëshira jote, o Hyj!
Njerëzit strehohen nën hijen e krahëve të tu. Ps 17,8+
[9]Ngihen me begatinë e Shtëpisë sate, Ps 63,6
u shuan etjen nga përroi i kënaqësisë sate.
[10]Sepse tek ti është burimi i jetës, Ps 16,11; 46,5;
në dritën tënde ne shohim dritën. Is 55,1; Jer 2,13+; Gjn 4,14
[11]Shtrije mëshirën tënde mbi ata që të njohin,
drejtësinë tënde mbi ata që zemrën e kanë të pastër.
[12]Mos më shkeltë këmba e madhështorit,
mos më grahtë dora e mëkatarit.
[13]Këtu u thyen bakëqijtë,
ranë e më s'mund u ngritën!

Psalmi 37 (36) Fati i të drejtit dhe i bakeqit Ps 73; Jb 21,7-26

[1]*I Davidit*

Mos u zemëro kundër bakëqijve
as mos ua ki lakmi atyre që bëjnë keq. Fu 23,17; 24,1.19; Mal 2,17; 3,14
[2]Sepse do të thahen me shpejt si kashta Ps 90,6; 103,15;
e do të kalben si bari i njomë. Is 40,7
[3]Shpreso në Zotin e bëj mirë:
kështu do të banosh Tokën e premtuar e do të jetosh në paqe.
[4]Vëre gëzimin tënd në Zotin
e ai do t'i plotësojë dëshirat e zemrës sate.
[5]Lëshoje në dorë të Zotit fatin tënd, Fu 3,5
shpreso në të dhe ai do të kryejë gjithçka.
[6]Do ta bëjë të shndritë si drita drejtësia jote, Is 58,10; Fu 4,18; Ur 5,6
të drejtën tënde porsi mesdita.

ndoshta në fillim mund të ishte *bahem*, «përmes tyre»: «njerëz ti, o Zot, shpëton përmes tyre» (d.m.th. nëpërmjet katër cilësive hyjnore që sapo janë rreshtuar: mirësi, bujari, drejtësi dhe gjyqe).

36,10 «Jeta» përfshin mirëqenie, paqe dhe lumturi (krh. Ps 133,3). «Burim jete» do të thotë, në Fjalët e urta, urtësia (Fu 13,14; 16,22; 18,4) dhe druajtja nga Hyji (14,27). Kjo pjesë i përshtatet Jezusit, jetë dhe dritë e njerzëve (krh. Gjoni *passim*).

36,10b Në «dritën e fytyrës» së Hyjit (Ps 27,1; 89,16; Jb 29,3), shprehje e dashamirësis së tij (Ps 4,7+), njeriu gjen dritën e lumturisë.

37 Ky psalm alfabetik, që Tertuliani e quan «pasqyrë e Provanisë», i kundërvihet atyre që zemërohen për lumturinë e bakëqijve, mësimin e të urtëve mbi shpërblimin e përkohshëm të të drejtëve dhe të këqinjve. Debati do të rimerret nga Kishtari (krh. Ksh 8,11-14) dhe nga Jobi.

37,3 *Tokën:* është toka e shenjtë (krh. Ps 25,13; Lp 16,20). – *do të jetosh në paqe:* krh. Is 14,30. Këto premtime do të rimerren në kuptim shpirtëror nga Lumturitë (Mt 5,3-4; krh. Rom 4,13).

[7]Heshto para Zotit e shpreso në të
e mos u zemëro për shkak të atij që punët i ecin mbarë,
për njeriun që djerron tradhti.
[8]Hiqu zemërimit e largoje hidhërimin,
mos u kastigo se vetëm prish punë,
[9]sepse ata që bëjnë keq do të shuhen,
Ps 25,13 kurse ata që shpresojnë në Zotin do ta trashëgojnë tokën.
[10]Edhe pak kohë e bakeqi do të sharrojë,
tash ia kërkon vendin e s'do t'ia gjesh,
Mt 5,4 [11]kurse të butët do ta trashëgojnë tokën
e do të kënaqen në paqe me një mijë të mirat.
[12]Bakeqi i vë prita të drejtit,
kundër tij kërcëllon dhëmbët,
[13]por Zoti e përqesh atë,
sepse e sheh se do t'i vijë dita.
[14]Mëkatarët vringëlluan shpatën
dhe ngrehën harkun
për ta shtruar përdhe nevojtarin e skamnorin,
për t'i vrarë ata që ecin udhës së drejtë.
[15]Shpata e tyre do të shpojë zemrat e tyre,
harku i tyre copë e grimë do të bëhet.
Fu 15,16; 16,8 [16]Më mirë pakica e të drejtit
sesa pasuria e madhe e bakeqit,
[17]sepse krahët e bakëqijve do të thyhen,
ndërsa të drejtët i mban në fuqi Zoti.
[18]Vetë Zoti mendon për jetën e të mirëve,
trashëgimi i tyre do të qëndrojë për amshim.
[19]Nuk do të turpërohen në ditë të keqe,
s'do t'u mungojë buka në kohë zie.
[20]Kurse bakëqijtë armiqtë e Zotit, do të sharrojnë,
porsi stolia e fushave do të vyshken,
do të zhduken porsi tymi.
[21]I paudhi merr hua e nuk kthen,
ndërsa i drejti ka dhembje e dhuron.
[22]Ata që Zoti i bekon, do ta trashëgojnë tokën,
ndërsa ata që i Lumi i mallkon, do të shuhen.
‖Fu 20,24 [23]Zoti i forcon hapat e njeriut
dhe përcjell me dashuri udhën e tij.

37,16b Me versionet; TM ka: «se pasuria e shumë të paudhëve».

37,22 LXX ka: «ata që e bekojnë...ata që e mallkojnë».

24 Kur rrëzohet nuk thërmohet,
sepse Zoti e mban për dore.
25 I ri qeshë edhe u plaka,
por nuk e pashë të drejtin të lënë pas dore
as fëmijët e tij duke lypur bukë.
26 Gjithmonë ka mëshirë dhe huazon,
prandaj edhe pasardhësit e tij janë të bekuar. Ps 112,2; Fu 10,7
27 Hiqu së keqes e bëj të mirën =Ps 34,15
e s'do të jesh i paplang e i pashtëpi për amshim,
28 sepse Zoti e do të drejtën
dhe nuk i lëshon dore miqtë e vet.
Bakëqijtë me siguri do të shfarosen,
breznia e tyre do të shuhet.
29 Tokën do ta trashëgojnë të drejtët
dhe në të do të banojnë për amshim.
30 Goja e të drejtit e shkoqit dijen,
gjuha e tij shpall të drejtën.
31 Ligji i Hyjit të tij është në zemrën e tij: Lp 6,3.6; Jer 31,33
nuk shqepojnë hapat e tij.
32 I paudhi e përgjon të drejtin:
këqyr si ta vrasë.
33 Porse Zoti s'do ta lëshojë në duar të tija
nëse gjykohet s'lejon ta dënojnë.
34 Prite me duresë Zotin dhe ec udhës së tij,
ai do të të bëjë të madh e do ta trashëgosh Tokën
dhe do ta shikosh shfarosjen e të paudhëve.
35 E pashë të paudhin tepër të lartësuar, Jb 20,6-7; Is 2,13;
të lartë porsi cedrin e kërthndezët; 14,13; Ez 31,10
36 kalova dhe, ja, nuk ishte,
e kërkova e nuk e gjeta.
37 Ruaje pafajësinë e zbatoje të drejtën:
njeriu i paqes pas vetes lë djalin. Fu 23,18; 24,14
38 Të paudhët së bashku të gjithë do të shuhen,
bir as bijë bakëqijtë nuk do të lënë.

37,28 *Bakëqijtë me siguri do të shfarosen:* me LXX; ky përkthim kthen shkronjën *ʿayin*, e papranishme në hebraisht, dhe lejon që të ruhet e njëjta strukturë poetike në vijim të psalmit. TM mund të përkthehet: «Ata (miqtë e tij) do të ruhen përgjithmonë».

37,30 *shkoqit:* BJ ka: «pëshpërit», si tek 1,2.

37,35b *porsi cedrin e kërthndezët:* BJ me LXX ka: «porsi një cedër i Libanit» (krh. Ps 92,15).

39 Shpëtimi i të drejtëve vjen prej Zotit,
=Ps 9,10 ai është strehimi i tyre në ditë të ngushtë.
40 Vetë Zoti u ndihmon, ai i ruan,
do t'i lirojë prej bakëqijve
sepse shpresuan në të.

Psalmi 38 (37) Lutja në ngushtim

1 *Psalm. I Davidit. Në kujtim.*

=Ps 6,2 2 Mos më qorto, o Zot, në hidhërimin tënd
as mos më ndëshko në zemërimin tënd!
Vaj 3,12; Jb 6,4 3 sepse shigjetat e tua në mua u ngulën,
mbi mua rëndoi dora jote.
Is 1,5-6 4 S'ka vend të shëndoshë në trupin tim
për shkak të zemërimit tënd,
s'ka paqe në eshtrat e mi
për shkak të mëkateve të mia.
Esd 9,6; Zan 4,13 5 Sepse fajet e mia kaluan mbi kokën time,
më ndrydhin porsi barra e rëndë.
6 U qelbën dhe u kalbën varrët e mia
për shkak të marrëzisë sime,
7 u kërrusa dhe u gërmuqa për së tepërmi,
i trishtueshëm endem gjithë ditën.
8 Digjen prej etheve ijët e mia,
asgjë në trupin tim nuk kam të shëndoshë.
Ps 102,4-6 9 I lodhur e i këputur krejtësisht
gjëmoj prej dënesës së zemrës sime.
10 Para teje, o Zot, i vë dëshirat e mia
as britmat e mia nuk janë për ty të fshehta,
Ps 6,8; 31,11; 88,7 11 zemra më rreh dhe fuqia më lëshoi
edhe drita e syve të mi po fiket.
Jb 12,4-5; 19,13-19; Ps 31,12; 41,6-10; 88,9 12 Miqtë e shokët e mi u zmbrapsën para plagëve të mia
edhe më të afërmit e mi më rrinë larg.
13 Më ngrehin leqe ata që kërkojnë jetën time,
më kërcënohen me vdekje ata që ma dëshirojnë të keqen,
Ps 35,20 gjithë ditën përbluajnë dredhi kundër meje.
14 E unë si i shurdhët nuk dëgjoja,
Is 53,7 si të isha i pagojë, një fjalë nuk e them,

38 Vajtimi i një besimtari të sëmurë, i mbajtur për njeri fajtor (rr 4-5.6b.19). Psalm pendese, disa pjesë e të cilit rikujtojnë Jobin dhe këngën e Shërbëtorit vuajtës të Is 53.

38,3 *rëndoi:* me TM; BJ ka, me sir. dhe Targum: «më ra mua».

15u bëra njëmend si ai që nuk ndien,
si ai që në gojë përgjigje s'ka.
16Pasi në ty, o Zot, e kam vënë shpresën,
o Zot, Hyji im, ti do të më dëgjosh.
17Sepse thashë: «Deh, mos lejo të ngihen në mua, Ps 13,5; 35,19
kur të më merren këmbët, të mos krenohen kundër meje».
18E unë jam i gatshëm për t'u rrëzuar,
dhembjen time përherë e kam para syve. Ps 51,5
19Ja, unë e pranoj fajin tim, Ps 32,5
jam i prishur për mëkatin tim.
20E armiqtë e mi janë gjallë e të fortë,
u shumuan ata që më urrejnë dijekeqas.
21Të mirën ma kthejnë me të keqe Ps 109,3-5; 35,12
e më shpifen pse mundohem të bëj mirë.
22Mos më lër vetëm, o Zot, =Ps 35,22; 22,12
Hyji im, mos u largo prej meje.
23Nxito të më ndihmosh, Ps 40,14.18
o Zot, Shëlbuesi im.

Psalmi 39 (38) Njeriu është një asgjë kundrejt Hyjit Ps 88

1*Mjeshtrit të korit. Idutun. Psalm. I Davidit.*

2Thashë: «Do t'ia vë mendjen sjelljes sime
që të mos mëkatoj me gjuhën time,
fre do t'i vë gojës sime
sa të jetë para meje bakeqi».
3Heshtova, nuk fola, verë me gojë nuk bëra,
por më kot dhembja ime u përtërit. Ps 37,1+
4Flakë u ndez në mua zemra,
posa më shkonte mendja në të flakë ndizesha,
5fola me gjuhën time:
«Ma zbulo, o Zot, mbarimin tim,
cili është numri i ditëve të mia,
që ta di sa e shkurtër është jeta ime!». Ps 89,48

38,21 Dshk greke dhe disa versione shtojnë: «më kanë hedhur poshtë mua, të përzgjedhurin, si një kufomë të frikshme» (krh. Is 14,19 LXX), aluzion për Krishtin e kryqëzuar, aluzion që nënvizohet akoma më shumë në versionin kopt: «gozhduan mishin tim».

39 Psalmisti (krh. 88) rrëfen vuajtjen e vet përballë lumturisë së bakëqijve dhe shkurtësisë së jetës (rr 2-7); i besohet Hyjit dhe i përgjërohet për mëshirë.

39,3 *por më kot:* TM ka: *mittôv û* «pa fat». BJ supozon një ndarje të gabuar: «duke parë fatin e tij» (*mittobô*).

Jb 7,6.16; 14,1.5
Ps 73,20; 90,9-10

6Qe, në gishta mund të njehen ditët e jetës sime,
jeta ime është asgjë para teje,
vetëm avull është çdo njeri.

Ps 62,10; 94,11; Is 40,7

7Porsi hije kalon jeta e njeriut,
e kotë është krejt puna e tij:

Ksh 2,21v; 6,2

ai mbledh visare e s'di kush i gëzon.

8E tani çka mund të pres, o Zot?
Shpresa ime është në ty!
9Më pastro prej të gjitha fajeve të mia,
mos lejo të bëhem loja e të patenzonit!
10S'bëj zë, gojën nuk e çel
sepse je ti ai që vepron.

11Largoji, deh, prej meje ndëshkimet e tua,
se më doli shpirti nën peshën e dorës sate!
12Ti njëmend me ndëshkim e përmirëson njeriun,
porsi tenja e bren dëshirën e tij.
Vërtet tytësi është çdo njeri!

13Dëgjoje, o Zot, lutjen time,
vështro klithmat e mia!
Mos u bëj i shurdhët ndaj lotëve të mi!
Para teje unë jam i huaj,

Dal 12,48+; Lev 25,23; Ps 119,19; 1Kro 29,15; Heb 11,13 Jb 7,19; 14,6

endacak porsi etërit e mi.
14Më lër njëherë të lirë të marr frymë,
para se të shkoj e të mos jem më!

Psalmi 40 (39) Falënderje dhe lutje

1*Mjeshtrit të korit. I Davidit. Psalm.*

2Me shpresë të gjallë shpresova në Zotin
dhe ai u prir drejt meje,

3e vështroi britmën time.

Ps 18,5; 69,2-3.15-16; Jer 38,6

Ai më nxori nga gropa e mjerimit,
nga gropa plot baltë,
këmbët m'i qiti mbi shkëmb
dhe m'i bëri të fortë hapat.

39,7 *e kotë...ai mbledh visare:* BJ ka: «janë të kota pasuritë (*hamôn*, hamend.) që ai grumbullon; TM ka: «ata kot shqetësohen (*jehêmajûn*)».

39,14 *të marr frymë:* ose: «të bëj fytyrë të mirë» (krh. Jb 9,27; 10,20); TM ka: «të kem lehtësim»; fj.fj.: «të kapërdij pështymen».

40 Psalmi është i ndarë në dy pjesë: një himn falënderimi (rr 2-12) dhe një britmë ankthi (rr 14-18), që u ba Ps 70. Në përgjithësi, pjesa e parë duket si një kthim në të shkuarën, që është e kundërt e së tashmes dhe, pra, justifikohet ankimi ndaj *Zotit*.

4 Në gojë më vuri një këngë të re,
himnin e Zotit, Hyjit tonë.
Shumë do të shohin e do të druajnë =Ps 52,8; Is 41,5
dhe do të shpresojnë në Zotin.

5 I lumi ai që shpresën e vet e vë në Zotin ‖Jer 17,7; Ps 1,1
që nuk i nderon krenarët e ata që i mbështeten rrenës.

6 Shumë mrekulli bëre, o Zot, Hyji ynë, Ps 139,17-18; Lp 4,34
të mrekullueshme janë qëllimet e tua me ne:
nuk gjendet një tjetër i ngjashëm me ty! Ps 35,10
Nëse dua t'i shpall e t'i tregoj,
janë aq shumë, saqë s'mund t'i numëroj.

7 Fli e dhurata ti nuk do, /Heb 10,5-7
vetë ma zbulove vullnetin tënd: Is 50,5
fli shkrumbimi e pendestare nuk kërkon, Am 5,21+; Ps 50,7-15;
8 atëherë thashë: «Ja, po vij unë». 51,18-19; 69,31-32

Në Librin e Ligjit shkruan për mua:
9 Të kryej vullnetin tënd, Hyji im, dëshiroj,
Ligji yt është në thellësinë e zemrës sime». Ps 37,31; Gjn 4,34; 8,29

10 Drejtësinë tënde e shpalla në kuvendin e dheut, Ps 22,23; 35,18; 149,1
shih, nuk i mbaj të mbyllura buzët, o Zot, ti e di.
11 Nuk e fsheha drejtësinë tënde në zemrën time,
do ta kumtoj të vërtetën tënde dhe shpëtimin tënd,
kurrë s'e mohova mirësinë tënde
e të vërtetën tënde në kuvendin e dheut.

12 E ti, o Zot, mos m'i moho përdëllimet e tua, Ps 77,10
dashuria jote dhe e vërteta jote më ruajtshin vazhdimisht, Ps 89,34

13 sepse më rrethuan të këqija të panumërta,
më pushtuan fajet e mia e nuk më lënë të shoh: Ps 38,5
më shumë janë se fijet e flokëve të kresë, Ps 6,8; 38,5; 69,5
kështu që edhe zemra po më lëshon.

40,7 *ma zbulove vullnetin tënd:* fj.fj.: «ti m'i shpove veshët». Hyji i bën të kuptojë besimtarit vullnetin e vet (krh. Is 50,5). Një variant i LXX («ti më formove një trup») u interpretua në kuptim mesianik duke ia referuar Krishtit (Heb. 10,5v).

40,9 Dëgjesa vlen më shumë se flia (1Sam 15,22). Profetët paralajmëruan shpesh Izraelin që të ruhej nga zbatimi që nuk ka të bëjë me zemrën (Am 5,21+; krh. Zan 8,21+) ose nga një siguri pretenduese mbi praninë e Hyjit në tempullin e tij (krh. Jer 7,3-4+). Në judaizëm pas mërgimit, cilado të jetë rëndësia e tempullit si shenjë shpëtimi (Zak 1,16), kulti i brendshëm - i zemrës - përsoset gjithmonë e më shumë; edhe vetë prirjet e zemrës, lutja, dëgjesa, dashuria, marrin vlerë kulti (Ps 50; 51,19; 69,31-32; 141,2; Fu 21,3; krh. edhe Sir 34,18–35,10; Tob 4,11). Ky zhvillim përgatit mbijetesën e judaizmit pas shkatërrimit të tempullit dhe do të vazhdojë në BR (Rom 1,9+; 12,1+).

=Ps 70,2v
14 Denjo, o Zot, të më shpëtosh,
o Zot, nxito të më ndihmosh!
=Ps 71,13
15 Le të turpërohen e le t'i mbulojë marrja
ata që synojnë të ma marrin jetën!
Le të zmbrapsen dhe le të mbesin të turpëruar
ata që ma dëshirojnë të keqen!
16 Le të mbesin të hutuar në turpin e vet
Ps 35,21.25
ata që, të kënaqur për të keqen time, më përqeshin!
Ps 69,7.33
17 Kurse le të gëzohen e le të galdojnë me ty,
të gjithë ata që të kërkojnë ty
Ps 35,27; 104,1
e të thonë vazhdimisht: «I madhërishëm është Zoti!»,
të gjithë ata që e duan shëlbimin tënd.
18 Njëmend jam skamnor e i vobektë
porse Zoti kujdeset për mua.
Ti je ndihma ime dhe shpëtimi im:
Hyji im, deh, mos vono.

Psalmi 41 (40) Urata e të sëmurit të lënë pas dore

1 *Mjeshtrit të korit. Psalm. I Davidit.*

Fu 14,21; Tob 4,7-11
2 I lumi ai që e kujton nevojtarin:
në ditë të vështirë Zoti do ta shpëtojë.
3 Zoti do ta ruajë, do ta kërthndezë në jetë,
të lum do ta bëjë mbi tokë
dhe s'do ta lëshojë në duar të armiqve të vet.
4 Zoti do t'i çojë ndihmë mbi shtratin e dhembjeve të tija:
do ta përtërish në sëmundjen e tij.
5 Unë thashë: «Ki mëshirë për mua, o Zot,
ma shëro shpirtin, sepse mëkatova kundër teje».
Jer 20,10; Ps 31,12-14; 38,12-13; 88,9; Jb 19,13-19
6 Armiqtë e mi flasin keq për mua:
«Kur do të vdesë e do t'i harrohet emri?».
7 Po edhe nëse vjen kush të më shohë, flet kotësi,
në zemër mbledh paudhësi, del përjashta e më vë në lojë.
8 Të gjithë armiqtë e mi pëshpëritin kundër meje së bashku
e ma mendojnë të keqen:

41,2 *nevojtarin:* TM ka: «të dobëtin»; BJ, me LXX dhe Targum, ka: «të varfërin dhe të dobëtin».

41,4 *do ta përtërish:* tekst i pasigurtë; BJ ka: «ti e rregullon krejtësisht shtratin ku dergjet».

41,8 Prova e sëmundjes konsiderohet si ndëshkim i një mëkati (krh. Jobin; Ps 38,4; 107,17).

9«Lëngatë e madhe e ka kapur!
Kë kap kjo sëmundje ai më nuk çohet!».
10Po edhe miku im, në të cilin pata shpresë, Ps 55,14; /Gjn 13,18
që hëngri bukën time, u çua kundër meje.
11Por ti, o Zot, ki mëshirë për mua,
më shëro dhe unë do t'ua kthej huanë!
12Me këtë do ta marr vesh se më do
nëse nuk lejon të ngihet armiku im në mua,
13e ma ngjet dorën për shkak të pafajësisë sime
dhe më lejon të rri në praninë tënde për amshim.
14Qoftë bekuar Zoti, Hyji i Izraelit, Neh 9,5; Dan 2,20
prej amshimit në amshim. Amen. Amen.

Psalmi 42 (41) Vajtimi i levitit të mërguar

1*Mjeshtrit të korit. Poemë. E bijve të Koreut.*

2Sikurse dreri i dëshiron Gjn 4,1+
burimet e ujërave të gjalla,
po ashtu shpirti im Is 26,9; Ps 63,2; 84,3
të dëshiron ty, o Hyj!
3Shpirti im ka etje për Hyjin, Ps 36,10
për Hyjin e gjallë:
oh, e kur do të shkoj Ps 27,4
e do të dal para fytyrës së Hyjit?!
4Lotët e mi janë buka ime ditë e natë, Jb 3,24
ndërsa më thonë për çdo ditë: Mik 7,10; Mal 2,17;
«Ku është Hyji yt?». Ps 79,10
5Mallëngjehet shpirti im Vaj 3,20
kur më bie ndërmend

41,9 *Lëngatë e madhe:* fifj.: «gjë e Belialit» (krh. Lp 13,14+).

41,10 *miku im, në të cilin pata shpresë:* (fj.fj.: «njeriu i paqes sime») nganjëherë është identifikuar me Akitofelin, këshilltar të Davidit (2Sam 15,12; 17,23; krh. 12,19). Jezusi këtë tekst ia ka vënë Judës (Gjn 13,18). – *u çua kundër meje:* fj.fj.: «e ngriti thembrën e vet».

41,14 Kjo doksologji përfundon librin e parë të Psalmeve (krh. Ps 72,18; 106,48).

42 Mërgimi, shëmbëllim i ankthit të besimtarit që «jeton në mërgim larg nga Zoti» (2Kor 5,6-8), këtu është largimi nga shenjtërorja, ku Zoti banon dhe nga festat që atje tërheqin popullin. Ps 42 është me Ps 43 si një psalm i vetëm.

42,2 *dreri:* LXX ka: «drenushë»; TM ka: «dreri» por folja është në gjininë femërore.

42,3 *do të dal:* dshk, sir., dhe Targum kanë: «do të shoh»; BF lexon si TM (i korrigjuar nga një skrib që nuk e pranoi shprehjen: «do të shoh», krh. Dal 33,20+). «Të shohësh fytyrën e Hyjit» do të thotë këtu të vizitosh shenjtëroren e tij, tempullin e Jerusalemit (krh. Lp 31,11; Ps 27,8+).

42,5 *shtegtoja në krye ... drejt banesës së Hyjit:* BJ ka: «përparoja nën çatinë e të Tejet Lartit». «Banesa», «çatia», «tenda»

si shtegtoja në krye të turmës,
Ps 27,4-5 si prijës drejt banesës së Hyjit
me brohori e këngë lavdi
në procesion kremtues!

6 Përse, o shpirti im, lëngon në trishtim?
Përse gjëmon në mua?
Shpreso në Hyjin, prapë do ta lëvdoj,
Ps 6,5+ Shëlbuesin tim, Hyjin tim.

7 Shpirti im është në pikëllim,
prandaj ty të kujtoj
Ps 43,3; 68,17 nga dheu i Jordanit, i Hermonit,
nga mali Misar.

8 Humnera thërret humnerën
me ushtimën e ujërave të tua,
‖Jon 2,4; Ps 32,6; 69,3; 88,8 të gjitha vorbullat e valët e tua
kaluan përmbi mua.

9 Ditën Zoti ma dërgon hirin e vet,
natën kënga e tij me mua:
uratë Hyjit të jetës sime.

10 Do t'i them Hyjit:
Ps 18,3 «Qeta ime, pse më harron?
Përse endem i trishtuar,
prej armiqsh i rrethuar?».

11 Edhe eshtrat më thërmohen prej trishtimit
për shkak të armiqve të mi
që më thonë përditë:
«Ku është Hyji yt?».

12 Përse, o shpirti im, lëngon në trishtim?
Përse gjëmon në mua?
Shpreso në Hyjin, prapë do ta lëvdoj,
Shëlbuesin tim, Hyjin tim.

është tempulli ku Zoti banon që çdo Izraelitas i devotshëm vizitonte çdo vit (Dal 23,14-17).

42,6 *Shëlbuesin tim:* dshk hebraike, dshk grek, sir. kanë: «shëlbimin e fytyrës sime»; krh. rr 12; TM ka: «(do ta lëvdoj për) shëlbimin e fytyrës së tij».

42,7 *mali Misar:* ose «mal i përvuajtur» sipas TM; do të ishte mali Zaorah, afër burimeve të Jordanit, që do të mund të ishte një etapë në rrugën e mërgimit. BJ supozon: «ty (të kujtoj) mal të përvuajtur», duke nënkuptuar malin Sion. Në BJ i pari «ty» do t'i referohej, pra, Hyjit.

Psalmi 43 (42)

[1]Ma jep të drejtën, o Hyj,
mbroje çështjen time prej gjindes së pafe,
më shpëto prej njeriut të keq e dinak.

[2]Sepse ti je Hyji i strehimit tim,
përse më dëbon,
përse të endem i trishtuar,
i shkelur prej armiqve?

[3]Dërgoje dritën tënde dhe të vërtetën tënde: Ps 57,4
ato le të më prijnë, le të më përcjellin
në malin tënd të shenjtë, në Tendën tënde.

[4]Atëherë do të hyj te lteri i Hyjit,
tek Hyji i gëzimit të galdimit tim.
Do të galdoj, do të të këndoj me harpë, Ps 63,6; 81,3; 108,3
ty, o Hyj, Hyji im!

[5]Përse, o shpirti im, lëngon në trishtim?
Përse gjëmon në mua?
Shpreso në Hyjin, prapë do ta lëvdoj,
Shëlbuesin tim, Hyjin tim.

Psalmi 44 (43) Vajtim kombëtar

Is 63,7 – 64,11; Ps 74; 79; 80

[1]*Mjeshtrit të korit. I bijve të Koreut. Poemë.*

[2]O Hyj, e dëgjuam me veshët tanë, 2Sam 7,22-23;
etërit tanë na e treguan, Lp 4,9-10; Ps 78,3
veprën e madhe që ke bërë në ditët e tyre,
në ditë të kahershme.

[3]Me dorën tënde i çrrënjose paganët Ps 78,55
e i vendose stërgjyshët tanë në vend të tyre,
i zhbive popujt e stërgjyshët i zgjerove.

[4]Nuk e fituan tokën me shpatën e vet, Lp 8,17-18+;
as krahu i tyre nuk ua solli fitoren, Joz 24,12; Oz 1,7+
por e djathta jote dhe krahu yt Ps 4,7+
e drita e fytyrës sate,
sepse i kishe për zemër.

43,4 *i gëzimit të galdimit tim:* me TM; dshk hebraik kanë: «gëzimi im». LXX kanë interpretuar: «Hyji që gëzon rininë time».

44 Ky psalm, që ua kundërvë triumfeve të së kaluarës mjerimet e tanishme, mund t'i referohej, si 74; 79; 80, rrënimit të Jerusalemit në 587. Rr 18-23 u shtuan më vonë për t'ua përshtatur psalmin përndjekjeve të kohës së Makabenjve.

5Ti je mbreti im dhe Hyji im
që ia dhurove fitoren Jakobit!
6Me fuqinë tënde i dëbuam armiqtë,
Ps 60,14 me fuqinë e Emrit tënd i shkelëm
ata që u çuan kundër nesh.

7Shpresa ime nuk është në harkun tim,
as shpata ime nuk do të më sjellë fitoren,
8por ti na shpëton nga armiqtë,
ti i turpëron ata që na urrejnë.
9Në Hyjin do të galdojmë gjithmonë,
Emrin tënd do ta lavdërojmë përherë.

=Ps 60,12 10Por tani na lëshove dore dhe na le të turpërohemi,
Ps 68,8; Gjq 5,4 Ti më s'del, o Hyj, me ushtritë tona.
Lev 26,17; Lp 28,25 11Na bëre të ikim para armiqve tanë,
ata që na urrejnë, na e rrëmbyen pasurinë.

Lev 26,33; Lp 28,64; Lp 32,30; Is 52,3 12Na dhe mish për kërraba si të ishim dele
dhe na trete ndër paganë.
13E shite popullin tënd me çmim fare të lirë,
as s'u bëre më i pasur me këtë tregti.
Ps 79,4 14Na bëre përrallë ndër sytë e fqinjve tanë,
përqeshje e lojë para atyre që na rrethojnë.
15Na bëre përrallë për popuj:
përmbi ne paganët e tundin kokën!
16Përditë turpin tim e kam para sysh,
marrja ma mbulon fytyrën
17prej fjalëve të atij që më qorton e më shan,
prej pranisë së armikut e të ahmarrësit.

18Të gjitha këto na gjetën edhe pse s'të kemi harruar
as s'e kemi prishur Besëlidhjen tënde,
19as zemra jonë nuk u largua prej Teje,
as këmba jonë nuk iu shmang udhës sate,
Is 34,13; Jer 9,10 20e ti na ndrydhe në banesa të dhelprave,
na mbulove me hije të vdekjes.
21Po ta kishim harruar Emrin e Hyjit tonë,
t'i kishim lartësuar duart tona drejt ndonjë hyji të huaj,

44,5 *Hyji im, që ia dhurove:* versionet kanë: «Hyji im që vendose»; TM ka: «o Hyj, vendose».

44,20 *në banesa të dhelprave:* i referohet qoftë vendit të shkretuar (Is 34,13; Jer 9,10), qoftë shkretëtirës, strehim të Judenjve të përndjekur (1Mak 2,29; 9,33).

44,21b Gjesti i lutjes (Ps 28,2; 141,2; Is 1,15).

22 pse a Hyji, që i njeh fshehtësitë e zemrës,
nuk do ta kishte hetuar këtë? Jer 17,10
23 E pra, për shkak tënd na vrasin për gjithë ditë, /Rom 8,36
të çmuar porsi delet për therore.

24 Zgjohu, përse po fle, o Zot? Ps 74,1; 79,5; 80,5; 89,47
Zgjohu, mos hiq dorë prej nesh për amshim!
25 Përse e fsheh fytyrën tënde prej nesh,
përse e harron mjerimin e vuajtjen tonë?

26 Se u poshtëruam e ramë përdhe, =Ps 119,25; Ps 7,6
zvarrë hiqet trupi ynë për tokë.
27 Çohu, na eja në ndihmë!
Na shpëto pashë dashurinë tënde!

Psalmi 45 (44) Këngë dasme mbretërore

1 *Mjeshtrit të korit. Me melodi «Lili...». E bijve të Koreut.* Ps 60,1; 69,1; 80,1
Poemë. Këngë dashurie.

2 Nga zemra më burojnë fjalët e këndshme, Fu 1,23
këngën time ia kushtoj mbretit:
gjuha ime si lapsi i shkruesit të shpejtë!

3 Ti je i bukur, më i pashmi ndër bijtë e njerëzve, Kk 5,10-16
u zbraz hiri në buzët e tua,
prandaj Hyji të bekoi për amshim.

4 Ngjeshe shpatën në ijë, o trimi i trimave, Ps 21,6
vishu me shkëlqim e me madhëri!
5 Nisu, t'u priftë e mbara, hip në karrocë
për të mbrojtur të vërtetën, butësinë e të drejtën
e të të mësojë të bësh emnesë e djathta jote!

44,23 Aluzion i mundshëm për përndjekjet e Antiokut Epifan.

45 Sipas disave, ky psalm do të kishte qenë një këngë profane për martesën e një mbreti izraelit, Salomonit, Jeroboamit II ose Akabit (që u martua me një princeshë të Tirit, 1Mbr 16,31). Por tradita judaike dhe e krishterë e mban për këngë të frymëzuar për dasmën e Mbretit-Mesi me Izraelin, figurë të Kishës (krh. Kk 3,11; Is 62,5; Ez 16,8-13; etj.); liturgjia e shtrin këtë alegori duke ia referuar Zojës së bekuar. Poeti i drejtohet së pari Mbretit-Mesi (rr 3-10) duke i vënë atribute të *Zotit* (Ps 145,4-7.12-13; etj.) dhe të Emanuelit (Is 9,5-6), e pastaj i drejtohet mbretëreshës (rr 11-17).

45,1 *Lili:* duhet të jetë një rilexim i kohës së Makabenjve në funksion të Këngës. Rubrika origjinale mund të kuptohet sipas LXX: «Ata që shtrembërojnë letrën (= Ligjin, urdhërimin)», krh. Ps 60,1; 69,1; 80,1; aluzion për Judenjtë femohues.

45,5-6 BJ vë përpara rr 5c supozon *wehadrêk jitrêka*, dhe përkthen: «shtrihe litarin mbi hark, ai ta bëjë të tmerrshme djathtën tënde!». – *në zemra të armiqve:* BJ ka: «armiqtë e mbretit lëshojnë veten».

[6]Të mprehta janë shigjetat e tua
popujt do të bien nën sundimin tënd
në zemra të armiqve të mbretit!
[7]Froni yt, o Hyj, në shekuj të shekujve,
skeptër drejtësie skeptri i mbretërisë sate!
[8]Ti e do drejtësinë, ti e urren padrejtësinë,
prandaj të shuguroi Hyji, Hyji yt,
me vaj gëzimi çmoskëndin ndër shokët e tu.
[9]U vjen era mirë, aloejë e kasje petkave të tua,
në pallate asht elefanti, harpat të argëtojnë.
[10]Bija mbretërish janë në përcjelljen tënde,
në të djathtë të qëndron mbretëresha, në ar Ofiri e ngrirë.
[11]Më vështro, o bijë, shih e dëgjo:
Zan 12,1; Joz 24,2; Ez 16,3 harroje popullin tënd dhe shtëpinë e babës tënd,
[12]atëherë mbretit do t'i pëlqejë bukuria jote.
Ai është zotëria yt, nderoje atë!
Is 60,5v; Ps 72,10-11 [13]Populli i Tirit vjen me dhurata,
përkrahjen tënde e dëshirojnë princat e popullit.
[14]E lavdishme është bija e mbretit përbrenda,
Ez 16,10-13 e mbështjellë me petk të qëndisur me ar.
[15]Në petka lara lara ia sjellin mbretit,
përcjellja e saj, shoqet e saja, vajza.
[16]Me hare u prijnë e me brohori,
ja, po hyjnë në pallatet e mbretit!
[17]Në vend të etërve të tu do t'i kesh fëmijët,
Zan 17,6; 35,11 do t'i vësh princa mbi mbarë dheun.
Is 60,15; 61,9; 62,2.7 [18]Do të bëj të përmendet emri yt
prej breznie në brezni;
prandaj edhe popujt do të të lavdërojnë
në amshim e në shekuj të shekujve.

45,7 *Froni yt, o Hyj:* me LXX duke kuptuar fjalën *'elohîm* si një thirrore që cilëson mbretin; ky titull protokollar në fakt i jepet Mesisë (Is 9,5) si dhe kryetarëve e gjyqtarëve (Dal 22,6; Ps 82,6), Moisiut (Dal 4,16; 7,1) dhe shtëpisë së Davidit (Zak 12,8); BJ ka: «froni yt është i Hyjit».

45,10 *Bija mbretërish:* kombet pagane, të kthyera Hyjit të vërtetë (Kk 1,3; 6,8; Is 60,3v; 61,5) dhe të pranuara në shërbimin e tij pas Izraelit (rr 15-16).

45,11 Si Abrahami paraardhësi i tij, Izraeli duhet të thyejë çdo lidhje me botën pagane, dhe do të ketë «fëmijë» (rr 17) në vend të «etërve» të lërë.

45,13 *Populli i Tirit:* BJ ka, me TM: «bija e Tirit» d.m.th. qytet i Tirit.

45,14 Nderimi i popujve paganë i premtuar për kohërat mesianike. – *E lavdishme është bija e mbretit përbrenda:* me TM (Vulg.: «*gloria ...filiae regis ab intus*»); BJ ka: «bija e mbretit përcjellet brenda, drejt mbretit».

Psalmi 46 (45) Zoti është me ne

Is 33,20-21; 66,12

[1]*Mjeshtrit të korit. I bijve të Koreut. Me melodi: «Virgjërat...». Këngë.*

[2]Hyji është për ne strehim dhe fuqi,
ndihmë gjithherë e gatshme në çdo vështirësi.
[3]Prandaj as s'do të tutemi edhe nëse lëkundet toka — Is 24,18-23; 54,10; Jb 9,5-6
dhe nëse malet do të kapërdihen nga deti!
[4]Le të gjëmojnë e le të përzihen ujërat e tija,
le të dridhen malet në furinë e tij!

[5]Rrëketë e lumit do ta gëzojnë qytetin e Hyjit, — Ps 36,9; Zan 2,10
tendat e shenjta të të Lartit Zot.
[6]Hyji është brenda nuk do të trandet askurrë,
Hyji i ndihmon heret në agim. — 2Mbr 19,35; Is 17,14
[7]Ulëritën popujt, ranë mbretëritë,
bubulloi Zoti, toka u shkri! — Ps 29

[8]Zoti i Ushtrive është me ne, — Is 7,14; 8,10
strehimi ynë, Hyji i Jakobit!

[9]Ejani e shikoni veprat e Zotit
mrekullitë që i bëri ai përmbi dhe!
[10]Ndalon luftërat deri në skajet e tokës, — Is 2,4; Ez 39,9-10; Ps 76,4
do t'i thyejë harqet, do t'i copëtojë armët,
mburojat në zjarr do t'i djegë.
[11]Ndaluni e shihni se unë jam Hyji, — Lp 32,39; Ez 12,16
i madhërueshëm mbi popuj, i madhërueshëm mbi tokë!

[12]Me ne është Zoti, Hyji i Ushtrive,
strehimi ynë, Hyji i Jakobit.

Psalmi 47 (46) Hyji mbreti i Izraelit e i mbarë botës

Ps 93; 96; 97; 98; 99

[1]*Mjeshtrit të korit. I bijve të Koreut. Psalm.*

[2]Duartrokitni, o popuj të gjithë,
brohoritni Hyjit me zë gëzimi! — Sof 3,14-15

46 Këngë kushtuar Sionit. Prania hyjnore në tempull e mbron Qytetin e shenjtë; ujërat simbolikë e pastrojnë, e pllenojnë dhe e bëjnë një Eden të ri.

46,4 Përfytyrime të një kthimi në kaos. Toka mbështetet, permës shtyllave (krh. Ps 75,4; 104,5; Jb 9,6; Fu 8,27), mbi oqeanin e poshtëm (Ps 24,2). Këto shtylla janë të lëkundura dhe ujërat e shpërthyera arrijnë malet. Pas rr 4, BJ e rikthen refrenin: «strehimi ynë, Hyji i Jakobit» sipas rr 8 dhe 12.

46,5 *tendat e shenjta:* TM ka: «më e shenjta e banesave»; BJ me LXX ka: «ai shenjtëron banesat».

46,6 *në agim:* koha e dhuratave hyjnore (Ps 17,15+). – Aluzion i mundshëm për tërheqjen e ushtrive të Senakeribit në 701 (2Mbr 19,35; Is 17,14).

47 Himn eskatologjik, i pari ndër psalmet e ashtuquajtura «psalmet e mbretërisë» (krh. 93): zhvillon brohoritjen

[3]Sepse Hyji është i tejetlartë, i tmerrshëm,
Dal 15,18; Is 52,7 Mbreti i madh mbi tokën mbarë.
[4]Popujt i vuri nën sundimin tonë,
paganët nën këmbët tona.
Is 58,4; Ps 2,8 [5]Ai e rizgjodhi trashëgimin tonë për ne,
Am 8,7 nderin e Jakobit, të dashurit të vet.
Nr 23,21; Ps 24,7-10; 68,19; 89,16; 98,6 [6]Ngjitet Hyji me brohori,
Zoti me zë trumbete.
[7]Këndoni Hyjit, këndoni,
këndoni mbretit tonë, këndoni!
[8]Sepse Hyji është mbreti i mbarë tokës:
këndoni këngë me mjeshtëri!
[9]Hyji mbretëron mbi mbarë popujt,
Hyji rri mbi fronin e vet të shenjtë.
Is 2,2-4; Esd 6,21 [10]Princat e popujve paganë bashkohen
Dal 3,6 me popullin e Hyjit të Abrahamit,
sepse Hyjit i përkasin mburojat e botës,
Ai është i lartësuar mbi të gjithë.

Psalmi 48 (47) Sioni, mali i shenjtë i Hyjit

[1]*Këngë. Psalm. I bijve të Koreut.*
=Ps 96,4 [2]I madhërishëm është Zoti e tejet i lavdishëm,
në qytetin e Hyjit tonë!
Ps 50,2; Vaj 2,15 [3]Mali i tij i shenjtë, kodrinë e bukur,
gëzimi i mbarë botës:
Mali Sion, në veriun e skajshëm,
Qyteti i Mbretit të madh,
[4]Hyji në pirgjet e tija
u tregua kështjellë e pathyeshme.
[5]Dhe ja, u bashkuan mbretërit,
sulmuan së bashku,

«*JHWH* është mbret!». – Mbreti i Izraelit ngjitet në tempull në procesion triumfal, në mes të brohoritjeve rituale (Ps 33,3+). Pushteti i tij shtrihet mbi të gjithë popujt, që do të vijnë të bashkohen me popullin e zgjedhur.

47,10 Besëlidhja me Abrahamin shtrihet mbi gjithë njerëzimin. Mburojat janë mbretërit, mbrojtësit e popujve të tyre.

48 Ky himn i këndon malit Sion, që është banesa e mbretit të Izraelit dhe vendi i tempullit, në zemrën e Jerusalemit të lashtë (krh. 2Sam 5,9+). Na rikujton ndoshta, në rr 5-6, disfatën e koalicionit siro-efraimit kundër Akazit në vitin 735 dhe zmbrapsjen e Senakeribit në vitin 701.

48,3 *në veriun e skajshëm:* BJ ka: «zemra e erës së Veriut». Psalmisti përdor kështu për malin Sion temën letrare të «malit të veriut», që në poemat fenikase emëron një banesë hyjnore.

[6]posa panë, u rrudhën,
e, të hutuar, ikën praptazi.
[7]Aty i kapën të dridhurat — Dal 15,14
si dhimbjet e lindëses, — Jer 4,31+
[8]ishin si stuhia e lindjes
që i thyen anijet e Tarsisit.
[9]Siç kemi pasë dëgjuar, tani po shohim,
në qytetin e Zotit të Ushtrive, — Ps 87,5; 125,1
në qytetin e Hyjit tonë
Hyji e themeloi për amshim.
[10]Po e kujtojmë, o Hyj, mëshirën tënde
në mesin e Tempullit tënd.
[11]Sikurse Emri yt, o Hyj, ashtu edhe lavdia jote — Ps 113,3; Mal 1,11
arrin deri në skajin e botës,
e djathta jote është plot drejtësi.
[12]Le të galdojë mali i Sionit, — =Ps 97,8
le të brohorisin qytetet e Judës
për shkak të gjyqeve të tua!
[13]Silluni rreth e rreth Sionit, — Is 26,1; 33,20v
përshkojeni kryq e tërthor,
numërojani kullat e tija,
[14]vëreni mirë muret e tija,
vëzhgoni hollë pallatet e tija
që të mund t'i tregoni breznisë së ardhshme: — Ps 71,18
[15]Ky është Hyji, Hyji ynë — Ps 90,2; 102,28
për amshim e në shekuj të shekujve;
Ai na prin në amshim. — Ps 23,3+

Psalmi 49 (48) Pasuria s'është asgjë

[1]*Mjeshtrit të korit. I bijve të Koreut. Psalm.*

[2]Dëgjoni këto, o popuj të gjithë, — Fu 8,4v
dëgjoni të gjithë banorët e tokës:
[3]vegjëli e bujarë,
të pasur e të vobektë së bashku:

48,8 *anijet e Tarsisit:* anije lundrimi të largët deri në «Tarsis» (krh. Is 23,1+).
48,12 *qytetet e Judës:* BJ, me TM, ka: «bijat e Judës», d.m.th. qytetet e krahinës.
48,14 Psalmi mund të jetë i epokës së rindërtimit të mureve prej Nehemisë (Neh 6,15; 12,27).

49 Rreth temës së një thënieje ironike (rr 13 dhe 21), ky psalm flet, si 37 dhe 73, për shpërblimin dhe për lumturinë vetëm të dukshme të bakëqijve; çeshtja zgjidhet sipas doktrinës tradicionale të të urtëve.

[4]goja ime do t'ju shpallë dijen,
zemra ime mendime urtësie.
Ps 78,2 [5]Fjalëve të urta do t'u vë veshin,
me këngë do të zbuloj gjëra të fshehta.

[6]Përse të trembem në ditë të këqija,
kur të më rrethojë paudhëria që më vë pritë?
Fu 10,15; Jer 9,22 [7]Ata shpresojnë në pasuritë e veta
mburren me kamjen e madhe të veten.

Jb 33,24; Fu 11,4 [8]E pra, njeriu s'është i zoti ta shpërblejë vetveten,
askush s'mund t'ia paguajë Hyjit shpërblimin:
Mt 16,26; Rom 3,24+ [9]çmimi i jetës është tepër i shtrenjtë
dhe askurrë nuk mund të paguhet,
[10]që njeriu të jetojë gjithmonë
e të mos e shohë gropën e varrit.

Ksh 2,16; Ps 39,7; Sir 11,18-19+ [11]Por do t'i shohë duke vdekur të dijshmit:
vdes i marri, vdes i patenzoni:
të tjerëve ua lënë pasuritë e veta!

Ksh 12,5 [12]Varret e tyre shtëpia e tyre e përhershme:
banesë e tyre brezni pas breznie,
megjithëse tokat e veta i quajtën me emër të vet.

[13]Edhe njeriu në mirëqenie erret e nuk ndjeh,
Ksh 3,18-21 krahasohet me kafshët që cofin
dhe është i ngjashëm me to.
[14]I tillë është fati i atyre që shpresojnë në vetvete,
mbarimi i atyre që me gojë ia bëjnë qejfin vetes.

[15]Porsi delet rresht zbresin në Nëntokë,
Vdekjen do ta kenë bari.
Do të zbresin me rrëmbim në varr,
Ps 73,20 duka e tyre me shpejt do të mbarojë:
Nëntoka do të jetë vendbanimi i tyre.

49,6 *të më rrethojë:* BJ supozon sipas *Esapla*-ve të Origjenit: «paudhësia më ndjek këmba-këmbës dhe më rrethon»; rr 6b sipas TM është: «paudhësia e themërave (d.m.th.: e sulmuesve) të mia më rrethon».

49,13 *nuk ndjeh:* BJ, me versionet, ka: «nuk kupton» (krh. rr 21); TM ka: «nuk mbetet».

49,14 Tekst i vështirë. Përkthim tjetër i mundshëm: «Është marrëzi e plotë që ata të kënaqen me të ardhmen e tyre» . Për BJ kjo është tema e besimit të rremë të të pasurve që janë shumë të dhënë pas të mirave të tyre (rr 7).

49,15 Vdekja këtu personifikohet (krh. Jb 18,13; 28,22; Jer 9,20; Oz 13,14). – *Duka e tyre me shpejt do të mbarojë:* BJ, me TM, ka: «Në mëngjes duka e tyre do të mbarojë». Mëngjesi është koha e gjykimeve eskatologjike dhe e triumfit të të drejtëve (Ps 17,15+) – *vendbanimi i tyre:* fj.fj.: «një banesë për ta», *zebûl lamô,* hamend.; TM ka: «pa banesë për të», *mizzebûl lô.*

16 Ndërsa Hyji do ta shpëtojë shpirtin tim,
nga kthetrat e Nëntokës vërtet do të më marrë te vetja. Ps 73,24
17 Mos u tut kur ndokush pasurohet,
kur i rritet gjëja e shtëpisë së tij:
18 kur të vdesë asgjë s'do të marrë me vete, /1Tim 6,7
me të s'do të zbresë pasuria e tij.
19 Sa qe gjallë njëmend thuhej se qe i lum:
«Do të të lavdërojnë se ia bëre qejfin vetes»,
20 por edhe ai do të shkojë të bashkohet me etër, Zan 15,15
të cilët kurrë më s'do ta shohin dritën e diellit. Jb 10,21-22
21 Njeriu që jeton marrëzisht ndër kënaqje, nuk kupton;
krahasohet me kafshët që theren,
dhe është i ngjashëm me to.

Psalmi 50 (49) Për kultin «në shpirt e në të vërtetë»

1 *Psalm. I Asafit.*

Flet Zoti, Hyji i hyjnive Lp 10,17; Joz 22,22
dhe e thërret tokën
që ku lind dielli e deri ku perëndon.
2 Nga Sioni, shkëlqim bukurie,
Hyji ndriçon!
3 Hyji ynë do të vijë e nuk do të heshtojë: Is 63,19
para i shkon zjarri që përpin,
përreth tmerrshëm tërbohet thellimi.
4 E thërret qiellin prej së larti Lp 32,1
edhe tokën për të gjykuar popullin e vet:
5 «Bashkoni para meje besimtarët e mi,
që me fli lidhën Besëlidhjen me mua!». Dal 24,4-8
6 Qiejt shpallin drejtësinë e tij Ps 19,2
sepse Hyji është gjykatës!

49,16 Për të shpëtuar nga sulmet e *shëol*-it, i urti mbështetet tek Zoti. Nuk mund të pohohet se ai sheh mundësinë e ngritjes në qiell si Henoku (Zan 5,24) dhe Elia (2Mbr 2,3; krh. Ps 16,10+), por mendon se fati përfundimtar i të drejtëve nuk mund të jetë i njëjtë me atë të të mbrapshtëve dhe që miqësia hyjnore nuk duhet të mbarojë. Ky besim në një shpërblim të ardhshëm, akoma i paqartë, përgatit zbulesën e mëtejshme të ringjalljes së të vdekurve dhe të jetës së amshuar (2Mak 7,9+).

49,18 Përkundrazi, Hyji do t'i lavdërojë të drejtët (Ps 73,24; 91,15).

50 Hyji vjen për të gjykuar Izraelin (rr 1-7) dhe mban pretencën kundër formalizmit të kultit me plotësimin e flive (rr 8-15) dhe mospërfilljen e urdhërimeve (rr 16-23).

7«Dëgjo, populli im, dua të flas,
o Izrael, dëshmoj kundër teje:
unë Hyji jam Hyji yt!
Am 5,21+ 8Nuk të qortoj për flitë e tua,
flitë e shkrumbimit të tuat i kam gjithherë para sysh!
9S'do të pranoj prej shtëpisë satë mëzat,
as cjap prej tufave të tua.

10Sepse të gjitha egërsirat e pyjeve janë të miat,
me mijëra kafshë në malet e mia.
11I njoh të gjithë shpendët e ajrit
dhe imja është gjithçka lëviz mbi tokë!

12Po të kisha uri, ty nuk do të të thoshja:
Ps 24,1 imi është rruzulli e gjithçka ai përmban.
13Pse, a thua unë ha mish mëzetërish
e pi gjak cjepsh?

Oz 14,3 14Kushtoji Hyjit fli falënderjeje
dhe zbatoja Hyjit kushtet e tua,
15e më thirr në ditën e travajit:
unë do të të shpëtoj e ti më jep lavdinë!».

16Kurse mëkatarit Hyji i thotë:
Rom 2,17-24 «Si guxon ti t'i shtjellosh urdhërimet e mia?
Si e merr nëpër gojë Besëlidhjen time,
17kur ti e urren disiplinën,
pas shpine i hedh urdhrat e mi?

18Kur e sheh vjedhësin, shok bëhesh me të,
e me lavire vazhdimisht merr pjesë.
19Gojën tënde e përdor për fitme,
gjuha jote thur dredhi.

20Me paramendim flet kundër vëllait tënd,
çnderon djalin e nënës sate.
21Kështu veprove e unë heshtova.
A mendon ti se unë jam si ti?
Po të qortoj e po t'i përplas në fytyrë».

Is 42,8+ 22Merrni vesh mirë ju të gjithë që e harroni Hyjin:
Lp 32,39 mos më bëni t'ju fus në thonj
se s'gjendet ai që mund t'ju shpëtojë.

50,11 *e ajrit:* versionet kanë: «e qiellit»; TM: «e maleve».

50,16 *Kurse mëkatarit Hyji i thotë:* kjo pjesë, meqë përmend mëkatarin, mund të jetë një shtesë në favor të besimtarëve: në vijim Hyji nuk do t'i drejtohej më Izraelit në përgjithësi, pa dallim.

23 Më nderon ai që më kushton flinë e lavdit,
do t'ia tregoj shpëtimin e Hyjit =Ps 91,16
atij që ecën udhës së drejtë.

Psalmi 51 (50) Rrëfimi i mëkatarit të penduar

1 *Mjeshtrit të korit. Psalm. I Davidit.* 2Sam 11-12

2 Kur erdhi tek ai profeti Natan
pasi kishte mëkatuar me Betsabenë.

3 Ki mëshirë për mua, o Hyj, sipas mëshirës sate, Ez 18,23+
pashë mirësinë tënde shlyeje mëkatin tim!
4 Më laj krejtësisht prej mëkatit tim
e më pastro prej fajit tim!

5 Sepse e pranoj paudhësinë time: Is 59,12; Ez 6,9
mëkatin tim përherë e kam para sysh.
6 Ty, vetëm ty të kam rënë në faj Is 59,12
dhe kam bërë ç'është keq para teje,
prandaj je i drejtë sado të më ndëshkosh, /Rom 3,4
dhe i paanshëm në dënimin tënd.
7 Ja, mëkatar unë leva, Jb 14,4+
madje në mëkate nëna ime më ngjizi,

8 por ti që e do çiltërinë e zemrës,
m'i mëso thellësitë e dijes së shpirtit.
9 Më stërpik me hisop e do të bëhem i pastër, Is 1,18; Ez 36,25;
më laj e do të bëhem më i bardhë se bora. Jb 9,30; Heb 9,13-14

50,23 *atij që ecën udhës së drejtë:* BJ ka: «njeriut të drejtë», fj.fj.: «të përsosurit në ecje», *wetam derek*, hamend.; TM ka: *wesam derek*, «atij që ecën udhës sime».

51 Ky psalm pendese (krh. Ps 6,1+) paraqet ngjashmëri të theksuar me letërsinë profetike, sidomos me Isainë dhe Ezekielin.

51,6c *prandaj je i drejtë:* krejtësisht i pastër dhe i ndershëm, Hyji tregon, duke falur, fuqinë mbi të keqen dhe fitoren mbi mëkatin.

51,7 Çdo njeri lind i papastër (Jb 14,4+; krh. Fu 20,9) dhe prandaj ka prirje nga e keqja (Zan 8,21). Kjo papastërti themelore këtu bëhet si një rrethanë lehtësuese (krh. 1Mbr 8,46), të cilën Hyji duhet ta ketë parasysh. Doktrina e mëkatit origjinal do të sqarohet në Rom 5,12-21, në bashkëlidhje me zbulesën e shëlbimit me anë të Jezu Krishtit.

51,8 *e zemrës:* BJ: «në thellësinë e qenies»; fj.fj.: «çka është e savatuar, e mbuluar». Rreshti mund të përkthehet edhe: «Ti e do çilterinë në shpirtin tim, në sekretin e zemrës ma mëson dijen». Leksiku i këtij rr duhet t'i bashkëngjitet Ps 7,10; 16,7; 33,15; etj.: Hyji depërton në thellësinë e njeriut dhe mund t'a shndërrojë. Ndoshta mund të dallohet një kuptim figurativ duke e afruar këtë rr me Ez 13,10v rreth profetëve të rremë që «savatojnë» muret e plasaritura në vend që t'i rindërtojnë (krh. edhe Lev 14,43 mbi gërbulën e mureve). Ndërsa këtu, edhe çka është e mbuluar («savatuar») dhe e fshehur do të pastrohet dhe do të rindërtohet nga urtia hyjnore.

51,9 *hisop:* bimë që përdorej për pastrimet rituale (Lev 14,4; Nr 19,18).

Ps 6,3; 35,10

Ez 11,19+

Ur 1,5; 9,17; Rom 8,9.14-16; Is 57,15v

Ps 30,10

Ps 50,8+; Am 5,21-25

Is 57,15; 66,2; Ps 34,19

Jer 30,18; 31,4; Ez 36,33; Is 58,12

Ps 4,6; Lev 1,3

10 Bëj ta ndiej zërin e haresë e të gëzimit
dhe do të gëzohen eshtrat e thërmuara.
11 Largoje shikimin tënd prej mëkateve të mia,
e resiti të gjitha fajet e mia.
12 Krijoje në mua, o Hyj, zemrën e pastër,
përtërij në mua një shpirt të qëndrueshëm!
13 Mos më flak larg fytyrës sate,
mos e hiq prej meje shpirtin tënd të shenjtë.
14 Ma kthe gëzimin e shpëtimit tënd,
dhe më forco me shpirt të gatshëm.
15 E unë do t'ua mësoj mëkatarëve udhën e shëlbimit
e fajtorët do të kthehen tek ti.
16 Ma fal gjakun e derdhur, o Hyj, Hyji i shëlbimit tim,
dhe gjuha ime do ta shpallë shenjtërinë tënde.
17 Zhdrivilloj, o Zot, buzët e mia,
dhe goja ime do ta shpallë lavdinë tënde.
18 Sepse ti nuk kënaqesh në fli,
e, nëse të kushtoj fli shkrumbimi, s'të pëlqejnë.
19 Flia e vërtetë për Hyjin: shpirti i penduar;
ti, o Hyj, nuk e përbuz zemrën e penduar, të thërmuar!
20 Pashë mirësinë tënde, o Zot, bëji mirë Sionit,
ndreqi përsëri muret e Jerusalemit.
21 Atëherë do t'i pranosh flitë e drejtësisë,
flitë e shkrumbimit e të gjitha kushtet,
atëherë do të mund të kushtohen mëzetër mbi lterin tënd.

51,12 *Krijoje:* folja *bara'* i rezervohet Hyjit dhe tregon aktin me të cilin bën të ekzistojë një gjë e re dhe e mrekullueshme (Zan 1,1; Dal 34,10; Is 48,7; 65,17; Jer 31,21-22). Shfajësimi i mëkatarit është vepra krejt hyjnore e ngjashme me aktin krijues (krh. Ez 36,25v edhe Jer 31,33; 32,39-40).

51,13 *shpirtin tënd të shenjtë:* ose «shpirt shenjtërie» (BJ): këtu flitet për parimin, në brendësi të njeriut por të dhënë nga Hyji, që i përket jetës morale dhe fetare, vetjak (Ps 143,10; Ur 1,5; 9,17), si edhe të tërë popullit (Neh 9,20; Is 63,11; Agj 2,5).

51,16 *gjakun:* profeti Ezekieli (krh. Ez 7,23; 9,9; 22,2; 24,6) e quan Jerusalemin «qytet gjaku». Ndonjëherë në këtë shihet një aluzion për vrasjen e Urisë nga ana e Davidit (2Sam 12,9). Gjithashtu në këtë shprehje është lexuar edhe vdekja e parakohshme e bakeqit si ndëshkim për mëkatet sipas doktrinës tradicionale.

51,20 Pas mërgimit, rindërtimi i mureve të Jerusalemit pritej si shenja e faljes hyjnore (Is 60-62; Jer 30,15-18; Ez 36,33).

51,21 *flitë e drejtësisë:* në Jerusalemin e rindërtuar, flitë që rrjedhin nga «drejtësia» do të kenë përsëri vlerën e tyre. – *flitë e shkrumbimit e të gjitha kushtet:* specifikim liturgjik i shtuar më vonë.

Psalmi 52 (51) Ndëshkimi i bakëqijve

[1]*Mjeshtrit të korit. Poemë. E Davidit.*
[2]*Pasi Doeg Edomiti shkoi te Sauli e i tha: «Davidi hyri në shtëpinë e Abimelekut».* 1Sam 21,8; 22,6v

[3]Pse krenohesh me vepra të këqija
ti që je i madh për nga paudhësia?
[4]Gjithë ditën djerron tradhti!
Gjuha jote brisk i mprehtë,
o mjeshtër fitmesh!

[5]Ti e do të keqen më tepër se të mirën, Jer 4,22; 9,4;
rrenën se të flasësh të vërtetën, Gjn 3,19-20
[6]të pëlqejnë fjalët ngatërrestare,
o gjuhë fitmesh!

[7]Prandaj Hyji krejtësisht do të të zhbijë, Ps 28,5
do të të zhdukë për përgjithmonë,
do të të çrrënjosë prej tendës, Jb 18,14; Fu 2,22
do të të çrrënjosë nga toka e të gjallëve.

[8]Të tmerruar do të shohin të drejtët =Ps 40,4
e do të qeshin mbi të:
[9]«Ja, njeriu që nuk e mori Hyjin për mbrojtës,
por shpresoi në kamjen e vet të madhe
dhe krenohej me tradhtitë e veta».

[10]E unë porsi ulliri i gjelbër në Shtëpinë e Hyjit, Ps 1,3; 92,13-15;
shpresoj në mirësinë e Hyjit Jer 11,16; Zak 4,14
për amshim e në shekuj të shekujve.

[11]Do të të lavdëroj përherë që veprove ashtu,
shpresën do ta vë në Emrin tënd sepse është i mirë
në sy të besimtarëve të tu.

Psalmi 53 (52) Njeriu i patenzonë =Ps 14

[1]*Mjeshtrit të korit. Sipas melodisë: «Sëmundja...». Poemë. E Davidit.*

[2]Tha i marri në zemrën e vet: «S'ka Hyj!».
Njerëzit u prishën, bëjnë vepra të urryeshme:
s'ka më njeri që bën mirë!

52,3 *i madh për nga paudhësia:* tekst i vështirë; TM do të mund të përkthehet: «O tiran, hiri i Hyjit (është) gjithë ditën». Disa e korrigjojnë me greqishten: «Pse krenohesh me të keqen, hero poshtërsie?»

53 Recension elohist i psalmit 14; shiko shënimet atje.

[3]Prej qiellit Hyji vështron mbi bijtë e Adamit,
për të parë a ka ndonjë të ndershëm,
ndonjë që kërkon Hyjin.
[4]Të gjithë e lanë rrugën,
të gjithë së bashku u prishën,
s'është asnjë që të bëjë mirë,
s'mbeti pasha një!
[5]Po a s'e kuptojnë bakëqijtë
që e gëlltisin popullin tim si kafshatë buke
e Hyjin nuk e thërrasin në ndihmë?
[6]U dridhën nga frika ku frikë nuk kishte.
Hyji i shpërndau eshtrat e sulmuesve të tu,
të turpëruar do të mbesin, sepse Hyji i përbuzi.
[7]Kush do t'ia japë prej Sionit shpëtimin Izraelit?
Kur Hyji ta riatdhesojë popullin e vet nga robëria,
do të gëzojë Jakobi, do të galdojë Izraeli.

Psalmi 54 (53) Uratë Hyjit që jep drejtësi

[1]*Mjeshtrit të korit. Me vegla muzikore me korda. Poemë.*
E Davidit,
1Sam 23,19 [2]*pasi Zifenjtë shkuan te Sauli e i thanë:*
«Ja, Davidi fshihet ndër ne».
[3]Më shpëto, o Hyj, pashë Emrin tënd,
me fuqinë tënde mbroje të drejtën time.
[4]O Hyj, vështroje lutjen time,
vështroj fjalët e gojës sime!
=Ps 86,14 [5]Sepse krenarët u çuan kundër meje,
mizorët kërkojnë të ma marrin shpirtin:
për Hyjin ata s'kanë kujdes.
Ps 118,7 [6]Por, ja, Hyji po më vjen në ndihmë,
shpirtin tim ai po e merr ndore.
[7]Rëntë e keqja mbi armiqtë e mi:
shfarosi, o Zot, pashë të vërtetën tënde.

53,6a *u dridhën:* tmerr i mistershëm pa shkak të dukshëm (krh. Lev 26,36; Lp 28,67; 1Sam 14,15; 2Kro 14,13; Jb 3,25). Mendohet këtu për shfarosjen e Asirëve në 701, që ra bi ta papritmas kur nuk kishin, për sa dukej, shkak frike (krh. 2Mbr 19,35; Is 37,26).

53,6c *sulmuesve:* aluzion për Senakeribin dhe për gjithë armiqtë e Jerusalemit. Teksti i këtij rreshti duket më pak i prishur sesa në Ps 14.

54,3 Emri shënon personin (krh. Dal 3,14+).

54,5 *krenarët:* me dshk hebraike dhe Targum (krh. BJ). TM ka: «të huaj», dhe ky interpretim dëshmon për një qëndrim ksenofob të epokës së makabenjve.

[8]E unë me ëndje do të të kushtoj fli,
do ta lavdëroj Emrin tënd, o Zot, sepse është i mirë, Ps 52,11
[9]sepse ti më shpëtove nga çdo vështirësi,
me përbuzje syri im i shikon armiqtë. Ps 58,11; 91,8

Psalmi 55 (54) Lutja e njeriut të shpifur Jer 9,1-8

[1]*Mjeshtrit të korit. Me vegla muzikore me korda. Poemë.*
E Davidit.

[2]Vështroje, o Hyj, lutjen time,
mos u fsheh para uratës sime,
[3]më prano e më vështro,
se në mjerimin tim u shkriva në vaj,

[4]prej britmës së armikut, prej ndrydhjes së mizorit.
Hedhin mbi mua paudhësi,
më sulmojnë me tërbim.
[5]Dridhet zemra ime në mua,
më përshkoi tmerri i vdekjes.
[6]Frikë e tmerr erdhën mbi mua,
më mbuloi një rrëqethje e rëndë.

[7]Thashë: «Kush do të më japë krahë porsi pëllumbit Ps 11,1
për të fluturuar e për të gjetur pushim?
[8]Larg, larg do të fluturoja, Jer 9,1
në shkretëtirë do të banoja. /Zb 12,6

[9]Do ta prisja atë që më shpëton
nga furia e erës dhe e stuhisë».
[10]Shpërndaji, o Zot, pështjelloju gjuhët,
sepse shoh dhunë e grindje në qytet.
[11]Ditën, natën qarkullojnë mbi mure, Jer 5,1; 6,6; Ez 22,2;
[12]në qytet paudhësi, vuajtje e prita, Sof 3,1
nuk mungojnë në sheshe mujshi e tradhti.

[13]Sepse po të më shante armiku,
disi do të duroja,
të ishte ngritur kundër meje ai që më urren,
disi do të fshihesha para tij,

[14]por qe ti, o njeri, shoku im, Ps 41,10; Jer 9,3.7;
miku im, i njohuri im, Mt 26,21-24p

55 Ankimi individual i frymëzuar nga Jeremia (krh. Jer 4,19; 9,1v; 18,19; 23,9; etj.). Teksti është në gjendje të keqe.

55,4 *prej ndrydhjes:* përkthimi i mundshëm i një termi të vështirë (*'akat*). BJ e përkthen «zhurmat», *za'akat* ose *sha'akah*, hamend.

55,10 *Shpërndaji:* BJ e lidh me «stuhi» duke e përkthyer: «që përpin», *bela'*; TM ka: «përpin», *balla'*.

[15]me të cilin bëra shoqëri të ngushtë:
bashkë me turma shkonim në Shtëpinë e Hyjit!

Ps 49,15 [16]Mordja i marrtë,
Nr 16,33+; Is 5,14; Fu 1,12 gjallë i shtifsha në dhe të zi,
sepse të keqen e kanë në shtëpi, në vete!

[17]Por unë do ta thërras në ndihmë Hyjin,
Zoti do të më japë shpëtim.
[18]Në mbrëmje, në mëngjes, në mesditë
do të dënes i trishtuar
e ai do të ma dëgjojë zërin.

[19]Ai do të më shpëtojë, paqe do të më japë
prej atyre që më sulmojnë:
sepse të panumërt janë kundërshtarët e mi.

[20]Hyji do të dëgjojë, do t'i përvujtërojë ata
Ai që është para të gjitha jetëve.
Ps 29,10; 93,2 Për ata kthim nuk ka e Hyjin s'e druan!

[21]Secili ngre dorën kundër miqve të vet,
shkel e thyen besën e dhënë.

Ps 28,3+ [22]Më të butë se tëlyeni e kanë gojën,
zemrën e kanë të gatshme për luftim,
Ps 57,5 fjalët i kanë më të buta se vaji,
Fu 12,18 e ata shpatë të nxjerra nga milli!

Ps 37,5; /1 Pjt 5,7 [23]Lëshoja kujdesin tënd Zotit
e Ai do të të japë fuqi:
kurrë s'do të lejojë të bjerë poshtë i drejti.

Ps 5,7 [24]Ata, o Hyj, që janë gjakpirës e shpirtkëqij
plandosi në gropën e varrit
Ps 102,24; Is 38,10; Jer 17,11 që të mos jetojnë as gjysmën e ditëve të veta!
Ps 25,2; 56,5 Por unë do të shpresoj në ty, o Zot!

55,15 *bashkë me turma shkonim:* me TM; BJ ka: «me emocion», kuptim i pasigurtë. Termi *regesh* tek TM mund të lidhet me një folje që do të thotë «të turbullohesh». Atëherë mund të përkthehet: «në rrëmujë», «në turmë».

55,16 Vdekja e papritur dhe e parakohshme është ndëshkimi i bakeqit (Ps 73,19; 102,25; Jb 15,32; Is 38,10; Jer 17,11).

55,18a Janë orët e lutjes (krh. Dan 6,11).

55,19 *të panumërt:* me TM: *berabbîm* («shumë»); BJ supozon: «në gjyqe», *beribîm*.

55,23 Ky rr mund t'i referohet vëllait të rremë që thotë fjalë ironike (rr 22), ose mund të kuptohet si një inkurajim që i përndjekuri ia drejton vetvetes. – *kujdesin:* BJ ka: «barrën»: është një *hapax* biblik, d.m.th. një fjalë që shfaqet vetëm një herë në terë Biblen; kuptohet sipas kontekstit dhe versioneve.

Psalmi 56 (55) Besimtari nuk do të bjerë poshtë

[1]*Mjeshtrit të korit. Mbi: «Jonat elem rehokim». I Davidit.*
Poemë. Kur filistenjtë e zunë rob në Gat. 1Sam 21,11v

[2]Ki mëshirë për mua, o Hyj, se po më shkel armiku,
sulmuesi im po më ngushton gjithë ditën.
[3]Armiqtë e mi po më shqelmojnë çdo ditë
e sulmuesit e mi janë tepër shumë, o i Tejetlartë!

[4]Atë ditë që do të më kapë frika,
në Ty do ta vë shpresën!
[5]Në Hyjin, të cilit ia lavdëroj fjalën,
në Hyjin e kam vënë shpresën, nuk trembem:
çka mund të më bëjë njeriu?

[6]Çdo ditë m'i shpjegojnë mbrapsht fjalët,
s'mendojnë tjetër pos për të ma bërë shpellën:
[7]kallin grindje, më vënë pusi, m'i ruajnë hapat,
mendojnë kryet të ma hanë!

[8]Shpaguaj sipas fajeve të tyre,
në furinë tënde përplasi, o Hyj, përdhe paganët!
[9]Ti i ke numëruar ditët e mërgimit tim,
lotët e mi mblidhi në rrëshiqin tënd! 2Mbr 20,5; Is 25,8;
A thua s'janë të shkruar në librin tënd? Zb 7,17
[10]Atëherë armiqtë e mi do të zmbrapsen
kur ta kërkoj ndihmën tënde,
sepse e di mirë se Hyji është me mua. Ps 118,6v; 124,1v
[11]I jap lavdi fjalës së Hyjit,
e madhëroj fjalën e Zotit.
[12]Në Hyjin kam vënë shpresën, nuk do të trembem: /Heb 13,6; =Ps 118,6
çka mund të më bëjë njeriu?

56,1 *mbi «Jonat elem rehokim»* mund të përkthehet: «Pëllumbesha e terebintëve të larget»; BJ ka: «shtypja e princave të largët». Për «princat» ose «zotat» krh. Ps 45,7; 58,2 («krijesa hyjnore»). Fjala «pëllumbeshë» në hebraisht është e njejtë me «shtypje»; në psalm flitet për shtypje.

56,3 *o i Tejetlartë:* me Vulg. dhe Neovulg.; BJ, me LXX, ka: «nga lart»; TM ka: «mua, kodra». Aludohet për kodrat që rrethojnë Jerusalemin (krh. 2Mbr 19,22). Me sa duket do të ishte edhe një aluzion për rrethimin e qytetit në vitin 701, si në Ps 76 (krh. rr 11-12), me të cilin kjo pjesë ka pika të përbashkëta të dukshme. Por mund të kuptohet edhe: «me arrogancë», «me krenari».

56,5 Fjala e Hyji këtu, ashtu si edhe në rr 11, është premtimi i tij; në të vë shpresën besimtari (krh. Ps 106,12; 119,42.65; 130,5).

56,7 *kallin grindje:* BJ ka: «rebelohen» me Targum dhe Jeronim; TM mund të lexohet edhe: «sulmojnë».

56,9 Këtu mund të shihet një aluzion për lotët e Ezekisë (2Mbr 20,5; Is 38,3-5). Çdo lot i të drejtit do të ketë shpërblimin eskatologjik (Is 25,8; krh. Zb 7,17). TM shton një shënim mbi këtë temë: «A thua s'janë të shkruar në librin tënd?» (krh. Ps 139,16; Jb 19,23; Mal 3,16).

13 Me ty, o Hyj, më lidhin kushtet e mia,
Lev 7,11v do të të kushtoj fli falënderjeje,
14 sepse ma ke shpëtuar jetën prej vdekjes,
këmbët e mia prej rrëzimit
Jb 33,30; Ps 27,13; 116,9; Ksh 11,7 që të mund të eci në praninë e Hyjit,
në dritën e të gjallëve.

Psalmi 57 (56) Në mes të luanëve

1Sam 24,4v 1 *Mjeshtrit të korit. Sipas melodisë: «Mos shkatërro...». E Davidit.*
Poemë. Kur iku prej Saulit në shpellë.

2 Ki mëshirë për mua, o Hyj, ki mëshirë për mua,
sepse shpirti im mbështetet në Ty,
Ps 17,8+ po strehohem nën hijen e krahëve të tu
derisa të më kalojë rreziku i pritës.

3 Do ta thërras në ndihmë Hyjin e Tejetlartë,
Hyjin që më bën mirë.
4 Do të ma dërgojë ndihmën prej qiellit e do të më shpëtojë,
do t'i turpërojë ata që më shtypin,
Ps 43,5 Hyji do ta dërgojë mëshirën e të vërtetën e vet.

Ps 17,12 5 Shpirti im banon midis luanëve
që i përpijnë bijtë e njerëzve.
Dhëmbët e tyre heshta e shigjeta,
Ps 64,4 gjuha e tyre shpatë e mprehtë.

6 Lartësohu, o Hyj, përmbi qiell,
Ps 72,19; 102,16; Nr 14,21+ përmbi mbarë tokën lavdia jote!
7 Këmbëve të mia u vunë leqe,
e ngushtuan shpirtin tim,
para meje e hapën gropën:
=Ps 7,16+ ata vetë ranë brenda!

=Ps 108,2-6 8 Zemra ime është gati, o Hyj,
gati është zemra ime:
Ps 6,5+ 9 do të këndoj, këngës do t'ia them!
Zgjohu, lavdia ime,

56,14b *këmbët e mia prej rrëzimit:* BJ e lë jashtë. Disa dshk gr. kanë: «sytë e mi prej lotëve», duke e marrë nga Ps 116,8, dhe nga rr 9.

57,6 Besimtari dëshiron të dëftohet mbrëtëria e Hyjit i cili do të çlirojë të shtypurit dhe do të shkatërrojë të patenzonët.

57,9b *lavdia ime:* me TM (krh. BJ); Vulg. ka: «zemra ime».

Zgjohu, o harpë e cetër,
dua ta zgjoj agimin! Jb 38,12

10 Do të të lavdëroj ndër popuj, o Zot, Ps 9,12; 18,50
ty do të të këndoj ndër kombe.
11 Sepse u madhërua deri në qiell dashuria jote, =Ps 36,6
e deri në re e vërteta jote!
12 Lartësohu, o Hyj, përmbi qiell,
përmbi mbarë tokën lavdia jote!

Psalmi 58 (57) Gjykatësi i gjykatësve tokësorë Ps 82

1 *Mjeshtrit të korit. Sipas melodisë: «Mos shkatërro...». E Davidit. Poemë.*

2 Vallë njëmend flisni të drejtën, o pushtetmëdhenj,
me drejtësi i gjykoni bijtë e njerëzve? Lp 16,19; Mik 2,1;
3 Përkundrazi! Me mendje përbluani rrenën, Ps 82,2
duart tuaja mbi tokë përgatisin dhunën!

4 E lanë rrugën që në ngjizje mëkatarët,
e gabuan rrugën qysh kraharorit të nënës rrenacakët.
5 Janë të helmuar porsi shlligëzat, Lp 32,33; Ps 140,4
porsi kapastreci i shurdhët që i mbyll veshët
6 të mos e dëgjojë zërin e shortarit,
zërin e magjistarit që është mjeshtër të magjepsë.

7 Ti, o Hyj, thyeju dhëmbët në gojën e tyre, Ps 3,8; 35,17; 57,5
copëtoju nofullat luanëve, o Zot!
8 Le të derdhen si uji që rrjedh, Jb 11,16; Ps 22,15
le të thahen si bari që shkelet! Ps 37,2+
9 Si kërmill që shkrihet në jargë u bëfshin,
si dështaku i gruas që s'e sheh diellin! Jb 3,16; Ksh 6,3v

10 Para se vegshat tuaj ta ndiejnë flakën e krandeve, Oz 13,3; Jb 21,18;
gjallë i përvëloftë flaka e hidhërimit! 27,21; Nah 1,10
11 Do të kënaqet i drejti kur ta shohë ahmarrjen, Ps 52,8; 68,24
këmbët e veta do t'i lajë në gjakun e mëkatarit,
12 Njerëzit do të thonë: «Ka shpërblim për të drejtin, Jb 19,29; Mal 2,17;
po, është Hyji që gjykon mbi dhe!». 3,18

57,9d Agimi personifikohet si tek Jb 3,9; 38,12; 41,10 (krh. Ps 17,15+).

58 Psalmisti (ashtu si profetët e vjetër) i drejtohet me fjalë të ashpra gjykatësve të këqinj, duke i bërë thirrjen drejtësisë hyjnore.

58,2 *pushtetmëdhenj:* BJ supozon: «qenie hyjnore», fj.fj.: «hyjni», *'elīm*; TM ka: *'elem*, term i pasigurt që mund të përkthehet: «në heshtje». – Shprehja i referohet këtu gjykatësve dhe princave (krh. Ps 45,7; 82; Dal 21,6; 22,7; Lp 19,17; 2Sam 14,17).

58,10 *para se vegshat tuaj ta ndjejnë flakën e krandeve:* BJ, me Simakun e Jeronimin, ka: «para se të lindin ferra».

Psalmi 59 (58) Kundër të paudhëve

1Sam 19,11v

[1]*Mjeshtrit të korit. Sipas melodisë: «Mos shkatërro...». E Davidit. Poemë. Kur Sauli dërgoi njerëzit t'ia rrethonin shtëpinë e ta vrisnin Davidin.*

[2]Hyji im, më shpëto prej armiqve të mi,
më mbro prej sulmuesve të mi!
[3]Më shpëto prej atyre që bëjnë të keqen,
më shpëto prej atyre që derdhin gjak!

[4]Që, ia vunë pritën jetës sime,
u sulën kundër meje të fortët!
[5]E pra, unë s'kam faj as mëkat, o Zot,
pa pasur në mua paudhësi bëhen gati të më sulmojnë!

Is 26,10

Çohu, eja e shiko,
[6]ti, o Zot, Hyji i ushtrive, Hyji i Izraelit,
zgjohu e ndëshkoji të gjithë paganët,
mos përdëlle asnjë që vepron pabesisht!
[7]Kthehen në mbrëmje, ulërijnë si qentë,
Ps 55,11 enden nëpër qytet.

[8]Ja, vjellin për goje padrejtësi,
Ps 52,4; 55,22; 57,5; 64,4 shpatë i kanë buzët,
thonë: «Kush na ndien?».

Ps 2,4; 37,13

[9]E ti, o Zot, i përqesh ata,
në lojë i vë të gjitha kombet.
[10]Fuqia ime, ty të pres,
sepse ti, o Hyj, je kështjella ime.

[11]Hyji im, mëshira jote do të më mbërrijë me kohë,
Ps 54,9 Hyji do të bëjë nga lart t'i shikoj armiqtë e mi.

[12]Mos i vra që populli im të mos harrojë,
por shpërndaji me fuqinë tënde,
shtroji përdhe, o Zot, Mbrojtësi im!

59 Ky psalm, në të cilin mallkimet përzihen me lavdet, bashkëmbart dy refrenë (rr 7 e 15, dhe rr 10 e 18). Autori mund të jetë një Jude i diasporës nën pushtetin e armiqësisë së paganëve ose një besimtar që jeton në një Jerusalem gjysëm të paganizuar.

59,6 Stil eskatologjik (krh. Is 26,21).

59,7 Imazhi (krh. rr 15-16) rikujton tufat e qenve endacakë të qyteteve të Lindjes.

59,8 *Kush na ndien?:* BJ ka: «A na dëgjon ndokush?», shprehje blasfemuese (krh. Ps 10,4; 14,1; 64,6; 94,7).

59,11 *Hyji im, mëshira jote:* BJ ka: «Hyji i dashurisë sime».

59,12 Paganët, si Kaini (Zan 4,14-15), mbahen në jetë për të qenë dëshmitarë të drejtësisë hyjnore.

13 Mëkat është çdo fjalë që del nga goja e tyre: Fu 12,13; 18,7
le të sharrojnë në kreninë e tyre!
Për shkak të shpifjeve e rrenave që flasin
14 shfarosi në hidhërimin tënd, Ez 5,13; 6,12; 13,13
shfarosi e të mos jenë,
le ta dinë se Hyji është zotërues
në Jakobin e mbarë skajet e tokës! Ps 46,10-11; 83,19
15 Kthehen në mbrëmje,
lehin si qentë,
enden nëpër qytet.
16 Le të enden rrotull për të gjetur ushqim;
e, nëse nuk do të ngopen, le të ulërijnë!
17 Kurse unë do ta këndoj fuqinë tënde,
në mëngjes do ta lartësoj dashurinë tënde, Ps 17,15+
sepse ti qe kështjella ime,
strehimi im në ditën e rrezikut tim.
18 Fuqia ime, ty dëshiroj të të këndoj,
sepse, ti o Hyj, je kështjella ime:
Hyji im, mëshira ime!

Psalmi 60 (59) Uratë kombëtare pas humbjes së luftës

1 *Mjeshtrit të korit. Sipas melodisë: «Lili i urdhrit». Poemë. E Davidit. Për mësim.* 2 *Kur luftoi kundër Aram Naharaimit e Aram Sobës e kur Joabi, në kthim, i mundi 12.000 edomas në Luginën e Kripës.* 2Sam 8,2.3.13; 1Kro 18,2.3.12

3 O Hyj, ti na flake tej, na theve:
ishe zemëruar! Kthehu prapë tek ne!
4 E tunde dheun, copë e ndave, Is 24,20
shëroja plasat se po fundoset!
5 Bëre që populli yt të shohë të vështira të mëdha,
na dhe të pimë verë që të merr mendtë! Jer 25,15v
6 Por ti u dhe shenjë të dashurve të tu Is 51,17.21-22;
të tërhiqen nga goditja e harkut, Ps 75,9

59,16 *le të ulërijnë:* me versione; TM (vetëm me një ndërrim të zanoreve) ka: «do të kalojnë natën».

60 Në këtë psalm supozohet e njëjta situatë historike e Ps 44 e 80. Rreshti 7 është si hyrje e një orakulli shprese (që do të rimerret në 108,7-14), që paralajmëron rindërtimin e një mbretërie të zmadhuar dhe të ribashkuar si në fillimet e monarkisë, dhe zotërimin mbi Edom, Efraim, Galaad (krh. Is 11,13-14; Ab).

60,4 Shprehja apokaliptike lidhur me disfatën.

60,6 Tema e flamurit ose shenjë mbledhjeje përsëritet shpesh (Dal 17,15; Kk 2,4; Is 5,26; 11,10; 49,22; 62,10). Por këtu është shenjë tërheqjeje (krh. rr 12).

=Ps 108,7-14
7por që të shpëtojnë të dashurit e tu
ndihmo me të djathtën tënde e na dëgjo!
8Hyji foli në Shenjtëroren e vet:
Is 42,13; Sir 50,28 «Do të gëzohem, do ta ndaj Sikemin,
do ta mas Luginën Sukot!
Ab 19-20; Is 11,13; Zan 49,10 9Imi është Galaadi, imi Manaseu,
Efraimi është përkrenarja ime,
Juda skeptri im,
Lp 2,5+ 10Moabi legeni ku unë lahem,
Ps 137,7 në Edom do ta hedh këpucën time,
Is 11,14 mbi filistenj do të brohoris fitoren!».
11Kush do të më çojë deri në fortesë!
Kush do të më prijë deri në Idume?
Ps 44,10 12Vallë, mos jo ti, o Hyj, që na flake tej,
Ps 68,8 vallë a s'do të dalësh, o Hyj, me forcat tona?
13Deh, na ndihmo në ditë të ngushtimit,
Ps 33,16-17; Oz 1,7+; 2Kro 14,10 sepse s'ka shpëtim prej ndihmës së njeriut!
14Bashkë me Hyjin mrekulli do të bëjmë,
Ps 44,6 ai do t'i shqelmojë armiqtë tanë!

Psalmi 61 (60) Urata e një të treturi

1*Mjeshtrit të korit. Me vegla muzikore me korda. I Davidit.*
2Vështroje, o Hyj, përlutjen time,
dëgjoje uratën time!
Ps 27,4-5 3Nga skaji i dheut të thërras në ndihmë,
se më ka lëshuar zemra:
Ps 43,3 më qit në qetë që s'mund t'i afrohem.

60,8 *në Shenjtëroren e vet:* ose «në emër të shenjtërisë së vet», që është garanci e premtimeve të tij. - Theks kundër samaritanëve (krh. Neh 3,33v). Përmendja e Sikemit bashkë me Sukot (krh. Zan 33,17-18) bëhet sugurisht për të rikujtuar pushtimin e Tokës së premtuar, që kujtohet me keqardhje por edhe me shpresë.

60,10b Sipas një zakoni të vjetër (krh. Lp 25,9; Rt 4,7+) ky gjest ishte shenjë pushtimi.

60,10c BJ ka: «Këndoje fitoren kundër meje, o Filisté!»: shprehje ironike, që ëmbëlsohet këtu si në Ps 108,10.

60,12 Psalmisti digjet nga nostalgjia duke qenë në një vend të ndarë dhe të plaçkitur nga fqinjët, dhe mendon për kohën e artë të luftës së shenjtë, të pushtimit e të mbretërisë së Davidit.

61 Ankimit të levitit, të mërguar larg nga mali Sion (rr 2-6), i shtohet një lutje për mbretin (rr 7-8).

61,3 *Nga skaji i dheut:* me BJ deh TM; përkthim tjetër: «Në buzë të greminës». - *qetë:* është shkëmbi ose «qeta» e tempullit, objekt i nostalgjisë së psalmistit. Psalmi mund t'i përkiste shpërnguljes së parë (598; krh. 2Mbr 24,14v), kur tempulli nuk ishte shkatërruar akoma.

[4]Sepse ti je shpresa ime,
kala e fortë përballë armikut. Fu 18,10; Ps 46,2
[5]Përjetë do të banoj në tendën tënde,
do të gjej mbrojtje nën sqetullën tënde, Ps 17,8+
[6]sepse ti, o Hyji im, i pranon kushtet e mia,
u jep trashëgim atyre që e druajnë emrin tënd.

[7]Ditë mbi ditë shtoji jetës së mbretit, Ps 21,5+
vjetët e tij zgjati nga breznia në brezni!
[8]Le të mbretërojë gjithmonë ndër sytë e Hyjit: Ps 72,5; 89,5.30.34.37
rojë iu bëfshin hiri dhe e vërteta! Ps 40,12; 85,11v; 89,15.25; Fu 20,28
[9]Kështu do t'i këndoj këngë Emrit tënd pa pushim,
do t'i plotësoj kushtet e mia si një ditë për ditë!

Psalmi 62 (61) Hyji e vetmja shpresë

[1]*Mjeshtrit të korit. Mbi «Idutun». Psalmi. I Davidit.*

[2]Vetëm në Hyjin pusho, shpirti im,
sepse prej tij vjen shpëtimi im.
[3]Vetëm ai është qeta ime e shpëtimi im,
kështjella ime: më kurrë nuk do të trandem!

[4]Deri kur do të suleni kundër një njeriu,
do ta rrëzoni të gjithë së bashku
si murin e prishur, si gradhin e thyer?
[5]Synojnë ta rrëzojnë prej së larti,
kënaqësinë e gjejnë në rrenë.
Me gojë bekojnë e me zemër mallkojnë. Ps 28,3+; 55,22

[6]Vetëm në Hyjin pusho, o shpirti im, Ps 42,6.12; 43,5; 118,8; Mik 7,7
vetëm në të qëndron shpresa ime!
[7]Vërtet vetëm Ai është Hyji im e shpëtimi im,
kështjella ime: më kurrë nuk do të trandem!
[8]Në Hyjin është shëlbimi im e nderi im, Jer 3,23; Is 45,17; 60,19
në Hyjin shpresa e fuqisë sime, strehimi im në Hyjin.

61,8b Këto veti hyjnore të personifikuara do t'i jepen Mbretit-Mesi (Ps 85,11v; 89,15.25) ashtu si mbrojnë mbretin (Fu 20,28) ose levitin besnik (Ps 40,12). Rreshtat 7-8 mund të jenë një lutje e vjetër për mbretin, por nënvizimi i një mbretërie të pakufishme lidhet me profecinë e Natanit (2Sam 7,16; 1Kro 17,14) dhe ngjashmëria e tyre e ngushtë me pjesët mesianike të Ps 72 e 89 bën që t'i përshtaten mire Mbretit-Mesi.

62 Psalm didaktik: ligësia e njerëzve, asgjëja e krijesave, kotësia e pasurive, paanshmëria e gjykatësit qiellor. Tema e refrenit (rr 2-3; 6-7) është e njëjta me psalmin që vijon.

62,5 *ta rrëzojnë prej së larti:* BJ ka: «që ai ta humbë dinjitetin e vet»; TM ka: *misse'ëtô*, «nga lartësia e tij».

Is 26,4
[9]Shpreso në të gjithmonë, o popull,
atij hapi zemrën,
sepse Hyji është strehimi ynë.

Ps 39,6-7
Ps 116,11
Is 40,15
[10]Vërtet si avull janë bijtë e Adamit,
rrenë e thjeshtë bijtë e njeriut:
në qoftë se hipin në peshore,
të gjithë dalin më të lehtë se tymi!

Is 30,12; Ez 22,29
[11]Ruaj se shpresoni në dhunë,
ruaj se ju rren preja;
Jer 17,11; Jb 27,13v; 31,25; Mt 6,19v.24; Ksh 5,9v
në pasuri kur ato shtohen
mos e ngjitni zemrën për to!

Jb 40,5
[12]Perëndia një herë foli,
unë këto dy herë dëgjova:
«Pushteti i përket Hyjit,
yti, o Zot, është përdëllimi!
[13]Ti shpërblen gjithkënd
Ps 28,4; 31,24; Jb 34,11; /Rm 2,6; /2 Tim 4,14
sipas veprave që të ketë bërë!».

Psalmi 63 (62) Dëshira ndaj Hyjit

1Sam 22-24
[1]*Psalm. I Davidit, kur qëndronte në shkretëtirën e Judës.*

Ps 36,8-10
Ps 42,2
[2]O Hyj, Hyji im je ti, qysh në agim të kërkoj.
Ka etje për ty shpirti im,
ty të dëshiron trupi im,
Ps 143,6
si toka e shkretë, e thatë, e paujë,
[3]kështu erdha në Shenjtëroren tënde
për ta parë fuqinë tënde e lavdinë tënde.

[4]Sepse më e mirë është dashuria jote se jeta:
buzët e mia do të të lavdërojnë.
[5]Kështu do të të bekoj në jetën time
e në Emrin tënd do t'i lartësoj duart e mia,
Ps 36,9; 71,23
[6]do të ngihem si në gosti të shkëlqyeshme,
me buzë të hareshme do të të lavdërojë goja ime.

62,10 *bijtë e Adamit* dhe *bijtë e njeriut*, si në Ps 49,3, tregojnë njerëzit e thjeshtë dhe njerëzit e shtresës së lartë.

62,12 Kjo shprehje letrare, që quhet «fjalë të urta numerike», ndodhet edhe tek Jb 40,5; Fu 6,16; 30,15; Am 1,3v.

62,13 Është doktrina e shpërblimit personal që e kanë mësuar profetët, sidomos Ezekieli (krh. Ez 14,12+), të urtët dhe psalmistët (krh. Ps 37,1+) dhe BR (Mt 16,27; Zb 2,23).

63 Ky psalm është parë lidhur me Davidin endacak në shkretëtirë; ndoshta është ndrequr pikërisht në funksion të këtij rilexhimi.

63,2 *qysh në agim të kërkoj:* BJ me TM ka: «unë të kërkoj».

7Ty do të të kujtoj edhe në shtratin tim,
 në përgim natën do të mendoj për ty,
8sepse ti je bërë ndihma ime,
 prandaj do të brohoris nën hijen e krahëve të tu! Ps 17,8+
9Shpirti im u mbështet në ty,
 e djathta jote më merr për dore.

10E ata që kërkojnë të ma marrin shpirtin, Ps 5,11+
 do të zbresin në thellësitë e dheut,
11do të bien nën pushtetin e shpatës,
 do të bëhen pre e çakejve.
12Mbreti do të gëzojë në Hyjin, Ps 21,2; 64,11
 do të galdojnë të gjithë ata që përbehen në të,
 kurse rrenacakëve do t'u mbyllet goja.

Psalmi 64 (63) Ndëshkimi i shpifësve

1*Mjeshtrit të korit. Psalm. I Davidit.*

2Dëgjoje, o Hyj, zërin e vajtimit tim,
 ma ruaj jetën prej tmerrit të armikut,
3më mbro nga përbetimi i të mbrapshtëve,
 prej grumbullit të atyre që veprojnë keq.

4Prej atyre që e mprehën gjuhën e vet si shpatë, Ps 55,22; 57,5; 59,8;
 që vjellin si shigjeta fjalë të helmuara, 140,4; 11,2; Jer 9,2
5për ta shigjetuar në moh të pafajshmin;
 e shigjetojnë papritmas e frikë nuk kanë.

6Ata marrin guxim në synimet e veta të këqija, Fu 1,11v; 6,14
 shestojnë si t'i vënë fshehtas leqet e veta
 e thonë: «Kush mund t'i shohë?». Ps 10,11; 94,7
7Synojnë paudhësi, i çojnë në vend synimet e parapara,
 humnerë është njeriu, greminë zemra e tij! Ksh 7,24

8Por Hyji i shigjetoi ata, Ps 7,13v; 38,3;
 papritmas i mbuluan plagët. Lp 32,42
9Gjuha e vet ata i sharroi,
 kush i sheh, i habitur, luan kokën. Ps 44,15; 22,8

63,12 *në të:* për Zotin (krh. Lp 6,13; Jer 12,16) ose për mbretin: teksti është i dykuptimtë.

64 Sipas ligjit të talionit, shigjeta hyjnore (rr 8) i përgjigjet shigjetës së fjalës së keqe (rr 4).

64,7 Përkthim i hamendshëm. BJ ka: «Bëjnë paudhësi: "Është i përkryer, gjithçka i mirë planifikuar!". Në thellësinë e njeriut, zemra është e padepërtueshme ».

64,9 *i sharroi:* me TM; kundër vetvetes (është gjuha e tyre)»; BJ supozon, duke vendosur shkronjat anasjelltas: «i sharroi për shkak të (gjuhës së tyre)».

Ps 40,4; 52,8 [10]Të gjithë njerëzit do t'i kapë frika,
do t'i kumtojnë veprat e Hyjit,
mirë do ta kuptojnë ç'bëri Ai.

Ps 5,12; 58,11; 63,12 [11]I drejti do të gëzohet në Zotin,
në Të do ta ketë shpresën,
me Të do të mburren të gjithë të ndershmit në zemër.

Psalmi 65 (64) Himn falënderjeje

[1]*Mjeshtrit të korit. Psalm. I Davidit. Këngë.*

[2]Ty, o Hyj, të përket himni në Sion,
për nderin tënd u plotësoftë kushti në Jerusalem!
[3]Tek ti që i dëgjon uratat
Is 66,23 do të vijë çdo njeri i ngarkuar me mëkate.
Ps 32,1 [4]Fajet tona janë më të forta se ne,
por ti i zhbin mëkatet tona.

[5]Lum ai që ti zgjodhe dhe e more ngjat vetes:
ai banon në Shtëpinë tënde.
Do të ngihemi me të mirat e Shtëpisë sate,
me shenjtërinë e Tempullit tënd.

[6]Ti na ndihmon me mrekullitë e drejtësisë sate,
o Hyj i shpëtimit tonë,
Is 66,19 shpresa e mbarë skajeve të tokës e të detit të largët.

Jb 38,6v [7]Ti i forcon malet me fuqinë tënde,
i ngjeshur me pushtet,
Ps 89,10; 107,29; Jb 26,12; Mt 8,26; Is 17,12 [8]ti qetëson tërbimin e deteve,
gjëmën e valëve të tija dhe rrëmujën e popujve.

[9]Edhe ata që jetojnë në skajet e botës
mbesin të habitur nga mrekullitë e tua,
me gëzim i mbush dyert e mëngjesit e të mbrëmjes!

65 Pas një viti pjellor dhe shirave të bollshme, populli shprehet në falënderje për Krijuesin. Pjesa e parë (rr 2-9) na rikujton Isainë me mendimet e veta universaliste. Pjesa e dytë (rr 10-14), me një ndryshim ritmi në rr 11, është një përshkrim entuziast për pranverën në Jude.

65,2 *të përket himni:* me BJ dhe versionet (*domijjâ*); TM ka: «për ty heshtja është lavdia» (*dumijjâ*), vetëm një ndryshim në zanore.

65,4 *i zhbin:* BJ ka: «i fshin»; folja *kipper*, fj.fj.: «të mbulosh fajin», shpreh, sipas stilit priftëror, faljen hyjnore, që fitohet në mënyrë të veçantë ditën e pajtimit (Lev 1,4+; 16,1+; krh. Ps 78,38; 79,9).

65,6 *të detit:* me TM (ndoshta pas një rregullimi antipërgjithësues); BJ ka: «të ishujve» me Targumin; «ishujt» përfaqësojnë kombet pagane.

65,9 *dyert:* i referohet dyerve nga të cilat mendohej se dielli kalonte çdo ditë; përfaqësojnë vendet më të largëta.

10 Ti kujdesesh për tokën dhe e ujit, Jl 2,22v; Is 30,23.25;
e ngarkon me prodhime të begatshme. Lev 26,3v
Lumi i Hyjit është plot me ujë:
ti bën të rriten drithëra për njerëz!

Tokën ti kështu e përgatit:
11 hullitë ia lag, bucat ia imtëson,
me shi e zbrun, të mbjellat ia bekon.
12 E kurorëzon vitin me mirësinë tënde,
gjurmëve të tua rrjedh begatia, Am 9,13
13 kullotat e shkretëtirës rijnë njomësi,
mballesat bregoreve ngjeshen me hare, Ps 96,12
14 livadhet janë të veshura me dhen,
luginat mbulohen me drithëra:
gjithkah këngë e brohoritje me hare! Is 44,23; Ps 66,1

Psalmi 66 (65) Falënderje botore

1 *Mjeshtrit të korit. Këngë. Psalm. Mbarë toka le t'i brohorisë*
Hyjit,
2 këndoni lavdisë së Emrit të tij,
lartësojeni lavdinë e tij të pamasë! Ef 1,12.14
3 Thoni Hyjit: «Sa të mrekullueshme janë veprat e tua!

Pse je tejet i fuqishëm,
armiqtë e tu të përkëdhelin. Ps 18,45; 81,16
4 Le të të adhurojë mbarë toka e le të të këndojë,
le t'ia thotë këngës për nder të Emrit tënd!».

5 Ejani e shikoni veprat e Hyjit:
bëri mrekulli shtanguese mes bijve të njerëzve!
6 Ai e shndërroi detin në terik, Ps 114,3; Is 44,27;
këmbë e kaluan lumin 50,2
për këtë galdojmë me gëzim.
7 Ai sundon për amshim me pushtetin e vet,
sytë e tij vërejnë përmbi popuj
që të mos çojnë krye njërëzit kryengritës.

65,10 *Lumi i Hyjit:* poeti ndjell imazhin e dhomave të larta në qiell, ku ujërat janë të depozituara (Ps 104,3; Zan 1,7; 7,11; Jb 38,25), nuk rikujtohet lumi simbolik i Sionit (Ps 46,5+).

65,14 *gjithkah këngë e brohoritje me hare:* fj.fj.: «ata brohorasin, ata këndojnë»; BJ ka: «brohoritet, këndohen himne».

66 Kjo liturgji falënderimi për bashkësinë (kryetari apo zëdhënësi i së cilës flet duke filluar nga rr 13) na sjell në mend, për nga stili dhe horizonti universal, pjesën e dytë të Isaisë.

66,6 Kalimi i detit të Kuq (Dal 14-15) dhe ai i Jordanit (Joz 3): dy fakte të mëdha «tipike» të historisë së Izraelit, të vendosura afër edhe në Ps 74,13-15; 114.

[8]Bekojeni, o popuj, Hyjin tonë
dhe shpalleni lavdinë e tij!
[9]Ai i dha shpirtit tonë jetën,
këmbët na i ruan nga hapat e gabuar.

[10]Ti vetë, o Hyj, na vure në provë,
Is 48,10 porsi argjendin nëpër zjarr na kalove.
[11]Ti vetë na qite në leqe,
barrë të rëndë na ngarkove mbi shpinë.
[12]Ti lejove të na hipin në qafë njerëzit,
Is 43,2; Ps 32,6; 81,8 na përshkove nëpër zjarr e ujë,
por më vonë na dhe pushim.

[13]Me fli shkrumbimi në Shtëpinë tënde do të hyj,
para teje do t'i çoj në vend kushtet,
[14]që i premtova me buzët e mia,
që i thashë me gojë kur isha në rrezik.

[15]Do të kushtoj fli shkrumbimi të majme,
bashkë me dhjamë të erëndshëm deshësh,
do të të kushtoj qe edhe cjep!
[16]Ejani, dëgjoni, të gjithë ju që e druani Hyjin,
do t'ju tregoj çfarë i bëri shpirtit tim.

[17]Me gojën time e thirra në ndihmë,
dhe me gjuhën time e madhërova.
[18]Po të mendoja të keqen në zemrën time,
Zoti nuk do të ma dëgjonte uratën.
[19]Prandaj Hyji ma dëgjoi uratën,
i vuri vesh zërit të lutjes sime.

[20]Qoftë bekuar Hyji
që s'ma hodhi poshtë lutjen time
e nuk ma mohoi mëshirën e vet!

Psalmi 67 (66) Lutje e përbashkët pas korrjes vjetore

[1]*Mjeshtrit të korit. Me vegla muzikore me korda. Psalm. Këngë.*

Nr 6,24-25 [2]Hyji pastë mëshirë për ne e na bekoftë,
Ps 31,17; 4,7+ bëftë të ndriçojë fytyra e tij mbi ne,

66,9 Nga ky rresht vjen titulli «Psalm i Ringjalljes» që dshk greke dhe Vulg. i japin këtij psalmi.

66,12 *pushim:* fj.fj.: «drejt ngopjes» (*rewajah*); versionet korrigjoinë: «na bëre të marrrim frymë» (*rewahah).*

67 Psalm ndoshta i kënduar në mbylljen e festës së të korrave (krh. Dal 23,14+).

[3]që në tokë të njihet udha e tij,
në të gjitha kombet shpëtimi i tij. Jer 33,9

[4]Të dhënçin lavdi mbarë popujt, o Hyj,
mbarë popujt e botës ty të lavdërofshin!

[5]Le të galdojnë e le të brohorisin popujt,
sepse popujt i gjykon me drejtësi, =Ps 98,9; Ps 82,8
sepse kombet mbi tokë ti i sundon.
[6]Të lavdërofshin mbarë popujt, o Hyj,
mbarë popujt e botës ty të lavdërofshin!

[7]Toka e dha frytin e vet: =Ps 85,13; Lev 26,4;
na bekoftë Hyji, Hyji ynë! Ez 34,27; Oz 2,23-24
[8]Na bekoftë Hyji!
Frikë e paçin mbarë skajet e botës!

Psalmi 68 (67) Epopeja e lavdishme e Izraelit

[1]*Mjeshtrit të korit. I Davidit. Psalm. Këngë.*

[2]U ngrittë Hyji dhe u shpërndafshin armiqtë e tij, ‖Nr 10,35; Is 33,3
u zhdukshin prej syve të tij ata që e urrejnë!
[3]Si zhduket tymi ashtu ti i shpërndan,
si shkrihet dylli përballë zjarrit,
ashtu të zhbihen bakëqijtë përpara Hyjit!

[4]Kurse të drejtët le të gëzohen në praninë e Hyjit,
le të galdojnë e le të brohorisin me hare.
[5]Këndoni Hyjit, madhërojeni Emrin e tij,
bëni udhë Atij që kalëron mbi re: Ps 18,10-11;
«Zot» është Emri i tij, Lp 33,26;
vallëzoni në praninë e tij! Is 19,1; 66,15; 57,14

[6]Ati i bonjakëve, mbrojtësi i të vejave Dal 22,21-22+;
është Hyji në banesën e vet të shenjtë. Ps 146,9; Bar 6,37

67,4 Ky refren reflekton universalizmin e pjesës së dytë të librit të Isaisë: edhe kombet pagane janë ftuar, nën shembullin e popullit të zgjedhur dhe të mësimeve të historisë së tij, për t'i shërbyer Hyjit të vetëm.

67,5 *me drejtësi:* krh. Ps 9,9; 96,13; 98,9.

68 Ky himn falënderimi na sjell ndër mend etapat e historisë së popullit të Hyjit që paraqiten si në një procesion triumfues të *Zotit*: dalja nga Egjipti, shtegtimi nëpër shkretëtirë, trimëritë e epokës së Gjyqtarëve (Debora, Gjedeoni), ngulimi në Sion (Davidi, Salomoni), historia e Elisë dhe Elizeut, fati i trishtueshëm i familjes së Akabit, pashkët e kremtuara me madhëri nga Ezekia, dhe në fund perspektivat universale të fundit të librit të Isaisë. Preludi (rr 2-7) dhe fundi i psalmit (rr 33-36) janë si kornizë e ndërhyrjeve të mëdha të Hyjit në historinë e Izraelit.

7Hyji u siguron banesën të pashtëpive,
u hap të burgosurve derën e lirisë,
kundërshtarët i flak në shkretëtirë të thatë.

‖Gjq 5,4-5; Hab 3,3v; Lp 33,2
8O Hyj, kur dilje para popullit tënd,
kur ti kaloje nëpër shkretëtirë:
9trandej toka, qielli rigonte
para Hyjit të Sinait, para Hyjit të Izraelit.

Dal 16,1+; 16,13; Ps 78,24v
10Shi të mbushullimtë lëshoje, o Hyj,
e ripërtërije trashëgimin tënd të lodhur.
11Gjëja e gjallë jotja banonte në atë vend
që në mirësinë tënde, o Hyj, e përgatite për të mjerin.

12Zoti shpall një lajm
e vajzat sihariqtare janë një ushtri e tërë:
Gjq 5,19.22
13«Mbretërit e ushtrive ikin e ikin
e bukuroshja e shtëpisë prenë e ndan!

Gjq 5,16
14Ndërsa ju pushoni në mesin e grigjave,
krahët e pëllumbeshës shkëlqejnë si argjendi,
e pendlat e saja porsi ari i verdhë».
Zan 17,1+
15Ndërsa aty i Gjithëpushtetshmi mbretërit i thyente,
Selmoni zbardhonte me dëborë!

16Mali i Hyjit, mali Basan,
mal i thepisur mali Basan!
17Përse ju, o male të thepisura, me smirë shikoni
malin ku Hyjit i pëlqeu të banojë?
Ez 43,7
Zoti në të do të banojë gjithherë!

68,9 *të Sinait:* shënim i TM si në Gjq 5,5; BJ e lë jashtë. – Strofa na rikujton hyrjen në luftë të *Zotit*: daljen nga Egjipti në shtyllën e resë (Dal 13,21; Nr 14,14) dhe teofaninë e Sinait (Dal 19,16+).

68,11 Rikujton mrekullitë e daljes, manën dhe shkurtat, dhe hyrjen në tokën e premtuar.

68,13a Aluzion për fitoret e pushtimit.

68,13b *bukuroshja:* me BJ sipas një kuptim të mundshëm të një termi hebraik të vështirë (*newat*). «Bukuroshja» ndoshta është Jahela (Gjq 5,24) ose grupi i grave të fitimtarëve (krh. Gjq 5,30; 11,34; 1Sam 18,6).

68,14 *në mesin e grigjave:* fj.fj.: «në mes të dy mureve të vogla», muret që shërbenin për vathën e deleve. – Pëllumbesha është simboli i Izraelit (krh. Ps 74,19; Oz 7,11; etj.) që stoliset me pasuritë e fituara në luftim (krh. Joz 22,8; Gjq 8,24v).

68,15b *Selmoni:* BJ ka: «Mali-i Errët» që duket së është një kodër e pyllëzuar pranë Sikemit (Gjq 9,48-49); Abimeleku hodhi kripë të bardhë si borë (Sir 43,18-19) mbi rrënojat e këtij qyteti (Gjq 9,45). – Ky rresht është i paqartë, por mund të kuptohet se poeti, duke ndjekur Gjq 5,16v, u drejtohet atyre që mungonin në betejë, dhe ua njeh atyre meritën e plaçkës së çmueshme që gratë e Izraelit e ndanin në mes tyre, e që shkëlqente mbi lëkurën e tyre ngjyrë kafe si pendët e pëllumbeshës.

18 Qerret e Hyjit dhjetëra mijëra mijërash: 2Mbr 6,17; 7,6
Zoti vjen nga Sinai në Shenjtërore!
19 U ngjite lart, skllave skllavërinë e bëre, Ps 47,6; /Ef 4,8-10
dhuratë njerëzit i more,
që edhe kryengritësit të banojnë te Zoti Hyj.
20 Qoftë bekuar Zoti si një ditë për ditë!
Për ne kujdeset Hyji i shëlbimit tonë. Lp 32,11; Is 46,3-4; Ps 63,9
21 Hyji ynë është Hyj që shëlbon,
e Zotit, e Zotit është dera e vdekjes!
22 Patjetër Hyji armiqve të vet kryet do t'ua thyejë,
butin flokëshumë të atyre që ecin në udhë të këqija.
23 Tha Zoti: «Nga Basani do t'i kthej,
do t'i kthej nga thellësia e detit,
24 që ta lash këmbën tënde në gjak, 1Mbr 21,19; 22,38
që edhe gjuha e qenve të tu të ketë pjesë në armiq!». 2Mbr 9,36
25 U panë, o Hyj, procesionet e tua,
procesionet e Hyjit tim, mbretit tim në Shenjtërore:
26 Përpara këngëtarët, muzikëtarët pas,
në midis vashat duke u rënë defave!
27 «Të gjithë bekojeni Hyjin në bashkime,
bekojeni Zotin, o bijtë e Izraelit!». Lp 33,28; Jer 2,13; 17,13; Ps 80,2-3
28 Aty djaloshi Beniamin u prin,
princat e Judës me togat e veta,
princat e Zabulonit, princat e Neftaliut! Is 8,23
29 Tregoje, o Hyj, fuqinë tënde,
përforcoje, o Hyj, çfarë bëre për ne,
30 prej Tempullit tënd në Jerusalem.
Mbretërit le të sjellin dhurata!

68,18 *Qerret e Hyjit:* në vend të qerreve të Salomonit (1Mbr 10,26), bëhet fjalë për qerret hyjnore që pa Elizeu (2Mbr 6,17; krh. 7,6; Is 66,15). Në vazhdim rikujtohen fitoret e kohës së mbretërve. – *nga Sinai në Shenjtërore:* BJ ka: «dhe Sinai është te shenjtërorja». Kështu Sinai identifikohej me Sionin, prej nga rrjedh edhe Ligji (Is 2,3). Është shenja e parë e rileximit të këtij psalmi në funksion të festës liturgjike të Rrëshajëve, në të cilën kremtohet dhurata e Ligjit në Sinai (krh. shënimin e rr 9).

68,19 *lart:* pra, në Sion.

68,24 I referohet vdekjes së Akabit (1Mbr 21,19; 22,38), të Joramit (2Mbr 8,29; 9,15) e të Jezabelës (2Mbr 9,36).

68,27 Antifonë liturgjike.

68,28 *togat e veta:* TM ka *rigmatam*, «turma e tyre»; BJ supozon me dshk: «me petktat shumëngjyrëshe», *rikmatam*. – Rr 25-28 rikujtojnë Pashkët e Ezekisë (2Kro 30), në të cilat morën pjesë fiset e veriut.

68,29 *Tregoje o Hyj, fuqinë tënde:* BJ ka, bashkë me versionet: «urdhëro, o Hyji im, sipas fuqisë sate»; TM ka: « fuqinë tënde e ka urdhëruar Hyji yt ». – Teksti dhe ritmi i dy strofave që vijojnë janë të pasigurtë.

Ez 29,2v
31 Kërcënoju egërsirës së kallamit,
lorisë së mëzetërve e viçave të popujve,
le të përulen e le të sjellin pllaka argjendi;
shpërndaji popujt që luftës i gëzohen!
Is 18,7; 45,14
32 Do të vijnë bujarët nga Egjipti,
Etiopia do t'i drejtojë duart nga Hyji!
33 Mbretëri të tokës, këndoni Hyjit,
këndoni Zotit, këndoni Hyjit,
Ps 68,5+
34 që kalëron mbi qiellin e qiellit të amshueshëm.
Ja, ai e ngre zërin, zërin e fuqishëm.
35 Pranojeni gjithëpushtetësinë e Hyjit!
Mbi Izraelin madhëria e tij,
përmbi re fuqia e tij!
36 I mrekullueshëm je, o Hyj, nga Shenjtërorja jote!
Ps 28,8; 29,11
Hyji i Izraelit i jep pushtet e fuqi popullit të vet.
Qoftë bekuar Hyji!

Psalmi 69 (68) Vajtim

Ps 45,1
1 *Mjeshtrit të korit. Sipas melodisë: «Lilat». I Davidit.*
2 Më shpëto, o Hyj,
Ps 18,5+; Ps 124,4-5; Jon 2,6
sepse ujët më arriti deri në fyt!
3 Jam ngulur thellë në baltë,
s'kam ku ta vë këmbën time në të fortë:
kam rënë në pellgun e ujërave
e valët po më mbulojnë.
4 U këputa duke lëshuar kushtrim,
m'u tha krejtësisht gurmazi,
m'u mor drita e syve duke pritur Hyjin tim.
Ps 40,13
5 Më shumë se flokët e kresë sime
janë ata që më urrejnë pa të drejtë.

68,31 Aluzion i pacipë për Egjiptin, për krerët dhe për popullin e tij. Duhet të jetë në kohën e internimit të madh hebraik në Egjipt, nën sundimin e Tolomeit Sotere, rreth vitit 320.

68,32 *bujarët:* fj.fj.: «(njerëz) të shëndoshë», *hashshemenîm* o *mishmannîm*, hamend. sipas LXX; TM ka: «objekte bronzi»(?) *hashmannîm*; – *do t'i drejtojë*: *jitroc*, hamend.; TM ka: «do t'i bëjë të vrapojnë», *tarîc*.

69 Në këtë psalm janë bashkuar dy vajtime me ritëm të ndryshëm; secili përbëhet nga një vajtim pas të cilit vjen një lutje. I pari (rr 2-7 dhe 14-16) shtjellon temën e ujërave të ferrit (Ps 18,5+) dhe atë të armiqve (Ps 35 etj.). I dyti (rr 8-13 dhe 17v) është britma e ankthit të besimtarit që pëson për shkak të zellit të vet (krh. Ps 22; Is 53,10; Jer 15,15v). Urata përfundon me një himn (rr 31v) me perspektivat nacionaliste (krh. Ps 22,28v dhe 102,14v). Karakteri mesianik i psalmit shquhet nga citimet për të që gjenden në BR.

69,2 *në fyt:* ose «deri në shpirt» (BJ); krh. Ps 6,5+.

U forcuan ata që më salvuan, /Gjn 15,25; Ps 35,19
armiqtë e mi rrenacakë:
çka nuk vodha më duhej të ktheja?

[6]O Hyj, ti e njeh marrëzinë time,
fajet e mia nuk janë të fshehura para teje.

[7]Mos lejo të skuqen në mua
ata që shpresojnë në ty, o Zot,
Zoti i ushtrive,
mos lejo të turpërohen në mua
ata që të kërkojnë ty, Hyji i Izraelit!

[8]Sepse për shkak tëndin e mbarta poshtërimin, Jer 15,15
marrja ma mbuloi fytyrën,
[9]u bëra i huaj për vëllezërit e mi, Jb 19,13-15
i panjohur për bijtë e nënës sime.
[10]Pse shkrihem në zell për Shtëpinë tënde, =Ps 119,139; /Gjn 2,17
përbuzjet e atyre që ty të përqeshin ranë mbi mua. /Rm 15,3

[11]E ndëshkova veten me agjërim,
por kjo m'u kthye në çnderim;
[12]për petk vesha grathoren,
përrallë e lodër u bëra për ta.
[13]Kundër meje flasin ata që rrinë në derë,
pijanecët po më vënë në bisht të lahutës. Vaj 3,63

[14]E pra, unë ty të lutem, o Zot, Is 49,8;
në kohën e përshtatshme, o Hyj, Ps 32,6; 102,14
më vështro pashë dashurinë tënde,
pashë të vërtetën e shpëtimit tënd!

[15]Më nxirr nga lymi të mos humbas,
më shpëto prej atyre që më urrejnë,
prej ujërave të thella!

[16]Mos lejo të më mbulojnë valët e ujërave,
mos lejo të më përpijë thellësia,
të mos e mbyllë pusi gojën e vet mbi mua!

[17]Më dëgjo, o Zot, se bamirës është përdëllimi yt,
shiko mbi mua sipas mëshirës sate të madhe,
[18]mos e fsheh fytyrën tënde prej shërbëtorit tënd,
sepse jam tëpër ngushtë, më shpëto pa vonesë! Ps 102,3

69,7 *o Zot, Zoti i ushtrive:* TM ka: « O Zot, Hyji i ushtrive»; BJ lë jashtë: «O Zot».

69,11 *e ndëshkova veten:* me LXX, sir.; TM ka: «qaja».

19 Avitju shpirtit tim e shpaguaje atë
për shkak të armiqve të mi, më shpërble.
20 Ti e sheh çnderimin tim,
marrjen time e «nderimin» tim:
para teje janë të gjithë ata që më salvojnë.
21 Poshtërimi ma këputi zemrën e më lëshuan fuqitë,
Jb 6,14v; Vaj 1,2; Mt 26,40p; Gjn 16,32 prita të gjendet dikush që të më ankojë, por s'qe,
ndokush që të më ngushëllojë, por s'e gjeta.
22 Në ushqim më qitën vrer
/Mt 27,34.48 e në etje më dhanë të pi uthull.
/Rm 11,9-10 23 Tryeza e tyre për ta lak u bëftë,
shpagim e kurth.
24 U terratisshin sytë e tyre e mos pafshin,
bëj gjithmonë të jenë të këputur në kryq.
/Vap 1,20 25 Zbraze mbi ta hidhërimin tënd,
i djegtë flaka e felgrimit tënd!
26 Banesa e tyre u ktheftë në shkretëtirë,
në çadër të tyre mos pastë kush të banojë!
Is 53,4; Ps 71,11 27 Pse salvuan atë që ti qortove,
pse i shtojnë dhembjen atij që plagose.
28 Fajësisë së tyre u shto faje mbi faje,
që të mos mund të shfajësohen para teje,
Dal 32,32; Is 4,3; Dan 12,1; Zb 3,5 29 që të resiten prej librit të të gjallëve,
të mos numërohen në radhët e të drejtëve!
30 Mua të mjerin e të pikëlluarin:
më shpëtoftë, o Hyj, shëlbimi yt!
Ps 22,26v 31 Do të lëvdoj Emrin e Hyjit me këngë,
do ta lartësoj me këngë falënderjeje.
Ps 50,8+.14; 51,18 32 Kjo i pëlqen Zotit më tepër se mëzati,
më tepër se demi me brirë e me thundra!
Ps 22,27; 70,5; 119,144 33 Le të shikojnë të përvujtët e le të gëzohen;
kërkojeni Hyjin e zemra do t'ju kërthndezet.
34 Sepse Zoti i dëgjon skamnorët,
s'i përbuz të vetët që janë të robëruar.
35 Le ta lavdërojnë qielli e toka,
detet dhe gjithçka lëviz në to.

69,20-21 Përkthim i supozuar; rendi i fjalëve dhe i pjesëve të vargjeve në rr 20-21 duket i ngatërruar, por asnjëra prej mundësive të propozuara është më i vlefshëm se tjetra.

69,27 Në rr 27 kundrinorët në hebraisht janë në shumës për t'iu përshtatur liturgjisë kombëtare.

[36]Sepse Hyji do ta shpëtojë Sionin, Is 44,26; Ez 36,10;
Ai do t'i rindërtojë qytetet e Judës, Ps 102,29.22-23
aty do të banojnë e do ta trashëgojnë.
[37]Fara e shërbëtorëve të tij do ta trashëgojë,
në të do të ngulë kush e do Emrin e tij! Ps 5,12; Is 65,9

Psalmi 70 (69) Kushtrim për ndihmë =40,14-18

[1]*Mjeshtrit të korit. I Davidit. Për kujtim.* Ps 38,1

[2]O Hyj, deh, më eja në ndihmë,
o Zot, nxito të më ndihmosh!
[3]U marrofshin dhe u turpërfoshin
të gjithë ata që kërkojnë të ma marrin jetën.

U zmbrapsshin dhe u turpërofshin ata
që ma dëshirojnë të keqen!
[4]U zmbrapsshin të turpëruar
ata që më thonë: «Mirë, shumë mirë!».

[5]Le të galdojnë e le të gëzojnë
të gjithë ata që të kërkojnë ty,
le të thonë përherë: «I madh është Hyji!»,
ata që e duan shëlbimin tënd.
[6]E unë jam i vobektë e skamnor:
o Hyj, shpejto të më ndihmosh,
sepse ti je ndihmëtari e shpëtimtari im,
o Zot, deh, mos vono!

Psalmi 71 (70) Urata e një plaku

[1]Në ndore tënde, o Zot, =Ps 31,2-4
askurrë mos u turpërofsha. Ps 25,2
[2]Më shpëto e më dil zot pashë drejtësinë tënde,
prire mbi mua veshin tënd e më shëlbo!

[3]Ji për mua shkëmb mbrojtjeje,
kullë e pamposhtur për të më shpëtuar,
sepse ti je kështjella ime e strehimi im.
[4]Hyji im, më shpëto prej dorës së mëkatarit, Ps 140,2
prej dorës së derhuzdit e të dinakut.

[5]Sepse ti, o Zot, je shpresa ime,
shpresa ime, o Zot, qysh prej rinisë sime.

70 Kopje e Ps 40,14-18; krh. shënimet aty.

71,3 *shkëmb mbrojtjeje:* BJ ka: «shkëmb i pritshëm», me dshk dhe versionet. – Dy vargjet që vijojnë janë të papërcaktuara; LXX ka: «një kështjellë për shpëtimin tim».

[6]Në ty jam mbështetur qysh prej kraharorit të nënës,
qysh prej prehrit të nënës ti je mbrojtësi im,
Jer 17,14; Ps 22,4; 109,1 mburrja ime është gjithmonë në ty.
Is 52,14; Ps 31,12 [7]Për shumë njerëz u bëra çështje habie:
ti ishe mbrojtësi im i fuqishëm.
[8]Goja ime të lavdëron pa pushim,
gjithë ditën të madhëron.

Ps 22,12.20 [9]Mos më lësho dore në pleqëri,
kur të më lënë fuqitë, mos hiq dorë prej meje.
[10]Sepse thonë armiqtë e mi për mua,
e ata që më vërejnë zunë njëzëri të këshillohen:

Ps 3,3; 22,9; 69,27 [11]«Hyji hoqi dorë prej tij, salvojeni,
bini në të se s'ka kush i del zot».
Ps 22,12+ [12]O Hyj, mos më rri larg,
Hyji im, shpejto të më ndihmosh.

=Ps 40,15; = Ps 35,4 [13]Le të turpërohen e le të shuhen kundërshtarët e shpirtit tim,
le të mbulohen me marrje e me turp
ata që ma dëshirojnë të keqen.

[14]E unë gjithmonë do të shpresoj në ty
e unë do t'i shumoj gjithnjë lavdet e tua.
Ps 35,28; 109,30 [15]Goja ime do ta shpallë drejtësinë tënde,
gjithë ditën shpëtimin tënd:
që s'di të ketë masë në madhëri.

[16]Do ta shpall pushtetin e Zotit,
o Zot, do të kujtoj vetëm drejtësinë tënde.
Oz 2,17; Jer 2,1; Ps 129,1-2; Is 46,3-4 [17]Ti më ke mësuar, o Hyj, qysh prej rinisë sime
dhe ende sot i kumtoj mrekullitë e tua.

[18]E tani në pleqëri ngarkuar me vjet,
o Hyj, mos hiq dorë prej meje,
derisa t'ia shpall pushtetin tënd
Ps 22,31+ mbarë breznisë që do të vijë.

71,6 *mbrojtësi im:* versionet kanë: «mbështetja ime»; BJ ka: «pjesa ime», kuptim i pasigurtë.

71,7a *çeshtje habie:* për provat e pësuara. Është një çudi të shohësh një të drejtë që vuan (krh. Jobin).

71,16 *do ta shpall pushtetin e Zotit:* BJ ka: «do të vij në pushtetin e *Zotit*», kuptim i pasigurtë; fj.fj.: «do të vij në fuqitë e *Zotit* Hyji». Me një korrigjim të shkronjës së parë, lexohet: «Do t'i bëj publike (veprat e mëdha të *Zotit*)».

71,18 Kjo pjesë mund t'i aplikohej edhe Izraelit; profetët përmenden rininë dhe pleqërinë e popullit. - *pushtetin tënd:* fj.fj.: «krahun tënd»: imazhi profetik (Is 51,9; 53,1) që rikujtonte mrekullitë e daljes.

19 Pushteti yt e drejtësia jote, o Hyj,
arrijnë deri në qiell, sepse bëre punë të mrekullueshme!
O Hyj, e kush është i ngjashëm me ty?!
20 Sepse ti më çove prova shumë të mëdha,
por përsëri më kërthndeze në jetë
e përsëri më ktheve nga thellësia e tokës.
21 Rrite madhërinë time,
sillu prej meje e më ngushëllo.
22 Kështu edhe vetë do të të lavdëroj,
me harpë do të këndoj, o Hyj, të vërtetën tënde,
me cetër do të të këndoj ty, o Shenjti i Izraelit!
23 Do të galdojnë buzët e mia duke të kënduar ty,
edhe shpirti im që e ke shëlbuar.
24 Gjuha ime gjithë ditën do të flasë për drejtësinë tënde,
le të turpërohen e të marrohen
ata që kërkojnë të keqen për mua.

Ps 36,7
Ps 72,18
Ps 86,8+
Ps 9,14; 40,3
Is 6,3+
Ps 7,18+; ‖63,6-8

Psalmi 72 (71) Mbreti i premtuar

Is 11,1-5; Zak 9,9v

1 *I Salomonit.*
O Hyj, jepja mbretit gjyqin tënd
dhe drejtësinë tënde birit të mbretit,
2 që ta gjykojë popullin tënd me drejtësi
e skamnorëve të tu t'u japë të drejtën.
3 Malet le t'i sjellin paqen popullit
e kodrat drejtësinë.
4 Ai do t'i gjykojë të vobektët e popullit,
do t'i shpëtojë bijtë e skamnorit
do ta përulë shpifësin.
5 Ai do të jetojë sa dielli e hëna,
nga breznia në brezni.
6 Do të zbresë porsi vesa mbi bar,
porsi shiu që e lag tokën.
7 Në ditët e tija do të lulëzojë drejtësia
dhe paqe e madhe derisa të jetë hëna.

Jer 23,5
Is 45,8; 52,7; 55,12
Sof 2,3+
Ps 61,8
Oz 6,3; Is 45,8; Lp 32,2
2 Sam 7,13v
Jer 31,35; 33,20
Ps 89,38; Zak 9,10
Sir 44,22

72 Ky psalm, kushtuar Salomonit, mbretit të drejtë dhe paqësor, të pasur dhe të lavdishëm (1Mbr 3,9.12.28; 4,20; 10,1-29; 1Kro 22,9), na përkujton mbretin ideal të së ardhmes. Tradita judaike dhe e krishterë në të kanë parë portretin e mbretit mesianik të paraqitur nga Isaia (9,5; 11,1-5) dhe Zakaria (9,9v).

72,5 *do të jetojë:* BJ ka «ai do të durojë»; TM ka: «do të të druhen».

72,6 *bar:* versionet e kanë përkthyer: «bashka e leshit» (krh. Gjq 6,37v).

72,7 *drejtësia:* me dshk dhe versionet; TM (lexim mesianik) ka: «i drejti» (krh. Jer 23,5; Zak 9,9). Era mesianike do të zgjasë deri në fundin e kohërave.

[8]Do të sundojë prej detit në det,
prej Lumit e deri në skajin e botës.
Is 27,1; Mik 7,17 [9]Para tij do të bien përmbys banorët e shkretëtirës,
Is 49,23 kundërshtarët e tij do të lëpijnë dheun.
[10]Mbretërit e Tarsisit edhe të ishujve
dhurata do të sjellin,
1Mbr 10,1+ mbretërit e arabëve e të Sabës do të lajnë të dhjetat,
[11]të gjithë mbretërit para tij përmbys do të bien
e popujt mbarë do t'i shërbejnë.
‖Jb 29,12 [12]Ai do ta shpëtojë skamnorin që fshan,
të varfrin që nuk ka ndihmëtar.
[13]Mëshirë do të ketë për të mjerin e të vobektin,
dhe skamnorëve do t'ua shpëtojë jetën.
[14]Do t'i shpëtojë prej padrejtësisë e dhunës,
Ps 116,15 gjaku i tyre do të jetë i çmueshëm përpara tij.
Ps 61,7-8 [15]Do të jetojë e do t'i jepet prej arit të Arabisë,
gjithmonë do të luten për të,
gjithë ditën do ta bekojnë.
Is 27,6; Oz 14,6-9; Am 9,13 [16]Toka do të japë drithëra me shumicë,
në maja të maleve do të valëviten kallëzit,
porsi Libani frytet e tokës,
do të lulëzojnë porsi bari i tokës banorët e qytetit.
[17]Qoftë bekuar emri i tij në shekuj,
sa të jetë dielli mos iu harroftë emri!
Zan 12,3+ Nëpër të do të bekohen të gjitha fiset e dheut,
të gjithë paganët të lumtur do ta quajnë.
[18]Qoftë bekuar Zoti Hyj, Hyji i Izraelit,
që i vetmi bën mrekulli!

72,9 *banorët e shkretëtirës:* BJ ka: «Bisha». Ky term, që përcakton kafshët ose djajtë në shkretëtira (Is 13,21; 34,14; Jer 50,39; Ez 34,28), këtu i referohet qyteteve të shembura pagane (krh. Is 27,1; Dan 7,3; Zb 13,1 etj.).

72,15 *do t'i jepet:* me versionet; TM ka: «t'i japë». – *do të luten:* tekst i paqartë; kryefjala e foljes nuk është shprehur. Kuptohet që Izraeli të lutet për suksesin e misionit shëlbues të Mesisë. Por edhe mund të interpretohet: «Ai (Mesia) do të ndërmjetësojë për të (të varfërin) dhe do ta bekojë».

72,17b qoftë *bekuar ...të* gjitha fiset e tokës*: gr.; hebr. s›ka. mos iu harroftë:* BJ lexon: *jikkôn*, me versionet: «duroftë»; TM ka «mbiftë», *jinnôn*. Teksti do të mund të përkthehej: «Emri i tij qoftë gjithmonë para diellit. "Ai do të mbijë (shumohet)", është emri i tij», lexim që mund t'i referohet filizit të Jezeut (Is 11,1) dhe emrit mesianik «filizi» (Is 4,2; Jer 23,5; 33,15; Zak 6,12).

72,17c *do të bekohen të gjitha fiset e dheut:* me LXX; mungon në TM.

19 Qoftë bekuar Emri i tij i madhërueshëm,
toka mbarë u mbushtë me lavdinë e tij. Hab 3,3
Amen! Amen!

Psalmi 73 (72) Drejtësia e sprasme

1 *Psalmi. I Asafit.*

Sa i mirë është Hyji për njerëzit e drejtë,
Zotynë për ata që janë të pastër në zemër.

2 E mua veçse nuk më rrëshqitën këmbët,
përpak që nuk më lëshuan këmbët,
3 sepse ua pata lakmi krenarëve Ps 37,1+; Jb 21,13-26
duke parë mirëqenien e bakëqijve.

4 Sepse për ta vuajtje nuk ka,
shëndoshë e plot dhjamë është trupi i tyre.
5 Nuk jetojnë në vuajtje të vdekatarëve,
nuk i rreh frushkulli i vështirësive të njerëzve.

6 Prandaj edhe gjerdan për qafë e kanë madhështinë
e dhunën për petk që i mbulon.
7 Nga zemra e majme u kullon e keqja, Ps 17,10; 119,70;
dhelpëritë u shpërthejnë nga zemra. Jb 15,27; Jer 5,28

8 Përqeshin e dijekeqas flasin,
me dhunë kërcënohen krenarisht prej së larti.
9 Vënë gojë edhe kundër qiellit,
gjuha e tyre e përshkon dheun.

10 Prandaj lart e vendosin veten
dhe ujërat e shumta nuk arrijnë tek ata.
11 Kështu edhe thonë: «Si mund ta dijë Hyji? Ps 10,11+
A mund të dijë gjë i Tejetlarti?».
12 Ja, këta janë mëkatarët:
gjithmonë të qetë e grumbullojnë pasuri.

72,19 Doksologjia që mbyll librin e dytë të psalmeve. BJ me TM ka edhe: «Mbaruan uratat e Davidit, birit të Jezeut».

73 Në fillim i skandalizuar nga mirëqenia e bakëqinjve dhe nga vuajtja e të drejtëve (krh. Jb 21,1v; Kish 7,15; Jer 12,1v; Mal 3,15 etj.), një i urtë ia kundërvë lumturinë jetëshkurtër të të këqinjve paqes së miqësisë hyjnore që nuk zhgënjen kurrë.

73,1 *për njerëzit e drejtë:* BJ, me TM, lexon: «për Izraelin».

73,4 *për ta...shëndoshë...është trupi i tyre:* hamend.: «për ta (*lamô*)...shëndoshë (*tam*)»; BJ hamend.: «për ta... asgjë nuk gërricet» (fj.fj.: «është e përsosur»). TM (i ndarë keq) ka: « vuajtje nuk ka (deri) në vdekjen e tyre (*lemôtam*)».

73,10 *ujërat e shumta nuk arrijnë tek ata:* BJ ka: «Prandaj populli im shkon drejt tyre, ujëra të shumta i arrijnë», me versionet. TM është i prishur; fj.fj. thotë: «Prandaj populli i tij kthehet nga kjo anë (ose: e kthen popullin e tij nga kjo anë); ujërat e shumta janë boshatisur».

Mal 3,14 [13]Atëherë thashë: «Vallë kot e paskësh ruajtur të pastër
zemrën time
=Ps 26,6 dhe në pafajësi i lava duart e mia,
[14]kot e frushkullova veten përditë
Jb 7,18 duke bërë pendesë që heret në mëngjes!».
[15]Të kisha thënë: «Do të flas porsi at»,
unë do ta tradhtoja fisin e bijve të tu.
[16]U mundova ta kuptoja këtë gjë:
porse disi mjerisht sytë m'u morën.
Ps 119,130 [17]Derisa disi hyra në shenjtëroren e Hyjit:
atëherë pashë mbarimin e tyre.
[18]Vërtet i vë në vend rrëshqitës,
i lejon të shkojnë në rrënim.
[19]Oh, sa me vrap mbaruan,
u zhdukën, mjerimi i përpiu!
[20]Po, sikurse ëndrra e atij që zgjohet, o Zot,
Ps 49,15 kur të zgjohesh e bën asgjë fytyrën e tyre.
[21]Kur shpirtin e kisha të trazuar,
mundohesha në brendinë e zemrës sime,
[22]isha i marrë e nuk kuptoja,
isha bërë si bagëti para teje.
[23]Por unë qysh tash gjithmonë do të jem me ty,
sepse më more për dorën time të djathtë.
Ps 32,8 [24]Ti do të më prish me këshillën tënde
Ps 16,10+ për të më marrë pastaj me lumturi.
[25]Kë tjetër pos teje kam unë në qiell?
Edhe në tokë s'dua tjetërkënd veç teje!

73,17 *shenjtëroren e Hyjit:* me LXX e Vulg. BJ me TM (fj.fj.: «shenjtëroret e *El*-it») përkthen: «shenjtëroret hyjnore»; pra, ato të hyjnive pagane, mbështetje e bakëqinjve dhe përgjegjës të padrejtësive të kësaj bote (Ps 82). Mendohet edhe për tempullin (Jer 51,51) ose për misteret hyjnore (Ps 119,130; Ur 2,22), por konteksti bën të mendohet më mirë për shkatërrimin e «shenjtëroreve» pagane.

73,20 Mbi Hyjin që «zgjohet», krh. Ps 35,23; 44,24; 59,6; 78,65; Is 51,9. Mbi *fytyrën* (fj.fj.: «imazhin») krh. Ps 49,15; 90,5; Jb 20,8; Is 29,7-8.

73,22 *bagëti:* fj.fj.: «Behemot» (hipopotami), kryevepër peshe (krh. Jb 40,15+). BJ ka: «shtazarak».

73,24 *me lumturi:* ose «në lavdi»: duket se është këtu atributi hyjnor i personifikuar, që rikujton renë e daljes. Versionet e kanë përkthyer: «me lavdi», duke i dhënë fjalës kuptimin e zakonshëm kur i referohet njerëzve: do të duhej të kuptohej se Hyji e ruan të drejtin nga një vdekje e parakohshme dhe e turpshme, e që do ta rehabilitojë të drejtin që vdes ndërsa bakëqinjtë mbijetojnë. Megjithatë, si në 16,9v, besimtari i zjarrtë tashmë dëshiron për një bashkim përfundimtar me Hyjin: është një etapë drejt besimit të qartë në ringjalljen e në jetën e amshuar (krh. Ps 16,10+).

[26]Ligështuar më janë trupi dhe zemra:
ti je Hyji i zemrës sime, pjesa ime, Hyji i amshueshëm. Ps 16,5+
[27]Po se do të sharrojnë të gjithë ata që largohen prej teje,
ti zhbin të gjithë ata që të tradhtojnë.
[28]Kënaqësia ime është të qëndroj në praninë e Hyjit,
ta vë shpresën në Zotin, Hyjin tim,
që t'i shpall të gjitha veprat e tua
në dyert e Qytetit Sion.

Psalmi 74 (73) Vajtim pas plaçkitjes së Tempullit

[1]*Poemë. E Asafit.*

Përse, o Hyj, të na përbuzësh deri në mbarim,
të ndizet flakë flegrimi yt kundër deleve të kullotës satë?
[2]Të të bjerë në mend bashkësia jote që e fitove qysh në fillim, Lp 7,6+
fisi që e bëre pronë për vete
dhe mali Sion ku e vendose banesën tënde. Dal 15,17; Jer 10,16; Is 63,17; Jer 51,19
[3]Drejtoji hapat e tu nga rrënoja e përhershme,
gjë s'la pa shkretuar armiku në Shenjtërore!
[4]Armiqtë e tu ulërijnë midis kuvendit tënd,
i vunë shenjat e veta për shenja!
[5]Na u dukën si ata që në pyll të dendur sjellin sakicë,
[6]me sakica e sëpata i dërrmuan dyert e tija.
[7]Me zjarr e dogjën Shenjtëroren tënde, Is 64,10
të rrafshuar përdhe e dhunuan banesën e Emrit tënd.
[8]Thanë në zemrën e vet: «T'i shfarosim të gjithë së bashku!».
I dogjën të gjitha vendet e shenjta në vend!
[9]Nuk i shohim me shenjat tona,
profet më nuk ka, Ps 77,9; Vaj 2,9; Ez 7,26
dhe askush ndër ne s'di se deri kur kështu...

73,26 Për dëshirën (krh. Ps 84,3; Jb 19,27) dhe jo për dobësi (krh. Ps 143,7).

73,27 *ata që të tradhtojnë*: fj.fj.: «kurorëshkelës», shprehje që te profetët tregon mosbesnikërinë ndaj Hyjit (krh. Oz 1,2+).

73,28 *në dyert e Qytetit Sion:* me LXX, Vulg. dhe Neovulg.; shtesë që mungon në TM.-– *e qytetit:* gr. «e bijës» (krh. Ps 9,15).

74 Sipas Targumit, «i marri» (rr 22) do të ishte Antiok Epifani, «mbreti i çmendur», që dogji dyert e tempullit (1Mak 4,38; 2Mak 1,8) dhe përdhosi shenjtëroren (1Mak 1,21v.39; 2Mak 6,5). Por psalmi mund t'i referohet edhe plaçkitjes së tempullit nga ana e ushtrive të kaldenjëve (2Mbr 25,9; Is 64,10). Që nga ajo kohë, zëri i profetëve heshti (rr 9, krh. Ps 77,9; Vaj 2,9; Ez 7,26; 1Mak 4,46; 9,27; 14,41).

74,4 *shenjat... për shenja:* BJ ka: «në ballinën e hyrjes»; fj.fj.: «si në hyrje, lart» me versionet, dhe shton: «shenjat që nuk njiheshin», me LXX.

74,6 *i dërmuan dyert e tija:* me LXX; TM ka: «e tani skulpturat e tija».

74,9 Jeremia kishte lajmëruar 70 vjet mërgimi (Jer 25,11; 29,10), shifër simbolike që tregon një kohë të gjatë.

Ps 6,4; 89,47
10 Deri kur, o Hyj, do të të poshtërojë armiku,
përgjithmonë do ta përbuzë armiku Emrin tënd?
11 Përse e rrudh ti dorën tënde,
Is 52,10 të djathtën tënde pse po e mban në ijë?

12 E pra Hyji është mbreti ynë që nga fillimi,
ai që çliron mbi tokë:
Jb 7,12+; Is 51,9-10; Ps 89,10-11 13 Ti me fuqinë tënde detin e ndave,
u copëtove kokën përbindëshave të ujit.

Jb 3,8+ 14 Ia shtype kryet Leviatanit,
ua dhe për ushqim përbindëshave të detit!
Ps 105,4 15 Ti bëre të rrjedhë burim e përrua,
ti thave lumenjtë e pashtershëm.

Zan 1 16 Jotja është dita, jotja është nata,
ti i krijove yjet edhe Diellin.
17 Ti i caktove kufijtë e Tokës,
ti i përftove verën edhe dimrin.

18 Mos e harro këtë:
armiku e vuri në lojë Zotin,
një popull i marrë përbuzi Emrin tënd.
19 Mos ua jep bishave jetën e atyre që të lavdërojnë,
mos e harro kurrë jetën e skamnorëve të tu!

20 Shiko me mirësi mbi Besëlidhjen tënde,
sepse shpellat e vendit u bënë banesa dhune.
21 Mos lejo që i mjeri të kthehet i turpëruar:
i vobekti dhe skamnori le ta lëvdojë Emrin tënd!

22 Çohu, o Hyj, mbroje çështjen tënde,
mos i harro poshtërimet
që i marri t'i bën gjithë ditën.
23 Mos e harro britmën e armiqve të tu:
rropama e kundërshtarëve gjithnjë ngrihet tek ti.

74,11 *po e mban në ijë:* TM ka: «dhe të djathtën tënde në gji shkatërron (*kallëh*)»; BJ supozon: «e mban të fshehur».

74,14 Aluzion për kalimin e detit të Kuq dhe për disfatën e Egjiptianëve (Dal 14,15v; krh. Ez 29,3; 32,4); – *përbindëshave të detit:* fj.fj.: «popullit, bishave të egra».

74,15 Aluzion për mrekullitë e daljes (Dal 17,1-7; Nr 20,2-13) dhe për kalimin e Jordanit (Joz 3), vepra të pushtetit të Krijuesit. Ky rikujtim i veprave të kaluara të Hyjit (rr 12-17) përgatit përgjërimin e fundit (rr 18-23).

74,19 *jetën e atyre që të lavdërojnë*: me LXX dhe sir.; BJ ka me TM: «e turtulleshës sate»; Ozea e krahasonte Izraelin me një pëllumbeshë (Oz 7,11; 11,11; krh. Kk 5,2).

Psalmi 75 (74) Gjyqi i plotë dhe i gjithmbarshëm

[1]*Mjeshtrit të korit. Sipas melodisë: «Mos shkatërro...». Psalm. I Asafit. Këngë.*

[2]Do të të këndojmë lavde, o Hyj,
do të lavdërojmë e do ta thërrasim Emrin tënd,
do t'i shpallim mrekullitë e tua.

[3]Kur unë të caktoj kohën
do të gjykoj me drejtësi.
[4]Në dashtë, le të lëkundet toka — Ps 46,3; 60,4; 93,1v;
me të gjithë banorët e vet, — 96,10; 1Sam 2,8
unë jam ai që ia kam forcuar shtyllat.

[5]U thashë krenarëve: «Mos u krenoni!». — 1Sam 2,3
edhe të paudhëve: «Mos çoni krye!». — Zak 2,1-4
[6]Mos e lartësoni ashtu kryet tuaj,
mos folni kundër Hyjit poshtërsi! — Jb 15,25; Ps 94,4

[7]As prej lindjes, as prej perëndimit, — Mt 24,23-28
as prej shkretëtirës nuk vjen lartësimi,
[8]sepse gjykatës është Hyji:
këtë e përul e lartëson atë. — 1Sam 2,7; Dan 2,21

[9]Sepse në dorë të Zotit është gota
plot verë shkumuese me dra përzier. — Ps 60,5; Jb 21,20;
Prej saj ai jep të pihet: — Is 51,17+
do ta pinë veç deri me fundërri mëkatarët,
krejtësisht do ta pinë deri edhe draun.

[10]E unë do ta shpall përgjithmonë,
do t'i këndoj Hyjit të Jakobit.
[11]Kryet do t'ua thyej të gjithë bakëqijve,
kurse kryet e të drejtit do të lartësohet. — Ps 92,11

75 Një antifonë (rr 2) i paraprin një orakulli hyjnor që i drejtohet bakëqinjve dhe shpall gjyqin e tyre (rr 3-6). Rr 7-9 përshkruajnë gjyqin e gjithmbarshëm, me të cilin kënaqet i drejti (rr 10-11).

75,2 *do ta thërrasim emrin tënd, do t'i shpallim mrekullitë e tua*: me LXX; TM ka (krh. BJ): «afër është emri yt, shpallen mrekullitë e tua».

75,5 *krye:* fj.fj.: «briri» (krh. Ps 18,3+).

75,7b *prej shkretëtirës... lartësimi:* BJ ka: «Shkretëtirës së maleve (*harîm*)». BF me Neovulg. lexon *harîm* si paskajore të foljes *rûm,* «lartësoj», «lavdëroj». «Shkretëtira e maleve» duhet të jetë rrafshnalta e Edomit. – Gjykimi hyjnor nuk ushtrohet më kundër Moabit, Edomit apo Filistesë, por në çdo vend dhe kundër gjithë bakëqinjve (krh. Zak 2,1).

75,9 Imazhi i gotës (ose: «kupës») vjen nga Jeremia (25,11; 48,26; 49,12; 51,7; krh. Ps 11,6+; Is 51,17+; Ez 23,31; Zb 14,10).

Psalmi 76 (75) Odë për nder të Hyjit të tmerrshëm

[1]*Mjeshtrit të korit. Me vegla muzikore me korda. Psalm. I Asafit. Këngë.*

[2]I njohur është Hyji në Jude,
i madh është Emri i tij në Izrael.
Ps 122,6v [3]Në Salem është tenda e tij,
vendbanimi i tij në Sion.
Ps 48,4-8; 46,10 [4]Atje ai i theu shigjetat e harkut,
shqytin, shpatën e luftën.

[5]Shkëlqen, o i Madhërishëm,
mbi malet e presë!
[6]Qenë rrëmbyer të fortët,
2Mbr 19,35; Nah 3,18; Jer 51,39.57 gjumi i kapi,
asnjë trim s'diti t'i përdorë duart e veta
[7]nga kërcënimi yt, Hyji i Jakobit,
shtang mbetën qerre e kalë!

Lp 7,21; 10,17; Nah 1,6; Mal 3,2 [8]Ti je i tmerrshëm e kush mund të të bëjë ballë?
Atëherë kur shfrenohet felgrimi yt!
[9]Nga qielli e jep vendimin gjykatës;
Toka u trand dhe heshti,
[10]kur të ngrihet Hyji në gjyq
për t'i shpëtuar të përvujtët e dheut.

[11]Të goditurit nga felgrimi yt të lavdërojnë,
Jer 13,11 të shpëtuarit nga felgrimi do të të bëjnë festë.
[12]Bëni kushte dhe plotësojani Zotit, Hyjit tuaj,
të gjithë ju përreth tij jepni dhurata të Tmerrshmit,
[13]Atij që ua merr frymën princave,
që është tmerr për mbretërit e tokës.

76 Himn eskatologjik. Si Ps 46 dhe 48,6 duket se rikujton disfatën e Senakeribit në 701 kundruall Jerusalemit (2Mbr 19,35), që u bë simboli i shëlbimit të pritur nga «të varfërit» (rr 10). LXX ka si titull: «Përsa i përket Asirianit».

76,3 *Salem:* emër i shkurtuar i Jerusalemit (krh. Zan 14,18; Jt 4,4), «qytetit të paqes» (*shalôm*).

76,4 *luftën:* është përkthyer edhe: «armët e luftës».

76,11 *do të të bëjnë festë*: me LXX; BJ ka: «do t'i vesh»: imazhi, i marrë nga Jeremia (krh. Ps 109,19), simbolizon bashkimin e thellë. Si tmerri («Tmerrshmi» në rr 12), inati hyjnor këtu duket i personifikuar (krh. Ps 58,10). Zemërimi i njeriut, i pafuqishëm, i jep dëshmi fuqisë dhe drejtësisë së Hyjit.

76,12 *përreth tij*: si «rripi» i tij (rr 11+); krh. Is 49,18.

Psalmi 77 (76) Përsiatje mbi të kaluarën e Izraelit

[1]*Mjeshtrit të korit. Sipas « Iditunit». I Asafit. Psalm.*

[2]Drejt Zotit e ngrita zërin tim,
drejt Hyjit e çova zërin: Ai më dëgjon.
[3]Në ditët e vështira unë e kërkoja Hyjin, — Is 26,16; Ps 50,15; 88,2
natën drejt tij i lartësoj duart e mia
e nuk lodhem,
por shpirti im nuk gjen ngushëllim,
[4]më bie në mend Hyji dhe fshaj, — Jon 2,8
e kujtoj e më paket fryma.

[5]Hapur m'i mban qepallat e syve të mi,
i tronditur jam e nuk mund të flas.
[6]Mendoj ditët e kaluara, — =Ps 143,5; Lp 32,7
më bien në mend vitet e lashta.
[7]Mendoj natën në zemrën time,
përsiat dhe shpirti im shqyrton:

[8]Vallë, për amshim Hyji ka hequr dorë, — Ps 74,1; 89,47v; Vaj 3,21
dhe kurrë, thua, më s'do të ketë mëshirë?
[9]A thua përgjithmonë u zhduk mëshira e tij, — Vaj 3,22-23
premtimi i tij mbaroi, vallë, përgjithmonë?
[10]Ndoshta harroi Hyji të ketë dhembje, — Is 63,15; Ps 74,9; Is 49,14v
i zemëruar thua cak i vuri mëshirës së vet?

[11]Dhe thashë: «Ja, plaga ime:
është shndërruar e djathta e Tejetlartit». — Mal 3,6
[12]Në mend me bien veprat e Zotit,
i kujtoj mrekullitë e tua qysh prej fillimit.
[13]Me mend i përbluaj të gjitha veprat e tua,
meditoj mbi veprat e tua të larta. — Ps 143,5

[14]O Hyj, të shenjta janë udhët e tua, — Dal 15,1-18; Ps 18,31-32; 89,7; Lp 32,4
cili hyj është i madh si Hyji ynë?
[15]Vetëm ti je Hyji që bën mrekulli,
mbi popujt ti e tregove fuqinë tënde.
[16]Me të dhjathtën tënde ti e shpërbleve popullin tënd, — Neh 1,10
bijtë e Jakobit e të Jozefit. — Zan 46,26-27

77 Në kohët e vështira pas kthimit nga mërgimi, psalmisti rikujton të mirat e kaluara të *Zotit* për Izraelin dhe mrekullitë e daljes nga Egjipti, peng ndërhyrjesh të ardhshme të *Zotit* për popullin e vet.

77,7 *Mendoj:* BJ me LXX e sir. përkthen: «pëshpërit». TM ka: «(unë kujtohem) për muzikën (ose: për këngën) time».

77,12 *i kujtoj:* me versionet dhe qeré; ketib lexon: «do të bëj që të kujtohen».

Hab 3,10-11; Jb 7,12+; Nah 1,4

17 Të panë ujërat, o Hyj,
të panë ujërat e u zmbrapsën,
u trazuan deri edhe humnerat!
18 Riguan retë ujëra,
dhanë retë gjëmët e veta
Ps 18,15; 144,6 shigjetat e tua fluturuan!

Ps 29; Dal 19,16+ 19 Bubullima jote jehoi në stuhi,
vetëtimat shndritën rruzullin e tokës,
=Ps 97,4 u tund toka dhe u trand!
Is 43,16; 51,10; Neh 9,11; Ur 14,3 20 Nëpër det udha jote, shtigjet e tua nëpër ujëra të mëdha,
gjurmët e tua askush nuk i njeh.

Is 63,11-14; Ps 78,52; Mik 6,4 21 Porsi grigjës i prive popullit tënd,
me dorë të Moisiut e të Aronit.

Psalmi 78 (77) Mësimi që jep historia e Izraelit

Is 63,7v; Ps 105; 106; 114; 136 Ur 16-19; Neh 9,9-37 1 *Poemë. E Asafit.*

Lp 32,1 Dëgjoje me kujdes, populli im, mësimin tim,
vëru vesh fjalëve të gojës sime.
Ps 49,5; /Mt 13,35 2 Po e hap gojën time për të mësuar me shëmbëlltyra,
do t'ju tregoj fshehtësi të kohëve të shkuara.

Ps 44,2; Lp 4,9+; Jb 8,8; 13,14; Ps 145,4 3 Ato që dëgjuam e mësuam,
çka na treguan etërit tanë,
4 nuk do t'i fshehim para fëmijëve të tyre,
do t'i kalojmë gojë më gojë në breznitë e ardhshme
lavditë e Zotit e mrekullitë e tija,
veprat e bindshme që ai bëri.

5 Ai e ngriti Dëshminë në Jakobin,
Lp 33,4; Ps 147,19 dhe e vuri Ligjin në Izrael,
Lp 4,9; 6,7 që ç'u urdhëroi etërve tanë
ato t'ua shpallin fëmijëve të vet,
Ps 22,31+ 6 që breznia e ardhshme t'i ketë të njohura,
që fëmijët që të lindin
t'ua tregojnë fëmijëve të vet

77,18 Mrekullia e Detit të Kuq paraqitet në një perspektivë kozmike (krh. Jb 7,12+). Vazhdimi (rr 19) rikujton teofaninë e Sinait (Dal 19,16+).

78 Përsjatje mësimore, e frymëzuar nga Ligji i përtërirë, mbi historinë e Izraelit, mbi fajet e kombit dhe dënimin e tyre. Psalmi vë në dukje përgjegjësitë e Efraimit, paraardhësit të Samaritanëve, zgjedhjen e Judës dhe të Davidit.

78,2 *me shëmbëlltyra:* shëmbëlltyra (*mashal*) është një sentencë e ritmuar, në rreshta paralele; libri i Fjalëve të urta na jep shumë shembuj të tillë.

7 që ta mbështetin shpresën e vet në Hyjin,
të mos i harrojnë veprat e Hyjit
e t'i mbajnë urdhërimet e tija.
8 E të mos bëhen si etërit e tyre
brezni kryengritëse dhe e padëgjueshme, Lp 31,27; 32,5.20
brezni e paqëndrueshme në zemër
e me shpirt të pabesë ndaj Hyjit.
9 Bijtë e Efraimit, luftëtarë me hark, Oz 7,13-16
ditën e përleshjes kthyen shpinën e ikën.
10 Nuk e mbrojtën Besëlidhjen e Hyjit,
e nuk deshën të ecin udhëve të tija.
11 I harruan veprat e tija,
mrekullitë e tija që ua dëftoi.
12 Në sy të etërve të tyre bëri mrekulli,
në tokën e Egjiptit, në fushën Taneos.
13 E ndau detin dhe ata i kaloi, Dal 14-15
i ndali ujërat si të ishin në rrëshiq. Dal 14,22; 15,8
14 Ditën u printe me re, Dal 13,21; Ps 105,39
e gjithë natën me zjarr ndriçues.
15 Në shkretëtirë qetën e plasi Dal 17,1-7; Nr 20,2-13;
dhe u dha të pinë si nga humnera e pafund: Ps 105,41; 114,8;
16 nga shkëmbi nxori përrenj, Is 48,21
bëri të rrjedhë ujët si lumë.
17 Por ata gjithnjë vazhduan të mëkatojnë kundër tij, Ez 20,13
i kundërshtuan të Tejetlartit në shkretëtirë,
18 Hyjin e tunduan në zemrat e veta Dal 16,2-36
duke kërkuar ushqim për grykësinë e vet.
19 Nynykatën kundër Hyjit e thanë:
«A është i zoti Hyji të shtrojë tryezë në shkretëtirë?». Ps 23,5
20 Ja, shkëmbit i ra e rrodhi ujë,
gurgulluan përrenjtë!
«A mund të japë edhe bukë e mish Dal 16,3
për popullin e vet?».
21 Dëgjoi Zoti dhe u zemërua, Nr 11
zjarr u ndez kundër Jakobit, Lp 32,22
flakë u ndez hidhërimi kundër Izraelit,

78,9 Psalmisti, i frymëzuar nga Oz 7,16, i ngarkon Efraimitët kështu me mëkatet e popullit, duke paralajmëruar historinë e mëvonshme të mbretërisë së veriut (krh. rr 67) ose duke bërë aluzion për përçarjen e thellë të Samaritanëve (krh. Zak 11,14).

78,11 Mrekullitë e daljes.

22 sepse nuk besonin në Hyjin,
nuk shpresonin në shpëtimin e tij.
23 Kështu u urdhëroi reve prej së larti,
2Mbr 7,2; Mal 3,10 i hapi pendët e qiellit,
24 porsi shi e lëshoi manën për ushqim,
/Gjn 6,31 u dha bukë nga qielli:
Ur 16,20; 1Kor 10,3; Ps 105,40; Lp 8,3 25 njeriu hëngri bukë engjëjsh,
u dha ushqim me mbushulli.

26 Mandej në qiell e zgjoi erën e lindjes,
me pushtet të vet bëri të fryjë shiroku,
27 bëri të bjerë mbi ta mish thuajse pluhur,
shpend me pupla porsi rëra e detit:
28 ranë midis tëbanishtës së tyre,
përreth çadrave të tyre.

Oz 13,6 29 Hëngrën dhe u ngopën,
ua plotësoi dëshirën.
Nr 11,33 30 Ende plotësisht nuk ishin ngirë,
ende ushqimin e kishin në gojë,
31 kur qe, zemërimi i Hyjit u ndez kundër tyre,
Nr 14,29 i kositi me vdekje më të fortët e tyre,
i vrau të zgjedhurit e Izraelit.

32 Megjithatë vazhduan të mëkatojnë
dhe nuk besuan në veprat e mrekullueshme të tijat.
33 Ditët e tyre i zhduku si avullin,
vitet e tyre kaluan me ngutësi.

Oz 5,15; Is 26,16; Nr 21,7; Lp 32,15.18 34 Kur i vriste, atëherë e kërkonin
e përsëri ktheheshin tek Hyji;
35 u binte në mend se Hyji është strehimi i tyre,
Hyji i tejetlartë Shëlbuesi i tyre.

Oz 6,4 36 Porse prapë e gënjenin me gojën e tyre,
e rrenin me gjuhën e vet:
Is 29,13; Oz 8,1 37 zemra e tyre nuk ishte me të,
besë nuk kishin në Besëlidhjen e tij.

Dal 32,14; Nr 14,20; Is 48,9; Ez 20,22; Oz 11,8-9; Ps 65,4; 85,4 38 E Ai, i mëshirshëm, e falte fajin,
në vend që të shkatërronte,
shpeshherë e ndalte zemërimin e vet
e nuk ndizej në furinë e vet.

78,25 *engjëjsh*: fj.fj.: të «të fortëve» (krh. Ps 103,20).
78,32 Rikujtohet (rr 32-29) paqëndrueshmëria e Izraelit dhe durimi hyjnor.
78,34 *tek Hyji:* me TM (*'el*) ; BJ e përkthen me sir.: «tek ai» (*'elajw*).

39 I binte në mend se janë njerëz të ligshtë
avull që shkon e nuk kthehet.

40 Sa herë e hidhëruan në shkretëtirë,
sa herë e zemëruan në vise të pabanuara! Lp 9,22
41 Prapë e prapë e ngucnin Hyjin,
e trishtonin Shenjtin e Izraelit Is 6,3+
42 duke mos e kujtuar dorën e tij të pushtetshme,
ditën kur i shpëtoi nga armiku,

43 as mrekullitë që i bëri në Egjipt, Dal 7,14–11,10;
as veprat e mrekullueshme që i bëri në fushën Taneos. 12,29-36; Ur 16-18
44 Kur lumenjtë i shndërroi në gjak
dhe përrenjtë e tyre që të mos mund të piheshin.

45 Dërgoi mbi ta gretha që t'i thernin
dhe bretkosa që t'i pranin.
46 Të korrat e tyre ua dha karkalecave,
vemjeve mundin e tyre.

47 Me breshër ua rrënoi vreshtat,
e me brymë manat e tyre.
48 Me breshër ua shfarosi bagëtinë,
me rrufe ua vrau grigjat.

49 Lëshoi mbi ta felgrimin e zemërimit të vet,
hidhërimin, urrejtjen dhe vuajtjet,
dërgesë engjëjsh që u sollën të keqen.
50 I rrafshoi udhën felgrimit të vet,
nuk ua kurseu jetën prej vdekjes,
jetën e tyre në dorë ia lëshoi kolerës.
51 I vrau të gjithë të parëlindurit e Egjiptit, =Ps 105,36
frytin e parë të fuqisë së tyre në çadrat e Kamit.

52 Porsi dhen prej andej e nxori popullin e vet, Ps 77,21
i priu porsi grigjës nëpër shkretëtirë.
53 U printe me kujdes pa farë frike,
kurse armiqtë e tyre deti i kapërdiu. Dal 14,26-28

54 I çoi në Tokën e vet të shenjtë,
në bjeshkën që pushtoi e djathta e tij.
55 Para tyre i dëboi paganët, Ps 44,3; Joz 24,8-13
tokën e tyre me konop ua ndau për pronë,
në çadrat e tyre i vendosi fiset e Izraelit.

78,43 «Plagët» e Egjiptit (krh. Dal 7,8+) të përmbledhura në rr 43-51.

78,52 Kur dolën nga Egjipti dhe kur hynë në Kanaan (rr 52-55).

56 E ata prapë e ngucën dhe e hidhëruan Hyjin e tejetlartë,
nuk ia mbajtën urdhërimet e tija.
Oz 7,16 57 u shmangën, nuk i mbajtën besën si etërit e tyre,
u kthyen prapazi porsi harku i prishur.
58 E hidhëruan me lartësirat e tyre,
Lp 32,16.21 dhe e ngucën me gdhendjen e idhujve.
59 Dëgjoi Hyji dhe u ndez në hidhërim,
për së tepërmi iu ndy Izraeli.
1Sam 1,3+; Joz 18,1; Jer 7,12; 26,6 60 E lëshoi banesën Silo,
tendën ku banonte në mes të njerëzve.
61 Fuqinë e vet e la të bjerë në robëri,
1Sam 4,11.22 nderin e vet në duar të armiqve.
Jer 12,7 62 Popullin e vet ia dorëzoi shpatës,
kundër pronës së vet u ndez tërë hidhërim.
Lp 32,22-25; Jer 7,34 63 Djelmoshat e tyre i përpiu zjarri,
vajzat e tyre s'patën me kë të martoheshin.
64 Ranë prej shpatës priftërinjtë e tyre,
Jb 27,15 e vejushat e tyre nuk i vajtuan!
65 E u ngrit, si kush zgjohet nga gjumi, Zoti,
si luftëtari kur kllapia e verës e lëshon,
Sam 5,6v 66 e t'u ra pas shpine armiqve,
i mposhti një herë e përgjithmonë.
67 E përjashtoi tendën e Jozefit,
nuk e zgjodhi fisin e Efraimit.
68 por zgjodhi fisin e Judës,
2 Sam 5,9+; Ps 87,2; 48,3 malin e Sionit që e ka për zemër.
69 Të lartë si qiellin e ndërtoi Shenjtëroren,
porsi tokën e themeloi për amshim.
1Sam 13,14; 16,11-13; 2Sam 7,8; Ps 89,21 Ez 34,23; 37,24 70 Zgjodhi Davidin, shërbëtorin e vet,
e hoqi nga grigjat e dhenve,
71 prej pas delesh nëna atë e mori
të kullotë Jakobin, popullin e vet,
Izraelin, trashëgimin e vet!

78,56 Aluzion për fajet e Izraelit në kohën e Samuelit dhe të Saulit (rr 56-64).

78,61 Flitet për arkën e besëlidhjes (krh. Ps 132,8; 2Kro 6,41).

78,66 *pas shpine:* fj.fj.: «nga mbrapa». Bëhet fjalë për të keqen poshtëruese me të cilën u goditën Filistenjtë, mbajtësit e arkës.

78,67v Përjashtimi i Efraimit (rr 67), zgjedhja e Sionit, vendbanim të *Zotit* dhe riprodhim të shenjtërores qiellore (rr 68-69), zgjedhja e Davidit, të shuguruarit të *Zotit*, bariut të popullit të tij dhe mbretit model të Mesisë që pritet (rr 70-72).

72 Ky i udhëhoqi me zemër të përsosur
dhe u priu me dorën e vet të vyer. Ps 77,21

Psalmi 79 (78) Vajtim kombëtar Ps 44; 74; 80

1 *Psalm. I Asafit.*

O Hyj, e pushtuan paganët pronën tënde, 2Mbr 25,9-10;
e dhunuan Tempullin tënd të shenjtë, Vaj 1,10
Jerusalemin e bënë një grumbull rrënojash!
2 Ua dhanë kufomat e shërbëtorëve të tu Jer 7,33; Ps 80,13-14
për ushqim shpendëve të qiellit,
mishin e shenjtërve të tu bishave të malit. /1Mak 7,17

3 Gjakun e tyre e derdhën si ujë Sof 1,17; Jer 14,16
përreth Jerusalemit e s'kishte kush t'i varroste!
4 U bëmë çnderim ndër sy të fqinjëve tanë, =Ps 44,14; 80,7;
përqeshje e lojë për ata që i kemi përreth. Sof 2,8
5 Po deri kur, o Zot? A do të rrish përgjithmonë i hidhëruar? =Ps 89,47+; 44,24
Do të digjet si zjarri zemërimi yt? Lp 4,24+

6 Shfreje hidhërimin tënd mbi paganët që nuk të njohin, ‖Jer 10,25; Sir 36,1-5
mbi mbretëri, që nuk të thërrasin në ndihmë
7 se e përlanë Jakobin Ps 14,4; Jer 50,7
dhe e shkatërruan selinë e tij!

8 Mos i kujto fajet e etërve tanë,
le të na vijë në ndihmë sa më parë mëshira jote,
sepse jemi bërë tepër të mjerë. Ps 142,7
9 Na ndihmo, o Hyj, Shëlbuesi ynë,
për nder të Emrit tënd e na çliro: Dal 32,12+;
pashë nderin e Emrit tënd na i fal fajet! Ez 20,44; 36,22

10 Pse të thonë paganët: «Ku është Hyji i tyre?». =Ps 115,2; ‖Jl 2,17;
Le ta pranojnë ndër sy tanë paganët Ps 42,4
ahmarrjen e gjakut të derdhur të shërbëtorëve të t'u. Ps 126,2; Lp 32,43; Jl 4,21; Jb 16,18+
11 Le të arrijë tek ti gjëma e të robëruarve, Ps 102,21
me fuqinë e krahut tënd
shpëtoji të dënuarit me vdekje.

12 Mbi zemrën e fqinjëve tanë ktheje shtatëfish
dhunën që ta bënë ty, o Zot. Ps 89,51

79 Ky psalm mund t'i referohet marrjes së Jerusalemit nga Babilonasit në 587 dhe plaçkitjes së qytetit nga fqinjët e Izraelit: Edomi, Moabi, etj. (krh. 2Mbr 24,2).

79,10 *ahmarrjen e gjakut të derdhur:* Hyji është «gjakmarrësi» i Izraelit (krh. Nr 35,19+).

Dal 34,1+ [13]E ne, populli yt delet e kullotës sate,
do të të lavdërojmë për amshim,
do ta shpallim nga brezi në brez
lavdinë tënde.

Is 63,15–64,11

Psalmi 80 (79) Uratë për ripërtëritje të Izraelit

Ps 45,1 [1]*Mjeshtrit të korit. Sipas melodisë: «Lili i urdhrit».*
I Asafit. Psalm.

Ez 34,1+ [2]Dëgjo ti, o Bariu i Izraelit,
ti që i prin Jozefit si grigjës,
Dal 25,18+ ti, që rri në fron mbi kerubinë, shkëlqe
[3]para Efraimit, Beniaminit e Manaseut:
zgjoje pushtetin tënd dhe eja në ndihmë
për të na shpëtuar!
Jer 31,18 [4]O Hyj, deh, na përtërij,
Ps 4,7+ kthjelle fytyrën tënde e na shëlbo!
Ps 44,24+ [5]O Zot, Hyji i ushtrive, deri kur do të hidhërohesh
në lutjen e popullit tënd?
Ps 74,1 [6]Deri kur do të na ushqesh me bukë lotësh,
Ps 42,4 e do të na japësh të pimë ujë lotësh me shumicë?
Ps 79,4+ [7]Na bëre shkak grindjeje për fqinjët tanë
e armiqtë tanë po qeshen me ne.

[8]O Hyj i ushtrive, deh, na përtërij,
kthjelle fytyrën tënde e na shëlbo!

Is 5,1+ [9]Vreshtin nga Egjipti e nxore
e, për ta mbjellë atë, paganët i dëbove.
[10]Tokën ia përgatite,
lëshoi rrënjë dhe e mbushi tokën.

[11]U mbuluan malet me hijen e tij,
me gema të hardhisë u mbushën cedrat e Hyjit,
Gjq 20,1+ [12]pinjollët e tij arritën deri në det,
shermendet i qiti deri në Lumë.

80 Ky psalm mund t'i referohet si mbretërisë së veriut (krh. rr 2-3), të shkatërruar nga Asirët, të përmendur në titullin e LXX (krh. Jer 31,15v), ashtu edhe Judës pas plaçkitjes së Jerusalemit në 586 (krh. Jer 12,7-13). Psalmisti, ndoshta një levit i strehuar në Mizpë të Beniaminit nën Godoli (krh. 2Mbr 25,22.23.27), shpreson në ripërtëritjen e mbretërisë së ribashkuar (krh. Is 49,5; Ez 37,16; Zak 9,13; 10,6) në kufijtë e vet ideal (rr 12; krh. Gjq 20,1+).

80,3 Efraimi dhe Manaseu, bijtë e Jozefit, të cilëve shpesh u bashkohet Beniamini, janë dy fiset kryesore të veriut.

80,9 Këtë alegori e njohin mirë profetët (krh. Is 5,1+).

80,11 *gema:* përkthim tjetër i mundshëm: «gemat ishin cedrat e Hyjit», pra, cedrat më të lartë (krh. Ps 36,7; 68,16).

80,12 *Lumë*: Eufrati.

[13]Gardhin pse ia theve
  që ta vjelë çdo kalimtar? Jer 12,7-13
[14]E dëmtoi derri i egër,
  e kulloti çdo egërsirë.

[15]Kthehu, Hyji i ushtrive,
  shikoje nga qielli e shihe,
  eja, shihe këtë vresht,
[16]dili zot se ti vetë e mbolle:
  djalit që për vete e rrite.
[17]Ata që e dogjën dhe e prenë
  le të sharrojnë prej kërcënimit të fytyrës sate.

[18]Dora jote qoftë mbi njeriun e të djathtës sate,
  mbi birin e njeriut që për vete e rrite.
[19]Kurrë më nuk do të largohemi prej teje:
  na përtërij e do ta thërrasim Emrin tënd.

[20]O Zot, Hyji i ushtrive, deh ti, na përtërij,
  kthjelle fytyrën tënde e na shpëto!

Psalmi 81 (80) Për të kremten e Tendave

[1]*Mjeshtrit të korit. Sipas melodisë: «Shtrydhësit...». I Asafit.* Ps 8,1

[2]Duartrokitni Hyjit, ndihmëtarit tonë,
  brohoritni Hyjit të Jakobit!

[3]Le të tingëllojë cetra, të ushtojë tupani,
  harpa e këndshme e cetra të jehojnë!
[4]Le të ushtojë boria e hënës së re, Lv 23,24; Nr 29,12
  në hënën e plotë, ditën e të kremtës sonë!

[5]Sepse kjo është ligj për Izraelin, Dal 23,14+
  urdhëresë e dhënë prej Hyjit të Jakobit,
[6]urdhër që iu dha Jozefit,
  kur doli prej tokës së Egjiptit.

80,16b *djalit që për vete e rrite:* versionet kanë: «birit të njeriut»; fj.fj.: «dhe mbi birin që miratove», duke i pararendur rreshtit 18b; «biri» këtu do të thotë «filizi»; BJ e lë jashtë.

80,18 Mund t'i referohet Zorobabelit (Esd 3,2; Agj 1,1) dhe jo Beniaminit (që do të thotë "njeri i të djathtës sate"), Amasisë («JHWH është i sigurtë») apo Izraelit.

81 Një prelud (rr 2-6) i paraprin një orakulli hyjnor (krh. Ps 50; 95) në stilin e Ligjit të përtërirë. Festa e tendave (krh. Dal 23,14+) përkujtonte kohën e kaluar në shkretëtirë dhe Ligjin e marrë mbi Sinai. Ishte festa e festave.

81,4 Festohej ditën e parë të muajit hënor («neomënia») (2Mbr 4,23; Is 1,13; Oz 2,13; Am 8,5). Fillimi i të shtatit muaj u konsiderua për shumë kohë Viti i Ri (Lev 23,24; Nr 29,12); në hënën e plotë që vijonte kremtohej festa e Tendave.

81,6 *dëgjova:* (LXX dhe sir.: «dëgjoi»; BJ: «dëgjohet»). Veta e parë përfaqëson asamblenë e Izraelit që duhet të jetë në dëgjesën e fjalës së Hyjit (krh. rr 9.12.14).

Dëgjova një zë që s'e njihja:
Dal 1,14; 6,6 [7]«Nga barra krahët ia çlirova,
nga duart ia hoqa shportën.
[8]Në ditë të vështirë më thirre e unë të shpëtova,
Dal 19,19; të jam përgjigjur i fshehur në stuhi,
17,1-7; Ps 95,8 të vura në provë tek uji i Meribës.
[9]Dëgjo, populli im, dua të të qortoj:
Dal 15,26; Is 55,2-3 oh sikur të më dëgjoje, ti, o Izrael!
Dal 20,2-3p [10]Pranë teje tjetër zot të mos kesh,
zot të huaj mos adhuro!
[11]Sepse unë Zoti jam Hyji yt,
unë që të nxora nga dheu i Egjiptit,
hape gojën tënde se dua ta mbush!
Lp 9,7 [12]Por populli im s'e dëgjoi zërin tim,
Izraeli nuk qe në kujdes për mua.
Jer 3,17; 7,24 [13]Prandaj i lashë në ngurtësinë e zemrës së tyre,
le të jetojnë si u pëlqen atyre.
Is 48,18 [14]Po, sikur të më dëgjonte mua populli im,
sikur të ecte Izraeli udhëve të mia,
Lv 26,7-8 [15]po, atëherë shpejt do t'i përulja armiqtë e tij,
do ta rëndoja dorën mbi kundërshtarët e tij.
[16]Armiqtë e Zotit do ta përkëdhelnin atë,
fati i tyre do të ishte i vulosur për amshim.
[17]Unë do t'i ushqeja me më të mirin grurë,
do t'i ngija me mjaltë të nxjerrë nga shkëmbi».

Psalmi 82 (81) Kundër princave paganë

[1]*Psalm. I Asafit.*
Is 3,13-14 Hyji u ngrit në kuvendin hyjnor,
po gjykon midis hyjnorëve.
[2]«Deri kur do të gjykoni padrejtësisht
e krah do t'u mbani të paudhëve?

81,7 Aluzion për punën e detyrueshme që Izraeli ishte i shtrënguar të bënte në Egjipt.

81,8 Në momentin e teofanisë së Sinait.

81,17 *do t'i ushqeja:* TM ka: «do ta kishte ushqyer»; BJ hamend.: «unë do ta kisha ushqyer»; – *do t'i ngija:* versionet kanë «do ta ngija»; BJ, me TM, lexon: «do të të kisha ngirë».

82 Një vërejtje e rëndë drejtuar princave dhe gjykatësve të padrejtë, në përspektivë eskatologjike (rr 1.5.8).

82,2 Një aktakuzë e shpeshtë te Profetët (Is 1,17v; Jer 5,28; 21,12; 22,3; Ez 22,27.29; Mik 3,1-11; Zak 7,9-10; krh. Jb 29,12; Fu 18,5; 24,11-12).

[3]Dilni zot të ligjshtit e të mjerit, Dal 23,6+
jepjani të drejtën të përvujtit e skamnorit!
[4]Lironi të ndrydhurin e të vobektin,
shpëtojeni prej thonjve të të paudhit!».

[5]Por ata s'kuptojnë, vesh nuk marrin,
ecin nëpër errësirë;
po lëkunden të gjitha themelet e tokës!
[6]E pra, unë thashë: «Ju jeni zota, Ps 58,2+; /Gjn 10,34
bij të Tejetlartit të gjithë!».
[7]Por të gjithë do të vdisni si njerëzit,
poshtë do të bini si një, ju, o princa!

[8]Ngrihu, o Hyj, gjykoje tokën,
sepse me të drejtë je Pronari i të gjitha kombeve!

Psalmi 83 (82) Kundër armiqve të Izraelit

[1]*Këngë. Psalm. I Asafit.*

[2]O Hyj, mos rri në qetësi, mos hesht, Ps 44,24; 50,3; 109,1
as mos u përmbaj, o Perëndi!
[3]Sepse, ja, armiqtë e tu po zhurmiten,
dhe ata që të urrejnë, po çojnë krye!

[4]Sendërgjojnë plane të këqija kundër popullit tënd,
këshillohen kundër të mbrojturve prej teje.
[5]Thonë: «Ejani t'ua tresim farën, Jer 11,19
të mos jenë më popull,
të mos përmendet më emri i Izraelit!».

[6]Vërtet janë bërë një mendjeje të vetme,
kundër teje kanë bërë besëlidhje:
[7]tendat e idumeasve e ismaelitët, Nr 20,14-21;
moabitët e agarenët, Lp 2,5+; 1Kro 5,10.19
[8]Gebali, Amoni e Amaleku, Dal 17,8+
Filisteja me banorët e Tirit, Joz 13,2+
[9]Po ashtu edhe Asuri u bashkua me ta,
u bënë ndihmëtarë të bijve të Lotit.

82,6 Princat e gjyqtarët vendosen në të njejtin nivel të «bijve të të Tejetlartit», anëtarë të oborrit hyjnor (krh. Jb 1,6+). Këtë pjesë Jezusi e përdor, në një kontekst tjetër, për judenjtë që e njohin fjalën e Hyjit.

83 Pa numëruar veçanërisht asnjë koalicion, psalmi përmend dhjetë armiqtë tradicional të Izraelit, armiqësia e të cilëve vazhdon deri në një epokë të vonshme (krh. 2Kro 20,1v; Neh 2,19; 1Mak 5,3v).

83,7 *Agarenët:* bij të Agarit, nomadët e Transjordanisë.

83,8 *Gebali:* këtu Gabalena, krahinë e Idumesë në veri të Petrës, e jo Biblos si tek Ez 27,9.

83,9 *Asuri:* qoftë Asiria që ndoshta është Siria e Seleucidëve (krh. Jt 16,3), qoftë fisi i Ashshuritëve (Zan 25,3; Nr 24,22+; 2Sam 2,9).

Dal 2,15+; Gjq 7; Is 9,3; 10,26; Gjq 4-5
10 Bëjua dhe atyre si Madianit e Sisarës,
porsi Jabinit në përroin e Cisonit,
11 që u rrahuan vdekur në Endor,
Jer 8,2 me kufoma e plehëruan tokën.
Gjq 7,25 12 Bëjua princave të tyre si Orebit e Zebit,
Gjq 8,10-21 si Zebeesë e Salmanasë, krerëve të tyre
13 që thanë:
«T'i pushtojmë kullotat e Hyjit!».

Is 17,13; 29,5; Jb 27,21; Ps 58,10
14 Hyji im, flaki ata në shakullinë,
porsi bykun kur fryn stuhia!
Is 5,24; 10,17; Ez 21,3
15 Porsi zjarri që e përpin pyllin,
porsi flaka që i djeg bjeshkët.
16 Po ashtu dëboji ata me furinë tënde,
Jer 25,32 tmerroji ti me thellimin tënd!
17 Mbuloju fytyrën me marre
që ta kërkojnë Emrin tënd, o Zot.
18 Le të skuqen e le të turpërohen përgjithmonë,
le t'i mbulojë marrja e le të sharrojnë,
=Ps 97,9; 46,11; Is 42,8
19 që ta dinë se emri yt është Zot:
se je i Larti Perëndi mbi botën mbarë.

Psalmi 84 (83) Këngë shtegtimi

Ps 8,1
1 *Mjeshtrit të korit. Sipas melodisë: «Shtrydhësit...». I bijve të Koreut. Psalm.*

2 Sa të dashura janë banesat e tua,
o Zoti i rruzullimit!
Ps 42,2-3; 122,1
3 Shpirti im shkrihet e meket
për pallatet e Zotit.
Zemra ime e trupi im
i brohoritin Hyjit të gjallë.

4 Edhe trumcaku e gjen bunin e vet
edhe turtulli çerdhen e vet
ku i vë zogjtë e vet:
=Ps 5,3 e unë lterët e tu, o Zoti i ushtrive,
Mbreti im e Hyji im!

83,14 *në shakullinë*: BJ e përkthen «si rrotë dashtre» ose carangthi, fara e të cilit fluturon me erën.

84 Këngë në nder të Sionit, që lavdëron mysafirin hyjnor të tempullit, që është burim lumturie dhe hiri për shtegtarët (rr 6-8), ashtu edhe për banorët e shenjtores (rr 5.11).

5Lum ata që banojnë në shtëpinë tënde:
do të të lavdërojnë për amshim.
6Lum ai që në ty gjen forcën
dhe vendos për shtegtim të shenjtë.

7Kur kalojnë nëpër luginën e thatë
e shndërrojnë në burim uji të gjallë,
sepse shiu i mëngjesit e vesh me bekime. Ez 34,26; Jl 2,23
8Shtegtojnë e shtegtojnë gjithnjë e më të kërthndeztë
derisa të shohin Hyjin e hyjnive në Sion.

9O Zot, Hyji i ushtrive, dëgjo uratën time,
më vështro, o Hyji i Jakobit.
10Shiko, o Hyj, Mbrojtësi ynë,
shikoje fytyrën e të shuguruarit tënd!

11Vërtet, më e mirë është një ditë në Shtëpinë tënde
se të tjera me mijëra!
Parapëlqej të qëndroj te praku i Shtëpisë së Hyjit tim,
më tepër se të banoj në tendat e mëkatarëve.

12Sepse diell e shqyt është Zoti Hyj,
ai dhuron hirin e nderin.
Zoti nuk ua mohon të mirat atyre
që jetojnë të pafajshëm. Ps 15,2; 119,1

13O Zot Sabaot, lum njeriu që shpreson në ty!

84,6 *shtegtim të shenjtë*: BJ e përkthen: «ngjitjet» me LXX; TM ka «shtigje». – Psalmet e quajtur «gradualë» ose «të ngjitjeve» (120vv) këndoheshin gjatë udhëtimit të shtegtarëve.

84,7 *luginën e thatë:* BJ ka «luginën e Balsamit». Në 7 dshk dhe në versionet: «lugina e vajit» (shqiptimi i dy fjalëve është identik; krh. Gjq 2,5). «Balsami» (apo «pema që qan») këtu duhet të jetë caraci (krh. 2Sam 5,23-24). «Lugina e Caracit» në veri të luginës së Hinnom (Gehena) ishte etapa e fundit e shtegtimit në kryqëzimin e rrugëve që vijnë nga veriu, nga perëndimi dhe nga jugu (krh. 2Sam 5,17-25).

84,7c-d Tekst i pasigurtë; në LXX: «ligjvënësi do të japë bekime». Mund të korrigjohet kështu: «prijësi do të shpallë bekime». BJ ka: «atje ku qëndron një krua, shtesë bekimesh, shiu i vjeshtës i mbulon». Përmendja e shiut të parë (*môreh*) «të vjeshtës» (BJ), do të lejonte lidhjen e psalmit me festën e tendave (Dal 23,14+).

84,8a BJ ka: «ecin nga kodër në kodër». Përkthehet edhe: «nga mbështetje në mbështetje», ose (Targum): «nga kështjellë në kështjellë».

84,8b BJ supozon: «dhe Hyji u shfaq atyre në Sion»: «atyre», *'alêhëm* .

84,10 *të shuguruarit:* këtu «i lyeri» ose «mesia» me gjasë është kryeprifti, kreu i komunitetit pas mërgimit.

84,11c *Parapëlqej:* TM ka: *bahartî*, «zgjodha»; BJ supozon: *behërutî* (fj.fj.: «në lirinë time»): «sipas mënyrës time», në lidhjen me vargun 11b.

Psalmi 85 (84) Lutje për paqe

[1]*Mjeshtrit të korit. I bijve të Koreut. Psalm.*

Ur 12,3.7 [2]Përsëri e pëlqeve, o Zot, tokën tënde,
Ps 126 i riatdhesove të treturit e Jakobit.
[3]Ia fale fajet popullit tënd,
Ps 78,38+ i mbulove të gjitha mëkatet e tyre.
[4]I vure cak felgrimit tënd të madh,
zure vend nga shfrimi i zemërimit tënd.

Ps 80,4 [5]Na përtërij, o Hyj, Shëlbuesi ynë,
largoje zemërimin tënd prej nesh.
Ps 79,5+ [6]A thua gjithmonë do të jesh i hidhëruar me ne
e do ta shtrish hidhërimin tënd nga breznia në brezni?

[7]Pse a s'do të kthehesh për të na përtërirë në jetë
Is 43,4; 49,14v; 54,7v që populli yt të gëzohet në ty?
[8]Na e trego, o Zot, mëshirën tënde
e na jep shëlbimin tënd!

[9]Do të dëgjoj çka thotë Zoti Hyj,
ai premton paqe për popullin e vet,
për të dashurit e vet e për ata që me gjithë zemër kthehen.
Dal 24,16+ [10]Shpëtimi i tij është ngjat atyre që e druajnë,
Ez 11,23; 43,2; Gjn 1,14 lavdia e tij do të banojë në vendin tonë.
Ps 89,15; 97,2 [11]Mëshira dhe e vërteta do të përpiqen,
drejtësia e paqja do të merren ngrykë.
Is 45,8+ [12]E vërteta do të mbijë nga toka
e drejtësia do të shikojë prej qiellit.

[13]Sepse Zoti ka për të dhënë çdo të mirë
=Ps 67,7+; Zak 8,12 edhe toka jonë do ta japë frytin e vet.
Is 58,8 [14]Drejtësia do t'i shkojë përpara
dhe do t'u tregojë udhën hapave të tij.

85 Ky psalm ua premton të riatëdhesuarve paqen mesianike të shpallur nga Isaia dhe Zakaria.

85,9 *për ata që me gjithë zemër kthehen:* me LXX; BJ, me TM, ka: «veç të mos kthehen të marrëzi (e tyre)».

85,10 Lavdia e *Zotit* (Dal 24,16+), që u largua nga tempulli dhe nga Qyteti i Shenjtë (Ez 11,23), do të kthehet në tempullin e rimëkëmbur (Ez 43,2; Agj 2,9).

85,11 Vetitë hyjnore, të personifikuara, vijnë për të vendosur mbretërinë e Hyjit mbi tokë dhe në zemrat e njerëzve.

85,14 Drejtësia hyjnore hap rrugën: ajo është kushti i paqes dhe i lumturisë.

Psalmi 86 (85) Urata në vështirësi

[1]*Lutje. E Davidit.*

Ma vër veshin, o Zot, e më dëgjo,
sepse jam i mjerë e skamnor.
[2]Ma ruaj shpirtin se jam i devotshmi yt,
Hyji im, shpëtoje shërbëtorin tënd që shpreson në ty.

[3]Ki mëshirë për mua, o Zot,
se gjithë ditën të thërras në ndihmë.
[4]Gëzoje shpirtin e shërbëtorit tënd,
sepse tek ti, o Zot, e lartësoj shpirtin tim. =Ps 25,1

[5]Sepse ti, o Zot, je i ëmbël e i butë,
plot mëshirë për ata që të thërrasin në ndihmë.
[6]Dëgjoje, o Zot, uratën time, Ps 5,2-3
vështroje zërin e lutjes sime.

[7]Në ditë të vështirë klitha tek ti
pse e di se ti më dëgjon.
[8]Nuk ka hyjni që të përngjet ty, o Zot, Dal 15,11; Ps 35,10;
asgjë s'mund të matet me veprat e tua. 89,9; Jer 10,6

[9]Të gjithë paganët prej teje të krijuar, /Zb 15,4; Ps 22,28
do të vijnë e do të të adhurojnë, o Zot,
dhe do të madhërojnë Emrin tënd,
[10]sepse ti je i madhërueshëm e bën mrekulli,
ti je i vetmi Hyj.

[11]Ma mëso, o Zot, udhën tënde, =Ps 27,11
që të eci sipas drejtësisë sate, Ps 26,3
mësoje zemrën time ta nderojë Emrin tënd.
[12]Do të të falënderoj, o Zot, Hyji im,
me gjithë zemrën time,
për amshim do ta madhëroj Emrin tënd.
[13]Sepse e madhe është mëshira jote mbi mua,
ti e nxore shpirtin tim nga thellësia e Nëntokës. Ps 88,7

[14]O Hyj, krenarët u çuan peshë kundër meje, =Ps 54,5
një grumbull të marrësh ma helmuan jetën
e për ty nuk janë kujdes.

[15]Por ti, o Zot, Hyj i mëshirshëm e i dhimbshëm, =Dal 34,6+; Ps 103,8;
i ngadalshëm në zemërim, plot dashuri e duresë, 145,8

86 Kompozimi helenist të cilit i mungon njësia letrare; në të pasqyrohet gjendja shpirtërore e Judenjve të përshpirtshëm, pararendës të Asidenjëve të epokës së Makabenjve.

86,9 *prej teje të krijuar:* fj.fj.: «të bërë » (BJ), sipas TM.

=Ps 25,16 [16]shiko mbi mua e ki mëshirë për mua,
jepi fuqi shërbëtorit tënd
Ps 116,16 dhe shpëtoje birin e shërbëtores sate.

[17]Bëj për mua një shenjë mirësie,
që të shohin urryesit e mi e të turpërohen
se ti, o Zot, më ndihmon e më ngushëllon.

2Sam 5,9+; Ps 48; 46,5; Is 2,2-3 Psalmi 87 (86) Sioni, nëna e të gjithë popujve

Ps 76,3 [1]*I bijve të Koreut. Psalm. Këngë.*

Ps 78,68; Zak 2,14 Themelet e tija janë mbi malet e shenjta,
[2]Zoti i do më shumë dyert e Sionit
se të gjitha banesat e Jakobit.

[3]Gjëra të mrekullueshme fliten për ty,
o Qyteti i Hyjit!
[4]Po përmend Rahabin e Babiloninë
ndër ato që më njohin;
ja, Filisteja, Tiri e Etiopia
edhe ato lindën atje.

Is 62,4-5; /Gal 4,26; /Ef 5,22-23 [5]Për Sionin do të thuhet: «Të gjithë në të lindën,
sepse e forcoi vetë i Tejetlarti!».

Is 4,3; Ez 13,9 [6]Zoti do të shkruajë në librin e popujve:
«Këta lindën atje!».

[7]Dhe duke hequr valle do të këndojnë:
«Të gjitha burimet e mia janë në ty!».

87 Sioni i Shenjtë, qytëti i Hyjit (2Sam 5,9+), do të bëhet kryeqyteti shpirtëror dhe nëna e të gjithë popujve. Të gjithë popujt paganë afër Izraelit: Egjipti («Raab»), Etiopia, Siria-Palestina (Filisteja), Mesopotamia, janë të thirrur për ta njohur Hyjin e vërtetë dhe për t'i dhënë atij proselitë. I tillë është vullneti i *Zotit* i shprehur nga orakulli (rr 4-5). Psalmi frymëzohet nga Isaia dhe Zakaria. Isaia e kishte lajmëruar tashmë këtë rol amënor të Sionit, nuse pjellore të *Zotit*, rol për të cilin simbolizon kishën.

87,5 Paganët, që lindën këtu apo atje, janë adoptuar nga Sioni, që bëhet atdheu i tyre i vërtetë.

87,6 Bëhet fjalë për librin e regjistrimit të qytetarëve (Is 4,3; Ez 13,9) dhe jo për librin apokaliptik të fateve (Ps 69,29). Paganët e regjistruar, pra, bëhen qytetarë të Sionit.

87,7a BJ e përkthen: «dhe princa (*sarîm*) si fëmijët». Disa dshk dhe versionet kanë: «princat»; TM ka: «këngëtarët (*sharîm*)» (ngatërrim i dy shkronjave pothuajse identike).

87,7b *Të gjitha burimet e mia janë në ty:* me TM; BJ ka: «të gjithë në ty e kanë banimin e tyre», me LXX (Hyji regjistron princat e huaj si bij, fj.fj.: «të lindur», të Sionit).

Psalmi 88 (87) Uratë në ditën e ngushticës së madhe

[1]*Këngë. Psalm. I bijve të Koreut. Mjeshtrit të korit. Me melodi: «Sëmundja». Këngë mësimi. E Eman Ezrahitit.*

[2]O Zot, Hyji i shpëtimit tim,
ditë e natë qes kushtrim para teje.
[3]Le të mbërrijë te ti urata ime,
vëru vesh dënesave të mia.

[4]Sepse shpirti im është plot me vuajtje, Jb 10,15; 17,1
jeta ime është në grykën e varrit;
[5]po më mbajnë me ata që zbresin në gropë, Nr 16,33+
jam porsi ai për të cilin s'ka më ndihmë: Ps 143,7

[6]i lirë si ata që vdiqën,
porsi të vrarët që pushojnë në varre,
të cilët ti më nuk i kujton,
që janë shkëputur nga dora jote. Ps 31,16; Ur 3,1

[7]Më plandose në shpellë pa fund,
në errësirë e në hijen e vdekjes.
[8]Felgrimi yt rëndon mbi mua,
valët e tua i hodhe mbi mua. Ps 42,8; 18,5+

[9]Prej meje i largove të njohurit e mi, Ps 38,12+
për ta më bëre të jem i neveritshëm,
jam i mbyllur, jashtë s'mund të dal, Ps 142,8; Vaj 3,7
[10]prej mjerimit sytë e mi po shteren.
Gjithë ditën në ndihmë të thërras, o Zot,
duart e mia drejt teje i shtrij.

[11]Vallë për të vdekur bën ti mrekulli?
A thua hijet ngrihen për të lëvduar? Ps 6,6+; Is 38,18+
[12]Flet ndokush për mirësinë tënde në varr,
për besën tënde në vendin e shkatërrimit?

[13]Në errësirë njihen mrekullitë e tua,
në vend të harresës drejtësia jote?

[14]E unë, o Zot, prej teje kërkoj ndihmë,
urata ime në mëngjes mbërrin para teje.

88 Le të krahasohet kjo lutje plot ankth me ankimet e Jobit.

88,6 *i lirë:* LXX kanë: «i çliruar»; në varr, shërbëtori është çliruar nga zotëria i tij (krh. Jb 3,19). Kështu i ndodh të vuajturit të shkretë: nuk ka më marrëdhënie me Hyjin. Disa lexojnë: «në mes të vdekurve është shtrati im».

88,12 *vendin e shkatërrimit:* BJ ka «vend rrënimi»; hebraisht *Abaddôn* (krh. Jb 26,6; 28,22; Fu 15,11; Zb 9,11).

15 Pse, o Zot, e përbuz shpirtin tim?
Përse fytyrën tënde e fsheh para meje?
16 I mjerë jam dhe vdes që prej fëmijërisë sime,
më këputi barra e tmerrimeve të tua.
17 Përmbi mua kaluan hidhërimet e tua,
përdhe më shtruan provat e tua!
18 Më kanë rrethuar pa pushim si uji,
grumbullohen mbi mua njëherësh.
19 M'i largove mik e të afërm,
Jb 17,13-14 bëj shoqëri veç me errësirën.

Psalmi 89 (88) Himn e lutje Hyjit besnik

Ps 88,1 1 *Poemë. E Etan Ezrahitit.*

2 Dashurinë e Zotit gjithmonë do të këndoj,
brez pas brezi goja ime
do të shpallë besnikërinë tënde.
3 Sepse the: «Hiri im qëndron për amshim»,
në qiell është e themeluar besnikëria jote!
2Sam 7,8-16+ 4 «Bëra besëlidhje me të zgjedhurin tim,
i jam betuar Davidit, shërbëtorit tim:
5 Farën tënde do ta ruaj për amshim,
froni yt do të qëndrojë brez pas brezi».

6 Qiejt i këndojnë veprat e tua, o Zot,
Jb 5,1+ kuvendi i shenjtërve besnikërinë tënde!
7 E kush ndër re është i barabartë me Zotin?
Ps 29,1; 82,1; Jb 1,6+ Kush është i ngjashëm ndër zota me Zotin?
8 I tmerrshëm është Hyji në logun e shenjtërve,
i madh e i përfrigueshëm mbi të gjithë
ata që i rrinë përreth.
Ps 86,8+ 9 O Zot, Hyji i ushtrive, kush është si ti?
I pushtetshëm je, o Zot, e besnikëria të rrethon!

88,16 *më këputi*: *'apûgah*, hamend. (krh. Ps 77,3); TM ka *'apûnah*, të pakuptueshëm.

88,17 *përdhe më shtruan: cimmetûnî*, hamend.; TM ka *cimmetû-tûnî*, të pakuptueshëm. Këto dy gabime me shumë mundësi janë rregullime për të ëmbëlsuar një tekst tepër pesimist.

89 Preludi (rr 2-3), pas të cilit vjen kujtimi i besëlidhjes davidike (rr 4-5) dhe një himn Hyjit Krijues (rr 6-19), i prin një orakulli mesianik (rr 20-38) dhe, në kundërshtim me të, rikujtimit të përuljeve kombëtare (rr 39-46), që përfundojnë me një lutje (rr 47-52). Binomi «dashuri dhe besnikëri» ose «hir dhe besnikëri» është motivi themelor i psalmit ».

89,3 *the:* me LXX dhe Vulg. (BJ); TM ka: «thashë».

89,7-8 *ndër zota*: fj.fj.: «bij të hyjnive»; «bij të hyjnive» dhe «shenjtër» këtu tregojnë engjëjt (krh. Zan 6,1+).

10Ti zotëron kreninë e detit,
ua ul kryet valëve të tërbuara. Ps 65,8+
11Ti e copëtove Rahabin dhe e shqelmove,
me krah të fuqishëm armiqtë i shpërndave.

12Yti është qielli, jotja është toka, Ps 24,1-2
ti e krijove tokën dhe gjithçka ajo përmban.
13Veriun e jugun ti i krijove,
Tabori e Hermoni i brohoritin Emrit tënd.

14Krahu yt është plot fuqi,
e fortë është dora jote, e lartësuar e djathta jote!
15Drejtësia dhe e drejta janë themeli i fronit tënd, Ps 85,11; 97,2
dashuria dhe e vërteta gjithkund të shkojnë përpara. Dal 34,6-7

16Lum ai popull që di të brohoritë, Ps 47,1+
që ecën në dritën e fytyrës sate, o Zot!
17Përherë do të gëzojë në Emër tënd,
e do të mburret në drejtësinë tënde.

18Sepse ti je stolia e fuqisë së tyre
e me hirin tënd rritet fuqia jonë.
19Sepse i Zotit është shqyti ynë,
mbreti ynë i Shenjtit të Izraelit! Is 6,3+; Ps 47,10

20Dikur, në një vëgim, fole me miqtë e tu e u the: Ps 132,11-12;
«Trimit të trimit ia dhashë ndihmën time, 2Sam 7,8-16+
e lartësova një djalosh nga populli.

21Gjeta Davidin, shërbëtorin tim, Ps 78,70+
e leva me vajin tim të shenjtë.
22Dora ime gjithmonë do të jetë me të, Is 42,1
dhe krahu im përherë do ta kërthndezë.

23Armiku askurrë nuk do të ngadhënjejë mbi të,
i paudhi nuk do të mund ta ndrydhë.
24Unë do t'i thyej para tij armiqtë e tij,
do t'i zhbij kundërshtarët e tij.

25Besa ime dhe mëshira ime do të jenë me të,
në saje të Emrit tim do t'i rritet pushteti. 1Sam 2,10
26Dorën e tij do ta shtrij mbi det,
të djathtën e tij përmbi lumenj.

89,11 Rahab është emri i një përbindëshi mitik që personifikon kaosi detar (krh. Jb 7,12+); tregon ndonjëherë edhe Egjiptin (Ps 87,4; krh. Is 30,7+).
89,20 Flitet për Samuelin dhe Natanin.

2Sam 7,14+; Ps 2,7; Jer 3,19; Gjn 20,17
27 Ai do të më thërrasë: Ati im,
Hyji im, Qeta e shpëtimit tim!,
Kol 1,15-18
28 kurse unë do ta bëj të Parëlindurin tim,
/Zb 1,5
më të madhin ndër mbretërit e tokës.

29 Për të gjithmonë do ta ruaj mëshirën,
Is 55,3
Besëlidhjen me të kurrë s'do ta thyej.
30 Trashëgiminë e tij do ta bëj të amshueshme,
fronin e tij porsi ditët e qiellit.

31 Nëse bijtë e tij e lënë Ligjin tim,
e në mos ecshin ligjeve të mia,
32 po nuk zbatuan vendimet e mia,
po i shkelën urdhërimet e mia,
2Sam 7,14
33 me thupër do t'i ndëshkoj mëkatet e tyre,
me frushkull të rreptë paudhësitë e tyre.
34 Por nuk do ta këpus dashurinë me të
as nuk do ta prish besnikërinë time.
Jer 33,20-21
35 Nuk do ta thyej besëlidhjen time
as s'do t'i zhbëj premtimet e mia.
Ps 110,4
36 Një herë u përbetova me shenjtërinë time:
Askurrë Davidin nuk do ta lë në rrenë!

37 Fara e tij do të qëndrojë për amshim,
froni i tij para meje si dielli,
Ps 72,5.7
38 do të qëndrojë për amshim si hëna,
dëshmitare besnike mbi re».

39 Por tani e flake dhe e përbuze,
u zemërove kundër të shuguruarit tënd.
40 E prishe Besëlidhjen me shërbëtorin tënd,
në llom e hodhe kezën e tij.
Ps 80,13-14
41 I rrënove të gjitha muret e tija,
rrënoja të frikshme kështjellat e tija.
42 Pre po e bëjnë gjithsa udhës kalojnë,
për të gjithë fqinjët u bë i neveritshëm.

43 E lartësove të djathtën e armiqve të tij,
i gëzove të gjithë armiqtë e tij.
44 Tykë ia bëre tehun e shpatës së tij,
e nuk deshe në luftë t'i jepje ndihmë.

89,34 *nuk do ta këpus dashurinë me të*: BJ ka: «pa ia hequr dashurinë time» (13 dshk, sir., Vulg.).

89,39 *të shuguruarit*: fj.fj.: «të lyerit» ose «mesisë». Termi këtu tregon tërë dinastinë davidike.

89,44 *Tykë ia bëre tehun e shpatës së tij: 'ap tashîb cûr* tek TM; BJ e përkthen: «e theve shpatën e tij mbi shkëmb të thepisur», *sha'apta baccûr*, hamend.

45 I dhe fund shkëlqimit të tij,
e përdhe fronin ia rrëzove.
46 Ia shkurtove ditët e rinisë,
e mbulove me poshtërim e turp.
47 Po deri kur, o Zot, do të fshihesh kështu, =Ps 79,5
flakë do të ndizet hidhërimi yt?
48 Të të bjerë në mend sa e shkurtër është jeta ime! Ps 39,5
Vallë, thua kot i krijove njerëzit?
49 Kush i gjallë vdekjen s'do ta shohë, Ps 90,3v
prej Nëntokës kush do ta shpëtojë jetën?
50 Ku janë, Zot, mëshirat e dikurshme të tuat
që me be ia premtove Davidit?
51 Të shërbëtorëve të tu, Zot, kujto çnderimin;
në zemër e mbaj poshtërimin e paganëve,
52 që na bënë armiqtë e tu, o Zot,
çnderojnë gjurmët e të shuguruarit tënd.
53 Qoftë bekuar Zoti për amshim. Amen! Amen! =Ps 106,48

Psalmi 90 (89) Kotësia e jetës së njeriut

1 *Lutje e Moisiut, njeriut të Hyjit.*

O Zot, ti u bëre strehimi ynë
nga breznie në brezni.
2 Para se të lindnin malet, Zan 1,1; Fu 8,25
para se të bëhej toka dhe rruzulli,
prej amshimit të amshimit ti je Hyj! Hab 1,12; Ps 93,2
3 Ti e kthen njeriun në pluhur Zan 3,19+
duke thënë: «Kthehuni, bijtë e Adamit!».
4 Sepse mijëra vjet për sy të tu /2Pjt 3,8
janë si dita e djeshme që kaloi,
porsi ndërresa e rojës së natës!
5 Ti i zhbin në gjasim të gjumit Is 40,6-7; Jb 14,1-2;
6 që në mëngjes kalon si bari; 20,8; Ps 37,2;
lulëzon në mëngjes edhe gjelbëron, 103,15-16
në mbrëmje korret edhe vyshket!

89,45 *i dhe fund shkëlqimit të tij:* me TM; BJ e përkthen: «i hoqe skeptrin e shkëlqimit».

89,53 Doksologji që përfundon librin e tretë të psalmeve.

90 Lutje e një të dijshmi, të mbushur me frymën e Shkrimeve (aluzion për Zan, Jb, Lp), që mendon thellë për dobësinë njerëzore dhe për shkurtësinë e jetës së shkurtuar nga mëkati. Është i vetmi psalm që i atribuohet Moisiut, ndoshta për shkak të ngjashmërive të tija me Zan dhe Lp 32.

90,1 *strehimi:* me LXX; TM ka «banesa».

7 Sepse na shkatërroi felgrimi yt,
na tmerroi furia e zemërimit tënd.
8 Para vetes i vure fajet tona,
të fshehtat tona në dritë të fytyrës sate.

9 Ditët na shkuan në hidhërimin tënd,
si një ofshamë mbaruan vitet tona.
Zan 6,3; Fu 10,27; Sir 18,7-8
10 Jeta jonë zgjat shtatëdhjetë vjet,
po qemë të shëndoshë edhe tetëdhjetë,
Ksh 12,1-7
por shumica me mundim e dhembje,
kalojnë shpejt e ne prej këndej përkasim.

11 Kush ia di fuqinë zemërimit tënd,
felgrimin tënd siç e lyp frika jote?
Ef 5,16; Kol 4,5
12 Na mëso ashtu t'i njehim ditët tona
që zemra jonë dijes t'ia mbërrijë.
13 Kthehu, o Zot! Deri kur kështu?
Deh, ki mëshirë për shërbëtorët e tu!
Ps 17,15+
14 Na e diko në mëngjes mëshirën tënde
e do të gëzohemi e do të galdojmë
të gjitha ditët e jetës sonë.
Nr 14,34
15 Gëzona për ditët që na mundove,
për vjetët që i kaluam në mjerim.

16 Vepra jote të shfaqet në shërbëtorë të tu,
shkëlqimi yt mbi bijtë e tyre!
17 Rëntë mbi ne mirësia e Zotit, Hyjit tonë,
bëj të shkojë mbarë vepra e duarve tona,
të përparojë vepra e duarve tona.

Jb 5,19-22
Psalmi 91 (90) Nën mbrojtjen hyjnore

1 Kush banon nën mbrojtjen e të Tejetlartit,
do të qëndrojë nën hijen e të Gjithëpushtetshmit.

90,9 *ofshamë:* sir. ka kuptuar «si një merimangë», që e shtojnë LXX dhe Vulg.

90,12 Prej njohjes e brishtësisë njerëzore rrjedh dija që është druajtje e Hyjit (Fu 1,7+).

90,14 Në rr 14-17 shtrihen mbi gjithë Izraelin lutja dhe meditimi, objekt i të cilëve ishte vetëm njeriu.

91 Ky psalm zhvillon mësimin tradicional të të urtëve (krh. Jb 5,19v) mbi mbrojtjen hyjnore që i jepet të drejtit. Orakulli hyjnor përfundimtar (rr 14-16) supozon se besniku do ta njohë provën, por Hyji do ta çlirojë.

91,1-2 Në strofë janë vendosur pranë e pranë katër emra hyjnor: *Éljôn* («i Tejetlarti»), *Shaddai* (krh. Zan 17,1+), që nga LXX dhe Vulg. përkthehet këtu «Hyji i qiellit» dhe diku tjetër «i Gjithpushtetshmi», *JHWH* (krh. Dal 3,14+) dhe *Élohîm* (Hyj).

[2]Do t'i thotë Zotit: «Strehimi im,
kështjella ime, Hyji im, do të shpresoj në të». Ps 18,3

[3]Sepse Ai do të të çlirojë nga laku i gjahtarëve
dhe nga fjala dijekeqe.
[4]Do të të bëjë hije me krahët e vet
do të strehohesh nën fletët e tija,
shqyt e pancir e vërteta e tij. Lp 32,11; Ps 17,8+; Rt 2,12; Mt 23,27

[5]Nuk do të tutesh prej tmerrit të natës, Kk 3,8; Fu 3,25
as prej shigjete që fluturon ditën,
[6]as prej murtaje që shëtit në errësirë, Lp 32,24; Oz 13,14
as prej shfarosjes që shkretëron në mesditë. Jer 15,8; Sir 34,16

[7]Le të bien me mijëra rreth teje,
dhjetëra mijëra në të djathtën tënde,
ty nuk do të të ndodhë asgjë!

[8]Porsa ti me sy të vetëtish,
shpagimin e mëkatarit do ta shikosh!
[9]Pasi Zoti është mburoja jote
dhe e zgjodhe të Tejetlartin për strehimin tënd,

[10]e keqe nuk do të të gjejë, Fu 12,21; Lp 7,15
dhe frushkull s'do t'i afrohet tendës sate:
[11]sepse engjëjve të vet urdhër u dha /Mt 4,6; Heb 1,14
të të ruajnë në të gjitha udhët e tua.

[12]Do të të mbartin para duarsh
që gand të mos e ndeshësh këmbën tënde për gur. Fu 3,23
[13]Do të shkelësh mbi shligë e kapastrec,
do të kalosh mbi luanë e gjarpërinj. Is 11,8; Jb 5,22; /Lk 10,19
[14]Do ta shpëtoj sepse më do, Ps 9,11
do ta marr ndore sepse e njeh Emrin tim.

[15]Ai do të më thërrasë e unë do t'i ndihmoj, Jer 33,3
në vështirësi do të jem me të, Is 43,2
do ta shpëtoj dhe do ta madhëroj.
[16]Do t'i dhuroj jetë të gjatë, Fu 3,2+; 10,27; Jb 5,26
do t'ia tregoj shëlbimin tim. =Ps 50,23

91,2 *do t'i thotë*: versionet dhe BJ e përkthejnë: «duke thënë»; TM ka «them».
91,3 *fjala dijekeqe:* në TM «nga murtaja» *middeber*; BJ e përkthen: «që merret me punë», duke supozuar: *medabber*.
91,6 *shkretëton në mesditë*: versionet e përkthejnë: «nga djalli i mesditës».
91,9 TM ka: *'attah*, «ti»; BJ supozon: «ti që thua: strehim im është Zoti».
91,13 *shligë*: me LXX dhe sir., variant i pasigurt; TM ka:«luanët»; BJ ka: «bishë»

Psalmi 92 (91) Këngë e të drejtit

[1]*Psalm. Këngë. Për të shtunën.*

Ps 33,1-3
[2]Është punë e mirë ta lavdërosh Zotin,
ti këndohet Emrit tënd, o Zot i tejetlartë.
[3]Të shpallim dashurinë në mëngjes
e gjatë natës besnikërinë tënde,
[4]me harpë dhjetëkordash e me lirë,
me këngë përcjellë me cetër.

[5]Se ti, o Zot, më gëzove me veprat e tua,
kënaqem për veprat e duarve të tua.
Ps 8; 111,2; 139,6.17-18; Sir 17,7-8
[6]Sa të madhërishme janë veprat e tua, o Zot,
sa të thella mendimet e tua!
Ur 13,1
[7]Njeriu i pamend nuk i di,
dhe i marri nuk do t'i kuptojë.

Ps 37,35-36
[8]Po edhe në mbifshin mëkatarët porsi bari,
e në lulëzofshin ata që bëjnë keq,
janë të caktuar për bjerrje të pasosur,
[9]vetëm ti je i Tejetlartë për amshim, o Zot!

Ps 68,2-3
[10]Sepse qe, o Zot, armiqtë e tu,
sepse qe, o Zot, armiqtë e tu do të birren,
do të shpërndahen të gjithë bakëqijtë.
Ps 75,11; Lp 33,17
[11]Ti ma rrite fuqinë porsi të buallit,
Ps 23,5
më shugurove me më të pastrin vaj.
Ps 54,9; 91,8
[12]Prej së larti i shikon syri im ata që më urrejnë,
veshët e mi pa tronditje i dëgjojnë kundërshtarët e mi.

Ps 1,3
[13]I drejti lulëzon si palma,
rritet porsi cedri i Libanit.
Ps 52,10
[14]Të mbjellë në Shtëpinë e Jakobit
lulëzojnë në banesat e Hyjit tonë.

[15]Japin fruta edhe në pleqëri,
janë të kërthndeztë e plot shëndet,
[16]për të shpallur se Zoti është i drejtë:
Lp 32,4
Qeta ime, në të cilin nuk ka të meta!

92 Himn didaktik në të cilin zhvillohet doktrina tradicionale e të urtëve: fat i lumtur i të drejtëve dhe bjerrja e të paudhit (krh. Ps 37; 49; etj).

92,11 *më shugurove:* fj.fj.: «më njom ». – *të pastrin:* BJ ka: «të fresk », d.m.th. të ri; përkthim tjetër: «të ndritshëm».

92,12 *ata që më urrejnë:* BJ ka: «ata që më spiunonin», me variantet.

Psalmi 93 (92) Hyji i madhërishëm

[1]Hyji mbretëron! U vesh me madhëri! Ps 97,1; 99,1; 47,8; 96,10; Is 52,7
Zoti u vesh, me fuqi u ngjesh.
Të palëkundshme e bëri botën: =Ps 96,10; 104,5
assesi s'do të trandet!
[2]I patundshëm është froni yt qysh prej fillimit, Ps 90,2
ti je i amshueshëm!

[3]Lumenjtë e ngritën, o Zot, Jb 7,12+; Ps 18,5+
lumenjtë e ngritën zërin e vet,
lumenjtë e ngritën ushtimën e vet shurdhuese!

[4]Më i fortë se ushtima e ujërave të mëdha,
më i përfrigueshëm se deti i tërbuar:
i madhërueshëm është Zoti në lartësi!

[5]Dëshmitë e tua janë plotësisht të besueshme,
shenjtëria i përket Shtëpisë sate 1Mbr 9,3
përgjithmonë e jetës, o Zot.

Psalmi 94 (93) Hyji i drejtësisë

[1]O Zot, Hyji shpagues, Nah 1,2; Lp 32,35; Jer 51,56
dëftohu, o Hyji shpagues!
[2]Çohu, Gjykatësi i dheut,
shpaguaji madhështorët! Vaj 3,64

[3]Deri kur mëkatarët, o Zot, Jer 12,1; Mal 2,17; Mal 3,14; Ps 73
deri kur do të galdojnë mëkatarët?
[4]Do të shpotisin e do të flasin me përbuzje,
do të krenohen ata që bëjnë paudhësi?

[5]E poshtërojnë popullin tënd, o Zot,
e shtypin pronën tënde,

93 Psalmi madhëron pushtetin mbretëror të *Zotit*, që shfaqet në ligjet e caktuar për botën fizike dhe në ato të dhënë njerëzve. Sipas titullit të LXX dhe Talmudit, ky psalm recitohej «vigjilen e të shtunës, kur toka u banua» (krh. Zan 1,24-31). Në mënyrë alegorike i jepet Krishtit.

93,2 Qielli është shtëpia e Hyjit (Ps 8,3; etj.). Ujërat (rr 3-4) do të mund të tregojnë fuqitë kundërshtare të Hyjit dhe popullit të tij (Ps 18,5+; Jb 7,12+; Is 8,7; 17,12; Dan 7,2; Zb 17,15).

93,4 *më i përfrigueshëm se deti i tërbuar:* TM ka «më i fuqishëm se dallgët»; BJ ka: «më madhështor se tërheqja e ujërave».

93,5 *dëshmitë*: këto urdhëra hyjnor përbëjnë Ligjin e zbuluar, të palëkundshëm ashtu si gjithësia, mbi të cilën do të themelohet mbretëria përfundimtare e *Zotit*, në Izrael ashtu si në krijim. – *Shtëpisë*: është tempulli i shuguruar përgjithmonë (1Mbr 8,13; 9,3) dhe që shuguron ata që në të i afrohen Hyjit të Shenjtë (Dal 19,6+; Lev 10,3; 19,2; Ez 42,14).

94 Ky psalm shpreh doktrinën tradicionale të të urtëve, sipas stilit të Fu.

Dal 22,21-22; Lp 24,17-22
[6]vrasin vejushën e ardhacakun,
mbysin bonjakët
Ps 10,11+; Ez 9,9
[7]e thonë: «Zoti nuk sheh,
s'di gjë Hyji i Jakobit!».
Fu 1,22; 8,5
[8]Merrni vesh, o marrashat e popullit,
ju, o të marrë, kur do të zini mend?
Dal 4,11; Fu 20,12
[9]Ai që krijoi veshin nuk do të dëgjojë?
Ai që përftoi syrin nuk do të shohë?
[10]Ai që qorton popujt nuk do të ndëshkojë,
ai që ia mëson njeriut dijen?
/1Kor 3,20; Ksh 1,2+
[11]Zoti i di mendimet e njerëzve:
ato janë të zbrazëta!
‖Jb 5,17; Ps 119,71
[12]Lum ai njeri që ti e mëson, o Zot,
të cilit ti ia mëson Ligjin tënd,
Mt 11,28-29
[13]për t'i dhënë paqe në ditë fatzeza
ndërkohë që bakeqit t'i hapet gropa.
1Sam 12,22; Sir 47,24
[14]Sepse Zoti nuk e përbuz popullin e vet,
as s'do të heqë dorë nga prona e vet,
[15]sepse e drejta do t'i jepet drejtësisë
e pas saj do të shkojnë të gjithë zemërmirët.
[16]Kush do të ngrihet për mua kundër bakëqijve?
Kush do të qëndrojë bashkë me mua kundër të paudhëve?
[17]Po të mos e kisha pasur në ndihmë Zotin,
Ps 115,17
përpak shpirti im do të banonte në vendin e Heshtjes!
[18]Kur unë kujtoja: «Më rrëshqiti këmba!»,
dashuria jote, o Zot, ma ngjiti dorën!
[19]Kur në shpirtin tim grumbullohen vështirësitë,
ngushëllimet e tua ma gëzojnë zemrën.
[20]A mund të shoqërohet me ty selia e paudhësisë
që stërhollon ligjin për të krijuar mjerim?
[21]Sulen kundër jetës së të drejtit
e dënojnë gjakun e pafajshëm.
[22]Por Hyji u bë kështjella ime,
Hyji është Qeta ku unë strehohem,
Ps 7,17; Fu 5,22; 12,14 Ps 63,12; 107,42
[23]do t'i shpaguajë sipas paudhësisë së tyre,
me të keqen e tyre ai do t'i zhbijë,
farën do t'ua tresë Zoti, Hyji ynë.

94,11 *të zbrazëta:* BJ ka «erë»; fj.fj.: «frymë»: fjalë e dashur nga Kishtari (*havel*). – Ky rr ndoshta u shtua për të komentuar vargun të mëparshëm.

94,12 *Ligjin:* në kuptim të gjerë të zbulimit dhe të doktrinës morale.

94,17 Vendi i heshtjes (fj.fj.: «heshtje») d.m.th. *shëol*-i.

Psalmi 95 (94) Grishje për t'i dhënë lavdi Hyjit

[1]Ejani t'i këndojmë Zotit,
t'i brohorisim Hyjit, Shëlbuesit tonë. Lp 32,15
[2]T'i dalim para me falënderje,
t'i këndojmë këngë hareje!

[3]Sepse Hyj i madhërishëm është Zoti, Ps 47,3; 96,4;
Mbret i madhëruesh ëm mbi të gjithë zotat! Jb 36,22; Dan 2,47
[4]Sepse në dorën e tij janë thellësitë e tokës,
të tijat janë edhe majat e maleve,
[5]i tiji është deti ai e krijoi,
duart e tija e formuan tokën. Ps 24,1-2

[6]Ejani ta adhurojmë, të biem përmbys para tij,
të biem në gjunjë para Zotit që na krijoi!
[7]Sepse ai është Hyji ynë, =Ps 100,3
ne jemi populli i kullosës së tij, Ez 34,1+; Ps 23,1-4; 80,2
grigja që ai ruan.
[8]Oh sikur ta ndienit sot zërin e tij: Dal 19,5; /Heb 3,7-11;
«Mos e bëni zemrën tuaj gur porsi në Meribë, Ps 81,9
[9]porsi në ditë të Masës në shkretëtirë, Dal 17,1-7; Nr 20,2-13;
kur etërit tuaj më vunë në sprovë: Lp 6,16; 33,8
më provuan megjithëse i kishin parë veprat e mia. Nr 14,22; Ps 78,8.37

[10]Dyzet vjet më mërziti ajo brezni
e thashë: Popull zemërluhatshëm është ky, Lp 32,5.20
[11]që s'i njeh udhët e mia. Jb 21,14
Prandaj u përbetova në hidhërimin tim: Ps 132,8.14;
Askurrë s'do të hyjnë në prehjen time!». Nr 14,30.34; Lp 12,9

Psalmi 96 (95) Zoti mbret dhe gjykatës ‖1Kro 16,23-33

[1]Këndoni Zotit një këngë të re! =Ps 98,1
Mbarë toka le t'i këndojë Zotit!

95 Himn proçesional, i recituar ndoshta në festën e tendave (krh. Lp 31,11).

95,1 *Hyjit Shëlbuesit tonë:* BJ ka: «(t'i brohorisim) shkëmbit të shëlbimit tonë»: aluzion, që përsëritet edhe në rr 8, për shkëmbin nga i cili buroi uji në shkretëtirë (Dal 17,1v) ose për shkëmbin mbi të cilin ishte tempulli (2Sam 24,18).

95,8 *Meriba* do të thotë «grindje» dhe *Masa* «tundim».

95,10 *ajo brezni:* me versionet; TM ka: «një brezni». – *popull:* me TM, *'am*; BJ ka: «gjithmonë», *'ad*, me një dshk dhe LXX. Sipas BJ, LXX ka ruajtur interpretimet primitive, të korrigjuara në TM për të zbutur akuzën kundër Izraelit të kohës së daljes, kohë që tradita e mëvonshme e ka bërë epokë të artë.

95,11 Toka e premtuar dhe tempulli në të cilin Hyji banon. Në Heb 3,7 pushimi interpretohet në kuptim shpirtëror: do të jetë e shtuna përfundimtare.

96 Ky himn përmbledh ndoshta dy poema, të cilat kremtojnë madhështinë mbretërore hyjnore dhe ardhjen e gjykatësit të botës. Në të gjendet jehona e psalmeve të tjera dhe të Isaisë. – Reçensimi i 1Kro 16,23-33 ndjek një rend të ndryshëm.

[2]Këndoni Zotit, bekojeni Emrin e tij,
Ps 98,2 shpalleni si një ditë për ditë shpëtimin e tij!
Ps 105,1 [3]Kumtojeni ndër paganë lavdinë e tij,
ndër mbarë popujt mrekullitë e tija!

=Ps 48,2; 145,3 [4]Sepse i madh është Zoti,
tejet i denjë për t'u lavdëruar,
më i përfrigueshëm se të gjitha hyjnitë!
Is 40,17-20; Ps 97,7; 1Kor 8,4-6 [5]Një asgjë janë të gjithë zotat e paganëve,
kurse Zoti e ka krijuar qiellin.
[6]Para tij është shkëlqimi e lavdia,
në Shenjtëroren e tij pushteti e bukuria!

=Ps 29,1-2 [7]Jepni Zotit, familjet e popujve,
jepni Zotit nder e fuqi,
[8]jepjani Zotit nderin e Emrit të tij!

Kushtoni dhurata e hyni në pallatet e tija,
Ps 29,2 [9]adhuroni Zotin në stoli të shenjtë!
Dridhu, o rruzull, para fytyrës së tij!

Ps 93,1+ [10]Shpallni ndër paganë: «Mbret është Zoti!».
=Ps 93,1 Ai e mban botën që të mos shkatërrohet;
i gjykon popujt me drejtësi.

[11]Galdo, o qiell! Gëzo, o tokë!
=Ps 98,7 Le të buçasë deti me ç'ka në të,
Is 55,12 [12]le të gëzojë fusha me ç'gjendet në të,
le të gërthasin me hare lëndët e pyjeve,

=Ps 98,9 [13]para fytyrës së Zotit, sepse Ai po vjen,
sepse po vjen për të gjykuar tokën!
Do ta gjykojë botën me drejtësi,
do t'i gjykojë popujt me të vërtetën e tij.

Psalmi 97 (96) Zoti ngadhënjen

Ps 93,1+ [1]Zoti mbretëron! Le të galdojë toka,
le të gëzohen ishujt e shumtë!
[2]Re e errësirë janë përreth tij,
Ps 85,11+ e Drejta e Drejtësia themeli i fronit të tij.

96,5 *zotat e paganëve:* këtu LXX ka: «djajtë». Temë e shpeshtë në pjesën e dytë të Isaisë (Is 40,18v; etj.; krh. 1Kor 8,4+).

96,7v Poeti ndjek Ps 29,1-2, duke ia theksuar tonin universal (krh. Ps 47,10; Zak 14,17).

97 Himn eskatoligjik. Në të gjenden ndikime të numërta të psalmeve të mëparshëm.

[3]Zjarri shkon përpara tij
dhe i djeg armiqtë e tij përreth.
[4]Vetëtimat e tija e shndritin botën,
sheh toka e dridhet!

[5]Para fytyrës së Zotit si dylli shkrihen malet,
para fytyrës së Zotit të mbarë botës!
[6]Qiejt e shpallin drejtësinë e tij,
të gjithë popujt e shohin lavdinë e tij.

[7]I mbuloftë turpi të gjithë idhujtarët,
të gjithë që mburren në trupore idhujsh!
Adhurojeni Atë të gjithë ju, o engjëjt e tij!
[8]Dëgjoi Sioni e u gëzua,
galduan bijat e Judës.
për shkak të gjyqeve të tua, o Zot.

[9]Sepse ti je, o Zot,
i Tejetlarti mbi mbarë dheun,
ti je tejet i lartë mbi të gjithë zotat.

[10]Urreni të keqen ju që e doni Zotin,
Zoti e ruan shpirtin e të devotshmëve të vet,
i shpëton prej dorës së mëkatarit.

[11]Lindi drita për të drejtin,
e gëzimi për zemërmirët.
[12]Gëzohuni, o të drejtë, në Zotin,
nderojeni Emrin e tij të shenjtë.

=Ps 18,9; 50,3

=Ps 77,19

Ps 68,3

=Ps 50,6

Ps 96,5

=Ps 48,12

=Ps 83,19

Ps 112,4; Ps 4,7; 36,10

=30,5

Psalmi 98 (97) Zoti gjykatës i tokës

[1]*Psalm.*

Këndoni Zotit një këngë të re,
sepse bëri vepra të mrekullueshme!
Ngadhënjeu me fuqi të së djathtës së vet,
me fuqi të krahut të vet të shenjtë.

=Ps 96,1

Is 52,10; 59,16; 63,5

[2]Zoti e dëftoi shpëtimin e vet,
përpara paganëve e zbuloi drejtësinë e vet.
[3]I ra ndër mend dashuria dhe besnikëria e vet
kundrejt shtëpisë së Izraelit.

Ps 96,2

97,8 *bijat e Judës:* d.m.th. qytetet e vendit.

97,10 *urreni të keqen ju që e doni Zotin:* me TM; BJ supozon: « *JHWH* e do atë që urren të keqen» (krh. sir).

97,11 *lindi:* me versione; TM ka: «u mbollë».

98 Himn eskatologjik, i frymëzuar nga fundi i librit të Isaisë dhe shumë i afërt me Ps 96.

98,2 *shpëtimin:* BJ ka: «fitorjen» (edhe në rr 3d).

Is 52,10 Të gjitha skajet e botës e panë
shëlbimin e Hyjit tonë.
Ps 96,1 [4]Mbarë toka le t'i brohorisë Zotit,
Is 52,9 le të gëzojë, të duartrokasë e të këndojë.
[5]Këndoni Zotit me harpë,
me tinguj veglash muzikore,
Ps 47,6; Dal 19,16 [6]me trumbetë e me zë të pipëzës së bririt,
brohoritni para fytyrës së Zotit, Mbret!
=Ps 96,11 [7]Le të buçasë deti me ç'ka në të,
rruzulli me banuesit e tij;
[8]lumenjtë le të duartrokasin
Is 55,12 e malet le të gërthasin me hare,
=Ps 96,13 [9]para Zotit që po vjen për të gjykuar dheun.
Ai do ta gjykojë botën me drejtësi
=Ps 67,5 e popujt me maturi.

Psalmi 99 (98) Zoti, mbret i drejtë e i shenjtë

[1]Zoti mbretëron! Le të dridhen popujt!
Ps 18,8.11; 80,2 Rri mbi kerubinë, le të trandet toka!
Ps 48,2 [2]I madh është Zoti në Sion,
i madhëruesh ëm mbi të gjithë popujt.
[3]Le ta lavdërojnë Emrin tënd të madh e të tmerrshëm,
Is 6,3+ sepse është i shenjtë.
Ps 72,1v [4]Mbreti i pushtetshëm e do të drejtën:
ti ke caktuar ç'është e drejtë,
gjyq e drejtësi ti i ushtron në Jakobin.
[5]Lartësojeni Zotin, Hyjin tonë,
Ps 132,7 bini përmbys para shtrojës së këmbëve të tija,
sepse është i shenjtë.
[6]Moisiu e Aroni ndër priftërinjtë e tij,
Samueli ndër ata që e thërrasin Emrin e tij:
e thërrisnin në ndihmë dhe Zoti i dëgjonte.

98,6 Këto tinguj, që në Izrael tregonin ngritjen në fron të mbretërve (2Sam 15,10; 1Mbr 1,34), shoqërojnë hipjen në fron të *Zotit* (Ps 47,6), për të cilin tingëlluan mbi Sinai (Dal 19,16).

99 Himn eskatologjik dy pjesët e të cilit (rr 1-4.6-8) përfundojnë me një refren (rr 5.9) që kremton shenjtërinë e mbretit të Izraelit.

99,4 *Mbreti i pushtetshëm:* BJ supozon që «i fuqishëm» (*wë'az*) të lidhet me «i shenjtë» të rr. 2. TM ka wë 'oz: «dhe pushteti».

99,6 *Moisiu, Aroni, Samueli*: ndërmjetësit e mëdhenj (krh. Ps 106,23; Dal 32,11+; Nr 17,11-13).

7Nga shtylla e resë fliste me ta:
i dëgjonin urdhërimet e tija
edhe Ligjet që ua kishte dhënë.
8O Zot, Hyji ynë, ti i dëgjoje ata,
O Hyj, ti me ta ishe i durueshëm,
edhe pse i ndëshkoje fajet e tyre.
9Madhërojeni Zotin, Hyjin tonë,
adhuroni në malin e tij të shenjtë,
sepse i shenjtë është Zoti, Hyji ynë.

Dal 19,18-19; 33,9; Nr 12,5

Dal 32,11+ Nr 20,12+

Psalmi 100 (99) Grishje për të lavdëruar Zotin

1*Psalm. Për falënderim.*
2Toka mbarë le t'i brohoritë Zotit,
shërbeni Zotit me hare,
dilni para tij me brohoritje!
3Dijeni mirë se vetëm Zoti është Hyj:
Ai na krijoi e atij i përkasim:
jemi populli i tij dhe delet e kullosës së tij.
4Hyni nëpër dyert e tija duke i dhënë lavd,
hyni në treme të tija e këndoni himne,
lavdërojeni e madhërojeni Emrin e tij!
5Sepse i mirë është Zoti,
e amshuar dashuria e tij,
nga breznia në brezni besnikëria e tij.

=Ps 95,7; Lp 32,39; Is 43,10-13; 64,7

‖Jer 33,11; =Ps 106,1; 107,1; 118,1v; 136,1v

Psalmi 101 (100) Pasqyra e sunduesit të mirë

1*I Davidit. Psalm.*
Dua të këndoj dashurinë e drejtësinë,
për nderin tënd, o Zot, do t'i bie muzikës!
2Do të përparoj në udhën e pafajësisë:
kur do të vish ti tek unë?

Ps 26,11-12
Ps 50,3

99,8 Disa korrigjojnë zanoret që të kuptohet: «duke i shkarkuar nga gabimet e tyre»; por mendohet për ndëshkimin e Moisiut dhe të Aronit, që s'mundën të hyjnë në Tokën e premtuar (krh. Nr 27,14; Lp 3,26).

100 Ky himn doksologjik përmbyll serinë e psalmeve të mbretërisë së *Zotit* (Ps 93vv). Recitohej duke hyrë në shenjtërore për të kushtuar flitë e pajtimit (krh. Lev 7,11v).

100,5b Refren i hershëm (Jer 33,11), që rimerret shpesh në psalme si antifonë dhe si prelud; citohet në 2Kro 5,13; 7,3; 20,21; Esd 3,11; Jt 13,21 (Vulg.); 1Mak 4,24; krh. Mik 7,20.

101 Portret i princit të virtytshëm; rikujton shumë pjesë të Fjalëve të urta.

101,2 Aluzion ndoshta për ardhjen e Mesisë, «atij që vjen» (Mt 11,3; Gjn 4,25).

Is 33,15; 1Mbr 9,4
Do të jetoj në pastërtinë e zemrës sime,
brenda shtëpisë sime.
3 S'do të vë para syve të mi
asnjë padrejtësi,
Fu 11,20
e urrej njeriun që vepron të keqen:
nuk do të qëndrojë ngjat meje.

4 Zemra e keqe do të jetë larg meje,
bakeqin s'dua ta njoh.

Fu 17,20; 30,10
5 Atë që fshehtas i shpifet të afërmit të vet
unë do ta zhbij.
Ps 131,1; Fu 21,4
Mendjemadhin dhe krenarin
nuk do ta duroj.

6 I kam sytë mbi të drejtët e vendit
që të banojnë bashkë me mua,
Ps 26,11; Fu 14,35; 20,7
ai që ecën udhës së pafajësisë,
do të jetë shërbëtori im.

7 Nuk do të banojë brenda shtëpisë sime
Fu 25,5
ai që gënjen,
Ps 5,6
ai që flet rrena
nuk do të qëndrojë para syve të mi.

8 Çdo mëngjes do të shfaros bakëqijtë e vendit,
do t'i zhbij prej qytetit të Zotit
të gjithë ata që bëjnë paudhësi.

Psalmi 102 (101) Lutja në fatkeqësi

1 *Lutja e të mjerit të rënë ngushtë*
që derdh ankthin e vet para Zotit.

2 O Zot, dëgjoje lutjen time
e britma ime le të mbërrijë tek ti.
=Ps 69,18; 143,7
3 Mos e fsheh fytyrën tënde para meje
në ditën time të vështirë,
prire veshin tënd drejt meje:
kurdo të të thërras më dëgjo shpejt!

101,3 *padrëjtësi:* BJ ka: «asgjë të ulët», fj.fj.: « për gjërat e Belialit», d.m.th. për praktika idhujtarie.

101,8 *çdo mëngjes:* përkthim i fjalëpërfjalshëm. Mëngjesi, kohë e dhuratave bujare hyjnore (Ps 17,15+), është edhe koha e drejtësisë, njerëzore e hyjnore (46,6; 73,14; 2Sam 15,2; Jb 7,18; Is 33,2; Jer 21,12; Sof 3,5).

102 Ky psalm pendesor bashkon dy poema me ritëm të ndryshëm: një ankim personal (rr 1-12.24-28, krh. Ps 69) dhe një uratë për rimëkëmbjen e Sionit (rr 13-23.29).

4Sepse ditët e mia po zhduken si tymi,
e eshtrat e mia po digjen si zjarri.
5Zemra po më thahet si bari i kositur
e po harroj të ha edhe bukën time.
6Prej gjëmave të mia të mëdha
u bëra asht e lëkurë.

7U bëra i ngjashëm me pelikanin në shkretëtirë,
u bëra porsi kukuvajka në rrënoja.
8Rri zgjuar e rënkoj
porsi trumcaku qyqevetëm mbi pullaz.
9Gjithë ditën më fyejnë armiqtë e mi,
kur më zemërohen, e nëmin emrin tim.

10Ha hi porsi bukë,
e pijen time e përziej me lot. Ps 42,4
11Për shkak të zemërimit të felgrimit tënd,
sepse më lartësove e më mposhte.
12Ditët e mia janë porsi hija e zgjatur
e unë u thava porsi bari. Ps 90,6

13Por ti, o Zot, qëndron për amshim, Vaj 5,19
prej breznie në brezni Emri yt.
14Ngrihu, ki dhembje për Sionin:
ka ardhur koha të kesh mëshirë për të
shi tani është koha!
15Sepse shërbëtorët e tu i duan gurët e tij
e u dhembet edhe pluhuri i tij. Is 52,2

16Paganët do ta druajnë Emrin tënd, o Zot, Is 59,19; 66,18
të gjithë mbretërit e tokës lavdinë tënde.
17Sepse Zoti e ndërtoi Sionin,
u dëftua në lavdinë e vet. Is 60,1
18E mori parasysh lutjen e të vobektëve
dhe nuk e përbuzi uratën e tyre.

19Le të shënohet kjo për brezninë e ardhshme Ps 22,31-32+
dhe populli që do të vijë le ta lavdërojë Zotin.
20Sepse Zoti shikon nga Shenjtërorja e vet e lartë,
nga qielli ai vrojton mbi tokë,

102,8 *rënkoj:* hamend., *'ehemajah* (edhe BJ); TM ka: *'ehjeh*, «jam».
102,9 Duke më treguar me gisht si shembull i fatit që ata u urojnë armiqve (krh. Jer 29,22). – *më zemërohen:* BJ ka: «ata që më lavdëronin », me dshk, LXX, sir. (duke ndryshuar zanoret).
102,19 *Zotin:* me TM (*Jah*); BJ supozon: «Hyjin».

Ps 79,11
21 për t'i dëgjuar ofshamat e robërve,
për t'i shpëtuar të dënuarit me vdekje,
22 që në Sion të shpallet Emri i Zotit
e lavdia e tij në Jerusalem,
Is 60,3v
23 kur të mblidhen së bashku popujt e mbretëritë
për t'u vënë në shërbimin e Zotit.

24 Udhës m'i shpenzove fuqitë e mia,
Ps 39,5; 90,10
ditët m'i shkurtove.
Do të them: Hyji im,
25 mos më rrëmbe në gjysmën e ditëve të mia,
vitet e tua zgjasin nga breznia në brezni.

‖Is 51,6-8; /Heb 1,10-12
26 Qysh në fillim themelove Tokën
edhe qielli është vepër e duarve të tua.
Is 65,17; 66,22; Zb 20,11; 21,1
27 Këto do të mbarojnë ndërsa ti mbetesh për amshim,
gjithçka do të vjetrohet si petku.
Ti i shndërron porsi të veshmet e zhduken,
Vaj 5,19; Heb 13,8
28 kurse ti i vetmi je gjithmonë i njëjtë,
vitet e tua kurrë nuk kanë të sosur.
Ps 69,36-37
29 Fëmijët e shërbëtorëve të tu do të jetojnë në paqe,
pasardhësit e tyre do të qëndrojnë para teje.

Psalmi 103 (102) Hyji është dashuri

1 *I Davidit.*

Bekoje, shpirti im Zotin,
dhe krejt qenia ime Emrin e tij të shenjtë.
2 Bekoje, shpirti im Zotin,
e mos i harro bamirësitë e tija.

3 Ai i fal të gjitha fajësitë e tua,
Dal 15,26; Ps 41; Jb 42,10
Ai i shëron të gjitha sëmundjet e tua;
4 Ai ta shpëton jetën prej varrit,
ai të kurorëzon me mirësi e dashuri,
5 me të mira t'i mbush vitet e tua:
Is 40,31
do të përtërihet si e shqiponjës rinia jote.

6 Zoti bën veç vepra të mira,
u jep të drejtën atyre që pësojnë padrejtësi.

102,24 *m'i shpenzove fuqitë e mia:* fj.fj.: «përkule»; BJ supozon: «u përkul».
102,24b Me TM; BJ, që konsideron të gabuara zanoret e TM, me LXX e sir. përkthen: «bëj që të di numrin e pakët të ditëve të mia».
103,5 *vitet e tua:* hamend. (edhe BJ); fj.fj.: «jetën tënde», *'odeki*; TM ka: «stolisjen tënde» *'ed'jek*; me Targum mund të supozohet: «pleqërinë tënde».

7 Synimet e veta ia zbuloi Moisiut,
bijve të Izraelit veprat e veta.
8 Zoti është i mirë e i mëshirshëm, ‖Dal 34,6-7+;
i ngadalshëm në zemërim e shumë i dashur. =Ps 86,15; 145,8
9 Nuk zemërohet gjithherë
as s'e mban hidhërimin për jetë të jetës. Jer 3,12; Is 57,16;
10 Nuk sillet me ne sipas mëkateve tona Jon 4,2; Jl 2,13
as nuk na shpaguan sipas të këqijave tona.
11 Sepse sa është lartësia e qiellit mbi tokë,
aq e madhe është mëshira e tij ndaj atyre që i druajnë.
12 Sa është lindja larg perëndimit
aq larg i tret prej nesh fajet tona.
13 Sikurse baba ka dhembje për fëmijët e vet,
ashtu Zoti ka dhembje për ata që e druajnë. Ps 145,9
14 Sepse mirë e di si jemi të përbërë,
s'e harron se ne jemi pluhur. Ps 90,3+
15 Njeriu! Ditët e tija janë porsi bari: Is 40,7+; Ps 90,5-6+
porsi lulja e fushës lulëzon,
16 sa e prek era e më s'është,
më s'e kujton as vendi i vet. Jb 7,10
17 Vetëm dashuria e Zotit është prej amshimit Dal 20,6
e në amshim mbi ata që e druajnë
18 dhe drejtësia e tij mbi bijtë e njerëzve,
mbi ata që e mbajnë besëlidhjen e tij
dhe i kujtojnë urdhërimet e tij për t'i zbatuar.
19 Zoti e forcoi fronin e vet në qiell,
mbretëria e tij mbizotëron të gjithë. Ps 22,29
20 Bekojeni Zotin, të gjithë engjëjt e tij,
ju të fortët nga fuqia, që kryeni urdhrat e tij,
duke i dëgjuar urdhrat e tij.
21 Bekojeni Zotin, të gjitha ushtritë e tija,
shërbëtorët e tij që zbatoni vullnetin e tij.
22 Bekojeni Zotin, të gjitha veprat e Zotit,
në çdo vend të sundimit të tij!
Shpirti im, bekoje Zotin!

103,8 Janë cilësitë e emrit të *Zotit*, të zbuluara Moisiut (Dal 34,6+), të zhvilluara në tërë psalmin, i cili i vë theksin mëshire dhe mirësie (krh. rr 17-18; Dal 20,6), duke paraprirë 1Gjn 4,8.

Zan 1; Vap 17,28

Psalmi 104 (103) Himn Hyjit Krijues

[1]Bekoje, shpirti im, Zotin!
O Zot, Hyji im, sa i madh je!
I veshur me madhëri e me bukuri,
Zan 1,3 [2]i mbështjellë me dritë porsi me petk!
Ps 19,2v E ngreh qiellin porsi tendë,
Zan 1,6-7; Am 9,6 [3]mbi ujëra ndërton banesat e tua.
Ps 68,5+ Retë i bëre karrocë për vete,
ecën mbi krahët e erës!
/Heb 1,7 [4]Erërat i bën lajmëtarë të tu,
zjarrin zharitës shërbëtorë të tu.

[5]Tokën e vendose mbi qëndrueshmërinë e saj,
nuk do të lëkundet në shekuj të shekujve.
[6]E mbulove si me petk me ujërat e humnerave,
majat e maleve i mbulonin ujërat:

Jb 7,12+ [7]Ti u kërcënohesh e ato tërhiqen,
dridhen nga zëri i bubullimës sate:
[8]ngjiten në male, zbresin në lugina
Zan 1,9; Jb 38,8-11; Zan 9,11-15 drejt vendit që ti u cakton:
[9]u ke vënë cakun që s'guxojnë ta kalojnë,
që përsëri të mos e mbulojnë tokën.

[10]Burimet ti i kthen në përrenj,
rrjedhin përmidis malesh;
[11]ato ngijnë ujë të gjitha kafshët e pyllit,
ua shuajnë etjen gomarëve të egër.
Ez 31,6.13 [12]Përskaj tyre banojnë zogjtë e ajrit,
gem më gem ia thonë këngës së vet.

[13]Ti i ujit malet nga pallatet e tua,
toka ngihet me frytet e duarve të tua.
Zan 1,11-12.29-30; 2,16 [14]Ti bën të mbijë bar për kafshë,
bimë të tjera të nevojshme për njeriun,
Zan 2,15; 3,17-19.; 9,20 për të nxjerrë prej tokës bukën
Zak 10,7; Sir 31,32v; Gjq 9,13 [15]e verën që gëzon zemrën e njeriut,
që me vaj ta lyejë fytyrën
Zan 5,29; Gjq 19,5.8 e që buka t'ia kërkthndezë njeriut zemrën.

[16]Ngihen me ushqim lëndët e Zotit,
cedrat e Libanit që ai vetë i mbolli.

104 Ky himn ndjek të njëjtin rend të poemës së krijimit të Zan 1.

17 Në ta trumcakët i ndërtojnë çerdhet,
lejlekët banesën e bëjnë në majat e tyre.
18 Malet e larta strehim u japin shutave,
e shpellat vjedullave banesën.

19 Për të shënuar stinët ka krijuar hënën
edhe diellin që e njeh përëndimin e vet.
20 Shtrin errësirën e bëhet natë:
nëpër të enden egërsirat e pyllit.
21 Këlyshët e luanit ulërojnë pas presë Jb 38,39
e Hyjit i kërkojnë ushqim për vete.

22 Kur lind dielli ata tërhiqen Jb 37,8
e struken në strofujt e vet.
23 Atëherë del njeriu për të vepruar
për t'i kryer punët deri në mbrëmje.

24 Sa të shumta janë, o Zot, veprat e tua! Ps 8,2; Fu 8,22-31+
Të gjitha i ke bërë me urti të madhe:
plot është toka me krijesat e tua.

25 Ja, këtu deti i madh, i hapët e i gjerë,
atje zvarranikë saqë numri s'u dihet,
kafshë të vogla të përziera me të mëdha!
26 Nëpër të kalojnë anijet,
Leviatani që ti e krijove për të luajtur me të! Jb 3,8+; 40,25+

27 Të gjitha këto presin me shpresë
që t'u japësh ushqim në kohën e duhur.
28 Po u dhe ti ato mbledhin,
kur ti e hap dorën tënde, mbushen me një mijë të mira.

29 Po e fshehe ti fytyrën, ato trazohen,
po ua more frymën, ato ngordhin Jb 34,14-15;
dhe kthehen në pluhur përsëri. Zan 3,19; Ksh 12,7;
Ps 90,3
30 Po e dërgove frymën tënde, përsëri përtërihen Zan 1,2; 2,7; Vap 2,2v
dhe e rinon fytyrën e dheut.

31 E amshueshme qoftë lavdia e Zotit,
u gëzoftë Zoti në veprat e veta! Zan 1,31
32 E shikon tokën dhe e bën të dridhet, Hab 3,6
i prek malet e i bën të tymojnë. =Ps 144,5

104,17 *në majat e tyre: bero'sham,* me LXX (edhe BJ). *Berôshîm* i TM që kuptohet «në qiparisa» ose «në dëllinja».

104,18 *vjedullave:* janë gjitarë (krh. Fu 30,26+).

104,30 Fryma e Hyjit është në zanafillën e qenies dhe të jetës.

Ps 146,2
Ps 7,18+
33 Do t'i këndoj Zotit në jetën time,
do ta lavdëroj Hyjin derisa të jem gjallë.
34 I pëlqeftë Zotit kënga ime,
kënaqjen time e kam vënë në Zotin!
35 U zhdukshin mëkatarët nga faqja e dheut
e bakëqij askurrë më mos pastë mbi tokë!
Bekoje, shpirti im, Zotin!

Ps 78
Psalmi 105 (104) Historia e mrekullueshme e Izraelit

1 ALELUJA!
‖1Kro 16,8-22; Is 12,4-5; Ps 18,50; 96,3; 145,5
Lavdëroni Zotin e thirreni në ndihmë Emrin e tij
shpallni midis popujsh veprat e madhërueshme të tijat!
2 Këndoni, luani në vegla muzikore për nder të tij,
kujtoni të gjitha mrekullitë e tija!
3 Mburruni me Emrin e tij të shenjtë:
le të galdojë zemra e atyre që e kërkojnë Zotin.

4 Kërkojeni Zotin dhe fuqinë e tij,
Ps 27,8
kërkojeni gjithmonë fytyrën e tij!
5 T'ju bien në mend mrekullitë që bëri,
mrekullitë e tija dhe gjyqet e gojës së tij:

Is 51,2; 45,4
6 ju fara e Abrahamit, shërbëtorët e tij,
ju, o bijtë e Jakobit, të zgjedhurit e tij!
7 Ai është Zoti, Hyji ynë,
mbi mbarë tokën gjyqet e tija!

8 Ai s'e harron Besëlidhjen e vet askurrë,
premtimin që ua bëri një mijë breznive,
Zan 15,1+
9 lidhjen që e bëri me Abrahamin
Zan 26,3
dhe përbetimin që i bëri Izakut.

10 Premtimin e vet e ngriti ligj për Jakobin,
për Izraelin e bëri testament të përhershëm
Zan 15,18
11 kur tha: «Ty do të ta jap tokën Kanaan,
për pronë tuajën që ju ra me short!».

12 Kur ende ishin pak me numër,
krejtësisht të paktë dhe endacakë në të,

104,35b TM këtu shton: «Aleluja» që BJ dhe BF, me LXX, e vendosin në fillim të psalmit 105.

105 Psalmi rikujton, sipas rendit, historinë e patriarkëve (rr 8-15), historinë e Jozefit (rr 16-23), misionin e Moisiut (rr 24-27), plagët e Egjiptit (rr 28-36), nisjen nga Egjipti dhe udhëtimin nëpër shkretëtirë (rr 37-43) dhe në fund hyrjen në Kanaan, tokën e premtuar Abrahamit (rr 44-45).

105,6 *të zgjedhurit e tij:* me TM; 2 dshk kanë: «i zgjedhuri i tij» (bëhët fjalë për

13 kur kalonin nga një komb në një tjetër,
nga një mbretëri në një popull tjetër,
14 nuk lejoi njeri t'u bëjë keq
dhe i ndëshkoi mbretërit për shkak të tyre: Zan 12,10-20; 20;
15 «Mos i prekni të shuguruarit e mi, Zan 26,1-11
mos u bëni asnjë të keqe profetëve të mi!».
16 Ai e grishi urinë përmbi dhe, Zan 41,54
ua sosi të gjitha rezervat e bukës. Lev 26,26
17 Para tyre dërgoi një njeri: Zan 37,28; 45,5
Jozefin e shitur skllav.
18 I qitën në pranga këmbët e tija, Zan 39,20
në qafë i mbërthyen hekurat,
19 ditët kalonin e profecia iu plotësua, Zan 40; 41,9-13
fjala e Zotit i dha të drejtë.
20 Mbreti urdhëroi të zgjidhej prej prangash, Zan 41,14
kryetari i popujve, e çliroi.
21 E bëri zot shtëpie të shtëpisë së vet, Zan 41,39-44
kujdestar përmbi pasurinë e vet,
22 princat e mbretit t'i mësonte sipas urtisë së vet,
pleqtë e tij t'i udhëzonte në urti.
23 Atëherë Izraeli hyri në Egjipt, Zan 46,1–47,12
Jakobi banoi në tokën e Kamit.
24 Zoti bëri të shtohet populli i vet, Dal 1,7
e bëri më të fortë se armiqtë e tij.
25 Ua shndërroi zemrën ta urrenin popullin e tij, Dal 1,8v
të silleshin me dredhi kundër shërbëtorëve të tij.
26 Atëherë dërgoi Moisiun, shërbëtorin e vet, Dal 3,10
edhe Aronin, të zgjedhurin e vet. Dal 4,27
27 Me anë të tyre bëri mrekullitë e veta,
shenja të mrekullueshme në dheun e Kamit.
28 Çoi errësirën dhe u bë terr, Dal 10,21-29
por ata kundërshtuan fjalët e tija.
29 Ujët e tyre e shndërroi në gjak Dal 7,14-25
dhe i mbyti peshqit e tyre.

Jakobin) .

105,15 *të shuguruarit e mi:* fj.fj.: «të lyerit e mi». Izraeli është një mbretëri priftërinjsh (Dal 19,6; Is 61,6; krh. Ps 28,8; Hab 3,13)

105,22 *t'i mësonte:* me versione; TM ka: «të lidhte».

105,28 *kundërshtuan:* duke lexuar *shamerû* në vend të *marû*: «nuk i vunë mendjen (fjalëve)»; TM ka: «nuk sfiduan»; BJ ka: «sfiduan», me versionet. – *fjalët e tija:* fj.fj.; BJ ka: «urdhërat e tij».

Dal 7,26–8,11
30 Vendin ua mbuluan bretkosat,
depërtuan edhe në pallatet e mbretit.
Dal 8,12-15
31 Tha Zoti dhe i mbuluan shema mizash,
mushkonjat ua mbuluan krejt vendin.
Dal 9,13-35
32 Në vend të shiut u dërgoi breshër,
rrufe të zjarrta mbi vendin e tyre.
33 U copëtoi vreshta dhe fiq,
ua theu drurët në tokën e tyre.
Dal 10,1-20
34 Ai urdhëroi dhe ia behën karkalecat,
e me ta edhe veme të panjehura.
35 Ua hëngrën të gjitha bimët e tokës,
i përpinë të gjitha prodhimet e tokës së tyre.
=Ps 78,51; Dal 12,29-36
36 I vrau të gjithë të parëlindurit e vendit të tyre,
frytin e parë të fuqisë lindëse të tyre.
37 I nxori izraelitët me argjend e ar,
në fiset e tyre nuk kishte asnjë të sëmurë.
Dal 12,33
38 U gëzua Egjipti kur ata e lëshuan vendin,
sepse i kishte tmerruar frika e tyre.
=Ps 78,14; Dal 13,21-22
39 E shtriu renë për t'i mbrojtur
edhe zjarrin për t'u bërë dritë natën.
=Ps 78,24; Dal 16,2-36+
40 U lutën dhe u dërgoi shkurta
dhe i ngiu me bukë të ardhur prej qiellit.
=Ps 78,15; Dal 17,1-7+
41 Çau shkëmbin e buroi uji,
rrodhën lumenj nëpër shkretëtirë.
42 Sepse i ra ndër mend fjala e vet e shenjtë
që ia dha Abrahamit, shërbëtorit të vet.
Dal 15
43 E nxori popullin e vet me brohori
plot gëzim të zgjedhurit e vet.
Lp 4,37-40; 6,20-25; 7,8-11
44 Ua dha tokat e paganëve
trashëguan djersën e popujve të ndryshëm,
45 për t'i mbajtur urdhërimet e tija
e për t'i ruajtur ligjet e tija.
ALELUJA!

Ps 78
Psalmi 106 (105) Rrëfim kombëtar

1 ALELUJA!
Lavdëroni Zotin, sepse është i mirë,
sepse e amshuar është dashuria e tij!
=Ps 107,1; =Ps 100,5+; ‖1Kro 16,34
2 Kush mund t'i tregojë veprat e madhërueshme të Zotit,
të bëjë të jehojnë të gjitha lavdet e tija?

3 Lum ata që i mbajnë urdhërimet e tija — Is 56,1-2
dhe veprojnë me drejtësi në çdo kohë.
4 Na kujto, o Zot, në mirësinë tënde ndaj popullit tënd, — Neh 5,19;13,14.22.31; Ps 25,7
na eja në pasi me shëlbimin tënd,
5 që ta shijojmë fatin e të zgjedhurve të tu,
të gëzohemi në gëzimin e popullit tënd,
të mburremi me trashëgimin tënd.
6 Mëkatuam, po, porsi etërit tanë, — 1Mbr 8,47; Lev 26,40; Dan 9,5
padrejtësisht vepruam, bëmë të keqen.
7 Etërit tanë në Egjipt — Ps 78,11-17
nuk i kuptuan mrekullitë e tua,
nuk e kujtuan përdëllimin tënd të madh,
e të hidhëruan pranë detit, pranë Detit të Kuq. — Ps 78,17
8 Por Zoti i shpëtoi për nder të Emrit të vet, — Ez 20,8-9.14; 36,20-22; 39,25
për ta bërë të njohur pushtetin e vet.
9 Zoti iu kërcënua Detit të Kuq e ky u tha — Nah 1,4; Ps 89,10+; Is 63,11-14; Dal 14
dhe i kaloi nëpër det si nëpër shkretëtirë.
10 I shpëtoi prej duarve të armiqve,
i shpërbleu prej kthetrave të urryesve.
11 I mbyti me ujë ata që i mundonin:
asnjë prej tyre nuk shpëtoi!
12 Atëherë u besuan fjalëve të tija — Dal 14,31
dhe i kënduan lavdet e tija. — Dal 15,1-21
13 Por shpejt i harruan veprat e tija
e nuk u mbështetën në synimet e tija. — Vaj 3,26
14 U leshguan për së tepërmi në shkretëtirë — Dal 15,24; 16,3; Nr 11,4-6; Ps 78,18
dhe e ngucën Hyjin në vend të paujë.
15 Ua plotësoi kërkesën e tyre
ua ngiu grykësinë e tyre. — Nr 11,33
16 Smirë i morën Moisiut në tëbanishtë — Nr 16; Lp 11,6
edhe Aronit, shenjtit të Zotit.

106 Rr 1-5 dhe 48 janë si një kuadër liturgjik i një psalmi historik, të frymëzuar nga Ligji i përtërirë dhe nga Numrat, që përbën një rrëfim kombëtar, në të cilin populli i penduar rikujton mëkatet kolektive të bëra në të kaluarën për t'u fajësuar para Hyjit (krh. 1Mbr 8,33-34; Neh 9,5-37; Is 63,7–64,11; Dan 9; Bar 1,15–3,8).

106,7 *pranë detit:'al-jam* në TM; BJ supozon «(pranë) të Tejetlartit», *'eljôn*. – *Deti i kuq:* BJ, me TM, ka: «deti i Xunkthave» (edhe në rr 9a e 22b).

106,15 *ua ngiu grykësinë e tyre:* BJ ka: «dërgoi ethet në shpirtin e tyre»; «ethe», fjalë me kuptim të paqartë. LXX ka: «ngimje».

17U hap toka dhe e përpiu Datanin
e groposi turmën e Abiramit.
Is 26,11 18U ndez zjarri në mbledhjen e tyre
edhe flaka i dogji mëkatarët.

Dal 32; Lp 9,8-21.25-29; ‖Jer 2,11; Rom 1,23 19E punuan një viç në Horeb,
adhuruan një shtatore metali.
20E ndërruan Hyjin e tyre
me truporen e një kau që ha sanë.

Lp 32,18; Jer 2,32; Ps 78,42 21Harruan Hyjin që i shpëtoi,
që bëri mrekulli në Egjipt,
22punë të madhërishme në dheun e Kamit,
emnesë në Detin e Kuq.

Lp 9,25 Dal 32,11+ Ez 22,30 23Mendoi Hyji farën t'ua shuante,
por iu lut Moisiu, i zgjedhuri i tij,
ndërmjetësoi përpara fytyrës së tij
për ta ngurruar zemërimin e tij,
e dëgjoi e nuk ua treti farën.

Nr 13,25–14,37; Lp 1,25-36 24Nuk shfaqën kujdes për tokën e dëshirueshme,
nuk i besuan premtimit të tij.
25Nynykatën në çadrat e tyre,
nuk i vinin veshin zërit të Zotit.

Dal 20,15.23; Lev 26,33; Nr 14,29v 26Zoti e ngriti dorën e vet mbi ta,
për t'i shtruar rrah në shkretëtirë,
27se do t'i shpërndante trashëgimtarët e tyre ndër kombe,
për të kërkuar vend më vend dherat e huaja.

Nr 25 Lp 26,14+; Tob 4,17 28Iu kushtuan hyjit Beelfegor,
hëngrën flitë e të vdekurve.
29E zemëruan Zotin me veprat e veta të këqija
e mbi ta u sul plaga.

Nr 25,7v; Sir 45,28-30 30Flakëroi Fineesi e bëri gjyq
e atëherë u zhduk plaga.

Nr 25,11-13 31E iu çmua kjo vepër drejtësi
brez pas brezi për amshim.

Ps 95,8-9; Dal 17,1-7; Nr 20,2-13 32Prapë e hidhëruan tek ujërat Meriba,
për shkak të tyre qe ndëshkuar edhe Moisiu,

106,20 *Hyjin e tyre:* BJ ka, me TM: «lavdinë e tyre». Interpretimi i parë, i ruajtur nga disa dshk, duhej të ishte «lavdinë e tij» (e Hyit), por teksti është korrigjuar për të hequr një shprehje që dukej e parespektshme dhe gati blasfemuese.

[33]sepse shpirtin aq fort ia helmuan
saqë foli marrëzisht me buzë të veta. Nr 20,12+

[34]Ata nuk i zhdukën popujt Gjq 1,21v
sikurse Zoti u kishte urdhëruar,
[35]por u përzien me paganë Gjq 2,1-5; Lev 18,3
dhe i mësuan veprat e tyre.

[36]U shërbyen idhujve të tyre Gjq 2,11-13
dhe këta u bënë kurth për ta.
[37]U flijuan djemtë e vet Lev 18,21+; Lp 32,17;
e vajzat e veta djajve. Bar 4,7; 1Kor 10,20

[38]Derdhën gjakun e pafajshëm,
gjakun e djemve dhe të vajzave të veta
duke ua bërë therore idhujve të Kanaanit,
vendi mbarë qe njollosur prej gjakut. Nr 35,33

[39]U përlyen me veprat e veta,
nuk ia mbajtën besnikërinë me vepra të këqija.
[40]Flakë u ndez Zoti me hidhërim kundër popullit të vet
iu ndy ndër sy trashëgimi i vet.

[41]I lëshoi në duar të paganëve: Gjq 2,14-23
i sunduan ata që i urrenin.
[42]Armiqtë e tyre i përndoqën
dhe qenë mposhtur nën kthetrat e tyre.

[43]Shpeshherë Ai i shpëtonte, Is 63,7-9
por ata e hidhëronin me synimet e tyre
dhe njolloseshin më zi në poshtërsitë e veta.
[44]Përsëri i priri sytë e vet mbi ta
kur e dëgjoi uratën e tyre.

[45]I ra ndër mend Besëlidhja me ta Lev 26,42
dhe i erdhi keq sipas përdëllimit të vet të madh. Jer 42,10
[46]Bëri të gjejnë mëshirë tek ata Esd 9,9
që i mbanin në robëri.

[47]Na shpëto, o Zot, Hyji ynë, 1Kro 16,35-36
dhe na bashko prej popujve paganë
që ta lavdërojmë Emrin tënd të shenjtë
e të mburremi me lavdinë tënde.

106,33 *helmuan: hemerû*, hamend.; TM ka *himerû*, «sfiduan».
106,39 "Kurorëthyerje" (Ps 73,27) dhe "prostitucioni" përdoren nga profetët për të treguar pabesnikërinë ndaj Hyit dhe idhujtarinë (krh. Oz 1,2+).

=Ps 89,53

48 Qoftë bekuar Zoti, Hyji i Izraelit,
nga shekulli në shekull!
Mbarë populli le të thotë: Amen! Amen!

Psalmi 107 (106) Hyji e shpëton njeriun nga çdo rrezik

1 ALELUJA!

=Ps 106,1
=Ps 100,5+

Lavdërojeni Zotin sepse është i mirë,
sepse e amshueshme është dashuria e tij.

Is 62,12

2 Le të thonë të shpërblyerit prej Zotit,
që i çliroi nga kthetrat e armikut

Is 43,5-6; 49,12; Zak 8,7-8

3 dhe i bashkoi nga vendet e ndryshme
nga ku lind dielli e ku perëndon,
nga veriu e nga ana e detit.

Lp 8,15; 32,10

4 U endën në shkretëtirë, në vend të thatë,
nuk e gjetën udhën drejt qytetit të banimit.

Is 49,10

5 Të uritur e të etur
shpirti i tyre ishte mekur në ta!

Oz 5,15; Is 63,9

6 Të ngushtuar i lëshuan kushtrimin Zotit
dhe Ai i shpëtoi nga vështirësitë e tyre.

Is 35,8; 40,3; 43,19; Lp 6,10

7 Ai i qiti në udhën e drejtë
që të shkonin në qytetin e banimit.

8 Le t'ia dinë për nder Zotit për dashurinë e tij,
për mrekullitë që u bëri bijve të njerëzve,

Is 49,10; 55,1; /Lk 1,53

9 që ngiu shpirtin e të eturit,
e mbushi me të mira shpirtin e të uriturit.

Is 42,7.22; Jb 36,8v

10 Banonin në errësirë e në hijen e vdekjes,
të lidhur në mjerim edhe në pranga,

Lev 26,40-41; Ps 106,43

11 sepse kishin kundërshtuar urdhrin e Hyjit
dhe kishin përbuzur këshillën e të Tejetlartit.

106,48 Doksologjia që shënon fundin e librit të katërt të psalterit; ndiqet nga një rubrikë liturgjike. – TM shton: «Aleluja», që vihet nga BJ dhe nga BF, me LXX, në fillim të psalmit vijues.

107 Himn falënderimi, i frymëzuar nga pjesa e dytë e Isaisë; rikujton të mirat e Provanisë: daljen (rr 4-9), kthimin nga mërgimi (rr 10-16), ndihmën hyjnore ndaj atyre që vuajnë (rr 17-22), ndaj atyre që lundrojnë deteve (rr 23-32). Në epilog (rr 33-43) zhvillohet tema e urtisë mbi përmbysjen e kushteve. Refren i dyfishtë në rr 6.8; 13.15; 19.21; 28.31.

107,3 nga ana e detit: BJ ka: «jug», jamîn, hamend.; TM ka: «det», jam. – Le ta lavdërojnë Zotin ata që janë kthyer nga mërgimi.

107,7 Flitet për Sionin, që personifikon tërë Tokën e Shenjtë. Dalja dhe ngulimi në Tokën e premtuar ishin, tashmë që për Is 40v, shenja e kthimit nga mërgimi.

107,20 nga gropa e varrit: Tm ka: «nga gropat e tyre», mishshehîtôtam; BJ supozon mishshahat hajjatam: «e shkuli jetën e tyre nga gropa».

[12]Prandaj zemrën ua mposhti me vuajtje,
rrëzoheshin e s'kishte kush t'u ndihmonte.
[13]Të ngushtuar i lëshuan kushtrimin Zotit
dhe Ai i shpëtoi nga vështirësitë e tyre.
[14]I nxori nga errësira dhe nga hija e vdekjes — Is 42,7.16; 49,9; 51,14; 52,2; 61,1
e i këputi zinxhirët e tyre.
[15]Le ta lëvdojnë Zotin për shkak të përdëllimit të tij,
për mrekullitë e tija ndaj bijve të njerëzve,
[16]sepse i theu dyert e bronzta — Is 45,2; 61,1
dhe i këputi shulat e hekurt.
[17]Të marrë për shkak të jetës së paudhë,
të mjeruar pse ndoqën udhën e mëkatit,
[18]shpirtit të tyre iu neverit çdo ushqim, — Jb 6,6-7
arritën në dyert e vdekjes.
[19]Atëherë të ngushtuar e thirrën në ndihmë Zotin,
Ai i çliroi nga vështirësitë e tyre.
[20]E dërgoi fjalën e vet dhe i shëroi, — Is 55,11; Ps 147,15; Ur 16,12; Mt 8,8
i shpëtoi nga gropa e varrit.
[21]Le ta lëvdojnë Zotin për shkak të mëshirës të tij,
për mrekullitë e tija ndaj bijve të njerëzve,
[22]le t'i flijojnë flinë e lavdit,
me hare le t'i shpallin veprat e tija!
[23]Ata që me anije lundruan deteve
që nëpër ujëra të mëdha të bënin tregti,
[24]ata i panë veprat e Zotit,
mrekullitë e tija në thellësitë e detit.
[25]Ai urdhëroi dhe u ngrit era e stuhisë, — Jon 1,4v
lart u ngritën valët e stuhishme.
[26]Ngrihen deri në qiell,
zbresin deri në pështjerrë:
shpirti i tyre mekej prej së keqes.
[27]Çohu e rrëzohu si të ishin të dehur, — Is 29,9
asgjë s'u ndihmonte mjeshtëria e tyre.
[28]Atëherë të ngushtuar e thirrën në ndihmë Zotin, — Jon 1,14-15
Ai i çliroi nga vështirësitë e tyre.
[29]Stuhinë e shndërroi në puhi — Ps 89,10+; Mt 28,26p; Ps 65,8+; Is 43,2; 54,11; 57,20
e valët e detit e shuan gjëmën e vet.
[30]Iu gëzuan qetësimit të valëve,
ai i qiti në portin e dëshiruar.
[31]Le ta lëvdojnë Zotin për shkak të përdëllimit të tij,

për mrekullitë e tija ndaj bijve të njerëzve,
32 le ta madhërojnë në kuvendin e popullit,
le ta lavdërojnë në kuvendin e pleqve.

Is 42,15 33 Ai i shndërroi lumenjtë në shkretëtirë,
në vende të thata burimet e ujërave,

Zan 13,10; 19,23-28; Lp 29,22; Sir 39,28b-29a 34 tokën e pëlleshme në këneta
për shkak të veprave të këqija të banorëve.

Is 41,18+; =Ps 114,8 35 Shndërroi shkretëtirën në liqen me ujëra,
tokën e thatë e begatoi me burime të gjalla.
36 Aty i vendosi njerëzit e munduar nga uria,

Ez 36,35 dhe themeluan qytetin e banimit.

Jer 31,5; Is 65,21 37 Mbollën arat e vunë vreshtat
dhe u prodhuan fryte me shumicë.

Lp 7,13v; Is 49,21 38 Zoti i bekoi e ata u shumuan fort,
as grigjat e tyre nuk u pakuan.

39 Mandej qenë dhjetuar e munduar
nga vuajtjet edhe nga dhembjet.

||Jb 12,21.24 40 Ai që e shfryn përbuzjen mbi princa,
i la të enden rrugë pa rrugë në shkretëtirë.

Is 65,13v; Ps 113,7-9; Jer 31,27 41 I shpëtoi skamnorët nga mjerimi
dhe i shumoi si grigjat familjet.

||Jb 22,19; 5,16; Ps 58,11; 63,12 42 Shohin të drejtët e le të gëzohen,
kurse mbrapshtia le ta mbyllë gojën e vet.

||Oz 14,10 43 Kush është i mençur le t'i kujtojë këto,
do ta shohë mirësinë e Zotit.

Psalmi 108 (107) Himn mëngjesor e lutje kombëtare

1 *Këngë. Psalm. I Davidit.*

=Ps 57,8-12 2 E gatshme është zemra ime, o Hyj,
e gatshme është zemra ime:
do të këndoj e do të luaj në harpë!
Ja, lavdia ime!
3 Zgjohu, harpë e cetër,
agimin dua ta zgjoj!

4 Do të të lavdëroj ty, o Zot, midis popujve,
për ty do të luaj me harpë midis kombeve,

108 Ky psalm është i vonshëm dhe vjen pas formimit të përmbledhjes elohiste (krh. Hyrjen në psalme: Formimin e psalterit). Një redaktor e bashkon me psalmet 57,8-12 dhe 60,7-14 (krh. edhe shënimet e këtyre Psalmëve).

5sepse e madhërueshme është deri në qiell mëshira jote,
deri në re e vërteta jote!

6Lartësohu, o Hyj, lart përmbi qiell,
përmbi mbarë dheun le të shndritë lavdia jote!

7Që të çlirohen të dashurit e tu, =Ps 60,7-14
le të më shpëtojë e djathta jote e më dëgjo!

8Hyji u përbetua në Shenjtëroren e vet:
«Do të kënaqem, dua ta ndaj Sikimën,
masën do t'ia vë luginës Sukot.

9Imi është Galaadi, imi është Manaseu,
Efraimi është përkrenarja ime,
Juda skeptri im!

10Moabi legeni ku unë lahem;
mbi Idumé do ta hedh këpucën time,
mbi Filisté do të këndoj fitoren».

11Kush do të më prijë deri në qytet fortesë?
Kush do të më prijë deri në Idumé?
12Vallë, a jo ti, o Hyj, që na braktise?
Pse a s'do të dalësh, o Hyj, me ushtritë tona?

13Na ndihmo, deh, kundër armiqve
sepse i kotë është shpëtimi që vjen prej njerëzve.
14Me ndihmën e Hyjit do të bëjmë trimëri të madhe,
Ai do t'i shkelë armiqtë tanë!

Psalmi 109 (108) Psalm nëmës

1*Mjeshtrit të korit. I Davidit. Psalm.*

O Hyj, nderi im, mos rri në heshtje, Fu 35,22
2sepse goja e mëkatarit e goja e dinakut u çel kundër meje.
Folën kundër meje me gjuhë ziliqare,
3më rrethojnë me fjalë urrejtjeje,
më sulmojnë pa farë arsyeje.

4Dashurinë time e shpërblejnë me shpifje Jer 18,20
e unë vetëm lutem. Ps 35,13

109 I akuzuar në rrenë, i çnderuar, besimtari i bën thirrje hakmarrjes hyjnore (krh. Jer 11,20; 18,19v e Ps 5,11+). Litania e nëmave (rr 6-9) mbledh, sipas stilit të Lindjes, mallkimet hiperbolike. Ka mundësi që rr 6-15 të jenë fjalët e urrejtjes së akuzuesit (krh. rr 2-3) dhe që vazhdimi të jetë përgjigjja e besimtarit, që thërret kundër kundërshtarit zbatimin e ligjit e talionit (rr 16-20; krh. Dal 21,25+).

109,4 e unë vetëm lutem: BJ ka: «e unë nuk jam veçse lutje».

Ps 35,12; 38,21
5Të mirën ma kthejnë me të keqe
e dashurinë time ma shpaguajnë me urrejtje.

6Lëshoje kundër tij të paudhin,
paditësi le t'i rrijë në të djathtë.
7Kur të gjykohet le të dalë i dënuar,
lutja e tij në mëkat iu ktheftë.

/Vap 1,20
8Ditët e tija iu pakofshin,
shërbesën e tij e marrtë një tjetër!
Dal 22,23; Jer 18,21
9Fëmijët e tij mbetshin bonjakë,
gruaja e tij vejushë.

Jb 5,4-5
10Të bijtë iu bëfshin endacakë e lypës,
u dëbofshin jashtë rrënojës së tyre!
Jb 20,18
11Kamatari ia rrëmbeftë pasurinë,
të huajt ia përpifshin frytin e mundit të tij!

Is 14,21
12Askush për të mos pastë dhemshuri,
askujt mos iu dhimbshin fëmijët e tij!
Jb 18,19; Fu 10,7
13Dera e tij me ferra u mbylltë,
në brezin e parë emri iu harroftë!
Dal 20,5; Jer 18,23
14Zoti e pastë gjithnjë para sysh fajin e të parëve të tij,
mos u shleftë as mëkati i nënës së tij.
Ps 90,8; 139,16
=Ps 34,17
15Para syve të Zotit qofshin përherë
dhe e zhduktë nga toka kujtimin e tyre!

Jb 20,19
16Sepse askurrë s'u kujtua të bëjë mëshirë,
por e përndoqi skamnorin e lypësin,
deri në vdekje e ndiqte njeriun zemërpërvëluar.
17E deshi mallkimin mbi të rëntë;
s'e deshi bekimin kurrë mos e pastë!

Nr 5,24
18Me mallkim u vesh porsi me petk:
e përshkoftë si uji në përmbrendësat e tija,
porsi vaji në eshtrat e tij!
Ps 73,6
19Iu bëftë porsi petku me të cilin mbulohet,
Ps 76,11+
porsi brezi me të cilin ngjeshet!

20Këtë shpagim paçin para Zotit paditësit e mi,
ata që flasin keq kundër shpirtit tim.

109,6 paditësi: një «satan», emër që më pas i është dhënë djallit (krh. Job 1,6+). Ashtu si avokati (rr 31), ai qëndron në të djathën e të akuzuarit (Zak 3,1; Jb 30,12).

109,10 u dëbofshin: me LXX (edhe BJ); fj.fj.: «ata kërkofshin».

109,17 Këtu personifikohen mallkimi e bekimi.

109,18 Aluzion i afërmendshëm për ritualin e vjetër të ujërave të hidhura, që përshkruhet në Nr 5,11-31.

21E ti, o Zot, o Zot, sillu me mua sipas Emrit tënd:
më shpëto sepse e mirë është mëshira jote, Ps 103,8+
22se unë jam nevojtar e skamnor,
sepse e plagosur është zemra ime në mua.
23Mbarova porsi hija kur shkon në të sosur, Ps 102,12
më dëbojnë si të isha karkalec! Jb 30,22
24Gjunjët po më lëshojnë prej agjërimit, Ps 69,11
mishi im u tha pa pikën e dhjamit.
25Përqeshje për ta unë u bëra, Ps 22,7v
tundin kokën kur mbi mua shikojnë.
26Më ndihmo, o Zot, Hyji im,
më shpëto në saje të mëshirës sate,
27le ta dinë se kjo është dora jote:
se ti, o Zot, e bëre këtë vepër! Ps 22,32; 64,10
28Ata le të mallkojnë, por ti beko; Nr 22,2v; 2Sam 16,12
le të turpërohen ata që më salvojnë,
kurse shërbëtori yt le të gëzohet!
29I mbuloftë turpi shpifësit e mi, Jer 20,11; Is 65,13-15
le të mbulohen si me llahik me turpin e vet!
30Me gjithë shpirt do ta lavdëroj Zotin, Ps 22,26v; 71,22v
në logun e burrave do ta nderoj,
31sepse Ai i rri në të djathtë skamnorit,
për ta shpëtuar nga gjykatësit shpirtin e tij.

Psalmi 110 (109) Priftëria e Mesisë Ps 2

1*I Davidit. Psalm.*

I tha Zoti Zotit tim: «Rri në të djathtën time, /Mt 22,44p; /Vap 2,33-35+; /Heb 1,13; 10,12-13; /1Pjt 3,22
derisa t'i vë armiqtë e tu shtrojë për këmbët e tua!».
2Skeptrin e pushtetit tënd Zoti do ta shtrijë nga Sioni:
«sundo midis armiqve të tu!
3Ty të përket më i larti pushtet
në ditën e fuqisë sate

110 Vetitë e Mesisë, mbretëri e meshtari (krh. 2Sam 7,1+; Zak 6,12-13), nuk janë emërim tokësor; e njëjta gjë është për të mistershmin Melkizedek (Zan 14,18+). Krishti realizon fjalë për fjalë këtë orakull (krh. Mt 22,44p; 27,11; 28,18; Vap 2,34-35; Heb 1,13; Zb 19,11.16). Pjesa e dytë e psalmit, rr 5-7, është shumë e mëvonshme nga e para: ajo rimerr fjalorin nga Gjq 7 dhe nga Ps 83, duke perdorur imazhin e Gjedeonit.

110,1 Rri në të djathtën time: Krishti i ngjallur rri në të djathtën e Atit (Rom 8,34; Heb 10,12; 1Pjt 3,22). Për sa i takon figurës së armiqve të përdorur si shtrojë, krh. Joz 10,24; Dan 7,14.

110,3 Rresht i vështirë. LXX ka: «Ty të përket principata ... nga kraharori, para Yllit të Dritës unë të linda» (krh. Ps 2,7). BJ ka: «Ty të përket pricipata nga

në shkëlqime të shenjta
nga kraharori para Yllit të Dritës
unë të linda».

4Zoti u përbetua, assesi s'do të pendohet:
Zan 14,18+; /Heb 5,6 «Ti je prift për amshim
në mënyrën e Melkizedekut».

5Zoti është në të djathtën tënde,
Ps 2,9 i dërrmon mbretërit ditën e zemërimit të vet.
6Popujt do t'i gjykojë: grumbuj kufomash,
koka të prera me shumicë mbi dhe!
7Në udhëtim ujë do të pijë prej përroit,
prandaj lart do ta ngrejë kokën.

Psalmi 111 (110) Lavdi veprave të Hyjit

1ALELUJA!

Me gjithë shpirt do ta lavdëroj Zotin,
në kuvendin e të drejtëve, në mbledhjen e tyre.
2Të mëdha janë veprat e Hyjit,
për t'u shqyrtuar prej atyre që i duan.

3Stoli e shkëlqim është vepra e tij,
=Ps 112,3 drejtësia e tij qëndron në shekuj të shekujve.
4U ngreh përmendore mrekullive të veta,
Ps 103,8+; 112,4 i mëshirshëm e mëshirëdhënës është Zoti.

5U jep ushqim atyre që e druajnë,
kurrë s'e harron Besëlidhjen e vet.
6Popullit të vet ia kumtoi fuqinë e veprave të veta,
duke ua dhuruar pronën e paganëve.

7Veprat e duarve të tija janë drejtësi e besnikëri,
urdhërimet e tija janë të vërteta,

dita e lindjes sate, ...nderime të shenjta nga kraharori». Në vend të «shkëlqime të shenjta», 83 dshk, Jeronimi e Simaku kanë: «mbi malet e shenjta».

110,5 Është ai që drejton gjygjin eskatologjik. – Jezusi, Mesi e Biri i Hyjit, ia ka dhënë vetes të drejtën të gjykojë (Mt 24,30; 26,64; Gjn 5,22; Vap 7,56; 10,42; 17,31).

110,7 Mesia pi nga përroi i provave (Ps 18,5+; 32,6; 66,12) ose nga përroi i hireve hyjnore (36,9; 46,5; Ez 47), kuptim që do të përkonte më mirë me kontekst. Ose mund të mendohet porsi luftëtari që, duke ndjekur armiqtë e tij, ndalet vetëm një çast për të pirë nga përroi (Gjq 7,5; 15,18; 1Sam 30,9). – do ta ngrejë kokën: teksti mund t'i përshtatet Krishtit të vuajtur dhe të lartësuar (krh. Fil 2,7-11).

111 Psalm «alfabetik», si psalmi vijues që është i ngjashëm me të për nga doktrina, stili dhe struktura poetike.

111,4 Në kremtimin e festave vjetore (krh. Dal 23,14+).

111,5 Aludohet për mrekullitë e manës dhe të shkurtave (Dal 16,1+).

[8]të qëndrueshme në jetë të jetëve,
të themeluara mbi të vërtetën e drejtësinë.
[9]Shpërblim i dha popullit të vet,
besëlidhjen e vet e bëri të amshueshme:
i shenjtë dhe i tmerrshëm është Emri i tij.
[10]Fillimi i dijes është frika e Zotit, Fu 1,7+
janë të mençur të gjithë ata që veprojnë sipas saj,
lavdia e Tij qëndron për amshim.

Psalmi 112 (111) Lumturia e njeriut të drejtë

[1]ALELUJA!

Lum ai njeri që e druan Zotin, Ps 1,1-2
që kënaqet në urdhërimet e tija.
[2]Fara e tij do të jetë e fortë mbi tokë,
do të bekohet breznia e të drejtëve.
[3]Pasuri e mirëqenie në shtëpinë e tij,
drejtësia e tij qëndron në shekuj të shekujve. =Ps 111,3
[4]Ka lindur për të drejtët një dritë në errësirë: Ps 37,6; 97,11;
i butë e i mëshirshëm është njeriu i drejtë. Is 58,10; Fu 13,9
Ps 111,4
[5]I ëmbël është njeriu që përdëllen e huajon,
punët e veta i kryen me ndërgjegje,
[6]ai askurrë nuk do të bjerë poshtë.
Në kujtim të përhershëm mbetet i drejti,
[7]nuk i trembet lajmit të keq.
E patrandshme është zemra e tij me shpresë në Zotin,
[8]të fortë e ka zemrën, nuk do të trembet
armiqtë e vet i bën asgjë.
[9]Është dorëdhënë, u fal skamnorëve;
drejtësia e tij qëndron në shekuj të shekujve,
balli i tij ngallit për nder. Ps 89,18
[10]E sheh bakeqi dhe hidhërohet,
me dhëmbë kërcëllon e vyshket.
Dëshira e mëkatarëve shkon huq.

112 Këtu përdoren për të drejtin disa shprehje të përdorura për Hyjin në psalmin e mëparshëm.

112,3 Në të njëjtën kohë virtyti i të drejtit dhe lumturia si shpërblim i këtij virtyti.

112,4 Të drejtit i jepen disa cilësi të dhëna tjetërkund Hyjit (Ps 18,29; 27,1). Përkthehet edhe: «Për të drejtin, në errësirë një dritë ka lindur; zemërbutë e i mëshirshëm është njeriu i drejtë».

112,9 balli i tij ngallit për nder: BJ ka: «forca e tij ia lartëson nderin»; ose: «Për nderin e tij (fj.fj.: "në nder") lartësohet forca e tij».

Psalmi 113 (112) Hyjit të lavdishëm e të mëshirshëm

1 ALELUJA!

Lavdërojeni, shërbëtorët e Zotit,
lavdërojeni, Emrin e Zotit!
2 Qoftë bekuar Emri i Zotit
qysh tash e deri në amshim,
3 Që kur lind dielli e derisa perëndon
qoftë bekuar Emri i Zotit!

4 I madhërueshëm është Zoti mbi të gjithë popujt,
lavdia e tij i tejkalon qiejt.
Ps 89,7.9 5 Kush është si Zoti, Hyji ynë,
që fronin e ka në Lartësi,
6 e nga lart vrojton qiellin e tokën?

||1Sam 2,8; Ps 107,41 7 Nga pluhuri e ngre skamnorin,
nga llomi e lartëson të vobektin
8 për ta vënë të rrijë me princa,
me princat e popullit të vet.
1Sam 2,5 9 Ai bën të banojë beronja në shtëpi të vet
nënë fëmijësh të gëzueshme.

Psalmi 114 (113A) Himn Pashkësh

1 ALELUJA!

Kur Izraeli doli nga Egjipti,
Shtëpia e Jakobit nga populli barbar,
Dal 19,6+; Jer 2,3; Ps 78,54 2 Judeja u bë Shenjtërorja e tij,
Izraeli zotërimi i tij.

Ps 66,6; 74,14-15; 77,17 3 Pa deti dhe i bëri rrugë,
Jordani u kthye prapazi,
Gjq 5,4; Ps 29,6; 68,9; Ur 19,9 4 malet kërcyen si desh,
kodrat porsi qengja delesh!

5 Ç'pate, o det, që ike?
E ti, o Jordan, që u ktheve prapazi?
6 Ju, o male, pse kërcyet si desh,
e ju, o kodra, porsi qengja delesh?

113 Me këtë himn fillojnë të ashtuquajturat Psalme Hallel - të lavdisë - (113-118), që hebrenjtë recitonin në rastin e festave të mëdha dhe, veçanërisht, në darkën e pashkëve (krh. Mt 26,30p).

113,9 nënë: si Sara (Zan 16,1; 17,15-21; 18,9-15; 21,1-7) dhe Ana (1Sam 1-2). Këtu theksohet nderimi që i bëhet asaj: një grua rrinte zakonisht në këmbë për të shërbyer.

114 Ky psalm, që versionet ia kanë bashkëngjitur gabimisht psalmit vijues, vë në paralelizëm (krh. Ps 66,6+) kalimin e detit të Kuq dhe atë të Jordanit (Dal 14 e Joz 3).

7Dridhu, o tokë, para fytyrës së Zotit, Gjq 5,4; Ps 68,9
para fytyrës së Hyjit të Jakobit,
8që e shndërron shkëmbin në liqen ujërash Dal 17,1-7+;
edhe qetën në burim uji të gjallë! 1Kor 10,4; Ps 107,35

Psalmi 115 (114B) I vetmi Hyji i vërtetë

1Jo neve, o Zot, jo neve, Ez 36,22-23
por Emrit tënd jepi lavdi Ps 23,3
për nder të mëshirës sate e të besnikërisë sate.
2Pse të thonë paganët: =Ps 79,10
«Ku është Hyji i tyre?».

3Hyji ynë është në qiell,
ai bën gjithçka i pëlqen. =Ps 135,6
4Idhujt e paganëve janë argjend e ar Is 44,9v; Jer 10,1v;
prodhim i dorës së njeriut. Bar 6,3.7v

5Gojë kanë e nuk flasin,
sy kanë e nuk shohin,
6veshë kanë e nuk dëgjojnë,
hundë kanë e nuk nuhasin.

7Duar kanë e nuk prekin,
këmbë kanë e nuk ecin,
zë nuk qesin prej gurmazit të tyre!

8Të tillë qofshin edhe ata që i punojnë,
të gjithë ata që shpresojnë në ta!

9Shtëpia e Izraelit shpreson në Zotin: Ps 135,19-20; 118,2-4
Ai është ndihma dhe mburoja e tyre.
10Shtëpia e Aronit shpreson në Zotin:
Ai është ndihma dhe mburoja e tyre! =Ps 33,20
11Kush e druan Zotin në Zotin shpreson: Kish 8,12; Mal 3,16
Ai është ndihma e mburoja e tij!

12Zotit i bie ndër mend për ne
e do të na bekojë:
do ta bekojë shtëpinë e Izraelit,
do ta bekojë shtëpinë e Aronit;
13do t'i bekojë të gjithë ata që e druajnë Zotin,
si të vegjëlit ashtu të mëdhenjtë.

115 Nxitje për të pasur besim duke sjellë ndër mend fuqinë e Zotit dhe kotësinë e idhujve: populli, i kthyer nga mërgimi, nuk ka më të drejtë ta humbë guximin.

115,9-11 Shtëpia... kush e druan... personash: këto tri kategori personash gjenden edhe në Ps 118,2-4; «ata që e druajnë Zotin» janë prozelitët (krh. Ps 15,4+).

Ps 127,3; Lp 1,10-11

14 Bëftë Zoti e u shumofshi
ju vetë e fëmijët tuaj!
15 Ju bekoftë Zoti,
Krijuesi i qiellit e i tokës!
16 Qielli është qielli i Zotit,
Zan 1,28 kurse tokën ua dhuroi njerëzve.

Ps 6,6; 94,17; Is 38,18-19+

17 Jo, nuk janë të vdekurit që të lavdërojnë, o Zot,
dhe asnjë prej atyre që zbresin në Heshtim,
18 por ne që jetojmë, ne e bekojmë Zotin
tash e përgjithmonë e jetë.

Psalmi 116 (114,1-9; 115) Falënderje

1 ALELUJA!

E dua Zotin sepse e dëgjon
zërin e lutjes sime,
2 sepse mbi mua e priri veshin e vet
atë ditë që e thirra në ndihmë.

Ps 18,5-7; Jon 2,3

3 Më kishin rrethuar leqet e vdekjes,
më kishin shtrënguar leqet e Nëntokës,
më ndrydhën trishtime e dhembje,
4 Emrin e Zotit e thirra në ndihmë:
«Deh, o Zot, ma shpëto jetën!».

Dal 34,6+

5 I mirë e i drejtë është Zoti,
Hyji ynë është vetë mirësia!
6 Zoti është mbrojtësi i të vegjëlve:
isha ngushtë e Ai më shpëtoi!

Ps 13,6

7 Kthehu, shpirti im, në qetësinë tënde,
sepse Zoti është bamirësi yt!

=Ps 56,14; Is 25,8; Zb 21,4

8 Ai ma shpëtoi jetën prej vdekjes,
sytë e mi prej lotëve,
këmbët e mia prej rënies.

Ps 27,13; 52,7; 142,6; Is 38,11

9 Do të eci në praninë e Zotit
në tokën e të gjallëve.

/1Kor 4,13

10 Besoj edhe atëherë kur më duhet të them:
«Jam i pafat për së tepërmi!».

116,3 leqet: TM ka: «ankthet».
116,8 Ai ma shpëtoi: BJ ka me versionet: «ai ruajti». Përkthim tjetër: «Ti ma shpëtove». – jetën prej vdekjes: duket një shtesë; TM ka: «shpirtin tim» në vend të jetën; krh. Ps 6,5+.
116,10 Këtu fillon psalmi 115 në LXX dhe në Vulg.

[11]Në hutimin tim kam thënë:
«Rrenacak është çdo njeri!». Ps 12,3; 62,10
[12]Si do t'ia shpërblej Zotit
për të gjitha të mirat që m'i ka dhënë?
[13]Do të ngre gotën e shëlbimit 1Kor 10,16
e me nderim do të thërras Emrin e Zotit.
[14]Do t'i kryej kushtet e mia bërë Zotit
në praninë e mbarë popullit të tij.
[15]E çmueshme është para Zotit Is 43,4; Ps 72,14
vdekja e shenjtërve të tij.
[16]O Zot, unë jam shërbëtori yt,
shërbëtori yt dhe biri i shërbëtores sate. Ps 86,16
Ti i këpute hekurat e mia:
[17]ty do të ta kushtoj flinë e lavdit, Lev 7,11+
me nderim do të thërras Emrin e Zotit.
[18]Do t'i kryej kushtet e mia bërë Zotit Lev 7,11+; Jon 2,10
në praninë e mbarë popullit të tij,
[19]në oborret e Shtëpisë së Zotit,
midis teje, o Jerusalem!

Psalmi 117 (116) Grishje për të lavdëruar Zotin

[1]ALELUJA!

Lavdërojeni Zotin, o kombe të gjitha, /Rom 15,11
madhërojeni së bashku, o popuj të gjithë!
[2]Sepse e madhe është dashuria e tij ndaj nesh,
besnikëria e Zotit qëndron për amshim!

Psalmi 118 (117) Liturgjia për të kremten e Tanave

[1]ALELUJA!

Lavdërojeni Zotin, sepse është i mirë, Ps 100,5+
sepse e amshuar është dashuria e tij! Ps 136,1v

116,13 Rit falënderimi i ruajtur në liturgjinë judaike dhe të Krishterë (krh. 1Kor 10,16).
116,15 Versionet e kanë interpretuar këtë tekst sipas dogmës së ringjalljes. BJ ka: «kushton (shumë) para syve të Zotit vdekja e besnikëve të tij»: në kuptimin që vdekja prish çdo marrëdhënie mes tyre dhe Zotit (krh. Ps 6,6+).

118 Kjo këngë mbyll Hallel-in (krh. Ps 113,1+). Një ftesë (rr 1-4) i paraprin himnit të falënderimit të vënë mbi buzët e bashkësisë dhe vazhdon me përgjigjet (rr 19v.25v), të recituara nga grupe të ndryshme kur procesioni hynte në tempull. Kënga ka mundur të jetë përdorur në kremtimin e festës së Tanave: shiko Neh 8,13-18 (krh. Esd 3,4; Zak 14,16; Dal 23,14+; krh. edhe Esd 3,11).

Ps 115,9-11+; 135,19-20
[2]Le të thotë tashti Izraeli, sepse është i mirë,
e amshuar është dashuria e tij!
[3]Le të thotë tani shtëpia e Aronit,
e amshuar është dashuria e tij!
[4]Le të thonë tani ata që e druajnë Zotin,
e amshuar është dashuria e tij!

Ps 4,2
[5]Në vështirësi e thirra në ndihmë Zotin,
Zoti më dëgjoi edhe më shpëtoi.

Ps 27,1; 56,12; /Heb 13,6
[6]Zoti është me mua,
s'druaj se ka ç'më bën njeriu.

Ps 54,6.9
[7]Me mua është Zoti, ndihmëtari im,
për asgjë i bëj armiqtë e mi.

[8]Më mirë është të strehohesh te Zoti
se të kesh besim në njerëz.
[9]Më mirë është të strehohesh te Zoti,
se të kesh besim në princa.

[10]Më rrethuan të gjithë paganët,
i shfarosa me fuqi të Emrit të Zotit.
[11]Rreth e përqark më rrethuan,
por i shfarosa në fuqi të Emrit të Zotit.

Lp 1,44
[12]Më rrethuan porsi bletët,
porsi zjarr që merr flakë ndër ferra,
por i shfarosa në fuqi të Emrit të Zotit.

[13]Më shtytën, më dhanë shtytje për të më rrëzuar,
por më ndihmoi ndihma e Zotit.

‖Dal 15,2; ‖Is 12,2
[14]Fuqia ime e lavdia ime është Zoti,
ai është shpëtimtari im.

[15]Ja, britma gëzimi e ngadhënjimi
në tendat e të drejtëve:
[16]«E djathta e Zotit u madhërua!
E djathta e Zotit më lartësoi!
E djathta e Zotit u madhërua!».

Ps 115,17-18; Is 38,19
[17]S'do të vdes, të jetoj dua,
do t'i kumtoj veprat e Zotit!
[18]Me ndëshkim të rëndë Zoti më ndëshkoi,
por nuk më lëshoi në duar të vdekjes.

118,10-12 i shfarosa: përkthehet edhe: «unë i bëj të rrethpriten» (Gjoni Irkani i detyroi Idumenët dhe Grekët të rrethpriteshin). BJ ka: «i godas me shpatë».

118,12b porsi zjarr që merr flakë ndër ferra: BJ ka: «kanë flakëruar (LXX) si zjarr ferrash»; TM ka: «janë fikur si zjarr ferrash». – Vargu i fundit ndoshta është një dopion.

[19]M'i hapni dyert e drejtësisë,
dua të hyj e t'i thur lavde Zotit. Ps 24,7-10
[20]Ja, këtu është dera e Zotit;
nëpër të do të hyjnë të drejtët. Is 26,2; 1,26
[21]Do të të falënderoj, sepse më ke vështruar,
dhe u bëre Shpëtimtari im.

[22]Guri, që e qitën jashtë përdorimit ndërtuesit, Is 28,16; Zak 3,9; 4,7; /Mt 21,42p; /Vap 4,11; Ef 2,20; 1Kor 3,11
erdhi e u bë guri i këndit;
[23]Zoti e bëri këtë gjë:
sa mrekulli për sytë tanë!
[24]Kjo është dita që na e dhuroi Zoti:
të galdojmë e të gëzojmë në të!

[25]Ma jep, o Zot, shpëtimin tënd,
deh, o Zot, jepe të mbarën! Neh 1,11
[26]Bekuar qoftë ai që vjen në emër të Zotit! /Mt 21,9p;
Po ju bekojmë nga shtëpia e Zotit. /Mt 23,39p
[27]Hyji është Zot, ai na ndriçoi:

renditeni të gëzuar në reshtin kremtor Lv 23,40; Neh 8,15; 1Mak 10,7
me rrema në dorë deri në ballë të lterit!
[28]Ti je Hyji im, ty të falënderoj,
Ti je Hyji im, unë të madhëroj!

[29]Lavdërojeni Zotin, sepse është i mirë,
sepse e amshuar është dashuria e tij!

Psalmi 119 (118) Lavdi Ligjit të Hyjit

Ps 1; 19,8-15

[1]ALELUJA!

Lum njeriu me sjellje të pastër, Ps 1,1; 112,1; Mt 5,3v
që ecën në Ligjin e Zotit!

118,22 Tempulli është rindërtuar (krh. Agj 1,9; Zak 1,16). «Guri i këndit» (ose «guri i majës», krh. Jer 51,26), që mund të bëhet «gurë në të cilin zihet në thua» është një temë mesianike (Is 8,14; 28,16; Zak 3,9; 4,7; 8,6) e do të tregojë Krishtin (Mt 21,42p; Vap 4,11; Rom 9,33; 1Pjt 2,4v; krh. Ef 2,20; 1Kor 3,11).

118,24 Në traditën e krishterë ky rresht përdoret për ditën e ngjalljes së Krishtit në liturgjinë e pashkëve.

118,26 Brohoritjes rituale të rr 25 (në hebraishtë hoshi'ah na', «jepe shpëtimin», ateherë: Hosana) priftërinjtë përgjigjeshin me këtë bekim, me të cilin brohoriste populli ditën e palmave; pastaj ky bekim hyri në Sanctus në ritin e meshës.

118,27 Renditeni: fj.fj.: «filloni kremtimin me palma». Rit i lulab, gema ose palma që tundeshin përreth lterit.

119 Psalmi «alfabetik». Tetë rreshtat e çdo strofe fillojnë me një nga 22 shkronjat e alfabetit hebraik dhe në çdo rresht, përveç vetëm një përjashtimi (rr 122), vjen fjala Ligj ose një fjalë tjetër që shënon Ligjin: dëshmi, urdhër, vullnesë, premtim, fjalë, gjyq, udhë. Fjala «Ligj» dhe sinonimet e saj duhen marrë këtu në kuptim më të gjërë: zbulesë-mësim si në predikimin e profetëve. Ky psalm është shprehje madhështore e përshpirtërisë izraelite ndaj zbulesës hyjnore.

[2]Lum kush i mban dëshmitë e tija,
Lp 4,29; 2Kro 31,21 që e kërkon me gjithë zemër.
[3]Sepse ai nuk vepron keq,
por ecën udhëve të tija.
[4]Ti i shpalle urdhërimet e tua
që të mbahen përpikërisht.
[5]Oh, sikur të ishin të drejta udhët e mia
për t'i zbatuar rregulloret e tua!
[6]Atëherë s'do të skuqem
nëse do t'i mbaj urdhërimet e tua.
[7]Do të të lavdëroj në pastrinë e zemrës,
i mësuar ndër gjyqet e drejtësisë sate.
[8]Unë do t'i zbatoj rregulloret e tua,
por ti askurrë mos hiq dorë prej meje!

[9]Si do ta ruajë të pastër djaloshi udhën e vet?
Duke i zbatuar fjalët e tua.
[10]Të kërkoj me gjithë fuqinë e shpirtit tim:
mos lejo t'u shmangem urdhërimeve të tua.
[11]Fjalët e tua i fsheha në zemrën time,
që të mos gaboj kundër teje.
[12]I bekuar je, o Zot,
Ps 25,4; 143,10 ma mëso vullnesën tënde.
[13]Me buzët e mia i shpall një nga një
të gjitha gjyqet e gojës sate.
[14]Më shumë i gëzohem udhës së dëshmive të tua
se pasurisë tejet të madhe.
[15]Do të ushtrohem në urdhërimet e tua,
do t'i kujtoj udhët e tua.
[16]Do të kënaqem në rregulloret e tua,
s'do ta harroj fjalën tënde.

[17]Bëja këtë të mirë shërbëtorit tënd:
që të jetoj e ta mbaj fjalën tënde.
[18]M'i hap sytë të shikoj
mrekullitë e ligjit tënd.
Ps 39,13+ [19]Ravgues jam unë përmbi dhe,
mos i fsheh para meje urdhërimet e tua.
[20]Shpirti im meket gjithherë
prej dëshirës së gjyqeve të tua.

119,17 «Jeta» në këtë psalm kuptohet në mënyrë më të plotë: lumturi, siguri, zhvillim. Temë e shpeshtë e Ezekielit: 3,21; 16,33; krh. Lp 4,1; Ps 133,3; etj.

21Ti u kërcënohesh krenarëve:
të mallkuar janë ata që u shmangen urdhërimeve të tua.
22Më liro nga poshtërimi e turpi,
sepse i ruaj dëshmitë e tua.
23Nëse edhe princat bëjnë mbledhje e flasin kundër meje,
shërbëtori yt ushtrohet në rregulloret e tua.
24Sepse dëshmitë e tua janë kënaqja ime,
rregulloret e tua këshilltarët e mi.

25Shpirti im hiqet zvarrë nëpër pluhur: =Ps 44,26
më përtërij sipas zotimit që më dhe.
26I kam treguar udhët e mia e ti më dëgjove:
m'i mëso rregulloret e tua.
27Bëj ta kuptoj udhën e urdhërimeve të tua
e do t'i kujtoj mrekullitë e tua.
28Prej trishtimit shpirti im qan me lot,
më forco shpirtërisht sipas premtimit që më dhe.
29Më mbaj larg nga udha e rrenës,
më pajis me Ligjin tënd.
30E kam zgjedhur udhën e së vërtetës,
në zemër i kam urdhërimet e tua.
31Jam lidhur pas vendimeve të tua, o Zot,
mos lejo të turpërohem.
32Vrapoj udhës së urdhërimeve të tua,
sepse ti ma ke shndritur zemrën.

33Ma trego, o Zot, udhën e ligjeve të tua,
dhe unë do ta mbaj gjithmonë. Ps 19,2
34Më jep kuptim që ta mbaj Ligjin tënd
e do ta zbatoj me gjithë zemrën time.
35Më prij udhës së urdhërimeve të tua,
sepse në të e kam kënaqjen time.
36Prire zemrën time drejt urdhërimeve të tua
e jo drejt lakmimit të pasurisë.
37Largoji sytë e mi të mos e shohin kotësinë,
më përtërij në udhën tënde.

119,21 Armiqtë e mëdhenj të Hyjit (rr 51.69.78.85.122; Ps 19,14; 86,14; Is 13,11; Mal 3,19).
119,22 Më liro: ose: «largo»; fj.fj.: «bën të rrotullohen nga unë».
119,33 gjithmonë: me Vulg.; LXX ka: «në gjithçka». Përkthim tjetër i mundshëm: «si shpërblim» (BJ). Besnikëria ndaj urdhërimeve është tashmë gëzimi dhe shpërblimi i të drejtit.
119,34 Më jep kuptim: ose «më bëj të kuptoj»: ky urim, i përsëritur shpesh këtu, është shprehur shpesh edhe nga të urtët.
119,37 në udhën tënde: me TM; BJ ka: «me fjalën tënde» me dshk, Targum.

38 Plotësoja shërbëtorit tënd premtimin tënd
që ua dhe atyre që të druajnë.
39 Më shpëto nga çnderimi që aq fort i trembem,
sepse gjyqet e tua janë të mrekullueshme.
40 Oh, sa fort i dua urdhërimet e tua,
më përtërij në drejtësinë tënde!

41 Ma jep, o Zot, mëshirën tënde,
shëlbimin tënd sikurse m'u zotove.
42 Do t'u përgjigjem atyre që më poshtërojnë
se shpresoj në fjalën tënde.
43 Kurrë mos e hiq prej gojës sime fjalën e së vërtetës,
sepse kam besim në gjyqet e tua.
44 E unë do ta mbaj Ligjin tënd përherë,
në shekuj e në jetë të jetës.
45 Do të eci udhës së gjerë,
Esd 7,10 sepse i kërkoj urdhërimet e tua.
46 Para mbretërve do të flas për dëshmitë e tua
e nuk do të më vijë turp.
47 Do të kënaqem në urdhërimet e tua,
që aq shumë i kam për zemër.
48 I lartësoj duart e mia drejt urdhërimeve të tua që i dua,
e do t'i bluaj në mendje rregulloret e tua.

49 Të të bjerë ndër mend zotimi që i dhe shërbëtorit tënd,
me të cilin më ke dhënë shpresë.
50 Në vështirësinë time e kam këtë ngushëllim
sepse fjala jote ma përtëriti jetën.
51 Krenarët po më përqeshin së tepërmi,
por unë nuk i shmangem Ligjit tënd.
52 I kujtoj, o Zot, gjyqet e tua të lashta
dhe në to gjej ngushëllim.
53 Unë zemërohem tepër në mëkatarë
që i shmangen Ligjit tënd.
54 Këngë janë për mua urdhërimet e tua,
në dheun e shtegtimit tim.
55 Natën e kujtoj, o Zot, Emrin tënd,
dhe e zbatoj Ligjin tënd.
56 E mua më ndodh kështu,
sepse i mbaj urdhërimet e tua.

119,45 Besimtari do ta kuptojë Ligjin dhe ta bëjë një rregull jete. Nga një studim i tillë buron Literatura «midrashike» (term që rrjedh nga darash, «të kërkosh»).

57 Zoti është pjesa e trashëgimit tim:
e dhashë fjalën t'i mbaj urdhërimet e tua.
58 T'u përluta me gjithë fuqi të zemrës:
ki dhimbje për mua sipas fjalës që më dhe.
59 I shqyrtova hollë udhët e mia
dhe i ktheva hapat e mi në urdhërime të tua.
60 Nxitova e nuk vonova
për t'i zbatuar urdhërimet e tua.
61 Më rrethuan leqet e të patenzonëve,
nuk e harrova Ligjin tënd.
62 Në mesnatë ngrihem për të të thur lavdi
për shkak të vendimeve të tua të drejta.
63 Jam mik me të gjithë ata që të druajnë,
me ata që i zbatojnë urdhërimet e tua.
64 Plot është toka, o Zot, me dashurinë tënde, =Ps 33,5
m'i mëso rregulloret e tua.

65 I bëre mirë, o Zot, shërbëtorit tënd
ashtu si ia dhe fjalën.
66 Ma mëso mirësinë, urtinë e dijen,
sepse u besoj urdhërimeve të tua.
67 Para se sprovova vuajtjen u enda larg teje,
por tani unë e mbaj fjalën tënde.
68 Ti je i mirë e bën mirë,
ma mëso vullnesën tënde.
69 Krenarët përbluajnë kundër meje tradhti,
por unë me gjithë zemër do t'i mbaj urdhërimet e tua.
70 U trash zemra e tyre si dhjami, Ps 17,10; 73,7
ndërsa unë kënaqem në Ligjin tënd.
71 Është mirë për mua që vuajta,
kështu do ta mësoj vullnesën tënde.
72 Më i mirë është për mua Ligji yt
se me mijëra ar e argjend.

73 Duart e tua më bënë e më dhanë trajtë, Lp 32,6; Jb 10,8
më jep kuptim t'i mësoj urdhërimet e tua.
74 Kur më shohin ata që ty të druajnë, gëzohen,
sepse shpresova në fjalën tënde. Ps 130,5
75 E di, o Zot, se gjyqet e tua janë të drejta,
me plot të drejtë më përule.
76 Le të më ngushëllojë, pra, mëshira jote
sipas premtimit që i dhe shërbëtorit tënd.
77 Ardhtë mbi mua mëshira jote e do të jetoj,
sepse Ligji yt është kënaqja ime.

78 Le të turpërohen krenarët pse dijekeqas më poshtërojnë,
e unë do t'i kujtoj urdhërimet e tua.
79 Le të sillen drejt meje ata që ty të druajnë,
ata që i njohin dëshmitë e tua.
80 U përsostë zemra ime në rregulloret e tua,
që kurrë të mos trupërohem.

81 Po më shkrihet shpirti në pritje të shëlbimit tënd,
kam besim të plotë në premtimin tënd.
82 Sytë po më shteren prej dëshirës së fjalës sate
e them: «Kur do të ma japësh ngushëllimin?».
Jb 30,30; Ps 35,14 83 U bëra si rrësheku në tym,
por nuk i harrova rregulloret e tua.
84 Po edhe sa ditë do të rrojë shërbëtori yt?
Kur do t'i gjykosh përndjekësit e mi?
85 Më hapën gropa krenarët
që s'jetojnë sipas Ligjit tënd.
86 Të gjitha urdhërimet e tua janë të vërteta;
dijekeqas më kanë salvuar: deh, më eja në ndihmë!
87 Për pak sa s'më rrëzuan përdhe,
megjithatë unë nuk u shmangem urdhërimeve të tua.
88 Më përtërij pashë dashurinë tënde
e unë do t'i ruaj dëshmitë e gojës sate.

89 E amshueshme është, o Zot, fjala jote,
Ps 19,10; Fu 8,22v; Is 40,8 e qëndrueshme porsi qielli.
90 Brez pas brezi e vërteta jote;
e themelove tokën dhe ajo qëndron.
91 Me urdhrin tënd gjithçka qëndron deri më sot,
sepse çdo gjë është në shërbimin tënd.
92 Po të mos ishte Ligji yt kënaqja ime,
do të kisha mbaruar në mjerimin tim.
93 Kurrë e për këtë jetë s'do t'i harroj urdhërimet e tua,
në saje të tyre ti më mban në jetë.
94 Yti jam: deh, ti më shpëto,
sepse i kërkoj me zell urdhërimet e tua.
95 Të mbrapshtët mundohen të më humbasin;
por unë i kujtoj porositë e tua.
96 Çdo përsosmërie unë i shoh kufirin:
por Ligji yt kufi nuk ka.

119,81-82 Po më shkrihet shpirti... Sytë po më shteren: fj.fj.: «shpirti im do të shkatërrohet...sytë e mi do të shkatërrohen...»

97 Sa shumë e dua, o Zot, Ligjin tënd:
gjithë ditën e bluaj me mend!
98 Urdhri yt më bëri më të dijshëm se armiqtë e mi,
sepse gjithmonë është me mua.
99 Jam më i dijshëm se të gjithë mësuesit e mi,
sepse i kujtoj urdhërimet e tua.
100 Më i dijshëm jam edhe se pleqtë, Jb 32,6v; Ur 4,8-9
sepse i mbaj urdhërimet e tua.
101 Larg i mbaj këmbët e mia nga çdo udhë e së keqes
për t'i ruajtur urdhërimet e tua.
102 Nuk u shmangem gjyqeve të tua,
sepse ti ma dhe Ligjin.
103 Sa të ëmbla janë për qiellzën time fjalët e tua, Ps 19,11; Jer 15,16
më të ëmbla se mjalti për gojën time.
104 Me anë të urdhërimeve të tua fitoj urtinë,
prandaj urrej çdo udhë gënjeshtre.

105 Fjala jote është dritëz për këmbët e mia, Ps 18,29; Fu 6,23
dritë për udhët e mia.
106 U përbetova dhe do ta mbaj fjalën:
do t'i ruaj gjyqet e drejtësisë sate.
107 Jam për së tepërmi i përvuajtur, o Zot,
ma përtërit jetën sipas premtimit tënd.
108 Pranoji, o Zot, dhuratat e gojës sime Ps 50,14.23; Heb 13,15
dhe m'i mëso gjyqet e tua.
109 Jeta ime është gjithmonë në rrezik,
por nuk e harroj Ligjin tënd.
110 Të mbrapshtët vunë leqe kundër meje,
por nuk iu shmanga porosive të tua.
111 Dëshmitë e tua janë trashëgimi im i përhershëm,
janë kënaqësia e shpirtit tim.
112 E përul zemrën time që t'i kryej urdhërimet e tua
përherë e deri në fund.

113 I urrej ata që janë si mësalla me dy faqe
dhe e dua Ligjin tënd.
114 Përkrenarja dhe shqyti im je ti,
kam besim të plotë në fjalën tënde.
115 M'u hiqni sysh, o bakëqij, =Ps 6,9
se dua t'i zbatoj urdhërimet e Hyjit tim!
116 Më përkrah si më premtove e do të jetoj
dhe mos më tradhtoftë shpresa ime.
117 Më përkrah e do të shpëtoj,
do të kënaqem vazhdimisht në rregulloret e tua.

118 Ti i urren ata që u shmangen urdhërimeve të tua,
sepse mendimi i tyre është gënjeshtër.
Ez 22,18-22 119 Porsi ndryshkun ti i zhbin nga faqja e dheut bakëqijtë,
prandaj unë i dua dëshmitë e tua.
Jb 4,14-15; Ps 88,17 120 Trupi im më dridhet prej frikës sate,
sepse i kam frikë gjyqet e tua.

121 Veprova me drejtësi e me të drejtë,
mos më dorëzo te shpifësit e mi.
Fu 6,1 122 Hyr dorëzanë për të mirën e shërbëtorit tënd,
që të mos më shpifen krenarët.
123 Sytë po më shteren prej dëshirës së shëlbimit tënd
dhe të fjalës së drejtësisë sate.
124 Bëj me shërbëtorin tënd sipas dashurisë sate
dhe m'i mëso rregulloret e tua.
125 Unë jam shërbëtori yt,
më jep kuptim t'i njoh dëshmitë e tua.
126 Koha është të dëftohesh, o Zot,
se e prishën Ligjin tënd.
127 Oh, sa i dua urdhërimet e tua:
më tepër se arin, se gurin e paçmueshëm.
128 Ndërgut i mbaj urdhërimet e tua të gjitha,
e urrej çdo udhë gënjeshtre.

129 Të mrekullueshme janë dëshmitë e tua,
prandaj i mban shpirti im.
Ps 73,17 130 Zbulesa e fjalëve të tua ndriçon:
të miturit i bën të urtë.
131 Hap gojën e marr frymë
i mallëngjyer për porositë e tua.
=Ps 25,16; Ps 5,12; 91,14 132 Kthehu prej meje e ki mëshirë për mua
ti që je i drejtë për ata që e duan Emrin tënd.
133 Drejtoji hapat e mi sipas fjalës sate,
të mos më sundojë asnjë e keqe.
134 Më shpëto prej shpifjeve të njerëzve,
që t'i ruaj urdhërimet e tua.
Ps 4,7+ 135 Ndrite fytyrën tënde mbi shërbëtorin tënd
dhe m'i mëso urdhërimet e tua.
Ez 9,4; Esd 9,3v 136 Sytë e mi derdhën rrëke lotësh,
sepse nuk mbahet Ligji yt.

137 I drejtë je, o Zot,
edhe gjyqet e tua janë të drejta.
138 Ti e ke dhënë Ligjin tënd të drejtë
dhe shumë besnik.

139 Zelli im po më shkrin =Ps 69,10
kur shoh se armiqtë e mi i kanë harruar fjalët e tua.
140 Fjalët e tua janë me zjarr të sprovuara,
prandaj shërbëtori yt i do ato.
141 Jam i ri edhe i përbuzur,
por nuk i kam harruar urdhërimet e tua.
142 Drejtësia jote, drejtësi e përhershme,
Ligji yt është i vërtetë.
143 Vuajta shumë dhe pata vështirësi,
urdhërimet e tua janë kënaqja ime.
144 Dëshmitë e tua janë drejtësi e amshueshme,
më bëj të kuptoj e do të kem jetë.

145 Me gjithë zemër të thërras, o Zot, më dëgjo,
dhe do t'i mbaj urdhërimet e tua.
146 Klitha drejt teje, deh më shpëto,
që t'i ruaj dëshmitë e tua.
147 Para agimit zgjohem e të thërras në ndihmë,
shpresoj në fjalën tënde.
148 Sytë e mi zgjohen para rojës së natës Ps 63,7; 77,5
për të përsiatur fjalët e tua.
149 Ma dëgjo zërin sipas mëshirës sate, o Zot,
e bëj të jetoj sipas gjyqit tënd.
150 U afruan ata që më salvojnë dijekeqas,
janë larg nga Ligji yt.
151 Por ti, o Zot, je afër,
besnike janë të gjitha urdhërimet e tua.
152 Që moti di për urdhërimet e tua,
se i themelove për amshim.

153 Shikoje mjerimin tim e më liro,
se nuk e kam harruar Ligjin tënd.
154 Mbroje çështjen time e më shpaguaj, Ps 43,1
për hir të Ligjit tënd më përtërit në jetë.
155 Larg është prej mëkatarëve shëlbimi,
sepse nuk e çajnë kokën për urdhërimet e tua.
156 Mëshira jote është e madhe, o Zot,
në fuqi të gjyqeve të tua më përtërit në jetë.
157 Shumë janë ata që më salvojnë e më poshtërojnë,
por unë nuk iu shmanga dëshmive të tua.
158 I pashë ata që e lanë rrugën e m'u velën,
sepse nuk i mbajnë fjalët e tua.

119,139 Zelli im: me TM; LXX ka: «zelli yt» (krh. Ps 69,10).

159 Shiko, o Zot, se i dua urdhërimet e tua,
më kërthndez në jetë sipas dashurisë sate.
160 Për parim fjalët e tua kanë të vërtetën,
të gjitha gjyqet e drejtësisë sate janë për amshim.

161 Të mëdhenjtë më salvojnë pa arsye,
zemra ime trembet vetëm prej fjalëve të tua.
162 Unë u gëzohem fjalëve të tua
porsi ai që fiton pre të madhe.
163 E urrej rrenën dhe më velet,
kurse Ligjin tënd e kam për zemër.
164 Shtatë herë në ditë ty të thur lavde
për gjyqet e drejtësisë sate.
Ps 37,11; 72,7 165 Dashamirësit e Ligjit tënd gëzojnë paqe të madhe,
ata askurrë nuk marrin në thua.
166 Ndihmën tënde, o Zot, e pres
dhe i mbaj urdhërimet e tua.
167 Shpirti im i ruan ligjet e tua
dhe i desha ato me gjithë shpirt.
Fu 5,21 168 I mbaj ligjet e tua e dëshminë tënde,
sepse të gjitha udhët e mia janë para syve të tu.

169 Le të arrijë tek ti, o Zot, britma ime,
ma ndriço mendjen sipas fjalës sate.
Ps 79,11; 88,3 170 Le të dalë lutja ime para fytyrës sate,
më libro ashtu si ma ke dhënë fjalën.
171 Buzët e mia do ta këndojnë këngën e lavdit
sepse ti m'i mësove rregulloret e tua.
172 Gjuha ime le ta këndojë fjalën tënde,
sepse të gjitha urdhërimet e tua janë të drejta.
173 E paça në ndihmë të djathtën tënde,
sepse i zgjodha urdhërimet e tua.
174 E dëshiroj shumë, o Zot, shëlbimin tënd,
kënaqësia ime është Ligji yt.
Ps 22,26; 69,33; Is 38,19; 55,3 175 Do të jetojë shpirti im dhe do të të lavdërojë,
në ndihmë do t'i kem gjyqet e tua.
Is 53,6; Jer 50,6; Ez 34,1+; Lk 15,4-7 176 U enda poshtë lart porsi delja e humbur,
kërkoje shërbëtorin tënd
sepse urdhërimet e tua nuk i kam harruar.

119,176 Tema profetike e deleve të humbura (Ez 34,1+) i referohet individit.

Psalmi 120 (119) Armiqtë e paqes

1 *Këngë shtegtimi.*

Në ngushticë e thirra në ndihmë Zotin
dhe ai më dëgjoi.

2 Më shpëto, o Zot, prej buzëve gënjeshtare, Ps 12,3-5; 52,4.6
prej gjuhës qëllimisht gënjyese.

3 Vallë, ç'duhet të të jepet
ose si të shpaguhesh, o gjuhë qëllimisht gënjyese?
4 Shigjeta luftëtari të mprehta,
të skuqura me gaca pishash!

5 I mjeri unë që rri në Mosok
dhe banoj në tendat e Cedarit!

6 Tepër gjatë jetoi shpirti im me këta
që e urrejnë paqen!
7 Unë jam për paqe, por kur flas, Ps 140,3
ata kërkojnë luftë.

Psalmi 121 (120) Rojësi i Izraelit

1 *Këngë shtegtimi.*

Sytë e mi i çoj drejt maleve: Jer 3,23
prej nga do të më vijë mua ndihma?
2 Ndihma ime vjen prej Zotit, Oz 13,9; =Ps 124,8
i cili krijoi qiellin e tokën.

3 S'do të lejojë të të merren këmbët, 1Sam 2,9; Fu 3,24.26;
nuk do të kotet ai që të ruan. Ps 66,9; 91,12;
4 Ja, s'do të kotet as s'do të flejë, Lp 32,10
ai që e ruan Izraelin.

5 Zoti është rojtari yt, Is 25,4; Ps 16,8;
Zoti është hija jote, 73,23; Is 24,4; 49,10

120 «Këngët e shtegtimit» (Ps 120-134) këndoheshin ndoshta nga shtegtarët gjatë rrugës për në Jerusalem (krh. Ps 84,7+; Is 30,39). Nëse përjashtohet Ps 132, këto psalme janë formuar nga rreshta «elegjiak», me vargje të pabarabarta; shpesh përdorin «ritmin e përshkallëzuar»: të njëjtat fjalë ose shprehje janë marrë si jehonë nga një rresht në tjetrin (krh. këtu rr 2.3.5.6.7).

120,3 Është formula e zakonshme për betimin e mallkimit (krh. 1Sam 3,17; 14,44; 20,13; 25,22; Rt 1,17+).

120,5 Vendi i Mosakut ose Mesekut, popullim të Kankasos (Zan 10,2; Ez 27,13), ku do të mbretërojë Gogu (Ez 38,2). Arabët e Cedarit popullonin shkretëtirën Sira. «Mosaku» e «Cedari» janë përdorur nga poeti si sinonime të «Barbarëve».

121 Ky psalm, që ua kujton besimtarëve që Hyji i ruan, u përshtatej shtegtarëve që ngjiteshin në Jerusalem nëpër rrugë të vështira. I përshatatet mirë edhe të krishterit në udhëtim drejt Jerusalemit qiellor.

Zoti është në të djathtën tënde!
6Dielli nuk do të të bëjë keq ditën,
as hëna natën.

7Zoti do të të ruajë nga çdo e keqe,
Ps 97,10 Zoti do ta ruajë jetën tënde.
Zan 28,15; Lp 28,6; Tob 5,17 8Zoti do të ruajë vajtjet e ardhjet e tua
që tani e përgjithmonë e jetë.

Psalmi 122 (121) Përshëndetje Jerusalemit

1*Këngë shtegtimi. E Davidit.*

Ps 42,5.7; 43,3; 84,2.5 Seç u gëzova kur më thanë:
«Eja të shkojmë në Shtëpinë e Zotit!».
2Ja, tashmë këmbët tona shkelën
në dyert e tua, o Jerusalem!

Ps 48,13-14; /Ef 2,19-22 3O Jerusalem, qytet i ndërtuar me mjeshtëri,
thuaj se i tëri një cope të vetme je!
Lp 16,16 4Atje ngjiten fiset, fiset e Zotit,
sipas rregullores në Izrael
për të kremtuar Emrin e Zotit.
1Mbr 7,7; Lp 17,8; 2Kro 19,8 5Atje janë selitë e gjykatores së drejtësisë,
selitë e shtëpisë së Davidit!

6Lutuni për paqen e Izraelit:
U priftë e mbara atyre që të duan ty!
Ps 48,13; Kk 4,4 7Mbretëroftë paqja në muret e tua
dhe qetësia në pirgjet e tua!

8Për dashuri ndaj vëllezërve e miqve të mi
do të them: «Paqja me ty!».
Ps 26,8; Tob 13,14 9Për dashuri ndaj Shtëpisë së Zotit, Hyjit tonë,
do të lutem t'i kesh të gjitha të mirat!

122 Shtegtarët arrjinë para dyerve të Qytetit të Shenjtë, dhe i drejtojnë përshëndetjen: shalôm («paqe»), duke luajtur me etimologjinë popullore të Jerusalemit: «qytet paqeje» (krh. Ps 76,3). Urimi i paqes bënte pjesë në shpresat mesianike (krh. Is 11,6+; Oz 2,20+). Dashuria për Sionin e shenjtë (2Sam 5,9+) është një karakteristikë e përshpirtërisë judajke (krh. Ps 48; 84; 87; 133; 137).

122,3 Jerusalem, mjeshtërisht i rindërtuar (krh. Neh 2,17v), është simbol i njësisë së popullit të zgjedhur (versionet: «ku bashkësia është një») dhe figurë e njësisë së kishës.

122,4 sipas rregullores në Izrael për të kremtuar: fj.fj.: «është një dëshmi për Izraelin, që të falënderojë»: Qyteti i shenjtë është shenja e dukshme e të mirave hyjnore, pengu i premtimeve mesianike.

122,6 atyre që të duan ty: për të respektuar paralelizmin disa korrigjojnë 'ohabajik në TM me 'ohalajk «në tendat e tua».

Psalmi 123 (122) Lutja e njeriut të pafat

[1]*Këngë shtegtimi. E Davidit.*

Drejt teje po i lartësoj sytë, e mi,
drejt teje që banon në qiell.

[2]Qe, porsi sytë e shërbëtorëve
drejt dorës së zotërinjve të vet,
porsi sytë e shërbëtores
drejt duarve të zonjës së vet,
ashtu priren sytë tanë drejt Zotit, Hyjit tonë, Ps 25,15; 69,4; 119,82; 141,8
derisa të ketë mëshirë për ne.

[3]Ki mëshirë për ne, o Zot, ki mëshirë për ne,
sepse për së tepërmi na kanë mbuluar me përbuzje. Neh 3,36; Ps 44,14v
[4]Sepse u ngi tepër më shpirti ynë Jb 12,5; Zak 1,15
me përqeshje të të ngopurve,
me përbuzje të krenarëve.

Psalmi 124 (123) Shpëtimtari i Izraelit

[1]*Këngë shtegtimi. E Davidit.*

Po të mos kishte qenë Zoti me ne
le ta pohojë ballafaqe Izraeli =Ps 129,1; Ps 118,2v
[2]po të mos kishte qenë Zoti me ne,
kur njerëzit u ngritën kundër nesh:
[3]atëherë do të na kishin përpirë gjallë, Fu 1,12
kur u mori flakë zemërimi kundër nesh.

[4]Atëherë ujët do të na kishte marrë, Ps 18,5+
rrjedha e përroit do të na kishte marrë,
[5]do të na kishin mbytur
valët e ujërave të tërbuara!

[6]Qoftë bekuar Zoti
që s'na dha kafshatë
për dhëmbët e tyre!

123 Ky psalm është ndoshta i kohërave pas kthimit nga mërgimi ose i epokës së Nehemisë, kur bashkësia rilindëse ishte nën përbuzjen dhe sulmimet e paganëve (krh. Neh 2,19; 3,36).

123,4 me përbuzje të krenarëve: shtesë e epokës së makabenjve, ndoshta në kohën e persekutimit të Antiokut Epifan. Teksti i errët. Qerè ka: «përbuzje është për grekët krenar»; por në tekstin hebraik dhe në versionet, fjala «grek» është lidhur me fjalën e meparshme (duke përberë një formë të mundshme të fjalës «krenarë») për të fshehur aluzionin ksenofob.

124 Këngë falënderimi për provat e kaluara, të përshkruara me shprehjet tradicionale: kafshë të egra, ujëra, prita.

124,1b Populli është i ftuar të përsërisë frazën e parë në formë antifone.

Fu 6,5 [7]Shpirti ynë shpëtoi si trumcaku
prej gracke të gjuetarëve:
laku u këput
e ne shpëtuam!
=Ps 121,2 [8]Ndihma jonë është në Emër të Zotit,
që krijoi qiellin e tokën.

Psalmi 125 (124) Hyji i mbron të vetët

[1]*Këngë shtegtimi.*

Kush shpreson në Zotin është si mali Sion:
Fu 10,25 s'ka gjë që e tund, mbetet për amshim!
[2]Malet e rrethojnë Jerusalemin:
Lp 32,10 edhe Zoti rreth e rreth i rri popullit të vet
Mt 28,20 qysh tash e për amshim.
[3]Askurrë s'do të sundojë skeptri i të pafeve
mbi trashëgimin e të drejtëve
Ps 119,134 që të drejtët të mos i shtrijnë duart
në paudhësi.
Ps 18,26v; Dal 21,25+ [4]Bëju mirë, o Zot, njerëzve të mirë
edhe atyre që e kanë zemrën të drejtë.
Fu 3,32; Ps 92,10 [5]Kurse ata që shkojnë udhëve të ligësisë
le t'i zhbijë Zoti bashkë me bakëqijtë.
=Ps 126,6; Gal 6,16 Paqja qoftë mbi Izraelin!

Psalmi 126 (125) Këngë riatdhesimi

[1]*Këngë shtegtimi.*

Kur Zoti i ktheu robërit e Sionit,
na dukej si të ishim në ëndërr.
||Jb 8,21 [2]Atëherë goja na u mbush me gaz
e gjuha jonë ia thoshte këngës së gëzimit!
Ez 36,26 Asohere thuhej ndër paganë:
«Zoti bëri për ta punë të mëdha!».
Lk 1,49 [3]Vërtet Zoti bëri për ne mrekulli
e zemrat na u mbushën me gëzim!

126 Për të riatdhesuarit, në vështirësitë e restaurimit (krh. Neh 5; etj.), kthimi nga mërgimi në Babiloni shëmbëllen ardhjen e erës mesianike.

126,1 Kur Zoti i ktheu robërit e Sionit: me dshk dhe LXX (edhe BJ); ashtu edhe tek rr 4 (krh. Ps 14,7; 53,7; 85,2); TM ka: «kur Zoti ia ktheu fatin Sionit».

4Ktheji, o Zot, robërit tanë
porsi përrenjtë e mesditës!
5Ata që mbjellin me lot,
deh, le të korrin me gëzim!

6Në të shkuar ecnin e qanin
duke mbartur farën për ta mbjellë,
kurse në kthim do të vijnë plot gëzim
duke mbartur dorëzat e veta.

Is 25,8-9; Bar 4,23; Zb 21,4

Jer 31,9

Is 65,19; Gjn 12,24; 16,20

Psalmi 127 (126) Dorëzimi provanisë

1*Këngë shtegtimi. E Salomonit.*

Nëse Zoti nuk e ndërton shtëpinë,
kot mundohen ata që e ndërtojnë.
Nëse Zoti nuk e ruan qytetin,
kot rri zgjuar ai që e ruan.

2Kot e keni të çoheni para drite
dhe vonë të shkoni në pushim,
ju që e hani bukën e mundit:
të dashurve të vet u jep edhe në gjumë.
3Ja: bijtë janë dhuratë e Zotit,
fryti i barkut është shpërblimi i tij.
4Porsi shigjetat në dorën e trimit
të tillë janë djemtë e rinisë.

5Lum ai burrë që e mbushi kukurrën me të tillë:
s'do të turpërohet kur të fjaloset me armiq në log.

Lp 8,11-18; Fu 3,5-6; 10,22; Mt 6,25-34; Gjn 15,5

Mt 6,11p

Fu 3,24-26; Kish 2,24+; Lp 28,11 Fu 17,6; Ps 128

Jb 29,5.7v; Fu 31,23

Psalmi 128 (127) Bekimi dhuratë për besimtarin

1*Këngë shtegtimi.*

Lum njeriu që e druan Zotin,
që ecën udhëve të tija!

Ps 112,1; 37,3-5

126,4 përrenjtë e mesditës: fj.fj.: «përrenjtë e Negbahit». Pothuajse gjithmonë të thatë (krh. Jb 6,15), përrenjtë e Negbahit gjatë dimrit mbushen përnjëherësh dhe e bëjnë pjellore zonën.

127 Puna e njeriut është e kotë nëse Hyji nuk e bën të frytshme; buka e përditshme dhe fëmijët janë dhurata të Hyjit.

127,2 në gjumë: fj.fj. (fjalë aramaike ndoshta e shtuar). Versionet kanë lexuar: «kur i mbush me gjumë të dashurit e vet»; – BJ ka: «kur Ai e mbush të përzgjedhurin e vet që fle». – Titulli hebraik sheh në të «të përzgjedhurin» Salomonin (2Sam 12,25) e ndoshta në «gjumë» ëndrrën e Gabaonit (1Mbr 3,5).

127,5 në log: atje ku bëhen marrëveshjet (krh. Lp 21,19; 22,15; Rt 4,1. etj.).

128 Ky psalm i këndon lumturisë familjare që Hyji ia jep të drejtit sipas doktrinës së të urtëve për shpërblimin në këtë jetë.

Ps 112,3
[2]Do të ushqehesh prej punës së duarve të tua,
i lumi ti, mirë do të kalosh!
Fu 31
[3]Gruaja jote: vresht plot fruta
në dhomat e shtëpisë sate;
Ps 144,12; Jb 29,5
djemtë e tu: pinjoj ulliri
përreth tryezës sate!
[4]Ja, se si bekohet njeriu
që e druan Zotin!
= Ps 134,3; 20,3; 122,9
[5]Të bekoftë Zoti prej Sionit
e pafsh lumturinë e Jerusalemit
në të gjitha ditët e jetës sate
Zan 50,23; Jb 42,16; Fu 17,6 =Ps 125,5; Gal 6,16
[6]dhe i pafsh djemtë e djemve të tu!
Paqja qoftë mbi Izraelin!

Psalmi 129 (128) Kundër armiqve të Sionit

[1]*Këngë shtegtimi.*
Shpeshherë më luftuan që prej rinisë sime
=Ps 124,1
le të thotë tashti Izraeli
Ps 118,13
[2]shpeshherë më luftuan që prej rinisë sime,
Gjn 16,33
por s'ia dolën dot kundër meje!
Is 51,23
[3]Mbi shpinën time lëvruan lavërtarët,
bënë hulli të gjata!
[4]Por Zoti i drejtë
i këputi leqet e mëkatarëve.
[5]U turpërofshin dhe u zmbrapsshin
të gjithë ata që e urrejnë Sionin.
Is 37,27
[6]Bar pullazesh u bëfshin
që thahet para se të nxirret,
[7]me të cilin s'e mbush dorën ai që korr,
as sqetullën ai që mbledh duajt,
[8]e ata që kalojnë përbri nuk thonë:
Rt 2,4
«Bekimi i Zotit qoftë mbi ju!
=Ps 118,26
[9]Ju bekojmë në Emër të Zotit!».

129,1 Koha e qëndrimit në Egjipt dhe e hyrjes në Kanaan.
129,6 Përkthim i pasigurtë; përpara është një hapax (një fjalë që gjendet në bibël vetëm një herë). Propozohet ndonjëherë të korrigjohet sipas Targumit, sir. dhe Is 37,27 (1QIs[a]): «që era e lindjes e bën të kuqërremë».

Psalmi 130 (129) Shpresa në Zotin

[1]*Këngë shtegtimi.*

Prej humnerës klitha tek ti, o Zot, — Ps 18,5; 69,3; Jon 2,3; Vaj 3,55
[2]o Zot, dëgjoje britmën time! — 2Kro 6,40; 7,15; Ps 5,2-3; Neh 1,6v
Le ta dëgjojnë veshët e tu,
zërin e lutjes sime.
[3]Nëse do t'i mbash mend paudhësitë, o Zot,
O Zot, e kush do të qëndrojë para teje? — Jb 9,2; Nah 1,6
[4]Por tek ti gjendet falja
që të dimë të të druajmë. — Mik 7,18; Dal 34,7; 1Mbr 8,39-40
[5]Shpresoj në ty, o Zot, — Ps 56,5; 119,81
shpirti im shpreson në premtimin e tij.
[6]E pret shpirti im Zotin — Is 21,11; 26,9
më tepër se rojtarët agimin.
Më tepër se rojtarët agimin
[7]le të shpresojë Izraeli në Zotin,
sepse te Zoti është mëshira — Is 30,18; Ps 68,21; Ps 86,15; 100,5+; 103,8+; Mt 1,21
dhe i madh është tek Ai shpërblimi.
[8]Ai do ta nxjerrë Izraelin — Ps 25,22; /Tit 2,14
prej të gjitha paudhësive të tija.

Psalmi 131 (130) Shpirti i fëmijërisë

[1]*Këngë shtegtimi. E Davidit.*

O Zot, nuk krenohet zemra ime — Mik 6,8
as s'madhështohen sytë e mi,
as nuk jepem pas punëve të mëdha, — Ps 139,6
as pas sendeve që janë mbi fuqi të mia.
[2]Vërtet shpirtin e kam të qetë e të kthjellët, — Is 30,15
si foshnja e mëkuar në parzmën e nënës, — /Mt 18,3p; Oz 11,4; Is 66,12-13
si kërthi është shpirti im në mua.
[3]Le të shpresojë Izraeli në Zotin
tash e për gjithmonë e jetë.

130 Psalm pendesor (krh. Ps 6,1), por akoma më tepër psalm shprese. Liturgjia e krishterë e të vdekurve e përdor shumë, jo si një ankim por si një lutje në të cilën shprehet besimi në Hyjin Shëlbues.

130,4 që të dimë të të druajmë: BJ ka: «që të mbesë druajtja nga ti»; fj.fj.: «që të të druajmë»; në LXX: «për shkak të ligjit tënd», rilexim juridik.

130,5-7a BJ me LXX ka: «Unë shpresoj, JHWH, shpresoj me gjithë shpirtin tim, dhe e pres fjalën tënde; e pret shpirti im Zotin më tepër se rojtarët agimin; më tepër se rojtarët agimin, le të pret Izraeli Zotin».

131 Shpirti i qetë i lëshohet në duar të Hyjit pa ankth e pa dëshira krenare. I njëjti besim birësor i kërkohet (rr 3) të gjithë popullit të Hyit.

Psalmi 132 (131) Në përvjetorin e kalimit të Arkës së Besëlidhjes

[1]*Këngë shtegtimi.*

Të të bjerë në mend, o Zot, Davidi
e gjithë mirësia e tij,
[2]si iu përbetua Zotit,
si iu kushtua të Pushtetshmit të Jakobit:
Zan 49,24
2Sam 7,1-2; 1Mbr 8,17; 1Kro 28,2
[3]«Nuk do të hyj nën pullazin e banesës sime,
nuk do të bie në shtrojën e shtratit tim,
[4]nuk do t'u jap gjumë syve të mi,
s'do t'i lë të koten qepallat e mia,
[5]pa e pasë gjetur një vend për Zotin,
një banesë për të Pushtetshmin e Jakobit».

[6]Ja, dëgjuam se është në Efratë,
1Sam 7,1; 2Sam 6,2
e kemi gjetur në Fushat e Jaarit!
[7]Le të hyjmë në tendën e tij,
=Ps 99,5; Is 60,13
të adhurojmë te shtroja e këmbëve të tija!

Nr 10,35; Ps 68,2; ||2Kro 6,41-42
[8]Ngrihu, o Zot, eja në vendin e pushimit tënd,
ti dhe arka e Pushtetit tënd!
[9]Priftërinjtë e tu le të veshen me drejtësi,
shenjtërit e tu le të brohoritin me galdim.
[10]Për dashuri të shërbëtorit tënd Davidit,
Ps 2,2; Dal 30,22+; 1Sam 9,26+ Ps 110,4
mos e përbuz fytyrën e Mesisë tënd!

[11]Zoti iu përbetua Davidit për të vërtetën,
assesi s'do ta shkelë fjalën e dhënë:
2Sam 7,1+; Ps 89,20v; 127,3
«Bamin e kraharorit tënd
do ta vë mbi fronin tënd!

[12]Nëse bijtë e tu do ta ruajnë Besëlidhjen time
dhe dëshmitë e mia që do t'ua mësoj,
po edhe bijtë e tyre përgjithmonë
do të rrinë përmbi fronin tënd».

132 Psalm mesianik (krh. në mënyrë të veçantë rr 17-18). Premtimet e bëra nga Hyji (2Sam 7,1+) janë të paraqitura si përgjigjja hyjnore ndaj një përbetimi të bërë nga Davidi. Një këngë proçesionesh rikujton rigjetjen dhe shpërnguljen e arkës (1Sam 6,13v; 2Sam 6).

132,6 se është: kryefjala është arka. – Fushta e Iàarit: janë shprehje poetike për Kirjat-jearim, «qytet të pyjeve», që, si Betlehemi, gjendet në rrethin e Efratës.

132,7 në tendën e tij: d.m.th. aty ku qëndron JHWH.

132,10 e Mesisë tënd: Mesia ose i shuguruari i Zotit, pasardhës i Davidit që Izraeli pret. Do të ndajë pushtetin me priftërinjtë. (krh. Ps 110,3; Zak 4,14; 6,13).

13 Sepse Zoti e zgjodhi Sionin, Ps 68,17; 2Sam 5,9+
e pëlqeu për banesë të veten:
14 «Ky do të jetë vendi i pushimit tim përjetë,
këtu do të banoj sepse vetë e dëshirova.
15 Do t'i bekoj e do t'i ribekoj prodhimet e tija,
skamnorët e tij do t'i ngij me bukë.
16 Priftërinjtë e tij do t'i vesh me shëlbim, ‖2Kro 6,41
shenjtërit e tij do të brohoritin me galdim. Is 61,10; Jer 31,14
17 Atje do të bëj t'i ngallitë Pinjolli Davidit, Ez 29,21; Is 11,1;
do ta përgatis dritëzën për të shuguruarin tim. Jer 33,15; Zak 3,8; /Lk 1,69
18 Armiqtë e tij do t'i vesh me turp,
kurse mbi kokën e tij do të shkëlqejë kurora e tij!».

Psalmi 133 (132) Jeta vëllazërore

1 *Këngë shtegtimi. E Davidit.*

Oh, sa punë e mirë e gjë e bukur është Ps 87
kur vëllezërit jetojnë së bashku:
2 si vaji ai më i miri në krye, Dal 30,25.30
që zbret në mjekër, në mjekrën e Aronit, Ps 23,5+
që zbret kindeve të petkave të tija,
3 porsi vesa në Hermon, që bie në malet e Sionit. Oz 14,6
Sepse atje Zoti e jep bekimin, Lp 28,8; 30,20;
jetën e amshueshme. Ps 36,10

Psalmi 134 (133) Lavdi për liturgji nate

1 *Këngë shtegtimi.*

Tani bekojeni Zotin =135,1-2; Zb 18,5
të gjithë ju, shërbëtorët e Zotit,
që qëndroni natën në Shtëpinë e Zotit. 1Kro 9,33; 23,30

132,17 Pinjolli: ose një «pushtet»; fj.fj.: «një brirë» (krh. Ps 8,3+) ose një «pasardhësi» (BJ). – dritëzën: krh. 1Mbr 11,36; 15,4; 2Mbr 8,19; 2Kro 21,7. Mbi dritën që fiket, krh. Jb 18,5; Jer 25,10. – shuguruarin tim: Mesia do të jetë dritë e kombeve (Is 42,6; 49,6; Lk 3,32).

132,18 kurora: BJ ka: «diadema»; shenjë mbretërore (krh. Ps 89,40; 2Sam 1,10; 2Mbr 11,12), por edhe priftërore (Dal 28,36; 39,30); Mesia Davidik është Prift dhe Mbret (krh. Ps 110,4).

133 Bëhet fjalë për dashurinë vëllazërore që bashkon, në shenjtërore dhe në Qytetin e shenjtë, priftërinjtë dhe levitë.

133,1 jetojnë: BJ ka: «banojnë» (mund të jetë edhe: «ulen»), ndoshta për një vakt bashkimi me të cilin përfundon shtegëtimi i festës së Tendave.

134 Ftesë për lutje ose dialog liturgjik mes sherbëtorëve të tempullit dhe shtegtarëve, ndoshta gjatë një liturgjie nate që inauguron festën e Tendave (Dal 23,14+).

134,1 Me LXX, pas "Shtëpinë e Zotit", BJ shton: «në tremet e Shtëpisë së Zotit tonë» (krh. Ps 135,2); pjesë e lënë nga TM; – natën: nga BJ i bashkuar me pjesën vijuese.

Ps 28,2; 63,5; 141,2
[2]Ngritni duart tuaja drejt Shenjtërores
e bekojeni Zotin!

=Ps 128,5; Ps 118,26; Nr 6,24
[3]Prej Sionit të bekoftë Zoti
që krijoi qiellin e tokën!

Psalmi 135 (134) Himn lavdie

[1]ALELUJA!

=Ps 134,1
Lëvdojeni Emrin e Zotit,

=Ps 113,1
lëvdojeni ju, o shërbëtorët e Zotit,

[2]që qëndroni në Shtëpinë e Zotit,
në oborret e Shtëpisë së Hyjit tonë!

[3]Lavdëroni Zotin sepse i mirë është Zoti,

Ps 7,18+
këndoni Emrit të tij sepse është i ëmbël!

Ps 33,12; Dal 19,5; Lp 7,6+
[4]Sepse Zoti e zgjodhi Jakobin për vete,
Izraelin për pronën e vet.

||Dal 18,11; =Ps 95,3
[5]Unë e di mirë se i madh është Zoti,
Hyji ynë është mbi të gjithë hyjtë.

=Ps 115,3
[6]Gjithçka do Zoti bën në qiell e në tokë,
në det e në të gjitha humnerat.

||Jer 10,13; ||Jer 51,16; Jb 28,26; 37,9; Ps 148,8
[7]Bën të mblidhen retë prej skajeve të tokës,
me vetëtima e prodhon shiun,
erën e nxjerr nga vendet e strehimit.

=Ps 136,10; Dal 12,29
[8]Ai Egjiptit ia mbyti të parëlindurit
si të njerëzve ashtu edhe të bagëtive.

Ps 78,43
[9]Bëri shenja e mrekulli midis teje, o Egjipt,
kundër faraonit e të gjithë shërbëtorëve të tij.

=Ps 136,17-22
[10]Shfarosi një numër të madh paganësh,
vrau sa mbretër të fortë:
[11]Sehonin, mbretin e amorrenjve
e Ogun, mbretin e Basanit,
i rroposi të gjitha mbretëritë e Kanaanit,
[12]e tokën, pronën e tyre, ia dha
Izraelit, popullit të vet, për trashëgim.

Is 63,12; Ps 102,13; Dal 3,15
[13]O Zot, Emri yt është i madhërueshëm,
kujtimi yt, o Zot, prej breznie në brezni!

||Lp 32,36
[14]Zoti e mbron popullin e vet,
ka mëshirë për shërbëtorët e vet.

134,3 Ky bekim liturgjik (krh. Nr 6,23v) përfundon «psalmet e shtegtimit» (Ps 120,1+).

135 Ky himn lavdie është krejtësisht i përbërë prej rikujtimesh ose citimesh të psalmeve ose teksteve të tjera.

15 Idhujt e paganëve janë ar e argjend, Ps 115,4-6
prodhim i duarve të njerëzve:
16 e kanë gojën, por nuk flasin,
i kanë sytë, por nuk shohin,
17 i kanë veshët, por s'dëgjojnë,
as nuk kanë frymë në gojën e tyre.
18 Porsi ata do të jenë edhe ata që i punuan, =Ps 115,8
të gjithë ata që shpresojnë në ta.
19 Shtëpia e Izraelit, bekoje Zotin, Ps 115,9,11
shtëpia e Aronit, bekoje Zotin,
20 shtëpia e Levit, bekoje Zotin,
bekojeni Zotin të gjithë ju, që e druani Zotin!
21 Nga Sioni qoftë bekuar Zoti
që banon në Jerusalem. Aleluja.

Psalmi 136 (135) Litani të mëdha falënderimi

1 ALELUJA!

Lavdëroni Zotin, sepse është i mirë,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
2 Lavdëroni Hyjin e hyjnive,
sepse e amshueshme është dashuria e tij! Lp 10,17
3 Lavdëroni Zotin e zotave,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
4 Ai i vetmi bëri mrekulli të mëdha, =Ps 72,18; Dal 15,11
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
5 Me dije të madhe Ai e krijoi qiellin, Fu 3,19; 8,27-29
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
6 Ai e forcoi tokën mbi ujëra, Ps 24,2
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
7 Ai i krijoi dritëdhënësit e mëdhenj, Zan 1,16
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
8 Diellin që ta sundojë ditën,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
9 Hënën dhe yjet që ta sundojnë natën,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!

135,21 Antifonë liturgjike që shërben si mbyllje për tërë himnin. BF me TM shton «Aleluja».

136 Ky psalm (krh. Dan 5,52-90) është për hebrenjtë «Hallel i madh»; këndohej gjatë festës se Pashkëve pas «Hallel-it të vogël» (Ps 113-118).

=Ps 78,51; 135,8 [10]Ai e goditi Egjiptin në të parëlindurit e tij,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
[11]Ai e nxori Izraelin nga mesi i tyre,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
Lp 4,34 [12]Me dorë të fortë e me krah të fuqishëm,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
Dal 14,21v [13]Ai e ndau dysh Detin e Kuq,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
[14]E kaloi Izraelin për mjedis të tij,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
[15]E plandosi faraonin e ushtrinë e tij në Detin e Kuq,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
Lp 8,2.15 [16]E udhëhoqi popullin e vet nëpër shkretëtirë,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
[17]Ai i goditi mbretërit e mëdhenj,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
[18]Vrau mbretër të fuqishëm,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
Lp 2,30v [19]Sehonin, mbretin e amorrenjve,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
Lp 3,1v [20]Edhe Ogun, mbretin e Basanit,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
Ps 44,3 [21]Dhe i dhuroi tokën, pronën e tyre,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
Is 41,8; 44,21 [22]për trashëgim Izraelit, popullit të vet,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
/Lk 1,48 [23]Ai na kujtoi në përvujtërimin tonë,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
Ps 106,43v; /Lk 1,71 [24]Ai na shpëtoi nga armiqtë tanë,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
Ps 104,27; 145,15-16 [25]Ai u jep ushqim të gjitha gjallesave,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
Dan 2,18 [26]Lavdërojeni Perëndinë e qiellit,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!

Psalmi 137 (136) Baladë mërgimi

Ez 3,15 [1]Mbi lumenj të Babilonit,
Vaj 3,48 atje rrinim e lotonim

136,13 Detin e Kuq: fj.fj.: «detin e Xunkthave» (BJ); krh. Ps 106,7.9.22.

137 Ky psalm ndjell kujtimin e rënies së Jerusalemit në 587 dhe mërgimin në Babiloni.

e nëpër mend shkonim Sionin.
2Në shelgje, në mes të tij, Is 42,8; Jer 25,10; Vaj 5,14
qestet tona në gem i varëm.

3Shi atje shpërngulësit tanë
t'u këndojmë prej nesh kërkuan,
të gëzohemi shtypësit urdhëronin:
«Na i këndoni këngët e Sionit!».

4Po si mundim t'i këndojmë
këngët e Zotit në dhe të huaj?
5Oh, m'u thaftë o krahu mua, Jer 51,50
Jerusalem për në të harrofsha,

6për qellzë gjuha m'u kaptë mua,
të të kujtoj ty nëse unë pushofsha,
në mos e vënça Jerusalemin Ps 122,1+
mbi të gjitha gëzimet e mia!

7Mbajua mend, Zot, edomitëve Ez 25,12-14+; 35; Ab 10-14; Vaj 4,21-22
që në ditë të zezë të Jerusalemit:
«Rrënojeni të pashpirtët thoshin
rrënojeni gjer në themele!».

8Bijë shkatërruese e Babilonit, Is 47,10; Jer 50-51; /Zb 18,6; Is 14,22
i lumi ai që ty të hakmerret
për të këqijat që na i bëre;
i lumi ai që foshnjat tua Oz 14,1
i kap e i përplas për shkëmbi!

Psalmi 138 (137) Hymn falënderimi

1*I Davidit.*

Me gjithë shpirt të falënderoj, o Zot, =Ps 9,2
sepse i dëgjove fjalët e gojës sime.
Të këndoj në praninë e engjëjve,

137,3 shpërngulësit tanë: BJ ka: «rrëmbyesit tanë».

137,4 këngët: BJ lexon me TM: «një këngë».

137,7 në ditë të zezë të Jerusalemit: ditën e nëntë të muajit të katërt (qershor-korrik 587), kur Kaldenjtë shembën muret e Jerusalemit (Jer 39,2; 52,7) ose ditën e dhjetë të muajit të pestë kur tempullit iu vu zjarri (Jer 52,13; krh. Zak 7,5; 8,19). Idumenjtë (Nr 20,23+) bënë atëherë çeshtje të përbashkët me pushtuesit. Orakuj të numërt profetik thërrasin mbi ta hakmarrjen e Zotit (Is 34,5v; Jer 49,17; Jl 4,19; Mal 1,3v).

137,8 shkatërruese: BJ ka, me TM: «që duhet të vdesësh»; fj.fj: «e rrënuar».

138,1 i dëgjove fjalët e gojës sime: me LXX; varg që mungon tek TM. – engjëjve: me LXX dhe Vulg. (krh. Ps 8,6). TM ka: «para (ose: kundër) 'elohim ty dua të këndoj»; termi 'elohim mund të përkthehet «Hyji» ose «hyjni» (idhujt që psalmisti i sfidon); sir. përkthen «mbretër» (krh. 45,7) dhe Targumi «gjyqtarë» (krh. 58,2).

=Ps 5,8 [2]adhuroj në drejtim të Tempullit tënd të shenjtë.
E lavdëroj Emrin tënd
për dashurinë e besnikërinë tënde,
sepse e madhërove tesve premtimin tënd.
[3]Sa herë të thirra në ndihmë, ti më vështrove,
Is 40,29 shpirtit tim ia kërthndeze fuqitë.
Ps 68,33; Mal 1,11 [4]Do të të lavdërojnë, o Zot, të gjithë mbretërit e tokës
sepse i dëgjuan premtimet e gojës sate.
[5]Do t'i këndojnë udhët e Zotit,
sepse e madhe është lavdia e Zotit;
Ps 113,5; Is 57,15; Lk 1,51-52 [6]sepse i Lartë është Zoti e i shikon të përvujtët
e prej së largu i dallon krenarët.
[7]Kur të më duhet të eci në mes të vështirësive,
ti ma ruaj jetën,
Ps 23,5 shtrije dorën kundër zemërimit të armiqve të mi
e më shpëto me të djathtën tënde.
Ps 57,3 [8]Çka kam filluar, Zoti do ta kryejë për mua.
Ps 100,5+ E amshueshme është, o Zot, mirësia jote:
mos e përbuz veprën e duarve të tua!

Psalmi 139 (138) Lavdi të Gjithëdijshmit

[1]*Mjeshtrit të korit. I Davidit. Psalm.*
Jer 12,3 O Zot, ti më shqyrton e më njeh,
2Mbr 19,27; Jb 31,4; Ps 44,22; Heb 4,13 [2]ti di kur rri e kur ngrihem,
prej së largu i njeh mendimet e mia.
[3]Si në shtegtoj si në pushoj, ti më vëren,
ti i di të gjitha udhët e mia.
Mt 6,8 [4]Pa më ardhur ende fjala në majë të gjuhës,
dhe, ja, ti, o Zot, i njeh të gjitha!
[5]Përpara e pas ti, o Zot, më rrethon,
ti e ke vënë mbi mua dorën tënde.
[6]E mrekullueshme është dija jote për mua,
tepër e lartë, s'jam në gjendje t'ia arrij.
Am 9,2-3; Jb 11,8-9; 23,8-9; Jer 23,23-24; Fu 15,11 [7]Ku mund të shkoj larg prej shpirtit tënd,
ku të iki larg prej pranisë sate?
[8]Nëse ngjitem në qiell, ti atje je,
nëse zbres në Nëntokë, edhe aty je.

138,3 ia kërthndeze: me sir.; TM ka: «ti më shqetësove».

139 Ky meditim mbi gjithëdijen hyjnore të krahasohet me atë të Jobit, në të cilin shprehet druajtja e njeriut nën sytë e Hyjit (Jb 7,17-20+).

9 Po t'i marr krahët e agimit
e të shkoj të banoj në skajin e detit,
10 edhe atje dora jote do të më përcjellë
e do të më mbajë e djathta jote.

11 Në thënça: «Le të më mbulojë së paku errësira
edhe drita natë le të bëhet mbi mua!»,
12 por as terri s'është aspak terr për ty — Jb 12,22; 34,22; Dan 2,22
edhe nata është si dritë e ndritshme
për ty errësira është porsi drita!

13 Ti je ai që m'i krijove veshkat, — Jb 10,8v
ti më ke endur në kraharorin e nënës!
14 Të lavdëroj pse më krijove kaq mrekullisht,
të mrekullueshme janë veprat e tua,
po, shpirti im mirë e di!

15 Eshtrat e mi nuk të mbetën të fshehur
kur unë po trajtohesha në fshehtësi
i endur në thellësinë e tokës.

16 Ende të patrajtuar më panë sytë e tu,
në librin tënd ishin të shkruara të gjitha ditët: — Mal 3,16; Dan 7,10; Ps 69,29
ishin të njehura megjithëse asnjë s'ishte ende prej tyre. — Ps 31,16; Jb 14,5
17 Tepër të çmueshme janë për mua, o Hyj, mendimet e tua, — Jb 11,7; Sir 18,5-7; Rom 11,33
e panumërueshme është shuma e tyre!
18 Po t'i numëroja, janë më shumë se rëra! — Ps 40,6
Po t'iu dilja në skaj, më mbeteshe prapë ti!
19 Oh! Sikur Hyji t'i zhbinte mëkatarët!
Largohuni prej meje, o njerëz gjakatarë! — Ps 119,115
20 Ata flasin kundër teje me dredhi:
më kot e lartësojnë veten kundër teje. — Jb 21,14

21 A të mos i urrej, o Zot, ata që të urrejnë ty?
A të mos t'i përbuz ata që ngrihen kundër teje? — Ps 119,158
22 Unë i urrej me urrejtje të madhe
dhe i mbaj për armiq të mi. — Ps 5,11+

139,11 të më mbulojë: BJ ka: «(terri) më shtyptë». – edhe drita natë le të bëhet mbi mua: BJ ka: «nata të jetë si brez».
139,12c Shtesë aramaike, e pranuar nga BF me TM; BJ e lë jashtë.
139,14 shpirti im mirë e di: BJ supozon: «shpirtin tim ti mirë e njihje».
139,16 të patrajtuar më panë sytë e tu: me LXX, Vulg. dhe Neovulg. ; BJ ka, me TM: «embrionin tim panë sytë e tu». – asnjë s'ishte ende prej tyre: BJ ka: «e secili prej tyre gjendet». – Tekst i vështirë. Psalmisti mediton mbi gjithdijen hyjnore: Hyji e njeh njeriun dhe fatin e tij që para se të lindte (krh. Ps 22,11; 71,16) ndërsa për njeriun misteri është i pashqyrtueshëm.

Ps 17,3; 26,2
23 Më shqyrto, o Hyj, dhe njihe zemrën time,
më sprovo e njihi shtigjet e mia
24 e shiko në mos ka në mua udhë kotësie
Ps 5,9; 143,10 dhe më kthe në udhën e amshueshme.

Psalmi 140 (139) Kundër mëkatarëve

1 *Mjeshtrit të korit. Psalm. I Davidit.*

2 Më shpëto, o Zot, prej njeriut të keq,
më mbro prej njeriut mujshar.
3 Prej atyre që mendojnë të këqija në zemër,
që gjithë ditën sendërgjojnë luftëra.
4 Porsi gjarpri e mprehin gjuhën e vet:
/Rom 3,13 nën buzë e kanë vrerin e shlligës.

5 Më ruaj, o Zot, prej kthetrave të mëkatarit,
më mbro prej njeriut të derhuzdtë,
Jer 18,22; Ps 56,7; 57,7; Sir 12,15 sepse mendojnë të ma vënë nënkëmbëzën.
6 Krenarët ma fshehën grackën
me litar ma përgatitin rrjetën,
gjatë udhës m'i ngrehin kurthet.

Ps 31,15
7 I thashë Zotit: «Ti je Hyji im,
dëgjoje, o Zot, britmën e lutjes sime».
8 O Zot, o Zot, fuqia e shëlbimit tim,
ma mbrojte kryet ditën e përleshjes.
9 Mos lejo të shkojnë në vend dëshirat e bakeqit,
mos premto t'i çojë në vend synimet e veta.

10 Çojnë krye ata që më rrethojnë:
rëntë mbi ta e keqja e buzëve të tyre!
Zan 19,24; Nr 16,31v; Ps 11,6 ; 55,24 11 Mbi ta rënçin gacat e zjarrit,
i plandossh në gropë e mos dalshin!
12 Jetë mos pastë mbi dhe njeriu shpifës,
e mujshari u shoftë mbi faqe të dheut.

13 E di se Zoti e mbron çështjen e të mjerit
dhe ia jep të drejtën të vobektit.
14 Po të drejtët do të lavdërojnë Emrin tënd,
Ps 11,7; 16,11; 55,24 shenjtërit do të jetojnë në praninë tënde.

139,24 kotësie: TM ka: «idhujtarie»; LXX ka: «paudhësie»; BJ, më lirshëm, ka: «e shiko që udha ime të mos jetë ecje bjerrjeje».
140,6b BJ shton, me LXX: «nën këmbet e mia»; tek BF, me TM, mungon. Për më tepër BJ ndjek këtë rend: 6b.6a.6c.
140,11 rënçin: si shiu.
140,12 shpifës: fj.fj.: «njeriu me gjuhën e gjatë».

Psalmi 141 (140) Kundër tërheqjes së të keqes

[1]*Psalm. I Davidit.*

O Zot, klitha drejt teje, eja me shpejt tek unë!
Dëgjoje zërin tim kur thërras drejt teje!
[2]U ngrittë lutja ime si tymi i kemit në praninë tënde, Lev 2,2; Dal 30,8; Nr 28,4
lartësimi i duarve të mia porsi flia e mbrëmjes.

[3]Vërja rojën, o Zot, gojës sime,
edhe rojtarët në derë të buzëve të mia.
[4]Mos lejo të priret zemra ime në punë të këqija
për të sendërtuar punë të liga me njerëz të paudhë
që të mos i shijoj kënaqësitë e tyre.

[5]Le të më rrahë i drejti: kjo është mëshirë, le të më qortojë, Fu 9,8; 25,12; 27,6.9 Ps 23,5+
por vaji i mëkatarit mos e leftë kokën time,
por paça uratën përballë mbrapshtisë së tyre!

[6]Kur nga gremina t'i plandosin gjyqtarët e tyre
do të shohin sa të ëmbla kanë qenë fjalët e mia.
[7]Porsi ashklat e latuesit e të presësit nëpër tokë
shpërndahen eshtrat e tyre grykës së Nëntokës!

[8]Tek ti, o Zot, o Zot, janë sytë e mi,
ty të rashë ndore, mos lejo të birret shpirti im.
[9]Më ruaj prej grackës që ma kanë ngrehur,
prej pengesave të atyre që bëjnë të keqen.

[10]Të gjithë bakëqijtë bashkë rënçin në leqe të veta,
kurse unë shëndoshë e kalofsha udhën.

Psalmi 142 (141) Urata e një të përndjekuri

[1]*Poemë. E Davidit, kur ishte në shpellë. Uratë.* Ps 57,1

[2]Me gjithë zë e thërras Zotin në kushtrim,
me sa zë kam Zotin e përbej,

141,2 Ky blatim i përditshëm ishte rregull. Përshpirtëria hebraike barazon kështu blatimet me lutjen (krh. Ps 51,18; Zb 5,8; 8,4).

141,5 uratën: me TM (fj.fj.: «uratën time»); BJ ka: «sepse do të përlyhesha në mbrapshtitë e tyre». Teksti është shumë i errët. Psalmisti ua ka frikën kurtheve të të paudhëve që do të mund ta ngashënjenin.

141,6 nga gremina t'i plandosin gjyqtarët e tyre: tekst shumë i errët; BJ ka: «lëshohen nën pushtetin e Shkëmbit (= JHWH), gjykatësi të tyre». – gjyqtarët: (shumësi maiestatis si në Is 58,12). Për Zotin, shkëmb të Izraelit, krh. Ps 18,3; 19,15; 42,10; etj.

141,7 Porsi ashklat e latuesit e të presësit: TM ka: «ashtu si gërmohet (foleah ûbokea') dhe plagoset toka»; BJ ka: «porsi një mokër (pelah jebûbba' me LXX, sir.) e shkallmuar për tokë».

141,10 kurse unë shëndoshë e kalofsha udhën: BJ ka: «kurse unë kaloj».

142 Vajtim individual që do t'ia vënë Krishtit vuajtës.

[3]para tij zhgrehem në vajtimin tim,
para tij e qes shtrëngimin tim.
[4]Megjithëse shpirti im po meket në mua,
Ps 139,24 ti e njeh udhën time.
Udhës nga më duhej të kaloja
Ps 141,9 ma ngrehën grackën.
Ps 121,5 [5]Shikoja djathtas e shihja:
s'ishte askush që të më njohë!
Askund shteg shpëtimi
dhe s'është askush që të kujdeset për jetën time!
[6]Atëherë të thirra në ndihmë, o Zot,
Ps 91,2.9 e thashë: Ti je strehimi im,
Ps 16,5 ti je pjesa ime në tokën e të gjallëve.
[7]Vështroji britmat e mia,
Ps 79,8 sepse jam përvujtëruar për së tepërmi.
Më libro prej salvuesve të mi,
sepse janë më të fortë se unë.
Ps 88,9; Vaj 3,7 [8]Nxirre shpirtin tim prej rrethimit
që ta lavdëroj Emrin tënd.
Rreth meje do të bashkohen të drejtët
nëse mirësisht do të kujdesesh për mua.

Psalmi 143 (142) Përlutje e përvujtë

[1]*Psalm. I Davidit.*
O Zot, dëgjoje lutjen time,
vëri vesh sipas besnikërisë sate lutjes sime,
më dëgjo në saje të drejtësisë sate.
Jb 9,2; 14,3-4; Kish 7,20; /Rom 3,20 [2]Mos hyr në gjyq me shërbëtorin tënd,
se asnjë i gjallë nuk mund të dalë i drejtë përpara teje.
Ps 7,6 [3]Armiku e salvon shpirtin tim,
përdhe e shtroi jetën time,
||Vaj 3,6 më ka lidhur në errësirë
porsi të vdekurit e kahershëm,

142,5 djathtas: e djathta është vendi i mbrojtësit (krh. Ps 109,31; Is 63,12).
142,6 në tokën e të gjallëve: këtu poshtë (Ps 27,13; 52,7; krh.16,5; 46,2; 91,2).
142,8 Rreth meje do të bashkohen: LXX dhe sir. përkthejnë: «të drejtët shpresojnë». – Të gjithë miqtë e Hyjit bashkohen me falënderimin e besimtarit të shpëtuar nga Hyji (krh. Ps 64,11; 107,2).
143,1 I Davidit: LXX saktëson: «kur i biri (Absalomi) e ndiqte» (krh. Ps 3,1; 2Sam 15,13v).
143,2 Krh. Ps 51,7; 130,3. Shën Pali e përdor këtë pjesë mjaft lirisht (Rom 3,20; Gal 2,16).

[4]shpirti im po rënkon në mua,
të mpitë e kam zemrën në kraharor. Ps 142,4; Jb 17,1

[5]Më kujtohen ditët e shkuara, =Ps 77,6; 77,12-13
i kujtoj të gjitha veprat e tua,
i peshoj veprat që ti i kreve.
[6]I ngre drejt teje duart e mia,
shpirti im si toka pa ujë ka etje për ty. Ps 63,2

[7]Përgjigjmu pa vonesë, o Zot,
se mbeta pa frymë,
mos e fsheh fytyrën tënde prej meje Ps 10,1; 69,18; 102,3
të mos bëhem si ata që zbresin në varr. Ps 28,1; 88,5

[8]Bëj ta dëgjoj mëshirën tënde në mëngjes, Ps 17,5+
sepse shpresën e kam vënë në ty.
Ma mëso udhën së cilës duhet të eci,
sepse tek ti e kam lartësuar shpirtin. Ps 25,1-2; 86,4

[9]Më shpëto prej armiqve të mi,
o Zot, jam ndore tënde! Ps 25,4-5
[10]Më mëso ta kryej vullnesën tënde,
sepse ti je Hyji im.
Shpirti yt i mirë le të më prijë në vend të drejtë, Neh 9,20; Is 63,11; Jer 31,9

[11]më përtërij në jetë, o Zot, pashë Emrin tënd.
Pashë drejtësinë tënde nxirre shpirtin tim nga shtrëngimi,
[12]pashë mëshirën tënde shpërndaji armiqtë e mi, Ps 54,7
zhduki të gjithë ata që e salvojnë shpirtin tim
sepse unë jam shërbëtori yt. Ps 116,16

Psalmi 144 (143) Himni për luftën e për fitoren

[1]*I Davidit.*

Qoftë bekuar Zoti, ndihmëtari im =Ps 18,47
që m'i mëson duart për luftim =Ps 18,35
e gishtërinjtë për luftë.
[2]Mëshira ime dhe kështjella ime,
strehimi im dhe çlirimtari im, =Ps 18,3
shqyti im pas të cilit fshihem,

143,9 jam ndore tënde: përkthehet edhe: «në ty strehohem»; LXX ka: «jam arratisur dhe qëndroj tek ti»; BJ ka me Vulg.: «afër teje jam nën mbrojtje».

144 Pjesa e parë (rr 1-11), që është për ndonjë liturgji mbretërore, frymëzohet nga psalmi 18 dhe nga psalme të tjerë. Pjesa e dytë (rr 12-15), origjinal, na paraqet gjendjen e mirëqenies në kohën e Mesisë.

144,2 popullin tim: dshk dhe versionet kanë: «popuj»; BF ndjek TM dhe LXX: «popullin tim», korrigjim i qëllimshëm për t'iu referuar Davidit.

=Ps 18,48 ai që popullin tim e vë nën sundimin tim.

=Ps 8,5 [3]O Zot, e ç'është njeriu që t'i japësh rëndësi,
biri i njeriut që të kujdesesh për të?

=Ps 39,6-7 [4]Njeriu i përngjan avullit,
Jb 14,2 ditët e tija si hija që kalon.

=Ps 18,10; Dal 19,18; =Ps 104,32; Is 63,19 [5]O Zot, priri qiejt e tu e zbrit,
preki malet e ato le të tymojnë.

=Ps 18,15 [6]Gjuaj rrufe e shpërndaji armiqtë,
flakëro shigjetat dhe shpartalloji!

=Ps 18,17 [7]Shtrije dorën tënde prej së larti
më shpëto e më nxirr prej ujërave të mëdha,
prej kthetrave të bijve të huaj,
[8]goja e të cilëve gënjeshtra veç flet,
e djathta e të cilëve ngrihet për t'u betuar në rrenë.

=Ps 33,2-3 [9]O Zot, për ty do ta këndoj një këngë të re,
për ty do të luaj në harpën dhjetë kordash,

=Ps 18,51 [10]sepse mbretërve ti u jep fitoren,
e shpëton Davidin, shërbëtorin tënd,
prej shpatës vrastare.

[11]Më shpëto e më liro
prej kthetrave të bijve të të huajve,
goja e të cilëve gënjeshtra veç flet,
e djathta e të cilëve ngrihet për t'u betuar në rrenë.

Ps 128,3 [12]Bëj që fëmijët tanë të jenë porsi pema
që rritet në rininë e vet,
Jb 42,14-15; Sir 26,18 bijat tona porsi shtyllat e këndeve,
të hijshme porsi shtyllat e Tempullit.

Lev 26,4-5; Lp 7,13 [13]Drithnikët tanë mbushi plotë e përplot
me gjithfarë frytesh me mbushulli,
dhentë tona me mijëra u shtofshin,
të panumërta nëpër fushat tona,

[14]gjedhet tona të majme e të shëndosha.
Lev 26,6; Is 65,19 Rrënime as sulme mos pastë në muret tona,
as vaj e gjëmë ndër sheshet tona!

Ps 29,11 [15]Lum ai popull që i ka këto të mira,
=Ps 33,12 lum ai popull që Hyjin e ka Zot.

144,10 Davidin shërbëtorin tënd: «shërbëtori im Davidi» është bërë një titull mesianik.

144,12 shtyllat e këndeve: BJ ka: «figura këndi», fjalë e rrallë që rikujton kariatidët.

Psalmi 145 (144) Lavdi Zotit Mbretit të gjithësisë

[1]*Himn. I Davidit.*

Do të të lartësoj, o Mbret, Hyji im, — Ps 44,5
dhe do ta bekoj Emrin tënd përgjithmonë e jetës. — Ps 34,2; 68,20
[2]Çdo ditë do të të bekoj
dhe do ta lavdëroj Emrin tënd
përgjithmonë e jetës.
[3]Zoti është i madh e i lavdërueshëm, — Ps 48,2; 95,3; Jb 36,26
e pashqyertueshme është madhëria e tij!

[4]Breznia breznisë do t'ia tregojë veprat e tua — Ps 71,18; 78,4
dhe do ta shpallin pushtetin tënd.
[5]Do ta shpallin madhërinë e shenjtërisë sate,
do t'i tregojnë mrekullitë e tua.

[6]Do ta tregojnë fuqinë e veprave të tua të tmerrshme,
do t'i kumtojnë veprat e madhërishme të tuat.
[7]Do ta përhapin kujtimin e hirësisë sate të madhe,
do t'i brohorisin drejtësisë sate.

[8]Zoti është vetë butësia e mëshira, — Ps 103,8+
i ngadalshëm në zemërim dhe plot dashuri.
[9]Zoti është i mirë për të gjithë, — Ps 103,13; Ur 1,13-14
i dhimbshëm për të gjitha krijesat e veta.

[10]Le të lavdërojnë, o Zot, të gjitha veprat e tua
e le të bekojnë shenjtërit e tu.
[11]Le ta tregojnë lavdinë e Mbretërisë sate, — Ps 93,1; 1Kro 29,11
le të kuvendin për pushtetin tënd,

[12]për t'ua shpallur njerëzve gjithëpushtetësinë tënde
dhe lavdinë e madhërisë së mbretërisë sate.
[13]Mbretëria jote është mbretëri e amshueshme, — ‖Dan 3,100; Ps 102,13; 1Tim 1,17; Zb 11,15
pushteti yt prej breznie në brezni.

Besnik është Zoti në të gjitha premtimet e veta,
i shenjtë në të gjitha veprat e veta.
[14]Zoti ua jep dorën atyre që u merren këmbët, — =Ps 94,18
i çon ata që rrëzohen. — =Ps 146,8

[15]Sytë e të gjithëve shpresojnë në ty, — =Ps 104,27-28; Mt 6,25v
ti u jep ushqim në kohën e duhur.

145 Ky psalm alfabetik huazon elemente nga psalme të tjerë.
145,12 së mbretërisë sate: versionet kanë: «së mrekullive të tua».
145,13 Dy vargjet që fillojnë me shkronjen nun mungojnë në TM; janë ruajtur nga versionet.

[16]Ti e hap dorën tënde
dhe mbush me të mira çdo gjë të gjallë.
Lp 32,4 [17]I drejtë është Zoti në të gjitha udhët e veta
dhe i shenjtë në të gjitha veprat e veta.
Lp 4,7; Jer 29,13; Is 58,9 [18]Zoti është afër të gjithë atyre që e thërrasin,
të gjithë atyre që e thërrasin me çiltëri.
[19]E plotëson dëshirën e atyre që e druajnë,
Ps 34,18 ua dëgjon përlutjen dhe i shpëton.
Gjq 5,31 [20]Zoti i ruan të gjithë ata që e duan,
kurse të paudhët të gjithë do t'i shuajë.

[21]Goja ime do ta shfaqë lavdinë e Zotit,
çdo njeri do ta bekojë Emrin e tij të shenjtë
përgjithmonë e jetës.

Psalmi 146 (145) Himn Hyjit ndihmëdhënës

[1]ALELUJA!

Lavdëroje, shpirti im, Zotin!
=Ps 104,33 [2]Do ta lavdëroj Zotin gjithë jetën time,
Ps 7,18+ derisa të jem, Hyjit tim do t'i këndoj.

[3]Mos e vini shpresën tuaj në princa,
Is 2,22 në njeri që s'është i zoti të shpëtojë.
Ps 90,3; 104,29; Kish 12,7 /1Mak 2,63 [4]Njeriu jep shpirt e kthehet në dheun e vet,
brenda një dite humbasin synimet e tija.

Jer 17,7; Ps 2,12 [5]I lumi ai që e ka ndihmën e Hyjit të Jakobit,
që e ka shpresën në Zotin, Hyjin e vet,
Ps 121,2; 124,8 [6]i cili krijoi qiellin e tokën,
detin e gjithçka është në ta,
që e mban besnikërinë për amshim,
Ps 103,6 [7]që u jep të drejtën të nëpërkëmburve,
u jep ushqimin të uriturve.

Ps 68,7; Is 49,9; 61,1 Zoti i çliron robërit,
[8]Zoti u jep dritën e syve të verbërve,
Zoti i ndreq të kërrusurit,
Ps 11,7 Zoti i do të drejtët,
Dal 22,20v; Ps 68,6 [9]Zoti i mbron ardhacakët,
u ndihmon bonjakëve e të vejave,
ndërsa mëkatarëve ua pështjellon udhët.

146 Me këtë psalm fillon një Hallel i tretë (Ps 146-150) të cilin e recitonin Judenjtë në mëngjes (khs. Ps 113-118 dhe 136).

10 Zoti do të mbretërojë për jetë,
Hyji yt, o Sion, nga breznia në brezni. Dal 15,18; Ps 145,13+

Psalmi 147 (146,1-11; 147) Himn Hyjit të gjithëpushtetshëm

1 ALELUJA! Ps 92,2

Lavdërojeni Zotin, sepse është mirë,
është bukur t'i këndosh Hyjit tonë,
është kënaqësi ta lavdërosh si i ka hije!

2 Zoti e rindërton Jerusalemin,
i bashkon izraelitët e mërguar! Is 11,12; 56,8;
3 Ai i shëron zemrat e copëtuara, Jer 31,10
i lidh plagët e tyre! Jer 33,6; Is 61,1; Jb 5,18
4 Ai e njeh numrin e yjeve Is 40,26+
dhe e thërret secilin me emër.

5 I madh është Zoti ynë, i gjithëpushtetshëm,
e pakufishme është dija e tij. Is 40,28
6 Zoti i lartëson të përvujtët, 1Sam 2,7-8
kurse përdhe i shtron bakëqijtë.

7 Këndojani Zotit këngën e falënderjes,
bini harpës për nder të Hyjit tonë!

8 Ai me re e mbulon qiellin Ps 104,10.14.27-28;
dhe ia përgatit dheut shiun. Jer 14,22; Jl 2,23;
Bën të rritet maleve bari Jb 5,9-10
edhe bimë për të mirën e njeriut.
9 Ai u jep ushqime bagëtive,
deri edhe zogjve të korbave kur ia kërkojnë. Jb 38,41; Mt 6,26

10 S'i jep rëndësi fuqisë së kalit, Ps 20,8-9; 33,16-18
s'i merr parasysh kërçikët e trimit:
11 Zotit i pëlqejnë ata që e druajnë,
ata që shpresojnë në mirësinë e tij.

12 Lavdëroje, Jerusalem, Zotin,
madhëroje, o Sion, Hyji tënd!

13 Sepse i forcoi shulat e dyerve të tua, Jer 33,10v; Is 65,18v;
i bekoi bijtë e tu në ty! Ps 48,14

147 Ky psalm është i ndarë në dysh te rr 12 nga mjaft versione, mes të cilëve Vulg., por përbën një njësi. Poeti i këndon Zotit, çlirimtarit të Izraelit, Krijuesit, dhe bamirësit të skamnorëve.

147,1 është kënaqësi: mund të përkthehet edhe: «këndoni Hyjit tonë sespe është i kënaqshëm» (krh. Ps 135,1).

147,8 edhe bimë për të mirën e njeriut: krh. Ps 104,14; mungon tek TM.

147,12 Etërit kanë përdodur këtë pjesë të psalmit për t'iu referuar Jerusalemit të ri, tokësor ose qiellor.

Lev 26,6
Ps 81,17
14 Ai ua siguron kufijve të tu paqen,
ai të ushqen me palcën e grurit.

Ps 29,3v; 33,9; 107,20; Is 55,10-11
15 Ai e dërgon fjalën e vet mbi tokë,
lajmi i tij vrapon me shpejtësi.
16 E hedh borën porsi lesh,
e derdh brymën porsi hi.

Jb 6,16; 37,10; 38,22
17 E lëshon breshrin porsi kafshatë,
kush mund të qëndrojë para të ftohtit të tij?
18 E dërgon fjalën e vet e ato shkrihen,
çon erën e vet e ujërat rrjedhin.

Lp 33,3-4
19 Ai ia zbulon fjalën e vet Jakobit,
drejtësitë e gjyqet e veta Izraelit.

Lp 4,7-8; Vap 14,16
20 Nuk bëri kështu me asnjë komb tjetër:
asnjërit nuk ia zbuloi vendimet e veta.

Aleluja!

Psalmi 148 Qielli e Toka e lavdërojnë Zotin

1 ALELUJA!

Lavdëroni Zotin prej qiellit,
lavdërojeni Atë në lartësi!

Ps 103,20-21; Jb 38,7
2 Lavdërojeni, të gjithë engjëjt e tij,
lavdërojeni, të gjitha ushtritë e tija!

3 Lavdërojeni, diell e hënë,
lavdërojeni, të gjitha yjet ndriçuese!

1Mbr 8,27
Zan 1,7
4 Lavdërojeni, qiejt e qiejve,
edhe ju, o ujëra, që jeni mbi qiell!

5 Le ta lavdërojnë Emrin e Zotit,
sepse ai urdhëroi e ato u bënë;
6 i vendosi ato për jetë të jetës
Jer 31,35-36
sipas ligjit që nuk njeh ndryshim.

7 Lavdëroni Zotin, ju që jeni mbi tokë,
përbindësha të detit dhe të gjitha humnerat,
8 ti, o zjarr e breshër, borë e mjegull,
ti, o erë e stuhishme, që kryen urdhrin e tij!

147,15 Fjala hyjnore paraqitet këtu si një lajmëtar, gati si një hipostazë. Krh. Ps 107,20; Is 55,11; Gjn 1,14+.

148 Qielli, toka e të gjitha krjesat janë të thirrur për t'i kënduar Zotit, rindërtuesit të popullit të zgjedhur. Me këtë psalm Judenjtë luten çdo mëngjes.

148,5 Emrin e Zotit: LXX dhe Vulg. shtojnë: «ai foli, gjithçka u bë»; krh. Ps 33,9.

9 Male e kodra të gjitha,
lëndë frutore e të gjithë cedrat;
10 egërsira e të gjitha bagëtitë, Is 44,23
zvarranikë e ju, o shpendë me flatra! Is 43,20

11 Ju, o mbretërit e dheut e popuj të gjithë,
princa e të gjithë gjykatësit e dheut!
12 Djelmosha e vajza, Jer 31,13
pleq e foshnja: Zak 8,4-5

13 le ta lavdërojnë Emrin e Zotit,
sepse i madhëruesh është veç Emri i tij!
Madhëria e tij tejkalon qiell e dhe, Ps 108,6; 113,4
14 Ai e ngre fuqinë e popullit të vet, Ps 89,18
mburrje për të gjithë të drejtët e vet,
për bijtë e Izraelit popull i afërm i tij. Lp 7,6+; Ef 2,13

Aleluja!

Psalmi 149 Himn ngadhënjimi

1 ALELUJA!

Këndoni Zotit një këngë të re,
këndoni lavdi në mbledhjen e shenjtërve! Ps 40,10
2 Le t'i gëzohet Izraeli Krijuesit të vet,
bijtë e Sionit t'i brohorisin Mbretit të vet!
3 Le ta lavdërojnë Emrin e tij në valle, Ps 87,7; 150,4;
le t'i bien në nder të tij tupanit e citarës, Ps 68,26; 81,3

4 sepse Zoti kënaqet në popullin e vet, Is 61,9; 64,2-5;
të përvujtët i nderon me shëlbim. 1Sam 2,8
5 Le të galdojnë të drejtët në lumturi,
le të brohorisin nga shtrojat e veta!
6 E paçin lavdinë e Zotit në gojë,
e shpatën dytehëshe në dorë! Neh 4,10-12;
2Mak 15,27
7 Për të marrë shpagim mbi paganë, Zak 9,13-16
për t'u dhënë popujve ndëshkim,

148,14 fuqinë: ose «forcën»; fj.fj.: «bri». – bijtë e Izraelit: ky është i vetmi psalm, përveç 103,7, në të cilin përdoret shprehja «bijtë e Izraelit» që bëhet shumë e shpeshtë pas mërgimit në shkrimet të traditës deuteronomike dhe priftërore.

149 Ky himn kombëtar, i epokës helenistike (i janë shumë të afërt: Neh 4,11.18; 1Mak 2,42; 2Mak 15,27), flet për të ardhmen eskatologjike (Is 61,2v) dhe e bën Izraelin veglën e drejtësisë hyjnore (krh. Zak 9,13-16).

149,5 nga shtrojat e veta: përkthim i fjalëpërfjalshëm; d.m.th. nga vendi ku shtrihen (krh. Ps 95,6; Jt 6,18; Sir 50,17.21), ose do të duhet të kuptohet: «ata nuk reshtin kurrë së lavdëruari, as natën (krh. Ps 4,5; 63,7; Os 7,14)».

[8]për t'i lidhur mbretërit e tyre në pranga,
princat e tyre në zinxhirë të hekurt,
[9]për ta zbatuar mbi ta dënimin kaherë të shkruar:
ky është nder për të gjithë besnikët e tij.
Aleluja!

Psalmi 150 Himni përfundues

[1]ALELUJA!
Lavdërojeni Hyjin në Shenjtëroren e tij,
madhërojeni në hapësirën e kupës qiellore!
[2]Lavdërojeni për veprat e madhërueshme të tija,
lavdërojeni për madhërinë e madhe të tijën!
[3]Lavdërojeni me zë të borisë,
lavdërojeni me harpë e me citarë,
[4]lavdërojeni me tupan e valle,
lavdërojeni me korda e me fyej!
[5]Lavdërojeni me cimbale tingëlluese,
lavdërojeni me cimbale brohorie!
Zb 5,13 Gjithçka që merr frymë le ta lavdërojë Zotin!
Aleluja!

149,9 Aludim për orakujt kundër kombeve, që gjenden në librat profetik.

150 Kjo doksologji me e zhvilluar se doksologjitë që përmbyllin katër librat e parë të psalterit (Ps 41,14; 72,18-20; 89,56; 106,48), i fton të gjitha veglat muzikore dhe të gjitha krijesat ta lavdërojnë Zotin.

150,5 cimbale brohorie: krh: Nr 10,5; Ps 33,3+.

150,6 gjithçka që merr frymë: d.m.th.: çdo gjallesë.

LIBRI I FJALËVE TË URTA

Libri i Fjalëve të urta është më tipiku i letërsisë së urtisë së Izraelit (krh. Hyrjen e Librave të urtisë). Është formuar rreth dy përmbledhjesh: e para (10–12,16), me titull "Fjalët e urta të Salomonit" (375 fjalë të urta), dhe e dyta (25–29), me hyrje: "Edhe këto janë fjalë të urta të Salomonit, të mbledhura nga njerëzit e Ezekisë" (128 fjalë të urta) Këtyre dy pjesëve u janë shtuar disa shtojca: të parës, "fjalët e të urtëve" (22,17–24,22) dhe "Edhe këto janë fjalët e të urtëve" (24,23-34); të dytës, "të thënat e Egur-it" (30,1-14), të ndjekura nga fjalët e urta numerike (30,15-33) dhe nga "fjalët e Lemuel-it" (31,1-9). Kjo tërësi është e paraprirë nga një hyrje e gjatë (kk 1–9), në të cilën një baba i jep këshilla të urta birit të tij dhe në të cilën vetë urtia e merr fjalën. Libri mbyllet me një poemë alfabetike që lëvdon gruan e përkryer (31,10-31).

Rradhitja e seksioneve nuk ka një strukturë të veçantë; nuk është e njëjtë në Biblën greke dhe brenda çdo seksioni, fjalët e të urtëve ndjekin njëra-tjetrën pa asnjë rregull dhe duke u përsëritur. Pra libri është një përmbledhje e disa koleksioneve, të rrethuar nga një prolog dhe një epilog. Reflekton një zhvillim letrar, për të cilin është dhënë një skicë në hyrjen e përgjithshme të librave të urtisë. Dy përmbledhjet e mëdha risjellin mashal-in në formën e tij primitive dhe nuk kanë veçse fjali të shkurtra, në përgjithësi vetëm me një distik. Formula zgjerohet më shumë në shtojcat; poemat e vogla numerike të 30,15-33 (krh. 6,16-19) i shtojnë mësimdhënies kënaqësinë e një paraqitjeje enigmatike, të njohur më parë në lashtësi (krh. Am 1). Prologu (1-9) është një përmbledhje mësimesh e ndërprerë nga dy fjalime të urtisë së personifikuar; epilogu (31,10-31) është një vepër me nivel kulturor të lartë.

Ky zhvillim i formës është i lidhur me një seri kohore. Pjesët më të lashta janë dy përmbledhjet më të mëdha të 10–22 dhe 25–29. I njihet Salomonit që sipas 1Mbr 5,12 "shpalli më shumë se tremijë fjalë të urta", dhe që u konsiderua gjithmonë si i urti më i madh i Izraelit. Përtej kësaj dëshmie të traditës, toni i Fjalëve të Urta është tepër anonim që të mund t'i atribuohet me siguri mbretit kjo apo ajo maksimë e veçantë, por nuk ka arsye për të dyshuar që

terësia t'i përkasë epokës së saj; maksimat e përmbjedhjes së dytë ishin të lashta kur njerëzit e Ezekisë i mblodhën rreth vitit 700. Pasi formojnë bërthamën e librit, këto dy koleksione u kanë vënë emrin: "Fjalët e urta të Salomonit" (1). Por nëntitujt e seksioneve minore tregojnë që titulli i përgjithshëm nuk duhet të lexohet fjalë për fjalë: ai shtrihet edhe në veprën e të urtëve anonimë (22,17–24,34) dhe fjalëve të Agur-it dhe të Lemuel-it (30,1–31,8). Edhe pse këta emra të dy të diturve arabë janë të rremë dhe nuk u përkasin personazheve të vërtetë, dëshmojnë stimën që i jepej dijes së huaj. Një provë e qartë e kësaj stime na jepet nga disa "fjalë të të urtëve" (22,17–23,11), që frymëzohen nga fjalët e të urtëve egjiptiane të Amenemope, të shkruara rreth fillimit të mijëvjeçarit të parë para Krishtit.

Fjalimet e Fu 1-9 janë të modeluara mbi "Mësime", që janë një gjini klasike e urtisë egjiptiane, por edhe mbi "Këshillat e një babai të birit" të zbuluara kohët e fundit në një tekst të Ugarit. I njëjti personifikim i urtisë ka antecedentë letrarë në Egjipt, ku u personifikua Maat-i, drejtësia e vërteta. Por imitimi nuk është servil; ruan origjinalitetin e mendimtarit izraelit dhe është i shndërruar nga besimi i tij jahvist. Me siguri mund ta datojmë bërthamën e librit (kk 10–29) si vepër para mërgimit; data e kapitujve 30-31 është e pasigurt. Ndërsa prologu (1-9), është me siguri i mëvonshëm; përmbajtja e tij dhe marrëdhënia e tij me shkrimet pas mërgimit lejojnë të fiksojmë hartimin e tij në shek. V para Kr., moment në të cilin edhe vepra mori formën e saj përfundimtare.

Pasi libri përfaqëson shumë shekuj reflektimi të të urtëve, përmban edhe një zhvillim doktrinor. Në dy përmbledhjet e lashta sundon një ton urtie njerëzore dhe profane që e trondit lexuesin e krishterë; por një fjalë e urtë ndër shtatë ka karakter fetar. Është paraqitja e një teologjie praktike: Hyji e shpërblen bamirësinë, të vërtetën, pastërtinë e zemrës, përulësinë, dhe dënon veset e kundërta. Burimi dhe përmbledhja e të gjitha këtyre virtyteve është urtia, që është frika ose druajtja e Hyjit [jërath/fobos] (15,16.33; 16,6; 22,4) dhe vetëm në Hyjin duhet të kemi besim (20,22; 29,25). Pjesa e parë jep të njëjtat këshilla të urtisë njerëzore dhe fetare, këmbëngul mbi disa gabime që të urtët e lashtë kishin kaluar në heshtje: kurorëthyerja dhe frekuentimi i gruas së huaj (2,16vv; 5,2vv.15v). Edhe epilogu tregon një respekt më të madh për gruan. Mbi të gjitha prologu e jep për herë të parë, një mësim të plotë mbi urtinë, vlerën e saj, rolin e saj drejtues dhe rregullues të veprimeve. Vetë urtia, duke marrë fjalën, i bën vetes një

lavdërim dhe përkufizon marrëdhënien e saj me Perëndinë: me Të është nga përjetësia dhe e ka shoqëruar si ndihmëse në krijimin e botës (8,22-31). Është teksti i parë ndër tekstet e tjera mbi urtinë e personifikuar, që kemi komentuar në Hyrjen e përgjitshme (krh. sipër).

Sigurisht që Mësimi i Fjalëve të urta u tejkalua nga ai i Krishtit, Urtia e Hyjit, por disa maksima shpallin tashmë moralin e Ungjillit. Gjithashtu duhet të kujtojmë që feja e vërtetë zhvillohet mbi një sfond ndershmërie njerëzore dhe që përdorimin e shpeshtë që BR i bën të këtij librit (14 citime dhe rreth njëzet aluzione) iu imponon të krishterëve një respekt të madh për këto mendime të të urtëve të lashtë të Izraelit.

Libri i Fjalëve të urta

Titulli i përgjithshëm

1 [1]Fjalët e urta të Salomonit, birit të Davidit,
mbretit të Izraelit:
[2]për ta njohur urtinë e disiplinën,
për t'i kuptuar fjalët e mençurisë,
[3]për ta pranuar dijen e mësimit,
të drejtësisë, të gjykimit e të së drejtës,
[4]që t'u jepet të papërvojëve shquartësia,
të riut kuptimi dhe përsiatja.
[5]Le të dëgjojë i urti dhe do ta shtojë dijen — 22,17; Ksh 9,17
dhe i kuptueshmi do të fitojë aftësinë e këshillës,
[6]do t'i marrë vesh fjalët e urta e alegoritë,
fjalët e të urtëve e gjëegjëzat e tyre.
[7]Frika e Zotit është fillimi i urtisë, ‖Ps 111,10; Fu 9,10; 15,33; Jb 28,28; Sir 1,14
por të marrët e përbuzin urtinë dhe mësimin.

I. PARATHËNIA POROSITË PËR URTINË

I urti: ikën nga shoqëria e djelmoshave të këqij

[8]Dëgjoje, biri im, mësimin e tyt et — =6,20
dhe mos e përbuz shtjellimin e Ligjit të nënës sate,
[9]sepse do të jenë kezë për kokën tënde, — 4,9
gjerdan për qafën tënde. — 3,22; Sir 6,24.29
[10]Biri im, nëse të joshin mëkatarët,
assesi mos prano! — Ps 1,1
[11]Nëse të thonë: «Eja me ne,
të dalim në pritë për të derdhur gjak, — Ps 10,8; Sir 11,32
ta presim në pritë të pafajshmin më kot;

1,7 *frika e Zotit*: në Bibël (Dal 20,20+; Lp 6,2+) i korrespondon asaj që ne e thërrasim besim apo përshpirtëri drejt Hyjit. Ajo është në të njëjtën kohë, fillimi (9,10; 15,33; Job 28,28; Ps 111,10; Sir 1,14.20) dhe kurorëzimi (Sir 1,18; 19,20; 25,10-11; 40,25-27) i një dije thellësisht religjoze, në të cilën zhvillohet një marrëdhënie ndërpërsonale me Hyjin e Besëlidhjes, në mënyrë të tillë, që frika dhe dashuria, nënshtrimi dhe besimi të përkojnë (krh. Ps 25,12-14; 112,1; 128,1; Ksh 12,13; Sir 1,27-28; 2,7-9.15-18; etj.).

Nr 16,33+ [12]për t'i gëlltitur gjallë porsi Nëntoka,
shëndosh e mirë porsi ata që zbresin në varr:
[13]do të bëjmë pre çdo gjë të paçmueshme,
do t'i mbushim shtëpitë tona me të gjitha të mirat.
[14]Qit short me ne,
të gjithë së bashku do të kemi vetëm një kuletë»;
[15]biri im, ruaj se shkon me ta,
rrudhe këmbën tënde nga shtigjet e tyre.
=Is 59,7; Fu 6,18 [16]Sepse këmbët e tyre vrapojnë drejt së keqes
dhe nxitojnë për të derdhur gjak.
[17]Më kot veç qitet rrjeta para syve të shpendëve.
[18]Të tillët vënë pritë kundër gjakut të vet
dhe të keqen ia mendojnë vetvetes.
15,27 [19]I tillë është fundi i secilit që jepet pas cubnisë,
ia merr jetën atij që mbas saj jepet.

Urtia: Qorton të pakujdesshmit

8,1-3; 9,3; Gjn 7,37 [20]Urtia del përjashta e predikon,
nëpër sheshe e lartëson zërin e vet,
[21]u flet kalimtarëve udhëve kryesore,
në logje të qytetit thotë fjalët e saj e thotë:
Ps 94,8 [22] «Deri kur, o kakareça, do ta doni papjekurinë,
e përqeshësit do ta dëshirojnë përqeshjen
e të marrët do ta urrejnë urtinë?
[23]Vështroni qortimet e mia!
Ja, para jush po e hap shpirtin tim,
do t'jua tregoj fjalët e mia.
Is 65,2.12; 66,4; Jer 7,13; Ps 107,11 [24]E pra, ju thirra e ju nuk deshët,
jua shtriva dorën e askush s'm'i lëshoi sytë,
[25]i përbuzët të gjitha këshillat e mia,
e s'vratë vesh për qortimet e mia.
Lp 28,63 [26]Po edhe unë do të qeshem për rrënimin tuaj,
do të bëj lojna kur ju t'ju kapë frika,

1,16 Ky rr që mungon nga dshk. grek, është konsideruar zakonisht një glosa që rrjedhë nga Is 59,7.

1,17 ideja e sugjeruar duket se është se shpendët e shmangin rrjetën nëse i kanë parë gjuetarët; kështu i riu vigjilent di t'i ikë rrezikut që e kërcënon.

1,19 *fundi*: duke lexuar *aharit,* krh. Job 8,13 (LXX: *ta eschata*); TM ka: "udhët" ("*orhot*"; LXX: *hai hodoi*).

1,20 *nëpër sheshe*: sipas LXX, duke lexuar *behusot;* TM ka: *bahes.* – *nëpër sheshe e lartëson zërin e vet*: si profetët (krh. Jer 5,1; 7,2), urtia personifikon (krh. 8,22+) e përshkon rrugën duke vrapuar pas kalimtarëve për t'ua propozuar atyre mësimin e saj, duke ua denoncuar neglizhencën dhe sigurinë e rremë (krh. Am 6,1; 9,10; Jer 5,12-13; Sof 1,12).

1,21 *në logje të qytetit*: BJ si TM fj.fj. "Në majë në vende kalimtare". Teksti është i pasigurt LXX lexon; "nga majet e mureve".

1,23 Përkthehet edhe: "A do të largoheni kur unë po ju qortoj?".

[27]kur tmerri si stuhi të sulet mbi ju, Jer 23,19
kur thellimi t'ju shkundë për sosje,
kur t'ju mbulojë vështirësia e shtrëngimi.
[28]Atëherë do të më thërresin, por unë s'do të përgjigjem, Jer 11,11+
me ngulm do të më kërkojnë, por nuk do të më gjejnë. Oz 5,6+; Gjn 7,34
[29]Pasi e kanë urryer disiplinën
dhe nuk e zgjodhën frikën e Zotit,
[30]as s'e pranuan këshillin tim
dhe i përbuzën të gjitha qortimet e mia, Jer 6,19
[31]do ta hanë frytin e sjelljes së vet
do të ngopen me rrjedhojat e këshillave të veta.
[32]Iria për arsimim do t'i mbytë të thjeshtët, 8,36
vetësiguria do t'i vrasë marranat. Am 6,1; Jer 5,12-13
[33]E kush do të më dëgjojë mua, i qetë do të pushojë
edhe do të jetë në paqe pa frikën e së keqes».

Urtia mbrojtje nga shoqëria e keqe

2 [1]Biri im, nëse i pranon fjalët e mia dhe nëse
i ruan në brendinë tënde urdhrat e mi,
[2]duke ia vënë veshin Urtisë
dhe duke e prirur zemrën tënde për ta njohur mençurinë;
[3]nëse patjetër do ta vësh në veprim kuptimin
e nëse do ta ftosh maturinë,
[4]nëse do ta kërkosh porsi argjendin, 3,14, 8,19; 16,16
nëse do ta lypësh porsi visarin, Mt 13,44-46
[5]veç atëherë do ta kuptosh frikën e Zotit
dhe do ta gjesh dijen e Hyjit.
[6]Sepse ai që e dhuron urtinë është Zoti Jb 32,8; Ur 9,10;
dhe prej gojës së tij del dija e mençuria. Sir 1,1
[7]Ai e ruan për udhëheqës aftësinë,
mburojë do të jetë për ata që e ndjekin të drejtën.
[8]Ai e mbron atë që ecën udhës së drejtësisë,
që i ruan udhët e shenjtërve.
[9]Atëherë do ta kuptosh drejtësinë e gjyqin,
të drejtën dhe të gjitha udhët e mira,
[10]sepse urtia do të hyjë në zemrën tënde
dhe shpirtit tënd do t'i pëlqejë dija.
[11]Maturia do të kujdeset për ty,
mençuria do të të ruajë,

2,1 *fjalët e mia*: urtia vjen nga Hyji (v 6), por kush disponohet për t'i pranuar përmes një kurioziteti gjithmonë vigjilent (rr 3-4) është një mësim i ëmbël i të vjetërve (rr 1-2, etj.).

12do të shmangesh nga udha e keqe
dhe prej njeriut që mëson gabimin,
13prej njerëzve që e lënë udhën e drejtë,
për të ecur udhëve të errëta,
10,23 14të cilët gëzohen kur mund ta bëjnë të keqen
e kënaqen në punët e veta të mbrapshta;
15udhët e tyre janë të gabuara
e hapat e tyre janë dijekeqas të këqij.
5,2-20; 6,24–7,27; Sir 9,9 16Kështu do të shpëtosh nga gruaja e huaj,
prej të huajës që thellon zërin,
17që e braktisi zotërinë e rinisë së vet
Dal 20,14 dhe e harroi besëlidhjen e Hyjit të vet.
18Sepse shtëpia e saj është kthyer në vdekje,
hapat e saj shpien në mbretërinë e vdekjes;
19kushdo hyn tek ajo më nuk kthehet,
nuk i gjen më shtigjet e jetës.
20Prandaj ec udhës të të mirëve
edhe ruaje rrugën e të drejtëve,
Ps 37,9.29; Mt 5,5 21sepse të drejtët do të banojnë në tokë
dhe të ndershmit do të qëndrojnë në të,
10,30 22kurse të paudhët do të zhduken nga faqja e dheut,
të pabesët do të zhgulen prej saj.

Si mund të fitohet urtia

Lp 8,1; 30,16 **3** 1Biri im, mos e harro mësimin tim
dhe zemra jote le t'i mbajë urdhërimet e mia,
4,10; 9,11; Lp 4,40; 8,3; Neh 9,29; Sir 1,18 2sepse do t'i bëjnë të shumta ditët e tua,
vjetët e jetës sate plot mirëqenie.
3Mirësia e besnikëria kurrë mos të lënçin!
=6,21 Lidhi për qafën tënde,
=7,3; Lp 6,6-9 shkruaj mbi rrasën e zemrës sate.
4Kështu do të fitosh zë e do të kesh sukses
/Rom 12,17; Lk 2,52 para syve të Hyjit e të njerëzve.
Ps 37,5 5Kije shpresën në Zotin me gjithë zemrën tënde
dhe mos u mbështet në mençurinë tënde.

2,16 *nga gruaja e huaj*: d.m.th. gruaja e tjetrit. Kjo pjesë e parë e fjalëve të urta, më e kërkuara e të gjithë përbërjes, vë në dukje shpesh kurorëshkeljen (2,16-19; 5,2-23; 6,24–7,27). Kurorëshkelja (2,17) është e ngjashme me një thyrje të besëlidhjes me Hyjin (Krh. dhe 5,15 +); të shpie në *seol* (2,18; 5,5.6; 7,26.27). Në këto tekste duket vetëm një aluzion i prostitucionit (6,26), që fjalët e urta më të përparshme e konsideronin të ngjashëm me kurorëshkeljen (krh. 23,27; 29,3; 31,3) si njëra ashtu edhe tjetra, kanë pushtetin të prishin mbretin dhe të dobësojnë luftëtarët.

3,3 rrasën: krh. 6,21; 7.3; Jer 17,1; 31,33; 1Kro 3,3. Mund të jetë, si në Egjipt, një tabletë shënimësh për kujtesën, e quar në qafe.

[6]Kije mendjen në të në të gjitha udhët e tua
dhe ai do t'i drejtojë hapat e tu. 16,3; Sir 2,6
[7]Mos e mbaj vetveten të urtë:
druaje Zotin e largohu të keqes. /Rom 12,16;
[8]Kjo do të jetë shëndet për trupin tënd Ps 34,10.15
dhe freskim për eshtrat e tu.
[9]Ndero Zotin me pasurinë tënde Mal 3,10-12
dhe me frytet e para të të gjithë të ardhurave të tua. Lp 26,1+
[10]Drithnikët e tu do të mbushen me grurë Ps 4,8; Lp 28,8
e vozat e tua do të mbushen plot verë.
[11]Mos e përbuz, biri im, disiplinën e Zotit /Heb 12,5-6; Jb 5,17
e mos të iritet kur ai të qortojë,
[12]sepse Zoti qorton atë që do, Zb 3,19; Lp 8,5+
shi porsi baba fëmijën që e ka për zemër.

Gëzimet e të urtëve

[13]Lum njeriu që e fitoi urtinë,
i lumi ai që e gjeti maturinë!
[14]Sepse më mirë është të fitosh atë se argjend, 2,4+
fryti i saj është më i vlefshëm se ari i pastër.
[15]Është ajo më e çmueshme se të gjitha perlat 8,11
dhe me të s'mund të krahasohet asnjë gjë e çmueshme:
[16]në të djathtën e saj është jeta e gjatë Sir 4,12
e në dorën e majtë pasuria e nderi. Fu 8,18
[17]Udhët e saja, udhë të bukura,
të gjitha shtigjet e saja me paqe.
[18]Kush e fiton atë fiton pemën e jetës, 11,30; Zan 2,9; 3,22;
i lumi ai që mund ta mbajë atë! Zb 2,7
[19]Me dije Zoti ia qiti tokës themelet, 8,22-31
me mençuri të qëndrueshme i bëri qiejt,
[20]me dijen e tij plasën humnerat
edhe retë e rigojnë vesën.
[21]Biri im, të mos zhduken këto nga sytë e tu,
ruaje mençurinë e maturinë 4,21
[22]e do të jenë jetë për shpirtin tënd
e stoli për qafën tënde, 1,9
[23]e atëherë do të ecësh me guxim udhës sate 4,12; 6,22
e këmba jote nuk do të marrë në thua. Ps 91,12
[24]Kur të flesh frikë s'do të kesh,

3,8 *për trupin tënd*: me LXX e sir. (krh. 4,22); TM ka: "për shëndetin tënd".

3,10 *përtej mase*: me TM; BJ e përkthen me LXX: "grurë". Ofertat e para (Lp 16,1+) është i vetmi i të gjithë kultit dhe shprehimisht e urdhëruar nga fjalët e urta, por shpesh do të flitet për lutjen.

Ps 3,6 do të pushosh në gjumë të qetë.
Ps 91,5 [25]S'ka pse t'i trembesh tmerrit të papritur
as kur të sulet rrënimi i tmerrshëm i të paudhëvet,
Jb 5,19-27 [26]sepse Zoti do të jetë në krahun tënd
e do ta ruajë këmbën tënde të mos pengohet.
Sir 4,3; Mt 7,12 [27]Mos lër pa ia bërë veprën e mirë atij që ka nevojë
nëse je në gjendje t'ia bësh.
Lk 10,25-37; Mt 5,43-48 [28]Mos i thuaj mikut tënd: «Shko e eja,
nesër do të jap», nëse menjëherë je në gjendje t'i japësh.
[29]Mos ia sendërgjo mikut tënd të keqen
kur ai rri me ty se të zë besë.
[30]Mos u zër me ndokënd pa arsye
në qoftë se ai s'të ka bërë asnjë të keqe.
23,17; Sir 11,21; Ps 37,1 [31]Mos ia ki lakmi njeriut të padrejtë,
dhe assesi mos i ndiq udhët e tija.
[32]Sepse Zotit i neveritet çdo i padrejtë
dhe ai bën shoqëri me njerëz të ndershëm.
[33]Mallkimi i Zotit është në shtëpinë e të patenzonit,
kurse banesat e të drejtëve do të bekohen.
/Jak 4,6; /1Pjt 5,5; Sir 3,18.20 [34]Ai i përqesh përqeshësit,
kurse të butëve u jep përkrahje.
[35]Të urtët do të trashëgojnë nderin
kurse lartësimi i të marrëve do të kthehet në turp.

Të zgjidhet urtia

4 [1]Dëgjojeni, o bij, mësimin e babës
dhe vërjani mendjen të mësoni mençurinë,
[2]sepse unë do t'ju jap mësim të mirë
që të mos e lini ligjin tim.
[3]Sepse edhe vetë qeshë djalë babe,
i njomë e djalë dëshiri i nënës sime.
[4]Ai edhe mua më mësonte e më thoshte:
=7,2; 8,35 «Ruaj fjalët e mia në zemrën tënde,
mbaj fjalët e mia e do të jetosh.

3,28 *i afërmi yt*: i "afërmi" fillimisht ishte shoku, miku, tregtari, d.m.th. njeriu me të cilin kanë marrëdhënie të caktuar. Por në Fjalët e Urta, kjo fjalë ka një domethënie më të gjërë: "tjetri" (krh. 6,1.3.29; 25,9; 27,17). Është hapi i parë i zgjerimit të urdhrit të dashurisë (Lev 19,18), që do të kulmojë në urdhërimin ungjillorë të dashurisë për armiqtë (Mt 5,43vv).

3,31 *njeriu i padrejtë*: suksesi i dukshëm i bakëqijve (i padrejti, bakeqi, i prishuri, trilluesi, i marri, të gjithë këto terme tregojnë të vetmen kategori të armiqve të Hyji) ka qenë gjithmonë për Izraelitët një tundim (Krh. 24,1.19; Ps 73), deri në të bërit një skandal (Jer 12,1; Jb 21,7; etj.

3,35 *do ta trashëgojnë*: TM ka: *mërim*, "duke lartesuar"; BJ hamend. *mërom*, "kulmi".

5 Fitoje urtinë, fitoje mençurinë,
mos i harro as mos u largo nga fjalët e gojës sime.
6 Mos e lësho urtinë e ajo do të të ruajë,
duaje atë dhe ajo do të të marrë nën kujdes.
7 Fillimi i urtisë: fitoje urtinë
dhe jep gjithçka ke e fito mençurinë. Mt 13,44-46
8 Shtrëngoje e do të të lartësojë,
do të të japë lavdi nëse do ta pushtosh.
9 Mbi kokën tënde do ta vërë një kezë të hijshme 1,9; Ur 5,16
dhe do të të stolisë me një kurorë të mrekullueshme».
10 Dëgjo, biri im, e pranoj fjalët e mia 3,1-2
e do të shumohen vitet e jetës sate.
11 Ta tregova udhën e urtisë,
të udhëhoqa shtigjeve të së drejtës, Ps 23,3
12 në të cilat, kur të kesh hyrë, nuk do të të ngatërrohen 3,23+
hapat e tu dhe do të vraposh e nuk do të hasësh në pengesa.
13 Mbaje disiplinën, mos e lësho,
ruaje se ajo është jeta jote.
14 Ruaj se hyn në udhë të të paudhëve,
ruaj se ecën udhës së të patenzonëve.
15 Ik prej saj e ruaj se kalon nëpër të,
shmangu dhe lëre atë!
16 Sepse ata nuk i zë gjumi po nuk e vepruan të keqen,
u tret gjumi po s'dëmtuan ndokënd.
17 Sepse ata e hanë bukën e paudhësisë
dhe e pinë verën e mujshisë.
18 Udha e të drejtëve është si drita e mëngjesit, Gjn 8,12+; Ps 1,1+
nis e rritet deri në dritën e plotë të ditës.
19 Udha e të ligjëve është e errët,
nuk dinë se ku do të hasin në pengesa.
20 Biri im, dëgjoji fjalët e mia, 3,21
prire veshin tënd në fjalët e mia.
21 Mos lejo të tresin prej syve të tu,
ruaji mu në loçkën e zemrës sate:
22 sepse ato janë jetë për atë që i gjen
dhe shërim për të gjithë trupin e tyre.
23 Me më të madhin kujdes ruaje zemrën tënde,
sepse prej saj burimin e ka jeta.

4,7 *fitoje urtinë*: d.m.th. hapi i parë në praktikimin e urtisë, është të jesh i bindur se është e nevojshme të fitohet ajo dhe që kjo kërkon sakrificë.

4,8 *shtrëngoje*: kuptim i pasigurt; mund të kuptohet edhe: "lartësoje". LXXX ka: "rrethoje me një mur drurit" (d.m.th. Ruaje dhe mbroje me kujdes).

24 Dëboje larg teje gojën gënjyese
të rrinë larg teje buzët gënjeshtare.
25 Sytë e tu le të shikojnë drejtë
dhe qerpikët e tu le të këqyrin drejt para teje!
26 Kujdes në udhën e këmbëve të tua
dhe të gjitha udhët e tua le të jenë të peshuara,
Lp 5,32; 28,14 27 mos u shmang as djathtas as majtas,
ruaje këmbën tënde nga e liga.

Të ikurit e gruas së huaj dhe dashuria e vërtetë e të urtit

5 1 Biri im, vështroje urtinë time
dhe prire veshin tënd në arsyet e mia,
2 që ta ruash pamjen e qartë të tyre
dhe buzët e tua do ta ruajnë disiplinën.
3 Hoje mjalti pikojnë buzët e të huajës,
më e pastër se vaji gusha e saj,
Ksh 7,26 4 porse në fund është më e idhët se absinti,
e pret më zi se shpata me dy tehe.
7,27 5 Këmbët e saja në vdekje zbresin,
Nr 16,33+ gjurmët e saja çojnë në Nëntokë.
6 Ajo s'është në kujdes për udhën e jetës,
hapat e saj enden pa e ditur se kah.
7 Tani pra, më dëgjo, o bir,
mos u shmang nga fjalët e gojës sime!
8 Larg saj kije udhën tënde
e mos u afro derës së shtëpisë së saj,
9 që të mos ua japësh të tjerëve nderin tënd
vjetët e tu njeriut mizor,
10 që kamja jote të mos pasurojë të huajt,
29,3 mundi yt të hyjë në shtëpi të të huajit;
11 që të mos dënesësh pastaj në fund
kur të shkatërrohet mishi e trupi yt
12 e të thuash: «Pse e urreva disiplinën,
zemra ime pse i përbuzi qortimet?
13 Pse s'e dëgjova zërin e mësuesve të mi,
pse s'u vura vesh atyre që më mësonin?
14 Për pak s'rashë në çdo të keqe
Sir 1,28 në mes të mbledhjes e të bashkësisë!».
31,10v 15 Pi ujë prej ublës sate,
prej burimeve të pusit tënd,

5,15 Imazhi i gruas së ligjshme. Dënim i kurorëshkeljes (2,16+ është pikërisht lavdërimi i besnikërisë bashkëshortore dhe të gruas së ligjshme (rr 15-18a dhe rr 18b-

16 që burimet e tua të mos derdhen përjashta
e të mos rrjedhin rrëke rrugëve!
17 Ruaji vetëm për vete
e të mos bëhen të huajt pjesëtarët e tu!
18 Le të jetë i bekuar burimi yt
e gëzo me gruan e rinisë sate: Ksh 9,9
19 le të jetë për ty drenushë e dashur,
sorkadhe e hijshme,
përkëdheljet e saja le të gëzojnë përherë,
dashuria e saj le të kënaqë gjithmonë.
20 Pse, o bir, të ngashnjehesh nga e huaja,
përse të ngrohësh në prehrin e gruas së huaj?
21 Sepse para syve të Zotit janë udhët e njeriut,
ai i vren të gjitha gjurmët e tija.
22 Të ligun do ta zënë vetë paudhëritë e tija
dhe do të lidhet me litarët e mëkateve të veta.
23 Ai do të vdesë pse i mungon disiplina,
do të sharrojë prej marrëzisë së madhe të vetes.

Dorëzania e pamend 11,15; 17,18; 20,16

6 1 Biri im, nëse hyre dorëzanë për mikun =27,13; 22,26-27;
tënd, nëse ia dhe dorën tënde tjetrit, Sir 29,14-20
2 e ke lidhur veten me fjalët e gojës sate
dhe je zënë me fjalët e tua.
3 Bëj atëherë si po të them, biri im, çliroje vetveten,
sepse ke rënë në duart e të afërmit tënd:
shko, bjer para këmbëve të mikut e lutju!
4 Mos u jep gjumë syve të tu,
as pushim qepallave të tua!
5 Çlirohu porsi sorkadhja nga rrjeta,

19). Mund të jetë kompletuar nga fjalë të urta të tjera që lavdërojnë gruan e përsosur, dhuratë e Hyjit, ngushëllim i burrit (18,22; 19,14; krh. në kuptimin e kundërt 11,22; 19,13; 21,9; 25,24; 27,15; 31,3); lavdërimi i "gruas së përsosur" përfundon librin (31,10-31). Ndoshta këtu, si në 31,10vv, nën veshjen e gruas së ligjshme, është të shohësh një përshkrim simbolik të urtisë së personifikuar. Në kk 1–9 kurorëshkelja dhe besnikëria bashkëshortore tregojnë edhe, sipas traditës profetike (krh. Oz 1,2+), përkatësisht apostazinë religjioze dhe besnikërinë ndaj Hyjit dhe ligjit të tij, burim i urtisë.

5,23 Katër porositë në vazhdim (6,1-5.6,11.12,15.16-19) janë një shtesë: diskutimi i të urtit rimerr në 6,20.

6,1 *hyre dorëzanë*: 'me hy dorëzanë' ishte një zakon i vjetër në Izrael (Zaf 43,9; 44,32; Is 38,14; Ps 119,122). Fjalët e urta më të vjetra vihen kundër abuzimeve të saja. Më vonë, Ben Sira do të porosisë dorëzaninë si një vepër dashurie. – *të japësh dorën tënde*: lett: "shtrëngo dorën", për një marrëveshje (krh. 2Mb 10,15; Jb 17,3).

6,5 *nga rrjeta*: sipas LXX (që lexon ndoshta mimmasod); ndërsa BJ lexon "nga gjuetari" (*misayyad*); TM ka: "nga dora", *miyyad*.

porsi shpendi nga dora e gjuetarit!

20,4.13; 22,13; 24,30-34; 24-25

Përtaci e thnegla

[6]Shko, o përtac, te thnegla,
vëreji me kujdes udhët e saja e bëhu i mençur!
[7]Ajo s'ka prijës,
as mbikëqyrës as udhërrëfyes
[8]dhe e bën gati verës ushqimin e vet,
bashkon në kohë të të korrave ushqimin e vet.
[9]Deri kur, o përtac, do të flesh?
Kur do të zgjohesh nga gjumi yt?
=24,33-34 [10]Pak fle, pak kotesh,
pak i mban duart në ijë për të pushuar
[11]dhe të vjen si shtegtar skamja,
porsi ushtar varfëria.

Ps 36,1-5

Marrani

[12]Njeriu i keq, burri i lig,
ecën me gojë të shtrembët,
10,10; Sir 27,22 [13]bën me sy, rrah me këmbë,
flet me gisht.
[14]Sendergjon të këqija në zemrën e vet,
vazhdimisht përbluan të keqen, mbjell grindje.
[15]Kështu menjëherë do t'i vijë mbarimi,
papritmas do të sharrojë e s'do të ketë shërim.

Shtatë neveritë

[16]Gjashtë gjëra Zotit i neveriten,
shpirtit të tij i iriten shtatë sende:
[17]sytë madhështorë, gjuha rrenacake,
duart që derdhin gjakun e pafajshëm,
[18]zemra që sendergjon synime të mbrapshta,
1,16 këmbët e shpejta për të vrapuar në të keqen,
[19]dëshmitarin e rremë që shpërndan rrena

6,6 Njohja e natyrës bën pjesë në kulturën e të urtit (krh. 1Mb 5,13; Fu 30,24-31; etj).

6,8 LXX shton: "apo shkon prapa bletës dhe vëren siç është e mundimshëm, e sa fisnike është vepra që ajo kryen. Mbretër dhe qytetarë të thjeshtë për shëndetin e tyre përdorin prodhimin e saj; e kërkuar dhe e famshme për të gjithë; edhe pse e dobët nën aspektin e forcës, dallohet që ka nderuar Urtinë".

6,11 *skamja*: shqiptime të ndryshme; TM ka, fj.fj.: "njeri i armatosur", *ish magen* (kështu neoVulg.); BJ përkthen: "një grabitqarë"; si grabitqarët dhe keqbërësit i grabisin udhëtarët, dembelizmi e shndërron në mjerim atë që është viktimë; LXX lexon "një koridor".

6,16 *gjashtë gjëra Zotit i neveriten*: fjalë të urta numerike (krh. 30,15+).

dhe njeriun që mbjell dasi ndër vëllezër.

Përtërirja e bisedimeve atërore

[20]Dëgjoje, biri im, mësimin e tyt et =1,8
dhe mos e përbuz shtjellimin e Ligjit të nënës sate.
[21]Mbaji lidhur për zemrës sate, =3,3
lidhi rreth qafës sate!
[22]Le të drejtojnë kur të ecësh, =3,23-24
le të ruajnë kur të flesh
e, kur të zgjohesh, le të bisedojnë me ty.
[23]Sepse urdhri është dritëz, e Ligji dritë Ps 119,105
dhe qortimi disiplinor udha e jetës, 10,17
[24]për të ruajtur nga gruaja e ligë
dhe nga gjuha mikluese e gruas së huaj. 2,16-19; 5,2-20
[25]Mos t'i lakmojë zemra jote bukurisë së saj
dhe mos u pushto me joshjet e saja:
[26]sepse çmimi i lavirës është një kafshatë buke,
kurse gruaja e burrit synon të të marrë jetën.
[27]Vallë njeriu a mund ta fshehë në gji zjarrin
dhe të mos i digjen petkat e tija?
[28]A mund të ecet, thua, përmbi prush
e të mos i digjen shputat e këmbëve?
[29]Po kështu kush hyn te gruaja e të afërmit të vet:
s'do të dalë i pandëshkuar, kushdo që ta ketë prekur.
[30]Nuk përbuzet vjedhësi nëse vjedh
për të ngirë barkun e zbrazët,
[31]megjithatë, po u zu e kthen shtatëfish Dal 22,1-8
dhe i shkon e gjithë pasuria e shtëpisë së tij.
[32]Por kush shkel kurorën është i pamend,
kushdo që ta bëjë këtë, e humb jetën e vet.
[33]Plagë e turpësi grumbullon mbi vete,
marrja e tij askurrë nuk do të shlyhet.
[34]Sepse e tërbuar është mendja e zezë e burrit: 27,4
s'do të ketë mëshirë ditën e hakmarrjes,
[35]ai s'merr parasysh asfarë shpërblimi,
s'ka dhurata që do të mund ta zbusin!

6,26 *jetën*: gruaja kurorëshkelëse është më e rrezikshme se prostituta: kjo kënaqët me një shpërblim; ndërsa e para sakrifikon të gjith jetën.

6,31 Edhe pse i justifikuar nga uria, vjedhësi duhet të rikthejë me shumë kamatë. Dal 22,1-8 parasheh kthimin e dyfishtë. Shtatëfishi është një shifër e zmadhuar që dëshiron të nënvizojë rëndësinë e dëmshpërblimit.

7

[1]Biri im, ruaji këshillat e mia,
mbaj në vete porositë e mia.
4,4; 8,35 [2]Mbaji urdhërimet e mia e do të jetosh,
mësimin tim porsi beben e syrit tënd.
Lp 6,8 [3]Lidhi ato në gishtat e tu,
=3,3 shkruaji ato në dërrasat e zemrës sate.
6,20 [4]Thauji urtisë: «Je motra ime!»,
e maturinë thirre: «Mikeshë!»,
=2,16+ [5]që të të ruajnë prej gruas së huaj,
nga e huaja që josh me fjalët e ëmbla.
[6]Ndërsa nga dritarja e shtëpisë sime
po vrojtoja përpas roletave,
[7]kur qe, po shoh një djalosh të papërvojë,
vërej një të ri të pamend,
[8]kalon udhën atje në skaj,
ecën udhës së shtëpisë së saj,
[9]në mug, kur soset dita,
në të errëtit të natës, kur bëhet terr.
Zan 38,19 [10]Dhe ja, e takon një grua,
me stoli lavireje, zemër dhelpre,
gojëmbël, e çuar peshë
[11]thellë e shqetësuar
5,6 që në shtëpi s'mund t'i ndalë këmbët:
[12]Tash në rrugë, tash në sheshe,
23,27-28 skajeve rri e vrojton në pritë.
[13]E kapi, e puthi djaloshin
5,3 e paturpshme i thotë në fytyrë:
[14]«Kam kushtuar fli për shpëtim,
sot i kreva kushtet e mia,
[15]prandaj edhe të dola në takim
Kk 3,2v me dëshirë të të shoh e të gjeta.
[16]Shtratin e shtrova me mbulojë të pastër,
me çarçafë të ngjyrosur prej Egjiptit;
[17]dhomën time me mirrë e përerova,
me aloé e me cinamom.
[18]Eja të dehemi me kënaqje
deri në mëngjes të bëjmë dashuri.
[19]Sepse burrin nuk e kam në shtëpi:
ai është nisur për një udhë të largët,
[20]mori me vete një kuletë me para,
në shtëpi do të kthehet me hënë të plotë».
[21]Me fjalë të shumta ia qiti rrjetën,

me joshjet e buzëve të saja e hoqi pas.
22I marri e ndjek si kau që çohet në thertore,
porsi dreri kur bie në lak,
23deri që shigjeta t'ia shporojë mëlçinë;
porsi zogu që shkon me vrap në grackë Ksh 7,26; 9,12
e s'e di se po luan me jetë.
24Pra tani, o bir, më dëgjo,
vëru vesh fjalëve të mia:
25zemra jotë të mos tërhiqet udhëve të saja,
mos u gënje shtigjeve të saja!
26Sepse shumë të plagosur për dhe i shtroi,
se ç'burra të fortë u vranë prej saj!
27Udhë që shpien në ferr është shtëpia e saj,
që depërtojnë në dhomat e vdekjes.

Personifikimi i dytë i urtisë 1,20-33

8 1Vallë thua, ndoshta, Urtia s'thërret?
S'po e lëshon zërin e vet Mençuria?
2Prej majëve më të larta përmbi udhë,
në mes të udhëkryqeve ajo qëndron në këmbë,
3përngjat dyerve, në hyrje të qytetit,
në mes të shesheve zërin e lëshon të lartë: Gjn 7,37
4«O ju njerëz! Ju, ju thërras,
bijve të njerëzve u drejtohet zëri im!
5Kuptojeni, o të papërvojë, zgjuarësinë,
të pakuptim, hetojeni dijen e jetës!
6Vëni vesh se do të flas për gjëra të mëdha,
fjalët e buzëve të mia predikojnë drejtësinë.
7Goja ime shpall të vërtetën,
sepse paudhëria i iritet buzëve të mia.
8Të gjitha fjalët e gojës sime janë të drejta,
s'ka në to të keqe as gënjeshtra,
9janë të kuptueshme për atë që do të marrë vesh,
janë të drejta për atë që e gjen urtinë.

7,22c Lexim i pasigurt i TM: "si (me) zinxhirë të marrin (va) për ndëshkim", *kekes elmusareëil;* LXX e përkthen (22c) si një qen i lidhur për zinxhirë (23a) si dreri i goditur nga një shigjetë në mëlçi"; BJ shton: "si kau që çohet në thertore (*kakos ayyal*) pranë lakut".

kk 8–9 Këto kk përmbajnë majën e doktrinës së fjalëve të urta mbi dijen (krh. 8,22+). E njëjta temë është zhvilluar në librat e mëvonshëm (Sir 1,1-20; 24; Ur 6-9; krh. edhe Job 28).

8,3 Ndoshta si një shitës shetitës që tërheq klientët duke ia lavdëruar mallrat e tija.

8,5 *zgjuarsinë*: fj.fj.: "dinakëri" ose "zgjuarsi" në kuptimin e mirë. – *kuptojeni o të papërvojë*: fj.fj.: kuptojeni zemrën, selia e inteligjencës (krh. edhe 6,32 "të papërvojë", fj.fj. "jashtë zemret").

3,14; 16,16 J b 28,15-19; Fu 3,15

10 Këqyrni të fitoni mësimin tim e jo paratë,
porosinë time më fort se arin e pastër.
11 Sepse urtia vlen më shumë se margaritarët,
nuk ka gjë që të mund të krahasohet me të».

Sir 24

Vetëlavdërimi i urtisë. Urtia mbretërore

12 Unë, Urtia, banoj me Maturinë,
në dorë e kam mjeshtrinë e veprimit të arsyeshëm.
Jb 28,28 13 Frika e Zotit është urrejtja e të keqes.
Sir 15,8 Unë urrej madhështinë e kreninë,
udhën e së keqes dhe gojën rrenacake.
14 Mua më përket këshilli edhe mençuria,
imja është maturia, imja është forca.
15 Me anën time mbretërojnë mbretërit,
edhe princat ndajnë drejtësi;
Is 11,2-5; Jer 23,5; 1Mbr 3,4-15; Sir 10,4 16 me anën time prijësit sundojnë,
pushtetmëdhenjtë ndajnë drejtësi.
Ur 6,12; /Mt 7,7-11; Gjn 14,21; 3,16 17 Unë i dua ata që më duan
dhe më gjejnë ata që më kërkojnë me kohë.
18 Me mua janë kamja e lavdia,
të mirat që s'kalojnë e drejtësia.
Sir 1,14v 19 Fryti im është më i mirë se ari dhe se ari i pastruar,
frytet e mia më të mira se argjendi i zgjedhur.
20 Eci udhëve të drejtësisë,
shtigjeve të së drejtës,
21 për t'i pasuruar dashamirësit e mi,
për t'i mbushur vishtarët e tyre.

Gjn 1,1-3+

Urtia krijuese

Sir 1,4.7; 24,8.9 22 Zoti më kishte që në fillim të udhëve të veta,
qysh në fillim, para se të krijonte ndonjë send.
23 Kam qenë shuguruar prej amshimit,
Gjn 1,1 qysh në kohët më të lashta, para se të krijohej toka.
24 Ende nuk ishin humnerat e unë isha e ngjizur,
ende nuk ishin burimet e ujërave të shumta,
25 para se të viheshin themelet e maleve,
para se të ishin kodrat, unë linda.
26 Ende nuk e kishte krijuar tokën as fushat,

8,13a BJ e vendosë këtë përkthim mes shojzave nga shumë të konsideruar si glosë. **8,22-31** Personifikimi i Urtisë u zhvillua pas mërgimit, kur politeizmi nuk kërcënonte më besimin e vërtetë. Në Jb 28 dhe Bar 3,9-4,4 urtia dukej si një gjë e dëshirueshme. Por ajo paraqitet edhe si një person (krh. Fu 1,20-33; 3,16-19; 8-9; Sir 1,1-10; 4,11-19; 14,20-15,10 dhe 24,1-29).

as elementet e para të pluhurit të tokës.
[27]Kur i ujdisi qiejt, unë isha pranë, Zan 1,6; Jb 28,23-27; Sir 24,5; Ur 9,9
kur hoqi një rreth, ligj të sigurt, rrethues të humnerës,
[28]kur në lartësi i dendi retë,
kur i bëri të fuqishme burimet e humnerës
[29]kur ia vuri kufirin rrethues detit Jb 38,8-11; Ps 104,7-9
dhe ujërave që të mos i kalojnë kufijtë e vet,
kur tokës ia qiti themelet,
[30]unë isha pranë si kryemjeshtër:
kënaqësia e tij për çdo ditë,
duke luajtur pranë tij gjithë kohën,
[31]duke luajtur mbi globin tokësor:
kënaqja ime është të jem me bijtë e njerëzve. Ur 1,6

Grishja më e lartë

[32]Tash pra, o bij, më dëgjoni:
të lumtë ata që i ruajnë udhët e mia. Sir 14,20-27
[33]Dëgjojeni mësimin dhe bëhuni të urtë,
e ruhuni se e flakni tej atë!
[34]Lum ai njeri që më dëgjon mua
që çdo ditë rri zgjuar para derës sime Zb 3,20; Ur 6,14
e i ruan pragjet e derës sime.
[35]Kush më gjen mua, gjen jetën 3,1-2; 1Gjn 5,12
dhe nxjerr hir prej Zotit;
[36]kurse kush të mëkatojë kundër meje,
e dëmton shpirtin e vet:
të gjithë ata që më urrejnë, e duan vdekjen. Ur 1,12-16

Urtia mikpritëse

Mt 22,1-14p

9 [1]Urtia e ndërtoi shtëpinë e vet
dhe i latoi shtatë shtylla.
[2]I kushtoi flitë e veta, e përzjeu verën
dhe e shtroi tryezën e vet.
[3]I dërgoi shërbëtoret e veta
në qytezë, në vendet e larta për të grishur:
[4]«Kush është i papërvojë, le të vijë tek unë!»,
e të pamendit i çoi fjalë:
[5]«Ejani, hajeni bukën time, Is 55,1-3; Sir 24,19-21; Gjn 6,35+
pijeni verën që e kam përzier për ju!
[6]Lëreni marrëzinë e jetoni
dhe ecni udhëve të mençurisë!».

Kundër përqeshësve

[7]Kush qorton përqeshësin, e bën armik të vetin,
kush i bërtet të paudhit, nxin faqen e vet.
15,12 [8]Mos e qorto përqeshësin që të mos të urrejë,
19,25 qortoje të urtin dhe ai do të të dojë.
[9]Mësoje të urtin e do të bëhet gjithnjë më i urtë,
mësoje të drejtin e do t'i shtohet dija.
1,7+ [10]Fillimi i urtisë: frika e Zotit,
30,3 dija e Shenjtit, ja mençuria!
3,1-2 [11]Sepse me anën time do të shtohen ditët e tua
dhe do të shumohen vitet e jetës sate.
[12]Nëse do të jesh i urtë, është për të mirën tënde,
nëse do të jesh përqeshës, vetveten do ta marrësh në qafë.

9,1-6 Zonja Marrëzi shitet për urti

[13]Zonja Marrëzirë është e marrë e zhurmëmadhe,
një marroqe që s'di kurrgjë.
[14]Del e rri në derë të shtëpisë së vet,
mbi fron në vende të larta të qytetit,
[15]dhe i thërret udhës kalimtarët
që janë nisur në punë të vet:
[16]«Kush është i papërvojë le të vijë tek unë!»,
dhe i thotë të pamendit:
[17]«Ujët e vjedhur është më i ëmbël,
buka e ngrënë fshehtas është më e shijshme».
[18]Por ai s'e di se atje janë Hijet,
Nr 16,33+ se të grishurit e saj shkojnë në fund të ferrit.

II. PËRMBLEDHJA E MADHE E SALOMONIT

10

[1]Fjalët e urta të Salomonit.

9,7-12 Janë ndërhyrje të mëdha më të vonshme, komente të rr 6.

9,13 *zonja Marrëzirë*: edhe Marrëzia është e personifikuar dhe aktiviteti i saj është i kundërt me atë të Urtisë (9,1-6). Kuptimi i kësaj thënieje është i tejdukshëm: si janë dy rrugë, ajo e së mirës dhe ajo e së keqes (4,18-19; Lp 30,15-20; Ps 1; kjo temë rigjehet në *Didache* dhe në Pseudo-Barnaba dhe akoma në tekstet e Qumranit), kështu janë dy thirrje, dy bankete në të cilat njeriu është i thirrur: duhet të zgjedhë (krh. Rom 2,21; 2Kor 6,14v; Tit 1,15).

10,1–22,16 Kjo ndoshta është seksioni më i vjetër i librit. Në këtë përmbledhje nuk duket asnjë rend, vetëm ndonjë trajtim, nganjëherë krejt i jashtëm. Përmbajtja më e madhe në 10,1-15.32 prezanton një paralelizëm me antitezë.

Djali i urtë është gëzimi i t'et, =15,20; 17,25; 19,13
djali i marrë është trishtimi i së ëmës.
[2]Nuk vlen fare pasuria e fituar me padrejtësi, Sir 5,8
kurse drejtësia të shpëton nga vdekja. =11,4; 12,28
[3]Zoti nuk lejon që i drejti të vuajë nga uria, Ps 34,10
kurse dëshirat e të paudhëve i çon huq.
[4]Dora përtace e bën të varfër njeriun, 15,19; 19,15
dora punëtore e bën të pasur.
[5]Kush bashkon në kohë të të korrave është djalë i urtë, 20,4
kush gërhet verës është djalë i turpërimit. 6,9-11
[6]Bekimet e Zotit janë mbi krye të të drejtit, 10,16-24; 11,18
kurse gojën e të paudhëve e mbulon dhuna.
[7]Kujtimi i të drejtit është në bekim, 10,27; 12,7; 14,11;
kurse emri i bakeqit bie në kalbësirë. Ps 112,6
[8]I urti me zemër i pranon urdhërimet, Mt 7,24
kurse i marri me fjalë të mëdha vrapon në humbjen e vet.
[9]Kush ecën me thjeshtësi, ecën i sigurt, 28,18
kush i shtrembëron udhët e veta, shpejt hetohet.
[10]Kush bën me sy shkakton hidhërim, 6,13; Sir 27,22
kurse i marri me fjalë të mëdha vrapon në bjerrje të vet.
[11]Burim jete goja e të drejtit,
kurse goja e të paudhëve mbulon dhunën.
[12]Urrejtja shkakton grindje, 17,9
kurse dashuria i mbulon të gjitha fajet. /1Kor 13,1; /1Pjt 4,8
[13]Në buzët e të urtit gjendet urtia,
kurse në shpinën e të pamendit shkopi. 19,29; 26,3
[14]Të urtët e ruajnë në vishtar urtinë, 18,7; Mt 12,34-35
kurse goja e të marrit është afër bjerrjes.
[15]Qyteza e pasanikut është pasuria e tij, =18,11; Sir 8,2; Ps 49,7
kurse rrënimi i skamnorëve është varfëria e tyre.
[16]Puna e të drejtit është për jetë, Rom 6,21-22; Fu 12,28
kurse bakeqi prodhon për mëkat.
[17]Ecën udhës së jetës kush e mban disiplinën, 6,23; 15,32
kurse ai që i harron qortimet endet jashtë udhës.
[18]Buzët e rreme e fshehin urrejtjen,
kush shpërndan shpifje është i marrë.
[19]Në fjalë të shumta nuk mungon mëkati, Ksh 5,2; Fu 13,3
kurse kush i zotëron buzët e veta është shumë i mençur. 17,27; Jak 3,8

10,6 *dhuna*: ky stil është identik me 11b. LXX ka: "kurse gojën e të paudhëve e mbulon dhuna".

10,10 *paqe*: me LXX; TM përsërit rr 8b "I marri llafazan (fj.fj.: "i marri me fjalë të mëdha") vrapon drejt shkatërrimit të vet".

10,17 *Ecën*: TM ka: "rrugës (drejt jetës)" (*'orah*); BJ përmban: "ecën", duke ndërruar fjalën në *'oreah*.

20 Argjend i zgjedhur është gjuha e të drejtit,
kurse zemra e të paudhëve nuk vlen asgjë.
21 Buzët e të drejtit shumë vetë mësojnë,
kurse të pamendët vdesin nga varfëria e zemrës.
Ps 127,1 22 Bekimi i Zotit bën të pasur,
kurse mundi nuk i shton asgjë.
2,14 23 Është kënaqësi për të marrin ta bëjë të keqen,
kurse urtia i takon njeriut të mençur.
Jb 3,25 24 Çka dron i patenzoni ajo edhe do ta gjejë,
Ps 37,4 kurse të drejtit do t'i plotësohet dëshira.
12,3; Mt 7,24-27; 1Gjn 2,16-17 25 I patenzoni kalon siç kalon stuhia,
kurse i drejti do të qëndrojë për amshim.
26 Siç është uthulla për dhëmbët e tymi për sy,
13,17; 25,3; 26,6 i tillë është përtaci për ata që e dërguan.
4,10 27 Frika e Zotit e shton jetën,
kurse vitet e të patenzonëve shkurtohen.
28 Shpresa e të drejtit është gëzim,
Jb 8,13; Ps 112,10 kurse shpresa e të paudhëve do të humbasë.
29 Udha e Zotit është forcë për njeriun e ndershëm,
kurse ata që bëjnë të keqen do të sharrojnë.
2,21-22 30 I drejti nuk do të tundet askurrë,
kurse të ligjtë nuk do të banojnë mbi tokë.
‖Ps 37,30 31 Goja e të drejtit nxjerr urti,
gjuha e keqe do të këputet.
Ksh 10,12 32 Buzët e të drejtit pikojnë kënaqësi,
kurse goja e të paudhëve qet gënjeshtra.

20,10.23; 16,11; Lp 25,13-16; Am 8,5-6; Oz 12,8; Mik 6,10-11 **11** 1 Peshorja e rrejshme i iritet Zotit,
ndërsa peshorja e drejtë është e
pëlqyeshme para tij.
2 Erdhi madhështia, s'do të vonojë poshtërimi,
13,10 kurse ndër të përvujtët gjendet urtia.
3 Të drejtët i udhëheq thjeshtësia e tyre,
kurse poshtërsia e tyre i rrënon të patenzonët.
Ps 49,7-9; Jb 21,30 4 Ditën e shpagimit gjë s'vlen pasuria,
=10,2 kurse drejtësia do të na librojë nga vdekja.
5 Drejtësia e njeriut të ndershëm ia udhëheq sjelljen e tij,
kurse në paudhësinë e vet do të mbarojë i paudhi.
6 Drejtësia e të ndershmëve do t'i shpëtojë ata,
11,3 kurse të patenzonët zihen në pritat e veta.

10,26 D.m.th. lajmëtar përtac (krh. 22,21).

[7]Kur vdes njeriu i keq mbaron edhe shpresa, 10,28; Ps 112,10
humbet edhe shpresa në kamje.
[8]I drejti shpëton nga ngushtica,
kurse bakeqi vjen në vend të tij.
[9]Me gojën e vet i paudhi e vret të afërmin, 29,5
porse të drejtët do të shpëtojnë me anë të urtisë.
[10]Për fatin e mirë të të drejtëve gëzohet qyteti 28,12
dhe mbushet me hare për bjerrjen e të paudhëve.
[11]Me bekimin e të drejtëve do të lartësohet qyteti, 14,1
kurse goja e të ligjve e prish atë.
[12]Kush e urren të afërmin e vet është i marrë, 14,21
njeriu i urtë heshton.
[13]Zbulon edhe fshehtësitë ai që përhap shpifje, 10,19; 17,27v
kurse njeriu besnik mbulon çka iu tha në besë.
[14]Ku s'ka udhëheqje populli shkatërrohet, =24,6; 15,22; Ur 6,24
kurse shpëtimi është në këshilltarë të shumtë.
[15]Kush i hyn të huajit dorëzanë keq do të pësojë, 6,1+
është i sigurt kush e ka në iri dorëzaninë.
[16]Gruaja e pashme fiton lavdi, 31,10v; 5,15+
kurse burrat e fortë e fitojnë pasurinë.
[17]Bamirësi vetvetes i bën mirë,
kurse mizori e mundon trupin e vet. Sir 14,6
[18]I paudhi merr pagë të rreme,
kurse ai që mbjell drejtësi ka shpërblim të sigurt. 2Kor 9,6; Gal 6,8
[19]I qëndrueshmi në drejtësi shkon drejt jetës,
kurse kush e ndjek të keqen, vrapon në vdekje.
[20]Zemra e keqe i iritet Zotit, 12,22; 15,9
pëlqimi i tij është te ata që jetojnë në thjeshtësi.
[21]Dora dorës e s'do të mbetet i pandëshkuar i keqi, 16,5; 12,21
kurse fara e të drejtëve do të shpëtojë.
[22]Rreth i artë në turinjtë e dosës
gruaja e bukur por e pamend.
[23]Të drejtët presin vetëm të mirën,
kurse shpresa e të paudhëve është e kotë.
[24]Disa shpërndajnë pasurinë e vet e bëhen gjithnjë më të pasur,
disa të tjerë kursejnë pa masë e gjithmonë janë skamnorë.

11,16 LXX ka: "gruaja e hirshme fiton nderin e burrit të saj, ajo që e përçmon drejtësinë është një fron çnderimi. Të dobëtit nuk kanë burime, të dhunshmit fitojnë pasuri". – *Burrat e fortë*: fj.fj.; BJ e përkthen: "të dhunshmit".

11,19 *kush e ndjek*: apo "stabilizon", congetturando *tokën*: TM ka: "kështu", *ken*.

11,21 *dora-dorës*: fj.fj.; – "s'do të mbetet i pandëshkuar": aluzion i mundshëm ndaj zakonit të shtërngimit të dorës në shenjë marrëveshje (krh. 5,1+). Mund të kuptohet edhe: "të paktën mos të thuhet".

25 Njeriu bujar do të përparojë,
Is 58,7-11; Mt 7,2; 10,42 kush i jep kujt të pijë edhe atij do t'ia shuajnë etjen.
26 Atë që e fsheh drithin njerëzit do ta mallkojnë,
kurse bekimi do të bjerë mbi koka të shitësve.
12,2 27 Kush e kërkon të mirën, gjen hirin,
5,22 kurse kush kërkon të keqen, e keqja do ta gjejë.
Ps 52,9-10; Mk 10,23; Ps 1,3 28 Kush e vë shpresën e vet në pasje, do të bjerë poshtë,
kurse të drejtët përparojnë porsi gjethi i blertë.
29 Kush e pështjellon shtëpinë e vet do të korrë erërat,
i marri do t'i shërbejë të urtit.
Ps 1 30 Fryti i të drejtit është lëndë e jetës,
i urtë është ai që i përfiton shpirtrat e gjallë.
31 Nëse i drejti shpërblehet këtu mbi tokë,
aq më tepër do të shpaguhet i paudhi e mëkatari.

13,18; 15,5; Sir 21,6 **12** 1 Kush e do mësimin e do urtinë,
kurse kush i urren qortimet, është i marrë.
11,27 2 Kush është i mirë do të nxjerrë hir prej Zotit,
kurse njeriun gërgas Zoti e dënon.
10,25 3 Askush nuk bëhet më i fortë me paudhësi,
kurse rrënja e të drejtëve nuk do të tundet.
31,10v; Rt 3,11 4 Gruaja e virtytshme është kurorë për burrin e vet,
kurse e paturpshmja është kalbësirë për eshtrat e tij.
5 Mendimet e të drejtëve janë të drejta,
kurse këshillat e të paudhëve janë gënjyese.
6 Fjalët e të paudhëve pritë gjakderdhjeje,
4,3 kurse goja e të drejtëve u sjell liri.
Mt 7,24-27 7 Të këqijtë birren e sharrojnë,
kurse familja e të drejtëve qëndron e patundshme.
8 Njeriu fiton lavde sipas mprehtësisë së mendjes së tij,
kurse përbuzet kush është zemërkeq.
9 Më i mirë është një skamnor që i shërben vetvetes,
Sir 10,27 se mendjemadhi që i mungon gjithçka.
27,23 10 I drejti kujdeset për jetën e bagëtive të veta,
kurse zemra e të këqijve s'di për mëshirë.
=28,19 11 Kush e punon tokën e vet, do të ngihet bukë,
kurse kush vrapon pas kotësive, është i pamend.

11,27 *hirin*: favoret e Hyjit që e shpërblejnë të drejtin (krh. 12,2).

11,30 *përfiton shpirtrat*: përkthim duke hamendësuar. – LXX, ndoshta për siklet përballë këtij tekstit që mund të ishte përkthyer: "njeriu i mençur përfiton jetën", ka: "para kohe të këqijtë do të jenë të hequr nga jeta". BJ ka: "I mençuri e përfiton jetën".

11,31 *mëkatari*: LXX ka: "nëse i drejti shpërblehet këtu mbi tokë, ku do të zhduken të paudhët dhe mëkatarët?", e marrë nga 1Pjt 4,18.

[12]Rrjetë të këqijash është dëshira e bakeqit,
porse rrënja e të drejtëve do të përparojë.
[13]I keqi bie në rrjetë për shkak të mëkateve të buzëve të veta, 10,19; 18,7
kurse i drejti do të shpëtojë nga ngushtica. 24,16
[14]Njeriu do të mbushet me të mira nga frytet e gojës së vet, 13,2; 18,20
do të shpaguhet sipas veprave të duarve të veta. Lk 6,37-38
[15]Të marrit sjellja e vet i duket e urtë,
porse këshillat i dëgjon kush është i urtë.
[16]I marri menjëherë e dëfton zemërimin e vet,
kurse i mençuri e fsheh fyerjen. 2Sam 13,20v.32
[17]Kush flet të vërtetën, tregon të drejtën, 14,25
kurse dëshmitari i rremë tradhtinë.
[18]Kush flet pa peshuar, ther me shpatë, 15,4
kurse gjuha e të urtëve është shërim.
[19]Buza që flet të vërtetën, qëndron përgjithmonë,
kurse gjuha që rren vetëm për pak kohë.
[20]Gënjeshtra është në zemrën e atyre që mendojnë të keqen,
kurse gëzojnë ata që këshillojnë paqen. Mt 5,9
[21]Të drejtin nuk e gjen asnjë e keqe, 11,21; Ps 91,10
kurse të paudhët do të mbushen me të këqija.
[22]Zotit i iriten buzët rrencake, 11,20
kurse i pëlqejnë ata që flasin të vërtetën.
[23]Njeriu i kujtueshëm e fsheh urtinë, 10,19; 13,16
kurse zemra e të pamendit e shpall marrinë e vet.
[24]Dora e të kujdesshmit sundon,
kurse dora e përtacit çon në nënshtrim.
[25]Trishtimi i brendshëm e përul burrin, 15,3
kurse lajmi i mirë e gëzon atë.
[26]I drejti e udhëheq drejt mikun e vet,
kurse sjellja e të padrejtëve do t'i gënjejë ata.
[27]Përtaci nuk do ta pjekë gjahun e vet,
pasuri të çmueshme do të ketë njeriu i kujdesshëm.
[28]Në udhën e drejtësisë gjendet jeta, 10,16
por ka edhe udhë të hapur që shpie në vdekje. Rom 6,21-23

12,26 *e udhëheq*: kuptim i pasigurt. Forma e foljes është e vetme, por zakonisht bihet dakord për të thenë se ajo vjen nga folja që do të thotë: "të shqyrtuar". BJ ka: "tregon rrugën".

12,27 *nuk do ta pjekë gjahun e vet*: BJ ka me TM: "i dobët nuk do ta pjekë gjahun e vet", sepse nuk ka marrë asgjë.

12,28 *në udhën e drejtësisë gjendet jeta*: TM ka fj.fj.: "dhe rruga e shtegtimit (*netibah*)"; LXX, dshk. dhe versione lexojnë: "rruga e bakëqinjve shkon drejt vdekjes (*el-mawet*)"; është ndoshta një rilexim që i bën aluzion jetës së ardhshme; BJ hamend.: "rruga e bakëqijve (*to'ebah*)".

13 [1]Djali i urtë e dëgjon mësimin e t'et,
kurse përqeshësi nuk dëgjon qortimin.
12,14; 18,20 [2]Nga frytet e gojës së vet njeriu do të ngihet me të mira,
kurse jeta e të paudhëve ngihet me mujshi.
21,23 [3]Kush e ruan gojën e vet, ruan jetën e vet,
Sir 28,25-26; kurse kush flet pa u matur, birret.
Jak 3,2-12
6,6-11 [4]Dëshiron, por gjë s'fiton përtaci,
kurse shpirti i punëtorëve do të majet.
[5]I drejti e urren fjalën e rreme,
kurse i ligu shpërhap turp e çnderim.
[6]Drejtësia e ruan atë që në jetë është i pafajshëm,
kurse mëkatarin e humb ligësia.
Zb 3,17 [7]Ka asish që shiten për të pasur e gjë s'kanë
Lk 12,21.33 ka asish që shiten për skamnorë, e kanë pasuri të madhe.
15,16 [8]Shpërblimi i jetës së njeriut është kamja e tij,
kurse skamnorit nuk i kërcënohet kush.
Ps 97,11 [9]Drita e të drejtëve ndriçon shkëlqyeshëm,
ndërsa dritëza e të paudhëve do të shqimet.
[10]Ndër krenarët askurrë nuk ndahen grindjet,
11,2 ndërsa ndër të përvujtët gjendet urtia.
20,21 [11]Pasuria e fituar shpejt e shpejt mbaron menjëherë,
e shumon ai që e mbledh pak nga pak.
3,28 [12]Shpresa që pritet tepër gjatë, e ligështon zemrën,
13,19 dëshira e plotësuar është pemë e jetës.
[13]Kush e përbuz urdhrin, ia bën të zezën vetes,
kush e dron urdhrin, do të shpërblehet.
=14,27 [14]Mësimi i të urtit është burim jete
për t'u shmangur nga leqet e vdekjes.
3,4 [15]Maturia e shquar fiton përkrahje,
kurse udha e të patenzonëve është e ashpër.
12,23 [16]Çdo njeri i urtë vepron me mençuri,
Ksh 10,3 kurse i pamendi e zbulon marrinë e vet.
[17]Lajmëtari i keq bie në fatkeqësi,

13,1 *ama*: hamendësim (krh. 12,1); fjala mungon në TM; BJ e kompenson me: "dëgjo", me dshk. dhe versione.

13,3 *jetë*: ndoshta është një lojë fjalësh: termi i përkthyer këtu me "jetë" mund ta ketë domethënien edhe: "fyt" dhe "frymë" (krh. Ps. 6,5+).

13,6 *mëkatari*:me versionen (BJ e lexon me një dshk. dhe versione: "mëkatarët"); TM ka: "mëkati".

13,8 Është mësim i përallave të këpuctarit dhe financierit.

13,11 *shpejt e shpejt*: TM ka: "e ardhur nga kotësia" që mund të kuptohet në kuptimin e: "(e fituar) në një frymë", BJ, me LXX, ka: "menjëherë".

13,15 *është e ashpër*: me LXX që ka: "shkatërrimi i tyre", *'edam*; BJ supozon: "e pafundme", *'etan*, kuptim i pasigurt; Vulg. dhe neoVulg. e përkthejnë: "greminë".

13,17 *bie në fatkeqësi*: kështu edhe BJ me gjuhën greke që favorizon tekstin e TM: "një mbret i pamatur do të bjerë në fatkeqësi".

kurse lajmëtari besnik sjell shërim. 25,13
18 Kush braktis mësimin, gjen varfëri dhe turp, 12,1
kurse kush e pranon qortimin, do të fitojë lavdi.
19 Dëshira e plotësuar kënaq shpirtin, 13,12
të marrëve u iritet t'i shmangen të keqes. 29,27
20 Kush ecën me të urtët, i urtë do të bëhet, Sir 6,33-34
kurse miku i të marrëve i keq do të bëhet. 14,7
21 Mëkatarët i përndjek e keqja,
ndërsa të drejtët do të shpërblehen me të mira.
22 I miri lë trashëgimtarë bijtë e nipat,
kurse pasuria e mëkatarit ruhet për të drejtin. 28,8; Jb 27,16-17
23 Shumë ushqim në rrahat e çelur të skamnorit,
por ka edhe asish që sharrojnë për shkak të padrejtësisë.
24 Kush e kursen thuprën, e urren djalin, 22,15; 23,13.14;
kurse kush e do, vazhdimisht e qorton. 25,15.17; 3,12+
25 I drejti ha gjersa ngihet,
kurse barku i të këqijve mbetet i uritur.

14 1 Gruaja e urtë e ndërton shtëpinë, 8,22+; 9,1; 24,3
kurse e marra me duar të veta e rrënon.
2 Kush ecën me drejtësi, e ka frikë Zotin,
kurse ai që ecën udhës së pandershme, urren Atë.
3 Në gojën e të marrit shkopi i krenisë,
kurse buzët e të urtëve i ruajnë të mençurit.
4 Ku nuk ka qe, grazhdet janë të zbrazëta,
por mbushullì drithi është prej fuqisë së kaut.
5 Dëshmitari i vërtetë nuk rren,
gënjen dëshmitari i rrejshëm.
6 Përqeshësi kërkon urtinë e nuk e gjen,
kurse për të mençurin mësimi është i lehtë.
7 Largohu prej të marrit, 13,20

13,19 Nuk shihet mirë lidhja mes këtyre dy stikeve. Ndoshta teksti është prishur dhe i paplotë.

13,20 *Ecën me të urtit*: BJ e lexon me *qerë*: "kush ecën me të dijshmit, bëhet i dijshëm".

13,23 Edhe këtu teksti duket i ndryshuar. LXX ka: "të drejtët jetojnë në pasuri për shumë vite, ndërsa të padrejtët rrezikojnë vazhdimisht"; neoVulg. e përkthen: "ka asish që rrezikojnë për mungesë të gjykimit"; BJ ka: "ka asish që rrezikojnë për mungesë të drejtësisë".

14,1 *gruaja e urtë*: TM e ka: "urtitë e grave", që mund të kuptohet edhe si: "më të urtat ndër gra"; Vulg. ka: "*sapiens mulier*"; LXX ka: "gra të urta", por folja është në njëjës, prandaj BJ e supozon: "Urtia", quale plurale di maesta (krh. 1,20; 9,1); neoVulg. e lexon: "*sapientia mulierum*". – *ajo e marra*: BJ e personifikon, si në rastin e mëpërparshëm: "Marrëzia".

14,5 Mbi dëshminë e rremë krh. 6,19; 12,17; 14,25; 19,5.9; 21,28; 24,28; 25,18 dhe ndoshta edhe 10,11; 11,9; 12,6; krh. përveç kësaj Dal 20,16; 23,1; Lp 19,15-21.

14,7 Tekst i pasigurt. LXX ka një tekst krejtësisht ndryshe.

sepse s'do të gjesh tek ai buzë të mençura.
[8]Urtia e të mençurit është të ruajë sjelljen e vet,
paurtia e të marrit çon në gabime.
[9]Të marrët s'i japin rëndësi mëkatit,
kurse ndër të drejtët qëndron hiri.
[10]Zemra e njeh mjerimin e vet,
por në gëzimin e saj askush i huaj s'mund të ketë pjesë.
Jb 8,22 [11]Shtëpia e të paudhëve do të rrënohet,
kurse banesa e të drejtëve do të lulëzojë.
=16,25 [12]Ka edhe udhë që njeriut i duket e drejtë,
por në fund ajo shpie në vdekje.
Ksh 2,1-2; 7,2-6 Lk 6,25 [13]Edhe në të qeshur zemra mund të sprovojë dhimbje,
pas gëzimit vjen hidhërimi.
[14]I marri shpejt do të ngihet me sjelljet e veta,
por në këtë gjë njeriu i mirë është më i lartë.
[15]Thjeshtamani beson gjithçka thuhet,
kurse i urti i ka kujdes hapat e vet.
[16]I urti di të druajë e t'i shmanget të ligës,
kurse i marri shkapërcen me besim në vetvete.
14,29; 29,22 [17]I padurueshmi bën marrëzira,
njeriu dinak është i urryer.
14,24 [18]Prona e thjeshtamanëve është marrëzira,
keza e të mençurëve është urtia.
[19]Në gjunjë bien të këqijtë para të mirëve,
edhe të patenzonët para dyerve të të drejtëve.
16,4.6.7; Sir 6,8-12 [20]Skamnori bëhet i urryeshëm edhe për fqinjin e vet,
kurse pasanikët kanë shumë miq.
11,2 [21]Kush e përbuz të afërmin e vet, gabon,
Ps 41,2 kurse kush ka dhimbje për të varfërin, do të jetë i lum.
[22]Vallë a nuk gabojnë ata që bëjnë të keqen?
Mëshirë e mirësi do të jetë ndër ata që synojnë të mirën.
[23]S'ka mund që nuk jep dobi,
llomotitja me fjalë sjell veç varfëri.
14,18 [24]Kurora e të urtëve është pasuria e tyre,
të marrët për kurorë kanë marrëzinë.
12,17 [25]Dëshmitari i vërtetë shpëton shpirtra,
mësalla me dy faqe përhap gënjeshtra.

14,9 *hiri*: i gjithë rr është i pasigurtë; LXX ka një tekst shumë ndryshe. Rashi e përkthen: "paga"; BJ ka: "mes njërëzve të drejtë është kompensimi".

14,14 *nga sjellja e vet*: TM ka: "përmbi atë"; BJ ka: "e më shumë se ai, njeriu i të mirës"; LXX e lexon: "nga mendimet e tija".

14,25 *mësalla me dy faqe*: *mërammeh*, hamend.; BJ, meTM, ka: "dinakëri", *mirma*.

[26]Shpresa e të fortëve në frikën e Zotit, 19,23
edhe për bijtë e tij do të jetë strehim.
[27]Frika e Zotit është burim jete,
që shpëton nga leqet e vdekjes. =13,14
[28]Në madhësinë e popullit denjësia e mbretit,
në pakicën e njerëzve rrënimi i prijësit.
[29]Njeriu i durueshëm është plot mençuri, 14,17; 15,18; 19,11
idhnaku qet në shesh marrëzirën e vet.
[30]Zemra e shëndoshë jeta e trupit, 17,22
smira kalbësim i eshtrave.
[31]Kush ndrydh të vobektin çnderon Krijuesin e tij, 17,5
kurse e nderon Krijuesin kush mëshiron skamnorin.
[32]Sharron i keqi për shkak të bakeqësisë së vet,
kurse i drejti shpreson në ndershmërinë e vet.
[33]Në zemrën e të mençurit pushon urtia,
vallë a do të pranohet nga ana e të marrëve?
[34]Drejtësia i lartëson popujt,
kurse turpi i popujve është mëkati.
[35]I pëlqen mbretit shërbëtori i urtë, Zan 41,37-44;
kurse hidhërohet në atë që bën turpësi. Sir 8,8; Mt 24,45

15 [1]Përgjigjja e ëmbël e zbut hidhërimin, 1Sam 25,32-33;
fjala e rëndë ngreh felgrimin. 1Mbr 12,12-19
[2]Gjuha e të urtëve pikon dijen, Ksh 10,12
goja e të marrëve valon marrëzinë.
[3]Sytë e Zotit janë në çdo vend: 5,21; 15,11; 16,2;
i vrojtojnë të marrët e të urtët. Ps 7,10; 139,1v
[4]Gjuha e ëmbël është dru e jetës, Zak 4,10
kurse e ashpra plagos shpirtin. 12,18
[5]I pamendi e përqesh mësimin e t'et, 12,1; 13,18
ndërsa kush i pranon qortimet, bëhet më i urtë.
[6]Në shtëpinë e të urtit pasuri e madhe,
fryti i të patenzonit shkatërrimi.
[7]Buzët e të urtëve mbjellin urtinë
zemra e të marrëve nuk do të jetë e drejtë.
[8]Flitë e të patenzonëve i iriten Zotit =21,27; 1Sam 15,22+
kurse kushtet e të drejtëve i pëlqejnë Atij.
[9]Zoti e urren sjelljen e të paudhit, 11,20; 12,22

14,26 *shpresa e të fortëve*: BJ e përkthen: "siguri i pushtetshëm".
14,32 *në vdekje*: TM e prekur ndoshta në epokën e Makabejve, ka: "në vdekjen e saj", që mund të jetë vdekja e bakëqijve; BJ ka, me versione: "në integritetin e saj".
14,33 *do të pranohet?*: ose, me LXX dhe sir.: "nuk e njeh". Në TM mungon qoftë pjesorja pyetëse, qoftë edhe mohimi.
15,4 *e ashpra plagos shpirtin*: lexohet: "mbrapshtia është një plagë e shpirtit".

kurse e do atë që e ndjek drejtësinë.
10 Ndëshkim të rëndë ka kush e lë udhën e drejtë,
12,1; 15,32 kush i urren qortimet, do të vdesë.
11 Nëntoka dhe Humnera janë para Zotit:
11,20+; Gjn 2,25 aq më tepër zemra e bijve të njerëzve!
9,8 12 Përqeshësi nuk e do atë që e qorton,
ai nuk shkon me të urtët.
12,25; Sir 13,25 13 Zemra e gëzuar e kthjell fytyrën,
kurse në hidhërim të zemrës shpirti ligështohet.
18,15 14 Zemra e të urtit kërkon mësimin,
kurse goja e të marrit ushqehet me marrëzirë.
15 Të gjitha ditët e të mjeruarit janë të këqija,
Sir 30,15 zemërhareshmi vazhdimisht ka gosti.
13,8; 16,8; 17,1; Ps 37,16 16 Më shumë vlen pakica me frikën e Zotit,
se visare të mëdha e me to shqetësimi.
17,1 17 Më mirë një lëng barishtesh me dashuri,
se mish viçi të majmë me urrejtje.
14,29; 28,25; Mt 5,9 18 Idhnaku shkakton grindje,
kurse njeriu i durueshëm i zbut ato.
19 Udha e përtacit si gardh ferrash,
kurse udha e të drejtëve e sheshuar.
=10,1; 17,25; 23,22 20 Djali i urtë e gëzon babën,
njeriu i marrë e përbuz nënën e vet.
21 Për të pamendin marrëzira është gëzim,
kurse njeriu i mençur ecën drejt udhës së vet.
11,14 22 Ku s'ka këshill, shkojnë huq synimet,
sendërtohen ku ka këshilltarë mjaft.
23 Njeriu i gëzohet përgjigjes së gojës së vet,
e fjala me kohë e me vend sa e mirë që është!
Ksh 3,21 24 Njeriun e mendshëm udha e jetës e shpie përpjetë,
Nr 16,33+ që t'i shmanget Nëntokës që është poshtë.
25 Zoti do ta rrënojë shtëpinë e krenarëve,
22,28; 23,10-11; Lp 19,14; Oz 5,10 kurse do t'i bëjë të fortë kufijtë e vejushës.
26 Mendimet e këqija i iriten Zotit,
kurse fjala e pastër është shumë e bekuar.
1,19; 17,23+ 27 Shkatërron shtëpinë e vet kush jepet pas lakmimit,
kurse do të jetojë ai që i urren ryshfetet.
28 Mendja e të drejtit mendon njëherë e atëherë përgjigjet,

15,24 Shprehje *përpjetë* dhe *poshtë*, e harruar nga LXX, mund të jenë glosa (shtojca) e mëvonshme. – *udha e jetës* duket se tregon një zgjatje të jetës tokësore, që i kundërvihet vdekjes që është zbritje në *shëol*. Më vonë ka qënë përkthyer: "udha që të çon në lumturitë qiellore", por një nocion i tillë nuk bënte pjesë në teologjinë e epokës.

15,26 *është e bekuar*: BJ e përkthen: "janë të pastra".

kurse goja e të paudhëve bumullon me të këqija. =19,28
29 Zoti është larg nga të pashpirtët, Is 59,2; Gjn 9,31
kurse uratat e të drejtëve i dëgjon.
30 Drita e syve gëzon shpirtin,
zëri i mirë i maj eshtrat.
31 Veshi që i dëgjon qortimet e jetës 25,2
qëndron në mes të urtëve.
32 Kush i shmanget disiplinës, e urren jetën e vet, 15,10; 10,17; 19,20
kurse ai që i pranon qortimet, fiton maturinë.
33 Frika e Zotit mësim urtësie 1,7
edhe lavdisë i prin përvujtëria. =18,12

16 1 Njeriut i takon të përgatitet, 19,21; 16,9
por përgjigjen e gjuhës e jep Zoti.
2 Të gjitha udhët e njeriut janë të pastërta në sy të tij, =21,2
porse Zoti i shqyrton shpirtrat.
3 Porositja Zotit veprat e tua, 3,6; Ps 37,5
synimet e tua do të sendërtohen.
4 Zoti ka krijuar gjithçka me një qëllim 11,4
deri edhe të patenzonin për ditën e zezë. Rom 9,22
5 Çdo krenar i iritet Zotit,
heret ose vonë e s'do të mbetet pa ndëshkim. 11,21
6 Me mëshirë e me besnikëri pastrohet paudhësia, Tob 12,9
e me frikën e Zotit i shmangemi të keqes.
7 Kur Zotit t'i pëlqejnë sjelljet e njeriut,
i pajton me të deri edhe armiqtë e tij. Zan 26,26v; 31,1v
8 Më e mirë është pakica me drejtësi, 15,16+; Tob 12,8
se fitesat e mëdha pa drejtësi.
9 Zemra e njeriut e kërkon udhën e vet, 19,21
por i takon Zotit t'ia drejtojë hapat.
10 Vendimi i Zotit në buzë të mbretit,
në vendimin gjykues goja e tij s'do të gabojë.
11 Masat e peshoret të drejta janë të Zotit, 11,1+; Mik 6,11
po edhe të gjithë gurët janë vepër e tij.
12 Puna e keqe u iritet mbretërve,
sepse me drejtësi forcohet froni. 25,5; 29,14
13 Buzët e drejta fitojnë përkrahjen e mbretit, 14,35; 22,15

15,30 *i mbaj eshtrat*: BJ ka: "i animon forcat".
16,1 Njeriu propozon dhe Hyji realizon.
16,4 I keqi u krijua që drejtësia hyjnore të shfaqet në ditën e ndëshkimit të tij.
16,5 *heret ose vonë*: BJ ka: "sigurt"; e mundshme edhe: "menjëherë" (krh. 11,21+).
16,10 Mbreti bën drejtësi në emër të Hyjit (krh. 2Sam 14,18-20; 1Mbr 3,4-28). Ndjekin njëra-tjetrën (bën përjashtim rr 11) fjalë të urta mbretërore.
16,11 *peshore të drejta*: TM fj.fj. ka: "peshore të drejtësisë".

kush flet të drejtën do të duhet.
19,12; 22,2 [14]Zemërim i mbretit është lajmëtari i vdekjes,
por njeriu i mendshëm e lehtëson.
Ps 4,7+ [15]Në fytyrën e kthjellët të mbretit është jeta,
19,12 siç është shiu me kohë përkrahja e tij.
3,14; 8,19 [16]Oh sa më mirë është të fitojë njeriu urtësinë sesa arin,
të fitojë mençurinë është më e çmueshme se argjendi.
[17]Udha e të drejtëve është t'i shmangen të keqes,
kush do ta mbrojë jetën e vet ka kujdes sjelljen.
11,2; 15,33 [18]Para rrënimit ecën krenia,
para shkatërrimit mendja e madhe.
Is 57,15 [19]Më mirë të jetë njeriu i përvujtë me të butët
se të ndajë pre me krenarët.
13,13; Ps 2,12; 40,5 [20]Kush është i kujdesshëm në fjalë, do të gjejë të mira
dhe ai, që shpreson në Zotin, është i lum.
16,23 [21]Kush është mendjemprehtë, do të quhet i mençur,
dhe buzët fjalëmbla e shtojnë urtinë.
[22]Urtia është krua jete për atë që e ka,
ndëshkimi i të marrëve marrëzira.
16,21; Ksh 10,12 [23]Zemra e të urtit e mëson gojën e tij:
dhe buzëve të tija ua shton urtinë.
[24]Fjalët e ëmbla janë hoje mjalti,
kënaqësi e shpirtit e shëndet eshtrash.
=14,12 [25]Ka udhë që njeriut i duket e drejtë,
por në fund shpie në vdekje.
[26]Uria e bën punëtorin të punojë:
është goja e tij që e shtyn.
[27]I pafytyri bën veç keq,
Jak 3,6 në buzët e tija veç zjarr e shkëndi.
Sir 28,13; Fu 17,9 [28]Njeriu i pacipë shkakton grindje,
shpifësi ndan familjet.
[29]Njeriu i keq e ngashnjen mikun e vet
dhe e udhëheq udhës jo të mirë.
[30]Kush mbyll sytë përsiat gënjimin,
kur i mbyll buzët e ka sendërtuar të keqen.
Ur 4,9; Sir 25,4-6 [31]Flokët e zbardhur janë kurorë lavdie:
gjenden në udhën e drejtësisë.
[32]Më i mirë është njeriu i durueshëm se trimi i fortë,
25,28 dhe ai që zotëron vetveten se ai që pushton qytete.

16,27 *i pafytyri*: fj.fj.: "njeriu i Belialit", d.m.th. të asgjësë ("njeriu i keq", krh. 6,12). Por disa e konsiderojnë Belial, si një përcaktim i djallit (krh. Lp 13,14+; 2Kor 6,15).

33 Shorti qitet në palën e petkut,
por ç'do të ndodhë vjen prej Zotit.

17 1 Më e mirë është një kafshatë buke të thatë më paqe, 15,17
se një shtëpi plot mish flish, por me grindje.
2 Shërbëtori i mençur i mbizotëron bijtë e pandershëm
dhe do të ketë trashëgim ndër vëllezër.
3 Sikurse në zjarr sprovohet argjendi dhe në furrë ari, =27,21; Jer 11,20+
po ashtu Zoti i sprovon zemrat.
4 Bakeqi i dëgjon buzët e paudha,
rrenacaku ia vë veshin gjuhës gënjyese.
5 Kush e përbuz skamnorin poshtëron Krijuesin e tij, 14,31
dhe kush i kënaqet të keqes së shokut, Lev 19,14
s'do të mbetet i pandëshkuar.
6 Kurora e pleqve bijtë e të bijve, Ps 128,3.6
lavdia e bijve etërit e tyre. Sir 3,10-11
7 S'i kanë hije të marrit fjalët e bukura,
as princit buza rrenacake.
8 Dhurata është margaritar magjik për të zotin: 18,16; 21-14; 17,23+
kahdo të sillet puna i shkon mbarë.
9 Kush mbulon fajin, kërkon miqësi, 10,12
kush shpërhall, i largon edhe miqtë e ngushtë. 16,28
10 Më shumë i vlen të mençurit një qortim
se të marrit njëqind të rrahura.
11 Burri i keq gjithmonë kërkon grindje,
por kundër tij do të dërgohet një bajloz mizor.
12 Më mirë të takohesh me arushën që ia kanë rrëmbyer këlyshët,
se me marranin që beson në marrëzinë e vet.
13 Kush e shpërblen të mirën me të keqe, Ps 109,4v
prej shtëpisë së tij kurrë s'do të largohet e keqja.
14 Shpërthim ujërash vërshimi është fillimi i grindjes,
prandaj, para se të niset zënia, largohu. Mt 5,25.40; Fu 20,3
15 Si ai që nxjerr të pafajmë të ligun si ai që dënon të drejtin, Dal 23,7; Lp 16,18-20
të dy i iriten Zotit.

16,33 Aluzion *efod-it* priftëror (Dal 28,6+), i kuptuar këtu me *efod-in* e shortit të shenjtë (1Sam 2,28+).

17,1 *shtëpi...me grindje*: BJ ka: "sakrificë grindjesh". Ndoshta bëhet fjalë për mishra të flijuar e të ngrëna më shumë në vakte të shenjta.

17,5 Krh. teksti egjiptian e *Urtisë së Amenemope* (krh. 22,20): "mos qesh me të verbërin, mos e merr në lojë të moshuarin, mos dëmto një të sëmurë...njeriu është argjilë dhe kashtë, dhe Hyji është arkitekti i tij".

17,10 njëqind të rrahura: ky referim mund të jetë me origjinë egjiptiane: ligjet Izraelite ndalojnë tejkalimin e dyzet goditjeve (krh. Lp 25,3).

17,11 *një bajloz mizor*: ndoshta bëhet fjalë për Engjëllin shfarues (krh. Dal 12,23+). Kështu e ka kuptuar LXX: "Zoti do të dërgojë kundër tij një ëngjëll të paepur".

[16]Ç'vlerë kanë paratë në dorën e të marrit?
Për të blerë urtësinë? Po ai s'ka mend!
Sir 6,7-10; 1Sam 20 [17]Kush është mik ai do në çdo kohë
dhe në ditë të ngushtë ai bëhet vëlla.
6,1+ [18]Është mendjeshkurtër kush jep dorën
e hyn dorëzanë për të afërmin e vet.
[19]E do mëkatin kush e do grindjen,
kush e lartëson derën e vet, kërkon rrënimin.
[20]Zemërkeqi nuk do të shohë mirë,
e kush s'e rrudhë gjuhën, do të bjerë në mjerim.
10,1; Sir 22,7 [21]Kush lind të marrin, lind pikëllimin e vet;
jo, s'do të gëzohet as baba i marranit.
14,30 [22]Zemra e gëzuar bën të lulëzojë jeta,
shpirti i trishtueshëm i than edhe eshtrat.
Dal 23,8; Lp 16,19; 27,25; Is 1,23; Am 5,12; 1Sam 8,3 [23]I ligu merr dhurata nga gjiri
për t'i shtrembëruar udhët e gjyqit.
[24]Urtia ndriçon në fytyrën e të mençurit,
kurse të marrit sytë i shkojnë në skaj të botës.
10,1; 29,15 [25]Djali i marrë farmak për babën,
dhe vuajtje për nënën që e lindi.
[26]S'është mirë të ndëshkohet i drejti,
të rrahet njeriu i ndershëm është kundër drejtësisë.
10,19 [27]Kush i frenon fjalët e veta, është njeri i mençur,
kush di të ruajë qetësinë, është njeri i matur.
Jb 13,5; Sir 20,5 [28]Edhe i marri, po të heshtonte, do të çmohej i mendshëm,
e, po t'i rrudhte buzët e veta, i kuptueshëm.

17,14; 20,3 **18** [1]Kërkon shkaqe ai që don të ndahet prej mikut,
me çdo kusht hidhërohet.
12,23 [2]Të marrin nuk e kënaq mençuria,
por vetëm si ia pret mendja e tij.
[3]Erdhi ligësia, s'do të vonojë përbuzja,
e, së bashku me poshtërim, edhe turpi.
20,5; Sir 21,13; Gjn 7,38 [4]Ujë i thellë fjalët prej gojës së burrit,
lumë i dordullt burimi i urtësisë.
17,15+; 24,23+ [5]Nuk është mirë të përkrahet fajtori
për t'ia mohuar të drejtën në gjyq të pafajshmit.
[6]Buzët e të marrit përzihen në grindje

17,19 *kush e lartëson derën e vet*: fj.fj.; BJ ka: "kush tregohet krenar".

17,23 Bëhet fjalë qartësisht për dhurata të marra nga Judenjtë apo nga dëshmitarët e rrejshëm; krh. 17,8; 18,16 dhe 21,14, ku kuptimi është më i gjerë.

17,24 *i shkojnë në skaj të botës*: krh. Lp 30,11v ; budalla është kurioz dhe përzihet në gjithçka.

dhe goja e tija shkakton plagë.
7 Goja e të marrit rrënimi i tij, 10,14; 13,3; 12,13
buzët e tija lak për jetën e tij.
8 Fjalët e shpifësit janë si ëmbëlsira =26,22
dhe depërtojnë deri në fund të barkut.
9 Kush është i plogshtë dhe i pakujdesshëm në punë të veta
është vëlla me shkapërderdhësin.
10 Pirg i fortë është Emri i Zotit, Ps 83; 61,4; 124,8
tek ai vrapon i drejti dhe ndahet me nder.
11 Kamja e pasanikut është fortesa e tij, =10,15
në mendjen e tij është mur i pakalueshëm.
12 Para fikjes zemra e njeriut krenohet, 16,18
kurse lavdisë i prin përvujtëria. =15,33
13 Kush përgjigjet para se të ketë dëgjuar Sir 11,8
tregon marrëzinë e vet për turpin e vet.
14 Shpirti i burrit e tejkalon ligësinë
por shpirtin e molisur kush mund ta ngritë?
15 Zemra e mençur e fiton urtinë, 15,14
dhe veshi i të urtëve e kërkon mësimin.
16 Dhurata udhët ia hap njeriut 17,8; 21,14; 17,23+
dhe e shpie përpara princave.
17 I pari që flet në një pleqëri, duket se ka të drejtë,
por kur vjen kundërshtari i tij, e qet poshtë.
18 Shorti i ndan grindjet, 16,33
madje vendos edhe midis të mëdhenjve.
19 Vëllai i fyer është më i fortë se kalaja,
dhe grindjet janë porsi shulat e fortesave.
20 Me frytin e gojës së vet ngihet barku i njeriut, 12,14; 13,2
do ta ngijnë prodhimet e buzëve të tija.
21 Vdekja dhe jeta janë në dorë të gjuhës, 21,23; Sir 37,18
ata që e duan do t'i hanë frytet e saja. Jak 3,2-12
22 Kush ka gjetur grua të mirë, ka gjetur fatbardhësinë, 5,15+; 31,10v;
dhe ka pasur hir prej Zotit. Sir 26,1-4
23 Nevojtari flet duke u lutur, Sir 13,3
kurse pasaniku përgjegj me vrazhdësi.
24 Njeriu me miq mund të merret edhe me të keq, 17,17; 27,10
por ka mik edhe më të pandashëm se vëllai.

18,18 Më shumë se një vizion pesimist të drejtësisë, ndoshta është e nevojshme për të parë këtu një aluzion "gjykimit të Hyjit" (krh. 16,33).

18,19 Teksti është i dyshimtë. LXX është shumë ndryshe: "një vëlla i ndihmuar nga vëllai i tij është si qyteti i fortifikuar dhe i lartësuar, është i fortë si një kala mbretërore".

18,24 *ka*: *yesh*, supozim me versionet; TM ka: "një njeri", *ish*. Folja që e ndjek mund të ketë shumë domethënie.

=28,6 **19** [1]Më i mirë është skamnori që jeton me nder,
se prozhmuesi që është i marrë.
21,5; Rom 10,2 [2]Zelli pa peshim s'është gjë e mirë
edhe kush ngutet merr në thua.
Sir 15,11-20; Jak 1,13-14 [3]Marria e vet njeriut ia prish jetën
e ai atëherë në zemrën e vet hidhërohet kundër Zotit.
14,20; Sir 6,8-12 [4]Pasuria shton shumë miq;
kurse skmanori mënjanohet edhe prej mikut.
=19,9; 21,28 [5]Dëshmitari i rrejshëm nuk do të mbetet i pandëshkuar,
manà s'do të shpëtojë ai që flet rrena.
Sir 13,5-6; Ksh 5,10 [6]Shumë janë asish që e lavdërojnë ndër sy të pushtetshmin,
e të gjithë janë miq me atë që shpërndan dhurata.
[7]Njeriun e vobektë e urrejnë të gjithë vëllezërit e tij,
Sir 13,21 aq më tepër i largohen edhe miqtë e tij.
Mund të rrahë me buzë, por pa farë dobie.
[8]Kush ka mend e do vetveten,
kush e ruan maturinë do të gjejë mirë.
=19,5 [9]Dëshmitari i rremë s'do të mbetet i pandëshkuar,
dhe do të mbarojë ai që shpërndan rrena.
30,22 [10]S'i ka hije të marrit të jetojë në kënaqësitë
Ksh 10,6-7 aq më pak skllavit t'u urdhërojë princave.
14,29 [11]Urtësia e njeriut e bën atë ta zbutë hidhërimin
dhe lavdia e tij është të kalojë përmbi fyerjet.
=20,2; 16,14.15 [12]Zemërimi i mbretit është si ulërima e luanit,
kurse porsi vesa mbi bar është hiri i tij.
17,25 [13]Djali i marrë është rreziku i zi i babës,
=27,15 kurse gruaja grindavece si pullazi që vazhdimisht pikon.
[14]Shtëpi e pasuri trashëgohen prej të parëve,
18,22; 31,10v kurse gruaja e mençur është dhuratë e Zotit.
[15]Përtacia bie gjumë të rëndë,
10,4 njeriu i pakujdesshëm do të pësojë uri.
Lk 10,28; 11,28 [16]Kush i mban urdhërimet, ruan vetveten,
kurse kush nuk e kujdeson sjelljen e vet, sharron.
28,27; /Mt 25,40 [17]I huazon Zotit, kush ka mëshirë për skamnorin,
e Zoti do ta shpëblejë.
23,13; Ef 6,4 [18]Deri që të ketë shpresë ndreqjeje,
ndëshkoje birin tënd,
por mos e tepro deri në vrasje.

19,7c Tekst jo i plotë. LXX shton stike të ndryshme.

19,16 *kush nuk e kujdeson sjelljen e vet*: bëhet fjalë qoftë për atë që nuk vigjilon mbi sjelljen e vet, qoftë për atë që nuk ecën në udhën e drejtë sipas urdhërimeve (16a).

19,18 Ose kjo fjalë e urtë duket më pak e rëndë se teksti legjislativ (Lp 21,18-21), apo vetëm vihet në pah kundër një drejtësie shumë të nxituar.

19 Kush është i padurueshëm, le ta paguajë ndëshkimin,
e nëse e fal, e bën edhe më të zi.
20 Dëgjoje këshillin e pranoje disiplinën 15,32
që të jesh i urtë në ditët e tua të fundit.
21 Shumë sendërgjime ka në zemrën e njeriut, 16,1.9
por bëhet ashtu si është vullnesa e Zotit. Ps 33,11
22 Mirësia është ajo që e bën njeriun të duhet,
më i mirë është skamnori se gënjeshtari.
23 Frika e Zotit shpie në jetë, 14,27
dhe kush është plot me të s'ka pse e dron të keqen.
24 Përtaci e ngjyen dorën e vet në kupë, =26,15
por s'mund ta çojë deri në gojë të vet.
25 Bjeri përqeshësit, mëson mend edhe i marri,
nëse e ndëshkon të urtin, do ta marrë vesh dijen. 9,8
26 Kush e merr me të keq babën dhe e bën të ikë nënën, 20,20; 23,2; 30,17;
është djalë i pandershëm dhe i poshtër. Dal 21,17+
27 Ki besim, o bir, ta dëgjosh mësimin
dhe s'do të gabohesh nga fjalët e urtisë.
28 Dëshmitari i keq e përqesh gjyqin
dhe goja e të paudhëve e përpin paurdhërinë. =15,28
29 Për përqeshës gati janë shkopinjtë
dhe të rënat për shpinë të të marrëve. 10,13

20 1 Vera sjell shfrenim e alkooli bën njerëz të pacipë, 23,29-35
kushdo jepet pas tyre, nuk do të jetë kurrë i urtë.
2 Felgrimi i mbretit porsi ulërima e luanit: =19,12
kush e nguc, mëkaton kundër vetvetes.
3 Është nder për njeriun t'u shmanget rragatjeve, 17,14; 18,1
porse të gjithë të marrët përzihen në grindje. 14,17.29
4 Ngase pati të ftohtë përtaci, s'deshi të lërojë;
do të dalë të lypë verës, por s'do t'i japin.
5 Këshilli në zemrën e njeriut është si uji në thellësi, 18,4
por i mençuri do t'ia dalë ta nxjerrë.
6 Shumë njerëz mbahen për të mirë: 27,2; Mt 6,2.5.16
por kush mund ta gjejë një njeri besnik?
7 I drejti që jeton në ndershmërinë e vet
do t'i lërë pas fëmijët e vet të lumtur.

19,19 Tekst shumë i pasigurtë: ideja duket se është kjo: duke e lënë pa ndëshkuar të dhunshmin, ky bëhet edhe më i dhunshëm.

19,27 Kuptim i pasigurt, ndoshta ironik. LXX e lexon: "biri që nuk e dëgjon mësimin e babait të tij, do të gabojë me fjalë të këqija".

20,3 BJ ka: "të gjithë të marrët përzihen në grindje".

16,10 [8]Mbreti, kur rri në fronin gjykatës të vet
me sy i shqyrton të gjitha të këqijat.
Ps 51; Jb 4,17+; 1Gjn 1,8-10 [9]Kush mund të thotë: «E pastrova zemrën time,
jam i pastër nga mëkati?».
11,1+ [10]Peshore e peshore, masë e masë:
të dyja janë në iri te Zoti.
[11]Edhe fëmija njihet sipas asaj që bën:
a është vepra e tij e pastër dhe e drejtë.
Dal 4,11; Ps 94,9 [12]Edhe veshin që dëgjon edhe syrin që shikon:
të dy Zoti i ka bërë.
[13]Mos ta ketë ëndja gjumin që të mos ndrydhë skamja,
mbaj sytë hapur nëse do të ngihesh me bukë.
[14]«E keqe është, e keqe është!», thotë çdo blerës,
por si të largohet, atëherë lëvdohet.
3,13-15 [15]Ka ar e mbushulli margaritarësh,
por gjëja më e çmueshmja janë buzët e urtësisë.
=27,13; 6,1+ [16]Merrja petkun e shtatit atij, që i hyri dorëzanë të huajit:
prej tij merre pengun në vend që prej të huajve.
Jb 20,12-14 [17]E ëmbël i duket njëherë njeriut buka e rrenës,
por pastaj goja i mbushet me guraleca.
[18]Synimet forcohen me këshill:
bjer në luftë pasi të jesh menduar mirë!
11,13+ [19]Me atë që zbulon fshehtësitë e shpifjet
dhe që s'i mban goja arra, mos bëj shoqëri.
Dal 20,12; 21,17+; Fu 19,26+ [20]Kush nëm babën e vet e nënën
iu fiktë drita në mes të errësirës.
13,11 [21]Pasuria e fituar shpejt në fillim
s'do të dalë e bekuar në fund.
25,22+; Rom 12,17; 1Sel 5,15 [22]Mos thuaj: «Do ta kthej të keqen që m'u bë!»,
ki besim në Zotin e ai do të të shpëtojë.
11,1+ [23]Peshë e peshë i iritet Zotit,
peshorja e rreme nuk është e mirë para syve të tij.
16,9; 19,21; ‖Ps 37,23 [24]Zoti i drejton hapat e njeriut;
e si atëherë njeriu mund ta dijë udhën e vet?
Lp 23,22v; Ksh 5,3-5; Mt 15,5p [25]Është lak për njeriun të thotë: «Po bëj kusht!»,
e pastaj të shqyrtojë çka kushtoi.
[26]Mbreti i urtë i shqyrton mirë mëkatarët
e pastaj i shklet me rrotë.

20,8 *shqyrton*: apo: "vigjilon" duke dalluar shkaqet e mira dhe të këqijat (krh. 20,26).

20,16 *i panjohur*: fj.fj.: "të panjohurit" me *ketib* dhe Vulg.; *qerê* dhe Targum kanë: "një të huaj"; krh. 27,13.

20,26 Aluzion rrahjes së grurit për të cilen përdoreshin disa traktoret shumë të vogla disa herë me rotat (krh. Is 28,28).

27 Dritëz e Zotit është shpirti i njeriut — Mt 6,22
që depërton deri në fund të zemrës. — /1Kor 2,11
28 Mëshira dhe e vërteta e ruajnë mbretin, — 16,12; Ps 61,8;
me butësi ai e përforcon fronin e vet. — Is 16,5
29 Stolia e të rinjve është fuqia e tyre,
kurse flokët e thinjur janë stolia e pleqve. — 16,31
30 Plaga që kullon shëron të ligën,
po ashtu edhe të rrahurat palcën e qenies.

21 1 Zemra e mbretit si rrëketë e ujërave është në dorë të
Zotit: gjithkah të dojë e sjellë atë.
2 Në sytë e njeriut të gjitha udhët janë të drejta, — =16,2
por ai që i peshon zemrat është Zoti. — Lk 16,15; 18,9-14
3 Të zbatohet mëshira dhe e drejta — Am 5,22-24+;
i pëlqen Zotit më tepër se flitë. — 1Sam 15,22+
4 Sytë madhështorë, zemra krenare,
dritëza e të paudhëve, ja, çfarë është mëkati!
5 Synimet e të kujdesshmit gjithmonë shpien në mbushulli, — 19,2
kurse kush ngutet, mbetet në skamje.
6 Pasuria e fituar në saje të rrenave
është vesë para diellit të njerëzve që kërkojnë vdekjen.
7 Mujshia e mëkatarëve ata vetë i zhbin
sepse s'duan ta bëjnë të drejtën.
8 Udha e mbrapshtë e njeriut është e vështirë,
ndërsa e drejta është vepra e njeriut të pastër.
9 Më mirë është të jetosh në një kënd të pullazit, — =25,24; 19,13; 21,19;
se të banosh së bashku në shtëpi me grua grindavece. — Sir 25,16
10 Shpirti i bakeqit dëshiron të keqen,
as i afërmi i tij nuk gjen mëshirë në sytë e tij.
11 Kur ndëshkohet përqeshësi edhe i padijshmi bëhet i mençur,
kur e mëson të urtin, e shton dijen. — 9,8; 19,25
12 I Drejti e vëren shtëpinë e të paudhit
dhe bakëqijtë i plandos në mjerim.
13 Kush i mbyll veshët në klithmën e skamnorit, — Mt 6,15; Jak 2,13
edhe ai do të thërrasë, por nuk do të dëgjohet.

20,27 *shpirti*: ose "fryma" (Job 26,4; 32,8), parimi jetësor që Hyji e vë në njëriun pasi e ka formuar trupin e tij (Zan 2,7); duke lexuar *noser* në vend të *ner* ("pishtar") mund të përkthehet: "JHWH vigjilon mbi frymën e njeriut, ai depërton".

20,30 Duket apologji e ndëshkimit trupor; por teksti është i pasigurt.

21,3 Në të gjithë BV gjendet kjo këmbëngulja mbi ndershmërinë e zemrës, që është kusht për çdo shërbesë rituale (krh. Am 5,22v; Os 6,6; Is 1,11; Jer 7,21.23).

21,12 *i drejti*: bëhet fjalë këtu për JHWH? Mendohet më shumë për një përson që ka ndikim.

17,8.23+ [14]Dhurata e dhënë fshehtë pajton zemërimin,
dhurëtia e dhënë nën dorë edhe felgrimin.
[15]Për të drejtin është kënaqësi të ushtrojë të drejtën,
kurse për bakëqij është vdekje.
[16]Njeriu, që e lë udhën e maturisë,
do të banojë në bashkësinë e hijeve.
23,20.21 [17]Ai që i do kënaqat, do të mbesë në skamje,
dhe ai që i do verën dhe ushqimet e mira, nuk do të begatet.
[18]Bakeqi do të jetë shpagim për të drejtin,
i patenzoni për njerëzit e drejtë.
21,9+ [19]Më mirë është të banohet në vend të shkretë
se me një grua grindavece e idhnake.
[20]Në banesën e të urtit ka visar të paçmueshëm e të
gjitha të mirat, por njeriu i pamatur i shpërndan.
[21]Kush ndjek drejtësinë e mëshirën,
22,4; Mt 5,6 do të gjejë drejtësi, jetë e nder.
Ksh 9,13-15 [22]I urti e pushton qytezën e të fortëve
dhe e rrënon fuqinë në të cilën shpresonin.
13,3 [23]Kush e ruan gojën e gjuhën e vet,
ruan vetveten nga të vështirat.
[24]Krenari dhe i dërhuzdti quhet përqeshës:
ai bën gjithçka me mujshi të tepruar.
13,4; 20,4 [25]Dëshirat e mbysin përtacin,
sepse duart e tija s'duan të punojnë.
Lk 6,30.34-35 [26]Gjithë ditën dëshiron e lakmon
kurse i drejti jep me dorëdhani.
=15,8; Sir 7,9 [27]E iritshme është flia e të paudhit,
sidomos nëse kushtohet me qëllim të keq.
19,5.9 [28]Dëshmitari i rremë do të vritet,
kurse njeriu që dëgjon do të mund të flasë gjithmonë.
[29]Bakeqi merr në fytyrë një hije të rëndë,
kurse i drejti e ndreq jetën e vet.
Is 8,10 [30]Nuk ka as urti, as mençuri as këshill
që t'i rrijë përballë Zotit.
Ps 20,8; Oz 1,7+ [31]Kali bëhet gati për ditën e luftimit,

21,17 *verën dhe ushqimet e mira*: fj.fj.: "verë dhe vaj" (BJ: verë dhe një ushqim të mirë).

21,18 Krh. 11,8; 43,4 kjo Fjalë e urtë duket se supozon se është me të vërtetë një farë doze palumturie në univers, por JHWH, në drejtësinë e tij, i mbron të drejtët dhe i dënon bakqijtë.

21,26 *dëshiron*: LXX shton "bakeqi"; TM ka: "i dëshiruari".

21,27 LXX ka: "i neveritshëm për JHWH" si në 15,8.

21,28 *mund të flasë gjithmonë*: BJ supozon: "do ta shkatërrojë krejtësisht" (krh. Ps 18,48; 2Kr 22,10).

21,30 D.m.th. "nuk mund të qëndrojnë përballë Tij" ose "nuk mbizotëron kundër Tij".

por shpëtimin e jep Zoti.

22 [1]Zëri i mirë është më i mirë se pasuria e madhe, Ksh 7,1
më shumë vlen të kesh rëndësi se ar e argjend.
[2]Pasaniku e skamnori takohen: =29,13; Jak 31,15;
të dy i ka krijuar Zoti. Ur 6,7; Mt 5,45
[3]I mençuri e sheh të keqen e fshehet, =27,12
kurse të pamendët shkojnë përpara e sharrojnë.
[4]Shpërblim i përvuajtërisë është frika e Zotit,
begatia, lavdia dhe jeta.
[5]Ferra e leqe ka në udhën e mbrapshtanit,
kurse ai që e ruan jetën larg u shmanget atyre.
[6]Mësoje djaloshin sipas udhës që do të ndjekë. Sir 6,18
edhe kur të plaket s'do t'i shmanget asaj.
[7]I pasuri i sundon skamnorët,
e detyrësi bëhet skllav i huadhënësit.
[8]Kush mbjell paudhësi, do të korrë të këqija, Jb 4,8; Fu 12,14
do të sharrojë nga shqupia e hidhërimit të vet.
[9]Syri mirëbërës do të bekohet, 19,17; 28,27
sepse jep për skamnorë prej bukëve të veta. Ps 112,9; Lk 14,13-14
[10]Dëboje përqeshësin e me të do të zhduket grindja, 26,20
do të pushojnë grindjet e fyerjet.
[11]Kush e do pastërtinë e zemrës /Mt 5,8
për hir të buzëve të veta mik do ta ketë mbretin. 16,13
[12]Sytë e Zotit e ruajnë dijen,
dhe hidhen poshtë fjalët e të paudhit.
[13]Përtaci thotë: «Përjashta është luani, =26,13
midis rrugës do të mbetem i vrarë!».
[14]Shpellë e pafund është goja e gruas së huaj, 5,2+
do të bjerë brenda ai të cilin e urren Zoti.
[15]Marrëzia është e lidhur për zemrën e fëmijës,
dhe thupra e ndëshkimit e largon atë. 13,24; 29,15.17
[16]E ndrydh skamnorin? Ai do ta shtojë pasurinë e vet.
I dhuron pasanikut? Vetë do të bëhesh skamnor.

22,6 Fj.fj.: "mësoje djaloshin sipas udhës që do të ndjekë". BJ ka: "formoje djaloshin në fillim të karrierës së tij". LXXka: lë jashtë e lë jashtë krejt këtë rr.

22,8 *do të sharrojë*: me TM (*yikleh*) BJ shton: "do ta godasë (*yakkëhu*)"; LXX ka: "do ta paguajë ndëshkimin për veprat e tij".

22,16 Kjo fjalë e urtë dëshmon qoftë Ligjin sipas së cilës vetëm vështirësia e nxit, e forcon dhe siguron suksesin, qoftë një fe religjioze në drejtësinë e JHWH që mund të përmbysë situatën.

III. PËRMBLEDHJE THËNIESH TË TË URTËVE

17 Prire veshin tënd e dëgjoj fjalët e të urtëve,
prire zemrën tënde drejt mësimit tim,
18 sepse do të jetë kënaqësi t'i ruash në fundin e zemrës sate
e t'i kesh të gatshme në buzët e tua!
19 Me qëllim që Zoti të jetë shpresa jote
t'i drejtoj sot edhe ty.
20 Pse a s't'i përshkrova para sa kohe
disa këshilla dhe mësime
21 për ta treguar fuqinë e fjalëve të vërteta,
që t'i përgjigjesh atij që të ka dërguar?
22 Mos u dëfto i mujshëm me skamnorin pse është i varfër,
Dal 23,6 as mos e ndrydh të papasurin në pleqëri,
23,11 23 sepse vetë Zoti do ta marrë në dorë çështjen e tyre
Is 33,1 dhe do t'ua marrë shpirtin atyre që i plaçkisin.
24 Mos ki miqësi me njeriun idhnak,
Sir 8,15 as mos bëj shoqëri me njeriun e dërhuzdtë,
25 që të mos mësohesh udhëve të tija
e t'i vësh lak jetës sate.
6,1+ 26 Mos ji ndër ata që japin dorën,
që hynë dorëzanë për borxhe:
27 Nëse s'ke me çka ta kthesh
ç'arsye ke që të të merret shtroja jote?
=23,10; 15,25+; Lp 19,14 28 Ruaj se i luan kufijtë e moçëm
që i kanë vënë të parët e tu.
29 A e ke parë njeriun mjeshtër të punës së vet?
I tilli qëndron përballë mbretërish,
ai s'rri në shërbim të njerëzve të pandershëm.

23 1 Kur të ulesh të hash në tryezë me ndonjë bujar,
vëre mirë çka është para teje;
2 vetvetes i vë thikën nën fyt
nëse je përlugëtues,
=23,6 3 mos u lakmo ushqimeve të tija,

22,20 *para sa kohë*: BJ: "tridhjetë kapituj"; kapituj është shtuar dhe tridhjetë (*shëloshim*) e korrigjuar; TM ka: "paradje", *shilëshom*, në zanorë *shalishim*, që nuk korrespondon me asgjë. Ky referim ndaj tridhjetë kapitujve, i keqkuptuar, mund të rrjedh nga teksti egjiptian Urtirada e *Amenemope-s* nga e cila frymëzohet e gjithë kjo pjesë: "mendo për këta tridhjetë kapituj, ata gëzohen dhe japin mësim".

22,22 *në pleqëri*: fj.fj.: "tek porta", d.m.th. tek porta e qytetit ku zhvilloheshin proçeset dhe ku trajtoheshin dhe fliteshin për çështjet publike (krh. 24,7).

22,27 *do të duhej ta presësh*: me LXX; TM ka: "pse do ta marrë?".

23,3 Dy tekste shumë të ngjashme, një nga Ptah-hotep dhe tjetri nga Amenemope,

sepse është bukë tradhtuese.
[4]Mos u mundo të bëhesh i pasur,
por kënaqu me mençurinë tënde.
[5]Posa të kenë pushuar sytë e tu mbi të
ajo do të zhduket:
do t'i rrahë krahët si shqiponja
e do të fluturojë në qiell.
[6]Mos ha me njeriun smirëzi
dhe mos u lakmo hajeve të tija =23,3
[7]sepse ai është ashtu sikurse mendon në vete:
«ha e pi!», të thotë,
por zemrën s'e ka me ty.
[8]Kafshatën që ke ngrënë do ta villësh
kot do të shkojnë fjalët e tua të bukura.
[9]Mos fol në veshët e të marrit, Mt 7,6
sepse do t'i përbuzë fjalët e mësimit tënd.
[10]Mos i luaj vendit kufijtë e vejushës =22,28+
e mos hyr në tokën e bonjakut:
[11]sepse Shpaguesi i tyre është shumë i fortë, Dal 22,21-23
ai do ta gjykojë çështjen e tyre kundër teje. 22,23
[12]Ngjite zemrën tënde pas mësimit
dhe lidhi veshët e tu për fjalët e urtisë.
[13]Mos ia kurse fëmijës qortimin, 19,18
nëse ia djeg me thupër nuk do të vdesë.
[14]Fshikja me një thupër
dhe jetën ia shpëton nga Nëntoka.
[15]Biri im, nëse zemra jote do të jetë e urtë,
bashkë me ty do të gëzojë edhe zemra ime,
[16]do të galdojnë veshkat e mia
kur buzët e tua të flasin të drejtën.
[17]Zemra jote të mos u ketë lakmi mëkatarëve, Ps 37,1-4; 73,3;
por qëndro tërë ditën në frikën e Zotit, Fu 3,31
[18]sepse do të kesh ardhmëri =24,14
dhe shpresa jote nuk do të humbasë
[19]Më dëgjo, biri im, dhe ji i urtë,
dhe drejtoje udhës jetën tënde.

tregojnë se bëhet fjalë për një temë shumë të njohur për njohjen e të jetuarit sipas egjiptianëve (krh. Zan 43,34).

23,7 Stiku i parë është shumë i errët. fj.fj.: "siç mendon në shpirtin e tij, kështu është". Gjendet këtu një kundërshtim mes ndjenjave reale dhe atyre që janë manifestuar.

23,10 *vjetër*: ndoshta mund të korrigjohet: "kufijtë e vjetër" (*olam*) me "kufijtë e vejushës" (*almana*); krh. 15,25 për paralelizmin me "jetimët".

23,11 *shpaguesi*: shpaguesin (*goel*; krh. Nr 35,19+) është këtu JHWH (krh. 22,23; Zan 50,34).

[20]Mos merr pjesë në gosti me pijaneca
as në tryezë me përlugëtues mishi,
21,17 [21]sepse pijanecat e të lezhguarit varfërohen
dhe gjumashat do të vishen me zhele.
Lp 21,18-21; Fu 19,26 [22]Dëgjo t'atë prindin tënd,
e mos e përbuz të ëmë kur të plaket.
[23]Të vërtetën bleje e mos e shit,
bleje urtinë, mësimin e kuptimin.
10,1 [24]Brohorit nga gëzimi baba i të drejtit,
kujt i lindi i urti në të do ta ketë gëzimin:
17,25 [25]Le të gëzojë yt atë dhe jot ëmë,
le të galdojë ajo që të leu!
[26]Falma zemrën tënde, biri im,
dhe mos ia ndaj sjelljes sime sytë e tu:
22,14 [27]gropë e pafund është lavirja,
pus i ngushtë gruaja e huaj.
7,12 [28]Ajo rri në pritë porsi vjedhësi
dhe e shumon midis njerëzish numrin e bakëqijve.
[29]Për kë: «Vaj!»? Për kë: «Heu!»?
Për kë grindjet? Në kë ankimet?
Për kë plagët pa arsye? Kush sytë i ka të turbullt?
[30]Për ata që s'dinë t'i ndahen verës,
e që enden të kërkojnë verë të përzier!
Ef 5,18-19 [31]Mos e këqyr verën kur zverdhon,
kur shkëlqen në gotë ngjyra e saj:
pihet po aq me shije,
[32]por në fund të ha si shlligëza,
dhe të plagos porsi nepërka!
[33]sytë e tu do të shohin fantazma,
goja jote do të flasë marrëzira,
Ps 107,26-27 [34]do të duket se fle në shpinë të detit,
sikur të flesh në majë të direkut të anijes:
[35]«Më rrahën, por nuk më dhimbti,
më goditën, por gjë nuk ndjeva.
Kur do të zgjohem...?
Prapë do ta kërkoj!».

23,17 **24** [1]Mos u lakmo njerëzve të këqij,
as mos dëshiro të jesh me ta,
[2]sepse ata s'mendojnë tjetër por cubni,

23,28 *tradhtarët*: me TM *bogëdim;* BJ supozon; "trallti", *bëgadim*.

buzët e tyre flasin veç për dhunë.
[3]Me urti ndërtohet shtëpia 14,1
e me mençuri ajo forcohet,
[4]me dije mbushen drithnikët
me çdo lloj të mirash të çmueshme e të dëshirueshme.
[5]Njeriu i urtë është edhe i fortë, 1Sam 16,7
njeriu i ditur e rrit fuqinë,
[6]sepse me peshim bëhesh gati për luftë, Lk 14,31
vjen ngadhënjimi kur ka këshillime të shumta. =11,14
[7]Majë e lartë është urtia për të marrin:
në kuvend të dheut gojën s'mund ta hapë.
[8]Kush synon ta bëjë të keqen
të gjithë e mbajnë për njeri të dëmshëm.
[9]Mendimi i të marrit është mëkat,
përqeshësi është iri për njerëzit.
[10]Të lëshon zemra në ditë të ngushtë? Jb 4,5
Të vogël pra, e paske fuqinë.
[11]Shpëtoji ata që i shpien në vdekje,
liroji ata që i çojnë në vrasje.
[12]Nëse do të thuash: «S'e dinim këtë gjë»,
s'do ta dijë Ai që peshon zemrat? 16,2
Vallë s'e di Ai që ta ruan jetën?
A s'do ta shpaguajë gjithkënd sipas veprave të tija?
[13]Haje mjaltin, biri im, se është i mirë
edhe hoja është shumë e ëmbël për fytin tënd.
[14]Dije se e tillë është për shpirtin tënd urtia,
nëse e gjen, ke gjetur ardhmërinë, =23,18
shpresa jote nuk do të shkojë hupës.
[15]Mos i vër pritë, o i mbrapshtë, banesës së të drejtit,
mos e shkreto vendin e pushimit të tij!
[16]Sepse edhe në rëntë i drejti shtatë herë, ngritet, Jb 5,19
kurse të patenzonët sharrojnë në mjerim.
[17]Mos u gëzo nëse rrëzohet armiku yt Jb 31,29
as të mos kënaqet zemra jote për rrënimin e tij,
[18]që të mos shohë Zoti e ta marrë për të keq

24,7 *majë e lartë*: Bj ka: "kështjella e paarritshme"; TM ka: *ramot*, "lartësitë" (?), term i vështirë. Sipas të tjerëve: "prej koralit" (krh. Ez 27,16; Job 28,18), gjë e rrallë dhe delikate që i marri nuk do të mund ta çmonte.

24,10 *të vogël*: d.m.th. fj.fj.: "ngusht", *car*, lojë fjalësh me "(dita) e fatkeqësisë", *carah*.

24,11b Ky stik është interpretuar edhe ndryshe. Ndoshta bëhet fjalë për disa të pafajshëm të dënuar padrejtësisht.

24,12 *Ai që vigjilon*: ose, me LXX "ai që e ka plazmuar (*yser* në vend të *noser*) shpirtin tënd".

e kështu ta largojë prej tij hidhërimin e vet.
Ps 37,1 [19]Mos u zemëro për shkak të bakëqijve
as mos ua ki lakmi të patenzonëve,
[20]sepse i mbrapshti ardhmëri nuk ka
dhe dritëza e të paudhëve fiket.
/1Pjt 2,17 [21]Druaje Zotin, biri im, dhe mbretin
dhe mos merr pjesë me kryengritës,
[22]sepse do të vijë papritmas rrënimi i tyre
e kush e di se kur do të jetë bjerrja e të dyve.

IV. VAZHDIM I THËNIEVE TË TË URTËVE

[23]Edhe këto janë gjithashtu për të urtët.

18,5; 28,21; 31,5 Nuk është mirë t'i mbahet krah kujt në gjyq.
[24]Kush i thotë të paudhit: «Je i drejtë»,
do ta mallkojnë popujt e do ta nëmin fiset,
[25]kurse ata që do ta qortojnë, do të lavdërohen
dhe mbi ta bie bekimi e lumturia.
[26]Puth në gojë,
ai që jep përgjigje të drejtë.
Sir 7,15 [27]Kryej jashtë punët e tua
me kujdes punoje fushën tënde
dhe pastaj ndërtoje shtëpinë tënde.
[28]Mos ji dëshmitar pa nevojë kundër të afërmit tënd,
dhe mos gënje askënd me buzët e tua.
Mt 6,12.14-15 [29]Mos thuaj: «Siç ma bëri mua do t'ia bëj dhe unë,
do t'ia kthej të tillit sipas veprave të tija!».
26,13-16 [30]Kalova nëpër arën e përtacit
dhe nëpër vreshtin e të lafiturit:
[31]dhe ja, çdo gjë e kishte mbuluar hadhuga,
sipërfaqen krejt ia kishin mbuluar ferrat
dhe ledhet ishin rrënuar plotësisht;

24,22 *dërguar nga të dy*: BJ ka: "(shkatërrimi) i njërit dhe tjetrit". Pas këtij parimi, LXX shton pesë rreshta, që duken si zhvillim i 21-22: «[22a] ai që e mban ligjin do ta evitojë humbjen sepse e pranon me dashamirësi (?). [22b] Nuk thotë asnjë rrenë mbretit, në mënyrë që nuk i del asnjë nga goja e tij. [22c] Gjuha e mbretit është një shpatë, jo një organ mishi: kush bie poshtë grimcohet, [24d] sepse nëse ndizet në tërbim, do t'i shkatërrojë njerëzit me nervat e tyre. Ai përpin kockat e njerëzve, i djeg me një flakë dhe i bën të pangrënshëm për shqiponjat». LXX e fut pastaj 30,1-4.

24,23 Ligji i urdhëron judenjve të mos bëjnë dallim të personave (Lev 19,15; Lp 1,17; 16,19). Profetët kthehen shpesh, me tema të ndryshme, mbi këtë detyrë (Am 2,6; 5,7.10; Is 10,2; Mik 3,9.11; Jer 23,5-6; Ps 72,4.12), si vetë Hyji (krh. Gal 2,6).

24,28 LXX e interpreton: "mos ji një dëshmitar i rreme kundër të afërmit".

32 e pashë këtë dhe e futa në kokë
përsiata dhe e kuptova:
33 Fli edhe pak, kotu edhe sa grima, =6,10-11
vëri edhe pakëz duart në ijë për të pushuar,
34 dhe skamja, do të të vijë porsi vrapuesi,
dhe lypësia porsi i armatosuri!

V. PËRMBLEDHJA E DYTË E FJALËVE TË URTA TË SALOMONIT

25 1 Edhe këto janë fjalë të urta të Salomonit që i mblodhën
njerëzit e Ezekisë, mbretit të Judës:

2 Është lavdi e Hyjit të veprojë në fshehtësi, Tob 12,7; Lp 29,28;
lavdia e mbretërve është të veprojnë pas shqyrtimit. Rom 11,33
3 Qielli është i lartë, toka është e thellë,
kurse zemra e mbretit është e pashqyrtueshme.
4 Hiqja ndryshkun argjendit
dhe do të dalë një enë e bukur prej argjendtarit;
5 largoje të patenzonin nga prania e mbretit dhe froni i tij do 16,12; 29,14
të përforcohet nga drejtësia.
6 Para mbretit mos u mba i madh Sir 7,4; 13,9-10;
dhe mos qëndro në vend të të mëdhenjve, /Lk 14,7-11
7 sepse është më mirë të të thuhet: «Ngjitu këtu!»,
sesa të përulesh në sytë e princit.
8 Çka kanë parë sytë e tu
mos u ngut ta qitësh menjëherë në gjyq,
sepse çfarë do të bësh mandej,
kur të ketë qitur poshtë kundërshtari yt?
9 Rrahe në gjyq çështjen tënde me të afërmin tënd,
por mos e zbulo fshehtësinë e tjetrit,
10 që rastësisht të mos të shajë kur të ketë dëgjuar
e të mos bjerë turpi mbi ty.
11 Mollë të arta në enë argjendi
fjala e thënë në kohën e vet.
12 Vath i artë dhe margaritar i ndritshëm
i urti që qorton veshin e dëgjueshëm. 15,31
13 Si fresku i borës në kohën e të korrave 25,25
i tillë është i dërguari besnik për atë që e dërgoi: 13,17

24,34 porsi vrapuesi: *kimhallek* me dshk, vog.; TM ka *mithallek*, "duke kaluar". – *porsi i armatosuri*: hamend.; krh. 6,11.

25,4 Tekst i errët; BJ e lexon: "dhe do të dalë një enë e bukur prej argjendi". LXX e lexon: "një enë krejtësisht e pastër".

ia përtërit shpirtin e tij.
[14]Re e erë e shi që s'bie
është lëvduesi që s'i plotëson zotimet.
Lk 18,1-8 [15]Me duresë të qëndrueshme zbutet princi,
gjuha e butë i copëton eshtrat.
25,27; 27,7 [16]Hase në mjaltë? Ha sa të bën mirë
që, rastësisht, i ngopur për së tepërmi, të mos e villësh.
[17]Mos shkel shpesh në shtëpinë e mikut
që të mos t'ia mërzitësh e të ketë rëndë.
[18]Maj e shpatë e shigjetë e mprehtë
është njeriu që bën dëshmi të rreme kundër të afërmit të vet.
[19]Dhëmb i prishur e këmbë e çalë
është ai që shpreson në të pabesin në ditë të ngushtë.
[20]Si ai që e heq në të ftohtë leshnikun,
si uthulla në plagë
është ai që këndon para atij që e ka zemrën e thyer.
Dal 23,4-5+; Mt 5,44v; 20,22; /Rom 12,20 [21]Nëse armiku yt është i uritur, jepi të hajë,
nëse është i etur, jepi të pijë:
[22]kështu grumbullon mbi kokë të tij prush
e Zoti do ta shpaguajë.
[23]Era e veriut bie shiun
dhe gjuha përqeshëse fytyrën e trishtuar.
=21,9 [24]Më mirë është të rrish në buzë të pullazit
se në shtëpi të përbashkët me gruan grindavece.
25,13 [25]Si uji i freskët për fytin e etshëm
është lajmi i mirë prej vendit të largët.
[26]Si kroi i turbullt e burimi i prishur
është i drejti që përulet para të paudhit.
25,16 [27]Të hash për së tepërmi mjaltë s'është mirë,
as nder s'është të kërkosh lavdi të tepruara.
[28]Qytet i rrënuar e pa mur rrethues
16,32 është burri që s'është i zoti ta përmbajë vetveten.

26 [1]Si bora në verë dhe shiu në kohë të të korrave
ashtu i kanë hije nderimet të marrit.
[2]Si shpendi kur merr fluturimin,
Nr 23,8; Lp 23,5v porsi dallëndyshja kur fluturon,

25,14b Fj.fj.: "që krenohet për një dhuratë mashtrimit".
25,18 *Maj*: duke lexuar *mappes* me versione; TM *metis* është prishë.
25,27b *lavdi të tepruar*: BJ: "lavdi mbi lavdi", *kabod mikkabod (hamend.);* TM ka: "lavdia e tyre është lavdia" (*këbodam kabod)*, tekst i ndarë keq. LXX ka: "është e nevojshme të nderohen fjalët e lavdishme". Përkthehet edhe: "të shqyrtosh gjëra të vështira është një nder".

kështu s'shkon në vend as nëma e paarsyeshme.
[3]Frushkulli për kalë, ullari për gomar
dhe shkopi për shpinën e të marrëve. 10,13; 19,29
[4]Mos i përgjigj të çmendurit sipas çmendjes së tij
që edhe ti të mos bëhesh i ngjajshëm me të;
[5]përgjigji të çmendurit sipas çmendjes së tij
që të mos i duket vetja i urtë.
[6]Ia pret vetes këmbët dhe dehet me turp
kush çon fjalë me anë të të marrit.
[7]Si fyelli i ligshtë i këmbës së çalamanit,
ashtu është fjala e urtë në gojën e marranit. =26,9
[8]Si ai që e fsheh një gur në grumbull
është ai që e nderon të marrin.
[9]Gemb ferre në dorën e të dehurit
është fjala e urtë në gojën e të marrëve. =26,7
[10]Si shigjetari që plagos gjithkënd
është ai që merr në punë të marrin e endacakun.
[11]Porsi qeni që kthehet në të vjellat e veta /2Pjt 2,22
është i marri që e përsërit marrëzinë e vet.
[12]A ke hasur njeriun që vetja i duket i urtë? 3,7
Më shumë mund të pritet prej një të marri se prej tij. =29,20
[13]Përtaci thotë: «Luanesha në rrugë! =22,13
Luani në shesh!».
[14]Dera sillet në thithin e vet
edhe përtaci në shtratin e vet.
[15]E shtie përtaci dorën në pjatë, =19,24
por lodhet ta çojë deri te goja e vet.
[16]Përtacit i duket vetja më i mençur
se shtatë pleqve që përgjigjen me urtësi.
[17]Kap qenin për veshësh
ai që në kalim përzihet në grindje të tjetërkujt.
[18]Porsi ai që del mendsh e gjuan
shigjeta e heshta për të vrarë,
[19]është ai që e gënjen mikun e vet
e thotë: «Pse a s'desha të luaj?».
[20]Kur mungojnë drutë, fiket zjarri,
kështu edhe, kur dëbohet shpifësi, 22,10

26,4-5 Kundërshtimi mes dy fjalëve të urta është i qëllimshëm dhe qëndron mbi dy kuptimet e shprehjes: "sipas marrisë sate".

26,8 *një gur*: nuk mund të hidhet dhe rrezikon të godasë atë që e gjuan.

26,10 Tekst i prishur. TM ka: "një shigjetar (?; krh. Jb 50,29) që plagosë të gjithë, është ai që merr në punë (*wësoker*) të marrin dhe ai që merr në punë (*wësoker*) ata që kalojnë"; BJ përkthen: "një shigjetar që i plagos të gjithë, kështu është ai që merr në punë të marrin dhe të dehurin që kalojnë".

pushojnë grindjet.
21 Porsi thëngjilli për prush e drutë për zjarr
i tillë është grindaveci për të ndezur grindje.
=18,8 22 Fjalët e shpifësit janë porsi ëmbëlsira:
edhe ato arrinë deri në fund të barkut.
Mt 23,25-28 23 Ndryshk argjendi stoli e enës prej dheut:
1Gjn 3,18 janë fjalët përkëdhelëse e zemra e keqe.
Sir 12,10-11 24 Armiku të shtiret me fjalët e veta
kurse në zemrën e vet sendërgjon tradhti:
Sir 27,23; Jer 9,4-8 25 kur ta zbusë zërin e vet, ruaj se i beson,
sepse shtatë iri i fsheh në zemrën e vet;
Ps 28,3 26 nëse me shtijaraki e mbulon urrejtjen,
zemra e tij e keqe do të zbulohet në mbledhje.
Ps 7,16; Ksh 10,8; Sir 27,25-27 27 Kush hap gropën në të do të bjerë,
e kush rrokullis gurin mbi të do të kthehet.
28 Gjuha e rreme nuk e do të vërtetën,
goja përkëdhelëse përgatit rrënimin.

Lk 12,19-20; Jak 4,13-14 **27** 1 Mos u lavdëro për të nesërmen
pasi s'e di se ç'do të të sjellë dita.
2Kor 10,12-13 2 Le të lavdërojë tjetërkush e jo goja jote,
një i huaj, por jo buzët e tua.
3 I rëndë është guri, e rëndë është rëra,
por më i rëndë se të dy është zemërimi i të marrit.
4 Egërsi e felgrim shpërthyes
6,34-35 dhe kush mund t'i qëndrojë përballë mendjes së zezë?
5 Më i mirë është qortimi ballafaqe
se dashuria e rreme.
6 Më të mira janë plagët e atij që të do
26,24-26; Mt 26,49 se të puthurat tradhtare të atij që të urren.
25,16 7 I ngopuri e shklet me këmbë edhe hojen e mjaltit,
Lk 15,16 kurse të uriturit çdo gjë e hidhur i vjen e ëmbël.
Sir 29,21-28 8 Porsi zogu që e ka humbur çerdhen e vet,
i tillë është njeriu që endet larg vendit të vet.
9 Me erëra të mira e me kem kënaqet zemra,
kështu edhe ëmbëlsia e mikut që këshillon çiltërisht.
Sir 37,6 10 Mos e braktis mikun tënd e mikun e babës tënd
dhe mos hyr në shtëpinë e vëllait tënd ditën e fatkeqësisë sate.
18,24 Më i mirë është fqinji afër se vëllai larg.

27,6 *tradhtare... urren*: përkthim i pasigurtë. BJ ka: "por një mik të jep të puthura".
27,9 *këshillon çiltërsisht*: tekst i pasigurtë. LXX ka: "por shpirti është mërzitur nga fatkeqësitë"; BJ ka: "dobësia e miqësisë më shumë se të kënaqej në vetëvete".

[11]Biri im, bëhu i urtë dhe ma gëzo zemrën,
  që të mund t'i përgjigjem atij që më shan.
[12]I urti e sheh të keqen e fshihet, =22,3
  kurse marranat vazhdojnë përpara e ndëshkohen.
[13]Merrja leshnikun atij që hyri dorëzanë për të huajin, =20,16; 6,1+
  merrja pengun atij në vend të të huajit.
[14]Kush me zë të lartë e bekon fqinjin herët në agim,
  i numërohet sikurse e mallkon.
[15]Pullazi që pikon në ditë të të ftohtit 19,13
  dhe gruaja grindavece janë si njëra tjetra.
[16]Ta ndalësh? Më sa mund të ndalet era
  ose me dorë të mbahet vaji!
[17]Hekuri me hekur mprehet
  edhe njeriu në takimin me fqinjin e vet.
[18]Kush e ruan fikun do të hajë prej frutave të tij,
  edhe kush e ruan zotërinë e vet do të nderohet.
[19]Sikurse uji është pasqyrë për fytyrë
  ashtu zemra e njeriut për njeriun.
[20]Nëntoka dhe Shfarosja kurrë nuk mbushen, 30,15-16; Ksh 1,8; 6,7
  ashtu edhe sytë e njeriut kurrë nuk ngihen.
[21]Sikurse argjendi që provohet në shkritore e ari në furrë, =17,3
  ashtu edhe njeriu nga goja e atyre që e lëvdojnë.
[22]Edhe nëse e rreh marranin si elbin në shterë me shtypc
  prej tij nuk do të hiqet marria.
[23]Me vëmendje njihe gjendjen e bagëtive të tua, 12,10; Sir 7,22
  me zemër kujdesohu për grigjat,
[24]sepse pasuria nuk është e përhershme.
  Pse, a thua se kurora trashëgohet brez pas brezi?
[25]Mblidhet sana, del bari i gjelbër
  e mblidhet tagjia prej bjeshkëve;
[26]atëherë do të kesh qengjat për veshje
  e kecat për të blerë arën
[27]dhe s'do të të mungojë qumësht dhish për vete
  as për ushqim të familjes e për shujtë të shërbëtoreve të tua.

27,13 *të të* huajt: nokrim, fj.fj.: "i panjohur", hamend. (krh. 20,16 dhe LXX; BJ me TM ka: "një i huaj", *nokriyya*.

27,14 Talmud e ndalon përshëndetjen para se të ketë recituar lutjen e mëngjesit.

27,19 Interpretimi i këtij rreshti është i pasigurt. Teksti duket se thotë që njeriu rigjen në të tjerët ndjenjat e tija, si një fytyrë përpara pasqyrës; por LXX ka kuptuar të kundërtën: "ashtu si fytyrat nuk janë të ngjashme kështu janë të ndryshme zemrat e njerëzve.

27,20 Sytë janë selia e zilisë.

27,21 *ashtu edhe njeriu... nga goja e atyre që e lëvdojnë*: BJ e përkthen: "njeriu vlen aq sa vlen reputacioni i tij".

27,24b Me LXX; TM ka: "a thua një kurorë trashëgohet?".

Lev 26,17.36; Ps 118,6

28 [1]Ikën mëkatari edhe pa e ndjekur kush,
ndërsa i drejti, porsi luani, është i sigurt në vetvete.
[2]Kur vendi mëkaton, ka krerë të shumtë,
kurse me njeri të urtë e të matur qeverisja është e gjatë.
[3]Skamnori që i shpifet skamnorit
është shi i furishëm që përgatit urinë.
[4]Kush shkel Ligjin lëvdon mëkatarin,
ndërsa ata që e zbatojnë Ligjin e luftojnë.
Gjn 10,26+; 1Kor 2,14 [5]Njerëzit e këqij nuk e kuptojnë të drejtën,
Ur 3,9 ndërsa ata që e kërkojnë Zotin kuptojnë çdo gjë.
=19,1 [6]Më i mirë është skamnori që jeton në thjeshtësinë e vet,
se pasaniku që ecën udhëve të veta të këqija.
23,19-22 [7]Kush e ruan Ligjin, është djalë i urtë,
kurse ai që i maj grykësit, turpëron t'anë.
Dal 22,24+ [8]Kush e shton gjënë e vet me uzurë e me kamatë,
13,22 bashkon për atë që ka mëshirë për skamnorët.
[9]Kush i sjell veshët në anë tjetër për të mos e dëgjuar Ligjin,
15,8 edhe urata i bëhet e urryeshme.
26,27+ [10]Kush i shpie të drejtët në udhë të keqe vret vetveten,
dhe të thjeshtët do t'i trashëgojnë të mirat e tija.
[11]Pasanikut i duket vetja i urtë,
porse skamnori i urtë do ta përgënjeshtrojë.
11,10; 9,2 [12]Kur ngadhënjejnë të drejtët, është lavdi e madhe,
=28,28 kurse kur lartësohen të paudhët, njeriu fshihet.
Lk 18,9-14; 1Gjn 1,9; Sir 4,26 [13]Kush i fsheh fajet e veta, s'do të përparojë,
kurse kush i pranon dhe u shmanget, do të gjejë përdëllim.
[14]Lum njeriu që ka përherë frikën e Zotit,
Sir 3,26 ndërsa ai që e bën zemrën gur, do të bjerë në mjerim.
[15]Luan ulëritës, arí i uritur
është sundimtari i paudhë për popull të varfër.
[16]Prijësi, që i mungon urtia, bën edhe mujshi të shumta,
kurse kush e urren lakmimin, e zgjat jetën e vet.
[17]Njeriun që i ka përgjakur duart me vrasjen e ndokujt,
edhe në vrapoftë drejt gropës, askush të mos e ndalë!
10,9 [18]Kush jeton me nder, do të shpëtojë,
kush ecën udhëve të mbrapshta, papritmas do të sharrojë.

28,2 *qeverisja është gjatë*: LXX ka: "për shkak të revoltimit të dhunshmëve shpërthejnë mosmarrëveshjet; njeriu inteligjent i fikë".

28,3 *skamnori*: me TM: *rash*; BJ e lexon: "një bakeq", *rëshah* (krh. LXX).

28,8 Nuk kënaqet nga pasuria e fituar padrejtësisht, që ia kthen më në fund të varfërve.

28,9 *urryeshëm*: BJ ka: "neveri"; mund të përkthehet edhe: "një tmerr".

28,13 Aluzion rrëfimit të mëkateve (krh. Lev 5,5; Nr 5,7; Ps 32,5; Oz 14,2-4; Is 1,16-18).

19 Kush punon tokën e vet, do të ngihet bukë, =12,11
ndërsa kush ndjek papunësinë, do ta mbulojë skamja.
20 Njeriu i ndershëm do të ketë shumë bekime,
kurse ai që shpejton të pasurohet s'do të mbesë i pafajshëm.
21 Kush mban krah në gjygj, nuk bën mirë, 24,23; Lp 16,19+
sepse i tilli, edhe për një mys buke, bën padrejtësi.
22 Njeriu lakmues i kamjes vrapon të pasurohet
e s'di se do ta mbulojë skamja.
23 Kush e qorton njeriun, pastaj do të gjejë hir 27,5.6
shumë më tepër se ai që e përkëdhel me gojë.
24 Kush i rrëmben ndonjë send babës e nënës
e thotë: «S'është mëkat», është shok i vrastarit.
25 Kush është tepër lakmues, ngjall grindje, 15,18
ndërsa kush shpreson në Zotin, gjë s'do t'i mungojë.
26 Kush i beson mendjes së vet, është i marrë, 3,5-6; 1Kor 3,18
kurse ai që ecën me urtësi, do të shpëtojë.
27 Kush i jep skamnorit, nuk do të vuajë nga skamja, 11,25; 19,17; 22,9
ndërsa kush i mbyll sytë, do të mallkohet.
28 Kur ngriten të paudhët, njerëzit fshihen, =28,12
e kur ata e marrin të keqen, shumohen të drejtët.

29 1 Njeriu që i përbuz qortimet me kokëfortësi,
papritmas do të sharrojë pa shpresë shërimi.
2 Kur të drejtët e kanë pushtetin në dorë, gjindja gëzohen, 11,10; 28,12.28
kurse kur sundon i paudhi, rënkon populli.
3 Ai që e do urtinë, gëzon t'anë; 10,1
kush ndjek laviret, prish pasurinë. 5,10; 6,26; Sir 9,6; Lk 15,13
4 Mbreti me drejtësi e ngrit vendin,
kurse ai që i pëlqejnë dhuratat, e shkatërron. 14,34; Is 11,4.5
5 Ai që e përkëdhel mikun e vet, 11,9
ia qet rrjetën këmbëve të tija.
6 Në mëkat është laku i mëkatarit, Jb 18,7-10
kurse i drejti galdon e gëzohet.
7 I drejti e kupton çështjen e skamnorit, Jb 29,16
kurse i mbrapshti nuk e merr vesh dijen.
8 Njerëzit e prishur e rrënojnë qytetin,
kurse të urtët e largojnë zemërimin.
9 I urti, nëse gjykohet me të marrin,
si në u zemëroftë si në u qeshtë, qetësi s'do të ketë.

28,19 *papunësinë*: ose "gjëra të kota", bëhët fjalë ndoshta, për autorin e kësaj fjalës së urtë, për aktivitet tregtar. Shumë të fjalë të urta kanë mbetur rrënjosur në idealin e vjetër bujqësor.

29,7b fj.fj.: "nuk merr vesh dijen"; BJ ka: "bakeqi nuk ka inteligjencë për të njohur".

10 Gjakësorët e urrejnë të ndershmin,
kurse të drejtët e kërkojnë.
12,16 11 I marri u lëshon fre të gjitha epsheve të veta,
kurse i urti i përmban ato.
12 Kryetari, që me ëndje e dëgjon fjalën e rreme,
të gjithë nëpunësit i ka të këqij.
=22,2; Mt 5,45 13 I vobekti dhe ndrydhësi takohen:
të dyve Zoti ua ndriçon sytë.
16,12; 20,28 14 Mbreti, që ua jep plotësisht të drejtën skamnorëve,
do ta ketë fronin e patrandshëm përherë.
10,1; 22,15 15 Me thupër e me qortim jepet urtia,
kurse fëmija që i lëshohet vullnetit të tij,
do ta turpërojë të ëmën.
29,2 16 Kur shumohen të këqijtë, shumohen paudhësitë,
e të drejtët do ta shohin sharrimin e tyre.
13,24; 19,18 17 Qortoje djalin tënd e do të jesh i qetë,
dhe do të kënaqet shpirti me gëzim.
18 Pa zbulesë hyjnore populli prishet,
por i lum do të jetë ai që e zbaton Ligjin.
Sir 33,25-30 19 Skllavi nuk ndreqet me fjalë,
sepse, megjithëse kupton, nuk dëgjon.
20 A e pe një njeri që është i shpejtë në të folur?
=26,12 Edhe i marri ka më shumë shpresë se ai!
21 Kush e rrit skllavin me të butë qysh në fëmijëri
më në fund do t'i bëhet i padëgjueshëm.
14,17; Sir 1,19 22 Idhnaku shkakton grindje
dhe, kush hidhërohet me shpejt, bën shumë mëkate.
/Mt 23,12p 23 Krenia e përul njeriun,
kurse kush përvuhet fiton nderime.
24 Kush bashkëpunon me vjedhësin e urren shpirtin e vet,
e dëgjon përbetimin e nuk dëfton.
25 Frika para njerëzve kthehet në lak,
16,20 kush ka besim në Zotin do të jetë i sigurt.
26 Shumë e kërkojnë përkrahjen e prijësit,
por Zoti ia jep të drejtën gjithkujt.
27 Njeriun e keq e kanë në iri të drejtët,

29,18 *pa zbulesë hyjnore*; "zbulesë" duket se i bën aluzion aktivitetit të profetëve. – *Ligjin*: (*torah*) mund të tregojë edhe "mësimin" (këtu: të profetëve).

29,21 *do të bëhet i padëgjueshëm*: përkthim i pasigurt: BJ ka: "mosmirënjohës", termi gjendet vetëm këtu; LXX e lexon: "me në fund të vajtojë mbi vetëveten".

29,24 *përbetimin*: bëhet fjalë për mallkimin e përbetuar kundër kriminelit të panjohur apo kundër dëshmive të rreme që nuk e përmbushin detyren e tyre (krh. Lev 5,1; Gjq 17,2).

por edhe të këqijtë i urrejnë të drejtët.

VI. THËNIET E AGURIT

30

[1]Fjalët e Agurit, birit të Jacesit, nga Masa. 31,1

Thëniet e këtij njeriu të drejtuara
Itielit për Itielin e për Ukalin.
[2]Po, vërtet, unë jam më i padijshmi njeri,
dija njerëzore nuk rri tek unë.
[3]Kurrë nuk mësova urti,
as s'e njoh mençurinë e shenjtërve.
[4]Kush u ngjit në qiell e pastaj zbriti? Gjn 3,13
Kush mundi ta mbajë erën në grusht të vet?
Kush i bashkoi ujërat në mallotën e vet? Jb 38-39; Sir 1,2-3
Kush i caktoi skajet e dheut?
Si e ka emrin ai e si e ka emrin biri i tij, a e di?
[5]Çdo fjalë e Hyjit është e sprovuar =Ps 18,31
dhe është mburojë për ata që shpresojnë në të. ‖2Sam 22,31
[6]Asgjë mos u shto fjalëve të tija
që të mos qortohesh e të dalësh rrenacak.
[7]Të lutem të më japësh dy gjëra,
mos m'i moho deri të vdes:
[8]dëboi prej meje kotësi e gënjeshtër, Ps 119,29
mos më jep as skam as pasje,
më jep vetëm sa më lypet për jetesë; Mt 6,11
[9]sepse, tepër mirë i ngirë, mund të të mohoj Lp 6,12; 32,15
e të them: «Kush është Zoti?»,
ose, i shtytur nga varfëria e tepërt, të vjell, Lev 5,21
e kështu ta çnderoj emrin e Hyjit tim.
[10]Mos iu shpif shërbëtorit para zotërisë së tij, Flm 8-20

30,1 *nga Masa*: *a-Massai*, hamend.; TM ka: "orakull" (*hammassa*). Mbi Masen, krh. 31,1+. Vulg. nuk e ka mbajtur këtë term si emër i saj dhe e interpreton kështu titullin: "fjalët e atij që mbledh, bir i atij që vjell". Në LXX, 30,1-14 gjendet e futur mes 24,22 dhe 24,23, dhe 30,15–31,9 pas 24,34. – *Itielit...*: duke korrigjuar shqiptimin: "jam i lodhur... e i këputur"; interpretim i pasigurt i një teksti pa dyshim i transmetuar gabim. BJ me TM e lexon: "për Itielin dhe për Ukalin" (krh. Neovulg.). Versionet antike dëshmojnë të njëjtën siklet: LXX ka: "këto gjëra thotë njëriu atyrë që besojnë në Hyjin dhe ndalëm"; Vulg. ka: "vizion i shqiptuar nga njeriu me të cilin është Hyji dhe që duke pasur me vete Hyjin, ka qënë ngushlluar".

30,3 *shenjtërve*: me BJ dhe TM fj.fj., d.m.th. të dijshmëve, ose shenjtit (me shumësin madhështorë), d.m.th. Hyjit, krh. 9,10.

që të mos nëmë e mbi ty të bjerë nëma e tij.
Dal 21,17 [11]Ka pjellë të keqe që e mallkon babën e vet
dhe që nuk e bekon nënën e vet.
[12]Pjellë që e mban veten për të pastër
e s'është larë nga ndytësia e vet;
[13]pjellë që, o sa lart i mban sytë
e sa fort i lartëson qepallat e veta!
[14]Pjellë që dhëmbët i ka shpatë
e, në vend të dhëmbëve prerës, thika
Jb 19,22; Is 9,11 për t'i ngrënë skamnorët e vendit
e të vobektit prej mesit të njerëzve.

VII. PROVERBAT NUMËRORË

[15] Dy bija ka ushunjëza: «Jep, jep!».
Tri gjëra nuk ngihen kurrë,
madje katër nuk thonë kurrë: «Mjaft!»:
Nr 16,33+; Fu 27,20; Zan 30,1 [16]varri, barku i beronjës,
toka që s'ngopet me ujë
dhe zjarri që kurrë s'thotë: «Mjaft!».
19,26+ [17]Syrin e atij që përqesh të atin
e të atij që nuk e dëgjon të ëmën:
ia nxjerrshin korbat e përroit,
ia ngrënçin zogjtë e shqiponjës!
[18]Tri gjëra janë për mua tepër të vështira,
madje katër s'i marr aspak vesh:
Ur 5,10-12 [19]udhën e shqiponjës nëpër ajër,
udhën e gjarprit nëpër qetë,
udhën e anijes nëpër det
e udhën e njeriut drejt vajzës së re.
[20]E tillë është edhe udha e gruas kurorëshkelëse,
e cila ha, i fshin buzët dhe thotë:

30,14 *njerëzve*: nuk duket qartë kujt duhet aplikuar ky përshkrim: kombeve apo klasave shoqërore; propozohet për të korrigjuar *meadam,* "mes njerëzve", në *meadama,* "nga fushata".

30,15 "Fjalë e urtë numerike" ka njëkohësisht trajtat të thënies, të enigmës dhe të krahasimit. Kjo formë letrare është e pranishme në letersinë hebraike, edhe nëse në mënyrë akoma të papërsosur, që nga epoka profetike (Am 1,3.6.9.11.13; Is 17,6; Mik 5,4; krh. Ps 62,12v), dhe duket në të gjithë letersinë e urtisë biblike (6,16v dhe këtu 30,15-33; Job 5,19; 40,5; Ksh 4,12 [?]; 11,2; Sir 23,16v; 25,7; 26,5-7.28; 50,25 krh. 25,1-2). Përmbledhje e shkurtër e 30,15-33 tregon një interes të veçantë për mrekullitë e natyrës dhe për zakonet e kafshëve.

30,19 *udhën e njeriut drejt vajzes së re*: nuk bëhet fjalë për manovrat për joshjen, por për misterin e lidhjës bashkëshortore dhe të prokrijimit.

30,20 Ky rr duket se është një glosë e ngathët të dy paraardhësve.

«S'bëra asgjë të keqe».
21Ja tri gjëra prej të cilave trandet toka, Ksh 10,5-7
madje katër që s'mund t'i durojë:
22Prej skllavit kur bëhet mbret, 19,10
prej të marrit kur ngihet bukë,
23prej vajzës djemnueshë kur merret për grua,
prej shërbëtores kur zë vendin e gruas. Zan 16,3-6
24Katër kafshë janë shumë të vogla mbi tokë,
por janë më të urta se të urtët:
25Thneglat, qenës të pafuqishëm, 6,6-8
të cilat verës e bëjnë gati ushqimin për vete;
26vjedullat kafshë të paaftësi,
që në zgavrra të shkëmbinjve ndërtojnë banesën;
27karkaleci që mbret s'ka
e të gjithë udhëtojnë të rreshtuar;
28hardhuca që kapet me dorë
e banon në pallatet e mbretit.
29Tre qenës ecin me madhëri,
madje katër janë që kanë ecje të bukur:
30luani, kafsha më e fortë,
që s'trembet të ndeshet ballë për ballë me askënd;
31gjeli me ijë të ngjeshura e dashi
dhe mbreti kur me vete ka ushtrinë.
32Nëse e dëftove veten të marrë, pasi u mbajte i madh,
e nëse u kujtove, vërja dorën gojës:
33sepse kur e tund fort qumështin del tëlyeni,
kush tepër u fryen hundëve del gjak
dhe kush shkakton grindje nxjerr përçarje.

VIII. THËNIET E LAMUELIT

31

1Fjalët e Lamuelit, mbretit të Masës, që ia mësoi e ëma:

30,24 *të urtët*: me versionet; TM ka: "të mësuar nga urtia".

30,26 *vjedullat*: janë gjitarët të vogla të ngjashme marmotes që jetojnë mes shkëmbinjve dhe që mund të afrohen veshtirë (krh. Lev 11,5; Ps 104,18).

30,31 Përkthim nga TM; BJ ka: "mbreti kur nxit polullin", me LXX). Fillimi i rr është njëlloj i pa qartë; në vend të "gjeli" (LXX dhe versionet arab) ka qenë propozuar "gjinkallë" (sipas l'akadik) ose "kal, zebër, zagar".

31,1 *Mbretit të Masës*: duke bashkuar bashkë dy fjalë: "mbret" dhe "orakill" (*Massa*) sipas TM (krh. 30,31). Masa është emri i një fisit ismailit të veriut të Arabisë (Zaf 25,14). Dija e bijve të Lindjes" (Nr 24,21+) ishte rinjohur (krh. 1Mb 5,10; Jer 49,7; Jb 2,11+).

5,1-14 [2]Mos biri im! Mos biri i zemrës sime!
Mos biri i kushteve të mia,
Sir 9,2; 1Mbr 11,1-4 [3]mos ua jep grave pasurinë tënde,
jetën tënde atyre që i rrënojnë mbretërit!
Ksh 10,16-17 [4]Nuk u ka hije mbretërve, o Lamuel,
nuk u ka hije mbretërve të pinë verë
as princave t'u lakmojnë pijeve të forta,
[5]sepse, duke pirë, e harrojnë ligjin
dhe e tradhtojnë të drejtën e njerëzve të mjerë.
Mt 27,34 [6]Jepni pije alkoolike atij që do të sharrojë
e verë atyre që e kanë shpirtin në trishtim:
[7]le të pijë e le ta harrojë mjerimin e vet
dhe s'do të kujtohet më për vuajtjen e vet.
Ps 72,2.4.12-14 [8]Hape gojën për të mirën e të pagojit
e për të gjithë ata që i ka shkelur fati!
[9]Hape gojën për të gjykuar drejt,
jepja të drejtën nevojtarit e skamnorit.

IX. ZONJA E PËRSOSUR E SHTËPISË

[10]Ku mund të gjendet një grua vërtet burrneshë?
Është shumë më e çmueshme se gurët e paçmueshëm.
[11]Zemra e burrit të saj ka besim në të
dhe pasuria nuk do t'i mungojë.
[12]Ajo i bën mirë e kurrë keq
në të gjitha ditët e jetës së vet.
[13]Ajo gjen lesh e li
e punon hareshëm me duar të veta.
[14]Ajo është si anija tregtare
që sjell ushqim prej së largu.
[15]Ajo zgjohet me natë

31,3 *pasurinë tënde*: fj.fj., me BJ: "udhët e tua" (*udërakeka*); një korrigjim i lehtë lejon të lexohet: "pasuritë e tua" (*wirekeka*). LXX ka: "mos ekspozo shpirtin tënd dhe jetën tënde keqardhjeve të vonuara". – *Atyre që i rrënojnë*: *lëmohot*, hamend.; TM ka: "për ta prishë", *lamhot*.

31,4 *verë*: këmbëngulja mbi rreziqet e verës është një prej veçorive të moralit të shkretëtirës (krh. Rekabitët, Jer 35, dhe Arabet modern). – *t'u lakmojnë*: *'awweh*, hamend.; TM i pasigurt.

31,8 *që i ka shkelur fati*: kuptim i pasigurt; fj.fj.: "bij të zhdukjes".

31,10-31 Poema alfabetike (krh. Ps 9-10; 25; 34; 37; 111; 112; 119; 145; Vaj 1-4; Nah 1,2-8; Sir 51,13-29 hebr): fillimet e çdo rreshti (apo të çdo strofe) përbëjnë alfabetin hebraik. Mbi interpretimin e kësaj poeme krh. rr 30+ dhe 5,15+ (krh. 11,16; 12,4; 18,22; 19,14 dhe Sir 7,19).

31,10 *burrneshë*: shprehje hebraike, që LXX dhe Vulg. e përkthejnë me "grua burrneshë", thërret qoftë të fortët, qoftë të virtytshmit. Bëhet fjalë për zonjën e përsosur të shtëpisë.

31,15v Ndoshta një glosë sepse then ritmin.

për t'ua bërë gati robve të shtëpisë ushqimin
e për t'ua caktuar punën shërbëtoreve.
16 Ia lëshon syrin një are? E blen atë.
Me frytin e duarve të veta mbjell vreshtin.
17 Me fuqi i ngjesh ijët e veta
e me forcë i luan krahët në punë.
18 E sheh dobinë e punës së vet
dhe dritëza e saj nuk fiket kurrë natën.
19 Furkën e merr në dorë
e me gishta e sjellë boshtin.
20 Shuplakat e veta i ka hapur për nevojtarin
dhe ua ngjet dorën të mjerëve.
21 S'e dron të ftohtët e borës për familjen e vet:
të gjithë anëtarët e familjes i kanë nga dy palë petka.
22 Për vete ajo punon shtrojë e mbulojë;
petkat e saja janë prej liri të hollë e mëndafshi.
23 Burri i saj ndahet në shenjë në Log të kuvendit,
kur rri me krerët e vendit.
24 Bën pëlhurë dhe është,
tregtarit kananeas breza i shet.
25 Është e kërthnestë në shëndet e plot madhëri,
e pret të nesërmen me buzë në gaz.
26 Kur hap gojën flet urti,
në gjuhën e saj: mësim përshpirtërie.
27 Vëren me kujdes sjelljet e anëtarëve të familjes
dhe s'e ha bukën e përtacisë.
28 Bijtë e saj ngriten për ta shpallur të lume
e burri i saj e lavdëron e thotë:
29 «Shumë gra kanë vepruar burrërisht,
por ti ua ke kaluar të gjithave!».
30 Hijeshia është e rreme e bukuria është e kotë:
gruaja që e dron Zotin, ja, e cila duhet lavdëruar!
31 Le t'i gëzojë frytet e duarve të veta,
le ta lavdërojnë para popullit veprat e saja!

31,25 *pret të nesërmen me buzë në gaz*: BJ e përkthen fj.fj.: "ajo qesh në ditën e nesërme", d.m.th. e shikon të nesërmen me besim, qoftë për fatin e familjes së sajë, qoftë për shpërblimin që Hyji një ditë do t'i japë për zellin e sajë.

31,30 *e rreme*: BJ e përkthen: "kotësi"; fj.fj.: "frymë" (*hebel*). – ky lavdërimi i gruas së përsosur mund të jetë edhe një përshkrim alegorik i Urtisë së personifikuar (krh. 8,22+). Është ajo që sugjeron një shtesë e LXX ("një grua e dijshme do të jetë lavdëruar, – frika e JHWH, ja ajo për të cilën duhet lavdëruar") dhe kjo mund të shpjegojë pse ky rr, dosido shumë i bukur, u vendos në fund të librit.

LIBRI I KISHTARIT

Ky libër i vogël mban emrin "Fjalët e Kishtarit, bir i Davidit, mbret në Jerusalem". Fjala e "Kishtarit" (krh. 1,2.12; 7,27; 12,8-10) nuk është një emër i përveçëm, por një emër i përgjithshëm i përdorur ndonjeherë i nyjëzuar; edhe pse në gjininë femërore, formohet nga gjinia mashkullore. Sipas shpjegimit më të mundshëm tregon një funksion: tregon atë që flet në asamble (qahal, në greqisht ekklesía, nga e cila rrjedh titulli latin, "Ecclesiastes", transkriptim i Biblës greke), d.m.th. "Predikuesi". Quhet "bir i Davidit, mbret në Jerusalem" (krh. 1,12) dhe edhe pse emri nuk është i shkruar, me siguri identifikohet me Salomonin të cilit teksti referohet shprehimisht: 1,16 (krh. 1Mbr 3,12; 5,10-11; 10,7) ose 2,7-9 (krh. 3,13; 10,23). Por ky referim ndaj Salomonit është një krijim letrar i autorit i cili në këtë mënyrë i vendos reflektimet e tij nën autoritetin e një ndër të urtët më të shquar të Izraelit. Gjuha dhe doktrina e librit, mbi të cilët do të kthehemi, pengojnë ta vendosim para Mërgimit në Babiloni. Shpesh është diskutuar njësia e autorit dhe janë gjetur dy, tre, katër duar, deri në një maksimum tetë. Por mospërputhjet e ndryshme gjejnë një shpjegim nëse sqarohet që Kishtari përdor disa citimët [nga autorë të ndryshëm] dhe pastaj i kritikon. Epilogu (12,9-14) varet sigurisht nga dy duar të ndryshme: e para (9-11) është ajo e një dishepulli të zellshëm; e dyta (12-14) është e një Judeu të devotshëm që nxit të druhet Hyji dhe të zbatohen urdhërimet e tij.

Si librat e tjerë të urtisë, si Jobi dhe Siracidi, për të mos folur për Fjalët e Urta që janë përbërje, ideja shkon dhe vjen, rimerret dhe korrigjohet. Nuk ka një skemë të përcaktuar, por bëhet fjalë për ndryshime mbi një temë të vetme: kotësia e gjërave njerëzore, e pohuar në fillim dhe në fund të librit (1,2 dhe 12,8). Gjithçka është iluzore: shkenca, pasuria, dashuria, vetë jeta. Kjo është një vazhdim i akteve pa lidhje dhe pa vlerë (3,1-11), që përfundon me pleqërinë (12, 1-7) dhe me vdekjen, me të cilën godet pa mëshirë të urtin dhe të çmendurin, të pasurin dhe të varfrin, njeriun dhe kafshën (3,14-20). Problemi i Kishtarit është i njëjti i Jobit: a thua e mira dhe e keqja kanë një shpërblim mbi tokë? Dhe, si ajo e Jobit, përgjigjja e Kishtarit është negative, sepse eksperienca

kundërshton të gjitha zgjidhjet e propozuara 87,25–8,14). Por Kishtari është një njeri që gëzon shëndet shumë të mirë dhe nuk kërkon si Jobi kuptimin e vuajtjes; konstaton kotësinë e lumturisë dhe ngushëllohet duke shijuar gëzimet modeste që mund të ofrojë ekzistenca (3,12-13; 8,15; 9,7-9). Të themi që ai tenton të ngushëllohet, sepse në të vërtet mbetet thellësisht i pakënaqur. Misteri i përtejshëm e mundon pa arritur të shohë një zgjidhje të problemit të Shëol-it (3,21; 9,10; 12,7). Por Kishtari është një besimtar dhe me që është i tronditur nga mënyra me të cilën Hyji mban fatin njerëzor, prapëseprapë pohon që Hyji nuk duhet t'i japë llogari askujt (3,11.14; 7,13), që duhet të pranojmë nga dora e tij provat ashtu siç gëzimet (7,14; krh. 1Sam 2,6; Jb 2,10). Kishtarit ashtu si Jobit mund t'i jepet një përgjigje vetëm nga feja në shpërblimin e përtejvarrit (krh. Hyrja e librave të urtisë).

Libri ka karakterin e një vepre tranzicioni. Siguritë tradicionale janë të tronditura, por s'ka asgjë të sigurt që t'i zëvendësojë. Në këtë kthim të mendimit hebraik, disa janë munduar të zbuluar ndikime të huaja që do të kishin ndikuar Kishtarin. Duhet të përjashtohen afrimet shpesh të propozuara me rrymat filozofike të stoicizmit, të epikureizmit dhe të cinizmit, që Kishtari do të kishte mundur të njihte nëpërmjet ndërmjetësisë së Egjiptit helenistik: asnjë nga këto afrime nuk është e bindshëm dhe mendësia e autorit qëndron shumë larg nga ajo e filozofëve grekë. Janë propozuar paralelizma, nga pamja e jashtme më të vlëfshëm, me krijime egjiptiane si Dialogu i Dëshpëruarit me shpirtin e tij ose Këngët e Harpistës dhe më vonë, me letërsinë e urtisë mesopotamike dhe me Epopenë e Gilgamesh-it, aty ku duket fjala e urtë "një litar me tre maje nuk këputet" (krh. 4,12), ashtu siç është nxitja «carpe diem" (krh. 9,7). Por nuk mund të vërtetohet ndikimi i drejtëpërdrejtë i disa prej këtyre veprave. Konvergjencat ndodhin për temat që janë ndonjëherë shumë të lashta dhe që ishin bërë pasuri e përbashkët e urtisë lindore. Kishtari ka reflektuar personalisht mbi këtë trashëgimi të së kaluarës, siç pohon botuesi i tij (12,9).

Kishtari është një Jude nga Palestina, ka mundësi nga vetë Jerusalemi. Shkruan me një gjuhen hebre të vonë, plotë me aramaizma, dhe përdor edhe dy fjalë persiane: pardes (2,5), pitgam (8,11). Kjo na bën të supozojmë një datë mjaft e vonshmë, pas shpërnguljes, por përpara fillimit të shekullit të II para Kr., kur Ben Sira ka përdorur këtë libër; në fakt, paleografia vendos rreth 150 para Kr. fragmentet e Kishtarit të gjetura në shpellat e Kumran. Shekulli i III është data e krijimit më të mundshëm. Është koha në të cilën Palestina, e nënshtruar Ptolomenjve, është

prekur nga rrymat humanistike dhe nuk njeh akoma përtëritjen e fesë dhe të shpresës së epokës së Makabejnve.

Libri shënon vetëm një moment të zhvillimit fetar dhe nuk duhet të gjykohet duke e ndarë nga ajo që e ka paraprirë dhe nga ajo që do ta ndjekë. Duke vënë në dukje pamjaftueshmërinë e botëkuptimeve të lashta dhe duke shtrënguar shpirtrat për të përballuar enigmat njerëzore, i bën një apel kah një zbulim më i lart. Jep një mësim mbi shkëputjen nga të mirat tokësore dhe duke mohuar lumturinë e të pasurve, përgatit botën të degjojë mësimin e Krishtit: "Lum të varfrit […] Ruajuni fort prej lakmisë së pasurisë, sepse sado i pasur që ndokush të jetë, jeta e tij nuk varet nga pasuria që ka" (Lk 6,20; 12.15).

Libri i Kishtarit

Hyrje

1 [1]Fjalët e Kishtarit, të birit të Davidit, mbretit të Jerusalemit.
[2]Kotësi mbi kotësi, thotë Kishtari, Ps 62,10; Rom 8,20
kotësi mbi kotësi e gjithçka është kotësi!
[3]Ç'fitesë ka njeriu prej të gjithë punës
që bën nën diell?

PJESA I

Parathënie

[4]Një brezni kalon, një tjetër brezni vjen, Sir 14,18
kurse toka mbetet gjithmonë e njëjta.
[5]Dielli lind, dielli perëndon
e mezi ç'pret të mbërrijë në vendin e vet nga prapë lind!
[6]Era merr drejtimin e mesditës, kthehet në perëndim,
fryn duke u endur gjithkah në lëvizje

1,1 *Kohelet:* «*Kishtarit*»: njeri i kuvendit (hebr. *qahal,* greq. *ekklesia).* Domethënë si mësuesi, si folësi, qoftë edhe përfaqësuesi i turmës, publiku i personifikuar, që i lodhur nga mësimi klasik, pak nga pak e merr fjalën. – *mbretit të Jerusalem*: fj.fj: «në Jerusalem»; versione tjera shtojnë: «i Izraelit». Trillim letrar që e identifikon autorin me Salomonin, të diturin për hirësi (1Mbr 5,9-14).

1,2-11 Determinizmi i kozmosit, kornizë monotone e jetës njerëzore, tek Kishtari krijon mërzitje, në kundërshtim të mrekullisë dhe adhurimit të shprehur tek Jb38–40, ose tek Ps 104.

1,2 *Kotësi mbi kotësi*: hebr. *hebel* që tradicionalisht përkthehet si «*kotësi*», do të thotë së pari «*avull i lagësht*», «*frymë*», «*fllad*» *dhe* i përket repertorit të figurave që në poezinë hebraike përshkruajnë brishtësinë njerëzore (si uji, hija, tymi, etj.). Pra termi e ka humbur domethënien e saj konkrete dhe kujton tek Kishtari të qenit i gënjyer nga gjërat dhe si pasojë, zhgënjimin që ato i sjellin njeriut.

1,3 fitesës: [BJ: «përfitim» (TM: *yitrôn; LXX: perisseia*), krh. 2,11b.13; 3,9; 5,8.15; 7,12; 10,10.11]. – *punës*: hebr. *'amal [gr. mokthon/mokthein]*, që shpeshherë e kujton punën e rëndë të skllavit (krh. Lp 26,7) pra kujton mundimin, vuajtjen. Kjo fjalë gjendet shumë shpesh tek Kishtari: si emër gjendet njëzet herë, ndërsa në formë foljore, trembëdhjetë herë.

1,6 *kthehet në vorbullat e veta*: fj.fj.; «kthehet, kthehet, dhe era shkon» (BJ).

dhe kthehet në vorbullat e veta.
Sir 40,11 [7]Të gjithë lumenjtë rrjedhin drejt detit
e deti nuk mbushet,
dhe, në vendet nga dalin,
atje lumenjtë kthehen në rrjedhën e vet.
[8]Gjithçka është e mërzitshme
dhe s'ka njeri që mund t'ia shtjellojë psehin.
Fu 27,20 S'ngihet syri me të këqyrur
as s'mbushet veshi me të dëgjuar.
2,12; 3,15 [9]Çka qe është tani e do të jetë pastaj.
Çka ka qenë bërë
është tani e do të bëhet pastaj:
[10]s'ka asgjë të re nën diell!
Nëse thuhet për një gjësend: «Ja, kjo është e re!»,
ajo ishte shekuj me radhë para nesh!
2,16 [11]S'ka kujtim për kohët e shkuara,
po gjithashtu s'do të ketë kujtim
as për gjërat që do të vijnë
tek ata që do të jenë pas tyre.

1. Jeta e Salomonit

[12]Unë, Kishtari, isha mbret i Izraelit në Jerusalem, [13]dhe vendosa
në shpirtin tim të kërkoj me anë të urtisë e të shqyrtoj gjithçka ndodh
Zan 3,17-19; Ksh 3,10 nën diell. Oh po, është kjo një detyrë tepër e mërzitshme që Hyji ua
dha bijve të njerëzve që të merren me të! [14]I pashë të gjitha që ndodhin
Oz 12,2 nën diell: dhe, ja, të gjitha janë kotësi e mundim i kotë!

[15]Çka është e shtrembër, e drejtë nuk ka si të bëhet,
dhe çka s'është, s'ka si të njehet!

1Mbr 3,12; 5,9-10; 10,1-13; Sir 47,14-18 [16]Atëherë i thashë vetvetes: «Ja, unë ia dola ta madhëroj e ta bëj
të përparojë urtia më tepër se të gjithë ata që kanë qenë para meje
në Jerusalem». [17]Atëherë u dhashë me ngulm për ta njohur urtinë e

1,8 *Fjalë*: hebr. *dabar* që do të thotë «fjala» (kështu BJ me LXX) ose «gjë» (krh. rr 10). Mund të kuptohet edhe: «Të gjitha gjërat janë të bezdisshme».

1,12–2,11 vetë Salomoni në jetën e tij madhështore, 1Mbr 10,4v dhe pavarësisht dijes së tij, 1Mbr 5,9v ai nuk e ka njohur dot lumturinë.

1,13 *detyrë tepër e mërzitshme*: hebr. *inyan*; kjo fjalë gjendet vetëm tek ky libër, ku përgjithësisht ka ngjyrim përkeqësues: si puna, zanati, të dyja shihen si burim mundimi dhe ankthi.

1,14 *mundim i kotë*: fj.fj.: *të vraposh pas erës* do të thotë mundim i kotë, fantazi, kohë e humbur; krh. 1,17,2,11,2-17; 2,26; 4,4; 4,16; 6,9.

1,16 **t***ë përparojë urtia*: BJ përkthen: «e kam grumbulluar dijen».

1,17 *marrëzirën*: me dshk., krh. 10,13; TM ka «budallallëk».

dijen, çmendurinë dhe marrëzirën, dhe gjeta se edhe në këtë gjë është
mund i kotë i shpirtit, sepse:

[18]në shumë urti ka shumë vuajtje
e kush e shton dijen, shton edhe dhimbjet.

2 [1]Atëherë i thashë vetvetes: «Dua të bëj t'i sprovosh gëzimet:
dëfrehu!». Por, ja, edhe kjo gjithashtu kotësi.

[2]Për qeshje thashë: «Trashamani!», Fu 14,13
e për gëzime: «Çfarë përfitimi?».

[3]Atëherë vendosa në mendjen time ta kënaq trupin tim me verë,
kurse zemrën time t'ia kushtoj urtësisë; vendosa të jepem pas marrisë
të shoh se ç'përfitim u sjell bijve të Adamit çka bëjnë nën diell në
ditët e paka të jetës së tyre. [4]Atëherë ndërmora të bëj vepra të mëdha: 1Mbr 7,1-12;
ndërtova për vete shtëpi e mbolla vreshta; [5]bëra kopshte e pemishte 1Kro 27,27v
dhe mbolla në to pemë frutore të çdo lloji, [6]ndërtova liqene uji për
të ujitur të mbjellat. [7]Bleva skllevër e skllave, pata edhe shërbëtorë
shtëpiakë, pata bagëti të trasha e grigja bagëtish të imëta të mëdha
më shumë se të gjithë paraardhësit e mi në Jerusalem. [8]Grumbullova
gjithashtu edhe argjend e ar, pasurinë e mbretërve e të krahinave, 1Mbr 9,28,
mblodha edhe këngëtarë e këngëtare dhe kënaqa për bijtë e njerëzve. 1Mbr 11,1-3
gota e enë shërbimi për të dikuar verë. [9]U bëra i madh aq sa i tejkalova 1Mbr 10,23
të gjithë ata që kishin qenë para meje në Jerusalem e ndërkaq urtia
nuk u nda prej meje. [10]Mandej asgjë prej atyre që dëshironin sytë
e mi nuk ua mohova. Nuk i ndalova zemrës sime asnjë kënaqë dhe
zemra ime gëzoi veprat e mundit tim: ishte kjo shpërblimi i të gjithë
veprimtarisë sime. [11]Atëherë u solla e i vrojtova të gjitha veprat e
mia, gjithçka prodhuan duart e mia, të gjithë mundin në të cilin kisha
derdhur djersën time dhe ja, gjithçka kotësi e mundim i kotë dhe s'ka
farë dobie nën diell!

[12]U solla pastaj ta rrah mendjen lidhur me urtinë, marrëzirën dhe
çmendurinë dhe e pyeta veten: «Çfarë do të bëjë pasardhësi i mbretit? 1,9

2,3 *kënaq*: në vend që të lexohet *limshôk*, fj.fj.: «nxjerrje, ushtrim» (nga ku do të dilte «braktisje», kështu është edhe tek BJ), disa e korrigjojnë me *lismôk* (Kk 2,5) dhe e përkthejnë: «e kam ushqyer trupin tim me verë».

2,8 *kënaqa për bijtë e njerëzve*: tek TM është *shidda weshiddot* që BJ e përkthen: një princeshë, shumë princesha». Fjala «princeshë» është e përafërt me të folurën kananease «vajzë, konkubinë». Ibn Ezdra e interpreton kështu: «shumë skllave haremi». Në çdo rast e ka fjalën për haremin e Salomonit (1Mbr 11,3). Të tjerët e përkthejnë si Vulg.: «kupa dhe broke për të hedhur verërat»

2,12 *Çfarë do të bëjë*: hamend.; TM ka: «kush». – «*Atë që kanë bërë para tij*»: hamend.; TM ka: «ajo që i është (tashmë) bërë». Të përsëritet përvoja e Salomonit është e kotë.

Atë që është bërë më parë!». [13]E pashë se urtia aq më shumë ka
përparësi se marria, sa ka drita më tepër se errësira.

10,2; 1Gjn 2,10-11; Gjn 8,12+ [14]I urti i ka sytë në ballë,
kurse i marri ecën në errësirë.
6,8 Por e di edhe se të dy do të kenë po të njëjtin fat!

[15]Atëherë i thashë vetes: «Nëse të njëjtin fat do të kemi i marri dhe
unë, atëherë ç'dobi që u përpoqa shumë rreth urtisë?». Përblova me
Ur 2,4; Ksh 1,11; Sir 44,8-15 mendjen time e hetova se edhe kjo është kotësi. [16]Sepse s'ka përkujtim
të përhershëm as për të urtin as për të marrin, ditët e ardhshme do t'i
Ps 49,11 mbulojnë të gjitha me harresë: vdes i dituri sikurse i padituri!
[17]Këndej edhe më çon të vjellët jeta ime, sepse e gjej të keqe gjithçka
bëhet nën diell: gjithçka është kotësi dhe mundim i kotë! [18]Urrej të
gjithë punën që e kam bërë nën diell, të cilën do t'ia lë trashëgim atij
që do të vijë pas meje. [19]Kush mund ta dijë a do të jetë i urtë apo i
marrë? E, pra, ai do të zotërojë me tërë mundimin tim e djersën time
që e bëra nën diell. Po a s'është edhe kjo kotësi?! [20]Dhe erdha e e bora
vullnetin për të gjithë mundin që e hoqa nën diell. [21]E njëmend ka
njeri që punon me urti, me dije e me kujdes dhe gjithçka do t'ia lërë
për trashëgim njërit që aspak për të s'është munduar. Ja, pra, edhe kjo
është një kotësi e e keqe e madhe!
[22]Sepse çka fiton ai prej të gjithë mundit të vet e prej tërë përpjekjes
personale që e bëri nën diell? [23]Të gjitha ditët e jetës së tij kaluan në
dhimba, mund e kujdesim dhe as natën nuk mundi ta kalojë në qetësi.
3,12-13.22; 5,17; 8,15; 9,7-8 Edhe kjo gjithashtu është kotësi! [24]S'ka për njeriun tjetër të mirë
përveç të hajë, të pijë e t'i gëzojë të mirat e punës së vet. Dhe shoh se
kjo gjë është dhuratë e Hyjit, [25]E kush njëmend do të mund të hajë e

2,14 Dy parimet e dijes së popullit, të cituara nga Kishtari dhe ndoshta të pranuara kohë më parë nga ai, por më pas të kritikuara. Shumë kundërshtime të librit të tij do të kishin një zgjidhje po të izoloheshin citime të tilla, të ndjekura nga kritika e Kishtarit.

2,16 *Vdes i dituri sikur i padituri*: tek TM e gjejmë: «po si mund të vdesë i dituri ashtu si i marri!»

2,24 *të hajë, të pijë*: ky parim me ton epikurian, paraqitet si argument në një polemikë. Megjithëse këtë paradoks autori e përsërit si një refren (3,12-13; 17; 8,15; 9,7), ky nuk përfaqëson gjithë botëkuptimin e jetës së tij. Ai nuk kështillon që kënaqësia të vendoset si qëllimi i fundit i veprimtarisë njerëzore duke përjashtuar ndjenjen e detyrës dhe frikën e Zotit [krh. 5,6+; 11,9].

2,25 Çështje tradicionale. – *gëzojë*: fj.fj.: «do të ndjejë»; BJ ka: «kush do të gëzojë?» (hebr. jo i lashtë); përkthimet tjera kanë: «do të pijë» ose «e kush përnjëmend do të mendojë ». – *pa të*: me shumë dshk. hebr., LXX, sir.; tek TM, Targum dhe Vulg. e gjejmë: «pa mua (Hyjin)» edhe aq sa vijon (rr 26) është tradicional.

t'i gëzojë të mirat pa Të? [26]Sepse Ai ia jep njeriut, që është i mirë para syve të tij, urtinë, dijen e gëzimin, kurse mëkatarit ia vë për detyrë ta bashkojë e ta mbledhë dhe t'ia japë atij që i pëlqen Hyjit. Por edhe kjo është kotësi e mundim i kotë! Sir 1,8 Jb 27,16-17; Fu 13,22

2. Vdekja

3 [1]Gjithçka e ka kohën e vet edhe secila punë nën qiell e ka momentin e vet:

[2]kohë për të lindur e kohë për të vdekur,
kohë për të mbjellë e kohë për të shkulur çka u mboll,
[3]kohë për të vrarë e kohë për të shëruar,
kohë për të ndërtuar e kohë për të shkatërruar,
[4]kohë për të qarë e kohë për të qeshur,
kohë për të bërë gjëmë e kohë për të kërcyer,
[5]kohë për të shpërndarë gurë e kohë për t'i mbledhur,
kohë për t'u marrë ngrykë e kohë
për të mos u marrë ngrykë,
[6]kohë për të kërkuar e kohë për të humbur,
kohë për të ruajtur e kohë për të flakur tej,
[7]kohë për të qepur e kohë për të shqepur,
kohë për të heshtuar e kohë për të folur,
[8]kohë për të dashur e kohë për të urryer,
kohë për të luftuar e kohë e paqes.
[9]Ç'fitesë ka ai që punon prej mundit të vet?

[10]E shqyrtoj punën që Hyji ua ka dhënë bijve të njerëzve për ta kryer. [11]Gjithaçka ai bën është e mirë në kohën e vet; por megjithëse

2,26 *që është i mirë para syve të tij*: shprehen kështu të diturit për të justifikuar shkandullin e pasurive që u qe lejuar keqbërësve (krh. Fu 11,8; 13,22; Jb 27,16v). Kishtari merr rastin për të bërë ironi mbi këtë doktrinë të pamjaftueshme.

3,1-15 Për të vepruar, njeriu s'ka gjë tjetër përveçse momentin e pranishëm dhe nuk mund t'i bëjë gjërat përveç njëra pas tjetrës. Gjysma e angazhimeve të njeriut janë të errëta, gjysma e gjesteve të tija janë gjeste zije. Vdekja tashmë e ka vendosur hijen e saj në jetën e tij. Kjo është një vazhdim i veprimeve të shpërbëra (rr 1-8), pa qëllim (rr 9-13). Hyji përsërit atë që tashmë ka ndodhur (rr 14-15); s'ka asgjë të re (krh. 1,9v).

3,11 *gjithçka ai bën është mirë në kohën e vet*: ky është një përkthim i pasigurt; kjo lojë fjalësh është e pamundur: «misteri i kohës». BJ ka: «e gjithë koha». Të tjerë theksojnë: «Hyji e ka vendosur në zemrën e tyre amshimin»; kjo fjali nuk e ka kuptimin që zakonisht mund të jepet në një vepër të krishterë; kjo do të thotë thjesht: Hyji i ka dhënë zemrës (mendimit) të njeriut të gjithë kohën, e ka lejuar të reflektojë mbi kalimin e ngjarjeve dhe ta zotërojë momentin e pranishëm. Por autori thekson se ky shqyrtim është i rremë; nuk e tregon kuptimin e jetës (krh. Lp 29,28).

ia ka dhënë mundësinë që njeriu ta ketë parasysh gjatësinë e sendeve
8,17; 11,5; Ps 139,17; Sir 11,4; 18,6; Is 55,8-9; Rom 11,33 të krijuara, megjithatë njeriu s'do të mund ta kuptojë veprën që Hyji e
2,24+ bën prej fillimit e deri në mbarim. [12]Kuptova se asgjë s'është më mirë
për njeriun se të gëzohet e të bëjë mirë gjatë jetës së vet. [13]Mandej,
çdo njeri që ha e pi dhe i gëzon të mirat e mundit të vet edhe kjo është
dhuratë e Hyjit. [14]E kuptoj se të gjitha sendet që i krijoi Hyji do të
Ps 33,11 qëndrojnë për amshim: ne nuk jemi në gjendje as t'u shtojmë as t'u
7,18 mungojmë gjë: të gjitha Hyji i krijoi që ta kenë njerëzit frikën e tij.
[15]Është tani çka ka qenë edhe më parë, çka do të jetë, ka qenë edhe
1,9 më përpara: Hyji kërkon çka ka kaluar.
4,1; 5,7 [16]Por unë vura re nën diell edhe këtë: se në vend të së drejtës ka
paudhësi dhe në vend të drejtësisë ka padrejtësi. [17]Atëherë thashë në
zemrën time: Hyji do t'i gjykojë të drejtin e bakeqin, sepse është koha
për çdo gjë e për çdo veprimtari.
[18]Mandej lidhur me bijtë e njeriut thashë vete me vete: Hyji do t'i
vërë në provë e do të dëftojë se ata prej vetvetes janë si bagëtia. [19]E
Ps 49,13.21 vërtet fati i bijve të Adamit e të kafshëve është po i njëjti: siç vdes
njeriu vdesin edhe ato. Kanë po të njëjtën frymë jetësore: njeriu s'ka
Mt 12,12 asgjë më tepër se bagëtia, sepse gjithçka është kotësi. [20]Gjithçka
udhëton drejt të njëjtit vend:

Zan 2,7; 3,19; Ps 104,29; Jb 34,15; Sir 16,29-30; Ksh 12,7
gjithçka vjen prej dheut
e gjithçka njënjë kthehet në dhe.

Fu 15,24 [21]Kush e di se fryma jetësore e bijve të Adamit ngjitet lart e fryma
jetësore e bagëtive zbret poshtë në dhe? [22]Këndej edhe e mora me mend
2,24+ se s'ka gjë më të mirë për njeriun se ta gëzojë mundin e vet, sepse kjo
6,12 është fati i tij. E njëmend kush mund t'ia dalë ta bëjë të shohë se çfarë
do të ndodhë pas tij?

3,12 *për njeriun*: hamend. me BJ *ba adam* (krh. 2,24); TM, ka vetëm *bam*: «për atë».

3,15 *çka ka qenë edhe më parë*: fj.fj.: «ajo që është përjashtuar, ajo që ia ka mbathur», dmth. e kaluara (krh. Sir 5,3 hebr.). Midrashi *Kishtari Raba* e ka interpretuar: «ajo që është përndjekur, persekutuar».

3,16 *ka*: fj.fj.: «atje» *šammah* (ndajfolje e foljeve te veprimit), mund të përkthehet edhe kështu: «atje poshtë» dhe të tregojë *shëol,* vendi i vetëm ku shkon çdo njeri (rr 20).

3,17 *për çdo veprimtari*: BJ dhe TM shtojnë: «atje» (šām). Kjo ndoshta është një shtesë e ndonjë botimi (krh. 12,14), si dhe 11,9b. Fundi i rr 17 përsëritet tek 3,1.

3,18 *bagëti*: tek TM kemi një aliteracion mes «ata», *hemma,* dhe «bagëti», *bëhema.*

3,21 *poshtë në dhe*: sipas shqyrtimeve, që sjellin këtu një pikëpyetje të dyfishtë. Ky dyshim është i mjaftueshëm, që ta trajtojë plotësisht tmerrin e vdekjes. Fryma nuk e emërton shpirtin e përjetshëm, por vetëm fryma jetësore. BJ ka: «Kush e di se fryma e bijve të Adamit ngjitet lart e fryma jetësore e bagëtive zbret poshtë në dhe?». Vokalizimi i hebr. ka qenë rishikuar; TM i afrohet 12,7: «fryma kthehet sërish te Hyji, ai i cili e dha atë», disa mendojnë se kjo pjesë është një shtesë, që e kujton jetën e kaluar, të nënvlerësuar nga Kishtari.

Shoqëria

4 [1]U solla mandej në anë tjetër e pashë të gjitha dhunat që bëhen 3,16
nën diell: dhe ja, lotët e të nëpërkëmburve e asnjë ngushëllues!
Nga ana e mujsharëve dhunë pa asnjë ngushëllues! [2]Atëherë i
shpalla më të lumë të vdekurit që kishin vdekur kaherë se të gjallët Jb 3,11-23; 10,18-22
që ende rrojnë, [3]madje më të lumë se të dy e çansova atë që ende s'ka 6,3; Jer 20,17.18
lindur, që ende nuk i ka parë të këqijat që bëhen nën diell! 3,16

[4]Përsëri u vura të shqyrtoj çdo veprimtari dhe çdo sukses në veprimtari e pashë se edhe këtu është smirë e njërit kundër tjetrit. Edhe kjo gjë pra, është kotësi dhe mihje në ujë!

[5]I marri i kryqëzon duart e veta Fu 6,9-11
dhe ha vetveten!
[6]Më mirë është një dorë me pushim
se të dy grushtat plot, por me mund të madh e me mihje në ujë.

[7]Vura re gjithashtu edhe një kotësi nën diell: [8]shikoj një njeri krejtësisht të vetëm: s'ka djalë, s'ka vëlla e, megjithatë, nuk pushon kurrë nga puna dhe sytë e tij kurrë nuk ngihen me pasuri dhe as s'i jepet të mendojë: «Për kë po punoj e po ia mohoj vetvetes të mirat?». Edhe kjo është një kotësi dhe një kujdesim i keq shumë!

[9]Më mirë janë dy së bashku se njëri vetëm: sepse më mirë paguhen Lk 10,1
për punën e vet, [10]sepse, kur rrëzohet njëri, e ngrit tjetri. Mjerë i vetmi! Kur të rrëzohet s'do të ketë kush ta çojë! [11]Po ashtu edhe në fjetshin dy s'bashku do ta ngrohin njëri tjetrin. Një i vetëm si do të mund të nxehet? [12]Po edhe nëse ndokush do ta sulmojë njërin, të dy së bashku do të mund t'i qëndrojnë. Litari i trefishtë nuk këputet lehtë!

[13]Më i mirë është djaloshi skamnor e i urtë
se mbreti i moçëm e i marrë
që s'lejon më të këshillohet.

[14]Djaloshi mund të dalë prej burgut e të bëhet mbret megjithëse Sir 11,5
ka lindur në mbretërinë e tij skamnor, [15]dhe i pashë se si të gjithë që jetojnë e ecin nën diell i mbështeten djaloshit, pasardhësit të atij që

4,1-15 *shtypjet*: mjerimet e jetës shoqërore: shtypja e fuqisë dhe disfata e njeriut të izoluar (4,1-12); pengimi politik (4,13-16); besimi i zakonshëm dhe abuzimi i votave (4,17–5,6); si dhe abuzimet e pushtetit (5,7-8).

4,12 Figura e një litari të trefishtë, po në të njëjtën formë, në një tekst sumeriktë e ciklit të Gilgameshit, po me të njëjtin qëllim për të ilustruar avantazhin që më mirë të jenë dy sesa të izoluar.

4,14 Ky është një përkthim i pasigurt i një teksti të paqartë.

4,15 *djaloshit*: ose krejt thjeshtë: «pasardhësi»; BJ ka: «uzurpator». Fj.fj.: «ai që ngrihet në vend të tij».

e trashëgon. [16]Ishte një numër i pakufi i popullit të cilit ai i printe,
porse breznitë e pastajme nuk do të kenë pse të gëzohen për shkak të
tij. Edhe kjo është kotësi dhe mihje në ujë.
[17]Kur të shkosh në Shtëpinë e Hyjit ki kujdes hapat e tu. Afrohu
që të mund të dëgjosh, sepse kjo vlen më shumë se flia e të marrëve:
vërtet është më e mirë dëgjesa se flitë e të marrëve që nuk dinë se
bëjnë keq.

Fu 20,25

5 [1]Mos fol gjë me guxim të tepruar dhe zemra jote të mos jetë e
shpejtë për të thënë fjalë para Hyjit, sepse Hyji është në qiell e
Mt 6,7; Sir 7,14; Fu 10,19 ti je në tokë: prandaj fjalët e tua të jenë të pakta.

[2]Pas kujdeseve të shumta vijnë ëndrrat
e në fjalë të shumta gjendet marria.

Lev 27,1+; Nr 30,3; Lp 23,22-24

[3]Nëse ia ke bërë Hyjit ndonjë kusht mos vono t'ia kryesh: sepse Atij
nuk i pëlqen premtimi i marrë, prandaj çkado që të kesh kushtuar,
kryeje! [4]Është shumë më mirë të mos kushtosh asgjë se, pasi të jesh
kushtuar, të mos e çosh në vend çka je zotuar. [5]Mos e lejo gojën tënde
të të bëjë të mëkatosh dhe ruaj se thua përpara engjëllit: «E bëra nga
pavëmendja!», që Hyji të mos ketë arsye të hidhërohet kundër veprës
së duarve të tua për shkak të fjalëve të tua e t'i shkatërrojë veprat e
Sir 34,1-5 12,13 tua. [6]Prej shumë ëndrrave vijnë shumë zhgënjime e shumë fjalë: ti veç
druaje Hyjin!
3,16; 4,1 [7]Nëse sheh se shkelen skamnorët, se shpërdorohen gjyqet e drejtësia
në vend, mos u çudit për këtë punë, sepse mbi të madhin përgjon një
edhe më i madh e pastaj edhe mbi të mëdhenjtë përgjojnë edhe më
të mëdhenjtë; [8]kurse e mira e vendit është mbreti që kujdeset mbi
gjithçka për punimin e tokave.

4,17 *afrohu që të mund të dëgjosh*:: BJ ka: «të afrohesh për të dëgjuar kjo vlen më shumë...» (krh. Neovulg.). – *nuk dinë se bëjnë keq*: ose: «sepse ato nuk dinë të bëjnë asgjë, vetëm të keqen». Pra i gjithë rr është i vështirë.

5,5 *përpara engjëllit*: BJ ka fj.fj. «Lajmëtar»; mund të jetë "engjëlli i Zotit", përballë së cilit nuk mund të shfajësohet njeriu, me që një nga rolet engjëllore ishte regjistirimi i veprave të mira (krh. Tb 12,12+; Vap 10,4); por mund të kuptohet edhe për "priftin", i cili ishte i caktuar për të vërtetuar përmbushjen e kushteve (krh. Mal 2,7+). LXX e ka korrigjuar me: «para fytyrës së Hyjit». Mbi mëkatet e bëra pa vetëdije, krh. Lev 4; Nr 15,22v.

5,6 Tekst i vështirë. BJ përkthen: «prej shumë ëndrrave vijnë shumë zhgënjime e shumë fjalë: ti veç duaje Hyjin». Kishtari e këshillon frikën e Zotit (3,14; 7,18; krh. 8,12b-13 dhe 12,13 shtesë); në fakt nuk janë ato fillimi i njohjes dhe i dijes së vërtetë (Fu 1,7)?

5,8 Rr i errët; ndoshta duhet kuptuar si fjalë kyçe ironie. BJ përkthen: «përfitimi i një toke është i të gjithëve; e mira e vendit është mbreti që kujdeset mbi gjithçka për punimin e tokave», fj.fj.: «shërbehet prej arave». Ky tekst, i interpretuar në mënyra të ndryshme, ndoshta bën aluzion në administrim në kohën e Ptolemenjve; të cilëve nëpërmjet funksionarëve, bujqit e vegjël duhej të japin një pjesë të të

Paraja

[9]Kush e do paranë me para s'do të ngihet, po edhe kush e do
pasurinë, farë përfitimi s'do të ketë prej saj. Edhe kjo është kotësi.
[10]Sepse, ku ka shumë pasuri, shumë janë edhe asish që e hanë gati e Fu 19,6; Sir 13,6
atëherë ç'dobi tjetër ka pronari përveç se i shikon me sy?

[11]Për punëtorin është i këndshëm gjumi
si në hëngërt pak si në hëngërt shumë;
kurse ngopja e të pasurit,
pasanikun nuk e lë të flejë. Fu 13,8

[12]Është edhe një lëngatë shumë e keqe që e pashë nën diell: pasuria
e ruajtur për të keqen e të zott. [13]Me një ndërmarrje të gabuar pasuria
e tillë mbaron e djali që i lind të zott do jetojë në skamje të madhe.
[14]Sikurse nga barku i s'ëmës lindi lakuriq, po ashtu lakuriq do të Jb 1,21
shkojë sikurse edhe erdhi dhe asgjë, s'do të marrë me vete prej mundit
të vet. [15]Vërtet mjerim për t'u vajtuar: Si erdhi ashtu edhe shkon!
Ç'përfitim ka që ka punuar? Si të kishte mihur në ujë! [16]Të gjitha ditët
e jetës së vet i hëngri në errësirë, në kujdese të mëdha, në shqetësime
e në trishtim!
[17]Ja, ç'mendoj unë se është e mirë dhe e bukur: të hajë, të pijë e ta 2,24+
gëzojë me gëzim djersën e mundit të vet që iu desh ta bëjë gjatë jetës së
vet nën diell që ia dhuroi Hyji, sepse vetëm kaq është fati i tij. [18]Kështu
edhe çdo njeri, të cilit Hyji i dhuroi pasuri e kamje, ka të drejtë të
plotë të hajë prej saj e të marrë pjesën e vet e ta gëzojë mundin e vet:
edhe kjo është dhuratë e Hyjit. [19]Ai në të vërtetë s'do të mendojë tepër
shumë për ditët e jetës së vet, sepse Hyji i jep kënaqësinë të gëzohet
me gjithë zemër.

6 [1]Por është edhe një e keqe tjetër që unë e pashë nën diell, e madje
kjo edhe shumë i rëndon njerëzit: [2]është ai tip njeriu, të cilit Hyji
i dha kamje e pasuri e nder saqë asgjë nuk i mungon prej të

ardhurave të tyre (krh. rr 9) edhe sepse mbreti zotëronte prona shumë të mëdha; abuzimet ishin të shumta në numër.

5,9–6,12 Kjo pjesë bën një satirë, jo e të pasurit të keq, (si tek profetët), por e parasë në vetveten, e fituar keq apo mirë, e shfrytëzuar keq apo mirë. Ajo nuk mund të japë siguri për jetën as nuk mund të jetë burim lumturie. Kjo kritikë përgatit mësimin ungjillor mbi lirinë nga pasuritë (krh. Mt 6,19-21.24.25-34). Ja rrjedhja e ideve: paraja është e shpërndarë shumë keq (5,7-9), shpeshherë ajo shkapërderdhet (5,12-16). Më së miri ia vlen që të shpenzohet sipas nevojave (5,17-19). Ja tre shembuj: pasuria që i kalon një tjetri (6,1-2), i pasuri pa varr (6,3-6), i varfëri që do që të bëhet i pasur (6,7-11). Përfundimi (6,12).

5,15 *si*: sipas versioneve; TM është e ndërtuar keq.

5,17 **bukur:** BJ **shton** *për njeriun*.

5,19 *i jep*...: kjo pjesë përkthehet edhe: «përgjgjet (me kënaqësinë e zemrës së vet)».

2,18-19; Lk 12,20 gjitha që mund t'i dëshirojë zemra, por Hyji nuk ia jep mundësinë
që të hajë prej saj e do t'i përlugtojë të gjitha këto të mira një njeri i
huaj: kjo është një kotësi dhe një mjerim i keq! [3]Mandej: nëse dikush
i ka njëqind fëmijë, nëse edhe jeton shumë vjet e nëse ditët e jetës së
tij janë të shumta, por nëse nuk i gëzon të mirat e veta aq sa s'ka as
Jb 3,11 varr për t'u kondisur, për të tillin unë pohoj: dështaku është më i mirë
se ai! [4]Sepse kot leu e shkoi në errësirë e edhe errësira do ta mbulojë
emrin e tij. [5]Nuk e pa diellin, s'pa asgjë, e prapë më i madh është
pushimi i këtij se i atij! [6]Po edhe sikur ai të jetonte edhe dy mijë vjet,
por në mos i gëzoftë të mirat e veta, a thua s'do të shkojnë të gjithë në
të njëjtin vend!

[7]I gjithë mundi i njeriut është për të ngrënë e prapë shpirti i tij nuk
Fu 13,7 ngihet. [8]Çka ka më shumë i urti se i marri? Çka ka skamnori që di të
sillet mirë ndaj të gjallëve?

[9]Më mirë është të shikohet me sy se sa të endet me dëshira. Por
1,9-11 edhe kjo është kotësi dhe mund i kotë. [10]Gjithçka është qysh me kohë e
ka emrin e vet. Dihet edhe se kush është njeriu dhe se s'është i zoti të
paditet me atë që është më i fortë se ai. [11]Ku ka fjalë shumë, shumohet
edhe kotësia. E ç'dobi ka atëherë njeriu? [12]Kush e di çka është e mirë
për njeriun në jetën e tij, në ditët e pakta të jetës së kotë të tij që i
Jb 8,9; 14,2; Ps 39,7; 90,10; 102,12; 109,23 kalojnë porsi hija? Kush mund t'i tregojë njeriut çka do të jetë pas tij
nën diell?

PJESA II

Hyrje

Fu 22,1 **7** [1]Më i mirë është zëri i mirë se erërat e çmueshme,
dhe dita e vdekjes se dita e lindjes .
[2]Më mirë është të shkohet në shtëpi ku është vajtimi
se në shtëpinë e gostisë:
sepse atje është fundi i çdo njeriu
dhe i gjalli le ta ketë gjithherë para sysh.
[3]Më i mirë është trishtimi se të qeshurit,
sepse në fytyrën e trishtuar zemra mund të jetë e lume.

6,8 *skamnori*: (në kuptimin fetar) është i vendosur në paralel me të urtin (krh. 4,13; 9,5; Fu 3,34-35).

6,9 *me dëshirë*: në hebr. *nephesh,* që shpeshherë do të thotë «shpirt», por në kuptimin parësor do të thotë «grykës», si dhe «lakmi», «dëshirë» (krh. rr 7 dhe Ps 6,5+).

6,10 *njeriu*: aluzion i mundshëm në kuptimin hebr. *adam,* «njeri», i marrë nga vendi *adama.*

7,3 *zemra mund të jetë e lume*: tek BJ e gjejmë të përkthyer kështu: «zemra mund të jetë e lumtur»; ndërsa TM ka: «zemra gëzohet», ndërsa BC e moralizon (krh. Neovulg.: «shpirti u përtëri»).

[4]Zemra e të urtëve është në shtëpinë e vajtimit,
kurse zemra e të marrëve në shtëpinë e gëzimit.
[5]Më mirë është të qortojë i urti
se të gëzohesh nga kënga e të marrëve,
[6]sepse porsi krizma e krandeve që digjen nën kusi
është qeshja e të marrit
Sepse edhe kjo është kotësi
[7]që shtypja edhe të mençurin e bën të marrë
dhe dhuratat e çmendin zemrën e njeriut.

Shpagimi për vepra

[8]Më i mirë është mbarimi i punës se fillimi, më i mirë është i durueshmi se dhunëtari. [9]Mos ji i shpejtë për t'u zemëruar sepse zemërimi banon në gji të të marrit. [10]Mos thuaj: «Ç'të thotë mendja cili është shkaku që kohët e mëparshme kanë qenë më të mira se ç'janë tani?», sepse nuk pyet kështu pse je i urtë. [11]E mirë është urtia bashkë me pasuri dhe u vlen atyre që e shohin diellin. [12]Siç mbron urtia ashtu mbron edhe paraja; e përparësia e urtisë qëndron në këtë se e shpëton pronarin e vet. Sir 39,16.33v

[13]Vëzhgoj veprat e Hyjit: askush s'mund ta ndreqë atë që ai e ka bërë të shtrembër. [14]Në ditë të mirë gëzoj të mirat, kurse në ditë të keqe mendo: Hyji e ka krijuar si njërën ashtu edhe tjetrën që njeriu të mos zbulojë asgjë në lidhje me të ardhmen. 1,15

[15]Gjithçka pashë në këtë jetën e kotësisë sime: i drejti humbet megjithëse i drejtë, jeton gjatë i mbrapshti edhe pse i mbrapshtë. 8,14

7,5 Katër krahasimet e para të zhvilluara këtu janë disa parime të rrepta dhe paradoksale.

7,7 Ky është një rr i errët, por korrigjimet e shumta të propozuara nuk janë shumë të kënaqshme. Ndoshta sepse Kishtari dëshiron të tregojë për dobësinë e po të njëjtit njeri të ditur, nuk mund ta durojë i qetë as fatkeqësinë dhe as fatin tepër të madh. Në vend të «marrje me dhunë», BJ parapëlqen kuptimin: «shtypje».

7,8 *fillimi*: në të njëjtën mënyrë i dituri mund të bëhet i marrë dhe e kaluara nuk mund të jetë më e mirë se e tashmja (rr 10) këtë e merr sërish edhe rr 13: është më mirë fundi i jetës, sesa fillimi i saj.

7,11-12 Këto rr duket se janë ndërtuar me citime, të kritikuara në vazhdim. Dituria e tepërt dëmton (Fu 16).

7,14 *mendo... në lidhje me të*: kështu BJ që e ndjekur më nga afër TM: «ashtu që edhe njeriu mos të zbulojë asgjë në lidhje me të ardhmen». Njeriu s'mund të këtë besim në asgjë dhe s'e njeh të ardhmen që i përket vetëm Zotit (krh. 3,11.22; 6,12; 8,7.17; 9,12; 10,14; 11,5).

7,15 Ligji e kishte ndërtuar parimin e shpërblimit kolektiv: po të kishte qenë besnik Izraeli, do të kishte qenë i lumtur; ndërsa jo besnik, do të kishte qenë i palumtur (krh. Lp 7,12v; 11,26-28; 28,1-68; Lev 26). Të diturit ia kishin lënë fatit individual: Hyji e shpërblen secilin sipas veprave të veta (Fu 24,12; Ps 62,13; Jb 34,11). Ato i përgjigjeshin përgënjeshtrimeve të përvojës: lumturia e të keqit është jetëshkurtër, ndërsa fatkeqësia e të drejtit është vetëm e përkohshme. Kështu është edhe tek Ps 37 dhe tek miqtë e Jobit. Kishtari nuk e pranon këtë tezë klasike: fati duhet marrë ashtu siç vjen, pa u munduar që ta shpjegojmë.

16Mos ji tepër i drejtë,
as i mençur më tepër se duhet!
Pse ta vrasësh vetveten?
17Mos bëj tepër keq
dhe mos ji i patenzonë!
Fu 10,27 Përse do të vdesësh para kohës?

18Mirë është ta mbash njërën, por as prej tjetrës mos e hiq dorën,
3,14 sepse ai që e dron Hyjin i del mbarë në të gjitha këto.
9,16v; Fu 21,22 19Urtia e bën të urtin më të fortë se dhjetë prijës të fortesës. 20Nuk
1Gjn 1,8-9; Jb 14,4+ ka mbi tokë njeri të drejtë që, duke bërë mirë, kurrë të mos mëkatojë.
21Por edhe kaq: mos u vër vesh të gjitha fjalëve që fliten, se ndoshta
dëgjon edhe se të ka nëmur edhe shërbëtori yt, 22sepse e di edhe
ndërgjegjja jote se edhe ti sa herë i ke mallkuar të tjerët.
23Të gjitha këto i kam shqyrtuar me urti e kam arritur në këtë
përfundim: «Dua të bëhem i urtë!», 24por urtia po rri larg meje edhe
më shumë. Çka ka qenë është larg e thellësia është e madhe! Kush do
të mund ta gjejë atë? 25U përvesha edhe një herë me gjithë shpirt për
të njohur gjithçka, për ta shqyrtuar e kërkuar urtinë e psehin, për të
njohur se paudhësia është marrëzirë, gabim dhe paurtësi. 26Gjej se
Fu 5,3-4 më e hidhur se vdekja është gruaja: është lak gjuetarësh, zemra e saj
Gjq 16 është rrjetë e duart e saja zinxhirë. Kush i pëlqen Hyjit i ikën asaj,
kurse mëkatari zihet prej saj.
27Ja, pra, çfarë gjeta, thotë Kishtari, duke peshuar një nga një të
gjitha sendet për t'ua gjetur psehin. 28Çka ende kërkoj e s'mund ta
gjej është kjo:

Ndër një mijë gjeta vetëm një burrë,
por një grua ndër të gjitha nuk e gjeta.
29Ja, hetova vetëm kaq:
Hyji e krijoi njeriun të drejtë,
por janë njerëzit që kërkojnë arsyetime të pakufishme.

7,18 *i del mbarë në të gjitha këto*: BJ supozon *yosi*, «i del mbarë (njëra dhe tjetra)», duke e nënkuptuar TM (*yese*) të bërë gabim; TM mund të përkthehet edhe: «mos hiq dorë (të dy gjërat)», ose: «do ta përmbushë detyrën e tij».

7,19 *e bën... më të fortë*: në vend të «e bën më të fortë», *ta'oz*, tek dorëshkrimi i Kumranit dhe LXX i gjejmë: «do të ndihmojë», *taazer*. Ky rr duket si të ishte një citim i ndjekur nga një koment skeptik.

7,26 *zihet prej saj*: ky mendim do të analizohet nga autori: ai nuk merr qëndrim dhe as që jep shpjegime.

7,29 *e krijoi njeriun të drejtë*: njeriu *ha'adam*, mund ta emërtojë këtu qenien njerëzore në përgjithësi. Kishtari refuzon të japë një mendim, nuk është mizogjin.

8

[1]Kush është si i urti?
E kush di t'i shqyrtojë sendet?
Urtia e njeriut e ndriçon fytyrën e tij
dhe ia shndërron vrazhdësinë e fytyrës së tij.

[2]Zbatoji urdhrat e mbretit e për arsye të përbetimit të Hyjit, [3]mos Rom 13,1v
u ngut të largohesh prej pranisë së tij dhe mos qëndro me kokëfortësi
në të keqe, sepse ai do të bëjë gjithçka don. [4]Sepse fjala e tij është
fuqiplote dhe askush s'mund t'i thotë: «Pse po vepron kështu?». [5]Kush
e zbaton urdhrin, s'do të provojë asnjë të keqe, i urti e di kohën dhe
gjyqin. [6]E njëmend çdo gjë ka kohën e gjyqin e vet dhe e keqja e njeriut
bie rëndë mbi atë që e bën, [7]sepse ky nuk di se çka do të ndodhë e 10,14
njëmend si do të jetë e ardhmja kush mund t'i dëftojë? [8]Sepse nuk
është në pushtetin e njeriut fryma jetësore dhe ai s'është i zoti ta ndalë Ur 2,1
të mos i dalë shpirti, nuk ka pushtet mbi ditën e vdekjes e s'është e
mundur t'i iket luftimit; paudhësia nuk e shpëton të paudhin.
[9]Të gjitha këto i shqyrtova dhe e vrava mendjen time lidhur me
gjithçka bëhet nën diell ku njeriu zotëron me njeriun në dëmin e vet.
[10]Ndërkaq pashë të patenzonë duke i varrosur; njerëzit dilnin nga
vendi i shenjtë dhe harroheshin në qytet se kishin vepruar kështu: por
edhe kjo është kotësi. [11]E, pasi nuk jepet menjëherë vendimi gjykatës
kundër veprave të këqia, këndej edhe zemra e njerëzve mbushet me
ligësi. [12]Edhe mëkatari që bën keq edhe njëqind herë jeton gjatë. Porse,
prapëseprapë e kam vrojtur se do të jenë mirë ata që e druan Hyjin,
që e kanë frikë fytyrën e tij, [13]kurse nuk do të jetë mirë i patenzoni
dhe s'do t'i zgjasë, si hijen, ditët e veta ai që nuk e ka frikë fytyrën e 6,12+
Hyjit. [14]Por është edhe një kotësi që ndodh mbi tokë: ka të drejtë që u Ps 73; Jer 12,1v

8,1 *Kush është...si i urti?*: tekst i vështirë, BJ ka: «Kush di ta shpjegojë këtë fjalë: "Urtia..."?».

8,2 *zbatoji*: para kësaj fjale, TM i ndjekur nga BJ shton: «Unë!». Ndërsa Kishtari do të interpretonte atë që paraprin. I afrohet 7,23: «Dua të bëhem i ditur!» TM është i pasigurt; përkthimet tjera e pranojnë këtë fjalë. – *përbetim i bërë Hyjit*: BJ e përkthen: «përbetimi hyjnor», që mund të kuptohet si përbetim i bërë Hyjit si nga ana e shërbëtorëve të tij si edhe nga vetë mbreti. Në këtë epokë bëhet fjalë për njërin nga Ptolomenjtë.

8,5 *e di kohën*: fj.fj.: «kohën dhe gjyqin» (BJ); edhe kjo është një çështje e kritikuar. Gjithçka është e programuar edhe pse njeriu nuk di asgjë.

8,8 *fryma jetësore*: BJ ka: «frymë», vazhdimi i rr duket së tregon që fjala *ruah* («era» ose «fryma») emërton këtu frymën njerëzore.

8,10 Rr 10b te BJ: «bënin vajtjen dhe ardhjen nga vendi i shenjtë dhe harroheshin në qytet se si kishin vepruar». Tekst i pasigurt. Në vend të "harroheshin", LXX ka: «do të lavdërohen në qytet se si patën vepruar», që mund të krahasohet me Jb 21,32-33, por një korrigjim i tillë është i kotë: tema e ngjashmërisë së të gjithëve, të mirë dhe të këqij, para vdekjes dhe para harresës i përket mendimit të Kishtarit.

8,12b-13 Kjo është një tezë tradicionale, e përgënjeshtruar nga faktet dhe e kritikuar në rr 14.

ndodhin të këqija sikurse të kishin qenë të paudhë, por ndodh edhe që
ka të paudhë që u prihet mbarë sikurse veprat e tyre të ishin të mira:
edhe kjo është punë shumë e tytë sipas gjykimit tim.
2,24+ [15]Prandaj unë e përfill harenë se s'ka për njeriun tjetër të mirë nën
diell, por të hajë, të pijë e të gëzojë. Kjo gjë le ta përcjellë në mundin e
tij gjatë jetës së tij që ia dhuroi Hyji nën diell.
[16]Kur u vura me tërë kujdesin për ta njohur urtinë e për ta kuptuar
mundin që derdhet mbi tokë pa u dhënë gjumë syve as ditë as natë
[17]dhe ja, e vëzhgova të gjithë veprën e Hyjit e pashë se s'ka njeri që
3,11+ mund ta zbulojë psehin e gjërave që ndodhin nën diell. Madje, sa më
fort të mundohet njeriu duke shqyrtuar, aq më pak do të mund të
zbulojë; po edhe nëse thotë ndonjë i ditur se e di, askush s'mund ta
zbulojë psehin.

Fati

Lp 33,3; Fu 16,1; Ur 7,16
9 [1]E njëmend, përsiata mbi të gjitha këto e hetova se si të drejtët e
të urtët dhe veprat e tyre janë në dorë të Hyjit. Njeriu nuk e njeh
as dashurinë as urrejtjen: para tij gjithçka është kotësi.

7,14; 8,14
[2]Të gjithë kanë po të njëjtin fat:
i drejti e bakeqi,
i miri e i ligu,
i pastri e i papastri,
ai që flijon e ai që nuk flijon.
Si i miri ashtu edhe mëkatari,
si ai që përbetohet ashtu edhe ai që trembet të përbetohet.

[3]Kjo është e keqja më e madhe ndër të këqijat që ndodhin nën
diell: për gjithkënd është po i njëjti fat. Këndej edhe zemrat e bijve
të Adamit janë plot me bakeqësi dhe me marrëzirë në jetën e tyre e
pastaj... fundi i fundit ndër të vdekur. [4]Por për atë që është në shoqëri
me të gjallët, ka shpresë: Më i mirë është qeni i gjallë se luani i cofur.

8,15 *harenë*: BJ ka: «gëzimin».

9,1 *në dorë të Hyjit*: pjesë e marrë nga Ur 2,1 por në perspektivën e pavdekshmërisë. – *para tij gjithçka është kotësi*: me TM; edhe BJ përkthen: «ajo që e pret». LXX, Simaku dhe Neovulg. Lexojnë në vazhdim: «Kotësia (*hebel)* është në të gjithë ata».

9,2 *i drejti e bakeqi*: pas «bakeqi» TM shton vetëm: «i miri»; dhe versione e plotësojnë me: «e i ligu» (krh. Neovulg.) duke krijuar kështu një pjesë të re; BJ e ka të përkthyer kështu, edhe me që e konsideron si një shtesë.

9,3 *fundi i fundit ndër të vdekur*: BJ së bashku me Simakun e paraqesin kështu: «fundi i tyre», (*aharitam)*; TM ka: *aharayw*, «pastaj», pra që mund të përkthehet edhe me vlerë ndajfoljore «pastaj... ndër të vdekur!».

9,4 *ka shpresë*: me *qere* dhe përkthimet tjera; ndërsa *ketib* e lexon: «është zgjedhur».

5Sepse të gjallët e dinë se do të vdesin, kurse të vdekurit s'dinë më
asgjë dhe s'do të kenë më asfarë shpërblimi, pasi kujtimin e tyre e
mbulon harresa. 6Po ashtu edhe dashuria e tyre, urrejtja dhe smira të
gjitha së bashku morën fund e më nuk bëjnë pjesë në këtë shekull as
në veprimtarinë që bëhet nën diell.

7Shko, pra, e haje me hare bukën tënde, 2,24+
pije me gëzim verën tënde,
sepse Hyji tashmë i ka pëlqyer veprat e tua.
8Në çdo kohë petkat e tua le të jenë të bardha
dhe kokës sate mos ia mungo vajërat erëmirë.

9Gëzohu në jetë me gruan që e do në të gjitha ditët e jetës sate të Fu 5,15+
paqëndrueshme që të janë dhuruar nën diell gjatë tërë kohës së jetës
sate të zbrazët: sepse ky është fati që të takon në jetën tënde e në
mundin që bën nën diell. 10Gjithçka të jesh në gjendje të bësh, bëje sa
më parë, sepse atje në Dhe të zi, ku do të shkosh, s'ka as veprimtari
as arsye as urti as dije.
11Vëzhgova e pashë nën diell edhe këtë: s'e fitojnë vrapimin të
shpejtët, as të fortët luftën, as të urtët bukën, as të diturit pasurinë,
as të maturit përkrahjen, por gjithçka sjell koha e rasti. 12E njëmend,
njeriu nuk e di mbarimin e vet, por si peshqit që bien në rrjetën
ugurzezë dhe porsi shpendët që zihen në lak, kështu edhe njerëzit Lk 12,20
bëhen pre e fatkeqësisë që u vjen papritmas.

Urtia e marria

13E kam parë nën diell edhe këtë gjë në lidhje me urtinë dhe e mbaj
për të rëndësishme të përsiatet: 14ishte një qytet i vogël e pak njerëz
kishte në të: e sulmoi një mbret i fortë, e rrethoi dhe ndërtoi rreth tij
kulla luftimi të forta. 15Por u gjet në qytet një njeri i varfër, por i urtë
dhe, në saje të urtisë së vet, e shpëtoi qytetin: më vonë askujt s'i ra
ndër mend për atë njeri skamnor! 16E unë them:

Më e mirë është urtia se fuqia, 7,19; Fu 21,22; 24,5
por urtia e skamnorit përbuzet,
fjalët e tija nuk dëgjohen.
17Fjalët e buta të të urtëve dëgjohen

9,6 Siguria e vdekjes e bën më të matur ftesën për gëzim (rr 7-8, krh. 2,24+), që përfundon me këshillën për t'i qëndruar besnik dashurisë së zgjatur për të gjithë jetën, deri në ndarjen e plotë, për të cilën nuk parasheh asnjë ngushëllim.

9,14 *ndërtoi rreth tij kulla luftimi të forta*: ose «kulla luftimi të forta», me përkthimet tjera (BJ ka: «vepra të mëdha»); TM ka: «e rrethoi» (ose «i vuri kurth»).

shumë më tepër se britma e prijësit ndër të marrë.
[18]Më e mirë është urtia se armët e luftës;
por një mëkatar i vetëm humb të mira të mëdha.

10 [1]Disa miza të cofura e prishin vajin e erëbërësit,
Gal 5,9 një marrëzirë e vogël peshon
më rëndë se urtia e nderi.
2,14 [2]Mendja e të urtit çan drejt,
kurse e të marrit merr udhën e mbrapshtë.

[3]Por i marri edhe nëse ecën udhës, pasi nuk ka mend, të gjithë i mban për të marrë.
[4]Nëse i ndizet zemërimi ndonjë të madhi kundër teje, mos e lësho vendin tënd, sepse butësia bën të pushojnë edhe mëkatet e mëdha.
[5]Është një e keqe që e kam parë nën diell, një gabim që rrjedh prej
Fu 19,10; 30,22 sundimtarit: [6]i marri vihet në vendet më të lartat e drejtimit, kurse të aftët rrinë poshtë e më poshtë. [7]Pashë skllevërit duke kalëruar e bujarët duke ecur tokës këmbë si skllevërit.

Fu 26,27; Ps 7,16; Sir 27,26-27
[8]Kush hap gropën, në të do të bjerë,
e kush rrënon murin, do ta hajë shligëza.
[9]Kush then gurë, vritet prej tyre,
e kush çan dru, rrezikohet prej tyre.

[10]Kur tupitet hekuri e nëse nuk ia mpreh tehun, mundi shtohet: përparësia e urtisë qëndron në sukses. [11]Nëse të ha gjarpri para se të jetë shituar, s'ke pse e thërret shituesin.

Fu 10,32; 15,2
[12]Janë të këndshme fjalët e gojës së të urtit,
kurse të marrin e dëmtojnë buzët e tija.
[13]Fjalët e para të tijat janë marrëzirë
e fjalët e fundit çmenduri e tmerrshme.

8,7 [14]I marri i shumon fjalët: «Njeriu nuk di se çfarë do të ndodhë; s'e di as se çka do të ndodhë pas tij, kush mund t'i dëftojë?».

9,18 *një mëkatar i vetëm*: BJ me TM, LXX dhe Vulg. (krh. Neovulg.) e kanë: «mëkatar»; ose «mëkat», me sir. dhe me pak dshk.

10,1 *miza të cofura*: TM ka: «mizat e vdekjes», *zëbube mawet*; LXX: «miza që vrasin». – *dëm*: tekst i vështirë; BJ supozon: «janë shkaku (që kemuesi ta flakë tutje vajin)», duke lexuar *yabb'iu sëyabbi›a* (aliteracion) dhe duke menduar që TM është i ndarë keq.

10,2 BJ ka: «i urti çan drejt, kurse i marri merr udhën e mbrapshtë»; fjfj. «zemra e të drejtit është në të djathtë, ajo e e të marrit majtas».

10,6 *marria*: tek disa përkthime gjendet «i marri».

10,13 Këto çështje të urtisë tradicionale do të kritikohen tek rr 14.

15Të marrët i mbyt mundi i vet;
kush s'e di rrugën, s'mbërrin në qytet.
16Vaj për ty, o tokë, që e ke mbretin fëmijë, se ministrat e tij gostiten që në mëngjes! Fu 31,4-7
17E lumja ti, o tokë, që e ke mbretin bujar,
princat e tij hanë në kohën e caktuar
për t'u përtërirë në fuqi e jo për zdërhallje.
18Përtacit i bie pullazi,
të pakujdesshmit i pikon shtëpia.
19Për gëzime bëhen gostitë; Ps 104,15
vera i jep hare jetës, Gjq 9,13
paraja sjell gjithçka.
20Mos fol keq për mbretin as me mend Dal 22,27
dhe as në dhomë të fshehtë mos e mallko pasanikun,
sepse edhe shpendët e ajrit do ta mbartin zërin tënd Lk 12,2-3
edhe kafsha me pupla do të shpjerë ç'u tha.

11 1Hidhe bukën tënde mbi valët e ujit e pas shumë kohe do ta gjesh. 2Jepu pjesë shtatë vetëve, madje edhe tetëve, sepse nuk e di se ç'e keqe mund të ndodhë mbi tokë.

3Kur retë mbushen plot
shiun e lëshojnë mbi tokë;
po nëse bie ndonjë dru qoftë në jug qoftë në veri,
kudo që të bjerë, aty edhe mbetet.
4Kush i vë vesh erës, nuk mbjell,
dhe ai që i vështron retë, nuk do të korrë.

5Sikurse s'ia di udhën erës dhe si trajtohen eshtrat në kraharorin e gruas shtatzënë, ashtu nuk i di as veprat e Hyjit që është Krijuesi i të gjithave. Gjn 3,8; Ps 139,14-16 3,11+

10,15 *të marrët*: me dshk. hebr. e LXX, Targum; TM ka: «të ndrydhurit», (por folja e pjesës së dytë e rr është njëjës). – Por fundi i këtij rr është i vështirë për t'u sqaruar.

11,1 *bukën tënde mbi valët e ujit*: disa mendojnë për karremin që i hedhur në ujë nga peshkatari, është gjetur sërish në formën e peshkimit; disa të tjerë mendojnë për tregun detar. Këto fjalë mbi rrezikun lejojnë që mësimi i Kishtarit të vlerësohet. Ai nuk argëtohet duke e shkurajuar nxënësin e tij, por e ndihmon t'i heqë iluzionet për t'i shmangur shkurajimet. Përfundimisht duhet të rrezikohet.

11,5 *s'ia di udhën...e gruas shtatzënë*: BJ ka: «e nënvlerëson rrugën që ndjek era, ose të embrionit në kraharorin e gruas». Fj.fj.: «si dhe eshtrat në kraharorin e gruas shtatzënë».

6Në mëngjes mbille farën
e në mbrëmje të mos pushojë dora jote,
sepse nuk e di cila do të vlejë më tepër
kjo apo ajo
ose të dyja do të jenë njënjë të mira.

Pleqëria

7E ëmbël është drita
dhe e këndshme është për sy ta shohin diellin.
8Po edhe në qe se njeriu jeton vite të shumta
e edhe nëse me gëzim i kalon të gjitha,
i duhet të kujtojë kohën e errësirës
që do të jetë e gjatë:
gjithçka që ndodh është kotësi.
9Gëzo, pra, o djalosh, në rininë tënde
dhe galdo në ditët e djalërisë sate,
ec udhëve të zemrës sate
dhe ndiqi dëshirat e syve të tu,
por dije se për të gjitha këto
Hyji do të të gjykojë.
10Larg kujdeset prej mendjes sate,
flake dhimbën nga trupi yt:
sepse djalëria e rinia janë të kota.

12 1Kujtoje Krijuesin tënd
në ditët e rinisë sate,
para se të vijë koha e vuajtjeve
e të afrohen ditët për të cilat të thuash:
«Jo, nuk më pëlqejnë më!»;
2para se të terratisen

11,8 *me gëzim i kalon të gjitha*: një jetë të gjatë ishte për Izraelin shpërblimi i premtuar në fjalimet e Ligjt t*ë përtërirë* (Lp 5,16.33; 11,9.21; 22,7,etj.), lumturia më e madhe e garantuar për të drejtin nga ana e të diturve. Për Kishtarin pleqëria nuk është lumturi, është frikë nga vdekja (11,7), keqardhje për kohën e rinisë (11,8–12,2), një jetë ngadalësuese (12,3-5), pritje për atë që nuk ndreqet më (12,5-7).

11,9 *por dije...do të të gjykojë*: pra fjalia e fundit është e konsideruar ndonjëherë si shtesë me të njëjtën prejardhje se 12,14.

k12 Kjo poemë shumë e bukur plot me emocion dhe mallë, rikujton pleqërinë në një mënyrë pak a shumë metaforike; por ndonjëherë është e vështirë të kuptohet vlera e vërtetë e këtyre metaforave. Me një rrymë interpretimi rabinik, është dashur disa herë të lexohen kujtimet e pjesëve të ndryshme të trupit (krh. mbi të gjitha rr 3, krahët, dhëmbët dhe sytë); por ky interpretim fiziologjik nuk është i detyrueshëm. Mund të shihet edhe përshkrimi i pleqërisë me dimrin e jetës, por një dimër, që në krahasim me atë të natyrës, nuk ndiqet nga pranvera.

dielli e drita e hëna e yjet,
e të kthehen retë pas shiut;
[3]kur të përkulen rojëtarët e shtëpisë
e të gërmusen trimat e fortë,
të papunë të mbeten bluesit pse të rralluar,
të errësohen shikuesit nëpër vërima,
[4]të mbyllet dera nga jashtë
e bluesit nën zë
e të ngriten zogjtë për të cicërruar
e kur të mejë këndimi i këngëve.
[5]Atëherë do të tmerrojnë përpjetet,
frikë do të shtjerë udhëtimi.
Do të lulëzojë bajamja, Kk 2,11+
zvarrë do të hiqet karkaleci
e do të shkatërrohet kaperi,
sepse njeriu do të fillohet në shtëpinë e amshimit të vet. Ps 49,12
Vajtuesit do të enden në sheshe.
[6]Para se të këputet litari i argjendtë
e të copëtohet kandili i artë,
të thyhet katrova në krua,
të copëtohet qostra përmbi cisternë
[7]e të kthehet pluhuri në tokën e vet nga erdhi 3,20-21+
e shpirti të kthehet tek Hyji që e dha.
[8]Kotësi kotësish, 1,2
thotë Kishtari
e gjithçka kotësi.

12,4 *kur të mejë...këndimi i këngës*: ky është një tekst i vështirë; BJ e përkthen: «e të ngrihen zogjtë për të cicëruar, e kur të mejë këndimi i këngëve»; fj.fj.: «do të pushojnë të gjitha bijat e këndimit» (krh. Is 29,4).

12,5 *frikë do të shtjerë*: BJ përkthen: «mbyllet». Mund të përkthehet edhe: «e humb shijen e vet», duke lexuar një kalim *wëtuppar* në vend që të lexohet forma *wëtaper* te TM, jo e vërtetuar. Përkthimi i BJ e ruan figurën e kthimit të stinës së bukur: jeta e lë njeriun në të njëjtin moment në të cilën natyra lulëzon sërish. Karkaleci «tërhiqet zvarrë në vështirësi» (BJ: «është e vështirë»), qoftë edhe pse ai është i ngopur (një figurë tjetër e pranverës), qoftë edhe në të kundërtën, sepse edhe ngarkesa më e vogël është e rëndë për plakun.

12,6 *para se të këputet*: me Vulg. dhe Neovulg.; ketibi ka: «të largohet», *yeraheq;* BJ ka: «këputet», *yerateq*, me *qere* dhe Targum.

12,7 *e shpirti të kthehet tek Hyji*: ajo që në njeriun i përket tokës do të kthehet në tokë. Por, fakti që asgjë në këtë botë nuk mund t'i kënaqë njeriut tregon se jo gjithçka që është në të vjen prej tokës, pra shpirti, d.m.th. ajo që i përket Hyjit do të kthehet tek Hyji.

12,8 Libri përfundon ashtu siç kishte filluar, por bëhet një përmbledhje e ecjes së bërë. E ka vetëdijesuar njeriun për mjerimin e vet, por edhe për madhështinë e tij, duke i treguar se kjo botë nuk është e denjë për të. E nxit njeriun drejt një feje pa interes, drejt një lutjeje që të jetë adhurimi i krijesës së vetëdijshme për hiçin e saj, në praninë e misterit të Hyjit (krh. Ps 39).

Përfundimi

[9]Meqenëse ishte shumë i urtë, Kishtari për më tepër popullit i mësoi dijen; ai peshoi, shqyrtoi dhe përftoi shumë fjalë të urta.

[10]Kishtari u kujdesua të gjejë thënie të përshtatshme dhe shkroi me përpikëri fjalë të vërteta. [11]Fjalët e të urtëve janë si hostenë, porsi gozhda të ngulura shkrimtarët e përmbledhjeve: ato u dhanë nga një bari i vetëm. [12]Sa për ato që janë më tepër se kjo, biri im, as mos i kërko: të bëhen shumë libra s'ka asfarë qëllimi e përsiatja e vazhdueshme është mundim i trupit.

5,6; Sir 1,11 [13]Përfundimi i bisedimit, pasi u dëgjuan të gjitha: Druaje Hyjin e mbaji urdhërimet e tija; sepse në këtë e ka tërë vlerën e vet njeriu.

[14]E njëmend, Hyji do t'i qesë në gjyq të gjitha veprat e fshehta qofshin ato të mira ose të këqija.

12,9-14 Përfundimi i parë (rr 9-11) është vepër e një nxënësi të Kishtarit, që i bën lëvdata librit të tij. Përfundimi i dytë (rr 12-14) vjen nga një Judeas i ditur për të cilin Frika e Zotit është fillimi i dijes (krh. 3,14; 5,6; 7,18; 8,12).

12,9 *i përftoi*: BJ përkthen: «e ka korrigjuar», sipas kuptimit më të mundshëm të foljes *tqn,* fj.fj.: «rrafshoi».

12,11 *janë si hostenë, porsi gozhda të ngulura shkrimtarët e përmbledhjeve:* BJ ndan TM në një mënyrë tjetër: «janë si hostenë dhe si gozhda të ngulura nga shkrimtarët e përmbledhjeve». Hostenët dhe gozhdët e nxiten ose e ndalojnë grigjën. – një bari i vetëm: mund të jetë fjala për Salomonin, pajtor i të diturve, ose për Hyjin, frymëzuesin e Kishtarit.

KËNGA E KËNGËVE

Kënga e këngëve, - d.m.th Kënga në kuptimin e plotë të fjalës, Kënga më e bukur -, e lëvdon në një serë poemash dashurinë reciproke të të Dashurit dhe të të Dashurës, që mbërrihen dhe humbasin, kërkohen dhe gjenden. I Dashuri quhet «mbret» (1,4.12) dhe «Salomon» (3,7.9); e Dashura quhet «Sulamitë» (7,1), emër i përafruar me atë të Salomonit ose me atë të Sulamitës që shfaqet tek historia e Davidit dhe e Salomonit (1Mbr 1,3; 2,21-22). Pasi, sipas traditës Salomoni ka kompozuar disa këngë (1Mbr 5,12), i është atribuar atij kjo që është Kënga e shkëlqyer, prej së cilës rrjedh edhe titulli i librit (1,1) ashtu si i janë atribuar, ngaqë ishte i urtë, edhe Fjalët e Urta, Kishtari dhe Urtia. Për shkak të titullit Kënga u vendos në mes të librave të Urtisë, në Biblën greke [LXX] pas Kishtarit, në vulg. mes Kishtarit dhe Urtisë, pikërisht dy libra «salomonikë». Në Biblën hebraike [TM] Kënga është vendosur mes «shkrimeve», që e formojnë pjesën e tretë, më të fundit, të kanonit hebraik. Rreth shek. V pas Kr., kur kënga u përdor në liturgjinë Pashkvore hebraike, u bë një ndër pesë rrotujt (mëgillot) që lexoheshin në festat e mëdha.

Ky libër që nuk flet për Hyjin dhe që e përdor gjuhën e një dashurie pasionale, ka shkaktuar gjithmonë habi. Emri i JHWH gjendet vetëm një herë në formën e shkurtër, JH, në 8,6: «një zjarr prej Zotit». Në shek. I pas Kr. hebrenjtë e këndonin këtë Këngë gjatë festave profane nusërore dhe vazhduan kështu, pavarësisht nga ndalesa e Rabi Akibës. Në ambiente hebraike lindën dyshime mbi karakterin e saj kanonik dhe u zgjidhën duke iu referuar traditës. Duke u bazuar në të njëjtën arsye, Kisha e krishterë e ka konsideruar gjithmonë si pjesë të Shkrimit Shenjt.

Nuk ekziston asnjë libër tjetër i BV prej të cilit janë propozuar interpretime më të ndryshme.

Studiuesit kanë kërkuar prejardhjen e Këngës në kultin e Ishtarit dhe Tamuzit dhe në ritet e lashta të martesës hyjnore, të jerogamisë kultuale që sipas një hipoteze ishin kryer prej mbretit, zëvendësit të hyjit. Një rit i tillë, i huazuar nga Kanaanenjtë, qenka përdorur në kultin e Jahveut dhe Kënga paska qenë manuali i rishikuar dhe i korrigjuar i kësaj liturgjie. Kjo teori,

e lidhur me kultin dhe mitologjinë, është e papranueshme sepse s'mund të mendohet që një besimtar izraelit t'i ketë shfrytëzuar këto prodhime të një feje të pjellorisë, shumë herë të dënuar nga profetët, vetëm për të nxjerrë këngë dashurie (krh. Is 7,10; Jer 7,18; Ez 8,14; Zak 12,11). Në qoftë se ka përngjasime në shprehje mes himneve të Ishtarit dhe të Tamuzit dhe poemave të Këngës është sepse si njëra palë ashtu edhe tjetra e përdorin gjuhën e dashurisë.

Interpretimi alegorik është bërë i zakonshëm tek hebrenjtë qysh nga shek. II pas Kr.: dashuria e Hyjit për Izraelin dhe ajo e popullit për Hyjin e vet është prezantuar si marrëdhënia mes dy të martuarve. Është e njëjta temë e martesës, të cilën profetët e kanë zhvilluar duke u nisur që nga Ozea. Autorët e krishterë sidomos nën ndikimin e Origjenit, megjithë kundërshtimin individual të Teodorit nga Mopsuestia, e kanë ndjekur të njëjtën linjë të ekzegjesës hebraike; por për këta, alegoria i referohet martesës së Krishtit me Kishën ose bashkimit mistik të shpirtit me Zotin. Shumë komentues katolikë modernë i kanë qëndruar besnikë interpretimit alegorik, me ndonjë dallim në formë. I qëndrojnë gjithashtu besnikë temës së përgjithshme të Jahveut, dhëndërit të Izraelit, ose mundohen të rigjejnë tek Kënga historinë e kthimeve të Izraelit, të zhgënjimeve dhe të shpresave të tij. Duket se sipas tyre, karakteri i frymëzuar dhe kanonik i Këngës, kërkon që ajo të flasë për diçka tjetër më shumë sesa për dashurinë profane. Në fakt, poeti duket se përdor ndonjëherë gjuhën profetike të besëlidhjës, krh. shprehjen «të kërkosh, të gjesh» (3,1-2) dhe vepra e tij i afrohet mjaft Ps 45, që nxit të njëjtat probleme interpretimi. Nga ana tjetër dy shkrimet apokrife të shek. II pas Kr. duket se varen prej Këngës: "Jeta e Adamit dhe Evës" (para 70 pas Kr.) përmend nardin dhe cinamomin (si në 4,14) duke folur për Evën dhe Setin; Libri IV i Esdras-it (fundi i shek. I) përdor imazhet e hardhisë, të pëllumbeshës dhe të zambakut (krh. 1,142,21).

Për shumë ekzegetë Kënga duket se është një mbledhje këngësh që celebron dashurinë besnike dhe reciproke, të vulosur nga martesa. Ajo shpall legjitimitetin e dashurisë njerëzore dhe vlerën e saj. Por tema nuk është vetëm profane, sepse Zoti e ka bekuar martesën si mjet bashkimi afektiv mes burrit dhe gruas dhe për lindjen e fëmijëve (krh. Zan 2; Fu 2,17; 5,14; 31,10; Mal 2,14; Sir 26). Nën ndikimin e Jahvizmit, jeta seksuale, që ambienti kananeas e konsideronte si imazhi i marrëdhënieve mes hyjnive të pjellorisë, gjendet këtu e çmitologjizuar dhe e vlerësuar me një realizëm të shëndoshë. Për vetë dashurinë njerëzore flasin edhe librat e

tjerë të BV, si në tregimet e vjetra të Zanafillës [krh. Zan 24; 29], në historinë e Davidit, në librin e Tobisë, ku është trajtuar në të njëjtën mënyrë dhe nganjëherë me shprehje të përafërta me ato të Këngës; vlera e saj pozitive e justifikon zhvendosjen e bërë nga profetët për të treguar marrëdhënien e JHWH me Izraelin. Kënga e çliron dashurinë njerëzore nga shtrëngimet e puritanizmit si dhe nga çdo lejim erotik. Ky mund të jetë kuptimi letrar i këtij shkrimi që justifikon që ky libër të ketë hyrë në kanon mes librave të urtisë: si këto, Kënga merret me gjendjen njerëzore dhe flet për një dimension jetik të saj.

Por a thua është Kënga vetëm një koleksion i këngëve popullore të dashurisë, një lloj repertori për kremtimet martesore (krh. Jer 7,34; 16,9)? Si provë e kësaj hipoteze janë bërë disa paralele me këngët nusërore të Arabëve të Sirisë dhe të Palestinës. Citohen përshkrimet e mahnitura mbi bukurinë fizike të dy të dashuruarve, të ngjashme me "wasf" ("përshkrim") të poezisë arabe. Krahasohen mbi të gjitha me poezinë egjiptiane, në veprat e së cilës përmenden vazhdimisht lulet, parfumet, veshjet, kopshtet dhe në të cilat i dashuri e quan të dashurën e vet edhe me emrin "motrën time", ashtu siç ndodh në Këngën e Këngëve. Autori i Këngës, si poet origjinal dhe shkrimtar i aftë, mund të ketë qenë i frymëzuar prej këtyre këngëve, tashmë të njohura në Izrael, por nuk ndjek një plan të paracaktuar. Nga ana tjetër, le të kujtojmë se gjuha e dashurisë përdor në çdo vend të njëjtat imazhe dhe të njëjtat hiperbola.

Por mund të mundohemi që të shkojmë më tej. Qëllimi i autorit mund të zbulohet qysh në fillim në disa trajta që i referohen Egjiptit: "pela në qerre të faraonit" (1,9), ngjyra e errët e vajzës (1,5) që e quan vetveten "lil", fjalë që hebraishtja e huazon prej egjiptianes "seshen" (2,1+). Prej paronomazisë (d.m.th. afërsisë së emrave) "Salomoni/Sulamitë" (7,1), mund të mendohet për martesën e Salomonit me bijën e faraonit (1 Mbr 3,1; 7,8; 9,16.24; 2Kr 8,11). Ky episod mund të jetë pra në bazë të Këngës. Kjo hipotezë do të shpjegojë vendin qendror që ka Salomoni, veçanërisht kur përshkruhet martesa (3,6vv). Përveç kësaj poetit hebre i pëlqen të shumëfishojë, qysh nga prologu, paronomazitë dhe aliteracionet rreth emrit të Salomonit. A thua nuk është me qëllim që të tërheqë vëmendjen e lexuesit mbi personalitetin e birit të Davidit, modeli i Mesisë paqësor, aq i pritur nga Izraeli në periudhën e tempullit të dytë? Dhe njëmend ka mjaft konsensus për të datuar Këngën në këtë kohë për shkak të aramaizmave, të pranisë së një fjale greke (3,9) dhe një fjale persiane (4,13), që të mos flasim për arkaizmat

e ndryshme. Vendi i kompozimit sigurisht është Palestina: Kënga përmban shumë emra gjeografike që i referohen Tokës së Shenjtë dhe habitet pak t'i shohim brenda një poezie si kjo. P.sh. përmendja e qytetit të Tirsës (6,4) shpjegohet nga kuptimi i kësaj fjale ("e këndshme, e pëlqyeshme"). Poeti pra duket se vë në skenë Salomonin e ri, mbret të Izraelit dhe figurë mesianike, me të dashurën e vet me prejardhje pagane, në Sionin e ardhshëm të kohërave të reja. Në këtë mënyrë këngët e tij do të merrnin një kuptim universalist dhe mesianik. Disa shprehje enigmatike, si emrat e aromave (2,17+) ose karroca e princit (6,12+) mund të interpretoheshin në një kontekst mesianik.

Një hipotezë e tillë mund të konfirmohet nga prania e disa refreneve, shumë përsëritjeve, disa fjalëve-lidhëse, që i sigurojnë kësaj vepre një njësi letrare përtej copëtimit të dukshëm. Kështu mund të identifikohen rreth 10 poema inkuadruar nga një prolog (1,1-4) dhe një epilog (8,5-7) me një shtojcë (8,8-13). 2,6-7 dhe 8,3-4 janë si një mbyllje e madhe.

Në fund, ky interpretim bën të mundur që Kënga t'i aplikohet marrëdhënieve mes Krishtit dhe Kishës së vet [krh. Ef 5,22vv], ose në nivel personal, bashkimit të secilit besimtar me Zotin e dashurisë [krh. 1Kor 6,17]. Kjo do të justifikonte përdorimin e mahnitshëm të këtij libri që kanë bërë mistikët si sh. Gjoni i Kryqit.

Kënga e këngëve

TITULLI DHE HYRJA

1 [1]Kënga e këngëve e Salomonit.

E fejuara

[2]Më puth me puthjen e gojës sate!
Dashuria jote është më e mirë se vera
[3]me erën e këndshme të erërave të tua të mira!
Ti vetë je më e mira erë,
ja përse vajzuket të duan! 6,8
[4]Më tërhiq pas vetes! Të vrapojmë!
Mbreti më shtiftë në dhomat e veta!
N'saje tënde t'gëzojmë, t'galdojmë,
T'dehemi me përkedhelje të tua
shumë më tepër se me verë!
Kanë plot të drejtë që dashurohen në ty!

POEMA E PARË

E fejuara

[5]Jam e zeshkët, porse e bukur,

1,1 *e Salomonit*: mbi autorësinë e Salomonit, krh. Hyrja te Kënga e këngëve.

1,2-4 Këto reshta paraqesin temën e përgjithshme të poemave që vijnë më pas; kanë tashmë tonin e ndjeshmërisë së pasionuar që do të zotërojë plotësisht në të gjithë pjesën. Kalimet e papritura nga personi i tretë te personi i dytë janë karakteristikë edhe tek këngët egjiptiane të dashurisë. I dashuri mungon, por është i pranishëm në zemrën e së dashurës së tij, së cilës i qëndrojnë pranë shoqet e saja (rr 4b), që janë bijat e Jerusalemit tek rr. 5.

1,3 Lojë poetike e aliteracionit mes *sem,* «emër» dhe *semen*, «parfum, aromë ose vaj erëmirë», dhe fjalë të tjera si *selomo,* «Salomon», *yerusalayim,* «Jerusalem» (krh. 1,5). Fatkeqësisht përkthimi tek BC (si dhe tek BJ) nuk arrin të shprehet po me të njëjtën fjalë, nevojë të dyfishtë të hebr. *semen,* në këtë rr, por e shpreh vetëm një herë me fjalën, «parfum», tjetrën me «aromë».

1,4 *mbreti*: ky mbret nuk është JHWH, por dukshëm Salomoni i ri (3,7-11; 8,11), Mesia, bir i Davidit, mbreti (rr 12) i pritur prej bashkësisë judaike të epokës së tempullit të dytë. Ndër të tjera të fejuarit janë quajtur «mbret» dhe «mbretëreshë» tek këngët martesore siriane.

1,5 *e zeshkët*: ngjyra e errët e lëkurës (rr 6) duket se ishte ajo e nuses egjiptiane

o bija t'Jerusalemit,
porsi tendat e Cedarit,
si shatorret e Salomonit.
6Mos m'shikoni pse jam e zeshkët,
sepse dielli më ka nxirë.
M'u hidhëruan bijtë e nënës sime,
m'dërguan vreshtat t'i ruaj:
Is 5,1+ vreshtin tim unë nuk e ruajta.
7Më thuaj, o i dashuri i zemrës sime,
kah mballon,
Zan 37,16; Ez 34,1+; Ps 23,1-3; Gjn 10,1-16 e në kohë të zhegut ku mrizon,
që të mos endem poshtë përpjetë
përmbas grigjave të shokëve të tu?

Kori

8Nëse s'e di,
o më e bukura ndër gjitha gratë,
Jer 31,21 dil e ndiq të grigjave gjurmët,
kulloti kecat e tu
afër tëbanave të barinjve!

I fejuari

9Më dukesh, mikesha ime,
porsi pela në qerre të faraonit.
10Sa të hijshme mollëzat e tua ndërmjet lavjerrësish,
qafa jotë me gjerdan!
11Do të punojmë për ty vathë ari

të Salomonit historik; pra, ajo e një vajze që ka marrë ngjyrë të errët për shkak të punëve bujqësore që krahasohet me tendat e beduinëve, të punuara me lëkura dhensh. Poetët e hershëm arab vendosin ngjyrën e qartë të vajzave të pasura (pra bijat e Jerusalemit) me atë të skllaveve dhe të shërbëtoreve që merren me punët e jashtme. – *bijat e Jerusalemit*: ose «bijat e Sionit» (3,11), janë një mbështetje e kërkuar nga të dashurit këtu dhe në 2,7; 3,5.11; 5,8.16; 8,4; diku tjetër ndërhyjnë si një kor për të hyrë ose për të paraqitur një zhvillim poetik (1,8; 5,9; 6,1; 7,1). *Salomoni*: së bashku me TM; e kopjon «tendat e Kedarit»/«perde e Salomonit» merret sërish antiteza e më përparshme «e zeshkët»/«e bukur». Tek BJ e gjejmë në këtë mënyrë: «Trupi (i të ndjerit)», hamend.

1,6 *nuk e ruajta*: ajo ia ka dhënë zemrën e saj atij që ajo do. Në realitet *vreshti* nuk është metaforë e zemrës, por e trupit të gruas.

1,7 *grigjat*: kujtimi i turbullt i mundshëm i Zan 37,16. Tema e ndarjes dhe e rikërkimit, aq e përsëritur në literaturën e dashurisë, gjendet sërish në 3,15; 4,8,5,2v; 6,1. Shfaqet shpesh në tekste profetike në formën «kërkim–gjetje» (krh. 2Kro 15,2v; Oz 5,6; Am 5,4; etj.). – *që të mos endem*: me vers.; TM ka: «njëra që mbulohet»; krh. LXX: «një prostitutë».

1,9 Referim i qartë ndaj Egjiptit, gjë që nuk çuditë nëse mendohet për bijën e faraonit, nuse pagane e Salomonit (krh. 1Mbr 3,1; 10,29). Krahasim klasik në poezinë e hershme arabe si dhe tek Teokrati.

me kokërrza prej argjendit.

Dialog i të fejuarit me të fejuarën

12 Ndërsa mbreti pushon në shtrojë,
nardi im jep erë të mirë. 1,3+
13 Tufë smirrne i dashuri im
që pushon në parzmën time,
14 i dashuri im është vile cipri
nga vreshtat e Engadit.
15 E bukur je, mikesha ime,
oh sa e bukur:sytë e tu sy pëllumbeshe!
16 I bukur je, i dashuri im,
oh sa i hijshëm!
Shtrati ynë me lule i shtruar,
17 trarët e shtëpisë sonë janë prej cedrit,
tavanat dru qeparisi.

2

1 Unë jam lule e çelur në fushë,
lil i rritur n'për lugina.
2 Çka është lili përngjat ferrash
është ndër vajza mikesha ime.
3 Çka është molla ndër dru t'pyllit 8,5
i dashuri im është ndër djelmosha.
Rri nën hijen e atij që e doja
e fryti i tij është i ëmbël për gojën time.
4 Ai vetë më futi në dhomë të verës,
me flamur më mb'loi të dashurisë.
5 Më shujtoni me kuleç rrushi
e për shujtë më jepni mollë

1,12 Të dashuruarit janë bashkë dhe parfume të rralla dhe të çmuara – nord, mirrnë, çipro – simbolizojnë kënaqësinë që u jep atyre ky takim (rr 12-14). Janë përqafuar (2,6; 8,3). E dashura që flet në 2,3-7 lutet që dashuria të mos shkatërrohet, derisa lidhja të mos shkëputet para kohe. Refreni i 2,7 merret sërish tek 3,5 dhe 8, 3-4. (fundi i poemës).

1,13 *i dashuri im*: përdorimi i parë i fjalës *dodi*, «i dashur», «kënaqësi», meqë kujton nofkën e Salomonit, *yedidyah*, («i dashur nga JHWH», 2 Sal 12,25 si dhe emri i Davidit (dawid; krh. shiko tek 5,10).

1,14 *Engadit*: «Burimi i drerit», në bregdetin perëndimor të Detit të Vdekur, me një oazë të frytshëm ku rriteshin, sipas disa teksteve, balsami dhe palma.

2,1 *lili*: fjala hebraike *sosana,* «lili» (krh. 5,13), rrjedhë nga gjuha egjiptiane *sesen,* «lule lotuese», emër i dhënë disa herë grave (krh. Suzana). Këtu është rasti i nuses së «Salomonit». Saroni (hebr. *saron*) është fusha e bregdetit në jug të Karmelit.

2,4 *dhomë e verës*: fj.fj.: «shtëpia e verës»; mund të përkthehet edhe në këtë mënyrë «salloni i pritjes» (krh. Es 7,8; Ksh. 7,2) dhe sipas Jer 16,8-9, duke iu gjetur një pikë referimi festave martesore.

2,5 *se jam e sëmurë nga dashuria*: edhe Amnoni ishte i sëmurë nga dashuria për Tamarën (2Sam 13,2), i vetmi paralelizëm biblik, por tek këngët egjiptiane gjenden të tjerë.

se jam sëmurë nga dashuria!
=8,3 [6]E majta e tij nën kokën time
e me të djathtën më mban ngrykë.
[7]O bija të Jerusalemit,
=3,5; =8,4 pashi sutat e sorkadhet
që fushës enden:
5,2; 8,5 mos e zgjoni, mos ia nxirrni gjumin të dashurës,
deri sa të zgjohet vetë!

POEMA E DYTË

E fejuara

[8]Ja, zëri i të dashurit tim!
Qe, po vjen!
Po i kalon malet,
pup po i shkapërcen kodrat!
[9]I dashuri im është porsi dre,
zog drenushe!
Ja, ai vetë! Zuri vend
pas murit tonë!
Po shikon nëpër dritare,
po shikon nëpër kangjella!
[10]Ja, i dashuri im po më thotë:
«Çohu, mikesha ime,
pëllumbesha ime,
bukuroshja ime e eja!
6,11; 7,13-14; Ksh 12,5 [11]Se tashmë dimri mbaroi,
pushoi shiu edhe kaloi!
[12]U mbulua toka me lule,
e të kimit koha arriti,
turtullit i ndihet zëri
në vendin tonë,

2,7 Notë baritore si te rr 9 dhe 17. Është e mundur që *sebaot,* «gazelë» dhe *ayelot harsadeh,* «drerëve të fushave» kujtojnë titujt e Hyjit të Izraelit (JHWH) *Sebaot, Elohim, Shadday,* ku nuk ishte dashur që të përmendej emri në këto këngë profane.

2,8-17 Historia është ndryshe. E dashura është në qytet; i dashuri vjen nga fusha dhe del në dritare (rr 8-9; krh. 5,2v). Poezia egjiptiane dhe ajo greke i njeh ankimet e të dashurit para një dere të mbydhur; pra i dashuri e fton shoqen e vet të bashkohet me të duke u kënduar bukurive të pranverës, stinës e luleve, e zogjve dhe e dashurive (rr 10-14). Këtu kemi një pjesëmarrje të natyrës, një freski, një ton modern, që nuk e gjejmë të njëjtën gjë tek AT.

2,10 e eja: (hebr. *leki lak*: krh. rr 13) formë gojore që nuk shfaqet diku tjetër, vetëm tek Zan 12,1 dhe 22,2, me Abrahamin si subjekt. Tek 12,1 Hyji i urdhëron të niset drejt tokës së premtuar; tani, ky vend mund të jetë kërkuar në fund të rr 17 (krh. shiko tek rr).

13fiku i endi kokrrat e para,
  në lulëzim vreshtat po lëshojnë erë:
  ngritu, mikesha ime,
  bukuroshja ime, e eja!
14Pëllumbeshë në plasat e shkëmbit,
  në shpella qetash,
  ma dëfto fytyrën tënde,
  le të më tingëllojë në veshë zëri yt,
  se i ëmbël është zëri yt
  e fytyra jote e hijshme!».
15Kapni dhelprat, ato të vocrrat
  që vreshtat po i dëmtojnë,
  se në lulëzim janë vreshtat tona.
16I dashuri im =6,3
  që kullot grigjat ndër lila, 2,1
  më përket mua
  edhe unë vetëm atij.
17Para se dita të mbarojë,
  para se hijet të zgjaten,
  kthehu, o i dashuri im:
  ngjaj kecit, zogut të drenushës
  përmbi malet e Beterit!

2,15 *vreshtat tona*: Sipas TM; BJ dhe Targum si dhe Vulg. Ato e kanë të përkthyer në këtë mënyrë: «vreshta jonë». Dhelprat e vogla do të ishin adhuruesit e vajzës, e krahasuar me vreshtin (krh. 1,6). Ndër të tjera, shpeshherë vreshti është simbol i Izraelit që «dhelprat» u janë shkatërruar pas rënies së Jerusalemit në vitin 586 (krh. Vaj5,18; Ez 13, 4; krh. edhe Ps 80,14; Neh 3,35).

2,16 *i dashuri im më përket vetëm mua dhe unë vetëm atij*: këtë pohim të një zotërimi të anasjelltë, me fjalë gati të njëjta, e gjejmë sërish tek 6,3 dhe 7,11. Kjo formulë përkatësie e heshtur i është afruar asaj të besëlidhjes: «ju do të jeni populli im dhe unë Hyji juaj» (krh. Dal6,7).

2,17 *para se dita të mbarojë*:(krh. Zan 3,8) në Palestinë është era e mbrëmjes, në kohën kur hijet zgjaten duken «se largohen». Është koha kur i dashuri kthehet prej fushave; kjo lidhet me fillimin e paragrafit (rr 8). Fundi i rr 17 efektivisht i merr sërish shprehjet e rr 8-9a. – *aromat;* tek TM e gjejmë të përkthyer në këtë mënyrë: *beter,* ndërsa tek BJ: «me ndarje». Nëse nuk është fjala për Beterin në perëndim të Jerusalemit (Joz 15,59), kjo fjalë tregon kraharorin e vajzës (4,5-6). Citohet një tekst egjiptian: «Kur krahët e saj më shtrëngojnë, jam si në vendin e Puntit». Ky vend ishte toka e aromave. Targum kur merr Zan 15,10, vëmendjen e vetme të fjalës *beter,* me Zan 34,18 (në një kontekst të ngjashëm): Abrahami bën ritin e besëlidhjes mes pjesëve të ndara. Mali *beter* do të ishte mali Moria (Zan 22,2), i identifikuar me malin e tempullit tek 2Kro 3,1 (krh. Kk 4,6).

E FEJUARA KËRKON TË FEJUARIN

3 [1]Në shtrojën time gjatë gjithë natës
kërkoj atë që ma do shpirti,
5,6; Gjn 20,13 e kërkova, por s'e gjeta.
[2]«Do të ngritem, qytetin do ta përshkoj,
do ta kërkoj në udhë e sheshe
atë që shpirti ma do».
E kërkova, por s'e gjeta.
5,7 [3]Më gjeti roja
që endet nëpër qytet:
«A e patë atë që ma do zemra?».
[4]Posa ata i kalova,
gjeta atë që ma do shpirti;
Gjn 20,17 e shtrëngova, më s'do ta lëshoj,
8,2.5 pa e futur në shtëpi të nënës sime,
në dhomën e asaj që më lindi.

I fejuari

=2,7; 8,4 [5]O ju bija të Jerusalemit
ju përbej: pashë sutat
e sorkadhet që fushës enden:
mos e zgjoni, mos ia nxirrni gjumin të dashurës
deri sa të zgjohet vetë.

POEMA E TRETË

Poeti

6,10; 8,5 [6]Kush është kjo që po ngjitet nga shkretëtira
si shtyllë tymi,

3,1-4 rr 1-4 formojnë një gjë të vetme me të cilën është i lidhur rr 5, refren i njëjtë me 2,7; 8,4. Titulli mund të jetë: i dashuri i humbur, por i gjetur. Bëhet fjalë për temën e kërkimit si tek 1,7-8; 5,2v. Këtu korniza është e formuar nga qyteti dhe koha është nata. Ky vrapim i natës i një vajze është vendimi për ta çuar mikun e saj pranë nënës së vet, është krejtësisht e kundërta e zakoneve hebraike, saqë është menduar se është një tregim i një ëndrre. Por poetë dhe të dashuruar kënaqen dukeimagjinuar situata jo reale. Guximi i kërkimit është vullneti për të mos e lënë që të niset i dashuri, janë prova të një dashurie të flaktë. Mbi temën «kërkim-gjetje», krah.1,7 dhe shënim.

3,3 *me gjeti roja*:ato roje nate (Krh. Ps 127,1; 130,6-7; Iz 21,11-12) do të shfaqen sërish tek 5,7. Ndoshta ishin personazhe tipike të poezisë popullore, si rojet ose rreshterët e qytetit në këngët tona mesjetare dhe moderne.

3,6-11 Kjo poemë përshkruan vargun dhe shoqërimin e mbretit Salomon, që shkon për të kremtuar martesën me bijën e faraonit dhe për ta kurorëzuar (krh. Iz 61,10) nga nëna e tij(krh. 1 Mbr 1,17); krh. Ps 45,15-16 dhe 1Mak 9,37v. Teksti ndiqet nga lavdërimi, nga ana e mbretit, nga e dashura e tij (4,1v).

që i vjen era kem e mirrë
e çdo pluhuri erëzues?
7Ja, bartorja e Salomonit!
Rreth i rrinë gjashtëdhjetë trima të fortë,
ndër më të fortët e Izraelit!
8Të gjithë dinë shpatën të përdorojnë,
më të mirët mjeshtra për luftim.
Ngjesh secili shpatën në ijë
kundër pritave që fsheh nata.
9E punoi mbret Salomoni
një fron për vete nga druri i Libanit: 1,17
10këmbët ia punoi argjendi,
mbështetësen ari të kulluar,
ndenjësen krejt të purpurtë,
mesin të shtruar me ebanoz.
Dilni, bija të Jerusalemit,
11shikoni, bija të Sionit,
mbretin Salomon me kezë,
me kurorë që i vuri e ëma
ditën e martesës së tij,
në ditë të gëzueshme të zemrës së tij.

I fejuari

4 1Sa e bukur je, mikesha ime,
sa e hijshme: sytë e tu sy pëllumbeshe,
kur shikon n'për velin tënd! 4,3; 6,7
Flokët e tu si tufa e dhive =6,5-7
kur zbret shpatit të Galaadit!
2Dhëmbët e tu si grigja e qethur

3,9 *fron*: fjala *appiryon* është një *hapax* në hebraisht dhe mund të jetë huazuar nga greqishtja *phoreion,* «barelë».

3,11 *në ditë të gëzueshme të zemrës së tij*: Kjo pjesëkujton titullin e këngëve të dashurisë të papirusit Ehester Beatty I: «Fillimi i gëzimit të madh për zemrën tij».

4,1-15 Ky lavd fizik nga e dashura do të përsëritet pjesërisht në 6,5-7 dhe më gjatë në 7,2-10; ndërsa lavdërimi fizik i të dashurit do të këndohet në 5,10-16. Të krahasohet përshrimi i nuses së përsosur (Fu 31,101-31). Një lavdërim shumë i rrafshët i bukurisë së Sarës shfaqet tek apokrifi i Zanafillës së Kumranit (Zan 12,15). Këngët egjiptiane të dashurisë përmbajnë pjesë analoge. Është një prej llojeve klasike të poezisë arabe; w*asf,* «përshkrim». Përshkrimet tek Kënga e këngëve i grumbullojnë metaforat e trajtuara nga të gjitha llojet e saj, me një seri, e papritur në një këngë dashurie, me emra gjeografik libano-palestinez: Galad, Liban (Amona, Senir, Hermon), Tirsa, Jerusalem, Kesbon, Batrabin, Damask, Karmel; kjo do të lejonte të shikohej në të dashurën një personifikim poetik i Tokës së shenjtë dhe të mbretërisë salomoniane.

4,1 *kur shikon n'për velin tënd*: e fejuara ishte e mbuluar me vello kur i paraqitej dhëndrit (Zan 24,65; 29,23-25).

4,2 *si grigja e qethur*: mbi të gjitha do të pritej «te qethte» sepse para se të qetheshin bagëtitë i lanin; por autori i Këngëve kërkon vetëm një figurë rikujtimi.

që posa doli nga larja,
dy nga dy të gjitha rreshtuar
e asnjëra e vetmuar!
3Kordele e kuqe buza jote,
ëmbëlsirë derdh goja jote,
bulë shege mollëzat e tua,
më duken nëpër velin tënd.
4Qafa jote kullë e Davidit
e ndërtuar si fortesë:
Ez 27,10-11 një mijë shqyta varen në të,
gjithfarë armësh për trima të fortë.
=7,4 5Parzmat tua dy drerë të rinj,
binjakë drenushe
që kullotin nëpër lila!
6Para se dita të mbarojë,
para se hijet të shpejtojnë,
dua të dal në malin e mirrës,
do të ngjitem në kodrën e kemit.
7Krejt e bukur je, mikesha ime,
kurrfarë njolle s'ka në ty!
8Eja nga Libani, o nuse,
eja nga Libani e hyr!
Kundro nga maja e Amanës,
e Sanirit dhe e Hermonit,
nga shpellat e luanëve,
nga malet e leopardëve.
9Ma plagose zemrën, motra ime,

4,3 *tëmthi yt*: si me TM; BJ; LXX si dhe Vulg. Gjejmë: «faqja jote».

4,6 e marrë nga 2,16-17. Vendi i dyfishtë është identifikuar nga Targum me malin Moria si për 2,17. Këtu kemi një lojë fjalësh mes Moria dhe *mor, «mirra».* (3,6).

4,7 krh. lavdërimin e Absalonit në 2Sam 14,25. Liturgjia e aplikon këtë rr Marisë Zojës së Papërlyer.

4,8 *Eja*: vers. (eti); te TM ka «me mua» (iti); po e njëjta gjë në pjesë në vazhdim. – *o nuse*: vajza është quajtur nuse vetëm në këtë poemë tek 4,8–5,1, ku kjo fjalë përsëritet gjashtë herë. – *Eja... e leopardëve*: kjo strofë është e vështirë për t'u shpjeguar. Ndoshta është një fragment i një poeme më të gjatë. Duke qenë e lidhur më strofat në vazhdim, që i marrin fjalët kyçe «nuse» (pesë herë) dhe «Liban» (rr 11.15), mund të jetë një ftesë për të dashurën që ta braktisë një vend të vështirë dhe të rrezikshëm që të arrijë tek i dashuri dhe të bëhet «kopshti i tij» (krh. 6,2).

4,9 *ma plagose zemrën*: kështu është edhe tek LXX: «ma plagose zemrën»; ja edhe disa përkthime të mundshme: «bën që t'i humbas ndjenjat» (BJ), «më bën të marrë» (TOB). Ndërsa Vulg. ka: «ma ke plagosur zemrën». – *motra ime*: gjendet tek rr 10 dhe 12; 5,1.2 kjo shprehje rrjedh ndoshta nga fjalori i poezive të dashurisë egjiptiane, në të cilën është në dijeni. Por këto poezi përdorin fjalën «vëlla» për të treguar të dashurin, gjë që Kishtari nuk e ka bërë asnjëherë (krh. pra 8,1).

nusezo, zemrën më plagose
me një shikim të syve të tu,
me një perlë të gjerdanit tënd.
10 Sa të këndshme miklimet tua, 1,2.4
motra ime, nusezo,
përkëdheljet tua më të ëmbla se vera,
era e vajrave të tu
më e erëndshme se çdo erë e mirë!
11 Hoje mjalti buzët e tua, o nuse, Fu 5,3
mjaltë e qumësht nën gjuhën tënde;
petkat tua erë të mirë përhapin, Oz 14,7
porsi era e Libanit.
12 Kopsht i kyçur më je, o nuse, motra ime, 6,2
kopsht i kyçur, krua i vulosur; Fu 5,16
13 pinjollët e tu pemore shegash,
plot me fruta tejet të shijshme
kënaje edhe të nardit.
14 Ka nard e ka safran,
kanellë edhe cinamom,
me gjithfarë druje erëzuese,
ka mirrë e ka aloè
me gjithë erërat e dorës së parë!
15 Burim kopshtesh, Fu 5,15-16
pus uji të gjallë
që me vrull rrjedh prej Libanit.

E fejuara

16 Çohu, o veri,
fryj shirok,
fryj përmbi pemoren time,

4,11 I dashuri është i magjepsurnga shikimet e të fejuarës së tij (rr 9) nga shija e puthjeve të saj (rr 11), nga aroma e veshjeve të saj (rr 10 dhe 11). Mund të citohen paralelizmat e marrë nga poezitë egjiptiane, ose ato arabe; këto mund të gjenden në të gjitha literaturat.

4,12 *kopsht i kyçur*: sikurse vreshti i 1,6; 2,15, kopshti me burimin e tij dhe me florën e tij të zgjedhur, një «parajsë» (rr 13; krh. Zan 2,9-10), është një imazh i hireve të së dashurës. Tema e «Kopshtares së bukur» ose e «Pemishte e dashurisë» gjendet në poezinë egjiptiane. Por kopshti është i mbyllur (rr 12), deri në momentin që e fejuara ta hapë atë të dashurit të saj (rr 16), (5,1, krh. Fu 5,15-20 mbi dashurinë bashkëshortore). – kopsht y *kyçur*: BJ, me vers., përsëritë: «kopsht» (gan); TM ka, gabimisht, «valë» (gal).

4,13 *pemore shegash*: në hebr. *pardes* (si tek Ksh 2,5; Neh 2,8) fjalë që do të thotë «park», nga ku rrjedh «parajsa» jonë; tek BJ e gjejmë të përkthyer kështu: «pemishte».

4,14 Pemët e rr 13-14 nuk mund të jetojnë së bashku dhe po të pranoheshin shegat, ato nuk rriten në Palestinë. Është një kopsht imagjinar që i bashkon së bashku pemët aromatike ndër më të rralla, sipas një teme më të shpeshtë në këto poema (1,2-3.12-14; 3,6; 5,5.13; krh. Urtinë në Sir 24,12-21).

të përhapen erërat e saj,

5 [1]të më vijë i dashuri në kopsht të vet
e t'i hajë frutat më të mirat!

I fejuari

Ja, pra, hyra në kopshtin tim,
motra ime, o nusja ime,
mblodha mirrën me erëra të mia,
hëngra fashollin me mjaltë,
piva verën me qumështin tim!
Is 55,1-2 Merrni, o miq, hani e pini,
dehuni, o shumë të dashur!

POEMA E KATËRT

E fejuara

2,7+ [2]Unë fle, por zemra më rri zgjuar.
Zb 3,20 Prit! I dashuri im trokëllon!
«Ma hap derën, motra ime!
Pëllumbesha ime, mikesha ime,
e papërlyera ime!
Sepse plot vesë e kam kokën,
kaçurrelat me pika nate!».
[3]«Po unë jam zhveshur!
Si të veshem vetë përsëri?
I lava këmbët!
Si përsëri ato t'i zhys?».
[4]I dashuri im për vrime futi dorën

5,2-8 Kthehet sërish tema e kërkimit (krh. shiko në 1,7). Kjo pjesë e vyer ka po të njëjtin kontekst të 3,14; nata, vrapipërmes qytetit, rojet; mbi të gjitha arsyeja është e kotë: i dashuri është pas portës dhe pret që të hyjë (krh. 2,9), e dashura e ngacmon dhe kundërshton me pretekste të kota, që janë të përgënjeshtruara nga zelli isaj, që të shkojë e ta hapë portën; por ai është zhdukur dhe ajo nuk e gjen dot. Nëse, në Këngën, i dashuri paraqet Salomonin e ri, princi mesianik i pritur me padurim pas kthimit nga mërgimi, ky kërkim i kotë, mund të rikujtojë zhdukjen e shpejtë të Zorobabelit, i pritur si «syth» (Zak 6,12) dhe pritja me ankth, në epokën e tempullit të dytë, të Mesisë davidian, Salomonit të ri, gjithmonë i pranishëm në zemrën e Izraelit.

5,4 *për urime*: i dashuri mundohet që ta hapë derën përmes shulit që mund të ngrihet nga jashtë përmes një çelësi prej druri (Gjq3,25; Is 22,22). Përkthehet edhe kështu: «dritare».

5,5 *kajnacës*: për ta bërë që të lëvizë pa zhurmë; ose i dashuri ka lënë vetëm këtë gjurmë të tentativës së tij dhe kjo është e gjitha që ajo gjen nga ai!

e një rënqethje ma përshkoi mbarë trupin.
[5]U ngrita të dashurit derën t'ia çel,
duart e mia riguan mirrë,
me mirrë të zgjedhur m'u mbushën gishtat
mbi dorezë të kajnacës së derës.
[6]Të dashurit ia hapa derën,
porse ai ishte larguar,
kishte ikur...
Më ra të pakët që kishte shkuar.
E kërkova, por s'e gjeta, 3,1+
e thirra, por s'm'u përgjigj.
[7]Rojëtarët që ruajnë qytetin më gjetën, 3,3+
më rrahën e më plagosën...
më zhveshi petkun roja e mureve.
[8]O ju bija të Jerusalemit, pashi Zotin, =2,7; 3,5
nëse ma gjeni të fejuarin tim,
çka për mua ju do t'i thoni?
Se jam sëmurë nga dashuria.

Kori

[9]Çka është më i mirë se tjerët i dashuri yt,
o më e bukura ndër gra?
Çka është më i mirë se tjerët i dashuri yt,
që ti kështu po na përben?

E fejuara

[10]I dashuri im i bardhë e i kuq,
ndahet në shenjë ndër një mijë vetë!
[11]Kryet e tij është ar i pastër,

5,7 *rojtarët*: sikurse tek 3,3, por në një tjetër rol: e ngatërrojnë vajzën me një endacake (krh. Fu 7,11-12).

5,9 Kori ndërhyn për të paraqitur përshkrimin e të dashurit dhe e lidh me pjesën e mësipërme.

5,10-16 Mbi llojin letrar, krh. 4,1-7. Dikush ka gjetur këtu një përshkrim të tempullit të Jerusalemit, mbi të gjitha për shkak të rr 11.14.15. Një model më i ngjashëm do të ishte njëra prej atyre statujave kryselefantine (të punuara prej ari dhe fildishi) e prodhuar nga antikiteti lindor dhe klasik. Ndoshta bëhet fjalë krejt thjesht për një shprehje imagjinare dhe hiperbolike e bukurisë mashkullore ideale (krh. Sauli në 1Sam 9,2, Absalomi në 2Sam 14,25-26): i lartë, flokënajë, i ngjyrshëm dhe me pamjen e bukur, siç ishte rasti, mbi të gjitha, i Davidit, i kujtuar në rr 10: «I dashuri im (*dodi*) është i bardhë dhe ngjyrë gjaku (admoni)», aluzion kah 1Sam 16,12 dhe 17,42 (ku Davidi është *adom*), ashtu siç «mes një mori» ose «mes dhjetë mijave») (BJ) kujton 1Sam 18,7 dhe 2Sam 18,3. Davidi është mbiquajtur «dhjetë milje» tek Sir 47,6/7. Krh. përshkrimin e kryepriftit Simon tek Sir 50,5vv. Hiperbola është e rregullt në këtë lloj letrar.

kaçurrelat pinjollë palme,
zi e zi si penda e korbit!
12Sytë e tij si pëllumbeshat
bregut të ujërave të përroit
të lara me qumësht
kur pushojnë brigjeve të lumit!
13Mollëzat i ka porsi zagna
të mbjella me bimë të erëndshme
vllaja barnash që erëzojnë;
buzët e tija janë porsi lili,
rigojnë mirrën e dorës së parë!
14Duart e tija mbidorësa të arta,
plot xhevahirë;
barku i tij krejt i fildishtë,
i stolisur me safirë!
15Këmbët e tija shtyllë mermeri,
të ngulura në themele të arta!
Vigan në të pamë porsi Libani,
ardhur shtatit porsi cedri!
16Fjala e tij veç ëmbëlsirë:
veç i tillë mund të dëshirohet!
I tillë është i dashuri im,
të tillë mikun unë e kam,
o bija të Jerusalemit!

Kori

6 1Ku ka shkuar i dashuri yt,
o më e bukura ndër gra?
Kah ka mbajtur i dashuri yt,
që me ty të vijmë ta kërkojmë?

E fejuara

4,12-16 2I dashuri im zbriti në kopsht të vet,
ndër zagna me bimë të erandshme,
që të kullotë grigjën ndër kopshte
e të mbledhë lila.
=2,16 3I përkas të dashurit tim,

5,13 *Mollëzat*: pjesa e ulët e fytyrës ku është mjekra, që është e parfumosur (krh. Ps 133,2).

6,1 Një ndërhyrje e re e korit që përgatitë përfundimin e rr 2 dhe 3: nuk është e nevojshme të kërkohet sërish i dashuri, ai është i pranishëm në zemrën e të dashurës, që është «kopshti i tij» (krh. 4,12+). Siguria e dashurisë së anasjelltë është e shprehur në rr 3 me shprehje të ngjashme me ato të 2,16.

i dashuri im vetëm mua:
ai i kullot grigjat ndër lila.

POEMA E PESTË

I fejuari

[4]Je e bukur, mikesha ime, porsi Tersa,
e pashme si Jerusalemi,
e tmerrshme porsi ushtria
e vënë në rreshta për të luftuar!
[5]Mos më shiko me sytë e tu
se m'i morën mendtë krejtësisht!
Flokët e tu si tufa e dhive =4,1-3
kur zbret shpatit të Galaadit!
[6]Dhëmbët e tu si grigja e qethur,
që posa doli nga larja,
dy nga dy të gjitha rreshtuar
dhe asnjëra e vetmuar.
[7]Si gjel shege mollëzat tua
më duken nëpër velin tënd!
[8]Mbretëresha janë gjashtëdhjetë,
tetëdhjetë janë shemra të tjera
kurse vajza janë pa numër:
[9]ndan ndër to pëllumbesha ime,
vetëm një është e përsosura ime! Fu 4,3
Një e vetmja bijë e s'ëmës,
e zgjedhura e asaj që e lindi!
E panë vajzat dhe e shpallën të lume, Fu 31,28
mbretëreshat edhe shemrat
i kënduan lavde:
[10]«Kush është kjo që ecën hijshëm 3,6

6,4-10 Këto rr formojnë një poemë të vogël të kufizuar prej përsëritjes të së njëjtës fjalë në fund të rr 4 dhe të rr 10. Rr 5b-7 rimarrin edhe pse pjesërisht 4,1-2.3b dhe mund të jenë një shtesë. I dashuri shpall që e dashura është e vetmja për të, që ia vlen mbi të gjitha si një *harem*. (rr 8; krh. 1Mbr 11,3; 2Kro 11, 21; 13,21).

6,4 *Tersa*: kryeqyteti i parë i mbretërisë së veriut (1Mbr 14,17), krahasohet më të dashurën, sepse emri i saj do të thotë «ajo që është e dashur, e pëlqyer». – *Jerusalemi*: është «bukuria, gëzimi i universit» (Ps 48,3; Vaj 2,15). – *flamur lufte*:kuptim i pasigurt; tek BJ e gjejmë në këtë mënyrë: «batalione».

6,5 *m'i morën mendt krejtësisht*: poetë të tjerë do të flisni për «shikime vrasëse».

6,7 *mollëzat*: krh. 4,3.

6,8 *kurse vajza janë pa numër*: aluzion për *haremin* e Salomonit (1Mbr 11,3) edhe pse më modest (krh. Es 2,12v).

6,10 Krh. lëvdatën e nuses tek Sir 26,16-18. Edhe Simoni kryeprift krahasohet me hënën dhe diellin (Sir 50,6-7). Një këngë dashurie egjiptiane e krahason të dashurën, të vetme dhe pa krahasim (krh. këtu rr 9) me Sironin, me më të ndritshmin e yjeve.

si agimi kur nis të zbardhë?
E bukur sikurse hëna,
e shkëlqyeshme porsi dielli,
4,4 e tmerrshme porsi ushtria
e vënë në rreshta për të luftuar?».
4,12+ [11]Zbrita vetë në pemishte t'arrave,
2,11+; 7,13-14 të shikoj a gjelbëron vërrini,
a nisi të bulëzojë hardhia,
a filluan të lulëzojnë shegat.
[12]S'e di si...
por dëshira ime më vuri
në karrocë të popullit tim bujar!

Kori

7 [1]«Sillu, sillu, o Sulamitë,
kthehu, kthehu duam të të shikojmë!».

I fejuari

«Ç'ju pëlqen në Sulamitën
kah vallëzon në mes dy koresh?».
[2]«Oh sa të bukura këmbët e tua,
në sandale, o moj bijë princash!
Beli yt porsi gjerdani
punuar me dorë mjeshtrore!
[3]Prehri yt kupë rrumbullake,
gjithmonë plot me verë të erandshme!
Barku yt një grumbull gruri
rreth e rreth thurur me lila!

6,12 *dëshira ime më vuri në karrocë të popullit tim bujar*: me TM dhe sir. Tekst i vështirë; BJ: «zemra ime më ka lënë si karrocat e Aminadabit», duke kuptuar, sipas LXX dhe Vulg., një emër personal në fund të rr (Aminadabi). Sipas BJ e dashura krahasohet me karrocat, gjë që mund të referojë transportin e dyfishtë të arkës së Besëlidhjes e mbartur me karroca (1Sam 6; 2Sam 6; krh. Ez 37,27). Arka ishte në Kiriat-Yearim tek Aminadabi (Sam 7,1). Poeti do ta kishte ndryshuar shumë pak emrin e Aminadabit siç bën me Sulamitën (7,1). Është menduar edhe për një ngjasim të barabartë të princit Meh, që në poemat egjiptiane, shkoi andej e këndej me një karrocë dhe përzihetnë dashuritë e të tjerëve.

7,1 *Sulamitë*: BJ ka «përrenj», fj.fj.: «kanale të vogla ku qarkullon uji». Karmeli dhe purpuri rikujtojnë bregdetin fenikas. Mendohet për Kiramin dhe Tirin, që qe lidhur përmes një marrëveshjeje me Davidin dhe Salomonin (2Sam 5,11; 1Mbr 5,15v; 9,10v; 2Kro 2,2v). Tërheqja e vëmendjes nga flokët e së dashurës është vërtetuar në literaturën e të gjitha kohërave; kështu, një këngë dashurie egjiptiane thotë: «Me flokët e saj hodhi drejt meje rrjetat e saj».

[4]Gjinjtë e tu dy drerë të rinj =4,5
të drenushës dy binjakë!
[5]Qafa jote kullë fildishi!
Sytë e tu dy liqene në Hesebon
aty në hyrje të Batrabimit!
Hunda e bukur si kulla e Libanit
që rri në rojë përballë Damaskut!
[6]Ma ke kokën si bjeshka e Karmelit,
m'i ke flokët porsi kadife:
në gërsheta të ngatërrohet mbreti!
[7]Sa e bukur, sa e hijshme je,
o më e dashura ndër kënaqjet!
[8]Ardhur shtatit porsi palma,
parzmat tua vile rrushi!
[9]Thashë:
Do t'i ngjitem palmës në majë,
do t'i këpus frutat e saj!
Parzmat tua vile rrushi,
era e gojës si era e mollës».
[10]«Qiellza jote më e mira verë...
që rrjedh drejt te i dashuri im Zan 3,16
për ta pirë,
për t'i lagur buzë e dhëmbë.

E fejuara

[11]I përkas të dashurit tim
edhe ai shkrihet për mua.
[12]Eja, o i dashur, e të shkojmë në fushë,

7,7 *o më e dashura ndër kënaqjet*: me sir. dhe Akuila: «bijë e kënaqjeve»: BJ ka: «o fisnikëri»; TM ka: «në kënaqësira». Rr 7-10 shprehin një motivim të flaktë ndaj pushtimit fizik të së dashurës.

7,8 *palma*: tre gra në Bibël (Zan 38,6; 2Sam 13,1; 14,27) ato quhen Tamara, «palmë» simbol i bukurisë femërore, siç është thënë shprehimisht nga dy citimet e fundit.

7,10a Fjalë të shprehura nga i dashuri, sipas BJ.

7,10b *që rrjedh... drejt te i dashuri im*: hamend.; TM ka: «që rrjedh drejt të dashurit tim»; sipas hebr. është e dashura që flet dhe e merr fjalën e fundit të të dashurit (verë), duke pohuar kështu reciprocitetin e dashurisë së tyre.

7,10c *për t'i lagur buzë e dhëmbë*: me LXX, lexojmë *sepatay wesinnay;* kuptimi është i pasigurt, si tek BJ dhe TM e gjejmë të përkthyer në këtë mënyrë: «në buzët e atyre që flenë» (*sipte yesenim*); në kuptimin e «fjetjes» tek Këngët krh. 1,12 (shiko); 3,5; 8,3-4.

7,11 *shkrihet për mua*: aluzion te Zan 3,16, ku po e njëjta fjalë shpreh shumë rallë tërheqjen e gruas ndaj një burri.

7,12 *në fushë*: Kjo poemë (7,12–8,4) fillon si ajo e më përparshmja (6,11). Nxitja e pranverës kujton 2,10-14, por këtu ftesa vjen nga e dashura. Kopshtet janë korniza favorizuese e skenave të dashurisë egjiptiane. – *në fshatra*: ose «vileve të ciprit»: në hebr. është po e njëjta fjalë, krh. 1,14; 4,13.

të banojmë sa kohë në katunde:
13 në agim herët shkojmë ndër vreshta,
shohim a lulëzon hardhia,
a çel lulja, a lulëzon shega:
atje dashurinë t'dhuroj.
14 Mandragorat po erëzojnë,
n'shtëpinë tonë kem' çdo lloj frutash
të reja e të vjetra:
i ruajta për ty, o i dashur!».

8 1 O sikur të të kisha vëlla,
që ka pirë gjinjtë e nënës sime,
po të kisha gjetur jashtë,
do të kisha puthur me afsh
dhe askush s'do të më kish` përbuzur.
2 Unë do të merrja,
do të çoja në shtëpi të nënës sime,
aty ti do të më mësoje mua
e unë do të jepja të pish
verë të erandshme,
edhe lëng prej shegash të mia.
=2,6 3 E majta e tij nën kokën time
e me të djathtën me mban ngrykë.

I fejuari

=2,7; =3,5 4 O bija të Jerusalemit,
ju përbej të mos ma zgjoni,
të mos ma zgjoni të dashurën time
deri sa të zgjodhet vetë.

PËRFUNDIMI

Kori

3,6 5 Kush është kjo që po ngjitet nga shkretëtira
në të dashurin e vet e mbështetur?

7,13 *atje dashurinë t'dhuroj*: fjalës duhet t'i jepet domethënia e saj më realiste e zhvilluar nga rr i lartpërmendur: shegat mbaheshin si mjet afrodiziak dhe për të nxitur frytshmërinë (krh. Zan 30,14-16). Frytet e ruajtura për të dashurin nuk kujtojnë më pranverën, por vjeshtën, kohën e dashurisë së konsumuar

8,1 Vajza merr sërish në fjalë analoge, dëshirën që shprehte në fillim të Këngëve (1,2). Kjo pjesë përfundon me refren të ndërruar të 2,6-7 (krh. dhe 3,4-5, që i korrespondon 8,2.4).

8,5 Të dy pjesët e rr 5 nuk janë të lidhura me atë që është në vazhdim dhe janë të pavarura prej njëra tjetrës. Duket se janë fillimi i dy poemave që nuk kanë qenë përshkruar, siç është në vazhdim për

I fejuari

Të zgjova nën hije të mollës, 2,7; 3,5; 8,4
aty ku të ngjizi jot'ëmë,
aty ku të lindi jot'ëmë!

E fejuara

[6]M'vendos si vulë mbi zemrën tënde, Lp 6,6-8; 11,18; Jer 31,33; Fu 3,3
porsi vulë mbi dorën tënde
se dashuria është e fortë si vdekja,
i pashmangshëm është si dheu zi lakmimi; Lp 4,24
vapa e saj si vapa e zjarrit,
flakë hyjnore!
[7]Ujërat e mëdha dashurinë nuk mund ta ndalin, Is 43,2
nuk e fikin as lumenjtë!
Kush do të jepte
gjithçka ka në shtëpinë e vet
me qëllim të blejë dashurinë,
do të përbuzej prej gjithkujt.

SHTOJCAT

Dy epigrame

[8]E kemi një motër të vocërr
ende parzmash të patrajtuar.

rr 13. Kjo mungesë konteksti e bën të kotë çdo përpjekje interpretimi; mund të vihen re vetëm kontakte anësore nëpoemat e tyre.

8,6 *vulë*: ajo mbështetet mbi të dashurin e saj (krh. rr 5; 2,6). Vula mbahej e varur në qafë (Zan 38,18.25), e mbështetur mbi kraharor (krh. 1,13: figura e qeses së mirrnës mes kraharorit mund të jetë e lidhur me figurën e vulës; i njëjti funksion si amuletkundër vdekjes) ose i vendosur në njërin prej gishtave të dorës (Zan 41,42; Jer 22,24; Ag 2,23). Një këngë egjiptiane thotë: «Ah! Po të isha vula që ajo mban në gisht». –dheu zi: fj.fj.: «shëol», vendbanim nëntokësorë i të vdekurve; këtu korespondon me «vdekjen» të strofës në vazhdim. – *pasioni*: tek BJ e gjejmë në këtë mënyrë: «Xhelozia». Këtu bëhet fjalë për dashurinë e flaktë, ndjenjë fisnike dhe kërkuese: Hyji është një Hyj «xheloz» (Dal 20,5; 34,14; 1Mbr 19,10 etj.). – *flakë hyjnore*: dashuria djeg si zjarri i qiellit, si vetëtima (Nr 11,1.3; 1Mbr 8,38; 2Mbr 1,12; Jb 1,16). TM ka: «një flakë e JaH» (*shalhebot-jah*) që BJ e përkthen: «një flakë e JHWH», duke e kuptuar hebr. Jah si shkurtim të emrit hyjnorë; bëhet fjalë për të vetmin përdorim të këtij emri në të gjithë librin e Këngëve.

8,7 Libri i Këngëve nuk e kishte përkufizuar akoma dashurinë. E dashura e bën këtë me fjalë më të fortë e më të bukur; ajo shpreh fuqinë e saj të pamposhtur, karakterin e saj të pashmangshëm vlerën e saj pa barazi. Kuptohet se kjo poemë u vendos në fund të kësaj mbledhjeje poetike, si kurorëzim i saj. Rr 8-14 që vijojnë janë një shtesë.

8,8 *kur të vijë dita për të t'flitet?*: vëllezërit shqetësohen për çastin kur duhet ta martojnë motrën e tyre të vogël; kjo kundërpërgjigje se është mjaftueshmërisht e madhe për t'u kujdesur për vetveten. Me aluzionin për martesë ka favorizuar lidhjen e Këngëve.

Çfarë do të bëjmë për motrën tonë
kur të vijë dita për të t'flitet?
9Sikur ajo të ishte mur
do të ndërtonim
pirgje të argjendta mbi të;
sikur ajo të ishte derë
do ta mbronim me dërrasa cedri.
10Unë jam mur,
gjintjë e mi janë porsi kulla!
E tillë jam unë në sytë e tij,
si ajo që e gjeti paqen.
11Salomoni e kishte vreshtin
në Baalhamon.
Ai rojëtarëve ua dha;
secili duhej t'i jepte
për prodhim
një mijë sikla të argjendtë.
12Vreshti im është para meje!
Merri, Salomon,
ata një mijë sikla të tu,
ja dhe dyqind për ata
që i ruajnë frutat e tija!

Shtojcat e fundit

13Ti njome që banon në kopshte,
miqtë po dëgjojnë,
fol që unë ta dëgjojë zërin!
14Ik, o i dashur,
ji si sorkadhja,
si dreri i ri
në bjeshkë të erandshme!

8,10 *si ajo që e gjeti paqen*: BJ ka: «ajo që ka gjetur paqen»; aluzion Sulamitës, «e paqësuara» (7,1).

8,11 *Baalhamon*: domethënë «Zotërues i turmës, ose i pasurisë», i aplikuar këtu Salomonit. Vend i panjohur. – *njëmijë sikla të argjendtë*: krh. Is 7,23. Ndoshta është një reminishencë të njëmijë grave të 1Mbr 11,3? Vreshti mund të jetë një simbol i të dashurës (1,6).

8,13 Ky rr është i frymëzuar nga 2,17.

LIBRI I URTISË

Ky libër, që shpesh quhet edhe "Urtia e Salomonit", është shkruar i gjithi në greqisht; edhe kapitujt e parë, për të cilët disa gabimisht kanë supozuar një origjinal në hebraisht ose aramaisht. Nuk është, pra, pjesë e kanonit hebraik. Ai është përdorur nga etërit që nga shekulli II pas Kr. dhe pavarësisht disa hezitimeve dhe kundërshtimeve, veçanërisht atij të sh. Jeronimit, hyri në kanonin e Kishës Katolike. Në pjesën e parë (kk 1-6), një autor anonim i fton lexuesit e tij që të kërkojnë urtinë duke iu larguar së keqes, sepse njeriu është krijuar për pavdekshmërinë, pengu i së cilës është (kk 1 dhe 6). Dy herë fjala u jepet të patenzonëve: së pari vënë në dukje botëkuptimin e tyre të ekzistencës dhe projektin e tyre për një jetë kënaqësie që do t'i çojë ato në persekutimin e të drejtit (k 2), por, pas vdekjes, do ta kuptojnë gabimin e tyre kur do të shohin lavdinë e të drejtit, para se të asgjësohen nga Zoti (k 5). Lumturia përfundimtare e të drejtëve, e cila u ka munguar këtu poshtë, bekimi i trefishtë i lumturisë, i pjellorisë apo i një jete të gjatë, krahasohet me fatin e mjerë të të patenzonëve (kk 3–4). Kjo hyrje e gjatë, shumë e përpunuar nga ana letrare, përfshin më shumë se një element të marrë nga hetimi gjyqësor dhe nga proceset.

Pjesa e dytë qe përgatitur nga rreshtat e fundit të pjesës së parë (6,22-25); në të merr fjalën "Salomoni", pas të cilit fshihet autori. Ai shpjegon pse dhe si në rininë e tij ai dëshiroi të fitojë urtinë, dhe cilat janë të mirat që mori nga kjo (7,1-22a; 8,2-21). Në qendër të kësaj pjese (7,22b–8,1) autori vazhdon të lavdërojë urtinë: ai i këndon natyrës së pastërtisë absolute, që e ka origjinën hyjinore dhe veprimin mirëbërës. Por me që dituria mund të merret vetëm nga Perëndia, ai ripërtërin lutjen që Salomoni ia drejtoi Zotit në fillim të mbretërimit të tij (k 9, krh. 1Mbr 3,6-14).

E nisur tashmë nga mbarimi i lutjes, pjesa e tretë kujton më së pari se si urtia i shpëtoi heronjtë e Zanafillës dhe Daljes (k 10). Pastaj vazhdon një meditim i gjatë në formë lutjeje, në të cilin plagët e dhëna Egjiptianëve krahasohen me të mirat e dhëna nga Zoti popullit të tij në shkretëtirë (11,1 në 14,16-19). Me një proçedurë tipike greke që synon të bindë, janë themeluar shtatë

paralele. Megjithatë plagët e ndryshme të shkaktuara nga kafshët i ofrojnë rastin autorit për të meditуar mbi mëshirën universale të Zotit (11,15–12,27), madje edhe në lidhje me ata që praktikojnë zoolatrinë, më e ndyra e besimeve pagane (kk 13–14).

Njësia e veprës ndjek të njëjtat gjurmë të gjuhës, e pasur dhe e zhdërvjellët, e aftë për t'u modeluar me artin në format e retorikës akademike të botës greko-romake, duke përdorur, sidomos në pjesën e tretë, rregullat e midrash-it të traditës hebraike.

Supozohet se autori është Salomoni. Pa thënë emrin e tij, ai u drejtohet mbretërve si kolegëve (1,1; 6,1-11.21); i arritur në majën e lavdisë, kujton kohën kur, i ri duke marrë pushtetin, i kishte kërkuar Zotit një zemër të urtë dhe të zgjuar për të qeverisur. Ai flet në këtë mënyrë nga ana e mbretit (7,5; 8,9-15) dhe kujton thirrjen e tij si mbret, gjykatës dhe ndërtues i tempullit (9,7-8.12). Me sa duket bëhet fjalë për një mjet letrar, për ta bërë këtë shkrim, si Kishtari apo Këngа e Këngëve, nën emrin e më të madhit të urtë të Izraelit.

Autori është sigurisht një hebre, plot besim në «Hyjin e etërve» (9,1), krenar që i përket «popullit të shenjtë», e «popullit të ndershëm» (10,15), por ai është një hebre i helenizuar. Këmbëngulja e tij mbi ngjarjet e daljes, antiteza që vendos midis Egjiptianëve dhe Izraelitëve, kritika e tij ndaj zoolatrisë, të çojnë që ta lidhim me Aleksandrinë, që nën Ptolemenjtë u bë kryeqyteti i helenizmit me një numër shumë të madh hebrenjsh të diasporës. Ai citon Shkrimin e Shenjtë sipas përkthimit të LXX, të bërë në këtë mjedis: pra është mëvonshme; por nuk e njeh veprën e Filonit të Aleksandrisë (20 para Kr. – 54 pas Kr.) i cili nuk duket se është i frymëzuar nga Urtia e Salomonit. Së fundi, disa nga termat të përdorur në librin e Urtisë përdoren vetëm në kohën e perandorit August dhe ndoshta rr 14,22 bën ironi mbi "pax romana". Për këtë arsye libri mund të jetë shkruar në dekadat e fundit të shekullit I para Kr.; është më i riu ndër librat e Besëlidhjes së Vjetër.

Autori u drejtohet së pari hebrenjve, bashkatdhetarëve të tij, dhe veçanërisht të rinjve hebrenj që një ditë do të qeverisin bashkësinë. Thirrja e Salomonit të ri atëherë merr kuptimin e saj të plotë. Besnikëria e këtyre të rinjve a nuk rrezikon që të lëkundet nga prestigji i qytetërimit aleksandrin? Nga shkëlqimi i shkollave filozofike, nga zhvillimi i shkencave, nga joshja e besimeve dhe mistereve, nga astrologjia, magjia, ose nga tërheqja e kulteve popullore si ai i Isidit?

Duke pasur parasysh mjedisin, kulturën dhe synimet e autorit, nuk është e çuditshme që të gjenden në libër kontaktet e shumta me

mendimin grek. Autori, me siguri falë formimit të tij helenistik, ka një fjalor të aftë për abstraksionin dhe një rrjedhshmëri të arsyetimit të cilin nuk e lejojnë leksiku dhe sintaksa e hebraishtjes; ai përdor edhe disa skemat, temat të shkollës dhe gjithashtu një gjini letrare që rrjedh nga retorika. Por këto huazime janë të kufizuara dhe nuk tregojnë që autori ndjek ndonjë doktrine të veçante të jetës greke; shërbejnë për të shprehur një mendim që ushqehet nga Bibla. Sigurisht autori nuk di asgjë më shumë, se sa një njeri i shkolluar i kohës së tij, për sistemet e ndryshme të filozofisë apo spekulimet e astrologjisë, kurse, falë tij, mendimi biblik fiton përparime të vërteta.

Pjesa e parë e librit thotë që Zoti krijoi njeriun e pashkatërrueshëm (2,23): fati i tij është pavdekësia, sepse vdekja është rezultat i së keqes. Prandaj një jetë tokësore me vuajtjet, por e jetuar shejntërisht, do të ketë në Zotin një shpërblim, ndërsa mëkatnimi çon ndjekësit e tij në asgjësimin e ëndrrave të tyre dhe fundin e tyre. Në të njëjtën mënyrë, problemi i shpagimit - pyetje e ngritur në mënyrë të përsëritur nga ana e "njerëzve të ditur", krh. Hyrje në librat e Urtësisë - këtu gjen një zgjidhje. Autori nuk flet për ringjalljen e trupit, por ndoshta e sheh në mënyre implicite.

Pjesa e dytë flet për urtinë dhe mençurinë. Urtia kuptohet si prania imanente e Zotit transhendent të zbulesës biblike, prania mirëprurëse dhe e dobishme për të garantuar botës konsistencën dhe kuptimin; prania e hirit në zemrën e atyre që e dëshirojnë, profetët dhe miq të Zotit. I mençuri duhet ta dëshirojë (7,7-10) këtë Urti të Perëndisë që përputhet me Shpirtin e Tij (9,17) dhe të dridhë për dashurinë ndaj saj (8,2.9.18). Ndihet nevoja për të, por ajo merret vetëm prej Zotit, pra duhet të kërkohet prej Tij (8,21). Kuptohet kështu lutja (k 9), në të cilen kërkesa e përsëritur e urtisë shpjegohet me madhështinë e thirrjes të çdo njeriut dhe veçanërisht të mençurit, ndërsa dobësia trupore na vështirëson. Kështu bëhët një hap më tej kah «interiorizimi» (përvëtësimi i brendshëm) dhe "spiritualizimi" (përshpirtërimi) për konceptin e urtisë. Formulat e 7,25-26 do të merren shpesh nga Etërit të Kishës në lidhje me Krishtin, Fjalën e mishëruar.

Pjesa e tretë merr parasysh veçanërisht ngjarjen themeluese të Izraelit: Daljen nga Egjipti. Zoti shfaqet si shpëtimtari i popullit të tij: e liron nga të pabesët, dhe nga fajet e tij nëpërmjet realiteteve të prekshme, kozmike, më fisnike ndër të cilave është mana (16,24-29). Në këtë mënyrë besnikët e tij kalojnë nga vdekja në jetë (16,13-14). Për të përmbledhur këtë përvojë fillestare të Izraelit (19,10-12.18-21), autori njeh në manen një ushqim të pavdekësisë

(19,21+). Por ajo që Zoti bëri, në origjinën e popullit të tij, duke përdorur fuqitë të kësaj bote për ta shpëtuar atë, ai vazhdon gjithmonë duke e kryer (19,22). Pra, kjo pjesë e tretë e ndriçon pjesen e parë: Dalja nga Egjipti themelon besimin e autorit në një Zot që do t'i shpëtojë të drejtët, dhe do t'ua sigurojë jetën e tyre; në këtë jetë, elementet e botës së ripërtërirë sipas vullnesës hyjnore, përbëjnë një krijesë të re (16,24; 19,6) që parashënon idenë e një ringjalljeje të trupit.

Ky libër, fryti i një mendimi të fortë, paraqet besnikërinë e njeriut në provë dhe kërkimin e apasionuar të urtisë në bazë të një meditimi fetar mbi daljen nga Egjipti dhe pohon lumturinë e të drejtëve pranë Zotit përtej vdekjes. Vepra tërheq gjithnjë e më shumë lexuesit modernë; bile edhe kapitujt e fundit, edhe me që janë larg nga mentaliteti jonë, zgjojnë sot interesin e lexuesve të familiarizuar me proçedurat interpretuese të midrashit, tipike të Judaizmit të lashtë.

Teksti grek i dorëshkrimit B (Vatikan, IV shek.) ka shërbyer si bazë për përkthimin tonë; është ky tekst që konsiderohet "teksti i pranuar" (textus receptus). Sigla "lat." tregon perkthimin e vjeter latine (Itala) që kaloi në vulg., por që nuk u rishikua nga Sh. Jeronimi.

Libri i Urtisë

I. URTIA DHE FATI I NJERIUT

Të kërkohet Hyji e t'i largohemi mëkatit

1 [1]Doni drejtësinë, ju që gjykoni dheun, Mt 6,33; Ur 6,1-21
ushqeni ndjenja mirësie ndaj Hyjit
dhe kërkojeni atë në thjeshtësinë e zemrës, 2Kro 15,2; Fu 8,17
[2]sepse atë e gjejnë ata që s'e tundojnë Ps 95,9
dhe Ai u dëftohet atyre që besojnë në Të. Dal 33,13
[3]Sepse mendimet dhelparake na ndajnë nga Hyji,
kurse Gjithëpushtetësia e vënë në provë
i ndëshkon të patenzonët.
[4]Sepse urtia nuk hyn në shpirtin bakeq
dhe nuk banon në trupin skllav të mëkatit. Rom 7,24; 8,2
[5]Sepse shpirti mësues shenjtërimi ikën nga shtiaku, Rom 8,14
largohet nga mendimet e marra
dhe errësohet posa ia beh paudhësia.

k**1** BJ e titullon: *Urtia e Salomonit*.

1,1 *Doni drejtësinë*: e njëjta formulë greke në Ps 45,8 dhe në 1Kro 29,17. Për «drejtësi» duhet të kuptohet përputhja e plotë e mendimit dhe e veprimit me vullnetin hyjnor, ashtu siç shprehet në rregullat e Ligjit dhe urdhrat e ndërgjegjes. – *ju që gjykoni dheun*: krh. Ps 2,10. «Të gjykuarit (gjykimi)» është akti themelor i qeverisjes. Autori, i cili për një shtirje letrare paraqitet si Salomoni (7,7-11; 9,7-8.12), në dukje u drejtohet kolegëve të tij mbretër (krh. 6,1-11). Në të vërtetë do të arrijë hebrenjtë e kërcënuar nga paganizmi i ambientit ku jetonin. – *kërkojeni*: «të kërkosh Hyjin» për ta «gjetur»; është ftesa e vazhdueshëm e letërsisë profetike dhe asaj të urtisë (krh. Am 5,4+). Duket më drejtpërdrejtë ndikimi i 1Kro 28,9. Mbi «thjeshtësinë e zemrës» krh. 1Kro 29,17, Ef 6,5; Kol 3,22.

1,2 *dëftohet*: e njëjta shprehje greke tek Jer 29 (LXX: 36),13-14 dhe Is 65,1. – Atyre që nuk e humbin besimin në të: BJ përkthen «atyre që nuk i refuzojnë fenë»; d.m.th. atyre që nuk e humbin fenë në të.

1,3 *Gjithpushtetësia*: fuqia hyjnore në veprim në botë dhe që herë pas here do të identifikohet me Shpirtin ose dijen. – *ndëshkon*: BJ përkthehen: «ngatërron»; «dënon», apo «akuzon».

1,4 *Trupi* nuk është i keq në vetvete. Megjithatë, mund të bëhet një mjet i mëkatit dhe kështu të jetë tiran i shpirtit. Shën Pali (Rom 7,14-24) dhe shën Gjoni (8,34) do t'i japin këtij mendimi shprehjen e tij përfundimtare.

1,5 *mësues*: BJ: «edukues»; fj.fj. «edukimit»; var.: «urtisë». Edukimi i bijve të Izraelit, i dhënë tradicionalisht nga të urtit, është i nënshtruar ndikimit të një «shpirti të shenjtë» (krh. Ps 51,13; Is 63,10-11); që më përpara disa tekste kishin paraqitur shpirtin hyjnor si udhëheqës për Izraelin në të kaluarën (Neh 9,20.30; Is 63,10-11) apo si një fuqi (forcë) të brendshme (Ps 51,13;

7,23; Fu 8,31; Tit 3,4
6 Urtia është shpirt që i do njerëzit,
por s'e lë pa ndëshkuar atë që fyen me buzë,
Jer 11,20
sepse dëshmitari i veshkave të tija është Hyji,
shqyrtuesi i vërtetë i zemrës së tij
e ndjen ç'thotë gjuha e tij.
Ps 139,7-12; Fu 22,12; Sir 39,19
7 Vërtet shpirti i Zotit e mbush gjithësinë
dhe ai që pushton gjithçka,
di krejt çka thuhet.
8 Së këndejmi, kush thotë paudhësi s'mund të fshihet
11,20
dhe s'do ta kursejë drejtësia shpaguese.
9 Sepse do të shqyrtohen mendimet e të mbrapshtit,
zëri i fjalëve të tija deri te Zoti do të arrijë
për dënim të paudhësive të tija.
Lp 29,19
10 Sepse është një vesh që me kujdes dëgjon gjithçka
sa që as pëshpëritja e nynykamave s'i shpëton.
Dal 15,24+; Ps 78,19
11 Ruhuni, pra, nynykames së kotë,
rrudheni gjuhën nga shpifjet,
sepse as fjala e fshehtë nuk do të shkojë huq
dhe goja që rren, shpirtin e mbyt.
1,32
12 Mos e kërkoni vdekjen me gabime të jetës suaj
dhe mos e rrënoni veten me vepra të duarve tuaja,
2,23-24; 11,23–12,1; Ez 18,32; 33,11
13 sepse Hyji nuk e krijoi vdekjen
dhe nuk i gëzohet bjerrjes së të gjallëve.

Ez 11,19; 36,26-27); nga ana tjetër urtia merrte nga një herë rolin e mësuesve të urtisë (Fu 1-9) ose prirej të identifikohej me Shpirtin (krh. rr 6-7; 7,22; 9,17). – *largohet*: BJ përkthen: «errësohet». Tekst i vështirë, fj.fj.: «është konfuz», «futur (vënë) në thes»; në të vërtetë të gjitha foljet e rr 5 janë në të ardhmen.

1,6 *veshkave*: «Veshkat» janë vendi i pasioneve dhe impulseve të vetëdijshme (Ps 73,21). – i njeh mirë mendimet e tij: BJ. fj.fj.: «është mbikëqyrësi (*episkopos*) i vërtetë i zemrës së tij». «Zemra» është selia e aktiviteti të vetëdijshëm, qoftë intelektual, qoftë emocional (Zan 8,21+). «Zemra» dhe «veshkat» janë shpesh të bashkuara (Ps 7,10; 26,2; Jer 11,20; 17,10; 20,12; Zb 2,23) për të treguar fuqitë e brendshme të njeriut.

1,7 *shpirti i Zotit e mbush gjithësinë*: gjithpranía e Hyjit, pohuar tek Jer 23,24 (gjithashtu Am 9,2-3; 1Mbr 8,27), shihet në funksion të Shpirtit të tij në Ps 139,7 dhe në tekstet që i atribuojnë atij një aktivitet universal jetëdhënës (Jdt 16,14; Jb 34,14-15; Ps 104,30; krh. 12,1). – *ai që pushton gjithçka*: fjala e përkthyer me këtë shprehje është marrë nga fjalori stoik. Thekson me fuqi rolin e Shpirtit të Zotit në kohezionin e universit. Por këtu termi tregon, për zhvendosje, fuqinë imanente të një Hyji transcendent. – *di krejt çka thuhet*: Shpirti bashkon aq intimisht qeniet, saqë percepton menjëherë çdo fjalë të thënë. Me një adaptim, liturgjia e Rrëshajëve aplikon këtë tekst «dhuratës së gjuhëve» (Vap 2,24).

1,11 *nga shpifjet*: kundër Hyjit dhe të afërmit.

1,13 Autori nënkupton qoftë vdekjen fizike qoftë atë shpirtërore, të lidhura me njëra tjetrën: mëkati është shkak i vdekjes e, për njeriun mëkatarë, vdekja fizike është edhe vdekje shpirtërore dhe e amshuar. Teksti këtu çon tek tregimi i Zan 2-3 për të kapur qëllimet e Krijuesit: njeriu është bërë për pavdekësi dhe asgjë në krijim nuk mund ta vendosë në dyshim vullnetin hyjnor; tashmë edhe breznitë e mëvonshme do të trashëgojnë jetën e amshuar. Shën

14 Sepse ai gjithçka krijoi që të jetojë;
dhe, në botë, breznitë janë shpëtimprurëse
e në to nuk ka vrer shkatërrues
dhe Nëntoka nuk e sundon tokën:
15 sepse drejtësia është e pavdekshme. 3,4+

Jeta sipas mendimit të bakëqijve

16 Por bakëqijtë e thërrasin vdekjen me dorë e me fjalë,
duke e mbajtur për mikeshë, shkrihen për të, Fu 8,36
me të bëjnë besëlidhje, Is 28,15; Sir 14,12
sepse janë të denjë t'i përkasin asaj.

2 1 Sepse thonë në vetvete duke llogaritur gabimisht:
«E shkurtër dhe e mërzitshme është jeta jonë, Jb 14,1-2+; Ps 39,5-7
s'ka shërim kur njeriut i vjen e mbramja Ksh 8,8
dhe s'dihet se ndokush u kthye nga të vdekurit. Jb 7,9
2 Rastësisht lindëm

Pali (Rom 5,12-21+) do të rimarrë temën e vdekjes të futur nga mëkati, duke i kundërvënë, Adamit mëkatar, Adamin e ri shpëtimtar.

1,14 Hyji, «ai që është» (Dal 3,14+), ka krijuar të gjitha gjërat që të «jenë», që të kenë një jetë të vërtetë, të sigurtë, të gjatë. – *Nëntoka*: fj.fj. «*Hades*» (BJ). Është «*sheoli*» i hebrenjve (Nr 16,33+). Këtu paraqet jo vendqëndrimin e të vdekurve, por fuqinë e vdekjes së personifikuar (krh. Mt 16,18; Zb 6,8; 20,14).

1,15 Ai që ushtron «drejtësinë» (krh.1,1) ka pavdeksinë e siguruar. Disa dshk. latine shtojnë: «Por padrejtësia është fitimi i vdekjes». Kjo shtesë, jo e mirë vërtetuar, nuk duket se paraqet tekstin origjinal grek.

1,16 *bakëqijtë*: më së pari këtu janë judenjtë renegatë, cinikë dhe qejflinj, që arrijnë të persekutojnë vëllezërit e tyre dhe të sfidojnë Hyjin. Por nuk janë të përjashtuar paganët materialistë me të cilët shkrihen apo me të cilët pranojnë parimet e jetës. – *të denjë t'i përkasin*: fj.fj.: «të jenë pjesë» ose «për të qenë të anës së tij» (krh, 2,9.24). Keqbërësit janë pjesë e vdekjes, ashtu si Izraeli është pjesë e Hyjit (Lp 32,9; 2Mak 1,26; Zak 2,16), e si Hyji është pjesë e besimtarit (Ps 16,5; 73,26; 142,6).

2,1 *e shkurtër dhe e mërzitshme…*: ky vlerësim pesimist i jetës gjendet edhe diku tjetër në Bibël (krh. Zan 47,9; Jb 14,1-2; Ps 39,5-7; 90,9-10; Kish 2,23; Sir 40,1-2); gjendet edhe në letërsinë greke, por me një hije edhe më të thellë apo një shënim melankolik më të theksuar. – *ndokush u kthye…*: BJ përkthen: «që të jetë kthyer»; apo ndoshta «që është liruar»; – *nga të vdekurit*: BJ ka: «Hades»; që këtu përcakton, ashtu si tek Zb 1,18, banesën e të vdekurve (Num 16:33+), prej nga ku nuk mund të kthehet më (Jb 7,9+), dhe jo pushtetin e vdekjes së personifikuar, si më sipër. Bakeqinjtë nuk besojnë madje as në ekzistencën e saj dhe e mohojnë në bazë të përvojës.

2,2 *Rastësisht*: grumbullimi i rastësishëm i elementeve apo atomeve shpjegon origjinën e secilit individ, dhe kjo njësi shpërbëhet plotësisht me vdekjen. Në mënyrë të ngjashme, *fryma* jetësore (rr 2c-d) i referohet një fenomeni të ngrohjes dhe oksidimt të ajrit, *mendimi* nga një shkëndijë e nxjerrë nga një drithërimë (BJ: «rrahje») e zemrës. Ky shpjegim mekanik ashpërson disa teori greke për të pluhurizuar sa më mirë realitetin e shpirtit; në të njëjtën kohë i kundërvihet doktrinave biblike, me një aluzion ironik «frymës së hundës» (Zan 2:7; Jb 27,3).

e, pas kësaj jete, do të jemi si të mos kishim qenë kurrë!
Ps 102,4 Sepse tym është fryma në hundët tona,
mendimi ynë është një shkëndijë në rrahjen e zemrës sonë!
[3]Kur ai mendim të fiket, trupi ynë kthehet në pluhur,
kurse shpirti shpërndahet si ajri i hollë.
Ksh 1,11; 2,16; 9,5v; Jb 18,17-19 [4]Me kohë emri ynë do të harrohet,
askujt s'do t'i kujtohen veprat tona;
Jb 7,9 jeta jonë do të kalojë si gjurmët e resë,
do të shpërndahet si shpërndahet mjegulla
që e vënë në të ikur rrezet e diellit,
që zhduket nga nxehtësia e tij.
Ps 39,7; 144,4; Jb 8,9; 14,2; Ksh 6,12; 8,13; 1Kro 29,15 [5]Po, ditët tona janë si kalimi i hijes,
pas vdekjes sonë kthim më nuk ka,
Ka marrë fund: askush nuk kthehet më!
Is 22,13; 1Kor 15,32 [6]Ejani, pra, e t'i gëzojmë të mirat që i kemi,
t'i përdorim krijesat me flakërimin rinor!
[7]T'i shijojmë verërat e zgjedhura dhe erërat
dhe mos të na kalojë pa e shijuar asnjë lule pranverore,
[8]të kurorëzohemi me boça trëndafilash të pavyshkura,
[9]asnjë livadh të mos mbesë pa zdërhadhjet tona,
gjithkund të lëmë shenja të gëzimit tonë,
1,16; 2,24; Is 57,6 sepse kaq është pjesa jonë, fati ynë!
Lev 25,35-37 [10]Le ta ndrydhim skamnorin e drejtë,
Dal 22,21+ të mos e kursejmë as vejushën
Lev 19,32 të mos nderohen as pleqtë e thinjur nga mosha e thellë.
[11]Ligji i drejtësisë le të jetë fuqia jonë,
sepse çka është e dobët, s'ka farë vlere.

2,4 *do të harrohet:* në Bibël kjo harresë paraqitet shpesh si dënimi i keqbërësve (krh. Lp 9,14; Jb 18; Ps 9,6-7; Sir 44,9; etj.), por disa tekste e aplikojnë për të gjithë të vdekurit pa farë dallimi (Ps 31,13; Kish 2,16; 9,5).

2,5 *askush nuk kthehet më*: ose, «nuk do të bëj të kthehet».

2,6 *t'i përdorim...rinor*: BJ përkthen: «të përdorimin krijesat me afshin e rinisë».

2,7 *pranverore*: dshk. greke, siroes., arm., *textus receptus* dhe sir. kanë: «të arjit».

2,9 *asnjë livadh*: BJ me Neovulg. (*nullum pratum*/ hamend.: *medeis leimon*, «livadh)» që këtu ndoshta ka një kuptim erotik. Hamend. Tjetër: *askush prej nesh*: *medeis hemon*, me gr.

2,10 *Le ta ndrydhim skamnorin e drejtë*: shprehje sarkazëm: "i drejti" është i «varfër», pavarësisht premtimeve të qarta të Shkrimit Shenjt (Ps 37,25; 112,3; Fu 3,9-10; 12,21; etj). – *vejushën... pleqtë*: pikërisht ata që Shkrimi shenjt urdhëron të respektohen dhe të mbrohen.

2,11 Kjo normë, që nënkupton përbuzjen ndaj të dobtëve, zëvendësohet me Ligjin që përshkon ecjen e drejtësisë. Bibla e njeh përparësinë e forcës (Jb 12,6; Hab 1,7.11) dhe shpesh e tregon në veprim; disa teori greke e justifikojnë të drejtën e më të fortit në përputhje me natyrën. Krh. të kundërtën 12,16 +.

12T'i vëmë pritë të drejtit, sepse na pengon — Jer 11,19; 20,10-13; Gjn 5,16.18; Mt 26,3-4; Mt 23
dhe u këndërshton veprave tona,
sepse na qorton për mëkatet kundër ligjit
e na i përplas në sy mungesat e edukatës që kemi marrë.
13Ai shpall se e ka njohjen e Hyjit — Mt 11,27
dhe veten e quan bir të Hyjit. — 12,7; 19,6; Lk 22,70
14Ai është bërë një qortim i gjallë për mendimet tona,
barrë na bëhet posa e shikojmë.
15Jeta e tij ndryshon nga jeta e të tjerëve, — Es 3,8.13de
sjellja e tij është krejtësisht e ndryshme.
16Monedhë e rreme prej tij mbahemi
dhe u shmanget udhëve tona sikurse ndyrësisë;
fatin e sprasëm të të drejtit e çmon të lumtur dhe mburret — Mt 5,11
se Hyjin e ka babë. — Gjn 5,18
17Të shikojmë a janë fjalët e tija të vërteta
dhe të shqyrtojmë çfarë mbarimi do të ketë:
18nëse i drejti është vërtet bir i Hyjit, — Ps 22,9; /Mt 27,43
Ai patjetër do ta ketë kujdes
dhe do ta shpëtojë nga duart e kundërshtarëve.
19Ta vëmë në sprovë me fyerje e me mundime
e ta shohim butësinë e sedrës së tij, — Is 53,7; Mt 26,67-68; 27,12v
ta sprovojmë durimin e tij.
20Ta dënojmë me vdekje të turpshme:
sepse, siç thotë ai, shpëtimi do t'i vijë!».

2,12 *të drejtit...na pengon*: ndikimi letrar nga Is 3,10 (LXX), po të mos jetë një varësi anasjelltas.

2,13 *njohjen*: jo vetëm njohjen e një Zoti të vetëm, por ajo njohje e vullnetit të tij (Rom 2,17-20) të vënë në praktikë e, ndoshta, edhe ajo e mistereve të planeve të Tij mbi njeriun (krh. 2,22).

2,15 Keqbërësit përsëriten vajtimet shpesh të formuluara në lidhje me popullin judaik, i ndarë nga pjesa tjetër e njerëzve për shkak të besimit dhe zakoneve.

2,16 *fatin e sprasëm të të drejtit*: aluzion i mundshëm i historisë së Jobit (42,12-15), nëse horizonti është i kufizuar në shpërblimin kohor. Por ndoshta termi kujton, nga ana e të drejtit, sigurinë e shpërblimit për jetën e përtejme, dhe keqbërësit e deformojnë rëndësinë.

2,17 *mbarimi*: lat. shton «dhe do ta dimë se cili do të jetë fati i tij përfundimtar». Është një përkthim i dytë i tekstit grek.

2,18 *bir i Hyjit*: në Bibël shprehja «bir i Hyjit» shpesh përcakton Izraelin ose bijtë e Izraelit (Dal 4,22-23; Lp 14; Is 1,2; Os 11,01). Por, më vonë rezervohet vetëm për të drejtët dhe popullin e ardhshëm (krh. tashmë Os 2,1). Ndonjëherë aplikohet për një individ (2Sam 7,14; 2,7; Ps 2,7; Sir 4,10). Por edhe nëse një hebre e thërret Hyjin si Atë (Sir 23,1.4; 51,10; krh. gjithashtu Ps 80,27), askush nuk përcaktohet «biri i tij». Në pjesët e tjera të librit titulli u atribuohet bijve të Izraelit të së kaluarës, anëtarë të një popull të shenjtë (9,7; 12,19.21; 16,10.26; 18,4.13).

2,20 *shpëtimi do t'i vijë*: BJ përkthen: «do të vizitohet»; fj.fj.; «do të jetë një vizitë (e Hyjit) për të». Lidhur me këtë «vizitë» krh. 3,7+. Lidhja me mundimin e Krishtit, dënuar me një «vdekje të turpshme» pse vetë shpallej «Biri Hyjit», kanë prekur thellësisht breznitë e para të krishtera (krh. Mt 27,43), dhe shumë Etër të Kishës e

Gabimi i të patenzonëve

21 Kështu mendojnë të patenzonët, por gabojnë,
i verboi paudhësia e tyre,
22 nuk i njohin fshehtësitë e Hyjit,
nuk e presin shpërblimin për shenjtëri
dhe nuk besojnë në shpërblimin e shpirtrave të pastër.
1,13+; 3,4+ 23 E pra Hyji e krijoi njeriun që të mos prishet
Zan 1,26+; 2Pjt 1,4 dhe e bëri atë shëmbëllesë të përngjasimit të vet,
Zan 3; Rom 5,12 24 por, prej smirës së Djallit, vdekja hyri në botë
dhe do ta shijojnë ata që i përkasin atij.

Krahasim i fatit të të drejtëve me atë të të paudhëve

Lp 33,3; Is 51,16; Ps 89,22; Gjn 10,29 **3** 1 Shpirtrat e të drejtëve janë në dorën e
Hyjit dhe ata s'do t'i prekë asfarë vështirësie e vdekjes.
4,17 2 Syve të të marrëve u dukën se vdiqën
dhe kalimi i tyre nga kjo jetë u duket si ndëshkim
3 e ndarja e tyre prej nesh si një asgjësim,
Is 57,2 kurse ata janë në paqe.
4 Po edhe nëse, në sytë e njerëzve, e sprovuan ndëshkimin,
1,15; 2,23+ shpresa e tyre ishte plot pavdekësi;

kanë vlerësuar profetike këtë pjesë. Autori ka në shënjestër në mënyrë të drejtpërdrejtë Judenjtë besnikë të Aleksandrisë, të tallur dhe persekutuar nga renegatë dhe aleatët e tyre paganë; megjithatë përshkruan një përndjekje modele ose tipike. Në këtë mënyrë teksti i përshtatet në mënyrë të shquar të Drejtit më të përsosur (Heb 12,3).

2,22 *fshehtësitë të Hyjit*: planet sekrete (gr.: *ta mysteria*) të Hyjit, që kanë të bëjnë me fatin e pavdekshëm të njeriut.

2,23 *të përngjasimit të vet*: fj.fj.: «të veçorisë së vet» [*aidiotetos*]; var.: «të përjetësisë së vet». Autori merr këtu, në mënyrë origjinale, temën e njeriut të krijuar në shëmbëlltyrën e Hyjit (Zan 1,26), me një shprehje të përzgjedhur që duket se këmbëngulë mbi përjetësinë Hyjit.

2,24 *Djalli*: përkthehet, në LXX, hebr. *satan* (krh. Jb 1,6). Autori interpreton këtu Zan 3 (krh. Gjn 8,44; 1Gjn 3,8; Zb 12,9; 20,2). Vdekja që djalli ka futur në botë është vdekja shpirtërore, dhe si pasojë e tij edhe vdekjen fizike (krh. 1,13+; Rom 5, 12 e në vijim). – *që i përkasin asaj*: BJ përkthen: «që i përkasin atij».

3,1 *në dorën e Hyjit*: d.m.th. nën mbrojtjen e tij (krh. Lp 33,3; Is 51,16; Gjn 10,28-29) dhe varësinë (krh. Jb 12,10).

3,3 *paqe*: «paqe» nuk do të thotë vetëm mungesa e çdo e keqeje (Is 57,2; Jb 3,17-18), por një gjendje sigurie ose lumturie nën mbrojtjen (rr 1) ose në intimitet (rr 9) me Hyjin.

3,4 *shpresa*: shpresa (Rom 5.2+) shihet se i është besuar një rol themelor në jetën e të drejtëve dhe ka për objekt pavdekësinë, *athanasia*. Ky term, deri atëherë i pazakontë në BV, por i njohur për grekët, tregonte qoftë pavdekësinë e kujtimit (krh. 8,13), qoftë atë të shpirtit. Këtu autori e përdor në kuptimin e dytë, por për të treguar pavdekësinë e lumtur në mbretërinë e Hyjit si shpërblim për drejtësinë (1,15; 2,23). Saktëson kështu shpresat e psalmistit që nuk dorëzohej të humbiste me vdekje intimitetin me Hyjin (Ps 16,10+).

5 për një vuajtje të lehtë
do të fitojnë të mira të mëdha, Rom 8,18; 2Kor 4,17
sepse Hyji i vuri në sprovë Ps 17,3; 26,2; Fu 17,3;
dhe i gjeti të denjë për vetveten. Jb 23,10
6 I sprovoi porsi arin në furrë
dhe i pranoi porsi fli shkrumbimi.
7 Ditën e pasisë së Hyjit do të shndritin Dan 12,3; Mt 13,43
dhe do të lëvizin porsi shkëndijat në hamballë:
8 do t'i gjykojnë kombet e do t'i sundojnë popujt Dan 7,27; Ps 48,15;
dhe mbi ta do të mbretërojë Zoti gjithherë. 149,7v; 1Kor 6,2;
Zb 5,10; 20,4-6
9 Ata që shpresojnë në Të do ta kuptojnë të vërtetën, Fu 28,5; 1Kor 13,12;
ata që janë besnikë do të pushojnë në dashuri me Të, 1Gjn 3,2
sepse të zgjedhurit e Tij fitojnë hir e mëshirë 4,15
dhe Ai do t'i vizitojë të zgjedhurit e vet.
10 E të patenzonët, që e përbuzën të drejtin
dhe u larguan prej Zotit,
do ta fitojnë ndëshkimin e duhur sipas bindjeve të veta.
11 I mjerë është ai që e përbuz urtinë e disiplinën,
e kotë është shpresa e tyre, mundi i tyre i pafryt
dhe veprat e tyre janë të kota.
12 Gratë e tyre janë të marra,
fëmijët e tyre të mbrapshtë Sir 41,5-6;
dhe pjella e tyre e mallkuar. Ps 109,9-10

3,5 *i vuri në sprovë*: në lidhje me provën, kriter krahasimi dhe mjet pastrimi për të drejtin, krh. Zan 22,1; Tb 12,13; Jb 1-2; Ps 66,10; 1Pjt 1,6-7.

3,7 *ditën e pasisë...*: BJ përkthen: «vizitës së tyre». Shprehje (krh. Dal 3,16+) që këtu tregon një ndërhyrje shpërblyese të Hyjit, që mund të përkojë me një gjykim të përgjithshëm apo të veçantë. E njëjta shprehje, që fj.fj. riprodhon Jer 6,15; 10.15 (LXX), krh. edhe Is 24,22, tregon një fazë të mëvonshme të gjendjes së shpirtrave të të drejtëve. Folja që pason do të duhej të shprehte lavdërimin përfundimtar. Nëse diku tjetër ideja e të «shkëlqyerit» aplikohet për të zgjedhurit e ringjallur (Dan 12,03; Mt 13,43), doktrina e një ringjallje trupore nuk qartësohet fare në libër. – *porsi shkëndija në hamballë*: në shumë tekste biblike (krh. Is 1,31; 5,24; Nah 1,10; Abd 18; Zak 12,6; Mik 3,19) imazhi simbolizon efektet e zemërimit hakmarrës të Hyjit të Izraelit mbi armiqtë e tij. Pas një zhvendosje, këtu do të thotë ndoshta pjesëmarrje e të drejtëve të lavdëruar në asgjësimin e së keqes, si një prelud i themelimit të mbretërisë së Hyjit, të cilës ata janë pjesëmarres (rr 8).

3,9 *vërtetën*: një e vërtetë që do të justifikojë besimin e tyre dhe do t'u zbulojë atyre plotësisht planin e Hyjit. – *besnikë... në dashuri me të*: me BJ; lumturia e të zgjedhurve është e përbërë, njëkohësisht, nga dashuria dhe nga njohja. – *hir e mëshirë*: BJ bashkë me dshk. të tjera me autoritet (krh. Neovulg.), lexon: «Sepse hir dhe mëshirë janë për shenjtërit e tij, dhe një vizitë për të zgjedhurit e tij» krh. 4,15.

3,10 *të drejtin*: ose «atë që është e drejtë».

3,11 *i mjerë*: formulë e marrë nga Ur 1,7. Termi «urti» tregon dijen praktike që bën të jetohet në mënyrë të virtytshme. Fjala «edukim» [*paideia*], shpesh e përkthyer diku tjetër «mësim, udhëzim» (6,17), «që mëson» (1,5), kërkon mjetet e nevojshme për ta fituar atë.

Më mirë të shuhesh se të kesh bam të patenzon

4,1; Is 54,1; Heb 13,4
13 Lum beronja e padangë,
shtrati i të cilës nuk e njohi mëkatin:
do ta ketë frytin e vet në shqyrtimin e shpirtrave.
Is 56,3-4
14 Lum edhe i pafëmija që me duar të veta s'bëri paudhësi,
që s'mendon punë të këqija kundër Zotit,
për besnikërinë e vet do të fitojë hir të veçantë,
Ps 16,5-6
pjesën më të dëshirueshmen në Tempullin e Zotit,
15 sepse fryti i veprave të mira është i lavdishëm,
1,15; 2,23
e pashkatërrueshme është rrënja e urtisë.
16 Kurse bami i kurorëshkelësve s'do të shkojë për së mbari,
dhe fara e shtratit të paudhë do të shuhet.
17 Po edhe nëse do ta kenë jetën e gjatë,
do të mbahen për askushi
dhe në fund pleqëria e tyre do të jetë e pander.
18 Po qe se vdesin heret, të pashpresë do të jenë
dhe ngushëllim s'do të kenë ditën e gjyqit:
Sir 16,4
19 sepse i tmerrshëm është fati i pjellës mëkatare.

3,13 *beronja*: shterpësia (papjelloria) u konsiderohej një çnderim apo dënim, kurse frytshmëria ishte shenjë e bekimit hyjnor. Gruas shterpë, por besimtare këtu i njihet një frytshmëri shpirtërore. – *njohi mëkatin*: fj.fj. «krevatin në pabesnikëri». Autori vlerëson mbi të gjitha rastin e një besimtareje judease, e martuar me një besimtar judeas, në përputhje me kërkesat e Ligjit. Kështu përjashton jo vetëm tradhtinë bashkëshortore dhe fëlligështinë (krh. Heb 13,4), por edhe raportet bashkëshortore brenda martesave të përziera (Lp 7,03; Esd 9,1-2). – *do të vizitohen*: dshk. të shumta latine «shpirtrave të tyre» ose «shpirtrave të shenjtë». BJ ka: «në vizitë të shpirtrave». Kjo «vizitë» duhet të jetë e njëjta që kujtohet te rr 7.

3,14 *i pafëmija*: eunuku ishte i përjashtuar nga asamblea kultuale e Izraelit (Lp 23,2), por Is 56,3-5 kishte shpallur rehabilitimin e tij në kohën mesianike nëse do të kishte mbajtur ligjin e Hyjit. Autori këtu e zgjatë dhe transpozon këtë tekst. – *në tempullin e Zotit*: d.m.th. në qiej (Ps 11,4; 18,7; Mik 1,2-3, Zb 3,12; 7,15), ku bashkëndahet shoqëria me Hyjin.

3,15 *urtisë*: BJ e përkthen: «inteligjenca» (*fronesis*); tregon shqyrtimin e mençur të të mirave të vërteta që bëjnë të jetohet në mënyrë të virtytshme dhe siguron përputhshmërinë me kërkesat hyjnore (krh. 4,9; 6,15; 7,7; 8,6.18.21). Është një rrënjë e sigurt (Fu 12,3) dhe e frytshme, që sjell fryte për përjetësinë (1,15; 2,23).

3,16 Në përdorimin biblik termi «kurorëshkelje» aplikohet për Izraelin ose izraelitët mosbesnikë ndaj Hyjit (krh. Is 57,3; Jer 9,1; Ez 23,37; Oz 3,). Mund të nënkuptohet pra për judenj femohues (apostat) ose judenj të martuar me paganë (krh. rr 13+) dhe jo vetëm thyerje besnikërie në kuptimin e ngushtë të termit (krh edhe 4,3).

3,19 Në këtë zhvillim (krh. tashmë edhe rr 12) në lidhje me fatin e mjerueshëm të një breznie keqbërëse, autori gjen motive biblike të vjetra: prindërit dënohen në bijtë e tyre, të bërë solidarë në të keqen dhe kërcënimin (krh. tashmë Ez 18,14-20) do të vdesin menjëherë ose nuk do të kenë një pleqëri të ndëruar (krh. Jb 21,7-33). Perspektiva e një gjykimi të rëndë (rr 18), kur Zoti ta vendos në momentin e fundit, e bën këtë pjesë edhe më të errët (krh. 4,3-5).

4 [1]Më mirë është të mos kesh fëmijë por të kesh virtytin, Sir 16,3
sepse në kujtimin e virtytit është pavdekësia, Fu 10,7
virtyti është i çmueshëm para Hyjit e para njerëzve.
[2]Kur është pranë, i përngjajnë,
kur s'është pranë, e dëshirojnë;
i kurorëzuar ngadhënjen në amshim 5,16
sepse fitoi në ndeshjet e padanga.
[3]Pasardhësia e shumtë e të patenzonëve do të jetë e kotë,
pinjollët bastardë rrënjë të thella s'do të lëshojnë Sir 23,25; 40,15
dhe s'do të ngulë në themel të qëndrueshëm.
[4]Po edhe nëse për një kohë qet bulëza në gema,
ashtu, e ngulur dobët, do të tundet prej erës, Ps 58,10
me rrënjë do të nxirret nga stuhia e erërave.
[5]Do t'i copëtohen degët ende të njoma;
frytet e saja do të jenë të padobishme,
të papjekura për t'u ngrënë, pa kurrfarë vlere.
[6]Sepse fëmijët që lindin nga shtrati mëkatar
janë dëshmitarë të paudhësisë së prindërve
ditën e shqyrtimit gjyqësor.

Vdekja parakohe e të drejtit

[7]I drejti, edhe nëse vdes i ri, 3,3+; Is 57,1-2
do të gjejë qetësi.
[8]Pleqëria e ndershme nuk është vjetërsia Sir 25,4-6
dhe s'matet nga numri i viteve:

4,1 *Më mirë...virtytin*: Pjesa më e madhe e dshk. latine sjell këtë stik: «Oh sa është e bukur breznia e pastër me shkëlqim». Ky mësim nuk është përkthimi fillestarë; megjithatë dëshmon tendencën për të gjetur në tekstin grek lavdërimin e pastërtisë; një përkthimi i traditës së vjetër patristike e kupton në referim me virgjërinë. Ky interpretim nuk detyrohet, sepse, me sa duket, autori vazhdon të kundërshtojë sterilitetin e jetës së virtytshme (krh. 3,13) me atë të frytshmërisë së keqe. – *në kujtim*: pavdekësia në kujtesë zgjatet në një pavdekësi personale të dhënë nga Hyji (krh. 3,4+).

4,2 *fitoi...e padanga*: «në një garë çmimet janë të panjolla». BJ përkthen: «pse ka fituar një garë nga betejat e papërlyera». Ky shembull merret nga garat atletike të grekëve. Fituesi merrte një kurorë dhe i bëhej një procesion nderimi (krh. 1Kor 9,24+).

4,6 *kur mbi ta do të hapet hetimi*: BJ ka: «në provën e tyre», d.m.th, në gjykim (krh. 1,9; 3,18) të cilit do t'i nënshtrohen bijtë; por termi «ata», megjithatë, mund t'iu referohet edhe prindërve.

4,7-19 Fati i të drejtit në këtë botë do të duhej të ishte një jetë e gjatë (krh. Lp 4,40; 5,16; Jb 5,26; Ps 91,16; Ur 3,2.16, 4,10; Sir 1,12.20; etj.), ndërsa keqbërësi duhej të ishte i destinuar për një vdekje e papritur ose të dhunshme (Jb 15,20-23;, 18,5-20; Ps 37; 73,18-20; etj.). Pohime të tilla shpesh ishin të kundërshtuara nga faktet (krh. 2Mbr 23,29; Jb 21,7; Kish 8,12-14). Autori këtu ka parasysh një rast ekstrem, vdekjen e një drejti në rininë e tij (krh. rr 16b), dhe identifikon jetë e gjatë me një pjekuri të brendshme që arrin qëllimin e vërtetë të jetës njerëzore dhe përgatit për pavdekësinë e lumtur.

Fu 16,31; Ps 119,100
9 në të vërtetë urtia janë thinjat e njeriut
dhe jeta e patëmetë është mosha e pleqërisë.
10 Për shkak se diti t'i pëlqejë Hyjit, Hyji e deshi,
Zan 5,24; Sir 44,16; Heb 11,5
e, prej se jetoi në mes të mëkatarëve,
Hyji e mori te vetja:
11 qe marrë, që e keqja të mos ia prishë mendjen
dhe shtiekeqësia të mos ia gënjejë shpirtin,
12 sepse joshja e vesit e errëson të mirën
e stuhia e lakmimit e prish shpirtin e patëkeq.
13 Pasi për pak kohë ia doli të bëhet i përsosur,
jetoi jetë të gjatë.
14 I kishte pëlqyer Hyjit shpirti i tij,
prandaj edhe shpejtoi ta nxjerrë nga rrethi i mbrapshtisë.
Is 57,1
Gjindja shikon, por nuk e kupton
e s'di ta marrë me mendje të vet
3,9
15 se Zoti u jep hir e mëshirë të zgjedhurve të tij
dhe i mbron shenjtërit e vet.
16 I drejti që vdes i dënon të paudhët që janë gjallë
e rinia e përsosur në pak kohë dënon pleqërinë e pambarim
të mëkatarit.
3,2
17 Do ta shohin vdekjen e të urtit,
por s'do ta kuptojnë ç'mendim pati Hyji për të
e pse Zoti e mori në vend të sigurtë.
18 Do të shohin e do ta përbuzin:
Ps 37,13; 59,9; Fu 1,26
por Zoti do t'i përqeshë.
19 S'do të vonojë e do të bëhen kufoma të urryera,
diçka e iritshme ndër të vdekurit e përhershëm,
Vap 1,18
sepse Zoti do t'i plandosë pa zë
e do t'i zhbijë deri në themele,
do të shqimen krejtësisht,
do të vuajnë ndër dhimbje
dhe kujtimi i tyre do të zhduket.

4,10 *Hyji e mori te vetja*: shprehja frymëzohet nga historia e rrëmbimit të Enokut (Zan 5,24; Sir 44,16; Heb 11,5).

4,13 *një jete të gjatë*: BJ përkthe: «ka bërë një karrierë të gjatë»

4,14 *shpejtoi ta nxjerre*: BJ ka: «ai (shpirti) ka dalë me nxitim», ose: «(Hyji) ka tërhequr shpirtin me nxitim». – *Gjindja*: fj.fj. «popujt» (var.: «të tjerët»): ky term, i rimarrë më pas me «keqbërësit» (rr 16), të habit pak. Ndërtimi i fjalisë është komplikuar nga një anakolut. Është e mundur se rendi fillestarë i rreshtave në këtë pjesë është u ndërruar.

4,15 *mbron*: BJ ka: «vizitë», krh. 3,9 +.

4,19 *diçka e iritshme*: sepse nuk do të marrë nderimet e një varrimi, gjë që është një dënim të tmerrshëm (krh. Is 14,19; Jer 22,19; 36,30; Ez 29,5).

Të drejtët e bakëqijtë në gjyq

20E kur të bëhet shqyrtimi i mëkateve të tyre
do të paraqiten plot frikë
dhe fajet e tyre do të ngriten kundër tyre.

5

1Atëherë i drejti do të qëndrojë ballëlart — Mt 13,43
përballë atyre që e kanë salvuar — 2,10-20
dhe që i përbuzën vuajtjet e tija.
2Posa ta shohin do t'i përshkojë një tmerr i madh
dhe do të çuditen për shpëtimin e tij të papritur
3e do të thonë në vetvete, të penduar,
e do të rënkojnë për shkak të
shpirtngushtësisë së tyre:
4«Që ai që dikur e kemi përqeshur
dhe e kemi vënë në bisht të lahutës për ta poshtëruar.
Të marrë ishim ne që e çmonim marri jetën e tij — 2,15
e mbarimin e tij të pander! — 2,20
5Po tani vallë si është numëruar ndër bijtë e Hyjit — 2,13
dhe fati i tij na qenka të jetë me shenjtër? — Kol 1,12
6Po, se ne e paskemi gabuar udhën e të vërtetës, — Fu 21,16
dhe nuk na ka ndriçuar drita e drejtësisë — Ps 119,30.105;
e për ne nuk paska pasë lindur dielli! — Mal 3,20
7Kemi qenë ngatërruar në ferrat e paudhësisë e të bjerrjes
dhe ecëm udhës së shkretëtirës të papërshkueshme
e nuk e kemi njohur udhën e Zotit.
8Ç'vlerë pati për ne madhështia?
Ç'të mirë na solli pasuria me kreni?

4,20–5,14 Keqbërësit po dalin në gjyq. Bëhet fjalë në fakt për një skenë gjykimi, kur Hyji «do të numërojë» mëkatet, dhe kur do të nevojitet «të japë llogari» për to. Por ky gjykim u përket vetëm keqbërësve, sepse të drejtët janë tashmë pranë Hyjit (krh. 5,4-5). Autori tregon më pak interes ndaj shpalljes së vendimit sesa gjendjes së shpirtit të mëkatarëve, të munduar nga një ndërgjegje fajtore (krh. 17,10). Rrëfimi i tyre (5,4-13) është në kundërshtim me pohimet e bëra dikur (2,1-20).

5,1 *i drejti*: termi «i drejtë» ka të njëjtën përmbajtje si tek 2, 12 e në vijim (krh. 2,20+). Duket se përgjithëson edhe më shumë. Megjithatë disa kritikë vënë në dukje, rezistencë përputhjeje me termin «shërbëtor» (Is 53), madje deri edhe me «mësuesin e drejtësisë» i teksteve të Kumran. Zhvillimi bën të mendohet për një figurë tipike, që përfaqëson ata që vuajnë prova të ngjashme dhe do të përjetojnë të njëjtën hakmarrje në jetën e përtejme.

5,3 *rënkojnë*: me greq.

5,5 *bijtë e Hyjit...shenjtër*: mund të tregojnë engjëjt (krh. nga njëra anë Jb 1,6; Ps 29,1; 82,1; 89,7; dhe nga ana tjetër Jb 5,1; 15,15; Ps 89,6.8; Sir 42,17; Dan 4,14; Zak 14,5). Por për arsye të 2,18 është e preferueshme që të identifikohen «bijtë Hyjit» me të zgjedhurit që bashkëndajnë në qiell intimitetin me Hyjin dhe që mund të quhen «shenjtër» (krh. Ps 16,3; 34,10; Is 4,03; Dan 7,18.21.22; 8,24).

2,5; Jb 9,25-26
9 Kaluan të gjitha porsi hije,
si lajmi që jepet në vrapim,
Fu 30,19
10 si anija që e përshkon ujët me valë,
kalimit të së cilës nuk mund t'i gjendet gjurmë
as hullisë të kurrizit të saj mbi valë;
11 si shpendi që fluturon nëpër ajër
e nuk lë shenjë të kalimit të vet:
çan ajrin e lehtë rrahja e flatrave
ai ndahet nga forca e të sjellurave
dhe përshkohet nga krahët në lëvizje,
por, pas kalimit, kurrfarë shenje të udhës nuk mbetet;
12 ose edhe porsi shigjeta e lëshuar në vend të caktuar:
ajri ndahet, por menjëherë kthehet në vend të vet
dhe kështu s'mund t'i dihet udha e kalimit të saj.
13 Kështu edhe ne, posa lindëm, menjëherë vdiqëm,
nuk mundëm as ta dëftojmë shenjën e virtytit,
në paudhësinë tonë krejtësisht u shqimëm».
Ps 1,4; Is 29,5
14 Vërtet, shpresa e të patenzonit është si hedha që e mbart era,
porsi shkuma e hollë që e zhduk stuhia,
Ps 37,20; 68,3
porsi tymi që e shpërdan era,
kalon porsi kujtimi i mikut të njëditshëm.
15 Kurse të drejtët jetojnë gjithmonë,
Is 62,11
shpërblimi i tyre është në dorën e Zotit,
i Tejetlarti përkujdeset për ta.
4,2; Fu 4,9; Is 28,5; 1Kor 9,25+
16 Prandaj edhe do ta marrin kurorën e lavdisë,
një kezë të bukur nga dora e Zotit,
19,8
sepse e djathta e tij do t'u dalë zot
Ps 7,11
e krahu i tij do t'i mbrojë.

5,13 *posa lindëm, menjëherë vdiqëm*: mes këtyre dy ekstremeve, asnjë vlerë e qëndrueshme nuk e ka mbushur ekzistencën e tyre. – *në ligësinë tonë*: shumica e dshk. latine shton: «Ja ajo çfarë thonë në ferr ata që kanë mëkatuar». Kjo shprehje e vjetër, e futur në tekst, në Vulg. radhitet si rr 14.

5,14 Autori përfundon rrëfimin e të dënuarve me imazhe të tjera: keqbërësi e sheh shpresën e tij për lumturi (krh. 3,11.18) të paplotësuar përgjithmonë, duke e vënë mbi të mira të shkatërrueshme. – *shkuma*: me lat. dhe sir.; greq. ka «brymë» (me përjashtim të disa dshk. që kanë «grackë»).

5,15-23 Tani, autori përshkruan, për kontrast, jetën e të drejtëve, të sigurt për një shpërblim të amshuar (rr 15-16a-b), të mbrojtur nga Zoti (rr16c-d) kundër rrahjeve për dënimin përfundimtar të keqbërësve (rr 17-23). Ky dënim përshkruhet me fajlë apokaliptike, duke përdorur imazhin e një beteje të madhe (Ez 38-39; Is 24-26) dhe çrregullimeve kozmike (Am 8,8-9+). Ky seksion ndoshta aludon (hedh fjalën) për një ngjarje të veçantë eskatologjike.

5,15 *jetojnë gjithmonë*: nga jeta e vërtetë në intimitet me Hyjin; të filluar në tokë, ajo nuk përfundon më. – *është në dorën e Zotit*: ose «është në Zotin», që është «trashëgia e tyre» (Ps 16,5-6; 73,26).

17 Zellin e vet ai do ta marrë për armë, Is 59,16-17+
krijesën do ta armatosë për të ndëshkuar armiqtë, 16,24; 19,6
18 për pancir do të veshë drejtësinë,
për tarogzë do të marrë gjyqin e pazhibla,
19 për shqyt të pathyeshëm do të marrë shenjtërinë. Lev 17,1+
20 Zemërimin e vet të ashpër do ta mbrehë për heshtë,
dhe rruzulli do të luftojë bashkë me të 16,17
kundër të patenzonëve.
21 Do të shkojnë mirë të drejtuara gjuajtjet e rrufeve Ps 7,13-14; 18,15
dhe, si prej harkut të ngrehur mirë,
nga retë do të sulen drejt e në shenjë,
22 me bahe gurhedhëse do të hidhen
kokrra breshëri të mbushura me felgrim;
kundër tyre do të tërbohet ujët e detit,
lumenjtë do t'i vërshojnë pa mëshirë.
23 Një erë e fuqishme do të ngritet kundër tyre Is 30,27-28; Ur 11,20
dhe do t'i shpartallojë porsi vorbulla.
Kështu paudhësia do ta shkretojë mbarë dheun,
mbrapshtia do t'i rrëzojë fronet e pushtetmëdhenjve.

II. SALOMONI E KËRKIMI I TË VËRTETËS

Mbretërit duhet ta kërkojnë urtinë

6 1 Dëgjoni, pra, o mbretër, 1,1-12; Ps 2,10;
e mundohuni të merrni vesh; Sir 33,19; Fu 8,15-16
mësoni, o gjykatës të mbarë botës!

5,17 *armë*: kjo armë, që frymëzohet nga Is 59,16-17, simbolizon atributet e Hyjit gjykatës që konfirmon vullnetin e tij për të ndëshkuar dhe e vë në veprim duke shkatërruar elementet.

5,20 *heshtë*: në këtë shpatë [*romfaia*] hyjnore krh. Lp 32,41; Is 66,16; Ez 21. – *rruzulli do luftojë bashkë me të*: në Bibël, Perëndia shpesh përdor natyrën për të zbatuar gjyqet e tij. Këtu autori thekson këtë ide dhe do ta bëjë këtë edhe më shumë duke iu kthyer ngjarjeve të Daljes (krh. veçanërisht kk 16 e 19). Përshkrimi që vijon rimerr motive të ndryshme të kohëve të antike, tashmë të zhvendosura në një kontekst eskatologjik.

5,21 *rrufeve*: furtuna është paraqitja tradicionale e ndërhyrjes hyjnore (krh. Dal 19,16+). Mbi «shigjetat» krh. Ps 18,15; Hab 3,11; Zak 9,14.

5,22 *kokrra breshëri*: si në kohërat e Daljes (Dal 9,23-25) dhe Jozuehut (Joz 10,11) dhe si në gjykimet e Zotit shpallur nga profetët (Is 28,17: Ez 13,13; 38,22; krh. Zb 8.7; 11,19; 16,21). – *ujët e detit, lumenjtë*: ashtu si Deti i Kuq gëlltiti Egjiptianët (Dal 14,26 e në vijim) dhe si përroi i Kisonit mbarti kufomat e ushtarëve të Sisarit (Gjq 5,21). Shpërthimi i ujërave është simbol i fatkeqësive të mëdha (Ps 18,5 +).

k 6 Version latin fillon k. me një shtesë që ndoshta është një titull: «Urtia është më e mirë se forca dhe njeriu i zgjuar më tepër se njeriu i fortë». Kjo shtesë gjendet si rr 1 te Vulg.

6,1 Ndryshe nga 1,1, vëmendja tani përqendrohet mbi gjendjen e mbretërve dhe mbi përgjegjësitë e tyre. Duket qartë se horizonti është universalist.

2 Prirni veshët, ju që u urdhëroni turmave
e që mburreni për shumicën e popujve tuaj!
Dan 2,21.37; 1Kro 29,12; Rom 13,1 Gjn 19,11
3 Sepse është Zoti ai që jua dha pushtetin,
i Tejetlarti jua lëshoi në dorë sundimin:
Ai do t'i vlerësojë veprat tuaja,
Ai do t'i shqyrtojë mendimet tuaja!
4 Nëse, pra, si mbarështues të mbretërisë së tij,
nuk gjykoni drejtë,
nuk e zbatoni ligjin
dhe nuk jetoni sipas vullnetit të Hyjit,
5 me tmerr e shpejt Ai do të sulet kundër jush!
Lk 12,48 Vërtet një gjyq tejet i rëndë ushtrohet kundër krerëve;
6 të voglit i bëhet mëshirë,
ndërsa të mëdhenjtë do të ndëshkohen ashpër.
Jb 34,17-19; Sir 35,12v 7 Sepse Hyji Zotërues nuk tërhiqet para askujt,
as s'e dron madhërinë e askujt:
Fu 22,2; Jb 31,15 të voglin e të madhin ai i krijoi
dhe njëlloj kujdeset për të gjithë,
8 porse krerët i pret shqyrtimi i ashpër.
9 Juve, pra, o mbretër, ju drejtohen fjalët e mia,
që ta mësoni urtinë e të mos bini poshtë.
10 Kush shenjtërisht i ruan gjërat e shenjta, shenjtërohet,
e ata që do t'i mësojnë këto gjëra,
do të gjejnë mbrojtje.
11 Prandaj kini dëshirë për fjalët e mia,
dëshironi ato e do të bëheni të ditur.

Urtia lihet të gjendet

12 Urtia është ndritëse e kurrë nuk errësohet

6,3 *pushtetin...sundimin*: doktrina mbi origjinën hyjnore të pushtetit ishte tashmë pohuar nga Shkrimet në forma të ndryshme, në veçanti nga Ur 8,15-16; Dan 2,37; 5,18; 1Kro 29,12; Sir 10,4. Autori i jep forcë më të madhe (krh. edhe Rom 13,01; Gjn 19,11) dhe e zgjeron atë duke e bërë për të gjithë sovranët pa përjashtim «ministrat» (BJ: «shërbëtorët») privilegjit mbretëror të Hyjit (rr 4).

6,4 *mbretërisë së tij*: ose të «privilegjit mbretëror të tij». – *ligjin*: BJ kupton më së pari atë natyrorin, që ka si interpretues të tij ndërgjegjen (krh. Rom 2,14); por ndoshta edhe ligjet e ndryshme pozitive që e saktësojnë dhe që mbretërit paganë duhet ta mbajnë për t'u dalluar nga tiranët.

6,7 *Zotërues*: greq. ka «pronari» [*despotes*] (BJ); mund të përkthehej edhe: «sunduesi»; krh. 83; 11,26.

6,10 *shenjtërohet*: d.m.th: ata që kryejnë besnikërisht vullnetin e Hyjit do të njihen si «shenjtër» (5,5) në momentin e gjykimit.

6,12-21 Termi «urtia» tani tregon jo vetëm një doktrinë (rr 9), por të vërtetën hyjnore që shkëlqen në doktrinën dhe nxit njeriun brendësisht (rr 13; krh. Gjn 6,44; Fil 2, 13; 1Gjn 4,19). Duket qartë ndikimi i kulturës greke.

dhe, ata që e duan, e shohin lehtë,
ajo gjendet prej atyre që e kërkojnë. Fu 8,17; Sir 6,27; Mt 7,7-11p; Gjn 14,21
13U del para atyre që e dëshirojnë
që të bëhet e njohur prej tyre.
14Kush ngritet heret për ta kërkuar s'do të lodhet: Sir 4,12; 6,36
do ta gjejë ndenjur para derës së vet.
15Sepse, edhe vetëm ta dëshirosh atë është përsosje mençurie,
kush për atë rri zgjuar, shpejt do të jetë i sigurt. Fu 8,34
16Ajo vetë endet andej këndej Fu 1,20-21; 8,2-3; Is 65,1-2.24; Sir 15,2; 1Gjn 4,10
për t'i kërkuar ata që janë të denjë për të,
udhës u dëftohet me kënaqësi
e në të gjitha mendimet e tyre
vetë u vjen e para në takim.
17Sepse synimi i saj është dëshira e vërtetë për të nxënë, Fu 4,7
e kujdesi për ta mësuar, është dashuri;
18ta duash atë është t'i ruash ligjet e saja,
është të sigurosh pavdekësinë, 3,4+
19pavdekësia të bën vend pranë Hyjit;
20kështu, pra, dëshirimi i urtisë shpie në mbretëri. 3,7-8; 5,16
21Nëse, pra, o mbretër popujsh,
u gëzoheni froneve e skeptrave,
nderojeni urtinë që të sundoni përgjithmonë!

Salomoni sprovon ta përshkruajë urtinë

22Tani dua t'ju tregoj çka është urtia dhe si lindi ajo;
s'do t'jua fsheh fshehtësitë e Hyjit. Jb 28

6,16 *në të gjitha mendimet*: mund të kuptohej edhe: «me çdo lloj situate».

6,17-20 Këto vargje lirisht imitojnë arsyetimin grek të quajtur «soritë», në të cilin atributi i çdo fjalie bëhet subjekti i asaj që vijon dhe në të cilën përfundimi (rr 20) bashkon subjektin fillestar (këtu, «dëshirën për mësuar») me atributin e fundit (këtu: «për të qenë më afër Hyjit», marrë nga «mbretëria»).

6,17 *Synimi i saj...*: BJ përkthen: «fillimi i saj është dëshira e sinqertë për të mësuar».

6,18 *ta duash atë*: «atë» mungon nga teksti grek. – *ligjet e saj*: dashuria nënkupton bindjen (Dal 20,6; Lp 5,10; 11,1; Sir 2,15; Gjn 14,15; etj.). Ligjet e urtisë identifikohen me detyrimet e mëdha fetare dhe morale të përfshira në zbulim e, ndoshta, edhe me ligjet e pashkruara, të diktuara nga ndërgjegjja dhe të vëna në dritë nga urtia hyjnore. – *është garanci*: termi «garanci» përdoret këtu në kuptimin juridik. Angazhimi që vendoset për të mbajtur ligjet e urtisë nuk është i mjaftueshëm për ta bërë të paprishme; por krijon një të vërtetë reale dhe i pakundërshtueshme për të marrë nga Hyji paprishmërinë ose pavdekësinë (krh. 2,23; 3.4).

6,21 Pas këtij rreshti, dshk. të ndryshme latine shtojnë: «Duani dritën e urtisë ju gjithë që jeni në krye të popujve». Ky rresht shtesë (që në Vulg. bëhet rr 23) është një shprehje e përafërt ose një kopje.

6,22 *fshehtësitë*: BJ ka: «misteret» (*mysteria*); krh. 2,22. – *do ta qës në dritë*: BJ përkthe: «do ta qes në dritë të plotë»;

Do t'i ndjek gjurmët e saja,
prej zanafillës dhe do ta qes në dritë dijen e saj,
lak s'do t'i bëj të vërtetës.
Sir 51,23v [23]S'do të bashkudhëtoj me smirën shkatërruese,
sepse ajo s'ka asgjë të përbashkët me urtinë.
[24]Shumë të urtë janë shpëtim për botën
Fu 29,4; Sir 10,1-3 e mbreti i urtë i sjell mirëqenie popullit.
[25]Prandaj pranoni të mësoheni prej fjalëve të mia
e do të keni përfitim të madh.

Salomoni ishte vetëm njeri

7 [1]Edhe unë s'jam tjetër, por një njeri
i vdekshëm si të gjithë,
Zan 2,7; Sir 17,1 pasardhës i qenësit të parë të trajtuar nga dheu,
8,19v; 10,1; i krijuar njeri në kraharorin e nënës,
Ps 139,13-16; [2]gjatë dhjetë muajsh i ngjizur në gjak
Jb 10,10+ në fuqi të farës së mashkullit e të kënaqës përcjellëse të
gjumit.
[3]Edhe vetë, posa i lindur, mora frymë ajrin e përbashkët,
rashë në tokë që njënjë mbart gjithçka
dhe, si për të gjithë, zëri im i parë qe vaji.
[4]Qesh rritur në shpërgënj e me kujdes;
[5]asnjë mbret nuk ka tjetër fillim të qenies:
1Mbr 2,2 [6]hyhet në jetë dhe dilet prej saj
në të njëjtën mënyrë për të gjithë.

Çmimi i Salomonit për urtinë

1Mbr 3,6-9.12; 5,9-14; Fu 8,21; 9; Sir 51,13v [7]Prandaj u luta e më qe dhuruar mençuria,
u përluta e më erdhi shpirti i urtisë.
[8]E çmova atë më shumë se mbretëritë e selitë,
për asgjë e mbajta pasurinë në krahasim me të.
[9]Gurin e paçmueshëm as që e krahasove me të,

aluzion për disiplinën e «sekretit», që në besimet e mistershme dhe në doktrinat ezoterike ruhej me xhelozi: u zbulohej dhe u komunikohej vetëm atyre që kishin bërë një 'iniciacion'.

7,1 *një njeri*: e harruar nga dy dshk. kryesore (B dhe S).

7,2 *dhjetë muajsh*: mënyrë e vjetër e të shprehuri se shtatzënia më e mirë zgjat nëntë muaj (2 Mak 7,27) dhe fillon të dhjetin. Mbi mënyrën se si paraqitej formimi i embrionit, krh. Jb 10,10+.

7,8-14 Ky zhvillim ka si bazë tregimin e 1Mbr 3-10 dhe tekstet e urtisë që lartësojnë urtinë mbi të gjitha gjërat më të çmueshme (Jb 28,15-19; Ur 3,14 e në vijim; 8,10.11.19). Autori përshkruan vlera të respektuara mbi të gjitha nga grekët (rr 10): shëndetin (krh. Sir 1,18; 30,14-16), bukurinë (krh. Ps 45,3; Sir 26,16 e në vijim; 36,22) dhe dritën e ditës (krh. Kish 11,07). Të shikuarit e dritës është jetë.

sepse i gjithë ari në krahasim me të është si pak rërë,
e argjendi për krah saj vlerësohet si baltë.
10E desha më tepër se shëndetin e bukurinë
dhe e parapëlqeva më fort se dritën,
sepse shkëlqimi i saj nuk di të shuhet kurrë. Is 60,19-20
11Bashkë me të m'erdhën të gjitha të mirat e nëpër duar të 1Mbr 3,13; 10,21v;
saja pasuri të panumërueshme. Sir 47,18; Mt 6,33
12I gëzova të gjitha këto sepse urtia u prin
dhe nuk e dija se është nëna e të gjithave. 7,22; 8,5-6
13Çka mësova pa dredhi e dhuroj pa smirë,
nuk e fsheh pasurinë e saj. 6,22
14Sepse ajo është për njerëzit thesar i pashtershëm; Lk 12,33
kush e fiton, fiton miqësinë e Hyjit, 7,28
të porositur nga dhuratat e mësimit të saj.

Thirrje në frymëzimin hyjnor

15Dhëntë Hyji e folsha sipas pëlqimit të tij
që të jap mendime të denja për dhuratat e tija,
sepse ai është prijësi i urtisë
dhe ai që i udhëheq të urtët.
16Në duar të tija jemi ne dhe fjalët tona, Ps 31,16; Jb 12,10;
gjithë urtia jonë dhe aftësia e veprimit. Sir 10,5
17Sepse Ai ma dha urtinë e vërtetë të sendeve që janë,
për ta njohur përbërjen e rruzullit
dhe fuqitë e elementeve të para,
18fillimin e mbarimin e mesin e kohës,
ndryshimet e diellit e rrjedhën e stinëve
19rrjedhën e vitit e pozicionin e yjeve,
20natyrat e kafshëve dhe sedrën e egërsirave, 1Mbr 5,13
fuqitë e shpirtrave e mendimet e njerëzve
llojet e bimëve e veçoritë e rrënjëve.

7,12 *u prin*: BJ përkthen «i udhëheq», apo «i drejton ato si zonjë», duke rregulluar përdorimin e tyre. – *është nënë*: fj.fj. «lindëse», me dshk. greke dhe latine; *textus receptus* ka «origjina, zanafilla».

7,14 *kush e fiton*: me dshk. greke dhe siriake (BJ: ka «ata që e fitojnë»); *textus receptus* dhe lat. kanë «e përdorin». Imazhi që mbizotëron është ai i dhuratave të ofruara një personazhi të lartë për të fituar miqësinë e tij. Këto dhurata vijnë nga mësimi (krh. 3,11+; 6,17), d.m.th. nga një mësim që ka për qëllim të rregullojë gjithë jetën sipas një edukimit të mirëfilltë moral dhe fetar.

7,19 *vitit*: me dshk. greke dhe latine, *textus receptus* ka «viteve».

7,20 *fuqitë e shpirtrave*: me BJ, duke luajtur me kuptimin e dyfishtë të greqishtes pneuma («erë», ose «shpirt»). Greq. ka fuqitë e të gjalleve [fyseis zoon].

[21]Di gjithçka është e fshehtë e gjithçka është e zbuluar, sepse
8,4.6; 9,9; 14,2; Fu 8,22-31+ më mësoi urtia, mjeshtrja e të gjitha sendeve.

Lavdërim urtisë

Jak 3,17 [22]Sepse në të është shpirti kuptues, i shenjtë,
unik, i shumëfishtë, i hollë,
i shkathtë, përshkues, i patëmetë,
i ndritshëm, i pafajshëm, dashamirës, i mprehtë,
6,12-16 [23]i papengueshëm, bamirës, njerëzor,
njeridashës, i qëndrueshëm,
i vërtetë, i sigurt,
1,6-10 që i ka të gjitha virtytet, që përshkon gjithçka,
depërtues i të gjithë shpirtrave të dijshëm,
të pastër, tejet të hollë.
[24]Sepse urtia është më e lëvizshme se çdo lëvizje,
në saje të pastrisë së vet përshkon e depërton gjithçka.
Sir 24,3 [25]Sepse ajo është frymë e fuqisë së Hyjit,
Dal 24,16+ burim i pastër i lavdisë së të Gjithëpushtetshmit,
prandaj asnjë papastërti në të nuk mund të depërtojë:
Heb 1,3; Gjn 1,9 [26]Është bredhje e dritës së amshueshme,
pasqyrë e padangë e pushtetit të Hyjit,

7,21 *di*: duke azhurnuar 1Mbr 5,9-14, autori ia atribuon Salomonit urtinë e kërkuar në mënyrë të veçantë nga kultura greke e kohës së tij. Në këtë kontekst, Zoti shfaqet si burimi i çdo të vërtete, dhe shkencat njerëzore janë në varësi të urtisë së tij.

7,22–8,1 Në mënyrë origjinale, autori merr këtu personifikimet e mëparshme të urtisë (krh. Fu 8,22+). Siç e shpallur (6-22) dhe saktëson natyrën dhe origjinën: 1°) duke radhitur më së pari karakteristikat e Shpirtit hyjnor që urtia zotëron në vetvete dhe pothuajse paraqesin (ilustrojnë) natyrën e saj (rr 22-24) (numërohen 21 atribute, dhe kjo shifër, 3x7, duket e qëllimshme për të shprehur një përsosmëri të lartë); 2°) duke përcaktuar ndër të tjera raportin e urtisë me Hyjin (rr 25-26), me ndihmën e imazheve që së bashku tregojnë origjinën dhe pjesëmarrjen intime. Duke marrë hua shumë fjalë të filozofisë greke, autori gjithashtu thekson aktivitetet tipike të urtisë (7,27–8,1) dhe arrin ta identifikojë me provaninë hyjnore. Ky lavdërimi i urtisë, që është pjesëmarrëse e intimitetit të Hyjit (8,3), që zotëron gjithëpushtesinë e tij (7,23.25.27) dhe bashkëpunon me veprën e tij krijuese (7,12.22; 8,4.6), paralajmëron tashmë krejt një teologji të Shpirtit, që banon në të (7,22) dhe me të cilin është asimiluar (1,5+; 9,17+) dhe prej të cilit ajo merr funksionet tradicionale (krh. Is 11,2+), por mbi të gjitha kristologjinë, në mënyrë të veçantë atë të Gjonit, po ashtu edhe atë të Palit (krh. Ef dhe Kol) dhe Heb.

7,24 *më e shpejtë se çdo lëvizje*: BJ ruan lojën e fjalëve të pranishme në tekstin grek: «më e lëvizshme se çdo lëvizje»

7,26 *dritës së përjetshme*: «drita e përjetshme» identifikohet me Hyjin, i parë këtu si dritë. Disa tekste të mëparshme sugjeronin idenë e një drite transhendente që, duke buruar prej Hyjit (Hab 3,4), ndriçon pasuesit besimtarëët e tij apo popullin e tij (Ps 18,29; Is 2,5), paraqet shkëlqimin e lavdisë së tij (Is 60,1.19-20; Bar 5.9) ose banon pranë tij (Dan 2,22+). Por vetëm Gjoni do ta thotë haptas se «Hyji është dritë».

përngjasimi i mirësisë së tij. /Kol 1,15
[27]E, pasi është një e vetme, mundet gjithçka,
e, duke qëndruar në vetvete, përtërit çdo gjë. Ps 102,27.28; 104,30
Gjatë breznive, duke hyrë në shpirtra të shenjtë,
trajton miq të Hyjit e profetë,
[28]sepse Hyji nuk do përveç atë që jeton me urti. 7,14
[29]Ajo në të vërtetë është më e bukur se dielli, 7,10
tejkalon në ndriçim çdo hyllësi,
krahasuar me dritë është më e shndritshme,
[30]sepse drita ia lëshon vendin territ,
kurse e keqja s'mund të ngadhënjejë mbi urtinë. Gjn 1,5; 16,33

8

[1]Ajo e shtrin fuqinë skaj më skaj të botës
dhe e drejton rruzullin me mirësi të këndshme.

Urtia, bashkëshortja ideale e Salomonit

[2]Këtë e desha dhe e kërkova që prej rinisë sime, 6,12-16
bëra çmosin për ta marrë bashkëshorte Fu 7,4; Sir 15,2
dhe u dashurova në bukurinë e saj.
[3]Bujarinë e saj ia madhëron bashkëjetesa me Hyjin
sepse e do Zotëruesi i gjithësisë.
[4]Sepse ajo është mësuesja e dijes së Hyjit
dhe zgjedhësja e veprave të tija. Fu 8,27.30
[5]Nëse pasuria është kamje e dëshirueshme në këtë jetë,
çka është atëherë më e dobishme se urtia 7,22+
që gjithçka prodhon?
[6]E në qoftë se është mendja ajo që vepron,
cili ndër qeniet është më mjeshtër se ajo?
[7]Nëse ndokush e do drejtësinë,
virtytet janë rrjedhoja e veprimit të saj:
sepse ajo e mëson përkoren e mençurinë,

7,27 *miq të Hyjit*: si Abrahami (Is 41,8; 2Kro 20,7; Jak 2,23) dhe Moisiu (Dal 33,11). – *profetë*: jo vetëm profetët e mëdhenj apo shkrimtarët e frymëzuar (Sir 24:33), por edhe ata që në saje të jetës së tyre të shenjtë dhe miqësisë së tyre me Hyjin, depërtojnë më thellë në njohjen e kërkesave të tij apo mistereve të tij, dhe bëhen kështu «interpretuesit» e tij të autorizuar, të aftë për ndriçuar njerëz të tjerë.

8,1 *me mirësi të këndshme*: BJ ka: «me mirësi» sipas kuptimit të termit grek *khrestos* (lat.: *suaviter*).

8,2 Urtia vazhdon t'i paraqitet burrit të ri si një nuse ideale që zotëron jo vetëm bukurinë (rr 2), por një fisnikëri hyjnore, pastaj (rr 4-8) vetë burimi i dijes, pasurisë, efektivitetit, virtytit dhe përvojës.

8,7 *virtytet*: ndoshta autori merr një interpretim alegorik të Fu 31,10-31, duke e aplikuar për urtinë (krh. Fu 31,30+). Pastaj rendit katër virtytet e mëdha të filozofëve grekë, të cilat do të bëhen «virtytet kardinale» të teologjisë së krishterë.

drejtësinë e trimërinë shpirtërore,
që në jetë për njerëz asgjë s'ka më të dobishme.
[8]Nëse ndokush dëshiron dije më të lartë,
ajo njeh të kaluarën, e parasheh të ardhmen,
di të shtjellojë fjalët e urta e të zgjidhë enigmat,
i parasheh shenjat e mrekullitë
si dhe rrjedhën e epokave dhe të kohëve.

Urtia është e domosdoshme për sundimtarë

[9]Këndej edhe vendosa ta marr për shoqe jete,
sepse e di se do të më jetë këshilltare në të mira
dhe ngushëllimtare në kujdese e në vuajtje.
[10]Në saje të saj zë të mirë do të kem në popull
1Mbr 3,7v e ndër pleq nder megjithëse jam i ri;
1Mbr 3,16-28 [11]në pleqërime do të dal i hollë,
1Mbr 5,14.21; 10,4-9.24 e të mëdhenjtë, kur të më shohin, do të mrekullohen.
[12]Kur të hesht, do të presin të flas,
kur të flas, sytë s'do të m'i ndajnë,
nëse do ta zgjas fjalën time,
gojës së vet do t'i vënë dorën.
[13]Me anë të saj do të fitoj pavdekësinë,
Ps 112,6; Sir 39,9 do t'u lë kujtim të përhershëm atyre që pas meje do të vijnë.
1Mbr 5,1 [14]Do t'i sundoj popujt
dhe kombet do të më jenë të nënshtruara.
[15]Do të tremben mbretërit e tmerrshëm
kur për mua të dëgjojnë.
Me popullin tim do të jem i mirë
kurse në luftë trim i fortë.
[16]Kur në shtëpi të kthehem pranë saj do të pushoj,
sepse në shoqëri me të s'mund të ketë mërzi,
Ksh 1,18 bashkëjetesa me të nuk sjell vuajtje,
Fu 3,17-18 por gëzim dhe hare.

8,8 *di të shtjellojë...*: ose, «di të interpretojë» (BJ ka: «di të shmanget»). – «Diskutime» dhe «enigma» do të thotë mendimet morale, shprehur në terma qëllimisht të errëta (krh. Gjyq 14,12; Fu 1,6; Sir 39,2-3; Ez 17,2). Salomoni shkëlqente në këtë punë (1Mbr 5,12; 10,1-3; Kish 12,9; Sir 47,15-17). Termat e shtuar, «shenja» dhe «mrekulli», kujtojnë sidomos mrekullitë e Daljes (krh. 10,16). Përkundrazi sipas përdorimit grek, vetë këto terma përcaktojnë fenomenet natyrore të jashtëzakonshme, që konsideroheshin vështirë për t'i parashikuar. – *ngjarjet*: BJ ka: «vijimësia», por gjithashtu mund të kuptohet edhe «rezultatet, zgjidhjet». Teksti ka për synim, pra, qoftë zhvillimin e historisë, qoftë kohët e favorshme për nisma apo ndërmarrje njerëzore (Kish 3,1-8). Ky përshkrim i kompetencave të urtisë kompleton kontekstin e 7,17-21.

8,12 *gojën së vet...*: qëndrim heshtjeje (Fu 30,32; Sir 5,12), qoftë për efekt të habisë apo konfuzionit «Mik 7,16; Jb 21,5; 40,4) qoftë të admirimit (Jb 29,9).

Salomoni kërkon urtinë

17 Duke i përbluar këto mendime në vete
dhe duke përkujtuar në zemrën time
se pavdekësia është në afëri me urtinë,
18 në miqësinë e saj gëzim i pastër,
në duart e punës së saj pasuri e pashtershme,
në rragatje bisede me të mençuria,
zë i mirë në shkëmbim bisedimi me të,
vend s'lashë pa kërkuar për ta marrë atë.
19 Isha djalosh me natyrë bujare
e pata fat ta kisha shpirtin e mirë,
20 madje, pasi isha i mirë, 7,1-2; 15,11
kisha hyrë në trup të pandotur,
21 dhe, duke e ditur se ndryshe s'do ta kisha fituar
vetëm nëse do të ma dhuronte Hyji Sir 1,1
e mençuri ishte vetë kjo gjë të dija se dhuratë e kujt është
u solla kah Zoti dhe iu luta 7,7
dhe me gjithë shpirt i thashë:

Urata për të fituar urtinë

1Mbr 3,6-9

9 1 «O Hyj i etërve të mi dhe Zoti i mëshirës,
ti që me anë të fjalës sate krijove rruzullin, Sir 42,15+
2 që njeriun e krijove me anë të urtisë sate
për të sunduar krijesat që ti i përftove, Zan 1,28+
3 për ta drejtuar botën me shenjtëri e drejtësi 1Mbr 3,6
dhe për të gjykuar gjyqin me shpirt të drejtë:
4 ma jep urtinë që rri në fron pranë teje Fu 8,27.30; Sir 1,1
dhe mos më përjashto nga numri i fëmijëve të tu,
5 sepse jam shërbëtori yt, Ps 86,16; 116,16
biri i skllaves sate,

8,17 *afëri*: një «afërsi» e dhënë nga hiri (krh. rr 21). Pavdekësia që del në pah në rend të parë është kujtesa (krh. rr 13), por ndoshta edhe pavdekësia personale (krh. 4,1), sepse urtia ka nevojë për të komunikuar atë që zotëron për natyrë të saj.

8,20 Ky tekst nuk mëson paraekzistencën e shpirtrave, siç mund të mendohej duke e izoluar atë nga konteksti. Korrigjon rr 19, që dukej se i jepte përparësi trupit si subjekt personal, dhe thekson madhërinë e shpirtit.

9,1-18 Kjo lutje frymëzohet lirisht nga ajo e sjellur nga 1Mbr 3,6-9 dhe 2Kro 1,8-10. Me disa trajtat Salomoni kujton gjendjen e vet historike të veçante (rr 5c.7-8.12), por horizonti zgjerohet te gjendja njerëzore të cilës i përket (rr 1-3,5b. 6,13-17). Ka tre seksione (rr 1-6; 7-12; 13-18), me korrespondenca reciproke dhe përmendjen e trefishtë (rr 4,10.17) të dërgimit të urtisë.

9,1 *i etërve*: «etërit» paraardhësit e Izraelit, sidomos Patriarkët (Zan 32,10; 2Kro 20,6), pa përjashtuar Davidin (1Mbr 3,6; 1Kro 28,9; 2Kro 1,9). – *i mëshirës*: *textus receptus* me dshk. dhe versionet ka «të mëshirës sate».

njeri i vogël e jetëshkurtër,
i paaftë për të kuptuar gjyq e ligj.
6Sepse, edhe po t'u gjente ndër bijtë e njerëzve
ndokush i përsosur,
por, në qoftë se i mungon urtia jote,
do të vlerësohej për asgjë.
7Ti më zgjodhe mbret për popullin tënd
1Mbr 3,16-28 dhe gjykatës të bijve e të bijave të tua;
2Sam 7,13; 1Mbr 5,19; Sir 47,13 8më urdhërove ta ndërtoj tempullin në malin tënd të shenjtë
e lterin në qytetin e banimit tënd,
në gjedhen e Tendës së shenjtë
që e përgatite prej fillimit.
9,4; 8,4 9Me ty është urtia që i njeh veprat e tua,
7,21; Fu 8,22-31+ që ishte pranë edhe atëherë kur e krijove rruzullin,
dhe e dinte çfarë është e pëlqyeshme në sytë e tu
dhe çfarë është e drejtë në urdhërimet e tua.
10Dërgoje prej qiejve të tu të shenjtë,
çoje prej selisë së madhërisë sate,
që të jetë me mua e të mundohet krah për krah me mua,
që të di çka është e pëlqyeshme para teje.
7,23 11Sepse ajo di dhe gjithçka kupton,
të më përcjellë me maturi në veprat e mia
Dal 24,16+ e të më mbrojë me lavdinë e vet.
12Kështu veprat e mia do të jenë të pëlqyeshme,
do ta gjykoj popullin tënd me drejtësi
dhe do të jem i denjë për fronin e tim et.
Lp 30,12-14; Bar 3,29-32.37 13E njëmend cili njeri mund ta dijë synimin e Hyjit?
Kush do të mund të kujtohet se çka do Zoti?
14Frigacake janë mendimet e të vdekshmëve
dhe të dyshimta parashikimet tona:
Jb 4,19; Is 38,12; Rom 7,14-25+; Gjn 3,6 15sepse trupi i shkatërrueshëm e mundon shpirtin

9,7 *i përzgjedhur*: duke i parapëlqyer Adonisë dhe vëllezërit e tij të tjerë (1Mbr 1; 1Kro 28,5-6).

9,8 *gjedhen*: termi [*mimema*] lidhet ngushtë njëkohësisht me tempullin dhe altarin (bëhet fjalë për altarin e holokausteve, që ishtë i dukshëm ndaj të gjithëve, 1Mbr 8,22.54.62-64). – *Tendës së shenjtë*: «tenda e shenjtë» e përgatitur nga vetë Hyji, identifikohet me tempullin qiellor të Hyjit (Ps 18,7; 96,6; Heb 8,2; 9,11; Zb 3,12; etj.; për një altar qiellor krh. Zb 6,9; 8,3-4; 14,18), qoftë me modelin hyjnor të tempullit të Jeruzalemit (Dal 15,17; 1Kro 28,19), qoftë me shenjtëroren e Daljes (Sir 24,10), i kryer sipas një modeli të dhënë nga Hyji (Dal 25,9.40; Vap 7,44; Heb 8,5).

9,11 *me lavdinë e vet*: d.m.th. me fuqinë e vet (krh. Rom 6,4). Apo: «ajo do të më ruaj me lavdinë e vet» duke më udhëhequr në dritën e vet (krh. Is 60, l-3; Bar 5,7.9) ose duke më mbështjellur në një re mbrojtëse (krh. Sir 14,27).

9,15 Terma të përdorur këtu kujtojnë dualizmin e filozofisë greke mes trupit dhe frymës ose shpirtit (krh. Rom 7,25+);

dhe tenda tokësore e ndrydh mendjen përsiatëse.
16Mezi i parafytyrojmë gjërat tokësore
madje edhe sendet që i kemi në dorë mezi i kuptojmë, Lp 30,11+
e kush atëherë do t'i shqyrtojë gjërat qiellore? Is 55,9; Gjn 3,12; Mt 11,27+
17E kush e kishte njohur vullnetin tënd
po të mos e kishe dhuruar ti vetë urtinë
e të mos e kishe dërguar prej së larti shpirtin tënd të shenjtë? Ps 143,10
18Vetëm kështu u bënë të drejta shtigjet
e atyre që janë në tokë
dhe vetëm kështu njerëzit mësuan çfarë të pëlqen Bar 4,4
e, në saje të urtisë, qenë shëlbuar».

III. URTIA VEPRON NË HISTORI

Prej Adamit deri te Moisiu

1Mak 2,51-61; Heb 11

10 1Kjo e ruajti babën e botës, 9,18
qenien e parë të formuar nga Hyji,
kur qe krijuar vetëm 7,22; Sir 24,5
dhe qe kjo që e liroi nga gabimi i tij
2e i dha fuqinë të zotërojë gjithësinë. Zan 1,26.28; Ur 9,2
3Por kur, në hidhërimin e vet, një mëkatar u largua nga ajo,
sharroi për shkak të zemërimit vëllavrasës. Zan 4,8-13

megjithatë autori e mban të natyrshëm bashkimin e shpirtit dhe të trupit. Në BV imazhi i «tendës» kujton pasigurinë e ekzistencës njerëzore (Jb 4,21; Is 33,20; 38,12); epiteti «argjile», fj.fj.: «tokë» të çon te Jb 4,19 ose te Zan 2,7. Në BR, do t'i përafrohet 2Kor 4,7; 5,1-4; 2Pjt 1,13-14, ashtu si edhe dualizmi i mprehtë i Gal 5,17; Rom 7,14-15.

9,17 *shpirtin tënd të shenjtë*: krh. 7,22+. Urtia – që asimilohet me Shpirtin hyjnor (Ez 36,25-27+; Ps 51,8.10 e në vijim) – është një formë e brendshme që e rivendos mëkatarin në ecje të drejtë (10,1) dhe e mbështet atë në përmbushjen e Ligjit (Bar 4,4). Kjo dhuratë e Hyjit ka pasur në besëlidhjen e vjetër një realizim të parë (k 10).

9,18 *shëlbuar*: nga rreziqet kohore dhe shpirtërore. Ky aktivitet shëlbimprurës i urtisë ilustrohet nga zhvillimi i mëtejshëm që shërben si kalim për në pjesën e tretë. – Shumë dshk. latine shtojnë këtu: «të gjithë ata, o Zot, që të pëlqyen qe prej fillimit».

10,1 *vetëm*: Adami është i vetëm në botë, ashtu si Hyji në qiell. – *nga gabimi i tij*: disa dshk. latine këtu shtojnë «dhe ajo e përftoj nga balta e tokës, e nxori nga faji i tij». Pjesa e parë e këtij mësimi ndoshta vjen nga një shpjegim i qartë ndaj «e ka trajtuar të parin». Tema e pendimit dhe e riaftësimit të Adamit (një mendimi hebraik shpesh i rimarrë nga Etërit e Kishës) vihet në marrëdhënie me ndikimin e mëshirshëm të urtisë, që i mundëson Adamit të ketë, pas rënies, sundimin e tij mbi botën dhe i jep forcë për ta ushtruar.

10,3 *një mëkatar...sharroi*: Kaini (krh. Zan 4,8-13). Për shkak të vrasjes së tij, ose dënoi vetveten me një ekzistencë të mjerueshme (e përfunduar në mënyrë tragjike, sipas disa legjendave hebraike), ose qe shkaku i zhdukjes së racës së tij në përmbytje (rr 4), ose iu dorëzua vullnetarisht vdekjes së vërtetë [d.m.th. të shpirtit] (krh. Ur 1,11d-12.16).

Zan 7-8; 1Pjt 3,20-21
[4]E kur, për shkak të tij, toka qe përmbytur,
përsëri e shëroi urtia
Zan 6,9; Ur 14,6-7
duke e drejtuar të drejtin nëpër ujëra në një dru të pavlerë.
Zan 11,1-9
[5]Por, edhe aso here kur me përkim të së keqes
kombet mbarë u pështjelluan,
Zan 12,1-3
qe ajo që e njohi të drejtin
dhe e ruajti të patëmetë para Hyjit
Zan 22,1-19
dhe e mbajti më të fortë se dashurinë e të birit.
Zan 19; 2Pjt 2,6-8
[6]Që kjo që e shpëtoi të drejtin
që po ikte nga të mbrapshtët të dënuar me vdekje
ndërsa zjarri po binte në Pesëqytetësh,
[7]në dëshmi të paudhërisë së të cilit
toka e shkretuar ende tymon;
Lp 32,32
lëndët japin fruta që kurrë nuk piqen
Zan 19,26
e për të përkujtuar kujtimin e një shpirti të pabesim,
qëndron në këmbë shtylla kripore.
[8]Sepse, pasi iu shmangën udhës së urtisë,
jo vetëm se gabuan pse s'i njohën të mirat,
Zan 19,1+
por ata u lanë të gjallëve kujtimin e marrisë së vet,
që gabimet e tyre të mos mund të mbesin të fshehta.
[9]Kurse urtia, ata që e duan,
i ka çliruar nga provat.
Zan 27,43
[10]Që kjo që e udhëhoqi të drejtin shtigjeve të drejta
kur iku për shkak të zemërimit të vëllait
Zan 28,10-22
dhe ia tregoi mbretërinë e Hyjit
e ia dhuroi dijen gjërave të shenjta;
Zan 29,1–31,16
ia dha të mbarën në mundin e tij të rëndë
dhe i shumoi frytet e punës së tij.
[11]Iu gjet në ndihmë kundër dëshirimit të shfrytëzuesve
dhe e bëri të pasur.
Zan 31,22-42; 32-33
[12]E ruajti prej armiqve
dhe e mbrojti prej atyre që i vunë pritë;
Zan 32,25-31;
Oz 12,4-5
i dhuroi fitoren në një luftim të fortë,

10,4 *për shkak të tij*: d.m.th. të Kainit (rr 3), – *i drejti*: Noehu (krh. Zan 6,9).
10,5 *të drejtin*: Abrahami (krh. Zan 22).
10,6 *të drejtin*: Loti (krh. Zan 19).
10,10 *të drejtin*: Jakobi (Zan 27, 41-45; 28,5-6). – *gjërave të shenjta*: ose «të shenjtërve» d.m.th. engjëjve (Zan 28,12). «Gjërat e shenjta» tregojnë ose zbulimet në lidhje me gjërat qiellore ose premtimet e dhëna Jakobit (Zan 28,13-15).
10,12 Në «luftën e tij me Hyjin» Jakobi nxitet, jo në saje të forcës së tij, por në saje të fuqisë së «përshpirtërisë» së tij. Vetëm kjo mund ta detyrojë Hyjin dhe të marrë sigurinë e bekimit të tij. Episodi interpretohet në kuptimin e një përvoje shpirtërore.

që ta kuptonte se përkushtia — 1Tim 4,8
është më e fortë se çdo gjë.
13 Kjo s'e braktisi të drejtin e shitur, — Zan 37-39
por e ruajti nga mëkati;
14 bashkë me të zbriti në burg
e nuk e lëshoi dore as ndër pranga — Ps 105,17-22
deri që nuk ia solli skeptrin mbretëror — Zan 41,40-44
dhe pushtetin mbi ata që e ndrydhnin,
i qiti gënjeshtarë ata që iu shpifën
dhe ia dhuroi lavdinë e përhershme.

Dalja

15 Urtia e liroi popullin e shenjtë, farën e patëmetë, — 18,1; Dal 19,6+
prej popujve që atë e ndrydhnin.
16 Ajo hyri në shpirtin e shërbëtorit të Hyjit
e, në saje të mrekullive e të shenjave, — Dal 7-12; Ps 135,9-10
u bëri ballë mbretërve të tmerrshëm.
17 Shenjtërve ua dha shpagimin e mundimeve të tyre,
u priu një shtegu të mrekullueshëm,
ditën u bë për ta mbulesë freskimi
e natën dritë ndriçuese yjesh. — Dal 13,21-22+
18 I kaloi nëpër Detin e Kuq — Dal 14,21-29
duke i kaluar nëpër ujëra të shumta;
19 kurse armiqtë e tyre i mbyti në ujë — 19,5
e pastaj i volli në breg nga thellësia e humnerës.
20 Kështu të drejtët i plaçkitën të patenzonët — Dal 15
dhe i kënduan lavde, o Zot, Emrit tënd të shenjtë, — 19,9
e të gjithë një zëri lavdëruan dorën tënde ngadhënjyese, — Dal 15
21 sepse urtia e çeli gojën e memecëve
dhe e pajisi me zhdërvjelltësi gjuhën e foshnjave. — Ps 8,3; Mt 21,16

10,13 *të drejtin*: Jozefi (krh. Zan 37,12-36; 39-41).

10,15 *e patëmetë*: populli i Daljes është «i shenjtë» dhe «i patëmetë» falë thirrjes së tij prej Zotit (Dal 19,6; Lev 19,2) dhe të vlerave fetare që mishëron. Në të njëjtën kohë autori idealizon të kaluarën dhe do të vazhdojë ta bëjë këtë në pjesën e tretë; qëllimi i tij është i trefishtë: 1) të tregojë nëpërmjet historisë trajtimin e ndryshëm të drejtëve dhe të keqbërësve; 2) të lartësojë superioritetin fetar dhe moral të judaizmit; 3) në fund të dëftojë se e kaluara paralajmëron të ardhmen apokaliptike.

10,16 *mbretërve të tmerrshëm*: përgjithësim retorik; bëhet fjalë për Faraonin.

10,17 Autori i atribuon urtisë atë që Dalja thotë për praninë e Hyjit në re.

10,20 *plaçkitën*: izraelitët, sipas traditës judaike, grabitën armët e egjiptianëve të vdekur.

10,21 *foshnjave*: në kohën e lashtë Hyji i kishte zgjidhur gjuhën Moisiut për të folur Faraonit (Dal 4,10; 6,12.30). Tani ndërhyn që të gjithë izraelitët pa përjashtim të mund të bashkoheshin në lavdërimin e tij. Këtu autori ndjek një traditë judaike që pastaj do të zgjerohet në tekstet rabinike.

Lp 18,15.18; 34,10; Oz 12,14

11 [1]Ajo bëri të ecë mbarë çdo ndërmarrje e tyre
me anë të një profeti të shenjtë.
[2]Udhëtuan nëpër shkretëtirë të pabanuar,
ngulën çadrat e tyre në vende të papërshkueshme.
[3]U bënë ballë kundërshtarëve të vet
dhe u hakmorën kundër armiqve të vet.

Mrekullia e ujit. Antiteza e parë

Dal 17,1-7; Nr 20,2-13

[4]Kur patën etje, t'u lutën
dhe u qe dhuruar ujët nga qeta tejet e lartë
dhe ua shove etjen nga shkëmbi i fortë.
[5]Kështu ajo që për armiq ishte ndëshkim,
në nevojën e tyre u kthye për ta në mirësi.
[6]Në vend të rrjedhës së një lumi të përhershëm,
Dal 7,17-21 të kthyer në gjak të qelbët,
Dal 1,15-16 [7]si ndëshkim të një urdhri fëmijëvrasësish,
Dal 17,3-6 u dhe papritmas ujë të begatshëm,
[8]duke dëftuar me anë të etjes së atëhershme
se si i kishe ndëshkuar kundërshtarët e tyre.
Lp 8,2-5 [9]Sepse, të vënë në sprovë,
megjithëse të ndëshkuar me mëshirë,
kuptuan se ç'vuajtje kishin sprovuar bakëqijtë
të ndëshkuar me zemërim.
12,22; Lp 8,5+ [10]Këta vetëm, sikur baba që qorton, i vure në provë,
ndërsa ata porsi mbreti i rrebtë,
i dënove me vuajtje dhe i gjykove.
[11]Sepse, si larg si afër vuanin;

11,1 *një profeti të shenjtë*: Moisiu (krh. Nr 12,7+; Lgj 18,15).

11,2 Udhëtimi i gjatë në shkretëtirë përmblidhet në pak fjali për të përgatitur një zhvillim të veçantë. Urtia nuk përmendet më, përveç në 14,2.5, dhe autori i drejtohet Hyjit me një lloj meditimi mbi ngjarjet e Daljes. Për shkak të lirisë së tij në ballafaqim me burimet biblike, ky zhvillim i ngjan një midrashi apo komentari rabinik të Shkrimit.

11,4-14 Tani e tutje, autori do të vërë vazhdimisht në kundërshtim trajtimin e izraelitëve, të vlerësuar si një popull i të drejtëve (krh. 10, 15), dhe atë të egjiptianëve, që bëhen simbol i ngurtësimit të padrejtëve (edhe me daljet të gjata nga tema; 12,2-22, 13,1–15,13). Ky krahasim, shumë grek, bazohet mbi dy parime të drejtësisë hyjnore (11,5.16). Vijojnë shtatë antiteza ose kundërshtime (krh. 16,1-14). E dyta dhe e treta do të japin vend për dy shtojcë mbi durimin e Zotit (11,15–12,27) dhe idhujtarinë (13–15).

11,7 Sipas Dal 7,14-25 JHWH ktheu ujërat e Nilit në gjak për të detyruar Faraonin që t'i lejonte izraelitët për t'u nisur; këtu autori e paraqet këtë mrekulli si dënimin për vendimin foshnjëvrasës të Dal 1,15. Krh. edhe 18,5.

11,9 Etja, e ndoshta edhe të tjera vuajtje që izraelitët do t'i pësojnë në shkretëtirë, duhet t'i bëjnë të kuptojnë ndëshkimin e shkaktuar egjiptianëve.

12dhe trishtim i dyfishtë i pushtonte
dënesnin kur kujtonin të kaluarën.
13Kur dëgjuan se çka ishte vuajtje për ta
që dilte për të mirën e izraelitëve e hetuan dorën e Zotit.
14E njëmend atij që e kishin braktisur dikur Dal 1,22; 2,3
dhe e kishin përbuzur me përqeshje,
kur panë si shkoi fundi, iu mrekullonin,
pasi sprovuan një etje krejt të ndryshme nga ajo e të drejtëve.

Maturia hyjnore ndaj egjiptianëve

15Ti, për mendimet e lafitura të paudhësisë së tyre 12,24-25; Rom 1,21
që i bënë të gabojnë e adhuruan
gjarpërinj të pamend e kafshë më se të pavlera,
për ndëshkim u dërgove një shumicë kafshësh memece,
16që ta dinë se kush me çka mëkaton,
me të edhe do të ndëshkohet.
17Me siguri nuk ishte e pamundshme për dorën tënde të
gjithëpushtetshme
që krijoi rruzullin nga lënda e patrajtë
t'u çonte arinj të panumërt e luanë të hidhur
18ose edhe kafshë të egra të panjohura,
ndërgut të krijuara, plot felgrim,

11,12 *kujtonin të kaluarën*: korrigjim sipas disa dshk.; *textus receptus* ka «të kujtimeve të kaluara».

11,13 *mirën e izraelitëve*: uji i tërhequr egjiptianëve, i jepet mrekullisht izraelitëve (11,4). – Shumë dshk. latine në fund të rr 13 shtojnë: «shumë të mahnitur për rezultatin e ngjarjeve», shtesë që rrjedh nga rr 14b.

11,14 *braktisur*: Moisiu i braktisur mbi ujëra (Dal 1,22; 2.3), refuzuar nga Faraoni (Dal 5,2-5; 7,13.22, etj.).

11,15 Një mënyrë hyrjeje dhe e shikimit të plagëve të ndryshme të shkaktuara nga kafshët (16,1-14), autori i paraqet së bashku (11,15-16; 12,23-27; krh. 15,18-19) duke hapur një devijim të parë (11,4+): kulti i kafshëve, «zvarranike» (krokodili, gjarpri, hardhuca, bretkosa), «kafshë të neveritshme» (bubuzheli), ishte shumë i nderuar në Egjipt gjatë kohës së Ptolomenjve. Megjithatë kjo lajthitje kulti qe dënuar me moderim: pedagogjia hyjnore synon, në fakt, për kthimin e mëkatarit (11,23; 12,2.10). – *kafshë më së të pavlera*: bretkosat (Dal 8,1-2), mushkonjat (Dal 8,13-14), grethat (Dal 8,20), karkalecat (Dal 10,12-15).

11,16 Që instrumenti i mëkatit të bëhet mjet dënimi (krh. 12,23.27; 16,1; 18,4) është një parim i dalluar nga ai i talionit/shpagimit (Dal 12,23-25) dhe nga ato të paraqitur në tekste si Zan 9,6; Gjq 1,6-7; 1Sam 15,23; 2Mak 4,26; 13,8; Fu 5,22; etj.

11,17 *lënda e patrajtë*: [*ex amorfou*] shprehje filozofike pjesërisht e frymëzuar nga Platoni (*Timeo* 51A) dhe bërë e zakonshëm në atë kohë për të treguar gjendjen e pa dalluar të materies, e parë si e përjetshme. Autori nuk ka asnjë arsye për t'ia hequr materien aktivitetit krijues dhe mendon ndoshta për organizimin e botës nga masa kaotike (Zan 1,1).

11,18 *të egra*: BJ ka: «kafshë të egra, plot me tërbim» – *tym…*: fj.fj.: «një erë e keqe tymi», dshk. dhe versionet, «erë e keqe»; *textus receptus* «gjëmim». Për këtë përshkrim autori frymëzohet nga përbindshe e përallave greke: kimere, shtriga, etj.

Zb 9,17 që prej hundëve u buçet flaka
ose lëshojnë tym qelbësues
Jb 41,10-13 ose nga sytë përhapin shkëndija të tmerrshme,
19 të afta jo vetëm që duke i ngrënë t'i zhbinin,
por edhe vetëm pamja prej frikës do t'i mbytte.
20 Por edhe pa të gjitha këto
Jb 4,9; Is 11,4 mund të sharronin vetëm me një frymë,
të ndëshkuar prej drejtësisë sate
të flakur nga fryma e fuqisë sate.
Is 40,12; Jb 28,25; Sir 1,7 Por ti rregullove gjithçka
me masë, numër e peshë.

Arsyet e kësaj maturie

21 E pasi fuqinë tënde të madhe e ke gjithmonë në shërbim,
fuqisë së krahut tënd kush mund t'i bëjë ballë?
Is 40, 15 22 Mbarë bota para teje është porsi pak pluhur në peshore
Oz 6,4; 13,3 dhe porsi një pikë vese agimi që bie në tokë.
Sir 18,12 23 Por ti ke dhimbje për gjithçka
pse gjithçka mundesh,
12,2.10; Rom 2,4; 3,25 ti bën kinse s'i sheh mëkatet e njerëzve
që ata të pendohen.
Zan 1,31+; Ps 145,9; Ur 1,13-14; 2,23-24 24 Vërtet, ti do gjithçka është
dhe s'urren asgjë që ke krijuar:
sepse, po ta kishe urryer ndonjë send,
nuk e kishe krijuar.
25 E si do të mbette në jetë ndonjë send,
po të mos doje ti?
Ose, si do ta ruante jetën,
po të mos e kishe thirrur ti në jetë?
Ez 33,11; 18,23+ 26 Por ti i kursen të gjitha, sepse janë të tuat,
o Zot jetëdashës,

Zan 2,7+ **12** 1 sepse shpirti yt i paprishshëm ndodhet në gjithçka.
2 Për këtë arsye pak nga pak i ndëshkon mëkatarët,
Am 4,6+ i ndëshkon dhe i qorton për mëkatet e tyre,

11,22 *porsi pak pluhur në peshore*: BJ përkthen: «si ajo që bën të var peshoren»; gjithashtu mund të kuptohet: «që nuk bënë të varet peshorja».

11,23 Ideja e rr 23 e në vijim nuk është e re në Izrael; megjithatë, kurrë nuk ishte shprehur me kaq forcë dhe në formën e arsyetimit, universaliteti i mëshirës së Hyjit për mëkatarët (krh. Jon 3–4) dhe rolin vendimtar të dashurisë në krijim dhe ruajtjen e qenieve.

12,1 *shpirt yt i paprishshëm*: është fryma gjallëruese e përhapur nga Hyji në krijesat (Zan 2,7; 6,3; Ps 104,29-30; Jb 27,3; 34,14-15). Duket se autori dëshiron të aludojë për shpirtin e filozofisë stoike ose

që ta lënë paudhësinë e të besojnë në ty, o Zot. Lk 15,7

Maturia e Hyjit në ndëshkim të Kanaanit

[3]Ti i kishe në iri banorët e mëparshëm të tokës sate të shenjtë, Zak 2,16
[4]sepse bënin vepra të urryeshme, Lp 12,31; 18,10v
vepra shortie e fli të patenzona;
[5]sepse ishin vrastarë të pamëshirshëm të fëmijëve, Lev 18,21+
hanin rropullitë në gostitë
e mishit e të gjakut të njeriut,
merrnin pjesë në mistere zderhalljesh,
[6]ishin prindër vrastarë të qenieve pa mbrojtje,
vendose t'i asgjësosh me dorën e baballarëve tanë, Nr 33,51-56;
[7]që më e dashura toka jote të fitonte Lp 20,16-18
një ngulim të denjë të bijve të Hyjit. Lp 11,12
[8]Por edhe ata, i kurseve sepse ishin njerëz, dhe u dërgove, Ps 78,39; 103,14;
para ushtrisë sate, anëzat pararëndëse Ur 6,7; 11,23+
për t'i shuar ata dalngadalë. Dal 23,28+
[9]Jo pse të ishte e pamundur t'i dorëzoje
të paudhët në dorë të të drejtëve me luftim,
ose t'i asgjësoje me anë të kafshëve të egra 11,17-19
ose edhe me një urdhër të ashpër papritmas,
[10]por, duke i ndëshkuar ngadalë, i dhuroje vend pendesës, 12,2
megjithëse e dije se ishin farë e keqe

shpirtit të botës. Vulg. dhe dshk. të shumta latine përkthejnë (gabimisht): «Sa është i mirë dhe i ëmbël, o Zot, shpirti yt në të gjitha qeniet».

12,3 *banorët*: një listë e dhënë nga Lp 7,1, por autori mendon mbi të gjitha për kananejt.

12,5 *vrastarë të pamëshirshëm të fëmijëve*: sipas lat.; sipas 3 dshk.: «banket» në të cilin hahen organet e brendshme; për *textus receptus*: «(banket) ngrënësish të organeve të brendshme». – fillestarë në ritet e shfrenuara: fj.fj.: «të filluara nga ambienti i *thiasos* ("bashkësisë", "vëllazërisë", shpesh në kuptimin fetar); BJ përkthen: «fillues, anëtarë të vëllazërisë». Në *textus receptus* krejt shprehja është e prishur dhe nuk ka kuptim. Kanibalizmi nuk është i vërtetuar në Kanaan, por mund të gjendet në popujt e tjerë të kohës antike. Autori merr disa elemente nga «misteret» helenistike dhe u aludon atyre disa prej riteve të tyre famëkeqe.

12,8 *sepse ishin njerëz*: më shumë se mbi brishtësinë e njeriut (Zan 8,21; Ps 78,39; 103,14-15; etj) ky pasazh këmbëngul mbi dinjitetin e tij thelbësor (Zan 1,26-27; Ps 8,5-7), që lejon marrëdhënie të privilegjuara me Urtinë hyjnore (Fu 8,31). Ky dinjitet ishte i njohur edhe nga stoicizmi, por me një theks të veçantë mbi nocionin e përbashkët të termit "njerëzim". – *dhe u dërgove...anëzat*: autori shndërron kuptimin e episodit të «grethave» në tekstet antike (Dal 23,28; Lp 7,20), që deshen të shpjegojnë pse u vonua shfarosja e kananejve. Në vend që të kujdesej vetëm për Izraelin, Hyji ushtronte kështu mëshirën e tij kundrejt kananejve mëkatarë.

12,10 *kurrë s'do të ndërrohej*: jo në saje të një paracaktimi pozitiv ndaj të keqes, por në saje të mospranimit të tyre për t'u penduar. Hyji e dinte se, ashtu si Faraoni, do të «ngurtësoheshin»: që kujton mallkimin e Kananit (Zan 9,25), i zhvendosur këtu në një plan moral (krh 3,12.19; 4,3-6).

dhe mbrapshtinë e kishin në natyrë
19,1 e kurrë s'do të ndërrohej mendësia e tyre:
Zan 9,25; Ur 3,12.19 [11]farë e mallkuar ishin që në fillim.

Arsyet e kësaj maturie

6,7 E kjo s'ngjau se kishe frikë prej ndokujt
që nuk i ndëshkoje mëkatet e tyre;
Jb 9,12; Rom 9,19-23 [12]sepse kush do të guxojë të të thotë: «Çfarë bëre?».
Ose kush e përballon gjyqin tënd?
Jb 9,19 Ose të të fajësojë pse i zhbive popujt që ti vetë i ke krijuar?
Ose kush do të ngritet kundër teje
si hakmarrës ndaj njerëzve bakëqij?
Lp 32,39; Jb 34,13+ [13]Jo, përveç teje tjetër Hyj nuk ka
që të kujdeset për të gjithë,
para të cilit të mbrohesh se nuk gjykove drejt.
[14]Asnjë mbret as sundimtar s'mund të përballojë ty
për t'i mbrojtur ata që ti i ndëshkon.
Zan 18,25 [15]Por, pasi je i drejtë, gjithçka rregullon drejt,
e çmon të padenjë për pushtetin tënd
të dënosh atë që s'meriton të ndëshkohet.
[16]E njëmend fuqia jote është parimi i drejtësisë
11,23.26 e, për arsye se je Zotëruesi i të gjithave,
pra edhe mundesh t'i kursesh të gjitha.
12,23-27 [17]Pushtetin tënd e dëfton vetëm atëherë,
kur s'besohet në gjithëpushtetësinë tënde
dhe e ndëshkon krenarinë e atyre që s'të njohin.
[18]Ti, ngase je zotëruesi i gjithë pushtetit,
gjykon me butësi e na sundon me ndjesë të madhe:
Ps 115,3; 135,6 pushtetin e ke në dorë e mund ta përdorësh kur të duash.

Mësime hyjnore për Izraelin

[19]Duke vepruar në këtë mënyrë ti e ke mësuar popullin tënd
12,8 se i drejti duhet të jetë i njerëzishëm

12,15 *të dënosh atë që s'meriton të ndëshkohet*: si rezultat i një ndryshimi të folje «për të dënuar» dhe për shkak të një ndarje fatkeqe të fjalëve, pothuajse të gjitha dshk. latine kanë: «ti dënon edhe atë që nuk duhet të ndëshkohet».

12,16 *parimi i drejtësisë*: me që Hyji zotëron plotësinë e pushtetit dhe nuk ka asnjë arsye për të abuzuar me të (krh. në të kundërtën 2,11), Ai ushtron drejtësinë me paanësi dhe liri të plotë; në mënyrë të barabartë, sundimi i tij zotëron mbi të gjitha gjërat dhe i autorizon dhe i fton të jenë të mëshirshme me të gjithë.

12,18 *na sundon*: ose autori identifikohet me të gjithë njerëzit ose që tani paralajmëron idenë e një trajtimi të privilegjuar për izraelitët (krh. rr 21.22).

12,19 *duhet të jetë i njerëzishëm*: BJ ka fj.fj.: «mik i njerëzve» [*filanthropos*]; duke

dhe ua ke dhënë fëmijëve të tu shpresën e mirë
se pas mëkatit dhuron mundësinë e pendimit. 11,23
20E njëmend, kur me aq maturi e butësi
i ke ndëshkuar armiqtë e shërbëtorëve të tu,
njerëz të dënuar me vdekje
duke u dhuruar kohë e rast që të kthehen prej paudhësisë,
21e me sa kujdes atëherë i ke ndrequr bijtë e tu,
prindërve të cilëve me përbetim e besëlidhje u ke dhënë Zan 12,7+
premtime të mrekullueshme!
22Kështu, pra, ndërsa ne na mëson,
armiqtë tanë i frushkullon në mënyrat më të ndryshme
që të na bjerë ndër mend mirësia jote kur ne gjykojmë Mt 5,7; 7,2
e të shpresojmë në mëshirë kur ne të na gjykojnë.

Përsëri për egjiptianët. Ndëshkimi i tyre në rritje

23Këndej edhe ata që jetuan padenjësisht me marrina të jetës
i mundove me turpëritë e tyre. 11,16
24Sepse ata kishin shkuar larg në udhën e gabuar
sa që i mbanin për hyj kafshët më të ulta e më të urryera, 11,15
të çmendur në mënyrë të foshnjave të paarsyeshme.
25Kështu porsi foshnjave të paarsyeshme 15,14
ua ke dërguar një ndëshkim përqeshës.
26E ata, që një qortim përqeshës nuk i përmirësoi,
sprovuan ndëshkimin e denjë të Hyjit.
27Të zemëruar ndaj kafshëve që u sillnin mundime
e, duke parë se po ndëshkoheshin me anë të shtazëve 11,15

ndjekur shembullin e Urtisë (1,6; 7,23). Ky qëndrim, përputhet me universalizmin e shkrimeve të urtisë dhe do të gjejë një shprehje të re në BR (krh. Mt 5,43-48).

12,20 *të kthehen*: me një pjesë të dshk.; sipas *textus receptus* dhe sir.: «lutja»; sipas disa dshk., latine dhe armene: «ti ke shpëtuar»; dëshmitarë të tjerë e heqin fjalën. – *që të kthehen prej paudhësisë*: krh. 12,2. Ideja se Hyji përpiqet të nxjerr popullin e tij nga mëkati me prova dhe dëshmi është e shpeshtë në BV (krh. Am 4,6+). Autori qëllimisht e shtrinë për të gjithë njerëzit mëkatarë (krh. tashmë Jb 33,14-22; 34,29-32; Jon 3–4).

12,22 *mënyrat më të ndryshme*: sipas *textus receptus* «me një mori goditjesh» *en myrioteti*; BJ hamendëson «me masë» *en metrioteti* dhe përkthen: «kështu, ndërsa ndëshkon armiqtë tanë me masë, ne na mëson të mendojmë për mirësinë tënde, kur gjykojmë».

12,23 *turpësitë*: përcaktim biblik i hyjnive të rreme dhe idhujve (krh. Lp 7,26; 27,15; etj.). Merret në shenjë kulti ndaj kafshëve dhe autori bazohet tek 11,15-16.

12,24 *kafshët më të ulëta e më të urryera*: fj.fj.: «ato që deri midis kafshëve janë të përbuzura si më frikacaket»; sipas disa dshk. «mes më frikacakeve»; sipas *textus receptus* «mes kafshëve të armiqve» ose «mes të urryeshmëve».

12,27 Faraoni më në fund njohi veprimin e Hyjit (Dal 12,31-32), pasi kishte refuzuar për kohë të gjatë (Dal 7–11), por megjithatë vazhdoi ta sfidonte atë. Ky qëndrim do të vazhdojë derisa të asgjësohen në Detin e Kuq (Dal 14,25-28; Ur 19,1.4 e në vijim).

që vetë i mbanin për zota,
panë qartë dhe e pranuan për Hyj të vërtetë,
atë që më parë s'ishin dashur ta njohin.
Prandaj edhe dënimi më i rëndë ra mbi ta.

Ecja drejt idhujtarisë. Hyjnizimi i natyrës

13 [1]Vërtet të pakuptim prej natyre ishin
të gjithë ata njerëz që nuk e njohën Hyjin,
ata që prej të mirave që shihen
Dal 3,14+ nuk ia dolën ta kuptojnë Atë që është,
Vap 14,17; Sir 17,8 që, duke i parë veprat, nuk e njohën mjeshtrin.
[2]Por, o zjarrin, o erën, o ajrin e hollë,
Lp 4,19; 17,3; Jb 31,26-28 o kupën qiellore ose ujët e rrëmbyeshëm,
ose dritëdhënësit e qiellit
i mbajtën për zota, zotërues të botës.
[3]Nëse, të mahnitur nga bukuria e tyre,
i kanë mbajtur për hyjni,
duhet ta dinë se sa më i mirë nga ato është Zotëruesi i tyre:
sepse, i krijoi Ai që është,
zanafilla dhe Autori i vetë bukurisë.
[4]Nëse i ka habitur fuqia dhe veprimtaria e tyre,
duhet ta kuptojnë se sa më i fortë se ato
është Ai që i krijoi ato:
[5]sepse prej madhërisë dhe bukurisë së krijesave
13,1+ mund të njihet me krahasim Krijuesi i tyre.
Rom 1,19-20 [6]Por të tillët s'meritojnë vetëm një qortim të lehtë,
sepse këta ndoshta gabojnë në mënyrë
Vap 17,27 duke kërkuar Hyjin se dëshirojnë ta gjejnë:

13,1–15,19 Përmendja e adhurimit të kafshëve e çon autorin të kritikojë besimet e paganizmit të rrethit: 1) hyjnizimin e botës, e lartësuar nga filozofët helenistikë (13,1-9); idhujtarinë, me krijuesit e saj dhe tregtinë e saj (13,10-19; 15,7-13), origjinën dhe pasojat e saj (14,11-31), e kundërvënë ndaj përvojës biblike (14,1-10; 15,1-6); 3) së fundi, kultet egjiptiane që kulmojnë në adhurimin e kafshëve (zoolatri) (15,14-19). Kështu plagët e shkaktuara nga kafshët në kohën e Daljes (11,15; 16,1 e në vijim) janë të justifikuara (krh. Lp 4,16-19; Jer 7,1–8,3; Ez 8; Dan 14). Modele të ngjashme qarkullonin në judaizmin helenistik [krh. Filoni].

13,1 Pamja dhe studimi i natyrës duhet të ngre shpirtin njerëzor deri te një Hyj trashendent dhe krijues i gjithçkaje.

13,2 *zotërues të botës*: BJ («princa të botës»), më në përputhje me tekstin grek [*prytaneis*], ia referon këtë shprehje «dritave të qiellit».

13,3 *zanafilla dhe Autori i bukurisë*: [*tou kallous genesiarkhes*] shprehje tipike e shpirtit grek (krh. gjithashtu rr 5,7; Sir 43,9-12). BV shpesh e kishte lartësuar madhështinë dhe fuqinë e Hyjit në krijimin (Jb 36,22-26; Ps 19,2; Is 40,12-14; etj.), por jo bukurinë e universit, i konceptuar si një vepër arti që pasqyron autorin e tij.

13,6 *lehtë*: ose «të vogël», në krahasim me idhujtarët e rr 10.

7duke jetuar në mes të veprave të tija
mundohen t'i depërtojnë,
i besojnë pamjes së jashtme
pasi sendet që shohin janë të bukura.
8Porse mjerisht as këta s'mund të arsyetohen:
9nëse qenë të aftë të kenë aq dijeni
sa që të shqyrtojnë gjithësinë,
si vallë s'e patën më lehtë
ta zbulojnë Krijuesin e të gjithave?

Nderimi i idhujve

10Por të mjerë janë ata dhe shpresojnë në gjëra të vdekura
që i mbajnë për zota veprat e duarve të njerëzve, Lp 4,28; 2Mbr 19,18; Is 40,18-20
ar, argjend të punuar me mjeshtri,
figura kafshësh,
gurë të pavlerë, të gdhendur me dorë mjeshtërore.
11Ose, një zdrukthëtar e pret në pyll Is 40,20+; Jer 10,3-5
një dru të përshtatshëm,
me kujdes ia heq gjithë lëkurën,
me mjeshtrinë e vet që ka,
e punon një enë për përdorim të përditshëm. 15,7-13
12Mandej, ashklat që i teprojnë
i përdor për të bërë gati ushqimin,
me të cilin ushqehet.
13Nëse i tepron ndonjë copë që s'vlen për ta përdorur,
një dru i shtrembër dhe nejçe:
e merr e, për të kaluar kohën,
e gdhend pa kujdes, në kohë të lirë, i jep një trajtë Zan 1,26; Is 40,18v
i jep trajtën e njeriut
14ose të ndonjë kafshe të pavlerë,
e lyen me deltinë, ia ngjyros kuq sipërfaqen,
ia mbulon çdo dangë,
15ia punon një banesë të denjë,
e vë në mur duke e vjerrë në gozhdë. Is 46,7; Jer 10,4
16Kujdeset kështu për të që të mos bjerë,
meqenëse e di se s'është në gjendje t'i ndihmojë vetvetes,

13,9 *të shqyrtojnë gjithësinë*: shprehje e vështirë filozofik; BJ përkthen: «për të kërkuar njësinë e botës».

13,10-19 Polemika kundër idhujve, që shfaqet te filozofët grekë, ishte një gjë e zakonshme në shkrimet biblike (krh. veçanërisht Is 44,9-20; Jer 10,1-16; Bar 6; etj.).

13,16 Përshkrim i llogaritur për t'u tallur me idhullin: materiali është dru mbeturinash, artisti një zejtar vulgar, puna e bërë pa kujdes, dhe objekti nuk qëndron as në këmbë.

Bar 6,25-27 është vetëm figurë e ka nevojë t'i ndihmohet.
17 Megjithëkëtë, kur lutet për pasuri, martesë e fëmijë
Is 44,17; Jer 2,27 nuk skuqet të bisedojë me të, që është e pajetë,
i lutet të sëmurit për shëndet,
18 për jetë i lutet të vdekurit,
për ndihmë e thërret vetë pamundësinë
Ps 115,4-7 e për udhë të mbarë atë që as të ecë s'mundet,
19 dhe, për të fituar e për të vepruar
e për t'i shkuar mbarë puna e duarve të veta,
kërkon shkathtësi prej atij
që është krejtësisht i ngathët!

14 1 Një tjetër, pastaj, përgatitet për të lundruar
me qëllim që t'i përballojë valët e tërbuara,
i lutet një druri më të ligshtë se druri që e mbart.
2 Atë e sendërgjoi dëshira e fitimit
dhe e punoi dija e mjeshtrit,
3 por atë e drejton Provania jote, o Atë,
Ps 77,20; Is 43,16 që ke dhuruar udhën nëpër det,
shteg të sigurt edhe nëpër valë,
4 duke dëftuar se mund ta shpëtosh nga çdo rrezik
edhe nëse pa mjeshtri të duhur ndokush hyn në det.
5 Sepse ti do që veprat e urtisë sate të mos jenë të pafryt,
këndej njerëzit edhe drusë më të pavlershëm
ia besojnë jetën e vet
Ps 107,29-30 e, duke kaluar përmbi valë me lundër,
ia dalin të shpëtojnë.
Zan 6,1-5+; Sir 16,7; Bar 3,26-28 6 Po, dhe dikur, kur u mbytën viganë krenarë,
shpresa e njerëzimit, e strehuar në një barkë,
ia la kësaj bote farën e breznive të reja,
për hir të dorës sate që e drejtoi.

14,1 *drurin më të brishtë*: një figurë e një harku pupe, me portretin e një hyjnie mbrojtëse të udhëtimit (krh. Vap 28,11).

14,2 *dija e mjeshtrit*: aftësia teknike e mjeshtrit; fryt i dijes (8,06; krh. Dal 31,3; 35,31).

14,3 *provania*: termi «provani» [*pronoia*], që shfaqet këtu për herë të parë në LXX, është huazuar nga filozofia dhe letërsia greke. Ideja, megjithatë, është biblike (Jb 10,12; Ps l45, 8 e në vijim. 15 e në vijim; 147,9; etj.). – *udhën nëpër det*: duke iu referuar dy teksteve që referohen kalimit të Detit të Kuq (Ps 77,20; Is 43,16), autori dëshiron të paraqesë sundimin e Hyjit mbi detin dhe aftësinë e tij për të mbrojtur në mënyrë efektive udhëtarët.

14,6 *viganë krenarë*: këta gjigandë zënë një vend të rëndësishëm në traditat dhe legjendat judaike (krh. Zan 6,4; Sir 16,7; Bar 3,26; dhe librin apokrif i quajtur *Libri i tretë i Makabejve*, 3Mak 2,4), si në disa legjenda greke. – *një barkë*: është Arka e Noehit (krh. 10,4).

7Vërtet është i bekuar druri, Gal 3,13-14
me anë të cilit vjen drejtësia,
8por qoftë mallkuar idhulli, i bërë me dorë të njeriut: Lp 27,15
ai dhe mjeshtri që e punoi:
mjeshtri pse e punoi
dhe idhulli që, i rrejshëm, quhet zot!
9Vërtet Hyji i ka në iri
bakeqin dhe frytin e paudhërisë së tij:
10vepra dhe mjeshtri njënjë do të ndëshkohen.
11Kështu, do të ndëshkohen edhe idhujt e paganëve, Dal 12,12; Is 2,18.20; Jer 10,11.15; Zak 13,2
sepse u bënë, mes krijesash të Hyjit, turpësi,
burim shkandulli për shpirtrat e njerëzve
e kurth për këmbët e të pamendve. Dal 23,33

Prejardhja e nderimit të idhujve

12Shpikja e idhujve ka qenë fillimi i fëlligështisë Dal 34,16; Lp 31,16
dhe zbulimi i tyre solli prishjen e jetës.
13Nuk kanë qenë në fillim
as nuk do të jenë përgjithmonë.
14Erdhën në botë prej kotësisë njerëzore,
Prandaj edhe zhdukjen e kanë të caktuar. 14,11
15Një babë, i përvëluar nga dhimba e vdekjes
së djalit, të rrëmbyer para kohe,
ia punoi figurën,
dhe atë, që tani ishte njeri i vdekur,
tash filloi ta nderojë si hyj
dhe të nënshtruarve u urdhëroi
t'i kushtojnë mistere e fli.
16Mandej, gjatë kohës, dokja e patenzonë,
erdhi e u bë ligj

14,7 *i bekuar druri*: duke shërbyer për përmbushjen e planeve të Hyjit. Shumë Etër ia kanë aplikuar këtë tekst drurit të Kryqit.

14,8 *idhulli, i bërë me dorë të njeriu*: [gr. *kheiropoieton*], fj.fj.: «gjë e bërë me dorë [njeriu]»; fjalë e përbërë që në LXX përcakton shpesh idhujt.

14,12 *fëlligështisë*: [*porneia*] këtu kuptohet si mosbesnikëri fetare (krh. Os 1,2+), por gabimi i shpirtit ka sjellë devijimin moral (krh. Rom 1,24-32; Ef 4,17-19; Zb 14,4).

14,14 *Erdhën në botë*: shumë dshk. të mira kanë: «Vdekja ka bërë hyrjen e saj», nga ndikimi i 2,24. – Për Ur ashtu si për Zan, monoteizmi ka paraprirë politeizmin.

14,15-17 Dy shembuj ilustrojnë «kotësinë» njerëzore që ka krijuar idhujt, duke këmbëngulur më shumë në adhurimin idhujtarë të njerëzve të hyjnizuar sesa vetë hyjnizimit. Shembulli i parë sqarohet nga përdorimi grek për të ngritur në rangun e «heronjve mbrojtës» fëmijët e vdekur, një përdorim i kujtuar dhe i imituar nga Ciceroni pas vdekjes së vajzës së tij, Tulia. Shembulli i dytë, hyjnizimi i mbretit gjatë jetës së tij, i referohet një praktike fillimisht helenistike, e pastaj edhe romake.

dhe, me urdhër të sunduesve,
figurat e gdhendura filluan të nderohen.
17Edhe ata që njerëzit s'mund t'i nderonin personalisht
sepse banonin larg,
për ta bërë të pranishme figurën e tyre,
e punuan fytyrën e mbretit që donin ta nderojnë
që të papranishmin ta përkëdhelnin me zell
sikurse të ishte i pranishëm.
18Të shtrihej nderimi edhe tek ata që nuk e njihnin,
ndihmoi edhe ambicia e vetë artistëve:
19sepse, i shtyrë patjetër për t'i pëlqyer sunduesit,
bëri çmosin me mjeshtrinë e vet
që figura të dilte sa më e bukur,
20kështu që gjindja, e ngazëllyer nga bukuria e veprës,
Dan 3,1-7 atë, që pak më parë nderohej vetëm si njeri,
tani filluan ta mbajnë për hyjni.
21Kështu jeta njerëzore lejoi të zihet në kurth,
sepse njerëzit, fli të fatkeqësisë ose të tiranisë,
Dal 3,14+ ia dhanë Emrin e Hyjit gurit e drusë.

Rom 1,24-32 ## Rrjedhojat e nderimit idhujtar

22Mandej nuk u mjaftoi gabimi në njohjen e Hyjit,
por, duke jetuar në një luftë të madhe të padijes,
të këqijat kaq shumë e kaq të mëdha i quajnë paqe.
12,5; Lev 18,21+ 23Sepse, ose flijojnë fëmijët ose kryejnë mistere të fshehta
ose gosti zdërhalljesh ritesh të huaja;
24s'i ruajnë më të pastërta as jetën as martesën,
por njëri tjetrin e vret me tradhti
ose e mundon duke shkelur kurorën.
25Gjithçka u pështjellua:
Dal 20,13v; Oz 4,1-2 gjak e vrasje, vjedhje e gënjim,
prishje, pabesnikëri, kryengritje e be të rrejshme,
26trazim të të mirëve, paevari,
përdhunim shpirtrash, mëkate kundër natyrës,
çrregullim martese, kurvëri e fëlligështi.

14,21 *Emrin*: emri i zbuluar Moisiut (Dal 3,14) ose vetë emri i «Hyjit».

14,22 *luftë të madhe*: luftë të brendshme, për shkak të shpërthimit të pasioneve; të jashtme, për çrregullimet që këto shkaktojnë edhe në shoqëri. Aluzion i mundshëm për *pax romana*.

14,23 Një aluzion për orgjitë e mistereve dionizake ose përdhunimeve dhe imoraliteteve të mistereve frigje.

14,26 *mëkate...*: BJ ka: «krime...»; fj.fj.: «ndryshim gjinisë» [*geneseos enallage*] – *fëlligështi*: reflektim mbi shoqërinë, e tronditur në themelet e saj nga përçmimi i jetës dhe i të drejtave të tjetrit, nga përdhosja e martesës, nga

[27]Sepse idhujtaria është fillimi,
shkaku dhe fundi i çdo të keqeje.
[28]Ose luajnë deri në çmendje duke u zdërhallur
ose parakallëzojnë profeci të rreme 14,23
ose jetojnë me padrejtësi
ose lehtë përbetohen në rrenë.
[29]Pasi e vënë shpresën e vet në idhuj të vdekur,
s'presin dënim që janë përbetuar rrejshëm.
[30]Por për të dyja do t'u takojë ndëshkimi:
pse, duke u shërbyer idhujve, Dal 20,7
e shtrembëruan njohjen e Hyjit,
e pse u përbetuan shtrembët dijekeqas
duke përbuzur gjithçka është e shenjtë.
[31]Sepse jo prej pushtetit të atyre që thirren në dëshmi,
por, prej ndëshkimit të ruajtur për mëkatarët,
që gjithherë e godit paudhësinë e të padrejtëve.

Izraeli nuk është idhujtar

15 [1]Por ti, Hyji ynë, je i butë e besnik, Dal 34,6-7+
i durueshëm dhe gjithçka drejton me mëshirë.
[2]Po edhe nëse mëkatojmë, të tutë jemi Dal 32
dhe e pranojmë pushtetin tënd,
e më s'do të mëkatojmë
sepse e dimë se vetëm ty të përkasim.
[3]Njohja jote, njëmend, është drejtësi e përsosur, Gjn 17,3
të pranuarit e pushtetit tënd 1,15; 2,23
është rrënjë e pavdekësisë.
[4]Nuk na çoi në gabim as shpikja
e artit të mbrapshtë njerëzor,

tradhtia dhe veçanërisht nga shkelja e vazhdueshme e betimit (krh. rr 29-31). Ky shfrenim themelor vihet në marrëdhënie të drejtpërdrejtë jo vetëm thjesht me mosnjohjen e Hyjit të vërtetë, por me kultet idhujtare. Krh. Rom 1,26-31, e ngjashme me këtë pjesë: gabimi në çështjet fetare lind imoralitetin.

14,27 *idhujtaria*: krh. Dal 23,13; BJ përkthen: «[idhujt] pa emër», d.m.th. joekzistues.

14,30 *u përbetuan shtrembët dijekeqas*: greq. ka «u përbetuan padrejtësisht shtrembët» (krh. BJ).

15,2 *e pranojmë pushtetin tënd*: BJ ka: «ne e njohim sundimin tënd». Izraelitët vazhdojnë ta njohin atë si të vetmin Zot, i cili është zotuar solemnisht para etërve të tyre, dhe që mbetet besnik (12,19.21-22; 15,1); e akoma, edhe pse janë mëkatarë, si ata të viçit të artë (Dal 32), ata i përkasin Hyjit, sepse e dinë se ai ushtron pushtetin e tij mbi të gjithë me mirësi dhe mëshirë, duke u dhënë mundësinë e pendimit (11,23–12,2; 12,16-18).

15,3 Bëhet fjalë për një njohje jetësore (krh. Jer 9,23-24), që qëndron si themel i drejtësisë së vërtetë. Ideja e pavdekësisë, me imazhin e rrënjës (krh. 3,15), zgjatë atë të drejtësisë (krh. 1,1.15; 3,1-9). Për idenë në tërësinë e saj, krh. Gjn 17,3.

as vepra e pafryt e piktorëve,
13,14 piktura të njollosura me ngjyra të ndryshme,
5pamja e të cilave në marrana zgjojnë afshin
dhe i bën të dëshirojnë trajtën e vdekur
të pikturës që s'ka shpirt.
13,10 6Dashurues të së keqes, të denjë për shpresa të tilla
janë ata që i punojnë, ata që i duan e që i nderojnë.

13,10-19 ## Marria e prodhuesve të idhujve

7Vorbëtari, duke e ngjeshur baltën e hollë me mund,
punon enë të ndryshme për përdorimin tonë.
Rom 9,21 Nga e njëjta baltë punon enë
që shërbejnë për përdorim bujar
e për përdorim të kundërt, të gjitha njësoj:
Is 29,16+ cila prej këtyre enëve për ç'përdorim do të jetë,
e cakton vorbëtari.
8Mandej, duke iu kushtuar një mundi të keq,
po prej balte e punon Hyjin ai,
Zan 2,7+ që pak më përpara kishte qenë trajtuar nga balta
Zan 3,19 dhe që me shpejt do të kthehet në dhe nga edhe u mor,
15,16 posa prej tij shpirti të kërkohet.
9Ndër mend s'i bie se i duhet të vdesë
as që është jetëshkurtër,
por hyn në garë me arpunues e argjendarë,
mundohet t'u përngjajë bronzpunuesve
dhe mburret se punon gjëra të rreme.
Is 44,20 10Zemrën pluhur e ka,
më e përbuzshme se dheu shpresa e tij,
më e pavlerë se balta jeta e tij,
11sepse nuk e njohu Krijuesin e vet,
Zan 2,7 atë që ia dha shpirtin veprues,
që ia fryu shpirtin jetëdhënës.
12Madje ai e çmon jetën tonë lojë fëmijësh,
Vap 19,24 jetën tonë tregti plot fitesë.
«Duhet thotë ai nga gjithkah

15,7-13 Autori dënoncon ata që punojnë idhujt dhe vë në skenë një poçar që përpunon shtatore të vogla, sikurse ishin shumë në botën greke. Përshkrimi është paralel me atë të marangozit (13,11-19).

15,9 *por hyn në garë*: në vend që të mendojë për fatin e tij të fundit (Zan 3,19), që ia kujton balta me të cilën ai punon, ky poçar bëhet qesharak duke hyrë në garë me artistët, të cilët ushtrojnë aftësitë e tyre mbi një material të vlefshëm.

15,11 *shpirtin veprues... shpirtin jetëdhënës*: janë sinonime.

15,12 Vorbëtarit (poçarit) i jepen shprehje urtësie popullore të botës greko-romake.

të nxirret përfitim edhe prej së keqes».
[13]E pra, ky, më mirë se të gjithë të tjerët,
di se mëkaton që prej baltës së tokës
punon e enë të thyeshme e shtatore idhujsh.

Marria e egjiptianëve: idhujtaria e tyre e gjithëmbarshme

[14]Vërtet, janë krejtësisht të marrë
dhe më të mjerë se shpirti i kërthirit
armiqtë e popullit tënd
që me dhunë e ndrydhin.
[15]Sepse i mbajnë për hyjni të gjithë idhujt e paganëve,
të cilët nuk e kanë as përdorimin e syve për të parë,
as hundët për të marrë frymë,
as veshët për të dëgjuar,
as gishtat e duarve për të prekur me ta
edhe këmbët e tyre janë të paafta për të ecur.
[16]Sepse njeriu i bëri,
i gdhendi ai, të cilit jeta hua i qe dhënë.
Asnjë njeri nuk mund ta punojë
hyjin të ngjashëm me vetvete,
[17]dhe, meqenëse është vetë i vdekshëm,
vepër të vdekshme punon me duar mëkatare.
Ai vetë është më i mirë se sendet që adhuron,
sepse ai është i gjallë e ato janë të vdekura.
[18]Por ata adhurojnë edhe kafshët më të mjera
që, të krahasuara për kah marrëzia,
janë edhe më të këqija se të tjerat.
[19]Madje ndër to s'gjenden as të bukura
që të mund t'i pëlqejnë syrit
siç mund të ndodhë me kafshë të tjera:
iu përvodhën dhe lavdit të Hyjit dhe bekimit të tij.

12,24

13,18; Ps 115,4-7

Zan 2,7; Ps 104,29-30

11,15; 12,24

15,14 *shpirti i kërthirit*: fj.fj.: «shpirti i një fëmijë të vogël» (BJ); me fëmijën lehtësisht mund të abuzohet. – *armiqtë e popullit tënd*: autori kthehet tek egjiptianët, «shtypësit» e Izraelit përpara Daljes dhe pastaj përsëri nën mbretërimin e Ptolomejve, autori e kujton përsëri (krh. 12,28-27; 13.1+).

15,19 Në fillim të krijimit, Hyji kishte bekuar veprat e tij (Zan 1,22.28; 2,3). Pas rënies, gjarpri u mallkua (Zan 3,14-15). Kafshët-perëndi të egjiptianëve e meritojnë të njëjtin dënim.

Antiteza e dytë: bretkosat

11,15-16; 12,23.27

16 [1]Për këtë arsye me të drejtë qenë të ndëshkuar
me të tilla kafshë,
të munduar prej gjallesash të nduarnduarshme të shumta.
11,5.13 [2]Ndërkaq popullin tënd, në vend të ndëshkimit të tillë,
e kënaqe me një mijë të mirat
e, për t'ia plotësuar shijen e tij të flaktë,
Dal 16,9-13; Nr 11,10-32 ia bëre gati shujtën e shijshme, shkurtat.
[3]Kështu egjiptianët, me të parë të neveritshëm
kafshët që ua dërgove,
megjithëse dëshironin të hanë,
u humbi edhe dëshira e hajes së natyrshme;
ndërsa popullit tënd, pas një skamjeje të shkurtër,
i dhurove ushqim të shijshëm.
[4]Sepse duhej që mbi egjiptianët ndrydhës
tmerrshëm të rëndonte shfarosja,
11,8-9 kurse këtyre, të tuve, vetëm t'u dëftohej
se si armiqtë e tyre shfarosen.

Antiteza e tretë: karkalecat e gjarpri i bronztë

[5]E njëmend, kur mbi ta u sul felgrimi i kafshëve
Nr 21,4-9 dhe i mbytte kafshimi i gjarpërinjve të helmuar,
zemërimi yt nuk vazhdoi deri në sosje,
[6]por qenë munduar për pak kohë që të ndreqeshin,
sepse fituan shenjën e shpëtimit
për t'u përkujtuar urdhërimet e Ligjit.
Nr 21,9+; Gjn 3,14-17 [7]Sepse, secili që në të ngulte shikimin, shërohej,
por jo pse në të shikonte,
Is 45,14+ por e shëroje ti, Shëlbuesi i të gjithëve.
[8]Edhe me këtë u dëftove armiqve tanë

16,1-4 Pas dy daljeve nga tema (11,15–12,27 dhe kk 13–15), fundi i librit (kk 16–19) rimerr paralelizmin mes egjiptianëve dhe izraelitëve (krh. 11,4+). Antiteza e dytë u përgatit nga larg me kujtimin të plagëve në përgjithësi (krh. 11,15-16; 12,23-27). Autori vazhdon t'u shtojë tregimeve biblike të vjetra shumë detaje të veçanta (p.sh. rr 3), duke interpretuar lirisht në mënyrën e një *midrashi*.

16,6 *shenjën e shpëtimit*: në vend të «shenjën» shumë dshk. të rëndësishme kanë «këshilltarin».

16,7 Autori interpreton Nr 21,4-9 në kuptimin e mëshirës. Kështu pohon se gjarpri prej bronzi nuk kishte asnjë fuqi në vetvete. Ai bën thirrje për të kujtuar Ligjin, shenjë e shpëtimit që Hyji u ofron të gjithëve, gjë që nuk rezulton në tekstin e vjetër. Gjarpri i bronzit dhe plani universal i shpëtimit të Hyjit shfaqet në të njëjtin kontekst te Gjn 3,14-17.

16,8 Supozohet se armiqtë janë në dijeni të këtyre ngjarjeve (krh. 11,13), të paktën nëse autori nuk mendon për një mësim gjithmonë të vlefshëm në të tashmen.

se ti je ai që shpëton nga çdo e keqe,
[9]vdiqnin egjiptianët të ngrënë nga karkalecat e mizat, Dal 10,4-15; 8,16-20
s'gjendej shpëtim për jetën e tyre,
sepse e kishin merituar të shfaroseshin prej të tillave, 11,15-16
[10]kurse bijve të tu s'patën ç't'u bëjnë
as dhëmbët e gjarpërinjve të helmuar:
sepse mëshira jote u vinte në ndihmë e i shëronte.
[11]Me qëllim që të mos i harronin fjalët e tua
i thirrje dhe me shpejt i shëroje
që të mos binin në harresë të thellë
e të mos përjashtoheshin nga bamirësia jote.
[12]E s'kishte bar as barna që i shëronin,
por fjala jote, o Zot, që shëron çdo gjë. Ps 107,20; Is 55,10-11
[13]Sepse ti ke pushtet mbi jetën e mbi vdekjen,
i shpie në grykë të varrit e prej andej i nxjerr. Lp 32,39; 1Sam 2,6+
[14]Njeriu njëmend, në saje të bakeqësisë së vet,
mund ta sjellë vdekjen,
por shpirtin që të ketë dalë,
më s'mund ta kthejë,
as që mund ta çlirojë shpirtin që u shtie në Nëndhe.

Antiteza e katërt: breshri dhe mana

[15]S'është e mundur t'i iket dorës sate: Tob 13,2
[16]bakëqijtë që s'donin të pranojnë
qenë ndëshkuar nga krahu yt i fortë,
i goditën shira të mëdha, breshër e stuhi Dal 9,24-25;
dhe i përpiu zjarri! Ps 78,47-49

16,9 Duket se autori dëshiron të bashkojë plagën e karkalecave (Dal 10,4-15), me një term shumë të paqartë, grethat (Dal 8,16-20) dhe mushkonjat (Dal 8,12-15). Ideja për t'u besuar atyre një veprim vdekjeprurës mund të vijë nga një zmadhim i Dal 10,17 dhe Ps 78,45 («grethat për t'i shfarosur»); për shkak të një zhvendosje apokaliptike të këtyre plagëve, Zb 9,3-12 është i afërt me këtë tekst.

16,11 *të mos përjashtoheshin nga bamirësia jote*: ose «të bëheshin të pandjeshëm ndaj bamirësive tua».

16,13 Autori dëshiron të paraqesë këtu pushtetin absolut të Hyjit mbi jetën dhe vdekjen, jo vetëm në kuptimin që Ai mund të shpëtojë atë që do nga rreziku i vdekjes (krh. Ps 9,14; 107,17-19; Is 38,10-17), por gjithashtu, duket, në kuptimin më të thellë se Ai mund të sjellë në jetë të re fizike shpirtin e rënë në *sheol* (mbretërinë e të vdekurve) (krh. 1Mbr 17,17-23; 2Mbr 4,33-35; 13,21).

16,14 *shtie në Nëndhe*: fj.fj.: «shpirti që u pranua», BJ shton «nga *Hades*» (krh. rr 13).

16,16 Të gjitha detajet e kësaj liste çojnë te plaga e breshërit (Dal 9,13-35), por autori përdor, në mënyrën e midrashit, të gjitha të dhënat biblike; për *shirat* krh. Dal 9,29.33.34 (LXX); për *zjarrin* krh. Dal 9,23-24; Ps 78,47-49; 105,32 (ku gjendet edhe «shiu»).

17 Dhe ajo që bënte për t'u habitur shumë,
në ujë që fik gjithçka,
zjarri bëhej gjithnjë e më i fortë:
5,17.20 vetë rruzulli i shpagoi të drejtët.
18 Nga një herë flakët zbuteshin
për të mos i djegur kafshët e dërguara kundër të patenzonëve
por që të shihnin e ta kuptonin
se i godit gjyqi i Hyjit,
19 një herë tjetër madje edhe në mes të ujit,
zjarri digjte përtej fuqisë së vet
për t'i zhdukur frytet e tokës së prishur.
Dal 16; Ps 78,25; 105,40 20 Kurse popullin tënd e ke ushqyer me shujtë engjëjsh,
ia ke dërguar nga qielli bukën e bërë gati,
që kishte në vete çdo ëmbëlsirë
të aftë të kënaqë secilën shije.
21 Shujta që ti u dhuroje
dëshmonte dashurinë tënde ndaj fëmijëve të tu,
sepse, duke iu përshtatur shijes së atij që e hante,
shndërrohej në ushqim që secili e dëshironte.
16,19 22 Borë e akull e duronin zjarrin e nuk shkriheshin,
që të dihej se frytet e armiqve
i shkretonte zjarri flakërues
që digjte midis shiut e breshrit,
23 e ndërkaq përsëri zjarri harronte fuqinë e vet
që të kishin me se të ushqehen të drejtët.
5,17; 19,6 24 Sepse krijesa që të nënshtrohet ty, Krijuesit të vet,
bëhet gjithnjë e më e fortë për ndëshkim të bakëqijve,
ndërsa vjen e zbutet për t'u bërë mirë
atyre që shpresën e kanë vënë në ty.

16,18 *kundër të patenzonëve*: autori duket se mendon që plagët e para zgjatën akoma deri kur mbi Egjiptin ra plaga e shtatë, ajo e breshërit (Dal 9,13-35).

16,20 *ia ke dërguar*: një variant i dëshmuar nga dshk. të mira ka: «u ke dërguar atyre». – *një bukë...të aftë të kënaqë secilën shije*: mana «buka e engjëjve» (Ps 78,25) ose «buka e qiellit» (Ps 105,40), që kishte «shijen e një torte mjalte» (Dal 16,31), bëhet një ushqim i aftë t'i përshtatet të gjitha shijeve dhe t'i bëjë të gjitha shijet e dëshirueshme, simbol i vetë mirësisë së Hyjit (rr 21). Ky element ka paralele shumë konkrete në tekstet rabinike dhe vërteton tashmë qëndrueshmërinë e një legjende judaike mbi manën. Liturgjia e krishterë e ka aplikuar për eukaristinë.

16,21 *Shujta që ti u dhuroje*: BJ ka: «Kjo substancë e jotja» (krh. Neovulg.).

16,22 *Borë e akull*: është akoma mana, që Dal 16,14 e krahason me vesën, e Nr 11,7 (LXX) me akullin (krh. 19,21).

16,24 *bëhet më e fortë...zbutet*: BJ ka: «ngushtohet...hapet»; imazh i marrë nga vegla me tela (krh. 19,18).

[25]Kështu edhe aso here, në fuqi të një shndërrimi në vetvete, 19,18
ajo bëhej shërbëtore e bujarisë sate që ushqen gjithçka, Ps 104,27-28; 136,25; 145,16
dhe i përshtatej dëshirës së atyre që kishin nevojën tënde.
[26]Kështu, o Zot, bijtë e tu që i doje, po mësonin
se nuk janë llojet e ndryshme të fryteve
që e ushqejnë njeriun,
por fjala jote është ajo që i ruan ata që besojnë në ty, Lp 8,3+
[27]e pra, atë që zjarri s'mundi ta shkrijë,
e shkriu një rreze e vogël e diellit menjëherë, Dal 16,21
[28]që të dihej se duhet të ngritemi para diellit
për të falënderuar
e për të adhuruar me të dalë të dritës. Ps 5,4; Sir 39,5
[29]Sepse shpresa e të paevarishmit
shkrihet porsi akulli i dimrit
e tretet porsi uji i pavlerë. Ps 58,8

Antiteza e pestë: errësira e shtylla e zjarrit

17 [1]Të madhërueshme janë gjyqet e tua e të patregueshme, Dal 6,6; 7,4; Ps 92,6.7; Rom 11,33-35
këndej enden shpirtrat që s'duan të mësohen.
[2]Ndërsa të paudhët ishin të bindur 2,21
se do të mund ta mbizotërojnë popullin e shenjtë,
u bënë skllevër të errësirës Dal 10,21-23
në prangat e natës së gjatë,
të kyçur nën pullazet e veta, 14,3
mbetën të përjashtuar nga provania e amshueshme.
[3]Kujtonin se mëkatet e fshehta të fshehura do t'u mbetnin, Is 29,15 (LXX)

16,25 *i përshtatej dëshirës së atyre*: autori kërkon të shpjegojë këtë veçanti të manës (krh. rr 20c.21c) me ndihmën e fizikës në atë kohë, përmes një sërë të ri të elementeve ose një ndryshim të cilësive të tyre. Por ai këmbëngul më pak në këtë fakt të jashtëzakonshëm sesa mbi mësimin që rezulton prej tij. – *atij që i lutej*: ose «atij që ishte në nevojë» (BJ).

16,28 *më të dalë të dritës*: ky mësim, që mbështetet mbi një interpretim shumë të lirë të Dal 16,21, lajmëron (tregon) zakonin e përputhjes së lutjes së mëngjesit me agimin ose rrezet e para të diellit.

17,1–18,4 Plagës së errësirës (Dal 10,21-23; Ps 105,28) autori i kundërvë dritën që vazhdonte të ndriçonte botën mbarë dhe izraelitët (18,4 dhe 18,1), pastaj dritën e ligjit (18,4); por antiteza origjinale e tij është «shtylla e zjarrit» (18,3).

17,2 *të paudhët*: BJ; «keqbërësit»; fj.fj.: «ata të pa ligj».

17,3 Autori dramatizon çuditërisht plagën e errësirës. Përshkrimi zgjeron në mënyre të ndryshme tregimin biblik dhe i afrohet midrashit helenistik, ndoshta duke përdorur legjenda judaike dhe spekulime rabinike që gjenden te Filoni i Aleksandrisë. Në të njëjtën kohë vihet re orientimit apokaliptik: errësirat e Egjiptit bëhen paraprirje ose imazh i errësirës së ferrit (krh. sidomos rr 14,20). Autori polemizon kundër magjisë (17,7+) dhe kulteve misterike të ambientit Aleksandrin. Analizon edhe psikologjinë e frikës (sidomos 17,11-12+; krh. 5,2) dhe mbi sfondin qëndrojnë diskutimet e njerëzve të pafe (kk 2; 5). – *hijet që dukeshin*: BJ ka: «halucinacionet».

2,4 të mbuluara me mbulesë të errët të harresës;
qenë shpërndarë, të goditur nga frika e tmerrshme,
të tmerruar nga hijet që dukeshin.
4Po as shpellat ku strukeshin,
pa frikë s'i linin,
por ushtonin zëra të frikshëm rreth tyre
Jb 33,15-17 dhe dukeshin hije të zeza me fytyrë të tmerrshme.
5S'kishte zjarr, sado i fortë, që t'u bënte dritë,
as dritëdhënësit qiellorë të ndritshëm
s'mund ta ndritnin atë natë të përfrigueshme.
6Por u dukej vetëm një grumbull zjarri që ndizej vetë,
e, i përfrigueshëm plot tmerr,
dhe, kur kjo pamje u zhdukej,
u dukeshin edhe më të këqija se ç'i shihnin.
7Mjeshtritë e shortarëve s'u sollën farë fuqie,
2,16; 5,8 dhe dija krenare e tyre ra poshtë me turp.
8Sepse, edhe ata që zotoheshin
se do ta zhduknin frikën e ngushticën nga shpirti i vuajtur,
vetë sëmureshin nga frika qesharake.
9Po edhe nëse asgjë e frikshme s'i trembte,
11,15 të frikësuar nga kalimi i egërsirave e krisma e gjarpërinjve,
vdisnin nga frika,
saqë s'guxonin të këqyrin as ajrin,
të cilit askush s'ka se si t'i ikë.
10Paudhëria vetë e dëshmon frikën e vet,
sepse është e dënuar;
gjithmonë shkon duke e shtuar të keqen
kur ndërgjegjja nuk e lë të qetë.

17,5 *natë të përfrigueshme*: BJ përkthen: «natë ferrit»; teksti grek aludon për Stige, lumi i Hades.

17,6 BJ përkthen ndryshe: «Ata nuk shihnin gjë tjetër veçse një turrë drush, që digjej vetë, mbjellëse frike (fj.fj.: «plot frikë»). Të tmerruar nga ky vizion që e shihnin keq, e mbanin për më të keqe atë që sapo e kishin parë».

17,7 *Mjeshtritë e shortarëve*: BJ ka, fj.fj.: «të artit magjik»; pas një suksesi të përkohshëm (Dal 7,11.22; 8,3) mjeshtrit e magjistarëve kishin dështuar (Dal 8,14), dhe qenë edhe dëmtues (Dal 9,11). Duket se autori, nëpërmjet magjistarëve të Faraonit, plemizon me ata të kohës së tij (krh. 12,4; 18,13). – *krenare...me trup*: BJ ka: «mohimi i pretendimit për dijen ishte poshtërues».

17,10 *ndërgjegjja*: [*syneidesis*] ky term përmendet për herë të parë në Biblën greke (krh. Vap 23,1+); këtu shpreh ndërgjegjen morale që qorton për mëkatet e kryera. Reflektimi eliminon shkaqet imagjinare të frikës. Por ndërgjegjja e shtypur nga keqardhja turbullon gjykimin dhe e pengon atë për të arritur qëllimin e saj.

11 E njëmend, frika s'është gjë tjetër,
por tradhti e mjeteve ndihmëse që arsyeja i jep
12 e, në brendi sa më pak,
ajo pret ndihmë prej tyre,
aq më e rëndë i duket atij që s'e kupton
shkakun e vuajtjes së vet.
13 E kështu atyre, atë natë vërtet të padurueshme,
të dalë nga thellësia e Nëntokës së pafuqishme, 18,17-19; Jb 4,13-15
fjetur në të njëjtin gjumë,
14 tash u dukshin hije përbindshash,
tash ata mekeshin pse i lëshonte zemra:
pabeh e papritmas i pushtonte frika.
15 Kështu secili, duke rënë ku ndodhej, Jb 18,9-11
mbette i kyçur në burg të paderë e shula.
16 Si në pastë qenë fshatar ose blegtor,
si edhe bujk i ngarkuar me punë fushe,
ranë në vështirësi të pashmangshme:
të gjithë ishin të lidhur me një varg të vetëm të territ.
17 E era shushuritëse,
edhe i këndshmi zë cicirritës i zogjve
në dega me gjethe të lëndëve
e zhumhuri i ujit që rrjedh me vrull
ose rropama e rëndë e qetave që shkëputen
18 ose vrapimi i egërsirave që kërcejnë,
o ulurima e bishave të egra shurdhuese
ose jehona bredhëse e shpellave të maleve
shtang i ngrinte prej frikës. Lev 26,36
19 Sepse mbarë rruzulli ndriçonte nga një dritë e shkëlqyer Jb 18,5-6.18;
e gjithkush i kushtohej punës së vet pa pengime. Dal 10,23; Is 60,1-3; Ur 5,6
20 Vetëm mbi ta ishte shtrirë nata e thellimit,
hija e errësirës e caktuar për t'i marrë:
vetë ishin për vetveten më të rëndë se terri.

17,11-12 *Frika*: [*fobos*] ky përkufizim i frikës, i vetmi në Bibël, frymëzohet nga tekstet helenistik që theksojnë edhe ata se si, me friken, arsyeja dobësohet dhe gënjen; origjinaliteti i autorit është se ai e lidh friken me ndërgjegjen e keqe e, edhe më shumë, me mosnjohjen e Hyjit (17,1). – *tradhti*: BJ ka: «zhdukja»; fj.fj.: «tradhti» [*prodosia*]; krh. – *sa më pak...shkakun*: mund të përkthehet edhe «paaftësia për të parashikuar brendësisht (të keqijat) ekzagjeron mosnjohjen e shkakut...».

17,14 *mekeshin pse i lëshonte zemra*: BJ ka: «zhdukja» (fj.fj.: "nga tradhëtimi"; krh. rr 12) të shpirtit të tyre» – *i pushtonte*: sipas *textus receptus*; BJ, me dshk., ka: «i kishte përmbytur (vërshuar)».

Dal 10,23

18 [1]Kurse shenjtërve të tu u ndriçonte dritë e madhe,
dhe egjiptianët, zërin ua dëgjonin, por
fytyrën s'ua shihnin,
të lumtur i shpallnin pse s'vuanin si ata,
[2]u ishin mirënjohës që nuk hakmerreshin
megjithëse më parë kishin qenë përndjekur
dhe luteshin t'i falnin për qëndrimin e tyre armiqësor.

Dal 13,21-22+ [3]Kurse izraelitëve u dhe për prijës në udhë të panjohur
10,17 një shtyllë zjarri të ndezur,
Ps 121,6 diell të butë në shtegtim të lavdishëm.
11,16 [4]Ishin njëmend të denjë të mos kishin dritë
e të vuanin në burgun e errësirës
ata, që mbanin të burgosur bijtë e tu
Is 2,3.5 nëpërmjet të të cilëve fillonte botës t'i dhurohej
drita e pashueshme e Ligjit.

Antiteza e gjashtë: natë tragjedie e lirie

[5]Pasi kishin vendosur t'i mbysin foshnjat e shenjtërve,
Dal 1,22–2,10 e prej foshnjave të gjuajtura vetëm një kishte shpëtuar,
Dal 12,29.30 ti, për t'i ndëshkuar, u more shumë fëmijë,
Dal 14,26-28 dhe të gjithë së bashku i mbyte në ujë të tërbuar.
[6]Ajo natë u qe paralajmëruar etërve tanë,
që ta kishin të qartë çfarë përbetimeve u kishin besuar,
se s'do t'u tundej besimi në zemër.
[7]Pritej prej popullit tënd
shpëtimi i të drejtëve e shfarosja për të padrejtët,

18,1 *egjiptianët*: me të cilët, supozohet këtu, se judenjtë janë të përzier (krh. Dal 11,4-7; 12,12-13.29-36). – *sepse nuk kishin*: me dshk., lat. dhe BJ; *textus receptus* ka «edhe pse s'kishin vuajtur si ata».

18,2 *luteshin që t'i falnin*: gjithashtu mund të përkthehej «u kërkonin atyre: 'ju lutemi ikni'» (krh. Dal 10,24; 11,8; 12,33; Ur 19,2).

18,5-19 Duke sjellë një shembull tjetër përputhshmërie mes fajit dhe ndëshkimit (krh. 11, 16), autori shpall së bashku zhdukjen e të parëlindurve dhe fatkeqësinë e Detit të Kuq (rr 5). Por pastaj vëmendja e tij përqendrohet mbi episodin e parë; ky është i vendosur në kontekstin e tij të natës së Pashkëve (18,6-19), përpara se të krahasohet me ndërmjetësimin e Aronit që ndaloi fatkeqësinë vdekjeprurëse që kishte shpërthyer kundër popullit të Izraelit në shkretëtirë kur ishte revoltuar (18,20-25).

18,5 *u more shumë fëmijë*: të paralindurit. Kjo përputhje bazohet ndoshta te Dal 4,22-23. Më përpara (11,6-7) dekreti i vrasjes së fëmijëve kishte shërbyer për të justifikuar plagën e Nilit të shndërruar në gjak. – *i mbyte në ujë*: ky episod tjetër, i zhvilluar në 19,1-9, vihet në lidhje me dekretin e vrasjes së fëmijëve edhe nga Libri i Jubilenjve (48,14) dhe nga një koment rabinik.

18,6 *etërve tanë*: qoftë Izraelitëve të kohës së Daljes (Dal 11,4-7), qoftë mbi të gjitha patriarkëve, të cilëve Hyji u kishte premtuar se do t'i lironte pasardhësit e tyre nga skllavëria e Egjiptit (Zan 15,13-14; 46,3-4; krh. Ur 18,23-24). – *tundej besimi*: BJ përkthen «gëzoheshin».

[8]sepse, siç i ndëshkove kundërshtarët,
ashtu na madhërove ne duke na thirrur pranë teje.
[9]Atëherë bijtë e shenjtë të të drejtëve
fli të kushtuan fshehtazi
e ranë në përkim të gjithë së bashku për këtë ligj hyjnor:
shenjtërit do t'i pranojnë barazi
si të mirat ashtu dhe rreziqet.
Atëherë kënduan këngët që më parë i këndonin etërit.
[10]Jehonte asohere britma e përzier e armiqve e përhapej — Dal 11,6; 12,30
gjëma e vajtimit të atyre që qanin fëmijët.
[11]Po i njëjti ndëshkim i takoi skllavit e zotërisë, — Dal 11,5; 12,29
pësoi njëlloj vegjëlia dhe mbreti,
[12]të gjithë të goditur njëherësh nga vdekja,
të vdekurit ishin të panumërt.
Tepër pak ishin të gjallët për t'i varrosur të vdekurit: — Nr 33,4
sepse në një çast u vdiq bami më bujar.
[13]Edhe ata që, për shkak të shortive të veta,
nuk besonin asgjë,
kur u vdiqën të parëlindurit,
dëshmuan se populli i Izraelit është biri i Hyjit. — Dal 4,22; Lp 1,31+; Oz 11,1
[14]Ndërkohë mbretëronte një paqe e qetë në gjithçka,
dhe nata me rrjedhën e vet të shpejtë — Dal 11,4; 12,29
kishte arritur në gjysmën e udhës,
[15]fjala jote e gjithëpushtetshme, — Zb 19,11-13
nga qielli nga froni mbretëror,
porsi luftëtari i ashpër u sul
midis tokës së caktuar për shkatërrim,

18,8 Shfarosja e të parëlindurve të Egjiptit, kremtimi i Pashkëve dhe dalja përcaktojnë në mënyrë përfundimtare Izraelin si populli i Hyjit (krh. Lp 7,6+).

18,9 *bijtë e shenjtë të të drejtëve*: (BJ ka, fj.fj.: «të të mirëve») d.m.th. pasardhësit e trungut të mirë, të farës së shenjtë; gjithashtu mund të përkthehet: «bijtë e shenjtë të të mirëve», d.m.th. trashëgimtarët të të mirave të premtuara etërve. – Pashka thirret «flia» (Dal 12,27; Lp 16,2.5). Kjo fli thirret edhe «fshehtazi (sekret)» për shkak se kremtohet nëpër shtëpia (Dal 12,46). – *këngët*: autori imagjinon Pashkën e parë ashtu siç kremtohej në kohën e tij. Pashka e Besëlidhja janë të lidhura (krh. Jer 31,32; 2Kro 30,1-27; 34,31-35,1; Lev 22,20). Solidariteti mes pjesëmarrësve, «shenjtërit», themelohet sipas të gjitha gjasave mbi rrethprerjen, e kërkuar nga Dal 12,43-49 (krh. Gjn 13,34). Vakt pashkor mbyllet me këngën e *Hallel* (Ps 113–118; krh. Mt 26,30).

18,12 *njëherësh*: BJ ka: «të goditur nga e njëjta vdekje»; fj.fj.: «në emër të një vdekjeje të vetme» (krh. Neovulg.).

18,13 Egjiptianët, me besimin e tyre në shorti, kishin shpresuar se magjistarët e tyre do të kishin fituar kundër Moisut (krh. Dal 7,11-13; 8,3.14; 9,11), i cili dukej se po sillte një magji rivale. Këtë herë Hyji godet drejtpërdrejtë.

18,15 *shkatërrim*: vdekja e të paralindurve, atribuar drejtpërdrejt Hyjit nga Dal 11,4; 12,12.23.27.29, i shoqëruar nga shkatërruesi (Dal 12,23), bëhet vepër e Fjalës hyjnore. Kjo paraqitet tashmë si zbatuese të gjykimeve të Hyjit në Is 11,4;

Zb 19,15 duke sjellë, si shpatë të mprehtë,
urdhrin tënd të pandërrueshëm.
16U ndal dhe me vdekje e mbushi gjithësinë:
këmbët mbi tokë e prekte qiellin.
17Egjiptianëve atëherë, papritmas,
Jb 4,13-15 ua çoi ngusht pamja e ëndrrave të tmerrshme
dhe i pushtoi një tmerr i papritur
18e kush këtu, kush atje, binin gjysmë të vdekur
e dëftonin se për ç'arsye vdisnin.
19Ëndrrat tmerruese i kishin paralajmëruar
që nuk do të vdisnin pa e ditur
për ç'arsye i pësonin ngjarjet e tilla.

Kërcënimi i shfarosjes në shkretëtirë

20Por prova e vdekjes i goditi edhe të drejtët
Nr 17,6-15; 1Kor 10,8 dhe në shkretëtirë vdiqën me shumicë,
por nuk zgjati zemërimi yt.
21Sepse një njeri i patëmetë shpejtoi t'i mbrojë,
i mori armët e shërbesës së vet:
Nr 17,11.12 uratën dhe flinë shpërblyese të kemit,
i doli para hidhërimit e i dha fund vështirësisë
duke e dëftuar se ishte shërbestari yt.
22E mundi zemërimin jo me fuqinë e trupit,
as me forcën e armëve,
por me fjalë e nënshtroi atë që vriste
Dal 32,11-13 duke ia përkujtuar përbetimin e të parëve e besëlidhjen.
23Të vdekurit tashmë shtriheshin stom njëri mbi tjetrin
dhe ai qëndroi midis tyre, e ndërpreu sulmin
dhe e preu rrugën që shpiente te të gjallët.

55.11; Jer 23,29; Os 6.5. Për këtë tregim dramatik autori frymëzohet nga rr 16b i 1Kro 21,15-27 dhe ndoshta edhe nga Homeri (*Iliada* IV,443). I tërë pasazh merr një kuptim apokaliptik dhe fjala e gjykimit paralajmëron jo mishërimin e Fjalës (ndryshe nga përdorimi që liturgjia ka bërë me këtë tekst), por aspektin tmerrues të ardhjes së tij të dytë (krh. 1Sel 5,2-4 dhe Zb 19,11-21).

18,17-19 Ajo që vijon nuk ka asnjë lidhje me tregimin e Daljes.

18,20 *drejtët*: si dënim i revoltës së ndjekur nga Koreu, Datani dhe Abirami (Nr 17,6-15).

18,21 *i patëmetë*: Aroni është «i patëmetë», sepse i zgjedhur nga Hyji, i ka mbetur besnik. – *uraten dhe flinë shpërblyese të kemit*: fj.fj.: «flinë shlyese të kemit». Duke shtuar «uraten», e pa përmendur as te Dalja, teksti e shndërron kryepriftin në një ndërmjetësues (krh. 2Mak 3,31; 15,12; Ps 99,6; Heb 7,25).

18,22 *zemërimin*: *ton kholon*, hamend.; sipas *textus receptus*: «turma», *ton okhlon* (të tjerë përkthejnë: «ushtria»). – *me fjalë*: fjala liturgjike e ndërmjetësimit, të cilës fjalia në vijim i jep arsyet. Kjo fjalë që shpëton nga shfarosësi konsiston në fjalën që godet (18,15).

[24]Sepse në petkun deri në thembra ishte mbarë rruzulli,
dhe në katër rreshtat e margaritarëve Dal 28,17-21.29
emrat e lavdishëm të të parëve,
ndërsa në kezën e tij rreth kokës Dal 28,36
Lartmadhëria jote!
[25]Kur i pa këto, Shfaruesi zuri vend, u tremb:
i doli mjaft, veç sa e kërkoi zemërimin!

Antiteza e shtatë: Deti i Kuq

19 [1]Por mbi të paudhët ra deri në fund
zemërimi i pa farë mëshire,
sepse Hyji e dinte se çfarë do të bënin ata
[2]se, pasi t'ua kishin lejuar të nisen
e madje, pasi t'i kishin ngutur të shkojnë,
do të pendoheshin e do t'i ndjeknin pas. Dal 11,1+; 14,5-9
[3]E njëmend, ndërsa ende ishin të nxënë duke vajtuar 18,12
e vajtonin te varret e të vdekurve,
morën një vendim tjetër të marrë
dhe i ndoqën si të ikur,
ata që u ishin lutur të largohen.
[4]Një fat i drejtë i shtynte në këtë hap të fundit,
i bëri të harrojnë të zezat që u kishin ndodhur,
që të mos mbette pa u plotësuar edhe ai ndëshkim, 12,27
që s'e kishin pasur vuajtjet e deriatëhershme:

18,24 Autori e imagjinon Aronin të mbështjellur me një veshje që zbret deri në thembër, me *efodin* dhe gjoksoren me dymbëdhjetë gurë mbi të cilët është gdhendur emri i «etërve» (dymbëdhjetë bijtë e Jakobit; krh. Dal 26,6 e në vijim; 39,2 e në vijim), në kokë lulen e artë «diademën», përreth shkrimin «i kushtuar Zotit/JHWH» (Dal 28,36 e në vijim; 39,30 e në vijim). Këto shenja, të cilat shprehin dinjitetin e kryepriftit, këtu marrin një simbolikë kozmike që do të ishte i zakonshëm në qarqet judaike të helenizuara.

18,25 *shkatërruesi*: ndoshta një engjëll, si ai i 1Kro 21,15-16 (krh. Dal 12,23; 1Kor 10,10. – *u tremb*: me dshk. dhe versione; *textus receptus* ka: «patën frikë».

19,1-9 E paraqitur si konsideratë mbi ngurtësimin e fundit të keqbërësve të braktisur ndaj një tërbim pa mëshirë, kjo antitezë bëhet e qartë në rr 5. Pastaj autori këmbëngul mbi kalimin e mrekullueshëm të izraelitëve (rr 6-9), duke u mbështetur me shumë liri mbi traditën e lashtë (krh. Dal 14,15+).

19,2 *pasi t'ua kishin lejuar*: me dshk. të shumta *textus receptus*, lat. dhe sir. kanë «pasi ata vendosën». – *të nisen*: me dshk. të ndryshme; *textus receptus* ka «që të jenë të papranishëm». – *pasi t'i kishin ngutur të shkojnë*: fj.fj.: «kishin lejuar të ikin me të shpejt».

19,4 *një fat i drejtë*: Autori përshkruan me një fjalë greke [*anagke*] arsyen e ngurtësimit të Faraonit (Dal 14,4.8), për të treguar, në fakt, jo Fatin e lashtë dhe të paepur, por një ndëshkim të merituar. – *vuajtjet*: tema e një masë të paracaktuar nga Hyji (që nuk është gjë tjetër veçse koha e durimit dhe mëshirës së tij) kthehet shpesh në shkrimet apokaliptike.

18,3 [5]ndërsa populli yt të kalonte një udhëtim të mrekullueshëm,
ata t'i gjente një vdekje e çuditshme.
[6]Krijesat mbarë, për të dëgjuar urdhërimet e tua,
5,17; 16,24 edhe një herë u ritrajtuan në natyrën e vet,
që bijtë e tu të ruheshin shëndosh e mirë.
Dal 14,19-22 [7]E njëmend reja me hije e mbuloi tëbanishtën e tyre,
teriku u duk aty ku më parë ishte ujët:
u bë udhë e lirë nëpër Detin e Kuq,
fushë e blertë ku më parë rrihnin valët.
5,16 [8]I mbrojtur nga dora jote
nëpër të kaloi mbarë populli yt,
duke parë mrekulli të çuditshme.
Is 63,13-14; Mal 3,20 [9]Porsi mëzat pas kullotës,
porsi qengjat plot gëzim
10,20; Dal 15 të këndonin lavde, o Zot,
që i shpëtove.
[10]I kujtonin ende ngjarjet e mërgimit,
16,9; Dal 8,12-15 si toka që në vend të bagëtive lindte miza
16,3; Dal 8,2 e në vend të peshkut lumi qiti mori bretkosash.
Nr 11,31 [11]Më vonë panë edhe një prodhim të ri shpendësh
kur, të nxitur nga dëshira, kërkuan shujta të shijshme:
16,2; Dal 16,13 [12]për t'ua plotësuar dëshirën
nga deti dolën për ta shkurtat.

Egjipti më mëkatar se Sodoma

[13]Mbi mëkatarët ranë ndëshkimet
jo pa shenja përkujtuese me rrufe të fuqishme:
pësonin me të drejtë sipas paudhësive të veta,

19,6 Tekst i errët. Ndoshta autori do të çojë te krijimi fillestar (Zan 1) dhe shpreh se, për kalimin e Detit të Kuq, natyra mori një trajtë të re ose qe ndryshuar. Në fillim, «errësirat mbulonin humnerën» dhe toka ishte e mbytur nga uji (Zan 1,2.6): përsëri merret pjesë në një fenomen të ngjashëm, por këtë herë aktivitetet e jashtëzakonshme të ajrit, tokës dhe ujit devijojnë nga rendi i vendosur nga Krijuesi. Nuk dihet nëse autori mendon për një shndërrim të elementeve apo të ndryshimit të cilësive të tyre (krh. 16,25; 19,18).

19,7 *fushë e blertë*: edhe Is 63,14 flet për një «fushë», por vetëm si krahasim. Midrashi palestinez flet jo vetëm për bar të bollshëm, por për pemë frutore që stolisnin rrugën e hapur. «Mrekullitë» e kujtuara në rreshtin në vijim zbulojnë të njëjtin proces të idealizimit. Tradita rabinike numëron dhjetë mrekulli për kalimin e Detit të Kuq.

19,8 *mbarë populli yt*: BJ ka: «si një popull i vetëm».

19,12 Autori merr fj.fj. Nr 11,31: shkurtat kanë dalë nga deti (ashtu si mushkonjat nga dheu dhe bretkosat nga lumi).

19,13 *jo pa shenja përkujtuese*: kjo shtesë ndaj tregimit të Daljes sugjerohet qoftë nga Ps 77,18-19, qoftë nga një interpretim i lashtë i Dal 14,24, i paraqitur nga Targum.

sepse kishin dëftuar për të huajin
urrejtje veçanërisht të egër.
14 Ndërsa ata të tjerët nuk i pranonin ardhacakët e panjohur, Zan 19
këta miqtë bamirës i bënë skllevër.
15 E jo vetëm kaq: do të ketë ndëshkim për të parët,
sepse me armiqësi i pritën ardhacakët,
16 kurse këta, pasi me gëzim i pranuan, Zan 45,17-20; 47,1-12
pastaj, kur kishin marrë pjesë në të drejtat e tyre,
i ndrydhën me punë tejet të rënda. Dal 1,8-14; 5,4-18
17 Edhe këta i goditi verbësia
porsi ata para derës së të drejtit;
të rrethuar nga terri i thellë,
secili kërkonte hyrjen e derës së vet. Zan 19,11

Një harmoni e re 16,17-22

18 Kështu elementet i ndërronin veçoritë anasjelltas
porsi në një instrument me kordha
tingujt i ndërrojnë ritmet
gjithmonë veç duke e ruajtur tonalitetin e vet.
Po kjo gjë vërtet mund të nxirret
kur shqyrtohen ngjarjet me kujdes:
19 kafshët tokësore shndërroheshin me ato të ujit,
kurse ato që notojnë kalonin në tokë.
20 Zjarri në ujë u bë më i fuqishëm 16,18-19
dhe ujët e harroi veçantinë e vet fikëse.

19,14 *të tjerët*: banorët e Sodomës, përgjithësisht të konsideruar si kriminelët më të mëdhenj. Autori dëshiron të tregojë se egjiptianët kanë shkelur ligjet e mikpritjes shumë më rëndë.

19,15 Tekst i vështirë, që mund të ndahet dhe nënvizohet ndryshe; me interpretimin e përshtatur këtu, ndërtimi është prishur. Autori vazhdon të shfajësojë banorët e Sodomës ose kujton se i pret një «vizitë» ndëshkuese (krh. 14,11), dhe mund të përkthehej: «e, me siguri, do të kërkohet llogari». Është e mundur që dënimi të jetë në mënyrë të barabartë edhe për egjiptianët.

19,16 *drejtat e tyre*: aluzion i mundshëm i një kërkese aktuale të hebrenjve të Aleksandrisë.

19,17 *verbësia*: paraqitje retorike e plagës së errësirës. – *të drejtit*: Loti (10,6; krh. Zan 19,11).

19,18-21 Shkrimet greke shpesh tregojnë me një krahasim muzikorë lojën e elementeve që përbëjnë natyrën. Këtu autori rimerr një krahasim të ngjashëm dhe e aplikon për mrekullitë kryesore të Daljes për të dhënë një shpjegim, qoftë si ndryshim ritmi i elementeve (krh. 16,24), qoftë për një kombinim të ndryshëm të cilësive të tyre. Krijimi është kështu tërësisht në shërbim të popullit të Hyjit (krh. rr 6).

19,19 *shndërroheshin me ato të ujit*: izraelitët dhe bagëti e tyre në kalimin e Detit të Kuq. – *ato që notojnë*: bretkosat (Dal 8,2).

21 Përkundrazi flakët nuk e digjnin mishin
e kafshëve të dobëta, që nëpër to ecnin,
16,22 as s'e shkrinin atë ushqim qiellor
të ngjashëm me brymën që aq lehtë shkrihet.

Përfundimi

Is 45,17.25 22 Po, në të gjitha mënyrat, o Zot,
e madhërove, e nderove e nuk e përbuze popullin tënd,
por iu gjete në ndihmë në çdo kohë e në çdo vend.

19,21 *ushqim qiellor*: BJ përkthen: «ushqim hyjnor»; fj.fj.: «një ushqim ambrozie». Bëhet fjalë për manën (16,22). Ambrozia është një ushqim i shijshëm që, sipas grekëve, u siguron pavdekësinë heronjve dhe hyjnive. I gjithë ky rilexim i Daljes (kk 11–19) orienton drejt eskatologjisë dhe mana paralajmëron dhuratën e pavdekësisë, për të cilën fliste fillimi i librit (kk 1–6).

LIBRI I SIRACIDIT

Ky libër është përçuar në Biblën greke, latine dhe siriake, por nuk bën pjesë në Kanonin hebraik. Megjithëse ka qëne shkruar në hebraisht, sh. Jeronimi pohon se e ka njohur në gjuhën origjinale dhe disa rabinët e kanë cituar deri në shekullin e IV. Talmudi e ka ruajtur dëshminë për të. Rreth dy të tretat e këtij teksti që ishin të humbur për shumë shekuj, janë rigjetur rreth vitit 1896, në gjashtë dorëshkrime mesjetare të fragmentuara, të ardhura nga një sinagogë antike të Kairos. Disa prej fragmenteve më të fundit kanë ardhur në dritë nga shpella e Kumran-it, dhe në vitin 1964 u zbulua nje tjetër kopje, edhe kjo në fragmente (39,27–44,17), në një shkrim të fillimeve të shekullit të I para Kr. Variantet që gjenden mes dëshmive dhe me përkthimët grek, latin dhe siriak, tregojnë se libri është përhapur në mënyrë shumë të shpejtë, dhe ka pasur shumë botimët të ndryshme.

Në fillim të shek. II para Kr. Jezus Ben Sira mjeshtër i dijes në Jerusalem – krh. firmën në 50,27 dhe 51,31 – përmbledh në një libër pjesën më të mirën të mësimeve të tij (krh. Prologu 7-14). Nipi i tij me të arritur në Egjipt, ndoshta në vitin 132 para Kr., ka filluar që ta përkthejë ne greqisht vepren e gjyshit (krh. Prolog 27vv). Ky përkthim mbetet dëshmia më e mirë e librit të Ben Sirës, dhe është raportuar nga tre dorëshkrimet kryesore: Vatikani, Sinaitik dhe Aleksandrin, të ashtuquaturit Textus receptus.

Megjithatë libri ndoshta ka njohur, qysh në shekullin I para Kr., një rishikim me ndërhyrje e shtesa të shumta. Në fakt ky botim i dytë ka lënë disa gjurmë në fragmentet hebraike që u gjeten dhe në versionin siriak Peshita, por ai është transmetuar sidomos në shumë dorëshkrime greke, (që do të citohen me siglën Gr. II), dhe në versionin antik latin, të kaluar në Vulgate.

Kisha i ka marrë dhe i ka ruajtur të dyja botimet e librit të Ben Sirës: Etërit grekë i citojnë një herë njerin dhe njeherë tjetrin, Etërit latinë përdorin normalisht tekstin e gjatë. Kisha Katolike e njeh këtë tekst si kanonik, pa e specifikuar gjuhën dhe pa e përjashtuar as botimin e dytë. Shënimet do të tregojnë variantet tekstuale si edhe shtesa të tjera në hebraisht, latinisht, dhe siriak edhe sipas botimit kritik të J. Ziegler të vitit 1965. [Rendi i rreshtave në BF

ndjek Neovulgaten, ndryshe nga BJ që ndjek rendin e teksitit në hebraisht, dhe të versionit latino-siriak]. Të gjitha dorëshkrimet greke raportojne 33,16b–36,13a përpara 30,25–33,16: numërimi në greqisht i këtyrë kapitujve tregohet i diferencuar.

Titulli i këtij libri në greqisht jepet nga ajo që shkruhet qellimisht në 51,38 (shënim): "Urtia e Jezusit, Birit të Sires". Titulli në latinisht Ecclesiasticus (liber) tregohet tashmë në shkrimet e sh. Çiprianit në shek. III, dhe nënvizon në mënyrë të qartë përdorimin zyrtar që e bënte Kisha, dhe vazhdon të jetë në përdorim.

Autori në hebraisht quhet Ben Sira, në greqisht Siracid, nga forma greke Sirak. Ka mundësi të këtë lindur në gjysmën e shekullit të III para Kr., e ka parë Jerusalemin duke kaluar nga sundimet e Lagjidëve dhe të Seleukidëve në vitin 198 para Kr., e ka njohur kryepriftin, Simonin të Drejtin (50,1-20), që ka vdekur në vitin 200 para Kr.

Në këtë periudhë, helenizimi me pranimin e zakonave të huajve, ishte favorizuar nga një pjesë e klasës drejtuese. Ben Sira i kundërshton këto gjëra të reja të rrezikshme më të gjitha forcat të traditës. Ai është një skrib që bashkon dashurinë e urtisë me atë të ligjit (k 24), për të zbulesa biblike është një urtësi e mirëfilltë që nuk duhet të ketë turp përballë asaj të Greqisë. Ai ka një entuziazëm përvëlues për tempullin dhe për ceremonitë e tij, dhe një respekt të madh për priftërinë në trashëgiminë e Aronit dhe të Sadokut, por është ushqyer edhe me libra të shejntë, sidomos me shkrimet e urtisë.

Kur nipi i tij e përkthen veprën e tij, situata ka ndryshuar. Priftëria nuk është më trashëgimtarë, por blihet (2Mak 4). Disa faktet edhe më të rënda: Antioku IV Epifan (175-163) e ka detyruar me forcë helenizmin, dhe tempulli ka qënë përdhosur, duke provokuar revoltën e Makabenjve (2Mak 5–6). Përkthyesi e merr parasysh këtë situatë të re (krh. 50,24).

Më pak se një shekull më vonë, nën presionin e ngjarjeve, disa ide fetare kishin njohur një thellim, në mënyrë të veçantë për sa i përket fatit njerëzor dhe shpërblimit. Ben Sira dhe nipi i tij kanë të njejtën pasiguri të Jobit e të Kishtarit (krh. 7,17+.36; 17,23; 40,3-4; 50,24). Besojnë në shpërblimin, ndjejnë rëndësinë tragjike të vdekjes, por nuk e dinë akoma se Zoti do të shpërblejë gjithsecilin sipas veprave të tija. Nje dritë e re shihet në disa shtesa autorët e të cilave nuk janë të njohur; teologjia e tyre është e përafërt me atë të farisejnve e të Esenëve (krh. 12,6; 16,22; 19,19; shtesa latine te 24,22.32 dhe shtesa siriake te 1,22). Edhe dashuria per Zotin

fillon për të hyrë më të drejtpërdrejt në qëndrimin fetar (1,10.18; 11,15; 17,18; 24,18; 25,12).

Nga ana e formës, Libri sigurisht që është në linjen dhe në modelin e paraardhësve të tij. Shkrimi shpalos të gjitha pasuritë të stilit poetik të letërsisë të urtisë. Në Ben Sirën gjenden fjalë e urta o një seri fjalëve të urta që nuk kanë lidhje njëra me tjetrën, sikurse lexohen në kolekstionet antike të librit të Fjalëve të urta (k 10v). Por më shpesh ai ekspozon mësimin e tij në pasazhet më të zhvilluara ku një argument shërben si strukturë; në këtë gjë i afrohet Fu 1–9, Jobit dhe Kishtarit. Megjithëse nuk i jep librit nje srukturë përfundimtare, si Jobi, Kishtari o Libri i Urtisë, shpeshherë ai bashkon disa perikopet që përbëjnë tamam traktakte të vogla; kështu që 14,11–16,23 dhe 16,24–18,14 mbi mëkatin, lirinë, kthimin dhe vetëdhurimin në mëshirën hyjnore; 22,27–23,6 një lutje që jep një mësim mbi mirëpërdorimin e fjalës dhe mbi epshin; 25–26 i përket martesës; 34,18–36,17 trajton aktin autentik të kultit dhe të lutjes së të varfërit; 36,18–37,26 këmbëngul mbi shoshitjen në zgjidhjen e marrëdhenjeve të privilegjuara.

Në fakt pjesa më e madhe e veprës nuk paraqet një strukturë të përfunduar; mund të titullohet "Përmbledhja fjalësh të urta" (1,1–42,14). Megjithatë disa rreshta të kushtuar urtisë (1,1-10; 4,11-19; 6,18-36; 14,20–15,10; 24) i japin ritem gjysmës së parë, ndërsa të tjerët të përqëndruar mbi njeriun e mençur (24,30-34; 37,16-26; 39,1-11), shënojnë pjesën e dytë. Kapitujt e fundit këndojnë në mënyrë më homogjene Lavdinë e Zotit në natyrë (42,15–43,33) dhe në histori (44–50). Kapitulli i fundit bashkon një himn falenderimi mbas provës (51,1-12) dhe një portret të fundit të njeriut të mençur (51,13v fillimi i kësaj pjesë është gjetur në hebraisht në Kumran; krh. 1).

Doktrina e Ben Sirës është një rimëkëmbje – por nga pikëpamja e urtisë – e të gjithë traditës së më parshme (krh. 39,1). Qendra e së cilës është Urtia: dhuratë që Zoti e ofron gjithmonë atyre që i ka zgjedhur dhe vë në provë; ajo e mbush me të mira atë që e pranon me zemërgjerësi, dhe bën që njeriu i mençur të bëhet një bartës Urtie. Në fakt Urtia e Zotit u shfaq në Izrael dhe Ligji, i kuptuar si zbulim biblik, është shprehja më e mirë e asaj (24,22). Kusht për të fituar urtinë është frika e Zotit, që është një qëndrim plot nderimi madje dashurie (2,15-16), falë së cilit njeriu i hapet dhuratës së Zotit dhe i nënshtrohet nxitjeve të Ligjit të tij (1,11-30; 2; 10,19-25, 25,7-11; 40,18-27).

Mbi këto baza Ben Sira përshkruan gjithçka bën njeriu i përkryer.

Zotërimi i vetvetes (vetëpërmbaitja) është një ndër karakteristikat themelore më së pari në marrëdhënjet ndërpersonale. Thekson nevojshmërinë në kontrollin e fjalës (18,15–20,21; 21,1–22,26; 22,27–23,1.7-15; 28,13-26). Me që ai shkruan për të rinjtë, vë në dukje rreziqet përsa i përket epshit, që e shkatërron martesën (9,1-9; 23,2-6.16-27; 36,27-31; 42,12-14); e çmon harmoninë martesore, por përshkruan me rreptësi edhe mizoritë e çiftit të keqpërzier (25,1–26,27). Vlerëson miqësine dhe rikujton kushtet (6; 5–17; 12,8-18; 22,19-26; 27,16-21; 37,1-6). Në mënyrë të theksuar fton për të ndihmuar të afërmin, veçanërisht të varfërit (3,30–4,10; 7,32-36; 18,15-18; 29,1-20). Për atë mendjemadhësia s'ka dinjitet (3,26-28; 10,7-18); pasuria ka rreziqet e veta dhe në vetvete nuk të bën të mençur (5,1-7; 31,1-11). Mes virtytesh rekomandon përvujtërinë (3,17-24; 10,26–11,6), besimin vetëm në Zotin (2; 11,12-28); nxit në kthim (17,25-32; 21,1-3) dhe për falje (27,28–28,7). Akti i kultit, dhe sakrifica shkojnë dorë për dore me drejtësinë (34,18–35,24) dhe në momente prove vetëm Zoti shpëton (2; 36,1-22). Ben Sira ka dëshmuar lidhjen që ka urtia me zbulesën biblike (k 24). Në këtë perspektive ai është i pari që e rilexon historinë e shejntë, nga Adami deri tek Nehemia të cilëve ai u shton kryepriftin Simon (kk 44–50). Kjo galeri e antikëve, paraqitur me një rend kronologjik, nuk ofron vetëm modele: me përjashtim të Davidit, Ezekisë e Jozisë, mbretërit janë dënuar, siç bënin edhe librat 1-2Mbr. Për antitezë vendi i nderit i takon Priftërisë pasardhësve të Aronit. Në këta heronj, ai sheh ata persona që kanë garantuar deri në epokën e tij përhershmërinë të urtisë autentike. Por ka një farë pike e traditës antike që nuk gjen asnjë jehon në Siracidin: ai e njeh premtimin e bërë Davidit (45,25; 47,11), por nuk është i gjallëruar nga pritja e Mesisë (khr. 24,24+; 36,20-22). Ben Sira është dëshmitari i fundit kanonik i urtisë biblike në Tokën e Shejntë. Ai është përfaqësues i përsosur i hasidim-ve, këta njerëz besimtarë të judaizmit (krh. 1Mak. 2,42+), që shpejt do ta mbronin fenë e tyre gjatë persekutimeve të Antiokut të IV Epifan, e që do të përfaqësojnë në Izrael "ishuj" besimit në të cilët do të lulëzojë predikimi i Krishtit.

Libri i Siracidit

PARATHËNIA E PËRKTHYESIT

[1]Pasi me anë të Ligjit e të Profetëve dhe të shkrimtarëve të tjerë,
që i ndoqën ata, na qenë dhuruar mësime të shumta e të mëdha, për
të cilat është e detyrueshme të lavdërohet Izraeli për kah mësimi dhe
urtia e, pasi lexuesit s'duhet të kënaqen vetëm për t'u bërë ata të ditur
vetëm për vete, [5]por që edhe për të tjerët të jashtëm njerëzit e ditur
duhet të jenë të dobishëm me fjalë e me shkrime, Jezusi, im gjysh, pasi
iu kushtua për kohë të gjatë leximit të Ligjit, të Profetëve [10]dhe të
Librave të tjerë që na i lanë trashëgim të parët, pasi ia arriti dijes së
mjaftueshme në ta, iu vu edhe ai të shkruajë diçka lidhur me mësimin
e me dijen që, ata që dëshirojnë të mësojnë, me përvetësimin e kësaj
urtie përherë e më fort të përparojnë në sjellje të jetës siç e kërkon
Ligji.

[15]Jeni, prandaj, të grishur t'afroheni leximit me mirësi e me kujdes
të vëmendshëm e të falni [20]nëse, me gjithë kujdesimin që përdorëm
në përkthim, nuk ia kemi dalë ta japim fuqinë e disa shprehjeve;
thëniet hebraike të përkthyera në një gjuhë tjetër e humbin fuqinë e
origjinalit. Madje, jo vetëm kjo vepër, por edhe vetë Ligji, Profetët [25]e
librat e tjerë, kanë dallim jo të vogël, kur lexohen në origjinal.

Kur, në të tridhjetë e tetin vit të sundimit të mbretit Ptolome
Euergjet, pasi erdha në Egjipt e pasi ndenja aty për një kohë të gjatë,
gjeta atje një vepër me mësim jo të vogël e jo të parëndësi. [30]Këndej
edhe vetë e mendova punë të mirë e të domosdoshme të kushtoj kujdes
e mund për ta përkthyer këtë libër.

Hyrje e përkthyesit grek: nuk është pjesë e librit të Siracidit në vështrim të ngushtë të fjalës dhe, përgjithësisht, nuk mbahet për pjesë e frymëzuar, prandaj as kanonike.

rr 1-2 *me anë të Ligjit e të Profetëve dhe të shkrimtarëve të tjerë:* është ndarja në tre pjesë e Ligjit hebraik (krh. 1Mak 12,9+ dhe tabela përmbledhëse: Ndarja e Biblës hebraike). Krh. edhe rr 8-10 dhe 24-25. Por nuk është e sigurtë që atëhere (fundi i shek II para Kr.) këto tre pjesë të kishin saktësisht atë përmbajtje që kanë sot, sidomos përsa i përket pjesë së tretë.

rr 27 mbretit Ptolome Evergjet: pas gjasave Ptolomeu VII Evergjet Fiskoni (170-117). Data përputhet me vitin 132 para Kr.

rr 29 *një vepër me mësim jo të vogël e jo të parëndësi*: fj.fj.: «një kopje me (BJ; "një jetë konform me") dije të madhe»; përkthim i pasigurtë. Mund edhe të kuptohet: «... zbulova se mësimi (fetar) nuk barazohet me tonën»; ose akoma: «Gjeta një kopje me një mësim aspak mediokërr». Sipas përkthimit të mësipërm, Ben Sira, duke i paraqitur publikut grek librin e gjyshit të tij, dëshiron të kënaqë një komunitet tashmë të përgatitur dhe të denjë për këtë pasurim të mëtejshëm.

Pasi i kushtova shumë përgjime e kujdes gjatë asaj kohe e kreva këtë punë edhe e botova librin, për dobi, sidomos të atyre që në dheun e huaj, dëshirojnë dijen [35]e duan t'i përshtasin doket e veta në përkim me Ligjin.

I. PËRMBLEDHJE FJALËSH TË URTA

Prejardhja e urtisë

Fu 2,6
Ur 9,4; Gjn 1,1

1 [1]Çdo urti vjen prej Zotit Hyj,
tek ai ka qenë gjithmonë dhe është pranë tij gjithherë.
[2]Rërën e detit e pikat e shiut
dhe ditët e amshimit, kush mund t'i njehë?
Lartësinë e qiellit, gjerësinë e tokës
e thellësinë e humnerës, kush mund ta matë?
[3]Dijen e Hyjit, që është para të gjithave,
kush mund ta shqyrtojë?
24,8.9; Fu 8,22+ [4]Para të gjitha sendeve qe krijuar urtia
dhe mençuria e urtë është prej amshimit.
[5]Burimi i urtisë fjala e Hyjit në qiell të larta,
udhët e saja urdhërimet e amshueshme.
Jb 28,12-23;
Bar 3,20-22 [6]Rrënja e urtisë kujt i qe zbuluar?
Synimet e fshehta të saja kush i ka njohur?
[7]Dija e urtisë kujt i qe zbuluar e dëftuar?
Aftësinë e shumëfishtë të saj kush e ka kuptuar?
Rom 16,27 [8]Një i vetëm është i Tejetlarti, Krijues i gjithëpushtetshëm,
mbret i gjithfuqishëm, pa masë për t'u druajtur,
që rri mbi fronin e vet Zotërues, Hyji.
[9]Ai e krijoi në shpirt të shenjtë:
Jb 28,27 pa, e numëroi dhe e mati.

k 1 Ky k vë përballë dy tema themelore të librit, urtinë që vjen prej Perëndisë dhe Frikën e Tenzot, të nevojshme për të mirëpritur dhuratën që vjen prej së larti.

1,1 Termi *Zotit Hyj (Kyrios)* në LXX normalisht përdoret për të përkthyer emrin e JHWH. Përkthyesi i Ben Sirës e përdori shumë shpesh, edhe për emrat e tjerë hyjnor.

1,2 *thellësinë e humnerës:* me lat.; krh. Sir.; gr. ka: «humnera dhe urtia». – *kush mund ta matë?:* Neovulg. shton «Kush e rrëmoi urtinë e Hyjit, që është para cdo gjëje?».

1,5 Ky rr i përket botimit të dytë të tekstit grek (= Gr. II).

1,7 Gr. II dhe lat.; ndoshta bëhët fjalë për një kopje e 1,6.

1,8 Autori ngul këmbë mbi faktin që Hyj është unik dhe transhendent. Urtia është një atribut i Hyjit, një cilësi e botës së krijuar prej tij, një dhuratë e Perëndisë për njerëzit, dhe shpeshherë është e personifikuar në librat e urtisë (Fu 8,22+), megjithatë këtu urtia mbetet një krijim dhe nuk mund të identifikohet me vetë Hyjin.

1,9 *ai e krijoi*: lat. ashtu si BF shton: «në shpirt të shenjtë», ndërshtënie kristiane.

10 Ai e zbrazi mbi të gjitha veprat e veta,
mbi çdo vdekatar sipas bujarisë së vet
dhe ua shpërndau atyre që e duan.

Ksh 2,26; Jl 3,1-2; Vap 2,17v.33

Frika e Tenzot

11 Frika e Tenzot është lavdi e mburrje,
gëzim dhe kurora e galdimit.
12 Frika e Tenzot kënaq zemrën,
jep gëzim e hare dhe jetë të gjatë.
13 Ai që e dron Zotin, mbarimin do ta ketë të mirë,
do të bekohet ditën e vdekjes së tij.
14 Dashuria e Hyjit urti e nderueshme,
15 atyre do t'u dëftohet, do t'u dhurojë në pamjen e vet
dhe në njohjen e veprave të mrekullueshme të vetat.
16 Fillimi i urtisë frika e Zotit;
për besimtarët qe krijuar bashkë me ta në kraharorin e nënës,
qysh amshimit qe themeluar me njerëzit e të vërtetës
dhe vetveten ia beson farës së tyre.
17 Frika e Zotit është plotësia e urtisë;
18 përkushtia e ruan dhe e shfajëson zemrën,
ajo e dhuron kënaqësinë dhe gëzimin. (19)
20 Kulmi i urtisë është ta druash Hyjin,
ajo i mbush të vetët me frytet e veta.
21 Çdo shtëpi të tij e mbush me dhurata të çmueshme,
qilarët me visaret e tija.
22 Keza e urtisë frika e Zotit,
lulëzon paqen dhe frytin e shpëtimit:
23 të dyja janë dhurata të Hyjit.

9,16

Fu 4,10; 10,27; Sir 1,18

11,27

Fu 1,7+

Fu 8,18-19

Ur 7,11

1,10 *e duan*: BJ ka: «ua dhuron atyre që e druajnë», me hamendje ngatërrim i foljeve hebraike «druaj», *yr'*, dhe «shikoj» , *r'h*.

1,11-21 *Frika e Tenzot*: për një Hebre, nuk është tjetër gjë veçse feja ose devotshmëria. Shihet që nga fillimi i kësaj pjese që ideja e druajtjes fizike, i terrorit përballë fuqisë së rrezikshme të JHWH, praktikisht zhduket nga teologjia hebraike.

1,12cd BJ shton: «Frika e Tenzot është dhuratë prej Zotit, ajo udhëheq në shtegat të dashurisë», që BF si edhe Neovulg. lëjnë jashtë.

1,13 *do të bekohet*: Neovulg. (1,14-15) shton: «Dashuria e Hyjit është urtia që jep lavdi;/ ai ua dhuron atyre të cilëve u shfaqet, që të mund ta shohin/ dhe që të mund të njohin mrekullitë e tij».

1,16 *farës së tyre*: neovulg (1,17-18) shton: «Frika e tenzot është devotshmëri i vërtetë;/ devocioni do të ruajë e do ta bëjë zemrën e drejtë/ dhe do të japë gëzim e lumturi»

1,18d BJ shton «Njëra dhe tjetra janë durata prej Zotit për paqen dhe nderi përhapet për ata që e duan» që BF si edhe Neovulg. lënë jashtë.

1,20 *frytet e saj*: Neovulg. (1,26) shton: «Në thesaret e urtisë qëndron devocioni i vërtetë;/ urtia është një tmerr për mëkatarët».

1,21 Lat. shton: «[26]Frika e Tenzot është devotshmëri në njohjën; ndërsa urtia është e neveritur nga mëkatarët; [27]Frika e Tenzot përzë mëkatin».

Jb 28,27
18,29; 39,6
1,12

[24]Urtia e rigon si shiun dijen e kuptimin e mençurisë
dhe e lartëson lavdinë e atyre që e kanë.
[25]Rrënja e urtisë është ta kesh frikë Zotin,
gemat e saj janë jetëgjatë.
[26]Në thesaret e dijes është mendja e përkushtia e urtisë,
kurse për mëkatarë urtia është mallkim.
[27]Frika e Zotit e dëbon mëkatin;
kur frika është pranë largon çdo zemërim.

Durimi dhe mbizotërimi i vetvetes

Fu 29,22

[28]E njëmend, kush s'e ka frikën, s'mundet të shfajësohet,
sepse zemërimi i zemrës së fryrë të tij do të jetë rënia e tij.
[29]Për pak kohë duron i durueshmi
e pastaj ia mbërrin kënaqësia.
[30]Mençuria e tij për kohë të caktuar i ruan fjalët e tija
dhe goja e të shumëve do të flasë për maturinë e tij.

Urtia dhe drejtësia

Fu 15,33

[31]Në vishtare të urtisë janë shëmbëlltyrat e dijes,
[32]ndërsa nderimi i Hyjit është i urryeshëm për mëkatarin.
[33]Biro, nëse e dëshiron urtinë, ruaje drejtësinë,
dhe Hyji do ta dhurojë atë.
[34]Sepse frika e Zotit është urti e mësim
dhe Atij i pëlqen [35]besnikëria e butësia.
[36]Mos ji njeri që s'i beson frikës së Zotit
dhe mos dil para Tij me zemër të dyfishtë.
2,12; 5,9; Gjn 1,6-8
[37]Mos ji shtiracak para syve të njerëzve,
dhe ki kujdes buzët e tua.
[38]Mos e lartëso vetveten që të mos rrëzohesh

1,28 *kush se ka frikën*: me gr.; BJ hamend.: «zemra e të keqit». Në vend të 1,22-27 versioni sirian Peshita fut: «Lum njeriu që e mediton,/ sepse e preferon Urtinë mbi të gjithë thesaret./ Lumi njeriu që i afrohet/ dhe që merret me urdhërimet e saj./ Ajo i përgatit një kurorë të amshuar/ dhe një fitore të përjetshme mes shenjtërve./ Ai gëzon me të dhe ajo gëzohet për të/ dhe nuk e kthen mbrapsht, përgjithmonë./ Ëngjëjt e Zotit gëzohen për të/ dhe shpallin të gjitha lavdet Zotit./ Ky libër është i gjithi plot jetë./ Lum njeriu që dëgjon dhe vepron në përputhje me të./ Dëgjomëni, ju që i druheni Zotit,/ vini vesh e kuptoni fjalët e mia. Kush do ta marrë jetën në trashëgim/ si trashëgimi të pasosur dhe një gëzim të madh?/ Vëri veshin fjalëve të mia,/ dhe zbatoji ato/ dhe do të shkruhesh në librin e jetës./ Duaje Frikën e Tenzot/ dhe ngule zemrën tënde në të/ dhe nuk do të druhesh nga asgjë./ Afroju asaj dhe mos vono,/ sepse do të gjesh udhën për shpirtin tënd./ E kur e afron pranë vetes,/ Ji si hero dhe i vlefshëm!».

1,33 Për Ben Sirën, marrja e urtisë prej Hyjit supozon një qëndrim mirëpritje dhe adhurimi, frikën e Tenzot treguar në Ligj (19,18; krh. Ksh 12,13)

1,37 *para syve të njerëzve:* dsh. dhe versione kanë: «para»; gr. ka «në gojën (e njerëzve)».

e t'i sillësh vetvetes çnderim,
[39]sepse Zoti do t'i zbulojë të këqijat e tua të fshehta
dhe do të të përulë para mbarë bashkësisë,
[40]sepse dijekeqas i je afruar frikës së Zotit
dhe zemrën e ke plot dredhi e gënjeshtra.

Frika e Zotit në provë

4,17

2 [1]Biro, nëse do t'i shërbesh Hyjit,
qëndro në drejtësi e në frikë
dhe përgatite shpirtin tënd për tundim.
[2]Drejtoje mirë shpritin tënd dhe ji i qëndrueshëm,
prire veshin dhe pranoji fjalët e dijes
dhe mos u habit në kohën e vështirësisë.
[3]Duroji provat që vijnë prej Hyjit,
qëndro i lidhur me Hyjin e mos u ligështo,
që të bëhesh i urtë në jetën tënde.
[4]Prano gjithçka të të ndodhë, pranoje e duroje në dhimbë,
ki duresë në përvujtërimin tënd,
[5]sepse në zjarr sprovohet ari e argjendi,
po ashtu edhe të zgjedhurit në furrën e përvujtërimit.
[6]Besoji Hyjit dhe ai do të gjendet në ndihmë,
shpreso në të dhe ai do ta drejtojë jetën tënde,
ruaje frikën e tij dhe në të plaku.
[7]Ju që e droni Zotin, shpresoni në mëshirën e tij,
dhe mos u largoni prej tij që të mos rrëzoheni.
[8]Ju që e keni frikë Zotin, besoni atij,
dhe s'do t'ju humbasë shpërblimi.
[9]Ju që e droni Zotin, shpresoni në të mirën,
në gëzimin e amshueshëm e në mëshirë.
[10]Ju që e droni Zotin, duajeni atë,
dhe do të ndriçojnë zemrat tuaja.
[11]Vëreni, o bij, breznitë e moçme e shikoni:
kush shpresoi në Zotin dhe mbeti i turpëruar?
[12]Ose cili qëndroi në urdhërimet e tija e qe lënë pas dore?
Kush e thirri Atë dhe Ai e përbuzi?

Fu 5,14

Jak 1,2-4; 1Pjt 4,12; Zb 2,10

Jak 1,12; Zb 3,21

Rom 5,3; Jak 1,2-4

Ur 3,5-6

Fu 3,5-6

Jb 4,7; Ps 22,5-6

Ps 37,25

2,1-18 Frika e Tenzot në castin e provës është temë e shpeshtë në BR, veçanërisht tek Psalmet.

2,1 *qëndro në drejtësi dhe frikë*: me Neovulg. (2,1b).

2,2 *prire veshin dhe pranoji fjalët e dijes*: me Neovulg. (2,2b).

2,5v BJ këtu shton: «Në sëmundje dhe varfëri ki besim në të».

2,6 *ruaje frikën e tij dhe në të plaku*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

2,10 *ju që e droni Zotin, duajeni atë dhe do të ndricojë zemrat tuaja*: me Neovulg.; BJ (2,9) ka: «sepse shpërblimi i tij është një dhuratë e amshueshme dhe e gëzueshme».

Dal 34,6-7
Ps 145,8v
13 Sepse Zoti është i dhimbshëm e i mëshirshëm,
i fal në ditën e vështirë mëkatet
dhe i mbron të gjithë ata që e kërkojnë me të vërtetë.
14 Vaj për njeriun me dy faqe, me buzë gënjeshtare,
që rri me duar në ijë,
dhe për mëkatarin që hyn në tokë nëpër dy rrugë!
15 Vaj për ata që i ka lëshuar zemra e nuk besojnë,
për këtë arsye nuk do gjejnë mbrojtje.
16 Vaj për ju që e borët qëndresën,
që i latë udhët e drejta e morët udhët e këqija!
17 Çfarë do të bëni kur Zoti të nisë të kërkojë llogari?
18 Ata që e druan Zotin,
s'do t'i jenë të pabesueshëm fjalës së tij;
Gjn 14,15.21.23 ata që e duan, do ta ruajnë udhën e tij.
19 Ata që e druan Zotin, kërkojnë çka i pëlqen Atij;
ata që e duan, do të kënaqen në Ligjin e tij.
20 Ata që e druan Zotin, gati i bëjnë zemrat e veta,
dhe para Tij do t'i shenjtërojnë shpirtrat e vet.
21 Ata që e druan Zotin, i ruajnë urdhërimet e tija,
do të jenë të durueshëm deri në shqyrtimin e tij
22 dhe thonë: «Nëse nuk do të bëjmë pendesë,
2Sam 24,14; 6,19 do të biem në duar të Zotit e jo në duar të njerëzve,
23 sepse sikurse është madhëria e Zotit,
ashtu është edhe mëshira e tij».

Dal 20,12+; Ef 6,1-3
Detyrat ndaj prindërve

3 1 Bashkësi e të drejtëve janë bijtë e urtisë,
dëgjesa e dashuria janë kombi i tyre.
2 Dëgjojeni, o bij, mësimin e babës
dhe ashtu veproni që të shëlboheni.

2,13 *i mbron ata që e kërkojnë me të vërtetë*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

2,14 Autori duket se bën ftesë për qëndresë gjatë përndjekjeve dhe dënon apostazinë, edhe kur ajo është vetëm e jashtme (rr 15-16; krh. 2Mak 6,21-28).

2,16 *që i latë udhët e drejta e morët udhët e këqija*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

2,19 Kështu Ben Sira, duke mos kundërshtuar me dashuri dhe bindje, i identifikon ato. Dashuria nuk ka interes; pritja e shpërblimit është vec një cështje e dorës së dytë. Ky qëndrimi, karakteristik i Ben Sirës, është i njohur edhe për mendimin hebraik. Krh. për shembull *Pirqê Abôt* 1,3: «Mos jini si skllevër që i shërbejnë zotërinjve të tyre për të marrë prej tyre një shpërblim. Jini si skllevër që i shërbejnë zotërinjve të tyre pa menduar për shpërblimin».

2,21 *ata që e druan Zotin, i ruajnë urdhërimet e tija/ do të jenë të qëndrueshëm deri në shqyrtimin e tij*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

2,22 Me Neovulg. Ndërsa BJ ka: «le të biem në duart e Zotit dhe jo në ato të njerëzve».

3,1 *bashkësi e të drejtëve janë bijtë e urtisë,/dëgjesa e dashuria janë kombi i tyre*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

[3]Sepse Hyji e nderon babën në fëmijë
dhe e ka përforcuar të drejtën e nënës mbi fëmijë.
[4]Kush e nderon babën, i shpërblen mëkatet,
ruhet prej tyre
dhe do t'i dëgjohet urata kur e thotë.
[5]Ai që e nderon nënën,
është porsi ai që grumbullon visare.
[6]Kush e nderon babën e vet, në fëmijë do të gjejë gëzim,
dhe kur të lutet, urata do t'i dëgjohet.
[7]Kush e nderon babën e vet, do të ketë jetë të gjatë,
kush e dëgjon babën, ngushëllim do t'i sjellë nënës.
[8]Kush e dron Zotin, i nderon prindërit,
prindërve u shërben porsi zotërinjve. Mt 21,28-31
[9]Me vepra e me fjalë nderoje babën tënd,
[10]që të zbresë mbi ty bekimi i tij.
[11]Bekimi i babës i bën të forta shtëpitë e fëmijëve, Zan 27,27v; 48,15-20; 49,3-28; Lp 33,1-25
kurse mallkimi i nënës ua rrënon themelet.
[12]Mos u mburr me çnderimin e babës tënd,
sepse turpi i tij nuk është lavdi për ty.
[13]Lavdia e njeriut varet nga nderi i babës së tij, Fu 17,6
nëna e panderë është turpi i të birit.
[14]Biro, kije kujdes babën e plakur, Fu 19,26; Mt 15,4-6
dhe mos e shqetëso gjatë jetës së tij.
[15]Po edhe nëse dobësohet nga mendja, ji i butë me të,
dhe mos e përbuz asnjëherë në jetën e tij.
Sepse ndihma e dhënë babës kurrë nuk do të harrohet,
[16]sepse do të mbillet për shlyerje të mëkateve 3,29
[17]e do të rritet për drejtësinë tënde,
ditën e vështirësisë sate Zotit do t'i bjerë ndër mend për ty,
e, si dielli e shkrin akullin,
mëkatet e tua do të shkrihen.
[18]Se ç'zë të keq i sjell vetes, Dal 21,17+; Fu 19,26; 30,17
ai që e braktis babën,
i mallkuar prej Hyjit është
ai, që e fyen t'ëmën.

Përvujtëria

[19]Biro, kryej veprat e tua me thjeshtësi

3,4 *ruhet prej tyre dhe do t'i dëgohet urata kur e thotë*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

3,8v Shtesë e Gr. II dhe lat.

3,8b *porsi zotërinjve*: me gr.; BJ supozon: «porsi Zotit të vet»

3,19a Teksti hebr. ka: «Biri im, në pasuri ec me modesti».

3,19b BJ e përkthen: «e do të duhesh më tepër se njeriu bujar»; fj.fj. BF me hebr. ka: «që ndan dhurata»; gr. ka: «i çmuar».

e do të duhesh më tepër se njeriu që ndan dhurata.
Mt 20,26-28; Fil 2,5-8 [20]Sa më i madh të jesh, përule vetveten në çdo gjë,
e do të gjesh hir para Hyjit.
Ka shumë të mëdhenj e të lavdishëm,
por Hyji të thjeshtëve ua zbulon misteret.
Fu 3,34; Sof 2,3+ [21]Sepse i madh është vetëm pushteti i Hyjit
dhe e nderojnë të përvujtët.
Rom 12,16; Ps 131,1 [22]Mos i kërko gjërat që janë më të larta se ti
as mos i shqyrto ato që i tejkalojnë fuqitë e tua,
por mendoji gjithmonë ato që t'i ka urdhëruar Hyji
dhe në veprat e tija të shumta mos ji kureshtar.
[23]Sepse s'është e domosdoshme për ty
t'i shohësh me sy të tu ato që janë të fshehta.
[24]Mos u merr për së tëpërmi me gjëra të kota,
[25]sepse të janë dëftuar shumë gjëra
që i tejkalojnë aftësitë e mendjes së njeriut.
[26]Sepse shumë i bëri të gabojnë hamendja e vet
dhe duka e kotë i rrejti shqisat e tyre.
Pa bebe të syrit dritë nuk ka,
ku s'ka dije s'ka as urti.

Madhështia

Fu 28,14; Rom 2,5 [27]Kryeneçi përfundon në të keqe,
kush e do rrezikun, në të do të mbarojë.
[28]Zemra që do të hyjë nëpër dy udhë, s'do të ketë sukses,
zemërkeqi në to do të rrëzohet.
[29]Zemra e keqe do të ngarkohet me dhimbje
e mëkatari do të shtojë mëkat mbi mëkat.
[30]S'ka shërim për plagët e krenarëve,
1,18 sepse pema e mëkatit ka lëshuar rrënjë në ta
e nuk mund të kuptohet.

3,20 *ka shumë...misteret:* shtesë e Gr.II dhe sir.

3,21 Nënvizohet mirëdashja e Perëndisë, që vihet në dispozicion të më të përvujtëve. Por hebr. («pasi e madhe është mëshira e Hyjit, të përvujtëve ua zbulon të fshehtat e tij») shpreh një ide shumë të e cilat haset shpesh në BR: Hyji mbush me hire atë që përvujtërohet (Ur 3,34; Ps 25,14; krh. Mt 11,25; Lk 1,52).

3,22 Kundër kuriozitetit (rr 22-26): Ligji duhet të mjaftojë për studimet e të urtit.

3,22d *dhe në veprat e tija të shumta mos ji kureshtar*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

3,23 Me Neovulg. Ndersa BJ ka: «nuk ke nevojë për të fshehurat».

3,24 *me gjëra të kota*: me gr.: heb ka: «me gjera që tejkalojnë aftësitë e tua»

3,26a Hebr. ka: «sepse të shumta janë mendimet e njerëzve».

3,26cd Shtesë e Gr.II

3,27b Hebr. ka: «dhe kush e do lumturinë, prej saj do të udhëhiqet».

3,28 *zemra që do të hyjë nëpër dy udhë, sdo të ketë sukses, zemërkeqi në to do të rrëzohet*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

31 Zemra e të urtit i merr vesh fjalët e të urtëve,
veshi që dëgjon e dëshiron urtinë. 25,9
32 Zemra e urtë e e kuptueshme ruhet nga mëkati
dhe do të ketë sukses në veprat e drejtësisë.

Veprat e mëshirës ndaj skamnorëve

Lp 15,7-11; Sir 29,8-13 7,32-36

33 Zjarrin e ndezur uji e fik:
kështu i shpërblen mëkatet lëmosha. Tob 12,9; 1Pjt 4,8
34 Hyji e sheh atë që bën vepra mëshire,
në fund i bie ndër mend për të
e, në kohën e rënies së tij, do të gjejë mbështetje të fortë.

4

1 Biro, mos ia moho lëmoshën skamnorit
dhe sytë e tu mos i ik nga i vobekti.
2 Mos e trishto atë që ka uri
dhe mos e ngacmo skamnorin në skamjen e tij.
3 Mos e mundo zemrën e skamnorit,
mos vono t'ia japësh ndihmën atij që është ngusht. Fu 3,27-28+
4 Mos e përbuz lutjen e nevojtarit,
e mos e largo fytyrën prej skamnorit. Tob 4,7
5 Mos i largo sytë e tu prej skamnorit për shkak të hidhërimit,
mos i lër vend të mallkojë përmbas,
6 sepse në të mallkoftë ndokush me shpirt të helmuar,
lutja e tij do të dëgjohet:
do ta dëgjojë Ai që e ka krijuar. Dal 22,22; Lp 15,9
7 Bëju të duhesh prej bashkësisë,
para plakut përule vetveten
e para sundimtarit përule kokën tënde.
8 Prirja skamnorit veshin tënd pa u trishtuar,
ktheja përshëndetjen që ia ke për detyrë
dhe përgjigji me fjalë të mira e me butësi.
9 Shpëtoje prej kthetrave të ndrydhësit Jb 29,12.17
atë që pëson padrejtësi
e mos ji kukulosh kur të gjykosh.
10 Ji për bonjakë i mëshirshëm si babë Dal 22,21

3,32 *zemra e urtë e e kuptueshme ruhet nga mëkati dhe do të ketë sukses në veprat e drejtësisë*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

3,34 Teksti nuk përcakton me saktësi nëse është fjala për t'ia kthyer të mirës me të mirë, apo dhe të keqes me të mirë; hebr. ka: «kush bën mirë, do ta gjejë atë në udhët e tij».

4,7b *para plakut përule vetveten*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

4,8b *që ia ke për detyrë*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

4,10 *nënën e tyre*: Hebr. ka: «për vejushat» në vend të «nënën e tyre», pasi vejusha dhe jetimi janë modeli i atyre ndaj të cilëve duhet ushtruar dashuria (krh. Lp 10,18; 14,29; 24,19; etj.; Ps 68,6; 146,9; Ez 22,7; etj.).

dhe ji mbrojtës për nënën e tyre,
Ps 41,2-4; Is 49,15; Lk 6,35; Gjn 14,21.23 [11]e do të jesh porsi biri i të Tejetlartit i dëgjueshëm,
dhe Ai do të ketë mëshirë për ty më tepër se nëna.

Urtia edukatore

[12]Urtia bijve të vet u dha jetën
6,27-28 dhe i kujdeson ata që e kërkojnë.
Fu 3,16-18; Ur 6,14; 8,17-18 [13]Kush e do atë, e do jetën,
ata që çohen heret për të
do të mbushen me paqe prej Zotit.
Fu 3,35 [14]Kush e bën të veten atë, do të trashëgojë nderin
e, kahdo të shkojë, Zoti do ta bekojë.
[15]Ata që i shërbejnë, nderojnë Shenjtin,
Fu 8,17; Gjn 14,21 e ata që e duan atë, Hyji do t'i dojë.
Ur 3,8 [16]Kush e dëgjon atë do t'i gjykojë popujt
Fu 1,33 e kush ia vë veshin asaj, do të jetë i sigurt.
[17]Kush i beson asaj, do ta ketë pronë
e do të mbetet pronë e breznive të tija.
Mt 7,14 [18]Sepse bën kinse ecën me të
e në fillim e vë në provë,
[19]i shtie frikë e tmerr
Lp 8,2-6 dhe e vë në provë me mësimin e vet
deri që ai e bën të veten me mendimin e vet
e pastaj ia arrin të ketë besim në shpirtin e tij.
[20]Atëherë vjen drejt tij dhe e përforcon
Jb 11,6; Dan 2,21-22; Gjn 15,15; Fu 1,28-32 dhe i jep gëzim [21]e ia zbulon fshehtësitë e veta,
grumbullon mbi të urtinë e dijen e drejtësisë.
[22]Nëse e lë rrugën edhe ajo heq dorë prej tij
dhe e lëshon në dorë të armikut të vet.

Marrja e vërtetë e marrja e shekullit

[23]Biro, kujdes gjasave e ruaju prej së keqes,
[24]e mos të vijë marre për vetveten.
20,22 [25]Sepse ka marre që sjell mëkat
e ka edhe marre që sjell nder e hir.

4,12-22 Urtia këtu është e mishëruar si në Ur 1,23-25; 8,12-21; 9,1-6. «Bijtë» e saj janë ata që e kërkojnë dhe praktikojnë (krh. Lk 7,35).

4,16a Teksti hebr. ka: «Kush më dëgjon do të gjykojë sipas së vërtetës».

4,21 *grumbullon mbi të urtinë e dijen e drejtësisë*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

4,22 Hebr. dhe sir. këtë pjesë (rr 15-19) e kthejnë në një «predikim mbi urtinë» në vetën e parë, si në Ur 1,22v; 8,1v.

4,23-36 Aluzion ndoshta mbi tundimin ndaj të cilit iu nënshtruan hebrenjtë për të fshehur fenë dhe urdhërimet e tyre përballë helenizmit (krh. 1Mak 1,12-15; 2Mak 4,11-16).

[26]Mos i mbaj kujt krah kundër vetvetes
as mos prano rrenë kundër vetvetes.
[27]Mos e mbulo me turp të afërmin në rënien e tij
[28]as mos e ndal fjalën në rastin e duhur:
mos e fsheh urtinë tënde për nder të rremë. 20,30v
[29]Sepse me anë të fjalës njihet urtia
e në përgjigje të gjuhës dija.
[30]Në asnjë mënyrë mos i kundërshto fjalës së vërtetë,
por të vijë marre për padijen tënde.
[31]Mos të vijë marre t'i pranosh fajet e tua Lev 5,5; Nr 5,7;
dhe askujt mos iu nënshtro për të mëkatuar. 1Mbr 21,27v; Ps 32,5
[32]Mos këqyr t'i qëndosh pushtetmadhit
e mos u mundo të notosh kundër rrjedhës së lumit.
[33]Deri në vdekje lufto për të vërtetën Gjn 18,37
dhe Hyji do të luftojë për ty kundër armiqve të tu.
[34]Mos ji fjalëmadh me gjuhën tënde 1Gjn 3,18
e frikacak e i leshtë në veprim.
[35]Mos ji luan në shtëpinë tënde
përplasës i shtëpiakëve të tu
e ndrydhës i të nënshtruarve të tu.
[36]Të mos jetë dora jote e shtrirë për të marrë Vap 20,35
dhe e mbledhur për të dhuruar.

Pasuria e guximi i pavend

5 [1]Mos u mbështet mbi pasurinë tënde 11,24; Lk 12,15-21
e ruaj se thua: «Kam sa më duhet për jetë!».
[2]Mos e ndiq fuqinë tënde
për të ecur në dëshirime të zemrës sate
[3]e ruaj se thua: «Çka ka kush të më bëjë?» Ps 12,5; Ur 2,11
ose: «Kush do të më nënshtrojë për çka kam bërë?»,
sepse Hyji huamarrës do të huamerret!

4,26 *as mos prano rrenë kundër vetvetes*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

4,27 *në rënien e tij:* BJ ka: «në shkatërrimin tënd».

4,28 *në rastin e duhur*:BJ përkthen: «kur mund të shëlbojë»; fj.fj.: «në kohën e shëlbimit», kuptim i paqartë (hebr.: «në kohën e vet»). – *mos e fsheh urtinë tënde për nder të rremë:* BJ me hebr. ka: «mos e fsheh urtinë tënde». Gr. II dhe lat. kanë: «urtinë tënde për bukurinë».

4,31 Do ishte më e lehtë të ndalej rryma e një lumi sesa të t'i fshihen Hyjit mëkatet e bëra. Rrëfimi i mëkateve nuk njihej në judaizëm (Lev 5,5; Nm 5,7; 2Sam 12,13; 1Mbr 21,27; Ps 38,2.5-6; 51,6; etj.).

4,35 *mos ji luan*: hebr. e sir. kanë: «qen»; dy pjesëzat e rreshtit janë paralele dhe nuk i kundërvihen njeri-tjetrit.

5,3 *çka ka kush të më bëjë*: BJ ka: «kush do të më sundojë?». – *kush do të më nënshtrojë për çka kam bërë:* me Neovulg.; BJ lë jashtë. Ashtu si «i marri» i cili mohon, nëse jo ekzistencën e Hyjit, të paktën provaninë e tij (Ps 53,2).

Ksh 8,11-14; Rom 2,4 3,25
[4]Ruaj se thua: «Kam mëkatuar, e ç'e keqe më ndodhi?»,
sepse i Tejetlarti është kthyes i durueshëm.
[5]Për mëkatin e falur mos ji pa frikë
dhe mos shto mëkat mbi mëkat
[6]e ruaj se thua: «Mëshira e Zotit është e madhe,
do të ketë dhimbje për mëkatet e mia të shumta»;
16,12; Dal 20,5-6
[7]sepse mëshira dhe hidhërimi shpejt afrohen prej tij
e mbi mëkatarë pushon hidhërimi i tij.
Is 55,6-7
[8]Mos vono të kthehesh te Zoti
Ps 32,4
dhe mos shtyj prej ditës në ditë.
Lk 12,35-40
[9]Sepse papritmas vjen zemërimi i tij
e do të zhbihesh ditën e hakmarrjes.
Fu 10,2
[10]Mos u mbështet në pasurinë e padrejtë,
sepse asgjë s'do të ndihmojë ditën e mjerimit.

Qëndresa e sundimi i vetvetes

[11]Mos u sill sipas secilës erë
e mos ec secilit shteg:
sepse kështu vihet në provë çdo mëkatar me gjuhë të dyfishtë.
[12]Të jesh i ngulur në mendimin tënd,
por edhe mendimi yt të jetë në të vërtetë, në urti
Mt 5,37; Jak 5,12
dhe do të përcjellë fjala e paqes dhe e drejtësisë.
/Jak 1,19
[13]Ji i shpejtë për të dëgjuar fjalën që ta kuptosh
e me ngadalësi ktheje përgjigjen.
[14]Nëse di, përgjigji të afërmit tënd,
Fu 30,32
përndryshe, vërja dorën gojës sate
që të mos dalësh i padijshëm e të turpërohesh.
[15]Fjala sjell nder e çnderim,
Fu 18,21; Jak 3,6
gjuha e njeriut është rrënimi i tij.
[16]Mos bëj të meritosh të quhesh shpifës,
kurrë me gjuhën tënde mos i mbet kujt në qafë!
[17]Turpi s'i hiqet kurrë vjedhësit,
në shenjë për të keq mbahet njeriu dygjuhës,
kurse shpifësit s'i ndahet kurrë urrejtja
as armiqësia as çnderimi.

5,4 Sfida e skeptikut ndaj drejtësisë hyjnore e cila duket sikur nuk vepron.

5,11c BJ e fut në kllapa, duke ngritur mbi të dyshimin e një glose që vjen nga 6,1b.

5,12b *në mendimin tënd:* BJ ka: «në bindjet e tua». BF dhe Neovulg. Shtojnë: «mendimi yt të jetë në të vërtetë, në urti». – *dhe do të përcjellë fjala e paqes e e drejtësisë:* me Neovulg. Ndërsa BJ ka: «dhe fjala jote të jetë vetëm një».

5,14 *që të mos dalësh i padijshëm e të turpërohesh*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

5,16 *shpifësit s'i ndahet kurrë urrejtja as armiqësia as çnderimi*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

6 [1]Mos bëj keq as pak as shumë
e mos u bëj për mikun armik.
Sepse do të trashëgosh emër të keq,
poshtërim dhe përbuzje;
kështu i ndodh çdo mëkatari ziliqar e dygjuhës.
[2]Mos ia rrit mendjen vetes porsi mëzati
që rastësisht marrëzira të mos ta këpusë fuqinë,
[3]të hahen gjethet e tu e të hidhen frutat e tua
e të mbetësh porsi druri i thatë në shkretëtirë. Gjn 15,5-6
[4]Nepsi i keq e rrënon atë që e ka,
e bën gazin e armiqve të tij
dhe e shpie në fatin e të paudhëve.

Miqësia 37,1-6

[5]Goja e ëmbël i shton miqtë e i zbut armiqtë, Fu 15,1
gjuha e njerëzishme sjell përshëndetje.
[6]Ki shumë asish që jetojnë në paqe me ty,
por prej një mijëve një kije këshilltar. 37,7-15
[7]Nëse do të fitosh ndonjë mik, fitoje në provë, Fu 17,17; Sir 12,8-9
dhe mos i beso tepër lehtë.
[8]Sepse ka mik që është i tillë kur i bie për shtat,
por nuk mbetet i tillë ditën e ngushticës.
[9]Sepse ka edhe mik që kthehet në armik
dhe do t'i zbulojë për çnderim tënd grindjet e tua. Fu 25,9-10
[10]Ka edhe mik shok në tryezën tënde,
por s'qëndron i tillë ditën e nevojës.
[11]Sa ta kesh për së mbari do të jetë një me ty Fu 19,4-7
e lirisht do të sillet me shtëpiakët e tu,
[12]por, nëse do të biesh poshtë, do të sillet kundër teje
dhe s'do të shikojë me sy.
[13]Ndahu nga armiqtë e tu
e ruaju prej miqve të tu. Jer 9,3
[14]Miku besnik, mbrojtje e fortë: Fu 18,19; Ksh 4,9-12
kush e gjen, gjen visar.
[15]Miku besnik s'mund të çmohet,
as s'mund të peshohet vlera e tij.
[16]Miku besnik është bar shërues jete, Fu 17,17; 18,24

6,1 *mos bëj keq*: Hebr. ka: «mos gabo»; gr. ka «mos u mashtro»
6,4 *e shpie në fatin e të paudhëve:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.
6,6 *asish që jetojnë në paqe me ty:* fj.fj.; ose ndoshta: «ata që të urojnë paqen». Krh. hebr.: «njerëzit që të përshendesin». BJ: «qofshin të shumta marrëdhëniet e tua».
6,11b Hebr. ka: «në fatkeqësi largohet prej teje».

do ta gjejnë ata që e kanë frikë Zotin.
17 Kush e ka frikë Hyjin qëndron në miqësinë e tij,
sepse siç është ai, i tillë do të jetë edhe miku i tij.

22,19-26 **Shkolla e urtisë**

Fu 22,6 18 Biro, mëso qysh prej rinisë
e deri në flokë të thinjur do ta fitosh urtinë.
Jak 5,7 19 Afrohu tek ajo si ai që lëron e mbjell
Fu 8,18-19; Ur 7,14 e priti frytet e saja të mira.
20 Pak do të hiqësh keq në lërimin e saj,
por shpejt do të hash prej fryteve të saja.
21 Sa shumë e vështirë është urtia për të padijshëm
Fu 24,7 e s'do të qëndrojë në të njeriu i çmendur.
22 Porsi guri i provës peshon rëndë mbi të
e s'do të vonojë ta flakë larg vetes.
23 Dija njëmend është siç i thotë edhe emri
dhe për shumëkënd nuk është e qartë,
por, për ata që e njohin, ajo mbetet deri në praninë e Hyjit.
24 Dëgjo, o bir, e pranoje mendimin tim
dhe mos e hidh poshtë këshillin tim.
25 Futi këmbët e tua në prangat e saja,
51,26; Mt 11,29 qafën tënde në vargonjtë e saj,
26 ule krahun tënd dhe mbarte atë
dhe mos ta mërzisin vargjet e saja.
Lp 6,5 27 Afrohu tek ajo me gjithë shpirtin tënd
e me të gjitha fuqitë e tua ruaji udhët e saja.
28 Gjurmo, shqyrto e kërko dhe do ta gjesh
e, kur ta kesh gjetur, më mos e lësho.
4,11-12; 51,27; Jer 6,16; Mt 11,29 29 Në mbarim në të do ta gjesh paqen
dhe do të të kthehet në gëzim.
30 Prangat e saja do të jenë për ty mbrojtje e fortë
Fu 1,9 dhe vargonjtë e saj stoli e lavdishme.
Dal 39 31 Sepse mbi të është një stoli ari,

6,17 Frika e Tenzot duhet të jetë element lidhës i miqësisë së vërtetë mes njerëzve.

6,19 *afrohu tek ajo:* fj.fj.; BJ përkthen: «kultivoje atë». Ky mësim propozon tre këshilla: 6,18-23, durimi i fermerit; 6,24-32, nënshtrimi i skllavit bashkuar me rezistencën e gjahtarit; 6,33-37, frekuentimi i mësuesit të vlefshëm.

6,23 *siç i thotë edhe emri:* «dija», në gr. *sophia,* i korrespondon këtu hebr. *mûsar* , që në përgjithësi ka kuptimin e «disiplinës», por mund të kuptohet edhe si një formë gojore që do të thotë «larguar». Loja e fjalëve e këtij kuptimi të dyfishtë nuk është kapur nga përkthyesi grek. – *për ata që e njohin,ajo mbetet deri në praninë e Hyjit:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

6,31 *mbi të:* me gr.; përkthyesi duhet të ketë lexuar *'aleha* në vend të *'ullah,* «zgjedhën e tij», siç e përkthen BJ: «Zgjedha e tij do të jetë një zbukurim prej

vargjet e saj rripa pëlhure të purpurt.
32 Do ta mbartësh porsi petk kremtor
dhe do ta lidhësh porsi kezë të shkëlqyer. Fu 4,9
33 Biro, nëse do të kesh qëndresë, do të bëhesh i ditur
e, nëse do të jesh i censhëm, do të bëhesh i urtë.
34 Nëse të pëlqen të dëgjosh, edhe do të mësosh
dhe, nëse do t'i vësh vesh, i urtë do të bëhesh. 8,8; Fu 13,20
35 Qëndro në mbledhje të pleqve,
bashkohu me gjithë zemër me urtinë e tyre,
që të mund ta dëgjosh krejt tregimin e Hyjit,
që kujtesës sate të mos i shpëtojë asnjë fjalë e urtë.
36 Nëse e sheh ndonjë të urtë, shko qysh në agim tek ai
dhe shkallët e derës së tij le t'i lëmojë këmba jote.
37 Përsiati urdhërimet e Zotit Ps 1,2
dhe pa pushim kujtoji urdhrat e tij;
Ai vetë do ta forcojë zemrën tënde
dhe do të të dhurohet urtia që e dëshiron.

Këshilla të ndryshme

7 1 Mos e bëj të keqen e e keqja s'do të të gjejë, Zan 4,7
2 hiqu paudhësisë dhe ajo do të rrijë larg teje.
3 Biro, mos mbill në hulli të padrejtësisë, Zan 4,15.24; Jb 4,8;
që të mos korrësh shtatëfish. Fu 22,8; Gal 6,7-8
4 Mos ia kërko Zotit udhëheqësinë
as prej mbretit ndenjësen e nderit. Zan 3,12v; 4;
5 Mos këqyr të dëftohesh i drejtë para Zotit, Fu 25,6-7; Sir 13,9-10
sepse ai i njeh mirë zemrat;
as para mbretit mos këqyr të dukesh i mençur.
6 Mos kërko të bëhesh gjykatës
po qe se s'ke fuqi ta zhbish padrejtësinë
që rastësisht të mos e kesh frikë ndonjë pushtetmadh Lev 19,15
e ta vësh në rrezik drejtësinë tënde.
7 Mos gabo kundër bashkësisë së qytetit
e mos e bëj veten asgjë para popullit.
8 Mos e bëj dy herë një mëkat,
sepse as për të parën herë s'do të mbetesh i pandëshkuar.
9 Mos ji në uratë i paguximshëm, Jak 1,6
10 të lutesh e të bësh lëmoshë mos prito. 3,29+

ari». Ajo që dukej një skllavëri zbulohet se është një diademë mbretërore ose prifti të rëndësishëm.

6,35 *krejt tregimin e Hyjit*: BJ përkthen: «çdo fjalë që vjen prej Hyjit»: fj.fj.: «çdo ligjëratë hyjnore». Mbiemri mungon në hebr. dhe sir.

7,5 *ai i njeh mirë zemrat:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

Ps 50,8; Fu 21,27; Am 5,21+
[11]Mos thuaj: «Hyji do të shikojë mbi dhuratat e mia të shumta
e, kur t'i kushtoj Hyjit të tejetlartë, ai do t'i pranojë».
[12]Mos e përqesh njeriun që është i trishtuar në shpirt,
1Sam 2,7; Lk 1,52
sepse është ai që përul e lartëson,
Hyji që sheh rreth e rrotull.
[13]Mos trillo rrenë kundër të vëllait tënd
as mikut mos i bëj po ashtu.
[14]Në asnjë mënyrë mos e përdor rrenën,
sepse përsëritja e saj nuk është e mirë.
32,3.7
[15]Mos ji fjalëshumtë në mbledhjen e pleqve
Mt 6,7
dhe mos i përsërit fjalët në uratën tënde.
[16]Mos i përbuz punët e rënda
Zan 3,17-19; Fu 24,27
as bujqësinë e krijuar prej të Tejetlartit.
[17]Mos u numëro në shumicën e mëkatarëve
18 5,7
[18]dhe le të bjerë ndër mend hidhërimi që s'do të vonojë.
[19]Përule shumë shpirtin tënd,
Jt 16,17; Is 66,24; Mk 9,48
sepse zjarri e krimbat janë shpagimi i të paudhit.
[20]Mos e ndërro mikun për para,
as vëllanë e dashur me ar Ofiri.
[21]Mos u largo nga gruaja e mençur dhe e mirë
që e ke pasur fat në frikën e Zotit:
sepse mirësia e saj vlen më shumë se ari.
33,25-33; Lp 24,14-15
[22]Mos e merr me të keq skllavin që punon besnikërisht
as mëditësin që jepet gjithsa mundet.
[23]Duaje shërbëtorin e arsyeshëm porsi vetveten;
Dal 21,2; Lp 15,12-15
mos ia moho lirinë
as mos e nis duarthatë.
Fu 27,23
[24]Ke bagëti? Kiji kujdes
e, nëse i ke për dobi, ruaj!

Fëmijët

30,1-13; Fu 13,24+
[25]A ke fëmijë? Jepu mësim
e, që prej rinisë, mësoji ta ulin zverkun.

7,14 *përsëritja e saj nuk është e mirë*: fj.fj. Kuptim i pasigurtë por i miratuar nga hebr. («rezultati nuk pëlqehet»). BJ përkthen: «prej nga nuk mund të vijë gjë e mirë».

7,19 Hebr.: «sepse shpresa e njeriut janë krimbat», krh. Jb 25,6. – Krimbat dhe zjarri janë bashkë në Is 66,24 (marrë tek Mk 9,48) dhe në Jt 16,17.

7,21 *e mençur e e mirë:* ose ndoshta: «Mos ngurro të martohesh me një grua të mençur e të mirë» (krh. rr 28). Neovulg me BF shton: «që e ke pasur fat në frikën e Zotit».

7,23 *duaje shërbëtorin e arsyeshëm:* BJ përkthen: «Duaje në zemrën tënde shërbëtorin inteligjent»; fj.fj.: «Duaje shpirtin tënd»: përkthyesi mund të ketë kuptuar gabim ebr. «duaj *si* shpritin tënd», pra «si vetveten». – *as mos e nis duarthatë*: me neovulg: «dhe mos e lër në mjerim».

[26]A ke vajza? Ruaju trupin 42,9-11
dhe mos u trego me to për së tepërmi fytyrëbutë.
[27]Martoje vajzën e ke kryer punë të madhe 1Kor 7,36-38
dhe jepja burrit të arsyeshëm.
[28]Nëse e ke gruan sipas zemrës sate,
mos e lësho;
por, nëse s'e do, mos i beso.

Prindërit

Me gjithë shpirt [29]duaje babën tënd Dal 20,12
dhe mos i harro ofshamet e nënës sate. Tob 4,4
[30]Mos harro se s'do të kishe qenë pa ta,
e çka do t'u japësh siç të dhanë ata?

Priftërinjtë

[31]Me gjithë shpirt druaje Zotin
dhe ndero priftërinjtë e tij.
[32]Me gjithë fuqi duaje atë që të krijoi Lp 6,5
dhe mos i braktis shërbestarët e tij.
[33]Me gjithë shpirt ndero Hyjin
e ndero edhe priftërinjtë.
[34]Jepu pjesën që u takon si të ka qenë urdhëruar:
frytet e para, të shpagimit, flitë e pakujdesisë,
[35]shpatullën si kusht,
flinë e shenjtërimit e frytet e para të flive të shenjta.

Të vobektët e të pikëlluarit 3,29–4,10; 29,8-13

[36]Ngjitja dorën edhe të vobektit
që të përkryhet përkrahja jote e bekimi. Lp 14,29; Ps 41,2
[37]Ji dorëdhënë me të gjithë të gjallët,
por as të vdekurit mos ia moho hirin.

7,25 Hebr. ka: «dhe që në rini martoji».

7,28 Ose ndoshta: «mos i beso asaj që është e urryer», aluzion i mundshëm për bigaminë, krh. Zan 29,31, Lp 15,12; 21,15; Sir 37,11.

7,29-30 Këto dy rr lihen jashtë nga ebr.

7,31 Ben Sira nderon shumë kultin hyjnor dhe ministrat e tij (krh. k 50). Këtu respekti për priftin vihet në marrëdhënie direkte me adhurimin e Zotit, sipas shpirtit të teksteve për të cilat aludon rr 31: Nr 18,11-18 (frytet e para); Lev 5,6 (flitë e shkrumbimit ose «për mëkatin»); Dal 29,27; Lev 7,32; Lp 18,3 (oferta e shpatullave të bagëtive të therura). «Flija e shenjtërimit» (hebr. «e drejtësisë») me shumë mundësi është mblatimi i Lev 2,1.16.

7,36 *përkrahja jote e bekimi:* ajo që Zoti do të japë.

7,37 Mbi detyrimin për t'u bërë të vdekurve një varrim dinjitoz krh. 2Sam 21,10-14; Jer 22,19; Is 34,3; Tob 1,17-18; 12,12. Më vonë duhet edhe t'u ofrojhen atyre edhe lutje e fli (Mak 12,38-46). Por mesa duket disa praktika pagane të kultit të të vdekure ishin ndaluar nga Ligji (Lp 26,14; krh. Bar 6,26; Sir 30,18). Ben Sira nuk e saktëson.

37,12; Rom 12,15
38 Mos pusho t'i ngushëllosh ata që qajnë
dhe qaj me ata që qajnë.
Mt 25,35v
39 Mos prito të shkosh t'i shohësh të sëmurit,
sepse prej tyre do të jesh i dashur.
40 Në çdo vepër tënde mendoje mbarimin tënd
dhe kurrë s'do të bësh mëkate.

Mençuria e maturia

8 1 Mos u grind me pushtetarin
që rastësisht të mos biesh në duar të tija.
2 Mos u grind me njeri të pasur,
Fu 10,15
që rastësisht të mos e vërë kundër teje peshën tënde:
3 sepse shumëkënd e ka bjerrë ari,
paraja e prish edhe zemrën e mbretërve.
4 Mos u grind me njeri gjuhëgjatë
dhe mos shto dru në zjarrin e tij.
5 Mos bëj llafe me njeri të trashë
që të mos përbuzen të parët e tu.
Lev 19,32; Mt 7,1-5p; Rom 3,9-20; 1Gjn 1,8-10
6 Mos e përbuz njeriun që u kthye nga mëkati
as mos e shaj:
mos harro se të gjithë jemi fajtorë.
7 Mos e përbuz njeriun në pleqërinë e tij,
sepse edhe prej nesh do të jenë asish që plaken.
8 Mos u gëzo për vdekjen e armikut tënd:
mos harro se të gjithë do të vdesim
e s'dëshirojmë që ndokush t'i gëzohet vdekjes sonë.

Gojëdhëna

Fu 13,20
9 Mos i përbuz fjalët e pleqve të urtë,
por përsiati fjalët e urta të tyre,
10 sepse prej tyre do të mësosh urtinë e hollësinë mendore
Fu 14,35; 16,13v
për t'u shërbyer aftësisht të mëdhenjve.
11 Të mos të shkojnë hupës bisedat e pleqve,

7,40 *në çdo vepër tënde:* me hebr.; gr. ka: «fjalët e tua». Edhe pse Ben Sira akoma nuk ka një ide të qartë dhe të sigurtë mbi shpërblimin pas vdekjes, nënvizon disa herë rëndësinë e orës së fundit (krh. 11,28-30). Nga ana tjetër mund të jetë një zhvillim hebr. në gr.; hebr. thotë thjesht: «në të gjitha veprimet e tua ki parasysh fundin», pra: merr në konsideratë pasojat e veprimeve të tua. Me theksin «fundi *yt*», gr. qartazi ka parasysh realitet e fundit.

8,5 *përbuzen*: me mallikme, aq të shpeshta në stilin oriental.

8,6 *as mos e shaj*: me Neovulg.; BJ lë jashtë. – *jemi fajtorë*: me hebr.; BJ ka: «kemi disa faje»; gr. ka: «jemi të ndëshkuar».

8,9-11 Ben Sira nuk injoron faktin që urtia është problem i traditës dhe që në të shkuarën, në Izrael ashtu si dhe në Egjipt, ishte pasuri e nënpunësit, pasi për të ishte «arti i shërbimit të mëdhenjve».

8,11 Rabinjtë kanë një koncept të lartë për traditën, të cilën e quajnë «ligji gojor»

sepse ata i mësuan prej të parëve të vet;
12sepse prej tyre do të mësosh mprehtësinë e mendjes
dhe dhënien e përgjigjeve në kohën e duhur. Kol 4,6

Maturia

13Mos u fryj gacave të mëkatarëve
që të mos digjesh në flakën e zjarrit të mëkateve të tyre.
14Mos u kap ballë për ballë me njeriun fyes
që të mos vërë lak me fjalët e tua.
15Mos i huajo njeriut më të fortë se ti;
nëse i huajon gjë, mbaje si ta kesh bjerrë. 29,4
16Mos hyr dorëzanë mbi mundësitë e tua;
nëse hyn dorëzanë, mbaje veten për kthyes. 29,14-20; Fu 6,1+;
17Mos u grind me gjykatës, 22,26-27
sepse do të gjykojë sipas pëlqimit të vet.
18Mos bëj rrugë me njeriun që s'e peshon rrezikun Fu 22,24-25
që të mos i shtosh të vështirat e tua:
sepse ai vepron sipas hamendjes së vet
dhe do të sharrosh bashkë me marrinë e tij.
19Me njeriun frymës ruaj se grindesh Fu 15,18
as mos shko me të në vend të pabanuar,
sepse për të tillin s'do të thotë asgjë të derdhë gjak
e, ku s'ka kush të ndihmojë, të vret.
20Me të marrët mos u këshillo,
sepse ata s'do të mund ta ruajnë fshehtësinë tënde.
21Para të huajit mos bëj asgjë që duhet të mbetë fshehtë,
sepse nuk di se çka mund të ndodhë.
22Mos ia zbulo gjithkujt zemrën tënde
që rastësisht të mos ia humbasësh vetes të mirën.

Gratë

9 1Mos ji mendezi për gruan tënde të dashur Nr 5,14-15
që të mos ia mësosh të ligën kundër vetvetes.
2Mos i jep pushtet gruas mbi vetvete Gjq 16,4-21;
që të mos mbizotërojë e të turpërohesh. 1Mbr 11,1-4; Fu 31,3
3Mos iu afro gruas tekanjoze
që rastësisht të mos biesh në leqet e saja. Fu 23,27; 29,3
4Me këngëtare mos rri as mos e dëgjo
që rastësisht të mos birresh nga joshjet e saja. Fu 7,6-27

(krh. Lp 4,9; 11,19; Ps 44,2; 78,3v; Jb 8,8; 12,12). Shumica e librave biblik para se të shkruheshin, ekzistonin si traditë gojorë. Dhe kjo është veçanërisht e vërtetë për Fjalët e urta dhe kryesisht për Librin e Urtisë.

8,22 Heb ka: «Mos largo prej teje mirëqënien».

Jb 31,1; Mt 5,28
5 Mos e ngul shikimin mbi ndonjë virgjër
që të mos rrezohesh për shkak të stolisë së saj.
Fu 29,3; Lk 15,13
6 Mos u jep pas lavireve
që të mos sharrosh vet dhe pasuria jote.
7 Mos këqyr rreth e rreth udhëve të qytetit
as mos u end rrugicave të fshehta të tija.
41,22-23; Fu 2,16
8 Largoji sytë nga gruaja e pashme
dhe mos e vështro bukurinë e huaj.
Jt 12,16
9 Për shkak të bukurisë së gruas shumë sharruan
dhe prej kësaj ndizet pothuajse si zjarri dëshirimi.
10
11
7,18-19; Fu 5,2+
12 Me gruan e martuar assesi mos rri,
dhe bashkë me të mos u ul të pish verë,
13 që zemra jote të mos joshet nga ajo
e, për shkak të epshit tënd, të mos rrëshiqtësh në bjerrje.

Marrëdhëniet me njerëzit

14 Mos e lësho mikun e vjetër:
sepse i riu nuk do të jetë i barabartë me të.
15 Verë e re miku i ri:
kur të plaket do ta pish me kënaqësi.
Ps 37; 73
16 Mos i lakmo lavdit as pasurisë së mëkatarit:
sepse nuk e di se si do ta ketë mbarimin.
17 Të mos pëlqejë mirëqenia e të padrejtëve
e di se s'do të mbërrijnë në Dhe të Zi të pandëshkuar.
18 Rri larg njeriut që ka pushtet të vrasë
e s'do ta sprovosh frikën e vdekjes.
19 Po, nëse i afrohesh, ruaj se gabon,
që rastësisht të mos ta marrë jetën.
20 Dije se i bashkohej vdekjes,
sepse ecën nëpër leq e përmbi rrjetë.
21 Sipas mundësisë sate sillu me të afërmin tënd,
37,7-15
këshillohu me të urtë e me të matur.
22 Për bisedime kërko njerëz të arsyeshëm
dhe çdo bisedë jotja të jetë mbi urdhërimet e të Tejetlartit.
23 Ha e pi me njerëz të drejtë
1,9; 10,22
dhe mburrja jote le të jetë në frikën e Zotit.

9,5 Për të mos u ndëshkuar me të; krh. Lev 20,10; Lp 22,22

9,13 BJ: «me druaj që epshi të mos çojë drejt saj»; Hebr. ka: «që zemra jote të mos anojë drejt saj».

9,17 *s'do të mbërrijnë në Dhe të Zi*: fj.fj.: «deri në Ferr» (*shëôl*). BJ përkthen: «në tokë nuk do të mbeten pa u ndëshkuar». Lidhur me problemin e shpërblimit tokësor, krh. Hyrjen.

24 Veprat e dorës së mjeshtrit do të lavdërohen,
prijësi i popullit në urtinë e fjalës së vet
e fjala e pleqve ka kuptimin e vërtetë.
25 Njeriu fjalëkeq është tmerri i qytetit, 37,20
e ai që s'i hyn gjuha në gojë, bëhet i iritshëm.

Qeverimi

10 1 Qeveritari i mirë e edukon popullin e vet
e qeverimi i të arsyeshmit është i qëndrueshëm.
2 Si të jetë qeveritari,
të tillë janë edhe ministrat;
si të jetë kryetari i qytetit,
të tillë do të jenë edhe qytetarët.
3 Mbreti i marrë e rrënon popullin e vet,
qytetet përparojnë sipas urtisë së krerëve.
4 Në duart e Hyjit është pushteti mbi tokë, Jer 27,5; Rom 13,1
dhe në kohë të duhur ia ngrit sundimtarin e vyer. Fu 8,15-16; Is 11,2-5
5 E mbara e njeriut është në duart e Hyjit,
mbi personin e ligjdhënësit e vë nderin e vet.

Kundër krenisë

6 Për asnjë fyerje të afërmit mos iu ahmerr, 27,30–28,7; Lev 19,18;
dhe mos bëj asnjë veprim madhështie. Mt 5,21-24; 18,21-22
7 Krenia është e urrejtshme para Hyjit e para njerëzve,
për të dy është e neveritshme çdo nëpërkëmbje.
8 Mbretëria kalon nga një popull në tjetër Dan 11,2-39
për shkak të padrejtësive,
të dhunës e të pasurisë së padrejtë.
9 S'ka gjë më të mbrapshtë se dëshirimi i kamjes,
horrjati edhe shpirtin e vet e ka për të shitur.
10 Pse krenohet dheu e hiri?
Sepse edhe për së gjalli i hedh përbrendësat e veta! Zan 2,7; 18,27;
11 Sëmundja e gjatë e mërzit mjekun, Sir 17,27
sëmundja e shkurtër e kthjell mjekun.
12 Çdo pushtet e ka të shkurtër jetën:
kështu edhe mbreti sot është e nesër vdes.
13 Kur njeriu të vdesë

10,9 Tekst i korrigjuar sipas sir. dhe komentime; gr. është i errët («një krijesë e gjallë që hedh (?) zorrët e veta»); hebr., i prishur, është i pakuptueshëm.

10,11 *sëmundja e shkurtër kthjell mjekun*: me Neovulg.; BJ lë jashtë. – Teksti duket se pohon kotësinë e përpjekjeve njerëzore për të shpëtuar njeriun që duhet të vdesë. Ama të shihet k 38.

10,12 *çdo pushtet e ka të shkurtër jetën:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

Jb 17,14; Is 14,11
Lp 8,14; Neh 9,29

do të trashëgojë gjarpërinj, egërsira e krimba.
14Fillimi i krenisë së njeriut është rënia prej Hyjit;
15zemra e tij largohet prej Krijuesit të vet.
Sepse fillimi i çdo mëkati është krenia,
kush jepet pas saj, vlon me mallkime
e në fund sharron prej saj.
16Prandaj Zoti mrekullisht i ndëshkon të këqijtë
dhe krejtësisht i zhbin.

1Sam 2,4-8; Lk 1,52

17Hyji i rrafshoi selitë e prijësve krenarë
e i vendosi në vend të tyre të përvujtët.

33,12; Dan 2,35

18Hyji i çrrënjosi rrënjët e kombeve krenare,
e në vend të tyre mbolli të përvujtët.

Ur 11,21-22; Is 40,15-17

19Zoti i rrafshoi tokat e paganëve
dhe i rrënoi deri në themele.
20I thau disa prej tyre dhe i shpërnguli,
e bëri të harrohet kujtimi i tyre nga toka.
21Hyji e zhduki kujtimin e krenarëve
dhe e ruajti kujtimin e të përvujtëve të vetdijshëm.
22Nuk qe krijuar krenia për njerëz
as hidhërimi për të lindurit nga gruaja.

Njerëzit e denjë për nderim

Jer 9,22-23; 1Kor 1,26-31; 2Kor 10,17; Jak 1,9v

23Cila dorë njerëzish është e nderuar?
Ajo që e dron Hyjin!
Kurse s'do të nderohet ajo dorë njerëzish
që i shkapërcen urdhërimet e Zotit.
24Mes vëllezërve nderohet prijësi i tyre;
ata që e druan Zotin janë të nderuar para tij.
25Endacaku, ardhacaku e skamnori:

9,16

frika e Hyjit është mburrja e tyre!
26Mos e përbuz skamnorin e drejtë
e mos e madhëro mëkatarin e pasur.
27Kryetari, gjykatësi e sundimtari duhen nderuar,

10,18 *kombeve krenare*: me lat. Gr. lë jashtë: «krenare». BJ hamend. në bazë të hebr.: «krenarëve» (dy termat hebraik grafikisht janë shumë të ngjashëm, por rr 18 mungon në hebr.).

10,21 *Hyji e zhduki kujtimin e krenarëve, dhe e ruajti kujtimin e të përvujtëve të vetëdijshëm*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

10,23 *Cila dorë njerëzish është e nderuar? Ajo që e dron Hyjin:* BJ shton (10,19a): «Cila dorë njerëzish është e nderuar? Raca njerëzore»; si dhe pas këtij rr. në 10,19 c: «Cila dorë njerëzish sdo të nderohet? Raca njerëzore».

10,24 BJ në 10,21 shton: «Zanafilla e pëlqimit është Frika e Tenzot, zanafilla e refuzimit kryeneçësia dhe mendjemadhësia».

10,25 *Endacaku, ardhacaku e skamnori*: me BJ, hebr.; gr. ka: «i pasur, plot nderim». Variant tjetër ka: «i pasuri, fisniku, i varfëri».

por s'ka më të madh se ai që e dron Hyjin.
[28]Skllavit të urtë i shërbejnë të lirët, Fu 17
njeriu i urtë e i ditur nuk nynykat kur të jetë qortuar.

Përvujtëria dhe e vërteta

[29]Mos shit mend kur kryen punën tënde Lk 17,10
e mos u lëvdo kur të jesh ngusht.
[30]Më i mirë është ai që punon e ka gjithçka se ai që mburret Fu 12,9
e s'ka bukë.
[31]Biro, më përvujtëri jepi nder vetes Jer 9,22; 1Kor 1,31
dhe ushqeje e nderoje veten sipas meritës.
[32]Kush do ta shfajësojë atë që vetvetes i bën të keqen?
Kush do ta nderojë atë që vetveten e çnderon?
[33]Ka skamnor që nderohet pse është i ditur e i ndershëm, 10,23; 11,1
ka edhe njeri që nderohet pse është i pasur.
[34]Kush nderohet në skam aq më tepër do të nderohet në
pasuri!
Kush s'nderohet në pasuri, aq më pak në skam!

Mos i beso dukës së jashtme

11 [1]Urtia e të përvujtit e bën lart ta mbajë kokën
dhe e bën të rrijë mes të mëdhenjve.
[2]Mos e lëvdo njeriun për bukurinë e tij, 1Sam 16,7;
as mos e përbuz pse s'është i pashëm. 2Kor 10,10-11
[3]E vogël është bleta ndër kafshët fluturuese, Mt 13,31-32
por fryti i saj ka epërsinë mbi ëmbëlsira.
[4]Kurrë mos u mburr për petka të tua,
as mos u kreno kur të jesh nderuar,
sepse vetëm veprat e të Tejetlartit janë të mrekullueshme,
e megjithatë janë të fshehta e të papashme
veprat e Tija prej njerëzve.
[5]Shumë mbretër ndenjën në pluhur 10,14; Ksh 4,14; 10,6-7
e, një tjetër që s'pritej, mbarti kezën.
[6]Shumë pushtetmëdhenj qenë mposhtur pa masë
e shumë të shquar ranë në pushtet të tjetërkujt.

10,28 T'i afrohet kësaj sentence pohimet e shën Palit mbi skllavërinë (Gal 3,28; Kol 3,11; Fm 16).

11,4 Hebr. ka: «Mos u tall me të varfërin, mos përqesh atë që vuan». – *veprat e të Tejetlartit...janë të fshehta dhe të papashme:* pra të padukshme dhe të paparashikueshme. Një goditje e fatit mund të përmbysë çdo situatë (krh. Ps 113,7; 1Sam 2,8; Jb 12,17-19). Parimet e mëtejshme ilustrojnë këtë pohim.

11,5 Mund të interpretohet edhe: «u lanë mbi trotuar» (pasi kishin mbretëruar); atëhere paralelizmi do të ishte kundërt, por hebr. ka: «shumë persona të parëndësishëm hipën mbi fron», duke mbështetur kështu interpretimin e dhënë.

Peshim e maturi

7Para s'e ta kesh pyetur askujt mos i bërtit,
pasi ta kesh pyetur, qortoje drejt.
Fu 18,13 8Para se të kesh dëgjuar, mos përgjigj
e mos u përziej ndërsa mbahet fjalimi.
9Për atë çështje që ty nuk të përket, mos bëj grindje
e mos merr pjesë në gjyq të mëkatarëve.
38,24 10Biro, mos merr mbi vete tepër shumë punë,
nëse ngutesh s'do të jesh pa faj:
sado që të ngutesh, nuk do të arrish
dhe s'do t'ia dalësh të shpëtosh me ikje.
Ps 127,1-2; Fu 11,24; 21,5 11Ka njeri që mundohet, ngutet e vret veten:
e megjithatë s'ia del të begatet.

Shpresa vetëm në Hyjin

Sof 2,3+ 12Ka njeri të gjorë, që ka nevojë për ndihmë,
përmëtepër të pafuqi, të pasur me skamje,
13por syri i Hyjit e shikon me mirësi,
e ngrit prej mjerimit të tij,
e lartëson kryet e tij:
dhe shumëkushi mbetet i habitur.
Jb 1,21; 2,10; Is 45,7 14E mira dhe e keqja, jeta e vdekja,
skamja e kamja prej Hyjit vijnë.
1,1-8; 24,17+ 15Urtia e kuptimi e njohja e Ligjit te Zoti janë,
dashuria, veprat e dashurisë janë prej Tij.
16Gabimi e terri kanë qenë krijuar për mëkatarët,
ata që krenohen për të këqija, plaken në të këqija.
17Dhurata e Hyjit qëndron me të përshpirtshmit
dhe përkrahja e Tij përparon përgjithmonë.
Jb 27,16-23; Ps 49,17-18; Ksh 2,21-23; Lk 12,16-21 18Dikush pasurohet në fuqi të kursimit
dhe ja, shpërblimi i tij:
19thotë një ditë: «Tash po pushoj,
tani do të ha vetëm të mirat e mia»,
20e s'di se koha kalon, vdekja afrohet,
e do t'i lërë të gjitha të tjerëve e do të vdesë.

11,10 Hebr. shton një formë të dytë, e njohur nga sir.: «Nëse nuk vrapon nuk mbërrin dhe nëse nuk kërkon nuk gjen».
11,15-16 Këto dy rr. Janë shtesë e hebr., gr.II, lat. dhe sir.
11,17 *përshpirtshmit*: me BJ. Gr. përkthen hebr. me: «të drejtët», si në rr 24; 12,2; 13,21;.
11,19 Lind pyetja nëse Jezusi është frymëzuar nga ky rr për shëmbëlltyrën e Lk 12,16-21 (të vihet re sidomos rr 19). Është e njejta ide e kotësisë së të mirave të grumbulluara me mund, pronarit të të cilave i mohohen ditën e vdekjes.

21 Qëndro në detyrën tënde dhe kryeje me kujdes
e plaku në plotësimin e detyrave të tua.
22 Mos u lakmo veprave të mëkatarëve; Fu 3,31; 23,17; Sir 9,11
shpreso në Hyjin e kryeje punën tënde,
23 sepse punë e lehtë është për Hyjin
papritmas ta bëjë të pasur skamnorin.
24 Bekimi i Hyjit është shpërblim i vazhdueshëm i të drejtit
dhe në një moment të shpejtë lulëzon përparimi i tij.
25 Mos thuaj: «Për çka kam nevojë Mt 6,25-26
e ç'të mira të tjera më lypen pas tashit?».
26 Mos thuaj: «Kam gjithçka mjaft! 5,1; Lk 12,15-21
Ç'e keqe tjetër mund të më gjejë?».
27 Në të mira mos i qit në harresë të vështirat e në të vështira 18,25; Gjn 16,21
mos i qit në harresë të mirat,
28 sepse lehtë e ka Hyji ditën e vdekjes
të shpërblejë secilin sipas jetës së tij.
29 Mjerimi i një çasti bën të harrohet mirëqenia
dhe vdekja e njeriut i zbulon veprat e tija. 1,11
30 Para vdekjes askënd mos e mbaj të lum,
sepse në fund të jetës njihet njeriu.

Mos ki besim në njeri të keq

31 Mos shtjer gjithkënd në shtëpinë tënde,
sepse të shumta janë dredhitë e të keqit.
32 Sikurse rropullitë lëshojnë erë të rëndë,
sikurse fëllënza joshëse në kafaz,
porsi sorkadhja në lak,
ashtu është zemra e krenarëve,
porsi spiuni vëren rënien e të afërmit.
33 Shpifësi të mirën e shndërron në të keqe
i dangos edhe njerëzit e virtytshëm.

11,21 *detyrën tënde:* me hebr.; gr. ka: «besëlidhjen tënde». – *kryeje me kujdes*: BJ sipas një var.; hebr. ka «bëje me gëzimin tënd» (krh. Ksh 2,24; 3,13).

11,27 Ose ndoshta: «Harroheshin të këqijat (që mund të mbivendosen)... Nuk bie ndërmend lumturia (që mund të merret)». Duke iu vendsur në këtë mënyrë së ardhmes, ky rr është më konform kontekstit. Megjithatë interpretimi duket më pak i mundshëm.

11,30 *në fund të jetës*: me BJ e hebr.; Gr. ka: «në bijtë e tij». – Rr 28-30 shprehin besimin me të cilin pret autori, në ditën e vdekjes, gjykimin në të cilin do të shpallen meritat dhe fajet (krh. 7,40). Por kur flet për shpërblimin, nuk ndalet të theksojë përjetësinë e tij.

11,32 Ndërsa BJ ka: «ashtu si thëllëza thërret nga kafazi, kështu është zemra e mendjemadhit; si një spiun ai pret rënien tënde». Mes 11,32a dhe 11,32b një dshk. hebr. fut: «Ashtu si ujku që i zë pritë për të gllabëruar. Siç janë të shumta edhe krimet e të personit të dhunshëm! Është si një qen mes atyre që hanë në shpëti dhe shkatërron gjithçka; njeriu i dhunshëm vjen dhe fut grindjen në të mirat e tyre. Gojëkeqi, ashtu si ariu, është në pritë në shtëpinë e tallësve».

34 Nga një shkëndijë e vetme bëhet prushi,
prej njeriut të keq bëhen gjaqe;
Fu 1,11 njeriu mëkatar shtie fitla për vrasje.
35 Ruaju kolerësjellësit se djerron të keqen
që rastësisht të mos njollosë me dangë të përhershme.
36 Pranoje në shtëpi të huajin e do të të pështjellojë gjithçka,
do të të tëhuajë nga njerëzit e tu.

Mt 5,43-48; Lk 14,12-14

Veprat e mirësisë

12 1 Kur të bësh mirë, dije se kujt i bën mirë
e të mirat e tua do të kenë mirënjohje të madhe.
2 Bëji mirë të drejtit e do të kesh shpërblim të madh,
Lp 14,29 nëse jo prej tij, prej Hyjit me siguri.
3 S'mund të jetë mirë ai që vazhdon në të keqen
e që nuk bën lëmoshë,
sepse edhe i Tejetlarti i urren mëkatarët
e ka mëshirë për ata që bëjnë pendesë.
4 Jepi të mëshirshmit e mos e prano mëkatarin;
Hyji të paudhëve e mëkatarëve do t'u huamerret,
duke i ruajtur ata për ditën e ahmarrjes.
5 Jepi të mirit e mos e prano mëkatarin.
6 Bëji mirë të përvujtit e mos i jep të paudhit:
mos ia jep armët e luftës
që të mos bëhet më i fortë se ti.
7 Sepse dyfish do t'i kthejë me të këqija
të gjitha të mirat që do t'ia kesh bërë atij,
Mt 5,45; Lk 6,35 sepse edhe i Tejetlarti i ka në iri mëkatarët
dhe të paudhëve do t'u hakmerret.

6,5-17

Miqtë e vërtetë e miqtë e rrejshëm

Fu 19,4; 17,17

8 Në të mira nuk njihet miku
as në mjerim nuk mund të fshihet armiku.

11,34b *prej njeriut të keq bëhen gjaqe*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

12,3 Hebr. ka: «Asnjë dobi nuk ka ai që i bën mirë të keqit: madje nuk bën as ndonjë vepër të mirë». – *sepse edhe i Tejetlarti i urren mëkatarët e ka mëshirë për ata që bëjnë pendesë:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

12,4 *Jepi të mëshirshmit dhe mos e prano mëkatarin:* ky rr mungon në hebr. kopje e 12,6. – *Hyji të paudhëve e mëkatarëve do t'u huamerret, duke i ruajtur ata për ditën e ahmarrjes*»: me dhe Neovulg. Neovulg këtu shton edhe: «jepi të mirit dhe mos e prano mëkatarin». Krh. me Mt 5,43-48; Lk 6,27-36; Rom 12,20. – Sh. Agustini, i ngacmuar nga ky urdhërim, është përpjekur ta zbusë me këtë komentin: «Mos i jep mëkatarit si mëkatar; por ndihmoje si njeri».

12,5 *jepi të mirit dhe mos e prano mëkatarin:* Neovulg. lë jashtë pasi e sjell në 12,4. BJ ka: «Bëji dhurata njeriut të mirë dhe mos e ndihmo mëkatarin».

[9]Kur njeriu është mirë edhe armiqtë e tij i bëhen miq, Fu 26,24-26
kurse kur është në mjerim edhe miku i largohet.
[10]Kurrë mos i beso armikut,
sepse ligësia e tij është si bronzi që ndryshket.
[11]Edhe nëse i mposhtur ecën me krye për dhe,
rri me kujdes e ruaju prej tij.
Ji me të si ai që fshin pasqyrën
e do ta hetosh në fund se është i ndryshkur.
[12]Mos e vër përngjat vetes
as mos të rrijë në të djathtën tënde,
që të mos kthehet në vendin tënd
e të kërkojë selinë tënde,
e atëherë do t'i marrësh vesh fjalët e mia
e do të brejë ndërgjegjja për shkak të fjalëve të mia.
[13]Kujt i dhimbset shituesi i gjarprit nëse e ha gjarpri
si dhe të gjithë ata që u afrohen egërsirave?
Kështu edhe ai që bën shoqëri me të paudhin
e përzihet në mëkatet e tija,
s'do të shpëtojë pa e pasë djegur zjarri.
[14]Për një orë ai qëndron me ty,
por, nëse rrëzohesh, ai më nuk përmbahet.
[15]Në buzë armiku ka fjalë të ëmbla, Fu 26,24-26; Jer 9,7
por në zemrën e vet sendërgjon të të hedhë në shpellë.
[16]Sytë armikut i mbushen me lot,
por, kur ia sheh gjasën, gjë s'e ngin me gjak.
[17]Nëse të gjen ndonjë e keqe,
aty do ta gjesh, para vetes,
[18]e, kinse po të ndihmon, këmbëzën ta shtie.
[19]Do të luajë me kokë e do të rrahë me shuplakë,
s'do të pushojë duke nynykatur e do të ndërrojë fytyrë.

Shoqërohu me të barabartë

13 [1]Kush përket peshkven, prej saj zhytet;
po edhe kush shoqërohet me krenarin, vishet me kreni.
[2]Barrë më të rëndë se mund e çosh mos merr,

12,9 Heb («bile ai që e urren është miku i tij») respekton më mirë paralelizmin.
12,11 Hebr. ka: «Sillu me të si (me) atë që zbulon një sekret: nuk do mundet të të dëmtojë; dhe njih pasojën e xhelozisë».
12,13 *bën shoqëri me të paudhin*: teksti hebr. ka: «bashkohet me një grua të pacipë». – *s'do të shpëtojë pa e pasë djegur zjarri*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.
12,19 *luajë me kokë*: gjest përbuzës (Ps 22,8; 109,25; Jb 16,4; krh. Mt 27,39). – *do të rrahë me shuplakë*: krh. Ez 25,6; Nah 3,19; Vaj 2,15.
13,2 Krahasim klasik, prezent edhe tek Ezopi.

as mos u bëj shok me më të ndershëm e më të pasur se ti.
3 Pse të rrinë bashkë fulterja e vegshi?
Sepse, kur të ndeshen, do të thyhet.
Fu 18,23 4 Pasaniku bën padrejtësi e turfullon,
ndërsa skamnori, edhe i fyer, kërkon ndjesë.
5 Nëse i je i dobishëm, të shfrytëzon,
por, nëse ke nevojë, të braktis.
6 Nëse ke ndonjë të mirë, bashkëjeton me ty,
të rrëmben çka ke e s'është më në kujdes për ty.
7 Nëse do të ketë nevojë për ty, do të të gënjejë
e, duke u qeshur, do të japë shpresë me fjalë të mira
e do të thotë: «Për çka ke nevojë?».
Fu 23,1-3 8 E do të të turpërojë me gosti kremtore,
deri që të të shfrytëzojë dy a tri herë
e në fund do të të vërë në lojë.
Kur pastaj do të të shohë, do të shmanget
e do të luajë me kokë para teje.
9 Përvujtërohu para Hyjit e shpreso prej dorës së tij.
10 Kujdesu të mos lejosh të shfrytëzohesh
e të mposhtesh për shkak të marrisë sate.
11 Mos ji i përvujtë në urtinë tënde,
që të mos përvujtërohesh e të gënjehesh në marrinë tënde.
12 po të thirri ndonjë i madh, rri larg,
dhe aq më tepër do të të thërresë.
13 Mos u fur që të mos përbuzesh,
por as tepër larg mos i rri, që të mos harrohesh.
14 Mos i jep vetes liri të flasësh me të si me të barabartë,
as mos u beso fjalëve të tija të shumta;
me fjalë të shumta ai do të vërë në provë
dhe, duke u qeshur, t'i zbulon edhe zorrët.
15 Njeri i pashpirt është e i mban mend fjalët e tua:
s'do t'i kursejë as të këqijat as prangat.
16 Ruaju e ki kujdes për çka dëgjon,
sepse po bën rrugë me rrënimin tënd!
17 Kur t'i dëgjosh këto fjalë,

13,9 *përvujtërohu para Hyjit e shpreso prej dorës së tij*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

13,10 *marrisë sate*: me lat., sir.; gr. ka: «gëzimin tënd». Hebr. ka: «Ki mendjen e mos ji shumë i pacipë (?), mos u ngjaj të pamendëve».

13,11 *Mos ji i përvujtë në urtinë tënde, që të mos përvujtërohesh e të gënjehesh në marrinë tënde*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

13,13 Shprehje e qartë e maturisë së arsyetuar që karakterizon Ben Sirën. të cilës nuk i mungon një fijë shpirtligësi. – Këshilla ungjillore e Lk 14,8-10, së cilës mund të afrohet ky urdhërim, në fakt nuk ka aspak të njejtën përmbajtje dhe as të njejtin motivim.

13,17-18 Shtesë e Gr.II

zgjohu nga gjumi.
18 Me gjithë jetën tënde duaje Hyjin
e thirre atë për shpëtimin tënd.
19 Çdo kafshë e do llojin e vet:
kështu edhe njeriu shokun e vet.
20 Çdo gjallesë bashkohet me llojin e vet,
kështu edhe njeriu me të ngjashmit e vet.
21 Ç'punë ka bisha me qengjin? Is 11,6
Kështu edhe mëkatari me të drejtin.
22 Si përkojnë hiena e qeni?
Ose ç'pjesë mes pasanikut e skamnorit?
23 Gomari në shkretëtirë gjahu i luanit,
kështu edhe kullota e të pasurve janë skamnorët.
24 Sikurse krenari e ka iri përvujtërinë,
kështu i iritet edhe pasanikut skamnori.
25 Pasaniku nëse rrëzohet, mbahet prej miqve të tij, Fu 19,4.7
ndërsa nëse bie skamnori, përbuzet edhe prej të njohurve.
26 Rrëshqet pasaniku, shumë i vijnë në ndihmë, Fu 14,20
në foltë marrëzira, patjetër e përligjin.
27 Po ra i varfri, përmëtepër e prozhmojnë;
në foltë fjalë të urta, askush s'ia vë veshin.
28 Flet pasaniku, të gjithë heshtojnë,
dhe fjalën e tij e ngritin deri në re.
29 Flet skamnori, pyesin: «Kush është ky?»,
e nëse merr në thua, i japin edhe shtytjen.
30 E mirë është pasuria për atë që s'ka mëkat në ndërgjegje,
i keq tesve skami sipas fjalës së të paudhëve.
31 Zemra ia ndërron pamjen njeriut Fu 15,13
o në të mirë o në të keq.
32 Fytyra e gëzueshme është shenja e zemrës së mirë,
vështirë do ta gjesh e me mund të madh.

13,22 Urdhëri për të mos frekuentuar veçse të ngjashmit me veten, për Ben Sirën është në përputhje me harmoninë e natyrës, pra sipas urdhërit hyjnor. Dënimi i pasurisë nuk është absolut (krh. rr 30); autori do të pengojë të varfërin që të joshet nga i pasuri, i cili rrezikon ta shtypë.

13,25 Ky rr ndoshta duhet marrë në kuptim metaforik: «rrëzohem» (BJ: «bëj një hap të gabuar») mund të ketë kuptimin e «them budallallëqe» (hebr.: «flet»; krh. 14,1); vazhdimi tregon se është fjala sidomos për bisedat.

13,30 *sipas fjalës së të paudhëve*: me BJ ose ndoshta: «sipas masës së paudhësisë» (hebr.: «sipas masës së pafytyrësisë».

13,32 BJ përkthen: «zemrës në festë» dhe shënon: «zemër në festë», ose «zemër e mirë», hebr., pra njeri i mirë. – Nuk dallohet mirë se si në gr. pjesa e dytë e e rreshtit lidhet me pjesën paraardhëse. Hebr. ka: «në vetmi dhe mendueshëm: përsiatje e mjerimit», ku kontrasti shquhet.

Lumturia e vërtetë

19,16; 25,8

14 [1]I lumi ai që nuk ka gabuar me fjalë
e që nuk e mundon trishtimi i fajit.
[2]I lumi ai që nuk e dënon shpirti i vet
e që nuk e ka lënë shpresa e vet.

Ksh 5,9; 6,2

Smira e horrjatia

[3]Njeriu dorështrenjtë kot e ka pasurinë
e njeriut lakmimtar çka i lypet ari?
Jb 27,16-17; Fu 13,22; Lk 12,16-21
[4]Kush është dorështrenjtë për vetvete,
grumbullon për të tjerët,
me të mirat e tija një tjetër do të gostitet.
[5]Kush është i keq për vetvete, për kë do të jetë i mirë?
Ai s'di t'i gëzojë as të mirat e veta.
Fu 11,17
[6]S'ka gjë më të keqe se ai që ia ka smirë vetvetes,
ky është shpërblimi i ligësisë së tij.
[7]Po edhe në qoftë se bën mirë,
e bën pa dije e pa dashur
dhe në fund e dëfton keqësinë e vet.
[8]Syri i horrjatit është i keq,
ai e shmang shikimin dhe i urren gjinden.
Ur 6,23
[9]S'ngihet syri i lakmimtarit me pjesën e vet
deri që e than dhe e shkrin jetën e vet.
[10]Syri lakmues horrjat sulet mbi bukë
dhe mbi tryezën e tij mungon.
[11]Biro, nëse ke, mos e lër veten keq
e Hyjit kushtoji fli të denja.
[12]Mos harro se vdekja s'do të vonojë
Nr 16,33
dhe vendimi i Nëntokës nuk të është zbuluar;
vendimi i kësaj bote: vdekja e sigurt.
[13]Para se të vdesësh bëji mirë mikut
dhe sipas mundësisë sate ji me të bujar.
Ksh 2,24
[14]Mos ia moho vetes një ditë të lume
e mos e lër pa gëzuar as një pjesëz të dëshirës së mirë.

14,1 *nuk ka gabuar*: fj.fj.: «që nuk është penguar». Var.: «nuk ka mëkatuar». – Shumë psalme e këndojnë kështu lumturinë e zemrave të pastra (krh. Ps 1; 32; 41; 119; 128), në kundërvënie të «të lumturve» të kësaj bote. Që tani është lajmi i lumturivë ungjillore (Mt 5,1-12).

14,8 Nuk sheh ata që kanë nevojë për ndihmën e tij.

14,9 *deri që e than dhe e shkrin jetën e vet*: gr. ka: «një padrejtësi e ligë ia ashpërson zemrën»; BJ përkthen: «lakmia», hamend.; fj.fj.: «syri i keq» (ngatërrim mes *'ayin* dhe *'aëon*, por tekst hebr. që ne kemi është ndryshe).

14,12 *vendimi i Nëntokës*: ndoshta ai që cakton datën e vdekjes (krh. Is 28,15.18). – *vendimi i kësaj bote: vdekja e sigurt*: me Neovulg.; BJ e fut këtë rr. në 14,17b.

15 Pse a s'do t'ua lësh të tjerëve frytet e mundit tënd,
e mundin tënd a s'do ta ndajnë me short?
16 Dhuro e merr e gëzoje shpirtin tënd;
17 para se të vdesësh bëje drejtësinë, Ksh 9,10
sepse në Nëntokë s'ke pse e kërkon gëzimin.
18 Çdo gjallesë vjetrohet si petku Ps 102,27; Is 50,9
dhe porsi gjethi që del në pemë të njomë,
19 njëri del e tjetri bie: Ksh 1,4
kështu edhe breznitë mishit e gjakut,
njëra mbaron e tjetra lind.
20 Çdo vepër e shkatërrueshme do të mbarojë, Ksh 9,6; Zb 14,13
me të mbaron edhe ai që e kryen,
21 por çdo vepër e zgjedhur do të kursehet
dhe ai që e kryen do të nderohet në të.

Lumturia e të urtit

22 Lum njeriu që qëndron në urtinë, Fu 8,32-35
që në drejtësinë e vet kujton urtisht
e që me mend e ka para sysh shikimin shqyrtues të Hyjit,
23 që në zemrën e vet i mendon udhët e saja
e që i kupton fshehtësitë e saja,
që ecën pas saj porsi vëzhgues 6,27
dhe ndalet në udhët e saja.
24 Ai shikon nëpër dritaret e saja
e përgjon në derën e saj,
25 që pushon pranë shtëpisë së saj
dhe e ngul gozhdën e vet në murin e saj:
ndërton kaçorrin e vet përkrah saj
e pushon në një strehim të mirash përgjithmonë.
26 Fëmijët e vet i vë në mbrojtjen e saj

14,17 *para se të vdesësh bëje drejtësinë*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

14,20 Hebr. ka: «Të gjitha veprimet e njeriut do të shkatërrohen dhe vepra e duarve të tij do ta ndjekë», pra do ta ndjekë deri në shkatërrim. Zb 14,13 zhvendos këtë ide: veprat ndjekin njeriun në shkëlqimin e jetës së re. Këto reflektime shprehin në Kishtarin befasim si dhe skandalizim, kurse Ben Sirë nuk sheh në të veçse një mësim për t'u shkëputur nga gjërat tokësore.

14,21 Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

14,22 *që me mend e ka para sysh shikimin shqyrtues të Hyjit*: me neovulg, ("*et in sensu cogitabit circumspectionem Dei*") që mund të perkthehet edhe "dhe sodis Hyjin me mendjen e vet". BJ lë jashtë.

14,23 Krh. Ps 119, veçanërisht rr 15.23.148 mbi lumturinë që vjen nga meditimi i Ligjit. Këtu objekti i studimit është urtia, që zbulohet sidomos në fjalët e urta dhe në thëniet e të urtëve.

14,25 Për të vendosur aty tendën e tij. – Shumë shëmbëlltyra përdoren për të karakterizuar kërkimin e urtisë: ajo e gjahtarit që e ndjek, e spiunit që mundohet të kuptojë fjalët e saj, udhëtarit që strehohet në hijen e saj.

e banon nën gemat e saj.
[27]Mbrohet nën hijen e saj prej vapës
e banon nën hijen e lavdisë së saj.

15 [1]Kështu vepron ai që e dron Hyjin
e kush është besnik ndaj Ligjit
do ta fitojë urtinë.
Ur 6,13 [2]Urtia i del përpara porsi nëna e ndershme
Ur 8,2 dhe e pret porsi gruaja virgjër.
Fu 9,5; Sir 24,18-21 [3]E ushqen me bukë të jetës e të kuptimit,
4,1+ e ujit me ujë të urtisë shëlbimprurëse.
Ai bëhet i patrandshëm në të e s'do të dylkohet,
[4]ka besim në të e nuk do të turpërohet.
Ajo e lartëson atë përmbi shokët e tij
Ur 8,10-15 [5]dhe mes kuvendit gojën ia çel,
e mbush me shpirt urtie e kuptimi
dhe e vesh me petkun e lavdisë.
1,9 [6]E pajis me ëmbëlsi e me gëzim
dhe e merr trashëgim emrin e përhershëm.
[7]Njerëzit e marrë kurrë s'do ta fitojnë,
kurse njerëzit e mençur vetë i dalin në takim;
mëkatarët s'do ta shohin me sy,
sepse ajo rri larg nga krenia e dredhia.
Fu 8,13 [8]Rrenacakëve as që u bie ndër mend për të,
kurse dashamirësit e të vërtetës gjenden në të
e do të përparojnë deri të shohin Hyjin.
[9]Lavdërimi i saj s'i ka hije gojës së mëkatarit,
[10]sepse nuk i ka qenë dhuruar prej Hyjit.
Urtisë së Hyjit i takon lavdërimi
dhe e thotë goja e të urtit
dhe pronari i saj e mëson atë.

Liria njerëzore

Zan 3,12; /Jak 1,13-15 [11]Mos thuaj: «Prej Hyjit është mëkati im!»,

14,27 Kjo *lavdi* (hebr.: «strehë») ndoshta i referohet resë që tregonte praninë e JHWH (krh. Dal 16,10; 24,16+). Është *šekinâ* («prezenca») e letërsisë rabinike.

15,1 Jer 2,8 dallon katër funksione zyrtare: priftin, ekspertin e Ligjit, bariun, profetin. – *kush është besnik ndaj Ligjit*: i përket grupit të «skribëve», të «mësuesëve të Ligjit», që në judaizëm do të bëhet gjithnjë e më i rëndësishëm (krh. Esd 7,6+).

15,5bc Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

15,7 *njerëzit e mençur vetë i dalin në takim*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

15,5bc me Neovulg.; BJ lë jashtë.

15,10 *e thotë goja e të urtit*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

15,11 *sepse çka Ai urren, kurrë nuk e bën*: me hebr.; gr. ka: «sepse çka Ai urren, nuk duhet ta bësh».

sepse çka Ai urren, kurrë nuk e bën.
12 Mos thuaj: «Ai vetë më joshi!», Zan 3,13
sepse Atij gjë s'i lypen mëkatarët.
13 Hyji ka iri çdo poshtërsi,
e urrejnë edhe të gjithë ata që e druan.
14 Hyji qysh në fillim e krijoi njeriun
e la në dorë të vullnetit të lirë
dhe e lëshoi në dorë të dëshirimit të vet.
15 I dha urdhrat e urdhërimet e veta
dhe dijen për të kryer çka Atij i pëlqen.
16 Nëse do t'i mbash urdhërimet edhe ato të ruajnë;
nëse ke besim në Të, edhe ti do të jetosh.
17 Para t'i vuri ujin e zjarrin, Lp 11,26-28
ku të duash, shtrije dorën tënde!
18 Përpara njeriut jeta e vdekja, e mira dhe e keqja: Lp 30,15-20; Jer 21,8
çka ai të parapëlqejë, ajo do t'i jepet.
19 Sepse e madhe është urtia e Hyjit,
Ai është i madh në pushtet e pandërprerje sheh gjithçka. Ps 33,13-18
20 Sytë e Hyjit priren mbi ata që e druan, Ps 34,16
Ai i njeh të gjitha veprat e njeriut.
21 Askujt s'i ka urdhëruar të jetë i patenzonë
dhe askujt s'i ka dhënë leje të mëkatojë.

Mallkimi i të patenzonëve

22 Mos dëshiro shumë fëmijë të patenzonë e bakëqij.

16 1 Mos iu gëzo fëmijëve të patenzonë; Fu 17,21; 19,13
sado shumë që të jenë, mos ju gëzo
nëse nuk e kanë frikën e Hyjit.
2 Mos llogarit mbi jetën e tyre 16,1
as mos u mbështet mbi punën e tyre.
3 Vërtet, më i mirë është vetëm një që e dron Hyjin
se një mijë djem të patenzonë.

15,14 Ky rr shpesh përmendet për të mbështetur doktrinën e lirisë. Hebr. («... ai ia dorëzoi armikut të vet dhe e la në dorë të prirjeve të veta») e përdor për të shpjeguar zanafillën e të keqes; por faza e parë është një shtesë jashtë kontekstit; për Ben Sirën «instikti» në vetvete nuk është i keq , siç do të jetë në tekstet rabinike, por është tregues i prirjes së lirë të vullnetit për të mirën ose të keqen: «nëse do» thotë 15,16.
15,14c-16me Neovulg.; BJ lë jashtë.

15,16b *nëse ke besim në të, edhe ti do të jetosh*: me sir. e hebr. (krh. Hab 2,4; Gjn 11,25).
15,18 *e mira dhe e keqja*: me Neovulg.
16,2 Pas *sado shumë të jenë*, hebr. shton: «sepse nuk do të kenë një të ardhme të lumtur». BJ gjithashtu shton: «sepse ti do të rënkosh për një dhimbje të parakohshme/ dhe papritmas do të njohësh fundin e tyre»
16,3 Pas *një* hebr. dhe disa dëshmitarë grekë shtojnë: «që bën vullnetin e Hyjit (ose e Zotit)»; lat.: «që e druan Hyjin».

Ur 4,1 [4]Madje, më mirë është të vdesësh pa fëmijë
se të lësh pas djem të patenzonë.
[5]Prej vetëm një njeriu të arsyeshëm popullohet atdheu,
Ur 3,19 kurse rodi i bakëqijve do të shuhet.
[6]Shumë këso gjërash ka parë syri im
edhe më të mëdha se këto ka dëgjuar veshi im.
Nr 11,1; 16,1-30 [7]Në mbledhjen e mëkatarëve flakë do të ndizet zjarri
e kundër popullit të pabesë do të shpërthejë felgrimi.
Zan 6,1-7 [8]S'gjetën falje viganët e motshëm
që iu çuan kundër pse i besonin fuqisë së vet.
Zan 19,1-29 [9]Nuk i fali bashkëqytetarët e Lotit,
që i kishte në iri për shkak të krenisë së tyre.
[10]Nuk e mëshiroi as popullin e mallkuar,
që qenë shuar në mëkatet e tyre.
Dal 12,37; Sir 46,8 [11]Kështu veproi me gjashtëqind mijë këmbësorë
që u bënë tok në ngurtësinë e zemrës së tyre,
e, të kishte qenë edhe vetëm një zverrktrashë,
çudi do të ishte të kishte shpëtuar pa ndëshkim,
5,6; Dal 34,6-7 [12]sepse mëshira dhe hidhërimi janë me Hyjin,
pret e fal, por edhe shpërthen në hidhërim.
[13]Sa e madhe është mëshira e tij
aq i madh është edhe ndëshkimi i tij:
Fu 24,12 e gjykon njeriun sipas veprave të tija.
[14]S'do të shpëtojë mëkatari me rrëmbimet e tija
as s'do të shkojë hupës qëndresa e të mirit.
[15]Çdo vepër mëshire do të ketë shpërblimin:
gjithkush do të shpaguhet sipas meritës së veprave të veta
e sipas dijes së shtegtimit të vet.
Zoti e nguroi zemrën e faraonit që të mos e njohë,
që veprat e tija të bëheshin të njohura nën qiell.
Mëshira e tij iu dëftua të gjitha krijesave të tija,
dritën e vet e errësirën e shpërndau ndër njerëz.

16,10 Banorët e lashtë të Kanaanit. BJ shton: «Gjithë sa më sipër ai ua bëri kombeve me zemër të ngurtë/ dhe nuk u ngushëlluar për shkak të numrit të shentërve të vet».

16,11 Mendohet për Dal 12,37 ose për Nr 11,21. Këto persona vdiqën në shkretëtirë dhe nuk u futën në Kanaan (Nr 14,20-23). BJ shton: «Duke fshikulluar, duke patur mëshirë, duke goditur, duke shëruar/ Zoti ruajti në mëshirë dhe në mësime».

16,15 *vepër mëshire*: me gr., fj.fj.: «lëmoshë»; hebr. ka: «Ka një shpërblim për çdo njeri që praktikon drejtësinë (pra:lëmoshën)». – *sipas dijes së shtegtimit të vet*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

16,15 Shtesë e Gr. II, hebr. dhe sir. (krh. 12,7; Mt 5,45).

Shpërblimi është i sigurt

[16]Mos thuaj: «Do të fshihem prej Hyjit! Ps 139,7-12;
Kush do të mendojë për mua atje lart? Jer 23,24; Am 9,2-3
[17]Nuk do të njihem në mes të Popullit të madh,
sepse, kush jam unë në mes të një mizërie krijesash?».
[18]Ja, qielli e qiejt e qiejve,
humnera e toka mbarë, me çka është në to,
dridhen në pasinë e tij!
[19]Malet, bashkë me kodra, e themelet e tokës, Jb 37,1-7; Ps 18,8
së bashku dridhen kur Hyji i shikon!
[20]Por për këto shpirti s'përsiat,
e pra çdo zemër kuptohet prej tij.
[21]Udhët e tija kush mund t'i kuptojë
edhe stuhinë që askush s'e vëren? Rom 11,33
[22]Vërtet veprat e shumta të tijat janë në fshehtësi
e veprat e drejtësisë së tij kush i shpall
e kush i pret? Sepse larg është Besëlidhja
e hetimi i të gjithave duket se mori fund.
[23]Kështu mendon njeriu mendshkurtër,
njeriu i paarsyeshëm, pse është gabim,
mendon marrëzira.

Njeriu në krijim

[24]Më dëgjo, o bir, e mësoje dijen,
[25]pa dredhi do ta tregoj mësimin Fu 2,1-2
e do të shqyrtoj ta tregoj urtinë:
me gjithë mend vështroj fjalët e mia.
Do t'i dëftoj me saktësi fuqitë
që Hyji qysh në fillim i shtiu në veprën e vet
dhe në të vërtetë do ta shpall dijen e tij.

16,16 Kështu Adami dhe Kaini u përpoqën t'i iknin fytyrës së zotit (Zan 3,10; 4,9).

16,17 *pasinë e* tij: BJ shton: «Krejt gjithësia u krijua dhe ekziston për shkak të vullnetit të tij».

16,20 *e pra çdo zemër kuptohet prej tij*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

16,21 Hebr. ka: «[20]Nuk më kushton më vëmendje, kush shqetësohet për udhët e mia? [21]Nëse mëkatoj, asnjë sy nuk më sheh, nëse në fshehtësinë më të madhe gënjej, kush e di këtë?». Biseda e mëkatarit vazhdon kështu deri në rr 22, sepse rr 18 dhe 19 janë të rastësishëm.

16,22 Kundërshtuesi duket se thotë që shpërblimi vonon dhe nuk është i sigurtë. Mbi kuptimin e termit *besëlidhja* (ose pakt), *diatheke*, krh. 14,12+. BJ përkthen: «dekret». – Hebr. ka për këtë pjesë të rreshtit: «Çfarë shprese mund të ketë, meqë vendimi është i largët?».

16,22c Shtesë e Gr. II dhe lat.

16,24 Këtu flët skribi dhe personifikimi i urtisë.

16,25ab Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

16,25de BJ ka: «Do të tregoj me maturi dijen/ me kujdes do të shpall shkencën».

Zan 1
[26]Qysh në fillim kur Hyji i krijoi veprat e veta,
qysh krijimit të tyre ua ndau pjesët,
42,20-25
[27]i rregulloi përpikërisht e përgjithmonë veprat e veta
dhe drejtimin e tyre gjatë breznive të ardhshme.
As s'u urëtuan dhe as s'u munduan
dhe nuk pushuan prej veprimtarisë së vet.
[28]Asnjëra ndër to të afërmin e vet s'e ndesh
[29]e kurrë s'ia prishin urdhrin e tij.
[30]Pas kësaj Hyji këqyri mbi tokë
Zan 1,24-25
dhe e mbushi me të mirat e veta.
Zan 3,19; Ps 104,29
[31]Me gjallesa të çdo lloji ia mbuloi fytyrën
e të gjitha në të përsëri do të kthehen.

Zan 2,7
Ksh 3,20; 12,7
Zan 1,27
Zan 6,3
Zan 1,28+
Ur 9,2-3
17 [1]Hyji nga toka e krijoi njeriun
dhe e krijoi në përngjasimin e vet.
[2]Përsëri njeriun e kthen në dhe
dhe e veshi me fuqi si të veten.
[3]Ia dhuroi një numër ditësh e kohë të caktuar
dhe i dha pushtet mbi gjithçka është mbi tokë.
Zan 9,2
[4]Bëri që çdo gjallesë ta ketë frikë njeriun,
që të mbizotëronte mbi egërsira e mbi shpendë.
[5]U dha arsye, gjuhë, sy e veshë e zemër
që të mund të gjykonin
dhe i mbushi me dije e me urti.
[6]U dhuroi edhe dijen e shpirtit,
me shqisa ua mbushi zemrën
Zan 2,17
dhe ua tregoi të mirat e të këqijat.
[7]Në zemrat e tyre ua përftoi frikën ndaj tij
Ur 13,1; Rom 1,19-20
që t'u dëftonte madhërinë e veprës së vet.
[8]U dha mundësinë të mburren në madhërinë e tija
që ta lavdërojnë së bashku Emrin e tij të shenjtë
e t'i shpallin madhërinë e veprave të tija.

16,26 *i krijoi*: *en ktisei,* hamend. sipas hebr.; gr. ka: «në gjykim», *en krisei*.

16,29 Është fjala për yjet, lëvizja aq e rregullt e të cilëve, i bën shumë përshtypje Ben Sirës; krh. 42,23; Bar 3,33-35.

17,1 Ben Sira ndjek rendin e tregimit të Zan 1: krijimi i yjeve, bimëve, kafshëve dhe njeriut.

17,4 Në këtë tekst zbulohet një ndikim stoik, ndoshta për shkak të ndërmjetësimit të Aristobulit, Jude aleksandrin i shek II para Kr., që lidhte Zan 1 me spekullime me natyrë pitagoriane mbi numrin shtatë. – *shpendë:* këtu BJ shton: «Morën përdorimin e pesë veprave të Zotit/ si e gjashtë, atyre iu dha si dhuratë arsyeja/ dhe si e shtatë fjala/ shpjeguese e veprave të tij »

17,5 *zemër... të gjykonin*: në antropologjinë hebraike zemra është selia e inteligjencës dhe gjykimit të arsyeshëm (krh. Zan 8,21+).

17,7 *frikën*: me dshk. gr.; *textus receptus* ka: «syrin e tij». – *veprës së vet*: BJ ka dhe një shtesë të Gr.II dhe lat.: «i lejoi të lavdërohen në shekuj me mrekullitë e tij».

9E u shtoi mandej edhe dijen
e u dhuroi Ligjin e jetës.
10E bëri Besëlidhje të amshueshme me ta
e ua dëftoi drejtësinë e gjyqet e veta. Lp 30,15-20
11Sytë e tyre panë madhërinë e lavdisë së tij e veshët e tyre Dal 24,10v
dëgjuan zërin e tij të lavdishëm. Lp 4,11-12
E u tha: «Ruhuni nga çdo bakeqësi!»
12e i dha secilit urdhra në lidhje me të afërmin.

Gjykatësi hyjnor

13Udhët e tyre janë gjithmonë para tij:
nuk janë të fshehta para syve të tij.
14Secilit popull i vuri kryetarin,
15kurse Izraeli është pjesa e Hyjit. Lp 7,6+
16Të gjitha veprat e tyre janë si dielli para tij
e sytë e tij gjithnjë sogjojnë nëpër udhët e tyre.
17Nuk mund të fshihen bakeqësitë e tyre,
të gjitha mëkatet e tyre janë para syve të Hyjit.
18Veprat e dashurisë janë si vula para tij
dhe e ruan si beben e syrit veprën e mirë të njeriut.
19Pastaj Ai do të ngritet e do t'i shpërblejë
duke bërë të bjerë shpërblimi i secilit mbi krye të secilit.
20Atyre që pendohen u dha udhën e kthimit,
u dha fuqi atyre që u mungon qëndresa
dhe ua caktoi fatin e të vërtetës.

Grishje për pendesë

21Kthehu kah Hyji e lëri mëkatet e tua,
22lutu para fytyrës së Hyjit e pusho me fyerje.

17,9 *e jetës:* BJ shton: «me qëllim që të pranonin se janë të vdekshëm ata që sot ekzistojnë».

17,10 Është Ligji i Moisiut: rr në vijim përshkruajnë zbulimin e Sinait.

17,13 *syve të tij:* Këtu BJ, shton: «Që nga koha e rinisë udhët e tyre shkojnë drejt së keqes/ dhe nuk dinë t'i kthejnë zemrat e tyre të ngurta në zemra mishi./ Për të ndarë popujt e gjithë tokës». Ndoshta i ndikuar nga Ez 11,19; 36,26, kjo shtsë tregon pamundësinë e njeriut për të bërë mirë. Ben Sira në tekstit e tij është më pak optimist.

17,15 *Hyjit*: BJ shton: «që, si i parëlindur, ai e ushqen duke e mësuar dhe,/ duke i dhuruar dritën e dashurisë së tij, nuk braktis kurrë». Në kohën e Ben Sirës në Izrael nuk mbretëronte asnjë dinasti. Nga ana tjetër opozita e monarkisë, shumë e vjetër (1Sam 8) duhej të ishte prezente akoma më tepër të ishin të pranishëm në kohën e rimëkëmbjes së Makabenjve.

17,17 *syve të Hyjit:* BJ shton: «Por Zoti është i mirë dhe i njeh krijesat e veta/ nuk i shkatërron e as i braktis, por i kursen». Krh. Lp 31,6-8.

17,18 *njeriut*: BJ shton: «në të vërtetë ai do të drejtojë nga errësira në dritën e shëlbimit të tij». Krh. Ur 12,19.

17,19 Nuk shihet saktësisht kur dhe në çmënyrë do të jepet shpërblimi.

17,20 *e ua caktoi fatin e të vërtetës*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

Ps 34,15 [23]Kthehu tek i Tejetlarti e shporrju bakeqësisë sate
dhe urreje paudhësinë.
[24]Njihi drejtësinë e gjyqet e Hyjit
qëndro në shortin e gjendjes e të uratës së Hyjit të tejetlartë.
Ps 6,6; 115,17 [25]Të Tejetlartin kush do ta lavdërojë në Nëntokë
në vend të të gjallëve që i këndojnë lavde Hyjit?
[26]Mos qëndro në gabimin e të patenzonëve:
para se të vdesësh lavdëroje Hyjin,
prej të vdekurit si të mos ishte asgjë,
mbaron lavdërimi.
[27]Lavdëro sa të jesh gjallë, gjallë e shëndosh lavdëro,
lavdëroje Hyjin e mburru me përdëllimet e tija!
Ps 111,4 [28]Sa e madhe është mëshira e Zotit,
përdëllimi i tij për ata që kthehen tek Ai!
[29]Njerëzit nuk mund të kenë gjithçka,
sepse biri i njeriut nuk është i pavdekshëm.
Ur 7,30 [30]Çka është më e ndritshme se dielli?
Por edhe ai errësohet!
Zan 6,5; 8,21; Jb 15,14-16 Ose ç'është më e keqe se ç'sendërgjon mishi e gjaku?
Edhe ky do të ndëshkohet!
[31]Zotynë mbikëqyr ushtritë e qiejve të lartë,
Zan 18,27; Sir 10,9 e të gjithë njerëzit janë pluhur e hi.

Madhëria e Hyjit

18 [1]Ai që jeton në jetë të jetës krijoi gjithësinë.
Vetëm Hyji është i drejtë
e mbetet mbret i pamposhtur për amshim.
[2]Kush është i aftë t'i tregojë veprat e tija?
[3]Kush mund t'i gjurmojë madhëritë e tija?
[4]Kush mund ta shpallë fuqinë e madhërisë së tij?
Ose kush mund të marrë guxim ta tregojë mëshirën e tij?
42,21 [5]S'ka çka mund t'i hiqet as që mund t'i shtohet,
është e pamundur të shqyrtohen mrekullitë e Tenzot!
Ps 139,17v [6]Kur njeriu mendon se i dha fund, atëherë ia fillon,

17,23 Këtu është në sfond një perspektivë eskatologjike (krh. 1Pjt 2,9). – *sate*: BJ shton: «ai në fakt do të drejtojë nga errësira në dritën e shëlbimit».
17,24 Me Neovulg.; BJ lë jashtë.
17,26 Me Neovulg.; BJ lë jashtë.
17,27 *lavdëroje Hyjin e mburru me përdëllimet e tija*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.
17,31 Ndoshta yjet (krh. 16,29; Is 24,21-23).

18,1 *e mbetet mbret i pamposhtur për amshim*: me Neovulg.; BJ ka 18,2b-3: «e nuk ka të tjerë veç tij/ ai mban botën me pëllëmbën e dorës – me pushtetin e tij ai është mbret i gjithçkaje/ dhe në to dallohet e shenjta nga profania».
18,6 Kur njeriu i ka shfrytëzuar të gjitha mundësitë për të njohur Hyjin dhe mrekullitë e tij, është vetëm në fillim. Këto konstatime kujtojnë ato të Kishtarit, por

e, kur zë vend, sheh se sa pak di!

Njeriu është një asgjë

7 Çka është njeriu, ky i sëmurë, ç'dobi ka? Ps 8,5
Cila është e mira e cila e keqja e tij?
8 Numri i ditëve të njeriut më së shumti njëqind vjet, Ps 90,10; Sir 17,2
s'janë më shumë se një pikë e ujit të detit,
se një kokër rërë në krahasim me amshimin!
9 Për këtë arsye Hyji është i mëshirshëm me njerëzit
dhe zbraz mbi ta mëshirën e vet.
10 E sheh vetëbesimin e zemrës së tyre se është e keqe,
e njeh prishjen e tyre se është e mbrapshtë,
11 prandaj e shtoi përdëllimin mbi ta
dhe ua tregoi udhën e drejtësisë.
12 Mëshira e njerëzve ushtrohet ndaj të afërmit,
ndërsa mëshira e Hyjit ushtrohet ndaj të gjithë të gjallëve.
13 Ai qorton, mëson e edukon
porsi bariu që e drejton grigjën e vet.
14 Përdëllen ata që e marrin mësimin e mirësjelljes,
ata që shpejtojnë të kryejnë urdhërimet e tija.

Mënyra e dhënies

15 Biro, bamirësinë mos e përcill me qortim 41,25
as dhuratën me fjalë të vrazhda.
16 Pse, a të nxehtët nuk e freskon vesa? 43,22
Kështu edhe fjala është më e mirë se dhurata.
17 Pse, a thua s'vlen fjala më shumë se dhurata e mirë?
Por të dyja gjenden në njeriun e hirshëm.
18 I marri qorton me ashpërsi
e dhurata e smirëziut bën të pëlcasë vaji.

Përsiatje e parashikim

19 Para gjyqit bëja vetes gati avokatin
e para se të folësh, mëso.

përfundimi është krejtësisht ndryshe: për Ben Sirën kjo dobësi e njeriut nuk bën tjetër veçse thekson madhështinë e Hyjit.

18,8 *njëqind vjet*: BJ shton: «por gjumi i pasosur i secilit është i paparashikueshëm për të gjithë».

18,10-12 Krh. 2Mak 6,13-16; Ur 12,19-22. Judaizmi i vonë shqetësohej të justifikonte ndërhyrjet hyjnore për ndëshkimin e njeriut. Devotshmëria universale e Hyjit dhe karakteri i tij pedagogjik, zbuluar në këto rr, janë një risi për BR.

18,10-11 Kurse BJ (18,12) ka: «Sheh dhe di që fati i tyre është i dhimbshëm/ prandaj jep faljen me tepri».

18,15-18 Këtu vazhdojnë këshillat morale. Zhvillimi i zemërgjerësisë së Hyjit shpie në mbledhjen e parimeve mbi bamirësinë.

18,19 *Para gjyqit bëja vetes gati avokatin*: me Neovulg.; BJ le jashtë.

20 Para sëmundjes përdore barin shërues,
para gjyqit shqyrtoje vetveten
dhe në kohën e pasisë do të gjesh përdëllim.
21 Para sëmundjes përule vetveten,
kur të kesh mëkatuar, dëfto se je penduar.
Lp 23,22-24; Ksh 5,3 22 Mos e lër pa kryer kushtin në kohën përkatëse
e mos prit vdekjen për t'u shfajësuar,
sepse shpërblimi i Hyjit mbetet në amshim.
Fu 20,25; Ksh 5,1-6 23 Para se të bësh kusht përgatite veten
e mos ji si ai që e vë në provë Hyjin.
24 Mendo mbi hidhërimin e ditëve të fundit
e për kohën e ndëshkimit kur Hyji të kthejë fytyrën.
25 Në kohën e begatisë mendoje urinë,
edhe për varfëri e skam në kohë të kamjes.
26 Nga mëngjesi në mbrëmje ndërron koha
e gjithçka kalon me vrap para syve të Hyjit.
27 I urti gjithmonë rri gati
e në ditët e mëkatit ruhet prej fajit.
28 Njeriu i mençur e njeh urtinë
dhe e lavdëron atë që e gjen.
29 Ata që i marrin vesh fjalët e urta
edhe vetë bëhen të urtë,
e kuptojnë të vërtetën e drejtësisë
dhe si shi derdhin fjalë të urta e thënie.

Zotërimi i vetvetes

30 Zotërimi i vetvetes.
Mos i ndiq dëshirimet e tua
dhe ruaje vetveten prej epsheve të tua.
31 Nëse ia lejon shpirtit tënd plotësimin e dëshirimit,
do t'i bësh të kënaqen armiqtë e tu.
32 Mos e kënaq veten me gosti të shumta,
sepse rrjedhimi i tyre është varfëri e dyfishtë.

18,21 Sëmundja shpesh prezantohet si ndëshkim. Kështu kthimi dhe pendesa janë mjeti për të shmangur sëmundjen.

18,22 *sepse shpërblimi i Hyjit mbetet në amshim*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

18,24 Dita e vdekjes (krh. 1,13) më tepër se sa dita e gjykimit. Ben Sira në përgjithësi është pak i shqetësuar për eskatologjinë.

18,27 *ditët e mëkatit*: pra kur mëkati josh të urtin.

18,29 Aluzion për tërësinë e parimeve të urtisë ashtu si Libri i Urtisë. – *e kuptojnë të vërtetën e drejtësisë/ dhe si shi derdhin fjalë të urta e thënie*: me Neovulg.; BJ në 18,29c shton: «Vlen më tepër besimi në një Zot të vetëm/ sesa bashkimi me një të vdekur me një zemër të vdekur»; idhujt janë disa të vdekur (krh. Ur 3,18).

18,32 Hebr. ka: «Mos iu kënaq mirëqënies pa vlerë (?), nga frika mos bëhesh dy herë më i varfër».

[33]Mos ji grykës e pijanec Fu 23,20-21
kur kuletën e ke pa gjë:
do të bëhesh smirëziu i jetës sate.

19 [1]Punëtori pijanec nuk do të bëhet i pasur
e kush përbuz gjërat e vogla, për së shpejti
do të bëhet i varfër.
[2]Vera e gratë i prishin edhe të mençurit, Fu 31,3-5; Oz 4,11
sharron ai që bashkohet me lavire:
bëhet prona e kalbësirës e e krimbave.
[3]Mendja e madhe e zeza e të zott: Fu 5,5; 7,26v; 9,18
resitet prej të gjallëve jeta e tij
dhe do të përmendet si shembull bindës.

Kundër fjalamanisë

[4]Kush beson shpejt, është mendjelehtë edhe i mangët;
atij që e dëmton jetën e vet, Fu 8,36
kush do t'i jetë i padëmshëm?
[5]Kush kënaqet në të keqe, do të ndëshkohet;
[6]kush e urren qortimin, shkurton jetën,
kush urren fjalamaninë, zhduk paudhësinë.
[7]Kurrë mos e përsërit fjalën e keqe e të rëndë
e me siguri nuk do të kesh farë dëmi.
[8]Mos fol për mik as për armik Fu 25,9-10
e, nëse e di fajin, mos e zbulo:
[9]sepse do të të dëgjojë e do të të ruhet
e, për të mbrojtur fajin, do të të urrejë.
[10]Dëgjove ndonjë fjalë për të afërmin?
Ruaje në vetvete, sepse nuk do të bëjë të pëlcasësh!
[11]Kur dëgjon diçka, të marrin e kapin dhimbat,
si dhimbat e lindëses së fëmijës:
[12]shigjetë e ngulur në kofshën e njeriut
është fjala në zemrën e të marrit.

Vërtetoj thashethënat

[13]Pyete mikun a mos e ka bërë të keqen
e ai do të të thotë: «S'e kam bërë!»,

18,33c Shtesë e Gr.II dhe lat.
19,3a Ndërsa BJ ka: «kokëkrisuri do të zhduket».
19,3 Pra dënimi i tij do të jetë vdekja e parakoshme.
19,5 *në të keqe*: me dshk. gr. (mes të cilëve S); *textus receptus* ka: «të zemrës së tij».
19,6a Ndërsa BJ (19,5b-6a) ka: «kush i reziston kënaqësive, kurorë për jetën e tij/ kush mban gjuhën, do të jetojë pa zënka».
19,10 *ruaje në vetvete:* BJ përkthen: «ji si një varr».

ose, nëse e ka bërë, porosite të mos vazhdojë.
14 Pyete të afërmin a mos ka thënë
e, nëse e ka thënë, kështilloje të mos e përsëritë.
15 Pyete mikun, sepse shpesh janë shpifje
Ksh 7,21 16 e mos i beso secilës fjalë.
Njeriut shpesh mund t'i shpëtojë ndonjë fjalë
pa qëllim të keq,
14,1; 25,8 17 e kush është që nuk gabon në ndonjë fjalë?
Pyete të afërmin para se të kërcënohesh
Lev 19,17 18 dhe lëri vend Ligjit të të Tejetlartit.

Urtia e vërtetë dhe e rreme

E tërë urtia qëndron në frikën e Hyjit,
në të është kryesore të druhet Hyji:
në të gjithë urtinë qëndron nderimi i Ligjit.
19 Nuk është urti dija e të keqes
e s'është mençuri këshilli i mëkatarëve.
20 Ka mendjemprehtësi që është e urrejtshme,
ka të marrë që i mungon vetëm urtia.
21 Më i mirë është njeriu me dije të vogël,
por plot me frikë të Zotit,
se njeriu plot dije që e shklet Ligjin e Tenzot.
22 Ka mendjemprehtësi të hollë e megjithatë të padrejtë:
23 përdor dredhi për të qitur veten të drejtë.
Ka asish që shiten të ndrydhur e të përgrirë
e brendia e tyre është plot dredhi.
24 Ka edhe të tillë që përkulet shumë
kinse prej përvujtërisë së madhe,
me fytyrë për dhe, veshët i shtjen në lesh,
po s'e vure re, të sulmon në moh.
25 Nëse s'bën keq pse i mungon forca për të bërë keq,
kur ta gjejë rastin, s'e lë pa bërë keq.
26 Nga duka e jashtme njihet njeriu,

19,18 *Tejetlartit*: BJ (19,18-19) shton: «Frika e Tenzot është fillimi i mirëpritjes/ urtia sjell dashurinë e tij/ Njohja e urdhërimeve të Zotit është edukimi për jetën/ kush bën çka atij i pëlqen mbledh frutat e pemës së pavdekshmërisë». – Krh. 1,16.18 etj.: Jb 28,28; Ps 111,10; Fu 1,7; 9,10; 15,33. – *nderimi i Ligjit*: këtu BJ (19,20c-21) shton: «dhe njohja e gjithpushtetshmërisë së tij/ shërbëtori i cili i thotë zotërisë: "Nuk do të bëj çka të pëlqen"/ edhe nëse pastaj e bën, acaron atë që i jep për të ngrënë». Krh. Mt 21,28-32.

19,21 Inteligjenca akoma nuk është urti. Ekziston një inteligjencë e prishur si dhe ekziston një maturi me cilësi të keqe.

19,23 *të drejtë*: BJ (19,25c) shton: «ama i urti është i drejtë në gjykim». – *asish: textus receptus* ka: «ai që bën të keqen»; BJ me disa dshk. përkthen: «ai që ecën i kërrusur nga trishtimi»

19,24ab Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

nga pamja e fytyrës njihet njeriu i arsyeshëm:
[27]petku i njeriut, qeshja e dhëmbëve
e të ecurit e njeriut tregojnë se kush është.

Të heshturit e të folurit

[28]Ka qortim që nuk është i përshtatshëm,
ka edhe gjasë që s'vërtetohet se është e mirë;
ka kush kalon në heshtje e ai është i matur.

20 [1]Sa më mirë është të qortosh se ta mbash hidhërimin; 20,1
atij që e pranon gabimin pranoja lutjen.
[2]Tredhak zhvirgjërues i virgjërës 30,20
[3]është ai që me dhunë do të mbajë drejtësinë!
[4]Sa mirë është kur i qortuari
e vërteton së është penduar!
Kështu i ikën mëkatit të vullnetshëm.
[5]Dikush heshton e çmohet i mençur, Fu 17,28
një tjetri s'i hyn gjuha në gojë e bëhet i urrejtshëm.
[6]Dikush heshton, pse s'di të përgjigjë,
një tjetër heshton pse e di kohën e përshtatshme.
[7]Njeriu i mençur heshton deri në çastin e volitshëm, Fu 17,27
llafazani e marrani s'e presin rastin.
[8]Kush flet tepër bëhet i irishëm,
e ai që i jep vetes tepër liri, bëhet i neveritshëm.

Paradokset

[9]Dikush edhe në fatkeqësi nxjerr fitim,
por ka edhe dobi që sillet në dëm.
[10]Ka dhuratë që s'ka farë dobie
e ka dhuratë që vlen dyfish.
[11]Ka lavdi që çon në përvujtërim, Lk 1,52
dhe që nga përvujtërimi e lartëson kokën.
[12]Ka që blen shumë gjëra me çmim të vogël,
e ndërkaq e paguan shtatëfish.
[13]I urti me fjalë e bën veten të dashur, 20,27
kurse përkëdheljet e të marrit shkojnë hupës.

19,28b *ka edhe gjasë që svërtetohet se është e mirë:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

20,4 Me Gr.II dhe lat. – BJ këtë rr e vendos më tutje në 20,8cd.

20,11 Kuptimi nuk është i sigurtë. Interpretimi i dhënë duket se i përputhet kontekstit: vendos bashkë marrëdhënien mes gjërave të kundërta: lavdia prodhon përvujtërim, përulja shpie në lartësim. Të mendohet për *Magnificat*: «i rrëzoi princat prej froneve të tyre dhe lartësoi të përvuajturit».

14 Dhurata e të marrit nuk të del e dobishme,
sepse syri i tij dëshiron të nxjerrë shtatëfish:
15 jep pak e fyen shumë,
goja e tij e hapur si goja e lajmshpallësit (tellallit).
16 Sot huajon e nesër kërkon t'i kthehet:
njeriu i tillë është i neveritshëm.
17 I marri thotë: «S'kam mik,
s'gjej falënderim për bamirësitë e mia».
18 Sepse ata që po hëngërkan bukën e tij
na qenkan fjalëkëqij!
Sa herë e sa shumë njerëz do ta vënë në lojë!
19 Sepse çka ka nuk e ndan me shpirt të drejtë
edhe gjithashtu për çka s'ka s'është në kujdes.

Fjalët e papërshtatshme

20 Më mirë të rrëzohesh për tokë
se të gabosh me gjuhë:
kështu rënia e mëkatarëve vjen papritmas.
21 Njeriu i pahir përrallë e pakripë:
gjendet në gojën e të pagdhendurve.
22 Fjala e urtë s'vlen gjë në gojën e të marrit,
Fu 26,7.9 sepse nuk e thotë në kohë të përshtatshme.
23 Ka asish që i ndalon të mëkatojnë skamja
e në kohë të pushimit nuk i bren ndërgjegjja.
4,21 24 Ka asish që birren nga marrja e shekullit,
birren për faqen e të marrit.
25 Ka edhe asish që prej turpit i premton ndonjë send mikut
dhe e bën armik pa nevojë.

Rrena

Fu 13,5 26 Dangë e keqe në njeriun rrena
dhe është vazhdimisht në gojën e të pagdhendurve.
27 Më mirë brac se trillues rrenash:
por të dy do të trashëgojnë rrënimin.
Fu 12,22 28 Sjellja e njeriut që rren është e pandershme,
turpi e përcjell vazhdimisht.

20,14 *e dobishme*: BJ këtu shton: «e po njësoj ajo e ziliqarit, sepse është fryt i detyrimit». – *syri i tij dëshiron të nxjerrë shtatëfish*: me BJ, sir. e lat. Gr. ka: «sytë e tij në fakt, janë më shumë se një».

20,18b-19 Kuptim i paqartë. Përveç fjalëve të fundit, kjo shtesë gjendet edhe në lat. Në kundërshtim të tij krh. Jb 1,21.

20,21 Interpretim i pasigurtë i një teksti pak të sigurtë. Mund të parapëlqehet ai i sir.: «Fjala e pavend është si një bisht i majmë deleje i ngrënë pa kripë».

20,24 *për faqen e të marrit:* neovulg (20,24c) shton: «ai shkatërrohet pasi nuk ka qenë i paanshëm».

Urtia

29 Bisedë mbi urtinë:
I urti e nderon veteveten me fjalë,
njeriu i mençur u pëlqen të mëdhenjve.
30 Kush punon tokën e vet, do të ketë të korra të mëdha,
kush vepron drejtë, rrit vetveten
e kush u pëlqen të mëdhenjve, i shpëton paudhësisë. Fu 14,35
31 Dhuntitë e dhuratat i verbojnë sytë e gjykatësve, Lp 16,19; Fu 17,8;
e si mëgojëza në gojë i shmangin qortimet e tyre. 18,16; 21,14
32 Një urti e mbajtur fshehur e visari që s'shihet, =41,14-15;
ç'dobi prej të dyve? Mt 5,14-16
33 Më i mirë është ai që e fsheh padijen e vet
se ai që e fsheh dijen e vet.

Mëkate të ndryshme

21 1 Biro, ke mëkatuar? Mos e bëj më,
e lutu për mëkatet e kaluara që të të falen.
2 Si prej gjarpri ik para mëkateve,
se, po iu afrove, do të të hanë!
3 Dhëmbë luani janë dhëmbët e tyre:
njerëzve ua marrin jetën.
4 Shpatë me dy teha është çdo paudhësi: Fu 5,4
plagët e saja janë të pashërueshme.
5 Tmerri e padrejtësia e zhdukin pasurinë,
shtëpinë sado të pasur e shkreton krenia:
kështu asgjësohet pasuria e krenarit.
6 Urata e skamnorit prej gojës së tij
arrin në veshët e Perëndisë
dhe pa vonesë do t'i jepet e drejta. 35,14-20
7 Kush e urren qortimin, ndjek gjurmët e mëkatarit, Fu 12,1
kurse kush e dron Hyjin, e pranon në zemër.
8 Larg e larg njihet njeriu gjuhëgjatë,

20,29 *me fjalë:* në 20,13, si këtu, në vend të «me fjalët e tij», *logois*, paraqitet, sipas sir. dhe hebr.: «me pak fjalë», *oligois*, hamend. BJ përkthen si BF. Urtia e skribit, në radhë të parë, është aftësia me anë të së cilës ia del në jetë, sidomos me anë të pëlqimit të të mëdhenjve.

20,30 *kush vepron drejt, rrit vetveten:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

20,33 Urtia shërben për të shkëlqyer dhe për të kthjelluar njerëzit; ta fshehësh do të thotë të mos realizosh qëllimin e saj. – *dijen e vet:* shtesë: «është më mirë të ngulmohet për të kërkuar Zotin/ se sa të jesh një koçiar i lirë i jetës tënde». Është shëmbëlltyra e një karroje të futur në garë pa koçiarin e saj. BJ përkthen: «sesa trazimi anarkik i jetës tënde».

21,5bc Ndërsa BJ (21,4b) ka: «kështu do të shkatërrohet shtëpia e krenarit».

21,8 *për dimër:* me gr. (në vend të dru për t'u ngrohur?). BJ me Gr.II dhe sir. përkthejnë: «për varrin e vet».

por i urti e di se do të rrëzohet.
[9]Kush ndërton shtëpinë e vet me para të huaja
është si ai që mbledh gurë për dimër.
16,6 [10]Shtëllungë liri është mbledhja e të patenzonëve:
mbaron në flakën e zjarrit.
Mt 7,13 [11]Udha e mëkatarëve është e shtruar me kalldrëm,
por mbaron në humnerën e Nëntokës.

I urti e i marri

Zan 4,7 [12]Kush e mban ligjin, mbizotëron epshet,
[13]rrjedhoja e frikës së Zotit është urtia.
[14]Kush s'është i aftë nuk mund të bëhet i urtë,
[15]sepse ka mendjemprehtësi që mbushullin me paudhësi
dhe s'ka urti ku ka shqetësim hidhërimi.
24,29 [16]Dija e të urtit vërshon me mbushulli,
Fu 13,14; 18,4; 22,9 këshilli i tij është si burimi i jetës.
[17]Zemra e të marrit është si vegshi i thyer,
s'e mban pikën e urtisë!
[18]Kur njeriu i mençur e ndjen një fjalë të urtë,
e lavdëron dhe e shton një tjetër;
kur e dëgjon një njeri epshor ndjen pakënaqësi
dhe e hedh pas shpinës së vet.
[19]Biseda e të marrit porsi barra në udhëtim,
kurse në buzët e të urtit gjendet kënaqësia.
[20]Fjala e njeriut të urtë kërkohet në mbledhje
dhe për fjalët e tija përsiatet në zemër.
[21]Shtëpi e rrënuar është urtia e të marrit,
dija e të padijshmit një afërmendsh.
6,24.39 [22]Disiplina për të marrin është si prangat në këmbë
dhe si zinxhirët në dorën e tij të djathtë.
[23]I marri qeshet me zë të lartë,
kurse njeriu i urtë bën buzën në gaz, në heshtje.
[24]Stoli ari për të urtin disiplina,
byzylyk ari në dorën e djathtë të tij.
[25]Këmba e të marrit vrapon të hyjë në shtëpi të të afërmit,
kurse njeriu i njerëzishëm afrohet me njerëzi.

21,10-11 Këto dy rr shprehin qartë besimin në një shpërblim dhe sjellin në mend vuajtjet e ferrit (krh. edhe Is 50,11; 66,24). Kështu i interpreton edhe lat.: «por në fund pret ferri, errësira dhe mundimet».

21,12 *epshet:* me sir. (krh. 15,14+); gr. ka: «mendimin e vet».

21,15 BJ ka: «kush nuk është i mençur nuk mund të arsimohet/ por ka edhe një tjetër mençuri që mbush me trishtim».

21,24 Ky rr lidhet me rr 22. Rr 23 që i ndan, nuk është në vendin e vet.

21,25 *me njerëzi*: fj.fj.: «do të ketë turp para një fytyre»; interpretimi i dhënë mbështetet nga sir.

[26]I pamendi shikon për dritare në shtëpi të huaj,
kurse i njerëzishmi pret përjashta.
[27]Njeriu i panjerëzishëm përgjon pas dere, 14,23
kurse për të urtin është turp i madh.
[28]Buzët e fjalamanit flasin marri,
kurse fjalët e të urtit janë mirë të peshuara.
[29]Zemra e të marrëve është në gojën e tyre,
ndërsa goja e të urtëve është në zemrën e tyre.
[30]Kur i patenzoni mallkon kundërshtarin e vet,
ai vetë e mallkon vetveten.
[31]Shpifësi përdhos vetveten e gjithkush e urren;
po edhe ai që qëndron me të, bëhet i urrejtshëm,
nderohet kush di të heshtë e është i arsyeshëm.

Përtaci

22 [1]Me gur të përbaltur krahasohet përtaci,
gjithkush i fishkëllen në shenjë përbuzjeje.
[2]Me pleh lopësh krahasohet përtaci,
kushdo e prek, e shkund dorën e vet.

Fëmijët e zvetënuar

[3]Çnderim i babës është fëmija që s'do të mirërritet
e, nëse është vajzë, i lind për poshtërim. 42,11
[4]Vajza e urtë është visar për burrin e saj,
kurse e pafytyra e çnderon atë që e lindi.
[5]Vajza mospërfillëse çnderon babën e burrin,
do të përbuzet prej njërit e prej tjetrit.
[6]Muzikë në vaj biseda e pavend,
kurse në çdo kohë vetmohimi e mësimi janë urti.

Urtia e marria

[7]Kush mëson të marrin, pik thërrime,

21,28 Sipas gr. 248; *textus receptus* ka: «buzët e të huajve janë të pikëlluara». Lat. ka: «Buzët e të marrëve flasin marrëzira».

21,30 *kundërshtarin e vet:* autori identifikon Satanin (tunduesi, krh. Jb 1-2) me instiktin e keq që është brenda të patenzonit. Duke besuar se po mallkon një krijesë të jashtme, në fakt mallkon vullnetin e vet pervers.

21,31bc Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

22,3 Si vajza e paedukuar ashtu edhe djali i pjesës së parë të rr, apo qoftë çdo lloj vajze,

22,6 Skribët janë përkrahës të ndëshkimeve trupore për të edukuar (Fu 13,24; 19,18; 22,15; 23,13-14; 29,15.17). Këto janë gjithmonë efikase, ndërsa qortimet përdoren në rrethana të favorshme.

22,6 *urti:* BJ (22,7-8) shton: «bijtë që jetojnë një jetë të ndershme/ bëjnë të harrohet prejardhja e përvuajtur e prindërve të tyre/ bijtë që lëvdohen me krenari e mungesë edukate/ çnderojnë fisnikërinë e familjeve të tyre».

[8]kush flet me atë që s'e dëgjon,
është si ai që zgjon gjumashin.
[9]Flet me të fjeturin kush i tregon të marrit urti,
sepse në fund do të pyetë: «Kush është ky?».
[10]Qaj mbi të vdekurin, sepse i është fikur drita,
qaj mbi të marrin, sepse i është fikur fija.
[11]Më pak qaj mbi të vdekurin, sepse ka pushuar,
[12]kurse jeta e të marrit është më e keqe se vdekja.
[13]Zija e të vdekurit zgjat shtatë ditë,
38,17 kurse e të marrit dhe e të paudhit
zgjat të gjithë jetën e tyre.
[14]Mos fol gjatë me të marrin
e mos udhëto me të pamendin.
[15]Ruaju tij që të mos ta mërzisë
e të mos të ndotë me prekje të vet.
[16]Shporru tij e do të gjesh qetësi
e nuk do ta mërzisë marrëzira e tij.
[17]Çka është më e rëndë se plumbi?
E si të quhet ndryshe përveç se «i marrë»?
Fu 27,3 [18]Më lehtë mbartet rëra, kripa e pllaka e hekurt
se i pamendi, i marri e i patenzoni.
[19]Sikurse trau i mbërthyer mirë në godinë
nuk shkoqet nga dridhja e tokës,
ashtu edhe zemra e forcuar me vendosje të pjekur,
nuk trembet nga asnjë frikë.
[20]Zemra e forcuar me mendim të vendosur
është si stolia në murin e dhënë lugë.
[21]Si hunjtë në lartësi e gurët e vënë pa gëlqere
s'mund të qëndrojnë kundër erës së fortë,
[22]kështu edhe zemra e frikësuar në mendjen e të marrit
s'mund t'i qëndrojë asnjë sulmi të frikës. [23]

Miqësia

[24]Kush e vret syrin, e bën të lotojë,
edhe ai që e vret zemrën e dëbon miqësinë.

22,8 BJ (22,9b) ka: «si ai që zgjon gjumashin nga një gjumë i thellë».

22,10 I marri nuk është i çmenduri, por njeriu rebel, skeptik ose i shthurur.

22,14 *pamendin:* BJ (22,13c) shton: «me paditurinë e tij do të përçmojë me çdo mënyrë».

22,20 *stolia: textus receptus* ka: «një zbukurim prej rëre». BJ përkthen: «një zbukurim me gdhendje», hamend.

22,21 *hunjtë:* me *textus receptus*; BJ me dshk. gr.përkthen: «*gurët e vegjël në majë të një muri nuk i rezistojnë erës*». – Ndoshta këtu flitet për zakonin palestinez të vendosjes së gurëve të zallit mbi mburet që rrethojnë vreshtat, gurë që grabitësit kur kalojnë hedhin, duke bërë zhurmë, e kjo tërheq vemendjen e rojes.

[25]Kush pesha i gjuan shpendët, i vë në të ikur,
kështu edhe ai që e fyen mikun, e këput miqësinë.
[26]Nëse kundër mikut edhe nxjerr shpatën, 19,13-17
mos e bjerr shpresën: sepse ka mundësi të kthehet;
kundër armikut [27]nëse mjerisht e ke hapur gojën,
prapë mos u tremb: ka mundësi pajtimi,
por në rast të fyerjes, të poshtërimit e të krenisë, Fu 11,13; 20,19; 25,9;
të zbulimit të fshehtësisë e të plagës me tradhti: Sir 27,16v
në raste të tilla çdo mik largohet.
[28]Fitoje besimin e të afërmit tënd sa të jetë në skam,
që të kesh pjesë edhe në pasurinë e tij të mëvonshme.
[29]Në ditët e vështirësisë së tij qëndro besnik që bashkë me të
të ndash trashëgimin e tij.
[30]Para zjarrit del nga furra avull e tym,
kështu edhe para gjakut nëma, të sharat e kërcënimet.
[31]Të mbroj mikun nuk më vjen marre,
s'fshehem përpara tij,
e, nëse edhe të këqija do të më ndodhin për shkak të tij,
do t'i duroj:
[32]Kushdo që të dëgjojë, do të ruhet prej tij.

Vigjilenca

[33]Ku ta gjej atë që të m'i vërë gojës sime rojën Ps 141,3; Sir 28,25
e buzëve të mia vulën e maturisë,
që të mos gaboj me to e të mos më bjerrë gjuha ime?

23 [1]O Zot, Ati e Zotëruesi i jetës sime, 51,10+
mos më lësho tekave të tyre
dhe mos lejo të birrem për shkak të tyre.
[2]Ku ta gjej atë që t'u sjellë frushkull mendimeve të mia,
që të bëhet disiplinë urtie për zemrën time, Ps 141,4
që të mos m'i falë gabimet e mia Ps 141,5
e fajet e mia të mos mbesin pa ndëshkuar,
[3]që të mos shtohen gabimet e mia,
e të mos shumohen fajet e mia, mëkatet e mia
e të bie për tokë para kundërshtarëve të mi
dhe të gëzojë mbi mua armiku im?
[4]O Zot, Ati e Hyji i jetës sime,

22,29 *trashëgimin e tij:* BJ (22,23ef) shton: «Në fakt dukja e jashtme nuk duhet përçmuar gjithmonë/ e as nuk ka gjë për t'u habitur nëse një i pasur ska mend».
22,33–23,6 Do të dallohet thellësia fetare e kësaj pjese. Çdo urim, thënë nga njeriu që do të ecë përpara, përfundon me lutje.
23,3 *armiku im:* BJ (23,3e) shton: «Ata e kanë humbur shpresën e mëshirës tënde».
23,4 *mos më lësho në tekat e tyre:* me Neovulg. Vazhdim i 23,1; BJ lë jashtë.

Jb 31,1; Fu 6,25

mos më lësho në tekat e tyre!
5Mos më jep assesi sy krenarie
dhe flake larg meje çdo dëshirim epshor.
6Zhduki prej meje dëshirimet trupore të ulta,
që epshet e prujta të mishit e të gjakut të mos më mbizotërojnë
dhe mos më lësho në dorë të dëshirave të pandershme
të pangishme e të turpshme.

Përbetimet

7Zotërimi i gojës:
Dëgjoni, bijtë e mi, si mbizotërohet goja!
Kush ta ruajë atë, s'do të gabojë më buzë
e s'do të bjerë në vepra shumë të këqija.
8Njeriu zihet në lak për shkak të buzëve të veta
edhe për shkak të tyre rrëzohet llafazani e krenari.
9Gojën tënde mos e mëso të bëjë be:
të shumta janë rëniet për shkak të saj.
Mt 5,34v; 23,22v; Jak 5,12
10Mos e përmend shpesh Emrin e Hyjit
dhe mos u përziej në emrat e shenjtërve,
sepse s'do të mbetesh i pandëshkuar.
11Sepse, sikurse skllavi që vazhdimisht mbikëqyret
s'ka se si të mbesë pa plagë,
kështu edhe ai që përbetohet e për çdo gjë
merr nëpër gojë Emrin e Zotit,
s'do të mbesë i pastër prej mëkatit.
12Njeriu që betohet shumë, mbushet me faje,
prej shtëpisë së tij s'do të largohet plaga.
13Nëse e lë mangu, faji i tij mbi të do të bjerë,
e, nëse betohet në rrenë, mëkaton dyfish.
14Nëse përbetohet kot, nuk do të jetë i pafajshëm:
shtëpia e tij do të mbushet me të zeza.

Fjalët e ndyta

15Është një tjetër mënyrë të të foluri

23,7 *e s'do të bjerë në vepra shumë të këqija:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

23,9 *të shumta janë rëniet për shkak të saj:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

23,10bc Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

23,11 Përkthim i pasigurt. BJ përkthen: «ashtu si skllavi, tërë kohës i mbikëqyrur, nuk do i shpëtojë goditjeve». Mund të interpretohet edhe: «një skllav i vënë vazhdimisht në provë, medoemos i mbart shenjat e tyre».

23,13 *faji i tij*: duke mos përmbushur betimin. Autori konsideron tre raste ku shkalla e seriozitet është në rritje: betim i sinqertë por i pambajtur, betim i bërë pa u menduar, betim i rremë.

23,15-20 Sipas kontekstit, është fjala për papastëritnë e fjalëve. Por teksti mbetet i paqartë dhe nuk jep mundësi për të saktësuar fajin ne fjalë.

që duhet krahasuar me vdekjen:
kurrë mos u gjettë në trashëgimin e Jakobit!
[16]Të gjitha këto larg qofshin prej të përshpirtshmëve
që të mos zhgërryhen në mëkate.
[17]Mos e mëso gojën tënde në fjalë të ndyta:
sepse me to bën mëkat me fjalë.
[18]Kujto babën e nënën tënde
kur të rrish mes njerëzve të mëdhenj,
[19]me qëllim që të mos habitesh para tyre
e të sillesh si i marrë nga vesi i keq,
të poshtërosh vetveten,
do të parapëlqesh të mos kishe lindur
dhe do ta mallkosh ditën e lindjes sate.
[20]Njeriu i mësuar të flasë fjalë poshtëruese,
kurrë gjatë tërë jetës së tij s'mund të ndreqet.

Mëkatet e fëlligështisë

[21]Dy lloje njerëzish i shumojnë mëkatet
e i treti lloj sjell mbi vete hidhërimin e bjerrjen:
[22]epshi i ndezur si zjarri djegës,
që nuk fiket po nuk shfreu
[23]dhe njeriu që bën fëlligëshi në trupin e vet:
nuk pushon deri që zjarrri ta ketë shuar.
[24]Fëlligështarit çdo bukë i është e shijshmë:
s'do të pushojë deri të vdesë.
[25]Njeriu që mëkaton në shtratin e vet,
përbuz në shpirt të vet e thotë: «Kush më sheh? Jb 24,15
[26]Terri më rrethon e muret më fshehin,
askush përreth s'më shikon, kë të kem frikë?
Fajet e mia s'do t'i bien në mend të Tejetlartit»;
[27]s'e kupton se syri i Tij sheh gjithçka,
sepse e dëbon prej vetes frikën e Hyjit
frika e njeriut të tillë.
Vetëm sytë e njerëzve të tillit i shtinë frikë
[28]e s'e di se sytë e Zotit Fu 15,3.11; 17,3; 24,12
janë shumë më të ndritshëm se dielli,
që i shikojnë të gjitha udhët e njerëzve e thellësitë e oqeanit
dhe shohin deri skutat më të fshehta të zemrës së njerëzve.

23,18 *kur:* hamend.; gr. ka: «sepse».
23,19 *mos habitesh:* gr. ka: «që të mos e harrojë»; Sir. (pasuar nga BJ) përkthen: «mos të harrosh»; lat. ka: «Hyji nuk harron».
23,21 Fjalë e urtë numerike (krh. Fu 30,15+), struktura e së cilës është e paqartë.
23,27ab Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

Fu 8,22v

29 Hyji Zot të gjitha i ka të njohura
edhe më përpara se të krijoheshin,
kështu, edhe pasi i ka krijuar,
të gjitha i sheh.
30 Të tillin do ta gjejë ndëshkimi në udhët e qytetit,
do të mundohet të ikë porsi zogu i pelës,
por, ku s'do ta presë, aty do të kapet,
31 dhe do të jetë çnderim për të gjithë
sepse nuk e kuptoi frikën e Zotit.

Fu 2,16; 5,2-22; 6,24-35; 7,5

Gruaja kurorëshkelëse

32 Kështu i ndodh edhe gruas që e lë burrin e vet
dhe i lind trashëgimtarë me njeri të huaj.
33 Sepse, më së pari e ka shkelur Ligjin e të Tejetlartit,
së dyti ka bërë faj kundër burrit të vet,
së treti ka bërë fëlligështinë e kurorëshkeljes
dhe nga një njeri i huaj ka lindur trashëgimtarë.
34 E tilla do të qitet përpara bashkësisë
e do të bëhet shqyrtimi i fëmijëve të saj.
Ur 4,3-5 35 Fëmijët e saj nuk do të lëshojnë rrënjë
dhe gemat e saj nuk do të qesin fryte.
36 Kujtimin e vet do ta lërë në mallkim
dhe çnderimi i saj kurrë nuk do të shlyhet.
37 Të gjithë ata që mbesin pas saj do ta dinë
se s'ka asgjë më të mirë se frika e Hyjit,
asgjë më të ëmbël se zbatimi i urdhërimeve të Zotit.
38 Është nder i madh të ndiqen gjurmët e Zotit,
sepse jeta e gjatë vjen prej Tij.

Fu 1,20-33; 8,1-36; 9,1-6; Jb 28; Bar 3,6–4,4

Lavdërim urtisë

24 1 Lavdi urtisë.
Urtia lëvdon vetveten, në Hyjin e gjen nderin
dhe do të mburret në mes të popullit të vet,

23,29 *i ka të njohura:* kjo njohje, që para krijimit, është pikërisht urtia hyjnore (Fu 8,22+). – *ka krijuar:* Hyji vazhdon të vigjëlojë mbi botë edhe pas aktit krijues.
23,30 *do të mundohet të ikë porsi zogu i pelës:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.
23,31 Me Neovulg.; BJ lë jashtë.
23,38 Shtesë e Gr. II dhe lat.
24,1-30 Të krahasohet ky tekst me fjalimet e tjera të urtisë së personifikuar (Fu 1,20-33; 8,1-36; 9,1-6) dhe për lavdërimet e urtisë (Jb 28; Bar 3,9–4,4). Ky është k kryesor i librit, ku mësimi i urtisë jepet në tërësinë e tij, me shumë jehona të librave të mëparshëm biblik: ajo çka autori propozon është një interpretim i të kaluarës. Akoma më shumë se në Fjalët e urta, bëjnë përshtypje disa shprehje që paralajmërojnë teologjinë e Trinisë: Urtia është bashkuar ngusht me Hyjin dhe njëkohësisht dallohet prej tij, karakteristika të cilat më tej do t'i aplikohen si personit të Fjalës, ashtu edhe atij të Shpirtit. Krh. Gjn 1,1+. Megjithatë për autorin, Urtia, për të cilën ka folur

[2]në bashkim të Tejetlartit do ta çelë gojën
dhe lëvdohet në praninë e tij:
[3]lartësohet në mes të popullit të vet,
do të çmohet me nderim në mbledhjen e shenjtë,
[4]lavdi do të ketë në turmën e të zgjedhurve
dhe në mes të bekuarve do të bekohet e do të thotë:
[5]«Kam dalë prej gojës së të Tejetlartit,
e parëlindura para të gjitha krijesave.
[6]Unë bëra që në qiell të lindë drita e pashqimtë
e porsi mjegulla e mbulova mbarë tokën. Zan 1,2
[7]Në lartësitë qiellore ngula banesën time
dhe troni im në shtyllën e resë. Dal 13,21-22
[8]Vetëm e përshkova rrethin qiellor, Jb 22,14; Fu 8,27
depërtova deri në fund të oqeanit,
[9]qëndrova mbi valët e detit e kudo mbi tokë;
[10]kam përparësinë mbi çdo popull e çdo komb,
[11]sundoj mbi zemrat e të shquarve e të përvujtëve.
Në të gjithë këta kërkova pushim:
kujt t'i bëhem trashëgim?
[12]Atëherë më urdhëroi Krijuesi i gjithësisë,
Ai që më krijoi mua, paqe i dha banesës sime Gjn 1,14
[13]duke më thënë: Ngule banesën ne Jakob Ps 132,8.13-14;
e merre për pronë Izraelin Bar 3,37v
dhe lësho rrënjë në të zgjedhurit e mi.
[14]Qysh në fillim, para çdo kohe, kam qenë krijuar Fu 8,23; Sir 1,1.4
dhe s'do të mej të jem askurrë!
[15]Para tij kam shërbyer në Tendën e shenjtë
e kështu kam ngulur banesën në Sion. 36,11-13
Kështu më dha pushim në qytetin e dashur
dhe pushtetin e kam në Jerusalem.
[16]Kështu u rrënjosa në një popull të ndershëm, Oz 14,6-9

tashmë në 1,1-10; 4,12-22; 6,18-36; 14,22–15,10, është Prania universale e Perendisë, që zbulohet dhe rritet në Izrael, ashtu si pema e jetës, dhe i dhurohet gjithmonë atij.

24,1 *në Hyjin e gjen nderin:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

24,3-4 me Neovulg.; BJ lë jashtë.

24,5b-6 me Neovulg.; BJ lë jashtë. Krh. Zan 1,1-3; Fu 8,22; Kol 1,15.

24,7 Shtylla e resë në shkretëtirë, që në tekstet antike shpreh shfaqjen e pranisë së JHWH.

24,10 *kam përparësinë:* ose: «kam mbretëruar», me një dshk. gr., sir, e lat.; gr. ka: «kam pushtuar».

24,11 *sundoj mbi zemrat e të shquarve e të përvujtëve:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

24,13 *dhe lësho rrënjë në të zgjedhurit e mi:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

24,15 Për Ben Sirën, edhe kulti i tempullit të Jeruzalemit është vepër e urtisë, qoftë sepse ashtu si rendi i botës, ai është shprehje e përsosmërisë hyjnore, edhe më saktësisht sepse gjendet i kodifkuar në Ligj, i që është një shprhje e përosur të urtisë (24,30v).

24,16 *dhe banimi im është në mesin e shenjtërve:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

në pjesën e Zotit, në trashëgimin e tij,
dhe banimi im është në mesin e shenjtërve.
17U lartësova porsi cedri në Liban,
porsi selvia në malin Hermon.
18U rrita porsi palma në Engadi
dhe porsi trëndafiloret në Jerik.
19Porsi ulliri i bukur në lugina,
u rrita porsi rrapi në breg të lumit, në sheshe.
20Si cinamomi e balsami erëzues dhashë erë të mirë,
dhashë erë të këndshme porsi mirra e dorës së parë,
21porsi storaksi, galbani, si vaji i mirrës, i aloesë
Dal 30,7v.34v dhe porsi era e Libanit në Tendën e shenjtë.
22Porsi terebentina i hapa degat
e degat e mia dega nderi e hiri.
Is 5,1+ 23Porsi hardhia bulëzova hijeshinë
e lulet e mia lidhin fryte nderi e ndershmërie.
24Unë jam nëna e dashurisë së bukur, e frikës,
e dijes dhe e shpresës së shenjtë.
25Në mua është hiri i çdo udhe e së vërtete,
në mua është çdo shpresë jete e virtyti.
Fu 9,5; Is 55,1; Gjn 6,35; 7,37v 26Ejani tek unë të gjithë ju që më dëshironi
e do të mbusheni me të mirat e mia.
Ps 19,11; Fu 24,13v 27Mësimi im është më i ëmbël se mjalti,
më i ëmbël se mjalti në hoje,
28kujtimi im në jetë të jetës.
29Ata që më hanë, përsëri do të kenë uri,
Gjn 4,13-14 ata që më pinë, përsëri do të kenë etje.
30Kush më dëgjon mua, nuk do të turpërohet,
kush i kryen veprat e mia, kurrë nuk do të gabojë.
31Kush më ndriçon mua, do ta ketë jetën e pasosur».

24,18 *Engadi:* me dy dshk. greke; *textus receptus* ka: «brigjeve».
24,19 *në breg të lumit, në sheshe:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.
24,20 Urtia është pjesë e kultit (24,15+). Ben Sira, pas disa aromave natyrale, që futen në përbërjen e vajit të vojimit (Dal 30,23), e krahason me kemin liturgjik (Dal 30,34). –
24,21 *storaksi, galbani:* janë kauçukë të aromatizuar me rrëshirë, si p.sh. mërsina; var. shton: «oniks», që është sekrecion molusqesh e përdorur për prodhimin e kemit.
24,25 Me lat. Krh. Gjn 14,6. Var. ka: «e përjetshme, i dhurohem të gjithë bijve të mi/ atyre që u zgjodhën prej tij». BJ përkthen: «Të gjithë bijve të mi u dhuroj të mira të përjetshme, atyre që ai zgjodhi». Teksti i këtij rr është i pasigurtë; mund të kuptohet edhe: «dhurohem përjetësisht...» ose «u dhuroj prodhimet e mia të përjetshme atyre që...».
24,28 *kujtimi im në jetë të jetës:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.
24,31 Me lat. (krh. Dan 12,3). BJ lë jashtë. – *ndriçon:* neovulg ka: «lavdëron».

Urtia e Ligji

[32]E gjithë kjo është Libri i Besëlidhjes së të Tejetlartit, Dal 19,1; Bar 4,1
[33]Ligji që na e ka urdhëruar Moisiu Lp 33,4
si trashëgim shtëpisë së Jakobit.
[34]I dha Davidit, shërbëtorit të vet,
të ngritë prej tij një mbret tejet të fortë,
që të rrijë përherë mbi fronin e nderit.
[35]Ligji është përplot me urti si Fisoni me ujë, Zan 2,11-14
porsi Tigri në ditët e pranverës,
[36]bën të vërshojë aftësia mendore si Eufrati,
porsi Jordani në kohën e të korrave, Joz 3,15
[37]e zgjeron disiplinën porsi Nili ujin
porsi Gehoni në kohën e të vjelave. Zan 2,13
[38]S'ia doli i pari ta marrë vesh plotësisht, Jer 2,8
as i fundit s'do të mund ta shqyrtojë sa duhet.
[39]Mendimi i tij është më i begatë se deti,
sendërgjimet me të thella se oqeani.
[40]Unë, urtia, i zbraza lumenjtë, Is 58,11
[41]jam porsi kanali i ujërave të shumta të lumit,
porsi ujësjellësi i sjellë ndër kopshte. Gjn 4,14
[42]Thashë: «Do ta ujis kopshtin tim me të mbjella,
do t'i ngij me ujë lulishtet e mia».
[43]Dhe, ja, e bëra një kanal në lumë Is 11,9; Ez 47,1-12;
dhe lumi im erdhi e u bë det. Gjn 7,38
[44]Do ta bëj të ndriçojë mësimi im si agimi,
do ta bëj të ndriçojë larg e larg.
[45]Do të përshkoj tokën në të gjitha pjesët e poshtme,
do t'i mbikëqyr të gjithë ata që flejnë,

24,32-47 Kur mbaron ligjërimi, autori e interpreton: Urtia shprehet në formën më të mirë në Ligj, në kutpimin e zbulimit të Hyjit.

24,34 Me neovulg dhe lat. BJ ka: «Mos reshtni së forcuari në Zotin, bashkohuni me të që t'ju japë qëndrueshmëri/ Zoti i gjithpushtetshëm është Hyji i vetëm/ dhe veç tij nuk ka shëlbues tjetër». Krh. 2Sam 7,12; 1Kro 28,5-7; Ps 89,37-38; 132,11; Lk 1,32-33.

24,35 Në gjithë këtë pjesë, autori mendon për parajsën tokësore dhe katër lumenjtë e saj (Zan 2,10v), simbole të pjellorisë.

24,37 *e zgjeron disiplinën porsi Niku ujin:* me BJ sipas sir. (hebr. *yëôr).* Var me gr. (hebr. *`ôr*). kanë: «si drita rrezaton disiplinën».

24,40 *Unë, urtia i zbraza lumenjtë:* me Neovulg. Por lat. dhe dshk. gr. 248 saktësojnë gabimisht: «Unë, urtia»: këtu ndërhyn autori, për të përcaktuar funksionin e të urtit (krh. 33,16v; 39,1-15), duke shfrytëzuar tablonë e rr të mëparshëm. Nëse urtia është një lumë i madh që ujit gjith Izraelin, kurse ai është një kanal që rrjedh prejt tij, që ujit vetëm kopështin e vet të vogël.

24,42 Me hirin e Zotit ujrat bëhen gjithnjë e më të bollshme. Skribi kthehet në një profet që i drejtohet të gjitha breznive (rr 46). Autori frymëzohet ndoshta nga tablo analoge me ato Ez 47,1-12; Is 11,9; etj.

24,45 Me neovulg dhe lat. Si me të gjitha shtesat e lat. në këtë kapitull kjo

do t'i ndriçoj të gjithë ata që shpresojnë në Zotin.
[46]Mësimin do ta ndikoj porsi profecinë
dhe do t'ua lë breznive të ardhshme
e s'do të sosem në breznitë e tyre për amshim.
33,18 [47]Shikoni: s'u mundova vetëm për vete,
por për të gjithë ata që e kërkojnë.

Fjalët e urta

25 [1]Shpirtit tim i pëlqejnë tri gjëra
që janë të pëlqyeshme para Hyjit e njerëzve:
[2]përkimi mes vëllezërve e dashuria mes fqinjve,
burri e gruaja që përkojnë në dashuri.
[3]Po edhe tri lloje njerëzish i urren shpirti im
dhe tepër e kam në iri jetën e tyre:
[4]skamnorin krenar, pasanikun rrenacak,
plakun fëlligështar që e ka lënë mendja.

Pleqtë

[5]Nuk bashkove asgjë në rini,
çka do të gjesh në pleqëri?
[6]Sa bukur u ka hije thinjave gjykimi
dhe pleqve njohja e këshillit!
Ur 4,8-9 [7]Sa e hijshme është për të vjetrit urtia
dhe për të shquarit kuptimi e këshilli!
[8]Keza e pleqve përvoja e madhe
e mburrja e tyre frika e Zotit.

Fjalët e urta numërore

[9]Nëntë gjëra shpirti im i mban të lume
e të dhjetën mund ta thotë gjuha ime:
[10]njeriu që e gjen gëzimin në fëmijët e vet
e që ia mbërrin të shohë rënien e armiqve të vet;
[11]i lumi burrë që jeton me grua të arsyeshme
dhe nuk i duhet të lëvrojë njëherësh me ka e me gomar;

mund t'i referohet Krishtit (krh. 1Pjt 3,19), i cili identifikohet me urtinë; megjithatë nuk është absolutisht e sigurtë që këto shtesa të jenë me origjinë kristiane; spekullimet judaike mbi urtinë mund të japin llogari shumicën e herëve.

24,46 *e s'do të sosem në breznitë e tyre për amshim:* me Neovulg.; BJ lë jashtë

25,1 Me sir. dhe lat.; gr. ka: «Tre gjëra më zbukurojnë dhe më bëjnë të hijshme në sytë e Zotit dhe njerëzve». Vazhdon të jetë një ligjërim mbi urtinë (krh. 24,31+).

25,11b Kjo pjesë e rr, lënë jashtë nga gr., i marrë nga hebr. e sir., mund të kuptohet si në kuptimin e vet (krh. Lev 19,19; Lp 22,10) ashtu dhe në kuptim metaforik (krh. 2,10; 6,14); është imazhi i dysheve të pakombinuara.

ai që nuk gaboi me gjuhën e vet 14,1
e kur s'i shërben më të padenjit se vetja.
12I lumi ai që gjeti mik të vërtetë
e ai që ua tregon drejtësinë veshëve që e dëgjojnë. 3,28
13O sa i madh është ai që e ka gjetur urtinë e dijen,
megjithëse s'është më i madh se ai që e dron Hyjin. 1,12-18
14Frika e Hyjit i tejkalon të gjitha,
15ai që e ka me kë të krahasohet?
16Frika e Zotit fillimi i dashurisë së tij,
feja fillimi i mbështetjes në Të.

Gratë

17Çdo plagë, por jo trishtimi i zemrës,
çdo e keqe, por jo e keqja e gruas!
18Çdo plagë, por jo plaga e zemrës,
19çdo prapësi, por jo prapësia e gruas!
20Çdo fatkeqësi, por jo fatkeqësia që vjen prej urryesit,
21çdo hakmarrje, por jo hakmarrja prej armiqve!
22S'ka helm më të keq se helmi i shlligzës,
23S'ka hidhërim përmbi hidhërimin e gruas.
Më fort pëlqen të banohet me luan e dragua Fu 21,9.19; 25,24; 27,15
se të banohet me grua të keqe.
24Djallëzia e gruas ia ndërron fytyrën
dhe ia mërrol faqen si ariut.
Kur mes shokëve rri burri i saj,
25huqat i shkreti edhe padashur.
26E vogël është çdo djallëzi krahas me djallëzi të gruas:
e gjettë fati i mëkatarëve!
27Siç është përpjetja rënore për këmbët e plakut,
e tillë është për burrin gruaja gjuhëmadhe.
28Mos lejo të të joshë bukuria e gruas, Fu 6,25; Sir 9,8
e mos dëshiro çka ajo ka.
29Mjerim i madh, turp e poshtërsi,
30gruaja që merr epërsi mbi burrin e vet.
31Shpirt i përulur, fytyrë e trishtuar
e plagë në zemër është gruaja e keqe.

25,16 Shtesë e Gr.II; krh. 1,12.

25,17 Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

25,22 *helm:* me sir.; gr. dhe lat. kanë: «kokë» (fjala hebraike *rosh* ka kuptimin «kokë» dhe «helm»).

25,23 *hidhërimin e gruas*: BJ ka: «urrejtje», me sir., lat., dshk. gr.; *textus receptus* ka: «të armikut» (përsërit 14b).

25,24 Hebr. ka: «Ligësia e gruas ndërron fytyrën të shoqit dhe e ia mërrol faqen si ariut».

25,25 *pa dashur:* me një dshk. grek, hebr. e sir.; gr. ka: «duke i dëgjuar».

[32]Duar të mekura e gjunj të këputur,
gruaja që s'e bën të lum burrin e vet.
Zan 3,1-6; Rom 5,12; 1Kor 11,22; 1Tim 2,14
[33]Prej gruas zuri fill mëkati
e për faj të saj të gjithë vdesim.
[34]Ujit mos i lër dalje, as më të voglën,
as liri të flasë gruas së keqe.
[35]Nëse nuk sillet sikurse i thua,
do të të turpërojë ndër sy të armiqve;
[36]ndaje prej trupit tënd
dhe nise prej shtëpisë sate.

Fu 31,10v
26 [1]Lum burri i gruas së ndershme:
numri i ditëve të tija i dyfishtë.
Fu 12,4
[2]Gruaja e ndershme është gëzimi i burrit të vet
dhe vjetët e jetës së tij i mbush në paqe.
[3]Gruaja e mirë është pjesë e mirë
e do ta kenë fat ata që e druan Hyjin:
burri i mirë që i ka veprat e mira.
[4]Si në qoftë pasanik si në qoftë skamnor,
zemrën e ka mirë e fytyrën e ka gjithmonë të gëzueshme.
[5]Nga tri gjëra trembet zemra ime
e nga e katërta kam frikë:
[6]Nga shpifja në qytet, kuvendi i vegjëlisë
[7]dhe nga paditja e rreme:
janë më të rënda se edhe vetë vdekja,
[8]por edhe plasje zemre është e mjerim
gruaja mendjezezë në një grua tjetër
[9]dhe frushkullimi i gjuhës që rreh të gjithë.
[10]Zgjedhë qesh që s'zë vend është gruaja e keqe,
kush mendon ta sundojë, kap me dorë përçollakun.
[11]Gruaja që dehet hidhërim i madh e poshtërsi,
turpi i saj s'mund të mbulohet.
[12]Fëlligështia e gruas është në shikimin e saj të paturp
Fu 6,25
e njihet në qerpikët e saj.
[13]Mbi vajzën kryeneçe forcoje mbikëqyrjen,

25,33 Alusion për mëkatin e fillestar. Edhe shën Pali nënvizon fajësinë e Evës (2Kor 11,3; 1Tim 2,14; por krh. Rom 5,12).

25,35-36 *sikurse i thua:* fj.fj.: «nëse nuk sillet sikurse i thua, prite prej mishit tënd» (krh. Zan 2,24; Ef 5,31).

25,35b Me Neovulg. Ligji i Moisiut e lejonte divorcin (Lp 24,1-4; krh. Mt 19,3-9p). BJ përkthen: «Nëse nuk të bindet pa fjalë, ndaju prej saj».

25,36b Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

26,5 *nga e katërta kam frikë*: me dshk. gr., krh. sir.; *textus receptus ka:* «dhe para së katërtës unë përgjërohem» ose «dhe së katërtës jam dorëzuar».

26,8-9 Me gr.; BJ me sir. ka: «dhe gjithë kjo është frushkullimi i gjuhës».

26,10 *Zgjedhë qesh që s'zë vend:* që fërkon dhe rrëshqet në qafën e kafshëve, duke u shkaktuar dhimbje e plagë.

që të mos e shpërdorojë rastin e volitshëm.
14Ruaj se të joshë syri i pandershëm
që të mos çuditesh nëse të shpie në faj.
15Porsi udhëtari i etshëm e hap gojën
e pi çdo ujë që të ketë pranë,
rri përbri çdo huri
e çdo shigjete ia hap kukurrën deri në mbarim.
16Gruaja e mirë dhe e kujdesshme gëzon burrin e vet,
eshtrat ia forcon 17dija e saj.
Dhuratë e Hyjit 18është gruaja e mençur e fjalëpaka:
s'ka çmim për njeri të mirërritur.
19Hir mbi hir gruaja e shenjtë dhe e marrshme:
20s'ka çmim të denjë për njeriun që di të përmbahet.
21Sikurse dielli që i lind botës në lartësitë e Hyjit,
ashtu ndriçon bukuria e gruas në rregullimin e shtëpisë.
22Si qiriu që ndriçon mbi shandanin e shenjtë,
ashtu është bukuria e fytyrës në trup mirë të zhvilluar.
23Shtylla të arta mbi baza të argjendta,
të tilla janë këmbët e bukura mbi shputa të forta të gruas.
24Themele të përheshme mbi qetën e gjallë,
urdhërimet e Hyjit në zemrën e gruas së shenjtë.

Gjëra të trishtueshme

25Dy gjëra ma trishtojnë zemrën
dhe e treta ma ndez hidhërimin:
26kur luftëtarin e pret në pleqëri mjerimi,
kur të urtin e përbuzin

26,16 *gëzon:* BJ përkthen: «njohuria e saj për të është forcë», fj.fj.: «dhjamos kockat».

26,22 Aludim i mundshëm për shandanin me shtatë krahë (1Mak 4,49.50).

26,23 *shputa të forta:* me S, krh. lat.; gr. ka: «mbi gjirin e një (gruaje) të forte».

26,24 Me Neovulg.; BJ lë jashtë. – *së shenjtë:* BJ (26,19-27) këtu shton: «19Bir, ruaje mirë lulen e moshës, dhe mos ia beso forcën tënde grave të huaja./ 20Kërko në fushë një arë pjellore, për të hedhur në të farën tënde, në pritje të sojit tend./ 21Kështu frytet që do të lësh, krenarë për fisnikërinë e tyre, do të lulëzojnë/ 22Gruaja e paguar vlen sa një e pështyrë, nëse është e martuar, është kullë vdekjeje për gjithë sa e përdorin./ 23Gruaja e patenzonë do të ketë mëkatin si fatin e saj, ajo e devotshmaja do t'i jepet atij që i druhet Zotit./ 24Gruaja e paturpshme gjithmonë është në kërkim të turpit, vajza me cipë është e rezervuar edhe me të shoqin./ 25Gruaja e pacipë vlerësohet sa vlerësohet qeni, kurse ajo me cipë i druhet Zotit./ 26Gruaja që nderon të shoqin, të gjithëve u duket e urtë, kurse gruaja krenare qe e ul atë do të konsiderohet e paudhë. Lum burri i një gruaje të mirë, do t'i dyfishohet numri i ditëve të tij./ 27Gruaja që bërtet dhe është llafazane, është si buria e luftës që lajmëron sulmin./ Burri që ndodhet në kushte të tilla e kallon jetën mes poterës së luftës». Kjo shtesë e Gr.II dhe sir. është e vetmja që trajton me tone fyese prostituën, por njëkohësisht është edhe e vetmja që vë në dukje cilësitë fetare të nuses.

[27]e kur prej drejtësisë njeriu kthehet në mëkat:
për këtë Hyji gati e ka shpatën.

Tregtia

[28]Dy veprime më duken të vështira e të rrezikshme:
vështirë mund të nxirret tregtari nga faji
edhe shitësi vështirë mund të jetë pa mëkat.

27 [1]Për shkak të fitesës shumë mëkatojnë e kush kërkon të
pasurohet nuk e pështyn dorën.
[2]Sikurse huri ngulet ndërmjet të gurëve,
[3]ashtu ndërmjet shitjes e blerjes depërton mëkati.
[4]Nëse s'e mban veten në frikën e Zotit,
së shpejti do të përmbyset shtëpia jote.

Fjala

[5]Sikurse kur tundet shosha, mbesin zonat,
kështu edhe mungesat e njeriut dalin në pah në të folur.
[6]Enët e vorbëtarit i sprovon furra,
njerëzit e drejtë i sprovon vuajtja.
Mt 7,16 [7]Si u punua një pemë e dëftojnë frutat,
kështu edhe fjala e zbulon mendimin e njeriut.
[8]Para se të ketë folur askënd mos lavdëro:
sepse të folurit është prova e njeriut.

Drejtësia

6,27.31 [9]Nëse e ndjek drejtësinë, patjetër do ta zësh
dhe do ta veshësh porsi petk nderi,
do të banosh me të, do të të mbrojë përgjithmonë
dhe në ditën e provës në të do të gjesh mbështetjen e sigurt.
13,15-16 [10]Zogjtë tubohen me të ngjashmit e vet
dhe e vërteta kthehet tek ata që e shtinë në veprim.
[11]Luani gjahut gjithmonë i rri në pritë,
kështu edhe mëkatet atyre që bëjnë paudhësi.
[12]Biseda e njeriut të përshpirtshëm flet përherë urti,
kurse i patenzoni ndërrohet porsi hëna.

26,28a Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

27,1 *fitesës:* nje var. tjetër me S kanë: «për shkak të dashurisë për paranë»; *textus receptus* ka: «për shkak të diçkaje parëndësi». – *nuk e pështyn dorën:* fj.fj.: «kthen shikimin»; ka kuptimin e dikujt që rrefuzon të ketë dhembshuri (krh. Fu 28,27). BJ përkthen: «tregohet i pamëshirshëm».

27,3 *depërton*: *synthlibesetai,* hamend.; gr. ka: «i bërë copë e çikë», *syntribesetai.*

27,7 Tekst i korrigjuar; gr. ka: «kështu fjala rrjedh nga ndjenja e zemrës së njeriut».

27,9cd Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

[13]Mes njerëzve të pamend, ruaje kohën,
mes njerëzve të urtë mos të dhimbet koha.
[14]Biseda e të marrëve është e neveritshme, Ksh 7,3-6
të qeshurit e tyre në kënaqësitë e mëkatit.
[15]Biseda e atij që bën be shumë, të çon flokët e kresë
e, kur të tillët grinden, bëjnë të mbyllim veshët.
[16]Grindja e njerëzve krenarë mbaron me gjakderdhje 22,24
e të sharat e tyre tmerr janë edhe të dëgjohen.

Fshehtësitë

[17]Kush zbulon fshehtësitë, humb besimin e mikut 22,22
dhe s'do të gjejë më mik për vetvete:
[18]Duaje mikun dhe mbaja besën;
[19]por, nëse ia zbulon fshehtësitë e tija,
s'ke pse i shkon më pas,
[20]sepse, porsi ai që e ka bjerrë atë që i ka vdekur,
ashtu e ke bjerrë miqësinë e të afërmit tënd,
[21]e, porsi ai që e lëshon zogun prej dorës,
ashtu e lë të shkojë i afërmi yt, më s'do ta zësh.
[22]Mos iu vër pas, sepse tashmë është shumë larg;
vërtet shpëtoi porsi shuta prej lakut,
sepse e plagosur është zemra e tij,
[23]më s'do të jesh në gjendje ta lidhësh.
Një nëmë e sharje ndoshta mund të pajtohet,
[24]por, të zbulosh fshehtësitë e mikut,
do të thotë ta këputësh krejtësisht shpresën.

Hipokrizia

[25]Kush bën në sy, sendërgjon të keqen; Ps 35,19; Fu 6,13; 10,10
kush e njeh, largohet prej tij.
[26]Para syve të tu është gojëmbël
dhe bisedat e tua e mallëngjejnë,
por, pas syve, i ndërron fjalët
e fjalët e tua i cilëson shkandull.
[27]Shumë gjëra më neverisin, por jo sa ky njeri,
por edhe Zoti të tillin e ka në iri.
[28]Kush hedh peshën përpjetë, mbi kokë i bie:

27,13 *ruaje kohën:* përkthim i pasigurtë; mund të përkthehet edhe: «gjuaj rastin», pra rri gati. BJ përthen: «prit të vijë rasti».

27,22 *sepse e plagosur është zemra e tij:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

27,25 *kush e njeh:* me disa dsh; BJ me të tjerë përkthen: «askush s'mund ta mënjanojë».

27,28 Fj.fj.: «dhe një goditje e pabesë zhduk plagët».

edhe goditja me tradhti tradhtarin godet.
Ps 7,16; 9,16; Fu 26,27; Ksh 10,8
[29]Kush gropën hap, vetë bie brenda,
kush ia qet gurin të afërmit, vet në të do të marrë në thua
e kush ia ngeh tjetrit lakun, vet në të zihet.
[30]Kush e zbaton synimin e mbrapshtë, mbi të ai kthehet
e nuk e di se nga i ka ardhur.
[31]Përqeshja e poshtërimi s'i ndahen krenarit
dhe ahmarrja i rri në pritë si luani.
[32]Në lak do të bien ata që i gëzohen rënies së të drejtëve,
para se të vdesin, dhimbat do t'i shkrijnë.

Hakmarrja

[33]Hidhërimi dhe urrejtja njënjë janë të urrejtshme,
të dyja në zemër i ndryen mëkatari.

Fu 24,29
28 [1]Kush do të ahmerret, do të gjejë ahmarrje prej Zotit
e mëkatet e tija gjithmonë i ruan para sysh.
Mt 5,23-24: 6,12p; 6,14-15
[2]Falja padrejtësinë të afërmit tënd
e, kur të lutesh, mëkatet e tua do të falen.
[3]Njeriu mban hidhërim kundër njeriut,
si mund të kërkojë prej Hyjit shërim?!
Mt 18,23-35
[4]S'ka mëshirë për njeriun, të ngjashmin e vet,
e lutet t'i falen mëkatet e tija?!
[5]Ai, vdekatar, mban në zemër hidhërim,
e lyp që Hyji të jetë me të i dhimbshëm?!
Kush do të lutet për fajet e tija?!
7,36; 38,20
[6]Të të bjerë në mend mbarimi yt e pusho të urresh;
[7]kujto shkatërrimin e vdekjen e mbaj urdhërimet.
Dal 23,4-5; Lev 19,17-18
[8]Kujtoji urdhërimet e mos iu hidhëro të afërmit!
[9]Kujto Besëlidhjen e të Lartit Zot
e mos i jep rëndësi fyerjes që ta bën i afërmi.

Grindjet

Fu 15,18
[10]Ruaju grindjeve e do të mëkatosh më pak,
[11]sepse njeriu idhnak flakë i ndez grindjet,
njeriu mëkatar i turbullon miqtë
e mes njerëzve që janë në paqe shtie armiqësi.
Fu 26,20-21
[12]Si të jetë druja e pyllit ashtu ndizet edhe zjarri,

27,29 *kush ia qet gurin të afërmit, vet në të do të marrë në thua:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

27,32 Sipas ideve tradicionale është një perspektië shpërblimi tokësor (krh. Jb 21,20-21).

28,5 *e lyp që Hyji të jetë me të i dhimbshëm:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

28,12 *zjarri:* këtu BJ (28,10b) shton: «ashtu dhe grindja rritet me kryeneçësinë»

sipas fuqisë së njeriut është edhe zemërimi i tij,
felgrimi i rritet sipas kamjes së tij.
13 Fjalisja e shpejtë ndez zjarrin, 22,24; 27,15
grindja e shpejtë derdh gjak
e gjuha therëse sjell vdekjen.
14 Nëse i fryn shkëndijës, ndizet e bëhet zjarr,
nëse pështyn në të, ajo fiket:
të dyja dalin nga goja jote.

Gjuha

Jak 3,1-12

15 Qoftë mallkuar gërgasi e shpifësi: Fu 16,28
shumë i borën njerëzit që ishin në paqe!
16 Gjuha e tretë shumë i ka turbulluar
dhe i ka dëbuar prej një populli në tjetër.
17 Rrënoi qytete të pasurish të rrethuara me mure
dhe i rrafshoi shtëpitë e sundimtarëve.
18 Preu ushtritë e popujve,
shkatërroi kombe të forta.
19 Gjuha e tretë i dëboi gratë e burrave
e i la pa fryt të mundit të tyre.
20 Kush i vë vesh, nuk do të gjejë paqe
as nuk do të gjejë mik, te i cili të pushojë.
21 Goditja e frushkullit shkakton varrën, Fu 25,15
goditja e gjuhës thyen eshtrat.
22 Shumë ranë prej tehut të shpatës,
por jo aq sa u borën për shkak të gjuhës së vet.
23 Lum ai që di të ruhet prej saj, Ps 31,21
që nuk ra në hidhërimin e saj,
që s'e sprovoi zgjedhën e saj
e që s'u lidh në prangat e saja.
24 Vërtet zgjedha e saj është zgjedhë hekuri
dhe prangat e saja janë pranga bronzi;
25 e tmerrshme është vdekja që ajo sjell,
më e dobishme Nëntoka se ajo.
26 Por ajo s'ka pushtet mbi njerëzit e drejtë
dhe s'do të digjen në flakën e saj.

28,13 *e gjuha therëse sjell vdekjen:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

28,16 *gjuha e tretë:* me BJ. Si ajo që përzihet në ngatërresa si gjuhë e tretë, ashtu dhe ajo që shkakton tre viktima: ai që shpif, ai që dëgjon dhe personi për të cilin është shpifur (kështu e ka Talmud-i).

28,18 Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

28,26 Krahasimi i gjuhës me zjarrin do të rimerret nga Jak 3,5-6. Por lind pyetja mos Ben Sira, i cili i është futur kokë e këmbë përshkrimit të personifikimit të shpifjes, harron pak a shumë objektin e saktë të ligjërimit, për të përshkruar armikun në përgjithësi.

27 Në thonj të saj bien ata që e lënë Hyjin,
  në ta do të ndizet flakë e do të djegë,
  kundër tyre do të sulet porsi luani,
  do t'i lëndojë porsi leopardi.
28 Thuri me ferra veshët e tu,
  mos e dëgjo gjuhën e mbrapshtë,
22,27; Fu 13,3 gojës sate vëri derë e shula.
29 Arin tënd e argjendin tënd vulose mirë,
  pesho mirë fjalët e tua
  dhe vëri gojës sate frerë të drejtë.
30 Kujdes të mos biesh për shkak të gjuhës,
  të mos rrëzohesh ndër sy të armiqve që vënë prita
  e të jetë rënia jote e pashërueshme, për vdekje.

Huaja

29 1 Kush e vë në veprim mëshirën, i huajon të afërmit
e kush ndihmon me dorë të vet, i mban urdhërimet.
2 Huajoj të afërmit kur është në nevojë
  e prapë, ktheji të afërmit në kohën e caktuar.
3 Mbaja fjalën e ji besnik
  e në çdo kohë do të gjesh çka ke nevojë.
8,12 4 Shumë e çmojnë huanë si një gjë të gjetur
  e u sjellin hidhërim atyre që u ndihmuan.
5 Deri ta marrë huanë, puth duart e dhënësit
  dhe me përvujtëri flet për pasurinë e të afërmit,
6 por në kohën e kthimit e shtyn afatin,
  s'pran duke u ankuar e nynykatur
  e fajin ia lë rrethanave të kohës.
7 Nëse ka me se të kthejë, bën kundërshtime;
  mezi kthen gjysmën e gjësë
  dhe e çmon si një send të gjetur.
8 Përndryshe ia han paret
  e kështu e bën atë armik pa nevojë.

28,30 *e të jetë rënia jote e pashërueshme, për vdekje:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

29,1-10 Borxhi (pa interes) parashikohej nga ligji për Izraelitët (Dal 22,24; Lev 25,35-36; Lp 15,7-11. Krh. Mt 5,42; Ps 37,21.26).

29,1 BJ përkthen: «T'i japësh borgj të afërmit do të thotë të praktikosh mëshirën», sipas sir., që i ndërron vendin termave në krahasim me gr.

29,4 *gjë të gjetur*: fj.fj.; BJ përkthen: «si një bollëk».

29,6 *në kohën e kthimit...:* BJ përkthen: «ditën e mbarimit të afatit e e shtyn, shpjegon se i vjen keq për kthimin, faji i hidhet rrethanave»; kuptim i pasigurtë: i mërzitur që nuk ka mundur të kthejë borgjin, kërkon falje; ose: përgjigjet me fjalë dredhuese. Lat. shton: «dhe qarje».

29,8 *pa nevojë:* BJ përkthen: «pa e pasë merituar», me dshk. gr., sir., lat.; *textus receptus* ka: «jo pa arsye».

9 Ia kthen me të shara e me nëmë
dhe, në vend të falënderimit,
ia kthen me fyerje.
10 Shumë nuk huajojnë jo prej zemrës së keqe,
por tremben se kot së koti do të plaçkiten.

Lëmosha

3,29–4,10; 7,32-36; Lp 15,11; Tob 12,8-9;

11 Mëgjithëkëtë, ji dorëdhënë me të mjerin — Mt 6,19-21; 19,21
e mos e lër të presë tepër gjatë lëmoshën tënde.
12 Për arsye të urdhrit ndihmoje skamnorin
dhe sipas nevojës së tij, mos e nis duarthatë.
13 Treti paratë për dashuri të vëllait e të mikut — 2Kor 8–9
e mos i fsheh të prishen nën gur.
14 Vëre visarin tënd në urdhërime të Tejetlartit — Mt 6,19-21; Jak 5,3
e do të të dalë më i dobishëm se ari.
15 Ndryeje lëmoshën tënde në zemrën e skamnorit — Tob 4,9-11;
dhe kjo do të shpëtojë prej të gjitha të këqijave. 16 17 — Mt 6,19-20; Lk 16,9
18 Më fort se shqyti i fortë e se heshta e rëndë
do të luftojë për ty kundër armikut tënd.

Dorëzania

8,13; Fu 6,1+

19 Njeriu i mirë hyn dorëzanë për të afërmin e vet,
kush e ka bjerrë marren e lë pa i hyrë dorëzanë.
20 Mos ia harro nderën dorëzanit,
sepse e ka dhënë shpirtin e vet për ty. 21
22 Mëkatari i shkon huq të mirat e dorëzanit
njeriu i pamiradie e harron shpëtuesin e vet. 23
24 Dorëzania i ka fikur shumë njerëz të mirë
dhe i ka tronditur porsi valët e detit.
25 I ka qitur prej shtëpie shumë njerëz të pasur
dhe u endën nëpër popuj të huaj.
26 Mëkatari që i shklet urdhërimet e Zotit
bie në gabimin e dorëzanisë
e pse synon të nxjerrë ndonjë dobi,
bie në duar të gjykatësit.
27 Hyr dorëzanë për të afërmin tënd sipas kamjes sate,
por kujdesohu që edhe ti të mos sharrosh.

Mikpritja

28 Të domosdoshmet themelore të jetës së njeriut janë: — 39,26

29,10 *jo prej zemrës së keqe:* BJ, me dshk. gr., sir. e lat. përkthen: «pa të keq ». *Textus receptus* ka: «për shkak të ligësisë (së huadhënësve)».

ujët, buka, veshja dhe shtëpia
për të mbuluar lakuriqësinë e turpshme.
29Më i mirë është ushqimi i skamnorit nën pullaz skublash,
se gostitë e shkëlqyeshme në shtëpi të hauj.
30Ji i kënaqur me pak o me shumë
e s'do ta sprovosh përbuzjen e endacakut.
Fu 27,8 31Jetë e keqe të endesh nga një shtëpi në tjetrën
e, kudo të ndalesh, s'guxon të hapësh gojë
as s'do të kesh besim.
32Do të pranohesh për mik, do të hash e do të pish,
por pa nderim e për më tepër do të dëgjosh fjalë të hidhura:
33«Çohu, or mik, e shtroje tryezën
e, nëse ke ndonjë send përdoresh, më jep të ha!».
34«Dil se më ka ardhur një më i nderueshëm!
Ma lësho shtëpinë se ka nevojë për banim im vëlla!».
35Të rënda të gjitha këto për një njeri të mençur:
poshtërimi për mikpritje e turpërimi për huadhënie.

Fu 13,24; 23,13.14; 29,15.17

Edukimi

30 1Për fëmijë.
Kush e do djalin e vet, nuk i kursen thuprat
me qëllim që një ditë të gjejë gëzim në të.
2Kush e edukon si duhet djalin e vet, do të ketë dobi prej tij,
e do të mund të lavdërohet ndër të njohurit e vet.
3Kush e mëson mirë djalin e vet,
e bën smirëzi armikun e vet.
Tob 9,6 4Nëse i vdes i ati, është si të mos ketë vdekur:
e lë djalin porsi veten.
5Gjatë jetës së vet kënaqet duke e shikuar
e ditën e vdekjes nuk sprovon shqetësim.
Nuk pati pse t'i vijë turp para armiqve
6sepse e la mbrojtësin e shtëpisë së vet kundër armiqve
e atë që di t'ua kthejë nderën miqve.
7Kush e përkëdhel djalin, do t'ia lidhë plagët

29,30 *s'do ta sprovosh...:* BJ përkthen: «nuk do të sprovosh qortimin e atyre që të rrethojnë»; var. i lat.: «mos lejo të të trajtojnë si të huaj».

29,35 *poshtërimi për mikpritje:* BJ, me lat., ka: «të provosh qortimin e mikpritjes»: fj.fj.: «të provosh qortimin e të qënit i huaj»; gr. ka: «të provosh qortimin e shtëpisë».

30,5 *nuk pati pse t'i vijë turp para armiqve:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

30,6 *mbrojtësin:* sipas hebraishtes (*go'el*), ai që ka të «drejtën për të shpenguar» (krh. Rt 2,20+; 4,4), por edhe ai që mbron të shtypurit.

30,7 *do t'ia lidhë plagët*: interpretim i pasigurtë: mund të bëhet fjalë si për plagët që djali do të marrë gjatë një jete të trazuar, ashtu dhe për plagët e veta, të shkaktuara nga një fëmijë mosmirënjohës.

e në çdo ofshame të tij zemra do t'i copëtohet.
[8]Kali i pamësuar bëhet tekanjoz
e djali i përkëdhelur bëhet kokëfortë.
[9]Llastoje djalin e do të të shtije frikë,
luaj me të e do të të trishtojë.
[10]Mos qesh me të nëse dëshiron të mos qash me të
e në fund të kërcëllatësh me dhëmbë.
[11]Mos i jep tepër liri në rini
e mos i nënçmo gabimet e tija.
[12]Ulja zverkun e tij sa është i ri,
shkundja ijët e tij sa është ende i vogël
që të mos ngurohet për së tëpërmi e të mos të besojë
e zemra do të sporvojë dhimbë për shkak të tij.
[13]Edukoje djalin e ki kujdes për të
që të mos heqësh keq e të turpërohesh për shkak të tij.

Shëndeti

[14]Më mirë skamnor i shëndoshë e plot fuqi
se i pasur e i dobët e i pashëndet.
[15]Shëndeti i shtatit është më i mirë se çdo ar e argjend
dhe trupi i fuqishëm se pasuria e madhe pa masë.
[16]S'ka pasuri më të madhe se pasuria e shëndetit të trupit
dhe s'ka gëzim më të madh se gëzimi i zemrës.
[17]Më e mirë është vdekja se jeta e hidhur
dhe pushimi i pasosur se sëmundja e gjatë.
[18]Ushqimet e mira para gojës së mbyllur
janë porsi gostitë e shtruara para varrit.
[19]Çka i vlen flia e njomjes idhullit? Lp 4,28; Ps 115,4-7;
Sepse as s'e ha as nuk i merr erë: Is 40,20+
[20]po ashtu edhe ai që e përndjek Zoti,
duron pagën e paudhësisë:
[21]shikon me sy e ofshan
si tredhaku që merr ngrykë vajzën e ofshan. 20,4

Gëzimi

[22]Mos iu shtro trishtimit të zemrës sate

30,12 rr 11b-12a.12d, lënë jashtë nga gr., janë kthyer nga Gr.II, hebr., lat. (e sir. për 12a, krh. 7,23).
30,13a Hebr. ka: «Qortojë tënd bir dhe rëndoje zgjedhën e tij».
30,18 *para varrit:* Hebr. ka: «para një idhulli».
30,19-20a Pra i sëmuri, i cili nuk është në gjëndje të vetëushqehet; krh. hebr.: «kështu është edhe ai që ka pasuri dhe nuk mundet ta shijojë atë».
30,20b *duron pagën e paudhsisë:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.
30,21 *ofshan:* BJ këtu (30,20c) shton: «kështu i ndodh atij që bën drejtësi me dhunë».

e mos i shtjer trazim vetes me mendime të tua.
[23]Gëzimi i zemrës është jetë për njeriun,
visar i pashtershmëm i shenjtërisë
e kënaqja e njeriut jeta e gjatë.
[24]Mos e shqetëso shpirtin tënd e gëzoje zemrën tënde,
larg flake prej teje trishtimin.
[25]Shumëkënd e ka vrarë trishtimi
e ai nuk sjell asnjë dobi:
[26]smira e zemërimi i shkurtojnë ditët
e kujdeset e tepruara plakin para kohe.
Fu 15,15 [27]Zemra e kthjellët e shijon ushqimin,
ushqimi që merr i bën mirë.

Pasuritë

34 (LXX) **31** [1]Kujdesi i pasanikut trupin ia shkatërron,
mendimet e tija gjumin ia tresin.
[2]Kujdesi për jetesë e tret gjumin
porsi sëmundja e rëndë që s'lë të flihet.
[3]Pasaniku lodhet duke bashkuar kamjen
e, kur pushon, i gëzon të mirat.
[4]Skamnori lodhet pse s'ka me se të jetojë
e, nëse pushon, bie në skam.
Fu 28,20 [5]Kush jepet pas arit, pa mëkat s'mbetet,
e kush vrapon pas fitimit,
për shkak të tij do të birret.
[6]Shumë janë bjerrë për shkak të arit
e rrënimi i tyre ishte përpara tyre.
[7]Është lak për ata që jepen pas tij,
të mjerët ata që jepen pas tij:

30,23b *visar i pashtershëm i shenjtërisë*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.

30,24 *mos e shqetëso:* BJ përkthen: «largo brengat e tua» me S, hebr., sir.; *textus receptus* ka: «duaje shpirtin tënd».

30,26 Të gjitha dshk. greke vënë 33,16b-36,13a para 30,27–33,16a. Varianet siriake dhe latine kanë ruajtur rendin primitiv, dëshmuar edhe nga fragmentet hebraike. Krh. Hyrjen.

30,27 BJ përkthen: «me zemër bujare, të bëftë mirë»: kuptim i pasigurtë. Hebr. ka: «Gjumi i një zemre të qetëpër të është si ushqim i shijshëm».

31,2 *e tret gjumin:* me hebr.; gr. ka: «thërrasin (gjumin)». Teksti i 31,1-2 është i paqartë; 31,1b duket si dublikatë e 42,9b.

31,5 Hebr. ka: «(kush ndjek) fitimin, do të bëhet gazi i botës»; gr. ka: «(kush ndjek) korrupsionin, do të mbushet me të».

31,6 Hebr. ka: «Kishin besim tek perlat, nuk mundën t'i shpëtonin fatkeqsisë dhe as të shpëtonin ditën e zemërimit».

31,7 *lak:* fj.fj.: «shkop pengese». Gramatikisht i referohet arit, por autori ndoshta mendon për një idhull, cka do të justifikonte mësimin «flijues» të dy dshk. e lat. (*textus receptus*: «ata që janë të çmendur»); hebr.: «është një kurth për të marrin». – *të mjerët ata që jepen pas tij:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

çdo i pamend bie në kurth të tij.
[8]Lum pasaniku që është i patëmetë,
që s'jepet pas arit
e që s'e vë shpresën në pare e në visare.
[9]Kush është ky se duam ta lavdërojmë!
Sepse ka bërë vepra të mrekullueshme në popullin e vet.
[10]Kush qe sprovuar në të e mbeti i përsosur?
Lavdia e tij do të jetë e përhershme.
Ai që mundi të mëkatojë e nuk mëkatoi,
të bëjë të keqen e nuk e bëri?
[11]Ai i ka të sigurta të mirat e veta në Zotin
dhe lëmoshat e tija do t'i tregojë
mbarë bashkësia e shenjtërve.

Gostitë

Fu 23,1-3.6-8; 7,23

[12]Përkorja.
U ule në sofër të begatshme?
Mos e hap grykën tënde më i pari.
[13]Mos thuaj: «Se ç'mbushulli në tryezë!».
[14]Të bjerë ndër mend se është e keqe e madhe syri i unshëm:
në iri e ka Zoti syrin e unshëm.
[15]Çka ka qenë krijuar më e keqe se syri?
Së këndejmi edhe loton në çdo rrethanë.
[16]Ku shikon tjetri mos e shtrij i pari dorën,
që i përlyer me lakmim të mos turpërohesh
[17]e të mos ndeshesh me të në pjatë.
[18]Gjykoji kërkesat e të tjerëve sipas të tuave
dhe ji i vëmendshëm në çdo veprim.
[19]Ha me njerëzi çka të jetë vënë përpara
dhe mos ji grykës e të bëhesh për gjithkënd i neveritshëm.
[20]Për hir të njerëzisë lëre i pari
e mos tepro me të ngrënë,
që të mos japësh shkandull.

31,8 *pas arit*: në hebr.: «pas pasurisë», *mammôn*, dëshmuar si fjalë feniko-punike dhe aramaike, e cila haset shpesh në shkrimet rabinike (krh. edhe Mt 6,24; Lk 16,9.11.13). – *e që s'e vë shpresën në pare e në visare:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

31,11 Mund të jetë aludim mbi zakonin për të shpallur në sinagoga emrat e bamirësve të komunitetit. – Lat.: «E gjithë asambleja (*ecclesia)* e shenjtërve do të shpallë veprat e tij të mira».

31,14 *në iri e ka Zoti syrin e unshëm:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

31,15 *në çdo rrethanë:* var. ka: «në sy të të gjithëve». BJ ka: «në çdo çast» me hebr.; gr. ka: «mbi gjithë fytyrën».

31,16 *që i përlyer me lakmim të mos turpërohesh:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

31,18 *ji i vëmendshëm:* Hebr. ka: «ji i vëmendshëm lidhur me gjithçka urren».

31,19 *me njerëzi:* me BJ me hebr.; var. ka: «njeri i përkorë»; gr. ka «si njeri».

21 Nëse rri mes shumë të grishurve,
mos e shtrij dorën para tyre
Tob 4,17+ dhe mos kërko i pari të pish.
Fu 13,25 22 Pak verë është e mjaftueshme për njeriun e edukuar!
Dan 14,1-22 Do të flesh pa vështirësi e s'do të kesh dhimbje.
23 Perlugtuesi s'mund të flejë
ka heqje barku e dhimbje;
24 gjumë të shëndetshëm ka njeriu i përkorë:
fle deri në mëngjes
dhe shpirti i tij zgjohet i kënaqur, plot shëndet.
25 Por, nëse t'u desh të hash për së tepërmi,
çohu e vill e do të ndjehesh më mirë
dhe s'do t'i shkaktosh trupit ligcinë.
26 Më dëgjo, biro, e mos ma përbuz mësimin,
e një ditë do t'i kuptosh fjalët e mia.
27 Në të gjitha veprat e tua ji i matur
dhe s'do të të gjejë asnjë sëmundje.
28 Buzët e shumëkujt e lëvdojnë bujarin në pritje
dhe e përhershme mbetet dëshmia e bujarisë së tij,
29 kurse horrjatin në pritje e prozhmon mbarë qyteti
dhe s'harrohet zëri i horrjatisë së tij.

Fu 20,1; 23,20-21 Fu 23,29-35; 31,4-7; Is 5,22; 28,1-4

Vera

30 Verës mos i shit trimëri,
sepse shumë i ka bjerrë vera.
31 Furra e sprovon brumin e çelikut:
kështu edhe vera zemrat e krenarëve në grindje.
32 Vera është jetë për njeriun
nëse e pi me përkore.
33 Çfarë jete ka ai që s'e përdor verën?
34 Çka e dëmton jetën? Vdekja.
Ps 104,15 35 Vera qe krijuar për të gëzuar zemrën
e jo për t'u dehur, assesi.
Gjq 9,13; 1Tim 5,23 36 Galdim për shpirt, gëzim e kënaqje e zemrës
vera e pirë me masë e me kohë:
37 pija me përkore është shëndeti i shpirtit e i trupit.
38 Vera e pirë për së tepërmi sjell
shqetësim, hidhërim e rrënime të mëdha.

31,25 *çohu e vill:* me dshk. gr., hebr.; *textus receptus* ka: «gjatë vaktit(?)». – *dhe s'do t'i shkaktosh trupit ligsinë:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

31,27 *i matur:* me hebr.; gr. ka: «i zellshëm». BJ në shënim, jep gr. me termin «i rrëmbyer».

31,34 Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

39 Hidhërim zemre vera e pirë për së tepërmi
me shqetësime e me rrënime.
40 Dehja e shton frymën e të pamendit për të fyer,
dobëson fuqinë e sjell plagë.
41 Në pirje mos e prek të afërmin
dhe mos e përbuz kur është i qejfitur,
42 mos i thuaj fjalë të rëndë
as mos i kërko të të kthejë detyrimet.

Gostitë

35 (LXX)

32 1 Të kanë vënë kryepar të tryezës?
Mos u kreno,
sillu ndër ta si çdokush prej tyre.
2 Kujdesu njëherë për ta e atëherë ulu.
Pasi t'i kesh kryer të gjitha detyrat e tua, ulu
3 që të gëzohesh për shkak të tyre
e ta marrësh kezën për arsye të mirësjelljes
e ta fitosh çmimin e të bashkëgrishurve.
4 Fol, plak, se të ka hije,
5 fjala e parë me urti të peshuar,
por mos e pengo muzikën.
6 Në gosti mos u zbraz në bisedë
e në kohë të papërshtatshme mos u hap në urti.
7 Vulë guri të paçmueshëm në unazë ari
është koncerti i muzikës në gosti me verë;
8 çka është shenja e smaragdit në një stoli ari është
muzika e shijshme në gosti të gëzueshme e të matur vere.
9 Dëgjo në heshtje e, pse i nderon të tjetët,
do të gjesh nderim edhe për vete.
10 Fol, djalosh, vetëm për çështjen tënde,
11 por vetëm nëse dy herë pyetesh.
12 Fol shkurtimisht, e thuaj me pak fjalë shumë,
sillu si ai që di e heshton.
13 Kur të jesh me bujarë, mos u barazo me ta,
e, ku janë pleqtë, mos fol shumë.
14 Para gjëmës së motit vjen vetëtima,
para marrëshmërisë vjen hiri i sjelljes.

Fu 15,33; 18,12

31,39 *me rrënime:* hebr. (përkthimi pasigurtë) ka: «për sfidë»; gr. ka: «një hap i gabuar (?)».

32,1 *kryepar të tryezës*: me sa duket, institucioni i banketeve madhështore, ku me short ose me zhgjedhje (krh. 2Mak 2,27; Gjn 2,8) përcaktohet një «organizator», ishte goxha e përhapur në Palestinë nën ndikimin e Grekëve dhe Romakëve.

32,5 *muzikën:* mund t'i referohet si muzikës ose këngës, ashtu dhe çdo lloj shprehje të artit: poezia, prezantimet dramatike, etj.

32,9 Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

15Në kohë të të ngriturit çohu e mos rri i fundit,
mësyj shtëpinë e mos u vono,
16aty bëj ç'dëshiron e luaj,
bëj çka të pëlqen
e mos mëkato me fjalë krenie.
17Përmbi të gjitha bekoje Zotin që të krijoi
e që të mbushi me të gjitha të mirat e veta.

Frika e Zotit

18Kush e dron Zotin e pranon mësimin,
ata që e kërkojnë, e gjejnë bekimin.
19Kush e kërkon Ligjin do të shpërblehet prej tij,
por shtiracaku do të shkandullohet në të.
20Kush e dron Zotin, do ta gjejë drejtësinë,
veprat e tija të mira do të ndriçojnë si drita.
21Njeriu mëkatar s'e pranon qortimin
dhe gjen përligjime sipas hamendjes së vet.
22Njeriu i arsyeshëm s'e përbuz qortimin me vend,
i mbrapshti e krenari s'ndjen farë frike. 23
24Biro, mos bëj asgjë pa e menduar mirë përpara
e s'do të pendohesh më vonë.
25Mos ec udhëve të rrezikshme
që të mos marrësh në thua në gurë.
Mos i beso udhës së panjohur,
që të mos i vësh lak jetës sate.
26Ruaju edhe prej fëmijëve të tu,
ki kujdes edhe prej shtëpiakëve të tu.
Lp 4,9; Fu 13,3; 16,17; 22,5 27Në çdo veprim tënd ki besim në shpirtin tënd:
sepse edhe kjo është mbajtje e urdhërimeve të Zotit.
28Kush i beson Ligjit, i mban urdhërimet
Ps 23,3v; Fu 19,16 dhe kush ka besim në Zotin,
s'do të pësojë dëm.

32,16b Hebr.: «në frikën e Tenzot dhe jo në skamje».
32,20 *do ta gjejë drejtësinë...si drita:* hebr. ka: «e përfshijnë drejtësinë dhe e nxjerrin mendimin e tyre nga errësira».
32,21 *gjen përligjime:* me gr.: hebr. ka: «shkel ligjin».
32,22 Hebr. ka: «I urti nuk e fsheh urtinë; krenari dhe i patenzoni nuk e mban Ligjin».
32,24 Ose: «e mos u pendo atëhere kur je duke bërë diçka».
32,25 *që të mos i vësh lak jetës sate*: me Neovulg.; BJ lë jashtë.
32,26b Me Neovulg.; BJ lë jashtë.
32,27 *ki besim në shpirtin tënd:* BJ me hebr. ka: «vigjilo mbi veten tënde»; gr. ka: «në vetvete».

33 [1]Kush e dron Zotin nuk e gjen asnjë e keqe — 36 (LXX); Jb 5,19; Ps 1; 91; Fu 12,21; 24,16
dhe Hyji e shpëton nga prova
e e çliron nga të këqijat.
[2]I urti nuk i përbuz urdhërimet as drejtësinë
e nuk përplaset si anija në stuhi.
[3]Njeriu i mendshëm i beson fjalës së Hyjit
dhe i beson Ligjit porsi profecisë.
[4]Bëje gati fjalimin e do të dëgjohesh,
përmbledhe dijen tënde e atëherë përgjigj.
[5]Ndjenjat e të marrit porsi rrota e qerrit,
arsyetimi i tij si boshti që sillet.
[6]Kalë i patredhur është miku përqeshës:
hingëllon kushdo t'i kërcejë në shpinë.

Pabarazia

[7]Pse një ditë është më e shquar se tjetra
në qoftë se gjatë vitit i ndriçon drita e diellit?
[8]Dija e Zotit i ka veçuar disa — Zan 1,14
[9]dhe i ka ndarë stinët e vitit e festat.
[10]Disa Hyji i ka lartësuar e madhëruar
e të tjerat i ka renditur në ditë të thjeshta.
Të gjithë njerëzit janë prej dheut, — Zan 2,7
edhe Adami qe krijuar prej dheut.
[11]Por Zoti i ka dalluar në dijen e vet të pakufi,
u ka caktuar fate të ndryshme:
[12]disa prej tyre i bekoi e i lartësoi, — 10,14-15; 1Sam 2,6-8; Lk 1,51-53
disa i shenjtëroi dhe i veçoi për vete,
disa të tjerë i mallkoi dhe i mposhti
dhe i dëboi nga vendi i tyre.
[13]Siç është balta në duart e vorbëtarit — Is 29.16+; Rom 9,21
të cilës i jep trajtën sipas vullnetit të vet,
[14]ashtu është edhe njeriu në dorën e Krijuesit:
bën me të sipas mendimit të vet.
[15]Përballë të keqes qëndron e mira
e përballë vdekjes është jeta
kështu edhe përballë njeriut të drejtë mëkatari.

33,2 Me gr.; BJ me hebr. ka: «kush urren Ligjin nuk është i urtë».
33,3a Hebr. ka: «përfhin fjalën e JHWH».
33,4a Hebr. ka: «e pastaj do veprosh».
33,7 Problemi që ngrihet nuk duket kozmologjik (ndryshimi i gjatësisë së ditëve), por fetar (ndryshimi i dinjitetit në ditët e festës prej ditëve profane). Të paktën kjo sugjerohet në rr10.
33,11 *dijen:* me gr.; hebr. ka: «urtinë».
33,13 *i jep trajtën sipas:* me dy dshk. gr., lat.; gr. ka: «të gjitha udhët e tij (janë) për ».
33,15 *mëkatari:* hebr. e sir. shtojnë: «dhe përballë dritës, terrin».

Kështu shikoj edhe të gjitha veprat e Zotit:
42,24-25; Ksh 3,1-8 të gjitha dy e dy njëra përballë tjetrës.
16 Unë u zgjova ndër të sprasmit
30,25 (LXX); dhe jam si ai që mbledh kokrra pas vjelësve,
Is 24,13; Jer 49,9 17 por ia dola, me bekimin e Hyjit,
dhe e mbusha shtrydhësin barazi si vjelësit.
24,33 18 Vëni re se s'u mundova vetëm për vete,
por për të gjithë ata që e kërkojnë mësimin.
Ur 6,1 19 Deh, më dëgjoni, o sunduesit e popullit,
vëni vesh, o drejtuesit e bashkësisë!

Pavarësia

20 Sa të jesh gjallë mos i jep pushtet mbi vete
as djalit as gruas, as vëllait as mikut;
as mos e jep pasurinë tënde
që të mos pendohesh e ta kërkosh prapazi.
21 Deri sa të jesh gjallë e të marrësh frymë,
mos i jep askujt pushtet mbi vetvete:
22 është më mirë që fëmijët të luten ty
se ti t'u shtrish dorën fëmijëve të tu.
23 Në të gjitha veprat e tua ji zot i vetes
24 e mos lejo të njolloset me asnjë dangë nderi yt.
Kur të jenë duke marrë fund ditët e jetës sate,
ditën e vdekjes sate ndaje trashëgimin tënd.

Skllevërit

Fu 26,3 25 Tagji, dajak e barrë për gomarin,
bukë, shtrëngim e punë për skllavin.
26 Shtjere shërbëtorin në punë e ti pusho;
pushoja krahët atij e do të kërkojë lirinë.
27 Zgjedha e freri e ulin qafën,
kurse skllavin e përvë puna e vazhdueshme.
28 Skllavit të padëgjueshëm dru e pranga,
çoje në punë e të mos përtacohet:

33,19 *bashkësisë:* sinagogat, ku Judenjtë e devotshëm mblidheshin për të mësuar.

33,25-33 Flitet për ashpërsinë me të cilën trajtoheshin skllevërit: Dal 21,20-21 (krh. Mt 18,34; Lk 12,46). Skllevërit pra nuk liheshin pushtetin e pronarëve. Të drejtat e tyre ishin të përcaktuara nga Ligji (Dal 21,1-6.26-27; Lev 25,46; Lp 15,12-18; këtu khes. Rr 30,31-33). Krh. qëndrimin e shën Palit (krh. Ef 6,9; Kol 4,1; Fil 16).

32,26 *ti pusho:* me BJ; var.: «rri i qetë»; një var. hebr. ka: «që të mos kërkojë pushim». – *pushoja krahët:* hebr. ka: «e nëse çon kryet».

33,27 *kurse skllavin e përvë puna e vazhdueshme:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

33,28 *që të mos përtacohet:* hebr. ka: «që të mos ngrejë krye».

29shumë mbrapshti i mësoi përtacia.
30Fute në punë, sepse kështu atij i ka hije,
  nëse nuk dëgjon, shtroje në pranga, Fu 29,19
  por pa tepruar kundër askujt
  dhe mos bëj asgjë padrejtësisht.
31S'ke por një skllav? Le të jetë si një tjetër ti,
  sepse do të kesh nevojë për të si për vete.
  S'ke veç një skllav? Sillu me të si me vëllanë, 7,20
  e mos u hidhëro në gjakun tënd.
32Nëse e lëndon pa të drejtë,
  e bën të marrë ikjen
33e, nëse ngritet e ikën,
  s'do të dish cilës udhë të shkosh për ta kërkuar.

Ëndrrat

34 1Shpresa e kotë dhe gënjeshtare janë për njeriun e marrë 31 (LXX)
  e ëndrrat u japin krahë të pamendëve.
2Si ai që kap hijen ose e dëbon vrap erën,
  ai që u beson ëndrrave.
3Kjo pas asaj është të parët e ëndrrave:
  përballë një fytyre një fytyrë e ngjashme.
4Nga e papastërta si mund të dalë e pastërta? Jb 14,4
  E nga rrena si mund të dalë e vërteta?
5Falle, shpatulla e ëndrra janë punë kote Ksh 5,6
6e, porsi gruas në lindje, mendja kllapurit.
  Nëse i Tejetlarti nuk i dërgon si zëdhënës,
  aspak mos vra vesh për to.
7Ëndrrat shumë njerëz i kanë shpënë në gabim
  dhe sharruan ata që shpresuan në to.
8Ligji duhet zbatuar pa gënjeshtra
  e urtia është përsosje në gojën që flet të vërtetën.

33,31 *do kesh nevojë për të si për vete:* BJ ka: «e ke fituar me gjak», pra, ti e ke blerë me të ardhurat e tua, me para të fituar me mund. Ama teksti nuk është i sigurtë.

34,1-8 Në BV, ndonjëherë Hyji përdor ëndrrat për t'iu shfaqur njerëzve (Zan 28,10-17; 31,10-13.24; 37,5-11; 41,1-36; etj.; krh. Nr 12,6; dhe akoma Mt 1,20-23; 2,13.22). Por përdorimi i ëndrrave si mjet i zakonshëm për të parashikuar qortohet nga profetët dhe ligjvënësit (Jer 29,8; Kish 5,6; Lev 19,26; Lp 13,2-6; 18,9-14). Ben Sira zbaton këtë pikpamjen e fundit, ama duke pranuar mundësinë e ëndrrave autentike hyjnore (rr 6).

34,3 *të parët e ëndrrave:* me gr.; BJ hamend.: «pasqyrë dhe ëndrra» (krh. vazhdimin). – Ëndrra, ashtu si pasqyra, nuk tregon tjetër veçse një imazh irreal ose akoma: ëndrra sbën gjë tjetër veçse relekton atë çka ai që po ëndërron ka brenda tij, pa i mësuar gjë dhe pa garanci të mëtejshme (krh. rr 4).

34,6 *kllapurit:* fj.fj.: «ashtu si imagjinon zemra e një gruaje gjatë lindjes».

34,8 Ëndrrave mashtruese, Ben Sira i kundërvë Ligjin dhe urtinë të cilat nuk zhgënjejnë.

Udhëtimet

9Kush ka udhëtuar shumë, shumë edhe di,
e kush ka përvojë të madhe, flet urtisht.
10Kush s'ka sprovuar asgjë, pak di,
e kush ka udhëtuar shumë, e ka shtuar mprehtësinë. 11
12Shumë gjëra i kam parë në udhëtime
edhe shumë gjëra i mësova;
13Shpeshherë qesh në rrezik vdekjeje,
por, në saje të përvojës, gjeta shpëtim.
14Shpirti i atyre që e druan Zotin do të jetojë
dhe në saje të tij do të gjejë bekim.
15Shpresa e tyre është në Atë që i shpëton
dhe sytë e Zotit janë mbi ata që e duan.
16Kush e dron Zotin asgjë s'do të ketë frikë,
nuk do të trembet sepse Ai është shpresa e tij.
17I lum është shpirti i atij që e dron Zotin.
18Në kë mbështetet? Kush është fuqia e tij?
15,19; Ps 33,18; 34,16 19Sytë e Zotit janë mbi ata që e druan:
mbrojtje e fuqishme, mbështetje e patundshme,
Ps 91 strehim nga era e zjarrtë, nga vapa e diellit të mesditës,
20mbrojtje në pengesa, ndihmë në rrëzim,
ngritës i shpirtit e ndriçues i syvet,
dhënës i shëndetit të jetës e i bekimit.
21Zoti është e vetmja ndihmë për ata që shpresojnë në të
udhës së vërtetës e të drejtësisë.

35,1+ ## Flitë

22Kush flijon çka padrejtësisht fitoi,
flijon kusht të dangosur,
po edhe flitë e të padrejtëve nuk pëlqehen.
Fu 21,27 23I Tejetlarti s'i kërkon flitë e të paudhëve,
as s'i shikon kushtet e bakëqijve,
Am 5,21+ as nuk ua fal mëkatet pse kushtojnë fli të shumta.
24Kush kushton fli nga kamja e skamnorëve
bën porsi ai që vret djalin në sytë e t'et.
25Buka e nevojtarëve është jeta e skamnorëve,
kush ua merr është gjakësor.

34,13 BJ përkthen: «kam shpëtuar, ja se si: ...»; mund të kuptohet edhe: «kam shpëtuar falë asaj që sapo thashë, përvojës sime»; në fakt vihet re një rritje në vlerë e asaj që mund të shpetojë: ëndrrat, përvoja, frika e Tenzot.

34,14 *dhe në saje të tij do të gjejë bekim:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

34,15 *sytë e Zotit janë mbi ata që e duan:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

34,21 Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

[26]E vret të afërmin ai që ia merr ushqimin e djersës,
[27]gjak derdh kush ia ha mëditësit pagën. Lev 19,13;
[28]Njëri ndërton e tjetri rrënon: Lp 24,14-15; Jer 22,13
ç'tjetër dobi përveçse mundit?
[29]Njëri lutet e tjetri mallkon:
zërin e cilit do ta vështrojë Zoti?
[30]Atij që e preku të vdekurin e pastaj u la, Nr 19,11
nëse prapë e prek, ç'i vlejti ajo larje?
[31]Kështu i ndodh edhe njeriut që agjëron për mëkate të veta
e pastaj shkon e vazhdon t'i bëjë të njëjtat.
Kush do ta marrë para sysh lutjen e tij?
Ç'përfitim ka nëse e mundoi vetveten?

Ligji e flitë

32 (LXX)

35 [1]Kush e mban Ligjin, i shumëzon kushtet: Lev 3,1+
[2]fli shpëtimprurëse është zbatimi i urdhërimeve. Lev 2,1+
[3]
[4]Kush është mirënjohës, kushton enzën e miellit, Lev 7,11+
kush bën lëmoshë, kushton flinë e falënderimit.
[5]Sendi që i pëlqen Zotit është ikja nga e keqja
e uratë për faljen e mëkateve është ikja nga padrejtësia. Lev 16,1+
[6]Mos dil para Zotit me duar thatë: Lp 16,16; Jer 22,13
[7]kjo kërkohet prej urdhërimeve të Hyjit.
[8]Kushti i të drejtit e maj lterin
dhe era e këndshme e tij arrin para të Tejetlartit. Dal 29,18+
[9]E pëlqyeshme është flia e njeriut të drejtë,
kujtimin e saj nuk do ta harrojë Zoti. Lev 2,1-3
[10]Me zemër të gëzueshme jepi lavdi Hyjit,
e mos i zvogëlo frytet e para që kushton. Lp 26,1+
[11]Në kushtim të dhuratave le të shndritë fytyra prej gëzimit 2Kor 9,7
dhe plot galdim kushtoji të dhjetat e tua. Lp 14,22+
[12]Dhuroji të Tejetlartit siç të ka dhuruar Ai ty Lp 16,17
dhe bëje me sy të mirë sipas kamjes sate,
[13]sepse Zoti s'lë pa shpërblyer,
madje shtatëfish aq Ai do të të kthejë.

35,1-13 Ben Sira është një tradicionalist i zjarrtë, shumë i lidhur me kultin dhe njëkohësisht një moralist që do të ndjekë Ligjin në të gjitha rregullat e saj mbi drejtësinë dhe dashamrësinë. Këtu bashkohen dy prirjet: sipas Ben Sirës vetë praktika e Ligjit është kult.

35,8 *maj:* fj.fj.; var.ka: «pasuron»; BJ përkthen: «gëzon».

35,12 Hebr. shton anash: «Kush i dhuron të varfrit, i jep Hyjit një borgj; kush do t'ia kthejë përveç atij vetë?» (krh. Fu 19,17).

Drejtësia hyjnore

14 Mos u mundo ta thyesh me dhurata,
sepse nuk do t'i pranojë assesi;
15 as mos shpreso nga flia e padrejtë,
sepse Zoti është gjykatës
Lp 10,17; Jb 34,19; e krahambajtje tek Ai nuk ka.
Fu 24,23+ 16 Nuk ia mban kujt krahun në dëm të skamnorit
dhe e dëgjon uratën e të nëpërkëmburit.
Dal 22,21-23; 17 Nuk e përbuz uratën e bonjakut
Fu 23,10-11 as të vejushës, kur zbraz mjerimin e vet.
Lk 18,1-8 18 Vallë, a s'zbresin lotët e vejushës nëpër faqe,
a nuk bie britma e saj mbi atë që i shkaktoi?
19 Prej mollëzës ngjiten deri në qiell
dhe Zoti shpagues nuk kënaqet në to.
20 Kush e adhuron Zotin, do të pranohet me kënaqje,
dhe urata e tij do të arrijë deri në re.
21 Urata e të përvujtit i përshkon retë
Jb 16,18+ dhe, nuk do të ndalet deri që të arrijë,
nuk do të zbresë deri që t'i dalë para të Tejetlartit,
atëherë Gjykatësi i drejtë do të bëjë drejtësi.
22 Zoti nuk do të vonojë
dhe i Gjithëpushtetshmi nuk do ketë duresë
deri që ta ketë shtypur shpinën e mujsharëve,
23 t'u ahmerret paganëve,
deri që ta ketë zhdukur shumicën e krenarëve,
deri që t'i ketë dërrmuar skeptrat e tiranëve;
24 deri që t'i shpaguajë njerëzit sipas veprave të tyre,
veprat e njerëzve sipas qëllimeve të tyre,
25 deri t'i ketë dhënë drejtësi popullit të vet
dhe ta gëzojë me mëshirën e vet.
26 E mrekullueshme është mëshira në ditën e vështirësisë
porsi reja plot shi në kohën e të thatit.

Ps 79 ## Uratë për çlirimin e rilindjen e Izraelit

33 (LXX) **36** 1 Ki mëshirë për ne, o Hyji i gjithësisë,
lëshoje shikimin tënd mbi ne
dhe na e trego dritën e mëshirave të tua

35,19 Me Neovulg.; BJ lë jashtë.
35,20 *e adhuron Zotin:* BJ ka: «Kush i shërben Zotit» dhe në shënim shton: ose : «kush i shërben (të afërmit)».
35,21 *retë:* aty ku banon Zoti (krh. Ps 68,35; 104,3; etj.). – *nuk do të ndalet:* me një var. hebr.; BJ përkthen: «ai nuk gjen ngushëllim»; var.ka: «nuk gjen qetësi».
36,1-19 Për BJ: 36,1-22; megjithëse e përgatitur nga 35,23-26, kjo lutje spikat nga gjithë pjesa tjetër e librit, për tonin e saj kryesisht i qetë. Autenticiteti i këtij

[2]dhe përshkoj me frikën tënde të gjithë paganët — Ps 79,6; Jer 10,25
që nuk të kërkojnë ty,
me qëllim që ta kuptojnë
se s'ka tjetër Hyj përveç Teje
e t'i shpallin veprat e madhërishme të tuat.
[3]Ngrite dorën tënde mbi kombet e huaja
që ta shohin pushtetin tënd.
[4]Sikurse në sytë e tyre na u dëftove neve i shenjtë, — Ez 28,22; 36,23; 38,23
ashtu në sytë tanë dëftohu i madh ndaj tyre,
[5]që ta kuptojnë, siç e kuptuam edhe ne, — Lp 32,29; 1Kro 17,20; Is 45,14; 1Mbr 8,43
se s'ka tjetër Hyj përveç teje, o Zot.
[6]Përtërij shenjat e përsëriti mrekullitë,
[7]jepi lavdi dorës dhe forcoje krahun e djathtë,
[8]zgjoje felgrimin e flakë ndize hidhërimin, — Ps 79,6
[9]shtroje kundërshtarin e zhbije armikun!
[10]Shpejto kohën e mos e harro synimin e amshueshëm
e le të përmenden mrekullitë e tua.
[11]Le ta përpijë flaka e hidhërimit
atë që mundohet të shpëtojë
e le të sharrojnë të gjithë ata
që e marrin me të keq popullin tënd.
[12]Thërrmoje kokën e princave të armikut
që thonë: «Përveç nesh s'është tjetërkush!». — Is 47,8.10
[13]Bashkoji të gjitha fiset e Jakobit, — Ps 106,47
ktheju pronat si në fillim.
[14]Ki mëshirë për popullin tënd — Dal 4,22
që quhet me emrin tënd,
për Izraelin që e bëre të parëlindurin tënd. — Lp 7,6+
[15]Ki dhimbë për Qytetin tënd të shenjtë, — Sir 24,10-12
për Jerusalemin, vendin e pushimit tënd. — 2Sam 5,9+

teksti ndonjëherë vihet në dyshim; në shtesën hebraike vendoset pas 51,12 (krh. 51,16v). Kjo lutje, e cila është ndërtuar me kujdes nga katër kuartina (rr 11 mungon në hebr.), kujton një emocion të fortë (36,6-12); mendohet për episodin e Heliodorit (2Mak 3), në 175. Teksti, i frymëzuar nga një shpresë e madhe, ama nuk tregon qartë idetë mesianike (krh. 36,20+).

36,1 *na trego dritën e mëshirave të tua:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

36,2 *që nuk të kërkojnë ty, me qëllim që ta kuptojnë se s'ka tjetër Hyj përveç Teje e t'i shpallin veprat e madhërishme të tuat:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

36,10 Hebr. ka: «përshpejto fundin, le të bjerë ndër mend afati. Sepse kush do të thotë: ç'po bën?».

36,13 Për BJ: 36,13.16; shpresa e një bashkimi të fiseve, veçanërisht e gjallë në kohën e mërgimit, u përjetësua në judaizëm edhe pas kthimit të mërgimtarëve; Hebrenjtë gjithmonë, shpërndarjen e tyre në tokët e huaja, e kanë konsideruar si situatë e përkohshme dhe e hidhur, së cilës ardhja e Mesisë duhet t'i jepte fund.

16 Mbushe Sionin me madhërinë tënde
e me lavdinë tënde Tempullin tënd.
17 Jepu dëshmi krijesave të tua të para,
plotësoj parakallëzimet e thëna në Emër tënd.
18 Shpërbleji ata që shpresojnë në ty,
që të vërtetohen fjalët e profetëve të tu.
Dëgjo uratat e shërbëtorëve të tu
Nr 6,22-27 19 sipas mirësisë sate për popullin tënd.
Na drejto udhës së drejtësisë
që ta dinë të gjithë banuesit e tokës
se ti je Hyji i amshueshëm.

Ndryshimet

20 Lukthi bluan çdo ushqim,
megjithatë një ushqim është më i mirë se tjetri;
21 qiellza e dallon me shije egërsirën
e mendja e kthjellët fjalët e rreme.
22 Zemra e keqe shkakton trishtim,
por njeriu me përvojë di si duhet kthyer.

Fu 5,15+ ## Zgjedhja e gruas

23 Gruaja pranon çdo burrë,
por njëra vajzë është më e mirë se tjetra.
24 Bukuria e gruas e gëzon fytyrën e burrit të vet,
dhe i tejkalon të gjitha dëshirat e njeriut.
Fu 15,4 25 Po nëse përveç kësaj ka edhe gjuhë të kujdesshme,
të ëmbël e të mëshirshme,
burri i saj s'është si një vdekatar i thjeshtë.
26 Kush e ka gruan e mirë,
ka më të madhen pasuri,

36,16 *madhërinë tënde:* BJ (36,19) ka: «lavdinë tënde»; një var.Hebr. ka: «mjeshtërinë tënde». – *tempullin tënd*: *naon* me BJ dhe hebr.; gr. ka: «popullin tënd» (*laon).*

36,17 Për BJ: 36,20; është fjala për popullin e Izraelit në tërësinë e tij apo për patriarkët që një midrash i lashtë i i numëron mes shtatë gjërave të cilat janë krijuar para botës? Apo për urtinë e krijuar, fryt i parë i krijimit (Fu 8,22)? Apo autori mendon që Mesia ose mbretëria mesianike, të krijuar para të çdo gjëje, po shfaqën në tokë? Është e vështirë të saktësohet mendimi.

36,18 *shërbëtorëve të tu*: për BJ: 36,22; me dshk. gr., hebr.; *textus receptus* ka: «atyre që të luten».

36,19ab Me Neovulg. Var. ka: «sipas bekimit të Aronit mbi popullin tënd».

36,23 Për BJ: 36,26; duke u bazuar në këtë paralelizëm, lind pyetja mos është më mirë të lexohet: «burri pranon një grua çfarëdo por...»; hebr. ndërton njëlloj frazën me gr. Teksti i prezantuar në këtë formë, duket se nënvizon privilegjin e burrit i cili mund të zgjedhë gruan e tij, ndërsa kjo e fundit nuk ka mundësi zgjedhje.

36,26 *ndihmë të përshtatshme:* për BJ: 36,29; hebr. ka: «një qytet të fortifikuar».

ndihmë të përshtatshme e shtyllë mbështetëse. Zan 2,18
27Ku nuk ka gardh, vreshti vidhet,
kush nuk ka grua, është endacak i trishtuar. Zan 4,12
28Kush i beson atij që s'e ka çerdhen e vet
dhe strehohet aty ku e zë nata,
si cubi i shkathët që endet nga qyteti në qytet?

Miqtë e rremë 6,5-17

37 1Çdo mik thotë: «Edhe mua më ke mik!», Fu 20,6
por ka mik që është i tillë vetëm me emër.
Vallë, a s'është trishtim që i afrohet vdekjes,
2kur shoku dhe miku të shndërrohet në armik?
3O prirje e keqe, nga e krijove, 17,26; 21,11;
për të mbuluar terikun me të keqe e me dredhi? Zan 3,22; 4,7
4Shoku i gëzohet mikut në mirëqenie,
kurse në ditë të vështirë i bëhet kundërshtar.
5Shoku bashkëvuan me mikun për shkak të barkut,
por përballë luftimit merr shqytin.
6Mos e harro mikun e zemrës sate Fu 27,10
dhe mos e qit në harresë kur të bëhesh i pasur.

Këshilltarët

7Mos u këshillo me atë që të vë pritë,
fshehe synimin tënd prej atij që ta ka smirë.
8Çdo këshilltar jep këshilla, 6,6
por ka këshilltar që këshillon për të mirën e vet.
9Ruhu prej atij që të jep këshilla,
më parë heto ç'nevojë mund të ketë
sepse ai jep këshill në interes të vet
10ndoshta ta ka vënë syrin
e të thotë: 11«Je udhës së drejtë!»,
e rri kundruall për të parë çka do të ndodhë.

37,3 *e krijove:* fj.fj.: «mbështjellë (në ndonjë gjë)», BJ përkthen: «përse u krijove?». Fjala, ndoshta është transkriptuar keq ose është nrdryshuar nga korrigjimi me natyrë teologjike, interpretohet në këtë mënyrë nga hebr.: «Mallkim i të ligut që thotë: përse më krijuan?». – «Prirja e keqe», që e tërheq njeriun nga e keqja, është një element i rëndësishëm i teologjisë rabinike. Krh. 15,14+.

37,4 Hebr. ka: «I keq është miku, i cili përfiton në tryezë, por në momentin e vështirësisë qëndron larg».

37,5 *për shkak të barkut:* fj.fj.; BJ përkthen: «për interes». – Rr 4-5 paraqesin kontrastin mes dy miqve: i pari në momentin e vështirësisë largohet, ndërsa tjetri mbetet besnik. Rr 5 hebr. sqaron më mirë këtë kontrast: «Miku i mirë lufton kundër armikut, merr armët kundër kundërshtarëve».

37,7 Me Neovulg.; BJ lë jashtë.

37,10 *ndoshta ta ka vënë syrin:* tekst i pasigurtë; hebr. ka: «sepse kjo i takon?»; BJ përkthen: «që të mos shtrojë kërkesa në lidhje me ty».

12 Mos u këshillo me njeri smirëzi,
e prej atij që ta ka smirë, fshehe synimin tënd;
as me gruan për rivalen e saj,
as me frikacakun për luftë,
as me tregtarin për tregti,
as me blerësin për shitje,
as me të paevarishmin për mirënjohje,
13 as me të patenzonin për përshpirtëri,
as me të pandershmin për nder,
as me përtacin për veprimtari,
14 as me mëditësin vjetor për mbarimin e vitit,
as me shërbëtorin përtac për veprimtari të madhe:
mos u mbështet në ta për asnjë këshill.
9,15 15 Por vazhdimisht qëndro me njeri të përshpirtshëm,
me atë që e di se i mban urdhërimet,
16 shpirti i të cilit është si shpirti yt
Fu 20,14 e që, kur të ngecësh në errësirë, t'i dhimbesh.
17 Ndiqe me ngulm këshillin e zemrës sate,
sepse s'ke askënd më besnik se atë.
18 Shpeshherë ndërgjegjja e njeriut i përkujton të vërtetën
më mirë se shtatë vrojtarë që vrojnë nga pirgu i lartë.
Fu 16,9 19 E mbi të gjitha lutju të Tejetlartit
Tob 4,19 që ta drejtojë udhën tënde në të vërtetën.

Urtia e vërtetë dhe e rreme

20 Para çdo vepre: fjala e vërtetë
32,19 e para çdo pune: shqyrtim i palëkundshëm.
21 Rrënja e këshillit është zemra
nga e cila dalin katër gema:
Fu 18,21 e mira dhe e keqja, jeta dhe vdekja,
kurse gjuha është zotëruesja e tyre vazhdimisht.
22 Ka njeri mësues të ditur për të tjerët,
por krejtësisht të padobishëm për vetvete.

37,12 Zhvillimi që vijon shpjegon rr 8-9, duke sjellë shembullin e këshilluesve që kanë interes personal në këshillat që mund të japin.

37,13 *as me të pandershmin për nder*: me Neovulg.; BJ lë jashtë

37,15 *njeri të përshpirtshëm:* me BJ; var. përkthen: «njeri të drejtë»; Hebr. ka: «me atë që ka frikën (e Hyjit)» (krh. Fu 1,7+). Për Ben Sirën frika e Tenzot tejkalon çdo lloj dije tokësore.

37,20 *fjala*: fjala mund të jetë si fjala e brendshme, ashtu dhe vendimi për të vepruar.

37,21 Sipas hebr.; gr. ka: «si shenjë e ndryshimit të zemrës, shfaqen katër pjesë».

37,22-23 Heb lexxon: «19Ka nga ata që janë të urtë dhe kështu sillen me shumë të marrë. 20Ka që janë të urtë dhe përçmohen për fjalët e tyre; do të privohet nga çdo ushqyerje e këndshme».

[23]Prapë, një tjetër është fjalëmbarë, por i neveritshëm: 9,18
të tillit do t'i mungojë edhe buka e gojës,
[24]sepse nuk i ka qenë dhuruar hiri prej Zotit
dhe i mungon urtia në përgjithësi.
[25]Ka edhe të urtë për vetvete Fu 26,12
dhe fryti i mençurisë së tij mbetet mbi të.
[26]I urti e mëson popullin e vet,
frytet e mençurisë së tij janë të sigurta.
[27]I urti mbushet me bekime
dhe të gjithë ata që e shohin, e shpallin të lum.
[28]Jeta e njeriut i ka ditët e numëruara,
ndërsa ditët e Izraelit janë të panumërta.
[29]I urti fiton besim në popullin e vet
dhe emri i tij do të jetojë përgjithmonë.

Përkorja

[30]Biro, sa të jesh gjallë vëre në provë jetën tënde
e shiko çfarë i bën dëm: mos ia jep!
[31]Jo të gjitha të gjithëve u bëjnë mirë 1Kor 3,2; 6,12; 10,23; Heb 5,12
dhe jo secilit njeri gjithçka i pëlqen.
[32]Mos ji grykës në asnjë send që të ka shije
dhe mos u sul me grykësi në asnjë ushqim,
[33]sepse ushqimi i tepërt shkakton sëmundje,
papërkorja shkakton lëbarken.
[34]Për shkak të grykësisë shumë vdiqën,
kurse kush përmbahet, e zgjat jetën.

Barnat e sëmundja

38 [1]Nderoje mjekun sikurse i takon,
sepse edhe atë e ka krijuar i Tejetlarti.
[2]Prej të Tejetlartit ai e ka dijen
edhe prej mbretit ai merr dhurata.
[3]Dija e mjekut ia lartëson kokën
dhe lavdërohet para të mëdhenjve.
[4]I Tejetlarti nga toka i krijoi barnat

37,25 *mbetet mbi të:* BJ përkthen: «është i siguruar»; Hebr. ka: «është për trupin e tij».

37,26 Hebr. ka: «Ka që janë të urtë për popullsinë dhe frytet e inteligjencës së tij janë në shërbim të saj (fj.fj.: për trupin e saj)».

38,1-6a Ndoshta, vajtjen tek mjekët, disa Hebrenj të përshpirtshëm e konsideronin si mungesë besimi në JHWH (krh. 2Kro 16,12). Ben Sira do të ndreqë këtë ide.

38,1 *Nderoje mjekun:* Hebr. ka: «Mjekun bëje mik».

38,2 Shërimi është një dhuratë për të sëmurin por edhe për mjekun (rr 1) i cili s'është veçse një ndërmjetës. Hebr. ka: «Mjeku e merr artin e tij prej Hyjit, nga mbreti merr dhurata».

e njeriu i mençur nuk i ka në iri.
Dal 15,23-25 [5]A nuk u ëmbëlsua nga druja ujët e hidhur,
[6]që njerëzit ta pranonin fuqinë shëruese të saj?
Vet i Tejetlarti u dha dije njerëzve
që të lavdërohej me mrekullitë e veta.
[7]Me to bëhen shërime e zbuten dhimbjet,
barnatari bën përzirje barnash
e kështu s'ka mbarim për veprat e tija:
[8]kështu hapet shëndeti mbi fytyrën e tokës.
2Kro 17,12 [9]Biro, në sëmundjen tënde mos ji i prishur,
por lutju Zotit e ai do të shërojë.
[10]Largohu së keqes, pastër ruaj duart,
nga çdo mëkat pastroje zemrën tënde.
[11]Kushto fli të erëndshme, kusht ende
35,1-3 dhe dhuratë të majme simbas pasurisë sate.
Por jepi vend edhe mjekut, [12]sepse edhe atë Zoti e krijoi,
mos lejo të të largohet,
sepse edhe vepra e tij është e domosdoshme.
[13]Ka raste kur shërimi është në dorën e tyre.
[14]Po, edhe ata i luten Zotit
që t'i drejtojë në njohjen e vërtetë
e ta shpejtojë shërimin.
[15]Kush mëkaton para Krijuesit të vet,
rëntë në duar të mjekut!

Zia

[16]Biro, derdh lot mbi të vdekurin
dhe, si ai që pëson shumë, nise gjëmën,
varrosja trupin sipas dokes së vendit
Tob 4,17 dhe mos ia moho nderimet e varrimit.
[17]Idhshëm qaj e thekshëm vajto

38,6 *fuqinë:* efektshmëria e drurit ose ndoshta fuqia e Hyjit: hebr. dhe gr. janë të errët.

38,7-8a Është fjala për *veprat* që Hyji vazhdon të bëjë pas krijimit, duke i bërë njerëzit dhe objektet pjesë të fuqisë së tij, duke përhapur në këtë mënyrë mirësinë mbi tokë.

38,11 *simbas pasurisë sate*: me hebr.; gr. ka «si jo ekzistent (?)».

38,14 Krh. Gjq 5,14v, ku megjithatë këshilla ka tjetër rëndësi.

38,15 Pra: «le të sëmuret». Kjo shprehje, nuk duket se është përdorur, me vrazhdësi kundër mjekve. Ama, ndoshta duhet ndrequr sipas hebr.: «Ai që bën të fortin para mjekut, mëkaton para krijuesit».

38,16-24 Ceremonitë funebre, për Hebrenjtë ashtu si për vendet e lindjes në përgjithësi, ishin spektakolare dhe të ndiqnin rregulla shumë preçize (krh. detaje të shumta në Jer 9,17.18; Am 5,16; Ez 24,15-24; Mt 9,23; Mk 5,38).

38,16 *dhe mos ia moho nderimet e varrimit:* hebr. ka: «dhe mos u zhduk kur të japë shpirt».

38,17 *thekshëm vajto:* BJ përkthen: «rrih gjoksin»; fj.fj.: «bëje goditjen djegëse»:

18 dhe mbaja zinë sipas meritës së tij,
një ditë ose dy për shkak të fjalëve të shekullit 22,11
e pastaj ngushëllohu nga trishtimi yt.
19 Sepse nga trishtimi vrapon vdekja,
trishtimi i zemrës molit fuqitë.
20 Në tërheqje në vete qëndron trishtimi
e jeta në skam mallkimi i zemrës.
21 Mos e lësho zemrën tënde në trishtim, 30,21
por dëboje trishtimin e mendoje mbarimin tënd. 7,36; 28,6
22 Dhe mos harro: ai më nuk kthehet,
atij gjë s'i ndihmon, e veten e dëmton.
23 Mendo fatin e tij që do të jetë edhe yti:
dje për mua, sot për ty!
24 Kur i ndjeri pushon, le të pushojë edhe kujtimi i tij,
dhe ngushëllohu kur t'i ketë dalë shpirti.

Puna e dorës

25 Dija e skribit vjen nga ngeja e tij,
kush është i lirë nga puna, mbushet me dije. 11,10
Ç'dije mund të fitojë 26 ai që mban parmendën,
që të tërë nderin e ka në thumbin e hostenit?
Nget qetë e merret me punën rreth tyre
e i takon të flasë vetëm për viça.
27 Mendjen e ka të zënë për të bërë hulli
e rri zgjuar për të ushqyer mëzetërit.
28 Po kështu edhe punëtorët e mjeshtrat,
që u kalon nata si dita:
ata që gdhendin gdhendje për vula
dhe kujdesi më i madh për të ndryshuar figurat:
vrasin mendjen për të punuar mirë vizatimin
e rrinë zgjuar për të kryer punën.
29 Kështu edhe farkëtari që qëndron përbri kullës Is 44,12
dhe tërë kujdesin e ka për të punuar hekurin;
avulli i zjarrit ia djeg mishin

rrihej gjoksi në shenjë zije; hebr. ka: «mbaj zi». – *një ditë ose dy*: shtatë ditë sipas 22,10-11; por mund të kishte disa lloje ritesh funebre, sipas zisë.

38,20 *jeta në skam:* me gr.; BJ supozon: «një jetë të trishtë».

38,21 *mendoje mbarimin tënd:* ose thjesht: «duke menduar për të ardhmen». Shprehja *ta eschata* (7,36; 26,6; 48,24) është e vështirë për t'u përkthyer.

38,23 *fatin*: ose me BJ: «vendimin» (flet vdekja), ose: «vendimi i tij» me S, ose «vendimi i tij» me B dhe hebr. Cilido qoftë varianti i përdorur është fjala për vendimi që dënon çdo njeri me vdekje (Zan 2,17; 3,3.4). – *dje për mua, sot për ty:* pra unë jetoja dje ashtu si jeton ti sot; hebr. ka: «dje atij, sot ty».

38,25-39 Ky kalim i qaset një teksti të lashtë egjiptian, i njohur me emrin «Satira e zejeve». Do të vihet re që Ben Sira e kufizon përshkrimin e tij në zanatet tipike palestineze.

e ai mundohet përngjat furrës së ngrohtë.
30 Krisma e çekanit ia shurdhon veshët
e sytë i mban të ngulur në gjedhen e veglës.
31 Kujdesi më i madh i tij është ta kryejë punën
e rri zgjuar për ta bërë sa më të përsosur.
32 Kështu edhe vorbëtari ndenjur në punën e vet,
sjell me këmbë të veta rrotën,
gjithmonë i vëmendshëm për të kryer punën,
i gjithë veprimi i tij qëndron në numër;
33 me dorë i duhet ta përziejë baltën
e para thinjave i mbaron fuqia:
34 gjithë kujdesin e përdor për t'i lustruar
e nata i kalon duke e pastruar furrën.
35 Të gjithë këta shpresën e vet e kanë në duar
e secili është i mësuar në mjeshtrinë e vet.
36 Pa ta s'do të ishte e mundur të ndërtohet asnjë qytet,
37 njerëzit s'do të kishin ku të banojnë as të shëtisin.
Megjithëkëtë as nuk pyeten në kuvendin e popullit
as në bashkim nuk kanë një vend të veçantë.
38 Nuk rrinë në ndenjëse gjyqi,
nuk i kuptojnë ligjet e gjyqit,
s'dinë ta shtjellojnë as mësimin as gjyqin,
s'gjenden ndër autorë të fjalëve të urta,
39 ata veç e përkrahin me punë jetën shoqërore
e kujdesi i tyre qëndron në kryerjen e mjeshtrisë.

I dituri

Ps 1,2 **39** 1 Ndërsa ai që me shpirt i kushtohet frikës së Hyjit,
39,1 që përsiat në Ligjin e të Tejetlartit,
shqyrton urtinë e të gjithë të vjetërve

38,30 *shurdhon:* hamend. që hamendëson hebr. *yᵉheraš,* lexuar nga përkthyesi grek: *yᵉhaddeš* (shpesh ngatërrohet *rêš* me *dalet*), «përtërin».

38,32 *i gjithë veprimi i tij qëndron në numër*: me BJ; përkthim i pasigurtë; var.ka: «e lodhet duke prodhuar sasi të mëdha»; fj.fj.: «aktiviteti i tij llogaritet» ose «numërohet», ndoshta pasi deri në fund të ditës, duhet të ketë prodhuar një numër të caktuar punimesh.

38,35 *i mësuar:* fj.fj.: «i dijshëm». Është një formë e thjeshtë e dijes, siç mund të jetë përvoja manuale (krh. Dal 35,30–36,1; 1Mbr 5,20; 7,13-14). Por nuk ka të krahasuar me atë të skribit (krh. Sir 39,1-15).

38,38 *nuk i kuptojnë ligjet e gjyqit:* BJ përkthen: «dekreti (*diatheke)* i së drejtës» ose «ligji»; fj.fj.: «aleanca e gjykimit» (krh. 45,21). Për përkthyesin Ben Sira fjala greke *diatheke* nuk tregon besëlidhjen, por një urdhresë të së drejtës biblike. – *s'gjenden... fjalëve të urta:* BJ përkthen: «nuk kanë thellime në fjalët e urta». Mund të jetë një ngatërresë e përkthyesit: dy fjalë hebraike të ngjashme ku njëra ka kuptimin e fjalëve të urta dhe tjetra të krerëve; pra mund të kuptohet edhe: «nuk gjenden mes krerëve».

38,39–39,1 *ligjin...urtine...profecive:* duket se janë tre pjesët e Shkrimit sipas rendit të LXX (krh. Prologun).

dhe i kushtohet hulumtimit të profecive,
[2]i mban mend thëniet e njerëzve të përmendur
dhe depërton në hollësitë e shëmbëlltyrave.
[3]Kërkon vështrimin e fshehtë të fjalëve të urta Fu 1,6
dhe thellohet në fshetësitë e shëmbëlltyrave.
[4]Shërben mes njerëzve të mëdhenj
dhe merr pjesë në mbledhje të princave.
[5]Udhëton në viset e popujve të huaj 34,9v
dhe fiton përvojën e të mirave e të këqijave mes njerëzve.
[6]Ai ia kushton zemrën e vet heret, që në agim, Ur 16,28
Zotit që e ka krijuar
dhe lutet para të Tejetlartit.
[7]E hap gojën e vet në uratë
e lutet për faljen e gabimeve të veta.
[8]Nëse do të jetë vullnesa e të Madhit Zot
do të mbushet me shpirtin e kuptimit. Is 11,2
[9]Si shi i lëshon fjalët e urtisë së vet
e me uratë e lavdëron Zotin.
[10]Zoti e drejton këshillin dhe urtinë e tij,
kurse ai përsiat fshehtësitë e Zotit.
[11]Ai e sqaron mësimin që i ka qenë dhuruar
dhe mburrjen e vet e ka në Ligjin e Besëlidhjes së Zotit.
[12]Shumë do ta lavdërojnë urtinë e tij
dhe kurrë nuk do të harrohet.
[13]Kujtimi i tij nuk do të bjerë në harresë
dhe emri i tij do të jetojë nga breznia në brezni.
[14]Urtinë e tij do ta shpallin kombet =44,15
e lavdi i tij do të përmendet në bashkësi.
[15]Nëse do të ketë jetë të gjatë,
do të lërë emër më të njohur se një mijë vetë,
nëse do të vdesë, do të ketë bërë mjaft për vetvete.

Grishje për të lavdëruar Hyjin

[16]Dua ende t'i paraqes përsiatjet e mia
se jam plot si hëna të dymbëdhjetën ditë.
[17]Mirë më dëgjoni, o bij të përshpirtshëm,

39,2 Skribi në radhë të parë është ai që *ruan* Shkrimet, por ka dhe detyrën për t'ia shpjeguar popullit (krh. Esd 7,6+). Mbi shëmbëlltyrën ose *mashal*, krh. Hyrjen e Librave të urtisë.

39,4 Shpesh skribi është një zyrtar, ministër, ambasador.

39,15 *do të ketë bërë mjaft për vetvete:* BJ përkthen: «kjo i mjafton», *ekpoiei*, hamend.; gr. ka.: «prodhon për vetvete (?)», *empoiei*. – Tekst i vështirë. Duket se ka këtë kuptim: nëse vdes pa i pasë dalur koha për të arritur lavdinë njerëzore, skribi nuk duhet t'i vijë keq për përpjekjet e tij.

Ps 1,3 e do të lulëzoni si trëndafili përbri ujit që rrjedh.
Sir 23,14-15 18Hapni erë të këndshme porsi kemi,
19lulëzoni porsi lulja e lilit!
Jepni zërit e këndoni himne,
bekojeni Zotin në të gjitha veprat e tija!
20Jepni lavdi emrit të tij,
lavdërojeni në lavdinë e tij,
me këngë tuaja e me harpat tuaja,
kështu thoni në këngët e lavdërimit:
Ps 104,24 21«Pa masë të mira të gjitha veprat e Zotit,
Ps 33,9 e gjithçka ka urdhëruar, do të ndodhin në kohë të vet!».
Ksh 3,11 S'bën të pyetet: «Çfarë është kjo?» ose «Pse ajo?»,
sepse të gjitha do të shqyrtohen në kohë të vet.
22Në fjalën e tij ujët ndalet si turrë,
në një urdhër të gojës së tij bëhen pellgje me ujë,
23sepse në urdhërimin e tij bëhet qetësi
1Sam 14,6 dhe askush s'mund ta pengojë shpëtimin e tij.
Ps 139,10 24Çdo veprim njerëzor është para syve të tij.
Ur 1,7-8 s'është e mundur të fshihet ndonjë send para tij.
25Shikimi i tij nga një skaj në tjetrin
dhe asgjë s'është e jashtëzakonshme para syve të tij.
26S'bën të pyetet: «Çfarë është kjo?», ose «Pse ajo?»,
sepse gjithçka qe krijuar e ka qëllimin e vet.
27Bekimi i tij vërshon porsi lumi
28dhe e lag terikun porsi përmbytja.
Kështu kombet që nuk kërkojnë atë,
do t'i shpërndajë hidhërimi i tij,
Zan 19,24-26 29sikurse i shndërroi ujërat në shkretëtirë të kriptë.
Udhët e tija janë të drejta për shenjtër,
e të papërshkueshme për mëkatarët.
33,14-15 30Që prej fillimit të mirat janë krijuar për të mirë
për të këqij të mirat e të këqijat.
29,21 31Sendet e domosdoshme të parat për jetën e njeriut janë:

39,21-22 Aludizion ndaj mrekullive të shumta në lidhje me ujin: krijimi (Zan 1,9), përmbytja (Zan 7,11), kalimi i Detit të Kuq (Dal 14,21-22) dhe të Jordanit (Joz 3,16), e ndoshta edhe për misterin e reve, rezerva të pashtershme (krh. Ps 104,6-13). – *S'bën të pyetet...kohë të vet*: këto rr që gjenden vetem tek gr., janë pjesërisht një kopje e rr 26. Duket se kanë këtë kuptim: është e kotë t'i vihen vetes para kohe pikëpyetje mbi rendin e botës. Herët apo vonë, përmes shpërblimit ose ndëshkimit, Hyji do të tregojë dobinë e këtij realiteti që parashtron probleme (rr 26.40). Atëhere i dijshmi që do të studiojë, «në kohën e vet» do të kuptojë. Në këtë pjesë mund të ndodhet një përjekje për të vënë në dukje disa faqe pesimiste të Kishtarit.

39,27-28 Autori mendon për lumin mirëbërës të Nilit – Hebr. ka: «si një Nil».

39,30 *të mirat e të këqijat:* me një var. hebr.; var. tjetër ka: «të këqijat për mëkatarët».

ujët, zjarri e hekuri,
kripa, qumështi, buka e grurit e mjalti,
lëngu i hardhisë, vaji e petku:
32 të gjitha këto për të përshpirtshmit janë të mira,
por për të paudhët e mëkatarët bëhen të këqija.
33 Ka erëra që u krijuan për ndëshkim
dhe në furinë e vet u bënë frushkull ndëshkues,
34 në ditën e mbarimit do ta shtojë furinë
e do ta qetësojnë felgrimin e Krijuesit.
35 Zjarri, breshri, uria e vdekja:
të gjitha këto u krijuan për ndëshkim;
36 dhëmbët e egërsirave, gallomat e gjarpërinjtë,
shpata dytehëshe shpaguese për zhbirjen e të paudhëve:
37 i gëzohen urdhrit të Zotit
dhe gati presin mbi sipërfaqen e dheut
dhe, kur të vijë dita, nuk do t'i kundërshtojnë urdhrit.
38 Për këtë gjë kam qenë i bindur që në fillim,
e kam rimenduar dhe e qita në shkrim:
39 «Veprat e Zotit të gjitha janë të mira,
dhe në çdo nevojë në kohën e duhur Zoti ndihmon».
40 S'bën të thuhet: «Kjo është më e keqe se ajo»,
sepse gjithçka është e mirë në kohën e vet.
41 E tani këndoni himne me gjithë zemër e me plot gojë — Ps 145,21
dhe bekojeni Emrin e Zotit.

Mjerimi i njeriut

40 1 Fat i mjerë u qe krijuar të gjithë njerëzve, — Zan 3,16-19; Jb 7,1v; 14,1-2+
zgjedhë e rëndë mbi bijtë e Adamit,
qysh ditën që lindin nga kraharori i nënës së tyre — Jb 1,21+
deri ditën që kthehen në nënën e të gjithëve:
2 mendime shqetësuese e frikë e zemrës,
kujdesi se ç'do t'u ndodhë: ditën e mbarimit. — Ksh 7,2

39,33 *frushkull ndëshkues:* Gr.II e sir. kanë: «dhe në furinë e tij forcoi frushkujt e vet»; pra bëhet fjalë për Hyjin.

39,35 Në *Testamentin e dymbëdhjetë patriarkëve* lexohet: «Ai (qielli i poshtëm) ka zjarrin, borën, akullin gati për ditën e gjykimit, në gjykimin e drejtë të Hyjit. Sepse aty janë shpritrat e hakmarrjes për ndëshkimin e njeriut» (*Testamenti i Levit 3,2*). Edhe Ben Sira mendon se frushkujt ruhen rezervë, por perspektiva e tij nuk është tamam eskatologjike.

39,38 Është lajmi solemn i konkluzionit optimist (rr 39v): Hyji gjithçka e ka dashur për një qëllim. Gjithçka është brenda rendit dhe njeriu nuk ka asnjë arsye për t'u ankuar: vuan vetëm nëse e ka merituar.

40,1-11 Ky reflektim mbi mjerimin universal bie ndesh me k e mëparshëm. Nuk është aspak ndonjë mungesë koherence në mendimet e Ben Sirës. Ky mjerim shpjegohet me faktin që është pasojë e mëkatit (rr 10).

40,1 *kthehen*: me Gr.II dhe hebr.; *textus receptus* ka: «varr».

[3]Nga ai që rri mbi ndenjëse lavdie
deri tek ai që rri në pluhur e në hi,
[4]nga ai që mbart purpur e kurorë,
deri tek ai që e mbulon mishin me li të vrazhdët,
gjithçka është hidhërim, smirë, kryengritje e shqetësim,
frika e vdekjes, zemërim i vazhdueshëm e grindje.
[5]Në kohën e pushimit në dhomë
Lp 28,65-67; Jb 7,4; Ksh 2,23; 8,16 gjumi i natës vetëm ia turbullon mendimet.
[6]Pushon krejt pak, gati aspak,
e ai në gjumë, mundohet si ditën,
[7]e trazojnë pamjet e zemrës së shqetësuar
si të atij që posa iku nga lufta,
gjatë pushimit të domosdoshëm zgjohet
krejtësisht i habitur prej frikës së kotë.
[8]Është fat i çdo gjallese, prej njeriut e në kafshë,
kurse për mëkatarë shtatëfish më shumë:
[9]përveç këtyre edhe vdekja, gjaku, grindja, shpata,
ndrydhja, uria, ligëcina e frushkujt.
39,25.29 [10]Këto të këqija kanë qenë krijuar për të paudhë,
e për shkak të tyre qe bërë përmbytja.
=41,10; Zan 3,19; Ps 146,4; Ksh 1,7 [11]Gjithçka është nga dheu, në dhe do të kthehet,
gjithçka është nga uji, në det do të kthehet.
Thënie të ndryshme
[12]Çdo dhuratë prishëse dhe çdo padrejtësi do të zhbëhet,
kurse besnikëria do të qëndrojë për amshim.
5,8 [13]Pasuria e të padrejtëve do të thahet si përroi,
do të zhduket porsi gjëma e madhe në shi.
[14]Kur e hap dorën e vet gëzohet,
kështu mëkatarët plandosen në rrënimin e vet.
23,25; Ur 4,3 [15]Nipat e të paudhëve s'do t'i shtrijnë gemat,
rrënjët e papastra mbi rrasë të gjallë.
Jb 8,11-12 [16]Blerimi që rritet zhakave e bri lumit,
kositet më i pari.
7,32; 10,27 [17]Mirësia është si kopshti i bekimeve
e veprat e dashurisë qëndrojnë për amshim.

40,5 Sipas hebr. (i pasigurtë) dhe kontekstit mund të kuptohet: gjumi i sjell mendime të tjera, jo më pak të dhimbshme (krh. Ksh 2,22.23).

40,6 *si ditën:* BJ supozon: «si në mes të ditës»; gr. ka: «si ditën e vëzhgimit».

40,11 *gjithçka është nga uji:* Hebr. ka: «dhe ajo që vjen së larti kthehet në lartësi» (krh. Ksh 12,7).

40,14a Tekst i vështirë. Për BJ («kur hap duart, gëzohet» ndoshta i referohet të drejtit, bujaria e të cilit është burimi i gëzimit.

40,16 *kositet më i pari:* me BJ; Hebr. ka: «para çdo shiu»; var.ka: «më parë se çdo bar tjetër».

40,17 Hebr. ka: «Mirësia kurrë s'do të trandet dhe drejtësia mbetet përgjithmonë».

18 Njeriu që s'kërkon tepër e punëtori kalojnë jetë të ëmbël,
por edhe më mirë ai që gjen ndonjë visar.
19 Djemtë dhe themelimi i qytetit e sigurojnë emrin,
por edhe më tepër do të nderohet gruaja e patëmetë.
20 Vera e muzika zemrën e gëzojnë,
por edhe më tepër dashuria ndaj urtisë.
21 Fyelli e harpa e bëjnë të këndshme këngën,
por edhe më tepër se ato zëri i ëmbël.
22 Syri kënaqet në hirësi e bukuri,
por edhe më tepër se në këto në blerimin e fushave.
23 Shoku dhe miku takohen në kohë të duhur,
por mbi të dy gruaja e burri.
24 Vëllezërit dhe ndihma janë të mira në ditë të vështirë, Fu 17,17; 18,19
por më tepër se këta shpëton lëmosha. Sir 29,8+
25 Ari e argjendi e bëjnë të sigurt hapin, Fu 16,16
por më i mirë se të dy është këshilli i mirë.
26 Pasuria e pushteti i japin fuqi zemrës,
por më tepër se të dyja frika e Zotit.
27 Nuk mungon gjë në frikën e Zotit
e s'duhet të kërkohet përmbi të ndihmë.
28 Frika e Zotit është si kopshti i bekimeve, 40,17
mbrojtja e saj është më e fortë se çdo lavdi.

Lypësia

29 Biro, gjatë jetës sate mos u bëj nevoja e gjithkujt,
sepse është më e mirë vdekja se të jesh nevoja e gjithkujt.
30 Jeta e njeriut që shikon në tryezën e huaj,
nuk mund të quhet jetë.
Bëhet i papastër me ushqime të huaja:
31 njeriu i edukuar e i ditur e ruan vetveten.
32 Në gojën e atij që s'ka marre Jb 20,12-14
fjalët e lypësisë dalin të ëmbla,
por në barkun e tij zjarri ndizet flakë.

Vdekja

41 1 O vdekje, sa i hidhur është mendimi mbi ty Jb 14,1-2+
për njeriun që jeton i lumtur
mes pasurisë së vet,

40,19 Hebr. e sir. shtojnë mes dy pjesëve të rr: «Edhe më mirë zbulimi i urtisë. Bagëtia [dhe] të mbjellat japin një emër».
40,20 Hebr. ka: «Vera dhe pijet gëzojnë zemrën, por shumë më tepër se këto dyja, përzemërsia mes miqsh (sir.; ose: "mes bashkëshortësh")».
40,31 Hebr. ka: «Për njeriun e mençur është një vuajtje e brendshme».

[2]për njeriun e paqë,
që gjithçka i shkon për së mbari
dhe ende ka fuqi t'i shijojë të mirat!
Jb 3,20v [3]O vdekje, vendimi yt është i mirëseardhur
për nevojtarin e për njeriun e mbetur,
[4]për plakun e shkrirë që do gjithçka të dijë,
që e humbi shpresën, që e bori duresën!
[5]Mos e druaj ligjin e vdekjes!
Kujtoj ata që qenë para teje
edhe ata që do të vijnë pas teje:
kjo është ligj e Zotit për çdo gjallesë
Zan 3,19; 6,3 [6]e pse t'i kundërshtosh vullnetit të Tejetlartit?
Ksh 6,6; 9,10 Si dhjetë vjet si njëqind si një mijë,
[7]në Nëntokë nuk do të të pandehë kush për gjatësinë e jetës.

Fati i të paudhëve

[8]Fëmijët e mëkatarëve bëhën fëmijë të urrejtshëm
edhe ata që banojnë në banesat e të paudhëve.
[9]Trashëgimi i fëmijëve të mëkatarëve humbet,
farën e tyre e përcjell urrejtja e vazhdueshme.
[10]Babën e pashpirt e nëmin të bijtë,
sepse për shkak të tij ata janë të urryer.
[11]Të mjerët ju, o njerëz bakëqij,
që e latë Ligjin e Zotit të Tejetlartë!
[12]Nëse leni, leni për mallkim,
e kur vdisni, mallkimi do të jetë trashëgimi juaj.
=40,11 [13]Gjithçka është prej dheut, në dhe do të kthehet,
kështu të paudhët nga mallkimi në shkatërrim.
[14]Zia e njerëzve është për kufomat e tyre,
emri i të paudhëve që s'është i mirë, do të fshihet.
Fu 22,1; Ksh 7,1 [15]Kujdesu për emër të mirë, sepse ai qëndron më shumë
se një mijë visare të paçmueshme e të mëdha:
[16]jeta në mirëqenie zgjat për një kohë të caktuar,
kurse emri i mirë qëndron për amshim.

41,2 *të mirat:* me hebr.; BJ ka: «shijon ushqimin».
41,6-7 Pasi rezultati është i njejtë për të gjithë, nuk qortohen ata që kanë jetuar më gjatë.
41,11 *Tejetlartë:* BJ (41,9a) shton: «nëse shumoheni, shumoheni për t'u rrënuar».
41,12-13 Hebr. ka: «Nëse shumoheni, shumoheni për t'u rrënuar; nëse leni, leni për t'u hidhëruar; nëse rrëzoheni, kjo do të shërbejë për lavdinë e amshuar (sir.: "për gëzimin e popullit"); nëse vdisni, vdisni për mallkim. Gjithçka vjen nga hiçi, në hiç rikthehet' kështu i patenzoni që nga hiçi vjen, tek hiçi do të kthehet».
41,14 Hebr. ka: «nga ana e trupit njeriu është kotësi, por fama e mirësisë nuk fshihet».

Turpi

17 Më i mirë është njeriu që e fsheh marrinë e vet
se ai që e fsheh urtinë e vet.
E njëmend, urtia e fshehur e visari i papashëm, =20,30-31; Mt 5,14-16;
ç'dobi prej të dyve? 25,18
18 Bijtë e mi, ruajeni mësimin në paqe,
19 le t'ju vijë marre për këto që po ju them:
20 sepse nuk është mirë të skuqesh për çdo marre, 4,21
nuk është, në të vërtetë, çdo marre turp.
21 T'ju vijë marre para babës e nënës për fëlligështi, Lp 21,18v
para kryeparit e pushtetarit për rrenë,
22 para prijësit e gjykatësit për krim,
para bashkësisë e popullit për paudhësi,
23 para shokut e mikut për padrejtësi,
para vendësve ku banon 24 për hajni,
para së vërtetës së Hyjit e besëlidhjes,
për vënie të bërrylave mbi tryezë,
kur merr ose dhuron me përbuzje
25 kur s'përgjigj në përshëndetje,
t'i ngulësh sytë mbi gruan e pandershme,
t'i sjellësh shpinën ndonjërit të farefisit,
26 t'i marrësh dikujt diçka e të mos ia kthesh,
27 t'i lëvyresh gruas së martuar, 9,8-9
të jesh i lirë me shërbëtoren e saj,
mos iu afro shtratit të saj;
28 të vijë marre për fjalë poshtëruese para miqve
mos fyej pasi të kesh dhënë. 18,15

42 1 Të vijë marre të shpërhapësh çka ke dëgjuar
e të zbulosh lajmet e fshehta. 27,16
Atëherë me të vërtetë do të jesh i marrshëm
e do të gjesh hir para të gjithë njerëzve.
Por për këto gjëra ruaj se të vjen marre,
mos mëkato për shkak të marres së shekullit: Fu 24,23

41,23 *mbi tryezë:* me BJ, e cila në shënim shton: fj.fj.: «mbi bukë». A thua bëhët fjalë për mirësjellje në tryezë? Por duket se s'është mjaft në përkim me kontekstin. As hebr. nuk është shumë i qartë: «të thyhet betim i besëlidhjes, për të shtrirë bërrylat deri tek buka, për të mos dhënë atë që kërkohet»; hebr. më pas bën një renditje tjetër, më të kënaqshme të rreshtave: 41,26ab.25a.27a.25b.27b-e. [BF: «a mos është diçka si ndër male tona: "me hanger buken e me e permbysë kupen"» (shënimi i Filipajt)].

42,1 Ben Sira shpall lejueshmërinë, bile edhe dobishmërinë e disa akteve të cilat ishin në kundërshtim me respektin njerëzor ose paragjykimet.

Lk 9,26
[2]mos të vijë marre për Ligjin e të Tejetlartit e të Besëlidhjes,
për vendim gjykatës që i jep të drejtën edhe të paudhit,
[3]për llogari të pastër me shokë e me bashkudhëtarë,
të ndash trashëgimin me të tjerë,
Fu 11,1+
[4]për peshore e pesha të sakta,
për fitesë të shumë ose të pak sendeve,
[5]për çmim të blerjes me tregtarë,
30,1
për qortim të shpeshtë të fëmijëve,
33,25.27
për përgjakje të ijëve të skllavit përtac.
[6]Kur gruaja është kureshtare,
e mirë është vula.
[7]Ku ka duar shumë, vëri çelësin,
e, çkado që të japësh, numëroje e peshoje:
të dhënat e të marrat shënoj.
Fu 10,13; 19,25.29; 26,3
[8]Mos të vijë marre ta qortosh të pamendin e të marrin
edhe plakun që e ka lënë mendja pas fëlligështisë.
Kështu do të jesh vërtet i edukuar
dhe i miratuar prej të gjithë të gjallëve.

Shqetësimet e babës për vajzë

[9]Vajza për babën është shkak pagjumësie,
kujdesi i saj gjumin ia tret:
sa është e re a do t'i dalë fati,
Lp 22,13v; 24,1
e kur e marton, a mos do ta përbuzë burri,
Dal 22,15v; Lp 22,28v
[10]a mos i çnderohet në vajzërinë e saj
e i mbet shtatzënë në shtëpinë e babës;
Lp 22,23v
po edhe në shtëpinë e burrit të mos bëhet lavire,
po edhe me burrë të mos mbetë beronjë.
[11]Nëse e ka vajzën të padëgjueshme,
shtoje rojën që të mos të bëjë përqeshje të armiqve,
përrallë të qytetit e përbuzje të popullit
e të të bëjë të humbasësh nderin para të gjithëve.

42,2 *paudhit:* ndoshta është i huaji: autori rekomandon t'i jepet e drejta njëlloj si Izraelitëve.

42,3 *për llogari të pastër:* duke lexuar *logismou* sipas hebr. në vënd të *logou*. – *me shkoë e me bashkëudhëtarë:* me gr.; BJ hamend. «me një shok udhëtimi».

42,5a Krh. kuptimin e kundërt me 26,20 (në shënim) e 27,2. Tregëtia është e ligjshme, por është plot tundime.

42,8 *plakun... fëlligështisë:* BJ përkthen: «që hahet me të rinjtë»; Hebr. ka: «që mëkaton në fëlligështi»; var.ka: «që akuzohet për fëlligështi».

42,9a BJ përkthen: «Pa e ditur, vajza i shkakton tek i jati shumë mendime». Hebr. ka: «vajza është për babën një thesar i rremë».

Gratë

12 Mos t'ia qesë në treg gjithkujt bukurinë e vet vajza jote 9,8-9
dhe të mos rrijë shpesh për të biseduar me gra,
13 sepse nga petku del tenja
e nga gratë e keqja e gruas.
14 Më mirë e keqja e burrit se mirësia e gruas: Ksh 7,26-28
prej gruas rrjedh turpi e çnderimi.

II. LAVDIA E HYJIT

1. NË NATYRË

15 Tash po i përkujtoj veprat e Zotit
e do të tregoj çka vetë kam parë:
me Fjalën e vet Zoti i ka krijuar veprat e veta Zan 1,3v; Ur 9,1
dhe mbarë krijesa i nënshtrohet gjyqit të tij.
16 Dielli me dritën e vet ndriçon gjithçka
dhe me lavdinë e Zotit plot është vepra e tij. Nr 14,21; Is 6,3
17 Shenjtërit e Zotit nuk janë në gjendje
t'i tregojnë të gjitha mrekullitë e tija.
Zoti u ka dhënë fuqi ushtrive të veta
të qëndrojnë përpara lavdisë së tij.
18 Ai e shqyrton humnerën dhe zemrën e njerëzve Fu 15,11
dhe depërton në synimet e tyre të fshehta.
19 Sepse Zoti njeh çdo dije,

42,12 Para këtij rr hebr. e sir. shtojnë: «Në vendin ku banon, nuk ka as dritare e as dhoma me pamje mbi gjithçka ka rreth e rrotull» (krh. 2Mak 3,19). Në hebr., 42,12 vazhdon pjesa e mëparshme: «ajo mos t'ia tregojë gjithkujt bukurinë e vet, mos të bisedojë me gra».

42,14 Ben Sira është më i rreptë sesa Fjalët e urta, të cilat nuk janë aspak të buta me gratë. Ka një paradoks, por duket vënë re gjithashtu që rabinizmi i mëvonshëm shfaq të njejtën prirje. Nuk është një gjykim absolut mbi gratë, por një tërheqje nga rreziqet e shthurjes. Teksti hebr. i 14b, i paqartë, mund të ketë këtë kuptim: «[më mirë] një vajzë që ka frikë se çdo lloj çnderimi».

42,15 *me Fjalën e vet Zoti:* me hebr. – është ndër herët e para ku shfaqet mësimi mbi fjalën që ka fuqi krijuese (krh 43,28; Zan 1; Ps 33,6; Ur 9,1.2; Gjn 1,1+). Në tërësinë letërsisë së librave mbi urtinë, është urtia ajo që konsiderohet krijuese (krh. Fu 8,22+). – *dhe mbarë krijesa i nënshtrohet gjyqit të tij:* hebr. i vënë në diskutim dhe sir. shtojnë një rresht tjetër: «vullnetit të tij»; var.ka: «gjykimi i tij përmbushet sipas vullnetit të tij». Kjo shtesë e Gr. II ndoshta zë fill nga Ben Sira.

42,17 *Shenjtërit:* pra engjëjt (krh. Jb 5,1+).

42,17cd Me hebr.; var. ka: «Zoti, i Gjithpushtetshmi, ka caktuar që, gjithësia të jetë e qëndrueshme në lavdinë e tij».

42,18-19ab Yjet janë «shenja të kohërave», jo vetëm pasi tregojnë rregullisht kohën (43,6; Zan 1,14-18), por edhe pasi, sipas pikpamjes më të përhapur, e ardhmja është e shkruar tashmë në qiell (Zan 10,2). Por hebr. thotë thjesht: «...ajo që do të ndodhë deri në përjetësi», dhe sir.ka: «... ajo që duhet të ndodhë në botë».

i vëren hollë të gjitha shenjat e kohës,
lajmëron ç'kaloi e gjithçka do të ndodhë
Is 48,5-6 dhe i zbulon gjurmët e gjërave të fshehura.
Ps 139,1-4 20S'ka mendim që Atij mund t'i ikë,
Ur 1,8-9 asnjë fjalë prej Tij nuk mund të fshihet.
21Rregulluar i ka veprat e madhërishme të vetat,
është i Vetmi para shekujsh, e në amshim;
asgjë s'mund t'i shtohet
18,5; Ksh 3,14 22as s'mund t'i mungohet,
Is 40,13v farë nevoje nuk ka për kurrfarë këshilli.
16,24-29 23Oh, sa të dëshirueshme janë veprat e tija!
E është vetëm sa një shkëndijë çka shihet!
24Gjithçka jeton e qëndron në amshim
e në çdo nevojë të gjitha e dëgjojnë.
33,14-15; Ksh 3,1-8 25Të gjitha janë nga dy: njëra kundrejt tjetrës,
asgjë nuk ka krijuar të gjymtë.
26Njëra e përforcon të mirën e të tjetrës.
Kush mund të ngihet me shikimin e lavdisë së tij?

Ps 19,2-7

Dielli

Zan 1,14-18; Ps 8,4

43 1Madhështia e lartësive kupa qiellore e kthjelltë,
bukuria qiellore në pamje lavdie!
2Dielli ndërsa len shpall duke lindur:
«Ç'gjë e mrekullueshme është vepra e të Tejetlartit!».
3Në mesditë tokën e përvëlon,
kush mund t'i bëjë ballë vapës së tij?!
Furrën për ta ndezur trefish duhet fryer,
4kurse dielli djeg malet, avull të flaktë buçet,
me rrezet e veta sytë i verbon.
5I madh është Zoti që e përftoi
dhe që i urdhëron hapat t'i shpejtojë.

Hëna

Ps 89,38; 104,19

6Po ashtu edhe hëna s'e shmang kohën e vet,
e tregon kohën, shenjë e përhershme.
7Hëna të kremtet i tregon,
dritëdhënëse që zvogëlohet deri në zhdukje.

42,25 Hebr.: «Të gjitha gjërat janë të ndryshme nga njera – tjetra, nuk ka bërë asgjë kot».

43,1-5 Të krahasohen këto pjesë lirike me ato të Lp 3,52-90 dhe Ps 19,5v; 136; 145; 148. – Teksti është i vështirë dhe hebr., i cili është shumë ndryshe, nuk ndihmon aspak.

43,7 Dy festat e mëdha hebraike ajo e Pashkëve dhe ajo e Tendave (krh. Dal 23,14+) fillonin ditën e hënës së plotë (me datën 14 të muajit) dhe zgjasnin tetë ditë.

[8]Nga ajo muaji emrin e merr,
duke u rritur mrekullisht për t'u zhdukur.
[9]Flamur i ushtrive qiellore,
që shndrit një bukuri në kupën qiellore.

Yjet

Bar 3,33-35

[10]Vezullimi i yjeve bukuria e qiellit,
stoli e shkëlqyeshme në lartësitë e Zotit.
[11]Në fjalën e Shenjtit qëndrojnë sipas urdhrit
dhe kurrë s'i shmangen rojës së tij.

Ylberi

Zan 9,13; Sir 50,7; Ez 1,28

[12]Shiko ylberin e beko atë që e krijoi,
është pa masë i bukur në shkëlqimin e tij.
[13]E rrethon qiellin me harkun e vet,
duart e të Tejetlartit e ngrehën atë!

Mrekullitë e natyrës

[14]Në urdhrin e Tij bora bie,
i shpejton vetëtimat zbatuese të gjyqit të vet.
[15]I hap visaret e veta
e retë fluturojnë si shpendët.
[16]Me fuqinë e vet i dend retë
dhe grimcohen kokrrat e breshrit.
Zëri i bubullimës së Tij tokën e dridh,
[17]përpara Tij tunden malet.
Ai urdhëron e fryn era e jugut,
[18]stuhia e veriut dhe duhma e erërave.
[19]Bën të bjerë dëbora si zogjtë kur ulen,
rënia e saj është sikur ulen karkalecat:
[20]syri mrekullohet në bukurinë e bardhësisë së saj,
reshja e saj mallëngjen shpirtin.
[21]Porsi kripë mbi tokë e derdhë brymën,
që, kur ngrihet, bëhet si majë ferre.
[22]Kur fryn veriu i cemtë,
atëherë akull ngrihet ujët,
pushon mbi çdo ujë të amullt:
atëherë ujët me pancir veshet.
[23]I përpin malet e i djeg shkretëtirat,

Ps 147,16-18; Jb 37; 38,22v

Ps 29,8

Ps 147,16v

43,8a Ose sepse e njejta fjalë hebr. tregoh hënën (*yareah*) dhe muajin (*yerah*) ose sepse termi tjetër për fjalën muaj (*hodesh*) do të thotë «risi» (hënë e re).

43,18 BJ, duke ndjekur renditjen e hebr., e vendos rr 17 mes 18a dhe 18b.

djeg gjelbërimin porsi zjarri.
24 Porse retë shpejt gjithçka shërojnë,
bie vesa e freskon nga të nxehtit.
Jb 7,12+; Ps 104,5v 25 Me mendjen e vet e qetëson humnerën
dhe nëpër të i mbjell ishujt.
Ps 107,23-32 26 Kush lundron deteve i tregon rreziqet e tija,
duke i dëgjuar me veshët tanë, çuditemi.
27 Edhe atje ka gjëra të çuditshme e të mrekullueshme,
Ps 104,25v kafshë gjinish të ndryshme e përbindësh deti.
28 Në saje të tij lajmëtari mbarë udhëton,
gjithçka zbatohet sipas urdhrit të tij.
29 Sado të shtonim, mangu do ta linim,
me një fjalë të vetme: «Ai është gjithçka!».
30 Ku ta gjejmë forcën Atë ta lavdërojmë?
Ps 96,4; 145,3 Sepse Ai është i Madhi, mbi të gjitha veprat e veta!
31 I tmerrshëm është Hyji, pa masë i Madh,
e mrekullueshme është Gjithëpushtetësia e tij!
32 Lavdërojeni Zotin lart e më lart,
gjithsa të keni fuqi,
gjithnjë do të jetë më i madhërishëm,
më e mrekullueshme madhëria e tij! 33
34 Për ta lavdëruar jepni me gjithë fuqi:
mos meni se kurrë s'do t'ia dilni në skaj.
Gjn 1,18 35 Kush e ka parë që ta përshkruajë?
Kush mund ta madhërojë ashtu si Ai është?
36 Shumë ka fshehtësi më të mëdha se këto,
Jb 26,14 sepse ne pamë vetëm disa prej veprave të tija.
37 Të gjitha janë të krijuara prej Zotit
Sir 1,7-8 që njerëzve të përshpirtshëm u ka dhuruar urtinë.

2. NË HISTORI

1Mak 2,51-64; Heb 11

Lavdërim të parëve

44 1 Lavdi etërve.
T'u këndojmë lavde burrave të përmendur,
të parëve tanë sipas breznive të tyre.

43,29 *Ai është gjithçka:* kjo formulë gjendet edhe në hebr., sigurisht jo në kuptimin panteist. Për Ben sirën çdo gjë vjen prej Hyjit, transhendencën e të cilit e ka theksuar gjithmonë (krh. këtu rr 30), dhe gjithçka i përket atij.

43,32 *gjithnjë do të jetë më i madhërishëm:* neovulg në 43,32c shton: «dhe shkëlqimi i tij shkakton habi».

44,1vv Kjo «Lavdërim i etërve» (titulli hebr. e gr.) na tregon se si një Hebre i devotshëm i shek II pr.K e shihte historinë

[2]Shumë lavdi i Lumi ka përftuar,
madhëria e tij është prej amshimit.
[3]Disa ishin zotërues në mbretëritë e veta,
njerëz të përmendur përkah fuqia e tyre,
të tjerët ishin të pajisur me urti,
prapë disa lajmërues profecish.
[4]Do të tjerë e udhëzonin popullin me këshilla,
njerëz të aftë me urtinë e popullit,
me mësime të urta të dijes së tyre.
[5]Disa të tjerë qitnin melodi këndimi,
prapë disa ishin poetë.
[6]Ishin të tjerë të pasur e të zotët,
plot kujdes për bukurinë
e jetonin të qetë në shtëpitë e veta.
[7]Të gjithë këta qenë të përmendur në kohën e vet
edhe ishin mburrja e ditëve të veta.
[8]Prej tyre disa lanë zërin e mirë
që ende përmendet me lavde.
[9]Disa të tjerëve kujtimi s'u mbeti,
u harruan sikur të mos kishin qenë,
kanë lindur sikur të mos kishin lindur,
po ashtu edhe bijtë e tyre pas tyre.
[10]Por këta ishin njerëz të përshpirtshëm,
veprat e mira të tyre nuk ranë në harresë.
[11]Në pasardhësit e tyre mbeti trashëgim i pasur,
nipat e tyre,
[12]trashëgimtarët e tyre besnikë të Besëlidhjes, 39,9
[13]në saje të të parëve edhe bijtë e tyre.
Fara e tyre mbetet për amshim,
nderi i tyre kurrë nuk do të harrohet.
[14]Kufomat e tyre pushojnë në paqe
dhe emri i tyre jeton brezni më brezni;

e Izraelit (krh. 1Mak 2,51-64). – *burrave të përmendur:* krh. 44,10 ku, në hebr., përdoret e njejta shprehje «njerëz të përshpirtshëm» (*hesed*), ku zë fill emri «Asidenj» (*hasîdîm,* krh. 1Mak 2,42; 7,13), Hebrenj që në kohën e revoltës së Makabenjve dalloheshin për shkak të besnikërisë së tyre ndaj Hyjit dhe Ligjit. Përkthyesi grek nuk e ka dhënë në mënyrë të saktë kuptimin, ndoshta sepse në kohën e tij nuk e shihte në të ndonjë kuptim caktuar.

44,2-9 Rr 2-9 mund të jenë një përshkrim i lavdërimeve profane të njohura jashtë Izraelit, ndaj të cilave autori duket se i kundërvë (rr 1-10v) paraardhësit e Hebrenjve, por edhe edhe një vizion e tërësisë së lavdisë së Izraelit të cilat autori do t'i japë me detaje më tej.

44,4 Hebr. ka: «Princër të kombit me planet e tyre, prijës me dekretet e tyre, njerëz të zotë me fjalët falë aftësive të tyre biblike (?), njohës të shërbimit të kultit».

44,6 *plot kujdes për bukurinë:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

44,10 Hebr. i Masada-së (kundër atij të Kairos: «ata shpresë») konfirmon gr.

=39,10 [15]urtinë e tyre e shpallin popujt
e lavdin e tyre e kumton bashkësia.

Henoku

Zan 5,24 (LXX); Heb 11,5 [16]Henoku i pëlqeu Hyjit dhe qe rrëmbyer në parriz,
për t'u dhënë paganëve mundësinë e kthimit.

Noehi

Zan 6,9 [17]Noehi ishte njeri i drejtë e i përsosur
Is 6,13 dhe në kohën e hidhërimit u bë përtëritje,
Ur 14,6; 1Pjt 3,20; 2Pjt 2,5 [18]nëpër të u shpëtua teprica mbi tokë
kur qe bërë përmbytja.
Zan 9,9+ [19]Me të u bë Besëlidhja e amshueshme
Zan 8,21-22; 9,9+ se s'do të sosej më me përmbytje çdo gjallesë.

Abrahami

Zan 12,2; 17,4; Rom 4,1.13-18 [20]Abrahami, baba i lavdishëm i shumë popujve,
e metë nuk u gjet në nderin e tij.
Ai e ruajti Ligjin e të Tejetlartit,
dhe bëri me të Besëlidhje.
Zan 17,10+ [21]Besëlidhjen ai e përforcoi në trup të vet
Zan 22,1-19; 1Mak 2,52; Heb 11,17 e në provë u gjet besnik.
[22]Këndej edhe Hyji me përbetim iu zotua
Zan 22,18; 12,3; 15,5; Vap 3,25; Gal 3,8-9 se në pasardhësinë e tij do të bekohen popujt,
se do ta shtojë porsi pluhurin e dheut,
[23]se do t'ia ngritë pasardhësinë si yjet e qiellit,
se do ta trashëgojë tokën prej detit në det,
Zan 15,18; Gjq 20,1+ nga Lumi deri në skajin e tokës.

Izaku e Jakobi

Zan 17,19; 26,3-5 [24]Po ashtu edhe Izakut iu zotua,
në saje të Abrahamit, babës së tij.

44,16 *në parriz*: me Neovulg.; BJ lë jashtë. – *për t'u dhënë paganëve mundësinë e kthimit:* me BJ, pra arsye për kthim. Mësimi hebr. «shembull dijeje» aludon ndoshta për misteret e të cilave Henoku qe dëshmitar dhe që u zbuloi njerëzve (*Libri i mistereve të Henokut*). Lat.ka: «për t'u sjellë kombeve kthimin».

44,17 *përtëritje:* lat.ka : «pajtimi»; gr. ka: «shkëmbimi»; BJ sipas hebr. përkthen: «pinjoll» (term i pasigurtë). – Duke iu aplikuar historisë së Noehit, është doktrina profetike e «pjesës së mbetur» prej nga duhet të dalë shëlbimi (krh. Is 4,3+).

44,18b Hebr. ka: «për shkak të besëlidhjes së tij, përfundoi përmbytja».

44,19 *Besëlidhja e amshueshme:* Besëlidhja «e Noehit» në Kodin priftëror. Ndërsa hebr. flet vetëm për «shenjën e përjetshme» (ylberin, Zan 9,12-13).

44,20ab Hebr. ka: «askush nuk do ta njollosë lavdinë e tij».

44,21 *besnik:* me BJ. Për fenë e Abrahamit krh. Zan 12,1+; 15,6+; 22,1+; Gal 3,6-14; Rom 4,1-25.

[25]Zoti ia dha bekimin e të gjithë popujve
dhe e përforcoi Besëlidhjen mbi krye të Jakobit. Zan 28,13v; 35,11v
[26]E përforcoi në bekimet e veta,
atij ia dhuroi vendin për pronë
dhe ua ndau në pjesë dymbëdhjetë fiseve.

Moisiu

[27]Prej tij bëri të ngallitë një njeri i mirë,
që e çmoi e mbarë njerëzia,

45 [1]të dashur prej Hyjit e prej njerëzve,
Moisiun, kujtimi i të cilit është në bekim.
[2]I dhuroi lavdinë sikurse edhe shenjtërve, 42,17+
e bëri të madhërishëm, tmerr për armiqtë.
Në fjalët e tija i shpejtoi mrekullitë. Dal 8,8v.26v; 9,33;
[3]E bëri të lavdishëm në sytë e mbretërve, Dal 10,18v
i dha urdhërimet për popullin e vet Dal 19,1
dhe ia dëftoi lavdinë e vet. Dal 33,20+
[4]Në saje të besnikërisë dhe të butësisë së tij, Dal 3,18v; 34,6v;
e shenjtëroi dhe e zgjodhi në mes të gjithë njerëzve. Nr 12,3
[5]Ia mundësoi ta dëgjojë zërin e tij Dal 19,19v
dhe e futi në re; Dal 20,21; 24,18
[6]personalisht ia dha urdhërimet, Dal 20,1v.22v
Ligjin e jetës e të dijes, Lp 4,6-8;32,47
për t'ia mësuar Jakobit Besëlidhjen e vet
e Izraelit urdhrat e vet.

Aroni

[7]Ai e ngriti Aronin, e shenjtëroi porsi atë, Ps 106,16
që ishte vëllai i tij nga fisi i Levit. Dal 4,14
[8]Lidhi me të një Besëlidhje të amshueshme Nr 18,19
dhe ia dhuroi priftërinë e popullit, Sir 45,15
e bëri të lum me lavdi,
[9]e ngjeshi me brez të lavdishëm

44,25 *mbi krye të Jakobit:* hebr. ka: «mbi kokën e Izraelit» (krh. Zan 32,28). Një shënim në anësore zëvendëson «bekim» (*bërakâ*) me «të drejtën e parëlindësisë» (*bëkorâ*). Krh. Zan 25,29v; 1Kor 5,1 (ku termi hebraik «e drejta e parëlindësisë» lexohet nga gr. «bekim»).

45,1-2 Të ruajtur në këtë formë, këto dy rr i aplikohen mirë Moisiut. Ama lind pyetja nëse mos fillimisht i referoheshin Jozefit, i cili nuk përmendet. Atëhere duhet të jetë ajo çka ka mbetur nga një tekst i zhdukur.

45,3 *shpejtoi:* me gr. sipas hebr.; duke i hequr vetëm një shkronjë gr. do të lexohej: «ndaloi».

45,8 Është nënvizuar tashmë gustoja e Ben Sirës për ceremonitë e kultit dhe veshjet liturgjike (krh. 35,1-10; 50,1-23).

e veshi me petk stolie të përsosur,
Dal 28,42.31-35.6-12 e kurorëzoi me shenja fuqie:
10 të linjtat, linjën e shpinorin ia veshi,
rreth e rreth i vuri cingare tingëlluese ari,
Dal 28,33-34 gjithkund përreth me shega të shumta,
11 që të tingëllojnë ndërsa ai të ecë
e të ndihet tingëllima në Tempull
për t'i përkujtuar bijtë e popullit të vet.
Dal 28,2-5 12 E stolisi me një petk të shenjtë, ari,
vjollcë e purpur, mjeshtrisht të qëndisur,
Dal 28,6+; 1Sam 14,41+ me parzmoren e gjyqit edhe brezin,
13 pëlhure liri të kuq bojëgjake mjeshtërisht të punuar,
me vjerrësin me gurë të paçmueshëm,
të rrethuar në ar, me mjeshtri të gdhendësit të gurit,
në përkujtim me germa të zgavruara
sipas numrit të fiseve të Izraelit.
Dal 28,36-39 14 Kezën ari përmbi kësulën e tij,
të stolisur me pllaka vula të shenjtërisë,
stoli nderi, vepër mjeshtrie të pashoqe,
kënaqësi e vërtetë për këqyrje, bukuri e përsosur.
15 Kaq të bukura para tij nuk qenë askurrë,
16 askurrë një i huaj të tilla s'do t'i veshë,
por vetëm bijtë e tij
dhe nipat e tij brez pas brezi.
17 Flia e tij digjet krejtësisht me zjarr
Dal 29,38-42; Nr 28,3-8 Lev 8,1-13 dy herë në ditë, vazhdimisht.
18 Moisiu atë e shuguroi
dhe e leu me vaj të shenjtë.
Sir 45,7 19 Kjo qe për të Besëlidhje e përhershme
e për farën e tij deri sa të jetë qielli:
të kryesojë shërbesën e të ushtrojë priftërinë
Lev 9,22; Nr 6,22-27 dhe ta bekojë popullin e vet në emër të Zotit.
Lev 2,2.9.16 20 E zgjodhi në mes të gjithë të gjallëve
t'i kushtojë Hyjit fli, kem e dhjamë,
t'i përftojë erë të këndshme si përkujtim
Lev 16,1+ dhe të kryejë shpërblim për popullin e vet.
21 Ia besoi urdhërimet e veta,
pushtetin mbi përcaktimet e Ligjit:

45,12 *brezin:* BJ përkthen: «*l'urìm* dhe *tummìm*» dhe shënon: fj.fj.: «fatet e së vërtetës». Është pak a shumë me të njejtën shprehje që LXX përkthen *urìm* dhe *tummìm* tek Dal 28,30. Por hebr. («*efod* dhe rripin») duket se është më mirë (krh. rr që vijon).

45,19 *sa të jetë qielli:* me hebr.; gr. ka: «në ditët e qiellit».

45,21 *pushtetin mbi përcaktimet e Ligjit:* BJ përkthen: «i ka besuar udhëzimet

t'ia mësojë Jakobit urdhëresat e tija
e ta ndriçojë Izraelin në Ligjin e tij.
22 Kundër tij u ngritën disa jo të barkut të tij — Nr 16,1–17,15
dhe këta njerëz nga smira e rrethuan në shkretëtirë,
njerëzit e Datanit, e të Abiramit
dhe turma e Koreut, të zemëruar plot hidhërim,
23 Pa Zoti Hyj dhe nuk i pëlqeu
dhe u zhbinë në sulmin e felgrimit të tij.
24 Bëri një emnesë mbi ta
dhe i zhduki me flakën e zjarrit.
25 E ia shtoi nderin Aronit,
i dhuroi trashëgim,
për të i ndau frytet e para të tokës. — Nr 18,12-13
26 Më së pari bukë i dha me mbushulli,
madje i hanë edhe flitë e Zotit, — Dal 29,28.31v;
ato që Ai ia dhuroi atij e farës së tij. — Lev 6,9-11; 7,9-10.32-36
27 Megjithatë në tokën e popullit pronë nuk ka
dhe ai pjesë nuk ka në popull: — Nr 18,20
sepse Zoti është pjesa dhe trashëgimi i tij. — Ps 16,5+

Fineesi

28 Fineesi, djali i Eleazarit, është i treti për lavdi,
për zellin e tij ndaj frikës së Zotit,
29 sepse qëndroi si burrat kur populli u çua kundër, — Nr 25,7v
ndërhyri me guxim e trimëri
e kështu e pajtoi Izraelin me Hyjin.
30 Këndej edhe u bë me të një Besëlidhje paqeje, — Nr 25,11-13
që të jetë kryepari i shenjtërores e i popullit të vet,
që t'i takojë atij dhe farës së tij,
denjësia e priftërisë për amshim.
31 Bëri Besëlidhje edhe me mbretin David, — 2Sam 7,1+; Ps 89,29-36
të birin e Jeseut, nga fisi i Judës,
por trashëgimi mbretëror nga baba

e ligjit», fj.fj.: «besëlidhjet e gjykimit». Për përkthyesin grek, besëlidhjet tregojnë gjithmonë «urdhëresat». Kryeprifti pra kishte rolin e juristit (krh. Lev 10,11; Lp 33,10).

45,30 *i shenjtërores:* me hebr.; gr. ka «i shenjtërve».

45,31c Tekst i vështirë; fj.fj.: «vazhdimësia e mbretit, e një biri, duke u nisur vetëm nga një bir»; por duket se është rr tjetër ai që jep interpretimin. Hebr. korrekt do ishte: «trashëgimi e një njeriu për të birin vetëm» , pra trashëgimi individuale që i kalon vetëm një fëmijën. – *Zoti e ndikoftë... të amshueshme:* Urim që i drejtohet pasardhësve aktualë të Aronit. Ky rr në hebr. është shumë ndryshe: «E tani bekoni JHWH që është i mirë, që ju kurorëzon me lavdi: ju dhuroftë urtinë e zemrës, që të mos harrohet veprat tuaja të mira dhe sjelljet tuaja në breznitë e ardhshme».

i takon vetëm njërit djalë,
kurse trashëgimi i Aronit u takon
të gjithë pasardhësve të tij.
Zoti e ndikoftë në zemrën tuaj urtinë
Dal 28,30; Ur 9,12 që ta gjykoni popullin e tij me drejtësi,
që të mos humbin të mirat e të parëve
e nderi i tyre të vazhdojë në brezni të amshueshme.

Jozuehu

Joz 1,1+ **46** [1]Trim në luftë Jozuehu, i biri i Nunit,
pasardhësi i Moisiut në zyrën profetike,
qe i tillë sikurse i thotë emri,
[2]u dëftua i madh për të shëlbuar të zgjedhurit e Hyjit,
për të ndëshkuar armiqtë kryengritës
që të ngulte në pronë të vet Izraeli.
[3]Se ç'lavdi fitoi kur lartësonte duart
kur vringëllonte kundër qytetit shpatën!
[4]Kush, atij, mundte t'i bëjë ballë?
Ai udhëhiqte luftërat e Zotit!
Joz 10,13 [5]Vallë, në dorë të tij a nuk u ndalua dielli
e një ditë u bë pothuajse dy?
[6]Në ndihmë e thirri të Gjithëpushtetshmin, të Tejetlartin,
për t'i luftuar armiqtë në çdo anë,
i Madhi Zot atë e vështroi,
flaki kokrra breshri tmerrsisht të fuqishëm.
[7]Ai u sul kundër popullit armik,
Joz 10,10-15 në Tatëpjetë i zhbiu armiqtë
[8]që t'i njihnin kombet armët e tija,
sepse lufta e tyre ishte kundër Hyjit:
e njëmend ecte përpas shpinës së të Gjithëpushtetshmit.

Kalebi

[9]Në kohën e Moisiut e dëftoi besnikërinë e vet

46,1 *Jozuehu, i biri i Nunit:* gr. ka: «Jezusi, i biri i Naves» në përkim me traditën e LXX (krh. Joz 1,1). – *Jozuehu:* do të thotë: «JHWH shëlbon». Hebr. ka: «i cili u formua për të qënë një shëlbim i madh për të zgjedhurit e kohës së tij». – *pasardhësi:* Hebr. ka: «shërbyesi» (krh. Dal 33,11).

46,4 *Ai udhëhiqte...:* var. me hebr.; *textus receptus* ka: «pasi Zoti vetë ia dorëzoi armiqtë».

46,6 *Tejetlartin:* është përkthimi i hebr. *'elyôn* ose *'el 'elyôn,* e cila gjendej katërmbëdhjetë herë tek Siracidi duke filluar nga k 41. Në gjithë pjesën e parë gjendet «Hyji» ose «JHWH», greq. *Kyrios.*

46,7a Tekst i rishikuar sipas lat.; gr. ka: «shpërtheu luftën kundër kombit». – Aludim i mundshëm për fitoren Bet-Coron, Joz 10,10-11).

46,8b Kodiku venedikas ka: «lufta e tyre (ishte kundër Zotit)»; BJ përkthen: «përballë Zotit»; lat. ka: «se nuk është e lehtë të luftohet kundër Zotit».

ai edhe Kalebi, i biri Jefoneut, Nr 14,6-10
duke qëndruar të palëkundshëm përballë bashkësisë,
duke e larguar popullin prej mëkatit
e duke e penguar nynykatjen dijekeqe.
10 Së këndejmi edhe vetëm këta dy shpëtuan
nga gjashtëqind mijë këmbësorë 16,10+
për t'i futur në trashëgimin e tyre
në tokën që rrjedh qumësht e mjaltë.
11 Edhe vetë Zoti i dha Kalebit fuqinë Joz 14,0-10
që s'e lëshoi as në pleqëri
që t'i përshkonte bjeshkët e larta të vendit, Nr 14,24; Joz 14,14-15
të cilat janë prona e pasardhësve të tij,
12 që ta shihnin të gjithë izraelitët
sa punë e mirë është Zotin ta nderosh.

Gjyqtarët

13 Kështu edhe Gjyqtarët, të gjithë emër për emër,
të cilëve zemra nuk iu prish,
të cilët prej Zotit s'u larguan:
14 qoftë bekuar kujtimi i tyre,
eshtrat e tyre u lulëzofshin nga varri
15 emri i tyre u përtëriftë
në bijtë e këtyre njerëzve të përmendur!

Samueli

16 Samueli, i dashur prej Hyjit të vet,
profet i Zotit, themeloi mbretërinë,
ai i shuguroi mbretërit mbi popullin e vet. 1Sam 10,1; 16,13
17 Sipas Ligjit të Zotit e gjykoi bashkësinë
edhe Zoti i erdhi në pasi Jakobit 1Sam 3,20
e me besnikërinë e vet u dëftua profet i vërtetë,
18 fjalët e tija e vërtetuan se është vegues i saktë.
19 Në ndihmë e thirri Zotin e gjithëpushtetshëm 46,5; 47,5;
për t'i luftuar armiqtë kudo përreth 1Sam 7,9-10
me kushtimin e një qengji qumështi.

46,9 *duke e larguar popullin prej mëkatit:* me gr.; hebr. ka: «për të larguar inatin e asamblesë».

46,14b *lulëzofshin:* fj.fj.: «mbifshin» si cungu i një peme që prodhon trishkull (krh. 49,12; Is 66,14). Më tepër se një dëshmi i qartë në favor të ringjalljes ndoshta është më mirë të shihet në të një urim: gjyqtarët të mund të kenë prezent pasardhës të denjë. Ben Sira shkruan në prag të kryengritjes së Makabenjve.

46,16 Hebr. ka: «I dashur prej popullit dhe i pëlqyer nga Krijuesi qe ai që u ofrua që nga gjiri i së ëmës, nazire i JHWH në detyrën profetike, Samueli, gjyqtar dhe prift; me fjalën e Zotit themeloi monarkinë».

[20]E bubulloi nga qielli Zoti,
me poterë të madhe bëri t'i dëgjohej zëri,
1Sam 7,13 [21]i zhbiu prijësit e tirasve
e të gjithë krerët e filistenjve.
[22]Para se të binte në gjumë të përhershëm
1Sam 12 dëshmoi në prani të Zotit e të shuguruarit të tij:
«Prej askujt unë kurrë nuk mora asgjë
as para deri as këpucë»,
e askush nuk e paditi.
1Sam 28,6-25 [23]Po edhe pas vdekjes profetizoi,
i tregoi mbretit mbarimin e jetës,
nga dheu e lartësoi zërin e vet profetik
për ta zhdukur paudhësinë e popullit.

Natani

2Sam 7,12 **47** [1]E pas tij u ngrit Natani,
profeti në kohën e Davidit.

Davidi

Lev 4,8 [2]Sikurse dhjami ndahet nga flia e shëlbimit,
kështu Davidi u dallua veçmas nga bijtë e Izraelit.
1Sam 17,34-37 [3]Luante me luanë porsi me keca,
me arinj porsi me qengja!
1Sam 17 [4]Pse a në rini nuk e vrau viganin
e s'e lau turpin prej popullit?
[5]I dha bahes me dorë të vet
dhe e lau poshtërimin e Golisë!
[6]Sepse e thirri të Lartin Zot,
ai i dha fuqi të djathtës së tij
për ta zhdukur trimin e fortë të luftës
e për t'ia rritur fuqinë popullit të vet.
1Sam 18,7 [7]Këndej e lavdëruan për dhjetë mijërat e tija,
e madhëruan ndër këngët e Zotit
2Sam 5,1-3 dhe ia dhuruan kezën e lavdishme,
[8]sepse gjithkund i theu armiqtë,
i mposhti kundërshtarët filistenj,

46,21 *tirasve:* me gr.; BJ ka: «të armiqve», me hebr. (ngatërresë mes *sar* e *sor):* «asgjësoi krerët e armiqve».

47,6 *e fortë:* fj.fj.: «bririn», metaforë biblike që përdoret rëndomë (sidomos në Psalme) për të treguar forcën fizike ose morale.

47,7d-8 Hebr. ka: «[6]Edhe vajzat iu përgjigjën dhe i vunë nofkën "dhjetëmijë". Pasi vuri diademën, [7]luftoi dhe nënshtroi armikun me gjithçka pati rrotull. Themeloi qytete mes Filistenjve dhe e theu fuqinë e tyre deri më sot».

sa që s'çuan me krye më deri në ditë të sotme.
9Në çdo vepër të vet i dha lavdi
Shenjtit të Tejetlartë, me fjalë lavdie, 2Sam 23,1
10me gjithë zemrën e vet e lëvdoi Zotin
dhe e deshi Hyjin, Krijuesin e vet.
11Caktoi të qëndrojnë përballë lterit muziktarët 1Kro 16,4v
që me zërin e tyre t'i japin shije këngës.
12Festave u dha shkëlqim,
i stolisi deri në përkryerje të kremtet e vitit,
i dha lavdi Emrit shenjt të Zotit
e bëri të jehojë qysh në agim Shenjtërorja.
13Vetë Zoti i pastroi mëkatet e tija, 2Sam 12,13.24-25
e rriti pushtetin e tij për amshim,
i dhuroi Besëlidhje mbretërore, 45,25; 2Sam 7,1+
fronin e lavdishëm në Izrael.

Salomoni

14Pas tij u ngrit një djalë i mençur,
i cili, në saje të tij, jetoi në mirëqenie.
15Salomoni mbretëroi në kohë të paqes;
Hyji i dhuroi paqe gjithkah përreth 1Mbr 5,17-19
që të ndërtonte Shtëpinë në nder të Emrit të tij 1Mbr 6
e ta bënte gati Shenjtëroren e përjetshme.
Oh, se ç'ishe i urtë gjatë rinisë sate, 1Mbr 3,4-28; 5,9-14
16plot me dije porsi lumi! Sir 24, 24.29
Dija jote e mbuloi dheun
17dhe e mbushe me fjalë të urta, të fshehta!
T'u dëgjua emri gjer në ishujt e largët
dashurinë fitove me paqen tënde! 2Sam 12,24-25
18Me këngë, fjalë të urta,
me shëmbëlltyra e me shtjellime çudite mbarë botën! 1Mbr 10,1-1
19Në Emër të Zotit Hyj,

47,9-10 Psalmet (krh. 2Sam 23,1).

47,11 *këngës:* BJ shton: «Çdo ditë ata luajnë muzikën e tyre».

47,13 *mbretërore:* me Gr.II., lat.; *textus receptus* ka: «të mbretërve».

47,14 Idea jo vetëm që është profane (Salomoni përfitoi nga që paraardhësit e tij kishin realizuar), por është edhe fetare: Zoti i ruajti Salomonit hirin e miratimin e tij për shkak të Davidit, atit të vet (krh. rr 20.22; 1Mbr 11,12).

47,17 *dashurinë e fitove me paqen tënde*: aludim për dy emrat e birit të Davidit, (*Jedidjë* «i dashuri i Zotit», krh. rr 19+) dhe *Salomonit*, «paqësorit» (krh. rr 15; në hebr. «Salomon» ka të njejtën rrënjë me fjalën «paqe»). Ky rr mungon në hebr.

47,18 *Me këngë:* Kënga e Këngëve. Mbi urtinë dhe punën letrare të Salomonit krh. 1Mbr 5,9-14. Për *vendimet* e salomonit krh. 1Mbr 10,1-10 (mbretëresha e Sabës).

47,19 Hebr. («ti u quajte me emrin e lavdishëm që u thirr mbi Izraelin») ndoshta ludon për emrin e parë të salomonit, Jedidjë, «i dashuri i JHWH» (2Sam 12,25).

që quhet Hyji i Izraelit,
1Mbr 10,11v.27 [20]bashkove ar porsi kallaj,
grumbullove argjend porsi plumb!
1Mbr 11,1-13 [21]Por ua afrove ijët e tua grave
dhe u bëre rob i trupit tënd.
Neh 13,26 [22]Kështu e marrove nderin tënd,
e poshtërove farën tënde,
solle zemërimin mbi bijtë e tu
dhe vuajtjen për shkak të marrëzirës sate.
1Mbr 12 [23]Kështu mbretëria u nda dysh
e në Efraim nisi mbretëria kryengritëse.
2Sam 7,1+; Sam 89,31-38 [24]Porse Zoti s'do t'i bjerë mohit mëshirës së vet,
s'do ta mohojë asnjë prej fjalëve të veta,
s'do t'ua tresë farën nipave të të zgjedhurit të vet,
s'do ta shuajë farën e atij që e do Zotin.
Is 4,3+ [25]Jakobit ia dhuroi një Tepricë
e Davidit ia ruajti pinjollin e dalë prej tij.

Roboami

1Mbr 12 [26]Salomoni pushoi me të parët e vet,
[27]la pas vetes prej farës së vet
më të marrin, [28]pa pikë mençurie,
Roboamin që e tëhuaji popullin me këshillin e vet.

Jeroboami

1Mbr 12,26-33 [29]Jeroboami, biri i Nabatit, bëri të mëkatojë Izraeli,
ia hapi udhën e mëkatit Efraimit,
1Mbr 13,33-34 mëkatet e tyre aq fort u shumuan,
2Mbr 17,21-23 [30]sa që i dëbuan prej vendit të vet.
[31]I bënë të gjitha llojet e paudhësisë
deri që mbi ta arriti ndëshkimi.

Elia

48 [1]Atëherë porsi zjarr u ngrit profeti Eli,
flaka e tij digjte si vravashka.
1Mbr 17,1; 18,2 [2]Ai mbi ta solli urinë
1Mbr 19,10.14 dhe me zellin e vet ua zvogëloi numrin.
[3]Me urdhër të Zotit e mbylli qiellin

47,22 *e poshtërove farën tënde:* hebr. ka: «pikëllimi në shtratin tënd» (pra pasardhësit).
47,26-29b Hebr. ka: «aq i çmendur dhe pa një gram inteligjencë». Duket se ka një lojë fjalësh mbi emrin e Roboamit i cili është interpretuar duke nisur nga *rahab*, «i gjërë», dhe *'am*, «popull». Mësimi i gr. dhe ai hebr. duket se kanë ruajtur secili nga një element të kësaj etimologjie.

e tri herë prej qiellit e zbriti zjarrin. 1Mbr 18,36v;
[4]Oh, sa i lavdishëm u bëre, Eli, me mrekullitë e tua! 2Mbr1,10.12
Kush mund të matet me ty në lavdi?
[5]Ti e ngjalle prej së vdekuri të vdekurin, 1Mbr 17,17-24
nga Nëntoka me fjalën e Zotit!
[6]Ti i prire mbretërit kah rrënimi, 1Mbr 21,17-24
nga shtrati i tyre flake njerëz të përmendur, 2Mbr 1,16
lehtë ua theve pushtetin e tyre.
[7]Ti dëgjon në Sinai qortimet 1Mbr 19,9-18
e në Horeb vendimet ndëshkuese!
[8]Ti shugurove mbretër për ahmarrje
dhe profetë për pasardhës të tu!
[9]Ti qe mbartur në vorbullën e zjarrtë, 2Mbr 2,1-11
në karrocë me kuaj zjarri.
[10]Ti qe shkruar të jesh përgatitje për kohët, Mal 3,1+
ta zbutësh felgrimin para se të pëlcasë,
ta kthesh zemrën e babës kah i biri Mal 3,24
e t'i rimkëmbësh fiset e Jakobit.
[11]Lum ata që ty të panë 2Mbr 2,10-12
e që pushuan në dashurinë tënde! 1Sel 4,15
[12]Edhe ne patjetër do të jetojmë,
por pas vdekjes i tillë s'do të jetë emri ynë.

Elizeu

[13]Posa Elia qe mbështjellë në vorbull,
Elizeu u mbush me shpirtin e tij. 2Mbr 2,9v
Gjatë jetës së tij mbret s'qe që e trembi,
kush me forcë s'mundi të ngadhënjejë mbi të.
[14]Asnjë send s'mundi ta tejkalojë,
edhe, i vdekur, korpi i tij parafoli.
[15]Gjatë jetës së vet bëri mrekulli
edhe pas vdekjes të mrekullueshme qenë veprat e tija.

48,6c *lehtë ua theve pushtetin e tyre:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

48,7 Ky *qortim* ndoshta është përmbajtja simbolike e vizionit të 1Mbr 19,9-14.

48,11 Tekst i vështirë për shkak të kuptimit të pasigurtë. BJ përkthen: «Lum ata që do të të shohin dhe ata që në dashuri i zërë gjumi, pasi edhe ne do të kemi jetën», dhe shënon se gr. mund të kuptohet edhe: «Lum ata që të panë dhe ata që i zuri gjumi në dashuri». Përkthimi i dhënë, i pranuar nga gr. i përshtatet më mirë kontekstit, kthimi i Elisë (krh. Mal 3,23v), dhe mund t'i korrspondojë hebr.: «Lum ai që do të të shohë para se të vdesë». Motivimi shpreh në gr. një shpresë; hebr. është i cunguar: «sepse do të dhurosh jetën dhe ai do të jetojë» (?).

48,12b *por pas vdekjes i tillë s'do të jetë emri ynë:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

48,14 Pas vdekjes së tij, profeti u ngall edhe një të vdekur tjetër (2Mbr 13,20-21). Por teksti është i shtrembëruar. Hebr. ka: «trupi i tij u krijua poshtë tij»

Pabesnikëria e ndëshkimi

16 Megjithatë populli nuk u kthye
e s'u shkoq nga mëkatet e veta,
deri që qe dëbuar nga mëmëdheu
edhe tretur nëpër vise të tokës mbarë;
2Mbr 17,18 17 e nuk mbeti por një pakicë e popullit
me një prijës nga shtëpia e Davidit.
18 Disa prej tyre bënë çka i pëlqen Hyjit,
kurse të tjerët i shumuan mëkatet.

Ezekia

2Mbr 20,20+; 2Kro 32,5.30; Is 22,11 19 Ezekia e forcoi qytetin e vet,
e në mes të tij e solli ujët,
me hekur çeli kanale në shkëmb
e çeli cisterna për ujë.
2Mbr 18,13; 19,37; Is 36-37 20 Në ditët e tija u ngrit Senakeribi,
dërgoi Rabsacen, i cili arriti,
e çoi dorën e vet kundër Sionit,
shiti kreni me fjalë të mëdha.
21 Zemër e duar të tyre u dridhën,
2Mbr 19,3=Is 37,3 vuanin si gruaja në të lindur,
2Mbr 19,15v=Is 37,15v 22 por e thirrën në ndihmë Zotin e mëshirshëm,
duart e shtrira i lartësuan drejt Tij
edhe Shenjti vrik ua dëgjoi britmën.
23 S'i mori parasysh mëkatet e tyre,
as s'i dorëzoi te armiqtë e tyre,
i çliroi me dorë të Isaisë, profetit të shenjtë,
24 i goditi llogoret e asirëve
2Mbr 19,35=Is 37,36 dhe i shqimi engjëlli i tij.

Isaia

2Mbr 18,3 25 Sepse Ezekia bëri çka i pëlqen Hyjit,
eci pashmangshëm udhës së Davidit, babës së vet,
si i urdhëroi Isaia profet,
i madh e besnik në vegimet e veta.
2Mbr 20,4-11; Is 38,4-8 26 Në ditët e tija prapazi u kthye dielli
edhe mbretit ia shtoi jetën.
27 Me frymëzim të madh pa mbarimin e kohës

48,20 *Rabsacen:* përkthyesi i Ben Sirës e ka bërë *rab shaqeh,* «kupëmbajtësi i madh», një emër në vetvete. – Këtu gr. shton: «e u nis».

48,23ab Me Neovulg.; BJ të jashtë.

48,25 *eci pashmangshëm:* BJ përkthen: «u tregua i fortë»: lojë fjalësh mbi emrin e Ezekisë, «JHWH fuqizon».

dhe i ngushëlloi të mjerët e Sionit.
Deri në amshim e lajmëroi të ardhmen
[28]edhe gjërat e fshehta përpara se të ngjajnë. Is 41,22v; 44,7v

Jozia

49 [1]Kujtimi i Jozisë është si era e mirë
e përzier me mjeshtri të erëpërftuesit;
[2]në gojë të secilit është i ëmbël si mjalti, 24,19
si muzika në një banket me verë. 32,5
[3]Ai qe, hyjnisht, drejtuar për ta kthyer popullin, 2Mbr 22-23
i zhduki turpësitë e paudhësisë,
[4]e drejtoi zemrën e vet kah Zoti
dhe në kohë të patenzone e përforcoi përshpirtërinë.

Mbretërit e profetët e fundit

[5]Me përjashtim të Davidit, Ezekisë e të Jozisë,
të gjithë u ngarkuan me mëkate,
[6]pasi mbretërit e Judës e lanë Ligjin e të Tejetlartit,
e përbuzën frikën e Hyjit,
[7]mbretërinë e vet ua dhanë të tjerëve
dhe lavdinë e vet një kombi të huaj.
[8]E dogjën qytetin e zgjedhur të Shenjtërores Vaj 1,4; 2,3
dhe ia shkretuan rrugët e tija
sipas fjalës së Jeremisë.
[9]Sepse e morën me të keq atë
që ishte qysh në kraharorin e nënës i shuguruar profet Jer 1,5
për të shkatërruar, për të rrënuar e për të vrarë, Jer 1,10
e përsëri për të ndërtuar, mbjellë e përtërirë.
[10]Ezekieli pati një vegim të Lavdisë Ez 1-3; 9-10
që Hyji ia dëftoi mbi karrocë kerubinësh.
[11]Sepse i ranë ndër mend armiqtë në stuhi
dhe u bëri mirë atyre që mësonin udhët e drejta.

48,28 Mund të mendohet për orakujt në fund të mërgimit (Is 40-55) ose për kk 24–27 ose për 61.

49,3 *për ta kthyer popullin:* me BJ; hebr. ka: «u pikëllua për shkak të degjenerimit tonë».

49,7 Si duke u mbështetur në aleancat e huaja, ashtu dhe thjesht duke shkaktuar mërgimin si ndëshkim për mëkatet e tyre (krh. hebr.: «Ai (Hyji) dorëzoi», në vend të: «ata dorëzuan»).

49,8 *sipas fjalës së Jeremisë*: fj.fj.: «nga dora e Jeremisë».

49,11 Ndoshta është një aludim për profezinë kundër Gogut (Ez 38–39, veçanërisht krh. 38,22), por teksti nuk është i sigurtë dhe kujtimi i «armiqve» mund të rrjedhë nga ngatërrimi i hebr. *'iyyôb* («Jobi») *'oyeb* («armik»). Hebr. ka: «[8]Ezekieli pati një vizion, zbuloi detajet e qerres [9]dhe kujtoi Jobin që ndoqi të gjitha udhët e drejta» (krh. 14,14.20).

46,12+ [12]E sa për dymbëdhjetë profetët:
eshtrat e tyre lulëzofshin nga varri,
sepse ata e ngushëlluan Jakobin,
e shpërblyen me fe të fuqishme.

Zorobabeli e Jozuehu

[13]Si ta madhërojmë Zorobabelin?
Agj 2,23 Po, ai është si vula në dorën e djathtë!
Agj 1,1 [14]I tillë qe edhe Jozuehu, i biri i Jozedekut.
Këta, në ditët e tyre e ndërtuan Shtëpinë
dhe e lartësuan Tempullin e shenjtë të Zotit,
të caktuar për lavdi të përhershme.

Nehemia

[15]S'do të harrohet për kohë të shumtë Nehemia
që na i ndreqi muret e rrënuara,
që i ripunoi dyer e shula
e i ndreqi banesat tona.

Vështrim i shkurtër

44,16 [16]Askush s'qe krijuar mbi tokë si Henoku;
sepse ai qe rrëmbyer nga toka.
[17]Po as si Jozefi një tjetër njeri s'lindi,
krye i vëllezërve, mbështetja e popullit.
Zan 50,25-26 [18]Deri edhe eshtrat e tij qenë veçanërisht nderuar
edhe pas vdekjes bënë mrekulli.
Zan 5,3-8.12; 1Kro 1,1 [19]Seti e Semi qenë nderuar prej njerëzve,
por Adami është mbi të gjitha gjallesat e krijuara.

Kryeprifti Simon

50 [1]Është Simoni, biri i Onisë, kryeprifti
që, gjatë jetës së vet e ndreqi Shtëpinë
dhe, në ditët e tija, e forcoi Shenjtëroren.
[2]Prej tij u vunë themelet e lartësisë,
baza e lartësuar e murit të tempullit.

49,12 Dymbëdhjetë profetët më e vogel që, sipas urdhrit të kanonit hebraik, ndjekin tre të mëdhenjtë. Duket qartë që, për librat profetikë, Bibla e Ben Sirës ishte e plotë.

49,18 *edhe pas vdekjes bënë mrekulli:* me Neovulg.; BJ lë jashtë.

49,19 *Adami është mbi të gjitha gjallesat e krijuara:* Hebr. ka: «dhe mbi çdo gjallesë qe lavdia e Adamit».

50,1 Hebr. ka: «biri i Johanan, priftit». Është fjala për Simon të Drejtin, të birin e Onisë së II, rreth 220-195.

50,2 *baza e lartësuar e murit:* nuk mund të saktësohet se çfarë është kjo bazë e lartësuar e murit (BJ: «lartësi e dyfishtë»

[3]Në kohë të tij u çel saranxha
 një liqen me përmasa të detit.
[4]Për ta shpëtuar popullin prej cubit
 e forcoi qytetin në rast të rrethimit.
[5]Sa i hijshëm dukej kur shikonte nga Tenda,
 kur dilte nga Shtëpia e tisit! Lk 1,8v
[6]Porse ylli i mëngjesit në re,
 porsi hëna e plotë ditën e festës,
[7] porsi dielli ndriçues përmbi Tempull të Hyjit!
[8]Porsi ylberi i ndritshëm ndër retë e lavdisë,
 porsi lulja e trëndafilit në pranverë, 39,13-14
 porsi lilat përbri ujit që rrjedh,
 porsi lulet e Libanit në ditë të verës,
[9]porsi zjarri në flakë e kemi në zjarr,
[10]porsi ena ari të farkuar,
 e stolisur me çdo gur të paçmueshëm,
[11]porsi ulliri garguri me fruta, 24,13v
 si qeparisi që përket der në re,
 kur veshej me petkun e lavdisë, 45,7v
 kur stolisej me madhëri të përsosur!
[12]Kur ngjitej në lter të shenjtë,
 me madhëri e mbushte brendinë e shenjtërores!
[13]E kur merrte pjesët prej dorës së priftërinjve,
 e qëndronte në këmbë përbri lterit,
 përreth tij kurora e vëllezërve,
 porsi degët e cedrit të Libanit,
[14]e rrethonin në këmbë porsi rrema palmash
 të gjithë bijtë e Aronit në madhërinë e vet,
[15]me fli të Zotit në duart e tyre
 para mbarë bashkësisë së Izraelit.

ose «kontraventim i ngritur»var.: «mur i dyfishtë»). – Hebr. ka: «Në kohën e tij u ndërtuan muri dhe këndet e banimit për pallatin e mbretit». Asnjë tekst tjetër biblik nuk flet për këto punime, por dihet nga Jozef Flavioja se Antioku III (223-187) dha para për mirëmbajtjen e tempullit, duke konfirmuar deklaratat e Ben Sirës.

50,3 *u çel:* Hebr. ka: «u gërmua»; gr. ka: «u ngushtua».

50,5 *kur dilte nga shtëpia e tisit:* fj.fj.; BJ përkthen: «kur dilte mbas perdes»: me sa duket nuk është fjala për *dëbîr* apo Shenjtin e Shentërve, i veçuar me anë të një perdeje (Dal 36,35-38) pas së cilës kryeprifti futej një herë në vit, ditën e pajtimit (Lev 16). Ben Sira duket se përshkruan kryepriftin në momëntin kur del nga *hêkal* ose Shenjti pas ofertës së mëngjesit me kem që përgatiste flinë e përditshme të shkrumbimmit (Dal 29,38–30,9).

50,6 *ditën e festës:* Me hebr. BJ lë jashtë.

50,7 *përmbi Tempull të Hyjit*: Hebr. ka: «përmbi pallatin mbretëror». Var.: «përmbi tempullin e Tejetlartit».

50,8 Hebr. ka: «porsi lulja në degë në kohën e festës».

50,9 *në flakë:* BJ ka: «në temjanicë»; një var. i Hebr. ka: «për mblatim».

Kur i kryente funksionet në lter,
përcaktonte kushtet e të Gjithëpushtetshmit,
[16]shtrinte dorën për flinë e njomjes,
bënte njomjen me gjak të rrushit,
[17]e derdhte në themel të lterit,
erë hyjnore për Zotëruesin e tejetlartë.
Nr 10,2-10 [18]Brohoritnin atëherë bijtë e Aronit,
Sir 45,9 u binin borive me metal të punuara
dhe lëshonin një britmë të madhe
në përkujtim Hyjit të Tejetlartë.
[19]Atëherë mbarë populli njëherësh shpejtonte
me fytyrë binin mbi dhe
për ta adhuruar Zotin, Hyjin e vet,
e për t'i drejtuar uratat
Hyjit të gjithëpushtetshëm e të tejetlartë.
[20]Atëherë këngëtarët e lavdëronin me zëra të vet,
ëmbël kumbonte ajo këngë e madhërishme!
[21]Populli i lutej Zotit të tejetlartë
me uratë në prani të Mëshirmadhit
deri sa kryhej sjellja në nder të Zotit
e i jepnin fund shërbesës së vet.
Lev 9,22 [22]Atëherë zbriste e i lartësonte duart
përmbi mbarë bashkësinë e izraelitëve
Nr 6,23-27 për t'ua dhënë me buzë të veta bekimin e Zotit
e të nderohet me Emrin e tij.
[23]Edhe një herë binin përmbys
për të fituar bekimin e të Tejetlartit.

Perkujtim

[24]E tani, bekojeni Hyjin e gjithësisë,
që kryen vepra të madhërishme gjithkund,
që i lartëson ditët tona që prej kraharorit të nënës
dhe sillet me ne sipas mëshirës së vet.
[25]Ai na e dhëntë gëzimin e zemrës,
u dhëntë paqe ditëve tona
në Izrael, në mote të përhershme.

50,16-17 Këto rr mungojnë në hebr., por ndodhen edhe në sir. Për këtë fli njomjeje krh. Dal 29,40; Nr 28,7.

50,21 *sjellja:* Hebr. ka: «shërbimi»; gr. ka: «stolisja».

50,22 Në kohën e Simonit, emri që s'mund të zihet me gojë shqiptohej akoma çdo ditë mbi popull në formë bekimi. Më vonë u përdor vetëm për festën e Pajtimit.

50,24 *Hyjin e gjithësisë:* Hebr. ka: «JHWH, Hyjin e Izraelit».

[26]Ai bëftë që Izraeli të besojë
se me ne është mëshira e Hyjit
që të jemi të lirë gjatë ditëve tona.

Fjalë e urtë numërore

Fu 30,15+

[27]Dy popuj i ka në iri shpirti im
e i treti as që është popull:
Lp 32,21
[28]banorët e malit Seir e filistenjtë
Lp 2,2+
dhe popullin e marrë që banon në Sikim.
2Mbr 17; Neh 3,33–4,9

Përfundimi

[29]Është një mësim urtie e dijeje
që e ka shkruar në këtë libër
Jezusi, biri i Siracidit, Jerusalemas,
51,30+
që urtinë nga zemra e vet e zbrazi.
39,6
[30]I lumi ai që i pleqëson këto gjëra.
Kush i shtie në zemër të vet, bëhet i urtë.
[31]Nëse do t'i shtjerë në veprim,
do të jetë i zoti në gjithçka,
sepse frika e Zotit është udha e tij.
Jb 29,3; Ps 119,105; Is 2,5

Himni i falënderimit

51 [1]Urata e Jezusit, birit të Siracidit:
Do të lavdëroj, o Zot, Mbret,
Ps 30,2; 145,1
e do të madhëroj ty, o Hyj, Shëlbuesi im!
[2]Do ta madhëroj Emrin tënd,
sepse ti je bërë ndihmësi e mbrojtësi im.
Dal 15,2
[3]Ti ma shpëtove trupin prej bjerrjes,
prej gjuhës së keqe,
Ps 120,2
prej buzëve që endin rrena,
përballë atyre që u çuan kundër meje

50,26 Hebr. ka: «Hiri i tij mbetë besnikërisht me Simonin; në të realizoftë besëlidhjen e Pinkas-it; ajo mos u prishtë kurrë as prej tij e as prej pasardhësve të tij për aq kohë sa do të jetë qielli».

50,28 *Seir:* me BJ (d.m.th. Edom), me hebr. e lat.; gr. ka: «e Samarisë». – *popullin e marrë:* Samaritanët. Rreshtin paraardhës, BJ propozon të lexohet: «Seir», pra Idumenjtë, dhe jo «Samaria», që konsiderohet nje kopje.

50,29 Hebr. ka: «Mësim i urtë dhe fjalët e urta të Simeonit, biri i Jezusit, biri i Eleazarit, biri i Sirakës».

50,31 *sepse frika e Zotit është udha e tij:* Hebr. ka: «sepse druajtja ndaj JHWH, kjo është jeta». BJ (50,29cd) këtu shton edhe: «Atij që i qëndron besnik, ai i jep urtinë. Bekuar qoftë gjithmonë Zoti. Amen, amen.»

51,2 *ndihmësi e mbrojtjësi im:* Hebr. ka: «forca e jetës sime, [2]sepse ti e çlirove shpirtin tim nga vdekja, e ruajte trupin tim nga gropa, e shpëtove këmbën time nga *shë'ol* , më mbrojte nga shpifjet e popullit...».

51,3 *përballë atyre që çuan kundër meje:* me Gr. II dhe hebr.; var.: «parballë atyre që më rrethonin».

ti m'u bëre ndihmës.
[4]Ti vetë më shpëtove
Ps 106,45 me mëshirën tënde të madhe e me Emrin tënd
nga kërraba e bërë gati për mish,
Ps 35,4 [5]nga duart e atyre që ma kërkonin jetën
e nga shumë të vështira
që më kishin rrethuar,
[6]nga zjarri që më rrethoi e ma zinte frymën,
nga mesi i zjarrit, ku nuk u dogja;
Jon 2,3 [7]nga thellësia e barkut të Nëntokës,
nga gjuha e ndytë e fjala e rreme,
nga shigjeta e gjuhës së padrejtë.
[8]Shpirti im i ishte afruar vdekjes,
[9]jeta ime në grykën e Nëntokës.
[10]Më kishin rrethuar gjithkah
e s'kishte kush të më ndihmojë.
Ps 22,12; Is 63,5 Me sy kërkoja ndihmë prej njerëzve,
por nuk gjeta!
Ps 25,6; Jon 2,8 [11]Atëherë më ra në mend mëshira jote, o Zot,
dhe veprimi yt që është i përhershëm,
[12]se ti i shpëton ata që shpresojnë në ty, o Zot,
dhe se i çliron prej duarve të bakëqijve.
[13]Nga toka e lartësova përlutjen time
e u luta të shpëtoj nga vdekja.
[14]E thirra Zotin: «Ti je Ati im,
mos më lësho ditën e ngushticës sime,
në kohën e krenarëve kur jam pa ndihmë.
[15]Vazhdimisht do ta lavdëroj Emrin tënd
e do të këndoj këngën e falënderimit».
Urata ime qe vështruar!
[16]Ti më shpëtove prej vdekjes,
më lirove prej kohës së keqe.

51,4 *Emrin tënd:* shtesë greke.
51,7 *shigjeta:* me BJ: hamend. në bazë të hebr.; *textus receptus* ka: «shpifja e një gjuhe të padrejtë pranë mbretit».
51,13 Hebr. ka: «dhe nga dyert e *shë'ól* u luta».
51,14 Kjo shprehje bën të mendohet se është një ndërshtënie e krishterë e futur në tekstin grek. Por ndoshta s'është tjetër veçse një përkthim plot fantazi e një teksti të paruajtur mirë. Megjithatë krh. Ps 2,7; 110,1 (LXX). Hebr. ka: «Shpalla: JHWH, ti je ati im, pasi ti je trimi që më shpëton».
51,16-17 Hebr. fut pas këtyre rr një psalm lavdërimi, analog me Ps 136 dhe *Shëmoneh 'esrê* (tetëmbëdhjetë bekime që përdoreshin në judaizëm) (krh. edhe 36,1-21): «Lavdërojeni JHWH sepse është i mirë, sepse e amshuar është dashuria e tij. Lavdërojeni Hyjin e lavdeve, sepse e amshuar është dashuria e tij. Lavdërojeni mbrojtësin e Izraelit, sepse e amshuar është dashuria e tij. Lavdërojeni Krijuesin e gjithësisë, sepse e amshuar është dashuria e tij. Lavdërojeni atë i cili shpërblen Izraelin, sepse e amshuar është dashuria e

17Prandaj do të të falënderoj e do të këndoj lavde
e do ta bekoj Emrin e Zotit.

Poema mbi kërkimin e urtisë

18Kur ende isha i ri, para se të udhëtoja, 6,18; 15,2v; 34,9-12; Ur 8,2
e kërkoja vazhdimisht urtinë me uratë.
19Para Tempullit e kërkoja atë
e sa të jem gjallë do ta kërkoj,
dhe më lulëzoi porsi rrushi që shenjet.
20Zemra ime në të e gjeti gëzimin,
këmba ime eci udhës së drejtë, Ps 25,5; 26,3.12
sepse e kërkoja që nga rinia.
21E prira pakëz veshin dhe e mësova
22dhe ia dola të mësoj shumë,
madje shumë përparova në të:
23do t'i jap nder atij që më jep urti.
24Sepse vendosa ta shtie në veprim,
kërkova të mirën e nuk do të turpërohem.
25Shpirti im ka luftuar për të
dhe qeshë i kujdesshëm në zbatimin e Ligjit.
26I drejtova duart e mia lart

tij. Lavdërojeni atë që bashkon të humburit e Izraelit, sepse e amshuar është dashuria e tij. Lavdërojeni atë që ndërton qytetin dhe tempullin, sepse e amshuar është dashuria e tij. Lavdërojeni atë që bën të lulëzojë fuqia e shtëpisë së Davidit, sepse e amshuar është dashuria e tij. Lavdërojeni atë që zgjodhi për prift bijtë e Sadokut, sepse e amshuar është dashuria e tij. Lavdërojeni mburojen e Abrahamit, sepse e amshuar është dashuria e tij. Lavdërojeni shkëmbin e Isakut, sepse e amshuar është dashuria e tij. Lavdërojeni Jakobin e fuqishëm, sepse e amshuar është dashuria e tij.Lavdërojeni atë që zgjodhi Sionin, sepse e amshuar është dashuria e tij. Lavdërojeni mbretin e mbretërve, sepse e amshuar është dashuria e tij. Ai e shton fuqinë e popullit të vet dhe lavdinë gjithë besnikëve të tij, bijtë e Izraelit, populli që i qëndron afër. Aleluja».

51,18-38 Teksti hebr. i kësaj pjese poetike të gjetur në Kairo është një ripërkthim nga sir.; në shënimet që vijojnë do të jepen pjesët kryesore. Hebr. i gjetur në Kumran nga ana e vet ruan rr 13-20 të këtij kompozimi alfabetik (krh. Fu 31,10+): «13Kur isha i ri para se të gaboja, e kërkova. 14Ajo erdhi tek me gjithë bukurinë e saj, dhe do ta ndjek përgjithmonë. 15Kur venitet lulja për t'u pjekur rrushi, zemra gëzon. Këmba ime ecën në tokë të sheshtë, sepse që nga rinia ime e kam njohur. 16 E prira pakëz veshin dhe gjeta dije me shumicë. 17Ajo për mua qe zgjedhë (e lavdishme) dhe i nderoj ata që më mësojnë. 18Me kënaqësi desha të bëhem zellshëm për të bërë mirë dhe nuk do të heq dorë nga kjo. 19E dogja dëshirën time për të dhe nuk e heq fytyrën prej saj. E nxita dëshirën time për të dhe nuk do të pushoj në bregoret e saj nuk do të pushoj. Dora ime ka hapur (portalin e saj) dhe m'u zbuluan sekretet e saj. 20Pastrova pëllëmbët e mia (për të) (dhe e gjeta në pastërtinë e saj). (Me të mu dha zgjuarsia që prej fillimit) prandaj (nuk do të më braktisin)».

51,22b-23 Hebr. ka: «Zgjedha e tij për mua ishte një nder, do të falenderoj atë që më mëson».

51,24b Hebr. ka: «dhe nuk do i largohem pasi ta kem gjetur».

51,25-26 Hebr. ka: «Shpirti im e ka shtrënguar dhe nuk ia largova shikimin tim. Dora ime hap dyert e veta, unë... dhe unë e pashë».

e i mësova sendet që s'kuptohen.
27 Shpirtin tim e drejtova kah ajo
dhe e gjeta në zemrën e pastër.
28 Prej fillimit me të e fitova kuptimin,
prandaj edhe s'do të jem braktisur.
29 Përbrendësat m'u përzien duke e kërkuar,
prandaj edhe e fitova një të mirë të paçmueshme.
30 Zoti ma dhuroi si shpërblim gjuhën
dhe me të i jap lavdi.
31 Afrohuni pranë meje, ju të pashkolluar,
e bashkohuni në shtëpinë e mësimit.
32 Vallë, pse kaq po vononi në këto gjëra,
Am 8,11 kurse shpirti juaj kaq shumë etje ka?
33 E hapa gojën time e fola:
Is 55,1 «Blejeni pa pare,
6,24.30 34 qafën tuaj vëreni nën zgjedhë
e shpirti juaj le ta pranojë mësimin:
Lp 30,11-14 është krejt afër e mund të gjendet.
35 Shikoni me sytë tuaj se vetë pakëz u mundova
6,28 e gjeta për vete qetësi të madhe.
Fu 4,7; 16,16; Mt 13,44-46 36 Blejeni mësimin për shumë parà
e do të fitoni me të shumë ar.
37 Shpirti juaj le të gëzohet në mëshirën e Zotit
dhe kurrë mos t'ju vijë turp ta lavdëroni Atë.
38 Kryejeni punën tuaj para kohës së caktuar
e në kohën e duhur Ai do t'jua japë shpërblimin».

51,28b Me BJ; hebr. përkthen: «dhe prandaj nuk do ta braktis».

51,34 Hebr. ka «barrën» në vend të «mësimin» dhe në fund shton: «dhe kush i futet do ta gjejë».

51,36 Ky rr duket se është në kundërshtim me rr 33. Për më tepër të dijshmit antikë e vinin nderin e tyre në mësimdhënien falas. Pra teksti mund të jetë i paruajtur mirë. Fatkeqsisht hebr., është në gjendje shumë të keqe, dhe nuk ndihmon aspak.

51,38 Hebr. shton: «Qoftë bekuar JHWH përgjithmonë dhe emri i tij u lavdëroftë nga breznia në brezni». BJ shton: «[*Nënshkrim:*] Urtia e Jezusit, birit të Sirës». Hebr. nga ana e tij e mbyll kështu: «Deri këtu: Fjalët e Simeonit birit të Jezusit, i quajtur Ben Sira. Urtia e Simeonit, biri i Jezusit, biri i Eleazarit, biri i Sirës. Emri i JHWH qoftë bekuar tani e përgjithmonë».

PROFETËT

Bibla hebraike përmbledh librat e Isaisë, Jeremisë, Ezekielit dhe shkrimet e dymbëdhjetë profetëve me nëntitull "profetë të mëvonshëm" dhe i vë pas grupit të Jozuehut-Mbret, që quan "profetë të përparmë". Bibla greke i vendos librat profetikë pas Agjografëve, me një rënditje të ndryshme nga hebraishtja, dhe në të vërtetë të paqëndrueshme, duke përfshirë Vajtimet dhe Danielin, që Bibla hebraike e vendoste në pjesën e fundit të kanunit të tij, duke shtuar tekste që nuk kanë qenë shkruar ose nuk kanë qenë ruajtur në hebraisht: Libri i Barukut pas Jeremisë, Letra e Jeremisë pas Vajtimeve dhe shtimet në librin e Danielit. Në Kishën latine, Vulg. Ka ruajtur në thelb këtë sistemim, por është kthyer io radhitjen hebraike, duke i vënë dymbëdhjetë profetët "e vegjël" pas katër "të mëdhenjve" dhe ka bashkuar Letrën e Jeremisë librit të Barukut, të vënë pas Vajtimeve.

Profetizmi. *Me shkallë të ndryshme dhe forma të ndryshme, besimet e mëdha të antikitetit kanë pasur burra të frymëzuar që pretendonin të flitnin në emër të Hyjit të tyre. Në veçanti, në popujt fqinje në Izrael, është raportuar një rast i ekstazës profetike në Biblos në shek. XI para Kr.; vegues dhe profetë erdhën në Hama mbi lumin Oronte në shek. VIII para Kr. Në formen dhe në përmbajtje, mesazhet e tyre, drejtuar mbretit, përngjajnë me ato të profetëve më të lashtë të Izraelit të përmendur në Bibël. Kjo, nga Ana tjetër flet për veguesin Balaam, të thirrur nga Aram nga mbreti Moab (Nr 22-24), dhe për 450 profetët e Baalit të thirrur nga Jezabela e Tirit dhe të përulur nga Elia në malin Karmel (1Mbr 22,5-12). Janë, si të parët, një grup i madh të trazuarish në ekstazë, por flasin në emër të JHWH. Edhe pse, në këtë rast, pretendimi i tyre ishte i rremë, është e sigurt se jahvizmi antik ka njohur si të ligjshëm një institucion të tillë. Vëllazëritë e njerëzve të frymëzuar shfaqen në Samuelin (1Sam 10,5; 19,20) dhe, në kohën e Elisë (1Mbr 18,4), grupe të "vëllezërve profet" janë në marrëdhënie me Elizeun (2Mbr 2,3-18; 4,38v; 6,1; 9,1); pastaj zhduken, falë një aluzionit në Am 7,14. Të ngazëllyer nga muzika (1Sam 10,5), këto profetë janë marrë nga ekstazë kolektive, përhapja e së cilës hynte në zotërim të atyre që morën pjesë (1Sam*

10,10; 10,20-24); herë të tjera imitonin veprimet simbolike (1Mbr 22,11).

Kështu, ndodhi një herë që Elizeu përdorte muzikën para se të profetizonte (2Mbr 3,15). Veprimet simbolike prananote profetët janë më të numërta: Akia i Silës (1Mbr 11,29v), por edhe Isaia (Is 20,2-4), shpesh Jeremia (Jer 13,1v; 19,1v; 27,2v), mbi të gjitha Ezekieli (4,1–5,4; 12,1-7.18; 21,23v; 37,15v). Gjatë këtyre veprimeve, por edhe në momente të tjera, profetët kanë nganjëherë sjellje të çuditshme dhe mund të kalojnë nëpër faza psikologjike anormale; por dëftime të tilla të jashtëzakonshme nuk përbëjnë kurrë të nevojshmen te profetët të cilëve Bibla u ka ruajtur veprimin dhe fjalën. Këto dallohen dukshëm nga të lartësuarit e vëllazërive të lashta.

Por mbajnë të njëjtin emër, nabî. Në disa raste, folja që rrjedh mund të thotë "tërbohej" (1Sam 18,10 e gjetiu), për shkak të sjelljes së disa "profetëve", por një përdorim i tillë nuk ndikon në kuptimin origjinal të emrit. Kjo, sipas të gjitha gjasave, lidhet me një rrënjë që do të thotë "për të thirrur, për të shpallur". Nabî do të ishte/është ai që është i thirrur, ose ai që shpall; dhe me njërin e tjetrin kuptim arrihet këtë herë thelbi i profetizmit izraelit. Profeti është një lajmëtar dhe një interpretues i fjalës hyjnore. Kjo shprehet qartë nga të dyja pjesët paralele të Es 4,15-16: Aroni do të jetë përkthyesi/interpretuesi i Moisiut si të ishte "goja" e tij dhe Moisiu të ishte "zoti që e frymëzon", dhe 7,1: Moisiu do të jetë "një zot për faraonin" dhe Aroni "profeti" i tij, nabî. Në këtë bën jehonë fjala e JHWH drejtuar Jeremisë: "Ja, unë po i vë fjalët e mia në gojën tënde" (Jer 1,9). Profetët kanë vetëdijen e origjinës hyjnore të mesazheve të tyre, dhe fillojnë me shprehjen: "Kështu thotë Zoti" ose "Fjala e Zotit" ose "orakull i Zotit".

Kjo fjalë, që vjen nga një tjetër, u imponohet atyre dhe nuk mund ta heshtin: "Foli Zoti Perëndi: kush të mos profetizojë?", thërret Amosi (3,8); Jeremia lufton kot kundër një ndërmarrjeje të tillë (Jer 20, 7-9). Një ditë të jetës së tyre, janë thirrur në mënyrë të papërmbajtshme nga Hyji (Am 7,15; Is 6; mbi të gjitha Jer 1,4-10), janë zgjedhur si lajmëtarë të tij (Is 6,8); dhe fillimi i historisë së Jonës tregon sa kushton shmangia nga një mision i tillë. Kanë qenë dërguar për të ditur vullnetin e Hyjit dhe për të qenë ato vetë "shenjat". Jo vetëm fjalët e tyre, por vepra e tyre dhe jeta e tyre, gjithçka është profeci. Martesa reale dhe e fatkeqe e Ozesë është një shenjë (Oz 1-3); Isaia duhet të ecë i zhveshur për të shërbyer si shenjë (Is 20,3); ai vetë dhe fëmijët e tij janë "shenjë e mrekullueshme" (Is 8,18); ekzistenca e Jeremisë është një mësim

(Jer 16) dhe kur Ezekieli zbaton urdhrat e çuditshme të Hyjit, është një "shenjë për shtëpinë e Izraelit" (Ez 4,3; 12,6.11; 24,24).

Mesazhi hyjnor mund të arrijë te profeti në mënyra të ndryshme, në një vëgim si ai i Is 6 ose ai i Ez 1; 2; 8; etj.; i Dan 8-12; i Zak 1-6; rrallë në vëgime nate (krh. Nr 12,6) sikur në Dan 7 dhe Zak 1,8v, ose për të dëgjuar; por më shpesh për një frymëzim të brëndshëm (është kështu që mund të kuptohen në përgjithësi formulat: "Fjala e Zotit më qe drejtuar", "Fjala e Zotit…"); ndonjëherë pritmas, ndonjëher ndonjëherë në rast të një rrethane të zakonshme si shikimi i një dege bajamet (Jer 1,11) ose dy kosha me fiq (Jer 24) ose një vizitë pranë poçarit (Jer 18,1-4). Lajmi i marrë është përçuar nga profeti në mënyra po aq të ndyshme: në pjesët lirike ose tregime në prozë, në shëmbëlltyra ose me fjalë të qarta, me stil të shkurtër të orakujve, por edhe duke përdorur format letrare të lutjes, të fjalimit të ashpër, të tregimit, të proceseve, të shkrimeve të urta ose të psalmeve të kultit, të këngëve të dashurisë, të satirës, të vajtimit funeral…

Kjo llojshmëri në marrjen dhe në shpalljen e lajmit varet në pjesën më të madhe nga temperamenti personal dhe nga dhuratat natyrore të çdo profeti, por mbulon një identitet thelbësor: çdo profet i vërtetë ka një vetëdije të gjallë që është vetëm një vegël, që fjalët të shqiptuara nga ai janë në të njëjtën kohë të tijat dhe jo të tijat. Ai e ka bindjen e patundur që ka marrë një fjalë të Hyjit dhe që i duhet ta komunikojë. Kjo bindje është themeluar mbi eksperiencën e mistershme, të themi mistike, të një kontakti të drejtpërdrejtë me Hyjin. Kjo ndodh, siç e kemi thënë, që kjo vepër hyjnore shkakton nga pamja e jashtme ngjarje "anormale", por është një fakt i rastësishëm, sikur në mistikët e mëdhenj. Kurse, akoma si në rastin e mistikëve, duhet theksuar se kjo ndërhyrje e Hyjit në shpirtin e profetit vë ata në një gjendje psikologike "anormale". Mohimi do të ishte të ulë poshtë shpirtin profetik në nivelin e frymëzimit të poetit ose iluzione e frymëzuesve të rremë.

Mesazhi profetik i drejtohet rrallë një individi (Is 22,15v) ose e bën në një rrethanë më të gjerë (Jer 20,6; Am 7,17). Duhet lënë jashtë mbreti, që është kreu i popullit: Natani me Davidin, Elia me Akabin, Isaia me Akazin dhe Ezekinë, Jeremia me Sedecinë; gjithashtu kryeprifti, kreu i bashkësisë pas kthimit nga mërgimi (Zak 3). Por, përveç këtyre përjashtimeve, ajo që i dallon profetët e mëdha, të cilëve ju kemi ruajtur punën, nga paraardhësit e tyre në Izrael dhe nga kolegët e tyre në vendet lindore, është që mesazhi i tyre i drejtohet gjithë popullit. Në të gjitha tregimet e thirrjeve, profeti i drejtohet popullit (Am 7,15; Is 6,9; Ez 2,3), si

dhe drejt gjithë popujve siç është rasti i Jeremisë (Jer 1,10).

Mesazhi i tij ka të bëjë me të tashmen dhe të ardhmen. Profeti është dërguar për bashkëkohësit e tij dhe ju përcjell atyre vullnetin hyjnor. Por, në atë masë në të cilën është interpretimi i Hyjit, është mbi kohën, dhe "parashikimet" e tij vijnë si vërtetim dhe si një zgjatje të "predikimeve" të tija. Mund të shpallë një ngjarje të ardhshme si një shenjë realizimi i të cilës do të justifikojë fjalët e tija dhe molto isionin e tij (1Sam 10,1v; Is 7,14; Jer 28,15v; 44,29-30); parashikon dënimin si ndëshkim të mëkateve kundër të cilave gjëmon, dhe shpëtimin si shpërblim për kthimin kah i cili e shtyn popullin. Në profetët më të vonë, veli mund të ngrihet deri në kohët e fundit, deri në triumfin përfundimtarë të Hyjit, por del gjithmonë një mësim për të tashmen. Megjithatë, ngaqë profeti nuk është vetëm një vegël, mesazhi i tij mund të tejkalojë rrethanat në të cilin është shpallur edhe vetë ndërgjegjia e profetit, dhe mbetet i rrethuar me mister derisa e ardhmja nuk e shpreh qartë duke e realizuar.

Jeremia është dërguar "të shfarosë dhe të çrrënjosë, për të ndërtuar dhe të mbjellë". Mesazhi profetik ka një fytyrë të dyfishtë, është i ashpër dhe ngushëllues. Ndoshta është shpesh i fortë, plotë me kërcenime dhe qortime, deri në pikën që kjo ashpërsi mund të duket si shenjë e profecisë së vërtetë (Jer 28,8-9; krh. 26,16-19; 1 Mbr 22,8). Fakti është se mëkati, pengesë e planeve të Hyjit, e mundon shpirtin e profetit. Por perspektivat e shpëtimit nuk kanë qenë mbyllur kurrë; bilé, Libri i Ngushëllimit (Is 40-55) është një nga profecitë më të larta; dhe as nuk do të ishte e arsyeshme të eliminohej nga profetët e lashtë lajmërimet e gëzueshme, që gjenden tashmë në Am 9,8-15; Os 2,16-25; 11,8-11; 14,2-9. Në drejtimin e Hyjit drejt popullit të tij, hiri dhe ndëshkimi janë plotësuese.

Profeti i është dërguar popullit të Izraelit, por orizonti i tij është më i gjerë, si pushteti i Hyjit për të cilin shpall veprat. Profetët e mëdhenj kanë edhe grupe orakujsh kundër kombeve (Is 13-23; Jer 46-51; Ez 25-32). Amosi fillon me gjykime kundër të fqinjve të Izraelit; Abdia ka një orakull në Edom; Të Nahumit Kemi vetëm një orakull kundër Nininasve, dhe o është dërguar për të predikuar.

Profeti është i bindur të flasë emër të Hyjit; por si do ta njohin dëgjuesit e tij se ai është një profet i vërtetë? Në fakt ka edhe profetë të rrejshëm, që shfaqen shpesh në Bibel. Mund të jenë të sinqertë dhe mashtrues ose shtiracakë, por sjellja e tyre e jashtme nuk i dallon nga profetët e vërtetë. Mashtrojnë popullin dhe profetët

e vërtetë duhet të argumentojnë kundër tyre: Mikea biri i Imlës kundër profetëve të Akabit (1Mbr 22,8v), Jeremia kundër Ananisë (Jer 28) ose kundër profetëve të rrejshëm në përgjithësi (Jer 23), Ezekieli kundër profetëve dhe profeteshave (Ez 13). Si mund të dihet që mësazhi vjen me të vërtetë nga Hyji? Si të dallohet profecia e vërtetë? Sipas Bibles ka dy kritere: përmbushja e profecisë (Jer 28,9; Lp 18,22), dhe krh. tekstet e cituara më lartë mbi shpalljet e ngjarjeve të ardhshme si "shenja" të profecisë së vërtetë); por mbi të gjitha përputhja me mësimet e doktrinës jahviste (Jer 23,22; Lp 13,2-6).

Tekstet e cituara nga Ligji i Përtëtrirë tregojnë që profecia ishte një institucion e njohur nga besimi zyrtar. Nganjëherë, profetët paraqiten përkrah priftërinjve (Jer 8,1; 23,11; 26,7v, etj.; Zak 7,3, etj.) dhe Jeremia na bën të dimë që ishte, në tempull të Jerusalemit, një "dhomë e birit të Gjonit, njeri i Hyjit", me siguri një profet. Nga këto fakte dhe nga ngjashmëria e disa profecive me tekste liturgjike, në kohët e fundit disa kanë arritur si përfundi, që profetët, edhe të mëdhenjtë, kishin bërë pjesë në stafin e shenjtërores dhe kishin një rol gjatë kultit. Teoria i tejkalon shumë tekstet mbi të cilat është themeluar: është e mjaftueshme të njihet një farë lidhjeje mes profetëve dhe jetës fetare, dhe një ndikim i liturgjisë në përbërjen e disa orakujve të tyre, sidomos për Habakukun, Zakarinë dhe Joelin.

Ideja themelore që del nga kompleksiteti i fakteve dhe i teksteve lidhur me profecinë duket se është kjo: Profeti është një njeri që ka përvojë të menjëhershme të Hyjit, që ka marrë zbulesën e shenjtërisë së tij dhe të vullnetit të tij, që gjykon të tashmen dhe e sheh të ardhmen në driten e Hyjit dhe është dërguar nga Hyji pët t'iu bërë thirrje njerëzve kundrejt kërkesave të tija dhe për t'i kthyer në rrugën e bindjes së tij dhe të dashurisë së tij. Konsideruar kështu, pavarësisht nga ngjashmëritë që mund të gjenden me fenomene fetare të besimeve të tjera dhe përreth popujve të afërm, profetizimi është një fenomen që i përket vetë Izraelit, një nga mënyrat e provanisë hyjnore në udhëheqjen e popullit të zgjedhur.

Lëvizja profetike. *Nëse këto janë karakteri dhe funksioni i profetit, nuk është e habitshme që Bibla vë Moisiun në krye të familjes së profetëve (Lp 18,15.18) dhe ta konsiderojë më të madhin ndër të gjithë (Nr 12,6-8; Lp 34,10-12), ai që e ka njohur JHWH fytyrë për fytyrë, dhe i ka folur gojë për gojë dhe që ua ka transmetuar ligjin e tij popullit. Trashëgimtarët e dhuratave të tija nuk kanë munguar kurrë në Izrael, duke filluar nga pasardhësi*

i tij Jozuehu "në të cilin është shpirti" (Nr 27,18, krh. 34,9). Në kohën e gjyqtarëve njihen profetesha Debora (Gjq 4-5) dhe një profet anonim (Gjq 6,8); pastaj ngrihet figura e madhe e Samuelit, profet dhe vëgues (1Sam 3,20; 9,9; krh. 2Kro 35,18). Në atë kohë, shpirti profetik lulëzon në grupe të njerëzve të frymëzuar të cilët janë treguar më sipër ngjarjet e çuditshme (1Sam 10,5; 19,20); pastaj takohen bashkësitë më të mençura të "vëllezërve profetë" (2Mbr 2, etj.); këto vëllazëri më vonë zhduken. Por menjëherë pas kthimit nga mërgimi, Bibla përmend "profetët" në shumës (Zak 7,3). Jashtë kësaj bashkësie, ndikimi i të cilit në jetën fetare të popullit nuk mund të shqyrtojë, shfaqen personalitete të shquara: Gadi profeti i Davidit (1Sam 22,5; 2Sam 24,11), Natani tek i njejti mbret (2Sam 7,2v; 12,1v; 1Mbr 1,11v), Akia nën Jeroboamin (1Mbr 11,29v; 14,2v), Jehu biri i Hananiut nën Baasën (1Mbr 16,7), Elia dhe Eliseu nën Akabin dhe pasuesit e tij (1Mbr 17 – 2Mbr 13 passim), Jona nën Jeroboamin II (2Mbr 14,25), profetesha Holda nën Jozin (2Mbr 22,14v), Uri nën Joakimin (Jer 26,20). Kësaj liste, librat e Analeve shtojnë Semein nën Jeroboamin (2Kro 12,5v), Ado nën Jeroboamin e nën Abinë (2Kro 12,15; 13,22), Azaria nën Asën (2Kro 15,1v), Odedi nën Akazin (2Kro 28,9v) e disa anonim.

Ne njohim pjesën më të madhe të këtyre profetëve vetëm nga aluzjonet. Por disa figura dalin më shumë në pah. Natani i shpall Davidit vazhdimësinë e dinastisë së tij në të cilin Hyji e pëlqen: është unaza e parë e profecive, që më pas do të shkojë duke u sqaruar, mbi Mesinë birin e Davidit (2Sam 7,1-17). Por është i njëjti Natan që i bën Davidit një qortim të fortë për fajin e tijme Betsabenë dhe që, përpara pendimit të tij, i siguron faljen hyjnore (2Sam 12,1-25). Jemi të informuar kryesisht mbi Elinë dhe Elizeun nga tregimet e librave të Mbretërve. Në një moment ku përhapja e kulteve të huaja vinte në rrezik religjionin e JHWH, Elia qëndron si kampion i Hyjit të vërtetë dhe mbi madhështinë e Karmelit sjell një fitore të shkëlqyeshme mbi profetët e Baalit (1Mbr 18). Takimi i tij me Hyjin në Horeb, ku ka qënë përmbyllur besëlidhja, e lidh drejtpërdrejt me Moisiun (1Mbr 19). Mbrojtës i fesë, Elia është edhe mbrojtës i moralitetit dhe dërgon ndëshkimin hyjnor kundër Akabit që kishte vrarë me gur Nabotin për të marrë vreshtin e tij (1Mbr 21). Fundi i tij misterioz (2Mbr 2,1-18), rrethon me një lavdi figurën e tij që nuk ka reshtur të rritet në traditën hebraike. Ndryshe nga Elia, profet i vetmuar, Elizeu duket që është i futur në jetën e kohës së tij. Ndërhyn gjatë luftës Mohabite (2Mbr 3) dhe luftërat aramee (2Mbr 6-7), luan një rol në uzurpimin e Kazaelit në Damask (2Mbr 8,7-15) e në atë të Jehut në Izrael (2Mbr 9,1-3),

është i konsultuar nga të mëdhenjtë, nga Joasi i Izraelit (2 Re 13,14-19), nga Ben-Adai i Damaskut (2Mbr 8,7-8), nga Naamani Siro (2Mbr 5). Ai është edhe në raport me grupet e "vëllezërve profetë", që tregonin për të histori të mrekullueshme (2Mbr 4,1-7.38-44; 6,1-7).

Informacionet tona më të mira natyralisht u përkasin profetëve kanonikë. Gjithsecili prej tyre do të jetë i paraqitur sipas qëllimit të librit që mban emrin e tij. Këtu mjafton të tregohet vendi i tyre në lëvizjen profetike dhe të thuhet ajo që bën risinë e tyre në raport me epokën e mëparshme. Ata ndërhyjnë në periudhën e krizës që i paraprijnë o shoqërojnë ndryshimet e mëdha të historisë kombëtare: kërcënimi asirian dhe shkatërrimi i mbretërisë së Veriut, shkatërrimi i mbretërisë së Judës dhe nisja për mërgim, fundi i mërgimit dhe kthimi. Ata nuk i drejtohen mbretit, por popullit dhe pasi mesazhi i tyre ka këtë peshë së përgjithshme, është ruajtur e shkruajtur dhe vazhdon të veprojë. I pari mes këtyre profetëve, Amos, ushtron misionin e vet në gjysmën e shek. VIII, rreth pesëdhjetë vite pas vdekjes së Elizeut. Lëvizja e madhe profetike do të zgjasë deri në mërgim, më pak se dy shekuj të mbizotëruara nga figurat e mëdha të Isaisë e Jeremisë, por ku gjejnë vend edhe Osea, Mikea, Nahum, Sofonia, Abakuk. Fundi i misionit të Jeremisë përkon me fillimet e Ezekielit. Megjithatë, me këtë profet të Mërgimit në Babiloni [586-536], tonaliteti ndryshon: më pak spontanitet e zjarr, vegime të mëdha, por të ndërlikuara, përshkrime të vogla, shqetësimi rritës për kohët të fundit; shkurtimisht, karakteristika që paralajmërojnë letërsia apokaliptike. Megjithatë, rryma e madhe Isaiane vazhdon pikërisht atëherë, me disa elemente tjere, në librin e Ngushëllimeve (Is 40-55). Profetët e kthimit Agjeu e Zakaria, kanë një horizont më të kufizuar: interesi i tyre përqendrohet mbi restaurimin e tempullit. Pas tyre Malakia nënvizon defektet e bashkesisë së re, pastaj libri i vogël i Jonës, duke përfshirë gjininë e midrashit, përdor shkrimet e hershme për mësimin e ri. Drejtimi apokaliptik, hapur nga Ezekieli, buron sërish në Joelin dhe në pjesën e dytë të Zakarisë. Ky frymëzim pushton librin e Danielit, ku vegime e së kaluarës dhe të ardhmes bazohen në një kuadër jashtëkohor të shkatërrimit të të keqes dhe të ardhjes së mbretërisë së Hyjit. Në këtë moment, frymëzimi i madh profetik, duket se ka përfunduar, u bën thirrje "profetëve paraprakë" (Dan 9,6.10, krh. Zak 7,7.12) dhe Zak 13,2-6 parashikon zhdukjen e institucionit profetik rrezikuar nga profetët e rrejshëm. Por Jl 3,1-5 shpall një derdhje të Shpirtit në kohët mesianike. Ajo do të realizohet në Rrëshajët,

sipas Vap 2,16v. Në fakt është fillimi kohëve të reja, hapur nga predikimi i Gjon Pagëzuesit, i fundit ndër profetët e ligjit të vjetër, "profet dhe më shumë se një profet" (Mt 11,9; Lk 7.26).

Doktrina e profetëve. *Në zhvillimin fetar të Izraelit profetët kanë kryer një funksion të konsiderueshëm. Jo vetëm kanë mbajtur dhe drejtuar popullin në rrugën e jahvizmit autentik, por kanë qënë organet themelore të përparimit të Zbulesës hyjnore. Në këtë veprim shumëformësh, gjithsecili ka pasur funksionin e vet dhe secili ka sjell gurin e tij ndërteses doktrinore. Por kontributet e tyre konvergjojnë dhe kombinohen sipas tre linjave themelore, saktësisht ata që kundërshtojnë religjionin e BV: monoteizmi, frymëzimi moral, pritja e shëlbimit.*

Monoteizmi. *Izrael ka arritur dalëngadalë në një përcaktim filozofik të monoteizmit: pohim i një ekzistence të një Zoti unik, mohim i ekzistencës të çdo hyjnie tjetër. Për shumë kohë, është pranuar ideja që popujt e tjerë mund të kenin hyjni të tjera, por kjo nuk shqetësonte: Izrael njihte vëtëm JHWH, që ishtë më i fuqishmi mes hyjnive, e kërkonte një adhurim eksklusiv. Kalimi nga kjo vëtëdije dhe nga kjo praktikë monoteiste në një përcaktim abstrakt ka qënë fryti i predikimit të profetëve. Kur më i lashti ndër ta, Amos, paraqet JHWH si Hyjin që urdhëron forcat e natyrës dhe që është Zoti i njerezve dhe i ku, nuk bën tjetër që t'u referohet të vërtetave të lashta, që i japin gjithë peshën kërcënimet nga ai të preferuara. Por përmbajtja dhe pasojat e kësaj feje të lashtë pohohen qartas gjithnjë e më shumë. Zbulesa e Hyjit të Sinait ka të bëjë me zgjedhjen e popullit dhe me përmbylljen e besëlidhjes, dhe në vijim JHWH paraqitej si Hyji i Izraelit, i lidhur me tokën dhe me shenjtërore të Izraelit. Duke nënvizuar shumë lidhjet që bashkojnë JHWH me popullin, profetët dëftojnë që ai drejton edhe fatet e popujve të tjerë (Am 9,7). Ai i gjykon popujt e vegjël dhë perandoritë e mëdha (Am 1-2 dhe të gjitha profecitë kundër kombeve), u jep atyre dhe u tërheq fuqinë (Jer 27,5-8), i merr si vegla të hakmarrjes së tij (Am 6,11; Is 7,18-19; 10,6; Jer 5,15-17), por i ndalon kur doje (Is 10,12). Megjithëse duke shpallur që toka e Izraelit është toka e JHWH (Jer 7,7) dhe që tempulli është banesa e tij (Is 6; Jer 7,10-11), profetët predikojnë shkatërrimin e shenjtërores (Mi 3,12; Jer 7,12-14; 26) dhe Ezekiel sheh lavdinë e JHWH që braktis Jerusalemin (Ez 10,18-22; 11,22-23).*

JHWH, zot i gjithë tokës nuk u lë hapësirë hyjnive të tjera. Duke luftuar kundër ndikimit të kulteve pagane dhe ndikimet

e sinkretizmit që kërcënonte fenë i Izraelit, profetët pohojnë paaftësinë e hyjnive të rreme dhe kotësinë e idhujve (Os 2,7-15; Jer 2,5-13.27-28; 5,7; 16,20). Gjatë Mërgimit në Babiloni në momentin kur shembja e shpresave kombëtare mund të zgjonte dyshime vetëm fuqia e JHWH, polemika kundër idhujve bëhet më e prehtë dhe racionale në Isainë e Dytë (Is 40,19-20; 41,6-7.21-24; 44,9-20; 46,1-7; krh Jer 10,1-16) dhe më vonë, në letrën e Jeremisë (Bar 6) dhe në Dan 14. Kësaj kritike i kundërvihet profesioni fitimtar i monoteizmit absolut (Is 44,6-8; 46,1-7.9).

Hyji është transhendent dhe është kjo transhendencë që profetët shprehin sidomos duke thënë që Ai është "i shenjtë", një nga temat e preferuara të predikimit të Isaisë (Is 6 dhe shpesh: 1,4; 5,19.24; 10,17.20; etj.; por edhe Oz 11,9; Is 40,25; 41,14.16.20; etj; Jer 50,29; 51,5; Ab 1,12; 3,3). Ai është i rrethuar nga misteri (Is 6; Ez 1), pafundësisht përmbi "bijtë e njerëzve", shprehje që Ezekieli përsërit pa u ngopur për të nënvizuar distancën që ndan profetin nga bashkëbiseduesi hyjnor. Megjithatë, ai është afër për mirësinë, përkrundazi butësia që dëshmon popullit të tij, sidomos në Oze e Jeremi, me alegorinë e martesës mes JHWH e Izraelit (Oz 2; Jer 2,2-7; 3,6-8), gjerësisht zhvilluar nga Ezekieli (Ez 16,23).

Jeta morale. *Shënjtërisë së Zotit i kundërvihet ndotja e njeriut (Is 6,5) dhe nga kjo kundërvënie, profetët marrin mbi vete një ndërgjegjësim e mprehtë të mëkatit. Sikur monoteizmi, as ky frymëzim moral nuk është një risi; ai tashmë ishtë i përmbajtur në Dekalog, dhe është ai që motivoi ndërhyrjen e Natanit ndaj Davidit (2Sam 12) dhe atë të Elisë pranë Akabit (1Mbr 21). Por profetët kanonikë i rikthehen vazhdimisht: është mëkati që ndan njeriun nga Zoti (Is 59,2). Mëkati në fakt është një fyerje ndaj Hyjit të drejtësisë (Amos), Hyjit të dashurisë (Ozea), Hyjit të shenjtërisë (Isaia). Për sa i përket Jeremisë mund të thuhet se mëkati është në qendër të këndvështrimit të tij; ai përhapet në gjithë kombin që duket përfundimisht i korruptuar, I pakthyeshëm (Jer 13,23). Është ky shpërthim i së keqes që e thërret ndëshkimin e Zotit, gjykimin e madh të "ditës së Zotit" (Is 2,6.22; 5,18-20, Oz 5,9-14; Jl 2,1-2; Sof 1,14-18): shpallja e fatkeqësisë është për Jereminë një shenjë e profecisë së vërtetë (Jer 28,8-9). Mëkati, që është ai i turmës, i bën thirrje një ndëshkimi kolektiv; megjithatë ideja e shpërblimit individual fillon të duket në Jer 31,29-30 (krh. Lp 24,16) e pohohet ne Ez 18, krh. 33,10-20. Por ajo që quhet "monoteizëm etik" i profetëve nuk është një antilegalizëm [pra një lëvizje kundër Ligjit]. Frymëzimi moral i tyre është i themeluar mbi të drejtën e shpallur nga Hyji, që është shkelur o i panjohur;*

të shihet, për shembull, diskutimi i Jer 7,5-10 dhe marrëdhëniet e tij me Dekalogun.

Paralelisht, konceptimi i jetes fetare thellohet. Për t'i ikur ndëshkimit nevojitet "të kërkohet Zoti" (Am 5,4; Jer 50,4; Sof 2,3), dmth., saktëson Sofonia, të zbatohen urdhërat e tij, të ndiqet e drejta, të jetohet në përvujtëri (krh. Is 1,17; Am 5,24; Os 10,12; Mi 6,8). Ajo që Hyji kërkon është një besim i brendshëm, që Jeremia vë si kusht të Besëlidhjes së Re (Jer 31,31-34). Ky Shpirt duhet të gjallërojë gjithë jetën fetare dhe manifestimet e jashtme të kultit dhe profetët protestojnë kundër një ritualizmi që anashkallon çdo shqetësim moral (Is 1,11-17; Jer 6,20; Os 6,6; Mi 6,6-8). Por është e rremë t'i paraqesësh si kundërshtarë të kultit në vetvete; kulti dhe tempulli do të jenë shqetësimet më të mëdha të Ezekielit, Agjeu, Zakaria.

Pritja e shëlbimit. *Ndëshkimi nuk është fjala e fundit e Hyjit, që nuk do shkatërrimin e plotë të popullit të tij, por pavarësisht nga të gjitha apostazitë, ndjek plotësinë e premtimeve të tij. Do të kursejë një "trepricë" (Is 4,3+). Nocioni shfaqet në Amos (5,15), zhvillohet e saktësohet pranë pasardhësve të tij. Në vizionin e profetëve, dy planet – të ndëshkimit të pashmangshëm dhe të gjykimit përfundimtar të Hyjit – përputhen dhe "teprica" (ose mbetja) është në të njëjtën kohë ajo që i largohet rrezikut të pranishëm dhe ajo që përfiton nga shpëtimi i fundit. Dy planet dallohen nga zhvillimi i historisë; pas çdo prove, teprica është grupi që ka mbijetuar: banorët që kanë mbetur në Izrael o në Jude, pas rënies së Samarisë ose pushtimit të Senakeribit (Am 5,15; Is 37,31-32), të shpërngulurit në Babiloni, pas rënies së Jerusalemit (Jer 24,5-8), bashkësia e rikthyer në Palestinë pas mërgimit (Zak 8,6.11.12; Esd 9,8.13-15). Por ky grup në të njëjtën kohë është në çdo epokë, filizi dhe trungu i një populli të shenjtë të cilit i është premtuar e ardhmja (Is 11,10; 37,31; Mi 4,7; 5,6-7; Ez 37,12-14; Zak 8,11-13). Do të jetë një epokë lumturie e padëgjuar: të shpërndarët e Izraelit dhe të Judës (Is 11,12-13; Jer 30-31) do të kthehen në Tokën e Shenjtë, që do të jetë mrekullisht e begatë (Is 30,23-26; 32,15-17), dhe populli i Zotit do të hakmerret ndaj armiqve të tij (Mi 4,11-13; 5,6-8). Por këto perspektiva begatshmërie dhe fuqie materiale nuk janë thelbësorja; ato shoqërojnë ardhjen e mbrëtërisë së Hyjit. Tashmë kjo supozon një klimë shpirtërore: drejtësi dhe shenjtëri (Is 29,19-24), kthim i brendshëm dhe falje hyjnore (Jer 31,31-34), njohja e Hyjit (Is 2,3; 11,9; Jer 31,34), paqe e gëzim (Is 2,4; 9,6; 11,6-8; 29,19).*

Për të vendosur dhe për të qeverisur mbretërinë e tij mbi

tokë mbreti JHWH do të ketë një zëvëndës që nëpërmjet lyerjes shuguruese do të jetë vasalin e tij, ai do të jetë "i shuguruari/lyeri" i JHWH, në hebraisht "mesia" i tij. Është një profet, Natan, që, duke i premtuar Davidit vazhdimësinë e dinastisë së tij (2Sam 7), i jep shprehjen e parë të këtij mesianizmi mbretëror ku jehona gjendet në disa psalme (krh. Hyrje në Psalme). Megjithatë, dështimet dhe sjelljet e këqija e pjesës më të madhe të pasardhësve të Davidit duket që mohojnë këto mekanizma "dinastia", dhe shpresa u përqendrua tek një mbret i veçantë ku pritej ardhja e një të ardhme të afërt o të largët. Është ky shpëtimtar që shohin profetët, sidomos Isaia, por edhe Mikea e Jeremia. Mesia (mund të përdoret tani shkronja e madhe) do të jetë prej fisit të Davidit (Is 11,1; Jer 23,5 = 33,15), do të dalë si ai nga Betlehemi-Efrata (Mi 5,1 dhe do të marrë titujt më të çmueshëm (Is 9,5). Shpirti i JHWH do të pushojë mbi të me derdhjen e dhuratave të tij (Is 11,1-5). Per Isainë ai është Emanueli, "Hyji me ne" (Is 7,14); per Jereminë, JHWH-tsidkenu, "Zot drejtësia jonë" (Jer 23,6): dy emra që përmbledhin idealin mesianik.

Kjo shpresë mbijetoi në rënien e ëndrrave të zotërimit tokësor dhe mësimit të ashpër të Mërgimit në Babiloni, por perspektivat ndryshuan. Pavarësisht shpresave që paten për një moment Agjeu dhe Zakaria në Zorobabelin (prej fisit të Davidit), mesianizmi mbretëror pësoi një eklips: asnjë pasardhës i Davidit ishte më në fron dhe Izraeli i ishte nënshtruar një sundimit të huaj. Ezekieli pret ardhjen e një Davidi të ri, por e quan "princ" dhe jo "mbret" dhe e përshkruan si një ndërmjetës e një bari jo si një sundimtari të fuqishëm (Ez 34,23-24; 37,24-25). Zakaria do të shpallë ardhjen e një mreti, por do të jetë i urtë dhe paqësor (Zak 9,9-10). Për Isainë e Dytë, i lyeri/shuguruari i JHWH nuk është një mbret davidik, është mbreti i Persisë, Ciri (Is 45,1), vegël e Hyjit për lirimin e popullit të tij. Por i njëjti profet vë në skenë një figurë tjetër shpëtimi, Shërbëtorin e JHWH, që është mësuesi i popullit të tij dhe drita e kombeve, që predikon me çdo butësi të drejtën e Hyjit; do të jetë pa dukje, i mospranuar nga të tijtë, por do t'iu sigurojë atyre shëlbimin duke paguar me jetën e tij (Is 42,1-7; 49,1-9; 50,4-9 dhe kryesisht 52,13–53,12). Së fundi, Danieli sheh duke ardhur mbi retë e qiellit si një bir njeriut, që merr nga Hyji sundimin e të gjithë popujve, një mbretëri që nuk do të kalojë (Dan 7). Por qe edhe një rigjallërim të rrymës së vjetër: në prag të epokës sonë, pritja e nje Mesie mbretërore ishte përhapur gjerësisht, por disa vende pritnin edhe një Mesi priftërore, të tjerë një Mesi transhendet.

Bashkësia e parë e krishterë i ka referuar Jezusit gjitha këto pjesë profetike, të cilët i harmonizonte në përsonin e tij elementet më të ndryshme. Ai është Jezusi, domethënë shpëtimtari; është Krishti, domethënë Mesia, pasardhës i Davidit, lindur në Betlehem, mbreti paqësor i Zakarisë dhe shërbëtori i vuajtur i të Dytit-Isai, biri Emanuel i shpallur nga Isaia si dhe Biri i njeriut me origjinë qiellore të parë nga Danieli. Por këto referime të shpalljeve të lashta nuk duhet të maskojnë origjinalitetin e mesianizmit të krishterë, që rrjedh nga personi dhe jeta e Jezusit. Nëse ai ka përmbushur profecitë, i ka përmbushur duke i tejkaluar; dhe ai vetë ka hedhë poshtë kombin politik tradicional të mesianizmit mbretërore.

Librat e profetëve. *Quhen zakonisht "profetët shkrimtarë" atyre të cilëve iu është atribuar një libër në kanunin e Biblës. Çfarë është thënë për ministerin profetik tregon që ky emërtim është i pasaktë: profeti nuk është një shkrimtar; është para së gjithash një orator, një predikues. Mesazhi profetik mbi të gjitha është folur; por mbetet të shpjegohet se si nga kjo fjalë e shpallur është kaluar në libër të shkruar.*

Takohen, në këtë libër, tre lloje elementesh: 1) "thënie profetike", që janë orakuj në të cilën tani Hyji vetë flet dhe tani profeti në emër të Hyjit; ose pjesët profetike që përmbajnë një mësim, një shpallje, një kërcënim ose një premtim; 2) tregime ne vetën e parë, në të cilën profeti flet për përvojen e tij, në veçanti thirrjen e tij; 3) tregime në vetën e tretë, që tregojnë ngjarje të jetës së profetit ose rrethanat e ministerit të tij. Këto tre lloje mund të kombinohen; dhe ndodh shpesh që tregimet përfshijnë orakujt ose fjalimet.

Pjesët në vetën e tretë tregojnë një redaktor të ndryshëm nga vetë profeti. Kemi një dëshmi të qartë në librin e Jeremisë. Profeti i ka diktuar Barukut (Jer 36,4) të gjitha fjalët që kishtë shqiptuar në emër të JHWH nga njëzetetre vite (krh. Jer 25,3). Duke qenë djegur të mbjellat nga mbreti Joakim (Jer 36,23), qe shkruar një rrotull i ri nga i njëjti Baruk (Jer 36,32). Marrëdhënia e këtyre fakteve mund të vijë vetëm nga i njëjti Baruk, të cilit do t'i atribuohen edhe tregimet biografike që vijojnë (Jer 37-44); në fakt përfundojnë me një fjalë ngushëlluese drejtuar Barukut nga Jeremia (Jer 45,1-5). Theksohet gjithashtu, rastësisht, që në rrotullin e dytë të Barukut "qenë shtuar shumë fjalë të ngjashme" (nga Baruku ose nga të tjerë) (Jer 36,32).

Rrethana të ngjashme mund të shpjegojnë përbërjen e librave të tjerë. Është e mundshme që të njëjtët profetë të kenë vënë në formë të shkruar, ose të diktuar, një pjesë të profecive të tyre ose

tregimin e përvojave të tyre (krh. Is 8,1; 30,8; Jer 30,2; 51,60; Ez 43,11: Hab 2,2). Një pjesë e kësaj trashëgimie ka pasur mundësi të jetë e ruajtur me besnikëri nga vetëm tradita gojore të njerëzve të afërt me ta ose të dishepujve të tyre (dishepujt e Isaisë duken të vërtetuar, Is 8,16). Vetë këto ambiente ruanin kujtime mbi jetën e profetëve, dhe këto kujtime përfshinin edhe orakuj: kështu traditat mbi Isainë të mbledhura në librat e Mbretërve (2Mbr 18-20) dhe të kaluara nga aty në librin e Isaisë (Is 36-39), ose tregimi i konfliktit mes Amosit dhe Amosisë (Am 7,10-17).

Duke u nisur nga këto elemente, kanë qenë formuar koleksione që bashkonin orakuj të të njëjtit stil ose pjesë që trajtonin të njëjtën temë (kështu librat kundër kombeve në Isainë, Jereminë, Ezekielin), ose barapeshoni shpalljet e fatkeqësive me premtime shpëtimi (kështu Mikea). Këto shkrime kanë qënë lexuar dhe meditуar, dhe kanë kontribuar për të përjetësuar rrymat shpirtërore të lindura nga profetët: bashkëkohësit e Jeremisë përmendin një profeci të Mikesë (Jer 26,17-18), është referuar shpesh profetëve të lashtë (Jer 28,8): është si një refren në Jer 7,25; 25,4; 26,5; etj.; Zak 1,4-6; 7,7.12; Dan 9,6.10; Dal 9,11. Në mjediset e zjarrta, që ushqenin fenë e tyre dhe mëshirën e tyre, librat e profetëve mbetën një gjë e gjallë dhe, si në rrotullin e Barukut (Jer 36,32), "qenë shtuar shumë fjalë të ngjashme" nën frymëzimin e Hyjit, për t'i përshtatur nevojave aktuale të popullit ose për t'i pasuruar: në disa raste, do ta shohim për librat e Isaisë dhe të Zakarisë, këto shtesa qenë shumë të përhapura. Duke bërë këtë, trashëgimtarët e profetëve kishin bindjen të ruanin dhe të bënin të japë fryte thesari që kishin marrë prej tyre.

Librat e katër profetëve "të mëdhenj" janë sistemuar në kanunin sipas rregullit të tyre kronologjik, që ne do të ndjekim. Sistemimi i dymbëdhjetë profetëve "të vegjël" është më arbitrare. Do të përpiqemi, për sa të jetë e mundur, t'i paraqesim në vazhdimësinë e tyre të përkohshme.

Isaia. *Profeti Isai ka lindur rreth vitit 765 para Kr. Thirrjen profetike ai e mori në vitin e vdekjes së mbretit Ozia [Azaria], pra në 740, në tempullin e Jerusalemit, misionin të shpallë shkatërrimin e Izraelit dhe të Judës si ndëshkim të mosbesimit të popullit (6,1-13). Ushtroi ministerin e tij për katërdhjetë vite, që qenë të pushtuar nga kërcënimet e rritshme që Asiria bëri të peshojë mbi Izraelin dhe Judën. Dallohen katër periudha në të cilat mund, me më pak a shumë siguri, të rifillojë orakujt e profetit. 1) Të parët i përkasin pak viteve që ndanë thirrjen e tij nga ngjarja e Akazit në 736. Isaia ishte atëherë i shqetësuar*

mbi të gjitha nga korruptimi moral që prosperiteti kishte sjellë në Judën, kk 1–5 në pjesën më të madhe. 2) Mbreti i Damaskës, Resini, dhe mbreti i Izraelit, Pekakh, donte të tërhiqte Akazin e ri në një koalicion kundër Tiglatit-Pilèser III, mbret i Asirisë. Pas refuzimit të tij, sulmuan Akazin e ky bëri thirrje Asirisë. Isaia atëherë ndërhyri por u përpoq kot t'i kundërvihet kësaj politike shumë njerëzore. Nga kjo epokë datojnë "Librin e Emanuelit" (7,1–11,9 në pjesën më të madhe), por edhe 5,26-29 (?); 17,1-6; 28.1-4. Pas dështimit të tij në Akaz, Isaia u tërhoq nga skena publike (krh. 8,16-18). 3) Kur Akazi kërkoj ndihmë te Tiglat-Pileser vuri Judën nën kujdesin e Asirisë dhe nxitoi shkatërrimin e mbretërisë së veriut. Pas aneksimit të një pjese të territorit së tij në 734, presioni i huaj u keqësua dhe, në 721, Samaria, bie nën sundim të Asirianëve. Në Jude, Ezekia u bë pasardhës i Akazit. Ishte një mbret i devotshëm, frymëzuar nga një shpirt reformues. Por intrigat politike rifilluan dhe u kërkua, këtë herë, mbështetja e Egjiptit kundër Asirisë. Isaia, besnik parimeve të tija, donte që të refuzohej çdo aleancë ushtarake dhe që të besonin vetëm në Hyjin. Referohen fillimit të mbretërisë së Ezekisë 14,28-32; 18; 20; 28,7-22; 29,1-14; 30,8-17. Pas shtypjes së kryengritjes dhe marrjes së Azotit nga ana e Sargonit (k. 20), Isaia ra në heshtje. 4) Doli në 705 kur Ezekia pranoi të merrte pjesë në një kryengritje kundër Asirisë. Senakeribi shkatërroi Palestinën në 701, por mbreti i Judës deshi të mbrojë Jerusalemin. Isaia e mbështeti në rezistencën e tij dhe premtoi ndërhyrjen e Hyjit; qyteti në fakt u lirua. Nga kjo periudhë e fundit datojnë të pakten orakujt e 1,4-9 (?); 10,5-15.27b-32; 14,24-27 dhe pjesët e 28-32 që nuk kanë qenë treguar në periudhën e mëparshme. Nuk dimë më asgjë për ngjarjet e Isaisë pas 700. Sipas një tradite hebraike, do të kishte qenë martirizuar nën Manaseun.

Kjo pjesëmarrje aktive në çështjet e vendit të tij bën që Isaia të mbahet si një hero kombëtar. Ai është edhe një poet me gjeni. Shkëlqimi i stilit të tij, risia e imazheve të tija e bëjnë "klasikun" e madh të Bibles. Kompozimet e tija kanë forcën e në stili konçiz, një madhështi, një harmoni që nuk mund të arrihen më kurrë. Por madhëria e tij është mbi të gjitha fetare. Isaia ka qenë shënuar për jetë nga ngjarja e thirrjes së tij në tempull, ku ka pasur zbulimin e transhendencës së Hyjit dhe identitetin e njeriut. Ideja e tij mbi Hyjin ka diçka triumfuese si dhe të tmerrshme: Hyji është Shenjti, i Forti, i Pushtetshmi, Mbreti. Njeriu është një qenie e ndotur nga mëkati, për të cilin Hyji kërkon riparim. Sepse Hyji kërkon drejtësinë në marrëdhëniet shoqërore si dhe sinqeritetin

në adhurim që i jepet. Ai dëshiron besnikërinë. Isaia është profeti i fesë dhe, në krizat e rënda që kalon kombi i tij, kërkon që të besohet në Hyjin vetëm: është e vetmja mundësi shpëtimi. E di që prova do të jetë e rëndë, por shpreson që një "pjesë" do të kursehet, të cilës Mesia do t'i jetë mbret. Isaia është më i madhi ndër profetët mesianik. Mesia që ai shpall është një pasardhës i Davidit, me anë të cilit do të mbretërojë mbi tokë paqja dhe drejtësia dhe do të përhapet njohja e Hyjit (2,1-5; 7,10-17; 9,1-6; 11,1-9; 28,16-17).

Një gjeni i tillë fetar ka shënuar thellësisht epokën e saj dhe ka bërë shkollë. Ruhen fjalët e saja dhe janë bërë dhe shtojca. Libri që mban emrin e tij është rezultati i një pune të gjatë hartimi e cila është e pamundur të rindërtohet në të gjitha fazat e saj. Plani përfundimtar kujton atë të Jeremisë (sipas LXX) dhe të Ezekielit: 1–12, orakuj kundër Jerusalemit dhe Judës; 13–23, orakuj kundër kombeve; 24–35, premtimet. Por ky plan nuk është i ngurtë; nga ana tjetër analiza ka treguar që libri ndiqte vetëm në mënyrë joperfekte rendin kronologjik të karrierës së Isaisë. Ka qenë formuar duke u nisur nga përmbledhja e shumta orakujsh. Rigrupime të tilla datojnë rreth periudhës së vetë profetit (krh. 8,16; 30,8). Dishepujt e tij, të menjëhershëm apo të largët, kanë bashkuar komplekse të tjera, duke shënuar nganjëherë fjalët e mësuesit ose duke bërë shtime. Orakujt e kombeve, të bashkuar në 13–23, kanë mbledhur pjesë të pasme, në veçanti 13-14 kundër Babilonisë (teksti i mërgimit). Shtime më të përhapura janë: "zbulimi i Isaisë" (24-27), që mënyra letrare dhe doktrina nuk lejojnë të vendoset përtej shek. V para Kr.: një liturgji profetike të pas mërgimit (33); "një Zbulesë e vogël" (34-35), që varet nga Isaia-Dytë. Në fund, qe vënë në shtojcë tregimi i veprimit të Isaisë në momentin e fushatës së Senakeribit (36-39), frymëzuar 2Mbr 18–19, me futje të një psalmi pas mërgimit të vënë në gojë të Ezekisë (38,9-20).

Isaia-i-Dytë. *Më vonë libri ka marrë shtime edhe më shumë të konsiderueshme. Kk 40–55 nuk mund të jenë vepër e profetit të shek. të VIII. Jo vetëm që emri nuk ka qenë përmendur, por kuadri historik është i pasmë gati dy shekuj: Jerusalemi është marrë, populli është i burgosur në Babiloni, Kiri është tashmë në vendin e ngjarjes e do të jetë instrument lirimi. Sigurisht, plotfuqia hyjnore mund të transportojë profetin në një të ardhme të largët, ta ndajë nga e tashmja dhe t'i ndërrojë imazhet dhe mendimet e tija. Por kjo nënkupton një dyfishim personaliteti dhe një harresë te bashkëkohësve të tij – drejt të cilëve ka qenë dërguar – që janë pa shembull në Bibël dhe në kundërshtim me*

vetë nocionin e profecive, që bën të ndërhyjë e ardhmja vetëm si një mësim për të tashmen. Këto kk përmbajnë atëherë predikimin e një anonimi, një vazhdues i Isaisë dhe profet i madh si ai, që, në mungesë të të mirës, në thërrasim Deutero-Isaia ose Isaia-Dytë. Ai ka predikuar në Babiloni një nga fitoret e para të Kirit, në 550 para Kr., që paralajmëronin rënien e perandorisë babilonase, dhe dekreti i çlirimit i 538, që lejoi kthimet e para. Mbledhja, edhe pse pa një skemë specifike, paraqet një i më të madhe të kk 1–39. Hapet me një tregim analog me thirrjet profetike (40,1-11), dhe përfundon me një mbyllje (55,6-13). Në bazë të fjalëve të tija të para: "ngushëllojeni, ngushëllojeni popullin tim" (40,1), është quajtur "Libri i ngushëllimit të Izraelit".

Në fakt kjo është tema kryesore. Orakujt e kk 1–39 ishin në përgjithësi kërcënuese dhe plot aluzione ndaj ngjarjeve të mbretërive të Akazit dhe të Ezekisë; ato të kk 40–55 janë të shkëputur nga ky kontekst historik dhe janë ngushëlluese. Gjykimi është mbyllur me shkatërrimin e Jerusalemit, koha e restaurimit është afër. Do të jetë një përtëritje e plotë dhe ky aspekt do të është nënvizuar nga rëndësia që i është dhënë temës së Hyjit krijues, bashkuar me atë të Hyjit shpëtimtar. Një mërgim më i mrekullueshëm se i pari, do të sjellë popullin në një Jerusalem të ri, më të bukur se i pari. Ky dallim mes dy kohërave, ajo e "gjerave të kaluara" dhe ajo e gjerave të ardhshme", shënon fillimin eskatologjik. Në raport me Isainë e parë, mendimi është teologjikisht më i ndërtuar. Monoteizmi është pohuar në mënyrë doktrinore dhe kotësia e hyjnive të rreme tregohet nga pafuqia e tyre. Theksohen urtësia dhe provania të padepërtueshme të Hyjit. Universalizmi fetar shprehet qartësisht për herë të parë. Këto të vërteta janë shprehur me një ton të përflakur dhe me ritme të shkurtër, që shfaq urgjencën e shpëtimit.

Këngët e Shërbëtorit. *Në libër janë futur katër pjesë lirike, "këngët e Shërbëtorit": 42,1-4 (5-9); 49,1-6; 50,4-9 (10-11); 52,13–53,12. Ato paraqesin një shërbëtor të Zotit të përkryer, mbledhës të popullit të tij dhe dritë për kombet, që predikon fenë e vërtetë, që shlyen me vdekjen e tij mëkatet e popullit dhe është lartësuar nga Hyji. Këto pjesë janë ndër më të studiuarat e BV, por nuk bihet dakord as me origjinën e tyre as me kuptimin e tyre. Atribuimi i të tre këngëve të para Isaisë së Dytë mbetet shumë e mundshme; është e mundur që e katërta të jetë vepër e një dishepulli të tij. Identifikimi i shërbëtorit është shumë diskutueshme. Shpesh herë duket një figurë "e bashkësisë" së Izraelit, të cilës pjesët e tjera të Isaisë-së-Dytë japin në të vertetë titullin e "shërbëtorit".*

Por karakteristikat individuale janë tepër të thella, dhe për këtë ekzegjetet të tjerë, që sot janë pjesa më e madhe, njohin në Shërbëtorin një personazh historik të së kaluarës ose të tashmes; në këtë perspektivë, mendimi më tërheqës është ai që identifikon Shërbëtorin me vetë Isainë e Dytë; kënga e katërt do të kishte qenë shtuar pas vdekjes së tij. Disa kanë propozuar edhe të ndërthurin dy interpretimet, duke konsideruar Shërbëtorin si një individ [ndoshta nën frymëzimin e figures së Jeremisë] që përvetëson fatin e popullit të tij.

Në çfarëdo mënyre, një interpretim që kufizohet në të kaluarën apo në të tashmën nuk do të shpjegonte mjaft tekstet. Shërbëtori është ndërmjetësi i shpëtimit të ardhshëm dhe kjo justifikon interpretimin mesianik që vetë një pjesë e traditës hebraike ka dhënë për këto pjesë, duke përjashtuar aspektin e vuajtjes. Kurse janë tekstet mbi Shërbëtorin e vuajtur dhe fajshlyerja e tij si zëvendës [lat.: expiatio vicaria*] që Jezusi ka pranuar, duke ia aplikuar vetes dhe misionit të tij (Lk 22,19-20.37; Mk 10,45). Dhe predikimi i parë i krishterë ka njohur në të Shërbëtorin e përkryer të shpallur nga Isaia i Dytë (Mt 12,17-21; Gjn 1,29).*

Isaia-i-Tretë. *Pjesa e fundit e librit (kk 56–66) ka qenë konsideruar si një vepër e një profeti tjetër, që është quajtur "Trito-Isaia", "Isaia i Tretë". Njihet në përgjithësi, sot, që është një përmbledhje e përbërë. Psalmi i 63,7–64,11 duket përpara fundit të mërgimit në Babiloni; orakulli i 66,1-4 është bashkëkohor me rindërtimin e tempullit, rreth 520 para Kr. Mendimi dhe stili i kk 60–62 janë të lidhur shumë ngusht me Isainë e Dytë. Kk 56–59, së bashku, mund të datojnë në shek. V para Kr.; kk 65–66 (përveç 66,1-4), që kanë një shije të fortë apokalitike, nga disa ekzegjetë i përkasin epokës së greqisë, por të tjerë i vendosin menjëherë pas kthimit nga mërgimi. Në përgjithësi, kjo pjesa e tretë e librit duket si vepër e atyre që vazhduan Isainë e Dytë; është produkti i fundit i traditës së Isaisë që ka zgjatur veprimin e profetit të madh të shek. VIII. u gjet, në një shpellë, në brigjet e Detit të Vdekur, një dorëshkrim i plotë i Isaisë që daton ndoshta nga shek. II para Kr. Ai distancohet nga TM për një drejtshkrim të veçantë dhe për variantet, disa nga të cilat janë të dobishme për të përcaktuar tekstin. Në shënimet tregohen me siglen 1QIsa.*

Jeremia. *Pak më shumë se një shekull pas Isaisë, rreth 650 para Kr., Jeremia ka lindur nga një familje priftërore që banonte në rrethanat e Jerusalemit. Më mirë se për ndonjë profet tjetër,*

jeta e tij dhe karakteri i tij na bëhën të njohur nga tregime biografike në veten e tretë që janë të shpërndarë në të gjithë librin dhe nga këtu ja vazhdimësia kronologjike: 19,1-20; 26; 36; 45; 28-29; 51,59-64; 34,8-22; 37-44. "Rrëfimet e Jeremisë" (11,18–12,6; 15,10-21; 17,14-18; 18,18-23; 20,7-18) vijnë nga vetë profeti. Ato nuk përbëjnë një autobiografi, por janë një dëshmi mallëngjyese të krizave të brendshme që ka kaluar dhe që janë përshkruar në stilin e psalmeve të vajtimit. I thirrur akoma i ri nga Hyji, në 626, viti i trembëdhjetë i Jozisë (1,2), ka përjetuar periudhen tragjike ku dhe u përgatit dhe u përmbush shkatërrimi i mbretërisë së Judës. Reforma fetare dhe restaurimi kombëtar i Jozisë kishin rizgjuar shpresa që qenë shuar me vdekjen e mbretit në Magedos në 609 dhe nga turbullira e botës lindore, rënia e Ninivës në 612 dhe zgjerimi i kaldenjve. Nga 605, Nabukodonosori ka imponuar sundimin e tij në Palestinë; pastaj Juda ngriti krye me nxitjen e Egjiptit, që do të bëjë intriga deri në fund; në 597, Nabukodonosori pushton Jerusalemin dhe deporton një pjesë të banuesve të tij. Një kryengritje e re rikthen ushtritë kaldease dhe, në 587, Jerusalemi është marrë, tempullit i është vënë zjarri, dhe ndodh një deportim i dytë. Jeremia ka kaluar këtë histori dramatike, duke predikuar, duke kërcënuar, duke parashikuar shkatërrimin, duke paralajmëruar kot mbretërit e paaftë që vijnë njëri pas tjetrit të kenë sukses në fronin e Davidit, i akuzuar për disfatizëm nga ushtria, i përndjekur, i burgosur. Pas pushtimit të Jerusalemit, edhe pse ai shihte në mërgim shpresën e një të ardhmeje, Jeremia zgjodhi të qëndrojë në Palestinë, pranë Godolisë, emëruar qeveritar nga ana e kaldenjve. Por ky qe vrarë, dhe një grup judenjsh, nga frika e ndëshkimeve, u arratisën në Egjipt, duke e marrë me vete Jereminë. Dhe aty ka mundësi të ketë vdekur.

Drama e kësaj jete nuk është vetëm në ngjarjet në të cilat Jeremia qe përfshirë, është edhe në vetë profetin. Ai kishte një shpirt të butë, të bërë për të dashur; kurse qe dërguar "për të çrrënjosur e për të rrënuar, për të shkatërruar e për të shfarosur" (1,10); i është dashur të parashikojë sidomos fatkeqësinë (20,8). Dëshironte paqen dhe i është dashur gjithmonë të luftonte, kundër më të afërmëve, kundër mbretit, priftërinjëve, profetëve të rrejshëm, të gjithë popullit, "njeri grindjesh dhe kundërshtimi për mbarë vendin" (15,10). Misioni qe një dhunë për karakterin e tij, por nuk mund t'i ikte (20,9). Dialogjet e tija të brendshme me Hyjin janë të shpërndarë me klithma dhimbjeje: "Përse fund s'merr dhimbja ime?" (15,18), dhe pjesa skandaloze që parashikon

Jobi: "qoftë mallkuar ditë kur unë linda" (20,14 me vazhdim).

Por kjo vuajtje ka pastruar shpirtin e tij dhe e ka hapur në kontakt me hyjnoren. Ajo që na e bën Jereminë kaq të dashur dhe kaq të afërt, është besimi i brendshëm dhe i përzemërt që ai e ka praktikuar para se ta formulonte në shpallje të besëlidhjes së re (31,31-34). Ky besim personal e ka drejtuar në një thellim të mësimit tradicional: Hyji shqyrton veshkat e zemrën (11,20), i jep secilit sipas veprave të tij (31,29-30); miqësia me Hyjin (2,2) është prishur nga mëkati, që del nga zemra e të keqit (4,4; 17,9; 18,12). Ky aspekt afektiv e lidh me Ozenë nga i cili u ndikua; ky interiorizim i Ligjit, ky rol i zemrës në marrëdhënie me Hyjin, ky shqetësim për përsonin individual e lidhin me Ligjin e Përtërirë. Jeremia sigurisht ka parë me qejf reformën e Jozisë i cili u frymëzua nga ky libër, por ka qenë zhgënjyer mizorisht nga paefektshmëria e tij në ndryshimin e jetës morale e fetare të popullit.

Misioni i Jeremisë u dështua gjatë jetës së tij, por figura e tij nuk ka pushuar duke u zgjeruar pas vdekjes së tij. Për doktrinën e tij të një besëlidhjeje të re, të themeluar në besimin e zemrës, ka qenë atë i Judaizmit në linjën e tij më të pastërt, dhe vihet në dukje ndikimin e tij në Ezekielin, në pjesën e dytë të Isaisë dhe në shumë psalme. Epoka makabease e radhit tek pajtorët e popullit (2Mak 2,1-8; 15,12-16). Duke vënë vlerat shpirtërore në vend të parë, duke zbuluar marrëdhëniet intime që shpirti duhet të ketë me Hyjin, ai ka përgatitur Besëlidhjen e Re të krishterë, dhe jeta e tij të vetëmohimit dhe vuajtjeve në shërbim të Hyjit, pasi ka dhënë elemente për imazhin e Shërbëtorit në Is 53, bën që Jeremia të dalë si figura e Krishtit.

Ky ndikim i qëndrushëm tregon që mësimet e Jeremisë kanë qenë shpesh lexuar, medituar dhe komentuar. Veprimi i gjithë këtyrë pasardhësve shpirtërore pasqyrohet në përbërjen e librit të tij. Ajo nuk paraqitet si një punë e një redaksioni të vetëm, por përkundrazi është mjaft larg. Përveç orakujve poetikë dhe tregimeve biografike, përmban fjalime në prozë në një stil të afërm me atë të Ligjit të Përtërirë. Autenticiteti e tyre u diskutua dhe kanë qenë atribuar redaktorëve "deuteronomistë" të pas-mërgimit. Në fakt, stili i tyrë është ai i prozës judaike të shek. VII dhe të fillim të shek. VI para Kr., teologjia e tyre është ajo e rrymës fetare të cilës i përkasin edhe Jeremia si dhe Ligji i Përtërirë. Janë jehonë autentike e predikimit të Jeremisë, të mbledhura nga dëgjuesit e tij. Gjithë kjo traditë e Jeremisë nuk ka qenë transmetuar nën një formë të vetme. Versioni grek ofron një recension që është dukshëm më e shkurtër (një e teta) e TM shpesh është ndryshe në detaje:

zbulimet e Kumran-it dëshmojnë se ekzistonin dy redaksionet në hebraisht. Gjithashku, greqishtja vë orakujt kundër kombeve pas 25,13 dhe në radhitje të ndryshme me hebraishten, që i vë në fund të librit (46,51). Këto profeci ndoshta kanë formuar së pari një përmbledhje të veçantë e nuk vijnë të gjithë nga Jeremia: të pakten, orakujt kundër Moabit dhe Edomit kanë qenë shumë ripërpunuar dhe orakulli i gjatë kundër Babilonisë (50,51) datuar në fund të Mërgimit. K 52 pastaj paraqitet si një shtojcë historike, që është paralele me 2Mbr 24,18–25,30. Shtojca të tjera me shtrirje më të vogël kanë qenë përfshirë gjatë rrjedhës së librit dhe dëshmojnë përdorimin që bënin dhe vlerësimin që kishin të burgosurit e Babilonisë dhe bashkësia rilindëse pas mërgimit. Ekziston edhe një bollëk dyfishimi, që supozojnë një punë redaktuese. Së fundi, indikacionet kronologjike, që janë të panumërta, nuk ndjekin njëri-tjetrin në mënyrë të rregullt. Rrëmuja aktuale e librit është rezultati i një pune të gjatë përbërëse, të cilit është shumë e vështirë të identifikohen të gjitha fazat.

Prapësepraë k 36 na jep informacione me vlerë: në 605, Jeremia diktoi Barukut orakujt të cilët kishte shqiptuar nga fillimi i ministerit të tij (36,2), dmth. nga 626. Ky rrotull, i djegur nga Joakimi, qe rishkruar dhe plotësuar (36,32). Mbi përmbajtjen e këtij tregimi, nuk mund të bëhet tjetër përveç se hamendje. Duket sikur të ishte futur nga 25,1-12 dhe përmblidhte pjesët e përparme në 605 që gjenden në kk 1–18, por përmbanin edhe, sipas 36,2, orakujt e hershëm kundër kombeve, të cilëve i referohet 25,13-38. Plotësimet që janë shtuar në vazhdim janë, në të njëjtat seksione, pjesët e pasme në 605 dhe orakuj të tjerë kundër kombeve. Kanë futur fletët e "rrëfimeve", detajet e të cilëve u dhanë më sipër. Ju bashkuan dy libra të vegjël, mbi mbretërit (21,11–23,8) dhe mbi profetët (23,9-40), që ndoshta kanë ekzistuar së pari të ndara.

Në këtë mënyrë në libër izolohen tashmë dy pjesë: njëra përmban kërcënime kunder Judës dhe Jerusalemit (1,1–25,13), tjetra profeci kundër kombeve (25,13-38 dhe 46–51). Një pjesë e tretë është e përbërë nga 26–35, ku janë mbledhur në një mënyrë arbitrare pjesë që kanë një ton optimist. Këto pjesë gati të gjithë janë në prozë dhe e kanë prejardhjen kryesisht nga një biografi e Jeremisë, që i atribuohet Barukut. Duhet konsideruar në vete kk 30–31 që janë një libër poetik ngushëllimi. Pjesa e katërt (36–44), në prozë, vazhdon biografinë e Jeremisë dhe tregon vuajtjet e tija gjatë dhe pas rrethimit të Jerusalemit. Ajo përfundon me 45,1-5, që është si firma e Barukut.

Vajtimet. *Bibla hebraike e vë këtë libër të vogël mes*

*Hagjiografëve dhe e rendit mes pesë "*mëgillôt*", rrotullët që lexoheshin në festat e mëdha. LXX dhe Vulg. e vënë pas Jeremisë, me një titull që atribuon përbërjen këtij profetit. Tradita bazohej në 2Kro 35,25 dhe ishte e mbështetur nga përmbajtja e poezive, pajtohet në fakt me epokën e Jeremisë. Por ky caktim nuk mund të ruhet. Jeremia, siç e njohim ne nga orakujt e tij autentikë, nuk ka mundur të thoshte se frymëzimi profetik është shuar (2,9), as të lëvdojë Sedecinë (4,20), as të shpresojë në ndihmën egjiptiane (4,17). Gjeniu i tij spontan do të ishte lidhur me vështirësi me studimet e stilit të këtyre poezive ku katër të parat janë alfabetike, duke filluar çdo strofë me një nga letrat e alfabetit të marra në renditjen e tyre, dhe i pesti ka tamam 22 vargje, numrin e shkronjave të alfabetit.*

Vajtimet 1,2,4 janë të shkruara në stilin letrar të vajtimeve funerale; 3 është një vajtim individual; 5 është një vajtim i përbashkët (latinisht: Lutja e Jeremisë). Kanë qenë përpiluar ndoshta në Palestinë pas shkatërrimit të Jerusalemit në 587. Ato ka mundësi të jenë vepër e një autore të vetëm që përshkruan me terma prekëse zinë e qytetit dhe të banuesve të tij; por, nga këto vajtime të dhimbshme, rrjedh një ndjenjë besimi i pathyeshëm në Hyjin dhe pendimi i thellë që përbën vlerën e përhershme të librezës. Hebrenjtë e lusin në agjërimin e madh përkujtimor të shkatërrimit të tempullit dhe Kisha e përdor, gjatë javës së madhe, për të kujtuar dramën e Kalvarit.

Baruku. *Libri i Barukut është një ndër librat deuterokanonik që mungon në Biblen hebraike. Është e vendosur në LXX mes Jeremisë dhe Vajtimet, dhe në Vulgatën pas Vajtimeve. Sipas parathenjes (1,1-14), do të kishte qenë shkruar nga Baruku, sekretari i Jeremisë, në Babiloni pas mërgimit dhe dërguar në Jerusalem për të qenë lexuar në asembletë liturgjike. Përmban një lutje rrëfimi dhe shprese (1,15–3,8); një poemë urtie në të cilën urtia identifikohet me Ligjin (3,9–4,4); një pjesë profetikeku Jerusalemi i personifikuar i drejtohet të mërguarve dhe ku profeti e ngushëllon me thirrjen e shpresave mesianike (4,5–5,9).*

Hyrja u shkrua menjëherë në greqisht; lutja e 1,15–3,8, që zgjeron atë të Dan 9,4-19, varet sigurisht nga një origjinale hebraike dhe kështu ndoshta edhe për dy pjesët e tjera. Data e hartimit më e mundshme është gjysma e shek. I para Kr.

LXX ruan në njërën anë Letrën e Jeremisë, që Vulg. përfshin në librin e Barukut (k 6), me një titull të veçantë. Është një shkrim apologjetik kundër kultit të idhujve dhe zhvillon në një stil të parëndësishëm temat tashmë të shfrytëzuara nga Jer 10,1-16 e

Is 44,9-20. Idhujtaria e konsideruar këtu është ajo e Babilonisë në një përiudhë mjaft të vonë. Letra, që ndoshta ka qenë shkruar hebraisht, i përket periudhës greke, s'është e mundur të caktohet më shumë; 2 Mak 2,1-3 duket sikur bënte një aluzion.

Një fragment i vogël i tekstit grek ka qenë zbuluar në një nga shpellat e Kumran-it; paleografia e daton rreth 100 para Kr. Interesi i mbledhjes së përbërë, që mban emrin e Barukut, qëndron në faktin se ajo futet në komunitetin e diasporës dhe na tregon se si jeta fetare ka qenë mbajtur nga marrëdhëniet me Jerusalemin, nga lutja, nga kulti i Ligjit, nga shpirti i rifitimit dhe nga ëndrrat mesianike. Me vajtimet, ky libër është edhe një dëshmitar i kujtimit të madh të lënë nga Jeremia; dy përbërjet, në fakt, janë të lidhura me profetin dhe dishepullin e tij. Kujtimi i Barukut ka qenë përjetësuar; në shek. II para Kr., janë vënë nën emrin e tij dy zbulime që kanë qenë ruajtur, njëra në greqisht dhe tjetra në siriak (me fragmente greke).

Ezekieli. *Ndryshe nga libri i Jeremisë, ai i Ezekielit paraqitet si një tërësi e renditur mirë. Pas një hyrjeje (1-3), ku profeti merr nga Hyji misionin e tij, trupi i librit ndahet qartë në katër pjesë: 1) kk 4–24 përmbajnë gati vetëm qortime dhe kërcënime kundër izraelitëve para rrethimit të Jerusalemit; 2) kk 25–32 janë orakujt kundër kombeve, në të cilën profeti shtrin mallkimin hyjnor ndaj bashkëpunëtorëve dhe provokuesve të kombit të pabesë; 3) kk 33–39, gjatë dhe pas rrethimit, profeti ngushëllon popullin duke premtuar një të ardhme më të mirë; 4) Së fundmi ai parashikon në kk 40–48, statutin politik dhe fetar të bashkësisë së ardhshme, të rivendosur në Palestinë.*

Por, kjo logjikë e përbërjes fsheh të meta të rënda. Gjenden shumë dublikime, si 3,17-21 = 33,7-9; 18,25-29 = 33,17-20, etj. Shënimet mbi memecërinë nga e cila është goditur Ezekieli nga Hyji (3,26; 24,27; 33,22) janë të ndara nga fjalime të gjata. Vegimi i qerres hyjnore [Merkaba] (1,4–3,15) është e ndërprerë nga ajo e librit (2,1–3,9). Në të njëjtën mënyrë, përshkrimi i mëkateve të Jerusalemit (11,1-21) vazhdon në k 8 dhe ndahet qartas nga tregimi i fillimit të qerres hyjnore që, nga 10,22, vazhdon në 11,22. Datat e dhëna në kk 26–33 nuk ndjekin një rend. Këto gabime vështirë se mund t'i ngarkohen një autori që shkruan veprën e tij pa e rishikuar. Ka shumë të ngjarë që këto gabime varen nga dishepuj që punuan mbi shkrime ose kujtime, duke i kombinuar dhe i plotësuar. Libri i Ezekielit, prandaj, ka pasur, në një farë mase, fatin e librave të tjerë profetikë. Por, ngjashmëria e formës dhe e doktrinës na siguron që këta dishepuj na kanë ruajtur

besnikërisht mendimin dhe në përgjithësi vetë fjalën e mësuesit. Puna redaktuese është mbi të gjitha më e ndjeshme në pjesën e fundit (40–48); por thelbi i veprës rrjedh nga Ezekielit.

Sipas të dhënave aktuale të librit të tij, Ezekieli ka ushtruar të gjithë aktivitetin e tij ndër të mërguarit e Babilonisë mes vitit 593-571, data të skajshme të dhëna nga teksti (1,2 dhe 29,17). Jemi habitur që, në këto kushte, orakujt e pjesës së parë duket se i drejtohen banorëve të Jerusalemit dhe ndonjëherë Ezekieli duket se gjendet fizikisht i pranishëm në qytet, sidomos në 11,13. Prandaj, ka dalë në pah hipoteza e një shërbimi ministerial të dyfishtë: ai do të ketë qëndruar në Palestinë dhe do të ketë predikuar deri në shkatërrimin e Jerusalemit në 587. Vetëm atëherë do t'ju jetë bashkuar të burgosurve të Babilonisë. Vegimi i rrotullit në 2,1–3,9 do të shënonte thirrjen e tij si profet në Palestinë, ajo e qerres hyjnore (1,4-28 dhe 3,10-15) do të shënonte arritjen e tij pranë të mërguarve. Zhvendosja e këtij vegimi në fillim të librit do të kishte ndryshuar gjithë këndvështrimin. Kjo hipotezë shërben për t'iu përgjigjur disa vështirësive, por, ndërkohë ngre të tjera. Ajo sjell një ripunim të rëndësishme të tekstit; duhet të pranojë se, edhe gjatë shërbimit të tij "palestinez", Ezekieli jetonte rregullisht jashtë qytetit, pasi është "çuar" (8,3); dhe është i çuditshëm, nësë Ezekieli dhe Jeremia kanë predikuar së bashku në Jerusalem, as njeri as tjetri nuk e përmend bashkëvëllain e tij. Nga ana tjetër, vështirësitë e tezës tradicionale nuk duhen të teprohen: qortimet që u drejtohen banorëve të Jerusalemit u shërbenin si mësim të mërguarve, dhe kur Ezekieli duket se është në qytetin e shenjtë, teksti thotë shprehimisht se është çuar "në vegim" (8,3), ashtu siç kthehet edhe në "vegim" (11,24). Hipoteza e një shërbimi ministerial të dyfishtë ka vetëm pak mbështetës.

Cila do qoftë zgjidhja e miratuar, del në pah nga libri e njëjta figurë e madhe. Ezekieli është prift (1,3). Tempulli është shqetësimi i tij, qoftë nëse bëhet fjalë për tempullin e tashmë që është ndotur nga rite të papastra (k 8) dhe është braktisur nga lavdia e JHWH (k 10), ose qoftë nga tempulli i ardhshëm, planin e të cilit e përshkruan me hollësi (kk 40–42) dhe ku sheh kthimin e Hyjit (k 43). Ai ka kultin e Ligjit dhe në historinë e tij pabesinë e Izraelit (k 20), qortimi se ka "prishur të shtunat" rikthehet si një refren. Ai nuk i duron papastërtitë ligjore (4,14) dhe ka një kujdes të madh për të ndarë të shenjtën nga profanja (45,1-6). Si prift, rregullonte raste të së drejtës dhe të moralit dhe mësimi i tij merr, nga ky fakt, një stil kazmistik (k 18). Mendimi dhe fjalori i tij lidhen me ligjin e shenjtërisë (Lev 17,26). Por, nuk mund të

tregohet as, se është frymëzuar dhe as që Ligji i Shenjtërisë varet nga ai dhe që kontaktet që bëjnë më shumë përshtypje gjenden në pjesët redaktuese. Mbetet fakti që dy përmbledhjet janë përcjellë në ambiente me mendim shumë të afërt. Vepra e Ezekielit integrohet në rrymën "priftërore", ashtu si ajo e Jeremisë i përkiste rrymës "deuteronomiste".

Por, ky prift, është edhe profeti i veprimit. Më shumë se kushdo tjetër, ka shumëfishuar gjestet simbolike. Ai imiton rrethimin e Jerusalemit (4,1–5,4), nisjen e të mërguarve (12,1-7), mbretin e Babilonisë në kryqëzim të rrugëve (21,23v), bashkimin e Judës me Izraelin (37,15v). Deri te provat personale që Hyji i dërgon, ai është "shenjë" për Izraelin (24,24), ashtu si kishin qenë Ozeja, Isaia dhe Jeremia. Por ndërlikueshmëria e veprimeve të tij simbolike bie ndesh me thjeshtësinë e gjesteve të paraardhësve të tij.

Ezekieli dallohet për vegimet e tij. Libri i tij nuk përmban më shumë se katër vegime të mirëfillta, por që zënë një vend të konsiderueshëm: 1–3; 8–11; 37; 40–48. Ato hapin një botë fantastike: katër kafshët e qerres së JHWH, sarabanda e kultit të tempullit me gumuzhimën e kafshëvë dhe të idhujve, rrafshnalta me kocka që ringjallen, një tempull i ardhshëm i planifikuar si projekti i një arkitekti, nga ku buron një lumë ëndrre, në një gjeografi utopike. Kjo fuqi për të imagjinuar shtrihet në pikturat alegorike të shënuara nga profeti: dy motra Oola dhe Ooliba (k 23), përmbytja e Tirit (k 27), Faraoni krokodil (kk 29 dhe 32), Pema gjigante (k 31), Zbritja në Nëntokë [Shëol] (k 32).

Në kontrast me këtë fuqi vegimesh, ndoshta si një kompensim ose sikur intensiteti i imazheve e mbyt shprehjen, stili i Ezekielit është monoton dhei zyntë, i ftohtë dhe i holluar, me një varfëri të rrallë kur ballafaqohet me atë të klasikëve të mëdhenj, me pastërtinë e fuqishme të Isaisë, me ngrohtësinë mallëngjyese të Jeremisë. Arti i Ezekielit vlen për dimensionet edhe rilievin e tij, që krijojnë një atmosferë tmerri përpara misterit hyjnor.

Kështu, shihet, se nëse për shumë karakteristika Ezekieli lidhet me paraardhësit e tij, jo më pak, ai hap një rugë të re. Dhe kjo është e vërtetë edhe nga doktrina e tij. Ezekieli thyen me të kaluarën e kombit të tij. Kujtimi i premtimeve të bëra etërve dhe besëlidhjes së përmbushur në Sinai duket në mënyrë sporadike; por, nëse Hyji ka shpëtuar deri këtu popullin e tij që është i ndotur që nga lindja (16,3v) nuk e ka bërë për të përmbushur premtimet e tij, por për të mbrojtur nderin e emrit të tij (k 20); nëse duhet të zevëndësojë Besëlidhjen e vjetër me një Besëlidhje të amshuar (16,60; 37,26v), nuk e bën si shpërblim për një "rikthim" të popullit

drejt tij, është mirëdashje, ne do të thonim një hir paraveprues dhe pendimi do të vijë më pas (16,62-63). Mesianizmi i Ezekielit, pak i shprehur, nuk është më mbretëror dhe i lavdishëm: ai shpall një David të ardhshëm, por, ky nuk do të jetë veçse "bariu" i popullit të tij (34,23; 37,24), një "princ" (24,24), dhe jo më një mbret, për të cilin nuk ka vend në vegimin teokratik të së ardhmes (45,7v). Ai thyen me traditën e solidaritetit të ndëshkimit dhe pohon parimin e shpërblimin individual (k 18; krh. 33): zgjidhja teologjike, edhe ajo e përkohshme, shumë shpesh e kundërthënë nga faktet, do ta çojë dalëngadalë në idenë e një shpërblimi përtej varrit. Ezekieli është një prift shumë i lidhur me tempullin e tij, prapëseprapë thyen, ashtu si kishte bërë tashmë Jeremia, me idenë që Hyji është i lidhur me shenjtëroren e tij. Në të bashkohen shpirti profetik dhe shpirti priftëror që kishin qenë për shumë kohë të kundërt: ritet – që mbesim – janë vlera të ndjenjave që i frymëzojnë. E gjithë doktrina e Ezekielit përqendrohet në një ripërtëritje të brendshme: duhet të bëhet një zemër e re dhe një shpirt i ri (18,31), ose më saktë vetë Hyji do t'u japë një zemër "tjetër", një zemër të "re" dhe do të vendosë në njeriun një shpirt të "ri" (11,19; 36,26). Ashtu si për mirëdashjen hyjnore që paraprin pendimin, këtu gjendemi në pragun e teologjisë së hirit, që në shën Gjonin dhe shën Palin do të zhvillohen.

Ky shpirt i të gjitha të dhënave fetare është prurja e madhe e Ezekielit. Kur atë e quajmë babanë e judaizmit, i referohemi shpesh kujdesit të tij për të ndarë të shenjten nga profanja, pastërtinë ligjore nga ritualet e detajuara, dhe mendojmë farisenjtë. E gjitha kjo është e padrejtë: Ezekieli, ashtu si Jeremia, por në një mënyrë tjetër, është në zanafillë të rrymës shpirtërore të kulluar, që ka kaluar nëpër judaizëm dhe çon te BR. Jezusi është Bariu i mirë që Ezekieli kishte shpallur dhe duke përuruar kultin në shpirt që vetë ky e kishte thirrur.

Nga një këndvështrim tjetër, Ezekieli është në zanafillë të rrymës apokaliptike. Vegimet e tij i bëjnë thirrje atyre të Danielit dhe nuk habitemi që në Zbulesën e shën Gjonit gjendet kaq shpesh ndikimi i tij.

Danieli. *Nëse konsiderohet përmbajtja e tij, libri i Danielit ndahet në dy pjesë. Kk 1–6 janë tregime: Danieli dhe tre shokët e tij në shërbim të Nabukodonozorit (k 1); ëndrra e Nabukodonozorit: trupprja (k 2); adhurimi i trupores së artë dhe tre shokët e Danielit në furrë (k 3); çmenduria e Nabukodonozorit (k 4); banketi i Baltazarit (k 5); Danieli në shpellën e luanëve (k 6). Në të gjitha këto raste, Danieli ose shokët e tij dalin fitimtarë*

nga një provë në të cilën varet jeta e tyre, ose të paktën nderi i tyre dhe paganët lavdërojnë Hyjin që i ka shpëtuar. Skenat zhvillohen në Babiloni nën mbretëritë e Nabukodonozorit, të "birit" të tij Baltazar dhe të pasardhësit të këtij, "Dariu Medi". Kk 7–12 janë vegime që pati Danieli: katër bishat (k 7); cjapi dhe dashi (k 8); shtatëdhjetë javët (k 9); vegimi i madh i kohës së hidhërimit dhe të Kohës së fundit (kk 10–12). Ato janë të datuara nga mbretëritë e Baltasarit, të Darit Med dhe të Cirit, mbret i Persisë dhe janë të zhvilluara në Babiloni.

Nga kjo ndarje, ndonjëherë është supozuar ekzistenca e dy shkrimeve të epokave të ndryshme, të gërshetuara së bashku nga një botues. Por të dhëna të tjera kundërshtojnë këtë hipotezë. Tregimet janë në vetën e tretë dhe vegimet tregohen nga vetë Danieli; por pjesa e parë e vegimeve (k 7) është e përbërë nga një hyrje dhe një mbyllje në veten e tretë. Fillimi i librit është në hebraisht, por në 2,4 kalohet dhunshëm në aramaisht, dhe vazhdohet deri në fund të k 7, duke përfshirë edhe një pjesë të vegimeve; kk e fundit janë përsëri në hebraisht. Janë propozuar për këtë dyzim gjuhësh, një seri shpjegimesh, ndër të cilat asnjë bindëse. Kështu ndarja sipas stilit (veta e parë apo e tretë) dhe ajo sipas gjuhës (hebraike ose aramaike) nuk përputhen me atë që del nga përmbajtja (tregime ose vegime). Nga ana tjetër, k 7 është i komentuar nga k 8, por është paralel me k 2; aramaishtja e saj është si ajo e kk 2–4, por karakteristika të stilit të tij gjenden edhe në kk 8–12, edhe pse janë të shkruara në hebraisht. Ky k 7, pra, formon një lidhje mes dy pjesëve të librit dhe siguron njësinë e tij. Ndër të tjera Baltazar dhe Dari Med duken në dy pjesë e librit, duke ngritur të njëjtat vështirësi për historianët. Së fundmi, përparimet letrare dhe mënyrat e mendimit janë të njëjta nga njëra anë në tjetrën të librit dhe kjo ngjashmëri është argumenti më i fortë për njësinë e përbërjes së tij.

Data është vendosur nga dëshmia e qartë që është dhënë nga k 11. Luftërat mes Seleucidit dhe Lagidit dhe një pjese të mbretërisë së Antiokut Epifan janë të treguara nga një harxhim i madh detajesh jo domethënëse për sa i përket autorit. Ky tregim nuk i ngjan asnjë profecie të BV dhe, pavarësisht nga stili i tij profetik, referon ngjarje tashmë të përmbushura. Por, duke u nisur nga 11,40 toni ndryshon, "Koha e mbarimit" shpallet në mënyrë që u bën thirrje profetëve të tjerë. Libri, pra, do të jetë kompozuar gjatë përndjekjes së Antiokut Epifan dhe para vdekjes së tij, madje edhe para fitores së kryengritjes makabee, d.t.th. mes 167-164.

Asgjë, në pjesën tjetër të librit, nuk e kundërshton këtë datë.

Tregimet e pjesës së parë zhvillohen në epokën kaldee, por, disa të dhëna tregojnë se autori është shumë larg nga ngjarjet. Baltazari është biri i Nabonides dhe jo i Nabukodonozorit siç thotë teksti dhe nuk e ka pasur kurrë titullin e mbretit. Dari Med është i panjohur për historianët dhe nuk ka vend për të mes mbretit të fundit të Kaldesë dhe Cirit persian, që kishte fituar medët. Ambienti neobabilonez është i përshkruar me fjalë të origjinës persiane; njësoj, mjetet e orkestrës së Nabukodonozorit mbajnë emrin e rishkruar nga greqishtja. Datat e shpallura në libër nuk përputhen as mes tyre dhe as me historinë që njohim ne dhe duket se janë vënë në fillim të kk pa një vëmendje kronologjike të madhe. Autori ka përdorur traditat, gojore dhe të shkruara, që qarkullonin në epokën e tij. Dorëshkrimet e Detit të Vdekur përmbajnë pjesëza të një cikli të Danielit që është e lidhur me librin kanonik, në veçanti me një lutje Nabonidës që i bën jehonë Dn 3,31–4,34, ku emri i Nabukodonozorit është zëvendësuar me atë të Nabonides. Autori ose burimet e tij, ka vënë si hero të këtyre historive fetare të devotshme, një Daniel ose një Daniel që Ez 14,14-20; 28,3 citon si një i drejtë dhe një i urtë i kohëve të lashta dhe që është i njohur edhe në poemat e Ras Shamras-Ugarit në shek. XIV para Kr.

Prejardhja kaq e hershme e librit shpjegon vendin e tij në Biblën hebraike. Është bashkëngjitur pas përcaktimit të kanonit të Profetëve dhe është sistemuar mes Esterit dhe Esdrës, në grupin e përbërë nga "shkrime të tjera", që formojnë pjesën e fundit të kanonit hebraik. Biblat greke dhe latine e vënë ndër profetët dhe i shtojnë disa pjesë deuterokanonike: Psalmi i Azarisë dhe Kënga e tre djelmoshave (3,24-90), historinë e Suzanës, ku shkëlqen largpamësia e Danielit djalosh (k 13), historitë e Belit dhe të gjarprit të shenjtë, që janë satira të idhujtarisë (k 14). Përkthimi grek i të Shtatëdhjetëve (LXX) dallon shumë nga ai i Teodocionit që mbetet shumë më i afërt me TM.

Libri ka si qëllim mbajtjen e fesë dhe të shpresës së judenjve të përndjekur nga Antioku Epifan. Danieli dhe shokët e tij u nënshtrohen të njëjtave prova: braktisje e udhëzimeve të ligjit (k 1) dhe tundimeve idhujtarie (kk 3 dhe 6); por dalin fitimtarë dhe përndjekësit e lashtë duhet të njohin fuqinë e Hyjit të vërtetë. Përndjekësi modern është i ngjyrosur me tipare më të errëta; por, kur zemërimi i Hyjit do të kënaqet (8,19; 11,36), do të vijë koha e fundit (8,17; 11,40), dhe atëherë përndjekësi do të jetë shfarosur (8,25; 11,45). Kështu do të jetë fundi i fatkeqësive dhe të mëkatit dhe ardhja e Mbretërisë së Shenjtërve, i udhëhequr nga një "Bir i

njeriut", angazhimi i të cilit nuk do të kalojë (k 7).

Kjo pritje e Fundit, kjo shpresë e Mbretërisë përshkon gjithë librin (2,44; 3,33 (100); 4,31; 7,14). Hyji ua siguron ardhjen në një moment që vetë ai ka caktuar, por që do të përmbledhë njëherësh të gjithë kohëzgjatjen njerëzore. Momentet e historisë së botës bëhen momente të projektit hyjnor mbi planin e amshueshëm. E kaluara, e tashmja, e ardhmja, e gjitha bëhet një profeci, sepse gjithçka shihet nën dritën e Hyjit, "që ndërron kohët dhe stinët" (2,21). Me këtë vegim në të njëjtën kohë kohore dhe jashtëkohore, autori tregon kuptimin profetik të historisë. Ky sekret i Hyjit (2,18, etj; 4,6) është zbulesa nëpërmjet qenieve të mistershme që janë lajmëtarët dhe vepruesit e të Tejetlartit; doktrina e engjëjve pohohet në librin e Danielit ashtu si edhe në ato të Ezekielit dhe mbi të gjitha në ato të Tobisë. Zbulesa i përket projektit të fshehur të Hyjit mbi popullin e tij dhe mbi popujt. Prek kombet ashtu edhe individët. Një tekst i rëndësishëm mbi ngjalljen shpall zgjimin e të vdekurve për një jetë ose për një turp të amshueshëm (12,2). Mbretëria që pritet do të shtrihet për të gjithë popujt (7,14); do të jetë e pa mbarim, do të jetë Mbretëria e Shenjtërve (7,18), Mbretëria e Hyjit (3,33; 4,31), Mbretëria e Birit të njeriut, të cilit iu dha çdo pushtet (7,13-14).

Ky Bir i njeriut mistershëm, që 7,18.21-27 e identifikojnë me bashkësinë e Shenjtërve, është edhe koka e tij, kryet e mbretërisë eskatologjike, por nuk është Mesia davidik. Ky interpretim individual është bërë i zakonshëm në Judaizëm dhe është rimarrë nga Jezusi, që ia ka vënë vetes titullin e Birit të njeriut për të nënvizuar karakterin transhendent dhe shpirtëror të mesianizmit të tij (Mt 8,20+).

Libri i Danielit nuk përfaqëson më rrymën e vërtetë profetike. Nuk përmban predikimin e një profeti të dërguar nga Hyji në mision pranë bashkëkohësve të tij; ka qenë i përbërë dhe shkruar menjëherë nga një autor që fshihet pas një pseudonimi, ashtu si libri i Jonës. Historitë shembullore të pjesës së parë lidhen me një lloj shkrimesh urtie për të cilat kemi një shembull të lashtë në historinë e Jozefit të Zanafillës, një shembull më i vonshëm në librin e Tobisë, i shkruar pak para atij të Danielit. Vegimet e pjesës së dytë sjellin zbulesën e një sekreti hyjnor, i shpjeguar nga engjëjt, për kohët e ardhshme, në një stil i bërë enkas enigmatik; ky "Libër i vulosur" (12,4) përuron plotësisht llojin apokaliptik, që ishte përgatitur nga Ezekieli dhe që do të zhvillohet në letërsinë judaike. Zbulesa e shën Gjonit i përputhet në BR, por atëherë vulat e librit të mbyllur janë të thyera (Zb 5–6), fjalët nuk janë

të mbajtura më sekret sepse "koha është afër" (Zb 22,10), dhe po pritet ardhja e Zotit (Zb 22,10; 1Kor 16,22).

Dymbëdhjetë profetët. *Libri i fundit i kanonit hebraik të profetëve është quajtur thjeshtësisht "Të Dymbëdhjetët". Në fakt, përmbledh dymbëdhjetë libra të vegjël, që i atribuohen profetëve të ndryshëm. Bibla greke e titullon "Dodekapropheton"; kisha e krishterë e konsideron si tregimi i të dymbëdhjetë Profetëve të vegjël, titull që shënon shkurtësinë e librave dhe jo vlerën më të ulët në krahasim me "profetët madhorë". Përmbledhja ishte tashmë e përbërë në epokën e Kishtarit (Sir 49,10). Bibla hebraike, e ndjekur nga Vulgata, i rendit këta libra të vegjël sipas vijueshmërisë historike që tradita u jepte atyre. Klasifikimi është pak i ndryshëm nga Bibla greke, që, nga ana tjetër, i vendos para profetëve madhorë. Përkthimi do të ndjek renditjen tradicionale të Vulgatës (dhe të TM), por në këtë hyrje, në paraqitjen e librave, ndiqet rendi historik më i përafërt.*

Amosi. *Amos ishte bariu i Tekoas, në kufijtë e shkretëtirës së Judës (1,1); i huaj për bashkëvëllazëritë e profetëve, ka qenë kapur nga JHWH ndërsa po kulloste tufën e deleve dhe ka qenë i dërguar për t'i profetizuar Izraelit (7,14). Pas një shërbimi të shkurtër pati për referimi kryesor shenjtëroren skizmatike të Betelit (7,10v), dhe që me shumë mundësi ushtroi edhe në Samari (krh. 3,9; 4,1; 6,1), qe përjashtuar nga Izraeli dhe u kthye në punët e tij të mëparshme. Predikon nën mbretërinë e Jeroboamit të II (783-743), epoka njerëzisht e lavdishme, në të cilën mbretëria e veriut shtrihet dhe pasurohet, por në të cilën luksi i të mëdhenjve është një fyerje për mjerimin e të shtypurve dhe ku shkëlqimi i kultit maskon mungesën e një besimi të vërtetë. Me vrazhdësinë e thjeshtë dhe krenare dhe me pasurinë e imazheve të një njeriu fshatar, Amosi dënon në emër të Hyjit jetën e korruptuar të qytetit, padrejtësitë shoqërore, sigurinë e rreme që vendoset në rite ku shpirti nuk angazhohet (5,21-22). JHWH, sovran Zot i botës, që ndëshkon të gjitha kombet (1–2) do të ndëshkojë ashpërsisht Izraelin, ku përzgjedhja e tij e bën të detyrueshme në drejtësi morale më të madhe (3,2). "Dita e JHWH" (shprehje që del këtu për herë të parë) do të jetë errësirë dhe jo dritë (5,18v); hakmarrja do të jetë e tmerrshme (6,8v), e ushtruar nga një popull që vetë Hyji thërret (6,14), Asiria; ajo nuk emërohet, por zë horizontin e profetit. Megjithatë Amosi hap një shpresë të vogël, perspektivën e një shpëtimi për shtëpinë e Jakobit (9,8), për "tepricën" ose "mbetjen" e Jozefit (5,15 përdorim i parë profetik i këtij termi).*

Kjo doktrinë e thellë mbi Hyjin, zot universal dhe i plotfufqishëm, mbrojtës i drejtësisë, është shprehur me një siguri absolute, në mënyrë të tillë që profeti nuk duket se dëshiron të ripërtërijë: risia e tij qëndron në forcën me të cilën bën vërejtje për nevojat e një jahvizmi të kulluar.

Libri ka ardhur tek ne me një farë çrregulli; në veçanti, tregimi në prozë (7,10-17), që ndan dy vegimet, do të mund të vendosej më mirë në fund të orakujve. Mund të ngurrojmë t'ia referojmë vetë Amosit disa pjesë shumë të shkurtra. Doksologjitë (4,13; 5,8-9; 9,5-6) ndoshta kanë ardhur për leximin liturgjik. Orakujt e shkurtër kundër Tirit, Edomit (1,9-12) dhe të Judës (2,4-5) duket se janë të datuara nga mërgimi. Diskutimi i përket 9,8b-10 dhe mbi të gjitha 9,11-15. Megjithatë nuk ka arsye të mjaftueshme për të vënë në dyshim vërtetësinë e të parit ndër këta pjesë, por ka të ngjarë që i dyti të jetë arritur: nuk duhet të nxirret argument nga premtimet e shpëtimit që përmban dhe, që nga fillimi, qenë tema të predikimit të profetëve këtu 5,15 dhe në të njëjtën epokë, në Ozenë; por ajo që është e thënë për shtëpinë në rënie të Davidit, për hakmarrjen kundër Edomit, të një rikthimi dhe të një rivendosjeje të Izraelit, supozon epokën e shpërnguljes dhe mund t'i atribuohet, me disa rishikime, një botimi deuteronomist të librit.

Ozeja. *Me origjinë nga mbretëria e veriut, Ozeja është bashkëkohës i Amosit, pasi që filloi të predikojë nën mbretërinë e Jeroboamit të II; shërbimi i tij ministerial është zgjatur nën pasardhësit e këtij mbreti; por nuk duket se ka parë shkatërrimin e Samarisë në vitin 721. Në Izrael është një periudhë e errët: pushtimet asiriane të 734-732, revoltat e brendshme (katër mbretër vriten në pesëmbëdhjetë vite), korruptimi fetar dhe moral.*

Për jetën e Ozesë gjatë kësaj periudhe të turbullt nuk njohim tjetër përveç se dramës së tij personale (1,3), por kjo qe vendimtare për veprën e tij profetike. Kuptimi i këtyre tre kk të parë është i diskutueshëm. Ja interpretimi më i ngjashëm: Ozeja ishte martuar me një grua që ai e donte dhe që e kishte braktisur; por ai ka vazhduar ta donte dhe e mori prapë pasi e vuri në provë. Përvoja e dhimbshme e profetit bëhet simbol i sjelljes së JHWH kundrejt popullit të tij dhe ndërgjegjja e këtij simbolizmi ka bërë të mundur modifikimin e paraqitjes së fakteve. Në k 2 bëhet aplikimi dhe jepet njëherësh çelësi i gjithë librit: Izraeli, komb i shenjtë, është martuar me JHWH; ai sillet si një grua e pabesë, si një prostitutë, dhe ka nxitur zemërimin dhe xhelozinë e dhëndrit hyjnor. Por ky e do gjithmonë: do ta ndëshkojë, por për ta rikthyer te vetja dhe për ta sjellë te gëzimi i dashurisë së parë.

Me një vendoshmëri që habit dhe një pasion që trondit, shpirti delikat dhe i dhunshëm i Ozesë ka shprehur për herë të parë marrëdhënien e JHWH me Izraelin në terma martesorë. I gjithë mesazhi i tij ka për temë themelorë dashurinë e Hyjit që nuk njihet nga populli i tij. Përveç një romance dashurie në shkretëtirë, Izraeli i është përgjigjur ftesave të JHWH vetëm me tradhtinë. Ozeja kapet mbi të gjitha me klasën drejtuese të shoqërisë. Mbretërit, të zgjedhur kundër vullnetit të JHWH, me politikën e tyre "laike", kanë degraduar popullin e zgjedhur në shkallën e popujve të tjerë. Priftërinjtë, të paditur dhe grabitqarë, e çojnë popullin në shkatërrim. Si Amosi, ashtu edhe Ozea ndëshkon padrejtësitë dhe dhunat, por bëhet më i rëndë se ai mbi pabesinë fetare: JHWH është në Betel objekti i kultit idhujtar, dhe i bashkëngjitet Baalit dhe Astares në kultin e shthurjes së lartësive. Ozeja proteston kundër titullit të baalit, në kuptimin e "Zotërisë", që i jepej JHWH (2,18), dhe pretendon që vjen nga Hyji i Izraelit, vepra mirëbërëse që populli ishte tunduar t'ia referonte Baalit, hyjit të pjellorisë (2,7.10). JHWH është një Hyj xheloz, që dëshiron të ketë zemrën e pandarë të besnikëve të tij: "dashurinë e dua dhe jo sakrificën, njohjen e Hyjit më shumë se holokaustet" (6,6). Ndëshkimi është, pra, i pashmangshëm: por Hyji nuk ndëshkon veçse për të shpëtuar. Izraeli, i zhveshur dhe i poshtëruar, do të kujtojë kohën në të cilën ishte besnik dhe JHWH do ta mirëpresë popullin e tij të penduar, i cili do të shijojë lumturi dhe paqe.

Pasi ka dashur të eliminojë nga libri çdo shpallje lumturie dhe gjithçka bënte fjalë për Judën, kritika tani kthehet në gjykimi më të matura. Por nuk mund aspak ta konsiderojmë Ozenë vetem si një profet fatkeq dhe është e natyrshme që shikimi i tij të shtrihet afër mbretërisë së Judës. Por, duhet të pranojmë që mbeldhja e orakujve të Ozesë, e grumbulluar në Izraelin, është marrë prapë në Judë, aty ku ka qenë objekti i një ose dy rishikimeve. Shenja e kësaj pune të botimit gjenden në titullin (1,1) dhe në pjesë të tjera (për shembull 1,7; 5,5; 6,11; 12,3). Rreshti i fundit (14,10) është reflektimi i një të urti të epokës së shpërnguljes ose pas shpërnguljes mbi mësimin kryesor të librit dhe mbi thellësinë e tij. Vështirësia e interpretimit të tij të brendshëm është rritur për ne nga gjendja e mjerë e tekstit hebraik, që është një ndër më të dëmtuar në të gjithë BV.

Libri i Ozesë ka pasur jehona të thella në BV; jehona e tij gjendet në nxitjet e profetëve të mëvonshëm për një besim zemre, të frymëzuar nga dashuria e Hyjit. Jeremia ka qenë i

ndikuar thellësisht nga ai. Nuk habitemi që BR e citon Ozenë ose frymëzohet nga ai shumë shpesh [krh. Mt 9,13; 12,7]. Imazhi martesor i marrëdhënieve mes JHWH dhe popullit të tij është rimarrë nga Jeremia, Ezekieli dhe në pjesën e dytë e Isaisë. BR dhe bashkësia e parë e krishterë e ka aplikuar në marrëdhënien mes Jezusit dhe Kishës së tij. Mistikët e krishterë e kanë shtrirë këtë marrëdhënie për të gjithë shpirtrat besimtarë.

Mikea. *Profeti Mikea, që nuk duhet ngatërruar me Mikenë, birin e Imlës që jetoi nën mbretërinë e Akabit (1Mbr 22), ishte një jude, me origjinë nga Moresetgeti, në verilindje të Hebronit. Ka ushtruar veprën e tij nën mbretin Akaz dhe Ezekisë, domethënë para dhe pas marrjes së Samarisë në 721 dhe ndoshta deri në pushtimin e Senakeribit në 701. Pra, pjesërisht qe bashkëkohës i Ozesë dhe më gjatë me Isainë. Për origjinën e tij fshatare, lidhet me Amosin, me të cilin bashkëndan urrejtjen për qytetet e mëdha, gjuhën konkrete dhe ndonjëherë edhe vrazhdë, shijen e imazheve të shpejta dhe lojën e fjalëve.*

Libri ndahet në katër pjesë që ndërthuren me kërcënimin dhe premtimin: 1,2–3,12, gjyq i Izraelit; 4,1–5,14, premtimet Sionit; 6,1–7,7, gjyq i ri ndaj Izraelit; 7,8-20, shpresat. Premtimet ndaj Sionit bien në kontrast tepër të dhunshëm me kërcënimet që e rrethojnë: një kompozim i tillë dhe aq i ekuilibruar është një sistemim i botuesve të librit. Është e vështirë të përcaktohet shtrirja e ripunimeve të pësuara në ambientin shpirtëror në të cilin ruhej kujtimi i profetit. Bihet dakord në rinjohjen se rreshti 7,8-20 vendoset prerazi në epokën e kthimit nga Mërgimi. Gjithashtu është në këtë kohë që mund të vihet më mirë orakulli i 2,12-13, i humbur ndër kërcënime dhe shpalljet e 4,6-7; 5,6-7. Nga ana tjetër, 4,1-5 gjendet gati tekstualisht në Is 2,2-5 dhe nuk duket primitiv në asnjë në të dy kontekstet, por nuk duhet të mendojmë se jemi të autorizuar, për këto shtesa, të eliminojmë nga mesazhi autentik i Mikesë të gjitha premtimet e ardhshme. Përmbledhja e orakujve të kk 4–5 është e përbërë gjatë ose pas Mërgimit, por përmban pjesë autentike dhe në veçanti, nuk ka arsye vendimtare për t'i refuzuar Mikesë shpalljen mesianike të 5,1-5, që përputhet me atë që Isaia bënte të shpresohej në të njëjtën epokë (Is 9,1v; 11,1v).

Nuk dimë asgjë për jetën e Mikesë, as si qe thirrur nga Hyji. Por ai kishte një ndërgjegje të mprehtë për thirrjen e tij profetike, prandaj, duke u dalluar nga të frymëzuarit e rremë, shpall pa friken fatkeqësinë (2,6-11; 3,5-8). Ai sjell fjalën e Hyjit dhe kjo është para së gjithash një dënim. JHWH e padit popullin e tij

(1,2; 6,1v) dhe e gjen fajtor: ndoshta faje fetare, por mbi të gjitha faje morale dhe Mikea i ndëshkon të pasurit rrëmbyes, kreditorët e pamëshirshëm, tregtarët mashtrues, familjet e ndara, priftërinjtë dhe profetët lakmitarë, krerët tiranë, gjykatësit e korruptuar. Është e kundërta e asaj që JHWH kërkonte: "të praktikosh drejtësinë, të duash mëshirën, të ecësh në përvuajtëri me Hyjin tënd" (6,8), formula e mrekullueshme që përmbledh kërkesat shpirtërore të profetëve dhe kujton mbi të gjitha Ozenë. Ndëshkimi është i vendosur: në një tronditje të botës (1,3-4), JHWH do të vijë për të gjykuar dhe për të ndëshkuar popullin e tij, shpallet shkatërrimi i Samarisë (1,6-7), ai i qyteteve të jugut ku jeton Mikea (1,8-15), dhe vetë ai i Jerusalemit që do të bëhet një grumbull rrënojash (3,12).

Por profeti ruan një shpresë (7,7). Ai rimerr doktrinën e "mbetjes", të formuluar nga Amosi dhe shpall lindjen në Efratë të mbretit paqësor që do të kullosë grigjën e JHWH (5,1-5).

Ndikimi i Mikesë qe i gjatë: bashkëkohësit e Jeremisë e njihnin dhe e citonin një orakull të tij kundër Jerusalemit (Jer 26,18). BR mbi të gjitha ka ruajtur tekstin mbi origjinën e Mesisë në Efratë-Betlehem (Mt 2,6; Gjn 7,42).

Sofonia. *Sipas titullit të librit të tij, Sofonia ka profetizuar nën Jozinë (640-609). Sulmet e tij kundër modave të huaja (1,8) dhe kultet e rreme te hyjnive (1,4-5), qortimet e tij ndaj ministrave (1,8) dhe heshtja e tij mbi mbretin tregojnë se ai predikoi para reformës fetare dhe gjatë moshës së hershme të Josisë, ndërmjet viteve 640-630, pra, pak pra se të fillonte shërbimi ministerial i Jeremisë. Juda, e privuar nga Senakeribi për një pjesë të territorit të saj, ka jetuar nën sundimin asirian; dhe mbretëritë e liga të Manases dhe të Amonit kanë nxitur çrregullin fetar. Por, dobësimi i Asirisë, tani nxit një shpresë për një restaurim kombëtar, që do të shoqërohet me një reformë fetare.*

Libri ndahet në katër seksione të shkurtra: dita e JHWH, 1,2–2,3; kundër kombeve, 2,4-15; kundër Jerusalemit, 3,1-8; premtimet, 3,9-20. Pa arsye të mjaftueshme, disa do të donin të eliminonin disa orakuj kundër kombeve dhe të gjitha premtimet e pjesës së fundit. Ashtu si të gjitha koleksionet profetike, edhe ai i Sofonisë ka pasur disa rishikime dhe shtesa, por janë të pakta: në veçanti, shpalljet e kthimit të paganëve (2,11 dhe 3,9-10), të huaj për kontekstin, frymëzohen në Deutero-Isainë; autenticiteti i psalmeve të shkurtra (3,14-15 dhe 16,18a) është shumë i diskutuar dhe bihet dakord që të datohen nga koha e mërgimit rreshtat e fundit (3,18b-20).

Mesazhi i Sofonisë përmblidhet në shpalljen e ditës së JHWH

(të shihet Amosi), një katastrofë do t'i gjejë kombet së bashku me Judën. Kjo është e dënuar për fajet e saja fetare dhe morale, që janë të frymëzuara nga krenaria dhe nga rebelimi (3,1.11). Sofonia, ka për mëkatin, një kuptim të thellë, që paraprin atë të Jeremisë: është një fyerje personale ndaj Hyjit të gjallë. Ndëshkimi i kombeve është një paralajmërim (3,7), që do të duhej ta çonte popullin [e Zotit] drejt dëgjesës dhe përvuajtërisë (2,3); shpëtimi është premtuar vetëm për "tepricën" e përvuajtur dhe të thjeshtë (3,12-13). Mesianizmi i Sofonisë dëftohet vetem në këtë horizon, që ndoshta është i kufizuar, por që zbulon përmbajtjen shpirtërore të premtimeve.

Libri i vogël i Sofonisë ka pasur një ndikim të kufizuar dhe është përdorur vetëm një herë në BR (Mt 13,41). Por përshkrimi i Ditës së JHWH (1,14-18) ka frymëzuar atë të Joelit dhe i ka furnizuar mesjetës fillimin e Dies irae [Dita e zemërimit të Zotit].

Nahumi. *Libri i Nahumit hapet me një psalm mbi zemërimin e JHWH kundër të këqinjve dhe me aktgjykimet profetike që i kundërvihet ndëshkimit të Asurit dhe shpëtimit të Judës (1,2–2,3); por subjekti kryesor, i treguar nga titulli, është shkatërrimi i Ninivës, shpallur dhe përshkruar me një fuqi përjetimi që e bën Nahumin një ndër profetët më të mëdhenj poet të Izraelit (2,4–3,19). Nuk ka arsye për t'ia mohuar psalmin dhe orakujt e fillimit, që formojnë një hyrje të mirë këtij portreti të tmerrshëm.*

Ka qenë mbështetur ideja, por pa prova të mjaftueshme, që kjo hyrje (ose i gjithë libri) të ketë origjinë kulti ose, të paktën, ka qenë përdorur në liturgjinë e tempullit.

Profecia është pak më e hershme se pushtimi i Ninivës në vitin 612. Ndihet dridhja e gjithë pasionit të Izraelit kundër armikut të trashëguar, populli i Asurit; me të, qëllimi është të këndohen shpresat që rizgjon rënia e saj. Por, nëpërmjet këtij nacionalizmi të dhunshëm, që nuk vë në dyshim aspak kërkesat e Ungjillit dhe as universalizmin e pjesës së dytë të Isaisë, shprehet një ideal drejtësie dhe feje: shkatërrimi i Ninivës është një gjykim i Hyjit, që ndëshkon armikun e planit hyjnor (1,11; 2,1), shtypësin e Izraelit (1,12-13) dhe të të gjithë popujve (3,1-7).

Librit të Nahumit i është dashur të ushqejë shpresat njerëzore të Izraelit drejt 612, por gëzimi qe i shkurtër dhe shkatërrimi i Jerusalemit ndoqi menjëherë atë të Ninivës. Atëherë, kuptimi i mesazhit zgjerohet dhe thellohet dhe Is 52,7 rimerr imazhin e Na 2,1 për të përshkruar ardhjen e shpëtimit. Janë gjetur në Kumran pjesëza të një komenti të Nahumit, që zbatonte në mënyrë arbitrare thëniet e profetit ndaj armiqve të bashkësisë.

Habakuku. *Libri i shkurtër i Habakukut është shkruar me shumë kujdes. Fillon me një dialog ndërmjet profetit dhe Hyjit të tij: dy vajtimet e profetit i përkasin dy orakujve hyjnore (1,2–2,4). Orakulli i dytë hedh pesë mallkime kundër shtypësit të lig (2,5-20). Pastaj profeti këndon, në një psalm, triumfin final të Hyjit (3). Ka kundërshtim mbi autenticitetin e këtij k të fundit, por, pa këtë përbërje do të ishte çalues. Treguesit muzikorë që e fusin brenda një kornize të caktuar dhe e theksojnë, vërtetojnë vetëm se ky psalm shërbente për liturgjinë. Është e dyshimtë nevoja për ta shtrirë këtë përdorim të kultit të gjithë librit; stili i tij shpjegohet mjaftueshëm me imitimin e pjesëve liturgjike. Kjo është e mjaftueshme që Habakuku të jetë një profet i kultit, një anëtar personal i tempullit. Komenti i Habakukut, që vjen nga Kumrani, nuk shkon përtej k 2, por, kjo nuk thotë asgjë kundër autenticitetit të k 3.*

Diskutohet mbi rrethanat e profecisë dhe mbi identifikimin e shtypësit. U mendua për asirianët ose kaldenjtë, ose për mbretin e Judës, Joakimi. Hipoteza e fundit nuk mbështetet; dy të tjerat mbështeten mbi argumenta të mirë. Nëse pranohet që shtypësit përfaqësonin asirianët, është pikërisht kundër këtyre që Hyji nxit kaldenjtë (1,5-11), dhe profecia do të vihej para rënies së Ninivës në 612. Por mund të pranohet, gjithashtu, që shtypësit të jenë, nga fillim deri në fund, kaldenjtë, të përmendur në 1,6. Ata janë mjeti i Hyjit për të ndëshkuar popullin e tij, por do të ndëshkohen edhe ata për dhunën e padrejtë, pasi JHWH është hedhur në luftë për të shpëtuar popullin e tij. Profeti pret që këtë ndërhyrje hyjnore me një ankth që në fund i lë vendin gëzimit. Nëse ky interpretim është i vlefshëm, libri datohet ndërmjet betejsë së Karkemisit në 605, që ia ka dorëzuar Lindjen e afërt Nabukodonozorit, dhe është rrethimi i parë i Jerusalemit në 597. Habakuku, në këtë mënyrë, do të ishte pak më pas Nahumit dhe si ai, bashkëkohës i Jeremisë.

*Në doktrinën e profetëve, Habakuku sjell një risi: guxon t'i kërkojë llogari Hyjit për qeverisjen e tij të botës. Po, Juda ka mëkatuar; por pse Hyji, që është i shenjtë (1,12), që ka sytë tepër të pastër për të shikuar të keqen (1,13), zgjedh kaldenjtë barbarë për të ushtruar hakmarrjen e tij? Pse ndëshkon të keqin nga një më i keq se ai? Pse duket se mbështet triumfin e një force të padrejtë? Është problemi i së keqes, i vendosur në planin e kombeve. Skandali i Habakukut është edhe ai i shumë shpirtrave modernë. Atij dhe atyre u shkon përgjigjja hyjnore: për rrugë paradoksale, Hyji i gjithëpushtetshëm përgatit fitoren përfundimtare të së drejtës, dhe "i drejti do të jetojë për shkak të besnikërisë [*emunah,

hebr.] së tij" (2,4): perla e këtij librit, që shën Pali do ta fusë në doktrinën e tij të fesë (Rm 1,17; Gal 3,11; Heb 10,38).

Agjeu. *Libri i Agjeut fillon periudhën e fundit profetike, atë të pas mërgimit. Ndryshimi bën përshtypje. Pra mërgimit, fjala e rendit të profetëve kishte qenë "Ndëshkimi". Gjatë mërgimit qe "Ngushëllim". Tani është "Rindërtim". Agjeu vjen në një moment vendimtar për formimin e judaizmit: lindje e një bashkësie të re në Palestinë. Kështillat e tij të shkurtra kanë saktësisht datën që nga fundi i gushtit deri në mes të dhjetorit të vitit 520. Judenjtë e parë që erdhën nga Babilonia për të rindërtuar tempullin janë shkurajuar shumë shpejt. Por profeti Agjeu dhe Zakaria rizgjojnë energjitë e tyre dhe shtyjnë guvernatorin e tyre Zorobabelin dhe kryepriftin Jozuehu të rifillojnë punët e tempullit: kjo ndodhi në shtator të 520 (1,15, krh. Esd 5,1).*

Është i gjithë objekti i katër fjalimëve të shkurtra që përbëjnë librin: pasi tempulli mbetet i rrënuar, JHWH ka goditur prodhimet e tokës; por rindërtimi duket se do të sjellë një kohë mirëqënieje; ndonëse dukjes së tij modeste, ky tempull i ri do të errësojë lavdinë e tempullit të lashtë dhe fuqinë e premtuar Zorobabelit, të zgjedhurit të Hyjit. Rindërtimi i tempullit paraqitet si një kusht për ardhjen e JHWH dhe për themelimin e mbretërisë së tij; kështu shpresa mesianike kristalizohet rreth shenjtërores dhe pasardhësit të Davidit, shpresa e cila Zakaria do ta shpreh në mënyrë më të qartë.

Zakaria. *Libri i Zakarisë përbëhet nga dy pjesë të ndara qartazi: 1–8 dhe 9–14.*

Pas një hyrjeje që datohet nga tetori-nëntori i vitit 520, dy muaj pas profecisë së parë të Agjeut, libri i referohet tetë vegimeve të profetit të datuar nga shkurti i vitit 519 (1,7–6,8), të ndjekura më pa nga kurorëzimi simbolik i Zorobabelit (rishikuesit e kanë zevëndësuar emrin e kryepriftit Josue kur u zbeh shpresa që ishte vënë në Zorobabelin dhe kur priftëria e mbajti gjithë pushtetin; 6,9-14). K 7 përbush rikthimin mbi të kaluarën kombëtare dhe k 8 hap perspektiva shpëtimi mesianik, njëri dhe tjetri përsa i përket një çështjeje mbi agjërimin, që u paraqit në nëntorin e vitit 518.

Kjo njësi e datuar mirë dhe me mendim homogjen, është me siguri autentik; por mbart shenjat e një rishikimi, të bërë nga vetë profeti ose nga një ndër dishepujt e tij. Për shembull, shpalljet universaliste të 8,20-23 janë shtuar pas 8,18-19 që është një përmbyllje.

Ashtu si Agjeu, Zakaria shqetësohet për rindërtimin e tempullit.

Por i përkushton një pjesë më të gjerë rindërtimin kombëtar dhe kërkesave të moralitetit dhe të pastërtisë; dhe pritja eskatologjike është më urgjente. Ky rindërtim duhet të hapë një kohë mesianikë në të cilën do të lartësohet priftëria i përfaqësuar nga Jozuehu (3,1-7), por në të cilin privilegji mbretëror do të ushtrohet nga një "pinjoll" (3,8), term mesianik që 6,12 i aplikon Zorobabelit. Të dy të Shuguruarit (4,14) do të qeverisin në një akord të përkryer (6,13). Kështu Zakaria bën që të rilindet ideja e vjetër e mesianizmit mbretëror, por e lidh me shqetësimet priftërore të Ezekielit, ndikimi i të cilit ndihet nga shumë pikëpamje: funksion mbizotërues i vegimeve, prirja apokaliptike, kujdesi për pastërtinë. Të njëjtat karakteristika dhe pjesa e kushtuar engjëjve i paraprijnë Danielin.

Pjesa e dytë, 9–14, që hapet me një titull të ri (9,1) është e gjitha ndryshe. Pjesët janë pa data dhe anonime. Nuk flitet më as për Zakarinë, as për Jozuehun, as për Zorobabelin, as për ndërtimin e tempullit. Stili është i ndryshëm dhe përdor shpesh librat e përparmë, mbi të gjithë atë të Jer dhe të Ez. Horizonti historik nuk është më i njëjti; Asur dhe Egjipti paraqiten si emra simbolikë për të gjithë shtypësit.

Këta kk janë me shumë të ngjarë përbërë në dhjetë vitet e fundit të shek. IV para Kr., pas pushtimit të Aleksandrit. Ndonëse të gjitha përpjekje e ripërtërira së fundmi për të provuar njësinë e tyre, duhet të pranojmë se janë të papajtueshëm. Dallohen dy seksione, ku të dyja kanë një hyrje me një titull (9–11 dhe 12–14); e para është gati e gjitha në vargje, e dyta është e gjitha gati në prozë. Flitet për një Deutero-Zakarinë dhe një Trito-Zakarinë. Në fakt, edhe këta dy përmbledhje janë të përbëra. E para ndoshta përdor pjesë poetikë të lashta, paramërgimtare dhe i referohet fakteve të historisë që është e vështirë të saktësohen (aplikimi 9,1-8 pushtimit të Aleksandrit mbetet më i ngjashmi). Pjesa e dytë, 12–14, përshkruan në terma apokaliptikë provat dhe lavditë e Jerusalemit të kohëve të fundit. Por eskatologjia nuk mungon në pjesën e parë dhe disa tema gjenden në të dy pjesët, kështu ai i "barinjve" të popullit (10,2-3; 11,4-14; 13,7-9).

Kjo pjesë e librit është e rëndësishme mbi të gjitha për doktrinën e tij mesianike, nga ana tjetër pak e njësuar: rilindja e shtëpisë së Davidit (12 passim), pritja e një mbreti Mesia i përvuajtur dhe paqësor (9,9-10), por edhe shpallja e mistershme e të Shporuarit (12,10), teokracia ushtarake (10,3–11,3) dhe kultuale sipas mënyrës së Ezekielit (k 14). Këto karakteristika do të harmonizohen në personin e Krishit; në fakt, BR citon shpesh këto kk ose të paktën

i referohet (kështu Mt 21,4-5; 27,9 i kombinuar me Jer 26,31 = Mk 14,27; Gjn 19,37).

Malakia. *Libri i quajtur i "Malakisë" me shumë mundësi ishte anonim, pasi që ky emër do të thotë "lajmëtari im" dhe duket se është marrë nga 3,1. Përbëhet nga gjashtë pjesë të ndërtuara mbi të njëjtin lloj: JHWH ose profeti i tij, lëshon një pohim, që është diskutuar nga populli ose nga priftërinjtë dhe që është zhvilluar në një diskutim ku këmbehen kërcënime dhe premtime shpëtimi. Gjenden dy tema të mëdha: fajet kultuale të priftërinjve dhe të besimtarëve (1,6–2,9 dhe 3,6-12), dhe skandali i martesave të përziera dhe të divorceve (2,10-16). Profeti shpall ditën e JHWH që do të pastrojë priftërinjtë, do të gllabërojë të këqinjtë dhe do t'u sigurojë triumfin të drejtëve (3,1-5.13-21). Pjesa 3,22-24 është shtuar, ndoshta edhe 2,11b-13a. Përmbajtja e librit lejon të përcaktohet data e tij: pas rivendosjes së kultit në tempullin e rindërtuar (515), dhe para ndalesës së martesave të përziera nën Neheminë (445), me shumë mundësi shumë afër kësaj datës së fundit. Ripërtërirja që Agjeu dhe Zakaria kishin nxitur ishte thyer dhe bashkësia përkeqësohet. Duke u frymëzuar tek Ligji i Përtërirë, por edhe Ezekielit, profeti pohon se nuk mund të tallet me Zotin, i cili kërkon nga populli i tij besim të brendshëm dhe pastërti. Ai shpall ardhjen e engjëllit të besëlidhjes e cila përgatitet nga një i ftuar i mistershëm (3,1), në të cilin Mt 11,10 (krh Lk 7,27 dhe Mk 1,2) ka njohur Gjon Pagëzuesin, pararendësin. Kjo kohë mesianike do të shohë rivendosjen e rendit moral (3,5) dhe të rendit kultual (3,4), që kulmon në flinë e përsosur e ofruar Hyjit të të gjithë kombeve (1,11).*

Abdia. *Është "libri" profetik më i shkurtër, 21 rreshta, e megjithatë ngre shumë pyetje për ekzegjetët që diskutojnë mbi njësinë e tij dhe mbi gjininë e tij letrare dhe bëjnë në mënyrë që të shkojë nga shek. IX para Kr., deri në epokën greke. Gjendja është e ndërlikuar nga fakti se gati gjysma (rr 2-9) gjenden në mënyrë të barabartë në Jer 49,7-22; por në një rend tjetër dhe si një shtesë ndaj një orakulli i cili i atribuohet Jeremisë është gjithashtu e diskutuar. Profecia e Abdisë zhvillohet në dy plane: ndëshkimi i Edomit, i shpallur nga shumë orakuj të vegjël, 1b-14, me 15b si përmbyllje; dita e JHWH, në të cilin Izraeli do të rifitojë mbi Edomin, 15a.16-18; me përmbylljen: "Zoti ka folur". Premtimet eskatologjike të rr 19-21 janë të shtuara më pas. Pjesa lidhet me mallkimet kundër Edomit që nisur nga 587 gjenden në Ps 137,7; Vajt 4,21-22; Ez 25,12v; 35,1v; Mal 1,2v, por edhe në Jer*

49,7v ashtu si tashmë është cituar: idumenjtë kishin përfituar nga shkatërrimi i Jerusalemit për të pushtuar Judenë jugore. Kujtimi i këtyre ngjarjeve është ende shumë i gjallë dhe profecia duket se është përbërë në Jude para rikthimit nga mërgimi. Nuk është e nevojshme të shtyhet për më vonë dhe t'i atribuohet një autori tjetër shkrimi mbi ditën e JHWH: vetëm shtesa e rreshtave të fundit do të ishte pas shpërnguljes. Është një britmë e apasionuar hakmarrjeje, në të cilin, për shembull, shpirti kombëtar bie në kontrast me universalizmin e pjesës së dytë të Isaisë. Por, pjesa lartëson edhe drejtësinë e tmerrshme dhe fuqinë e JHWH, që vepron si mbrojtës i së drejtës dhe nuk duhet të izolohet nga e gjithë lëvizja profetike ndaj së cilës nuk përfaqëson tjetër veçse një moment kalimtar.

Joeli. *Libri i Joelit ndahet në dy pjesë. Në pjesën e parë, një pushtim i karkalecave që shkatërron Judën provokon një liturgji e zisë dhe një kërkesë lutëse; JHWH përgjigjet duke premtuar fundin e fatkeqësisë dhe kthimin e bollekut (1,2–2,27). Pjesa e dytë përshkruan, me një stil apokaliptik, gjykimin e kombeve dhe fitoren përfundimtare të JHWH dhe të Izraelit (3-4). Njësia ndër dy pjesët është e siguruar nga referimi i ditës së JHWH, që është tema e kk 3–4, por që duket që në 1,15; 2,1-2.10.11. Karkalecat janë ushtria e JHWH, të hedhur për të zbatuar gjykimin e tij: një ditë e JHWH nga i cili mund të shpëtohesh vetëm me pendesë dhe me lutje; ndëshkimi bëhet lloji i gjykimit të madh, dita e JHWH që do të hapë kohët eskatologjike. Nuk është e mundur të dallohen të dy autorët dhe as epoka e përbërjes së librit. Kohët e fundit, është mbrojtur, një datë në fund të epokës monarkike. Pjesa më e madhe e ekzegjetëve megjithatë mendon për periudhën pas shpërnguljes me argumentat në vijim: mungesa e referimit të një mbreti, aluzioni ndaj mërgimit por edhe tempullit të rindërtuar, marrëdhëniet me Ligjin e Përtërirë ose me profetët e mëpasshëm (Ezekieli, Sofonia, Malakia, Abdia i cituar në 3,5). Libri do të ishte i përbërë rreth vitit 400 para Kr.*

Lidhjet e tij me kultin janë të dallueshme. Kk 1–2 kanë karakteristikat e liturgjisë pendestare që përfundon me premtimin profetik të faljes hyjnore. Pra, Joeli është konsideruar profet i kultit, që i përkushtohet shërbimit të tempullit. Por, këto karakteristika mund të shpjegohen edhe me imitimin letrar të formave liturgjike. Libërthi nuk është një tregim i një predikimi në tempull, por është një shkrim, i bërë për t'u lexuar. Gjendemi në fund të rrymës profetike. Derdhja e shpirtit profetik mbi të gjithë popullin e Hyjit në kohën eskatologjike (3,1-5) i përgjigjet

urimit të Moisiut në Nr 11,29. BR pohon që shpallja u realizua në momentin e ardhjes së Shpirtit mbi apostujt e Krishtit; shën Pjetri do të citojë të gjithë këtë pjesë (Vap 2,16-21): Joeli është profeti i Rrëshajave. Është edhe profeti i pendesës: ftesat e tij për agjërim dhe lutje, të nxjerra nga kremtimet e tempullit ose të redaktuara mbi modelin e tyre, do të futen natyrisht në liturgjinë e krishterë të kohës së krezhmeve.

Jona. *Ky libër i vogël dallohet nga të gjithë librat e tjerë profetikë. Është vetëm një tregim: tregon historinë e një profeti të pabindur që së pari dëshiron të tërhiqet nga misioni i tij dhe që pastaj ankohet me Hyjin për suksesin e papritur të predikimit të tij. Heroi të cilit i atribuohet kjo aventurë e ngjyrosur me humorizëm është një profet bashkëkohës i Jeroboamit të II, i përmendur në 2Mbr 14,25. Por libri nuk paraqitet si i tiji: me shumë mundësi nuk mund të jetë vepër e tija. "Qyteti i madh" i Ninivës, i shkatërruar në 612, nuk është më një kujtim i largët; mendim dhe shprehje varen nga libri i Jeremisë dhe i Ezekielit; gjuha është e vonë. Gjithçka fton që përbërja e librit të jetë e pas shpërnguljes, në rrymën e shek. të V. Psalmi i 2,3-10, që është e një gjinie letrare të ndryshme dhe që nuk ka asnjë marrëdhënie me situatën konkrete të Jonës dhe as me mësimin e librit, që ka qenë shtuar më pas.*

Kjo datë e vonë, duhet të na bëjë të kemi kujdes kundër një interpretimi historik. Ajo hidhet poshtë edhe nga argumenta të tjerë: Hyji mund të ndryshojë zemrat, por kthimi i papritur tek Hyji i Izraelit, të mbretit të Ninivës dhe të gjithë popullit të tij do të kishtë lënë gjurmë në dokumente asiriane dhe në Bibël. Hyji është edhe zoti i ligjeve të natyrës, por edhe mrekullitë janë të grumbulluara këtu si mahnitja të kryera gati me loj nga Hyji në dëm të profetit: stuhia e papritur, Jona i përcaktuar nga fati, peshku i tmerrshëm, bima që lind në një natë dhe thahet në një orë, e gjitha e treguar me një ironi jo të maskuar, shumë e huaj për stilin historik.

Libri ka si qëllim të jetë shkrim i këndshëm por edhe udhëzimplotë: është një tregim didaktik. Mësimi i tij shënon një ndër kulmet e BV. Duke thyer me një interpretim të ngushtë të profecisë, pohon se kërcënimet, edhe më kategorike, janë shprehje e një vullneti të mëshirshëm të Hyjit, i cili nuk pret shprehjen e pendesës për të dhënë faljen e tij. Nëse orakulli i Jonës nuk realizohet, kjo ndodh sepse realisht dekretet e shkatërrimit janë gjithmonë të kushtëzuara. Ajo që Hyji do, është kthimi: misioni i profetit, pra, ia ka dalur në mënyrë të përkryer (krh. Jer 18,7-8).

Duke thyer me partikularizmin në të cilën bashkësia pas shpërnguljes ishte e tunduar të mbyllej, ky libër predikon një universalizëm jashtëzakonisht të hapur. Këtu, çdonjëri është simpatik, marinarët paganë të përmbytjes, mbretërit, banorët dhe madje, edhe kafshët e Ninivës, çdonjëri përveç të vetmit izraelit që është në skenë – dhe është profeti – Jona! Hyji do të jetë i mëshirshëm drejt profetit rebel, por, mbi të gjitha, mëshira e tij do t'i shtrihet edhe armikes më fyese të Izraelit, qytetit të Ninivës.

Jemi shumë afër BR: Hyji nuk është vetëm Hyji i judenjve, është edhe Hyji i paganëve, pasi që nuk ka vetëm se një Hyj (Rm 3,29). Në Mt 12,41 dhe në Lk 11,29-32, Krishti Jezus do të citojë shembullin e kthimit të ninivitëve dhe Mt 12,40 do të shohë në Jonën e mbyllur në barkun e përbindëshit figurën e qëndrimit të Krishtit në varr. Ky përdorim i historisë së Jonës nuk duhet të merret si një provë e historicitetit të tij: Jezusi përdor këtë apolog të BV ashtu si predikuesit e krishterë përdorin shembulltyrat e BR: është i njëjti zell për të mësuar duke përdorur imazhet familiare dëgjuesve, pa u marrë me gjykimin mbi realitetin e faktëve.

Libri i Isaisë

I. PJESA E PARË E ISAISË

1. PROFECI PARA LUFTËS SIRO EFRAIMITE

Titulli

1 [1]Vegimi i Isaisë, birit të Amosit, që e pa në lidhje me Judën
e Jerusalemin në ditët e Ozisë, Joatamit, Akazit e Ezekisë, Mik 1,1
mbretërve të Judës.

Kundër popullit të paevarishëm

[2]Dëgjoni, o qiej, dëgjo, o tokë, Lp 4,26; 32,1+;
sepse Zoti po flet: Mik 1,2
«Fëmijët i rrita, i burrërova, Lp 32,5-6.10; Bar 4,8
por ata më përbuzën.
[3]Kau e njeh të zotin Jer 8,7
edhe gomari grazhdin e pronarit të vet,
kurse Izraeli nuk njeh,
populli im nuk merr vesh».

Ndëshkimi i Judesë

[4]Vaj, për popullin mëkatar,
për kombin e ngarkuar me faje,
për farën e keqe, për bijtë e prishur! 30,9
E përbuzën Zotin, Jer 2,13
hyjshmuan Shenjtin e Izraelit, Lev 17,1+
atij ia kthyen shpinën!

1,1 Titulli: Ky rrjesht paraqet kuadrin kronologjik të të gjitha aktiviteteve të profetit, por është e vështirë për të vendosur nëse ajo paraqet tërë librin në formën e saj përfundimtare, kk 1–66, vetëm kk 1–39, ose vetëm kk 1–12. Në çdo rast, "Juda dhe Jerusalemi" nuk duhen marrë në kuptimin gjeografik; është një përcaktim i popullit të zgjedhur, për udhëzimet për të cilat janë shprehur të gjitha profecitë, madje edhe ato që kanë të bëjnë me mbretërinë e veriut dhe me popujt e huaj.

1,2 Qielli dhe toka janë marrë si dëshmitarë në procesin që Zoti ka për qellim t'i bëjë popullit të tij (Lp 4,26; 30,19; 32,1; Ps 50,4) Poema që vijon i referohet shkatërrimit të territorit dhe rrethimit të Jerusalemit qoftë nën Sennàcherib në 701 (krh. 36,1v; 2Mbr 18,13v), qoftë në kohën e luftës siro-efraimita 735 (krh. 7,1-2; 2Mbr 16,5-9).

1,4 *Shenjti i Izraelit*: shprehje e përdorur nga Isaia për të përshkruar JHWH (krh. 6,3 edhe shënimin).

Lev 26,14-33; Jer 5,3; Am 4,6-12

5 Po ku t'ju godas më,
që vazhdoni të grumbulloni tradhtitë?
Çdo kokë është e sëmurë,
çdo zemër e molisur!
6 Prej shputës së këmbës deri në majë të kresë
në të vend të shëndoshë nuk ka:
por lëndime të mbetura, plagë të çelura,
Jer 30,12-15; Lk 10,34 as të spastruara,
as të mbështjella, as me vaj të lyera.
7 Toka juaj e shkretuar,
qytetet tuaja të shkrumbuara me zjarr!
Arat tuaja ndër sy jua hanë të huajt
e shkretërohet si në shkretim të armikut.
8 Bija e Sionit ka mbetur
porsi kasollja në vresht,
porsi kacafiku në bostan,
porsi qyteti i rrethuar.
/Rom 9,29 9 Sikur Zoti i Ushtrive
të mos na e kishte ruajtur farën,
4,3+; Zan 18,16-33; 19,1-29 do të kishim qenë tashmë porsi Sodoma,
Gomorrës do t'i kishim përngjarë!

Kundër hipokrizisë fetare

29,13-14 10 Dëgjojeni fjalën e Zotit,
Lp 32,32 o prijës të Sodomës!
Dëgjoje urdhrin e Hyjit tonë,
o populli i Gomorrës!
Am 5,21+ 11 «Ç'më duhen flitë tuaja të panumërta?»
thotë Zoti.

1,5 *Pse ju ende doni të jeni të goditur*: kështu BC; BJ përkthen: "Ku mund të godasim përsëri?".

1,6 *asgjë të shëndoshë*: ky rresht që, sipas kuptimit të fjalëpërfjalshëm, mban parasysh popullin e Judës, mëkatar dhe i ndëshkuar, ka qënë i aplikuar pasionit të Krishtit, si tekstet e ngjashme mbi shërbëtorin e vuajtjes (53,3v).

1,7 *është një shkretëtirë si shkatërrimi i Sodomës*: BJ me TM e përkthen: "është pikëllimi si një shkatërrim i të të huajve" Por kjo nuk shton asgjë asaj që paraprin edhe fjala hebraishte e përkthyer "shkatërrim" (s'emàmà) gjithnjë përcakton dënimin e Sodomës dhe Gomorës që do t'i bëhet referim në vargjet 9-10 dhe në 3,9 Për këtë zakonisht korrigjohet "të huajt", *zarim*, në Sodomë, *sëdom*, por ky korrigjim nuk është i mbështetur nga asnjë version.

1,8 *bija e Sionit*: personifikimi i qytetit të Jerusalemit (10,32; 16,1; etj.) ose të popullsisë së saj (37,22; Sof 3,14; Vaj 4,22). "Sioni" ishte emri i qytezës së Jebusejve, i cili u bë "qyteti i Davidit" (krh. 2Sam 5,9+).

1,10 Profecia i përket sipas gjasës periudhës së parë të ministerit të Isaisë, para 735. Si Am 5,21-27, profeti merakoset me ritualizmin që nuk i korrespondon paraqitjes së brendshme; do të rikthehet në 29,13-14 me shprehjet që Ungjilli sipas Mateut u aplikon farisenjve (Mt 15,8-9).

«Jam ngopur me fli shkrumbimi deshësh,
me dhjamë bagëtish të majura;
e gjak demash,
qengjash e cjepsh nuk dua!
12Kur donit të dilni përpara meje,
kush i kërkoi këto prej duarve tuaja
që të shëtitni nëpër tremet e mia?
13Pushoni të më sillni fli të padobi;
në iri e kam kemin.
Hëna e re, e shtuna dhe tubimet
s'duroj dot paudhëri e festime bashkë!
14Hënat e reja e festimet tuaja
i urren shpirti im,
u bënë barrë e rëndë për mua,
s'mund t'i duroj më!
15Kur i shtrini duart tuaja në uratë,
unë i largoj sytë e mi prej jush;
edhe nëse i shumoni uratat tuaja, Jer 14,12; Mik 3,4
unë nuk ju dëgjoj.
Duart tuaja pikojnë gjak. 59,2-3; Jer 2,34
16Lahuni, pastrohuni,
Hiqeni fajësinë tuaj prej syve të mi,
pushoni të bëni keq! Am 5,14-15
17Mësoni të bëni vepra të mira:
kërkojeni drejtësinë,
ndihmoni të shtypurit,
jepni të drejtën bonjakut,
mbrojeni të vejën!». Dal 22,21-22+
18«Atëherë, ejani të pleqërohemi» 43,26
thotë Zoti.
«Edhe në qofshin mëkatet tuaja kuq si gjaku, Ps 32,1+; Ps 51,9
do të bëhen bardhë si bora
edhe në qofshin të kuqe si purpuri,
do të bëhen porsi leshi.
19Nëse doni të më dëgjoni, Lev 26,3-12; Lp 28,1-14

1,15 *pikojnë gjak*: gjaku i viktimave të pafajshme i përzier me atë të viktimave të sakrifikuara.

1,17 *ndihmoni të shtypurit*: kështu BC dhe shumica e versioneve moderne duke u bazuar në LXX, Vulg., sir. Por edhe vetë TM është mjaft e paqartë: BJ përkthen të njëjtën shprehje hebraike me: "Korrigjojeni të dhunshmin". – *Jetimi dhe e veja* janë përsona të dobët ekonomikisht që ligji mbron (Dal 22,21-22, Lp 10,18; 14,29; 27,19; etj.) dhe për të cilët profetët ndërmjetësojnë (Jer 7,6; 22,3; krh. në të kundërt Is 1,23; 9,16; Jer 49,10-11; Ez 22,7).

1,18 Si gjykimit (Ps 9,9), ashtu edhe falja e mëkateve është vepër Hyjnore (Dal 34,6+; Os 11,8-9). Në mëshirën e Tij, Hyji i jep fund mëkatit të njeriut i cili tashme është ripërtërirë në marrëdhënien e vërtetë me të. Nuk ka asnjë faj që e shterr faljen

do t'i gëzoni frytet e tokës;
Lev 26,14-39; Lp 28,15v — [20]nëse s'do të doni e do të më ngucni të hidhërohem,
shpata do t'ju përpijë!
=40,5;58,14; ‖Mik 4,4 — Kështu ka thënë goja e Zotit».

Vajtim mbi Jerusalemin

Jer 2,20; Ez 16; 23 — [21]Po si kështu u bë lavire
qyteza besnike, plot mirësi!
Në të banonte drejtësia,
kurse tash vrasësit!
Jer 6,29; Ez 22,18 — [22]Argjendi yt është shndërruar në zgjyrë,
vera jote është përzier me ujë.
[23]Princat e tu të pabesë,
shokë me braca,
të gjithë dhuratat po i lakmojnë,
se ç'po vrapojnë pas interesit.
S'i japin të drejtën bonjakut,
padia e vejushës as s'del para tyre.
[24]Prandaj kështu thotë Zoti,
Hyji i Ushtrive, i Fuqishmi i Izraelit:
«Ehu, se ç'do të kënaqem mbi kundërshtarët e mi,
se ç'do të ahmerrem mbi armiqtë e mi!
[25]Do ta kthej dorën time kundër teje,
me fi do ta pastroj zgjyrën tënde,
krejtësisht prej teje plumbin do ta zhduk!
[26]Do t'i kthej gjykatësit e tu si dikur,
këshilltarët e tu si në kohë të lashta,
e atëherë do të quhesh Qyteti i drejtësisë,
1,21; Zak 8,3 — Qyteza besnike!».

e Zotit (Ps 130). Kushti që kërkon Zoti është rrëfimini me pendimin (57,15; Ps 19,13; 25,11.18; 32,5; 51,19-20, etj.) është ndryshimi i brendshëm që kjo nënkupton (Jer 3,14; Ez 18,30-32; 33,1; krh. Jer 31,18; Vaj 5,21). Falja e mëkateve është një nga karakteristikat e mbretërisë mesianike (Jer 31,31+; krh. Ez 36,25-26.) Jezusi do t'a ushtrojë (Mk 2,5-11p).

1,20 *shpata*: pushtimit me të gjitha fatkeqësitë e saj nuk është ndryshe porse një kërcënim; mund të largohet nga nënshtrimi ndaj Zotit (rr 19).

1,21-28 Kjo poemë merr në fillim ritmin asimetrik të qînâ ose të vajtimit (3+2 ose 4+3 thekse ritmike).

1,21 Para «*Në të banonte drejtësia*», BJ shton me LXX dhe vet.lat.: "Sioni", që mungon në TM. – Çështja e Jerusalemit të poshtëruar i referohet predikimit të Ozesë dhe shpall alegoritë e Jer 3,6-13 dhe të Ez 16 e 23. Kjo rënie është në kontrast me besnikërinë fillëstare të Jerusalemit, që ajo do t'a rigjejë, pasi të pastrohet nga dënimi (rr 26).

1,26 "*Qyteti i Drejtësisë*": vetë emri përcakton të qënurit që e çon dhe e përkufizon fatin e tij; krh. emrat e Jakobit (Zan 25,26; 27,36) dhe bijve të tij. (Zan 29,31–30,24; etj.). Një ndryshim i emrit do të thotë një ndryshim i thirrjes (krh. Abrahami, Zan 17,5; Izraelit, Gen 32,29; etj.). Emrat që profetët u japin përsonave janë shenja të efektshme: në Isainë: 7,3 (krh.

27 Sioni do të shpërblehet në saje të drejtësisë
e të kthyerit e tij në saje të së drejtës.
28 Së bashku do të sharrojnë të paudhët e mëkatarët,
do të zhbihen ata që e lanë Zotin.

Kundër lëndëve të shenjta

29 Do të turpëroheni për terebentinat
që tani i mbani për të shenjtë,
do të skuqeni për prozhmet
që ju vetë i zgjodhët,
30 Sepse, do të bëheni porsi lisi që iu thanë gjethet,
dhe porsi prozhmi që pa ujë ka mbetur.
31 I forti do të bëhet li,
kurse shkëndijë vepra e tij,
të dyja së bashku do të digjen,
e askush nuk do t'i fikë.

Paqja e përhershme

2 1 Vegimi që pa Isaia, biri i Amosit, në lidhje me Judën e Jerusalemin.

2 Do të ndodhë në kohën e ardhshme: ‖Am 4,1-3
mali i Shtëpisë së Zotit
do të vendoset mbi majën e maleve,
e do të ngallitë përmbi kreshta
dhe të gjithë popujt do të ngarendin tek ai. 56,5-8; 60,11-14;
3 Tek ai do të shkojnë shumë popuj Zak 8,20v; 14,16
e do të thonë:
«Ejani të ngjitemi në malin e Zotit,

10,21); 7,14; 8,1-3 (krh. 8,18); në Ozenë: 1,4.6.9; 2,1–3,25. Jerusalemi i ardhshëm do të marrë emra të tjerë profetësh (60,14; 62,4.12; Ez 48,35). Këtu emrat e rinj të Jerusalemit, duke u kthyer në rr 21, janë "besnikëri" (BC "besnik") dhe "drejtësi". Për Isainë, si dhe për Amosin, drejtësia është parasëgjithash barazi në zbatimin e të drejtës, por akoma më thellësisht, ajo është një pjesëmarrje në drejtësinë e Zotit, ku edhe zbulohet shenjtëria e tij (krh. 5,16+).

1,27-28 Ky koment mjaft prozaik i asaj që e paraprin mund të jetë një shtesë e një dishepulli të Isaisë.

1,29-31 Isaia zemërohet rrallë me praktikat pikërisht pagane (krh. 2,6-8). Këto pemë nuk ishin direkt objekt kulti, por prananin në praktikat e tyre fetare që Izraelitët kishin mësuar nga Kananenjtë (krh. Lp 12,2+, ku referimet e cituara tregojnë se ky abuzim shtrihet në mbretërinë e Judës dhe atë të Izraelit).

2,1-5 Ky orakull gjendet kryesisht në Mik 4,1-3. Origjina e tij është debatuar. Mendimi më i përafërt është se Mikeja këtu varet nga Isaia; argumentet kundër autenticitetit Isaian të tekstit (sidomos universalizmit të tij) nuk janë vendimtare.

2,1 *në lidhje me Judën e Jerusalemin*: Ky titull të ri paraqet përmbledhjen e vogël të orakujve kk 2–5.

në Shtëpinë e Hyjit të Jakobit
që të na i mësojë udhët e tija
e të ecim shtigjeve të tija»,
Gjn 4,22 sepse nga Sioni do të dalë Ligji
Lk 24,47 dhe nga Jerusalemi fjala e Zotit.
9,6 [4]Ai do të jetë gjykatësi i popujve
dhe do t'i gjykojë fiset e shumta,
11,6-9+; Oz 2,20; Jl 4,9-11; Zak 9,9-10 shpatat e veta do t'i kthejnë në plorë
e heshtat në drapërinj.
Një popull nuk do të ngritë shpatën
kundër një populli tjetër
dhe më s'do të ushtrohen për luftë.
[5]Eja, o shtëpia e Jakobit,
60,1-3 të ecim në dritën e Zotit!

Shkëlqimi e madhëria e Zotit

[6]Po, ti e përbuze popullin tënd,
shtëpinë e Jakobit,
sepse vlojnë me shortarë të lindjes
Lp 18,14 e me fallxhorë porsi filistenjtë
dhe ua shtrijnë dorën të huajve.
[7]Toka e tij është plot me argjend e me ar,
visaret e tija janë të pambarim.
Lp 17,16-17; Ps 20,8 [8]Vendi i tij është plot me kuaj,
të panumërta janë karrocat e tija.
Plot është vendi i tij me idhuj:
adhurojnë veprat e duarve të veta,
që i punuan gishtat e tyre.
=5,15 [9]U përul vdekatari, për dhe u përvujtërua burri:

2,4 *Ai*: JHWH. – copëtohen: BJ ka "shndërrohen"; krh. Gal 4,10+.

2,6-22 Kjo poemë, të cilës njësia e saj është shënuar nga përsëritja e formulave të njëjta (rr 9.11.17 dhe 10.19.21), I përket periudhës së hershme të veprimtarisë së Isaisë, kur Juda përfundon një periudhë të gjatë prosperiteti nën Ozinë dhe Joatamin; por gjithashtu mund të ketë si pikëarritje Samarinë, e cila nuk kishte rënë ende në anarkinë dhe shkatërrimin që po vinte. Profeti shpall një ndërhyrje të shkëlqyer të JHWH.

2,6 *shortarë të Lindjes*: është rezultati i një korrigjimi, që nuk e ka mbështetjen e versioneve: Heb. *Miqqedem,* «prej shumë kohësh», është i saktë në «qosemîm», «fallxhorë», «shortarë, magjistarë», apo edhe miqsam, «hyjnizimi». Ky korrigjim, megjithatë, kërkon një «e» para «fallxhorëve». BJ përkthen (rr 6b): «grafullon për një kohë të gjatë për shkak të magjistarëve, si Filistenjtë», duke hequr «e». – hyjnizimi ka qënë i praktikuar gjerësisht në Lindjen e lashtë dhe ka qenë edhe në Izrael (1Sam 28,3v; Is 8,19), pavarësisht nga denimet në Dal 22,17; Lev 19,31; 20,27; Lp 18,10-11.14. Asgjë nuk dihet mbi hyjnizimin midis Filistenjve, por shortarët e tyre janë të përmendur në 1Sam 6,2. – *të huajve u duartrokasin*: BJ duke u mbështetur tek LXX preferon të përkthejë shprehjen hebraike me: «janë plot e përplot me fëmijët e të huajve».

Ti falje mos u jep!
10 Futu në shpellë, fshehu në pluhur — Oz 10,8; Zb 6,16
para fytyrës së tmerrshme të Zotit — /2Sel 1,9
e para shkëlqimit të madhërisë së tij,
11 Sytë krenarë të njeriut do të përvujtërohen,
do të kërruset madhështia e njerëzve:
atë ditë do të lartësohet vetëm Zoti.
12 Po, ajo do të jetë dita e Zotit të Ushtrive,
për të përulur çdo krenar e madhështor,
kundër çdo madhështie për ta përulur;
13 kundër çdo cedri të lartë e të madh të Libanit,
kundër të gjithë lisave të Basanit,
14 kundër të gjitha bjeshkëve të larta
kundër të gjitha kreshtave të mprehta,
15 kundër çdo pirgu të lartë,
kundër çdo muri të forcuar,
16 kundër të gjitha anijeve të Tarsisit — Ps 48,8+
dhe kundër të gjitha anijeve luksoze.
17 Do të përulet krenaria njerëzore,
do të përvuhet madhështia e të mëdhenjve:
vetëm Zoti atë ditë do të lartësohet,
18 copë e grimë idhujt do të bëhen. — Jer 10,11.15
19 Do të hyjnë ndër zgavrra qetash — 2,10+
e do të struken nëpër shpella të tokës
para fytyrës së tmerrshme të Zotit
e para lavdisë së tij
kur të çohet ta dridhë tokën.
20 Atë ditë njeriu do t'ua flakë idhujt e vet të argjendtë — 3,17
e idhujt e artë që i punoi për vete për t'i adhuruar,
minjve e lakuriqëve,
21 e do të hyjë në biga të qetave e në shpella të shkëmbinjve
para fytyrës së tmerrshme të Zotit
e para shkëlqimit të madhërisë së tij,
kur të çohet ta dridhë tokën.
22 Pushoni të shpresoni në njeriun, — Jer 17,5

2,10 LXX shton: "*kur të ngrihet për të lëkundur tokën*"; mungon në TM. I gjithë rrjeshti dhe fjalët e fundit, ndoshta të korruptuara, nga rrjeshti 9 mungojnë në 1QIs[a]. Rrjeshti rimerret përsëri në vargjet 19 dhe 21.

2,12 *ajo do të jetë dita e Zotit të ushtrive*: mbi "dita e Zotit" krh. Am 5,18+. Këtu, ndërhyrja hyjnore është përshkruar si një tërmet (rr 10.19.21).

2,16 *Anije luksoze*: tekst i pasigurt. Korrigjimi i BC i jep një paralelizëm të mirë dhe përpiqet për të ruajtur kuptimin e mundshëm të termit. BJ përkthen: "çdo gjë që duket e vlefshme."

2,22 Rrjeshti 22, mungon nga LXX dhe është i huaj për kontekstin, është ndoshta një sqarim.

Zan 2,7; 6,3; Jb 34,14

jeta e të cilit është vetëm një frymë në vrimat e hundës.
Ç'vlerë mund të ketë pra, ai?

Anarkia në Jerusalem

3 [1]Dhe, ja, Zotëruesi, Zoti i Ushtrive,
po ia heq Jerusalemit dhe Judës
çdo mbështetje e çdo ndihmë,
çdo ndihmë buke e çdo ndihmë uji,
[2]trimin edhe luftëtarin,
gjyqtarin edhe profetin,
dijësin edhe plakun,
[3]pesëdhjetarin e bujarin,
këshilltarin e dijësin e urtë
si edhe shituesin e mençur.
Ksh 10,16 [4]Do meca do t'u vë të parë
e foshnjat do t'i sundojnë.
[5]Njerëzit do të grinden me njëri tjetrin,
i afërmi me të afërmin,
i riu me të keq do të marrë plakun
edhe të ndershmin i pandershmi,
[6]burri do të kapë vëllanë e vet
mu në shtëpinë e babës së vetë:
«Ti e ke gunën, na u bëj prijës,
kjo rrënojë le të jetë në dorë tënde!».
[7]Ai atë ditë do të klithë, do të thotë:
«Unë s'jam mjek, në shtëpinë time s'ka bukë as gunë;
ruaj se më bëni prijës të popullit!».
[8]Se ç'po rrënohet Jerusalemi,
u çbordua Judeja
se gjuha e veprimet e tyre
janë kundër Zotit
sa që ngucin sytë e Madhërisë së tij.
[9]Paf'tyrësia e tyre i dënon,
Zan 18,20-21; 19,4-11 si Sodoma shpallin fajin e vet,
nuk e fshehin, mjerë shpirti i tyre:
vetvetes i bëjnë gati të keqen!
[10]Thoni të drejtit: I lumi ti!

k 3 kjo poemë mendohet t'i përkasë fillimit të mbretërimit të Akazit, rreth 735. Me një mbret ende të ri dhe nën kërcënimin e një ndërhyrjeje nga jashtë (krh. 2Mbr 15,37), vendi rrezikon të bie nën anarkinë. Ky tekst duket i përbërë nga dy pjesë fillimisht të pavarura (rr 1-9a dhe 12-15); rr 9b-11 janë një shtim.

3,4 *foshnjat*: kjo mund të jetë edhe një shumës abstraksioni; atëherë do të duhej të kuptohej me të "të qenurit tekanjoz".

3,10-11 rr 10-11, me përmbajtje të ditur,

sepse do të hajë frytin e veprave të veta!
11 Mjerë i paudhi! Të këqijat do ta godasin:
do ta gjejnë të këqijat që i ka bërë.
12 Popullin tim e shtyp një kalama,
gratë e kanë nën sundim!
O populli im, ata që thonë je i lumë po të gënjejnë
dhe po ta prishin udhën nëpër të cilën je duke ecur.
13 Në këmbë u ngrit Zoti për të pandehur, Oz 4,1-5; Mik 6,1-5
qëndron në këmbë për të gjykuar popujt.
14 Në gjyq po hyn Zoti
me pleqtë e me krerët e popullit të vet;
«Ju ma shkretuat vreshtin 5,1-7
e gjërat e rrëmbyera të skamnorëve në shtëpitë tuaja i keni.
15 Me ç'të drejtë e shtypni popullin tim
dhe po e shkelmoni fytyrën e të varfërve?», Am 2,7
thotë Zoti, Hyji i Ushtrive.

Gratë e Jerusalemit

16 E Zoti tha:
«Çka po krenohen bijat e Sionit 32,9-14; Am 4,1-3
e më shëtisin me qafë të zgjatur,
u bëjnë me sy njerëzve përreth,
edhe ecin me hapa të vegjël
e i bëjnë të tingëllojnë unazat në këmbë.
17 Zoti do t'ua qirosë rrashtën e kresë Am 8,10
bijave të Sionit,
Zoti flokët do t'ua shogë».
18 Atë ditë Zoti do t'ua heqë të gjitha:
stolinë e të mbathurave, stringla,
19 hënëza e vathë,
mëdorëza e kësula,
20 ndarset e përparset,
brezat dhe shishet e erërave,
21 unazat e stolitë e hundës,
22 petkat e ndërrimit e krahcoret,
velat e bukur e gjilpërat,
23 pasqyrat edhe çarçafët,
lidhësat edhe leshnikët.

e ndërpresin përshkrimin e anarkisë; rr 10 është shumë i ndryshëm në LXX.

3,12 Një djalë e zotëron: BJ përkthen: "shtypësit e saj e grabisin", pohon: TM ka njëjësin. – gratë: me TM; BJ, me versionet, përkthen: "mbledhësit".

3,23 Kjo listë e xhingërima rr 18-23, është ndoshta një shtesë. Kuptimi i saktë i shumë prej këtyre termave nuk është i sigurt.

24 Në vend të erës së mirë, qelbësirë;
në vend të brezit, rrypinë,
Am 8,10 në vend të flokëve bishtaleca, tullacinë;
në vend të grykcës, grathoren,
në vend të pashisë, shëmtimin.

Vejushat e Jerusalemit

25 «Burrat e tu prej shpatës do të bien,
trimat e tu në luftim».
26 Gjëmë e vaj do të ketë dera jote
e ti, i rrënuar, rrafsh për tokë do të biesh.

4 1 Shtatë gra do të lakmojnë një burrë të vetëm
atë ditë e do t'i thonë:
«Me bukën tonë ne do të ushqehemi,
me petka tona ne do të vishemi,
vetëm na lër të mbajmë emrin tënd:
flake prej nesh turpin tonë».

Pinjolli i Zotit

Jer 23,5-6; Zak 3,8; 6,12 2 Dhe atë ditë pinjolli i Zotit
do të jetë nder edhe lavdi,
52,1; 60,21 fryti i tokës do të jetë mburrje e galdim
për të shpëtuarit e Izraelit.
3 Dhe do të ngjajë:

3,24 *thes*: në Heb. saq, rrobë e trashë me të cilën bëheshin "thasët" (Zan 42,25), por edhe një veshje pëndese ose të zezë zie, që veshej (pa asgjë tjetër) në trup (20,2; Zan 37,34; 1Mbr 20,31; 21,27; Am 8,10; etj.).

4,1 Në qytetin asgjësuar nga lufta (3,25-26), shumë gra do t'i kërkojnë të njëjtit burrë që të "marrin emrin e tij", që të jetë zoti i tyre, ose "burri", sipas kuptimit të shprehjes në hebraisht. Bijat krenarë të Jerusalemit do të bëhen konkubine.

4,2-6 *pinjolli (ose filizi)* dhe *fryti i tokës* caktojnë qoftë Mesinë (Jer 23,5=33,15; Zak 3,8; 6,12) qoftë dhe "pjesën tjetër të mbetur" të Izraelit (shih. shënimin që vijon) e krahasuar me një pemë që rilind në tokën e Palestinës, rr 2-6, apo vetëm, 4-6, në përgjithësi konsiderohen si një kompozim postesilica.

4,3 Izraeli i pabesë do të dënohet. Por, meqënëse Zoti e do popullin e tij, një pjesë "e mbetur" do t'i shpëtojë shpatës së pushtuesit. Tashmë për Amosin është e njohur (3,12; 5,15; 9,8-10), tema e rimarrë nga Isaia (6,13; 7,3 dhe 10,19-21; 28,5-6; 37,4= 2Mbr 19,4; 37,31-32; krh. Mik 4,7; 5,2; Sof 2,7.9; 3,12; Jer 3,14; 5,18; Ez 5,3; 9). Pjesa tjetër e mbetur në Jerusalem, dhe e pastruar tashmë është besnike, do të kthehet perseri një komb i fuqishëm. Pas katastrofës së 587, shfaqet një ide të re: pjesa tjetër do të jetë ndër të dëbuarit (Ez 12,16; Bar 2,13), do të kthehet në robëri (Ez 6,8-10; krh. Lp 30,1-2) e Zoti atëherë do t'a mbledh për restaurimin Mesianik (11,11.16; Jer 23,3; 31,7; 50,20; Ez 20,37; Mik 2,12-13). Pas kthimit nga mërgimi, pjesa tjetër, përsëri e pabesë, do të vazhdojë të jetë akoma e pëgjysmuar dhe e pastruar (Zak 1,3; 8,11; Agj 1,12; Ab 17= Jl 3,5; Zak 13,8-9; 14,2). Sepse Krishti do të jetë "filizi" i vërtetë i Izraelit të ri dhe të shenjtëruar (11.1.10; krh. 4,2; Jer 23,3-6). – Në të kundërtën e Izraelit, kombet pagane nuk do të kenë "teprica" (14,22.30; 15,9; 16,14; Ez 21,37; Am 1,8; Ab 18).

kush do të mbetet gjallë në Sion,
kush të shpëtojë në Jerusalem,
do të quhen të gjithë shenjtër,
e do të regjistrohen
se në Jerusalem jetojnë.

Sof 3,13
Dan 12,1+

Rivendosja e ardhshme

4 E kur Zoti ta ketë larë
ndytësinë e bijës së Sionit,
edhe gjakun ta ketë larë
që u derdh në Jerusalem
me fuqi të frymës e me forcë të zjarrit,
5 Zoti i lum do të krijojë
përmbi mbarë malin Sion
e mbi tubimin e tij
një re tymi ditën,
kurse natën flakë zjarri të ndezur.
Sepse, mburojë mbi të gjitha do të jetë Lavdia
6 tendë që mbron nga vapa e ditës
strehë shpëtimi nga stuhia e shiu.

Dal 13,21-22+

Zb 7,15-16
25,4-5

Kënga e vreshtit

Ps 80,9-19; Is 27,2-5; Jer 2,21; 5,10; 6,9; 12,10; Ez 15,1-8; 17,3-10; 19,10-14 Oz 10,1; /Mt 21,18-19+.33-44+; Gjn 15,1-2+

5 1 Do t'ia këndoj të dashurit tim
këngën e mikut tim
mbi vreshtin e tij.
Miku im kishte vreshtin
në një kodër të plleshme.
2 E thuri,
ia qëroi gurët,
e mbëltoi me hardhi të zgjedhura,
në midis të tij e ndërtoi kullën,
në të punoi edhe shtrydhësin.

4,5 *natën flakë zjarri të ndezur*: përjetim i "kolreonës së resë" ose "të zjarrit" që udhëhoqi Izraelitët në daljen nga Egjipti. Bëhet fjalë për daljen që konfirmon datën e vonshme të poemës: krh. 10,26, e cila është një shtesë; 11,15-16, që i përket kohës së mërgimit, dhe paraqitja e kthimit nga mërgimi si një dalje të re në Deutero-Isai (40,3+).

5,1-7 Poemë e krijuar nga Isaia në fillim të shërbesës së tij, i frymëzuar ndoshta nga një këngë e korrjes. Tema e hardhisë-Izraeli e zgjedhur pastaj e hedhur poshtë, tashme e përgatitur nga Oseja (10,1), do të rimerret nga Jeremia (2,21); 5,10; 6,9; 12,10) dhe nga Ezekieli (15,1-8; 17,3-10; 19,10-14; krh. Ps 80,9-19; Is 27,2-5). Jezusi do ta rimarrë në shëmbëlltyrën e vreshtarëve vrastarë (Mt 21,33-44p, krh. Edhe fiku i thatë, Mt 21,18-19p). Në Gjn 15,1-2, do të zbulojë misterin e vreshtit "të vërtetë". – Aspekte të tjera të temës së vreshtit në Lp 32,32-33 dhe Sir 24,17.

5,2 *hardhi të zgjedhura*: BJ përkthen: "rrush i kuq"; TM ka sorëq, emri i një bime të zgjedhur (16,8; Jer 2,21; krh. Zan 49,11), e caktuar nga ngjyra e kokrrizave të saj.

Priste se do t'i bënte rrush,
por i bëri vetëm larushk.
[3]Tash, banorë të Jerusalemit
e ju burrat e Judesë,
Jer 2,4-7; Mik 6,1-5 ndajeni këtë pleqëri
mes meje e vreshtit tim.
[4]Ç'u desh tjetër të bëj për vreshtin
që s'e bëra?
Shpresoja se do të më jepte rrush,
përse më bëri veç larushk?
[5]Juve tash po ju dëftoj
ç'do t'i bëj unë vreshtit tim:
do ta shthur gardhin e tij,
që të bëhet djerr
do t'rrëzoj ledhet e tija
që të shkelmohet.
[6]Le të mbesë shkretë
mos të kihet as mos të mihet,
32,13 le ta mbulojnë halluga e ferra;
reve unë do t'u urdhëroj
2Sam 1,21 një pikë shi mbi të të mos bjerë.
[7]Vreshti i Zotit të Ushtrive
është shtëpia e Izraelit,
fidanët e zgjedhur të tij
janë banorët e Judesë.
Prita të ushtrojnë virtytet,
kur qe, vetëm paudhëri,
drejtësinë prita, ja ofshamet!

Mallkimet

Jer 22,13-19; Ez 7,5-26; Am 6,1-7; Mik 2,1-5;Hab 2,6-20; Mt 23,13-32; Lk 6,24-26
[8]Mjerë kush shtëpisë i shton shtëpi
kush i shton arës i shton arë der në skaj të vendit!
A thua ju të vetmit do të jetoni këtu mbi dhe?
[9]Këtë be e bëri në veshët e mi Zoti i Ushtrive:
«Me siguri shkret do të mbesin shumë shtëpi,
të mëdha e të bukura, por pa banorë».
7,23 [10]Sepse dhjetë ditarë vreshta
do të japin veç një vozë verë,

5,8-24 Edhe këto mallkime i përkasin fillimit të shërbesës së Isaisë, por ndoshta jo të gjithë kanë qënë të shpallura në të njëjtin rast. Mallkimeve të 5,8-24, propozohet t'i shtohet një e shtatë, 10,1-4 e cila ka qënë e zhvendosur rastësisht. Mallkimi është një nga llojet letrare të predikimit profetik (shih referencat anë). Këtu, Isaia është mjaft i ngjashëm me Amosin.

5,10 *dhjetë ditarë*: (ebr. semed, në

tridhjetë babune farë
do të qesin veç tri babune.
11 Mjerë ata që në mëngjes heret — Ur 2,7-9; Is 28,1.7-8; 56,12; 22,13; Jl 1,5; Am 4,1; Mik 2,11
vrapojnë pas pijeve dehëse
dhe pinë natën deri vonë,
prej verës të përvëluar.
12 Harpa e kitara,
lodra e fyej në gosti me verë,
s'janë në kujdes për veprim të Zotit — Ps 28,5
as s'i këqyrin veprat e duarve të tija.
13 Këndej populli im do të çatdhesohet
për arsye se mend nuk kanë,
urie bujarët do të vdesin,
etja turmat do t'i djegë.
14 Po, Nëntoka e hapi grykën,
vesh më vesh e çeli gojën,
do të bien në të bujarë e popull,
ajka e gëzimi i Jerusalemit!
15 Do të përulet njeriu, do të përvuhet burri, — =2,9.11
do të përulen të krenarëve sytë.
16 Do të lartësohet Zoti i Ushtrive në gjyq,
Hyji i shenjtë shenjt do të dëftohet — 1,26+; 6,3+
me zbatimin e drejtësisë. — 7,25
17 Qengjat rëndom do të kullosin
si nëpër livadh që u përket,
kurse të huajt do të hanë,
në gërmadhat e të pasurve.
18 Mjerë ata që e zvarrin të keqen
me konopët e padrejtësisë
edhe mëkatin si mashkullin e qerrit,

shumës) janë pothuajse rreth dy hektarë e gjysmë, një *bat* me dyzet litra; një *efa* ka të njëjtin kapacitet për grurin dhe një *homer* është një masë dhjetë herë më e madhe (krh. "Tabela e masave " në shtojcën në fund të vëllimit).

5,14-16 Rr 14-16 duken jashtë kontekstit e mund të jenë të bashkuar me poemën e 2,6-22, «refreni» i tyre (rr 9.11) gjendet këtu (rr 15).

5,16 "Shenjtëria" e Zotit (krh. 6,3) e "ndanë" nga të gjitha krijesat. Por kjo shenjtëri transhendente e Zotit shprehet në marrëdhëniet e tij me njerëzit, me anë të "drejtësisë" së tij, e cila thekson karakterin moral: Zoti e shpërblen të mirën dhe ndëshkon të keqen, në kohën e "gjyqit" të tij. Kësaj drejtësie nuk i kundërvihet mirësia e mëshirshme, sepse është ende "drejtësia" e tij që Zoti, besnik ndaj premtimeve të tij, përmbush, duke falur Izraelin apo mëkatarin e penduar (Mik 7,9; Ps 51,16). Drejtësia do të jetë virtyti përsosur i mbretërisë mesianike, kur Zoti t'u ketë transmetuar njerëzve një pjesë të shenjtërisë së tij (1,26; 4,3; krh. Mt 5,48).

5,17 *Qengjat*: me LXX; TM ka: "të huaj".

5,18 *litarë për dema*; pohon. Nuk është e mbështetur nga versionet. BJ, me TM ka: "litarët e falsitetit".

2Pjt 3,4

19ata që thonë: «Le të shpejtojë,
vrik ta kryejë veprën e vet
që ta shohim;
le të nxitojë e le të vijë
synimi i Shenjtit të Izraelit
që ta njohim!».

Fu 17,15; Mt 23,13

20Vaj për ata që të keqen e quajnë të mirë
e të mirën të keqe,
që terrin e mbajnë për dritë
e që dritën e mbajnë errësirë,
që të idhtën e mbajnë për të ëmbël
e të ëmblën e mbajnë për të idhtë!

Gjn 9,40-41; Rom 1,21-22

21Mjerë ata që në sytë e vet
e mbajnë veten se janë të urtë,
që për të mençur e çmojnë veten!
22Mjerë ata që janë trima për të pirë verë,
vendparë për të përzier pije të forta,
23që për dhurata e shfajësojnë të shtrembëtin
e të drejtit ia mohojnë të drejtën!
24Prandaj, sikurse gjuha e zjarrit e djeg kashtën,
edhe zjarri e djeg bykun
ashtu do të kalbet rrënja e tyre,
e lulja e tyre do të fluturojë si pluhuri,
sepse e flakën Ligjin e Zotit të Ushtrive,
e hyjshmuan fjalën e Shenjtit të Izraelit.

Zemërimi i Zotit

25Prandaj shpërtheu felgrimi i Zotit
kundër popullit të tij dhe ai
e çoi dorën e vet kundër tij dhe e goditi
kështu që u tundën malet:
rrafsh mbuluan tokën kufomat e tyre
porsi plehu nëpër rruga.
Mirëpo, s'u shua hidhërimi i tij,

9,11.16.20; 10,4

gjithnjë dorën e mban lart.

5,19 është "dita e JHWH", " që Profeti ka shpallur (2,12) dhe që sketikët e thërrasin mbi vete për sfidën.

5,25 kjo pjesë 5,25-30 lidhet me poemën e 9,7-20, për të cilën gjendet këtu refreni.

Pushtimi asirian

[26]Ai ngriti shenjën e luftës popullit të largët, Jer 5,15-17; 6,22-30
i fërshëlliu në skajin e botës,
fluturimthi, ja, po vjen!
[27]Një ndër ta s'është i mekur, i lodhur,
as nuk kotet as s'i vjen gjumë,
nuk zgjesh brez as nuk zbath mbathje.
[28]Shigjetat e tij janë të mprehta, harqet të tendosur,
gurgacë janë thundrat e kuajve të tyre,
rrotat e qerreve të luftës si stuhia e thellimit!
[29]Ulërima e tij si ulërimë luani: Oz 5,14; Am 3,12
ulërin si këlyshët e luanit,
kërcëllon dhëmbët, prenë e rrëmben,
në vend të sigurt e vendos
askush kthetrash s'mund t'ia nxjerrë.
[30]Do të shun'g'llojë mbi të,
si shun'g'llon deti.
Shikon vendin: errësirë, ngushticë, 8,20-22
dritën e mbulon errësira!

2. LIBRI MBI EMANUELIN

Thirrja e Isaisë

6 [1]Në vitin e vdekjes së mbretit Ozi, e pashë Zotin duke ndenjur
në një fron të lartë e të madhërishëm. Kindat e petkut të tij e Zb 4,2
mbushnin Tempullin. [2]Serafinët qëndronin në këmbë përngjat Ez 1,11; 10,21
tij; secili kishte nga gjashtë krahë: me dy mbulonin fytyrën e vet, me
dy mbulonin këmbët e veta dhe me dy fluturonin.

5,26-30 kjo poemë do të mund të lidhej me një nga pushtimet e mëdha asirian të kohës së Isaiasë: ajo e Tiglat-Pilèser III në 735 ose 732, ajo e Salmanasarit në 722, ajo e Sargon në 711, ose ato të Senakeribit në 701. Por pushtuesi nuk është i emëruar, dhe kjo mund të jetë shprehje e një temë të përgjithshme: Zoti thërret një komb të fuqishëm si një instrument të hakmarrjes së tij (krh. Lp 28,49-52 dhe më poshtë, 10,6+).

5,26 *popullit*: hamend. sipas kontekstit; TM ka shumësin.

5,30 *mbi të*: për BJ nuk është pushtuesi, por vendi i Judës (krh. Vazhdimin e rr). – *errësirë*: errësirat e "ditës së Zotit" (Am 5,18.20).

k 6 Ky vizion do të duhej te gjendej normalisht në fillim të librit, por kjo ka qënë e përbërë nga koleksione të pavarura (krh. Hyrje në profetët: Isaia), ajo gjithashtu e gjen mirë vendin e saj edhe në hapjen e librit të Emanuelit që permbledh profecitë në lidhje me luftën, siro-efraimita, ku permbushen kërcënimet e rr 11-13.

6,1 *Në vitin e vdekjes së mbretit Ozi*: ndoshta në 740. – *tempulli*: *hêkal*, salla që paraprinte *debîr*, ose "Shenjti i shenjtëroreve" (krh. 1Mbr 6,1-38).

6,2 *serafinët*: etimologjikisht: «djegësit». Këto qenie me krahë kanë të përbashkët vetëm emrin me gjarpërinj

[3]I brohoritnin njëri tjetrit:
/Zb 4,8 «Shenjt! Shenjt! Shenjt Zoti i Ushtrive!
Nr 14,21 Plot është toka mbarë me Lavdinë e tij!».

[4]E u dridhën pragjet e shtatkave të dyerve nga zëri shungullues dhe
Dal 19,16+; 40,34-35; 1Mbr 8,10-12; /Gjn 12,41 Shtëpia u mbush me tym. [5]Unë thashë:

«I mjeri unë, qetash sharrova,
sepse jam njeri me buzë të papastra,
banoj në popull buzësh të papastra,
Dal 33,20+ e me sy të mi e pashë Mbretin,
Zotin e Ushtrive!».

[6]Atëherë njëri nga serafinët vrapoi drejt meje: në dorë kishte një
Jer 1,9; Dan 10,16 gacë që e mori me mashë nga lteri; [7]Me të ma preku gojën e më tha:

«Ja, me gacë i preka buzët e tua,
mëkati yt u shlye, faji yt u fal!».

[8]Atëherë e dëgjova zërin e Zotit që thonte: «Kë të dërgoj? Kush do të
Dal 4,10.13; Jer 1,6 /Mt 13,14-15p; /Vap 28,26-27 na shkojë?». Unë përgjigja: «Qe, ku më ke, çomë mua!». [9]Ai tha: «Shko e thuaj këtij populli:

Mirë dëgjoni, por gjë mos kuptoni,
mirë shikoni, por gjë mos njihni!
/Gjn 12,40 [10]Bëje të trashë zemrën e këtij mileti,
shurdhoja veshët, verboja sytë,
Jer 5,21; Ez 12,12 që të mos shohë me sytë e vet,

të djegur në Nr 21,6 (krh. Lp 8,15) ose fluturues të 14,29; 30,6. Janë figura njerëzore, por të pajisura me gjashtë krahë, që kujtojnë qenie të mistershme të cilat mbështesin qerren e JHWH tek Ez 1, dhe në Ez 10 i quan "kerubinë", si figura të ngjashme të bashkëngjitura arkës (Dal 25,18+). Tradita e prapme u ka dhënë emrin Serafin dhe kerubinë dy kategorive të engjëjve. – *ai e mbulonte fytyrën e tij*, nga frika se shihte JHWH (krh. Dal 33,20+). – *këmbët*: eufemizëm që nënkupton seksin.

6,3 Shenjt, Shenjt, Shenjt: shenjtëria e Zotit është një temë qendrore e predikimit të Isaisë, të cilën e therret shpesh JHWH, "Shenjti i Izraelit" (1,4; 5,19.24; 10,17.20; 41,14.16.20; etj.). Kjo shenjtëri e Zotit kërkon nga njeriu që edhe ai të shenjtërohet, pra e ndarë nga gjërat profane (Lev 17,1+), e pastruar nga mëkati (këtu rr 5-7), duke marrë pjesë në "drejtësinë" e Zotit (krh. 1,26+; 5,16+).

6,4 *tym*: shenjë e pranisë së Zotit mbi malin Sinai (Dal 19,16+), në tenden e shkretëtirës (Dal 40,34-35) dhe në tempullin e Jerusalemit (1Mbr 8,10-12; Ez 10,4).

6,7 *ma preku gojën*: profeti është i dërguari i fjalës së Zotit, është "goja" e tij (krh. Dal 4,16). JHWH gjithashtu prek gojën e Jeremisë (Jer 1,9) dhe Ezekieli ha rrotullen që përmban fjalën e Zotit (Ez 3,1-3). Zjarri është pastrues (Jer 6,29; krh. Mt 3,11+); ende më shumë zjarri i altarit.

6,8 *"Ja, ku më ke, çomë mua!"*: gatishmëria e Isaisë e rithërret besimin e Abrahamit (Zan 12,1-4) dhe është në kontrast me hezitimet e Moisiut (Dal 4,10-12) dhe veçanërisht të Jeremisë (Jer 1,6).

6,10 *Bëje të trashë zemrën*: predikimi i profetit do të takohet me moskuptim e

të mos dëgjojë me veshët e vet,
të mos kuptojë me zemrën e vet
e të mos kthehet dhe të mos shërohet!».
[11]Unë pyeta:
«Deri kur, o Zot?».
Ai përgjigji:
«Derisa të mbesin shkretë
qytetet pa banorë,
shtëpitë pa njeri
e toka të lihet djerr».
[12]Gjinden Zoti larg do ta tresë
e do të jetë shkretëtim i madh në vend,
[13]po edhe e dhjeta pjesë që në të do të mbesë
përsëri do t'i dorëzohet vrasjes,
do të pritet si terebinti e qarri,
të cilëve s'u shpëton tjetër, pos cungut.
Cungu i mbetur farë do të jetë e shenjtë.

Qortimi i parë i Isaisë

7 [1]Në ditët e Akazit, të birit të Joatamit, të birit të Ozisë, mbretit 2Mbr 16,5-9
të Judës, u çua Rasini, mbreti i Sirisë dhe Faceu, i biri i
Romelisë, mbreti i Izraelit, dhe morën rrugën drejt Jerusalemit
për ta luftuar por nuk mundën ta pushtojnë. [2]Atëherë i çuan këtë lajm
shtëpisë së Davidit: «Sirianët ngulën fushimin në Efraim». Atëherë
zemra e Akazit e zemra e mbarë popullit u dridh siç dridhen lëndët e
pyllit kur fryn era.
[3]Atëherë Zoti i tha Isaisë: «Ti e yt bir Seariasubi dilni para Akazit
në skaj të ujësjellësit të ujëmbajtësit të sipërm në udhën e Arës së 2Mbr 20,20+
Rrobalarësit. [4]Thuaj kështu: Ki kujdes, mos u shqetëso! Mos druaj

dëgjuesve të tij. Urdhërorett e përdorura këtu nuk duhet të mashtrojnë, janë të barazvlershëm me dëftore (krh. 29,9): Zoti nuk e do këtë keqkuptim, ai e parashikon dhe ajo do të shërbejë për planet e tij. Ajo e zbulon mëkatin e zemrës dhe përshpejton gjykimin; krh. ngurtësimi i Faraonit (Dal 4,21; 7,3; etj.). – Ky tekst i Isaisë, do të citohet shumë herë në Dhjatën e Re (Mt 13,14-15p; Gjn 12,40; Vap 28,26-27), me një aplikim të veçantë për shëmbëlltyrat (Mt 13,13).

6,11 *Deri kur, o Zot*?: Profeti nuk do të pranojnë faktin që dënimi të jetë përfundimtar. Pa kundërshtuar këtë shpresë, përgjigjja e Zotit e thekson rëndësinë e provave, të cilat e paraprijnë shëlbimin.

6,13 Tekst i vështirë. Fjalia e fundit mungon në LXX, por duhet të ketë qënë e ruajtur: nga ky trung i zhveshur duhet të rilindë një pemë e re (krh. 4,2-3 dhe shënimi).

7,1 *Rasini*: me TM; BJ ka: "Rason", me LXX dhe me dokumentet asiriane. – Është lufta siro-efraimita: mbreti i Aramit dhe mbreti i Izraelit donin të tërhiqnin Judën në një koalicion kundër Asirisë. Pavarësisht nga paralajmërimet parandaluese të Isaisë, Akazi kërkoi ndihmën e Tiglat-Pilèser III, të cilët sulmuan Damaskun dhe Samarinë, por e riktheu në vasalitet. Akazi i kishte hapur Asirisë derën e vendit të tij (krh. 2Mbr 16,5-16).

e të mos trembet zemra jote prej këtyre dy urëve me tym, prej flakës së zemërimit të Rasinit të Sirisë e prej birit të Romelisë, [5]pse Siria, Efraimi e biri i Romelisë kanë vendosur të të shpartallojnë e thonë:

[6]Të sulemi kundër Judës, t'ia shtiem frikën, ta pushtojmë e t'i vëmë për mbret të birin e Tabeelit.

[7]Kështu thotë Zoti Hyj:
Kjo s'do të ngjajë! Kështu s'do të jetë!
[8]Kryet e Sirisë është Damasku
e kryet e Damaskut është Rasini!
Edhe gjashtëdhjetë e pesë vjet
e Efraimi s'do të jetë më popull.
[9]Kryet e Efraimit është Samaria,
e kryet e Samarisë është biri i Romelisë.
28,16; 30,15 Nëse s'do t'më besoni,
nuk do të shpëtoni!».

Qortimi i dytë Akazit. Emanueli shenjë

[10]Përsëri Zoti iu drejtua Akazit e i tha: [11]«Kërkoje prej Zotit, Hyjit tënd, një shenjë të mrekullueshme për ty qoftë në thellësinë e Nëntokës qoftë në lartësinë në qiell». [12]Akazi përgjigji: «Jo, s'do të
Lp 6,16 kërkoj as s'do ta vë Zotin në provë!».

[13]Atëherë Isaia tha: «Dëgjo, pra, shtëpia e Davidit: A thua pak ju duket t'ua mërzitni njerëzve e tash doni ta mërzitni edhe Hyjin tim? [14]Prandaj, vetë Zoti do t'ju japë një shenjë të mrekullueshme.
/Mt 1,23 Mik 5,2 9,5+ 7,22 Ja, virgjëra do të ngjizë e do të lindë një djalë e për emër do ta quajë Emanuel! [15]Do të ushqehet me mazë e me mjaltë derisa të mësojë ta

7,3 *Seariasubi*: Ky emër profetik (krh. 1,26+) do të thotë «një pjesë do të kthehet», që do të rikthet te JHWH duke i shpëtuar kështu dënimit (krh. 4,3+; 10,20-23).

7,6 *Tabeel*: ndoshta një Arame oborrtar i Damaskut. Emri do të thotë: «Zoti është i mirë», por hebraishtja masoretike e ka vokalizuar *tabe`al*, "i mirë për asgjë."

7,9 Tekst i vështirë. BC ofron rendin e mëposhtëm: 8a.9a.8b.9b. Disa propozojë, për të korrigjuar *gjashtëdhjetë e pesë vjet* në «5 ose 6 vjet» (në fakt Samaria bie në 722). Si paraqitet teksti, teksti nënkupton një krahasim të heshtur mes Judës, kryeqyteti i së cilës është Jerusalemi, dhe «udhëheqësi» i vërtetë është JHWH, dhe armiqtë e tij, të cilët nuk kanë të njëjtat privilegje. Gjithashtu shpall zhdukjen e mbretërisë veriore, si kusht shpëtimi që kërkon një akt besimi. Besim për profetët, dhe më pak besimin abstrakt se Zoti ekziston dhe është unik, por më tepër besim në të, i bazuar mbi zgjedhjen: Zoti e ka zgjedhur Izraelin, është Zoti i tij (Lp 7,6+), vetëm ai mund t'a shpëtojë. Ky besim absolut, premtim i shpëtimit (28,16), përjashton çdo mbështetje tjetër, të njerëzve ose aq më tepër, të zotave të rremë (krh. 30,15; Jer 17,5; Ps 52,9).

7,14 *shenjë*: shenja që mbreti Akaz refuzoi të kërkonte megjithatë i dhurohet nga Zoti. Lindja e një djali, emri i të cilit, është Emanuel, pra," Zoti me ne "(krh. 8,8.10), është profetik (krh. 1,26+) dhe shpall se Zoti është duke e mbrojtur dhe duke e bekuar Judën. Në tekste të tjera (9,1-6; 11,1-9), Isaia do të zbulojnë me më shumë saktësi disa aspekte të shpëtimit të sjellë nga ky djalë. Këto profeci janë

flakë të keqen e ta zgjedhë të mirën. 16Sepse, para se djali të arrijë
të mësojë ta flakë të keqen e të zgjedhë të mirën, do të mbetet shkret Lp 1,39; 1Mbr 3,9
vendi, dy mbretërit e të cilit ti i ke frikë. 17Zoti do të sjellë mbi ty, mbi
popullin tënd e mbi shtëpinë e babës tënd ditë që nuk u panë qysh se
Efraimi u nda nga Juda mbretin e asirianëve».

Parakallëzim i një pushtimi

18E do të ndodhë atë ditë:
Zoti do t'u fërshëllejë mizave
që janë përtej brigjeve të lumenjve të Egjiptit
edhe bletëve që janë në viset e Asurit
19dhe do të vijnë e do të pushojnë
në luginat plot gremina,
në shpellat e qetave,
në të gjitha ferrishtat
e në të gjitha kullosat.
20Atë ditë Zoti do të rruajë
me brisk rrusës të huajtur përtej Lumit
me anë të mbretit të asirianëve ,
koka e qime këmbësh,

shprehje të mesianizmit mbretëror, tashmë të paralajmëruara nga profeti Natan (2Sam 7) të cilat do të rimerren më vonë nga Mik 4,14; Ez 34,23; Agj 2,23 (krh. Ps 2; 45; 72; 110). Nëpërmjet një mbreti, pasardhës i Davidit, Zoti do t'i japë shpëtimin popullit të vet: Mbi këmbënguljen e vazhdimësisë së brezit të Davidit që e vuri shpresën e besimtarëve të JHWH. Edhe pse Isaia ka në mendje lindjen e menjëhershme të një djali të Akazit, për shembull Ezekia, duket si e mundshme me të gjitha pasiguritë e kronologjisë, duket se e ka kuptuar LXX duke lexuar (rr 14): "ti do t'i vesh emrin", kuptohet, të solemnitetit të dhënë orakullit e të kuptimit të fortë të emrit simbolik të dhënë djalit, që Isaia e sheh në këtë lindje mbretërore, përtej rrethanave aktuale, një ndërhyrje e Hyjit në pikëpamje të mbretërisë mesianike përfundimtare. Profecia e Emanuelit e tejkalon pra realizimin e tij të menjëhershëm, dhe ligjërisht ungjilltarët (Mt 1,23 duke cituar Is 7,14; Mt 4,15.16 dhe Is 8,23–9,1), dhe e gjithë tradita e krishterë, ka pranuar shpalljen e lindjes së Krishtit. – *Virgjëra*: me LXX, duke përcaktuar kështu termin hebraik *'almâ* që flitet si per një të ri ashtu edhe per një grua të sapo martuar, pa e shtjelluar më tej. Por teksti i LXX është një dëshmitar i çmuar i interpretimit judaik të lashtë, që do të jetë e pranuar nga Ungjilli: Mt 1,23 zbulohet këtu shpallja e ngjizjes virgjërore e Krishtit.

7,16 Bëhet fjalë për orakullin e mëparshëm (7,7-9), të shpalljes së përmbytjeve që po bien mbi mbretëritë e Samarisë dhe Damaskut, rifitimi i premtuar nga Hyji ndaj mbretërisë së Judës është aktualisht e kërcënuar.

7,17 *Juda*: një epokë mberësie dhe lavdie që Izraeli e ka njohur nën mbretërinë e Davidit dhe të Salomonit. Mbi Këtë vizion shprese mbaron episodi i dytë i orakullit të Emanuelit. – *mbreti i Asirisë*; BJ e sjell në kllapa, duke e konsideruar atë një sqarim të bazuar në një keqinterpretim.

7,18-25 Në zhvillimin që vijon, nuk flitet më për luftën siro-efraimitë, por për Egjiptin dhe Asur. Nuk është më një orakull bekimi, por shpallja e një shkatërrimi të vendit nga ana e Asirisë. Me sa duket, kemi këtu, një orakull të prapmë që daton në vitet e fundit të aktivitetit të Isaisë, përpara ndërhyrjes së Senakeribit. Ka qënë e përfshirë këtu për shkak të përmendjes së qumështit dhe të mjaltit (rr 22) dhe rr 15. Po ndërsa në rr 15 ishte një ushqim hiri

po edhe mjekrrën do ta rruajë e stërruajë!
21 Atë ditë do të ndodhë:
njeriu do të mbajë nga një lopë e dy dele
22 e, në saje të mbushullisë së qumështit,
me mazë do të ushqehet;
e vërtet, do të ushqehet me mazë e me mjaltë secili
që do të shpëtojë gjallë në vend.
23 Atë ditë: ku ishin një mijë hardhi
5,10 që vlenin një mijë sikla të argjendtë,
ferra e halluga do të bëhen!
24 Do të hyhet në të të armatosur me shigjetë e hark,
sepse hallugë e ferrë mbarë vendi do të bëhet.
25 Të gjitha të mihura me bel
askush s'do t'i përshkojë
prej frikës së ferrave e të morrizit.
Do të bëhen kullota gjedhësh,
5,17 vend i rrahur prej bagëtish.

Lindja e një djali të Isaisë

8 1 Zoti më tha: «Merre një rrasë të madhe shkrimi e shkruaj në
të me shkrim të rëndomtë: *Maher Salal Has Bac*». 2 Unë mora
2Mbr 16,10-16; 18,2 dëshmitarë besnikë kryepriftin Uri e Zakarinë, birin e Barakisë.
3 Iu afrova profeteshës dhe ajo ngjizi e lindi djalin. Atëherë Zoti më
tha: «Ngjitja emrin *Maher Salal Has Bac*, 4 sepse para se fëmija të
7,16 të dijë të thërrasë Babi, e Mami, do të merren pasuritë e Damaskut
e preja e Samarisë e do të çohen para syve të mbretit të asirianëve».

Siloehu e Eufrati

5 Zoti shtoi e më tha përsëri:
Gjn 9,7 6 «Pasi ky popull e përbuzi ujët e Siloehut
që rrjedh qetë e në heshtim
7,1-2 e dridhet para Rasinit e birit të Romelisë,

(krh. Dal 3,8.17; etj., Lp 6,3; 11,9; etj.), në rr 22 është i vetmi ushqim i një vendi të shkatërruar i cili është kthyer në një jetë baritore fillëstare.

k 8 Pavarësisht paralelizmit me 7,16, ky orakull i shkurtër ka një rëndësi të ndryshme nga ajo e Emanuelit: nuk bëhet më fjalë për mesianizmin mbretëror. Emri profetik i djalit të dytë të Isaisë është një shenjë dhe një prestigj (krh. 1,26+; 7,3; 8,18); që do të thotë «plaçkitje-gati-grabitje- e ardhshme» dhe shpall plaçkitjen e menjëhershme të Damaskut dhe të Samarisë nga ana e Asirianëve (krh. emrat simbolikë të bijëve të Ozesë, Oz 1,4.6.9).

8,2 *Unë mora*: me TM; BJ, vijon me LXX dhe e përkthen: «merre».

8,6 *ujët e Siloehut*: simbolizojnë mbrojtjen hyjnore (krh. 7,3) në vend të cilës populli ka preferuar ndihmën e Asirisë («Lumi», rr 7, d.m.th. Eufrati) i cili tashmë do t'i çohet kundër (krh. 7,1+). – *dridhet për*: fj.fj.: «Shkrihet para», supozon me BJ; TM, «galdon» (?), është e pakuptueshme, por ndoshta është e nevojshme për të lidhur këtë me fjalë me foljen e të njëjtës rrënjë

7 për këtë arsye Zoti do të sjellë mbi ta
ujërat e forta e të shumta të Eufratit Zb 12,15+
mbretin e asirianëve e mbarë nderin e tij
do të shpërthejë në të gjitha degët e tija,
do të vërshojë mbi të gjitha brigjet e tija,
8 do të bjerë nëpër mbarë Judenë,
do ta vërshojë e do ta gërryejë,
deri në fyt do t'i arrijë!
Krahët e tij të shtrirë do ta mbulojnë
fund e në majë vendin tënd, o Emanuel! 7,14

Tmerri i pushtuesve

9 Kushtrimohuni sa të doni, o popuj, e megjithatë do të
shpartalloheni!
Dëgjoni ju, o popuj të largët të gjithë,
ngjeshni armët e dridhuni,
farkoni armë e dridhuni,
10 Sendërgjoni synime kot e keni,
qitni urdhëresa sa të doni s'do të zbatohen,
sepse me ne është Zoti!». 7,14

Misioni i Isaisë

11 Po, kështu më tha Zoti kur më kapi me dorën e vet e më
qortoi të mos eci udhës së këtij populli. Më tha:

12 «Mos quani përbetim
gjithçka që ky popull e quan përbetim,
çka ai dron, ju mos e droni, /1Pjt 3,14
frikë mos e kini».
13 Zotin e Ushtrive atë shenjtëroni,
Ai le të jetë frika juaj, tmerri juaj.
14 Ai duhet të jetë shenjtërorja,
guri ku merret në thua, /Rom 9,33; /1Pjt 2,8
qeta nga thyhet qafa

"gëzojnë" duke parë një aluzion për një parti filosirian që do të ishte ndërtuar në Judë. Versionet kanë përfshirë «zgjedhur (si mbret)», e cila është historikisht e pamundur.

8,8 *Emanuel*: përmendja e këtij emri profetik (krh. 7,14), këtu në rr 10, thekson unitetin e këtij grupi orakujsh: dënimet e shpallura përgatisin realizimin e premtimeve.

8,9 *Kushtrimohuni sa të doni*: me LXX; dhe TM ka: ro'û, «bëni besëlidhje»

8,11-20 Isaia duket se shpreh këtu, ndoshta për dëshirën e dishepujve të tij (rr 16), disa rrëfime mbi arsyet e qëndrimit të tij. Vetë JHWH e ka mësuar atë që t'i kundërvihet popullit të Judës dhe të ketë besim vetëm në Zotin: qëndrim i vështirë, në rrethana shpeshherë të paqarta (rr 14.15), por të destinuara për të nxjerrë në dritë besimin e vërtetë.

8,14 *lak*: me Targum, *môqëš,* si në

për dy shtëpitë e Izraelit,
lak e kurth për banorët e Jerusalemit.
15Në të do të marrin në thua shumë veta,
do të rrëzohen e do të copëtohen,
do të bien në rrjetë,
në kurth do të zihen.

16Mbylle e lidhe këtë dëshmi, vulose zbulesën në zemrat e nxënësve
1,26+;7,3; 8,3-4; /Heb 2,13 të mi. 17Kam besim në Zotin që e fshehi fytyrën e vet nga shtëpia e Jakobit dhe shpresoj në Të. 18Dhe ja, unë e djemtë që m'i fali Zoti, jemi prej Zotit të Ushtrive që banon në Sion, shenjë e parakallëzim për Izraelin.

1Sam 28,3+ 19Kur t'ju thonë: «Pyetni shpirtrat e shortarët që luajnë me buzë e nynykasin. Pse a populli nuk duhet t'i pyesë hyjnitë e veta, t'i pyesë të vdekurit për të gjallët?». 20Në ligj mbështetuni, në dëshmi! Ata që nuk do të thonë kështu, agimin nuk do ta presin.

Udhëtim në errësirën e natës

21Do të endet nëpër vend i ndrydhur e i uritur, e, i uritur, do
të tërbohet
e do të mallkojë mbretin e vet e hyjin e vet.
Do t'i çojë sytë kah qielli,
22do të shikojë tokën:
dhe, ja, vuajtje e errësirë,
terr ndrydhës e mug i dendur!
23Porse më nuk do të ketë errësirë
ku më parë kishte ndrydhje.

fund të rr (ku BF, përdor termin «lak»); BJ me TM ka: miqdaš, «shënjtërore», tekst që duket si një gabim ose një korrigjim i shkruesit.

8,19-20 Rr 19-20, që janë ndoshta jashtë kontekstit të tyre, janë shumë të errëta. Isaia referon fjalët e kundërshtarëve të tij, që pretendojnë për popullin të drejtën e ushtrimit të shortarisë (krh. 2,6+). Përgjigjja (rr 19b) është ndoshta ironike, dhe profeti duket se po përfundon (rr 20) duke deklaruar se mos ndjekja mësimeve (të drejta) dhe *deshmia* (e vërtetë) do të çojë në një pengesë të verbër. Kështu BC, për BJ, ndërsa, TM e bën `im-lo`, «nëse jo» me «siguri», fakti që vazhdon të përsërisë ato fjalë (krh. rr 19) që e pengon shpresën e të ardhmes («agimin»). Por e gjithë kjo bazohet mbi një tekst të pasigurt.

8,21-22 edhe këtu duket të jetë një fragment i një orakulli të zhvendosur. Mund të shihet përshkrimi i një njeriu që kalon nëpër vendin e shkatërruar dhe e shpreh dhimbjen e tij. Por nuk është e mundur të shohim se si të lidhim këtë poemë të shkurtër me kontekstin e menjëhershëm. Ndoshta duhet të vihen pranë me 5,26-30, me të cilën do të ishte një vazhdimësi e shkëlqyer.

8,23 Ky rr që kundërshton, për rajonet veriore të Palestinës, një të ardhme të lavdishme për një të kaluar të përulur, duket se bën aluzion për fushatat e Tiglat-Pilèser në Galile dhe në intërmin e 732 (krh. 2Mbr 15,29). Në orakullin që vijon Isaia shpall një «Ditë të Zotit» e cila do të sjellë çlirimin e të burgosurve; njëkohësisht shpall, mbretërimin paqësor të një djali me prejardheje mbretërore, Emanueli 7,14. Shfaqja e Mesisë në Galile do t'i japë kësaje

Çlirimi

Në kohën e kaluar e përbuzi tokën e Zabulonit e tokën e Neftaliut, por në kohën e fundit do ta bëjë të lavdishme udhën përngjat detit, përtej Jordanit, Galilenë pagane. /Mt 4,13-16 9,1(Vulg.)

9 [1]Populli që ecte në errësirë,
pa një dritë të madhe;
për banorët, që jetonin në krahinën e hijës së vdekjes,
zbardhi për ta drita. Gjn 8,12+
[2]Ti e shtove gëzimin, Ps 126
e madhërove harenë;
ata gëzohen në praninë tënde
si njerëzit që i gëzohen korrjes,
si gëzohen kur ndajnë prenë.
[3]Sepse ti e thyeve si ditën e Madianit 10,25-26; 14,25
zgjedhën e tij të rëndë, Gjq 7,15-25
lozën e krahut të tij,
e shkopin e atij që e dëbonte përpara.
[4]Sepse të gjitha të mbathurat e luftës,
e çdo petk i lyer me gjak,
do të digjet, pre do të jetë e zjarrit.
[5]Sepse na lindi një foshnjë, 7,14+; Zan 3,15; 49,10; Nr 24,17; 2Sam 7,12-16; Mik 5,1-3; Zak 9,9
fituam një bir.
Në krahun e tij u vu shenja e mbretërisë.
Për emër do të quhet:
Këshilltar i mrekullueshëm, Hyj i fortë,
Atë i amshueshëm, Princ i Paqes.
[6]E madhe do të jetë mbretëria e tij Lk 2,14
dhe paqja s'do të ketë mbarim
mbi fronin e Davidit e mbi mbretërinë e tij,
që ai do ta forcojë e do ta bëjë të fuqishme
në të drejtë e në drejtësi. Lk 1,32-33

profecie përmbushjen e saj të plotë (krh. Mt 4,13-16). – *Galilenë pagane*: BJ përkthen TM me *gelil haggóyim* «rrethin e kombeve» që përcakton Galilenë.

9,2 *gëzimi*: supozohet.; BJ ka «kombi».

9,4 *këpucë ushtari*: BJ përkthen: «këpucë që tingëllon mbi dheun», fj.fj.: «zhurmë këpuce». Shkatërrimi i ekuipazhit ushtarak paralajmëron një epokë paqeje e cila do të përshkruhet simbolikisht në vijim (11,6-9; krh. tashmë 2,4).

9,5 *Këshilltar...paqes*: Këto tituj janë të krahasueshëm me protokollin që përbëhej për faraonin në momentin e kurorëzimit të tij. Djali i fisit mbretëror do të ketë urtësinë e Salomonit, vlerat dhe devotshmërinë e Davidit, virtytet e mëdha të Moisiut dhe të patriarkëve (krh. 11,2). Duke i atribuar këto tituj Krishtit, tradita e krishterë, që shprehet në liturgjinë e Krishtlindjes, tregon se ai është Emanueli i vërtetë.

Qysh tash e për amshim do ta bëjë këtë
dashuria e madhe e Zotit të Ushtrive.

Vuajtjet e mbretërisë së Veriut

55,10-11

7 Zoti dërgoi një fjalë kundër Jakobit
e ajo ra mbi Izraelin.
8 Do t'ia njohë rrjedhojat mbarë populli,
efraimasit e banorët e Samarisë,
të cilët thonë me krenari e me mendje të madhe:
9 «Na kanë rënë tullat,
do të ndërtojmë me gurë të latuar,
na i kanë prerë fiqtë e egjër,
do t'i zëvendësojmë me cedra!».
10 Kundër këtij populli Zoti i ngriti armiqtë e tij,
i nguci kundërshtarët e tij:
11 Nga lindja Sirinë e nga perëndimi filistenjtë,
që e përlugtuan Izraelin me të dy bulshinjtë.
E megjithëkëtë nuk u fashit felgrimi i tij,
por gjithnjë dora e tij rri e shtrirë.
12 Por populli nuk u kthye kah Ai që e goditi
dhe nuk e kërkuan Zotin e Ushtrive.
13 Prandaj Zoti ia shkurtoi Izraelit
krye e bisht, palmë e kallam
brenda një dite të vetme!
14 Prijësi e bujari këta janë kryet,
profeti, mësuesi i rrenës është bishti.
15 Udhëheqësit e këtij populli i ngashnjyen
e të udhëhequrit u borën.
16 Prandaj Zoti s'do t'u gëzohet të rinjve të tij,
s'do të ketë mëshirë për bonjakët e të vejat e tija,
sepse të gjithë janë të patënzonë e të këqinj,
dhe çdo gojë flet vetëm marrëzi.

Fu 30,14; Jer 10,25; Mik 3,3; Hab 1,13

5,25+

Jer 5,3-6; Oz 7,10-15; Am 4,6-11+

9,6 dashuria xheloze e JHWH për populli e tij e shtyn njëkohësisht për të ndëshkuar pabesnikërinë e tij (krh. Dal 20,5; Lp 4,24) dhe t'i siguroj shpëtim.

9,7-20 Kjo poemë, e renditur nga një refren (rr 11c; 16e; 20d; 10,4c), u shpall kundër mbretërisë veriore, në një periudhë të konfliktit mes Izraelit dhe Judës, ose në 739, kohë në të cilën po përgatiste luftën kundër Akazit (2Mbr 15,37), ose 734, pas kësaj lufte, kur mbretëria e veriut u bë një pre e Asirisë (2Mbr 15,29).

9,10 *armiqtë e tij*: TM ka: «kundërshtarët e Resin mbi (ose: "kundër") atij» që sipas BJ nuk ka asnjë kuptim. BJ supozon: «kundërshtari i tij, Rason».

9,11 Kjo armiqësi e përbashkët, e filistenjve dhe e aramejve, kundër Izraelit është e mundur, por nuk vërtetuar nga asnjë tekst historik.

9,13 *kokë e bisht, palmë e kallam*: duket se përcakton kryetarin dhe nënshtruesit (krh. 19,15; Lp 28,13.44); rr në vijim do se është një shpjegim sqarues.

17 Flakë si zjarri është ndezur paudhësia,
përpin hallugë e përpin ferra,
ndezi zjarrin në pyll të dendur,
shtylla shtylla tymi çohet!
18 Digjet vendi nga felgrimi i Zotit të Ushtrive,
u bë populli shujta e zjarrit:
s'kursen askush as vëllanë e vet!
19 Përlan djathtas e është i unshëm,
përpin majtas e nuk ngihet,
mishin e të afërmit e përlan secili:
20 Manaseu Efraimin, Efraimi Manaseun,
të dy së bashku e hanë Judën!
E megjithëkëtë felgrimi i tij nuk u fashit,
por dora e tij gjithnjë mbeti e shtrirë!

10 1 Mjerë ata që nxjerrin ligje të paudha,
e, kur i përpunojnë, shkruajnë ligje të padrejta,
për t'i shtypur në gjyq skamnorët,
2 për t'ua shkelur të drejtën të varfërve të popullit tim, 1,17.23; 3,14; 5,23; Dal 22,21+
që vejushat të jenë preja e tyre,
e bonjakët t'i plaçkitin.
3 Çka do të bëni në ditë të pasisë Jer 5,31
kur prej së largu të vijë mjerimi?
Te kush do të kërkoni ndihmë?
Ku do ta lini thesarin tuaj?
4 Sepse do të përuleni ndër të tretur
o do të bini ndër të vrarë.
E megjithëkëtë nuk u fashit felgrimi i tij,
por gjithnjë dora e tij mbeti e shtrirë!

Kundër një mbreti të Asirisë

5 Mjerë Asuri, thupra e felgrimit tim, 14,24-27
shkop në dorën time, zemërimi im!
6 Unë e dërgoj kundër një kombi të pazot, 47,6; Zak 1,15
i urdhëroj kundër një populli,
në të cilin jam zemëruar
që ta plaçkitë e ta bëjë pre,

9,15 Këtu ndoshta duhet të ndërfutet 5,25, e cila mendohet të jetë e zhvendosur aksidentalisht.

9,18 *djeg*: me LXX; TM është e pakuptueshme.

10,5-11 Trajtohet me sa duket për Senàkerib dhe për pushtimin e 701. Krh. rr 8-11 me 36,18-20. Pa e ditur, mbreti i Asirisë është një mjet që i ndjek gjykimet e Zotit kundër popullit rebel (krh. 13,5; 5,26; 7,18; 8,7). E njëjta gje për Jereminë, Nabukodònosori, do të jetë një kamzhik në duart e JHWH (Jer 51,20; 50,23); do të jetë edhe shërbëtori i tij (Jer 25,9; 27,6; 43,10).

ta shkelë si baltën në rrugë.
7Porse ai s'ka menduar kështu,
mendja e tij kështu s'e ka çmuar:
ka menduar veç të shfarosë
e të shuajë kombe jo të pakëta.
8Madje thotë:
36,18-20 «Pse a s'janë të gjithë princat e mi mbretër?
9Pse a s'është Kalnoja porsi Karkemisi?
A s'është Emati porsi Arfadi?
Si Samaria, vallë, a s'është Damasku?
10Siç i pushtoi dora ime mbretëritë idhujtare,
idhujt e të cilave janë më të shumta
se në Jerusalem e në Samari,
11vallë, siç ia bëra Samarisë e idhujve të saj,
a s'do t'ia bëj ashtu edhe Jerusalemit e truporeve të tija?».

12E kur Zoti të ketë kryer tërë veprën e vet mbi malin Sion e në Jerusalem, do ta ndëshkojë frytin e syve krenarë të zemrës së mbretit të asirianëve e të krenarisë madhështore të syve të tij. 13Sepse tha:

Lp 8,17+ «Veprova me fuqi të krahut tim
e me urtësinë e mendjes sime, sepse jam i mençur;
i zhduka kufijtë e popujve,
pre i bëra vishtarët e tyre,
si trim që jam për tokë i rrëzova
ata që rrinin në frone të larta.
14Dora ime porsi çerdhe i pushtoi
pasuritë e popujve,
siç mblidhen vezët e lëna
e mblodha botën mbarë
dhe s'u gjet kush të fluturojë me krahë
as të hapë sqepin e të cicërojë!».
45,9; Rom 9,20-21 15Vallë, a ka si t'i lavdërohet sakica
atij që me të pret?!
A mund t'i krenohet sharra

Ky mision, për të cilin pushtuesi nuk është i vetëdijshëm, nuk e eliminon përgjegjësinë e tij. Krenaria e tij dhe mizoria e tij do të dënohet në ditën e zgjedhur nga Zoti (rr 12).

10,9 Isaia citon qytetet e fuqishme që kanë qënë të shkatërruara nga asirianët në fushatat e mëparshme: *Kalno*, në veri të Sirisë, të marra nga Tiglat-Pilèser në 738; *Kàrkemis,* mbi Eufrat, e marrë nga Sargon në 717, *Kamat,* mbi Oronte, e pushtuar nga Sargon në 720; *Arpad,* pranë Aleppo, tashmë e rrethuar dhe e marrë nga Tiglat-Pilèser para luftës siro-efraimita; Samaria, ra në 721, dhe *Damasku,* në 732.

10,10 *idhujt*: TM ka njëjesin `*ëlîl*. Isaia i lejon të flasë këtij mbreti asirian si një jahvist i mirë për të cilin tashmë zotat e huaj ishin «asgjë» `*ëlîl* (shumësi: `*ëlîlîm*), emërtim i idhujve të shpeshtë në Isainë.

10,12 *do ta ndëshkojë*: me LXX; TM ka:

atij që me të sharron?!
Thua se thupra e sjell atë që e vërtit
ose shkopi e çon atë që dru nuk është!
16Për këtë arsye Zotëruesi, Zoti i Ushtrive,
do të çojë ligësinë në ushtrinë e zgjedhur të tij,
e nën nderin e tij një zjarmi
që do të djegë porsi djeg zjarri.
17Drita e Izraelit do të jetë porsi zjarri
Shenjti i tij porsi flaka,
do të ndizet e do t'i përpijë 37,36
ferra e hallugë në një ditë të vetme.
18Madhërinë e pyllit e të kopshtit të tij
do të shqymë me shpirt e korp
e do të bëhet si i sëmuri që shkrihet,
19çka do të mbesë nga lëndët e pyllit
aq pak do të jetë për nga numri
sa që do të mund t'i regjistrojë fare lehtë edhe një fëmijë!

Teprica e vogël

20E do të ndodhë atë ditë:
Teprica e Izraelit
dhe ata që do të shpëtojnë
prej shtëpisë së Jakobit,
s'do të mbështeten më mbi ata që i godasin,
por do të mbështeten në Zotin,
me besnikëri në Shenjtin e Izraelit.
21Te Hyji i gjithëpushtetshëm
do të kthehet Teprica, 4,3+
Teprica, them, e Jakobit!
Paralajmërimi i shfarosjes.
22Vërtet, o Izrael,
edhe në qoftë populli yt si rëra e detit, /Rom 9,27
prej tij do të kthehet vetëm Teprica.
Është vendosur shfarosja,
do të shkojë në vend drejtësia: Rom 5,20-21

«ndëshkuar». I gjithë ky rr në prozë duket se është një shtesë.

10,16-19 Disa mendojnë se rr 16-19 nuk kanë të bëjnë me Mbretin Asur por me Judën. – Sipas BC teksti është më i qartë duke le spostuar rr 18b pas rr 16 dhe rr 18 pas rr 17.

10,20-23 Ky orakull i shkurtër duket një koment i emrit të dhënë nga Isaia djalit më të madh Seariasu'b, «një pjesë do të kthehet» (krh. 7,3). Teologjia «te aricës», e përzemërt Isaisë (krh. 4,3+), është përmbledhur këtu në dy aspektet e veta: Njoftim i një dënimi shembullor që do të lëjë të qëndrojë vetëm një tepicë e vogël (rr 22-23), dhe premtimi, për këtë tepicë, për një konvertim (yašûb,

[23]Urdhërin e shfarosjes
Zoti, Hyji i gjithëpushtetshëm,
në vend do ta çojë mu në zemrën e mbarë vendit!

14,24-27; 30,27-33; 31,4-9; 37,22-29

Shpresa në Hyjin

[24]Prandaj kështu thotë Zoti, Hyji i Ushtrive:
«Populli im, që banon në Sion,
frikë mos ki prej Asurit.
Njëmend me thupër do të godasë,
shkopin do ta ngritë mbi ty porsi Egjipti,
[25]sepse edhe pak, për së shpejti,
zemërimi im dhe felgrimi im do të ndizet flakë
për shfarosjen e tyre!».
[26]Mbi të Zoti i Ushtrive
me frushkull do të sjellë
9,3; Gjq 7,25 siç solli mbi Madianin, në Qetën e Orebit,
Dal 14,16 shkopin do ta lartësojë mbi det,
siç bëri në Egjipt!
[27]Atë ditë do të ndodhë:
nga krahu yt do të hiqet barra e tij,
nga qafa jote do të hiqet zgjedha e tij!

Mik 1, 10-15

Pushtuesi

Nga Remoni po vjen shkatërrimtari!
[28]Ia behi në Ajat, kalon nëpër Magron,
1Sam 14,5 në Makmas po i shkarkon plaçkat,
1Sam14,2.16 [29]vrap po e kalojnë vaun;
në Gebë po e kalojmë natën!
1Sam 1,19;15,34 Dridhet Rama,
Gabaa e Saulit merr arratinë!

«do të kthehet») e shoqëruar nga një falje dhe me bekime të reja (rr 20-21).

10,24-27 Ky orakull duket se ka qenë i shpallur në periudhën që parapriu sulmin e Senakeribit në 701.

10,24 *shkopin do ta ngrejë mbi ty porsi Egjipti*: BJ fj.fj.: «mbi rrugën e Egjiptit» sqarim i marrë nga rr 26.

10,26 I gjithë rr është një shtesë që ndërpret zhvillimin (krh. 4,5+).

10,27 *Nga Remoni po vjen shkatërrimtari!*: përkthim hipotetik. Fjalët e fundit të rr janë të pakuptueshme (BJ ka «dhe zgjedha do të shkatërrohet [...]»; fj.fj.: «Para vajit» [të vajimit?]). Është propozuar të lidhet «do të shkatërrohet» (të BJ me fjalinë e mëparshme dhe të lexohet duke korrigjuar, "u ngjitt përballë Samarisë", e cila do të jetë fillimi i zhvillimit të ardhshëm.

10,28-32 Rr 28-32 përshkruajnë marshimin e pushtuesit. Nëse trajtohet për sulmin e Sennàcheribit (krh. 10,5), kjo rrugë nuk është ajo që ushtria e tij ka ndjekur (krh. 2Mbr 18,17), por përshkrimi ideal i një pushtimi me prejardhje nga veriu (krh. Is 14,31). Qytetet nuk janë të gjitha të lokalizuara: e fundit, Nob, është mbi malin Scopus, nga i cili sundohet Jerusalemi.

30 Gërthit me sa zë të kesh, Batgalim!
Dëgjoje, Laisë!
Përgjigj, Anatot! Jer 1,1
31 Medemena mori arratinë.
Ikën banorët e Gabimit!
32 Qysh sot do të ndalen në Nobe: 1Sam 21,2
me grusht do t'i kërcënohet
malit të bijës së Sionit,
kodrës së Jerusalemit!
33 Ja, Zotëruesi, Zoti i Ushtrive,
me tërbim po i shkurton gemat,
majët më të lartat u prenë,
u shkurtuan majët,
34 sëpata po i pret pyjet e dendura,
rrafsh po bie Libani me gjithë madhërinë e vet!

Pasardhësi i Davidit

42,1-12; Ps 72; Jer 23,5+ /Rom 15,12; /Zb 22,16

11 1 Një pinjoll do të dalë nga trungu i Jeseut,
një pip i zgjedhur do të piptojë nga rrënja e tij.
2 Në të do të pushojë shpirti i Zotit, Mt 3,16+; /1Pjt 4,14
shpirti i urtisë e i dijes,
shpirti i këshillave dhe i forcës, 9,5
shpirti i kuptimit dhe i frikës së Zotit.
3 Kënaqësia e tij do të jetë në frikën e Zotit.

10,30 *Përgjigju*: krh. BJ: «përgjigjau», hamend. *'anîha*, me sir; me TM: *e varfër* (*'aniyyâ*).

10,34 *me gjithë madhërinë e vet*: një tjetër përkthim i mundur: «nën goditjet e një të fuqishmi» (kështu BJ).

11,1-9 poemë mesianike, që specifikon disa tipare thelbësore të Mesisë së ardhshëm: ai është prej fisit të Davidit (rr 1), do të mbushet me shpirtin profetik (rr 2), do të bëjë të mbretërojë në mes të njerëzve i drejtësinë, një pasqyrim tokësor i shenjtërisë së JHWH rr 3v; krh. 1,26+; 5,16+), do të rivendosë paqen e parajsës (rr 6-8), fryt i njohjes së JHWH rr 9).

11,1 *Jeseu*: babai i Davidit (1Sam 16,1v; krh. Rt 4,22) i pari i të gjithë mbretërve të Judës dhe të Mesisë (krh. Mt 1,6-16).

11,2 *Shpirit i Zotit*: ose «shpirti i Shenjtë i Zotit» (42,1; 61,1v; 63,10-13; Ps 51,13,13, Fu 1,5; 9,17): fryma e tij («fryma» dhe «shpirti» përkthejnë të njëjtin term heb. *rûah*) vepron gjatë gjithë historisë biblike. Që para krijimit pushonte në kaos (Zan 1,2), i jep jetë të gjitha qenieve (Ps 104,29-30; 33,6; Zan 2,7; krh. Ez 37,5-6.9-10). Eshtë ai që frymëzon gjyqtarët (Gjq 3,10; 6,34; 11,29) dhe Sauli (1Sam 11,6), u jep shkathtësinë artizanëve (Dal 31,3; 35,31), shqyrtimin gjyqtarëve (Nr 11,17), urtësinë Jozefit (Zan 41,38). Së fundi dhe para së gjithash, frymëzon profetët (si Moisiu): Nr 11,17.25-26; 24,2; 1Sam 10,6.10; 19,20; 2Sam 23,2 (Davidi); 2Mbr 2,9 (Elia); Mik 3,8; Is 48,16; 61,1; Zak 7,12; 2Kro 15,1; 20,14; 24,20, ndërsa profetët e rremë ndjekin vetëm frymën e tyre (Ez 13,3; krh. Dan 4,5.15; 5,11-12.14). Teksti i pranishëm mëson se fryma e profetëve do t'i jepet Mesisë; Jl 3,1-2 shpall për kohët mesianike shpërderdhjen universale të tij (krh. Vap 2,16-18). Si doktrina mbi diturinë (krh. Fu 8,22+; Ur 7,22+), edhe ajo e Shpirtit do të gjejë shprehjen e saj të fundit në BR (krh. Gjn 1,33+; 14,16+.26+; Vap 1,8+; 2+; Rm 5,5+).

11,3 *frika e Zotit*: shpirti profetik i jep Mesisë virtytet e larta të paraardhësve

S'do të gjykojë sipas pamjes së syve
as s'do të vendosë sipas thashethemeve,
/Zb 19,11 [4]por do t'i gjykojë me drejtësi skamnorët,
do t'u japë gjyq të drejtë të përvujtëve të vendit,
/Zb 19,15 me thuprën e fjalëve të veta do ta godasë vendin
/2Sel 2,8 e me frymën e gojës së vet do ta vrasë të paudhin.
[5]Brezi i kryqit të tij do të jetë drejtësia,
me besnikëri do t'i ngjeshë ijët.
65,25 [6]Ujku do të banojë me qengjin,
përbri kecit do të shtrihet leopardi,
viçi e këlyshi i luanit bashkë do të kullotin,
fëmija i vogël do t'i çojë e do t'i bjerë.
[7]Lopa e arusha bashkë do të kullotin,
këlyshët e tyre së bashku do të rrinë,
luani kashtë do të hajë si kau.
Ps 91,13 [8]Foshnja do të luajë
mbi vrimën e shlligës,
në strofullin e kapastrecit
fëmija dorën do ta futë.
[9]S'do të bëhet dëm as s'do të vritet kush
në mbarë malin tim të shenjtë,
40,5; Jer 31,33-34; sepse plot do të mbushet vendi me dijen e Zotit,
/Hab 2,14 porsi deti që mbushet me ujë.

Kthimi i të dëbuarve

/Rom 15,12; [10]Atë ditë rrënja e Jeseut
/Zb 22,16 do të ngallisë si flamur për kombe,
vetë popujt atë do ta kërkojnë,
selia e saj do të jetë e lavdishme.

të mëdhenj të tij, urtinë dhe diturinë e Salomonit, kështillën dhe forcën e Davidit, njohjen dhe frikën e JHWH të patriarkëve dhe të profetëve, Moisiu, Jakobi dhe Abrahami (krh. 9,5). Renditja e këtyre dhuratave nga ana e LXX dhe Vulg. (që shtojnë "dëvotshmërinë" për të mos pësëritur "frikës së Zotit") që është bërë lista jonë e "shtatë dhuratave të Shpirtit të Shenjtë."

11,4 *të paudhin*: hamend. BJ me TM ka: «vendin».

11,6 *ujku... me qengjin*: kryengritja e njeriut kundër Zotit (Zan 3) e kishte shpartalluar harmoninë midis njeriut dhe natyrës (Zan 3,17-19), në mes të njeriut e njeriut (Zan 4). Profetët shpallën luftëra dhe pushtime, ndëshkimin e pabesnikërisë së Izraelit. Në të kundërt, duke sjellë faljen e mëkateve, pajtimin me Zotin dhe mbretërinë e drejtësisë, epoka mesianike stabilizon paqen e cila është pasoja: pjelloria e tokës (Am 9,13-14; Oz 2,20.23-24), çarmatimin e përgjithshëm (Is 2,4; 9,4; Mik 4,3-4; 5,9-10; Zak 9,10), paqe e përjetshme (Is 9,6; 32,17; 60,17-18; Sof 3,13; Zak 3,10; Jl 4,17). Besëlidhja e re është një besëlidhje paqeje (Ez 34,25; 37,26). Mbretëria Mesianike është një mbretëri e paqes (Zak 9,8-10; Ps 72,3-7). Kjo paqe shtrihet në mbretërinë e kafshëve, deri te gjarpëri, përgjegjës i fajit të parë: epoka mesianike është e përshkruar këtu simbolikisht si një kthim në paqen e parajsës.

11,10-16 kjo poemë, e cila e ka burimin në përfundim të mërgimit të babilonisë, ka qënë e vendosur në këtë pikë të librit të

11 E atë ditë:
përsëri Zoti do ta shtrijë dorën e vet
për ta bërë pronë të veten Tepricën e popullit të vet
që do të shpëtojë nga Asiria e Egjipti,
nga Patrosi e nga Etiopia,
nga Elami e nga Senaari,
nga Emati e nga ishujt e detit.
12 Do ta ngritë shenjën për kombe, 49,22
do t'i bashkojë të shpërngulurit e Izraelit,
nga të katër anët e botës do t'i bashkojë
të shpërndarit e Judës.
13 Do të pushojë smira e Efraimit, Jer 3,18+
do të shfarosen armiqtë e Judës,
Efraimi më s'do t'ia ketë smirë Judës
as Juda s'do të luftojë më kundër Efraimit.
14 Filistenjve në perëndim do t'u bien në qafë,
bijtë e lindjes së bashku pre do t'i bëjnë;
do të çojnë dorën kundër Edomit e Moabit,
do t'u nënshtrohen bijtë e Amonit. Jer 49,2
15 Do ta thajë Zoti gjirin e detit të Egjiptit,
lart do ta ngritë dorën mbi Lumin,
e me fuqinë e frymës së vet do ta godasë,
do ta ndajë në shtatë përrenj
sa që mbathur do të mund kalohet mbatanë:
16 do të bëhet udha për Tepricën e popullit të tij, 35,8; 40,3; 43,19; 49,11; 57,14; 62,10; Bar 5,7
që do të shpëtojë prej Asirisë
siç u gjet rruga për izraelitët
kur patën dalë prej dheut të Egjiptit. Dal 14,22

Psalmi

12 1 Atë ditë thuaj:
«Të falënderoj, o Zot,
se, megjithëse ishe zemëruar kundër meje,

Isaisë për shkak të përmendjes së rrënjëve të Jeseut (rr 10; krh. rr 1).

11,11 Numërimi i vendeve në të cilat ishin të shpërndarë hebrenjtë në kohën e mërgimit: *Patros* në Egjiptin e sipërm; Etiopi (në TM: kûš); *Elami*, Persia, *Sinari*, vendi i Babilonisë; *Kamat* në Siri; *ishuj* përcaktojnë Greqinë dhe, në përgjithësi, brigjet largëta.

11,13 Në perspektivën mesianike, profetët shpesh shpallin fundin e përçarjes dhe pajtimin e Izraelit dhe të Judës (Os 2,2; Mik 2,12; Jer 3,18; 23,5-6; 31,1; Ez 37,15-27; Zak 9,10).

11,15 *do ta thajë*: me versionet; TM ka: «do të votojë për shfarosjen dhe mallkim». – *lumi*: Eufrati (krh. rr 16).

11,16 Mrekullitë e shpallura janë një përsëritje e atyre të Moisiut dhe Jozueut, kalim i detit dhe i Jordanit. Kthimi i të internuarve është i përshkruar si një daljë e re (krh. 40,3+).

k 12 Ky psalm, me datë dhe me origjinë të pasigurt, ka qënë i përfshirë këtu

u qetësua hidhërimi yt
e ti më ngushëllove.
2Qe, Hyji Shëlbuesi im,
kam besim e nuk kam frikë,
‖Dal 15,2 sepse fuqia ime e mburrja ime është Zoti,
Ai është shpëtimi im.
55,1; Gjn 4,1+ 3Me galdim do të merrni ujë
nga burimet e shëlbimit».
4Edhe thoni atë ditë:
‖Ps 105,1 «Falënderojeni Zotin, thirreni Emrin e tij,
shpallni ndër popuj veprat e tija,
kumtojeni madhërinë e Emrit të tij!
5Këndoni Zotit, sepse krijoi mrekulli,
le ta marrë vesh bota mbarë!
6Brohoritni e këndoni lavde, ju banorët e Sionit,
sepse i madhërishëm është në mesin tuaj
Shenjti i Izraelit!».

3. PROFECI MBI POPUJ TË HUAJ

21,1-10; 47,1-15; Jer 50,51; Zb 17-18

Kundër Babilonisë

13 1Profecia mbi Babilonin që e pa Isaia, biri i Amosit.

2Mbi një mal të shogët lartësojeni flamurin,
lëshoni kushtrimin, bëni me dorë
që të hyjnë nëpër Dyer të bujarëve.
3Unë u urdhërova të shenjtëruarve të mi,
si vegël të hidhërimit tim i thirra trimat e mi,
ata që i gëzohen madhërisë sime.

për të përfunduar librin e Emanuelit. Është «himn i mirënjohjes së një të pikëlluari që Zoti e ka liruar». Pjesa e dytë, me ton më lirik, këndon lavdinë e JHWH.

12,2 *fuqia ime e mburrja ime është Zoti*: me LXX 1QIs[a] (krh. Dal 15,2); TM ka: «dhe kënga për Yah-in (është) JHWH».

kk 13–23 Bëhet fjalë për orakujt kundër kombeve të huaja, të grumbulluara si në librat e Jeremisë (kk 46–51) dhe të Ezekielit kk 25–32). Koleksioni ka mbledhur edhe pjesë të prapme të Isaisë, sidomos orakujt kundër Babilonisë, në kk 13–14.

13,1-22 Kjo poemë daton nga fundi i mërgimit: Babilonia, ende në lavdinë e saj (rr 19), do të bierë nën goditjet e medëve (rr 17, krh. rr 5). Është një *qînâ* ose "ankesë" (krh. 1,21+).

13,3 *të shenjtëruarit e mi*: fj.fj.: «të shenjtëruarit e mi» krh. Jer 51,27.28 (kundër Babilonisë); Jer 6,4; 22,7; Jl 4,9 (kundër Jerusalemit). BJ përkthen: «luftëtarët e mi të shenjtë». Ky përkushtim i luftëtarëve është një aspekt i luftës së shenjtë (Joz 3,5). Por këto luftëra të reja të JHWH nuk janë më të zhvilluar në favor të Izraelit; gjithashtu mund edhe të drejtohen kundër tij.

[4]Dëgjoni! Një brohoritje në male
porsi zhurma e një populli të shumtë!
Dëgjoni! Një poterë mbretërish
të popujve të tubuar!
Zoti i Ushtrive po bën parakalimin
e ushtrisë që niset në luftë!
[5]Vijnë nga një vend i largët,
nga skaji i qiellit
Zoti dhe veglat e felgrimit të tij
për ta rroposur botën mbarë!
[6]Lëshoni gjëmë mjerimi, Ez 30,2-3; /Jl 1,15;
sepse afër është Dita e Zotit, Am 5,18+
si shkretëtim po vjen i Gjithëpushtetshmi! Zan 17,1+
[7]Këndej po ngathen të gjitha duart,
çdo zemër njeriu po dridhet!
[8]Të gjithë po i pushton tmerri!
Të dridhurat e dhimbjet i pushtuan,
porsi gruan në dhimbjet e të lindurit! 21,3; 26,17; Jer 4,31+
Me tmerr shikojnë njëri tjetrin,
fytyra e tyre gacë e skuqur!
[9]Ja, po vjen dita e Zotit
e pamëshirë e plot zemërim,
plot hidhërim edhe felgrim
për ta kthyer vendin në shkretëtirë,
për t'i zhbirë prej tij mëkatarët.
[10]Të qiellit yjet e hyllësitë e tija
s'do ta lëshojnë dritën e vet, Am 8,9+
posa të lindë do të erret dielli,
as hëna s'do të bëjë dritë më!
[11]Për shkak të të këqijave do të ndëshkoj rruzullin,
e mëkatarët për fajësi të tyre,
madhështorëve do t'ua zhdukë kreninë,
në pluhur do t'i zhgërryej të derhuzdët!
[12]Njeriu do të jetë më i rrallë se ari i rëndomtë,
më i rrallë se ari i kulluar!
[13]Edhe qiellin do ta tund,
edhe toka do të luajë vendit
prej felgrimit të Zotit të Ushtrive
n'ditë të shpërthimit të furisë së tij.
[14]E do të ndodhë si me shutën e përndjekur,
si me delet të mbetura pa bari
në popull të vet gjithkush do të kthehet,

në vend të vet do të ikë secili.
Jer 51,20-23 15Kush të zihet, vrik do të theret,
kush të kapet, me shpatë do të pritet!
16E përpara syve të tyre
Oz 10,14+ për tokë foshnjat do t'ua plandosin,
shtëpitë e tyre do t'i bëjnë pre,
gratë e tyre do t'i dhunojnë!
17Kundër tyre medët do të ngris,
që s'çmojnë sermin e urrejnë arin,
18me hark të rinjtë do t'ua vrasin,
s'do të kenë mëshirë as për fryt të barkut.
19Babiloni, ajka e mbretërive,
i kaldenjve lulja e krenarisë,
si Sodoma e Gomorra do të bëhet
kur i Lumi i rroposi!
34,10-17 20Shkret do të mbesë ai përgjithmonë,
brez pas brezi i pabanuar,
në të arabët çadër s'do të ngulin,
në të barinjtë nuk do të mrizojnë.
21Egërsirat aty do të pushojnë,
me kukuvajka shtëpitë do t'u mbushen,
strucat në të do të gjejnë strehim,
Lev 17,7+ satirët në të do të kërcejnë,
22në pallate të tyre do të ulërinë hienat,
e çakajtë në tempujt e kënaqësisë.
S'do të vonojë të vijë koha e tij,
nuk do të zgjasin ditët e tija!

Kthimi nga shpërngulja

14 1Për Jakobin Zoti dhimbë do të ketë,
do ta zgjedhë përsëri Izraelin,
prapë në tokë të vet do t'i vendosë.
61,5 Edhe të huajt me ta do të bashkohen,
do t'i mbështeten shtëpisë së Jakobit.
2Popuj të tjerë këta do t'i marrin
e do t'i çojnë në atdheun e tyre.

13,17 *Medët*: fiset indo-europiane, që ishin fillimisht aleate me Babilonin kundër Asirisë. Por më vonë, u bashkua me persianët nën Kirin, duke shkaktuar shkatërrimin e Babilonisë në 539.

13,21 *satirët*: krh. LXX: *daimonia*; BJ: «cjep».

13,22 *pallate të tyre*: BJ: «kullat e tij» (*`armentôëha*) me sir.,Targum, Vulg.; TM ka «të vejat» (*`alm(e)nôtayw*).

14,1-2 Kjo shpallje e kthimit nga robëria dhe e konvertimit të kombeve është jashtë vendit në këtë koleksion orakujsh kundër kombeve të huaja. Duhet të afrohet në

Ata shtëpia e Izraelit
në tokë të Zotit do t'i bëjë
shërbëtorë e shërbëtore të veta. Sof 2,9; Zak 2,13
Ata që i patën robëruar,
do të bëhen robërit e tyre,
nën sundim të vet do t'i vënë
ata që i patën pushtuar.

Vdekja e mbretit të Babilonisë

3Ditën kur Zoti të ketë çliruar nga vuajtja jote, e vështira, nga
skllavëria e rëndë, në të cilën t'u desh të shërbesh më parë, 4këndoje
këtë këngë përqeshëse kundër mbretit të Babilonit. Thuaj:

«Po si kështu mbaroi tirani? Jer 50,23-24;
E si fund kështu mori shtypja?! Zb 18,9-19
5Zoti ua theu shkopin tiranëve,
pushtuesve ua copëtoi lozën,
6që furishëm i godiste popujt,
që i plagoste pa pushim,
që i pushtonte me tërbim kombet,
i përndiqte pa kurrfarë mëshire!
7Pushoi i qetë dikur mbarë dheu!
Shpërthen i gëzueshëm në brohoritje! Jer 51,48; Zb 19,1-2;
8Mbi ty gëzohen deri bredhat 18,20
edhe cedrat e Libanit:
Qysh se vdiqe më kush s'erdhi
për të na shkurtuar!
9Deri Nëntoka u shqetësua Nr 16,33+;
në lajmin e arritjes sate. Ez 32,18-32
Në takim me ty ajo i zgjon hijet,
të gjithë zotëruesit e dikurshëm të dheut,
i bën të çohen nga fronet e veta
të gjithë mbretërit e kombësive.
10Të gjithë të përgjigjin edhe të thonë:
Sharrove edhe ti si ne,
i ngjashëm me ne u bëre!

49,22; 66,20 (krh. 45,14+).

14,3-23 Ky *mašal*,, kundër një tirani të mposhtur, ka në shënjestër mbretin e Babilonisë, ndoshta Nabukodònosor o Nabonide; vihet në kontekstin e orakujve të mërgimit. Por është bërë pyetja nëse kjo është në të vërtetë një këngë akoma më të vjetër, drejtuar kundër mbretit të Asirisë, Sargon dhe Senakeribit, e rishikuar më vonë për t'a përshtatur në kohën e mërgimit.

14,4 *shtypja*: me versionet e 1QIsa; TM është i korruptuar.

14,8 mbreti i Asirisë dhe i Babilonisë shfrytëzonin pyjet e Libanit për ndërtesat e tyre.

[11]Madhërisë sate iu desh të zbresë në Nëndhe,
tingëllima e harpave të tua,
për shtrojë ti do të kesh kalbësirën,
mbloja jote do të jenë krimbat!
Lk 10,18; Zb 8,10; 9,1; 12,9; Gjn 12,31 [12]Po si munde të biesh nga qielli,
o Dritësjellës, biri i Agimit?
U shtrove për dhe, ti që shtroje
për dhe popujt anembanë!
2Mak 9,10; Lk 10,15 [13]Ti që të thoshte mendja jote:
Në qiell do të ngrihem,
lart mbi yje të Perëndisë
do të ngris stolin,
Ps 48,3+ do të rri në malin e tubimit,
në skaj të veriut.
Zan 3,5; Ez 28,2; Dan 10,13+; 11,3-6; 2Sel 2,4 Ez 31,16-18; 32,18-32 [14]Do të ngjitem përsipër resh,
do të jem porsi i Larti Zot!
[15]Kur qe zbrite në Nëntokë,
u plandose në fund të Humnerës!
[16]Kush të sheh, sytë t'i ngul
e të vëren me plot kujdes:
Vallë, a është thua ky ai burrë,
që të trandej tokën bënte,
që i tundi mbretëritë,
[17]që shkretëtirë e bëri botën,
që qytetet ia rrafshoi,
që të lidhurve s'u hapi burgun?
[18]Mbretërit e të gjitha kombeve,
të gjithë me nder pushojnë në varr të vet,
[19]kurse ti u flake nga varri
si dështaku i urryshëm,
i mbështjellë me të vrarë nga shpata,
të hedhur mbi pllakat e varrit
Jer 22,19 si coftina e shkëlmuar!
[20]S'do të varrosesh si të tjerët në varr,
sepse vendin tënd shkretove,
popullin tënd ti vetë e vrave:
dhe askurrë më s'do të përmendet

14,12-15 Rr 12-15 duken se i frymëzohen një modeli fenikas. Në çdo rast paraqesin pika të shumta kontakti me poezitë e Ras-Šamara (=Ugarit): «yllin e mëngjesit» dhe «agimin» janë dy figura hyjnore; «mali i kuvendit» në të cilin u mbledhnin perënditë, si Olimpi i grekëve. Etërit kanë parë në rrëzimin e yllit të mëngjesit (Vulg. *Lucifer*) rënien e princit të demonëve.

14,19 *dështaku*: në heb. *nëser*, duke aluduar në emër të Nabukodònosorit, në heb. *Nëbukadne`ssar*. – Mohimi i varrimit ishte mallkim më i madh (krh. 1Mbr 13,21-22; Jer 22,19.

fara e njerëzve që bëjnë të keqen.
21 Bëni gati masakrën e fëmijëve
për të padrejtat e prindërve të tyre,
që të mos ngrihën më të pushtojnë tokën
e ta mbulojnë faqen e dheut».
22 Unë do të ngrihem kundër tyre
flet Zoti i gjithëpushtetshëm
Babilonisë do t'ia shlyej emrin, 4,3+
s'do t'i lë as shenjë as dukë,
farë as fis është fjala e Zotit;
23 pronë iriqësh do ta bëj,
në kënetë uji të amullt do ta shndërroj,
do ta fshij me fshesë shkatërruese,
flet Zoti i gjithëpushtetshëm.

Kundër Asirit 10,24+

24 Rrahi benë Zoti i Ushtrive:
«Për të vërtetë,
siç mendova ashtu do të ndodhë,
siç pleqërova ashtu do të ngjajë:
25 Në tokën time do ta zhbij Asirin,
do ta vë nën këmbë në bjeshkët e mia.
Zgjedha e tij prej tyre do të hiqet, 9,3
barra e tij do të bjerë prej krahut të tyre».
26 Ky është vendimi që u mor kundër mbarë tokës,
kjo është dora e shtrirë kundër të gjitha kombeve.
27 Sepse kështu Zoti i Ushtrive vendosi;
kush mund ta bëjë të kotë?
Dora e tij është e shtrirë:
kush mund ta largojë?

Kundër filistinëve

28 Atë vit kur vdiq mbreti Akaz u bë kjo profeci:
29 «Mos u gëzo ti, o Filisteja mbarë,

14,22-23 Këto dy rr duken të shtuar në poemë për të theksuar përfundimin.

14,24-27 Orakull i Isaisë, i shpallur ndoshta në momentin e pushtimit të Senakeribit në 701 (krh. 10,24-27; 30,27-33; 31,4-9; 37,22-29).

14,28-32 Ky orakull mund të jetë i viteve të mëparshme që paraprijnë pushtimin e Senàkeribit. «thupra që e goditi» Filisteja do të ishte Sargon II, që ndërhyri shumë herë, më së fundi në 711 (krh. 20,1v). Sargon vdiq në vitin 705, por pasardhësi i tij Senàkeribi, «nejërkë» ose «dragua me krahë», do të jetë një kundërshtar akoma më i frikshëm. Nëse ky interpretim është i saktë, referimi për vdekjen e Akazit, i dhënë nga titulli (rr 28), duhet të jetë një shtesë: do të ishtë njohur në «vipera» ose në «dragon me krahë» Ezekia, bir i Akazit, që sipas 2Mbr 18,18 shkatërroi Filistenë.

pse u thye shkopi që të rrihte,
sepse nga rrënja e shlligës kapastreci do të dalë
e pjella e tij do të jetë dragoi fluturues!
30 Do të kullotin të parëlindurit e skamnorëve,
të vobektit do të pushojnë në qetësi,
do të bëj të vdesë urie skota jote
e çka të mbetet prej teje do ta vras.
31 Vajto, o derë! Lësho gjëmë, o qytet!
Dridhu, Filisteja mbarë!
20,1; Jer 1,13v Sepse nga veriu po vjen tymi
dhe askush nuk ikën nga çetat e luftëtarëve të tij!».
32 E çka do t'u përgjigjet kasnecëve të popujve?
«Zoti e ka themeluar Sionin,
në të do të strehohen skamnorët e popullit të tij».

‖Jer 48; Ez 25;8-11; Am 2,1-3

Vajtim mbi Moabin

15 1 Profeci mbi Moabin.

Natën u rrënua Armoabi, u shua;
natën u rrënua Cirmoabi, u shua.
2 Populli i Dibonit u ngjit në lartësi për të qarë;
në Nabo e në Medabë Moabi vajtoi;
‖Jer 48,37-38 çdo kokë qe qethur e rruar çdo mjekërr!
3 Në sheshe veshen me thasë,
në pullaze e në tregje vajtojnë
të gjithë bëjnë gjëmë, shkrihen në vaj!

14,30 *do ta vras*: me Vulg. dhe 1QIs[a]; TM ka «do të vrasë».

14,31 *veri*: nga veriu vinin pushtimet e babilonasve (krh. Jer 1,3; 4,6; 6,1.22; Ez 26,7).

14,32 *të popujve*: me LXX; BJ përkthen «të këtij kombi», me TM *gòy*. – Ndoshta lajmëtarët e dërguar nga Filistenjtë për të ndërlikuar Judën në një koalicion kundër Asirisë; por teksti nuk është i sigurt. Megjithatë, përgjigjja pohon paprekshmërinë e Sionit, të mbrojtur nga JHWH.

kk 15–16 Përkatësia e kësaj poeme të gjatë Isaisë rreth Moabit mbi kk 15–16 është e diskutuar. Disa mendojnë orakuj përpara Isaisë, të cilët kanë qënë të marrë nga ai dhe të aplikuar në epokën e tij (krh. Përfundimi në prozë e rr 13-14). Të tjerë bëjnë që këto poema, apo ndonjë pjesë e tyre, të jenë e një kohë mbrapa Isaisë. Gjenden paralele të shumta me orakuj mbi Moabin të Jer 48.

15,1 *u rrënua*: shkatërrimi ka arritur tërë vendin e Moabit, për të cilin qytetet kryesore janë të përmendura në rr 1-4, afërsisht nga jugu në veri, nga Kir (Kerak) në Kesbon dhe Elalé, në veri të Nebo dhe të Màdaba. Rr 5-9 përshkruajnë ikjen e banorëve drejt jugut: Soar (krh. Zan 19,22) dhe përroi i shelgjeve, kufinjtë jugorë të Moabit.

15,2 *Populli i Dibonit u ngjit në lartësi*: BJ përkthen: «është ngjitur, bija e Dibonit», me Targum dhe sir.; TM ka «ngjitet në tempull dhe në Dibon».

[4]Heseboni e Eleala bëjnë gjëmë, ‖Jer 48,34
vajtimi i tyre ndihet deri në Jasë. Nr 21,23
Të madhe dënesin trimat e Moabit,
u rënkon shpirti për vetvete.
[5]Zemra ime gërthet për Moabin, ‖Jer 48,36
mbrojtësit u arrijnë deri në Segor, Zan 19,22; ‖Jer 48,34
deri në Eglatselisi;
brinjës së Luitit ngjiten e vajtojnë
në udhë të Oronaimit gjëmë të mjerueshme lëshojnë.
[6]Në Nemrim uji do të shterë,
u tha bari, s'lulëzoi pinjolli,
mbarë gjelbërimi u vyshk, u shua!
[7]Këndej edhe i mbledhin çaklat e pasuritë e veta
e i kalojnë përtej përroit të Shelgjeve.
[8]Po, u hap britma në viset e Moabit,
gjëma e tij deri në Eglaim,
ulërima e tij deri në Beerelim!
[9]Ujërat e Dimonit janë mbushur me gjak!
Edhe një të keqe do t'ia shtoj Dimonit:
një luan për të ikurit e Moabit
e për ata që gjallë do të mbesin në vend.

Moabët strehë kërkojnë në Judë

16 [1]Dërgojani qengjin sunduesit të vendit,
nga Qeta e shkretëtirës
në malin e bijës së Sionit!
[2]Porsi shpendi që merr ikjen,
porsi zogjtë të ikur nga çerdhja,
do të jenë bijat e Moabit
në vatë e Arnonit.
[3]Jep këshillë,
merr vendim!
Në mesditë bëje si natë hijen tënde,
fshehi të ikurit,

15,5 *Zemra ime gërthet për Moabin*: sipas TM-së. LXX dhe Targum kanë: «zemra e tij». – *të mjerueshme*: me 1QIs[a]; TM ka: «shulat e tij».

15,9 *Dimon*: ndoshta është var. dialekt i «Dibonit» (krh. rr 2), e zgjedhur sepse rithërret idenë e gjakut, heb. *dam*.

16-1 Tekst i vështirë dhe i interpretuar ndryshe. Duket që moabitët, të kërcënuar nga pushtimi, kërkojnë të vihen nën mbrojtjen e mbretit të Judës, apo të gjejnë një strehë pranë tij. Qengji i dërguar është një shenjë nënshtrimi (krh. 2Mbr 3,4). Duke përkthyer «Dërgo, O Zot, qengjin sovran të tokës», Shën Hieronimi propozon për këtë pjesë një interpretim mesianik. – *Qeta*: fj.fj.: «Shkëmbi» ka qënë nganjëherë i identifikuar me Petren aktuale, që gjendet në vendin e Edomit, por në Moab ishin edhe shkëmbinj të tjerë, apo në shkretëtirën përreth.

16,3-4 Rr 3-4i referohen lutjes së refugjatëve të Moabit të cilët u kërkojnë

mos i tradhto të arratisurit!
4Të dëbuarit e Moabit
bëj strehim te ti të gjejnë!
Ji ti për ta strehim
përballë shfaruesit!
Sepse fund mori skllavëruesi,
shpartallimi mori fund,
nga vendi ndrydhësi u zhduk!
5I fortë në qetësi po ngritet froni,
mbi të do të rrijë besnik,
në Tendën e Davidit,
një gjykatës zellnik drejtësie
i gatshëm për të dhënë të drejtën.

‖Jer 48,29-33 **Vajtim mbi Moabin**

6Kemi dëgjuar për krenari të Moabit
për së tepërmi është krenar
për krenarinë, madhështinë e mospërfilljen e tij,
për lavdërimin e tij të padrejtë!
7Këndej Moabi do të qaj Moabin,
të gjithë së bashku do të vajtojnë,
për bukërrushe të Cirharesetit
të goditur do të vajtojnë.
8Pse u shkretuan fushat e Hesebonit,
u thanë vreshtat e Sabamait,
rrushi i të cilave i bori
zotëruesit e paganëve.
Hardhitë arrinin deri në Jazer,
shermendat në shkretëtirë mbërrinë:
pinjollat u arrinin deri në det.

judenjve t'i mikpresin ato. Për të mbështetur pretendimin e tyre, ata shprehin, në rr që vijojnë (4b-5), besimin e tyre në të ardhmen e Izraelit, sidomos në stabilitetin e fronit të Davidit, e themeluar mbi premtimet për të cilat Isaia është bërë shpesh lajmëtar*.

16,4 *fund mori skllavëruesi*: përkthim hipotetik; BJ përkthen «kur shtypja do të pushojë» dhe thotë «jemi të joshur për të kuptuar "derisa shtypja" duke lidhur këtë fjali me të kaluarën; por asnjë nga dëshmitarët tekstual e mbështet këtë interpretim».

16,6 Ky rr duket që u jep përgjigjen e judenjeve moabitëve.

16,7 *Cirharesetit*: është për t'u identifikuar me Kir-Moab (Kerak) (krh. rr 11; 15,1; 2Mbr 3,25). – Emrat gjeografikë që vijojnë, nga Chesbon deri në Elalè, janë mbledhur në rajonin verior të Moabit, e favorshme për kultivimin e hardhisë.

9Këndej vajtoj me vajtorët e Jazerit
mbi vreshtat e Sabamait,
do të deh me lotët e mi,
Hesebon e Eleale,
se mbi vjelje tënde e mbi të korra
u bë gjëma.
10U zhduk gëzimi e galdimi në kopshte,
askush s'gëzon as s'brohorit ndër vreshta.
Verën në shtrydhës nuk e shtrydh
kush të shtrydhë e kish' zakon:
brohoritja erdhi e u hesht!
11Këndej përmbrendësat mua më dridhen
për Moabin porsi cetra,
zemra më dridhet për Cirharesetin.
12Kot Moabi do të paraqitet,
do të mundohet në vende të larta,
në shenjtërore do të hyjë të lutet,
por pa dobi!

Fjala e Zotit lidhur me Moabin

13Kjo është fjala që Zoti e tha dikur mbi Moabin. 14Por tani Zoti thotë: «Brenda tre vjetëve, vite meditësi, do të zhduket lavdia e Moabit me mbarë popullin e shumtë; do të mbesë një tepricë e vogël, e paktë, pothuajse asgjë». 4,3+

Kundër Damaskut e Izraelit

Jer 49,23-27; Am 1,3-6

17 1Profeci mbi Damaskun.

Ja, Damasku më qytet s'do të jetë,
por do të jetë një grumbull rrënojash.
2Katundet e tija, përgjithmonë të lëna,
do të mbesin për grigja,

16,9 *u bë gjëma*: përkthim letrar. BJ përkthen «britma u shua». Flitet për britmën e gëzimit të korrësve. Të tjerët përkthejnë «kushtrima (e luftës) u rrëzua», por paralelizmi me rr e mëposhtëm është në favor të interpretimit të parë.

16,13-14 Kjo shtesë në prozë mund të jetë një konfirmim i një orakulli të lashtë për të cilin spallet përmbushja shumë e afërt (krh. 15,1+). – *Vite mëditësi*: janë të numëruara me shumë përpikëri.

17,1 *Profeci mbi Damaskun*: pavarësisht ky titull, Damasku është i marrë parasysh vetëm strofën e parë dhe në mënyrë paralele me Izraelin i cili do të jetë subjekt i strofave të mëposhtme. Orakulli mund të datojë rreth 735, kur Damasku dhe Izraeli ishin të aleatë kundër Judës (krh. 7,1+). Damasku do të pushtohet nga Tiglat-Pilèser në 732 dhe Samaria nga Sargon II në 721.

17,2 *Katundet e tij, përgjithmonë të lëna*: BJ ndjek LXX: «të braktisura

aty do të mrizojnë
e s'do të ketë kush t'i trazojë.
3Efraimi do ta humbë qytezën,
e Damasku mbretërinë.
4,3+ E do të ndodhë me tepricën e Sirisë
siç do të ndodhë me lavdi të izraelitëve
profeci e Zotit të ushtrive.
4Atë ditë: do të zvogëlohet lavdia e Jakobit.
dhjami i trupit do t'i shkrihet.
5Do të ndodhë si atëherë kur korrtari
me një dorë i mbledh kërcejtë
e me tjetrën i korr kallëzit,
o si kur mblidhen kallinjtë
Joz 15,8; 18,16 në luginën e Rafaimit.
6Do të mbesë në të si mbetet ndonjë vile
o ndonjë kokërr kur shkunden ullinjtë:
dy a tre ullinj në majë të gemit,
ose katër, a pesë kokrra në majë të pemës frutore,
thotë Zoti, Perëndia i Izraelit.

Mbarimi i idhujtarisë

7Atë ditë njeriu do të drejtohet kah Krijuesi i vet e sytë e tij do ta shikojnë Shenjtin e Izraelit, 8nuk do t'i këqyrë më lterët që i punuan
Dal 34,13+ duart e tija, që i ndreqën gishtat e tij, s'do t'i shikojnë banirët e shenjtë e lterët e kemimit.

Kundër kopshteve të Adonisit

9Atë ditë do të braktisen fortesat e tua si qytezat që i
lëshuan hevenjtë e amorrenjtë para fytyrës së bijve të Izraelit,
e do të bëhet një shkretëtim i madh,
10sepse e harrove Hyjin Shëlbuesin tënd,
44,8; Lp 32,4 e nuk e kujtove qetën e shpëtimit tënd:
këndej edhe mbjell pemë të ëmbla
edhe vë pinjollë të huaj.

përgjithmonë, qytetet e saj...». Njihen vetëm dy Aroér: një në Moab, mbi Arnon, dhe tjera në territorin e Gad-it, shumë larg nga nga Damasku.

17,5 *Korrësi*: pohon.; TM ka: «të korrat».

17,7-8 rr 7-8, që shpallin një konvertim, duken një shtesë në këtë orakull fatkeqësie.

17,9 *hevenjtë e amorrenjtë... shkretim i madh*: BJ përkthen: «siç ishin pyjet dhe pyjet», krh. TM (problematike). Në vend të pyjeve dhe pyje, LXX, e ndjekur nga BC, flet për amorrenjtë dhe hevenjtë të pushtuar nga ana e Izraelitëve në kohën e pushtimit të Kanaanit. Është e mundur të jetë teksti primitiv. Në çdo rast, pushtimi i tanishëm është vendosur paralelisht me pushtimin e lavdishëm të vendit, nën Jozue.

17,10 *mbjell pemë të ëmbla*: aluzion «kopshteve të Adonis», plantacion jetëshkurtër që bëhej të rritej në nder të

11 Ditën e mbjelljes ti edhe i thur,
në mëngjes fara jote lulëzon,
por huq shkon korrja në ditë të vështirë,
ditën e sëmundjes së pashërueshme.

Vërshim popujsh

12 Eu! Poterë popujsh me shumicë,
ushtojnë porsi ushtima e detit,
zhurmë popujsh që bëjnë potere,
porsi zhurma e ujërave të mëdha!
13 Gjëmojnë popujt porsi ujërat kur vërshojnë,
por në kërcënim të Tij në ikje vihen,
porsi bykun i tret era maleve,
porsi pluhuri në vorbull të erës së stuhisë!
14 Në mbrëmje e shkaktojnë tmerrim,
para agimit, ja, nuk janë!
I tillë është fati i rrëmbyesve tanë,
fati i atyre që na plaçkitën.

Kundër Etiopisë

18 1 Vaj për ty, o vend flatrash shurdhuese,
përtej lumenjsh të Etiopisë,
2 që i nis n'për det kasnecët
nëpër ujë me lundra zunkthi:
«Nisuni, kasnecë të shpejtë,
drejt popullit shtatlartë e të ngjyrosur,
drejt popullit të tmerrshëm, pranë e larg,
drejt një populli të fortë e luftëtar,
lumenjtë e të cilit tokën ia çajnë!».
3 Të gjithë ju, banorët e botës,
të gjithë ju që në tokë banoni,
kur lartësuar të jetë në male flamuri, shikojeni,
kur boria të ketë rënë, dëgjojeni! ‖J1 2,1+
4 Sepse kështu Zoti më ka thënë:
«Nga banesa ime do të vrojtoj i qetë

zotit asiro-babilonas të bimësisë, Adonis-Tamuz (krh. Ez 8,14+).

17,12-14 Rr 12-14 duken që i referohen pushtimit të Senàkeribit dhe çlirimit të Jerusalemit në 701 (krh. 29,5-7; 37,36).

18,1 *Etiopi*: në TM *kûš*, emri i vjetër i Nubi-së (veri i Sudan-it), emëron ndoshta këtu Egjiptin, që kaloi në kohën e Isaisë nën qeverinë e një dinastie nubiane.

18,2 *kasnecë të shpejtë*: të dërguarit e Faraonit që profeti i fton të kthehen në shtëpinë e tyre dhe të pushojnë ngatërresat e tyre në favor të një koalicioni kundër Asirisë.

18,4 *Zoti*: profeti njofton që një pushtim është gati për të shkatërruar Egjiptin. Në fakt, ky do të jetë i pushtuar, i plaçkitur dhe i nënshtruar nga Assarhàddon dhe nga

porsi vapa e pishës së diellit,
porsi reja e vesës në djegagur të korrjes».
5Sepse, si lulëzimi të jetë kryer i hardhisë,
edhe lulja rrush i pjekur të jetë bërë,
para se të duhet të vilet,
me kizë do t'i presë shermendat,
Gjn 15,2 do t'i presë e do t'i flakë pinjollët.
6Të gjithë së bashku atëherë do t'u lihen
shpendëve të malit e egërsirave;
grabitqarët në të do të verojnë,
kafshët e tokës në të do të dimërojnë.

56.4-7; Sof 3,10; Vap 8,27v 7Në atë kohë, Zotit të Ushtrive do t'i sillen dhurata prej një populli shtatlartë e të ngjyrosur, prej një populli të tmerrshëm tash e gjithmonë, prej një kombi të fortë e luftëtar, lumenjtë e të cilit tokën ia çajnë, në vendin e Emrit të Zotit të Ushtrive, në malin Sion.

Jer 46; Ez 29-32

Kundër Egjiptit

19 1Profeci mbi Egjiptin.

Ps 68,5+ Ja, Zoti kalëron mbi re të shpejtë,
në Egjipt po hyn!
Para Tij rroposen idhujt e Egjiptit,
në kraharor zemra u fiket egjiptianëve!
2Do t'i nxis egjiptianët kundër egjiptianëve,
do të luftojë vëllai me vëllanë
miku me mikun e vet,
qyteti kundër qytetit,
mbretëria kundër mbretërisë.
3Mendësh do të merren egjiptianët,
huq do t'ua çoj synimet e tyre.
Idhuj e shortarë, do të pyesin,
thirrës shpirtrash e magjistarë.
4Egjiptianët do t'i lëshoj në dorë
të një zotërie të pashpirt,

Assurbanipal në gjysmën e parë të shekullit të VII. Para Krishtit.

18,7 Përfundim i prozës ku shpallet konvertimi i Nubisë, e cila e prekur nga këto ngjarje, dërgon dhuratat e saj në tempullin e Jerusalemit.

19,1 *Profeci mbi Egjiptin*: Isaia është kundër çdo aleance me Egjiptin (krh. 30,1v; 31,1s); e përshkruan këtu si e shqyer nga anarkia e cila mund të çojë në një diktaturë apo një zotërim të huaj (rr 4). Nuk mund të pritet asgjë prej tij.

19,5-10 Në rr 5-10, profeti shpall një «plagë të re Egjiptit»: tharjen e Nilit e cila

do t'i sundojë një mbret i ashpër,
thotë Zoti, Hyji i Ushtrive.
5Do të shterë uji i detit,
do të shterë e do të thahet lumi,
6kanalet do të qelbësohen,
përrenjtë e Egjiptit do të shteren,
pa ujë do të mbesin,
do të vyshket kallam e zunkth,
7shogët do të mbesin brigjet e Nilit,
bima e Nilit mbarë do të thahet,
do të thahet e nuk do të jetë.
8Do të trishtohen peshkatarët,
do të ankohen të gjithë ata
që në lumë e hedhin grepin,
mjerimi do t'i mbulojë
ata që në ujë hedhin rrjetat.
9Do të turpërohen punuesit e lirit,
lënurës e vegjëtarë pëlhure.
10Në mjerim do të bien mjeshtrat e tij,
të gjithë mëditësit do të sharrojnë.
11Oh sa të marrë princat e Tanesit!
Të faraonit këshilltarët më të urtët,
i dhanë këshilla krejtësisht të marra!
Si mund t'i thoni faraonit:
«Jam bir i të urtëve,
nxënës mbretërish të lashtë?».
12Ku janë tash dijetarët e tu?
Le të lajmërojnë e le të tregojnë
ç'synim ka Zoti i Ushtrive
të ndërmarrë kundër Egjiptit?
13Janë bërë të marrë krerët e Tanesit,
janë gabim krerët e Memfisit,
e bënë ta lërë rrugën Egjipti,
Gurët e këndit të fiseve të tij.
14Zoti trutë ua qetë të bullarit
bëjnë të gabojë Egjipti në çdo veprim,
si i dehuri që zhgërryhet në të vjella të veta.
15Asnjë send s'do t'i vlejë Egjiptit
çfarë do të bëjë krye e bisht,
palmë e kallam.

29,10; 1Sam 16,14+; 1Mbr 22,19-23

9,13

përbën pasurinë e vendit.

19,11 *Tanesit*: (hebr. *so`an)* qyteti i Deltës.

19,13 *Memfisit*: (hebr. *nop)* afër Kairo, kryeqyteti i Ulët Egjipt.

Jer 51,30; Nah 3,13

Kthimi i Egjiptit

16Atë ditë egjiptianët do të bëhen si gra, do të dridhen e do të tremben nga sjellja e dorës së Zotit të Ushtrive, kur Ai ta çojë dorën mbi ta. 17Toka e Judës do të jetë tmerr për Egjiptin. Kushdo që ta kujtojë,do të pushtohet nga frika për shkak të synimit të Zotit të Ushtrive që ka vendosur ta kryejë mbi të. 18Atë ditë do të jenë pesë qytete në Egjipt që do të flasin gjuhën e Kanaanit e do të jenë të lidhur me përbetim me Zotin e Ushtrive. Njëri do të quhet Qyteti i Diellit.

19Atë ditë do të jetë në mes të dheut të Egjiptit lteri i Zotit e në skajin e kufirit të tij një gurngul në nder të Zotit. 20Do të jetë një shenjë e një dëshmi në tokën e Egjiptit në nder të Zotit të gjithëpushtetshëm. Kur, përballë të kundërshtarëve, do ta thërrasin në ndihmë Zotin, Ai do t'u dërgojë shpëtimtarin dhe mbrojtësin që do t'i librojë. 21Zoti do t'u dëftohet egjiptianëve edhe egjiptianët do ta pranojnë atë ditë Zotin. Do ta adhurojnë me fli e me dhurata, do t'i kushtohen Zotit e do t'i kryejnë kushtet. 22Zoti do ta godasë me shuplakë të rënda Egjiptin, por edhe do ta shërojë; ata do të kthehen kah Zoti e Ai do të ketë dhimbë për ta e do t'i shërojë.

23Atë ditë do të jetë një rrugë nga Egjipti në Asiri; asiriani do të shkojë në Egjipt e egjiptiani në Asiri. Egjiptianët do t'i shërbejnë Zotit bashkë me asirianë. 24Atë ditë Izraeli do të jetë i treti bashkë me Egjiptin e me Asirinë. I tillë do të jetë në mesin e tokës bekimi, 25që do ta japë Zoti i Ushtrive e do të thotë: «Qoftë bekuar populli im Egjipti, edhe vepra e duarve të mia, Asiri, dhe trashëgimi im, Izraeli».

Lajmi mbi pushtimin e Azotit

2Mbr 18,17

20 1Atë vit, kur *Tartani*, i dërguar nga Sargoni, mbreti i sirianëve, erdhi në Azot,e sulmoi dhe e pushtoi Azotin, 2po në atë kohë Zoti foli me anë të Isaisë, birit të Amosit. Ai i tha: «Shko, hiqe grathoren nga ijët e tua dhe hiqi të mbathurat nga këmbët e tua». Ai bëri ashtu dhe ecte zhveshur e zbathur. 3Zoti

19,16-24 Kjo pjesë në prozë është e vonë; supozon një vendosje hebraike në Egjipt (rr 18-19; krh. Jer 44,1). Shpall një konvertim të Egjiptit dhe pajtimin i tij me Asirinë dhe Izraelin; tre popujt do të bekohen nga JHWH; dhe Egjipti e Asur do të ketë të njëjtat privilegje të Izraelit (krh. rr 22-25). Ky universalitet i gjerë nuk gjendet para Deutero-Isai.

20,1 *Tartan*: fj.fj. me TM; titull i rezervuar nga Asirët «gjeneralit» të ushtrisë së tyre. –*Azot*: qytet Filisteu, që u pushtua nga Sargon II në 711. Qyteti ishte revoltuar me nxitjen e Egjiptit dhe kjo ngjarje do t'i kishte dhënë Isaisë, mundësinë për të shpallur një fitore asiriane mbi Egjipt. Ky hap sjell një traditë mbi Isainë, si kk 36–39, që nuk gjendet në Librin e Mbretërve.

20,2 Është e vetmja profeci në veprim (apo e mimuar), e cila i caktohet Isaisë; kurse, Jeremia dhe Ezekieli shfrytëzojnë shpesh këtë mënyrë predikimi (krh. Hyrje profetëve: Profetizmi). Mbi «thes», i veshur me pendesë, krh. 3,24+.

tha atëherë: «Sikurse shërbëtori im Isaia eci për tre vjet lakuriq e
zbathur, si shenjë e parakallëzim për Egjiptin e për Etiopinë, [4]po
kështu mbreti i asirianëve do t'i çojë robërit nga Egjipti e të treturit
nga Etiopia, të rinj e të vjetër, të zhveshur e të zbathur, me prapanicë 2Sam 10,4
jashtë për turpin e Egjiptit. [5]Atëherë do të ligështohen e do t'i mbulojë
turpi për shkak të Etiopisë, shpresës së tyre e për shkak të Egjiptit, 30,3-7
nderit të tyre.

[6]Dhe banorët e këtij bregdeti do të thonë atë ditë: Ja, kjo ishte
shpresa jonë, ku u strehuam për ndihmë që të shpëtonim nga mbreti i
Asirisë! E tani si do të gjejmë shpëtim?».

Pushtimi i Babilonisë

13-14; 47,1-15; Jer 50-51; Zb 17-18

21

[1]Profeci mbi shkretëtirën e detit.

Porsi vorbullat që përplasen në jug,
vjen nga shkretëtira, nga një vend i tmerrshëm.
[2]Një vëgim i hidhur mua më qe dëftuar: /Zb 17,3
rrëmbyesi rrëmben,
shkatërruesi shkatërron!
Sulu, Elam,
rretho, Medi!
Unë bëj të pushojë çdo gjëmim!
[3]Këndej ijët e mia më dridhen,
më pushtuan dhimbat si dhimbat e lindëses;
jam i tronditur për çka dëgjoj,
i tmerruar për çka shikoj.
[4]Zemra më lëshon,
tmerri më pushton:
mugun që e dëshiroja
erdhi e m'u bë tmerr.

20,6 *banorët e këtij bregdet*: Filistenjtë apo Izraelitët, gjithnjë të tunduar t'i mbështeten Egjiptit dhe të formojnë me të disa koalicione kundër Asirisë.

21,1-10 Si ato të kk 13–14, ky orakull shpall rënien e Babilonisë (rr 9) nga ana e persianëve dhe medëve të Kirit në 539 (krh. rr 2). Mbetet i mundur fakti që të rimarrë, duke modifikuar, një poemë shumë më të lashtë drejtuar kundër Asurr-it. Ndoshta mund të bëhet fjalë atëherë për rënien e Ninive në 612, nën sulmin e përbashkët të Medëve dhe babilonasve; kjo poemë nuk është pra e Isaisë as në formën e saj primitive.

21,1 *shkretëtira e detit*: përkthen ndoshta asiriani *mât tâmat,* «vëndi i detit», i cili përcakton jugun e Babilonisë.

21,2 *Elamitët*: fj.fj.: «Elam», vend që gjendet në lindje të Mesopotamisë, nga ku dolën medët dhe persianët që, në shek. e VI para Krishtit, rrëzuan perandorinë e babilonisë.

Dan 5

5Shtrojnë tryezën,
shtrijnë ciloren,
hanë e pinë.
«Ngrehuni, o krerë,
lyeni shqytin!».
6Sepse Zoti kështu më tha:
«Shko, vëre vrojtuesin,
të lajmërojë gjithçka të shohë!
7Nëse sheh karrocë, koçi me dy kuaj,
njerëz hipur në gomarë,
njerëz hipur në gamile,
le të vëzhgojë me kujdes,
me kujdesin më të madh!».
8Atëherë vrojtuesi thirri:
«Në vrojtore, Zotëri,
rri vazhdimisht, gjithë ditën;
në rojën time qëndroj,
qëndroj vazhdimisht gjithë natën.
9Ja, këtu po vjen një mizëri njerëzish,
koçi dy kuajsh!».
Ai vazhdoi e tha:
/Zb 14,8; 18,2 «Ra, ra Babiloni
dhe të gjitha shtatoret e hyjnive të tija
copë e grimë u bënë për tokë!».
10Shirja ime, biri i lëmit tim,
çka dëgjova nga Zoti i Ushtrive,
Hyji i Izraelit,
jua zbulova!

Profeci mbi Dumën

11Profeci mbi Dumën.
Nga Seiri dikush më thërret:
«Rojtar, ç'kohë nate është?

21,5 *hanë e pinë*: sipas një traditë të raportuar nga Dan 5 dhe nga Herodoti, Babilonia ra në duart e Persianëve gjatë një natë orgjie.

21,7 *njerëz hipur në në gamile* jo ushtria e pushtuesit, por të dërguarit e shpejtë dhe më pas karvanët që vijnë për të sjellë lajmin (krh. rr 9).

21,8 *vrojtuesi*: fj.fj.: «ai që shikon», me 1QIs^{a}, *haro`eh*; TM ka: *`aryëh*, «luani».

21,10 *Shirja ime, biri i lëmit tim*,: fj.fj. Këto fjalë përcaktojnë Izraelitët të mërguar në Babiloni lirimi i të cilëve është afër.

21,11-12 Dyshohet nëse ky orakull i shkurtër mbi Seir-Edomit të jetë i Isaisë. – Pyetjes së bërë nuk i është dhënë ndonjë përgjigje bindëse; qellimi që synon mund të jetë një thirrje për konvertim. Përmendja e Dumës krijon vështirësi: është një oazë në veri të Arabisë, jashtë Edom-it; emri rishfaqet midis atyre të bijve të Ismaelit (Zan 25,14). Por fjala do të thotë gjithashtu edhe «heshtje» dhe mund të jetë një aluzion i errësirës së këtij orakulli (krh. titujt e

Rojtar, ç'kohë nate është?».
[12]Rojtari përgjigj:
«Po vjen mëngjesi, por edhe nata;
nëse doni të pyetni, pyetni,
kthehuni, ejani!».

Profeci mbi arabët

[13]Profeci mbi shkretëtirën.
Në pyll, në shkretëtirë do ta kaloni natën,
karvanët e Dedanit!
[14]Silluni ujë të eturve,
ju që banoni në tokën Tema,
ndesheni me bukë të arratisurin!
[15]Sepse ata ikin para shpatave,
para shpatës së zhveshur,
para harkut të ngrehur,
para luftës së madhe.

Zan 10,7; 25,3; Jer 49,8

[16]Sepse kështu më thotë Zoti: «Edhe një vjet, si viti i mëditësit, dhe mbarë lavdia e Cedarit do të marrë fund. [17]Numri që do të mbesë nga harqet e trimave të bijve të Cedarit do të jetë shumë i vogël. Sepse kështu ka thënë Zoti, Hyji i Izraelit».

16,14+ Jer 49,28v

Kundër Jerusalemit

22

[1]Profeci mbi Luginën e Vegimit.

Po ç'ke që u ngjite i tëri në tarraca,
[2]qytet plot zhurmë, plot poterë,
qytet plot gëzim?

orakujve të të njëjtit k, rr 1 dhe 13).

21,13-17 *Profeci mbi shkretëtirën*: titulli «në shkretëtirë», *ba`rab,* i dhënë këtij orakulli, është i marrë fjalë për fjalë nga rr i tij i parë. Bëhet fjalë për fiset arabe viktima të një pushtimi që mund të vijë vetëm nga veriu. Banorët e Temës, Teima aktuale (Zan 25,15; Jer 25,23) janë të ftuar të mirëpresin të arratisurit e Dedan-it, oaza aktuale e El-Ela (Zan 10,17; Jer 49,8; Ez 25,13; 27,20). Kedar është një emër i paqartë për të treguar rajonet e njëjta (Zan 25,13; Jer 49,28; Ez 27,21). Në 715, Sargon do të shkojë deri në veri-perëndim të Arabisë, në vazhdim të fushatës së tij në Trangiordani; Juda atëherë mund të ndihet i kërcënuar.

22,1-14 Ky orakull është vendosur pas çlirimit të Jerusalemit në 701 që i vuri fund fushatës, fitimtare deri atëherë, të Senakeribit (krh. 2Mbr 18,13+; 19,9+; Is 36,1v; 37,8v). Isaia, që e kishte parathënë këtë çlirim, proteston kundër gëzimit të tepërt që ajo ka ngjallur, dhe kujton që ndëshkimi mbetet i kërcënuar.

22,1 Titulli është marrë nga rr 5 (krh. 21,11). Nuk njihet asnjë luginë me këtë emër në afërsi të Jerusalemit. Ka qënë i propozuar korrigjimi «në luginën e Hinomit» (Gena), por ajo nuk ka asnjë

Të vrarët e tu shpata s'i preu,
s'vdiqën në luftë.
[3]Të gjithë prijësit e tu ikën,
robër u zunë së bashku harkun pa e shkrehur
të gjithë, si qenë së bashku,
robër u zunë,
ose larg ikën.
[4]Këndej edhe thashë:
«Largohuni prej meje,
idhshëm do të qaj;
Jer 31,15 mos u mundoni të më ngushëlloni,
për shkatërrimin e bijës së popullit tim!».
[5]Sepse kjo është dita e turpit,
e shkeljes dhe e vajtimit
e Zotit, Hyjit të Ushtrive,
në Luginën e Vegimit,
rrënim muresh, kushtrim maleve.
[6]Elami kukurrën mori,
u rreshtua në radhë të kalorësve
edhe Ciri e nxori shqytin.
[7]Më të zgjedhurat luginat e tua
plot janë mbushur me karroca lufte,
në radhë kalorësit janë vënë kundër derës
[8]e iu hoq Judës mburoja.
Ti shikoje atë ditë
1Mbr 7,2-5 armatoren e Shtëpisë së Pyllit.
[9]Patë sa të shumta ishin
2Sam 5,9+ vrimat në mure të Qytetit të Davidit,
2Mbr 20,20+ i mblodhët ujërat e peshkores së poshtme;
[10]i njehët shtëpitë e Jerusalemit,
i rrënuat për të forcuar muret,
[11]në mes dy muresh punuat ujëmbajtësin,
për ujët e peshkores së vjetër,
por s'shikuat në Atë që këto i bëri
as s'e patë Atë që këto i sendërtoi kahera!
[12]Atë ditë Zoti, Hyji i Ushtrive,
ju ftoi të qani e të vajtoni,
të qethni kryet, të ngjeshni grathoren.

mbështetje në versionet.

22,6 Elamitët dhe aramenët (Kir, krh. Am 1,5; 9,7), ndoshta janë të përmendur këtu si aleatë ose mercenarë të Senakeribit.

22,11 Veprat e Ezekisë në parashikim të sulmit të Senakeribit, ose midis dy fushatave në qoftë se pranohet kjo hipotezë. – mbi «pallatin e Pyllit» (rr 8), krh. 1Mbr 7,2+; në muret e fortifikimit (rr 10), krh. 2Mbr 20,20; në serbator, krh. 2Mbr 20,20; Sir 48,17.

13 Kur qe, gëzim edhe hare,
theren qe e priten dhen,
hahet mish e pihet verë:
«Të hamë e të pimë,
se nesër do të vdesim!».
14 Prej Zotit, Hyjit të Ushtrive,
u qe zbuluar veshëve të mi:
«Assesi ky mëkat s'ju falet
për pa vdekur!»,
thotë Zoti, Hyji i Ushtrive.

5,11+; Ur 2,7-9; /1Kor 15,32

Kundër Sobnës

36,3.11.22
2Mbr 18,18.26.37

15 Kështu thotë Zoti, Hyji i Ushtrive:
«Shko, takoje oborrtarin,
Sobnën, kujdestarin e pallatit:
16 Ç'ke ti këtu? E kush je ti këtu
që e punove për vete këtu varrin?
Çelte në lartësi varrin e vet,
varr për vete gdhendte në qetë.
17 Ja, o njeri,
me rrëmbim Zoti do të të flakë,
duke të kapur me tërbim,
18 lamsh do të të mbledh,
porsi topin lëmuç do të të hedh
në tokë të gjerë e të hapët,
aty do të vdesësh
me karrocat madhështore të tuat,
o turpi i pallatit të zotërisë tënd!
19 Do të të heq prej vendit tënd,
do të të shkarkoj prej detyrës sate.
20 Shërbëtorin tim do ta ftoj atë ditë,
Eliakimin, birin e Helcisë,
21 do t'ia vesh unë petkun tënd,
do ta ngjesh me brezin tënd,
do t'ia dorëzoj pushtetin tënd.
Do të jetë babë për banorë të Jerusalemit

22,15-25 është e vetmja profeci e Isaisë që lidhet me një individ. Sebna ishte një «i ardhur», ndoshta një i huaj i cili kishte arritur në një pozitë më të lartë, kryekujdestar i Ezekisë. Isaia është i vetmi që e përmend shkarkimin e tij dhe zëvendësimin e tij nga ana e Eliakimit, por libri i dytë i Mbretërve kujton rezultatin e kësaj mase: Eliakimi është kryekujdestar e Sebna është vetëm sekretari (2Mbr 18,26.37; 19,2= Is 36,3.11.22; 37,2). Është e mundur që varri i tij të ketë qënë gjetur në një ndër nekropolet e Jerusalemit, në Siloe.

22,19 *do të të shkarkoj*: BJ e përkthen: «do të shkul», me versione; TM ka: «do të shqyej».

e për shtëpinë e Judës.
22Mbi shpatullën e tij do të vë
/Zb 3,7; Mt 16,19 çelësin e shtëpisë së Davidit;
ai do të çelë e askush s'do të mbyllë,
ai do të mbyllë e askush s'do të çelë.
23Si gozhdë do ta ngul në një vend të fortë e do të jetë fron lavdie
i shtëpisë së babait të tij.

24Mbi të do ta varin tërë nderin e shtëpisë së babait të tij, bami e fisi, çdo enë e vogël, nga tasi deri në shtambë».
25Atë ditë është fjala e Zotit të Ushtrive do nxirret gozhda e ngulur në vend të fortë, do të këputet e do të bjerë dhe gjithçka që qe varur në të do të mbarojë, sepse Zoti ka folur.

Ez 26-28; Am 1,9-10; Zak 9,2-4

Kundër Tirit

23

1Profeci mbi Tirin.

2,16+; Ps 48,8+

Bëni gjëmë, anijet e Tarsit,
sepse u shkretua strehimi juaj!
U qe dhënë kumti
kur po ktheheshin nga dheu Ketim.
2Shtanguni, banorët e bregdetit,
me tregtarët e Sidonit
që kapërcenin detin ti ishe plot.
3Të mbjellat e Nilit në ujë të shumtë,
të korrat e tija frytet e Lumit:

22,22 Hapja dhe mbyllja e dyerve të «të shtëpisë së mbretit» ishte një funksion i vezirit Egjiptian, prej të cilit kryekujdestari është i njëjtë në Izrael. Ky do të jetë roli i Pjetrit në Kishë, mbretëria e Zotit (Mt 16,19). Ky tekst do të citohet nga Zb 3,7 dhe i është aplikuar Mesisë, sikur bën edhe liturgjia në antifonën e *Magnificat* në Mbrëmësoren e 20 dhjetor-it. *«o clavis David et sceptrum domus Israël».*

22,24-25 Kjo shtesë në prozë paralajmëron rrëzimin në fatkeqësi të vetë Eliakimit, që tërheq në të tërë familjen e tij, e cila kishte përfituar nga ngritja e tij në rol.

23,1-18 Orakull i vështirë që njofton rënien e papritur dhe spektakolare të qytetit të pathyeshëm të Tiros, dhe përshkruan efektin e prodhuar nga kjo ngjarje. Tiro, e ndërtuar mbi një ishull jo shumë larg nga bregu, u sulmua ose u rrethua nga Salmanasar, Senakerib, Nabukodonosor (Rrethuar për 13 vjet; krh. Ez 26-28). Ajo do të shkatërrohen nga Aleksandri në 332. Është e vështirë të thuash këtu se cilën ngjarje specifike ka në mendje Profeti. – Përmendja e Sidonit (rr 2.4.12) nuk do të thotë se të dy orakujt kanë qenë të kombinuar, emri i Sidonit mund të përcaktojë Fenicën në përgjithësi (krh. 1Mbr 16,31+).

23,1 Mbi Taris, krh. 1Mbr 10,22+. – *Ketim*: është ishulli i Qipros, ku Fenic-ët kishin koloni.

23,2 *që kapërcenin*: BJ ka: «të dërguarit e tij» me 1QIs^a, *mal`akayk*; TM ka: *mil`ûk*, «të mbush unë».

23,3 *e Nilit*: nëse nuk është i njëjti Nil ndoshta bëhet fjalë për një «kanal» (krh.

ishte bërë tregtia e popujve!
4Turp për ty, o Sidon, fuqi detare!
Deti merr fjalën e thotë:
«S'i sprovova dhimjet e të lindurit,
unë nuk linda;
nuk rrita djelmosha as nuk rrita vajza».
5Kur të hapet kumti në Egjipt,
do të mjerohen për çka do të dëgjojnë për Tirin!
6Kaloni në Tars,
ulërini, banorët e bregdetit!
7A është ky qyteti juaj i lavdishëm?
Në ditë shumë të largëta lashtësia e tij,
e këmbët larg e çonin
për themelim vendbanimesh.
8E kush e sendërtoi këtë
kundër Tirit të kurorëzuar,
të kujt tregtarët princa ishin /Zb 18,23
e stërshitësit bujaria e vendit?
9Kështu vendosi Zoti i Ushtrive
për të përulur krenarinë e çdo madhërie,
për të përulur të gjithë të mëdhenjtë e dheut.
10Puno tokën tënde porsi brigjet e Nilit,
o bija e Tarsit, se më port nuk ke.
11Dorën e vet e shtriu mbi det,
mbretëritë i tronditi,
Zoti urdhëroi kundër Kanaanit
të shkatërrohen kalatë e tija.
12Ai tha: «S'do të vazhdosh më të lavdërohesh
virgjër e dhunuar, o bija e Sidonit!
Ngrehu e kalo në Ketim,
por as atje qetësi s'do të gjesh!».
13Ja, toka e kaldenjve:
s'qe një tjetër popull i ngjashëm me të.
Asiria e themeloi për egërsira.
I ndërtuan pirgjet e veta;
i rrënuan pallatet e tija,
e bënë një grumbull rrënojash.

BJ) ose për një degë të deltës të Nilit.

23,4 *fuqi detare*: glosë që ka të bëjë me Sidonin; sipas BJ, ka qënë e zhvendosur rastësisht pas «det», ndërsa vendi i saj duhet të jetë pas «Sidonit».

23,10 Puno tokën tënde: BJ ka «kultivo», me LXX, 1QIs^{a}. (ose, me TM: «përshkon») – *bijë e Tarsisit*: është e vështirë për ta shpjeguar; do duhej të presinim «bija e Tiros» në paralel me «bija e Sidonit» e rr 12.

23,13 i gjithë rr duket i prishur dhe përkthimi i saj është shumë e pasigurt.

14 Lëshoni gjëmë, anije të Tarsit,
sepse u shkatërrua strehimi juaj!

Pushtimi i Tirit

15 Atë ditë do të ndodhë: Tiri do të mbetet i harruar për shtatëdhjetë
Jer 25,11-12 vjet, sa zgjasin ditët e një mbreti. Pas shtatëdhjetë vjetësh Tirit do t'i ngjajë siç thotë kënga e lavires:

16 «Merre cetrën, qarkullo qytetin,
moj lavire e lënë në harresë!
Bjeri bukur, këndo shumë,
që ndokush për ty të kujtohet».

17 Kështu pra, pas shtatëdhjetë vjetësh, Zoti do ta vizitojë Tirin dhe do të fillojë përsëri t'i marrë fitimet e veta dhe prapë do të lavirësojë me të gjitha mbetëritë që janë mbi sipërfaqen e tokës. 18 Por fitesa e paga e tij do t'i kushtohen Zotit; nuk do të grumbullohen as nuk do të ruhen, sepse fitesa e tij do t'u takojë atyre që banojnë pranë Zotit që të kenë ushqim me mbushullim e të vishen sa më madhërisht.

4. APOKALIPSI

Gjyqi i Zotit

24 1 Ja, Zoti po e shkatërron tokën,
copë po e bën, po ia shëmton fytyrën,
banorët po ia shpërndan!
2 Njënjë do t'i ndodhë popullit e priftit,
skllavit e zotërisë, skllaves e zonjës,
blerësit dhe shitësit,
huadhënësit e huamarrësit,
si atij që jep si atij që merr.
3 Toka do të shkatërrohet krejtësisht,
pa mëshirë pre do të bëhet:
sepse Zoti e ka thënë këtë fjalë!

23,15-18 Këto vargje në prozë (përveç «këngës së prostitutës» e përmendur në rr 16) janë shtesë e më vonshme, të krahasueshme me ato të 18,7 dhe 19,16-25. Tiro do te rigjeje mbarësinë e tij; dhe frytin i biznesit të tij, të «kurvërimeve» të tij, të ofruar Zotave të rremë, tashmë do të jete i shuguruari i JHWH.

kk 24–27 Këto kk marrin në konsideratë, përtej ngjarjeve të ardhshme, një gjykim përfundimtar të Zotit, për të cilin japin një përshkrim poetik të ndërprerë nga Psalme apo nga falënderime. Tashmë shpallin, edhe pse nuk përdorin të gjitha tiparet, leximi apokaliptik që do të shprehet në Danielin, Zak 9-14 gjendet në librin apokrif të *Enokut*. Dhe ndoshta është një ndër pjesët më të vonshme të librit të Isaisë: nuk mund të vendos para shekullit V para Krishtit.

[4]Vajton toka, po lëngon, Oz 4,3+
po shkrihet, po lëngon bota,
qielli e toka janë në lëngim.
[5]Prej banorësh të vet toka u dhunua,
sepse e shkelën Ligjin, thyen urdhrin,
thyen Besën e përjetshme. Zan 9,16
[6]Këndej mallkimi tokën po e përpin,
rrjedhojat po i pësojnë banorët;
këndej po shuhen banorët e saj
e s'kanë mbetur, përveç fort pak njerëz.

Qyteti i shpartalluar

[7]Vajton mushti, lëngon hardhia,
rënkojnë të gjithë që u gëzohej zemra!
[8]Pushoi gëzimi i tupanëve, Jer 7,34; 16,9; 25,10;
meni zhurma e të gëzuarve, Ez 26,13; Zb 18,22
heshti i cetrës ting'lli i ëmbël.
[9]S'pihet më vera me këngë,
kush e pi farmak i duket.
[10]U rropos qyteza e kotësisë,
u kyç çdo shtëpi që kush brenda të mos hyjë;
[11]britmë n'për sheshe pse verë s'ka,
është zhdukur çdo hare,
çdo galdim u zhduk nga vendi.
[12]U shua, u shkretua qyteza,
copë me grimë dera u bë!
[13]Sepse kjo gjë do ta gjejë tokën,
midis popujve do të ngjajë
sikurse kur ullinjtë shkunden, 17,6
sikur pas vjeljes mblidhen kokrrat.
[14]Ata zërin do të lartësojnë,

24,4 *qielli e toka janë në lëngim*: hamend; BJ me LXX ka: «të mëdhenjtë e tokës».

24,5 *Besën e përjetshme*: duket se këtu nuk bëhet fjalë për besëlidhjen me Abrahamin ose besëlidhjen me Moisiut, por për një besëlidhje universale të Zotit me njerëzimin e cila ishte, sipas traditës priftërore të Zanafillës, besëlidhje me Noehun (Zan 9,9-17). Me prishjen e kësaj besëlidhjeje, vjen gjykim kundër gjithë dheut (rr 6).

24,7 Rasti i këtij apokalipsi (krh. 25,2; 26,5; 27,10-11) është shkatërrimi «qyteza e kotësisë» (rr 10). Me siguri është një qytet pagan e kundërta e Jerusalemit (26,1-6), shkatërrimi i të cilit bëhet simbol i gjykimit hyjnor. është identifikuar me Babiloninë, e shkatërruar nga Kserksi I në 485, ose me Tiro, e shkatërruar nga Aleksandër në 332, ose me Samarinë, e shkatërruar nga Irkani në 110 para Krishtit. Megjithatë, përmendja e qartë e Moabit në 25,10, citimi në 24,17-18 e Jer 48,43-44 mbi Moab-in, si një aluzion i vreshtave (24,7-9), që kujton vreshtat e Moabit të 16,7-10, e gjithë kjo bën të mendohet se bëhet fjalë për shkatërrimin e një qyteti të Moabit, ndoshta kryeqyteti, në

do të këndojnë madhërinë e Zotit,
nga deti do të brohorisin.
15Këndej, pra, Zotit brohoritni në Lindje,
në ishuj të detit Emrit të Zotit,
Hyjit të Izraelit!
16Në skaje të botës dëgjojmë lavde:
«Lavdi të Drejtit!».
Unë thashë: «Emnesë, emnesë! Vaj për mua!».
Të pabesët besën e thyen,
me pabesë e thyen besën të pabesët!
Jer 48, 43-44 17Tmerr e gropë e lak
mbi krye i ke, banori i tokës!
18E do të ngjajë:
kush nga tmerri do të shpëtojë,
në gropë do të bjerë,
nga humnera kush do të dalë,
në lak do të bjerë,
2,10+; Zan 7,11; Am 8,9+ sepse hapët janë ujëpritësët e qiellit
dhe u trandën themelet e tokës!
19Toka hapet, grimë po bëhet,
po copëtohet, toka po thërmohet,
toka dridhet, tmerrshëm tundet,
20ço e rrëzo, porsi i dehuri këmbadoras,
dridhet thua se s'është, por çadër;
e keqja e saj mbi të peshon,
e rrëzon, s'e lë të çohet!
21E atë ditë kështu do të ndodhë:
Zoti rreptë do ta ndëshkojë
atje lart ushtrinë në lartësi
e mbi tokë mbretërit e tokës,
22do të mblidhen të lidhur në humnerë,
në pranga do të mbyllen në burg
e pas shumë kohe do të ndëshkohen.
23Do të skuqet hëna do të turpërohet dielli,
Ps 47,1+ sepse do të mbretërojë Zoti i Ushtrive,
në malin Sion e në Jerusalem
Lavdia e tij do të shkëlqejë
Dal 24,9-11.16+; /Zb 4,4.10-11 në praninë e pleqve të vet.

një periudhë që nuk mund të përcaktohet.

24,16c Rifillimi i përshkrimit të gjykimit të ndërprerë nga kënga mbi qytetin e shkatërruar.

25,1-5 Kjo këngë u referohet ngjarjeve të përshkruara më parë: shkatërrimin i qytetit (rr 2, krh. 24,10), konvertimit i popujve të largët (rr 3, krh. 24,15), fitorja mbi krenarët (rr 2.4, krh. 24,21.22).

Uratë falënderimi

25 [1]O Zot, ti je Hyji im! Ps 31,15
Do të të lartësoj,
Emrit tënd unë do t'i këndoj,
sepse i çove në vend
synimet e mrekullueshme,
të sendërtuara tash sa mot,
të njëmendta e të vërteta.
[2]Sepse grumbull gurësh e bëre qytezën,
qytetin e fortifikuar e bëre rrënojë:
kalaja e krenarëve më nuk është qytezë,
për këtë jetë më s'do të ndërtohet.
[3]Prandaj lavde të këndon populli i fortë,
të nderon qyteti i fiseve të forta.
[4]Se ti u bëre fuqia e skamnorit,
fuqia e të varfërit në nevojë të tij,
strehim në stuhi e hije në vapë: 4,5-6; Zb 7,15-16
sepse teket e të dërhuzdtit
janë porsi stuhia në dimër.
[5]Porsi vapa mbi tokë të djegur
ua përul krenarinë krenarëve,
porsi vapa në hije të resë
shuhet kënga e tiranëve.

Gostia mesianike Mt 8,11

[6]Zoti Hyji i Ushtrive
do të bëjë përmbi këtë mal
një gosti për të gjithë popujt:
me mish të majmë e me verë të moçme, Gjn 6,51.54
me mish të majmë plot me palcë,
me verë të kulluar, të qartë si loti.
[7]Në këtë mal ai do ta shqyejë
velin që ua mbulonte fytyrën
të gjithë popujve,
mbuluesin që i mbulonte
të gjithë popujt.

25,4 *janë porsi stuhia në dimër*: BJ hamend: *qor*, «gjatë dimrit»; TM ka *qîr* «të një muri».

25,6-11 Duke rimarrë dhe duke zgjeruar konceptet universaliste tashmë të shpërndara nga profetët e përparme (2,2-3; 56,6-8; 60,11-14; Zak 8,20; 14,16; etj.), autori përshkruan rrjedhën e popujve në Jerusalem, si një banket i madh. Duke u nisur nga ky tekst, ideja e një banketi mesianik është bërë aktuale në Judaizëm dhe gjendet në BR (Mt 22,2-10; Lk 14,14.16-24).

Oz 13,14; 1Kor 15,26
/Zb 7,17; 21,4
35,10

8 Përgjithmonë do ta zhdukë vdekjen,
Zoti Hyj nga çdo fytyrë
do të fshijë lotin,
nga çdo vend Ai do ta zhdukë
turpin e popullit të vet,
sepse Zoti kështu ka thënë.
9 Dhe do të thuhet po atë ditë:
«Ja, ky është Hyji ynë!
Në të shpresuam, Ai na shpëtoi!
Ky është Zoti, në Të shpresuam:
le të gëzojmë, të galdojmë
për shpëtimin që na e solli,
10 sepse dora e Zotit mbi këtë mal pushon!».
E për tokë do të shqelmohet në vend të vet Moabi,
siç shqelmohet kashta në gropë të plehut,
11 në midis të saj ai duart do t'i shtrijë,
siç i shtrin notuesi kur bën not,
do të përulet krenia e tij
megjithëse do të rropatë duart.
12 Kullat e forta të mureve të tua
Ai i thyen, rrafsh i bën, i shtron përdhe.

Kënga e ngadhënjimit

26

1 E atë ditë do të këndohet kjo këngë në tokën e Judës:

60,18

Qytezën e kemi të fortë,
na e ndërtoi Ai për shpëtim,
ndërtoi mure e paramure.
Ps 118,19-20
2 Hapni dyert:
le të hyjë populli i drejtë
që e mban besën.
3 Shpirti i të cilit s'ka luhatje;
ruaja paqen,
sepse në ty e ka vënë shpresën.

25,10 *Moabi*: krh. 24,7+. Megjithatë përmendja e Moabit habit, pasi është i vetë mi emër i përveçëm i poemës që gjithashtu ka shmangur «Moab» edhe në citimin e Jer 48,43-44 në 24,17-18. Është propozuar të korrigjohet në *`ôyëb,* «armik», pa asnjë mbështetje tekstuale.

26,1 *Qytezën e kemi të fortë*: Jerusalemi, që JHWH ka fortifikuar dhe që shërben si një strehë për të drejtët, është e kundërta e «qytetit të lartë» (rr 5), qyteti i shkatërruar i kk 24–25 (krh. 24,7+).

4Kini shpresë në Zotin gjithherë,
sepse Zoti është Qeta e amshueshme; Lp 32,4
5sepse i shkatërroi banorët e lartësisë,
e rrënoi qytezën e paafrueshme,
e rrafshoi me tokë,
e copëtoi e bëri pluhur.
6E shqelmon këmba,
e shkelin këmbët e skamnorëve,
e rrahin gjurmët e të vobektëve.

Psalmi

7Udha e të drejtit është e drejtë,
të drejtit ti ia rrafshon shtegun,
8Udhës që endin gjyqet e tua,
ne, o Zot, në ty shpresojmë;
Emri yt e kujtimi yt
është dëshira e shpirtit tonë.
9Shpirti im të dëshiron natën, Ps 42,2
me mend të mia, në veten time të kërkoj.
Kur zbatohen vendimet e tua në tokë,
banorët e botës e mësojnë drejtësinë.
10Nëse i paudhi merret me butësi,
ai askurrë s'e mëson drejtësinë;
në tokë të drejtësisë ai vepron të keqen,
e s'e sheh madhërinë e Zotit.
11E lartësuar është, o Zot, dora jote
e ata s'e shohin;
le ta shohin, të turpëruar, dashurinë
për popullin tënd,
i përpiftë zjarri i bërë gati për armiq të tu.
12Ti,o Zot, do të na e dhurosh paqen,
pasi ti të mbarën ua jep
të gjithave që ne ndërmarrim.
13O Zot, Hyji ynë, të tjerë zotërues,
përveç teje, na zotëruan,
porse ne vetëm ty, Emrin tënd e kujtojmë.
14Të vdekurit më nuk do të ngjallen,
hijet më nuk do të ringjallen;
këndej edhe i ndëshkove, i zhbive,

26,7-19 vendimi i JHWH kryhet në përputhje me drejtësinë (rr 7-10), dhe siguron lirimin e lavdinë e popullit të tij (rr 11-15); provat e pranishme përgatisin rilindjen (rr 16-19). Dhimbjet e lindjes janë bërë imazhi i vuajtjeve që duhej të paraprinin ardhjen e Mesisë (krh. Mt 24,8; Mk 13,08; Gjn 16,20-22).

zhduke çdo kujtim të tyre!
15 E shtove popullin, o Zot,
e shtove popullin, e u madhërove;
i shtrive kufijtë e tokës.
16 Ty, o Zot, të kërkuan në ngushticë,
t'u lutën në provë, kur ti i ndëshkoje.
13,8+; 37,3; Oz 13,13 17 Si shtatzëna, kur për të lindur i afrohen dhimbjet,
me ofshame bërtet nga dhimbjet e veta,
të tillë u bëmë përpara teje, o Zot.
18 Ngjizëm, në dhimbje jemi
thua se do të lindim:
lindëm erë; vendit shpëtim nuk i sollëm,
as nuk lindën banorët e botës.
Ez 37+; Oz 13,14; Ef 5,14 19 Por përsëri do të rijetojnë të vdekurit,
të vrarët e mi do të ringjallen.
Çohuni e brohoritni, ju që banoni në pluhur,
sepse vesa jote është vesa e dritës
edhe toka hijet e të vdekurve në dritë do t'i qesë!

Kalimi i Zotit

/Mt 6,6 20 Nisu, populli im, hyr në dhomat e tua,
mbylle pas vetes derën,
Jb 14,13-15 fshehu për pak kohë
derisa të kalojë zemërimi.
Mik 1,3 21 Sepse, ja, Zoti po del nga banesa e vet,
/Zb 3,10; 6,10 për t'i ndëshkuar fyerjet
që ia bënë banorët e tokës.
Edhe toka do ta vjellë gjakun që është derdhur mbi të
dhe më s'do t'i fshehë të vrarët e vet.

27 1 Atë ditë Zoti do ta ndëshkojë
me shpatë të vet të mprehtë, të fortë e të madhe
Jb 3,8+; 40,25v Leviatanin, gjarprin që bën dredha,
Leviatanin, gjarprin dredha dredha,
do ta mbysë kuçedrën e detit.

26,16 *ty... provë*: domethënji e pasigurt. BJ përkthen: «u shpërndanë në lutje».
26,19 *të vrarët e mi*: me Vulg.; TM ka: «kufoma ime». BJ hamend: «kufomat tuaja».
26,20-21 Populli është i ftuar të strehohet, ndërsa JHWH do të zbatoj gjykimin e tij kundër të këqinjve.

27,1 *Leviatani*: krh. Jb 3,8+. – Teksti këtu është ndikuar nga një poemë e Ras-Šamra (shek. XIV para Krishtit) ku lexohet: «Ti do ta shtypësh Leviatàn, gjarperin e kërkuar, to do të konsumosh gjarprin me dredha, të fuqishmin me shtatë krerë".

Vreshti i Zotit

5,1-7+

[2]Atë ditë do të jetë një vresht i ëmbël: Am 5,11
këndoni atij!
[3]Unë, Zoti, atë e ruaj,
çdo kohë vetë e ujis,
roje e rri natë e ditë,
që askush të mos e dëmtojë.
[4]Kundër tij nuk jam zemëruar.
A qet krye ferrë e hallugë?
Në luftë do të sulem kundër tyre,
në flakë të zjarrit do t'i djeg!
[5]O, më mirë, le të bjerë në ndore,
le të bëjë me mua paqe,
me mua paqe le të bëjë.

Hir Jakobit e ndëshkim ndrydhësit

[6]Në ditë të ardhshme rrënjë do të lëshojë Jakobi,
do të qesë pipa e lule Izraeli,
me fruta të veta do ta mbushë krejt botën.
[7]A i ra Zoti sikurse u ra
atyre që i ranë atij?
A e vrau Izraelin sikurse i vrau
ata që e vranë atë?
[8]E ndëshkon me masë duke e dëbuar,
e dëbon me frymë të fortë të veten,
me atë fuqi që fryn era e lindjes.
[9]Shi kështu do të shpërblehet fajësia e Jakobit,
e ky do të jetë fryti i faljes së mëkatit të tij.
Le të veprojë me gurët e lterit
siç grimëcohen gurët e gëlqeres,
të mos ngriten më askurrë
gurngula e lterë kemimi. 17,8; Dal 34,13+
[10]Sepse shkret mbeti qyteti i fortë,

27,2-5 Ashtu si në 5,1-7, Izraeli është përfaqësuar si një hardhi mbi të cilën Zoti vigjilon me dashuri nëse ajo i drejtohet atij.

27,4 *A qet kokë ferrë e hallugë?:* BJ hamend: «kush do të reduktojë në shkurre dhe gjemba?». TM shumë e errët, mund të përkthehet fj.fj.: «Kush do të më japë shkurre e ferra në (ose "me") luftën»; teksti është shumë e pasigurt. Ky rr është i menduar si një reagim i vreshtit të personifikuar.

27,6-11 Interpretimi i kësaj pjese është bërë i komplikuar nga çrregullimi i dukshëm dhe nga gjendja e korruptuar e tekstit. Duket se rr 7-8.10-11 lidhen me dënimin e shtypësve të Izraelit, të identifikuar me «forcën» e këtij apokalipsi (rr 10). Rr 6.9, që janë një premtim Izraelit fajësia e të cilit është shlyer, mund të përgatisin orakullin e rr 12-13.

vend i lëshuar, i lënë si shkretëtirë.
Aty viçat dalin në kullotë,
aty ka gjenë, gërmushat brejnë.
11 E kur gemat i thahen, ia thyejnë,
gratë i marrin e me to bëjnë zjarr.
Sepse ky s'është popull i mençur,
Ai që e krijoi për të s'do të ketë mëshirë,
s'do ta falë Ai që e përftoi.

Kthimi i Izraelit

12 Po atë ditë Zoti do t'i shtypë kallëzit
nga Lumi gjer në përroin e Egjiptit,
kurse ju do t'ju bashkojë
një nga një, o izraelitë!
Jl 2,1+ 13 Po atë ditë do të bjerë boria e madhe,
do të vijnë të treturit në dhe të Asirit,
e të mërguarit në tokë të Egjiptit
dhe do ta adhurojnë Zotin
në Malin e shenjtë, në Jerusalem.

5. POEMAT MBI IZRAELIN E MBI JUDËN

Kundër Samarisë

5,11-13+ **28** 1 Vaj për kurorën e të dehurve të Efraimit,
për lulen e vyshkur, stolinë e saj krenare,
për ata që ishin në krye të luginës pjellore,
të marrakotur nga vera!
2 Ja, prej Zotit i dërguar një njeri i fortë,
si reja me breshër, si vorbulla me stuhi,
si rrjedha e ujërave të shumta vërshuese,
gjithçka për tokë përplas me përdhuni!
3 Me këmbë do të shkelmohet
kurora krenare e Efraimit,
4 dhe lulja e vyshkur, stolia e saj krenare,

27,12-13 Kjo profeci, e vënë këtu në përfundim, shpall kthimin në Jerusalem për tërë Izraelitët e shpërndarë.

27,13 *boria e madhe*: tromba *(šôpar)* e cila ka përdorime të shumta (krh. Jl 2,1+), bie këtu për mbledhjen në ditën e fundit. Do të kishte qënë mirë që ky apokalips të përfundonte me tingujt e trombës së gjykimit (krh. Mt 24,31; 1Kor 15,52; 1Sel 4,16).

28,1-13 Orakull i shpallur disa kohë para rënies së Samarisë (721). Qyteti i Samarisë, i ndërtuar mbi një kodër, është krahasuar me një kurorë lulesh me të cilën stolisej koka e të ftuarve në banketet e lashta. Profetët e tjerë (Oz 7,5-7; Am 3,9.15; etj.). I kanë bërë aluzion pasurisë dhe korrupsionit të Samarisë.

që është në krye të luginës pjellore,
do të jetë porsi fiku i pjekur para vere,
që posa kush e sheh,
menjëherë e vjel me dorë
dhe e përlan!
5Por atë ditë Zoti i Ushtrive do të jetë
kurora e lavdishme,
dhe keza e shkëlqyeshme
për Tepricën e popullit të vet, 4,3+
6shpirti i drejtësisë për atë 11,24+
që rri në ndenjësen e gjyqtarit
dhe forcë e guxim për ata
që e zmbrapsin sulmin në derë!

Kundër priftërinjve e profetëve të rremë

7Po se edhe këtyre këmbët po u merren, 5,11-13+
ço e rrëzo për shkak të të dehurit përkunden,
të dehur lëkunden priftërinj edhe profetë,
vera i bëri për vete,
të dehur këmbët u merren,
të tupitur në vegim,
të përkundur në gjykim.
8Të gjitha tavolinat
plot janë me të vjella të ndyta,
s'ka më asnjë vend të pastër!
9«Kujt ai kështu ia mëson urtinë?
Kujt ai kështu ia shtjellon vegimin?
A thua foshnjave të hequra nga qumështi,
a thua foshnjave posa të larguara nga parzmat?».
10Sepse përsërit:
«Ligj mbi ligj e ligj mbi ligj,
rregull mbi rregull e rregull mbi rregull,
pak këtu e pak atje!»,

28,5-6 rr 5-6e kundërshtojnë kurorën e thatë të Samarisë me kurorën e lavdisë që vetë JHWH do të jetë për pjesën e tjetër të popullit të tij. Termi «tjetër» bën të mendosh që kjo pjesë është vonshme (krh. 4,3+); ngjashmëria e imazheve e ka bërë të afërt me orakullin e mëparshëm.

28,7-22 Orakujt e rr 7-22 janë pak më para fushatës së Senakeribit në 701, në një kohë kur Ezekia mendonte të merrte pjesë në një koalicion kundër Asirisë. I pari ka si qellim disa prej pjesëmarrësve në banketet fetare në tempull, të cilët konsiderojnë si belbëzim fëmijësh fjalët e Isaisë që nuk kuptojnë. Por ata nuk do ta kuptojnë as gjuhën e ushtarëve asirianë që JHWH është duke dërguar kundër tyre.

28,10 *Ligj mbi ligj... pak atje!:* përkthim letrar. Nuk duhet të përpiqemi të interpretojmë këto fjalë, të cilat janë zgjedhur vetëm për tingëllimin e tyre. BJ sjell në hebraisht, transliteruar: *saw lasaw saw lasaw qaw laqaw qaw laqaw ze`êr šam ze`êr šam*.

Jer 5,15; /1Kor 14,21

11 me buzë belbacuke, në gjuhë të huaj
i flet këtij populli
12 ai që u kishte pasë thënë:
«Ja, pushimi! Jepni pushim të lodhurit!
Ja qetësia!»,
por s'deshën të dëgjojnë!
13 Prandaj Zoti kështu do t'u thotë:
«Ligj mbi ligj e ligj mbi ligj,
rregull mbi rregull e rregull mbi rregull,
pak këtu e pak atje!»
që të shkojnë e të bien në kokërr të shpinës,
që të thërmohen, të zihen në leq e të kapen!

Kundër këshilltarëve të këqij

14 Prandaj dëgjojeni fjalën e Zotit,
ju o përqeshës,
që zotëroni mbi popullin tim
që është në Jerusalem.
15 «Ju thoni: Kemi bërë lidhje me Vdekjen,
/Ur 1,16; Sir 14,12 jemi marrë vesh me Nëntokën;
kur të kalojë shuplaka përmbytëse,
Jer 5,12; Am 9,10 ne nuk do të na kapë,
sepse shpresën tonë e kemi vënë në rrenë
dhe jemi fshehur në dredhi».
16 Prandaj kështu thotë Zoti Hyj:
Ps 118,22-23; /Mt 16,18; 21,42; Ef 2,20; 1Pjt 2,6 «Ja, unë do të vë për themel një gur në Sion,
gur të sprovuar, këndor,
të çmueshëm, të themeluar;
7,9+ kush të besojë s'do të marrakotet.
17 Të drejtën do ta bëj masë
1,26+ e drejtësinë plumç;
28,15 dhe breshri do ta rrënojë strehimin tuaj të rrenës
e ujët do ta vërshojë vendin e fshehjes.
18 Do të zhbëhet lidhja juaj me Vdekjen
dhe marrëveshja juaj me Nëntokën s'do të qëndrojë!
Kur të kalojë shuplaka vërshuese

28,13 Krh. rr 10.

28,15 Besëlidhja kundër Asirisë, e rekomanduar nga kryetarët e popullit, është një besëlidhje me vdekjen dhe ferrin.

28,16-17a rr 16-17a formojnë një orakull të shkurtër që thyen zhvillimin. Arkitekti hyjnor i Jerusalemit të ri vëndos mbi ligjin dhe drejtësinë gurin e themelit që ndoshta mban emrin «kush beson nuk do të shqetësohet», i njëjtë me emrat simbolikë «Qyteti i drejtësisë, qyteti besnik» i 1,26. Në BR, imazhi i gurit të themelit ose guri i këndit do t'i aplikohet Krishtit (Mt 21,42; Ef 2,20; 1Pjt 2,4-8) apo Pjetrit (Mt 16,18).

28,18 *Do të zhbëhet*: me TM, *kuppar*; BJ me Targum *tupar* përkthen: «e thyer».

përmbi ju ajo do të shklasë;
19 sa herë që të kalojë, përpara do t'ju marrë;
do të kalojë çdo mëngjes,
ditë e natë:
vetëm tmerri do të bëjë
të merret vesh porosia».
20 Tepër i shkurtër do të jetë shtrati
për t'u shtrirë njeriu,
tepër e ngushtë do të jetë mbuloja
për t'u mbuluar.
21 Sepse, porsi mbi malin Farasim Zoti do të ngritet, 2Sam 5,17-25
porsi në luginën e Gabaonit do të zemërohet,
për ta kryer veprën e vet veprën e jashtëzakonshme,
për ta bërë punën e vet punën e vet të mrekullueshme.
22 E tani pushoni të përqeshni,
që të mos ju shtrëngojnë edhe më tepër prangat,
sepse prej Zotit, Hyjit të Ushtrive,
dëgjova urdhrin e shkatërrimit
kundër mbarë botës.

Shëmbëlltyra

23 Ma vëni veshin e dëgjojeni zërin tim,
me kujdes dëgjojeni bisedën time.
24 A thua nuk lëron gjithë ditën bujku për të mbjellë,
a s'e thyen e s'e trinon arën e vet?
25 E pasi ia rrafshon sipërfaqen
a s'mbjell qiqër, nuk e qet morajën,
nuk e hedh grurin e elbin,
e anëve të arës thekrën?
26 Të veprojë drejtë dijen ia jep,
e mëson Hyji i tij.
27 Sepse qiqra nuk shihet me trinë,
as moraja me rrotë qerri,
por me thupër shihet qiqra
e me shkop rrahet moraja.
28 Pse a thua gruri grimëcohet?
Jo, pse s'shihet pa mbarim:

28,20 Profeti përmend këtu ndoshta një proverb popullor.
28,23-29 Urtësia e fermerit që e mbjell farat e tij dhe i shpërndan sipas llojeve të tyre është një imazh i urtësisë së Zotit në drejtimin e popullit të tij.
28,25 *grurin e elbin*: TM shton *nisman*, fjalë e panjohur, ndoshta emri i një drithi tjetër.
28,27 *me trinë*: rimorkim i pajisur me rrota janë të mprehta ose me strall, që përdoret për të shirë grurin.

s'e grimëcon rrota e qerrit,
as s'thërmohet nga thundrat e kuajve.
29 Edhe kjo patjetër vjen
prej Zotit, Hyjit të Ushtrive,
që është në këshill i mrekullueshëm,
i madhërueshëm për nga dija.

36,1-2; 37,33-37

Mbi Jerusalemin

33,7

29 1 Vaj për Arielin! Për Arielin,
qytet që e rrethoi Davidi!
Le t'i shtohet viti vitit
deri që festat të marrin fund,
2 atëherë do të rrethoj Arielin,
e do t'ia nisë gjëma e ofshama,
atëherë do të më jesh Ariel i vërtetë.
3 Do të të rrethoj si Davidi,
kundër teje do të ngreh llogore,
/Lk 19,43 do të ngreh penda kundër teje.
4 Do të përulesh, nga dheu do të flasësh,
nga pluhuri e vdekët do të dalë fjala,
si i fantazmës nga dheu do të dalë zëri,
fjala jote do të pëshpëritë nga pluhuri.
5 Pluhur i hollë do të jetë turma e armiqve të tu,
porsi byku që e mbart era
turma e ndrydhësve të tu,
Dal 13,22+; 19,16+ 6 sepse papritmas do të të vijë në pasi
Zoti i Ushtrive
me gjëmë moti, me tundje të tokës,
me poterë të madhe, vorbull, me stuhi,
me flakë zjarri që përpin.
7 Do të jetë porsi ëndrra,
si një vegim që shtihet natën,
turma e të gjithë popujve
që lufton kundër Arielit,
të gjithë ata që luftojnë kundër tij,
edhe kundër qytezës së tij,
si dhe ata që në rrethim i mbajnë.

29,1-14 Ky orakull duket se i përket periudhës që paraprin rrethimin e Jerusalemit në 701. Emri simbolik Arièl që i përket Jerusalemit, këtu është në 33,7 (e korrigjuar në BJ), dhe e shpjeguar në mënyra të ndryshme. Shumicën e rasteve i përkon emri *har`ël* o *`arî`ël*, i dhënë nga Ezekieli 43,15 në krye të altarit, vatër, ku digjeshin viktimat: që shprehin tiparet e shenjta të qytetit. Ky interpretim duket të jetë konfirmuar në rr 1 që ka të bëjë me adhurimin e rregullt të tempullit të Jerusalemit.

[8]Do të jetë porsi i urituri kur ëndërron se ha,
e kur zgjohet, barku zbrazët;
porsi i eturi kur ëndërron se pi,
e kur zgjohet, i etshëm, goja shkrumb e barku zbrazët;
kështu do t'i ngjajë turmës së të gjithë popujve
që luftojnë kundër Malit Sion.
[9]Habituni, shtanguni nga habia,
verbohuni, me sy mos shihni!
Janë të dehur, por jo prej verës,
këmbët ju merren, por jo nga të dehurit!
[10]Sepse Zoti e ndikoi mbi ju 19,14; 1Sam 16,14+;
shpirtin e molisjes: /Rom 11,8
sytë jua mbylli o profetë,
kryet jua mbuloi o shikues.

Fshehtësia e zbulesës

[11]Për ju çdo zbulesë do të jetë porsi fjalët e librit të vulosur. Nëse ia japin dikujt që di të lexojë e i thonë: «Na e lexo!», ai do të përgjigjet: «Nuk mundem, sepse është i vulosur!». [12]Ose i jepet libri atij që s'di të lexojë e i thuhet: «Lexoje!», ai do të përgjigjet: «S'di të lexoj».

Kërcënim 1,10-20+; Am 5,21+

[13]E Zoti tha:
«Pasi ky popull më afrohet vetëm me fjalë,
e më nderon vetëm me buzë, /Mt 15,8-9
kurse zemra e tyre është larg meje,
frika e tij ndaj meje nuk është tjetër, /Kol 2,22
por një rregullore njerëzish, e mësuar,
[14]këndej, pra, unë do të vazhdoj
të sillem çuditshëm me këtë popull,
në mënyrë të çuditshme e të sterçuditshme:
do të zhbihet urtia e të urtëve të tij, /1Kor 1,19
do të errësohet mençuria e të mençurve të tij».

Kundër këshilltarëve të këqij

[15]Mjerë ata që prej Zotit

29,9 *Habituni, shtanguni nga habia*: BJ e përkthen: «bëhuni budalla dhe të habitur»; ky përkthim i tillë përpiqet të bëjë aliteracion e hebraishtes, e cili sakrifikon për këtë qëllim letrar kuptimi i saktë të foljes së parë që është «vonohem».

29,10 *o profetë... o shikues*: me TM; BJ i vë dy shprehjet në kllapa, duke theksuar rolin e glosës sqaruese.

29,11-12 Këto vargje mund të jenë një shtesë e vënë për të shpjeguar rr 9-10.

29,13-14 Orakull i vështirë për t'u përshtatur. Profeti është i zemëruar me adhurimin hipokrite, si në 1,10-20.

29,15-24 Mendjehollësia e JHWH depërton qellimet e të këqinjve (rr 15-16). Ai çliron të

thellë i fshehin synimet e veta,
që veprojnë në terr e thonë:
Jb 22,13; Ps 10,4 «Kush na sheh e kush na njeh?».
45,9; 64,7; Ur 12,12; Sir 33,13; Jer 18,1-6; 19,1-13; /Rom 9,20-21 [16]Sa i poshtër është mendimi juaj!
Vallë, vorbëtari do të çmohet si balta,
që vepra e tij t'i thotë krijuesit të vet:
«Ti s'më përftove»?,
t'i thotë ena basit të vet: «Ti s'ke mend»?
[17]Vallë është pak, krejt edhe pak kohë,
e Libani a s'do të kthehet në pemishte,
e pemishtja a s'do të mbahet për pyll?
[18]Atë ditë të shurdhët do t'i dëgjojnë fjalët e librit,
të çliruar nga errësira e terri, do të shohin sytë e të verbëtve.
1Sam 2,5v+ [19]Gëzim mbi gëzim do të kenë në Zotin të varfërit,
6,3+ në Shenjtin e Izraelit do të gëzojnë më skamnorët,
[20]sepse mujshar më s'do të ketë,
përqeshësit do të zhduken,
sendërtuesit e së keqes do të zhbihen:
[21]ata që me fjalë fajtorë qesin të tjerët,
që e shtrembërojnë në pleqëri gjyqin
e për asgjë poshtë e hedhin të drejtin.
[22]Prandaj kështu i thotë Shtëpisë së Jakobit
41,8; 51,2 Zoti që e shpërbleu Abrahamin:
«Tash e tutje s'do të turpërohet më Jakobi,
askurrë më fytyra s'do t'i skuqet,
[23]sepse, me të parë veprën time mes tij,
të Shenjtë do ta shpallin Emrin tim,
të Shenjtë do ta shpallin Shenjtin e Jakobit,
frikë do ta kenë Hyjin e Izraelit,
[24]shpirtrat e gabuar do ta njohin urtinë
e ata që nynykasin do të bien në fije».

përvuajtët nga armiqtë e tyre dhe do të bëjë që të mbizotërojë drejtësia (rr 17-21). Rr 22-24 duken si një shtesë. Nuk është ky stili i Isaisë që të flasë për «shtëpinë e Jakobit», e as t'i referohet historisë së të kaluarës, në këtë rast Abrahami.

29,16 Si historia e lashtë e krijimit (Zan 2,7) paraqiste JHWH që formon njeriun me tokë si një poçar. Ky imazhe është përsëritur shpesh nga profetët, pas Isaisë, dhe në fund nga shën Pali, për të theksuar varësinë e plotë të njeriut dhe brishtësinë e tij në duart e Zotit.

29,23 *me të parë veprën time mes tij*: TM ka *fëmijët e tij*: ndoshta një glosë e fjalëve që vijojnë («vepër e duarve të mia»).

Kundër dërgatës në Egjipt

30 [1]Vaj për bijtë mospërfillës,
është fjala e Zotit
që bëni synime, por pa mua,
që bëni lidhje jo të frymëzuara prej meje, Jer 2,18
kështu që shtoni mëkat mbi mëkat!
[2]U nisët të zbritni në Egjipt
e s'e pyetët gojën time.
Prisni ndihmë në forcë të faraonit,
e shpresoni në strehim të Egjiptit.
[3]Fuqia e faraonit do të jetë marrja juaj, 36,5-9
strehimi nën hije të Egjiptit turpi juaj!
[4]Kur të arrijnë prijësit tuaj në Tanis,
lajmëtarët të kenë arritur në Hanes,
[5]të gjithë atëherë do të skuqen
mbi një popull që gjë s'u vlen,
që s'u sjell ndihmë as dobi,
por vetëm marre e poshtërim.

Profeci tjetër kundër dërgatës

[6]Profeci mbi kafshët e Nagebit.
Në një vend vuajtjeje e mjerimi, Nr 21,4-9; Lp 8,14-15
luaneshe e luani që ulërijnë,
shllige e kuçedre me krahë, 14,29
bajnë në shpinë të gomarëve pasuritë e veta,
mbi gungë gamilesh visaret e veta
e ia çojnë popullit që asgjë s'u vlen!
[7]E kotë dhe e padobishme është ndihma e Egjiptit,
këndej edhe e quajta Rahab i palëvizshëm.

30,1-5 Orakull i shpallur në momentin e largimit të një delegacioni të dërguar nga Ezekia, rreth 703-702, për të kërkuar ndihmën e Egjiptit kundër Asirianëve.

30,4 *Tanis*... *Hanes*: dy qytete të Deltës. E para në Heb. Është *so`an*, e dyta është Anusis i Herodotit (Heracleopolis Magna i romakëve).

30,6-7 Ndoshta i njëjti delegacion të cilit referohet orakulli i mëparshëm. Titulli është i frymëzuar nga fjalët e para të orakullit, si në 21,13+. Profeti kundërshton vështirësitë dhe rreziqet e udhëtimit në kotësinë e rezultatit.

30,6 *që ulërijnë*: hamend. n*ohëm*; TM ka: *mëhem,* «nga ata».

30,7 *Raab*: është si Leviatani (krh. 27,1), një përbindësh i kaosit primitiv (51,9; Jb 2,6; 12,13; krh. 9,13; Sal 89,11). Këtu në Psalmin 87,4, është një përcaktim i Egjiptit. Duke mbajtur të njëjtin korrigjim, gjithashtu mund edhe të përkthehet: «Raab i zbuturi» përbindëshi është bërë i padëmshëm; krh. Jb 40,25-26 për sa i përket Leviatanit, krokodili i Egjiptit. – *i plogështi*: BJ hamend *hammošbat*, «rënia»; TM, *hëm šabet,* është e pakuptueshme.

Testamenti

[8]Çohu tash e ndër sy të tyre
shkruaje mbi dërrasë bushi,
me kujdes shënoje në libër
që të mbetet për kohë të ardhshme
si dëshmi deri në amshim.
1,2-4 [9]Sepse është popull kryengritës,
sepse janë bij rrenacakë,
bij që s'duan ta dëgjojnë Ligjin e Zotit.
[10]Veguesve ata u thonë:
«Mos kini vegime!» e profetëve:
1Mbr 22,8-27; Jer 11,21; Am 2,12; 7,13 «Mos na e parakallëzoni të drejtën!
Na tregoni gjëra të kënaqshme,
na parakallëzoni tallje!
[11]Dredhoni nga udha e drejtë,
dilni nga shtegu i vërtetë,
na e hiqni sysh Shenjtin e Izraelit!».
[12]Prandaj kështu foli Shenjti i Izraelit:
«Për arsye se e përbuzët këtë fjalë,
Ps 62,11 e shpresoni në mbrapshti e pabesi
edhe në to e mbështetni veten,
[13]këndej për ju ky mëkat do të jetë
porsi plasa, porsi vendi i fryrë në mur të lartë,
që vetëm se nuk ka rënë,
por rrënohet menjëherë, kur nuk pritet,
[14]do të copëtohet si një anë dheu,
do të thërrmohet pa farë mëshire,
asnjë copëz s'do të mbesë prej saj
të kapësh me të një gacë nga zjarri
o prej pusit të nxjerrësh një pikë ujë!».
6,3+ [15]Sepse kështu tha Zoti Hyj, Shenjti i Izraelit:
«Në kthim e në paqe është shpëtimi juaj,
7,9+ në kthjelltësi e në shpresë është forca juaj».
[16]Por nuk deshët e vetë thatë:

30,9-17 Poema e këtyre rr daton në fillim të mbretërisë së Ezekisë. Dhe përbëhet nga tre orakuj të dallueshëm, rr 9-11; 12-14; 15-17, që rimarrin qortimet e Isaisë kundër bashkëkohësve të tij. Këta nuk e kanë dëgjuar dhe profeti shkruan kërcënimet e tij: e ardhshmja do t'i japë të drejtë (rr 8). Kjo gjë duket sikur po shënon fillimin e një periudhe heshtjeje, nga e cila profeti do të dalë para pushtimit të Senakeribit. Një tjetër periudhë heshtjeje ndoshta është shënuar nga 8,16-18, pas luftës siro-efraimita (krh. hyrje profetëve: Isaia).

30,15 çfarë Zoti kërkonte ishte, ashtu si edhe në kohën e luftës Siro-Efraimita (krh. 7,9), besimin në të (krh. 28,16) në vend të kërkimit të një besëlidhjeje të huaj, në këtë rast ajo me Egjiptin .

«Assesi, por do të shpëtojmë në kuaj!», Oz 1,7+
e prandaj edhe do të ikni;
shtuat: «Do të hipim mbi kuaj të shpejtë! »,
por edhe përndjekësit do të jenë të shpejtë.
17 Prej frikës së njërit një mijë do të tremben, Lp 32,30
prej frikës së pesëve do të merrni ikjen,
derisa të mos mbeteni si mullari në majë të malit,
porsi flamuri në majë të kodrës.

Hyji do të falë

18 E pra Zoti pret t'ju përdëllejë,
prandaj ngritet për t'ju bërë mëshirë, 54,8
sepse Zoti është Hyj drejtësie:
lum ata që shpresojnë në të. Ps 2,12
19 Sepse, popull i Sionit, që banon në Jerusalem,
askurrë më nuk do të qashë
mëshirë do të ketë posa të kërkosh ndihmë,
porsa të dëgjosh Ai do të të japë ndihmë.
20 Edhe Zoti do t'ju japë
bukën e ngushticës, ujët e mjerimit,
porse Mësuesi prej teje s'do të fshehet,
sytë e tu do ta shohin Mësuesin tënd,
21 veshët e tu do të dëgjojnë fjalën
që qortuesi do të të thotë pas shpine:
«Kjo është udha, asajt bini!»
nëse mënjanoheni djathtas o majtas.
22 Për të papastër do t'i mbash
idhujt e tu në argjend të farkuar,
idhujt e tu të veshur me ar,
do t'i tretësh porsi të papastër,
do t'u thuash: «Jashtë prej këndej!».
23 Atëherë ai do të japë shi për farën tënde
që të kesh mbjellë nëpër ara,
edhe buka që do të japë toka
e shumtë do të jetë edhe e ushqyeshme;
Gjëja jote atë ditë do të kullotë
anembanë nëpër kullota të gjera,
24 qe e gomarë që punojnë tokën

30,17 *së njërit*: me TM; BJ e përkthen: «do të dridhen», hamend. *yehêrad*; TM ka: *`ehad*, «një».
30,18-26 Pjesë e një ritmi të pasigurt. Varfëria e formës dhe përmbajtjes: është një ndërlikim i temave që gjenden në pjesën e dytë dhe të tretë të Isaisë (krh. për shembull 44,9; 60,20; 65,10). Kjo përbërje vjen pas mergimit rr 18 shërben si një ndërlidhje me orakujt autentike që e paraprijnë.

do të hanë tagji të kripur
të hedhur me lopatë e terplote.
25E do të jenë mbi çdo mal të lartë
e mbi çdo kodër të lartësuar
Jl 4,18 përrenj që rrjedhin me ujë vrullshëm
ditën e vrasjes me shumicë,
kur për tokë të bien kullat.
26Drita e hënës do të ndriçojë si drita e diellit,
drita e diellit do të jetë më e fortë
shtatë herë, porsi drita e shtatë ditëve
ditën, kur Zoti t'ia lidhë varrën popullit të vet,
do t'ia shërojë plagën që vetë ia dha.

Rrënimi i Asirisë

27Ja, prej së largu po vjen Emri i Zotit,
flakë e shkëndijë felgrimi i tij,
tmerruese bubullima e tij,
plot zemërim buzët e tija,
zjarr përpis gjuha e tij!
Ur 5,23 28Fryma e tij përrua vërshues,
që arrin deri në fyt,
po i shosh popujt me shoshë kërdie,
u vë popujve në nofulla fre joshës.
29Kurse ju do të këndoni
porsi natën e kremtimit të Festës,
me gëzim të zemrës,
porsi ai që, me zë të fyellit
shtegton në ndjesë në malin e Zotit,
në Qetën e Izraelit.
30Do të bëjë Zoti t'i dëgjohet zëri i madhërishëm,
do të dëftojë si rropos krahu i tij
me furinë e tërbimit të vet,
me flakë të zjarrit përvëlues,
Dal 19,16+; Ps 29,1+ me thellim, me stuhi e me kokrra breshri.
31Prej zërit të Zotit do të trembet
Asiri, mbë hu i rrahur!
32Çdo sjellje e shkopit ndëshkues

30,27-33 Ky orakull u shpall ndoshta kur Senakeribi ishte duke kërcënuar Jerusalemin. Natyre tmerrshme e ndërhyrjes së JHWH është e shprehur këtu me një forcë të pakrahasueshme.

30,32 *ndëshkues*: me disa dorëshkrime; TM ka: «themelimi». – Fundi i rr është i vështirë. Mund të përkthehet fj.fj.: «në betejë me duar të ngritura, do të luftojë kundër tij». Fjala e përkthyer si «betejat kryengritëse», *tenûpah* (BJ: «me dorë të ngritur») nënkupton aktin e balancimit – bashkimit të duarve me të cilin prifti shuguron ofertat; por në Is 19,16 është një

që Zoti mbi të do të sjellë,
do të përcillet me tupan e cetër,
në luftëra të vrullshme Ai do t'i luftojë.
33 Që moti është gati Tofeti,
i përgatitur, i thelluar, i zgjeruar,
turra e ndezur e dru shumë:
fryma e Zotit, përrua sulfuri,
do ta ndezë flakë!

Kundër lidhjes me Egjipt

31 1 Vaj për ata që zbresin në Egjipt për ndihmë, 30,1-7
që shpresën e kanë në kuaj,
që shpresojnë në karroca lufte të shumta, Oz 1,7+
e në kalorës pse janë tepër të fortë
e nuk e vënë shpresën në Shenjtin e Izraelit 6,3+
e prej Zotit kështillë s'kërkojnë!
2 Paj, edhe Ai është i dijshëm e mund të sjellë të keqen,
fjalët e veta Ai nuk i kthen dalë,
Ai do të ngritet kundër shtëpisë së keqbërësve,
kundër ndihmës së atyre që bëjnë keq.
3 Egjiptiani është njeri e jo Hyj, Ez 28,9
kuajt e tyre mish janë e jo shpirt;
e kur Zoti të shtrijë dorën e vet, Dal 14,26
do të rrëzohet ai që sjell ndihmë,
për dhe do të bjerë edhe i ndihmuari,
të gjithë së bashku do të sharrojnë.

Kundër Asirisë

4 Sepse kështu Zoti më ka thënë:
«Siç ulërin tmerrshëm luani
o kotorri i luanit mbi prenë,
kur në të lëshohet turma e barinjve,
por nuk trembet prej zërit të tyre
as s'ka frikë prej zhurmës që bëjnë ata,
kështu do të zbresë Zoti i Ushtrive

gjest kërcënues.

30,33 *Tofeti*, që mund të thojë «djegës» është vendi në luginën e Benn-Innòm ku sakrifikoheshin në zjarr fëmijët në «Molek» (krh. Lev 18,21+), e cila mund të jetë një aluzion ndaj «mbretit» (*melek*) në pjesën në vijim, nëse nuk bëhet fjalë për mbretin e Asirisë.

31,1-3 Orakull i shpallur ndoshta në të njëjtat situata si ato të 30,1-5 dhe 6-7.

31,4-9 Ndoshta në kohën e sulmit të Senakeribit.

31,4 *për malin Sion, për kodrinën e tij*: mund të përkthehet edhe: «kundër malit Sion dhe kundër kodrinës së tij». Bëhet fjalë atëherë për një orakull të pavarur kundër Jerusalemit. Por vijimi (krh. rr 5) e miraton përkthimin.

për të luftuar për malin Sion,
për kodrinën e tij.
Lp 32,11; Ps 36,8 [5]Porsi shpendët që fluturojnë,
kështu Zoti i Ushtrive
do ta mburojë Jerusalemi,
do ta mbrojë, do ta çlirojë,
do ta falë, do ta shpëtojë!».
[6]Kthehuni tek Ai, bij të Izraelit,
prej të cilit u larguat krejtësisht!
2,20 [7]Po atë ditë secili jush duhet t'i flakë
idhujt e vet të argjendtë e të artë,
që i punuat me duart mëkatare tuajat!
[8]Asiria s'do të bjerë prej shpatës së njeriut,
do ta përpijë shpata jo e vdekatarit,
do të marrë arratinë para shpatës,
të rinjtë e tij skllevër do të bëhen.
[9]E frikësuar do të shkojë fuqia e tij,
krerët e tij do ta druan flamurin,
tha Zoti zjarri i të cilit është në Sion,
furra e të cilit është në Jerusalem.

Mbreti i drejtë

11,3-4; Jer 23,5-6 **32** [1]Ja se mbreti do të mbretërojë me drejtësi,
sundimtarët drejt do të sundojnë,
[2]çdo njeri do të jetë straherë,
në mot të lig do të jetë strehim,
si përrenj uji në tokë të etur,
si hija e qetës në vend të shkrumbuar.
6,10; 30,10+ [3]S'do të errësohen më sytë e vëguesve,
me vëmendje do të dëgjojnë dëgjuesit,
[4]zemra e të paditurve do ta mësojnë urtinë,
shpejt e rrjedhshëm do të flasë belbacaku
5,20 [5]bujar më s'do të quhet i pandershmi,
burrë i mirë s'do të mbahet ngatërrestari.

Trashamani e bujari

Ps 14,1; Ksh10,13 [6]Sepse marri flet i patenzoni,

32,1-4 Është një përshkrim i qeverisë ideale, i shprehur me terma mesianike (krh. 29,18; 35,5). Më pak të qarta se në 9,1-6 dhe 11,1-9.

32,1 *sundimtarët*: me LXX; TM ka: «si sundimtar».

32,5-8 Ky përshkrim ka të njëjtin ton të disa pjesëve të librit të Fjalëve të Urta. Ka mundësi të vijë nga dora e një të dituri dhe të jetë futur si koment i rr 5 ku janë të përmendur «i ndyri» (BJ: «mendjeshkurtësi») dhe «fisniku».

paudhëri i sendërton zemra,
që me qëllim të kryejë pabesi,
të pohojë gabime në lidhje me Zotin,
të uriturit zbrazët barkun, t'ia lërë,
të mos i japë të eturit të pijë.
7Tesve të këqija janë gënjeshtrat e mashtruesit,
sendërton me mend dredhi,
për t'i bjerrë të përvujtët me fjalë të rreme Ps 10,2.7-11
edhe atëherë kur i varfëri mund të vërtetojë të drejtën.
8Bujari jep veç këshilla bujare
e vepron gjithherë me bujari.

Kundër grave të Jerusalemit

9Ngrehuni, gra mendjelehta, 3,16-24; Am 4,1-3
dëgjojeni zërin tim,
bija të shkujdesura,
vini vesh fjalës sime!
10Pas një viti e ca ditësh,
do të trembeni, o mendjelehta;
u krye vjelja, mbledhje frutash më s'do të ketë!
11Dridhuni, o mendjelehta,
trembuni, o të pakujdesura,
hiqni stolitë, zhveshuni,
ngjeshni ijët me grathore.
12Rrahni parzmat për shkak të arave të lezetshme,
për vreshtat pjellore,
13për tokën e popullit tim,
që e mbulon ferrë e hallugë,
për të gjitha shtëpitë e gëzimit,
për qytetin që galdon!
14Sepse i braktisur do të jetë pallati,
shkret do të mbetet qyteti plot zhurmë,
Ofeli edhe Bahani shpellë do të bëhen për amshim,
gëzim për gomarët e egër,
kullotë për grigja!

32,9-14 Paralajmërim drejtuar grave sipas stilit të 3,16-24, por ndoshta më i vonshëm. Tregimi kronologjik i rr 10 i referohet 29,1; edhe në këtë rast është e nevojshme të kuptohet ndoshta në një mënyrë më të gjerë.

32,14 *Ofeli*: është vendi i Jerusalemit të lashtë, në jug të tempullit (krh. 2Kro 27,3; Neh 3,27). – *Kullë*: përkthim i pasigurt për *Bahani,* një term që gjendet vetëm këtu (BJ: «qytezë kullë»), kjo ndosheta është e barazvlershme me kullën e madhe të Neh 3,26-27. – *shpella*: (BJ hamend «të zhveshura».

11,2-9 ## Shpëtimi do të vijë prej Zotit

15 Deri që përsëri mbi ne
Jl 3,1 të dikohet Shpirti prej së larti.
Atëherë shkretëtira në kopsht do të shndërrohet,
edhe kopshti si pyll do të vlerësohet,
16 në shkretëtirë do të banojë e drejta,
në kopsht drejtësia do të ketë selinë.
11,6+ 17 Fryti i drejtësisë paqja do të jetë,
rrjedhojë e drejtësisë qetësia,
shpresë e sigurt për amshim.
18 Populli im do të banojë në një vend paqeje,
do të jetojë në banesa të qeta,
në vende të sigurta
19 porse pylli krejtësisht do të pritet
e qyteti krejtësisht do të humbasë .
20 Të lumët ju: do të mbillni pranë ujërash,
të lirë do të lini ka e gomar!

Psalm shprese në Zotin

33 1 Vaj për ty që bën pre pa qenë bërë pre,
që shkreton pa pasë qenë shkretuar!
Pasi të kesh bërë pre edhe ti pre do të bëhesh,
pasi të kesh shkretuar edhe ti do të shkretohesh!
Ps 32,10; 33,22 2 Ti, o Zot, ki mëshirë për ne,
sepse shpresën e kemi në ty.
Krahu ynë ji çdo mëngjes,
Ps 46,2 shpëtimi ynë në ditë të mjerimit!
Nr 10,35; Ps 48,5-8; 68,2 3 Nga zëri i kërcënimit ikin popujt,
kur ti ngrihesh, shpërndahen popujt,
4 do të grumbullohet pre siç grumbullohen vemjet,
në të do të sulen, siç sulen karkalecat!
Ps 57,6; 83,19; 97,9 5 I lartë është Zoti, sepse banon në lartësi,
e mbush Sionin me të drejtë e me drejtësi.
6 Ditët e tua janë të palëkundshme.

32,15-20 Kjo poemë pas mërgimit u shton kërcënimeve të orakullit të mëparshëm shpalljen e ardhjes së Shpirtit (krh. Jl 3,1-2). Një përputhje e fjalorit mes rr 9-11 dhe rr 18 ndoshta e ka lehtësuar vëndosjen e saj këtu.

32,19 *do të bjerë*: *weyarad* me sir. Dhe Targum. TM ka *ûbarad*, «do të bjerë breshër».

33,1-16 Pavarësisht nga referimet e shumta ndaj temave isianike, stili dhe fjalori i këtij k nuk lejon që t'i përshtatet profetit të madh. Paralelet e shpeshta me disa psalme lejojnë të vihet re një liturgji profetike pas mërgimit. Mungesa e emrave të duhur dhe aluzioneve të qarta nuk lejone një datë të saktë.

33,1 *do të kesh përfunduar*: me 1QIs^a; TM është e pakuptueshme.

33,2 *krahu ynë*: me versionet; TM ka: «krahu i tyre».

Pasuri shpëtimprurëse është urtia e dija,
visari i tij është frika e Zotit.

Ardhja e Zotit

7 Ja, kasnecët thërrasin nga jashtë, 29,1
thekshëm qajnë lajmëtarët e paqes.
8 Shkretë janë sheshet, kush rrugës s'kalon;
e prishi besëlidhjen, i përbuzi dëshmitarët,
për askënd s'është më në kujdes.
9 Dënes e rënkon toka, Am 1,2
i turpëruar Libani, u bë i shëmtuar,
shkretëtirë erdhi e u bë Saoni, 35,2
shkrumb u bënë Bazani e Karmeli.
10 «Tani po ngrihem thotë Zoti Ps 12,6
tash në këmbë po çohem, tash po madhërohem!
11 Ngjizni sanë, kashtë do të lindni,
fryma ime do t'ju përpijë si zjarri!
12 Popujt do të jenë furra gëlqereje,
rrozga të bashkuara, zjarri do t'i djegë!
13 Ju që larg jeni, dëgjoni çka bëra,
njiheni, ju të afërm, fuqinë që unë kam!».
14 U tmerruan në Sion mëkatarët,
tmerri i pushtoi të paudhët:
«Kush prej jush mund të banojë me zjarr përpirës?
Kush prej jush do të banojë me flakë të përhershme?».
15 Ai që ecën me drejtësi, ai që flet çka është e drejtë, Ps 15
që s'kërkon fitim në cubëni,
që shkund duart të mos marrë ryshfet,
që mbyll veshët të mos dëgjojë vrasje,
që mbyll sytë të mos shikojë të keqen,
16 i tilli do të banojë në lartësi,
strehimi i tij në qytezë të pathyeshme,
bukë ka mjaft, ujët s'i mungon.

E ardhmja e lavdishme

17 Sytë e tu do të kundrojnë mbretin

33,7 *kasnecët*: BJ hamend «Ariel» (krh. 29,1); *`er`ellam* të TM e cila është e pakuptueshme sipas BJ. – Thirrja e fatkeqësive të Jerusalemit është një temë e zakontë e Psalmeve të lutjes.

33,8 *dëshmitarët*: me 1QIs[a]; TM ka: «qyteti».

33,11 *fryma ime*: BJ me Targum; TM: *fryma juaj*.

33,14-16 rr 14-16, me pyetjet e tyre të cilave u përgjigjet radhitja e virtyteve të kërkuara për t'iu afruar Zotit, kanë formën e një liturgjie të dialoguar, të krahasueshme me Ps 15 dhe 24,3-5.

33,15 *të mos shikojë të keqen*: fj.fj.: «për të mos parë».

mbuluar në shkëlqim,
do të kundrojnë një vend të pamasë.
18 Zemra jote me frikë do të pyesë:
/1Kor 1,20 «Ku është shkruesi? Ku peshuesi?
Kah vajti numëruesi i pirgjeve?».
19 S'do të shohësh më popull të iritshëm,
28,11 të gjuhës së huaj që vesh nuk merret,
të gjuhës barbare, të pakuptim.
20 Kundro Sionin, qytetin e festave tona;
sytë e tu do të shohin Jerusalemin,
54,2 banim të sigurt, tendë që nuk do të zhgrehet,
hunjtë e saj kurrë s'do t'i nxirren,
e litarët kurrë s'do t'i këputen!
21 Atje është Zoti i madhërishëm për ne,
në vend të lumenjve e të degëve të gjera;
anije me rrema asajt s'do të kalojë,
s'do të lundrojë asnjë anije e madhe.
22 Sepse Zoti është gjykatësi ynë,
sepse Zoti është ligjdhënësi ynë,
Mbreti ynë është Zoti vetë:
prej Tij ne presim shpëtimin.
23 Janë çliruar litarët e tu,
s'mund ta mbajnë direkun tënd,
s'mund ta shtrijnë velin tënd.
Edhe të verbëtit atëherë do të ndajnë pre,
do të plaçkisin deri edhe të shqeptët!
24 Asnjë qytetar s'do të thotë: «Jam i sëmurë».
Popullit që banon në të, do t'i shlyhet fajësia.

63,1-6; Jer 49,7-22

Mbarimi i Edomit

34 1 Vegjëli, afrohuni për të dëgjuar,
me kujdes vështroni, o popuj:
Lp 32,1 të dëgjojë toka me banorë të saj,

33,21 Disa kuptojnë se, për Izraelin, JHWH do të qëndrojnë në vend të lumenjve që, në Egjipt dhe në Asiri, sigurojnë pasurinë dhe mbrojtjen e vendit. Gjithashtu mund të kuptohet se JHWH do t'i japë vendit të Izraelit një rrjedhë lumenjsh, burim i bekimeve; por këto lumenj nuk do të sjellin anije armike. – Imazhet e rr 21 vazhdojnë në rr 23; rr 22 është ndoshta i tepërt.

kk 34–35 Këto kk të Isaisë nganjëherë janë të quajtur «zbulesa (apokalips) e vogël»; në fakt përmbajnë një përshkrim të luftimeve të fundit dhe të tmerrshme që JHWH duhet të udhëheqë kundër kombeve në përgjithësi dhe kundër Edomit në veçanti (k 34), e ndjekur nga shpallja e gjykimit të fundit që do të rivendosë Jerusalemin në gjithë lavdinë e tij. Qëllimi dhe stili i këtij kompleksi, i cili varet nga Deutero-Isaia, janë të krahasueshme me ato të kk 24–27 («zbulesa e Isaisë») dhe i përkasin, si këto etapës së fundit të kompozimit të librit.

bota mbarë me çka prodhon!
[2]Felgrimi i Zotit shfreu përmbi popujt mbarë,
furia e tij mbi të gjithë ushtrinë e tyre,
ia kushtoi mallkimit, i caktoi për kërdi!
[3]Rrah për tokë do të hidhen të vdekurit,
do të përhapet qelbësira e kufomave,
me gjak të tyre do të zhgërryhen malet.
[4]U shkatërrua mbarë ushtria e qiellit,
u çrrotullua porsi libër qielli /Zb 6,14
shkëputen, bien të gjithë yjet e tij,
siç bie gjethi i hardhisë,
porsi gjethi i thatë i fikut.
[5]Sepse dehur është në qiell shpata ime,
ja, po bie përmbi Edom,
për të bërë gjyq mbi popull të truar mallkimit.
[6]Shpata e Zotit gjak kullon, ngirë me dhjamë,
me gjak qengjash edhe kecash,
e me dhjamë veshkash të deshve.
sepse flia e Zotit po kushtohet në Bosra, 63,1
plojë e madhe në dhe të Edomit.
[7]Bashkë me ta po therren buajt,
mëzetërit bashkë me taroça,
me gjak të tyre do të dehet toka,
dheu i tyre do të mëlmehet me dhjamë,
[8]sepse është dita e ahmarrjes së Zotit,
vit shpagimi për të marrë gjakun e Sionit.
[9]Përrenjtë e tij do të shndërrohen në peshkve,
dheu i tij do të bëhet sulfur, Zan 19,24-28;
peshkve e ndezur vendi i tij! /Zb 14,10-11
[10]Nuk do të fiket as natë as ditë,
fjollë përherë do të ngjitet tymi i tij,
brez pas brezi i shkretë do të mbesë,
askurrë më n'për të kush s'do të kalojë.
[11]Hut e iriq do ta pushtojnë, 13,20-22
kukuvajkë e korb në të do të banojnë.
Mbi të Zoti do të shtrijë tejen e tytësisë, 2Mbr 21,13; Vaj 2,8
edhe plumçin e zbrazëtisë.

34,5 *Edomi*: në kohën e rënies së Jerusalemit në 587, Edomitët u treguan veçanërisht kundërshtarë ndaj mbretërisë së Judës dhe përfituan nga fatkeqësitë e tij. Edhe profetët dhe shkrimtarët e më vonshëm janë në përgjithësi të rreptë kundër Edomit (krh. Ps 137,7; Lam 4,21-22; Ez 25,12; 35,15; Ab 10-16; Is 63,1). Këtu, shkatërrimi i Edomit pasqyron gjykimin e pergjithshëm të JHWH kundër kombeve. krh. «Qyteti i asgjësë» (qyteti i Moabit) në zbulesën e kk 24–27 (krh. 24,10+).

Zb 18,2
12 Më s'do të jenë bujarët e tij,
as mbretërinë nuk do ta shpallin,
prijësit të gjithë do t'i asgjësohen.
13 Në shtëpitë e tija do të mbijnë ferrat,
në pirgje të tija hitha e ferrëmana,
do të bëhet strofull çakajsh shtrat për struca.
14 Macat e egra do të shoqërohen me hienë,
13,21; Lev 17,7+ leshataku zë do t'i lëshojë mikut,
aty zogjtë do të pjellë kuçedra,
për vete do të gjejë qetësi.
15 Aty shlliga do të ndreqë çerdhen,
do të vendosë vezët e veta,
Mt 24,28 rri mbi to, do t'i nxejë në hijen e tij;
aty së bashku do të mblidhen hutat.
16 Kërkoni në librin e Zotit e lexoni:
asnjë prej tyre s'mungon,
njëri tjetrin s'ka pse e pret,
sepse urdhëroi kështu goja e Zotit,
vetë shpirti i tij ato i bashkoi.
17 Sepse Ai ua qiti shortin,
dora e tij me teje ua ndau tokën:
do ta kenë pronë përgjithmonë,
brez pas brezi në të do të banojnë.

Gjyqi i Zotit

35 1 Le të gëzojnë vendet e shkreta e të papërshkueshme,
41,19 le të galdojë shkretëtira e të lulëzojë si lili!
2 Le të bulëzojë e le të lulëzojë,
le të gazmojë, në hare të shpërthejë!
60,13 Iu dhurua lavdia e Libanit,
33,9 e Karmelit stolia dhe e Saronit!
40,5 Do ta shohin lavdinë e Zotit,
shkëlqimin e Hyjit tonë!

34,14 *leshataku*: ose dhi të egra (krh. 13,21); por paralelizmi lejon të preferohen këtu qeniet mitologjike (krh. Lev 17,7+). – Liliti: djallënusha që endet në mes të rrënojave.

34,16 *libri i Zotit*: disa njohin librin autentik të Isaisë ose një përmbledhje të profecive që i referoheshin atij: në fakt bëhet fjalë për të njëjtat kafshë të egra të 13,20-22. Por mund të trajtohet edhe librin e ligjeve të JHWH lidhur me krijimin (rr 16b-17, krh. Ps 139,16). – *Goja e Zotit*: BJ e përkthen: «goja e tij», me 1QIs[a]; TM ka: «goja ime».

34,17 bëhet fjalë gjithnjë për kafshët e egra të rr 11v. Zona e shkatërruar e Edomit (krh. rr 11) ndahet midis tyre si trashëgimi, ashtu si toka e premtuar ka qënë e ndarë mes Izraelitëve.

35,1-10 Gjykimit të shpallur kundër Edomit i kundërshtohen bekimet e rezervuara Jerusalemit. Kontaktet me Isaia e dytë këtu janë të shumta.

[3]Përtëritni në fuqinë e duarve të lodhura, 40,29-31
fuqi jepuni gjunjëve të marrakotur!
[4]Thoni atyre që i ka lëshuar zemra:
«Mbahuni! Frikë mos kini!
Ja, Hyji juaj! Erdhi ahmarrja! 40,10
Ia behi shpagimi i Hyjit!
Vetë do të vijë e do t'ju shëlbojë!».
[5]Atëherë sytë do t'u çelen të verbëtve, /Mt 11,5
veshët e të shurdhërve do të dëgjojnë;
[6]atëherë i shqepti do të kërcejë si dreri /Vap 3,8
gjuha e të pagojit do të shpërthejë në hare,
se në shkretëtirë do të burojnë ujërat, 41,18;43,20; 48,21;
përrenjtë do të rrjedhin nëpër shkreti. Gjn 4,1+
[7]Toka e shkrumbuar liqen do të bëhet,
vendi i thatë burime!
Në strofuj ku strukej çakalli,
do të rritet kallam e xunkth.
[8]Do të ketë shteg e do të ketë udhë, 11,16+
do të quhet Udha e shenjtë:
i papastri n'për të s'do të kalojë,
për ta do të jetë udhë e drejtë,
që të marrët të mos enden nëpër të.
[9]Luanë në të nuk do të ketë,
bishë grabitqare n'për të s'do të kalojë
as në të kurrë më s'do të gjendet,
asajt do të bien vetëm të çliruarit,
[10]do të kthehen të shpërblyerit prej Zotit. =51,11; Ps 126
Do të hyjnë në Sion me britma gëzimi,
do t'u qeshë fytyra me gëzim të përhershëm,
do t'i shoqërojë gëzimi e hareja,
do të zhduket trishtimi e dënesja.

SHTOJCAT

Pushtimi i Senakeribit

36 [1]Të katërmbëdhjetin vit të mbretërimit të Ezekisë, Senakeribi, mbreti i asirianëve, i sulmoi të gjitha qytetet e fortifikuara të Judesë dhe i pushtoi. [2]Atëherë mbreti i ‖2Mbr 18,13-37; ‖Is 37,10v

35,8 Më pas «s'do të kalojë» BJ vëndos me TM: «ai për ta do të shkojë në këtë rrugë»; bëhet fjalë për JHWH; por disa e konsiderojnë këtë rr si një glosë, sepse e rëndon ritmin.

35,10 *do t'u qeshë fytyra me gëzim të përhershëm*: BJ ka: «me ta»; duhet të nënkuptohet që ata e mbajnë gëzimin e tyre si një çantë udhëtimi.

kk 36–39 Këto kk riprodhojnë, me disa

Asirisë nga Lakisi e dërgoi rabsakun në Jerusalem te mbreti Ezeki
7,3 me një ushtri të madhe. Ky zuri vend tek ujësjellësi i Liqenit të sipërm
22,20v në udhën e fushës së Larësit të rrobave. [3]I dolën në takim Eliacimi,
biri i Helcisë, kryekujdestari i oborrit, sekretari Sobna dhe këshilltari
Joahe, biri i Asafit. [4]Rabsaku u tha: «Thoni Ezekisë: Kështu thotë
mbreti i madh, mbreti i Asirisë: Ç'është kjo siguri e madhe që po e
tregon? [5]Ti mendon: Mjafton një fjalë goje për të gjetur këshillë e forcë
në luftë! Në kë pra, ti e ke vënë shpresën që je çuar kundër meje?
30,3 [6]Ja, ti po mbështetesh në Egjipt, në atë kallam të thyer, në të cilin
kush mbështetet, ia ther dorën dhe ia shporon: i tillë është faraoni,
mbreti i Egjiptit, për të gjithë ata që shpresojnë në të. [7]Nëse do të më
përgjigjesh: Shpresojmë në Zotin, Hyjin tonë, pse a nuk është ai, të
cilit Ezekia ia hoqi lartësirat dhe lterët dhe i tha Judës e Jerusalemit:
Adhuroni vetëm para këtij lteri! [8]Qiti bast, pra, zotërisë tim, mbretit
të Asirisë, dhe unë do të jap dy mijë kuaj, nëse mund të gjesh kalorës
për ta. [9]E si do të mund t'i bësh ballë vetëm edhe njërit ndër më të
vegjlit shërbëtorët e zotërisë tim? Por ti e ke vënë shpresën në Egjipt
për karroca lufte e për kalorës! [10]E mandej, a thua se unë jam nisur
kundër këtij vendi për ta shkatërruar pa pëlqimin e Zotit? Vetë Zoti
më tha: Sulu kundër këtij vendi e shpartalloje!».

[11]Eliacimi, Sobna e Joaheu i përgjigjën rabsakut: «Fol me
shërbëtorët e tu aramaisht, sepse e marrim vesh këtë gjuhë e mos
na fol hebraisht në praninë e popullit që është përmbi mure». [12]Por
rabsaku u përgjigji: «A thua më dërgoi zotëria im t'ia them këto fjalë
zotërisë tënd dhe ty? Vallë, a jo më tepër te këta burra që rrinë përmbi
mure, të cilët së shpejti do të jenë të shtrënguar bashkë me ju të hanë
jashtëqitjet e veta dhe të pijnë ujët e vet?». [13]Atëherë u ngrit rabsaku
e bërtiti me zë të lartë hebraisht e tha: «Dëgjoni fjalët e mbretit të
madh, mbretit të Asirisë:

[14]Kështu thotë mbreti: Të mos ju gënjejë Ezekia, sepse ai s'do të
mund t'ju shpëtojë! [15]Mos lejoni t'jua mbushë mendjen Ezekia ta vëni
shpresën tuaj në Zotin duke ju thënë: Me siguri do të na shpëtojë Zoti;
ky qytet nuk do të bjerë në dorë të mbretit të asirianëve! [16]Mos e
dëgjoni Ezekinë, sepse kështu thotë mbreti i asirianëve: Lidhni miqësi

ndryshime 2Mbr 18,(13)17–20,19 (krh. shënimet e librit të dytë të mbretërve). Kanë qënë të marrë, natyrisht, nga aty dhe vendosur në fund të pjesës së parë të Isaisë, për të përfunduar mbledhjen e traditat në lidhje me profetin. Në kk 36–37, redaktori ka lidhur dy burime: 1) 36,1–37,9a.37-38 vjen, si kk 38–39, nga qarqe profetike, ndoshta një biografi e Isaisë; 2) një tregim paralel, 37,9b-36, këmbëngul mbi përshpirtësinë e Ezekisë dhe mbi ndërhyrjen e Isaisë. Të cilit i përkasin nje shumicë profecish që, nëse janë autentike, kanë qenë të paktën të rishikuara nga dishepujt e tij, nga të cilët duket se vjen ky tregim, i cili përfundon me një surprizë (37,36).

36,5 *Ti mendon*: BJ: «ti imagjinon» fj.fj.: «ti thua» (2Mbr 18,20); TM: «unë them».

36,9 *vetëm edhe njërit*: hamend.; TM ka: «një qeveritar i vetëm», glosë ose

me mua e dilni e më ndeshni, e secili prej jush do të hajë frytet e vreshtit të vet, secili fiqtë e vet dhe secili do të pijë ujët e cisternës së vet, [17]derisa të vij e t'ju marr për t'ju shpënë në një vend si i juaji, në një tokë që prodhon grurë e verë, në një vend buke e vreshtash. [18]Mos t'ju gënjejë Ezekia duke thënë: Zoti do të na shpëtojë! Pse a i shpëtuan hyjnitë pagane secili vendin e vet, nga dora e mbretit të Asirisë? [19]Ku janë zotat e Ematit e të Arfadit? Ku janë zotat e Sefarvaimit? Vallë, a 10,9
e shpëtuan Samarinë nga dora ime? [20]Cilat, prej të gjitha hyjnive të këtyre vendeve, e shpëtuan vendin e vet prej dorës sime? Pse a do ta shpëtojë Zoti Jerusalemin prej dorës sime?».

[21]Populli heshtoi e s'i përgjigji asnjë fjalë, sepse mbreti kishte urdhëruar: «Mos i përgjigjni!». [22]Atëherë kryekujdestari i oborrit mbretëror, Eliacimi, biri i Helcisë, sekretari Sobna dhe Joaheu, biri i Asafit, si shqyen petkat, shkuan tek Ezekia dhe ia treguan fjalët e rabsakut.

Takim me Isainë

‖2Mbr 19,1-7

37 [1]Kur dëgjoi Ezekia mbret, i shqeu petkat e veta, u mbështoll me thes dhe hyri në Shtëpinë e Zotit. [2]Atëherë e dërgoi Eliacimin, kryeoborrtarin e pallatit, Sobnën, sekretarin, dhe më pleqtë ndër priftërinj, të gjithë të veshur me grathore, te profeti Isai, biri i Amosit, [3]për t'i thënë: «Kështu thotë Ezekia: Kjo ditë është ditë ngushtice, qortimi e turpi! Erdhi koha të lindin fëmijët, por s'ka Oz 13,13+
fuqi të lindë! [4]Ndoshta Zoti, Hyji yt, do t'i dëgjojë fjalët e rabsakut, që e dërgoi zotëria i tij, mbreti i asirianëve, për ta hyjshmuar Hyjin e gjallë e do ta ndëshkojë për fjalët që do t'i ketë dëgjuar Zoti, Hyji yt. Lartësoje tashti një uratë drejt tij për Tepricën që ende ka shpëtuar 4,3
gjallë!». [5]Shërbëtorët e mbretit Ezeki shkuan tek Isaia. [6]Isaia u tha: «Kështu thoni zotërisë tuaj: Kështu thotë Zoti: Mos u tremb prej fjalëve që ke dëgjuar me të cilat hyjshmuan kundër meje shërbëtorët e mbretit të Asirisë. [7]Ja se unë do t'i fryj në vesh e, posa ta dëgjojë një lajm, do të kthehet në vendin e vet. Do të bëj që në vendin e vet të mbetet i vrarë nga shpata».

Largimi i rabsakut

2Mbr 19,8-9

[8]Rabsaku u kthye dhe e gjeti mbretin e asirianve duke luftuar kundër Lobnës, sepse kishte dëgjuar se mbreti ishte larguar nga Lakisi, [9]pasi kishte marrë lajmin lidhur me Tarakën, mbretin e Etiopisë: «Ka dalë për të luftuar kundër teje».

diktografi.

36,19 Pas *Sefarvaimit*, BJ hamend: «ku janë perënditë e vendit të Samarisë?», sipas 2Mbr 18,34, LXX dhe vet.lat.; krh. vazhdimin.

‖2Mbr 19,9-19 **Ndërmarrja e dytë e Senakeribit kundër Jerusalemit**

Kur e mori këtë lajm, dërgoi lajmëtarë tek Ezekia me këto fjalë:
10«Kështu thoni Ezekisë, mbretit të Judës: Të mos të rrejë Hyji yt,
në të cilin ti shpreson, duke të thënë: S'do të lëshohet Jerusalemi në
duar të mbretit të asirianëve. 11Ti e di se çka kanë bërë mbretërit e
Asirisë me të gjitha vendet që i truan shfarosjes, e vetëm ti kujton se
do të shpëtosh?! 12A i shpëtuan hyjnitë e kombeve që i shpartalluan
etërit e mi: gozanët, karranët, rezefët dhe bijtë e Edenit që ishin në
Telasar? 13Ku është mbreti i Ematit, mbreti i Arfadit, mbreti i qytetit
të Sefarvaimit, Ana e Ava?».

14Ezekia e mori letrën prej dorës së kasnecëve dhe e lexoi. U ngjit në
Shtëpinë e Zotit dhe Ezekia e shtriu para Zotit.

15Dhe Ezekia iu lut Zotit kështu:

16«Zot i gjithëpushtetshëm, Hyji i Izraelit, ti që rri mbi kerubinë, ti
je Hyji i vetëm i të gjitha mbretërive të tokës, ti që e ke krijuar qiellin
e tokën: 17prire, o Zot, veshin tënd e dëgjo. Hapi, o Zot, sytë e tu e shih
e dëgjoji të gjitha fjalët e Senakeribit që i dërgoi për të hyjshmuar
Hyjin e gjallë. 18Është e vërtetë, o Zot, se mbretërit e Asirisë i kanë
shkatërruar popujt e vendet e tyre 19dhe ia truan zjarrit zotat e tyre:
por ata nuk ishin hyjni, por vepër e duarve të njerëzve: dru e gur;
këndej edhe i zhbinë. 20Por tash, o Zot, Hyji ynë, na shpëto prej dorës
së tij dhe të gjitha mbretëritë e dheut do ta marrin vesh se ti, o Zot,
je i vetmi Hyj».

‖2Mbr 19,20-28 **Ndërhyrja e Isaisë**

21Isaia, biri i Amosit, dërgoi t'i thuhet Ezekisë: «Kështu thotë Zoti,
Hyji i Izraelit: Ti ma drejtove një uratë në lidhje me Senakeribin,
mbretin e Asirisë: 22ja, pra, fjala që Zoti e tha kundër tij:

Po të përbuz, po të vë në lojë
virgjëra, Bija e Sionit.
Pas teje po e tund kokën Bija e Jerusalemit!
23Po kë hyjshmove, kë vure në lojë?
Kundër kujt lartësove zërin e i ngrite sytë me krenari?
Kundër Shenjtit të Izraelit!
24Me anë të shërbëtorëve të tu e blasfemove Zotin.
Ti the: Me mbushulli të karrocave të mia
hipa në majë të bjeshkëve, në kreshtat e Libanit;
i preva më të lartët cedra, bredhat më të zgjedhurit,

37,12 *Telasar*: ndoshta Tell Basar, mbi Eufrat, krh. 2Mbr 19,12+.

37,13 Në vend të *mbreti të qytetit të Sefarvaimit* BJ përkthen me TM: «mbreti i Lair, të Sefarvaimit», duke e pranuar si të mundur edhe «një mbret për qytetin», e cila do të ishte një glosë.

i dola në majë të majës, në pyllin e tij ku s'ra kurrë sëpata!
25 Çela e piva ujin e huaj,
me gjurmë të këmbëve të mia i thava
të gjithë lumenjtë që ka Egjipti!
26 Dëgjo këtu! Tash sa kohë e kam synuar,
qysh moti e sendërgjoj e tash dua ta sendërtoj:
të takonte ty t'i çrrënjosje,
në grumbuj gurësh t'i ktheje qytezat!
27 Banorët e tyre si dorëcunga,
mendësh u morën e u tmerruan,
ishin porsi bari i fushës,
si gjelbërimi i njomë, si bar pullazesh,
që e than era e lindjes.
28 E di kur ngrihesh e kur ulesh, Ps 139,2
kur del e kur kthehesh
e marrëzinë tënde kundër meje.
29 Kur ti shfryje në mëri kundër meje,
krenaria jote arriti në veshët e mi,
do ta vë rrathin në hundët e tua,
edhe në gojë do ta vë frerin
e do të të kthej udhës prej nga erdhe!

Shenja për Ezekinë

‖2Mbr 19,29-31

30 E kjo gjë të të shërbejë për shenjë:
Sivjet të hahet çka të mund të mblidhet,
në vitin e ardhshëm çka vetë të mbijë;
vitin e tretë mbillni e korrni,
mbillni vreshta e hajuni frutat.
31 Kush të shpëtojë prej shtëpisë së Judës 4,3+
rrënjët poshtë thellë do t'i lëshojë
e lart fruta do të japë.
32 Sepse prej Jerusalemit do të dalë Teprica,
të Shpëtuarit nga mali i Sionit.
Këtë do ta bëjë zelli i Zotit të gjithëpushtetshëm.

Profeci kundër Asirisë

‖2Mbr 19,32-34

33 Prandaj kështu thotë Zoti
në lidhje me mbretin e asirianëve:

37,25 *e huaj*: BJ, me 2Mbr 19,24; mungon në TM.
37,27 si bar pullazesh që e than era e lindjes.: BJ me 1QIs[a]; TM ka fj.fj.: «para rritjes» (?) duke anashkaluar «kur të ngrihesh» në fillim të rr në vazhdim.
37,28 Pas *kthehesh*, BJ e vëndos (në kllapa) me TM «ti që zemërohesh kundër meje»; ky stik, i hequr nga LXX, është ndoshta një dyfishim i rr 29a.

Në këtë qytet ai nuk do të hyjë,
asnjë shigjetë në të s'do ta hedhë,
përballë tij as shqyt s'do të sjellë,
kundër tij llogor s'do të ngrehë.
34 Udhës prej nga erdhi asajt do të kthehet
në këtë qytet ai nuk do të hyjë kështu thotë Zoti.
35 Këtë qytet do ta mbroj, do ta shpëtoj,
për nder të vetvetes e të Davidit, shërbëtorit tim».

‖2Mbr 19,35-37

Ndëshkimi i Senakeribit

36 Atëherë shkoi engjëlli i Zotit dhe i vrau në fushimin
e asirianëve njëqind e tetëdhjetë e pesë mijë vetë. Në
mëngjes, kur u ngritën, ishin të gjithë kufoma! 37 Atëherë
Senakeribi, mbreti i asirianëve u ngrit e shkoi. U kthye
në Ninivë. 38 E ndodhi që ndërsa ai po falej në tempullin e
zotit të vet Nesrokut, Adrameleku e Sarasari, bijtë e tij, e
goditën me shpatë dhe ikën në vendin Ararat. Në vend të tij
u bë mbret Asarhadoni, biri i tij.

‖2Mbr 20,1-11

Sëmundja dhe shërimi i Ezekisë

38 1 Ndër ato ditë u sëmur Ezekia për vdekje. Isaia profet, biri
i Amosit, shkoi ta shohë e i tha: «Kështu thotë Zoti: Jepi
porositë e fundit familjes sate, se do të vdesësh e nuk do të
jetosh». 2 Atëherë Ezekia u soll me fytyrë prej murit, iu lut Zotit 3 e tha:
«Po të lutem, o Zot, deh të bie në mend se kam ecur në praninë tënde
në besnikëri e me zemër të përsosur, se kam bërë atë që është e mirë
para syve të tu». Dhe Ezekia ia plasi thekshëm vajit.
4 Atëherë i qe drejtuar fjala e Zotit Isaisë profet: 5 «Shko e thuaj
Ezekisë: Kështu thotë Zoti, Hyji i tyt et Davidit: E dëgjova lutjen
tënde, i pashë lotët e tu, dhe, ja, unë po ua shtoj ditëve të tua edhe
pesëmbëdhjetë vjet, 6 dhe do të të shpëtoj prej dorës së mbretit të
asirianëve ty dhe këtë qytet e unë do ta mbroj këtë qytet. 7 Dhe ja
shenja prej Zotit për ty se Zoti do ta plotësojë fjalën që e tha: 8 Ja, unë
po bëj të kthehet hija e shkallëve për dhjetë shkallë prapazi që bashkë
me diell ka zbritur në orën e Akazit». Dhe dielli u kthye dhjetë shkallë
prapazi nëpër shkallë që kishte zbritur.

37,36 *shkoi*: teksti paralel 2Mbr 19,35 specifikon «në atë natë».

38,5 *lot*: 2Mbr 20,5 shton këtu «unë do të shëroj; të tretën ditë do të ngjitesh në tempull»; mungon në TM, por krh. me rr 22.

38,7 do të mund të vendosnim rr 21-22 mes rr 6 dhe 7 për të plotësuar një tregim më logjik, më të përputhur me atë të 2Mbr 20,9 Por asnjë dëshmitar tekstual i lashtë nuk na ofron një shembull të tillë për këtë zhvendosje.

38,8 *me diellin*: me TM; BJ e përkthen: «dielli», me versionet dhe Targum. – Para *të Akazit*, BJ me 1QIs[a] vendos «të dhomës së sipërme».

Himni i Ezekisë

Ps 116

9 Kënga e Ezekisë, mbretit të Judës, kur u sëmur dhe u shërua nga
sëmundja e vet:

10 Unë thosha: «Në gjysmën e ditëve të mia
unë po shkoj në dyert e Nëntokës;
u luta për tepricën e viteve të mia».
11 Thashë: «S'do ta shoh më Zotin Hyj — Ps 27,13
në tokën e të gjallëve,
nuk do të shoh më askënd
ndër banorët e kësaj bote.
12 Tenda ime qe zhgrehur e u hodh larg meje — 2Kor 5,1-4; 2Pjt 1,13-14
porsi tenda e barinjve, si vektari ma mbështolli jetën, — Jb 7,6
e prej shulit po më këput.
Prej mëngjesit deri në mbrëmje po më jep fund!». — Jb 4,20; Ps 90,5-6
13 Përmbys klith deri në mëngjes,
porsi luani kështu m'i copëton të gjitha eshtrat: — Jb 10,16
prej mëngjesit deri në mbrëmje po më jep fund!
14 Cicërij si dallëndyshja, gjëmoj porsi pëllumbesha; — Ps 69,4
sytë m'u këputën lart duke shikuar! — Ps 121,1
Ndore tënde, o Zot, se jam shumë keq!
15 Çka t'i them e ç'do të më përgjigjet?
Është puna e tij! Do t'i jap fund krejt jetës sime
në mjerimin e shpirtit tim.
16 O Zot, në ty shpresoftë zemra sime,
u gjallëroftë shpirti im:
më shëro e më përtërij në jetë, — Ps 103,3-4

38,9-20 Asgjë në këtë tekst nuk mundëson lidhjen me këtë këngë të Ezekisë, e cila mungon nga tregimi paralel i Librit të dytë të Mbretërve. Bëhet fjalë për një psalm pas mergimit që shpreh ankimet e një besimtari të goditur nga një sëmundje e papritur.Teksti është në gjendje të keqe po ashtu edhe shtesat janë të keqvëndosura. (krh. 7+; rr 21+).

38,9 *kënga*: ose «poemë», fj.fj.: «e shkruar».

38,11 *bote*: hamend. *heled*; TM, *hadel,* është e pakuptueshme.

38,12 *barinjve*: me versionet; TM ka: «bariu im».

38,13 *klith*: hamend. *šiwwa`tî*; TM lexon: *šiwwîtî,* «kam qetësuar»; 1QIs[a] *šapôtî,* «jam i zhveshur».

38,14 *dallëndyshja*: pas fjalës së përkthyer me «*dallëndyshe*» teksti hebraik shton emerin e një zogu tjetër (sorrëshkinë?) dyfishim që ndoshta ka si synim të saktësojë nevojën për të lexuar sîs «dallëndyshe», dhe jo sûs, «kalë», siç ka bërë TM.

38,15 *që të më përgjigjet*: me TM (*we`a-mar*); 1QIs[a] (*we`ômar*) dhe Targum (*we`ômar*) kanë «e çfarë do t'i them?».

38,16 *O Zot, në ty…shpirti im*: tekst problematik, përkthim i hamendshëm. Variante: «Zoti është mbi ta: ata do të jetojnë. Gjitçka është në ta është jeta e shpiretit të tij». «Në ta», veta e 3-të shumësi mashkullore sipas 1QIs[a], ose veta e 3-të shumësi femror me TM. 1QIs[a] ka «shpirti i tij». Ndoshta bëhet fjalë për një "ri-lexim" të kohës së makabenjve, në funksion të besimit në ringjallje.

17 ja, sëmundja ime u kthye në shëndet!
Ti shpëtove shpirtin tim nga gropa e asgjësimit,
sepse i hodhe pas shpinës sate
të gjitha mëkatet e mia.
Ps 6,6+; Bar 2,17; Sir 17,22 18 Sepse banesa e të vdekurve nuk të lavdëron,
Vdekja ty lavde s'të këndon;
ata që zbresin në gropë
nuk shpresojnë më në besnikërinë tënde.
19 I gjalli, vetëm i gjalli, të lavdëron
siç po bëj edhe unë sot;
Lp 4,9 babai ua mëson fëmijëve besnikërinë tënde.
20 Më shpëto, o Zot, e ne do të të këndojmë me harpë
në të gjitha ditët e jetës sonë në Shtëpinë e Zotit».

21 Atëherë Isaia dha urdhër të sillet një bukëfike, t'ia vënë përmbi çiban e të shërohet. 22 Atëherë tha Ezekia: «Cila do të jetë shenja se njëmend do të mund të ngjitem në Shtëpinë e Zotit?».

‖2Mbr 20,12-19

Dërgata babilonase

39 1 Në atë kohë Merodak Baladani, biri i Baladanit, mbreti i Babilonisë, i dërgoi Ezekisë letër dhe dhurata, sepse kishte dëgjuar se kishte qenë i sëmurë dhe se ishte shëruar. 2 Ezekia u gëzua për këtë gjë dhe të dërguarve u dëftoi dhomën e visarit të vet, argjendin, arin, erërat e mira, vajrat e erandshëm, arsenalin e armëve të veta, gjithçka gjendej në vishtarët e tij. Ezekia nuk la asgjë që kishte në vishtar e në mbretëri pa ua treguar.

3 Atëherë profeti Isai hyri te mbreti Ezeki dhe i tha: «Çka thanë këta njerëz e prej kah erdhën te ti?». Ezekia përgjigji: «Erdhën tek unë nga një vend i largët, nga Babilonia». 4 Isaia e pyeti: «Çka kanë parë në shtëpinë tënde?». Atëherë Ezekia përgjigji: «Kanë parë gjithçka është në pallatin tim; s'ka asgjë në vishtarin tim që nuk ua kam dëftuar». 5 Atëherë Isaia i tha Ezekisë: «Dëgjoje fjalën e Zotit të gjithëpushtetshëm: 6 Ja, po vijnë ditët e do të merret gjithçka është në pallatin tënd, gjithçka bashkuan etërit e tu deri në ditën e sotme dhe do të çohet në Babiloni; thotë Zoti: asgjë nuk do të lihet. 7 Edhe prej djemve të tu, që do të rrjedhin prej teje, që do të lindin prej teje, do të merren e do të bëhen eunukë në pallatin e mbretit të Babilonisë». 8 Ezekia i tha Isaisë: «Qenka e mirë fjala që Zoti ta paska thënë». E mendonte: «Së paku gjatë jetës sime do të jetë paqe e siguri».

38,21-22 Rr 21-22 kanë qenë të zhvendosur aty ku janë aktualisht në kohën e vëndosjes së këngës së Ezekisë (krh. rr 6 shënim). Pjesa paralele e Librit të dytë të mbretërve ofron një përshkrim më të plotë dhe ndoshta dëshmon ekzistencën e dy komenteve.

II. LIBRI I NGUSHËLLIMIT TË IZRAELIT

Thirrja e profetit

52,7-12

40 [1]«Ngushëllojeni, ngushëllojeni popullin tim,
thotë Perëndia juaj!
[2]Flisni zemrës së Jerusalemit,
dhe klithni atij
se mori fund skllavëria e tij,
u shpërblye paudhëria e tij,
sepse ka marrë prej dorës së Zotit
ndëshkim të dyfishtë për të gjitha mëkatet e veta».
[3]Një zë lëshon kushtrimin: Mal 3,1; /Mt 3,3p; /Lk 1,76; 3,4-6 Sir 4810
«Në shkretëtirë përgatiteni udhën e Zotit,
rrafshoni në stepë shtigjet e Teznot.
[4]Le të ngritet çdo luginë, 45,2; Bar 5,7
le të ulet çdo mal e kodër,
rruga e shtrembër le të bëhet e drejtë,
e rrëpirëta le të bëhet e rrafshtë:
[5]do të zbulohet hiri i Zotit, Dal 24,16+; Is 35,2; 58,8; 60,1; Gjn 1,14
atëherë të gjithë njerëzit së bashku do të shohin
se ka folur goja e Zotit!».
[6]Një zë kumton: «Shpall!». 1,20; 58,14
Pyeta: «Çfarë të shpall?».

k 40 Libri i ngushëllimit të Izraelit. I tillë është titulli që i jepet pjesës së dytë të librit të Isaisë, kk 40–55, i frymëzuar nga rr e parë. «ngushëllimi» është në fakt tema kryesore e këtyre kk në kontrast me orakujt përgjithësisht kërcënues të kk 1–39. Ky libër i atribuohet «Isaisë së dytë» ose «Deutero-Isaisë», një profet anonim në fund të mërgimit (krh. Hyrje në profetët: Isaia).

40,1-11 Kjo këngë me shumë zëra bën hapjen e librit: skllavëria e popullit ka përfunduar dhe po përgatitet për një dalje të re, nën udhëheqjen e Perëndisë. Kjo temë, e cila përshkon gjithë librin, do të rimerret në përfundim (55,12-13).

40,2 Jerusalemi është i detyruar në një «skllavëri», ose «shërbim» (BJ) nga mercenarë apo skllevër; e ka paguar fajin e tij dy herë, si një hajdut (krh. Dal 22).

40,3 *Një zë*: profeti e lë qëllimisht këtë zë misterioz dhe anonim që e dëgjon urdhrin e rr 2. Ungjilltarët (krh. Mt 3,3p; Gjn 1,23), duke cituar këtë tekst sipas LXX («zëri i atij që bërtet në shkretëtirë») ia kanë aplikuar Gjon Pagëzuesit që shpalli ardhjen e afërt të Mesisë. – *rruga*: Disa tekste babilonase flasin në kushte të ngjashme të rrugëve procesionale ose triumfale të përgatitura për Perëndinë ose për mbretin fitimtarë. Këtu bëhet fjalë për rrugë në të cilën JHWH do të udhëheqë popullin e tij nëpër shkretëtirë në një dalje të re. Tashmë Is 10,25-27i kishte quajtur mrekullitë e daljes, si një peng i mbrojtjes hyjnore. Profetët e mërgimit e zgjerojnë këtë temë. Si dikur, Perëndia do të shpëtojë ende popullin e tij (Jer 16,14-15; 31,2; Is 46,3-4; 63,9 të cilat ri-marrin Dal 19,4). Dalja e parë, me mrekullitë e tij (Mik 7,14-15), kalimi i Detit të Kuq (11,15-16+; 43,16-21; 51,10; 63,11-13), uji mrekullibërës (48,21), reja shkëlqyese (52,12; Krh. 4,5-6), ecja në shkretëtirë (këtu rr 3v; krh. Bar 5,7-9), bëhet në të njëjtën kohë lloji dhe pengu i daljes së re, nga Babilonia në Jerusalem. – mbi këtë temë të daljes krh. gjithashtu edhe Oz 2,16+.

40,6 *Një zë*: zëri qiellor zëvendëson teofanitë e thirrjeve profetike (6,8-13;

Çdo njeri është bar,
e tërë lavdia e tij porsi lulja e fushës;
51, 12; Jb 14,2; Ps 90,5+; 103,15v; /Jak 1,10-11; /1Pjt 1,24-25 [7]thahet bari, vyshket lulja
kur fryma e Zotit bie mbi të.
Vërtet populli është si bari!
[8]Thahet bari e bie lulja:
Ps 119,89; Mt 24,35; Gjn 1,1+ kurse fjala e Zotit qëndron për amshim.

Lajmërim hyjdëftimi

[9]Ngjitu mbi një mal të lartë,
ti që i sjell sihariqin Sionit;
ngrite me gjithë fuqi zërin tënd,
ti që i sjell sihariqin Jerusalemit!
Klith të madhe, mos druaj,
thuaju qyteteve të Judës: «Ja, Hyji juaj,
[10]qe, Zoti, Hyji juaj, po vjen me fuqi,
zotëron krahu i tij:
=62,11 ja, me të është shpagimi i tij,
e para tij shpërblimi i tij!
Ez 34,1+ [11]Si bariu e kullot grigjën e vet,
Lp 32,11+; Lk 15,5 në dorë i merr qengjat, ngrykë i mbart;
i këqyr me kujdes pëllejat».

Madhëria e Zotit

Jb 28,23-27; 38,4-5; Fu 30,4; Ur 11,20 [12]Kush me grusht e ka matur ujët e detit
e me pëllëmbë përmasat e qiellit?
Kush e mati me babune pluhurin e tokës,
e i peshoi me peshore malet
dhe me kandar kodrat?
Jb 15,8; 21,22; 36,22-26; 38,2-21; Fu 8,22-31; Jer 23,18; /Rom 11,34; /1Kor 2,16 [13]Kush e drejtoi shpirtin e Hyjit?
Ose si këshilltar i ka dhënë këshilla?
[14]Me kë u këshillua dhe e mësoi atë,
ia mësoi udhën e drejtësisë,
e thelloi atë në urtësi,
ia tregoi udhën e dijes?

Jer 1,4-10; Ez 1-2), tregues ndoshta i një domethënieje më të gjallë të transhendencës hyjnore. Këtu, si në raste të tjera të përshkruara, profeti pyet dhe merr detaje mbi misionin që i është besuar.

40,11 *grigjën*: është tema e bariut të mirë, e shpallur nga Jer 23,1-6, e zhvilluar nga Ez 34 dhe e ri-marrë nga Jezusi (Mt 18,12-14p; Gjn 10,11-18).

40,12-13 lartësimi i madhështisë së Perëndisë, i krahasuar me dobësinë e njeriut, është një temë e shpeshtë e shkrimeve të urtësisë (Job 28; 38-39; Pr 8,22v; 30,4). Por këta libra i japin në mënyrë më të qartë urtësisë hyjnore gjithë veprimtarinë krijuese dhe rregullprurëse të Zotit (Jb 28,23-27; Pr 8,22-31; Sir 1,2-3). – *ujërat e detit*: me 1QIs[a]; TM ka: «ujërat».

15 Ja, popujt janë një pikë uji të kovës, — Sir 10,16-17
çmohen si një kokërr pluhur në peshore,
sa një kokërr pluhuri peshojnë ishujt. — Ur 11,22
16 Libani është i vogël për turrë të druve,
fli shkrumbimi s'dalin kafshët e tija.
17 Asgjë s'janë para Tij të gjithë popujt, — Dan 4,32; Ps 62,10
për asgjë e tytësi Ai i mban.
18 Kë të gjeni që t'i përngjasë Hyjit? — 40,18; 46,5; Vap 17,29
O ç'shëmbëllesë mund t'i vëni përbri?
19 Farkëtari e shkrin idhullin, — 41,6-7; 44,9-20; Ps 115, 3-8; Jer 10,1-16;
arëtari e përaron, argjendtari i bën vargje sermi. — 51,15-19; Bar 6
20 Skamnori i madh gjen dru të pakalbshme: — Ur 13,11-19
kërkon për vete mjeshtër të ditur
t'ia punojë truporen e palëvizshme.
21 Pse a s'e dini? Pse a s'dëgjuat?
Pse a s'ju qe thënë që moti?
S'e dalloni Themeluesin e tokës?
22 Ai rri në fron mbi rrethin e botës,
banorët e së cilës janë porsi karkaleca; — Dan 4,32
Ai i shtrin porsi pola qiellët, — 44,24
i ngreh porsi tendën për të banuar; — Ps 104,2
23 Ai i kthen në asgjë princat, — Ps 2,2-5; Jb 34,18-19
një asgjë i bën gjykatësit e dheut.
24 Janë si lëndët që posa u mbollën, posa u vunë, — 17,13-14
posa trupi u lëshoi rrënjë në dhe:
nëse u fryn, ata thahen, i mbart era porsi byk!
25 «Po me kë do të më krahasoni, — 45,5
që të jem unë i njëjtë me të?» pyet Shenjti. — 6,3+
26 Çoni lart sytë tuaj shikoni: kush i krijoi trupat qiellorë? — Zan 15,5
Ai që të gjithë i qet në rresht të luftës — 1Sam 1,3+
e secilin e thërret për emër! — Ps 147,4; Bar 3,34-35

40,15 *ishujt,* për të cilët flitet shpesh në librin e Ngushëllimit, janë arkipelagët dhe brigjet largëta të Mesdheut; në këtë kuptim fjala është vendosur paralelisht me «kombet».

40,17 *për asgjë*: me 1QIs[a]; TM ka: «më pak se asgjë».

40,18 ky rr shpreh pakrahasueshmërinë e Hyjit të vërtetë (krh. 25,1), që përbën bazën e ndalimit të imazheve që nga Dekalogut. Më vonë kanë qënë të vëndosur rr 19-20, të cilët vazhdojnë me 41,6-7; në lidhje me prodhimin e idhujve (krh. shtesë e gjatë të 44,9-20). Polemika kundër perëndive pagane për më tepër është një temë e shpeshtë në këtë pjesë të dytë të Isaisë (krh. 41,21+; 42,8.17; 45,16.20; 46,5-7; krh. Jer 10,1-6; 51,15-19; Bar 6; Ps 115,3-8; Ur 13,11-15).

40,20 *Skamnori i madh gjen dru të pakalbshme*: ose «kush bën një ofertë edhe pse të i vafër» BJ: Përkthimi i pasigurt. Kjo fjali kuptohet si një kundërshtim ndaj rr 19.

40,25 *Shenjti*: Isaia i dytë ri-merr këtë titull (krh. 41,14; etj.), që Isaia i jepte si përparësi Perëndisë së Izraelit (krh. 6,3+).

40,26 *trupa qiellorë*: BJ e qartëson këtë përkthim në bazë të asaj që e paraprin dhe

Kaq e madhe është fuqia e tij,
kaq e fortë energjia e tij
kështu që asnjë s'ka si të mungojë!

Provania e gjithëpushtetshme

49,14-16 [27]Përse thua, o Jakob, përse flet, o Izrael:
«Udha ime është e fshehtë për Zotin,
s'kujdeset për të drejtën time Hyji im?».
[28]Pse a s'e di? Pse a s'ke dëgjuar?
Zan 21,33 Hyji është Zot i amshueshëm,
Krijuesi i botës skaj më skaj.
Ai nuk lodhet, ai s'moliset,
/Rom 11,34 e pashqyrtueshme është dija e tij.
[29]Ai të lodhurit i jep fuqi,
të pamundshmit ia shton fuqitë.
[30]Lodhen të rinjtë edhe meken,
marrin në thua të rriturit e rrëzohen,
Ps 103,5 [31]kurse ata që shpresojnë në Zotin,
përtëriten në fuqi,
marrin krahë porsi shqiponja,
vrapojnë e nuk lodhen kurrë,
ecin edhe kurrë nuk meken.

45,1-8 ## Zoti e thërret Cirin

41 [1]Le të heshtojnë para meje ishujt,
edhe popujt le të përtërijnë fuqinë;
le të afrohen e le të flasin,
të shpejtojmë së bashku në gjyq të përballohemi!
[2]Kush e ngriti prej Lindjes atë,
hapin e të cilit po e ndjek drejtësia?
Para tij po i shtron popujt,
40,23 para tij po i ul mbretërit,

pason menjëherë. LXX ka «të gjita këto gjera». Yjet përbëjnë «ushtrinë e qiellit» (krh. 34,4; Lp 17,3; 2Mbr 17,16; Jer 8,2; etj.) Në Babiloni, ku ka qënë i shkruar ky orakull, ata kanë qënë të hyjnizuar.

40,27 Jakobi-Izraeli përfaqëson popullin e zgjedhur, këtu të mërguarit e Babilonisë që e pyesin veten nëse JHWH mund të ketë harruar popullin e tij (krh. që me Ez 37,11).

41,1-7 Si përgjigje ndaj dyshimeve të popullit (krh. 40,27), kjo poemë shpall ardhjen e një liruesi. Bëhet fjalë për Cirin; nuk do të emërohet përpara 44,28, por për bashkëkohorët e Isaisë së Dytë, ishte i vizatuar shumë qartë në këtë pjesë (krh. rr 2-3.25). Poema është hartuar në momentin kur ecja përpara e Cirit bënte të parashikohej rënia e Babilonisë. Është JHWH që e nxjerr, jo për të ndëshkuar, si Senakerin ose Nabukodonosor, por për të liruar. – Shën Jeronimi, që ka përkthyer rr 2: «Kush e ka nxjerrë nga lindja të drejtin», i ka aplikuar këtë tekst Mesisë, figurë e të cilit në një farë mënyre do të jetë Ciri, i cili thirret «i lyeri/shuguruari i JHWH» (45,1).

41,2 *drejtësia*: termi hebraik *tsedeq*, «drejtësi», përfshin një ristabilizim rregulli

shpata e tij pluhur i bën,
shigjetat e tija porsi byku kur e rrëmben era!
[3]I ndjek ferrë pa i hyrë në këmbë,
thua se këmbëve u ka vënë fletë!
[4]Kush e bëri dhe e sendërtoi këtë?
Ai që i thërret në jetë breznitë që në fillim:
Unë jam Zoti, i pari, 44,6+
po edhe me të sprasmit jam!
[5]Shohin ishujt edhe dridhen,
skajet e tokës i kap tmerri,
po afrohen, ia arritën!
[6]Secili i ndihmon të afërmit,
vëllait të vet i thotë: «Me guxim!».
[7]Shkrijësi i jep zemër argjendtarit,
lëmuesi me maj atij që rreh në kullë,
i thotë për zierje: «Mirë është!»
dhe e forcon me gozhda që të mos lëvizë.

Hyji është me Izraelin

[8]E ti, o Izrael, shërbëtori im, 43,1-7
ti, o Jakob, që vetë të zgjodha,
fara e Abrahamit, mikut tim, Lp 7,6+
[9]ti që të mora nga skaji i botës, 2Kro 20,7; /Jak 2,23
që të thirra prej viseve të largëta
e të thashë: «Ti je shërbëtori im;
unë të zgjodha e nuk të përbuza».
[10]Mos druaj se me ty jam,
mos u shmang se unë jam Hyji yt: 8,10+
do të të bëj të fortë, unë do të të ndihmoj,
do të të përkrah me të djathtën e drejtësisë sime.
[11]Ja, do të turpërohen e do të skuqen

të dashur prej JHWH dhe mund të marrë edhe kuptimin e një «fitoreje» (krh. rr 10; 54,17).

41,3 *u ka vënë fletë!*: fj.fj.: «nuk e shklet» (lo'yabûs), hamend.; TM ka «nuk vjen» (lo'yabô). Imazhi sjell në mendje përparimin e Cirit.

41,4 Kjo shprehje e amshimit të JHWH do të rimerret prej Vap 1,8.17; 21,6; 22,13.

41,6-7 Këto rrjeshta janë një interpolim që lidhet me 40,19-20 (krh. 40,18+).

41,8 *shërbëtori*: shfaqet këtu për herë të parë tema e «shërbëtorit», që zë një pjesë të madhe të predikimit të Isaisë së Dytë; kjo temë është e lidhur me temën e të zgjedhurit (krh. 43,10.20; 44,1.2; 45,4) dhe kjo e ka burimin në thirrjen e Abrahamit. Izraeli-Jakobi, «pasardhës i Abrahamit» që zgjedhur për të qenë dëshmitarë i JHWH (43,10); edhe pse ka qenë i pabesë (42,19), Hyji do ta falë dhe do ta shpëtojë (44,1-5; 48,20). Më shumë se një marrëdhënie mes pronarit dhe skllavit, termi «shërbëtor» përmban një marrëdhënie besimi dhe dashurie. – Mbi «Këngët e Shërbëtorit», krh. Parathënie e Profetëve: Isaia.

45,24 të gjithë ata që hidhërohen në ty;
do të jenë si të mos ishin
e do të sharrojnë ata që të kundërshtojnë ty.
12 Do t'i kërkosh e s'do t'i gjesh
ata që grinden me ty;
do të jenë si të mos ishin, një asgjë,
ata që luftojnë kundër teje.
13 Sepse jam unë Zoti, Hyji yt,
që të marr për dore e të them: «Mos druaj,
unë do të të ndihmoj!
14 Mos u tremb, Jakob he krimb,
o burra të Izraelit!
Unë do të të ndihmoj» thotë Zoti,
6,3+; 40,25 Shpëtimtari yt, Shenjti i Izraelit.
28,27 15 Ja, po të bëj trinë të re trinojëse,
që ka gërremça të dhëmbëzuar;
malet do t'i trinosh, do t'i gërryesh,
pluhur kodrat do t'i bësh.
Mt 3,12 16 Do t'i terplotosh, era do t'i tretë,
vorbulla do t'i shpërndajë
e ti do të gëzohesh në Zotin,
do të galdosh në Shenjtin e Izraelit.

Mrekullitë e reja të Daljes së re

17 Skamnorët e të varfërit ujë kërkojnë,
por ujë s'ka, gjuha e tyre nga etja u tha,
Unë, Zoti, do t'i vështroj,
unë, Hyji i Izraelit, s'do t'i braktis.
35,6-7; 43,20; 48,21; Ps 114,8 18 Lumenj do të shpërthej në kodra të shogëta,
në lugina do të pëlcasë ujët e gjallë;
Shkretëtirën kënetë do ta bëj,
tokën e thatë urrela ujërash!
19 Në shkretëtirë do ta mbjell cedrin,

41,14 *shpëtimtari*: (BJ: «shpërblyes») në hebr. *Go'ël*. Është në radhë të parë një i afërm, gjakmarrës (Nr 35,19+), ai që shlyen borxhin e të burgosurit, ai që duhet të mbrojë vejushën (Rt 2,20+). Fjala shënon pra Hyjin si mbrojtës të të shtypurit e lirues të popullit. Në këtë kuptim, është shumë e shpeshtë në Psalme (krh. 19,15+) dhe në pjesën e dytë të Isaisë (43,14; 44,6.24; 47,4; 48,17; 59,20; krh. Jer 50,34). BR dhe teologjia e krishterë do të rimarrin idenë për t'ia aplikuar Krishtit, që është edhe ai «shpëtimtari».

41,18 *lumenj*: sikurse Mosè kishte bërë të dalë ujë nga shkëmbi për ti dhënë të pijë popullit (Dal 17,1-8), në momentin e kthimit që po afrohet lumenjtë do të rrjedhin prej maleve e do ta shndërrojnë shkretëtirën në një fushë pjellore. Nëpërmjet mrekullive të kthimit prej mërgimit, profeti sheh vagëllimthi disa pjesë të kohës mesianike (krh. 11,6; Ez 47,1-12).

akacjen, mirtën e ullirin;
në shkretëtirë bredhin do ta mbjell,
bashkë me vidh e qiparis,
20 që të shohin e ta kuptojnë,
ta mendojnë e vesh ta marrin njëherësh,
se dora e Zotit këtë e bëri,
e krijoi Shenjti i Izraelit.

Zoti është Hyji i vetëm

43,8-13; 44,7-11

21 Paraqiteni çështjen tuaj, thotë Zoti,
sillni, nëse keni provë të forta, thotë Mbreti i Jakobit.
22 Të afrohen e të na tregojnë ç'do të ndodhë,
na i tregoni gjërat që kaluan,
kështu që ne të mund t'i kujtojmë,
ose shpallni çfarë do të ngjasë,
që ta dimë se çka do të ndodhë!
23 Parakallëzoni çka në të ardhmen do të ndodhë,
që ta pranojmë se jeni zota!
Bëni diçka qoftë mirë qoftë zi,
që ta shohim e të mahnitemi!
24 A po shihni se jeni askushi, 41,29
vepra juaj s'vlen asgjë,
i përbuzshëm është kush ju zgjedh.

Zoti e ka parakallëzuar fitoren e Kirit

25 Unë e ngrita nga veriu
e erdhi nga Lindja e diellit;
për emër vetë atë e thirra,
porsi baltën do t'i shkelmojë të mëdhenjtë,
si vorbëtari që e shklet baltën.
26 Kush e parakallëzoi që moti që ta dinim,
që në kohë të vjetra që të mund të themi: «Është e vërtetë!».

41,21-29 Sikurse kishte hyrë në gjyqe me shtetet (rr 1), kështu tani JHWH fton hyjnitë e rreme=idhuj të paraqiten përpara tij. Paaftësia e tyre për të parashikuar të ardhmen dhe për të vepruar mbi botën është prova e kotësisë së tyre. Në Isainë e Dytë pohohet shprehisht për herë të parë monoteizmi absolut (krh. 43,8-13; 44,6-8; 45,5), i përgatitur nga monoteizmi praktik i përfaqësuar prej adhurimit ekskluziv të JHWH, Hyjit të Izraelit (krh. 42,8+ dhe Paraqitjen e Profetëve: Doktrina e Profetëve). Mbi polemikën kundë idhujve, krh. 40,18+.

41,24 *asgjë*: *'apes*, hamend.; TM ka: *'apa'*, e pakuptueshme.

41,25 *për emër vetë atë e thirra*: fj.fj.: «thërret (shpallë) emrin tim». BJ hamend fj.fj.: «ka qenë i thirrur për emër» (krh. 45,3). Kjo formulë tregon përcaktimin e dikujt për një mision të veçantë (Dal 31,2; Nr 1,17), ndërsa shpreh një marrdhënie të privilegjuar të JHWH me atë që ai «thërret për emër» (krh. 43,1; 45,3-4). TM: *do të më thërrasë për emër – do t'i shkelmojë*: hamend. *yabus*; TM ka: yabo', «ai ecën».

Jo, s'ka lajmërues, s'ka parakallëzues,
askush s'i dëgjoi fjalët tuaja.
27 Unë i pari i thashë Sionit: «Ja, tek janë!»,
Jerusalemit ia dërgoj sihariqtarin!
28 Shikova, por s'ishte askush,
asnjë që këshillë të jepte,
askush s'ishte që të pyetej
e të mund të përgjigjej!
41,24 29 Ja, të gjithë këta janë një asgjë,
të pa farë vlere veprat e tyre:
erë e tytësi idhujt e tyre!

/Mt 12,18-21

Kënga e parë mbi Shërbëtorin e Zotit

Pjesa e parë

42 1 Ja, Shërbëtori im që unë e përkrah,
i Zgjedhuri im, në të cilin kënaqet shpirti im,
11,1-9; Mt 3,16+; Gjn 1,32-34 mbi të e kam ndikuar Shpirtin tim:
ai do t'ua japë të drejtën popujve.
2 Ai s'do të bërtasë, s'do ta lartësojë zërin,
zëri s'do t'i dëgjohet në sheshe.
3 Ai s'do ta thyejë as kallamin e copëtuar,
s'do ta ndalë as fitilin tymues
Gjn 8,45; 14,6 dhe pa u trembur ai do ta shpallë të drejtën.
4 S'do të lodhet as nuk do të mejë
derisa ta ketë vendosur të drejtën në tokë.
Ishujt e presin me afsh mësimin e tij.

41,27 Teksti ndoshta është i korruptuar. Shihet këtu, sikurse në rr 25, një aluzion shpalljes që JHWH bën për lirimin që do të realizohet prej Cirit, ndërsa hyjnitë e rreme = idhuj mbeten të pagojë (rr 28).

41,29 *asgjë*: me 1QIs[a] e Targum; TM lexon: «fatkeqësi».

42,1-9 Kjo është e para e katër «këngëve të shërbëtorit» (42,1-4[5-9]; 49,1-6; 50,4-9[10-11]; 52,13–53,12), mbi të cilat krh. Hyrjen e Profetëve: Isaia. Disa e bëjnë të përfundojë këtë këngë në rr 7, të tjerë që në rr 4. Në këtë poemë, shërbëtori është i paraqitur si një profet, objekt i një misioni e një përcaktimi hyjnor (rr 6, krh. rr 4; Jer 1,5), i ndikuar nga Shpirti (rr 1) për ti mësuar gjithë tokës (rr 1.3) me pjekuri dhe vendosmëri (rr 2-4), pavarësisht prej kundërshtimeve. Por misioni i tij tejkalon misionin e profetëve të tjerë, sepse ai vetë është beslidhje e dritë (rr 6) dhe realizon një vepër lirimi e shpëtimi (rr 7).

42,1 Zgjedhja e shërbëtorit është e shoqëruar nga një frymëzim i Shpirtit, si për krerët karizmatikë të kohëve të hershme, gjyqtarët (krh. Gjq 3,10+) dhe mbretrit e parë, Sauli (1Sam 9,17; krh. 10,9-10) e Davidi (1Sam 16,12-13; krh. Is 11,1-2). – Tregimi i pagëzimit të Jezusit (krh. Mt 3,16-17p) bashkon zbritjen e Shpirtit me një citim që kombinon këtë rr dhe Ps 2,7; rr 1-4 nga Mateu (12,17-21) janë të aplikuar Jezusit. Më saktësisht «*Jakobi*, shërbëtori im... *Izraeli*, i zgjedhuri im» (rr 1), LXX dëshmon, se si glosa=shprehja e 49,3 një traditë hebraike që njihte në shërbëtorin bashkësinë e Izraelit, të përcaktuar kështu në tekste të tjera të Isaisë së Dytë (krh. 41,8+).

Pjesa e dytë

5 Kështu thotë Zoti Hyj
që krijon qiejt dhe ata i shtrin,
që e bën të fortë tokën e çka prej saj mbin,
që u jep frymën popujve që e banojnë,
edhe shpirtin atyre që mbi të shklasin:
6 «Unë, Zoti, të thirra në drejtësi
e për dore të kam marrë;
të kam trajtuar e caktuar besëlidhje të popullit
edhe dritë për të gjithë popujt: Gjn 8,12+
7 që t'ua hapësh sytë të verbëtve, Lk 7,22; Gjn 9
që t'i nxjerrësh të burgosurit nga burgu,
prej shtëpisë së burgut ata që rrinë në terr. Ps 107,10; Lk 1,79;
8 Unë Zoti: ky është emri im; Gjn 8,32
lavdinë time tjetërkujt s'ia jap,
as nderin tim idhujve të gdhendur. 48,11
9 Ngjarjet që më parë i parakallëzova,
ja, të gjitha ndodhën,
po edhe çka do të ndodhë
para se të ngjajë, do t'ju parakallëzoj».

Kënga ngadhënjimtare

10 Këndoni Zotit një këngë të re, Ps 96,1; Zb 5,9
lavdinë e tij prej skajeve të tokës,
le ta lavdërojë deti me gjithçka
që mban brenda,
ishujt me banorët e tyre!
11 Le ta lartësojë zërin shkretëtira
dhe qytetet e saja,
le të galdojnë fshatrat ku banojnë cedarët,
le të brohorisin banorët e Qetës,

42,4 *nuk do të pushojë*: LXX dhe Targum: «nuk do të rrëzojë»; TM lexon: «nuk do të vrapojë».

42,6 *të kam trajtuar*: term i barabartë me atë të përdorur nga Zan 2,7 për të përshkruar se si JHWH «i jep formë ose trajtë» trupit të njeriut të parë.

42,8 *Zoti*: fj.fj.: «JHWH»; është emri i zbuluar Moisiut (Dal 3,14+), ai i atij që vetëm ekziston. Nuk ka tjetër Hyje përveç tij (krh. 40,25; 41,21-29; 43,10-12; 44,6-8; 45,3.5-6.14-15.18.20-22; 46,5-7.9; 48,11). Është krijuesi i gjithësisë (40,12v.21v.28; 42,5; 43,1; 44,24; 45,9.12.18; 48,13; 51,13; 54,5), i amshuar (41,4; 44,6; 48,12). Ai «nuk do t'ia japë tjetërkujt lavdinë e tij» (këtu dhe në 48,11). Ky monoteizëm ngadhënjyes i librit të Ngushllimeve rimerr kështu, duke e zgjeruar shprehisht me pohimin e transhendencës hyjnore, temën paraprake të «xhelozisë» së JHWH (Lp 4,24+; krh. Dal 20,3).

42,10-17 Kjo «këngë e re» (rr 10; krh. Ps 96,1; 98,1; 149,1) është një kremtim lirik i fitores së JHWH, në të cilën gjithësia është e ftuar të marrë pjesë.

42,11 *cedarët*: fis endacak (krh. 21,16-17). – *Qetës*: në hebraisht do të thotë

le të klithin nga kreshtat e bjeshkëve!
12 Le t'i japin nder Zotit,
lavdinë e tij ta shpallin nëpër ishuj!
Gjq 5,4; Nr 10,35 13 Marshon Zoti porsi trim mbi trima,
si luftëtar trim flakë e ndez zemërimin,
Sof 1,14 me britma lufte ushton zëri i tij,
ngadhënjyes del mbi armiqtë e vet.
14 Për një kohë të gjatë unë heshta, shujta,
qeshë i durueshëm, tashti do të bërtas si lindësja,
do të gjëmoj, njëherësh do të turfëlloj!
15 Shkretëtirë do të bëj male e kodra,
do të përvloj çdo blerim të tyre,
44,27; 50,2; Ps 107,33 ishuj lumenjtë do t'i bëj,
kurse kënetat do t'i përthaj!
42,19+ 16 Do të bëj të verbëtit të ecin udhës që s'e njohin,
shtigjeve që s'i njohin t'i bëj të kalojnë,
errësirën para tyre në dritë unë do ta kthej,
udhët e shtrembëra do t'i bëj të drejta.
Fjalën që ua dhashë për ta do ta zbatoj,
e ata dore s'do t'i lëshoj!
17 Do të zmbrapsen me turp e marre
ata që shpresojnë në idhull,
ata që trupores i thonë: «Ju jeni zotat tanë».

6,9-10 ## Verbësia e popullit

18 Dëgjoni, ore shurdhana,
o të verbët, hapni sytë e shihni!
41,8+; Mt 13,9-15 19 Kush është i verbët porsi shërbëtori im,
i shurdhët porsi kasneci
që e dërgoj?
Kush është i verbët si kasneci im?
Kush është i verbët si shërbëtori i Zotit?

«shkëmb» (BJ); LXX përkthen: «Gurë», qytet në shkretëtirën e Edomit (krh. 16,1; 2Mbr 14,7).

42,15 ky rr është një paralelizëm antitetik me 41,18, por nuk përmban një kërcënim; dëshiron të shprehë sovranitetin absolut të Zotit mbi natyrën.

42,18-25 Nuk është Hyji që, i shurdhër dhe i verbër ndaj fatit të Izraelit, tërheq mbi të fatkeqësitë; është Izraeli që është i shurdhër dhe i verbër: nuk kupton atë që ndodhë dhe as arsyen për të cilën ndodhë. Ky orakull është paralel me drejtimet e dhëna Isaisë në momentin e thirrjes së tij (krh. 6,10+). Rr 21 e 24b duket se janë shtesa.

42,19 *shurdhët*: me Simak e 2 mss; TM përsërit: «verbët». – *kasneci im*: BJ përkthen: «ai që e kisha bërë mik timin»; kuptim i pasigurt. Fjala hebraike në konteste të tjera do të thotë «i paguar ose i shpërblyer», por mund të mendohet edhe me kuptimin «të fituar me miqësi». – Gjithë kjo përsëritje e rr 19a-b ka mundësi të jetë një glosë (BJ vendos 42,19c-d në kllapa).

20 Pe shumë gjëra, por s'ua vure mendjen,
veshët i hape, por nuk deshe të ndjesh!
21 I pëlqeu Zotit për shkak të drejtësisë së vet
ta lartësojë e ta madhërojë Ligjin.
22 E pra ky është një popull i plaçkitur e i rrëmbyer,
të gjithë në pranga të hedhur në gropa,
të ndryer të gjithë në shtëpi burgjesh.
U bënë pre e askush s'i shpëton,
i plaçkitën e askush s'thotë: «Kthej!».
23 Por kush prej jush ia vë veshin kësaj?
Kush është në kujdes e dëgjon për të ardhmen?
24 Kush e lëshoi Jakobin pre të bëhet,
e Izraelin kush ia dorëzoi cubave?
Vallë jo Zoti, kundër kujt mëkatuam?
Udhës së të cilit s'deshën të ecin
dhe s'ia zbatuan Ligjin e tij.
25 Mbi ta e zbrazi felgrimin e hidhërimit të vet
edhe tmerrin e luftës së fortë.
Gjithkah përreth e rrethoi zjarri 9,17-18; Am 4,6+
por as këtë ai s'e kuptoi;
e përpiu flaka, porse vesh s'e mori!

Çlirimi i Izraelit

43 1 Tashti kështu thotë Zotynë
që të krijoi ty, o Jakob, 44,2
që të trajtoi ty, o Izrael:
«Mos u tremb se unë të shpërbleva, 41,14+
e të thirra me emrin tënd, ti je imi! 41,8
2 Përmbi ujëra kur të kalosh, me ty do të jem, Ps 91
lumenjtë ty nuk do të vërshojnë;
nëpër zjarr kur të kalosh, nuk do të digjesh, /1Kor 3,15
flaka ty nuk do të të djegë,
3 sepse unë Zoti, Hyji yt,
Shenjti i Izraelit, Shpëtimtar:
për shpërblerje tënde jap Egjiptin,
në vend tënd jap Etiopinë e Sabën. 1Mbr 10,1+

42,20 *por nuk deshe të ndiesh!*: BJ hamend: «por ti nuk dëgjove». TM ka: «por ai nuk dëgjonte».

42,24 *kundër të cilit mëkatuam*: hamend. BJ me TM; LXX ka: «kundër të cilit mëkateuan».

43,1-7 Orakull i shpëtimit, paralel me 41,8-20. Izraeli nuk ka asgjë prej të cilës të trembet (rr 1.5), sepse zgjedhja e tij e hershme nga ana e JHWH është një peng i lirimit që tashmë është afër.

43,3 *Etiopinë e Sabën*: Etiopia (BJ fj.fj.: «Kuš») e Seba (dallohet nga Saba, në Arabinë e veriut) janë dy krahina të Afrikës në jug të Egjiptit (krh. 45,14). Nuk është një aluzion i saktë historik, por vetëm përmend

4 Sepse u bëre i çmueshëm në sytë e mi,
dhe i lavdishëm; unë të dua,
i jap njerëzit në vend tënd,
popujt për jetën tënde.
8,10+ 5 Mos u tremb: unë jam me ty:
farën tënde do ta kthej prej Lindjes
prej perëndimit do të të bashkoj.
6 Veriut unë do t'i them: Ma jep!
e jugut: Mos e ngarrit!
silli bijtë e mi prej së largu,
bijat e mia prej skajeve të tokës!
7 Secilin që thirret në emër tim;
që e krijova për nderin tim,
që e ndërtova edhe e trajtova».

41,21-29; 44,7-11 ## Zoti është Hyji i vetëm

42,18+ 8 «Qite jashtë popullin e verbët, e pra sytë i ka,
popullin e shurdhët e pra veshët i ka.
9 Të gjithë popujt le të mblidhen së bashku
le të bashkohen të gjitha fiset:
e le të tubohen popujt
kush ndër to mund t'i shpallë këto
që t'i dimë para se të ndodhin?
Të sjellin dëshmitarët e vet e do t'u japim arsye,
që të dëgjohet e të thuhet: Është e vërtetë!
Vap 1,8+ 10 Porse ju më jeni dëshmitarë,
41,8+; Gjn 15,16 kështu flet Zoti shërbëtorët e mi që unë ju zgjodha,
që ta dini e të më besoni,
Gjn 8,24.28 ta kuptoni se jam i tillë:
44,6+ para meje Hyjni s'ka pasur,
as pas meje një tjetër s'do të ketë!
Lp 32,39; Oz 13,4; Vap 4,12 11 Unë, e vetëm unë jam Zot,
përveç meje Shëlbues tjetër s'ka!
12 Unë parakallëzova dhe shëlbova;
bëra të dëgjohem e midis jush hyjni të huaj s'pati.
42,8+; Lp 32,39 Ju më jeni dëshmitarë thotë Zoti dhe unë jam Hyj,
13 gjithmonë i tillë qysh prej amshimit.

popuj të largët (krh. rr 4). JHWH është zoti tejet i lartë i të gjitha shteteve dhe lirimi i Izraelit që po afrohet hyn në planin e tij universal.

43,8-13 Edhe pse i verbër dhe i shurdhër ndaj ndodhive të historisë së tij (krh. 42,18+), Izraeli, me këtë histori, i shërben JHWH si dëshmitarë kundër shteteve dhe hyjnive të tyre. Është një tregues i ri i monoteizmit falë paaftësive të hyjnive të rreme=idhujve (krh. 41,21+).

43,13 *prejamshimit*: BJ përkthen: «prej çdo amshimi», me versionet; TM ka: «nga kjo ditë».

Askush s'shpëton nga dora ime,
çka bëj unë kush mund ta shndërrojë?».

Shpartallimi i Babilonit

[14]Kështu thotë Zoti, Shpëtimtari juaj, Shenjti i Izraelit: 41,14+
«Për dashuri tuaj po dërgoj në Babilon,
do t'i mposht ata që ua mbathin këmbëve,
edhe kaldenjtë që mburren në anije.
[15]Unë jam Zoti, Shenjti juaj, Lev 17,1+; Is 6,3+
Krijuesi i Izraelit, mbreti juaj».

Mrekullitë e Daljes së re 40,3+; Dal 14,21-29

[16]Kështu thotë Zoti që rrugë hapi nëpër det,
shteg kalimi në ujëra të tmerrshme;
[17]që bëri të dalin karroca e kuaj,
ushtri e kreshnikë së bashku;
rrah ranë vdekur, kurrë më s'ngrihen,
u fikën si fitili, u shqimën.
[18]Mos i kujtoni ngjarjet e shkuara,
mos mendoni për çka ka kaluar, 65,17
[19]ja, po bëj një gjë të re: /2Kor 5,17; /Zb 21,5
tani po lind! A s'po e shihni?
Ja, po hap udhën në shkretëtirë, 11,16+
e shtigje në vend të shkretë,
[20]egërsirat do të më japin lavdi
çakajt edhe strucat,
se u dhurova ujë në shkretëtirë, 35,6-7; Dal 17,1-7
lumenj në vend të shkretë,
që t'i japë ujë popullit, të zgjedhurit tim,
[21]popullit që e trajtova për vete /1Pjt 2,9
e që mua do të më japë lavdi.

Mosmirënjohja e Izraelit

[22]Kurse ti nuk më thirre në ndihmë, Jakob,
madje më pate në iri, o Izrael!

43,14-15 Ky orakull i shkurtër ka mundësi të jetë vazhdimi i 43,1-7.

43,14 *ata që ua mbathin këmbëve*: TM ka: *barîhîm,* «të arratisurit». – edhe kaldenjtë që mburren në anije: variante: «dhe për sa i përket kaldenjve, do të shndërrojë klithmat e tyre në zi». Teksti në fund të rrjeshtit është i pasigurt.

43,18 Mrekullitë e të kaluarës, kalimi i detit dhe shkatërrimi i ushtrisë egjiptiane do të errësohen nga mrekullitë edhe më të mëdha që Hyji do të bëjë në momentin e daljes së re.

43,22-28 Ky orakull qortues, i shkëlqyeshëm në Isainë e Dytë, luan me fjalët «lodhje» e «mërzitje» (BJ: «skllavëroj». Ndërsa Hyji ka mundësi të ketë lodhur e skllavëruar popullin me detyrimet e kultit,

23 S'më kushtove qengja fli shkrumbimi,
me fli të tua nuk më nderove.
Nuk të mërzita me kërkesa flish,
as nuk të lodha me kërkesa kemi.
24 Për mua s'bleve kallam të erandshëm,
nuk më dehe me dhjamë flish të tua.
Përkundrazi, më mërzite me mëkatet e tua,
më lodhe me bakeqëri të tua.
25 Unë, unë vetë i shlyej fajet e tua,
për nder tim s'i kujtoj mëkatet e tua.
26 Më përkujto se gjyq do të kemi së bashku,
fol e përligj vetveten!
Zan 27,36; Jer 9,3; Oz 12,4 27 Babai yt i pari mëkatoi,
ndërmjetësit e tu u çuan kundër meje,
28 atëherë i çnderova prijësit e Shenjtërores,
Jakobin ia trova shkatërrimit,
lashë të poshtërohet Izraeli.

Bekimi i Izraelit

41,8+ **44** 1 E tash dëgjo, Jakob, shërbëtori im,
ti, o Izrael, i zgjedhuri im!
43,1; 44,24 2 Kështu thotë Zoti që të krijoi,
Ps 22,10 që të dha trajtë që në kraharor,
Ndihmëtari yt: «Mos ki frikë, shërbëtori im Jakob,
Lp 32,15; 33,5.26 i dashuri im që vetë të kam zgjedhur.
3 Do të dikoj ujëra mbi tokë të etshme,
Gjn 7,38-39 përrenj përmbi tokë të thatë;
11,2+; 42,1+ shpirtin tim do ta dikoj mbi farën tënde,
bekimin tim mbi pasardhësit e tu:
4 do të rriten si bari bri burimit,
porsi shelgjet pranë ujit që rrjedh.
5 Njëri do të thotë: I Zotit jam unë!,

është Izraeli që ka mërzitur dhe lodhur Hyjin me mëkatet e tij. Por Hyji do të falë, nëse Izraeli do të njohë mëkatet e veta (rr 25-26).

43,24 *Për mua s'bleve kallam të erëndshëm*: erandshëm, e çmuar si parfum në përdorimin profan e fetar (Ez 27,19; Kk 4,14).

43,27 *mëkatoi*: sigurisht bëhet fjalë për Jakobin (krh. rr 22), që këtu është i gjykuar negativisht, sipas një tradite që nuk paraqitet në Zanafillë por është e shfaqur nga Os 12,3-4. – *ndërmjetësit e tu*: bëhet fjalë për profetët (krh. për shembull 1Mbr 13,11-32; 19,2-4) dhe për profetët e rremë që populli ka dëgjuar.

44,2 *i dashuri im*: fjfj. "*Jesurun*": ky emër poetik i Izraelit që paraqitet vetëm në Lp 32,15; 33,5.26 dhe në Sir 37,25 (hebr.), është me domethënie të pasigurte: ndoshta «i sinqertë», prej yašar, «e drejtë», «drejtësi», në kundërshtim me Jakobin, «ai që zë vendin».

44,5 *i Zotit jam unë*: kjo do të thotë se i përket JHWH, sikurse emri i kafshës i shënuar në ndjekësit e saj në Zb 13,16-

Jakob tjetri do ta quaj veten.
Prapë një tjetër do të shkruajë me dorë të vet:
Jam i Zotit! e do të quhet me emër Izrael!».

Monoteizëm absolut

42,8+; 43,8-13

6 Kështu thotë Zoti, Mbreti i Izraelit,
Shpëtimtari i tij, Hyji i Ushtrive: 41,14+
«Unë jam i pari dhe unë i sprasmi, 41,4; 43,10; 48,12;
përveç meje Hyj tjetër nuk ka! /Zb 1,8.17; 21,6; 22,13
7 Kush është porsi unë? Lp 32,39; Is 41,21-29;
le të dalë përpara e le të thotë, të ma shtjellojë! Dan 10,13+
Kush e parakallëzoi të ardhmen prej kohëve të lashta?
Le të na lajmërojë se ç'do të ndodhë!
8 Mos u trembni as mos u hutoni,
vallë, a s'jua lajmërova e s'jua zbulova që moti?
Ju jeni dëshmitarët e mi! 43,10.12
Pse a ka Hyj përveç meje? 45,21
Jo, s'ka Qetë që unë do ta njihja!». Lp 32,4; Is 17,10

Përqeshje e idhujtarisë

Jer 10,1-16; 2,26-28

9 Të gjithë punuesit e idhujve janë një asgjë dhe veprat e tyre të çmueshme nuk do t'u vlejnë asgjë. Dëshmitarët e tyre nuk shohin as nuk marrin vesh që t'i mbulojë turpi. 10 Kush punoi ndonjë idhull e shkriu ndonjë trupore e nuk kërkon fitesë? 11 Ja, të gjithë ndjekësit e tyre do të mbeten të turpëruar. Vetë punuesit e tyre s'janë, por njerëz. Le të bashkohen të gjithë e le të dalin përpara: do të tremben e do të marrohen njëherësh. 12 Farkëtari e punon sakicën në prush, me çekiç i jep trajtën, me dorë të fuqishme e trajton; pëson uri, fuqia i lodhet, ujë nuk pi dhe lodhet e këputet. 13 Gdhendësi në dru e shtrin gjedhen, e shënon atë me thumbat e punon mandej atë me dalta e me përgjel dhe trajton një fytyrë njeriu, një figurë të bukur njeriu për ta vënë në tempull. 14 Pret për vete cedrat, merr një ilqe ose një lis që qëndronin mes lëndëve të pyllit; ose ka mbjellë një pishë që e ushqen shiu. 15 Këto janë bërë që njeriu t'i djegë; i merr njeriu ndonjë prej tyre Ur 13,11-19
për t'u ngrohur, i ndez dhe pjek bukë. Por, prej tyre punon zotin dhe e

17+ o sikurse tatuazhet e kultit helenistik. Bëhet fjalë për të kthyerit në jahvizëm që janë të përfshirë në Jakobin - Izraelin. – Në 49,16, JHWH gdhend Sionin në pëllëmbë të duarve të tij për t'mos e harruar.

44,7 *prej kohëve të lashta*: BJ përkthen: «që kur kam bërë një popull të përjetshëm»; pra me 1QIs[a] shton: «le të thotë». Këto dy stikët të fundit janë të pasigurta.

44,9-20 Kjo satirë kundër fabrikuesve të idhujve, në të cilën nuk përmenden as JHWH as Izraeli, është një shtesë e të njëjtës dorë të 42,6-7. Krh. Jer 10,1-16, edhe ky nuk është autentik.

adhuron, punon një trupore e bie përmbys pasa saj! 16Gjysmën e saj e
djeg në zjarr, mbi prush pjek mishin, han mishin e pjekur e kënaqet,
nxehet e thotë: «Oh bre, ç'u ngroha, u kënaqa bri zjarrit!». 17Kurse me
tepricën e saj punoi zotin, trupore për vete; bie përmbys para saj dhe e
adhuron dhe i lutet duke thënë: «Më shpëto, sepse je zoti im!».

18Gjë nuk dinë as nuk kuptojnë: sytë u janë verbuar që të mos
shohin edhe zemra që të mos kuptojnë. 19Të tillët nuk mendojnë me
mendjen e vet, u mungon dija dhe kuptimi që të thonë: «Me gjysmën
e këtij druri e kam ndezur zjarrin dhe poqa mbi prushin e saj bukën,
poqa mishin dhe hëngra, po a thua prej gjysmës tjetër do të punoj këtë
turpësi? Do bie përmbys para cungut të drusë?».

20Ushqehet me hi; e tradhtoi zemra e gabuar, nuk di të librohet e të
thotë: «Po a nuk është një gjë e rreme kjo që mbaj në dorë?».

Besnikëri ndaj Zotit

46,8 21Kujtoje këtë gjë, Jakob,
41,8+ edhe ti, o Izrael, se je shërbëtori im!
Unë të kam trajtuar, je shërbëtori im,
49,14-16 o Izrael, ti nuk do të më gënjesh!
22I kam tretur porsi renë fajet e tua,
porsi mjegullën mëkatet e tua,
kthehu tek unë, sepse të kam shpërblyer.

Këngë hareje

23Galdoni, o qiej, sepse Zoti e bëri këtë gjë,
gëzohuni, thellësitë e tokës,
thojani këngës së lavdit, o male,
edhe ju, o pyje me të gjithë drurët tuaj,
sepse Zoti e shpërbleu Jakobin,
në Izrael e dëftoi lavdinë e vet!

Fuqia hyjnore

4,2+ 24Kështu thotë Zoti, Shëlbuesi yt,
Ai që të trajtoi në kraharorin e nënës:
«Unë jam Zoti, Krijuesi i gjithësisë,
Ai që vetëm i shtriu qiejt,

44,16 *pjek mishin, ha mishin e pjekur*: me LXX (krh. rr 19); TM u ndërron vendin dy foljeve.

44,17 Përveç Urt 13,11v, citohet edhe paraleli i Oracit (*Sat.* I,8,1v).

44,21-23 Rr 21-23 lidhen me 44,1-8 prej të cilës ndahet nga përfshirja e 44,9-20. Rr 23 ka mundësi të jetë mbyllja e pjesës që fillon në 42,10.

44,24-28 Rimerret tema e gjithpushtetshmërisë hyjnore, që shfaqet në mënyrë të veçantë në rindërtimin e Jerusalemit dhe në funksionin e Cirit, të emëruar shprehisht për herë të parë në rr 28 (krh. 41,1-5) të cilit i referohet orakulli i 45,1-7.

që e rrafshova tokën! Kush qe me mua?
25I asgjësoj shenjat e shortarëve, 1Kor 1,20
magjistarët i bëj të marrë,
i shtrëngoj të dijshmit që të tërhiqen,
në marrëzirë e shndërroj dijen e tyre,
26por e përforcoj fjalën e shërbëtorit tim
dhe i plotësoj synimet e kasnecëve të mi.
Unë i them Jerusalemit: Mbushu me banorë!,
dhe qyteteve të Judës: Ndërtohuni!
e rrenojat e tija do t'i ndërtoj.
27Unë i them detit: Shkretohu,
lumenjtë e tu unë do t'i thaj! 42,15
28Unë them për Cirin: Bariu im është,
gjithçka unë dua ai do ta çojë në vend!
Unë i them Jerusalemit: Ndërtohu!,
i them Faltores: Prej themelesh do të ndërtohesh!».

Ciri, vegël e Hyjit 41,1-5

45 1Kështu thotë Zoti për Cirin,
të shuguruarin e vet:
«Ia kapa të djathtën e tij
për t'i shtruar para tij popujt,
për t'i vënë në ikje mbretërit,
për t'i hapur para tij dyert;
edhe dyert para tij s'do të mbyllen.
2Para teje unë do të eci, 40,4
malet do t'i rrafshoj,
dyert e bronzta do t'i thyej,
shulat e hekurt do t'i copëtoj. Ps 107,16
3Do t'i jap thesaret e fshehta,

44,28cd Pjesa e dytë e rr është ndoshta një shtesë: rimerr 26b dhe përmend rindërtimin e tempullit për të cilin nuk flitet gjëkundi në Isainë e Dytë. Por një shtesë e tillë është e hershme. Versionet, të bezdisura nga fakti se këto fjalë i përcaktoheshin Cirit, kanë pëkthyer përcjelloren «duke thënë» me: «unë them» (krh. rr 26).

45,1-7 Është një orakull mbretëror për ngritjen në fron, si ai i Ps 2 e 110: Ciri është i thirrur për «emër» (rr 3.4; krh. 41,25+) dhe fiton titullin e «të Lyerit të JHWH» që ishte i rezervuar mbretërve të Izraelit dhe që bëhet titulli i një mbreti-shpëtimtar të pritur (krh. Paraqitjen e profetëve: Doktrina e profetëve). Paradoksi qëndron në faktin se ky titull këtu i jepet një mbreti të huaj që nuk e njeh JHWH (rr 4-5). Ky orakull është në mënyrë kurioze paralel me një tekst babilonas, «cilindri i Cirit», në të cilin thuhet se Marduku, që nuk është hyj persian, ka «përmendur emrin e Cirit dhe e ka thirrur të qeverisë mbi mbarë tokën». Ky tekst, i redaktuar prej priftërinjve të Babilonisë, ka qenë i shkruar, si orakull i Isaisë së Dytë, në kohën e marshimit fitues të Cirit, në 538.

45,1 *për t'i vënë në ikje mbretrit*: fj.fj.: «do ti liroj veshkat e mbretërve»; BJ ka: «do t'ua heq armët mbretërve». Krh. 1Mbr 20,11 dhe formulën e anasjellët: «do t'i shtrëngoj veshkat e tij» = ngjesh shpatën.

pasuritë mirë të fshehura
që ta dish se unë jam Zoti,
Hyji i Izraelit, që të thirra për emër.
41,8+ [4]Për dashuri të shërbëtorit tim Jakobit
e të Izraelit, të të zgjedhurit tim,
të thirra ty për emrit tënd,
të shënova megjithëse s'më njihje.
2Sam 7,22; Is 40,25; 44,6+ [5]Unë jam Zot e tjetër s'ka:
përveç meje Hyj tjetër nuk ka!
Të ngjesha në armë, megjithëse s'më njihje
[6]që të dihet prej lindjes në perëndim,
se pos meje, askush tjetër s'është.

Profecia e shëlbimit

Unë jam Zot e tjetër s'ka!
Am 4,13 [7]I jap trajtë dritës e krijoj terrin,
Jb 2,10; Sir 11,14; Am 3,6 sjell mirëqenien, shkaktoj fatkeqësinë:
unë, Zoti, i bëj të gjitha këto!
Lp 32,2; Ps 85,11-12 [8]Vesoni, o qiej, prej së larti vesoni
edhe retë le të rigojnë drejtësinë;
51,5; 56,1; 61,11 le të hapet toka e le ta lindë Shëlbuesin,
bashkë me të të lulëzojë drejtësia!
Unë, Zoti, gjithçka krijova!»

Zoti i gjithëpushtetshëm

29,16+; Rom 9,20 [9]Vaj për atë që i kundërshton Krijuesit të vet,
një copëz prej enëve të thyeshme dheu!
Pse a i thotë vorbëtarit balta: «Ç'po bën?»
e «Puna jote s'është vepër dore!».
[10]Vaj për atë që i thotë babait: «Pse linde?»
ose gruas: «Përse linde?».
Zan 2,7.8 [11]Kështu thotë Zoti, Shenjti i Izraelit, ai që e trajtoi:
41,23 «A ju përket të më pyetni mbi të ardhmen e bijve të mi,
e të më urdhëroni mbi veprën e duarve të mia?

45,8 Kjo lutje (latinisht: *Rorate caeli desuper*) ka si qellim në radhë të parë lirimin dhe «drejtësinë» që Ciri do të sjellë së shpejti, por që janë një krijim i JHWH (krh. 41,2+). Duke zëvëndësuar «i drejtë» dhe «shpëtimtar» termave abstrakte të hebraishtes, shën Jeronimi vë në dukje akoma më shumë rëndësinë mesianike të orakullit. – *le të lulëzojë*: edhe Isaia i Parë e krahasonte princin mesianik me një «pinjoll» të dalë nga trungu i davidit (4,2; 6,13; 11,1; krh. Jer 23,5–33,15). Në Zak 3,8, fjala «pinjoll» bëhet një titull mesianik.

45,9 *"Puna jote s'është vepër dore!"*: pra ndoshta «nuk është e plotë» ose «nuk shërben». Krahasimi me varberin, i frymëzuar prej 29,16 (krh. Jer 18,1-12; 19,1-11), ka qenë rimarrë edhe nga shën Pali (Rm 9,20).

45,11 *ai që e trajtoi*: përkthimi fj.fj.

12 Unë jam Krijuesi i tokës dhe mbi të njeriun e krijova;
duart e mia qiejt i shtrinë, i urdhëroj të gjithë ushtrisë së tyre.
13 Unë e ngrita që të bëjë drejtësi,
do t'ia drejtoj të gjitha udhët e tija.
Ai do ta ndërtojë qytetin tim,
të skllavëruarit e mi ai do t'i kthejë
pa shpërblim e pa dhurata», thotë Zoti i gjithëpushtetshëm.

Kthimi i paganëve

14 Kështu thotë Zoti: «Bujqit e Egjiptit e tregtia e Etiopisë
e trimat e mëdhenj të Sabaimit 1Mbr 10,1+
te ti do të kalojnë e të tutë do të jenë;
pas teje do të vijnë, të mbërthyer në pranga do të ecin
e do të të adhurojnë dhe ty do të luten:
vetëm te ti është Hyji dhe jashtë Teje, Hyj nuk ka!
15 Vërtet ti je Hyj i fshehur, Hyji i Izraelit, Shpëtimtar!
16 Mendsh u morën e u skuqën të gjithë;
po, të turpëruar shkojnë ata që punojnë trupore idhujsh.
17 Izraeli është i shëlbuar nga Zoti me shëlbim të përhershëm:
nuk do të çnderoheni as s'do të turpëroheni
deri në shekuj të shekujve».

Qartësia e veprave të Zotit

18 Sepse kështu thotë Zoti, ai që krijoi qiellin, vetë Hyji,
ai që i dha trajtë tokës, e krijoi, ai që e bëri të patrandshme;
s'e krijoi të jetë e shkretë e krijoi që të banohet:
«Unë jam Hyji e tjetër s'ka!
19 Unë nuk fola në fshehtësi, në një skaj të errët të tokës,
nuk i thashë farës së Jakobit: Më kërkoni në shkretëtirë! Lp 30,11-14;
Unë jam Zoti që flas të drejtën, e që e shpall drejtësinë. Gjn 18,20; Vap 26,26

(krh. Zan 2,7.8); BJ ka: «krijuesi i tij». – *të ardhmen*: me TM që lexon: *ha'otiyyôt,* «gjërat që do të vijnë» ose «që do të vijnë».

45,13 *Unë e ngrita*: bëhet fjalë gjithmonë për Cirin.

45,14-19 Universalizmi, që parashikon në të ardhmen të gjitha shtetet që mblidhen përreth Jerusalemit për ti shërbyer Hyjit të Izraelit, shfaqet në mënyrë të barabartë në Is 2,2-4 (=Mik 4,1-3); 19,16-25; Jer 12,15-16; 16,19-21; Sof 3,9-10. Është një prej temave kryesore të librit të Ngushëllimeve (42,1-4.6; 45,14-16.20-25; 49,6; 55,3-5; krh. 60). Do të shprehet edhe pas mërgimit (Zak 2,15; 8,20-23; 14,9.16; krh. edhe Ps 87 dhe librin e Jonës).

45,15 Ky rr i izoluar nxjerr nga ajo që e paraprin një mësim teologjik: JHWH nuk vepron më në mënyrë të drejtpërdrejtë në histori si më parë, fshihet pas veslave të tij (Ciri); por për popullin mbetet shpëtimtari, gjithëpushtshmëria e të cilit shfaqet prej veprës së tij krijuese (rr 18-19).

45,19 *në shkretëtirë!*: BJ pëkthen: «kaos».

Zoti është Hyji i gjithmbarshëm

[20]Mblidhuni, ejani e afrohuni së bashku
ju që shpëtuat nga paganët.
Mangu janë në krye ata që mbartin drunë e gdhendur
e i luten hyjit që s'mund t'i shpëtojë.
[21]Qitni provat e dilni përballë,
këshillohuni të gjithë së bashku!
41,22; 43,9-12; 48,5 Kush që moti këtë gjë e parakallëzoi
e qysh atëherë e paralajmëroi?
Ps 18,32; Is 44,8 Vallë, a jo unë Hyji, s'ka hyj tjetër përpos meje?
Hyj të drejtë e Shpëtimtar s'ka tjetër përveç meje!
[22]Kthehuni kah unë e do të shpëtoni,
të gjitha viset e tokës, se unë jam Hyj e tjetër s'ka!
[23]Me vetvete unë jam përbetuar:
nga goja ime del e drejta,
fjala që kurrë s'kthehet dalë
/Rom 14,11; Fil 2,10-11 para meje çdo gju do të përkulet,
e çdo gjuhë do të bëjë betim»,
[24]e do të thotë: «vetëm në Zotin ka drejtësi e forcë!».
41,11 Tek Ai do të vijnë të turpëruar
të gjithë që shfryejnë kundër tij:
[25]në Zotin do të shfajësohet e do të gjejë lavdi
fara mbarë e Izraelit.

Rënia e Babilonit

Jer 50,2 **46** [1]Ra Beli, rrënojë u bë Naboja!
Idhujt e tyre janë mbi kafshë e bagëti,
ngarkuar si barrë mbi shpinë truporet
peshë kjo që të lodhë!
[2]Bien, të gjithë së bashku rrëzohen;
s'mund t'i shpëtojnë ata që i mbartin,
por edhe vetë në skllavëri po shkojnë!
[3]Më dëgjoni, shtëpia e Jakobit,
mbarë Teprica e shtëpisë së Izraelit,
63,9; Dal 19,4; Ps 22,11 juve që ju mbarta që nga kraharori i nënës,

45,20-25 Polemika kundër hyjnive pagane, e takuar shpesh në Isainë e Dytë (krh. 40,12-31+), arrinë këtu në një universalizëm që nuk ishte pohuar akoma kaq qartësisht (krh. pra rr 14).

45,24 *e do të thotë: vetëm në Zotin...:* me LXX dhe me Vulg.; TM lexon: «vetëm në JHWH ai më ka thënë».

46,1-13 Profeti sheh vagëllimthi pushtimin e Babilonisë prej Cirit. Hyjnitë e panteonit asirobabilonas, Bel, hyji i qiellit, dhe Nebo, hyji i dijes, janë të shtypur. Babilonasit ikin, duke marrë me vete hyjnitë e tyre, pra idhujt që i përfaqsojnë.

46,3 Idhujtarët në ikje «marrin» me vete hyjnitë, ndërsa JHWH ka «marrë»

që ju mbarta që se u lindët!
[4]Deri që të plakeni unë s'do të ndërroj,
do t'ju mbart deri që të thiheni!
Kështu kam bërë; prapë do t'ju mbart,
unë do t'ju mbart e do t'ju shpëtoj.

Zoti është i pakrahasueshëm

[5]Me kë më bëni të ngjashëm e më barazoni, 44,7
më krahasoni që të jemi të njëjtë?
[6]Nga kuleta e nxjerrin arin,
në peshore masin argjendin,
paguajnë mjeshtrin që t'ua punojë hyjin, 40,20+
i bien para dhe e ardhurojnë.
[7]E vënë në krah edhe e mbartin
dhe e vendosin në vend të vet.
Aty qëndron, s'luan vendit të vet;
nëse e thërrasin në ndihmë, s'përgjigj,
nga ngushtica askënd nuk shpëton!

Zoti është Zotëruesi i të ardhmes

[8]Kujtojeni këtë e tranduni, 44,21
vritni mendjen, o njerëz që e latë udhën,
[9]t'ju bjerë në mend koha e shkuar,
se unë jam Hyj, tjetër zot s'ka,
s'ka një tjetër që më ngjan mua!
[10]Prej fillimit lajmëroj çka do të ndodhë, 41,26-27; 45,21+
prej kohësh së lashta çka ende s'ka ngjarë;
unë them: «Synimi im do të sendërtohet, Ps 33,11; Ef 1,11
bëj gjithçka sipas dashjes sime».
[11]Thërras nga lindja shpendin grabitqar, 41,2.5; 45,13
nga një vend i largët njeriun e synimit tim:
e kam thënë e do ta sjell, kam urdhëruar e do ta bëj!
[12]Më dëgjoni, ore kokëfortë, ju që jeni larg drejtësisë!
[13]Drejtësinë time e kam afruar, s'do të vonojë,
s'do të zgjasë të vijë shpëtimi im:

Izraelin që prej fillimit. – nga gjini i nënës... që kur lindët!': fj.fj.: «nga barku... nga kraharori».

46,5 Kundërshtimi mes hyjnive babilonase të mundura e JHWH, Hyjit të Izraelit fitues, e nxit profetin të rimarrë argumentin e fuqisë së pakrahasueshme të Hyjit të vërtetë (krh. 44,7; 41,21-29; 42,8; 43,8-13).

46,6 *peshore*: fj.fj.: «kallam», pra krahu i peshores.

46,8 *e tranduni*: kuptim i paqartë. Korrigjohet ndonjëherë me «jini të pështjelluar», por LXX («jini të qëndrueshëm»), e ndjekur këtu nga BJ duket se mbështetsë përkthimin «*veproni si njerëz*».

46,11 *shpendin grabitqar*: Ciri që vërsulet mbi armiqtë e tij si një zog

shëlbimin do ta vë në Sion,
lavdinë time në Izrael!

13+ **Vajtim mbi Babilonin**

47 [1]Zbrit,në pluhur ulu,
o virgjër, bija e Babilonit!
Ulu për tokë, pa fron, bija e kaldenjve!
Sepse më nuk do të quhesh: E butë e e ëmbël!
[2]Merre mokrën, bluaje miellin,
hiqe velin, çoji kindet e petkut,
zbuloji këmbët, kalo lumin!
Jer 13,22; Oz 2,5+ [3]Le të zbulohet lakuriqësia jote,
le të shihet turpësia jote!
«Do të ahmerrem, askënd s'do të fal!»,
41,14+ [4]thotë Shpëtimtari ynë,
emri i tij Zoti i Ushtrive, Shenjti i Izraelit:
[5]Rri në heshtim, tërhiqu në terr,
bija e kaldenjve, sepse më nuk do të quhesh
Zonja e mbretërive!
[6]Zemëruar isha kundër popullit tim,
10,6; Zak 1,15 çnderuar e kisha trashëgimin tim
i pata lëshuar në duart e tua
e ti për ta nuk pate mëshirë,
përmbi pleq e rëndove
zgjedhën tënde tepër të rëndë
[7]e the: «Zonjë do të jem unë përgjithmonë!».
Për këtë gjë mendjen s'e lodhe
Lp 32,28-29 as s'e kujtove fundin tënd.
[8]Dëgjo këtu, moj e shfrenuar
që rri mbështetur pa kujdes
që të thotë mendja: «Unë, përveç meje tjetër s'ka!
‖Sof 2,15; /Zb18,7-8 E vejë s'do të mbetem!
Fëmijësh s'do të shuhem!».

grabitqar. Termi nuk është keqësues.

47,1-15 Kjo poemë është një *qînâ*, pra një ankim me ritëm asimetrik. Është një shembull i vetëm, në Isainë e Dytë, orakuj të ngjashëm kundër shteteve, gjejmë në profetët e tjerë; stili i tij sjell ndër mend orakujt e ndëshkimit kundër Jerusalemit.

47,1 *virgjër bija e Babilonit*: fj.fj.: «virgjër e bijës së Babilonisë», shprehje e përdorur shpesh për të përcaktuar një qytet ose një vend të përsonifikuar; krh. 37,22; 2Mbr 19,21; Vaj 2,13 (Sion); Is 23,12 (Sidoni); Jer 46,11 (Egjipti); Vaj 1,15 (Juda); Jer 14,17 («populli im»).

47,3 *askënd s'do të fal*: BJ ka: «asnjeri s'do të kundërshtojë».

47,4 Ky rr, pa folje në TM, mund të jetë një glosë; por LXX, e ndjekur këtu nga BJ e BC, shton: «ka thënë» ose «thotë».

47,8 *Unë, përveç meje tjetër s'ka!*: Babilonia duket se dëshiron t'i zëvendësohet JHWH (krh. 42,8; 45,14; 46,9). Ajo do të ndëshkohet për mendjemadhësinë e saj.

9 Shi këto të dyja do të të gjejnë,
papritmas e në një ditë të vetme
shfarosja edhe vejnia, papritmas do të bien mbi ty
për shkak të shumësisë së magjive të tua,
për shkak të një morie shitimesh të tua!
10 Shpresove në paudhësinë tënde
e the: «Askush s'më sheh».
Urtia e dija jote të bënë t'i marrësh udhët e mbrapshta.
E pra thoshe në zemrën tënde: «Si unë askush tjetër!».
11 Do të të gjejë një e keqe që s'mund ta pritësh;
mbi ty do të sulet një fatkeqësi
që s'do të mund ta ndalësh;
do të bjerë mbi ty një e ligë papritmas
që kahin nuk do t'ia dish.
12 Qëndro, pra, në shortitë e tua,
në begatinë e magjive të tua, /Zb 18,23
për të cilat u mundove qysh prej rinisë sate!
Ndoshta do të të vlejnë,
ndoshta do të mund të shtish frikë!
13 Të lodhën këshilltarët e tu të shumtë.
Le të dalin që të të shpëtojnë ata që masin qiellin,
ata që i vëzhgojnë trupat qiellorë
e që të parakallëzojnë për çdo hënë të re
çka ty do të ndodhë!
14 Ja, ata janë porsi byku, i dogji zjarri!
As vetveten s'do ta shpëtojnë dot
nga flaka e zjarrit! S'mbeti prush për t'u ngrohur,
as zjarr përbri të cilit mund të rrihet!
15 Të tillë janë shortarët e tu, për të cilët aq kujdes dëftove
qysh prej rinisë sate! Secili gabon për llogari të vet,
ty askush nuk do të shpëtojë!

Zoti Zotëruesi i vetëm i të ardhmes

48 1 Dëgjoni këtë, shtëpia e Jakobit,
ju që thirreni në emër të Izraelit,
ju që dolët nga burimi i Judës

47,15 *shortarët e tu*: termi zakonisht do të thotë: «tregtar» (etimologjikisht: «ata që shkojnë dhe vijnë»?); por e afruar me një fjalë identike në gjuhën akadike, mund të kuptohet, si bën BJ, në domethënien e «shortarit», «magjistarit» (krh. rr 9,12-13).

48,1-11 Hyji i kishte parathënë, shumë kohë më parë, popullit të tij të pafe dhe rebel «gjëra të shkuara» (rr 3), pra ngjarjet e shkuara të historisë së shpëtimit; tani i shpall «gjëra të reja» (rr 6), pra lirimin që është duke bërë në nder të emrit të tij. Toni i rreptë i këtij orakulli mahnit te profeti i Ngushllimeve.

48,1 *nga burimi i Judës*: me TM. Targum lexon: «prej farës së Judës», ndërsa

Jer 5,2 Ju që përbeheni në emër të Zotit,
që e thirrni Hyjin e Izraelit,
Am 5,21+ por pa çiltëri e drejtësi:
2 sepse quhen: «Ata të Qytetit të Shenjtë»
dhe mbështeten mbi Hyjin e Izraelit,
që e ka emrin Zoti i Ushtrive
3 Ngjarjet e kaluara i lajmërova që moti,
ato dolën nga goja ime dhe bëra që të dëgjohen.
Papritmas veprova e ngjanë.
Dal 32,9+ 4 E dija se ti je kokëfortë
se zverku yt është thupër hekuri
e se ballin e ke të bronztë.
5 Qysh atëherë unë t'i parakallëzova,
42,9 t'i lajmërova para se të ndodhnin,
që të mos thuash: «Idhulli im e bëri këtë gjë,
truporja e gdhendur e shtatorja e shkrirë
e dhanë këtë urdhër».
6 I dëgjove parakallëzimet, shihi pra se u plotësuan!
Pse, vallë, nuk e pranoni?
E tashti do të bëj të dëgjosh të reja,
lënë të fshehta, që nuk i njihje.
7 Këto tashti u krijuan e jo që moti,
para ditës së sotme, s'ke dëgjuar për to
që të mos thuash: «Ja, e dija!»
8 Jo, as s'dëgjove, as nuk dite,
as veshi yt s'qe i hapur që atëherë,
sepse e di se vërtet je i prishur
1,2+ dhe se quhesh: «Kryengritës nga barku i nënës».
9 Për nder të emrit tim e përmbajta zemërimin,
për lavdi time e frenova vetveten që të mos të qes fare.
10 Ja, të shkriva e të kullova porsi argjendin,
të provova në furrën e skamit.
Ez 36,22 11 Për nderin tim, për nderin tim e bëj këtë

LXX ka thjeshtë: «të dalë prej Judës». Imazh i errët.

48,4 *kokëfortë*: tema e ngurtësimit të Izraelit është i shpeshtë të profetët dhe në librat historikë. Izraeli ka «ngurtësuar zverkun ose mendjen ose qafën» (Dal 32,9; Lp 9,13; 2Mbr 17,14; Jer 7,26; etj.), është bërë i verbër dhe i shurdhër (6,9-10; 42,19-20; 43,8) duke refuzuar t'i shërbejë Hyjit, duke e këputur zgjedhën e Ligjit (Jer 2,20; 5,5). Ka qenë ndëshkuar dhe i duhet të përulë zverkun nën zgjedhën e një populli të huaj (Lp 28,48; krh. Jer 27,8.11; 28; 30,8; Is 9,3; 10,27). Por JHWH nuk e ka hedhur poshtë popullin e tij (rr 9-11) dhe zbulimi i shpëtimit të tij më në fund do të fitojë mbi verbësinë e rebelëve (42,7.16.18; 43,8-12).

48,10 *të shkriva*: me TM; BJ me LXX përkthen: «i fituar». – *si argjendin*: korrekt, por pa mbështetjen e asnjë versioni. – *të provova në furrën e skamit*: me 1QIs[a]; BJ e shmang korrigjimin dhe përkthen: «të kam blerë por jo me lek».

48,11 *nderim tim*: i shtuar me LXX

që të mos shahem; lavdinë time një tjetri s'ia jap! 42,8

Ciri është i dashuri i Zotit

12 Më dëgjo, Jakob, Izrael, që të kam thirrur:
unë, unë jam i pari edhe unë jam i sprasmi! 44,6+
13 Dora ime e themeloi tokën,
e djathta ime i shtrin qiejt;
unë vetëm i thërras, e njëherësh më vijnë përpara! Rom 4,17
14 Bashkohuni të gjithë edhe dëgjoni:
cili prej tyre i ka paralajmëruar këto?
Zoti e deshi atë: do të bëj vullnesën e Zotit kundër Babilonit
do të jetë krahu i tij kundër kaldenjve.
15 Unë, unë fola dhe e thirra,
e bëra të vijë, mbarë do të shkojë ndërmarrja e tij.
16 Afrohuni tek unë e dëgjoni:
Unë askurrë, që në fillim, nuk fola fshehtazi, 45,19
që moti, para se të ndodhë, isha aty:
e tani Zoti Hyj më dërgoi me Shpirtin e vet!

Synimet e Zotit me Izraelin

17 Kështu thotë Zoti, Shpërblyesi yt, 41,14+
Shenjti i Izraelit: «Unë jam Zoti, Hyji yt,
që të mësoj për të mirën tënde,
të drejtoj të shkosh udhës që ecën.
18 Oh, sikur të kishe pasur kujdes për urdhërimet e mia!
Do të kishte qenë si lumi mirëqenia jote,
kurse drejtësia jote, porsi valët e detit!
19 Fara jote do të kishte qenë si rëra, Zan 15,5; 22,17
bami i barkut tënd si kokrrat e saja;
emri i tij nuk do të ishte shuar,
s'do të ishte shlyer kurrë përpara meje!

Kënga e daljes nga Babilonia

20 Dilni nga Babiloni, ikni nga kaldenjtë! Jer 50,8; 51,6.45; Zb 18,4

(BJ e BC); TM ka vetëm: «si do të ishte përdhosur?», ndoshta glosë e një lexuesi.

48,14 *krahu i tij, kundër Kaldenjve*: BJ me LXX përkthen: «raca e kaldenjve»; TM ka: «krahu i tij (janë) kaldenjtë». – Kush është i dashur prej JHWH është ose Izraeli ose Ciri për të cilin flitet sigurisht në rr që ndjekë. Por ndoshta teksti është i korruptuar.

48,16 *dëgjoni*: këtu duket se është profeti që rimerr fjalën për të shpallur një orakull të ri (rr 17-19), meditim mbi atë që do të kishte qenë fati i Izraelit sikur të kishte qëndruar besnik. Premtimet janë ato që JHWH i bëri Abrahamit (Zan 13,16; 15,5+; 17,6v; 22,17), të rimarra gjatë gjithë Biblës, në mënyrë të veçantë në Ligjin e Përtërirë dhe në orakujt e profetëve (krh. 1Mbr 4,20; Oz 2,1).

48,20-22 Dita e lirimit ka ardhur. Kjo këngë fitorje është përfundimi i gjithë

Lajmëroni me zë gëzimi, bëni ta dëgjojnë këtë,
të merret vesh deri në skaj të dheut!
41,8+ Thoni: «E shpërbleu Zoti shërbëtorin e vet, Jakobin!».
40,3+; Ps 78,15-16 21 S'pësuan etje kur nëpër shkretëtirë u printe:
Dal 17,1-7 bëri prej shkëmbi t'u rridhte ujët,
e plasi shkëmbin e rrodhi ujët!
57,21 22 S'ka paqe për të patenzonë thotë Zoti!

42,1+ ## Kënga e dytë mbi Shërbëtorin e Zotit

41,1 **49** 1 Më dëgjoni, o ishuj,
vështroni me kujdes, popuj të largët:
Zoti më thirri prej prehrit të nënës,
Ps 2,7; Jer 1,5; Gal 1,15 prej barkut të nënës sime iu kujtua emri im.
Heb 4,12; Zb 1,16; 19,15 2 Gojën time e bëri shpatë të mprehtë,
më mbrojti nën hijen e dorës së vet,
më bëri shigjetë të zgjedhur
e më fshehi në kukurrën e vet
/Mt 3,17+ 3 dhe më tha: «Shërbëtori im je, o Izrael,
53,10-12 në të cilin do ta dëftoj lavdinë time!».
4 E unë thashë: «Kot u mundova,
më kot forcat i treta të miat!
Megjithatë, e drejta ime është me Zotin,
shpërblimi im është te Hyji im».
5 E tash thotë Zoti që më trajtoi
që nga kraharori shërbëtor për vete,
për t'ia kthyer Jakobin Atij,
për ta mbledhur rreth tij Izraelin.
Gjn 17,5; Fil 2,8-11 U bëra i lavdishëm ndër sytë e Zotit,
Hyji im u bë fuqia ime.
6 Ai më tha: «Tepër pak është të më jesh shërbëtor

kompleksit letërar (kk 47–48).

49,1-7 Autorët nuk janë dakord mbi shtrirjen e kësaj kënge, që disa e bëjnë të përfundojë në rr 6, ndërsa disa të tjerë përfshijnë edhe rr 7-9. Kjo këngë e dytë rimerr temën e së parës (42,1-8), duke këmbëngulur në disa aspekte të misionit të shërbëtorit: paraprëcaktimi (rr 1.5), mision i shtrirë jo vetëm Izraelit që ai duhet të bashkojë (rr 5), por edhe shteteve për t'i ndriçuar (rr 6), predikim i ri që shkund (rr 2), që sjell dritë dhe shpëtim (rr 6). Flet edhe për një dështim të tijin (rr 4.7a), për besimin e tij vetëm në Hyjin (rr 4.5) dhe për një fitore përfundimtare (rr 7). E treta dhe e katërta këngë do të shtojnë saktësi të reja mbi përsonin dhe misionin e shërbëtorit.

49,1 Profeti ka qenë i paraprëcaktuar, sikurse Jeremia (krh. Jer 1,5).

49,3 Izraeli: kjo fjalë zakonisht është konsideruar një glosë e frymëzuar prej 44,21 dhe e papajtueshme me rr 5-6 që dallojnë shërbëtorin prej Jakobit-Izraelit. Sidoqoftë, fjala shfaqet në të gjithë dëshmitarët e tekstit. Mbase justifikohet me dyvlershmërinë e figurës së shërbëtorit që njëherë është Izraeli e njëherë tjetër kryetari dhe shpëtimtari i tij.

49,5 *për ta mbledhur*: me versionet e 1QIs[a] (BJ e BC); TM lexon: «t'mos jetë bashkuar».

për t'i rilindur fiset e Jakobit,
për t'i riatdhesuar Tepricat e Izraelit:
por të caktoj të jesh drita e popujve /Lk 2,32; /Vap 13,47
që shëlbimi im të arrijë në skaj të tokës!».

Riatdhesimi me nder

7 Kështu i thotë Zoti, Shëlbuesi i Izraelit, Shenjti i tij, 41,14+
atij që e përbuzën, atij që në iri e kanë popujt,
skllavit të tiranëve:
«Mbretërit do të shohin e do të ngrihen në këmbë, 60,10
gjithashtu princat e do të bien përmbys,
për shkak të Zotit që është besnik,
të Shenjtit të Izraelit që ty të zgjodhi!».
8 Kështu thotë Zoti:
«Në kohën e volitshme të kam vështruar, /2Kor 6,2
të ndihmova ditën e shpëtimit;
të ruajta e të caktova të jesh besëlidhja e popullit, =42,6
që ta ripërtëritësh vendin
e t'i rindash trashëgimet e shkretuara,
9 që t'u thuash të burgosurve: Dilni! 42,7
e atyre që janë në terr: Ejani në dritë!
Do të kullotin përngjat udhëve,
kullota e tyre mbi çdo kodër të shogët.
10 S'do të sprovojnë uri as etje, /Zb 7,16
s'do t'i mundojë vapa as dielli, 4,5-6; 25,4-5
pse do t'u prijë Ai që ka mëshirë për ta
dhe do t'i mrizojë ndër gurra të freskëta. Gjn 4,1+
11 Të gjitha malet e mia udhë unë do t'i bëj, 11,16+; 40,3-4
rrugët e mia do të lartësohen.
12 Ja, këta po vijnë prej së largu,
kurse këta nga veriu e perëndimi,
këta të tjerët prej dheut të Sinimit».
13 Gëzo, o qiell, galdo, o tokë, lavde, o male, ju këndoni,
sepse Zoti po e ngushëllon popullin e vet, 40,1
po ka mëshirë për varfënjakët e vet!

49,7 Nëse ky rr bën akoma pjesë në këngën e dytë të shërbëtorit (krh. 49,1-7+), shpall që tani përvujtërimet e tij dhe lavdinë e tij, që do të përshkruhen gjërë e gjatë në këtë këngë. Ndërsa po të lidhet ky rr me pjesën në vazhdim, bëhet fjalë për Izraelin e i përvujtëruar prej dyzet vitesh në mërgim tani është gati për t'u ristabilizuar prej Hyjit. – *i përbuzur, i kundërshtuar*: duke i lexuar si pjesore pasive, me versionet e 1QIs^{a}, aty ku TM vërteton pjesore aktive.

49,9-11 Rr 9-11 rimarrin temën e rrugës së mrekullueshme të kthimit (krh. 35,5-10); 41,17-20; 43,19-20).

49,12 *Sinimit*: ose Siene, Elefantina e Grekëve, në jug të Egjiptit, ku ishin të stabilizuar disa izraelitë.

40,27; 54,8+; Ps 22,2-3; Oz 11,8-9
14 Tha Sioni: «Zoti më la, më harroi Zoti!»
15 E harron thua gruaja foshnjën e vet,
që të mos ketë dhimbë për bamin e barkut të vet?
Po edhe nëse ndonjëra do të harronte,
44,21 unë ty kurrë nuk të harroj!
16 Shih, të kam shkruar në duart e mia,
60,10 muret e tua gjithmonë para sysh i kam.
17 Rindërtuesit e tu po vrapojnë,
rrënuesit e shkatërruesit po ikin prej teje.
=60,4 18 Çoji përreth sytë e tu e shiko,
të gjithë po bashkohen e po vijnë te ti!
«Pasha jetën time është fjala e Zotit
të gjithë këta do t'i veshësh si stoli,
porsi nusja do të ngjeshësh me ta!»
19 Po se rrënojat e tua, shkatërrimet e tua,
o vend i përmbysur: tashti i ngushtë do të jesh për banorët
edhe kur këmbëve t'ua mbathin ata që të përpinin!
54,1-3; Jer 31,27; Zak 2,8 20 Përsëri do të të thonë në veshë
bijtë që t'i kishin rrëmbyer:
«Tepër i ngushtë është ky vend për mua,
më bëj vend që të mund të banoj!».
21 Atëherë ti do të thuash në zemër:
«Po këta prej kujt më lindën?
Isha e rrëmbyer e barkshuar, e tretur dhe e robëruar?
Po këta kush i rriti? Ja, unë isha e lënë vetëm,
këta atëherë në ç'vend ishin?».
22 Kështu thotë Zoti Perëndi:
«Ja, drejt popujve do ta lartësoj dorën time,
11,12 drejt fiseve do ta lartësoj flamurin tim,
60,4.9; Bar 5,6 ngrykë do t'i sjellin bijtë e tu,
bijat e tua do t'i mbajnë mbi supa.
23 Mbretërit do të jenë kujdestarët e tu,
60,16 princeshat mëndeshat e tua.
60,14 Me fytyrë për dhe do të të përkulen,
do të lëpijnë pluhurin e këmbëve të tua!

49,15 Këto rr sjellin në mendje mesazhin e Ozesë, të Jeremisë dhe të Ligjit të Përtërirë (krh. 54,8+).

49,16 *të kam shkruar*: BJ bën TM në mënyrë më të fortë: «të kam gdhendur (ose skalit)».

49,17 *ndërtuesit e tu*: BJ me 1QIs[a] e versione kanë, *bonayik*.TM ka *banayik*, «*bijët e tu*».

49,19 *tashti i ngushtë do të jesh për banorëti*: TM lexon «ti je tepër i ngushtë»; me versionet: *do të jenë tani tepër ngushtë* – populli që kthehet është shumë më i madhe në numer se më parë, është rritur edhe prej atyre që bashkohen me ta (rr 22-23).

49,22 *n'përqafim:* fj.fj.: «mbi kraharorin e tyre», qëndrim i veçantë dashurie i atij që mbart një fëmijë.

Atëherë do ta dish se unë jam Zot:
s'do të turpërohen, jo ata që shpresojnë në mua». 30,18; Ps 25,3
[24]Vallë, a mund t'i merret preja të fortit, Lk 11,21-22p
o të shpëtojë ç'shtiu në dorë i forti? Jer 31,11
[25]Sepse kështu thotë Zoti:
«E pra, nga i forti do të merret robi,
e ç'u shti në dorë prej të fortit, do të çlirohet!
Paditësit e tu unë do t'i përballoj,
bijtë e tu unë do t'i shpëtoj!
[26]Të hanë mishin e vet do t'i bëj ndrydhësit e tu, 9,19
si me musht do të dehen me gjak të vet. Zb 16,6
Atëherë çdo njeri do ta kuptojë 60,16
se unë jam Zoti, Shëlbuesi yt,
Ai që të shpërblen, i Pamposhtmi i Jakobit!». 41,14+

Zoti s'e mohon shëlbimin

50 [1]Kështu thotë Zoti:
«Ku është letra e ndarjes e nënës suaj, Lp 24,1-4; Jer 3,6-8; Oz 2,4-9
me të cilën e paskam dëbuar?
Ose, cilit huadhënësi tim ju shita? 52,3; Bar 4,6
Për shkak të fajësisë suaj qetë shitur,
për shkak të paudhërive tuaja qe dëbuar nëna juaj!
[2]Përse kur erdha nuk ishte askush, Zb 3,20
kur thirra, askush s'përgjigjej? 65,12; 66,4
Pse a u shkurtua dora ime Nr 11,23
që të mos mund të shpërblej?
Më mungon fuqia për të çliruar?
E pra, me një kërcënim unë e thaj detin, Ps 106,9; 107,33
të shterin unë i bëj lumenjtë; Nah 1,4
ngordhin peshqit e tyre pse mbetur pa ujë i mbyt etja!
[3]E vesh qiellin në të zi e për mbulesë i vë grathoren!». Zb 6,12

49,24 *në dorë i forti*: TM lexon: «një të drejti», sadiq; 1QIs[a], sir. e Vulg.: *tiranit*: *'aris*, – Lirimi duket i pamundur, por Hyji do t'a realizojë (rr në vazhdim).

50,1-3 Poemë e vështirë dhe ndoshta e papërfunduar. Nuk është e sigurt që vazhdon poema e parë; duket se rimerr temën e 49,24-26: është një pëgjigje Izraelitëve që nuk besojnë se lirimi është tashmë afër.

50,1 Dy pytjet kërkojnë një përgjigje negative: nuk mund të paraqitet prova juridike që Hyji e ka lëshuar Izraelin (krh. Lp 24,1-4 dhe imazhet e Oz 2,4-9) dhe i ka shitur bijtë e tij (Dal 21,7). Hyji qëndron besnik. Përgjegjës janë vet Izraelitët (krh. fundin e rr). Është një përdorim i veçantë i temës së nuses jo-besnike (Oz 2,4-9; Jer 3,1; Ez 16).

50,3 Natyra e pikëlluar (krh. 42,15; 44,27) dhe qielli i stuhishëm (krh. Dal 13,22; 19,16) shpallin ardhjen e Hyjit për gjykim.

42,1+ ## Kënga e tretë mbi Shërbëtorin e Zotit

A. Shërbëtori flet

Gjn 3,11+ [4]Zoti Hyj ma dha një gjuhë të ditur
që të di ta përforcoj me fjalë të lodhurin.
Çdo mëngjes veshin ma zgjon
që të dëgjoj siç dëgjon nxënësi.
[5]Zoti Hyj ma hapi veshin,
s'kundërshtova, nuk u zmbrapsa.
52,13–53,12 [6]Shpinën ua solla atyre që më rrahnin,
mollëzat e mia atyre që ma shkulnin mjekrrën:
Mt 26,67; 27,30p fytyrën time nuk e largova
nga të sharat e pështymat.
[7]Zoti Hyj është ndihmëtari im,
këndej edhe s'jam i tronditur,
Ez 3,8-9 prandaj fytyrën time e bëra të fortë si shkëmbi
Ps 25,3 pse e di se s'do të mbetem i turpëruar.
/Rom 8,31-33 [8]Afër e kam atë që ma jep të drejtën,
kush guxon të shtyhet në gjyq me mua?
Le të dalim përballë njëri tjetrit!
Kush është kundërshtari im?
Le të më dalë përballë!
[9]Ja, Zoti Hyj është ndihmëtari im,
Jb 13,18 kush është ai që do të më dënojë?
51,8; Oz 5,12 Të gjithë ata do të brishen si petku,
Dal 23,20-21 tenja do t'i brejë!

B. Qortim për t'i përngjarë Shërbëtorit

[10]A është ndër ju ndokush që e dron Zotin,
Gjn 3,11+ që e dëgjon zërin e Shërbëtorit të Tij?
42,16 Kush ecën në errësirë e nuk ka dritë,
le të shpresojë në Emrin e Zotit
dhe le të mbështetet në Hyjin e vet!

50,4-11 Në këtë këngë të tretë, shërbëtori duket më pak si një profet e më shumë si një i urtë, nxënës besnik i JHWH (rr 4-5), i ngarkuar që të mësojë ata që «e druan Hyjin», pra të gjithë Judenjtë e devotshëm (rr 10), por edhe ata që janë të humbur ose të pafe «që ecin në errësirë». Falë kurajës së tij dhe hirit hyjnore (rr 7-9), ai do të durojë përndjekjet (rr 5-6), derisa Hyji do ti sigurojë një fitore përfundimtare (rr 9-11). – Deri në rr 9 të përfshirë, është shërbëtori që flet.

50,6 Ky përshkrim i vuajtjeve të shërbëtorit do të rimerret dhe do të zhvillohet në këngën e katërt (52,13–53,12). Kjo rikujton që tani Mt 26,67; 27,30p.

50,8 *ma jep të drejtën*: BJ përkthen: «më justifikon».

50,10 Profeti këtu e merr fjalën duke i ftuar Izraelitët e ndoshta edhe shtetet pagane (ata që «ecnin në errësirë», 49,6) që të vënë shpresën e tyre në Hyjin; pastaj dënon ata që «ndezin një flakë» (rr 11),

11 E ju të gjithë që ndezni zjarr, Ps 7,14
të rrethuar me shigjeta.
Shkoni në flakën e zjarrit tuaj,
në shigjetat që u dhatë zjarr.
Dora ime do t'jua bëjë këtë,
shtrati juaj do të jetë dhimbash!

Shpëtimi i bijve të Abrahamit

51 1 Më dëgjoni ju që ndiqni drejtësinë, /Mt 5,6; 6,33
ju që kërkoni Zotin, shikojeni qetën nga qetë prerë
dhe gropën e humnerës nga qetë nxjerrë!
2 Shikojeni Abrahamin, atin tuaj,
edhe Sarën që ju lindi!
Ishte, njëmend, i vetëm kur e thirra, Zan 12,1-3; Ez 33,24
por e bekova dhe e shtova!
3 Sepse Zoti e ngushëllon Sionin,
i ngushëllon të gjitha rrënojat e tija;
shkretëtirën e tij e shndërron në Eden, Zan 2,8-17; Ez 36,35; Zb 2,7; 22,1-2
djerrinën e tij në Kopsht të Zotit!
Brohoritja e galdimi do të jehojnë në të,
falënderimet e këngë lavdie!

Zoti do ta gjykojë botën

4 Më dëgjoni me kujdes, o populli im,
veshin ma vëni, o popuj!
Sepse prej meje do të dalë Ligji
të drejtën time do ta bëj dritë për popuj!
5 Afër është drejtësia ime, arriti shëlbimi im!
Krahu im do t'i gjykojë popujt,
në mua shpresën do ta vënë ishujt
do të shpresojnë në krahun tim.

ndoshta ata që mbjellin përçarje.

50,11 *të rrethuar me shigjeta*: fj.fj.: «armatoseni». Vendoseshin fije kallamash sipër shigetave të ndezura. Interpretimi është i pasigurte.

51,1-3 Fillon këtu poema e madhe e rindërtimit të Sionit, që vazhdon deri në 52,12. Ka mundësi të jetë kompozuar si një njësi e vetme; mund të jetë një përmbledhje këngësh të shkurtëra, të bashkuara nga e njëjta temë e shpëtimit e nga të njëjtat nxitje që të «dëgjohet» (51,1.4.7) dhe të «qëndrohet zgjuar» (51,9.17; 52,1). – Pjesa e parë është sjellja ndër mend e bekimeve të dikurshme, në mënyrë të veçantë bekimin e bërë Abrahamit (Zan 12,1-3; krh. Ez 33,24), që është në zanafillën e dhuratës së tokës së premtuar në të cilën populli i mërguar do të stabilizohet pas pak (rr 5).

51,4-8 Është e pamundur t'mos bëhet një afrim mes këtij programi e veprës së përcaktuar shërbëtorit, në mënyrë të veçantë në dy këngët e para. Edhe shërbëtori do të jetë dritë e shteteve (rr 4.5.6; krh. 42,1.4; 49,6); shkurtimisht është shërbëtori që do të stabilizojë mbretërinë e Hyjit mbi botën.

51,5 *Krahu im do t'i gjykojë*: BJ përkthen: «krahët e mi do të dënojnë».

6 Lart në qiell lartësoni sytë tuaj
dhe shikoni poshtë në tokë!
‖Ps 102,26-27; Mt 24,35p; 2Pjt 3,7-12; Zb 20,11 Sepse qiejt do të zhduken si tymi,
toka do të vjetrohet si petku,
banorët e saj gjithë si ajo do të mbarojnë.
56,1 Por shpëtimi im do të qëndrojë deri në amshim,
drejtësia ime do të jetë e pafund!
7 Më dëgjoni ju që e njihni të drejtën,
ti, o popull, që ma ke në zemër Ligjin:
mos e druani përqeshjen e njerëzve,
mos u trembni nga fyerjet e tyre!
50,9; Jb 13,28 8 Sepse tenja do t'i brejë si petkun,
porsi leshin krimbi do t'i brejë;
kurse drejtësia ime do të qëndrojë gjithherë,
shëlbimi im brezni më brezni.

Zgjimi i Zotit

9 Zgjohu, zgjohu, ngjeshe forcën, o krahu i Zotit!
Zgjohu porsi në ditët e motshme,
në breznitë shekullore!
30,7+; Jb 3,8+; 7,12+ Vallë, ti a nuk e godite Rahabin,
a s'e plagose draguan?
Dal 14,5-31; Is 40.3+; 63,13 10 Pse a nuk qe ti ai që e thau detin,
ujët e Humnerës së tmerrshme,
ti që e bëre fundin e detit udhë
që nëpër të të kalonin të çliruarit?
35,10 11 Të shpërblyerit e Zotit do të kthehen
e do të arrijnë në Sion duke kënduar,
lumturia e përhershme do të jetë mbi krye të tyre,
do t'i përcjellë gëzimi e hareja,
do të zhduken dhimbjet e rënkimet!

Zoti është Ngushëlluesi i gjithpushtetshëm

12 Unë, unë jam Ngushëlluesi juaj!

51,9-11 JHWH është i thirrur të ripërtërij mrekullitë e së shkuarës, fitoren e tij mbi fuqitë e kaosit paraprak dhe kalimin e detit të kuq, për të rikthyer të mërguarit në Sion.

51,10 Kosmogonitë e lindjes e paraqitnin krijimin si një fitore të hyjit krijues mbi përbindëshit e kaosit, që quhen Raad (krh. Ps 89,11; Jb 9,15; 26,12) ose dragoni (Tannin o Leviatan; krh. Ps 74,13; Jb 7,12; Is 27,1; Ez 29,3) ose humnera (Tebôm; krh. Tiamatin e kosmogonisë babilonase; krh. Zan 1,2; Ab 3,10; Ps 104,6-8 etj.). Në kohën e Isaisë së Dytë, këta emra mitologjikë janë vetëm thirrje poetike.

51,11 Ky rr është riprodhim i 35,10, por është i nevojshëm këtu, ku është I përgatitur nga rr 9-10.

51,12-16 JHWH merr përsëri fjalën për të ngushëlluar popullin e tij (krh. 40,1). Izraeli nuk duhet t'i trembet asnjë qenieje të vdekshme sado e fuqishme të jetë, sepse

Kush je ti që të trembesh nga njeriu i vdekshëm,
nga biri i njeriut që është si bari? 40,7+
13 E ke harruar Zotin, Krijuesin tënd, Lp 32,5.15
që e shtriu qiellin dhe e themeloi tokën,
e gjithnjë vazhdon të trembesh gjithë ditën
para felgrimit të atij që të mundonte
kur vendosi ta shuante farën!
Ku është tashti felgrimi i ndrydhësit?

Shpëtimi

14 I zëni rob shpejt do të çlirohet,
në burg s'do të vdesë,
buka kurrë s'do t'i mungojë.
15 Unë jam Zoti, Hyji yt, që e tund detin, ‖Jer 31,35
e bucasin valët e tija;
Zoti i Ushtrive emri i tij!
16 Fjalët e mia në gojë t'i vura, 59,21+
nën hije të dorës sime të fsheha
kur shtrija qiellin e themeloja tokën
e i thosha Sionit: «Ti je populli im!».

Zgjimi i Jerusalemit

17 Zgjohu, zgjohu, ngrihu, Jerusalem, 52,1
ti që e pive prej dorës së Zotit
gotën e felgrimit të tij,
pive kupën e trullosjes,
e pive deri në fund!
18 Prej të gjithë bijve që ai lindi
s'është asnjë që ta ketë mbështetje;
prej të gjithë bijve që ai i rriti,
s'është asnjë që ta marrë për dore!
19 Dy të këqija të goditën
kush do të ketë dhimbë për ty? Jer 15,5
rrënim e shfarosje, uri e shpatë
kush do të të ngushëllojë? Nah 3,7

JHWH, zot i krijimit, e mbron popullin e tij.

51,16 *shtrija*: me sir. (krh. rr 13); TM ka: «mbjell».

51,17-23 Jerusalemi, i përulur në trishtim, është i ftuar të ngrihet, si Babilonia që kishte marrë urdhërin të ulej në pluhur (47,1). Por profeti kujton përpara ankthin. Imazhi i «kelkut të hidhërimt» që do t'u jepet përndjekësve (rr 22), gjendet edhe në Jer 13,13; 25,15-18; 48,26; 49,12; 51,7; Ez 23,32-34; Hab 2,15-16; Ab 16; Zak 12,2; Ps 75,9; Vaj 4,21.

51,19 *Dy të këqija të goditën*: qoftë në ndëshkim të shumtë, qoftë të rrahurat me kamxhik..., të numëruara dy nga dy. – *kush do të të ngushëllojë?*: me 1QIs[a] dhe versionet; TM ka: «kë të ngushëlloj» (?).

20 Bijtë e tu shtrihen të molisur
në krye të çdo udhe si antilopa e zënë në lak,
të këputur nga zemërimi i Zotit,
nga kërcënimi i Hyjit tënd!
21 Dëgjo, pra, o i mjerë, o i dehur, por jo me verë!
22 Kështu thotë Zotëruesi yt,
Zoti, Perëndia yt, Mbrojtësi i popullit tënd:
«Ja, prej dorës po ta heq kupën e trullosjes,
gotën e felgrimit tim: ti kurrë më nuk do ta pish.
23 Përndjekësve të tu në dorë do t'ua vë,
atyre që ty të thonin: Bëju urë të kalojmë mbi ty!
Urë ua bëje shpinën tënde, porsi udhë për kalimtarë».

51,9 **52** 1 Zgjohu, zgjohu,
ngjeshu me fuqinë tënde, Sion,
veshi petkat ku i ke më të bukurat,
Jerusalem, qyteti i shenjtë,
sepse nëpër ty kurrë më nuk do të kalojë
/Zb 21,27 i parrethprerë e i papastër!
2 Shkunde pluhurin, ngrihu, o Jerusalem i skllavëruar;
flaki vargonjtë e qafës sate, e skllavëruara bijë e Sionit!

Populli në robëri

45,13 3 Po, kështu thotë Zotynë: «Për asgjë ju qetë shitur,
pa parà edhe do të shpërbleheni!».
4 Sepse Zoti Hyj kështu thotë:
«Populli im dikur pat zbritur në Egjipt
për të banuar atje si i huaj;
pastaj asirianët pa arsye e ndrydhën rëndë.
5 E tashti ç'kërkoj unë këtu thotë Zoti
kur mua populli më qe marrë kot?
Ulërijnë pushtuesit e tij përsërit Zoti

51,23 *urë*: BJ: «një kalim»; fj.fj.: «si toka», ku ecet. Pëvujtërim i imponuar shpesh atyre që humbnin.

52,1-6 Fjalët e para rimarrin ato të 51,9, por profeti këtu i drejtohet Jerusalemit, burgosja e të cilit po mbaron. Rr 3-6 shpesh janë të konsideruar si një shtesë në prozë, por mendimi është i Isaisë së Dytë.

52,2 *i skllavëruar*: duke lexuar *šëbiyyâ*, në vend të *šëbî*, «burgosje». – *Le të zgjidhen… lidhjet*: me TM (ketib) dhe 1QIs[a]; BJ përkthen: «zinxhirët kanë rënë». TM (qeré) dhe versionet kanë: «zgjidhu».

52,5 *ç'kërkoj unë këtu?*: ose, duke ndjekur ketib, «kush është për mua këtu?». Në të dy rastet interpretimi është i vështirë. Duket sikurse Hyji këmbëngul mbi faktin se shpëtimin ja ka dhuruar falas popullit të vet. Ky nuk ka marrë mësim nga prova dhe nuk është kthyer; kështu që shtypësit e tij fitojnë dhe emri i JHWH është çnderuar (rr 5, krh. 48,11; Ez 20,9.14; 36,23). Por duke ia dhënë shpëtimin falas, JHWH do të shpie Izraelin të kthehet dhe të shpëtojë nderin e emrit të tij (rr 6).

e emri im gjithnjë vazhdon të hyjshmohet. Ez 36,20-22; /Rom 2,24
6Këndej atë ditë populli im do ta njohë emrin tim
se jam unë ai që thotë: Këtu jam unë!».

Zgjimi i Zotit dhe i Jerusalemit

7Sa të bukura janë mbi male këmbët e kasnecit Nah 2,1; /Rom 10,15
që sjell sihariqin e paqes, që sjell lajm të mirë, Mk 16,15-16
që shpall shëlbimin, që i thotë Sionit:
«Perëndia yt mbretëron!».
8Dëgjo! Rojet e tua të madhe gërthasin,
të gjithë së bashku lëshojnë zë hareje
se me sytë e vet po shohin Dal 33,20+
se po kthehet Zoti në Sion! Ez 43,1-5
9Gëzohuni e galdoni së bashku,
rrënjat e Jerusalemit, sepse Zoti po e ngushëllon
popullin e vet, po e shpërblen Jerusalemin!
10Sepse Zoti e shpërvoli krahun e vet të shenjtë
para syve të mbarë popujve, të gjitha viset e tokës
do ta shohin shpëtimin e Hyjit tonë.
11Dilni, dilni prej andej, mos prekni gjë të papastër! Jer 51,45;
Dilni, dilni prej mesit të saj /2Kor 6,17; Zb 18,4
e pastrohuni ju që mbartni enët e Zotit!
12Sepse s'do të dilni duke shpejtuar Dal 12,31-34.39
dhe s'do të nguteni si ata që ikin,
sepse Zoti do t'ju prijë Dal 13,21; 14,19
Hyji i Izraelit do t'ju mbajë të bashkuar.

Kënga e katërt për Shërbëtorin e Zotit

42,1+; Ps 22; Ur 2,12-24

13Ja, Shërbëtorit tim për së mbari do t'i shkojnë punët,

52,7-12 Libri i Ngushëllimeve është një «Ungjill», shpall lajmin e mirë (krh. 40,9). Lajmëtarët që vrapojnë për në fshat dhe rojet që i shohin shpallin gëzimin, pra inagurimin e mbretërisë përsonale të JHWH në Sion. Kjo mbretëri, që do të zëvëndësojë atë të mbretërve tokësorë, ka qenë shpallur shumë kohë më parë prej profetëve (krh. 43,15; Jer 3,17; 8,19; Ez 20,33; 34,11-16; Mi 2,13; 4,7; Sof 3,15). Është kremtuar edhe prej «psalmeve të mbretërisë» (Ps 47; 93; 96; 97; 99; 145; 146).

52,12 Dalja e re bëhet nën shikimin e Hyjit, si i pari (Dal 14,19). Por nuk do të jetë më një dalje e nxituar (Dal 12,11), një ikje (14,5). Do të jetë një procesion në të cilin do të bartim jo xhevahirët të marrë egjyptianëve, por vazot e shenjta të marra prej tempullit, të rikthyer nga Ciri.

52,13–53,12 Kjo këngë e katërt rimerr temën e vuajtjes (krh. Ps 22). Përndjekjet që shërbëtori do të durojë me durim të madh (53,7) janë një skandal për spektatorët (52,14-15; 53,2-3.7-9), por në të vërtetë janë një ndërhyrje dhe një shlyerje prej mëkateve (53,4.6.8.10-12). Kjo këngë duket si dialog: JHWH shqipton një orakull (rr 13-15); mbretërit dhe popujt marrin pastaj fjalën (53,1-10) për të përshkruar vuajtjet e shërbëtorit e ndoshta për të kërkuar falje që nuk e kanë kuptuar domethënien; në fund Hyji garanton mbarëvajtjen e shërbëtorit (53,11-12).

Gjn 12,32+; Ef 1,20-21; Fil 2,9
do të nderohet, do të lartësohet, do të jetë tejet i madhërishëm!
14 Sikurse shumë vetë që mbetën shtang kur e panë
kaq e shëmtuar ishte pamja e tij,
Mt 27,29-31; Gjn 19,5
fytyra e tij s'ishte më si e njeriut,
aq sa pamja e tij s'ishte më si e bijve të Adamit
15 po ashtu mbi Të do të mbesin të habitura turmat e popujve,
edhe mbretërit do të mbesin gojëhapur,
/Rom 15,21
sepse do të shohin atë për çka s'ka qenë treguar
e do të kuptojnë atë për çka s'kishin dëgjuar.

/Gjn 12,38; /Rom 10,16
53 1 Kush, pra, besoi në atë
që ne dëgjuam se u tha?
Kujt i qe zbuluar dora e Zotit?
2 Para Tij u rrit porsi pinjolli,
porsi rrënja nga toka e thatë.
S'kishte bukuri as hijeshi,
që të mund të vërejmë në të,
as pashi që të mund të na pëlqente.
Ps 22,7-8
3 Ishte i përbuzur, më i sprasmi ndër njerëz,
njeri dhimbjesh, i regjur me vuajtje,
si ai, para të cilit mbulohet fytyra,
i përbuzur, këndej as s'e bënim për send!
/Mt 8,17
4 E pra, Ai i mori mbi vete vuajtjet tona,
mbi shpatulla të veta i ngarkoi dhimbjet tona!
E ne ishim të bindur se ishte i ndëshkuar,
Heb 2,10
i munduar prej Hyjit e i nënçmuar!
2Kor 5,21; Gal 3,13; Rom 4,25
5 Kurse Ai ishte i plagosur për shkak të paudhërive tona,
i ndrydhur për shkak të fajeve tona;
ndëshkimi, peng paqeje për ne, peshoi mbi Të:
/1Pjt 2,25
me vërragën e tij ne u shëruam.
Ez 34; /1Pjt 2,25
6 Të gjithë ne endeshim si berret e humbura,
2Kor 5,21
secili udhën e vet ndiqte e Zoti e ngarkoi mbi Të
paudhërinë e të gjithë neve.

52,14 *e tij*: BJ përkthen: «në shikimin e tij», me Targum dhe sir.; TM ka: «në shikimin tënd». – *aq sa pamja e tij s'ishte më si e bijve të Adamit*: fj.fj.: «pamja e tij (ishte) e shëmtuar (derisa) nuk ishte më njeri». Shprehja është e vështirë, por e garantuar nga paralelizmi.

52,15 *do të mbesin të habitura*: BJ me LXX përkthen: «do të jenë në mahnitje»; TM ka: «stërpik» (?).

53,1 Është bashkësia që flet dhe shpall fatin e shërbëtorit, zbulim i ri dhe pothuajse i pabesueshëm. Por surpriza dhe pakuptimi i parë (rr 3b.4b.6.8.) do ti lënë vendin një zgjuarsie më të mirë: këto vuajtje nuk kanë asnjë qellim tjetër përveçse shëlbimin e të gjithëve (rr 11-12).

53,2 *rrënja*: në 11,1.10, imazhet e filizit (pinjoll) dhe të rrënjëve shoqërojnë shpalljen e Mesisë davidik. Këtu ato thërrasin në mendje pamjen e përvujtë dhe të mjerueshme të shërbëtorit.

7I marrë me të keq, lejoi të përvuhet, Mt 26,63; 1Pjt 2,23
nuk e çeli gojën e vet;
porsi qengji që e çojnë për ta therur, Jer 11,19; Gjn 1,29+;
porsi delja e pazë para qethtarëve, /Vap 8,32-33
nuk e çeli gojën e vet.
8E hoqën këso jete me dhunë e me gjyq.
Kush kujdeset për fatin e tij?
Po, e zhbinë nga toka e të gjallëve,
për faj të popullit të vet qe goditur për vdekje.
9Varrin e tij e vunë me të patënzonët, /Mt 27,38p
me pasanikët varri i tij, /Mt 27,60
megjithëse s'kishte bërë paudhëri
as gënjeshtër s'doli nga goja e tij. /1Pjt 2,22
10Por Zotit i pëlqeu ta ndrydhë me vuajtje.
Nëse e jep jetën e vet fli shpërblyese,
do të shohë një trashëgimi motgjatë,
me anë të Tij do të kryhet vullneti i Zotit.
11Për shkak të vuajtjes së shpirtit të tij
do ta shohë dritën e do të ngihet me njohjen e saj.
Shërbëtori im i drejtë do të shfajsojë shumë, Rom 3,26
mbi vete fajet e tyre do t'i marrë.
12Prandaj turmat do t'ia jap për shpërblim, Ps 2,8; Kol 2,15
pre e tija do të jenë popuj të panumërt,
sepse e dorëzoi veten për vdekje
dhe qe numëruar ndër keqbërës /Mk 15,28; /Lk 22,37
që mbi vete t'i marrë fajet e turmave /Gjn 1,29+; /1Pjt 2,24;
e lutet për ata që mëkatojnë. Rom 4,25

53,7 Ka mundësi që këtij rr, të kombinuar me rr 4, i bën aluzion Gjon Pagëzuesi kur paraqet Jezusin si «qëngji i Hyjit që heq mëkatet e botës» (Gj 1,29). Në gjuhën aramaike e njëjta fjalë *talya'* përcakton qoftë qengjin qoftë shërbëtorin. Ka mundësi që parardhësi e ka zgjedhurr me qellim këtë fjalë, por ungjilltarit, duke shkruar greqisht i është dashur të zgjedhë.

53,8 *për fatin e tij*: BJ përkthen: «mes bashkëkohorëve të tij». Fjala hebraike do të thotë «brezi» si periudhë jete, dhe, që shtrihet, mbi ata që jetojnë gjatë kësaj periudhe. Kurrë nuk ka domethënie lindjeje ose origjine; kuptimi i sugjeruar nga LXX e nga Vulg. («Kush do t'a tregojë brezin e tij») e përcaktuar prej Etërve (të Kishës) brezit të përjetshëm të Fjalës ose të ngjizjes së mrekullueshme të Jezusit nuk është një përkthim i saktë. Është propozuar të korrigjohet teksti, por ky është i mbështetur prej të gjithë dëshmitarëve tekstual. – *popullit të vet*: BJ dhe 1QIs^{a}; TM ka: «populli im».

53,9 *varrin e tij*: *bômatô,* me 1QIs^{a}; TM lexon: *bëmotayw,* «në vdekjen e tij». – predikimi i krishtërë ka parë këtu një shpallje të varrit të Jozefit të Arimatesë, «njeri i pasur» (Mt 27,57-60). Teksti mbetet i vështirë dhe janë shumë që e korrigjojnë *'ašîr,* «i pasur», në *'osêhra',* «ai që bën keq, keqbërës».

53,10 *Nëse e jep jetën e vet*: BJ me Vulg.; TM ka: «nëse ti ofron» ose «nëse (shpirti yt) ofron (një sakrificë).

53,11 *dritën*: me LXX e 1QIs^{a}; në TM mungon. Është JHWH që rimerr fjalën për të shpjeguar misterin e vuajtjes së «shërbëtorit të drejtë»: nuk vuan për fajet e tij, por ngarkohet me fajet e shumicës dhe ndërhyn për të.

Jerusalemi i ardhshëm

1Sam 2,5; Ps 113,9; /Gal 4,27
Jer 10,20

54 [1]Galdo, beronjë, ti që nuk linde,
shpërthe në hare, gëzo, ti që fëmijë s'linde
sepse më të shumtë janë bijtë e të lënës
se të asaj që e ka burrin thotë Zoti.

33,20; 49,20

[2]Zgjeroje vendin e tendës sate,
shtrij pa kursim pëlhurat e banesës sate,
zgjati litarët e tu, forcoji hunjtë e tu,

26,15

[3]sepse do të shtrihesh djathtas e majtas,
fara jote do t'i marrë trashëgim popujt,
do t'i popullojnë qytetet e lëna shkretë.

Dashuria e Zotit

[4]Mos ki frikë, sepse nuk do të jesh e turpëruar,
mos u skuq, sepse nuk do të jesh e çnderuar,
sepse do ta harrosh marren e rinisë sate,
më s'do ta kujtosh çnderimin e vejnisë.

Oz 1,2+

[5]Sepse Krijuesi yt do të jetë fati yt,
emri i tij është Zoti i Ushtrive;
Shpërblyesi yt Shenjti i Izraelit,
Ai quhet Hyji i mbarë tokës.

49,14,15

[6]Sepse si një grua të lënë që vuan në shpirt
të thirri Zoti: Gruaja e vjetëve të rinisë
a mund të përbuzet? ka thënë Hyji yt.
[7]Për pak kohë të lashë,
por po të rimarr me dashuri të madhe.

Ps 30,6

[8]Në momentin e felgrimit
e fsheha pakëz prej teje fytyrën time,

60,10

por me dashuri të amshuar pata dhimbje për ty,

41,14+

tha Zoti Shpërblyesi yt.

Zan 9,11

[9]Tashti është për mua si në ditët e Noehit,
kur u përbetova se ujërat e Noehit

54,1-10 Për të përshkruar kundërshtimet mes vuajtjeve të kaluara të Jerusalemit dhe ristabilizimit që po afrohet, profeti përdor imazhe tradicionale, si ajo e nuses [që ishte] beronjë e cila lind fëmijë (krh. 1Sam 2,5; Ps 113,9) dhe atë të nuses të ndarë dhe të rimarrë (krh. Oz 2,16-17); por këmbëngul mbi kthimin në hirë të Zotit, ndërsa profetët e hershëm shihnin sidomos dënimin (krh. Oz 1-3; Jer 3,1.6-12; Ez 16; 23). Shën Pali ia aplikon këtë rr të parë Kishës, Jerusalemit të ri.

54,2 *shtrij*: me versionet; TM lexon: «shtrihu».

54,8 Dashuria e përhershme e Hyjit për popullin e tij (krh. 43,4; Lp 4,37; 10,15; Jer 31,3; Sof 3,17; Mal 1,2), e ngjashme me dashurinë e një ati për fëmijët e tij (Is 1,2; 49,14-16; Jer 31,20; Oz 2,25; 11,1v) dhe me pasionin e një burri për gruan e tij (62,4-5; Jer 2,2; 31,21-22; Ez 16,8.60; Oz 2,16-17.21-22; 3,1), shprehet këtu në gjithë të qenët falas të saj (krh. 1Gjn 4,10.19), besnikëria e saj e përhershme (krh. Rom 11,29) dhe fuqia e saj krijuese (krh. 1Gjn 3,1-2).

54,11-17 Nuk bëhet fjalë më për një

më nuk do të vërshojnë tokën,
po ashtu u përbetova se më nuk do të të hidhërohem
e nuk do të të kërcënohem.
10 Malet mund të zhduken, kodrat mund të tranden, Jt 16,15
porse dashuria ime s'do të zhduket prej teje
as besëlidhja e paqes sime nuk do të trandet, Rom 11,29
thotë Zoti që pati mëshirë për ty.

Jerusalemi i ri

11 Varfanjakja ime, stuhish e rrahur,
e pa farë ngushëllimi,
ja, në vend të gurëve do të vë karbunkull, 60,17-18; Tob 13,17;
e themelet do t'i qes mbi safirë. Zb 21,2.10-27
12 Pirgjet e tua prej jaspisit,
dyert e tua gurësh të paçmueshëm,
muret rrethuese të tuat gurë stolie!
13 Të gjithë bijtë e tu do të jenë nxënës të Zotit Jer 31,33-34;
e madhe do të jetë lumturia e bijve të tu. /Gjn 6,45
14 Do të jesh i themeluar në drejtësi, 1,26+
larg do të jesh nga ndrydhja,
s'do të kesh pse të trembesh,
larg nga frika, sepse s'do të afrohet.
15 Shih! Nëse do të ndodhë ndonjë sulm,
s'do të jetë prej meje.
Kush të të sulmojë, para teje do të rrëzohet.
16 Shih! Unë e krijova farkëtarin
që fryn mbi prush dhe prodhon vegla për punën e vet,
porse krijova edhe shkatërruesin për të shkatërruar.
17 S'do të ketë sukses asnjë armë e farkuar kundër teje.
Do të dënohet çdo gjuhë që do të ngrihet kundër teje në gjyq.
Ky është fati i shërbëtorëve të Zotit,
e tillë është drejtësia e tyre nga ana ime thotë Zoti.

Ushqimi i të vobekëtve

55 1 O ju të gjithë që jeni të etshëm, ejani tek ujët, Gjn 4,1+
e të vijnë gjithashtu edhe ata që s'kanë para!
Bleni drithë e hani; Zb 21,6; 22,17
ejani e bleni pa para e pa pagesë verë e qumësht!

përshkrim realist si Ez 40–48, por për një vegim simbolik të ndriçimeve të të ardhmes, temë kjo që do të rimerret me ngjyrime në fund të librit (Is 60; 62; 65,16-25) e, me një qëndrim të ndryshën prej Zbulesës (21,2.10-27).

54,17 drejtësia e tyre nga ana ime: fj.fj. me TM; BJ përkthen: «fitorja që u siguroj atyre».

55,1-11 Nxitja e fundit për të marrë pjesë

[2]Pse t'i shpenzoni paratë në atë që s'është bukë
dhe mëditjen tuaj në gjëra që nuk ngijnë?
Fu 9,3-6; Sir 24,18-21; Gjn 6,35 Nëse më dëgjoni mua do të hani çka është e mirë,
e do të shijoni ushqime të shijshme!
[3]Ma vëni veshin e ejani tek unë,
më dëgjoni e shpirti juaj do të jetojë!

Besëlidhja

Me ju do të lidh Besëlidhje të përhershme,
2Sam 7,1+; /Vap 13,34 po, do t'i ruaj të mirat e Davidit.
Zb 1,5+ [4]Ja, atë e bëra dëshmitar për fise,
prijës e urdhërues për paganë.
[5]Ja, do të thërrasësh një popull që s'e njihje,
te ti do të vrapojnë popuj që s'të njihnin,
për shkak të Zotit, Hyjit tënd,
të Shenjtit të Izraelit që ty të madhëroi!

Afërsia e Zotit

Oz 5,6+ [6]Kërkojeni Zotin deri sa mund të gjendet,
Lp 4,7; Ps 145,18 thirreni në ndihmë deri sa është afër!
[7]Le ta lërë i patenzoni udhën e vet,
njeriu i keq synimet e veta,
Zak 1,3; Lk 15,20 le të kthehet te Zoti e ai do të ketë mëshirë për të,
tek Hyji ynë që është bujar në falje.
[8]Sepse mendimet tuaja, nuk janë mendimet e mia,
as udhët tuaja nuk janë udhët e mia thotë Zoti.
Ps 103,11 [9]Sepse, sikurse qielli që është i lartë
në krahasim me tokën:
po ashtu edhe udhët e mia janë të larta
në krahasim me udhët tuaja dhe mendimet e mia
në krahasim me mendimet tuaja!

Fuqia e fjalës së Zotit

[10]Dhe sikurse zbret shiu e bora nga qielli
e atje nuk kthehet, por e ujit tokën, e zbrun
dhe i jep fuqi të blerojë,
/2Kor 9,10 i jep bujkut farën dhe bukën për ushqim,
Ur 18,14-15; Am 8,11; Zak 1,5-6; Gjn 1,1+ [11]kështu edhe fjala ime që del prej gojës sime,

në beslidhjen (rr 1-5) dhe për ty kthyer ndërsa jemi akoma në kohë (rr 6-11). I rr 1-2 rikujtojnë ftesën e dijes në banket (Fu 9,1-6).

55,3 Mbi këtë *besëlidhje të përjetshme* (59,21; 61,8), që është një beslidhje e re, krh. Jer 31,31+. Kujtimi i premtimeve të bëra Davidit (2Sam 7,5-16) është e vetmja në Isainë e Dytë, që nuk mendon kurrë rindërtimin e monarkisë.

55,11 Fjala e JHWH është e ngjashme

s'do të kthehet tek unë pa fryt,
pa pasë kryer gjithçka më pëlqen
dhe pa pasë zbatuar atë për çka e nisa.

Përfundimi i librit

12 Po, me gëzim do të niseni dhe në paqe do të përcilleni
Malet e kodrat do të shpërthejnë në lavde para jush,
dhe të gjitha lëndët e fushës do të duartrokasin.
13 Në vend të ferrave, do të rritet qiparisi, 41,19; 44,3-4
në vend të hithave, do të rritet mërsina.
Kjo do të jetë për nder të Zotit,
shenjë e përhershme që s'do të kalojë.

III. PJESA E TRETË E LIBRIT TË ISAISË

Zoti pranon të gjithë popujt

56 1 Kështu thotë Zoti:
«Mbani të drejtën e zbatoni drejtësinë,
sepse shëlbimi im është duke ardhur 46,13; 51,6.8
e s'vonon të dëftohet drejtësia ime».
2 I lumi ai që bën kështu,
biri i njeriut që i përmbahet kësaj,
që e mban të shtunën e nuk e çnderon, 58,13v; Dal 20,8+
që e ruan dorën e vet nga çdo vepër e keqe.
3 Biri i ardhacakut që iu mbështet Zotit Dal 12,48+
assesi të mos thotë: «Patjetër Zoti do të më ndajë
nga populli i vet!»,
as eunukut të mos i shkojë në mend të thotë:
«Ja, unë s'jam tjetër, por një dru i thatë!».
4 Sepse kështu u thotë Zoti eunukëve:
«Ata që i mbajnë të shtunat e mia, Ur 3,14-15

me një lajmëtar që kthehet vetëm pasi e ka përfunduar misionin e tij. Ajo është e përsonifikuar, si gjëkundi urtia (Fu 8,22+; Urt 7,22+) ose Shpirti (Is 11,2+).

55,12-13 Përfundimi i gjithë librit të Ngushëllimeve. Është rimarrë tema e daljes së re: gëzim i kthimit dhe shëndërrim i shkretëtirës në tokë pjellore (krh. 43,19; 44,3-4; etj.).

kk 56–66 Kjo pjesë e tretë i përcaktohet një tjetër profeti, që quhet «Isaia i Tretë» ose «Trito-Isai» (krh. Paraqitje e Profetëve: Isaia).

56,1-9 Orakull në prozë me ritëm, ka mundësi që është kompozuar pas kthimit prej mërgimit. Besnik ndaj traditës së shumë profetëve të mëdhenj (krh. 45,14+), autori shpall se shpejt do të pranohen në judaizëm proselit të huaj, me kusht që të qëndrojnë «të patundur në besëlidhje» (rr 4.6), gjë që duhet të përfshijë rrethprerjen, shenjë e besëlidhjes. Ndalimet e parashikuara nga Lp 23,2-9 janë shfuqizuar, veçanërisht ato që peshonin mbi eunukët (këtu rr 3-4).

që zgjedhin të bëjnë çka mua më pëlqen,
që e zbatojnë besëlidhjen time,
[5]do t'u jap në Shtëpinë time e në muret e mia
1Sam 1,8 një vend e një emër më të mirë se të kishin bij e bija:
Zb 2,17; 3,5 do t'u jap një emër të përhershëm që kurrë s'do të mbarojë.
18,7+ [6]Kurse bijtë e ardhacakut,
që do t'i mbështeten Zotit për ta adhuruar atë,
për t'ia dashur emrin Zotit,
për të qenë shërbëtorët e tij,
të gjithë ata që do ta ruajnë të shtunën e nuk do ta çnderojnë,
që do ta mbajnë besëlidhjen time,
Ps 15,1 [7]do t'i shpie në Malin tim të shenjtë
dhe do t'i gëzoj ata në Shtëpinë e uratës sime:
1Mbr 8,41-43 flitë e shkrumbimit e theroret e tyre
do të jenë të pëlqyeshme mbi lterin tim,
/Mt 21,13p sepse Shtëpia ime do të quhet
Shtëpi urate për të gjithë popujt».
[8]Kështu thotë Zoti Hyj, ai që i bashkon izralitët e shpërndarë:
«Rreth Izraelit do të mbledh edhe më shumë të tjerë
përveç atyre që tashmë janë mbledhur!».

Padenjësia e krerëve

[9]Ju, o egërsirat e fushës, ejani të gjitha për të ngrënë,
të gjitha ju, o egërsirat e pyllit,
3,12; 9,15 [10]sepse të gjitha rojat janë të verbëta,
të gjithë sa janë asgjë nuk dinë!
Të gjithë janë qen të pagojë, që s'janë të zotë të lehin,
të pamendë, të shtrirë, që u pëlqen të flejnë,
[11]e pra janë qen përlugtues, që s'dinë të ngihen.
Jer 10,21; 12,10; 23,1-2; Ez 34,2 E të tillë janë barinjtë!
Gjë vesh nuk marrin, secili endet udhës së vet,
secili këqyr vetëm interesin e vet,
prej më të madhit e deri te më i vogli!

56,5 *do t'u jap një emër*: me 1QIs[a] dhe versionet; TM ka: «do ti jap».

56,7 *në Shtëpinë e lutjes sime*: kjo shprehje, e përmendur nga Jezusi në rrethana të rënda të jetës së tij (Mt 21,13p), shpall një risi të dyfishtë: lutja ka përjarësinë mbi sakrificat, edhe në tempull, dhe të gjithë popujt janë të ftuar.

56,8 Orakulli i vogël i këtij rr, me paraqitjen që e paraprin, është një konfirmim i asaj që sapo thamë: të «tjerët» janë proselitët dhe eunukët, në vend që pjesëtarë të diasporës jashtë Babilonisë.

56,10–57,2 Profeti duket se kundërvë këtu kryetarët e popullit («barinjët» që janë si qen dembel) me të varurit («qenët» që janë si barinjë të vërtetë, por përpirës dhe egoista). – Ky orakull, ndoshta i shkruar para mërgimit, zhvillon temën që gjendet edhe te Jeremia (2,8.26-27; 5,4.31; 10,21; 23,1-2.11-12; krh. edhe Ez 8,11-13; 34), atë të padenjësisë së kryetarëve të Judës gjatë viteve që i kanë paraprirë mërgimit.

12«Ejani, do të sjell verë, të pimë e të trullosemi, 5,11+; 28,7v
edhe nesër do të jetë si sot,
madje edhe shumë më tepër!».

57 1I drejti sharron e askush s'është në kujdes;
njerëzit e mirë zhduken e askush s'kujtohet
se i drejti zhduket për shkak të së keqes. Ur 4,11
2Ai hyn në paqe; pushon në shtrojën e vet
ai që ecën udhës së drejtë.
3Afrohuni këtu, o bij të shortares,
bijtë e pushtit e të lavirës!
4Kë mendoni të vini në shpoti?
Kujt ia ngërdheshni buzët e i qitni gjuhën?
Pse a s'jeni bami i mbrapshtë, pjellë rrenacake?
5Ju që ndizeni flakë ndër hala, Lp12,2+; Jer 2,20
nën çdo lëndë të gjelbëruar e i flijoni fëmijët në lugina, Lev 18,21+
në zgavrra qetash!

Vajtim kundër idhujtarisë

6Pjesa jote është në krahinat e luginës,
ato janë shorti yt, atyre ti u bëre flinë e njomjes,
therore u kushtove! Vallë, a me to unë do të ngushëllohem?
7Mbi mal të lartë, shumë të lartë,
e vendose shtratin tënd dhe atje u ngjite fli të kushtosh. Lp 23,19+
8Pas dere e pragu e vure shenjën përkujtuese tënden,
sepse larg meje e zbulove,
re në shtrat dhe e hape shtratin tënd; Ez 16,15v
me to lidhe besëlidhje, t'u pëlqye shtrati i tyre,

57,2 *që ecën*: me TM; BJ hamend shumësin, si pjesa tjetër e rr të TM: «do të gjejnë», «mbi shtratin e tyre» (e përkthyer në njëjës nga BC).

57,3-13 Ky orakull, si i mëparshmi, mund të përcaktohet në kohët e fundit të monarkisë, kur praktikat idhujtare ishin shumë të përhapura në Jerusalem. Por ato kanë vazhduar në Palestinë gjatë dhe pas mërgimit (66,3-4.17). Poema është në stilin e fuqishëm të profetëve të shek. VII-VI (Jer 1,16; 7,8; etj.; krh. Ez 8; Is 2,6-8). Disa aludine riteve idhujtare mbeten të errëta për ne.

57,4 *ngërdheshni buzët*: përkthim letërar. Paralelizmi bën të mendohet një shenjë përqeshjeje, në vend të pangopësisë; BJ përkthen: «bëni ngërdheshje».

57,5 *flijoni fëmijët*: nuk është e sigurte që këto flijë janë të barabarta me flitë e bëra Molohut, mbi të cilat krh. Lev 18,21+.

57,7 Aluzion prostitucionit kultual të kultit natyror të Kananit (Neh 25), praktika e të cilit është paraqitur ndonjëherë në Israel (1Mbr 14,24; 22,47; 2Mbr 23,7; Oz 4,14) në rreng të të gjitha ndalimeve (Lp 23,18-19). Por në sharat e tyre kundër idhujtarisë, profetët përdornin fjalorin e prostitucionit qoftë për të kujtuar simbolikisht pabesnikërinë e Izraelit ndaj Hyjit të tij qoftë për të përshkruar me realizëm aktet e kultit pagan.

57,8 *shenjën përkujtuese tënden*: ose «kujtesë» (BJ) ose «përmendore»: duhet të jetë një simbol kultual, por kuptimi i gjithë rr mbetet i errët. – *me to bëre lavirësi*: BJ interpreton: «duke kundruar përmendoren».

me to bëre lavirësi.
[9]Hyre te mbreti me erëra të mira, s'i kurseve erërat e mira;
larg i nise kasnecët e tu e u përule deri në ferr.
[10]Në një rrugë të tillë ti u lodhe e u këpute,
por nuk the: «Punë e kotë!».
I gjen fuqi ti dorës sate e prandaj nuk u ligështove.
[11]Për kë je në kujdes e trembesh,
që të rresh e mua të më harrosh
dhe as ndër mend të mos të bjerë për mua?
Vallë, pse heshta për kohë të gjatë, ti nuk më trembesh?
[12]Por unë do ta shpall drejtësinë tënde
e veprat e tua që gjë s'do të ndihmojnë.
[13]Kur të kushtrimosh, le të shpëtojnë idhujt e tu.
Por ata era do t'i marrë, do t'i tresë një puhi e lehtë.
Ps 37,9; Is 56,7; 60,21; 65,9 E ai që shpresën e ka në mua do ta trashëgojë Tokën,
pronë do ta ketë Malin tim të shenjtë.

Kënga e ngushëllimit

11,16+; Ps 68,5+ [14]Do të thuhet: «Shtroni, shtroni, gati bëjeni udhën,
largoni pengesat nga udha e popullit tim!».
[15]Sepse kështu thotë i Larti, i Tejetlarti,
Lev 17,1+ që fronin e ka të amshueshëm, e emrin e ka të shenjtë:
Banoj në vend të lartë e të shenjtë,
Ps 51,19 por jam edhe me të ndrydhurin
dhe me atë që është i përvujtëruar në shpirt,
për t'i dhënë jetë shpirtit të të përvujtëve,
për t'i dhënë jetë zemrës së të ndrydhurve.
Ps 130,3 [16]Sepse nuk dua vazhdimisht të grindem
as s'dua përgjithmonë të hidhërohem,
sepse para meje do të mbaronte fryma,
do të zhdukeshin qeniet e gjalla që i bëra.
[17]Për shkak të horrjatisë së tij u zemërova,
54,8+ e godita dhe e fsheha fytyrën time
dhe kundër tij u hidhërova, e ai u end udhës së zemrës së vet.
Dal 15,26 [18]I pashë udhët e tija, por do ta shëroj e do ta kthej,
do ta ngushëlloj atë dhe ata që qajnë bashkë me të.

57,9 *mbreti*: BJ preferon të tejshkruaj hebraishten *melek*, «mbreti», titull i dhënë shumë hyjnive semite. Këtu, ndoshta, bëhet fjalë për Melqart prej Tirit, hyjni e botës nëntokësore (krh. fundin e rr).

57,11 *pse heshta për kohë të gjatë*: BJ fj.fj.: «kam qëndruar në qetësi».

57,14-21 Poemë e shkruar pas mërgimit; tregon JHWH që kujdeset për të varferit dhe për të shtypurit. Mbi këtë përshpirtësi të të «varfërve të JHWH», krh. Sof 2,3+.

57,17 *jam fshehur*: pra: ose «kam fshehur fëtyrën», shprehje e fatkeqësisë hyjnore, ose «pa e zbuluar ndërhyrjen time».

19 Do të vë fjalët e lavdit në buzët e tija
«Paqe, paqe për atë që është larg e afër», /Ef 2,17
thotë Zoti, «dhe do ta shëroj».
20 Të paudhët janë porsi deti me valë Jud 13
që nuk di të qetësohet, valët e të cilit lym e baltë vjellin.
21 Thotë Hyji im: «S'kanë paqe të paudhët!». 48,22

Njinesa e pëlqyer prej Hyjit

58 1 Bërtit me zë të lartë e mos pusho,
porsi bori lartësoje zërin tënd!
Shpallja popullit tim fajet e tija,
shtëpisë së Jakobit mëkatet e tija.
2 Sepse ata më kërkojnë ditë për ditë
dhe dëshirojnë t'i njohin udhët e mia,
porsi populli që vepron drejtësinë
që nuk e harron të drejtën e Hyjit të vet.
Kërkojnë prej meje gjyq të drejtë,
dëshirojnë të jenë afër Hyjit.
3 «Pse të agjërojmë, kur ti nuk na shikon, Mal 3,14; Mt 6,18
pse ta përulim shpirtin tonë, nëse ti s'e di?».
Ja, në ditën e agjërimit tuaj ju gjeni punë
dhe i mbytni në punë të gjithë punëtorët tuaj.
4 Ja, ju njinoni për t'u fjalosur e grindur,
e rraheni grushte si të patenzonë. Mos agjëroni më si sot,
nëse doni të dëgjohet zëri juaj këtu lart.
5 Pse, a i tillë është agjërimi që unë zgjodha,
dita kur njeriu bën vetëmohim?
Të ulësh porsi zunkthi kokën tënde,
të shtrosh grathore edhe hi?
A thua këtë do ta quash agjërim e ditë që i pëlqen Zotit?
6 Vallë, a s'është agjërimi që unë zgjodha: Am 5,21+;
Mt 25,34-40
t'i këputësh verigat e padrejtësisë,
t'i zgjidhësh leqet e zgjedhës, Jer 34,8-9
t'i lëshosh të lirë të ndrydhurit, të copëtosh çdo zgjedhë?
7 A jo tà ndash bukën tënde me të uriturin,

57,19 *Paqe... të afërmëve*: krh. Ef 2,17, ku shën Pali i aplikon këto fjalë Jezusit dhe predikimit të Ungjillit.

57,21 *Hyji im*: kështu TM; 50 mss kanë: «JHWH».

58,1-12 Orakull i pasmërgimit, i cili kërkon, që praktikat fetare të bëhen të brendishme sipas shpirtit të profetëve të mëdhenj (krh. Is 1,10+; Am 5,21+). Bëhet fjalë këtu për agjërimin: rr 5-7 janë qendra e orakullit.

58,3 Agjërimi ishte i parashikuar prej Ligjit vetëm për festën e shlyerjes (Lev 23,26-32), por në disa epoka janë shumëfishuar ditët e agjërimit, qoftë në raste përvjetori vdekjeje (Zak 7,1-5; 8,18-19), qoftë për të kërkuar mëshirën hyjnore (Jer 36,6.9; Zan 3,5; krh. 1Mbr 21,9.12).

t'i shtish në shtëpinë tënde skamnorët e të pashtëpitë?
Kur ta shohësh të zhveshurin, vishe
dhe mos e përbuz farefisin tënd.
[8]Atëherë do të zbardhë porsi agimi drita jote,
shërimi yt do të vijë më shpejt;
52,12 para teje do të ecë drejtësia jote
e do të përcjellë lavdia e Zotit.
[9]Atëherë do të thërrasësh e Zoti do të të dëgjojë,
65,1 do ta thërrasësh e ai do të përgjigjet: «Këtu jam!».
Nëse do ta zhdukësh prej mesit tënd zgjedhën,
gishtin paditës dhe fjalën e keqe,
[10]nëse do t'ia japësh kafshatën tënde të uriturit,
nëse do ta ngish të uriturin,
Gjn 8,12+ atëherë në errësirë do të shndritë drita jote,
terri yt do të jetë porsi mesdita.
[11]E Zoti do të të prijë gjithmonë,
do të të ngijë në vende të thata.
Ai do t'i forcojë eshtrat e tu,
do të jesh porsi kopshti i ujitur,
Gjn 4,14 porsi burimi i ujërave të gjalla
që kurrë s'i mungojnë ujërat.
61,4; Neh 3v [12]Populli yt do t'i rindërtojë rrënojat e vjetra,
do t'i rindërtosh themelet e lëna brezni e brezni:
do të quhesh: «Rindërtues i rrënojave,
Ripërtëritës i rrugëve der' në banim».

E shtuna

56,2+ [13]Nëse do ta ruash këmbën të mos e shkelsh të shtunën,
dhe në ditën time të shenjtë nuk do të punosh,
nëse do ta çmosh për kënaqje të shtunën,
të ndershme ditën e shenjtë të Zotit,
do ta nderosh duke mos udhëtuar,
duke mos kryer punët e tua e marrëveshjet,

58,10 *nëse do t'ia japësh kafshatën tënde të uriturit, nëse do ta ngish të uriturin*: fj.fj.: «nëse ti i jep të uriturit shpirtin tënd (LXX: "bukën e shpirtit tënd") dhe nëse ti e ngopë shpirtin e të dëshpëruarit». Por fjala *nepheš*, e përkthyer zakonisht me «shpirt», përcakton edhe «jetën», «dëshirën», «oreksin»; janë pra të mundshme ngjyrime të ndryshme, mes të cilave është vështirë të zgjedhësh.

58,11 *do ti forcojë*: kuptim i pasigurte, folja *halas*, e përdorur këtu, duket se ka lidhje me emrin *halûs*, «luftëtar»; por ka edhe mundësi të tjera, po folur për propozime korrigjimi.

58,12 Jemi akoma në fillim të rindërtimit, sigurisht përpara rindërtimit nën sundimin e Neemisë, ndoshta edhe përpara rindërtimit të tempullit, që nuk është i përmendur.

58,13-14 Kjo ligjshmëri e të shtunës duket si të jetë një shtojcë e orakullit të mëparshëm. Mbi të shtunën, krh. Dal 20,8+.

14atëherë në Zotin do ta gjesh kënaqësinë tënde;
  në karrocë do të të shëtis mbi malet e dheut, Lp 32,13
  do të bëj ta gëzosh pronën e atit tënd Jakobit,
  sepse kështu foli goja e Zotit. 1,20; 40,5

Psalmi pendestar

59 1Jo, nuk u shkurtua dora e Zotit 50,2+
  që të mos mund të shpëtojë,
  as s'është rënduar veshi i tij
  që më të mos dëgjojë;
2por mëkatet tuaja hapën një greminë
  ndërmjet jush e ndërmjet Hyjit tuaj,
  mëkatet tuaja ia zunë fytyrën Lp 31,17
  që ai juve të mos ju vështrojë. 1,15
3Duart tuaja janë të zhytura në gjak,
  gishtat tuaj plot fajësi; buzët tuaja flasin rrena,
  gjuha juaj belbëzon fajësi.
4Askush padi s'bën me të drejtë,
  s'gjendet ai që gjykon drejt;
  besohet në asgjë e thuhet e shtrembëra,
  ngjizën të keqen, lindën mjerimin. Ps 7,15; Jb 15,35
5Thyejnë vezë kapastrecash e endin pëlhurë merimange; Mt 3,7+
  kush ia han vezën, vdes,
  kush ta thyejë, prej saj lind kapastreci.
6Pëlhura e tyre s'vlen për petk
  s'mund të mbulohet me punëdoren e tyre;
  veprat e tyre janë vepra paudhërie
  fryti i dhunës është në dorën e tyre.
7Këmbët e tyre vrapojnë të bëjnë të keqen, /Fu 1,16;
  nxitojnë të derdhin gjak të pafajshëm. /Rom 3,15-17
  Mendimet e tyre janë mendime të këqija,
  në udhët e tyre shkretim e ndrydhje.
8Nuk e njohin udhën e paqes, në hapa të tyre s'ka drejtësi.
  I shtrembërojnë shtigjet e veta:
  s'e njeh paqen, kush ec udhës së tyre.
9Ja, pse e drejta rri larg nesh dhe drejtësia s'arrin tek ne;
  presim dritën dhe, ja, errësira, ndriçimin e ecim në terr! Jer 8,15;
  Am 5,18.20; Gjn 8,12+

59,1-20 Kjo liturgji pendestare është në linjë me atë të k të mëparshëm dhe ka mundësi ti përkasë të njëjtës epokë: shpëtimi i premtuar po vonon të vijë, faji nuk është i Hyjit por i mëkateve të njeriut. Është kjo që thonë rr 1-2 dhe që vazhdimi i poemës do të zhvillojë. Këto fillojnë me një akt akuze (rr 3-8).

59,9 Fjalën profetike e ndjek rrëfimi i bashkësisë, që bëhet edhe më i qartë duke filluar nga rr 12 deri në rr 15a.

10 Ecim duke prekur si i verbëti murin,
si ata që sy s'kanë ecim me hamendje;
Lp 28,29 marrim në thua në mesditë, porsi në mug,
ndër të shëndoshë si të ishim të vdekur.
11 Të gjithë ulërijmë, porsi arinjtë,
gjëmojmë thekshëm, porsi pëllumbat.
Prisnim drejtësi, por më kot, shpëtimin, por është larg nesh!
Jer 14,7 12 Po se fajet tona janë të shumta para teje,
mëkatet tona dëshmojnë kundër nesh,
Ps 51,5 po, fajet tona bëjnë pjesë me ne, i njohim mirë fajet tona:
13 mëkatuam e rrejtëm kundër Zotit,
u larguam prej Hyjit tonë,
lëvduam dhunën e shkeljen e urdhërimeve,
ngjizëm e nynykatëm në zemër tonë fjalë të rreme.
14 Kështu e drejta u hodh pas shpine,
drejtësisë i duhet të qëndrojë larg,
përplaset për tokë në kuvend e vërteta,
drejtësisë brenda s'i lamë vend.

Zoti në veprim

15 Besa erdhi e ra në harresë, e ai që i ikën së keqes, bëhet pre.
E pa Zoti dhe iu duk keq pse s'ka më të drejtë.
16 Pa se s'ishte askush, u çudit pse askush s'ndërmjetësoi.
63,5 Por në ndihmë i erdhi krahu i tij,
e përkrahi e drejta e tij.
/Ur 5,17-23; /Ef 6,14-17; /1Sel 5,8 17 Për pancirë veshi drejtësinë,
në krye e vuri përkrenaren e shpëtimit;
i veshi petkat e ahmarrjes,
u mbështoll me zell si me leshnik.
18 Do të paguajë gjithkënd sipas veprave:
me felgrim kundërshtarëve të vet,
me shpagim armiqve të vet
edhe ishujve do t'ua kthejë të keqen.
19 Ata të perëndimit, do ta druan emrin e Zotit,
edhe ata të lindjes së diellit, lavdinë e tij,
kur të vijë porsi përroi i rrëmbyeshëm
që e shtyt fryma e Zotit.

59,10 *ndër të shëndoshë... të vdekur*: kuptim i diskutuar. Fjala e përkthyer me «ndër të shëndoshë» duket se e ka prejarrdhjen nga šemen, «i shëndoshë», por shumë përkthyes propozojnë korrigjime. LXX e ka hequr këtë term.

59,15 Kemi këtu tani ardhjen e JHWH si gjykatës e shpëtimtar (rr 15b-20). I është afruar kjo pjesë zbulesës së Isaisë 24,27.

20 Por do të vijë Shpërblyesi i Sionit — 41,4+; /Rom 11,26
edhe për ata bijtë e Jakobit që kthehen prej paudhërisë,
është fjala e Zotit.

Profeci — 55,3+

21 Sa për mua thotë Zoti ja besëlidhja ime me ta: — Rom 11,27
Shpirti im që është mbi ty
e fjalët e mia që i vura në gojë tënde, — 51,16; 2Sam 23,2; Jer 1,9
s'do të largohen nga goja jote,
as nga goja e farës sate,
as nga goja e farës së farës sate thotë Zoti
qysh tash e deri në amshim.

Ngjallje e ndritshme e Jerusalemit — 45,14+; Zb 21,9-27

60 1 Ngrehu, shkëlqe, se po vjen drita jote,
mbi ty po len Lavdia e Zotit!
2 Sepse tokën po e mbulon terri
dhe një errësirë e madhe popujt, — 9,1+
kurse mbi ty, dritë bën Zoti
e Lavdia e tij mbi ty, do të shihet! — Dal 24,16+
3 Në dritën tënde, do të ecin popujt — /Zb 21,24
edhe mbretërit, në lindjen e shkëlqimit tënd.
4 Lartësoji përreth sytë e tu e shiko: — 49,18-22; Bar 5,5-6
të gjithë këta po mblidhen, te ti po vijnë.
bijtë e tu po vijnë prej së largu,
bijat e tua para duarsh po i sjellin.
5 Atëherë do të shikosh, fytyra do të të ndriçojë,
zemra do të të rrahë e do të të zgjerohet,
sepse pasuritë e detit do të zbrazen te ti, — Ps 72,10
të mirat e popujve do të vijnë te ti.
6 Mori gamilesh do të të mbulojnë,
gamile njëgungëshe nga Madiani e Efa. — Dal 2,15
Të gjithë do të vijnë nga Saba, ar e kem do të sjellin — 1Mbr 10,1+; Mt 2,11

59,21 Ky orakull në prozë shpall përjetësinë e besëlidhjes së JHWH me Izraelin e karakterizuar nga fryrja e Shpirtit e nga aktiviteti profetik (40,7-8; 51,16; 61,1; Jer 1,9). E meqenëse vjen pas përfundimit të rr 20, është një shtesë.

kk 60–62 janë të bashkuar nga stili dhe nga idetë dhe janë të ndërlidhur me kk 40–55. Nëse nuk janë të Isaisë së Dytë, janë të paktën të një dishepulli që përsërit mesazhin ngushëllues të mësuesit bashkësisë që kthehet, shpresat dhe feja e së cilës kanë nevojë për mbështetje.

60,6 Thesaret e detit vijnë nga perëndimi, me anijet fenike ose greke; pasuritë e Lindjes dhe të Egjyptit mbërrijnë me karvane nëpërmjet shkretëtirës së Sirisë e të Sinait. Madiani, Efa e Saba janë popuj të Arabisë (krh. 45,14; Zan 25,1-4). – Aluzionet mbi thesaret e Lindjes dhe perspektiva e gjithëmbarshme e 60,6 kanë bërë që liturgjia t'ia aplikojë këtë tekst misterit të Dëftimit.

e do t'i këndojnë lavde Zotit.
7Të gjitha grigjat e Cedarit, do të grumbullohen për ty,
Zan 25,13 deshtë e Nabajotit, do të jenë në shërbim tënd;
do të ngjiten si fli e pëlqyeshme mbi lterin tim
dhe do ta lavdëroj Shtëpinë e Lavdisë sime.
8Kush janë ato që po fluturojnë si retë,
porsi pëllumbat në çerdhet e veta?
Ps 48,8+ 9Janë ishujt që më presin, në krye me anije të Tarsit,
për t'i sjellë bijtë e tu prej së largu
e bashkë me ta, argjendin e arin e tyre,
‖55,5 në nder të emrit të Zotit tënd, Hyj,
në nder të Shenjtit të Izraelit që të lavdëroi.
49,17 10Të huajt do t'i ndërtojnë muret e tua,
mbretërit e tyre do të jenë shërbëtorët e tu.
Në zemërimin tim unë të pata goditur,
54,8 por në mirësinë time pata mëshirë për ty.
/Zb 21,25-26 11Të hapura do të jenë vazhdimisht dyert e tua,
jo, nuk do të mbyllen ditë as natë,
që të shtihet te ti pasuria e popujve e të sillen mbretërit e tyre.
12Popujt e mbretëritë që s'do të shërbejnë ty,
do të sharrojnë, plotësisht do të zhbihen.
35,2 13Te ti do të vijë nderi i Libanit,
qiparis, vidh e bredh së bashku,
1Mbr 5,19-20 për ta stolisur vendin e Shenjtërores sime,
po, të lavdishëm do ta bëj vendin ku i vë këmbët!
49,23 14Te ti do të vijnë kokulur bijtë e atyre
që të kanë përvujtëruar,
/Zb 3,9 përmbys do të bien para këmbëve të tua
1,26+ të gjithë ata që të përbuznin dhe do të të quajnë Qyteti i Zotit,
Sioni i Shenjtit të Izraelit.
64,4.12 15Pasi qe lënë shkret dhe urryer e askush nëpër ty s'kalonte,
unë do të bëj krenarinë e shekujve,
gëzimin e breznive të breznive.

60,7 *Kedar*: krh. 21,16-17+. – Nebaiòt: *Nabateit* (hebr.: *nëbayôt*) janë një popull arab (krh. Zan 25,13; 28,9; 36,3).

60,9 *Janë ishujt që më presin*: me një korrigjim (*siyyîm yiqqawû* në vend të *'iyyîm yëqawwû*) kemi: «anijet mblidhen», e kjo do t'na sillte një paralelizëm më të mirë me rrjeshtin që vijon; por edhe LXX lexon: «ishujt».

60,11 *të hapura do të jenë*: me versionet; TM ka: «hapni (dyert e tua)».

60,12 Ky rr që çrregullon kontestin, ka mundësi të jetë një shtesë.

60,13 *Nderi i Libanit*: janë kedrat. Do t'i përdorim për të rindërtuar Jerusalemin e ri, sikurse u bë për tempullin e Salomonit (1Mbr 5,15v).

60,14 *«Qyteti i Zotit», «Sioni i Shenjtit të Izraelit»*: është një emër i ri, si ai që Isaia i jepte Jerusalemit (1,26+). Po ashtu edhe emrat e bastionve dhe dyerve (60,18), ato të Sionit dhe të tokës së tij (62,4), ato të popullit dhe të qyteteve (62,12).

16 E ti do pish qumështin e popujve, 49,23
do të gëzosh pasurinë e mbretërve
dhe do ta dish se unë jam Zoti, Shpëtimtari yt, 49,26
Shpërblyesi yt, i Pamposhtshmi i Jakobit!
17 Në vend të bronzit, do të sjell ar, në vend të hekurit, argjend,
në vend të druve, bronz e në vend të gurëve, hekur.
Paqen do ta vë rojtarin tënd e Drejtësinë kryetarin tënd. 1,26
18 Më s'do të flitet për dhunë në vendin tënd,
as shkretim e ndrydhje në kufijtë e tu;
shpëtim do t'i quajsh muret e tua e lavdi dyert e tua!
19 Më s'do të jetë dielli ai që do të ndriçojë ditën, /Zb 21,23; 22,5
as drita e hënës nuk do të të shndritë natën,
por do të jetë Zoti, drita jote e përhershme,
dhe Hyji yt do të jetë shkëlqimi yt!
20 S'do të perëndojë më dielli yt,
as hëna më s'do të errësohet,
sepse Zoti do të jetë për ty dritë e amshueshme
dhe fund do të marrin ditët e zisë sate.
21 Populli yt do të jetë popull të të drejtësh, 57,13
për amshim do ta trashëgojnë Vendin,
pinjolla prej meje të mbjella, vepër e duarve të mia
për ta dëftuar lavdinë time.
22 Prej më të voglit do të shtohen një mijë,
prej të pakëtit një popull i fortë.
Unë Zoti, në kohën e duhur, do të nxitoj ta bëj këtë.

Thirrja e profetit

61 1 Shpirti i Zotit Hyj është mbi mua, 11,2; 42,1; Mt 3,16+; /Lk 4,18-19
sepse Zoti më shuguroi,
më dërgoi t'u sjell të përvujturve lajme të gëzueshme, Lk 7,22

60,16 *pasurinë e mbretërve*: fj.fj.: «gjinjët». Edhe LXX interpretonte këtë imazh provokuese me «pasuritë» e nuk është e nevojshme të mendohet se ka lexuar një tekst të ndyshëm.

60,18 Muret e dyert e Jerusalemit mbanin emra përsonalë (krh. Neh 2,13-15). Ato që përmenden këtu janë emra simbolikë (krh. rr 14; 1,26+). Zbulesa ju aplikon emra të ngjashëm dyerve dhe bazamenteve të mureve të Jerusalemit të ri (Zb 21,12.14).

60,21 *pinjollë prej meje të mbjella*; BJ me qerë e versionet përkthen: «plantacionet e mia»; ketib lexon: «plantacionet e tij»; 1QIs[a]: *plantacione të Zotit*.

61,1-9 Profeti, ka mundësi të jetë autori i kk 60 e 62, shpall se ka marrë prej Hyjit një mesazh ngushëllues (rr 1-3): do të rindërtohet (rr 4); të huajt do ti përmbushin nevojat materiale e Izraelit që është bërë një popull priftërinjve i mbushur me nder (rr 5-7); Hyji e merr fjalën për të vendosur një besëlidhje të përjetshme (rr 8-9). Rr 10-11 janë një falenderim i profetit që flet në emër të Sionit. Kjo poemë u bën jehon këngëve të Shërbëtorit (krh. 42,1; 42,7; 49,9, si dhe 50,4-11, ku është pikërisht Shërbëtori që flet, sikurse këtu).

61,1 *lajme të gëzueshme*: BJ ka: «shpallja»; Luka do të na tregojë se si Jezusi në sinagogën e Nazaretit niset nga ky tekst për të shpjeguar misionin e tij (Lk 4,16-30).

t'i shëroj ata që kanë zemrën e plasur,
t'u shpall skllevërve lirinë, të burgosurve, çlirimin;
Lk 25,10+ [2]ta shpall vitin e hirit të Zotit
dhe ditën e ahmarrjes së Hyjit tonë,
Mt 5,4 t'i ngushëlloj të gjithë ata që qajnë,
[3]t'ua vë të mjerëve të Sionit
e t'ua jap kezën në vend të hirit,
vajin e gëzimit në vend të zisë,
këngën e lavdit në vend të zemrës së trishtuar.
Do të quhen «Lisat e drejtësisë,
mbëltesë e Zotit për të dëftuar lavdinë».
58,12 [4]Ata do t'i rindërtojnë rrënimet e vjetra,
do t'i ngrehin rrënojat e moçme,
do t'i përtërijnë qytetet e lëna shkret,
të shkretuara brezni pas breznie.
14,2 [5]Të huajt do të vijnë për t'ua kullotur grigjat,
bujq e vreshtarë tuaj do të jenë
njerëz prej kahmosit të ardhur,
Dal 19,6+; /Zb 1,6 [6]kurse ju do të quheni priftërinjtë e Zotit,
ju do t'ju emërtojnë shërbestarët e Hyjit tonë.
Do t'i gëzoni të mirat e popujve
e do të krenoheni me pasurinë e tyre.
[7]Për turpin e tyre të dyfishtë e për poshtërim,
lavde do t'i këndojnë pjesës së vet;
këndej në vendin e vet dy herë aq do të marrin
e do të kenë gëzim të përhershëm.
[8]Sepse unë jam Zoti që e dua të drejtën,
që e urrej cubninë dhe paudhërinë,
do t'u jap shpërblimin e vërtetë,
55,3+ me ta besëlidhje do të bëj të përhershme.
[9]Fara e tyre e njohur do të jetë ndër popuj,
e ndër kombe pasardhësit e tyre.
Kush t'i shohë, do t'i çmojë,
Zan 12,3+ sepse janë fara që e ka bekuar Zoti.

61,3 Ky rr që duket një duplikatë, duhet të jetë paraqitur si një glosë shpjeguese.

61,7 *Për turpin e tyre*: ose sipas tjerëve një «turp i dyfishtë» të cilit i përgjigjet një «trashigim i dyfishtë» e që thërret «dënimin e dyfishtë» të 40,2. Por teksti nuk është i sigurtë. BJ përkthen: «në vend të turpit tuaj».

61,8 *paudhësinë*: duke lexuar *'awlah*, me versionet; TM (me një ndryshim të thjeshtë të zanores) ka: *'olah*, «fli», për këtë disa përkthejnë: «urrej vjelljen në fli».

10 Me gëzim të madh gëzohem në Zotin, 1Sam 2,1; Lk 1,46v
shpirti im galdon në Hyjin tim,
sepse më veshi me petkat e gëzimit,
ai më mbuloi me leshnik të drejtësisë,
porsi dhëndër të stolisur me kezë,
porsi nuse me argjendari e stolisur. Zb 21,2; 19,8
11 Po, porsi toka që bën të mbijë gjelbërimi,
porsi kopshti që bën të mbijë fara e tij,
kështu Zoti Hyj do të bëjë të mbijë drejtësia 45,8
edhe lavdi në sy të të gjithë popujve.

Kënga e dytë mbi ngjalljen e Jerusalemit

62 1 Për shkak të Sionit unë nuk do të heshtoj,
për shkak të Jerusalemit s'do t'i jap vetes pushim
deri që drejtësia e tij të dalë porsi drita,
e shpëtimi i tij të mos ndizet si llamba!
2 Të gjithë popujt do ta shohin drejtësinë tënde,
të gjithë mbretërit lavdinë tënde;
do të quhesh me një emër të ri, 56,5+; 65,15
që do ta caktojë goja e Zotit.
3 Do të jesh kurorë nderi në dorën e Zotit,
kezë mbretërie në shuplakë të Hyjit tënd.
4 Nuk do të quhesh më E lëna, 60,15+; Oz 2,25
toka jote më s'do të quhet E shkretuar,
por do të quhesh Kënaqësia ime 1,26+
e toka jote E martuara,
sepse ti i pëlqeve Zotit e toka jote do të jetë e martuar.
5 E njëmend, sikurse i riu që martohet me të fejuarën,
kështu me ty do të martohet ndërtuesi yt
sikurse dhëndri që i gëzohet nuses, 65,19
kështu do të gëzohet ty Hyji yt.
6 Mbi muret e tua, o Jerusalem,
i kam vënë rojtarët; as ditën as natën, 52,8

61,10 *të stolisur*: hamend. *yakin*; TM ka: «kryen detyrën e priftit», *yëkahën*.

62,1-9 Poemë e re mbi lavdinë e Jerusalemit, si k 60. Por këtu tema e martesës merr një peshë më të madhe: triumfi i Jerusalemit dhe e vendit që e rrethon është në faktin se do të bëhet nuse e JHWH (krh. 50,1; 54,6-7).

62,4 *"E lëna"... Gëzimi im*: BJ ka fj.fj.: «kënaqësia ime është në të». Emrat "E lëna" *('azûbâ)* dhe «Gëzimi im» (*hepsî-bah*), të venë këtu në Jerusalem e në vendin e Judës për shkak të domethënies së tyre, janë emra përsonalë të vërtetuar tjetërkund në Bibël (krh. 1Mbr 22,42; 2Mbr 21,1). Në këtë vendosje të emrave përsonal zakoni profetikë i inauguruar nga Oz 1,5v; 2,25; Is 1,26; krh. 60,14; 62,12.

62,5 *kështu me ty do të martohet ndërtuesi yt*: BJ hamend. sipas kontekstit (krh. 54,5): «ndërtuesi yt do të martohet», *yib'alëk bonëk*. TM: «do të martohen bijtë e tu» (*yib'alûk banayik*).

kurr s'duhet të heshtojnë:
O ju, që Zotit ia përkujtoni premtimet,
vetë mos pushoni
7 e as Atë mos e lini të qetë
deri që ta përtërijë Jerusalemin,
ta ketë bërë Nderin e botës.
8 U përbe Zoti në të djathtën e vet
e në fuqinë e krahut të vet:
Lp 28,30-33 «Drithin tënd kurrë më s'ua dhashë
për ushqim armiqve të tu,
kurrë më të huajt s'do ta pinë verën
që e prodhove me djersën tënde!
9 Le ta hanë ata që e korrën e të lavdojnë Zotin;
ata që e volën le ta pinë
në paraderën e Shenjtërores sime!».

Përfundimi

10 Kaloni, kaloni nëpër derë, bëni udhë popullit!
11,16+ Shtroni, shtroni rrugën, herrni gurët,
49,22 valëvitni para popujve flamurin!
11 Ja, çka Zoti bën të dëgjohet deri në skajet e tokës:
/Mt 21,5 «Thoni bijës së Sionit: Ja, po vjen shpëtimtari yt,
=40,10 ja, me vete e ka shpërblimin e dhurata e tij përpara tij.
1,26+; 60,14+ 12 Do t'i quajnë Populli i shenjtë,
Të shpërblyerit e Zotit, kurse ti do të quhesh: I kërkuari,
Qytet i palëshuar!».

Këngë apokaliptike

34,1-17; Lp 2,5+; /Zb 19,13

63 1 Kush është ai që po vjen nga Edomi,
nga Bosra me petka ngjyrë të kuqe?
Ai që, i madhërishëm në petkun e vet,
pash më pash po afrohet, vigan plot fuqi?
«Jam unë që ushtroj drejtësinë,
që kam fuqi të shpëtoj!».
2 Pse, atëherë, i kuq është petku yt,
e petkat e tua si të atij që shtrydh rrush në tinar?

62,10-12 Kjo poemë e shkurtër duket se shërben si përfundim për kk 60–62. Rimerr shumë tema të librit të Ngushëllimeve (krh. 40,3-5.10; 49,22; 57,14).

63,1-6 Ky fragment i poemës apokaliptike është i menduar si një dialog mes autorit të frymëzuar e JHWH, që prezantohet si një vjelës veshjet e të cilit janë të zhytur me musht. Ata që i ka shtypur në tork janë popujt armiq të Izraelit prej të cilëve është Edomi, armiku tradicional tipik (krh. 34,1-7). Një interpretim tjetër («që po vjen gjith i kuq , me veshjet si vjelës»), besnik ndaj TM, favorizon aplikimin e tekstit Mesisë që vuan.

63,1 *ai që po vjen*: *so'ëd,* hamend.; TM

[3]«Vetëm rrush shtrydha në tinar, Jl 4,13
ndër popuj e askush nuk qe me mua.
I shkelmova në felgrimin tim, /Zb 14,19-20; 19,15
i shtrydha në zemërimin tim.
Gjaku i tyre m'i stërpiku petkat
e i njollosa rrobat e mia.
[4]Sepse në zemër e kisha ditën e ahmarrjes,
erdhi viti i shpagimit tim!
[5]Këqyra rreth: asnjë ndihmëtar!
U habita: asnjë përkrahës!
Atëherë: krahu im ndihmë m'u bë, më përkrahi felgrimi im! 59,16
[6]Në felgrimin tim i zhduka popujt,
dhe i shkela në zemërimin tim,
në tokë e derdha gjakun e tyre!».

Psalmi

[7]Do t'i përkujtoj të mirat e Zotit, Ps 89,2
lavditë e Zotit, të mirat e shumta që i bëri për ne Zoti,
të mirat e panumërta që ia bëri shtëpisë së Izraelit,
që na i dhuroi sipas mëshirës së vet,
sipas dashurisë së vet të pamasë.
[8]Ai tha: «Vërtet janë populli im, bij që nuk gënjejnë», Lp 32,5
dhe u bë për ta Shëlbues
[9]në të gjitha vështirësitë e tyre.
Jo një i dërguar ose një engjëll, por Ai vetë i ka shëlbuar:
në dashurinë e vet e në dhembshurinë e vet
Ai vetë i shpëtoi, i mori dhe i mbarti 46,3v; Dal 19,4+
në të gjitha ditët e së kaluarës.
[10]Por ata e bënë të hidhërohet Lp 32,15; Ef 4,30
dhe trishtuan Shpirtin e shenjtërisë së tij,
këndej edhe u bë armiku i tyre,
kundër tyre Ai vetë ra në luftë.
[11]Atëherë popullit i ranë ndër mend ditët e kaluara,
Moisiu dhe populli i tij.

ka: *so'eh,* «që paloset».

63,3 *ndër popuj*: BJ me 1QIs[a] lexon: «e njerëzve të popullit tim». – *Gjaku i tyre*: fj.fj.: «lëngu i tyre»: vazhdon metafora e vreshtit. Të vihet re që, për një imazh të kundërt, ndonjëherë lëngu është quajtur «gjaku» i rrushit (Zan 49,11; Lp 32,14).

63,6 *i shkela*: BJ me mss hebr. lexon: *wa'ašabbërëm*: «i kam shtypur»; TM: *i deha* (*wa'ašakkërëm*).

63,7vv Poema e gjatë 63,7–64,11 ka formën e një psalmi lutjeje të përbashkët (krh. veçanërisht Ps 44 e 89 dhe Ankimet). Referimet e 63,18 e 64,9-10 shkatërrimit të Jerusalemit dhe të Tempullit të vitit 587 tregojnë se kujtimi është akoma i afërt. Poema i përket fillimit të mërgimit. Sjellja ndër mend e historisë së kaluar (63,7-14) i përputhet teologjisë deuteronomiste: Hyji dënon popullin rebel, pastaj e shpëton.

63,9 *një i dërguar*: sir, me LXX; TM lexon: *sar, «ankth».*

Dal 2,1-10 Ku është Ai që i nxori nga deti
bashkë me bariun e grigjës së vet?
Nr 11,17; Neh 9,20 Ku është Ai që e vuri mes sish
Shpirtin e shenjtërisë së vet?
12 Ai që ia shtiu të djathtës së Moisiut
Dal 14,5-31 krahun e madhërisë së vet? Ai që i ndau ujërat
Ps 135,13 për të fituar një emër të përhershëm?
51,10 13 Ai që i kaloi fundit të humnerës
porsi kalin nëpër shkretëtirë
e në thua s'morën?
14 Porsi bagëtitë që zbresin në luginë,
Shpirti i Zotit i çonte drejt pushimit.
Ps 77,21 Kështu ti i prive popullit tënd dhe fitove emër të lavdishëm.
64,7-11 15 Shiko nga qielli e shih,
nga banesa jote e shenjtë e e lavdisë sate;
ku është zilia e fuqia jote?
Oz 11,8 Dhembshuria e mëshira jote po më rrinë larg.
Lp 1,31+ 16 Sepse ti je Ati ynë! Abrahami ne s'na njeh,
Izraelit s'i kujtohemi;
41,14+ por ti, o Zot, je Ati ynë, Shpëtimtari ynë:
i amshueshëm është Emri yt.
17 Pse na bën të endemi, o Zot, larg prej udhëve të tua,
pse na e ngurove zemrën që të mos të druam?
Kthehu për dashuri ndaj shërbëtorëve të tu,
Lp 32,9 për dashuri të fiseve të pronës sate!
18 Pas pak kohe që populli yt i shenjtë
hyri në trashëgimin e vet,
armiqtë tanë e shkelën Shenjtëroren tënde.
19 U bëmë tash një kohë të gjatë
si ata, mbi të cilët ti nuk sundon,
asish, mbi të cilët s'u thirr emri yt.
Ps 144,5 Ah, sikur ti t'i shqyeje qiejt e të zbritje,
Zb 19,11 para fytyrës sate malet do të dridheshin.

63,11 *dhe populli i tij*: TM; «populli i tij» (*'ammô*); mss e sir.: «shërbëtori i tij» (*'abdô*).

63,14 Rr 11-14 sjellin ndër mend aktin e madh të parë shpëtimprurës të Hyjit, lirimin nga Egjypti, si një peng i shpëtimit të ardhshëm.

63,15 Pikërisht këtu fillon lutja, e përcaktuar nga dy apelet e 63,15 e 64,11 që përputhen. Mes të dyve, temat e zakonshme të lutjeve vazhdojnë pa një strukturë të përpikët. Të vihet re këmbëngulja mbi atësinë hyjnore (63,16; 64,7).

63,19 Fjalia vazhdon në 64,1b. Apeli i ardhjes së JHWH është i ndërprerë nga kujtimi i mënyrat e zakonshme të shfaqjeve të JHWH (krh. Ps 18,6-7; 144,5; etj.).

64

[1]Sikurse zjarri që i djeg krandet, Ps 18,8v; 50,3
dhe ujin e bën të vlojë
që armiqtë e tu t'i bësh
ta njohin emrin tënd.
Para fytyrës sate paganët do të dridhen
[2]kur të bësh mrekulli që ne nuk i shpresonim.
Ti zbrite e para Fytyrës sate malet u dridhën!
[3]Qyshse ka zënë jeta fill nuk u ndie, /1Kor 2,9
kurrë me veshë nuk u dëgjua,
askurrë syri nuk e pa, se një Zot, përveç Teje,
të ketë vepruar ndonjë gjë të tillë
për ata që shpresojnë në të.
[4]U ndihmon atyre që me gëzim zbatojnë të drejtën,
edhe atyre që, në udhët e tua, të kujtojnë.
Ja, ti u hidhërove, sepse ne mëkatuam;
në udhët e dikurshme do të gjejmë shpëtim.
[5]Të gjithë ne kemi qenë porsi i papastri,
si petk i ndytë të gjitha drejtësitë tona, Lev 15,19-24
të gjithë u vyshkëm porsi gjethi,
të këqijat tona na tresin si era.
[6]S'është asnjë që e thërret emrin tënd,
që të zgjohet e të mbështetet në ty,
sepse e fshehe prej nesh fytyrën tënde
dhe na lëshove në dorë të keqbërësisë sonë.
[7]Megjithatë, ati ynë je, ti o Zot,
jemi argjilë e ti je vorbëtari ynë,
të gjithë jemi vepër e duarve të tua. 29,16+
[8]Deh për së tepërmi, Zot, mos u zemëro,
mëkatet më mos i kujto!
Ja, na këqyr: të gjithë jemi populli yt!
[9]Shkret kanë mbetur qytetet e tua të shenjta,
Sioni mbeti i shkretë, u shkatërrua Jerusalemi!
[10]Tempulli ynë i shenjtë e i bukur,

64,2 *ti zbrite ... malet*: BJ e vendos këtë fjali në kllapa, duke e vlerësuar një glosë që përsërit 63,19.

64,3 Shën Pali (1Kor 2,9) duket se citon këtë tekst në një formulë më ritmike: «syri nuk pa, as veshi nuk dëgjoi». Është vështirë të thuhet nëse citonte kuptimin apo kishte një tekst tjetër të Isaisë të ndryshën nga i yni.

64,4 *në udhët e dikurshme do të gjejmë shpëtim*: BJ përkthen: «ne jemi gjithmonë në rrugët tua e do të shpëtojmë»: shprehja ka mundësi ti referohet «rrugëve» të fillimit të rr, por disa interpretojnë tërësisht ndryshe: «në falej tona jemi gjithmonë e do të shpëtojmë!». Do të ishte atëherë një britëm shkurajimi. Hamend krh. LXX e vet.lat.; «kundër teje për kohë të gjatë kemi qenë rebel».Mbetemi të pasigurtë dhe ka mundësi që teksti të jetë i korruptuar.

64,5 *u vyshkem*: me LXX; TM është e korruptuar.

64,6 *na lëshove në dorë*: me versionet; TM ka: «na ke bërë të dridhemi» (?).

ku të lëvdonin etërit tanë, kafshatë u bë e zjarrit,
Ç'patëm të çmueshme, gjithçka u shkatërrua!
[11]Edhe pas të gjitha këtyre, ti o Zot, a do të përmbahesh,
a do të heshtosh, deri në fund a do të na mundosh?!

Gëzimi i shërbëtorëve të Hyjit e vuajtja e keqbërësve

/Rom 10,20 **65** [1]Më kërkuan ata që nuk më këshillonin,
u gjeta prej atyre që nuk më kërkonin.
Thosha: «Këtu jam! Këtu jam!»,
popullit që nuk e thirrte emrin tim.
/Rom 10,21 [2]Vazhdimisht ia shtrija duart e mia
popullit kryengritës që ecën udhës jo të mirë
pas synimeve të veta,
Lp 32,21 [3]një popull që më nguc të hidhërohem,
gjithmonë ndër sy, të cilët flijojnë në kopshte,
kem djegim mbi tulla;
[4]që banojnë në varreza,
kalojnë natën në vende të fshehta,
hanë mishin e derrit e në pjatat e tyre ushqime të irituara!
[5]E për më tepër thonë: «Largohu!
Mos m'u afro, sepse do të të shenjtroja!».
Të tillët tym janë në hundët e mia,
zjarr që gjithë ditën digjet.
[6]Shih! Të gjitha janë të shkruara para meje,
s'do të heshtoj deri të ahmerrem,
t'ua paguaj në sjetullën e tyre,
[7]Fajet tuaja e të etërve tuaj
të gjithëve së bashku është fjala e Zotit!
Atyre që flijuan kem në male,
atyre që më ngucën në kodra,

kk 65–66 Këto dy kapituj formojnë një përmbledhje apokaliptike që ka mundësi ti përkasë, në tërësinë e tij, fillimit të epokës pas-mërgimit. Ritmi është ndonjëherë i pavendosur; në fakt mbahet se disa pjesë kanë qenë të shkruara në prozë.

65,1 *popullit që nuk e thirrte emrin tim*: me versionet; TM: «që nuk ishte e thirrrur me emrin tim».

65,4 *ushqime të irituara*: fj.fj.: «thërrime (të bashkuara) ushqimesh të papastra» ose, duke lexuar me qerè e 1QIs[a], «lëng ushqimesh të papastra». Si në 66,17, e krh. Ez 8,7-13, bëhet fjalë për rite pagane që praktikoheshin në mënyrë të fshehtë në Jerusalem gjatë mërgimit dhe që bashkësisë i është dashur ti luftojë kur u kthye. Nuk janë akoma fetë e mistershme të epokës heleniste.

65,5 Fjalë të vëna mbi buzët e atyre që janë brenda, të konsideruar bartës të një «shenjtërie» që ishte rrezik të trasmetohej me një kontakt të thjeshtë.

65,6 *t'ua paguaj në sqetullën e tyre*: BJ shton me TM: «është i ripaguar me masë të plotë», fj.fj.: «mbi gjirin e tyre» (krh. Jer 32,18; Ps 79,12). Palosjet e mantelit shërbenin si thes për rezervat (krh. 2Mbr 4,39; Rt 3,15; Lk 6,38). Shprehja përsëritet në fund të rr 7 (edhe pse mbahet nga një folje sinonimike) dhe këtu BC e lë fjalëpërfjalë.

do t'ua mas në prehrin e tyre
pagën për vepra të mëparshme.
8Kështu thotë Zoti: «Sikurse në ndonjë vile kur gjendet lëng,
thuhet: Mos e prish, sepse në të është bekimi,
kështu edhe vetë do të veproj
për dashuri ndaj shërbëtorëve të mi, s'do të zhduk gjithçka. 4,3+
9Do të bëj të rrjedhë prej Jakobit pasardhësi,
pronari i maleve të mia prej Judës;
të zgjedhurit e mi do t'i trashëgojnë, 57,13
shërbëtorët e mi, aty do të banojnë.
10Kullotë grigjash do të bëhet Saroni,
mriz për gjedh lugina e Ahorit
për popullin tim që do të më kërkojë.
11Kurse ju, që e lini Zotin, që e harroni Malin tim të shenjtë,
që gati i bëni tryezën Gadit, që Meniut ia mbushni kupën,
12të njehur jeni të gjithë për shpatë,
në gjunj do të bini për të qenë prerë!
Sepse ju thirra e s'përgjigjët, unë fola e ju s'dëgjuat, 50,2; 66,4; Jer 7,13
por bëtë të keqen ndër sy të mi,
zgjodhët atë që mua s'më pëlqen!».
13Prandaj Zoti Hyj thotë kështu:
«Ja shërbëtorët e mi do të hanë, kurse ju do keni uri; Lk 6,20-26
ja, shërbëtorët e mi do të pinë, kurse ju do të keni etje;
ja, shërbëtorët e mi do të gëzohen,
kurse ju do të turpëroheni;
14ja, shërbëtorët e mi do të këndojnë në harenë e zemrës së vet,
kurse ju do të bërtisni prej dhimjes së zemrës,
do të ulëritni me shpirt të copëtuar!
15Emrin tuaj do ta lini nëmë për të zgjedhurit e mi:
Të vraftë Zoti Hyj!,
ndërsa shërbëtorët e vet ai do t'i thërrasë me një emër tjetër. 1,26+; 56,5; 62,2; Zb 2,17; 3,12
16Kush do të jetë i bekuar mbi tokë,
le të bekohet me Hyjin Amen,
e kush do të përbehet mbi tokë,
le të përbehet me Hyjin Amen!,
e njëmend, të vështirat e shkuara do të harrohen,
do të fshehen, prej syve të mi.
17Sepse, ja, unë po krijoj, qiell të ri e tokë te re, 51,6; 66,22; /Zb 21,1

65,11 Gadi ishte hyji i fatit të mirë për Aramenjtë. Meniu është një hyjni e panjohur, ndoshta hyji i fatit; duket se hebr. dëshiron të një lojë fjalësh mes këtij emri dhe fjalës së parë të rr që vijon, *mānîtî*, «unë përcaktoj».

65,15 *Të vraftë Zoti Hyj!'*: nënkuptohet: «si bakëqinjtë».

65,17 Lumturia mesianike e shpallur për të ardhmen nga profetët më të vjetër

43,18 të kaluarat s'do të kujtohen, më ndër mend nuk do të bien.
18 Por do të gëzohet e do të galdohet përgjithmonë
1,26+; 60,14+ në ato që unë po krijoj: Jerusalemin do ta bëj gëzim,
popullin e tij do ta bëj hare.
62,5 19 Do të galdoj mbi Jerusalem, do të kënaqem me popullin tim.
/Zb 21,4 Në të më nuk do të dëgjohet zë vajtimi as zë dënesjeje.
20 Aty më s'do të ketë foshnjë që rron pak ditë,
Zak 8,4 as plak që të mos ia arrijë moshës së vet,
sepse djalosh do të mbahet kush të vdesë njëqind vjetësh,
e ai që s'i mbush njëqind vjet,
do të mbahet për njeri të mallkuar.
62,8; Lp 28,30-33; Jer 31,5; Am 9,14 21 Do të ndërtojnë shtëpi e do të banojnë në to,
do të mbëltojnë vreshta e do t'i hanë frytet e tyre.
22 S'do të ndërtojnë që të tjerët të banojnë,
s'do të mbëltojnë që të tjerët të hanë:
sepse, jeta e popullit tim do të jetë
e gjatë porsi jeta e lëndëve,
për kohë të gjatë të zgjedhurit e mi
do të gëzojnë frytet e duarve të veta.
23 Mundi kot nuk do t'u shkojë,
as s'do të lindin për të vdekur shpejt,
bam do të jenë të bekuarish të Zotit,
bashkë me ta nipat e tyre.
24 Madje edhe më parë se të më thërrasin,
unë atyre do t'u përgjigjem, ndërsa ata ende të flasin,
unë ata do t'i vështroj!
11,7 25 Ujk e qengj bashkë do të kullosin,
luani do të hajë kashtë si gjedhi;
Zan 3,14 kurse gjarpri do të hajë pluhur.
11,9 S'do të bëjnë dëm as nuk do të vrasin
mbi mbarë Malin tim të shenjtë» është fjala e Zotit.

Profeci

66 1 Kështu thotë Zoti:
Mt 5,34v; /Vap 7,49-55 1Mbr 8,27 «Qielli është froni im, shtroja e këmbëve të mia toka!
Ç'vlerë ka shtëpia që do të ma ndërtoni,
e cili është vendi i banimit tim?

pak a shumë si një kthim në parajsë (krh. 11,6+). Por në veprat apokaliptike, pa i braktisur plotësisht përfaqësimet e vjetra (krh. 65,25 që citon 11,7.9), profeti shikon një ripërtëritje totale. Është një botë e re ajo që shpallet e përshkruhet gjatë gjithë letersisë apokaliptike (krh. Zb 21,1; 2Pjt 3,13).

65,18 *Jerusalemin do ta bëj gëzim, popullin e tij do ta bëj hare*: BJ përkthen: «unë dua të bëj me Jerusalemin një gëzim, me popullin tim një kënaqësi».

66,1-4 Ky orakull nuk ka lidhje me kontekstin. E dënon tempullin që është filluar të ndërtohet me kthimin nga

[2]Të gjitha këto i bëri dora ime Ps 24,1-2
e të gjitha këto më përkasin mua është fjala e Zotit.
Por mbi këtë e ngul shikimin tim:
mbi varfanjakun e mbi zemërplasurin
që dridhet prej fjalëve të mia!

Kundër flijimit të gabuar

[3]Flijon kaun e mandej vret njeriun! Kushton delen e i këput
arrçin qenit! Paraqet flinë e mandej gjakun e derrit!
Djeg kemin e adhuron idhullin!
Sikurse ata që i zgjodhën udhët e veta,
dhe shpirti u kënaqet në iritë e tyre,
[4]kështu edhe vetë do të zgjedh për ta
të zezën e tyre e do të bëj të bien mbi ta
shi ato që u sillnin tmerr. Unë fola e ata s'dëgjuan, 50,2; 65,12
bënë të keqen ndër sy të mi, zgjodhën atë që nuk më pëlqen».

Këngë apokaliptike

[5]Dëgjojeni fjalën e Zotit, ju që dridheni në fjalën e tij!
Thonë vëllezërit tuaj që ju urrejnë,
që ju përbuzin për shkak të emrit tim:
«Le ta dëftojë Zoti lavdinë e vet që ta shohin gëzimin tuaj!».
Të turpëruar ata do të mbesin!
[6]Një zë zhurme vjen nga Qyteti, një zë nga Tempulli! /Zb 16,17
Është zëri i Zotit që u ahmerret armiqve të vet!
[7]Para se të sprovojë dhimbjet, lindi,
para kohës së të lindurit, lindi djalin! /Zb 12,5

mërgimi, sikurse duket se i sugjeron Natani nën mbretërin e Davidit (2Sam 7,5-7) dhe si do të bëjë Stefani (Vap 7,48v) që citon një pjesë të Isaisë). Është hedhja e një feje tepër materiale, në dobi të fesë së «të varfërve» (rr 2b, krh. Sof 2,3+).

66,2 *të gjitha këto më përkasin mua*: me LXX e sir.; TM ka: «ishin».

66,3 Ky tekst vendos paralelisht katër veprime kulti të ligjëshme e katër veprime të kulteve pagane: sakrifikime njerëzish, vrasja e qenit, ngrënia e derrit, përshendetja idhujve. Kjo nuk do të thotë se kush flijon një ka është më i mirë se ai që flijon një njeri, etj.; një dënim kaq rrënjësor të kultit të jashtëm nuk gjendet në asnjë pjesë të BV. Kjo do të thotë se ata që bëjnë këto akte kulti të ligjshëm bëjnë pastaj edhe rite pagane. Prandaj është një dënim i sinkretizmit, që e praktikonin të njëjtit grupe të marra në konsideratë që nga 65,3-5 e 66,17.

66,4 *të zezën*: tekst i pasigurt. Fjala është e njëjta e 3,4 («çapkënë», krh. shënimin). LXX përkthen me «tallje» (BJ), gjë që i përshtatet mirë këtij konteksti; por disa përkthyes modern preferojnë «trajtim i keq», «fatkeqësi», etj.

66,5-17 Është i qartë vazhdimi i zbulesës në k 65, por me një temë të re që shpreh shpresën e popullit të Hyjit.

66,5 *Le ta dëftojë Zoti lavdinë e vet*: me versionet; TM ka: «ta lavdërojë».

66,7 Imazh që shpreh karakterin e papritur dhe të pashpjegueshëm të ardhjes së botës së re; krh. 26,17-18, aty ku gjendet imazhi i lindjes, me një ngjyrim paksa të ndryshëm.

[8]Kush e dëgjoi një punë të tillë?
Kush e pa një gjë të tillë?
A thua lind një vend në një ditë të vetme?
A thua lind një popull në një çast të vetëm?
E pra, Sioni, posa i ndjeu dhimbjet, i lindi bijtë!
[9]«Vallë, a do ta hapja udhën e jetës
e s'do të bëja që edhe të lindë?» thotë Zoti.
«Ose unë që bëj të lindë, do ta mbyllja udhën e jetës?»
thotë Hyji yt.
[10]Gëzohuni me Jerusalemin, galdoni për të ju që e doni!
Gjn 16,20 Galdoni me të, galdoni, të gjithë ju që qatë mbi të,
[11]që të thithni qumësht e të ngiheni
prej parzmave të ngushëllimit të tij,
që të dërgoni e të kënaqeni në parzmat e lavdisë së tij!
[12]Sepse Zoti kështu po thotë: «Ja, unë po bëj të arrijë
në të paqja porsi lumë,
porsi përrua vërshues pasuria e popujve
Qumësht do të pini, ngrykë do të mbarteni,
përmbi gjunjë do t'ju përkëdhelin.
[13]Porsi nëna që ngushëllon të birin,
ashtu unë do t'ju ngushëlloj;
në Jerusalem ngushëllim do të gjeni.
Gjn 16,22 [14]Do të shihni, e zemra juaj do të gëzojë,
si bari i njomë do t'ju përtërihen eshtrat,
dora e Zotit do të dëftohet mbi shërbëtorët e tij
e felgrimi tij mbi armiqtë e tij».
[15]Se, ja, Zoti po vjen me zjarr,
qerret e tija të luftës janë si stuhia,
për ta shfryer me hidhërim zemërimin
kërcënimin e vet me flakë zjarri.
[16]Sepse me zjarr Zoti do të gjykojë e me shpatë çdo njeri;
shumë do të jenë të goditurit prej Zotit.
Kundër mistereve pagane
[17]Ata që shenjtërohen e pastrohen,
për të hyrë në kopshte pas njërit që qëndron në mes,
ata që hanë mishin e derrit, ushqime të iritshme e minj,
të gjithë së bashku do të sharrojnë është fjala e Zotit.

66,17 Në kontestin e pranishëm ky rr duket i ilozuar; mund të lidhet me 65,3-5. U bën aluzion akteve të kultit të fshehtë, të udhëhequra nga një prift (ose nga një priftëreshë, nëse lexohet në femërore me qeré dhe 1QIs[a]; krh. Ez 8,11). Një paralel i tillë tregon se teksti mund të shpjegohet edhe pa ndihmën e mistereve helenistike që janë më të vona. – gjëra të turpshme: krh. Lev 7,21; 11,10-42. Është e kotë të korrigjohet kjo fjalë për të kuptuar «zvarranikë» (šeres në vend të šeqes, krh. Zan 1,20; etj.).

Fjalim eskatologjik

[18]«E unë, që i njoh veprat e tyre dhe synimet e tyre, do të vij për t'i
bashkuar të gjitha fiset e të gjitha gjuhët; do të vijnë dhe do ta shohin Ez 34,13; Mt 24,31;
lavdinë time. [19]Unë do t'u jap një shenjë dhe do t'i dërgoj ata që prej 25,32
tyre do të shpëtojnë, te popujt në Tarsis, Put, Lud, Mosok, Ros, Tubal
dhe në Javan në ishuj të largët tek ata që nuk kanë dëgjuar për mua
as nuk e kanë parë lavdinë time dhe këta do t'ua shpallin lavdinë
time popujve. [20]Do t'i riatdhesojnë të gjithë vëllezërit tuaj nga të gjithë
popujt porsi kusht Zotit në kuaj, karroca, bartore, në mushq e gamile
njëgungëshe e do t'i sjellin në Malin tim të shenjtë, në Jerusalem
thotë Zoti po ashtu sikurse bijtë e Izraelit kushtojnë flinë e paraqitjes Ps 87,7+
në enë të pastër në Shtëpinë e Zotit. [21]Edhe prej tyre do të zgjedh
priftërinj e levitë thotë Zoti.

[22]Po, sikurse qielli i ri e toka e re, që po i krijoj, 65,17
do të qëndrojnë gjithmonë përpara meje,
është fjala e Zotit
kështu do të qëndrojë edhe fara juaj e emri juaj!
[23]E do të ndodhë që prej hënës së re e në hënë të re,
prej të shtunës e në të shtunë
çdo njeri do të vijë të adhurojë
përpara meje është fjala e Zotit.
[24]E kur të dalin do të shikojnë kufoma njerëzish
që u çuan kundër meje:
krimbi i tyre nuk do të ngordhë, zjarri i tyre nuk do të fiket, Jt 16,17; Sir 7,17; /
e do të jenë një iri për çdo njeri». Mk 9,48

66,18a *veprat e tyre dhe synimet e tyre*: BJ bën të fillojë rr 18 pas këtyre fjalëve, që nuk lidhet aspak me vazhdimin.

66,18b-24 Rr 18b-24 ka mundësi të jenë shtuar si përfundim i kk 40–66 ose të gjithë librit. E gjithë kjo pjesë ka mundësi të ketë qenë si poezi; do të ketë qenë shtembëruar nga vendosja e listave të shteteve të rr 19 dhe e atyre të mjeteve të transportit të rr 20. Të gjitha shtetet do të kthehen dhe do ti drejtojnë të humburit e Izraelit në Jerusalem si ofertë Hyjit, por është Izraeli që merr premtimet e perjetshme. Në asnjë pjesë tjetër të BV gjithanshmëria dhe veçantia janë të vendosura pranë në këtë mënyrë.

66,19 Të *mbijetuesit* e shteteve (krh. 45,20-25) janë të kthyerit; janë të ftuar të predikojnë fenë deri në kufinjtë e botës. Është e të theksohet se këta «misionarë» të parë, për të cilët bëhet fjalë, janë paganë të kthyer. – *popuj…* : kjo listë është një shtesë që nxjerr elementet e saj nga Ez 27,10-13. Identifikimet e mundshme janë: *Tarsis* = Spanja; Put (kështu LXX; TM ka: Pûl) = Libia; Lud = Libia; *Mesec* (kështu LXX; TM ka: «gjuajtësit e harkut», *moshè qešet*) = Frigia; Tubal = Cilicia; Iavan = Jonët, në përgjithësi Grekët. BJ dhe LXX e heqin «Ros», por neovulg. fton të lexohet *Mešek Ro'š* dhe përkthen: «Mosoch, Ros», duke kujtuar Jereminë dhe Ez 38,2; 39,1 (LXX). Të tjerë, pas «Lud», me TM duke shtuar «të aftë për të përdorur harkun» dhe heqin «Mesec».

66,21 Paganët e kthyer do të kenë pjesë në funksionet e kultit. E njëjta hapje e jashtëzakonshme e rr 19.

66,24 Kultit të përjetshëm që do t'i bëjnë adhuruesit JHWH (rr 22-23) i kundërshtohet dënimi i pafund që do të bie mbi armiqtë e tij (rr 24). Për t'mos e mbyllur leximin e librit me këtë lajmërim të tmerrshëm, Sinagoga zakonisht përsërite premtimin e rr 23.

Libri i Jeremisë

Titulli

1 [1]Fjalët e Jeremisë, birit të Helcisë, një prifti që banonte në Anatot, në dheun e Beniaminit. [2]Atij i qe drejtuar fjala e Zotit, në ditët e Jozisë, birit të Amonit, mbretit të Judës, të trembëdhjetin vit të mbretërimit të tij; [3]mandej edhe në ditët e Joakimit, birit të Jozisë, mbretit të Judës, deri në mbarimin e të njëmbëdhjetit vit të Sedecisë, birit të Jozisë, mbretit të Judës, deri në shpërngulje të Jerusalemit në muajin e pestë.

1Mbr 2,26-27
Sof 1,1

I. PROFECITË KUNDËR JUDËS E JERUSALEMIT

1. NË KOHËN E JOZISË

Thirrja e Jeremisë

[4]Fjala e Zotit më qe drejtuar e më tha:

[5]«Para se të trajtoja në kraharorin amënor, të njoha
e, para se të dilje nga gjiri amënor, të shenjtërova,
të caktova të jesh profet i popujve».

Is 49,1.5; Lk 1,15; Rom 8,29; /Gal 1,15

[6]Përgjigjja: «Eheu, o Zot Hyj!
Po, unë nuk di të flas, sepse jam fëmijë!».

Dal 4,10; Is 6,8+

[7]Por Zoti më përgjigji: «Mos thuaj: Jam fëmijë!
Por shko te të gjithë ata që do të të dërgoj
dhe thuaju gjithçka do të të urdhëroj.

[8]Mos ki kurrfarë frike para tyre,
sepse unë jam me ty për të të mbrojtur»,
është fjala e Zotit.

Dal 2,6

[9]Atëherë Zoti e shtriu dorën e vet,
ma preku gojën time e më tha:
«Ja, unë po i vë fjalët e mia në gojën tënde».

Is 6,6-7; Ez 3,1-3
2Sam 23,2; Is 59,21

1,1 *Anatot*: sot quhet Anata, fshat 6 km në verilindje të Jerusalemit, aty ku Salomoni kishte përzënë priftin Abiatar (krh. 1Mbr 2,26).

1,2-3 Këto 2 rr referohen periudhës nga viti 626 deri rreth korrikut të 587. Nuk përfshijnë kk 40–44 (shih në fund të Biblës kronologjinë e kohës).

1,5 *të njoha*: "njoh", nga ana e Zotit është e barazvlefshme me zgjedh paracaktoj (Am 3,2; Rom 8,29). "Shuguroj" do të thotë më pak se një shenjtërim të brendshëm por se je vënë në anë n i ndarë, për ministerin profetik.

10 Ja, sot po të vë
përmbi popuj e përmbi mbretëri,
18,7; 31,28; 45,4; Oz 6,5 për të çrrënjosur e për të rrënuar,
për të shkatërruar e për të shpërndarë,
për të ndërtuar e për të mbjellë.»

11 Fjala e Zotit më qe drejtuar e më tha: «Çfarë po sheh, o Jeremi?».
Unë përgjigja: «Shoh thuprën e bajames vigjiluese». 12 Mandej Zoti më
Is 55,10-11; Ez 12,28; Dan 9,14 tha: «Mirë pe, sepse unë rri zgjuar mbi fjalën time për ta zbatuar».
13 Më qe drejtuar edhe së dyti fjala e Zotit e më tha: «Çfarë po
4,5-31 sheh?». Unë përgjigja: «Shoh kusinë mbi zjarr të ndezur me grykë që i
anon drejt veriut». 14 Atëherë Zoti më tha:

4,6; 6,1.22 «Nga veriu do të hapet e keqja
kundër të gjithë banorëve të dheut.
15 Sepse, ja, unë po i thërras të gjitha mbretëritë e veriut,
është fjala e Zotit.
Ato do të vijnë: secili do ta vërë fronin e vet
në hyrje të dyerve të Jerusalemit,
përballë mureve të tija, rreth e rreth
dhe kundër të gjitha qyteteve të Judës.
16 Do t'i shpall të gjitha gjyqet e mia kundër tyre
mbi të gjithë keqbërësinë e tyre:
sepse më kanë braktisur
e u kushtuan kem hyjnive të huaja
dhe adhuruan veprën e duarve të veta.
17 Prandaj ngjeshi ijët e tua!
1,7-8 Në këmbë, pra! Thuaju të gjitha që unë po të urdhëroj.
Aspak mos u tremb para tyre,
përndryshe do të të bëj që të dridhesh para tyre!
15,20 18 Ja, unë sot ty po të bëj qytet të fortifikuar,
shtyllë hekuri, mur tumbaku
përballë të gjithë vendit,
përballë mbretërve të Judës e princave të tij,
priftërinjve të tij e popullit të vendit.
19 Ata do të luftojnë kundër teje,
por s'do të ngadhënjejnë mbi ty,
sepse unë jam me ty, që të të shpëtoj, thotë Zoti».

1,11 Në hebraisht është një lojë fjalësh e papërkthyeshme mes "bajames" (*shaqed*) dhe "unë vigjëloj" (*shoqed*). Pamja e bajames, që pret pranverën për të lulëzuar e para, këtu rikujton "vigjëluesin", Zotin që gjithmonë rri zgjuar për të realizuar fjalën e tij.

1,13 *që i anon drejt veriut*: fj.fj. "faqja e saj (në nisje) nga veriu. Rreshti mund të merret edhe në këtë kuptim" gryka (d.m.th. pjesa e sipërme e kusisë) anon nga veriu (në jug)". Kusia do të anohet rreth mesditës (mbretëria e Judës). Bëhet fjalë për një imazh që përshkruan periudhën e një pushtimi që vjen nga veriu (krh. rr 14-15).

Predikimet e para të Jeremisë: apostazia e Izraelit

2 [1]Fjala e Zotit më qe drejtuar e më tha:

[2]«Shko e shpall në veshët e Jerusalemit e thuaj:
Kështu thotë Zoti: Me mall të kujtoj,
e kujtoj afshin e rinisë sate, dashurinë e fejesës sate, Oz 2,16-17+;
kur më ndoqe në shkretëtirë, në vende që asgjë nuk mbillet. Dal 13,17+; Jer 11,15; Zb 14,4+
[3]Izraeli ishte gjëja e shenjtë e Zotit, Dal 19,6+
fryti i parë i të korrave të tija;
kushdo hante prej tij, e paguante:
e gjente e zeza është fjala e Zotit.
[4]Dëgjojeni fjalën e Zotit, shtëpia e Jakobit, Oz 4,1-3
e ju të gjitha barqet e shtëpisë së Izraelit!
[5]Kështu thotë Zoti:
Ç'paudhësi gjetën në mua etërit tuaj
që u larguan prej meje e shkuan pas kotësisë 2Mbr 17,15
dhe u bënë të kotë? Oz 9,10
Ps 115,8
[6]E nuk pyetën: Ku është Zoti
që na nxori nga dheu i Egjiptit, Lp 8,14-16; 32,10-12
që na udhëhoqi nëpër shkretëtirë,
nëpër vend të pabanuar e të papërshkueshëm,
nëpër vend etjeje e terri,
nëpër vend kah s'kaloi njeri,
ku askush nuk nguli të banojë?'
[7]Unë ju shpura në një vend me kopshte Dal 3,8+; Lp 8,7-10
që t'i hani frytet e të mirat e tija,
por posa hytë e përdhosët vendin
dhe e bëtë iri trashëgimin tim.
[8]Priftërinjtë nuk thanë: Ku është Zoti?
Shtjelluesit e Ligjit nuk më njohën, 8,8

kk 2–6 Përveç disa përjahstimëve, kjo pjesë (kk 2–6) paraqet veprimtarinë e Jeremisë, që zhvillohet në periudhën para reformës së Ozisë (621). Ky tregim do të rifitojë aktualitetin në kohën e Joakinit, me rënien në idhujtari dhe kërcënimin e Nabukodonozorit.

2,2 *afshin*: fjala *hesed* (krh. Oz 2,21+) tregon këtu, me një ngjyrim afektiv, besnikërinë e marrëdhënies së besëlidhjes mes popullit të Izraelit dhe Zotit, dhënderit të tij.

2,5 *pas kotësisë*, gjërat që nuk vlejnë: flitet për një idhull, si te 10,15; 16,19; 51,18. Kush e adhuron bëhet i ngjashëm me të (krh. Oz 9,10).

2,7 *kopshte*: në hebraisht *karmel*: emri i malit Karmel

2,8 *pas atyre gjë që asgjë s'ndihmojnë*: bëhet fjalë gjithmonë për idhujt të ndjekur gjithmonë nga përgjegjësit e kombit, pra edhe "barinjtë", d.m.th. udhëheqësit politikë e fetarë të popullit.

Ez 34,1+ barinjtë u çuan kundër meje,
profetët profetizuan në emër të Baalit,
dhe shkuan pas atyre që asgjë s'ndihmojnë.
9Prandaj përsëri do të gjykohem me ju thotë Zoti,
e me bijtë e bijve tuaj do të bëj gjyq.
10Kaloni në ishujt e ketimëve e shihni,
18,13-16 dërgoni njerëz në Cedar e hollë vëzhgoni
e shihni a ka ndodhur ndonjë gjë e tillë:
11a i ka ndërruar ndonjë popull zotat
e pra, ata as zota nuk janë!
Dal 24,16+; Ps 106,20; /Rom 1,23 Kurse populli im e këmbeu nderin e vet
me diçka që s'vlen asgjë!
12Çudituni mbi këtë gjë, o qiej,
tmerrohuni pa masë nga habia thotë Zoti!
13Sepse dy të këqija i bëri populli im:
Gjn 4,1+ më la mua, burimin e ujit të gjallë,
që të hapë për vete puse, puse të shporuara
që s'mund ta mbajnë dot ujët!
14Vallë a skllav është Izraeli, apo skllav i lindur në shtëpi?
Përse, pra, erdh e u bë pre?
15Kundër tij ulërinë luanët, e lartësojnë zërin e vet;
tokën e tij e kthyen në shkretëtirë:
qytetet e tija shkrumb u dogjën e askush në to nuk banon.
Is 3,17; 7,20 16Deri bijtë e Memfisit e të Tafnesit kryet tënd do ta rruajnë!
4,18; 6,19 17Vallë, a thua kështu s'të ndodhi pse e le Zotin, Hyjin tënd,
atëherë kur të printe udhës?
Is 30,1-3 18E tashti përse nisesh për Egjipt a për të pirë ujët e Nilit?
Pse merr udhën e Asirisë a për të pirë ujët e Lumit?
19Po të dënon fajësia jote, po të ndëshkon cubnia jote!
Dije e shih sa gjë e keqe dhe sa gjë e hidhur është
të kesh lënë Zotin, Hyjin tënd,

2,10 *e Ketimëve*, banorët e Citiumit, ose Qipros, një toponim latin i Kittim (Zan 10,4; Nr 24,24) këtu globalisht ishujt e mesdheut perëndimor. Kjo fjalë përdoret edhe për të emërtuar romakët (krh. Am 11,30). – *Kedar,* fis nomad i Transjordanisë (Zan 25,13; Is 21,16).

2,11 *nderin e vet*: fjalët nderin [lavdia] e vet, Zoti i vet, JHWH. Nderi është një korrigjim i skribëve (*tiqqun soferim*) në vend të "*Nderi im*" që do të dukej shumë e rëndë.

2,16 *kryet tënd do ta rruajnë*: duke pasur parasysh tekstin origjinal folja *je' aruk,* kurse ajo që ruhet aktualisht *jir' uk* "(në ty) kanë kullotur". – *Memfisi,* në hebraisht, Nof (o Mof, Oz 9,6), është kryeqyteti i Egjiptit të poshtëm. – *Tafnesi* ose Dafne, sot Teli Defenneh, është një qytet në lindje të Deltës. Rreshti përmend ndërhyrjen egjiptiane 608-605.

2,18 *Nili*: tekstualisht "*Shihor*", një nga degët e Nilit. Eufrat tekstualisht "lumë". Këto metafora tregojnë ankimin e fuqive të mëdha nga profetët.

e të mos dridhesh më përpara meje,
thotë Zoti, Hyji i Ushtrive.
20 Po, ti që moti e theve zgjedhën tënde, Mt 11,28-30
i këpute zinxhirët e tu e the: S'dua të shërbej!
E megjithatë, në çdo bregore të lartë Lp 12,2+;
edhe nën çdo lëndë të gjelbër shtroheshe porsi lavire. 1Mbr 14,23+;
21 E pra, unë të mbëltova vresht të zgjedhur, Lp 23,19+; Ez 16,16
çdo fidan hardhi të butë, si atëherë erdhe e u shndërrove Is 5,1+; Jer 5,10; 6,9; 8,13
në shermende të zvetënuara të vreshtit bastard?
22 Por sikur edhe me fi t'u laje, sa do shumë hi të kishe qitur,
para meje s'të hiqet dot danga e fajësisë sate
thotë Zoti Hyj.
23 Si guxon të thuash: S'jam e zhytur!
Nuk shkova mbas baalëve?
Shikoji gjurmët e tua në Luginë,
kujtohu se çfarë ke bërë.
Gamilja e shpejtë që i dredh udhët e veta,
24 gomarica e egër e mësuar në stepë,
në epshin e vet erë ajrit i merr,
në kohën e mbarsimit kush mund ta zotërojë?
Të gjithë ata që e kërkojnë, nuk do të lodhen,
në mujoret e saja lehtë po do ta gjejnë!
25 Ruaje këmbën tënde të mos zbathet,
e fyti yt të mos thahet nga etja!
Por ti thua: Është e kotë! Jo, assesi!
U dashurova në të huajt, pas tyre do të shkoj! Am 2,4
26 Sikurse turpërohet vjedhësi, kur zihet në vjedhje, Oz 2,7
kështu do të mbeten të turpëruar ata të shtëpisë së Izraelit,
ata, mbretërit e tyre, princat, priftërinjtë dhe profetët e tyre
27 që i thonë drurit: Ti je im atë! dhe gurit: Ti më linde!
Shpinën më sollën e jo fytyrën, por ditën e fatkeqësisë
ndihmë do të lypin: Çohu e na shpëto!
28 Ku janë hyjnitë e tua që për vete i punove! Lp 32,37-38
Ata le të ngrihen e le të të shpëtojnë ditën e fatkeqësisë sate.
Sepse, o Judë, sa qytete ke aq janë dhe hyjnitë e tua! =11,13
29 Pse kërkoni të gjykoheni me mua?

2,20 *shtroheshe porsi lavire*: duke refuzuar t'i shërbejë e Zotit, Izraeli fundoset në skllavërinë e idhujve. Prostitucioni tregon idhujtarinë (krh. Oz 1,2+) të shoqëruar efektivisht nga prostitucioni si kusht i shenjtë. (krh. Lp 23,19+).

2,23 *në Luginë*: bëhet fjalë ndoshta për luginat e Ben-Hinnom, o Geenna ku gjendej Tofet (krh. 7,31; Lev 18,21+)

2,28 *o Judë... aq janë dhe hynitë e tua!*: LXX dhe vet.lat shtojnë: "sa rrugë ka Jerusalemi aq janë edhe altarët e Baalit " (krh. 11,13).

Të gjithë ju u çuat kundër meje, është fjala e Zotit.
Am 4,6+ [30]Kot i godita bijtë tuaj: por ata nuk e kuptuan mësimin.
Mt 23,37 Shpata juaj i përlau profetët tuaj, porsi luani çfarues.
[31]Pjellë e keqe! Shikoni se çka thotë Zoti:
A thua shkretëtirë iu bëra Izraelit,
apo ndoshta tokë errësirash?
2,23 Pse atëherë tha populli im: U larguam, më s'vijmë te ti?
[32]Pse, a e harron virgjëra stolinë e vet,
ose nusja brezin e belit të vet?
E populli im mua më harroi tash sa e sa ditë, pa numër!
[33]Oh, sa mirë gati e bën udhën tënde
për të kërkuar dashurinë!
Madje edhe udhën e së keqes e ke bërë shprehi për vete.
[34]Në kindin e petkave të tua
Is 1,15 u gjet gjaku i të varfërve të pafajshëm:
e nuk i zure duke të thyer shtëpinë! E për të gjitha këto
[35]ti the: Unë jam i pafajshëm,
këndej larg meje është felgrimi i tij!
Por ja, në gjyq po hyj me ty për arsye se the: S'mëkatova!
[36]Oh, sa lehtë i ndërron udhët e tua!
Po edhe prej Egjiptit do të turpërohesh,
si u turpërove prej Asirisë!
[37]Po se edhe prej tij do të dalësh
me duar të tua mbi kokë tënde,
sepse Zoti i përbuzi ata, mbi të cilët ti u mbështete;
kurrfarë dobie prej tyre s'do të kesh!

Kthimi

3 [1]Nëse një burrë e ndan gruan e vet
dhe kjo, duke u larguar prej tij,
martohet me një burrë tjetër,
Lp 24,1-4 a ka të drejtë të kthehet përsëri tek ai?
Vallë, a nuk është e përdhosur dhe e fëlliqur ajo tokë?
E ti që u fëlliqe me dashnorë të shumtë,

2,34 *nuk i zure duke të thyer shtëpinë!*: njërivrasje ishte e lejueshme vetem në rast kur vjedhësi u gjet duke vjedhur (krh. Dal 22,1).

2,36 *Oh, sa lehtë i ndërron udhët e tua!*: TM ka: "si vrapon larg?", që mund të kuptohet: "pse je shuar aq larg duke kthyer rrugën?"

3,1 Kjo poemë është e ndarë në dy pjesë 3,6-13 dhe 3,14-18 dhe vazhdon deri në 3,19–4,4. – Në fillim të rr 1 ndalohet: "në këta terma", *l' emor* , LXX e sir. – *kthehet përsëri*: Lp 24,1-4 ndalon përsëritjen e një martese të tille. Që Izraeli, gruaja jobesnike e JHWH-s , të kthehet te ai duhet një mrekulli e hirit (krh. rr 19v; 31.33; Oz 1-3).

vallë a ke fytyrë të kthehesh tek unë?, thotë Zoti.
[2]Lartësoj sytë e tu drejt kodrash e shih: 2,20; Lp 12,2+
a ka ndonjë vend ku nuk fëlligështove?
Rrije në udhë duke i pritur porsi arabi në shkretëtirë.
Ti e përdhose vendin më fëlligështinë e fajësinë tënde.
[3]Këndej dhe shirat u ndaluan 5,24; 14,4; Lev 26,19
dhe as të vjeshtës më nuk ranë.
Balli yt ballë lavireje, as të skuqesh ti nuk dite!
[4]E tashti a ndoshta s'më thërret: Ati im!
ti je prijësi i rinisë sime!
[5]A gjithmonë do të jetë i hidhur?
Zemërimi yt gjithë do të qëndrojë?
Ti kështu flet edhe vazhdon ta bësh të keqen dhe e tepron».

Izraeli i veriut i grishur për t'u kthyer

[6]Në ditët e mbretit Jozi Zoti më tha: «A pe se ç'bëri Felëshuesja /Ez 23
Izraeli? Vetë shkoi mbi çdo mal të lartë e nën çdo dru të gjelbër bëri Lp 12,2+
fëlligështi. [7]Unë mendoja: Pasi t'i ketë bërë të gjitha këto, do të kthehet
tek unë; por ajo nuk u kthye. Pa Juda, motra e saj e pabesë. [8]Pa edhe
se për shkak se bëri fëlligështi Felëshuesja Izrael, unë e lëshova dhe
ia dhashë letërlëshimin dhe aspak s'u tremb e pabesa Judë, motra e Lp 24,1
saj, por shkoi e u bë lavire edhe ajo. [9]Kështu me lavirësinë e saj të
paturpshme e përdhosi vendin dhe e theu kurorën me gurë e me dru.
[10]E pas të gjitha këtyre, nuk m'u kthye e pabesa motra e saj, Juda, me
gjithë zemrën e vet, por me rrena», thotë Zoti.
[11]E Zoti më tha: «Felëshuesja Izrael, në krahasim me të Pabesën
Judë, u dëftua më e drejtë. [12]Shko e klithi me zë të lartë këto fjalë në
drejtim të Veriut! Thuaj:

Kthehu, Felëshuesja Izrael, thotë Zoti,
dhe nuk do ta kthej fytyrën time prej jush,
sepse unë jam i mëshirshëm, thotë Zoti,
e nuk do ta mbajë hidhërimin përgjithmonë.
[13]Por pranoje fajësinë tënde,
sepse u çove kundër Zotit, Hyjit tënd,
u ende ndër të huaj nën çdo dru të gjelbër
e zërin tim nuk e dëgjove, thotë Zoti.

3,6-13 Kjo pjesë sjell kohën e mbretit Jozisë e duhet të datohet pas reformës së 621. Është një dëshmi e shpresës që Jeremia ka pasur gjithmonë përballë mbretërisë së veriut (krh. 30,1–31,32). Duket se nga ky tekst është frymëzuar Ez 23.

3,8 *Pa*: me një dshk hebr. dhe disa dshk grek. TM e ka " unë kam parë".

3,13 *ndër të huaj*: bëhet fjalë gjithmonë për hyjni të rreme, aluzion ndaj sinkretizmit fetar të Manaseut e Amonit.

Populli mesianik në Sion

[14]Kthehuni, o bij që u ngritët kundër meje, thotë Zoti sepse unë jam
Is 4,3+ Zoti juaj. Do t'ju marr nga një prej çdo qyteti e nga dy prej çdo barku
23,4; Ez 34,1+ e do t'ju shpie në Sion. [15]Unë do t'ju jap barinj sipas zemrës sime e do
t'ju udhëheqin me dije e urti. [16]Kur mandej të shumoheni e të jeni
Dal 25,8+ shtuar në vend, ndër ato ditë thotë Zoti më nuk do të thuhet: Arka e
Besëlidhjes së Zotit, askush nuk do të mendojë për të, as s'do t'u bjerë
ndër mend për të, as s'do të kërkohet, as s'do të ripunohet më. [17]Në atë
Is 1,26+; Ez 48,35 kohë Jerusalemi do të quhet: Froni i Zotit; të gjithë popujt, atje, në
Is 45,14+ Jerusalem, do të bashkohen në emër të Zotit, dhe më nuk do të jetojnë
sipas pabesisë së zemrës së tyre tejet të prishur. [18]Në ato ditë shtëpia
e Judës do të shkojë në shtëpinë e Izraelit dhe, së bashku, do të vijnë
Zan 13,14-15 nga toka e Veriut në tokën që ua dhashë për trashëgim etërve tuaj.

Vazhdim i këngës mbi kthim

Lp 1,31 [19]E unë thashë: Oh, se ç'doja të të numëroja ndër bij
e ta jepja tokën e dëshirueshme,
trashëgimin, margaritarin më të bukur ndër popuj!
Ps 89,27 Mendoja: Atë do të më quani
dhe s'do të pushoni të vini pas meje.
[20]Por, siç e përbuz gruaja dashnorin e vet,
po ashtu më përbuzët mua, shtëpia e Izraelit!» thotë Zoti.
[21]Dëgjo! Përmbi kodra u dëgjua një zë:
vaji e dënesjet e bijve të Izraelit,
sepse e lanë rrugën e vet,
harruan Zotin, Hyjin e vet.
[22]«Kthehuni, o bij, që ma kthyet shpinën,
se unë dua t'i shëroj kryengritjet tuaja!».
Ja, ne po vijmë te ti, sepse ti je Zoti, Hyji ynë!
Is 2,12-18 [23]Vërtet, të rrejshme ishin kodrat
Ps 75,7; 121,1-2 po ashtu edhe zhurmat në male!
Njëmend në Zotin, Hyjin tonë,

3,14-18 Kjo pjesë supozon ngjarjet e 587.

3,16 Është i munshëm se digjet nga kaldenjtë në vitin 587. Por krejt Jerusalemi i ardhshëm do të jetë "Froni i JHWH-s", ashtu siç ishte dikur arka (Ez 25,10+; 2Sam 6,7).

3,18 Së bashku me restaurimin mesianik profetët shpallin bashkimin e ardhshëm të mbretërisë, duke rinovuar traditën e Davidit e të Salomonit (Ez 37,15-27; Oz 2,2; Mik 2,12; Zak 9,10).

3,19–4,4 Kjo pjesë është vazhdim i 3,1-5. Ajo që ishte juridikisht e pamundur (rr 1) bëhet e mundur në saje të hirit.

3,21 *Përmbi kodra u dëgjua një zë*: e kundërta e asj që gjendet te 3,2.

3,23 *Vërtet, të rremese ishin kodrat po ashtu edhe zhurmat në male!*: Sipas versioneve kryesore (LXX, sir. dhe Vulg.); TM është i prishur, fj.fj. "nëpër mashtrimit prej kodrave zhurma e maleve".

Izreali e gjen shpëtimin!
24E përlau Turpi mundin e etërve tanë
që nga rinia jonë, grigjat e loritë e tyre,
bijtë e bijat e tyre.
25Le të mbështillemi me turpin tonë
le të na mbulojë marrja jonë,
pse mëkatuam kundër Zotit, Hyjit tonë,
ne edhe etërit tanë prej rinisë e deri më sot
e s'e dëgjuam zërin e Zotit, Hyjit tonë!».

4

1«Nëse do të kthehesh, o Izrael,
është fjala e Zotit
kthehu tek unë!
Nëse i zhduk para meje Turpësitë e tua,
s'ke nevojë të ikësh prej meje.
2Përbehu: Pasha Zotin e gjallë!,
me vërtetësi, drejt e me drejtësi!
në ty popujt do të bekohen, me ty ata do të mburren!». Zan 12,3+
3Sepse Zoti kështu u thotë judenjve e jerusalémasve:
«Çilni djerret tokë të re e mos mbillni nëpër ferra. Oz 10,12
4Rrethprituni në nder të Zotit, Mt 13,22+ Lp 10,16
rrethpriteni zemrën tuaj, o judenj e jerusalemas,
që të mos shpërthejë si zjarr zemërimi im, =21,12
të ndizet flakë e të mos ketë kush ta shuajë,
për shkak të veprave tuaja të pabesa.

Pushtimi nga veriu 1,13-15

5Kushtrim lëshoni në Jude!
Shpallni në Jerusalem! Thirrni, me bori lajmëroni vendin, Jl 2,1+
të madhe bërtitni edhe thoni: Bashkohuni!
Në fortesa të gjithë të hyjmë! =8,14
6Lartësoni një shenjë në drejtim të Sionit!

3,24 *Turpi*: emërimi i Baalit (krh. 11,13); pjesa vijuese flet për sakrificat që ofroheshin në nder të tij.

4,4 *Rrethprituni në nder të Zotit*: rrethprerja (Zan 17,10+) ishte për Izraelin shenja e besëlidhjes. Për Jereminë shenja e tillë është pa asnjë vlerë nëse nuk është e shoqëruar me besnikëri të brendshme, nga "rrethprerja e zemrës" (krh. Lp 10,16). Kur Izraeli nuk pranon të dëgjojë JHWH-un, i ka "veshët të parrethprerë" (Jer 6,10); kur nuk pranon të kthehet, e ka "zemrën të parrethprerë" (9,24-25; krh. Lev 26,41). Vetë JHWH, duke e kthyer Izraelin do t'ia rrethprerë zemrën (Lp 30,6). Të huajt, nga ana e tyre, janë të parrethprerë në zemër e në mish (Ez 44,7). BR rimerr këtë imazh (Vap 7,51) dhe shën Pali do të mësojë se rrethprerja e vërtetë, ajo që e përben Izraelin e vërtetë, është rrethprerja e zemrës (Rom 2,25-29; krh. 1Kor 7, 19; Gal 5,6; 6,15; Fil 3,3; Kol 2,11; 3,11).

4,5-31 Ashtu si te 1,15, armiku që vjen nga veriu nuk është një popull i caktuar. Ndoshta thërret njëkohësisht sciket kohë... shkatërrimi i kaldenjve.

Ikni! Mos u ngarritni!
Sepse unë po sjell të keqen nga Veriu, një rrënim të madh!
7 Doli luani nga strofulli i vet, u ngrit vrasësi i popujve;
doli prej vendit të vet për të bërë vendin tënd shkretëtirë:
qytetet e tua do të shkretohen e do të mbesin pa banorë.
8 Prandaj veshuni me grathore, vajtoni e ulëritni,
se prej nesh nuk u largua zemërimi i felgrimit të Zotit.
9 Po atë ditë është fjala e Zotit
mbret e princa do t'i lëshojë zemra,
shtang do të mbesin priftërinjtë,
në vrimë të miut do të hyjnë profetët!
10 Unë thashë: «Eheu, Zoti Hyj!
Pra, këtë popull e Jerusalemin e paske gënjyer kur i the:
14,13 Paqja kurrë s'do t'ju mungojë!
Por, qe, shpatën e kemi në fyt!».
11 Po në atë kohë do t'i thuhet këtij populli e Jerusalemit:
«Era përcëlluese e kodrave që janë në shkretëtirë
pushtoi bijën e popullit tim,
51,2 jo për të hedhur e për ta pastruar.
12 Më e fortë se kjo një tjetër erë, ja, po vjen nën urdhrin tim».
13 Ja, po ngjitet porsi reja, si stuhi karroca e tij,
kuajt e tij më të shpejtë se shqipet!
Vaj për ne se sharruam shqim!
14 Laj fajet e zemrës sate që të shpëtosh, Jerusalem!
Deri kur do të ruash në zemër synimet e mbrapshta të tuat?
15 Nga Dani zëri i kasnecit e nga mali i Efraimit
lajmëron kumtin e fatkeqësisë:
16 Lajmëroni kombet! Ja, arritën! Njoftoni Jerusalemin:
Prej së largu po vijnë armiqtë dhe lëshojnë britma
mbi qytetet e Judesë.
17 Po e rrethojnë porsi rojtarët e fushës,
pse ndaj meje ishte kokëfortë është fjala e Zotit.
18 Sjellja jote dhe veprat e tua ta bënë këtë.
Kjo është fatkeqësia jote, oh, sa e hidhur që është,
sepse të ther mu në zemër!
10,19 19 Digjem përbrenda, përvëlohem!

4,10 *kur i the*: aluzion te premtimet e profetëve të rrejshëm (14,23 dhe 23,17, krh. 28,8-9).

4,15 *Dani* ndodhet në kufirin verior të Palestinës (Zan 14,14; Joz 19,47; Gdc 18,19; 20,1+). Efraimi përfshin pjesën malore nga Sikemi deri në Betel, ku ishin ngulitur paasardhësit e fisit të Efraimit, birit të Jozefit. (Zan 6,1; 17,15; 1Sam 1,1).

4,16 *Armiqtë*: hamend. *Sarim*. Termi hebre *nosrim* ka edhe këtë kuptim "roje", "mbrojtës". Ndoshta bëhet fjalë për sulmuesit.

4,19 *Digjem përbrenda, përvëlohem!*: vajtim i Jeremisë që identifikohet me vendin e vet.

Më mbytën dhimbjet! M'u copëtua zemra!
Shpirti më dridhet!
S'mund të heshti se borisë ia dëgjoj zërin, urratë e luftës!
20 Mjerim përmbi mjerim dëgjohet:
i tërë vendi u shkretua, çadrat papritmas m'u shkretuan, 10,20
shkuan në dëm strehimet e mia!
21 Deri kur do të shoh flamurin, do të dëgjoj zërin e bririt?
22 «Po, i pamend është populli im, kurrë s'më njohën. Lp 32,6.28
Janë bij të marrë edhe të krisur,
kanë aq dije sa për të bërë të këqija, Mik 7,3
lidhje s'kanë për ta bërë të mirën».
23 Shikoj tokën: është shkretë, e zbrazët,
shikoj qiellin: ka mbetur pa dritë!
24 Shikoj malet: dhe, ja, po dridhen,
shikoj kodrat: të gjitha po tunden!
25 Këqyri përreth: s' shoh me sy njeri,
shpendët e qiellit të gjithë u larguan!
26 Këqyri: toka e pëlleshme u bë shkretëtirë,
qytete të tëra grumbuj rrënojash para Zotit,
para zjarrit të felgrimit të tij!
27 Sepse kështu flet Zotynë: «Mbarë vendi do të shkatërrohet,
por krejtësisht nuk do ta zhbij.
28 Prej tij toka në zi do të vishet e lart, qielli do të errësohet, Oz 4,3+
sepse thashë dhe s'do të pendohem,
kështu vendosa dhe s'kthehem dalë!».
29 Sapo u dëgjua klithma e kalorësit dhe shigjetarët,
mbarë qyteti vihet në ikje,
strukën thellë ndër pyje të dendura, ngjiten edhe nëpër qeta;
mbarë qytetet u braktisën, në to s'mbeti njeri i gjallë.
30 Ti, o e shkretuara, ç'do të bësh?
Sikur edhe me purpur të vishesh, Is 3,16-24; Ez 23,40
Sikur edhe me stoli ari të cingëlohesh,
edhe sytë e tu me ngjyrë t'i lyesh, kot më kot zbukurohesh!
Dashnorët e tu të përbuzin, jetën tënde duan ta marrin! Ez 16,37-40; 23,22-29
31 Po dëgjoj britmën si të gruas në të lindur,
klithmën si të gruas që lind së pari: 6,24; 13,21; 22,23
janë këto klithmat e bijës së Sionit, 50,43; Ps 48,7;
në grahma të vdekjes që duart i shtrin: Is 13,8+
«E mjera unë! Shpirti po më del prej goditjeve të vrastarëve!».

4,22 *Po i pamend është populli im*: JHWH e rimerr fjalën.

4,29 *mbarë qyteti*: LXX dhe TM është "i gjithë qyteti"

Shkaqet e pushtimit

5 [1]Enduni udhëve të Jerusalemit,
vëreni mirë edhe shikoni,
kërkoni në sheshet e tija,
a mund ta gjeni një njeri të vetëm,
Ps 14,1-3; Mik 7,2 një njeri që e zbaton të drejtën, që kërkon të jetë besnik,
Zan 18,16-33; Ez 14,12+ vetë qytetin do ta fal.
[2]Por edhe «Pasha Zotin» kur thonë,
është e sigurt se betohen në rrenë.
[3]Sytë e tu, Zot, a s'kërkojnë besën?
Am 4,6+ Ti i godite e ata s'ndjejnë dhimbje,
i ndrydhe, por nuk nxënë mend:
Zb 16,9.11 fytyra e tyre më e fortë se shkëmbi, s'duan të kthehen.
[4]Unë mendoja: «Vetëm vogëlia marrëzisht vepron
pse s'e njeh udhën e Zotit,
s'e di të drejtën e Hyjit të vet.
[5]Do të shkoj, pra, të takoj bujarët, do të flas me ta,
ata e njohin udhën e Zotit,
e dinë të drejtën e Hyjit të vet».
2,20; Mt 11,28-30 Oh mjerim! Edhe këta e kanë thyer zgjedhën,
këputur i kishin të gjitha lozet.
[6]Ja pse i sulmon nga pylli luani,
emnesë në ta bën bisha e malit,
në pritë qyteteve u rri leopardi:
kush del jashtë copë e grimë do të bëhet,
sepse të shumta janë mëkatet e tyre,
janë të shumta kryengritjet e tyre!
[7]E si mund të kem unë dhimbë për ty?
Bijtë e tu më kanë braktisur,
përbetohen në zota që s'janë. Unë i ngija,
Lp 32,15 e ata më shkelnin besnikërinë,
grumbull shkonin në shtëpi të lavires.
[8]Kuaj të majmë janë, hamshorë të përndezët,
hingëllojnë pas gruas së të afërmit.
=5,29; 9,8 [9]A thua të tillët s'do t'i godas
është fjala e Zotit

k 5 Të keqes thelbësore që është helmimi i kultit ndaj JHWH-s me idhujtarinë, Jeremia i shton ateizmin praktik, mosbindjen (rr 3.12-13), fëlligështi (rr 7-8), shtypjen shoqërore (rr 26-29). Profeti denoncon përgjegjësinë e klasës drejtuese (rr 4-5), priftërinjve e profetëve (rr 31).

5,1 *Thotë Zoti*: LXX; TM nuk e ka.

5,7 *në zota që s'janë*: kur thonë për Zotin e vërtetë:"Nuk ekziston!" (krh. rr 12)

në gjinde të tillë nuk do të ahmerrem?
10Kërceni mbi mure të tija, shkatërrojeni,
por krejtësisht veç mos e zhbini!
këputni shermendet e tija, se s'janë të Zotit! 2,21+
11Se më tradhtuan me pabesi shtëpia e Izraelit dhe e Judës,
është fjala e Zotit.
12Mohuan Zotin, thanë: «Nuk është! Ps 14,1; Sof 1,12
Asnjë e keqe s'do të na gjejë, shpatë, uri s'kemi për të parë! Is 28,15; Am 9,10
13aProfetët janë porsi era, përgjigje nuk ka ndër ta!».
14aPrandaj kështu thotë Zoti, Hyji i Ushtrive:
13b«Ja se çka do t'u ndodhë
14pse keni folur kështu: 23,29; Oz 6,5
në zjarr do t'i kthej fjalët e mia në gojën tënde
e këtë popull në dru që ta përpijë zjarri.
15Ja, unë do ta sjell kundër jush një popull prej së largu, Lp 28,49-52
o shtëpia e Izraelit thotë Zoti
një popull të pamposhtshëm, një popull të lashtë,
popull, që s'do t'ia njohësh gjuhën, Is 28,11
që s'do të kuptosh se çka të thotë.
16Kukurra e tij varr i hapur,
të gjithë janë trima të zgjedhur.
17Ai do t'i hajë të korrat e tua e bukën tënde,
do t'i përpijë bijtë e bijat e tua,
do t'i hajë grigjat e tua e lorinë tënde,
do ta hajë vreshtin tënd e fiqtë e tu,
rrafsh do t'i bëjë kalatë e tua,
në të cilat mbështetej shpresa jote.

Dy shtojca

18Megjithëkëtë, unë as atëherë thotë Zoti
krejtësisht nuk do të të zhbij». Is 4,3+

19E nëse do të thoni: «Pse na i bëri Zoti, Hyji ynë, të gjitha këto?», Lp 29,23-24; Jer 16,10v; 22,8v

5,11 *shtëpia e Izraelit*: ky emër tregon këtu ndoshta mbretërinë e jugut (krh. k 2) dhe *shtëpia e Judës* mund të jetë një glosë. Shprehja ka pasur domethënie të ndryshme: para së gjithashu shërbente për të treguar dymbëdhjetë fiset e popullit të besëlidhjes (Joz 24), pastaj duke mbledhur një domethënie profane bëhet fjalë për mbretërinë e jugut (2Sam 5,5). Prapëseprapë vlera e saj fetare nuk u harrua. Isaia flet për dy shtëpitë e Izraelit (8,14); pas rënies së mbretërisë së Samarisë (721), ky emër përdoret për mbretërinë e jugut (krh. Is 5,7; Mik 2,1; Ez 4,3; 5,4)

5,12 *Nuk është!*: fj.fj. "s'është ai!"; i patenzoni nuk pohon një ateizëm teorik, por, sipas tij JHWH nuk do të ndërhyjë; në sytë e tij ai nuk ekziston praktikisht (krh. Ps 14,1+). Mund edhe të kuptohet: "ne (nuk duam t'ia dimë) për të!"

5,17 *mbështetej shpresa jote*: orakulli do të vazhdojë në rr 26.

thuaju: «Sikurse më latë mua e u shërbyet hyjnive të huaja në vendin
Lp 28,47-48 tuaj, po ashtu do t'u shërbeni të huajve në një vend që s'është juaji».

Me rastin e një urie

20 Lajmërojani këtë gjë shtëpisë së Jakobit
dhe shpalleni këtë në Judë:
21 «Dëgjo, o popull i marrë e i pamend:
Lp 29,3+; Is 6,10; Ez 12,2; Mt 13,13+ sytë i kanë, por nuk shohin,
veshët i kanë, por nuk dëgjojnë!
22 Vallë, a mua nuk do të më droni
është fjala e Zotit
a s'do të dridheni para fytyrës sime?
Jb 38,8-18; Ps 104,9 Unë që ia vura për pritë, rërën detit
kufi të përhershëm që s'do ta kalojë.
Ai valëzon, por s'ka fuqi, gjëmojnë,
valët e tija, por s'do ta kalojnë».
23 Zemër tekanjoz e kryengritës është ky popull,
ata prej meje u larguan e shkuan
24 e as ndër mend nuk u shkoi të thonë:
«Le ta druamë Zotin, Hyjin tonë,
3,3; Lp 11,14 që na e dhuron shiun me kohë të vjeshtës e të pranverës;
1Sam 12,17+ që na i ruan javët e caktuara për korrje».
25 Fajet tuaja e çrregulluan këtë rend,
mëkatet tuaja jua humbën mirëqenien.

Rimerret tema

26 Po, në popullin tim ka njerëz të paudhë,
që struken në pritë porsi gjuetarët,
që vënë leqe për të kapur njerëz.
27 Si flanikthi joshës plot me zogj,
shtëpitë e tyre janë plot dredhi,
këndej u bënë të mëdhenj e të pasur,
28 u majën e u dhjamosën: i kapërcyen kufijtë e së keqes:
çështjet e drejta nuk i mbrojnë,
çështjen e bonjakut që të jenë të lumë,
nuk e mbrojnë të drejtën e të varfërve.
=5,9 29 Vallë, a s'do t'i ndëshkoj këto faje është fjala e Zotit
ose mbi njerëz të tillë a thua se s'do të ahmerrem?

5,21 *i pamend*: fj.fj. "pa zemër" (krh. Oz 7,11; Zan 8,21+).
5,26 *që struken*: në shumës sipas kontekstit; TM ka njënës, – *porsi gjuetarët*: folje që do të thotë që ulen për të gjuetuar.
5,28 *që të jenë të lumë*: përkthim i pasigurte.

30 Gjëra të tmerrshme e të përfrigueshme
po ngjajnë në këtë vend.
31 Profetët profetizojnë rrena e priftërinjtë po i durtrokasin 14,14
e popullit tim kjo po i pëlqen. Po ç'do të bëni kur të vijë fundi? Is 10,3

Përsëri mbi pushtimin

6 1 Ikni, bijtë e Beniaminit, jashtë Jerusalemit!
Bini borisë në Tekoa, në Betkarem ngritni flamurin, Jl 2,1+
se prej Veriut po vjen rreziku, një fatkeqësi shumë e madhe. 1,13-15
2 Bëra të mos i dëgjohet zëri
bijës së hijshme e të bukur të Sionit.
3 Tek ajo po vijnë barinjtë së bashku me grigjat e veta, 12,10
rreth e rreth në të ngulin çadrat, kullot secili pjesën e vet.
4 «Përgatiteni luftën e shenjtë kundër saj!
Në këmbë! Ta sulmojmë në mesditë!
Vaj për ne se shkoj kah mbarimi dita,
sepse u zgjatën hijet e mbrëmjes!
5 Në këmbë! Le ta sulmojmë natën,
t'i rrafshojmë pallatet e saja!».
6 Sepse kështu thotë Zoti i Ushtrive: «Pritni drurët e saj,
ngritni pendën rreth Jerusalemit;
qytet për t'u ndëshkuar është ky,
çdo rrenë gjendet në mesin e tij!
7 Sikurse rrjedh uji prej burimit,
po ashtu prej tij rrjedh paudhëria.
Në të dëgjohet dhunë e shkretim,
para meje gjithnjë sëmundje e plagë.
8 Pranoje mësimin, o Jerusalem,
që të mos largohem prej teje, që të mos të shkretoj,

5,31 *e priftërinjtë po i duartrokasin*: folja *radah* mund të përkthehet edhe "qeveris", "zotëroj"; BJ e përkthen "priftërinjtë përfitojnë"; do të thotë mbledhin mbi duart e tyre".

6,1 Ndoshta nënkuptohet që Beniaminitë, që kanë zënë vend në veri të Judesë, të kenë gjetur strehim në Jerusalem. – *Tekoa,* atdheu i Amosit, ndodhet 8 km në jug të Betlehemit. – *Betkarem* (krh. Neh 3,14) është një vend i paqartë, ndoshta është për të identifikuar me Ramat-Rachel, 5 km në jug të Jerusalemit.

6,4 *Përgatiteni luftën e shenjtë kundër saj!* Fj.fj. "shenjtërojeni luftën kundër saj". Lufta e shenjtë ka qenë konsideruar deri atëherë si një detyrë e shenjtë (krh. edhe 22,7). Por pavarësisht nga fjalori, jemi këtu në kundërshtim total me idealin e luftës së shenjtë në të cilën JHWH lufton me popullin e tij (krh. Lp 1,30; 20, 4, Is 31,4) o të paktën kundër armiqve të tij (Is 13,3) Për Jereminë lufta nuk është më një vepër fetare, sepse JHWH e ka braktisur fushimin e Izraelit, dhe madje ka vendosur ta dënojë (krh. 21,5; 34,22).

6,6 *qytet për t'u ndëshkuar*: LXX, BJ dheTM e përkthejnë: "qytet që po merr vizitën time". Sipas kontekstit, kjo vizitë mund të jetë shëlbimprurëse (Dal 3,16; Lk 1,68) ose ndëshkuese (5,15; 6,15; 8,12; 9,24; krh. Is 10,3).

të mos të bëj vend të pabanueshëm».
9Kështu thotë Zoti i Ushtrive:
2,21+ «Porsi në vresht deri në vilen e sprasme
do të kokrrohet ç'teproi prej Izraelit.
Sille dorën tënde porsi vjelësi nëpër hardhi!».
10Por, kujt t'i flas, kë ta qortoj, që të më dëgjojë?
Ja, të parrethprerë janë veshët e tyre,
prandaj s'mund të dëgjojnë!
4,4+ Ja, fjala e Zotit është bërë për ta iri, s'mund ta pranojnë.
11Këndej plot jam me felgrimin e Zotit,
më s'mundem të përmbahem.
«Zbraze përmbi fëmijë në rrugë,
edhe mbi mbledhjen e të rinjve;
e do të kapen trim e grua, plaku e burri në moshë të plotë.
=8,10-12 12Në duar të tjerëve do t'u kalojnë shtëpitë,
gjithashtu edhe arat e gratë, sepse dorën do ta shtrij
mbi banorët e këtij vendi» është fjala e Zotit.
13Prej më të voglit deri në më të madhin
të gjithë janë dhënë pas horrjatisë,
23,11 nga profeti deri te prifti,
të gjithë si një po bëjnë dredhi.
14Mendjelehtas shërojnë plagën e popullit tim
e thonë: «Paqe! Paqe!» e paqe s'ka!
15Le të turpërohen pse bënë turpësi,
por ata më s'dinë për marre,
por mjerisht nuk dinë të skuqen.
«Ja, pra, do të rrëzohen porsi të tjerët,
rrafsh do të bien kur t'i ndëshkoj», është fjala e Zotit.
16Kështu thotë Zoti: «Qëndroni në udhë e shikoni,
18,15 pyetni për shtigjet e vjetra, cila udhë është e mirë, asaj ecni
/Mt 11,29 e paqe do të gjeni për shpirtrat tuaj».

6,9 *ç'teproi prej Izraelit*: kjo shprehje si te 8,3, nuk është akoma teknike (tregon atë që i mbetet Izraelit). Do të jetë tek 23,3 dhe 31,7 ku tregohet populli besnik, përfituesi i shëlbimit (krh. Is 4,3 +).

6,10 Jeremia i ftuar të marrë teprica, sqaron te rr 10-11a të mos gjejë dëgjues të vëmendshëm. Në 11b e ka përgjigjen e Hyjit. – *s'mund ta pranojnë*: BJ: "nuk kanë shijen për të".

6,14 *Paqe paqe po paqe nuk ka*. Aluzion i qartë mbi premtimin e kotë të profetëve të rremë (krh. 4,10) me të cilët Jeremia do të hyjë në një konflikt të dhunshëm me shpalljet e tij të fatkeqësisë. Ata në të kundërt shpallin "paqe", *shalom*, fjala që shpreh jo vetëm mungesën e rreziqeve të jashtme (kuptim që duket në plan të parë në kohën e Jeremisë) por gjithë një ideal të lumturisë në përparimin individual e kolektiv, në marrëdhëniet e mira me Hyjin dhe në harmoninë shoqërore. Është ideali që do të realizohet nga paqja mesianike (krh. Is 11,6+).

6,16 *shtigjet e vjetra*: shprehja tregon qoftë ecjen e mëkatarëve të mëparshëm (Jb 22,15), qoftë, ashtu si dhe këtu atë të besimtarëve (krh. 18,15; Ps 139,14).

Por ata thanë: «Asajt s'do të shkojmë!».
17Atëherë vetë rojtarët u vura: «Dëgjoni zërin e bririt!». Ez 3,17; Oz 9,8+
Por më përgjigjën: «S'do ta dëgjojmë!».
18Prandaj, dëgjoni, o popuj, ta marrë vesh kuvendi i dheut,
se çfarë do t'u bëjë atyre!
19Dëgjo, o tokë! «Këtij populli po ia sjell të zezën,
frytin e synimeve të tija, sepse fjalët e mia s'i dëgjuan, Fu 1,29-31
Ligjin tim nuk e zbatuan.
20Po ç'më duhet kemi që vjen nga Saba, 1Mbr 10,1+
kallami i erëndshëm nga vendi i largët?
Flitë e djegies nuk më pëlqejnë, Am 5,21+
theroret tuaja s'i kam për zemër!».
21Për këtë arsye Zoti thotë kështu:
«Ja, do të vë kundër këtij populli
pengesa në të cilat të rrëzohen
së bashku etër e fëmijë, do të sharrojnë mik e i afërm».
22Kështu thotë Zoti: «Ja, po vjen nga veriu një popull, =50,41-43
si mizëria është nga skajet e tokës,
23ka ngritur në këmbë hark e heshtë,
është i egër e s'di ç'është dhimbja;
zhurma e tij si zhurma e detit, po u hipin kuajve në shpinë,
si një të gjithë gati për luftë kundër teje, Bija e Sionit».
24«Kur na arriti ky lajm: duart tona i la fuqia,
frikë e madhe na pushtoi,
dhimbjet si dhimbje e lindëses». 4,31+
25Assesi mos dilni në ara, assesi mos merrni rrugë,
se ju pret shpata e armikut, edhe tmerri gjithkund përreth. 20,10+
26Vesh grathoren, bija e popullit tim,
zhgërryju mirë nëpër pluhur,
vajto veten si e vajtojnë të vetmin djalë, Am 8,10; Zak 12,10
bëj një gjëmë tejet të hidhur, se papritmas na sulmoi vrastari!
27Shqyrtues të bëra për pop'llin tim
t'ia njohësh e t'ia shqyrtosh udhën.
28Të gjithë janë prijës kryengritës
që jetojnë me dredhi. Tumbak e hekur:
që të gjithë janë njerëz të prishur.
29Në zjarr fryn rrëshiqi, që plumbi të shtrihet; Is 1,22; Jer 9,6; Ez 22,17-22; Mal 3,2-3
porse shkrirësi më kot mundohet,

6,20 *nga Saba*: ose Sheba; krh. 1Mbr 10,1+.

6,27 *shqyrtues të bëra për popullin tim*: TM shton "(Si një) fortesë": është termi që përdoret edhe te 1,18.

6,28 *Tumbak e hekur*: TM shton: "të fortë si bronzi e hekuri"; fj.fj. "*janë bronz dhe hekur*"

6,29 *Në zjarr fryn rrëshiqi që plumbi të shtrihet*: krahasimi i marr nga spastrimi

sepse elementet e këqija s'po ndahen dot!
30Ata quani argjend i keq, sepse Zoti i përbuzi!

2. PROFECI TË THËNA SIDOMOS NË KOHËN E JOAKIMIT

a) Nderimi i vërtetë i Hyjit

A) Sulm kundër Tempullit

26,1-19+

7 1Fjala e Zotit që i qe drejtuar Jeremisë: 2«Qëndro para derës së shtëpisë së Zotit, shpalle aty këtë fjalë e thuaj: Dëgjojeni fjalën e Zotit, të gjithë ju o judenj, që hyni nëpër këtë derë, për ta adhuruar Zotin. 3Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit:
Is 1,16-17 Përmirësoni udhët tuaja dhe veprat tuaja e do t'jua mundësoj të banoni në këtë vend. 4Mos shpresoni në fjalët e rreme: Tempulli i Zotit! Tempulli i Zotit! Tempulli i Zotit! 5Por, në qoftë se ju përnjëmend e përmirësoni sjelljen tuaj dhe veprat tuaja, në qoftë se ju njëmend
22,3 e zbatoni të drejtën njëri kundrejt tjetrit, 6në qoftë se nuk do ta shfrytëzoni ardhacakun, bonjakun e të vejën, në qoftë se nuk do ta
Dal 20,2-3+ derdhni gjakun e pafajshëm në këtë vend dhe në qoftë se nuk do të ecni pas hyjnive të huaja në dëmin tuaj, 7unë do të bëj që të banoni në këtë vend, në tokën që ua dhashë etërve tuaj përgjithmonë e jetës.

8Por, ja, se ju e keni vënë shpresën tuaj në fjalë të rreme, që gjë s'ju ndihmojnë. 9Çfarë? Të vidhni, të vritni, të fëlligështoni, të përbetoheni rrejshëm, t'i kushtoni Baalit kem, të shkoni pas hyjnive të huaja që nuk i njihni, 10e atëherë të vini e të paraqiteni para meje në këtë Shtëpi, mbi të cilën është thirrur emri im e të thoni: Kemi shpëtuar!, që të vazhdoni t'i bëni të gjitha këto turpësi. 11Pse a shpellë
/Mt 21,13+ cubash është bërë kjo Shtëpi, mbi të cilën është thirrur emri im ndër sytë tuaj? Po, por as unë nuk jam i verbët thotë Zoti. 12Shkoni në

i metaleve e këtu veçanërisht nga trajtimi i galenës, nga ndarja e së cilës përftohet plumbi dhe argjendi. Izraeli edhe pse është sprovuar tej mase përsëri nuk është pastruar.

7,1–8,3 Fjalimet që vazhdojnë, të bashkuar për shkak të lidhjes së tyre me kultin , vihen në kohën e mbretërimit të Joakimit. Tempulli, i shenjtëruar nga prania e JHWH-s (1Mbr 8,10v; krh. Lp 4,7+) mund të duket si i pacënueshëm dhe humbja e menjëhershme e Senakeribit në vitin 701 poshtë mureve të Jerusalemit kishte shfaqur mbrojtjen e JHWH-s mbi qytetin e shenjtë (2Mbr 19,32-34; Is 37,33-35). Nga kjo rrjedh një besim i madh se kjo mbrojtje do të shfaqej sërish. Jeremia ngjall një skandal në popull kur pohon, siç ke bërë Mikea (3,12), që një besim i tillë është iluzion: Hyji mund ta braktisë tempullin e tij. Ezekieli do të shohë të njëjtën lavdi të JHWH-s duke e lënë shenjtëroren (krh. Ez 11,23). K 26 u referohet incidenteve të provokuara nga ky sulm që ngrihet në fillim të mbretërimit të Joakimit rreth vitit 608.

7,12 *Silo*: shenjtërorja e Silos (40 km në veri të Jerusalemit), vendbanimi i arkës, u shkatërrua nga filistenjtë (1Sam 4). Zakonisht nuk flitej për këtë zi kombëtar; Ps 78,60 është i vetmi që bën përveç Jeremisë.

vendin tim në Silo, ku dikur banoi emri im e shikoni çfarë i bëra atij
për shkak të mbrapshtisë së popullit tim, Izraelit. 13E tashti, pasi ju i
keni bërë të gjitha këto të zeza thotë Zoti megjithëse ju kam folur pa
pushuar e s'më keni dëgjuar, ju kam thirrur e nuk më keni përgjigjur,
14do të bëj me këtë Shtëpi, mbi të cilën u thirr emri im, e në të cilën ju
keni shpresë e me këtë vend, që jua dhashë juve e etërve tuaj, siç i bëra
me Silon: 15do t'ju flak larg fytyrës sime, siç i flaka të gjithë vëllezërit
tuaj, mbarë farën e Efraimit.

1Sam 1-3; 4,12-22; Ps 78,59-69

Is 50,2; 65,12; 66,4

B) Hyjnitë e huaja

16E ti, ruaj se ndërmjetëson për këtë popull, ruaj se ndërmerr uratë
ose përlutje as mos m'u vër, sepse nuk do ta dëgjoj uratën tënde. 17Pse
a nuk sheh se çka bëjnë në qytetet e Judës e në rrugë të Jerusalemit?
18Bijtë mbledhin dru, etërit ndezin zjarr e gratë ngjeshin brumin
për të pjekur kuleç mbretëreshës së qiellit edhe njomin njomje
hyjnive të huaja për të më ngucur mua që të hidhërohem. 19A thua
më poshtërojnë mua është fjala e Zotit e jo vetveten për turpin e vet?
20Prandaj, kështu thotë Zoti Hyj: Ja, felgrimi im e zemërimi im do të
zbrazet mbi këtë vend, mbi njerëz e mbi kafshë, mbi drurët e fushës e
mbi frytet e tokës, flakë do të ndizet e nuk do të fiket».

11,14; 14,11

44,17-19

C) Nderimi pa besnikëri

11,1-14

21Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: «Shtojuni flive tuaja
flitë e shkrumbimit dhe hajuni mishin. 22Sepse unë nuk u kam thënë
as nuk u kam urdhëruar etërve tuaj ditën që i nxora nga toka e Egjiptit
në lidhje me flitë e shkrumbimit e të theroreve. 23Porse unë u kam
dhënë këtë urdhër: Dëgjojeni zërin tim dhe unë do të jem Hyji juaj e
ju do të jeni populli im. Ecni vazhdimisht udhës që do t'ju urdhëroj që
të jeni të lumë. 24Por nuk më dëgjuan as nuk e prirën veshin e vet,
por shkuan sipas endjeve dhe mbrapshtisë së zemrës së vet të prishur
edhe ma kthyen shpinën e jo fytyrën, 25që nga dita kur etërit tuaj
dolën nga toka e Egjiptit e deri në ditën e sotme. E unë ju dërgova të
gjithë shërbëtorët e mi, profetët, si një ditë përditë e me kujdes. 26Por
ata s'më dëgjuan as s'më vunë vesh dhe u bënë kokëfortë dhe vepruan

6,20; Am 5,21+

9,13

25,4; 26,5; 29,19; 44,4; 2Kro 36,15

7,18 *Mbretëreshës së qiellit*: është Ishtar (Astarte), hyjnesha e plleshmërisë në panteonin mesopotamik. Identifikohej si planeta Venera. Fjala Meleket "mbretëreshë", nuk është normale dhe gjendej vetëm te Jer (krh. 44,17-25).

7,22 *në lidhje me flitë e shkrumbimit e të theroreve*: Është saktësisht. Dekalogu, dokumenti i besëlidhjes, nuk përmban ndonjë përshkrim ritual. Këtu nuk bëhet fjalë për një dënim të sakrificave të kafshëve (krh. 33,11). Jer shpreh një rrymë profetike sipas së cilës kulti nuk është element thelbësor i besimit (krh. Oz 6,6; Mik 6,6-8; Am 5,21+).

7,25 *si një ditë përditë e me kujdes*: fj.fj. me sir "çdo ditë"; TM fj.fj. "ditë".

Dal 3,4-7 edhe më zi se etërit e tyre. 27Ti thuaju të gjitha këto fjalë, por ata s'do
të dëgjojnë; do t'i thërrasësh, por ata s'do të të përgjigjen. 28Atëherë
thuaju: Ky është një popull që nuk e dëgjon zërin e Zotit, Hyjit të vet,
Is 7,9+ e nuk e pranon mësimin. U zhduk besnikëria, u zhduk nga goja e tyre.

19,1-13 ***D) Kundër idhujtarisë, kërcënim me shpërngulje***

29Preji flokët e gjatë dhe flaki!
Nisja kodrave të zhveshura gjëmës,
sepse Zoti e përbuzi dhe e flaki
brezninë që e zemëroi.

30Sepse bijtë e Judës bënë çka është e keqe para syve të mi është
=32,34 fjala e Zotit; vendosën Turpësitë e veta në Tempull që mbart emrin
Lev 18,21+ tim, për ta dhunuar. 31Ndërtuan vende të larta të Tofetit që është
në luginën Benennom për t'i djegur bijtë e bijat e veta në zjarr çka
kurrë nuk u kam urdhëruar as kurrë nuk më ka shkuar nëpër mend.
=19,6 32Dhe, ja, po vijnë ditët thotë Zoti kur nuk do të quhet më Tofet as
lugina Benennom, por lugina e Vrasjes. Në Tofet do të varrosen të
16,4; 34,20 vdekurit, sepse gjetiu nuk do të ketë vend. 33Kufomat e këtij populli do
16,9; 25,10; /Bar 2,23 të jenë ushqim për shpendët e ajrit e për bishat e malit dhe s'do të ketë
kush t'i trembë. 34Do të bëj të shuhen në qytetet e Judës e në rrugë të
Jerusalemit zërat e gëzimit e të haresë, zëri i dhëndrrit e zëri i nuses,
sepse vendi do të kthehet në shkretëtirë».

8 Ez 6,4-5 1«Në atë kohë thotë Zoti do t'i nxjerrin nga varret e tyre
eshtrat e mbretërve të Judës, eshtrat e prijësve të tij, eshtrat e
priftërinjve, eshtrat e profetëve dhe eshtrat e atyre që banuan
në Jerusalem 2dhe do t'i shpërndajnë në drejtim të diellit, të hënës e
të mbarë ushtrisë qiellore, të cilët i deshën, të cilëve u shërbyen, pas të
cilëve ecën, të cilët i kërkuan e të cilët i adhuruan; nuk do të mblidhen
=25,33; 16,4; 2Mbr 9,37 e nuk do të varrosen: pleh do të jenë mbi sipërfaqen e tokës. 3Më e
mirë do të jetë vdekja se jeta për të gjithë ata që do të mbesin gjallë
prej kësaj breznie të prishur në të gjitha vendet ku do t'i shpërndajë»
është fjala e Zotit të Ushtrive.

Kërcënime, ankime, mësime. Rënia e Izraelit

4Ti thuaju atyre: «Kështu thotë Zoti:

7,30 *turpësitë e veta*: d.m.th. hyjnitë e rreme.

7,31 *vende të larta të Tofetit*: ku ndizej zjarri për të flijuar fëmijët në nder të Molekut, krh. 32,35; Lev 18,21+; Is 30,33+.

8,2 *i adhuruan*: Kulti i yjeve ka qenë shumë i preferuar në kohën e Manaseut e të Amonit.

8,3 *në të gjitha vendet*: TM shton "që do të mbesin gjallë"; LXX dhe sir. e lëjnë.

8,4 Seksioni 8,4–10,25 mbledh të dhëna të shqiptuara në vitet e para të

Vallë, kush rrëzohet, a thua më nuk çohet,
nëse e humb rrugën, a thua prapë s'kthehet?
[5]Pse atëherë endet ky popull,
Jerusalemi vazhdimisht pse është kundër?
U qepën pas rrenës, të kthehen nuk dëgjojnë!
[6]Dëgjova me kujdes: nuk flasin siç ka hije,
asnjë nuk pendohet për të keqen e vet e s'thotë:
Çfarë bëra? Të gjithë e ndjekin pa u kthyer vrapin e vet,
porsi kali që sulet në luftë.
[7]Edhe lejleku nën qiell e njeh kohën e vet, Is 1,3
turtulli, dallëndyshja edhe mullibardha
e di kohën kur duhet të kthehen,
kurse populli im nuk e njeh të drejtën e Zotit!

Ligji në duar të priftërinjve

[8]Si mund të thoni: Ne jemi të urtë 2,8; /Mt 23
e me ne është Ligji i Zotit?
Vërtet në rrenë e ka shndërruar
lapsi gënjeshtar i shkruesve.
[9]Të turpëruar do të mbesin të urtët,
të tmerruar e të zënë në leq,
sepse përbuzën fjalën e Zotit,
e në ta s'mbeti kurrfarë urtie.

Përsëritje e fragmentit kërcënues

[10]Prandaj, gratë e tyre të tjerëve do t'ua jap, =6,12-15
pushtuesve arat e tyre,
sepse prej më të voglit deri në më të madhin,
të gjithë janë dhënë pas horrjatisë,
prej profetit deri te prifti të gjithë si një po bëjnë dredhi.
[11]Mendjelehtas shërojnë plagën
e bijës së popullit tim e thonë: Paqe! Paqe! e paqe s'ka.
[12]Janë turpëruar pse bënë turpësi,
por ata nuk dinë për marre,
por mjerisht nuk dinë të skuqen.

mbretërimit të Joakimit, rreth vitit 605. Tri poemat 8,4-7; 8,13-17; 9,1-8 vazhdojnë dhe zgjasin ankesat kundër Izraelit. Vajtimi (9,9-21) vazhdon në 10,17-22 e përfundon me një lutje të Jeremisë (10,23-24). Janë futur poema të tjera të Jeremisë (8,8-9.10-12.18-23; 9,22-23.24-25). Fragmenti 10,1-16 duket se është shkruar nga një dorë tjetër.

8,8 *shkruesve*: janë priftërinjtë, mbrojtësit e traditës që ka marrë formë në tekst. Fjala, në rr 9 tregon mesazhin e profetëve dhe ligji në formën gojore e pjesërisht i shkruar.

8,10-12 Ky fragment, që përsërit 6,12-15, është vendosur nga LXX.

Ja, pra, do të rrëzohen porsi të tjerët,
rrafsh do të bien kur t'i ndëshkoj» është fjala e Zotit.

Kërcënim vreshtit Judës

13 «Doja në ta vetë të vjel është fjala e Zotit
Is 5,1+ por në hardhia rrush nuk ka,
Lk 13,6-9; Mt 21,18-22+ as në fiq, fiq nuk ka,
u janë vyshkur deri edhe gjethet!
Do t'u jap atyre që mbi ta shklasin».
14 «Përse ne rrimë me duar në ijë?
=4,5 Në këmbë! Të hyjmë brenda në fortesa,
aty të vdesim, pasi Zoti, Hyji ynë,
9,14 na dorëzoi në vdekje, na dha të pimë ujët e helmuar,
pse mëkatuam kundër tij.
Is 59,9; =Jer 14,19 15 Prisnim paqen: por të mirë s'ka,
të na vijë dita e shërimit, kur qe, tmerri!»
4,15 16 Nga Dani hingëllima e kuajve të tij dëgjohet,
prej ushtimës së hingëllimës së
hamëshorëve të tij tundet mbarë toka;
po vijnë të përpijnë tokën me çka ka në të,
qytetin me banorë të tij!
Nr 21,6; Lp 32,24 17 «Ja, po nisi kundër jush shlliga të helmuara,
kundër të cilash s'ndihmon shortia,
Gjn 3,14-15 do t'ju hanë» është fjala e Zotit.

5,20-25+; 14 ## Vajtimi i profetit për shkak të urtisë

18 Gëzimi im m'u shndërrua në dhimbje,
ma mbuloi zemrën trishtimi!
19 Ja, dëgjoj britmat e vajtueshme të bijës së popullit tim
që ushtojnë nga një tokë e largët:
«Vallë, thua Zoti s'është më në Sion?
Mbreti i tij s'është më në të?».
Pse me idhuj më ngucin të zemërohem,
më fyejnë me asgjësitë e huaja?
20 Kaloi korrja, iku vera, e shpëtim për ne nuk ka!
21 Për shkak të ndrydhjes së popullit tim
jam i ndrydhur, i përvëluar, krejtësisht më pushtoi habia.

8,14 *Në këmbë*: e njëjta folje d.m.th: "të bashkohemi" dhe "të eliminojmë", ashtu si te rr 13. – *dhe aty të vdesim:* "Që në to të jemi detyruar te heshtja": pra heshtja e vdekjes.

8,18 *Gëzimi im m'u shndërrua në dhimbje*: tekst i pasigurt; BJ e përkthen: "pa shërim, dhimbja më sulmon"; përkthim tjetër: "edhe një gëzim është për mua dhimbje".

22 Në Galaad thua më s'ka balçëm?
S'ka atje thua asnjë mjek?
Pse atëherë nuk u përtha vrraga e bijës së popullit tim?
23 Oh, kush ma shndërron kokën në gurrë, 9,1 (Vulg.)
sytë e mi currila lotësh që të vajtoj unë ditë e natë
të vrarit e popullit tim!

Prishja morale e popullit të Judesë

9 1 Oh, ta kisha në shkretëtirë
një bujtinë strehimi udhëtarësh!
Do ta lija popullin tim, prej sish do të ikja larg,
sepse të gjithë janë fëlligështarë, turmë tradhtarësh.
2 Gjuha e tyre hark i ngrehur, rrena, e jo e vërteta, Ps 12,1-5
e pushtoi vendin anembanë. Ps 116,11
Prej një të keqeje në tjetrën bien,
e mua s'më njohin, është fjala e Zotit.
3 Gjithkush t'i ruhet të afërmit të vet, 12,6; Mik 7,5
në vëllanë e vet kush besë të mos ketë,
se çdo vëlla bën pabesi, çdo i afërm përhap shpifje. Zan 27,36; Oz 12,4
4 Vëllai vëllanë e tradhton, s'ia thotë të vërtetën;
e mësuan gjuhën të flasë rrenë,
bëjnë të keqen, s'duan të kthehen.
5 Padrejtësi mbi padrejtësi, dhelpëri mbi dhelpëri:
s'duan të më pranojnë, është fjala e Zotit.
6 Prandaj kështu thotë Zoti i Ushtrive:
«Ja, do t'i shkrij, në provë do t'i vë; 6,29+
ç'mund të bëj tjetër për të bi'në e popullit tim?
7 Sh'gjetë plaguese gjuha e tyre; e në gojë fjala mashtruese:
me gojë mikut i uron paqe, kurse fshehtas i vë pritën.
8 Të mos i ndëshkoj për punë të tilla, është fjala e Zotit 5,9
mbi një popull siç është ky a thua s'duhet të ahmerrem?».

Vajtim mbi Sionin

9 Do të vajtoj, do t'i qaj malet,
gjëmë e vaj mbi kullota të bjeshkëve,

8,22 *Galaad*: në lindje të Jordanit e në veri të Jabuk, vend i balsamit dhe i erërave të mira (Zan 37,25; 43,11; krh. Jer 46,11).

9,2 *rrena e jo e vërteta e pushtoi vendin anembanë*: si LXX; TM ka: *"dhe as për të vërtetën nuk janë të fortë"*

9,3 *çdo vëlla bën pabesi*: fj.fj... "zëvendëson me mashtrim" (*'akob ja'ekob*) mund të përkthehet edhe "çdo vëlla luan rolin e Jakobit". Në heb. ka një lojë fjale me *ja'akob* (Jakobi), krh. Zan 25,26+

9,9 *që u dogjën*: ndoshta ka ndodhur më 605, gjatë fushatës së parë të Nabukodonozorit (2Mbr 24,1). Jerusalemi është kërcënuar.

që u dogjën e u bënë shkrumb! Nëpër to s'kalon njeri,
blegërimë grigjash më s'dëgjohet.
Oz 4,3+ Shpendët e qiellit e bagëtitë
të gjitha ikën, të gjitha u zhdukën!
10«Jerusalemin do ta shndërroj
në rrënojë gurësh, në strofull çakejsh;
34,22 të Judës qytetet në shkretëtirë
pse askush në to s'do të banojë!».
11Kush është i urtë këtë ta kuptojë?
Kujt t'ia zb'lojë goja e Zotit
që të lajmërojë kështu: Përse vendi u shkretua,
është bërë shkrumb porsi shkretëtira
nëpër të cilën askush s'kalon?

12Atëherë tha Zoti: «Është kështu pse e kanë lënë Ligjin tim, që
Dal 19,5 ua kam dhënë, nuk e dëgjuan zërin tim dhe nuk ecën sipas tij, 13por
7,24 shkuan pas keqësisë së zemrës së vet dhe ndoqën baalët, për të cilët
i mësuan etërit e tyre». 14Prandaj, kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i
=23,15 Izraelit: «Ja, unë do ta ushqej këtë popull me mendër dhe do t'i jap të
8,14; Zb 8,11 pijë ujë të helmuar. 15Do t'i shpërndaj ndër popuj që nuk i njohën as ata
Lp 4,27; 28,36.64 as etërit e tyre e do ta dërgoj shpatën pas tyre deri që t'u shuhet fara».

16Kështu thotë Zoti i Ushtrive:
Kujdes! Thirrni vajtoret! Le të vijnë!
Thirrni ato më të dijshmet! Le të shpejtojnë!
17Le të shpejtojnë, le t'ia nisin mbi ne vajtimit:
që sytë tanë të derdhin lot, ujë të rrjedhin qepallat tona!
18Po, nga Sioni jehon vajtimi:
«Heu, si u shkretuam, u mb'luam me turp!
U shtrënguam vendin ta lëmë, t'i braktisim vatrat tona!».
19Dëgjoni, o gra, fjalën e Zotit,
veshët tuaj ta ndjejnë mirë fjalën që del prej gojës së tij.
Bijat tuaja të vajtojnë mësoni, njëra tjetrës këtë vajtim:
20«Për dritaresh na hyri vdekja, depërtoi në shtëpitë tona,
i kositi fëmijët n'për rrugë e djelmoshat nëpër tregje».
21Thuaj! Kështu thotë Zoti:
«Kufoma njerëzish do të bien
8,2 porsi plehu përmbi ara, porsi dujt pas korrtarit
e askush nuk i mbledh». Urtia e vërtetë
22Kështu thotë Zoti:
/1Kor 1,31; «Mos të mburret i urti me mençuri të vet,
/2Kor 10,17; /Jak 1,9 as trimi mos të mburret me trimëri të vet,
as pasaniku mos të mburret me pasuri të vet;

23por kush mburret me këtë le të mburret:
se ka dije për të më njohur mua, 22,16
se jam Zoti që bën mirësi,
zbaton të drejtën e drejtësinë në tokë,
se këto janë gjërat që më pëlqejnë»
është fjala e Zotit.

Shpresë e kotë në rrethprerje 4,4+

24«Ja, po vijnë ditët është fjala e Zotit kur do t'i ndëshkoj të gjithë ata që janë të rrethprerë në trup: 25egjiptianët, judenjtë, edomët, Rom 2,25
bijtë e Amonit, moabët e të gjithë ata që i qethin tëmthat e kokës,
që banojnë në shkretëtirë, sepse të gjithë këta janë të parrethprerë,
kurse mbarë shtëpia e Izraelit janë të parrethprerë në zemër».

Idhujt dhe Hyji i vërtetë Is 40,20+; Ps 115,4-8

10 1Dëgjojeni fjalën që jua drejton Zoti juve, o shtëpia e Izraelit: 2Kështu thotë Zoti:

«Mos i bëni tuajat doket e paganëve,
frikë mos kini nga shenjat e qiellit,
sepse prej tyre tremben vetëm paganët,
3sepse ritet e paganëve janë një asgjësi,
një dru që pritet në pyll,
vepër e dorës së mjeshtrit që e laton me sëpatë,
4e stolis me argjend e me ar, e forcon me gozhda e me çekiç
që të mos luajë vendit.
5Janë si surrati që vihet në bostan e që s'mund të flasë,
duhet të mbarten se të ecin nuk munden:
pra, frikë mos i kini se s'mund të bëjnë as keq as mirë!».

9,23 *për të më njohur mua*: "njohja e JHWH-s", në të cilën përmblidhet besimi i vërtetë (krh. Oz 2,22+) paraqet një nga temat e mëdha të predikimit të Jeremisë (krh. 2,8; 22,15-16; 24,7; 31,34). – *që bën mirësi*: *hesed* (krh. Oz 2,21+).

9,25 *që i qethin tëmthat e kokës*: *arabët*. Të gjitha këto kombe: *ha-gojim ha'elleh*. TM e ka "këto kombe janë të parrethprerët", *ha-gojim 'arelim*; krh. rr 24.

10,1-16 Kjo pjesë duket se nuk i përket Jeremisë, flet për tema që janë të përafërta me pjesën e dytë të Isaisë: kotësia e hyjnive të rreme (krh. Is 40,20+), lartësimi i JHWH-s Krijues (krh. Is 42,8+). Teksti është i mbingarkuar rr 6-8 dhe 10 mungojnë në greqisht, që paraqet një rend të ndryshëm. Rr 11 është një glosë arameike nga rr 12. Rreshtat 12-16 janë rimarrë tek 51,15-19.

10,3 *sepse ritet e paganëve janë një asgjë*, me sir, TM dhe LXX, të ndjekur nga BJ, lexojmë: "zakonët e popujve janë kotësi". Fjala *huqqot* (ligje) në TM ka kutpimin negativ: janë zakonet pagane të kombeve (krh. 2Mbr 17,8). Variante "*Tmerri i popujve*" është një emërtim arkaik i hyjnisë (krh. Zan 35,5). Kjo to të ishte një formulë e qartë e mosekzistencës së hyjnive pagane (krh. Lp 4,35+; 6,4+).

Ps 86,8+; Is 40,18; 42,8+
6 Jo, s'janë si ti, o Zot, sepse ti je i madhërueshëm,
i madh është pushteti i emrit tënd!
/Zb 15,4
7 Kush ty të mos të druajë, o mbreti i popujve?!
Vërtet kjo të takon ty,
sepse ndër të gjithë të dijshmit e popujve,
ndër mbarë mbretëritë e tyre,
asnjë s'mund të krahasohet me ty.
8 Njëkohësisht janë të pamend e të marrë,
mësimi i tyre i kotë dru e thjeshtë,
9 argjend i përpunuar që sillet nga Tarsisi
edhe ar prej Ofazit,
vepër mjeshtri dhe duarsh argjendtari,
petkat e tyre pëlhure të kuqe e të purpurt:
të gjitha këto vepër e duarve të mjeshtrit!
10 Kurse Zoti është Hyj i vërtetë,
Ai është Hyj i gjallë, Mbret i amshueshëm;
kur ai zemërohet, tundet mbarë toka,
ballë s'mund t'i bëjnë popujt felgrimit të tij!

11 Ja, se çka duhet të thoni për ta: «Zotat që nuk e krijuan qiellin e tokën, le të zhduken nga faqja e dheut e nën qiell!».

=51,15-19; Jb 38; Ps 104; Fu 8,27-31
12 Ai me fuqinë e vet i dha trajtë tokës,
me urtinë e vet të qëndrueshme e bëri botën,
me dijen e vet qiellin e shtriu.
13 Me zërin e vet bën të grumbullohen ujëra
të shumtë në qiell
||Ps 135,7
dhe i ngrit retë nga skajet e tokës,
bën që vetëtimat të shpërthejnë në shi,
e nxjerr erën nga strofujt ku e ndryen.
14 Shtang mbetet çdo njeri, s'është në gjendje të kuptojë,
turpërohet çdo argjendtar për truporen e vet,
sepse është e rreme ajo që ka shkrirë,
sepse në të frymë jete s'ka.
15 Janë një kotësi, vepra qesharake,
ditën e ndëshkimit të tyre do të zhbihen.
16 Jo, s'është e tillë pjesa e Jakobit:
sepse Ai e ka trajtuar gjithësinë,

10,9 *ar prej Ofazit*: TM e ka "Ufaz". Kjo fjalë gjendet edhe tek Lp 10,5, por ndoshta është një gabim shkrimi e Ofirit siç është dëshmuar nga sir. e Targum. Ofir vend i pasigurt i bregdetit perëndimor të Arabisë, është vendi i arit (Zan 10,29; 1Mbr 9,28 etj.) Për Tarsisin që ndonjëherë është identifikuar me Tartesos në pjesën jugore të Spanjës, krh. 1Mbr 10,22+.

Izraeli është fisi i trashëgimit të tij,
emri i tij është Zoti i Ushtrive. Tmerr në vend
17Mblidh nga vendi çaklat tua, ti që banon në rrethim, Ez 12,3
18sepse kështu thotë Zoti: «Ja, larg do t'i flak kësaj herë
banorët e vendit ngusht do t'ua çoj që të dinë të më gjejnë!».
19I mjeri unë për varrën time,
për plagën time të pashërueshme! 4,31
E mua më thoshte mendja: «Është vetëm një dhimbje
që mund ta duroj!».
20Tenda ime është shkatërruar, janë copëtuar litarët e saj, 4,20
fëmijët më shkuan, më nuk janë, Is 54,1-2
s'ka kush as çadrën të ma ngrehë,
t'i shtrijë pëlhurat e saja!
21Sepse marrëzisht vepruan barinjtë të lumin Zot Ez 34,1+
nuk e kërkuan,
prandaj punët nuk po u shkojnë mbarë,
të gjitha grigjat u shpërndanë.
22Dëgjoni lajmin! Ja, ç'po ndodh!
Poterë e madhe po na vjen nga toka e Veriut
qytetet e Judës për t'i shndërruar,
në shkretëtirë, strofull çakejsh! Urata e Jeremisë
23«E di, o Zot, që s'është në dorë të njeriut udha e tij, Fu 20,24
që s'është i zoti ai që ecën që t'i drejtojë hapat e vet.
24Më ndëshko, o Zot, por me masë të drejtë, ‖Ps 6,2; 38,2
jo me zemërim që të mos më zhbish!».
25Zbraze felgrimin tënd mbi popuj që nuk të pranojnë ‖Ps 79,6-7
e mbi fise që s'e thërrasin emrin tënd,
sepse gjallë e përpinë Jakobin, Is 9,11; Jer 30,16
e përlanë, krejtësisht e shqimën, i shkretuan lagjen e tij.

Jeremia e fjalët e Besëlidhjes 7,21-28

11 1Prej anës së Zotit i qe drejtuar kjo fjalë Jeremisë:
2«Dëgjoni fjalët e kësaj Besëlidhjeje e folni me njerëzit e
Judës e banorë të Jerusalemit. 3Thuaju: Kështu thotë

10,17 Kjo fjalë drejtohet edhe një herë kombit izraelit i personifikuar. Shkatërrimi duket më afër se te kap 9,9-21.

10,18 *të më gjejnë*: *hamend*. TM ka "gjejnë". Me një korrigjim në shqiptim mund të lexohet "të jenë të gjetur" d.m.th. të arritur nga armiqtë e tyre. Tema e kthimit te Hyji të shkktuar nga vuajtja është tipik të profetëve (krh. 29,12-13; 31,16-19; Is 17,4-7; 30,20; Bar 2,30-32; Oz 5,14-15; Mik 4,10-11; Zak 10,9; krh. edhe Lp 4,29).

10,19 *I mjeri unë*: vajtim i kombit të personifikuar.

11,1-4 Në vitin 622 Mbreti Jozia ndërmori një reformë fetare (2Mbr 22,3–23,27) mbështetur nga reforma priftërore dhe profetike. Me sa duket Jeremia zhvillon një pjesë aktive kujtimi i së cilës është ruajtur në këtë tekst. Ai përmban shprehje të panumërta të Ligjit të Përtërirë, gjetja e

Lp 27,26 Zoti, Hyji i Izraelit: Qoftë mallkuar ai njeri që nuk i dëgjon fjalët e
kësaj Besëlidhjeje, 4që ua urdhërova etërve tuaj atë ditë, kur i nxora
nga toka e Egjiptit, nga furra e shkrirjes së hekurit. Unë u thashë:
Lp 4,20 Dëgjojeni zërin tim dhe vini në zbatim gjithçka që po ju urdhëroj e
kështu ju do të jeni populli im e unë do të jem Hyji juaj, 5që të mund
Lp 6,3, 7,12-13; 10,15; 11,9 ta zbatoj përbetimin që ua bëra etërve tuaj se do t'jua jap një vend ku
rrjedh qumësht e mjaltë që tashti është prona juaj». Unë i përgjigja e
thashë: «Ashtu është, o Zot!». 6E Zoti më tha: «Shpalli këto fjalë nëpër
qytete të Judës e nëpër rrugë të Jerusalemit e thuaj: Dëgjoni fjalët e
kësaj Besëlidhjeje e zbatoni. 7Sepse rreptësisht i kam qortuar etërit
tuaj atë ditë që i nxora nga toka e Egjiptit e deri më sot, vazhdimisht
pa u lodhur i kam qortuar e u kam thënë: Dëgjojeni zërin tim! 8Por
ata nuk dëgjuan e nuk ma vunë veshin, por ndoqi secili ngurtësinë e
zemrës së vet të keqe. Atëherë i vura në zbatim të gjitha fjalët e kësaj
Besëlidhjeje kundër tyre, që ua pata urdhëruar ta zbatojnë e nuk e
zbatuan».

9Mandej Zoti më tha: «U besatuan ndër vete njerëzit e Judës e
Nr 25,1-3; Oz 9,10 banorët e Jerusalemit: 10u kthyen në paudhëritë e etërve të vet të
mëparshëm, të cilët nuk deshën t'i dëgjojnë fjalët e mia. Kështu, pra,
ata shkuan pas hyjnive të huaja që t'u shërbejnë: shtëpia e Izraelit e
shtëpia e Judës e thyen Besëlidhjen time që e lidha me etërit e tyre.
11Për këtë arsye Zoti thotë kështu: Ja, unë do t'u sjellë një fatkeqësi,
Fu 1,28; Is 59,2; Ez 8,18; Mik 3,4 prej së cilës nuk do të mund të shpëtojnë; do ta kërkojnë ndihmën
time, por s' do t'i dëgjoj. 12Atëherë le të shkojnë qytetet e Judës dhe
Gjq 10,14 banorët e Jerusalemit dhe le t'u lëshojnë kushtrimin hyjnive, të cilave
=2,28 u bëjnë fli! Por s'do t'u japin farë ndihme në kohën e ngushticës së
tyre. 13Po se, aq të shumtë janë zotat e tu, o Judë, sa dhe qytetet e tua!
Aq sa rrugë i ka Jerusalemi, aq i ndërtuat lterë Kotësisë, lterë për t'i
flijuar Baalit!

7,16 14Ti, pra, ruaju se lutesh për këtë popull, dhe ruaju se ndërmerr
ndonjë uratë a përlutje, sepse nuk do të të dëgjoj ditën e britmës së
tyre drejt meje, në kohën e ngushticës së tyre».

7,1-15.21-28 ## Qortim atyre që shkojnë në Tempull

2,2 15Ç'ka e dashura ime që në Shtëpinë time vjen për të
plotësuar synimet e veta të zeza?
Vallë, a kushtet e mishrat e shenjta
do ta shlyejnë paudhësinë tënde

të cilit (2Mbr 22,8) u bë në bazë të reformës. Thelbi i rr 6.8b.9-12 duhet t'i atribuohet Jeremisë; pjesa tjetër paraqet shtesa dytësore; rr 7-8 mungojnë në LXX.

11,15-17 Orakulli ndoshta i shpallur në tempull si ata të k 7. Rr 17 lidhet me 11,1-14.

11,15 *e dashura ime*: TM, Vulg., BJ dhe LXX e përkthejnë – *kushtet* (*nëdarim*) (me të LXX) – *shlyen*: tekst i pasigurt.

me të cilën guxon të mburresh?
16Ulli gjithmonë i blertë, shtathedhur Is 5,1+
e i bukur, me fruta të shkëlqyeshëm,
do ta quajë Zotynë.
Në zë të rropamës së madhe, zjarrin në të e ndezi,
të djegur janë gemat e tij!

17Zoti i Ushtrive, që të pat mbëltuar, ka caktuar kundër teje fatkeqësinë për shkak të të këqijave të shtëpisë së Izraelit e të shtëpisë së Judës që i bënë në dëm të vet për të më ngacmuar duke i flijuar Baalit.

Jeremia i përndjekur në Anatot

15,10+

18Por ti, o Zot, më tregove dhe unë mora vesh; atëherë m'i dëftove synimet e tyre. 19Unë isha si qengji i butë që e çojnë për t'a prerë; Is 53,7
nuk dija se ata kishin synime të mbrapshta kundër meje: «Ta presim
drurin në fuqinë e saj të plotë, ta çrrënjosim nga toka e të gjallëve dhe
emri i tij s'do të përmendet më». Ps 83,4

20O Zoti i Ushtrive, gjykatës i drejtë, =20,12; 17,10;
që i shqyrton veshkat e zemrat, 1Mbr 8,39; Ps 7,10;
bëj të shoh si u hakmerrej, 44,22; 139,13;
sepse ty ta kam besuar çështjen time. Fu 15,11; Ur 1,6+;
/Zb 1,24; /Zb 2,23

21Prandaj kështu thotë Zoti kundër njerëzve të Anatotit, të
cilët kërkojnë jetën tënde e thonë: «Mos profetizo në emër të Zotit, Is 30,10; Am 2,12
përndryshe do të vdesësh nga dora jonë!». 22Prandaj, kështu thotë
Zoti i Ushtrive: «Ja, unë do t'i ndëshkoj! Të rinjtë e tyre do të vdesin
prej shpatës, bijtë e bijat e tyre do të vdesin prej urisë. 23Me ferrë do
t'ua mbyll derën, sepse do të bëj një emnesë mbi anatotas në vitin e
ndëshkimit të tyre».

Lumturia e të këqijve

Jb 21; Ps 49; 73

12 1Pa dyshim, o Zot, ti je i drejtë
që unë të mund të rragas me ty.
Megjithatë, doja të të sjell një fjalë mbi drejtësinë.

11,18-23 Me që ai luftonte për reformen që përfshinte zhdukjen e shenjtërores vendore (Lp 12,5; krh. 2Mbr 23), Jeremia u tjetërsua nga bashkatdhetarët.

11,19 *në fuqinë e saj të plotë*: hamend. *bëleho* në vend të *bëlahmo* ("në bukën e saj") të TM; LXX dhe Vulg. lexojnë "të vëmë dru (d.m.th. helm, sipas Targumit) në bukën e tij". – Ky rr u aplikua zbatuar nga liturgjia e krishterë Mundimit të Krishtit.

11,21 *kërkojnë jetën tënde*: me TM dhe Vulg.; LXX ka: "jetën time" (ndoshta bëhet fjalë për një kalim i rreptë në stilin direkt).

12,1-6 Problemi i shpërblimit të të drejtëve përdoret për herë të parë në BV; krh. Parathënien e Librave të Urtisë.

Pse punët e të këqijve po përparojnë?
Pse të gjithë tradhtarët e keqbërësit janë mirë?
[2]Ti i mbëltove e ata lëshuan rrënjë,
përparojnë e qesin fryt.
Ti je afër gojës së tyre e larg nga zemra e tyre.
[3]Por ti, o Zot, më njeh, më sheh,
ti e vërtetove se zemra ime është me ty.
11,19; Ps 5,11+ ndaj veçmas ata porsi qengjat për thertore,
ruaj për ditën e prerjes!
5,20-25; 8,18-23; 14 [4]Deri kur do të mbajë zi vendi
e do të thahet bari i mbarë fushës
për shkak të paudhërisë së banorëve të saj?
Oz 4,3+ Sharruan bagëti e shpendë pse ata thonë:
«Nuk e sheh Ai të ardhmen tonë».
15,10+ [5]«Nëse në vrap lodhesh me këmbësorë,
si do të vihesh në vrapim me kuaj?
Kur as në vend paqeje s'je i sigurt,
ç'do të bësh në pyll të dendur të Jordanit?
[6]Deri edhe vëllezërit e tu
edhe shtëpia e babait tënd,
janë me zhibla kundrejt teje,
edhe ata të shajnë pas shpine gjithësa munden.
Mos u beso kur të flasin fjalë të bukura!

Ankimi i Zotit mbi trashëgimin e shkretuar

7,14 [7]E braktisa shtëpinë time, e lash trashëgimin tim,
më të dashurën e shpirtit tim
e dhashë në duar të armiqve të saj.
[8]Trashëgimi im u bë për mua porsi luani në pyll;
ulëriti kundër meje prandaj edhe m'u neverit.
[9]Pse, a sorrë e larme është prona ime?
Shpendët përreth vallë, ta sulmojnë?
Ejani, bashkohuni, të gjitha kafshët e pyllit,
nxitoni të përlugtoni!
6,3 [10]Barinj të shumtë e shkretuan vreshtin tim,
e shkelmuan pronën time,

12,4 *Ai*: me TM; LXX ka "Hyu".
12,5 *në pyll të dendur*: fj.fj. "lartësi" d.m.th. shpatet, të mbuluara nga bimësi dhe rreziqet sepse shërbejnë si strehim për çdo lloj kafshe. Mund të thuhet edhe fj.fj. "ngjitja", (por krh. 49,19; 50,44). Larg nga hakmarrja e kërkuar, përgjigjja e JHWH-s u lajmëron profetëve persekutime të tjera; në vend që t'i përgjigjet pyetjes së tij i lë krejt misterin e shpërblimit e të mirëve dhe të këqinjve (krh. Jb 38,1s; 40,1-5; 42,1-6).
12,9 *ta sulmojnë*: përmenden shtypjet moabite, amonite e idumease pas 602 (krh. 2Mbr 24,1-2)

pjesën time, atë më të dashurën,
e kanë kthyer në djerrishtë të shkretë!
[11]Krejtësisht e shpartalluan,
vajton e mjeruar para meje!
I shkretuar është krejt vendi,
pse askush për të s'vret vesh!
[12]Mbi çdo lartësirë të shkretëtirës
ia arritën shkatërruesit,
shpata e Zotit po përpin
prej një skaji në skaj tjetër të vendit:
s'ka më paqe për askënd!
[13]Mbollën drithë e korrën ferra,
u munduan e gjë s'prodhuan.
Turpërohuni për fryte tuaja
për shkak të felgrimit të Zotit».

Dënim dhe shpëtim për popujt fqinjë

[14]Kështu thotë Zoti kundër të gjithë të afërmve të mi tejet të këqij
që prekin pronën, të cilën ia ndava popullit tim, Izraelit: «Ja, unë do
t'i çrrënjos ata nga toka e tyre si edhe shtëpinë e Judës do ta nxjerr
nga mesi i tyre. [15]Por, kur t'i kem shkulur, atëherë do të kthehem kah
ata e do t'i përdëllej: do t'i kthej ata secilin në trashëgimin e vet e
secilin në vendin e vet. [16]E në qoftë se i mësojnë udhët e popullit tim
kështu që të përbetohen në emër tim: Pasha Zotin e gjallë!, ashtu siç e 4,2; Is 45,14+
mësuan popullin tim të përbetohet në Baalin, atëherë ata do të ngulin
në mes të popullit tim. [17]Por, në qoftë se nuk dëgjojnë, do ta çrrënjos e
do t'ia tres farën atij populli» është fjala e Zotit.

Brezi në Eufrat

13 [1]Kështu më tha Zoti: «Shko e bleje një brez të lintë dhe
gjeshi me të ijët e tua, por mos e shtjer në ujë». [2]Unë e bleva
brezin si më tha Zoti dhe e ngjesha rreth ijëve të mia.
[3]Së dyti më qe drejtuar fjala e Zotit e më tha: [4]«Merre brezin që
bleve, që e ke rreth belit tënd, çohu e shko në Eufrat dhe fshehe atje
në një vrimë shkëmbi». [5]Shkova dhe e fsheha te Eufrati siç më kishte
urdhëruar Zotynë. [6]Pas shumë ditësh Zotynë më tha: «Ngrehu e shko
në Eufrat dhe merre prej andej brezin që të urdhërova ta fshehësh

12,11 *e shpartalluan*: me versionet, TM ka: "e ka shpartalluar".

13,1vv Veprim simbolik (krh. 18,1+; Is 20; Ez 4; 12; 24,15v etj.) Nëse nuk është një vizion i thjeshtë ai zhvillohet në përroin Parà, 6 km në veri të Anatotit (krh. qyteti Parà, Joz 18,23). Emri rikujton Eufratin (hebr. *Perát*). Në çdo rast kuptimi është i qartë: Izraeli, të cilin JHWH e kishte lidhur për vete si brez në ije (krh. Ps 76,11+), është larguar nga ai dhe është qelbur, prishur me idhujt e Babilonisë.

atje». 7Shkova tek Eufrati, e hapa vrimën dhe e nxora brezin nga
vendi, ku e kisha fshehur, dhe, ja, brezi ishte kalbur, ashtu që s'vlente
më për kurrgjë.
8Atëherë më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 9«Kështu do të bëj të kalbet
krenaria e madhe e Judës dhe e Jerusalemit. 10Ky popull tejet i keq që
s'duan t'i dëgjojnë fjalët e mia dhe jetojnë sipas zemërkeqësisë së tyre
dhe shkuan pas zotave të huaj për t'u shërbyer e për t'i adhuruar do
të jetë porsi ky brez që s'vlen më për kurrgjë. 11Sepse, sikurse brezi
Ps 76,11+; 109,19 që ngjeshet rreth ijëve të njeriut, kështu kam dashur që të ngjeshet
rreth meje mbarë shtëpia e Izraelit e mbarë shtëpia e Judës është fjala
e Zotit që të jetë populli im, zëri im i mirë, lavdia ime, nderi im, por
nuk dëgjuan!

Katrovat e thyera të verës

12Prandaj thuaj këtij populli: Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: Çdo
katrovë mbushet me verë! E ata do të përgjigjin: Vallë, a nuk e dimë
se çdo katrovë mund të mbushet me verë? 13Atëherë thuaju: Kështu
Is 51,17+ thotë Zoti: Ja, unë do t'i mbush me dehje të gjithë banorët e këtij vendi,
mbretërit prej barkut të Davidit që rrinë mbi fronin e tij, priftërinjtë,
profetët dhe të gjithë banorët e Jerusalemit 14dhe do t'i thyej njërin për
tjetrin, etërit së bashku me bijtë e tyre është fjala e Zotit s'do të kem
dhimbë, s'do t'i kursej e s'do të kem mëshirë, por do t'i zhbij!».

Kërcënim me shpërngulje

15Dëgjoni, vëni vesh, mos çoni krye,
sepse po flet Zoti.
16Jepni lavdi Zotit, Hyjit tuaj,
Gjn 12,35-36 para se të erret, para se këmba juaj të marrë në thua
në malet e errëta!
Am 5,18 Ju pritni dritën, por ai do ta shndërrojë në terr,
në terr të zi porsi futa!
17Po, në qoftë se për këtë nuk do të më dëgjoni,
shpirti im do të qajë në fshehtësi
për shkak të krenarisë suaj;
thekshëm do të qajë e lotët do të derdhin sytë e mi
sepse grigja e Zotit po tretet në mërgim!

Kërcënime Joakinit

18Thuaj mbretit e nënës mbretëreshë:

13,12 *e ata do të përgjigjen*: me TM; LXX ka "do të thonë".

13,18-19 Joakini mbretëroi vetëm tre muaj dhe u shpërngul së bashku me të ëmën në Babiloninë vitin 598.

«Uluni për rrafshi
se kurora e lavdisë ra prej kokës suaj!».
19Të mbyllura janë qytetet e jugut
dhe s'është askush që t'i çelë;
mbarë Judën e shpërngulën, e shpërngulën krejtësisht!

Kërcënim Jerusalemit të pakthyeshëm

20Lartësoji sytë e shikoji ata që po vijnë nga Veriu.
Ku është grigja që t'u besua, delet e lavdisë sate?
21Çdo të thuash kur të ndëshkojë? 4,30+
Sepse ti vetë i joshe kundër vetes,
i bëre miq për kokë!
Vallë, a nuk do të pushtojnë dhimbjet 4,31+
porsi gruan kur lind fëmijën?
22E nëse në mend të shkon të pyetesh:
«Pse po më ndodh e gjithë kjo?». 5,19
Për shkak të paudhërisë sate të madhe
t'i zbuluan skundillat e tu e të dhunuan. Is 47,2-3; Oz 2,5+
23Vallë, a mundet etiopasi të ndërrojë lëkurën,
ose leopardi larat e lëkurës së vet?
Atëherë edhe ju do të mund të bëni mirë, Mt 7,16-19p
ju që jeni mësuar të bëni të keqen.
24Do t'i shpërndajë porsi bykun
që e tret era e shkretëtirës.
25Ky është shorti yt, pjesa e masës sate prej meje
është fjala e Zotit
pasi mua më ke harruar e e ke vënë shpresën në rrenë.
26Këndej edhe unë vetë deri në fytyrë do të t'i çoj rrobat
që të shihet turpi yt,
27kurorëthyerjet e tua e hingëllimet 2,20+
lavirësinë tënde të turpshme!
Përmbi kodra e nëpër ara i kam parë iritë e tua.
Vaj, për ty, o Jerusalem! Ende nuk u pastrove dot!
Po deri kur kështu...?

13,19 *të mbyllura*: për shkak të idumenjve, plaçkitjet e të cilëve nuk pushonin më që nga viti 602.
13,20 *Lartësoji sytë e shikoji*: LXX shtojnë "Jerusalem", ketib e ka: " lartësojini sytë e shikoni".
13,22 *të dhunuan*: eufemizëm.
13,24 t'i: me TM;: hamend.: "*t'ju*"
13,27 *hingellimët*: BJ përkthen: "klithmat e tua kënaqësie"; *iritë*: d.m.th. "mashtrimet", sin ë rr 25 flitet gjithmonë për idhuj.

5,20-25; 8,18-23; Lev 26,18-20

Të thatët e madh

14 [1]Fjala e Zotit që i qe drejtuar Jeremisë me rastin e thatësisë së madhe.

Oz 4,3+; Vaj 1,4
[2]Judeja u mbulua në zi, qytetet e saja rënkojnë,
të mekura rrafsh ranë përdhe,
në qiell arrin e Jerusalemit vigma!
[3]Bujarët çojnë vegjëlinë për ujë:
shkojnë ndër puse e ujë nuk gjejnë,
zbrazët i kthejnë shtambat e veta
duke rrahur kryet me grushte.
[4]Anembanë toka shkretuar,
3,3 sepse shiu nuk bie mbi të,
mjeruar bujqit e ngratë me grushte e rrahin kryet.
[5]Deri shuta në mal e lë pjellën e vet,
pse fije bari s'ka.
[6]Gomarët e egjër grumbull mblidhen në kodra,
dihasin porsi çakejtë, as sytë dritë më nuk u bëjnë,
pse s'gjejnë dot një fije bari.
Is 59,12 [7]Kundër nesh nëse flasin të këqijat tona,
mëshirë, o Zot, pash Emrin tënd.
Po, të mëdha janë kryengritjet tona,
kundër teje ne mëkatuam!
17,13 [8]Ti, o Shpresa e Izraelit,
Shpëtimtari i tij në kohë të vështirë,
pse qëndron si i huaj në këtë vend,
si shtegtari sa për të bujtur?
[9]Pse sillesh porsi i hutuari,
si trimi që s'mund të ndihmojë?
E pra, mes nesh ti je, o Zot,
7,30; 15,16; Lp 28,10 emri yt u thirr mbi ne, deh, ti dore mos na lësho!

[10]Kështu i thotë Zoti këtij populli: «Atyre kështu u pëlqen të enden
‖Oz 8,13 andej këndej, aspak nuk i kursejnë këmbët e veta! Këndej edhe Zotit

14,1–15,4 Ndoshta nën Joakinin. Dialogu i profetit me JHWH-n frymëzohet në strukturën e një liturgjie vajtimi (krh. Jl 1-2; Ps 74 e 79): përshkrim i shuplakës (14,2-6), vajtimi i popullit (7-9), përgjigjja e JHWH-s (10-12), mbrojtja e Jeremisë (13-16), tjetër përshkrim i shuplakës (17-18), tjetër përshkrim i fatkeqërisë të popullit (19-22), përgjigjja tjetër e JHWH-s (15,1-4). Por ndaj rrëfimit kolektiv si ndërmjetësimit të Jeremisë, JHWH jep një përgjigje negative dhe shton edhe pas kërcenimit të urisë, atë të sulmimit.

14,2 *qytet e saj*: fj.fj. "dyert e saj" (krh. Lp 12,17; 16,5 etj.).

14,8 *Ti, o Shpresa e Izraelit*: BJ me 13 dsh hebr., LXX, vet.lat. shton: "JHWH", që nuk duket në TM.

nuk i pëlqejnë. Tashti i bien në mend fajet e tyre dhe i ndëshkon për
mëkatet e tyre».
11Atëherë Zoti më tha: «Mos lyp mëshirë për këtë popull. 12Po edhe 7,16
sikur të agjëronin, s'do t'ua dëgjoja uratën; po edhe në kushtofshin
fli shkrumbimi dhe fli kushtimi, s'do t'ua pranoj. Unë do t'i zhbij
me shpatë, me uri e me murtajë». 13Por unë i përgjigja: «Ehu, o Zot
Hyj! Ja, profetët u thonë: Ju s'do të shihni shpatë, uri s'do të keni, 23,9-40+
por do t'u japë paqe të vërtetë në këtë vend». 14Atëherë Zoti më tha:
«Rrejshëm profetët profetizojnë në emër tim: unë nuk i dërgova as nuk 5,31; 27,10; 29,9
u urdhërova, as nuk u kam folur. Ata ju parakallëzojnë vegime të
rreme, shorti, dredhi e joshjet e zemrës së tyre. 15Prandaj kështu thotë
Zoti kundër profetëve, që profetizojnë në emër tim, të cilët unë nuk i
dërgova, e thonë: Shpatë e uri nuk do të ketë në këtë vend: Shpata dhe
uria do t'i zhbijë pikërisht këta profetë; 16kurse njerëzit, të cilëve këta
u profetizojnë, rrah do të bien nëpër rrugë të Jerusalemit prej urisë e
prej shpatës e s'do ketë kush as t'i varrosë: as ata, as gratë e tyre, as
bijtë e bijat e tyre. Do ta zbraz mbi ta të keqen e tyre».

17E ti thuaju këtë fjalë:
«Le të derdhin lot sytë e mi
natë e ditë e të mos pushojnë,
sepse me ndrydhje të rëndë u ndrydh
virgjëra, bija e popllit tim,
me plagë të rëndë, të pashërueshme!
18Nëse dal në fushë, ja, të grirë prej shpatës,
e nëse hyj brenda në qytet,
asht e lëkurë të bërë prej urisë:
profet e prift enden n'për vend
e më asgjë nuk marrin vesh.
19Po a njëmend krejtësisht e përbuze Judën?
Po a aq fort t'u neverit Sioni?
Përse ne aq na godite, sa të mos kemi shpresë shërimi?
Prisnim paqen, por të mirë s'ka, =8,15; 13,16; Am 5,18
kohë shërimi dhe, ja, tmerri!
20E pranojmë, o Zot, paudhërinë tonë,
mbrapshtinë e etërve tanë:
po, mëkatuam kundër teje!
21Mos na dëbo, pash Emrin tënd,
mos e turpëro fronin e lavdisë sate!
Të bie ndër mend e mos e prish

14,17 *E ti thuaju këtë fjalë*: lidhja hartimor për të përgatitur pjesen vijuese. **14,21** *fronin e lavdisë sate*: Sioni

Besëlidhjen tënde me ne!
22 Pse a ka ndër idhuj ndonjë që jep shi?
Pse vetë a qielli i jep shirat?
Pse a s'je ti, o Zot, Hyji ynë,
në të cilin ne shpresojmë?!
Ti je Ai që të gjitha këto i bën!».

Dal 32,11+; Ps 99,6

15 1 Zoti më tha: «Po të qëndronte edhe vetë Moisiu e Samueli
përpara meje, zemra ime s'do të përkulej në të mirën e këtij
populli! M'i flak larg syve të mi! Le të shkojnë! 2 Në qoftë se
do të thonë: "Ku të shkojmë?", thuaju: Kështu thotë Zoti:

=43,11; /Zb 13,10

Kush është për vdekje, në vdekje!
Kush është për shpatë, nën shpatë!
Kush është për uri, në uri!
Kush është për shpërngulje, në shpërngulje!

3 Unë do të çoj mbi ta katër lloje të këqijash është fjala e Zotit:
shpatën për të prerë, qentë për të shqyer, shpendët e qiellit dhe
egërsirat e malit për të përpirë e për të zhbirë. 4 Do të bëj mbi ta
një shembull emnese për të gjitha mbretëritë e tokës për shkak të
Manaseut, birit të Ezekisë, mbretit të Judës, për të gjitha të këqijat
që i bëri në Jerusalem.

Mjerimet e luftës

5 Kush do të ketë dhimbë për ty, Jerusalem,
Is 51,19 kush do të të ankojë?
Kush do të shkojë të pyesë për paqen tënde?
6 Ti mua më përbuze thotë Zoti
shpinën ma solle;
unë e shtriva dorën mbi ty të të zhbij:
u lodha më duke të përdëlluar!
7 Këndej edhe i flaka në terplote nëpër qytetet e vendit;
e lashë pa fëmijë, e shova popullin tim:
sepse s'deshën të kthehen prej udhëve të veta!
8 Vejushat e tyre u bënë më të shumta se rëra e detit.
Kundër nënës së tyre dërgova
ushtarin vrastar në pikë të ditës,

15,1 *Moisiu e Samueli*: ndërmjetësuesit e mëdhenj (krh. Dal 32,11+; 1Sam 7,8-12; Ps 99,6). Tradita e mëvonshme do të shtojë vetë Jeremia (2Mak 15,14+).

15,4 *Manaseu*: përgjegjës kryesor i ndotjes idhujtare për rreth tre të katërtat të shekullit (krh. 2Mbr 21).

15,5-9 Mundësisht kjo poemë u shqiptua menjëherë para rrethimit të vitit 598.

dërgova kundër saj papritmas trazirë e tmerr.
[9]E lëshoi zemra nënën e shtatë djemve, i doli shpirti;
ende duke qenë ditë, perëndoi dielli:
i turpëruar e i poshtëruar.
Ç'mbet prej tyre, shpatës do t'ia jap
mu ndër sy të armiqve të tyre»
është fjala e Zotit.

Përsëritja e thirrjes

1,4-10.17-19

[10]I mjeri unë, o nëna ime,
që më linde njeri grindjesh
e kundërshtimi për mbarë vendin! Lk 2,34
Hua s'mora as nuk i dhashë kujt,
megjithatë, të gjithë më mallkojnë!
[11]Vërtet, o Zot, a nuk të shërbeva për të mirë të tyre,
a s'ndërmjetësova te ti në kohë të ngushticës,
në kohë të mjerimit për armikun?
[12]Pse a me hekur këputet hekuri i Veriut e tuçi?
[13]«Pasurinë tënde e visaret e tua i lë lirisht të plaçkiten, =17,3-4
për shkak të të gjitha fajeve të tua
brenda mbarë kufijve të tu.
[14]Do të të bëj skllavin e armikut
në një vend që ti s'e njeh,
sepse flakë u ndez zemërimi im
e do të shpërthejë kundër jush».
[15]Ti di, o Zot, më kujto e më ndihmo,

15,10 Dialog i ri me Hyjin (krh. 11,18–12,5) që dëshmon një krizë të brendshme gjatë shërbimit të profetit. Këtu ashtu si tek 12,5 JHWH nuk lehtëson aspak ankthin e Jeremisë, përkundrazi e dënon si të turpshëm dhe kërkon prej profetit një kthim të ri, që pastaj ai vetë do të vulosë pothuajse me të njëjtët terma, urdherat dhe premtimet e thirrjes (rr 19-20; krh. 1,9.17-19). Mbi këto rrëfimet të Jeremisë (11,18–12,5; 15,10-21; 17,14-18; 18,18-23; 20,7-18), krh. Parathënien ndaj Profetëve.

15,11 *vërtet o Zot a nuk*: duke lexuar bashkë me LXX "amen", "për të vërtetë"; TM e ka "*'amar*", "(JHWH) tha", – *të shërbeva*: *sherattika* hamend.; ketibi e ka: "të kam fortifikuar", *sharotika*; 'qere' thotë: "të kam liruar", *sheritika*.-TM shton në fund të rreshtit; "për armikun" (që mungon te BJ dhe LXX), mund të jetë një glosë që shpjegon "kohën e fatkeqësisë". – Ky rresht është shumë i errët. Duke ndjekur LXX është vënë në gojë të Jeremisë; interpretimi i tillë pajtohet më mirë me kontekstin. TM mund të përkthehej: "JHWH thotë: A thua nuk të kam liruar për të mirën rënde? A nuk kam bërë që armiku yt të të përgjërohej në kohën e fatkeqësisë e të tmerrit?". Këtu do të duhej të përfshihej edhe rr 12 jo si një kërcënim kundër Izraelit duke i bashkuar pjesës në vijim, por si një premtim për t'i dhënë Jeremisë fortësinë e bronzit (krh. 1,18; 15,20), duke e lidhur me rr 11.

15,12 Rr 12-14 (ose 13-14, krh. shënimet e mëparshme) kryesisht kopje të 17,3-4, janë jashtë kontekstit.

15,14 *Do të të bëj skllavin e armikut*: dshk hebr. me LXX, sir. e vet. lat., në përputhje me 17,4; TM e ka: "do t'i bëj të kalojnë armiqtë e tu".

hakmerru për mua mbi armiq.
Për shkak të durimit tënd,
mos lejo që unë të mbaroj,
Ps 69,8 dije se për shkak tëndin po më poshtërojnë!
16 Kur më erdhën fjalët e tua,
i përpija, fjala jote për mua u bë
gëzim e hare i zemrës sime,
14,9+ sepse u quajta me emrin tënd,
o Zot, Hyji i Ushtrive.
16,8 17 Kurrë nuk ndenja për t'u kënaqur
në shoqërinë e endjetarëve,
por i nxitur prej dorës sate rrija vetëm,
sepse më mbushe me felgrim.
18 Përse fund s'merr dhimbja ime
dhe plaga ime e pashërueshme s'do të shërohet?
Për mua u bëre përrua gënjyes
me ujë në të cilin s'mund të kem shpresë.
19 Për këtë punë Zoti më përgjigji:
«Nëse ti kthehesh e me lejon të të kthej,
do të qëndrosh prapë para meje,
nëse e dallon të çmueshmen prej të ulëtës,
1,9 ti do të bëhesh goja ime.
Ata do të kthehen kah ti,
nuk ke nevojë të kthehesh kah ata.
1,18-19 20 Ty do të bëj unë për këtë popull
mur të fortë prej tumbakut.
Do të luftojnë kundër teje, por s'do të ngadhënjejnë,
sepse unë me ty do të jem që të të shpëtoj e të të liroj
është fjala e Zotit!
21 Do të të shpëtoj prej dorës së mëkatarëve,
do të të shpaguaj prej dorës së mujsharëve».

15,16 *sepse u quajta me emrin tënd*: shprehje e përdorur në lidhje për tempullin (7,10v; krh. 1Mbr 8,43).

15,17 *ëndjetarëve*: të pasurit dhe përqeshësit shkojnë së bashku: është kategoria që përbuzet ndër psalme,, nga psalmet e urtisë e nga Ungjilli (Lk 6,25; Mt 5,3).

15,19 *nëse ti kthehesh e më lejon të të kthej*: shprehje tipike e stilit të Jeremisë (krh. 17,14; 20,7). Profeti në këtë mënyrë nënvizon lidhjen tejet të ngushtë mes veprës njerëzore dhe veprës hyjnore. Mund të përkthehet edhe "nëse ti do të kthehesh unë do të të bëj të kthehesh" (krh. 1,17). Bëhet fjalë gjithmonë për të njëjtën ide; por përkthimi më i përgjithshëm ngul në mënyrë drejtpërdrejtë mbi vullnetin e mirë të njeriut që e bën të mundur veprimin e Hyjit në të. Anasjelltas njeriu duhet të dijë se nëse Hyji nuk vepron në të, ai nuk mund të bëjë asgjë. (krh. 31,18).

Jeta e profetit si shenjë

16 [1]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [2]«Mos u marto e mos ki
bij as bija në këtë vend. [3]Sepse kështu thotë Zoti për bij e
bija, që lindin në këtë vend dhe për nënat që i lindin ata
e për etërit e tyre, të cilëve do t'u lindin në këtë vend: [4]Do të vdesin
me vdekje shumë të keqe, gjëmë s'do t'u bëhet as nuk do të varrosen; 8,2
do të bëhen pleh për ara; do t'u tresë fara prej shpatës e prej urisë
e kufomat e tyre do të jenë ushqim për shpendët e qiellit e bishat e
malit». [5]Sepse kështu thotë Zoti: «Mos hyr në shtëpi ku qiten drekët,
mos shko në salikime as mos merr pjesë në vajtime me ta, sepse unë e
tërhoqa paqen time prej këtij populli është fjala e Zotit, dhimbën dhe
dhembshurinë. [6]Në këtë vend do të vdesin të mëdhenj e të vegjël, s'do
të varrosen as s'do t'u bëhet gjëmë; askush për ta s'do të gërvishtet
as nuk do të qethë flokët. [7]Atij që është në e zi s'do t'ia ndajë kush
bukën e ngushëllimit për të ndjerin e tij dhe s'do t'ia japë kush gotën
e ngushëllimit në rastin e vdekjes të babait e të nënës së tij, për ta
ngushëlluar. [8]Mos hyr në shtëpi ku bëhen drekët që të rrish me ta e
të hash e të pish. [9]Sepse kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit:
Ja, unë do të bëj të zhduken nga këtu, prej syve tuaj, në ditët tuaja 7,34; 25,10
brohoritjet e gëzimit e të haresë, zërin e dhëndrit e zërin e nuses!

[10]Kur t'ia kesh lajmëruar këtij populli të gjitha këto fjalë e ata të
thonë: Përse Zoti ka urdhëruar gjithë këtë fatkeqësi të madhe? Cili 5,19+
është faji ynë e cili është mëkati ynë që e kemi bërë kundër Zotit,
Hyjit tonë?, [11]përgjigju: Sepse etërit tuaj më lanë mua është fjala e Lp 29,24
Zotit shkuan pas zotave të huaj, u shërbyen atyre, i adhuruan, mua
më lanë e nuk e zbatuan Ligjin tim. [12]Por edhe ju punuat, madje edhe
më zi se etërit tuaj: ja, secili prej jush ecën pas zemrës së vet të keqe
për të mos më dëgjuar mua. [13]Unë do t'ju nxjerr nga ky vend në një
vend të panjohur për ju ashtu si ishte e panjohur edhe për etërit tuaj.
Atje do t'u shërbeni hyjnive të huaja ditë e natë: sepse më s'do të kem
dhimbë për ju.

16,1 Jo vetëm veprimet simbolike nënvizojnë predikimet e profetëve por në ndonjë rast, vetë jeta e tyre bëhet simbol ose shenjë (krh. Oz 1 e 3; Is 8,18; Ez 24,15-24).

16,4 Mungesa e riteve të varrimit paraqet një mallkim të tmerrshëm (22,18-19; 1Mbr 14,11; Ez 29,5).

16,6 *nuk do të qethë flokët*: janë ritet varrimore të ndaluar nga Ligji (krh. Lev 19,27-28; Lp 14,1), por që ishin praktikuar në Izraeli (Jer 7,29; 41,5).

16,7 *bukën*: LXX dhe TM e kanë "për ata". – gli (si dara): LXX si dhe TM e ka "ata". Bëhet fjalë për një vakt mortor.

16,13 *do t'ju shërbeni hyjnive të huaja*: shprehja e lashtë që në disa raste d.m.th. "që të jeni në mërgim"(1Sam 26,19; krh. 2Mbr 5,17) jashtë Palestinës, që konsiderohet i vetmi territor i JHWH-s.

=23,7-8 ## Kthimi i të shpërngulurve të Izraelit

14Prandaj, ja, po vijnë ditët është fjala e Zotit kur nuk do të thuhet
më Pasha jetën e Zotit, që i nxori izraelitët prej Egjiptit, 15por: Pasha
Dal 20,2 jetën e Zotit, që i nxori izraelitët prej tokës së Veriut dhe nga të gjitha
vendet, në të cilat i pata tretur! Unë do t'i kthej në tokën e tyre që ua
dhurova etërve të tyre.

Lajmërim i pushtimit të armikut

16Ja, thotë Zoti unë do të dërgoj një mori peshkatarësh që do t'i
peshkojnë; pas tyre do të dërgoj një mori gjuetarësh, të cilët do t'i
gjuajnë në çdo mal e kodër edhe plasa të qetave! 17Sepse sytë e mi i
përcjellin të gjitha shtigjet e tyre: para meje s'mbetet e fshehtë asnjë
/Zb 18,6 sjellje e tyre dhe fajësia e tyre s'mund të fshihet prej syve të mi.
18Madje dyfish do t'i shpaguaj paudhëritë e mëkatet e tyre, sepse e
përdhosën tokën time me qelbësirat e idhujve të tyre dhe me turpësitë
e tyre e mbuluan pronën time».

Kthimi i paganëve

19O Zot, forca ime e kështjella ime,
strehimi im në ditën e ngushticës!
Is 45,14+ Te ti do të vijnë paganët
nga skajet e tokës e do të thonë:
«Etërit tanë vërtetë për pjesë
patën Rrenën, Tytësinë që s'vlen asgjë!».
Is 40,20+ 20Paj njeriu a mund t'krijojë zotat për vete?
Atëherë ata zota s'janë!
21Ja, pra: dua t'i njoftoj,
kësaj here do t'ua dëftoj
dorën time e fuqinë time:
Is 42,8+ do ta kuptojnë se emri im është Zot.

Gabimet e Judës në nderimin e Hyjit

Dan 7,10+ 17 1Mëkati i Judës është gdhendur
31,33; Fu 3,3; 7,3 me thumbat hekuri me majë diamanti
përmbi dërrasën e zemrës së tyre,
përmbi brirët e lterëve të tyre,

16,16-18 Profeci e shpallur para 598-ës.
16,18 *idhujve*: fj.fj. "tmerret dhe gjërat e neveritshme": bëhet fjalë për hyjni të rrejshme që ndotin tokën e shenjtë si shumë kufoma të tjera (krh. Lev 18,25v; 26,30).
16,19-21 Kjo pjesë që ka lidhje me pjesën e dytë të Isaisë, nuk i përket Jeremisë profet.
17,1-4 Këta rr nuk janë në LXX.
17,1 *e elterëve të tyre*: TM dhe Vulg. e kanë "e elterëve".

[2]që bijtë e tyre t'i kujtojnë lterët e vet Lp 12,2+
banirët e vet përbri drurëve gjithherë të njoma
në kodra të larta,
[3]në male e në fushë të hapët.
«Pasuritë e tua e të gjitha visaret =15,13-14
pre plaçkitjeje do t'i bëj,
lartësitë e tua për shkak të fajeve
të bëra në mbarë vendin tënd.
[4]Do të heqësh dorë nga prona jote
që dhuruar ta pata vetë;
skllav do të të bëj të armiqve të tu
në një vend që nuk e njeh,
sepse i dhatë flakë zemërimit tim,
që do të djegë përgjithmonë».

Fjalë urtie

[5]Kështu thotë Zoti:
«Qoftë mallkuar ai njeri që në njeriun shpreson, Ps 146,3-4
ai që mbështjetjen e vet e ka në njeriun
e zemra e tij largohet prej Zotit.
[6]Ai do të jetë porsi marena në shkretëtirë:
nuk sheh kurrë asnjë të mirë,
i shkon ditët në thatësirën e shkretëtirës,
në tokë të kriposur, të pabanueshme.
[7]Qoftë bekuar ai që shpreson në Zotin, ‖Ps 40,5
Zoti do të jetë shpresa e tij.
[8]Ai do të jetë porsi druri i mbëltuar në breg të ujit, Ps 1,3; Ez 47,12
që kah përroi i lëshon rrënjët
e s'do të trembet kur të vijë zhegu:
gjethi i tij do të jetë i blertë.
Për vit thatësie s'është në kujdes,
nuk pushon duke dhënë fruta.
[9]Më dinake se çdo gjë tjetër është zemra, e pashërueshme; Mk 7,21
kush është ai që mund ta njohë?
[10]Unë, Zoti, shqyrtoj zemrën, sprovoj veshkat, Fu 17,3; Jer 11,20+
i jap secilit sipas sjelljes së tij, 32,19; Ps 62,13;
/Mt 16,27

17,2 *banirët e vet*: fj.fj. "le loro ashere" (krh. Dal 34,13+; Gjq 2,13+).

17,3 *për shkak të fajeve të bëra në mbarë vendin tënd*: BJ e përkthen "për shkak të mëkatit të lartësive të tua në të gjithë territorin" (krh. 15,13).

17,4 *do të heqësh dorë nga prona jote*: d.m.th. ta heqësh dorë nga trashëgimia; *djegë përgjitmonë*: krh. 15,14.

17,6 *nuk sheh*: përkthim fj.fj. BJ ka "nuk do të sprovojë". Folja (*yire'h*) mund të ngatërrohet (me një shkronjë të ndryshe) me atë të përdorur në paralelen e rr 8 ("nuk do të trembet", *yira'*)

sipas fryteve të veprave të tija.
[11]Shkurtë që i kuan vezët që s'i bëri
është ai që pasurohet me të padrejtë.
Do ta lërë në gjysmën e jetës,
në ditë të fundit i marrë do të jetë».

Shpresa në Tempullin e në Hyjin

[12]Fron i lavdishëm, i lartësuar që në fillim,
është Vendi ynë i shenjtë!
14,8 [13]O Zot, shpresa e Izraelit,
të gjithë ata që të lënë do të turpërohen,
2,13+ pse e lanë Burimin e ujit të gjallë, Zotin,
në pluhur do të shkruhen ata që nga ti largohen.

15,10+ ## Uratë ahmarrëse

Ps 6,3-4 [14]Më shëro, o Zot, e do të shërohem,
më shpëto, o Zot, e do të shpëtoj,
sepse ti je lavdi im!
[15]Ja, ata mua më thonë: «Ku është fjala e Zotit?
Le të përmbushet!».
[16]Kurrë s't'u vura që të sjellësh të keqen,
s'e dëshiroja ditën e tmerrshme,
Ti e di: çka prej buzëve të mia doli
ishte e drejtë para Teje.
[17]Deh, mos më ji shkak tmerrimi,
ti streha ime, në Ditën e ngushticës!
Ps 5,11+ [18]Le të turpërohen armiqtë e mi, e jo unë;
le të tremben ata e jo unë;
Sille mbi ta Ditën e tmerrit,
zhbiji me zhbirje të dyfishtë!

Dal 20,8+ ## Mbajtja e të shtunës

[19]Kështu më ka thënë Zoti: «Shko e qëndro te dera e Bijve të popullit, nëpër të cilën hyjnë e dalin mbretërit e Judës edhe në të gjitha dyert e Jerusalemit. [20]Thuaju: Dëgjojeni fjalën e Zotit, mbretërit e Judës e

17,12-13 Me sa duket këta rreshta nuk i përkasin Jeremisë (krh. 7,1-15).

17,13 *nga ti*: hamend.; TM e ka "nga unë". – *të shkruara në pluhur*: fj.fj.: "në tokë", d.m.th. në *sheol*, mes të vdekurve.

17,15 *Le të përmbushet*: kërcënimet e Jeremisë nuk realizohen. Jemi para vitit 598.

17,16 *të keqen*: fj.fj. "nuk m'u vura pas teje për të keqen (*lë rahah*)"; tekst i pasigurt: përkthim tjetër: "nuk m'u vura pas teje si një bari (*mero'eh*)".

17,19-27 Rëndësia e të shtunës, e pazakontë për Jereminë, bën që zakonisht të mohohet autenticiteti e kësaj pjese.

mbarë Juda edhe të gjithë banorët e Jerusalemit, që hyni nëpër këto
dyer. 21Kështu thotë Zoti: Ruajeni veten e mos mbani barrë në ditë të
shtunë as mos i shtini nëpër dyer të Jerusalemit. 22Mos mbartni barrë
nga shtëpitë tuaja në ditë të shtunë as mos bëni asnjë punë: shenjtërojeni
ditën e shtunë, sikurse u kam urdhëruar etërve tuaj. 23Por ata nuk
dëgjuan as nuk më vunë vesh, por e ngurën zverkun e vet për të më mos Lp 9,13+; Jer 7,26; 19,15; 22,4-5
dëgjuar e për të mos e pranuar mësimin. 24Nëse vërtet do të më dëgjoni
është fjala e Zotit nëse nuk do të shtini barrë nëpër dyer të këtij qyteti
ditën e shtunë, në qoftë se do ta shenjtëroni ditën e shtunë, duke mos
punuar asfarë pune, 25nëpër dyer të këtij qyteti do të hyjnë bashkë me
ministrat e vet mbretërit që rrinë në fronin e Davidit, në karroca e në Zak 9,9+
kuaj, ata dhe princat e tyre, judenjtë e banorët e Jerusalemit; ky qytet
do të banohet për amshim. 26Do të vijnë prej qyteteve të Judës, nga Ez 37,25; Jl 4,20
rrethi i Jerusalemit, nga toka e Beniaminit, nga Sefela e nga malësitë
dhe nga Nagebi e do të sjellin fli shkrumbimi, therore, fli kushtimi,
kem dhe do të kushtojnë fli falënderimi në Shtëpinë e Zotit. 27Por, në
qoftë se nuk do të më dëgjoni ta shenjtëroni ditën e shtunë e të mos
mbartni barrë e të mos i shtini nëpër dyer të Jerusalemit ditën e shtunë,
atëherë zjarrin do ta ndez në dyert e tija: zjarri do t'i përpijë pallatet e
Jerusalemit e më nuk do të fiket».

Jeremia te poçari

18 1Kjo fjalë i qe drejtuar prej Zotit Jeremisë: 2«Çohu e zbrit
në shtëpi të poçarit dhe aty do t'i dëgjosh fjalët e mia!».
3Unë zbrita në shtëpinë e poçarit dhe, ja, ai po punonte në

18,1-12 Sipas rr 12 kjo shëmbëlltyre me dramatizim ndodh para se të vijë fatkeqësia, pra para 598. Profetët e vjetër si Samueli (1Sam 15,27-28), Akia i Silos (1Mbr 11,29-33) ose profeti i rrejshëm Sedecia (1Mbr 22,11-12), shoqëronin profecinë e tyre me gjeste simbolike, jo për nevojën e shprehshmërisë por për esigenza te një realizmi fetar, një lidhje e ngushtë vihet mes gjestit domëthënës dhe realitetit që ajo shënon në mënyrë që realiteti i shpallur bëhet i pakthyeshëm pikërisht si një gjest i bërë. Diçka e ngjashme vërehet edhe te profetët e mëdhenj: Oseja, misioni i të cilit përzihet me një veprim simbolik e paraqitur me një dramë personale (Oz 1-3), më rralë te Isaia (krh. Is 20 dhe emrat simbolikë që ai u vendos bijve të tij: Is 7,3; 10,21; 8,1-4; 8,18; krh. 1.16+). Jeremia përmbush ose interpreton shumë gjeste simbolike: Dega e bajames dhe kazanit (1,11-14), brezi i fshehur pranë Eufratit, edhe pse kjo u përmbush vetëm në vizion (13,1-11), ena prej balte (18,1-12), katrova (19), fiqte (24), zgjedha (27-28), ara e blerë (32). Mund të thuhet edhe se vetë jeta e tij është një simbol (16,1-8) dhe që "vuajtja" e tij (edhe pse profeti nuk e nënvizon) e identifikon me kombin e ndëshkuar dhe e bën si një figurë të Shërbëtorit që vuan (krh. Is 42,1+). Më vonë edhe Ezekieli do përmbushë mjaft gjeste simbolike: tulla rrethuese (Ez 4,1-3), ushqime të papastra (4,9-17), flokët (5), imitimi i të treturit (12,1-20, kusia (24,3-14), dy copat e drurit (37,15-28), ashtu si e kishte bërë Oseja, profeti do t'i interpretojë provat e tij personale si ngjarje simbolike: sëmundja (4,4-8), vdekja e gruas (24,15-24) memecëria dhe shërimi (24,27; 33,32). Veprime simbolike takohen edhe te BR: fiku i mallkuar nga Zotëria (Mt 21,18-19p), profecia e Agabit (Vap 21,10-14).

18,3 *ai po punonte në qarkun e vet*: fj.fj.: "në të dy rrotat" çarku ishte e përbërë

çarkun e vet. [4]Dhe iu prish ena që ai po e punonte prej balte me duart
e veta, por përsëri me atë deltinë, punoi një enë tjetër, siç i pëlqente
atij të bëjë.
[5]Atëherë më qe drejtuar fjala e Zotit e më tha: [6]«Pse a nuk mund
Is 29,16+ të sillem me ju si ky vorbar, o shtëpia e Izraelit? tha Zoti. Ja, ju jeni
në duart e mia, o shtëpia e Izraelit, si deltina në dorën e vegsharit!
[7]Unë aty për aty caktoj kundër ndonjë populli ose mbretërie se do ta
1,10 çrrënjos, do ta zhbij, do ta shuaj; [8]por, nëse ai popull kthehet prej aso
Ez 18,21-24 paudhërie, për shkak të së cilës kam folur kundër tij, atëherë edhe
Jon 3,10 vetë do të pendohem për të keqen që kisha vendosur t'ia çoj. [9]Një herë
1,10 tjetër them, në lidhje me një popull ose mbretëri, se do ta ndërtoj e do
ta mbëltoj; [10]por, nëse bën të keqen ndër sytë e mi për të mos e dëgjuar
zërin tim, do të pendohem për të mirën që pata vendosur t'ia bëj.
[11]Prandaj, thuaju judenjve e banorëve të Jerusalemit: Kështu
thotë Zoti: Unë, ja, përgatis kundër jush një të keqe dhe sendërtoj
kundër jush një plan. Më mirë t'i shporret secili udhës së vet të keqe
2,25 e përmirësoni udhët tuaja e veprat tuaja!». [12]Por ata do të thonë: «Kot!
Ne duam të ndjekim mendimet tona e secili do të bëjmë sipas keqësisë
së zemrës së vet të prishur!».

Izraeli e harron Zotin

[13]Ja, pra, pse Zoti thotë kështu:
2,10-12 «Pyetni paganët: kush dëgjoi punë kaq të poshtra
siç i bëri virgjëra e Izraelit?
[14]A thua mungon bora e Libanit
mbi qetën që zotëron fushën?
A shteren ndoshta ujërat e freskëta,
që shpërthejnë e rrjedhin të cemta?
2,32 [15]E pra, populli im më harroi, ai idhujve u flijoi,

nga dy disqe rrethore, të lidhur me një aks vertikal, e që zejtari e lëvizte me këmbë.

18,4 *prej balte me duart e veta po përsëri me atë deltinë*: duke lexuar *kahomer* me disa dshk, TM e ka: bahomer, "nëpërmjet deltinës".

18,13-17 Hartuesi ka shtuar këtu një glozë të 18,12, ky kompozim tipik për fillimet e Jeremisë (krh. 2,10-32) përputhet më mirë shumë me kohën e Joakinit kur ndodhi një lulëzim i idhujtarisë.

18,14 *a shteren*: *jinnashëtû*, hamend.; TM ka "janë shkatërruar", *'im jinnatëshû*. – Teksti i këtij rr është i paqartë, janë sugjeruar disa korrigjime: pjesa e pare, sipas TM fj.fj. mund të përkthehej: "A do të mungojë bora e Libanit mbi borën që zotëron fusha…" në vend të "fushës" (*sadaj*), Aquila lexon "I Gjithëpushtetshmi" (*shaddai*). – *ujërat e maleve*: hamend., *mê harîm*; BJ ka: *majim zarîm*, "ujërat e vendeve të huaja", fj.fj. "të huaja". Është propozuar edhe të lexohet, me një korrigjim të lehtë, "burimet e Egjiptit" hamend. pa asnjë mbështetje tekstuale. BJ sheh këtu një aluzion të mundshëm në lumenjtë e Mesopotamisë o të Egjiptit.

18,15 *morën në thua udhëve të veta*: me LXX; BJ me TM përkthen" e kanë bërë të devijojë": krerët kanë bërë që populli të birret.

morën në thua udhëve të veta,
nëpër shtigjet e dikurshme,
ecin shtigjeve të parrahura, udhës së parrafshuar,
16për ta kthyer vendin në shkretëtirë,
të përmendet për të zi gjithherë: secili që ta përshkojë 19,8; 1Mbr 9,8; Vaj 2,15-16
shtang do të mbesë, kokën do të tundë!
17Si murrlani do t'i shkrraj po ndër sy të armiqve të tyre.
Do t'u sjell shpinën e jo faqen ditën e shfarosjes së tyre!».

Me rastin e një atentati kundër Jeremisë 15,10+

18Ata thanë: «Ejani të bëjmë përbetim kundër Jeremisë! Sepse Ligji nuk do t'i mungojë priftit, as këshilla të urtit, as fjala profetit! Ejani ta godasim me gjuhë të tij e të mos iu vëmë vesh asnjë fjale së tij».

19Më vështro, o Zot, e dëgjo se ç'thonë kundërshtarët e mi!
20Vallë, a me të keqe shpërblehet e mira? Ps 35,7.12
E ata po më hapin gropën!
Kujto sesi rrija para teje për të folur për të mirën e tyre,
për ta tretur larg tyre felgrimin tënd.
21Çoje, prandaj mbi fëmijët e tyre urinë, Ps 5,11+
e hidhi ata në tehun e shpatës!
Të veja e pa fëmijë le t'u mbesin gratë,
mordja le t'i marrë burrat e tyre!
Të rinjtë le t'ua shporojë shpata në luftë!
22Le të dëgjohen britma prej shtëpive të tyre
kur mbi ta papritmas t'i lëshosh cubat, 12,9+; 2Mbr 24,2-4
sepse për të më zënë ata gropën hapën,
dhe këmbëve të mia u ngrehën leqe.
23Ti, o Zot, i di sendërgjimet e tyre
për vdekje kundër meje: mos e fal fajësinë e tyre, Neh 3,37
para teje të mos shlyhet mëkati i tyre!
Rrafsh për tokë le të bien para teje,
ditën kur të të pushtojë zemërimi, vepro kundër tyre!

Vegshi i thyer dhe rragatja me Fasurin

19 1Kështu thotë Zoti: «Shko e bleje një katrovë argjili, merri disa vetë nga pleqtë e popullit e pleqtë e priftërinjve 2dhe shko në luginën Benenom, që është në hyrje të Derës së

18,17 *do t ju sjell shpinën*: fj.fj. "do ti bëj të shohin", me versionet TM e ka "unë do t'i shoh".

18,18 *as fjala profetit*: aktiviteti normal i tri kategorive të krerëve shpirtërorë (priftërinjtë, të diturit e profetët) nuk do të zhduk me eliminimin e një ngatërrestar.

19,1–20,6 Kjo pjesë nuk duket se i përket

poçarëve. Atje shpalli fjalët që unë do të t'i them. 3Thuaj: Dëgjojeni
fjalën e Zotit, mbretër të Judës e banorë të Jerusalemit! Kështu thotë
Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Ja, unë po sjell mbi këtë vend një mjerim
1Sam 3,11; të tillë, saqë kushdo të dëgjojë për të, veshët do t'i ushtojnë. 4Sepse ata
2Mbr 21,12 më kanë braktisur dhe e tëhuajën këtë vend duke u kushtuar zotave
të huaj, të cilët nuk i kanë njohur ata vetë as etërit e tyre as mbretërit
e Judës. E kanë mbushur këtë vend me gjakun e të pafajshëmve.
7,31-33 5Ndërtuan lartësira për nder të Baalit për t'i djegur si fli shkrumbimi
Lev 18,21+ në nder të Baalit fëmijët e vet: çka unë kurrë nuk e kam urdhëruar,
as s'e kam thënë as nuk më ka shkuar nëpër mend.

6Për këtë arsye, ja, po vijnë ditët është fjala e Zotit dhe ky vend
nuk do të quhet më Tofet as Lugina Benenom, por Lugina e Vrasjes.
7Unë do ta çoj huq synimin e Judës e të Jerusalemit në këtë vend. Do
t'i bëj të sharrojnë prej shpatës ndër sy të armiqve të tyre me dorën
e atyre që ua kërkojnë jetën. Kufomat e tyre do t'ua jap për ushqim
18,16 shpendëve të qiellit e bishave të malit. 8Do ta kthej këtë qytet në
shkretëtirë e në tallje, kushdo të kalojë nëpër të do të mbetet shtang
nga habia e do të fërshëllejë mbi të gjitha plagët e tija. 9Do t'i bëj të
Lp 28,53-57; Ez 5,10+ hanë mishin e bijve e të bijave të veta. Njëri tjetrin do ta hanë gjatë
rrethimit e ngushticës, në të cilën do t'i mbyllin armiqtë e tyre dhe ata
që kërkojnë t'ua marrin jetën.

10Atëherë thyeje katrovën në sytë e atyre burrave që do të vijnë
me ty 11e thuaju: Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Kështu do ta thyej
këtë popull e këtë qytet, siç po thyhet ena e poçarit që më s'mund të
ndreqet. Aso here edhe në Tofet do të varrosen, sepse s'do të ketë tjetër
vend për të varrosur. 12Kështu do t'i bëj këtij vendi thotë Zoti dhe
banorëve të tij. Këtë qytet do ta bëj të ngjashëm me Tofetin: 13Shtëpitë
e Jerusalemit e shtëpitë e mbretërve të Judës do të jenë të papastërta
porsi Tofeti: të gjitha shtëpitë, mbi pullazet e të cilave iu kushtua kem
mbarë ushtrisë qiellore dhe u njomën fli njomjeve hyjnive të huaja».

14Kur Jeremia u kthye nga Tofeti, ku e kishte dërguar Zoti të
profetizojë, zuri vend në tremen e Shtëpisë së Zotit dhe i tha mbarë

një hartimit të vetëm. Ajo përmbledh: 1) Një veprim simbolik që ka vend në praninë e disa dëshmitarëve, në afërsi të Derës së poçarëve e që pastaj komentohet në tempull, ku ndodh ngatërresa me Fasur (19,1.2b-c; 10-11a; 14-15; 20,1-6); fakti duhet të lidhet me 605, para ngjareve të treguara tek k 36; 2) Një fjalim që u shqiptua te Tofeti dhe që u drejtua mbretit të Judës dhe banorëve të Jerusalemit (19,2a; 3-9; 11b-13): ai rimerr temat të vjetër të Jeremisë të rikthyer aktuale nën Joakinin; në rr 7 gjendet një aluzion pjesës së përparshme.

19,1 *kështu*: TM dhe LXX e kanë "atëherë". – *merri*: me sir dhe Targum; TM nuk e ka.

19,2 *Derës së poçarëve*: kjo Dera nuk mund të identifiloket me siguri. Drejtimi për të cilin bëhet fjalë këtu (Gehinon) bën të mendojmë se ajo mundësisht gjendet jo larg në lindje, Dera e "kopshtit të mbretit" (krh. 39,4). Bile disa i kanë identifikuar këto dy porta.

19,13 *papastërta*: papastërtia për shkak të kufomave (Lev 18,25v; 26,30).

populllit: 15«Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Ja, unë do të
sjell mbi këtë qytet e mbi qytezat e tija të gjitha të këqijat, me të cilat
i jam kërcënuar, sepse ngurën zverkun e vet e nuk i dëgjuan fjalët e Lp 9,13; Jer 7,26
mia».

20 1Prifti Fasur, biri i Emerit, mbikëqyrësi kryeparë në
Shtëpinë e Zotit, e dëgjoi Jereminë duke i profetizuar
këto fjalë. 2Fasuri e rrahi Jereminë profet dhe e vuri në
pranga, që gjenden te Dera e lartë e Beniaminit në Shtëpinë e Zotit.
3Të nesërmen, kur zbardhi drita, Fasuri e liroi Jereminë nga prangat,
atëherë Jeremia i tha: «Jo më Fasur Zoti nuk e quan emrin tënd,
por Tmerr gjithkah! 4Sepse kështu thotë Zoti: Ja, unë po të dorëzoj
tmerrit, ty e të gjithë miqtë e tu. Do të bien prej shpatës së armiqve
të tyre dhe ti do t'i shohësh me sytë e tu. Mbarë Judën do ta lëshoj në
duart e mbretit të Babilonit. Ai do t'i shpërngulë në Babilon dhe do t'i
godasë me shpatë. 5Do ta jap mbarë pasurinë e këtij qyteti, tërë çka
u fitua me mund, gjithçka ka të çmueshme edhe të gjitha visaret e
mbretërve të Judës në dorë të armiqve të tyre, të cilët do t'i rrëmbejnë,
do t'i marrin e do t'i tresin në Babilon. 6Kurse ty Fasur, me të gjithë
anëtarët e familjes, do të shpërngulin. Në Babilon do të shkosh, atje
do të vdesësh dhe atje do të varrosesh, ti e të gjithë miqtë e tu, të
cilëve u profetizove rrenën».

Pjesë nga «Rrëfimet» e Jeremisë 15,10+

7Më ngashënjeve, o Zot,
dhe unë lejova të ngashënjehem,
qe më i fortë se unë dhe më mbizotërove.
U bëra gazi i ditës, të gjithë më përqeshin.
8Sa herë që më duhet ta shpallë fjalën,
më duhet të lëshoj kushtrimin,
të bërtas: «Dhunë! Shkatërrim!».
Fjala e Zotit u bë për mua
poshtërim dhe përqeshje gjithë ditën!
9Atëherë thashë me vete: «Më s'do të mendoj për Të,
në emër të Tij më nuk do të flas!».
Atëherë në zemrën time u ndez 23,29
një zjarr i furishëm, u ndrye në eshtrat e mi:
u mundova ta mposht, por s'munda! Jb 32,19-20; Ps 39,4

20,7 *më ngashnjeve*: këto imazhe të ngashnjimit e të mundimit nënvizojnë veprën e JHWH-s në profetin. Ky i fundit duket si rebel kundër një Hyji që mbahet përgjegjës për fatkeqësinë e vet. Shprehje të një dëshpërimi të tillë janë të rralla në Bibël (krh. Jb 3,1; Ps 88). Por Jeremia ruan qartësinë se JHWH është Hyji i hirit në momentin në të cilin është zënë nga brenga lëshon një klithmë shprese (rr 11-13).

||Ps 31,14

10 I dëgjoja shpifjet e shumëve,
«Tmerr gjithkund përreth!
Paditeni! Le ta padisim!».
Të gjithë dashamirësit e mi vërenin rënien time:
«Ndoshta do të lejojë të gënjehet!
Do të ngadhënjejmë mbi të,
atëherë do t'i ahmerremi!».
11 Por me mua është Zoti si trimi i trimave,
prandaj ata që më përndjekin,
do të rrëzohen e s'do të ngadhënjejnë:
turpi do t'i mbulojë se s'do t'ia dalin qëllimit,
marre e përhershme që kurrë s'do të shlyhet!

=11,20+

12 O Zoti i Ushtrive, ti, o sprovuesi i të drejtit,
që ia sheh veshka e zemër,
bëj ta shoh ahmarrjen tënde mbi ta,
sepse në dorë tënde e lashë çështjen time!
13 Këndoni Zotit, lëvdojeni Zotin,
që e çliroi shpirtin e të varfërit
nga dora e keqbërësve.

/Jb 3; Jer 1,5; 15,10

14 Qoftë mallkuar dita kur unë leva;
dita kur më lindi nëna ime jo, mos qoftë bekuar!
15 Qoftë mallkuar ai burrë që e lajmëroi tim atë:
«Je bërë me djalë!» dhe e mbushi me gëzim!

Zan 19,24-25

16 U bëftë ai njeri porsi qytetet,
që Zoti i shkatërroi e askurrë s'u pendua.
Në mëngjes ndjeftë kushtrimin
e në mesditë rropamën e luftës,
17 që s'më shitoi në barkun e nënës!
Nëna ime do të më bëhej varr
e barku i saj, shtatzënë përgjithmonë.
18 Pse ndopak dola nga barku amnor?
Që të heq keq e të vuaj
e në turp të marrin fund ditët e mia!

20,10 *Tmerr gjithkund përreth*: shprehje e dashur e Jeremisë, që sigurisht u tall prej armiqve të tij (krh. 6,25; 20,3; 46,5; 49,29).

20,12 *Ti o sprovuesi i të drejtit*: ose "me drejtësi" sipas 2 dshk hebr., sir., versioni arab (krh. 11,20).

20,13 *shpirtin e të varfrit*: fjala *ebjion* (lypës, i mjer) përputhet këtu me *'anaw* (krh. 22,16), dhe përmbledh një domethënie religjioze: ai që është i provuar në mes të njerëzve dhe e vendos besimin e tij në Zotin. "Të varfrit e JHWH-s" (krh. Sof 2,3+) përfaqësojnë pasardhësit shpirtërorë të Jeremisë.

20,14 Jeremia i thirrur që nga kraharori i nënës (1,5), mallkon ditën e lindjes së tij. Ky mallkim që do të merret nga Jb 3, përbën pikën kulmore të vuajtjes së brendshme të profetit.

3. PROFECI TË THËNA SIDOMOS PAS JOAKIMIT

Përgjigjja të dërguarve të Sedecisë

21 [1]Fjala që Zoti ia drejtoi Jeremisë, kur mbreti Sedeci i dërgoi tek ai Fasurin, birin e Malkisë, e priftin Sofoni, birin e Maasisë, me këto fjalë: [2]«Pyete për ne Zotin, sepse Nabukodonozori, mbreti i Babilonit, po lufton kundër nesh; se ndoshta Zoti bën në të mirën tonë ndonjë nga mrekullitë e shumta të tija, kështu që Nabukodonozori të largohet prej nesh». [3]Jeremia u përgjigji: «Kështu thoni Sedecisë: [4]Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: Ja, unë do t'i kthej armët e luftës, që i keni në duart tuaja e me të cilat po luftoni kundër mbretit të Babilonit e kaldenjve që po ju mbajnë në rrethim përjashta muresh; unë do t'i bashkoj në mes të këtij qyteti. [5]Unë vetë do të luftoj kundër jush me dorë të shtrirë e me krah të fuqishëm, me felgrim, zemërim e me hidhërim të madh [6]dhe do t'i godas banorët e këtij qyteti njerëz e kafshë: me murtajë të tmerrshme. Ata do të vdesin! [7]E mandej është fjala e Zotit unë do ta dorëzoj Sedecinë, mbretin e Judës, shërbëtorët e tij dhe popullin e tij, që të kenë shpëtuar në këtë qytet nga murtaja, shpata e uria, në dorë të Nabukodonozorit, mbretit të Babilonisë, e në duar të armiqve të tyre që e kërkojnë jetën e tyre; ai do t'i godasë me teh të shpatës. S'do të ketë dhimbë, s'do të falë as s'do të ketë mëshirë!

[8]E këtij populli thuaj: Kështu thotë Zoti: Ja, para jush po e vë udhën e jetës e udhën e vdekjes: [9]kush të qëndrojë në këtë qytet do të vdesë prej shpatës, urisë e murtajës; kurse ai që të dalë e të shkojë te kaldenjtë, që ju rrethojnë, do të jetojë, do ta mbajë veten për të lum se së paku e ka shpëtuar jetën. [10]Sepse e kam sjellë fytyrën time mbi këtë qytet për të keqen e tij e jo për të mirën është fjala e Zotit: unë do ta dorëzoj në duar të mbretit të Babilonit e ai do ta djegë».

Lp 30,15 =38,2

39,18; 45,5

Kundër shtëpisë mbretërore

[11]Shtëpisë mbretërore të Judës:
«Dëgjojeni fjalën e Zotit,
[12]shtëpia e Davidit! Kështu thotë Zoti:
Gjykoni me drejtësi për çdo mëngjes
e çlirojeni të ndrydhurin nga shfrytëzuesi,
përndryshe do të shpërthejë si zjarr felgrimi im,

=4,4

21,1 Bëhet fjalë për një episod të rrethimit të Jerusalemit në vitin 588. Me gjasë u vendos këtu për shkak të kontrastit mes Fasurit të rr 1 dhe atij të 20,1. LXX ka kapërcime të ndryshëm.

21,11 *Shtëpisë mbretërore të Judës*: ky titull (krh. 23,9) i referohet pjesës 21,11–23,8 ku bëhet fjalë për një tregim që mundësisht ekziston i veçuar.

flakë do të marrë e askush s'mund ta ndalë,
për shkak të fajësisë së veprave tuaja.
13 Ah, pritëm, banuesja e luginës,
qeta e rrafshit është fjala e Zotit
ju që thoni: Kush do të na pushtojë?
Kush guxon të hyjë në shtëpitë tona?
14 Do t'ju ndëshkoj sipas frytit të veprave tuaja
është fjala e Zotit
=50,32 Në pyll të saj zjarr do të ndez:
rreth e për qark gjithçka do të digjet!».

22 1 Kështu flet Zoti: «Zbrit në shtëpinë e mbretit të Judës
dhe shpalle aty këtë fjalë 2 e thuaj: Dëgjoje fjalën e Zotit,
mbreti i Judës, që rri mbi fronin e Davidit, ti e shërbëtorët
e tu e populli yt, që hyni nëpër këtë derë. 3 Kështu thotë Zoti:
Zbatojeni të drejtën e drejtësinë; shpëtojeni të ndrydhurin nga dora
e shfrytëzuesit; mos e merrni me të keq ardhacakun, bonjakun e të
vejën. Mos ndrydhni me padrejtësi e mos derdhni gjak të pafajshëm në
17,24-25 këtë vend. 4 Sepse, në qoftë se vërtet do të kujdeseni ta plotësoni këtë
fjalë, atëherë nëpër dyer të këtij pallati do të hyjnë mbretërit që rrinë
në fronin e Davidit, të farës së Davidit, hipur në karroca e mbi kuaj,
ata e shërbëtorët e populli i tyre. 5 Por, në qoftë se nuk do t'i dëgjoni
këto fjalë, kam bërë be në krye tim është fjala e Zotit ky pallat do të
bëhet rrënojë e shkretë!

6 Po, kështu thotë Zoti
për pallatin e mbretit të Judës:
Për mua ishte Galaadi,
22,23; Ez 17,3 porsi kreshta e Libanit,
porse vetë do të të kthej patjetër në shkretëtirë,
në qytet të pabanueshëm.
7 Po e shuguroj vetë kundër teje
vrastarin e armët e tija,
21,13+ cedrat e tu të zgjedhur t'i presin,
në zjarr t'i hedhin!

5,19+; 1Mbr 9,7-9 8 Kur të kalojnë paganët me shumicë në heshtje nëpër këtë qytet,
secili do ta pyesë të afërmin e vet: Pse ia bëri kështu Zoti këtij qyteti

21,13 *qeta e rrafshit*: këtu drejtohet Jerusalemit, me luginat e tij (Cedron e Tiropeon) dhe shkëmbi në të cilin ngrihet, Ofeli, mbështetja e pallatit mbretëror (krh. 1Mbr 7,2).

22,1 *Zbrit*: nga tempulli, që qëndron mbi pallat (krh. 26,10; 36,12).

22,7 *Po e shuguroj*: fj.fj. "unë do ta shuguroj" (krh. 6,4+).

të madh?, [9]do të përgjigjin: Sepse e kishin lënë Besëlidhjen e Zotit,
Hyjit të vet, adhuruan hyjni të huaja dhe atyre u shërbyen».

Profeci kundër mbretërve të ndryshëm: Kundër Joakazit

[10]Mos e qani të vdekurin,
as gjëmë mbi të mos bëni!
Qajeni me mallëngjim atë që u nis,
sepse më s'do të kthehet,
vendlindjen kurrë më s'do ta shohë! 2Mbr 23,29-30 2Mbr 23,34

[11]Sepse kështu thotë Zoti lidhur me Salumin, birin e Jozisë, mbretin
e Judës, që u bë mbret në vend të Jozisë, babait të vet: «Ai që doli nga
ky vend, këtu më nuk do të kthehet, [12]por do të vdesë në atë vend ku
do ta çojnë rob e këtë vend kurrë më s'do ta shohë».

Kundër Joakimit

[13]Mjerë ai që e ndërton shtëpinë me padrejtësi,
e dhomat e larta i ndërton me të padrejtë,
që e shtyn të punojë pa rrogë të afërmin e vet
e s'ia jep atij pagën e duhur; Lp 24,15
[14]për atë që thotë: «Shtëpi të madhe do të ndërtoj, Am 6,8
me dhoma të gjera lart», që për vete hap dritare
e i vesh me rrathë prej cedri dhe i ngjyros të kuqe!
[15]Pse a do të mbretërosh
vetëm pse mburresh me cedra?
Pse a s'hëngri e s'piu yt atë?
Por ai zbatonte drejtësinë e të drejtën.
Prandaj gjithçka i shkonte mbarë.
[16]Mbronte çështjen e skamnorit e të mjerit,
prandaj gjithçka i shkonte mbarë!
Pse a s'do të thotë kjo të më njohësh mua? 9,23+
është fjala e Zotit.
[17]Sytë e tu e zemra jote s'kërkojnë tjetër, por dobinë tënde,
të derdhësh gjakun e të pafajshëmve
të bësh shpifje e të bësh dhunë.

[18]Për këtë arsye Zoti thotë kështu për Joakimin, birin e Jozisë,
mbretin e Judës:

«Gjëmë atij nuk do t'i bëjnë: I mjeri unë për ty, o vëlla! 34,5; 1Mbr 13,30

22,10 *të vdekurin*: Jozia i vrarë më 609 (krh. 2Mbr 23,29). – *atë që u nis*: Joakazi (i quajtur edhe Salum rr 11) i tretur në Egjipt këtë vit (krh. 2Mbr 24,33-34).

I mjeri unë për ty, o motër!
Për të në vaj nuk do t'i thuhet: I mjeri unë për ty, Zotni!
I mjeri unë për ty, Lartmadhëri!
Is 14,18-19; Jer 36,30 [19]Do të varroset si gomari,
i hequr zvarrë e larg i flakur
2Kro 36,5-6 jashta dyerve të Jerusalemit».

Kundër Joakinit

[20]Hip në Liban edhe bërtit, dil në Basan edhe gërthit,
bërtit të madhe mbi Abarim, u zhbinë të gjithë
dashamirësit 'tu!
[21]Të pata thënë kur ishe mirë,
2,25.31 por ti më gjegje: «S'do të dëgjoj!».
3,25; 7,23v; 11,7v Qysh i ri këtë sjellje pate, s'e dëgjove zërin tim.
[22]Kullotë për erë do të jenë barinjtë e tu,
robër do të shkojnë dashamirësit tu,
atëherë do të skuqesh e do të turpërohesh
për shkak të gjithë paudhërisë sate.
21,13; 22,6 [23]Ti që fronin e ke në Liban,
që ngreh çerdhen lart ndër cedra,
oh sa rreptë do të gjëmosh kur të të vijnë dhimbjet,
4,31+ porsi dhimbjet e asaj që lind!

[24]«Për jetën time thotë Zoti po edhe sikur të ishte Konia, biri i
Agj 2,23 Joakimit, mbreti i Judës, unazë në dorën e djathtë timen, do ta hiqja
prej andej! [25]Do të të jap në dorën e atyre që e kërkojnë jetën tënde,
në dorën e atyre që të bëjnë të dridhesh para fytyrës së tyre, në dorë
të Nabukodonozorit, mbretit të Babilonit, e në duar të kaldenjve. [26]E
do të të hedh, ty e nënën tënde që të lindi, në një vend të huaj, ku
nuk keni lindur, dhe atje do të vdisni. [27]E në tokën ku dëshirojnë të
kthehen, atje më s'do të kthehen.
[28]Enë thua e përbuzur, e thyer është ky burri, Konia? Një enë që
askush s'e do? Pse pra, qenë tretur, ai e fara e tij, hedhur në një vend
që s'e kanë njohur?». [29]Tokë! O tokë, o tokë, dëgjoje fjalën e Zotit!

22,20-30 Jeremia drejtohet veçanërisht Jerusalemit të personifikuar (rr 20-23) dhe interpreton rreptësisht ngjarjeve të 598 për të cilët qyteti ankohet.

22,20 *Libani* në veriu; Basan në veriu lindor, përtej Jordanit (krh. Lp 3,10); Abarim, në lindje, me majen e malit Nebos (Nr 33,47). – *dashamirësit*: bëhet fjalë për mbretërinj dhe krerët e Judës (rr 22) dhe jo për idhuj (3,13) as aleatet (4,30).

22,23 *oh sa rreptë do të gjëmosh*: me LXX, sir., Vulg.; TM ka formen passive që mund të përkthehet: "sa e mjere do të jesh".

22,24 *Konia*: Emër tjetër i mbretit Joakin.

30Kështu thotë Zotynë: «Shënojeni këtë njeri: Barkshuar! Njeri të
pasukses në jetë! Sepse prej farës së tij s'do të dalë asnjë burrë që të
ulet mbi fronin e Davidit e të ketë farë pushteti më në Judë!».

Profeci mesianike. Mbreti i të ardhmes

23 1«Vaj për barinjtë që e lënë të sharrojë dhe e shpërndajnë Ez 34,1+
grigjën e kullotës sime» thotë Zoti. 2Për këtë arsye kështu
thotë Zoti, Hyji i Izraelit, për barinjtë që e kullotin
popullin tim: «Ju e tretët grigjën time; i shpërndatë delet e mia e
nuk u kujdesuat për to. Ja, pra, unë vetë do të merrem me ju: do ta
ndëshkoj sjelljen tuaj të keqe! është fjala e Zotit! 3Po, unë vetë do ta 31,10
bashkoj tepricën e grigjës sime nga të gjitha vendet, ku i pata flakur Is 4,3+
e do t'i kthej në kullotat e tyre: do të sillen mbarë e do të shumohen.
4Unë vetë do t'ua caktoj barinj që do t'i kullotin; më s'do të kenë frikë 3,15
as nuk do të tremben, asnjë kokërr nuk do të mungojë» është fjala e
Zotit.

5«Ja, po vijnë ditët është fjala e Zotit
kur do t'ia ngris Davidit pinjollin e drejtë; =33,15-16; Is 4,2;
që do të mbretërojë si mbret i vërtetë Zak 3,8; 6,12
dhe do të jetë i urtë e do të ushtrojë në vend
të drejtën e drejtësinë.
6Ndër ato ditë Juda do shpëtojë 3,18+
e Izraeli do të jetojë në paqe.
Ja emri me të cilin do ta quajnë: Zotynë drejtësia jonë!

7Prandaj, ja po vijnë ditët është fjala e Zotit kur nuk do të thuhet =16,14-15
më: Pasha Zotin e gjallë, që i nxori bijtë e Izraelit nga toka e Egjiptit!,
8por: Pasha Zotin e gjallë, që e nxori dhe e solli farën e shtëpisë së
Izraelit nga toka e Veriut dhe nga të gjitha vendet, ku i kisha flakur;
dhe do të banojnë në vendin e vet».

Kundër profetëve të rrejshëm 14,13-16; Lp 13,2-6

9Kundër profetëve.

22,30 *Shënojeni*: në regjistrat gjenealogjikë të mbretit (krh. Is 4,3). – *mbi fronin e Davidit*: në fakt Zorobabeli, nipi i Joakinit, ishte vetëm qëveritari i Judës, pas kthimit nga mërgimi.

23,5 *pinjollin*: do të bëhet një ditë një emër i madh për të treguar Mesinë (krh. Zak 3,8; 6,12).

23,6 *Zotynë-drejtësia-jonë*: ky emër simbolik që i është dhënë Mesisë (krh. Is 1,26+) është në kontrast me atë të Sedecisë që thotë "Zotynë-drejtësia-ime.

23,8 *i kisha flakur*: me TM; LXX ka "i kishte".

23,9 *kundër profetëve*: titulli (si te 21,11) i një libreze të përbërë e të mbingarkuar (9-40). Pjesa e parë (9-12), ku Jeremia duket se zbulon mbrapshtinë e profetëve të rrejshëm, mund të datojë në kohën e Jozisë. Pjesët që ndjekin përputhen me kohën e Joakinit ashtu edhe më atë të Sedecisë. Rreth kësaj polemike kundër

Copë m'u bë në parzëm zemra,
trishtim më morën të gjitha gjymtyrët;
i përngjaj njeriut të dehur,
si njeriu që e trudhos vera,
për shkak të Zotit, për shkak të fjalëve të tija të shenjta.
10 «U mbush vendi me të pabesë,
për shkak të mallkimit në zi u vesh vendi,
shkrumb u bënë kullotat në shkretëtirë.
Vrap lëshohen për të bërë të keqen,
zotësia e tyre padrejtësia!
6,13 11 Të paudhë janë profet e prift:
der' në Shtëpi time ua gjej keqësinë
është fjala e Zotit.
12 Këndej udha e tyre do të jetë rrëshqitëse,
në errësirë do të shtyten e do të rrëzohen.
Madje unë do të sjell mbi ta fatkeqësinë,
vitin e ndëshkimit të tyre
është fjala e Zotit.
13 Ndër profetët e Samarisë kam parë marrëzi të mëdha:
2,8; 5,31 profetizojnë në emër të Baalit
dhe e ngashnjejnë popullin tim, Izraelin.
14 Ndër profetët e Jerusalemit pashë turpësi të mëdha:
bëjnë pabesi e jetojnë në rrenë;
keqbërësve ua ngjesin dorën
që askush të mos kthehet nga jeta e vet e mbrapshtë:
Zan 19 të gjithë u bënë për mua porsi Sodoma,
banorët e tij porsi Gomorra!».
15 Prandaj kështu thotë Zoti i Ushtrive kundër profetëve:
=9,14 «Ja, me mendër do t'i ushqej,
do t'u jap të pijnë ujë me vrer,
sepse prej profetëve të Jerusalemit
u shpërnda nëpër mbarë vendin papastria».

16 Kështu thotë Zoti i Ushtrive: «Mos i dëgjoni fjalët e profetëve që ju profetizojnë e ju rrejnë; ju tregojnë vegimet e zemrës së tyre e jo çka vjen nga goja e Zotit.

17 U flasin atyre që mua më përbuzin:
Zoti ka thënë: S'do t'ju mungojë paqja!;
dhe të gjithëve që ndjekin zemrën e keqe të veten

profetëve të rrejshëm krh. Parathënien te profetët: *Profetizmi*. – *Copë m'u bë zemra*: këtu flet Jeremia por rr 10-12 u referohen fjalëve të vetë JHWH-s.

u thanë: Asnjë e keqe s'do të vijë mbi ju!

18 Por e kush mori pjesë në këshillin e Zotit, e pa dhe e dëgjoi fjalën e tij? Kush ia vë veshin fjalës së tij? Kush e dëgjon? 1Kor 2,16

19 Ja, furtuna e Zotit, dheun mori zemërimi i tij, =30,23-24
stuhia shpërthyese sulet përmbi koka të të patenzonëve.
20 S'do të pushojë felgrimi i Zotit der' t'i ketë kryer,
t'i ketë çuar në vend synimet e veta:
qartë në të ardhmen do ta kuptoni!
21 S'i dërgova unë këta profetë e ata vrapojnë! 28,9+
Unë atyre nuk u fola e ata profetizojnë!
22 Të kishin marrë pjesë në këshillin tim,
ia kishin kumtuar fjalët e mia popullit,
e kishin kthyer prej udhës së tyre të keqe
e prej veprave të tyre të patenzona.
23 A kujton se unë jam Hyj vetëm nga afër
është fjala e Zotit
e prej së largu më s'jam Hyj?
24 A mund të fshihet kush në ndo'j skutë, Ps 139,7-12
ku unë atë nuk mund ta shoh? është fjala e Zotit. Sir 16,16; Am 9,2-3
Vallë, s'i mbushkam unë qiell e tokë?! Ur 1,7
është fjala e Zotit!

25 Kam dëgjuar çka thonë profetët që profetizojnë në emër tim rrena. Ata thonë: Ëndërrova! Ëndërrova!. 26 Deri kur do ta kenë këtë mendim në zemër profetët që profetizojnë rrenën dhe shpallin poshtërsitë e zemrës së vet. 27 Ata synojnë që, me ëndrrat e veta që ia tregojnë njëri tjetrit, të bëjnë që populli im ta harrojë Emrin tim, sikurse edhe etërit e tyre e harruan Emrin tim për shkak të Baalit. 28 Profeti që ka parë ëndërr, le ta tregojë ëndrrën, kurse ai që e ka fjalën time, le ta kumtojë fjalën time besnikërisht!

Ç'kanë të përbashkët byku e gruri?
është fjala e Zotit.
29 A s'janë zjarr, vallë, fjalët e mia, 5,14; 20,9
është fjala e Zotit
a s'janë maj që thërmon qetën?

23,18 Ky rresht është ndoshta një glosë për të përgatitur rr 22, që nuk ka të bëjë shumë.

23,22 Për kriteret e profetizmit të vërtetë, krh. Parathënien te profetët: *Profetizmi*.

23,25 *Ëndërrova*: ëndrrat mund të jenë mjeti i një komunikimi hyjnor (Nr 12,6), por është e nevojshme të verifikohet përmbajtja dhe origjina e tyre.

30Prandaj, ja, jam kundër profetëve është fjala e Zotit që ia vjedhin
njëri tjetrit fjalët e mia! 31Ja, unë jam kundër profetëve është
fjala e Zotit që e tëhollojnë gjuhën e vet e thonë: Thotë Zoti. 32Ja,
unë jam kundër atyre që profetizojnë ëndrra të rreme është fjala e
Zotit që i tregojnë ato e gënjejnë popullin tim me rrena të veta e me
mendjemadhësinë e vet. E unë as nuk i kam dërguar as nuk u kam
urdhëruar e nuk i sjellin kurrfarë dobie këtij populli» është fjala e
Zotit.
33E në qoftë se të pyet ky popull, qoftë një profet qoftë një prift, e të
thotë: «Cila është barra e Zotit?», ti përgjigju: «Ju jeni barrë, por unë
do t'ju flak» thotë Zoti. 34E nëse thotë profeti, prifti ose ndokush prej
popullit: «Barrë e Zotit», do ta ndëshkoj njeriun e tillë, atë dhe shtëpinë
e tij. 35Ja, si duhet të thoni ndër vete njëri tjetrit, të afërmit e vëllait:
«Çfarë përgjigji Zoti?» dhe «Ç'ka thënë Zoti?». 36Por, mos e përdoroni
më shprehjen: barra e Zotit, sepse barrë do t'i bëhet secilit fjala e tij,
pse e shtrembëroni fjalën e Hyjit të gjallë, Zotit të Ushtrive, Hyjit
tonë. 37Kështu thuaj profetit: «Çka të ka përgjigjur Zoti?» dhe «Ç'ka
thënë Zoti?». 38Por, në qoftë se thoni: «Barra e Zotit», atëherë kështu
thotë Zoti: «Pasi ju e përdoroni shprehjen: Barra e Zotit, megjithëse
ju kam urdhëruar: Ruajuni se thoni: Barra e Zotit; 39unë do t'ju kap
dhe do t'ju mbart e do t'ju flak ju dhe qytetin që ua dhurova juve dhe
etërve tuaj, larg fytyrës sime. 40Do t'ju mbuloj me turp të përhershëm
dhe me marre të përhershme që kurrë s'do ta shlyejë harresa».

29,1-20; Ez 11,14-21; Mt 21,18-19p

Dy kaçilet me fiq

2Mbr 24,12-16

24 1Dhe, ja, Zoti më dëftoi dy kaçile plot me fiq të vëna para
Tempullit të Zotit, pasi Nabukodonozori, mbreti i Babilonit,
e treti Jehoninë, birin e Joakimit, mbretin e Judës, nga
Jerusalemi, bashkë me princat e tij, me mjeshtër e me farkëtarë dhe i
çoi në Babilon. 2Njëra kaçile i kishte fiqtë shumë të mirë, siç janë fiqtë
e hershëm, kurse kaçilja tjetër i kishte fiqtë e prishur, që s'mund të

23,33 *Cila është barra e Zotit* : përpjekje per ti mbajtur dy kuptimet të hebraishtes *massa'*, "barrë" dhe "orakull" – *ju jeni barrë*: me LXX, vet. Lat., Vulg.; TM ("cila është pesha?") mundësisht është i prishur. Duke ndryshuar vokalizimin dhe ndarjen e fjalëve që përmban një lexim që përputhet me versionet antik: *attem ha mmassa'*. Jeremia refuzon këtu dy domëthenjen e fjalës *massa'* (krh. Is 13,1; 14,28; 19,1; Zak 9,1; 12,1; Ml 1,1).

23,39 *unë do t'ju kap*: me versionet dhe 5 dshk hebre që lexojnë *nashati;* TM e ka *nashiti* ("do të harroj" ose "do të jap si peng"). Folja *nasa'* (prej sëcilës rrjedh *massa'*) vazhdon loja e fjalëve me termin "barrë".

k 24 Ky vizion i dy kaçilëve (krh. 13,1) kujton atë të Amosit (8,1-2). Mund të datohet rreth 593, në kohën e Sedecisë. Sipas Jeremisë (krh. edhe 29,1-23) korrespondon me atë të Ezekielit (11,14-21): është në mes të mërguarve që Hyji do të formojë për vetë përsëri një popull që e kërkon (krh. Is 4,3+).

24,1 *të vëna*: LXX; TM ka: "të caktuar". – Fshatarët ofronin në tempull frytet e para të të korrave.

haheshin, sepse ishin të këqij.
3Atëherë Zoti më tha: «Çka po sheh, Jeremi?». Unë përgjigja: «Fiq, fiq të mirë, shumë të mirë, edhe të këqij, shumë të këqij që nuk mund të hahen, sepse janë të këqij». Ez 11,14-21
4Atëherë fjala e Zotit më qe drejtuar e tha: 5«Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: Sikurse për këta fiq të mirë, ashtu do të shikoj me kujdes në të mirën e të shpërngulurve të Judesë, të cilët i treta prej këtij vendi në tokën e kaldenjve. 6Me dhimbje do t'i priri sytë e mi mbi ta e do t'i kthej përsëri në këtë vend, do t'i ndërtoj e nuk do t'i rrënoj, 1,10
do t'i mbjellë e më nuk do t'i çrrënjos. 7Do t'u jap një zemër për të më 4,4+
njohur se unë jam Zoti; ata do të jenë populli im e unë do të jem Hyji 31,31+.33-34; 32,39;
i tyre, sepse do të kthehen kah unë me gjithë zemrën e tyre. 8Por /1Gjn 5,20
sikurse veprohet me fiqtë e këtij, që s'mund të hahen, pse janë të këqij,
kështu thotë Zoti, ashtu do të veproj me Sedecinë, mbretin e Judës, e
me princat e tij dhe me tepricën prej Jerusalemit, që qëndroi në këtë
vend dhe me ata që banojnë në tokën e Egjiptit. 9Do t'i bëj të jenë tmerr 15,4; 26,6; 29,18;
e pikëllim për të gjitha mbretëritë e tokës, të jenë turp e përrallë e 42,18; 44,12
përqeshje e mallkim në të gjitha vendet ku do t'i tres. 10Mbi ta do të
çoj shpatë, uri e murtajë deri t'i kem zhbirë nga toka që ua dhashë
atyre e etërve të tyre».

4. BABILONI, SHUPLAKA E ZOTIT

25 1Fjala e Zotit e drejtuar Jeremisë në lidhje me mbarë popullin e Judesë, në të katërtin vit të Joakimit, birit të Jozisë, mbretit të Judës d.m.th. në vitin e parë të Nabukodonozorit, mbretit të Babilonit. 2Këtë fjalë Jeremia profet ia kumtoi mbarë popullit të Judës e të gjithë banorëve të Jerusalemit. U tha: 3«Që nga viti i trembëdhjetë i Jozisë, birit të Amonit, mbretit të Judës, deri në ditën e sotme e ky është viti i njëzetetretë më ka qenë drejtuar fjala e Zotit dhe jua kam kumtuar pa u lodhur, por ju s'më keni dëgjuar. 4Përmëtepër Zoti i ka dërguar vazhdimisht te ju të gjithë 7,25+
shërbëtorët e vet, profetët, por ju nuk i dëgjuat as nuk deshët t'ua vëni veshin për të dëgjuar, 5kur ju thoshte: Le ta lërë secili udhën e vet të mbrapshtë dhe kthehuni nga veprat tuaja të paudhë e atëherë do të mund të qëndroni në vendin, që jua dha juve Zoti e etërve tuaj prej

24,8 Ndoshta hidhet fjalë shokëve të burgut të Joakazit (2Mbr 23,34), ose izraelitëve të mërguar në Egjipt.

25,1-13 Kjo pjesë përmbledh ministerin profetik të Jeremisë pas thirrjes dhe shpall rrezikun e afërt të kaldenjve që jep një aktualitet të ri të gjitha kërcënimëve të përparshme. Mund të konsiderohet si përmbledhje e rrotullit të diktuar Barukut prej Jeremisë në vitin 605 (krh. rr 13; 36,2); që më pas u hartua përsëri dhe u plotësua (36,32). TM dhe LXX paraqesin këtu shumë divergjencat. Në përgjithësi ndiqet TM.

shekulli në shekuj. [6]Mos shkoni pas hyjnive të huaja për t'u shërbyer
e për t'i adhuruar. Mos më ngacmoni me veprat e duarve tuaja në
hidhërim: atëherë unë nuk do t'ju çoj asnjë të keqe. [7]Por ju nuk deshët
të më dëgjoni është fjala e Zotit të mos më ngacmoni në hidhërim me
veprat e duarve tuaja, për të keqen tuaj.

[8]Për këtë arsye kështu thotë Zoti i Ushtrive: Pasi ju nuk i dëgjuat
fjalët e mia, [9]ja, unë po dërgoj t'i marrë të gjithë popujt nga Veriu
është fjala e Zotit edhe Nabukodonozorin, mbretin e Babilonit,
shërbëtorin tim, e do t'i sjell ata kundër këtij vendi, kundër banorëve
Joz 6,17+ të tij dhe kundër të gjithë popujve që janë rreth tij; do t'i vras, do t'i
7,34; 16,9; Ez 26,13; /Zb 18,22 bëj tmerr, përqeshje dhe rrënojë të përhershme. [10]Do të bëj të zhduket
në mesin e tyre zëri i gëzimit e i haresë, zëri i dhëndërit e i nuses,
krizmën e mokrës e dritën e kandilit. [11]Krejt ky vend do të kthehet
në shkretëtirë e në tmerr dhe të gjithë këta popuj do të bëhen skllevër
27,7; 29,10; 2Kro 36,21-22; Is 23,15; /Dan 9,2v të mbretit të Babilonit për shtatëdhjetë vjet. [12]Pasi të jenë mbushur
shtatëdhjetë vjet, do ta ndëshkoj mbretin e Babilonit edhe atë popull
është fjala e Zotit për shkak të paudhërisë së tyre; gjithashtu edhe
tokën e kaldenjve do ta kthej në shkretëtirë të përhershme. [13]Do të
bëj, pra, kundër këtij vendi të shkojnë në vend të gjitha fjalët e mia që
i kam thënë kundër tij, gjithçka është shkruar në këtë libër, gjithçka
LXX: 32,13-38 parafoli Jeremia kundër të gjithë popujve. [14]Sepse edhe këtyre do t'u
shërbejnë njëmend popuj të shumtë e mbretër të mëdhenj, por unë do
t'i bëj të paguajnë sipas veprave të tyre, sipas veprave të duarve të
veta».

II. PROFECITË KUNDËR POPUJVE

Vegimi i kupës

[15]Ja se çka më tha Zoti, Hyji i Izraelit: «Merre nga dora ime këtë
Is 51,17+; Zb 16 kupë me verë të felgrimit tim dhe jepu të pijnë prej saj të gjithë popujt
te të cilët unë do të të dërgoj. [16]Ata do të pijnë, do të marrakoten e do

25,9 *Ja unë po dërgoj t'i marr të gjithë popujt nga Veriu*: BJ me TM këtu shton: "thotë Zoti, edhe Nabukodonozorin, mbretin e Babilonisë, shërbëtorin tim" – Në konceptin fetar të historisë së përbashkët të profetëve, vetë paganë janë në shërbim të Hyjit (krh. 42,9; Is 10,5+).

25,11 *shtatëdhjetë vjet*: shifër e rrumbullakosur nga koha e mërgimit, e rimarrë në 29,10 dhe me formë tjetër në 27,7. Tema ndeshet përsëri në 2Kro 36,21 dhe është baza e Dan 9.

25,13b Bëhet fjalë për një tip parathënieje orakujve kundër kombeve (46-51), më të vjetrit e të cilëve duhet të ishin pjesë e rrotullit të diktuar më 605. LXX i risjell orakujt në fund të k 25; TM i vendos në fund të librit. Edhe këtu TM dhe LXX janë të ndryshme mes tyre.

25,14 *do t'u shërbejnë*: hamend.; TM ka: "do të bien në skllavëri".

të dalin mendësh para shpatës që do ta shpie në mesin e tyre».
17Unë e mora gotën nga dora e Zotit dhe ua dhashë të gjithë
popujve, te të cilët më dërgoi Zoti: 18Jerusalemit e qyteteve të Judës
mbretërve të saj e princave të saj, për t'i bërë grumbull rrënojash,
tmerr e pëshpëritje për të keq e mallkim, siç janë edhe në ditën e
sotme, 19faraonit, mbretit të Egjiptit, ministrave të tij, princave
të tij dhe mbarë popullit të tij; 20të gjithë asaj përzirje të popujve,
mbarë mbretërve të tokës së Husit, të gjithë mbretërve të filistinëve,
Askalonit, Gazës, Akaronit dhe tepricave të Azotit, 21Edomit, Moabit
e bijve të Amonit; 22të gjithë mbretërve të Tirit, të gjithë mbretërve të
Sidonit e mbretërve të ishujve, përtej detit; 23Dedanit, Temës, Buzit e
të atyre që qethin tëmthat; 24të gjithë mbretërve të Arabisë, të gjithë
mbretërve të popujve të përzier, që banojnë në shkretëtirë; 25të gjithë
mbretërve të Zimbrit, mbarë mbretërve të Elamit, mbarë mbretërve
të medëve, 26gjithashtu mbarë mbretërve të Veriut, të afërm e të
largët, njërit pas tjetrit, dhe mbarë mbretërve të tokës që janë mbi
sipërfaqen e dheut. Pas tyre do të pijë mbreti Sesak.
27«Ti thuaju: Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Pini,
dehuni e villni! Rrëzohuni e mos u ngritni pas shpatës që do ta dërgoj
në mesin tuaj. 28Nëse nuk do të duan ta marrin kupën prej dorës sate
për ta pirë, thuaju: Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Patjetër do të pini!
29Sepse, ja: fillova ta ndëshkoj Qytetin që mban emrin tim e ju kujtoni /1Pjt 4,17
se do të mbeteni të pandëshkuar? Jo, s'i shpëtuat ndëshkimit! Ja, unë
e thirra shpatën kundër të gjithë banorëve të tokës është fjala e Zotit
të Ushtrive.
30E ti kumtoju atyre të gjitha këto fjalë e thuaju:

25,17 Lista e popujve të kërcënuar përfshin 4 grupe, të përmendur këtu në të njëjtin rend me kk 46–51: 1) Egjipti; 2) Në perëndim, filistenjtë; 3) Në lindje; Edom, Moab, Amon; 4) Në juglindje: Dedan, Tema e Buz. Rr 18-29 kanë pësuar ndryshime në atë masë sa orakujt kundër popujve ndërmerrnin konfiguracionin aktual: Fenikasit (krh. 47,4), Elam (krh. 49,34), Babilonia (krh. 50-51). Rr 18 nuk duket primitiv, e njëjta gjë thuhet për shprehjen: *të gjithë mbretërve së Husit* (rr 20), *të gjithë mbretërve të Zimbrit* (rr 25), *pas atyre do të pijë mbreti Sesak* (rr 26).

25,20 *Husi*, mes Arabisë veriperëndimore dhe vendit të Edomit (krh. Zan 36,28; Job 1,1).

25,22 *të ishujve përtej detit*: Çipro. Kolonitë e tjera fenikase ndoshta janë të nënkuptuara.

25,23 *Dedani*, fis i Arabisë veriore, në kufi me Edomin (krh. 49,8, Is 21,13). – *Tema*, klan i lidhur me Dedanin (Is 21,14). – *Buzi* në veriperëndim të gadishullit arab i lidhur me Husin (Zan 22,21). – që *qethin tëmthat*: janë arabët e tjerë (krh. 9,25).

25,25 Zimri, ndoshta Zimki që në shkrimet kriptografike shënonte Elamin (ky shkrim duhet të jetë një glosë e shkruar prapa Jeremisë). Por ndoshta duhet të lexohet Gimri, që lidhet me Gomer birin e Jafet-it (10,2-3). Në këtë rastin e dytë bëhet fjalë për Cimerët.

25,26 *Sesak*: ndoshta shkrim kriptografik për Babiloninë.

25,30 Rr 30-31, që përshkruajnë gjyqin universal të Hyjit si te Is 66, janë ndoshta nga periudha pas-mërgimit.

Am 1,2+ Prej së larti Zoti ulërin,
nga banesa e tij e shenjtë i buçet zëri.
Ulërin thekshëm mbi kullota të veta,
Is 63,3-6 buçet porsi ata që shtrydhin rrush
kundër të gjithë banorëve të tokës.
31I arrin zëri luftarak deri në skaje të tokës:
Zoti ka gjyq kundër të gjithë popujve,
hap gjykimin kundër çdo njeriu, fajtorët shpatës ia lëshon
është fjala e Zotit.
32Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Ja, e keqja po kalon
prej një populli në popullin tjetër;
po ngritet stuhi e madhe
prej skajeve të rruzullimit!

33Atë ditë të goditurit prej Zotit do të jenë nga një skaj i tokës deri
=8,2 në tjetrin; askush s'do t'i vajtojë as nuk do t'i mbledhë as nuk do t'i varrosë: pleh do të mbesin mbi sipërfaqen e tokës!

34Qani, barinj, e vajtoni,
bujarë të grigjës zhgërryhuni në pluhur
se ju plotësuan ditët e therjes,
ditët e shpartallimit tuaj,
do të rrëzoheni si enë të çmueshme.
35Vërimë s'do të ketë për strehim të barinjve,
as shpëtim për bujarët e grigjës.
36Ndihet britma e barinjve,
ulërinë bujarët grigjës:
Zoti po ua rrënon kullotat!
37I mb'loi heshtja kullotat e qeta
për shkak të furisë së felgrimit të Zotit!
38E lë luani strofullin e vet,
sepse toka e tyre u shndërrua në shkretëtirë,
para hidhërimit të furishëm,
para zemërimit të felgrimit të Zotit».

25,38 *luani:* hamend. TM e ka: "si luani". – Ky term mund të tregojë JHWH-n (krh. Is 31,4) ose armikun (Nabukodonozorin) i cili është gati për të shkretuar vendin (krh. 2,15). Mund të përkthehet edhe "si një luan që braktisin kasollen e vet, sepse vendi i tyre...". Por kalimi nga njëjës në shumës nuk na çon në favor të këtij interpretimi.

k 26 Baruku, të cilit mund t i atribuohen këto pjese biografikë, ka

III. PROFECI FATMIRË

1. HYRJE: JEREMIA ËSHTË PROFET I VËRTETË

Jeremia burgoset e gjykohet pas predikimit kundër Tempullit

Mt 24; 26,59-66; Lk 19,41-44; LXX: 33

26 [1]Në fillim të mbretërimit të Joakimit, birit të Jozisë, mbretit të Judës, Jeremisë i qe drejtuar prej Zotit kjo 7,1-15
fjalë: [2]«Kështu thotë Zoti: Qëndro në treme të Shtëpisë së Zotit dhe thuaju të gjitha qyteteve të Judës, prej të cilave vijnë për të adhuruar në Shtëpinë e Zotit, të gjitha fjalët që unë të kam urdhëruar t'ua thuash: ruaju se e mungon ndonjë fjalë. [3]Ndoshta
dëgjojnë e kthehen secili nga udha e vet e keqe, e të pendohem edhe Jon 3,10
vetë për të keqen që kam në mend t'ua bëj atyre për shkak të veprave
të tyre të këqija. [4]Thuaju, pra: Kështu thotë Zoti: Nëse nuk do të më Lp 28,15; Jer 44,10.23
dëgjoni të ecni sipas Ligjit tim, që jua kam dhënë, [5]duke i dëgjuar
fjalët e shërbëtorëve të mi profetë, që unë i kam dërguar vazhdimisht, 7,25-26; 11,7-8
megjithëse deri tashti nuk i keni dëgjuar, [6]do të sillem me këtë 7,12+
Tempull porsi me Silon e këtë qytet do ta bëj mallkim për të gjithë
popujt e tokës».

[7]Priftërinj, profetë e mbarë populli e dëgjuan Jereminë duke i folur këto fjalë në Shtëpinë e Zotit. [8]Kur Jeremia u dha fund të gjitha fjalëve që ia kishte urdhëruar Zoti t'ia thotë mbarë popullit, atëherë e kapën priftërinjtë, profetët e mbarë populli e thanë: «Do të shkojë koka! [9]Pse ti e bëre këtë profeci në emër të Zotit: Ky Tempull do të bëhet si Siloja e ky qytet do të shkretohet, sepse askush në të nuk do të banojë!».

Dhe u grumbullua kundër Jeremisë mbarë populli në Shtëpinë e Zotit. [10]I dëgjuan këto fjalë edhe prijësit e Judës, erdhën nga Pallati i mbretit në Shtëpinë e Zotit dhe zunë vend në hyrje te dera e Re e Tempullit të Zotit. [11]Atëherë priftërinjtë e profetët u thanë krerëve dhe mbarë popullit: «Ky njeri meriton gjykimin për vdekje, sepse ka Mt 26,65-66p
profetizuar kundër këtij qyteti sikurse dëgjuat me veshët tuaj». [12]Por Jeremia u tha të gjithë prijësve dhe mbarë popullit: «Zoti më dërgoi të profetizoj kundër kësaj Shtëpie e kundër këtij qyteti të gjitha këto fjalë që i dëgjuat. [13]Tashti, pra, përmirësoni udhët tuaja e veprat tuaja dhe dëgjojeni fjalën e Zotit, Hyjit tuaj: atëherë edhe Zoti do të pendohet për të keqen që jua kërcënua se do t'jua bëjë. [14]Sa për mua, ja, unë jam në duar tuaja. Bëni me mua si jua pret mendja se është mirë e drejt.

përmbledhur këtu fjalimin kundër tempullit (7,1-15) për t ju referuar rrjedhojave.

26,1 *Jeremisë*: me sir dhe vet. lat.; që mungon në TM dhe LXX.

26,10 *te dera e Re e Tempullit të Zotit*: me dshk e versionet; TM e ka : "Porta e Hyjit". – Bëhet fjalë për gjykim të saktë, të kryer nga zyrtarët e mbretit.

Mt 27,24-25 15Megjithatë, dijeni mirë se, në qoftë se ju më vritni, ju po e ngarkoni
vetveten, këtë qytet e banorët e tij, me gjak të pafajshëm; sepse me të
vërtetë Zoti më dërgoi ndër ju për t'ua shpallur veshëve tuaj të gjitha
këto fjalë». 16Atëherë prijësit e mbarë populli u thanë priftërinjve dhe
profetëve: «Ky njeri nuk duhet të dënohet me vdekje, sepse na ka folur
në emër të Zotit, Hyjit tonë».
17Atëherë u ngritën disa nga pleqtë e vendit dhe i thanë mbarë
bashkësisë së popullit: 18«Mike Morastiti ishte profet në ditët e
Ezekisë, mbretit të Judës, dhe i tha mbarë popullit të Judës: Kështu
thotë Zoti i Ushtrive:

Mik 3,12
Sioni do të lërohet porsi ara,
grumbull gurësh do të bëhet Jerusalemi,
kurse Mali i Tempullit një pyll i madh.

19Vallë, a me vdekje e dënoi atë Ezekia, mbreti i Judës, dhe mbarë
Juda? Pse, a vallë, nuk e druajtën Zotin dhe nuk u lutën para fytyrës
së tij dhe Zoti u pendua për të keqe me të cilën u ishte kërcënuar? E
ne? Ne po e ngarkojmë shpirtin tonë me një të keqe kaq të madhe!».
20Po ishte edhe një njeri që profetizonte në emër të Zotit; ishte
Uria, biri i Semeut, nga Kariatiarimi. Edhe ai profetizoi kundër
këtij qyteti dhe kundër këtij vendi krejtësisht si Jeremia. 21I dëgjoi
mbreti Joakim, të gjithë të mëdhenjtë e prijësit e tij këto fjalë dhe
mbreti kërkoi ta vrasë. Mori vesh Uria, u tremb, iku dhe u strehua në
Egjipt. 22Atëherë mbreti Joakim dërgoi njerëzit në Egjipt, Elnatamin,
birin e Akborit, edhe disa vetë bashkë me të në Egjipt. 23Ata e morën
Urinë prej Egjiptit dhe e çuan te mbreti Joakim. Ky urdhëroi t'i pritet
me shpatë kryet dhe kufomën e tij e hodhi në varreza të vegjëlisë.
24Jereminë e mori në ndore Ahikami, biri i Safanit, që të mos lëshohej
në duar të popullit e të mos vritej.

26,15 *ju po e ngarkoni... gjak të pafajshëm*: BJ dhe fj.fj. : "Është gjak i pafajshëm që bo të bjerë mbi ju", krh. Mt 23,35; 27,25.

26,18 *Mali i Tempullit një pyll i madh*: profecia e Mikesë ishte një kërcënim i kushtëzuar. Ajo ka ndikuar ndoshta në reformën e ndërmarrë nga mbreti Ezeki (2Mbr 18,4).

26,22 *dërgoi njerëzit në Egjipt*: këto fjalë të TM që mungojnë në LXX janë ndoshta një glosë - të panjohura, ose arkaike. BJ e heq.

26,24 Familja e Safanit, skribe mbretërore që kishte mbështetur reformën e Ozisë (2Mbr 22,8), ka pasur gjithmonë raporte miqësie me Jereminë. Një nip i Safanit, Godolia, do të mbrojë përsëri profetin (krh. 40,5-6).

2. LIBRECI PËR TË SHPËRNGULURIT

Veprimi simbolik me zgjedhën dhe kumtim mbretërve të Perëndimit

18,1+

27 [1]Në fillim të mbretërisë së Sedecisë, birit të Jozisë, mbretit të Judës, kjo fjalë i qe drejtuar prej Zotit Jeremisë: LXX: 34
[2]«Kështu më thotë Zoti: puno për vete litarë e një zgjedhë dhe mbërtheje në qafën tënde. [3]E çoji fjalë mbretit të Edomit, mbretit të Moabit, mbretit të bijve të Amonit, mbretit të Tirit e mbretit të Sidonit për dorë të lajmëtarëve, të cilët kanë ardhur te Sedecia, mbreti i Judës, në Jerusalem. [4]Urdhëroju t'u thonë zotërinjve të vet: Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Kështu thoniu zotërinjve tuaj: [5]Unë e krijova tokën, njeriun dhe kafshët që janë përmbi sipërfaqen e tokës, me fuqinë time të madhe e me krahun tim të shtrirë dhe ia dhurova atij që u pëlqeu syve të mi. [6]E tash për tash unë i lëshova të gjitha këto vende në dorë të Nabukodonozorit, mbretit të Babilonisë, shërbëtorit tim. Për më tepër në duar të tija i lëshova edhe egërsirat e malit që t'i shërbejnë. [7]Të gjithë popujt do t'i shërbejnë atij e birit të tij dhe birit të birit të tij, deri që t'i vijë dita edhe atij e tokës së tij: atij do t'i shërbejnë popuj të shumtë e mbretër të mëdhenj. [8]Ai popull dhe ajo mbretëri që nuk do t'i nënshtrohet Nabukodonozorit, mbretit të Babilonisë, secili që nuk do ta përkulë qafën e vet nën zgjedhën e mbretit të Babilonisë, unë do ta ndëshkoj atë popull është fjala e Zotit me shpatë, me uri e me murtajë deri që ta kem asgjësuar në duart e tija. [9]Ju pra, mos i dëgjoni profetët tuaj, shortarët, ëndërruesit, falltarët e magjistarët që ju thonë: S'do të bini në skllavëri të mbretit të Babilonisë, [10]sepse ju profetizojnë rrena, që t'ju largojnë nga vendi juaj, që unë t'ju dëboj e të sharroni. [11]Kurse populli që do ta mbërthejë zverkun e vet në zgjedhën e mbretit të Babilonisë e do t'i shërbejë, do ta lë të rrijë i qetë në vendin e vet është fjala e Zotit do ta lëvrojë atë e do të banojë në të».

Lk 4,5-6; Rom 13,1; Zb 13,2.4 Jt 11,7; Bar 3,16-17

14,14; 28,8-9

[12]Edhe Sedecisë, mbretit të Judës, i kam folur po të njëjtat fjalë e i kam thënë: «Përuleni qafën tuaj nën zgjedhën e mbretit të Babilonisë,

kk 27–29 Disa veçori gjuhësore i bëjnë këta 3 kk një kompleks letrar shumë karakteristik: ndoshta përbëjnë një përmbledhje të përcaktuar për të shpërngulurit. – K 27, shumë më i shkurtër te LXX, i janë shtuar glosa të shumta.

27,1 *Sedecisë*: hamend. bazuar në 27,3.12 dhe 28,1; TM ka: "Joakim".

27,3 *E çoji fjalë*: BJ me TM: "dërgoji". Ardhja e Psammetikut II në Egjipt u bë shkak i një koalicioni kundër Babilonisë (593-592) i të gjithë këtyre shteteve, me të cilët u bashkua edhe Juda.

27,8 *deri që ta kem asgjësuar në duart e tija*: BJ me TM edhe pse e konsideronin si një formulë të pazakontë. Me sir e Targum mund të përkthehet edhe: "deri sa nuk do t'i kem vendosur në pushtetin e tij".

27,9 *ëndërruesit*: Me LXX edhe Vulg.; TM ka: "ëndrra".

shërbeni atij dhe popullit të tij e do t'ju shpëtojë jeta. 13Përse të
vdisni ti dhe populli yt nga shpata, uria e murtaja, siç ka thënë Zoti
për popullin që s'do të dojë t'i shërbejë mbretit të Babilonisë? 14Mos
i dëgjoni fjalët e profetëve që ju thonë: S'do të bini nën skllavëri të
mbretit të Babilonisë, sepse ata ju flasin rrena. 15Sepse ata unë nuk
i kam dërguar është fjala e Zotit ata rrejshëm profetizojnë në emër
tim, që unë t'ju përbuz e të sharroni, si ju, ashtu edhe profetët që ju
profetizojnë».

16Po edhe priftërinjve dhe këtij populli i kam folur kështu: «Kështu
thotë Zoti: Mos i dëgjoni fjalët e profetëve tuaj, që ju profetizojnë e
thonë: Ja, enët e Shtëpisë së Zotit tashti së shpejti do të kthehen këtu
prej Babilonisë! Ata ju profetizojnë rrena! 17Pra, mos i dëgjoni, por
shërbeni mbretit të Babilonit, që të jetoni. Përse të bëhet shkretëtirë
ky qytet? 18Në qoftë se janë profetë dhe po qe se fjala e Zotit është
në ta, le të ndërmjetësojnë, pra, te Zoti i Ushtrive që të mos shkojnë
enët që kanë mbetur në Shtëpinë e Zotit e në pallatin e mbretërve
të Judës e në Jerusalem, në Babiloni!». 19Sepse kështu thotë Zoti i
1Mbr 7,15v.23v.27v Ushtrive lidhur me shtylla, me det, me bazat e me enët e tjera, që
mbetën në këtë qytet, 20të cilat nuk i mori Nabukodonozori, mbreti
2Mbr 24,8-17 i Babilonisë, kur e shpërnguli Jehoninë, birin e Joakimit, mbretin
e Judës, nga Jerusalemi në Babiloni bashkë me të gjithë bujarët e
Judës e të Jerusalemit. 21Sepse kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i
Izraelit, në lidhje me enët, që janë lënë në Shtëpinë e Zotit, në shtëpinë
e mbretit të Judës e në Jerusalem: 22«Do të çohen në Babiloni dhe atje
do të qëndrojnë deri ditën që unë të shkoj për to është fjala e Zotit e të
bëj që të merren e të kthehen në këtë vend».

14,13-16; 23,9-40 **Grindje me profetin Ananì**

LXX: 35 **28** 1Po atë vit, në fillim të mbretërisë së Sedecisë, mbretit të
Judës, në vitin e katërt, në muajin e pestë, më tha Anania,
biri i Azurit, profeti i Gabaonit, në Tempullin e Zotit ndër
sy të priftërinjve e të mbarë popullit: 2«Kështu thotë Zoti i Ushtrive,
Hyji i Izraelit: E copëtova zgjedhën e mbretit të Babilonisë! 3Edhe dy
vjet e unë do të bëj të kthehen në këtë vend të gjitha enët e Shtëpisë së
Zotit, që i pat marrë Nabukodonozori, mbreti i Babilonisë, e i pat çuar
në Babiloni. 4Po edhe Jekoninë, birin e Joakimit, mbretin e Judës, me
të gjithë të treturit e Judës, që i shpuri në Babiloni, do t'i kthej në këtë
vend është fjala e Zotit sepse unë do ta copëtoj zgjedhën e mbretit të
Babilonisë».

27,19 *det*: krh. 1Mbr 7,15-37 dhe shënimet.

k 28 Ky k i ri biografik tregon fakte bashkëkohore me ato të k paraardhës. Jemi në 593.

5Atëherë profeti Jeremi i përgjigji Ananisë profet, para syve të
priftërinjve dhe ndër sy të mbarë popullit, që ishte në Shtëpinë e Zotit,
6dhe profeti Jeremi i tha: «Ashtu qoftë! Ashtu e bëftë Zoti! Dashtë i
madhi Zot e i çoftë në vend sendet që ti i parakallëzove, që të kthehen
enët në Shtëpinë e Zotit edhe të gjithë të shpërngulurit të kthehen
prej Babilonisë në këtë vend! 7Megjithatë, dëgjoje mirë këtë fjalë që po
ta them në veshë të tu e në veshë të mbarë popullit: 8Profetët që qenë
para meje e para teje, prej kohëve më të lashta, parakallëzuan kundër
vendeve të shumta e mbretërive të mëdha luftë, vuajtje e murtajë;
9kurse për profetin që parakallëzon paqen, kur t'i plotësohet fjala, Lp 18,21-22; Ez 2,5; 33,33
atëherë do të dihet se është profet, të cilin vërtet e ka dërguar Zoti».
10Atëherë profeti Anani e hoqi prej qafës së profetit Jeremi zgjedhën
dhe e theu. 11Atëherë foli Anania në sy të mbarë popullit e tha: «Kështu
thotë Zoti: Kështu do ta copëtoj zgjedhën e Nabukodonozorit, mbretit të
Babilonisë, pas dy vjetësh prej qafës së të gjithë popujve». Atëherë profeti
Jeremi shkoi në punë të vet.
12Tashti, pasi profeti Anani e theu zgjedhën që e hoqi nga qafa e profetit
Jeremi, fjala e Zotit i qe drejtuar Jeremisë profet. I tha: 13«Shko e thuaj
Ananisë: Kështu thotë Zoti: I theve zgjedhat e drunjta? Në vend të tyre
do të duhet t'i punosh të hekurta! 14Sepse, kështu thotë Zoti i Ushtrive,
Hyji i Izraelit: Zgjedhë të hekurt mbërtheva mbi qafën e të gjithë këtyre
popujve që të bëhen skllevër të Nabukodonozorit, mbretit të Babilonisë:
dhe do të bëhen skllevërit e tij; për më tepër atij ia lashë në shërbim deri
edhe egërsirat e malit!».
15Profeti Jeremi i tha profetit Anani: «Dëgjo, Anani! Zoti ty nuk
të ka dërguar e ti bëre që populli ta besojë rrenën! 16Prandaj kështu
thotë Zoti: Ja, unë po të dëboj nga faqja e këtij vendi; sivjet do të
vdesësh, sepse ti ke predikuar kryengritjen kundër Zotit!». 17Po atë Lp 13,6
vit, në muajin e shtatë, vdiq profeti Anani.

Letra të shpërngulurve

29 1Ja fjalët e letrës që Jeremia profet ia dërgoi nga Jerusalemi LXX: 36
Tepricës së të shpërngulurve krerëve, priftërinjve,
profetëve e mbarë popullit, të cilët i shpërnguli nga

28,9 Duke pohuar që profeti i vërtetë shpall fatkeqësi, Jeremia thotë që realiteti i mëkatit është shkaku i një fatkeqësie të tillë dhe që u denoncua gjithmonë nga profetët. Rreth kriterit të profetizimit krh. Hyrja te profetët: Profetizimi.

28,13 *zgjedhat e drunjta...hekurta*: BJ ka: "Zgjedha", me TM *môtot* që shumë, si BC, e kuptojnë si një "shumës të përgjithshëm" për ta çuar në njëjës. – *do t'i punosh*: TM ka:"ke bërë" ose "do të bësh" (si BJ), me Ananinë si subjekt. Me LXX: "Unë (Zoti) do t'i bëj".

28,17 Përmbushja e një profecie afatshkurtër është një shenjë autentike e mesazhit të një profeti (krh. 20,6; 29,32; 44,29-30; 45,5; Lp 18,21+).

2Mbr 24,12-16 Jerusalemi Nabukodonozori dhe i çoi në Babiloni, [2]pasi ishin nisur
nga Jerusalemi mbreti Jekonia, zonja mbretëreshë, bujarët e pallatit,
prijësit e Judës e të Jerusalemit, mjeshtër e argjendtarë. [3]Letra i qe
dërguar për dorë të Elasës, birit të Safanit, e të Gamarisë, birit të
Helcisë, të cilët i dërgoi Sedecia, mbreti i Judës, te Nabukodonozori,
mbreti i Babilonisë, në Babiloni. Në letër thoshte:

[4]«Kështu u thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit, të gjithë të treturve
që i shpërngula nga Jerusalemi në Babiloni: [5]Ndërtoni shtëpi dhe
banoni në to; mbillni kopshte e hani frutat e tyre; [6]martohuni e lindni
djem e vajza; merrni djemve tuaj gra, martoni vajzat tuaja, e të lindin
bij e bija e shtohuni atje e mos u pakësoni! [7]Kërkojeni të mirën e
vendit ku ju kam tretur e luteni Zotin për të, sepse në mirëqenien e tij
qëndron edhe e mira juaj.

[8]Sepse kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Mos lejoni t'ju
bëjnë të gaboni profetët që janë në mesin tuaj, dhe shortarët tuaj,
dhe mos kini besim në ëndrrat tuaja që ju i ëndërroni, [9]sepse ata ju
parakallëzojnë rrena në emër tim, e pra, unë nuk i dërgova ata është
25,11+ fjala e Zotit. [10]Sepse kjo është fjala e Zotit: Vetëm kur të mbushen
shtatëdhjetë vjetët në Babiloni, vetëm atëherë do të vij t'ju shoh e do
ta çoj në vend premtimin tim se do t'ju riatdhesoj. [11]Sepse unë e di
mirë synimin që e kam me ju është fjala e Zotit synime paqeje e jo
mjerimi: synoj t'ju jap pasardhësi dhe shpresë. [12]Ju do të më thirrni
në ndihmë e do të vini tek unë; do të më luteni dhe unë do t'ju dëgjoj.
Lp 4,29-31+; [13]Do të më kërkoni e do të më gjeni sa herë që të më kërkoni me zemër
2Kro 15,2-4; të çiltërt. [14]Do të lejoj të gjendem prej jush është fjala e Zotit dhe do të
Ur 6,12-13;
Is 55,6-9; Am 5,4+ bëj të marrë fund skllavëria juaj, do t'ju bashkoj nga të gjithë popujt e
nga të gjitha vendet, në të cilat ju pata tretur është fjala e Zotit Unë do
të bëj të ktheheni në vend, nga i cili ju pata shpërngulur.

14,14+ [15]E vërtet ju thoni: Zoti na ngriti profetë në Babilon. [16]Ja, veç, se çka
thotë Zoti për mbretin që rri mbi fronin e Davidit, për mbarë popullin,
banorët e këtij qyteti, vëllezërit tuaj, të cilët nuk qenë tretur bashkë
me ju në mërgim, [17]kështu thotë Zoti i Ushtrive: Ja, po dërgoj mbi
24 ta shpatën, urinë e murtajën; do t'i bëj si fiq të prishur që s'mund të
hahen prej se janë shumë të këqij. [18]Do t'i përndjek me shpatë, me uri
=15,4 e me murtajë e do t'i bëj tmerr për të gjitha mbretëritë e tokës, shenjë
mallkimi, habie, pështpëritjeje dhe turp për të gjithë popujt, ku unë i
flaka, [19]sepse nuk deshën t'i dëgjojnë fjalët e mia është fjala e Zotit që
7,25+ ua dërgova me anë të profetëve, shërbëtorëve të mi vazhdimisht pa u

29,3 *në Babiloni* : bëhet fjalë ndoshta për të njëjtin mision të treguar në 51,59.

29,16 *Ja veç se çka thotë Zoti*: rr 16-20, që mungojnë në LXX, janë një shtojcë, edhe sepse vazhdimi i rr 15 gjendet në rr 21.

29,19 *nuk deshën t'i dëgjojnë fjalët e mia*: hamend. në bazë të kontekstit; TM lexon: "ju nuk i keni dëgjuar".

lodhur, por ju s'më dëgjuat është fjala e Zotit. 20Por ju, o mërgimtarë,
dëgjojeni të gjithë fjalën e Zotit, që po jua dërgoj nga Jerusalemi në
Babilon.
21Kështu i thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit, Akabit, birit të
Kolisë, e Sedecisë, birit të Maasisë, që në emër tim ju profetizojnë
rrejshëm: Ja, unë do t'i lëshoj në duar të Nabukodonozorit, mbretit të
Babilonisë, dhe do t'i godasë ndër sytë tuaj. 22Me ta si me nëmë do të
mallkojnë të gjithë të treturit e Judës në Babiloni e do të thonë: Qofsh
mallkuar si Sedecia e si Akabi, që mbreti i Babilonisë i poqi në zjarr!,
23për arsye se bënë poshtërsi në Izrael dhe kurorëthyerje me gratë e
miqve të vet e gënjeshtërisht e folën fjalën time në emër tim, që unë
nuk u kam urdhëruar. Unë e di këtë dhe jam dëshmitar i kësaj gjëje
është fjala e Zotit».

Reagimi i një të treturi në letrën e Jeremisë

24E Semejë Nehelamitajt thuaj: 25«Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji
i Izraelit: Për arsye se në emër tënd ia ke dërguar mbarë popullit që
është në Jerusalem si edhe priftit Sofoni, të birit të Maasisë, dhe të
gjithë priftërinjve një letër, ku thua: 26Zoti të ka vënë prift në vend
të priftit Jojadë për të qenë mbikëqyrës në Tempullin e Zotit mbi çdo
njeri kryekëcyer që don të luajë rolin e profetit e për ta qitur në pranga
e në hekura. 27Pse atëherë nuk e ke ndëshkuar botërisht Jereminë nga
Anatoti që po shitet ndër ju për profet? 28Sepse, përmbi të gjitha, ai
edhe neve na shkruan në Babiloni: Do të kalojë shumë kohë e gjatë!
Ndërtoni shtëpi e banoni në to, mbëltoni kopshte e hani frutet e tyre!».
29Prifti Sofoni ia lexoi letrën Jeremisë profet. 30Po atëherë Jeremisë
i qe drejtuar fjala e Zotit e i tha: 31«Dërgoju të gjithë të treturve këtë
lajm: Kështu i thotë Zoti Semejës Nehelamit: Pasi Semeja ju profetizoi
pa e pasë dërguar vetë, dhe ai ju bëri të keni besim në rrenë, 32prandaj
kështu thotë Zoti: Unë do ta ndëshkoj Semejën e Nehelamit e mbarë
farën e tij; askush prej farës së tij s'do të rrijë në mes të këtij populli;
s'do ta shohë të mirën që unë do t'ia bëj popullit tim është fjala e Zotit
sepse ka predikuar kryengritjen kundër Zotit». =28,16; Lp 13,6

29,24-28 Në rr 25 para "*se në emër tënd ke dërguar...*" TM ka një "për arsye" që ngelet pezull. Rr 24-25 duken të ndryshuar. Edhe teksti i LXX, mjaft i ndryshëm, nuk është i kënaqshëm.

3. LIBRI I NGUSHËLLIMIT

Izraelit të perëndimit i premtohet ripërtëritja

LXX: 37

30 [1]Fjala që i qe drejtuar nga ana e Zotit Jeremisë. Ai i tha: [2]Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: «Shkruaj në një libër
të gjitha fjalët që t'i kam drejtuar. [3]Sepse, ja, po vijnë
ditët është fjala e Zotit në të cilat do ta shndërroj fatin e popullit tim
Izraelit e Judës, thotë Zoti dhe do t'i kthej në vendin, që ua dhashë
etërve të tyre, dhe do ta ripronësojnë». [4]Dhe, ja, fjalët që i tha Zoti
lidhur me Izraelin e me Judën:

[5]Kështu thotë Zotynë!
«Po e dëgjojmë një britmë tmerri:
është klithmë tmerri e jo paqeje!
[6]Pyetni e shqyrtoni: a thua mund të lindë mashkulli?
Pse atëherë çdo mashkull
duart në të hollë i ka vënë
4,31+ porsi gruaja kur do të lindë?
Pse çdo fytyrë është përçudnuar
mërrolur e krejtësisht e zbehur?
[7]Eheu, se e madhe është kjo ditë,
jo, një e tillë si ajo nuk ishte!
Kohë ngushtice për Jakobin,
por me të i vjen çlirimi!

Is 9,3+ [8]Ja, ç'do të ndodhë! Atë ditë është fjala e Zotit të Ushtrive unë do ta

30,1–31,22 Pjesa më e madhe e "Librit të ngushëllimit" (30,1–31,22) është shkruar mes reformës së 622 dhe vdekjes së Jozisë (609). Reforma deuteronomike (krh. 2Mbr 22,3–23,24) kishte rinovuar besimin jahvist, (duke eliminuar sinkretizmin fetar filluar nga Manaseu) si edhe shpresen kombëtare (rënie e Asirisë kishte dhënë mundësi Jozisë të rifitojë Samarinë dhe Galilenë, 2Mbr 23,15.19; 2Kro 35,18). Lindi kështu shpresa e një rikthimi të të shpërngulurve të 721 në mbretërinë e rinovuar e Davidit. Poemat që vijojnë e shprehin këtë shpresë: JHWH e do akoma Izraelin e veriut (31,3.15-20; krh. Oz 11,8-9) ai do t'i kthejë të shpërngulurit në tokat e tyre (30,3; 31,2-14; krh. Oz 10,11) në bashkimin fetar të përtërirë rreth Sionit (31,6; krh. Is 11,10-16). Ky lajm i kthimit përhapet në vijim me Judën kur, nga ana e tij, u pushtua dhe iu nënshtrua internimit. Disa orakuj të mëvonshëm (30,8-9; 31,1.23-26.27-28) dhe disa glosa në 30,3.4; 31,31, bashkojnë Judën me Izraelin, duke i dhënë në këtë mënyrë "Librit të Ngushëllimit" të Jeremisë rezultatin përfundimtar dhe mesianik: Izraeli e Juda do të jenë të bashkuar (krh. 3,18+) për të shërbyer në tokat e tyre "JHWH-ut Zotit të tyre dhe Davidit mbretit të tyre" (30,9). Ky bashkim i Izraelit të shpërndarë do të bëhet një nga temat më të mëdha të profetëve të mërgimit (Is 43,5v; 49,5-6.12.18-23, etj.; Ez 11,17; 20,34; 28,25; 34,12-13, etj.) dhe pas mërgimit (Zak 10,16-22, krh. edhe Gjn 11,52).

30,8-9 *zgjedhën*: LXX, vet.lat.; TM e ka: "zgjedhën e tij". – *nuk do t'i shërbejnë*: subjekti është Izraeli e Juda. Këta dy rr janë një shtojcë që, si fjalët "dhe të Judës" të rr 2 dhe 4, e ka qëllimin t'ia shprehë gjithë popullit premtimin mesianik (krh. ngritja e një Davidi të ri).

thyej zgjedhën e tij nga qafa jote, do t'i copëtoj hekurat e tua! Kurrë 5,19
nuk do t'i shërbejnë të huajit, [9]por do t'i shërbejnë Zotit, Hyjit të vet, Oz 3,5
dhe Davidit, mbretit të vet që unë do t'ua ngris për ta.

[10]Pra, mos druaj, Jakob, shërbëtori im, =46,27-28; Is 41,8+
është fjala e Zotit më frikë mos ki, o Izrael,
sepse unë do të të çliroj nga dheu i largët,
pasardhësit e tu nga dheu i mërgimit.
Do të kthehet Jakobi e do të pushojë, Mik 4,4
do të jetë i sigurt, frikë prej kujt s'do të ketë!
[11]Sepse unë jam me ty është fjala e Zotit
për të të ruajtur të lirë!
Do t'i zhbij të gjithë popujt, në të cilët të kam shpërngulur;
kurse ty nuk do të të dëmtoj,
do të të ndëshkoj, porse me masë,
të pandëshkuar si të pafaj s'do të lë».
[12]Sepse Zoti kështu thotë: «Plaga jote është e pashërueshme,
varra jote është shumë e rëndë.
[13]Për plagë tënde barna s'ka, varra jote s'do të bëj vërragë! Is 1,5-6
[14]Dashnorët e tu të gjithë të harruan, nuk pyesin më për ty. 4,30; Vaj 1,2
Të rashë siç di të bjerë armiku,
të ndëshkova me ndëshkim të rreptë,
për shkak të këqijave të tua të shumta,
për të shumtat fajet e tua!
[15]Pse qan për plagët e tua?
E pashërueshme është plaga jote.
Për shkak të të keqes sate të madhe
e për shkak të fajeve të tua të rënda,
t'i çova të gjitha këto të këqija.
[16]Por veç edhe të gjithë ata që ty të përpinë,
po, po, të përpirë do të mbeten,
armiqtë e tu në mërgim do të çohen,
do të shkretohen, ata që të shkretuan, Is 33,1
plaçkitësit e tu plaçkë do t'i bëj!
[17]Varrën tënde do ta bëj të vërë vërragë,
do të të shëroj nga plagët e tua është fjala e Zotit

30,14 *Dashnorët e tu të gjithë*: këtu ka fjalën për popujt në të cilët e kishte vënë shpresën Izraeli (krh. Ez 16 dhe 23).
30,16 *Por*: hamend.; TM e ka: "për këtë".
30,17 *Kush s'vret vesh*: fj.fj.: "Është Sioni ai për të cilin askush s'vret veshin". Flitet për një riinterpretim që i bëhet Izraelit në këtë kapitull, së bashku me popullin e Zotit, dhe jo thjesht mbretërisë së jugut. LXX lexon në vend të "Sionit", "preja juaj" (ndoshta për "prenë tone") mund të reflektohet mbi tekstin e vjetër (*sêdenû* u korrigjua me *sijjiôn*).

Is 62,4 sepse ty të quajtën E dëbuara,
Sioni, për të cilin kush s'vret vesh!».
18 Kështu thotë Zoti:
Is 54,1-3 «Ja, unë do ta përmirësoj fatin e tendave të Jakobit,
mëshirë do të kem për banesat e tija:
mbi rrënojat e tija qyteti do të ndërtohet,
në vendin e vet kalaja do të ndreqet,
19 prej tyre do të jehojë brohoritja
e britma e atyre që gëzojnë!
Do t'i shumoj e s'do t'i pakësoj,
do t'i bëj të nderuar e nuk do të përbuzen.
20 Bijtë e tij do të jenë porsi dikur,
bashkësia e tij para meje do të qëndrojë e patrandshme,
do t'i ndëshkoj të gjithë kundërshtarët e tij.
21 Prijësi i tij prej tij do të dalë,
sundimtari i tij prej tij do të ngritet:
të më qaset do ta lë dhe ai do të më afrohet.
Sepse kush është ai që guxon
Dal 19,12+; 33,20+ në rrezik ta vërë jetën për të m'u afruar? është fjala e Zotit!
31,31+; Ez 11,20 22 Ju do të jeni populli im e unë do të jem Hyji juaj!
=23,19-20 23 Ja, stuhia e Zotit, shpërthen furia,
gurë e dhe thellimi rrokullon:
mbi kokë të patenzonëve po derdhet!
24 S'do të pushojë Zoti nga felgrimi i zemërimit të vet
deri t'i çojë në vend e t'i plotësojë synimet e zemrës së vet!
Ditën e fundit do t'i kuptoni të gjitha!

LXX: 38 **31** 1 Po, në atë kohë është fjala e Zotit
3,18+ unë do të jem Hyji i të gjitha fiseve të Izraelit
dhe ato do të jenë populli im».
Oz 2,16-17 2 Kështu thotë Zoti: «Gjeti hir në shkretëtirë
populli që i shpëtoi shpatës:
Izraeli po shkon drejt vendbanimit të vet!».
3 Prej së largu mua Zoti m'u dëftua:
Oz 11,1-9; Is 54,8+ «Të desha me dashuri të amshueshme,
prandaj ruajta për ty mëshirën.

30,21 *sundimtari I tij prej tij do të ngritet*: në kundërvënie me periudhën nmë të cilën ishte vasal i Asirisë dhe guvernator,paraqiste forcën e të huajve.

30,22 Ky rr, që është shtuar, përmban formulen e besëlidhjes (krh. Lp 26,17-18; 27,9; 28,9 etj.) që kujtohet shpesh nga Jeremia (krh. 31,31+).

31,2 *Gjeti hir në shkretëtirë*: rreth kthimit në shkretëtirë, krh. Oz 2,16+. Tema e Daljes së re që do ta nxjerrë Izraelin nga skllavëria, theksohet këtu dhe në rr 8-9.21, do të rimerret e do të zhvillohet në Isainë e dytë (krh. Is 40,3+).

4Përsëri do të të ndërtoj e do të ndërtohesh,
o virgjëra e Izraelit!
Përsëri do të stolisesh me tupanat e tu
e do të hidhesh në valle!
5Prapë do të mbështosh vreshta në malet e Samarisë:
do të mbështisin mbështisësit e do të vjelin të vjela! Is 65,21-22; Am 9,14
6Sepse do të vijë dita kur rojtarët do të bërtasin
në malin e Efraimit: Mëkëmbni! Të ngjitemi në Sion,
te Zoti, Hyji ynë!».
7Sepse kështu thotë Zoti:
«Brohoritni me gëzim për Jakobin,
lavdëroni të parin ndër popuj, t'ju kumtojë zëri,
këndoni e thoni:
Shpëtoje, o Zot, popullin tënd, Tepricat e Izraelit!». Is 4,3+
8Ja, unë po i kthej nga toka e Veriut,
do t'i bashkoj nga skajet e tokës:
ndër ta janë të verbët e të shqepët,
së bashku shtatzëna e ajo që të lind:
bashkësi e madhe që këtu po kthehet!
9Shkuan duke vajtuar, do t'i kthej duke lotuar nga gëzimi, Ps 126,5-6; Is 40,3+
do t'u prij gjatë rrjedhës së përrenjve, Gjn 4,1+
udhës së drejtë ku s'do të zënë në thua,
sepse jam baba i Izraelit, Efraimi është djali im i madh. Lp 1,31+; /2Kor 6,18
10Dëgjojeni, o popuj, fjalën e Zotit,
shpalleni ndër ishuj të largët!
Thoni: «Ai që e shpërndau Izraelin përsëri po e bashkon, 23,3; Ez 34,1+; Gjn 10,16
do ta ruajë porsi bariu grigjën e vet».
11Sepse Zoti e shpërbleu Jakobin,
e çliroi nga dora e më të fortit. Is 49,25; Lk 11,21-22
12Do të vijnë e do të këndojnë lavde
në malin e Sionit, do të ngarendin drejt të mirave të Zotit,
drejt drithit, verës e vajit, drejt grigjave e drejt lorive.
Shpirti i tyre do të jetë kopsht i ujitur,
urinë kurrë më s'do ta sprovojnë!
13Atëherë vajzat do të galdojnë ndër valle,

31,6 *Të ngjitemi në Sion...*: bashkimi fetar i rigjetur përreth shenjtërores së Sionit.

31,7 *Shpëtoje... popullin tënd*: me TM; LXX dhe Targum kanë "ai ka shpëtuar popullin e vet".

31,9 *shkuan duke vajtuar*: me të LXX, që duken të frymëzuar nga Ps 126,5-6 për të lehtësuar kuptimin; TM e ndjekur nga BJ, e ka "u kthyen duke vajtuar"; ky tekst është i papritur, ndoshta mund të kuptohet duke supozuar se bëhet fjalë për lot pendimi.

djelmoshat së bashku me pleq.
Ps 30,12; 90,15; Gjn 16,22 Zinë e tyre në galdim do ta kthej,
do t'i ngushëlloj e do t'i gëzoj pas vuajtjes.
14 Priftërinjtë do t'ua shujtoj me dhjamë,
popullin tim do ta ngij me të mira është fjala e Zotit.
/Mt 2,18 15 Kështu po thotë Zotynë: «Po dëgjohet një zë në Ramë!
1Sam 10,2+ Vajtim, gjëmë edhe dënesje: vajton Rakela bijtë e vet!
Assesi s'mund të pajtohet, pse ata më nuk janë!».
16 Kështu thotë Zoti: «Pusho më së vajtuari,
edhe sytë e tu nga lotët, dhimba jote ka shpagim:
është fjala e Zotit
ata do të kthehen prej dheut të armikut.
17 Ka shpresë për pasardhës të tu është fjala e Zotit
bijtë e tu do të kthehen në tokë të vet!
18 Po e dëgjoj fare mirë Efraimin kah shpërngulet:
Oz 4,16 Ti më ndëshkove e unë nxura mend porsi mëzati i pamësuar;
Ps 80,4 bëj që të kthehem e unë do të kthehem,
sepse ti je Zoti, Hyji im.
19 Pasi ta ktheva shpinën, zura të pendohem,
Ez 21,17; 36,31 pasi më bëre ta njoh gabimin, kryet tim e rraha me grushte;
i turpëruar jam e i skuqur,
sepse e mbarta turpin e rinisë sime!
20 Vallë, Efraimi a s'është biri im i dashur,
Fu 3,12; Zb 3,19 a s'e kam unë djalë për zemër?
Pse, sa herë që i kërcënohem, aq herë prapë mendoj për të!
Is 49,14-16; Oz 11,8-9 Prandaj zemra për të më dridhet:
kam dhimbë, po kam dhimbë për të!» është fjala e Zotit.
Is 40,3+ 21 Ngul gurë tregues të udhës,
vër shenja që të të tregojnë rrugën,
përqëndroje mendjen në udhë, në rrugë, nëpër të cilën ece!
3,12 Kthehu, Virgjëra e Izraelit, kthehu në qytetet e tua!
22 Deri kur kështu do të endesh, bija ime kundërshtare?!
Diçka të re po krijon Zoti në tokë:

31,15 Rakela, gruaja e Jakobit, nëna e Jozefit, prej të cilit lindën Efraimi e Manaseu, dhe e Beniaminit. Varri i saj gjendej në Ramë (1Sam 10,2), sot er-Ram, 9 km në veri të Jerusalemit, jo larg nga Efrata (krh. Zan 35,19), në kufi me Beniaminin (Joz 18,25). Edhe Betlehemi i banuar nga një fis efratenjsh u ashtuquajt Efrata (Mik 5,1): kështu sipas traditës ndodhet afër Jerusalemit varri i Rakelës (krh. glosen Zan 35,19) dhe që e ka sjellë Mateu për të aplikuar masakrës e të pafajshmëve tekstin e Jeremisë 31,15 (krh. Mt 2,17-18). – *sepse nuk janë më*: me versione; TM e ka "ne nuk jemi më" ose "nuk është më".

31,19 *kryet tim e rraha me grushte*: o "kofshën": gjest i zemërimit, trishtimit, dhimbjes ose keqardhjes. (krh. Ez 21,17).

31,22 Rifillojnë marrëdhëniet të dashurisë mes Izraelit dhe dhënderit të tij Hyjit (krh. Oz 1,2+). Ky tekst ka të njëjtën përmbajtje mesianike të Is 54,5.

Gruaja do ta rrethojë Burrin. Oz 2,18-19

Rimëkëmbja i premtohet Judës

23 Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: «Gjithnjë do të
thuhet kjo fjalë në tokën e Judës dhe në qytetet e tija, kur unë ta
kem ndryshuar fatin e tyre: Të bekoftë Zoti, banesë e Drejtësisë, ty, o Is 11,9
Mali i Shenjtë! 24 Në këtë vend do të ngulë Juda dhe të gjithë qytetet
e tija së bashku, bujqit dhe ata që ruajnë grigjat. 25 Sepse: Unë do ta Ps 23,2-3
përtërijë shpirtin e mekur, do ta ngij çdo shpirt të marrakotur».
26 Sepse: Posa u zgjova, vërejta: sa e ëmbël që ishte ëndrra ime!

Izraeli e Juda

27 «Ja, po vijnë ditët thotë Zoti e do ta mbjell në shtëpinë e Izraelit e Zak 2,8; Is 49,19-20
në shtëpinë e Judës farën e njerëzve e farën e bagëtive. 28 Dhe, sikurse
qeshë i kujdesshëm kundër tyre për të çrrënjosur, për të shkatërruar, 1,10
për të shpërndarë, për të shpërngulur e për të ndëshkuar, kështu do
të jem i kujdesshëm ndaj tyre për të ndërtuar e për të mbjellë» është
fjala e Zotit.

Përgjegjësia vetiake Lp 24,16+

29 «Në ato ditë nuk do të thuhet më:
Etërit hëngrën rrush të thartë ‖Ez 18,2
dhe u mpinë dhëmbët e fëmijëve,

30 por secili do të vdesë për shkak të fajit të vet. Kushdo që të hajë
rrush të papjekur, do t'i mpihen dhëmbët!».

Besëlidhja e Re /Heb 8,8-12

31 «Ja, po vijnë ditët është fjala e Zotit kur do të lidh me shtëpinë e
Izraelit e me shtëpinë e Judës një Besëlidhje të re. 32 Jo si Besëlidhja që Lk 22,20p

31,23-26 Ky orakull dhe pasardhësi janë shpallur rreth 587 (krh. 30,1+).

31,26 *Posa u zgjova, vërejta: sa e ëmbël që ishte ëndrra ime!*: Arsyetimi i profetit, që shprehet ndoshta duke përdorur një fjalë të urtë të njohur.

31,29-30 Jeremia i kundërshton një thënieje që shprehte parimin e vjetër të përgjegjësisë kolektive; që në këtë rast është solidariteti, dënimi i anëtarëve të së njëjtës familje (krh. edhe Ez 18,2). Profeti lajmëron për të ardhmen zbatimin e një parimi të ri, që Ezekieli do ta kërkojë në të tashmen, atë të një dënimi "personal" të mëkatarit (krh. Ez 14,12+; 18).

31,31-34 Këto rr 31-34 përbëjnë kulmin shpirtëror të librit të Jeremisë. Pas thyerjes së besëlidhjes së vjetër (rr 32; Ez 16,19) dhe përpjekjes së dështuar të Jozisë për ta rivendosur, plani i Hyjit shfaqetv në një dritë të re. Pas një katastrofe që do të lejojë të jetojnë vetëm një "tepricë" (Is 4,3+) do të lidhet sërish një besëlidhje e përjetshme (rr 31), si në kohën e Noehut (Is 54,9-10). Mbeten perspektivat e vjetra: besnikëria e njerëzve ndaj Ligjit, prania hyjnore që siguron paqe e mirëqenie material (Ez 36,29-30). Një ideal i ngjashëm shprehet nëpërmjet formulës "Unë do të jem Hyji juaj e ju do të jeni populli im" (rr 33; 7, 23; 11,4;

Dal 19,1+ e pata bërë me etërit e tyre, atë ditë kur i mora për dore, për t'i nxjerrë
nga toka e Egjiptit. Këtë Besëlidhje qenë ata që e thyen. Atëherë unë
/Heb 10,16 u dëftova se jam zotëria i tyre është fjala e Zotit. 33Por ja Besëlidhja
që unë do ta lidh pas këtyre ditëve me shtëpinë e Izraelit është fjala e
24,7; 32,39-40; Zotit: Në shpirtin e tyre do ta fus Ligjin tim, do ta shkruaj në zemrën
/2Kor 3,3 e tyre. Atëherë do të jem Hyji i tyre e ata do të jenë populli im. 34Dhe
atëherë s'do të kenë nevojë ta mësojë njëri tjetrin e vëllai vëllanë:
Oz 2,22+; 1Gjn 2,27 Njihe Zotin!, sepse të gjithë do të më njohin, prej më të voglit e deri në
/Heb 10,17 më të madhin thotë Zoti sepse do ta fal fajësinë e tyre e s'do ta kujtoj
më mëkatin e tyre».

Përhershmëria e Izraelit

35Kështu thotë Zoti,
Zan 1,14; Ps 136,7v Ai që diellin e bën të ndriçojë ditën,
hënën e yjet që të ndriçojnë natën,
‖Is 51,15 që e tund detin e i ushtojnë valët,
që e ka emrin Zoti i Ushtrive:
Ps 89,34-38; 36«Nëse këto ligje para meje zhbihen,
Jer 33,20-21 është fjala e Zotit
atëherë do të zhduket edhe fara e Izraelit,
e s'do të jetë popull para meje askurrë».
37Kështu thotë Zoti: «Nëse mund të matet qielli lart,
nëse themelet e tokës poshtë mund të gjurmohen,
atëherë unë do ta flak farën e Izraelit
për gjithçka që ai ka bërë»,
është fjala e Zotit.

Rindërtimi dhe madhëria e Jerusalemit

38«Ja, po vijnë ditët është fjala e Zotit dhe Qyteti i Zotit do të

30,22; 31,1; 32,38; Ez 11,20; 36,28; 37,27; Zak 8,8; krh. Lp 7,6+). Risia e besëlidhjes qëndron në tre pika: 1) Iniciativa hyjnore e faljes së mëkateve (rr 34; Ez 36,25.29; Ps 51,3-4.9); 2) përgjegjësia dhe shpërblimi personal (rr 29; krh. Ez 14,12+); 3) brendësimi i fesë: ligji s'është më vetëm një kod i jashtëm por bëhët frymëzimi që prek "zemrën" e njeriut (rr 33; 24,7; 32,39), nën ndikimin e Shpirtit të Hyjit që i jep njeriut një zemër të re (Ez 36,26-27, Ps 51,12; krh. Jer 4,4+), të aftë për ta njohur Zotin (Oz 2,22+). Kjo besëlidhje e re dhe e amshuar, e shpallur sërish nga Ezekieli (Ez 36,25-28), nga kk e fundit të Isaisë (Is 55,3; 59,21; 61,8; krh. Bar 2,35), e përjetuar në Ps 51, do të inaugurohet nga flia e Krishtit (Mt 26,28p) dhe apostujt do të predikojnë përmbushjen e saj (2Kor 3,6; Rom 11,27; Heb 8,6-13; 9,15v; 1Gjn 5,20+).

31,35 *hënën e yjet*: këto fjalë janë të paraprira në TM nga *huqqot*, "ligjet e hënës..."; BJ për arsye të paralelizmit nuk lë jashtë këtë term por hamend. *Hoqeq*: "që komandon hënën dhe yjet për të ndriçuar".

31,38 Do të ngrenë rrënimet e lëna nga babilonasit: kulla e Hanameelit në verilindje të bastionëve (Neh 3,1); Dera e këndit, në veriperëndim (2Mbr 14,13); Dera e kuajve, në juglindje (Neh 3,28).

rindërtohet nga pirgu Hananeel deri në Derën e Këndit, [39]e mandej do
të zgjatet litari i matjes drejt deri në kodrën Gareb dhe do të kthehet Ez 41,13; Zak 2,5
drejt Goasë. [40]Mandej mbarë lugina e kufomave dhe e hirit si dhe
mbarë krahina deri te përroi Cedron dhe deri në Këndin e Derës
së Kuajve në Lindje, do të jenë të kushtuara Zotit: kurrë më s'do të Joz 6,17+; Zak 14,11; /Zb 22,3
çrrënjoset as nuk do të rrënohet!».

4. SHTOJCA LIBRIT TË NGUSHËLLIMIT

Blerja e një are, peng i të ardhmes së lumtur për Judën

18,1+

32 [1]Kjo fjalë i qe drejtuar Jeremisë prej Zotit në të dhjetin vit LXX: 39
të Sedecisë, mbretit të Judës, d.m.th. në të tetëmbëdhjetin
vit të Nabukodonozorit. [2]Aso here ushtria e mbretit të
Babilonisë e mbante në rrethim Jerusalemin dhe profeti Jeremi
ishte i burgosur në oborrin e pallatit të mbretit të Judës. [3]Sedecia,
mbreti i Judës, e kishte burgosur me këto fjalë: «Pse profetizon e thua:
Kështu thotë Zoti: Ja, unë do ta lëshoj këtë qytet në duart e mbretit
të Babilonisë dhe ai do ta pushtojë. [4]As Sedecia, mbreti i Judës, nuk
do t'u shpëtojë duarve të kaldenjve, por do të bjerë në duar të mbretit
të Babilonisë dhe do të bisedojë me të gojë për gojë dhe do ta shikojë
sy ndër sy. [5]Sedecinë do ta çojë në Babilon dhe atje do të qëndrojë deri
që unë t'i shkoj në pasi është fjala e Zotit. Por, edhe në qoftë se do të
luftoni kundër kaldenjve, s'do të keni kurrfarë suksesi!»?

[6]Jeremia i tha: Kështu më qe drejtuar fjala e Zotit: [7]«Ja, Hanameeli,
biri i Salumit, djali i ungjit tënd, po vjen te ti e do të thotë: 'Bleje arën
time që është në Anatot; sepse ty të takon ta blesh pasi je kushëriri».
[8]Kushëriri im Hanameeli erdhi tek unë ashtu siç ishte fjala e Zotit.
Erdhi te dera e oborrit të burgut e më tha: «Bëje pronë tënde arën
time që e kam në Anatot, në tokën e Beniaminit, sepse ty të takon
trashëgimi, dhe ti je më i afërmi që i takon ta shpaguajë». E kuptova
se ishte fjala e Zotit [9]dhe e bleva arën prej Hanameelit, djalit të ungjit

31,39 *Gareb* nuk përmendet tjetërkund. – *Goa*: edhe kjo fjalë, që duket vetëm këtu, mund të gjendej në lidhje me tri luginat e Gjehenës, Tiropeon dhe Cedron; lugina e kufomave dhe të hirit (fj.fj. "e hirit të yndyrë të viktimave", krh. Lev 1,16; 4,12; 6,3-4) është Gjehena Tofet (Jer 7,31; 19,6) që gjendet në jug perëndim të Jerusalemit, ndërsa Cedroni është në lindje. Ky prezantim i Jerusalemit të rindërtuar paralajmëron tashmë kk përmbyllës të librit të Ezekielit.

k 32 Ky episod, që gjen një simbolikë të mbartur (krh. 18,1+) datohet në 587 pas rifillimit të rrethimit (rr 2.24), të shpallur në 34,21-22. Blerja e fushës është e lidhur ndoshta me ndarjen e trashëgimisë për të cilën Jeremia i kishte kërkuar të shkojë në Anatot (37,12). Teksti primitiv, autobiografik, (rr 6b-17a; 24-29a; 42-44) duket se është zhvilluar nëpërmjet një paraqitjeje (rr 1-6), një lutjeje (rr 17b-23) që na kujton Neh 9 dhe një zhvillim mesianik (rr 29b-41) që rimerrr temat e Jeremisë.

tim, që është në Anatot, dhe ia peshova argjendin: shtatëmbëdhjetë
sikla të argjendtë. [10]E shkrova kontratën e shitblerjes, e nënshkrova,
mora dëshmitarët dhe e peshova argjendin në peshojë. [11]Atëherë e
mora dokumentin e blerjes të vulosur sipas rregulloreve të përpikta.
[12]Dokumentin e pronësisë ia dhashë Barukut, birit të Neriut,
birit të Maasisë, ndër sy të Hanameelit, kushëririt tim, ndër sy të
dëshmitarëve, që u nënshkruan në dokumentin e shitblerjes dhe ndër
sy të të gjithë judenjve, që ndodheshin në oborrin e burgut. [13]Ndër sy
të tyre Barukut i dhashë këtë urdhër: [14]«Kështu thotë Zoti i Ushtrive,
Hyji i Izraelit: Merri këto dokumente, këtë dokument të blerjes të
vulosur, si dhe këtë dokument tjetër që është i hapur, shtjeri në enë
argjile, që të mund të qëndrojnë për kohë të gjatë. [15]Sepse kështu thotë
Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Edhe pas tashit do të blehen shtëpi, ara
dhe vreshta në këtë vend!».

[16]Pasi ia dorëzova kontratën e blerjes Barukut, birit të Neriut,
iu luta Zotit e thashë: [17]«Ah, o Zot, Hyj, ti e përftove qiellin e
Dal 34,6-7+ tokën me fuqinë tënde të madhe e me krah të shtrirë! Për ty asgjë
s'është e vështirë! [18]Ti ke mëshirë për mijëra, por edhe e ndëshkon
fajësinë e etërve mbi bijtë e tyre pas tyre! O Hyj i madhërishëm, i
gjithëpushtetshëm! Zot i Ushtrive është emri i tij: [19]i madhërueshëm
Ps 33,13-15 në synime, i gjithëpushtetshëm në vepra. Sytë e tij rrinë hapur mbi
sjelljet e bijve të Adamit, për ta shpërblyer gjithëcilin sipas sjelljes
dhe sipas fryteve të veprave të secilit. [20]Ti bëre shenja e mrekulli
në tokën e Egjiptit deri në ditën e sotme në Izrael e midis njerëzve
dhe e madhërove emrin tënd siç mund ta shohim sot! [21]Ti e nxore
Lp 4,34 popullin tënd Izraelin nga toka e Egjiptit me shenja e me mrekulli
të mëdha me krah të shtrirë e me tmerr të madh. [22]Ti ua dhe këtë
Dal 3,8+ tokë, për të cilën u qe betuar etërve të tyre se do t'ua japësh, këtë tokë
26,4 që rrjedh qumësht e mjaltë. [23]Ata hynë dhe e pronësuan, por nuk e
dëgjuan zërin tënd dhe nuk ecën sipas Ligjit tënd: nuk bënë gjithçka
ti u kishe urdhëruar të bëjnë, prandaj ti i çove përmbi ta të gjitha
këto të vështira. [24]Ja, u rrethuan veprat e rrethimit kundër qytetit që
të pushtohet dhe kalaja u lëshua në duart e kaldenjve që po luftojnë
kundër saj me shpatë, me uri e me murtajë. Gjithçka ti ke thënë, ja,
po ndodh siç po sheh edhe ti vetë. [25]E pra, ti, o Zot Hyj, më thua: Bleje
arën me para e thirri dëshmitarët, kurse qyteti tashmë është lëshuar
në duar të kaldenjve!».

32,12 *kushëririt tim,* pra "kushëririt tim": me dshk, LXX, sir.; krh. rr 7-9; TM e ka "xhaxhait tim". Baruku është sekretari i Jeremisë (krh. 36,45).

32,18 *mbi bijtë e tyre*: TM e ka "në kraharor të bijve të tyre". Duket se kjo shprehje duhet të kuptohet duke pasur parasysh zakonin e mbajtjes së zahirave në palat e veshjeve (2Mbr 4,39; Rt 3,15; krh. Is 65,6+).

[26]Atëherë iu drejtua fjala e Zotit Jeremisë dhe i tha: [27]«Ja, unë jam
Zoti Hyji i çdo qenësi të gjallë! Pse, vallë, për mua do të jetë ndonjë 32,17; Zak 8,6; Lk 1,37
send i pamundshëm?! [28]Prandaj kështu thotë Zoti: Ja, unë po e lëshoj
në duar të kaldenjve këtë qytet dhe në duart e mbretit të Babilonisë:
ai do ta pushtojë. [29]Do të hyjnë kaldenjtë që luftojnë kundër tij, do ta
djegin me zjarr, do t'i bëjnë shkrumb shtëpitë, mbi taracat e të cilave
u kushtonin fli Baalit dhe u kushtonin fli njomjeve hyjnive të tjera me
qëllim që të më ngucnin. [30]Sepse bijtë e Izraelit e bijtë e Judës, qysh
nga rinia e tyre, bënin të keqen ndër sytë e mi; bijtë e Izraelit s'ditën
të bëjnë tjetër deri në ditën e sotme, pos të më ngacmojnë me veprat e
duarve të veta është fjala e Zotit. [31]Vërtet ky qytet, qysh se u ndërtua,
s'më qe për tjetër, por për hidhërim e zemërim deri në ditën e sotme
që do të zhduket prej pranisë sime, [32]për shkak të keqësisë së bijve
të Izraelit e të bijve të Judës, që e bënë me qëllim që të më zemërojnë
ata dhe mbretërit e tyre, prijësit e tyre, priftërinjtë e profetët e tyre,
judenjtë banorët e Jerusalemit. [33]Shpinën ma sollën e jo fytyrën; unë
i mësoja me kujdesin më të madh, por ata s'donin të më dëgjonin për
ta marrë mësimin. [34]Vendosën idhujt në Shtëpi, mbi të cilën u thirr =7,30-31
Emri im për ta dhunuar atë. [35]Ndërtuan lartësi për nder të Baalit
në luginën Benenom për t'i kaluar nëpër zjarr bijtë e bijat e veta për Lev 18,21+
nder të Molokut gjë që unë kurrën e kurrës nuk e kisha urdhëruar, as
nëpër mend nuk më kishte shkuar ta bënin një poshtërsi të tillë dhe
Judën ta shpinin në mëkatet».

[36]Megjithatë, e po për të njëjtën arsye, kështu thotë Zoti, Hyji i
Izraelit, për këtë qytet, për të cilin ju thoni se me shpatë, me uri e
me murtajë do t'i lëshohet në dorë mbretit të Babilonisë: [37]«Ja, unë do
t'i bashkoj nga të gjitha vendet në të cilat i pata tretur në felgrimin
tim, në hidhërimin tim e në zemërimin tim të madh: unë do t'i kthej
në këtë vend e do të bëj të banojnë krejtësisht të sigurt. [38]Këta do të
jenë populli im dhe unë do të jem Hyji i tyre. [39]Unë do t'u jap një zemër 24,7
të vetme dhe një udhë të vetme që të më druan mua vazhdimisht, që
të jenë mirë ata dhe bijtë e tyre pas tyre. [40]Unë do të lidh me ta një 31,31+
besëlidhje të amshueshme: nuk do të pushoj duke u bërë mirë e në Lp 30,9
zemrën e tyre do ta fus frikën time që të mos largohen prej meje.
[41]Kënaqësi për mua do të jetë t'u bëj mirë. Do të bëj thellë të lëshojnë
rrënjë në këtë vend me gjithë besnikërinë time, me gjithë zemrën time
e me gjithë shpirtin tim». [42]Sepse kështu thotë Zoti: «Sikurse mbi këtë
popull solla një të keqe kaq të madhe, kështu do të sjell përmbi ta çdo

32,26 *iu drejtua*: me të LXX dhe vet.lat.; krh. rr 16; dhe TM ka "iu drejtua Jeremisë".
32,33 *unë i mësoja*: me LXX, Vulg., sir. *wa'alammed,* në vend të pasakajores *wëlammed*,"për ta mësuar".
32,36 *për të cilin ju thoni*: me TM; LXX: "për të cilin thua". Njësoj edhe në rr 43.

të mirë që ua premtoj. 43Do të blehen ara në këtë vend, për të cilin
ju thoni se është shkretëtirë, sepse në të nuk mbeti njeri as s'mbeti
kafshë, por u lëshua në dorën e kaldenjve. 44Arat do të blehen me
para, do të shkruhen në vërtetimin e pronësisë, do t'u vihet vula e
do të vërtetohen me dëshmitarë në tokën e Beniaminit, në rrethet
e Jerusalemit, në qytetet e Judës, në qytetet malore, në qytetet e
Sefelës dhe në qytetet e mesditës, sepse do ta shndërroj fatin e tyre»
është fjala e Zotit.

Një premtim i ri i ripërtëritjes

LXX: 40

33 1Edhe herën e dytë i qe drejtuar Jeremisë fjala e Zotit
ndërkohë që ai ishte ende në oborrin e burgut. I tha:
2«Kështu thotë Zoti, që do ta bëjë këtë, Zoti që do ta trajtojë
29,12 atë e do ta bëjë të qëndrueshme emri i tij është Zot. 3Kërkoje ndihmën
time e unë do të të vështroj e do të të njoftoj gjëra të mëdha e të
pashqyrtueshme që ti s'i di. 4Sepse kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit,
lidhur me shtëpitë e këtij qyteti dhe me shtëpitë e mbretit të Judës që
u rrënuan nga veprimet e rrethimit e nga shpata 5e atyre që erdhën
për të luftuar kundër kaldenjve për t'i mbushur me kufoma njerëzish,
që i godita në furinë time e në zemërimin tim duke e fshehur fytyrën
time nga ky qytet për shkak të gjithë keqësisë së tyre. 6Shiko: unë
vetë do ta shëroj varrën e tyre, do t'i shëroj e do t'u kthej shëndetin
dhe do t'u dhuroj mbushulli paqeje të vërtetë. 7Do ta ndërroj fatin e
Judës e fatin e Izraelit dhe do t'i ndërtoj porsi në fillim. 8Unë do t'i
31,31+; Ez 36,25 pastroj nga çdo fajësi, me të cilën mëkatuan kundër meje, do të kem
dhimbje për të gjitha fajet e tyre, me të cilat më fyen dhe më përbuzën.
9Do të jetë për mua zë i mirë, gëzim, nder e lavdi në sy të të gjithë
popujve të tokës, kur të dëgjojnë për të gjitha të mirat që unë do t'ua
bëj izraelitëve e judenjve. Popujt do të mahniten e do të dridhen për
shkak të të gjitha të mirave dhe për paqe të madhe që unë do ta bëj
për ta.

10Kështu thotë Zoti: Përsëri do të dëgjohet në këtë vend, për të
cilin ju thoni se është i shkretuar, pasi s'ka mbetur njeri as kafshë
në qytetet e Judës e në sheshet e Jerusalemit, që janë shkretuar pa
25,10 njeri, pa banorë e pa bagëti, 11zëri i gëzimit e zëri i haresë, brohoritja
1 Kro 16,34; Esd 3,11; Ps 106,1; 107,1 e dhëndërit e brohoritja e nuses, zëri i atyre që do të brohorisin:
Lavdërojeni Zotin e Ushtrive, sepse Zoti është i mirë, sepse e amshuar

33,1-13 Kjo profeci i përket së njëjtës epokë se ajo e k 32.

33,2 *që do ta bëjë*: me LXX; TM e ka "që e ka bërë JHWH".

33,5 *për t'i mbushur*: me TM; BJ dhe LXX e përkthen: "për ta mbushur (qytetin)".

33,6 *varrën e tyre*: me LXX; TM e ka: "plaga e tij (e qytetit)".

33,9 *Do të jetë për mua zë i mirë, gëzim...*: me TM; subjekti i nënkuptuar është Jerusalemi që do të jetë për JHWHn motiv gëzimi.

është dashuria e tij!, ata që do të sjellin kushte në Shtëpinë e Zotit: sepse unë dua ta ripërtërij këtë vend siç ka qenë më parë është fjala e Zotit.

12Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Në këtë vend që ju thoni se është i shkretuar, pa njeri e pa kafshë, në mbarë qytetet e tija, përsëri do të ketë tëbana barinjsh që kullotin grigjat. 13Në qytetet malore, në qytetet e Sefelës, edhe në qytetet që janë në krah të mesditës, në tokën e Beniaminit e përreth Jerusalemit, po edhe në qytetet e Judës, përsëri do të kalojnë grigjat nën dorën e atyre që e njehin është fjala e Zotit.

Themelatë për ardhmëri

14Ja, po vijnë ditët është shpallje e Zotit e do ta çoj në vend fjalën e mirë që ia premtova shtëpisë së Izraelit e shtëpisë së Judës: 15Në ato ditë e po në atë kohë, do të bëj të ngallitë për Davidin një pinjoll drejtësie, Ai do ta çojë në vend të drejtën e drejtësinë mbi tokë. 16Ndër ato ditë Juda do të shpëtojë e Jerusalemi do të banojë në siguri. Dhe ja, emri me të cilin do të quhet Qyteti: Zoti është Drejtësia jonë. 17Sepse kështu thotë Zoti: Kurrë s'do t'i mungojë Davidit një pasardhës që të rrijë mbi fronin e Izraelit. 18Kurrë s'do të mungojnë priftërinjtë levitë para fytyrës sime që të kushtojnë fli shkrumbimi, fjollë ta çojnë tymin e flive dhe të bëjnë fli për çdo ditë».

=25,5-6
Is 4,2+
2Sam 7,1+; Lk 1,32-33
Heb 7,17;
1Pjt 2,5-6; Zb 1,6

19Atëherë Jeremisë i qe drejtuar fjala e Zotit. I tha: 20«Kështu thotë Zoti: Në qoftë se mundeni ta prishni besëlidhjen time me ditën e besëlidhjen time me natën, kështu që ato të mos vijnë më në kohën e caktuar, 21atëherë do të mund të prishet edhe besëlidhja ime me Davidin, shërbëtorin tim, kështu që të mos ketë prej tij djalë që të mbretërojë mbi fronin e tij, kështu edhe me priftërinjtë levitë, shërbestarët e mi. 22Sikurse nuk mund të numërohen yjet e qiellit as s'mund të matet rëra e detit, po ashtu do ta shumoj farën e Davidit, shërbëtorit tim, edhe levitët, shërbestarët e mi».

31,35-36; Ps 89,34-38
2Sam 7,1
Zan 15,5

23Fjala e Zotit i qe drejtuar Jeremisë, e i tha: 24«A nuk e ke vënë re se çka thotë ky popull: Dy barqet që Zoti i kishte zgjedhur, u përbuzën prej Zotit, dhe e përbuzën popullin tim, sikurse më të mos ishte popull ndër sytë e tyre?». 25Kështu thotë Zoti: «Në qoftë se unë nuk e kam

33,12 rr 12-16 mungojnë në greqisht.

33,14-26 Kjo pjesë që nuk i përket Jeremisë, përshkruan institucionet e popullit mesianik në të njëjtën mënyrë sit e Zak 4,1-14; 6,13. Në kohën e shëlbimit, pushtetet mbretërore dhe priftërore do të lidhen bashkë.

33,16 *ja, emri me të cilin do të quhet*: Teodocioni dhe Vulg. e kanë: "Ja emri me të cilin do të quhet qyteti". Termi "emri" është kapërcyer nga TM (përveç 5 dshk). – Rr 15-16 rimarrin 23,4-6, por në fund lartësohet Jerusalemi, krh. Ez 48,35; Is 1,26+.

33,25 *besëlidhje me ditën*: BJ hamend. *bara'tî jôm* në vend të *beritî jomam*, dhe e përkthen: "*nëse nuk e kam krijuar ditën e natën e nëse nuk i kam vendosur ligjet…*".

lidhur besëlidhje me ditën e me natën e në qoftë se nuk ua kam vënë
ligjet qiellit e tokës, [26]atëherë do ta përbuz edhe farën e Jakobit e të
Davidit, shërbëtorit tim, dhe më nuk do të marr prej farës së tij prijës
për farën e Abrahamit, Izakut e Jakobit: por unë do ta ndërroj fatin e
tyre e do të kem mëshirë për ta».

5. GJËRA TË NDRYSHME

21,1-7; 32,1-5

Fati i fundit i Sedecisë

LXX: 41

34 [1]Fjala që i qe drejtuar Jeremisë prej Zotit, kur
Nabukodonozori, mbreti i Babilonisë, e mbarë ushtria e tij,
mbarë mbretëritë që ishin nën pushtetin e tij dhe të gjithë
popujt luftonin kundër Jerusalemit dhe kundër të gjithë qytezave
të tija. Thoshte: [2]Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: «Shko e i thuaj
Sedecisë, mbretit të Judës. Thuaj: Kështu thotë Zoti: Shiko, unë po
ia dorëzoj këtë qytet mbretit të Babilonisë. Ai do ta djegë me zjarr.
[3]Ti s'i shpëton dot dorës së tij, por do të kapesh e do të zihesh e do
t'i dorëzohesh. Sytë e tu do t'i shohin sytë e mbretit të Babilonisë
dhe goja e tij do të flasë me gojën tënde dhe do të hysh në Babiloni!
[4]Megjithatë, dëgjoje fjalën e Zotit, Sedeci, mbreti i Judës! Kështu të
thotë Zoti: S'do të vdesësh nga shpata, [5]por do të vdesësh në paqe.
Sikurse u përeruan etërit e tu, mbretërit e mëparshëm, që qenë para
teje, ashtu do të digjen edhe për ty dhe do të vajtojnë: I mjeri unë,
22,18 Imzot! Kjo është fjala që e them unë» është fjala e Zotit!

[6]Të gjitha këto fjalë ia tha Jeremia profet Sedecisë, mbretit të Judës,
në Jerusalem, [7]ndërsa ushtria e mbretit të Babilonit luftonte kundër
Jerusalemit e kundër të gjitha qytezave të Judës, që ende bënin
qëndresë kundër Lakisit e kundër Azekës: vetëm këto nga fortesat e
Judës bënin qëndresë.

Çlirimi i skllevërve

[8]Fjala që i qe drejtuar Jeremisë nga ana e Zotit, pasi mbreti Sedeci
bëri besëlidhje me mbarë popullin e Jerusalemit duke u shpallur

34,1-7 Ky episod duhet të datojë në fillim të rrethimit të 588-587, kur lufta nuk ishte koncentruar akoma në Jerusalem, por vazhdonte në jug dhe në jugperëndim. (rr 7). Sedecia mund ta shmangte katastrofën duke u nënshtruar, siç kishte bërë Joakini më 605.

34,7 *Azeka,* e kufizuar në Tell Zakariah, rreth 30 km në jugperëndim të Jerusalemit, dhe *Lachis,* Tell ed-Duweir, 20 km në jug perëndim të Azekasë, ishin në fakt dy qytetet e fortifikuara që i qëndruar më së shumti Nabukodonozorit. Një ostrakon i kësaj periudhe i gjetur në Tell ed-Duweir dëshmon për një qëndrim të tillë.

34,8-22 Ky "çlirimi i skllevërve" ndodhi kur u ndërpre rrethimi (krh. rr 21-22).

34,8 *bëri besëlidhje*: ose një "pakt, marrëveshje" ose një "traktat"; por i njëjti term, *bërît,* përdoret për të treguar një

lirinë: [9]secili duhej ta linte të lirë skllavin e vet e secili skllaven e vet,
hebreun e hebrejen, dhe assesi s'do të sundojnë më me ta, d.m.th. me
judeun, vëllanë e vet. [10]Të gjithë të parët e mbarë populli që kishin
marrë pjesë në marrëveshje, morën vesh se duhej ta lëshonte secili të
lirë skllavin e vet e skllaven e vet dhe më të mos kishte të drejtë ta
mbante në skllavëri: si e morën vesh, i lanë të lirë. [11]Por më vonë, u
sollën prapë dhe i morën përsëri skllevërit e skllavet që i kishin liruar
dhe i bënë përdhunë t'u jenë skllevër e skllave. [12]Atëherë Jeremisë i
qe drejtuar, nga ana e Zotit, kjo fjalë e Zotit: [13]«Kështu thotë Zoti, Hyji
i Izraelit: Unë bëra besëlidhje me etërit tuaj atë ditë, kur i nxora nga
toka e Egjiptit, nga shtëpia e skllavërisë, e thashë: [14]Kur të mbushen Lp 15,12-13
shtatë vjet, secili le ta lëshojë të lirë vëllanë e vet hebre që t'i jetë
shitur; pasi të ketë shërbyer gjashtë vjet, lëshoje të lirë; por baballarët
tuaj nuk më dëgjuan e nuk ma vunë veshin. [15]Ju u kthyet sot e bëtë
çka është e pëlqyeshme para syve të mi duke shpallur lirinë për çdo të
afërm të vet; në Shtëpinë time, mbi të cilën u thirr emri im, në praninë
time, bëtë këtë besëlidhje. [16]Por mandej u sollët dhe e përdhosët emrin
tim dhe secili prej jush e robëroi përsëri skllavin e skllaven e vet, që u
kishte dhënë lirinë e të jenë zotërues të vetvetes, por ju i robëruat që
t'i keni skllevër e skllave!

[17]Për këtë arsye kështu thotë Zoti: Ju nuk më dëgjuat që t'ia shpallë
secili lirinë vëllait të vet dhe secili të afërmit të vet; ja, pra, edhe unë
po e shpall çlirimin tuaj është fjala e Zotit e po ia besoj shpatës, urisë 29,18
e murtajës dhe do t'ju bëj përqeshjen e të gjitha mbretërive të tokës.
[18]E njerëzit që e thyen besëlidhjen time dhe nuk i mbajtën fjalët e
besëlidhjes, të cilat i pranuan me pëlqim para syve të mi, do të bëj si i
bënë viçit që e ndanë në dy pjesë e kaluan ndërmjet dy pjesëve të tija.
[19]Prijësit e Judës, prijësit e Jerusalemit, oborrtarët dhe priftërinjtë e
mbarë populli i vendit që kaloi ndërmjet pjesëve të viçit, [20]do t'i lëshoj
në duart e armiqve të tyre e në duart e atyre që e kërkojnë jetën e tyre. 7,33
Kufomat e tyre do të jenë ushqim për shpendët e ajrit e për egërsirat e
malit. [21]Sedecinë, mbretin e Judës, e princat e tij do t'i lëshoj në duar
të armiqve të tyre, në duart e atyre që ua kërkojnë jetën dhe në duart
e ushtrive të mbretit të Babilonisë, që tash për tash u larguan prej
jush. [22]Ja, unë do të jap urdhër është fjala e Zotit do t'i kthej në këtë
qytet: do të luftojnë kundër tij, do ta pushtojnë e do t'i fusin zjarr; të
shkreta do t'i bëj qytetet e Judës, ku askush nuk do të banojë». 9,10

marrëveshje të thjeshtë mes dy palëve për çfarëdo çështje (krh. p.sh. 2Mbr 11,4; Jb 31,1) dhe për besëlidhjen mes Zotit dhe popullit të tij, që këtu merret si term i përafërt (rr 13).

34,12 *Jeremisë i qe drejtuar kjo fjalë e Zotit*: TM shton "nga ana e Zotit", LXX dhe sir. nuk e kanë.

34,19 *pjesëve të viçit*: rreth këtij riti të vjetër të besëlidhjes, sipas të cilit kontraktuesit kalojnë nëpërmjet pjesëve të një viktime, krh. Zan 15,17+.

Shembulli i rekabitëve

LXX: 42

35 [1]Fjala që prej anës së Zotit i qe drejtuar Jeremisë në ditët e Joakimit, birit të Jozisë, mbretit të Judës: [2]«Shko ndër rekabitë, fol me ta, bjeri e shtini në një dhomë të Shtëpisë së Zotit dhe jepu të pinë verë». [3]Atëherë mora Jazoninë, birin e Jeremisë, birit të Habsanisë, vëllezërit e tij, të gjithë bijtë e tij mbarë barkun e rekabitëve. [4]I solla në Tempullin e Zotit, në dhomën e bijve të Hananit, birit të Jegdalisë, njeriut të Hyjit, që ishte përbri dhomës së princave, mbi dhomën e Maasisë, birit të Salumit, që ishte rojtari i derës. [5]Para bijve të barkut të rekabitëve u solla poçat plot me verë dhe kupat dhe u thashë: «Pini verë!».

2Mbr 10,15

[6]Por ata më përgjigjën: «Ne nuk do të pimë verë, sepse Jonadabi, biri i Rekabit, baba ynë, na urdhëroi e na tha: Mos pini verë ju as bijtë tuaj, kurrën e kurrës! [7]Mos ndërtoni shtëpi, mos mbillni farë as mos mbëltoni vreshta as mos kini prona, por banoni në çadra të gjitha ditët e jetës suaj që të jetoni ditë të shumta përmbi dhe ku jetoni si endacakë. [8]Kështu, pra, e dëgjuam urdhrin e Jonadabit, birit të Rekabit, babait tonë, në gjithçka na urdhëroi, kështu që nuk do të pimë verë gjatë gjithë jetës sonë, as ne as gratë tona, as bijtë e bijat tona, [9]s'do të ndërtojmë shtëpi për të banuar, s'do të kemi as vreshta as ara të mbjella, [10]e do të banojmë nën tenda. Ne me bindje u përmbahemi të gjithave që na urdhëroi Jonadabi, babai ynë. [11]Por, kur Nabukodonozori, mbreti i Babilonisë, nisi luftën kundër këtij vendi, ne thamë: Ejani të hyjmë në Jerusalem e t'i shpëtojmë ushtrisë së kaldenjve e ushtrisë siriane. Dhe qëndruam në Jerusalem».

[12]Atëherë fjala e Zotit iu drejtua Jeremisë e i tha: [13]«Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Shko e thuaju njerëzve të Judës dhe banorëve të Jerusalemit: Vallë, a nuk do ta pranoni mësimin tim e nuk do t'i dëgjoni fjalët e mia? është fjala e Zotit. [14]Më të forta qenë fjalët e Jonadabit, të birit të Rekabit, që ua urdhëroi bijve të vet që të mos pinë verë, e nuk pinë deri në ditën e sotme, sepse e dëgjuan urdhrin
7,13 e babait të vet! Kurse unë ju kam urdhëruar juve me kujdesin më të
25,4-7 madh e vazhdimisht, por nuk më dëgjuat. [15]Unë ju dërgova me kujdes e vazhdimisht shërbëtorët e mi, profetët për t'ju thënë: Le të kthehet

k 35 Episodi i Rekabitëve renditet në fund të mbretërimit të Joakinit dhe në momentin në të cilin Jerusalemi po rrethohet për herë të parë nga babilonasit (598): duke u nisur nga 602 invazionet e bandave të armatosura në Palestinë pasonin njëra tjetrën pa pushim (krh. 2Mbr 24,2). Për këtë motiv shumë i braktisnin fushat dhe strehoheshin në Jerusalem (Zan 35,11).

35,4 *bijve të Hananit*: me TM; BJ me 1 dshk hebr., 1 dshk greq., arab dhe Targum lexon: "i Ben-Johanan-it".

35,9 Rekabitët përfaqësojnë një reagim kundër qytetërimit urban dhe një thirrje në besimin e lashtë të shkretëtirës

secili nga udha e vet e mbrapshtë dhe përmirësojeni veprimtarinë tuaj, mos i ndiqni hyjnitë e huaja e mos i adhuroni ato e atëherë do të banoni tokën që jua dhurova juve e etërve tuaj; por ju nuk më vutë vesh as nuk më dëgjuat. 16Shiko, pra, bijtë e Jonadabit, të birit të Rekabit, e bënë për send urdhrin e babait të vet që ua kishte dhënë; kurse populli im nuk më dëgjoi mua. 17Prandaj kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Ja, unë po i sjell mbi Judën, mbi të gjithë banorët e Jerusalemit të gjitha ato të vështira me të cilat u jam kërcënuar, sepse unë u kam folur e ata nuk më dëgjuan, i thirra e ata nuk m'u përgjigjën».

18Atëherë Jeremia i tha barkut të Rekabit: «Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Pasi e dëgjuat urdhrin e Jonadabit, babait tuaj, dhe i dëgjuat të gjitha urdhërimet e tija dhe zbatuat gjithçka ju kishte urdhëruar, 19prandaj kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Kurrën e kurrës Jonadabit, birit të Rekabit, nuk do t'i mungojë pasardhësi që do të qëndrojë para fytyrës sime çdo ditë!».

IV. VUAJTJET E JEREMISË

Vëllimi i 605-604

36 1Në të katërtin vit të Joakimit, birit të Jozisë, mbretit të Judës, prej Zotit i qe drejtuar Jeremisë kjo fjalë: 2«Merre një vëllim dhe shkruaj në të të gjitha fjalët, që t'i kam thënë kundër Izraelit, Judës dhe kundër të gjithë popujve qyshkur nisa të të flas, qysh prej ditëve të Jozisë deri në ditën e sotme. 3Ndoshta ata të shtëpisë së Judës, duke dëgjuar për të gjitha të këqijat që kam në mend t'ua bëj, do ta lënë secili rrugën e vet të mbrapshtë dhe unë atëherë do t'ua fal fajësinë dhe mëkatin e tyre». LXX: 43

4Atëherë Jeremia e thirri Barukun, birin e Nerisë, dhe Baruku i shkroi, gjithë si i thoshte Jeremia, në një rrotull të gjitha fjalët e Zotit, që ia kishte thënë. 5Atëherë Jeremia i urdhëroi Barukut e i tha: «Unë nuk kam leje të shkoj dhe nuk guxoj të shkoj në Shtëpinë e Zotit. 6Hyr, pra, ti dhe në ditë agjërimi lexoje rrotullin në të cilin i ke shkruar fjalët e Zotit si të kam treguar unë që të dëgjojë populli në Shtëpinë e 20,1-2

(krh. Oz 2,16+).

35,19 *do të qëndrojë para fytyrës sime çdo ditë*: zakonisht kjo shprehje paraqet shërbesën e kultit priftëror, por mund të aplikohet edhe për një besimtar të thjeshtë. Jemi në praninë e JHWH-s derisa të jemi të gjallë në këtë tokë.

k 36 Mbi këtë rrotull ku përmbahen orakujt që Jeremia i diktoi sekretarit te tij Barukut, krh. Parathënie te profetet: Baruku.

36,1 *Në të katërtin vit të Joakimit*: Joakimi sapo u nënshtrua Nabukodonozorit dhe ndihet i sigurt.

36,4 Disa studiuesit propozojnë të transferohet ketu rr 9.

Zotit. Lexoju edhe të gjithë judenjve që vijnë prej qyteteve të tyre që
edhe ata t'i dëgjojnë. 7Ndoshta bie urata e tyre para Zotit dhe secili
kthehet nga rruga e vet e mbrapshtë; sepse i madh është felgrimi dhe
hidhërimi që Zoti mendon ta zbrazë kundër këtij populli».
8Baruku, biri i Nerisë, bëri gjithë çka i kishte urdhëruar profeti
Jeremi, i lexoi në Shtëpinë e Zotit fjalët e Zotit nga rrotulli.
9Të pestin vit të Joakimit, birit të Jozisë, mbretit të Judës, të nëntin
muaj, u caktua një agjërim në praninë e Zotit për mbarë popullin e
Jerusalemit dhe për gjithë shumicën që ngarendte nga qytetet e Judës
në Jerusalem. 10Baruku i lexoi mbarë popullit fjalët e Jeremisë nga
rrotulli në Shtëpinë e Zotit, në dhomën e Gamarisë, birit të Safanit,
shkruesit, në parahyrjen e lartë, në hyrjen e Derës së Re të Shtëpisë
së Zotit.
11Kur Mikeja, biri i Gamarisë së Safanit, i dëgjoi fjalët e Zotit
nga libri, 12zbriti në pallatin e mbretit, në dhomën e shkruesit.
Aty ndodheshin të gjithë prijësit: Elisama, shkruesi, Dalaja, biri i
26,24+ Semajës, Elnatani, biri i Ahoborit, Gamaria, biri i Safanit, Sedecia,
biri i Hananisë dhe të gjithë bujarët. 13Mikeja ua tregoi të gjitha fjalët
që i dëgjoi kur Baruku ia lexoi nga rrotulli popullit. 14Atëherë të gjithë
prijësit dërguan te Baruku Judin, birin e Natanisë, e Selamin, birin
e Kusit, me këto fjalë: «Merre me vete rrotullin prej të cilit i ke lexuar
popullit dhe eja!». Kështu, pra, Baruku, biri i Nerisë, e mori në dorë
rrotullin dhe erdhi tek ata. 15Ata i thanë: «Ulu e na i lexo këto gjëra!».
Baruku ua lexoi. 16Kur, pra, i dëgjuan të gjitha fjalët, mbetën shtang
nga habia dhe i thanë Barukut: «Na duhet t'ia lajmërojmë mbretit të
gjitha këto fjalë». 17E pyetën Barukun me këto fjalë: «Na trego si i ke
shkruar të gjitha këto fjalë nën diktatin e tij». 18E Baruku u përgjigji:
«Ai m'i thoshte me gojë të gjitha këto fjalë, kurse unë i shkruaja në
rrotull me ngjyrë të zezë». 19Atëherë princat i thanë Barukut: «Shko
e fshihu ti dhe Jeremia dhe askush të mos e dijë se ku jeni!». 20Pasi
e vendosën rrotullin në shkrojtoren e Elisamës, shkruesit, hynë në
tremen e pallatit të mbretit. I treguan mbretit të gjitha.
21Mbreti e dërgoi Judin të shkojë e ta sjellë rrotullin. Ky e mori nga
dhoma e shkruesit Elisamë, ia lexoi mbretit dhe të gjithë bujarëve që

36,9 *në muajin e nëntë*: dhjetor të vitit 604.

36,14 *djali i Selemisë*: në TM dhe LXX; BJ-ja supozojnë "e Selemise"për këtë të dërguarit nga Baruku do të ishin dy; për këtë krh. rr 21,23, ku Judi vepron gjithmonë vetëm.

36,17 *të gjitha këto fjalë*: TM shton; "*nga goja e tij*" qe në LXX nuk konsiderohet por bëhet fjalë për një diktografi; krh. shënimin në rr që vijon.

36,18 *përsonalisht*: fj.fj. thuhet "nga goja e tij". Në të vërtetë bëhët fjalë njëkohësisht për "fjalët e Jeremisë" (rr 10) dhe "fjalët e JHWH-s" (rr 6.8.11; krh. rr 4). Profeti është me të vërtetë "goja e Hyjit" (1,9; 15,19; krh. 4,5-16).

ishin rreth mbretit. 22Mbreti po ndodhej në banesën dimërore ishte
muaji i nëntë përpara tij ishte një tangar plot me prush. 23Kur Judi i
lexonte tri ose katër shtylla, mbreti i priste me një brisk shkruesi dhe i
hidhte në zjarr, që ishte në prushore, deri që mbarë rrotulli mori fund
në zjarrin e prushores. 24As s'i kapi frika as s'i shqyen petkat as mbreti
as të gjithë shërbëtorët e tij megjithëse i dëgjuan të gjitha ato fjalë.
25Vërtet, Elnatani, Delaja e Gamaria iu lutën ngrohtësisht mbretit që
të mos e digjte librin, por ai nuk i dëgjoi. 26Atëherë mbreti i urdhëroi
djalit të mbretit Jeremielit, Sarajës, birit të Azrielit edhe Selemisë,
birit të Abdeelit ta kapin shkruesin Baruk e profetin Jeremi; por ata
i kishte fshehur Zoti.

27Atëherë i qe drejtuar fjala e Zotit Jeremisë, pasi mbreti e dogji
rrotullin me fjalët, të cilat prej gojës së Jeremisë i kishte shkruar
Baruku. Zoti i tha: 28«Përsëri merre një rrotull tjetër dhe shkruaj në
të të gjitha fjalët e mëparshme, që ishin në rrotullin e parë, të cilin
e dogji Joakimi, mbreti i Judës. 29E për Joakimin, mbretin e Judës,
thuaj: «Kështu thotë Zoti: Ti e dogje atë rrotull duke thënë: Pse shkrove
në të e shpalle: Me siguri do të vijë mbreti i Babilonit, do ta shkretojë
këtë vend dhe do të zhbijë prej faqes së tij njerëz e kafshë? 30Prandaj
kështu thotë Zoti kundër Joakimit, mbretit të Judës: Trashëgimtar i
tij nuk do të rrijë mbi fronin e Davidit; kufoma e tij do të flaket ditën
në vapë e natën në të ftohtë. 31Do ta ndëshkoj atë, farën e tij dhe
shërbëtorët e tij për shkak të fajësisë së tyre. Do të sjell mbi ta, mbi
banorët e Jerusalemit dhe mbi judenjtë të gjitha të vështirat me të
cilat u jam kërcënuar e nuk më dëgjuan».

32Jeremia mori një rrotull tjetër, ia dha Barukut, birit të Nerisë,
shkruesit. Ky i shkroi në të, nën diktatin e Jeremisë, të gjitha fjalët
e librit, që e dogji në zjarr Joakimi, mbreti i Judës. Për më tepër qenë
shtuar edhe shumë fjalë të tjera të ngjashme me ato.

Gjykim përmbledhës mbi Sedecinë

2Mbr 24,17-20

37 1Sedecia, biri i Jozisë, u bë mbret në vend të Konisë, birit të
Joakimit. Sedecinë e vuri mbret Nabukodonozori, mbreti i
Babilonit, në tokën e Judës. 2Por as ky, as shërbëtorët e tij,
as populli i vendit nuk i dëgjuan fjalët e Zotit që i foli nëpërmjet gojës
së profetit Jeremi.

LXX: 44
13,18-19;
22,20-30

36,22 *me një tangar* gjejmë në TM; BJ me versionet ka: *"zjarri i mangallit"*.

36,26 *djalit të mbretit*: ky titull "djalë i mbretit" (krh. 38,6; 1Mbr 22,26-27) tregon një funksion te oborri mbretëror, ndoshta sipas kontekstit tregon oficerin e policisë.

Sedecia këshillohet me Jereminë për ndërprerjen e rrethimit në vitin 588

[3]Mbreti Sedeci dërgoi Jukalin, djalin e Selemisë, edhe priftin Sofoni, djalin e Maasisë, te Jeremia profet me këtë porosi: «Lutju për ne Zotit, Hyjit tonë!». [4]Jeremia aso here shkonte e vinte nëpër popull i lirë; ende nuk e kishin burgosur. [5]Ndërkaq, ushtria e faraonit po depërtonte nga Egjipti e, kaldenjtë, që e rrethonin Jerusalemin, posa e morën këtë lajm, u larguan nga Jerusalemi.

[6]Atëherë fjala e Zotit i qe drejtuar profetit Jeremi: [7]«Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit: Kështu i thoni mbretit të Judës që ju dërgoi të më pyetni: Ja, ushtria e faraonit që ju erdhi në ndihmë, do të kthehet në vendin e vet, në Egjipt. [8]Atëherë do të kthehen kaldenjtë dhe do të luftojnë kundër këtij qyteti, do ta pushtojnë dhe do ta djegin me zjarr». [9]Kështu thotë Zoti: «Mos e rreni vetveten duke thënë: Shkuan kaldenjtë e na e morën të ligën, sepse ata nuk do të largohen. [10]Po edhe sikur t'ia dilni ta shpartalloni tërë ushtrinë e kaldenjve që luftojnë kundër jush e nëse mbesin edhe vetëm disa të plagosur, ata do të çohen prej çadrave të tyre dhe do ta djegin me zjarr këtë qytet!».

Burgimi i Jeremisë. Përmirësimi i fatit të tij

[11]Kur ushtria e kaldenjve u largua nga Jerusalemi për shkak të ushtrisë së faraonit, [12]Jeremia doli nga Jerusalemi për të shkuar në
32,1+ tokën e Beniaminit me qëllim që të rregullojë një çështje ndarjeje të pronës me të vetët. [13]Mirëpo, kur arriti te dera e Beniaminit, në derë ishte një farë Jerie, biri i Selemisë, të birit të Hananisë, rojtar i derës. Atëherë e kapi profetin Jeremi e tha: «Ti po ikën te kaldenjtë!». [14]Jeremia i përgjigji: «Është rrenë! Unë nuk po shkoj te kaldenjtë!». Por ai s'deshi të marrë vesh, por Jeria e kapi Jereminë dhe e çoi te paria. [15]Paria u hidhëruan kundër Jeremisë, e rrahën dhe e burgosën në shtëpinë e shkruesit Jonatan: sepse atë e kishin shndërruar në burg. [16]Kështu Jeremia u fut në një sternë me hark në dhe; aty Jeremia ndenji për shumë ditë.

[17]Mbreti Sedeci dërgoi për ta marrë dhe, fshehtas, në shtëpinë e vet e pyeti: «A kemi ndonjë fjalë prej Zotit?». Jeremia i përgjigji:«Ka!», dhe vazhdoi: «Do të biesh në dorën e mbretit të Babilonit!». [18]Mandej Jeremia i tha mbretit Sedeci: «Ç'gabim paskam bërë unë ndaj teje, ndaj shërbëtorëve të tu dhe ndaj këtij populli që më hodhët në burg? [19]Ku janë profetët tuaj që ju profetizonin dhe ju thonin: Mbreti i Babilonit

37,7 *ushtria e faraonit*: faraoni për të cilin bëhet fjalë është Ofree (krh. 44,30) I cili mbretëroi nga viti 589 deri në vitin 566.

37,12 bëhet fjalë ndoshta për të njëjtën çeshtje që do të angazhojë Jereminë edhe ca kohë mbas që referohet në k 32.

nuk do t'ju sulmojë as ju as këtë vend? [20]Tashti po të lutem, më dëgjo
Imzot, o mbret, merre parasysh lutjen time dhe mos më rikthe në
shtëpinë e Jonatanit, shkruesit, që të mos vdes atje».
[21]Këndej mbreti Sedeci urdhëroi të çohet Jeremia në oborrin e
burgut, t'i jepet çdo ditë një bukë ndore e sjellë nga rruga e Furrtarëve
deri që të mos ketë më bukë në qytet. Kështu Jeremia mbeti në oborrin
e burgut.

Jeremia në ubël. Ndërhyrja e Abdemelekut

38 [1]Por dëgjuan Safatia, biri i Matanit, Gedalia, biri i Fasurit, LXX: 45
Jukali, biri i Selemisë dhe Fasuri, biri i Malkisë për fjalët
që Jeremia ia thoshte mbarë popullit: [2]«Kështu thotë Zoti:
Kushdo që të qëndrojë në këtë qytet, do të vdesë nga shpata, uria e =21,9
murtaja, ndërsa kush të ikë te kaldenjtë, do të jetojë; do të jetë i lumë 39,18; 45,5
që e ka shpëtuar kryet e do të jetojë. [3]Sepse kështu thotë Zoti: Me
siguri ky qytet do të bjerë në duar të mbretit të Babilonit dhe ai do
ta pushtojë!».
[4]Atëherë paria i thanë mbretit: «Kërkojmë që të vritet ky njeri: me
qëllim po ua tret guximin luftëtarëve që qëndrojnë në këtë qytet dhe
mbarë popullit duke u thënë fjalë të tilla, sepse ky njeri nuk e kërkon
të mirën e këtij populli, por të zezën». [5]Mbreti Sedeci tha: «Ja, ai është
në duar tuaja; mbreti s'ka se si t'ju mohojë ndonjë send!». [6]Kështu,
pra, e morën Jereminë dhe e hodhën në një sternë të Malkisë, birit
të mbretit, që ishte në oborr të burgut. Në sternë Jereminë e lëshuan
me litarë. Në ubël nuk kishte ujë, por baltë. Kështu Jeremia u zhyt
në baltë.
[7]Por dëgjoi Abdemeleku etiopas, një oborrtar në pallatin e mbretit,
se e kishin hedhur Jereminë në ubël. Mbreti ishte ndalur te dera e
Beniaminit; [8]Abdemeleku doli nga pallati mbretëror dhe foli me
mbretin. I tha: [9]«Imzot, o mbret, kanë vepruar keq ata njerëz gjithçka
kanë bërë kundër profetit Jeremi: e kanë hedhur në ubël që të vdesë
aty prej urisë, sepse në qytet nuk ka më bukë!». [10]Atëherë mbreti i
dha Abdemelekut etiopas këtë urdhër: «Merri me vete prej këtu
tre burra dhe nxirre profetin Jeremi nga ubla para se të vdesë!».
[11]Abdemeleku, si i mori me vete njerëzit, hyri në shtëpinë e mbretit,
në odën që ishte nën vishtar, i mori disa zhele prej petkave të vjetra, i
shqeu dhe i lëshoi me litarë te Jeremia në ubël. [12]Atëherë Abdemeleku

38,5 kundër jush: *'ittëkem*, hamend.; TM ka: «(d.m.th.) ju», *'etkem*.
38,7 *Etiopia*: në BJ gjejmë: «kushita», d.m.th. Nubiani.
38,10 *tre burra*: *shëloshîâ 'anashîm* me një mesazh; BJ, TM dhe LXX kanë: «*tridhjet burra*», *shëloshim 'anashîm*.
38,11 *në odën*: hamend., *meltahat* (fj.fj. 2Mbr 10,22); në TM gjejmë: «*poshtë*», *tahat*. – *vishtar*: BJ përkthen: «të thesarit».

etiopian i tha Jeremisë: «Vëri këto peca e këto zhele nën sjetull e mbi to litarin!». Jeremia bëri ashtu. 13Me litarë e nxorën Jereminë dhe e qitën përjashta ublës. Jeremia u ndal në oborrin e burgut.

Kuvendimi i fundit i Jeremisë me Sedecinë

14Mbreti Sedeci dërgoi dhe bëri të sillet tek ai profeti Jeremi te dera e tretë që ishte në Shtëpinë e Zotit. Mbreti i tha Jeremisë: «Dua të të pyes një fjalë, mos më fsheh asgjë!». 15E Jeremia i përgjigji Sedecisë: «A nuk më vret nëse ta shpall? Por në qoftë se të këshilloj, ti s'do të më dëgjosh!». 16Prandaj mbreti Sedeci iu përbetua fshehtazi Jeremisë: «Pasha Zotin e gjallë, që na e jep këtë jetë, nuk do të të vras as nuk do të të lëshoj në duar të njerëzve që e kërkojnë kokën tënde». 17Atëherë Jeremia i tha Sedecisë: «Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Nëse del e u dorëzohesh oficerëve të mbretit të Babilonisë, ti do ta shpëtosh kokën, ky qytet nuk do të digjet, ti dhe familja jote do të shpëtoni. 18Por, në qoftë se nuk do të dalësh t'u dorëzohesh oficerëve të mbretit të Babilonisë, ky qytet do t'u lëshohet në dorë kaldenjve. Ata do ta djegin me zjarr dhe ti s'do të shpëtosh prej duarve të tyre». 19Atëherë i tha mbreti Sedeci Jeremisë: «Jam shumë i brengosur për shkak të judenjve që kanë kaluar te kaldenjtë: kam frikë se ndoshta më lëshojnë në duar të tyre e ata më përqeshin!». 20Por Jeremia i përgjigji: «S'do të të dorëzojnë! Dëgjoje, po të lutem, fjalën e Zotit, që unë po ta them dhe do të jetë mirë për ty dhe do të të shpëtojë jeta. 21Por, në qoftë se s'do të duash të dalësh, ja se ç'më ka dëftuar Zoti: 22Që, të gjitha gratë që ende qëndrojnë në pallatin e mbretit të Judës, do t'i çojnë te oficerët e mbretit të Babilonisë dhe do të thonë:

Të kanë ngashnjyer e të kanë tradhtuar
njerëzit që ti u besoje;
në llom po të zhyten këmbët,
kurse ata të lanë e shkuan.

23Po, se të gjitha gratë e tua e të gjithë fëmijët e tu do t'i çojnë te kaldenjtë. Po as ti nuk do t'u shpëtosh duarve të tyre, por do të biesh në dorën e mbretit të Babilonit, kurse këtë qytet do ta djegë».

24Atëherë Sedecia i tha Jeremisë: «Askush të mos i dijë këto fjalë, përndryshe do të vritesh. 25Por, në qoftë se do ta marrin vesh dinjitarët

38,22 *njerëzve që ti u besoje*: fj.fj.: «njerëzit e paqes tënde (që të sillnin paqe)». – këtu ka mundësi që profeti të jetë frymëzuar nga ndonjë këngë popullore.

38,23 *do të djegët*: duke e lexuar në LXX, sir. e Targum, *tissarëp,* kurse *tisrop,* në TM mund të përkthehet «ti do të djëgësh» ose «ajo (dora e Nabukodonozorit) (do) ta djegë».

38,25 *çka ke biseduar me mbretin*: sipas TM; BJ së bashku me sir. e paraprijnë frazën.

se kam folur me ty e në qoftë se vijnë te ti e të pyesin: Na trego çka ke biseduar me mbretin, mos na fsheh gjë e nuk do të të vrasim si edhe
çka ka biseduar me ty mbreti, [26]thuaju: I bëra lutje mbretit të mos urdhërojë të më kthejnë në shtëpinë e Jonatanit që të mos vdes atje».
[27]Vërtet shkuan të gjithë dinjitarët te Jeremia dhe e pyetën. Ai u tha të gjitha fjalët që ia kishte urdhëruar mbreti. Kështu ata e lanë
në qetësi, sepse gjë s'u mor vesh prej asaj bisede. [28]Jeremia mbeti në oborrin e burgut deri ditën që u pushtua Jerusalemi.

Fati i Jeremisë në pushtimin e Jerusalemit

E njëmend Jerusalemi u pushtua...

39 [1]Të nëntin vit të Sedecisë, mbretit të Judës, në të dhjetin muaj, erdhi Nabukodonozori, mbreti i Babilonisë dhe mbarë ushtria e tij te Jerusalemi dhe po e mbante të rrethuar. [2]Të njëmbëdhjetin vit të Sedecisë, në muajin e katërt, në nëntën ditë të muajit, u hap një vrimë në qytet. [3]Hynë të gjithë prijësit e mbretit të Babilonisë dhe u ndalën te dera e Mesme: Neregel Sareser, Samegar Nabu, Sarsakimi, kryekomandanti, Neregel Sereseri, kryemagjistari, dhe të gjithë prijësit e tjerë ushtarakë të mbretit të Babilonisë.
[4]Kur i pa mbreti i Judës, Sedecia, e të gjithë luftëtarët e tij, u vunë në ikje e, natën, dolën prej qytetit, për rrugë të kopshtit të mbretit, nëpër derë që është ndërmjet dy mureve, dhe dolën në udhën e Arabës.
[5]Por, çetat e kaldenjve i ndoqën. Sedecinë e zunë në Fushat e Jerikos

LXX: 46; ‖2Mbr 25,1-21

39,1-14 Teksti i kësaj pjese është formuar nga element të ndryshëm dhe nuk kanë lidhje harmonike me njëra tjetrën; 38,28b dhe 39,4-13 i mungojne tekstit të LXX. Duket që biografisë fillestare të Jeremisë (38,28b dhe 39,4-13) i janë shtuar më përpara 39,1-2 që është tregimi i rrethimit nga fillimi deri me hapjen e ndarjes, që rimerr 2Mbr 25,1-4.4b.7,9-12 (Jer 52,7b-16) në fund 39,11-13, dhe përciell disa detaje mbi lirimin e profetit.

39,1 *Në të dhjetin muaj*: mes dhjetorit të 589 janarit 588, përfundimi i vitit të Sedecisë.

39,2 *Në muajin e katërt*: qërshor-korrik të 587.

39,3 Teksti duket që nuk është i plotë, përsëritja e emrit të Nerege-lit Sareser është dyshues; «kryekomandanti» o «kryetari i eunukëve» ose «zyrtar i lartë (fj.fj. «eunuk i madh» por termi ka shpesh kuptimin e anasjelltë të zyrtarit të lartë të oborrit) në rr 13 del në pah emri i Nabuzardanit. Emrat e Neregel Sareses dhe Samegar-Nebu thuhen në hebraisht Samagar Nebo dhe Sar-Sechim, emra që i gjejmë vetëm në këtë tekst. Është propozuar të korrigjohet *Samgar* në «(fillim)» të Semagar – *Nabu* (sipas një liste emrash babiloneze) dhe Nebo në «Nabuzardan», siç është hequr *Sar-Sechim* (që nund të ishte një titull, i dyfishtë «i zyrtarit të lartë» që është ndër kujtimet e Neregel Sareser. Por korrigjime të tilla që do i jepnin tekstit koherencë më të madhe, nuk kanë asnjë themel tekstual.

39,4 *Kopshti i mbretit* gjendet në drejtim të pishinës së Siloes (krh. Neh 3,15; 2Mbr 25,4+) në jug-lindje të Jerusalemit. – *morën*: sipas sir. dhe Vulg. (krh. 52,7); TM përdor njëjësin. – *Arabës*: fj.fj.: «stepë» është depresioni i Jordanisë në jug të Detit te vdekur deri tek gjiri i Aqabës; këtu flitet në kuptim më të përgjithshëm, është krahina («stepë (kodër)» apo «fushë»), afër Detit të Vdekur (krh. rr 5).

39,5 *Në Reblë, që është në tokën Emat*: sot Rebla, ndodhet 75 km në jug të Emat-it, sot Hama, është qytet sirian mbi Oronte.

dhe, pasi e kapën, e çuan te Nabukodonozori, mbreti i Babilonisë, në
Reblë, që është në tokën Emat. Aty ai ia shpalli dënimin. [6]Mbreti
i Babilonisë në Reblë ia preu bijtë Sedecisë ndër sy të tij; po ashtu
mbreti i Babilonit i preu të gjithë paranikët e Judës. [7]Mandej Sedecisë
ia nxori sytë dhe e lidhi në pranga për ta çuar në Babiloni. [8]Atëherë
kaldenjtë u dhanë zjarrin pallatit të mbretit dhe shtëpive të popullit
dhe i rrënuan muret e Jerusalemit. [9]Mbarë tepricën e popullit që
kishte mbetur në qytet, të ikurit që kishin kaluar tek ai e mbarë
tjetrin popull, Nabuzardani, kryekomandanti i rojës trupore, i
shpuri në Babiloni. [10]Nabuzardani, kryekomandanti i rojës trupore,
skamnorët e popullit që nuk kishin kurrgjë i la në tokën e Judës dhe
me atë rast u ndau vreshta e ara.

[11]Lidhur me Jereminë, Nabukodonozori, mbreti i Babilonisë, i dha
këtë urdhër Nabuzardanit, kryekomandantit të rojës trupore: [12]«Merre
dhe mos m'ia ndaj sytë! Mos i bëj kurrnjë të keqe, përkundrazi bëj për
të gjithë çka të dojë ai!». [13]Kështu, pra, Nabuzardani, kryekomandanti
i rojës trupore, Nabusezbani, kryepari i oborrtarëve, Neregel Sereseri,
kryepari i magjistarëve dhe të gjithë paranikët e mbretit të Babilonisë,
[14]çuan njerëzit dhe e sollën Jereminë nga oborri i burgut e ia dorëzuan
Godolisë, birit të Ahikamit, të birit të Safanit, që ta çojë në shtëpi.
Kështu Jeremia qëndroi në mes të popullit.

45,1-5 **Profeci shpëtimprurëse për Abdemelekun**

[15]Ndërkohë që Jeremia ishte ende i burgosur në oborrin e burgut,
fjala e Zotit i kishte qenë drejtuar kështu: [16]«Shko e thuaj Abdemelekut
etiopas: Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Shiko, unë dua
t'i çoj në vend kundër këtij qyteti fjalët e mia që sjellin të keqen e jo
të mirën. Kur të sendërtohen ndër sytë e tu, atë ditë, [17]unë do të të
shpëtoj po atë ditë është fjala e Zotit dhe ti nuk do të lëshohesh në
duart e atyre që ti ua ke frikën, [18]por me siguri unë do të të shpëtoj
21,9; 38,2 dhe shpata nuk do të të presë, jeta jote e shpëtuar do të jetë thuajse
preja jote, sepse ti e ke vënë shpresën tënde në mua është fjala e Zotit».

39,8 *shtëpive të popullit*: sipas sir.; në TM gjejmë «shtëpia e popullit»; ndoshta duhet lexuar «shtëpia (e JHWH-s dhe shtëpitë) e popullit», dakord me 52,13 dhe 2Mbr 25,9.

39,9 *tepricën e popullit që kishte mbetur*: sipas TM e cila shton ndoshta për diktografi «të mbetur»; BJ hamend në bazë të rr 52,15 «e gjithë pjesa e mbetur e artizanëve».

39,13 Përkthim i pa qartë. BJ përkthen «ai i kishte besuar këtë mision (Nebuzardanit, komandantit të rojeve), Nabuzardani është tjetër zyrtar...». Ky rr mund të jetë një lidhëse e ngathët me rr 14, që në fillim ishte menjëherë pas rr 3. Në fakt Nabuzardani hyn në Jerusalem vetem një muaj pas rënies së qytetit (krh. 2Mbr 25,8).

39,15-18 Kjo pjesë rilidhet me rr 38,13.

Ende fati i Jeremisë

40 [1]Fjala që i qe drejtuar Jeremisë nga ana e Zotit, pasi LXX: 47
Nabuzardani, kryekomandanti i rojës trupore, e lëshoi nga
Rama, kur, të lidhur në hekura, e hoqi nga mesi i atyre, që
po treteshin në mërgim nga Jerusalemi e Judeja e po dërgoheshin për
Babiloni. [2]Komandanti i rojës trupore, pasi e ndau veçmas Jereminë, i
tha: «Zoti, Hyji yt, e ka parakallëzuar këtë të keqe kundër këtij vendi
[3]dhe e çoi në vend. Zotynë bëri ashtu siç ka thënë, sepse mëkatuat
kundër Zotit e nuk e dëgjuat zërin e tij, këndej edhe ju erdhi kjo e
keqe. [4]Tashti, qe, unë po të liroj sot nga hekurat me të cilat të kishin
lidhur duarsh. Nëse të pëlqen të më shoqërosh në Babilon, eja: sytë
e mi do të kujdesen për ty, por, në qoftë se nuk të pëlqen të vish me
mua në Babilon, rri këtu. Ja, mbarë vendi është i hapur për ty: shko
ku të zgjedhësh ti e ku ty të të pëlqejë». [5]Ende pa nisur të kthehet,
i tha: «Kthehu te Godolia, biri i Ahikamit, birit të Safanit, të cilin
mbreti i Babilonisë e bëri kryetarin e qyteteve të Judës; bano, pra, me
të në mesin e popullit ose shko gjithkund që të të pëlqejë të shkosh».
Kryekomandanti i rojës trupore i dha ushqime e dhurata dhe e la të
lirë. [6]Jeremia atëherë u drejtua për Masfë te Godolia, biri i Ahikamit,
dhe banoi me të në mes të popullit që kishte mbetur në vend.

Godolia mëkëmbës: vrasja e tij

‖2Mbr 25,22-26

[7]Kur krerët e ushtrisë, që ishin arratisur nëpër krahina, edhe
njerëzit e tyre, morën vesh se mbreti i Babilonit e kishte vënë
Godolinë, birin e Ahikamit, mëkëmbës të vendit dhe se ia kishte
lënë në kujdes burra e gra e fëmijë dhe skamnorët e vendit që nuk
kishin qenë shpërngulur në Babilon, [8]erdhën në Masfë te Godolia:
d.m.th. Ismaeli, biri i Natanisë, Johanani e Jonatani, bijtë e Kareesë,
Sareasi, biri i Tanehumetit, të bijtë e Ofiut që ishin nga Netofa,
Jezonia, biri i Maakatit, erdhën pra, ata dhe njerëzit e tyre. [9]Godolia,
biri i Ahikamit, të birit të Safanit, u bëri këtë përbetim atyre dhe

40,1 Përmbledhje tregimesh mbi fatin e Jeremise që paraqet disa boshllëqe. Këtu kuptohet se profeti - i liruar në Jerusalem (39,14) – gjendej në mes të burgosurve në Ramë (krh. 31,15+). Duhet të lidhet ky tregim i dytë me 39,11-12.

40,5 Pjesa e parë e rr duket e prishur. Disa interpretojnë shprehjen e TM (fj. fj. «dhe akoma nuk k'thehej» ose më mirë «nuk përgjigjej») si një sinjal i një heshtjeje nga ana e Jeremisë përballë propozimit për të shkuar në Babiloni, të mbledhur nga kryetari i rojeve që do hiqte menjëherë pengesën për të shprehur një refuzim. Duke kuptuar qëllimin e vërtetë të tij do ta inkurajonte (shtynte) d.m.th. të qëndronte në vendin afër Godolisë. Në këte mënyrë BJ: «me qënë se Jeremia nuk vendoste të kthehej, ai shtoj».

40,6 *Masfë*: mendohet të ketë qënë Tell-En-Nasbeh, 13 km në veri të Jerusalemit, shenjtërore e lashtë e Izraelit (krh. Gjq 20,1; 1Sam 7,5; 10,17). – Godolia, mik i Jeremisë, është nga një familje funksionarëve të lartë Judenjush, (krh. 26,24+).

përcjellësve të tyre: «Mos kini frikë t'u shërbeni kaldenjve. Banoni në
vend dhe shërbeni mbretit të Babilonisë, dhe do të jeni mirë. 10Ja, unë
banoj në Masfë porsi përgjegjës kaldenjve që vijnë ndër ne. Ju vilni
vreshtat, mblidhni të korrat dhe ullinjtë, vendosni në enët tuaja dhe
qëndroni në qytetet tuaja që i keni pushtuar».
11Po ashtu edhe të gjithë judenjtë, që ishin në Moab e ndër bijtë
e Amonit, në Edom dhe në çdo krahinë, si morën vesh se mbreti i
Babilonisë e kishte lënë një tepricë në Jude dhe se qeveritar mbi ta
Is 4,3+ e kishte vënë Godolinë, birin e Ahikam Safanit, 12u kthyen, pra, të
gjithë judenjtë nga çdo vend, ku ishin arratisur dhe u rikthyen në
tokën e Judesë te Godolia, në Masfë, dhe prodhuan verë e të korra
shumë të begatshme.
13Mirëpo, Johanani, biri i Koreesë, si dhe të gjithë prijësit e
ushtrisë, që kishin qenë shpërndarë nëpër krahina, shkuan te Godolia
në Masfë 14dhe i thanë: «Dije se Baali, mbreti i amonëve, e ka dërguar
Ismaelin, birin e Natanisë, për ta marrë shpirtin tënd», por Godolia,
biri i Ahikamit, nuk u besoi. 15Atëherë Johanani, biri i Kareesë, i tha
Godolisë në Masfë vetëm për vetëm: «Po shkoj e po e vras Ismaelin,
birin e Natanisë, në moh, që ai të mos vrasë ty e të mos shpërndahen
judenjtë që janë bashkuar rreth teje e të mos sharrojë teprica e Judës».
16Por Godolia, biri i Ahikamit, i tha Johananit, birit të Kareesë:
«Ruaju se e bën atë gjë! Sepse është rrenë çka po thua për Ismaelin».

LXX: 48

41 1Dhe të shtatin muaj erdhi Ismaeli, biri i Natanisë, të birit
të Elisamës, nga fara mbretërore dhe një nga mbarështuesit
e lartë të mbretit, dhe me të edhe dhjetë burra, te Godolia,
biri i Ahikamit në Masfë. Aty edhe hëngrën bukë së bashku në Masfë.
2Por Ismaeli, biri i Natanisë, dhe dhjetë burrat, që ishin me të, u
ngritën, e goditën me shpatë Godolinë, birin e Ahikamit, të birit të
Safanit; e vranë atë që mbreti i Babilonit e kishte bërë të parin e
vendit. 3Ismaeli i vrau gjithashtu edhe të gjithë judenjtë që ishin me
Godolinë në Masfë, si dhe kaldenjtë që u gjetën aty e ishin ushtarë.
4Të nesërmen, pasi u vra Godolia dhe askush ende nuk e dinte,
5erdhën disa njerëz nga Sikemi, nga Siloja e nga Samaria, tetëdhjetë
burra, me mjekërr të rruar, me petka të shqyera, me gërvishtje
në trup, sillnin në duar kushte e kem për t'i flijuar në Shtëpinë e

40,14 *Baali*: i qëndrente ende Nabukodonozorit dhe nënshtrimi të Godolisë ishte për të si një pengesë. – *Ismaeli*: zyrtar nga brezni i Davidit (krh. rr 8) nuk mund të mos konsideronte Godolinë si një i favorizuar i situatës së re politike.

41,3 Ngjarja e kësaj dite (shtator të 587) që kremtohet në vitet e mëvonshme (krh. Zan 7,5;8,19).

41,5 Jerusalemi kishte mbetur, ose është rikthyer të jetë pas reformës së Jozisë (2Mbr 23,19-20), shenjtërore e madhe për shumë Izraelitë të veriut. Pavarësisht shkatërrimit kombëtar, ku mbahet akoma një formë kulti.

Zotit. 6Ismaeli, biri i Natanisë, doli nga Masfa për t'i takuar. Ecte
rrugës duke qarë. Kur u takua me ta, u tha: «Ejani te Godolia, biri i
Ahikamit». 7Kur ata arritën në mes të qytetit, Ismaeli, biri i Natanisë,
i preu dhe ai, me njerëzit që ishin me të, i hodhi në sternë. 8Ndër ta
u gjetën dhjetë vetë që i thanë Ismaelit: «Mos na mbyt, sepse kemi në
ara ushqime rezervë të fshehura: grurë, elb, vaj e mjaltë». Ai atëherë
hoqi dorë e nuk i vrau ata as vëllezërit e tyre. 9Sterna, në të cilën
Ismaeli i kishte hedhur kufomat e njerëzve, që i vrau, është sterna
e madhe që e punoi mbreti Asë kundër Baasës, mbretit të Izraelit. 1Mbr 15,16-22
Liqethin Ismaeli, biri i Natanisë, e mbushi me të vrarë. 10Atëherë
Ismaeli e mori me vete tepricën e popullit që ishte në Masfë, bijat
e mbretit dhe mbarë popullin që kishte mbetur në Masfë, të cilët
Nabuzardani, kryekomandanti i rojës trupore, ia kishte lënë në kujdes
Godolisë, birit të Ahikamit; Ismaeli, biri i Natanisë, i mori me vete
dhe u nis për të kaluar te bijtë e Amonit.

11Por dëgjoi Johanani, biri i Kareesë, dhe të gjithë oficerët që
ishin me të për këtë kërdi të madhe që e kishte bërë Ismaeli, biri i
Natanisë, 12i morën të gjithë njerëzit e vet, u nisën të luftojnë kundër
Ismaelit, birit të Natanisë. E gjetën tek Ujërat e Mëdha që janë në
Gabaon. 13Mbarë populli që ishte me Ismaelin, kur e pa Johananin,
birin e Kareesë, dhe të gjithë oficerët që ishin me të, u gëzuan shumë.
14Atëherë mbarë populli që Ismaeli e kishte marrë rob në Masfë, u
kthye e shkoi te Johanani, biri i Kareesë. 15Por Ismaeli, biri i Natanisë,
me tetë vetë iku para syve të Johananit dhe kaloi ndër amonë.

16Atëherë Johanani, biri i Kareesë, e oficerët që ishin me të, i morën
tepricat e popullit që i kishte marrë robër Ismaeli, biri i Natanisë, nga
Masfa, pasi e pat vrarë Godolinë, birin e Ahikamit: trima, gra, fëmijë
e oborrtarë, të cilët u kthyen nga Gabaoni. 17U nisën për rrugë e zunë
vend në Gerutkamaam, që është afër Betlehemit. Aty pushuan pak,
sepse kishin për qëllim që të vazhdonin udhën për të kaluar në Egjipt 2Mbr 25,26
18larg nga kaldenjtë. Vërtet, i druanin kaldenjtë, sepse Ismaeli, biri i
Natanisë, e kishte vrarë Godolinë, birin e Ahikamit, të cilin mbreti i
Babilonisë e kishte bërë qeveritar të vendit.

41,7 *i hodhi*: sipas sir.; nuk është në TM por në rr 9. – Motivi i kësaj vrasjeje është i qartë: ndoshta grabitja (krh. rr 8) ose dëshira për të fshehur ngjarjen (avenimentin) e fundit.

41,9 *Sterna* e madhe, *rezervuari i madh*: hipot.; *bòr gadôl* sipas LXX kurse *bëyad gëdalyahû* («me anë të Godolisë»).

41,12 *Gabaon*: aktualisht El-Dijib, afërsisht 12 km në veriperëndim të Jerusalemit.

41,16 *i kishte shoqeruar larg*: hipot., *'ašer šabah 'otam* (krh. rr 10v). Në TM gjejmë: *'ašer hëšîb më'ët*, «që (Gjoni) kishte ia kishte marrë (Ismaelit)».

Ikja në Egjipt

LXX: 49

42 [1]Atëherë të gjithë oficerët, d.m.th. Johanani, biri i Kareesë, Jezania, biri i Osajasë, edhe mbarë vegjëlia, prej më të voglit e deri në më të madhin, u paraqitën [2]dhe i thanë profetit Jeremi: «Deh të të pëlqejë lutja jonë! Lute për ne Zotin, Hyjin tënd, për këtë tepricë, sepse prej një shumice të madhe kemi mbetur, siç po sheh, një pakicë. [3]Le të na e dëftojë Zoti, Hyji yt, udhën, të cilën të marrim dhe ç'duhet të bëjmë». [4]Atëherë profeti Jeremi u tha: «Ju mora vesh! Ja, unë po i lutem Zotit, Hyjit tuaj, ashtu si ju po kërkoni; çdo fjalë që Zoti, Hyji juaj, do të më përgjigjë, unë do t'jua tregoj dhe asgjë nuk do t'ju fsheh». [5]Ata i thanë Jeremisë: «Dëshmitar të vërtetë dhe besnik e paçim Zotin kundër nesh, në qoftë se nuk do të bëjmë gjithë si Zoti, Hyji yt, të të thotë të veprojmë me anën tënde. [6]Si në na pëlqeftë, si në mos na pëlqeftë, do ta dëgjojmë zërin e Zotit, Hyjit tonë, tek i cili po të dërgojmë, që të na sillet mbarë pse do ta dëgjojmë zërin e Zotit, Hyjit tonë».

[7]Kur u mbushën dhjetë ditë, fjala e Zotit iu drejtua Jeremisë. [8]Atëherë ai e thirri Johananin, birin e Kareesë, dhe të gjithë oficerët që ishin me të, si edhe të gjithë popullin prej më të voglit e deri në më të madhin. [9]U tha: «Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit, tek i cili më dërguat që t'i shtroj uratat tuaja para tij: [10]Nëse do të vazhdoni
1,10 të banoni në këtë vend në qetësi, unë do t'ju ndërtoj e nuk do t'ju shkatërroj, do t'ju mbëltoj e nuk do t'ju çrrënjos, sepse më vjen keq për të këqijat që jua kam bërë. [11]Mos e droni mbretin e Babilonisë, para të cilit të frikësuar dridheni. Aspak mos e kini frikë është fjala e Zotit sepse unë jam me ju që t'ju shpëtoj e t'ju nxjerr nga dora e tij. [12]Unë do të bëj që ju të gjeni hir para tij dhe ai do të ketë dhimbje për ju e do t'ju lërë të jetoni në tokën tuaj. [13]Por, bëtë e thatë: Nuk do të banojmë në këtë vend, dhe nëse s'do ta dëgjoni zërin e Zotit, Hyjit tuaj [14]e thoni: Assesi, por do të shkojmë në tokën e Egjiptit, ku nuk do të shohim luftë as s'do të dëgjojmë zërin e borisë, ku s'do ta sprovojmë urinë: atje do të banojmë; [15]atëherë, mirë, për këtë gjë dëgjojeni fjalën e Zotit Teprica e Judës! Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Nëse vërtetisht mendoni të shkoni në Egjipt, dhe nëse shkoni atje për të jetuar, [16]atëherë shpata që e droni do t'ju gjejë atje në tokën e Egjiptit, po edhe uria, së cilës po ia keni drojën, do t'ju ngjeshet në Egjipt, dhe atje do të vdisni. [17]Të gjithë ata që do të vendosin të shkojnë në Egjipt për të jetuar atje si endacakë, do të vdesin atje nga shpata, uria e

42,1 Azaria: Në LXX dhe 43,2; TM ka «Jezania», *yëzanyah;* por duhet ndoshta të identifikohet me Jezoni-in e 40,8, *yëzanyahû*.

42,2 *lutu për ne*: Jeremia përgjigjet këtu (krh. 15,11) rolin e ndërhyrësve të mëdhenj në veçanti të Mojsiut (Es 32,11+; krh. 2Mak 15,14).

murtaja: askush prej tyre s'do të shpëtojë as s'do të mund t'i shmanget
të keqes që do ta çoj mbi ta. 18Sepse kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji
i Izraelit: Sikurse u zbraz furia ime dhe zemërimi im mbi jerusalemas,
po ashtu do të zbrazet felgrimi im mbi ju, kur të keni hyrë në Egjipt:
do të bëheni mallkim, emnesë, nëmë e turp dhe kurrën e kurrës më 24,9
s'do ta shihni këtë vend».
19Fjala e Zotit mbi ju, Tepricat e Judës! «Ruajuni se shkoni në
Egjipt! Mirë ta dini se unë jam sot dëshmitar kundër jush! 20Ju vetë
po e vëni në rrezik jetën tuaj! Sepse ju më çuat te Zoti, Hyji ynë, e më
thatë: Lutu për ne te Zoti, Hyji ynë, dhe gjithsesi të ketë thënë Zoti,
Hyji ynë, ashtu ti na trego e ne do ta zbatojmë. 21Unë sot ju vura në
dijeni, por ju s'e dëgjuat zërin e Zotit, Hyjit tuaj, s'dëgjoni asgjë prej
atyre që më dërgoi t'jua them. 22Tashti mund të jeni të sigurt se do të
vdisni nga shpata, uria e murtaja në atë vend që deshët të hyni e të
jetoni të strehuar».

43 1Posa Jeremia ia tha mbarë popullit të gjitha fjalët e Zotit, LXX: 50
Hyjit të tyre, të gjitha ato fjalë për të cilat e kishte dërguar
Zoti, Hyji i tyre, për t'ua thënë, 2Azaria, biri i Ozaisë,
Johanani, biri i Kareesë, e të gjithë ata njerëz, krenarë e kryengritës,
i thanë Jeremisë: «Ti po na rren! Zoti, Hyji ynë, nuk të dërgoi të na
thuash: Mos shkoni në Egjipt për t'u strehuar atje!, 3por Baruku, biri i
Nerisë, të nguc kundër nesh, që të na lëshojë në duar të kaldenjve për
të na vrarë e për të na tretur në Babilon».
4Johanani, biri i Kareesë, të gjithë oficerët dhe mbarë populli
nuk e dëgjuan zërin e Zotit të qëndrojnë në tokën e Judesë. 5Por
Johanani, biri i Kareesë, dhe të gjithë oficerët morën mbarë tepricën
e Judës, që ishin kthyer nga të gjitha vendet, ku më parë kishin qenë
shpërndarë, që më vonë të ktheheshin në tokën e Judës: 6trima e gra,
të vegjëlit e bijat e mbretit dhe çdo njeri që e kishte lënë Nabuzardani,
kryekomandanti i rojës trupore, me Godolinë, birin e Ahikamit, të
birit të Safanit. Morën edhe Jereminë profet edhe Barukun, birin e
Nerisë, 7dhe hynë në tokën e Egjiptit, sepse nuk e dëgjuan zërin e
Zotit. Kështu arritën në Tafnis.

Jeremia parakallëzon pushtimin e Egjiptit prej Nabukodonozorit

8Fjala e Zotit i qe drejtuar Jeremisë në Tafnis: 9«Merr gurë të

42,19-22 këta rr duken që do të ishin të vendosur në një kontekst më të përshtatshem pas 43,3 (duke supozuar një lidhje «Jeremia përgjigjet» e duke përkthyer në mënyrë më natyrore fjalën e parë të rr 4 me «por»); megjithatë asnjë ndërsjellje tekstuale është në favor me këtë zhvendosje.

43,7 *Tafnis*: qyteti i doganës në lindje të Deltës së Egjiptit (krh. 2,16+).

mëdhenj dhe fshehi në llaç ndër sy të judenjve në kalldrëm që është
para derës së shtëpisë së faraonit në Tafnis [10]e thuaju: Kështu thotë
Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Ja, unë do ta dërgoj e do ta marr mbretin
25,9; 27,6 e Babilonisë, Nabukodonozorin, shërbëtorin tim, dhe fronin e tij do ta
vendos mbi këta gurë që i fsheha; ai do ta vendosë selinë e vet mbi ta.
=15,2 [11]Do të vijë e do ta godasë tokën e Egjiptit: Kush të jetë për vdekje, në
vdekje! Kush të jetë për mërgim, në mërgim! Kush të jetë për shpatë,
për shpatë! [12]Me zjarr do t'i shkrumbojë tempujt e zotave të Egjiptit,
do t'i djegë, e do t'i dëbojë në mërgim zotat dhe do ta shkundë tokën e
Egjiptit siç e shkund bariu për ta pastruar prej morrash leshnikun e
vet e prej andej do të dalë pa i hyrë therrë në këmbë. [13]Copë e grimë
do t'i bëj truporet e tempullit të Diellit, që janë në dheun e Egjiptit, me
zjarr do t'i shkrumboj faltoret e zotave të Egjiptit».

Shërbesa e fundit e Jeremisë: judenjtë në Egjipt dhe Mbretëresha e Qiellit

LXX; 51,1-30 **44** [1]Fjala që u qe drejtuar të gjithë judenjve që bananin në
tokën e Egjiptit, banorëve të Magdolos, të Tafnisit, të
Memfisit dhe në tokën e Faturesit me gojë të Jeremisë.
Thoshte: [2]«Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Ju e patë të
gjithë të keqen që e solla mbi Jerusalem dhe mbi të gjitha qytetet e
Judës: ja, sot janë një rrënojë pa banorë [3]për shkak të fajit që bënë
duke më ngucur e duke shkuar për t'u flijuar e për t'i adhuruar
7,25+ hyjnitë e huaja, të cilat s'i njihnin as ata, as ju, as të parët tuaj. [4]Unë
ju kam dërguar pa u mërzitur të gjithë shërbëtorët e mi profetët e ju
thosha: Mos e bëni këtë paturpësi që e urrej! [5]Por nuk dëgjuan as nuk
më vunë aspak vesh të kthehen prej të këqijave të veta dhe të mos u
flijojnë hyjnive të huaja. [6]Atëherë u zbraz furia ime dhe felgrimi im
dhe mori flakë në qytetet e Judës dhe në sheshet e Jerusalemit dhe ato
u shndërruan në shkretëtirë e shkretëtim siç janë sot!

[7]Edhe tashti kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Po përse
bëni kundër vetvetes një të keqe kaq të madhe, saqë bëni të sharrojë

43,9 Jeremia vë simbolikisht (krh. 18,1+) themelin e fronit të Nabukodonozorit.

43,10 *ai do ta vendos*: sipas LXX e sir.; TM ka: «unë do të vendos».

43,12 *me zjarr do ti shkatërrojë tempujt*: sipas versioneve të ndryshme; TM ka «unë do të hedh zjarr». Ky sulmim fitues filloi në 568/567 në kohën e faraonit Amosis.

43,13 *në dheun e Egjiptit*: LXX (=50,13) ka: «që gjendet në On» (Zan 41,45.50.53; 46,20) On është emër egjiptian dhe në greqisht e gjejmë «Heliopolis», «qyteti i Diellit», jo larg nga Kajro. Ky qytet ka mundësi që ishte i pari (kryesonte) një tempull të quajtur Zot i Diellit, Ra.

44,1 *Magdolos*: në lindje të Tafnisit (43,7+). –*Menfisit*: e quajtur nga TM Nof (2,16+). – *Fatures* (Patros): përkthim egjiptian «toka e jugut» dhe paraqet Egjiptin e lartë. Kjo hyrje bën që fjalimi i Jeremisë të jetë një apel që i drejtohet krejt diasporës izraelite në Egjipt (Elefantina një ndër ishujt përballë Asuan, kishte tashmë një koloni judaik, krh. 2Mak 1,1+).

prej barkut të Judës burrë e grua, fëmijë e ferishte që të mos ju mbesë Is 4,3+
një Tepricë, [8]pasi më ngucni me veprat e duarve tuaja duke u flijuar
hyjnive të huaja në tokën e Egjiptit, në të cilën hytë për t'u strehuar?
Fara do t'ju tresë e do të bëheni shenjë mallkimi dhe turpi për të 42,18
gjithë popujt e tokës. [9]Pse a i harruat, vallë, të këqijat e etërve tuaj,
të këqijat e mbretërve të Judës, të grave të tyre, të këqijat tuaja e të
grave tuaja, që i bënë në tokën e Judës e në sheshet e Jerusalemit?
[10]Nuk u penduan deri në ditën e sotme, as nuk u trembën, as nuk ecën
në Ligjin tim e në urdhërime të mia, që unë i shpalla ndër sy tuaj e
të të parëve tuaj».

[11]Prandaj, kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: «Ja, unë do
ta kthej faqen time kundër jush për të keqen tuaj dhe do ta shpërndaj
mbarë Judën. [12]Do ta marr tepricën e Judës që vendosi të hyjë në tokën
e Egjiptit për t'u strehuar aty, fara do t'u shuhet të gjithëve në dheun e
Egjiptit: do të bien prej shpatës e urisë, do të zhbihen prej më të voglit
e deri në më të madhin, prej shpatës e urisë do ta gjejnë vdekjen. Do
të jenë shenjë nëme, tmerri, mallkimi dhe turpi. [13]Do t'i ndëshkoj të
gjithë ata që banojnë në Egjipt, sikurse e ndëshkova Jerusalemin: me
shpatë, me uri e me murtajë. [14]Askush s'do të shpëtojë i gjallë dhe s'do
të mbesë prej Tepricës së judenjve, që erdhën të strehohen në tokën e
Egjiptit për t'u kthyer në tokën e Judës, për të cilën u lëngon zemra të
kthehen e të banojnë atje. Më s'do të kthehen, përveç ndonjë që të ikë».

[15]Atëherë të gjithë njerëzit që dinin se gratë e tyre u flijonin hyjnive
të huaja madje të gjitha gratë e pranishme në një numër të madh
si dhe mbarë populli që banonte në tokën e Egjiptit në Fatures, i
përgjigjën Jeremisë e i thanë: [16]«Fjalët që na i the në emër të Zotit,
nuk do t'i dëgjojmë, [17]madje me vendosmëri do të vazhdojmë të bëjmë
siç e kemi dhënë fjalën: do t'i flijojmë Mbretëreshës së Qiellit dhe do 7,18+
t'i njomim fli njomjeje, sikurse bëmë ne dhe etërit tanë, mbretërit tanë
dhe prijësit tanë në qytetet e Judës e në sheshet e Jerusalemit: kishim
bukë me mbushullim, ishim mirë dhe nuk pamë të këqija. [18]Qysh se Oz 2,7
nisëm të mos i kushtojmë fli kemi dhe fli njomjeje Mbretëreshës së
Qiellit, gjithçka po na mungon, e po na e tret farën shpata e uria.
[19]Kur ne i flijojmë Mbretëreshës së Qiellit dhe i njomim njomje, a
thua se kur i gatuam kuleç në shëmbëlltyrën e saj dhe i kushtuam fli
njomjeje e bëmë pa dijen e burrave tanë?».

[20]Atëherë Jeremia i shpalli mbarë popullit, burrave e grave dhe
mbarë atyre që i folën kështu, këtë përgjigje. U tha: [21]«A thua se jo nuk

44,9 *etërve tuaj*: ose *kryetarëve tuaj* sipas LXX; TM sjell «gratë e tyre».

44,17 *Mbretëresha e qiellit*: Ishtar (7,18+) kulaqet të sjellë për nderimin e saj (rr 19) paraqesin hyjneshën të zhveshur.

44,19 Ka një shtesë me të cilen fillon ky rr: *E gratë shtuan* me sir; BJ,TM dhe LXX nuk pranojnë ketë frazë, por vënë në pah që gratë këtu marrin fjalën, shtesa vihet sipas kontekstit.

i ka rënë ndërmend Zotit kemi që e kushtuat në qytetet e Judës dhe
në rrugët e Jerusalemit, ju e etërit tuaj, mbretërit tuaj dhe paranikët
tuaj dhe populli i vendit, thua kjo nuk e preku në zemër? [22]Zoti nuk
mundi të durojë më për shkak të veprave tuaja të këqija e për shkak
të turpësive që bëtë. Kështu toka juaj u shndërrua në shkretëtirë, në
tmerr e në mallkim, pa banorë siç është sot. [23]Pse ju kushtuat kem e
26,4 mëkatuat kundër Zotit duke mos e dëgjuar zërin e Zotit, pse nuk ecët
në Ligjin e tij, në urdhërimet dhe në rregulloret e tija, këndej edhe ju
gjetën këto të këqija, si sot».

[24]Atëherë Jeremia iu drejtua mbarë popullit dhe të gjitha grave:
«Dëgjojeni fjalën e Zotit, të gjithë ju, o judenj, që jeni në tokën e
Egjiptit. [25]Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Ju dhe gratë
tuaja folët me gojën tuaj dhe e zbatuat me duart tuaja; thatë: T'i çojmë
në vend kushtet që kushtuam: t'i flijojmë Mbretëreshës së Qiellit e
t'i njomim fli njomjeje. Kryeni kushtet tuaja dhe bëni vepër! [26]Porse,
o judenj që jetoni në tokën e Egjiptit, dëgjoni fjalën e Zotit: Unë po
përbetohem me emrin tim të madh është fjala e Zotit emri im kurrë
më nuk do të përmendet prej gojës së asnjë judeu në mbarë tokën e
Egjiptit, asnjë s'do të thotë: Pasha jetën e Zotit Hyj! [27]Ja, unë do t'i
vërej me kujdes për të zezën e tyre e jo për të mirën: judenjtë që janë
në tokën e Egjiptit do të shuhen prej shpatës e urisë deri të zhbihen
krejtësisht. [28]Shumë pak do të jenë asish që do t'i shpëtojnë shpatës
e do të kthehen nga toka e Egjiptit në tokën e Judës, kështu do ta
kuptojnë të gjitha tepricat e Judës, që hynë në tokën e Egjiptit për t'u
strehuar aty, fjala e kujt do të shkojë në vend, imja apo e tyrja. [29]Dhe,
ja, për ju shenja thotë Zoti se do t'ju ndëshkoj në këtë vend, që ta dini
se vërevërtet do të shkojnë në vend fjalët e mia kundër jush e për të
zezën tuaj.

[30]Kështu thotë Zoti: Ja, unë do ta lëshoj faraonin Ofree, mbretin e
Egjiptit, në duart e armiqve të tij dhe në duar të atyre që e kërkojnë
jetën e tij, po ashtu sikurse e lëshova Sedecinë, mbretin e Judës, në
dorën e Nabukodonozorit, mbretit të Babilonisë, armikut të tij që e
kërkonte kokën e tij».

39,15-18 ## Fjala e ngushëllimit për Barukun

LXX: 51,31-35 **45** [1]Fjala që ia drejtoi profeti Jeremi Barukut, birit të Nerisë,
kur i shkroi këto fjalë në libër sipas diktatit të Jeremisë, në
vitin e katërt të Joakimit, birit të Jozisë, mbretit të Judës:

44,26 Personat që nderonin Ishtar pretendonin ti luteshin edhe JHWH-n.

44,30 *Ofree* (589-566), krh. 37,7. Pasardhës i Nekau-sit që do të vritet nga Amasisi, princ i Libisë. Kjo vrasje e menjëhershme jepet nga Jeremia si konfirmim (krh. 28,17+) e lajmit të pushtimit të Nabukodonozorit në 568-567 (krh. 43,12+). LXX ka *koka* (=51,30);

k 45 Ky tekst duke mbartur

[2]«Kështu thotë Zoti, Hyji i Izraelit, në lidhje me ty, o Baruk. [3]Ti vetë
the: Vaj për mua të mjerin, që Zoti po i shton trishtimit tim dhimbje! U
këputa duke dënesur e, megjithatë, nuk mund të gjej pushim! [4]Kështu
thuaj atij: Kështu thotë Zoti: Çka kam ndërtuar, unë e rrënoj e, çka 1,10
kam mbjellë, unë e çrrënjos mbarë këtë tokë! [5]E ti kërkon për ty punë
të mëdha? Mos i kërko! Ja, unë do të sjell mjerim mbi çdo njeri është
fjala e Zotit por ty do ta dhuroj jetën tënde si pre në çdo vend që të jesh 21,9; 38,2; 39,18
e kudo që të shkosh!».

V. PROFECI KUNDËR POPUJVE

46 [1]Fjala e Zotit që i qe drejtuar profetit Jeremi kundër popujve.

Profeci kundër Egjiptit. Humbja në Karkamis

Is 19

[2]Kundër Egjiptit. LXX: 26

Kundër ushtrisë së faraonit Nekao, mbretit të Egjiptit, që ishte përbri lumit Eufrat në Karkamis, të cilën e shpartalloi Nabukodonozori, mbreti i Babilonisë, në vitin e katërt të Joakimit, birit të Jozisë, mbretit të Judës.

[3]Bëni gati shqyt edhe mburojë: përpara, bini në luftë!
[4]Mbërtheni kuajt! Në shala, kalorës!
Rreshtohuni me përkrenare në krye!
Le t'u shkëlqejnë heshtat! Veshni pancirët!
[5]Çka kështu? Po shoh se u trembën, shpinën e sollën!
Trimat e tyre ranë të prerë, ikin kah u bëjnë sytë dritë, Am 2,14-16
prapazi nuk sillen. Tmerr gjithkah është fjala e Zotit!
[6]As këmbëshpejti s'mund të ikë,

(ruajtur) kujtimi i një profecie të drejtuar përsonalisht Barukut, është si firma e sekretarit të profetit, të cilit duhet ti atribuohet me sa shihet, fragmentet biografike të kk 26–44.

45,1 në vitin e katërt të Joakimit në 605 (krh. 36,1).

kk 46–51 Profecitë kundër kombeve, të përmbledhur në tekstin hebraik të TM në fund të librit (kk 46–51), në versionin grek të LXX ruajnë vendndodhjen fillestare të tyre pas hyrjes së k 25 (kk 26; 29; 31; 30; 27; 28). Përmbledhja e teksteve origjinale të këtyre profecive ka pësuar, me sa duket, disa shtesash (krh. 25,17+).

46,2 *Karkamis*: aktualisht Djerablus vendi i epërm sirian, në verilindje të Alepos, mbi Eufratin. E vendosur mbi një shteg që nga Siria udhehiqte drejt Mesopotamisë, ky qytet në 605 qe fushë beteje mes Nekao (609-594), që i shkonte në ndihmë perandorisë asiriane që ishte në agoni (dhe që gjatë udhëtimit kishte vrarë Jozinë në Megido: 2Kro 35,19,25; krh. Jer 22,10), dhe Nabukodonozori (605-562). Fitoria e kësaj të fundit mundësoi pushtimin e Sirisë nga Palestina (krh. 2Mbr 24,7+).

as trimi s'shpëton dot kryet!
Në Veri, në brigjet e Eufratit të mundur rrah bien!
Is 8,7-8 [7]Kush është ai që ngritet porsi Nili,
ujërat e të cilit ushtojnë porsi përrenjtë kuq e turbull?
[8]Është Egjipti që vërshon si Nili,
valët e tij lëvizin porsi përrenjtë.
Ai thotë: «Do të fryhem, do ta vërshoj tokën,
do të shkretoj qytet e banorë të tij!».
[9]Suluni, kuaj! Përpara me furi karroca!
Përpara, o trima: etiopas e putas, mjeshtër me shqyt,
ju, ludas, që më hark shigjetoni!
[10]Por kjo është dita e Zotit,
e Hyjit të Ushtrive, dita e ahmarrjes,
që t'u ahmerret armiqve të vet.
Përpin shpata e ngopet, dehet me gjakun e tyre:
sepse Zoti, Hyji i Ushtrive,
ka therje kurbanash në tokën e Veriut, përbri lumit Eufrat!
8,22 [11]Dil në Galaad e kërko balçëm,
o virgjër, bija e Egjiptit!
Kot mbledh barna gjithfarësh, plaga s'do të të shërohet.
[12]Dëgjuan popujt për turpin tënd,
gjëma jote e mbushi dheun mbarë,
sepse kur trimi me trimin haset,
njëri dhe tjetri vdekur përdhe përplaset.

42,15-22; 43,8-13 ## Pushtimi i Egjiptit

[13]Fjala e Zotit që i qe drejtuar profetit Jeremi se Nabukodonozori, mbreti i Babilonit, do ta godiste tokën e Egjiptit.

44,1 [14]Lajmëroni Egjiptit, njoftoni në Magdolo,
le të ndihet në Memfis e në Tafnis;
thoni: «Në këmbë e bëju gati!
Sepse shpata përpiu gjithçka është rreth teje!».
Is 46,1-2 [15]Pse u rrëzua i Forti yt? S'mundi të qëndrojë në këmbë,
sepse Zotynë e flaku për dhe!

46,9 *Etiopas*: në heb. Kûsh, është Nubia. – *puta*: është Somalia. – *ludas*: është një popull afrikan, i cituar përgjithësisht bashkë me Put-in (krh. Is 66,19; Ez 27,10; 30,55). – *që në hark shigjetoni*: kësaj folje TM shtjellon: «që sillni», diktografi e mundshme.

46,13 Profeci e mëvonshëm se ajo e mëparshmia. Pushtimi pati vend në 568-567 nën bashkëmbretërinë e Amasis-it (krh. 43,12).

46,15 *u rrëzua i Forti yt*: duke lexuar në njëjes sipas 65 dshk hebr., LXX dhe Vulg.; TM ka shumësin («të fuqishmit e tu»). BJ ka me LXX: «Api është larguar» duke lexuar *nas hap* në vend që *nishap*, «qe mundur», pastaj vazhdon duke rimarrë TM: «pse i forti yt nuk ka rezistuar?»–

16Me shumicë njerëzit i rrëzon,
rrah për tokë bie njëri në tjetrin e gërthasin: «Çohu!
Të kthehemi te populli ynë, në tokën e vendlindjes sonë,
larg nga shpata e pamëshirë!».
17Quani faraonin, mbretin e Egjipit:
Stuhi pas kohës së duhur!
18Pasha jetën time thotë Mbreti, emri i të cilit është Zoti i
Ushtrive, sepse, porsi Tabori ndër male,
porsi Karmeli në bregdet, po vjen njëri!
19Bëj gati çaklat për shpërngulje, bija e martuar e Egjiptit,
se Memfisi shkretëtirë do të bëhet,
e shpartalluar, pa banorë!
20Mëshqerrë e bukur, e hijshme ishte Egjipti,
por iu sul nga Veriu zekthi!
21Mercenarët e tij,
që në të endeshin porsi mëzetër të majmë,
ia kthyen shpinën, së bashku po ikin,
ballë s'janë të zotët assesi të bëjnë,
se erdhi dita e vrasjes së tyre, u erdhi koha e ndëshkimit.
22Zëri i tij vishkëllimë e gjarprit!
Ja, po vijnë turr me ushtri, me sëpata në të po sulen,
porsi druvarë të vërtetë!
23Ja, rrëzuan pyllin është fjala e Zotit që nuk mund të
llogaritet. Janë më shumë se karkalecat,
burrë nuk del që t'i numërojë!
24E mbuloi turpi bijën e Egjiptit,
ra në dorë të popullit të Veriut!

25Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit, thotë: «Ja, unë do ta ndëshkoj Amonin, e Nos, faraonin, Egjiptin, zotat e tij, mbretërit e tij, faraonin

Demi Api, mishërim i hyjnisë Ptah, ishte pajtori i Menfis-it; i gjallë ushqehej në një tempull; i vdekur bëhej një Osiridis-Api ose Osar-Api, nga ku emri Serafeum, nekropoli ku balsamohej dhe varrosej. Përballe këtij idhulli, i vetmi Zot i vërtetë është pikërisht «i Forti i Jakobit» (krh. Zan 49,24; Ps 132,2.5; Is 1,24; 49,26; 60,16).

46,17 *quani faraonin, mbretin e Egjiptit*: LXX dhe Vulg.: "*Quani edhe shkatërrues, faraonin*"; TM ka, «thirrnin atje». Kurse BJ «e shkatërruesit» që fj.fj.: «zhurmuesi (rrëmuajsi)». Faraoni është Kofra që në 588 kishte dhënë Sedecisë një shpresë të rrejshme (krh. k 37).

46,19 *Memfis*: në hebr. Nop (krh. 2,16+; 44,1).

46,22 *i vishkëllime*: BJ përkthen me LXX: «që fishkëllin». TM ka fj.fj.: «që vjen» (krh. rr që vijon).

46,23 *që nuk mund të llogaritet*: duke lexuar në një doreshkrim folja në shumës, *yëhaqërû*. BJ duke iu referuar «pyellit», folja në njëjës të TM del, *yëhaqër*, që përkthehet «me qënë se është i padepërtueshëm».

46,25 *Amonin e Nos*: Amon është dash i Tebes, që në hebraisht paraqitet me emrin *No'* (krh. Nah 3,8; Ez 30,14-16).

46,26 *është fjala e Zotit*: i njëjti lajm i restaurimit të ardhshëm të popujve që ishin dënuar nga vepra e JHWH gjendet 48,47; 49,6.39: krh. Is 19,21v.

e ata që e vunë besimin e vet në të. [26]Do t'i lëshoj në dorë të atyre që
kërkojnë t'ua marrin kokën, në dorën e Nabukodonozorit, mbretit të
Babilonisë, e në dorë të shërbëtorëve të tij. Pastaj Egjipti do të banohet
si në kohën e mëparshme» është fjala e Zotit.

=30,10-11

[27]«Por ti mos druaj, Jakob, shërbëtori im,
mos kij frikë, o Izrael!
Ja, unë do të të shpëtoj prej së largu,
farën tënde nga toka e skllavërisë.
Jakobi në paqe do të kthehet, i sigurt do të jetë,
kush më s'do ta trembë!
[28]Mos druaj, Jakob, shërbëtori im,
është fjala e Zotit
sepse unë jam me ty: do t'i zhbij të gjithë popujt
ndër të cilët unë të pata tretur,
kurse ty unë nuk do të zhbij,
por me masë unë do të të ndëshkoj,
pa të ndëshkuar krejtësisht s'do të të lë».

Profeci kundër filistinëve

LXX: 29
Ez 25,15-17
Am 1,6-8; Sof 2,4-7

47 [1]Fjala e Zotit që i qe drejtuar profetit Jeremi kundër filistinëve para se faraoni ta pushtonte Gazën.

[2]Kështu thotë Zoti:
«Ja, po fryhen ujërat nga Veriu
porsi përroi kur amet del, vërshojnë tokën e çka është mbi të,
qytetet e banorët e tyre!
Njerëzit të madhe do të gërthasin,
ulërijnë të gjithë banuesit e tokës
[3]nga krisma e thundërzave të kuajve të tij të fortë,
nga rropama e karrocave të tija, nga ushtima e rrotave të tija.
Etërit më për fëmijët e vet s'shikojnë,
duart e tyre pa fuqi kanë mbetur,

46,27 *mos ki frikë, o Izrael*: rr 27-28, që formojnë një balancim në favor të Izraelit për shpalljen e shpëtimit të Egjiptit (rr 26), përdorin 30,10-11. Megjithatë «Jakobi» e «Izraeli» nuk përmëndin më mbretërinë e veriut, por gjithë popullin e Zotit sipas perspektivës së Isaise së dytë.

47,1 *ta pushtonte Gazën*: faraoni mund të jetë qoftë Nekao, sipas Herodotit (*Histori* II, 159, ku «Magdos» do të jetë Megido dhe «Kadytis» Gaza), qoftë faraoni Kofra që gjithmonë sipas Herodotit (II,161), luftoi kundër Tiros e Sidonës dhe, me sa duket, mori rastin për të sulmuar aleatët e tyre filistenj.

47,4 *ujëdhesës Kaftor*: d.m.th. të Kretes. Mendohej që filistenjtë kishin këtë origjinë (Lp 2,32; Am 9,7). Për qytetet filistease krh. 25,20.

4pse arriti dita e shfarosjes së të gjithë filistinëve,
kur Tirit e Sidonit do t'i zhduket
edhe më i sprasmi ndihmës: po Zoti po i asgjëson filistinët,
tepricat e ujëdhesës Kaftor. Joz 13,2+
5Rruar kokën e ka Gaza, vër me gojë s'bën Askaloni!
Ju tepricat e enacimëve, der' kur fytyrën do të gërvishtni?
6Eheu, shpata e Tenzot, deri kur nuk do të pushosh?
Kthehu në mill, pusho e hesht!
7Si të pushojë kur Zoti i urdhëroi të veprojë kundër Askalonit,
kundër brigjeve bregdetare, aty Ai i shënoi cakun!».

Profeci kundër Moabit

48 1Kundër Moabit. LXX: 31

Kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Nr 22,36+;
«Vaj për Nabon: u shkretua e u marrua! ‖Is 15-16; Ez 25,8-11;
U pushtua Kariataimi, u turpërua kalaja e u trand! Am 2,1-3
2Më galdim në Moab s'do të ketë!
Në Hesobon i sendërgjojnë të zezën:
Ejani ta zhbijmë nga popujt!
Ti Madmenë, do të shpartallohesh,
këmbakëmbës shpata po të ndjek!
3Ndihen britma nga Oronaimi:
Shkatërrim! Rrënim i madh!

47,5 *anakitë*: një korrigjim i vogël jep mundësinë të lexohet kështu, sipas LXX; BJ dhe TM kanë: «nga lumturitë e tyre». Për anakitët, krh. Joz 11,22. – *therjet dhe prerjet* janë rite funeralësh (mortore) (krh. Lev 21,5; Mik 1,16; etj.).

47,7 *si të pushojë*: sipas versionit; krh. vazhdimi i rr; TM ka: «si mund të pushosh».

k 48 Është e vështirë të dallohet bërthama fillestare e këtij orakulli, tekst i cili përdorë shumë pjesë biblike: Is 15-16; Nr 21,27-30; 24,17. Ka mundësi që ai të shpallet pas 605 (krh. 25,21) ose 593 (krh. 27,3) ose pas 587 (krh. Ez 25,8-11).

48,1 vv Moab është në jug të Amonit, në Transjordani; këtu kujtohen: mali *Nebo* (Lp 34,1); *Kiritaim*, ndoshta në drejtim të Khirbet el.Quaraijat, në jug-perendim të Madaba-dit; *Hesobon*: sot është Kesban, 12 km në veri të Madaba-së që emri i të cilit këtu formon një lojë fjalësh me *hašab*, «bashkëbetim»; *Madmenë*: sot Kerber Dimna, 12 km në veti të Kerak, që formon një lojë fjalësh me *damam*,«e reduktuar në heshtje»; *Koronaim*, mundësisht në veri të vendit në kufinjtë e shkretëtirës; *Lukit*, me vend-ndodhje të pasigurt, ka mundësi të ndodhet në jug-perendim; në fund nëse, me LXX, në rr 4b lexohet «shpallni deri në Soar» (në jug të detit vdekur krh. Zan 14,2.8), kuptohet lehtësisht që frika e provokuar nga pushtimi zotëron vendin në gjithë shtrirjen e tij.

48,4 *Ndihet vigma e fëmijëve në Segor*: BJ, së bashku me TM përkthen: «të vegjlit e saj bëjnë të dëgjohet një klithje».

4 Rrafsh me tokë u bë Moabi!
Ndihet vigma e fëmijëve në Segor.
‖Is 15,5 5 Marrin përpjetën e Luitit, i ngjiten malit duke qarë,
sepse në zbritjen e Oronaimit,
ndjen armiku klithmat e humbjes:
6 Ikni, shpëtoni kokën,
do të jeni si marena në shkretëtirë.
7 Pasi e vure tërë shpresën tënde
në vepra të tua e në visaret e tua,
edhe ti, po, do të pushtohesh.
Kamosi do të shkojë në mërgim
me priftërinj e me të parë së bashku.
8 Në çdo qytet do të vijë shkretuesi,
s'ka qytet që do të shpëtojë;
vërri e bjeshkë do të rrënohen, do të përmbysen
sepse kështu shpalli Zotynë!
9 Jepi Moabit krahë për fruturim, se qytetet iu shkretuan:
s'mbeti kush ndër to të banojë.
10 Mallkuar qoftë kush e kryen
me pakujdesi veprën e Zotit!
Mallkuar qoftë kush s'e njomë shpatën e vet me gjak!
11 I qetë jetoi Moabi që në rini, ai pushoi në draun e vet,
s'u kalua nga vozga në vozgë kurrë s'qe tretur në internim;
ndaj e ruajti shijen e vet, s'u ndërrua fare era e tij.
12 Porse, ja, ditët po vijnë është fjala e Zotit
do t'i dërgoj shtypës që do ta nxjerrin
nga një vozgë në një tjetër
dhe do ta kalojnë nga një enë në tjetrën
dhe enët e tyre do t'i thyejnë.

1Mbr 12,29; Oz 10,5+; Am 5,5 13 Atëherë Moabit do t'i vijë turp për shkak të Kamosit, sikurse u turpërua shtëpia e Izraelit për shkak të Betelit, në të cilin e kishte

48,5 *Marrin përpjetën e Luitit, i ngritën malit duke qarë*: BJ përkthen: «po, ngjitja e Luitit, atje ngjitëshin duke qarë»: «atje (ngjiteshin)», *bo*, krh. Is 15,5; TM përsërit fjalën «qarje (vaj)», *bëkî*.

48,6 *marena*: gomari i egër: *'arôd*, sipas LXX; TM ka: *'arô'ër*.

48,7 *Kamos*: Zoti zyrtar i Moabitëve (rr 13,46; krh. Nr 21,29; 1Mbr 11,7.33).

48,9 *jepi Moabit krah për fluturim, se qytetet iu shkretuan*: BJ përkthen: «*jepni krh.ahë Moabit*»; termi hebre *sîs* do të thotë normalish «lule»; ndoshta këtu hasim në një kuptim të papërdorshëm të kësaj fjale, përveç se mos duhet lexuar *nôsâ*, «puplash», «krah (flatra)» (krh. Ez 17,3; Jb 39,13). Sipas TM *siyyûn*, «varr»: *ngritni një gur varrimi Moabit*.

48,11 *Moabi*: krahinë vreshtash ishte e famshme për verërat e saj (krh. rr 32-33).

48,13 *Betel*: është emri i një shenjtërore të madhe në veri, që pas ndarjes bëhet rivale me atë të Jerusalemit (krh. 1Mbr 12,39; Am 7,13); por është edhe një emër hyjnor i kultit heretik e kolonisë judaike të Elefantinës.

vënë gjithë shpresën.

14Si mund të thoni: Jemi trima, jemi trima luftëtarë?
15Rrafsh me tokë u bë Moabi, po sulmohen qytetet e tij,
lulja e rinisë po i zbret në thertore
është fjala e Mbretit, që emrin Zot i Ushtrive e ka.
16Po afrohet rrënimi i Moabit,
me hapa të shpejtë po vjen e keqja.
17Qajeni, o ju të gjithë, si fqinjtë e tij që jeni;
ju të gjithë që emrin ia dini thoni:
Si u thye shkopi i fortë, skeptri i tij i lavdishëm?! 22,18+
18Zbrit nga lavdia jote e ulu në baltë,
banuese, bija e Dibonit, se po të sulet shkatërruesi i Moabit,
i shpartalloi të tëra fortesat e tua.
19Rri në udhë e vështro, banuesja e Aroerit!
Pyeti të ikurit e ata që shpëtuan!
Thuaju: Ç'ndodhi kështu?
20U turpërua Moabi, sepse u mund!
Uluritni edhe klithni!
Lajmërojeni Arnonin se Moabi u shkretua.

21Erdhi gjyqi kundër Rrafshnaltit, kundër Helonit, kundër Jasës e Joz 13,17-19
kundër Mefaatit, 22kundër Dibonit, Nabos e Betdeblataimit, 23kundër Nr 33,46
Kariataimit, Betgamulit e Betmaonit, 24kundër Kariotit, Bosrës dhe
kundër të gjitha qyteteve të tokës së Moabit, atje ku janë.

25Iu këput briri Moabit,
iu thye krahu Moabit
është fjala e Zotit.

26Deheni Moabin se u ngrit kundër Zotit; Moabi tash le të zhgërryhet Is 51,17+
në të vjellat e veta, edhe ai le të jetë i përqeshur. 27Vallë a s'qe për ty Ez 25,8-11
edhe Izraeli shkak përqeshjeje? Pse a u gjet edhe ai ndër vjedhës, që
sa herë flisje kundër tij, tundje kokën?

48,18 *ulu në* baltë: fj.fj.: «ulu në thatësirë». – *Dibonit*, sot është Diban, afërsisht 5 km në veri-perendim të Arnonit (rr 19), sot Arair, sipër Arnonit. Është në Diban që u zbulua shtylla e Masës, mbreti i Moabit (2Mbr 3,4+).

48,19 *të ikurit*: TM ka «e ikura». Përgjigjja është dhënë në rr 20,25 (ku «profecia e Zotit)», i hequr nga LXX, është ndoshta një glosë) dhe 28; tekstet në prozë janë komentet.

48,24 Pjesa më e madhe e qyteteve të përmendura në këtë rr janë të një identifikimi të pasigurt. Nga ana tjetër ky numerimi i gjatë ka vetem qëllimin të shpreh me më efektshmëri madhësinë e fatkeqësisë.

[28]Largohuni nga qytetet e banoni ndër qeta,
o banorët e Moabit!
Përngjani pëllumbit që e ndërton çerdhen
në faqet e humnerës së përfrigueshme.
‖Is 16,6 [29]Dëgjuam për krenarinë e Moabit:
e teproi më me krenari;
ia pamë krenarinë e mujsharinë,
madhështinë e krenarinë e zemrës!

[30]E njoh mirë lavdërimin e tij është fjala e Zotit dërdëlisjet e tija
‖Is 16,7 të pathemelta, punët e mëdha që kurrë s'i bëri! [31]Prandaj, Moabit
po ia bëj gjëmën, po i vajtoj mbarë Moabasit, do të qaj për burrat e
Kiraresetit.

[32]Gjëmë më të madhe se mbi Jazer,
do të bëj gjëmë mbi ty, o hardhia e Sabamës!
Pinjollat e tua e kaluan detin, arritën deri në Jazer!
Mbi të korrat e vjeljen tënde u vërsul shkatërrimtari.
Is 16,10 [33]U zhduk gëzimi e hareja prej pemishtes e tokës së Moabit.
Nga shtrydhësi verën e zhduka,
shtrydhësi i rrushit askurrë më,
këngët e gëzueshme të zakonshme s'do t'i këndojë!

Is 15,4-5 [34]Kushtrimi i Hesebonit dëgjohet deri në Eleale; zëri i tyre arrin
deri në Jasa, nga Segori deri në Oronaim, deri në Eglatselisiam. Edhe
ujërat e Nimrimit krejtësisht do të prishen. [35]Do të zhduk nga Moabi
është fjala e Zotit atë që do të kushtojë në lartësi dhe atë që kem u
Is 15,5 djeg hyjnive të tija. [36]Prandaj zemra ime më dridhet për Moabin porsi
dridhet fyelli; shpirti im dridhet si fyelli për burrat e Kirharesetit:
Lev 21,5; Is 15,2-3; Jer 47,5 sepse humbën fitesën që kishin bërë. [37]Çdo kokë do të shoget e çdo
mjekërr do të rruhet, çdo dorë do të gërvishtet e çdo ijë në grathore

48,31-32 *Kiraresetit*: «mur prej balte», këtu kemi një nofkë për Kir-Moab, kryeqytet i hershëm i moabitëve, sot Karak. – *Jazer*: ka mundësi të ishte Kisret Jazir, në veri të krahinës së Moabit. – *Sabam*: mes Hesobonit (rr 2) e Nabos; deti që mendohet këtu të ketë arritur nga degët e Sabamit, është pjesa perendimore e Detit të Vdekur.

48,33 *shtrydhësi*: sipas versioneve; TM ka «klithja e haresë». – *këngët e gëzimit*...: BJ përkthen: «klithja e gëzimit nuk dëgjohet më» duhe supozuar *yëhôdad* ose *yëhuddad*, formë jo e vërtetueshme nga fjala *hêdad*, «këngë gëzimi» që TM përsërit dy herë.

48,34 *zëri i tyre arrin*: hipot.; TM ka «*për shkak të britmave* (ulërimave)». – *dhe e Eleales*: hamend. (krh. 1Sam 15,4): TM ka: «deri në Eleal». – vetem Segori, në jug, Heseboni e Eleal, janë pak kilometra njëra me tjetrën, në veri, janë sigurisht të identifikuara (krh. rr 1+). – *ujërat e Nimrinit* duhet të kërkohen ndoshta në veri të Detit të Vdekur (por ka qënë propozuar 'wadin' e Numeirës, në jug-lindje).

48,36 *sepse humbën fitesën që kishin bërë*: kurse BJ: «thesai i mbledhur ka humbur».

do të vishet. [38]Mbi çdo pullaz të Moabit e në çdo shesh të tij kudo
vajtime, sepse e copëtova Moabin porsi një shtambë që askujt s'i vlen
gjë është fjala e Zotit. [39]Po si u ndrydh! Se ç'u bë copë e grimë! Se ç'u
turpërua Moabi e u vu në ikje?! Moabi u bë lojë dhe përqeshje për të
gjithë fqinjtë e tij.

[40]Sepse kështu thotë Zoti:
Ja, thua se shqiponja u lëshua fluturim, =49,22
mbi Moabin i shtrin krahët e vet!
[41]Qytetet u pushtuan, u morën kështjellat.
Zemra e trimave të Moabit atë ditë
porsi zemra e gruas në lindje e sipër do të jetë.
[42]Do të pushojë Moabi të jetë popull
sepse Zotit i shiti lavde!
[43]Tmerr, gropë e lak mbi ty, o banues i Moabit ‖Is 24,17-18
është fjala e Zotit.
[44]Kush t'i shpëtojë tmerrit, në gropë do të bjerë;
kush të dalë nga gropa, do të zihet në lak;
sepse do të sjell kundër Moabit vitin e ndëshkimit të tyre
është fjala e Zotit.
[45]Nën hije të Hesebonit zënë vend të ikurit të mbetur pa fuqi,
por zjarri doli nga Heseboni, shpërtheu flaka nga mesi i Sikonit, Nr 21,28-29
ia përpiu tëmthat Moabit, butin e kresë të kryengritësve. Nr 24,17
[46]Vaj për ty, o Moab! Sharroi populli i Kamosit!
Bijtë e tu u zunë robër, bijat e tua u çuan në skllavëri!
[47]Por dikur në një ditë të vonë prapë Moabin do ta përtërij 46,26+
është fjala e Zotit». Këtu merr fund gjyqi i Moabit.

Profeci kundër Amonit

49 [1]Në lidhje me bijtë e Amonit, kështu thotë Zoti: LXX: 30

48,44 *vitin e ndëshkimit*: TM ka: «mbi atë».

48,45 *nga mesi*: me TM *mibbên*; duke lexuar nga 3 dshk hebr. *mibbêt*: "nga pallati"; – *Sikon* është mbreti i amorrenjve që si kryeqytet kishte Hesebon (Nr 21,27-28; Lp 2,26-37).

48,47 *prapë Moabin do ta përtërij*: shënim i një skribi (krh. 51,64).

49,1-5 profeci autentike, nëse përjashtohet rr 2 që ndoshta është shtuar më vonë. Rr 6 duket një shtesë, krh. 48,47a.

49,1 *banoi në qytetet të tija*?: territori i amonitëve, në Transjordani, në veri të Moabit, kishte si kryeqytet Raba-në (rr 2), ose Rabat-Amon, Amani i sotëm. Në kohën e pushtimit të Palestinës, ky vend ka qënë dhënë fisit të Gadit (krh. Nr 32; Joz 13,24-28): duke ja hequr izraelitëve, pas 734 e pastaj serisht në 721, amonitët dhe me ta Milkom, Zoti i vëndit të tyre, kishin uzurpuar një të drejtën. – këtu dhe në rr 3 lexohet: «Milkom», me versionet e 1Mbr 11,5.7.33; 2Mbr 23,13; TM ka: *Malkam*, «mbreti i tyre».

Lp 2,19+; Ez 25,1-7; Am 1,13-15; Sof 2,8-11

«Izraeli, vallë, a nuk paska djem,
athua s'paska asnjë trash'gimtar?
Pse Milkomi e trashëgoi Gadin,
populli i tij banoi në qytete të tija?
[2]Ja, prandaj se po vijnë ditët
është fjala e Zotit
urratë e luft's do të bëj të dëgjohen
mbi Rabanë e bijve të Amonit,
do të bëhet një grumbull gurësh
Bijat e saja me zjarr do të digjen,
atëherë Izraeli do t'i plaçkitë ata që atë e plaçkitën
është fjala e Zotit.
Nr 21,25v [3]Ulërit, Hesebon, sepse Ari u rrafshua,
dhe u bë një grumbull gurësh;
vajtoni bijat e Rabës, ngjeshuni në grathore, qani,
enduni rreth e rreth muresh,
se Milkomi po tretet në skllavëri,
priftërinjtë e tij së bashku me prijës.
[4]Përse mburresh ti me vërritë?
Rrjedh begatshëm vërria jote, bijë kryengritëse,
që shpreson në visaret tua
e thua: Kush guxon të më sulmojë?
[5]Ja, unë po sjell tmerrin mbi ty
thotë Zoti, Hyji i Ushtrive
nga të gjithë që janë rreth teje,
do të shpërndaheni kah t'ju çojnë sytë,
s'do të ketë kush t'i bashkojë të ikurit!
46,26+ [6]Por, pas kësaj, do t'ia ndryshoj fatin Amonit»
është fjala e Zotit.

Lp 2,1+; Ps 137,7; Ez 25,12-14; Am 1,11-12; ‖Ab 1-9

Profeci kundër Edomit

[7]Lidhur me Edomin.

Kështu thotë Zoti i Ushtrive:

49,2 *bijat e saja*: bëhet fjalë për qytetet që varëshin nga Raba, kryeqyteti i tyre.

49,3 *Hesebon*: qytet moabit (krh. 48,1), ka mundësi të jetë pushtuar nga Amonitët. – *arrin shkatërruesi*: është hipot.: BJ hipotezon: «pse Ar është rrënuar»; Ar ndodhet në Transjordani (krh. Nr 21,28). TM ka: «Ai», qytet cisjordan.

49,4 *me vërrit*: hipot.: TM ka: «nga luginat, lugina jote rrjedh»; BJ hipot.: «nga luginat e tua». Lugina kryesore e krahinës së amonitasve është ajo e Iabok.

49,7-22 Kjo profeci arrin pak a shumë deri në 605. Duhet vërejtur paralelizmin me Hab 1-9.

49,7 *ndër të mënçur*: sipas LXX; TM ka: «të bijve» (korrigjim i thjesht zanor). Urtia Idumease ishte e famshme (krh. 1Mbr 5,10-11; Jb 2,11; Bar 3,22-23; etj.).

«Vallë, a s'ka mbetur më urti në Teman? Bar 3,22
Vallë, ndër të mençur a mungoi këshilli?
A thua dija e tyre u dëvar?
8Ikni! Ktheni shpinën! Zbritni në greminë,
ore ju, banorë të Dedanit,
rrënimin e tij po e sjell mbi Ezaun, Mal 1,2-5
është koha të më japë përgjegjësi.
9Nëse do të të vijnë vjelësit e rrushit, ‖Ab 5-6
asnjë vile s'do ta lënë;
nëse do të të vijnë vjedhësit e natës,
do të vjedhin çka të duan.
10Se jam unë që e shqyrtoj Ezaun,
ia zbuloj çdo skutë të fshehtë,
assesi nuk mund të fshihet!
Iu shua fara, iu zhbinë vëllezërit,
s'i mbet vëlla, fqi që mund t'i thotë:
11Mos ji në kujdes për bonjakë të tu,
sepse unë ata i rris,
të vejat e tua
unë do të kujdesem për to!

12Sepse kështu thotë Zoti: Ja, ata që nuk do të duhej ta pinin kupën, janë të dënuar ta pinë deri në fund. E ti të kalosh pa e pirë si të ishe i 25,28-29; Is 51,17+
pafajshëm?! S'do të jesh i pafajshëm, por do ta pish deri në fund! 13Po, unë po përbehem me vetvete është fjala e Zotit Bosra do të bëhet vend i shkretë, emnesë, shkretëtirë e mallkim dhe të gjithë qytetet që i përkasin do të bëhen një grumbull rrënojash të përhershme.

14Një lajm prej Zotit e mora, ‖Ab 1-4
kasneci u dërgua ndër popuj:
Bashkohuni dhe eni kundër saj!
Ngrehuni e bini në luftë!
15Dhe, ja, të vogël do të të bëj mes popujsh,
të përbuzur midis njerëzish.
16Mendja e madhe jotja të tradhtoi,

49,8 *Dedan*: oazi e El-Ela në Arabi; në Ez 25,13 Teman (ndoshta aktualisht Tawilân afër Petras) dhe Dadan përfaqësojnë kufinjtë (veri e jug) të Edomit. – mbi Ezau ose Edom krh. Zan 36,8.

49,13 *Bosra*: Shënuar nga Bosra e Moabit (48,24); Bosra, është kryeqytet i Edomit, duhet identifikuar si Borseria aktuale, afërsisht 40 km në jug të Detit të Vdekur.

49,16 *në shpella*: përkthim i një të vetme të dhënë; BJ përkthen «shpellë (shkëmb)». «shkëmbi» i Edomit (krh. 2Mbr 14,7; Is 16,1), që prej kohësh është identifikuar si qytet Shkëmbi (Guri), që mendohet të ndodhet më në veri, në krahinën e Borsës.

krenaria e zemrës sate;
ti që banon në shpella të qetave,
ti që kapesh kreshtave të bjeshkëve,
51,53; Hab 2,9 edhe nëse e ngreh, si shqiponja, lart çerdhen tënde,
prej andej poshtë do të të plandos
është fjala e Zotit.

17 Edomi do të shkatërrohet: kushdo të kalojë nëpër të, do të mbetet
shtang nga habia dhe do të fërshëllejë mbi plagët e tija. 18 Sikurse qenë
=50,40 përmbysur Sodoma e Gomorra dhe qytetet fqinje është fjala e Zotit
askush më në të s'do të banojë, asnjë bir njeriu në të s'do të strehohet.
=50,44-46 19 Ja, porsi luani sulmon nga pylli i dendur i Jordanit drejt vërrive
përherë të gjelbërta, po ashtu, në një të rrahur të qepallës, do ta bëj
të ikë larg prej tij, do t'ia vë të parë të zgjedhurin tim. E njëmend,
Jb 9,19; Ur 12,12 kush mund të jetë i ngjashëm me mua? Kush është i zoti mua të më
pandehë? Cili bari mund të më bëjë ballë? 20 Pra, dëgjoni synimin e
Zotit që e ka në mend kundër Edomit, e vendimet që i mori kundër
banorëve të Temanit:

Rrëshqanë do t'i heqin edhe qengjat e grigjës,
për ta shkret do të mbesin kullotat!
21 Nga rropama e rënies së tyre do të trandet toka,
klithmat e tyre do të dëgjohen der në Det të Kuq!
22 Ja, po ngjitet, fluturon si shqipja,
krahët e vet i shtrin mbi Bosrën;
atë ditë zemra e trimave të Edomit
do të jetë si zemra e gruas kur lind!».

Profeci kundër qyteteve siriane

Is 17,1-3; Am 1,3-5 23 Lidhur me Damaskun.

«U harbuan Emati e Arfadi, se dëgjuan një kumt të zi.
U trazuan porsi deti, ngusht janë,
assesi s'mund të gjejnë qetësi.
24 U shkatërrua Damasku, mori arratinë;
4,31+ tmerri e frika i pushtoi, e shtrënguan ngushticë e dhimba
porsi gruan kur lind fëmijë.

49,21 *Det të Kuq*: BJ fj.fj.: «det shelgësh (kallamash)». Do të bjerë jehona: fj.fj.: «zhurma e tij», që TM përsërit dy here.

49,23-27 Kjo profeci që nuk është shpallur në 25,13-26 mund të lidhet me frikën që do të ishte shpërndarë në Siri, atëherë nën pushtimin Egjiptian, kur Egjipti u mposht në betejën e Karkamisit në 605 (krh. 46,2+).

49,23 Për *Emati* krh. 39,5; *Arfadi*, është Tel Arfati aktual, në veri të Arfaosit. – *porsi deti*: hipot. *kayyam*; TM ka: «në detë», *bayyam*.

25Si të mos lihet qyteti i lavdishëm, fortesa e haresë?
26Të rinjtë e tij në sheshe do të vriten,
të gjithë atë ditë do t'i vriten trimat
është fjala e Zotit të Ushtrive.
27Mureve të Damaskut zjarr do t'u jap,
do t'i përpijë kullat e Benadadit».

Profeci kundër fiseve arabe

25,23-24; Is 21,13-17

28Kundër Cedarit e mbretërive të Asorit që i shpartalloi Nabukodonozori, mbreti i Babilonisë.

Kështu thotë Zoti:
«Në këmbë! Suluni kundër Cedarit!
Asgjësoni bijtë e Lindjes!
29Merrjuani çadrat edhe grigjat,
përlhurat e çadrës me almiset e tyre;
le t'u merren gamilet e tyre dhe le të klithet përmbi ta:
tmerr gjithkund përreth!
30Ikni! Zhdukuni me shpejtësi!
Fshehuni në gërrla, ju që banoni Asorin
thotë Zoti se mbreti i Babilonisë, ai Nabukodonozori,
ka shestuar kundër jush në plan,
kundër jush vendim ka marrë:
31Në këmbë! Suluni kundër pop'llit të qetë,
që jeton në pakujdesi është fjala e Zotit
që s'ka derë as shula dere e jeton krejt i vetmuar!
32Pre do të jenë devet e tyre,
plaçkë dhentë e tyre të shumta!
Do t'i tres në çdo anë, ata njerëz me tëmtha të rruar,
nga çdo anë do t'u sjell rrënimin është fjala e Zotit.
33Strofull çakejsh do të bëhet Asori,
një shkretëtirë e përhershme.
Askush më në të s'do të banojë,
bir njeriu në të s'do të strehohet».

49,25 *qyteti i lavdishëm*: sipas sir., Targum e Vulg.; TM ka: «qyteti i gëzimit tim».

49,27 *Benadatit*: Benadati III, bir i Kazaelit dhe mbret në Damask afër vitit 840 (krh. 2Mbr 13,24; Am 1,4).

49,28 *Asor*: emrër i përgjithshëm që paraqet Arabinë gjysëm - stabilizuese, në kunderpërgjigjie me beduinet e shkretëtirës. «Mbretëri» këtu duhet kuptuar në sensin e grupimit nën autoritetin e një kryetar fisi.

Profeci kundër Elamit

LXX: 25,14-20

34 Fjala e Zotit që i qe drejtuar profetit Jeremi kundër Elamit, në fillim të mbretërimit të Sedecisë, mbretit të Judës.

35 «Kështu thotë Zoti i Ushtrive:
Ja, po e thyej harkun e Elamit,
fuqinë më të madhen të tijën,
36 dhe do të sjell përmbi Elamin,
katër erërat nga katër anët e qiellit,
do t'i hedh në të gjitha këto erëra:
asnjë popull kund s'do të ketë,
ku të mos arrijnë të ikurit e Elamit!
37 Elamitëve tmerrin do t'ua shtie
përballë armiqve të tyre,
përballë atyre që u kërkojnë jetën;
fatkeqësinë do ta çoj mbi ta:
felgrimin tim të ndezur flakë
është fjala e Zotit
përpas shpatën do t'ua çoj
derisa krejt t'i asgjësoj.
38 Fronin tim në Elam do të vë,
do të zhduk mbretër edhe princa
është fjala e Zotit.
46,26+ 39 Por dikur, në ditët e largëta,
do t'ia ndërroj fatin Elamit»
është fjala e Zotit.

Is 13; 14; 47; Zb 18

Profeci kundër Babilonisë

LXX: 27

50 1 Fjala që e tha Zotynë lidhur me Babilonin edhe me tokën e kaldenjve me anë të profetit Jeremi.

Rënia e Babilonisë, çlirimi i Izraelit

2 «Lajmëroni ndër popuj, vëni në dijeni,

49,34-39 *Elam*: është emri i rrafshëve të larta me vendndodhje në lindje të Mesopotamisë, ku do të shtihen pushtimet e medëve dhe persianëve. Jeremia pati mundësinë, që nga viti 597, të parashikojë pushtimin e Edamit nga ana e persianëve.

50,1-28 Në profecitë që vijonjë, përseriten kryesisht dy tema: rënia e Babilonisë dhe kthimi nga mergimi. Jeremia priste këto ndodhi, po jo për një të ardhme të menjëhershme (krh. 27,7; 29,10.28). Këtu perspektiva e rënies së Babilonisë (538) duket shumë e afërt si tek Isaia i dytë.

50,2 *Beli*: «Zoti» (krh. Baali), emër i zakonshëm i Merodak-ut ose Marodakuh, zot kryesor i Babilonisë (krh. 51,44; Is 46,1; Bar 6,40; Dan 14), krh. Gjq 2,13+.

ngritni flamurin, shpallni e mos e fshehni, thoni:
U pushtua Babilonia, me marre u mbulua Beli, Is 46,1
u mposht Merodaku!
U turpëruan shtatoret e tija, dordolecat e tij u thyen!

3Sepse kundër tij nga Veriu po ngjitet një popull, që tokën e tij do
ta shkretojë dhe s'do të mbetet njeri që të banojë në të: as njeri as
bagëti: po ikën e do të shkojnë. 4Në ato ditë e në atë kohë është fjala
e Zotit do të vijnë bijtë e Izraelit së bashku me bijtë e Judës; do të
shpejtojnë duke ecur e duke qarë dhe do ta kërkojnë Zotin, Hyjin e
vet. Do të pyesin për udhën e Sionit, drejt të cilit e kanë të drejtuar
fytyrën: Ejani t'i mbështetemi Zotit me Lidhje të përhershme, që s'do
ta shlyejë asnjë harresë. 6Grigjë e tretur ishte populli im, barinjtë e Mt 9,36+
tyre i ngashnjyen dhe bënë që të enden ndër male. Kaluan nga mali Ez 34,1+
në kodër, e patën harruar vathën e vet. 7Kushdo i gjente, i hante
dhe armiqtë e tyre thoshin: S'po bëjmë kurrfarë faji pasi ata kanë
mëkatuar kundër Zotit, kullotës së drejtësisë dhe shpresës së etërve
të tyre, Zotit.

8Ikni nga Babilonia! 51,6.45; Is 48,20;
Dilni nga toka e kaldenjve; jini posi cjeptë në krye të grigjës. 52,11; Zb 18,4
9Sepse qe, po ngris e nis kundër Babilonisë
një shumicë popujsh të mëdhenj nga toka e Veriut;
këta do të sulen kundër tij nga andej edhe do të pushtohet:
shigjeta e tyre si e luftëtarit të zgjedhur,
huq asnjë më nuk do të shkojë.
10Kaldeja do të bëhet pre,
do të begaten të gjithë plaçkitësit e saj
është fjala e Zotit.
11Ndërsa gëzoheni e të madhe lëvdoheni,
ju, o plaçkitës, të pronës sime,
ndërsa kërcenit si mëzetrit mbi bar,
e hingëllonit si hamshorët e fortë,
12u turpërua për së forti nëna juaj,
u mbulua në marre ajo që ju lindi:
ja, e fundit do të jetë në mes të popujve,
e shkretuar, e pashteg, e djegur!
13Felgrimi i Zotit derën me ferrë ia mbylli,

50,4 *me bijtë e Judës*: këtu si në rr 33 dhe në 51,5 ndoshta kanë qëne komentuesit që kanë shtuar përmendjen e Judës pranë Izraelit (krh. njësoj 31,3.4.31). Në fakt këto shënime janë pa vlerë sepse «Izraeli» paraqet këtu bashkësinë e popullit të Zotit.

50,5 *me lidhje të përhershme*: TM ka: «do bashkohen»; sir. ka «bashkohemi».

50,8 *Dilni*: sipas qere e variantëve; në ketib lexohet «ata do të dalin».

50,11 *mbi bar*: *baddeše*; krh. LXX («viqa në bar»),; TM ka: *daša,* «që shkel».

krejtësisht do të mbetet e shkretë;
kush të kalojë n'për Babiloni
nga habia shtang do të mbetet,
do të fërshllejë mbi plagët e tija.
14 Rreshtohuni për luftë rreth Babilonit,
të gjithë ju që harkun ngrehni,
qitni në të, shigjeta mos kurseni,
sepse Zotit deshtas në faj i ra!
15 Britma lufte lëshoni kundër tij,
në çdo anë dorën e shtrin.
U rrëzuan themelet e tija, u shembën edhe muret e tija,
51,6; Is 59,18 sepse është dita e ahmarrjes së Zotit.
Ahmerruni kundër tij, siç bëri ai, bëjani edhe ju atij!
16 Shfaroseni në Babiloni mbjellësin,
edhe korrtarin në kohë të korrjes.
Larg nga shpata vrasëtare, të kthejë secili në popull të vet,
të ikë çdonjëri në vend të vet.
17 Dele e tretur ishte Izraeli e përndjekur nga luanët.
51,34 I pari e hëngri mbreti i Asirisë, e i fundit që i hoq edhe kockat,
Nabukodonozori, mbreti i Babilonisë.

18 Prandaj kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit: Ja, unë do ta ndëshkoj mbretin e Babilonisë dhe tokën e tij siç e ndëshkova mbretin e Asirisë. 19 Unë do ta kthej Izraelin në kullotat e tija e do ta kullotë Karmelin, Basanin, e në malin e Efraimit e të Galaadit do t'i kënaqet shpirti. 20 Po në ato ditë e në atë kohë, është fjala e Zotit do të kërkohet mëkati i Izraelit, por nuk do të gjendet, po edhe mëkati i Judës, por
Is 4,3+ nuk do të gjendet, sepse unë ua fala të gjithë atyre që i ruajta.

Rënia e Babilonisë, kumtuar në Jerusalem

21 Ngjitu në tokën e Merataimit,
sulmo banorët e Fakudit!
Shpartallo, vraj, përndiqi është fjala e Zotit
bëj gjithçka të kam urdhëruar!
22 Brohoritje lufte po jehojnë

50,19 Galaadin e Basanin, në Transjordani, ishin të famshëm për kullotat që kishin (krh. Nr 32; Am 4,1+; Mi 7,14); Karmeli (emri i të cilit do të thotë «pyll frutor») dhe kodrat pyjore të Efraimit (krh. Joz 17,18) që përmban, ndoshta edhe për të larguarit, imazh i një vëndi prodhues dhe mikpritës.

50,21 I jepet urdheri popullit që sulmon babilonasit. – *Merataim*: është e njëjtë me fjalën babilonase *marâtu*, «lagun», pershkruan zonën (krahinën) dalëse të Tigrit e të Eufratit. – *Fakudit*: (krh. Ez 23,23) është emër i një popullí që jetonte në lindje të Babilonisë. – Pas *eliminimit* nuk pranohet *'aharéhem*, «pas tyre», të TM; BJ në Targam. lexojnë: *'ahaîtam*, «deri në fund» (fj,fj. deri në fundin e tyre).

anembanë vendit, humbje e tmerrshme!
23 Si? U thye e copë u bë maji i tokës mbarë? Is 14,4-6; Jer 51,8.20
Si? Në shkretëtirë u kthye mes popujve Babilonia? =51,41
24 Lakun ta vura e u pushtove e ti, s'dije, o Babiloni!
U zure në pa beh dhe u kape, sepse hyre në luftë me Zotin.
25 Zoti e hapi armëtoren e vet
dhe i nxori armët e zemërimit të vet,
sepse Zoti, Hyji i Ushtrive,
ka për të bërë një punë të madhe në vendin e kaldenjve.
26 Ejani kundër saj nga të gjitha skajet, hapni drithnikët e saj,
kthejeni në një grumbull gurësh si kapë duajsh, vrajeni,
saqë gjë prej saj të mos mbesë! Joz 6,17+
27 Preni të gjithë mëzetërit e tij, në thertore le të zbresin!
Vaj për ta se u erdhi dita, koha e ndëshkimit të tyre.
28 Dëgjoni zërin e atyre që ikën nga toka e Babilonisë vijnë
për të kumtuar në Sion, ahmarrjen e Zotit, Hyjit tonë,
ahmarrjen për Tempull të vet.

Mëkati i pafytyrësisë

29 Shigjetarët bashkoni në Babiloni,
të gjithë ata që ngrehin harqet;
rrethojeni nga çdo anë: që asnjë të mos shpëtojë!
Shpagojeni sipas veprave të saja, gjithçka bëri, bëjani asaj, Dal 21,25+; Ps 28,4; Zb 18,6 Is 14,13-14
sepse u çuan kundër Zotit, Shenjtit të Izraelit.
30 Prandaj nëpër sheshe do të bien të rinjtë e Babilonit,
atë ditë do të vriten të gjithë trimat e tij»
është fjala e Zotit.
31 «Ja, në shpinë më ke, o moj Krenari,
është fjala e Zotit, Hyjit të Ushtrive, të erdhi dita,
koha e ndëshkimit tënd!
32 Do të bjerë Krenaria, do të rrëzohet,
s'do të jetë kush që të mund ta ngritë.
Zjarr do t'u jap qyteteve të saja,
do t'ia djeg të gjitha rrethinat!

Zoti shpaguesi i Izraelit

33 Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Të ndrydhur janë bijtë e Izraelit së

50,26 *nga të gjitha skaje*: BJ përkthen: «nga të gjitha anët»; kuptim i pasigurt. Kjo fjalë normalisht ka domethen: «fund», «ekstremitet», por në të njëjtën kohë mund të shprehë një bashkësi, një totalitet («pa përjashtime»).

50,29-32 Është mekati i krenarisë së një pretendimi të shfrenuar: *hybris* në greqisht (krh. Zan 3; 11,1-9; Is 14,12-13; Ez 28; Am 4).

bashku me bijtë e Judës. Të gjithë ata që i pushtuan, i mbajnë në
Is 41,14+ robëri e nuk duan t'i lirojnë. [34]Porse Shpaguesi i tyre është i fortë,
51,10.36 e ka emrin Zoti i Ushtrive, Ai do ta mbrojë rrjedhimisht çështjen e tyre, do t'ia kthejë qetësinë botës dhe do t'i bëjë të dridhen banorët e Babilonisë.

[35]Shpatë kundër kaldenjve është fjala e Zotit
kundër banorëve të Babilonit,
kundër princave e të urtëve të tij!
[36]Shpatë kundër dijësve të tij: le të dalin mendsh!
Shpatë kundër trimave të tij: frika le t'i pushtojë!
[37]Shpatë kundër kuajve e karrocave luftarake të tija
51,30 e kundër gjindes që është në to: le të bëhen porsi gra!
51,13 Shpatë kundër vishtarëve të tij: le të rrëmbehen!
51,36 [38]Shpatë mbi ujërat e tij: e le të shteren,
sepse është ky vend truporesh, i çmendën idhujt e tyre
dordolecat mendsh i qesin!

/Zb 18,2 [39]Prandaj, në të do të banojnë rrëqebuj me çakej, për struca banesë
do të bëhet; kurrë më nuk do banohet as mos u ndërtoftë më brez
=49,18 pas brezit. [40]Sikurse Zoti e rrooposi Sodomën e Gomorrën me qytetet
51,26.37 përkatëse të tyre është fjala e Zotit njeri më në të s'do të banojë, më në të s'do të strehohet bir njeriu.

Populli i Veriut e luani i Jordanit

=6,22-23 [41]Ja se arrin një popull nga Veriu, një popull i madh, e shumë
mbretër po ngriten nga skajet e botës. [42]Në dorë i morën hark e heshtë;
të pashpirtë janë dhe të pamëshirshëm; zëri i tyre gjëmon porsi deti.
Hipën në kuaj porsi trimat të përgatitur për luftim kundër teje, bija
e Babilonisë. [43]E dëgjoi mbreti i Babilonisë zërin e trimërisë së tyre
dhe i lëshoi fuqia krahët e tij. Ngushticë e madhe e pushtoi, dhimbë si
=49,19-21 dhimba e gruas kur lind. [44]Ja, porsi luani kur sulet nga pylli i dendur
i Jordanit drejt livadheve gjithherë të blerta, do t'i bëj të ikin prej saj e
të parë do t'ia bëj atë që më pëlqen. E njëmend, kush është i ngjashëm
me mua? Kush guxon të më qesë në gjyq? E ku mund të gjendet ai bari
që do të mund të më qëndrojë përballë? [45]Pra, dëgjoni synimin e Zotit,
që e ka në mend kundër Babilonisë e vendimet që i mori kundër tokës
së kaldenjve: po se rrëshqanë do t'i heqin edhe qengjat e grigjës, për ta
shkret do të mbesin kullotat. [46]Nga rropama e pushtimit të Babilonisë
do të trandet toka dhe britma e vaji do të dëgjohet ndër popuj».

50,41-46 Kjo profeci rimerr kundër Babilonisë kërcënimin e një armiku me prejardhje nga veriu, tashmë e shpallur kundër Judës (6,22-24), dhe profecinë kundër Edomit (49,19-21).

Zoti kundër Babilonisë

51

[1]Kështu thotë Zoti: LXX: 28

«Ja, unë do ta çoj kundër Babilonisë
e kundër banorëve të Kaldesë
një erë që sjell vdekjen.
[2]Do të dërgoj në Babiloni hedhës 4,11
që do ta hedhin në erë si me terplote
e do ta shpartallojnë tokën e tij,
sepse në të do të sulen për gjithë anë,
ditën e çmoskurrjes së zezë».
[3]Shigjetari të mos e lëshojë harkun,
e pancirin të mos e zhveshë.
Të rinjtë e tyre mos i kurseni, vrajani të tërë ushtrinë! Joz 6,17+
[4]Do të bien të vrarë në tokën e kaldenjve,
të plagosur në sheshet e saja,
[5]sepse s'u vejnua Izraeli as Juda
prej Hyjit të vet, Zotit të Ushtrive.
sepse toka e tyre është plot fajësi para Shenjtit të Izraelit.
[6]Largohuni nga Babilonia, le të shpëtojë secili jetën e vet, 50,8; /Zb 18,4
mos u birrni për faj të tij,
sepse është dita e ahmarrjes së Zotit: 50,15
ç'meritoi atij po i jep.
[7]Babilonia në dorën e Zotit ishte kupë punuar prej arit 25,15-29; Is 51,17+ /Zb 18,3
që e dehi botën mbarë;
prej verës së tij popujt u pinë e prandaj u dolën mendtë.
[8]Papritmas ra Babilonia, u copëtua. Mbi të qani! /Zb 18,2; Jer 50,23
Merrni balçëm për dhimbë të tij, se mos shërohet!
[9]«E mjekuam Babilonin, por s'u shërua dot,
Lëreni e të shkojmë secili në vend të vet, 50,16
sepse ndëshkimi i tij arriti der'në qiell,
po lartësohet deri në re.
[10]E ngriti Zoti drejtësinë tonë! 50,34

51,1 *Kaldesë*: BJ bashkë me TM kanë: *lëbqamay*, anagramë e fjalës *kasdim* (Kaldej) në të njëjtë mënyrë (shkrim) e gjejmë të shkruar në 25,25-26.

51,3 *mos e lëshojë... e mos u zhveshtë*: ky ndalim i dyfishtë *'al...'al*, lexuar në 15 dshk hebr. dhe variante (kurse TM ka: *'el...'el*, «në drejtim të... në drejtim të»), iu drejtohet rrethuarve. Dy pjesët e tjera të rr iu drejtohen, në të kundërt, atyre që i kanë rrethuar. TM (ketib) përserit dy here fjalën «lëshojë» diktografi që qeré dhe variantet nuk e vendosin.

51,7 *u dolën mendtë*: TM përsërit në fund të rr termin «komb (atdhe)», që nuk është në variantet.

Ejani ta shpallim në Sion, veprën e Zotit, Hyjit tonë!».
11 Mprehni shigjetat, mbushni kukurrat,
Is 13,17 e zgjoi Zoti shpirtin e mbretërve medë,
se synoi të zhbijë Babiloninë, ta rroposë,
sepse është ahmarrja e Zotit,
hakmarrja e Tempullit të tij.
12 Mbi mure të Babilonisë valvitni flamurin!
Shtoni rojat, vëni rojtarë, bëni pusi,
sepse Zoti ka bërë pleqëri,
e çka pat thënë, tash po e zbaton,
ndaj banorëve të Babilonisë.
/Zb 17,1.15; Jer 50,37-38 13 Ti që banon bri ujërash të shumtë,
o i pasur me visare, të erdhi fundi, momenti i prerjes sate!
14 Edhe Zoti i Ushtrive me vete u përbetua:
«Do të të mbush me njerëz si karkaleci,
përmbi ty do të këndohet kënga e të vjelave».
=10,12-16 15 Ai me fuqinë e vet i dha trajtë tokës,
me urti të vet të qëndrueshme e bëri botën,
me dijen e vet qiellin e shtriu.
16 Me zërin e tij grumbullohen ujëra të shumtë në qiell
‖Ps 135,7 dhe i ngrit retë nga skaji i tokës,
bën që vetëtimat të shpërthejnë në shi,
e nxjerr erën nga vishtarët e vet.
17 Atëherë i marrë bëhet çdo njeri, pa dije,
çdo argjendtar turpërohet nga idhulli i vet,
sepse shtatoret e tija s'janë tjetër, por rrenë
edhe atyre fryma u mungon.
18 Vepra janë të kota, të denja për t'u përqeshur,
ditën e ndëshkimit ato do të zhduken.
19 E tillë s'është, jo, pjesa e Jakobit,
sepse Ai e ka krijuar gjithësinë
e Izraeli është fisi i trashëgimit të tij:
Emri i tij është Zoti i Ushtrive.

Maji i Zotit e mali i madh

50,23 20 «Ti qe maj në dorën time, një vegël lufte:
me ty i rraha popujt, me ty i shpartallova mbretëritë.

51,11 *kukurrat*: sipas LXX, TM ka «mbrojtëse». – *mbretërve* medë: poema fliste për një armik të veriut (50,3.9.41; 51,48). Komentuesi preçizon: medët e identifikuar me persianët si në Is 13,17.

51,13 *momenti i prerjes sate*: TM fj.fj. ka «kubi i prerjes sate» ose «masa e përfitimit tënd»; BJ përkthen: «masa e grabitjeve të tua».

51,19 *Izraeli*: i shtuar sipas gr.luk, Vulg., Targum dhe disa dshk hebr. TM nuk e vë (po kështu dhe BJ).

[21]Me ty rraha kalë e kalorës,
me ty rraha karrocë lufte e karrocierë,
[22]me ty rraha burrë e grua, me ty rraha plak e të ri,
me ty rraha djalosh e vajzë,
[23]me ty rraha bari e grigjë, me ty rraha bujk e pendët e qeve,
me ty rraha qeveritarë e bujarë.

[24]E tash po i ahmerrem ndër sy tuaj Babilonisë e të gjithë banorëve
të Kaldesë për të gjitha të këqijat që ia bënë Sionit thotë Zoti.

[25]Pritëm se me ty e kam, o Mali shkatërrues
është fjala e Zotit ti që e prish gjithësinë!
Kundër teje po e lartësoj dorën,
do të të plandos prej kreshtave të larta,
do të të bëj mal të djegur zhar!
[26]Prej teje s'do të gdhendet gur këndi
as gur që të qitet në themele,
sepse do të bëhesh shkretëtirë e përhershme» 50,40
është fjala e Zotit.

Drejt mbarimit

[27]Ngriteni flamurin në vend, mes popujsh bini borisë,
bëni gati popujt kundër tij, kundër tij thirrni mbretëritë
Araratin, Meniun e Askenezin.
Përcaktoni kundër tij shkruesit,
sillni kuaj si karkalecat me thimtha.

[28]Përgatitni popujt për ta sulmuar: mbretërit e Medisë e prijësit e
saj, me të gjithë bujarët e saj edhe mbarë vendin që i përket asaj.

[29]Atëherë toka do të trandet, do të gjëmojë,
sepse synimi i Zotit
po shkon në vend kundër Babelit:
që të bëhet toka e Babelit
shkretëtirë, e pabanueshme.
[30]E lanë luftën trimat e Babilonit,
u ngujuan ndër fortesa;
trimëria e tyre u sos dhe u bënë si të ishin gra. 50,37; Is 19,16;
U dogjën banesat e tij, u copëtuan shulat e tij. Nah 3,13

51,27 *Ararat... Askenaz*: populli i veriut që banonin në krahinën e Armenisë dhe kufinjtë e saj janë: Ararati dhe Urantu; Mini, përreth liqenit Van; Arkenaz ose Skiti.

51,28 *Përgatitni*: fj.fj.: «shuguroni, shenjtëroni... për»; BJ ka «kushtoni kombet kundër saj» .

31 Kasneci kasnecin s'e pret,
lajmëtari s'e pret lajmëtarin,
të njoftojë mbretin e Babilonisë
se u pushtua qyteti i tij
prej një skaji në skajin tjetër,
32 se janë zënë gjithkund vatë,
kënetave u është dhënë zjarri,
luftëtarët frika i pushtoi.
33 Sepse kështu thotë Zoti i Ushtrive, Hyji i Izraelit:
«Si lëmë kur për shirje bëhet gati
është bija e Babilonisë,
edhe pak e erdh koha e korrjes së saj!».

Ahmarrja e Zotit

50,17 34 «Më hëngri, më përpiu Nabukudonozori,
mbreti i Babilonisë më la kupë të thatë,
më përlau porsi kuçedra,
me të mira të mia e mbushi barkun
e mua më treti në mërgim.
35 Padrejtësia bërë kundër meje e mundimet e trupit tim,
rënçin, deh, mbi Babiloninë!» thonë banorët e Sionit;
«gjaku im mbi banorët e Kaldesë!»,
thonë banorët e Jerusalemit.
36 Prandaj, Zoti thotë kështu:
50,34 «Ja, unë vetë do ta gjykoj çështjen tënde,
unë do ta kryej ahmarrjen tënde,
do ta thajë detin e saj, do t'i shter burimet e saja.
37 Babilonia, po, do të bëhet grumbull gurësh,
50,39 strofull çakejsh, shenjë çudie e fërshëllimi,
50,40 vend i shkretë, i pabanueshëm.
38 Ulërijnë së bashku si luanët,
le të ulërijnë si këlyshë luani!
39 Kur t'i kapë të nxehtët do t'u japë të pijnë,
=51,57 do t'i deh që të kotullohen, t'i zërë gjumi i përhershëm
Ps 76,6 e askurrë më të mos iu dalë është fjala e Zotit.

51,34 *me të mirat e mia e mbushi barkun*: BJ hipotizon: «(ka mbushur barkun e vet) me pjesët e mia të mira», *ma'a donay*. TM (*më'a danay të*): «nga vendet e mia të këndshme». Hipotezë tjetër: «nga Edami im më ka larguar». Është Jerusalemi që flet.

51,35 *Padrejtësa bërë kundër meje e mundimet e trupit tim*: fj.fj: «dhuna që mu bë, mishi im gjakderdhës». – *Banorët e Sionit*: BJ me TM kanë: «Jerusalem».

51,39 *me helm*: (do *ti jap të pijnë*: sipas BF), në BC dhe në sir. lexohet *nahëmâ*; BJ bashkë me TM, LXX dhe Vulg. *bᵉhummam* (fj.fj. « në të nxehurat e tyre») e përkthejnë «kanë nxehtë?».

40 do t'i shpie në therje si qengjat, porsi desh e porsi cjep».

Vajtim mbi Babiloninë

41 Si? A u robërua Babeli, u pushtua lavdia e botës mbarë?! 25,26+
Si? A u bë një emnesë në mes të popujve Babilonia?! =50,23
42 U çua deti kundër Babilonit,
valët e shumta të tija e mbuluan!
43 Qytetet iu bënë shkretëtirë,
vend i shkretë i pabanueshëm,
vend, në të cilin askush s'banon, erë njeriu n'për të s'kalon!

Ndëshkimi i Zotit kundër idhujve

44 «Do të ndëshkoj Belin në Babiloni, 50,2+
goje do t'i nxjerr ç'përlau.
Popujt më tek ai s'do të shkojnë».
Babilonisë muret do t'i shemben.
45 Dil prej tij, o populli im, secili le të shpëtojë jetën e vet 50,8; 51,6
nga felgrimi i zjarrtë i Zotit!

46 Por mos t'ju ligështohet zemra dhe mos u trembni nga lajmi që do Mt 24,6v
të shpërndahet në vend: një vit vjen ky lajm, vitin tjetër një lajm tjetër.
Dhuna është në vend, një tiran kundër një tirani tjetër. 47 Prandaj,
ja po vijnë ditët, do t'i ndëshkoj idhujt e Babilonit; vendin e tij do ta
mbulojë turpi, të gjithë të vrarët e tij do të mbesin mbi dhe. 48 Qielli e
toka dhe gjithçka përmbajnë do të galdojnë mbi Babilonin, sepse nga /Zb 18,20; 19,1-2
Veriu do të sulmojnë rrëmbyesit është fjala e Zotit. 49 Edhe Babiloni do
të bjerë për shkak të vrarëve të Izraelit, sikurse për Babiloninë ranë
të vrarët e mbarë botës. 50 Ju që shpëtuat nga shpata, nisuni e mos u
ndalni. Nga ky vend i largët le t'ju bjerë në mend Zoti e kijeni në zemër Ps 137,5
Jerusalemin.
51 «Skuqeshim duke dëgjuar poshtërimin; fytyra na skuqej, sepse të
huajt kishin hyrë në Shenjtëroren e Shtëpisë së Zotit».
52 «Prandaj, ja, po vijnë ditët është fjala e Zotit do t'i ndëshkoj idhujt
e tij dhe në mbarë vendin e tij do të gjëmojnë të plagosurit. 53 Po edhe
nëse ngjitet Babilonia në qiell, po edhe nëse e bën të paafrueshme Is 14,13; Jer 49,16
qytezën e vet, unë do t'i dërgoj shpartalluesit e tij» është fjala e Zotit.
54 Dëgjoni! Një klithmë nga Babilonia! Një emnesë e madhe në
tokën e kaldenjve, 55 sepse Zoti po e shkreton Babiloninë, e bën të
mos dëgjohet britma e tij e madhe. Gjëmojnë valët e tija porsi ujërat e
mëdha, ushton zhurma e zërit të tyre. 56 Sepse po vjen mbi të, d.m.th.
mbi Babiloninë, shkatërrimtari. U zunë robër trimat e tij, iu thye
harku! Po, Zoti është Hyji shpagues, që shpaguan me përpikëri! 57 «Do

=51,39 t'i deh prijësit e tij, të urtët e tij, udhëheqësit e tij, qeveritarët e tij dhe luftëtarët e tij: do t'i kapë gjumi i përhershëm, më s'do t'u dalë» thotë Mbreti, që emrin e ka Zoti i Ushtrive.

Babilonia e rrafshuar

58 Kështu thotë Zoti i Ushtrive:
«Muret e gjera të Babilonisë do të shemben deri në themele,
‖Hab 2,13 dyert e tija aq të shkëlqyeshme, flaka e zjarrit do t'i djegë.
Për asgjë hoqën keq popujt, për zjarr u lodhën popujt!».

Profecia e hedhur në Eufrat

59 Ja urdhri që profeti Jeremi ia dha Sarajës, birit të Nerisë, të birit të Maasisë, kur ky po udhëtonte bashkë me Sedecinë, mbretin e Judës, për Babiloni në vitin e katërt të mbretërimit të tij. Saraja ishte kryeudhëheqësi i pushimeve të shtegtimit. 60 Në një libër Jeremia i shënoi të gjitha fatkeqësitë që do të binin mbi krye Babilonisë të gjitha këto fjalë që kanë qenë shkruar kundër Babilonisë. 61 Jeremia, pra, i tha Sarajës: «Kur të arrish në Babiloni, kërko rastin t'i lexosh botërisht këto fjalë. 62 Mandej thuaj: Ti, o Zot, vetë ke thënë kundër këtij vendi se do ta shpartallosh ashtu që të mos ketë kush të banojë
51,26 në të as njeri as shtazë shtëpiake dhe se do të bëhet shkretëtirë e përhershme. 63 Pasi ta kesh përfunduar së lexuari këtë libër, lidhe
/Zb 18,21 për të një gur dhe hidhe në Eufrat 64 e thuaj: Kështu do të fundoset Babilonia e më s'do të ngritet nga e keqja që unë do ta sjell mbi të e do të sharrojë».

Këto ishin fjalët e Jeremisë.

VI. SHTOJCË

‖2Mbr 24,18–25,30 ## Shpartallimi i Jerusalemit dhe nderi i bërë Joakinit

52 1 Sedecia ishte njëzet e një vjeç kur u bë mbret e mbretëroi në Jerusalem njëmbëdhjetë vjet. Emri i s'ëmës ishte Amital, bija e Jeremisë nga Lobna. 2 Bëri çka s'i pëlqente Zotit gjithë si kishte bërë Joakimi. 3 Kështu i ndodhi Jerusalemit e

51,59-64 Ky veprim simbolik (krh. 18,1+), që duhej të mbesë sekret, ndodhi afër vitit 593. Ai dëshmon fenë e profetit në fjalët e pashmangëshme hyjnore, si dhe mendjen e qartë të tij: në të njëjten kohë kur Jeremia predikon nënshtrimin ndaj Babilonisë, ai nuk fsheh edhe krimet e Babilonasve.

51,64 *Këtu ishin fjalët e Jeremisë*: kjo frazë, që LXX e ka hequr, në fillim duhet të gjendej pas rr 58. Në TM ajo është paraprirë nga fjala e fundit e rr 58 (*wëya'afu*, «u lodhën»), që përsëritet këtu pa dashje.

k 52 Ky k rimerr duke plotësuar pjesërisht 2Mbr 24,18–25,30 (krh. notat)

Judës për shkak të felgrimit të Zotit, aq sa edhe i flaki larg pranisë së
vet. Sedecia u ngrit kundër mbretit të Babilonisë.
[4]Të nëntin vit të mbretërimit të tij, me dhjetë të dhjetit muaj, erdhi =39,1-10
Nabukodonozori, mbreti i Babilonisë, ai vetë me mbarë ushtrinë e
tij kundër Jerusalemit. E rrethuan dhe ndërtuan llogore kundër tij
gjithkund përreth. [5]Qyteti mbeti i rrethuar deri të njëmbëdhjetin
vit të mbretërimit të Sedecisë. [6]Të nëntën ditë të të katërtit muaj,
ndërsa në qytet mbretëronte uria e madhe dhe për popullin e vendit
nuk kishte më ushqime, [7]u thye qyteti. Të gjithë luftëtarët ikën dhe
natën dolën nga qyteti nëpër derë që është në mes të dy mureve dhe
shpie në kopshtin e mbretit. Kaldenjtë e mbanin gjithkund përreth
qytetin e rrethuar, e ata ikën udhës që çon në Arabë. [8]Por mbretit iu 39,4+
vu në shpinë ushtria e kaldenjve dhe e zunë Sedecinë në rrafshnaltin
e Jerikut, ku e gjithë përcjellja ushtarake e tij iku dhe u arratis. [9]Kur
e kapën mbretin, e çuan te mbreti i Babilonisë në Reblë, që është
në tokën e Ematit. Ky ia preu gjyqin. [10]Mbreti i Babilonisë ndër sy
të Sedecisë ia preu të bijtë, i preu edhe të gjithë princat e Judës në
Reblë. [11]Atëherë Sedecisë ia nxori sytë, e lidhi në pranga dhe mbreti i
Babilonisë e shpuri në Babiloni, ku e futi në burg deri ditën e vdekjes
së tij.
[12]Mandej në muajin e pestë, të dhjetën ditë të muajit, d.m.th. të
nëntëmbëdhjetin vit të Nabukodonozorit, mbretit të Babilonisë,
Nabuzardani, kryekomandanti i rojës trupore, njëri nga oborrtarët
më të afërt të mbretit të Babilonisë, erdhi në Jerusalem. [13]E dogji
Shtëpinë e Zotit dhe pallatin e mbretit. Flakë i dogji edhe të gjitha
shtëpitë e Jerusalemit e sidomos shtëpitë e parisë. [14]Atëherë mbarë
ushtria e kaldenjve, që ishte me kryekomandantin e rojës trupore,
e rrëzoi krejt murin rrethues të Jerusalemit. [15]Nabuzardani
kryekomandanti i rojës trupore, mori në mërgim një pjesë të popullit
të varfër, popullin tjetër që kishte qëndruar në qytet, si dhe prej atyre
që kishin pasë ikur te mbreti i Babilonisë, dhe sa kishin mbetur prej

dhe korrespondon edhe më Jer 39,1-10; i njëjti burim është bazë për të tri tregimet. Është një shtesë e librit të Jeremisë, siç në Is 36-39 të librit te Isaisë. Paraqet përmbushjen e kërcënimeve të profetit dhe përfundon, si 2Mbr, me një horizont shprese, e parashikuar njëlloj nga Jeremia.

52,1 *Lobna*: qytet i fisit të Judës (JI 15,42), ka mundësi të jetë identifikuar me Tell es-Sâfi, në veri të qytetit filisten të Gat.

52,4 *të dhjetit muaj*: afër fundit të dhjetorit të 589.

52,6 *të të katërtin muaj*: qërshorkorrik të 587.

52,7 para "*luftëtarët*": BJ ka «mbreti dhe», sipas 39,4 dhe rr 8; nuk gjendet në TM.

52,12 *në muajin e pestë*: korrik-gushtë të 587.

52,13 *flakë i dogji të gjithë shtëpitë e Jerusalemit… të parisë*: glosë i shtuar këtu dhe te 2Mbr 25,9.

52,15 Para "*një pjese e popullit*" TM ka: «një pjesë e të varfërve të popullit dhe». Frazat që mungojnë në tekstet paralete tek 2Mbr 25,11 e Jer 39,5 ka mundësi që vjen nga rr 16. BJ e sjell në kllapa.

mjeshtrish. 16Nabuzardani, kryekomandanti i rojës trupore, e la një
pjesë të vegjëlisë si vreshtarë e bujq.
17Kaldenjtë i thyen shtyllat e bronzta, që ishin në Shtëpinë e Zotit,
bazat dhe detin e bronztë, që ishte në Shtëpinë e Zotit: tërë bronzin
e tyre e çuan në Babiloni. 18Morën edhe kusitë, kacitë, thikat, kupat
e stërpikjes, shterat dhe të gjitha enët e bronzta që përdoreshin për
nevojat e liturgjisë. 19Kryekomandanti i rojës trupore mori legenat,
kemoret, kupat e stërpikjes, kusitë, shandanat, shterat, potirët: gjithë
çka ishte ari e gjithë çka ishte argjendi; 20dy shtylla, një det, mëzetër
të artë dymbëdhjetë, që ishin nën bazë, që mbreti Salomon i kishte
punuar për Shtëpinë e Zotit. 20Nuk ishte e mundur të llogaritej sa
ishte pesha e bronzit e të gjitha këtyre enëve. 21Njëra shtyllë ishte
tetëmbëdhjetë kute e lartë e lypej një pe dymbëdhjetë kutesh për
ta pushtuar, kurse trashësia e saj ishte katër gishtërinjsh, ndërsa
përbrenda ishte e zbrazët. 22Ishin edhe kapitelet e bronzta mbi të dyja
shtyllat: lartësia e njërit kapitel ishte pesë kute. Ishin edhe gërshetat
e shegat e bronzta gjithkund përreth mbi kapitel; po ashtu edhe
në shtyllën e dytë. 23Nëntëdhjetë e gjashtë shega vareshin lirisht.
Gjithsej ishin shega përmbi gërsheta gjithkund përreth njëqind.
24Kryekomandanti i rojës trupore mori me vete Sarajën, kryetarin e
priftërinjve, dhe Sofoninë, priftin e dytë edhe tri rojet e pragut. 25Nga
qyteti mori një oborrtar, që ishte i pari i ushtrisë dhe shtatë burra
nga përcjellësit e mbretit që ndodheshin në qytet, edhe shkruesin
e kryetarit të ushtrisë që ishte i ngarkuar të mbledhë rishtarinë e
ushtrisë, edhe gjashtëdhjetë burra nga vegjëlia që u ndodhën në qytet.
26Këta njerëz Nabuzardani, kryekomandanti i rojës trupore, i mori
me vete dhe i çoi në Reblë te mbreti i Babilonisë. 27Në Reblë, në tokën
e Ematit, i dënoi me vdekje dhe ua shkurtoi kokën. Kështu populli i
Judës qe tretur larg atdheut të vet.
28Ja numri i njerëzve të tretur nga Nabukodonozori: të shtatin vit: tre
mijë e njëzet e tre judenj; 29të tetëmbëdhjetin vit: të Nabukodonozorit:

52,17 *detin e bronztë*: krh. 1Mbr 7,23-26.
52,20 *mëzetër të artë dymbëdhjetë*: ky referim i fundit mungon në 2Mbr; qetë e bronztë ishin tashmë larguar nga tempulli në kohën e Akazit (2Mbr 16,17). Krh. 1Mbr 7,25. BJ ka «qe bronzi».
52,22 *shtyllën e dytë*: BJ dhe TM shtojnë: «dhe shegat»
52,23 Pas "*nëntëdhjetë e gjashtë*" BJ dhe TM kanë «anash». Kuptim i dyshimtë. Fjala *rûhâ* mund të jetë lidhur me rrënjën e kuptimit që do të thotë «erë», «frym». Mund të përkthehet edhe: «që vareshin lirisht» (krh. Vulg.) ose «në riliev)» (fj.fj.: «në ajër»); por «erërat» paraqesin edhe «anët» (Ez 42,20; krh. Ez 39,7 ku flitet për pikat kardinale, katër «anët» e botës).
52,28-30 Ky lajm i shkurtër (rr 28-30), i vetë Jeremisë, ka mundësi të risjellë një dokument Babilonas. Mesa duket ka parasysh vetëm të rriturit. Vitet e mbretërisë janë të numeruar sipas një llogaritjeje babilonase, që menjanon vitin e pa plotë të fronëzimit.

nga Jerusalemi tetëqind e tridhjetë e dy vetë; [30]në vitin e njëzet e tretë të Nabukodonozorit, i treti Nabuzardani, kryekomandanti i rojës trupore: shtatëqind e dyzet e pesë judenj. Kështu, pra, të gjithë të treturit nga atdheu ishin: katër mijë e gjashtëqind vetë.

[31]Të tridhjeteshtatin vit të shpërnguljes së Joakinit, mbretit të Judës, të dymbëdhjetin muaj, të njëzetepestën ditë të muajit, Evilmerodaku, mbreti i Babilonisë, po atë vit që u bë mbret, e fali Joakinin, mbretin e Judës, dhe e nxori nga burgu. [32]Fliste me të miqësisht. Ndenjësen e tij e vuri më lart se ndenjëset e mbretërve të tjerë, që ishin me të në Babiloni. [33]Joakini i hoqi petkat e veta të burgut dhe për sa qe gjallë, gjithmonë hëngri bukë në tryezën e mbretit. [34]Gjithë çka i lypej për jetesë, ushqimin e përditshëm, ia siguroi vazhdimisht mbreti i Babilonisë, si një ditë për ditë, sa qe gjallë, deri ditën e vdekjes së tij.

52,30 Datat e këtyre tri shpërngulje janë pra 598, 587 dhe 582. Kjo e fundit ndodhi ndoshta me rastin e revoltës amonite-moabite, me të cilen mundësisht disa Judenjtë kishin bashkëpunuar.

52,31 *po atë vit që u bë mbret*: në 562.

52,33 Libri i Jeremisë përfundon duke kujtuar nderin që u dha Joakinit, simboli i perfundimit të mërgimit.

Vajtimet

VAJTIMI I PARË

1 [1]Ehu, si mbet kështu, qyqe vetëm,
Qyteti dikur plot popull!
Mbeti e vejë — Bar 4,12
Zonja e Madhe e kombeve!
Sundimtarja e krahinave
iu nënshtrua edhe ajo teloznës!
[2]Nata i kalon në vajtim, — 2,18; Jer 9,17
lot rrëke mollëzave i rrjedhin.
Prej të gjithë dashnorëve të saj:
s'del kush që ta ngushëllojë — Ps 69,21; Jer 30,14
e përbuzën të gjithë miqtë e saj, — Gjn 13,18
erdhën e iu bënë armiq.
[3]I pikëlluar, nën peshë të skllavërimit,
dëbohet Juda prej atdheut;
ndër paganë e kalon jetën
dhe nuk gjen kund vend pushimi
të gjithë përndjekësit e tij e zunë
nëpër gryka të ngushta!
[4]Në zi janë udhët e Sionit — Jer 14,2
se askush më në festë nuk vjen!
Dyert e tija u shpartalluan, — Is 3,26
priftërinjtë e tij rënkojnë,
në pikëllim janë virgjërat e tija
e atë e ndrydh hidhërimi.
[5]Kundërshtarët iu bën zotërinj, — 2,17; Lp 28,25; Ps 89,43
gëzojnë qetësi armiqtë e tij,

1,1 Poeti përshkruan gjendjen e mjerueshme të Jerusalemit. Sioni, i personifikuar, merr fjalën në rr 9, pastaj në rr 11 për një rënkim (rr 11-16), pastaj për një lutje (rr 18v) që është në të njëjtën kohë një rrëfim, një shpresë dhe një mallkim. LXX dhe Vulg. vënë përpara 1,1 hyrjen që vijon: «Pasi që Izraeli qe dërguar në skllavëri dhe Jerusalemi qe shkretuar profeti Jeremi u ul duke qarë, dhe shprehu këtë vajtim dhe tha».

1,2 *Prej të gjithë dashnorëve të saj*: aleatët e vjetër të Judës (krh. Jer 4,30; 30,14; Ez 16,37.40; 32,22-29).

1,3 *Dëbohet Juda prej atdheut*: BJ ka: «Juda është dëbuar» sepse, ndryshe nga zakonisht, në TM Juda personifikohet me femërore.

sepse Zoti e bëri të mjerë
për shkak të fajeve të tija pa numër;
fëmijët e tij u çuan në skllavëri,
vënë përpara i ka armiku.
Ez 10,18v; 11,22v [6]U zhduk prej Bijës së Sionit
e tërë lavdia e saj.
Krerët iu bënë porsi kaprojtë
që s'gjejnë kullosa:
pa fuqi hapat i ndërrojnë
para atij që u grah.
[7]I kujtohen Jerusalemit
në ditë mjerimi të endjes së vet
të gjitha të mirat që i pati
dikur në ato kohët e hershme,
kur pop'lli ra në dorë të armikut
e askush s'e mori ndore;
e panë mirë armiqtë e tij
e u zgërdhinë për rrënim të tij.
[8]Rëndë mëkatoi Jerusalemi,
këndej dhe u bë i neveritshëm:
Ez 16,37 të gjithë ata që e lavdëronin,
e përbuzën,
Is 47,3 pse ia panë lakuriqësinë:
ai dënes e kthehet prapazi.
[9]Ndyrësia e tij në skundijtë e petkut të tij,
s'mendoi si do t'i dalë fundi;
u mposht tmerrshëm
1,2 e s'ka askënd që ta ngushëllojë.
«Shikoje, Zot, mjerimin tim,
se çoi tepër krye armiku!».
[10]Armiku e shtriu dorën
2Mbr 24,13 mbi të gjitha të mirat e tija:
Lp 23,4; Ez 44,7-9; Vap 21,28 i shikoi me sy paganët
si hyjnë në Tempullin e tij,
për të cilin ti kishe urdhëruar
të mos hyjnë në tubimin tënd.
Lp 28,51v [11]Mbarë populli i tij gjëmon:

1,7 *të gjitha të mirat që i pati dikur në ato kohët e hershme*: me TM; BJ sjell tekstin ndër kllapa, duke e konsideruar një shënim (glosë) që ndërpret ritmin.

1,8 *e kthehet prapazi*: TM fj.fj. ka: «kthehet mbrapa»; BJ: «kthehet».

1,10 *mbi të gjitha të mirat e tija*: pasuritë e tempullit (krh. Joz 6,24; 1Mbr 14,26; 2Mbr 24,13), por ndoshta edhe ato privatë që u liheshin (krh. 2Mak 4,3v).

kërkon bukë;
për ushqim dhanë ç'patën
të çmueshme
veç për të mbajtur frymën gjallë.
«Shiko, o Zot, e shqyrto
se në ç'gjendje çnjerëzore jam!
12 O ju të gjithë që udhës kaloni,
shikoni e shihni
a ka dhimbje si dhimbja ime, Dan 9,12; 12,1;
sikur kjo që po më mundon, Mt 24,21
me të cilën Zoti më ndëshkoi
në ditë të zemërimit të furisë së vet.
13 Prej së larti e dërgoi zjarrin
dhe e përshkoi në eshtrat e mi;
shtriu rrjetën nën këmbë të mia
e më përplasi në kokërr të shpinës,
më bëri grusht në pikëllim
të përhershëm.
14 Vërejti rreptë mbi faje të mia,
me dorë të vet i lidhi barrë,
i ngarkoi në qafën time Lp 28,48
e krejtësisht më la pa fuqi.
Më lëshoi Zoti në një dorë të tillë,
prej të cilës më nuk mund të ngritem.
15 M'i përbuzi Zoti trimat
që i kisha në mesin tim;
kundër meje thirri mbledhjen
për t'i shuar të rinjtë e mi.
Në presë e shtrydhi i Lumi Zot Is 63,3; Jl 4,13
virgjërën, Bijën e Judës.
16 Për këtë punë rri duke qarë, 1,2
syri im derdhet në lot
pse m'u largua ngushëlluesi

1,12 Ju: me Vulg.; TM është: «jo për ju».

1,14 Tekst i vështirë. TM do mund të përkthehej fj.fj.:«Është lidhur, zgjedha e krimeve të mia, në dorën e tij lidhen, janë ngritur mbi qafën time, bën të përkulet forca ime. Zoti më ka vënë në shitje e...unë nuk mund të rezistoj më». BJ, në mbështetje të Vulg., gr.luc. dhe sir., përkthen:«ka vëzhguar fajet e mua; me dorën e tij më lidh, zgjedha e tij është në qafën time, ai bën të bjerë forca ime». Këtu, dhe në rimarrje të tjera në vijim, fjala «Zot» tregon leximin mazoretik të emrit të shenjtë «JHWH» (shqiptuar «Adonai», fj.fj.:«Zoti im»), kaluar në tekstin kritik në vend të vetë emrit. Grafia e lashtë JHWH ka qenë ruajtur nga disa mss.

1,16 *syri im derdhet në lot*: fj.fj.: «nga syri im, nga syri im...». Në TM shprehja është përsëritur dy herë , ndoshta për efekt «stilistik» (krh. 3,20); por mund të shprehë thjesht edhe shumësin.

që frymën do të ma përtërinte.
Sharruan të gjithë bijtë e mi,
pse armiku qe më i fortë».
17 Sioni i shtrin duart e veta,
por ngushëllues për të nuk ka!
I çon Zoti kundër Jakobit
gjithkund përreth armiqtë e tij:
1,8 erdhi e u bë Jerusalemi
sukull i ndytë në mesin e tyre.
18 «I drejtë është Zoti,
se i kundërshtova fjalës së tij.
Më dëgjoni, ju lutem, popuj,
mirë vërejeni dhimbën time:
vashat e mia e të rinjtë e mi
në skllavëri shkuan!
19 U rashë ndore miqve të mi,
1,2 por ata të gjithë më tradhtuan.
Priftërinjve të mi e pleqve të mi
brenda në qytet u doli shpirti
1,11 duke kërkuar bukë për vete
që ta mbanin frymën gjallë.
20 Shih, o Zot, se në ç'të vështirë jam,
Jer 4,19 përbrendësat më janë përzier,
tronditur është në mua zemra,
se s'dëgjova, për të mos dëgjuar.
Lp 32,25; Jer 9,20 Përjashta më shoi farën shpata,
kurse brenda në shtëpi vdekja.
21 Dëgjo se sa fort dënes
e askush nuk më jep ngushëllim.
Armiqtë dëgjuan për të keqen time:
u kënaqën pse ti ma çove.
Am 5,18+ Sille ditën që ti e shpalle,
le të bëhen të ngjashëm me mua!
Jer 51,35 22 Të mbërrijë te ti fajësia e tyre
bëjau edhe ti atyre
sikurse ma bëre mua!
Për shkak të t'gjitha paudhësive të mia,

1,17 *një sukull i ndytë*: BJ fj.fj. me TM: «gjë e papastër», *niddâ*. I njëjti term hebraik i është referuar në mënyrë të veçantë të përmuajshmeve (dhe pra gjendjes së papastërtisë ligjore që përcaktohen te gruaja).

1,21 *Dëgjo*: me sir.; TM ka: «ata kanë dëgjuar». – *Dërgoje*: me sir,: TM ka: «ti ke dërguar». – Dita e Zotit, shkatërrimtar për Izraelin në optiken para mërgimtare (krh. Am 5,18; Sof 1,14), do bëhet e tillë për kombet (krh. Jl 3,14).

të shumta janë dënesjet e mia;
zemra ime është në pikëllim».

VAJTIMI I DYTË

2

[1]Oh, si e nxiu në zemërim të vet Zoti
Bijën e Sionit!
Nga qielli për tokë e flaki
nderin e Izraelit,
s'iu kujtua shtroja e këmbëve të veta
ditën e zemërimit të vet!
[2]Zoti i shkretoi pa mëshirë
mbarë kullosat e Jakobit;
i rrafshoi në felgrim të vet
fortesat e Bijës së Judës;
për tokë e rrëzoi, e mallkoi
mbretërinë e krerët e saj!
[3]Në flakën e zemërimit të vet
Izraelit i theu çdo pushtet,
e tërhoqi të djathtën e vet
para fytyrës së armikut,
flakë e ndezi në Jakob zjarrin
që përpin gjithçka përreth.
[4]Si armik e ngrehi harkun,
s'iu dridh dora më se kundërshtarit,
për pa vrarë nuk la asgjë
të bukur për shikim
në tendën e Bijës së Sionit:
zemërimin si zjarr e shfreu.
[5]U bë Zoti si të ishte armik,
e përpiu Izraelin,
ia përpiu të gjitha fortesat,
ia rrafshoi të gjitha kullat,
e shtoi mbi Bijën e Judës
pikëllimin edhe trishtimin.

Ez 43,7
Lp 28,52
Ps 75,5+
4,11
Jer 21,5.6

k 2 Përshkruar fatkeqësia dhe fati i mbretërve, priftërinjve, profetëve, pleqve, fëmijëve (rr 1-12), poeti e thërret, Sionin (rr 13-17), duke i kujtuar profetët e rrejshëm dhe e fton të qajë mbi vetveten (rr 18-22).

2,1 *Si Zoti*: BJ me TM ka: «Si! Zoti»; përndryshe: «Oh! Zoti». – *s'iu kujtua shtroja e këmbëve të veta*: tempulli (krh. Ez 43,7: Ps 99,5; 132,7).

2,2 *kullosat*: BJ përkthen: «vendbanimet».

2,4 *si armik*: si në Jer 12,7; 30,14, JHWH paraqitet tragjikisht si armiku i popullit të tij.

[6]Kopsht të shthurur ia bëri Tempullin,
2Kro 36,19; Jer 52,13 e shkatërroi Tendën e vet:
bëri Zoti të harrohen në Sion
1,4; Is 1,13; Oz 2,13; Sof 3,18 e kremtja edhe e shtuna,
i përbuzi në furi të vet
mbret e prift!
[7]Iu irit lteri i vet,
Ez 24,21 Shenjtëroren e vet mallkoi;
i lëshoi në dorën e armikut
muret e shtëpive të saja:
krisi britma në Shtëpi të Zotit
porsi ditën e festimit!
Jer 5,10 [8]Vendosi Zoti të rrënojë
murin e Bijës së Sionit,
2Mbr 21,13; Is 34,11 e ngrehi për masë konopin,
nuk e ndali dorën nga rrënimi:
në zi i veshi avlli e mur,
të dy së bashku po rrëzohen.
[9]Dyert e saja i mbuloi dheu;
i theu, i copëtoi shtatkat e saja.
Lp 28,36; 2Mbr 25,7 Mbreti e princat të tretur ndër paganë,
Lp 4,6.8 u zhduk Ligji!
Ez 7,26; Ps 74,9 As profetët më nuk kanë
vegim prej anës së Zotit!
[10]Rrinë në pluhur e heshtojnë
pleqtë e Bijës së Sionit,
Jer 6,26 me pluhur e pluhruan kokën
e u ngjeshën me grathore;
për tokë ulin kryet e vet
virgjërat e Rruzalemit!
[11]Sytë e mi prej lotësh u verbuan,
u përzien përbrendësat e mia;
u derdh për tokë melçia ime
se u shkatërrua bija e popullit tim,
ndërsa meket foshnja dhe ferishtja
nëpër sheshet e Qytetit.
[12]U thoshin nënave të veta:
1,11 «Ku është drithi, ku është vera?».

2,6 në vend që *si një kopsht* (gan), fraza fillestare ndoshta ishte «si një vjedhës» (*gannab*), për respekt ndaj Hyjit më pas është korrigjuar.

2,7 *porsi ditën e festimit*: në realitet ishte britma e armikut për luftë.

2,8 *nga rrënimi*: BJ fj.fj.:«derisa të mos e ketë gëlltitur krejt»

2,12 *Ku është drithi, ku është vera?*: me TM; BJ përkthen:«Ku ka bukë?».

E mekeshin si të plagosur
nëpër rrugët e Qytetit
e shpirti atyre u dilte
n'prehrin e nënave të veta.
13 Me kë të të krahasoj? Kujt të them se i përngjan, 1,12
o Bija e Jerusalemit?
Me kë të të barazoj
për të të ngushëlluar,
Bukuroshja Bijë e Sionit?
I madh si deti është rrënimi yt,
kush mund të të sjellë shërim? Jer 30,12
14 Profetët e tu për ty patën vegime Jer 5,31; 29,8
të rreme e të marra; Ez 13,10
s'ta zbulonin fajësinë tënde,
që ta ndërronin fatin tënd,
por të treguan profeci trillimesh,
rrene edhe ngashnjimi.
15 Përmbi ty shuplakat rrahin
të gjithë ata që udhës kalojnë, Jer 19,8; Mt 27,39p
fërshëllojnë dhe kokat lëkundin
përmbi Bijë të Jerusalemit:
«Ky është Qyteti hijeshia e përsosur
hareja e botës mbarë?!».
16 Hapin gojën kundër teje
të gjithë kundërshtarët e tu,
fërshëllejnë, me dhëmbë kërcëllasin
e thonë: «E përpimë!
Ja, dita që kaherë prisnim: Am 5,18
ia mbërritëm me sy ta shohim!».
17 E çoi në vend Zoti ç'vendosi,
e plotësoi fjalën e vet,
të urdhëruar qysh kahmot: Lp 28,15
rrënoi e nuk pati mëshirë!
Bëri të gëzojë mbi ty armiku,
armiqve të tu fuqinë ua rriti.
18 T'i klithë Zotit zemra jote

2,13 *Me kë të të krahasoj*: me Vulg.; TM ka:«çfarë do të dëshmoj unë për ty». – *Me kë të të barazoj për të të ngushëlluar*: me TM e Vulg.; BJ me LXX përkthen: «kush do të mund të të shpëtojë dhe të të ngushëllojë».

2,14 *të rreme dhe të marra*: fj.fj.: «suvatoj, lyej», «ngjyrë»; aluzion i Ez 13,10. – *që ta ndërronin fatin tënd*: shprehje shpesh e përdorur tek Jeremia, që do të thotë edhe: «të kthehen të mërguarit ». – *të treguan profeci*: fj.fj.: «kanë shikuar për ty».

2,18 *T'i klithë Zotit zemra jote*: duke lexuar *sa aqî libbek*, në vend të *sa 'aq libbam*,«zemra e tyre klith», TM; BJ hamend. *sa 'aqî lak*, «bërtit pra», – *klith bija e Sionit*: BJ fj.fj.: «kështjellë e bijës

përmbi muret e Bijës së Sionit,
1,2 lër rrëke le të derdhen lotët
ditë e natë!
Mos i jep pushim vetvetes,
të mos pushojë qepalla e syrit tënd!
19 Ngritu e natën gjëmo
kur fillon turni i rojës,
zbraze si ujët zemrën tënde
përpara fytyrës së Zotit!
Lartësoj drejt tij duart e tua,
kërko ndihmë për foshnjat tua
që po meken nga uria
në krye të të gjitha udhëve.
20 «Këqyr, o Zot, e deh shiko,
me kë u solle deri tash kështu?
4,10; Lp 28,53; Jer 19,9 Vallë të hanë gratë frytin e vet,
foshnjat që duhet të rriten?
Thua të vriten në Shenjtërore të Zotit
priftërinjtë edhe profetët?
21 Dergjen për tokë në rrugë të madhe
fëmijë e plak,
virgjërat e të rinjtë e mi
ranë prej shpatës:
i vrave ditën e felgrimit tënd,
i godite dhe nuk pate mëshirë.
22 Ti i mblodhe si për ditë feste
Jer 20,10+ tmerruesit e mi përreth;
ditën e felgrimit të Zotit
kush s'shpëtoi, askush gjallë s'mbeti
të cilët i mëkova dhe i ushqeva:
armiku im farën ua treti!».

së Sionit». BC lexon *hemî* në vend të *hômat*,«mur, kështjellë», figurë që nuk duket shumë koherente me përfundimin e rr që vijon.

2,19 *që po meken nga uria...*: kjo pjesë e fundit që ndërpret ritmin është një shtesë e frymëzuar nga rr 11; është e pranishme edhe në LXX.

2,20 *Vallë të hanë gratë frytin vet*: kuptimi i tmerrit shprehur nga TM (*'im... 'im...*) është kthyer nga BC me një britmë të dyfishtë, ndërsa BJ preferon formulën pyetëse:«ndoshta duheshin...?».

2,22 *tmerruesit e mi*: me TM; BJ hamend.: «tmerret».

VAJTIMI I TRETË

3

[1]Unë jam njeriu që e sprovoi mjerimin
nën frushkullin e felgrimit të tij.
[2]Ai më urdhëroi e më bëri të eci
nëpër terr e jo në dritë.
[3]Veç kundër meje e solli, e risolli
gjithë ditën dorën e vet.
[4]Ma shkriu lëkurën edhe mishin,
i thërmoi eshtrat e mi.
[5]Përreth meje ndërtoi mur,
me helm e pikëllim më rrethoi.
[6]Më ndryu të jetoj në një vend të errët
porsi të vdekurit e përhershëm.
[7]Më rrethoi në mur që të mos mund të dal,
më lidhi në pranga të rënda.
[8]Nëse thërras e kërkoj ndihmë,
e përbuz uratën time.
[9]M'gurë të latuar m'i muroi rrugët,
m'i mbylli shtigjet e mia.
[10]Harushë në pritë u bë për mua,
luàn që sulet befasisht.
[11]Me ferra m'i zuri rrugët,
më copëtoi e më la në mjerim.
[12]E ngrehu harkun e vet, mua më vuri
shenjë shigjete.
[13]I nguli në të hollët tim
bijat e kukurrit të vet.
[14]U bëra përqeshje e pop'llit tim,
kënga e përditshme e tyre.
[15]Më ka ushqyer me hidhërime,
me lëng mendre më ka dehur.

Gjn 8,12+
Jb 30,30
Jb 3,23; 19,8
Jb 10,16
Jb 16,12-13
Lp 28,37; Jb 30,9; Ps 69,12v; Jer 20,7
Ps 69,22; Jer 23,15

k 3 Kjo poemë është e ngjashme me shumë psalme ku një vajtim individual zgjerohet (këtu rr 40-47), duke u bërë një vajtim kolektiv. Vërejtjet e përgjithshme të rr 22-39, rimarrin një farë numri të temave të literaturës tradicionale së urtisë.

3,5 *me helm e me pikëllim*: rr i vështirë, sipas TM. Në vend të *ro'shî ûtëla'â* të TM, BJ hamend. *ro'shî tëla'â*:«(rrethoi) kokën time me torturë». Pas thirrjes së sëmundjes, duket se këtu është një shëmbëllesë e një qyteti kundër të cilit ngrihen makina rrethuese; por që teksti mbetet i pasigurt.

3,11 *me ferra m'i zuri rrugët*: ideja është ajo e një ecjeje e bërë e vështirë, por kuptimi preciz i TM *dërakay sorer* nuk është i qartë. BJ përkthen: «duke devijuar udhët e mia».

3,14 *përqeshje e popullit tim*: shumës me disa mss hebr. dhe sir.; rilexim që identifikon njeriun e rr1 me Izraelin. BJ me TM përdor njëjësin: «jam bërë përqeshje e krejt popullit tim».

16 Me gurë dhëmbët m'i thërmoi,
më zhgërreu në pluhur.
Jer 16,5 17 Shpirti im më s'di ç'është paqja,
më nuk di ç'është lumturia.
18 Thashë: «Lamtumirë, o lumturi,
Jb 17,15 e gjithçka prisja prej Zotit!».
19 Më kujto skamin e endjen time,
mendrën e helmin tim!
20 I kujtoj, s'mund t'i harroj
e më copëtohet shpirti im.
21 Ja, se çka përbluaj në zemër
e prandaj më ngjallet shpresa:
22 Lavdi Zotit që fara s'na u shua,
Dal 34,6-7 që s'munguan përdëllimet e tija!
23 Mu, çdo mëngjes Ai i përtërin!
Besa jote s'ka kufi!
Ps 16,6; 73,26 24 «Pjesa ime është Zoti më thotë shpirti
këndej vazhdoj të kem shpresë në Të».
Ps 40,2; Is 30,18 25 I mirë është Zoti për ata që shpresojnë në Të,
ndaj shpirtit që e kërkon.
26 Është mirë të pritet në heshtje
shëlbimi që vjen prej Zotit.
27 Është mirë për burrin ta mbartë
zgjedhën qysh prej rinisë së vet.
Jer 15,17 28 Le të rrijë vetëm e të qëndrojë në heshtje
kur Zoti ta mbrehë në zgjedhë.
29 Le ta vërë gojën e vet në pluhur:
sepse ndoshta ende ka shpresë.
Is 50,6; Mt 5,39 30 Le t'ia sjellë faqen goditësit,
le të ngihet me poshtërime!
31 Sepse Zoti
nuk përbuz për përgjithmonë.
Is 54,8-9 32 Nëse ndëshkon, Ai do të ketë dhimbje
sipas mëshirës së vet të madhe.
Ez 33,11 33 S'i don zemra t'i përvujtërojë,
t'i ndëshkojë bijtë e njeriut.
34 Të ndrydhen, të shtrohen nën këmbë
të gjithë të munduarit e vendit.

3,16 *më zhgërreu në pluhur*: me TM; BJ me LXX dhe Vulg, përkthen: «më ka ushqyer me hi».

3,17 *Shpirti im më s'di ç'është paqja*: me sir. dhe Vulg.: fj.fj.: «shpirti im ka mbetur larg». BJ ka:«shpirti im është përjashtuar».

3,23 *besa jote*: hamend.; TM ka: «besnikëria e tij». – rr 22-24 mungojnë në tekstin grek.

35T'i shtrembërohet e drejta njeriut
para syve të të Tejetlartit,
36padrejtë në gjyq t'i bëhet tjetrit:
a thua Zoti s'i sheh këto të gjitha?
37Kush është ai që tha e ashtu u bë? Zan 1; Ps 33,9
Vallë s'është Zoti ai që bie vendim?
38Prej gojës së të Lartit a nuk rrjedhin
të vështirat e të mirat? Is 45,7
39Vdekatari pse të nynykasë?
Të zotërojë burri mbi mëkatet e veta!
40«T'i shqyrtojmë e t'i kërkojmë udhët tona
e të kthehemi kah Zoti! Is 55,7
41T'i lartësojmë duart tona e zemrën
te Zoti që është në qiell.
42Ne mëkatuam, kundër Teje u çuam,
ja, përse Ti nuk na fale!
43Me furi u armatose, na godite,
na vrave, nuk na fale!
44Ti e vure për pritë renë
të mos na mbërrijë te ti urata. 3,8
45Na çrrënjose, llom na bëre Lp 28,37; 1Kor 4,13
midis popujsh!
46U ngërdheshën kundër nesh
pa dallim të gjithë armiqtë tanë.
47Shorti ynë u bë tmerri e gropa,
shpartallimi dhe rrënimi!».
48Rrëke rrjedhin prej syve të mi lotët
për rrënimin e Bijës së popullit tim.
49Sytë e mi lotojnë e nuk pushojnë,
sepse s'mund të ketë qetësi
50deri që të shikojë e të shohë Is 63,15
Zotynë prej qiellit.
51Syri im dhimbje më shkakton
për bija të Qytetit tim.
52Më përndjekin si gjuetari shpendin
ata që pa arsye më urrejnë. Ps 35,19; 69,5
53Jetën ma borën në humnerë,
përmbi mua qitën gurë.

3,39 Tekst i vështirë, më mirë përkthyer me TM; BJ përkthen: «pse do mund të përshpërisë njeriu? Sesa të jetë i fortë kundër mëkateve të tij»; «i fortë»: fj.fj.:«një njëri», duke lexuar *yëhî* (geber) në vend të *hay*,«i gjallë», që teksti i TM lidh me pjesën e parë.

3,41 *T'i lartësojmë duart*: me LXX dhe sir.; BJ me Vulg. Përkthen: «dhe duart tona»; il TM ka: «drejt duarve».

54 Përmbi krye më vërshuan ujërat
e unë thosha: «Kam mbaruar!».
55 Atëherë, Zot, emrin tënd thirra
nga thellësia e humnerës.
Ps 130,2 56 Më ndjeve britmën: «Mos i mbyll veshët
në dënesjen e në kushtrimin tim!».
57 Ti u afrove kur të rashë ndore
e the: «Frikë mos ki!»
58 E mbrojte, o Zot, ti çështjen time,
ma shpërbleve jetën time.
59 E pe, o Zot, të padrejtën që m'u bë:
mbroje ti të drejtën time!
60 E pe të gjithë furinë e tyre,
synimet e tyre kundër meje.
61 I dëgjoje fyerjet e tyre, o Zot,
synimet e tyre kundër meje.
62 Buzë e mend të armiqve të mi
kundër meje janë gjithë ditën.
63 Vëri re: si kur ulen si kur çohen
3,14 unë jam kënga përqeshëse e tyre.
Jer 51,56 64 Shpaguaj ti si e meritojnë, o Zot,
sipas veprave të duarve të tyre!
65 Bëje zemrën e tyre të ngurtë,
mbi ta të bjerë mallkimi yt!
66 Ndiqi, o Zot, me furinë tënde,
çrrënjosi nën qiellin tënd!

VAJTIMI I KATËRT

Jer 6,27-30 **4** 1 Ah si u vrugua ari,
si u prish ari i kulluar!
U shpërderdhën gurët e shenjtë
qosheve të të gjitha udhëve!
2 Djelmoshat bujarë të Sionit,
të peshuar me ar të kulluar,
u çmuan porsi enë dheu

3,56 *në dënesjen e në kushtrimin tim*: BJ përkthen: «lutjes sime» [TM: "lirimit tim"], thirrjes sime», duke saktësuar që kjo fjalë e fundit është lënë jashtë nga LXX (këtu e ndjekur nga BC) mundësisht si glosë.

3,58 *ma shpërbleve jetën time*: Hyji është *go'el* i popullit të tij (krh. Rt 2,20+; Is 41,14+).

3,66 *nën qiell*: TM ka: «nën qiejt e Zotit»; BJ me mss (dorëshkrime) të ndryshëm grekë dhe sir. lexon: «nën qiejt e tu».

4,1 Ari dhe gurët e shenjtë simbolizojnë popullsinë e Jerusalemit.

vepër e duarve të poçarit! Jer 19,11
[3]Deri çakejtë u japin sisën
gji u japin këlyshëve të vet,
Bija e popullit tim, mizore,
porsi struci në shkretëtirë! Jb 39,13-17
[4]Ferishtes gjuha i është ngjitur
prej shkrumbit të etjes për qiellzë,
vogëlushët bukë kërkojnë, 2,11-12
por s'ka kush t'ua ndajë!
[5]Ata që hanin haje të shijshme,
vdesin udhëve;
ata që në purpur u rritën,
zhgërryhen në pleh.
[6]E Bijës së popullit tim fajësia
më e madhe se mëkati i Sodomës
që u rropos në një moment Zan 19
pa u lodhur duar në të.
[7]Djemtë e saj më pastër se bora,
e më të bardhë se qumështi,
më të kuq se korali në trup,
pamja e tyre si safiri,
[8]u nxinë në f'tyrë më se thëngjilli,
s'munden më të njihen në rrugë;
lëkura e tyre u ngjit për eshtra,
u tha dhe u bë si e drunjtë.
[9]Më fatlumë prej shpatës të prerët
se të vdekurit nga uria,
që vdesin të shqimur ngadalë
nga mungesa e frytit të tokës.
[10]Gratë e dhimbshme me duar të veta 2,20
i kanë zier fëmijët e vet,
u bënë ushqimi i tyre
n'mjerim të Bijës së popullit tim.
[11]E kreu Zoti felgrimin e vet,
e zbrazi furinë e vet,
flakë në Sion zjarrin e ndezi 2,3
që ia dogj edhe themelet.

4,7 *Djemtë e tij*: *në 'areha,* hamend.: TM ka *nëzîreha,* «nazirenjtë e tij» – *pamja e tyre*: BJ me sir-es. dhe Origjeni përkthen: «ngjyra e tyre»; TM ka *gizrâ* term që rrjedh nga rrënja që do të thotë «për të prerë» ose «për të ndarë» dhe që këtu është e pakuptueshme.

4,9 *të vdekurit nga uria*: ose «të rënët e rraskapitur»; fj.fj.: «duken si të shporuar», ndoshta në kuptimin «të bërë të tejdukshëm nga uria».

12 S'besonin mbretërit e botës,
as banorët e gjithësisë
se armiku e kundërshtari
Rruzalemit brenda i hyn,
Jer 6,13 13 për shkak të mëkateve të profetëve,
për faje të priftërinjve të tij
Ez 7,23 që derdhën brenda në Qytet
gjakun e njerëzve të pafajshëm.
14 U endën si të verbëtit udhëve,
Nr 35,32-33 të përdhosur me danga gjaku
sa që askush s'mund t'i prekte
rrobat e tyre!
Lev 13,45 15 «Larg! Je i ndytë!» u bërtitnin:
«Tërhiquni! Zhdukuni! Mos prekni!».
Iknin, endeshin; ndër paganë thuhej:
«Të mos guxojnë ndër ne të banojnë!».
16 Fytyra e Zotit u dha rrugët,
ai me sy më s'i shikoi:
s'u këqyr më se kush është prift,
s'u shikua kush është plak!
17 Sytë tanë, ehu, seç u lëbyrën
duke lypur ndihmë, por kot!
Nga vrojtorja jonë shikojmë
Jer 37,7; Ez 29,6 drejt një kombi që s'mund të na shpëtojë.
18 Na i gjurmonin hapat tanë,
që të mos ecnim udhëve tona.
«E patëm! Na u shkurtuan ditët,
sepse erdhi fundi ynë».
19 Më të shpejtë qenë salvuesit tanë
se ç'janë shqiponjat e qiellit:
nëpër male ata na ndoqën,
na vunë n'shkretëtirë pusi.
20 Fryma e gojës sonë, i Lyeri i Zotit,
2Mbr 25,5-6 u zu në gropat e tyre,
për të cilin thoshim: «Nën hijen e tij
do të jetojmë në mes të popujve».

4,15 *Të mos guxojnë ndër ne të banojnë*: fajtorët janë trajtuar njësoj si të gërbulurit. – *iknin, endeshin,* TM shton: «thuhej»; do mund edhe të përkthehej: «thuhej ndër paganë: nuk do mund të qëndrojnë».

4,17 *një komb*: aluzion i Egjiptit, aleat i luftës së fundit.

4,20 *fryma e gojës sonë*: pra vetë jeta jonë. – i Lyeri i Zotit: Sedecia (krh. 2Mbr 25,6).

21Gëzo e galdo, Bija e Edomit,
që banon në tokën Us;
por dhe ty kelku do të mbërrijë, Zan 9,21; Is 51,17+;
do të dehesh, zhveshur do tëmbetesh! Jer 25,16; Hab 2,15v
22T'u la faji, Bija e Sionit, Is 40,2
më nuk do të tresë në mërgim.
Bijë e Edomit, fajësinë do ta ndëshkojë Zoti, Ps 137,7
për fushë do t'i qesë mëkatet!

VAJTIMI I PESTË

5 1Të bjerë ndër mend, o Zot, se çka na gjeti,
shikoje e këqyre poshtërimin tonë!
2Trashëgimi ynë kaloi në duar të të huajve,
shtëpitë tona në duar të barbarëve!
3U bëmë bonjakë, fëmijë të pababë,
nënat tona porsi të veja!
4Të blerë me pare ujët tonë pimë,
drutë tona duhet t'i blejmë.
5Me zgjedhë në qafë para na grahin,
u këputëm, s'na lënë të pushojmë!
6Egjiptianëve e asirëve u shtrijmë dorën, Jer 2,18
për të na dhënë një kafshatë bukë!
7Etërit tanë mëkatuan, më nuk janë,
por ne po e lajmë fajin e tyre. Ez 18,2
8Skllevërit po sundojnë mbi ne,
s'na shpëton kush prej dorës së tyre.
9Me rrezik të jetës e fitojmë bukën
para shpatës në shkretëtirë.

4,21 *në tokën Us*: për Us krh. Zan 36,28; Jb 1,1. Popujt e afërt, Moabi, Amoni dhe mbi të gjitha Edomi, jo vetëm se nuk e mbështesin Izraelin e pushtuar, por përfituan nga humbja e tij (krh. Is 34,5+). Duke u nisur prej këtu shpjegohen mallkimet kundër Edomit, të shpeshta në literaturën (traditën) profetike pasmërgimtare. (krh. Is 34; Ez 25).

k 5 Ky vajtim titullohet nga Vulg.: «Lutja e Jeremisë profet».

5,5 Rivendoset *zgjedhë, 'ol* i rënë për haplografi përpara *'al,* «mbi»; kështu e përkthen edhe Rashi.

5,6 *Asiria*: fj.fj.:«Assur», shprehje stereotipike; këtu në fakt quan Babilorinë (krh. Jer 2,18). – *për të na dhënë një kafshatë bukë*: për të mbijetuar, Izraeli tashmë gjendet në mëshirë të armiqve të tij.

5,7 *fajin e tyre*: ekonomia e shpërblimit kolektive mbetet e vlefshme për të tashmen, para syve të autorit; vetëm në të ardhmen ajo do ja lëshojë vendin parimit të shpërblimit individual (krh. Ez 14,12+).

5,8 *skllevërit*: funksionarët kaldenj, zakonisht të quajtur me emrin «shërbëtorë», që këtu merret në kuptimin më të përkeqësuar.

10 Lëkura jonë digjet si furra
për shkak të flakës së urisë.
11 Në Sion i dhunuan gratë,
virgjërat në qytete të Judës.
12 Me duar të tyre i varën princat,
s'i nderuan f'tyrat e pleqve.
13 Djelmoshat i mbartën mokrat,
nën barrë të druve u rrëzuan fëmijët.
14 Në log të kuvendit s'dalin pleqtë,
të rinjtë më muzikës s'i bien.
15 Zemrës sonë i humbi gëzimi,
në zi u kthyen vallet tona.
16 Nga koka na ra kurora,
të mjerët ne se kem' mëkatuar!
17 Këndej pikëlluar është zemra jonë,
prandaj sytë na u errësuan,
Is 34,13-15 18 pse u shkretua mali i Sionit,
nëpër të shëtisin dhelprat.
19 Por ti, o Zot, ti qëndron përgjithmonë,
Ps 102,13; 145,13; 146,10 froni yt brezni në brezni.
20 Pse gjithnjë na lë në harresë,
për kohë të gjatë do të na harrosh?
Jer 31,18 21 Na kthe, o Zot, e ne do të kthehemi,
përtërij ditët tona si në kohë të vjetra!
22 Pra krejtësisht, thua, na përbuze,
i zemëruar kundër nesh pa masë?

5,10 *digjet si furra*: me të LXX dhe me Vulg.; ka: «janë përvëlues».

5,19 Pa marrë parasysh rrënimin e tempullit të tij tokësor, JHWH, gjithmonë i fuqishëm dhe i lavdishëm mbretëron në qiell.

5,22 Kuptimi i saktë i këtij rreshti të fundit, i rëndësishëm për kuptimin e krejt përbërjes, mbetet i paqartë. BC i bën një pyetje të drejtpërdrejtë JHWH, ndërsa BJ e lidh me rr e mëparshëm: «nëse ti nuk na ke përjashtuar krejtësisht, (dhe nëse nuk je) zemëruar kundër nesh pa masë». Të tjerë, me LXX dhe sir., zgjedhin të lënë jashtë pjesëzën *'im* që i jep krejt frazës një kuptim hipotetik duke e bërë një pohim kategorik: «vërtet na ke përjashtuar...», ose në të kundërtën: «mbasi nuk na ke përjashtuar krejtësisht».

Libri i Barukut

I. HYRJA

Baruku dhe bashkësia e judenjve në Babiloni

1 [1]Këto janë fjalët që i shkroi Baruku, biri i Nerisë, të birit të Masajës, të birit të Sedecisë, të birit të Asadeut, të birit të Helcisë, në Babilon [2]në vitin e pestë, të shtatën ditë të muajit, në kohën kur kaldenjtë e pushtuan Jerusalemin dhe kur e dogjën me zjarr. [3]Baruku i lexoi fjalët e këtij libri në prani të Jekonisë, birit të Joakimit, mbretit të Judës, dhe në prani të mbarë popullit që erdhi ta dëgjojë leximin e librit, [4]po ashtu në praninë e paranikëve, para bijve të mbretërve dhe në praninë e mbarë popullit, prej më të voglit e deri në më të madhin e të gjithë atyre që banonin në Babiloni, në brigjet e lumit Sud. [5]Qanin, agjëronin e luteshin në praninë e Zotit. [6]Të gjithë, si kush ishte i zoti, bashkuan parà [7]dhe ia dërguan në Jerusalem priftit Joakim, birit të Helcisë, të birit të Salomit, dhe priftërinjve të tjerë e mbarë popullit që ishte bashkë me të në Jerusalem. [8]Ishte me dhjetë të muajit Sivan kur Baruku i mori enët e Shtëpisë së Zotit, që kishin qenë marrë nga Tempulli, për t'i kthyer në tokën e Judës. Ishin enët e argjendta, që i punoi Sedecia, biri i Jozisë, mbreti i Judës, [9]pasi që Nabukodonozori, mbreti i Babilonit, i kishte marë nga Jerusalemi dhe i kishte çuar në Babilon, Jekoninë, princat, çelëstarët, paranikët dhe mbarë popullin e vendit. [10]Ata thanë: Ja, po ju dërgojmë ca parà. Me to bleni fli shkrumbimi, fli pendestare dhe kem, të cilat paraqitni

Jer 32,12; 36,4

2Mbr 24,8-17; Jer 22,24-30

2Mbr 24,14

1,1 Rreth pjesëve të ndryshme që përbëjnë librin e Barukut krh. Hyrje në profetë: Baruku.

1,2 *të shtatën ditë të muajit*: në 582, ndoshta në të pestin muaj, përvjetori i rënies së Jerusalemit që mundësisht përkujtohej qoftë në mërgim qoftë në Palestinë (krh. Zak 7,3); shenjë e së cilës është asambleja e përmendur në rr 3-4.

1,3 *Jekonia*: ose Joakim.

1,4 *bijve të mbretërve*: pra funksionarët, familjarët e oborrit (krh. Jer 36,26; 38,6).

1,7 *priftit Joakim*: ndoshta një prift në rang të dytë (krh. 2Mbr 25,16), mbetur në shenjtëroren e gjysmë shkatërruar të Jerusalemit, në të cilin është dëshmuar gjithmonë mbijetesa e një farë kulti (Jer 41,5). Në fakt kryeprifti Jozedeku qe shpërngulur me dhunë në mërgim (1Kro 5,41). Gjenealogjia e Joakimit që është paraqitur këtu është ajo e prejardhjes së kryepriftërinjve (1Kro 5,39), por që një kryeprift me emrin Joakim është dëshmuar vetëm një shekull pas (krh. Neh 12,10.12.26).

1,8 librat historikë njohin vetëm kthimin e enëve të shenjta në kohën e Kirit (Esd 1,7-11).

1,9 *të shpërngulurit*: BJ hamend.: «farkëtarë», duke u mbështetur në Jer 24,1.

Jer 29,7; 1Tim 2,1-2 dhe kushtojini në lterin e Zotit, Hyjit tonë. 11Lutuni për jetën e
Nabukodonozorit, mbretit të Babilonit, dhe për jetën e Baltazarit,
birit të tij, që ditët e tyre përmbi tokë të jenë porsi ditët e qiellit.
12Kështu Zoti do të na japë fuqi e do të na i shndritë sytë tanë e do
të jetojmë nën hijen e Nabukodonozorit, mbretit të Babilonit, dhe nën
Dan 5,2.13 hijen e Baltazarit, birit të tij, do t'i shërbejmë për ditë të shumta e do
të gjejmë hir para tyre. 13Lutuni edhe për ne Zotit, Hyjit tonë, sepse
mëkatuam kundër Zotit, Hyjit tonë, dhe nuk u largua prej nesh deri
në ditën e sotme zemërimi i Zotit dhe felgrimi i tij. 14Lexojeni këtë
libër që jua dërguam për ta lexuar botërisht në Shtëpinë e Zotit në ditë
feste e në ditë të përshtatshme. 15E thoni:

II. URATA E TË MËRGUARVE

Rrëfimi i mëkateve

=2,6; Jer 7,19; Dan 9,7-8 Zotit, Hyjit tonë i përket drejtësia, kurse neve faqja e zezë, siç është
sot për çdo njeri të Judës, për banorët e Jerusalemit, 16për mbretërit
tanë, për princat tanë, për priftërinjtë tanë, për profetët tanë e për
Tob 3,3.4; Dan 9,5-6 etërit tanë: 17sepse mëkatuam para Zotit dhe nuk i besuam. 18Nuk e
2,10 dëgjuam zërin e Zotit, Hyjit tonë, që të ecnim urdhërimeve të Zotit,
Jer 7,25-26 që na i ka vënë përpara. 19Qysh ditës kur Zoti i nxori etërit tanë nga
toka e Egjiptit e deri në ditën e sotme ishim kokëtrashë kundër Zotit,
Hyjit tonë, kemi vepruar paturpësisht për të mos ia dëgjuar zërin,
Lev 26,14-39; 20prandaj edhe na u ngjeshën të këqijat e mallkimi, që Zoti ia tha
Lp 28,15-68; Dan 9,11 Moisiut, shërbëtorit të vet, ditën kur i nxori etërit tanë nga toka e
Dal 3,8 Egjiptit me qëllim që të na dhuronte tokën që rrjedh qumësht e mjaltë,
siç është edhe sot e kësaj dite. 21Por ne nuk e dëgjuam zërin e Zotit,
Hyjit tonë, sipas të gjitha fjalëve të profetëve që na i ka dërguar; 22por
Jer 7,24 ne shkuam, duke ndjekur secili prirjen e zemrës së vet të keqe, që t'u
shërbejmë zotave të huaj dhe bëmë çka s'është e pëlqyeshme para syve
të Hyjit tonë.

Dan 9,12-13 **2** 1E kështu Zoti e çoi në vend fjalën e vet që e tha kundër nesh e
kundër gjyqtarëve tanë që e gjykonin Izraelin, kundër mbretërve
tanë, kundër princave tanë e kundër çdo njeriu izraelit e judeas,

1,12 *Kështu Zoti do të na japë fuqi*: BC e interpreton këtë fjali hyrëse nga lidhëza «dhe» (kai) si pasuese, ndërsa BJ e bën një objekt dytësor të lutjes: «dhe (lutuni) që Zoti të na dhurojë forcë».

1,14 *në ditë feste*: bëhet fjalë për festën e Tendave (krh. Dal 23,14+) që kërkonte dy asamble: në të parën dhe në të tetën ditë. (krh. Lev 23,35-36).

1,19 *ishim kokëtrashë*: (BJ ka: «jemi rebeluar, ») duke rivendosur në bazë të Dan 9,5, *maradnû*, që ka gjasa të ketë përfunduar duke u thjeshtësuar në *miharnû*, «ne jemi ngutur», prej së cilës LXX: «ne kemi vepruar ngutësisht (ose me mendjelehtësi)».

[2]se do të sjellë mbi ne të këqija të mëdha që s'kanë ndodhur askund
nën qiell, siç bëri në Jerusalem, sikurse shkruan në Ligjin e Moisiut,
[3]sa që të mbërrimë të hamë dikush mishin e djalit të vet e një tjetër Lp 28,53-57+
mishin e vajzës së vet! [4]E Zoti i vuri nën sundim të të gjithë mbretërive
përreth nesh, i bëri turp e mallkim për të gjithë popujt që janë përreth Lp 28,37; Jer 29,18
nesh, në mesin e të cilëve i shpërndau. [5]I bëri të jenë skllevër në Lp 28,13.43
vend që të zotëronin, sepse mëkatuam kundër Hyjit tonë duke mos e
dëgjuar zërin e tij. [6]Zotit, Hyjit tonë, i përket drejtësia, kurse neve e =1,15; Dan 9, 7-8
etërve tanë, siç është sot, faqja e zezë! [7]Të gjitha áto të zeza që Zoti i
kishte parakallëzuar kundër nesh, erdhën e ranë mbi ne. [8]E ne nuk e
pajtuam fytyrën e Zotit duke u kthyer secili nga mendimet e zemrës
sonë tejet të mbrapshtë: [9]atëherë Zoti ndenji gati të ndëshkojë dhe i çoi Jer 1,12; 31,28; 44,27;
mbi ne, këto të këqija sepse Zoti është i drejtë në të gjitha veprat e veta Dan 9,14
që na i ka urdhëruar. [10]Por ne nuk e dëgjuam zërin e tij, që të ecnim 1,18
në urdhërimet e Zotit, që i vuri para fytyrës sonë.

Urata

[11]E tani, o Zot, Hyji i Izraelit, ti që e nxore popullin tënd nga toka e
Egjiptit me dorë të fuqishme, me shenja e mrekulli, me fuqi të madhe Lp 6,21-22
e me krah të shtrirë, dhe e qite në pah emrin tënd, siç është edhe sot: Jer 32,20-21;
[12]ne mëkatuam, u sollëm si të patenzonë, vepruam paudhësisht, o Zot, Dan 9,15-16
Hyji ynë, në lidhje me të gjitha urdhërimet e tua! [13]Deh, le të largohet Ps 106,6
zemërimi yt prej nesh, sepse s'kemi mbetur përveçse një pakicë
ndër paganë, mes të cilëve na shpërndave! [14]Dëgjoje, o Zot, lutjen e Am 3,12+
përlutjen tonë: na shpëto për nderin tënd e bëj të gjejmë hir para syve Ps 25,11
të atyre që na shpërngulën nga atdheu, [15]që ta marrë vesh mbarë
dheu se ti je Zoti, Hyji ynë, pasi Izraeli e pasardhësit e tij e mbartin
emrin tënd. [16]Na shiko, o Zot, nga Banesa jote e shenjtë e mendo për Lp 26,15; Jer 14,9;
ne; prire veshin tënd, o Zot, e dëgjo! [17]Priri sytë e tu, o Zot, e shih: Dan 9,19
sepse jo të vdekurit që janë në Nëntokë, të cilëve u ka dalë shpirti prej Is 38,18
trupit, i japin lavdi e nder Zotit, [18]por ai që gjëmon nën barrë, ai që
ecën gërmuq e i këputur, ai që i ka sytë e përlotur, kush është i uritur, Lp 28,65-67
këta, o Zot, janë ata që të japin lavdi e nder! [19]Ne nuk mbështetemi
në merita të etërve tanë e të mbretërve tanë, për t'i shtruar përpara Dal 36,22; Dan 9,18
fytyrës sate përlutjet tona, o Zot, Hyji ynë; [20]por pse e ke dërguar mbi
ne felgrimin e zemërimin tënd shi ashtu si na ke pasë përkujtuar me
anë të shërbesës së profetëve të tu, kur the: [21]«Kështu thotë Zoti: Ulni Jer 27,12
zverkun tuaj e shërbeni mbretit të Babilonit që të jetoni në tokën që ua
dhashë etërve tuaj. [22]Por, në qoftë se s'do ta dëgjoni zërin e Zotit për t'i
shërbyer mbretit të Babilonit, do të bëj të mos dëgjohet më në qytetet

2,18 *kush është i uritur*: ky kalim dëshmon fenë e të «varfërve», të cilëve u është premtuar shëlbimi (krh. Sof 2,3+).

Jer 7,34 e Judës e në rrugët e Jerusalemit [23]zë hareje e zë gëzimi, zë dhëndri
e zë nuseje dhe mbarë vendi do të bëhet shkretëtirë pa banorë». [24]Por
ne nuk e dëgjuam zërin tënd, për t'i shërbyer mbretit të Babilonit,
atëherë ti i çove në vend fjalët, me të cilat u kërcënove nëpër gojë të
Jer 8,1-2 shërbëtorëve të tu profetë: eshtrat e mbretërve tanë e të etërve tanë
Jer 36,30 do të nxirren jashtë vendit të tyre. [25]Dhe, ja, u flakën në të nxehtë të
Jer 14,12 ditës e në cegëm të natës. Vdiqën në dhembje të tmerrshme nga uria,
nga shpata e nga murtaja! [26]Bëre që Shtëpia, e cila mbart Emrin tënd,
të jetë në gjendjen që është sot për shkak të paudhësisë së shtëpisë
së Izraelit e të shtëpisë së Judës. [27]Megjithatë, ti, o Zot, Hyji ynë, u
solle ndaj nesh sipas mirësisë sate të madhe e sipas mëshirës sate të
dhimbshme, [28]sikurse the me anë të shërbëtorit tënd Moisiut atë ditë,
kur i urdhërove ta shkruajë Ligjin tënd ndër sy të bijve të Izraelit.
[29]Ti the: «Nëse s'do ta dëgjoni zërin tim, kjo mori, që tani është kaq e
Lev 26,39 madhe, do të kthehet në një pakicë të vogël në mes të popujve, ndër të
Lp 9,13+ cilët do ta shpërndaj. [30]E di se me siguri nuk do të më dëgjojnë, sepse
Lev 26,44v; Zak 10,9 janë popull kokëfortë. Por në vendin ku do të jenë të tretur, ata do të
vijnë në vete [31]e do ta kuptojnë se unë jam Zoti, Hyji i tyre. Unë do
Jer 4,4+; Ez 36,26+ t'u jap një zemër që kupton e veshë që dëgjojnë. [32]Do të më lavdërojnë
në tokën e mërgimit e do t'u bjerë ndër mend Emri im. [33]Kur ta kenë
Lp 30,1.9v menduar fatin e etërve të vet, që mëkatuan ndër sy të Zotit, do të
kthehen nga kryeneçësia e tyre e nga veprat e tyre të këqija. [34]Atëherë
unë do t'i kthej në tokën që me përbetim ua premtova etërve të tyre,
Abrahamit, Izakut e Jakobit. Ata do ta ripronësojnë. Do t'i shtoj e nuk
Jer 31,31 do t'i zvogëloj. [35]Me ta do të bëj një besëlidhje të përhershme: unë do të
jem Hyji i tyre e ata do të jenë populli im. Më nuk do ta tres popullin
tim Izraelin nga toka që ua kam dhënë».

2,18 **3** [1]O Zot i gjithëpushtetshëm, Hyji i Izraelit, drejt teje klith një
shpirt i ngushtuar, shpirti në ankth! [2]Dëgjo, o Zot, e ki mëshirë,
Ps 29,10; Vaj 5,19; sepse kemi mëkatuar para teje! [3]Ti zotëron përgjithmonë e ne
Ps 44,23 vazhdimisht humbasim! [4]O Zot i gjithëpushtetshëm, Hyji i Izraelit,
dëgjoje tani lutjen e të vdekurve të Izraelit e bijve të tyre, që mëkatuan
ndër sy të tu, të cilët nuk e dëgjuan zërin e Zotit, Hyjit të tyre, e na
mbuluan të këqijat! [5]Mos i kujto fajësitë e etërve tanë, por tani kujto
pushtetin tënd e Emrin tënd, [6]sepse ti je Zoti, Hyji ynë, e ne do të të
Jer 31,33 lavdërojmë, o Zot, [7]sepse shi për këtë e mbushe zemrën tonë me frikë
që ta thërrasim në ndihmë Emrin tënd. Ne dëshirojmë ta lavdërojmë
Emrin tënd në mërgimin tonë, sepse e flakëm prej zemrës sonë çdo
fajësi të etërve tanë, që mëkatuan ndër sytë e tu. [8]Ja, ne edhe sot

2,23 *do të bëj të dalë nga Jerusalemi*: BJ ka: «do bëj të ndaloj... në Jerusalem».
3,4 *e të vdekurve të Izraelit*: izraelitët, të afërt me vdekjen (krh. Is 59,10; Vaj 3,6; Ez 37,11v). – *e na mbuluan të këqijat*: BJ fj.fj.: «fatkeqësitë na janë vënë pas».

gjendemi në këtë mërgim, ku na trete të jemi turp, mallkim, shpagim 2,4
për të gjitha paudhësitë e etërve tanë, që u larguan prej Zotit, Hyjit tonë.

III. URTËSIA, VEÇORI E IZRAELIT

[9]Dëgjoj, o Izrael, urdhrat e jetës, Fu 4,20-22
vërju vesh për ta njohur urtinë!
[10]Po përse ti, o Izrael,
përse je në tokën e armikut?
[11]Ti u plake në dheun e huaj,
po përdhosesh me kufoma,
i çmuar si ata që në Nëntokë zbritën!
[12]E le burimin e dijes! Jer 2,13; Sir 1,5
[13]Të kishe ecur udhës së Zotit,
do të banoje në paqe të përhershme. Is 48,18
[14]Mëso se ku është mençuria,
ku fuqia e ku kuptimi,
që njëherë e mirë ta dish
ku është jeta e gjatë,
drita e syve edhe paqja.
[15]Kush e zb'loi vendin e saj? Jb 28,12.20
Kush hyri në vishtarë të saj?
[16]Ku janë sunduesit e popujve,
ku zotëruesit e egërsirave të tokës? Jer 27,6
[17]Ku janë ata që luajnë në shpendë të qiellit,
[18]që grumbullojnë argjend e ar
në të cilin njerëzit e vënë shpresën
dhe fund nuk ka grumbullimi i tyre;
ata që me kujdes punojnë argjendin,
pa e zbuluar fshehtësinë e punës së vet?
[19]Sharruan, zbritën në Nëntokë
dhe të tjerë u ngritën në vend të tyre!
[20]Brezni të reja dolën në dritë,
por s'e njohën udhën e mësimit,
[21]s'i mësuan shtigjet e dijes;
nuk ia arritën as bijtë e tyre,

3,11 *po përdhosesh*: përkthyesi grek ndoshta e ka lexuar gabimisht *nitme'ta,* «po përdhosesh», në vend të *nidmêta,* «ti je i ngjashëm».

3,15 Kësaj pyetjeje, si në Jb 28,13-28, jepet para së gjithash një përgjigje negative: asnjë përpjekje njerëzore nuk është në gjendje ta zotërojë urtinë (3,16-31); e ndjek përgjigjja pozitive: Hyji e zotëron dhe ja dhuron Izraelit përmes Ligjit (3,24–4,4).

3,21 *prej udhës së tyre*: me LXX; BJ ka: «prej udhës së tij», me mss gr. dhe sir.

madje u larguan prej udhës së tyre.
Ez 28,4-5; Zak 9,2; Jb 2,11+ [22]S'u dëgjua për të në Kanaan,
as s'u pa ajo në Teman.
Zan 25,12 [23]Bijtë e Agarës që mbi tokë dijen kërkojnë,
Dal 2,15+ tregtarët e Meranit e të Temanit,
tregues përrallash e kërkues urtie:
nuk e njohën udhën e urtisë,
nuk i gjetën shtigjet e saja!
[24]Sa e madhe është, o Izrael, banesa e Hyjit,
sa i gjerë është vendi i zotërimit të tij!
[25]I madh është sa që s'ka mbarim,
i lartë edhe i pakufishëm!
Zan 6,4; Lp 1,28+ [26]Aty qenë viganët, moti të përmendur,
të lartë me shtat e mjeshtra lufte.
1Sam 16,7 [27]Por ata s'i zgjodhi Hyji,
as s'ua dha udhën e dijes.
[28]U shuan pse u mungoi urtësia,
sharruan për shkak të marrëzirës.
Lp 30,11+; Ur 9,4; Sir 24,4 [29]Kush u ngjit në qiell e atë e mori,
e uli poshtë nga retë?
[30]Kush e kapërceu detin dhe e gjeti
dhe e bleu me ar të kulluar?
Jb 28,13-14 [31]Askush s'e njeh udhën e saj,
as s'e kupton shtegun e saj.
Jb 28,23 [32]E njeh Ai që di gjithçka,
e shqyrtoi me mendje të vet,
Ai që e përftoi tokën për kohë të amshueshme,
që e mbushi me kafshë katërkëmbshme;
[33]Ai që e nis dritën e ajo merr rrugë,
e thërret prapa e kthen duke u dridhur!
[34]Yjet ndriçojnë në vendin e vet e gëzohen:
Jb 38,35; Ps 147,4; Is 40,26 [35]i thirri e thanë: «Tek jemi!»;
i ndriçuan me gëzim Atij që i krijoi!
[36]Ky është Hyji ynë,
një tjetër me Të s'mund të krahasohet!
[37]Ai e shqyrtoi mbarë udhën e njohjes,
Ps 147,19; Sir 24,8.10v ia dhuroi Jakobit, shërbëtorit të vet,
Izraelit, të dashurit të vet.
Fu 8,31; Ur 9,10; Gjn 1,14 [38]Kështu ajo edhe u pa mbi tokë
edhe mes njerëzve banoi.

3,23 *Meranit*: BJ hamend.: «Madian».
3,24 *banesa e Hyjit*: universi.
3,28 *marrëzirës*: BJ ka:«çmenduri».
3,38 *mes njerëzve banoi*: duke u mishëruar në Ligjin judaik: nuk është një mendim universalist.

4 [1]Ajo është Libri i Urdhërimeve të Hyjit,
Ligji që qëndron për amshim:
kush ta mbajë, do të jetojë, Sir 24,22
kush të mos e mbajë, do të vdesë! Fu 1,32-33; 8,35-36
[2]Kthehu, Jakob, e pranoje,
ec drejt shkëlqimit, në dritën e tij! Fu 6,23
[3]Mos ia jep tjetërkujt nderin tënd,
denjësinë tënde një populli tjetër!
[4]Jemi të lumtur, o Izrael, Lp 4,8.32-37
sepse na u zbulua çka i pëlqen Hyjit. Ur 9,18

IV. VAJTIM DHE SHPRESË E JERUSALEMIT

[5]Zemër, populli im,
ju që ia ruani kujtimin Izraelit!
[6]Qetë shitur ndër paganë, Is 50,1; 52,3
por jo për t'ju tretur fara,
por, pse e hidhëruat Hyjin,
ratë në dorën e armiqve.
[7]Sepse e zemëruat Krijuesin tuaj
duke u flijuar djajve e jo Hyjit. Lp 32,17
[8]E harruat Hyjin, të Amshueshmin, që ju mbajti në jetë, Lp 32,5.10.15;
e trishtuat Jerusalemin, atë që ju rriti. Is 1,2
[9]Pa Jerusalemi si bie mbi ju felgrimi i Zotit e tha:
Dëgjoni, fqinjë të Sionit:
Trishtim të madh mbi mua çoi Hyji.
[10]Pashë mërgimin e bijve e bijave të mia
në të cilin i Amshueshmi ata i treti.
[11]I pata rritur ata me gëzim,
i lashë të shkojnë me vaj e me pikëllim!
[12]Askush të mos gëzohet mbi mua, Vaj 1,1-2
të mbetur të vejë e të lënë prej shumëve,
më shkretuan mëkatet e bijve të mi,
që iu shmangën Ligjit të Hyjit.
[13]Nuk i njohën urdhrat e tij,
as nuk ecën udhës së urdhërimeve të tija,
as s'i ndoqën shtigjet e mësimit të tij të drejtë.
[14]Le të afrohen fqinjët e Sionit!

4,5 Pas një hyrjeje (rr 5-9a), Jerusalemi i personifikuar u drejtohet qyteteve të afërta dhe bijve të tij të shpërndarë (rr 9b-29): poeti u përgjigjet duke u shpallur rindërtimin mesianik (4,30–5,9). – *kujtimi i Izraelit:* janë ato që ruajnë emrin e Izraelit.

Mendojeni mërgimin e bijve e bijave të mia,
ku i Amshueshmi po i tret.
Lp 28,49-50; Jer 5,15; 6,22.23 [15]E çoi mbi ta një popull prej së largu,
një popull të mbrapshtë e të gjuhës së huaj,
që nuk dinë ta nderojnë plakun
e për foshnja mëshirë nuk kanë!
[16]Zvarrë ia hoqën së vejës njomet,
qyqevetëm e lanë pa vajza!
[17]Po unë çfarë ndihme jam në gjendje t'ju jap?
[18]Ai që mbi ju i solli këto të vështira,
prej armiqve tuaj do t'ju shpëtojë.
[19]Nisuni, o bij, nisuni!
Unë po mbetem qyqevetëm, e shkretë;
[20]E hoqa petkun e paqes,
vesha grathoren e mjerimit tim,
në ditët që më mbesin, në ndihmë do të thërras
t'Amshueshmin.
[21]Zemër, o bij, në ndihmë thirreni Hyjin,
Ai do t'ju shpëtojë nga dhuna,
nga duart e armiqve tuaj!
[22]Sepse shpresën e kam në të Amshueshmin,
Ai do t'jua sjellë shpëtimin,
prej Shenjtit e pres gëzimin:
për së shpejti do t'ju mëshirojë,
i Amshueshmi, Shëlbuesi juaj!
[23]Me lot e vaj po ju shikoj kah shkoni,
Jer 31,12-13 por Zoti Hyj do t'ju kthejë tek unë
me gëzim, me hare të përhershme!
[24]Siç e panë fqinjët e Sionit
mjerimin e skllavërisë suaj,
ashtu së shpejti do ta shohin
shpëtimin që ju vjen prej Hyjit,
mbi ju do të vijë me lavdi të madhe
Is 60,1-3 e me shkëlqim që e sjell i Amshueshmi.
[25]Bij, mbarteni me duresë zemërimin
që prej Hyjit erdhi mbi ju.
Armiku yt të ka përndjekur,
do t'ia shohësh së shpejti rrënimin
Is 51,23 që do ta pësojë mbi zverk të tij.
Vaj 2,22; 4,5 [26]Njomet më ecën udhësh të thepisura,
u grahën si grigj's që rrëmben armiku!
Is 29,1 [27]Guxim, bijtë e mi, thirreni në ndihmë Hyjin:

sepse Atij që ju vuri në provë
do t'i bjerë ndër mend për ju.
[28]Por, siç menduat të largoheni prej Hyjit tash të kthyer,
shumëfishoni ta lypni kujdesin:
[29]sepse Ai që mbi ju i çoi provat
do t'ju çojë gëzim të përhershëm
së bashku me shëlbimin tuaj.
[30]Merr guxim, Jerusalem,
do të të ngushëllojë Ai që të dha emrin.
[31]Të mjerët ata që të kanë dëmtuar,
që iu gëzuan rënies sate!
[32]Mjerë qytetet ku shërbyen bijtë tu,
mjerë qyteti që i priti bijtë tu!
[33]Siç iu gëzua rrënimit tënd,
siç u kënaq në rënien tënde,
ashtu do të pësojë në rroposje të vet.
[34]Do t'i heq gëzimin e qytetit të populluar,
hareja në vaj do të kthehet.
[35]Do ta pushtojë prej të Amshueshmit zjarri — Is 34,9-10.14
gjatë ditëve të shumta,
do të banohet prej djajsh për kohë të gjatë! — Lev 16,8+; 17,7+
[36]Jerusalem, sytë silli kah lindja — Is 60,4-5
dhe shikoje kënaqësinë tënde
që prej Hyjit mbi ty po vjen!
[37]Ja se po vijnë bijtë e tu që ti i pe duke shkuar!
Po vijnë të bashkuar prej ku lind e perëndon,
me urdhrin e Shenjtit
të gëzuar në lavdinë e Zotit!

5

[1]Hiqe, Jerusalem,
petkun e trishtimit e të mjerimit tënd
e veshu me shkëlqim të lavdisë — Is 52,1
të nderit të përhershëm që po të vjen prej Hyjit!
[2]Mbështillu me mantel të drejtësisë — Is 61,10
që vjen prej Hyjit,
vëre në krye kësulën e lavdisë së të Amshueshmit!
[3]Sepse Hyji do t'ia dëftojë nderin tënd
gjithkujt, gjithkund nën qiell.
[4]Për amshim do ta qesë emrin:
Paqja e drejtësisë, Lavdia e hyjshërbimit!

4,30 *Ai që të dha emrin*: për ta bërë Jerusalemin qytetin e Tij (Ps 46,5; Is 60,14).

5,4 Krh. emrat e tjerë mesianikë të Jerusalemit (Is 1,26+; 60,14+; Jer 33,16; Ez 48,35).

5 Ngritu, Jerusalem, e qëndro në moje,
këqyr përreth në Lindje,
shih si janë bashkuar bijtë e tu
prej ku len dielli e ku perëndon,
në urdhrin e Shenjtit,
plot gëzim për kujtimin e Hyjit!
6 Prej teje dolën këmbë të dëbuar nga armiku,
Is 49,22; 60,4 do t'i bjerë te ti Hyji
të mbartur me nder porsi froni i mbretit,
Is 40,3-4 7 sepse Hyji urdhëroi të rrafshohet
çdo mal i lartë e qetë e thepisur,
të mbushen luginat e të barazohen me tokë,
Is 40,5; 42,16 që të kthehet Izraeli i sigurt nën lavdinë e Hyjit!
Is 41,19 8 Me urdhër të Hyjit Izraelit hije do t'i bëjnë
pyjet dhe të gjitha lëndët e erëndshme.
9 Sepse Hyji me gëzim do t'i prijë Izraelit
me dritën e lavdisë së vet,
me mëshirë e me drejtësi
që vijnë prej të Lumit

Jer 29,1

V. LETRA E JEREMISË

Dysheritja e letrës së Jeremisë të dërguar skllevërve, të cilët së shpejti do t'i çonte mbreti i Babilonit në Babilon për t'i vënë në dijenilidhur me porositë që kishte marrë si urdhër prej Hyjit.

6 1 Për shkak të mëkateve që keni bërë para Hyjit do të çoheni
skllevër në Babiloni nga mbreti i babilonezëve, Nabukodonozori.
2 Si të keni hyrë në Babilon, do të qëndroni për shumë vjet e për
kohë të gjatë, deri në të shtatën brezni. E pas kësaj kohe do t'ju nxjerr
prej andej në paqe. 3 Mirëpo, në Babilon do t'ju takojë të shihni zota të
argjendtë, të artë e të drunjtë duke i mbartur në krah, të cilët u shtien
tmerr paganëve. 4 Kini, pra, kujdes që të mos bëheni porsi të huajt e
t'ju kapë frika edhe ju prej tyre! 5 Kur ta shikoni turmën para e prapa
si i adhuron, ju thoni në zemrën tuaj: «Vetëm Ty duhet të adhurojmë,
Dal 23,20+ o Zot!». 6 Sepse engjëlli im është me ju: ai do të jetë në kujdes për jetën
tuaj.
Ps 115,4-5 7 Në të vërtetë, gjuha e këtyre hyjnive ka qenë lëmuar nga mjeshtri.

5,6 *të mbartur me nder porsi froni i mbretit*: është tema e daljes së re (krh. Is 40,3+).

6,3 *duke i mbartur në krah*: këtu dhe në rr 5 hidhet fjala për procesionet babilonase, në të cilët truporet nxirreshin jashtë tempujve të tyre.

Mbi ta ka qenë vënë një veshje me ar e me argjend, por janë hyjni të
rreme e nuk mund të flasin. [8]Dhe, siç bëhet me një vajzë mendjelehtë,
marrin ar e punojnë [9]keza për kokat e zotave të vet. Por ndodh sa herë
edhe që, priftërinjtë, marrë nga zotat ar e argjend, ta përvetësojnë [10]e
prej tij t'ua japin lavireve të tarracave të lavirësisë. I stolisin me petka
porsi njerëzit këta zota të argjendtë, të artë e të drunjtë, [11]por këta nuk
janë të zotët të librohen as nga ndryshku as nga tenja, [12]megjithëse të
veshur me petk të purpurt. Ua fshijnë fytyrën nga pluhuri i tempullit
që bie me shumicë mbi ta. [13]Një kësi zotash mban në dorë skeptrin
sikur të ishte qeveritar i një krahine, por s'është i zoti ta vrasë atë
që e fyen. [14]Ka një tjetër në të djathtën e vet shpatën ose sakicën, por
s'është i zoti ta shpëtojë veten nga lufta as nga vjedhësit. Këndej është
e qartë se nuk janë zota: [15]prandaj aspak mos i kini frikë!

Porsi një enë e thyer bëhet e pavlerë për njeriun, të tillë janë edhe
zotat e tyre. [16]Të vendosur në tempull, sytë e tyre mbushen plot me
pluhur prej këmbëve të atyre që hyjnë. [17]Sikurse për një njeri që të
ketë fyer mbretin mbahet mirë i mbyllur vendi ku ruhet pse do të
çohet në vdekje, kështu priftërinjtë i sigurojnë tempujt e tyre me dyer,
me kyça e me shula, që të mos vidhen prej vjedhësve. [18]U ndezin edhe
dritëza, madje më shumë se për vetvete, por ata asnjë prej tyre s'mund
t'i shohin. [19]Janë porsi trau në shtëpi: zemrën e tyre e brejnë krimbat
që dalin prej dheut; ndërsa i brejnë ata dhe ua brejnë veshjet, gjë
s'ndjejnë! [20]Fytyrat u galçihen nga tymi që bëhet në tempull. [21]Mbi
trupin e tyre e mbi koka të tyre fluturojnë kukavajkat, dallëndyshet e
shpendët; gjithashtu edhe macat! [22]Këndej mund ta dini se nuk janë
zota: pra, s'keni pse t'i druani! [23]E njëmend, ari me të cilin janë të
veshur që të duken të bukur, nëse ndokush nuk e heq ndryshkun, nuk
do të shkëlqejnë. Ata as s'kanë ndjerë gjë kur i kanë shkrirë! [24]I kanë
blerë me çmim fort të lartë e pra s'kanë frymë jete. [25]Pasi këmbë nuk Is 46,7
kanë, mbarten në shpinë prej njerëzve, kështu ia dëftojnë padenjësinë
e vet njerëzve: i skuqin edhe besimtarët e vet, [26]sepse, nëse rrëzohen Ur 13,16
për tokë, prej tyre duhet të ngriten. Kur i vënë në këmbë, ata vetë së
veti së mund të luajnë vendit, as, nëse varen, nuk mund të ndreqen; u
sjellin dhurata porsi të vdekurve. [27]Flitë që iu kushtohen, priftërinjtë
e tyre i shesin e nxjerrin fitesë. Gjithashtu edhe gratë e tyre e kripin
një pjesë e nuk u ndajnë gjë skamnorëve e nevojnikëve. Gratë deri
edhe në mujore dhe në përgim i prekin flitë e tyre! [28]Pra, duke e ditur Lev 12,4; 15,19v;
prej këtyre se nuk janë zota, aspak mos i kini frikë! 20,18

[29]Po njëmend, e si do të mund të quhen zota? Kur gratë u kushtojnë

6,9 *të tarracave të lavirësisë*: prostitutat e shenjta të tempujve babilonas.

6,29 *kur gratë*: kjo ishte e ndaluar nga Ligji judaik.

fli këtyre idhuj të argjendtë, të artë e të drunjtë; [30]në tempujt e tyre
priftërinjtë rrinë me petka të shqyera, me kokë e mjekërr të rruar,
me koka të zbuluara; [31]ulërinë e bërtasin në praninë e tyre porsi në
drekë të të vdekurit. [32]Priftërinjtë u heqin petkat e me to i veshin
gratë dhe fëmijët e vet. [33]Nëse ndokush u bën ndonjë të zezë ose ndonjë
të mirë, ata nuk janë në gjendje t'ua shpërblejnë. S'mund të bëjnë
ndokënd mbret as s'mund ta rrëzojnë nga froni. [34]Gjithashtu nuk janë
në gjendje t'i japin ndokujt pasuri ose para. Në qoftë se ndokush u
bën ndonjë kusht, e nuk e çon në vend, s'janë të zotët t'ia kërkojnë.
Ps 68,6; 146,7-8 [35]Ata s'munden njeriun ta shpëtojnë nga vdekja as ta shpëtojnë të
ligshtin prej më të fortit. [36]Të verbëtit nuk mund t'ia kthejnë dritën
e syve, njeriun në nevojë nuk mund ta ndihmojnë. [37]Për vejusha nuk
kanë dhimbje e bonjakëve nuk u bëjnë mirë. [38]Të ngjashme janë
me gurë të marrë nga mali këto hyjni të drunjta të përaruara e të
përangjenduara; ata që i adhurojnë do të mbeten të turpëruar. [39]Si
atëherë mund të çmohet ose të thuhet se janë zota?

[40]Mandej, deri edhe vetë kaldenjtë i poshtërojnë. Këta kur e shohin
ndonjë të pagojë që s'mund të flasë, e çojnë te Beli e i kërkojnë atij që
ta bëjë të flasë, [41]thuaj se ai mund t'i dëgjojë. Megjithatë, edhe pse e
kuptojnë se s'janë gjë, nuk mund t'i lënë, sepse u mungon gjykimi i
shëndoshë! [42]Gratë të ngjeshura me teje rrinë pranë udhëve e djegin
krunde; [43]kur ndonjë prej tyre, merret prej ndonjë kalimtari e të ketë
fjetur me të, e vë në lojë të afërmën e vet, pse ajo nuk qe çmuar e
denjë si ajo e që nuk iu këput teja si asaj! [44]Gjithçka, pra, lidhur me
këto hyjni, është gënjeshtër. Si atëherë mund të çmohet e të thuhet se
janë zota?

[45]Të punuar nga mjeshtrit e arpunuesit, ata s'janë asgjë tjetër, por
vetëm çfarë mjeshtrit deshën të jenë. [46]E vetë këta që i punojnë, s'e
kanë jetën e gjatë; a thua mund të jenë zota ata që prej tyre u punuan?
[47]Pasardhësve të vet ata u lënë gënjeshtra e marre. [48]E njëmend, kur
u vjen ndonjë luftë ose ndonjë fatkeqësi, priftërinjtë këshillohen ndër
vete ku të fshihen bashkë me këta zota! [49]Po si atëherë nuk mund të
kuptohet se s'kanë si të jenë zota ata që s'mund ta shpëtojnë veten
as prej luftës as prej fatkeqësisë? [50]Vërtet, pasi janë të drunjtë, të
praruar e të argjenduar, atëherë merret vesh se s'janë tjetër por
gënjeshtër; për të gjithë popujt e mbretërit do të jetë e qartë se nuk
janë zota, por vepër e duarve të njerëzve dhe s'kanë në vetvete asnjë
cilësi hyjnore. [51]Kush atëherë nuk e di se nuk janë zota?!

6,30 *drejtojnë karrocën*: BJ përkthen: «rrinë».

6,31 *në drekë të të vdekurit*: aluzion i disa kulte që kremtonin çdo vit vdekjen dhe ngjalljen e disa hyjnive.

6,43 *nuk ju këput*: zakon që ka lidhje me prostituimin e shenjtë. Djegia e krundeve duket të jetë një sjellje magjike me qëllim afrodiziak.

52Sepse ata, s'mund t'i vënë mbretin ndonjë krahine as s'mund t'u
falin njerëzve shiun; 53s'janë të zotët t'i gjykojnë çështjet e veta as
ta çlirojnë të nëpërkëmburin nga ndrydhësi, sepse s'kanë kurrfarë
pushteti më se sorrat ndërmjet qiellit e tokës! 54E njëmend, nëse në
tempull të zotave të drunjtë të praruar e të argjenduar ndizet zjarri,
priftërinjtë e tyre do të ikin e do të shpëtojnë, kurse ata do të digjen
në mes të tij porsi trarët. 55S'janë të zotët ta përballojnë mbretin as
armiqtë. Si atëherë mund të çmohet ose të pranohet se janë zota?!
56Këta zota të drunjtë, të praruar e të argjenduar s'mund t'u
shpëtojnë as vjedhësve as bracave: 57këta janë më të fortë se zotat, sepse
ua marrin arin, argjendin dhe veshjet me të cilat janë të mbuluar, e
shkojnë e zotat s'janë të zot t'i ndihmojnë vetvetes! 58Prandaj më i
mirë është mbreti që e dëfton trimërinë e vet ose një enë e dobishme në
shtëpi që mund ta përdorë ai që e ka, se hyjnitë e rreme; ose edhe një
derë në shtëpi, që i ruan ato që janë në të, se hyjnitë e rreme; ose edhe
një shtyllë e drunjtë në pallat se hyjnitë e rreme. 59E njëmend, dielli e
hëna e yjet që ndriçojnë dhe kanë për detyrë të shërbejnë, dëftohen të
dëgjueshme; 60kështu edhe vetëtima, kur dëftohet, shihet mirë; po në
të njëjtën mënyrë edhe erërat fryejnë në çdo krahinë; 61edhe retë, kur
u urdhërohet prej Hyjit ta përshkojnë mbarë gjithësinë, kryejnë çka
u qe urdhëruar; 62edhe zjarri, i dërguar prej së larti, për t'i përpirë
malet e pyjet, bën çfarë i qe urdhëruar: këta zota as për kah bukuria
as për kah fuqia nuk mund të krahasohen me ndonjërën prej tyre.
63Këndej as s'ka si çmohet as s'ka si të thuhet se këta janë zota, kur
s'janë të zot as të gjykojnë as t'u bëjnë njerëzve ndonjë të mirë. 64Pasi,
pra, e dini se s'janë zota, aspak mos i druani!
65Ata mbretërit as nuk i mallkojnë as nuk i bekojnë. 66Në qiell
popujve nuk u dëftojnë shenja, as nuk shndritin si dielli as nuk
ndriçojnë si hëna. 67Kafshët janë më të mira se ata, sepse janë të
zonjat të ikin e të strehohen e t'i ndihmojnë vetvetes. 68Kështu, pra,
në asnjë mënyrë nuk na është e qartë se janë zota: prandaj aspak mos
i kini frikë!
69Vërtet, porsi dordoleci në bastanore që s'mbron asgjë, të tillë janë
edhe hyjnitë e tyre të drunjtë, të praruar e të argjenduar. 70Gjithashtu:
zotat e tyre të drunjtë, të praruar, të argjenduar i ngjajnë murrizit në
kopsht mbi të cilin pushon çdo zog; janë të ngjashëm me të vdekurin
e hedhur në errësirë. 71Nga purpura dhe liri i përpunuar, që mbi ta i
bren tenja, do ta kuptoni se nuk janë zota. Në fund edhe ata vetë do të
brishen dhe do të bëhen turpi i vendit. 72Më i mirë është, pra, njeriu i
drejtë që nuk ka idhuj, sepse ai i shpëton çnderimit.

6,71 *Nga liri*: LXX ka: «mermer», por kjo fjalë mund të përkthejë hebr. *shesh,* që zakonisht do të thotë «li», «pëlhurë liri», por edhe «alabastër». Vulg. e përkthen: «i purpurt, i kuq».

Profecia e Ezekielit

HYRJE

1 [1]Të tridhjetin vit, të katërtit muaj, të pestën ditë të muajit, kur
isha ndër të tretur në brigjet e lumit Kobar, u hapën qiejt dhe
unë pata vegime hyjnore.
[2]Të pestën ditë të muajit të vitit të pestë të mërgimit të Joakinit
mbret, [3]fjala e Zotit i qe drejtuar priftit Ezekiel, birit të Buziut, në
tokën e kaldenjve, përgjat lumit Kobar. Aty u ul mbi të dora e Zotit.

Vegimi i «qerres së Zotit»

10; Zb 4

[4]Shikova dhe, ja, një erë shtjelle po vinte nga veriu, re e madhe,
zjarr i mbledhur lëmsh, që ndriçonte përreth tij e brenda tij, brenda
zjarrit, shkëlqente diçka në gjasë të qelibarit. [5]Në qendër, diçka në
përngjasim të katër gjallorëve; dhe, ja, pamja e tyre: kishin pamjen 10,8-22
e njeriut! [6]Secili kishte katër faqe e katër krahë. [7]Këmbët i kishin Dal 25,18+; /Zb 4,6-8
të drejta, kurse shputat e këmbëve të tyre ishin porsi thundërzat e
këmbëve të viçit e shkëlqenin porsi bronzi i skuqur flakë. [8]Kishin
në të katër anët, nën krahë, duar njeriu. Kishin katër fytyra e katër Is 6,2
krahë secili. [9]Krahët e tyre ishin të bashkuar njëri me tjetrin. Kur
ecnin, nuk ktheheshin prapazi, por secili ecte vetëm përpara.
[10]Fytyrat e tyre i përngjanin fytyrës së njeriut; të katërtit, në anë
të djathtë kishin edhe fytyrën e luanit, në të majtë fytyrën e kaut, e

1,1-3 Këto rreshta të parë, duket se vënë pranë njëra tjetrës dy hyrje të dallueshme. Njëra (rr 2-3a), jovetore (e papërcaktuar), shpall tërësinë e librit të Ezekielit dhe saktëson datën e vegimit të parë të profetit (viti i pestë i mërgimit të Joakinit, 593-592). Hyrja tjetër (rr 1) ishte ndoshta e bashkuar me vegimin e qerres së JHWH (tronit të Zotit), kur kjo nuk e kishte gjetur akoma vendin aktual (krh. Hyrje në profetë: Ezekieli); por atëherë data (viti i tridhjetë) është e vështirë për t'u interpretuar, nëse nuk korrigjohet me «vitin e trembëdhjetë» (të internimit të Joakinit) domethënë 585.

1,3 *u ul mbi të dora e Zotit*: shprehje e shpeshtë në Ezekielin për të treguar ekstazën (krh. 3,22; 8,1; 33,22; 37,1; 40,1). Disa versione e përkthejnë «mbi mua» në vend të «mbi të»; duhet atëherë të bashkojmë rr 3b me rr 4.

1,4-28 Vegimi i "tronit të Zotit" sigurisht është drejtuar të mërguarve. Disa detaje duken të errët, por kuptimi i përgjithshëm është i qartë: bëhet fjalë për "lëvizshnërinë" shpirtërore të JHWH, që nuk është i lidhur me tempullin e Jerusalemit, por mund të ndjekë besimtarët e tij edhe në mërgimin e tyre.

1,10 Këto kafshë kujtojnë *karibu* asiriane (emri i të cilëve përputhet me atë të Kerubinëve të arkës, krh. Dal 25,18+), qenie me kokë njeriu, trup luani, këmbë demi dhe krahë shqiponje, statujat e të

të katërtit kishin fytyrën e shqiponjës. 11Krahët e tyre ishin të shtrirë
përpjetë. Secili kishte dy krahë që ndesheshin e dy që ua mbulonin
trupin. 12Secili ecte përpara vetes: ecnin në atë drejtim kah i shtynte
shpirti. Kur lëviznin, ecnin vetëm në atë drejtim e nuk ktheheshin
prapa.
13Në midis të gjallorëve dukej diçka si gaca të ndezura, porsi
vravashka që ecnin në midis të gjallorëve. Shkëlqente porsi flaka
Dal 19,18; Ps 104,4 e zjarrit e nga zjarri dilte rrufeja. 14Gjallorët shkonin e vinin në
përngjasimin e vetëtimës llamparitëse.
10,9-13 15Ndërsa po i shikoja gjallorët, pashë nga një rrotë mbi tokë përbri
secilit gjallor. 16Duka dhe përmbajtja e rrotave është në përngjasim
të krisolitit dhe të gjitha ishin të ngjashme. Me trajtë e me punim
dukeshin si të ishte njëra rrotë në tjetrën. 17Mundnin të ecnin në
katër drejtime pa pasur nevojë të ktheheshin derisa ecnin. 18Gavejtë
e rrethi i tyre kishin lartësi tmerruese; gavejë e rreth ishin plot me sy
Zak 4,10; /Zb 4,8 10,16 gjithkund përreth të katërtave. 19Kur gjallorët ecnin, ecnin edhe rrotat
përbri tyre; kur gjallorët ngriteshin nga toka, gjithashtu ngriteshin
edhe rrotat. 20Kahdo që i shtynte shpirti të ecnin, ecnin, gjithashtu
ngriteshin në ajr me urdhrin e tij: sepse shpirti i gjallorëve ishte në
rrota. 21Kur ata ecnin, ecnin edhe ato, kur ata ndaleshin, ndaleshin
edhe ato, kur ata lartësoheshin nga toka, gjithashtu lartësoheshin ato
duke i ndjekur ata, sepse shpirti i gjallorëve ishte në rrota.
22Përmbi koka të gjallorëve ishte diçka në përngjasim të kupës
10,1; /Zb 4,6; Dal 24,10 qiellore, vezulluese porsi kristali dhe shtrihej përmbi kokat e tyre.

cilëve ruanin pallatet e Babilonisë. Këto shërbëtorë të hyjnive pagane janë të lidhur me fronin e Hyjit të Izraelit: shprehje e qartë e transhendencës së JHWH. «Katër gjallorët» e Zbulesës (Zb 4,7-8; etj.) rimarrin karakteristikat e katër kafshëve të Ezekielit. Tradita e krishterë i ka përdorur si simbole për katër ungjilltarët.

1,11 *krahët e tyre*: me LXX;TM i ka përkthyer: «fytyrat dhe krahët e tyre».

1,13 *në midis të gjallorëve*: me përkthimet tjera; TM e ka përkthyer: "dhe forma e gjallorëve". – *dukej diçka si*: fj.fj. "shihej një dukje", me LXX; TM ka përkthyer: "dukja e tyre". BJ e përkthen rr 13a duke përdorur TM: " Ato i përngjanin qenieve të gjalla. Pamja e tyre ishte si ajo e qymyrit të ndezur.

1,14 *shkonin*: sipas vulg; BJ dhe TM e kanë përkthyer: "vraponin". Ky rresht që mungon në LXX ndoshta është një glosë (shënim anësor).

1,17 Tekst i paqartë. Fj.fj.: "drejt katër drejtimeve të këtyre, duke lëvizur ato ecnin përpara.

1,18 *gavejtë e rrethi i tyre*: BJ e përkthen: "rrathët e tyre ishin". – *me sy*: përkthim fj.fj. . BJ e përkthen: "me shkëlqime". Ky term duhet të interpretohet në kuptimin figurativ, domethënë në kuptimin e "shkëlqim" (krh. rr 4.7.16.22.27; 8,2; 10,9). Këtu përmendja e "syve" (ose "shkëlqimeve") është ndoshta një glosë (shënim anësor) e frymëzuar nga 10,12.

1,20 Pas *shkonin*, TM shton: "sipas shpirtit, për ecur përpara", i lënë jashtë nga dshk, LXX dhe sir.

1,22 *Përmbi koka*: në këtë mënyrë kafshët më shumë se e tërheqin fronin e JHWH, e mbartin sipër. Krh. Arkën e besëlidhjes (Dal 25,10+), ku "Hyji rri përmbi kerubinë" (1Sam 4,4; etj.). – Pas *kristali*,TM shton: "që frikëson", i lënë jashtë nga LXX.

[23]Nën kupën qiellore krahët e tyre të shtrirë njëri kundrejt tjetrit:
secili me dy krahë e mbulonte trupin e vet. [24]E dëgjoja rrahjen 10,5
e krahëve të tyre: thua se ushtonin ujërat e mëdha, porsi zëri i të Zan 17,1+
Gjithëpushtetshmit. Kur lëviznin, ushtimë e fortë si ushtimë ushtrie.
Kur ndaleshin, krahët i lëshonin poshtë.

[25]E njëmend, kur dëgjohej një zë mbi kupën qiellore, që ishte përmbi
kokat e tyre, zinin vend dhe i lëshonin krahët poshtë. [26]Përmbi kupën
qiellore që ishte mbi kokat e tyre, ishte porsi guri i çmueshëm safiri /Zb 4,2-3
një send porsi fron, përmbi këtij sendi që i përngjante fronit, ishte
dikush në përngjasim të njeriut, mbi të. [27]Mandej pashë diçka të 8,2
ndritshme porsi qelibari, thua se ishte zjarr nga aty që dukej se kishte
ijët e përpjetë gjithkund përreth; kurse nga aty që dukej se kishte
ijët e poshtë, dukej si zjarr ndriçues gjithkund përreth. [28]Porsi duka
e vajeuthullës kur duket në re ditën e shiut: e rrethonte një pamje e Zan 9,13-15
tillë! E tillë m'u paraqit duka e lavdisë së Zotit. E pashë e rashë me 8,4; Dal 24,16+
fytyrë përdhe dhe dëgjova një zë që më fliste. /Zb 1,17; Dan 8,17

Vegimi i librit

2 [1]Më tha: «Biri i njeriut, ngrehu se dua të të flas!». [2]Si tha kështu, Dan 10,11
një shpirt hyri në mua, më ngriti në këmbë dhe e dëgjova atë që 3,24
po fliste me mua.

[3]Ai më tha: «Biri i njeriut, unë po të dërgoj te bijtë e Izraelit, te një
popull kryengritësish që kanë çuar krye kundër meje. Ata dhe etërit e Lp 9,7.24
tyre kanë mëkatuar kundër meje deri në ditën e sotme. [4]Njerëzit, te të

1,23 TM përsërit: "secili kishte dy që e mbulonin", diktografi e lënë jashtë nga dshk e LXX.

1,25 *kur dëgjohej një zë në kupën qiellore*: BJ e përfundon këtu rreshtin. TM shton "mbi kupën qiellore që ishte mbi kokat e tyre, kur ndaleshin përkulnin krahët".

1,28 Izraelitët kishin frikë të shikonin fytyrën e JHWH, për këtë arsye Hyji u dëftonte atyre "lavdinë" e tij, domethënë shenjat e jashtme që rrethojnë e zbulojnë përsonin e tij (krh. Dal 33,18.22; etj.). Lavdia e JHWH është pra shenja e pranisë së tij. Normalisht ka formën e e një reje të shndritshme (Dal 16,10; Ez 43,1-5). Këtu reja është e shoqëruar nga një lloj trajte njerëzore i shndritshëm e vezullues.

2,1–3,12 Vegimi i fronit të JHWH vazhdon më para (në 3,12). Këtu ndërpritet nga vegimi i librit, që sipas gjasave është vegimi i parë i Ezekielit, në 593, ai i thirrjes së tij (krh. Hyrje në profetë:Ezekieli).

2,1 Shprehja *Biri i njeriut*, e përdorur nga Hyji për profetin e tij, është tipike e Ezekielit (përveç Dan 8,17). Ajo nënvizon largësinë mes Hyjit dhe njeriut. E njëjta shprehje, në Dan 7,13, bëhet një titull mesianik i rimarrë nga Jezusi (krh. Mt8,20+).

2,3 *te një popull kryengritësish*: mbi bazën e përkthimit siriak që rimerr në njëjës mësimin e TM (që e përkthen shumësin: "kombeve kryengritës"). BJ e përkthen: "drejt kryengritësve", me një dorëshkrim hebraik dhe të LXX.

2,4 *janë kokëfortë e zemërgur*: TM ka një sërë formulash për të shprehur kokëfortësinë; fj.fj. "zverk", "fytyrë" ose "zemër ngurtë", "ballë" ose "zemër fortë". Por shprehja "zemër fortë" kujton më tepër egoizmin se sa kryengritjen ose kokëfortësinë; BJ e përkthen: "zemër kryengritëse", edhe pse i njëjti term dikund tjetër përkthehet me "e fortë", "e ashpër", "e ngurtësuar".

cilët po të dërgoj, janë kokëfortë e zemërgur. Ti thuaju: Kështu thotë
12,2 Zoti Hyj! 5Dëgjuan ose s'dëgjuan sepse janë pjellë e keqe megjithatë le
33,33 ta dinë se në mesin e tyre është profeti!
Jer 1,8.17 6E ti, biri i njeriut, mos ua ki frikën as mos u tremb nga fjalët e tyre:
megjithëse je i rrethuar me murriza e ferra e banon me galloma. Fjalët
e tyre mos i druaj as fytyra e tyre të mos të të shtijë frikë, sepse janë
pjellë mëkatare. 7Ti tregoju fjalët e mia, le të dëgjojnë ose le të mos
dëgjojnë, sepse janë njerëz kundërshtarë.
8E ti, biri i njeriut, dëgjo ç'po të them: mos ji kryekëcyer porsi kjo
pjellë kundërshtarësh; hape gojën dhe ha çka unë po të jap». 9Shikova
/Zb 5,1; 10,2 dhe, ja, një dorë ishte e shtrirë drejt meje e në të ishte një libër i
mbështjellë. E shtriu ndër sy të mi dhe, ja, ishte i shkruar përbrenda
e përjashta: ishin të shkruara vajtime, gjëmë e dënesje.

/Zb 10,8-11 **3** 1Ai më tha: «Biri i njeriut, haje ç'të është vënë përpara! Haje
këtë rrotull dhe nisu e folu bijve të Izraelit!». 2Unë e hapa gojën,
ai më bëri ta ha rrotullin 3e më tha: «Biri i njeriut, ushqeju
dhe ngiju me këtë vëllim që unë po ta jap». Unë e hëngra dhe për
Jer 7,27 gojën time qe i ëmbël si mjalti. 4Atëherë më tha: «Biri i njeriut, shko
Is 28,9-13; 33,19 te shtëpia e Izraelit dhe thuaju fjalët e mia. 5Nuk po dërgohesh te
një popull me të folur të pakuptueshëm e me gjuhë të panjohur, po
dërgohesh te shtëpia e Izraelit; 6s'po të dërgoj jo ndër popuj të mëdhenj
me të folur të pakuptueshëm e me gjuhë të panjohur, të cilëve nuk do
Jon 3; Mt 11,21-24; të ishe në gjendje t'ua kuptoje të folurit; po të dërgoheshe edhe ndër ta,
12,38-42 ata do të të dëgjonin! 7Por shtëpia e Izraelit nuk do të të dëgjojë, sepse
nuk duan të më dëgjojnë mua, sepse mbarë shtëpia e Izraelit është
kokëfortë e zemërgur. 8Shko: unë po e bëj fytyrën tënde më të fortë
se fytyrën e tyre e ballin tënd më të ngurtë se ballin e tyre; 9porsi
Is 50,7 diamant, më të fortë se gurgacën po e bëj fytyrën tënde: mos i druaj
as mos ia ki frikën fytyrës së tyre, sepse janë shtëpi mëkatarësh!».
10E shtoi: «Biri i njeriut, të gjitha fjalët që po t'i them, pranoji në
zemër e dëgjoji me veshë! 11Shko te të mërguarit, njerëzit e popullit
tënd, fol me ta e thuaju: Kështu thotë Zoti Hyj, si të dëgjojnë si të mos
dëgjojnë».

2,7 *janë njerëz kundërshtarë*: sipas dshk dhe versioneve; krh. rr 5; TM e përkthen "ata janë kryengritës".

2,10 *ishin të shkruara*: duke lexuar fj.fj.: "ishin shkruar mbi të", *'aleha*, me hamendje; TM e ka përkthyer: "drejt atij", *'eleha*.

3,3 Një serafin e kishte prekur gojën e Isaisë (Is 6,5-7), vetë JHWH kishte prekur atë të Jeremisë dhe "kishte vënë fjalët e tij në gojën" e profetit (Jer 1,9). Ezekieli shpreh këtë ide të fundit me një realizëm ende më të madh.

3,10 veshë... *zemër*: BJ bashkë me TM dhe LXX vendos përpara dëgjimit me veshë, pranimin me zemër: "pranoji në zemrën tënde, dëgjoji mirë me veshët e tu".

[12]Ndërkaq shpirti më ngriti lart e pas meje dëgjova ushtimën 1Mbr 18,12+
e një krisme të madhe derisa po çohej lart nga vendi i vet lavdia e Lk 2,13-14
Zotit: [13]ishte ushtima e krahëve të gjallorëve që rraheshin njëri për
tjetrin, rropama e rrotëve që ndiqnin gjallorët, zëri i një potere të
madhe! [14]Atëherë një shpirt më ngriti e më mori; shkoja me zemër plot
trishtim e hidhërim: sepse dora e Zotit ishte mbi mua e rëndë. [15]Dhe
ia beha ndër të mërguarit, në Telabib, ndër ata që banonin bri lumit
Kobar, zura vend atje ku ata banonin, ndenja ndër ta atje për shtatë
ditë porsi i shituar zanash.

Profeti porsi rojtar

33,1-9; Is 21,6.8.11

[16]Si kaluan këto shtatë ditë, më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [17]«Biri
i njeriut, të kam bërë rojën e shtëpisë së Izraelit. Kur ta dëgjosh një
fjalë prej gojës sime, duhet t'i vësh në dijeni nga ana ime. [18]Nëse unë
i them bakeqit: Ti do të vdesësh!, e ti nuk e njofton e nuk i flet që të
kthehet nga udha e tij e mbrapshtë e të jetojë, bakeqi do të vdesë për
shkak të bakeqësisë së vet, por unë do ta kërkoj gjakun e tij prej teje.
[19]Por, në qoftë se ti do ta qortosh bakeqin e ai nuk do të kthehet prej
paudhësisë së vet dhe nga sjellja e tij e mbrapshtë, ai vetë do të vdesë
në mbrapshtinë e vet, porse ti do ta shpëtosh jetën tënde.
[20]Kështu edhe, nëse i drejti e lë drejtësinë e vet dhe bën mëkat, unë 18,24;33,12-13;
do t'i vë lakun dhe do të vdesë pse ti nuk e qortove: do të vdesë për 2Pjt 2,21
shkak të mëkatit të vet dhe s'do t'i merren parasysh veprat e drejtësisë
që i ka bërë; porse gjakun e tij do ta kërkoj prej teje. [21]Por, në qoftë se
ti do ta qortosh të drejtin që të mos mëkatojë, dhe ai s'do të mëkatojë,
ai do të jetojë pse ti e qortove, kurse ti e shpëtove jetën tënde».

I. PARA RRETHIMIT TË JERUSALEMIT

Ezekieli bëhet i pagojë

[22]Atëherë ra mbi mua dora e Zotit e Zoti më tha: «Çohu e shko në
luginë; atje dua të flas me ty». [23]U ngrita e shkova në luginë dhe, ja,
aty qëndronte lavdia e Zotit porsi lavdia që e pashë në brigjet e lumit 1,28
Kobar, dhe rashë me fytyrë përdhe. [24]Në mua depërtoi një shpirt, 2,2
më ngriti në këmbë dhe më tha: «Shko e mbyllu në shtëpinë tënde.

3,16-21 Në 33,1-9 tema e profetit si "roje" është e zhvilluar në mënyrë më koherente. Këtu përsëritet lehtësisht e ndryshuar, sepse shpreh programin e aktivitetit profetik. Nënvizon përgjegjësinë përsonale të çdo dëgjuesi (krh. 14,12+).

3,18 *do ta kërkoj gjakun e tij prej teje*: BJ e përkthen njëlloj si TM: "të gjakut të tij", kështu edhe në rr 20.

[25]Biri i njeriut, mbi ty do të vihen litarë, me ta do të të lidhin e nuk
do të dalësh ndër ta. [26]Unë do ta ngjes gjuhën tënde për qiellëz e do
të mbetesh i pagojë dhe do të pushosh t'i qortosh, sepse është shtëpi
mëkatare. [27]Por, kur unë kam për të folur me ty, do ta zhdrivilloj
24,27; 29,21; 33,22 gjuhën dhe ti atëherë thuaju: Kështu thotë Zoti Hyj. Kush të dëgjojë,
le të dëgjojë, e kush të mos dëgjojë, le të mos dëgjojë, sepse janë pjellë
e keqe».

Jer 18,1+

Paralajmërim se do të rrethohet Jerusalemi

4 [1]«E ti, biri i njeriut, merre një tullë, vëre para vetes e vizatoje
në të qytetin e Jerusalemit. [2]Përreth tij vëre rrethimin, ndërtoje
përballë tij një fortesë, punoje llogorin, vendose kundër tij
ushtrinë e renditi rreth e rreth deshtë. [3]Merre fulteren e hekurt e
vëre në murin e hekurt ndërmjet teje e qytetit, sille fytyrën drejt tij
dhe qyteti do të jetë i rrethuar, dhe bëji rrethim. Kjo do të jetë shenjë
për shtëpinë e Izraelit.

[4]Atëherë bjer në krahun tënd të majtë dhe vëri fajësitë e shtëpisë së
Izraelit mbi të: sa ditë do të rrish ratë ashtu, aq ditë do t'i mbartësh
mëkatet e tyre. [5]Po të caktoj një ditë për vjetët e fajësisë së tyre:
për treqind e nëntëdhjetë ditë do ta mbartësh fajësinë e shtëpisë së
Izraelit.

[6]Kur t'i kesh kryer këto, shtriju në anën e djathtë të dytën herë dhe
do t'i marrësh mbi vete fajet e shtëpisë së Judës për dyzet ditë: një ditë
për një vjet, një ditë për një vjet, mbaje mend, po të caktoj. [7]Atëherë
sille fytyrën tënde në drejtim të Jerusalemit të rrethuar, krahu yt le
3,25 të jetë i zhveshur dhe profetizo kundër tij. [8]Dhe ja, unë do të lidh me
litarë e mos u sill nga një krah në tjetrin deri që t'i kesh kryer ditët e
rrethimit tënd.

[9]Merr grurë, elb, bathë, thjerrë, mel, tepë dhe qiti të gjitha në një
enë dhe përgatit prej tyre bukë për vete për aq ditë sa të rrish mbi

3,25 Disa herë litarët kanë qenë interpretuar si një lloj paralize (krh. 4,4), për faktin se kjo provë fizike merr nga zbulimi një domethënie simbolike, që e përfshin në mesazhin profetik (krh. Jer 18,1+).

4,2 Profeti merr urdhrin që të shëmbëllejë përmes një mimike shprehëse (rrethimin e tavolinës mbi të cilen është i vizatuar qyteti, palëvizshmëria e profetit, ushqimi i pakër e me racion, flokët e djegur dhe të shpërndarë) rrethimin e afërt të Jerusalemit. Për këto gjeste simbolikë, të zhvilluar në mënyrë të veçantë nga Ezekieli, krh. Jer 18,1+.

4,4 *vëri fajësitë mbi të*: TM thotë: "vëri mbi të (krah-ijë)"; BJ supozon: "mbi ty".

4,6 Është tentuar, më kot të interpretohen këto shifra në kuptim të ngushtë, sikur të shpallnin kohëzgjatjen e mërgimit të Izraelit e të Judës. Ndoshta nuk ka nevojë të kërkohet gjë tjetër përveç se shpallja e një rrethimi – kohëzgjatja e të cilit nuk është e zbuluar - , si ndëshkim të apostazisë së zgjatur të dy mbretërive.

krahun tënd: dhe haji gjatë treqind e nëntëdhjetë ditëve. [10]Ushqimi
yt do të jetë me peshë njëzet siklash në ditë; dhe haje në një kohë të
caktuar. [11]Edhe ujët pije me masë: të gjashtën pjesë të hinit; pije në
kohë të caktuar. [12]Dhe haje si bukën e elbit të pjekur në hi dhe piqe
ndër sy të tyre në zjarr të përftuar nga tretjet që dalin nga njeriu».
[13]Mandej Zoti shtoi: «Kështu bijtë e Izraelit do ta hanë bukën e vet të
ndyrë ndër paganë ku unë do t'i tres».

[14]Atëherë unë i thashë: «Heu, o Zot Hyj, shpirti im nuk është Dal 22,30; Lev 17,15;
i ndyrë! Qysh prej fëmijërisë sime e deri më sot kurrë nuk hëngra Lp 14,3-21; Vap 10,14
coftinë as kafshë të copëtuar nga egërsira, kurrë s'hyri në gojën time
mish i papastër!». [15]Atëherë më tha: «Ja, po të jap në vend të tretjeve
të njerëzve bajgën e lopëve: piqe me bajga bukën tënde!».

[16]Dhe më shtoi: «Biri i njeriut, ja unë po e sos kursimin e fundit Lev 26,26; Ps 105,16;
të bukës në Jerusalem: do ta hanë bukën e peshuar imtësisht e me Ez 12,18-19
kujdes, edhe ujët do ta pinë me masë e me mangësi, [17]kështu që, duke
munguar buka e ujët, do të meken të gjithë së bashku e do të sharrojnë Lev 26,39
në fajësinë e vet.

5 [1]Biri i njeriut, merre një shpatë të mprehtë që rruan qimet,
merre në vend të briskut rrues dhe rruaje kryet e mjekrrën.
Merre mandej peshoren e ndaj qimet e rruara.

[2]Një të tretë digje në zjarr në midis të qytetit pasi të kenë kaluar
ditët e rrethimit; merre edhe të tretën tjetër dhe preje me shpatë rreth 21
e rreth qytetit e një tjetër të tretë, trete në erë e unë do ta zhvesh
shpatën pas tyre.

[3]Merri pak sosh e lidhi në kindin e petkut tënd; [4]prapë prej tyre
merr edhe pak dhe qiti e digji në zjarr: prej tyre do të dalë zjarri.
Atëherë thuaj mbarë shtëpisë së Izraelit: [5]Kështu thotë Zoti Hyj: Ky
është Jerusalemi! Unë e vendosa midis paganësh dhe të rrethuar nga 38,12
vendet e huaja. [6]Ai i përbuzi gjyqet e mia, saqë u bë më i patenzonë
se paganët, i përbuzi urdhërimet e mia më tepër se vendet që i ka
përreth: i flakën gjyqet e mia e nuk ecën urdhërimeve të mia.

[7]Prandaj, kështu thotë Zoti Hyj: Pasi jeni më kryekëcyer se paganët
që janë përreth jush, pasi nuk ecët urdhërimeve të mia, nuk i zbatuat

4,10-11 *njëzet siklash...të gjashtën pjesë të hinit*: domethënë 200 gr bukë dhe një litër ujë. – *pije në kohë të caktuar*: BJ e përkthen e përkthen: "ditë pas dite".

4,15 Bajga e thatë në Lindje ishte përdorur si lëndë djegëse.

4,16 *kursimin e fundit të bukës*: fj.fj.: "shkopin e bukës". Bukët e mbajtura në kursim futeshin në një shkop (krh. 5,16; 14,13; Lev 26,26; Ps 105,16).

5,2 Profeti shpreh me mimikë me një alegori të qartë masakrat që do të karakterizojnë fundin e rrethimit.

5,3 *merr pak sosh*: "teprica" e falur dhe, pas një prove të re, e shpëtuar (krh. Is 4,3).

5,4 *prej tyre do të dalë zjarri*: LXX e mbaron frazën në këtë pikë; BJ shton bashkë me TM e vulg.: "drejt krejt shtëpisë së Izraelit".

gjyqet e mia, por s'vepruat madje as sipas gjyqeve të paganëve që janë
Jer 1,16 përreth jush, [8]prandaj kështu thotë Zoti Hyj: Pritëm, pra, se më ke në
shpinë dhe unë vetë do ta kryejë gjyqin tim mbi ty ndër sy të paganëve,
[9]e do të bëj në ty çka s'kam bërë kurrë dhe kurrë më s'do ta bëj, për
shkak të turpësive të tua! [10]Ja pra, në mesin tënd etërit do t'i hanë
Lp 28,53+ fëmijët e vet dhe fëmijët do t'i hanë baballarët e vet. Do ta çoj në vend
Lev 26,33 gjyqin tim mbi ty e çka të teprojë prej teje do ta tres në katër anët e
botës. [11]Prandaj, pasha jetën time thotë Zoti Hyj siç është e vërtet se ti
e ke dhunuar Shenjtëroren time me të gjitha fyerjet e tua e me të gjitha
turpësitë e tua, ashtu edhe vetë do të rruaj, s'do ta lë të ketë dhimbje
7,4; 8,18; 9,10; 24,14 syri im e s'do të përdëllej. [12]Një e treta jote do të vdesë nga murtaja
e do të shqimet nga uria brenda në ty, një e treta pjesë tjetër jotja do
të bjerë nga shpata në rrethet e tua, kurse të tretën pjesën tënde do
ta tres në çdo anë dhe do ta nxjerr shpatën pas tyre. [13]Atëherë do ta
shfrej furinë time, do ta qetësoj zemërimin tim kundër tyre e do të
gjej ngushëllim. Atëherë do ta dinë se unë Zoti fola në zemërimin tim
kur do ta çoj në vend felgrimin tim kundër tyre. [14]Shkretëtirë do të
të bëj dhe turp në sytë e paganëve që janë rreth teje, në sy të të gjithë
Lev 26,32 kalimtarëve. [15]Do të jesh çnderim, mallkim, shembull e tmerr ndër
paganë që janë përreth teje, kur t'i çoj në vend gjyqet e mia kundër
teje me furi, me zemërim e me ndëshkim të furishëm. [16]Po flas unë,
Zoti kurdo t'i kokërroj kundër jush shigjetat e zeza të urisë, që do të
4,16 jenë vdekjeprurëse, me të cilat do t'ju gjuaj për t'ju shkatërruar dhe
do ta sjell mbi ju urinë do t'jua zhduk edhe kursimin e fundit të bukës.
[17]Do të çoj kundër jush urinë dhe bishat e egra e do të të lënë pa fëmijë
në vatër: murtaja e gjaku do të kalojnë nëpër ty, shpatën do ta sjell
kundër teje. Po flas unë, Zoti».

Kundër bjeshkëve të Izraelit

6 [1]Atëherë më qe drejtuar fjala e Zotit. Më tha: [2]«Biri i njeriut,
sillu me fytyrë drejt bjeshkëve të Izraelit e profetizo kundër
tyre. [3]Thuaj: Malet e Izraelit, dëgjojeni fjalën e Zotit Hyj!

5,8 *unë vetë do ta kryej gjyqin tim*: *weasiti sepatim*, korrigjim i shpeshtë i *weasiti mispatim* (TM ndiqet nga BJ) që fj.fj. do të thotë: "do t'i kryej gjyqet e mia". Kjo formulë është shumë e shpeshtë tek Ezekieli. Por fjala në hebraisht do të thotë edhe "zakone" ose "rregulla" dhe shfaqet në këtë kuptim në rreshtin parardhës. Mund të shohim një lojë fjalësh: ju nuk i keni zbatuar ("kryer") "zakonet" ose "ligjet" (*mishpatim*) e mia; mirë, por unë do t'i kryej "gjyqet" e mia (*mishpatim*) kundër jush.

5,11 *vetë do të rruaj*: me TM; BJ me disa versione e përkthen: "do t'ju hedh jashtë".

5,12 Kjo listë me frushkullime, shpata, uri dhe murtajë, aq e pranishme ne Jereminë (14,12; 21,7.9; 24,10; 27,8.13; 29,17.18; 32,24.36; 34,17;38,2; 42,17.22; 44,13), gjendet disa herë, me disa variante, edhe te Ezekieli (6,11-12; 7,15; 12,16; 14,21; krh. 33,27).

6,2 *kundër*: 'al me hamendje: ndoshta TM e kishte "drejt", el, por përdorimi i këtyre parafjalëve është mjaft i lirë në Ezekielin. Ndoshta është gjurma e një

Kështu u thotë Zoti Hyj maleve, kodrave, luginave e vërrive: Ja, unë
do ta çoj kundër jush shpatën dhe do t'i rrafshoj lartësitë tuaja; [4]do t'i Lev 26,30-31
rrënoj lterët tuaj, do të copëtohen shenjtëroret tuaja e të vrarët tuaj do Jer 8,1-2
t'i përplas para idhujve tuaj. [5]Do t'i plandos trupat e bijve të Izraelit
para tempujve tuaj dhe eshtrat tuaj do t'i shkapërderdh para lterëve
tuaj. [6]Në të gjitha vendbanimet tuaja qytetet tuaja do të shkretohen,
lartësitë do të shkatërrohen që të rrënohen e të zhduken lterët tuaj,
që të thërmohen e të zhbihen idhujt tuaj, të rrafshohen tempujt tuaj e Is 2,18; Jer 10,14-15;
të shpartallohen veprat tuaja. [7]Të vrarët do të bien në mesin tuaj e do Mik 1,7
ta dini se unë jam Zoti.

[8]Prapëseprapë do t'i kursej disa prej jush, që do të shpëtojnë prej Is 4,3+
shpatës, të cilët unë do t'i tres ndër paganë. [9]Atëherë, të mbeturve
gjallë prej jush, do t'u bjerë ndër mend për mua ndër paganë, ku do Lev 26,40-41;
t'i çoj në skllavëri, sepse do t'ua copëtoj zemrën e tyre të pabesë që Lp 30,1-2
u largua prej meje dhe sytë e tyre që bënë lavirësi me idhujt e tyre. 16; 23
Vetvetja do t'u neveritet për shkak të fajësive që bënë në të gjitha
turpësitë e veta. [10]Atëherë do ta dinë se unë Zoti nuk fola kot se do
t'ua çoj këto të këqia.

Mëkatet e Izraelit

[11]Kështu thotë Zoti Hyj: Rrahi shuplakat, bjeri tokës me këmbë e 25,6
thuaj: Vaj! Për shkak të të gjitha turpësive të zeza shtëpia e Izraelit
po shfaroset nga shpata, uria e murtaja! [12]Kush është larg, do të vdesë
nga murtaja, kush është afër, do të bjerë nga shpata e kush i rrethuar
të mbesë gjallë, do të vdesë nga uria, sepse do ta çoj në vend furinë
time kundër tyre. [13]Do ta dini se unë jam Zoti, kur trupat e tyre do të
mbesin rrah ndër idhujt e tyre, përreth lterëve të tyre, në çdo kodër Lp 12,2+
të lartësuar, në majat e maleve e nën çdo lëndë të gjelbër, nën çdo
qarr shatorr vend ku u kushtuan kem të erëndshëm të gjithë idhujve Dal 29,18+

dialekti popullor.

6,4 *idhujve tuaj*: TM: *gillulim*. BJ e përkthen: "ndyrësirat tuaja". Fjalori duket se ka qenë krijuar nga Ezekieli (që e përdor 38 herë), ndoshta në analogji me *siqqusim* ("tmerr", "urrejtje"), tashmë i përdorur nga Jeremia, dhe i ndikuar nga *'elilim* ("zotat e rremë", "pavlershmëri"), i përdorur nga Isaia. Është e lidhur me rrënjën e *gll* ("rrotulloj") dhe emrin galal ("papastërti", "ndyrësirë") dhe duhej të shprehte karakterin e neveritshëm të idhujve. – Edhe pse me terme sinonimik, fundi i rr 4 përsëritet në TM dhe BJ në fillim të rr 5: "do t'i plandos trupat e bijve të Izraelit para tempujve tuaj".

6,6 *që të thërrmohen e të zhbihen idhujt tuaj*: ose "të shpartallohen e të e të shkretohen" BJ, me versionet; TM e ka: "të shkatërruar e fajtor".

6,7 *do ta dini se unë jam Zoti*: Shprehje shpesh e pranishme në Ezekielin. Veprat e JHWH do t'i detyrojnë njerëzit, me dashje ose pa dashje, të pranojnë gjithëpushtetësinë e tij (Is 42,8+).

6,9 *do 'ua copëtoj zemrën*: me versionet; TM e ka: "do të jem i copëtuar".

6,12 *kush është i rrethuar*: me LXX; BJ dhe TM vendosin përpara: "kush do të jetë i mbrojtur" e përkthejnë foljen e dytë me: " dhe do të jetë kursyer".

2Mbr 23,33; 25,6 të vet! 14Do ta shtrij dorën time mbi ta e do ta bëj vendin të shkretë
e të përmbysur që nga shkretëtira e deri në Reblë, kudo të banojnë!
Atëherë do ta dinë se unë jam Zoti».

Am 5,18+ **Mbarimi i afërt**

7 1Atëherë më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 2«Ti, biri i njeriut,
thuaj: Kështu i thotë Zoti Hyj tokës së Izraelit: E pat! Erdhi
fundi mbi katër anët e botës! 3Tashti edhe ty të erdhi fundi:
=7,8-9 furinë time mbi ty do ta zbraz, do të të dënoj sipas sjelljeve të tua, mbi
5,11+ ty do t'i hedh të gjitha turpësitë e tua. 4Syri im s'do të ketë dhimbë
për ty, nuk do të ketë mëshirë, por do të kërkoj përgjegjësi për sjelljen
tënde e veprat e neveritshme të tuat do të mbesin në ty dhe ju do ta
dini se unë jam Zoti.

/Zb 8,13; 9,12; 11,14 5Kështu thotë Zoti Hyj: Ja, po vjen një fatkeqësi mbi fatkeqësi! 6Po
vjen sosja, erdhi sosja! Rri zgjuar kundër teje, ja ia behi! 7Të erdhi e
zezëdita, o banuesi i tokës! Erdhi koha, afër është dita e trishtimit e
=7,3-4 jo e haresë ndër male! 8Tashti, edhe pak, e do ta zbraz mbi ty furinë
time, do ta çoj në vend felgrimin tim kundër teje, do të të dënoj sipas
sjelljeve të tua e mbi ty do t'i hedh të gjitha fajësitë e tua! 9Syri im s'do
të ketë dhimbë as s'do të kem mëshirë, madje do të kërkoj llogari për
sjelljet e tua e turpësitë e tua do të mbeten në ty e do ta dini se unë
jam Zoti që godet.

10Ja, dita! Ja po vjen dita! U nis e zezëdita, lulëzoi padrejtësia, mbiu
Ps 125,3; Sir 35,21 krenia! 11Në këmbë është dhuna për ta ndëshkuar paudhërinë: asgjë
s'mbetet prej tyre, asgjë nga shkëlqimi i tyre, asgjë prej bubullimës së
tyre, ndër ta më s'do të ketë qetësi! 12Erdhi koha, u afrua dita: kush

6,14 *nga shkretëtira deri në Reblë*: me dshk; TM e ka "shkretëtira e Diblatës". – Rebla (krh. 2Mbr 23,33; 25,6v) këtu tregon pikën më veriore të Palestinës, dhe "shkretëtira" kufirin e saj jugor (krh. Gjyq 20,1+).

7,2 *thuaj*: me LXX dhe sir.; mungon në TM.

7,5 *fatkeqësi mbi fatkeqësi*: Koncepti fatkeqësive të njëpasnjëshme merret duke lexuar *tahat* (fj.fj. nën) me versionin siriak; BJ ndryshe nga TM *ahat* (një) e përkthen: "një fatkeqësi, vetëm një fatkeqësi". Shprehja hebraike nuk është plotësisht e qartë.

7,7 *të erdhi e zezaditë*: BJ e përkthen: "agimi erdhi për ty", duke e kuptuar termin e errët "agim", *sepîrâ* sipas gjuhës aramaike dhe hebraike moderne. – *është afër dita e tmerrshme*: "dita e JHWH" (krh. Am 5,18+).

7,10 *lulëzoi padrejtësi*: duke e lexuar *hammuteh* ("padrejtësi" krh. 9,9) ndryshe nga mësimi i TM *hammateh* ("shkopi", i njëjti term me rreshtin 11). BJ e përkthen: "skeptri lulëzon", krh. Nr 17,23.

7,11 *asgjë s'mbetet prej tyre, asgjë nga shkëlqimi i tyre*: BJ shton në një përkthim të hamendësuar të një teksti ndoshta i prishur: "por duke mos ardhur nga ata, as nga pasuria e tyre, as nga rrëmuja e tyre. Jo më shtypje nga ata"; "jo më shtypje" duke hamendësuar *lo' yôneh*; TM e ka: *lo' noah*, e pakuptueshme. LXX e përkthen krejt rreshtin: "por do ta thyejë mbështetjen e të paudhit, pa rrëmujë e pa nxitim".

7,12 *mbi mbarë madhështinë e saj*: përkthim i mundshëm (i njëjtë si në rreshtin 14). BJ e përkthen: "kundër krejt pasurisë së tyre". Termi ka domethënien edhe "shumica". Konteksti është ai i tregtisë.

blen, mos të gëzohet, kush shet, mos të ankohet, sepse hidhërimi po
zbrazet mbi mbarë mbadhështinë e saj. [13]Sepse, ai që shiti, s'do të
rikthejë më çka shiti deri sa të jetë gjallë, sepse pamja e madhështisë
së saj nuk do të hiqet dalë dhe askush s'do ta bëjë më të fortë jetën e
vet në saje të fajësisë.
[14]Bini borisë, le të jetë gjithçka gati, por s'ka kush të dalë në luftë:
sepse mbi krye i rri zemërimi im mbarë madhështisë së saj!

Mëkatet e Izraelit

[15]Përjashta shpata, përbrenda murtaja e uria! Kush është në fushë,
do të vdesë nga shpata, kush është në qytet, do ta përpijë uria e /Mt 24,16-18
murtaja. [16]Prej tyre do të shpëtojnë ata që të ikin, por ata do të jenë në
male porsi pëllumbat e luginave në pikëllim: të gjithë do të sharrojnë
në fajësinë e vet.
[17]Të gjitha duart pa fuqi do të mbesin, të gjithë gjunjët s'do 21,12
të bajnë më se ujët. [18]Me grathore të gjithë do të ngjeshen, tmerri
të gjithë do t'i pushtojë. Do të bjerë turpi mbi çdo fytyrë, do të Am 8,10
shoget koka e të gjithëve. [19]Argjendin e vet në udhë do ta hedhin,
ndotje ari do t'u bëhet. S'do t'i shpëtojnë argjendi e ari i tyre
ditën e felgrimit të Zotit, me të urinë nuk do ta shuajnë, barkun e vet
nuk do ta mbushin, pse u bë shkaku i fajësisë së tyre. [20]Argjendet
e tyre të bukura i shndërruan në turpëri: punuan me to idhujt
e vet, pikturat e veta të ndyra, ja, përse në iri ua ktheva. [21]Do ta
jap të huajve për plaçkë, të patenzonëve të tokës për pre, ata do ta
përdhunojnë. [22]Larg prej tyre faqen do ta kthej, do të dhunohet visari
im i fshehtë; plaçkitësit në të do të hyjnë e do ta përdhujnë;
[23]vargje me të do të punojnë, sepse vendi është plot me vrasje, qyteti
është plot fajësi. [24]Lumin e popujve në të do të sjell, shtëpitë e tyre do t'i
zotërojnë, do ta zhduk madhështinë e forcës së tyre, shenjtëroret do t'ua
dhunojnë. [25]Kur të vijë ngushtica do të kërkojnë paqen, por paqe nuk
do të ketë! [26]Fatkeqësi mbi fakteqësi do të vijë, kushtrimi s'do të presë Is 29,14; Vaj 2,9;
kushtrimin; prej profetit do të kërkojnë përgjigje, priftërinjtë mësimin Mik 3,6
do ta harrojnë edhe pleqve do t'u mungojë këshilla. [27]Mbreti do të jetë

7,13 tekst i pasigurt.
7,16 *porsi pëllumbat e luginave në pikëllim*: me TM, *yônê hagge'ayôt;* BJ e ka: "pëllumba vajtues", yônîm hogôt; LXX e heq krahasimin dhe lexon: "do t'i bëj të vdesin të gjithë(të mbijetuarit)".
7,18 *do të shoget koka e të gjithëve*: shenjë çnderimi
7,22 *do të dhunohet visari im i fshehtë*: ndoshta qyteti i Jerusalemit.
7,23 *vargje me të do të punojnë*: mund të jetë një aludim i internimit të ardhshëm. Në vend të "zinxhir", *harattôôq,* mund të supozohet një origjinal *habbattôq,* "shfarosje", që do të kishte qenë ëmbëlsuar.
7,27 *mbreti do të jetë në zi*: këto fjalë që mungojnë në LXX, mund të jenë shtuar më vonë. Nuk bëhet fjalë kurrë për mbretin në Ezekielin: vetëm Zoti mbretëron mbi Izraelin (krh. 20,23), dhe sovrani, që është thjesht i deleguari i tij, thirret "princ".

në zi, princin tmerri do ta mb'lojë, popullit vendës duart do t'i dridhen;
me ta do të sillem sipas sjelljes së tyre, do t'i gjykoj sipas gjyqeve të tyre
e ta dinë se unë jam Zoti».

Vegimi i mëkateve të Jerusalemit

14,1; 20,1 1,3+ 1,26-28 Dan 14,36; Ez 3,12 Lp 32,21 1,28; 3,22v; Dal 24,16+ Lev 26,1 9,9; Is 29,15

8 [1]Ishte viti i gjashtë, muaji i gjashtë e dita e pestë e muajit, unë isha në shtëpinë time e te unë ndodheshin pleqtë e Judës dhe, ja, dora e Zotit Hyj aty ra mbi mua. [2]Unë shikova dhe, ja, pashë diçka në përngjasim të njeriut. Prej asaj që dukej se ishin ijët e tij e poshtë: zjarr, kurse prej ijëve të tij e përpjetë, një pamje e shkëlqyeshme thuase metali të skuqur. [3]Ai shtriu një gjësend në përngjasim të dorës e më kapi për kaçurrela të kokës sime: një shpirt më ngriti mes tokës e qiellit e më çoi në vegime hyjnore në Jerusalem, në hyrje të derës së brendshme që këqyr kah veriu, ku ishte i vendosur idhulli i mendjes së zezë për të ngucur mendjen e zezë. [4]Dhe ja, aty ishte edhe lavdia e Hyjit të Izraelit, po me atë pamje me të cilën e kisha parë në luginë. [5]Ai më tha: «Biri i njeriut, çoji sytë e tu në drejtim të veriut!». Unë i lartësova sytë në drejtim të veriut, dhe ja, në anën e veriut të derës së lterit idhulli i mendjes së zezë, shi në hyrje! [6]Atëherë vazhdoi: «Biri i njeriut, a po sheh se çfarë po bëjnë këta? A po i sheh turpësitë e mëdha që po i bën këtu shtëpia e Izraelit që unë të largohem nga Shenjtërorja ime? Por ti do të shohësh ende turpësi të tjera edhe më të mëdha». [7]Atëherë më çoi te dera e tremes dhe pashë një vrimë në mur. [8]Më tha: «Biri i njeriut, theje murin!». Kur e theva murin, atëherë u pa një hyrje. [9]Vazhdoi e më tha: «Hyr e shikoji turpësitë e tmerrshme që këtu i bëjnë ata!». [10]Hyra e pashë çdo lloj zvarraniku e kafshësh të neveritshme e të gjithë idhujt e popullit të Izraelit të pikturuar gjithkund rreth e rreth në mur. [11]Në këmbë para atyre pikturave qëndronin shtatëdhjetë pleqtë e shtëpisë së Izraelit e Jezonia, biri i Safanit, në midis, secili kishte në dorë kemoren, prej së cilës ngritej re tymi i erëndshëm. [12]Atëherë më tha: «A po sheh, biri i njeriut, çfarë bëjnë të parët e shtëpisë së Izraelit në errësirë, secili në dhomën e idhullit të vet? Ata thonë: Zoti ne nuk na sheh, Zoti e ka

8,1 *ishte viti i gjastë, muaji i gjashtë*: shtator-tetor i vitit 592.

8,2 *në përngjasim të njeriut*: me LXX; TM e ka: "të zjarrit". – Si në 1,26-28, vetë JHWH i shfaqet profetit. Në rr 4 nuk është tjetër përveç "lavdisë së JHWH" (krh. 1,28).

8,3 *më çoi në vegime hyjnore në Jerusalem*: këta i tregojnë profetit fajësinë e Jerusalemit, por jo për mëkatet e kaluar ose në saje të një solidariteti juridik me mëkatarët: përkundrazi janë pikërisht fajet e tyre, të pranishmit, që provokojnë ndëshkimin e afërt (krh. 14,12+). – *që nguc mendjen e zezë*: xhelozia e JHWH, i zemëruar nga të gjitha praktikat e idhujtarisë. Ku "idhull i xhelozisë" është ndoshta statuja e Astartes që Manaseu kishte vendosur në tempull (2Mbr 21,7).

8,12 *secili në dhomën e idhullit të vet*: TM e ka: "në dhomat e imazhit të secilit"; BJ e përkthen: "në dhomën e saj të zbukuruar me piktura".

lëshuar vendin».
13Mandej më tha: «Por ti do të shohësh turpësi edhe më të mëdha
që i bëjnë këta». 14Atëherë më çoi te dera e shtëpisë së Zotit që shikon
kah veriu, kur qe, aty rrinin gra, duke vajtuar Tamucin. 15Më tha:
«Shiko, pra, biri i njeriut! Por do të shohësh turpësi edhe më të mëdha
se këto!». 16Atëherë më çoi në tremen e brendshme të Tempullit; kur
qe, në derën e Tempullit të Zotit, ndërmjet tremes e lterit, ishin kund
njëzet e pesë burra, me shpinë të kthyera kundër Tempullit të Zotit
e me fytyrë kah lindja, dhe me fytyrë përdhe adhuronin diellin! 17Ai
më tha: «A po sheh, biri i njeriut? Po a nuk është kjo e tepërt për
shtëpinë e Judës, që i bëjnë të gjitha këto turpësi këtu? Ata e mbushën
vendin me fajësi dhune, ata gjithnjë e ngucin felgrimin tim. Ja, si i
vënë gemat në hundë! 18Ja, pra, edhe vetë do të sillem me felgrim: syri 5,11+
im s'do të ketë dhimbë, mëshirë s'do të kem, kur me zë të fortë do t'u Jer 11,11+
lëshojnë kushtrim veshëve të mi: s'do t'ua dëgjoj lutjen!».

Ndëshkimi

9 1Atëherë bërtiti me një zë të fortë në veshët e mi e më tha: «U
afruan ndëshkimet e qytetit! Secili le ta ketë në dorë veglën e
vrasjes!». 2Dhe ja, gjashtë vetë po vinin nga dera e lartë, nga Tob 5,4+
ajo që shikon drejt veriut, e secili mbante në dorën e vet armën e
goditjes. Midis tyre ishte një tjetër njeri i veshur me petka të linjta e
veglat e shkrimit i kishte në brez. Hynë dhe zunë vend përbri lterit
të tumbakët. 3Lavdia e Hyjit të Izraelit, nga kerubini, mbi të cilin 1,28+
pushonte, u ngrit në drejtim të pragut të Tempullit dhe e thirri burrin Dal 25,18+
që ishte i veshur me të linjta dhe që i kishte veglat e shkruesit në brez.
4Zoti i tha: «Kalo përmidis qytetit nëpër Jerusalem dhe shënoje një tau /Zb 7,2-3; Dal 12,7.13
mbi ballin e atyre njerëzve që ofshajnë dhe dënesin për shkak të gjitha
këtyre turpësive që po bëhen në mes të Jerusalemit». 5Kurse atyre të
tjerëve u tha e dëgjova vetë : «Kaloni nëpër qytet e shkoni pas tij dhe Dal 32,27; Nr 25,5.8
goditni: syri juaj të mos ketë dhimbë e mos kini mëshirë: 6vritni plak e
të ri, vajzë, foshnjë e grua, tretjauni farën; por ruajuni se vritni ndonjë
prej atyre që e kanë shenjën tau. Nisjani nga Shenjtërorja ime!». /Zb 9,4
Ia filluan, pra, nga pleqtë që ishin para Tempullit. 7Atëherë u tha:
«Dhunojeni Tempullin! Mbusheni oborrin me të vrarë! Dilni!». Ata

8,14 *Tamuci*: hyjni asiro-babilonase me origjine popullore, e famshme, nën emrin me origjine semitike të Adonit (zoti im), në mitologjinë mesdhetare. Çdo vit, në muajin Tamuc (qershor-korrik), me rastin e zbritjes së zotit në ferr, përkujtohej vdekja e tij.

8,17 Nuk mund të përcaktohet me siguri riti të cilit i referohet profeti.

9,1–10,18 Vegimi dëshmon që ndëshkimi nuk do t'i godasë të gjithë pa dallim. Do të kursehen të pafajshmit (krh. 14,12).

9,4 *një Tau*: fj.fj. si Vulgata. BJ e përkthen: "një shenjë". Duhet të përmendet fakti se në alfabetin hebraik antik shkronja e fundit, tau, kishte formën e një kryqi.

dolën e i vrisnin ata që ishin në qytet. 8Tashti, ndërsa ata po vrisnin,
11,13; Is 6,11; Am 7,2.5 Is 4,3+ unë mbeta vetëm, rashë me fytyrë përdhe e thashë: «Heu, o Zot Hyj! A po ia tret farën edhe tepricës së Izraelit, duke e zbrazur hidhërimin tënd mbi Jerusalem?».

9E ai më përgjigji: «Paudhësia e shtëpisë së Izraelit e të Judës është
24,9 8,12; Ps 9–10,32+ për së tepërmi e madhe; mbarë toka është mbushur me gjak, kurse qyteti është plot me padrejtësi. Sepse ata thanë: E ka lëshuar Zoti vendin, Zoti nuk sheh!; 10prandaj as syri im s'do të ketë dhimbë e nuk do të mëshiroj: do t'u lyp përgjegjësi për sjelljen e tyre». 11Dhe ja, ai njeri i veshur me të lintja e që në brez kishte veglat e shkrimit, përgjigji e tha: «Kreva çka më ke urdhëruar».

1,22 1,26 /Zb 4,2 **10** 1Shikova dhe ja, mbi kupën qiellore që ishte përmbi krye të kerubinëve diçka si guri safir dhe përmbi ta u duk diçka e ngjashme me një fron. 2Ai i tha njeriut të veshur në të linjta: «Hyr ndërmjet rrotave që janë nën kerubinë dhe mbushi
Zan 19,24; /Zb 8,5 grushtat e tu me prush zjarri që është ndërmjet kerubinëve e zbrazi mbi qytet». Ai njeri hyri ndër sy të mi.

3Kerubinët ishin në të djathtën e Tempullit kur njeriu hyri brenda
1,28+ e reja e mbushi oborrin përbrenda. 4Atëherë u ngrit Lavdia e Zotit
Dal 40,34-35; 1Mbr 8,10-11 nga kerubinët drejt pragut të Tempullit dhe Tempulli u mbush me re, kurse oborri u mbush me shkëlqimin e Lavdisë së Zotit. 5Rrahja e
Ez 1,24; Ps 29,3v; Dal 19,19 krahëve të kerubinëve dëgjohej deri në tremen e jashtme, porsi jehona e zërit të Zotit të gjithëpushtetshëm kur flet.

6E kur ai i dha urdhër njeriut që ishte i veshur me të linjta: «Merr zjarr prej mesit të rrotave, ndërmjet kerubinëve», ai njeri hyri dhe zuri vend përbri rrotës. 7Një kerubin e shtriu dorën nga mesi i kerubinëve drejt zjarrit që ishte ndërmjet kerubinëve, mori dhe i qiti në grushtat e atij që ishte i veshur me të linjta. Ky e mori zjarrin e doli. 8Atëherë pashë se kerubinët kishin nën krahët e tyre diçka
1,5-21 në përgjasimin e dorës së njeriut. 9Shikova, kur qe, ishin katër rrota përgjatë kerubinëve, nga një rrotë përgjatë secilit kerubin. Duka e rrotave ishte e ngjashme me gurin krisolit. 10Të katërtat ishin si njëra tjetra, thuase njëra rrotë ishte e futur në tjetrën. 11Kur lëviznin, mund të shkonin në të katër drejtimet pa pasur nevojë të sillen, por ecnin drejt vendit ku u printe e para, të tjerat e ndiqnin e nuk u sillnin kur lëviznin.

12E mbarë trupi i tyre, shpina, duart e krahët edhe rrotat ishin plot me sy gjithkund përreth, të katërtat. 13Dëgjova se këto rrota u

10,1 u*në shikova*: pas shfarosjes së banorëve, asgjësimi i qytetit.

10,13 *Vorbull*: domethënie e paqartë; ndoshta edhe "karrocë" (krh. 10,2.6); BJ përdor origjinalin *galgal*.

quajtën: «Vorbull». 14Secili kerubin kishte katër fytyra: faqja e parë,
faqja e kerubinit, faqja e dytë, faqja e njeriut, faqja e tretë, faqja e
luanit, faqja e katërt, faqja e shqiponjës. 15Kerubinët u ngritën në ajr:
ishte gjallori që e kisha parë te lumi Kobar. 16Kur niseshin kerubinët,
niseshin edhe rrotat përgjatë tyre; kur kerubinët i luanin krahët për
t'u ngritur nga toka, rrotat nuk silleshin, por qëndronin përgjatë tyre.
17Kur qëndronin ata, qëndronin, kur ngriheshin ata, ngriheshin;
sepse shpirti i gjallorëve ishte në to.

Lavdia e Zotit largohet nga Tempulli

1,28+; Dal 24,16+

18Lavdia e Zotit doli nga pragu i Tempullit e zuri vend mbi kerubinë.
19Kerubinët i hapën krahët e vet ndër sy të mi e u ngritën nga toka,
e, duke u nisur, me ta shkuan edhe rrotat. U ndal në hyrje të derës
së Shtëpisë së Zotit, në lindje. Lavdia e Zotit të Izraelit ishte mbi ta.
20Është ky po ai gjallor që e pashë nën Hyjin e Izraelit bri lumit Kobar
dhe e kuptova se ishin kerubinë. 21Secili ishte me katër faqe e me
katër krahë edhe secili kishte nën krahë diçka të ngjashme me dorë të
njeriut. 22Fytyrat i kishin të njëjta me ato që i pashë bri lumit Kobar.
Secili ecte para vetes.

Vazhdim mbi mëkatet e Jerusalemit

11 1Shpirti më ngriti e më çoi te dera lindore e Tempullit të 3,12
Zotit, tek ajo që shikon kah len dielli. Kur qe, në hyrje të
derës njëzet e pesë burra, e në mes tyre, pashë Jehoninë, 8,16
birin e Azurit, e Feltinë, birin e Banajës, princat e popullit. 2Më
tha: «Biri i njeriut, këta janë njerëzit që përsiatin të keqen dhe japin
këshilla të këqija në këtë qytet 3dhe thonë: Pse a nuk u ndërtuan pak 24,1-14
më përpara shtëpitë? Ky qytet është kusia e ne jemi mishi. 4Prandaj

10,14 *e parë... e dytë*: TM e ka: "faqja e të parit", "faqja e të dytit".

10,19 *u ndal*: me TM; versionet kanë "u ndalen". – Porta e lindjes është që nxjerr drejt luginës Cedron dhe malit të Ullinjve (krh. 11,23).

10,22 Pas *lumi Kobar*, TM shton: "shfaqja e tyre ndaj atyre" (?), e papërdorur nga LXX.

11,1-21 Kjo pjesë duhet të lidhet me k 8 (përpara asgjësimit të qytetit), përveç se nëse është një dopion i 8,7. Vegimi i daljes së JHWH nga qyteti (10,18-22) vazhdon në 11,22-23.

11,3 Gjithë rr është i vështirë për t'u interpretuar. BJ e përkthen: "Nuk është akoma momenti për të ndërtuar shtëpi!". Nëse ndiqet LXX duke lexuar frazën e parë si një pyetje, mund të mendohet që Ezekieli denoncon sigurinë e atyre që besojnë se i kanë shpëtuar katastrofës dhe mendojnë të zënë vend në qytet. Imazhi i mishit në kusi, i rimarrë dhe i zhvilluar në 24,1-4, do të paraqesë sigurinë false të atyre që besojnë se janë të sigurt, ashtu si mishi i mbrojtur nga flakët. Duke ruajtur TM, vërehet përkundrazi denoncimi nga ana e Ezekielit, e një disfatizmi ekstremist. Zhvillimi i imazhit të kusisë, në rreshtat e mëposhtëm, do të insistojë mbi këtë pesimizëm, duke shpallur të gjitha fatkeqësitë që do të sjellë mungesa e besimit (krh. rr 8). Në fund mund të trajtojë reagimin egoist të atyre që mendojnë të përfitojnë nga situata

profetizo kundër tyre! Profetizo, biri i njeriut!».

5Dhe shpirti i Zotit, zbriti tek unë e më tha: «Fol! Kështu thotë Zoti:
Kështu thatë, shtëpia e Izraelit, e mendimet e zemrës suaj unë i njoh.
6Shumicë njerëzish vratë në këtë qytet dhe i mbushët rrugët e tija me
të vrarë. 7Prandaj kështu thotë Zoti Hyj: Ata që ju i vratë, që i hodhët
nëpër të, ata janë mishi e ky qytet është kusia; kurse ju do t'ju nxjerr
nga ky qytet! 8Shpatën e dreshët, shpatën do ta çoj mbi ju është fjala e
Zotit Hyj. 9Unë do t'ju hedh jashtë tij, do t'ju lëshoj në dorë të armikut
dhe do të bëj gjyq në ju. 10Prej shpatës do të bini. Në kufi të Izraelit
do t'ju gjykoj dhe do ta kuptoni se unë jam Zoti. 11Ky qytet s'do të jetë
më kusia juaj e ju s'do të jeni mish në të: në kufijtë e Izraelit do t'ju
gjykoj! 12Do ta dini se unë jam Zoti: ju që nuk ecët në urdhërimet e
Lp 12,29-30 mia e nuk i zbatuat ligjet e mia, por vepruat sipas ligjeve të paganëve
që janë rreth e rreth jush».

13Derisa unë po profetizoja, vdiq Feltia,biri i Banajës. Unë rashë
me fytyrë përdhe e bërtita gjithsa munda e thashë: «Heu! O Zot, Hyj!
9,8+ Farën po ia tret Tepricave të Izraelit!».

Jer 24

Mërgimtarëve u premtohet një besëlidhje e re

14Atëherë më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 15«Biri i njeriut, janë
vëllezërit e tu, farefisi yt, të afërmit e tu edhe mbarë shtëpia e Izraelit,
33,24 të cilëve u thanë banorët e Jerusalemit: Ata janë larg Zotit; toka na
36,19 është dhënë neve për pronë. 16Prandaj, kështu thotë Zoti Hyj: Pasi i
treta larg ndër paganë, pasi i shpërndava nëpër vende të ndryshme,
unë për pak kohë do të bëhem Shenjtërorja e tyre në vende ku arritën.
Lp 30,3-5; 17Prandaj thuaj: Kështu thotë Zoti Hyj: Do t'ju bashkoj prej popujve e
Ez 36,24-25 do t'ju mbledh nga tokat, në të cilat keni qenë tretur dhe do t'ju jap
tokën e Izraelit. 18Kur këta të kthehen në të, do t'i zhdukin prej saj të
gjitha neveritë e turpësitë.

18,31; 36,26; 19Unë do t'u jap një zemër tjetër, në ta do të fus një shpirt të ri, nga
Ps 51,12-14 trupi i tyre do të nxjerr zemrën e gurtë e do t'u jap zemër të mishtë,
Lp 30,6-8; Jer 4,4+; 20kështu që të ecin urdhërimeve të mia e t'i zbatojnë gjyqet e mia: që
Ez 44,7+
36,27
Jer 31,31+

e krijuar nga internimi i parë: është e kotë të ndërtojmë shtëpi, mjafton të zëmë ata që janë braktisur; është e kotë të shqetësohemi, fatkeqësia nuk do t'i godasë më ata që ia kanë arritur të qëndrojnë në Jerusalem. Sido që të jetë, Ezekieli kujton që rreziku nuk është larguar.

11,7 *do t'ju nxjerr nga ky qytet*: në shumë dshk e versione; TM e ka: "do t'ju nxjerrë".

11,15 Banorët e Jerusalemit, që i kanë shpëtuar internimit, besonin se ishin pjesa e zgjedhur e popullit. Edhe Jeremia luftonte një mendjemadhësi të tillë, duke shpallur (Jer 24) në të kundërt, që të mërguarit janë të preferuarit e Zotit. Ezekieli shton që ka pak rëndësi fakti se keni tempullin, sepse JHWH vetë mund të jetë "një shenjtërore" për të mërguarit në tokë të huaj (krh. 1,3+).

11,19 *një zemër të re*: me llojin siriak; LXX lexon: "një zemër tjetër"; BJ me TM e përkthen "vetëm një zemër" (krh. 18,31; Jer 4,4). – *Brenda tyre*: me versionet; TM e ka "brenda jush".

të jenë populli im e unë të jem Hyji i tyre. 21Por prej atyre që me zemër
i ndjekin neveritë e turpësitë idhujtare do të kërkoj përgjegjësi» është
fjala e Zotit Hyj.

Lavdia e Zotit e lë Jerusalemin

1,28+; Dal 24,16+

22Atëherë kerubinët i lartësuan krahët, me ta u nisën edhe rrotat
mbi të cilat ishte Lavdia e Zotit të Izraelit. 23Lavdia e Zotit u ngrit
nga mesi i qytetit e shkoi e zuri vend mbi malin që është në lindje të
qytetit. 24Shpirti më kapi edhe mua e më solli ndër kaldenj, në mes të 3,12
mërguarve, në vegim, në shpirtin e Hyjit; atëherë m'u zhduk vegimi
që pata. 25Unë pastaj u tregova mërgimtarëve të gjitha fjalët që Zoti
m'i kishte thënë.

Profeti i imiton të treturit

Jer 18,1+

12 1Atëherë më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 2«Biri i njeriut,
ti banon në mesin e njerëzve kryekëcyer, të cilët i kanë 2,5-7; Is 6,10;
sytë për të parë e nuk shohin, veshët për të dëgjuar e nuk Jer 5,21
dëgjojnë, sepse janë njerëz kryengritës.
3Ti, pra, biri i njeriut, bëji ngarkesë sendet për udhëtim e ndër sy të
tyre bëj kinse po çon ditën për diell, e shpërngulu nga vendi yt në një
vend të tjetër ndër sy të tyre a mos ndoshta e hetojnë se janë pjellë e
keqe. 4Merre ngarkesën tënde, sikurse ai që shpërngulet, ditën, ndër
sytë e tyre e qite jashtë; dil jashtë në mbrëmje siç bën ai që niset
për mërgim. 5Ndër sy të tyre shporoje murin e dil nëpër të. 6Ndër sy
të tyre vëre në krah ngarkesën e mbarte në terrin e natës; mbuloje
fytyrën që të mos e shikosh tokën, sepse të bëra shenjë për shtëpinë Is 8,18+; Jer 18,1+
e Izraelit».
7Bëra ashtu si më urdhëroi Zoti: ditën e nxora jashtë ngarkesën,
ngarkesën e shpërngulësit, e në mbrëmje e shporova murin me dorën
time e në terrin e natës e ngarkova në krah dhe e mbarta ndër sytë
e tyre.
8Në mëngjes më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 9«Biri i njeriut, vallë
a nuk të pyeti shtëpia e Izraelit, ajo pjellë e keqe: Çfarë po bën ashtu?
10Përgjigju: Kështu thotë Zoti Hyj: Kjo profeci është për prijësin që

11,21 që më zemër i ndjekin: me vulg dhe Targum; TM e ka: "drejt zemrës që".
11,24-25 Këto rreshta përputhen me 8,3; profeti, që ishte transportuar në Jerusalem për të pasë vegimet e kapitujve 8–11, është sjellë përsëri nga shpirti në vendin e tij të mërgimit.
12,1-20 Ky veprim i ri simbolik, i zhvilluar në heshtje, shpall një internim të afërt të popullit të Jerusalemit.
12,5 *dil*: me versionet; TM e ka: "merri me vete"; si në rr 6.
12,7 *dola*: me versionet; TM e ka: "mora me vete".
12,10 Përpara "Kjo profeci" (*hammassa*), BJ nuk e ka "prijësin" (*hannasî*), duke e mbajtur si diktografi të TM.

është në Jerusalem e për mbarë shtëpinë e Izraelit që është në të.

[11]Thuaj: Unë jam shenja juaj! Siç bëra unë, ashtu do t'u ndodhë
atyre: do të shkojnë në mërgim e në skllavëri! [12]Prijësit që është ndër
ta do t'i duhet në krah ta mbartë ngarkesën e në terrin e natës do të
dalë. Murin do ta birojnë që të bëhet kalim nëpër të; fytyrën e vet do ta
=17,20 mbulojë që me sy të mos e shohë tokën. [13]Unë do t'ia ngreh rrjetën që
të bjerë në të e të zihet në lakun tim. Do ta shpie në Babilon, në tokën
Lev 26,33 e kaldenjve, por atë s'do ta shohë e atje do të vdesë. [14]E të gjithë ata që
janë përreth tij, rojën trupore dhe njësitë e tija, do t'i shpërndaj në çdo
anë dhe pas tyre do ta nxjerr shpatën. [15]Atëherë do ta dinë se unë jam
Zoti, kur t'i kem shpërndarë ndër paganë e shpërngulur nëpër toka të
Is 4,3+ ndryshme. [16]Prej tyre do të lë të shpëtojë nga shpata, uria e murtaja
një numër të vogël njerëzish, që t'i tregojnë paudhëritë e tyre ndër
paganë te të cilët do të arrijnë. Do ta dinë se unë jam Zoti».

4,16 [17]Më qe drejtuar edhe kjo fjalë e Zotit: [18]«Biri i njeriut, ha bukë
me frikë e pi ujë me të dridhura e me shqetësim. [19]E thuaj popullit
të vendit: Kështu u thotë Zoti Hyj atyre që banojnë në Jerusalem, në
tokën e Izraelit: Në ngushticë të madhe do ta hanë bukën e në mjerim
të madh do ta pinë ujët, sepse vendi do t'u shkretohet e do të mbesë pa
asgjë për shkak të paudhësisë të të gjithë atyre që banojnë në të; [20]po
edhe qytetet që tani janë të banuara, do të shkretohen, mbarë vendi
do të mbesë shkretë: atëherë do ta dini se unë jam Zoti».

Thashetheme në popull

[21]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [22]«Biri i njeriut, çka ju thotë ajo
fjalë që shkoni duke e përsëritur gojë më gojë në tokën e Izraelit:
2Pjt 3,3-4 Ditët po kalojnë e po zhduket çdo vegim? [23]Prandaj thuaju: Kështu
thotë Zoti Hyj: Do të bëj të mos dëgjohet më ajo thashetheme e s'do të
përsëritet më në popull në tokën e Izraelit! Thuaju: Po afrohen tashmë
ditët, ku të gjitha vegimet do të shkojnë në vend. [24]Më s'do të ketë
vegim të kotë as parashikim të gabuar në mesin e bijve të Izraelit,
[25]sepse po flas unë, Zoti, çdo fjalë që ta them, do të plotësohet: më nuk
do të shtyhet, por në ditët tuaja, shtëpi kryengritëse, do ta them fjalën
e do ta zbatoj!» është fjala e Zotit Hyj.

[26]Atëherë m'u drejtua fjala e Zotit e më tha: [27]«Biri i njeriut, ja,

12,12 Ndoshta këtu është njëkohësisht si shpallja e daljes që do të bëhet nga Sedekia dhe nga ushtria e tij përmes birave të mureve (2Mbr 25,4v), si edhe shpallja e internimit të mbretit, të cilit do t'ia nxjerrin sytë përpara se ta transportojnë në Babiloni (2Mbr 25,7).

12,18 Ndoshta një veprim tjetër simbolik: të shprehin me mimikë, frikën dhe shqetësimin kur të hanë e kur të pinë.

12,19 *vendi do t'u shkretohet e do të mbesë pa asgjë*: meTM; BJ me LXX e përkthen: vendi dhe banorët e tij (fj.fj.: "ajo që e mbush") do të lirohen nga dhuna e të gjithë banorëve të tij".

12,22 Dëgjoheshin kërcënimet e orakujve të Ezekielit me skepticizëm. Ezekieli ripërsërit që ndëshkimi është afër.

izraelitët po thonë: Vegimi që ka është për ditë të largëta, profetizon
për kohë të largëta!; [28]prandaj thuaju: Kështu thotë Zoti Hyj: Asnjë
fjalë e imja nuk do të shtyhet më; fjalën që ta kem thënë do ta çoj në /Zb 10,6
vend thotë Zoti Hyj». Jer 1,11-12

Kundër profetëve të rremë

Jer 14,13-16; 23,9-40; 27,9-10.16-18; 28

13 [1]Prapë më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [2]«Biri i njeriut,
profetizo kundër profetëve të Izraelit që po profetizojnë
dhe thuaju këtyre që po profetizojnë sipas mendjes së
vet: Dëgjojeni fjalën e Zotit! [3]Kështu thotë Zoti Hyj: Mjerë profetët
e rremë që ndjekin mendjen e vet pa pasur vegime! [4]Porsi dhelprat
ndër rrënoja janë bërë profetët e tu, o Izrael! [5]Ju as s'u ngjitët në të
çarat e murit as s'e bëtë një pëllëmbë mur në mbrojtje të Izraelit që
të mund të qëndroni në luftim në ditën e Zotit. [6]Shohin gjëra të kota Am 5,18+
dhe parakallëzojnë gënjeshtra e thonë: Thotë Zoti!, e Zoti as që i ka
dërguar! Madje edhe presin që Zoti t'ua përforcojë fjalën! [7]Po a nuk
patë vegim të kotë e nuk treguat parashikim të rremë e megjithatë
thoni: Thotë Zoti, kurse unë nuk kam folur?

[8]Prandaj kështu thotë Zoti Hyj: Pasi keni folur punë të kota e
vegimi juaj ka qenë i rremë, prandaj pritmëni se në shpinë më keni,
thotë Zoti Hyj. [9]Dora ime do të jetë kundër profetëve që shohin punë
të kota e parakallëzojnë rrena: në kuvendin e popullit tim s'do të kenë
pjesë, nuk do të shkruhen në librin e popullit të Izraelit as nuk do të
hyjnë në tokën e Izraelit; atëherë do ta dini se unë jam Zoti Hyj. [10]Pasi
e gënjejnë popullin tim duke thënë: Paqe, e paqe s'ka; ndërsa ai e Jer 6,14+
ndërtonte murin, këta duan vetëm të lyhet me llaç. [11]Thuaju këtyre që 22,28
vetëm vënë lugë, se muri do të rrëzohet: do të bjerë shi me rrëshekë; do
të lëshoj përmbi të breshër porsi gurë dhe stuhinë e thellimit rrënues!
[12]Dhe, ja, muri ra! Vallë a nuk do t'ju thonë: Ku është luga që dhatë?
[13]Prandaj kështu thotë Zoti Hyj: Do ta çoj në felgrimin tim një stuhi
të tmerrshme, në zemërimin tim një shi vërshues, në hidhërimin tim
do ta çoj një breshër si gurë për të shkatërruar gjithçka! [14]Do ta rrënoj
murin që e lyet me llaç e do ta bëj rrafsh me tokë, jashtë do t'i dalë
themeli e do të shembet! Edhe ju do të sharroni nën të e atëherë do ta
dini se unë jam Zoti.

13,2 *profetizo*: me LXX; TM e ka: "ata që profetizonin".

13,4 *porsi dhelprat*: BJ e ka: "si çakaj", një kuptim tjetër i mundshëm i termit hebraik *su'alîm*.

13,10 *Paqja* nuk është vetëm shenjë e mungesës së rreziqeve të jashtëm, por mbarësi dhe pajtim në shoqëri (krh. Jer 6,14) – Ezekieli qorton profetët fallsë dhe optimizmin e tyre falls. Jerusalemi është si një shtëpi e kërcënuar nga elementët xhindosur; ndërsa do të duhej të riparohej seriozisht ndërtesa, disa kënaqen vetëm me suvatim.

13,11 *do të bjerë*: BJ nuk e ka duke e menduar si një diktografi të TM. – Përpara *breshër porsi gurë*, TM e ka: "dërgova"(?).

15Kur ta kem çuar në vend felgrimin tim kundër murit e kundër
atyre që i dhanë lugë, atëherë do t'ju them: S'ka më mur, e patën edhe
ata që i dhanë lugë! 16Sharruan profetët e Izraelit që i profetizojnë
Jerusalemit e që kanë vegime paqeje kur paqe s'ka thotë Zoti Hyj.

Kundër profeteshash të rreme

17E ti, o biri i njeriut, sillu drejt bijave të popullit tënd, që profetizojnë
sipas mendjes së vet dhe profetizo kundër tyre 18e thuaj: Kështu thotë
Zoti Hyj: Të mjerat ato që qepin jetulla për të gjitha nejet e dorës e
punojnë vela për kokë të çdo mase për t'i hedhur shpirtrat në lak! A
mendoni t'i zini në lak të gjithë shpirtrat e popullit tim e shpirtrat
tuaj t'i ruani në jetë? 19Ju jeni ato që më dhunuat mua para popullit
1Sam 9,7+ tim për një grusht elb e për një copë bukë duke vrarë asi njerëzish që
nuk duhej të vdisnin e duke i kursyer ata që nuk duhej të jetonin duke
e rrejtur popullin tim që kënaqet duke dëgjuar rrenat tuaja.
20Prandaj kështu thotë Zoti Hyj: Ja, unë po sulem kundër jetullave
tuaja, me të cilat po i kapni njerëzit porsi shpendët! Copë do t'i bëj
nga duart tuaja e do t'i çliroj njerëzit që me to i kapët sikur të ishin
zogj! 21Do t'i shqyej velat tuaja e do ta çliroj popullin tim nga duart
tuaja dhe më nuk do të jenë pre në duart tuaja: atëherë do ta dini
se unë jam Zoti. 22E për atë që e copëtuan në trishtim zemrën e të
drejtit me rrenat tuaja, atë që unë e trishtova e i ripërtëritët në fuqi
duart e të patenzonit, me qëllim që të mos kthehet nga udha e vet e
keqe e të jetojë, 23këndej më nuk do të shihni kotësi dhe më s'do të
parakallëzoni rrena: unë do ta shpëtoj popullin tim nga dora juaj dhe
atëherë do ta dini se unë jam Zoti».

Kundër idhujtarisë

20,1-4 **14** 1Erdhën tek unë disa pleq të Izraelit dhe u ulën pranë meje.
2Atëherë më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 3«Biri i njeriut,
këta njerëz i kanë vendosur idhujt në zemrat e veta dhe

13,17 Qortimeve të bëra ndaj profetëve falls shtohen këtu aluzione, për në të errët, kundër praktikave ndoshta magjike ose idhujtarie.

13,18 *për të gjitha nejet e dorës*: me versionet; TM e ka: "të gjithë nejeve të mia".

13,20 Termi hebraik *leporehôt* (zogj) i përsëritur deri në fund të rreshtit, është shumë i vështirë. Ideja e "syth", "mbin" që vjen prej rrënjës *prh*, nuk ka asnjë kuptim në këtë kontekst. Ideja e "fluturimit", "fluturues", e sugjeruar nga aramaishtja dhe e kërkuar nga folja është më e kënaqshme. Edhe këtu bëhet fjalë për praktika pak a shumë magjike që ne nuk arrijmë t'i kuptojmë. Në LXX ky term, që mungon herën e parë, është i përkthyer në fund të rreshtit me "për shpërndarje". – Përpara herës së dytë "*si zogjtë*", nuk përdoret: "njerëzit" formë anormale, ndoshta diktografi.

13,22 *copëtuan në trishtim...unë e trishtova*: disa përkthimet përdorin në të njëjtën mënyrë dy folje të ndryshme hebraike (*ka'ah* dhe *ka'ab*) duke dyshuar, për formën e saj të veçantë (që duket vetëm këtu në krejt TM), që i pari të jetë rezultati i një ndryshimi aksidental. BJ dhe të tjerë

para syve të vet i kanë vendosur ata që i bëjnë të bien në mëkat. Vallë, kur të më pyesin për këshillë a thua do t'u përgjigj? [4]Prandaj fol me ta e thuaju kështu: Kështu thotë Zoti Hyj: Çdo njeriu prej shtëpisë së Izraelit që i ka vendosur idhujt në zemrën e vet dhe i ka vënë përpara syve të vet ata që e bëjnë të bjerë në mëkat, kur të vijë te profeti për të më pyetur nëpër të, unë Zoti do t'i përgjigj atij sipas shumësisë së idhujve të tij [5]që ta kap shtëpinë e Izraelit në zemër, me të cilën u larguan prej meje për shkak të idhujve të vet. [6]Prandaj thuaj shtëpisë së Izraelit: Kështu thotë Zoti Hyj: Kthehuni e largohuni nga idhujt tuaj dhe shkoqeni fytyrën tuaj nga çdo ndyrësi. [7]Sepse çdo izraeliti dhe çdo ardhacaku, kushdo të jetë ai ardhacak në Izrael, nëse largohet prej meje e i vendos idhujt në zemrën e vet dhe i vë përpara syve ata që e bëjnë të bjerë në mëkat, nëse vjen te profeti për të më pyetur mua nëpër të, unë Zoti vetë do t'i përgjigjem për vete; [8]do ta largoj fytyrën time nga ai, atë do ta bëj një emnesë për t'u përralluar, do ta çrrënjos nga populli im e atëherë do ta dini se unë jam Zoti.

[9]Po në qoftë se profeti gabon e flet, atëherë unë Zoti e kam ngashnjyer atë profet: do ta çoj dorën time kundër tij dhe do ta zhbij nga mesi i popullit tim izraelit. [10]Të dy do të jenë përgjegjës për fajin e vet! Faji do të jetë si i atij që pyet si i profetit. [11]Kështu shtëpia e Izraelit nuk do të endet më larg meje dhe s'do të ndyhet më me ndyrësitë e veta. Do të jetë populli im e unë do të jem Hyji i tyre thotë Zoti Hyj».

Përgjegjësia vetiake

18; 33,10-20

[12]Atëherë më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [13]«Biri i njeriut, kur një

preferojnë ta përkthejnë sipas domethënies më të përafërt: "frikësoj".

14,7 *ai ardhacak në Izrael*: (krh. Dal 12,48) nga pikëpamja juridike është i krahasuar me Izraelit, sipas legjislacionit të Ezekielit (47,22). – JHWH refuzon të përgjigjet përmes profetit, konsultimeve të Izraelitëve jobesnikë. Do të përgjigjet "ai vetë" duke i ndëshkuar.

14,9 *gabon*: BJ: "e lë veten të ngashënjehet"; domethënë: nëse ky profet e lë veten të ngashënjehet, kam qenë unë ai që e kam lënë t'i dorëzohet ngashënjimit, sepse kisha vendosur shkatërrimin e tij.

14,12-23 Kjo pjesë, bashkë me k 18 dhe 33,10-20, shënon një progres vendimtar në zhvillimin e doktrinës morale në BV. Tekstet antike e konsideronin individin mbi të gjitha si të integruar në familje, në fis, e më vonë në komb. Noeh (Zan 6,18) është i shpëtuar bashkë më të tijtë. Abrahami, i thirrur nga Zoti (Zan 12), merr me vete në Kanaan krejt fisin. Ky konceptim i aplikohej edhe përgjegjësisë dhe doktrinës së shpërblimit. Nëse Abrahami (Zan 18,22-23) ndërhyn për Sodomën, nuk është se të drejtët duhet të jenë të ndarë e të kursehen, por sepse duke vepruar me solidaritet, ata ua shmangin edhe të këqinjve ndëshkimin e merituar. Dukej normale që një qytet ose një komb të ndëshkohej në tërësi, të drejtët me mëkatarët, dhe që fati i bijve të tyre të varej nga sjellja e etërve të tyre (Dal 20,5; Lp 5,9; 7,10; krh. Jer 31,29= Ez 18,2). Po predikimi i profetëve duhej të vinte theksin mbi individin e kështu të korrigjontë parimet antike. Jeremia parandien vetëm për një të ardhme të largët kalimin e solidaritetit të brezave ne faj dhe ndëshkim (Jer 31,29-30); por Ligji i Përtërirë proteston kundër ndëshkimit të bijve për faj të etërve të tyre (Lp 24,16; krh. 2Mbr 14,6). Në fund Ezekieli (duke pasur marrë, në vegimin e kk 8–10, sigurinë që ndëshkimi i afërt i Jerusalemit

vend të mëkatojë kundër meje me pabesnikëri, mbi atë vend do ta çoj
dorën time, do t'ia zhduk kursimin e bukës së tij, do të çoj në të urinë
e do të vras në të njeri e kafshë; [14]po edhe në ndodhshin këta tre burra
në mesin e tij: Noehi, Daneli e Jobi, këta, në saje të drejtësisë së vet,
Zan 18,22vv do ta shpëtojnë jetën e vet është fjala e Zotit Hyj.
[15]Po në qoftë se do të çoj egërsira kundër atij vendi për t'ia shuar
fëmijët e të bëhet vend i shkretë, nëpër të cilin të mos kalojë askush
për shkak të egërsirave, [16]në qoftë se këta tre burra ndodhin në të,
pasha jetën time, thotë Zoti Hyj, s'do të mund t'i shpëtojnë as bijtë as
bijat, do të shpëtojnë vetëm ata, kurse vendi do të shkretohet.
[17]Ose, në qoftë se do ta çoj shpatën kundër atij vendi e nëse i them
shpatës: Përshkoje vendin se dua të vras në të njerëz e kafshë, [18]këta
tre burra, nëse do të ndodhin në të, pasha jetën time thotë Zoti Hyj
ata s'do të mund t'i shpëtojnë bijtë e bijat e veta, por do të shpëtojnë
vetëm ata.
[19]Ose në qoftë se do ta çoj në atë vend murtajën dhe do ta zbraz
në atë vend zemërimin tim dhe vrasjen për të zhbirë në të njerëz e
kafshë, [20]e në qoftë se në mes të tij gjenden Noehi, Daneli e Jobi,
pasha jetën time thotë Zoti Hyj bij e bija s'do të mund t'i shpëtojnë, do
të shpëtojnë vetëm vetveten në saje të drejtësisë së vet.
[21]Sepse kështu thotë Zoti Hyj: Në qoftë se edhe i çoj katër frushkujt
e mi të tmerrshëm: shpatën, urinë, egërsirat e murtajën kundër
Jerusalemit për të zhbirë në të njerëz e kafshë, [22]megjithatë do ta lë
në të një Tepricë që do t'i shpëtojnë bij e bija. Ja, ata do të vijnë tek
ju dhe ju do ta shihni sjelljen e tyre dhe veprat e tyre dhe atëherë do
të ngushëlloheni, sepse do ta kuptoni se nuk i çova të gjitha ato të
këqija mbi Jerusalem pa ndonjë arsye. [23]Ata do t'ju ngushëllojnë kur
ta shihni sjelljen e veprat e tyre, do ta merrni vesh se nuk e bëra kot
gjithë atë që e bëra në të», thotë Zoti Hyj.

vjen për shkak të mëkateve të tashëm të tij) bëhet kampioni dhe teoriku i përgjegjësisë personale. Shpëtimi i një njeriu ose shkatërrimi i tij nuk varen as nga të afërmit e tij, as nga e kaluara e tij. Përpara Zotit kanë rëndësi vetëm gatishmëritë aktuale të zemrës. Këto pohime të një individualizmi radikal do të korrigjohen nga parimi i solidaritetit i shprehur nga kënga e katërt e shërbëtorit të JHWH (Is 52,13–53,12; krh. Is 42,1+). Nga ana tjetër, po të aplikohen më rigorozitet në një perspektive kohore, ato duhet të kundërshtohen nga përvoja e përditshme (Jobi), dhe ky kundërshtim kërkon një progres të ri, që do të bëhet nga zbulimi i shpërblimit në jetën e përtejme (krh. Hyrje në librat e Urtisë). Në fund, BR, (në mënyrë të veçantë shën Pali), duke e themeluar shpresën e të krishterit mbi solidaritetin e besimit me Krishtin e ngjallur, do të bashkojë njëkohësisht kërkesën individualistike të Ezekielit dhe ligjin e solidaritetit në mëkat e në shëlbim, të njerëzimit të krijuar e të shpëtuar nga Zoti.

14,14 Tre heronj popullorë që tradita izraelite njihte shumë mirë: Noeh, kujtimi i të cilit është i ruajtur nga tregimet e Zan 6-9; Jobi, ngjarja e të cilit duhej të nxiste një nga poemat më të bukura biblike; Danieli, i panjohur nga Bibla, (perveç Ez 28,3), por dija dhe drejtësia e të cilit ishin të lavdëruara në poemat e Ras-Shamra.

Shëmbëlltyra me vreshtin

Is 5,1+

15 [1]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit:

[2]«Biri i njeriut, ç'vlerë më të madhe ka
druri i hardhisë se lëndët e tjera të pyllit?
[3]Pse a përdoret druri i saj
për të gdhendur ndonjë send?
Ose a punohet prej saj ndonjë gozhdë
që të varet ndonjë send në të?
[4]Ja, në zjarr qitet që të digjet:
kur zjarri t'ia djegë dy skajet
edhe mesi t'i jetë shkrumbuar,
a thua atëherë vlen për punim?!
[5]As kur ishte e tërë
prej saj gjë s'mundej të punohet;
aq më pak kur ta djegë, ta përpijë zjarri,
s'mund të punohet me të kurrgjë.
[6]Prandaj kështu thotë Zoti Hyj:
Porsi druri i hardhisë ndër lëndë të tjera të pyllit,
që në zjarr e qita ta përpijë,
ashtu i qita banorët e Jerusalemit!
[7]Faqen time e solla kundër tyre!
Prej zjarri ata kanë dalë,
prapë zjarri do t'i përpijë.
Do ta dini se unë jam Zoti,
kur të sillem kundër tyre,
[8]kur mbarë vendin ta bëj të shkretë
pse s'ma ruajtën besnikërinë»,
është fjala e Zotit Hyj.

Historia simbolike e Izraelit

23; Oz 1–3; Is 1,21; Jer 2,2; 3,6v; Mt 28,2-14; 25,1-13; Gjn 3,29; Ef 5,25-33; Zb 17

16 [1]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [2]«Biri i njeriut, njoftoja Jerusalemit të gjitha turpësitë e tija! [3]Thuaj: Kështu thotë Zoti Hyj kundër Jerusalemit: Prejardhja jote dhe

15,4 Nëse duhet të forcohet krahasimi: Izraeli ka qenë i privuar nga territori i Samarisë në 720 dhe prej Judës në 597. Edhe Jerusalemi ("qendra") nuk është më e pa prekur, sepse ka pësuar një rrethim dhe një internim.

16,1-63 Izraeli, nusja e pabesë e JHWH dhe "prostitutë" e zotave të huaj, është një imazh i përdorur pas Ozesë, në letërsinë profetike (krh. Oz 1,2+). Ezekieli e zhvillon në një alegori të gjatë (të rimarrë në k 23 në një formë tjetër), që riprodhon krejt historinë e Izraelit (k 20, krh. edhe k 22, tregon me fjalë të qarta të njëjtat ngjarje).

vendlindja jote nga toka Kanaan. Yt atë amorreas e nëna jote hetite.
4Ti kur linde, ditën e lindjes sate, nuk të qe prerë kërthiza, nuk të
lanë në ujë për t'u pastruar as s'qe kripur me kripë as s'qe mbështjellë
me shpërgënj. 5Asnjë sy s'pati dhëmbshuri për ty që ta bëjë ndonjërën
nga këto gjëra as s'pati mëshirë, por ditën e lindjes sate të përbuzur të
hodhën përmbi faqen e dheut.

6Ndërsa unë po kaloja të pashë duke u zhgërryer në gjakun tënd e
të thashë ndërsa ishe ende në gjakun tënd: Jeto! Të thashë po them
atëherë kur ishe në gjak: Jeto! 7E bëra që të rritesh porsi bari në arë.
Ti u rrite, u bëre e madhe, ia arrite moshës së gruarisë. Parzmat e
Oz 2,5 tua ngufën, flokët t'u rritën; por ishe lakuriq dhe e mbuluar me turp.

8Kalova përbri teje e të pashë; mosha jote, ja, ishte mosha e
Lp 23,1+ dashurimit. E hodha mbi ty mallotën time dhe e mbulova zhveshtësinë
Dal 19,1+ tënde; atëherë unë t'u përbetova dhe lidha besëlidhjen me ty thotë Zoti
Hyj e ti u bëre imja. 9Unë atëherë të lava me ujë dhe ta pastrova gjakun
dhe të leva me vaj. 10Të vesha me petka të larme, në këmbë t'i mbatha
sandalet prej më së mirës lëkurë, të ngjesha me li të përpunuar e të
vesha me mëndafsh. 11Të stolisa me stoli, të vura në duar mëdorëzat,
gjerdan në fytin tënd. 12Me unazë të zbukurova hundën, me vathë
veshët e tu e me kurorën e shkëlqimit kokën tënde! 13U stolise me
Lp 32,13 ar e me argjend, u veshe me li të përpunuar e me mëndafsh të
ngjyrëngjyrshëm. U ushqeve me më të mirin miell, me mjaltë e me vaj.
U bëre shumë e bukur, tejet e hijshme, e denjë për mbretëreshë. 14Zëri
yt i mirë u hap ndër popuj për shkak të bukurisë sate, sepse ishe e
përsosur në stolinë time që ta kisha dhënë thotë Zoti Hyj.

15Por ty t'i mori mendët bukuria jote dhe e shfrytëzove zërin e mirë
Lp 31,16; 32,15; Is 57,8 tëndin për të bërë fëlligështi dhe lute me fëlligështinë tënde gjithkënd,
të gjithë kalimtarët. 16More petkat e tua dhe i stolise lartësitë lara
lara ku ti lavirësoje ashtu si nuk ka ndodhur kurrë as s'do të ndodhë.
Oz 2,10; Dal 32,2v 17I more edhe stolitë e arta e të argjendta me të cilat unë të kisha
stolisur e me to i punove përfytyrimet e meshkujve dhe lavirësove me
to. 18More edhe petkat e ngjyrëngjyrshme të tuat e me to i mbulove;

Përshkrimi mbaron (rr 60-63), si në Ozenë, me faljen falas të dhëndrit që vendos një besëlidhje të re. Shpallet kështu dasma mesianike. BR do ta rimarrë këtë imazh.

16,6 Pas *Jeto*, TM përsërit për diktografi: "e të thashë: Jeto". – Fëmija qëndron e zhytur në gjak dhe rritet si një shkurre e egër, deri në besëlidhjen e e Sinait, e përshkruar me figurën e një martese (rr 8+).

16,7 *u rrite*: me LXX; BJ me TM e ka: "të bëra të rritesh" (fj.fj: "bëra me ty një shumicë"). – *ia arrite moshës së gruarisë*: me hamendje; BJ me hamendje: "moshës për të marrë burrë" *be'ët 'iddim*; TM e ka: "me gurë të çmuar", *ba'adî 'aadayîm*.

16,15 Pas *kalimtarët*, TM shton: "atij i qoftë" (?), i lënë nga disa greke e siriake.

16,16 BJ e ka: "I more veshjet e tua për t'i bërë lartësira me ngjyra ta pasura". Ndoshta duhet të kuptohet: për të bërë tenda mbi lartësi. – lavirësoje: TM shton katër fjalë me kuptim të paqartë; fj.fj: "ato nuk vijnë dhe nuk do të jetë", shtesë e një teksti të çuditshëm.

vajin tim dhe kemin tim i kushtove para tyre. 19Po edhe bukën time
që ta dhashë, më të mirin miell, vaj e mjaltë, me të cilët të ushqeva, i
kushtove përpara tyre në erë të erëndshme. Po, ashtu bëre! është fjala
e Zotit Hyj.
20Mandej i more bijtë e bijat e tua, që m'i linde, dhe ua kushtove Lev 18,21+
atyre që t'i përpijnë! A thua punë e vogël të duket fëlligështia jote?
21I there bijtë e mi dhe ua dhe atyre si kusht! 22E pas të gjitha këtyre
turpësive e fëlligështive as ndër mend nuk të ranë ditët e rinisë sate,
kur ishe lakuriq e të mbulonte turpi e zhgërryheshe në gjakun tënd!
23Po çka se, pas të gjithë kësaj keqësie sate, Vaj, vaj për ty! është fjala
e Zotit Hyj 24ti punove nga një shenjtërorëze e nga një lartësirë në Lp 12,2+
çdo shesh. 25Në çdo kryerrugë punove lter dhe e çnderove bukurinë
tënde duke ua dhuruar trupin tënd secilit kalimtar dhe i shumëzove
fëlligështitë e tua. 26Bëre fëlligështi me bijtë e Egjiptit, fqinjët e tu
gjymtyrëmëdhenj dhe i shumëzove fëlligështitë e tua për të më ngucur Is 30; 31
mua. 27Ja, unë e lartësova dorën time mbi ty dhe ta mungova sasinë
e ushqimit tënd, dhe të dhashë në dorë të atyre që të urrejnë bijave të
palestinezëve që deri ato skuqen për sjelljen tënde të paturp. 2Mbr 21,1-18;
28Ti bëre fëlligështi me bijtë e asirianëve dhe nuk u ngive; edhe pasi 2Kro 33,1-10
bëre fëlligështi, prapë nuk u ngope. 29Atëherë i shumëzove lavirësitë e
tua deri edhe me njerëzit e tokës së kaldenjve tregtarë; por as kështu
nuk u ngive. 30Po me çka ta pastroj zemrën tënde thotë Zoti Hyj kur
i bën të gjitha këto vepra të një gruaje lavire të pafytyrë?! 31Në çdo
kryeudhë ia punove vetes shenjtërorëzen e në çdo shesh lartësirën;
por jo porsi laviret e tjera, sepse ti e përbuze shpagimin. 32Gruaja
kurorëshkelëse në vend të burrit pranon një njeri tjetër. 33Të gjitha
lavireve u paguhet çmimi, kurse ti i paguaje dashnorët e tu dhe u
jepje dhurata që të hynin te ti nga çdo anë për të bërë fëlligështi me Oz 8,9+
ty. 34Ti ishe lavire e pashoqe: ndodhi me ty çka s'ndodh me laviret e
tjera: askush s'vrapoi pas teje për të bërë fëlligështi: me atë që ti jepje
shpërblim e nuk merrje, kaq ti kishe rënë poshtë!

16,27 Qytetet e bregut të Filistenjve kishin përfituar nga mbrapshtitë e Judenjve për të rritur zgjeruar me shpenzimet e tyre, në kohën e Akazit sipas 2Kro 28,18, në kohën e Ezekisë sipas analeve të Senakerib, ndoshta pas internimit të parë (krh. Jer 13,19; 25,15-17).

16,28 Në mënyrë të veçantë gjatë mbretërimit të Manaseut, kur besëlidhjet me të huajt shkaktonin zhvillim të widhujtarisë.

16,30 *Si është... zemra jote*: tekst i paqartë. Termi hebraik *libba*, në të cilin vihet re re një formë e *leb* ose *lebab*, "zemër", mund të ishte kuptuar sipas asiro-babilonasve në kuptimin e "inat". Do të duhet të përkthehej (duke korrigjuar zanoret): "Unë jam plot inat kundër teje".

16,31 *kur ndërtoje*: *bibenotek*, me versionet; TM e ka: "në bijat e tua", *bibnotayik*.

16,34 *kishe rënë poshtë*: BJ e përkthen: "ti kë bërë të kundërtën".

[35]Prandaj, o lavire, dëgjoje fjalën e Zotit: [36]Kështu thotë Zoti Hyj:
Pse e shpërdorove pasurinë tënde, pse ua zbulove veten dashnorëve të
/Zb 17,5-6 tu në fëlligështitë e tua dhe idhujve të tu të urryeshëm, për gjakun
e bijve të tu që ua kushtove idhujve, [37]ja, pra, unë do t'i bashkoj të
gjithë dashnorët e tu, të cilët i kënaqe, të gjithë ata që i deshe së
bashku me të gjithë ata që i urreve; prej kahmos do t'i bashkoj të
Oz 2,12; /Zb 17,16 gjithë kundër teje, do ta qes në dritë turpësinë tënde ndër sy të tyre
dhe do ta shikojnë të gjithë marren tënde.
[38]Do të të gjykoj ashtu si gjykohen kurorëshkelëset e vrastaret:
do të të lëshoj në dorë të felgrimit e mendjezisë gjakësore. [39]Do të
të lëshoj në duar të tyre: do ta rrënojnë shenjtërorëzen tënde, do t'i
rrafshojnë lartësirat e tua, ty do të të zhveshin nga petkat e tua, do
Oz 2,5+ t'i heqin stolitë e tua dhe do të të lënë lakuriq e të mbuluar në turp.
[40]Rreth teje pastaj do të bashkojnë fundërrinën e njerëzve, do të të
godasin me gurë e do të të grimcojnë me shpata të veta. [41]Shtëpitë
e tua do t'i djegin me zjarr e ty do të dënojnë ndër sy të një shumice
grash. Do të bëj të mos lavirësosh më e më të mos japësh dhurata për
fëlligështi. [42]Në ty do ta shfryj zemërimin tim dhe do të më shkojë
mendja e zezë për ty. Do të qetësohem e nuk do të zemërohem më.
[43]Pasi nuk u kujtove për ditët e rinisë sate e me të gjitha këto më
nguce, prandaj edhe vetë mbi kokën tënde do ta sjell sjelljen tënde
thotë Zoti Hyj. Prapë, nuk u solla me ty sipas paudhëritë të tua në të
gjitha turpësitë e tua.
[44]Ja, secili që në popull i përdor fjalët e urta do ta thotë këtë në
lidhje me ty: Si e ëma, ashtu e bija! [45]Bija e sat' ëmë je ti, që e përbuzi
burrin e vet e fëmijët e vet! Ti je motra e motrave të tua, që i përbuzën
16,3 burrat e vet e fëmijët e vet! Nëna juaj qe hetite e baba juaj amorreas!
[46]Motra jote e madhe Samaria, ajo e bijat e saja që banon në të majtën
tënde. Motra jote, më e vogël se ti, që banon në të djathtën tënde,
Sodoma e bijat e saja. [47]Por, mjerisht, as udhëve të tyre nuk ece as s'i
bëre vetëm paudhëritë e tyre: do të kishte qenë pothuajse pak, por ti
bëre punë shumë më të këqija se ato në të gjithë sjelljen tënde! [48]Pasha
jetën time thotë Zoti Hyj nuk bëri Sodoma, motra jote e bijat e saja, siç

16,36 *shpërdorove pasuritë*: fj.fj "bronx i shpërndarë", aludim dhuratave të kujtuara, përveç se nëse përkthehet: "sepse ke zbuluar seksin tënd". Shumë komentues e mbajnë si një tekst të manipuluar. – *për gjakun*: me versionet; TM e ka: "si gjaku".

16,38 *do të të lëshoj në dorë felgrimit e mendjezisë gjakësore*: do të dorëzoj tërbimit dhe të xhelozisë" tekst i pasigurte; BJ e përkthen: "do të bëj të gjakosesh me tërbim dhe xhelozi".

16,43 *prapë, nuk u solla me ty sipas paudhërsitë*: BJ i jep krejt frazës një kuptim pyetës: "Ndoshta ti nuk ke kryer...?".

16,45 *motra e motrave të tua*: me dy dshk dhe versionet tjera; TM e ka "e motrës satë".

16,46 E majta dhe e djathta janë të shikuesit të drejtuar kah lindja.

16,47 Përkthim i hamendshëm i një teksti që duket i ndryshuar.

bëre ti e bijat tua! 49Ja, cili qe faji i Sodomës, motrës sate: krenaria,
mbushullim buke, papunësia e prunjtë si për të ashtu edhe për bijat
e saja dhe nuk u ndihmonin nevojtarëve e skamnorëve: 50u krenuan
dhe bënë çka është e iritshme para syve të mi dhe i çrrënjosa sikurse Zan 19
ke parë. 51E Samaria nuk e bëri gjysmën e mëkateve të tua, por i
tejkalove me kobësitë e tua motrat e tua dhe me të gjitha kobësitë e
tua që i bëre, bëre të duken të drejta motrat e tua.

52Prandaj merre mbi vete turpin e fajeve të tua me të cilat i bëre
të shfajësuara motrat e tua, pasi mëkatove më kobësisht se ato:
ato duken të shfajësuara krahasuar me ty. Prandaj, turpërohu dhe
mbarte kobësinë tënde ti, që i shfajësove motrat e tua. 53Unë do ta
përmirësoj fatin e tyre. Fatin e Sodomës e të bijave të saja edhe fatin
e Samarisë e të bijave të saja; edhe fatin tënd do ta ndërroj në mesin
e tyre, 54që ta mbartësh turpin tënd e të të vijë marre për çka ke bërë
që t'i ngushëllosh. 55Motra jote Sodoma e bijat e saja do të kthehen
në gjendjen e parë të tyre, Samaria e bijat e saja do të kthehen në
gjendjen e parë të tyre edhe ti e bijat e tua do të ktheheni në gjendjen
tuaj të mëparshme. 56Pse a s'e vëje në bisht të lahutës motrën tënde
Sodomën në ditët e krenarisë sate 57para se të zbulohej kobësia jote?
Ti tash je bërë përqeshje për bijat e Sirisë e të gjithave përreth teje e të
bijave të palestinezeve që të zgërdhihen përreth. 58Baje, pra, turpësitë
e tua e kobin tënd ti vetë është fjala e Zotit. 59Sepse kështu thotë
Zoti Hyj: Unë do të sillem me ty sikurse edhe ti u solle, ti që e theve
besën me përbetim, sa që e theve deri edhe besëlidhjen. 60Por unë do
ta kujtoj besëlidhjen time që e lidha me ty në ditët e rinisë sate e do të Oz 2,16-25;
caktoj në të mirën tënde një besëlidhje të përhershme. 61Ti prej anës Jer 31,3.31-34
sate do t'i kujtosh udhët e tua e do të të vijë marre kur t'i marrësh Dal 36,31
motrat e tua më të mëdha e më të vogla e t'i jap për bija, por jo në fuqi
të besëlidhjes sate. 62Unë do të bëj besëlidhje me ty e do ta dish se unë
jam Zoti, 63që të kujtohesh e të turpërohesh e të mos guxosh kurrë
më ta çelësh gojën tënde prej marres kur unë të kam falur gjithçka ke
bërë thotë Zoti Hyj».

16,49 *nuk u ndihmonin nevojtarëve e skamnorëve*: Për BJ dhe pjesën më të madhe të versioneve moderne fraza ka kuptimin e kundërt dhe shpreh një akuzë të rënduar: "nuk i kanë ndihmuar të varferit dhe skamnorit".

16,50 *sikurse ke parë*: me TM; versionet te ndjekura nga BJ e kanë: "ti e ke parë".

16,52 *motrat e tua*: me dy dshk dhe versionet tjera; TM e ka "motra jote".

16,57 *krenarisë sate*: meTM; BJ e përkthen: "lakuriqësia jote" – me tre dshk (krh. rr 37) – *ti tash*: duke u mbështetur në TM që fj.fj. e ka: "si koha", *kemô'ët*. BJ me LXX e përkthen: "si ajo" - *kamôha*. – *Sirisë*: TM ka *Aram*; BJ me dshk dhe sir. preferon "Edom". Një konfuzion i vazhdueshëm mes *dalet* dhe *rêsh*, pothuajse identik grafikisht.

16,62 Këmbëngulja e Ezekielit mbi bujarinë e të mirave hyjnore, të dhëna Izraelit jo vetëm për kthimin e tij (që do të ndodhë pas besëlidhjes së re) por vetëm për dashamirësi hyjnore, përgatit zbulesën e BR (1Gjn 4,10; etj.).

Shëmbëlltyra e shqiponjës

17 [1]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [2]«Biri i njeriut, gjeje një
gjëegjëzë e tregoja shtëpisë së Izraelit një shëmbëlltyrë.
[3]Thuaj: Kështu thotë Zoti Hyj:

Një shqiponjë e madhe,
me krahë të mëdhenj,
me pupla të gjata
me pendla të dendura
e të ngjyrëngjyrta
ia behi në Liban
dhe ia mori majën cedrit,
[4]ia këputi gemin më të lartin
16,29 dhe e çoi në tokën Kanaan,
e vendosi në qytetin e tregtarëve.
[5]Mori një pinjoll nga toka
dhe e qiti në tokë të punuar
përbri ujërave të shumta
e mbëltoi si shelgun
[6]që të bulëzojë e të rritet
në hardhi që merr haptas,
jo shumë të lartë
që drejt shqiponjës gemat t'i shtrijë
e rrënjët t'i rriten nën të.
U bë trung i fortë,
i qiti pipat
gjatë i lëshoi pinjollat.
[7]Ishte edhe një shqiponjë tjetër,
me krahë të mëdhenj,
me pupla të dendura:
dhe, ja, trungu
drejt saj i lëshoi rrënjët,
pipat drejt saj i lëshoi
që ta ujitë
më mirë se dheu ku ishte mbëltuar.
[8]Në tokën e mirë,
bri ujërave të shumta

17,3 *Një shqiponjë e madhe*: Nabukudonozor, që në 597 vendosi në fronin e Jerusalemit Sedekinë, pasi internoi Joakinin (krh. rr 12v).

17,5 Përpara *përbri*, TM shton "merr" e lënë nga versionet e tjera.

17,7 *një tjetër*: TM e ka "vetëm një". – Bëhet fjalë për Egjiptin, të cilit Sedekia qe gjithmonë i tunduar t'i mbështetej kundër Babilonisë (krh. rr 15)

është e mbëltuar
që të lëshojë shermende
që të japë fruta
e të jetë hardhi madhështore.
9Thuaj: Kështu thotë Zoti Hyj:
A thua do të përparojë?
A thua shqiponja
rrënjët s'do t'ia nxjerrë
frutat s'do t'ia këpusë?
A s'do t'i thahen
posa t'i dalin pipat?
S'do të lypset një mund i madh
as popull i shumtë
rrënjët për t'ia nxjerrë!
10Ja, e mbëltuar është:
a do të përparojë?
Vallë, a nuk do të thahet
posa ta ketë prekur
era përvluese e lindjes?
Shi në tokën ku mbiu
do të thahet!».

11Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 12«Thuaj, pra, shtëpisë kryekëcyer:
A nuk e kuptoni se ç'do të thotë kjo? Ja, erdhi mbreti i Babilonit në 2Mbr 24,10-17
Jerusalem; e mori mbretin e princat e tij dhe i çoi te vetja në Babilon.
13Mori njërin nga pinjollat e mbretit e lidhi me të besëlidhje, mori
prej tij përbetimin pasi i mori të gjithë të vyerit e vendit, 14me qëllim
që mbretëria të jetë e ligshtë e të mos mund të çohet në kryengritje,
por ta ruajë e ta mbajë besëlidhjen me të. 15Porse ky u çua kundër tij, 2Mbr 24,20
dërgoi lajmëtarë në Egjipt që t'i jepeshin kuaj e shumë ushtarë. A do
të mund të përparojë ose të shpëtojë kush bën kështu? Kush e thyen
besën, a thua mund të shpëtojë? 16Pasha jetën time thotë Zoti Hyj pse
e theu përbetimin dhe e prishi besëlidhjen me mbretin që e vuri në
fron, do të vdesë në vendin e mbretit, shi në midis të Babilonit. 17E
faraoni, me gjithë ushtri të madhe e me popull të shumtë, s'do të mund
t'i ndihmojë gjë në luftë, kur ai të lartësojë brigje e të punojë llogore
për të vrarë njerëz të shumtë. 18E bëri në asgjë përbetimin për ta
zhbërë besëlidhjen. Po edhe pse e kishte dhënë besën, veproi kështu.
Jo, assesi s'do të shpëtojë!

17,9 *a thua do të përparojë...?*: nëpër dshk e versionë tjera; TM e ka: "ajo do t'ia dalë".

17,17 *s'do të mund t'i ndihmojë gjë*: TM e ka: "do të bëjë", ya'seh; BJ me hamendje e ka: "(nuk) do ta shpëtojë", *joshîa*.

19Prandaj, kështu thotë Zoti Hyj: Pasha jetën time: përbetimin që
e përbuzi, besëlidhjen që e theu do t'i kthej mbi kokën e tij, 20do ta
=12,13 ngreh kundër tij rrjetën time e do të zihet në rrjetën time dhe do ta
çoj në Babilon, atje do ta gjykoj për pabesi me të cilën më doli i pabesë.
21Të gjithë më të zgjedhurit e aradhave të tija do të bien prej shpatës,
kurse teprica do të shpërndahet në të gjitha erërat. Do ta dini se unë
Zoti fola.

22Kështu thotë Zoti Hyj:
Edhe unë do ta marr
prej majës së cedrit të madh
prej majës së gemave të tij
do ta këpus një gemëz
e do ta mbëltoj mbi një mal
të lartë e të madhërishëm.
20,40 23Do ta mbëltoj në mal të lartë të Izraelit:
do të shpërthejë në pinjolla e do të bëjë fruta:
cedër do të jetë i madhëruesëm.
31,6; /Mt 13,32 Nën të do të banojnë të gjithë shpendët,
çdo shpend nën hijen e gemave të tij
çerdhën do ta bëjë.
24Të gjitha lëndët e fushës do ta dinë
se unë jam Zoti
Ps 113,7-9; Lk 1,51-53 që e zvogëlon lëndën e madhe
dhe e lartëson të voglën,
21,3; Lk 23,31 e thaj lëndën e njomë
dhe e bëj të bulëzojë të thatën.
Unë Zoti thashë dhe do të bëj ashtu».

14,12+; 33,10-20 **Përgjegjësia vetiake**

18 1Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 2«Pse shkoni duke e
përsëritur në tokën e Izraelit këtë thënie:

‖Ger 31,29+ Etërit hëngrën rrushin e thartë
e të bijve u mpihen dhëmbët?

3Pasha jetën time thotë Zoti Hyj kurrë më s'do ta përsëritni këtë

17,21 *të gjithë më të zgjedhurit*: *mibharayw*, sipas dshk, Targum dhe siriak; TM e ka: "të arratisurit e tij", *mibrahaw*.
17,22 Pas shpjegimit në prozë, rifillon poema për të shpallur rimëkëmbjen e ardhshme, të paraqitur si një epokë mesianike. – Pas *cedrit*, TM shton: " dhe do të jap" nuk është e përdorur nga versionet dhe dshk tjera.

fjalë në Izrael! 4Ja, çdo jetë është imja: si jeta e babës, ashtu edhe jeta
e birit është imja, njeriu që do të mëkatojë, ai do të vdesë. =18,20; Lp 24,16
5Njeriu që është i drejtë, që kryen drejtësinë e të drejtën, 6që nuk ha Ps 15,2-5; 24,3-6
në lartësi, që s'i lartëson sytë drejt idhujve të Izraelit, që nuk e çnderon
gruan e të afërmit, që nuk i afrohet gruas në gjendjen e mujoreve të
saja, 7që nuk i bën dhunë njeriut, që ia kthen detorsit pengun, që nuk
cubnon, që i jep bukë atij që s'ka, që e vesh të zhveshurin, 8që s'huajon Mt 25,35v
me ujem, që nuk kërkon shtesë, e ruan dorën nga paudhësia, pleqëron Lev 25,35-37
drejt ndërmjet njërit e tjetrit, 9që ecën urdhërimeve të mia, që i mban
gjyqet e mia për të bërë të vërtetën: ky është i drejtë dhe i tilli do të
jetojë është fjala e Zotit Hyj. 10Por në qoftë se i lind djali cub, vrastar,
që bën ndonjë nga këto, 11e i ati nuk i bën këto kurse i biri ha në lartësi,
dhunon gruan e të afërmit, 12i bën mujshi nevojtarit e skamnorit,
cubnon, nuk e kthen pengun, i lartëson sytë e vet drejt idhujve, bën
turpësi, 13huajon me ujem, merr shtesë, a thua do të jetojë? Jo, s'do të
jetojë! Pasi i bën të gjitha këto poshtërsi, patjetër do të vdesë: gjaku i
tij mbi të do të bjerë. 14Por, në qoftë se i lind djali që i sheh të gjitha
mëkatet që i ka bërë i ati, ka frikën e Zotit e nuk bën si ai, 15nuk ha në
lartësi, sytë e vet nuk i lartëson drejt idhujve të shtëpisë së Izraelit,
nuk e çnderon gruan e të afërmit të vet, 16askujt nuk i bën mujshi,
nuk e ndalon pengun, nuk bën cubni, i jep bukën e vet të uriturit, të
zhveshurin e vesh, 17e ruan dorën e vet nga padrejtësia, s'huajnon me
ujem e me shtesë, i zbaton rregulloret e mia, ecën urdhërimeve të mia
ky nuk do të vdesë për shkak të paudhërive të babait të vet, por do të
jetojë. 18Pasi i ati ka qenë mujshar e cub dhe nuk ka bërë mirë në mes
të popullit të vet, ja, vdiq në fajësinë e vet.
19Ju thoni: Pse s'përgjigji i biri për fajin e t'et? Por biri ka zbatuar të
drejtën e drejtësinë, i mbajti të gjitha urdhërimet e mia dhe të gjitha i
bëri vepër, këndej edhe do të jetojë. 20Ai që mëkaton do të vdesë: djali =18,4; Lp 24,16
s'do të përgjigjë për fajet e t'et, as baba s'do të përgjigjë për fajet e të
birit. Të drejtit do t'i takojë drejtësia e të paudhit paudhësia.
21Por, në qoftë se i paudhi pendohet për të gjitha mëkatet e veta Rom 2,6+

18,5 Lista që ndjek i referohet rrëfimeve ose shpalljeve të fesë që duhej të ishin të shoqëruara me disa solemnitete liturgjike.

18,6 Të hash (vaktin e shenjtë) mbi lartësi ishte një praktikë tipike e kulteve të idhujve.

18,10 *bën këto veprime*: fj.fj. me sir. dhe vulg.: "një nga këto veprime"; TM e ka: "një vëlla të ndonjërit prej këtyre veprimeve".

18,13 *s'do të jetojë*: fj.fj.: "për të jetuar, nuk do të jetojë" (përdorim i shpeshtë) më LXX; TM e ka: "duke jetuar, nuk do të jetojë". – *patjetër do të vdesë*: BJ përputhet me TM: "gjaku i tij do të bjerë mbi të".

18,17 *nga padrejtësia*: me LXX (krh. rr 8); TM e ka: "nga fatkeqësia".

18,18 *në mes të popullit të vet*: ose "vëllait", me TM; BJ nuk e përdor (krh. rr 7.12.16).

18,21 Jo vetëm që njeriu nuk është i shtypur nga krimet e paraardhësve të tij, por mund të shpëtojë nga pesha e së kaluarës së tij. I jepet rëndësi nocionit të

që i ka bërë dhe i mban të gjitha urdhërimet e mia e bën të drejtën e
=33,16 drejtësinë, po do të jetojë, nuk do të vdesë! [22]Asnjë prej mëkateve të
tija që i ka bërë nuk do t'i kujtohet; do të jetojë në saje të drejtësisë që e
33,11; Ur 11,26; Lk 15,7.10.32; Gjn 8,11; Rom 11,32; 2Pjt 3,9 bën. [23]Vallë, a thua i kënaqem vdekjes së mëkatarit është fjala e Zotit
Hyj e jo që të kthehet nga sjellja e vet e të jetojë?
[24]Por, në qoftë se i drejti largohet nga drejtësia e vet dhe bën
padrejtësinë e të gjitha turpësitë që i bën i patenzoni, vallë a do të
3,20; 33,12-13 jetojë? Asnjë prej drejtësive të tija që i ka bërë, nuk do t'i merren para
sysh; për shkak të pabesisë së vet me të cilën e theu besën e të mëkatit
që e bëri, në to do të vdesë.
[25]Ju thatë: Nuk është e drejtë udha e Zotit. Dëgjoni, pra, shtëpia
e Izraelit: A thua mënyra e sjelljes sime vërtet s'është e mirë? Apo
më parë mënyra e veprimit tuaj është e keqe? [26]Sepse, kur i drejti
e lë drejtësinë e vet e bën padrejtësinë, ai do të vdesë: për shkak
të padrejtësisë që bëri, do të vdesë. [27]E kur i paudhi kthehet prej
paudhësisë së vet që e ka bërë, e bën të drejtën e drejtësinë, ai ia
kthen jetën vetvetes: [28]ai pleqëron imët dhe kthehet nga të gjitha
padrejtësitë që i ka bërë, këndej do të jetojë e jo, nuk do të vdesë.
=33,20 [29]Thotë shtëpia e Izraelit: S'është e drejtë mënyra e veprimit të Zotit.
A thua mënyra e sjelljes sime vërtet nuk qenka e drejtë? Apo më parë
Mt 16,27 mënyra e veprimit tuaj është e keqe? [30]Prandaj, unë do t'ju gjykoj të
gjithëve, secilin sipas mënyrës së veprimit të vet, o shtëpia e Izraelit
thotë Zoti Hyj.
Kthehuni dhe ndrequni nga të gjitha paudhësitë tuaja dhe
paudhësia s'do të jetë më shkak për rënien tuaj. [31]Flakni larg jush të
11,19+; Jer 4,4+ gjitha pabesitë tuaja, me të cilat u bëtë të pabesë e përtëriteni zemrën
33,11; 18,23; Ur 1,13 e shpirtin tuaj? Përse të vdisni, shtëpia e Izraelit? Unë nuk i kënaqem
Mt 3,2+ vdekjes së vdekatarit thotë Zoti Hyj. Kthehuni e jetoni!».

Vajtim mbi princat e Izraelit

19 [1]Nisja vajtimit mbi princat e Izraelit [2] e thuaj:

«E kush ishte nëna jote?
Luaneshë midis luanësh!

kthimit (edhe të mbrapshtisë) jo kolektiv, por më shumë personal. Vetëm sjellja aktuale e personit përcaktkon gjykimin e Zotit (krh. 14,12+; Mt 3,2+).

18,26 *për shkak të kësaj (padrejtësisë)*: me TM; BJ me LXX dhe sir. nuk e përdorin.

19,1-14 Kjo poemë është një *qînâ*, domethënë një ankim me një ritëm karakteristik, duke qenë i përbërë për çdo rresht më dy stika jo të barabarta (krh. 26,17-18; 27,3-9.25-26). Forma e saj është alegorike, por nuk është e lehtë për të kuptuar të gjithë elementet.

19,2 Luanesha është Izraeli, dhe mbretërit e tij janë zogjtë.

Shtrirë në strofull ndër luanzit
i ushqente këlyshët e vet.
[3]Prej luanzish njërin rriti:
u bë luan!
Mësoi të kapë prenë,
të përlajë njerëzit!
[4]Kundër tij u bashkuan popujt,
u zu luani në grop'n e tyre:
të lidhur në pranga e çuan në Egjipt. 2Mbr 23,33-34
[5]Kur pa e ëma se kot po priste
e se shpresa huq i shkoi,
zgjodhi tjetrin prej luanzve të vet
luan e bëri edhe atë.
[6]Shkonte e vinte me luanë,
edhe ai luan u bë.
Mësoi të kapë prenë,
të përpijë njerëzit!
[7]U rrënoi kullat
u shpartalloi qytetet:
u dridh vendi e gjithçka në të
nga zëri i ulërimës së tij!
[8]Kundër tij u bashkuan gjindja
nga krahinat gjithkund përreth,
e i qitën rrjetën:
u zu luani në grop'n e tyre.
[9]Të lidhur e ndryen në kafaz,
ia çuan mbretit të Babilonisë. 2Mbr 24,8-17
Ai luanin në burg e qiti
që më zëri të mos i ndihet
nëpër bjeshkët e Izraelit.
[10]Si hardhi ish' nëna jote Is 5,1+; Ez 17,6-10
e mbëltuar përmbi ujë,
shermendmadhe e plot me fruta Ps 1,3; Ez 47,12+; Zb 22,1-2

19,4 Aludim për Joakaz, i shkarkuar dhe i çuar në Egjipt nga Nekao në 609. – *kundër tij... të lidhur*: BJ e përkthen: "kombet dëgjuan të flitet".

19,7 *u rrënoi kullat*: BJ e përkthen: "shkatërroi pallatet e tyre", *wayyaroa"armenôtêhem*, me hamendje; TM e ka: "i njohi te vejat e tij", *wayyêda"almenotayw*.

19,9 *e qiti në burg*: BJ me Vulg. dhe LXX e përkthen: "në vende të rrëpirëta"; TM e ka: "në grackë" (?). – Duket se bëhet fjalë për Joakin, i çuar në Babiloni në 597. Profeti nuk e kujton mbretërinë e Joakimit, që i vdekur me vdekje natyrore, nuk përbën një mesim për Sedekinë dhe bashkëkohësit e tij.

19,10 *ishte*: me Targum; TM është i pakuptueshëm (fj.fj.: " në gjakun tënd"). Një alegori e re: vreshta është kombi që një kohë ishte i begatshëm dhe tani është gati duke u shkatërruar.

në saje të ujit me mbushullim.
[11]Gemat iu bënë të fortë
u bënë për mbretër skeptra,
u lartësua trupi i saj
deri në re
e mrekullueshme për lartësi,
për shermendat e saj të shumtë!
[12]Por e çrrënjosën me furi,
për tokë e flakën,
era përcëlluese ia thau frutat:
u bë copë edhe u tha
Gjn 15,6 gemin e saj aq të fortë,
e përlau zjarri!
[13]Qe mbëltuar në tokë të shkretë,
në tokë të thatë, të paujë.
5,4 [14]Por doli zjarri nga gemi i saj
i dogj shermenda e fruta.
Në të më s'ka gem të fortë,
për skeptrin mbretëror».
Është ky një vajtim e për vajtim le të shërbejë!

16,1+ ## Historia e pabesisë së Izraelit

20 [1]Ndodhi që në të shtatin vit, në të pestin muaj, me dhjetë të muajit, erdhën disa nga pleqtë e Izraelit, për të
14,1-5 kërkuar këshillë prej Zotit e u ulën tek unë. [2]Aso here më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [3]«Biri i njeriut, fol me pleqtë e Izraelit e thuaju: Kështu thotë Zoti Hyj: Vallë, a erdhët për të më pyetur? Pasha jetën time thotë Zoti Hyj unë nuk do t'ju jap përgjigje. [4]A do t'i
22,2; 23,36 gjykosh? A do t'i gjykosh, biri i njeriut? Dëftoju poshtërsitë e etërve të
Lp 7,6+ tyre! [5]Thuaju: Kështu thotë Zoti Hyj: Ditën kur e zgjodha Izraelin, iu përbetova me dorë të lartësuar për farën e shtëpisë së Jakobit dhe iu
Dal 3,14+ dëftova në tokën e Egjiptit dhe atyre u përbetova me dorë të lartësuar e u thashë: Unë jam Zoti, Hyji juaj. [6]Atë ditë edhe iu përbetova me dorë të lartësuar se do t'i nxjerr nga toka e Egjiptit në vendin që e
Dal 3,8+; =Ez 20,15 kisha paraparë për ta, një vend ku rrjedh qumësht e mjaltë, që është më i bukuri ndër të gjitha vendet. [7]Atëherë u thashë: Secili le t'i flakë
Lev 18,3 idhujt që i mban para sysh dhe mos u ndotni me idhujt e Egjiptit: unë jam Zoti Hyji juaj.
[8]Por ata më hidhëruan e nuk deshën të më dëgjojnë: askush nuk i hoqi neveritë që i mbante para syve të vet as s'i lanë idhujt e Egjiptit.

20,1 Korrik-gusht i vitit 591.
20,5 *iu përbetova*: BJ e ka fj.fj.: "e lartësova dorën drejt tyre" (në shenjë betimi).

Atëherë thashë: do ta zbraz mbi ta zemërimin tim e do ta çoj në vend
hidhërimin tim në tokën e Egjiptit. [9]Por, për shkak të emrit tim që të =20,14; 36,22
mos poshtërohej ndër sy të paganëve, në mesin e të cilëve banonin,
ndër të cilët edhe iu dëftova se do t'i nxjerr nga toka e Egjiptit.
[10]Kështu, pra, i nxora nga toka e Egjiptit dhe i çova në shkretëtirë.
[11]U dhashë Ligjin tim dhe ua tregova rregulloret e mia që njeriu duhet Lev 18,5+
t'i mbajë për të pasur jetën. [12]Për më tepër, ua dhashë edhe të shtunat Dal 20,8+; 31,13
e mia që të jenë shenjë ndërmjet meje e tyre e që ta dinë se unë jam
Zoti që i shenjtëroj.
[13]Por shtëpia e Izraelit u çua kundër meje në shkretëtirë: nuk ecën Dal 14,11+
urdhërimeve të mia, rregulloret e mia që njeriu, nëse do të jetojë,
duhet t'i mbajë, i flakën e të shtunat e mia i prishën vazhdimisht.
Atëherë mendova ta zbraz në shkretëtirë mbi ta furinë time e t'i zhbij,
[14]por veprova ndryshe për shkak të emrit tim që të mos poshtërohej =20,9
ndër paganë prej të cilëve i nxora para syve të tyre. [15]Mandej unë u Dal 32,12+
përbetova me dorë të lartësuar në shkretëtirë se s'do t'i shtie në tokën Nr 14,28-30;
që ua dhurova, tokë ku rrjedh qumësht e mjaltë, më i bukuri ndër të Lp 1,34-35; Ps 95,11
gjitha vendet, [16]sepse ata i kishin përbuzur gjyqet e mia e nuk kishin =20,6+
ecur urdhërimeve të mia, i kishin prishur të shtunat e mia, sepse
zemra e tyre ecte pas idhujve. [17]Por, syri im pati dhimbë për ta, nuk i
vrava as nuk ua treta farën në shkretëtirë.
[18]Atëherë u thashë fëmijëve të tyre në shkretëtirë: Mos i ndiqni
urdhërimet e etërve tuaj, mos i mbani doket e tyre as mos u ndotni
me idhujt e tyre. [19]Unë jam Zoti Hyji juaj. Ecni urdhërimeve të mia,
mbani e zbatoni gjyqet e mia, [20]shenjtëroni të shtunat e mia që të
dihet se unë jam Zoti, Hyji juaj!
[21]Por edhe të bijtë u çuan kundër meje: nuk ecën urdhërimeve të Lev 18,5
mia, nuk i mbajtën rregulloret e mia, që duhet të mbahen po qe se
njeriu do të jetojë, e i prishën të shtunat e mia. Iu kërcënova se do ta
zbrazja zemërimin tim mbi ta dhe se do ta çoja në vend në shkretëtirë
hidhërimin tim kundër tyre.
[22]Por, prapë e ndala dorën time, e këtë e bëra për nder të emrit tim 20,14
që të mos poshtërohet para paganëve, prej të cilëve i nxora ndër sy të
tyre. [23]Përsëri u përbetova me dorë të lartësuar në shkretëtirë se do
t'i shpërndaj ndër paganë e do t'i tres nëpër vende të ndryshme, [24]për
arsye se s'i zbatonin ligjet e mia, pse i përbuznin urdhërimet e mia e
pse i prishnin të shtunat e mia e sytë e tyre rrinin të ngulur në idhujt
e etërve të tyre.
[25]Atëherë, unë vetë, ua dhashë ligje jo të mira e doke që kush i

20,9 Këtu mirësia e JHWH për popullin, pa marrë parasysh mëkatet e tyre, është e arsyetuar vetëm nga nderimi i emrit hyjnor.

20,25 Teologjia primitive i atribuon JHWH institucionet dhe shformimet, për të

mban, nuk jeton; [26]e bëra të bëhen të papastër në kushtet e tyre, i bëra
Lev 18,21+ të flijojnë të gjithë të parëlindurit e tyre, për t'i tmerruar e që ta dinë
se unë jam Zoti. [27]Për këtë arsye, foli shtëpisë së Izraelit, biri i njeriut,
e thuaju: Kështu thotë Zoti Hyj: Madje edhe në këtë hyjshmuan kundër
meje etërit tuaj, sepse duke më përbuzur, më urryen. [28]Megjithatë,
unë i shtiva në tokën, të cilën ua kisha premtuar me përbetim se do
Lp 12,2+ t'ua dhuroja. Ata panë çdo kodër të lartësuar e çdo lëndë të gjelbër:
aty kushtuan flitë e veta e paraqitën kushtet e veta ngacmuese; vinin
erëra të erëndshme e njomnin njomjet e veta. [29]Atëherë u thashë:
Çka është kjo lartësirë në të cilën po ngjiteni? Kështu i mbeti emri
Lartësirë deri në ditën e sotme.

[30]Prandaj thuaj shtëpisë së Izraelit: Kështu thotë Zoti Hyj: E mirë,
ju fëlliqeni sipas sjelljes së etërve tuaj, bëni lavirësi me turpësitë e
tyre! [31]Kur ju sillnit dhuratat tuaja, kur i kalonit fëmijët tuaj nëpër
zjarr, ju jeni të ndotur me të gjithë idhujt tuaj deri në ditën e sotme!
E unë të lejoj të këshilloheni me mua, shtëpia e Izraelit?! Pasha jetën
time është fjala e Zotit Hyj assesi s'do t'ju përgjigj! [32]E as çka djerroni
në zemrat tuaja nuk do të ndodhë! Ju mendoni: Duam të jemi porsi
paganët, porsi fiset e të tjera vendeve: do të adhurojmë dru e gur.
[33]Pasha jetën time thotë Zoti Hyj unë do të mbretëroj mbi ju me dorë
të fortë, me krah të shtrirë me felgrim të ndezur flakë! [34]Unë do t'ju
mbledh nga popujt e do t'ju bashkoj nga vendet ku jeni të shpërndarë,
me dorë të fuqishme, me krah të shtrirë e me felgrim të ndezur flakë.
[35]Do t'ju çoj në shkretëtirën e popujve dhe atje faqe faqas do t'ju gjykoj!
[36]Sikurse i gjykova etërit tuaj në shkretëtirën e Egjiptit, po ashtu do
t'ju gjykoj edhe ju thotë Zoti Hyj. [37]Do t'ju bëj të kaloni nën shkopin
tim e do t'ju lidh në hekurat e besëlidhjes! [38]Do t'i ndaj prej jush ata
që iu shmangën ligjit e të paudhët: do t'i nxjerr nga vendi ku banojnë
si të huaj, por në tokën e Izraelit s'do të hyjnë e do ta dini se unë
jam Zoti. [39]Sa për ju, o shtëpia e Izraelit, kështu thotë Zoti Hyj: Ani
16,59-63+ shkoni e shërbeni secili idhullit të vet! Por do të vijë dita kur do të
36,20; 43,8; Lev 17,1+ shohim palë a do të më dëgjoni! Atëherë s'do ta përdhosni më emrin
17,23 tim të shenjtë me dhurata tuaja e me idhujt tuaj! [40]Vërtet, në malin
tim të shenjtë, në malin e lartë të Izraelit thotë Zoti Hyj aty do të më
shërbejë mbarë shtëpia e Izraelit: e tërë e bashkuar në vend, në të

cilat në të vërtetë përgjegjës janë njerëzit. Duket se këtu Ezekieli i referohet normave për ofrimin e të parëlindurve (Dal 22,28-29), që izraelitët shpesh e interpretuan me një materializëm skandaloz (krh. Lev 18,21+).

20,29 *emri lartësirë*: BJ e përkthen: "emri i *Bama*". Lojë fjalësh. JHWH pyet: "çfarë është kjo lartësi (*habbamâ*) në të cilën po ngjiteni (*habba'îm*)? Prej këtu vjen emri Bama.

20,35 *shkretëtirën e popujve*: shprehja tregon shkretëtirën e Sirisë.

20,37 *do t'ju bëj të kaloni nën shkopin tim*: si bariu bën të kalojnë para tij delet për t'i numëruar (krh. Lev 27,32; Ez 34,1+).

cilin do të më pëlqejnë, po them; aty do t'i marr e do t'i pranoj dhuratat
tuaja dhe kushtimin e fryteve të para tuaja, të të gjitha sendeve që
do të kushtoni. 41Do të më pëlqeni porsi era e erëndshme kur t'ju
kem nxjerrë nga popujt e t'ju kem bashkuar nga vendet ku ju qetë
shpërndarë. Përmes jush do t'ua dëftoj paganëve shenjtërinë time.
42Do ta dini se unë jam Zoti, kur t'ju kem kthyer në tokën e Izraelit,
në tokën, për të cilën u përbetova se do t'ua jap etërve tuaj. 43Atje
do t'ju bjerë ndërmend sjellja juaj e të gjitha veprat tuaja të këqia
me të cilat e fëlliqët veten: vetvetja do t'ju ndyhet për shkak të të
gjitha veprave tuaja të këqia që i keni bërë. 44E do ta dini se unë
jam Zoti, kur t'ju bëj mirë për dashuri të emrit tim, e jo për shkak të 20,14
sjelljes suaj të keqe as për shkak të veprave tuaja tejet të ulta, shtëpia
e Izraelit!» thotë Zoti Hyj.

Shpata e Zotit mbi Izraelin

21 1Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 2«Biri i njeriut, sille 45 46
fytyrën tënde drejt jugut, fol në drejtim të mesditës e 16,46+
profetizo kundër pyllit të fushës së Nagebit. 3Thuaj pyllit 47
të Nagebit: Dëgjoje fjalën e Zotit! Kështu thotë Zoti Hyj: Ja, unë dua
ta ndez një zjarr midis teje: do të digjet çdo dru i njomë dhe çdo dru Ps 83,15; Is 9,17;
i thatë. Flaka e zjarrit s'do të ndalet: do të digjet krejt sipërfaqja 10,17-19; Jer 21,14;
nga jugu deri në veri. 4Do të shohë çdo njeri se unë, Zoti, e ndeza Ez 17,24; Lk 23,31
e nuk do të fiket». 5Unë thashë: «Eheu, Zot, Hyj! Paj ata do të thonë 49
për mua: Ky po flet në shëmbëlltyrë!». 6Atëherë më qe drejtuar kjo
fjalë e Zotit: 7«Biri i njeriut, sille fytyrën tënde drejt Jerusalemit e 21,1-2 (Vulg.)
fol kundër shenjtëroreve e profetizo kundër dheut të Izraelit. 8Thuaj
tokës së Izraelit: Kështu thotë Zoti Hyj: Ah pritëm, se e nxora shpatën
time prej millit e do të vras në ty të drejtë e mëkatarë! 9Kur them se
i vrava në ty të drejtë e mëkatarë, do të thotë se do të nxirret shpata
prej millit të vet për t'i zhbirë të gjithë të gjallët, prej jugut e në veri,
10që ta dijë çdo i gjallë se unë Zoti e nxora shpatën nga milli e aty
më s'do ta kthej. 11Ti, o biri i njeriut, gjëmo zemërplasur, gjëmo me
hidhërim të madh ndër sy të tyre. 12E kur të të pyesin: Pse gjëmon?,
thuaj: Për shkak të lajmit që ka arritur, sepse do të dridhet çdo zemër, 7,17
pa fuqi do të mbesin të gjitha duart, do të liget çdo shpirt e çdo gju
do të gjunjëzohet! Ja, ia behi, këtu është! Fjala e Zotit Hyj!». 13Më qe

21,7 *kundër shenjtëroreve*: me TM; BJ me LXX dhe sir. e përkthejnë: "shenjtëroren e tyre".

21,8 Këtu Ezekieli shpreh akoma parimin e vjetër të solidaritetit në ndëshkim, së cilës dikund tjetër i kundërvihet (14,2+) ai i përgjegjësisë personale.

21,11 *zemër plasur*: fj.fj. me TM; BJ e përkthen: "me zemër të plasur".

drejtuar kjo fjalë e Zotit: 14«Biri i njeriut, profetizo e thuaj: Kështu
thotë Zoti Hyj: Thuaj:

Shpata, Shpata!
Është mprehur e lëmuar!
15U mpreh për t'i prerë njerëzit,
u lëmua për të vezëlluar!
16Qe lehtësuar
që të mbahet me dorë.
U mpreh e u limua shpata
që të jetë në dorë të vrastarit.
17Klith e ulërit, biri i njeriut,
se është drejtuar kundër popullit tim,
kundër princave të Izraelit,
Jer 31,19 për shpatë u gjykuan bashkë me popullin tim.
18Prandaj rrahe me grushte parzmën
se ia behi prova,
thotë Zoti Hyj.
19Ti, pra, biri i njeriut,
profetizo e rrah shuplakë për shuplakë.
Le të dyfishohet shpata,
le të trefishohet shpata e vrastarëve:
është shpata që bën emnesë,
që i rrethon në çdo anë,
20që zemrat të shkrihen,
e të shumohen të vrarët.
Në çdo derë vuri një shpatë:
heu, u mprehën, u limuan për të vezëlluar,
të limuara për të bërë emnesë!
21Mprehe, sulu djathtas, majtas,
kudo tehu i shpatës le të drejtohet!
22Edhe vetë do të duartrokas,
do ta ngop zemërimin tim!
Thashë unë, Zoti!».

Mbreti i Babilonit në rrugëkryq

23Më qe drejtuar fjala e Zotit. Më tha: 24«E ti, biri i njeriut, vizatoji
dy udhë për kalimin e shpatës së mbretit të Babilonit. Të dy udhët

21,14-22 Kjo poemë këndon me ritëm të ankthshëm, shpatën e JHWH, që ai e vendos në duart e vrasësit, domethënë në duart e Babilonasve, për të çuar në plotësi gjykimet e tij. Poema është e ruajtur jo mirë. Detajet janë shpesh të vështira për t'u interpretuar.

21,15 BJ e përkthen: "Për të kryer masakrën, ajo është e mprehtë! " Do të bëj rrëzohet spektri e birit tim".

le të dalin nga e njëjta tokë. Vëre shenjën udhërrëfyese në krye të
rrugës që shpie në qytet! 25Vizatoja rrugën e kalimit të shpatës
drejt Rabatit të bijve të Amonit dhe drejt në Judë në Jerusalemin e
fortifikuar. 26Sepse mbreti i Babilonit ka zënë vend në udhëkryq, në
krye të dy udhëve, kërkon dijësinë, përzin shigjetat, pyet terafimët,
këshillon mëlçinë. 27Në të djathtën e tij shorti ka rënë mbi Jerusalem:
për t'i vënë kundër tij deshtë, të urdhërojë shfarosjen, për të klithur 4,2-3
ulërimat e luftës, për t'i vendosur deshtë kundër dyerve, për të ngritur
pritën, për të ndërtuar llogoret. 28Por atyre do t'u duket se shenjat
janë të rreme, sepse iu përbetuan për besnikëri. Por ai do t'i përkujtojë
për pabesi në të cilën u zunë.

29Prandaj, kështu thotë Zoti Hyj: Pasi ju bëtë që të kujtohet
paudhëria juaj dhe u zbuluan mëkatet tuaja dhe dolën në shesh
pabesitë tuaja në të gjitha veprimet tuaja; pasi, po them, vazhdoni
t'i përkujtoni, me dorë do të kapeni. 30Kurse ty, o i çshuguruar, prijës
i patenzonë i Izraelit, të cilit i erdhi dita t'i marrë fund paudhëria,
31kështu të thotë Zoti Hyj le të të hiqet tiara, le të të merret keza:
gjithçka do të ndërrojë, çka është e ulët, do të ngritet e çka është e Is 40,4; Mt 23,12
lartë, do të ulet. 32Rrënime, rrënime, rrënime, ja se çka do të bëj unë:
të tilla rrënime s'do ketë derisa të vijë ai, kujt i përket gjyqi e të cilit Zan 49,10
do t'ia lëshoj në dorë».

Ndëshkimi i Amonit

33«Ti, biri i njeriut, profetizo e thuaj: Kështu u thotë Zoti Hyj bijve
të Amonit për turpin e tyre: Thuaj: Shpata, shpata është nxjerrë
për të vrarë, lëmuar për të zhbirë, pret e vezëllon! 34E ty ndërkaq të
parashohin kotësi e të parakallëzojnë rrena që t'u vihet shpata në fyt
të çshuguruarve të patenzonë, të cilëve u erdhi dita e paudhësisë së
fundit.

35Le të kthehet shpata në mill! Në vendin ku qe krijuar, në tokën
ku ke lindur, atje do të të gjykoj. 36Do ta zbraz mbi ty felgrimin tim e
do t'i fryj flakës së zemërimit tim kundër teje. Do të të lëshoj në duar
të njerëzve të pashpirtë mjeshtër vrasjesh! 37Shujtë do të bëhesh për
zjarr e gjaku yt do të rrjedhë për tokë. Do të biesh në harresë, sepse
fola unë, Zoti».

Fajet e Jerusalemit

22 1Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 2«E ti, biri i njeriut, a
do ta gjykosh, vallë, a do ta gjykosh qytetin gjakatar? 20,4; 23,36
3Dëftoja të gjitha poshtërsitë e tija dhe thuaj: Kështu thotë

k 22 Tema e këtij k i referohet kk 16; 20; 23; por këtu profeti nuk flet me shëmbëlltyra; gjithashtu ka në synim dhuratat e rrema, të rënditura në rr 1-12,

Zoti Hyj: Qytet që derdh gjak në mesin tënd, për të bërë që të vijë
dita, qytet që ka ndërtuar idhuj në tokën tënde për t'u fëlliqur! [4]Me
gjak që derdhe u bëre fajtor, u fëlliqe me idhuj që ti i punove: bëre që
të afrohen ditët e tua dhe bëre të marrin fund vitet e tua. Për këtë
5,14 arsye të bëra turpin e paganëve e përqeshjen e të gjitha vendeve. [5]Të
afërmit e të largëtit do të ngadhënjejnë mbi ty, qytet i përmendur për
ndotje, i madh për kryeneçësi! [6]Ja, të gjithë princat e Izraelit secili në
18,5-9 dorën e vet ndenjën gati për të derdhur gjak! [7]Në ty nënë e babë janë
Lev 19,3; Lp 27,16 të përbuzur, në mesin tënd ndrydhet ardhacaku, bonjak e vejushë në
Dal 22,21-22 ty merren nëpër këmbë! [8]S'ke nderim për gjërat e mia të shenjta, të
Lev 19,30 shtunat e mia i prish! [9]Në ty ka njerëz që shpifen për të derdhur gjak,
Lev 19,16 në ty hanë në lartësi, në mesin tënd bëhen turpësi! [10]Në ty zbulohet
Dal 12,2+ lakuriqësia e babait, në ty dhunohen gratë në gjendje të papastër!
Lev 18,7 [11]Njëri bën fëlligështi në gruan e të afërmit të vet, një tjetër me vepër
Lev 18,19 të turpshme e çnderon të renë; vëllai motrën, bijën e babait të vet, e
Lev 18,20 dhunon në ty! [12]Në ty vrasin njerëz me para! Ti huajon me ujem e me
Lev 18,15 shtesë, me dhunë e plaçkit të afërmin tënd e mua më harron thotë
Lev 18,9 Zoti Hyj.
Dal 27,25
Lev 25,35,37

6,11 [13]Ja, unë i rrah shuplakat për shkak të cubnive që ti i bëre e për
shkak të gjakut që në ty u derdh. [14]A do të qëndrojë zemra jote e do
të mund të bëjnë ballë duart e tua në ditët që unë po i bëj gati për ty?
Lev 26,33 Fola unë Zoti e do të bëj: [15]do të të shpërngul ndër paganë, do të të
tres në toka të huaja që ta heq prej teje të gjithë papastërtinë; [16]në ty
do ta çnderoj vetveten në sy të paganëve e atëherë do ta dish se unë
jam Zoti».

[17]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [18]«Biri i njeriut, shtëpia e Izraelit
Is 1,22.25; Jer 6,28-30 m'u kthye në bramcë: të gjithë këta: argjend, bakër, tuç, hekur e
plumb në furrë janë zgjyrë! [19]Prandaj, kështu thotë Zoti Hyj: Pasi të
gjithë jeni bërë bramcë, këndej edhe vetë do t'ju bashkoj në Jerusalem,
[20]ashtu siç mblidhet argjendi, bakri, hekuri, plumbi e tuçi në furrë e
ndizet zjarri për shkrirje: kështu edhe vetë do t'ju bashkoj në felgrimin

në vend të gabimeve të gjeneratave të kaluara.

22,6 *secili në dorën e vet*: fj.fj.: "secili sipas krahut të tij"; BJ përkthen: "secili për llogari të vet".

22,8 *gjërat e mia të shenjta*: BJ përkthen: "shenjtëroret e mia", e njëjta gjë në rr 26.

22,16 *në ty do ta çnderoj vetveten*: ose "çnderuar" me LXX, e cila megjithatë ka keqkuptuar dhe i është referuar foljes *nahal* ("të trashëgosh, "të zotërosh": "në ty do të trashëgoj"), ndërsa folja *halal* në pësore (TM: *nihalt*) d.m.th. "të përdhosësh". BJ duke ndjekur TM përkthen: "ti do të jeshë i përdhosur nga faji yt", fj.fj.: "nga ti".

22,18 *furrë*: TM shton: "të parave", fjalë ndoshta e zhvendosur pa dashje (krh. rr 20). –Ky imazh, tashmë i përdorur nga Isaia (1,21.25) nga Jeremia (6,28v), këtu është më shumë i zhvilluar. Karakterizon pushtimin dhe rrethimin e Jerusalemit.

22,19 Ka mundësi që orakulli ka qenë shpallur kur populli i Judës dyndej/grumbullohej në Jerusalem për të kërkuar strehim, dmth pak par rrethimit të 589-587.

tim e në zemërimin tim do t'ju hedh e do t'ju shkrij. [21]Do t'ju bashkoj Mal 3,2-3
e do t'ju djeg në zjarrin e felgrimit tim dhe do të shkriheni midis tij!
[22]Sikurse shkrihet argjendi në furrë, po ashtu do të shkriheni midis
tij. Atëherë do ta dini se unë Zoti e zbraza hidhërimin tim mbi ju».
[23]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [24]«Biri i njeriut, thuaj: Ti je një
vend, mbi të cilin nuk ra shi as breshër në ditën e zemërimit, [25]princat Sof 3,3-4
e të cilit janë në ty porsi luani ulëritës që shqyen prenë. Ata i kanë Dal 20,13.1
përpirë gjinden, u rrëmbyen pasuri e gjëra të çmueshme, në mesin tënd
i shumuan vejushat! [26]Priftërinjtë e tu e kanë prishur Ligjin tim dhe Lev 19,30
i dhunuan shenjtëroret e mia. Ndërmjet gjësë së shenjtë e jo të shenjtë Lev 17-22
nuk bënë dallim dhe nuk mësuan të bëhet dallim midis së pastërtës
e të papastërtës, të shtunat e mia as s'i shikuan me sy dhe unë isha i Lev 11-16
çnderuar në mesin e tyre. [27]Prijësit e tij në mesin e qytetit, porsi ujqit Lev 23,3; Dal 20,8-11
grabitqarë présh për të derdhur gjak, për të vrarë njerëz, të dhënë
pas plaçkës. [28]Profetët e tij ua zbardhnin të gjitha me gëlqere duke 13,10-16
u parakallëzuar kotësi e paraparë rrena, thonin: Kështu thotë Zoti
Hyj, kur Zoti nuk kishte folur! [29]Populli i vendit e ka shtuar dhunën e
cubninë, skamnorin e të vobekëtin e shtypte e ardhacakun e ndrydhte
pa farë arsyeje. [30]E kërkova ndër ta një njeri, i cili do ta ndërtonte një
pritë ndërmjet meje e tij e të dilte përpara meje në grykë në të mirën Ps 106,23
e vendit që unë të mos e shpartalloja, por nuk e gjeta. [31]Atëherë e
zbraza mbi të felgrimin tim, i zhbiva me zjarrin e zemërimit tim. Bëra Is 59,15-16
që sjellja e tyre të bjerë mbi kokën e tyre» thotë Zoti Hyj.

Historia e Jerusalemit dhe e Samarisë në përfytyrim 16,1+; Jer 3,6-13

23 [1]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [2]«Biri i njeriut, na
kishin qenë dikur dy gra, bijat e të së njëjtës nënë. [3]Ato u
lavirësuan në Egjipt që në rininë e tyre. Atje u vu së pari 20,7-8
dora në parzmat e tyre, atje u përkëdhelën gjintë e virgjërisë së tyre.
[4]Emrat i kishin: Oolë e madhja e Oolibë motra e saj. I pata të dyja dhe
lindën bij e bija. Oola është Samaria e Ooliba Jerusalemi. [5]Oola ma
prishi besnikërinë e u largua prej meje: luajti mendsh pas dashnorëve

22,23v Kjo pjesë e tretë e orakujve ndoshta ka qenë shkruar pas fitores së qytetit.

22,24 *je një vend, mbi të cilin nuk ra shi as breshër në ditën e zemërimit*: me TM; BJ me LXX përkthen: "që nuk ka marrë shi".

22,25 *princat e të cilit*: duke lexuar *'asher nësi'eha* me LXX; TM ka: "frymëzimi i profetëve të tij", *qesher nëbi'ëha*.

22,28 *ua zbardhnin të gjitha me gëlqere*: fj.fj.; krh. 13,10-16. BJ përkthen: "kanë maskuar".

k 23 Këtu rimerret historia simbolike e Izraelit (krh. 16,1+), që është zhvilluar me një paralelizëm mes Samarisë dhe Jerusalemit.

23,4 *Oolë*: "tenda e saj". – *Oolibë*: "tenda ime (është) në të". Kjo etimologji duket se kundërshton kultin skizmatik të Samarisë ndaj kultit të vërtetë të Jerusalemit. Ndoshta duhet parë një aluzion faktesh ose zakonesh që ne injorojmë. Mund të mendohet për tendat që ngriheshin në lartësira.

të vet, asirianëve, luftëtarë [6]të veshur me purpur, prijës e qeveritarë,
të gjithë djelmosha të hijshëm, kalorës të shkëlqyeshëm. [7]Ua dha
trupin e vet të gjithë djemve të asirianëve më të zgjedhur. Në takim
me ata pas të cilëve u dha në fëlligështi, u ndot me të gjithë idhujt e
tyre. [8]Për më tepër ajo nuk i la as fëlligështitë që i kishte pasur në
Egjipt, kur ata kishin bërë shtrat me të në rininë e saj, përkëdhelur
gjinjtë e virgjërisë së saj dhe shfryer epshin e vet mbi të. [9]Këndej edhe
e lëshova në duart e dashnorëve të saj, në duart e bijve të asirianëve,
pas të cilëve ishte ndezur në epsh. [10]Ata ia zbuluan lakuriqësinë e saj,
bijtë e bijat e saj i robëruan e atë e prenë me shpatë. U bë kështu një
qortim për gra në saje të dënimit shembullor që e kryen mbi të.

[11]Motra e saj Ooliba i pa të gjitha këto, por luajti mendsh edhe
më zi se ajo: me epsh e fëlligështi e tejkaloi motrën e vet. [12]U dogj
në dashuri ndaj bijve të asirianëve: prijës e qeveritarë, luftëtarë
të veshur me petka të çmueshme, kalorës në kuaj shale, të gjithë
djelmosha të lakmueshëm. [13]Pashë se ishte ndotur: të dyja morën të
njëjtën udhë. [14]Por kjo e tejkaloi në fëlligështi. Kur i pa meshkujt e
pikturuar në mur, fytyra kaldenjsh të pikturuara me ngjyrë të kuqe,
[15]të ngjeshur ijësh me breza, shallat rreth kokës e të varur, të gjithë
në pamje luftëtarë në karroca, marrëshevush si djemtë e Babilonit,
atdheu i të cilëve është Kaldeja, [16]u ndez në epsh posa i pa dhe dërgoi
2Mbr 20,12-19 lajmëtarë tek ata në Kalde. [17]Babilonezët shkuan tek ajo në shtratin e
dashnorisë, e ndotën me mëkatin e ndytë; fëlligështoi me ta deri që iu
neverit vetvetja. [18]Pasi mëkatoi botërisht dhe e zbuloi vetveten, edhe
vetë u largova prej saj, sikurse isha larguar prej motrës së saj. [19]Por
ajo vazhdoi të bëjë lavirësi duke e përkujtuar kohën e rinisë së vet, kur
qe dhënë pas fëlligështisë në tokën e Egjiptit. [20]U përvëlua në epsh
pas atyre dashnorëve të vet të fëlliqtë si gomari e të dhënë pas epshit
si hamshori. [21]Dëshirove bushtërinë e rinisë sate, kohën në Egjipt,
kur ta shtrydhnin parzmën e t'i përkëdhelnin gjinjtë e virgjërisë!
[22]Prandaj, o Oolibë, kështu thotë Zoti Hyj: Ja, unë po i dërgoj kundër
teje dashnorët e tu, të cilët më nuk t'i do shpirti, do t'i mbledh
gjithkund përreth kundër teje, [23]babilonasit e mbarë kaldenjtë, bijtë e
Fakudit, të Suehit, të Kuehit, të gjithë asirianët bashkë me ta, të rinj
e të lakmueshëm, të gjithë prijës e qeveritarë, luftëtarë të përmendur

23,16 Aluzion i mundshëm marrëdhënieve mes Ezekisë dhe Merodak-Baladan (krh. Is 39).

23,21 *në Egjipt*: me përkthimet; TM ka: "të Egjiptit". *–kur ta shtrydhnin parzmën*: BJ përkthen: "përkëdhelej gjiri yt", hamend. "përkëdhelej", *bë'assôt,* krh. rr 3; TM ka: "bëhej", *ba'asôt*. *–shtrydhnin*: hamend.; BJ përkthen: "duke e çuar dorën mbi", hamend.; *lëma'ek,* krh. rr 3; TM ka: "derisa", *lëma 'an*.

23,23 *Fakudit*: tashmë i përmendur nga Jer 50,21, është një fis arameas në lindje të Babilonisë, njohur nga mbishkrimet kuneiforme. Është identifikuar Suehi e Kuehi me Sututë dhe Kututë, fise të tjera të së njëjtës krahinë, por kjo gjë është e pasigurte.

në karroca e kalorës. 24Do të vijnë kundër teje me qerre e me koçi, me
shumicë popujsh; të armatosur kundër teje në çdo anë me shqyt, me
mburojëza, me përkrenare. Në dorë të tyre e kam lënë gjyqin, do të të
gjykojnë sipas të drejtës së tyre. 25Do ta zbraz mendjen e zezë timen
kundër teje e ata do ta ushtrojnë me furi kundër teje: do t'i presin
hundë e veshë e, sa të mbesë prej teje, me shpatë do ta grimcojnë;
robër do t'i marrin bijtë e bijat e tua e, çka të teprojë prej teje, do ta
përlajë zjarri. 26Do t'i zhveshin petkat e tua e do t'i marrin stolitë e
tua. 27Do të bëj të marrë fund paudhëria jote dhe fëlligështia jote që
nisi në Egjipt; s'do t'i lartësosh më sytë e tu drejt tyre e Egjiptit as që Dal 16,3; 17,3
do të bjerë ndër mend.

28Sepse kështu thotë Zoti Hyj: Ja, unë do të të lëshoj në dorën e
atyre që i urren, në dorën e atyre që shpirti t'i urren. 29Ata do të
sillen ndaj teje me urrejtje, do ta rrëmbejnë frytin e mundit tënd, do
të të nisin lakuriq e plot me turp. Kështu do të dalë në dritë turpi i
lavirësive të tua, fajësia dhe fëlligështitë e tua. 30Kështu do ta bëjnë
për shkak të fëlligështisë sate me paganë e pse je ndotur me idhujt e
tyre. 31Ece udhës së motrës sate: kupën e saj do ta vë në dorën tënde.
32Kështu thotë Zoti Hyj:

Do ta pish gotën e motrës sate, Jer 25,15-18;
të thellë e të gjerë Is 51,17+; Ps 75,9+
do të jesh përqeshje e qestitje
gota është plotë e përplot!
33Me dehje e dhimbje do të mbushesh,
me kupën e frikës e të tmerrit,
me kupën e motrës sate Samarisë.
34Do ta pish,
edhe fundërrinat do t'i shkundësh
grimcat me dhëmbë do t'ia bresh,
parzmat e tua do t'i copëtosh.
Sepse unë fola kështu»
thotë Zoti Hyj.

35Prandaj kështu thotë Zoti Hyj: «Pasi ti më harrove e ma solle
shpinën, mbarte tashti çnderimin tënd e lavirësinë tënde!».

36Atëherë Zoti më tha: «Biri i njeriut, a do t'i gjykosh Oolën e 20,4; 22,2
Oolibën? Dëftoju poshtërsitë e tyre! 37Bënë kurorëshkelje, duart i kanë
të përlyera me gjak, bënë kurorëshkelje me idhuj; madje edhe bijtë që Lev 18,21+

23,32-34 Kjo poemë e shkurtër ndoshta është një këngë ose një epigram që Ezekieli do t'ia referonte Jerusalemit. Imazhi i kupës bëhet aktual nga Jeremia e në vazhdim.

23,37 *nëpër zjarr*: me LXX dhe sir.; TM ka: "për ata". –Mbi këto flijime njerëzore krh. tashmë 20,25-26; Jer 7,31; 19,5; 32,35. Krh. Lev 18,21+.

m'i patën lindur, i kaluan nëpër zjarr për t'ua dhënë për ushqim. 38Por
ata ma bënë edhe këtë: ato ma përdhunuan atë ditë edhe Shenjtëroren
time e i çshenjtëruan të shtunat e mia. 39E megjithëse i flijuan fëmijët
Lev 19,30 e vet idhujve të vet, ato, po atë ditë, shkuan në Shenjtëroren time për
ta përdhunuar. Ja se çfarë bënë në Shtëpinë time!
40Madje edhe më zi: dërguan thirrësin të vijnë meshkuj prej së
largu e ata erdhën. Për ta ti u lave, sytë e tu i zbukurove me ngjyrë, u
stolise me argjende. 41U shtrive në shtrat tejet të bukur e tryeza ishte
e stolisur para teje e mbi të vure kemin tim e vajin tim. 42Te ti kërsitte
zëri i një shumice të hareshme prej njerëzve të shumtë të sjellë nga
shkretëtira. Ata vunë në duar të grave mëdorëza dhe keza të bukura
mbi kokat e tyre.
43Unë mendova për të grua e dhënë pas fëlligështisë: Tashti edhe
kjo do të fëlliqet në fëlligështinë e vet! 44E hynë tek ajo ashtu si hyhet
te një lavire. Kështu hynin tek Oola e tek Ooliba, gra të pandershme.
45Pra, ka njerëz të drejtë: këta do t'i gjykojnë me gjyq që u takon
kurorëshkelëseve e me gjyq që u përket atyre që derdhin gjak, sepse
Lev 20,10; Lp 22,21-22 këto janë kurorëshkelëse dhe duart e tyre kullojnë gjak».
46Sepse kështu thotë Zoti: «Bashkoje mbledhjen kundër tyre le të
merren me të keq e le të plaçkiten, 47bashkësia pastaj le t'i vrasë me
gurë e le t'i therë me shpata. Le t'u vrasin bij e bija e shtëpitë e tyre
le t'i djegë zjarri. 48Kështu do ta pastroj vendin nga poshtërsitë e të
gjitha gratë le të mësojnë të mos e përsërisin fajin tuaj. 49Poshtërsia
juaj do të bjerë mbi ju, ju do të përgjigjeni për fajet e idhujve tuaj e
kështu do ta dini se unë jam Zoti, Hyji».

Lajmërim për rrethimin e Jerusalemit

24 1Në vitin e nëntë, në muajin e dhjetë, të dhjetën ditë të
muajit, më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: Më tha: 2«Biri i
njeriut, shënoje me shkrim datën e ditës së sotme, sepse shi
sot mbreti i Babilonit do ta sulmojë Jerusalemin. 3Thuaj kësaj shtëpi
kryekëcyer një fjalë në shëmbëlltyrë. Thuaju: Kështu thotë Zoti Hyj:

23,40 Tani profeti i drejtohet drejtpërdrejt bashkëkohësve të tij dhe i qorton ato mbi gabimet e fundit; nga ku përdorimi i vetës së dytë. Pjesa duhet të përmbajë aluzione të shumta ndaj ngjarjeve politike të sakta dhe të reja; por teksti është i mangët dhe jo i thjesht për t'u kuptuar.

23,42 *i një shumice të hareshme prej njerëzve të shumtë të sjellë nga shkretëtira*: përkthim i pasigurte i një teksti të mangët. Pas *hareshme* BJ heq këto fjalë të TM: "drejt njerëzve".

23,43 Tekst i paqartë.

24,1 Dhjetor 589 - janar 588.

24,2 Sipas të dhënave të 2Mbr 25,1; Jer 52,4 (krh. 39,1), bëhet fjalë për fillimin e rrethimit të Jerusalemit. Nëse profeti gjendet në Babiloni, kjo datë që shkruan do të shërbejë më vonë për të verifikuar saktësinë e zbulesave të tij.

24,3 Veprim simbolik. Profeti përmend në mënyrë ironike thënjin që mburrte sigurinë e Jerusalemit (11,3). Është e vështirë të interpretohen të gjitha detajet,

Vëre në zjarr kusinë, 11,3-12
vëre të them
e në të qit ujë!
[4]Qit në të copa mishi,
pjesët më të mira kofshë e shpatull;
mbushe me eshtra të zgjedhur.
[5]Merre më të mirën prej grigjës.
Për nën të shtjer mjaft dru
le të vlojë fort e për një kohë të gjatë
e të zihen edhe eshtrat në të!
[6]Sepse Zoti Hyj thotë kështu:
Mjerë qyteti gjakatar,
mjerë kusia që është ndryshkur
ndryshku i së cilës nuk i hiqet!
Copë nga një copë prej saj nxirri
por mbi të short mos qit,
[7]sepse gjakun e ka brenda,
e zbrazi mbi shkëmb të lëmuar,
nuk e zbrazi përmbi tokë
që me pluhur të mund të mbulohej.
[8]Që në mua të ndizej felgrimi,
që të hakmerrem,
gjakun ia derdha në shkëmb të lëmuar Jb 16,18+
që të mos mb'lohet.
[9]Prandaj kështu thotë Zoti Hyj:
Mjerë qyteti gjakatar,
për të cilin do të ndez zjarr të madh.
[10]Bashko dru, ndeze zjarrin,
zije mishin der'që të shkrihet,
shteri lëngun
deri edhe eshtrat të digjen!
[11]Kusinë lëre zbraztë mbi prush,
që të nxehet e bakri të skuqet,
le të shkrihet ndotësia e saj
le të zhbihet ndryshku që ka.
[12]Ç'mund i madh!
Porse ndryshku i shumtë i saj

por kuptimi i përgjithshëm është i qartë: qyteti është aq i korruptuar saqë asgjë nuk mund ta shpëtojë, as edhe një provë kalimtare. Ajo do të shkatërrohet. Banuesit nuk do të jenë të mbrojtur nga muret e tij. Do t'i dëbojë për t'i shpërndarë.

24,5 *dru*: *ha'ecîm*, hamend. (krh. rr 10); TM ka: "kocka", *ha'acamîm*.

24,12 *ç'mund i madh!*: me TM; fj.fj.: "ajo me ka lodhur (me) vuajtjet e saja (?)"; BJ, me LXX, nuk e vendos.

jo s'do të hiqet,
as zjarri nuk ia heq dot!

[13]Mëkati yt është i tmerrshëm! Desha të të pastroj, por s'u pastrove
nga ndyrësitë e tua! Por as nuk do të pastrohesh para se unë ta kem
zbrazur kundër teje krejt felgrimin tim! [14]Unë, Zoti, fola e fjalën time
5,11+ do ta çoj në vend: s'do të përdëllej as s'do të fal as s'do të pajtohem. Do
të të gjykoj sipas sjelljes sate e sipas veprave të tua» thotë Zoti.

Jer 18,1+ ## Vuajtjet vetiake të profetit

[15]Atëherë më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [16]«Biri i njeriut, ja, unë po
Sir 36,22 ta marr papritmas atë që është kënaqësia e syve të tu. Mos u pikëllo,
mos qaj as mos derdh lot! [17]Dënes në heshtje, mos bëj gjëmë si bëhet
zakonisht për të vdekur. Shallmin mbaje lidhur rreth kreje, mbathi
Mik 3,7+ këmbët e tua, mos e lidh gojën me rubë dhe mos ha drekë».
[18]Në mëngjes i kisha folur popullit e në mbrëmje më vdiq gruaja. Të
nesërmen në mëngjes bëra si më kishte qenë urdhëruar. [19]Populli më
pyeti: «Pse nuk na tregon çfarë do të thotë kjo që po bën?». [20]Unë iu
përgjigja: «Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [21]Thuaj shtëpisë së Izraelit:
Jer 7,1-15; Vaj 2,7 Kështu thotë Zoti Hyj: Ja, unë do ta përdhunoj Shenjtëroren time,
mburrjen tuaj të madhe, kënaqësinë e syve tuaj, dëshirën e shpirtit
tuaj. Bijtë tuaj e bijat që i keni lënë do të bien prej shpatës. [22]Bëni
sikurse bëra unë: mos e mbuloni gojën me rubë e mos e hani bukën
e vajtorëve, [23]lidhni shallmet rreth kresë, mbathni të mbathurat në
këmbë, mos u pikëlloni as mos qani, por cijzni për shkak të fajeve tuaja
e secili njëri pas tjetrit le të dënesë. [24]Ezekieli le t'ju mbetet shenjë:
12,6+ bëni gjithçka siç bëri ai kur do të ndodhë kjo e do ta dini se unë jam
Zoti Hyj. [25]E ti, biri i njeriut, ja, atë ditë, kur t'ua marr atyre fuqinë,
shpatën e madhërisë, kënaqësinë e syve të tyre, gëzimin e shpirtit të
tyre bij e bija, [26]ditën që të vijë te ti një i ikur e të të lajmërojë, [27]shi
3,26; 33,22 atë ditë, po them, do të çelet goja e ti do të bisedosh me atë të ikur,
do të flasësh e më s'do të jesh memec: do të jesh shenjë. Njerëzit do ta
marrin vesh se unë jam Zoti».

24,13 *Mëkati yt*: hamend.; TM ka: "në papastërtinë tënde".

24,16 *kënaqësia e syve të tu*: term i butësisë që tregon nusen e profetit (rr 18).

24,17 *drekë*: fj.fj.: "buka e njerëzve"; BJ: "buka e përditshme" merr parasysh një traditë që ne na shkas.

24,22 Ezekieli nuk ndalon banorët e Jerusalemit të ankohen e të qajnë fajet e tyre. Ngjarjet do të jenë aq të papritura dhe të vështira që nuk do ta kenë mundësinë.

II. PROFECI KUNDËR PAGANËVE

Kundër amonitëve

Lp 2,19+; Ez 21,33-37; Am 1,13-15; Jer 49,1-6

25 [1]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zoti: [2]«Biri i njeriut, sillu me fytyrë kah amonitët e parafol kundër tyre. [3]Thuaju bijve të Amonit: Dëgjojeni fjalën e Zotit Hyj! Kështu thotë Zoti Hyj: Pse thatë Mirë e ka! për Shenjtëroren time pse e çnderuan e për tokën e Izraelit pse e shkretuan e për shtëpinë e Judës pse i morën Nr 24,21+
skllevër, [4]për këtë arsye unë do të të dorëzoj bijve të lindjes për pronë. Në ty do t'i ngulin banishtat dhe çadrat e veta: ata do t'i hanë frytet e prodhimeve të tua e do ta pinë qumështin tënd. [5]Rabatin do ta bëj kullotë gamilesh e tokën e bijve të Amonit vathë bagëtish e do ta dini se unë jam Zoti.

[6]Sepse kështu thotë Zoti Hyj: Pse duartrokite, pse rrahe me këmbë 6,11
e pse me gjithë shpirt u kënaqe në lidhje me tokën e Izraelit, [7]këndej edhe vetë do ta çoj dorën time kundër teje, do të të bëj pre popujsh, do ta tres farën ndër popuj, do të të zhduk nga gjiri i popujve, do të të zhbij krejtësisht e atëherë do të shohësh se unë jam Zoti».

Kundër Moabit

Nr 22,36+; Am 2,1-3; Jer 48; Sof 2,8-11

[8]Kështu thotë Zoti Hyj: «Pasi Moabi e Seiri thanë: Ja, pra, shtëpia e Izraelit është si të gjithë popujtë, [9]e mirë, unë do t'ia hap ijën Moabit, unë do ta lë pa qytetet, pa qytete po them të tija në mbarë vendin e tij, që janë stolia e vendit: pa Betiesimotin, pa Baalmeonin, pa Kariataimin. [10]Do ta lëshoj në duar të bijve të Lindjes për pronë së bashku me amonitët, që bijtë e Amonit të mos përmenden më ndër

kk 25–32 Si në Am 1–2; Is 13–23; Jer 45–51, orakujt e Ezekielit kundër kombeve janë mbledhur bashkë (kk 25–32). Kk 25–28 bëjnë fjalë për fqinjtë më të afërt të Israelit: Amoni, Moabi, Edomi dhe filistenjtë (k 25), Tiri e Sidoni (kk 26–28); pra Egjipti, kundër të cilit janë të drejtuar orakujt e kk 29–32. Datat e specifikuara në 26,1; 29,1; 30,20; 31,1; 32,1.17 shkojnë respektivisht nga 587 deri 585 para Kr. gjatë dhe pas rrethimit të Jerusalemit; sfondi historik i këtyre orakujve është i njëjti i kk 24 dhe 33. Orakulli i shkurtër kundër Tirit (29,17-21), i datuar në 571, ka qenë shtuar në vonë.

25,1-7 Amonitët (Lp 2,19+) kishin marrë pjesë në fushime të ndryshme kundër Nabukodonozorit. Braktisën më pas aleatët e tyre dhe përfituan nga fatkeqësitë e Jerusalemit.

25,3 *pse thatë*: ky orakull i drejtohet Amonit i personifikuar.

25,4 *bijve të lindjes*: Arabët endacakë (krh. Is 11,14; Jer 49,28; Nr 24,21+).

25,5 *tokën*: hamend.; TM ka: "bijë".

25,8 *Seiri*: tregon rrafshnaltën malore që ndodhet në jug-lindje të Detit të Vdekur, në territorin idumeas (por krh. Lp 2,1+); termi është përdorur shpesh si sinonim i Edomit (krh. Zan 32,4; Gjq 5,4; Nr 24,18; Ez 35,2; etj.). Është e çuditshme që këtu kujtohet, meqenëse një orakull do t'i dedikohet Edomit. Termi, që mungon në LXX, ndoshta është një shtojcë e mëvonshme.

25,9 Gjithë rr është i panjohur dhe përkthimi i pasigurt. BJ përkthen: "Unë do të hap lartësitë e Moabit, qytetet e tij nuk do të jenë më qytete, në të gjithë territorin e tij..."; "qytetet e tija", hamend.; TM ka: "më shumë qytete" ose "pas qyteteve të tija".

popuj. 11Kështu do ta kryej gjyqin mbi Moabin e do ta dinë se unë jam Zoti».

Lp 2,1+; Ps 137,7
Is 34; Jer 49,7-22;
Ez 35; Am 1,11-12

Kundër edomitëve

12Kështu thotë Zoti Hyj: «Pasi Idumeja u hakmor kundër shtëpisë së Judës e me këtë hakmarrje mëkatoi rëndë duke kërkuar prej tyre ahmarrje, 13prandaj kështu thotë Zoti Hyj: Do ta shtrij dorën time
Is 21,13-14 kundër Idumesë dhe do të zhduk prej saj njerëz e kafshë. Do ta kthej në shkretëtirë: nga Temani deri në Dedan të gjithë do të bien nga shpata. 14Kështu do t'i ahmerrem Idumesë me anë të dorës së popullit tim Izraelit. Ata do të sillen me Edomin sipas furisë e felgrimit tim e do ta njohin ahmarrjen time» thotë Zoti Hyj.

Joz 13,2+; Sof 2,4-7

Kundër filistenjve

15Kështu thotë Zoti Hyj: «Pasi filistinët vepruan me ahmarrje dhe u ahmorën me tërbim duke vrarë dhe e çuan në vend armiqësinë e përhershme, 16prandaj kështu thotë Zoti Hyj: Ja, unë po e çoj dorën time kundër palestinezëve: do t'i vras ceretenjtë, do t'i zhbij të gjitha tepricat e bregut të detit! 17Kështu do të bëj kundër tyre një ahmarrje emnesë duke i ndëshkuar me tërbim e, kur ta kem kryer ahmarrjen time, atëherë do ta dinë se unë jam Zoti».

Is 23

Kundër Tirit

26 1Të njëmbëdhjetin vit, të parën ditë të muajit, më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit:

2«Biri i njeriut, pasi Tiri tha kundër Jerusalemit:
25,3 Ah sa mirë! U thye dera e popujve,
u kthye kah unë,
tash do të pasurohem; ai u shkretua,
3prandaj kështu thotë Zoti Hyj:
Ja, në shpinë më ke, o Tir,

25,13 *Temani*: është një krahinë jugore e Edomit, por dy emrat janë të përdorur shpesh si sinonime të thjeshta (krh. Jer 49,20). –*Dedan*: oazi i tanishëm i El Ela, është një vend arab në jug-lindje të Edomit (krh. Is 21,13; Jer 49,8).

25,16 *ceretenjtë*: popull afër filistenjeve (krh. Joz 13,2+), në marrëdhënie të ngushtë me to (krh. 2Sam 8,18+). Këtu dy emrat janë praktikisht sinonime.

26,1-14 Tiri, në fillim të shek. VI, ishte një qytet i fuqishëm tregtie. Mori pjesë në mënyrë aktive në të gjitha nismat antibabilonase përpara ngjarjeve të 587, por më pas braktisi Jerusalemin, aleatin i tij, dhe u gëzua për rënien e tij.

26,1 Viti 587-586. LXX ka: "vitin e dymbëdhjetë" dhe "muajin e parë", dmth prilli i 586.

26,2 *tash do të pasurohem*: fj.fj.: "ajo që e mbush", *hammële'â*, hamend.; TM ka: "unë do të mbushem", *'immalë'â*.

kundër teje po i nis popuj të shumtë,
siç tërbohet deti me valë të veta!
[4]Do t'i rrafshojnë muret e Tirit
e do t'i shembin kullat e tija,
pluhurin e tij do ta zhduk
do ta bëj rrasë të lëmuar!
[5]Vend për terje rrjetash në det do ta bëj,
sepse kështu thashë unë thotë Zoti Hyj!
Pre popujsh do të jetë!
[6]Edhe bijat e tija që janë në fushë,
me shpatë do të priten
e do ta dinë se unë jam Zoti.
[7]Sepse kështu thotë Zoti Hyj:
Ja, unë po e nis kundër Tirit 29,17-21
Nabukodonozorin, mbretin e Babilonit,
nga Veriu mbretin e mbretërve,
me kuaj e me karroca lufte,
me kalorës, me ushtri të madhe,
me popull të panumërt.
[8]Bijat e tua që janë në fushë
do t'i presë me shpatë,
kurse ty do të rrethojë me llogore, 4,1-3
rreth e rreth penda do të ngrehë,
kundër teje do të ngrehë mburojat!
[9]Tënda deshësh do t'u mbështesë mureve,
pirgjet e tua do t'i shkatërrojë
me vegla lufte të veta!
[10]Prej vërshimit të kuajve të tij
do të të mbulojë anembanë pluhuri!
Nga rropama e kujave e të qerreve
do të dridhen muret e tua,
kur të përshkohet nëpër dyer të tua,
si hyhet në qytet të rrafshuar!
[11]Me thundra të kuajve të vet
do t'i shklasë mbarë rrugët e tua,
popullin do ta presë me shpatë,

26,4 *Tirit*: *cor,* ishte ndërtuar mbi një shkëmb, *cûr,* në një distancë të shkurtër nga bregu.

26,7 Rrethimi i Tirit, të filluar nga Nabukodonozori në 585, zgjati trembëdhjetë vite dhe u përfundua pa përfitime të mëdha për fituesin (29,17-21). Shkatërrimi radikal i shpallur këtu do të zbatohet vetëm më vonë, nga ana e Aleksandrit të Madh.

26,10 *të rrafshuar*: BJ ka: "nëpërmjet një hyrjeje".

26,11 *shtyllat tua*: BJ ka: "pllakë me mbishkrim kolosal".

shtyllat tua do t'i shembë për dhe.
12 Pasurinë do ta rrëmbejnë,
mallrat tua do t'i plaçkisin,
muret tua do t'i rrafshojnë,
do t'i rrënojnë shtëpitë e buk'ra,
gurë e lëndë e pluhurin tënd
në midis të detit do t'i hedhin!
Is 24,8-9; Jer 25,10; Zb 18,22
13 Do të bëj të mejë tingulli i këngëve tua,
do të pushojë zëri i cetrave të tua!
14 Do të të shndërroj në shkëmb të thatë,
do të jesh vend ku thahen rrjetat,
kurrë më kryet s'do ta çosh,
sepse unë, Zoti, thashë!»
- thotë Zoti Hyj.

15 Kështu i thotë Zoti Hyj Tirit: «Vallë, nga rropama e rënies sate e nga gjëma e të plagosurve të tu, kur do të bëhet një emnesë në ty, a
Jon 3,6 nuk do të dridhen edhe ishujt? 16 Të gjithë prijësit e detit do të zbresin nga fronet e veta, do t'i hedhin leshnikët e vet e do t'i flakin teshat e veta të larmishme, do të vishen me tmerr, do të ulen për rrafshit, shtang do të mbesin prej habie mbi ty.
Zb 18,9-19 17 Do të fillojnë të vajtojnë mbi ty e do të thonë:

Po si humbe kështu,
ti që banoje në det,
qytet i përmendur,
që ishe i fortë në det,
bashkë me banorët e tu
që të gjithë frikë të kishin!
18 Tashti do të çuditen anijet
ditën e rrënimit tënd,
ishujt e detit do të tmerrohen
për shkak të mbarimit tënd!».

19 Sepse kështu thotë Zoti Hyj: «Kur të të bëj qytet të shkretë, porsi qytetet në të cilat askush s'banon, e kur mbi ty të sjell Humnerën e
32,18-32 të të kenë mbuluar ujërat e shumta, 20 do të zbres edhe ty me ata që zbresin në Nëntokë, te populli i vjetër e do të vendos në pjesët më të

26,15 *Ishujt* tregojnë të gjitha brigjet e largëta.

26,17 *të vajtojnë*: një *qînâ* (krh. 19,1+). *–ti që banoje në det*: duke lexuar *nishbat* me LXX; TM ka: "e banuar", *nôshebet* (dallim i thjeshtë me futjen e zanoreve).

26,20 *Nëntokë*, sinonim i "sheol" (*shë'ôl*), nuk tregon varrin, por vendin nëntokë ku janë mbledhur shprirterat e të vdekurve (krh. Nr 16,33+). *– që kurrë më të mos banohesh*: *teshebî* i TM; BJ hipotizon: "kthehu", *tashubî*: "pse ti nuk kthehesh

thella të tokës, në vende të shkretuara me shekuj, së bashku me ata
që zbresin në Nëntokë, që kurrë më të mos banohesh, më s'do të jesh
në tokën e të gjallëve. 21Do të të kthej në asgjë, më s'do të jesh, edhe
nëse do të të kërkojnë, kurrë më nuk do të të gjejnë» thotë Zoti Hyj. Zb 18,21

Vajtim mbi rrënimin e Tirit

27 1Atëherë më qe drejtuar fjala e Zotit: 2«Ti, pra, biri i
njeriut, nisja vajtimit mbi Tirin, 3dhe thuaj kundër Tirit
që banon në hyrje të detit, që tregton me popujt e ishujve
të panumërt:

Kështu thotë Zoti Hyj:
O Tir, ti që thoshe:
Jam i përsosur në pashi!'
4Kufijtë e tu në zemër të detit arrinë,
ndërtuesit e tu me përpikëri të stolisën!
5Bredhi Saniri t'i punuan
të gjitha brinjat,
cedër Libani të sollën
për ta ndërtuar direkun,
6lis Basani
t'i punuan rremat,
ndenjëset e tua prej fildishit
të larzuara me qepariz Cetimi.
7Liri të larmë,
të përpunuar prej Egjiptit
veli yt në majë të direkut,
mëndafshi e purpure prej Elisës
ishte mbulesa jote!
8Banorët e Sidonit e të Aradit
ishin rremtarët e tu;
të dijshmit e tu, o Tir,
u bënë detarët e tu.

për të qenë e rivendosur në vendin e të gjallëve"; "për të qenë rivendosur", duke lexuar *wëtityaccëbî* me LXX; TM ka: "sepse unë dhuroj zbukurime", *wënatattî cëbî*.

k 27 Ky përshkrim simbolik i një përmbytjeje përdor një fjalor teknik përkthimi i të cilit është nganjëherë i pasigurte.

27,5 *Saniri*: emër amoreas i Hermonit (krh. Lp 3,9).

27,6 *të larzuara me qepariz*: BJ perkthen: "në selvi", sipas *bitë'ashshurîm* të Targumit; TM ka: "bija e asirianëve", *bat 'ashurîm*. –*Cetimi*: këtu tregon jo vetëm banuesit e Qipros, por edhe ato të ishujve të tjerë dhe brigjeve të Mesdheut.

27,8 Këto dy qytete të brigjeve fenikase njihnin pak a shumë supremacinë ekonomike të Tirit.

9Pleqtë e Biblit në ty qëndronin
për të ndrequr kur në ty gjë prishej.
Të gjitha anijet me detarët e tyre
ishin në ty për të këmbyer tregti;
Jer 46,9+ 10persianë, lutë e futë
ishin në ushtri tënde
luftëtarët e tu shumë trima:
në ty varën shqyt, përkrenare:
ata të jepnin hijeshi!
11Djemtë e Aradit me ushtrinë tënde
sogje bënin rreth mureve të tua,
gamadët ruanin mbi pirgjet e tua.
Mburojat i varnin në muret e tua
e kurorëzonin bukur hijeshinë tënde.

Is 23,1+ 12Për arsye të të gjithë pasurisë sate deri edhe Tarsisi me ty bënte
tregti, për mallrat e tu jepnin argjend, hekur, tuç e plumb. 13Tregti
38,2 me ty bënin deri edhe Javani, Tubali e Mosoku: këmbenin mallrat e
38,6 tu me skllevër e me bronz. 14Ata të shtëpisë së Togormës të sillnin për
mallra kuaj karrocash e shale dhe mushq në tregun tënd. 15Djemtë
25,13 e Rodit me ty tregtonin. Tregtia e ishujve të shumtë ishin në dorën
tënde: të paguanin të dhjetat me dhëmbë elefanti e me ebanoz. 16Me
ty tregtonte Edomi pse kishe prodhime të shumta: për prodhime të
tua sillnin karbunkul, purpur, me greshpe, me pëlhura të çmueshme,
me korale e me rubina. 17Judenj e izraelitë me ty bënin tregti. Të
Gjq 11,33 sillnin për këmbim mallrash grurë dore së parë, balçëm, mjaltë, vaj e
rrëshirë. 18Damasku me ty tregtonte pse kishe shumë prodhime, për
Oz 14,8 mallrat e tu të çdo lloji këmbenin verë Helboni e lesh Sahari, 19verë
Zan 10,27 prej Uzalit të jepnin për mallrat e tu: si këmbim sillnin hekur të
25,13; 1Mbr 10,1+ punuar, kënellë e kallam të ëmbël. 20Dedani tregtonte me ty mbulojës

27,9 *Biblit*: o Byblos; BJ ka fj.fj. me TM: "Gebal", qytet fenikas. *–të gjitha anijet*: poema është ndërprerë nga një rënditje e detajuar e marrëdhënieve tregtare të Tirit, që nuk bën pjesë në orakullin primitiv.

27,11 *ruanin*: sipas LXX; BJ me TM: "njërëz të Gamadës".

27,13 *Javani*: d.m.th. Jonia, që përcakton Grekët dhe madje edhe perëndimorët në përgjithësi. Për Tubalin e Mosokun krh. 38,2+.

27,14 *Togormës*: ka mundësi Armenia (krh. 38,6).

27,16 *Edomi*: me TM; BJ, me dshk dhe variantet, përkthen: "Edom".

27,17 *balçëm*: përkthen: *pannag* (sipas origjinalit nga BJ), term i panjohur, që tregon ndoshta një lloj ëmbëlsire. Sipas të tjerëve: "milje" (me sir.) ose "balsam" (Vulg.).

27,18 *verë Helboni*: në veri të Damaskut, ishte e famshëm; është përmendur nga dokumentet asire. *–Sahari*: është i panjohur, ka mundësi të mos jetë as një emër vendi; disa kanë propozuar të përkthehet "lesh i përpunuar".

27,20 *Dedani*: (BJ: *Dan*) dhe *Javani* ka qenë cituar (rr 13; krh. shënimin); Dan, fis i Izraelit, nuk ka asnjë arsye për të qenë (krh. rr 17). Bëhet fjalë ndoshta për fise arabe (përndryshe të panjohura) afër Uzalit. Ndoshta, megjithatë, teksti është i

kuajsh. [21]Arabët e princat e Cedarit tregtonin me ty. Tregtonin me ty
qengja, desh e cjep. [22]Tregtarët e Sabës e të Reemës tregtonin me ty Zan 10,7
e për mallrat e tu sillnin erëra të mira, gurë të paçmueshëm dhe ar.
[23]Me ty tregtonin Harani, Keneja e Edeni. Shitësit e tu ishin Zan 11,31; 12,5
Saba, Asiria e Kelmadi. [24]Edhe këta tregtonin me ty: të veshme
të shkëlqyeshme, tabare të purpurta e të larmishme, petka të
ngjyrëngjyrshme, litarë të punuar mirë e fort të dredhur.

[25]Anijet e Tarsit mbartnin tregtitë e tua,
ishe i begatshëm në zemrën e detit.
[26]Në detin e hapët të shpurën rremtarët e tu,
por era e lindjes
të fundosi në zemrën e detit!
[27]Pasuria jote, visaret e tua,
mallrat e tu të shumtë,
detarët e timonierët e tu,
mjeshtrit e avarive,
këmbyesit e tregtisë sate,
të gjithë trimat luftëtarë,
që në ty janë
dhe e gjithë shumica jote
do të fundosen në fund të detit
ditën e mbarimit tënd!
[28]Në zërin e kushtrimit të timonierëve të tu
do të tranden brigjet e detit!
[29]Prej anijesh do të zbresin
të gjithë rremtarët, detarët
e të gjithë timonierët
e do të qëndrojnë në terik.
[30]Mbi ty thekshëm do të vajtojnë, /Zb 18,19
me hidhërim të madh do të gjëmojnë,
me pluhur kokat do t'i mbulojnë
e do të zhgërryhen nëpër pluhur!

mangët, përmes të cilit disa propozojnë të lexohet, duke shtypur "Vedanin" (mungon në LXX) dhe duke korrigjuar *yavan* në *yayin*: "(ato të siguronin…) verë nga Uzali". – *Uzalit*: fis Arabie, si Saba dhe Reema (rr 22-23; krh. Zan 10,27; 1Mbr 10,1+); por këtu duket sikur përfaqëson një krahinë.

27,23 *Harani*: është në pjesën e sipërme të Eufratit. –*Keneja e Edeni* duken se korrespondojnë Kannu e Bit Adini të teksteve asiriane, qytet i Eufratit të mesëm. –*Saba*: krh. 1Mbr 10,1+. –*Kelmadi*: është një qytet i panjohur, mundësisht afër Asurit.

27,25 *i begatshëm*: përkthim i mundshëm; BJ ka: "i ngarkuar dhe i rënduar", pasi këtu profeti duket se sugjeron në të njëjtën kohë bollëkun e ngarkesave të kësaj anije të bukur dhe përmbytjen e saj të ardhshme.

27,27 *mbarimit*: BJ në bazë të kontekstit ka: "përmbytjen e anijes".

27,28 *brigjet*: përkthim i pasigurt i një termi të panjohur, në njëjës *migrash*. Në

31 Për ty kokat do t'i rruajnë
e do të ngjeshen me grathore,
me shpirt të pikëlluar ty do të të qajnë,
gjëmë të hidhur për ty do të bëjnë!
32 Do të fillojnë mbi ty vajtimin
e do të të thonë:
/Zb 18,18 Kush na ishte porsi Tiri
që u shua, në fund të detit?!
33 Kur nga deti zbrisnin tregtitë tua,
i ngopje popuj të panumërt.
/Zb 18,19 Me pasuri të tua të mëdha
me mallra të tregtisë sate
i pasurove mbretërit e dheut!
34 Tashti u hap deti e të përpiu,
u plandose në ujëra të mëdha!
Barkë e mallra e detarë
të gjithë së bashku u fundosën në det!
35 Për ty mbarë banorët e ishujve
i mbuloi tmerri,
u tmerruan mbretërit e tyre
e mbuluan f'tyrën!
36 Tregtarët e popujve fërshëlluan mbi ty!
U bëre vend që shtjen tmerrin:
kurrën e kurrës s'do të përtëritesh!».

Kundër mbretit të Tirit

28 1 Atëherë më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 2 «Biri i njeriut,
thuaj princit të Tirit: Kështu thotë Zoti Hyj:

Pasi mendja t'u rrit e the:
Zan 3,5 Unë jam hyjni,
Is 14,13 rri mbi fronin e zotave,
në kërthizën e detit!,
megjithëse je njeri e jo Hyj,
ti zemrën tënde e barazove me të Hyjit.
14,14 3 Ja, po qenke më i mençur se Daneli,
fshehtësi s'paska prej teje të fshehur;
4 me dije e mençuri tënde
e fitove pasurinë,

hebraishten moderne do të thotë: "periferi", "sipërfaqe ndërtimi e braktisur".

27,32 *porsi Tiri*: "krahasueshëm (me Tirin)", *nidmâ* me variantet; TM ka: "(sikur Tiri) e heshtura" (?), *këdumâ*. Propozohet edhe "si një qytezë", sipas gjuhës akadike

në vishtare të tua
bashkove ar e argjend.
[5]Me dijen tënde të madhe
e me tregtinë tënde
e shtove pasurinë,
por pasuria jote mendjen ta rriti!
[6]Prandaj kështu thotë Zoti Hyj:
Pse zemrën tënde e barazove me të Hyjit,
[7]do t'i dërgoj kundër teje të huajt,
ata më të egrit ndër popuj.
Do t'i zhveshin shpatat
mbi të bukurën dijen tënde
e do ta hedhin në baltë shkëlqimin tënd!
[8]Në pellg do të të hedhin e do të vdesësh
me vdekje të të vrarëve në mes të detit.
[9]Vallë, a do të thuash më: Jam Hyj?!,
ndër sy të vrastarëve të tu,
pasi je njeri e jo Hyj Is 31,3
në duart e vrastarëve të tu?
[10]Do të vdesësh me vdekje të parrethprerëve,
nga dora e të huajve, sepse unë kam thënë kështu».
thotë Zoti Hyj.

Rënia e mbretit të Tirit

[11]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: «Biri i njeriut, nisja vajtimit mbi mbretin e Tirit [12]e thuaj atij: Kështu thotë Zoti Hyj:

Ishe ti vulë përsosmërie,
plot urti
i mrekullueshëm në pashi.
[13]Ishe në gëzimet e parrizit të Hyjit,
të stolisura me gurë të paçmueshëm petkat e tua:
me sard, topaz e jaspis,

dimtu, "kullë e fortifikuar".

28,11-19 Mbreti i Tirit ishte atëherë Etbaal II. Por poema i drejtohet më pak një përsonazhi historik sesa një personifikimi fuqizues të qytetit. Per përshtatjen spontane, tradita e krishterë ka aplikuar shpesh këtë pjesë me rënien e Luciferit (krh. 28,2; Is 14,13).

28,12 Akoma një *qînâ* (krh. 19,1+), por kjo pjesë nuk ka ritmin e vet të *qînâ*. Termi ka mundësi të jetë perdorur në një kuptim të gjerë. – *vulë përsosmërie*: fj.fj.: "një vulë përsosmërie" me LXX; TM ka: "duke vulosur modelin".

28,13 *ar i përpunuar stolisja jote*: hamend.; BJ përkthen: "disqe dhe pendale". Termi i parë zakonisht tregon një tambur; i dyti, në formë të parregullt (i vetmi shembull i një emri të formuar nga kjo rrënjë që zakonisht do të thotë "gërmoj", "shpim"), duhet të jetë një term teknik argjendarie. Mund të përkthehet edhe:

krisolit e oniks e beryl,
safir, karbunkul e smaragd,
ar i përpunuar stolisja jote,
të qenë bërë gati ditën e krijimit tënd.
Zan 3,24 Is 14,13 10,2 [14]Me kerub krahështrirë të vendosa për të ruajtur,
ishe mbi malin e shenjtë të Hyjit,
ecje nëpër gurë të zjarrtë.
[15]Ishe i përsosur në udhët e tua
që ditës së themelimit tënd,
deri që në ty u ngjiz fajësia!
[16]Duke u rritur tregtia jote,
u mbushe përbrenda me fajësi e mëkate.
Atëherë të flaka nga mali i Hyjit
10,2.7 e të treti kerubini mbrojtës
nga mesi i gurëve të zjarrtë.
[17]T'u rrit mendja për shkak të bukurisë,
pasuria të bëri të humbësh urtinë:
atëherë vetë të flaka për tokë,
të vura para syve të mbretërve
që të të shikojnë me përbuzje.
[18]Me fajësitë e shumta të tuat
me paudhërinë e tregtisë sate,
i përdhose shenjtëroret e tua.
Futa zjarrin midis teje
që të të përpijë,
hi do të të bëj unë përmbi tokë
në sy të atyre që të shikojnë!
[19]Të gjithë popujt që do të shohin,
do të çuditen se çka të gjeti.
Ti u bëre shenjë tmerrimi
e sharrove për jetë të jetës!».

Kundër Sidonit

[20]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [21]«Biri i njeriut, silli sytë drejt Sidonit, profetizo kundër tij [22]e thuaj: Kështu thotë Zoti Hyj:

tamburet e tua dhe fyejt e tu".

28,14 Shprehja *krahështrirë* është përkthimi i dhënë nga Shën Jeronimi sipas një foljeje me omonim "me matë, me shtri"; BJ përkthen: "Kisha bërë me ty kerubin shkëndije, ishe pajtori mbi malin e shenjtë të Zotit", sipas gjuhës akadike. – Këto rr duken sikur frymëzohen jo vetëm në kujtimet biblike të parajsës tokësore, por edhe disa elementeve të mitologjisë lindore: mal i hyjnive, lokalizuar në veriun e skajshëm (krh. Ps 48,2-3; Is 14,13); aluzion për pajtorin Kerub (krh. Zan 3,24) dhe qymyrëve djegës (10,2); rënie dhe asgjësim (rr 16); megjithatë detaje të tilla mbeten për ne të panjohur.

28,20-26 Sidoni, qytet fenikas i rëndësishëm, por më inferior se Tiri para

Ja, kundër teje po sulem, Sidon,
i lavdishëm do të bëhem mes teje,
do ta dinë se unë jam Zoti
kur mbi të do të bëj gjyq
e të kem dëftuar në të shenjtërinë time.
[23]Do ta dërgoj në të murtajën,
do të rrjedhë gjaku udhëve të tija,
rrah n'për të vdekur do të bien
prej shpatës të prerë rreth e për qark,
do ta dinë se unë jam Zoti.

Izraeli i çliruar nga popujt e tjerë

[24]Për shtëpi të Izraelit më s'do të ketë as thumb therës as ferrë shqyerëse ndër të gjithë fqinjët që e rrethojnë që janë kundërshtarët e tyre, do ta dinë se jam Zoti Hyj».

[25]«Kështu thotë Zoti Hyj: Kur ta kem bashkuar shtëpinë e Izraelit nga të gjithë popujt, në të cilët janë të shpërndarë, unë vetë do ta dëftoj shenjtërinë time në ta ndër sy të paganëve. Ata do të banojnë në tokën e vet që ia dhurova shërbëtorit tim Jakobit. [26]Do të banojnë =37,25; Zan 28,13
të sigurt në të. Do të ndërtojnë shtëpi, do të mbëltojnë vreshta e do të jetojnë pa farë frike, kur të kem bërë gjyq mbi të gjithë fqinjët e tyre përreth. Atëherë do ta dinë se unë jam Zoti, Hyji i tyre».

Kundër Egjiptit

Is 19; Jer 46

29 [1]Në të dhjetin vit, në të dhjetin muaj, të dymbëdhjetën ditë të muajit, më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit. Më tha: [2]«Biri i njeriut, sille fytyrën tënde kundër faraonit, mbretit të Egjiptit, e profetizo kundër tij e kundër mbarë Egjiptit. [3]Fol e thuaj: Kështu thotë Zoti Hyj:

Ja, pritëm, o faraon,
mbreti i Egjiptit,
krokodil i madh,
që shtrihesh sa gjerë gjatë
në lumenjtë e tu
e thua: Imi është lumi,
unë e krijova vetveten!

32; Jb 40,25–41,26

epokës persiane. Sipas Jer 27,3 Sidoni ka marrë pjesë në politikën që ka udhëhequr Judën në shkatërrim; kjo shpjegon sulmin e Ezekielit.

29,1 Dhjetor 588 – janar 587.

29,2 Bëhet fjalë për faraonin Kofra (Aprie), 589-570, nga ku Juda kishte bërë plan për të pasur ndihma.

29,3 *unë e krijova*: TM ka: "që kam bërë" (ndoshta përkthim i një formule egjiptiane klasike); BJ përkthen: "jam unë që e bëra", me variantet, krh. rr 9.

4Do ta vë gërremçin në nofullat e tua,
do t'i ngjis peshqit mbarë të të gjithë lumenjve
për luspat e tua,
do të të nxjerr jashtë lumenjve të tu,
me të gjithë peshqit e lumenjve të tu
të ngjitur për luspat e tua.
5Do të të hedh në shkretëtirë
bashkë me të gjithë peshqit e lumenjve të tu.
Do të përplasesh përmbi tokë,
Jer 25;33 askush s'do të të çojë as s'do të të varrosë:
Të dhashë për ushqim
egërsirave të tokës e shpendëve të qiellit!
6Do ta dinë të gjithë banorët e Egjiptit
se unë jam Zoti.
Is 36,6; 2Mbr 18,21 Sepse ti ishe shkop kallami
për shtëpinë e Izraelit.
7Kur në dorë të morën, ti u theve
ti krejt dorën ua copëtove.
Kur u mbështetën në ty, u theve
e të gjithë i këpute në kryq!».

8Prandaj kështu thotë Zoti Hyj: «Ja unë po çoj kundër teje shpatën e do të vras njerëz e kafshë. 9Toka e Egjiptit do bëhet shkretëtirë dhe e pabanuar: do ta dinë se unë jam Zoti! Sepse ti the: Lumi është imi, unë e krijova!, 10ja, prandaj unë po vij kundër teje e kundër lumenjve të tu, tokën e Egjiptit do ta bëj shkretëtirë, të shpartalluar nga shpata qysh prej Magdolit e deri në Sienë, deri në kufijtë e Kusit. 11S'do ta përshkojë më këmbë njeriu, këmbë bagëtie më s'do të shklasë në të, e pabanuar do të mbesë për dyzet vjet. 12Tokën e Egjiptit do ta bëj shkretëtirë mes tokave të shkretuara, qytetet e tij do të jenë mes qyteteve të rrënuara të shkretuara për dyzet vjet e egjiptianët do t'i tres ndër paganë e do t'i shpërndaj nëpër vende të ndryshme».

13Sepse kështu thotë Zoti Hyj: «Pasi të kalojnë dyzet vjet do t'i bashkoj egjiptianët nga popujt, ndër të cilët qenë shpërndarë, 14e do ta ndryshoj fatin e Egjiptit dhe do t'i ngul në tokën Fatures, në

29,5 *varrosë*: *tiqqaber*, me Targum; TM ka: "mbledhur", *tiqqabes*.

29,7 *krejt dorën*: me TM, *katep;* BJ ka: "dorën", *kap*, me LXX e sir. –*e të gjithë i këpute në kryq*: me sir.; TM ka: "përforcoje" (inversion i dy letrave).

29,10 *Magdolit*: fortesë e Egjiptit verior. – *Sienë*: Asuani i sotëm; qyteti i jugut të skajshëm, afër kufirit të etiopisë. –*Kusit*: o "Kush"; është Nubia.

29,13 Mërgimtarët egjiptianë marrin kështu të njëjtin premtim kthimi që i qe bërë Israelit (krh. 11,16-17; etj.). Por këtu nuk janë të lidhur popullit të zgjedhur në kultin e ri të JHWH, si në pjesën e dytë të Isaisë (krh. Is 45,14+).

29,14 *Fatures*: "fshat i jugut", d.m.th. në pjesën e sipërme të Egjiptit.

vendlindjen e tyre, ku do të trajtojnë një mbretëri të vogël. 15Ndër
mbretëritë e tjera do të jetë më e vogla, më s'do të ngritet mbi popujt
e tjerë e do ta zvogëloj që të mos i pushtojë më popujt. 16As shtëpia e
Izraelit më nuk do të ketë shpresë në të, do ta kujtojë fajin e vet që i
ndoqi ata, e do ta kuptojnë se unë jam Zoti Hyj».

17Ndodhi që, në vitin njëzet e shtatë, të parën ditë të muajit të parë,
të më jetë drejtuar kjo fjalë e Zotit: 18«Biri i njeriut, Nabukodonozori,
mbreti i Babilonit, e ka çuar në këmbë ushtrinë e vet dhe ka ndërmarrë
një sulm të rreptë kundër Tirit: çdo kokë u rrua e çdo krah u thye e
ai s'pati kurrfarë dobie as ai as ushtria që u çua kundër Tirit, pse e
sulmoi Tirin. 19Prandaj kështu thotë Zoti Hyj: Ja, pra, unë po ia lëshoj
në dorë Nabukodonozorit, mbretit të Babilonit, tokën e Egjiptit, ai do
t'ia marrë pasurinë, do ta rrëmbejë e do ta bëjë pre me gjithçka ka. Kjo
do të jetë shpërblimi i ushtrisë së tij. 20Për mund që hoqi kundër Tirit,
tokën e Egjiptit do t'ia jap si shpagim. Do t'ia jap tokën e Egjiptit pse 30,10.24; 32,11v
punuan në shërbimin tim, thotë Zoti Hyj.

21Atë ditë do të bëj të forcohet krahu i shtëpisë së Izraelit, kurse ty Jer 43,10; 44,30; 46,26
do ta zhdrivilloj gjuhën mes tyre e do ta dinë se unë jam Zoti».

Dita e Zotit kundër Egjiptit

30 1Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 2«Biri i njeriut, profetizo e
thuaj: Kështu thotë Zoti Perëndi:

Ulërini: Mjerë ajo ditë!,
3sepse erdhi dita, Am 5,18+
po afrohet dita e Zotit,
ditë e zezë, koha e paganëve!
4Shpata do ta korrë Egjiptin,
tmerri do ta pushtojë Kusin,
kur rrah të bien të plagosurit e Egjiptit,
kur të merret pasuria e tij,
të jenë rrënuar themelet e tija.

29,17 Mars-prill i 571. Është orakulli i fundit i Ezekielit në renditje të kohës; plotëson ose korrigjon ato të mëparshmet: në shkëmbim të humbjes së tij të pjesshme kundër Tirit (rr 18; krh. 26,7+), Nabukononozori merr lejen për të zhveshur Egjiptin (do ta pushtojë vetëm në 568, krh. Jer 43,10-13; 46,13). Zbatues i dënimeve hyjnore, meriton një shpërblim.

29,21 *të forcohet*: BJ ka: "një pasardhës"; fj.fj.: "një brirë"; ky simbol i pushtetit si rrjedhim nganjëherë ka një qëllim mesianik (krh. Ps 132,17). – *do ta zhdërvjell gjuhën*: në librin e Ezekielit flitet shumë herë për periudhat e heshtjes dhe autorizimi për të hapur gojën dhe për të folur në emër të JHWH (krh. 3,26; 24,26-27; 33,21-22). Këtu ka përshtypje sikur profeti, ulur në heshtjen e konfuzionit (krh. 16,63), mundet më në fund të shprehë mirënjohjen e tij.

30,1 Ky orakull është një shtesë, ndoshta e mëvonshëm, që plotëson orakullin e k 29.

5Shpata përdhe do t'i hedhë
Jer 46,9+ Kus e Fut e Lud e të huaj të tjerë,
me Kub e bij të tokës së besëlidhjes!
6Sepse kështu thotë Zoti Hyj:
Do të bjerë kush përkrah Egjiptin,
do të përulet krenaria e fuqisë së tij:
29,10 nga Magdoli deri në Sienë
prej shpatës rrah do të bien
është fjala e Zotit Hyj!

7Do të bëhet shkretëtirë mes tokash të shkretuara, qytetet e tija mes qyteteve të shkretuara. 8Atëherë do ta dinë se unë jam Zoti, kur Egjiptit t'i shtij zjarrin e të zhbihen të gjithë ndihmëtarët e tij. 9Atë ditë do të dalin lajmëtarët e mi me anije për ta thyer shpresën e Kusit. Tmerri do ta pushtojë në ditën e zezë të Egjiptit që do të vijë.

10Kështu thotë Zoti Hyj: Do ta zhbij krenarinë madhështore të Egjiptit me dorën e Nabukodonozorit, mbretit të Babilonit! 11Ai dhe populli i tij me të më i pashpirti ndër të gjithë popujt do të sillet për ta shkretuar vendin. Ata do t'i zhveshin shpatat e veta kundër Egjiptit e
29,11-12 do ta mbulojnë vendin me të vrarë. 12Unë do t'i shter lumenjtë e vendin do ta lëshoj në duar të njerëzve më të këqij e do ta shpartalloj vendin dhe pasurinë e tij me dorën e të huajve. E kam thënë unë Zoti!».

13Kështu thotë Zoti Hyj:
«Unë do t'i zhbij tempujt,
do t'i zhduk idhujt e Memfisit,
prijës më s'do të ketë në Egjipt,
do ta mb'lojë Egjiptin tmerri!
29,14+ 14Do ta shkatërroj tokën Fatures,
do t'i shtij zjarrin Taniut,
në No gjyqet do t'i bëj!

15Atëherë do ta zbraz zemërimin tim mbi Sinin, fuqinë e Egjiptit, do t'ia shuaj popullin Nos. 16Do t'ia fus zjarrin Egjiptit: si lindësja do të ketë dhimbje Sini, Noja do të pushtohet, kurse Memfisit do t'i vijë

30,5 *të huaj të tjerë*: BJ ka: "e gjithë Arabia", duke lexuar *ha'arab* (me sir., Aq. dhe Sim.) në vend të *ha'ereb* ("bashkim"). – *Kub*: është i panjohur, ndoshta duhet të lexohet Lub (me LXX), dmth Libia ose Nubia.

30,13 *Memfisit*: në hebraisht *nop,* në pjesën e poshtme të Egjiptit.

30,14 *Fatures*: krh. 29,14+. – *Taniut*: në hebr. *co'an*, qytet i Deltës. – *No*: në hebr. *no'*, kryeqyteti i Egjiptit të sipërm (krh. Jer 46,25+).

30,15 *Sinin*: është një fortesë e Deltës.

30,16 *Memfisit do t'i vijë çmoskurrja*: me TM; BJ me LXX përkthen: "No-së do t'i hapet një hyrje dhe ujrat do të përhapë", *wënapôcû mayim,* sipas LXX; TM ka fj.fj.: "dhe Memfisi (*nop*), armiqtë e ditës së tyre".

çmoskurrja! 17Të rinjtë e Heliopolit e të Bubastiut do t'i presë shpata e këto qytete do të bien në skllavëri! 18Mbi Tafnisin do të errësohet dita kur t'i thyej skeptrat e Egjiptit, kur të ketë rënë krenaria e pushtetit të tij. Reja atë do ta mbulojë, bijat e saj do të bien në skllavëri. 19Atëherë gjyqet do t'i bëj në Egjipt e do ta dinë se unë jam Zoti».

20Më shtatë të të parit muaj të njëmbëdhjetit vit më qe drejtuar fjala e Zotit: 21«Biri i njeriut, ia theva krahun faraonit, mbretit të Egjiptit, dhe, ja, nuk qe mjekuar me barna as lidhur me fasha që t'i kthehej shëndeti e të mund ta përdorojë shpatën pasi t'i kthehet fuqia. 22Prandaj, kështu thotë Zoti Hyj: Ja, unë po sulem kundër faraonit, mbretit të Egjiptit, e do t'ia thyej edhe krahun e shëndoshë e të thyerin e do t'ia rrëzoj shpatën prej dorës së tij. 23Do t'i shpërndaj egjiptianët ndër paganë e do t'i tres në vende të ndryshme. 24Do t'i jap fuqi mbretit të Babilonit dhe në dorën e tij do t'ia jap shpatën time, kurse do t'ia thyej faraonit krahët dhe do të gjëmojë para tij me gjëmë që i lëshon i plagosuri i shporuar tejpërtej. 25Unë do t'i forcoj krahët e mbretit të Babilonit, kurse krahët e faraonit s'do të kenë fuqi. Atëherë do ta dinë se unë jam Zoti, kur unë t'ia kem dhënë shpatën time mbretit të Babilonit në dorë e ai ta vringëllojë kundër Egjiptit. 26Do ta tres Egjiptin ndër paganë, do t'i shpërndaj ndër vende të ndryshme: do ta dinë se unë jam Zoti».

Cedri

31 1Të njëmbëdhjetin vit, të tretin muaj, të parën ditë të muajit, më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 2«Biri i njeriut, thuaj faraonit, mbretit të Egjiptit, e krenarisë madhështore të tij:

Kujt i përngjan në madhështinë tënde?
3Je si bredh, porsi cedri i Libanit,
me gema të bukur, me gjethe të njoma,
me shtat të lartë;
maja ndër re i ka arritur!
4E ushqyen ujërat,

30,17 *Heliopolit,* në hebr. *'ôn,* dhe *Bubastiut,* në hebr. *pî-beset,* janë dy qytete të pjesës së poshtme të Egjiptit.

30,18 *Tafnisin*: në hebr. *tahpanhes,* është një qytet kufiri në lindje të Deltës.

30,20 Mars-prill të 587.

30,21 Egjipti u përpoq të ndërhyjë për të bërë të hiqet rrethimi i Jerusalemit, por dështoi (krh. Jer 37,5-8).

30,22 Shpallje e një humbjeje të re, që do të shkatërrojë pjesën tjetër të forcave egjiptiane.

31,1 Mars-qershor të 587.

31,2 Alegoria e k 17 përdor të njëjtat imazhe, me një kuptim të ndryshëm. Këtu bëhet fjalë për një përshkrim shkëlqyes të Egjiptit, që do të shkatërrohet papritmas nga ndëshkimi hyjnor.

31,3 *porsi cedri*: me TM, *'ashshûr 'erez;* BJ hipotizon: "Ja: në një selvi, në një cedër"; "në një selvi", hipotizim, *të'ashshûr.* – *re*: duke lexuar *'abôt* me LXX, krh. rr 10 dhe 14; TM ka: "degë", *'abotîm.*

e rriti humnera,
lumenjtë e tij rridhnin
gjithkund rreth rrënjëve të tija,
përrenjtë i lëshoi
përreth të gjitha lëndëve të fushës!
[5]Prandaj edhe u rrit i lartë
përmbi të gjitha lëndët e fushës,
u shumuan degët e tija
morën lartë gemat e tij,
sepse ujët kurrë s'i mungoi.
17,23 [6]Kur e shtriu hijen e vet,
në dega të tija i bënë foletë
të gjithë fluturakët e qiellit,
për nën gema plot me gjethe
egërsirat e fushës pollën,
e nën hije të tij bananin
popuj të shumtë!
[7]Ishte i hijshëm në madhëri të vet,
në shtrirjen e degëve të veta,
sepse rrënjët e veta i kishte
përbri ujit që s'mungon.
[8]Porsi ai cedra të tjerë s'ishin,
në parajsën e Perëndisë,
bredhat s'mund të krahasoheshin
as edhe me gema të tija,
s'qenë çinarët të barabartë
me degët e njoma të tij:
asnjë lëndë e parrizit të Hyjit
s'mund të matej me bukurinë e tija:
[9]Shumë të bukur e kisha bërë
me degë të shumta edhe të shpeshta:
Zan 2,8 i lakmonin të gjitha lëndët e Edenit,
që kishte parrizi i Hyjit».

[10]Prandaj kështu thotë Zoti Hyj: «Pse u krenua për rritjen e vet e pse arriti maja deri ndër re e pse iu rrit mendja për lartësinë e vet, [11]do ta lëshoj në dorë të një prijësi pagan tejet të fuqishëm dhe do të

31,5 *prandaj edhe u rrit i lartë*: BJ përkthen: "që e bënin të rritej". Përkthim i hamendësuar. Folja normalisht do të thotë "shtrij", "shtrirë", nga ku "mbin", rritet"; por këtu forma gramatikore është e parregullt (fj.fj.: "në fakt të rritet për të"); mund të përkthehet edhe kështu: "për shkak të ujrave që shtriheshin drejt tij".

31,11 *prijësi paga*: Nabukodonosori (krh. 29,19; Jer 43,12+), që do të pushtojë Egjiptin në 568. Nuk është e nevojshme të mendohet fitorja mbi Egjiptin nga ana e Kambizit në 525.

sillet me të sipas fajësisë së tij. Vetë e zhbiva. [12]Të huajt më mujsharët
e paganëve, do ta presin; do ta hedhin për tokë, gemat e tij do të bien
nëpër lugina, degët e tija do të copëtohen nëpër gremina nga hija e tij
do të largohen të gjithë popujt e botës, do ta lënë!

[13]Mbi trupin e tij do të ulen
të gjithë fluturakët e ajrit,
ndër gemat e tij do të struken
mbarë egërsirat e fushës,

[14]që me lartësinë e vet të mos krenohet asnjë lëndë e mbirë bri ujit
dhe të mos e ngritin majën e vet ndër re dhe që asnjë lëndë që pi ujë të
mos krenohet me lartësinë e vet, sepse

të gjitha i nënshtrohen vdekjes,
të hedhura në Nëntokën e tokës, mes bijve të njerëzve,
tek ata që kanë zbritur në ferr».

[15]Kështu thotë Zoti Hyj: «Ditën kur zbriti në Nëntokë unë bëra Nr 16,33+
të bëhet gjëmë: për të e mbulova Humnerën dhe i ndala lumenjtë, i
pengova ujërat e mëdha; në zi e vesha Libanin, u lëkundën të gjitha
lëndët e fushës. [16]Në rropamën e rënies së tij, u trandën popujt, kur e
shpura atë në ferr me ata që zbritnin në Nëntokë. U gëzuan në Nëntokë 32,18-31; Is 14,15
të gjitha lëndët e Edenit, më të përmendurat e më të zgjedhurat e
Libanit, mbarë të gjitha që u ujitën. [17]Sepse edhe ato së bashku me të
zbritën në ad te të prerët me shpatë dhe te ndihmësit e tyre, që rrinin
nën hijen e tij në mes të paganëve.
[18]Kujt i përngjan, o më i përmenduri e më i hijshmi, ndër lëndët e
Edenit? Dhe, ja, u qite me lëndët e Edenit në krahinat e Nëntokës! Do
të flesh midis të parrethprerëve, me ata që shpata i preu! Ky është
faraoni dhe mbarë populli i tij» thotë Zoti Hyj.

Krokodili

32 [1]Të dymbëdhjetin vit, të dymbëdhjetin muaj, të parën ditë të
muajit më qe drejtuar fjala e Zotit e më tha: [2]«Biri i njeriut,
nisja vajtimit mbi faraonin, mbretin e Egjiptit e thuaj:

Sharrove, luani i popujve!
Ishe si krokodili në ujë, 29,3-5;
Jb 40,25–41,26

31,12 *do të largohen*: *wayyiddëdû*, hamend.; TM ka: "zbritën", *wayyerëdû*.
31,17 *nën hijen e tij*: me TM, *zëro'ô;* BJ hipotizon: "trashëgimia e tij", *zar'ô*. Meqë Faraoni është cedri, mbretërit e tjerë janë si pemët e tjera të parajsës tokësore (krh. rr 7-9) Të gjithë këto "pemë", duke zbritur në "sheol" (*shë'ôl*), ngushëllohen me ardhjen e faraonit (32,17v).
32,1 Shkurt - mars të 585.

turfëlloje nëpër lumenj të tu!
Me këmbë të tua turbulloje rrjedhën,
i turbulloje përrenjtë e tij!».
31,12-16 [3]Kështu thotë Zoti Hyj:
«Do ta qes mbi ty unë rrjetën,
bashkë me mbledhjen e shumë popujve,
jashtë do të të nxjerrin me rrjetën time.
[4]Do të të hedh përjashta në tokë
do të të lë mu në terik.
Do të lëshoj mbi ty të gjithë shpendët e qiellit,
egërsirat me ty do t'i ngij.
[5]Mishin tënd do ta shpërndaj në male,
me stërvinën tënde lugjet do t'i mbush.
[6]Do të ujis tokën me qelbësirë
të gjakut tënd të derdhur ndër male,
humnerat me ty do të mbushen!
Am 8,9+; Mt 24,29 [7]Kur të jesh sosur do të mbuloj qiellin,
do t'i errësoj yjet e tij:
me re diellin do ta zë
edhe hëna dritë s'do të bëjë,
[8]prej mjerimit tënd dritë s'do të bëjnë yjet,
tokën tënde me terr do ta mb'loj,
thotë Zoti Perëndi.

[9]Do ta përmalloj zemrën e popujve të shumtë kur ta përhap lajmin e rrënimit tënd ndër popuj në vende që ti s'i njeh. [10]Do të bëj të mbesin të habitur mbi ty popuj të shumtë, mbretërit e tyre do t'i kapë frikë e madhe për shkak tëndin, kur ta kem nxjerrë shpatën time ndër sy të tyre. I tmerruar shtang do të mbesë secili për jetën e vet ditën e rrënimit tënd». [11]Sepse kështu thotë Zoti Hyj: «Mbi ty do të bjerë shpata e mbretit të Babilonit.

[12]Popullin tënd do ta vras me shpatën
e trimave, të popujve më të egjër:
ata do ta shkërrajnë krenarinë e Egjiptit,
do të zhbihet gjithë pasuria e tij.
[13]Do të mbarojë gjithë bagëtia e tij
ndër vërrijet e ujërave të mëdha;
s'do t'i trazojë më këmbë njeriu,
s'do t'i shklasë më thundër gjedhi.

32,9 Në vazhdim (rr 10-15) duket si një shtojcë e mëvonshme, në të cilën nuk flitet edhe aq për faraonin, sesa për shërbëtorët e tij dhe për aleatët e tij. Përfundimi (rr 16), në origjinë do të duhet të ndiqte rr 9.

14 Atëherë të kthjellta do t'i bëj ujërat e tyre,
lumenjtë e tyre porsi vaj do të rrjedhin
është fjala e Zotit.
15 Kur Egjiptin ta kem bërë shkretëtirë,
të zhveshur nga gjithçka ka,
kur t'i godas të gjithë banorët e tij,
do ta dinë se unë jam Zoti.

16 Ky është vajtim e do ta vajtojnë. Bijat e popujve do ta vajtojnë; do ta vajtojnë mbi Egjiptin e mbi popullin e tij» thotë Zoti Hyj.

Zbritja e faraonit në Nëntokë

31,16-18; Is 14,9-11.15

17 Më pesëmbëdhjetë të muajit të parë të dymbëdhjetit vit më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: 18 «Biri i njeriut, filloja këngës së vajtimit mbi banorët e Egjiptit! Shtyji ata e bijat e popujve të fortë në krahinën e Nëntokës bashkë me ata që zbresin në gropë.

19 Më i bukur se kush je ti?
Zbrit e fli me të parrethprerë!

20 Do të bien me ata që i shkurtoi shpata. Shpata u dha: le të plandoset me të gjithë popujt e vet! 21 Trimat e trimave në mes të ferrit do të flasin me të e me ndihmësit e tij që u plandosën: Heshtojnë të parrethprerët që shpata i korri. 22 Aty Asiria e mbarë populli i saj, përreth tij varret e saja, të gjithë të prerë që i korri shpata. 23 Varret e tyre janë në fundin e ferrit, turma e tyre është rreth varrit të tij: të gjithë të vrarë, nga shpata të prerë që, dikur, mbarë botës së të gjallëve i shtinë tmerrin!

24 Aty Elami e mbarë populli i tij rreth e rreth varrit të tij. Të gjithë këta prej shpatës të prerë, zbritën në krahinën e të vdekurve të parrethprerë, që dikur ia shtinë tmerrin botës së të gjallëve, por e morën çnderimin e vet bashkë me ata që zbresin në ferr. 25 Mes të vrarëve ia vunë shtrojën, atij edhe popullit të tij përreth varrit të tij të gjithë të parrethprerë prej shpatës të korrur: ishin dikur tmerr në

32,17 *më pesëmbëdhjetë të muajit*: BJ së bashku me LXX pranon: «në muajin e parë»; që mungon tek TM. – Data e treguar është nga mars - prilli i 586, pra fatthënësit të mëparshëm, nëse këto data janë të ruajtura mirë.

32,18 *shtyji...bijat e popujve të fortë*: hamend.; TM, i prishur dhe gramatikisht i parregullt.

32,19 Teksti i të tre rr që vijojnë, është në një gjendje të keqe. – Ndoshta rr 19 duhet të ketë qenë vendosur, me LXX, pa rr 21a; rr 21b, me përjashtim të dy fjalëve të fundit, mund të jetë një përsëritje e gabuar e rr 19b.

32,20 Përkthim i pasigurt i një teksti shumë të zymtë. Te BJ e gjejmë: «në mesin e viktimave të shpatës. Shpata ka rënë, çojeni atje, me të gjithë njerëzit e saj».

32,21 Faraoni pritet në *shëol* nga të gjithë princat barbarë të rënë në luftë përpara tij.

tokën e të gjallëve, tashti e bajnë çnderimin e vet me ata që zbresin në dhe të zi janë vendosur ndër të vrarë.

27,13; 38,2.3; 39,1; Is 66,19 (LXX) [26]Aty është Mosoku, Tubali e mbarë populli i tij rreth e rreth varrit të tij të gjithë të parrethprerë prej shpatës të korrur, që dikur ishin tmerri i tokës së të gjallëve. [27]Nuk pushojnë me trima që dikur ranë dhe me armë zbritën në krahinën e të vdekurve e i vunë armët nën koka të veta dhe i kishin shqytat mbi eshtra të vet, sepse ishin tmerr për trima në tokën e të gjallëve. [28]Edhe ti do të shkrihesh e do të flesh në mes të parrethprerëve prej shpatës së të prerëve.

[29]Aty është Idumeja, mbretërit e saj e princat e saj: edhe pse trima, ata shtrihen në mes të prerëve prej shpatës dhe flejnë me të parrethprerë, me ata që zbritën në gropë. [30]Aty janë princat e Veriut e të gjithë sidonët. Edhe ata zbritën me të prerë, megjithëse ishin tmerr për kah trimëria. Edhe ata flejnë të parrethprerë bashkë me ata që i korri shpata dhe mbajnë çnderimin e vet me ata që zbritën në dhe të zi.

[31]Do t'i shohë faraoni e do të gëzohet për gjithë këtë shumicë të madhe. Janë të prerë me shpatë të faraonit e të mbarë ushtrisë së tij është fjala e Zotit, [32]sepse e shtiva tmerrin tim në tokën e të gjallëve. Është i plandosur në mes të parrethprerëve me të vrarët e shpatës së faraonit ai dhe mbarë populli i tij» është fjala e Zotit.

III. GJATË DHE PAS RRETHIMIT TË JERUSALEMIT

3,17-21

Profeti si rojtar i qytetit

33 [1]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [2]«Biri i njeriut, fol me bijtë e popullit tënd dhe thuaju: Nëse e dërgoj shpatën kundër një vendi e populli i atij vendi e zgjedh një prej të vetëve dhe e vë për rojtar të vetin, [3]e ky, kur ta shohë se po vjen shpata
Jl 2,1+ kundër atij vendi, i bie bririt dhe e lajmëron popullin, [4]kushdo që e dëgjon zërin e borisë e nuk është në kujdes, atëherë vjen shpata dhe e shkurton, gjaku i tij mbi kryet e tij: [5]e dëgjoi zërin e bririt e nuk qe në kujdes: gjaku i tij mbi kokën e tij le të jetë! Po të kishte dashur

32,27 *dikur*: duke lexuar *meolam* me LXX; tek TM e gjejmë «mes të parrethprerëve», *mearelim*.- mburojat: *sinnotam,* hamend., fj.fj.: «mburojat e tyre»; tek TM e gjejmë kështu: «fajet e tyre», *awonotam*.

32,32 *sepse e shtiva tmerrin*: me gr.luc. dhe Targun; tek TM e gjejmë kështu: «kishte përhapur».

kk 33–39 Pjesa e tretë e librit përmban fatthënësit të theksuar pas pushtimit të Palestinës nga ana e Nabukodonozorit; por nuk figurojnë fatthënësit kundër kombeve, të mbledhura në pjesën e parë.

33,1 Në fillimet e një periudhe të re të qeverisjes së tij, profeti merr, pothuajse me fjalë identike, po të njëjtin mision që e kishte marrë pas vegimit përurues (3,17-21).

33,4 *gjaku i tij mbi kryet e tij*: TM (i ndjekur nga BJ) fj.fj.: «gjaku i tij mbi kryet e tij». Po e njëjta gjë është në rr 5.

të ruhej, do ta kishte shpëtuar jetën e vet. 6Por, në qoftë se rojtari e
sheh shpatën duke ardhur, por nuk i bie bririt e kështu popullit nuk i
lëshohet kushtrimi: vjen shpata dhe e merr ndonjë prej tyre: ky vërtet
u bë pre e fajësisë së vet, porse unë gjakun e tij do ta kërkoj prej dorës
së rojtarit. 7Ty, o biri i njeriut, unë të kam vënë për rojtarin e shtëpisë =3,17-19
së Izraelit. Kur ta dëgjosh një fjalë prej gojës sime, qortoji ata në emër
tim. 8Në qoftë se unë të them për të paudhin: I paudhë, do të vdesësh!,
e ti nuk i thua që i patenzoni të largohet nga udha e tij e mbrapshtë, i
paudhi do të vdesë në fajësinë e vet, kurse unë gjakun e tij do ta kërkoj
prej dorës sate. 9Por, në qoftë se e qorton të patenzonin, që të kthehet
nga rruga e vet e ligë, kurse ai nuk kthehet, ai do të vdesë në fajësinë
e vet, por ti e ke shpëtuar jetën tënde.

Kthimi e shkthimi

14,12-20+; 18,21-30+

10Kurse ti, biri i njeriut, thuaj shtëpisë së Izraelit: ju po i përsëritni
këto fjalë: Fajësitë tona e mëkatet tona peshojnë mbi ne dhe ne në to
po shkrihemi. Si, pra, do të mundemi të mbetemi gjallë? 11Ti thuaju.
Pasha jetën time thotë Zoti Hyj nuk e dua vdekjen e të patenzonit, por 18,23; Lk 15,7.10.32
dua që i patenzoni të kthehet nga rruga e ligë e të jetojë! Kthehuni,
kthehuni nga rrugët tuaja të këqija! E pse të vdisni, o shtëpia e
Izraelit!

12E ti, o biri i njeriut, thuaju bijve të popullit tënd: Drejtësia e të
drejtit nuk do ta shpëtojë ditën që të ketë mëkatuar dhe paudhëria e
të paudhit nuk do ta dëmtojë me ditën që të kthehet nga paudhëria e
vet; as i drejti nuk do të mund të jetojë në drejtësinë e vet që prej ditës
që të ketë mëkatuar! 13Në qoftë se edhe vetë i them të drejtit se do të
jetojë, e ai, duke shpresuar, në drejtësinë e vet, bën paudhëri, të gjitha
drejtësitë e tija do të qiten në harresë dhe në paudhërinë e vet, në atë
që e ka bërë, në të do të vdesë! 14Po gjithashtu, nëse i them të paudhit:
Ti do të vdesësh!, por nëse ai kthehet nga mëkati i vet e bën të drejtën
e drejtësinë, 15ai i paudhë e kthen pengun dhe shpërblen cubninë, i Neh 9,29
zbaton urdhërimet e jetës dhe nuk bën asgjë që është e padrejtë, do
të jetojë e nuk do të vdesë! 16Të gjitha mëkatet që i mëkatoi, nuk do t'i =18,22
numërohen: po e bëri të drejtën e drejtësinë e do të jetojë!

17Bijtë e popullit tënd thonë: S'është e drejtë mënyra e veprimit të =18,29
Zotit! Në të vërtetë, mënyra e veprimit të tyre nuk është e drejtë!
18Sepse, kur i drejti e lë drejtësinë e vet e bën të keqen, do të vdesë
në të keqen; 19e kur i paudhi e lë të keqen e vet e bën të drejtën e

33,10 Populli i shkurajuar, e deklaron veten të shtypur nga pesha e mëkateve të veta dhe i paaftë për t'u shmangur. Ndërsa Ezekieli tregon mundësinë e një kthimi. Kjo pjesë (rr 10-20) e merr sërish temën tashmë të trajtuar në rr 18,12-31.

33,13 *do të jetojë*: me versionet e ndryshme; tek TM e gjejmë kështu: «do të jetojë».

33,15 Para se të *bëjë*, TM shton: «nëse i

=18,30 drejtësinë, në to do të jetojë. 20Por ju thoni: Mënyra e veprimit të Zotit
nuk është e drejtë. Unë do t'ju gjykoj, o shtëpia e Izraelit, secilin sipas
udhës së vet!».

Pushtimi i qytetit

21Të dymbëdhjetin vit, të dhjetin muaj, më pesë të muajit të
24,26-27 shpërnguljes sonë, erdhi tek unë një i ikur nga Jerusalemi e më tha:
«Qyteti u pushtua!» 22Mirëpo, dora e Zotit kishte rënë mbi mua në
sy të asaj dite kur më erdhi ky i ikur. Zoti më çeli gojën para se ai të
3,26-27 vinte në mëngjes dhe, njëherë zhdrivilluar goja ime, më nuk mbeta
memec.

Shkretimi i vendit

23Më qe drejtuar fjala e Zotit e më tha: 24«Biri i njeriut, ata që
jetojnë në këto rrënoja në truallin e Izraelit thonë: Abrahami ishte i
vetëm dhe gjithë këtë tokë e pati pronë e ne jemi shumë neve na u dha
11,15 toka për pronë.
25Prandaj, thuaju atyre: Kështu thotë Zoti Hyj: Ju e hani mishin me
Lev 17,10-14; 1,5+ gjak, sytë i ngritni drejt idhujve tuaj edhe derdhni gjak vallë, a juve iu
takon për pronë kjo tokë? 26Mbështeteni në shpatat tuaja, bëni turpësi,
Lev 18,20 e secili e dhunon gruan e të afërmit të vet vallë, a juve iu takon për
pronë kjo tokë? 27Kështu thuaju. Kështu thotë Zoti Hyj. Pasha mua,
ata që banojnë në rrënoja, prej shpatës do të bien, ai që është në fushë,
do t'u jepet egërsirave për ta ngrënë e ata që janë në kulla e në shpella,
do të vdesin nga murtaja. 28Vendin do ta bëj shkretëtirë të pabanuar,
do të zhduket përgjithmonë krenaria e tij e paturpshme. Të shkreta
do të mbesin malet e Izraelit, kështu që askush s'do të kalojë më nëpër
to. 29Kur tokën e tyre ta kem shpartalluar e shkretuar për shkak të
të gjitha turpësive që i bënë, atëherë do ta kuptojnë se unë jam Zoti.

Rrjedhojat e predkut

30Biri i njeriut, bijtë e popullit tënd flasin për ty përbri muresh e në

keqi», i harruar nga versionet e ndryshme.

33,21 Dhjetor i 586 – janar i 585, por kjo datë është e dyshimtë: marrja e qytetit ndodhi në muajin e katërt të të njëmbëdhjetit vit të Sedecisë (2Mbr 25,3; Jer 39,2). Pra lajmi i ishte dashur shtatëmbëdhjetë muaj për të mbërritur tek Ezekieli; pra i duheshin rreth katër muaj një karvani për të bërë këtë udhëtim (krh. Ezd 7,9; 9,31). Mësimi i rregullt ndoshta është ruajtur nga disa dshk hebr. dhe greke dhe sir., që lexojnë: «të njëmbëdhjetin muaj».

33,22 Pra Ezekieli kishte qenë i privuar , nga «dora e Zotit», për përdorimin e fjalës (krh. 3,24-27; 24,27).

33,24 Reflektim që tregon ngjitjen e popullit me vendin e tyre, por edhe një besim me mendjemadhësi për të ardhmen, madje edhe pas katastrofës së 587.

33,25 *ju e hani mishin me gjak*: përkthim i pasigurt. BJ, fj.fj., e përkthen në këtë mënyrë: «ju hani përmbi gjak». Kjo do të thotë të hysh në bashkim me djajtë dhe me shpirtrat e të vdekurve (krh. Lev 19,26; 1 Sam 14,32).

dyer të shtëpive e i thonë njëri tjetrit: Ejani e dëgjoni ç'fjalë vjen prej
Zotit! 31E vijnë te ti si në kuvendin e dheut. Ulen para teje e i dëgjojnë Mt 7,26; Lk 8,m21
fjalët e tua, por nuk i zbatojnë: bëjnë kinse u pëlqejnë, por zemra e tyre
jepet pas dobisë së pandershme. 32Je bërë për ta si këngë dashurie, /Lk 7,32
që këndohet me zë të këndshëm e shoqërohet me muzikë të ëmbël:
i dëgjojnë fjalët e tua, por nuk i zbatojnë. 33E kur të ndodhë çfarë u
parapa dhe ja po vjen atëherë do ta dinë se ka qenë ndër ta një profet». Lp 18,21+; Ez 2,5

Barinjtë e Izraelit

Jer 23,1-6; 31,10;
Zak 11,4-17;
/Mt 18,12-14;
/Lk 15,4-7;
/Gjn 10,1-18+

34 1Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit 2«Biri i njeriut, profetizo
kundër barinjve të Izraelit, profetizo! Thuaju barinjve:
Kështu thotë Zoti Hyj: Mjerë barinjtë e Izraelit, që kullotin
vetveten! Vallë, a nuk e kanë për detyrë barinjtë t'i kullotin grigjat?
3Ju ushqeheni me qumësht, visheni me lesh, pritni berret e majme e
grigjën nuk e kullotni! 4Të ligshtën nuk e përtërini, të sëmurën nuk e 1Pjt 5,2-4
shëroni, të thyerën nuk e lidhni, të ndarën nuk e ktheni, të treturën Mt 18,12-14; Lk 15,4-7
nuk e kërkoni, por zotëroni mbi to me dhunë! 5Kështu u shpërndanë Mt 9,36; Zak 10,2;
delet e mia, sepse s'kishin bari. U bënë preja e të gjitha egërsirave Is 56,9-12
të fushës dhe u shpërndanë. 6Enden delet e mia gjithkund maleve e
kodrave të larta, grigjat e mia u shpërndanë gjithkah mbi sipërfaqen
e dheut e askush s'është në kujdes, askush nuk i kërkon! 7Prandaj,
dëgjojeni, o barinj, fjalën e Zotit: 8Pasha jetën time, thotë Zoti Hyj:

33,31 *vijnë te ti*: fj.fj.: «si një turmë populli». – *i dëgjojnë fjalët e tua*: BJ e përkthen kështu: «ajo që zbarojnë është gënjeshtra» (duke lexuar *kesabim,* me LXX); tek TM e gjejmë kështu: «pasioni» *agabim;* kjo fjalë është përdorur në rr që vijon në kuptimin e «këngës së dashurisë».

k 34 Figura e mbretit-bari është e hershme në traditen letrare të Lindjes. Jeremia i ka aplikuar mbretërve të Izraelit, për t'u hequr vërejtje se i kanë përmbushur keq detyrat e tyre (Jer 2,8; 10,21; 23,1-3) dhe për të shpallur se Hyji do t'i japë popullit të vet barinj të rinj, që do ta drejtojnë në drejtësi (Jer 3,15; 23,4): mes këtyre barinjve do të jetë një «pinjoll» (Jer 23,5-6), Mesia. Ezekieli e merr sërish temën e Jer 23,1-6, që më vonë do të merret edhe nga Zak 11,4-17; 13,7. Ai do t'u heqë vërejtje barinjve - këtu mbreti dhe kryetarët laikë të popullit – krimet e tyre (rr 1-10). Zoti do ta rimarrë grigjën që ata e shkatërrojnë dhe vetë ai do të jetë bari për popullin e vet (krh. Zan 48,15; 49,24; Is 40,11; Ps 23; 80,2; 95,7); është shpallja e një teokracie (rr 11-16): në fakt, në kthim nga mërgimi, monarkia nuk do të vendosej më. Vetëm më vonë JHWH do t'i japë popullit të vet (krh. 17,22; 21,32) një bari të zgjedhur nga vetë ai (rr 23,24), një «princ» (krh. 45,7-8.17; 46,8.10.16-18), Davidin e ri. Përshkrimi i mbretërisë së këtij princi (rr 25-31) dhe emri i Davidit që i është vendosur (krh. 2Sam 7,1+; krh. Is 11,1+; Jer 23,5) sugjerojnë një epokë mesianike, në të cilën vetë Zoti, përmes Mesisë, do të mbretërojë në popullin e tij në drejtësi dhe në paqe. Në këtë tekst të Ezekielit gjendet skema e shëmbëlltyrës së deles së humbur (Mt 18,12-14; Lk 15,4-7) e mbi të gjitha alegoria e bariut të mirë (Gjn 10,11-18) që e krahasuar me Ezekielin, duket si një pretendim mesianik i Jezusit. Bariu i mirë do të jetë një nga temat ikonografike më e hershme e krishterimit.

34,2 *Thuaju barinjve*: me TM; BJ dhe me sir. e përkthejnë kështu: «do të thuash: barinj...» (krh. rr 9).

34,3 *me qumësht*: me LXX dhe Vulg.; TM e ka kështu: «i majmë» (një diferencë e thjeshtë shqiptimi).

34,6 *kodrave të lartë*:një aluzion i mundshëm ndaj kultit të lartësive.

pasi grigja ime u bë pre dhe delet e mia ushqim i të gjitha egërsirave
të fushës për faj të bariut dhe pse barinjtë e mi nuk e kërkuan grigjën
time, por barinjtë kullotnin vetveten e nuk e kullotnin grigjën time,
9prandaj, o barinj, dëgjojeni fjalën e Zotit! 10Kështu thotë Zoti Hyj: Ja,
unë vetë po vij kundër barinjve! Grigjën time do ta kërkoj prej duarve
të tyre, më s'do t'i lejoj t'i kullotin dhentë e mia, kështu barinjtë më
s'do ta kullotin vetveten, por do t'i heq delet e mia nga goja e tyre e
më nuk do të bëhen ushqimi i tyre! 11Sepse kështu thotë Zoti Hyj: Ja,
unë vetë do ti kërkoj delet e mia e do të kujdesem për to. 12Sikurse
bariu që kujdeset për grigjën e vet kur gjendet mes deleve të veta të
shpërndara, po ashtu edhe unë do të përkujdesem për delet e mia. Unë
do t'i bashkoj nga çdo vend ku kanë qenë shpërndarë ditën e thellimit
Is 66,18-19; e të territ. 13Do t'i nxjerr nga popujt e do t'i bashkoj nga vendet e
Mt 24,31; 25,32 huaja, do t'i sjell në tokën e tyre, do t'i kullot në bjeshkë të Izraelit, në
vërri dhe në të gjitha vendet e banuara. 14Do t'i kullot në kullota të
pasura: kullotat e tyre do të jenë në bjeshkët e larta të Izraelit. Do të
mrizojnë në bar të gjelbër, do të kullotin në kullota të shijshme nëpër
male të Izraelit! 15Unë vetë do t'i mballoj delet e mia, unë vet do t'i
Is 40,11; Lk 15,4-7 mrizoj thotë Zoti Hyj. 16Të treturën do ta kërkoj, të ndarën do ta kthej,
të thyerën do ta lidh me kshtalla, të ligshtuarën do ta kërthnes, të
majmen e të fortën do ta ruaj: do t'i ruaj me drejtësi.

/Mt 25,32-34 17Kurse juve, o grigja ime, kështu ju thotë Zoti Hyj: Unë do të ndaj
drejtësi ndërmjet deles e deles, ndërmjet deshve e cjepve. 18Vallë, a
nuk ju mjafton të kullotni në kullota të mira, por doni ta shkelmoni
kullotën që ju tepron? A nuk ju mjafton të pini ujë të kulluar e tepricën
po doni ta turbulloni me këmbët tuaja? 19Deleve të mia u duhet të
hanë barin që ju keni shkelmuar e të pinë ujët që ju keni turbulluar!
20Prandaj kështu u thotë Zoti atyre: Ja, unë vetë do të gjykoj ndërmjet
deles së majme e të ligshtës! 21Pasi ju i shtytni me bri, me shpatulla e
u bini me brirë për t'i dëbuar të ligshtat, deri që edhe i dëboni jashtë,
22unë do ta shpëtoj grigjën time, më nuk do të bëhet pre, do të gjykoj
ndërmjet deles e deles!

23Do ta ngris për to një bari që t'i kullotë, shërbëtorin tim Davidin:
ai do t'i kullotë, ai do të jetë bariu i tyre. 24Kurse unë Zoti do të jem
Hyji i tyre, ndërsa shërbëtori im Davidi do të jetë prijësi në mesin e
Is 11,6-9+; tyre. E kam thënë vetë, unë Zoti! 25Unë do të lidh me ta besëlidhjen e
Jer 23,5-6; Oz 2,20 paqes e prej mbarë vendit do t'i zhbij të gjitha egërsirat grabitqare. Do

34,11-12 *do të përkujdesem*: BJ e përkthen: «do të kujdesem». Rrënja hebraike *bqr* në kontekst tregon një vërejtje të kujdesshme në shikimin e së mirës të secilës dele. LXX e shpreh po të njëjtën ide me foljen *episkeptomai*, që do të përpiqet të marrë në BR një kuptim teknik në fjalën «episkopoi» («ipeshkvij»); krh. Vap 20,28; Fil 1,1; 1Tim 3,1-2; Tit 1,7.

34,16 *do t'i ruaj*: *esmor* me mënyrat e ndryshme; tek TM e gjejmë në këtë mënyrë: «do të bëj të mbarojë», *asmid*.

të kalojnë jetë të sigurt në male e do të flejnë në pyeje.
[26]Do t'i bëj ata dhe krahinat përreth Kodrës sime bekim: do të çoj
shi në kohën e përshtatshme: do të jenë shira bekimi! [27]Pemët e fushës
do ta japin frytin e vet e toka do t'i japë prodhimet e veta, do të jetojnë
në vendin e vet pa farë frike dhe do ta dinë se unë jam Zoti, kur t'i kem
thyer treçat e zgjedhës së tyre e t'i kem nxjerrë nga dora e atyre që i
sundojnë. [28]Më nuk do të jenë preja e paganëve, s'do t'i hanë egërsirat
e malit, por do ta kalojnë jetën në qetësi, pa farë frike.
[29]Do të bëj të ngallitë për ta një bimësi e përmendur, më nuk do të
sharrojë kush prej tyre nga uria e më nuk do të jenë të pandershëm
ndër sy të paganëve. [30]Do ta dinë se unë Zoti, Hyji i tyre, jam me ta
dhe ata, shtëpia e Izraelit, janë populli im thotë Zoti Hyj.
[31]Ju, grigja ime, ju jeni grigja e kullotës sime e unë Zoti jam Hyji
juaj!». Është fjala e Zotit Hyj!

Kundër maleve të Edomit

25,12-14+; Lp 2,1+

35 [1]Atëherë më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [2]«Biri i njeriut,
sillu me fytyrë kah mali Seir, profetizo kundër tij e thuaj:
[3]Kështu thotë Zoti Hyj:

Ja, po sulem kundër teje, o mali Seir,
po e çoj dorën time kundër teje,
do të të shuaj e do të të shkretoj!
[4]Do t'i shkretoj qytetet e tua
e ti do të bëhesh shkretëtirë:
atëherë do ta dish se unë jam Zoti.

[5]Pasi i urreve vazhdimisht bijtë e Izraelit e i preve me shpatë ditën
e ngushticës së tyre, ditën e fundit të keqbërësisë së tyre: [6]prandaj,
pasha jetën time thotë Zoti Hyj unë do të qes në gjak e gjaku do të
të ndjekë: pasi s'pate iri prej gjakut, gjaku do të të përndjekë! [7]Do /Zb 16,6
ta shuaj malin Seir e do ta bëj të shkretë: prej tij askush s'do të dalë
as s'do të kthehet, [8]malet e tija do t'i mbush me të vrarët e tij: të
vrarët e tu do të bien prej shpatës në kodrat e tua, në luginat e tua
e në të gjithë përrenjtë e tu. [9]Do të të bëj shkretëtirë të përhershme,

34,26 *Do ti bëj ata dhe krahinat përreth Kodrës sime bekim*: tekst i pasigurt. LXX e ka kështu: «Do t'i vendos në afër kodrës sime». – Kodra është ajo e Sionit.

k 35 Ky fatthënës kundër «malit Seir», domethënë Edom, kishte pas gjetur rendin e tij natyror mes fatthënësit kundër kombeve. Por këtu përbën një paralel me orakullin në vazhdim, duke iu drejtuar maleve të Izraelit.

35,5 *shpatë*: fj.fj.: «ke sulmuar (folja *garah*) me shpatë»; ose «bën të vërshojë gjaku (folja *nagar*) me fuqinë e shpatës».

35,6 *pasi s'pate iri prej gjakut*: me TM, *im-lo dam saneta;* BJ, duke lexuar *lëdam 'ashamta* me LXX, përkthen: «U bëre fajtor duke derdhur gjak» (krh. 22,4).

qytetet e tua nuk do të banohen e do ta dini se unë jam Zoti. [10]Ti pate thënë: Këta dy popuj e këto dy vende do të jenë të miat: do t'i kem për pronë, megjithëse Zoti ishte aty, [11]prandaj, pasha jetën time thotë Zoti Hyj edhe unë do të veproj me felgrim të tmerrshëm sikurse ti veprove me mëri e me urrejtje kundër tyre dhe do të zbulohem ndër ta kur të kem gjykuar ty. [12]Do ta dish se unë Zoti i dëgjova të gjitha të sharat e tua që i the kundër maleve të Izraelit: U shkretuan, neve na u dhanë t'i hamë! [13]U kacagjeluat kundër meje e folët me gojën tuaj kundër meje fjalët tuaja: unë vetë i dëgjova! [14]Kështu thotë Zoti Hyj: Për kënaqësinë e mbarë tokës ty do të të bëj shkretëtirë! [15]Sikurse u gëzove për trashëgimin e shtëpisë së Izraelit, pse qe shpartalluar, po ashtu do të bëj me ty, do të rroposesh, o bjeshka e Seirit, dhe mbarë ti, o Idum, e do ta dinë se unë jam Zoti!».

Profeci mbi malet e Izraelit

36 [1]«Tashti, biri i njeriut, profetizo mbi bjeshkët e Izraelit e thuaj: Bjeshkët e Izraelit, dëgjoni fjalën e Zotit. [2]Kështu thotë Zoti Hyj: Meqenëse tha armiku juaj për ju: Ah! Ah! Bjeshkët e amshueshme u bënë prona jonë! [3]Prandaj profetizo e thuaj: Kështu thotë Zoti Hyj: Pasi keni qenë shpartalluar e përndjekur prej fqinjëve tuaj për t'u bërë pronë e popujve të tjerë e pasi u bëtë përralla e gjuhëve shpifëse e shenjë turpi për popullin, [4]prandaj, o malet e Izraelit, dëgjojeni fjalën e Zotit: Kështu u thotë Zoti Hyj maleve, kodrave, përrenjve e vërrive, vendeve të shkretuara e qyteteve të mbetura shkretë, që u shpopullzuan e u bënë shenjë përqeshjeje për popujt e tjerë përreth. [5]Mirë, pra, kështu thotë Zoti Hyj: Me felgrim të ndezur flakë po përbetohem kundër popujve të tjerë e kundër mbarë Idumit, që e morën tokën time për pronë të veten, me gëzim e me gjithë zemër e me gjithë shpirt të lig që t'i përmbysin kullotat e tija. [6]Prandaj, parafol për tokën e Izraelit e thuaju maleve, kodrave, përrenjve e luginave: Kështu thotë Zoti Hyj: Ja, po përbetohem me xhelozi e me felgrim: pse ju desh të duroni poshtërim e përbuzje prej paganëve, [7]prandaj, kështu thotë Zoti Hyj: unë e ngrita dorën time në përbetim: popujt që janë përreth jush ata vetë do ta mbartin turpin e vet.

35,10 Pas vitit 587 Edomi e ka pushtuar vetëm jugun e Palestinës (Idumenë) dhe duke përjashtuar ndoshta ndonjë bastisje ngjarjesh, nuk është përpjekur kurrë që të pushtojë gjithë Judenë dhe Izraelin, të «dy territoret» (krh. 37,22). Por të mërguarit e kanë interpretuar lajmin e pushtimit të Idumesë si një kërcënim përfshirës për gjithë tokën e JHWH.

k 36 Ky orakull shpall fitoren e maleve të Izraelit mbi ata të Edomit, temë e orakullit të më përparshëm. Duhet të ketë qenë shpallur pak më vonë 587, në kohën e bastisjeve në Palestinë të popujve të afërt (krh. rr 6).

36,5 *po përbetohem*: fj.fj. me TM; BJ përkthen: «unë betohem».

[8]E ju, o bjeshkët e Izraelit, lëshoni shatorr gemat tuaj e bëni fryte
për popullin tim Izraelin, sepse është afër, po vjen! [9]Ja, unë po vij tek
ju, kah ju po sillem! Do të lëvroheni e do të mbilleni. [10]Do t'ju shtoj me
njerëz mbarë shtëpinë e Izraelit, qytetet do të mbushen me banorë e
rrënojat do të përtërihen. [11]Do t'ju mbushi me njerëz e me bagëti: do të
shtohen e do të shumohen. Do të bëj të keni banorë si më parë, do t'ju
bëj të mira më tepër se më parë e ju do ta dini se unë jam Zoti. [12]Do
t'i sjell te ju njerëzit popullin tim Izraelin e do të bëhesh prona e tyre,
trashëgimi i tyre e më nuk do t'ua shuash fëmijët.
[13]Kështu thotë Zoti Hyj: Pasi thonë për ju: Është toka që i përpin
njerëzit dhe që popullit ia shuan farën, [14]ja, pra, ti më s'do t'i përpish
njerëzit dhe më nuk do t'ia tretësh farën popullit tënd është fjala e
Zotit Hyj. [15]S'do të lejoj më kurrë që ta dëgjoj poshtërimin e paganëve
mbi ty, kurrë më nuk do ta mbartësh turpin e popujve kundër teje dhe
popullin tënd kurrë më nuk do ta lësh pa fëmijë» thotë Zoti Hyj.
[16]Fjala e Zotit më qe drejtuar e më tha: [17]«Biri i njeriut, kur shtëpia
e Izraelit banonte në tokën e vet, e pat përdhosur atë me sjellje të vet e
me veprat e veta: sjellja e tyre ishte para syve të mi porsi papastërtia Lev 15,19-27
e gruas së papastër. [18]Unë atëherë e zbraza zemërimin tim mbi ta për
shkak të gjakut që derdhën përmbi tokë dhe për shkak të idhujve, me
të cilët e ndotën. [19]I shpërndava ndër paganë dhe i treta në vende të
ndryshme: i dënova sipas sjelljes së tyre dhe sipas veprave të tyre.
[20]Por edhe në popuj, ndër të cilët u shpërndanë, te të cilët shkuan, e /Rom 2,24; Ez 20,39+
përdhosën emrin tim të shenjtë, sepse flitej për ta: Ky është populli
i Zotit e iu desh të dalë prej tokës së tij! [21]Por unë pata nderim për
emrin tim të shenjtë që e çnderoi shtëpia e Izraelit në popuj ndër të
cilët shkoi.
[22]Prandaj, kështu thuaj shtëpisë së Izraelit: Kështu thotë Zoti Hyj: 16,60-63; Is 48,11; Ps 115,1
S'e bëj këtë për ju, o shtëpia e Izraelit, por për shkak të emrit tim të
shenjtë, që u çnderua në popuj te të cilët shkuat. [23]Unë do ta shenjtëroj
emrin tim të madhërueshëm, të cilin ju e çnderuat ndër popuj, e ndotët
në mesin e tyre, që paganët ta dinë se unë jam Zoti thotë Zoti Hyj, kur
të dëftohem i shenjtë ndër ju e para syve të tyre.
[24]Do t'ju heq prej paganëve e do t'ju bashkoj nga të gjitha vendet
dhe do t'ju sjell në vendin tuaj. [25]Atëherë do të zbraz mbi ju një ujë Gjn 3,5; 4,1+

36,8 Kjo fe në një kthim të afërt është mahnitëse, në një epokë rrëmuje dhe shkurajimi (krh. 37; Is 40-55).

36,13 Shprehja mund të shpjegohet si me varfërinë natyrore të tokës palestineze, që do të quhet (rr 30) në një frytshmëri të mrekullueshme, si me praktikimin e flijimeve të fëmijëve (Lev 18,21+). Profeti ka mundësi që aludon në të dy referimet.

36,14 *ja pra, ti më s'do t'i përpish njerëzit dhe më nuk do t'ia tretësh farën popullit tënd*: duke lexuar: *lo tesakkeli* me dshk dhe me versionet e ndryshme; tek TM e gjejmë në këtë mënyrë: «(dhe kombi yt) ti nuk do t'i përpish më», *lo tesakkel*. Bëhet po i njëjti korrigjim, për hamend., në rr në vazhdim.

36,20 *te të cilët shkuan*: BJ nuk e pranon.

të pastër dhe do të pastroheni nga të gjitha ndyrësitë tuaja. Do t'ju
11,19+; Jer 4,4+ pastroj nga të gjithë idhujt tuaj! [26]Unë do t'ju jap një zemër të re, një
shpirt të ri do ta fus në ju, do ta nxjerr nga mishi juaj zemrën e gurtë
Jer 31,31+; e do t'ju jap një zemër mishi. [27]Shpirtin tim do ta fus në ju e do të
1Gjn 3,23-24; bëj që të ecni urdhërimeve të mia e t'i zbatoni e t'i shtini në veprim
Gal 5,22-25 gjyqet e mia. [28]Do të banoni në tokën që ua dhurova etërve tuaj: ju do
të jeni populli im e unë do të jem Hyji juaj. [29]Unë do t'ju pastroj nga
të gjitha ndyrësitë tuaja. Do ta thërras grurin e do të bëj të bëhet me
shumicë e më s'do t'ju ngarkoj me uri! [30]Do ta shumoj frytin e pemëve
e prodhimet e arave, që të mos e pësoni më ndër popuj marren e urisë.
16,61-63 [31]Atëherë do t'ju bjerë ndër mend sjellja juaj tejet e keqe e veprat tuaja
jo të mira e do t'ju bëjnë neveri paudhëritë tuaja e poshtërsitë tuaja.
[32]Mirë dijeni, nuk e bëj këtë për hatër tuaj thotë Zoti Hyj duhet t'ju
vijë marre e të skuqeni, shtëpia e Izraelit, për sjelljen tuaj!».

[33]Kështu thotë Zoti Hyj: «Ditën kur t'ju kem pastruar nga të gjitha
ndyrësitë tuaja e të kem bërë të banohen qytetet e të ripërtëriten
rrënojat, [34]e kur toka e lënë djerr të jetë punuar, toka që dikur qe lënë
Is 51,3 e shkretë në sy të të gjithë kalimtarëve, [35]do të thonë: Toka e mbetur
shkretë u bë kopsht i Edenit, po banohen qytetet e mbetura shkretë, të
rrënuara e të rrafshuarat po rindërtohen. [36]Popujt do ta dinë, të gjithë
ata që do të mbesin rreth jush, se unë Zoti i rindërtova të rrënuarat
dhe i mbolla djerret. Thashë unë Zoti dhe ashtu do të bëj!».

[37]Kështu thotë Zoti Hyj: «Edhe në këtë gjë do të lejoj t'i vështrohet
prej meje populli të Izraelit kërkesa në të mirën e tij: Do t'ia shtoj
njerëzit porsi grigjat, [38]porsi grigjë të shuguruar, porsi grigjën
e Jerusalemit në festimet e tija. Kështu qytetet e rrënuara do të
mbushen plot e përplot me njerëz dhe do ta dinë se unë jam Zoti».

36,27 Shpirti (frymë) i Zotit që krijon dhe u jep jetën gjallesave (Zan 1,2; 2,7+; 6,17+) zotëron mbi njerëz për t'i pajisur me një pushtet të mbinatyrshëm (Zan 41,38; Dal 31,3; 1Sam 16,13), veçanërisht mbi profetët (Gjq 3,10+). Kohët mesianike do të karakterizohen nga një rrjedhje e jashtëzakonshme e Shpirtit (Zak 4,6; 6,8), që do t'i arrijë të gjithë njerëzit për t'u dhënë atyre karizma të veçanta (Nr 11,29; Jl 3,1-2; Vap 2,16-21+). Por më fshehtësisht, Shpirti do të jetë për secilin parim i një ripërtëritje të brendshme që do ta bëjë të aftë që ta mbajë besnikërisht ligjin hyjnore (11,19; 36,26-27; 37,14; Ps 51,12v; Is 32,15-19; Zak 12,10); do të jetë kështu fillimi i besëlidhjes së re (Jer 31,31+; krh. 2Kor 3,6+); si ujë i gjallë, do të bëjë të dalin fryte të drejtësisë dhe të shenjtërisë (Is 44,3; Gjn 4,1+), që do t'u garantojnë njerëzve favorin dhe mbrojtjen e Zotit (39,24.29). Kjo shpërndarje e Shpirtit do të verifikohet falë ndërmjetësimit të Mesisë, që do të jetë i parë dashamirës që të çojë në përmbushje veprën e tij të shpëtimit (Is 11,1-3; 42,1; 61,1; krh. Mt 3,16+).

Eshtrat e thata

37 [1]Mbi mua ra dora e Zotit dhe, në shpirtin e Zotit, më çoi e 3,12
më vendosi në mes të një fushe që ishte plot me eshtra. [2]Ai
më bëri t'i përshkoj në të gjitha drejtimet: mbi sipërfaqen
e tokës ishin pa masë shumë e tejet të thatë. [3]Atëherë më pyeti: «Biri
i njeriut, a të thotë mendja se këto eshtra mund ta rifitojnë jetën?».
Unë përgjigja: «Ti e di, o Zot Hyj!». [4]Atëherë më urdhëroi: «Profetizo
mbi këta eshtra e thuaju: O eshtra të thatë, dëgjojeni fjalën e Zotit!
[5]Kështu u thotë Zoti Hyj këtyre eshtrave: Unë po e fus në ju shpirtin e
ju do ta rifitoni jetën. [6]Do të end mbi ju dejtë, do t'ju vesh me mish, do
t'ju mbuloj me lëkurë, do t'ju fus shpirtin e ju do ta rifitoni jetën dhe
do ta dini se unë jam Zoti». [7]Unë profetizova ashtu si më qe urdhëruar.
Derisa unë po profetizoja, dëgjova një ushtimë dhe pashë një lëvizje
eshtrash: iu afruan njëri tjetrit, secili asht ashtit përgjegjës. [8]Shikova
dhe, ja, i gërshetuan drejtë, u veshën me mish dhe me lëkurë, por
ende nuk kishin shpirt. [9]Prapë më tha: «Profetizoji shpirtit! Porfetizo,
biri i njeriut, e i thuaj shpirtit: Kështu thotë Zoti Hyj: Eja, o shpirt,
nga të katër anët e botës e fryj mbi këta të vdekur që ta rifitojnë
jetën!». [10]Unë profetizova sikurse më kishte urdhëruar dhe në ta hyri Zan 2,7; Ps 104,30; /Zb 11,11; 20,4+; Rom 8,11
shpirti. Ata e rifituan jetën dhe qëndruan në këmbë të veta një ushtri
të madhe, tejet e madhe!

[11]Atëherë më tha: «Biri i njeriut, këta eshtra janë mbarë shtëpia e
Izraelit. Ata thonë: Eshtrat tonë u thanë, s'kemi më kurrfarë shprese,
kemi mbaruar!' [12]Prandaj profetizo e thuaju. Kështu thotë Zoti Hyj:
Ja, unë do t'i hap varret tuaja dhe do t'ju nxjerr nga varret tuaja, o
populli im, dhe do t'ju shtie në tokën e Izraelit. [13]Do ta dini se unë jam
Zoti kur t'i kem hapur varret tuaja e t'ju kem nxjerrë nga varret tuaja,
o populli im! [14]Do t'jua jap shpirtin tim dhe ju do ta rifitoni jetën dhe
do t'ju vendos në tokën tuaj. Ju do ta dini se unë jam Zoti. Çka them
unë, atë edhe e bëj» thotë Zoti Hyj.

Juda e Izraeli një mbretëri e vetme

[15]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit. [16]«Ti, o biri i njeriut, merre një

37,1 *fushë*: BJ e ka kështu: «luginë»; ajo e cituar tashmë në 3,22-23 dhe 8,4.

37,5 *shpirt*: në hebraisht po e njëjta fjalë *ruah* do të thotë «shpirt», «frymë» dhe «erë».

37,7 *iu afruan njëri-tjetrit*: së bashku me LXX; TM: «iu afruan deri në kocka».

37,10 Si tek Oz 6,2; 13,14 dhe Is 26,19, këtu Zoti shpall (krh. rr 11-14) restaurimin mesianik të Izraelit, pas vuajtjes së mërgimit (krh. Zb 20,4+). Por për simbolet e përdorura, i drejtonte tashmë shpirtrat me idenë për një ringjallje individuale të mishit, që ndoshta parashikohet në Jb 19,25+, në mënyrë të qartë të pohuar te Dan 12,2; 2Mak 7,9-14.23-36; 12,43-46 (krh. 2Mak 7,9+). Për BR krh. Mt 22,29-32 dhe veçanërisht 1Kor 15.

37,11 Ky reflektim na lejon të shohim pamjen e Babilonisë, mes të internuarve të pa shpresë.

dru e shkruaj në të: Juda e bijtë e Izraelit të bashkuar me të. Merre
mandej një tjetër dru e shkruaj mbi të: Jozefi druri i Efraimit e mbarë
shtëpia e Izraelit e bashkuar me të. [17]Afroja njërën dru tjetrës si një
dru të vetme: le të jenë të bashkuara në dorën tënde. [18]Kur bijtë e
popullit tënd të pyesin: A po na tregon çka do të thotë kjo?, [19]thuaju:
Kështu thotë Zoti Hyj: Ja, unë po e marr drunë e Jozefit, që është
në dorën e Efraimit edhe fiset e Izraelit të bashkuara me të e po e
Zak 11,7.14 bashkoj me drunë e Judës dhe po i bëj një dru të vetme: do të jenë një
gjë e vetme në dorën time.

[20]Mbaj në dorë ndër sytë e tyre drutë, në të cilat ke shkruar [21]e
thuaju: Kështu thotë Zoti Hyj: Ja, unë po i bashkoj bijtë e Izraelit nga
popujt ku janë të tretur, do t'i mbledh prej gjithkahit e do t'i kthej
në tokën e tyre [22]dhe do t'i bëj një popull të vetëm në tokën e tyre,
Jer 3,18+ në malet e Izraelit; të gjithë do të kenë një mbret, më nuk do të jenë
dy popuj dhe më nuk do të jenë të ndarë në dy mbretëri. [23]Më nuk
do të përlyhen me idhujt e tyre, me turpësitë e tyre e me të gjitha
paudhësitë e tyre, do t'i shpëtoj nga të gjitha kryeneçësitë e tyre me
të cilat mëkatuan, do t'i pastroj; ata do të jenë populli im e unë do
të jem Hyji i tyre. [24]Mbret do ta kenë shërbëtorin tim Davidin e të
34,23; /Gjn 10,16 gjithë do të kenë një bari të vetëm. Do të jetojnë në gjyqet e mia e do
=28,26 t'i kryejnë urdhërimet e mia e me jetë do t'i zbatojnë. [25]Do të banojnë
në tokën që ia dhurova Jakobit, shërbëtorit tim, në të cilën banuan
Jer 17,25; Jl 4,20 etërit tuaj. Në të do të banojnë ata e fëmijët e tyre edhe bijtë e bijve
të tyre përgjithmonë. Davidi shërbëtori im, do të jetë prijësi i tyre
Jer 31,31+ pëgjithmonë. [26]Me ta do të lidh Besëlidhje paqeje një Besëlidhje të
përhershme me ta. Do t'i vendos e do të bëj të shtohen me shumicë.
Në mesin e tyre do ta bëj Shenjtëroren time të përhershme. [27]Banesa
ime e përhershme do të jetë midis tyre: do të jem Hyji i tyre e ata do
të jenë populli im. [28]Atëherë popujt do ta marrin vesh se unë jam Zoti,
Shenjtëruesi i Izraelit, kur ta vendos për përgjithmonë Shenjtëroren
time në mesin e tyre».

37,16 *bijtë e Izraelit*: fjala këtu nuk është për «Judenjtë»; tregon në fakt gjithë popullsinë e mbretërisë së jugut. – *e mbarë shtëpia e Izraelit e bashkuar me të*: pra e gjithë mbretëria e veriut, e zhdukur pas pushtimit të Samarisë dhe internimit të 721.

37,23 *kryeneçësitë*: ose «pabesnikëritë», *mesubot,* me dshk dhe Simakun; tek TM e gjejmë në këtë mënyrë: «banesë», *mosebot.*

kk 38–39 Pa qenë një zbulesë e vërtetë, kjo poemë paraqet tashmë shumë tipare. Ndërsa profecitë e hershme ishin mbi të gjitha predikime morale që referohen të tashmes, me disa shtesa aty këtu me perspektiven e një jete më të mirë, zakonisht zbulesa është një shkresë ose një *fjalim ngushëllimi*, në të cilin një profet tregon vegimet për të cilat ai ka qenë dëshmitar. Këto vegime zbulojnë një të ardhme që do të bëjë të harrohen vuajtjet e tanishme. Shpesh paraqesin fitoren e gjykimit dhe hapin perspektiva eskatologjike, ndërsa zbulojnë edhe fshehtësitë e botës së përtejme. Ky lloj letrar u zhvillua mbi të gjitha në judaizmin e vonë, por qe i përgatitur prej kohësh dhe i pranishëm në Bibël (krh. Hyrje te profetët: Doktrina e profetëve, Danieli). Ez 38-39 e ndjek tiparin e parë. Gjendet sërish tek

Kundër Gogut, mbretit të Magogut

/Zb 20,7-10

38 [1]Më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [2]«Biri i njeriut, sillu me fytyrë kah Gogu, në tokën e Magogut, prijësit kryeparë të Mosokut e të Tubalit, e profetizo kundër tij. Zan 10,2

[3]Thuaj: Kështu thotë Zoti Hyj: Qe, unë po sulem kundër teje, o Gog, prijësi i parë i Mosokut e i Tubalit! [4]Unë do të të rrethoj e do t'i mbërthej gërremçat në nofulla të tua. Do të nxjerr ty dhe mbarë ushtrinë tënde kuaj e kalorës, të gjithë të veshur në mënyrë të përsosur, një shumicë të madhe me mburojë e shqyta që ngjeshin shpatën. [5]Me ta edhe persianët, kusët e futët, të gjithë me shqyta e me përkrenare. [6]Gomerin e të gjithë ushtrinë e tij, shtëpinë Togorma nga skaji i Veriut e tërë ushtrinë e tij popuj të shumtë me ty. 27,13 29,4 27,10+

[7]Bëju gati e rreshtohu me mbarë shumicën tënde që u bashkua rreth teje, ji gati për të më shërbyer! [8]Pas shumë ditësh do të marrësh urdhrin: rreth mbarimit të viteve do të sulesh kundër një vendi që shpëtoi nga shpata e është kthyer nga popuj të shumtë në malet e Izraelit, të cilat për një kohë të gjatë mbetën të shkreta. Këta u riatdhesuan dhe tashti jetojnë në qetësi. [9]Do të vish, do të sulesh porsi stuhia, porsi thellimi, për ta mbuluar tokën, ti dhe ushtria jote e me ty popuj të shumtë. [10]Kështu thotë Zoti Hyj: Atë ditë do të të vlojnë në krye mendime të ndryshme e do të sendërtosh synime të këqija [11]e do të thuash: Do ta sulmoj vendin e pambrojtur, po i sulmoj njerëzit që jetojnë të qetë! Të gjithë jetojnë pa mure rrethuese; s'kanë shula në dyer as dyer!; [12]me qëllim që të rrëmbesh plaçka e të bësh pre, të vësh dorë mbi rrënojat tash të ripopulluara e mbi popullin që u bashkua nga popujt e shtoi bagëti e pasuri e banon në kërthizën e dheut.

[13]Seba, Dedani e tregtarët e Tarsisit me prijësit e tij do të të pyesin: Vallë, a po sulmon për të bërë pre? Vallë, a për të plaçkitur e bashkove ushtrinë tënde, për të rrëmbyer ar e argjend, për të rrëmbyer bagëti e pasuri, për të grabitur pre të pamasë? [14]Prandaj, profetizo, biri i 1Mbr 10,1+; Ez 25,13+

Is 24-27; Dan 7-12; Zak 9-14. U zhvillua veçanërisht në shek. e II para Kr. (*Libri i Enokut,* etj.). Në BR është përfaqësuar nga Zb.

38,2 *kah Gogu*: vetëm këtu dhe në 39,6; është një krijimtari artificiale: vetëm emri do të thotë «vendi i Gogut». Kjo Gogut i duhet e kotë ta identifikojë. Duke nxjerrë ndoshta disa elemente nga personazhe të ndryshme të kohës, këtu paraqitet si tipi i pushtuesit barbar që në një të ardhme të largët dhe të padatuar, do t'i shkaktojë Izraelit provat e fundit. – *Mesek e Tubal*: janë vende të Azisë së vogël (krh. 27,13; Is 66,21+).

38,4 JHWH e zotëron Gogun dhe do ta forcojë në bindje.

38,6 Ka mundësi që Cimerët, akoma mjete që vinin nga veriu.

38,7 *ji gati*: me LXX; tek TM e gjejmë në këtë mënyrë: «në gatishmërinë e tyre».

38,8 Pra shumë kohë më vonë pas rikthimit në Palestinë.

38,10 Gog nuk e di se është një mjet i Hyjit: mendon se po vepron sipas vetvetes (krh. Is 10,4+).

38,12 Jerusalemi, qendra e botës.

38,14 *do të caktojnë*: duke lexuar *teor* me LXX; tek TM e gjejmë në këtë mënyrë: «ti do ta dish», *teda*.

njeriut, e thuaj Gogut: Kështu thotë Zoti Hyj: Vallë, a atë ditë kur
populli im Izraeli të jetojë në qetësi të sigurt, do të nisesh kundër
tij? 15Do të nisesh prej vendit tënd, nga veriu i skajshëm, ti e popuj të
shumtë me ty, të gjithë kalorës shumicë e madhe e ushtri e tmerrshme.
16Do të sulmosh popullin tim Izraelin porsi reja për ta mbuluar tokën.
Por, në ditën e fundit, do të të çoj në tokën time që popujt të më njohin
Dal 14,4 mua, kur unë ta kem dëftuar mbi ty shenjtërinë time ndër sy të tyre,
o Gog! 17Kështu thotë Zoti Hyj: Ti pra, je ai, për të cilin kam thënë në
ditët e kahmotshme me gojë të shërbëtorëve të mi profetëve të Izraelit,
të cilët vjet me radhë profetizuan në ato ditë se do të çoj ty kundër
tyre. 18Atë ditë, ditën kur Gogu të sulet kundër tokës së Izraelit thotë
Zoti Hyj do të zbrazet zemërimi im në furinë time. 19Në mendjen e
zezë timen e në flakën e zemërimit tim, vendosa: atë ditë do të jetë
trandje e madhe në tokën e Izraelit, 20do të dridhen para fytyrës sime
peshqit e detit, shpendët e qiellit, egërsirat e fushës, zvarranikët e çdo
Am 8,9+ lloji që lëvizin mbi tokë dhe të gjithë njerëzit që janë përmbi sipërfaqe
të dheut. Do të kapërdihen malet, do të pëlcasin qetat e çdo mur do të
rrëzohet përdhe!

21Do të thërras kundër tij shpatën në të gjitha malet e mia është
fjala e Zotit Hyj shpata e secilit do të drejtohet kundër vëllait të
vet. 22Do ta dënoj me murtajë e me gjak! Me shi të tmerrshëm e me
gurë breshëri! Do të derdh mbi të porsi shiun zjarr e sulfur, mbi të
e mbi ushtrinë e tij dhe mbi popuj të shumtë që janë me të: 23do të
Dal 14,4 madhërohem, do të shenjtërohem e do të bëhem i njohur ndër sy të
popujve të panumërt: atëherë do ta dinë se unë jam Zoti!».

38,3-4 **39** 1«E ti, o biri i njeriut, profetizo kundër Gogut e thuaj:
Kështu thotë Zoti Hyj: Qe, në shpinë më ke, o Gog, prijësi
kryeparë i Mosokut e i Tubalit! 2Do të të tërheq, do të të
josh, do të të bëj të vish nga Veriu i skajshëm dhe do të të sjell në malet
e Izraelit. 3Do ta hedh për tokë harkun prej dorës sate të majtë e do t'i
flakë shigjetat e tua prej të djathtës sate! 4Do të vritesh mbi malet e
Izraelit, ti dhe mbarë çetat e tua edhe popujt që janë me ty! Të dhashë
për ushqim shpendëve grabitqarë, të gjithë fluturakëve dhe egërsirave

38,17 *ti pra...* : me TM; BJ me versionet e ndryshme e përkthen kështu: «ti je». – *për shumë vite*: shtojcë e TM; BJ së bashku me LXX e pranon kështu. – Në profetët e hershëm gjenden aluzione të një pushtimi të ardhshëm (krh. p.sh. Jer 3-6). Por këtu duket se Ezekieli mendon për profetët më të hershëm se Jeremia.

38,18 Deri tani Gogu ka qenë mjet i Hyjit. Por JHWH çohet kundër tij për t'i shkaktuar një mundje të tmerrshme.

38,21 *të gjithë popujt... dorën do ta rëndoj mbi ta*: përkthim i hamendshëm; tek TM e gjejmë në këtë mënyrë: *lekol haray here,* «të gjithë maleve të mia, shpata»; BJ hamendëson: «çdo fat shpate», *lekol here.*

k 39 Më shumë se një kopje e k 38, k 39 është zhvillimi i rr të fundit të k të më përparshëm: tregimi i detajuar i mundjes së Gogut dhe i vazhdimit të tij.

të tokës. 5Do të biesh në fushë të hapët, sepse kështu e kam thënë unë
është fjala e Zotit Hyj!
6Do të çoj zjarr mbi Magog dhe mbi ata që të qetë banojnë në ishuj
dhe do ta dinë se unë jam Zoti. 7Të njohur do ta bëj emrin tim të 38,23
shenjtë në mes të popullit tim Izraelit e nuk do të lejoj të përlyhet
Emri im i shenjtë! Paganët do ta dinë se unë jam Zoti, Shenjti në
Izrael! 8Ja, erdhi, u bë thotë Zoti Hyj kjo është dita për të cilën kam
folur! 9Banorët do të dalin prej qyteteve të Izraelit e do t'i ndezin e
do t'i djegin armët: mburojë e shqyt, hark e shigjetë, heshtë, çumak
e mëzdrak do t'i djegin për shtatë vjet! 10Nuk do të mbartin dru nga
arat as nuk do të presin në pyje, sepse zjarr, do të bëjnë me armë. Do
t'i rrëmbejnë ata që i kanë rrëmbyer, do t'i bëjnë pre ata që i patën bërë
pre thotë Zoti Hyj.
11Atë ditë do t'ia jap Gogut për varresë vendin e përmendur në
Izrael: Luginën e udhëtarëve në lindje të detit, që ua mbyll udhën
kalimtarëve. Aty do të varroset Gogu dhe mbarë ushtria e tij. Ajo do
të quhet Lugina e Shumicës së Gogut. 12Do t'i rëmojnë izraelitët për
shtatë muaj për ta pastruar vendin. 13Do t'i varrosë mbarë populli i
vendit e kjo ditë do të jetë e përmendur për ta, sepse këtë ditë unë
i dhashë lavdi vetvetes thotë Zoti Hyj. 14Do të caktojnë njerëzit, të
cilët do ta përshkojnë vendin për t'i varrosur ata që kanë mbetur mbi
dhe, për ta bërë vendin të pastër. Por edhe pas shtatë muajve, 15do të
vazhdojnë t'i kërkojnë e do ta përshkojnë vendin, e, nëse gjejnë eshtra
njeriu, do të ngulin përgjatë tyre shenjën që varrestarët t'i varrosin
në Luginën e Shumicës së Gogut. 16Qyteti quhet Amonë. Kështu Lp 21,23; Nr 19,16
do ta pastrojnë vendin. 17Ti, pra, o biri i njeriut: Kështu thotë Zoti
Hyj: Thuaj çdo fluturaku, të gjithë shpendëve e të gjithë egërsirave
të fushës: Bashkohuni, ejani shpejt, mblidhuni nga çdo anë në flinë Zb 19,17-18
time, që unë po jua bëj gati! Në flinë e madhe mbi malet e Izraelit që

39,7 *Shenjti në Izrael*: *ose ka mundësi*: me versionet dhe me dshk hebr., «shenjti i Izraelit», formulë shumë e shpeshtë tek Izaia, prandaj e dyshimtë pak këtu.

39,11 *vendin e përmendur*: duke lexuar *sem* me versionet; tek TM e gjejmë në këtë mënyrë: «aty», *sam*. – *Lugina e Shumicës së Gogut*: përkthim i mundshëm, sipas koptit, ose me Vulg., «lugina e Oberimit» (BJ), domethënë e «kalimtarëve»; loja e fjalëve me vazhdimësinë e rr mund të këtë sjell këtë këmbim të shqiptimit. Malet e Abarimit njihen, në territorin e Moabit (krh. Nr 27,12); lugina që «i mbyll shtegun udhëtarëve» mund të jetë ajo e Arnonit, e thellë dhe e rrëpirë. – *lugina e Shumicës së Gogut*: por BJ parapëlqen : «lugina e Hamon-Gogut».

39,14 *do të caktojnë njerëzit*: kështu e gjejmë edhe te TM; BJ dhe LXX e pranojnë. – Ka aq shumë të vdekur saqë do të duhet shtatë muaj për t'i varrosur (rr 12) dhe vetëm në fund të këtyre shtatë muajve do të zgjedhë gjirin për të shkuar për t'u siguruar që të mos mbesin kufoma pa u varrosur, sepse vetëm një do të ishte e mjaftueshme për ta infektuar territorin.

39,16 *Qyteti quhet Amonë*: shpjegim i vënë nga BJ ndër kllapa; por nuk njihet asnjë qytet me këtë emër dhe teksti është pak i sigurt.

të hani mish e të pini gjak! 18Hani mish trimash e pini gjak princash
të tokës: desh, qengja, cjep e mëzetër të majur, të gjithë nga Basani.
19Do të hani e do të ngiheni me dhjamë e do të pini deri të deheni me
gjak të flisë që unë po e ther për ju. 20Do të ngiheni në tryezën time
me mish kuajsh shale e karroce, me mish trimash dhe luftëtarësh
thotë Zoti Hyj!

Përfundimi

Dal 14,4 21Kështu do ta dëftoj lavdinë time ndër popuj e të gjithë popujt do
ta shohin gjyqin që do ta bëj dhe dorën që do ta rëndoj mbi ta. 22E
shtëpia e Izraelit do ta dijë se unë jam Zoti, Hyji i tyre, prej asaj dite
e përgjithmonë. 23Por do ta marrin vesh edhe paganët se shtëpia e
Izraelit ka qenë tretur në skllavëri për shkak të fajësisë së vet, sepse
më patën lënë mua. Këndej e fsheha fytyrën time prej tyre, i lëshova
në duar të armiqve të tyre që të sharrojnë prej shpatës. 24U solla me
ta sipas papastërtisë së tyre e fajësisë së tyre dhe prej tyre e fsheha
fytyrën time.

25Prandaj kështu thotë Zoti Hyj: Tash do t'ia kthej fatin e mirë
Jakobit, do ta përdëllej mbarë shtëpinë e Izraelit e do të dëftohem i
zellshëm për nder të emrit tim të shenjtë. 26Do t'ua fal çdo turpësi dhe
pabesnikëri që ma bënë ndërsa ende jetonin të qetë në vendin e vet,
kur nuk kishin nga kush të druanin.

27E kur t'i kem riatdhesuar nga popujt e t'i kem bashkuar nga
vendet e armiqve të tyre e ta kem dëftuar shenjtërinë time në ta në
sy të popujve të panumërt, 28atëherë do ta dinë se unë jam Zoti, Hyji i
tyre, që i pata tretur ndër popuj, por edhe që i bashkova në vendin e vet
duke mos lënë atje asnjë. 29Më nuk do ta fsheh fytyrën time para tyre,
37,14; 11,19+ sepse do ta zbraz shpirtin tim mbi shtëpinë e Izraelit» thotë Zoti Hyj.

IV. «TORA» LIGJI I EZEKIELIT

Tempulli i ardhshëm

40 1Në fillim të vitit njëzetepestë të shpërnguljes sonë, të
dhjetën ditë të muajit, të katërmbëdhjetin vit pasi qe
pushtuar Qyteti, po atë ditë, ra mbi mua dora e Zotit. Ai

39,21-29 Ky përfundim nuk i përket vetëm profecitë kundër Gogut, por i tërë seksioni. Është një përmbledhje e të gjithë mësimit të Ezekielit, tashmë i shprehur në 5,8.10; 28,26; 34,30; etj.

kk 40–48 Kjo pjesë e fundit e librit të Ezekielit paraqet një plan të detajuar të riformimit fetar e politik të kombit izraelit në Palestinë. Profeti frymëzohet në të kaluarën që e ka njohur mirë, por përpiqet ta përshtatë legjislacionin e hershëm me kushtet e reja dhe të përfitojë nga përvoja e fundit për t'ia evituar Izraelit tundimet dhe abuzimet që e kanë çuar në shkatërrim.

më çoi atje. 2Në vegime hyjnore më çoi në tokën e Izraelit dhe më uli në 8,3
majë të një mali shumë të lartë, mbi të cilin ishte, ndërtuar pothuajse 37,1; 1,1-3
një qytet i tërë në krahun e mesditës. 3Ai më futi brenda. Dhe ja, një /Zb 21,10
njeri i ndritshëm porsi tuçi, me litar të linjtë në dorë, me kallam mase /Zb 11,1; 21,15
në dorë, qëndronte në derë. 4Ky njeri foli me mua e më tha: «Biri i
njeriut, vëzhgo e dëgjo me kujdes dhe vërjau mendjen të gjithave që do Dal 25,9.40
t'i dëftoj, sepse je sjellë këtu që të të dëftohen këto. Kumtoja shtëpisë
së Izraelit gjithçka të shohësh këtu».

Muri i jashtëm

5Dhe, ja, godina ishte e rrethuar gjithkund përjashta me mur. Dal 27,9-19; 38,9-20
Kallami i masës që njeriu e kishte në dorë ishte gjashtë kutesh, çdo
kut ishte një pëllëmbë më i gjatë. Ai e mati godinën: gjerësia një 2Kro 3,3; 4,5
kallam e lartësia një kallam.

Dera e lindjes

6Erdhi te dera që shikon në drejtim të lindjes, u ngjit shkallëve dhe
e mati pragun e derës: gjerësia një kallam. 7Dhoma një kallam gjatë e
një kallam e gjerë. Ndërmjet dhomave pesë kute: edhe pragu i tremes
përgjatë paraderës: një kallam. 8E mati edhe tremen e derës: 9tetë

Ezekieli paraqitet si organizuesi që dëshiron t'u japë jetë reformave që prej shumë kohësh të parashikuara dhe të dëshiruara. Premtimet e më përparshme të rindërtimit dhe të besëlidhjes shpirtërore kërkonin një organizim të ri të bashkësisë. Meqë kishte jetuar në një epokë ku i gjithë Izraeli ishte për t'u rindërtuar, ai mund t'i japë judaizmit të lindur një program që do t'i shërbejë si basë për të gjitha sforcimet dhe të gjitha shpresave të ardhshme, që nga Esdra deri në Jerusalemin qiellor të Zbulesës. Në gjithë këtë, lexuesi i krishterë do të dojë ta shohë idealin e shenjtërisë (44,23; 43,7) dhe e pranisë së Zotit (48,35) të vetë Kishës.

40,1 Pra në shtator – tetor të 573: viti fetar fillonte në pranverë, por fillimi i vitit civil përkonte më muajin e parë të vjeshtës.

40,2 Mjaft dukshëm fjala është për Jerusalemin, por pjesa më e madhe është idealizuar.

40,3 Ky *njeri* është mjaft dukshëm një engjëll, që ia shpjegon profetit këtë vegim. Ky rol ndërmjetësi, i dhënë engjëjve, është një karakteristikë e profetizimit të vonë (krh. Dan 8,16; 9,21v; 10,5v; Zak 18v; 2,2; Zb 1,1; 10,1-11; etj.).

40,5 Duket se ekzistonin dy masa kutësh: i zakonshëm prej gjashtë palmash është «kuta e madhe», më i hershmi, me shtatë palma. Ezekieli thekson që ai shërbehej prej këtij të fundit, që ishte prej një kutësh (i zakonshëm) dhe një palmë». Krh. përmbledhja e masave në fund të vëllimit.

40,6-16 Tri dyert e tremes të jashtëm janë të ngjashëm, vetëm ai lindor do të përshkruhet me imtësi. Por disa detaje na kalojnë, meqë shpeshherë teksti është i parregullt dhe përshkrimi mjaft i ngatërrueshëm. Pema e këtyre dyerve është ajo e dyerve të fortifikuara të Megidosë, Asorit, Gezerit, të ndërtuara duke u nisur që nga Salomoni. Këtu kemi një kujtim të dukshëm të Jerusalemit paramërgimit.

40,6 Në fund të rr, TM përsërit: «pragu ishte një kallam largësie», diktografi e harruar nga LXX.

40,7 *Ndërmjet dhomave pesë kutësh*: me TM; BJ me LXX e përkthen kështu: «shtylla mes tremeve ishte prej pese kutësh». Mes këtij rr dhe tjetrit harrohet: «E mati edhe tremen e derës, brenda saj, ishte një kallam», diktografi e harruar nga versionet e ndryshme.

kute, shtyllakët: dy kutesh. Tremja e derës ishte brenda.
10Dhomat e derës së lindjes ishin tri në njërën anë e tri në anën
tjetër. Kishin të njëjtën masë. Po ashtu edhe shtyllakët: në të dy anët
ishin po me atë masë. 11E mati edhe gjerësinë e hyrjes në treme: ishte
dhjetë kutesh; gjatësia e derës trembëdhjetë kutesh. 12Para dhomave,
në njërën anë e në tjetrën, ishin parmakët prej afro një kuti. Secila
dhomë: gjashtë kute në njërën anë e gjashtë kute në anën tjetër.
13Pastaj e mati derën prej pullazit të njërës dhomë deri në pullazin e
asaj përballë: gjerësia njëzet e pesë kute prej njërës hyrje në tjetrën,
14/15prej ballit të hyrjes së derës deri te balli i hyrjes së tremes
përbrenda, pesëdhjetë kute. 16Dhomat dhe në mbidyert e tyre kishin
dritaret me kangjela rreth e rreth përbrenda. Po ashtu ishin dritaret
edhe në treme rreth e rreth përbrenda, kurse në shtyllakët palma të
pikturuara.

Oborri i jashtëm

17Më çoi edhe në oborrin e jashtëm. Dhe, ja, dhoma e trualli i
shtruar me rrasa rreth e rreth oborrit: tridhjetë dhoma gjatë truallit
të shtruar me rrasa. 18Kalldrëmi ishte në të dy anët e dyerve me
përmasa të derës. Ky ishte kalldrëmi i poshtëm. 19Ai e mati gjerësinë
e oborrit prej faqes së derës së poshtme deri në ballin e derës së
brendshme përjashta: njëqind kute. Kështu në lindje e kështu në veri.

Dera e veriut e tremes

20E mati gjerësinë e gjatësinë edhe të derës së veriut të oborrit
të jashtëm. 21Edhe ajo kishte nga tri dhoma këndej e andej. Pragjet
dhe paradera e saj me përmasat e derës së mëparshme. Gjatësia e
saj pesëdhjetë kute e gjerësia njëzet e pesë kute. 22Edhe dritaret e
tremes si dhe skulpturat e palmave, sipas masës së derës në drejtim
të lindjes. Në hyrje kishte shtatë shkallë. Paradera ishte përbrenda.

40,13 *prej pullazit të njërës dhome deri në pullazin e asaj përballë*: *miggag... leggago* të TM; BJ hamendëson: «nga fundi i njërës dhomë deri në fundin e tjetrës» *miggaw ... leggaw*.

40,14 Ky rr është i kuptueshëm në TM. BJ e përkthen: «e mati tremen: njëzet kutë: kopshti e rrethonte derën nga secila anë». Në fillim hamendësohet «mati» (*wayyamad*) në vend të «bëri» (*wayyasi*). Pjesa tjetër e rr është e përkthyer nga BJ sipas LXX.

40,16 *kishin dritaret me kangjellat rreth e rrotull përbrenda*: përkthim i pasigurt; fj.fj.: «dritare të mbyllura». – Këto dyer të ndërlikuara, të vetmet të hapura në rrethim, duhet të kishim një ruajtje të fortë në hyrjet e tyre. Për Ezekielin tempulli duhet të ruhej i pastër nga të huajt dhe nga këqinjtë.

40,19 *në ballin e derës*: me TM; BJ së bashku me LXX e përkthen kështu: «hapësira e kopshtit të oborrit».

40,22 *Paradera ishte përbrenda*: me TM; BJ, duke e lexuar *lipnima* me LXX e përkthen kështu: «përbrenda». Njësoj në rr 26 (ku pra edhe BC ndjek LXX).

[23]Paradera e brendshme kishte derën kundruall derës së veriut porsi
në derën e lindjes. E mati nga dera në derë njëqind kute.

Dera e jugut

[24]Më çoi edhe drejt jugut dhe, ja, dera që shikonte drejt mesditës.
I mati pragjet e paraderën: ishin sipas masave të lartëpërmendura.
[25]Dritaret e saja dhe tremet përreth porsi dritaret e tjera. Gjatësia
ishte pesëdhjetë kute e gjerësia njëzet e pesë kute. [26]Tek ajo ngjiteshe
nëpër shtatë shkallë. Paradera ishte përbrenda. Në shtylla kishte
palma të pikturuara një këndej e një andej. [27]Tremja e kishte derën në
drejtim të mesditës. E mati nga dera në derë: njëqind kute në drejtim
të mesditës.

Tremja e brendshme. Dera e jugut

[28]Atëherë më futi në oborrin e brendshëm nëpër derë të mesditës.
[29]Dhomat e tija, pragjet dhe paradera: ishin me të njëjtën masë. Kishte
edhe dritare, kishte edhe paradyer gjithkund përreth. Gjatësia ishte
pesëdhjetë kute e gjerësia njëzet e pesë kute. [30/31]Paradera shikonte
drejt oborrit të jashtëm. Kishte palmat në shtyllakë. Tek ai u ngjiste
nëpër tetë këmbë shkallësh.

Dera lindore

[32]Atëherë më çoi në derë të lindjes të oborrit të brendshëm. E mati
derën dhe ajo e kishte masën e mëparshme. [33]Dhomat e shtyllakët e
paradera ishin po me të njëjtat masa si më lart. Kishte dritare dhe
tremen rreth e rreth. Gjatësia ishte pesëdhjetë kute e gjerësia njëzet
e pesë kute. [34]Hajati shikonte drejt oborrit të jashtëm. Shtyllakët
kishin të gdhendura palma këndej e andej. Hyhej në të nëpër tetë
këmbë shkallësh.

Dera veriore

[35]Më shtiu brenda edhe nëpër derën që është kundruall veriut. E
mati. Ishte po me ato masa të mëparshme: [36]dhomat, shtyllakët dhe
tremja e saj. I kishte përreth edhe dritaret. Gjatësia pesëdhjetë kutë e
gjerësia njëzet e pesë kutë. [37]Hajati shikonte drejt oborrit të jashtëm.

40,23 *porsi në derën e lindje*: BJ dhe LXX e përkthen kështu: «si për derën e lindjes»; tek TM e gjejmë kështu: «përballë asaj lindore».

40,24 *i mati pragjet e paradesës*: me TM; BJ së bashku me LXX shton: «pragjet».

40,36 *dhomat, shtyllakët*: shumës me *qere* dhe LXX; njëjës në *ketib*.

40,37 *Hajati*: me LXX, krh. rr 31 dhe 34; TM e ka kështu: «shtylla e tij». – rr 37 vazhdon në rr 47. Teksti këtu ka pasur një shtojcë: rr 38-43, lidhjet për përgatitjet e viktimave, pranë derës veriore (rr 35-37); pastaj rr 44-46, të dyja tremet e dyerve veriore dhe jugore.

Këndej e andej shtyllakët i kishin palmat e gdhendura. Në të ngjitej nëpër tetë këmbë shkallësh.

Kthinat shtojca

Lev 1,9; 2Kro 4,6

38 Ishte një kthinë me hyrje në derë të tremes. Aty lahej flia e
shkrumbimit. 39 Në tremen e derës, në njërën e në tjetrën anë, ishin
nga dy tryeza për të therur në to flinë e shkrumbimit, flinë për mëkat
e flinë për pendesë. 40 Mbanesh, jashtë tremes, te dera e tremes, në
drejtim të derës së veriut, edhe dy tavolina. Po ashtu edhe në krahun
tjetër të derës së tremes dy tavolina. 41 Kështu: katër tavolina në
njërën anë e katër të tjera në anën tjetër të derës: ishin tetë tavolina
mbi të cilat priteshin flitë. 42a Ishin mandej edhe katër tavolina për fli
shkrumbimi, të punuara prej guri të latuar, të gjata një kut e gjysmë,
të gjera një kut e gjysmë e të larta një kut. 43a Buza rreth e rreth e
dhëmbëzuar një pëllëmbë prej jashtë brenda. 42b Mbi to viheshin veglat
me të cilat priteshin flitë e shkrumbimit dhe flitë e tjera, 43b kurse mbi
tavolina mishi i kushtimit.

44 Jashtë derës së brendshme ishin dy kthina, në tremen e
brendshme: njëra ishte në anën e derës së veriut, e kthyer kah jugu,
Nr 3,27-32 tjetra në anën e derës së jugut e kthyer kah veriu. 45 Ai më tha: «Dhoma
që është e kthyer me pamje kah jugu, duhet të jetë për priftërinj që
shërbejnë në rojën e Tempullit. 46 Dhoma që është me pamje kah veriu,
44,15+ duhet të jetë për priftërinjë që kryejnë shërbesën e lterit: këta janë
bijtë e Sadokut, ata nga bijtë e Levit, të cilët kanë leje t'i afrohen Zotit
për t'i shërbyer».

Paradera e brendshme

47 E mati edhe paraderën. Ishte e gjatë njëqind kute, e gjerë njëqind
kute: katrore. Në ballë të Tempullit ishte lteri.

1Mbr 6,3; 2Kro 3,4

Tempulli: Ulami hyrja kryesore

48 Atëherë më shtiu në treme të Tempullit. I mati shtyllakët e
tremes: pesë kute këndej e pesë kute andej. Gjerësia e hyrjes ishte

40,38 *me hyrje te derës së tremes*: me TM, *beelim has sqarim;* me LXX BJ e përkthen kështu: «ku hyrja e saj ishte në tremen e derës», *beluam hassaar.*

40,44 *Jashtë derës së brendshme ishin dy klina*: me TM; BJ dhe LXX e përkthen kështu: «Pastaj më çoi në pjesën e brendshme, ishin dy dhoma në pjesën e brendshme». – *ajo*: me LXX; TM e ka kështu: «që (është)». – *jugore*: me LXX; TM e ka kështu: «lindore».

40,48vv Tempulli i thënë pikërisht kështu, me tri pjesët e veta, *ulam* ose treme, *heka* ose klasë («shenjti»), *debir* ose shenjtërore («Shenjti i Shenjtërve»), është riprodhimi i saktë i tempullit të Salomonit (1Mbr 6). Për këtë Ezekieli ndalët më pak se në pjesët e tjera, ku restaurimi paraqet një reformim të vërtetë.

40,48 *shtyllat*: *ulam*: *ele haulam,* hamend., krh. LXX; TM e ka kështu: «ndaj *ulam», el ulam.*

katërmbëdhjetë kute. Krahët e derës tre kutësh këndej e tre kutesh andej. [49]Gjatësia e paraderës ishte njëzet kutesh, kurse gjerësia dymbëdhjetë kutesh. Për dhjetë këmbë shkallësh u ngjiste tek ajo. Në pragje ishin dy shtylla: njëra në njërën anë e tjetra në tjetrën anë.

1Mbr 7,21; 2Kro 3,15-17

Hekali Salla e Tempullit

1Mbr 6,3; 2Kro 3,5-7

41 [1]Atëherë më futi në Tempull. I mati shtyllakët: ishin të gjerë gjashtë kute këndej e gjashtë kute andej. [2]Gjerësia e hyrjes ishte dhjetë kutesh, kurse krahët e derës ishin pesë kute, në njërën anë, e pesë kute, në anën tjetër. Pastaj e mati Sallën: ishte e gjatë dyzet kute dhe e gjerë njëzet kute.

Debiri Shenjtërorja e shenjtëroreve

1Mbr 6,20; 2Kro 3,8-9

[3]Atëherë hyri dhe i mati shtyllakët e derës: dy kutesh. Mandej mati derën: gjashtë kute; gjerësia e derës: shtatë kutesh. [4]E mati pastaj gjatësinë e saj: njëzet kute, gjerësia para sallës njëzet kute. E më tha: «Kjo është Shenjtërorja e shenjtëroreve».

Kthinat anësore

1Mbr 6,5-6

[5]E mati murin e Tempullit: gjashtë kute. Kthinat anësore ishin katër kute, rreth e rreth Tempullit. [6]Kthinat anësore ishin njëra mbi tjetrën në tri kate. Ishin anat e dala në mur të Tempullit për kthinat anësore që të kishin mbështetje, por mbështetjet nuk ishin për muri të Tempullit. [7]Gjerësia e kthinave vinte duke u rritur nga kati në kat, sepse Tempulli sa më lart, linte më shumë vend deri në majë. Kështu pra, zgjerohej Tempulli deri në majë. Nga kati i poshtëm u ngjitej në katin e sipërm nëpër të mesmin.

[8]Pashë rreth Tempulli një lartësim. Themelet e godinës anësore

40,49 *Për dhjetë këmbë shkallësh u ngjiste tek ajo*:LXX e ka kështu: «ishim dhjetë shkallë (për t'u ngjitur)»; TM e ka kështu: «shkallët që (të çojnë)».

41,1 *andej*: TM shton: "gjerësia e tendës", fjalë e kapërcyer nga disa dshk e nga LXX.

41,5-11 Kthina anësore ekzistonin edhe në tempullin e Salomonit (1Mbr 6,5-6). Sistemimi nuk duket shumë i qartë e nuk tregohet përdorimi i tyre. Nganjëherë konsiderohet si "thesari" i tempullit. – ndryshueshmëria e stilit ka bërë që rr 5-15a të mbahen si shtojcë; megjithatë kanë një vend të tyre në përshkrimin e tempullit.

41,6 TM është shumë i pakuptueshëm. Fj.fj. "kthinat, kthina mbi kthina, tre e tridhjetë herë". Përkthehet duke iu drejtuar përkthimeve.

41,7 *vinte duke u rritur*: *nôsëpâ*, supozim; në TM është: "transformohej", *nasëbâ*. – kështu pra, zgjerohej tempulli deri në majë: me TM; BJ me LXX përkthen: "gjerësia e kthinave vinte duke u rritur nga kati në kat, sipas ndryshimit të murit, nga një kat në tjetrin, gjithçka përreth tempullit". Duhet të mohojmë përkthimin e një teksti të tillë. Por, mund të pranohet ideja e përgjithshme: muri i jashtëm i ndërtimit të këtyre kthinave duhej të ngushtohej nga një kat në tjetrin, me shkallë nga brenda, për të cilën gjerësia e kthinave rritej në përpjesëtim me trashësinë e murit.

41,8 *gjashtë kutë*: TM shton, në fund të rr, një fjalë të pakuptueshme.

ishin një kallam i plotë gjashtë kutesh në lartësi. [9]Gjerësia e murit të
godinës anësore të përjashtëm ishte pesë kutesh. Zbrazëtia e kalimit
ndërmjet kthinave anësore të Tempullit [10]e të kthinave, ishte e gjerë
njëzet kute gjithkund përreth Tempullit. [11]Dyert e ndërtesës anësore
ishin në krahun e zbrazëtisë së lirë: njëra derë ishte në veri e tjetra në
jug. Hapësira e lirë ishte gjithkund përreth pesë kute.

Godina e perëndimit

[12]Ndërtesa që ishte përballë zbrazëtisë së lirë në anë të perëndimit,
ishte e gjerë shtatëdhjetë kute. Muri i godinës gjithkund përreth pesë
kute i gjerë, ndërsa gjatësia e tij nëntëdhjetë kute.
[13]Mandej e mati Tempullin: ishte i gjatë njëqind kute, hapësira e
rrethuar, godina dhe muret: njëqind kute gjatë. [14]Gjerësia e ballanikut
të Tempullit me hapësirën e lirë: njëqind kute, në krahun e lindjes.
[15]E mati edhe gjatësinë e godinës përballë hapësirës së lirë në pjesën
përmbas, e rruginat këndej e andej së bashku: njëqind kute.

1Mbr 6,15-18

Stolisja e brendshme

Brendia e Tempullit, tremja e jashtme, [16]ishin të shtruara me dru.
Dritaret ishin në suazë. Skajet e suazës ishin të trefishtë përballë
pragut. Rruginat ishin të veshura me dru gjithkund përreth, nga
trualli deri në dritare dritaret mund të mbylleshin. [17]Nga hyrja
deri në brendinë e Tempullit, kështu edhe përjashta, madje edhe
nëpër mbarë murin rreth e rreth, përbrenda e përjashta, [18]ishin të
1Mbr 6,29-30 gdhendur kerubinë e palma: nga një palmë ndërmjet të dy kerubinëve.
Kerubinët kishin nga dy fytyra, [19]në anë të palmës, në njërën anë,
fytyrën e njeriut e në anën tjetër të palmës, fytyrën e luanit: kështu
ishte gjithkund nëpër Tempull rreth e rreth. [20]Nga trualli e deri mbi
derë ishin kerubinët e punuar po ashtu edhe palmat. Në murin e
Tempullit [21]pragjet e dyerve ishin katrorë.

1Mbr 6,20-21; Dal 30,1-3

Lteri i drunjtë

Përpara Shenjtërores së shenjtëroreve ishte diçka [22]në përngjasim
të lterit të drunjtë. Lartësinë e kishte tre kutesh, gjatësinë dy kutesh.
Këndet, shtrojën e anat i kishte të drunjta. Ai njeri më tha: «Kjo është

41,12-15 Kjo ndërtesë në pjesën perëndimore të oborrit, ndoshta një sallë e gjerë e pa mbuluar, funksioni i së cilës nuk dihet, nuk ekzistonte – duket – në tempullin e Salomonit (krh. 2Mbr 23,11 e 1Kro 26,18).

41,16 *të trefishtë*: fj.fj.; në BJ është: "në të tri anët". Përkthim i paqartë. – *nga trualli*: supozim; në TM është: "e dyshemeja".

41,20 *në murin*: supozim. (krh. v 25); në *ketib* është: "e muri hekal", por fjala "*hêkal*" është e pikësuar, domethënë me shenja pikësimi, që të mos merret parasysh në lexim.

tryeza para fytyrës së Zotit».

Dyert

1Mbr 6,31-35

[23]Shenjtërorja dhe Shenjtërorja e shenjtëroreve kishin nga [24]dy dyer. Secila derë kishte nga dy krahë të lëvizshëm deri në mur: njëra derë kishte dy krahë e tjetra derë po ashtu dy krahë. [25]Në derën e Shenjtërores ishin të gdhendur kerubinët e palmat, ashtu sikurse ishin të gdhendur edhe në mure. Përjashta ishte pullazi i punuar përmbi treme. [26]Dritaret ishin me kangjela dhe palmat ishin në njërën e në tjetrën anë në murin e tremes e në kthinat anësore të Tempullit.

Dhomat e priftërinjve

42 [1]Atëherë më qiti në oborrin e jashtëm në drejtim të veriut. Më çoi në dhomën që është përballë hapësirës së lirë, përballë godinës, në veri. [2]Në krahun e veriut e kishte gjatësinë njëqind kute, kurse gjerësia pesëdhjetë kute. [3]Kundruall njëzet kuteve të tremes së brendshme dhe përballë truallit të shtruar me gurë të oborrit të jashtëm, godina ngritej pjesë pjesë në tre kate. [4]Përpara kthinave ishte rrugina dhjetë kutesh e gjerë që shpiente në brendinë. E gjatë ishte njëqind kute. Derën e kishin të kthyer kah veriu. [5]Kthinat e larta ishin më të vogla se të mesmet e të poshtmet, sepse i ngushtonin rruginat. [6]Ishin tre katesh, por nuk kishin këmbë guri, siç ishin shtyllat e oborrit. Kështu shkallë shkallë prej truallit në më të ultat, nëpër të mesmet, ndërtohej godina. [7]Muri i jashtëm, përgjatë kthinave, përgjatë oborrit të jashtëm, përpara kthinave, ishte i gjatë pesëdhjetë kute. [8]Sepse gjatësia e kthinave të oborrit të jashtëm ishte pesëdhjetë kute, kurse e atyre përpara Shenjtërores ishte njëqind kutesh. [9]Poshtë nën këto kthina ishte një hyrje në lindje për ata që hynin nga oborri i jashtëm, [10]në krye të murit të oborrit.

Përballë lindjes, në krahun e pjesës së lirë, kishte edhe kthina të tjera para godinës [11]po edhe në krahun e tyre, porsi kthinat në veri. Sipas gjatësisë e gjerësisë së tyre, ishin po ashtu edhe daljet e tyre, renditja dhe dyert e tyre ishin të njënjëshme. [12]Kështu ishin edhe dyert që ishin me pamje në jug: një derë ishte në krye të rruginës,

41,26 Për krejt këtë pjesë shumë të vështirë duhet të drejtohet kah LXX: stili është eliptik e teksti ka mundësi të jetë i dëmtuar.

k 42 rr 1-14 lidhin elemente të shpërndarë; vijnë nga ambiente priftërore të mërgimit, që kanë plotësuar përshkrimin e Ezekielit. Teksti është në gjendje të keqe e disa rr janë të vështirë për t'u kuptuar. – rr 15-20 përfundojnë matjen e tempullit, filluar në k 40.

42,4 *e gjatë ishte njëqind kutë*: me përkthimet; në TM është: "një ecje një kutësh".

42,10 *përballë lindjes*: me LXX; në TM është: "në lindje", por krh. rr 12-13.

42,12 *kështu ishin*: me TM, diktografia; BJ supozon: "nën". – vazhdimi i rreshtit është i paqartë e përkthimet nuk ndihmojnë shumë.

gjatë murit gjegjës, në lindje të atij që hynte. 13Ai më tha: «Dhomat në
veri e dhomat në jug, përballë hapësirës së lirë, janë odat e shenjta, ku
Lev 2,3+ priftërinjtë, që i shërbejnë Zotit hanë gjërat e shenjta: aty i vendosin
gjërat më të shenjta, kushtet, flitë pendestare e të shpërblimit, sepse
ky vend është i shenjtë. 14Kur priftërinjtë të kenë hyrë, nuk do të dalin
nga Tempulli në oborrin e jashtëm, por aty do t'i heqin petkat me të
Lev 17,1+ cilat kanë kryer shërbesën liturgjike, sepse janë të shenjta; pastaj do
të vishen me petka të tjera e kështu do të dalin te populli».

45,2 ## Përmasat e oborrit

15Pasi e kreu të maturit e Tempullit përbrenda, më qiti për dere
që shikonte në lindje dhe aty mati gjithku përreth. 16Me kallamin
matës e mati anën e lindjes: pesëqind kallama matës me kallamin
e matjes së rëndomtë. 17Mati edhe anën e veriut: pesëqind kallama
matës përreth. 18Mati edhe anën e jugut: pesëqind kallama matës të
masës së rëndomtë përreth. 19U soll edhe anës së perëndimit e mati:
pesëqind kallama të masës së rëndomtë. 20E mati murin në të katër
anët rreth e rreth: ishte pesëqind i gjatë e pesëqind i gjerë. Ky e
ndante vendin e shenjtë nga ai jo i shenjtëruar.

Kthimi i Zotit

43 1Atëherë më çoi te dera që shikonte në drejtim të lindjes.
2Dhe, ja, Lavdia e Zotit të Izraelit po vinte nga Lindja.
Ushtima e saj porsi ushtima e ujërave të mëdha: toka
10,18-19; 11,22-23 shkëlqente nga madhëria e tij! 3Unë atëherë pata një vegim të
1Mbr 8,10-11 ngjashëm me vegimin që pata kur erdhi për ta shkatërruar qytetin,
vegimi ishte sipas dukjes së vegimit që e pata në brigjet e lumit Kobar.
Atëherë rashë me fytyrë përdhe. 4Lavdia e Zotit hyri në Tempull nëpër
derën që shikonte në lindje.

5Atëherë shpirti më ngriti e më futi brenda në oborrin e brendshëm.
Ja, mbarë Tempulli ishte mbushur me Lavdinë e Zotit. 6Atëherë
Dal 25,8+; Ez 37,26-27+; Zb 21,3 dëgjova një zë, dikush më fliste prej Tempullit, e një njeri qëndronte
në këmbë pranë meje. 7Më tha: «Biri i njeriut, ky është vendi i fronit
tim, vendi i gjurmëve të këmbëve të mia. Këtu do të banoj në mes të
bijve të Izraelit për amshim. Shtëpia e Izraelit më nuk do ta përdhosë
Emrin tim të shenjtë, as ata as mbretërit e tyre me fëlligështitë e
tyre e me kufoma të mbretërve të vet në vdekjet e tyre. 8Ata ndërtuan

42,16 *pesëqind kallama*: në TM është: "pesë kutë kallama"; BJ, me përkthimet, përkthen: "pesëqind kutë".

43,1-12 Vegimi i kthimit të JHWH korrespondon ngushtësisht me atë të nisjes (10,18-19; 11,22-23).

43,6 Ai që i flet është i njëjti JHWH e jo engjëlli që shoqëron profetin.

43,8 Tempulli i lashtë ishte afër pallatit të David (1Mbr 7,8). Ezekieli e vendos pallatin në një lagje tjetër dhe i rezervon tempullit kodrën lindore të

pragun e vet përbri pragut tim, gurngulurit e vet përbri gurngulurit
tim: kishte vetëm një mjet mes meje e tyre dhe e përdhosën Emrin tim Dal 19,12+
të shenjtë me turpësitë që i bënë. Kjo edhe qe arsyeja që i zhbiva në
felgrimin tim. 9Por tash e tutje ata do t'i hedhin larg meje lavirësitë e
tyre edhe trupat e mbretërve të vet e unë do të banoj në mesin e tyre
përgjithmonë.
10Ti, pra, o biri i njeriut, dëftoja shtëpisë së Izraelit Tempullin që të
turpërohet për fajësitë e veta e le t'ia vënë masën. 11Nëse do t'u vijë
marre për gjithçka kanë bërë, përshkruaje Tempullin dhe përkatësitë
e tija, hyrjet e daljet e tija, plotësisht dukën e tij, të gjitha rregulloret
e ligjet e tija përshkruaju. Vizatoje ndër sy të tyre pikë për pikë që
t'ia ruajnë krejtësisht dukën e tij e të gjitha rregulloret t'i vënë në
zbatim. 12Ky është ligji për Tempull: në majën e malit, mbarë vendi që
e rrethon është tejet i shenjtë; ja, ky është ligji i Tempullit.

Lteri

Dal 27,1-8; 1Mbr 8,64;
2Kro 4,1; 7,7

13Këto janë masat e lterit në kute e kuti këtu është një kut e një
pëllëmbë. Baza e tij ishte një kut lart e një kut gjerë. Buza në anë të tij
e prerë përreth një pëllëmbë. Kurse lartësia e lterit ishte: 14nga baza
që ishte në truall deri në bazën e poshtme të lterit: dy kute lartësi,
kurse gjerësia vetëm një kut, ndërsa prej bazës së vogël deri në të
madhën: katër kute i lartë, kurse i gjerë vetëm një kut. 15Vetë vatra
ishte katër kutesh dhe nga vatra ngallitin lart katër brirë. 16Vatra
ishte e gjatë dymbëdhjetë kute, dymbëdhjetë kute gjerë: katror me
krahë të njënjëshëm. 17Sipërfaqja: katërmbëdhjetë kute e gjatë e
katërmbëdhjetë kute e gjerë në katër këndet e saja. Buza gjithkund
përreth saj e prerë gjysmë kuti e baza e saj rreth e rreth një kut.
Shkallët i këqyrin në lindje.

Shugurimi i lterit

Dal 29,36-37;
Lev 8,10-16;
1Mak 4,52-56

18Atëherë më tha: «Biri i njeriut, kështu thotë Zoti Hyj: Ky është ligji
i lterit kur do të ndërtohet për t'u kushtuar mbi të flia e shkrumbimit
e për t'u derdhur gjaku. 19Priftërinjve levitë, që rrjedhin prej Sadokut 44,15
e që kanë të drejtë të shërbejnë është fjala e Zotit jepu një mëzat për
flinë pendestare. 20Merr prej gjakut të tij e me të lyej katër brirët,
katër këndet e sipërfaqes, buzën gjithkund përreth, kështu do ta
pastrosh e do ta pajtosh. 21Pastaj merre mëzatin që do të jetë kushtuar
për mëkat, dhe digje në vend të caktuar në Tempull përjashta
Shenjtërores. 22Ditën e dytë kushtoje një cjap të pamungesë për

Jerusalemit.
43,13-27 këta rr janë dy shtojca të mëvonshme. I përket altarit dhe kushtimit të tij. nuk kërkojnë tjetër. Nuk kërkojnë që altari i Zorobabelit të ketë qenë i stabilizuar përsëri.

mëkat. Le ta shpërblejnë lterin ashtu sikurse e bënë me mëzat. [23]Kur
ta kesh shpërblyer lterin, kushtoje një mëzat të patëmetë dhe një dash
nga grigja të patmetë. [24]Kushtoji ata në praninë e Zotit. Priftërinjtë
le të qesin mbi ta kripë e le t'i kushtojnë porsi fli shkrumbimi për nder
Lev 8,33-35 të Zotit. [25]Për shtatë ditë çdo ditë kushtoje si fli për mëkat një cjap,
një mëzat nga gjedhi e një dash nga grigja, të gjithë pa farë të mete.
[26]Gjatë shtatë ditëve le ta shpërblejnë lterin. Kështu do ta bëjnë të
pastër, e do ta shugurojnë. [27]Si të jenë kryer këto ditë, të tetën ditë e
më tutje, priftërinjtë le t'i kushtojnë në lter flitë tuaja të shkrumbimit
e të pajtimit e unë do të kem përdëllim për ju» thotë Zoti.

Përdorimi i derës lindore

44 [1]Atëherë më ktheu prapazi te dera e jashtme e Shenjtërores,
tek ajo që shikon në lindje: ishte e mbyllur. [2]Atëherë Zoti
më tha: «Kjo derë duhet të mbetet mbyllur. Nuk do të hapet
e njeri s'do të kalojë nëpër të, sepse nëpër të hyri Zoti Hyji i Izraelit:
duhet të mbesë mbyllur. [3]Vetëm princi, sepse është princ, mund të
rrijë në të e të hajë bukë në praninë e Zotit, por duhet të hyjë nëpër
derën e tremes e nëpër të edhe duhet të dalë jashtë».

43,6-11 ## Rregullore për të pranuar në Tempull

[4]Atëherë më priu drejt derës së veriut, para Tempullit. Shikova, dhe
ja, Lavdia e Zotit e mbushi Tempullin e Zotit. Unë rashë me fytyrë
përdhe. [5]Atëherë Zoti më tha. «Biri i njeriut, vërja mirë mendjen,
shiko me sytë e tu e dëgjo me veshët e tu gjithçka të them lidhur me të
gjitha sjelljet e Shtëpisë së Zotit e me ligjet e saja. Mirë vërja mendjen
kush guxon të hyjë në Tempull e kush s'bën të hyjë në Tempull [6]thuaj
shtëpisë së Izraelit kryengritëse ndaj meje: Kështu thotë Zoti Hyj:
Jer 4,4+; Zan 17,10+ Tepër shumë janë turpësitë e tua, o shtëpia e Izraelit, [7]e ju po i shtini
22,26 të huajt, të parrethprerë në zemër e në mish dhe hynë në Shenjtëroren
time dhe e përdhosën Shtëpinë time ndërsa ju kushtonit bukën time,
dhjamin e gjakun. Kështu e thyet Besëlidhjen time me të gjitha

44,3 Krh. 46,1-2. Bëhet fjalë dukshëm për një kult, ndoshta ai që shoqërontë flitë e bashkimit (Lev 7,15; Lp 12,7.18).

44,5 *kush mundet të hyjë në Tempull*: fj.fj.: "në hyrje të tempullit e në të gjitha daljet e shenjtërores". BJ përkthen: "vërja mirë mendjen kush hyn në tempull e atyre që janë të përjashtuar nga shenjtërorja". Përkthim i paqartë.

44,6-31 Këta rr, që tregojnë mbi personelin e tempullit, janë një shtojcë, por ndoshta përpara përfundimit të mërgimit. Ajo e bën institucional dallimin që në fakt ishte stabilizuar pas reformës deuteronomiste në mes levitëve të vjetër të shenjtëroreve të krahinës, të reduktuar në një gjendje inferiore, e priftërinjve bijtë e Sadokut, që formonin klerin e Jerusalemit. Kjo shpjegon pse levitët, ndryshe nga priftërinjtë, nuk ishin mjaft të disponuar të ktheheshin nga mërgimi (Esd 2,40; 8,18-19).

44,7 *e thyet*: në TM ëashtë: "kanë thyer"; BJ me përkthimet tjera ka: "keni thyer".

turpësitë tuaja. [8]Vetë nuk i ruajtët gjërat e mia të shenjta dhe i vutë
ata të kryejnë shërbesën time në Shenjtëroren time. Prandaj [9]kështu
thotë Zoti Hyj: Asnjë i huaj i parrethprerë në zemër e në trup s'guxon Vap 21,28-29
të hyjë në Shenjtëroren time: asnjë i huaj që jeton në mes të bijve të
Izraelit.

Detyra e levitëve

[10]Levitët që u larguan prej meje, kur bijtë e Izraelit me gabimin
e vet u larguan prej meje pas idhujve të vet, do të japin përgjegjësi
për fajësinë e vet. [11]Do të shërbejnë në Shenjtëroren time si rojtarë e
derëtarë të Shtëpisë e si shërbëtorë të Tempullit: këta do t'i therin flitë
e shkrumbimit e flitë për popull, do të qëndrojnë përpara popullit e do
të jenë në shërbimin e tij. [12]Këta i patën shërbyer popullit para idhujve
të tyre dhe kështu u bënë për shtëpinë e Izraelit fyerje paudhërie,
prandaj edhe e lartësova dorën time mbi ta thotë Zoti Hyj mbi krye të
tyre fajësia e tyre! [13]Më s'do të afrohen para meje për të më shërbyer Lev 2,3+
me shërbesën priftërore, as s'do të mund t'u afrohen gjërave të mia
të shenjta, atyre më të shenjta, por do t'i mbartin turpësitë e veta e
neveritë që i bënë. [14]Unë do t'i bëj të kryejnë gjithçka duhet të punohet
në Tempull, të bëjnë gjithçka duhet të bëhet në të.

Rregullore për priftërinjtë

Nr 18,1-19

[15]Priftërinjtë levitë, pasardhës të Sadokut, që i mbajtën rregulloret
e Shenjtërores sime, kur izraelitët u endën larg meje, ata le të më
afrohen për të më shërbyer, le të qëndrojnë në praninë time për të
më kushtuar dhjamin e gjakun thotë Zoti Hyj. [16]Këta do të hyjnë
në Shenjtëroren time, ata do të afrohen në tryezën time për të më
shërbyer e për ta ruajtur shërbesën time.

[17]Kur të hyjnë nëpër dyer të tremes së brendshme, le të vishen me
petka të linjta dhe të mos vënë përmbi to asnjë petk të leshtë, kur

44,8 Aludim faktit që janë përdorur, edhe për shërbimin në tempullin e Jerusalemit, të huaj pak a shumë të asimiluar (Joz 9,27; Lp 29,10).

44,9 Në kohën e Jezusit, në tempullin e Herodit mund të lexohej akoma ky mbishkrim, i gdhendur në greqisht, prej të cilit janë gjetur dy kopje: "Asnjë i huaj të mos kapërcejë parmakët dhe rrethoren që rrethojnë shenjtëroren. Ai që do të merret do të fajësojë vetëm vetveten për vdekje e cila do të jetë ndëshkimi i tij".

44,10 Shpesh herë levitët ishin të caktuar për shenjtëroret e lartësirave. Pasi u eliminuan këto nga Ligji i përtërirë dhe nga reforma e Ozisë, u gjetën të pa vend në shoqëri dhe u desh të jetojnë ose nga mëshira (Lp 12,12.18; etj.) ose të mbështeteshin në tempullin e Jerusalemit (Lp 18,6-8). Ezekieli e përforcon këtë zgjidhje të fundit, por në gjendje të inferioritetit: në tempull do të zëvendësonin të huajt që kanë qenë eliminuar.

44,15 Priftërinjtë levitë (krh. Lp 18,1-5) janë ata që mbetën të lidhur me shenjtëroren e Jerusalemit. Fillojnë me pasardhësinë e Sadokut, prift i caktuar nga Salomoni pas përjashtimit të Ebiatarit (1Mbr 2,27-35).

shërbesojnë brenda dyerve të tremes së brendshme e në Shenjtërore.
Lev 6,3-4 [18]Në kokë duhet të mbajnë shallma të linjtë e duhet t'i mbathin rreth
ijës tëlinjtat e linjta: të mos ngjeshen me asgjë që të mund t'i bëjë të
djersiten. [19]Kur të dalin në tremen e jashtme te populli, le t'i heqin
petkat e veta me të cilat shërbyen, le t'i lënë ato në kthinat e shenjta,
le të vishen me petka të tjera që të mos e shenjtërojnë popullin me
Lev 21,5 petkat e veta. [20]Kryet e vet nuk guxojnë ta rruajnë, por as të mos i
lëshojnë flokët tepër të gjatë, por le të qethen kohë pas kohe. [21]Asnjë
Lev 10,9 prift të mos pijë verë kur do të hyjë në tremen e brendshme. [22]S'guxon
Lev 21,7.14 të martohet me grua të vejë e të lëshuar, por vetëm me vajza prej
bijave të Izraelit. Mund të martohen edhe me ndonjë të vejë që ka
mbetur e vejë pas vdekjes së priftit. [23]Kanë detyrë ta mësojnë popullin
tim ç'dallim ka ndërmjet gjësë së shenjtë e jo të shenjtë, e t'i dëftojnë
çka është e pastër e çka e papastër. [24]Në mosmarrëveshje le të jenë
20,11-12.16.19-20 gjykatës: duhet të gjykojnë sipas gjyqeve të mia. Duhet t'i zbatojnë të
gjitha ligjet e mia e rregulloret e mia lidhur me të kremtet e mia e do
Lev 21,1-5 t'i shenjtërojnë të shtunat e mia. [25]Nuk do të hyjnë te ndonjë i vdekur
që të mos bëhen të papastër. U lejohet të bëhen të papastër në rastin
e vdekjes së babës, të nënës, të ndonjë biri ose bije, të vëllait e edhe
të motrës që nuk ka qenë martuar. [26]Pasi i tilli të jetë pastruar, le t'i
njehen shtatë ditë [27]e atëherë, kur të hyjë në Shenjtërore, në tremen e
brendshme, për të më shërbesuar mua në Shenjtërore, le ta kushtojë
flinë për mëkat, thotë Zoti Hyj.
Nr 18,20-24; Lp 18,1-2 Joz 13,14+ [28]Ata nuk do të kenë trashëgim: unë do të jem trashëgimi i tyre.
Nuk do t'u jepni pronë në Izrael: sepse unë jam prona e tyre. [29]Atyre
u takojnë për ushqim flitë e pendesës e flitë e pajtimit, atyre u përket
Lev 21,28+ edhe çkado të jetë caktuar për zhbirje. [30]Priftërinjve u takon më e
mira pjesë e fryteve të para e të parëlindurve, çdo lloj kushtimi tuaj;
po edhe miellin më të mirin do t'ua jepni priftërinjve që t'i bekojnë
shtëpitë tuaja. [31]Priftërinjtë nuk guxojnë të hanë asgjë të ngordhur
kurrnjë bagëti që ta kenë copëtuar egërsirat ose shpendët».

44,18 *të mos ngjeshen me asgjë...të djersiten*: fj.fj.: "nuk do të ngjeshen me djersë". Djersitja konsiderohej si e papastër, në qoftë se fjala nuk ka ndonjë kuptim tjetër, që në këtë rast nuk dihet.

44,19 Pas *tremes së jashtme* TM përsërit: "*në oborrin e jashtëm*" që në fakt përkthimet e lënë jashtë. – Kontakti me gjërat e shuguruara është i ndaluar për profanët: do të rrezikonte t'i "shenjtëronte" (Lev 17,1+).

44,20 *flokët* e gjatë e të lëshuar ishin shenjë qoftë i një kushti të bërë (Nr 6,5) qoftë shenjë zie (krh. 24,17.23).

44,25 *nuk do të hyjnë* në TM; BJ me përkthimet tjera përdor numrin shumës.

44,28 *Ata nuk do të kenë trashëgim*: në Vulg.; në TM: "do të jetë për ta një trashëgim".

44,31 Sipas Lev 7,24 kjo ndalesë u përket të gjithë Izraelitëve.

Ndarja e tokës. Pjesa e Zotit

48,8-20

45 [1]«Kur ta ndani me short vendin, ndajeni njëherë pjesën e
shenjtë të Zotit: me gjatësi njëzet e pesë mijë kute e me
gjerësi njëzet mijë kute. Kjo pjesë do të jetë e shuguruar në
tërë hapësirën e vet; [2]prej kësaj pjese Shenjtërores i takojnë pesëqind 42,15-20
kute gjatë e pesëqind kute gjerë; katërore, si dhe pesëdhjetë kute
kullota përreth. [3]Pasi ta kesh matur këtë, prej saj mate gjatësi njëzet
e pesë mijë kute e gjerësi dhjetë mijë: në këtë vend do të jetë Tempulli
Shenjtërorja tejet e shenjtë. [4]Kjo pjesë e shenjtë u takon priftërinjve
që shërbesojnë në Shenjtërore, të cilët i afrohen Zotit për t'i shërbyer.
Ky vend do t'u shërbejë atyre për shtëpi dhe për kullota të bagëtive.
[5]Njëzet e pesë mijë për së gjati e dhjetë mijë kute për së gjeri le t'u
jepet levitëve që shërbejnë në Tempull: kjo është prona e tyre për të
ndërtuar qytetet e banimit. [6]Si pronë, mandej të qytetit jepni për
pjesë pesë mijë kute në gjerësi e njëzet e pesë mijë kute në gjatësi
përbri pronës së shuguruar: në të ka pjesë mbarë shtëpia e Izraelit.

Pjesa e princit

[7]Princit le t'i shënjohet për pronë një pjesë nga të dy krahët e pronës
së shenjtëruar dhe të pronës së qytetit, që nga krahu i detit deri në det
e që nga ana e lindjes në drejtim të lindjes me gjatësi sa dhe ato pjesë
prej kufirit të perëndimit deri në kufirin e lindjes. [8]Kjo pjesë do të jetë
prona e tij në Izrael dhe princat e mi më nuk do të guxojnë ta ndrydhin
popullin tim dhe tokën do t'ia japin shtëpisë së Izraelit sipas fiseve».

[9]Kështu thotë Zoti Hyj: «Mjaft më, princat e Izraelit! Hiqni dorë Jer 22,3-5
nga dhuna e rrëmbime! Bëni të drejtën e drejtësinë! Mos bëni kërkesa
tatimesh prej popullit tim thotë Zoti Hyj. [10]Kini peshoret e drejta, ef
të drejtë, bat të drejtë! [11]Efi e bati le të zënë njënjë, të kenë të njëjtën Lev 19,35-36
masë: le të zërë të dhjetën pjesë të homerit bati e të dhjetën pjesë të
homerit efi: masa e tyre le të jetë sipas homerit. [12]Sikli të ketë njëzet
gera. Pesë sikla të jenë pesë sikla, dhjetë sikla të jenë dhjetë sikla e
mina le të jetë pesëdhjetë sikla.

kk 45–46 Këta kk i përkasin hartimit të fundit. Janë të përbërë nga shtojca që i referohen njëra-tjetrës; e para (rr 1,8), mbi pjesët e territorit që janë të rezervuara JHWH dhe princit, paraprin 48,8-22; ndoshta është e vendosur këtu sepse përdor të njëjtin term hebraik me të cilin në 44,30 janë të paraqitura të mirat që u takojnë priftërinjve.

45,2 këto janë përmasat e tempullit (krh. 42,16-20).

45,5 *për të ndërtuar qytetet e banimit*: duke lexuar *'arîm lashabet* me LXX; TM ka: "njëzet dhoma" *'esrëîm lëshakot*.

45,11 krh. Tabelën e masave në fund të vëllimit. *Efa* dhe *bat* janë masa të njëjta: njëra është për të ngurtat tjetra është për lëngjet. Edhe *Homer* dhe *kor* (rr 14) kanë të njëjtën vlerë.

Dal 30,13-16; Mt 23,23

Kushtet për kult

13 Ky është kushti që duhet ta jepni: një të gjashtën e efit për gomor
të grurit dhe të gjashtën e efit për gomor të elbit. 14 Në lidhje me vaj,
ja rregullorja: bati është masa e vajit një të dhjetën e batit për çdo kor
dhjetë bat bëjnë një homer, sepse dhjetë bat e mbushin një kor. 15 Nga
Lev 1,1+; 2,1+; 3,1+ çdo grigjë dyqind delesh të kullotave të pasura të Izraelit një dele si
fli shkrumbimi, si fli pajtimi për të shpërblyer thotë Zoti Hyj. 16 Mbarë
populli i vendit është i detyruar t'ia bëjë këtë kusht princit të Izraelit.
Dal 23,14+; Lev 23,24+ 17 Princi e ka për detyrë të japë për flitë e shkrumbimit, kushtet e
njomjet në ditët e festave, për hënë të re, për të shtuna dhe për të
gjitha kremtimet e shtëpisë së Izraelit: ai le të kujdeset për flitë për
mëkat si dhe për kushte, fli të shkrumbimit e për flitë e pajtimit për
shpërblim të shtëpisë së Izraelit».

Dal 12,1+

E kremtja e pashkëve

18 Kështu thotë Zoti Hyj: «Të parën ditë të të parit muaj, merre
një mëzat pa të metë nga gjedhi e shpërbleje lterin. 19 Prifti të marrë
prej gjaku të flisë për shpërblim të mëkatit e ta qesë në pragjet e
Shtëpisë e në katër këndet e sipërfaqes së lterit dhe në pragjet e derës
së tremes së brendshme. 20 Bëj kështu edhe të shtatën ditë për çdokënd
që ka mëkatuar prej ligështisë e prej padijes. Kështu do ta kryeni
pajtimin për Shenjtëroren. 21 Të parin muaj, të katërmbëdhjetën ditë
të muajit, festojeni të kremten e Pashkëve! Shtatë ditë le të hahet
buka e pambruar. 22 Atë ditë princi le ta kushtojë për vete e për mbarë
popullin e vendit një viç si therore për mëkat. 23 Për shtatë ditët e të
kremtes le t'i kushtojë si fli shkrumbimi shtatë mëzetër e shtatë desh
të panjollë çdo ditë nga një për shtatë ditë dhe për mëkat çdo ditë nga
një cjap. 24 Le ta kushtojë edhe si paraqitje një ef për çdo mëzat e për
çdo dash dhe një hin vaji për çdo ef.

Dal 23,14+

Shenjtërimi i të kremtes së tendave

25 Të shtatin muaj, të pesëmbëdhjetën ditë të muajit, le të bëjë ditën
e festës, siç u tha edhe më lart, për shtatë ditë, qoftë për mëkat e qoftë
për fli të shkrumbimit, qoftë për kushtim e për vaj».

45,17 *për hënë të re*: festa e hënës së re (krh. Nr 28,8-14).

45,19 *pragjet e derës*: me përkthimet; TM i vendos të dyja fjalët në njëjës.

45,20 *prej padijes*: TM fj.fj. shkruan "për të thjeshtin"; BJ: "për mungesë reflektimi".

E shtuna dhe hëna e re

46 [1]Kështu tha Zoti Hyj: «Dera e tremes së brendshme që shikon në lindje, le të rrijë mbyllur gjashtë ditët e punës. Le të hapet në e shtunë. Le të hapet edhe ditën e hënës së re. [2]Princi le të hyjë nëpër treme të derës përjashta, le të ndalet në shkallë të derës. Priftërinjtë le ta kryejnë flinë e shkrumbimit të tij dhe flitë pajtimore të tija; ai le të adhurojë mbi pragun e derës e pastaj le të kthehet jashtë. Dera të mos kyçet deri në mbrëmje. [3]Në hyrje të kësaj dere populli i vendit le të adhurojë të shtunave e të hënëve të reja para Zotit.

Dal 20,8+; Nr 28,9-14; Ez 45,17

[4]Flia e shkrumbimit që do t'ia kushtojë princi Zotit duhet të jetë: ditën e shtunë gjashtë qengja pa të meta dhe një dash pa të metë, [5]kushtimore një ef për dash, kurse për qengj, sa kush të mundet e një hin vaj për ef. [6]Ditën e hënës së re një mëzat pa të metë e gjashtë qengja e një dash të jenë të gjithë pa të meta [7]e një ef për mëzat, po ashtu edhe një ef për dash le të jetë fli kushtimore, kurse për qengja sa kush të mundet edhe një hin vaj për çdo ef. [8]Kur mbreti do të hyjë, le të hyjë nëpër derën e tremes e nëpër të le të dalë. [9]E kur populli i vendit ditëve të festave shkon përpara Zotit, ai që hyn nëpër derë të veriut, për të adhuruar, le të dalë nëpër derën e jugut, kurse ai që të ketë hyrë nëpër derë të jugut, le të dalë nëpër derë të veriut: të mos kthehet nëpër atë derë, nëpër të cilën ka hyrë, por nëpër derën që e ka përballë. [10]Edhe princi duhet të jetë midis tyre: le të hyjë si hyjnë ata e le të dalë si dalin ata. [11]Në të kremte e në festa le të flijohet porsi fli kushtimore një ef për mëzat e një ef për dash, kurse për qengj aq sa kush të mundet, dhe një hin vaj për një ef.

Dal 23,14-17

[12]Kur princi mendon të kushtojë fli shkrumbimi vullnetare ose fli pajtimi vullnetare për nder të Zotit, le t'i hapet dera që shikon në lindje e le ta kushtojë flinë e vet të shkrumbimit e të pajtimit, siç kushtohet rëndom në e shtunë, pastaj le të dalë jashtë e lë të kyçet dera.

[13]Çdo ditë kushtoja Zotit si fli shkrumbimi nga një qengj vjetak pa të meta: këtë bëje gjithmonë në mëngjes. [14]Bëje si fli kushtimi mbi të çdo mëngjes të gjashtën e efit dhe vaj një të tretë të hinit që të stërpikët enëza e miellit; kjo le të jetë kushtim i përditshëm për nder të Zotit, ligj i përhershëm. [15]Le të kushtohet, pra, çdo ditë në mëngjes

Dal 29,39v

46,1-24 K 46 është kompleks. Përfshin: rr 1-12, rregulla mbi përdorimin e e portikëve nga ana e princit dhe e popullit e mbi flitë e princit, me një shtojcë; rr 13-15, mbi flinë e përhershme; rr 16-18, një shtesë mbi karakterin e patjetërsueshëm të të mirave të princit; rr 19-24, një shtesë mbi kuzhinat e tempullit.

46,13 *kushtoja*: në TM; BJ, me dshk e përkthimet kanë: "ai do të kushtojë".

46,15 Në fakt flia e përditshme që rimarrë me zell nga judaizmi pas mërgimit. Mbaroi vetëm pa 70 pas Kr., gjatë ditëve të fundit të rrethimit të Jerusalemit.

qengji, flia e kushtimit e vaji: është flia e shkrumbimit të përditshëm».
16Kështu tha Zoti Hyj: «Nëse princi do t'ia japë si dhuratë ndonjërit
ndër të bijtë nga trashëgimi i vet, ajo gjë do të jetë pronë e të bijve: do
ta kenë pronë të trashëgimit. 17Por, në qoftë se nga prona e tij i dhuron
ndonjë shërbëtori të vet, ajo gjë do t'i takojë atij deri në vitin e kthimit,
atëherë do t'i kthehet princit: pronën e princit mund ta trashëgojnë
vetëm të bijtë. 18Princi nuk guxon të përvetësojë asgjë nga prona e
popullit e t'i dëbojë ata prej pronës, por pronën e vet do t'ua lërë bijve
të vet, që populli të mos shpërndahet, i dëbuar nga prona e vet».
19Atëherë më priu nëpër hyrje që është pranë derës, në kthinat
42,1-9 e shenjta të priftërinjve që këqyrnin në veri. Dhe, ja: atje në skaj,
Lev 4-5 në anë të perëndimit, një dhomë. 20Ai më tha: «Ky është vendi, ku
Lev 2 priftërinjtë do të ziejnë flitë e shpërblimit e për mëkat, ku do të ziejnë
44,19 kushtimoret për të mos i qitur në oborrin e jashtëm e për të mos e
shenjtëruar popullin». 21Atëherë më çoi në tremen e jashtme dhe më
kaloi nëpër katër këndet e tremes, dhe ja, në çdo kënd të tremes një
treme e vogël. 22Këto treme të vogla në këndet e tremes ishin dyzet
kute gjatë e tridhjetë gjerë: të katërtat ishin me të njëjtën masë. 23Të
katërtat ishin të rrethuara me mur e rrëzë murit ishin të punuara
furra gjithkund përreth. 24Atëherë më tha: «Këto janë furrat në të
cialt do të ziejnë e do të pjekin shërbestarët e Tempullit të Zotit flitë
e popullit».

Burimi i Tempullit

/Zb 22,1v; Gjn 4,1+; Jl 4,18; Zak 13,1; 14,8; Ps 46,5
Gjn 19,34

47 1Atëherë më ktheu te hyrja e Tempullit dhe, ja, buronte
ujët për nën prakun e Tempullit në lindje, sepse ballaniku
i Tempullit ishte në krahun e lindjes, kurse ujët rridhte
nën krahun e djathtë të Tempullit, në anën jugore të lterit. 2Atëherë
më priu në derën e veriut e më priu rreth e rreth përjashta në daljen
e jashtme që shikon në lindje: dhe, ja, uji buronte në krahun e djathtë!
3Kur njeriu doli në drejtim të lindjes me litar në dorë mati një mijë
kute. Më bëri të kaloj nëpër ujë: ujët më arrinte deri në nye të këmbës.
4Prapë mati një mijë kute. Më bëri të kaloj ujët: ujët më arrinte deri në
gju. 5Mati edhe një mijë e më bëri të kaloj ujin: ujët më arrinte deri në

46,17 *Viti i kthimit* ka mundësi të jetë viti jubilar, që bie çdo pesëdhjetë vite (krh. Lev 25,1+). – *do t'i kthehet*: duke lexuar *w^{e}shabâ* në LXX; TM ka: "do të mbarojë", *wëshabât*.

46,19 Ky hap lidhet logjikisht me 42,12.

46,22 *treme të vogla*: duke lexuar *qësurôt* në LXX; në TM është: "tremet e kemimit"(?), *qëturôt*. – Në fund të rr *ketib* shton: "e këndeve" (?), e kapërcyer nga përkthimet tjera dhe e pikësuar (që të mos lexohet).

47,1-12 Rr 1-12 duhet të lidhen me 43,1v: lumi i mrekullueshëm, i përshkruar nga ata, tregon bekimin që i jep vendit banesën e rinovuar të Hyjit në mes të popullit të tij. Kjo figurë do të merret përsëri nga Zb 22,1-2.

47,5 *një përrua që s'mund e kaloja*: në bazë të kontekstit BJ përkthen të njëjtin term *nahal* në mënyrë të ndryshme: "një lumë...".

ijë. Mati edhe një mijë: u bë një përrua që s'mund e kaloja, sepse ujët
u çua e duhej të kalohej not: ishte përrua që nuk mund të kalohej va.
6Atëherë më tha: «A po sheh, biri i njeriut!», dhe më ktheu në brigjet
e përroit. 7Posa u ktheva, kur qe, në brigje, në të dy anët, shumë lëndë! /Zb 22,2
8E më tha: «Ky ujë rrjedh në krahinën e lindjes, zbret në Arabë e Zak 14,8
derdhet në det: në ujë të kripur dhe e shëron ujët. 9Çdo gjë e gjallë, Dal 15,25
që lëviz, kudo të arrijë burimi, do të jetojë; do të ketë shumë peshq,
sepse, kudo që arrin ky ujë, gjithçka përtërihet në jetë e shërohet kudo
kalon ky përrua. 10Peshkatarët do të gjuajnë në det. Nga Engadi e deri
në Engalim do të teren rrjetat. Do të ketë lloje të ndryshme peshqish,
porsi peshqit e Detit të Madh, me shumicë të madhe fort. 11Porse
kënetat dhe gjollet e tija nuk do të shërohen: do të bëhen kripore.
12Përmbi përrua, në të dy anët, në brigjet e tija, do të rritet çdo lloj Ps 1,3; Jer 17,8;
peme: gjethet s'do t'u bien e frutat nuk do t'u mungojnë: çdo muaj do Is 44,4; Ez 19,10-11
të japin fruta të reja, sepse ujët u vjen nga Shenjtërorja. Frutat do t'u /Zb 22,2
jenë për ushqim e gjethet do të përdoren për barna».

Kufijtë e vendit

Gjq 20,1+; Nr 34,1-12;
Joz 1; 4; 13,1-6

13Kështu thotë Zoti Hyj: «Këta do të jenë kufijtë e tokës që duhet
ta ndani në dymbëdhjetë fiset e Izraelit sepse Jozefit i takon pjesa e
dyfishtë. 14Ju do ta trashëgoni, secili sa edhe vëllai i vet, sepse unë
jam përbetuar me dorë të lartësuar se do t'ua jap etërve tuaj: kjo tokë
tashti po bëhet prona juaj.
15Ja kufiri i tokës: në krahun e veriut, nga Deti i Madh, përgjatë
rrugës Hetalon deri në hyrje në Emat, 16Sedada, Berota, Sabarimi
që është ndërmjet Damaskut e Ematit, deri në Asarenon, që është
përgjatë Auranit. 17Kështu, pra, kufiri do të jetë nga deti deri në
Asarenon, në veri të të cilit është kufiri i Damaskut e i Ematit ana e
veriut. 18Kurse ana e lindjes: ndërmjet Auranit e Damaskut, ndërmjet
Galaadit e tokës së Izraelit, gjithkund bregut të Jordanit si kufi deri
në Detin Lindor, deri në Tamar: kjo është ana e lindjes. 19Ana jugore: Nr 34,3-5; Joz 15,1-4

47,8 *në Arabë*: lugina e poshtme e Jordanit. *Deti* është Deti i Vdekur, ujërat e të cilit shërohen.

47,9 *burimi*: me përkthimet; në TM: "dy përrenjtë".

47,10 *Deti i Madh*: Mesdheu.

47,13-23 Ky përshkrim i Tokës së premtuar rrjedh nga e njëjta traditë e Nr 34,1-12 (krh. 34,1+). Vështirë arrin të lokalizojë disa emra gjeografikë, sidoqoftë kufiri verior duket se kalon në veri të Tripolit e përfshin territorin e Damaskut (rr 15-16; 48,1): pra formon një kufi thjeshtë ideal. Jordani shenjon kufirin lindor (rr 18).

47,13 *Këta*: *zeh*, në përkthime; TM (*geh*) është prishur. – *duke i dhënë Jozefit dy pjesë*: në Targum e vulg.; TM ka "Jozefi, pjesët". – Dy pjesët janë për Efraimin e Manaseun, bijtë e Jozefit, të numëruar ndër dymbëdhjetë fiset e Izraelit, ndërsa fisi i Levit është lënë mënjanë.

47,15 Para Sedad, BJ fut: "deri në hyrje në Emat", i zhvendosur nga rr16 me LXX.

47,17 *Ky*: duke lexuar *zo't* në dshk e sir.; TM ka: "e", *wëet*. Njëjtë edhe në fund të rr 18.

47,18 *Deti lindor* është Deti i Vdekur. – *deri në Tamar*: në përktjime; TM tamoddû është prishur.

në drejtim të jugut nga Tamara deri në Ujërat Meribatkades e atëherë deri në përrua e përroit e deri në Detin e Madh: kjo është ana jugore.
20Në perëndim: bregut të detit, nga Deti i Madh e deri afër Ematit: ky është kufiri i detit.
21Këtë tokë ndajeni ndërmjet si vëllezër ndër fiset e Izraelit.
Dal 12,48+ 22Ndajeni me short për pjesë për ju e për ardhacakët që kanë ngulur
Lev 19,34 ndër ju e kanë lindur fëmijë në mesin tuaj: cilësoni edhe ata si vendës ndër bijtë e Izraelit: që edhe ata të fitojnë pjesë me short mes fiseve të Izraelit. 23Secilit ardhacak jepni pjesën në atë fis ku të ketë ngulur» thotë Zoti Hyj.

Ndarja e vendit

48 1Ja emrat e fiseve: Nga kufiri i veriut, në drejtim të Hetalonit, në hyrje të Ematit, Asarenon, në veri për kufi të Damaskut, përgjatë kufirit të Ematit nga krahu i lindjes deri në det: pjesa e Danit, një pjesë.
2Nga kufiri i Danit nga kufiri lindor deri në kufirin e detit: pjesa e Aserit, një pjesë.
3Përgjatë kufirit të Aserit, prej lindjes e deri në det: pjesa e Neftaliut, një pjesë.
4Përgjatë kufirit të Neftaliut, prej lindjes e deri në det pjesa e Manaseut, një pjesë.
5Përgjatë kufirit të Manaseut, prej lindjes e deri në det: pjesa e Efraimit.
6Përgjatë kufirit të Efraimit, prej lindjes e deri në det: pjesa e Rubenit.
7Përgjatë kufirit të Rubenit, prej lindjes e deri në det: pjesa e Judës.
8Përgjatë kufirit të Judës, prej lindjes e deri në det le të jetë pjesë e veçuar që do t'ia kushtoni Zotit: gjerë e gjatë: njëzet e pesë mijë kute, sikurse edhe çdo pjesë, prej lindjes e deri në det: në mesin e saj do të jetë shenjtërorja.
45,1-6 9Pjesa që do ta veçoni për Zotin, le të jetë e gjatë njëzet e pesë mijë kute dhe e gjerë njëzet mijë. 10Kjo pjesë e veçuar u takon këtyre:

48,1-29 Kjo është pjesa më utopike e planit të Ezekielit. E ndan vendin në vija paralele, që shkojnë nga kufiri lindor në Mesdhe, pa marrë parasysh realitetet gjeografike e demografike. Në përputhshmëri me kufinjtë e caktuar të Tokës së premtuar në k 47, fiset e Transjordanisë janë të drejtuara kah perëndimi i Jordanit. Janë shtatë fise në veri e pesë në jug të territorit të shenjtë, që është pjesa e JHWH e ku gjendet Jerusalemi. Kjo pjesë e rezervuar është e ndarë në mes priftërinjve (me tempullin) e levitëve, e ajo që mbetet është lënë për qytetin e për kullotat e tij; territori i princit shtrihet ne lindje dhe në perëndim të kësaj pjese të shenjtë (rr 9-22, që gjenden edhe në 45,1-8).

48,1 Pas *kufirit të Ematit* kapërcehet: "do të jenë për të". – nga ana e lindjes deri në det: në TM, fj.fj.: "nga ana lindore, deti" BJ me LXX përkthen: "nga kufiri lindor deri në atë perëndimor" (krh. rr 3v).

priftërinjve: në veri njëzet e pesë mijë kute; në perëndim dhjetë mijë
kute gjerë, në lindje dhjetë mijë kute gjerë e në jug njëzet e pesë mijë
kute gjatë; në mes le të jetë Shenjtërorja e Zotit. [11]Priftërinjve të
shuguruar bijve të Sadokut, të cilët i ruajtën rregulloret e mia e nuk 44,15-16
gabuan, kur e morën udhën e mbrapshtë bijtë e Izraelit, siç gabuan
edhe vetë levitët: [12]atyre u takon një pjesë nga kjo pjesë e veçuar, pjesa Nr 35
më e shenjtë, përgjatë kufirit të pjesës së levitëve.
[13]Po edhe levitëve shi sikurse pjesës së priftërinjve: njëzet e pesë
mijë kute gjatë e dhjetë mijë kute gjerë gjithsej njëzet e pesë mijë kute
gjatë e dhjetë mijë kute gjerë.
[14]Prej kësaj pjese asgjë s'mund të shitet, s'mund të ndërrohet,
s'mund të kalohet në askënd toka e Veçuar, sepse është e shuguruar
Zotit.
[15]Pesë mijë kute në gjerësi, që teprojnë nga ato njëzet e pesë mijë,
le të jenë kujri: për qytet, për banim e për kullota: qyteti le të jetë në
midis. [16]Ja, masat e saj: në veri pesëqind e katër mijë, në jug pesëqind /Zb 21,15-17
e katër mijë, në lindje pesëqind e katër mijë dhe në perëndim pesëqind
e katër mijë kute. [17]Kullotat e qytetit duhet të jenë: në veri dyqind e
pesëdhjetë kute, në jug dyqind e pesëdhjetë kute, në lindje dyqind e
pesëdhjetë kute e në krah të detit dyqind e pesëdhjetë kute. [18]Çka,
pastaj, të teprojë përgjatë pjesës së shenjtë dhjetë mijë kute në anë të
lindjes e dhjetë mijë në perëndim, gjatë pjesës së shenjtë prodhimet e
saja do t'u jepen atyre që i shërbejnë qytetit për ushqim. [19]Shërbyesit
e qytetit le të merren nga të gjitha fiset e Izraelit. [20]E tëra pjesë e
veçuar, pra, njëzet e pesë mijë kute herë njëzet e pesë mijë: katrore. Do
t'i veçoni pjesën e shenjtëruar Zotit dhe pronën e qytetit.
[21]Pjesa që tepron i përket princit në të dy anët e pjesës së shuguruar
dhe të pjesës së pronës së qytetit në krahun e lindjes njëzet e pesë mijë
kute, në krahun e lindjes, e në krahun e perëndimit njëzet e pesë mijë
kute deri në kufi me det, sipas pjesëve të fiseve i takon princit. Pjesa e
shuguruar e Shenjtërorja e Tempullit le të jetë në mes, [22]e ndarë nga
prona e levitëve e nga prona e qytetit, ndërmjet Judës e Beniaminit,
është prona e princit.
[23]Fiseve të tjera: nga lindja në perëndim: pjesa e Beniaminit.
[24]Gjatë kufirit të Beniaminit prej lindjes në perëndim: pjesa e
Simonit.
[25]Për kufi të Simonit, prej lindjes në perëndim: pjesa e Isaharit.
[26]Për kufi të Isaharit, prej lindjes në perëndim: pjesa e Zabulonit.
[27]Për kufi të Zabulonit, prej lindjes deri në bregun e detit: pjesa e
Gadit.

48,21 *në krahun e lindjes*: *qadîmâ*, supozim; TM ka: "marrje", *tërûmâ*; LXX e kapërcen.

28Për kufi të Gadit, prej lindjes në anë të jugut, në drejtim të jugut
kufiri kalon prej Tamarës deri në ujërat Meribatkades, përgjatë
përroit deri në Detin e Madh.
29Kjo është toka për të cilën do të qitni short për fiset e Izraelit, këto
janë pjesët e tyre thotë Zoti Hyj.

Dyert e Jerusalemit

30Këto janë daljet e Qytetit: në krahun e veriut masa e së cilës është
pesëqind e katër mijë kute, 31dyert e Qytetit do të quhen me emër të
/Zb 21,12-13 fiseve të Izraelit. Tri dyer në veri: Dera e Rubenit, Dera e Judës e
Dera e Levit.
32Në anën e lindjes pesëqind e katër mijë tri dyer: Dera e Jozefit,
Dera e Beniaminit e Dera e Danit.
33Në anën e mesditës masa e së cilës pesëqind e katër mijë tri dyer:
Dera e Simonit, Dersa e Isaharit e Dera e Zabulonit.
34Në anën e perëndimit pesëqind e katër mijë tri dyer: Dera e Gadit,
Dera e Aserit e dera e Neftaliut.
Is 1,26+ 35Gjithsej rreth e rreth: tetëmbëdhjetë mijë kute. Prej asaj dite
Qyteti do të quhet: Zoti është aty.

48,30-35 Këta rr, që fiksojnë vëmendjen jo më mbi tempullin por mbi qytetin, janë një shtojcë e librit.

48,35 *Zoti - është* - aty: hebr. *JHWH-shammâ*, fjalë ku bashkëtingëllimi i së cilës sjell ndër mend ndoshta atë të Jerusalemit, por që domethënia e së cilës është si përmbledhje e të gjithë veprës fetare dhe kultuale të Ezekielit.

Profecia e Danielit

DJELMOSHAT JUDEAS NË OBORRIN E NABUKODONOZORIT

1 [1]Në të tretin vit të mbretërimit të Joakimit, mbretit të Judës, erdhi Nabukodonozori, mbreti i Babilonisë, në Jerusalem dhe e rrethoi. [2]Zoti ia lëshoi në dorë Joakimin, mbretin e Judës, dhe një pjesë të enëve të Shtëpisë së Hyjit. Ky i mbarti ato në tokën Senaar, në tempullin e hyjnive të veta dhe i vendosi në vishtaret e shtëpisë së hyjnive të veta. 2Mbr 24,1v; 2Kro 36,5-7 Zan 10,10

[3]Mbreti i urdhëroi Asfanazit, kryetarit të oborrtarëve të vet, që t'i sjellë prej bijve të Izraelit, nga dera mbretërore e bujarësh [4]disa djelmosha të pa farë mungesash, të hijshëm për kah pashia e të pajisur me të gjitha dijet, të mësuar mirë e të edukuar mirë: të tillë që të mund të qëndrojnë në pallatin e mbretit me qëllim që ta mësonin shkrimin dhe gjuhën e kaldenjve. [5]Mbreti u caktoi sasinë ushqimore për çdo ditë nga hajet e vera që pinte vetë. Do të edukoheshin për tre vjet e pastaj do të kishin për të dalë para mbretit. [6]Ndër ta nga bijtë e Judës ishin: Danieli, Anania, Mizaeli dhe Azaria. [7]Kryetari i oborrtarëve ua ngjiti emrat: Danielit Baltazar, Ananisë Sedrak, Mizaelit Mizak dhe Azarisë Abdenago. 2Mbr 25,29-30

Besnikëria e Danielit ndaj Ligjit

[8]Por Danieli vendosi në zemrën e vet të mos përdhoset me ushqime nga tryeza e mbretit as me verë të pijeve të tija dhe me lutje iu drejtua kryetarit të oborrtarëve që të mos ndotej. [9]Zoti bëri që Danieli të gjente hir e dhimbë në sytë e kryetarit të oborrtarëve [10]dhe atëherë kryetari i oborrtarëve i tha Danielit: «E kam frikë zotërinë tim, Jt 12,2 Zan 39,4-21; Es 2,9

1,2 *Në tokën Senaar:* Në LXX lexon: "në Babiloni" (krh. Joz 7,21).

1,4 Në oborret mbretërore lindore formoheshin nga fëmijëria ata që ishin të caktuar për karrierën e "letërsisë": shkrimtarë, përkthyes, kronistë, të ditur, dijetarë të çdo lloji. Nuk bëhej fjalë për të formuar fëmijë.

1,7 *Abdenago*: kopjuesi i tekstit ndoshta ka deformuar në mënyrë të lirë emrin pagan të Abed Nebo, "shërbëtor i Nabu" (emri i këtij hyji gjendet në atë të Nabukodonozor). Krh. i njëjti trajtim i emrit Baal në emrat Is-Baal, Merib-Baal të cilët bëhen Is-Boset, Mefi-Boset (2Sam 2,8; 4,4+).

1,8 Në kohët e helenizimit të detyruar nën Antiokun Epifan, dhunimi i ndalesave ushqimore te Ligjit ishte i njëvlershëm me apostazinë (krh. 2Mak 6,18–7,42).

mbretin, i cili iu caktoi ushqimin dhe pijen e në qoftë se e heton se
jeni më të thatë në fytyrë se djelmoshat e tjerë të moshës suaj, atëherë
ju do të jeni shkaku i dënimit tim para mbretit». [11]Por Danieli i tha
rojtarit që kryetari i oborrtarëve ua kishte caktuar Danielit, Ananisë,
/Zb 2,10 Mizaelit e Azarisë: [12]«Na vër në provë, po të lutem, ne shërbëtorët
e tu, për dhjetë ditë e na jepni për ushqim barishte e për pije ujë,
[13]atëherë shiko fytyrat tona e fytyrat e djelmoshave që ushqehen me
ushqime të mbretit dhe bëj me shërbëtorët e tu sipas asaj që të kesh
parë». [14]Ai e pranoi këtë kërkesë dhe i vuri në provë për dhjetë ditë.
[15]Pas dhjetë ditësh fytyra e tyre ishte më e mirë dhe më e plotë se e
të gjithë djelmoshave që ushqeheshin me shujtën mbretërore. [16]Me atë
ditë rojtari ua hoqi ushqimet dhe verën për pije të tyre dhe u jepte
perime.

Në shërbim të mbretit

Zan 41,12 [17]Këtyre katër djelmoshave Hyji u dhuroi dije e kuptim në çdo
shkrim dhe dijeni, kurse Danielit i dhuroi edhe dijen e të gjitha
vegimeve e të ëndrrave.

[18]Si u plotësuan ditët e caktuara prej mbretit, pas të cilave
djelmoshat duheshin të qiteshin para mbretit, kryetari i oborrtarëve
i paraqiti para Nabukodonozorit. [19]Pasi mbreti foli me ta, prej të
gjithëve nuk u gjetën të tillë si Danieli, Anania, Mizaeli e Azaria: të
1Mbr 10,3-4 cilët mbetën në shërbimin e mbretit. [20]Në çdo çështje urtie e dijeje, për
të cilat u vuri pyetje, mbreti gjeti se ata ishin dhjetë herë më të aftë se
të gjithë magjistarët e astrologët që ishin në mbarë mbretërinë e tij.
[21]Danieli qëndroi aty deri në vitin e parë të mbretit Cir.

ËNDRRA E NABUKODONOZORIT

7 Mbreti i pyet dijësit e vet

2 [1]Në vitin e dytë të mbretërimit të Nabukodonozorit,
Nabukodonozori pa një ëndërr. Shpirti iu tmerrua dhe gjumi
e la. [2]Mbreti dha urdhër që të mblidhen të gjithë dijësit,
magjistarët, shortarët dhe astrologët për t'i shpjeguar mbretit ëndrrat
e tija. Ata erdhën dhe qëndruan para mbretit. [3]Mbreti u tha: «E kam

2,1 *ëndërr*: ëndrrat mbinatyrore u shërbejnë komunikimeve të Hyjit me njeriun (krh. kk 4 e 7): krh. Ëndrrat e Abrahamit (Zan 15,12), Abimelek (Zan 20,3), Jakobi (Zan 28,10-22), etj. Megjithatë krh. Zan 37,5+; Mt 1,20+.

2,2 Kaldenjtë: termi Kalde tregon këtu çdo dijetar që praktikon artin i cili besohet si origjinal i Kaldesë. Terme të ndryshme të përdorura në numërimin e 1,20; 2,2; 10.27; 4,4; 5,7.11.15 nuk kanë dikund tjetër një kuptim teknik të qartë.

parë një ëndërr e shpirti im është shqetësuar për së tepërmi për t'ia
ditur shpjegimin. [4]Kaldenjtë i përgjigjën mbretit aramaisht: «Rrofsh e
qofsh përgjithmonë, o mbret! Tregoju shërbëtorëve të tu ëndrrën e ne do
ta shtjellojmë». [5]Mbreti përgjigji e u tha kaldenjve: «E kam dhënë fjalën!
Nëse nuk do të ma tregoni ëndrrën e nëse nuk do të ma shtjelloni, copë
e grimë do t'ju bëj e shtëpitë tuaja do t'i kthej në llomishtë. [6]Ndërsa,
nëse do të ma tregoni ëndrrën dhe nëse do të ma shpjegoni, çmime, 5,17
dhurata e nder të madh do të merrni prej meje. Pra, ma tregoni ëndrrën
dhe domethënien e saj!». [7]Ata përsëri përgjigjën e thanë: «Mbreti le t'ua
tregojë shërbëtorëve të vet ëndrrën e ne do t'ia tregojmë domethënien e
saj». [8]Përgjigji mbreti e tha: «Unë mirë po shoh se ju dëshironi të fitoni
në kohë pasi e dini se e kam dhënë fjalën. [9]Në qoftë, pra, se nuk do të
ma tregoni ëndrrën, ju pret po i njëjti dënim. Ju keni rënë në përkim të
thoni para meje ndonjë fjalë të rreme e gënjyese deri të kalojë koha. Pra,
ma tregoni ëndrrën time që ta di sesi do të ma shtjelloni». [10]Kaldenjtë
përgjigjën para mbretit e thanë: «S'ka njeri mbi tokë që të mund t'ia
plotësojë kërkesën mbretit. Prandaj, s'ka mbret aq të madh dhe aq të
pushtetshëm që të kërkojë një gjë të tillë prej çdo dijësi, magjistari ose
kaldeu. [11]Kërkesa që ti, o mbret, e lyp është tepër e rëndë dhe s'gjendet
ai që kishte për t'ia zbuluar mbretit, me përjashtim të hyjnive, të cilët
nuk banojnë me njerëz». Zan 41,16

[12]Atëherë mbreti i hidhëruar, u ndez në zemërim dhe urdhëroi të
vriten të gjithë dijësit e Babilonisë. [13]Si u shpall urdhri për t'u vrarë
të dijshmit, e kërkonin që ta vrisnin Danielin e shokët e tij.

Ndërhyrja e Danielit

[14]Atëherë Danieli, me fjalë të urta e me mençuri, iu drejtua Ariokut,
kryetarit të rojës trupore të mbretit, i cili kishte dalë për t'i vrarë
të dijshmit e Babilonisë. [15]Danieli i tha Ariokut, që kishte marrë
pushtetin prej mbretit: «Për ç'arsye ka dalë prej mbretit një urdhër
kaq i pashpirtë?». [16]Pasi Arioku ia dëftoi arsyen Danielit, Danieli hyri
te mbreti dhe iu lut t'i jepte pak kohë dhe ai do t'ia zbulonte mbretit
domethënien e ëndrrës. [17]Mandej Danieli shkoi në shtëpi të vet dhe
u tregoi shokëve Ananisë, Mizaelit e Azarisë punën [18]që të luten e të
kërkojnë mëshirë prej Hyjit Qiellor në lidhje me këtë fshehtësi që të Zan 24,7

2,4 *Rrofsh e qofsh përgjithmonë, o mbret:* formulë përshëndetjeje që gjendet shpesh në tekstet akadikë e që gjendet në gjykatën e Persisë deri në epokën islamike.

2,18 *Hyjit qiellor*: shprehje që tregon përgjithësisht Hyjin e Judenjve në gojën e në adresën e një jo Judeu (krh. 2,37.44; Jt 5,8; Esd 5,11; 6,9.10; etj.; Neh 1,4; 2,4.20; Tob 7,12); njësoj shprehja "Hyji i qiellit" (5,23; Tob 7,11), "mbreti i qiellit" (4,34), "Hyji i madh" (2,45; Esd 5,8). – mister *raz*. Kjo fjalë me origjinë persiane, pikërisht në librin e Danielit në Bibël, gjendet në tekstet e Kumranit: shënon para së gjithash "fshehtësinë", por duket se përgatit tashmë kuptimin kaq të pasur të *mysterion* greqisht në letrat e shën Palit (krh. Rom 16,25+).

mos sharrojnë Danieli e shokët e tij bashkë me dijetarët e Babilonisë.
19Atëherë Danielit në vegim nate i qe zbuluar fshehtësia dhe Danieli
e bekoi Hyjin Qiellor 20e Danieli e mori fjalën e tha:

Neh 9,5; Ps 41,14
Jb 12,13; Zb 5,12
/Vap 1,7+
Rom 13,1
Fu 2,6+

«Qoftë bekuar Emri i Zotit prej shekullit në shekuj,
sepse e tij është urtia e fuqia,
21Ai i ndërron kohët e stinët,
i rrëzon dhe i vendon mbretërit, u jep të urtëve urtinë,
e të kuptueshëmve dijen.
22Ai i zbulon thellësitë dhe të fshehtat,
Jb 12,22; Ps 139,11v
i njeh sendet që janë në errësirë,
sepse drita në Të e ka banesën.
23Ty, o Hyj i etërve të mi, të madhëroj e të lavdëroj,
sepse më dhe urtinë e fuqinë
e tash ma zbulove atë që kërkuam prej Teje,
sepse na e zbulove kërkesën e mbretit!».

24Atëherë Danieli hyri tek Arioku, të cilin mbreti e kishte caktuar
t'i vriste të dijshmit e Babilonit, e i tha kështu: «Mos i vra të urtët e
Babilonit. Më shtjer mua para mbretit dhe unë do t'ia tregoj mbretit
domethënien e ëndrrës». 25Atëherë Arioku vrik e futi Danielin para
mbretit e i tha: «E gjeta një njeri nga bijtë e shpërngulur të Judës, i cili
mbretit do t'ia shpjegojë ëndrrën». 26Mbreti i tha Danielit, të quajtur
Baltazar: «A vërtet të thotë mendja se mundesh të ma tregosh ëndrrën
që kam parë dhe shpjegimin e saj?». 27Danieli përgjigji para mbretit:
«Fshehtësinë që mbreti kërkon t'i shtjellohet, të urtët, dijësit, shituesit,
nuk janë të zotët t'ia tregojnë mbretit. 28Por është një Hyj i vetëm në

2,19 "Bekimi" hebraik përbëhet nga një thirrje drejtuar Hyjit ose emrit të tij, që vazhdon me përkujtimin e bamirësisë dhe dashurisë së tij; në liturgji, përfundon duke përsëritur eulogjinë, në të cilën përfshihet, në formë të shkurtuar, emërtimi i mirësisë së veçantë.

2,22 BV flet për Hyjin e rrethuar me dritë (Dal 24,17; Ez 1,27; Ab 3,4), ai vetë dritë (Iz 60,19-20; Urt 7,26), sikurse do të bëjë edhe BR (krh. Për shembull 1Gjn 1,5-7; 1Tim 6,16; Jak 1,17; krh. Gjn 8,12+). Komentuesit e lashtë judenj e përdorin këtë rrjesht për të pohuar që një prej emrave të Mesisë është "Dritë".

2,28 Është lajmërimi i alegorisë së parë ndër alegoritë e Danielit, që përshkruajnë në mënyrë misterioze pasardhësinë e perandorive të mëdha historike (neobabilonasit, medët e persianët, grekët, trashëgimtarë të mbretërisë aziatike të Aleksandrit), këtu paraqiten, sipas spekullimeve të hershme zhvillimi i botës, nga metalet vlera e të cilëve vjen duke u rritur, e në fund ngjarja e mbretërisë mesianike. Të gjitha perandoritë tokësore do të shkatërrohen, për t'i lënë vendin një mbretërie të re, të amshuar sepse është e themeluar në Hyjin: mbretëria e qiejve (krh. Mt 4,17+). Jezusi i cili do të paraqesë vetveten si Biri i njeriut (krh. 7,13+ e Mt 8,20+), do t'i referojë vetvetes edhe shëmbëlltyrën e gurit të këndit, të hedhur nga ndërtuesit në Ps 118,22 (krh. Mt 21,42-44; Lk 20,17-18) dhe guri i themelit në Iz 28,16, me një aluzion të lidhur me gurin e shkëputur nga shkëmbi e që shtyp atë mbi të cilin bie (këtu rr 34.44.45).

qiell, zbulues i fshehtësive, e Ai të tregoi, o mbreti Nabukodonozor, 1Kor 2,10-11
çka do të ngjajë në ditët e fundit. Ja, pra, ëndrra jote dhe vegimet që /Zb 1,1.19; 4,1
janë përshkuar nëpër kokën tënde derisa flije në shtratin tënd. 29Ti, o
mbret, fillove të përbluajsh me mendjen tënde në shtratin tënd çfarë
do të ndodhë në të ardhmen dhe Zbuluesi i fshehtësive të zbuloi çfarë
do të ndodhë. 30Po edhe mua, jo me fuqi të dijes që është në mua,
kinse më e madhe se në të gjithë të gjallët e tjerë, më qe zbuluar kjo
fshehtësi, por që të mund t'i jepet mbretit shtjellimi dhe që të mund
t'i njohësh mendimet e zemrës sate. 31Ti, o mbret, pate një vegim.
Dhe, ja, një trupore shumë e madhe! Një trupore e madhe, me shtat
shumë të lartë qëndronte përballë teje: pamja e saj ishte e tmerrshme.
32Truporja kokën e kishte prej arit të kulluar, parzmën dhe krahët i
kishte të argjendtë, kurse barkun e kofshët i kishte bronzi, 33koskat
e kërcirit të hekurta, kurse dërrasa e këmbëve një pjesë e hekurt e
tjetra bote. 34Derisa ti po e shikoje, kur qe, u shkëput një gur pa dorë
të kujt dhe e goditi truporen në këmbë të saja të hekurta e bote dhe Ps 1,4
i copëtoi. 35Atëherë u copëtua gjithashtu edhe hekuri, dheu, bronzi,
argjendi dhe ari e gjithçka u bë porsi byku në lëmë verës, i mori era e
i treti e më s'u diti vendi i tyre; kurse guri që e goditi truporen, u bë
mal i madh fort dhe e mbushi mbarë tokën.

36Kjo ishte ëndrra. Shtjellimin e saj do ta japim para teje, o mbret!
37Ti je mbreti i mbretërve dhe Hyji i Qiellit ta dha ty mbretërinë,
fuqinë, sundimin e lavdinë 38e të gjitha vendet ku banojnë bijtë e Jt 11,7; Jer 27,6
njerëzve, kafshët e fushës e shpendët e ajrit: ai i dha në duar të tua e
ty të bëri zotërinë e të gjithave: ti je koka e artë! 39Pas teje do të dalë
në shesh një mbretëri më e vogël se jotja e pastaj një mbretëri e tretë e
bronztë, që do ta sundojë mbarë tokën. 40Mbretëria e katërt do të jetë
e fortë porsi hekuri. Porsi hekuri që thyen e thërrmon gjithçka, do t'i 7,7; 8,5.21; 11,3
thyejë e do t'i copëtojë të gjitha këto. 41Kurse shputat e këmbëve që i
pe pjesërisht bote e pjesërisht hekuri, do të jetë një mbretëri e ndarë:
do të ketë njëfarë fuqie, sipas asaj që pe se ishte një pjesë hekuri e
përzier me botë. 42Gishtat e këmbëve pjesërisht hekuri e pjesërisht
bote: mbretëria do të jetë pjesërisht e fortë e pjesërisht e dobët. 43E
atë që pe se hekuri ishte i bashkuar me lloq bote: ato do të bashkohen
me farë njerëzore, por nuk do të mund të qëndrojnë së bashku, sikurse
edhe hekuri nuk mund të ngjitet me argjilë. 44Në kohën e këtyre

2,34 *u shkëput një gur pa dorë të kujt* : "pa duar" (krh. Iz 31,8).

2,37 Nabukodonozorit i vjen fuqia nga Hyji e jo nga karakteri hyjnor të cilin pretendonte ta kishte (krh. k 3; Jt 3,8; 6,2; 11,7).

2,41 *shputat e këmbëve*: me TM, BJ e lë jashtë e në rrjeshtin që vijon korrigjon *gishtat e këmbëve* në "këmbët".

2,43 *do të bashkohen me farë njerëzore.* Ndoshta është aludim i martesave të Seleucidëve me Ptolomenjtë, të cilët nuk do të arrijnë të forcojnë lidhjen në mes pasardhësve të Aleksandrit.

3,33(100); 4,31; 7,14 mbretërive, Hyji Qiellor do ta ngrisë një Mbretëri që kurrë e për këtë
jetë nuk do të shkatërrohet as nuk do t'i lëshohet në dorë një populli
2Sam 7,16; Lk 1,33 tjetër: do t'i shkatërrojë e do t'i përpijë të gjitha këto mbretëri, kurse
Mt 21,42-44p ajo do të qëndrojë për amshim. [45]E pasi pe se prej malit u shkëput
një gur vetiu pa dorë të kujt dhe e copëtoi botën e hekurin, bronzin,
argjendin e arin, Hyji i Madh i dëftoi mbretit çfarë do të vijë pastaj.
Ëndrra është e vërtetë e shpjegimi i saj është besnik».

Nabukodonozori dëshmon besimin në Hyjin

[46]Atëherë mbreti Nabukodonozor ra me fytyrë për dhe përpara
Lev 2,1+; 6,8 Danielit. Dha urdhër t'i kushtojnë fli e t'i djegin kem. [47]Mbreti
3,90; 11,36; Lp 10,17 mandej mori fjalën e i tha Danielit: «Për të vërtetë Hyji juaj është
Hyji i hyjnive, Zotëruesi i mbretërve dhe Zbuluesi i mistereve pasi
munde ta zbulosh këtë fshehtësi». [48]Mbreti i dha Danielit një zyrë të
lartë, i dhuroi dhurata të shumta e të mëdha dhe e vuri prijës mbi të
gjitha krahinat e Babilonisë, princ mbi të gjithë qeveritarët, kryetar
mbi dijësit e Babilonisë. [49]Danieli kërkoi prej mbretit të caktojë
për qeveritarë të krahinës së Babilonisë Sedrakun, Misakun dhe
Abdenagon, kurse vetë Danieli qëndroi në pallatin e mbretit.

ADHURIMI I TRUPORES SË ARTË

Nabukodonozori ngrit një trupore ari

3 [1]Mbreti Nabukodonozor punoi një trupore ari të lartë
gjashtëdhjetë kute e të gjerë gjashtë kute. E vendosi në rrafshin
e Durës, në krahinën e Babilonisë. [2]Mbreti Nabukodonozor
ftoi të bashkohen satrapët, udhëheqësit, gjyqtarët, prijësit,
bujarët, qeveritarët e të gjithë princat e krahinave për të marrë
pjesë në përurimin e trupores që kishte dhënë të punohej mbreti
Nabukodonozor.

[3]Atëherë u bashkuan satrapët, udhëheqësit, gjyqtarët, prijësit,
bujarët e paranikët, që ishin në zyrat e larta, si dhe të gjithë prijësit
e krahinave në përurimin e trupores që e kishte ndërtuar mbreti
Nabukodonozor. Qëndronin para trupores që e kishte ngrehur
/Zb 5,9; 7,9; 13,7; 14,6; 17,15 Nabukodonozori [4]e zëdhënësi thërriste me sa zë kishte: «O popuj,
fise e gjuhë! Ja urdhri që ju jepet: [5]posa ta dëgjoni tingullin e borisë,
zanamares, qestes, sambukës, psalterit, të orkestrit e të mbarë

3,1 *trupore ari*: LXX e Teodocione shtojnë: " në vitin e tetëmbëdhjetë", e LXX: "pasi të ketë nënshtruar qytete, krahina e të gjithë banorët e tokës, nga India e deri në Etiopi" (krh. Es 1,1; 8,9).

3,5 Harpa ishte një trekëndësh me katër tela e psalteri një lloj kitare.

gjinive të veglave muzikore, bini përmbys e adhurojeni truporen e artë /Zb 13,14-15
që vendosi mbreti Nabukodonozor! [6]Po qe se ndokush s'përkulet në
adhurim, le të qitet po atëherë në furrën e skuqur me zjarr!». Jer 29,21-22
[7]Pas këtij urdhri, mbarë popujt pasi e dëgjuan tingullin e borisë,
zanamares, qestes, sambukës, psalterit, të mbarë orkestrës e
veglave muzikore të të çdo lloji, ranë përmbys të gjithë popujt, fiset
e gjuhët dhe e adhuruan truporen e artë që e kishte ndërtuar mbreti
Nabukodonozor.

Paditja dhe dënimi i judenjve

[8]Me një herë, po në atë kohë, u afruan disa kaldenj dhe i paditen
disa hebrenj. [9]I thanë mbretit Nabukodonozor: «O mbret, rrofsh sa
malet! [10]Ti, o mbret, dhe urdhrin që çdo njeri, posa ta ketë dëgjuar
zërin e borisë, zanamares, qestes, sambukës, psalterit, të orkestrës e
të veglave muzikore të çdo lloji të përkulet në adhurim para trupores
së artë; [11]e po qe se ndokush s'do të përkulet në adhurim, le të hidhet
në furrën e skuqur me zjarr. [12]E pra, janë disa judenj, të cilët i vure në
krye të krahinës së Babilonisë: Sedraku, Misaku e Abdenagoja: këta
njerëz, o mbret, s'janë në kujdes: nuk i nderojnë hyjnitë e tua dhe nuk
e adhurojnë truporen tënde që e ndërtove».
[13]Atëherë Nabukodonozori, i furishëm e i zemëruar, urdhëroi t'i
sillen përpara Sedraku, Misaku e Abdenagoja. Këta burra qenë sjellë
para mbretit. [14]Duke turfulluar Nabukodonozori i pyeti: «A është e
vërtetë, o Sedrak, Mizak e Abdenago, se nuk i nderoni zotat e mi dhe
se truporen e artë që unë e ndërtova, nuk e adhuroni? [15]A jeni tash të
gatshëm që, posa ta dëgjoni zërin e borisë, zamares, qestes, sambukës,
psalterit, të orkestrës e së veglave muzikore të çdo lloji të përkuleni
e ta adhuroni truporen që vetë e kam ndërtuar? Por, po qe se nuk e
adhuroni, po në atë çast do të hidheni në furrën e skuqur me zjarr: e
ku është ai hyj që të mund t'ju nxjerrë prej dorës sime?».
[16]Sedraku, Misaku, Abdenagoja përgjigjën e i thanë mbretit
Nabukodonozor: «S'kemi nevojë as të përgjigjemi për këtë gjë: [17]në
qoftë se Hyji ynë, të cilin e ardhurojmë, mund të na shpëtojë nga furra Ps 37,39-40
e skuqur me zjarr e nga dora jote, o mbret, Ai do të na lirojë. [18]Por,
nëse nuk do të dojë, le ta dish, o mbret, se nuk i adhurojmë zotat e tu
as nuk e adhurojmë truporen e artë që ti e ke ngrehur».
[19]Atëherë Nabukodonozori, plot furi, i mrrolur në fytyrë kundër
Sedrakut, Misakut e Abdenagos foli e urdhëroi të ndizej furra shtatë
herë më tepër se ishte zakon të skuqej. [20]Atëherë, disa njerëzve, ndër
më të fortit e ushtrisë së vet, u urdhëroi t'i lidhin Sedrakun, Misakun
e Abdenagon e t'i hedhin në furrën e skuqur me zjarr. [21]Kështu, pra,
qenë lidhur e, ashtu si ishin të veshur, me brakushe, me kësula, me

të mbathura e me petka, qenë hedhur në furrën e skuqur me zjarr.
22Urdhri ishte i prerë, furra ishte e skuqur deri aty, sa që ata njerëz, të
cilët i hodhën Sedrakun, Misakun e Abdenagon në furrë, i dogji flaka
e zjarrit, 23kurse këta tre burra: Sedraku, Misaku e Abdenagoja ranë
në furrë të skuqur, ashtu të lidhur.
(Sa ndjek nuk gjendet ne vellimet hebraike)

9,3-19+; Esd 9,6-15

Kënga e Azarisë në furrë

24Ata shëtisnin në mes të flakëve, lavdëronin Hyjin dhe e bekonin
Zotin.
25Azaria u ngrit në këmbë, u lut kështu, e duke hapur gojën në mes
të zjarrit, tha:

1Kro 29,10.20
4,34

26«I bekuar je, o Zot, Hyji i etërve tanë, i madhërueshëm,
emri yt i lavdishëm në shekuj,

Neh 9,33;
Tob 3,2-6; Zb 16,7; 19,2

27sepse je i drejtë në gjithçka na bëre,
të gjitha veprat e tua e udhët e tua janë të drejta,
të gjitha gjyqet e tua e vërtetë.
28Ke marrë vendim të drejtë
në të gjitha gjërat që ke bërë të vijnë mbi ne
e mbi qytetin e shenjtë të etërve tanë, Jerusalemin!
Sepse për shkak të mëkateve tona
Ti u solle me ne kështu
me të vërtetë e me drejtësi.

9,5-8; Neh 1,7;
Is 59,12-13; Bar 1,17v

29Vërtet mëkatuam e vepruam paudhërisht
duke u larguar prej teje,
porse tepër shumë mëkatuam!

Lev 26,14; Lp 28,15

30S'i dëgjuam urdhërimet e tua,
as nuk i mbajtëm,
nuk bëmë ashtu si na urdhërove
për të mirën tonë!
31Prandaj, gjithçka çove mbi ne
e gjithçka na bëre
na e bëre plotësisht me të drejtë!

Lev 26,38; Lp 28,63v

32Na lëshove në duar të armiqve tanë
keqbërësve, kryekëcyerve më të mbrapshtë,
në duar të një mbreti të padrejtë,
më të ziut që ishte mbi tokë.

3,24-90 Kjo shtesë e gjatë e ruajtur vetëm në përkthimet gr. e sir., me siguri ka pasur një origjinë hebraike ose aramaike. Qoftë BJ ashtu edhe BC ndjekin tekstin e pranuar nga Vulg., ose përkthimin grek të Teodocione; LXX paraqet disa variante ose kthime. Rreshti 24 nga aramaishtja perputhet me rreshtin 91 të greqishtes.

[33]Tash as që guxojmë ta hapim gojën:
turpi e marrja i mbuloi ata
që të shërbejnë e të adhurojnë ty.
[34]Oh, mos na lësho për përgjithmonë — Dal 32,11v+
pashë emrin tënd
e mos e shpërndaj besëlidhjen tënde;
[35]as mos e tërhiq mëshirën tënde prej nesh,
pashë Abrahamin, të dashurin tënd, — 2Kro 20,7; Is 41,8;
pashë Izakun, shërbëtorin tënd, — /Jak 2,23
e pashë Izraelin, shenjtin tënd,
[36]të cilëve u zotove se do t'ua shumosh farën — Zan 15,5; 22,17
porsi yjet e qiellit e porsi rërën
që është në bregun e detit,
[37]sepse, o Zot,
jemi pakuar më shumë se të gjithë popujt, — Lp 28,62; Jer 42,2
të përvujtëruar kudo mbi mbarë tokën
në ditën e sotme për shkak të mëkateve tona!
[38]Ne në këtë kohë nuk kemi — Vaj 2,9; Oz 3,4
princ as profet as prijës,
fli shkrumbimi, therore,
as kushtime as kem,
as vend ku të kushtojmë ty
flitë e fryteve të para
që të mund të gjejmë mëshirë.
[39]Por na prano me shpirt të përgrirë — Ps 51,19;
e të përvujtëruar në shpirt, — Oz 6,6; Mik 6,7-8
porsi fli shkrumbimi deshësh e mëzetërish
[40]porsi mijëra qengjash të majmë
e tillë le të jetë flia jonë para teje sot
e përsosna ne që të vemi pas teje
sepse s'do të turpërohen — Ps 25,3
ata që shpresën e kanë vënë në ty.
[41]Tash do të vemi pas teje me gjithë zemër,
ty do të të nderojmë, fytyrën tënde do të kërkojmë.
[42]Mos na turpëro,
por sillu me ne sipas butësisë sate
e sipas madhësisë së mëshirës sate.
[43]Na shpëto me mrekullitë e tua
lavdi jepi emrit tënd, o Zot!
[44]Të turpëruar le të mbesin të gjithë ata

3,35 *të dashurin tënd*: është titulli më i bukur i Abrahamit, atë të cilin e ka ruajtur në traditën arabe e myslimane.

që duan të keqen e shërbëtorëve të tu,
Ps 35,26; 40,15 u turpërofshin e mbetshin pa farë pushteti,
u theftë hovi, pa fuqi mbetshin!
Ps 83,19 45Le ta dinë se ti je Zot,
Hyj i vetëm, në mbarë botën i lavdishëm».

46Shërbëtorët e mbretit që i hedhën ata në furrë, nuk pushonin të
Tob 5,4+ hidhnin në të vaj toke, li, peshkve e rrozga. 47Flaka çohej përmbi furrë
dyzet e nëntë kutë, 48shpërtheu e dogji edhe kaldenjtë që ishin përbri
furrës. 49Ndërkaq, engjëlli i Zotit zbriti te Azaria e shokët e tij në
furrë dhe e dëboi flakën e zjarrit nga furra, 50e u frynte në midis
të furrës një freski vese. Zjarri aspak nuk i preku as s'u shkaktoi
dhimbje as trazim.

Kënga e tre djelmoshave

51 Atëherë këta të tre, pothuajse një zëri e lavdëronin, e madhëronin
dhe e bekonin Hyjin në furrë e thoshin:

3,26 52«I bekuar je, o Zot, Hyji i etërve tanë,
i lavdishëm e tesve i lartësishëm në shekuj!
I bekuar emri shenjt i lavdisë sate,
tesve i lavdishëm e tesve i madhëreshëm në shekuj!
Ps 150,1 53I bekuar je në Tempullin e lavdisë sate të shenjtë,
tesve i lavdishëm e tesve i madhëreshëm në shekuj!
54I bekuar je në fronin e mbretërisë sate,
Is 6,1 tesve i lavdishëm e tesve i madhëreshëm në shekuj!
55I bekuar je, ti që shqyrton humnerat
Dal 25,18+; 2Sam 6,2 e që rri mbi kerubinë,
i lavdishëm e tesve i madhëreshëm në shekuj!
56I bekuar je në kupën qiellore,
i lavdishëm e i madhëreshëm në shekuj!
Ps 103,22; 145,10 57Bekojeni, të gjitha veprat e Zotit, Zotin,
lëvdojeni dhe madhërojeni në shekuj!
Ps 148,2; 103,20 58Bekojeni, o qiej, Zotin,
lëvdojeni dhe madhërojeni në shekuj!
Ps 148,4 59Bekojeni, engjëjt e Zotit, Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
60Ujëra që jeni përmbi qiell, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!

3,55 *që rri mbi kerubinë*: është një prej mënyrave për të thirrur JHWH në arkën e besëlidhjes (krh. 1Sam 4,4). Mbi kerubinët e tempullit të Jerusalemit, krh. Dal 25,18+; 1Mbr 6,22-28; 2Kro 3,10-13.

61 Të gjitha ju, o fuqi, bekojeni Zotin, Ps 103,21
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
62 Diell e hënë, bekojeni Zotin, Ps 148,3
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
63 Yjet e qiellit, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
64 Të gjitha shirat e vesa, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
65 Të gjitha ju, o erëra, bekojeni Zotin, Ps 148,8
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
66 Zjarr e vapë, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
67 Acar e vapë, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e bekojeni në shekuj!
68 Vesë e brymë, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
69 Akull e cegëm, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
70 Breshra e bora, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
71 Net e ditë, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
72 Dritë e errësirë, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
73 Vetëtima e re, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
74 Toka e bekoftë Zotin,
e lëvdoftë e e madhëroftë në shekuj!
75 Bekojeni, o male e kodra, Zotin, Ps 148,9
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
76 Bekojeni Zotin, të gjitha bimësitë e tokës,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
77 Dete e lumenj, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
78 Bekojeni, burime, Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
79 Përbindësh e gjithçka lëviz në ujëra, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
80 Të gjithë shpendët e qiellit, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!

3,67-68 Këta rreshta gjenden në LXX e në vetëm një dorëshkr. të Teodocionit.

Ps 148,10 [81]Kafshë të egra e shtëpiake, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
[82]Bijtë e njeriut, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
Ps 135,19 [83]Bekoje, o Izrael, Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
[84]Priftërinjtë e Zotit, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
Ps 134,1 [85]Shërbëtorët e Zotit, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
[86]Shpirtra e frymë të të drejtëve, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
Sof 2,3+ [87]Shenjtër e të përvujtë në zemër, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
[88]Anani, Azari, Misael, bekojeni Zotin,
lëvdojeni e madhërojeni në shekuj!
Sepse Ai na shpëtoi nga Nëntoka,
na nxori nga pushteti i vdekjes,
na liroi nga furra e skuqur,
na shpëtoi nga mesi i flakëve!
Ps 106,1; 136,1-2 [89]Falënderojeni Zotin, sepse është i mirë,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!
[90]Të gjithë ju që e droni Zotin, bekojeni Hyjin e hyjnive,
lëvdojeni e falënderojeni,
sepse e amshueshme është dashuria e tij!»

(Kjo pjesë nuk gjendet në tekstin hebraisht e, kjo që sollëm, u përkthye nga botimi i Teodocionit).

Pranimi i mrekullisë

[91(24)]Atëherë mbreti Nabukodonozor mbeti i habitur dhe u ngrit me nxitim. I pyeti bujarët e vet: «Po a nuk i hodhëm tre vetë të lidhur në zjarr?». Ata i përgjigjën mbretit: «Po, o mbret!». [92/25/]Ai vazhdoi: «Po unë po shoh katër vetë të zgjidhur duke ecur në midis të zjarrit pa u bërë asnjë të keqe e i katërti e ka pamjen si djalë zotash». [93/26/]Atëherë Nabukodonozori u afrua te gryka e furrës së skuqur e tha: «O Sedrak, Misak e Abdenago, shërbëtorët e Hyjit të Qiellit, dilni jashtë e ejani këtu!». Sedraku, Misaku e Abdenagoja menjëherë dolën nga zjarri. [94/27/]U mblodhën satrapët, bujarët, gjykatësit dhe të gjithë pushtetarët

3,92 *e ka pamjen si djalë zotash:* bëhet fjalë për një engjëll mbrojtës, krh. rr 95 (28 aram.).

3,93 *Hyjit të qiellit*: shprehje që gjendet në Psalme; tjetërkund, gjithmonë përmendet nëpërmjet gojës së jo hebrenjve (krh. Zan 14,18; Nr 24,16; Iz 14,14).

e mbretit e po i shikonin ata njerëz: zjarri nuk u kishte bërë farë dëmi
në trup, nuk u ishte djegur asnjë fije floku, petku i tyre nuk kishte
qenë prekur dhe nuk ishte kapur në ta erë zjarri.
95/28/Atëherë Nabukodonozori brohoriti: «Qoftë bekuar Hyji i tyre: i
Sedrakut, i Misakut e i Abdenagos, i cili e dërgoi engjëllin e vet dhe
i shpëtoi shërbëtorët e vet që besuan në të e nuk e dëgjuan urdhrin e
mbretit, por e dhanë trupin e vet të digjet për të mos u shërbyer e për
të mos i adhuruar hyjnitë e tjera, përveç Hyjit të vet! 96(29) Prandaj,
unë po urdhëroj: çdo popull, fis e gjuhë që të hyjshmojë kundër Hyjit 6,27
të Sedrakut, Misakut e Abdenagos le të bëhet copë e grimë e shtëpia
e tij le të kthehet në plehnishtë, sepse nuk ka tjetër Hyj që mund të
shpëtojë!».
97/30/ Atëherë mbreti i ngriti në nderime të larta zyrash Sedrakun,
Misakun e Abdenagon në krahinën e Babilonisë.

ËNDRRA PËRKUJTUESE DHE MARRËZIRA E NABUKODONOZORIT

98/31/Mbreti Nabukodonozor, mbarë popujve, kombeve e gjuhëve
përmbi mbarë tokën: Paqe e mirëqenie!
99(32) E kam çmuar të arsyeshme t'jua shpall mrekullitë e shenjat që
i kreu në mua Hyji i Qiellit.

100/33/Shenjat e tija, oh, sa janë të mëdha!
Mrekullitë e tija, oh, sa janë të mrekullueshme!
Mbretëria e tija, mbretëri e amshueshme! 2,44; 4,31
Pushteti i tija brez pas brezi!

Nabukodonozori tregon ëndrrën e vet

4 1Unë Nabukodonozori jetoja në qetësi në shtëpinë time e lulëzoja
në pallatin tim, 2kur qe, pashë një ëndërr që ma shtiu frikën
për palcë. Mendimet që më vinin në shtrat e përsiatjet që më
përbluante truri, më shqetësuan. 3Urdhërova: le të më sillen të gjithë
dijetarët e Babilonisë për të ma zhvilluar ëndrrën.
4Atëherë erdhën dijës, magjistarë, kaldenj, shtjellues shenjash. Unë
ua tregova ëndrrën, por ata s'ditën të ma japin shtjellimin. 5Atëherë
erdhi para meje Danieli, i cili quhet Baltazar me emër të hyjit tim. Ky

3,95 *e dhanë trupin e vet* Teodocioni shton: "në zjarr", mësim që ka frymëzuar shën Palin (1Kor 13,3).

4,1 *Nabukodonozor*: në greqisht saktësohet: "në vitin e tetëmbëdhjetë të mbretërimit të tij, Nabukodonozor tha". – Pavarësisht nga lëshimet, në LXX ky kap është më i gjatë se një e katërta e TM.

4,5 *me emër të hyjit tim:* Bel, sikurse për Baldasar (5,1+). – shpirti i hyjnive të shenjta: domethënë frymëzimi hyjnor që faraoni për shembull, dallon në Jozefin nga

5,11.14; 13,45 e ka në vetvete shpirtin e zotave të shenjtë. Unë ia tregova ëndrrën
time: [6]«Baltazar, prijësi i dijësve! Unë e di se në vetvete ke shpirtin
e zotave të shenjtë dhe se asnjë fshehtësi s'është e vështirë për ty:
ja vegimet që i kam pasur në ëndërr: ma shtjello». [7]Vegimet që më
kaluan nëpër tru, derisa isha në shtrat, janë këto:

Shikoja, dhe ja, një lëndë në mes të tokës,
Ez 31,3-14 lartësia e saj shumë e madhe!
[8]Lëndë e madhe dhe e fortë,
me majë e prekte qiellin!
Mund të shihej nga skajet e tokës!
Ez 17,23 [9]Gjethet e saj një bukuri,
e mbushur me fruta garguri:
ushqim në të kish' për gjithkënd!
Kafshët e egra nën të banonin,
/Mt 13,31-32 në gema të saj shpendët e qiellit,
çdo gjallesë prej saj ushqehej?
[10]Derisa në shtrat nëpër kokën time
po valonin këto vegime,
kur, qe, roja prej qiellit zbriti e një shenjt,
[11]klithi të madhe:
«Priteni lëndën, shkurtoni gemat,
hiqjani gjethet, tretjani frutat!
të ikin kafshët prej nën saj,
prej gemave shpendët t'i zhduken!
[12]Në dhe lërjani me rrënjë trupin,
në vargje të hekurt, të bronztë,
në barin e tokës!
Le ta lagë vesa e qiellit,
pjesë të përbashkët me kafshët e egra

urtia e këshillave të tija (Zan 41,38; krh. Iz 11,2+; 63,10-11+). Nuk është e nevojshme të korrigjohet shumësi i aramaishtes në njëjës (sikurse bën Teodocioni): Nabukodonozori flet akoma si një pagan; krh. 4,34. Në të njëjtën mënyrë Baldasar në 5,11.14.

4,6 *ja vegimet që i kam pasur në ëndërr*: fj.fj.: "vegimet e ëndrrës sime që kam parë". BJ e BC korrigjojnë aramaishten *hezwê*, "vegime", në *hᵃzî*, "ja". BJ thjeshtëson pastaj fjalinë: "ja ëndrra që kam parë".

4,7 Për simbolizmin e pemës, që paraqet fuqinë rritëse të një kombi, krh. Ez 17,1-10 e 22-24 e mbi të gjitha 31,3-14; Is 10,33–11,1.

4,10 *qe, roja*: një engjëll gjithnjë i gatshëm në shërbim të Hyjit. Krh "gavejë e rreth ishin plot me sy" (Ez 1,18) e engjëjt "sytë e Zotit" (Zak 4,10b). Termi "roje", pikërisht në librin e Danielit në Bibël, është mjaft frekuent edhe në librat apokrifë, veçanërisht në librin e Henokut, në Jubilej, në Testamentet e dymbëdhjetë patriarkëve e në Dokumentin e Damaskut: paraqet kryeengjëjt, shpesh kryeengjëjt e rënë. Në traditën e mëvonshme, rojet janë engjëjt mbrojtës.

le ta ketë barin e tokës!
13T'i ndërrohet zemra e njeriut,
t'i jepet zemër bagëtish!
Le të kalojnë mbi të shtatë kohë!
14Këtë vendim e morën Rojtarët,
kërkesë kjo me urdhër të shenjtërve
që ta dijë gjithkush i gjallë
se përmbi mbretërinë njerëzore
mbretëron i Tejetlarti:
i jep mbretërinë atij që do,
më të voglin në krye ia vë!».

2,28+; Jb 36,7; Jer 27,5

15Kjo është ëndrra që e pa mbreti Nabukodonozor. Ti, pra, o Baltazar, ma shtjello, sepse asnjë prej të gjithë dijësve të mbretërisë sime nuk është në gjendje të më japë shtjellimin. Ti mundesh, sepse në ty është shpirti i zotave të shenjtë.

Danieli e shtjellon ëndrrën

16Atëherë Danieli, i mbiquajtur Baltazar, mbeti për ca kohë i shtanguar dhe i trazuar nga mendimet e veta. Mbreti mori fjalën e tha: «Baltazar, mos lejo të të marrë mendsh ëndrra dhe shtjellimi i saj!». Baltazari përgjigji: «Imzot, ëndrra jote u rëntë armiqve të tu e shpjegimi i saj mbi kundërshtarët e tu! 17Lënda që e pe të lartë e të fortë, lartësia e së cilës prekte qiellin e që shihej në çdo skaj të tokës, 18gemat e së cilës ishin shumë të bukur, frutat e së cilës me shumicë, që në të kishte ushqim për gjithkënd, nën të cilën bananin egërsirat e fushës, në gemat e së cilës bananin shpendët e qiellit, 19je ti, o mbret, që u bëre i madhërueshëm e tejet i pushtetshëm, madhëria jote u rrit e arriti deri në qiell e pushteti yt deri në skajet e tokës.

20Kurse ajo që pa mbreti se një rojtar e një shenjt zbriti prej qiellit e tha: Prejeni lëndën dhe copëtojeni, porse trungun e rrënjëve të saj lërëni në dhe e në pranga të hekurta e të bronzta, në barin e tokës e le të lahet nga vesa e qiellit e pjesën le ta ketë me kafshët e egra derisa të kenë kaluar mbi të shtatë kohë, 21ja ç'shtjellim ka, o mbret, vendimi i të Tejetlartit që do të zbatohet mbi zotërinë tim, mbretin: 22do të të dëbojnë prej njerëzve, do të banosh me egërsirat e malit, do të has bar porsi lopët dhe do të lagesh nga vesa e qiellit; shtatë kohë do të kalojnë mbi ty deri që ta kesh kuptuar se i Tejetlarti ka pushtet mbi

4,13 *T'i ndërrohet zemra e njeriut:* "zemra e tij do të largohet nga njerëzit" (BJ) ose ndoshta: "zemra e tij do të pushojë së qenuri një zemër njeriu". – *kohë:* dikund tjetër periudha të papërcaktuara, këtu ka mundësi të flitet për "vite".

4,14 *këtë vendim e morën Rojtarët*: rojtarët, shenjtërit, transmetojnë vendimin hyjnor.

mbretërinë e njerëzve, dhe se ia jep atij kujt Ai do.
23Lidhur me sa urdhëroi të lihet trungu i rrënjëve të saj, d.m.th.
të lëndës, mbretëria jote për ty do të mbesë, pasi ta kesh pranuar
pushtetin e Qiellit. 24Prandaj, o mbret, le të të pëlqejë këshilla ime:
Tob 12,9; Sir 3,29 shpërblej mëkatet e tua me lëmoshë e paudhëritë e tua me mëshirë
ndaj skamnorëve: kështu do të gëzosh mirëqenie të gjatë».

Ëndrra sendërtohet

25Të gjitha këto shkuan në vend mbi mbretin Nabukodonozor.
26Pasi kaluan dymbëdhjetë muaj, derisa po shëtiste në pallatin e
mbretërisë së Babilonisë, 27mbreti tha: «Vallë a s'është kjo Babilonia
e madhe, që unë e ndërtova për kryeqytet të mbretërisë me fuqinë e
forcës sime e me lavdinë e madhërisë sime?». 28Derisa ende fjala ishte
në gojën e mbretit, jehoi një zë prej qiellit: «Ty po të them, o mbreti
Nabukodonozor, u hoq prej teje mbretërimi yt! 29Do të të dëbojnë prej
mesit të njerëzve e ti do të banosh me kafshë të egra: sanë do të hash
porsi kau. Mbi ty do të shndërrohen shtatë kohë derisa ta dish se i
Tejetlarti zotëron mbi mbretërinë e njerëzve dhe se ia jep atij kujt Ai
do».
30Po në atë moment u plotësua fjala mbi Nabukodonozorin: qe
dëbuar nga mesi i njerëzve, hëngri bar posi lopët, trupi i tij u lag nga
vesa e qiellit, flokët iu rritën e iu bënë porsi puplat e shqiponjës e
thonjtë e tij si kthetrat e shpendëve.

Nabukodonozori shërohet

31«Kështu, kur morën fund ditët e caktuara, unë, Nabukodonozori, i
lartësova sytë e mi kah qielli, atëherë m'u kthyen mendtë

atëherë e bekova të Tejetlartin,

4,24 *shpërbleji:* përkthim i mundshëm (BJ: "ndërpriti"); folja e përkthyer me "shpërbleji (shlyej) ka përftuar një emër aramaik që do të thotë "shpëtim, shpërblim, (çlirim, shëlbim)": do të mund të përkthehej: "shpërbleji mëkatet e tua". "Veprat e drejtësisë" i përgjigjen tërësisë së marrëdhënieve "të drejta" në mes Hyjit dhe njerëzve; përfshijnë e tejkalojnë pafundësisht drejtësinë ligjore ose të gjitha format e drejtësisë thjeshtë njerëzore. Në kuptim të ngushtë të termit tregon veprat e mëshirshme, në mënyrë të veçantë lëmoshën, sikurse në Tob 12,9; 14,11.

4,27 *Babilonia*: qe një ndër mrekullitë e botës së lashtë. Emri i qytetit u bë simbol i gjërave njerëzore madhështore por të brishta e, për më tepër simbol i kryelartësisë njerëzore e djallëzore, antitezë e Jerusalemit qiellor që është qyteti i Hyjit. Krh. Zb 14,8; 16,19; 17,5; 18,2.10.21, që rimerr temën e profetëve; Iz 21,9; etj. I tërë kapitulli ka për qëllim të na paraqesë përvujtërimin e kësaj krenarie: Nabukodonozori nuk arrin të zbulojë gjendjen e tij normale përveç se duke u kthyer tek Hyji i vërtetë.

4,31 Në LXX shërimi i mbretit përkon me pendimin e me lutjen e tij: një engjëll i shfaqet në ëndërr për t'i lajmëruar se mbretëria do t'i kthehet përsëri.

e lëvdova dhe e madhërova të Gjallin e përhershëm, 12,7; Sir 18,1
sepse pushteti i Tij pushtet i amshueshëm, 2,28
mbretëria e tij brezni më brezni! 2,44+
32Të gjithë banorët e tokës
para tij janë asgjë. Is 40,22-24
Ai vepron sipas dëshirës së vet Mt 6,10
me ushtrinë qiellore
e me banuesit e tokës,
pushtetit të tij kush s'mund t'i bëjë ballë
as s'mund t'i thotë: Ç'po bën? Jb 9,12; Ksh 8,4; Is 45,9

33Po në atë moment m'u kthyen mendtë dhe, në nder të mbretërisë sime m'u kthyen madhëria dhe shkëlqimi; këshilltarët e oborrtarët e mi më kërkuan dhe qeshë vënë në mbretërinë time dhe madhëria ime u rrit edhe më tepër. 34Tash pra, unë, Nabukodonozori e lavdëroj, e madhëroj dhe i jap lavdi Mbretit Qiellor: të gjitha veprat e tija janë e vërtetë, të gjitha udhët e tija janë drejtësi, Ai mund t'i përulë ata që ecin me krenari!». Lp 32,4; Dan 3,27

GOSTIA E BALTAZARIT

5 1Mbreti Baltazar u bëri një gosti të madhe një mijë bujarëve të vet e bashkë me ta u dha të pijë verë. 2Baltazari i dehur dha urdhër të sillen enët e arta e të argjendta, që i kishte marrë 1,2 baba i tij Nabukodonozori prej Tempullit të Jerusalemit që të pinte me to mbreti, bujarët e tij, gratë dhe shemrat e tija. 3Atëherë i sollën enët e arta që kishin qenë marrë nga Tempulli i Jerusalemit. Pinë me to mbreti, bujarët e tij, gratë e shemrat e tija: 4pinin verë e lavdëronin zotat e vet të artë, të argjendtë, të bronztë, të hekurt, të drunjtë e /Zb 9,20 të gurtë. 5Atëherë u dukën gishtat e dorës së njeriut dhe shkruan përballë pishtarit të madh në mur të pallatit të mbretit. Mbreti i shihte mirë gishtat e dorës së shkruesit. 6Mbretit iu zverdh fytyra, mendimet e trazuan, gjymtyrët e ijëve të tij e lëshuan e gjunjët filluan t'i përplasen për njëri tjetrin.

7Atëherë mbreti e lëshoi një ulërimë të madhe e kërkoi të sillen

5,1 *Baltazar*: emri babilonas është *Belšar-usur,* "Bel mbroje mbretin". Personazhi historik me këtë emër është biri, jo i Nabukodonozorit, por i Nabonidit; i cili nuk mbarti titullin e mbretit (krh. Hyrje në Profetët: Danieli).

5,4 *të argjentë*: me Teodocione e Vulg.; mungon në aramaisht.

5,7 *do të jetë i treti me pushtet në mbretërinë time*: "i dyti pas mbretit" ekzistonte në Babiloni, por nuk flitet kurrë për një të tretë. Kjo shprehje, e paqartë në aramaisht, këtu sikurse në 5,29 e 6,3 domethënë që Danieli bënte pjesë në një triumvirat ministerial e jo që zinte rangun e tretë në marrëdhënie me mbretin.

magjistarë, kaldenj e dijës. Mbreti mori fjalën e u tha dijetarëve të Babilonisë: «Atë që ta lexojë këtë shkrim e të mund ta shpjegojë, me
Es 8,15; Dan 5,16.29 purpur do ta vesh, me rreth ari do t'i rrethohet qafa dhe do të jetë i treti me pushtet në mbretërinë time». [8]Atëherë hynë të gjithë dijetarët e mbretit, por nuk ditën ta lexojnë shkrimin as t'ia shpjegojnë mbretit. [9]Kjo bëri që mbreti Baltazar të shqetësohej edhe më tepër dhe krejtësisht u përçudnua në fytyrë. U tmerruan bashkë me të edhe të gjithë bujarët e tij.

Këshilla e mbretëreshës

[10]Mbretëresha, pasi dëgjoi fjalën e mbretit e të bujarëve, hyri në sallën e gostisë. Ajo tha: «Rrofsh sa malet, o mbret! Të mos të të trazohen mendimet e tua dhe mos u zverdh në fytyrë! [11]Në mbretërinë
4,5 tënde është një njeri që e ka në vetvete shpirtin e zotave të shenjtë. Edhe në ditët e tyt et në të u gjend dije, kuptim e urti në përngjasim të dijes së zotave. Këndej edhe yt atë Nabukodonozori mbret e bëri prijësin e magjistarëve, të shituesve, të kaldenjve e të dijësve. Yt atë, o mbret, [12]sepse u gjend në të, në Danielin, të cilin mbreti e quajti Baltazar, një shpirt i aftë jashtëzakonisht, mençuri, kuptim, shtjellim ëndrrash, zbulim fshehtësish e shpjegim gjëegjëzash. Prandaj, le të thirret Danieli e të tregojë domethënien!».

Danieli para mbretit

[13]Kështu, pra, e futën Danielin te mbreti. Mbreti i tha Danielit: «A je ti ai Danieli nga bijtë e shpërngulur të Judës, të cilin e solli im atë nga Juda? [14]Dëgjova se ti e ke shpirtin e zotave dhe se është gjetur në ty një dije, kuptim e urti e madhe. [15]Tash m'i sollën këtu në praninë time të dijshmit, magjistarët për ta lexuar këtë shkrim, por nuk mundën ta lexojnë as të ma shtjellojnë vështrimin. [16]E unë dëgjova për ty se mundesh t'i shtjellosh të fshehtat e t'i zhvillosh gjëegjëzat: nëse, pra, mundesh ta lexosh shkrimin e të ma dëftosh vështrimin e tij, do të vishesh me purpur e rreth qafe do të vë varg të artë dhe do të jesh princi i tretë në mbretërinë time».
2,6 [17]Danieli i përgjigji mbretit e i tha: «Dhuratat e tua lëri për vete e dhuntitë e tua jepja një tjetri. Unë shkrimin do ta lexoj, o mbret, dhe do ta dëftoj vështrimin e tij.

[18]O mbret, Hyji i Tejetlartë i dha babës tënd Nabukodonozorit mbretërinë, madhërinë, lavdinë e nderin. [19]Në saje të madhërisë që ia kishte dhuruar, të gjithë popujt, fiset e gjuhët e nderonin dhe e

5,11 Pas *dijetarëve*, aramaishtja shton: "yt atë, o mbret", gjë që kapërcehet nga versionet.

5,19 Danieli përmbledh ngjarjen e treguar në k 4.

dronin. Ata që donte i vriste, kë donte e godiste, kë donte e lartësonte
e kë donte e përulte.
[20]Por, kur iu rrit mendja e kur shpirti i tij u përforcua në krenari,
qe hedhur nga froni i mbretërisë së vet dhe qe lënë pa farë nderimi,
[21]qe dëbuar nga rrethi i njerëzve, zemra iu bë si zemër bagëtie, iu desh
të banojë me gomarë të egjër, hëngri bar porsi lopët dhe trupi i tij qe
lagur nga vesa e qiellit deri që ia doli ta kuptojë se Hyji i Tejetlartë ka
pushtet mbi mbretërinë e njerëzve dhe e vë në krye të saj atë që Ai do.
[22]Po edhe ti, o Baltazar, biri i tij, megjithëse i dije të gjitha këto,
nuk e përvujtërove mendjen tënde, [23]por e lartësove vetveten përmbi
Hyjin e Qiellit, urdhërove të sillen te ti enët e Tempullit të tij dhe ti e
bujarët e tu, gratë e tua e shemrat e tua, pitë verë me to, madje ju edhe 5,4
i lavdëruat edhe hyjnitë e argjendta, të arta, të bronzta, të hekurta, të
drunjta e të gurta që s'shohin as dëgjojnë as s'kanë ndjenja, kurse nuk Ps 135,15-17; Is 40,20+
i dhatë lavdi Hyjit që në dorën e vet e ka frymën tënde dhe të gjitha Jb 12,10
udhët e tua. [24]Ai, pra, e dërgoi këtë dorë që e shkroi këtë shkrim.
[25]Dhe, ja, çka shkruan: mane, thecel, upharsin. [26]Ky është veshtrimi
i fjalëve: mane Hyji e ka peshuar mbretërinë tënde dhe i dha fund;
[27]thecel u peshove në peshore dhe u gjete i papeshë; [28]fares u nda
mbretëria jote dhe iu dha medëve e persianëve».
[29]Atëherë Baltazari dha urdhër të vishet Danieli me purpur, t'i
vihet rreth qafës vargu i artë dhe të shpallet me zëdhënës se është i
treti me pushtet në mbretërinë e tij.
[30]Po atë natë qe vrarë Baltazari, mbreti i kaldenjve.

6 [1]Dariu medas e mori mbretërinë në moshën gjashtëdhjetedy
vjeçe.

5,25 *Mene, Tekel, Peres*: BJ me tekstin aramaik përsërit *Mene* (kundër LXII, Teodocione, Vulg., Flavio Giuseppe e rr 26-28 që duken sikur nënkuptojnë tre terma e jo katër) e ndërsa për *Peres* ka *Parsîn*. Pas këtyre fjalëve të mistershme gjenden emrat e tri njësive matëse ose monedhave orientale: një minë, një sikël e një gjysëm mine (*paras*); termet huazohen kështu në një sërë lojra fjalësh në rr 26-28, duke i sugjeruar Mene foljen *mᵉnen'* (mat), Tekel foljen *tᵉqal* (peshoj) e Peres në të njëjtën kohë foljen *pᵉras* (ndaj) dhe emrin e persianëve. Nuk përkon me domethënien e vargut: aluzion i vlerës në rënie të tre perandorive që ndjekin (babilonasit, "medët", persianët), ose tre mbretërit: Nabukodonozori, Evil-Merodach e Baltazar (ose akoma Nabukodonozori, Baltazari e mbretërit e "medëve e të persianëve"), ose thënie e vjetër kuptimi i së cilës nuk është i qartë.

6,1 *Dariu medas*: është i njohur nga historianët e Ciri Persian kishte mundur medët kur mori Babiloninë. Krh. Hyrje në Profetët: Danieli.

DANIELI NË SHPELLËN E LUANËVE

Smira e satrapëve

[2]I pëlqeu Dariut të caktojë njëqind e njëzet satrapë mbi mbretërinë
5,7.16.29 e vet për të gjitha krahinat e mbretërisë së vet. [3]Mbi ta caktoi tre prijës. Ndër ta njëri ishte Danieli. Këtyre satrapët duhet t'u jepnin llogari që të mos ia mërzitnin mbretit. [4]Por Danieli i tejkalonte të gjithë prijësit e satrapët në gjithçka, sepse kishte shpirtin e Hyjit të jashtëzakonshëm, kështu që mbreti mendonte ta caktojë mbi mbarë mbretërinë. [5]Atëherë prijësit dhe satrapët kërkonin të gjenin ndonjë rast kundër Danielit në lidhje me mbarështimin e zyrës shtetërore, por nuk mundën të gjejnë asnjë shkak as dyshim, sepse ishte besnik e në të s'gjendej as faj as moskujdesi. [6]Prandaj, këta njerëz thanë: «Këtij Danieli s'mund t'i gjejmë faj, përveç se në mos ia gjejmë ndonjë send kundër tij në lidhje me besimin e Hyjit të tij».

[7]Atëherë prijësit e satrapët u bashkuan te mbreti e i thanë kështu: «Rrofsh sa malet, o mbreti Dari! [8]Të gjithë prijësit e mbretërisë, paria, satrapët, bujarët e gjyqtarët janë të mendimit që të shpallet një urdhëresë e fortë e mbretit, kështu që kushdo të bëjë ndonjë lutë brenda tridhjetë ditëve ndonjë zoti ose njeriu, përjashta teje, o mbret, të flaket në shpellën e luanëve. [9]Prandaj, o mbret, forcoje vendimin e
Es 1,19+ nënshkruaje urdhëresën që të mos mund të shndërrohet sipas ligjeve të medëve e të persianëve që nuk mund të ndryshohen». [10]Kështu mbreti Dari e nënshkroi urdhëresën e ndalimit.

Urata e Danielit

[11]Si e mori vesh Danieli se urdhëresa kishte qenë nënshkruar, hyri në shtëpinë e vet e, me dritare të hapura në dhomën e vet që shikonin
1Mbr 8,44.48 drejt Jerusalemit, në tri kohët e ditës binte në gjunjë, e adhuronte dhe
Ps 5,8; 28,2; 55,18; Ps 138,2 i falënderohej Hyjit të vet, ashtu sikurse e kishte pasur doke të veprojë edhe më parë.

[12]Atëherë këta njerëz shkuan dhe e gjetën Danielin duke u lutur e duke u përlutur Hyjit të vet. [13]U çuan e shkuan dhe i thanë mbretit lidhur me urdhëresën: «O mbret, a nuk e nënshkrove ti urdhëresën se çdo njeri që t'i lutet brenda tridhjetë ditëve ndonjë hyji ose njeriu përjashta teje, o mbret, do të qitet në shpellën e luanëve?». Mbreti përgjigji: «Po, është e vërtetë! E urdhëresa sipas ligjit të medëve e të persianëve, është e pashndërrueshme!». [14]Atëherë ata thanë para mbretit: «Danieli, ai i shpërnguluri nga Juda, nuk është në kujdes për

6,11 *drejt Jerusalemit*: mënyrë lutjeje në drejtim të Jerusalemit është e njohur të paktën nga koha e shpërnguljes dhe e mërgimit.

ty, o mbret, as për urdhëresën që ti e dhe, por çdo ditë në tri kohët e ditës, i thotë uratat e veta».
15Kur mbreti e dëgjoi këtë fjalë, u prish fort, në zemrën e vet mendoi ta shpëtojë. Deri në perëndimin e diellit u mundua ta shpëtojë. 16Por ata njerëz u bashkuan përsëri te mbreti e i thanë: «Mos harro, o mbret, se sipas ligjit të medëve e të persianëve, asnjë ndalesë ose urdhëresë e mbretit që ai e vendosi, s'ka leje të mos zbatohet!».

Danieli i qitur luanëve

17Atëherë mbreti dha urdhër të merret Danieli e të hidhet në shpellën e luanëve. Mbreti i tha Danielit: «Hyji yt, që ti e nderon gjithmonë, ai të shpëtoftë!». 18E prunë një gur dhe e vunë në grykën e shpellës. Mbreti e vulosi me unazën e vet dhe me vulën e bujarëve të vet, që asgjë të mos mund të ndryshohet lidhur me Danielin. 19Mbreti u kthye në pallatin e vet. Natën e kaloi pa ngrënë dhe as nuk i sollën ushqime. Për më tepër edhe gjumi i treti.
20Të nesërmen në mëngjes, mbreti mëkoi heret fort dhe me nxitim shkoi te shpella e luanëve. 21Si iu afrua shpellës, me një zë të përvajshëm e thirri Danielin e i tha: «O Daniel, shërbëtori i Hyjit të gjallë, Hyji yt, të cilit ti i shërben gjithmonë, vallë a do të ketë mundur të të shpëtojë prej luanëve?». 22Danieli i përgjigji mbretit e i tha: «Rrofsh sa malet, o mbret! 23Hyji im dërgoi engjëllin e vet e ua mbylli gojët luanëve. Nuk ma bënë asnjë të keqe, sepse u gjend para Tij se jam i drejtë. Por as para teje, o mbret, nuk bëra asnjë faj». 3,49; Tob 5,4+
24Mbreti mbeti tejet i kënaqur për këtë gjë dhe urdhëroi të nxirret Danieli nga shpella. Danieli qe nxjerrë nga shpella e në të nuk u gjet asnjë lëndim, sepse i besoi Hyjit të vet. 25Mbreti atëherë urdhëroi dhe u sollën ata njerëz që e kishin paditur Danielin, dhe qenë hedhur në shpellën e luanëve ata, bijtë e tyre e gratë e tyre e as nuk arritën deri në truallin e shpellës pa i pasë pushtuar luanët dhe ua coptuan të gjithë eshtrat e tyre.

Dëshmimi i besimit dhënë prej mbretit

26Atëherë mbreti Dari u shkroi të gjithë popujve, fiseve e gjuhëve që banojnë mbi mbarë tokën: «Paçi paqe me mbushullim! 27Kam dhënë urdhër që në mbarë mbretërinë time, ku unë sundoj, le të dridhen e le ta druajnë Hyjin e Danielit: 3,29(96)

sepse Ai është Hyji i gjallë, 4,31
ai është i amshueshëm!

6,19 *nuk i sollen ushqime,* BJ shton «*asnjë konkubinë*» përkthim i hamendshëm; të tjerët lexojnë: "instrumente muzikore".

Mbretëria e tij nuk do të ketë mbarim,
sundimi i tij deri në amshim!
28 Ai është çlirues e shëlbues,
3,32v(99v) që bën shenja e mrekulli
në qiell e mbi tokë!
Ai e shpëtoi Danielin
prej çaponjve të luanëve».

29 Danieli përparoi në gjithçka gjatë sundimit të Dariut e të sundimit të Cirit persian.

ËNDRRA E DANIELIT: KATËR EGËRSIRAT

2; /Zb 13 ### Vegimi i egërsirave

7 1 Në vitin e parë të Baltazarit, mbretit të Babilonisë, Danieli pa një ëndërr e disa vegime i silleshin nëpër mend në shtrojën e tij. Ai edhe e shkroi ëndrrën. Fillimi i fjalëve që tha:

2 Danieli tha: Shikoja në vegimin tim natën dhe, ja, katër erërat e qiellit e çonin peshë Detin e Madh; 3 katër egërsira të stërmëdha dolën nga deti: ishin të ndryshme nga njëra tjetra.

4 E para ishte porsi luaneshë e kishte krahë shqiponje. Derisa unë po e shikoja, iu shkulën krahët, u ngrit nga toka e u ndreq në këmbë porsi njeriu dhe i qe dhënë zemra e njeriut.

5 Kur qe, një tjetër egërsirë, e dyta, e ngjashme me ariun, pjesërisht e ndrequr. Në gojë i kishte tre brinjë: i mbante me dhëmbë. Kështu i qe thënë: «Ngrehu e ha shumë mish!».

6 Mandej shikoja, kur qe, një tjetër egërsirë, porsi leopardi. Mbi vete kishte katër krahë shpendi. Egërsira kishte edhe katër kokë dhe i qe dhënë pushteti.

7 Pas kësaj po shikoja në vegimin e natës dhe, ja, egërsira e katërt

6,29 *përparoi në gjithçka*: në aramaisht; BJ: "përparoi". – Në LXII kapitulli mbaron me vdekjen e Darios dhe me ardhjen e Cirit persian në pushtet.

7, 1-8 Vegimi është paralel me ëndrrën e Nabukodonozorit (k 2). Katër mbretëritë që do të zhduken para Birit të njeriut korrespondojnë me katër metalet e statujës së goditur nga guri i mistershëm (krh. 2,28+). Kuptimi i thellë eskatologjik i këtij vegimi historik tregohet më qartë nga përdorimi që bëhet në Zb. 13.

7,4 *E para*: Perandoria babilonase.

7,5 *një tjetër egërsirë*: mbretëria e Medëve. Sipas treguesve historikë të librit, Medët vijnë menjëherë pas Babilonasve (krh. 6,1+).

7,6 *një tjetër*: mbretëria persiane.

7,7 *egërsira e katërt*: mbretëria e Aleksandrit të Madh (vdiq në 323) dhe e pasardhësve të tij (krh. 2,40; 8,5; 11,3). "Dhjetë brirët" janë mbretërit e selucidëve. "Briri" zakonisht është përdorur si simbol i forcës dhe i pushtetit (krh. Lp 33,17; 1Mbr 22,11; Ps 75,5; 89,18; 92,11; etj.).

e tmerrshme, e çuditshme dhe tejet e fuqishme. Dhëmbët i kishte të hekurt, të mëdhenj: hante e copëtonte dhe tepricën e shkelte me këmbë. Ishte krejtësisht e ndryshme nga egërsirat e tjera që i kisha parë më parë, dhe kishte dhjetë brirë.

8Unë po i vrojtoja këta brirë, kur qe, mbiu një tjetër bri i vogël mes tyre dhe tre nga brirët e mëparshëm u shkulën para tij. Pashë se ai bri kishte sy si sy njeriu. Kishte edhe gojën me të cilën fliste fjalë të mëdha. /Zb 13,5

Vegimi i të Tejetlashtit dhe i Birit të njeriut

9Vrojtoja dhe ja, u shtruan fronet /Zb 20,4
dhe i Tejetlashti ndenj.
Petku i tij i bardhë porsi bora,
flokët e kokës së tij porsi leshi i pastër; /Zb 1,14
froni i tij porsi flaka e zjarrit,
rrotat e tija zjarr i ndezur flakë!
10Lumë i zjarrtë rridhte Ps 50,3
e dilte përpara tij,
mijëra mijërash i shërbenin /Zb 5,11
e miliarda miliardash qëndronin përpara tij:
po bëhej gjyqi, Gjn 5,22; /Zb 20,12
u hapën librat!

11Ende më jehonin në veshë fjalët e mëdha që i fliste briri, kur qe, egërsira qe prerë, e copëtuan trupin e saj dhe e hodhën për ta djegur /Zb 19,20 në zjarr. 12Egërsirave të tjera u qe marrë pushteti, por u qe lejuar ta zgjasin jetën edhe për një kohë të caktuar.

13Unë po shikoja kështu në vegimin e natës:
kur qe, në retë e qiellit, /Mt 8,20+; 24,30;
po vinte dikush si Biri i njeriut! Mt 26,64p;
/Zb 1,7; 14,14

7,8 *i vogël*: Antioku IV Epifan (175-163), që u bë i njohur vetëm pasi mundi disa kundërshtarë. – *fjalë të mëdha*: "gjëra të mëdha": ky varg tregon njëkohësisht shkathtësinë dhe arrogancën blasfemuese të Antiokut (krh. rr 25; 11,36; 1Mak 1,21.24.45 e Zb 13,5).

7,9 *fronet*: fronet e gjykatësve. Shenjtërit e Hyjit janë të thirrur të gjykojnë me të, tashmë sipas traditës judaike (Henoku) e më qartë sipas premtimeve të Jezu Krishtit (Mt 19,28; Lk 22,30; Zb 3,21 e 20,4). Froni i Hyjit me rrota, të zjarrta dhe verbuese, na rikujton karrocën hyjnore të Ez 1.

7,10 *u hapën librat*: libri në të cilin shkruhen të gjitha veprimet njerëzore të mira e të këqija (krh. Jer 17,1; Mal 3,16; Ps 40,8; 56,9; Lk 10,20; Zb 20,12+). Shëmbëlltyra është marrë në *Dies irae*. Në librin e jetës krh. 12,1+.

7,12 *u qe lejuar ta zgjasin jetën*: të mbijetuarit e perandorive tjera, për një kohë të papërcaktuar, nuk paraqet më një rrezik për fenë, nga momenti që populli i Hyjit nuk është i nënshtruar më atyre. BJ: "*u qe zgjatur jeta*".

7,13 *biri i njeriut*: aramaishtja *bar ʾnaša'*, sikur hebraishtja *bën 'adam*, që do të thotë në radhë të parë "njeri" (krh. Ps 8,5). Kështu në librin e Ezekielit Hyji

Arriti deri tek i Tejetlashti i motit
dhe qe paraqitur para tij.
14Ai i dha pushtetin, nderin e mbretërinë.
Të gjithë popujt, fiset e gjuhët
u shtruan nën shërbimin e tij:
2,28+; Mt 4,17+ pushteti i tij pushtet i amshuar
që kurrë s'do të merret,
2,44+ mbretëria e tij kurrë nuk do të prishet.

Shtjellimi i vegimit

15Tmerri ma mbuloi shpirtin. Mua Danielin më tmerruan këto gjëra. Vegimet që më vlonin në mend më morën mendsh. 16Iu afrova njërit prej atyre që ishin aty e kërkova të ma thotë të vërtetën lidhur me të gjitha këto. Ai më përgjigji e ma dha shpjegimin e këtyre gjërave: 17«Këto katër egërsira të mëdha, janë katër mbretër që do të ngriten
Vap 9,13+ mbi tokë; 18do ta marrin veç prej tyre mbretërinë dhe do ta mbajnë për shekuj të shekujve shenjtërit e Hyjit të Tejetlartë».

19Mandej pyeta të mësoj të vërtetën lidhur me egërsirën e katërt, që ishte shumë e ndryshme nga të gjitha këto të tjerat, tepër e tmerrshme, dhëmbët i kishte të hekurt e thonjtë të bronztë, hante, copëtonte e tepricat i shkelmonte, 20nga dhjetë brirët që i kishte në kokë dhe për tjetrin që posa i lindi i ranë tre të tjerë, për atë bri që kishte sy e gojë, me të cilën fliste fjalë të mëdha dhe që ishte më e
/Zb 11,7; 13,7 madhe se të tjerat. 21Unë po e shikoja dhe, ja, ai bri bënte luftë kundër
/Zb 20,4 shenjtërve dhe i mundte, 22deri që arriti i Tejetlashti i motit dhe u
Mk 1,15 dha të drejtën Shenjtërve të Tejetlartit. Erdhi koha dhe Shenjtërit e fituan mbretërinë. 23Ai tha kështu: «Egërsira e katërt do të jetë e katërta mbretëri mbi tokë më e madhe do të jetë se mbretëritë e tjera, do ta përpijë botën mbarë, do ta shkelmojë e do ta grimcojë.

e thërret profetin. Shprehja ka këtu një kuptim të veçantë, të lartë, sipas të cilit tregon një njeri që tejkalon në mënyrë misterioze gjendjen njerëzore. Kuptim personal, kështu formojnë besim tekstet e lashta judaike apokrife, të frymëzuar në këtë hap: Henoku e 4 Ezdra, sikurse edhe interpretimi rabinik më konstant, e përdorimi që bën Jezusi duke ja aplikuar vetvetes (krh. Mt 8,20+). Por ka edhe kuptim kolektiv, i themeluar mbi rr 18 (e rr 22) ku Biri i njeriut identifikohet në një farë mënyre me shenjtërit e të Tejetlartit: por kuptimi kolektiv (njësoj mesianik edhe ky) e zgjat kuptimin personal, duke qenë Biri i njeriut, në të njëjtën kohë, kryet, përfaqësuesi dhe modeli i popullit të shenjtë. Kështu mendonte shën Efremi që profecia synonte më së pari judenjtë (makabenjtë) pastaj, pas tyre e në mënyrë të përsosur, Jezusin.

7,15 Pas *Danielit*, shfuqizohen me LXX e Vulg. Dy fjalë aramaike të pakuptueshme.

7,18 *shenjtërit*: në vend të "populli i shenjtë", sikur në 8,24; Ps 34,10; Is 4,3; Nr 16,3; krh. Dal 19,6+.

7,22 *u dha të drejtën Shenjtërve të Tejetlartit*: do të mund të përkthehej edhe: "gjykimi u qe lënë shenjtërve".

[24]Kurse dhjetë brirët: nga kjo mbretëri dhjetë mbretëri do të bëhen, /Zb 17,12
por pas tyre një tjetër do të ngrihet. Ky do të jetë më i fuqishëm se
të parët, tre mbretër do t'i mposhtë, [25]hyjshmi do të flasë kundër të 11,36
Tejetlartit, do t'i ndrydhë Shenjtërit e të Tejetlartit, do të kujtojë
se mund t'i ndërrojë kohët e Ligjin, e Shenjtërit do të bien në dorë 8,14; 12,7; /Zb 12,14
të tij për një kohë, disa kohë e gjysmë kohe. [26]Atëherë do të mbahet
gjyqi, do t'i merret pushteti, do të shpartallohet e do të zhduket
për jetë! [27]Mbretëri e pushtet e madhëria e mbretërive do t'i jepen
popullit të Shenjtërve të të Tejetlartit, mbretëria e të cilit është
mbretëri e amshueshme dhe të gjithë mbretërit atij do t'i shërbejnë,
atë do të dëgjojnë».

[28]Këtu merr fund tregimi. Unë, Danieli, mbeta shumë i turbulluar
në mendime të mia, fytyra m'u zverdh, por këto gjëra i ruajta në
zemrën time.

VEGIMI I DANIELIT: DASHI E CJAPI

Luftimi i dashit e i cjapit

8 [1]Të tretin vit të mbretërimit të mbretit Baltazar, unë Danieli,
pata një vegim, pas atij që më ishte dukur më parë. [2]Unë 5,1+
po shikoja vegimin e, derisa po shikoja, më dukej se isha në
kështjellën Suzë, që është në krahinën Elam; por në vegim pashë se
isha në brigjet e lumit Ulaj.

[3]I ngrita sytë e mi e shikova, kur qe, një dash po qëndronte përbri
lumit. Kishte dy brirë: brirët i kishte të mëdhenj, por njëri ishte më

7,25 *do të kujtojë se mund t'i ndërrojë kohët e Ligjin*: aludim i politikës së helenizimit të Antiokut Epifan e veçanërisht ndalesat që ai bën për të shtunen dhe festat (krh. 1Mak 1,41-52). – *një kohë, kohët dhe gjysma e një kohe:* sipas 4,13, me "kohë" duhet të kuptojmë këtu një vit. Tre vite e gjysëm, gjysma e javës së viteve të 9,27, përkojnë afërsisht me kohëzgjatjen e persekutimit të Antiokut. Kjo shifër, e shprehur në mënyrë të njëvlershme me katërdhjetë e dy muaj (tridhjetë ditësh) ose 1260 ditë, është rimarrë në një kuptim tipik në Zb 11,2-3; 12,14; 13,5 (e krh. Lk 4,25 e Jak 5,17): shpreh atëherë, e në një perspektive vazhdimisht të pranishme në Danielin, një periudhë fatkeqësish të lejuara nga Hyji, ku kohëzgjatja e të cilave do të jetë e kufizuar për shkak të ngushëllimit të të vuajturve.

8,1 *Baltazar*: mbi këtë personazh, krh. 5,1+. – *më parë*: vegimi i k 7 këtu është rimarrë në mënyrë të qartë.

8,2 *Suzë*: një ndër rezidencat mbretërore të Akemenidëve. Nuk dihet nëse është e nevojshme të kuptojmë që Danieli ishte realisht në Suzë apo kjo është pjesë e vegimit. – *në brigjet e lumit*: BJ supozon: "në derë", përkthim, i mbështëtur nga versionet, e një fjale që shfaqet vetëm këtu e në rr 3 e 6; të tjerë nënkuptojnë "breg", ose "përrua" ose "lumë", si BC. – Lumi Ulaj është lumi që pështkon Suzën.

8,3 Mbi simbolizmin e deshëve dhe të cjepëve, krh. Ez 34,17v e Zak 10,3. – *njëri prej brirëve ishte më i lartë se tjetri*: ai më i larti i brirëve është pushteti persian, që është mbi atë të medëve (rr 20) të cilin e ndjek duke e përfshirë në vetvete.

i lartë se tjetri e më i larti ishte rritur më vonë. 4Pashë se dashi me brirë gjuante në perëndim, në veri e në mesditë. Asnjë kafshë nuk ishte në gjendje t'i bënte ballë, gjë e gjallë s'mund t'i shpëtonte. Bënte gjithë si donte e u bë i madhërueshëm.

5Unë po vëreja: kur qe, nga perëndimi po ia beh një cjap përmbi sipërfaqen e tokës e këmbët nuk ia preknin tokën! Cjapi kishte ndërmjet syve një bri të mrekullueshëm. 6Ia behi te dashi brinoç që e pashë se po qëndronte në breg të lumit dhe, me gjithë fuqinë që kishte, u sul kundër tij. 7Pasi iu afrua dashit, pashë se u sul me tërbim kundër tij, i ra dashit e ia theu të dy brirët e dashi s'mundi t'i qëndrojë. Pasi e hodhi për tokë, e shkelmoi dhe askush s'mundi ta shpëtojë dashin prej tij.

8Cjapi atëherë erdhi e u bë shumë i madh. Kur u bë i madh, iu thye briri i madh e, në vend të tij, lindën katër brirë në drejtim të katër erërave të qiellit. 9Nga njëri prej tyre doli një bri i vogël, por u bë i madh në drejtim të mesditës, të lindjes e të vendit të fuqishëm.
11,16.41; Ez 20,6.15; Zak 7,14; Dan 12,3 /Zb 12,4 11,31 10U bë i madh deri në fuqitë qiellore, i flaki për tokë disa nga fuqitë qiellore e yjet dhe i shkelmoi. 11U lartësua deri në Prijësin e Ushtrisë, ia mori flinë e përditshme dhe ia rrënoi Vendin e shenjtë. 12Për shkak të mëkateve ushtria u ngrit kundër flisë së përditshme, për tokë u zhgërrye e vërteta: briri përparoi në gjithçka që ndërmori.

13Dëgjova një shenjt duke folur dhe një shenjt i tha një tjetri, s'di
12,6; /Zb 6,10 se kujt, atij që po fliste: «Deri kur do të vazhdojë kjo pamje: flia e përditshme e ndaluar, mëkati shkatërrues që po bëhet, Shenjtërorja dhe vendi i fuqishëm që po shkelmohet me këmbë?». 14Ai i përgjigji: «Edhe dy mijë e treqind mbrëmje e mëngjes e Shenjtërorja do të pastrohet».

8,5 *një cjap*: Aleksandri (krh. rr 21 e 2,40; 7,7; 11,3). – *brir të madh*: ose "brir të mrekullueshëm" (BJ): përkthim i hamendshëm; ndoshta thjesht: "një e dalë".

8,8 Vdekja e Aleksandrit ndarja e perandorisë së tij: në 7,7 autori kalon menjëherë në dinastinë e Seleucidëve, por duke specifikuar pararendësit e Antiokut Epifan për të cilin do të flitet drejtpërdrejt këtu në rr 9.

8,9 *në drejtim të vendit të fuqishëm*: në formë letrare: "e në drejtim të vendit të shkëlqyer", Palestinës.

8,10 *yjet*: janë populli i Hyjit, sipas 12,3 (e Mt 13,43).

8,11 *Prijësin e ushtrisë*: vetë Hyjin; BJ ndan ndryshe rr 11-12: "...shfuqizoi flinë e përditshme e shkatërroi themelet e shenjtërores dhe të ushtrisë së tij".

8,12 *Për shkak të mëkateve...* i qe dhënë: BJ e vë foljen në formën aktive (*tintën*, TM: *tinnatën*) dhe përkthen: "mbi flinë vendosi paudhësinë". Në një dorëzim të tillë mund të kuptohet që paudhësia (d.m.th. urrejtja e fatkeqësisë") ka zëvendësuar, në shenjtërore, flinë; ose akoma që persekutuesi ka dashur që flia të ishte konsideruar si një paudhësi.

8,13 *një shenjt*: ndoshta një engjëll (krh. 4,10). – *atij që po fliste*: "njërit që po fliste". Një mënyrë e ngjashme si paraqitet një zbulesë nëpërmjet një dialogu misterioz, në të cilin pyetjet që bën vegimtari janë të njëjtat, gjendet edhe në Zak 1,8-17. – *e ndaluar*: në LXII; BJ e lë jashtë.

8,14 *I:* me versione, TM lexon: "më". – *dy mijë e treqind mbrëmje e mëngjes:* pra qoftë 2300 ditë, qoftë 1150, nëe shprehja

Engjëlli Gabriel e shtjellon vegimin

15Derisa unë, Danieli, po kisha këtë vegim dhe mundohesha që
ta kuptoj, ja, para meje qëndroi dikush si njeri. 16Dëgjova zërin e
një burri që prej Ulajt thërriste e thoshte: «Gabriel, shtjelloja këtij 9,21-23; Lk 1,19.26
vegimin!». 17Ai erdhi ku isha unë. Kur arriti, nga tmerri, rashë me 10,15-19; Ez 2,1;
fytyrë përdhe. Ai më tha: «Biri i njeriut, merre vesh mirë, ky vegim Zb 1,17
është për kohën e fundit!». 18Ndërkohë që ai po fliste, unë rashë fikët
me fytyrë përdhe, por ai më preku e më ndreqi në këmbë.

19Atëherë më tha: «Që, unë po të zbuloj çka do të ndodhë në mbarim
të mallkimit, sepse mbarimi e ka kohën e caktuar. 20Dashi që e pe Am 5,18+
se ka dy brirë: janë mbretërit e medëve e të persianëve, 21kurse cjapi 11,2+
është mbreti i grekëve. Briri i madh, që e kishte ndërmjet syve, është
mbreti i parë. 22Çka pe se u thye briri e në vend të tij dolën katër të
tjerë: janë katër mbretëritë që do të dalin prej popullit të tij, por s'do
ta kenë fuqinë e tij.

23Pas mbretërisë së tyre, kur t'i ketë mbuluar paudhëria, do të
ngrihet një mbret i pafytyrë e dinak. 24Fuqia e tij do të rritet, por
jo prej fuqisë së vet. Do të shkaktojë rrënime sa s'mund të besohen,
do t'i shkojnë punët për së mbari, do t'i vrasë të fortët edhe popullin 7,18
e shenjtë. 25Në saje të dinakërisë së tij, dredhia do të përparojë në
duart e tija, do të krenohet në zemrën e vet dhe me dredhi do të bëjë
të vriten me shumicë. Do të çohet kundër edhe princit të princave, do 2,34
të zhbihet pa i vënë kush dorë! 26I vërtetë është vegimi i mbrëmjeve /Zb 19,9; 21,5; 22,6
e i mëngjeseve, për të cilin u fol, por t'i vulose vegimin, sepse do të 12,4.9-13; /Zb 10,4
vërtetohet pas shumë ditëve».

27Unë, Danieli, u meka dhe për disa ditë mbeta i sëmurë. Pastaj u
çova e vijova të kryej punët që m'i kishte ngarkuar mbreti. Vegimi më
kishte lënë të habitur, sepse s'ishte kush në gjendje që ta kuptonte.

nënkupton dy flitë e përditshme të ndaluara gjatë kohës së persekutimit. Të dyja këto shifra largohen në mënyrë të dukshme nga tri vite e gjysëm (1260 ditë) të 7,25, e kuptimi mbetet i paqartë. – *do të pastrohet*: do t'i rikthehet e drejta. Termi nënkupton një domethënie mesianike përveç asaj historike.

8,16 *që prej*: me hebraishten; ndoshta ishte në hyrje (krh. rr 2), ndoshta nënkupton ngarkesën e ujit.

8,19 duke parë në paranjohje të së ardhmes e në vullnetin hyjnor, koha e fatkeqësisë është koha e zemërimit të Hyjit (krh. 11,36; Is 10,25; 26,20; 1Mak 1,64).

8,23 *kur t'i ketë mbuluar paudhësia*: "në kulmin e mëkateve të tyre", pra kur të jetë arritur masa.

8,24 *jo prej fuqisë së vet*: përsekutuesi është mjet i zemërimit të Hyjit.

8,25 *pa i vënë kush dorë*: ndoshta këtu kemi një aludim të mbarimit jo të dhunshëm të Antiokut, që vdiq nga ligështia (1Mak 6,8-16; 2Mak 9), e ideja e vdekjes së persekutuesve, sikurse sukseset e tyre (rr 24), është vetëm në duart e Hyjit (krh. 2,34).

8,26 Ndryshe nga dy profecitë e Ez 12,21-28, të përmbushura gati në mënyrë të drejtpërdrejtë, vegimet e Danielit do të përmbushen pas një kohe të zbuluar në mënyrë jo të qartë (krh. 12,4.9-13).

PROFECIA E SHTATËDHJETË JAVËVE

Urata e Danielit

3,25-45; Bar 1-2; Neh 1,5–11,9 5,31+; 7,5+

9 [1]Vitin e parë të Dariut, birit të Asuerit, prej farës së medëve, i cili sundoi mbi mbretërinë e kaldenjve, [2]vitin e parë të sundimit të tij, unë, Danieli, po i shqyrtoja Shkrimet mbi numrin e vjetëve të cilët i kishin qenë zbuluar prej Hyjit profetit Jeremi që duheshin të plotësoheshin për rrënimet e Jerusalemit: shtatëdhjetë vjet. [3]E solla fytyrën time drejt Zotit Hyjit tim, iu luta e iu përluta me njënesë, me grathore e në pluhur. [4]Unë iu luta Zotit Hyj, dëshmova e thashë: «Po të lutem, o Zot, Hyj i madhërishëm e i tmerrshëm, ti që e mban Besëlidhjen dhe mëshirën ndaj atyre që të duan e i mbajnë urdhërimet e tua. [5]Ne mëkatuam, bëmë keq, vepruam paudhërisht, kundërshtuam, i lamë urdhërimet e rregulloret e tua. [6]Nuk i dëgjuam shërbëtorët e tu profetët, të cilët, në emër tënd, u folën mbretërve tanë, prijësve tanë, etërve tanë e mbarë popullit të vendit. [7]Ty, o Zot, të përket drejtësia, kurse neve turpi në fytyrë, siç u ndodhi edhe sot njerëzve të Judës, banorëve të Jerusalemit, e mbarë Izraelit, këtyre që janë afër e atyre që janë larg anembanë tokës, ku i trete për shkak të paudhërisë së tyre, me të cilën mëkatuam kundër teje. [8]O Zot, neve na takon turpi në fytyrë, mbretërve tanë, prijësve tanë e etërve tanë, sepse mëkatuam kundër teje; [9]kurse Zotit, Hyjit tonë, i takon mëshira e falja, sepse ne u larguam prej teje. [10]Nuk e dëgjuam zërin e Zotit, Hyjit tonë, për të ecur ligjit të tij që na e dha nëpër shërbëtorët e vet, profetët. [11]Të gjithë izraelitët e shkelën Ligjin tënd dhe u larguan për të mos e dëgjuar zërin tënd. Kështu u resh mbi ne mallkimi e nëma që është e shkruar në Librin e Moisiut, shërbëtorit të Hyjit, sepse mëkatuam kundër tij.

[12]Ai i vuri në veprim fjalët që i ka folur kundër nesh e kundër gjyqtarëve tanë, të cilët na gjykuan: e zbrazi mbi ne një fatkeqësi të madhe, saqë një gjë e tillë kurrë nuk kishte ngjarë nën qiell, siç i erdhi Jerusalemit. [13]Shi ashtu siç është e shkruar në Ligjin e Moisiut, krejt ajo fatkeqësi erdhi mbi ne e ne nuk e lutëm Zotin, Hyjin tonë, nuk u kthyem nga paudhëritë tona për ta pranuar të vërtetën tënde. [14]Zoti ndenji zgjuar mbi këtë fatkeqësi dhe e çoi mbi ne, sepse Zoti, Hyji ynë, është i drejtë në të gjitha veprat e veta që i bëri: në të vërtetë ne

Jer 25,11-12; 29,10

Lev 26,40

Lp 7,9.21; Neh 1,5 Dal 34,6+ 1Mbr 8,47; Bar 1,17

Jer 7,25-26+

Neh 9,34; Jer 44,21; Bar 1,15-16

Is 57,19

Lp 28,64

Neh 9,17 Lp 28,15; Jer 26,4+

Lev 26,14-39; Lp 28,15-68; Bar 1,19–2,3

Gjn 8,32; 1Gjn 3,19+ Neh 9,33

9,4 Lutja që vijon përfshin disa kujtime, jehona biblike. Mund t'i afrohet lutjes së Azarisë, në 3,25-45, dhe i shërben si model Bar 1 e 2.

9,12 *kundër gjyqtarëve tanë*: d.m.th. "gjyqtarët që na gjykonin".

9,14 *Zoti ndenji zgjuar*: në Jer 1,11-12 (krh. 31,28; 44,27) simboli i bajames (šaqëd) rikujton profecinë orakullin JHWH që qëndron zgjuar (šôqëd) mbi përmbushjen e fjalës së tij, si për të mirën ashtu edhe për të keqen.

nuk e dëgjuam zërin e tij. [15]E tash, o Zot, Hyji ynë, ti, që me dorën
tënde të fuqishme e nxore popullin tënd prej tokës së Egjiptit e fitove Lp 6,21; Jer 32,20-21; Bar 2,11-13
së të madh që qëndron deri ditën e sotme ne kemi mëkatuar, ne e
bëmë të keqen, [16]o Zot, kundër çdo drejtësie sate, por po të lutem,
largoje zemërimin tënd e furinë tënde prej qytetit tënd Jerusalemit
e prej Malit tënd të Shenjtë: sepse për shkak të mëkateve tona e të
paudhërive të etërve tanë Jerusalemi dhe populli yt janë bërë turpi i Ps 44,14
të gjithë atyre që na rrinë përreth.
[17]E tash, o Hyji ynë, dëgjoje lutjen e shërbëtorit tënd dhe përlutjet e Bar 2,14
tija, dëftoje fytyrën tënde mbi Shenjtëroren tënde të mbetur shkretë, Ps 4,7+
pashë dashurinë tënde! [18]Prire, o Hyji im, veshin tënd e dëgjo! Hapi 2Mbr 19,16; Is 37,17
sytë e tu e shihe mjerimin tonë e Qytetin që thirret me emrin tënd. Vaj 5,18
Jo, nuk i paraqesim uratat tona në fuqi të veprave tona të drejta, por
në fuqi të mëshirave të tua të shumta. Bar 2,19
[19]Na dëgjo, o Zot! Na fal, o Zot, na vështro e vepro! Mos vono pashë Neh 9,19.21.27
jetën tënde, o Hyji im, sepse emrin tënd mban Qyteti yt e populli yt!». Ps 40,18

Engjëlli Gabriel e shtjellon profecinë

[20]Derisa ende po flisja, po lutja e po rrëfeja mëkatet e mia e mëkatet
e popullit tim, Izraelit, dhe po i shtrija përlutjet e mia para Hyjit tim
për Malin e Shenjtë të Hyjit tim, [21]ndërkohë që ende po e flisja uratën,
kur qe, Gabrieli, që e kisha parë më parë në vegim, duke fluturuar 8,15-18; 10,9-11
me nxitim më preku në kohën e flisë mbrëmesore, [22]më mësoi, foli me Dal 29,39
mua e më tha: «O Daniel, erdha për të të mësuar e për të të bërë të
kuptosh. [23]Qysh në fillim të uratës sate ka dalë fjala dhe unë qeshë
dërguar ta mësoj, sepse ti je tejet i dashur. Tash rri gati fjalës e merre 10,11.19
vesh vegimin:

[24]Shtatëdhjetë të shtunat janë të caktuara
mbi popullin tënd e mbi Qytetin tënd të shenjtë
për t'i dhënë fund paudhërisë,
për të marrë fund mëkati,

9,16 *kundër çdo drejtësie sate*: BJ ka «*sipas drejtësisë sate*» d.m.th. "sipas të gjitha drejtësive të tua", pra në emër të drejtësisë së shfaqur në aktet me të cilat ti i ke "dhënë të drejtën" popullit tënd.

9,17 *përlutjet e tija*: krh. 1Mbr 8,28; Neh 1,6.11; Ps 130,2. – Pas shkatërrimit BJ fut "pashë jetën tënde" me Teodicione e rr 19; TM ka: "për shkak të Hyjit tim".

9,21 *duke fluturuar me nxitim*: d.m.th.: "duke fluturuar me nxitim më preku".

9,22 *më mësoi, foli me mua*: në LXII e sir. Domethënë: "ai foli me mua e më bëri të kuptoj".

9,23 *ti je tejet i dashur*: d.m.th.: "ti je i dëshiruari". "Njeri" këtu është i nënkuptuar (krh. 10,11.19). Vulg. përkthen: "njeri dëshirash"; bëhet fjalë për kënaqësitë hyjnore për Danielin, jo për dëshirat e shpirtit të tij.

9,24 Profecia që vijon, paralele me ato të kapitujve të afërt, i referohet ngjarjeve të persekutimit të Antiokut, por në një stil letrar misterioz me aluzione (mungesë e emrave të përveçëm, shifra të rrumbullakuara) që bën të kuptosh

për t'u zhbirë fajësia,
Is 53,11; Rom 3,24-26 për t'u sjellë drejtësia e përhershme,
për të shkuar në vend vegimi e profeti,
1Kro 23,13; Mt 3,16+; Vap 10,38 për t'u shuguruar Shenjti i shenjtërve.
25 Dije, pra, dhe merre mirë vesh:
Prejse të dalë fjala
Esd 3,1-3 që përsëri të ndërtohet Jerusalemi
e derisa të vijë i Shuguruari Prijës,
janë shtatë javë.
Gjatë shtatëdhjetë javëve mandej
përsëri do të rindërtohet sheshi dhe muret,
por në kohë të vështira.
26 Mandej pas shtatëdhjetë e dy javëve
do të vritet i Shuguruari, por jo për vete.
Qytetin dhe Shenjtëroren do ta shkatërrojë
populli i prijësit të ardhshëm.
Mbarimi i tyre është në shkatërrim
e deri në mbarim do të ketë luftë
e shkatërrime të caktuara.
27 Ai do të lidhë një Besëlidhje të fortë me shumë palë
për një jave të vetme;
1Mak 1,45 në gjysmën e javës do të pushojë fli e kusht,

se teksti ka një kuptim më të thellë. Si lajmërimi i mbretërisë mesianike (2,28+; 7,13+), ajo do të ketë, për të krishterët, realizimin e saj përfundimtar në kohën e Krishtit e të Kishës. Koha e plotësisë së përshkruar në rr 24 tejkalon pafundësisht një rikthim të thjeshtë të paqes. Hollësia e rr 25-27, që përshkruajnë periudhat e mëparshme, mbetët e errët, e paqartë. – *Shtatëdhjetë të shtunat*: bëhet fjalë për një numër të përsosur të javëve ose të viteve. Pikënisja e llogaritjes është data e zbulesës së bërë Jeremisë (krh. rr 25). Termi i konsideruar është restaurimi i Jerusalemit dhe rikthimi i të internuarve, që 2Kro 36,22-23 (=Esd 1,1-3) e sheh të realizuar nga dekreti çlirues i Cirit në 538. – *për të shkuar në vend*: d.m.th. nganjëherë "për t'i dhënë fund diçkaje", disa herë "për të garantuar", e këtu ka kuptimin e plotë "për të përmbushur". – *Shenjti i shenjtërve*: qoftë altari ose tempulli ashtu edhe kryeprifti (krh. 1Kro 23,13): restaurimi i meshtarisë së shenjtë përputhet me atë të altarit e të tempullit; është marrë në konsiderim në të njëjtën perspektivë profetike.

9,25 *i shuguruari*: Mesia ose "i lyer" (krh. Dal 30,22+; 1Sam 9,26+; Iz 45,1). Etërit më të vjetër të Kishës nuk janë të një mendjeje për identitetin e këtij të shuguruari Mesia, e as me pohimin që rr 26 të shenjojë vdekjen e Jezusit. Disa ia përshkruanin javën e fundit mbarimit të kohëve. – *sheshi dhe muret*: është periudha e rindërtimit nën regjimin persian.

9,26 *i shuguruari*: i Lyeri ose Mesia. Me Teodicione, ky i lyer ose Mesia, mund të identifikohet me kryepriftin Onia III (krh. 2Mak 4,30-38), i hequr rreth vitit 175 dhe i vrarë nga njerëzit e Antiokut epifan: do të ishte edhe princi i besëlidhjes së 11,22. – *jo për vete*: me Teodicione, i cili plotëson kështu një fjalë që ka rënë nga teksti; të tjerë sugjerojnë: "pasardhësi"; BJ e kapërcen duke lënë fjalinë pezull. – *të caktuara*: nga Hyji (krh. 8,25+).

9,27 *me shumë*: ky hap sqarohet ndoshta në dritë të 11,30-32: "besëlidhja shënon këtu mbledhjen e të paudhëve përreth tiranit që i ka joshur të tradhëtojnë besëlidhjen e shenjtë (krh. 1Mak 1,21.43.52; 2Mak 4,10v). – *fli e kusht*: shfuqizimi i flisë së

përmbi krahun e Tempullit
do të jetë Ndyrësia e shkatërrimit deri në mbarim,
deri në caktimin e mbarimit
që do të bien mbi shkatërruesin». 11,31; 12,11; 1Mak 1,54; /Mt 24,15p 11,36

VEGIMI I MADH

KOHA E HIDHËRIMIT

Vegimi i njeriut të veshur me petk liri

Ez 1

10 [1]Në vitin e tretë të Cirit, mbretit të persianëve, Danielit të mbiquajtur Baltazar, i qe zbuluar një fjalë: fjalë e vërtetë, luftë e madhe. Ai e mori vesh fjalën, kuptimi i qe dhënë në vegim. [2]Ndër ato ditë, unë, Danieli po bëja një agjërim tri javësh: [3]nuk hëngra ushqime të shijshme, mish as verë nuk shtiva në gojën time, por as me erëra të mira nuk u leva derisa morën fund këto tri javë ditë. [4]Të njëzetekatërtën ditë të muajit të parë, ndodhesha në brigjet e lumit të madh, Tigrit. [5]I çova sytë për të shikuar, kur qe, pashë një njeri të veshur me petka të linjta, të ngjeshur ijësh me brez prej ari të Ofirit. [6]Trupi i tij i përngjante krizolitit, fytyra e tij porsi rrufeja e sytë e tij porsi vravashka e ndezur flakë, krahët e këmbët e tija porsi duka e bronzit të skuqur e zëri i të folurit të tij porsi zëri i shumicës. [7]Vetëm unë Danieli e vrojtoja këtë vegim. Njerëzit që po ndodheshin me mua, nuk e panë këtë vegim, por i pushtoi një tmerr i madh dhe ikën për t'u fshehur. [8]Unë mbeta vetëm dhe po e vrojtoja këtë pamje të madhëruesh me. Pikë fuqie s'më mbeti, deri edhe fytyra m'u zbeh, u shëmtova e mbeta pa fuqi fare.

9,23 9,3 8,2 /Zb 1,13-15 Ez 1,24 Vap 9,7

Duka e engjëllit

[9]E dëgjova zërin e fjalëve të tija. Duke dëgjuar zërin e fjalëve të tija u paka e rashë me fytyrë përdhe: fytyra m'u ngjesh përdhe.

8,16-18

vjetër nuk do të thotë këtu zëvendësimi i saj me flinë e besëlidhjes së re: hapat paralelë tregojnë se ajo është vepër e të paudhëve. – *e Tempullit*: nuk është e saktësuar në TM, por kuptimi është i dukshëm. – *Nyrësia e shkatërrimit*: domethënë: "urrejtja e llahtarshme" ose "trishtuese". Kjo shprehje (šiqqûsîm mᵉšomëm), për të cilën BJ ruan shprehjen e shenjtëruar nga përdorimi, domethënë "urrejtja e trishtimit" duhet të kujtojë nga njëra anë Baalët antikë, objekt të idhujtarisë tashmë të qortuar në Izrael nga profetët (šiqqûs është një ekuivalent përbuzës i Baalit, dhe šomëm luan mbi titullin fenician "zotëri i qiellit", baʿal šamêm), e nga ana tjetër Zeusi i Olimpit të cilit iu kushtua tempulli i Jerusalemit (krh. 2Mak 6,2).

10,1 *luftë*: domethënë: "ushtria". Bëhet fjalë për luftën e udhëhequr nga engjëjt, e përshkruar në rr 12-21.

9,21-23; /Zb 1,17 9,23; 10,19
[10]Kur qe, një dorë më preku e më ndreqi në gjunjë e mbi shuplakat e duarve të mia. [11]Atëherë më tha: «Daniel, njeri tejet i dashur, vëru vesh fjalëve që do t'i them! Ndrequ në këmbë të tua, sepse, ja, jam i dërguar te ti». Kur m'i tha këto fjalë, u ndreqa në këmbë e dridhesha.
[12]Ai vazhdoi e më tha: «Daniel, mos u tremb, sepse që prej ditës së parë kur bëre ç'mos që të kuptosh duke e përvujtëruar vetveten para Hyjit tënd, u vështruan fjalët e tua dhe unë erdha në saje të fjalëve të tua. [13]Princi i mbretërisë persiane më kundërshtoi njëzet e një ditë; por, Jt 9; Zb 12,7 ja, më erdhi në ndihmë Mikaeli, njëri nga prijësit e parë; unë mbeta aty Zan 49,1 pranë mbretit të persianëve. [14]Por erdha të të mësoj çfarë do t'i ndodhë popullit tënd në ditët e fundit, sepse është edhe një vegim për ato ditë».

Engjëlli i jep guxim Danielit

[15]Derisa po m'i fliste këto fjalë, rashë me fytyrë përdhe e heshta. 7,13+ [16]Dhe, ja, dikush me fytyrë si njeri, i preku buzët e mia. Unë nisa të Is 6,7; Jer 1,9 flas e i thashë atij që më qëndronte përballë: «Imzot, ky vegim po më zë ngushtë e fije trimërie nuk më mbeti. [17]E si atëherë do të mund të bisedojë shërbëtori i Imzotit me një Imzot tim të tillë? Në mua s'ka mbetur asnjë shkëndijë trimërie dhe mbeta pa frymë». [18]Atëherë përsëri ai që dukej si njeri më preku e ma përtëriu fuqinë. [19]Më tha: «Mos u tremb, njeri tejet i dashur! Paqja me ty! Merr fuqi! Ji i fortë!». Derisa po fliste me mua, mora zemër e thashë: «Fol, Imzot, sepse më trimërove!».

Lajmërimi profetik

[20]Tha: «A e di pse kam ardhur te ti? Tash do të kthehem për të luftuar me princin e Persisë. Posa të kem kryer, do të vijë princi i Greqisë. [21]Përnjëmend do të të lajmëroj çfarë shkruan në Librin e së vërtetës. Askush nuk më ndihmon kundër këtyre përveç Mikaelit, princit tuaj.

11 [1]Vetë që prej vitit të parë të Dariut Medas qëndroja pranë tij që të përtëritej e të forcohej. [2]Tash ty do ta tregoj të vërtetën: Ja, edhe tre mbretër do të ngriten për Persinë: i

10,13 *Mikaeli*: engjëlli i JHWH që, në Zak 3,1-2, i kundështon Satanit, merr emrin Mikael ("kush është si Hyji?") in Jud 9; ai i lë në dorë Hyjit përgjegjësinë të dënojë djallin. I njëjti dyluftim është i përshkruar në Zb 12,7-12. Mikaeli është engjëlli mbrojtës i popullit të Hyjit (rr 21 e 12,1; krh Dal 23,20+). Princi i Persisë shfaqet si një nga engjëjt mbrojtës të popujve armiq të Izraelit. Ky konflikt i mistershëm ndërmjet engjëjve nënvizon që fati i kombeve mbetet një sekret i pezulluar, edhe për engjëjt, për një zbulesë të Hyjit. – *e kam lënë*: në LXX; ndërsa TM ka: "unë mbeta aty", formë e parregullt.

10,20-21 Renditja e këtyre dy rreshtave është e dyshimtë. – *Iavan:* Jonia, që tregon Greqinë.

11,1 *Vetë që prej vitit të parë të Dariut*: tekst i pasigurt; nganjëherë fillimi i rreshtit është konsideruar një shtesë.

katërti do pasurohet më tepër se të gjithë dhe, kur të bëhet mujshar për shkak të pasurisë së vet, do të çojë gur e peshë kundër mbretërisë greke.

Leka i Madh

[3]Mandej do të ngallitë një mbret i fuqishëm e trim, i cili do të zotërojë mbi një perandori të madhe dhe do të bëjë çfarë t'i pëlqejë. [4]E kur t'ia ketë dalë në majë, mbretëria e tij do të shkatërrohet e do të ndahet në katër erërat e qiellit, por jo ndërmjet pasardhësve të tij as me të njëjtën fuqi që e kishte ai: me të cilën sundoi. Mbretëria e tij do të copëtohet edhe do t'u jepet të tjerëve, e jo këtyre.

Luftërat e para ndërmjet seleucidëve e lagidëve

[5]Mbret, i Mesditës do të bëhet i fuqishëm e njëri prej princave të tij do t'ia marrë krepçinë e perandoria e tij do të bëhet më e fortë se e tij. [6]Disa vjet më vonë do të bëjnë besëlidhje: bija e mbretit të Mesditës do të shkojë te mbreti i Veriut për të lidhur miqësi, por nuk do të mund ta ndalojë fuqinë e krahut dhe ajo s'do t'i bëjë ballë; do të dorëzohet ajo, ata që e sollën, djali i saj dhe ai që i ndihmonte atij në ato kohë.

[7]Nga pinjollat e rrënjëve të saja do të ngallitë njëri, në vend të saj, do të vijë një ushtri, do të depërtojë në fortesat e mbretit të Veriut, do

11,2 *edhe tre mbretër do të ngriten për Persinë*: tre mbretër persianë, duke përjashtuar "Dariun Medes". I "katërti"sigurisht që nuk është mbreti i fundit akemenid, Dariu i tretë Kodoman (336-331), mundet nga Aleksandri i Madh, por më mirë Kserses i Madh (486-465), që ndërmori dërgimin në Greqi në 480.

11,4 Me vdekjen e Aleksandrit, mbretëria e tij qe ndarë jo ndërmjet bijve të tij, por ndërmjet gjeneralëve të tij, trashëgimtarëve ose "pasardhësve" krh. 2,40v; 7,7; 8,8).

11,5 "Mbreti i mesditës" është Ptolomeu I Soter (306-285), sovrani i parë i dinastisë helenistike të Egjiptit. "Kapiteni" ose princi është Seleuku I Nikator (304-281), i cili u lidh në fillim me Ptolomeun I për të mundur Antigonin (beteja e Gazës, 312, fillimi i epokës së Seleukëve) e formoi pastaj në Azi një perandori të madhe. – *do të bëhet më e fortë*: domethënë: "sundimi i tij do të jetë më i fuqishëm (*memšaltô*)"; BJ: "do të jetë më e fortë se e tij (perandoria)", duke hamendësuar *mimmešaltô*.

11,6 *besëlidhje*: rreth viti 252 Antioku II Theos (261-246), pasi lidhi një besëlidhje me Ptolomeun II Filadelfi (285-247), mori për grua vajzën e tij Berenice; gruaja e tij e parë Laudiceja u tërhoq; pastaj,pasi burri i saj e mori përsëri, e helmoi së bashku me Berenicen dhe djalin e saj që e kishte me Antiokun dhe me anëtarët e oborrit të tij mbretëror. Djali i Laudicesë, Seleuku II Kalinik (246-226), qe sulmuar menjëherë në shenjë hakmarrje nga Ptolomeu III Evergete (247-221) i cili solli në Egjipt një fitore por nuk arriti ta shfrytëzojë deri në fund shkëlqimin e fitores së tij. rr 9 aludon me një kundërsulm të Seleukut, e keqinterpretuar nga historianët. – *krahut* – BJ lexon: «*pasardhësi i saj*» me Teodocionin, Simak, Vulg. që lexojnë *zarʿô* në vend të *zʿroʿô* ("krahu i saj"). – *djali i saj*: mendohet të jetë *hayyaldah;* TM lexon: "paraardhësi i saj", *hayyolᵉdah*; sir. e Vulg. përkthejnë: "bijtë e saj". – *ai që i ndihmonte:* bashkëshorti i saj.

11,7 *e do t'i pushtojë*: d.m.th.: "do të veprojë bashkë me ta e do të fitojë".

t'i sulmojë e do t'i pushtojë. [8]Deri edhe hyjnitë e tija, truporet e tyre,
enët e çmueshme argjendi e ari do të bëhen pre që do t'i çojë në Egjipt:
Ai do të ngadhënjejë për do kohë mbi mbretin e Veriut. [9]Ai do të sulet
kundër mbretit të Mesditës, por do të kthehet në vendin e vet.
[10]Bijtë e tij do të bashkohen dhe do të mbledhin një ushtri tejet të
madhe. Njëri prej tyre do të sulet me tërbim, do ta vërshojë, do të
kthehet, do të ngritet përsëri e do të arrijë deri në fortesë. [11]Mbreti
i Mesditës, i zemëruar, do të dalë për të luftuar kundër tij, kundër
mbretit të Veriut. Ky do të bëjë gati një ushtri të madhe, por kjo do
të bjerë në dorën e mbretit të Mesditës. [12]Ushtria do të pësojë humbje
të mëdha e ai do të krenohet për këtë gjë. Do të vrasë shumë mijëra,
por nuk do të ngadhënjejë. [13]Sepse mbreti i Veriut do të kthehet e
do ta bëjë gati një ushtri edhe më të madhe se të parën e në kohën
e caktuar pas disa vjetësh, do të sulet me një ushtri të madhe e të
përgatitur mirë. [14]Në atë kohë shumë do të ngriten kundër mbretit të
Mesditës; do të ngriten edhe mujsharët e popullit tënd për ta çuar në
vend vegimin, por do të birren.
[15]Do të vijë mbreti i Veriut, do të hapë llogore dhe do ta pushtojë
një qytet tejet të fortifikuar. Krahët e Mesditës nuk do të mund të
bëjnë ballë dhe ushtria e zgjedhur e tij nuk do të ketë fuqi të qëndrojë.
[16]Pushtuesi do të bëjë çka të dojë dhe askush s'do të mund t'i dalë
8,9+ përballë. Do të ngulë në atë vend të mrekullueshëm e rrënimi do të
jetë në duart e tija. [17]Do t'ia vërë syrin ta pushtojë mbarë mbretërinë
e Mesditës, do të lidhë me të marrëveshje, vajzën do t'ia japë për ta
prishur, por kjo s'do të ketë sukses e s'do t'ia arrijë qëllimit. [18]Atëherë

11,8 *në Egjipt*: është hera e parë që përmendet në mënyrë të qartë, në TM, për atë që shenjonte që këtu me "mesditë". LXX zëvendëson gjithmonë "mesditën" me "Egjiptin".

11,10 *Bijtë e tij*: me LXX e ketib; qeré, Teodozione e volg. lexojnë: "bijtë e tij", vijon me BJ: Seleuku III Ceraun (227-223) e Antioku III i Madh (223-187). – Rreshtat që vijojnë referojnë sukseset e Antiokut të Madh, "mbreti i veriut". Nga 220 ai ndërmori pushtimin e Palestinës; Ptolomeu IV Filopator (221-203) mblodhi menjëherë trupat mercenare e ato egjiptiane dhe, duke iu afruar kufirit, ngadhënjeu mbi Antiokun duke i dhënë humbje të mëdha (beteja e Rafisë, rr 11); fitorja qe e madhe (rr 12); për tetë vite Antioku luftoi për të rimarrë nën sundim perandorinë e tij aziatike. Në momentin e ardhjes në fron të Ptolomeut V Epifan (205-181), u kthye me forca (rr 13), i mbështetur nga besëlidhja e Filipit V të Maqedonisë dhe i ndihmuar nga revoltat e brendshme që kishin shpërthyer në Egjipt. Rreshti 15 aludim i një rrethimi të gjatë të Gazës. Një kundërsulm egjiptian në Jude bëri vetëm të vonojë hyrjen e Antiokut në Jerusalem (rr 15-16).

11,17 *do të lidhë me të marrëveshje*: hamendëson; TM është prishur. – duke paraqitur një ndërhyrje romake, Antioku u lidh me Ptolomeun, duke e fejuar me vajzën e tij Kleopatrën; martesa u bë në Rafia në vitin 194. – *për ta prishur*: përemri është në gjininë femërore, por nuk dihet nëse do t'i referohej Kleopatrës; e njëjta gjë për dy foljet që vijojnë. Fundi i këtij rreshti i paqartë duhet t'i aludojë rikthimit të armiqësive për shkak të mosbesimit të egjiptianëve.

11,18 *do t'u sillet ishujve*: qytetet bregdetare. Antioku, duke përfituar nga

do t'u sillet ishujve dhe shumicën do t'i pushtojë, por një princ do t'i japë fund këtij turpi dhe marrja do të kthehet e do të bjerë mbi të.
19Atëherë do të kthehet drejt qyteteve të vendit të vet, por do të marrë
në thua e do të rrëzohet e do të zhduket.
20Në vend të tij do të vijë një tjetër që do ta dërgojë tatimtarin e vet
në Stolinë e mbretërisë, por në pak ditë do të vritet pa zemërim e pa luftë.

Antioku Epifan

21Në vend të tij do të vijë një i poshtër, të cilit nuk do t'i jepet nderi
mbretëror. Do të vijë fshehtas e me dredhi do ta marrë mbretërinë.
22Fuqitë e armatosura do të asgjësohen përpara tij dhe do të sharrojë
edhe Princi i Besëlidhjes. 23Me gjithë marrëveshje me të, tradhtisht do
të sulmojë dhe do të ngadhënjejë me pak popull. 24Në kohë të qetësisë
do të shpërthejë në krahina të pasura e do të bëjë çfarë nuk bënë
baballarët e tij as baballarët e baballarëve të tij: rrëmbime, grabitje;
do t'i shpërndajë pasuritë e tyre, do të sendërtojë synime kundër
qyteteve të fortifikuara, por vetëm për një kohë.
25Fuqia e tij dhe mendja e tij do të nxitet të çojë një ushtri të madhe
kundër mbretit të Mesditës. Mbreti i Mesditës do të niset në luftë me
forca të mëdha ushtarake, por nuk do të qëndrojë, sepse do të shtijnë
fitma kundër tij. 26Do ta vrasin shi ata që do të hanë në tryezën e tij
bashkë me të; ushtria e tij do të shkatërrohet e shumë do të mbesin të
vrarë. 27Qëllimi i të dy mbretërve do të jetë t'i bëjnë keq njëri tjetrit,
do të rrinë në të njëjtën tavolinë e do të bisedojnë me zhibla duke e
rrejtur njëri tjetrin, por s'do të fitojnë gjë, sepse do t'i presë sosja në
kohë të caktuar.

armëpushimi me Egjiptin, u kthye drejt Azisë së vogël, zotëroi qytetet greke dhe egjiptiane duke u treguar i pakujdesshëm ndaj paralajmërimeve të romakëve, deri në ditën në të cilën në 190, në Magnezia të Sipilit, qe thyer pa iu lënë mundësia të fitonte nga konsulli Luçio Kornel Shipioni (këtu: "një komandant").

11,19 Rënduar nga një humbje e madhe e luftës, Antioku kishte ndërmarrë një aksion për të plaçkitur thesarin e një tempulli të Belit në Elimaide: gjeti vdekjen në këtë dërgim (187).

11,20 *një*: është Seleuku IV Filopator (187-175), biri i Antiokut të Madh, i cili i urdhëroi shërbëtorit të tij Eliodorit të marrë thesarin nga tempulli i Jerusalemit: sipas 2Mak 3 qe penguar nga një shfaqje mbinatyrore. – Vazhdimi i rreshtit është i vështirë dhe përkthimi është hamendësues. – *do të vritet*: vdiq i vrarë me nxitjen e Eliodorit.

11,21 *një i poshtër*: Antioku IV Epifan (175-164) i cili përvetësoi fronin duke i zënë vendin Demetrit të ri, birit të vëllait të vet Seleukut IV.

11,22 *Princi i Besëlidhjes*: ndoshta kryeprifti Onia III (krh. 9,26+).

11,24 *njerëzve të tij*: miqtë e Antiokut, ata që përfitojnë nga lakmia e tij.

11,25 *kundër mbretit të mesditës*: bëhet fjalë për fushatën e parë të Antiokut kundër Filometorit të Egjiptit (biri i motrës së tij Kleopatrës) i cili, i kështilluar keq bie në duar të kundërshtarit të vet: ky e trajtoi me një miqësi të rreme e kështu plaçkiti Egjiptin. Dhe në kthimin e tij u tregua i pamëshirshëm kundër judenjve (rr 28).

[28]Ai do të kthehet në tokën e vet me pasuri të madhe, me zemër
kundër Besëlidhjes së shenjtë; do të veprojë sipas synimeve të veta e
do të kthehet në vendin e vet. [29]Në kohë të caktuar do të kthehet në
tokën e Mesditës, por kjo ndërmarrje e fundit nuk do të dalë si e para.
[30]Kundër tij do të vijnë anijet triremshe, romakët; do ta sulmojnë e do
2Mak 5,11 të marrë ikjen. Do të kthehet duke u tërbuar kundër Besëlidhjes së
shenjtë dhe përsëri do të merret vesh me ata që e shkelën Besëlidhjen
e shenjtë.

Përndjekja e hebrenjve

[31]Fuqi ushtarake të armatosura prej tij do të shkojnë ta dhunojnë
8,11 shenjtëroren fortesë; do ta ndalojnë flinë e përditshme dhe do ta
9,27+ vendosin turpin e shkatërrimit. [32]Me dredhi do t'i joshë ata që e kanë
12,3 thyer Besëlidhjen, kurse populli që e njeh Hyjin do të qëndrojë e do
të veprojë. [33]Mësuesit e popullit do ta mësojnë shumicën, por për
disa ditë do të sharrojnë prej shpatës, prej zjarrit, në mërgim e në
pre. [34]Kur të sharrojnë kështu, pak kush do t'u vijë në ndihmë dhe
shumëkush do t'u afrohet me dredhi. [35]Do të ketë edhe ndër të urtë
12,10 asish që do të rrëzohen që të sprovohen, të pastrohen e të zbardhen
deri në kohën e caktuar, sepse do të vijë koha e caktuar.
/2Sel 2,4 [36]Mbreti do të veprojë sipas dëshirës së vet. Do të ngritet, do të
Zb 13,5 madhërohet përmbi çdo zot. Edhe kundër Hyjit të hyjnive do të flasë
2,47
8,19 gjëra të padëgjuara e do të ketë sukses deri të mbushet zemërimi:
sepse çka ka qenë caktuar, patjetër do të shkojë në vend. [37]S'do t'i

11,29 *në tokën e Mesditës*: fushata e dytë e Egjiptit duhet të përfundonte me një humbje përvujtëruese. Duke ardhur në takim me Antioku në afërsi të Aleksandrisë, konsulli Gaio Popilio Lenate i bëri shenjë nga ana e senatit romak se duhet të tërhiqej.

11,30 *anijet me tre rrema*, romakët: me LXX dhe Vulg., përkthejnë termin me "Romakët". BJ ka *Kitim*. Ky term shenjon, në mënyrë origjinale, Çipron, por në Bibël edhe krahinat maritime, veçanërisht ato të perëndimit (krh. Zan 10,4; Nr 24,24; Is 23,1.12; Jer 2,10; Ez 27,6=Vulg. "Italia"). Sigurisht që këtu bëhet fjalë për romakët. – *e shkelën Besëlidhjen e shenjtë*: Judenjtë duke mos u qëndruar besnikë praktikave fetare të tyre u pushtuan nga tërheqjet e jetës helenistike (krh. 1Mak 1,11-15.43.52).

11,31 shenjtëroren-fortesë: krh. "qyteza e Tempullit" në Neh 2,8 dhe 1Mak 1,31.33. Mund të shikohet harta në fund të vëllimit.

11,32 *do t'i joshë*: d.m.th.: "do t'i bëjë hipokritë".

11,33 *do të sharrojnë*: lojë fjalësh në hebraisht në mes "do të sharrojnë" (*wᵉnikšᵉlû*) e "mësuesit" (*maskîl*); njësoj si rr 35 (*hammaskîlim yikkašᵉlû*).

11,34 *me dredhi*: d.m.th.: "me intriga" (BJ); aludim i mundshëm i sukseseve të para të Judës Makabe i cili mblodhi rreth vetes elementa rezistues.

11,36 *përmbi çdo zot*: sikurse Aleksandri në 8,4 e 11,3 dhe Antioku i Madh në 11,16, por në mënyrë të kundërt nga akemenidët, të cilët në mbishkrimet e tyre ia atribuojnë fatin e tyre Ahura Masdah. Në pleqërinë e tij, Antioku është paraqitur në monedhat e tij nën portretin e Zeusit të Olimpit.

11,37 Pasardhësit e Seleukut i nderonin mbi të gjitha Apolin; ndërsa Antioku Epifan qe më i devotshëm ndaj Zeusit të Olimpit (krh. rr 36), i identifikuar me Jupiterin Kapitolin (rr 38). – të Lakmueshmin e grave: është Tammuz-Adone (krh. Ez 8,14).

marrë parasysh as zotat e etërve të vet, as të Lakmueshmin e grave,
as cilindo prej zotave, sepse do ta vërë veten mbi gjithçka. 38Në vend
të tyre do të nderojë hyjin e fortesave, hyjin që nuk e njohën etërit e
tij. Do ta nderojë me ar, argjend, gur të paçmueshëm e me gjëra të
çmueshme. 39Në emër të kësaj hyjnie të huaj do t'i sulmojë qytetet
e fortifikuara. Atë që ta pranojë, do ta mbulojë me nder, do t'u japë
pushtet mbi shumicën dhe do t'u ndajë toka si shpërblim.

KOHA E FUNDIT

Mbarimi i salvuesit

40Në kohën e Mbarimit mbreti i Mesditës do të luftojë kundër tij dhe
porsi stuhia do të vijë kundër tij mbreti i Veriut me karroca lufte, me
kalorës e me anije të mëdha; do të hyjë nëpër vende, do të ndrydhë e
do të kalojë. 41Do të hyjë edhe në Vendin e lavdishëm. Shumë vende do 8,9+
të bien. Vetëm këto vende do të shpëtojnë nga dora e tij: Edomi, Moabi
dhe kryesia e bijve të Amonit.
42Do ta shtrijë dorën e vet mbi vende dhe as toka e Egjiptit nuk do
t'i shpëtojë. 43Do t'i pushtojë visaret e arit, të argjendit e të gjitha
gjërat e çmueshme të Egjiptit; gjurmëve të tija do të kalojnë edhe
libianët e etiopianët. 44Por do ta turbullojnë lajmet nga Lindja e nga
Veriu dhe do të niset me felgrim të madh për të zhbirë e për të vrarë
shumë. 45Tendat e pallatit të vet do t'i ngrehë ndërmjet detit dhe Malit
të Shenjtë të Stolisë. Edhe atij do t'i vijë fundi dhe askush s'do t'i
ndihmojë.

Ngjallja dhe shpërblimi

12 1Në atë kohë do të ngritet Mikaeli, Princi i Madh, që i 10,13+
mbron bijtë e popullit tënd. Kjo do të jetë një kohë ngushtice Jer 30,7; Jl 2,2;
të madhe. E tillë nuk qe qysh se filluan të jetojnë popujt e /Mt 24,21p
deri në atë kohë! Në këtë kohë populli yt do të shpëtojë: secili që do të
gjendet i shkruar në Libër.
2Një numër i madh i atyre që flejnë në tokën e pluhurit do të zgjohen: 2Mak 7,9+; Ez 37,10+;
/Gjn 5,28-29

11,39 *hyjni e huaj*: aludim i i garnizonit të Sirianëve e të Judenjve të tradhëtuar që mbreti kishte vendosur në qytezën e re ose Akra (krh. 1Mak 1,33-34). – *si shpërblim*: d.m.th.: "për një çmim"; mund të mendohet një institucion i regjimit agrar e fiskal që Seulukët u kishin vendosur territoreve të pushtuara.

11,41 *dhe kryesia*: në TM (*rë'šît*), BJ hamendëson *šᵉ'ërît*, "mbetja".

11,43 *etiopianët*: ose "Kušiti" (BJ): popujt që gjendeshin në perëndim dhe në jug të Egjiptit.

11,45 *do t'i vijë fundi*: vdekja e Antiokut (krh. 8,25).

12,1 *në Libër*: libri i të paracaktuarve ose libri i jetës (krh. Dal 32,32-33; Ps 69,29; 139,16; Is 4,3; Lk 10,20; Zb 20,12+. Krh. edhe Dan 7,10+).

12,2 Ky është një prej teksteve të mëdha të BV mbi ringjalljen e trupit (krh. 2Mak 7,9+).

disa për jetën e pasosur e disa për turpin e përhershëm. 3Dijetarët
Is 66,24 /Mt 13,43; 1Kor 15,41-42 do të shkëlqejnë porsi kthjelltësia e kupës qiellore, e ata që ua kanë mësuar shumëve drejtësinë, do të shkëlqejnë porsi yjet në amshimin e përhershëm.

Profecia e vulosur

8,26; /Zb 10,4 4Ti, o Daniel, ndryj këto fjalë e vulose librin deri në kohën e Mbarimit! Do të enden shumë e dija do të jetë e shumëfishtë».

5Unë Danieli po shikoja, kur qe, dy të tjerë po qëndronin në këmbë: njëri këndej, mbi bregun e lumit, tjetri andej, në anën tjetër, në
10,5 bregun e lumit. 6Njëri i tha njeriut të veshur me petka të linjta e qëndronte përmbi ujin e lumit: «Kur do të marrin fund këto gjëra të mrekullueshme?». 7E dëgjova njeriun që ishte i veshur me të linjta e
/Zb 10,5-6 që qëndronte përmbi ujët e lumit, i cili, lartësuar dorën e djathtë dhe
4,31; Sir 18,1 dorën e majtë drejt qiellit, u përbetua me Atë që jeton përgjithmonë:
7,25; 8,14 «Pas një kohe, kohëve e pas gjysmë kohe kur të vijë mbarimi i shpartallimit të fuqisë së popullit të shenjtë do të përmbushen të gjitha këto».

8Unë e dëgjova, por gjë s'mora vesh e thashë: «Imzot, si do të marrin fund këto?». 9Tha: «Shko, Daniel! Këto janë fjalë të fshehta
11,35 e të vulosura deri në kohën e Mbarimit. 10Shumë do të pastrohen,
/Zb 22,11 do të zbardhohen e do të vihen në provë. Të paudhët do të bëjnë paudhëri; të paudhët gjë nuk do të kuptojnë. Dijetarët do të marrin
9,27+ vesh. 11Prej kohës kur do të këputet flia e përditshme e do të vihet
7,25 turpi shkatërruesit: do të kalojnë një mijë e dyqind e nëntëdhjetë ditë. 12I lumi ai që pret e arrin deri në një mijë e treqind e tridhjetë e pesë ditë! 13Ti shko deri në Mbarim. Pusho. Do të ngrihesh ta marrësh shpërblimin tënd në mbarimin e ditëve».

(Deri këtu lexuam Danielin në vëllimin hebraisht. Të tjerat, që ndjekin deri në mbarimin e librit, u përkthyen nga botimi i Teodocionit).

12,3 *ata që... drejtësinë*: d.m.th.: ata që kanë bërë të drejtë dhe pra "mësues të drejtësisë". Rreshti i mëparshëm bën të kuptosh se këtu nuk bëhet fjalë vetëm për famën e pas vdekjes të shenjtërve, sikurse në Ur 3,7 (krh. Is 1,31), por për një shndërrim eskatologjik të trupit të tyre, tashmë "të lavdishëm".

12,4 *do të enden*: në kërkim të së vërtetës (krh. Am 8,12). – *dija*: në TM; BJ në LXX ka: "paudhësi". Por pa korrigjuar ndoshta mund të përkthehet (me Teodocione): "Shumë do të dyshojnë por dija do të jetë e shumëfishtë".

12,11 *një mijë e dyqind e nëntëdhjetë ditë*: diferenca në mes shifrave të 8,14 (1150), të 12,11 (1290) dhe 12,12 (1335) mbetet pa shpjegim.

12,13 ti shko deri në Mbarim: bëhet fjalë për shpërblimin përfundimtar (Mik 2,5: krh. Ps 1,5).

SUZANA E GJYKIMI I DANIELIT

13 [1]Na ishte në Babiloni një njeri që e kishte emrin Joakim.
Kishte marrë për grua Suzanën, bijën e Helcisë, që ishte
shumë e bukur dhe e dronte Zotin. [3]Prindërit e saj, pasi
ishin njerëz të drejtë, e edukuan vajzën e vet sipas Ligjit të Moisiut.
[4]Joakimi ishte shumë i pasur. Përbri shtëpisë së vet kishte një kopsht.
Tek ai tuboheshin judenjtë me shumicë, sepse e çmonin më tepër se
të gjithë të tjerët.

[5]Atë vit i zgjodhën për gjykatës dy pleq nga populli. Ishin asish, për
të cilët Zoti ka thënë: «Paudhëria doli nga Babilonia me anë të pleqve
gjykatës që vetëm dukeshin si udhëheqës të popullit». [6]Këta shkonin
në shtëpinë e Joakimit e te ta shkonin të gjithë ata që kishin ndonjë
çështje gjyqësore. [7]Kur, rreth mesditës, populli shpërndahej, Suzana
dilte e shëtiste në kopshtin e burrit të vet. [8]Ata dy pleqtë e shihnin çdo
ditë duke hyrë e shëtitur dhe i lakmuan. [9]E humbën dritën e arsyes,
sytë e vet më nuk i lartësuan për ta parë Qiellin e për t'i kujtuar
gjyqet e drejta. [10]Të dy u goditën nga dëshirimi për të, por s'ia dëftuan
njëri tjetrit epshin e vet, [11]sepse u vinte turp t'ia zbulonin shokut
lakmimin që kishin për të, [12]por çdo ditë mundoheshin me shumë
dëshirë që ta shikonin. Një ditë i thanë njëri tjetrit: [13]«Po shkojmë në
shtëpi se është koha e drekës!». Dolën jashtë e u shpërndanë, [14]por u
kthyen dhe u gjetën në të njëjtin vend e, duke pyetur njëri tjetrin pse
u kthyen, rrëfyen epshin e vet. Atëherë së bashku caktuan kohën kur
Suzanën do ta gjenin vetëm.

[15]Kështu ata po prisnin rastin e volitshëm. Një ditë erdhi Suzana,
sikurse edhe ditëve më përpara, vetëm me dy shërbëtore e, pasi bënte
vapë, deshi të bëjë banjë në kopsht. [16]Aty s'ishte askush tjetër, përveç
dy pleqve të fshehur që po e shikonin. [17]Suzana u tha shërbëtoreve:
«Më sillni vaj e erëra të mira dhe ma mbyllni derën e kopshtit që të
lahem». [18]Ato bënë si u urdhëroi. E mbyllën derën e kopshtit dhe dolën
nëpër anësore për të sjellë çka kishte kërkuar: e nuk dinin se pleqtë
ishin fshehur brenda.

[19]Kur shërbëtoret dolën, u çuan dy pleqtë, vrapuan tek ajo e i thanë:
[20]«Ja, dyert e kopshtit janë të mbyllura e askush nuk na sheh. Ne
kemi rënë në dëshirimin tënd: na u dorëzo e të biem me ty! [21]Por, nëse
s'dëgjon, do të bëjmë dëshmi kundër teje se ka qenë me ty një djalosh
e për këtë arsye i ke nisur shërbëtoret larg teje». [22]Suzana dënesi e
tha: «Kam rënë gjallë e ngushtë: në qoftë se bëj atë çka kërkoni, më

Lev 20,10; Lp 22,22; Gjn 8,4-5

k 13 Këtu fillojnë shtesat greke; krh. Hyrje në profetët: Danieli.

13,5 *ka thënë*: nuk dihet cili tekst shkrimor është nënkuptuar këtu.

13,22 *vdekja*: dënimi me vdekje ishte i paracaktuar për ata që shkelnin besnikërinë bashkëshortore (Lev 20,10; Lp 22,22; Gjn 8,4-5).

pret vdekja, në qoftë se s'bëj ashtu, s'do të mund të shpëtoj prej duarve
tuaj; [23]por më mirë është për mua të bie në duar tuaja pa e pasë bërë
këtë të keqe se të mëkatoj para syve të Zotit». [24]Atëherë Suzana lëshoi
një britmë të madhe. Bërtitën edhe pleqtë kundër saj [25]dhe njëri prej
tyre u lëshua vrap dhe e hapi derën e kopshtit.
[26]Kur anëtarët e familjes dëgjuan britmat në kopsht, u lëshuan
vrap nëpër derën anësore për të parë se ç'kishte ndodhur. [27]Kur pleqtë
i treguan fjalët e veta, shërbëtorëve u ra një hije e zezë, sepse kurrë
për Suzanën nuk ishte thënë një fjalë e tillë.
[28]Të nesërmen, kur u mblodh populli në kuvend te Joakimi, burri
i saj, erdhën edhe dy pleqtë plotësisht të vendosur që ta dënojnë
Nr 5,18-22 Suzanën me vdekje. [29]Ata thanë para popullit: «Silleni Suzanën,
bijën e Helcisë, gruan e Joakimit!». Ata çuan për ta sjellë. [30]Ajo erdhi
me prindër, me fëmijë e me të gjithë kushërinjtë. [31]Vërtet Suzana
ishte shumë e njomë dhe e bukur për kah hijeshia! [32]Ata të paudhë
urdhëruan ta hiqte velin, sepse me të ajo e kishte mbuluar fytyrën
për t'u kënaqur me bukurinë e saj. [33]Qanin të gjithë njerëzit e saj dhe
të gjithë ata që e shikonin.
Lev 24,14 [34]Dy pleqtë u ngritën mes popullit e ia vunë duart mbi kokë. [35]Ajo,
duke qarë, i çoi sytë drejt qiellit: sepse e kishte ngulur zemrën në
Zotin. [36]Pleqtë thanë: «Derisa ne po shëtisnim vetëm në kopsht, kjo
hyri në kopsht me dy shërbëtore, e mbylli derën e kopshtit e i nisi
shërbëtoret. [37]Atëherë iu afrua një djalosh që kishte qenë i fshehur,
dhe ra me të. [38]Ne që ndodheshim në një këndë të kopshtit, kur e pamë
këtë poshtërsi, vrapuam tek ata e i pamë mirë se ishin bashkuar.
[39]Por atë nuk mundëm ta kapim, sepse ishte më i fuqishëm se ne
dhe, si e hapi derën, iku. [40]Këtë e kapëm dhe e pyetëm kush ishte ai
djalosh, por nuk deshi të na tregojë. Për këtë gjë ne jemi dëshmitarë!».
[41]Njerëzit u besuan porsi pleqve të popullit e gjykatësve dhe e dënuan
Ps 33,13-15; Fu 15,11; Heb 4,13 Suzanën për vdekje. [42]Suzana lëshoi një britmë të madhe e tha: «O
Hyj i amshueshëm, ti që i njeh fshehtësitë, ti që di gjithçka para se
të ngjajnë, [43]ti e di mirë se kundër meje sollën dëshmi të rrejshme!
Ja, unë po vdes, megjithëse nuk bëra asgjë prej atyre që i sendërtoi
shpirtëligësia e tyre kundër meje!». [44]Zoti e dëgjoi uratën e saj.
4,5; 5,11.14 [45]Ndërsa po e çonin për ta vrarë, Hyji e zgjoi shpirtin e shenjtë të
një djaloshi të ri, që quhet Daniel. [46]Ai bërtiti me zë të lartë: «Unë
jam i pafajshëm në gjakun e saj!». [47]Mbarë populli u soll prej tij e i
tha: «Ç'është kjo fjalë që e the?». [48]Ai qëndroi mes tyre e tha: «Kaq
të marrë jeni, bijtë e Izraelit? Pa e pasë pleqëruar të vërtetën e pa e
njohur, e dënuat bijën e Izraelit! [49]Kthehuni në gjyq, sepse kanë dhënë

13,34 Vrasja me gurë, e paraprirë nga gjithë bashkësia.
shtrirja e duarve, duhej të ndiqej nga e

dëshmi të rreme kundër saj!».
50Vrik u kthye mbarë populli e të parët i thanë: «Eja, ulu midis nesh
e na trego, sepse Zoti ta dha nderin e pleqërisë!». 51Atëherë Danieli u
tha: «Ndani ata larg njëri tjetrit e unë do t'i marr në pyetje». 52Pasi qenë Ur 4,8-9
ndarë prej njëri tjetrit, e thirri njërin prej tyre e i tha: «Plakushani i
ditëve të zeza, tash po dalin në dritë mëkatet e tua, që më parë i bëje,
53duke gjykuar gjyqe padrejtësisht: të pafajshmit i dënoje e fajtorët i Dal 23,7
liroje, e mirë e di se Zoti thotë: Mos e vra të pafajshmin e të drejtin!
54Tash, pra, nëse e ke parë, thuaj nën cilën lëndë i pe duke biseduar?».
Ai përgjigji: «Nën xinë». 55Danieli i tha: «Me të drejtë rrejte në dëm
të kokës sate! Sepse, ja, posa engjëlli e mori dënimin prej Hyjit, do të
të presë përmidis!». 56Si e larguan atë, urdhëroi të sillet tjetri e i tha:
«Pjellë e Kanaanit e jo e Judës, t'i mori mendtë bukuria e lakmia ta
prishi zemrën. 57Kështu ua bënit bijave të Izraelit e ato prej frikës ju
u lëshoheshin në duar, por bija e Judës nuk e duroi poshtërsinë tuaj.
58Tash, pra, më thuaj: nën cilën lëndë i zure ata duke biseduar?». Ai
tha: «Nën plepin e egër!». 59Atëherë Danieli i tha: «Me të drejtë rrejte
në dëm të kokës sate edhe ti! Gati është në këmbë engjëlli i Hyjit, me
shpatë në dorë për të prerë përmidis e për t'ju vrarë!».
60Atëherë mbarë kuvendi zuri të bërtasë me zë të lartë e t'i japë
lavdi Hyjit, që i shpëton ata që shpresojnë në të. 61U çuan kundër
dy pleqve të cilët Danieli i shtrëngoi të pohonin me gojën e vet se Lp 19,16-21
kishin dhënë dëshmi të rreme dhe ua bënë atyre ashtu si ata, të
shtyrë nga shpirtligësia e vet, kishin sendërtuar t'ia bënin të afërmit,
62sipas Ligjit të Moisiut i vranë ata. Dhe atë ditë e shpëtuan gjakun
e pafajshëm. 63Helcia e gruaja e tij i dhanë lavdi Hyjit për bijën e vet
Suzanën bashkë me Joakimin, burrin e saj, e me të gjithë të afërmit
e saj që s'u gjet në të farë turpi. 64Qysh prej asaj dite Danieli u bë i
përmendur në sy të popullit.

BELI E GJARPRI

Danieli e priftërinjtë e Belit

14 1Mbreti Astiagj qe varrosur përbri etërve të vet e Ciri
persian ia trashëgoi mbretërinë. 2Danieli jetonte me
mbretin, i cili e çmonte më tepër se çdo mik tjetër.

13,54 Këtu dhe në rreshtat 58-59 BJ ka kërkuar të bëjë disa asonanca të tekstit grek, që luan mbi fjalët që paraqesin pemën dhe ndëshkimin: *schinon e schisei*; *prinon e katapriséi*: (nuk ka qenë e mundur të bëhet e njëjta gjë në italisht).

k 14 Tregimet që vijojnë janë apologji të drejtpërdrejtë kundër kultit të idhujve, në shpirtin e Ur 15 e 16. Do të tregojmë variantet më të veçanta të tekstit, krejtësisht të pavarur, të LXX.

14,1 LXX ka për titull: "Nga profecia

[3]Babilonasit kishin një idhull që quhej Bel. Për çdo ditë shpenzonin
për të dymbëdhjetë artabë të më të mirit miell, dyzet dele dhe gjashtë
masa verë. [4]Gjithashtu edhe mbreti e nderonte dhe çdo ditë shkonte
për ta adhuruar. Danieli adhuronte Hyjin e vet. Mbreti i tha: «Pse
nuk e adhuron Belin?». [5]Danieli i përgjigji: «Unë nuk i adhuroj idhujt
e punuar me dorë, por vetëm Hyjin e gjallë, që krijoi qiellin e tokën e
që ka pushtet mbi çdo gjallor». [6]E mbreti i tha: «Pse, a nuk të duket se
Beli është hyj i gjallë? Pse a nuk sheh sa ha e pi çdo ditë?». [7]Danieli i
përgjigji me buzë në gaz: «Mos gabo, o mbret, sepse ai përbrenda është
prej bote e përjashta është i artë: ai kurrë as s'ka ngrënë as s'ka pirë».
[8]Mbreti, i zemëruar, i thirri priftërinjtë e Belit e u tha: «Në mos më
tregofshi se kush i ha këto ushqime, do t'ju vras! [9]Po në qoftë se ma
vërtetoni se këto i ha Beli, do të vdesë Danieli, sepse hyjshmoi kundër
Belit». Danieli i tha mbretit: «U bëftë sipas fjalës sate!». Priftërinjtë
e Belit ishin shtatëdhjetë pa numëruar gratë, dhe fëmijët. [10]Mbreti
erdhi me Danielin në tempullin e Belit. [11]Priftërinjtë e Belit i thanë:
«Ja, ne po dalim jashtë. Ti, o mbret, silli ushqimet e verën e përzier:
pastaj mbylle derën e vulose me unazën tënde. [12]Kur të hysh në
mëngjes, nëse nuk i gjen të gjitha të ngrëna nga Beli, na vra ne ose
Danielin, i cili rrejti kundër nesh».
[13]Ata s'e dronin vdekjen, sepse kishin punuar nën tryezë një hyrje
të fshehtë e nëpër të hynin çdo ditë e i përlanin ushqimet. [14]Pasi
ata dolën, mbreti vendosi ushqimet para Belit. Danieli u urdhëroi
shërbëtorëve të vet e ata i sollën hi dhe e shpërndanë nëpër mbarë
tempullin në praninë vetëm të mbretit. Pastaj dolën jashtë, e mbyllën
derën, e vulosën me unazën e mbretit dhe shkuan. [15]E priftërinjtë
hynë natën, siç e kishin zakon, edhe gratë e fëmijët e tyre, i hëngrën
dhe i pinë të gjitha. [16]Po edhe mbreti u ngrit në mëngjes shumë
heret, edhe Danieli bashkë me të. [17]Mbreti e pyeti: «Daniel, a janë
vulat shëndoshë e mirë?» «Shëndoshë e mirë janë, o mbret» i përgjigji
Danieli. [18]Me një herë, posa e hapi derën, si ia lëshoi sytë tryezës,
mbreti brohoriti me zë të lartë: «I madh je, o Bel, e me ty nuk ka
kurrfarë dredhie!». [19]Danielit i shpërtheu gazi, e mbajti mbretin të
mos hynte brenda e tha: «Shikoje truallin e mendo gjurmët e kujt
janë këto!». [20]Mbreti tha: «Po shoh gjurmë trimash, grash e fëmijësh».
Mbreti u hidhërua. [21]I kapi priftërinjtë, gratë e fëmijët e tyre, kurse

e Habakukut, birit të Jozuehit, nga fisi i Levit" (krh. v 33).

14,2 *se çdo mik tjetër*: LXX ka: "ishte një njeri që ishte prift, i quajtur Daniel, biri i Abalit, mik i mbretit të Babilonisë".

14,3 *Bel*: është një prej emrave të Mardukut, pajtor hyjnor i Babilonisë (krh. Is 46,1; Jer 50,2; 51,44).

14,9 *U bëftë sipas fjalës sate*: sipas LXX, vetë Danieli propozon ndëshkimin e tij.

14,10 LXX shkurton atë që vijon.

ata i treguan hyrjen e fshehtë, nëpër të cilën hynin e i hanin së bashku gjithçka ishte në tryezë. [22]Mbreti i vrau ata e Belin ia dha Danielit t'i bëjë atij çka të dojë. Ai e rrënoi atë dhe tempullin e tij.

Danieli e mbyt gjarprin

[23]Ishte një kuçedër e madhe e babilonasit i jepnin nderim. [24]Mbreti i tha Danielit: «S'ke si thua se ky nuk është një hyj i gjallë? Pra, adhuroje!». [25]Danieli i përgjigji: «Unë adhuroj Zotin, Hyjin tim, sepse ai është Hyj i gjallë. [26]E ti, o mbret, më jep leje e unë do ta vras gjarprin pa shpatë e pa shkop». Mbreti i tha: «Lejen e ke». [27]Atëherë Danieli mori peshkve, dhjamë e qime e i zjeu së bashku, bëri me to lëmsha dhe ia qiti në gojë gjarprit e, pasi i hëngri, gjarpri plasi. Danieli tha: «Shikoni se çka adhuronit!».

Danieli në shpellën e luanëve

[28]Kur morën vesh babilonasit, të zemëruar sa s'ka u bashkuan kundër mbretit e thanë: «Mbreti u bë çifut: e shkatërroi Belin, e mbyti gjarprin e i vrau priftërinjtë!». [29]Atëherë shkuan para mbretit e i thanë: «Na e dorëzo Danielin, përndryshe do të vrasim ty dhe familjen tënde». [30]Pa mbreti se ishin sulur kundër tij me tërbim e, i shtrënguar prej ngushticës, ua dorëzoi Danielin.

[31]Ata e hodhën në shpellën e luanëve e ndenji aty gjashtë ditë. [32]Në shpellë ishin shtatë luanë. Për çdo ditë u jepnin dy kufoma e dy dele. Aso here nuk u dhanë asgjë me qëllim që ta përpinin Danielin.

[33]Profeti Abakuk ishte në Jude: kishte përgatitur një mëlmesë e në enë e kishte përsheshur bukën e po nisej në fushë për t'ua çuar korrtarëve. [34]Por engjëlli i Zotit i tha Abakukut: «Sillën që e ke në dorë, çoja Danielit në Babiloni. Është në shpellën e luanëve». [35]Abakuku i përgjigji: «Zotëri, Babiloninë s'e kam parë kurrë e shpella s'di se ku është». [36]Engjëlli e kapi në majë të kresë e, duke e mbartur për floku me fuqinë e shpirtit të vet e lëshoi në Babiloni përmbi shpellë. [37]Abakuku thirri e tha: «Daniel, o Daniel, merre drekën që ta dërgoi Hyji». [38]Danieli tha: «Të ka rënë ndër mend për mua, o Hyj; ti nuk i lëshon dore ata që të duan». [39]Danieli u çua e hëngri drekë, kurse engjëlli i Hyjit me një herë e ktheu Abakukun në vendin e vet.

[40]Të shtatën ditë mbreti erdhi që ta vajtojë Danielin. Kur arriti te shpella, shikoi brenda, kur qe, Danieli po rrinte ndenjur. [41]Atëherë

14,23 Në Babiloni nuk njihet kulti i një dragoi të hyjnizuar. Tregimi i dragoit të mbytur nga ushqimi që Danieli kishte përgatitur për të është i njohur nga autorët e lashtë hebrenj të cilët ja referojnë duke komentuar Jer 51,44.

14,31 Këtu kemi një farë dyfishimi të episodit të k 6. Ndërhyrja e Habakukut "i mbartur për floku" është e mundur të jetë i frymëzuar nga Ez 8,3.

mbreti bërtiti me sa zë që kishte e tha: «I madh je, o Zot, Hyji i
Danielit, përveç teje Zot tjetër nuk ka!». 42Atëherë dha urdhër që
ta nxjerrin Danielin nga shpella e i hodhi në shpellë ata që kishin
kërkuar vdekjen e tij: luanët me një herë i përlanë para syve të tij.

Profecia e Ozesë

Titulli

1 [1]Fjala e Zotit që i qe drejtuar Ozesë, birit të Beeriut, në kohën e Ozisë, Joatamit, Akazit e Ezekisë, mbretërve të Judës, dhe në kohën e Jeroboamit, birit të Joasit, mbretit të Izraelit.

I. MARTESA E OZESË DHE VËSHTRIMI SIMBOLIK I SAJ

Martesa dhe fëmijët e Ozesë

[2]Fillimi i fjalës së Zotit me anë të Ozesë. Zoti i tha Ozesë:

«Shko e merre një grua që bën lavirësi
e ki fëmijë nga lavirësia e saj,
sepse vendi s'bën tjetër, por lavirësi ndaj Zotit».

1,1 *në kohën e Jeroboamit*: dhe në kohën e ndjekësve të tij e deri në fund të mbretërisë së veriut.

1,2–3,5 Në linjën e veprimeve simbolike të profetëve (Jer 18,1+), këtu është vetë jeta e Ozesë që zbulon misterin e planit të Hyjit. Ozeja ka dashur dhe e do akoma një grua, që i është përgjigjur dashurisë së tij me një tradhti. Kështu Hyji e do gjithmonë Izraelin, megjithëse nuse e pabesë, e pasi që e ka vënë në provë atë do të rivendosë gëzimet e dashurisë së parë e do ta bëjë të qëndrueshme e patëmetë dashurinë e nuses së tij (kk 1–3). Ndoshta tashmë përpara Ozesë u kualifikonte si prostitucion kulti që kananenjtë u bënin idhujve të tyre, për shkak të praktikave të prostitucionit të shenjtë që ata ishin shoqëruar (Dal 34,15). Duke imituar idhujtaritë e tyre, gjithashtu edhe Izraeli është një prostitutë (Dal 34,16). Në fakt Ozeja është i pari që përfaqëson me imazhin e bashkimit bashkëshortorë marrëdhëniet e Zotit me popullin e tij pas besëlidhjes së Sinait, dhe të kualifilkimit për tradhtinë idhujtare të Izraelit e jo vetëm si prostitucion, por edhe si kurorëshkelës. Pas tij tema do të rimerret nga profetët (Is 1,21; Jer 2,2; 3,1; 3,6-12). Ezekieli e zhvillon në dy alegori të mëdha (kk 16 e 23). Pjesa e dytë e librit të Isaisë do të paraqesin restaurimin e Izraelit si pajtimin e një nuse të pabesë (Is 50,1; 54, 6-7; krh. Is 62,4-5). Ndoshta nevojitet të shohim marrëdhënien e Zotit me Izraelin edhe me imazhe martesore të Këngës së Këngëve e të Ps 45. E në fund në BR, Jezusi duke e paraqitur epokën mesianike si një martesë (Mt 22,1-14; 25,1-13), e mbi të gjitha duke u kualifikuar ai vetë si dhëndri (Mt 9,15; krh. Gjn 3,29), tregon se besëlidhja ndërmjet Hyjit e popullit të tij realizohet plotësisht në përsonin e vetë. Edhe shën Pali do të përdorë këtë temë (2Kor 11,2; Ef 5,25-33; krh. 1Cor 16,15-17), që do të rimerret në fund në Zb 21,2. Kapitujt 1-3 të librit të Ozesë janë një njësim i veçantë që mund të ndahen në tri seksione, ku seicila prej tyre përfshin një pjesë në lidhje me kohën e tashme, në të cilën Hyji i qorton Izraelit mëkatin e tij, dhe një pjesë që shpall shpëtimin e tij të ardhshëm (1,2-9; 2,1-3; 2,4-15; 2,16-25; 3,1-4; 3,5).

1,2 *lavirësi*: fj.fj.: «një grua e kurvërimit» (krh. 4,12; 5,4), si do qoftë

[3]Ai shkoi, pra, e mori Gomerën, bijën e Debelaimit. Kjo ngjizi dhe i lindi djalin. [4]Zoti i tha:

1Mbr 18,45+ 2Mbr 9,1-10; 10,1-17 2Mbr 17,2-6

«Ngjitja emrin Jezrahel, sepse edhe pak kohë e do ta ndëshkoj gjakun e Jezrahelit mbi shtëpinë e Jehuit dhe do t'i jap fund mbretërimit të shtëpisë së Izraelit. [5]Atë ditë do ta copëtoj harkun e Izraelit në fushën e Jezrahelit».

[6]Gomera mbeti përsëri shtatzënë dhe lindi vajzë. Zoti i tha: «Ngjitja emrin: E Pamëshira, sepse nuk do të kem më mëshirë ndaj shtëpisë

14,4; Ps 20,8; Fu 21,31; Mik 5,9; Is 30,16; 31,1; Zak 4,6

së Izraelit, nuk do ta fal më. [7]Unë do ta kem në hir shtëpinë e Judës, do t'i shëlboj në Zotin, Hyjin e tyre, e s'do t'i shpëtoj me hark, shpatë, luftë, kuaj e kalorës».

[8]Pasi Gomera Të Pamëshirën e ndau prej gjirit, ngjizi e lindi edhe një djalë. [9]I tha: «Quaje JoPopulliIm, sepse ju nuk jeni populli im e unë nuk jam më Ai që jam për ju».

Ardhmëria e Izraelit

Zan 22,17; 32,13; /Rom 9,27

2 [1]Bijtë e Izraelit për nga numri
do të jenë porsi rëra e detit
që s'mund të matet as s'mund të njehet.

puna, qoftëse Gomera ishte e njohur si e tillë nga fillimi, qoftëse ajo ishte zbuluar si e tillë më vonë. – *e ki*: folja mungon qoftë në TM e në LXX; BJ e përkthen: «merre një grua të përkushtuar prostitucionit e bijtë e prostitucionit». – *fëmijë nga lavirësia e saj* : jo pse ata duhet të jenë të lindur nga kurorëshkelja, por për shkak se nëna e tyre u transmeton atyre natyrën e vetë: si e ëma, të tillë janë bijtë (Ez 16,44; Sir 41,5).

1,4 *Ngjitja emrin*: emrat që Ozeja merr urdhër për t'u vendosur bijvë të tij janë emra profetikë (krh. Is 1,26+). – *e do ta ndëshkoj gjakun e Jezrahelit*; Jezrahel (= «Hyji mbjell»; krh. 2,24-26) është edhe emri i një vendbanimit të mbretërve të Izraelit; atje Jehui ka masakruar gruan dhe pasardhësit e Akabit (2Mbr 9,15–10,14). Ndryshe prej 2Mbr 10,30, Ozeja e denon këtë veprim.

1,5 *në fushën e Jezrahelit*: fusha e Jezrahelit, e në veçanti Megidon, i vendosur në dalje të kalimit bregdetar, është e përshkuar nga rruga normale e komunikimit mes Egjiptit dhe Asirisë; ajo përbën «fushën e betejës» klasike të Tokës së Shenjtë (Gjq 4,12-16; 6,33; 1Sam 28,4; 2Mbr 23,29) e paraqet vendi e betejës eskatologjike (Zak 12,11; Zb 16,16). Por në të njëjtën kohë pjellshmëria e saj e treguar nga vetë emri («Hyji mbjell»), ndjell premtimin e lindjes së një populli të ri (2,24-25). Do të jetë «dita e Jezrahelit» (2,2).

1,6 *E Pamëshira*: ose: «ajo të cilën nuk ka dhembshuri» (hebr. *lo'-ruhamah*) «nuk do të dua më»; ose: «nuk do të kem më dhembshuri për shtëpinë e Izraelit, do t'ia tërheq plotësisht».

1,7 Kjo me ndoshta me shumë siguri është një shtesë e dishepujve të Ozesë të strehuar në Jude pas rënies së Samarisë; aktualizon për mbretërinë e jugut mesazhin drejtuar mbretërisë së veriut.

1,9 *Jo-Populli-Im* (hebr. *lo'-'ammî*) emrat e tre bijve tregojnë një rritje të rreptësisë së Zotit. Këtë herë thyerja është e plotë. – *unë për ju nuk jam*: fj.fj.: «e unë nuk «Unë jam» për ju». Aludim i të vërtetës të kuptimit të emrit JHWH (Dal 3,14; «Unë jam ai që jam»). Duket se për Ozenë kjo formulë ka kuptimin e një pranie mbrojtëse e shpëtimtare të Hyjit të besëlidhjes (*Unë jam* i përkon *populli im*). Disa dshk greke risjellin *lectio facilior*: «jam Hyji juaj».

2,1 *porsi rëra e detit*: rimerret këtu premtimi i vjetër dëshmuar nga tradita jahviste (Zan 32,13) dhe ajo elohiste (Zan

Do të ndodhë: në vend ku u thuhej:
«Ju nuk jeni populli im», /Rom 9,26
do t'u thuhet: Bijtë e Hyjit të gjallë! Gjn 1,12
[2]Do të bashkohen bijtë e Judës Jer 3,18+
së bashku me bijtë e Izraelit,
do të caktojnë për vete një krye të vetëm
e do të dalin nga vendi,
sepse do të jetë e madhe dita e Jezrahelit. 1,5+
[3]Thoni vëllezërve tuaj: «Populli Im», 2,24-25+
motrave tuaja: «Mëshirëmadhja!».

Zoti dhe bashkëshortja e pabesë

[4]Pandeheni nënën tuaj, pandeheni,
sepse ajo s'është më gruaja ime,
unë nuk jam më burri i saj!
Le t'i heqë prej fytyrës së vet
shenjat e lavirësisë
dhe shenjat e pabesnikërisë
nga mesi i kraharorëve të saj;
[5]ndryshe do ta zhvesh cullak,
lakuriq si kur u lind
e do ta kthej në shkretëtirë, Jer 6,8; 9,11
në tokë të etur shkrumb për ujë:
do të bëj shpirti t'i dalë nga etja!
[6]S'do të kem dhimbë për bijtë e saj

22,17). – *në vënd që t'u thuhet atyre* : BJ e përkthen: «në të njëjtin vend ku u tha atyre» Sipas këtij përkthimi, referimi do të ishte për Jezrahelin, vëndi simbolik i ditës së Zotit (krh. Am 5,18+), i quajtur këtu me qëllim dita e Jezrahelit (rr 2; krh. 1,5).

2,2 *e do të dalin nga vendi*: përkthim i pasigurt. Të tjerët nënkuptojnë: «do të zënë vëndin», «do t'i shpërngulin nga vëndi» (BJ) , «do të përmbysin vëndin», «do të rikthehen në vendin e tyre» (të mërgimit).

2,3 *«Populli Im»*... «*Mëshirëmadhja*»: emra të rinjë simbolikë, të kundërt me ata të 1,6 e 1,9. Nuk ka asnjë emër në krahasim me Jezrahelin, biri i parë të Ozesë; kuptimi i Jezrahelit është i dyfishtë: është në të njëjtën kohë shenjë e dënimit dhe e lumturisë (krh. 1,5+).

2,4-25 Zoti i kthehet këtu Izraelit me gjuhën e dashurisë së tradhtuar që nuk i dorëzohet urrejtjes, por me anën e një serie ndëshkimesh tenton për ta kthyer përsëri gruan e pabesë, ia arrin, e vë në provë, e rimerr me zjarrin e fejesës dhe e mbush me të mira.

2,4 *Pandeheni*... *pandeheni*: BJ ka: «sillni një proces për nënën tuaj, silleni atë»: procesi (më mirë kundërshtues apo mosmarrëveshje), hebr. *rîb*, me qëllim që të marrë=fitoi kthimin e gruas) është një formë letrare, e shjeshtë në profetët (krh. 4,1; Is 3,13; Mik 6,1; Jer 2,9; etj.). Por, në këto tekste, është Hyi që i bën një proces popullit të vetë të pabesë. Ftesa që u drejton bijve, fajtorë si nëna e tyre (1,2), për ta akuzuar është një ftesë për t'u ndarë prej saj. – *ajo s'është*...*e unë nuk jam më burri i saj*: shprehje që dëshmohet në Mesopotami si formulë ligjore për divorc; ata ishin ndoshta edhe në Izrael. – *shënjat*...: nevojiten ndoshta të kuptohen këtu si hajmalitë, tatuazhet e shenjat e tjera dalluese të prostitutës (krh. Fu 7,10; Zan 38,15).

1,2+ pse janë pjellë e lavirësisë.
7 Nëna e tyre u lavirësua,
ngjizësa e tyre turpërisht veproi sepse tha:
Jer 2,25; 3,13; Am 2,4 «Do të shkoj pas dashnorëve të mi,
Jer 44,17 ata më japin bukë e ujë,
lesh e li e vaj e pije».
8 Prandaj, ja, unë rrugën tënde
me ferrëkuqe do ta zë,
me ledhe do ta rrethoj,
Jer 2,23 s'do t'i gjejë shtigjet e veta!
9 Do të vrapojë përpas dashnorëve,
s'do t'i zërë;
do t'i lypë, por s'do t'i gjejë,
e do të thotë:
Jer 3,22; Oz 6,1-3; Lk 15,17-18 «Po kthehem te burri im i parë,
sepse isha më e lume se tash!».
10 Nuk e dinte se unë i jepja
Lp 7,13; 8,11-18; Ps 144,12v grurë e verë edhe vaj të mirë;
i dhuroja argjend e ar,
që e përdorën për të punuar baalët.
11 Prandaj do të shkoj e do të marr prapa
grurin tim në kohën e tij,
edhe verën në kohën e saj,
do të marr prapa lesh e li
me të cilët duhej të mbulonte veten.
Dal 16,37 12 Turpësinë tash do t'ia zbuloj
po ndër sy të dashnorëve të saj,
Gjn 10,29 s'gjendet ai që prej dorës të ma nxjerrë!
Am 5,21-23; Is 1,13-14; Jer 7,34 13 Do t'i jap fund çdo gëzimi të saj,
festimit të saj, hënës së re të saj,
të shtunave e të kremteve të saja.
14 Do t'ia prish vresht e fiq,
për të cilët tha:
«Ja këto janë shpërblimi im

2,7 *Do të shkoj pas dashnorëve të mi*: *të shkoj* në kuptimin e «lidhjes për». – «dashnorët» janë hyjnitë kananee.

2,8 *unë rrugën tënde me ferrëkuqe do ta zë*: me TM; BJ me LXX e sir. përkthen: «do ta zë rrugën e saj», duke vënë në dukje se kalimi i papritur nga 3ª në 2ª përsonit, në rr 18, këtu duket i gabuar, sepse ai nuk vazhdon deri në fund të rr.

2,10 *për të punuar baalët*: për të bërë objekte të destinuara për kultin e Baalit.

2,14 *vresht e fiq*: shprehje tradicionale e paqes, e qetësisë dhe rehatisë që mbretëronte në kohën e Salomonit (1Mbr 5,5) e do të ekzistojë përsëri në kohët mesianike (Mik 4,4; Zak 3,10). Këtu bëhet fjalë për begatinë që e devijon popullin prej Zotit (krh. Lp 8,11-20) dhe e shtyn atë në kultin e idhujve, për të cilat begatia e thënë u atribuohet (rr 7-14).

që m'i dhanë dashnorët e mi!».
E në shkurre do t'i kthej
do t'i hanë kafshët e fushës.
15Do t'i paguajë ditët e baalëve,
kur u digjte kem të erëndshëm,
stolisej me vathë e argjende
e i ndiqte dashnorët e vet
e mua më harronte.
Është fjala e Zotit.

Ps 80,13-14; Is 5,5-6

Jer 2,32

Zoti e ripërtërit bashkimin

16Prandaj vetë do ta josh atë,
do ta shpie në shkretëtirë
e do t'i flas zemrës së saj.
17Do t'i kthej vreshtat e saja,
do ta shndërroj luginën Akor
në derë shprese.
Atje ajo do të përgjigj
porsi në ditët e rinisë së vet,
porsi në ditët kur pati dalë
prej tokës së Egjiptit!
18E do të ndodhë po shi atë ditë
është fjala e Zotit,
ti do të më thërrasish: Fati im,
e s'do të më quash më: Baali im.
19Prej gojës së saj do të heq baalët,

Is 65,10; Joz 7,24-26

Jer 2,2

Dal 13,17+

2,15 *Do t'i paguajë ditët e baalëve;* ditët festive të kultit (krh. 9,5; Ps 118,24; Neh 8,9).

2,16 *do ta josh atë*: shprehja ka një kuptim të fortë: është qëndrimi i atij që shmang shokun e vetë nga rruga e drejtë (krh. Gjq 14,15). E njëjta shprehje është përdorur për burrin që josh një virgjëreshë (Dal 22,15; krh. edhe Jer 20,1). – *në shkretëtirë*: jeta në shkretëtirë, në kohën e daljes, paraqitet si një ideal i humbur (tashmë Am 5,25; Oz 12,10); Izraeli, akoma fëmijë (11,1-4), nuk i njihte hyjnitë e huaja dhe e ndiqte me besnikëri Zotin, të pranishëm në renë (2,16-17; Jer 2, 2-3). Në përdorimin profetikë të temës së daljes, krh. edhe Is 40,3+.

2,17 *luginën Akor*: një prej luginave përreth Jerikos, që japin hyrje brenda vendit. ka qenë vendi i një akti të pabesë dënuar rreptësisht nga Zoti (Joz 7,24-26). Emri i tij do të thotë «lugina e fatkeqësisë», sipas Joz 7,26+; do të bëhet derë e shpresës, duke i dhënë hyrje një toke të shenjtë e të ripërtërirë.

2,18 *Baali imi:* Emri *ba'al*, «zotëria», i jepej bashkëshortit; në kohërat e lashta ai bënte pjesë në përbërjen e shumë emrave të përsonave (krh. 1Sam 14,49+; 2Sam 2,8; etj; 1Kro 8,33; 9,39-40; etj), nuk do të thotë që kjo nënkupton idhujtarinë: Në fakt ishte JHWH «zoti» (*ba'al*) i cili përzgjidhte personin që i mbante emrin. Por në epokën më të vonshme, fjala *ba'al* ishte konsideruar sakrilege për referimin e saj Baalëve të kananenjve (krh. Gjq 2,13+). Kështu Ozeja ndalon përdorimin e tij (rr 19). Kalimi prej «zotërisë sim» në «bashkëshortin tim» nënkupton që theksi tashmë është vendosur më shumë në intimitetin e lidhjes bashkëshortore se sa në vartësinë e nuses ndaj dhëndrit.

emrin s'do t'ua kujtojë më.
Zan 9,8v; Ez 34,25; Jb 5,23 [20]Atë ditë për ta do të lidh besë
me egërsirat e malit,
me fluturakë të qiellit
e me zvarrënikët e tokës.
Prej vendit do të zhbij
1,7; Is 2,4 hark e shpatë e luftë:
do t'i bëj të pushojnë të qetë.
[21]Do të të bëj fatin tim të përhershëm,
do të të fejoj në drejtësi e në të drejtë,
me dhembshuri e dashuri.
[22]Do të të fejoj në besnikëri
e ti Zotin do ta njohësh!

2,20 Restaurimi mesianik kryhet në drejtësi e në shenjtëri (rr 21-22). Hyji do të rikthehet, tani e tutje, për të jetuar në mesin e popullit të vet për ta mbushur me të mirat e tija (krh. Lev 26,3-13; Lp 28,1-14). Qielli do të jap shiun në kohën e vetë e toka prodhimet e veta me bollëk (2,23-24; 14,8-9; Am 9,13; Jer 31,12.14; Ez 34,26-27.29; 36,29-30; Is 30,23-26; 49,10; Jl 2,19.22-24; 4,18; Zak 8,12). Nuk duhet pasur më frikë se të tjerët do të vijnë dhe ta marrin në zotërim (Am 9,15; Is 65, 21-23; krh. Lp 28,30-33), sepse Izraeli nuk do të pësojë më pushtimin e huaj (Mik 5,4; Is 32,17-18; Jl 2,20; Jer 46,27; krh. Is 4,5-6, shpjeguar nga 25,4-5); Hyji do të bëjë, për popullin e tij, një marrëveshje me kafshët e egra (2,20; Ez 34,25.28). Paqja do t'u përhapet të gjithë popujve (Is 2,4 = Mik 4,3; krh. Is 11,6-8+; 65,25), nën mbikëqyrjen e Mbretit-Mesi (Is 9,5-6; Zak 9,10). Vetë vdekja do të zhduket (Is 25,7-8) dhe gëzimi do ta zëvendësojë vuajtjen dhe të qarët (Is 65,18-19; Jer 31,13; Bar 4,23.29; krh. Zb 21,4).

2,21 *Do të të bëj fatin tim*: BJ ka: «do të fejohesh me mua»; kjo folje (*'rs* përdoret në Bibël vetëm për një vajzë të virgjër. Hyji kështu e shfuqizon krejtësisht kurorëshkeljen e kaluar të Izraelit, i cili bëhet si një krijesë e re. Në shprehjen «do të të bëjë fatin tim në (drejtësi)», ajo që ndjek parafjalën «në» përcakton pajën që i fejuari ofron nuses së premtuar (i njëjti ndërtim në 2Sam 3,14). Ato që Hyji i jep Izraelit, në këtë martesë të re, nuk janë më të mirat materiale të besëlidhjes së vjetër (2,10), por dispozitat e brëndshme të nevojshme në mënyrë që populli tani e tutje t'i jetë besnikë besëlidhjes. Gjendet këtu në mënyre fillestare, ajo që do të zhvillohet nga Jeremia e nga Ezekiel: Besëlidhja e re dhe e përjetshme («të përhershëm», rr 21) ligji i shkruar në zemër, zemra e re dhe Shpirtin e ri (Jer 31,31-34; Ez 36,26-27; krh. Ez 36,27+). – *dashuri*: termi hebr. *hesed* shpreh së pari idenë e një lidhje, të një angazhimi. Në fushën profane përcakton miqësinë, solidaritetin, besnikërinë, mbi të gjitha kur këto virtyte burojnë nga një marrëveshje. Duke iu referuar Hyjit, ky term shpreh besnikërinë ndaj besëlidhjes së tij e mirësinë kundrejt popullit të zgjedhur («hiri » në Dal 34,6); me fjalë të tjera (ky term është përkatës duke u nisur nga Ozeja, në lidhje me metaforën e bashkimit bashkëshortorë) dashuria e Hyjit për popullin e vet (Ps 136,1-26; Jer 31,3; etj.); dhe të mirat që rrjedhin (Dal 20,6; Lp 5,10; 2 Sam 22,51; Jer 32,18; Ps 18,51). Por ky *hesed* i Hyjit kërkon edhe në njeriun *hesed*-in, d.m.th. dhuratën e shpirtit, miqësinë e sigurte, vetëdhurimin, butësinë, «devotshmërinë», me një fjalë dashurinë, që përkëthehet në një nënshtrim të gëzueshëm ndaj vullnetit te Hyjit e në dashuri drejt të afërmit (4,2; 6,6). Ky ideal, i shprehur në shumë Psalme, do të jetë pikërisht ai i «njerëzve të përshpirtshme (*Hasidim* ose «*Asideit*») (krh. 1Mak 2,42+).

2,22 *Zotin do ta njohësh*: në Ozenë «njohuria e Zotit» e shoqëron *hesed* –in (këtu rr 21-22; 4,2; 6,6). Prandaj, nuk bëhet fjalë, për një njohuri thjesht intelektuale. Si i «bëhet i njohur» Hyji njeriut duke iu lidhur atij me një besëlidhje, duke i shfaqur nëpërmjet të mirave dashurinë e

23Ja ç'do të ndodhë:
atë ditë do të vështroj uratën
është fjala e Zotit,
unë do ta vështroj qiellin
edhe ai do të vështrojë tokën;
24Edhe toka do të përgjigjet
me grurë, verë e vaj të mirë
e këto do t'u përgjegjen 1,4-9
pritjeve të Jezrahelit.
25Do ta mbjell për mua në vend,
do ta dua TëPaMëshirën;
26do t'i them: JoPopullitTim, /Rom 9,25; 1Pjt 2,10
ti je PopulliIm
e ai do të më thotë:
ti je Hyji im.

Ozeja e rimerr gruan e pabesë dhe e sprovon. Shtjellimi i simbolit

3 1Zoti më tha edhe: «Shko e duaje përsëri gruan që ka mik e është kurorëshkelëse, sikurse edhe Zoti i do bijtë e Izraelit, ndërsa ata u sillen hyjnive të huaja e u pëlqejnë kuleçtë e rrushit». Jer 7,18
2Unë e bleva për pesëmbëdhjetë pare argjendi e për një masë e gjysmë elbi. 3I thashë: «Do të më presish për shumë ditë pa u lavirësuar e pa iu dhënë asnjë njeriu; po as vetë nuk do të të afrohem. 4Sepse edhe bijtë e Izraelit do të rrinë shumë ditë pa mbret, pa princ, pa fli, pa

vetë (*hesed*), kështu njeriu e «njeh Hyjin» nëpërmjet një qëndrimi që nënkupton besnikërinë ndaj besëlidhjes së tij, njohjen e të mirave të tija, dashurinë (krh. Jb 21,14; Fu 2,5; Is 11,2; 58,2). Në letërsinë e urtisë, «njohja» është gati sinonim i «dijes».

2,23-24 Vini re përsëritjen e foljes «përgjigje» (në TM «unë do t'i përgjigjem» është i përsëritur dy herë): Hyji do t'i përgjigjet pritjes së krijimit të tij dhe krijimi do t'i përgjigjet me atë që njerëzimi pret në përputhje me planin hyjnor. Është e kundërta e gjendjes aktuale çrregullimit për shkak të mëkatit (krh. 4,3; Zan 3,17v; Is 11,6+; Rm 8,19+).

2,25 *Do ta mbjell*: është kuptimi i emrit Jezrahel (krh. 1,4+; 1,5+); BJ ka: «do ta mbjell» (kështu TM e LXX). – *Hyji im*: dashuria e Hyjit për popullin e vetë përfundon së kundërshtuari emrat e fatkeqësisë («Jo e dashura», «Jo populli – im»), që zhduken së bashku me mallkimin të cilët ishin paralajmëruesë. Në 2,1.3 janë zëvendësuar me emra të kundërt.

3,1 *duaje përsëri gruan*: me TM (por, që, BJ e përkthen: «e dashur prej një tjetri»); LXX e sir. e kanë lexuar: «që do». Ndoshta bëhet fjala për Gomerën, që Ozeja e ka dashur dhe e do akoma, por që e ka tradhtuar dhe vazhdon që ta tradhtojë. Shpirtmadhësia e profetit kundrejt nuses së pabesë është simbol i dashurisë së qëndrueshme të Zotit për popullin e tij.

3,2 Ozeja e shpengon Gomerën nga zotëria i saj aktual o prej shenjtërores ku ishte bërë skllave e shenjtë (*hierodul*). Çmimi i plotë është gati i barabartë me atë të shpengimit të një skllave (Dal 21,32; Lv 27,4).

3,3 *Do të më presësh*: një periudhë prove, si e shpjegon rreshti. 4 (krh. 2,8.9.16), do t'i paraprijë rimarrjes së besëlidhjes ndërmjet Zotit dhe Israelit.

Dal 23,24+; 28,6+
1Sam 15,22+
Oz 2,9; 6,1; 14,2
Jer 30,9

gurngulur, pa efod e pa terafim. [5]Mandej do të kthehen bijtë e Izraelit
e do ta kërkojnë Zotin, Hyjin e vet, e Davidin, mbretin e vet. Me frikë
do t'i afrohen Zotit dhe të mirave të tija në mbarimin e ditëve».

II. FAJET E NDËSHKIMET E IZRAELIT

Prishja e gjithmbarshme

4 [1]Dëgjojeni fjalën e Zotit,
bijtë e Izraelit,
Oz 2,4+; Is 3,13-15; Mik 6,1-5 sepse Zoti është në gjyq
me banorët e tokës:
Oz 2,21-22+ Sepse mbaroi besa,
dashuri më s'ka,
përmbi tokë s'ka më njohje të Zotit!
Jer 7,9 [2]Mallkim e rrenë,
vrasje, vjedhje
e pabesnikëri vërshuan
e gjaku gjakun e zë!
Jer 4,28 [3]Këndej toka rënkon,
banorët e saj po meken
Sof 1,3 bashkë me egërsirat e malit,
me shpendët e qiellit,
do të cofin madje edhe peshqit e detit!

Kundër priftërinjve

[4]Askush të mos paditë,
askush të mos kundërshtojë,
kundër teje, o prift,
e qita padinë!
[5]Ti po marrakotesh ditën,
natën po rrëzohet edhe profeti me ty:

3,5 *Davidin, mbretin e vet*: krh. Jer 30,9; Ez 34,23; 37,24. Rr 4-5 janë shpesh të konsideruar një shtesë pasmërgimit: në veçanti, të përmendurit e Davidit (krh. 1,7+) përfaqëson një rilexim judaik.

4,1-3 Ozeja e përshkruan situaten aktuale, në kundërshtim me situatën ideale, që do të jetë ajo e popullit të ripërtërirë (2,21-25): as sinqeriteti, as dashuria, as njohja e Hyjit (rr 1; krh. 2,21v; në vend të harmonisë ndërmjet njeriut e krijimit (2,20.23v), prishja dhe ngordhja e kafshëve (4,3; krh. 2,24+).

4,4 *kundër teje*: hamend. *'immeka meribi*; TM e ka: «populli yt është si ata që duhet të kenë një proces me priftin» (*amaka kimribe*, diktografi i letrës *kaf*). – Bëhet fjalë këtu për tërë korporatën priftërore, fajtore për shkak të injorancës të neglizhencës; të lakmisë dhe gjithashtu kusar (6,9). Sulme të tjera kundër priftërisë: Jer 2,8; 6,13; Mik 3,11; Sof 3,4; mbi të gjitha Mal 1,6–2,9).

4,5 Parimi i përgjegjësi individuale do të pohohet një shekull më vonë (krh. Zan 18,24+; Ez 14,12+). – Mbi profetët e padenjë, krh. Jer 13,-32; Mik 3,5.11; etj.

nënën tënde do ta zhbij!
6Populli im po mbaron prej padijeje. Jer 5,4
Pse ti e përbuze dijen,
do të të përbuz për priftërinë time, Mal 2,1-9
e pse e ke harruar Ligjin e Hyjit tënd,
bijtë e tu edhe unë do t'i harroj.
7Aq sa janë kundër meje mëkatuan:
nderin e tyre, në çnderim do ta kthej!
8Ushqehen me mëkat të popullit tim,
e për të mëkatuar shpirtin ua përkrahin. Jer 2,11+
9Një fat do të kenë populli e prifti:
do ta paguajnë sjelljen e vet,
do të shpaguhen për veprat e veta!
10Do të hanë, por nuk do të ngihen, Mik 6,14
do të fëlligështojnë, por nuk do të shtohen,
sepse e lanë Zotin
duke mos e nderuar.

Nderimi i Izraelit është idhujtari e shfrenim

11Fëlligështia, vera e pija lënë pa mend.
12Një cung druri e pyet për këshill populli im, Jer 2,27
por përgjigjen po m'ia kthen shkopi!
Ua mor mendtë shpirti i fëlligështisë, 1,2; 2,6
e lënë Hyjin për të bërë lavirësi!
13Majeve të maleve po flijojnë, Lp 12,2+
majeve të kodrave kem djegin,
nën qarr e plep edhe tërbjesh,
sepse e mirë është hija e tyre!
Këndej lavire u bënë bijat tuaja,
rejat tuaja shkelin kurorën.

4,6 *dija*: është Ligji, në të cilën priftërinjtë do t'u duhej ta udhëzonin popullin (Lp 33,10; Mal 2,5-8).

4,7 *nderin e tyre, në çnderim do ta kthej*: me TM; « nderi e tyre është një korrigjim» shkrimore, teksti primitiv e kishte: «nderi ime» Targum e sir. E kanë përkthyer: «ata e kanë shndërruar nderin e tyre me çnderim».

4,8 Prifti, duke marr një pjesë domethënëse të flijimeve për mëkatin (Lev 6,19-22) e të flijimeve të riparimit (Lev 7,7), tërheq përfimet nga mekatet e popullit (krh. 1Sam 2,12-17).

4,10 *do të fëlligështojnë*: Ndoshta bëhet fjalë për «prostitucion fetar» e nënkuptuar në kultet kananease të pjellorisë.

4,11 Nuk është një vërejtje banale mbi efektet e verës, por një qortim për Israelin që ka një qëndrim fetar të pakutimtë, i shkaktuar nga dëshira për një mbledhje të mirë të verës (krh. 7,14).

4,12 Bëhet fjalë për praktikimin e shortareve që bëhen me objekte të shenjta në dru.

14 S'do t'ua ndëshkoj bijat për lavirësi,
as rejat tuaja nëse e shkelin kurorën,
Lp 23,19+ pasi ata vetë po shkojnë me lavire
e bashkë me lavire në tempull po flijojnë:
prej të pamendëve populli sharron!

Qortim Judës e Izraelit

15 Nëse bën fëlligështi ti, o Izrael,
së paku Juda të mos mëkatojë!
Joz 4,19+; Am 4,4+ Ruaj se shkoni në Galgalë,
Oz 5,8; Joz 7,2+ mos u ngjitni në Betaven,
Am 8,14 mos u përbeni me Zotin e gjallë!
Jer 31,18 16 Porsi lopa kryeneçe,
Izraeli kryeneç u bë.
A do të mund t'i kullotë Zoti
porsi qengjat në vend të pathurur?
14,9 17 Me idhuj u lidh Efraimi,
hiqu tij!
Am 2,8; 6,4-6 18 Kaloi në zdërhadhjet e tyre,
bëri fëlligështi e fëlligështi
por më shumë për vete bëri
4,7 turpësi e fëlligështi.
Jer 4,11-13; Am 1,14 19 I mbart era mbi krahët e vet,
do të kenë marre për flitë e veta.

Priftërinjtë, të mëdhenjtë e mbreti e çojnë popullin në rrënim

5 1 Dëgjojeni këtë gjë, priftërinj,
vështro mirë, shtëpia e Izraelit,
dëgjoni, shtëpi e mbretit,
ju që të drejtën duhej të ruanit,
ju u bëtë lak në Masfë,
rrjetë e shtrirë përmbi Tabor!

4,14 *bijat…rejat*: mungesa e tyre është më pak e rëndë, sepse të zvarritura nga shembulli i bashkëshortëve dhe i etërve.

4,15 *Betaven*: fj.fj.: «shtëpia e mëkatit», mbiemër nënçmues i Betel (Bet-El: «shtëpia e Hyjit»).

4,18 *por më shumë për vete bëri*: kuptim i pasigurt, krh. 8,13. – *nderin e tyre*: krh. rr 7; fj.fj.: «mburojat e saj», BJ: «krerët e tyre preferojnë turpin»: krerët do të jenë mbrojtësit, mbretërit (krh. Ps 47,10; 84,10, 89,19).

5,1 *në Masfë*: në Bibël janë të kujtuara shumë vende me këtë emër, kështu që është e vështirë të thuhet se cila është këtu e nënkuptuar. Si për Taborin, bëhet fjalë ndoshta për një vend kulti mbareshtuesit të të cilit kanë korruptuar popullin duke e nxitur në idhujtari. – Mund të të përkthehet: «Aktgjykimi është kundra jush, sepse keni qenë ju»…; por krh. paralelin e Mik 3,1.

[2]Një gropë të thellë hapën në Setim;
ju të gjithëve do t'ju ndëshkoj.
[3]Unë e njoh mirë Efraimin,
s'e kam të panjohur Izraelin:
u lavirësove tash, o Efraim,
i përdhosur je, o Izrael!
[4]Veprat e tyre s'do t'i lënë — Jer 13,23+
të kthehen te Hyji i vet,
se i mbuloi shpirti i fëlligështisë së tyre — 1,2
e s'i lë ta njohin Zotin.
[5]Krenia e Izraelit dëshmon kundër tij, — Am 6,8
Izraeli e Efraimi, — 14,2
për faj të vet, do të rrëzohen,
edhe Juda do të bjerë me ta!
[6]Me grigja e lori të veta
do të shkojnë ta kërkojnë Zotin, — Am 5,4+; 8,11-12;
por atë s'do të mund ta gjejnë: — Fu 1,28; Is 55,6
sepse u tërhoq prej tyre! — Gjn 7,34; 8,21;
[7]Ata Zotit ia shkelën besën,
sepse lindën fëmijë bastarda; — Oz 2,6
do të përlahen për një muaj
ata e pronat e tyre.

Lufta vëllavrasëse

[8]Bini borisë në Gabaa
edhe trompetës në Ramë, — Jl 2,1+
në Betaven lëshoni kushtrimin — 4,15+
tmerrojeni Beniaminin!
[9]Ditën e ndëshimit
do të shkretohet Efraimi,
për fiset e Izraelit
po u lajmëroj gjë të sigurt.
[10]Na janë bërë prijësit e Judës
si ata që luajnë kufijtë! — Lp 19,14; 27,17

5,2 *Setim*: teksti i pasigurt. Mbi Setim krh. Joz 2,1+. Ndoshta këtu është një aludim i episodit të Baal-Peor (9,10; krh. Nr 25).

5,7 *do të përlahen për një muaj*: qoftë ditë feste të bëhet një ditë dënimi, qoftë se doni të vini re afërsinë (hëna e re e ardhshme).

5,8-12 I tërë ky teskt – dhe ndoshta të tjerët në vijim deri në 6,6 – duket se i referohen luftës siro-efraimite (735-734); krh. 2Mbr 16,5+.

5,8 *tmerrojeni*: BJ e përkthen: «ju jeni thembra», fj.fj.: « pas teje»; tekst i pasigurt.

5,9 *gjë të sigurt*: Do të thotë fatkeqësitë: dëbimet, shpërndarje (2Mbr 15,29), rënien e Samarisë e shkatërrimin e Izraelit (2Mbr 17,5-6)

5,10 *luajnë kufijtë*: aludim paraprak i ushtrisë së Judës në territorin e Izraelit,

Përmbi ta do ta lëshoj,
porsi shi, zemërimin tim.
11 I ndrydhur është Efraimi,
u shkel e drejta,
pse deshi të shkojë pas ndyrësisë.
Is 50,9+ 12 Qelb e gjak do të jem për Efraimin,
kalbësirë për shtëpinë e Judës!

Kotësi besëlidhjet me të huajt

13 E pa Efraimi lëngatën e vet,
edhe Juda varrën e vet:
7,11; 8,9; 12,2; 2Mbr 15,19; 16,7-9 shkoi Efraimi në Asiri,
dërgoi njerëz te mbreti i madh:
por as ai s'do t'iu shërojë,
plagën tuaj s'do ta shëndoshë.
Oz 13,7; Am 3,12; Is 5,29 14 Sepse si luaneshë do t'i jem Efraimit,
zog luani për shtëpi të Judës.
Unë, unë do t'i copëtoj,
2,12 do të shkoj, do t'i marr
e nuk ka kush t'i shpëtojë!
15 Do të shkoj, në banesën time do të
kthehem,
derisa t'i paguajnë ndëshkimet,
Lp 4,29-31+; Jer 29,13; Am 5,4+ ta kërkojnë fytyrën time,
të më dëshirojnë në vuajtjet e veta!

Izraeli kthehet përkohësisht te Zoti

6 1 «Ejani të kthehemi te Zoti!
Ai na bëri kortarë kortarë
Ai edhe do të na shërojë,

ndoshta edhe nga pushtimet më të lashta të mbretërisë së jugut (1Mbr 15,16-22). Kodi deuteronomik (Lp 19,14; krh. 27,17) dënon ata që lëvizin kufijtë «vendet e paraardhësve të tyre», Meqë shpërndarja e territoreve të Tokës së premtuar është e bërë sipas urdhërave të Hyjit (krh. Joz 13,6).

5,11 *u shkel e drejta*: ndjek TM, por ndoshta duhet lexuar me LXX: «Efraimi është një shtypës, dhunon të drejtën», duke menduar besëlidhjen e Efraimit me Damaskun dhe pushtimin e tij të mbretërisë-vëlla (lufta siro-efraimite). – asgjësë: TM ka *caw* (hapax), më në fund a *shawe'* («gënjeshtër», krh. 12,12); LXX identifikojnë dy termat.

5,13 *mbreti i madh*: *'el melek rab*, hamend.: TM ka: *'el melek yareb*, «mbretit Jareb» ose «mbretit hakmarrës». – Aludim i kontributit të paguar nga Manahemi Tiglatpileser-it III më 738 (krh. 2Mbr 15,19) dhe apelimit të dhënë nga Akaz në të njëjtën kohë Tiglatpileser-it më 735 (krh. 2Mbr 16,7-9).

5,15 *derisa t'i paguajnë ndëshkimet*: ose, me BJ: «ata të rrëfehen fajtorë».

6,1-6 Profeti imagjinon një liturgji pëndestare, terminologjia e së cilës merret ndoshta nga një ceremoni flijimit (1Mbr 8,31-53; Jer 3,21-25; Jl 1-2; Ps 85):

na goditi, por edhe do të na shëndoshë.
[2]Pas dy ditësh do të na e kthejë jetën, Ez 37
të tretën ditë do të na çojë në këmbë,
do të jetojmë në praninë e tij.
[3]Le ta dimë, le ta ndjekim
që Zotin mirë ta njohim.
E sigurt si agimi ardhja e tij,
do të vijë porsi shiu për ne i përshtatshëm, Ps 72,6; 63,2; 143,6;
si shiu i vjeshtës që ujit tokën». Lp 11,14
[4]Çfarë do të bëj për ty, o Efraim,
çfarë do të bëj për ty, o Judë?
Re mëngjesi dashuria juaj =13,3
e kalon si vesa e nadjes.
[5]Këndej i latova me anë të profetëve, Jer 1,10; 5,14;
i vrava me fjalë të gojës sime, Oz 12,11
gjyqi im do të lindë si drita.
[6]Dua dashurinë e jo flinë, /Mt 9,13; 12,7;
njohjen të Hyjit më se holokaustet. Am 5,21+
Oz 2,21-22+

Fajet e shkuara e të tashmet të Izraelit

[7]Por ata si Adami e shkelën Besëlidhjen, 8,1
ja se ku ata më tradhtuan.
[8]Galaadi është qytet bakëqijsh
i përdhosur me njolla gjaku.

populli i frikësuar nga shpallja e dënimit deh e braktisjes së Zotit (5,14-15), është i thirrur që të kthehet tek ai (rr 1-3). Por ky kthim është kalimtar, pa shndërrimin e brëndshëm (rr 4-6).

6,2 *Pas dy ditësh…të tretën*: shprehje (krh. Am 1,3: «Për tri keqbërje të Damaskut e për katër») tregon një periudhë të shkurtër kohore. Që prej Tertulianit e më pas tradita e krishterë ia ka aplikuar këtë tekst ngjalljes së Krishtit në ditën e tretë. Por nuk është cituar asnjëherë në BR, ndërsa për sa i përket kësaj citohet qëndrimi i Jonës në barkun e peshkut (Jon 2,1 = Mt 12,40). Megjithatë është e mundur se të përmendurit e ngjalljes në ditën e tretë «sipas Shkrimeve» (1Kor 15,4; krh. Lk 24,46) të kerygmes primitive e të simboleve të fesë i referohet tekstit tonë, të interpretuar sipas standardëve eksegjetike të kohës.

6,5 *me anë të profetëve*: fjala e Hyjit e transmetuar nga profetët, është efikase: realizon atë që shpall (në këtë rast, dënimin). – *gjyqi im do të lindë si drita*: hamend. *mishpati kaor* bazuar nga një ndarje e ndryshme e fjalëve të TM (*umishpateka'or*) «gjykimet e tua, një dritë lindë».

6,6 Krh. 2,21+; 2,22+; Am 5,21+; 1Sam 15,22. Në 14,3, Ozeja do të pohojë edhe se flijimi i vetem i vlefshëm është kthimi i sinqertë.

6,7 *Por ata si Adami*: Me TM, mundet të lexohet edhe: «si një njeri»; BJ hamend.: «në Adamin» (përveç nëse duhet lexuar «si Adma», krh. 11,8; Lp 29,22-24). Aludim enigmatik. Ndoshta në vendin e quajtur Adamin (pranë gojës së lumit Iabbok) ishte një shenjtërore idhujtarie. Ndoshta teksti do të thotë thjesht se pabesnikëria e Izraelit i përket vetë origjinës së vendbaimit në Palestinë (krh. Joz 3,16). Për këtë ide, krh. 9,10. – besëlidhja është ajo e Sinait.

6,8 *Galaadi*: mbi rrafshnaltën që ka të njëjtin emër si në Transjordani, krh. Zan 31,46-48.

9Cuba në pritë turma e priftërinjve:
udhës i vrasin udhëtarët e Sikemit,
poshtërsi vërtet veprojnë!
10Pashë gjë të tmerrshme në shtëpi të Izraelit:
Efraimi atje lavirësohet,
i përdhosur është Izraeli!
11Edhe ty, Judë, të caktova korren,
kur ta përtërij popullin tim.

7

1Ndërsa doja të shëroj Izraelin,
doli në shesh fajësia e Efraimit
edhe e keqja e Samarisë;
gënjeshtra është vënë në veprim:
brenda në shtëpi depërtojnë vjedhësit,
përjashtë cubat bëjnë emnesë!
2E ndër mend s'u shkon aspak
se asnjë të keqe s'e harroj.
Tash janë të rrethuar prej veprave të veta:
Ps 90,8; Mal 3,16 ato qëndrojnë përpara meje.
3Me të këqijat e tyre e gazmojnë mbretin,
e princat me rrena të veta.
4Të gjithë janë kurorëshkelës,
janë në gjasim të furrës së skuqur,
kur bukëpjekësi pushon të përpushë zjarrin,
pasi kllisë brumin ia qet
e pret derisa të brumoset mirë.
5Ditën e mbretit tonë
u sëmurën princat nga vapa e verës
e ai të dehurve dorën ua shtrin.
6Në synim pritash zemrën e bënë furrë,
furia u kotet gjithë natën,
në mëngjes ndizet porsi flaka e zjarrit.
7Të gjithë janë ndezur flakë si furra

6,10 *Pashë gjë të tmerrshme....* BJ hamend. «Në Betel...»; TM e lexon: *bëbet ysra'el,* «në shtëpinë e Izraelit».

6,11 Ky rr është konsideruar një shtesë e më vonshme (krh. 1,7+).

7,1 *në shtëpi*: me LXX; mungon në TM.

7,3-7 Që prej origjinës së mbretërisë së veriut deri më 737 (vrasjes së Pekakisë), kanë qenë vrarë shtatë mbretër. Këtu profeti ndjell një komplot: komplotësit fshehin planet e tyre, pastaj pas një nate zdërhalljet, masakrojnë mbretë e krerë të dehur. Kështu vdiq Ela (1Mbr 16,9-10).

7,5-6 *Ditën e mbretit tonë*: një ditë feste në nder të mbretit.– *me rebelet=kryengritësit*: BJ me TM shtojnë: «kur ata i afrohen». Gjithashtu BJ lidh fillimin e rr 6 me rr paraprirës për të shikuar që t'i japë një kuptim këtij tekstit shumë të vështirë në të cilin teksti duket i korruptuar. – *tërbimi i tyre*: *''appehem,* hamend.:, TM e ka: «zjarri i tyre», *'opehem.*

e i përpijnë gjyqtarët e vet.
Kështu të gjithë mbretërit e tyre sharruan
e kush prej tyre s'mbeti të më thërrasë në ndihmë!

Izraeli sharroi duke thirrur në ndihmë të huajt

[8]Efraimi po përzihet me kombe,
Efraimi u bë bukë ndore e pasjellë.
[9]Të huajt ia hëngrën fuqinë e tij e s'e di,
kokën gjok thinjat ia bënë e s'kujtohet! 5,12; Zb 3,17
[10]Krenia e Izraelit
kundër tij i bën dëshmi,
e s'u kthyen te Zoti, Hyji i vet, Am 4,6-11+
me të gjitha këto as që e kërkojnë!
[11]Efraimi u bë si pëllumbi
i pamend e i humbur:
Egjiptin thërrasin, ikin në Asiri. 5,13+
[12]Por, posa ata të jenë nisur,
rrjetën time mbi ta do ta shtrij,
do t'i rrëzoj porsi shpendët e ajrit,
një emnesë do të bëj mbi ta
si u qe thënë, në mbledhjen e tyre.

Paevaria e ndëshkimi i Izraelit

[13]Vaj për ta që u larguan prej meje!
Do të sharrojnë pse u çuan kundër meje!
Vallë, thua vetë ata t'i shpërblej, duhet
kundër meje ndërsa gënjeshtra hapin? 7,1
[14]Në ndihmë nuk më thërrasin me gjithë zemër,
por ulërinë në shtrojat e veta;
përgjaken në f'tyrë për drith e verë
e peshë çohen kundër meje.
[15]E unë krahun ua kisha forcuar

7,8 *e pasjellë*: e djegur nga një anë dhe e pjekur keq nga ana tjetër, një kulaç i papërdorshëm.

7,10 Ky rr me stil poetik është jashtë kontekstit (BJ e risjellë atë në kllapa).

7,12 *Por, posa ata të jenë nisur*: ose: «kudo që ata të shkojnë» (BJ). – *bashkuar*: fj.fj.: «sipas asamblesë », *adatam* (i njëjti term në 14,8 për të caktuar një zvarritje); LXX e lexojnë: *ra'atam*, «për shkak të ligësisë së tyre». Mund të supozojmë se krahasimi me zogjtë vazhdon deri në fund të rr.

7,14 *në shtrojat e veta*: qoftë pikërisht të thëna shtrojat, qoftë qilima o mantelet në të cilët përmbyseshin për t'u lutur (krh. Ps 4,5; 149,5). – *Bëhen gdhëndjet:* hamend. me dshk hebr. e LXX që e kanë: « shqyhen», *yitgodadu*; «qëndrojnë». – Mbi këto grisje rituale, krh. 1Mbr 18,28; Jer 16,6; 41,5. – *rebelohen=kundërshtojnë*: *yasoru*, hamend.; TM e lexon: *yasuru*, «ata kthehen».

7,15 *E unë*: TM (i ndjekur nga BJ) shton: «kam drejtuar e», i harruar nga LXX.

e ata të zeza djerrojnë kundër meje!
11,7 [16]I sillen në ndihmë atij që s'mund të ndihmojë,
Ps 78,57 janë bërë porsi harku i prishur.
Krerët e tyre prej shpatës do të bien,
për shkak të gjuhës së vet të pacipë:
do të përqeshen në dheun e Egjiptit.

Kushtrimi

5,8; Jl 2,1+ **8** [1]Mos e hiq borinë nga goja!
Si shqiponja mbi shtëpi të Zotit,
6,7 sepse e thyen besëlidhjen time,
e shqelmuan Ligjin tim!
[2]Ata më thërrasin: «Hyji im!'
6,1-3; Jer 14,8-9 Të njohim, o Izrael!».
[3]Tej e flaki Izraeli të mirën,
armiku do ta përndjekë.

Anarki politike e idhujtari

1Sam 8,1+; 11,12+ [4]Vunë mbretër pa dijen time,
princa vunë e mua s'më pyetën.
Me argjend e me ar të vet
punuan idhuj për vete
që të sharronin.
1Mbr 12,28.32 [5]I urrejtshëm është viçi yt, o Samari!
Kundër tyre flakë u ndez furia ime!
Deri kur s'do të mund të pastrohen?
[6]Po, ai vjen prej Izraelit,
Ez 20,4; 34,17 një mjeshtër atë e punoi

7,16 *I kërkojnë ndihmë atij që s'mund të ndihmojë*: krh. 11,7. TM (*lo"al* është e pasigurt, BJ e përkthen: «por jo lartë». LXX e lexon: «tek ajo që nuk është asgjë». Propozohet për t'u korrigjuar *lo"al* në *labba'al*, «tek Baal».

8,1 *Si shqiponja*: fj.fj.: «si një shqiponjë mbi shtëpinë e Zoti»; shpjegohet domethënia e shqiponjes si imazhin e fatkeqësisë, krh. Jer 48,40; 49,22. Shtëpia e Zotit përcakton jo një tempull, por Tokën e shenjtë, pronësi e Zotit (krh. 9,15). – *besëlidhja ime...ligji im*: ky krahasim i ngusht dhe sinonimik ndërmjet besëlidhjes e ligjit gjëndet në traditën elohiste (Dal 24,8) deuteronomiste (Lp 4,13) e priftërore (Lev 26,15). Ambienti të cilit i përket Ozeja është ai i traditës deuteronomiste.

8,3 *armiku*: Asur.

8,4 Duket se Ozeja nuk denon as institucionet mbretërore, dhe as monarkia e Samarisë në kundërshtim me dinastinë ligjshme davitike të Jerusalemit. Ai denon sukseset e grushtit të shtetit frymëzuar nga shumë shqetësime të tjera se sa ajo e besnikërisë së Zotit. – *për shkatërrimin e tyre*: fj.fj.: «që janë rrëzuar» (*yikkaret*), lë të kuptohet Izraelin si subjekt; BJ e përkthen: derisa ata (idhujt) të jenë hequr.

8,5 *I urrejtshëm*: *zanahti*, hamend.; TM e lexon: *zanah*, «urren»; BJ me versionet hamendëse: «urren!» *zenah*.

8,6 *Zot s'është*: ky sulm kundër idhujve do të ndiqet prej shumë të tjerëve në literaturën profetike (krh. Is 40,20+; 41,21+).

e Zot s'është!
Shkëndijë do të bëhet viçi i Samarisë!
7Pasi mbjellin erë, stuhi do të korrin! 10,13; Jb 4,8;
Gruri i tyre kallinj s'do të lidhë, Fu 22,8; Gal 6,7
nëse rritet, miell s'do të japë,
po edhe në dhëntë, të huajt do ta hanë!

Izraeli sharron pse i thërret të huajt në ndihmë

8Izraeli u përpi
e tash është bërë
ndër kombe enë e ndytë!
9U ngjitën deri në Asyri 5,13+
gomar i egër që endet në vetmi
e Efraimi dhurata u jep dashnorëve. Ez 16,32-34
10Ani në dashtë, le të dhurojë kombet,
s'do të vonoj, do t'u jap rrugët,
le të dridhen sado pak
nën peshën e mbretit të princave.

Kundër kultit thjesht të jashtëm

11Kur Efraimi i shumoi lterët për mëkat,
i shërbyen veç për të mëkatuar.
12Për të i shkruaja ligjet e mia të shumta,
porse çmohen porsi gjë e huaj.
13Ata i duan flitë,
kushtojnë mishrat dhe i hanë,
por ato Zotit s'i pëlqejnë. 6,6; Am 5,22
Tash do ta kujtojë fajësinë e tyre, =9,9
do t'i ndëshkojë për mëkatet e tyre:
në Egjipt do të kthehen. 9,3; 11,5; Lp 28,68+
14Izraeli e harroi Basin e vet Lp 32,15.18+
e ndërtoi pallate të mëdha,

8,8-10 Kjo pjesë duhet të jetë pas dëbimit që pasoi luftën siro-efraimite të 734 (2Mbr 15,29).

8,9 *gomar i egër*: «i egër gomar» (BJ): *pere'* lojë fjalësh me Efraimin, krh. 9,16. – *dashunorëve* aludim i kontributit të derdhur për mbretin e Asirisë (5,13; 7,11) e ndoshta edhe për dhuratat e dërguara në Egjipt. Këtu, dashnorët nuk janë më hyjnitë kananease si në rr 1-3, por fuqitë e huaja. Megjithatë është gjithmonë në referim me besëlidhjen me Zotin sepse lidhjet me fuqitë pagane janë të konsideruara si një kurorëshkelje, sepse favorizonin kultin e idhujve të këtyre popujve edhe sepse kishin në të njëjtën kohë një mungesë besimi në Zotin, i vetmi shpëtimtar i Izraelit (krh. Is 30,1-15; 31,1-3).

8,10 *mbretër e princa*: me LXX; BJ e me TM përkthejnë: «mbretit të princave»; sidoqoftë nënkuptohet, mbreti i Asirisë.

8,11 *mëkat*: TM shton: «altarëve për të mëkatuar», ka gjasa dshk (lënë pas dore nga gr.luc.).

8,13a Perkthim i pasigurt i një teksti të vështirë, ndoshta i korruptuar.

Juda i shumoi fortesat e veta.
Zjarrin do të hjedh mbi qytetet e tyre,
Am 2,5 do t'i përpijë fortesat e tyre.

Mjerimet e shpërnguljes

9 [1]Izrael, mos u gëzo,
mos galdo si popujt e tjerë,
sepse e le Zotin tënd për të lavirësuar,
të pëlqeu shpagimi,
mbi të gjitha lëmet e drithit.
[2]Lëma as tinari nuk do t'i ushqejnë,
2,11 edhe vera në rrenë do t'i lërë.
[3]S'do të qëndrojnë në tokën e Zotit,
8,13+ Efraimi do të kthehet në Egjipt,
në Asyri do të hajë haje të ndyta.
[4]Zotit verë s'do t'i njomin më ,
flitë e tyre s'do t'i pëlqejnë më.
Lp 26,14 Buka e tyre si buka e vajtorëve:
kush ta hajë i papastër do të bëhet
buka e tyre veç do t'u mbajë frymën
nuk do të hyjë në shtëpinë e Zotit.
[5]Çfarë do të bëni në ditë të kremteve,
ditën e festimit të Zotit?
[6]Ja, ikën para shfarosjes,
Egjipti do t'i bashkojë,
Memfisi do t'i varrosë:
argjendin të lakmueshëm të tyre,
hithat do ta trashëgojnë,
tendat do t'ua mbulojnë ferrat.

9,1-6 Orakull ndoshta me rastin e ndonjë feste bujqësore.

9,1 *mos galdo*: me TM (ndoshta mundet edhe të nënkuptohet: «deri në furi»); BJ, duke ndjekur LXX, përthen: «mos bëj festë». – *shpagimi*: të mirat e tokës janë konsideruar si pagë e prostitucionit të Izraelit, sepse populli i mban si rezultat i kultit të shthurur bërë Baalëve (krh. 2,7).

9,2 *do t'i lërë*: vijimi shpjegon se përse: ata nuk do të jenë më atje për të nxjerrë fitimin, pasi ata do të dëbohen; të tjerët do t'i gëzojnë (8,7). – *ata*: me dshk hebr. e versionet; TM e lexon: «asaj».

9,3 *ushqime të ndyta*: çdo vend i huaj është i ndytë, sepse është përdosur nga prania e idhujve (krh. Am 7,17; 1Sam 26,19). Në mërgim nuk do të kanë mundësi që të përmbahen nga ushqimet e papastërta.

9,4 *i papastër do të bëhet*: prania e një të vdekuri bënte të papastër ushqimet e përgatitura në atë shtëpi. – *nuk do të hyjë*: mërgimi e bën të pamundur ofertën e fryteve të para në tempull (Dal 26,2).

9,5 *festimit të Zotit*: bëhet fjalë ndoshta për festën e Tendave që nuk do të mund të kremtohen në mërgim, pasi që nevojitet të paraqiten përpara Zotit (Dal 23,16v).

Lajmërimi i ndëshkimit shkakton përndjekjen e profetit

7Arritën ditët e ndëshkimit, Am 3,2+
arritën ditët e shpagimit:
le ta dijë Izraeli!
I marrë bërtet është profeti! Gjn 10,20
E la mendja njeriun e frymëzuar!
Për fajësinë tënde të madhe,
janë të shumta armiqësitë e tua.
8Efraimi, populli i Hyjit tim,
profetin po e spiunon;
në të gjitha udhët i është vënë rrjeta,
sulmohet deri në Shtëpi të Hyjit të tij. Am 7,10-17; Jer 20,1-6
9U prishën veç deri aty
porsi në ditët e Gabaasë! Gjq 19
S'i harron fajësitë e tyre: =8,13
do të ndëshkojë mëkatet e tyre.

Ndëshkimi i fajit në Beelfegor

10Unë e gjeta Izraelin, 2,16+; Lp 32,10
porsi rrushin në shkretëtirë
si kokrrat e para të fikut të lashtë
etërit tuaj i pashë.
Posa arritën në Beelfegor Nr 25,1-5
Turpësisë ia kushtuan veten
edhe u bënë të neveritshëm Jer 2,5+
porsi ai send që e dashuruan.
11Si shpendi Efraimit do t'i ikë nderi:
jo më lindje, shtatzënësi as ngjizje! Lp 28,18
12Po edhe nëse do të rrisin fëmijë, Lp 32,25
prej njerëzve do t'i zhbij;
po, oh po, mjerim për ta
kur unë të heq dorë prej tyre!
13Efraimi, me aq sa pashë,

9,8 *Hyjit të tij*: tekst shumë i errët, me ndoshta i korruptuar; asnjëra prej korrigjimeve të ndryshme të propozuara është e kënaqshme.

9,10 *në Beelfegor*: episodi, i treguar në Nr 25, zhvillohet në fushën në lindje të veriut të skajshëm të Detit të Vdekur (krh. Nr 25,1; Joz 2,1+). Pabesnikëria e Izraelit megjithatë është tashmë shfaqur te dyert e Tokës së premtuar e ka peshuar mbi tërë historinë e tij. – *turpësia*: hebr. *boset*, emërtimi përçmues i Baalëve (krh. 2Sam 4,4+).

9,13a Tekst i vështirë, me siguri i prishur; fj.fj.: «Efraim si shoh për Tirin të mbjellë në një livadh». BJ e përkthen: «Efraimin, e shohë si Tirin, të mbjellur në një livadh». Profeti ndoshta don që të krahasojë shkëlqimin e Efraimit me atë të Tirit (krh. Is 23,7v; Ez 27). Por termi është i pasigurt: greq. ka intepretuar *cayid*, «pre gjah», në vend se *cor* «Tir».

bijtë e vet i vuri shpend për gjah,
Efraimi bijtë po i çon në therore!
14 Jepu, o Zot... E çka t'u japësh?
Lk 23,29 Barkun e shuar, gjinjtë e thatë!

Ndëshkimi i fajit të Galgalës

4,15 15 Tërë faji i tyre u dëftua në Galgalë,
shi atje i mora në mëri.
Për veprat e tyre të këqija
8,1+ do t'i dëboj nga shtëpia ime.
1,6 S'do të vazhdoj unë më t'i dua;
të parët e tyre të gjithë janë kryengritës.
16 Efraimi u godit,
Am 2,9; Mt 21,19p rrënjët iu thanë,
kurrë nuk do të japë më fryte.
9,12 Po edhe në qoftë se do të lindin fëmijë,
do t'i vras
frytet e dashura të kraharorit të tyre.
Lp 28,64-65 17 Hyji im do t'i përbuzë,
sepe Atë nuk e dëgjuan
Zan 4,14 dhe do të enden nëpër kombe!

Zhbirja e shenjave idhujtare të Izraelit

Is 5,1+ **10** 1 Shermendmadhe hardhi Izraeli,
jepte fruta me mbushulli;
Lp 32,15; Oz 2,7.14; 4,10v sipas shumësisë së frutave të saja,
edhe lterët i shumoi,
Dal 23,24+ sipas begatisë së tokës së vet, i stolisi tempujt e vet.
2 Zemrën e vet e ka të ndarë,
s'do të vonojnë, do ta paguajnë!
Zoti lterët do t'ua thyejë,
tempujt e tyre do t'i rrënojë!
3 Atëherë ata kanë për të thënë:
«Nuk kemi mbret,
sepse nuk e druam Zotin.
Po mbreti për ne ç'do të bënte?».

9,15 *në Galgalë*: bëhet fjalë ndoshta për mosbindjet e Saulit në Galgalë (1Sam 13,7-14; 15,12-33), të vazhduara tani prej kryengritjes së krerëve (fundi i rr).

9,16 *fryte*: hebr. *përi*, lojë fjalësh me Efraimin, krh. edhe 8,9; 13,15; 14,9.

10,2 *Zemrën e vet e ka të ndarë*: shtiret sikur të jetë bashkëngjitur me Zotin, ndërsa në realitet është me Baalin.

10,3 *Nuk kemi mbret*: paqëndrueshmëria politike-institucionale dhe mbrojtja asiriane heqin çdo efektivitet institucionit monarkike.

[4]Rrahin me buzë,
be bëjnë rrejshëm,
bëjnë besëlidhje;
do të mbijë e drejta — Am 6,12
porsi helmi në hulli të arës!
[5]Për viçin e Betavenit — 8,5; 4,15+
samarianët i kapën të dridhurat,
po e vajton populli i tij,
priftalecat e tij po e qajnë,
për lavdinë e tij — Zb 18,14
që vërtet po zhduket!
[6]Sepse u çua në Asyri
mbretit të madh porsi dhuratë;
Efraimin do ta mb'lojë turpi,
për këshill të vet do të skuqet Izraeli.
[7]E pat Samaria,
mbreti i saj kashtërrojë mbi ujë!
[8]Do të rrafshohen lartësitë e turpshme, — 4,13; 2Mbr 23,15v
mëkati i Izraelit!
Do të ngallitin ferrë, hallugë
përmbi lterët e tyre!
Atëherë maleve do t'u thonë:
«Na mbuloni!». — Is 2,10; /Lk 23,20; /Zb 6,16
edhe kodrave:
«Mbi ne bini!».

Kundër Gabaasë

[9]Qysh prej ditëve të Gabaasë — 9,9+
mëkatoi Izraeli;
vendit s'luajti.
A s'do t'i zërë, thua, në Gabaa
lufta kundër bijve të fajit?

10,4 *porsi helmi në hulli*: ironike: ajo që lulëzon është degjenerim i të drejtës që është bërë një bimë helmuese (krh. Am 6,12).

10,5 *viçin*: me LXX e sir.; TM e ka: «mëshqerrat». *–Bet-Aven* d.m.th. «shtëpia e mëkatit» (krh. 4,15). *– është në zi... largohen*: në bazë të një ndarje të ndryshme të rr BJ e lexon: «po, mbi të populli mban zi, shkurtimet e para-saj; gëzohen për lavdinë e Tij, tani që është dëbuar larg prej nesh».

10,6 *mbretit të madh*: me hamendje: TM e ka «mbretit Yareb» o «mbretit hakmarrës» (krh. 5,13+).

10,7 Në bazë të një ndarje të ndryshme të rr BJ e lexon: «mbreti i tij është si një model në sipërfaqe të ujit».

10,8 *maleve do t'u thonë*: përballë katastrofës së madhe që i privon ata nga çdo arsye për të jetuar ata do të thërrasin fundin e botës. – Në të njëjtin kuptim Jezusi e citon këtë fjalë (Lk 23,30; krh. Zb 6,16).

10,9 *në Gabaa*: për profetin, ka vazhdimësi mes krimit të Gabës (Gjq 19) dhe atyre aktual. E ka vazhdimësi edhe në dënim.

10 Do t'i ndëshkoj pas dëshirës sime!
Kundër tyre do të bashkohen popujt,
kur të ndëshkohen për të dy fajet.

Kërcënime e grishje për kthim

4,16 11 Efraimi është mëshqerrë e mësuar
që i pëlqen të shijë grurë.
Mt 11,29-30; Jer 2,20; 5,5 Të buk'rën qafë në zgjedhë ia mbërtheva;
Efraimin në parmendë e mbreha,
do të lëvrojë Juda,
në trinë do ta zë Jakobin.
2,21+; Mik 6,8 12 Drejtësinë mbillni
dashuri do të korrni!
Jer 4,3 Tokë të re çelni:
është koha Zotin të kërkoni
derisa të vijë
e ta zbrazë mbi ju drejtësinë.
13 Lëvruat paudhërinë,
korrët padrejtësinë,
hëngrët frytin e gënjeshtrës;
Is 31,1 shpresove në karroca të tua,
e në shumicën e ushtarëve të tu,
14 kryengritja në popull tënd do të çohet,
do të shkretohen fortesat e tua,
si e shkretoi Salmani Betarbeelin
në ditë të luftës,
14,1 kur nëna mbi fëmijë shkapatej!
15 Ja, çfarë Beteli do t'ju bëjë
për shkak të tmerrshmes fajësi tuaj.

10,10 *Do t'i ndëshkoj*: fj.fj.: «në nevojën time (*bë'awati*) unë do të ndëshkoj»; LXX ka: «kam ardhur» (*bati*). – *do të bashkohen*: duke lexuar *bëusseram* në vend të *bëasram* të TM. – *dy fajet*: krimi i Gabës (Gjq 19) dhe atë që Ozeja denuncon këtu.

10,11-12 Rr 11-12 tregojnë planin që Zoti kishte për Efraimin: i është besuar një mision, përshkruar me ndihmën e metaforës së përmendës dhe të mbjelljes (rr 11), por që në realitet është e një tjetër rendit: të mbretërojë drejtësia e dashuria, të rikërkohet Zoti (rr 12). Ai në fakt bëri të kundërtën (rr 13).

10,11 *Efraimin në parmendë...*: në TM, para Jakobit, përmendet Juda; BJ ka «Juda do të punojë».

10,12 *Drejtësinë*: në kuptimin fetarë të përputhjes me vullnetin hyjnore e shprehur prej Ligjit të tij (8,12). – *e do të korrni*: BJ e lexon: «korrni» (me TM).

10,13 *në karrocat e tua*: BJ me LXX e lexon: bërikbeka, «*në karrocat e tua*»; TM e ka: «në rrugën tënde», *bëdarkeka*.

10,14 *Salmani*: ndoshta mbreti moabit Salamanu, bashkohës i Tiglatpilezer III (745-727), në kohën e një sulmi në Galaad, ku gjendej Bet-Arbèl) o Irbid. – *mbi fëmijë shkapatej*: ose «me fëmijët e tij». Tmerre të tilla shoqëronin atëherë pushtimin e qyteteve (krh. 14,1; 2Mbr 8,12; Is 13,16; Nah 3,10; Ps 137,9).

10,15 *Beteli*: me LXX; BJ e lexon: «Betel» me TM. – *Në mëngjes*: është shpesh

Në mëngjes do të vritet mbreti i Izraelit.

Zoti do ta huamarrë dashurinë e vet të papranuar

11 [1]Kur Izraeli ende ishte djalë — Jer 2,1-9
unë e doja
e prej Egjiptit e thirra birin tim. /Mt 2,15
[2]Por, sa më shumë i thirrja,
aq më tepër largoheshin prej meje;
baalëve fli u flijonin,
idhujve u digjnin kem.
[3]E unë e mësoja Efraimin të ecte — Lp 1,31+
vetë i mbartja para duarsh,
s'e kuptonin se për ta u kujdesoja.
[4]I tërhiqja me litarë për njerëz,
me vargje të dashurisë;
isha për ta,
porsi ai që fëmijën e ngrit
deri në mollëza të veta,
u përkulja mbi të t'i jap të hajë. Lp 8,16
[5]Të kthehet në dheun e Egjiptit, 8,13+
le t'i jetë Asuri mbret,
sepse s'deshën kah unë të kthehen!
[6]Emnesë do të bëjë në qytete të tyre shpata,
nynykatësit do t'ia shuajë,
do t'i hajë për shkak të synimeve të tyre!

koha në të cilën fillon beteja (Gjq 9,34-37; Ps 46,6; Is 17,14) e në të cilën Hyji, më pas u jep fitoren ose ndëshkon me humbjen.

k 11 Ky është së afërmi paralelisht me 1-3. Pas analogjisë të dashurisë bashkëshortore të tradhtuar, ja është dashuria e atërore e keqkuptuar. Vihet re megjithatë se, në tre kap. e parë të librit, edhe bijtë ishin të lidhur ngushtë me vdekjen (2,1.4). Tashmë në fillim (1,2), dy perspektivat ishin të bashkuara.

11,1 *unë e doja*: këtu kemi dëshminë e parë të temës së dashurisë së Hyjit si shkaku i zgjedhjes së Izraelit, doktrinë që do të zhvillohet me bollëk në Ligjin e Përtërirë (Lp 4,37; 7,7-9; 10,15 etj.). – Për Ozenë, historia e vërtetë e Izraelit fillon me daljen nga Egjipti. E tërë kjo pjesë përshkruan epokën e artë të shkretëtirës (krh. 2,16+). Të veprave të patriarkëve, Ozeja duket se ka njohur – o ruajtur – vetëm veçori negative (12,4-5.13).

11,2 *sa më shumë i thirrja...prej meje*: hamend.; në vetvete subjekt i foljes «thirrje» nuk është i përcaktuar. BJ e përkthen: «Sa më shumë i thirrte ata, aq më shumë u larguan».

11,4 *me zinxhirë të dashurisë*: hamend.; BJ: «lidhjet e njerëzore». – *fëmijën*: *'ul*, hamend.; TM e ka: *'ol*, «zgjedhë». – *t'i jap të hajë*: E gjithë kjo pjesë (rr 3-4) shfaq synimin e Zotit për të edukuar Izraelin e ri: tema e pedagogjisë hyjnore do të rimerret nga Ligji i Përtërirë (Lp 8,5-6).

11,5 *Egjiptit*: nuk do të jenë më të burgosur në Egjipt, por do të jenë në Asiri: megjithatë situata do të jetë identike. Kundërshtimi me 8,13 është vetëm i dukshëm.

Dashuria do të ngadhënjejë

7 Është i gatshëm populli im
të mëkatojë kundër meje;
e ftojnë lart,
por askush nuk e ngrit.
8 Si të heq dorë prej teje, Efraim,
të dorëzoj ty, o Izrael?
Si të lëshoj ty porsi Adamën,
të të bëj të ngjashëm me Seboimin?
Lp 32,36; Jer 31,20; Is 54,8 Zemra ime në mua përmallohet,
në brendinë time flakë është ndezur dhimba.
9 S'do ta shfryej zemërimin tim,
s'do të kthehem ta shpërndaj Efraimin,
Nr 23,19+ sepse Hyj jam unë e jo njeri,
Shenjti në mesin tënd,
s'do të vij me tmerr.

Kthimi nga shpërngulja

10 Zotin do ta ndjekin;
Am 1,2+; Jer 25,30 do të ulërijë porsi luani,
po ai vetë do të ulërijë,
e me tmerr do të ngarendin fëmijët
nga perëndimi,
11 do të flut'rojnë prosi shpendët nga Egjipti
porsi pëllumbi nga Asyria.
Në shtëpi të tyre do t'i vendos.

11,7 Tekst i pasigurt. – *e ftojnë lart*: krh. 7,16.

11,8 *Adamën…Seboimin*: dy prej pesë qyteteve të Pentapolis (Zan 10,19; 14,2.8; Lp 29,22), që në traditën eloiste ndoshta duke marrë vendin që Sodoma e Gomorra kishin në traditën jahviste (Is 1,9-10). – *përmallohet*: folja është shumë e fortë (BJ: «është i mërzitur»); përdoret në mënyrë specifike në lidhje me shkatërrimin e qyteteve fajtore (Zan 19,25; Lp 29,22). Ozeja lë të kuptojë se dënimi i parashikuar është si i jetuar paraprakisht në zemër të Hyjit (krh. klithma e Davidit për vdekjen e Absalomit 2Sam 19,1).

11,9 *Hyj jam unë e jo njeri*: epërsia Hyjit është nënvizuar me forcë. Por në kundërshtim me tekstet e tjera më të hershme (Dal 19,2+; 2Sam 6,6-8; etj.) o më të vonshme se këto (Is 6,3+); këtu ajo është e zhveshur prej çdo karakteri të tmerrshëm e shprehet në terme dashurie. Shenjtëria hyjnore shfaqet në mëshirën që fal, ndërsa njeriu zakonisht i jep flakë zemërimit.

11,10-11 Këto dy rr janë ndoshta një rilexim i vonshëm që daton në epokën e mërgimit të Babilonisë; zhvillohen në këtë këndvështrim idetë e rr 8-9.

Prishja fetare e politike e Izraelit

12 [1]Efraimi më mban me rrena,
me dredhi shtëpia e Izraelit;
kurse Juda, ndërsa endet, është me Hyji
dhe me Shenjtin është besnik .
[2]Efraimi me erë ushqehet,
e ndjek vapën.
Gjithë ditën s'pran të shumojë
rrenë e dhunë.
Bën lidhje me asyrianë, 5,13+; Is 30,1v; 31,1v
për në Egjipt me vaj ngarkohet.

Kundër Jakobit

[3]E pandeh Zoti Judën, 4,1
sipas sjelljes do të ndëshkohet Jakobi:
do të shpaguhet sipas sjelljes, sipas veprave të tija!
[4]Qysh në bark të nënës e mashtroi të vëllanë, Is 43,27+; Zan 25,26+
në moshë burrërore me Hyjin luftoi.
[5]U rrok me engjëllin dhe e mundi: Zan 32,24-28
qante edhe e përbente.
Në Betel me të u takua, Zan 28,10-22
atje Zoti foli me ne
[6]«Zoti, Hyji i Ushtrive Am 4,13+
Zot» është emri i tij.
[7]Ti, pra, kthehu tek Hyji yt,

k 12 Tekst i vështirë, në të cilën deklarata e fakteve bashkëkohore përzihet me thirrjen e ngjarjeve të jetës së etërve. Për profetin dhe bashkëkohësit e tij, bashkimi i brezave që kanë ndodhur duke u nisur nga etërit ishte konsideruar si një person i vetëm. Patriarku vazhdonte në një farë mënyre për të jetuar në pasardhësit e tij dhe këta ishin tashmë të pranishëm në të (krh. Heb 7,9v).

12,1 *Juda, ndërsa endet, është me Hyjin*: interpretim judaik (krh. 1,7+). Tekst i pasigurt: BJ e përkthen: «Por Juda e ndjek akoma Hyjin, i qëndron besnik Shenjtit» dhe e risjellë ndër kllapa; LXX e lexojnë: «Por ata akoma janë të njohur prej Hyjit».

12,2 *e ndjek vapën*: erë e djegur, këtu simbol i pushtimit asirian (krh. 13,15; Jer 18,17; Ez 17,10).

12,3 *Judën*: në vend të «Judës» në origjinë ndoshta ishte «Izraeli». Ndryshimi shpjegohet me vullnetin që të aktualizohet profezia e Ozesë në mbretërinë e jugut (krh. 1,7+).

12,4 *me Hyjin luftoi*: mendjemadhësi dhe krenari. Mëkatar që prej prehrit të nënës, Jakobi vazhdon të mëkatojë në moshë të rritur. Episodet e jetës së Jakobit janë rimarrë nga Ozeja (këtu e në rr 13-14) në aspektet e tyre negative.

12,5 *edhe e përbente*: Zan 32,24-28 nuk thotë asgjë për të qarët dhe përlujtet e Jakobit, në të cilën Ozeja nuk sheh ndoshta përveçse një dredhi. – *foli me*: kështu edhe BJ me TM (*yëdabber immanu*); disa korrigjojnë duke e lexuar «foli me të» (*yëdabber immo*) sipas Zan 35,15. Në fakt Ozeja aplikon tërë popullit të Izraelit çfarë u tha për Jakobin (krh. rr 7).

12,7 Gjithmonë e njëjta perspektivë: këto fjalët e Zotit i janë drejtuar Jakobit, në të njëjtën popullit që prej tij rrjedh.

ruaj drejtësi e dashuri
shpreso në Hyjin tënd gjithmonë!

Lakmia e pasurisë e ndëshkimi i Izraelit

Lp 25,13+ [8]Kanaani, në dorë të tij peshorja e rreme,
e do mashtrimin.
Lk 12,16-21; /Zb 3,17-18 [9]Efraimi erdhi e tha:
«Pasanik njëmend u bëra,
grumbullova pasuri,
me gjithë punën që kam bërë,
nuk do të gjendet shkak mëkati për mua».
=13,4; Dal 20,2 [10]Por unë jam Zoti, Hyji yt,
qysh në dheun e Egjiptit.
Oz 2,16+ Do të bëj rishtas të rrish nën çadër
si atëherë kur ju takova.
[11]Do të flas me profetë,
vegimet do t'i shumoj
6,5 e me anë të profetëve të mi
do të flas me shëmbëlltyra.

Kërcënime të reja

6,8 [12]Nëse Galaadi ishte plot fajësi,
ata janë bërë krejtësisht një asgjë;
4,15; 9,15 në Galgala u flijonin qeve,
këndej lterët e tyre do të bëhen
grumbuj gurësh në hulli arash!
[13]Iku Jakobi në krahinën Aram,
Zan 29 u bë Izraeli shërbëtor për grua
dhe për grua u bë bari!
Dal 3,7-10; Lp 18,15.18; Oz 11,1+ [14]Kurse Zoti me anë të një profeti,
nga Egjipti e nxori Izraelin,
e qe ruajtur me anë të një profeti.
[15]Hyjin e ngacmoi për së tepërmi Efraimi:
gjakun që derdhi mbi të do ta hedhë
Zoti i tij do t'ia shpaguajë fyerjen.

12,8 Izraeli është i krahasuar me Kanaanin e mallkuar nga Zoti (Zan 9,25) dhe emri i të cilit është sinonim i shitësit (Ez 17,4; Is 23,8; Zak 14,21; etj.).

12,10 *si atëherë kur ju takova*: aludim i mundshëm në «çadrën e takimit» (Dal 33,7; etj.) e në Sinai, ku Hyji e kishte caktuar një takim me popullin e vetë (Dal 3,12; etj.).

12,11 *vegimet*: profetët dhe vegimet janë një shenjë e mbështetjes të JHWH (Lp 18,9-22; Ps 74,9; Vaj 2,9; Nr 12,2-8; Dal 33,11).

12,12 *qeve*: me hamendje; BJ me TM e lexojnë: «flijojnë dema».

Ndëshkimi i idhujtarisë

13 [1]Kur Efraimi merrte fjalën,
shtinte tmerr;
ishte princ ai në Izrael.
Por me Baal u bë fajtor e sharroi!
[2]Edhe tash vazhdojnë të mëkatojnë:
punojnë një vepër shkrirjeje,
me argjend të vet
me teknikë të veten
disa idhuj!
Vepër mjeshtrish e asgjë tjetër.
«Këtyre u urdhërojnë flijonu!». 1Mbr 12,27.32
Edhe njerëzit puthin viçat! 1Mbr 19,18
[3]Këndej do të jenë
porsi reja e mëngjesit, =6,4
porsi vesa para diellit, Sof 2,2; Is 17,13; 41,16
byk që era e tret nga lëma,
porsi tymi kur del prej oxhakut.

Ndëshkimi i paevarisë

[4]E pra, unë jam Zoti, Hyji yt, =12,10; Dal 20,2v; Lp 5,6v; Is 43,11+
qysh prej dheut të Egjiptit,
tjetër Hyj mos njih pos meje,
shëlbues tjetër pos meje nuk ka.
[5]Unë të ushqeva në shkretëtirë,
në atë vend të thatë.
[6]Në kullotë të mirë erdhën e u nginë,
kur u nginë çuan krye
e prandaj edhe më harruan. Lp 32,15+
[7]Kështu për ta luaneshë do të bëhem, 5,14+
si leopardi do t'u rri në pritë.

13,1 Rëndësinë politike të lashtë të Efraimit, krh. Joz 24,30; Gjq 8,1-3; 12,1-6. – *tmerr*: në vend të *retat*, «tmerr», LXX ka: *torot*, «ligji» zëvendësimi mund të jetë për shkak të një korrigjim antisamaritan. – *një princ*: BJ: «i madh». – *sharroi*: BJ: «vdiq».

13,2 *«Këtyre - i urdhërojnë - flijojuni!»*: hamend. *zibhhu;* TM ka: «ata që ofrojnë flijime njerëzish», *zobehe*; BJ: «flijojnë», korrigjim *zobehim*. Tekst i paqartë. – *puthin*: BJ: «përqafojnë», në shenjë adhurimi (krh. 1Mbr 19,18).

13,4 *që prejdheut të Egjiptit*: LXX e përkthejnë copëzen: «Unë jam Zoti Hyji yt, që vëndos qiellin e krijon tokën; duart e mia e kanë krijuar tërë ushtrinë qiellore, e unë nuk ta kam treguar për shkak që ti ta ndiqësh atë. Jam unë që të kam bërë të ngjitesh prej vendit të Egjiptit». Në kohën e instalimit të viçave të Danit dhe Betelit, Jeroboami i kishte thënë popullit: «Qe Hyji yt, që të ka bërë të ngjitesh prej vendit të Egjiptit» (1Mbr 12,28).

13,5 *Unë të ushqeva në shkretëtirë*: me LXX; me TM, BJ e lexon: «ë kam njohur»

13,6 *Në kullotë të mirë erdhën e u nginë*: tekst i paqartë; BJ e përkthen: «duke qenë në kullotë».

2Sam 17,8 [8]Do t'u sulem, si arusha, zogjsh grabitur,
do t'ua shqyej gjoksin rreth zemrës,
si luani në vend do t'i përlaj,
egërsirat kortarë do t'i bëjnë.

Mbarimi i mbretërisë

[9]Unë po të zhbij, o Izrael;
kush është ai që mund të të ndihmojë?
[10]E ku është tash ai mbreti yt
që të të shpëtojë në qytete të tua.
E gjyqtarët e tu për të cilët the:
1Sam 8,5 «Më jep një mbret e disa princa?».
1Sam 8,7.22 [11]Ta jap mbretin në felgrimin tim
Oz 10,15 e ta heq në zemërimin tim.

Rrënimi i pashmangshëm

Lp 32,34-35 [12]Lidhur mirë janë fajet e Efraimit,
në vend të fshehtë ruhet mëkati i tij.
Is 26,17-18 [13]Dhimbat e lindëses mbi të do të bien;
do të jetë djalë që mend nuk ka,
Is 37,3 pse nuk del në kohë të vet
nga kraharori i s'ëmës së vet.
[14]Do t'i çliroj nga dora e Nëntokës?
6,2; Ez 37,1-14 Vallë prej vdekjes t'i shpëtoj?
/1Kor 15,55; Is 25,8 Ku është, o vdekje, murtaja jote?
Ku është, Nëntokë, murtaja jote?
Dhimba u fsheh prej syve të mi!
[15]Ndërsa ai mes vëllezërish përparon,
12,2+ do të lëshohet era përcëlluese,

13,9 Tekst i paqartë. BJ e përkthen: «është shkatërrimi yt, ndërsa për mua ishte ndihma jote».

13,10 *mbreti yt*: ndoshta aludim ironik për mbretin Ozeja (732-724), emri i të cilit do të thotë «JHWH shpëton».

13,13 Vërtetim i parë i metaforës për dhimbjet e lindjes për të përshkruar katastrofët që kërcënojnë popullin (krh. Jer 6,24; 22,23; Is 26,17; 66,6-7; etj.). Këtu krahasimi sugjeron se fatkeqësia ka për qëllim në planin e Hyjit, të shkaktojë kthimin që do të jetë burim i një jete të re (= lindja e fëmijës). Por Efraimi, duke refuzuar për të lindur dënon veten.

13,14 Konteksti kërkon që ta interpretojë këtë rr 14 si një kërcënim. Dy pyetjet e para kërkojnë një përgjigje negative, dhe dy të ardhshmet janë një thirrje që fton vdekjen dhe nëntokën (ferrin) (*Shëol*) për t'i dërguar ndëshkime popullit rebel. Shën Pali citon këtë tekst për të njoftuar se vdekja është kapërcyer (1Kor 15,55); por ai e interpreton sipas përdorimit të kohës së tij, që nuk ishte frika për të izoluar një fjali nga konteksti i saj.

13,15 *Ai*: nuk shfaqet në tekst, që ka thjesht: «ai», por është shkaktuar prej foljes «begatë» (*yapheri*), që i përkon shpjegimit të emrit të Efraim i dhënë në Zan 41,52. – era përfaqëson Asirinë.

era e Zotit prej shkretëtirës do të vijë,
do t'ia thajë burimet,
krojet do t'ia shterojë,
do të rrëmbehet vishtari,
çdo enë e paçmueshme.

14 [1]Do ta paguajë Samaria
se u çua kundër Hyjit të vet:
trimat do të bien prej shpatës,
foshnjat do të bëhen kortarë,
shtatzënave do t'u çahet barku! 7,1 10,14+; Am 1,13+

III. KTHIMI I IZRAELIT E PAMJE E MIRË PËR TË ARDHMEN

Kthim i çiltër i Izraelit kah Hyji

[2]Kthehu, o Izrael, te Zoti, Hyji yt,
faji yt që more në thua! 5,5
[3]Bëni gati fjalët e uratës
edhe kthehuni kah Zoti
e thoni: «Na shlyej fajet, Ps 32,1+
prano të mirën që mund të bëjmë
e do të kushtojmë frytin e buzëve tona. Heb 13,15
[4]Asyria s'do të na shpëtojë, 7,11; 12,2
kalit në shpinë nuk do t'i hypim Is 31,1
as s'do t'i thërrasim më hyjnitë tona, Oz 2,18-19
veprat e duarve tona,
sepse në ty
bonjaku e gjen mëshirën».
[5]Do t'ua shëroj pabesnikërinë,
do t'i dua me bujari, 1,6; 9,15; 2,16-25
sepse m'u largua zemërimi prej tyre.
[6]Vesë do të jem për Izraelin, Is 26,19
porsi lili do të lulëzojë,

14,2-10 Kërcënimet nuk janë fjala e fundit e profetit (krh. tashmë 2,16-25; 3,5; 11,8-11; 12,10). Në një liturgji të pendimit të vërtetë, që është në paralel me 6,1-6, ai shpall përfundimisht shpëtimin.

14,3 *Bëni gati fjalët e lutjes*: fjalët e pendimit të sinqertë (ndryshe prej 6,1-3), e jo flijime (6,6).

14,4 *kalit*: mospranimi i idhujve nënkupton refuzimin e atyre formave të idhujtarisë që janë të përfaqësuara prej besimit në besëlidhjet e huaja (Asur) e në fuqinë ushtarake (kuajt, d.m.th. qerre sulmi), Besimi tokësor i cili kishte zëvendësuar besimin në JHWH, i vetmi shpëtimtar (krh. 8,9+; Is 30,1-5; 31,1-3).

14,6 *cedri në Liban*: fj.fj., «si Libani» (BJ).

si cedri në Liban do të lëshojë rrënjët.
Is 27,6 [7]Hapët e drejtë do t'i shtrijë gemat,
bukurinë do të ketë të ullirit,
Kk 4,11 era e tij erë e Libanit.
[8]Do të vijnë të rrinë nën hijen time,
do të bëjnë të përparojë gruri,
porsi vreshti do të ngallisë
verë të përmendur si vera e Libanit.
4,17; 2Kor 6,16 [9]Efraimi ç'ka më me idhuj të përbashkët?
Unë e vështroj e kujdesem për të.
Unë si bredhi gjithmonë i blertë:
prej meje të vjen fryti yt!

Qortimi përfundues

Jer 9,11; Ps 107,43; Fu 4,7 [10]Kush është i urtë, t'i marrë vesh këto,
Kush është i mençur, do t'i dijë këto!
Lp 32,4 Të drejta janë rrugët e Zotit
e të drejtët nëpër to ecin,
ndërsa të këqijtë në to marrin në thua.

14,8 *të rrinë nën hijen time*: BJ me TM e ka: «ata që banonin në hijen e tij». – *lulëzojnë...Libani*: BJ e përkthen «do të bëjnë të lulëzojnë vreshti, që do të ketë famën e verës së Libanit».

14,9 *fryti yt*: përsëri një aludim ndaj etimologjisë së Efraimit (krh. 13,15+). – *bredhi i blertë* simbolizon jetën, burimi i të cilit është vetëm Zoti. Pasi ka dënuar kultet idhujtare të praktikuara nën pemët e shenjta (4,13), JHWH bën të kuptojë se Ai vetë është ai realiteti jetëprurës në krahasim me të cilin kultet e pjellorisë nuk janë veçse një karikaturë.

14,10 Shtesë në stil letrar të urtisë.

Profecia e Joelit

1 [1]Fjala e Zotit që i qe drejtuar Joelit, birit të Fatuelit.

I. FRUSHKULLI I KARKALECAVE

1. LITURGJI VAJI E URATE

A. Vajtim mbi rrënimin e vendit

[2]Dëgjojeni, këtë, o pleq,
vërjani veshin e kuptoni,
të gjithë ju, o banuesit e tokës!
Një gjë e tillë a ndodhi në ditët tuaja
ose në ditët e etërve tuaj?
[3]Tregojuni bijve tuaj,
e bijtë tuaj bijve të vet
e bijtë e tyre breznisë së ardhshme!
[4]Çka la vemja e hëngri karkaleci, — Lp 28,38; Am 4,9; 7,1v; Mal 3,11; Ps 105,34-35
karkaleci ç'la e hëngri krimbaleshi,
krimbaleshi ç'la e hëngri bulkthi!
[5]Zgjohuni, të dehur, e vajtoni, — Is 5,11+
ulëritni të gjithë që pini verë
përmbi musht që prej gojës ju hoq! — Lp 28,39
[6]Sepse u sul kundër vendit tim — Jer 46,23
një popull i madh që nuk mund të njehet: — /Zb 9,8
dhëmbët e tij porsi të luanit,
e dhëmballët si të luaneshës!
[7]Vreshtin tim e ktheu në shkretëtirë, — Is 5,1+; Nah 2,3
gemat fiqve ua cungoi,
i zhveshi edhe i flaki,

1,4 Bëhet fjalë për një pushtim karkalecash, të paraqitur këtu nga katër terma, ku më i zakonshmi ndër të cilët, për karkaleca në përgjithësi, është *'arbeh*, "shkatërruesi". Kuptimi i tre të tjerëve është i diskutueshëm. Ata paraqesin edhe lloje të ndryshme karkalecash, ose më mirë fazat e ndryshme të zhvillimit të insektit: larva (*yeleq*, "kërcyesi"), nimfa (*'asîl*, "rrjepësi") insekti i ri (*gazam*, "qethësi").

u zbardhuan gemat e tij!
[8]Qaj si vasha e veshur në zi
Jer 3,4 për të fejuarin e rinisë së vet!
[9]U zhduk kushti edhe njomja
nga Shtëpia e Tenzot;
në zi u veshën priftërinjtë,
shërbestarët e Tenzot.
Oz 4,3+ [10]U përmbys anë e mbanë fusha,
vajton toka,
sepse drithi është dëmtuar,
mbaroi mushti,
sharroi vaji!
[11]Vajtoni, o bujq,
dënesni, vreshtarë,
përmbi grurë e përmbi elb,
se mbaruan të korrat!
[12]U tha hardhia,
u vyshk fiku,
shega, palma edhe molla,
Am 4,7-9 të gjitha lëndët e fushës u thanë!
Is 16,10; Jer 25,10 U fik gëzimi prej bijve të njerëzve!

B. Grishje për pendesë e për uratë

1,8+ [13]Veshuni me grathore e qani, o priftërinj,
vajtoni, o shërbestarë të lterit!
Ejani, në grathore flini,
shërbestarët e Hyjit tim,
se mbaroi në Shtëpi të Hyjit tuaj
flia e kushtit edhe e njomjes.
2,15 [14]Shenjtërohuni me njënesë,
shpalleni një mbledhje të shenjtë,
bashkoni pleqtë,
të gjithë banorët e vendit
në Shtëpinë e Hyjit tuaj!

1,8 *Qaj*: Profeti i drejtohet bashkësisë. *–veshur në zi*: veshje vajtimi dhe pendesë.

1,9 *kushti dhe njomja*: dhurata (krh. Lev 2) e njomja e përditshme konsistonte në prodhimet e tokës: mielli, vera, vaji (krh. Dal 29,38-42; Num 28,3-8).

1,13 *ejani*: në tempull (krh. 2,17)

1,14 *shpalleni*: fj.fj. është "shenjtëroni". Të njëjtat thirrje për pendesë dhe lutje në 2,12-13.15-17 (krh. Jon 3,5-9) interesimi i Joelit për këto manifestime fetare dhe për elementet e kultit (1,9.13.16; 2,14) është në kundërshtim të fortë me qëndrimin e Amosit, Ozesë, Mikesë dhe Jeremisë (krh. Am 5,21+). Megjithatë, Joeli mendon, për kthimin e zemrës (2.13).

Thoni Zotit:
15Eheu, ditë e zezë! Ez 30,2-3; Is 13,6
U afruaka Dita e Zotit:
si shkatërrim po vjen
prej të Gjithëpushtetshmit!
16Ushqimet, vallë, s'u zhdukën
para syve tuaj,
gëzimi e hareja
prej Shtëpisë së Hyjit tuaj?
17U kalb fara
për nën buca,
u rrëzuan drithnikët,
u rrënuan grunarët,
pse u zhduk drithi.
18Pse gjëmojnë kafshët?
Pse tërbuar janë loritë e gjedhit?
Pse kullotë për to më s'ka!
Mbaruan dhe grigjat e dhenve! Oz 4,3+
19Ndihmë, o Zot, te ti bërtas,
sepse zjarri i përlau
kullotat e shkretëtirës,
flaka i dogji
të gjitha lëndët e fushës!
20Madje edhe të malit egërsirat
rënkojnë drejt teje,
sepse u shterën burimet,
edhe zjarri i përpiu
kullotat e shkretëtirës.

C. Dita e Zotit e shkatërrimi i tashëm

Kushtrim për Ditën e Zotit Am 5,18+

2 1Bini borisë në Sion,
lëshoni kushtrim në malin tim të shenjtë!
Le të dridhen të gjithë banorët e vendit,

1,15 *prej të Gjithëpushtetshmit*: lojë fjalësh mes "shfarosje" (*shod*) dhe "i Gjithëpushtetshëm" (*Shadday*; krh. Zan 17,1+). Shuplaka e karkalecave lajmëron "ditën e Zotit", ditë e tmerrshme (krh. 2,1-2.11; Am 5,18+), edhe pse në kontekstin e Jl 3-4 (krh. Ab 15) ajo çon në triumfin përfundimtar të Israelit.

1,17 *u kalb... buca*: kuptim i pasigurt: tre prej katër termave hebraikë të frazës nuk i gjemë kund tjetër.

1,19 *zjarri* (krh. 2,3) dhe *flaka* janë imazhe të thatësirës (krh. Am 7,4).

2,1-11 Rr 1-11 rimarrin, në funksion të ditës së Zotit (1,15) përshkrimin e pushtimit të karkalecave, nëpërmjet imazhit të një ushtrie, sulmi i së cilës është i pathyeshëm.

2,1 *Bini borisë*: paralajmërim i

se erdhi Dita e Zotit,
1,15 sepse është afër!
||Sof 1,15; Gjn 8,12+ [2]Ditë errësire e ditë terri,
ditë reje e thellimi!
Si agimi shtrihet përmbi male
1,6 një popull i madh dhe i fortë:
një i tillë s'ka qenë më parë,
një i tillë nuk do të jetë pas
në vjetët e ardhshme brez pas brezi!

Njësitë pushtuese

[3]Para tij zjarri përpin
e pas tij flaka përlan!
Para tij vendi është
Zan 2,8 si kopsht parrizi,
përpas tij shkatërrim shkretëtire!
Asnjë send nuk i shpëton!
/Zb 9,7.9 [4]Për kah duka i ngjan kalit
e vrapojnë porsi kalorësit.
[5]Ushtimë katërrotash të duket,
kërcejnë përmbi maja malesh,
si pëlcitje flake zjarri
kur hamallat digjen shkrumb,
porsi ushtria e shumtë,
për luftë e gatshme!
Is 13,8; Nah 2,11 [6]Para tyre dridhen popujt,
zhukë fytyra u bëhet.
[7]Vrapojnë porsi trima,
porsi luftëtarët mureve u kapen,
secili ecën udhës së vet
e s'u shmangen shtigjeve të veta.
[8]Asnjëri s'e ngushton vëllanë e vet,

një rreziku të afërm (Am 3,6; Oz 5,8; Ez 33,3.6), ushtima e borisë ose e briri lajmëron dënimin e Israelit (Is 18,3; Oz 8,1; Jer 4,5; 6,1) dhe ardhja e ditës së zemërimit (Jl 2,1; Sof 1,16; krh. Zb 8,6-9,21). Ajo shërben edhe për të thirrur asambletë fetare (Num 10,2-10; Jl 2,15); do të japë, pra, sinjalin e bashkimit të madh të të gjithë të zgjedhurve në ditën e fundit (Is 27,13; 1Sel 4,16-17; 1Kor 15,52).

2,2 Këto imazhe tregojnë afrimin e mjegullës së karkalecave që errësojnë qiellin (krh. Zb 9,2). Agimi rr 2c) paraqet si shpejtësinë e pushtimit ashtu edhe reflekset e verdha të mjegullës së karkalecave nën diell.

2,4 Krahasimi i karkalecave me kuajt është i tashëm. Ai zhvillohet këtu (rr 4-9) në një përshkrim i afrimit të karkalecave që i përngjajnë një pushtimi të armatosur (krh. Nah 2,4-7.11; 3,2-3.15-17), në një kontekst apokaliptik.

2,6 *zhukë fytyra u bëhet*: përkthehet edhe: "bëhen flakë/skuqen".

secili ecën drejtimit të vet,
përshkohen përmes shigjetash
e nuk ndalen!
9Hynë në qytet,
në mure ngjiten,
në shtëpi zbresin,
nëpër dritare porsi cubat hyjnë.

Vegimi i Ditës së Zotit

10Para tij u trand toka, 4,15-16
u tund qielli,
u errësuan dielli e hëna, =4,15
edhe yjet zunë të mos ndritin!
11Edhe Zoti bëri të dëgjohet
zëri i tij në krye të ushtrisë së vet.
Vërtet është e madhe ushtria e tij,
e fortë edhe zbatuese e urdhrit të tij!
Vërtet është e madhe Dita e Zotit, 3,4; Mal 3,2.23;
shumë e tmerrshme, kush mund t'i bëjë ballë? Nah 1,6; /Zb 6,17

D. Grishje për pendesë

12«Qysh tash është fjala e Zotit
kthehuni me gjithë zemër kah unë, Lp 4,29-30
me agjërim, me vaj e dënesje!».
13Shqyeni zemrat e jo petkat, Am 5,21+; Is 58,5-7
kthehuni kah Zoti Hyji i juaj,
sepse është i butë edhe i mëshirshëm, Dal 34,6-7+
i durueshëm e shumë i dhimbshëm,
ndjen keqardhje për fatkeqësi.
14Kush e di? Ndoshta kthehet edhe fal Am 5,14v; Zan 3,9
e lë pas vetes, ndoshta, bekimin!
Kushte, njomje
Zotit Hyjit tuaj!
15Bini borisë në Sion! 2,1+
Shenjtërohuni me njënesë, 1,14
shpalleni një mbledhje të shenjtë!

2,10 Fenomene të tilla kozmike shënojnë ditën e Zotit (krh. Am 8,9+).

2,11 *zëri i tij*: është ushtima (krh. 4,16; Dal 19,16+; Am 1,2; Ps 18,14; 29,3-9; Jb 37,4.5). *–në krye të ushtrisë së vet*: janë karkalecat.

2,14 *bekimin*: ripërtëritjen e mirëqenies bujqësore (krh. Lp 7,13-14; 16,10-15.17; etj.; krh. Agj 2,15-19), që do të lejojë rimarrjen e kultit (krh. 1,9). – *kushte, njomje...*: BJ interpreton pjesën e fundit të fjalisë si pjesë të pyetjes që i paraprin.

16 Bashkojeni popullin,
shenjtërojeni mbledhjen,
mblidhni pleqtë,
mblidhni të vegjlit e foshnjat për gjiri,
Lp 24,5 le të dalë dhëndrri nga dhoma e vet,
le të dalë nusja nga oda e vet!
1Mak7,36-38; Mt 23,35; Lk 11,51 17 Ndërmjet tremes e të lterit
le të qajnë priftërinjtë
shërbëtorët e Zotit
e le të thonë:
Dal 32,11-12+ «Fale, o Zot, popullin tënd,
mos lejo të turpërohet prona jote
e të sundojnë mbi të paganët!».
Ps 42,4.11; 79.10; Mik 7,10; Mal 2,17 Përse të thuhet ndër paganë:
«Ku është tash Hyji i tyre?».

2. PËRGJIGJJA E ZOTIT

Lp 4,24+ 18 Iu dhimbt Zotit toka e vet,
e fali popullin e vet.

Mbarimi i frushkullit dhe çlirimi

19 I përgjigji pop'llit të vet Zoti:
Lp 11,14 «Ja se unë po ju dërgoj
drithra, verë edhe vaj,
do të keni gjithsa t'ju duhet!
E askurrë më s'do të lejoj
të bëheni turp për paganë.
20 Atë që vjen prej Veriut,
larg do ta tres prej jush,
do ta hedh në vend të thatë e të shkretë:
pararojën në det të lindjes,
praparojën në det të perëndimit:
Am 4,10; Is 34,3 do t'i ngjitet lart qelbësira,

2,16 *bashkojeni... shenjtërojeni*: fj.fj. "shenjtëroni" (krh. 1,14).

2,17 *Ndërmjet tremes e të lterit*: d.t.th. në oborr në lindje të shenjtërores (krh. 1Mbr 6,3; Ez 40,48-49), mes derës (*'ûlam*) dhe altarit të madh të holokausteve (1Mbr 8,64; 2Kro 8,12). Priftërinjtë luten të kthyer drejt shenjtërores.

2,20 *atë që vjen prej Veriut*: ushtria e karkalecave (rr 1-11) krahasohet këtu me armikun "që vjen prej veriut" për të realizuar vendimet e Zotit, figurë klasike në literaturën profetike (krh. Jer 1,13-15+; Ez 26,7; etj.). – *sepse bëri punë të mëdha*: BJ vendos në kllapa pjesën e fundit.

do t'i ngjitet lart kalbësira».
Sepse bëri punë të mëdha.

Vegimi i begatisë

21 Mos ki frikë, o Tokë,
gëzo e galdo,
sepse Zoti bëri punë të madhe!
22 Mos u trembni, kafshët e vendit,
kullotat e shkretëtirës lulëzuan,
i dhanë pemët frutat e veta,
pasurinë e vet e dha
fiku edhe hardhia.
23 Bij të Sionit, shpërtheni në hare,
gëzohuni në Zotin Hyjin tuaj,
sepse jua dhuroi
shiun e drejtësisë
e bëri të zbresë mbi ju
shiu i hershëm edhe i voni Lp 11,14
si më parë!
24 Lëmenjtë do të mbushen me grurë,
tinarët do të mbushen plot e përplot
me verë të re e me vaj të freskët.
25 Unë do t'jua plotësoj sendet
që jua përlau 1,4+
karkaleci e krimbaleshi,
bujkthi e vemja
ushtria ime e madhe
që e çova kundër jush.
26 Do të hani e do të ngiheni,
do të lëvdoni emrin e Zotit Hyjit tuaj,
sepse bëri mrekulli me ju:
kurrë më populli im nuk do të turpërohet!
27 Do ta dini se jam vetë mes Izraelit,
unë Zoti, Hyji juaj, Is 42,8+; 44,6+

2,23 *jua dhuroi*: pjesë e fjalisë e pasigurt, ndoshta shpjegim; përkthime tjera të mundshme "sipas drejtësisë" (BJ), fj.fj.: "për shkak të drejtësisë". Popullit të penduar, Zoti i jep shiun "sipas drejtësisë së tij", d.t.th. besnikërinë kundrejt popullit, për shkak të besëlidhjes; ose në "masë të drejtë" ose "në funksion të drejtësisë", si shenjë e kthimit të popullit në hir. Vulg. i ka dhënë këtij teksti një kuptim mesianik duke e përkthyer: "mësuesi i drejtësisë", doktori që mëson drejtësinë (krh. Oz 10,12 TM; Jer 23,6; 33,15). Ky titull nderi gjendet përsëri në tekstet e Kumranit, për të paraqitur personazhin kryesor të sektit të besëlidhjes,. *–si më parë*: me dshk hebraisht e versionet; TM ka: "në vend të parë)".

2,26 kurrë më populli im nuk do të turpërohet...: BJ vendos në kllapa pjesën e fundit të fjalisë.

e tjetër s'ka:
kurrë më turp për popullin tim!

II. KOHA E RE E DITA E ZOTIT

1. NDIKIMI I SHPIRTIT

/Vap 2,17-21; Nr 11,25-30; Is 32,15

3 [1]E pas këtyre:
Do ta ndikoj Shpirtin tim
mbi çdo njeri
e do të bëhen profetë bijtë e bijat tuaja,
pleqtë tuaj ëndrra do të shohin,
djelmoshat tuaj do të kenë vegime.
[2]Madje edhe mbi skllevër të mi burrat e gra,
në ato ditë do ta ndikoj Shpirtin tim.
[3]Do të bëj shenja të bindshme në qiell e në tokë:
gjak e zjarr e shtylla tymi!
/Zb 6,12 [4]Dielli do të kthehet në terr
e hëna në gjak
2,11 para se të vijë dita e Zotit
e madhe dhe e tmerrshme!
[5]Do të ndodhë:
/Rom 10,13 Gjithkush që ta thërrasë emrin e Zotit
do të shëlbohet,
sepse shpëtimi do të jetë
Ab 17; Zb 14,1 në Malin Sion e në Jerusalem
sikurse tha Zotynë
e ndër të mbeturit gjallë ata
që Zoti t'i thërrasë.

3,1-5 Orakulli që gjendet në rr 1-3, përmbushja e të cilit është vendosur nga rr 4-5 në ditën e Zotit, lajmëron për këtë ditë zbrazjen universale të Shpirtit (krh. Ez 36,27+). Predikimi i Pjetrit (Vap 2,16-21+) tregon në mrekullinë e rrëshajve frytet e para të kësaj dhurate të Shpirtit.

3,2 Shpirti i Hyjit është zbrazur mbi të gjithë, pa dallim klase, sipas dëshirës së Moisiut (Nr 11,29). Është njëkohësisht shpirti i profecisë, i karakterizuar këtu nga ëndrra dhe vegime (krh. Nr 12,6), dhe shkak i një ripërtëritjeje të brendshme (krh. Ez 11,19-20; 36,26-27).

3,3 *shenja*: parakallëzues të gjygjit të fundit, në ditën e Zotit (krh. 1,15; 2,1-2.10; Am 8,9+).

3.5 *shpëtimi do të jetë*: BJ përkthen: "të mbeturit gjallë".

2. GJYKIMI I POPUJVE

Në përgjithësi

4 [1]Sepse, ja, ndër ato ditë
e në atë kohë,
kur ta përmirësoj fatin Zak 12
e Judës e të Jerusalemit,
[2]do t'i mbledh të gjithë popujt /Zb 16,13-16
e do t'i çoj në fushën e Jozafatit.
Atje do të bëj gjyq me ta
lidhur me popullin tim,
Izraelin, pronën time,
që i shpërndanë nëpër kombe
dhe e ndan tokën time.
[3]Mbi popullin tim qitën short,
i ndërruan djelmoshat me lavire,
vajzat i shitën për verë e pinë!

Paditje kundër fenicianëve e filistenjve Am 1,6-10

[4]Çfarë mendoni në të vërtetë, të më bëni ju, Tir e Sidon, dhe mbarë krahinat e Filistesë? Pse, athua doni të më ahmerreni? Po edhe nëse do të ahmerreni kundër meje, unë aspak pa u vonuar, ahmarrjen tuaj do ta sjell mbi kokën tuaj!

[5]Sepse ju jeni ata që e morët argjendin tim, arin tim dhe i mbartët dhe i çuat gjërat e mia të çmueshme në tempujt tuaj, [6]ju që ua shitët Ez 27,13
bijtë e Judës e të Jerusalemit grekëve për t'i tretur sa më larg prej

4,1-17 Rindërtimi i Izraelit nënkupton dënimin e popujve që e kanë keqtrajtuar (Ab 15-21). Dita e Zotit u përket tash popujve armiq. Si në kapitujt e përparshëm, ky përzien fjalët e Zotit (1-8. 12-13.17 e ndoshta 21a) me ato të profetit (rr 9-11.14-16.18-20.21b).

4,1 *kur ta përmirësoj fatin*: mund të kuptohet edhe: «do të bëj të kthehen të burgosurit e Judës e të Jerusalemit».

4,2 *në fushën e Jozafatit*: Jozafat, "Zoti gjykon" (krh. rr 12), është emri simbolik i vendit në të cilin Zoti do të gjykojë popujt (krh. Jer 25,31; Is 66,16); i njëjti vend është thirrur në rr 14 "Lugina e Vendimit". Rr 16 (krh. rr 11) fton që të vendoset afër Jerusalemit, pa e identifikuar me atë aktuale "luginën e Jozafatit" (lugina e Cedronit në jug-lindje të tempullit) emërtimi i të cilës i përket sekullit të IV pas Krishtit. – *Izraeli*: jo mbretëria e veriut, por krejt populli i Zotit, sipas 2,23.27; 4,1. – *i shpërndanë nëpër popuj*: aludim i mërgimit të 597 e 586 dhe trajtimit që i është bërë Jerusalemit dhe vendit nga kaldenjtë e nga disa popuj afër Judës (krh. Ez 21,23-37; 25; Ab 11-14; krh. Nah 3,10).

4,4-8 Këta dy popuj janë akuzuar këtë radhë për grabitje (rr 5) dhe për tregti skllevërish judej (ndoshta me rastin e ngjarjeve të 597 e 586).

4,4 *mbi kokën tuaj*: sipas ligjit të shpagimit (Dal 21,25+) që Zoti do të aplikojë (rr 5-8, krh. Ab 15; Ps 7,15-17). Duke ndjekur TM, BJ pas pyetjes së dytë vazhdon: "po edhe nëse do të hakmerreni kundër meje, unë aspak pa u vonuar do ta sjell mbi kokën tuaj"; ndërsa LXX interpreton, fjalinë si pyetje të mëvonshme.

4,6 *grekëve*: fj.fj. "bij të Iavanit" d.t.th.: të Ionia, emërtimi i grekëve.

atdheut të tyre, 7ja, pra, unë do t'i çoj nga vendi ku ju i shitët dhe
ahmarrjen tuaj do ta kthej mbi kokën tuaj. 8Do t'i shes bijtë tuaj e bijat
tuaja me dorë të bijve të Judës. Do t'ua shesin sabenjve, një populli të
Is 22,25; Ab 18 largët. Sepse kështu ka folur Zoti.

Zak 14,2; Ez 38-39

Grishja të mblidhen popujt

9Shpalleni këtë ndër popuj:
shenjtërohuni për luftë!
Çoni në këmbë trimat!
Le të vijnë, le të sulen
të gjithë luftëtarët!
Is 2,4; Mik 4,3 10Ktheni plorët tuaj në shpata,
drapërinjtë tuaj në heshta,
le të thotë i ligshti:
«Trim i fortë jam unë!».
11Shpërtheni e ejani,
të gjithë popujt e rrethit
dhe këtu bashkohuni! Silli, o Zot, trimat e tu!
12Le të çohen e le të ngjiten të gjitha kombet
në fushën e Jozafatit,
sepse aty do të ulem të gjykoj
të gjitha kombet përreth!
/Mk 4,29; /Zb 14,14-20; Is 17,5 13Në dorë merrni drapërinjtë,
sepse u poqën të korrat!
Is 63,1-6 Ejani e shtrydhni
se shtrydhësi është plot:
tinarët po ngufin e derdhen,
kaq e madhe është e keqja e tyre!

4,8 *sabenjve*: popull nga Arabia jugore të dhënë pas tregtisë (Jer 6,20; Jb 6,19, krh. 1Mbr 10,1+).

4,9-14 Rimerret tema e gjykimit (rr 1-3): popujt le t'i shpallin luftë Zotit e të marshojnë kundër Sionit (krh. Zak 14,2; 12,3-4); atje në luginën e Vendimit (rr 11-14), ata do të pësojnë gjykimin dhe humbjen përfundimtare (rr 15-17).

4,9 *shenjtërohuni*: BJ ka: "përgatituni"; fj.fj. "shenjtëroni": lufta është një veprim i shenjtë (krh. 2,16; Is 13,3; Jer 6,4; 22,7).

4,10 Ndryshim i perspektivave parrizore (Is 2,4; 11,6+), që do të rishfaqen pas gjykimit (rr 18.21). – *ktheni plorët tuaj në shpata*: e njëjta folje hebraisht *ktt* është përdorur këtu dhe në Is 2,4 (= Mik 4,3), e cila e nxit BJ të përkthejë kudo: "farkëtoj" (më mirë se "copëtoj", në Isaia e në Mikea, edhe pse imazhi i shpatës së copëtuar ka qenë ripërdorur).

4,11 *Shpërtheni*: *'ûshû*, ndoshta hamendëson në bazë të një konfuzioni të të dëgjuarit, TM lexon: *'ûšû*, "ejani shpejt në ndihmë", që gjendet vetëm këtu (hapax) përkthyer sipas arabishtes e hebraishtes moderne. – *bashkohuni*: BJ me TM ka: "të mblidhen atje". – Pjesa e fundit e rr 11 (e vendosur në kllapa nga BJ) është shumë e mundur të jetë një fjali e frymëzuar nga rr 9 e Dan 4,10; *trimat* o "heronjtë" do të ishin engjëjt (krh. Zak 14,5).

14 Popuj, o popuj, Is 17,12
në Luginën e Vendimit, 4,2+
sepse është afër Dita e Zotit
në Luginën e Vendimit!

Dita e Zotit

15 U terratisën diell e hënë, =2,10
yjet e humbën shkëlqimin e vet!
16 Ulërin Zoti nga Sioni, ‖Am 1,2+; Jer 25,30
i jehon zëri nga Jerusalemi;
dridhen qielli edhe toka!
Për popull të vet strehim është Zoti, Ps 46,2-3
fortesë për bij të Izraelit!
17 Do ta dini se unë jam Zoti, Hyji juaj, 2,27; Ez 38,23
që banoj në Sion,
Malin tim të shenjtë!
Vendi i shenjtë do të jetë Jerusalemi,
n'për të s'do të kalojnë më të huajt! Zb 21,27

3. KOHA PARRIZORE E RIPËRTËRITJES SË IZRAELIT

18 Atë ditë
malet do të rigojnë musht, Am 9,13
dhe me qumësht do të rrjedhin kodrat,
të gjithë përrenjtë e Judës
do të rrjedhin ujë;
prej Shtëpisë së Zotit do të dalë burimi Is 30,25; Ez 47,1+;
do ta ujitë luginën Setim. Zak 14,8; Gjn 4,1+
19 Egjipti shkretëtirë do të bëhet,
Idumeja përzhinë dhe e djegur
për dhunë të bërë bijve të Judës,
pse gjak të pafajshëm derdhën në tokë të tyre.
20 E Judeja përherë do të banohet, Jer 17,25; Ez 37,25
prej breznie në brezni Ruzalemi!

4,14 *Luginën e Vendimit*: termi i dytë mund të nënkuptojë shirësen e pajisur me maje që përdoret për të shirë grurin (krh. Is 28,27; 41,15; Am 1,3) imazhi është i sugjeruar nga korrja, si në rr 13; mund të përkthehet atëherë "lugina e Shirjes" ose e lesimit; i njëjti term do të thotë edhe vendim, vendimi që zgjidh një çështje.

4,17 *Vendi i shenjtë*: i padhunueshëm (krh. Is 51, 23; 52,1; Jer 31,40; Nah 2,1; Ab 17; Zak 9,8; 14,21).

4,18 *luginën Setim*: lokalitet i pasigurt në këtë kontekst apokaliptik në të cilin Toka e shenjtë është rinovuar. Duke mos njohur emrin e këtij vendi, BJ përkthen: "në greminën e akacieve".

21 Gjakun e tyre do ta marr,
s'do ta lë hupës t'u shkojë,
në Sion Zoti do të banojë.

4,21 *Gjakun e tyre do ta marr, s'do ta lë hupës të shkojë*: pyetje e paqartë mjaft e përdorur në hebraisht, dhe e qartësuar nga BJ («Ndoshta do të lë pa ndëshkuar gjakun e tyre? Nuk do ta lë pa ndëshkuar»). – Krejt rr 21 mund të jetë një shtesë.

Profecia e Amosit

Titulli

1 [1]Fjalët e Amosit që ishte bari dhensh nga Tekua. Vegimet që pati lidhur me Izraelin në ditët e Ozisë, mbretit të Judës, e në ditët e Jeroboamit, birit të Joasit, mbretit të Izraelit, dy vjet para tërmetit. 8,8; 9,5; Zak 14,5

Hyrje

[2]Ai tha:
«Zoti ulërin nga Sioni, ‖J1 4,16; ‖Jer 25,30
nga Jerusalemi bën t'i dëgjohet zëri;
u mbuluan në zi kullotat e barinjve,
shkrumb u tha bjeshka e Karmelit!». Is 33,9; Nah 1,4

I. GJYQ MBI PAGANËT FQINJË TË IZRAELIT E MBI VETË IZRAELIN

Damasku

Is 17,1-3; Jer 49,23-27

[3]Kështu thotë Zoti:
«Për tri keqbërje të Damaskut

1,1 *bari dhensh*: nuk bëhet fjalë për një rojtar të thjeshtë grigjash (krh. 7,14; 2Mbr 3,4) –*Tekua*: është një fshat i Judës, 9 km në jug-lindje të Betlehemit. –*Jeroboami*: bëhët fjalë për Jeroboamin II, mbret i Izraelit (783-743). – *tërmeti*: ky tërmet është dëshmuar nga gërmimet arkeologjike të Asorit në Galilenë e sipërme: është e mundur të ketë ndodhur në gjysmën e shek. VIII para Krishtit. Sipas Zak 14,5 (LXX), si pasojë e këtij tërmeti disa lugina qenë bllokuar. Nuk flitet thjesht vetëm për një pikë referimi kronologjik: botuesit e librit, përgjegjës për këtë lajm, ndoshta kanë parë në të një shfaqje hyjnore në mbështetje të mesazhit të Amosit (krh. 9,5; Ps 75,4; Mik 1,4; etj.).

1,2 *nga Sioni, nga Jerusalemi*: i përket vetë profetit Amos ose mund të jetë një rilexim judaik (krh. Oz 1,7+), ky tekst paraqet se megjithëse ishte ndarja, Jerusalemi është vendi ku banon Zoti, qendra bashkuese e Popullit të Zotit.

1,3–2,16 Kjo pjesë përmbledh orakujt e shpallur në kohë të ndryshme kundër shtatë popujve (plus orakulli kundër Judës, ndoshta i mëvonshëm). Orakujt kanë një strukturë identike dhe rimarrin të njëjtat formula stereotipe. Nënvizojnë drejtësinë e Zotit që ndështkon çdo padrejtësi në të gjithë popujt. Israeli është i fundit, për të treguar se dënimi, për të cilin mendon kaq pak do ta godasë si të tjerët e do të jetë zbulimi më i madh i drejtësisë hyjnore.

1,3 *për tri... e për katër*: dy shifrat që vijnë njëra pas tjetës tregojnë një sasi të papërcaktuar, të madhe apo të vogël sipas

e për katër
s'do ta kthej prapa vendimin:
pse e shinë Galaadin
2Mbr 8,12; 10,32-33; 13,3.7 me karroca të hekurta
4do të çoj zjarrin në shtëpi të Azaelit,
do t'i djeg shtëpitë e Benadadit;
5do t'ia thyej shulin Damaskut,
do t'ia shpërndaj banorët Biceatavenit
edhe mbajtësin e skeptrit të Betedenit,
2Mbr 16,9 në Cir populli i Syrisë do të tretet!»
thotë Zotynë.

Joz 13,2+; Jer 47; Sof 2,4-7 **Gaza e Filisteja**

6Kështu thotë Zoti:
«Për tri keqbërje të Gazës
e për katër
s'do ta kthej prapa vendimin:
2Kro 21,16-17 pse shpërngulën popullsi të tëra në skllavëri
për t'ia dorëzuar Edomit,
7do të çoj zjarrin në muret të Gazës,
do t'ia përlaj pallatet
2Kro 26,6 8do t'ia shpërndaj Azotit banorët,
mbajtësin e skeptrit të Askalonit,
do të çoj dorë mbi Akaronin,
do të shuhet teprica e filistenjve!»,
është fjala e Zotit.

kontekstit (krh. 4,8; Is 17,6; Jer 36,23 dhe "fjalët e urta numerike", Fu 30,15+). *–s'do ta kthej prapa*: BJ përkthen: "kam vendosur përfundimisht". – *me karroca të hekurta*: mjet i përdorur për të shirë grurin. Imazhi është përdorur shpesh për të përshkruar asgjësimin e armikut të mundur (Is 21,10; 41,15; Mik 4,12v; krh. lajmërimi profetik i Elizeut, 2Mbr 8,12). BJ lidh rr. 3b me rr. 4 (nënndarje analoge paraqet në të gjithë orakujt vijues kundër popujve).

1,4 Azaeli e e biri i tij Benadadi III, mbretër aramej, ishin armiq të betuar të Izraelit.

1,5 *Biceatavenin e Betedenin*: Bikat-Aven, "luginë e paudhësisë", mund të jetë Beqa'a, në mes Libanit e anti-Libanit (krh. Joz 11,17); Bet-Eden është mbretëria e vogël e Bit-Adinit, mbi lumin Eufrat kryeqyteti i së cilës ishte Til-Barsib –*në Cir*: nga ku sipas 9,7 e ka prejardhjen populli Aram. Sipas 2Mbr 16,9, profecia është realizuar në vazhdim në fushën e Tiglat-Pilezer në 733-732. Sipas Is 22,6, Cir ndoshta është afër Elamit; ky term do të thotë "bitum" në gjuhën akadike: ndoshta bëhet fjalë për Urin e Kaldenjve, i emërtuar në arabisht el-Muqayir?

1,7-8 *Gaza...Akaroni*: Gat qyteti i pestë filiste, nuk përmendet më: është shkatërruar nga Hazaeli (2Mbr 12,18), nuk figuronte më në listë (krh. 6,2).

1,8 *teprica*: kjo fjalë, do të ketë më pas një kuptim teologjik shumë të fortë (krh. Is 4,3+), këtu është përdorur në kuptimin e saj të parë: ajo që mbetet prej një grupi të dhjetuar nga një katastrofë.

Tiri e Fenicia

Is 23; Ez 26-28

9 Kështu thotë Zoti:
«Për tri keqbërje të Tirit
e për katër
s'do ta kthej prapa vendimin:
pse shpërngulën popullsi të tëra
e ia dorëzuan skllevër Edomit
e s'çanë krye për lidhjen vëllazërore,
10 do të çoj zjarrin në mure të Tirit,
do t'i përlajë pallatet e tija!».

1Mbr 5,26; 9,11-14

Edomi

Lp 2,1+; Is 34; Jer 49,7-22; Ez 25,12-14; 35

11 Kështu thotë Zoti:
«Për tri keqbërje të Edomit
e për katër
s'do ta kthej prapa vendimin:
pse e përndoqi me shpatë vëllanë e vet,
e ndrydhi më vete dhembën e vet,
madje e nguci furinë e vet,
zemërimin e egërsoi der' në fund,
12 do ta çoj zjarrin në Teman,
do t'ia djeg Bosrës pallatet!».

Zan 27,41; Nr 20,14-21

Amoni

Lp 2,19+; Jer 49,1-6; Ez 25,1-7; Sof 2,8-11

13 Kështu thotë Zoti:
«Për tri keqbërje të bijve të Amonit
e për katër
s'do ta kthej prapa vendimin:
pse u shporuan barkun
grave shtatzëna të Galaadit
për t'i shtrirë kufijtë e vet,
14 do t'u jap zjarr mureve të Rabës
pallatet do t'ia përpijë
në ulërimën e ditës së luftës,

2Mbr 8,12; 15,16; Oz 14,1

Is 28,2

1,9 *lidhjen vëllazërore*: ndoshta bëhet fjalë për marrëdhëniet e mira që ishin formuar nga koha e Salomonit e pastaj mes Tirit dhe Izraelit (krh. 1Mbr 5,26 e 9, 13 ku Kirami i Tirit e thërret Salomonin "vëlla"); këto raporte ishin përforcuar që nga martesa e Akabit me Jezabelën (1Mbr 16,31) bija e Etbaalit mbretit të Tirit dhe të Sidonit.

1.11 *vëllanë e vet*: Izraeli "vëllai" i Edomit (Zan 25,21-24.29-30). - *Madje e nguci furinë e vet*: BJ ndjek sir. e Vulg., duke përkthyer: "hidhërimin e vet e ruan përgjithmonë".

1,12 *Teman*: paraqitje poetike e Edomit (krh. Jer 49,7.20; Ab 9).

1,14 *Raba*: qyteti kryesor i vendit, Amani i sotëm (krh. 2Sam 11-12).

në ditë të vorbullës e të stuhisë,
15 mbreti i tyre do të shkojë në skllavëri,
ai, e me të, princat e tij!»,
është fjala e Zotit.

Moabi

Nr 22,36+; Is 15-16; Jer 48; Ez 25,8-11; Sof 2,8-11

2 1 Kështu thotë Zoti:
«Për tri keqbërjet e Moabit
e për katër
s'do ta kthej prapa vendimin:
Pse i dogji eshtrat e mbretit të Edomit
derisa ia bëri hi,
2 do ta çoj zjarrin në Moab,
do t'ia përpijë Kariotit pallatet,
do të mbarojë në kryengritje Moabi,
në britma lufte, në zë të borisë!
3 Do të bëj të zhduket prej tij gjyqtari,
do t'i vras me të të gjithë të parët e tij!»,
është fjala e Zotit.

Juda

4 Kështu thotë Zoti:
«Për tri keqbërjet e Judës
e për katër
s'do ta kthej prapa vendimin:
Is 5,24; Jer 7,28; Lev 26,14-15 pse e lanë Ligjin e Zotit
e s'ia mbajtën urdhërimet
mendjen ua morën idhujt e tyre
pas të cilëve u shkuan etërit:
Oz 8,14 5 do ta çoj zjarrin në Jude,
Jerusalemit t'ia përpijë pallatet!».

Izraeli

6 Kështu thotë Zoti:

2,1 *i dogji eshtrat:* në ambientin semitik mendohej se djegia e kufomës e bëntë të palumtur shpirtin në botën tjetër, prandaj konsiderohej si një krim i ndyrë. – *Mbretit të Edomit*: Zoti ndalon sjelljen e Moabit kundrejt një pagani. Izraeli nuk ka të bëjë aspak me këtë krim. Mund të nxjerrim, se, edhe në orakujt e tjerë sjellja kriminale e ka dënimin në vetvete dhe jo pse Izraeli është viktima. Për Amosin i njëjti moral u imponohet të gjithë njerëzve.

2,4 *Juda*: ky orakull, i cili përmban një stil deuteronomik, me shumë mundësi është një rilexim judaik (krh. Oz 1,7+). Shumë mendojnë se janë edhe orakujt kundër Tirit dhe Edomit. – *idhujt e tyre*: BJ me TM shkruan "gënjeshtrat e tyre" shprehje e përdorur për të treguar idhujt.

2,6 *Izraeli*: Orakutj kundër popujve janë një element i zakonshëm i predikimit

«Për tri keqbërje të Izraelit
e për katër
s'do ta kthej prapa vendimin:
pse e shitën për argjend të drejtin
e skamnorin për një palë të mbathura, =8,6
7pse shkelin mbi krye të skamnorëve Is 3,15
porsi mbi pluhurin e tokës,
e bëjnë të lënë udhën njerëzit e vegjël,
pse djalë e babë flejnë me të njëjtën vajzë, Lp 27,20; 23,19
për ta dhunuar emrin tim të shenjtë;
8pse mbi petka peng të marra Lp 24,12-13
shtrihen përbri të çdo lteri,
e pinë verën marrë për dënim
në shtëpinë e Hyjit të vet.
9Para tyre unë e kisha Lp 7,1+; 9,1-2
shfarosur Amorreun
të gjatë si cedrat për lartësi
të fortë si lisat për fuqi:
ua zhduka në ta frutat Oz 9,16; Jb 18,16
edhe rrënjët për nën ta.
10Unë ju nxora nga dheu i Egjiptit
u priva nëpër shkretëtirë Lp 2,7
gjatë dyzet vjetëve
për të pronësuar dheun e Amorreut.
11Ngrita profetë prej bijve tuaj Lp 18,18+
e nazirenj prej të rinjve tuaj. Nr 6,1+

profetik (Is 13–23; Jer 46–51; Ez 25 – 32). Duke përfshirë Izraelin, Amosi duhej të provokonte mahnitjen dhe hidhërimin e dëgjuesve të vet, të indinjuar pse ishin të krahasuar me paganët. – për argjend: profetët protestojnë shpesh për korruptimin e drejtësisë (krh. 5,7; 6,12; Is 1,23; Mik 3,1-3.9-11; 7,1-3; etj.).

2,7 *pse shkelin*: me LXX rikthehet pjesorja hebraike me rrënjën *šwp* (krh. 8,4; Zan 3,15) dhe jo me atë më të përgjithshmen *š'p*, "për të dëshiruar që", "për të qenë i etur për". – *porsi mbi pluhurin...*: fj.fj.; BJ e përkthen: "përmbi pluhurin e tokës", të eliminuar prej LXX dhe ndonjëherë e konsideruar si një shtesë. – *krye*: përpara "krye" nuk vihet parashtesa "per" ose "me". Pangopshmëria e të mëdhenjve është një tjetër temë profetike shumë e shpeshtë (Am 8,5-6; Is 1,17.23; 3,14; Mik 2,1-2.8-11; 3,9-11; 6,9-12; Sof 1,9; Jer 2,34; Ez 22,29). – *me të njëjtën vajzë*: ndosha nuk flitet për një prostitutë të shenjtë, por më tepër për një shërbëtore të shtëpisë, e përdorur si objekt qejfi prej babës dhe djalit. Ajo çka dënohet është degjenerimi i ofruar një qenieje njerëzore më tepër se ana e jashtme e një incesti. Ajo që prek dinjitetin e njeriut dëmton Zotin.

2,8 *në shtëpinë e Hyjit të vet:* me rastin e vakteve të shenjta që pasojnë flitë. – *Zotit të tyre*: bëhet fjalë për JHWH, por ai ka përfunduar në nivelin e idhujve, kur nderohet me tryeza të shtruara me mirat e konfiskuara të varfërve nën dukjen e ligjshmërisë: gjobitje ose konfiskim i të mirave të një borxhliu që nuk ka paguar (krh. Sir 34,20)

2,9 *për lartësi...për nën ta:* imazh që tregon një shkatërrim tërësor.

Pse a s'është kështu, bij të Izraelit?»,
është fjala e Zotit.
12«I bëtë përdhunë verë të pinë nazirenjtë
7,12-13; Is 30,10; Jer 11,21; 1Mbr 22,8.27 e profetëve u urdhëruat:
Mos profetoni!
13Mirë, pra, për tokë do t'ju shtrydh
siç shtrydh qerrja
me sanë e ngarkuar;
14i shpejti s'do të mund të ikë,
9,1 të fortit gjë s'do t'i vlejë fuqia,
s'do të shpëtojë veten i fuqishmi;
Jer 46,5 15shigjetari s'do të mund të qëndrojë,
këmbështpejti nuk do të shpëtojë,
kalorësi s'do të shpëtojë jetën
5,18+; Mk 14,52 16më zemraku ndër trima trimash
lakuriq atë ditë do të ikën!»
thotë Zotynë.

II. QORTIME E KËRCËNIME IZRAELIT

Zgjedhje e ndëshkime

3 1Dëgjojeni këtë fjalë që Zoti e tha në lidhje me ju, bijtë e Izraelit,
dhe në lidhje me të gjitha vëllazëritë, që i nxora nga dheu i
Egjiptit. Thotë:

Lp 7,6+ 2«Vetëm juve ju zgjodha
nga të gjitha fiset e tokës,
Mt 11,20-24p prandaj do t'ju ndëshkoj
për të gjitha fajësitë tuaja».

S'mund t'i qëndrohet thirrjes profetike

3A udhëtojnë, vallë, dy vetë së bashku

2,12 Në krejt këtë orakull mbi Izraelin, faji i popullit është paraqitur jo vetëm si thyerje ligjit, por edhe mbi të gjitha si një refuzim i bërë ndaj një vërejtje ose nxitjeje hyjnore.

2,13 Imazh i popullit të rrethuar, të paaftë për ti qëndruar armikut. Por interpretimi i foljes *`ëq*, që në BJ përkthehet me "shtypet" (*hapax*) e BC me "fundoset", është e pasigurt.

3,1 *gjitha vëllazëritë*: në pjesën e fundit të rr të 1, profeti duket s eju drejtohet 12 fiseve. Ndoshta është një lexim judaik që ka për qëllim pas zhdukjes së mbretëisë së së veriut, ti aplikojë fjalët e Amosit mbretësisë së Judës (krh. 2,4 s+)

3,2 *zgjodha*: në kuptimin biblik të zgjedhur, të dalluar, të dashur (Zan 18,19; Lp 9,24; Ur 10,5; Jer 1,5; Oz 13,4). Në sytë e Amosit zgjedhja e Izraelit nuk është një privilegj (9,7), por paraqet për popullin një nevojë besnikërie dhe drejtësie, një përgjegjësi.

3,3-8 kjet kjo pjesë justifikon

po qe se nuk bien në përkim?
[4]Vallë, ulërin në pyll luani
po qe se pre nuk ka?
Lëshon zë luanthi në strofull
në qoftë se zënë nuk ka asgjë?
[5]A thua bie shpendi në tokë
në qoftë se qitur s'i është laku?
A thua shkrehet nga toka kurthi
para se të ketë zënë ndonjë send?
[6]Bie boria, vallë, në qytet — Jl 2,1+
e populli nuk kushtrimohet?
Fatkeqësi thua vjen në qytet — Is 45,7
që shkaktuar të mos jetë prej Zotit?
[7]Zoti Hyj në të vërtetë gjë s'bën
pa ua pasur zbuluar synimin — Zan 18,17; Jer 7,25
shërbëtorëve të vet, profetëve.
[8]Ulërin luani, — Zb 10,3
kush nuk trembet?
Foli Zoti Perëndi: — 7,14-15; Jer 20,7-9
kush të mos profetojë?

Samaria e prishur do të mbarojë

[9]Lajmëroni në pallate të Asyrisë
e në pallate të dheut të Egjiptit;
thoni: Mblidhuni në male të Samarisë! — Sof 3,8
Vëreni ç'pshtjellime janë në të,
sa të dhunuar në gjirin e saj! — 2,6-8
[10]Nuk dinë të veprojnë me drejtësi
thotë Zoti,
grumbullojnë në pallate të veta
dhunë rrëmbime!
[11]Prandaj kështu thotë Zoti Hyj:
Armiku do të rrethojë vendin; — 2Mbr 17,3-6
do të thyhet fuqia jote,

ndërhyrjen e profetit. Nuk ka efekt pa shkak (3-5b), as shkak pa efekt (5c-6.8a). Nëse profeti profetizon, është shenjë se Zoti ka folur dhe nëse Zoti flet, profeti nuk mundet të mos profetizojë (7-8b). Zgjedhja e krahasimeve len të parashikohet një mesazh fatkeqësie.

3,3 *po qe se nuk bien në përkim*: LXX përkthen: "pa u njohur".

3,7 Ky rresht ndoshta është një ilustrim.

3,9 Asyrisë: në TM; tek LXX lexohet "Asur". – dy armiqtë e mëdhenj të Israelit janë thirrur për të dëshmuar çrregullimet e tij, siç qielli e toka në Is 1,2 (krh. Lp 30,19).

3,11 *Armiku:* Asiri, që nuk është përmendur kurrë, por kërcënimi i të cili trëndon mbi gjithë profecinë e Amosit. – *rrethojë:* me TM, ûsebîb; BJ lidhës yᵉsôbeb, "shtypë".

pre do të bëhen pallatet e tua!
12Kështu thotë Zoti:
Ez 22,12; Zan 31,39 Si i nxjerr bariu nga goja e luanit
dy kërcinj o një copë veshi,
kështu do të shpëtojnë bijtë e Izraelit
që banojnë në Samari
në kënd të shtratit
e në shtrojë të Damaskut.

Kundër Betelit e të godinave të bukura

13Dëgjoni e dëshmoni shtëpisë së Jakobit
thotë Zoti, Hyji i Ushtrive
1Sam 1,3+ 14Ditën kur unë t'i ndëshkoj
keqbërjet e Izraelit,
1Mbr 12,29-30+;13,1-5 do të ndëshkoj atë e lterët e Betelit,
Dal 27,2+ do të këputen brirët e lterit,
për tokë do të bien.
15Do ta rrënoj shtëpinë e dimërimit
bashkë me shtëpinë e verimit,
1Mbr 22,39 do të shemben shtëpitë e fildishta,
do të zhduken shtëpitë e mëdha!,
është fjala e Zotit.

Is 3,16-24; 32,9-14 **Kundër grave të Samarisë**

4 1Dëgjojeni këtë fjalë,
o ju lopët e Basanit,
që jeni në mal të Samarisë,
që të ligshtët i shtypni,
që i mundoni varfënjakët,
që u thoni burrave tuaj:
Is 5,11-12+ Na sill të pimë!
Lev 17,1+; Ps 89,36 2Zoti Hyj u përbetua
në shenjtërinë e vet:

3,12 *kështu...:* këtu nuk flitet për një mbetjë të vogël të të shpëtuarve, por në të kundërt, Amosi shpall ironikisht, se pëërsa i përket shpëtimit, krejt çka mbetet prej grigjës do të jenë "mbeturina" që dëshmojnë pafajsimë e bariut, dmth. të Zotit dhe të profetit të tij (krh. Dal 22,12). – *në kënd...:* fj.fj.: "mbi damaskun e nje divani"; BJ përkthen: "mbi një divan damasku" fjala "damask" nënkupton një copë luksozë si edhe në ditët tona.

3,14 *Betel:* cf.4,4+.

3,15 shtëpitë e fildishta: bëhet fjalë për shtëpi ku muret dhe mobiliet ishin të veshura me fildish. Zbukurime të tilla janë gjetur gjatë gërmimeve në Samari.

4,1 *Basanit*: Basani në Transjordani, ishte i famshëm për kullotat dhe grigjat e tij. Në Ps 22,13 kullat e Basanit janë simbol i forcës së dhunshme; lopët nënvizojnë këtu shpirtin e gëzueshëm të grave të Samarisë.

Ja, dita juve u erdhi,
kur do t'ju ngulin në heshtë
e pasardhësit tuaj me fuzhnjën,
3njëra pas tjetrës do të dilni
n'për biruca
e do të flakeni në Armon,
është fjala e Zotit.

Iluzionet e Izraelit, papendimi e ndëshkimi

4Shkoni në Betel e mëkatoni,
në Galgalë e mëkatoni më shumë! 2Mbr 2,1+
Në mëngjes heret kushtoni flitë,
krye tri ditësh të dhjetat tuaja!
5Flinë e lavdit kushtojeni me brumë, Lev 7,11+
shpallni kushte vullnetare botërisht, Mt 6,2; 23,5p
pse kështu ju ka ëndje, bij të Izraelit,
është fjala e Zotit Hyj!
6E, pra, dhëmbë për dhëmbë veta ju lashë Lev 26,14-39
në të gjitha qytetet tuaja,
e pa bukë në të gjithë fshatrat tuaj,
megjithatë tek unë s'u kthyet,
thotë Zoti !
7Tre muaj para korrjes Jer 14,1-6
shi s'ju çova;
lashë të bjerë shi në një qytet,
por jo në tjetrin:
njëra pjesë lagej me shi,
kurse tjetra, pse shi s'i çova,

4,3 *do të flakeni*: *ë'hoślaktenah*, me LXX; TM lexon: "ju do të flakni...", *ë'hišlaktenah*.

4,4 *mëkatoni:* mëkati nuk qëndron ne frekuentimin e shenjtëroreve ku kulti është i prishur prej praktikave idhujtare, por në bashkangjitjen e refuzimit për t'iu bindur vullnetit të Zotit dëshirën për ta kremtuar në kult (5,21+). Mbi Betel, krh. Zan 12,8; 1Mbr 12,28–13,10; mbi Gàlgala, krh. Joz 4,19+. – *krye tri ditësh*: profeti duket se ironizon mbi bollekshmërinë e akteve të kultit. Përkthim tjetër: "ditën e tretë" (ndoshta pas mbërritjes). – *të djetat tuaja*: paraqitja e "të dhjetave" (Lp 14,22+) ësntë një traditë e lashtë fetare, origjina e së cilës, në Betel, konsideroj prej kohes së Jakobid (Zan 28,22). Insistenca e profetit: flitë "tuaja", të dhjetat "tuaja" (rr 4), "kushtet vullnetare", "kështu ju ka ëndje" (rr 5) dëshiron të nënvizojë se besimtarët në shenjtërore realizojnë dëshirat e tyre dhe jo vullnetin e Zotit.

4,6 Pjesa që pason (6-12) është një poemë e vogël me refren dhe ven në dukje pedagogjinë hyjnore. Si një at dënon birin e vet (Lp 8,5+), Zoti ka provuar përmes një serie të shtatë frushkujve, të paraqitura në rendin rritës të ashpërsisë (Am 4,6-11; Lev 26,14-39; Lp 28,15-68), për të afruar te vetja popullin e tij, por kot (Is 9,12; 42,25; Jer 2,30; 5,3; Oz 7,10; Sof 3,2.7; Agj 2,17; krh. Vap 9,20.21; 16,9.11; Dal 7-11) izraeli është ngurtësuar në mëkatin e tij dhe Zoti është gati ta godasë. – *dhëmbë për dhëmbë*: prej zisë së bukës.

bëhej shkrumb!
[8]Dy tri qytete atëherë
vraponin në një qytet
për të pirë ujë,
por s'mund të ngiheshin;
megjithkëtë tek unë s'u kthyet,
është fjala e Zotit.
1Mbr 8,37; Lp 28,22 [9]Ju godita me erë përcëlluese e mekllogjër;
begatinë e kopshteve e të vreshtave,
të fiqve e të ullishtave tuaja
e hëngri vemja,
por ju tek unë s'u kthyet,
është fjala e Zotit.
Dal 9,1-7; Lp 7,15;28;27 [10]Kundër jush çova murtajën,
si dikur kundër Egjiptit;
të rinjtë tuaj me shpatë i preva,
kuajt tuaj bëheshin pre.
Is 34,2-3 Hundët jua zura
me qelbësirën e fushimit tuaj,
por ju tek unë s'u kthyet,
është fjala e Zotit.
Zan 19,1+ [11]Ju shpartallova
Zak 3,2 sikur Hyji i shpartalloi
Sodomën e Gomorrën
e u bëtë
porsi una e nxjerrë nga zjarri,
por ju tek unë s'u kthyet,
është fjala e Zotit.
[12]Prandaj, kështu do të sillem me ty, Izrael!
Mal 3,1-2 Pasi kështu duhet të të bëj ty,
bëju gati, o Izrael,
t'i dalësh përballë Hyjit tënd!

Këngë lavdi

[13]Sepse ja:
3,7 Ai që trajtën u jep maleve,

4,9 *ju godita*: heherabtî, hamendësim; TM lexon: harbôt, "shumëzoj", i ndjekur nga BJ e cila përkthen: "shumë herë" duke lidhur kundrinorët e drejtë që ndjekin foljen që vijon ("i ka përpirë").
4,11 *Ju shpartallova*: ndoshta flitet për një tërmet (krh. 1,1).
4,12 *Prandaj, do të sillem kështu me ty, Izrael!*: ndoshta është një ilustrim. – *bëju gati*: shpallje misterioze e dënimit përfundimtar.
4,13 Kjo doksologji (krh. 5,8-9; 9,5-6) ndoshta është shtuar për përdorim liturgjik. Në kontekstin prezent ka force kërcënimi . – *synimet*: ose: "që zbulon synimin e njeriut" (krh. 2Mbr 5,25-26; Jer 11,20; Ps 94.11;

Ai që erërat i krijon,
që njeriut ia zbulon synimet,
që krijon agim e terr,
që ecën mbi lartësitë e tokës 5,8.27; 9,6; Oz 12,6;
e ka Emrin Jer 32,18
Zoti Hyji i Ushtrive!

Vajtim mbi Izraelin

5 [1]Dëgjojeni këtë fjalë
që po e ngris kundër jush,
një vajtim, shtëpi e Izraelit!
[2]Ra e s'do të ngritet më
virgjëra e Izraelit!
E përplasur është mbi truall të vet
e askush s'mundet ta ngritë!
[3]Sepse kështu thotë Zoti Hyj:
Në qytet nga dilnin një mijë,
do të mbesin vetëm njëqind;
e prej të cilit njëqind dilnin,
vetëm dhjetë në të do të mbesin
për shtëpinë e Izraelit.

S'ka shëlbim pa kthim

[4]Kështu i thotë Zoti shtëpisë së Izraelit:
Më kërkoni e do të jetoni, Oz 5,6+; 10,12

etj.). – *agim e terr*: aluzion eklipseve ose stuhive të mëngjesit, ose të lexohet si tek e LXX: "që krijon agim e terr". – *mbi lartësitë*: aluzion stuhisë (Ps 18,8-16) ose më mirë shprehje simbolike e gjithëpushtetësisë së Zotit (Lp 32,13; Jb 9,8; Ps 18,34; Is 58,14; Mik 1,3-6).

5,2 *virgjra e Izraelit*: kombi është krahasuar me një virgjër, e grabitur prej vdekjes në lule të rinisë, pa mundur të realizojë thrrjen e saj si grua: martesën dhe amësinë (krh. Gjq 11, 39).

5,3 *vetëm dhjetë do të mbesin*: shkatërrimi do të jetë i madh. Nëse mbetet një "tepricë", kjo tregon gjerësinë e katastrofës (krh. 1,8+; 3,12+) më tepër se një shpresë për shëlbimin (krh. Is 4,3+) që nuk konsiderohet këtu (krh. 5,2)

5,4 *më kërkoni*: frekuentimi i shenjtëroreve mund të thotë "kërkimi i Zotit" (krh. 5.5; Lp 12,5; 2Kro 1,5). Por Amos shpall se i vetmi kërkimi autentik i Zotit është ajo që kërkon të mirën dhe i ikën të keqes (5,14). Është e vetmja që çon në jetë (5,3.6). – Në tekste të tjera të BV "kërkohet" Zoti, "konsultohet" (folja *drš),* duke u pyetur (krh. 1Sam 14,41+) përmes një njeriu të Zotit (Zan 25,22; Dal 18,15; 1Sam 9,9; 1Mbr 22,8) ose "duke i kërkuar fjalën" (1Mbr 22,5; krh. 14,5), si në një libër (Is 34,16), si me ndërmjetësinë e një profeti (1Mbr 22,7). Një shprehje tjetër (zakonisht me foljen *bqš*) tegon më tepër se kërkohet "fytyra", dmth. prania e Zotit (Oz 5,15; 2Sam 21,1; 1Kro 16,11 = Ps 105,4; 24,6; 27,8 dhe ndoshta në të njëjtin kuptim, Sof 1,6; Oz 3,5; 5,6; Dal 33,7+; etj.). por të dy shprehjet janë të ngjashme: nese kërkohët "fytyra" e Zotit është për të njohur vullnetin e tij, dhe prania e tij shfaqet shpesh përmes orakujve të tij. Ky "kërkim i Zotit" është një praktikë fetare esenciale në BV. Në BR duhet në mënyrë të njëjtë të "kërkohet mbretëria" (Mt 6,33).

[5]mos e kërkoni Betelin,
4,4+; 8,14; Oz 4,15 në Galgalë ruani se hyni,
mos shkoni në Bersabé,
se Galgala do të shkojë në skllavëri
e Beteli do të bëhet prapësi!
[6]Kërkoni Zotin e do të jetoni!
Ndryshe do të hyjë si zjarri
brenda shtëpisë së Jozefit,
të përlajë gjithçka e të mos gjendet
kush ta fikë në Betel!
[7]Ata e shndërrojnë të drejtën në helm
e drejtësinë për tokë e flakin!

4,13+ **Këngë lavdi**

Jb 9,9; 38,31 [8]Ai që krijoi Shejzat e Orionin,
Ai që terrin e kthen në agim,
e ditën e errëson në natë,
=9,6 Ai që u urdhëron ujërave të detit
e i shpërndan mbi faqe të dheut:
emrin Ai Zot e ka!
[9]E shfrenon rroposjen mbi të fortin,
sjell rrënimin mbi fortesë.

Kërcënime

6,12 [10]Urrejnë qortuesin në kuvend të gjyqit,
e përbuzin atë që flet të vërtetën.
[11]Pasi ju e shtypni të ligshtin,
e ia merrni një pjesë të grurit,
Lp 28,30-33+; Zak 5,3-4 shtëpitë, që guri të latuar ndërtuat,
s'do t'i banoni,
Mik 6,15; Sof 1,13 prej vreshtash të zgjedhura që mbëltisët,
jo prej tyre verë s'do të pini!

5,5 *Bersabe*: vend i njohur kulti i patriarkëve (Zan 21,31-33; 26,23-25). – *Galgalë... e Betel*: ka një aliteracion mes emrit Galgadë dhe përcaktimit të fatit që e pret ("do të shkojë në mërgim", *galoh yigleh*), ka një lojë fjalësh mbi emrin Betel, "shtëpi e Zotit"i bërë "shtëpi e hiçit" (*bet 'aën*, krh. Oz 4,15).

5,7 Ata e shndërrojnë: ndoshta duhet të korrigjojmë tekstin dhe të lexojmë: "Mjerë ata që shndërrojnë" (krh. 5,18 e 6,1). Në çdo rast doksologjia e rreshtave 8-9 (e shtuar më vonë, ndoshta për shkak liturgjik, tuj u bërë fjalë për një fragment himni si 4,13 dhe 9,5-6) ndan keq rreshtat 7 dhe 10, që në fillim pasoheshin.

5,8 i shpërndan mbi faqen e dheut: si për ta përmbytur (Jb 12,15) dhe për ta risjellë në gjendjen primitive (Ps 104, 5-9), si për të shpërndarë shiun pjellor (Jb 36,27-28).

5,9 teksti i këtij rr është i paqartë, por njihet tema për përuljes së të pushtetshmëve. (krh. 1Sam 2,4; Lk1,51-52).

12 I di fajet tuaja të shumta,
mëkatet tuaja tejet të mëdha:
shtypni të drejtin, merrni dhurata
i shtypni të varfërit në log të gjyqit.
13 Prandaj të urtit në këtë kohë i duhet të heshtë,
sepse është kohë vërtet e keqe! ‖Mih 2,3

Nxitje

14 Kërkoni të mirën e jo të keqen 5,4+; Ps 34,13-15; 37,27
që të jetoni,
kështu që me ju të jetë, siç thoni,
Zoti, Hyji i Ushtrive.
15 Urreni të keqen, doni të mirën
e rikthejeni në gjykatore të drejtën,
ndoshta Zoti, Hyji i Ushtrive, Jl 2,14; Jon 3,9
do të ketë dhimbë për tepricë të Jozefit. Is 4,3+

Ndëshkimi shpejt

16 E prandaj kështu thotë Zoti,
Hyji i Ushtrive, Zotëruesi:
Do të vajtohet në çdo shesh,
në çdo rrugë do të thuhet: Mjerë, mjerë!;
bujkun do ta ftojnë në vajtim,
e të vajtojnë atë që dinë të vajtojnë.
17 Vaj do të bëhet në çdo vresht,
përmes teje do të kaloj, 4,12; Dal 12,12; Mal 3,1-2
thotë Zoti.

Dita e Zotit

18 Vaj për ata që dësh'rojnë Dit'n e Zotit!
Çfarë do të jetë për ju Dita e Zotit? Jl 2,1-2; Sof 1,14-18; Jer 13,16; 14,19

5,13 Për të mos u persekutuar prej drejtuesve të paskrupuj. Rr ndoshta është një ilustrim.

5,14 siç thoni: Izraeli beson se përzgjedhja e tij i siguron mbrojtjen pa kushte të Zotit (5,18; 9,10; Mik 3,11).

5,15 tepricën e Jozefit: dmth. mbretëria e veriut, i zvogëluar prej dënimeve me të cilat Zoti e ka goditur (4,6-11) dhe vazhdon ta godasë (5,3). Përdorimi i parë profetik i doktrinës së "tepricës së shpëtuar" (krh. Is 4,3+); por ndërsa për Isainë ky shpëtim është i sigurt, këtu mbetet mjaft hipotetik dhe Amosi flet me skepticizëm: do të jetë më pohues në 9,8-9.

5,16 *e të vajtojnë atë që dinë të vajtojnë*: rivendoset rendi i fjalëve që në hebraisht ka ndryshuar (fj.fj.: "vajtimet atyre që dinë të vajtojnë")

5,18 *dita e Zotit*: Izraeli duke besuar në përcaktimin si popull i zgjedhur (Lp 7,6+), pret një ndërhyrje të Zotit në favorin e tij. Profeti i kundërven ditës së Zotit të pritur si ditë bekimi dhe shëlbimi, konceptin profetik të ditës së Zotit si ditë hidërimi kundër Izraelit të ngurtësuar

Gjn 8,12+ Errësirë do të jetë e jo dritë!
19 Do të jetë
si për atë që i ikën luanit
e has në arushë,
hyn në shtëpi
mbështetet me dorë mbi mur
dhe e ha gjarpri!
20 A s'do të jetë ndoshta errësirë
e jo dritë Dita e Zotit?
Terr i zi pa farë drite në të?

Kundër hyjnderimit të jashtëm

4,4-5 21 I urrej, i përbuz festimet tuaja,
nuk u kënaqem të kremteve tuaja!
Ps 50,9-13; 51,18; Oz 8,13; Is 1,11+ 22 Po dhe në më kushtofshi fli shkrumbimi,
kushtimoret tuaja s'i pranoj,
Lev 3,1 as që i këqyr
flitë e majme për pajtim.
23 Ma largoni zhurmën e këngëve tuaja,
s'dua të ndjej zërin e lyrave tuaja!
24 Më mirë të rrjedhë si uji e drejta,
si lumi që s'shtret drejtësia.
/Vap 7,42-43 25 Fli e kushte më kushtuat në shkretëtirë

në mëkatin e tij (Sof 1,15; Ez 22,24; Vaj 2,22): terr, vaj, masakra, frikë (5,18-20; 2,16; 8,9-10.13; Is 2,6-21; Jer 30,5-7; Sof 1,14-18; krh. Jl 1,15-20; 2,1-11). Të gjitha këto tekste lënë të shihet kërcënimin e një pushtimi shkatërrues (asirët, kaldenjtë). Gjatë shpërnguljes dita e Zotit bëhet objekt shprese; hidhërimi i Zotit kthehet kundër të gjithë pushtuesve të Izaelit (Ab 15): Babilonia (Is 13,6; Jer 50,27; 51,2; Vaj 1,21), Egjipti (Is 19,16; Jer 46,10.21; Ez 30,2), Filisteja (Jer 47,4), Edom (Is 34,8; 63,4); kjo ditë shënon pra restaurimin e Izraelit që në Am 9,11, e më tej në Is 11,11; 12,1; 30,26; krh. Jl 3,4; 4,1. Pas shpërnguljes, dita e Zotit anon të bëhet një "gjykim" që garanton fitoren e të drejtëve dhe shkatërrimin e mëkatarëve (Mal 3,19-23; Jb 21,30; Fu 11,4), në një perspekivë të qartë universale (Is 26,20–27,1; 33,10-16). Të shihet në fund Mt 24,1+. – mbi shenjtat kozmike që shoqërojnë ditën e Zotit, krh. 8,9+.

5,21-27 Profetët shpesh ngriheshin kundër hipokrizisë fetare: besohej se janë në rregull me Hyjin, sepse janë përmbushur disa rite të kultit (flijime, agjërime) duke nënçmuar urdhërimet më elementare të drejtësisë shoqërore e të dashurisë ndaj të afërmit (1Sam 15,22; Is 1,10-16; 29,13-14; 58,1-8; Oz 6,6; Mik 6,5-8; Jer 6,20; Jl 2,13; Zak 7,4-6; krh. Ps 40,7-9; 50,5-15; 51,18-19). Psalmistët, duke vënë theksin mbi ndjenjat e brendshme që duhet të frymëzojnë flijimin (dëgjesa, falënderimi, pendimi) e kronisti duke këmbëngulur mbi rolin e këngës liturgjike, shprehje e dispozicionit shpirtëror, në kultin flijues, do të reagojnë edhe kundër formalizmit të kultit. BR do të japë formulime përfundimtare (Lk 11,41-42; Mt 7,21; Gjn 4,21-24).

5,22 *fli shkrumbimi*.... ose mungon një pjesë ose fillimi i rr 22 është i paplotësuar; BJ përkthen: "po edhe në më kushtofshi fli shkrumbimi, kushtimoret tuaja s'i pranoj".

5,23 *zhurmën*.... tingull: ceremonitë fetare përmbanin këngë e muzikë (1Sam 10,5; 2Sam 6,5.15).

5,25 *në shkretëtirë*: Amosi sikurse Ozeja (2,16-17; 9,10) e Jeremia (2,2-3), sheh prandaj në kohën e shkretëtirës

gjatë dyzet vjetëve, shtëpia e Izraelit?
[26]Ju mbartët Sakutin, mbretin tuaj,
e Kaivanin, figurat tuaja
yllin e zotave tuaj që i punuat vetë!
[27]Përtej Damaskut do t'ju tres!,
thotë Zoti
Hyji i Ushtrive është emri i tij! 4,13+

Kundër sigurisë së rreme të të mëdhenjve

6 [1]Vaj për ata që janë të qetë në Sion, Lk 6,24; Jer 5,12-13
që janë të sigurt në mal të Samarisë,
që janë paria e më të parit komb,
kah të cilët shkon shtëpia e Izraelit!
[2]Kaloni në Kalane e shikoni,
prej andej shkoni në Ematin e madh,
zbritni pastaj në Get të palestinëve.
A më të mirë se këto mbretëri ju jeni?
Vendi i tyre më i madh se i juaji?
[3]Të shtyni mendoni Ditën e mjerimit
e afroni mbretërinë e dhunës!
[4]Fjetur në shtretër asht elefanti, 3,15
sa gjerë gjatë të shtrirë në shtroja të veta,
hanë qengjat e njomë të grigjës
e viça të zgjedhur të lorisë;

epokën ideale të marrëdhënieve të Zotit me popullin e tij (krh. Oz 2,16+). Kushtet e jetës nomade e ligjet fillestare i linin atëherë kultit një rëndësi të vogël (krh. Jer 7,22). Mund ti pëlqehej Zotit me një kult të varfër, por të sinqertë.

5,26 *Sakutin... Kaivanin*: këta emra të hyjnive babilonase janë të vokalizuara si *šiqqut*, "mëri, idhull". Bëhet fjalë për Sakutin (sag-kud) hyji Ninurta shoqërues i Saturnit, e i Kayamanu, "të përhershme", një prej emërimeve të Saturnit. Këto kulte ndaj yjeve kishin hyrë në mbretërinë e veriut nga amorrenjtë. Rr është i paqartë: BC respekton renditjen e TM, duke interpretuar si të vetëm *salmêkem* në referim të Kaivanit; BJ konsideron "ylli i hyjit tuaj" si shprehje e mundshme, e zhvendos pas Kaivanit dhe përkthen: "Ju mbartët Sakutin, mbretin tuaj, e Kaivanin, figurat tuaja – yllin e zotave tuaj që i punuat vetë".

5,27 *përtej Damaskut*: d.m.th. në Assiri.

6,1 *Vaj për ata që janë të qetë në Sion*: ndoshta është një rilexim judaik (krh. 3,1+; Oz 1,7+). – kthehet: për t'u bërë homazhe atyre, për t'u kërkuar këshilla e drejtësi.

6,2 Ky rresht është kuptuar si një apostrof e të njohurve të Samarisë ndaj atyre që vijnë për t'u këshilluar tek ata: ju jeni më të fuqishëm se këto mbretëri, nuk keni pse të keni frikë. Por teksti është i pasigurt (BJ ndjek TM me *hatôbîm* duke iu referuar qyteteve të sipërpërmendura, "vlejnë ato më tepër..."). Duke korrigjuar pjesën e fundit, BC kupton se rënia e këtyre qyteteve do të shërbente si shenjë për Israelin. Kalane (krh. Is 10,9), në veri të Alepos, do të merrej nga Asirët në vitin 738, Emati mbi Oronte në vitin 720 e Get në Filiste në vitin 711.

6,3 *dhuna*: ajo e pushtimit armik.

1Kro 23,5; Neh 12,36 [5]me psalter të përcjellë këndojnë,
shpikin vegla muzikore
si Davidi,
[6]e pinë verë me gota të mëdha
e lyhen me vajëra të zgjedhur
Ger 16,5 e për rrënimin e Jozefit
s'janë në kujdes!
[7]Prandaj tash në mërgim do të shkojnë,
mu në krye të gjithë mërgimtarëve,
Zb 18,14 do të pushojë shoqëria e të shfrenuarve!

Ndëshkimi do të jetë i tmerrshëm

4,2 [8]Me krye të vet u përbe Zoti Hyj!
është fjalë e Zotit Hyj të Ushtrive:
Is 28,1 Më iritet krenia e Jakobit,
i urrej pallatet e tija,
do të dorëzoj qytetin me çka ka.
2,14-16; 8,3 [9]Nëse do të shpëtojnë dhjetë vetë në një shtëpi,
edhe ata do të vdesin.
[10]Do ta marrë i afërmi i vet
për t'i qitur jashtë eshtrat nga shtëpia
e do t'i djegë.
Do t'i thotë atij në fund të shtëpisë:
«A ka më ndonjë te ti?».
Ai do të përgjigjë: «Nuk ka më!».
Sof 1,7; Zak 2,17; Hab 2,20 Ky do të shtojë: «Hesht!».
S'mbeti kush të kujtojë emrin e Zotit!
[11]Ja, Zoti po urdhëron,
shtëpinë e madhe rrënojë do ta bëj
shtëpinë e vogël do ta kthej në thërrime.
[12]A vrapojnë, vallë, qetës kuajt,
a lëvrohet deti me qe,

6,5 *këndojnë*: kuptim i paqartë.

6,6 *për rrënimin e Jozefit*: përfundimi i afërm i mbretërisë së Israelit.

6,8 *qytetin*: Samaria ose cilido qytet i mbretërisë së veriut.

6,10 *e do t'i djegë*: është e paqartë domethënia e rrënjës hebraike *srp* (hapax); BJ argumenton në bazë të aramaishtes seraf, "resina, balsam" e përkthen: "një balsamues". – nuk thuhet: për respekt fetar ose ndoshta për frikë, përballë fatkeqësisë së shkaktuar nga Zoti. Ky hap është i paqartë (BJ interpreton edhe pjesën e fundit si pjesë e ligjëratës së drejtë), por kuptimi i përgjithshëm është i qartë: përshkruan katastrofën që përplaset në muret e qytetit dhe të vdekurit që zinin shtëpitë, sikurse edhe tmerri që zotëron një grup të arratisurish që duhet kujdesen për kufomat.

6,12 *a lëvrohet deti me qe?*: një tekst përgjithësisht i qartë (duke ndarë fjalët ndryshe, duke hequr zanoret e duke vendosur shumësin në vend të njëjësit kolektiv), BJ kupton rr 12b si pjesë të pyetjes së mëparshme.

që ju të drejtën e kthyet në helm
e frytin e drejtësisë në mendër? 5,7
[13]Ata gëzohen për Lodabarin Lp 8,17+
e thonë: «Karnaimin a s'e morëm
s'e pushtuam me forcën tonë!».
[14]Ja, pra, populli i Izraelit,
unë do të ngrit kundër jush
thotë Zoti, Hyji i Ushtrive
një popull,
e do t'ju shtypin që nga hyrja e Ematit
deri në përruan e Arabës!

III. VEGIMET

Vegimi i parë: karkalecat

7 [1]Ja çka më bëri të shoh Zoti Hyj: ja, Ai po i krijonte karkalecat në fillim kur nisi të mbijë bari i dytë, ai që del pas kosës së mbretit. Jl 1,4-7; 2,3-9
[2]Kur ata po e mbaronin krejt barin e vendit, unë thashë: «Ki Lp 28,38
dhimbë, po të lutem, o Zot Hyj! Si do të mund të mbesë gjallë Jakobi?
Është aq i vogël!».
[3]Zotit i erdhi keq për këtë gjë. «Jo, kjo s'do të ndodhë» tha Zoti Hyj.

Vegimi i dytë: thatësia

[4]Ja çfarë më bëri të shoh Zoti Hyj: Ja, Zoti Hyj ftoi zjarrin për të ndëshkuar. Zjarri e përpiu Humnerën e madhe e nisi të përpijë edhe

6,13 *për Lodabarin*: lojë fjalësh mbi Lodabarin që do të thotë "asgjë", i vendosur në vend të Lodbarit (Joz 13,26; 2Sam 9,4) i identifikuar me Tell el-Hammé, në veri të Galaadit. Karnàaim, "dy brirët" (1Mak 5,26), është identifikuar me Sheikh es-Sa'ad, në Basan. Këto qytete ishin pjesë e qyteteve të ripushtuara nga Jeroboami II e nga babai i tij Joasi (krh. 2Mbr 13,25 e 14,25).

6,14 *një popull*: Assiria. – *deri në përruan e Arabës*: nuk bëhet fjalë për lumin e Egjiptit që, me hyrjen e Ematit shënon, kufinjtë jug e veri të Tokës së premtuar (1Mbr 8,65). Flitet për një prej lumëve që shtrihen në luginën inferiore të Jordanit ("Araba") tek Deti i Vdekur. Territori kështu i pakufizuar është ai i mbretërisë së veriut pas pushtimit të Jeroboamit II (krh. 2Mbr 14,25).

7,1 *Ai që del*: ndërsa LXX lexon: "larvat pa flatra". – *pas kosës së mbretit*: mbreti merrte ndoshta një pjesë nga kositja e parë. – krijonte: në TM (yôçër); në LXX korrigjohet nganjëherë me: "ishte një mbyllje (yëçër)".

7,2 *ki dhimbë*: ndërmjetësimi është një ndër funksionet tipike të ministerit profetik (Zan 20,7; krh. edhe 2Mak 15,14; Jer 15,1.11; 18,20; Ez 9,8; Dan 9,15-19; mbi ndërmjetësimin e Moisiut, krh. Dal 32,11+). Po kur populli ngulmon në mëkat, Hyji nuk pranon më ndërmjetësimin e profetit (krh. Jer 14,7-11). Këtu Amosi ndërmjetëson vetëm në dy vegimet e para, ndërsa hesht në tri të fundit.

7,3 *i erdhi keq*: domethënë hoqi dorë nga realizimi i planit të tij.

7,4 *ftoi zjarrin*: "zjarri" paraqet thatësirën (1,2; 4,6-8) që përpin gjithçka (krh. Jl 1,19-20; 2,3). Këtu mendohet edhe në zjarrin qiellor që shkatërroi Sodomën

fushën. [5]Unë thashë: «Pusho, po të lutem, o Zot, Hyj! Si do të mund të
mbesë gjallë Jakobi? Është aq i vogël!».
[6]Zotit i erdhi keq për këtë gjë. «Jo, as kjo s'do të ndodhë» tha Zoti
Hyj.

Vegimi i tretë: mistria

[7]Ja çfarë më bëri të shoh Zoti Hyj: ja, një njeri po qëndronte mbi mur
për t'i dhënë lugë e në dorë mbante mistrinë e muratorit. [8]Atëherë Zoti
më tha: «Çka po sheh, Amos?». Unë përgjigja: «Mistrinë e muratorit».
Atëherë Zoti më tha: «Ja, unë do ta qes mistrinë në mes të Izraelit,
Lp 12,2+ popullit tim, e nuk do të vazhdoj më ta fal. [9]Do të shemben lartësirat
2Mbr 15,8-10 e Izakut e do të shkatërrohen shenjtëroret e Izraelit dhe me shpatë do
të ngritem kundër shtëpisë së Jeroboamit».

Ngatërresa me Amasinë: Amosi dëbohet nga Beteli

[10]Atëherë Amasia, prifti i Betelit, dërgoi njeriun te Jeroboami,
mbreti i Izraelit, me këto fjalë: «Amosi po bën përbetim kundër teje
në mes të shtëpisë së Izraelit. Vendi nuk do të mund t'i durojë fjalët e
7,9 tija. [11]Sepse kështu thotë Amosi: Jeroboami do të vdesë prej shpatës e
5,27; 6,7; 9,4 Izraeli do të shpërngulet prej vendit të vet në skllavëri».
[12]E Amasia i tha Amosit: «Shporru, o vegimtar! Ik në dheun
e Judës. Atje ha bukë e atje profetizo! [13]Sa për në Betel mos guxo

e Gomorrën (Zan 19,24-28). – *Humnerën e madhe*: oqeani nëntokësor, nga i cili burojnë ujrat.

7,7 *qëndronte mbi mur*: BJ ka "mbi një mur prej kallaji". Termi *'anak*, përkthyer me "mistrinë e muratorit" ose "plumbçin" gjendet vetëm këtu në Bibël dhe kuptimi i saj është i paqartë; fjala me rrënjë të njëjtë në gjuhën akadike, siriake e arabe domethënë "plumbç". Plumbçi është ajo vegël e muratorit me të cilën mjeshtri e mat drejtimin e murit vertikalisht ose (me një skuadër) horizontalisht. Ky veprimi i fundit është ai për të cilin duket se bëhet fjalë. BJ, duke përkthyer: "mur prej kallaji" (kallaji është një metal i butë), kuptohet se muri do të jetë i paqëndrueshëm, në krahasim me një mur prej bronzi (Jer 1,18; 15,20) ose prej hekuri (Ez 4,3). Megjithëse domethënia e përgjithshme e vegimit mbetet e paqartë, kuptimi, me përjashtim të përkthimit të *'anak*, është që Zoti do të bëjë rrafsh me tokë gjithçka (krh. 2Mbr 21,13; Is 34,11; Vaj 2,8). Porse, BJ propozon që të lihet jashtë termi hebraik *'anak* pas "një mur", duke treguar që në TM kallaji është *bᵉdîl* në Zak 4,10 e plumbçi *'operet* në Zak 5,7.

7,8 *nuk do të vazhdoj më ta fal*: d.m.th.: "nuk do të jem më në anën e tij" (nënkuptohet: mbi fajin e tij, krh. Mik 7,18). Është refreni i ri (krh. 8,2), që zëvendëson atë të dy vegimeve të para (7,3.6).

7,10-17 Ky tregim në prozë, që e ka prejardhjen nga grupi i dishepujve të Amosit i ndërfutur në mes vegimit të tretë e atij të katërt. Menjëherë vijon profecia kundër shtëpisë mbretërore (7,9) dhe përshkruan reagimet e shkaktuara nga ky lajmërim.

7,12-13 Amasia krahason Amosin me profetët që bëjnë karrierë, që jetojnë nga profesioni i tyre (krh. 1Sam 9,7+), por nuk e akuzon si një profet të rremë; përkundrazi, ndërhyrja e tij dhe paditja e tij e përbetuar (rr 10) tregojnë se ai druan pasojat e predikimit të profetit: fjala e Amosit, efikase, është konsideruar si shkak i drejtpërdrejtë i fatkeqësive që lajmëron.

7,12 *vegimtar*: ky term sjell këtu një ngjyrë nënçmimi ("vizionar").

më të profetosh, sepse kjo është shenjtërorja e mbretit e tempulli i mbretërisë!». 2,12+; 1Mbr 12,29

14 Atëherë Amosi i përgjigji Amasisë:
«Nuk jam profet 3,3-8+
as s'jam bir profeti,
por jam tubanik e vjelës fiqsh.
15 Por vetë Zoti më mori 2Sam 7,8; Ps 78,70-71
prej pas dhenve
e më tha Zotynë:
Shko e profetoj popullit tim, Izraelit!

16 Tash dëgjoje fjalën e Zotit: Ti po thua: Mos profeto kundër Izraelit 2,12+
e mos prediko kundër shtëpisë së Izakut! 17 Po për këtë arsye kështu
thotë Zoti: Gruaja jote do të bëhet lavire në qytet, prej shpatës do të 2Mbr 17,24;
bien bijtë e bijat e tua, toka jote me konop do të ndahet, kurse ti do të Lp 28,30-33; Oz 9,3
vdesësh në vend të papastër dhe Izraeli do të shkojë nga vendi i vet
në skllavëri».

Vegimi i katërt: kaçilja me fruta të pjekura

8 1 Ja se çfarë më tregoi Zoti Hyj! 7,7-9
Ishte një kaçile me fruta të pjekura.
2 Ai më pyeti: «Çka po sheh, o Amos?».
I përgjigja: «Një kaçile me fruta të pjekura!».
Atëherë Zoti më tha:
I erdhi fundi popullit tim Izraelit! Zb 14,15-18
Tash e tutje nuk do ta fal më!
3 Atë ditë do të vajtojnë këngëtaret e pallatit
është fjala e Zotit
Të shumta do të jenë kufomat,
të hedhura gjithkah! Heshtim! 6,10+

7,14 *bir profeti*: semitizëm që tregon përkatësinë në një grup; BJ përkthen: "vëlla profet" (krh. 2Mbr 2,3+). – *rojtar*: " ai që kujdeset për bagëti", me një term që tregon normalisht bagëtinë e trashë (krh. 1,1+, ku është një term tjetër). – *vjelës fiqsh*...: BJ përkthen pjesoren e TM: "ai që pret"; duke prerë bishtat e frutave të fiqve (fik Egjipti), që shërbenin për tagji, përshpejtohej pjekja.

7,17 *në vend të papastër*: çdo tokë e huaj e përdhosur nga pranishmëria e idhujve është e papastër (Oz 9,3-4); ndërsa toka e Izraelit, në të cilën banon Zoti (Oz 8,1; Zak 9,8; Jer 12,7), është e pastër (2Mbr 5,17) dhe e "shenjtë" (Dal 19,12+; Zak 2,16; 2Mak 1,7).

8,1-3 Përtej ngjarjes së Betelit (7,10-17), ky vegimi i katërt lidhet me vegimin e tretë (7,7-9) për ngjashmëri të strukturës dhe të mendimit.

8,2 *i erdhi fundi*: BC përpiqet të bëjë një lojë fjalësh në mes "i erdhi fundi" (*qëç*) e "fruta të pjekura" (*qayiç*).

8,3 *të hedhura*...: tekst i paqartë, mendohet të jetë *hoślak*; TM ka: *hišlik*, "ai hedh".

2,6-8; 4,1

Kundër tradhtarësh e shfrytëzuesish

[4]Dëgjoni këtë ju, që e shtypni skamnorin,
që shfrytëzoni nevojtarët e vendit,
[5]ju që thoni: Kur po kalon më hëna e re,
të mund t'i shesim mallrat?
Edhe e shtuna e të mund të shesim grurë?
Lp 25,13+; Mik 6,10-11 Oz 12,8 Të zvogëlojmë masën e të shtojmë siklin,
të përdorim peshore të rreme,
[6]për t'i blerë skamnorët me para,
=2,6 të vobektin me një palë këpucë,
t'i shesim edhe të hedhat e grurit?».
[7]Zoti përbetohet me nderin e Jakobit:
Kurrën e kurrës s'do t'i harroj veprat e tyre!
1,1 [8]Vallë a jo për këtë nuk dridhet toka,
=9,5 nuk ia pëlcet vajit banuesi i vendit
e nuk nguf mbarë vendi si lumi,
s'fryhet e nuk bie porsi lumi i Egjiptit?

Lajmërim ndëshkimi: terr e vaj

[9]E do të ndodhë atë ditë
fjala e Zotit
do të bëj dielli të perëndojë në mesditë,
në pikë të ditës do të bëj të errësohet toka,
/Tob 2,6; Oz 2,13; 1Mak 9,41 [10]festat tuaja do t'i shndërroj në vaj,
krejt këngët tuaja në vajtime,
me grathore do të vesh çdo ijë,
Is 3,24 tullace do të bëj çdo kokë!
Në vaj krejt vendin do ta shndërroj

8,4-14 Orakujt që vijojnë ndërthuren në mes vegimit të katërt e të pestë. Kanë qenë vendosur këtu sepse saktësojnë, justifikojnë e zhvillojnë lajmërimin e ardhjes së fundit, i cili gjendet në vegimin e katërt.

8,5 *hëna e re*: (Lev 23,24+), si e shtuna (Dal 20,8+), ndërpriste marrëveshjet tregtare. – *duke zvogëluar...*: Bj lexon pjesën e fundit të rr 5 e rr 6 (deri në "këpucë") si fjali pohuese.

8,7 *nderin e Jakobit*: mund të tregojë një atribut të Zotit (1Sam 15,29) ose (si në 6,8) arrogancën e Izraelit, kaq të fortë sa të mund të bëjë betim, ose tokën e JHWH, Palestinën (Ps 47,5).

8,8 në BJ lexohet rr 8b si fjali pohuese – *si lumi i Egjiptit*: me versione tjera; në TM lexohet: "si drita". – *bie*: *qeré*; ketib: "do të "do të ulet" (krh. 9,5). – me më shumë imagjinatë poetike se vërejtje, profeti krahason termetin (krh. 1,1+) me ngritjen dhe rënien e nivelit të lumit Nil.

8,9 *në pikë të ditës*: në BJ është: "në një ditë me dritë". Dita e Zotit (5,18+) është e shoqëruar me shenja kozmike: tërmete (8,8; Is 2,10; Jer 4,24), eklipse të diellit (8,9; Jer 4,23); profetët e mëvonshëm e zgjerojnë përshkrimin nëpërmjet imazheve stereotipe që nuk mund të merren ashtu fj.fj. (Sof 1,15; Is 13,10.13; 34,4; Ez 32,7.8; Ab 3,6; Jl 2,10.11; 3,3.4; 4,15.16; krh. Mt 24,29; Ap 6,12-14 e krh. Mt 24,1+).

8,10 *tullace do të bëj çdo kokë*: shenjë trishtimi e zie te popujt fqinjë (Is 15,2), ashtu edhe në popullin e Izraelit (Jer 7,29; Mik 1,16).

si në vajtim të djalit të dëshirit, Jer 6,26; Zak 12,10
ditët e sprasme ditë hidhërimi!

Uri e etje për fjalën e Zotit

[11]Ja, po vijnë ditët 4,2
është fjala e Zotit
kur mbi vend do të çoj urinë;
jo uri buke e etje uji, Mt 5,6; Lp 8,3+
por të dëgjimit të fjalës së Zotit.
[12]Do të enden prej detit në det,
prej veriut në lindje do të përshkohen
duke e kërkuar fjalën e Zotit Oz 5,6+
e s'do ta gjejnë!

Lajmërim i ri i ndëshkimit

[13]Po atë ditë do të meken etjeje Zak 9,17
vajzat e bukura e djelmoshat!
[14]Ata që përbehen për faj të Samarisë
e thonë: «Pasha Hyjin tënd, o Dan!».
e: «Pasha shtegtimin tënd, o Bersabé!»,
do të bien e s'do të ngriten më!

Vegimi i pestë: rrënimi i Shenjtërores

9 [1]E pashë Zotin:
mbi lter rrinte e tha:
«Godite majën e shtyllës,
pragjet le të dridhen;
thërmoju të gjithëve kokat,
shpatë do ta pres atë që do të të shpëtojë!

8,11 *fjalën*: BJ duke ndjekur versionet tjera, lexon: "fjalën". - Profeti nuk lajmëron një kthim, të karakterizuar nga dëshira që të dëgjojë fjalën e Hyjit për t'iu bindur, por një ndëshkim. I lodhur nga të folurit pa qenë dëgjuar, Hyji hesht. Nuk dërgon më profetë.

8,14 *për faj të Samarisë*: bëhet fjalë ose për një hyjni, Asima (krh. 2Mbr 17,30), emri i të cilit i ndryshuar nga profeti në 'as^{e}mâ, "mëkat" ose më mirë një tregues nënçmues i një shenjtërore të Samarisë (krh. Lp 9,21, ku Moisiu quan viçin e artë "mëkati juaj"). – *Dan*: ku gjendej njëri prej viçave të artë të Jeroboamit (1Mbr 12,30). – *pasha shtegtimin tënd*: hamendësim; BJ përkthen: "rroftë udhëtimi i", domethënë shtegtimi.

9,1-4 Ndoshta flitet për shenjtëroren e Betelit, por mungesa e një lokalizimi të saktë tregon se Amosi, nëpërmjet kësaj, dëshiron të theksojë të gjitha shenjtëroret e mbretërisë.

9,1 *mbi lter*: ose: "tek lteri". – *thërrmoju të gjithëve kokat*: tekst i vështirë, BJ përkthen: "copëtoji të gjithë ata që janë në krye"; do të mund të përkthehej: "thërrmoji të gjithë, me një tërmet", duke lexuar *ra'aš*, "tërmet", në vend të *ro'š*, "tërmet". Ndoshta urdhri i është drejtuar një engjëlli.

2,13-16; 6,9-10 Asnjë prej tyre s'do t'ia dalë të ikë,
kurrnjë prej tyre s'do të shpëtojë!
Ps 139,7-12; Jer 23,23-24 [2]Në depërtofshin edhe në fund të ferrit,
prej andej do t'i nxjerrë dora ime!
Po edhe në qiell në qoftë se ngjiten,
prej andej do t'i plandos!
[3]E në u fshehshin në majën e Karmelit,
do t'i gjej e do t'i kap;
Ps 135,6 e nëse prej syve të mi do të fshihen
në fund të detit,
Jb 3,8+; 7,12+ do t'i urdhëroj Gjarprit
atje t'i hajë!
[4]Nëse në skllavëri shkojnë para armiqve të vet,
do t'i urdhëroj shpatës t'i presë,
sytë e mi nuk do t'ua ndaj
jo për të mirë, por për të keqe të tyre».

4,13; 5,8 ## Këngë lavdi

[5]Edhe Zoti Hyji i Ushtrive,
E prek tokën e ajo lëkundet,
=8,8 e gjithë gjindja mbulohet në zi;
toka ngritet mbarë porsi lumi,
bie porsi lumi i Egjiptit.
Ps 104,3 [6]Ndenjësen e vet në qiell e ndërton,
si kupë qiellin e vë mbi tokë,
=5,8 u urdhëron ujërave të detit
e i shpërndan mbi sipërfaqe të tokës,
4,13+ Zot Ai emrin e ka!

S'ka tagër të veçantë Izraeli

[7]Pse a s'jeni për mua, bij të Izraelit,
porsi bijtë e etiopasve?,
thotë Zoti!
Pse, a s'bëra të dalë Izraeli

9,5-6 Fragment i himnit i futur më vonë, ndoshta me një qëllim liturgjik (krh. 4,13+). Pjesa e fillimit ("Zoti, Hyji i Ushtrive") është ndoshta një fjalë që shpreh qartë kryefjalën e fjalisë.

9,6 *Ndenjësen e vet*: ose në BJ: "dhomat e larta", *'aliyyataw*, hamendësim; ketib lexon: *ma'alôtô*, "shkalla e tij"; qeré ka: *ma'alôtaw*, "shkallët e tij".

9,7 *bijtë e etiopasve*: pra populli nubian, një popull i humbur në skaj të botës (Sudani aktual). Izraeli nuk ka të drejtë të mendojë se është "i pari ndër popuj" (6,1). – *a nuk jam unë që të nxora nga toka e Egjiptit*: Izraelitët nuk duhet të krenohen pse janë të zgjedhur (krh. Lp 7,6+). Zgjedhja e tij nuk është një privilegj por një përgjegjësi (3,2+) e Hyji ushtron kujdesin e tij njësoj edhe mbi popujt tjerë (krh. Is 19,22-25).

nga dheu i Egjiptit,
porsi filistenjtë nga Kaftori Joz 13,2+
dhe syrianët nga dheu Cir?
8 Ja, sytë e Zotit Hyj
janë të drejtuar mbi mbretërinë e mëkatit!
Do ta zhbij prej faqes së dheut.

Do të sharrojnë vetëm mëkatarët

Megjithatë, s'do ta zhbij 3,12+; Is 4,3+
shtëpinë e Jakobit krejtësisht
është fjala e Zotit.
9 Ja, pra, unë do të urdhëroj
të tundet, mes kombesh, Izraeli,
sikur gruri tundet në shoshë, Lk 22,31
një guralec për tokë nuk bie.
10 Prej shpatës do të bien
të gjithë mëkatarët e pop'llit tim,
të gjithë që thonë: «E keqja s'do të na afrohet, 6,1-6; Is 28,15; Jer 5,12
s'do të bjerë mbi ne!».

IV. PERSPEKTIVË RIPËRTËRITJEJE E FRYTSHMËRI PARRIZORE

11 Po atë ditë,
do ta ngreh kasollën e Davidit /Vap 15,16-17
që u rrëzua,
do t'i ndreq plasjet e saja,
e çka u rrëzua në të, do ta ndërtoj,

9,8 *s'do ta zhbij krejtësisht*: shëlbimi i një "teprice" (krh. Is 4,3+) këtu pohohet qartë, pasi që është parandier në 5,15.

9,9 *mes kombesh*: ky orakull na çon ndoshta në shpërnguljen e parë të izraelitëve (734; krh. 2Mbr 15,29). – *në shoshë*: mban kokrrat e grurit (të drejtët) dhe eliminon pluhurin dhe bykun; të paktën nëse nuk flitet për shoshën që mban guralecët (mëkatarët) e lejon të bie gruri (të drejtët).

9,10 *të gjithë mëkatarët*: Amosi pohon me siguri që mëkatarët do të ndëshkohen e të drejtët do të shpëtohen. Ai përfytyron këtë shpërblim si një katastrofë që do të godiste vetëm mëkatarët; por kjo do të përgënjeshtrohet nga faktet. Një siguri e tillë dhe ky përgënjeshtrim do të përdohen nga Shpirti që të bëjë të lindë, gjashtë shekuj më vonë, feja në një shpërblim pas vdekjes (krh. Dan 12,2-3). – *s'do të bjerë mbi ne*: në LXX; TM lexon: "nuk do të lejosh që e keqja të na afrohet e nuk do të lejosh të vijë deri te ne fatkeqësia".

9,11-15 Premtimet që kanë të bëjnë me të ardhmen përmbajnë: restaurimin e mbretërisë davidike (rr 11-12); mirëqenien materiale (rr 13-14); qëndrimin e vazhdueshëm në atdheun e rifituar (rr 15). Mbi këtë lumturi mesianike, krh. Oz 2,20+. – Ky hap duket i mëvonshëm; krh. Hyrjen.

9,11 *plasjet...*: rrënojat: në LXX; TM lexon: "(fem.) të çarat e tyre", "(mashk.) rrënimet e tija".

do ta ndreq si në ditë të dikurshme,
Nr 24,18; Zan 22,17; Ab 19 [12]me qëllim që të pushtojnë
tepricën e Edomit
dhe të gjitha kombet
mbi të cilat u thirr emri im
thotë Zoti që i zbaton këto.
[13]Ja, po vijnë ditët,
thotë Zoti,
5,11; Lp 26,5 kur lavërtari do ta zërë korrtarin
e shtrydhësi i rrushit farëhedhësin:
musht do të pikojnë malet
/Jl 4,18 e do të rrjedhin të gjitha kodrat!
[14]Do t'i kthej të treturit në skllavëri
të popullit tim Izraelit;
do t'i rindërtojnë qytetet e rrënuara
5,11; Oz 14,8; Jer 31,5; Is 65,21-22 e në to do të banojnë,
do të mbëltisin vreshta
e do ta pinë verën e tyre,
do të punojnë kopshtet
e do t'i hanë prodhimet e tyre.
[15]Do t'i ngulis në truallin e tyre,
e s'do të shpërngulen më
nga toka e tyre
që ua dhurova!,
është fjala e Zotit.

9,12 *mbi të cilat u thirr emri im*: përkthimi letrar (krh. 2Sam 12,28). Ndoshta bëhet fjalë për kombet vasale të Davidit (2Sam 8). LXX ka interpretuar këtë tekst në një perspektive më universaliste e ky rilexim ka qenë adoptuar nga Vap 15,16-17.

9,14 do t'i kthej të treturit në skllavëri të popullit tim: ose: "do të bëj të kthehen të mërguarit e popullit tim"; ose me BJ: "do të ristabilizoj popullin tim".

Profecia e Abdisë

Titulli

[1]Vegimi i Abdisë. Lp 2,1+

Hyrja

Kështu i thotë Zoti Hyj Edomit.
E kemi dëgjuar një lajm prej Zotit ||Jer 49,14
dhe një kasnec ka qenë dërguar ndër kombe:
«Çohuni! Të sulemi kundër tij!
Në luftë!»

Dënimi kundër Edomit

[2]Ja, të vogël po të bëj ndër popuj, ||Jer 49,15-16
je tepër i përbuzshëm!
[3]T'i mori mendtë krenia e zemrës sate, Is 14,13v
o banues, ndër plasa qetash,
që banon në krepa të lartë
e të thotë mendja:
«Kush do të mund të më plandosë për tokë!»
[4]T'u lartësoje edhe si shqiponja,
të bëje çerdhen mu ndër yje,
do të plandosja edhe prej andej,»
është fjala e Zotit!

Asgjësimi i Edomit

[5]Nëse do të hynin cubat në ty
ose ata që vjedhin natën
se ç'do të sharroje!

1b *Kështu thotë Zoti Hyj:* Ky rresht duket sikur është jashtë vendit; do të ishte më e përshtatshme të vendosej para rr. 2, kështu do të shërbente si hyrje e fjalisë që vijon.

1c *ndër kombe:* përshkrim simbolik i një lidhjeje që formohet kundër Edomit (krh. Jer 4,5; 50,2).

2-4 Edomi do të jetë i nënçmuar (2.10) sepse ka përqeshur Izraelin (12): shkatërrimi i tij ndëshkon arrogancën e tij. Mbi këtë doktrinë, krh. Fu 16,18; 29,23, e për popujt: Iz 14; Jer 50-51; Ez 26-28; 29-32; Zak 10,11.

3 *plasa qetash* ndoshta me "qetë" (sela') ku Edomi fshihej dëshiron të kujtojë emrin e kryeqytetit edomit Hasela, "Qeta" (krh. 2Mbr 14,7), kuptimi i të cilit është ruajtur në emërtimin grek *Petra*.

A s'do të vidhnin sa u mjafton?
‖Jer 49,9 Nëse vjelësit në ty do të hynin,
a do të të linin gjë përveç ndonjë greci?
‖49,10 6E po si e kërkuan Ezaun?
Skutëliq s'lanë pa ia gjetur!
7Të dëbuan deri në skaj,
Jer 38,22 besëlidhësit e tu të rrejtën,
të mbizotëruan miqtë e tu,
Ps 41,10 ata që me ty bukë hanë
do ta vënë pritën!
Jo, në të mençuri s'ka!
8«Pse a njëmend thua se atë ditë
është fjala e Zotit
Jer 49,7; 8,8-9 s'do t'i tresë të urtët e Edomit,
Is 19,11-15; 29,14 urtinë prej malit të Ezaut?
‖Jer 49,22 9Do të tmerrohen ushtarët e tu, Teman,
do të zhbihet çdo njeri
prej malit të Ezaut.»

Gabimi i Edomit

Am 1,11-12 10«Për vrasjen e për dhunën
Jl 4,19 kundër vëllait tënd Jakobit,
do të mbulojë turpi,
e fara do të shuhet përgjithmonë!
11Ti qëndroje kundruall atë ditë,
kur të huajt rob ushtrinë ia merrnin,
kur barbarët ia thyenin dyert,

7 Reflektim ironik mbi miqtë e rremë të Edomit – *ata që me ty bukë hanë:* plotësim i hamendshëm i të vetmit lahmeka i pranishëm në TM; në versione kemi *"ata që të luftojnë" (lohamèka.).*

8 *Atë ditë:* dita e gjykimit të Edomit në përkim me ditën e Zotit (15; krh. Am 5,18+), në të cilën Hyji dënon Edomin e kombet tjera (16-17), por rindërton dhe shpëton Izraelin (17-21). – *prej malit të Ezaut* këtu e në 9.19.21 tregon pjesën malore të Edomit, i quajtur edhe *"mali Seir"* (Zan 32,4; 33,14.16; 36,8-9; Lp 2,4.5.12). Është Transjordania jugore. Për zë të mirë që gëzonte për shkak të Edomit, krh. Jb 2,11+.

9 *Teman:* krahinë në veri të Edomit; por këtu e gjetiu, ky emër tregon gjithë vendin.

10-15 Sjellja e Edomit në momentin e rënies së Jerusalemit është objekt qortimi në traditën biblike (Ez 25,12-14; 35; Vaj 4,21-22; Ps 137,7). Sipas Ez 35,5-12 e 36,2.5, duket se Edomi kishte pushtuar Judën, të paktën pjesërisht. Qortime të ngjashme iu janë drejtuar edhe amonitëve (Ez 25,1-7; krh. 21,23-27) dhe filistenjve (Ez 25,15-17).

10 *Jakobi, vëllai yt:* mbi aferësinë dhe ngatërresat e Edomit me Izraelin, krh. Zan 25,22-28; 27,27-29; 32,4–33,16; Lp 23,8; Nr 20,23+. *"Jakobi"* tregon këtu Judën si vend (krh. 18; Jl 4,19), kundër *"Jozefit"*.

11 *kur:* BJ thotë: *"ditën në të cilën"*, d.m.th. *"dita e Jerusalemit"* (Ps 137,7): dita në të cilën kaldejtë depërtuan në qytet (2Mbr 25,3-4) ose ajo e djegies së tempullit (2Mbr 25,8-9) në vitin 586.

mbi Jerusalem kur qitnin short,
edhe ti ishe si një ndër ta.» Ps 137,7
12 Mos iu kënaq çmoskurrjes së vëllait tënd,
mos iu gëzo ditës së vështirësisë së tij!
Mos u kënaq mbi bijtë e Judës
ditën e rrënimit të tyre!
Mos e hap vesh e më vesh gojën
në ditë të ngushticës!
13 Mos ia thyej popullit tim derën
ditën e rrënimit të tij,
mos ia këqyr me kënaqje të keqen,
ditën e shkretimit të tij!
Mos vër dorë mbi kamje të tij,
ditën e emnesës së tij!
14 As ndër shtigje mos u vër pritë
për t'i vrarë ata që ikin!
Mos tradhto ata që shp'tuan
ditën e ngushticës së tyre!
15 Sepse afër është dita e Zotit,
kundër popujve të gjithë!
Sikur bëre edhe ty do të të bëhet,
ahmarrja jote mbi krye do të të bjerë!

Ditën e Zotit Izraeli do t'i ahmerret Edomit

16 Sikur pitë mbi malin tim të shenjtë,
të gjithë popujt vazhdimisht do të pinë, Vaj 4,21
do të pinë e do të shpikin:
do të jenë sikur të mos kishin qenë kurrë!
17 Shpëtimi do të jetë mbi mal të Sionit /Jl 3,5
i shenjtë do të jetë

15 *ahmarrja jote mbi krye do të të bjerë:* ky është ligji i shpagimit (taglione) (Dal 21,25+), aplikuar për Edomin. I njëjti ndëshkim është thirrur mbi Babiloninë (Jer 50,15.29; krh. Zb 18,6-7), mbi armiqtë e Jerusalemit (Vaj 3,64), mbi Tirin, Sidonin e Filistenjtë (Jl 4,4.7).

16-18 Horizonti zgjerohet: në *"ditën e Zotit"* që gjykon të gjitha kombet (krh. Am 5,18+), Sioni i shtypur bëhet vendi i shpëtimit dhe pushteti kalon në duart e tija. Armiqtë e tij (popujt paganë) u mundën e ndër ta Edomi është shkatërruar përgjithmonë. – Profeti u drejtohet tashmë izraelitëve.

16 *do të pinë:* në kupën e zemërimit hyjnor (krh. Iz 51,17+). – do ta gëlltisin njëherësh: kuptim i pasigurt; krh. Iz 24,20; 29,9.

17 *shpëtimi:* tekst i cituar nga Jl 3,5 si fjalë e Hyjit. "tepricës" së shpëtuar të Judës (krh. Iz 4,3+), dita e Zotit nuk i sjell më tmerr, por sigurinë e shpëtimit mbi malin Sion, shenjtërore e paprekur ku " të huajt më nuk do të kalojnë" (Jl 4,17). – *do t'i pronësojë ata që e pronësuan atë:* ose: "do të zhveshë ata që e zhveshën" (BJ), të dyja përkthime të mundshme duke lexuar *môrîšêhem*; në TM gjendet "pasuritë e tij", *môrašêhem*.

shtëpia e Jakobit do t'i pronësojë
ata që e pronësuan atë.
18 Zjarr do të jetë shtëpia e Jakobit,
e Jozefit flakë do të jetë,
kurse shtëpia e Ezaut kashtë!
Do ta djegin, shkrumb do ta bëjnë,
kush s'do të mbesë prej shtëpisë së Ezaut,
sepse Zoti kështu e ka thënë!

Izraeli i ri

Am 9,12 19 Do ta pushtojnë jugun,
malin e Ezaut,
e Sefelami filistenjtë;
do të pronësojnë krahinën e Efraimit
edhe krahinën e Samarisë,
Beniamini do të pronësojë Galaadin.
20 Mërgimtarët e parë të bijve të Izraelit,
do të pronësojnë
dheun e kananenjve deri në Sareptë;
mërgimtarët e Jerusalemit
që janë në Safarad,
do të pronësojnë qytetet e jugut.
Mik 4,7 21 Ngadhnjimtarë do të ngjiten në malin Sion
për të sunduar malin e Ezaut,
||Ps 22,29 atëherë Zoti do të mbretërojë!

18 *shtëpia e Jakobit:* është Juda (krh. 9). – shtëpia e Jozefit: është mbretëria e veriut (krh. Am 5,6; Zak 10,6), do t'i bashkëngjitet Judës në ditën e shpëtimit përfundimtar (krh. Jer 3,18+). Të dy mbretëritë rimarrin (19-20) kufijtë idealë të mbretërisë së Davidit (krh. 1Mbr 8,65; 2Mbr 14,25).

19 *Ata të Negebit... toka e Filistenjve:* TM do të mund ta kuptonte edhe: "Ata do të pronësojnë Negebin, malin e Ezaut dhe vendet e ulta, Filistenjtë" (kështu BJ).

20 *Mërgimtarët e parë të bijve të Izraelit:* BJ përkthen: *"ishte fillimi"*, duke vënë fjalën në mes kllapash e duke ia referuar shpërnguljes së parë, atë të popujve të mbretërisë së veriut. – *do të pronësojnë: yiršû,* supozim në bazë të vazhdimit të rreshtit; TM ka pjesëzën lidhëse *'asher.* – *Kanaan:* saktësisht: *"Kananenjtë".* – Sarepta: Saraphand; ndodhet në mes Tirit e Sidonit. – *Sefarad:* lokalitet i panjohur; nganjëherë i identifikuar me Sardin, në Lidi (Azia e vogël), ku është vërtetuar pranishmëria judaike.

21 *ngadhnjimtarë:* tekstualisht: "shpëtimtarët", BJ supozon: "të shpëtuarit", duke hipotizuar një vokalizim të rremë të TM. – *për të sunduar:* BJ përkthen: "për të gjykuar". – *do të mbretërojë:* klithmë triumfuese e eskatologjisë izraelite (Ps 22,29; 103,19; 145,11-13; krh. Ps 10,16; 47,9; 93,1; 97,1; 99,1). Mbretëria e Izraelit është mbretëria e Zotit, përmbushja e historisë.

Profecia e Jonës

Jona kundër dërgimit të vet

1 [1]Fjala e Zotit i qe drejtuar Jonës, birit të Amatit, e i tha: [2]«Çohu
e shko në qytetin e madh të Ninivës e prediko në të se fajësia e
tyre ka arritur deri tek unë.» [3]Jona u çua për të ikur në Tarsis, Ps 138,7
larg prej Zotit. Zbriti në Jope, gjeti një anije që udhëtonte për Tarsis,
pagoi çmimin e udhëtimit e hyri në të për të shkuar me ta në Tarsis,
larg prej Zotit.

[4]Por Zoti çoi në det një erë të madhe dhe në det u çua një stuhi e
madhe sa që anija ishte në rrezik të copëtohej. [5]Detarët i kapi frika Ps 106,23-30
e secili e thirrte në ndihmë zotin e vet dhe, për ta lehtësuar anijen, Vap 27,18
i hodhën barrët në det. Ndërkaq Jona ishte ulur në fund të anijes,
kishte rënë e po flinte me gjumë të rëndë. [6]Kapiteni i anijes iu afrua e Mt 8,24-25p
i tha: «Çka? Ti po vdes në gjumë!? Çohu, thirre në ndihmë Hyjin tënd!
Ndoshta Hyji mendon për ne e nuk mbytemi.»

[7]Atëherë i thanë njëri tjetrit: «Ejani të qesim short e të dimë pse na
gjeti kjo e keqe.» Qitën short e shorti ra mbi Jonën. [8]Atëherë i thanë:
«Na trego për ç'shkak na erdhi kjo e keqe. Cila është thirrja jote? Nga
po vjen? Cili është vendi yt? Cilit popull i përket?» [9]Ai u përgjigji:
«Unë jam hebre, adhuroj Zotin, Hyjin e qiellit, i cili krijoi detin e
tokën.» [10]Njerëzit i kapi frikë e madhe e i thanë: «Pse bëre kështu!» E
kishin marrë vesh se po ikte larg prej Zotit, madje edhe vetë u tregoi. 1,3

[11]Ata e pyetën: «Çfarë të bëjmë me ty që të qetësohet deti?» Sepse
deti vinte e trazohej gjithnjë e më tepër. [12]Ai u tha: «Më kapni e më
qitni në det e deti do të qetësohet. Sepse e di mirë se kjo stuhi e madhe
u çua kundër jush për shkakun tim.»

[13]Njerëzit u jepnin rremave për t'u kthyer në terik, por s'mundnin
sepse deti tërbohej edhe më fort. [14]Atëherë iu lutën Zotit e thanë: «Ah,

1,3 *Tarsis:* krah. 1Mbr 10,1+; Ps 48,8+ përfaqësonte, për hebrenjtë, skajin e botës. Jona do t'i ik misionit të tij duke u zhdukur sa më larg të jetë e mundur.

1,5 *zotin e vet:* marinarët janë nga kombe të ndryshme, secili ka një hyj, por besojnë në fuqinë e hyjnive të tjera.

1,7 *pse na gjeti kjo e keqe:* ideja që prania e një fajtori në një anije është fatkqësi për të gjithë gjendet edhe gjetiu në lashtësi.

1,8 *për ç'shkak na erdhi kjo e keqe:* është një sqarim që rrjedh nga rr i mëparshëm, e hequr nga BJ me LXX. – thirrja jote: d.m.th profesioni yt ose qëllimi i udhëtimit tënd.

1,10 *i thanë...*: BJ ka: pikërisht "i thanë: Ç'farë ke bërë!".

o Zot, mos lejo të vdesim për shkak të jetës së këtij njeriu dhe mos na
Jer 26,15 e ngarko gjakun e pafajshëm, sepse ti, o Zot, ke vepruar sikurse ke
dashur!» [15]E kapën Jonën dhe e hodhën në det. Deti e qetësoi furinë e
vet. [16]Njerëzit i pushtoi një frikë e madhe nga Zoti; i paraqitën fli dhe
i bënë kushte Zotit.

Jona i shpëtuar

2 [1]Zoti e kishte bërë gati një peshk të madh për ta përpirë Jonën.
/Mt 12,40 Jona qëndroi në barkun e peshkut tri ditë e tri net. [2]Nga barku
i peshkut Jona iu lut Zotit,Hyjit të vet, [3]e tha:

Ps 119,1; 129,1 «Në ngushticën time e thirra në ndihmë Zotin
e ai më vështroi;
Vaj 3,55 thirra në ndihmë nga gjiri i Nëntokës
e ma dëgjove britmën time.
[4]Më flake në humnerë, në zemrën e detit,
e më rrethuan rrjedhat,
‖Ps 42,8 të gjitha rrymat e valët e tua
kaluan përmbi mua.
Ps 31,23 [5]Mendja më thoshte: 'Jam i flakur
larg syve të tu.
Ps 5,8 E, pra, prapë do ta kundroj
Tempullin tënd të shenjtë.
Ps 69,2 [6]Më rrethuan ujërat deri në grykë,
më mbështolli humnera,
zunkthi u lidh rreth kresë sime!

1,16 autori këmbëngul mbi ndershmërinë e marinarëve paganë: ata skandalizohen për rebelimin e Jonës kundrejt Zotit (rr 10); kanë frikë se ofendojnë Zotin duke sakrifikuar Jonën (rr 14); më në fund pasi kanë njohur fuqinë e tij, i japin kultin e duhur.

2,1 *një peshk të madh*: mbi këtë peshk dhe në përgjithësi mbi mrekullitë e mbledhura nga autori i Jonës, krh. Hyrjen mbi profetët: Jona.

2,3-11 Kjo këngë, mozaikë i teksteve të mbledhur nga psalme të ndryshëm, ka strukturën e zakonshme të psalmeve të falënderimit: përmend vuajtjet e kaluara, historinë e lirimit. Psalmistët i krahasojnë rreziqet e mëdha të vdekjes dhe lirimin me ringjalljen; kështu edhe këtu (krh. Rr 6.7.8). Deti në fillim armik i Hyjit (krh. Jb 7,12+), është i konsideruar si mbretëria e vdekjes ose, të paktën si rruga që atje të shpie. Si pasojë kuptohen shprehjet kaq të forta në këtë këngë, dhe edhe fakti që sprova e Jonës është përfaqësuar nga Jezusi (Mt 12,40; Lk 11,30) si modeli i banesës së tij "në gjirin e nëntokës" (më mirë në sketerrë se në varr, krh. 2,2-3). Si pasojë mbretëria e vdekjes shfaqet si një përbindësh i etur, që nuk mund ta mbajë për vete Jezusin dhe e "vjell" në momentin e ngjalljes. Analogjia midis pagëzimit të të krishterit dhe ringjalljes së Krishtit përdor në të njëjtin kuptim modelin e Jonës në tipologjinë pagëzimore.

2,5 *E, pra, prap do ta kundroj*: me TM; BJ ka: "megjithatë vazhdoj të shikoj drejt", ose, me një korrigjim të vogël në bazë të Teodocione *('ēk* në vend të *'ak*): "si do të shikoj?".

7Mbërrijta deri në rrënjët e maleve,
shulat e tokës u mbyllën
mbas meje për amshim,
por ti e nxore prej gropës jetën time, Ps 30,4; 16,10
o Zot, Hyji im!
8Po atëherë kur në mua shpirti im u
ngushtua,
mendja vetiu më shkoi te Zoti,
urata ime mbërrijti te ti,
në Tempullin tënd të shenjtë.
9Ata që adhurojnë idhuj të kotë,
vetvetes ia humbin hirin.
10E unë me këngë lavdi
Ty do të kushtoj fli,
në vend do ta çoj kushtin që kam bërë. Ps 22,6
Shëlbimi vjen prej Zotit.» ||Ps 3,9

11Zoti i urdhëroi peshkut, i cili e volli Jonën në terik.

Kthimi i Ninivës e falja hyjnore

3 1Fjala e Zotit i qe drejtuar Jonës të dytën herë. I tha: 2«Çohu, shko në qytetin e madh të Ninivës e kumtoju sa do të të them unë!» 3Jona u ngrit e shkoi në Ninivë sipas urdhrit të Zotit.

E Niniva ishte qytet tepër i madh: për ta përshkuar kërkoheshin tri ditë udhë! 4Jona kaloi nëpër qytet një ditë udhë. Predikoi kështu: «Edhe dyzet ditë e Niniva do të rroposet!»

5Ninivasit besuan në Hyjin. Shpallën agjërim e u veshën me grathore /Lk 11,30.32; prej më të madhit e deri në më të voglin. 6I arriti lajmi edhe mbretit /Mt 12,41
të Ninivës. U çua nga froni i vet, i hoqi petkat e veta, u vesh me thes Ez 26,16
e u ul në pluhur. 7Atëherë shpallën në Ninivë me urdhër të mbretit e të mëdhenjve të tij: «Njerëz e kafshë, të mëdha e të imëta, të mos kërkojnë gjë me gojë, as të mos kullotin, as ujë të mos pinë. 8Njerëz e kafshë le të mbulohen me thasë e Hyji le të thirret në ndihmë me të Jt 4,10; Ez 27,30-31

2,7 *rrënjët e maleve*: përcaktojnë ndofta fundin e detit (mbi të cilin mendohej se qëndronte toka).

3,3 *tepër i madh*: BJ ka: "bukur i madh"; fj.fj.: "i madh përpara Hyjit", shprehja më e fortë e shkallës sipërore hebraike.*Tri ditët e të ecurit* janë një hipërbolë tjetër, për të përmendur përmasat përrallore të qytetit.

3,4 *dyzet ditët* sjellin në mendje katërdhjetë ditët e përmbytjes ose katërdhjetë vitet e daljes (krh. edhe 1Mbr 19,8). LXX lexon: "akoma tri ditë" (krh. 2,1).

3,5 *besuan në Hyjin*: kthimi shembullore kah Hyji i Ninivasve do të përmendet nga Jezusi (krh. Mt 12,41; Lk 11,32).

3,6 *u çua…*; të gjitha këto akte pendese dhe kthimi kah Hyji është antitezi i Jer 36 (krh. Hyrjen); për më tepër, ajo është plot me shprehje që i përkasin edhe Jeremisë.

3,8 *njerëz dhe kafshë*: Sipas BJ është për ta hequr sepse e përsëritur gabimisht

gjitha fuqitë. Secili njeri le të kthehet nga sjellja e vet e mbrapshtë e
Jl 2,14; Am 5,15 nga dhuna që e bën. [9]Kush e di: ndoshta Hyji ndërron mendimin, ka
dhimbë e fal, e flak felgrimin e vet e nuk sharrojmë.»
[10]Hyji i pa veprat e tyre: kishin hequr dorë nga sjellja e tyre e keqe.
Zan 6,6+; Jer 26,3 Kështu Hyjit i erdhi keq për të keqen, me të cilën u ishte kërcënuar se
do t'ua çojë dhe nuk ua çoi.

Felgrimi i profetit e përgjigjja hyjnore

Lk 15,28 **4** [1]Jona u pikëllua shumë dhe u zemërua. [2]Iu lut Zotit e tha: «Ah,
o Zot, a nuk doli shi ashtu siç e mendoja unë, kur ende isha
1,3 në vendin tim? Kjo ishte arsyeja pse mendoja të iki në Tarsis!
Dal 34,6-7+ Sepse e dija mirë se ti je Hyj i butë e i mëshirshëm, zemërgjerë e
mëshirëmadh dhe se e fal të keqen. [3]Tash, pra, o Zot, ma merr jetën,
1Mbr 19,4 po të lutem, sepse për mua më e mirë është vdekja se jeta.» [4]Zoti
i përgjigji: «A të thotë mendja se e ke me të drejtë të hidhërohesh
kështu?»
[5]Jona doli prej qytetit e zuri vend kundruall, në lindje të qytetit.
Punoi aty një tanë dhe u ul të rrijë nën hijen e saj për të parë se çka
do të ndodhë në qytet. [6]Zoti Hyj bëri të mbijë një urth që u rrit përmbi
Jonën për t'i bërë hije mbi krye e për ta shëruar nga pikëllimi i tij.
Jona iu gëzua urthit me gëzim tepër të madh.
[7]Por, të nesërmen, në agim, Hyji çoi një krimb, i cili e breu urthin
dhe urthi u tha. [8]Mandej, kur u çua lart dielli, Hyji bëri të fryejë
era e nxehtë lindore. Edhe dielli e goditi në krye Jonën. Jona u mek,
dëshiroi të vdesë e tha: «Më mirë është për mua të vdes se të rroj!»
[9]Hyji i tha Jonës: «A të thotë mendja se ke të drejtë të hidhërohesh
për shkak të urthit?» I përgjigji: «Po, kam të drejtë të zemërohem deri
në vdekje!» [10]Zoti ia priti: «Ty po të dhimbset urthi rreth të cilit nuk u
mundove aspak as nuk bëre asgjë që të rritet, i cili për një natë mbiu
e për një natë u tha: [11]e unë të mos e fal Ninivën, qytetin e madh,
në të cilin janë më se njëqind e njëzet mijë njerëz, të cilët nuk dinë
ta dallojnë të djathtën e vet nga e majta e vet dhe një numër i madh
kafshësh?»

nga rr 7.

k 4 Ky kapitull i fundit është komplet përshkrim i mëshirës hyjnore universale. Hyji ka pasur mëshirë për profetin e tij të gëlltitur (2,7) dhe për Ninivën e penduar; ka mëshirë edhe për Jonën i dëshpëruar në egoizmin e tij. Përgjigjja e tij është plot me ironi të ëmbël dhe dashuri; përkujdesi hyjnorë përfshinë edhe kafshët; me të drejtë akoma më shumë shqetësohet për njerëzit, përfshirë fëmijët në moshë të njomë (është edhe shprehje) "që nuk dinë të dallojnë dorën e djathtë nga dora e majtë" I gjithë libri është në harmoni më zbulimin ungjelor të Hyjit-dashuri dhe, në mënyrë krejt të veçantë, me Ungjillin e Lukës.

4,8 *e nxehtë*: domethënie e paqartë; BJ përkthen: "therëse"; LXX ka: "përvëluese".

Profecia e Mikesë

1 [1]Fjala e Zotit e drejtuar Mikesë nga Morasti në kohën e Joatamit, Akazit e të Ezekisë, mbretërve të Judës. Vegimet e tija në lidhje me Samarinë e me Jerusalemin.

I. GJYKIMI I IZRAELIT

KËRCËNIME E DËNIME

Gjykimi i Samarisë

Is 28,1-4

[2]Dëgjoni, popuj, të gjithë! Is 1,2; Ps 49,2
Të dëgjojë toka me gjithçka është në të!
Le të dëshmojë Zoti Hyj kundër jush,
Zoti nga Tempulli i tij i shenjtë!
[3]Sepse, ja, Zoti po del nga vendi i vet i shenjtë: Is 26,21
Ai po zbret e po i shklet Am 4,13
majat e tokës!
[4]Nën këmbë të tija po shkrihen malet, Zak 14,4; Ps 97,5
pëlcasin luginat
porsi dylli para zjarrit,
si ujërat që derdhen shpatit!
[5]E gjithë kjo për shkak të fajit të Jakobit,
për shkak të mëkateve të shtëpisë së Izraelit!
Cili është faji i Jakobit?
Pse a nuk është Samaria?
Cilat janë lartësirat e Judës?
A nuk është Jerusalemi?
[6]Samarinë do ta bëjë grumbull gurësh,
arë ku mbëltohet hardhia!
Në luginë do t'ia rrotulloj gurët,
jashtë do t'ia nxjerr themelet!

1,2-7 Ky orakull kundër Samarisë para rrënimit të qytetit në 721, u aplikua më vonë Jerusalemit.

1,2 *Zoti Hyj*: me TM (fj.fj.: "Zoti JHWH"); BJ me dshk. greke lexon vetëm: "JHWH".

1,5 *Cilat janë lartësirat e Judës*?: me TM; BJ, me LXX dhe Targum, ka: "Cili është mëkati i shtëpisë së Judës?".

7Do t'ia copëtoj të gjitha truporet,
të gjitha shpërblimet do t'i digjen në zjarr,
do t'i rropos të gjithë idhujt e tij,
sepse u mblodhën me mëditje lavirësie,
prapë do të kthehen në pagë lavirësie!

Vajtim mbi qytetet e Vërrinit

8Për këtë do të qaj e do të ulërij,
2Sam 15,30; Is 20,2-4; Ez 24,17-23 do të eci dathur e zhveshur,
si çakalli do të ulëroj,
porsi struci do të lëshoj gjëmë,
9sepse e pashërueshme është varra e tij,
se arriti deri te Juda,
preki dyert e popullit tim
mu deri në Jerusalem!
2Sam 1,20 10Mos e hapni lajmin në Get,
lotë mos derdhni,
Jer 25,34 në Betleafër rrotullohuni në pluhur!
11Shpërnguluni, banorët e Safirit,
me turp të mbuluar!
Joz 15,37 S'e lëshuan vendin banorët e Saananit!
Vaj e gjëmë në Betesel,
në të më nuk do të banoni!
12Me të drejtë ia kanë frikën të mirës

1,7 *të gjitha shpërblimet*: shpërblimet e prostitutave të shenjta të lidhura me kultin e Samarisë (Am 2,7-8; Os 4,14; krh. Lp 23,19+); krejt Samaria është për Mikenë një prostitutë, ashtu si Izraeli për Ozenë, Jereminë, Ezekielin (krh. Oz 1,2+).

1,8-16 Ky vajtim shpall lajmin e fatkeqësisë të dymbëdhjetë qytetëve, shtatë prej të cilëve kanë lindur në jug-perëndim të Judës: Gat, Moreset-Gat, Saanan, Lakhis, Akzib, Maresa, Adullam (krh. Joz 15,35-44); emri i një qyteti ndoshta është zhdukur (rr 10); katër qytetet e fundit gjenden në të njëjtën krahinë. Domethënia e përgjithshme është e qartë: një sulmim që pushton vendlindjen e profetit, këtu shërben si paralajmërim për Jerusalemin. Bëhet fjalë për inkursionin e Senakeribit kundër Filistesë e kundër Judës në 701.

1,9 *varra e tij*: hamend.; TM lexon: "varrët e tij"; BJ përkthen: "goditja e JHWH".

1,10-15 Në këto rr, teksti hebraik luan mbi emrat e dymbëdhjetë qyteteve. Ka aliteracion midis Gat dhe *taggidu*, "shpallni" (citohet këtu 2Sam 1,17); midis Bet-Leafra dhe *apar*, "pluhur" (rr 10); midis Saanan dhe *yasëah*, "ka dalë" (rr 11); midis Lakis dhe *rekesh*, "manovrues" (rr 13a); Marot (rr 12) do të thotë "hidhërim"; emri Moreset (vendlindja e profetit, 1,1) thërret në mendje të fejuarën, *më'orasa*; Akzib është vënë pranë *'akzab*, "zhgënjim" (rr 14) dhe Maresa është vënë pranë *yoresh*, "një pushtues" (rr 15).

1,10 *lot mos derdhni*: BJ propozon: "në Soko", duke hamend. mbi TM.

1,11 *shpërnguluni*: "për ju", *lakem* (TM); BJ hamend. *lëki* dhe përkthen: "ec, iku".

1,12 *ia kanë frikën*: në bazë të Targum hamend. *yi'alah;* TM ka *'alah*, "druan është e tmerruar".

banorët e Marotit — Rt 1,20
sepse prej Zotit zbriti fatkeqësia
në derën e Jerusalemit!
[13]Mbërtheni në karroca kuajt,
o banorët e Lakisit! — Joz 15,39; 2Mbr 14,19
Ky qe fillimi i mëkatit të bijës së Sionit,
se në ty u gjetën fajet e Izraelit!
[14]Prandaj do t'ia japësh letërshkurorëzimin Moresetgetit.
Pallatet e Akxibit do të jenë — Joz 15,44
gënjim për mbretër të Izraelit.
[15]Edhe një pushtues do ta dërgoj
ty, o banuese e Maresës! — Joz 15,44
Deri në Odolë do të arrijë — 1Sam 22,1;
nderi i Izraelit! — 2Sam 23,13
[16]Shkuli flokët edhe qethu — Jer 7,29
për fëmijët e kënaqësisë sate!
Shoge kokën si shqiponja kryeshogtë, — Is 22,12
se po të çohen fëmijët në skllavëri.

Kundër shfrytëzuesve

2 [1]Vaj për ata që e synojnë të keqen,
që sendërgjojnë mbrapshtinë në shtrojë! — Ps 36,5
Sa zbardh drita e sendërtojnë
se pushteti është në dorë të tyre!
[2]U lakmojnë arave, — Is 5,8
me dhunë i marrin;
u lakmojnë shtëpive,
i rrëmbejnë!
shtypin njeriun e shtëpinë e tij,
pronarin e pronën e tij!
[3]Prandaj Zoti thotë kështu:
Ja, kësaj pjelle ia mendoj të keqen,
të cilës qafën s'do të mund t'ia hiqni,
s'do të ecni më kryelartë,
se do të jetë kohë shumë e keqe. ‖Am5,13

1,13 *se në ty*: shtesë deuteronomike.
1,15 *Adullam*: ka qënë streha e Davidit ndërsa arratisej (1Sam 22,1; 2Sam 23,13).
2,2 *pronën e tij*: bëhet fjalë për sekuestrimin për borgje, nga ku kreditorët përfitojnë për të rritur akoma më shumë pronësitë e tyre.
2,3 *s'do të mund t'ia hiqni ...s'do të ecni...*: BJ, me TM lexon: "nuk mund të hiqni ... nuk mund të ecni".

4Po atë ditë
përrallë do të bëheni,
Lp 28,30-33 do të këndohet mbi ju vajtimi
e do të thuhet:
«Sharruam! U shkretuam!
U mor prona e popullit tim,
askush s'ia kthen:
ndër të pafe ndahen krahinat tona!».
5Prandaj askush s'do të mbesë
që të ngrehë për ty konopin
e shortit në mbledhjen e Zotit».

Profeti që ndjell zi

Am 2,12; Is 30,10 6«Mos profetoni!»
«Le të përjargen!»
«Për këto gjëra të mos profetojnë!»
«S'do të bjerë turpi mbi ne!».
7Pse a e mallkuar është shtëpia e Jakobit?
Vallë, mori fund duresa e Zotit?
E tillë është mënyra e veprimit të tij?
A s'janë të mira fjalët e tija
me atë që në drejtësi ecën?
8Jeni ju që vetiu ngriteni
armiq kundër popullit tim.
Lp 24,12-13 Atij që lahik s'ka
i merrni këmishën;
ata që në qetësi udhëtojnë

2,4 Tekst i vështirë, ndoshta i prishur, domethënie e pasigurt; ndiqet TM. BJ ndjek LXX. – Ndëshkimi, vepër e një sunduesi të huaj, bie mbi të gjithë popullin. – *vajtimi*: BJ shton: " – ka arritur –", edhe se e mban si glosë apo diktografi. – *nuk do të afrohet…*: domethënie e pasigurt e pjesës së fundit të rr; BJ përkthen: "si mund ta tërheqë? Ndër të pafe ndahen krahinat tona".

2,5 Grumbulluesit do të përjashtohen në ndarjen e re të tokave, në mbretërinë e ristabiluar.

2,6-11 Dëgjuesit e profetit protestojnë, në emër të beslidhjes kundër kërcënimeve të tij (rr 6-7). Mikea përgjigjet (rr 8-10) që kjo beslidhje ka qënë prishur nga padrejtësia e të devotshmëve të rremë që duan të degjojnë nga profetët e tyre vetëm premtime materiale (rr 11).

2,6 Folje e përkthyer këtu dhe në rr 11 me "për të profetizuar", do të thotë fj.fj.: " të kullojë, të përjargojë", dhe merret në përgjithësi në kuptim keqësues. – *Thonë profetët*: fj.fj.: "profetizojnë ata" (BJ). – *turpi*: TM ka *këlimmot* (forma e shumësit, ndërsa folja këtu është në njëjësin); nëse duam, mund të hamend. *këlimmut* (Jer 23,40).

2,7 *fjalët e tija*: me LXX; TM lexon: "fjalët e mia".

2,8 BJ përkthen: "dhe dje populli im ngrihej si armik; nga sipër tunikës ju ua hiqni mantelin atyre që kalojnë me nderim ndërsa kthehen nga lufta".

bëhen porsi robër lufte!
9Gratë e popullit tim i dëboni
nga shtëpitë e kënaqes së tyre;
fëmijëve të tyre ua merrni
stolinë e përhershëm timin.
10Ngrituni e ikni,
sepse këtu qetësi s'do të keni!
Për shkak të ndyrësisë do të sharroni
me sharrimin që është më i keqi.
11Po të ishte njeri që e shtyt era,
e të fliste rrena:
«Do të të profetizojë
për verë e pije dehëse»,
ky do të ishte vegues për këtë popull!

2Mbr 4,1
Dal 22,25
Jer 5,31

Premtime për ripërtëritje

12Po, tok do të mbledh krejtësisht, o Jakob,
në një do t'i mbledh Tepricat e Izraelit!
Do t'i bashkoj si grigjën në vathë,
porsi gjedhët në mes të kullosës,
do të jehojë zhurma prej shumicës së njerëzve!
13Para tyre do të ngjitet duke u hapur rrugën;
do të shpërthejnë, do të hyjnë për dere
e do të dalin;
mbreti i tyre do kalojë para tyre,
Zoti do të jetë në krye të tyre.

Jer 3,18+
Is 4,3+
Ez 34,1+; 37,15-28
Gjn 10,4

Kundër krerëve që shtypin vegjëllinë

3 1Mandej thashë:
«Dëgjoni, princa të Jakobit,
ju, o krerë, të shtëpisë së Izraelit:
Po a s'është detyrë juaja ta njihni drejtësinë?
2Por ju e urreni të mirën dhe e doni të keqen!

Is 5,20.23

2,9 *stolinë e përhershëm timin*: nderi i qënies së personit të lirë në Izrael ose e drejta e trashëgimisë.

2,10 *këtu qetësi s'do të keni*: BJ përkthen: "koha e qetësisë".

2,11 *ky do të ishte ...* : BJ përkthen: "do të profetizoja për këtë popull".

2,12-13 Diskutohet nëse Mikea është autori i këtyre premtimëve bashkimi dhe kthimi. Nga sa duket, ata janë prej periudhës së mërgimit dhe ndoshta u vendosen këtu për të kompensuar orakujt e tmerrshëm që i inkuadrojnë.

2,12 *si grigjën në vathë*: hamend. *bassira*; BJ, me TM, lexon: "si grigjën e Bosrës" (Zan 36,33; Am 1,12),; LXX ka: "si grigjën në mundim". – *prej shumicës së njerëzve*: ose "për shkak të njerëzve" (BJ), ndoshta është një glosë.

2,13 *do të shpërthejnë*: BJ, me sir. dhe volg., vë në njëjësin, duke lidhur foljen me atë që i paraprinë.

Ju njerëzve ua rrjepni me dhunë lëkurën
e prej eshtrave ua shpulponi mishin!».
[3]Ia hanë mishin popullit tim,
lëkurën ia rrjepin,
eshtrat ia copëtojnë,
siç pritet mishi që piqet në tavë,
porsi mishi që zihet në vegsh!
Jer 11,11+ [4]Një ditë do ta thërrasin në ndihmë Zotin,
por Ai s'do t'i dëgjojë,
fytyrën e vet atë ditë
prej tyre do ta fshehë,
Lp 31,17 për veprat e këqija që bënë!

Kundër profetëve mëditës

[5]Kështu thotë Zoti kundër profetëve
që e ngashnjejnë popullin tim,
që parakallëzojnë paqen
nëse kanë çka të bluajnë me dhëmbë,
e, nëse ndokush nuk ua mbush gojën,
ata kundër tyre shpallin luftë!
[6]Këndej, në vend të vegimit
natë do të keni,
terr do të keni
në vend të zbulimit;
mbi profetë do të perëndojë dielli,
dita errësirë do t'u bëhet.
[7]Veguesit do t'i mb'lojë marrja
e dijësit të turpëruar do të mbesin,
7,16; Lev 13,45; Ez 24,17 të gjithë buzët do t'i mbulojnë,
sepse s'kanë prej Hyjit përgjigje.
[8]Kurse unë jam plot fuqi
me forcën e Shpirtit të Zotit,
me drejtësi e me guxim
për t'ia kumtuar Jakobit fajin
e Izraelit, mëkatin e tij!

3,3 *porsi mishi që…*: me LXX dhe sir., *kish'er*; TM ka: "si", *ka'asher*.
3,5 Mbi dhuratat kundrejt profetëve, krh. 1Sam 9,7-8; 1Mbr 14,3; 2Mbr 4,42; 5,15.22; 8,8-9; Am 7,12. – Mikea nuk diskuton mbi frymëzimin e këtyre profetëve, por i akuzon sepse janë të interesuar.
3,6 *do t'u bëhet*: BJ: "për ata".

Përgjigjësve: lajmërim mbi mjerimin e Sionit

9 Dëgjoni këtu, princa të shtëpisë së Jakobit,
edhe ju, gjykatës të shtëpisë së Izraelit,
që në iri e keni drejtësinë,
që shtrembëroni çdo të drejtë,
10 që e ndërtoni me gjak Sionin, Am 5,7 Ab 2,12
me padrejtësi Jerusalemin!
11 Për dhurata krerët e tij gjykojnë, Is 1,23
për shpërblim mësojnë priftërinjtë e tij, 1Sam 9,7+
profetët e tij profetojnë për pare.
E guxojnë në Zotin të mbështeten kur thonë:
«Pse a s'është Zoti mes nesh?
E këqja mbi ne s'do të bjerë!». Jer 7,3-4
12 Ja, prandaj, për fajin tuaj,
arë për lavër do të bëhet Sioni, /Jer 26,18; Mik 1,6
grumbull gurësh do të bëhet Jerusalemi,
Mali i Tempullit pyll i dendur!

II. PREMTIME TË BËRA SIONIT

Mbretëria e ardhshme e Zotit në Sion

4 1 E do të ndodhë në kohë që do të vijnë: ||Is 2,2-4+
Mali i Shtëpisë së Zotit
do të ngallitë mbi majë të maleve,
do të lartësohet përmbi kodra!
Atëherë tek ai do të ngarendin popujt,
2 do të shkojnë me nxitim shumë popuj
e do të thonë: «Ejani
të ngjitemi në Malin e Zotit,
në Shtëpinë e Hyjit të Jakobit,
për të na i mësuar udhët e veta

3,9 *që shtrembëroni*: hamend.; BJ, me TM, ka: "e bëjnë të mundueshme".

3,10 *që e ndërtoni*: me përkthimet; TM ka një pjesore njëjse. – Përballë ndërtimëve të mëdha të kryeqytetit, Mikea mendon mbi të gjitha për padrejtësinë me të cilën ato u ndërtuan (kështu Am 3,10.15; 5,11; 6,8; Jer 22,13-15).

3,11 *mësojnë*: BJ ka: "vendosin": bëhet fjalë për vendimet priftërore (*torot*; krh. Dal 22,8; Lp 17,8-13; Jer 18,18; Ez 7,26; Agj 2,11-14; Mal 2,7).

4,1-5 Origjina e këtij orakulli, që rigjendet në Is 2,4, është e pasigurt. Si Is 60, ai përshkruan ardhjen në Sion të paganëve të rikthyer (krh. Is 45,14+). Kjo temë nuk i përket mendimit të Mikesë, nëse bazohemi në orakujt e tij të padiskutueshëm.

4,2 *Sepse nga Sioni…* :BJ përmbledh edhe pjesën e fundit të rr në bisedën e mëparshme.

që t'i ndjekim shtigjet e tija!»,
sepse Ligji vjen nga Sioni,
fjala e Zotit nga Jerusalemi.
3 Ai do të gjykojë ndërmjet shumë popujve,
do t'i shqyrtojë popujt e fuqishëm
deri në vende më të largta.
Shpatat e veta do t'i kthejnë në palla,
në drapërinj heshtat e veta.
Një popull kundër tjetri shpatën s'do ta nxjerrë,
s'do ta mësojnë më mjeshtrinë e luftimit!
4 Secili do të pushojë nën hardhinë e vet,
nën hijen e fikut të vet:
askush nuk do t'u shtjerë më frikë,
‖Is 1,20 sepse kështu ka thënë goja e Zotit të Ushtrive.
5 Sepse të gjithë popujt ecin,
secili në emër të zotit të vet,
Is 2,5 kurse ne ecim në emër të Zotit,
Hyjit tonë tash e përgjithmonë e jetës!

Mbledhja në Sion e grigjës së shpërndarë

6 «Po atë ditë është fjala e Zotit
Ez 34,1+; Sof 3,19 do ta bashkoj çalamanën,
edhe atë që e dëbova, do ta sjell,
po edhe atë që e ndëshkova.
Is 4,3+ 7 Me grigjë tash të çalë do të përftoj Tepricën,
popull të fortë me atë që hoq aq keq!
Përmbi ta do të sundojë Zoti në Malin Sion
tash e përgjithmonë e jetës!
8 E ti, o Kulla e Grigjës,
ti, Kodra e Bijës së Sionit,
te ti do të vijë, do të arrijë
pavarësia e dikurshme,
mbretëria e bi'së së Jerusalemit».

4,3 *deri në vende më të largëta*: fj.fj.: "deri në largësi" (TM), mungon në Is 2,4, e hequr nga BJ.

4,5 Shtesë liturgjike si (Is 2,5).

4,6-8 Me imazhin e bariut të mirë (krh. Ez 34,1+) premtohet restaurimi i Izraelit në Sion, pas ndëshkimit. Rr 6-7 janë shumë të ngjashëm me 2,12-13 dhe kanë ndoshta të njëjtën origjinë.

4,8 *kulla e grigjës*: në hebraisht *migdal'eder*; ky emër vendi i lashtë (krh. Zan 35,21) tregon këtu Jerusalemin si një vathë. – *kodra*: në hebraisht *'opel*: vendi i banesës mbretërore (Is 32,14; 2Kro 27,3).

Rrethimi, mërgimi e çlirimi i Sionit

9 Përse tash lëshon klithma të mëdha?
Pse, a mbret në ty nuk ka,
a mbaroi këshilltari yt,
që të pushtoi dhembja
si dhembjet e lindëses?
10 Vuaj e mundohu porsi ajo që lind,
Bija e Sionit,
se të duhet ta lëshosh qytetin
e të qëndrosh në fushë të larë,
duhet të shkosh në Babilon!
Atje do të fitosh çlirimin,
atje Zoti do të të shpërblejë
prej dorës së armiqve të tu.

Popujt e fshirë në lëmë

11 E tash, shumë kombe
janë bashkuar kundër teje.
Ato thonë: «Të përdhunohet,
mbi Sionin të kënaqet syri ynë!».
12 Por ata s'janë në gjendje të njohin
sendërgjimet e Tenzot,
s'e kuptuan këshillin e tij
se i bashkoi si dorësa në lëmë!
13 Çohu e shij, Bija e Sionit,
brirët e tu do t'i bëj të hekurt,
thundrat e tua prej tumbakut:
do të shtypësh popuj të panumërt!
Prenë e tyre do t'ia kushtosh Zotit,
kamjen e tyre Zotit të mbarë tokës!

Is 55,8-9

Joz 3,11; Zak 4,14; 6,5

4,9-10 Ky orakull shpall shpërnguljen. Përmendja e Babilonisë në rr 10 i aplikohet mërgimit të 587

4,10 *e mundohu*: *wehegi,* hamend.; TM lexon: *wagohi,* "dhe rrjedh".

4,11 Ndryshe nga më sipër ky orakull, përshkruan një lirim që ka ndodhur pikërisht në Sion, i pushtuar nga popujt. Në të njëjtën periudhë të Mikesë, Isaia profetizonte parathënie të ngjashme (Is 10,24-27.32-34; 14,24-27; 29,1-8; 30,27-33; 31,4-9). Bëhet fjalë ndoshta, në gjithë këto orakuj, për pushtimin e Senakerib në 701 dhe për dështimin e tij misterioz. Më vonë, sulmi i kombeve kundër Jerusalemit (dhe asgjësimi i tyre) do të bëhet një teme eskatologjike e rëndësishme (Ez 38-39; Jl 4; Zak 14).

4,13 *do t'ia kushtosh*: me përkthimet; TM ka: "do t'ia kushtoi".

Poshtërim e lavdi e dinastisë së Davidit

14 Tash gërvishtu, o bija e vragës!
Sepse të ngujuar jemi në rrethim;
me thupër mollëzën godisin
të gjykatësit të Izraelit.

/Mt 2,6; /Gjn 7,42

5 1 E ti, o Betlehem Efratë,
i vogël ndër qytetet princërore e Judës,
prej teje do të më dalë
ai që do ta sundojë Izraelin.
Zanafilla e tij prej kohëve të hershme,
prej ditëve të amshimit.
2 Prandaj Hyji do t'i dorëzojë
Is 7,14 derisa të lindë
ajo që ka për të lindur.
Atëherë Teprica e vëllezërve të tij
do të kthehet ndër bijtë e Izraelit.
3 Ai do të ngritet,
do të udhëheqë me fuqinë e Zotit,
me madhërinë e emrit të Zotit
Hyjit të vet.
Do të banojnë në qetësi,
sepse Ai do të jetë i madh
skaj më skaj të vendit:
Gjq 6,24 4 e Ai ai vetë do të jetë paqja!

4,14–5,3 Orakulli kundërvë mbretin "gjyqtar i Izraelit" aktualisht i përvujtëruar (nga Senakerib, 2Mbr 18,13-16) me mbretin–Mesia lindja e të cilit hap epokën e re të lavdisë dhe të paqes (si në Is 9,5). Mikea e paraqet këtë Mesi sipas mënyrës tradicionale të profetëve të Judës, d.m.th. si një mbret fitimtar në Sion (kështu Zan 49,10-12; Nr 24,15-19; Ps 110; Is 9,1-6; 11,1-9; 32,1).

4,14 *tash gërvishtu, o bija e vragës*: në hebraisht *gdd* mund të ketë rrënjën që do të thotë "(për të bërë gërvishtje, vija" (krh. Jer 48,37; 1Mbr 18,28), ose mund të ketë një rrënjë që do të thotë "(për t'u mbledhur) tokë" (BJ) ajo që vë në dukje akoma më shumë lojën e fjalëve të pranishme në hebraisht midis *titgodëdi* dhe *gëdud*.

5,1 *Betlehem – Efrate*: Efrata (të cilës me sa duket Mikea i bashkëngjit domethënien etimologjike të "frytshme" duke e lidhur me lindjen e Mesisë) në fillim ishte një grup familiar aleat i Kalebit (1Kro 2,19.24.50) dhe i vendosur në krahinën e Betlehemit (1Sam 17,12; Rt 1,2). Më vonë ky emër u dha qytetit (Zan 35,19; 48,7; Joz 15,59; Rut 4,11); si pasojë "Betlehem", ndoshta, është glosë që i është ngjitur "Efratës". – Mikea ka në mendje origjinën antike të dinastisë së Davidit (1Sam 17,12 e vijues; Rt 4,11.17.18-22). Ungjilltarët do të njohin në "Betlehem të Efratës" vendin e lindjes së Mesisë.

5,2 *ajo*: ndoshta Mikea ka në mendje orakullin e njohur të *'almah* (Is 7,14+), e shpallur nga Isaia rreth 30 vjet më parë.

5,4-5 Ky fragment shpall një fitore të ardhshme mbi Asirinë. Kjo fitore i

Ngadhënjyesi i ardhshëm i Asyrit

Asyri, nëse do të hyjë në tokën tonë,
nëse akurrë shklet në shtëpitë tona,
kundër tij do të ngrisim shtatë barinj Am 1,3+
e tetë krerë të popullit.
5Do ta sundojnë me shpatë dheun e Asyrit Ps 2,9 (LXX)
e me heshta tokën e Nemrodit.
Ai do të na shpëtojë nga Asyri,
kur të vijë në vendin tonë,
nëse i shklet kufijtë tanë.

Roli i ardhshëm i Tepricës ndër kombe

6Atëherë do të jetë Teprica e Jakobit Is 4,3+
në mes të popujve të panumërt
porsi vesa që vjen prej Zotit, Oz 14,6
porsi shiu që bie mbi bar,
që asgjë s'pret prej njeriut,
s'shpreson gjë prej bijve të njerëzve.
7Atëherë do të jetë Teprica e Jakobit,
në mes të popujve të panumërt,
si luani mes kafshëve të pyllit,
si luanthi mes grigjave të dhenve,
që, kur bie, shklet e kap,
s'gjendet ai që mund të shpëtojë.

Zoti do t'i zhdukë të gjitha tundimet

8Do të lartësohet dora jote
përmbi armiqtë e tu

atribuohet birit të Davidit (fillimi i rr 4, fundi i rr 5) dhe krerëve të Judës (rr 4b-5a, elemente primitivë të ripërdorur).

5,4 *tokën tonë*: me LXX dhe sir., *bë'admatenu;* TM lexon: "pallatet tona", *bë'armënotenu*.

5,5 *do ta sundojnë*: fj.fj.: *"do të kullosin". – me…shpatë*: *baptiha* me një dshk. grek (krh. Ps 55,22); TM ka: "në dyert e tija", *biptaheha*.

5,6-7 Ky orakull, në dy strofa simetrike, shpall rolin e "tepricës" për shëlbimin e kombeve (krh. 5,1-4; 7,12) dhe për ndëshkimin e tyre (4,13; 5,8.14). Tema e pare shfaqet vetëm në fund të mërgimit dhe sugjeron për këtë orakull një datë më të mëvonshme se Mikea.

5,7 *do të jetë*: TM shton: "midis kombeve".

5,8-14 Orakulli fillëstar (rr 8-13) shpall që Hyji do të asgjësojë në popullin e vet çdo mbështetje njerëzore të rremë: fuqi ushtarake [rr 9-10], vegla për shortarët [rr 11] dhe kultin idhujtar [rr 12-13] (krh. Os 3,4; 8,14; Is 2,7-8; 30,1-3.15-16; 31,1-3). Ky kërcënim inkuadrohet brenda një premtimi paqeje dhe besimi [rr 8] [si edhe lirie nga shtypësit e huaj, (rr 14)]. Rr 8 dhe 14 janë një përpunim i tekstit original që aplikon këtë orakull popujve paganë kundërshtarë të Zotit (rr 6-7).

e do të zhbihen
të gjithë kundërshtarët e tu.
9Ja, se çfarë do të ndodhë atë ditë
është fjala e Zotit
Oz 14,4; Zak 9,10 Do t'i heq prej mesit tënd kuajt e tu,
do t'i shpërndaj karrocat e tua,
10do t'i shkatërroj qytetet e vendit tënd,
do t'i rrafshoj kalatë e tua!
11Do t'i heq prej dorës shortitë,
nuk do të ketë më në ty shortarë.
12Do të bëj të zhduken gdhendjet e tua
gurngulurit nga mesi yt:
nuk ke më për të adhuruar
veprat e duarve të tua!
Dal 34,24+; 34,13+ 13Do t'i shkul banirët e tu
do t'i thërmoj idhujt e tu.
14Me felgrim e me furi
do t'u ahmerrem të gjitha kombeve
që nuk dëgjuan!

III. GJYKIM I RI KUNDËR IZRAELIT

QORTIME E KËRCËNIME

Zoti gjykon popullin e vet

Is 3,13-15; 5,3-4; Os 4,1-5

6 1Dëgjoni se çfarë thotë Zoti:
«Në këmbë! Mbrohu në gjyq përpara Maleve
edhe Kodrat le të ta dëgjojnë zërin!
2Dëgjoni, male, gjykimin e Zotit,
vëni vesh, themelet e tokës,
sepse Zoti me popull të vet po gjykohet,
Izraelin Ai po e pandeh:
3Çka të kam bërë, populli im?
E me çka ty ta mërzita?

6,1-8 Këtij gjykimit ankimit [*rib*] që Zoti e bën duke kujtuar mirësitë e tij [gjatë historisë së shenjtë] (rr 3-5), vijnë pas pyetjet që besimtari i penduar e bën vetës mbi kërkesat të Hyjit të tij (rr 6-7) si edhe përgjigja e vet profetit (rr 8).

6,1 *maleve...kodrave*: malet vendet më të përsosura ku Hyji takon popullin e tij (Sinai, Nebo, Ebal e Garizim, Sion, Karmel, etj) dhe dëshmitarë të palëvizshëm, shpesh personifikohen (Zan 49,26; 2Sam 1,21; Ez 35-36; Ps 68,16-17; etj.).

6,3-4 Lojë fjalësh midis "ta mërzita" (*hel'etika*, rr 3) dhe "të nxora" (*he'elitika*, rr 4). Populli që ankohet sepse është i braktisur nga Hyji, Zoti i kujton bamirësitë e tija të shkuara. Ky tekst ka qënë marrë te "vajtimet" në liturgjnë e të premtës së shenjtë.

Më përgjigj!
4Të nxora nga dheu i Egjiptit, Lp 5,6; 7,8
të shpëtova prej shtëpisë së skllavërisë,
para teje çova Moisiun, 1Sam 12,6
Aronin edhe Marinë!
5Populli im, të bie në mend, të lutem,
ç'synoi Balaku, mbreti i Moabit?
Ç'gjegje i dha Balaam Beori? Nr 22-24
Nga Setimi deri në Galgalë
për t'i njohur veprat e drejta të Zotit».
6Çka kam të denjë t'i kushtoj Zotit
kur bie në gjunj para të Tejetlartit Hyj?
T'i kushtoj, vallë, fli shkrumbimi
ose viça që e mbushën vjetin?
7A thua Zotit do t'i pëlqejnë?
mijëra deshësh
e përrenj vaji me miliarda?
T'i kushtoj, thua, të parëlindurin Lev 18,21+;
si shpërblim për fajin tim, 1Mbr 16,34
frytin e kraharorit tim
për mëkat që bëra?
8T'është dëftuar ç'është e mirë, o njeri, Am 5,21+
e çka Zoti kërkon prej teje:
s'kërkon tjetër pos të zbatosh drejtësinë, Am 5,24
të duash mirësinë, Oz 2,21+
të jetosh kujdesshëm me Hyjin tënd! Is 7,9; 30,15

Kundër mashtruesve në qytet

9Zëri i Zotit përhapet qytetit
është urti të druhet emri yt :

6,5 *Nga Setimi…*: Bëhet fjalë për kalimin e Jordanit. – *Veprat e drejta:* [*tsidëqoth*] janë ngjarjet e historisë së shenjtë, me të cilat Zoti u dëftua besnik angazhimëve të tij si aleat. Mëqenëse vetë besëlidhja vjen për iniciativë hyjnore, kjo "drejtësi" [*tsedaqah*] është krejtësisht hir.

6,7 Ankimit të Perëndisë me popullin e tij i përgjigjet besimtari; kjo nxjerr në pah aspektin personal të fesë për profetin. Besimtari propozon sakrifica pak a shumë të ligjshme; profeti i refuzon (rr 8) dhe i zëvëndëson me një fe shpirtërore, e kujdesshme përballë kërkesave që iu mësuan njeriut: drejtësia [*mishpat*] (profeti Amos), mirësia [*hesed*] (Ozeja), përvujtëria përballë Hyjit (Isaia).

6,8 *të jetosh kujdesshëm*: (krh. Fu 11,8): folja *sn'* (*hapax*) ka më shumë domethënien "për t'u aplikuar për, detyruar", sikur i kanë interpretuar përkthimet; BJ: "për t'u aplikuar për të ecur me Hyjin tënd".

6,9 *Është urti të druhet emri yt*: në TM bëhet fjalë për tri fjalë të pakuptueshme, fj.fj.: "dhe sukses do të shohë emrin tënd"; për BJ është një glosë, e interpretuar nga përkthimet: "është urtësi të druhet emri yt". – *kuvendi i qytetit*: *umo'ed ha'ir,* hamend.; TM ka: "dhe kush e ka përcaktuar akoma", *umi yë'ada 'od.*

Dëgjoni, fis e kuvendi i qytetit!
10 A mund ta duroj batin e rremë,
Am 8,5+ efin e zvogëluar, të mallkuarin?
11 Mund t'i shfajësoj peshoret e rreme,
qeset e peshave mashtruese?
12 Plot paudhësi janë të pasurit e qytetit,
‖Ps 120,2-3 sa herë flasin, banorët e tij rrejnë
gjuhë gënjeshtare kanë në gojën e tyre.
13 Prandaj zura të të godas,
të të shkretoj për mëkate të tua!
Oz 4,10 14 Do të hash, por nuk do të ngihesh,
gjendja jote e mjerë në ty do të mbesë.
Do të ndash mbanash, por s'do të shpëtosh gjë,
po edhe nëse do të shpëtosh gjë,
do t'ia fal shpatës.
Lp 28,30-33+; Am 5,11 15 Do të mbjellësh e s'do të korrësh,
do të shtrydhësh ullinj e me vaj s'do të lyhesh,
do të shtrydhësh rrush e verë s'do pish.

Shembulli i Samarisë

16 I mban urdhërat e Omriut,
të gjitha veprat e shtëpisë së Akabit,
sillesh simbas parimeve të tyre
që unë të bëj në ty një emnesë,
banorët e tu shenjë përqeshjeje:
do ta mbartni poshtërimin e popujve.

6,10 *A mund ta duroj batin e rremë, efin e zvogluar, të mallkuarin*: *ha'ish bet rasa 'osrot resha'* me TM, kuptim i pasigurt; BJ hamend. *ha'essa'*, "a mund ta duroj unë një masë të rremë?". – Rr 10c është një rilexim.

6,11 *t'i shfajësoj*: duke korrigjuar në *ha'azakkeh;* TM ka: "do të isha i pastër", *ha'ezkeh*.

6,12 *në gojën e tyre...*: fj.fj.: "gjuha e tyre eshte mashtruese në gojen e tyre" (BJ).

6,13 *zura*: *hahillôti,* me përkthimet; BJ me TM ka: "unë kam bërë që të sëmurësh", *heheleti*.

6,14 *gjendja jote e mjerë në ty do të mbesë*: BJ përkthen: "dhe do të të poshtrojë", shtesë e mëvoshme në mërgim; kështu edhe rr 14d.

6,16 *i mban*: TM ka: "ai ruhet"; përkthimet: "ti ruan"; – *banorët e tu*: korr.; TM ka: "banorët e tij". – *e popujve*: me LXX, krh. Ez 36,15, dhe e mban formën hebraike një korrigjim anti-samaritan. – *Veprat* dhe *parimet* (BJ: "parimet") që profeti denoncon ndoshta është kulti i Baalit, por me më siguri është luksi i të mëdhenjve dhe padrejtësia sociale.

Padrejtësi e gjithmbarshme

7 [1]Vaj për mua se jam bërë
si kallëzmbledhësi përmbas korrjes,
si kokrrambledhësi pas vjeljes së vreshtit!
S'gjej një vile për ta ngrënë,
as fik të lashtë që e dëshiroj!
[2]Njeriu i mirë, u zhduk nga vendi, Ps 14,1-3; Jer 5,1
njeri të drejtë më ndër njerëz s'ka!
Të gjithë vënë prita gjak për të derdhur,
vëllai vëllanë me rrjetë e gjuan!
[3]Për të bërë keq duart i kanë gati: Jer 4,22
princi kërkesat i shton,
gjykon gjykatësi sipas dhuratës,
vetë shkruan e vetë vulos i madhi:
vaj për ta që e shtrembërojnë të drejtën!
[4]Më i miri ndër ta është ferrë,
më i drejti si ferrëkuqja.
Erdhi dita e rojeve të tua,
ndëshkimi yt:
tash është poshtërimi i tyre!
[5]Mos kini në mikun besim, Jer 9,3; 12,6
në të afërmin shpresë mos kini;
para asaj që të fle në gji
ruaju se e hap gojën!
[6]Sepse biri të atin e shan, /Mt 10,35-36p
bija çohet kundër s'ëmës,
reja çohet kundër vjehrrit:
armiqtë e njeriut
shtëpiakët e tij!
[7]Kurse unë sytë i drejtoj te Zoti,
shpresoj në Hyjin Shëlbuesin tim;
Hyji im do të ma dëgjojë uratën!

7,1 *një vile për ta ngrënë*: asonancë midis *'eshkol*, "vile" dhe *'ekol* "për ta ngrënë".

7,3 *që e shtrembërojnë të drejtën*: BJ e heq.

7,4 *më i drejti si ferrërkuqja*: TM, që i ndan keq fjalët, ka: "një i drejtë më shumë se sa një ferrëkuqe".

7,7 Ky rr, në të cilin profeti shpall besimin e tij në shëlbim, ndoshta ka shërbyer si mbyllje për librin e tij; por ky rr ofron edhe një pike lidhjeje për shtesën e poemave të shpresës që vijojnë dhe që e kanë prejardhjen ndoshta që në periudhën e mërgimit.

IV. SHPRESAT

Sioni nën të sharat e armikes

8 Mos m'u kënaq, armikja ime,
pse jam rrëzuar, prapë do të çohem,
Gjn 8,12+ ndërsa ende rri në errësirë,
Zoti është drita ime!
9 Do ta duroj felgrimin e Zotit
sepse kam mëkatuar kundër tij
deri të gjykojë çështjen time
e të më japë të drejtën.
E di se do të më nxjerrë në dritë,
6,5+ do ta shoh drejtësinë e tij!
10 Kur të më shohë armikja ime,
turpi atë do ta mbulojë,
atë që për mua thotë:
Ps 42,4.11; Jl 2,17 «Ku është Zoti Hyji yt?».
Sytë e mi do të kënaqen në të.
Sepse ajo do të shqelmohet
si shqelmohet balta rrugës!

Profeci për ripërtëritje

11 Po vijnë ditët
të rindërtohen muret e tua;
kufijtë e tu atë ditë do të zgjerohen!
12 Po atë ditë te ti do të vijnë
prej Asyrisë deri në Egjipt,
prej Egjiptit deri në Lumë,
prej detit e deri në det,
prej malit e deri në mal!
13 Toka në shkretëtirë do të kthehet
për shkak të banorëve të vet,
si rrjedhojë e veprave të tyre.

7,8-10 Kjo armike duket që është Edomi dhe jo Babilonia (krh. Ez 25,12-14; 35; Ab 10-15; Ps 137,7; Is 34,5-8; etj).

7,11-13 Ky orakull që mund t'i përkasë epokës persiane (që nga 538), shpall rindërtimin e kalasë së Jerusalemit dhe zgjerimin e kufinjve për të pranuar një turmë: qoftë Izraelitët e shpërndarë, qoftë paganët e kthyer.

7,12 *Egjipt*: ndoshta përsëritje e gabuar; LXX ka: "Tir" – *prej malit e deri në mal*: duke lexuar me volg. *umehar hahar*; TM ka: "mali nga mali", *wëhar hahar*

7,13 Ky rr, i izoluar, ndoshta ka qënë një kërcënim kundër Judës. Në kontekstin aktual ai i aplikohet popujve paganë, biles në radhë të parë "njerëzve të vendit" banuesve më të afërt të judenjve, të cilët ishin armiqësorë ndaj komunitetit të kthyer nga mërgimi.

Urata kundër popujve

14 Kullote popullin tënd nën kërrabën tënde, Ez 34,1+;
grigjën e trashëgimit tënd, Ps 95,7; 23,1-2.4
banorët e vetmuar pyjeve,
në mes të kopshteve.
Kullotshin Basan e Galaad
si dikur!
15 Porsi në ditët e daljes sate nga Egjipti, Is 40,3+
na dëfto vepra të mrekullueshme!
16 Do të shohin popujt Is 26,11
e do të mbesin të turpëruar
sa të pushtetshme që të jenë,
gojës së vet do t'ia vënë dorën,
veshët do t'u shurdhojnë.
17 Do të lëpijnë pluhurin porsi gjarpri,
porsi zvarranikët e tokës.
Duke u dridhur do të dalin nga shtëpitë e veta
drejt Zotit Hyjit tonë
do të të druan e prej teje do të tremben.

Lutje e thekshme për falje

18 Cili Hyj është porsi ti Jer 50,20
që shlyen fajin,
që fal mëkatin
Tepricës së trashëgimit tënd,
që hidhërim s'mban për gjithmonë Ps 103,9; Dal 34,6-7
pse kënaqet kur mund të përdëllejë?!
19 Do të kthehet, do të na përdëllejë,
fajësitë tona do t'i shklasë,
do t'i flakë në fund të detit Is 38,17
të gjitha mëkatet tona.

7,14 *në mes të kopshteve*: populli është i izoluar në një territor të shkretë. Është gjendja e judenjve pas kthimit nga mërgimi, në distriktin e Jerusalemit.

7,15 *na dëfto*: hamend.; TM, e ndjekur nga BJ, ka: "do t'i tregoj".

7,17 *nga shtëpitë e veta*: BJ, me TM, shton: "drejt JHWH Zotit tonë".

7,18-20 Kjo lutje është një psalm si ato që gjenden në përmbledhjet profetike (Is 12; 25,1-5; 26,1-6.7-15.16-19; 63,7–64,11; etj.).

7,18 *...tepricës së trashëgimit tënd?*: BJ e lidh vargun me pjesën pohuese që vijon ("Për hir të tepricës së trashëqimisë së tij...").

7,19 *fajësitë tona*: me përkthimet; TM lexon: "mëkatet e tyre".

/Lk 1,73;
Zan 22,16-18;
28,13-15

20 Do t'ia dhurosh besën Jakobit
e Abrahamit hirin tënd
si u përbetove etërve tanë
që prej ditëve moti të kaluara!

7,20 Shëlbimi i Izraelit qëndron në përmbushjen e besëlidhjes dhe të premtimit, të cilët janë themeli i çdo shprese, objekti kryesorë i fese së popullit të Hyjit.

Profecia e Nahumit

Titulli

1 [1]Profecia mbi Ninivën. Libri i vegimit të Nahumit Elcezeas.

HYRJE

Psalm. Felgrimi i Zotit

[2]Hyj ziliqar e ahmarrës është Zoti! Lp 4,24+; Ez 20,5-6
Ahmarrës është Zoti e plot felgrim!
Ahmarrës është Zoti kundër armiqve të vet,
dhe ruan zemërimin për kundërshtarët e vet.
[3]Zoti është i durueshëm e i madhërueshëm në fuqi, Dal 34,6-7+
s'ka fajtor që e lë të pandëshkuar!
Udha e tij në shtrëngatë edhe në vorbull,
retë janë pluhuri i këmbëve të tija!
[4]Kërcënon detin e ai thahet, Is 50,2; Ps 106,9
të gjithë lumenjtë i shndërron në shkretëtirë!
U shkrumbuan Basani e Karmeli,
u vyshk lulja e Libanit!
[5]Para tij tunden malet, Jer 4,24
dridhen kodrat,
trandet toka para tij,
e gjithësia me banorë të vet!
[6]Kush mund të qëndrojë para felgrimit të tij, /Zb 6,17

1,1-8 Ky psalm alfabetik (krh. Fu 31,10+) – por sëria alfabetike nuk është e plotë – zhvillon temën tradicionale të zemërimit të Zotit (Nr 11,33; 2Sam 6,7; Ps 2,12; 60,3; 79,5; 110,5; etj.) e kështu formon një prelud mbi profecinë kundër Ninivës.

1,2-3 Nga *Hakmarrës është Zoti* deri te *s'ka fajtor që e lë të pandëshkuar*, kemi katër strofat që nuk bëjnë pjesë në serinë alfabetike; duken një koment i mëtejshëm i rr 2a; një shpjegim i kuptimit të zemërimit hyjnor.

1,4c *u shkrumbuan*; *'umlal*; BJ lexon *dalëlû*, "janë reduktuar", që lejon të rivendoset një fillim i përshtatshëm I strofës (*dalet*).

1,5 *Para tij*: BJ ka "për shkak të tij" – *Trandet*: *wattissa'* i TM; BJ hamendje: *wattissah*, "është e shkatërruar". – Për të përshkruar zemërimin e Hyjit, poeti përdor temat e kozmogonive antike (krijimin, fitoren hyjnore mbi ujërat, Jb 7,12+) dhe ata të historisë së shenjtë (deti i kuq dhe Sinaj, Ps 114,3-8; Is 51,10; etj.).

t'i bëjë ballë flakës së zemërimit të tij?
Idhnia e tij u derdh si zjarri,
dhe qetat u shkrinë prej vapës së tij!
[7]I mirë është Zoti,
është strehim në ditë të vështirë,
i njeh ata që në të kanë shpresën
Zan 6,7v; 8,1 [8]edhe kur vërshon përmbytja.
Do t'i shuajë kundërshtarët e vet,
armiqtë e tij do t'i hajë terri!

Qortime profetike Judës e Ninivës (Judës)

1Sam 2,6 [9]Çfarë mendoni kundër Zotit?
Ai është ai që asgjëson çdo gjë!
S'ka nevojë të ndrydhë dy herë!
[10]Si ferrat e dendura
ndër vete të gërshetuara,
si pijanecat e dehur,
do të asgjësohen si kashta krejt e thatë!
(Asurit)
[11]Prej teje doli
Lp 13,14+; Ps 18,5 ai që Zotit të keqen ia mendon,
këshilltari që synon kryengritjen!
(Judës: vegim)
[12]Kështu thotë Zoti:
2Mbr 19,35-36 Le të jenë të fortë, le të jenë, në dashtë, shumë,
do të krasiten e do të zhduken!
Ty të ndëshkova,
porse nuk do të të ndëshkoj!
Is 9,3 [13]Copë do ta bëj shkopin që shpinës të binte,
vargjet e tua grimë grimë do t'i bëj!

1,8 *përmbytja*: aluzion i mundshëm i përmbytjes (ashtu si Nahumi, Noe-hi ishte një "ngushëllimtar", sipas Zan 5,29). Zemërimi hyjnor ka një kuptim (rr 7-8): ai nuk është tërbim i verbër, por një gjykim që dallon besimtarët nga jobesimtarët. – *kundërshtarët e ve*: me LXX TM lexon: "vendi i tij", m^{e} qômah (ai i Ninivës).

1,9 *Çfarë mendoni...?* Mund edhe të përkthehet: "Çfarë meditoni...?" (BJ), ose "Çfarë ideje keni juve për Zotin; apo edhe "Si duhet të keni besim në Zotin!"

1,10 Tekst i pasigurt. – *duke qenë se*: fj.fj.: "duke qenë se deri në" *ki'ad*; BJ hamendje: *këya'ar*, "si një grumbull", – *si pijanecat e dehur*: BJ e korrigjon në: "si shkurre të ndërthurura", në bazë të një ngatërrimi të mundshëm të dy rrënjëve *sb'/sbk*. – *asgjësohen*: në bazë të TM do të duhej të shtohej "krejtësisht" (*male'*); BJ hamend.: *halo'*, duke e lidhur me rr 11: "Prej teje doli...".

1,11 *ai që Zotit të keqen ia mendon*: ky personazh jobesimtar, i dalë nga Asiria, mund të jetë Sennàcherib (krh. 2Mbr 18-19). – *kundër Zotit*: në bazë të TM, BJ shton: "këshilltari i Belial-it".

(Mbretit të Ninivës: vegim)

14 Për ty Zoti do ta japë këtë urdhër: Is 14,19-21
Nuk do të lejë më djalë në vatër! Jr 8,1-2
Në tempull të hyjit tënd do të zhduk
idhujt e gdhendur e të shkrirë
e do ta vë varrin tënd
sepse i pandershëm je!

(Judës)

2 1 Ja mbi male
këmbët e sihariqtarit, Is 52,7-10
të atij që paqen kumton.
Kremtoj, Judë, festat e tua,
kushtoji kushtet e tua.
sepse askurrë më s'do të vazhdojë 1,11+
të përshkohet n'për ty Beliali!
Mbaroi shqimi!

RRËNIMI I NINIVËS

Sulmi

2 Kundër teje po vjen shpartalluesi! Is 5,26-30;
Ruaj kalanë vezhgo udhën, shtrëngo ijët, Jer 5,15-17; 6,22-30
mblidhi të gjitha fuqitë e tua!
3 Sepse Zoti po ia kthen nderin Jakobit
si madhërinë e Izraelit! Is 5,1+
Njëmend plaçkitësit e kishin plaçkitur,
këputur ua kishin shermendet!
4 Mburojat e trimave të tij po skuqen, Ez 23,6
të ushtrisë petkat kuq prej gjakut,
rrathët karrocave gacë u bëhen
kur bien në luftë,
turfëllojnë kalorësit!
5 Furishëm karrocat udhës vrapojnë, Jer 46,9
njëra në tjetrën në sheshe ndeshen,
pamja e tyre si rrufeja,
si vetëtima këndej andej vrapojnë!

2,1 *i keqi* (Beliali): BJ ka "Beliali" *Bibla e Filipaj ka vetem *"Beliali"*, jo i *"keqi"*

2,4 *kur bien në luftë:* BJ ka: "në ditën e sulmimit".

[6]Trimi trimit i bëzan të madhe,
nget secili udhës së vet,
vrapojnë në mure,
tana mbrojtëse tashmë u vu!
[7]U hapën dyert e lumenjve,
të dridhurat pallatin kapën!
3,4 [8]U zbulua Bukuroshja, u mor,
shërbëtorët e saj gjëmojnë
porsi pëllumbeshat
e rrahin parzmat!
[9]Niniva u bë liqen i trazuar
prej të cilit tretin ujërat.
«Ndaluni! Zini vend!»
por askush prapa nuk kthehet.
[10]Merrni argjend! Rrëmbeni ar!
Fund nuk ka kamja e saj,
vishtari me gjë të paçmueshme!
[11]Shpërndarje, shkretim, shkatërrim;
Is 13,7-8 pëlcet zemra, gjunjtë lëshojnë,
Jer 30,6; 4,31+ s'mbetet ijë për pa u dridh,
të gjithëve faqet u ndërrojnë ngjyrë!

Dënimi i luanit të Asurit

Oz 5,14; Mik 5,7; Jer 4,7 [12]Ku është strofulli i luanëve?
Ku është shpella e zogjve të luanëve,
ku luani i printe zogut të vet
e askush ta trembë s'guxonte?
[13]Zinte luani sa për zogj i lypej,
mbytte për luanesha të veta.
Me pre i mbushi shpellat e veta,
me rrëmbime strofujt e vet!
=3,5 [14]Ah, më prit! Ku je!

2,6 *i bëzan të madhe:* përkthen formën shumës të versioneve; TM ka një njëjës ("dhe i kujton"), BJ përkthen "bën thirrje" duke supozuar si kryefjalë mbretin asirian (3,18). – *tana mbrojtëse…:* ndoshta një lloj mburoje kolektive e paracaktuar të mbrojë rrethuesit që sulmojnë bastionin siç shihet në ultësirat asiriane.

2,8 *Bukuroshja:* BJ hamend.: "Bukuria" *(hassëbi);* edhe LXX ka një emër. TM lexon "ai është vendosur *(wëhussab).*

2,9 *ujërat*: mêmeh'a me LXX; TM ka *hemmâ,* "dhe ata".

2,11 *Shpërndarje, shkretim, shkatërrim:* asonancë: *bûqâ, ûmëbûqâ, ûmëbûlaqâ. – të gjithëve faqet u ndërrojnë ngjyrë:* përkthehet edhe "skuqen dhunshëm".

2,12 *strofkulli: më'arâ,* hamend.*;* TM lexon: *mir'eh,* "kullota". – *vendi…zogjve të luanëve?:* BJ lexon në formë pohuese.

2,14 *turma jote: rubek,* me LXX, sir e 4QpNaum (=komenti i Nahum zbuluar në Qumran); në TM është *rikbah,* "qerret e tij".

thotë Zoti i Ushtrive
Do t'i djeg qerret, tym do t'i bëj,
luanthit e tu do t'i hajë shpata!
Do ta zhduk prej vendit prenë që bëre,
do të shuajë zëri i kasnecave të tu!

Dënimi i Ninivës

3 [1]Vaj për ty, qytet gjakësor,
plot me rrena,
plot rrëmbime!
Prej teje s'do të zhduket preja!
[2]Fërshëllejnë frushkujt,
rropatin rrotat,
tërfëllejnë kalorësit,
[3]shkëlqejnë shpatat,
ndriçojnë heshtat,
shumicë të vrarësh,
grumbuj të të vdekurish:
të panumërta janë kufomat, Ez 39,11-16
nëpër to haset në thua!
[4]Shkaku i këtyre?
Fëlligështia e lavires, Zb 17-18
të bukuroshes, joshëses, zanueses,
që i ngashnjeu me lavirësi të vet popujt,
me shitime të veta kombet!
[5]A më prit! Ku je? =2,14
thotë Zoti i Ushtrive
Do t'i çoj petkat deri në faqe,
para popujve para mbretërive, Oz 2,5+
trupin tënd do të ta qes lakuriq!
[6]Do të të mbulojë turp e marre,
do të të çnderoj,
për poshtërsi do të bëhesh shembull.

3,1-7 Përshkrim i ri i rënies së Ninivës, i shoqëruar nga një gjykim mbi mëkatet që kanë tërhequr këtë ndëshkim. Duke e përfaqësuar Ninivën si një lavire, Nahum-i ka parasysh jo shumë idhujtarinë (Niniva nuk është si Izraeli nusja e Zotit) dhe lavirësinë e saj fetare por më tepër lakminë e saj dhe aftësinë me të cilën ajo ka vendosur pushtetin e saj mbi të gjithë popujt për t'i plaçkitur.

3,4 *me shitime të veta kombet:* fj.fj.: "që shiste kombet" *(hammokeret);* në bazë të një inversioni të thjeshtë bashkëtingëlloresh, proprozohet *hakkomeret,* "që merrte në rrjetat e saj, mashtronte"

3,6 Ndëshkimi i Ninivës është ai i grave kurorëthyerëse (krh. Oz 2,5; Ez 16,36-43; 23,25-30)

7E do të ndodhë:
Kushdo të të shikojë
do të mbesë shtang edhe do të thotë:
Jer 15,5; Is 51,19 «U rrënua Niniva!».
A do të ketë kush dhimbë për ty?
Ku ta lyp ngushëlluesin tënd?

Shembulli i Tebes

8Pse a më e mirë je se Noamoni
që shtrihej përmbi lumenj?
I rrethuar gjithkah me ujë:
ledh mburojës përpara deti
e për mure mbrojtëse ujërat!
9Kúsi ishte forca e tij
e Egjipti që s'ka kufi,
Jer 46,9+ ndihmë i ishin futë edhe libianë!
10Por edhe ai qe tretur në mërgim,
shkoi në skllavëri.
Oz 10,14+ Fëmijët e tij qenë shkapatur
në udhëkryqe të të gjitha shesheve.
Jl 4,3 Mbi fisnikët e tij short qitën,
iu mbërthye në pranga gjithë paria.
11Edhe ti, pra, do të trullosesh,
do të përbuzesh
e prej armiqve
strehim do të kërkosh.

Niniva kot përgatitet për mbrojtje

12Fortesat e tua janë si fiku
i ngarkuar me fiq të lashtë:
posa të shkundet
në gojë i bien atij që i ha!
Is 3,12; 19,16; 13Shiko popullin që të ka mbetur:
Jer 50,37; 51,30 s'të mbeti tjetër përveç gra!

3,7 *Niniva…ngushëlluesin tënd?;* BJ e kufizon diskutimin në "Niniva! Çfarë shkretimi!" dhe interpreton dy pyetjet pasuese si koment i profetit.

3,8 *Noamoni:* hebr. "qyteti i Amon", që është ndoshta Tebe, në Egjiptin e sipërm, i plaçkitur në 663 nga ushtritë e Assurbanipal në të cilën kishin arritur që në 667. – *ledh mburojës:* fj.fj., me 4QpNaum: "ledhi i tij mburojës"; TM lexon "ledhi mburojës". – *ujërat: mayim,* me 4QpNaum; TM lexon *miyyam,* nga deti. – Ky përshkrim poetik ka qenë komentuar nga shprehja më prozaike "i rrethuar gjithkah me ujë" (që BJ e vendos në kllapa).

3,9 *ndihmë i ishin futë:* BJ ka "aleatët e saj"; me LXX e sir.; TM ka "aleatët e tu"

3,12-15 Kjo profeci duket se aludon për rënie të pësuara nga ushtritë asiriane (kapja e Asur-it në 614).

Dyert e vendit tënd po hapen
dy kapakësh për armiqtë e tu,
zjarri i përlau shulat e dyerve!
14 Nxirr ujë për rrethim,
forcoj mirë pirgjet e tua;
hyr në baltë, shqelmo argjilën,
merre kallëpin e tullave!
15 Aty zjarri do të të përpijë,
shpata farën do ta tresë.

Dërgimi i karkalecave

Shtohu, ani, porsi vemja,
shumohu si karkaleci.
16 Më shumë bëre për vete tregtarë
se sa yjet e shkepur në qiell,
17a Rojat e tua si karkaleci,
shemb kandrrash shkruesit e tu Jer 51,27
që kapen në gardh
kur bën të ftohtë;
lindi dielli,
16b karkaleci e hoqi lëkurën e fluturoi:
17b fluturuan s'dihet se ku!

Vajtim përmortor

18 O ti, mbreti i Asirisë,
i zuri gjumi barinjtë e tu,
po koten princat e tu,
populli yt u shpërnda në male, 1Mbr 22,17
burrë nuk ka që t'i bashkojë!
19 Thyerja jote s'ka shërim,
e pashërueshme është plaga jote!
Kush dëgjon ç'thuhet për ty,
përmbi ty i rreh shuplakat.
E njëmend, kush s'e sprovoi
vazhdimisht egërsinë tënde?!

3,15-17 Pushtimi i asirianëve në vendet e pushtuara (tregtarë, ushtarë, zyrtarë) është e krahasuar me atë të një reje karkalecash. I njëjti imazh shërben për të shpallur zhdukjen e papritur dhe të plotë.

3,15 *shpata farën do ta tresë:* TM shton "do të të përpijë si karkaleci, glosë e frymëzuar nga vazhdimi.

3,15-16 *Shtohu, ani... tregtarë:* BJ i përkthen këto folje si urdhërore: "grumbullohu... grumbullohu... shumo"

3,17a Këtu lexohet rr 16b në mes të rr 17 edhe me që asnjë dëshmitar antik nuk e bën një zhvendosje të tillë – *fluturuan s'dihet se ku:* TM ka *'ayy'am* (BJ "ku janë?"); LXX lexon: *'ôy mah* ("Mjerë! Si..."), duke e lidhur me pjesën vijuese.

Profecia e Habakukut

Titulli

1 [1]Profecia që e pa profeti Habakuk.

I. DIALOGU NDËRMJET PROFETIT E HYJIT

Ankimi i parë i profetit: cënimi i drejtësisë

[2]Deri kur do të thërras ndihmë, o Zot,
e ti nuk do të dëgjosh?
«Dhunë!» do të klith kah ti, Jb 19,7
e ti nuk do të shpëtosh? Jer 14,9; Ps 18,42
[3]Pse ma qet para ta shikoj prapësinë
e ti vetëm e kundron mbrapshtinë?
Para meje është shkretim e dhunë, Am 3,9-10; Jer 6,7; 9,2v; Ps 55,10-12
bëhet rragatje e peshë çohet grindja!
[4]Ja, pse s'ka fuqi më Ligji
e gjyqi s'ia del qëllimit!
Pse i pashpirti ngadhënjen mbi të drejtin, Mik 7,2-3; Is 59,14
këndej gjyqi del i shtrembëruar!

Profecia e parë. Kaldenjtë frushkulli i Hyjit

[5]Shikoni në popuj e vrojtoni, /Vap 13,41

1,1 Profecia: fj.fj: "barrë, ngarkesë" (krh. Is 13,1; etj.; Jer 23,33-40).

1,2-4 Në emër të popullit të tij (krh. Jer 10,23-25; 14,2-9.19-22; Is 59,9-14), profeti ankohet me Zotin për fatkeqësitë publike. Teksti, lidhur me ankesat e Psalterit dhe të Jeremisë, i marrë si i vetëm, mund t'i referohet çrregullimeve të brendshme të një shoqërie; por, në kontekstin e rr 12-17, ka nën synim, pa asnjë dyshim, shtypjen kaldeje. Përse drejtësia dhe mirësia e Zotit (dhe shenjtëria e tij, rr 13) e tolerojnë triumfin e keqbërësve? Kush qeveris në fakt, është një pagan, dhe Juda, edhe pse mëkatar, mbetet një "i drejtë", që njeh Hyjin e vërtetë. Zotit i takon përgjigjja (krh. 2,1).

1,5-11 Përgjigjja e parë: vetë Zoti e frymëzon frushkullin kaldeas. Këta paganë janë mjeti i drejtësisë së tij, për njafarë kohe (krh. Am 3,11; Is 10,5-27; Jer 5,14-19; 25,1-13; 27,6-22; 51,20-23; Lp 28,47v; 2Mbr 24,2-4); krh. Nabukodonozor, "shërbëtori im" (Jer 25,9; 27,6; 43,10).

1,5 *sepse po e bëj një punë*...me TM: LXX përkthen: "unë do të bëj", e ndjekur nga BJ.

Is 29,9 çudituni e mrekullohuni,
sepse po e bëj një punë në ditët tuaja
që, po të tregohej, kush s'do ta besonte.
6 Ja, në këmbë po bëj të çohen kaldenjtë,
popull idhnak edhe i prapët,
që e përshkon anë e kënd vendin
për të bërë të veta banesat jo të tijat.
7 I përfrigueshëm është edhe i tmerrshëm,
e drejta e nderi për të është forca!
8 Kuajt e tij më të shpejtë se leopardi,
Sof 3,3 më të egjër se ujqtë e malit,
ngarendin kalorësit e tij,
bajlozat i vijnë prej së largu,
fluturojnë porsi shqiponja
që flakë lëshohet për të ngrënë prenë!
9 Të gjithë vijnë për të bërë dhunime,
erë përcëlluese fytyra e tyre,
porsi rërë grumbullojnë robër.
10 Ky popull i përqesh mbretërit,
qeveritarët në gaz i vë,
lojë për të është çdo fortesë,
dhe afron dhe e pushton!
11 Kthen si era e mandej vazhdon:
1,7; Is 10,13 për të Hyj është forca e tij!

Ankimi i dytë: tagrambledhjet e shtypësit

Lp 33,27; Ps 90,1-2 12 Pse, a s'je, o Zot, qysh prej fillimit
Lev 17,1+ Hyji im, Shenjti im

1,6 Imazhe të tilla që japin një përshkrim epik të pushtimit gjenden shumë herë tek profetët (krh. Is 5,26-29; 13,17-18; Jer 4,5-7.13.16-17; 5,15-17; 6,22-24; Nah 3,2-3; Ez 23,22-26; 28,7-10).

1,7 *për të është forca*: me TM; BJ përkthen: "forca e tij bën". Ky popull nuk njeh as Hyj as zotëri dhe ia atribuon vetëm vetvetes sukseset e tija (krh. rr 11b).

1,8 *leopardi*: BJ përkthen: "pantera".

1,9 *erë përcëlluese fytyra e tyre*: hamend. tekst i pasigurt; fj.fj. "afshi (apo lakmia) i fytyrave të tyre BJ: "fytyra përvëluese", – *vijnë*: fj.fj. "përpara" "drejt lindjes"; BJ: "si era e lindjes" duke ndjekur 1QpAb (=Komenti i Habakukut i zbuluar në Qumran në 1947) e Vulg.; "era e lindjes", erë djegëse e shkretëtirës, është ndonjëherë simbol i pushtimeve të ardhura nga lindja (krh. Oz 12,2; 13,15; Jer 18,17; Ez 17,10v).

1,10 *afron*: fj.fj.: "grumbujt e dheut" (BJ). Shpatet apo argjinaturat e tokës përdoreshin për rrethimet.

1,11 *vazhdon*: si uragani, pushtimi kalon dhe ikën, duke lënë vetëm rrënoja aty ku ka kaluar. Të tjerë nënkuptojnë: "Atëherë shpirti ka kaluar dhe ka ikur" (një fazë frymëzimi profetik është mbyllur); ose: "Atëherë ai (pushtuesi) ka ndyshuar shpirt dhe kapërcyer (misionin e tij)", – *për të Hyj…*: fj.fj.: bëhet Hyj. BJ:" Kriminel që e bën Hyj forcën e tij".

1,12-17 Ky vajtim i ri rimerr të parin (rr 2-4): meqenëse triumfi i kaldenjve ka si shkak përfundimtar vullnetin e Zotit (rr 5-6), duhet pyetur Zoti. Si është e mundur

që nuk vdes kurrë?
E caktove, o Zot, që të ushtrojë të drejtën,
Shkëmbi im, e themelove për të ndëshkuar!
13Ti, që sytë i ke aq të pastër — 1,3; Ps 5,5-6
sa që s'mund ta shikojnë të keqen,
paudhësinë s'mund ta kundrosh,
pse i këqyr të mbrapshtët e heshton — Ps 35,22v
kur i keqi e përpin më të drejtin?
14I bëre njerëzit si peshq deti, — Jer 16,16; Ez 12,13;
zvarranikë që zot nuk kanë mbi vete. — 17,20; 29,4v; 32,3
15Të gjithë i gjuan kaldeu me grep.
të gjithë i nxjerr jashta me rrjetë,
i bashkon në kariq të vet:
për këtë gjë gëzon e galdon!
16Këndej edhe rrjetës i kushton fli,
kariqit të vet kem i djeg,
sepse i sjellin kafshatë të majme,
ushqim të shijshëm!
17A për këtë, thua, do të nxjerrë shpatën
për të prerë popuj pa farë mëshire?!

Profecia e dytë: i drejti do të jetojë në saje të fesë së vet

2 1Do të qëndroj në rojën time, — Nr 23,1-6
do të ngjitem në majë të vrojtores,
do të vëzhgoj të shoh çfarë do të më thotë,
ç'do të më përgjigjë në ankimin tim.
2Zoti atëherë më gjegji e më tha:

ai, i drejtë dhe i shenjtë, rojtar i të drejtës (rr 12ab-13), të mund të trajtojë kështu kombet dhe popullin e zgjedhur (rr 14)? A do të lejojë që keqbërësi të gëlltisë të drejtin (rr 13; krh. rr 4,15-17)?

1,12 *që prej fillimit*: BJ: "që nga kohët e lashta", pra nga koha e daljes, që do të kujtohet në k 3. Aty qëndron për Habakukun arsyeja e shpresës. – *që nuk vdes kurrë*: fj.fj. "ne nuk do të vdesim" *lʊ namût* i TM, rezultat i korrigjimit të një skribi: BJ hamendësim: lʊ tamût, "që nuk vdes": duhej të ishte teksti origjinal. –*E caktove o Zot që të ushtrojë të drejtën*: fj.fj.: "e bëre të fortë"; populli kaldeas, i frymëzuar për një mision drejtësie të cilin nuk duhet ta teprojë (krh. 1,5+). Për të tjerë, bëhet fjalë për Izraelin, që duhej të ishte arbitri i popullit, apo i mbretit të Judesë, Joakimit, jo-besnik ndaj misionit të tij: 1,2-4.12-17 dhe 2,6-19 do të ishin drejtuar kundër këtij të fundit. – *shkëmbi*: fj.fj.: "është një shkëmb"; BJ: "si një shkëmb"; krh. Lp 32,4.

1,15 *kaldeu*: pushtuesi kaldeas.

1,16 *i shijshëm*: duke lexuar një mashkullore në vend të femërores hebraike.

1,17 *shpatën*: TM ka *hermô*, "rrjeta": mund të jetë një përsëritje e gabuar e rr 16.1QpAb lexon: "shpata", *harbô*, dhe e mbulon karakterin pyetës të rr.

2,1 *në majë të vrojtores*: me TM; BJ me 1QpAb paraqet "mbi vrojtoren time".– do të përgjigjet: *yashîb*, hamend. (krh. Sir.); TM lexon: 'ashîb, " do të përgjigjem". – Profeti vigjilon mbi popullin e tij si roja mbi bastionet (krh. Oz 9,8+; Is 21,6-12; Jer 6,17; Ez 3,17; 33,1-9; Ps 5,4).

Is 8,1; Jer 30,2; Zb 1,19

«Shkruaje vegimin,
gdhende përmbi rrasëza
që lexuesi ta lexojë rrjedhshëm.
3Është vegim për kohë të caktuar,
kah përmbushja shkon, nuk rren;
2Pjt 3,4-10 nëse vonon, prite me shpresë,
Nr 23,19 se do të vijë e s'do të vonojë!».
4Sharron ai që i drejtë s'është në shpirt:
/Rom 1,17; /Gal 3,11; /Heb 10,38 në saje të fesë së vet jeton i drejti!

II. MALLKIMET KUNDËR SHTYPËSIT

Hyrje

5Vërtet kamja e rren krenarinë
e në skaj ai kurrë s'ia del.
Is 5,14 Fytin e vet si ferri e hap
Fu 27,20 e, si vdekja, që kurrë s'ngopet,
i bën të vetat të gjitha kombet,
i përmbledh të gjitha fiset.
Is 14,4; Mik 2,4 6Porse këta, a thua, të gjithë së bashku
s'do ta vënë në bisht të lahutës,

2,3 *për kohë të caktuar*: nga kjo urdhëri për të shkruar. Vegimi do të përmbushet "në kohën e caktuar" (krh. Dan 8,19.26; 10,14; 11,27.35) e dokumenti i shkruar angazhon për këtë kohë fjalën e Zotit (krh. Pjt 3,2), duke treguar në kohën e caktuar vërtetësinë e saj (krh. Is 8,1.3; 30,8) – *kah përmbushja shkon*: fjalë për fjalë: aspiron një afat të fundit (BJ). Vizioni është i pajisur me një energji të vetën, duke qenë se shpreh një fjalë të Hyjit që do të realizohet (krh. Is 55,10-11). Liturgjia e ardhjes përdor këtë rr, në bazë të përkthimit grek, për të shprehur pritjen e Mesisë. Krh. edhe Heb 10,37.

2,4 *sharron ai që i drejtë s'është në shpirt*: hamend.: *ullap*; TM ka: "është i fryrë (*'uppëlâ*), nuk është i drejtë, shpirti i tij në të" (hamendësohet një inversion bashkëtigëlloresh); BJ: ja ai që është i fryrë me krenari, shpirti i të cilit ...(*'uppal*); Vulg. e përkthen:"ai që nuk beson, shpirti i tij nuk do të jetë i drejtë në të"; LXX lexon: "nëse ai braktis, shpirti i nuk pëlqehet në të; por i drejti do të jetojë nga feja në mua". – *në saje të fesë së vet jeton i drejti*: apo "besnikërisë" (BJ): ky vendim, i formuluar në terma universale (krh. Is 3,10-11) shpreh përmbajtjen e vizionit. "Besnikëria" (krh. Oz 2,22; Jer 5,1.3; 7,28; 9,2; etj.) ndaj Hyjit, pra ndaj fjalës së tij dhe vullnetit të tij, e karakterizon të "drejtin" dhe i siguron këtu poshtë siguri dhe jetë (krh. Is 33,6; Ps 37,3; Fu 10,25; etj.), ndërsa i paudhi, të cilit i mungon kjo "drejtësi", shkon në shkatërrim. Në këtë kontekst (1,2-4.12-17; 2,5-18) bëhet fjalë këtu përkatësisht për Judën dhe për Kaldeun, i drejti Judë do të jetojë, shtypësi do të vdesë. Në tekstin e LXX, ku "besnikëri" bëhet "fe", shën Pali do të lexojë doktrinën e justifkimit nëpërmjet fesë.

2,5 *kamja*: *hôn*, 1QpAb; TM ka *yayin,* "verë"; LXX e lexon: *"mendjemadhi". – bën besëthyes;* BJ, me 1QpAb, lexon "tradhëton": TM dhe LXX kanë: është "tradhëtar".

2,6 *s'do të bëjnë, vallë, përrallë për qesëndi (tallje)*: *ûmêlîsâ hîdôt,* hamend.; TM lexon: *ûmêlîsâ hîdôt,* "e një tallje, enigma". *Do të thonë*: me 1QpAb dhe LXX; TM lexon: "do të thotë". – *Satira,mashal*, është një strofë tallëse që përdor metaforën. Qesëndia, *mêlîsâ,* është një enigmë,

s'do ta bëjnë, vallë, përrallë për qesëndi?
E do t'i thonë:

Pesë nëmat

I

Mjerë kush mbledh çka s'është e tija deri kur? — Zb 8,13+; Is 5,8+; Lk 6,24-26
që ngarkon pengje mbi vete!
7 Vallë, s'do të ngriten, thua, papritmas
për të të ngrënë?
S'do të mëkojnë ata që të tundin
e s'do të bëhesh preja e tyre?!
8 Pasi ti plaçkite popuj shumë, — Is 33,1
kush të mbesë prej popujve ty do të plaçkisë,
për gjak njerëzish e shtypje të vendit — =2,17
të qyteteve e të banorëve të tyre!

II

9 Mjerë kush nxjerr fitim të padrejtë — Jer 22,13-17
për të zezën e shtëpisë së vet
që të endë lart çerdhen e vet, — Jer 49,16; Is 14,13+; Ab 4
për të shpëtuar nga mjerimi!
10 Sendërgjove turpin e shtëpisë sate
shumë popuj duke shkallmuar — 1,17
e mëkatove kundër shpirtit tënd! — Is 14,20
11 Sepse guri prej murit do të thërrasë, — Lk 19,40
prej pullazit do t'i përgjigjë trau!

III

12 Mjerë kush në gjak ndërton qytetin, — Jer 22,13; Mik 3,10
mbi fajësi e ngreh kështjellën!
13 Pse a s'është kjo prej Zotit të Ushtrive

që duhet të interpretohet. Këta terma karakterizojnë gjininë letrare të pesë mallkimeve: në formë solemne profecish, ka kërcënime të shqiptuara në terma të fshehura. – *Mjerë kush mbledh*: është kundër lakmisë së pushtuesit. Mendimi ka hollësinë e diskutimeve të bëra në shëmbëlltyra. Kaldeu që merr në pronësi të mirat e të tjerëve bëhet borxhli. Me këtë titull, kur t'i vijë rradha do të jetë pre e popujve të zhveshur, të bërë kreditorë të tij. Është ligji i shpagimit (Dal 21, 25+).

2,9 *Mjerë kush nxjerr fitim të padrejtë*: Kaldeu do të ketë fatin e njeriut që është pasuruar me fitime të paligjshme; nuk do t'i mbesë asgjë.

2,10 *ke shtypur*: me versionet; TM lexon: "të shtypësh".

2,11 Është një shtëpi e ndërtuar me fitime të paligjshme: guri dhe druri kërkojnë hakmarrje kundër pronarit të padrejtë.

2,12 *Mjerë kush ndërton*: kundër politikës së dhunës.

2,13 *A ndoshta nuk është...*: me versionet; TM lexon: "Ja" (formula hyrëse e dy citimeve) (krh. 2Kro 25,26).

‖Jer 51,58 që popujt për zjarr të punojnë,
Sir 14,19 për asgjë të mundohen kombet?
‖Is 11,9; Nr 14,21+ 14Vërtet toka do të mbushet plot
me të njohurit e lavdisë së Zotit
si ujërat që e mbulojnë detin!

IV

Zan 9,20-25 15Mjerë kush pijen i jep mikut të vet,
i qet helm edhe e deh
për t'ia parë lakuriqësinë!
16Në vend të nderit do të të mbulojë turpi!
Vaj 4,21 Pi, pra, ti, e zhveshu vetë!
Is 51,17+; Ps 75,9+ Mbi ty do të bjerë kupa e të djathtës së Zotit,
nderin do ta mbulojë çnderimi!
17Do të të kaplojë i Libanit shkretimi,
do të të tmerrojë i kafshëve mjerimi,
=2,8 për gjak njerëzish e shtypje të vendit,
të qyteteve e të banorëve të tyre!
18Ç'vlerë mund të ketë idhulli i gdhendur
që e thadroi mjeshtri i tij,
Oz 3,4; Ez 21,26; Zak 10,2 idhulli i shkrirë e profecia e rreme?
Shpresoi mjeshtri në mjeshtri të vet
dhe e punoi idhuj të pagojë!

V

Is 40,20+ 19Mjerë ai që i thotë drusë: «Zgjohu!»
gurit të pagojë: «Çohu nga gjumi!»,
a thua i tilli mund të mësojë?
Vërtet i veshur është me ar e argjend!
por farë fryme jetëdhënëse në të s'ka!
20Kurse Zoti është në Tempullin e vet të shenjtë:

2,15 *Mjerë kush pijen i jep*: cinizëm i pushtuesit, i parë si një njeri që në një orgji bën të pijnë të afërmit për t'i përulur. Poshtërimi i tyre, do të jetë i tiji. Mbi këtë rol të atribuar Babilonisë, krh. Jer 51,7; në Ninivë, krh. Nah 3,4-7. – *mikut të vet*: me 1QpAb; TM lexon: "i afërmi i vet" (BJ). – *verë e fortë*: BJ, 1QpAb, Simak e Vulg., ka "helmi i tij"; TM lexon: "helmi yt".

2,16 *Pi*: Orgji dhe turp i Kaldeut të parrethprerë, edhe ai i dehur.

2,17 *i Libanit*: Libani i shkatërruar (krh. Is 37,24) cedrat e të cilit e të cilit Nabukodonozori i shfytëzoi për ndërtimet e tij (krh. Is 14,8), mund të jetë edhe simbol i Izraelit (krh. Is 33,9; Jer 21,14; 22,6-7.20-23).

2,19 *Mjerë ai që thotë*: i fundit i pesë mallkimeve nuk i drejtohet më pushtuesit (rr 6+), por prodhuesit të idhujve, "artisti" i rr 18. – *A mund të japë ai një orakull*? Në BJ është në formë pozitive dhe pjesë e diskutimit të mëparshëm direkt.

2,20 *tempulli i shenjtë*: tempulli i Jerusalemit, por sidomos pallati qiellor, nga i cili Zoti po del (krh. 3,3v). – Të heshtë...: kjo heshtje pregatit dëftimin në 3,3-15 (krh. Is 41,1; Ps 76,9-10).

le të heshtojë para tij mbarë toka! Sof 1,7; Zak 2,17; Zb 8,1

III. URATË PËR NDËRMJETËSIM HYJNOR

Titulli

3 [1]Urata e profetit Habakuk. Me melodinë e ankimeve.

Hyrje. Përlutje

[2]Dëgjova, o Zot ç'thuhet për ty, Lp 2,25; Ps 8,2.10; 76,2
tmerr, o Zot, më shtjen vepra jote!
Përsërite në ditët tona,
në ditët tona qite në pah! Is 51,9
Kur të zemërohesh,
mos harro i mëshirshëm të jesh! Is 54,8

Teofania. Ardhja e Zotit

[3]Prej Temanit do të vijë Hyji, Lp 33,2; Gjq 5,4
Shenjti prej malit Paran.
Madhëria e tij e mbulon qiellin,
plot është toka me Lavdinë e tij! Nr 14,21+; Ps 72,19
[4]Shkëlqimi i tij është porsi drita,

3,1 *Lutja*: kjo lutje, ashtu si shumë psalme, i shton përgjërimit një himn pushtetit hyjnor. Titulli, prania e "pushimeve" dhe tregimi i rr 19d shënojnë një përdorim liturgjik. – I gjithë ky k mungon në komentin e Habakukut të gjetur në Qumran (krh. Hyrje).-*i profetit*: ashtu si në psalme, kjo përmendje mund të tregojë jo origjinën letrare, po thjeshtë përkatësinë në një përmbledhje, këtu në librin e Habakukut.

3,2 *dëgjova ç'thuhet për ty*: "kam marrë vesh për famën tënde". – *vepra jote*: bashkësia e ndërhyrjeve të Zotit për popullin e tij në kohët e Moisiut dhe në kohën e gjyqtarëve (krh. 1,12: krh. Ps 44,2-9; 77,12-13; 95,9; Gjq 2,7: Lp 11,7). – *Në ditët tona*: BJ: "Në kohën tonë"; për këto dy pjeset të fundit, LXX ka: "Në mes të dy kafshëve ti do të tregohesh; ku vitet të jenë afër, ti do të jesh i njohur; kur do të ketë arritur koha, ti do të shfaqesh", tekst që, me Is 1,3, është në zanafillën e traditës mbi dy kafshët e grazhdit të Betlehemit.

3,3 *Hyji*: fjalë për fjalë: "Eloah", emër arkaik i Hyjit. – *Teman*: zonë veriore e Edomit ose Seirit. – *Paran*: mal për t'u vendosur në Edom. – këtu e ka fillimin dëftimi (krh. Dal 19,16+) që përfshin arritjen (rr 3-7) dhe përleshjen e Zotit (rr 8-15). Ky vision epik ndjell në shumë pjesë marshin triumfues të Zotit në krye të popullit në kohët e daljes, lloj (krh. Is 40,3+) i çlirimit të ardhshëm. Zoti ("Shenjti", krh. Lp 33,3; Is 6,3+) përparon nga Sinai (krh. Dal 24,9-11), drejt Kanaan-it (krh. Nr 20,14v), përmes jug-lindjes së Palestinës, rajon nga i cili vijnë edhe stuhitë. Afrimi i tij është përshkruar (rr 3v) nën aspektin e një reje të stuhishme (krh. Ps 18,8v; 29). Shprehjet përcaktojnë ose renë, ose Zotin që shfaqet. Pas rr 3a, 9b, 13 BJ me TM tregon: "Pushim"

3,4 *Shkëlqimi i tij*: me versionet: TM lexon "shkëlqimi", *rreze*: fj.fj.: "brirë"; por krh. Dal 34,29-30.35

qesin rreze duart e tija:
aty fshihet fuqia e tij!
Zb 6,8 [5]Ecën vdekja para tij,
gjurmët e tija i ndjek murtaja!
Ps 104,32 [6]Kur i Amshueshmi për rrugë niset,
Dal 15,14-16 në këmbë ngritet, shikimin lëshon,
toka trandet, kodrat përkulen
e popujt poshtë bien!
[7]I pashë ngushtë të Kushanit çadrat,
dridhen tendat e dheut të Madianit!

Luftimi i Zotit

[8]Pse, a në lumenj u hidhërove, o Zot?
Felgrimi yt kundër lumenjsh,
zemërimi yt, thua, kundër detit,
Lp 33,26+ që po hyp mbi kuajt e tu,
mbi karrocat e tua ngadhënjyese?
[9]Vrik e nxore harkun tënd,
me shigjeta mbush kukurrën tënde!
Me lumenj tokën e ndan,
[10]të panë malet e i kapën dhimbat!
Derdhin retë shi me stuhi,
humnera lëshoi vigmën e vet
e lart i ngriti duart e veta.

3,5 *murtaja*: e njëjta fjalë reshep, e prejardhur nga emri i hyjit fenikas të rrufesë, përcakton vetëtimën, breshërin, katastrofën e këtu (si paralelizëm me "murtajën"e krh. Lp 32,24) ethet djegëse.

3,6 Shprehjet *toka* dhe *kodrat* marrin një kuptim kozmik këtu (krh. Ps 90,2; Fu 8,25; Jb 15,7); ata përcaktojnë vendet e qëndrimit të patriarkëve në Zan 49,26; Lp 33,15.

3,7 *Kushan*: ndoshta një përcaktim arkaik i rajonit të Madian-it. *Madian*: krh. Dal 2,15+.

3,8 *në lumenj…kundër lumenjsh*: me TM; BJ lë mënjanë përsëritjen. – *kundër detit*: si tek Gjq 5,4-5; Ps 77,17-20; 114,3-7, ndërhyrja e Zotit është e shoqëruar nga fenomene kozmike (krh. Am 8,9+). Gjendet këtu, ndoshta, përdorimi poetik i traditave antike mbi krijimin, i konceptuar si një luftim i Hyjit kundër elementeve rebelë: humnera, deti, lumi, etj. (krh. Jb 7,12+). Këtu luftimi përfundon me humbjen e jobesimtarit, pra të "kaldeut" (rr 13-15).

3,9 *me shigjeta e mbush kukurën tënde*: TM është i pakuptueshëm (fj. fj. "betimet janë shigjetat e fjalës", rilexim liturgjik për festën e Rrëshajëve në të cilën kremtohej dhurata e Ligjit dhe bëhej betimi për ta kryer. Teksti primitiv aludon Joz 10,11.13, siç e tregon vazhdimi (stuhi me ndalim të diellit e të hënës). – BJ hamendësim: "me shigjeta e ngop Amorreun, *sibba'ta'eorî*. Shigjetat janë vetëtimat (krh. Ps 29,7; 77,18); Zoti krahasohet me shigjetarin (krh. Lp 32,23; Ez 5,16; etj.) harku është simboli i forcës (krh. Zan 49,24; Jb 29,20; etj.). – *lumenj*: shi i rrëkeshëm i stuhisë (krh. Ps 77,17-19; Gjq 5,4). BJ përkthen: "Me rrëke e grimcon tokën".

3,10 *humnera*: humnera e nëndheshme, oqeani i lashtë, që i bahkon ujërat e saj me shirat e qiellit; duart e saja janë dallgët. – BJ e vendos "diellin" (rr 11) si kryefjalë të foljes së fundit të rr 10.

[11]Diell e hënë në banesë të vet ndryhen,
strukën prej dritës të shigjetave të tua,
prej shkëlqimit të heshtës sate vetëtuese!
[12]Idhshëm tokës pash më pash i bie,
me furi kombet i shtyp.
[13]Dole popullin tënd të shpëtosh,
ta shpëtosh të shuguruarin tënd.
Kulmin e shtëpisë ia shembe të patenzonit, 2,9-11
deri në shkëmb ia zbulove themelet.
[14]Heshtë ia shpove prijësin e ushtrisë
që të më shfarosë si stuhi erdhi
e kënaqeshin sikurse ai
që e përpin fshehtas skamnorin.
[15]Kuajve të tu n'për det ua hape udhën Ps 77,20; Is 43,16-17
nëpër baltë të ujërave të mëdha.

Përfundimi: frikë njerëzore e besim në Hyjin

[16]Dëgjova e m'u dridh zemra, Jer 4,19
në atë zë m'u dridhën buzët.
Kalbësira në eshtra më përshkohet,
për nën mua më dridhen këmbët.
Do të pushoj kur dita e zezë
t'i vijë popullit që më pushton!
[17]Fiku më nuk do të lulëzojë, Jer 5,17; Oz 9,2
fryt në hardhi më nuk do të ketë,
nuk do të japë fruta ulliri,
nuk do të japin ushqim arat,
zbrazët do të mbesë vatha pa dhen,
në katua gjedhi nuk do të pëllasë!

3,13 *të shuguruarin tënd*: fj.fj.: "mesia yt": këtu populli, në vend që të shte mbreti (krh. Ps 28,8; Dal 19,6). – Vazhdimi i rr është mjaft i vështirë dhe përkthimi i pasigurt. – *zbulove themelet*: *'ad – cûr,* hamendësim. (BJ: "deri në shkëmb"); TM ka : *'ad-sawwa'r,* "deri në grykë".

3,14 *Me heshtë...ushtrisë*: tekst i pasigurtë. – *ushtrisë* me vulg..; LXX e përkthen "sovranët e tij"; .
TM ka një fjalë të pakuptueshme. – *të më shfarosë*: me TM; BJ hamendësim "të na shpërndajë"

3,16 *Dëgjova*: krh. 3,2; Is 21,3v; Jer 23,9; Dan 8,18.27; 10,8. Terrori fetar dhe ankthi i profetit përballë luftimit të Zotit si dhe të këqijave që e shoqërojnë (rr 16-17) i lënë vendin gëzimit, për shpëtimin dhe sigurinë në Zotin (rr 18-19; krh. 16e). –*mua më dridhen këmbët*: BJ, duke ndjekur LXX, përkthen "dridhen hapat e mi", *yirgëzû'ashshuray;* TM ka: "unë druaj se", *'ergaz'asher. –do të pushoj kur...*: fundi i rr është i pasigurt; të tjerë përkthejnë; për të shkuar kundër një populli që e sulmon", apo: "kur shkohet kundër një populli për ta sulmuar".

3,17 Ky përshkrim i mjerimit bujqësor, në kornizën e një luftimi kozmik, mund të jetë një glozë (gati si për të përforcuar mësimin e shpresës në Zotin), përveç nëse ka për qëllim të përshkruajë fatkeqësitë e ndodhura në Jude nga lufta. BJ e vendos rr në kllapa.

[18]Kurse unë do të gëzoj në Tenzonë,
/Lk 1,47 do të gëzoj në Hyjin, Shëlbuesin tim!
[19]Zoti Hyj është forca ime,
Ps 18,34 do të m'i bëjë këmbët si të kaprollit
Lp 32,13; Is 58,14 e do të më çojë në malet e larta!

Për mjeshtrin e korit. Përcjellja: vegla muzikore me kordha.

3,19 *në male të larta*: me TM; BJ duke ndjekur LXX, ka: "mbi lartësitë". – *vegla*: hamend.; TM ka "veglat e mia" këto udhëzimi figurojnë zakonisht në fillim të psalmeve.

Profecia e Sofonisë

Titulli

1 [1]Fjala e Zotit që i qe drejtuar Sofonisë, birit të Kusit, birit të Godolisë, birit të Amarisë, birit të Ezekisë, në ditët e Jozisë, birit të Amonit, mbretit të Judës. Jer 1,2

I. DITA E ZOTIT NË JUDE

Ngjarje kozmike

[2]Gjë pa shqimur nuk do të lë
përmbi faqen e dheut
thotë Zoti.
[3]Do të zhbij njeri e kafshë,
do t'i zhduk shpendët e qiellit Oz 4,3+
e peshqit e detit,
do t'i shkallmoj të patenzonët
farën njerëzve do t'ua tres mbi tokë,
thotë Zoti.

Kundër nderimit të hyjnive të huaja

[4]Kundër Judës do ta ngris dorën
e mbi të gjithë banorë të Jerusalemit,
do t'i zhduk nga vendi tepricat e Baalit, 2Mbr 23,4v.12
emrin e rojtarëve e të priftërinjve të tij
[5]edhe ata që mbi pullaze adhurojnë Lp 4,19; 2Mbr 21,3-5
ushtritë qiellore,
ata që adhurojnë e në Zotin përbetohen,

1,3 *do t'i shkallmoj të patenzonët*: var. ka: «do t'i bie ndesh të patenzonëve»: *wëhikshaltî*, hamend.; BJ supozon: *hammakshilôt*, «ajo çka pengon»; TM lexon: *wëhammakshelôt*, «skandalet».

1,4 *rojtarëve ...të tij*: *kᵉmarîm*, term i cili përdoret pikërisht për të treguar «administruesit» e idhujve. – *dhe priftërinjtë*: BJ lë jashtë, pasi e konsideron si glosë.

1,5 *por që përbehen*: BJ lë jashtë, pasi e konsideron një diktografi. – *Melkolmin*: me dsh greke, sir., Vulg.; TM ka: «mbretin e tyre». – Bashkë me të mbijetuarit kananeas (rr 4), Sofonia denoncon kultin yjor të Asirisë, dhe pastaj kultin e hyjnive afër saj (Melkomin, hyji qortues) i përzier me kultin e JHWH.

1Mbr 11,7.33; 2Mbr 23,13
por që përbehen edhe në Melkolmin,
6ata që s'e ndjekin Zotin,
që me Zotin nuk këshillohen
e që atë nuk e kërkojnë.
Hab 2,20; Zak 2,17; Zb 8,1
7Heshtoni para Zotit Hyj,
sepse është afër Dita e Zotit!
Gati e bëri Zoti një therore
e i shenjtëroi të grishurit e vet!

Kundër të mëdhenjve të oborrit mbretëror

8Do të ndodhë Ditën e flijimit të Zotit:
Dal 3,16+
Do t'i ndëshkoj princat,
bijtë e mbretërve
e të gjithë ata që vishen
me petka të të huajsh,
9do t'i ndëshkoj të gjithë ata
që me kreni e kapërcejnë pragun,
që e mbushin shtëpinë e zotërisë së vet
me fajësi e me dredhi.

Kundër tregtarëve të Jerusalemit

10 Po atë ditë është fjala e Zotit
Neh 3,3
do të shpërthejë klithma nga Dera e Peshkut
edhe britma nga Qyteti i Ri
e nga Kodrat një poterë e madhe!
11Ulëritni, banorët e Shterës,
se sharroi mbarë populli i Kanaanit,
mbaruan me argjend të ngarkuarit!

Kundër atyre që nuk besojnë

12Po atë ditë

1,7 Ky rr hapet me një referim liturgjik. Paraqet ditën e Zotit si një fli (Is 34,6; Jer 46,10; Ez 39,17), viktimat e së cilës do të jenë banorët e Judës. Të ftuarit «pastrohen» nga flijimi, si në Jer 12,3.

1,8-9 Vihen në shenjestër zyrtarët e lartë të oborrit të cilët i ishin nënshtruar Asirisë, dhe sundonin në kohën kur Jozia ishe ende i mitur.

1,9 *do t'i ndëshkoj*: BJ përkthen: «do të vizitoj». «Vizita» e JHWH-ut konsiderohet çdo lloj ndërhyrje e veçantë, në përkrahje apo kundër; këtu është për dënimin. – *të gjithë ata që me kreni e kapërcejnë pragun*: BJ ka: «të gjithë ata që kapërcejnë pragun». Konsiderohej një zakon bestytnie (krh. 1Sam 5,5); ose: «ata hipin një shkallë më lart», ndoshta podiumi i altarit ose i fronit.

1,11 *Shterës* («legen») është një lagje e Jerusalemit (qendër? Jug?). – *populli i Kanaanit*: fj.fj. term që shpesh përdorej si sinonim për «tregtarët» (krh. Oz 12,8; Is 23,8; Fu 31,24; etj.).

1,12 *që shtrihen mbi draun e vet*: BJ përkthen: «që kalben mbi draun (fundërrina e verës) e vet», ashtu si vera e patoçitur.

me kandil do të kërkoj Jerusalemin
e do t'i ndëshkoj njerëzit
që shtrihen mbi draun e vet
e u thotë mendja:
«Zotynë nuk është në gjendje
të bëjë mirë as të bëj keq!».
13 Pasuria do t'u rrëmbehet,
shtëpitë e tyre do të rrënohen.
Ata shtëpi do të ndërtojnë,
porse në to nuk do të banojnë,
ata vreshta do të mbëltisin,
porse verën s'do t'ua pinë!

Jer 48,11
Jer 5,12+;
Ps 10,4; 14,1
Lp 28,30-33+
Mik 6,15

Dita e Zotit

Am 5,18+

14 U afrua Dita e madhe e Zotit,
afër është, me hapa të shpejtë po vjen!
I idhët është zëri i Ditës së Zotit:
në të i forti ngushtë do të jetë!
15 Ditë idhërie ajo ditë,
ditë travaji e ngushtice!
Ditë shkretimi e shkatërrimi,
ditë errësire edhe terri!
Ditë mjegulle e thellimi!
16 Ditë borie e kushtrimi,
kundër qyteteve qyteza,
kundër pirgjeve të larta në kënde!
17 Në ngushticë të madhe do t'i vërë njerëzit,
do të ecin si të ishin të verbër
kundër Zotit pse mëkatuan!
Gjaku i tyre do të derdhet si pluhur,
porsi plehu rropullitë e tyre!
18 Nuk do të mundet t'i shpëtojë
ari as argjendi i tyre.
Ditën e felgrimit të Zotit
me zjarrin e zellit të tij
do të shkatërrohet toka mbarë.

Nr 10,35; Is 42,13
‖Jl 2,2
Jer 9,21
Ez 7,19
Lp 4,24+

1,14-18 Ashtu si tek Amosi (5,18-20) dhe tek Isaia (2,6-22), «dita» është një shfaqje e tmerrshme e fuqisë së Zotit: Hyji shfaqet si luftëtar (krh. Dal 15,3; 2Sam 5,24; Ps 18,8-15; etj.), por armët i drejton kundër popullit të mëkatar. Kjo poemë ka frymëzuar Joelin (2,1-11) dhe autorit mesjetar të *Dies irae*.

1,14 *në të i forti ngushtë do të jetë*: ose me BJ: «Tani është një trim që lëshon një thirrje për luftë!»; përkthim tjetër: «edhe i forti lëshon britma tmerri».

1,17 *kundër Zotit pse mëkatuan!*: BJ e vendos në kllapa.

Me nxitim do t'i shfarosë
të gjithë ata që e banojnë tokën!

Përfundim: grishje për kthim

2 [1]Mblidhuni, bashkohuni,
o popull i padashur,
[2]para se të shpërndaheni
Oz 13,3 e të treteni porsi byku,
para se të vijë mbi ju
hidhërimi i felgrimit të Zotit,
para se të vijë mbi ju
Dita e furisë së Zotit!
Am 5,4+ [3]Kërkojeni Zotin,
të gjithë ju, të përvujtit e tokës,
ju që i kryeni urdhërimet e tija!
Kërkoni drejtësinë, kërkoni butësinë,
Is 57,15 që disi të mund të fshiheni
Ditën e felgrimit të Zotit!

II. KUNDËR PAGANËVE

Joz 13,2+; Is 14,28-32; Jer 47; Ez 25,15-17; Am 1,6-8

Armiku nga perëndimi: filistenjtë

[4]Ja, Gaza do të mbesë e shkretë,

2,1-3 Kërcënimi i ditës së Zotit mban gjallë shpresën e kthimit. Shëlbimi është premtimi i të «përvuajturve» ose «të varfërve» (rr 3).

2,1 *Mblidhuni, bashkohuni*: folje e rrallë, interpretuar ndryshe: «vini në vete», «përuluni», «ngjishuni»: ngjashmëria me fjalën që ka kuptimin «fije kashte» fton të shihen në të imazhin e ngjeshjes së bykut në lëmë për shirje (krh. rr 2).

2,2 *para se të shpërndaheni*: *ledethoq*, me TM; BJ supoz: *lo'tidda*), «që të mos dëboheni». – *para se të vijë mbi ju Dita e furisë së Zotit*: BJ e fut në kllapa.

2,3 *të përvujtit*: ose «të varfërit»; hebr. *'anawîm*. Të përvujtët zënë një vend të rëndësishëm në Bibël. Nëse librat e urtisë ndonjëherë e konsiderojnë varfërinë, *rêsh*, si pasojë të përtacisë (Fu 10,4; por krh. Fu 14,21; 18,12), profetët dinë që të varfërit para së gjithash janë të shtypurit, *'aniyyîm*; prandaj ata kërkojnë me ngulm drejtësi për të dobëtit dhe të vegjëlit, *dallîm*, dhe përbërësit, *'ebyonîm* (Am 2,6v; Is 10,2; krh. Jb 34,28v; Sir 4,1v; Gjq 2,2v). Ligji i përtërirë, duke ndjekur Dal 22,20-26; 23,6; u përgjigjet apeleve të tyre me një legjislacion humanitar (Lp 24,20v). Me Sofoninë fjalori mbi varfërinë merr një ngjyrim moral dhe eskatologjik (3,11v; krh. Is 49,13; 57,14.21; 66,2; Ps 22,27; 34,3v; 37,11v; 69,34; 74,19; 149,4; krh. edhe Mt 5,3+; Lk 1,52; 6,20; 7,22). *'anawîm* pra janë Izraelitët e nënshtruar vullnetit hyjnor. Në kohën e përkthyesve të LXX, termi *'anaw* (ose *'anî*) shpreh gjithnjë e më shumë idenë e altruizmit (Zak 9,9; krh. Sir 1,27). Të varfërve do t'u dërgohet Mesia (Is 61,1; krh. 11,4; Ps 72,12v; Lk 4,18). Ai vetë do të jetë i përvujtë e i ëmbël (Zak 9,9; krh. Mt 11,29; 21,5) si dhe i shtypur (Is 53,4; Ps 22,25).

2,4-7 Sofonia rendit (përveç Getit, ndoshta që atëhere në rrënim e sipër) qytetete filistenj të konfederuar, «brezi i detit». Duke vazhduar sipas mënyrës së Is 10,29-31 dhe të Mik 1,10-15, me anë

Askaloni do të shkretohet,
Azoti në mesditë do të dëbohet,
Akaroni do të çrrënjoset!
5Të mjerët ju që banoni brezin e detit,
populli i Kretës!
Ja fjala e Zotit kundër jush,
o Kanaan, tokë filistenjsh:
«Ashtu ty unë do të rrafshoj
sa që në ty banorë s'do të ketë!».
6Brezi i detit po do të bëhet,
mriz barinjsh e vathë bagëtish!
7Brezi detit do t'i takojë
Tepricës së shtëpisë së Judës:
aty do t'i kenë kullotat,
në mbrëmje do të kthejnë të pushojnë
në shtëpitë e Askalonit,
kur t'i shohë të vijë Zoti Hyji i tyre
e ta përtërijë fatin e tyre.

Lp 2,23; Jer 47,4; Am 9,7

Armiku nga lindja: Moabi e Amoni

Nr 22,36+; Lp 2,19+; Is 15-16; Jer 48,1–49,6; Ez 25,1-11; Am 1,13–2,3

8«Kam dëgjuar për fyerjen e Moabit,
e për të sharat e Amonit,
kur e fyen popullin tim
e u lëvduan për kufijtë e tyre!
9Prandaj, pasha jetën time
thotë Zoti i Ushtrive,
Hyji i Izraelit
Moabi Sodomë do të bëhet,
bijtë e Amonit si Gomorra
pronë hallugash, grumbuj kripe,
shkretëtirë për jetë e mot!
Pre do t'i bëjë Teprica e popullit tim,
do t'i pronësojë Teprica e popullit tim!».
10Ky do të jetë çmimi i krenisë së tyre,
sepse shanë edhe u krenuan
kundër popullit të Zotit të Ushtrive.
11I tmerrshëm do të jetë Zoti kundër tyre,

Zan 19,1+

Is 14,2; Zak2,13

të lojërave të fjalëve, përfiton nga emri i Gazës dhe Akaronit për të paralajmëruar fatkeqësi.

2,9 *Sodomë...Gomorrë*: sipas Zan 19,30-38, Amoni dhe Moabi janë pasardhës së Lotit, që iku nga Sodoma.

2,11 *ishujt e të gjitha kombeve!*: ky premtim për kthim të «ishujve», duke injoruar Moabin dhe Amonin, ndoshta është një shtesë që duket se varet nga Is 41,1.5; 42,4.10.12; 49,1; 51,5.

kur t'i zhdukë të gjitha hyjnitë e tokës,
do të përkulen para tij,
secili në vendin e vet,
ishujt e të gjitha kombeve!

2Mbr 19,9; Is 18-20; Jer 46; Ez 29-32

Armiku i jugut: Etiopia

12 «Po edhe ju, o etiopas,
do të priteni prej shpatës sime!».

Armiku i veriut: Asyri

13 Kundër veriut do ta ngrisë dorën,
Asyrinë do ta shfarosë,
shkretëtirë do ta bëjë Ninivën,
vend të thatë porsi shkretëtirë.
14 Midis saj do të mrizojnë grigjat,
gjithfarë lloji kafshësh të gjalla.
Pelikan e kukuvajkë
do të pushojnë në kapitele të saja,
në dritare do të buçasë huti,
në prag të derës do të krokasë korbi,
kati i cedrit pse i ra!
15 Ky është qyteti gazmues,
që jetonte në siguri,
që thoshte në zemrën e vet:
‖Is 47,8.10 «Unë jam! Përveç meje tjetër s'ka!».
Po si kështu u bë shkretëtirë,
strofull bishash?!
Përbri tij kushdo kalon
Jer 18,16; 19,8; 49,17 i fërshëllen e i bën me dorë!

2,12 *etiopas*: BJ përkthen fj.fj.: «Kushiti» me TM. – Etiopia, dhe mënyrë të posaçme Nubia (Kush), përmend këtu Egjiptin, i cili pak para Sofonisë është mbretëruar nga faraonë etiopianë (nga 715 deri 663: XXV dinastia). Orakulli duket jo i plotë.

2,13 *Asyrinë*: është personifikimi i armikut, që shtypte Judën prej gati një shekulli.

2,14 *huti*: *kôs* me BJ, supoz; TM ka «zër», *qôl*. – *horbi*: me BJ sipas LXX; TM ka: «shkretim», *'orëb*. – *kati i cedrit*: fj.fj.: «cedri»; var.: «shtëpia prej cedri». – *i ra*: BJ ka «u rrafshua»; var.: «u zhvesh».

III. KUNDËR JERUSALEMIT

Kundër drejtuesve të kombit

3 [1]Vaj për ty, qytet kryengritës,
i papastër e mujshar!
[2]S'e dëgjoi thirrjen,
s'pranoi qortimin! Am 4,6v
Në Zotin nuk pati besim,
Hyjit të vet nuk iu afrua!
[3]Midis tij princat e tij Ez 22,25-26
luanë ulëritës;
gjykatësit bishë shkretëtire Hab 1,8
që asht s'ruajnë për mëngjes!
[4]Profetët e tij fjalëmëdhenj,
njerëz rrenacakë!
Priftërinjtë e tij dhunojnë Shenjtëroren,
dhunë i bëjnë Ligjit!
[5]Në mes të tij i drejtë është Zoti, Lp 32,4
s'bën paudhëri;
çdo mëngjes e dëfton të drejtën, Ps 101,8+
porsi dritën që kurrë s'mungon.
Por i paudhi s'di ç'është turpi!

Mësimi i kombeve

[6]I shkallmova popujt,
i rrënova pirgjet e tyre,
i shkretova udhët e tyre:
askush nëpër to s'kalon!
Ua shova të gjitha qytetet,
kështu që s'mbeti asnjë banues!
[7]Mendova: «Tash do të më duash,
do të ma pranosh mësimin! Am 4,6v
S'do të zhduken prej syve të tyre
ndëshkimet që unë ua solla!».
Por jo! Shpejtuan t'i prishin
të gjitha veprimet e veta!
[8]Prandaj, më prit ku je!
është fjala e Zotit

3,5 *i paudhi s'di ç'është turpi*: BJ e vendos në kllapa.

3,7 *prej syve të tyre*: *me'enêha* me BJ sipas LXX dhe sir.; TM ka: «banesa e tij», *më'onâ*.

3,8 *paditës*: *lë'ed,* me LXX dhe sir.; TM ka: *lë'ad,* « për të bastisur» (ose «përgjithmonë»). – *mbi ta*: rilexim paralajmërues i ndëshkimit të kombeve; teksti primitiv duhej të ishte «mbi ju», pra

ditën kur të ngritem paditës,
sepse vendosa të bashkoj popujt
tok t'i mbledh mbretëritë,
që ta zbraz mbi ta felgrimin,
tërë hidhërimin e zemërimit tim:
në flakadanin e zellit tim
do të përpihet toka mbarë!

IV. PREMTIMET

Kthimi i popujve paganë

9 Atëherë popujve do t'ua bëj
buzët e pastërta,
Mal 1,11 që të gjithë të thërrasin emrin e Zotit
e krahakrahas t'i shërbejnë!
Is 18,7 10 Prej përtej lumenjve të Etiopisë,
që prej andej të devotëshmit e mi,
bijtë e të treturve të mi,
dhuratë do të më sjellin!

2,3+ Teprica e përvujtë e Izraelit

11 Po atë ditë turp më s'do të kesh
për asgjë që ke vepruar
duke u ngritur kundër meje,
sepse atëherë prej teje do të largoj
fjalëmëdhenjtë, krenarët e tu,
e s'do të vazhdosh më të krenohesh
përmbi Malin tim të shenjtë!
12 Do të bëj në mjedisin tënd të qëndrojë
populli i përvujtë e i varfër!
Në emër të Zotit do të kërkojë strehim
Teprica e Izraelit.

mbi Judën, dhe duhej të mbyllte rr 6-7 duke shpallur dënim e Judës para paganëve, si Am 3,9-11. Fundi i rr 8 vazhdon sërish me 1,18 për t'i paraprirë rr 9-20; BJ e vendos në kllapa.

3,9 *krahakrahas*: me TM; LXX dhe sir. kanë: «nën të njejtën zgjedhë».

3,10 *lumenjve të Etiopisë*: BJ përkthen fj.fj.: «lumenjve të Kuš» me TM. – *bijtë e të treturve të mi*: fj.fj.: «njerëzit që kam tretur»; BJ ndjek variantet dhe lë jashtë.

– Ky premtim për kthim i etiopianëve ose, më saktë, nubianëve (krh. Is 18,7; 19, 18-25; 45,14) ka mundësi të mos jetë autentik; ai mund të jetë bërë pas mërgimit ashtu si ai i 2,11; shënimi në hebraisht e shndërron në premtim për judenjtë e humbur.

3,11-13 Ky orakull lajmëron realizimit e idealit të propozuar në 2,3, dhe bën një prej përshkrimeve më të përsosura të «shpirtit të përvujtërisë» në BV.

[13]Paudhësi nuk do të bëjnë më,
rrena më nuk do të thonë,
në gojë të tyre s'do të gjendet më
gjuhë gënjyese!
Por do të kullosin e do të mrizojnë
pa pasur kush t'i shqetësojë! Is 53,9; /Zb 14,5

Psalme gëzimi për Sionin

[14]Këndo hareshëm, bija e Sionit, Is 12,6; 54,1; Zak 2,14
thuaja gëzueshëm këngës, o Izrael!
Gëzo e galdo me gjithë zemër,
ti, bija e Jerusalemit!
[15]E tërhoq Zoti dënimin tënd, Is 40,2
i shpërndau larg armiqtë e tu.
Mbret i Izraelit është Zoti midis teje,
s'ke pse më ta druash të keqen!
[16]Jerusalemit atë ditë do t'i thuhet:
«Frikë aspak mos ki, Sion,
assesi të mos mpaken duart!
[17]Në mesin tënd është Zoti Hyji yt,
trim mbi trima Shpëtimtar!
Do të galdojë për ty hareshëm, Is 62,5; Jer 32,41
i përmalluar nga dashuria,
do të kërcejë për ty me gëzim
[18]porsi në ditë feste».

Kthimi i të shpërngulurve

Do ta tres prej teje fatkeqësinë
që kurrë më të mos jesh poshtëruar.
[19]Ja, unë vetë do t'ua tres farën
të gjithë atyre që të kanë përndjekur.
Në atë kohë do ta shpëtoj çalamanin,
do ta sjell të treturën.
Do t'u jap nder e emër të madh
në çdo vend ku qenë poshtëruar.

3,14-18 Këto dy psalme, ose të paktën i dyti (rr 16-18), janë shtuar për të bërë përmbylljen e mbledhjes.

3,17 *i përmalluar nga dashuria*: LXX dhe sir kanë: *jë'addesh* «do të të përtërijë»; TM lexon: *ya'arîsh*, «do të heshtë»; BJ supoz: *yir'ash*, «do të dridhet nga»

3,18b-20 Rr 20 është një variant i rr 19, që varet nga Mik 4,6. Me shumë mundësi këta orakuj i përkasin kohës së mërgimit.

3,18 Tekst i errët. – *në ditë feste*: me LXX dhe sir. – *që kurrë më të mos jesh turpëruar*: me BJ, *misse't 'alayik;* fj.fj.; «barrë mbi ty, turpi», *mas'et 'alêha;*

3,19 *do ta shpëtoj çalamanin*: nënkuptohet imazhi i deleve të cilat Perëndia i mbledh si një bari (Ps 23,1; Jer 31,10).

Mik 4,6

20 Po në atë kohë unë do t'ju kthej,
po në atë kohë do t'ju bashkoj,
do t'ju jap zë të madh e nder
në sy të mbarë popujve të tokës,
kur ta kryej ripërtëritjen tuaj
thotë Zoti po në sytë tuaj!

3,20 *kur do ta kryej ripërtëritjen tuaj*: mund të interpretohet edhe «kur të kthej të burgosurit tuaj».

Profecia e Agjeut

Rindërtimi i Tempullit

1 [1]Në vitin e dytë të mbretit Dari, në të gjashtin muaj, të parën
ditë të muajit, me anë të profetit Agje, i qe drejtuar fjala e
Zotit Zorobabelit, birit të Salatielit, qeveritarit të Judës, edhe Zak 4,6-10
Jezuait, birit të Jozedekut, kryepriftit: [2]Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Zak 3,1-9
Ky popull po thotë: «Ende s'ka ardhur koha të ndërtohet Shtëpia e
Zotit». [3]Këndej edhe erdhi fjala e Zotit me anë të profetit Agje: [4]«Vallë,
për ju qenka koha të banoni në shtëpi të tavanosura e kjo Shtëpi 2Sam 7,2
të mbesë shkretë? [5]Tash, pra, kështu thotë Zoti i Ushtrive: Vërjani
mendjen mirë udhës që keni marrë: [6]mbollët shumë, por bashkuat
pak, hëngrët, por nuk u ngitë, pitë, por jo sa ju deshi zemra, u veshët, Oz 4,3+
por nuk u ngrohët e, ai që punoi me mëditje, e qiti në qese të shqyer.
[7]Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Vërjani mendjen mirë udhës që keni
marrë! [8]Ngjituni në mal, sillni dru e ndërtojeni Shtëpinë; kjo gjë do të
më pëlqejë e do ta dëftoj lavdinë time thotë Zoti.

[9]Shpresuat se do t'ju bëhet shumë dhe, ja, u bë pak: edhe aq sa
sollët në shtëpi, unë fryva e jua treta. E përse thotë Zoti i Ushtrive?
Sepse Shtëpia ime është rrënojë e ju secili kujdesoheni për shtëpinë
tuaj! [10]Prandaj u qe urdhëruar qiejve të mos japin vesë edhe tokës i Lev 26,19-20
qe urdhëruar të mos e japë frytin e vet. [11]Këndej unë e çova thatësinë
përmbi tokë, përmbi bjeshkë, përmbi drith, përmbi verë, vaj dhe
përmbi çdo prodhim të tokës, mbi njerëz e mbi bagëti e përmbi çdo
punë dore».

[12]Zorobabeli, biri i Salatielit, Jezuai, biri i Jozedekut, kryeprifti,
dhe mbarë Teprica e popullit, e dëgjuan zërin e Zotit, Hyjit të vet, dhe
fjalët e profetit Agje, në atë për çka Zoti, Hyji i tyre, e kishte dërguar
atë tek ata. Populli pati frikë prej Zotit.

[13]Atëherë Agjeu, lajmëtari i Zotit, kështu i tha popullit sipas

1,1 *në të gjashtin muaj*: gusht – shtator 520.

1,2 *ende s'ka ardhur*: *'atta ba'* me variantet; TM ka: «momenti për të ardhur», *'et bo'*.

1,3 BJ e vendos gjithë rr në kllapa.

1,7 Ky rr këtu, nuk duket në vendin e vet. Rr 1-11 mund të bashkojnë dy tekste të ndara, të gjitha autentike: rr 1-6.8 dhe rr 7.9-11.

1,8 *në mal*: sipas të gjitha gjasave mali i Judës.

1,12 *Teprica e popullit*: tek Agjeu si dhe tek Zakaria, shprehja tregon popullin besnik, të mbledhur rreth Jerusalemit (krh. Is 4,3+).

urdhërit që kishte prej Zotit: «Unë jam me ju, thotë Zoti!». 14Zoti e
Esd 1,5 zgjoi shpirtin e Zorobabelit, birit të Salatielit, qeveritarit të Judës,
dhe shpirtin e Jezuait, birit të Jozedekut, kryepriftit, dhe të mbarë
Tepricës tjetër të popullit e ata erdhën e ia hynë punës në Shtëpinë e
Zotit të Ushtrive, Hyjit të vet. 15Ishte e njëzetekatërta ditë e muajit të
gjashtë, viti i dytë i mbretërimit të Dariut.

Lavdia e Tempullit

2 1Me njëzet e një të shtatit muaj qe zbuluar kjo fjalë e Zotit me
anë të profetit Agje: 2Fol me Zorobabelin, birin e Salatielit,
qeveritarin e Judës, me Jezuain, birin e Jozedekut, kryepriftin,
dhe me Tepricën e popullit, e pyeti: 3A është ndokush ndër ju që e
Esd 3,10-13 ka parë këtë Shtëpi në lavdinë e saj të parë? E tash në ç'gjendje po e
shikoni? Pse a nuk është ashtu në sytë tuaj sikurse të mos ishte fare?
4Por edhe tash, zemër, o Zorobabel, thotë Zoti, zemër, o Jezus, biri
i Jozedekut, kryeprift, zemër, o mbarë populli i vendit, thotë Zoti i
Ushtrive! Hyni punës, sepse unë jam me ju, thotë Zoti i Ushtrive! 5Besa
që e lidha me ju kur dolët nga dheu i Egjiptit dhe shpirti im qëndron
midis jush: mos u trembni! 6Sepse kështu thotë Zoti i Ushtrive: Edhe
/Heb 12,26 pak e unë do ta tund qiellin e tokën, detin e terikun! 7Do t'i tund të
gjitha kombet e atëherë do të vijnë të gjitha visaret e popujve dhe
Is 60,7-11 këtë Shtëpi do ta mbush me lavdi, thotë Zoti i Ushtrive. 8Imi është
argjendi, imi është ari, thotë Zoti i Ushtrive. 9Lavdia e ardhshme e
kësaj Shtëpie do të jetë më e madhe se e para, thotë Zoti i Ushtrive, e
në këtë vend unë do ta dhuroj paqen, thotë Zoti i Ushtrive!

Këshillim me priftërinjtë

10Më njëzet e nëntë të muajit të nëntë, në të dytin vit të Dariut, i qe
drejtuar profetit Agje kjo fjalë e Zotit:

1,15 *mbretërimit të Dariut*: BJ e lidh këtë shprehje me rr pasardhës.

2,1 *të shtatit muaj*: shtator – tetor 520, më saktësisht në ditën e fundit të festës së Tendave.

2,5 *Besa që e lidha… dheu i Egjiptit*: mundet të jetë një shtesë, që në LXX mungon.

2.6 Në sytë e Agjeut, vetëm Hyji mund të drejtojë historinë. Në momentin në të cilin profeti lajmëron një katastrofë (krh. Am 5,18+; 8,9+) që duhet të përurojë një epokë e re, bota, nën mbretërimin e Dariut është në paqe. Përmbysja e afert e botës dhe rindërtimi i tempullit do të shënojnë fillimin e erës mesianike.

2,7 *visaret*: fj.fj.: «çka është e çmueshme», «çka është e dëshiruar» (njëjës me kuptimin e pergjithshem). Vulg. këtu pa një aluzion të Mesisë dhe ka përkthyer: «*Et veniet Desideratus cunctis gentibus*».

2,9 Tempulli (krh. 2Sam 7,13+), me Ezekielin, është kthyer në një temë mesianike qendrore. Është fakt që, në tempullin e dytë të meremetuar nga Herodi, do të shfaqet Krishti. – LXX pas *paqen* shton në fund: «dhe paqja e shpirtit, për të ruajtur të gjithë ata që do të kenë vendosur themelet për të ndërtuar tempullin».

2,10 *muajit të nëntë*: nëntor - dhjetor 520.

[11]Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Pyeti priftërinjtë lidhur me Ligj
e thuaj: [12]«Nëse ndokush mbart në kindin e petkut të vet mish të
shuguruar e me kindin e petkut prek bukën, shujtën ose verën ose vajin
ose çfarëdo ushqimi, a thua edhe këto do të bëhen të shuguruara?»
Priftërinjtë i përgjigjën e thanë: «Jo!» [13]Agjeu atëherë shtoi: «Po nëse
dikush që u bë i papastër pse preku kufomën, i prek të gjitha këto, Lev 22,4-7
a do të bëhen të papastra?». Priftërinjtë përgjigjën e thanë: «Bëhen
të papastra!». [14]Atëherë Agjeu vazhdoi fjalën e tha: «I tillë është ky
popull, i tillë është ky komb para syve të mi, thotë Zoti dhe e tillë
është çdo punë e duarve të tija, madje edhe gjithçka që flijojnë këtu
është e papastër».

Premtim mirëqenieje bujqësore

[15]Tash vërjani mendjen mirë prej ditës së sotme e në të ardhmen:
Para se të vënit gur mbi gur në Tempullin e Zotit, [16]në ç'gjendje ishit?
I afroheshit grumbullit që kujtoshit se do të ketë njëzet masë grurë e
kishte dhjetë, i afroheshi tinarit për të nxjerrë pesëdhjetë masë verë Oz 4,3+
e kishte vetëm njëzet! [17]Unë ju frushkullova me thatësi, vrug e me Am 4,9
breshër dhe të gjitha veprat e duarve tuaja, por prej jush nuk u gjet
asnjë që të kthehet tek unë, thotë Zoti. [18]Vërjani mendjen prej ditës
së sotme e në të ardhmen, prej ditës së njëzetekatërt të nëntit muaj,
prej ditës në të cilën u shtinë themelet e Tempullit të Zotit, vërjani
mendjen mirë, [19]a ka më farë në grunar dhe ende vreshti, fiku, shega
e ulliri nuk dhanë fryte? Por prej kësaj dite unë do t'i bekoj!

Premtime Zorobabelit

[20]Fjala e Zotit i qe drejtuar edhe një herë të dytë Agjeut më njëzet e
katër të këtij muaji: [21]«Thuaj Zorobabelit, qeveritarit të Judës: Unë do

2,11 *lidhur me Ligj*: BJ ka: «një vendim».

2,13 *të papastra*: papastërtia duket se është më ngjitëse sesa shenjtëria: pikëpamja është rituale.

2,14 *punë e duarve të tija*: pra të korrat (krh. Lp 24,10; 28,12; 30,9). – *edhe gjithçka që flijojnë këtu*: kulti vazhdonte në zonën e tempullit, mbi altarin e holokausteve të rindërtuar në 538. Agjeu, në bazë të vlerësimit të dhënë në rr 13,përfundon se populli është i papastër dhe të tilla janë edhe flitë e tija. Ky qortim, vrazhdësia e të cilit bie në ndesh me 2,1-9, ndoshta i drejtohet Samaritanëve (krh. Esd 4,1-5). – LXX në fund shton: «për shkak të përfitimeve të tyre të hershme, do të vuajnë për mundin e tyre; e ju urrenit në dyert e atyre që qortonin»; krh. Am 5,10.

2,15-19 Ky tekst, që plotëson 1,1-15, ndoshta duhet lexuar pas 1,15a.

2,16 *në ç'gjendje ishit?*: supoz.; duke ndjekur LXX, BJ përkthen: «në çfarë po ktheheshit?», *mah-heytem;* TM ka: «para se të bëheshin», *mihyôtam*. – Pas *pesëdhjetë masë*, TM shton: «presë», *pûrâ*, shënim i mundshëm për «tirë (per fermentimin e rrushit)/tinar (përdorime te ndryshme)», *yeqeb* (shënim i cili mungon në LXX).

2,18 *prej ditës…e Tempullit*: shënim pjesërisht i pasaktë (krh. 1,15+); BJ i vendos këto fjalë në kllapa.

2,19 *a ka më*: me BJ; TM lë jashtë. – *vreshti…nuk dhanë fryte?*: BJ e këtë fjali e shpreh në formë pohore. – *fryte*: me LXX; në TM mungon, i ndjekur nga BJ.

t'i tund qiell e tokë, [22]do t'i përmbys tronet e mbretërve, do ta asgjësoj
fuqinë e mbretërve paganë, do t'i rrëzoi karrocat e luftës e luftëtarët
në to, do të rrëzohen kuajt dhe kalorësit e tyre secili i shporuar me
shpatën e të vëllait. [23]Atë ditë, thotë Zoti i Ushtrive, do të marr ty, o
Zak 6,12-13 Zorobabel, biri i Salatielit, shërbëtori im, thotë Zoti, e do të bëj vulë,
sepse ty të zgjodha thotë Zoti i Ushtrive».

2,23 *do të marr ty*: shprehja nënkupton një zgjedhje hyjnore për një mision të rëndësishëm në historinë e shëlbimit. Kështu Zoti mori Abrahamin (Joz 24,3), levitët (Nm 3,12) dhe Davidin (2Sam 7,8). Zorobabeli, pasardhës i Davidit, ka lidhje me mesianizmin e vjetër mbretëror (krh. 2Sam 7,1+; Is 7,14+) dhe katalizon rreth vetes pritjen e Ligjit (krh. Zak 6,12). – *bëj vulë*: unaza me vulë, që shërbente për të vulosur letrat dhe dokumentet, (1Mbr 21,8) ruhej si thesar në qafë (Zan 38,18) ose në gisht (Jer 22,24).

Profecia e Zakarisë

PJESA E PARË

Grishje për kthim

1 [1]Kjo fjalë e Zotit i qe drejtuar në të tetin muaj, në të dytin vit të
Dariut, profetit Zakari, birit të Barakisë, të birit të Ados: [2]«Zoti
është zemëruar shumë kundër etërve tuaj. [3]Prandaj, thuaju:
Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Kthehuni kah unë thotë Zoti i Ushtrive, ‖Mal 3,7
e edhe unë vetë do të kthehem kah ju është fjala e Zotit të Ushtrive.
[4]Mos u bëni si etërit tuaj, të cilëve u thoshin profetët e mëparshëm:
Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Kthehuni nga udhët tuaja të këqija e Is 55,7; Lk 15,20
nga synimet tuaja të këqija. Por, ata s'dëgjuan as s'qenë në kujdes për
mua, thotë Zoti. [5]Ku janë etërit tuaj? Po profetët a thua përgjithmonë
do të jetojnë? [6]Fjalët e mia e urdhrat që ua dhashë shërbëtorëve të mi 7,7-14
profetëve, a thua, vallë, nuk u plotësuan mbi etërit tuaj? Ata u kthyen
e thanë: Zoti i Ushtrive u soll me ne ashtu siç kishte vendosur të bëjë,
sipas udhëve tona e mënyrës së sjelljes sonë».

Vegimi i parë: kalorësit

6,1-7; Zb 6,1-9

[7]Kjo fjalë e Zotit i qe drejtuar ditën e njëzetekatërt të muajit të
njëmbëdhjetë, që është muaji Sabat, në vitin e dytë të Dariut, profetit
Zakari, birit të Barakisë, birit të Ados.

[8]Pata një vegim natën. Dhe, ja, një njeri mbi kalë të kuq. Qëndronte
ndër merta që ishin në fund të luginës; pas tij ishin kuaj të kuq,
të kuqrremtë e të bardhë. [9]Unë pyeta: «Çka janë këta, Imzot?». Më

1,1 *në të tetin muaj*: tetor – nëntori i 520, dy muaj pas profecisë së parë të Agjeut. – *birit të Barakisë*: shënim i Is 8,2; sipas Esd 5,1; 6,14; Neh 12,16, Zakaria është i biri i Ados. BJ e vendos këtë të dhënë në kllapa, ashtu si në rr 7.

1,3 *thuaju*: Izraelitëve

1,6 Njeriu është i vdekshëm, por fjala e Hyjit (e mishëruar, si në Ps 147,15; Is 55,11; Ur 18,14-15) mbetet (krh. Is 40,7-8)

1,7 *muajit të njëmbëdhjetë*: janar – shkurti i 519. – *që është muaji Sabat*: BJ e vendos këtë shpjegim në kllapa.

1,8 Vegimi përdor, në një perspektivë monoteiste, elemente që duket se kanë një prejardhje mitologjike. Mërsinat këtu duket se rritet në thellësinë e greminës. Njeriu në këmbë është ëngjelli i Zotit (rr 11). Kuajt, tregues simbolik i ëngjëve vëzhgues të botës, me shumë mundësi formojnë katër grupe (krh. 6,2v; ndoshta ashtu si LXX, listës së kuajve u duhet shtuar «të zinj»), në lidhje me katër pikat qendrore ose katër erërat; sipas rr 11, ata kalorërohen nga po aq drejtues. – *në fund të luginës*: BJ: «që i kanë rrënjët e tyre në thellësi».

përgjigji engjëlli që fliste me mua: «Unë do të të dëftoj se çka janë
këta». 10Përgjigji ai burri që qëndronte ndër merta e tha: «Këta janë
/Zb 5,6 ata që Zoti i dërgoi ta marrin dheun në sy». 11Ata iu drejtuan engjëllit
të Zotit që qëndronte ndër merta e thanë: «E përshkuam tokën dhe, ja,
mbarë toka është e banuar e në qetësi».
Zb 6,10 12Atëherë mori fjalën engjëlli i Zotit e tha: «O Zoti i Ushtrive, deri
kur nuk do të kesh dhimbë për Jerusalemin e për qytetet e Judës,
kundër të cilave je ndezur në hidhërim? Ky është tash i shtatëdhjeti
vit!». 13Zoti i përgjigji engjëllit që fliste me mua fjalë të mira, fjalë
ngushëlluese. 14Atëherë engjëlli që fliste me mua, më tha: «Bërtit e
8,2 thuaj: Kështu tha Zoti i Ushtrive: Kam një dashuri tejet ziliqare për
Is 47,6 Jerusalemin e për Sionin, 15dhe flakë jam ndezur në felgrim kundër
kombeve krenare, sepse unë u hidhërova pak, e ata bashkëvepruan
për së tepërmi në të keqe. 16Prandaj, kështu thotë Zoti: Po kthehem
Is 54,6-10 përsëri në Jerusalem me mëshirë. Në të do të ndërtohet Tempulli thotë
2,5-9 Zoti i Ushtrive dhe plumçi do të shtrihet përsëri përmbi Jerusalem.
17Bëje edhe këtë shpallje: Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Qytetet e mia
2,15; 13,9 prapë do të mbushen me të mira. Zoti prapë do ta ngushëllojë Sionin,
përsëri do ta zgjedhë Jerusalemin!».

Vegimi i dytë: brirët dhe farkëtarët

2 1Atëherë i lartësova sytë e, ja, pashë katër brirë. 2E pyeta engjëllin
Lp 33,17; Dan 7,8 që fliste me mua: «Çka janë këta?». Ai më përgjigji: «Këta janë
brirët që e shpërndanë Judën, Izraelin e Jerusalemin». 3Atëherë
Zoti më dëftoi edhe katër farkëtarë. 4Unë pyeta: «Po këta çfarë erdhën
të bëjnë?». Ai përgjigji: «Ata janë brirët që e kanë shpërndarë Judën
Jer 48,25 sa që asnjë të mos guxojë të çojë më krye. Këta erdhën t'i trembin e
t'ua thyejnë brirët paganëve që e përdorën fuqinë e vet kundër Judës
për ta shpërndarë».

Vegimi i tretë: matësi

2,1 (Vulg.) 5I çova sytë dhe pashë: ja, një njeri që mbante në dorë konopin e
Jer 31,38-39; Ez 41,13; Zb 11,1; 21,15 matjes. 6Pyeta: «Kah po ja mban?». Ai më përgjigji: «Për ta matur

1,11 *engjëllit të Zotit*: nuk është më si në tekstet e lashta (krh. Zan 16,7), forma e dukshme e Zotit, por një person autonom: mendohet që njerëzit dhe engjëjt mund të pranohen te Hyji, vetëm përmes tij. – *në qetësi*: në shkurtin e vitit 519, bota ishte në paqe nën sundimin e Dariut. Kjo qetësi e shqetëson Izraelin, që pregatitet (krh. Agj 2,6+) për shkatërrimin që lajmëron fillimin e kohërave të reja.

1,15 *kombeve krenare*: është fjala sidomos për kombet fqinje me Judën.

2,1 *katër brirë*: brirët, simbol i fuqisë (Ps 75,5+), janë kombet armike të Judës. Numri katër tregon universalitetin të tyre.

2,2 *Izraelin*: duket si shtesë (krh. rr 4). BJ e vendos në kllapa.

2,3 *katër farkëtarë*: simbole të fuqive engjëllore.

2,4 *brirët…krye*: BJ e tregon të mërguarit ose të internuarit, si në Is 51,16.

Jerusalemin e për të parë sa është gjerësia e tij e sa gjatësia».

7Dhe, ja, engjëlli që fliste me mua, doli dhe një engjëll tjetër iu
afronte në takim: 8i tha atij: «Vrapo e thuaj këtij djaloshi: Jerusalemi
duhet të jetë pa mure për shkak të një shumice të madhe njerëzish e Is 49,19-20; 54,2-3; Jer 31,27
bagëtish që do të jenë në të. 9Unë do të jem thotë Zoti mur i zjarrtë
përreth tij dhe Lavdia e tij në mesin e tij. Zb 21,23; 22,3

Dy grishje të shpërngulurve

10Hej, hej! Ikni nga toka e Veriut thotë Zoti sepse unë ju pata tretur Is 48,20; Jer 50,8; 51,6
në katër erërat e qiellit thotë Zoti. 11O Sion, ku e lë, ik ti që banon te 6,5
bija e Babilonit! 12Sepse kështu thotë Zoti i Ushtrive, Lavdia e të cilit
më dërgoi ndër popuj, të cilët ju patën rrëmbyer: Kush t'ju prekë ju,
prek beben e syrit tim! 13Ja, unë po e lartësoj dorën time kundër tyre Is 14,2; Sof 2,9
dhe ata do të bëhen preja e skllevërve të vet! Kështu do ta kuptoni se
më ka dërguar Zoti i Ushtrive.

14Gëzo e galdo, bija e Sionit, Sof 3,14
sepse, ja, unë po vij
e do të banoj në ty,
thotë Zoti.
15Atë ditë popuj të shumtë Is 45,22
do t'i mbështeten Zotit
e do të jenë populli i tij.
Do të banoj në mesin tënd
e do ta kuptosh se Zoti i Ushtrive
më dërgoi te ti.
16Juda prapë do të bëhet prona e Zotit 1,17
pjesa e tij mbi Tokën e shenjtë,
do ta zgjedhë rishtas Jerusalemin.
17Çdo i vdekshëm të heshtojë para Zotit, Hab 2,20; Sof 1,7
sepse u zgjua nga banesa e tij e shenjtë!».

2,12 *syrit tim*: TM lexon: «syri i tij»; por bëhet fjalë për qortimin e një skribi, me qëllim zbutjen e antropomorfizmit të tekstit primitv, të rivendosur nga përkthimi.

2,15 *populli i tij*: fj.fj.: «për të një popull», me LXX; TM ka: «për mua një popull». – *do të banoj*: si me TM; LXX përkthen: «ato do të banojnë», e ndjekur dhe nga BJ. Besëlidhja këtu shtrihet në të gjithë popujt; Jerusalemi do të jetë metropoli fetar i gjithësisë (krh. 45,14+).

2,16 *Tokën e shenjtë*: shprehja shfaqet këtu për herë të parë në letërsinë biblike (krh. 2Mak 1,7).

Vegimi i katërt: petkat e Jezuait

Jb 1,6+ /Jd 9
Am 4,11
Is 6,7; Jer 31,34; Ez 36,33; Lk 15,22; Zb 19,8
Mal 2,7

3 [1]Atëherë ma dëftoi kryepriftin Jezua në këmbë para engjëllit të Zotit. Në të djathtën e tij rrinte Satani për ta paditur. [2]Engjëlli i Zotit i tha Satanit: «Të t'u kërcënoftë Zoti, o Satan! Të të mposhtë Zoti që e zgjodhi Jerusalemin! Pse a nuk është ky urë e nxjerrë nga zjarri?». [3]Jezuai ishte i veshur me petka të ndyta dhe qëndronte në këmbë para engjëllit. [4]Ky u tha atyre që qëndronin para tij: «Hiqjani petkat e ndyta!». Edhe vazhdoi dhe i tha atij: «Ja, e hoqa prej teje fajësinë; po të vesh me petka të linjta!». [5]E vazhdoi: «Vërjani në kokë rizën e pastër!». Ata ia vunë rizën e pastër në kokë dhe e veshën me petka. Ndërkaq engjëlli i Zotit qëndronte në këmbë.

[6]Atëherë engjëlli i Zotit i tha Jezuait: [7]«Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Nëse do të ecësh udhëve të mia, nëse do ta zbatosh shërbesën time, ti do ta sundosh shtëpinë time, do jesh rojtari i tremeve të mia e do të bëj të rrish me këta që janë këtu pranë.

Ardhja e «Pinjollit».

Is 8,18
Zak 6,12; Jer 23,5+

[8]Dëgjo, kryeprifti i madh Jezua! Ti edhe miqtë e tu që rrinë përreth teje, sepse janë njerëz: shenjë parakallëzuese: Ja, pra, unë po e sjell shërbëtorin tim Pinjollin.

[9]Dhe, ja, gurin që po e vë para Jezuait: mbi këtë gur janë shtatë sy, dhe në të do ta zgavërroj mbishkrimin është fjala e Zotit të Ushtrive. E do ta zhduk në një ditë të vetme fajësinë e këtij vendi. [10]Po se atë ditë është fjala e Zotit të Ushtrive secili do ta thërrasë mikun e vet nën hardhi e nën fik».

3,1 *më dëftoi*: subjekti i frazës është Zoti. – Në hyrje të qiellit, engjëlli i Zotit kryeson gjykatë; në të djathtën e kryepriftit Jozueh, është një engjëll i lig, *ha-satan,* «Satani» («Paditësi»), armik i njeriut (krh. Jb 1,6+).

3,2 *Engjëlli i Zotit*: me sir.; TM lexon: «Zoti». – *Pse a nuk është ky*: pra Jozuehi, që përfaqëson popullin judes.

3,3 *petka të ndyta*: shenjë zie, si për të vdekurin, ashtu dhe per fatkeqësitë kombëtare: atëhere zia nënkupton pranimin e një mëkati (krh. rr 4). – Këtu përfundon zia kombëtare, që zgjaste që nga 587.

3,6 *Jezuait*: këtu Jozuehi nuk përfaqëson më popullin jude, por priftërinë e ardhshme që ai shpall (krh. 3,8). Kjo priftëri do të jetë pjesë e funksionit ndërmjetësues të engjëjve (krh. Mal 2,7). – BJ sugjeron të vendoset rr 8 në mes të rr 9 për të përmirësuar lexueshmërinë e pjesës, megjithë vetëdijen që kjo zhvendosje nuk përputhet me asnjë nga dëshmitarët e lashtë.

3,8 *Pinjollin*: ky emër mesianik (krh. Jer 23,5+) me sa duket akoma nuk i është ngjitur Zorobabelit si në 6,12. – Në vend të «Pinjoll», LXX ka: «Diell që lind» (krh. Lk 1,78).

3,9 Ky gur i vetëm tregon ndoshta tempullin; shtatë sytë janë simbol i prezencës vigjiluese të JHWH (4,10). Mbishkrimi («shuguruar JHWH»?) akoma nuk është gdhendur: ndërtesa akoma nuk ka përfunduar.

Vegimi i pestë: shandani dhe ullinjtë

4 [1]Atëherë u kthye engjëlli që fliste me mua dhe më zgjoi siç
zgjohet njeriu nga gjumi. [2]Ai më tha: «Çka sheh?». I përgjigja:
«Ja, po shoh: ja, një shandan krejt prej ari dhe në majë të tij Dal 25,31-40
filtari, mbi të edhe shtatë dritëzat e tija e shtatë hinkat e dritëzave që
janë mbi majën e tij. [3]Përmbi të janë dy ullinj: njëri në të djathtën e
filtarit e tjetri në të majtën e tij».
[4]Unë vazhdova e i thashë engjëllit që fliste me mua: «Ç'do të thonë
këto gjëra, Imzot?». [5]Më përgjigji engjëlli që fliste me mua e më tha:
«Pse a nuk e di se çka janë këto?». I thashë: «Jo, Imzot!».

Tri fjalë për Zorobabelin

[6]Vazhdoi mandej e më tha: «Ja, fjala e Zotit për Zorobabelin: Jo me
ushtri as me fuqi, por me shpirtin tim thotë Zoti i Ushtrive. Oz 1,7+
[7]Çka je ti, o mal i madh? Para Zorobabelit rrafshinë do të bëhesh! Ai
do ta nxjerrë gurin kryesor me brohoritje: Oh, sa i bukur!».
[8]Atëherë më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit: [9]«Duart e Zorobabelit ia
qitën themelet kësaj Shtëpie dhe duart e tija do t'i japin fund! E ju do
ta merrni vesh se Zoti i Ushtrive më ka dërguar te ju. [10]Kush guxoi
ta përbuzë ditën e fillimeve të pakreni? Do të galdojnë kur ta shikojnë
plumçin në dorën e Zorobabelit! Ato shtatë dritëza janë sytë e Zotit që 3,9; /Zb 5,6
shqyrtojnë mbarë tokën!».
[11]Atëherë vetë e mora fjalën e pyeta: «Çka shënojnë këta dy ullinj
në të djathtën e në të majtën e shandanit?». [12]E mora fjalën të dytën
herë e thashë: «Po çka janë ata dy gema ulliri që nëpër dy gypa të artë
ndikojnë prej vetes ar?». [13]Ai më përgjigji: «Pse a nuk e di se çka janë
ata?». Thashë: «Jo, Imzot!». [14]Ai më tha: «Këta janë dy të shuguruarit /Zb 11,4
që janë në shërbimin e Zotëruesit të mbarë tokës». Zak 6,5; Joz 3,11;
Mik 4,13

4,6 *Ja, fjala e Zotit*: rr 6b-10a BJ i zhvendos pas rr 14, siç duket e nevojshme për kuptimin e pjesës: përgjigjja e shpallur e rr 6a, në fakt është e dhënë në 10b-14.

4,7 *o mal i madh*: ndoshta mali gërmadhë nga ku duhej nxjerrë guri i lashtë për kurorëzimin e tempullit (krh. rr 9-10).

4,9 *e ju do të merrni vesh…dërguar te ju*: BJ e vendos këtë pjesë në kllapa.

4,10 *ditën*: atë të rithemelimit të tempullit nga Zorobabeli (Agj 2,3) që do ta përfundojë atë duke i vënë gurin për të cilin flet rr 7. – *plumçin*: BJ përkthen: «gurin e papërshkueshëm», duke e trajtuar si shufër me funksionin e gurit për themelimin e shenjtores. – *sytë e Zotit*: simbol i dijes së plotë dhe vigjilencave hyjnore.

4,12 BJ e konsideron këtë rr si një shtesë dhe vendos në kllapa.

4,14 *dy të shuguruarit*: njeriu shpesh krahasohet me një pemë (Jer 11,19; Ps 1,3; Jb 29,19; Ez 31). Dy të shuguruarit ose «të lyerit» (fj.fj.: «bij të vajit» janë Jozuehi, që përfaqëson pushtetin shpirtëror, dhe Zorobabeli, pushtetin laik. I pari ka marrë lyerjen priftërore (Lev 4,3.5.16); i dyti do të marrë, shpresohet, lyerjen mbretërore. Kështu do të përmbushet Jer 33,14-18: në kohën e shëlbimit këto dy pushtete do të bashkohen.

Vegimi i gjashtë: libri që fluturon

Ez 2,9-10; Zb 10,9-11

5 [1]U solla, i çova sytë dhe pashë: ja, një libër po fluturonte! [2]Ai më pyeti: «Çka sheh?». Unë i përgjigja: «Po shoh një libër që fluturon. Gjatësia e tij njëzet kute e gjerësia dhjetë kute». [3]Ai
Dal 20,15 më tha: «Ky është Mallkimi që po del mbi mbarë tokën. Çdo vjedhës
Dal 20,7 do të dëbohet prej këndej porsi ky libër edhe çdo njeri që përbetohet rrejshëm do të dëbohet prej këndej porsi ai libër! [4]Unë e nis atë e ai do të shkojë në shtëpinë e vjedhësit e të atij që bën be rrejshëm në emër tim thotë Zoti i Ushtrive ; do të zërë vend në shtëpi të tij dhe do ta përlajë atë me lëndë e me gurë!».

Vegimi i shtatë: gruaja në efë

[5]Engjëlli që fliste me mua, doli e më tha: «Çoj, po të lutem, sytë e shiko. Çka është kjo që po del?». [6]Unë i thashë: «Çfarë është?». Ai më përgjigji: «Ja, po del efa!». Dhe shtoi: «Kjo është fajësia e tyre mbi mbarë sipërfaqen e tokës». [7]Dhe, ja, u çel kapaku plumbi dhe, ja, u duk një grua që rrinte në efë! [8]Ai më tha: «Kjo është vetë prapësia!». E hodhi në efë dhe në grykë të saj ia qiti kapakun e plumbit.

[9]Unë i çova sytë e mi e pashë dhe, ja, u dukën dy gra! Në krahët e tyre frynte era e krahët i kishin porsi skifteri. Ato e ngritën efën ndërmjet qiellit e tokës. [10]Unë i thashë engjëllit që fliste me mua: «Ku po e çojnë efën?». [11]Ai më përgjigji: «Po shkojnë t'i ndërtojnë një tempull në Senaar. Kur ta kenë ndërtuar do t'ia punojnë bazamentin në të cilën do ta vendojnë».

/Zb 6,2-8

Vegimi i tetë: karrocat

6 [1]Përsëri i çova sytë dhe pashë: Ja, katër karroca po dilnin ndërmjet dy maleve. Malet, malet ishin tuçi. [2]Në karrocën e parë kuajt ishin të kuq, në karrocën e dytë kuajt ishin të zez, [3]në karrocën e tretë kuajt ishin të bardhë, kurse në karrocën e katërt kuajt ishin të larmë. [4]Unë mora fjalën e i thashë engjëllit që fliste me mua: «Po çka janë këto, Imzot?». [5]Engjëlli më përgjigji e më tha:

5,2 *libër që fluturon*: libri është një rrotull i stërmadh; ka përmasat e portikut të tempullit të Salomonit (1Mbr 6,3).

5,3 Mallkimi shihet i frytshëm: mbërrin tek të gjithë mëkatarët, prej të cilëve, do të pastrohet Toka e shenjtë, në erën e shëlbimit.

5,6 *efa*: BJ: «babune» (rreth 40 l); por *efa* këtu nuk ka vlerën e vet të zakonshme, krh. tabelën e masave në fund të vëllimit. – *fajësia*: me BJ sipas LXX; ndërsa TM ka: «nuk shohin tjetër veç saj».

5,11 *do ta vendojnë*: me BJ sipas LXX, *wëhinnîhuhah;* TM ka: «do vendoset», *wëhunnîhah*. Toka e shenjtë, në kohën e shëlbimit, do të pastrohet nga mosbesimi (përçmimi i Hyjit të mishëruar). Mosbesimi kthehet në një hyj të rremë të cilit, i ngrihet një tempull në Sinar (Babiloni), qendra simbolike e botës pagane.

6,1 *malet ishin tuçi*: në mitologjinë babilonase, këto male ishin hyrja e banesës së hyjnive. Këtu janë vetëm një shëmbëllim.

«Këto janë katër erërat e qiellit, që po dalin pasi qenë para Zotëruesit 1,8+
të mbarë tokës».
[6]Karroca që i kishte kuajt e zez po shkonte në tokën e veriut. Pas 4,14+
tyre dolën të bardhët e të larmit dolën në drejtim të tokës së mesditës.
[7]Hidheshin me felgrim për ta qarkulluar tokën. Ai u tha: «Shkoni,
përshkojeni tokën!». Ata dolën dhe e përshkuan tokën. [8]Ai më thirri
e më tha: «Qe, ata që u nisën në tokën e veriut, ata do ta qetësojnë
shpirtin tim në tokën e veriut».

Keza kushtimore

[9]Fjala e Zotit më qe drejtuar kështu: [10]«Merri dhuratat e atyre që
janë të mërguar, prej Holdait, Tobisë e Jedajës që erdhën nga Babiloni
e shko, po atë ditë, e hyr te Jozia, biri i Sofonisë. [11]Merre argjendin
e arin, punoje një kurorë e vërja në kokë Jezusit, birit të Jozedekut,
kryepriftit [12]e thuaj: Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Qe njeriu i cili quhet
Pinjoll: aty ku është ai, diçka do të mbijë! Ai do ta ndërtojë Tempullin 3,8+; Jer 23,5+
e Zotit. [13]Ky do ta rindërtojë Shenjtëroren e Zotit. Ai do ta mbartë
lavdinë e do të rrijë si zotërues përmbi fronin e vet. Një prift do t'i rrijë 4,14+
në të djathtën. Një përkim i plotë do të mbretërojë ndërmjet këtyre të
dyve. [14]Keza le të rrijë në Shenjtëroren e Zotit si shenjë përkujtuese në
nder të Helemit, Tobisë, Idajës e të Henit, birit të Sofonisë. [15]Edhe ata
që janë larg do të vijnë e do ta ndërtojnë Tempullin e Zotit. Kështu do
ta dini se Zoti i Ushtrive më ka dërguar te ju.
Do të ndodhë kështu nëse do ta dëgjoni zërin e Zotit, Hyjit tuaj». Lp 28,1

6,6 *pas tyre*: fj.fj.: «e të bardhët dolën pas tyre»; BJ priret të lexojë: «drejt vendit perëndimor» në vend të «pas tyre» dhe të shtojë «kuajt e kuq përparonin drejt lindjes» për të gjetur drejtimin e «katër erërave të qiellit», por asnjë dëshmitar nuk e mbështet këtë supozim.

6,7 *Hidheshin me felgrim për ta qarkulluar tokën*: si me BJ.

6,8 *shpirtin tim*: tani është vetë Zoti që flet. – *në tokën e veriut*: fj.fj., aty ku ndodhen mërgimtarët. Të nxitur nga shpirti i Zotit, ata do të kthehen dhe do të rindërtojnë tempullin; krh. rr 15 të cilin disa përkthyes e zhvendosin këtu duke i dhënë një kuptim më të përshtatshëm.

6,10 *që erdhën*: me BJ dhe TM; LXX ka: «që u kthye»; – *Sofonisë*: ndoshta miku prift i Jeremisë (2Mbr 25,18; Jer 29,25).

6,11 *një kurorë*: me variantet dhe disa dsh. hebr.; TM ka: «kurora», por teksti që vijon është në njëjës ashtu si në rr 14. – Nga sa thuhet në rr 12-13, teksti këtu duhet të kishte në fillim emrin e Zorobabelit, zëvendësuar pastaj nga emri i kryepriftit Jozueh, me qëllim që t'i jepet një shtysë prifterisë në Jerusalem.

6,12 *Pinjoll*: *aty ku është ai, diçka do të mbijë*: me BJ. Lojë fjalësh. Zorobabeli do të ketë pasardhës. Profeti parashikon këtu të ardhmen e mbretërimit dhe ndoshta edhe të tempullit. «Pinjoll» është një titull mesianik (Jer 23,5+); Zorobabeli rimerr mesianizmin mbretëror të 2Sam 7 (krh. Agj 2,23+).

6,13 *Një prift do t'i rrijë në të djathtën*: me BJ dhe LXX; TM ka: «një prift do të ulet në fronin e tij».

6,14 *Keza*: me LXX; TM lexon: «kurorat». – *Helemit*: me TM; sir. ka: «Holdait» (krh. rr 10).

Pyetje lidhur me agjërim

7 [1]Në vitin e katërt të mbretit Dari, në ditën e katërt të muajit
të nëntë që është Kasleu, i qe drejtuar fjala e Zotit Zakarisë.
[2]Beteli kishte dërguar Sarasarin e Regemmelekun e disa burra
që ishin me të për t'iu lutur fytyrës së Zotit e [3]për t'i pyetur priftërinjtë
e Tempullit të Zotit të Ushtrive e profetët: «A duhet unë të mbaj zi e të
agjëroj në muajin e pestë, siç po bëj tash sa vjet?».

Kthim në të kaluarën e kombit

[4]Atëherë më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit të Ushtrive: [5]«Thuaj mbarë
popullit të vendit e priftërinjve: Kur ju agjëroshit dhe qanit në të
pestin e në të shtatin muaj gjatë këtyre shtatëdhjetë vjetëve a me të
vërtetë agjëronit për dashuri ndaj meje? [6]Edhe kur hanit e pinit, a
Am 5,21+ thua s'hanit e nuk pinit për vetvete? [7]Pse a nuk është ky vështrimi i
fjalëve që i ka shpallur Zoti me anë të profetëve të mëparshëm, kur
ende Jerusalemi banohej e ishte në paqe me qytetet që e rrethojnë, kur
ende ishte i banuar Nagebi bashkë me Sefelën?».

[8]Fjala e Zotit i qe drejtuar Zakarisë: [9]«Kështu thotë Zoti i Ushtrive:
Is 1,17 Gjykoni gjyq të drejtë e kini dhimbje e dhembshuri njëri për tjetrin.
Dal 22,20-21+ [10]Mos e shfrytëzoni vejushën, bonjakun, ardhacakun e skamnorin dhe
Mik 2,1 mos ia mendoni të keqen në zemrën tuaj asnjëri vëllait të vet». [11]Por,
Dal 32,9+; Is 48,4; Ez 11,19 ata nuk deshën të jenë të kujdesshëm. Si kryengritës e sollën shpinën
dhe i rënduan veshët e vet që të mos dëgjojnë. [12]Diamant e bënë
zemrën e vet të fortë për të mos i dëgjuar Ligjin e urdhrat që ua dërgoi
Zoti i Ushtrive me shpirtin e vet nëpër profetët e mëparshëm. Atëherë
flakë u ndez felgrimi i Zotit të Ushtrive. [13]Atëherë ndodhi kështu:
sikurse kur Ai i thërriste e ata nuk e dëgjuan, kështu edhe këta do ta

7,1 *muajit të nëntë që është Kasleu*: nëntor – dhjetori i 518. – *fjala e Zotit Zakarisë*: BJ ka: «fjala e Zotit i qe drejtuar Zakarisë».

7,2 *Sarasarin e Regemmelekun*: Tekst i pasigurt dhe mund të përkthehet edhe: «Beteli kishte dërguara Sarasarin, ushtarak i lartë i mbretit, e burrat e tij për të qetësuar» ose, si BJ: «Betel – Sarasari, ushtarak i lartë i mbretit, dhe të tijtë do të dërgojnë një delegacion për të qetësuar». Është fjala për një Izraelit, ushtarak i lartë i mbretit (*rab-mag;* krh. Jer 39,3.13), i cili ka një emër babilonas.

7,3 *mbaj zi e të agjëroj në muajin e pestë*: agjërimi i korrikut përkujtonte shkatërrimin e Jerusalemit dhe të tempullit në 587. Nga momenti kur është filluar të rindërtohet, ky agjërim duket i pavend: që këtu lind pyetja drejtuar autoritetit të Jerusalemit. Përgjigjja duket se jepet vetëm në 8,18-19.

7,4-14 Ky orakull në mënyrë aspak të natyrshme i është bashkuar episodit të ambasadës së Betelit, për shkak se janë përmendur agjërimet (rr 5). Agjërimi i shtatorit përkujtonte vrasjen e Godolisë (2Mbr 25,25; Jer 41,1v).

7,6 *për vetvete*: agjërofshin apo bëfshin bankete, gjithmonë është për interesat e tyre.

7,8-9 *Fjala…Ushtrive*: BJ e vendos gjithë këtë pjesë në kllapa.

7,12 *për të mos i dëgjuar…*: BJ përkthen: «nga frika se do dëgjonin…».

thërrasin e unë nuk do t'i dëgjoj është fjala e Zotit të Ushtrive. [14]«Unë
i treta ndër të gjitha ato kombe që nuk i njihnin. Toka mbeti shkretë Lp 4,27
pas tyre sa që askush nuk përshkohej nëpër të as nuk kthehej. Tokën
veç ashtu të dëshirueshme e shndërruan në vend të shkretë».

Shpëtimi në Mesinë

8 [1]Atëherë erdhi kjo fjalë e Zotit të Ushtrive:
[2]«Kështu thotë Zoti i Ushtrive:

Flakë jam ndezur me dashuri ziliqare për Sionin, 1,14
digjem në të mirën e tij nga felgrimi.
[3]Kështu thotë Zoti:
Po kthehem në Sion,
dua të banoj në Jerusalem.
Jerusalemi do të quhet Qyteti i Besnikërisë Is 1,26+
e Mali i Zotit të Ushtrive
Mali i Shenjtërisë».
[4]Kështu thotë Zoti i Ushtrive:
«Pleq e plaka prapë do të rrinë Lp 4,40; Is 65,20
në sheshe të Jerusalemit:
secili do ta ketë në dorë shkopin
për shkak të moshës së thellë!
[5]Sheshet e qytetit do të mbushen plot
me meca e me cuca
që do të luajnë nëpër tregjet e tija!».
[6]Kështu thotë Zoti i Ushtrive:
«Nëse kjo duket një gjë e vështirë
për sytë e Tepricës së këtij populli Jer 32,27
për ato ditë,
pse a do të jetë e vështirë
edhe për sytë e mi?»
thotë Zoti i Ushtrive.
[7]Kështu thotë Zoti i Ushtrive:
«Ja unë po shpëtoj popullin tim
prej tokës së lindjes
dhe prej tokës së perëndimit.

7,14 *Tokën veç ashtu të dëshirueshme…shkretë*: me BJ. Var. ka: «… e shkatërruan».

k 8 Ky k përmbledh orakuj të shkurtër të pavarur: përveç 8,16-17, që është një mësim, ata i referohen shëlbimit mesianik, i përshkruar si një epokë lumturie të thjeshtë e të qetë, nën bekimin e JHWH, i cili është në Sion. Perspektivat marrin karakter universal në rr 20v.

8,6 *për ato ditë*: në BJ është në kllapa.

[8]Do t'i kthej
e do të banojnë në Jerusalem.
Jer 31,31+; Zak 13,9 Ata do të jenë populli im
e unë do të jem Hyji i tyre
në besnikëri e në drejtësi».

[9]Kështu thotë Zoti i Ushtrive: «Le t'u forcohen duart tuaja të gjithëve, e ju që në këto ditë po i dëgjoni këto fjalë nga goja e profetëve,
Agj 1,15 në këtë ditë kur u qitën themelet e Shtëpisë së Zotit të Ushtrive për rindërtimin e Tempullit!

[10]Sepse, para këso dite,
nuk i paguhej paga mëditësit,
pagë nuk kishte as për kafshë,
s'kishte paqe prej armikut për atë që hynte o dilte,
prej të gjithë njerëzve hoqa dorë
të bëjë secili çka të dojë kundër tjetrit!
[11]Kurse tash, ndaj Tepricës së këtij populli,
nuk do të jem si në ditë të mëparshme
thotë Zoti i Ushtrive.
[12]Por do të jetë fara e paqes:
hardhia do të japë frytin e vet,
edhe toka do ta japë prodhimin e vet.
Pronare të të gjitha këtyre
do ta bëj Tepricën e këtij populli.

[13]Dhe sikurse ishit Mallkim ndër kombe, o shtëpi e Judës e shtëpia
Zan 12,3+; Ps 72,17 e Izraelit, po ashtu do t'ju shpëtoj e do të jeni Bekim». [14]Sepse kështu thotë Zoti i Ushtrive: «Sikurse vendosa t'ju ndëshkoj, kur më kanë bërë të zemërohem etërit tuaj thotë Zoti i Ushtrive , [15]dhe nuk pata mëshirë, po ashtu, i kthyer, vendosa në këto ditë, ta bekoj Jerusalemin dhe shtëpinë e Judës: mos kini frikë!
Ef 4,25 [16]Ja, pra, se çka ju duhet të bëni: thoni të vërtetën secili vëllait të
Mt 5,9 vet dhe gjykoni drejtësisht në dyert tuaja. [17]Askush në zemrën e vet të mos ia mendojë të keqen mikut të vet dhe mos e doni përbetimin në rrenë: për të vërtetë unë i urrej të gjitha këto» thotë Zoti.

8,8 *do t'i kthej*: jo vetëm si në 2,10v, të burgosurit e Babilonisë, por të gjithë Judenjtë e humbur. Kthimi i tyre do të ndiqet nga përtëritja e besëlidhjes (krh. Jer 31,31+).

8,10 *secili çka të dojë kundër tjetrit*: LXX përkthen: «unë vetë vija (ose pata vënë) njerëzit kundër njeri - tjetrit»; TM ka: «do t'i vë kundër njeri-tjetrit».

Përgjigjja që ka të bëj me agjërimin

7,1-3

18 Atëherë më qe drejtuar kjo fjalë e Zotit:
19 «Kështu thotë Zoti i Ushtrive: Agjërimi i muajit të katërt, agjërimi i të pestit, agjërimi i të shtatit dhe i të dhjetit për shtëpinë e Judës do të jetë gëzim, galdim e festë në shenjë. Por, dojeni të vërtetën e paqen!».

Jer 31,13; Is 35,10; Mt 9,14-15

Shpëtimi pritet prej Mesisë

20 Kështu thotë Zoti i Ushtrive: «Edhe popuj të tjerë do të vijnë dhe banorë të shumë qyteteve. 21 Banorët e një qyteti do të shkojnë në një tjetër e do të thonë: Të shkojmë të lutemi para fytyrës së Zotit e ta kërkojmë Zotin e Ushtrive! Po shkoj edhe vetë!
22 Kështu do të vijnë shumë popuj e kombe të forta për ta kërkuar Zotin e Ushtrive në Jerusalem e për t'u lutur para fytyrës së Zotit».
23 Kështu thotë Zoti i Ushtrive: «Në ato ditë do ta kapin për kindit të petkut dhjetë vetë prej çdo gjuhe të kombeve do ta kapin hebreun e do t'i thonë: Po vijmë me ju, sepse kemi dëgjuar se Hyji është me ju».

PJESA E DYTË

9

1 Profeci.

Toka e re

Fjala e Zotit është në dheun Hadrak,
në Damask e ka pushimin,
sepse Zotit i përket syri i Aramit
shi porsi fiset e Izraelit.

8,19 *Agjërimi*: agjërimeve të muajit të pestë dhe të shtatë (krh. 7,3.5) u shtohen agjërimet e muajit të katërt dhe të dhjetë, të cilët përkujtonin çarjet e mureve në bastionet e Jerusalemit dhe fillimin e rrethimit (2Mbr 25,1.4).

8,23 *hebreun*: fj.fj.: «njeri judeas», banor i fisit të Judës.

9,1-8 Toka e premtuar do të përfshijë, përveç territorit të Izraelit (krh. Gjq 20,1+), qytetet aramease, fenikase e filistease. Orakulli aludon për një marshim ushtarak pushtues që interpretohet si një veprim i zotit që do t'i paraprijë erës mesianike. Me shumë gjasa ky tekst zë fill nga ekspedita ushtarake e Aleksandrit pas Isos (333).

9,1 *syri i Aramit*: hamend.; TM ka: *'ên'adam*, «syri i njeriut». Në bazë të një ngatërrese mes *rês* e *dalet* (gati identike), BF lexon: *'aram* në vend të *'adam*, «njeri», duke dhënë idenë se «burimi (ose "perla" = kryeqytetin, Damaskun) e Aramit», që duket më koherente me tekstin që i paraprin. BJ përkthen: «JHWH mban syrin mbi njerëzit», kuptim i mundshëm i hebr. Dhe në një linjë me LXX, sir. e Targum, një përkthim që duket koherent me përmendjen e «syve të hapur» në rr 8 (e krh. 12,4).

[2]Edhe Emati është në kufijtë e tij,
Tiri edhe Sidoni, urtia e të cilit është e madhe.
[3]Tiri ndërtoi fortesën e vet,
bashkoi argjend porsi pluhur
dhe ar porsi baltën e rrugëve.
[4]Ja, Zoti po e merr për pronë
e në det do ta hedhë fuqinë e tij,
kurse atë do ta rrëmbejë zjarri.
[5]Do të shohë Askaloni e do të trembet,
në dhimba të mëdha do të përdridhet Gaza,
edhe Akaroni sepse në rrenë e la shpresa.
Do të mbarojë mbreti i Gazës,
Askaloni do të mbesë pa banorë.
Lp 23,3 [6]Bastardat do të banojnë në Azot,
do ta zhbij kreninë e filistenjve.
[7]Prej gojës do t'ia heq gjakun,
iritë e tija do t'ia nxjerr prej dhëmbësh.
Is 4,3+ Edhe ai do të jetë Tepricë për Hyjin tonë,
do të jetë porsi një prijës në Judë,
Akaroni porsi Jebuseu.
[8]Si mur mbrojtës do ta rrethoj Shtëpinë time
kundër atyre që vijnë e shkojnë,
tagrambledhës s'do të kalojë n'për të,
sepse tash e shikoj me sy të mi.

Mesia

[9]Gëzo me gjithë shpirt, Bija e Sionit,
galdo, Bija e Jerusalemit!
/Mt 21,5 ja, mbreti yt, po vjen te ti:
është i drejtë e Shpëtimtar,
Mt 11,29 por i përvujtë e në shpinë të gomarit,
në shpinë të gaçit, zogut të gomarit!

9,2 *Tiri*: BJ e vendos në kllapa emrin e parë të qyteteve.

9,6 *Bastardhat*: është popullsia e përzier e krijuar si rezultat i kolonizimit.

9,7 *iritë e tija*: aludim për zakonin pagan të ngrënies së mishit me gjak (krh. Lev 1,5+) ose ushqimeve të ndaluara, si derri (krh. Is 65,4; 66,17). – *Akaroni*: që iu aneksua Izraelit antik.

9,8 *mur mbrojtës*: var. BJ ka: «pozicion i përparuar», *massabâ,* duke ndjekur LXX (krh. 1Sam 14,12); TM ka: *missabâ,* kundër një ushtrie.

9,9 *është i drejtë*: jo në kuptimin që jep drejtësi (krh. Is 11,3-5), por që do të jetë objekt i «drejtësisë» së JHWH, pra objekt i mbrojtjes së tij të fuqishme (Is 45,21-25). – *i përvujtë*: Mesia do të jetë i «përvujtë» (*'anî),* cilësi të cilën Sof 3,12 i vesh popullit të ardhshëm (krh. Sof 2,3+). Duke hequr dorë nga madhështia e mbretërve historikë (Jer 17,25; 22,4), mbreti mesianik do të ketë gomarin e vjetër të princërve (Zan 49,11; Gjq 5,10; 10,4; 12,14). Të krahasohet dhe 1Mbr 1,38; me 1Mbr 1,5. Jezusi ka përmbushur këtë profeci në ditën e Larit.

10 Nga Efraimi do ta zhdukë karrocën, Mik 5,9
kalin nga Jerusalemi.
Do të copëtohet harku i luftës. Oz 2,20
Kombeve do t'u shpallë paqen. Is 11,6+
Sundimi i tij prej detit në det
prej Lumit në skajet e tokës!

Rivendosja e Izraelit

11 Edhe ty, në saje të gjakut të Besëlidhjes sate, Dal 24,4-8; Mt 26,28
do t'i nxjerr nga liqeni
që s'ka ujë
të burgosurit e tu!
12 Kthehuni në qytezë,
o të burgosur plot me shpresë,
sepse sot unë vetë po e shpall:
dyfish do të të shpaguaj!
13 Sepse e ngreha Judën porsi harkun,
e armatosa me Efraimin:
po i çoi në këmbë bijtë e tu, Sion,
kundër bijve të tu, Greqi,
shpatë heroi ty do të bëj!
14 Përmbi ta Zoti do të duket,
vetëtimë shigjeta e tij do të jetë! Ps 18,15; Lp 33,2;
Zoti Hyj do t'i bjerë trompetës, Hab 3,4
hap e pash n'për thellimin e jugut!
15 Do t'i mbrojë Zoti i Ushtrive,
do t'i përpijnë, do t'i shqelmojnë
gurët e bahes,
do të pinë gjak, si me verë do të dehen,
do të mbushen si kupat, si brirët e lterit. Dal 27,2+
16 Zoti, Hyji i tyre, atë ditë
do t'i shpëtojë Dal 34,1+
porsi delet që janë populli i tij,

9,10 *do ta zhdukë*: me LXX; TM ka: «do të zhduk». – Mbretëria mesianike ka gjetur njësinë e lashtë: ku bëjnë pjesë edhe fiset e veriut. – *prej detit në det*: pra nga Mesdheu në Detin e Vdekur dhe nga Eufrati në skajin jugor. Rrëshajët do t'i japin kuptimin e plotë shprehjes.

9,11 *në saje të gjakut*: aludim për ceremoninë e Sinait (Dal 24,5v) si dhe për flitë e shkrumbimit të tempullit. – *nga liqeni*: ose «nga pusi»; një çisternë që përdoret si burg; është simboli i Babilonisë.

9,13 *Greqi*: Perandoria persiane shkatërrohet asokohe nga goditjet e Aleksandrit.

9,15 *gjak*: *dam,* me dsh gr.; TM ka: *hamû,* «do të gumëzhijnë», qortim i mundshëm eufemist. Mund të përkthehet edhe: «do të pinë, do të ziejnë nga (nën efektin) e verës», çka do të rikujtonte gumëzhitjen e grigjës (krh. Mik 2,12; Ez 34,36-38).

Is 62,3 si gurë të paçmueshëm përmbi kezë
do të shkëlqejnë mbi tokë të tij!
17 Oh sa i mirë, sa i bukur do të jetë!
Jer 31,12-13 Gruri do të bëjë të rriten djemtë,
kurse virgjërat vera e ëmbël!

Besnikëri ndaj Zotit

Lp 11,14 **10** 1 Kërkojeni prej Zotit shiun
në kohën e shirave të vona.
Ps 135,7 Zoti është ai që i bën vetëtimat,
ai u jep shi me rrëshekë,
secilit bar në arë të vet.
1Sam 15,22+ 2 Terafimët kallëzojnë punë të kota,
kurse dijësit shohin rrena,
gënjeshtra tregojnë ëndrrat,
japin ngushëllim të rremë,
Ez 34,5; Mt 9,36 prandaj enden si bagëtia,
heqin keq pse s'kanë bari.

Çlirimi dhe kthimi i Izraelit

Ez 34,2 3 Kundër barinjsh jam zemëruar,
rëndë cjeptë do t'i ndëshkoj!
Patjetër Zoti i Ushtrive
do t'i vijë në pasi grigjës së vet,
shtëpisë së Judës.
Do t'i bëjë të jenë
porsi kali i nderit të tij në luftë!
4 Prej tij do të dalë Guri i këndit,
prej tij Shtyllaku,
prej tij i luftës harku,
prej tij të gjithë prijësit!
5 Së bashku do të jenë trima trimash
që në luftë shklasin si në baltë të rrugës.
Do të luftojnë pse Zoti është me ta,

10,2 *Terafimët…dijësit*: dijësit dhe terafimët gjenden të lidhur me njeri-tjetrin edhe në 1Sam 15,23. *Terafimët* këtu, janë mjete divinacioni (krh. Ez 21,27). Aktiviteti i dijësve është vërtetuar, pas mërgimit, nga Mal 3,5 (krh. Lev 19,31; 20,6).

10,3–11,3 Ky tekst i vështirë, i njësuar nga titulli, ndërthyr pjesë në të cilat flet JHWH (rr 3a.6.8-11) dhe pjesët në të cilat flitet për të në vetën e tretë (3b-5.7.12; 11,1-3).

10,3 *do t'i ndëshkoj*: përkthim tjetër: «do ta hedh shikimin kundër cjepve» ose «bëj vizitë» (*paqod*, sic vijon më tej): vizitë ndëshkuese kundër monarkëve të huaj që sundojnë popullin e shenjtë. Termi «bari» u jepet atyre në Jer 25,34v; Nah 3,18 (e krh. Is 44,28); njëlloj termi «cjap» në Dan 8,5v. Përkundrazi «vizita » e dytë që i bëhet grigjës bëhet për ta përkrahur atë.

10,4 Krerët që po dalin nga populli.

të marruar do të mbesin ata që në kuaj hipin!
6Të fortë do ta bëj shtëpinë e Judës, 10,12; 12,5
do ta shpëtoj shtëpinë e Jozefit,
Do t'i kthej sepse më dhembsen
e do të jenë sikur kurrë të mos i kisha përbuzur:
unë Zoti, Hyji i tyre, do t'i dëgjoj! Is 41,17
7Efraimët do të jenë trima,
si nga vera do t'u gëzohet zemra, Ps 104,15
do të shohin të bijtë e do të gëzohen,
zemra e tyre do të gazmojë në Zotin.
8Do të fërshëllej e do të bashkohen,
sepse vetë i kam shpërblyer,
do të jenë shumë si më parë ç'ishin!
9Do t'i mbjell nëpër popuj,
por dhe larg mua do të më kujtojnë:
fëmijë do të rritin e do të kthehen. Lp 30,1-3;
10Do t'i kthej prej dheut të Egjiptit, Bar 2,30-32;
do t'i mbledh prej Asyrisë, Lk 15,17
do t'i kthej në dhe të Galaadit e në Liban
dhe për ta s'do të ketë mjaft vend!
11Do të kalojnë Detin e Ngushtë,
sepse do t'i godasë valët e detit,
do të teren thellësitë e lumit.
Do të përulet krenia e Asyrisë,
Egjiptit do t'i merret skeptri.
12Do t'i bëj të fortë në Zotin 10,6; 12,5
do të lëvdohen në emër të tij
është fjala e Zotit.

11 1Hapi, Liban, dyert e tua,
t'i hajë zjarri cedrat e tu!
2Gjëmo, bredh, se cedri ra,
sepse u shkretuan të madhërueshmit!
Gjëmoni, qarra të Basanit,
se ra pylli i papërshkueshëm!
3Dëgjohet vajtim barinjsh,

10,9 *do të rritin*: *wëhiyyû*, me LXX; BJ ndjek TM që lexon *wëhayû*, «do të jetojnë».
10,10 Asiria dhe Egjipti këtu tregojnë vendet tirane në përgjithësi. Galaadi ishte territori i par i pushtuar pas daljes (krh. Is 40,3+).
10,11 *do të kalojnë*: me LXX; TM ka: «do të kalojë». – *detin e ngushtë*: *tsarâ*, me TM e LXX; hamend. *Mitsrayim*, «Egjiptit»; – *do t'i godasë valët e detit*: BJ këtë pjesë e fut në kllapa.
11,1 *cedrat e tu*: simbol i fuqive të mëdha (krh. Is 10,33v; Ez 31) ose i mbretërve të tyre.

se u rrafshua madhëria e tyre!
E luanëve ushton ulërima
se u rrënua krenia e Jordanit!

Ez 34,1+ **Dy barinjtë**

Jer 12,3 [4]Kështu thotë Zoti, Hyji im: «Kulloti delet që janë për therore, [5]të cilat ata që i blejnë, i presin e nuk u dhimbsen, kurse ata që i shesin thonë: Qoftë bekuar Zoti, u bëra i pasur!, dhe barinjtë e tyre nuk i kursejnë.

[6]Po as unë nuk do t'i kursej më banorët e vendit thotë Zoti por, ja, unë do ta lëshoj secilin njeri në dorë të të afërmit të vet dhe në dorë të mbretit të vet; do ta shkatërrojnë vendin e unë nuk do të shpëtoj gjë prej duarve të tyre».

[7]Unë atëherë zura t'i kullos delet për therore për tregtarë delesh. Mora dy kërraba: njërën e quajta Dashamirësi e tjetrën Tërkuzë dhe kullota grigjën. [8]Brenda një muaji i zhduka tre barinj. Unë zura t'i kem në iri, por edhe ato zunë të më kenë në iri. [9]Atëherë thashë: «Më nuk do t'ju kullos! Ajo që do të cofë, le të cofë! Ajo që duhet të zhduket, le të zhduket e ato që do të mbesin, le t'ia hanë njëra tjetrës mishin!». [10]Atëherë e mora kërrabën time, atë që quhet Dashamirësi, dhe e theva për ta zhbërë besëlidhjen që kam lidhur me të gjithë popujt. [11]Dhe ajo u zhbë po atë ditë. Tregtarët me dele, që më vërenin, e morën vesh se ky ishte një urdhër i Zotit. [12]Unë u thashë: «Nëse ju duket punë e drejtë, ma jepni pagën time, ndryshe mos i bini prapa!».

11,4-17 Libërthi i barinjve (krh. Ez 34,1) do të përfundojë (13,7-9) si një profeci mesianike. Këtu, rr 4-14 janë një shikim retrospektiv alegorik mbi ndodhitë e fundit; përbën një lloj apologjie të Provanisë. Profeti luan rolin e JHWH, duke marrë, si të thuash, pozicionin e tij si bari i shquar. Por Izraeli nuk e ka kuptuar sa shumë e donte Hyji. Prandaj JHWH po nxjerr një bari të keq të cilin profeti duhet të mimojë (rr 15-17), duke simuluar një kthim në gjurmët e lashta.

11,5 *thonë...nuk i kursejnë*: hamend. me BJ; ose: «nuk i mëshirojnë»; TM e ka në njejës. – Blerësit dhe tregtarët janë klasat drejtuese judaike: falë intrigave dhe parave të tyre ata janë pronarët e barinjve të popullit.

11,6 Shpesh ky rr konsiderohet si një shënim që nuk ka lidhje me këndvështrimin e tekstit. Megjithatë në të mund të shihet një aludim për ngjarjet e përmendura në 1Mbr 12,19.24. E gjithë pjesa mund të aludojë për fillimet e monarkisë, tre barinjve të përjashtuar (rr 8), pra Salomonit, fajtor në idhujtari, Roboami që shkaktoi përçarjen, dhe Jeroboamit që filloi kultin e heterodoksisë. Por krh. rr 8+.

11,7 *tregtarë*: fj.fj.: «kanaanasit», me LXX. TM lexon: «më të varferit»; njëlloj me rr 11.

11,8 *një muaji*: simbolizon kohën e shëlbimit të cilin popullin nuk deshi të përfitonte. – *tre barinj*: nëse nuk është fjala për mbretërit fajtorë (krh. rr 6+), mund të jetë aludim për disa kryepriftërinj të cilët Zoti, simbolikisht i përfaqësuar nga profeci i tij, i ka eliminuar. Dihet që, pas mërgimit, priftërinjtë ishin krerët e komunitetit judaik.

11,12 Një sundimtar ka të drejtën e një shpërblimi (krh. Neh 5,15). Ajo që i jepet profetit (që përfaqëson JHWH)në mënyrë alegorike këtu, nga shtresat drejtuese është

Ma peshuan pagën time: tridhjetë sikla të argjendtë. [13]Atëherë Zoti Mt 27,3-10
më tha: «Hidhe në vishtar atë çmim të bukur, me të cilin qeshë çmuar
prej tyre». I mora tridhjetë siklat e argjendtë dhe i hodha në Shtëpinë 2Mbr 12,11; 22,4
e Zotit, në vishtar. [14]Atëherë e copëtova kërrabën e dytë timen, që
quhej Tërkuzë, për ta zhbërë vëllazërinë ndërmjet Judës e Izraelit.
[15]Atëherë Zoti më tha: «Merri edhe një herë almiset e bariut të Ez 34,2-4
marrë, [16]sepse, ja, unë dua ta ngrit në këtë vend një bari:

i cili s'do të kujdeset për atë që endet,
të treturën nuk do ta kërkojë, Is 42,3; Mt 12,20
të lënduarën nuk do ta shërojë,
të mekurës s'do t'i ndihmojë:
të majmet do t'i hajë
e thundrat do t'ua copëtojë.
[17]Mjerë bariu i marrë që e lë grigjën! /Gjn 10,12-13
I rëntë shpata përmbi krah
e përmbi syrin e tij të djathtë:
e djathta krejtësisht iu thaftë
syri i djathtë i verboftë!».

Çlirimi dhe ripërtëritja e Jerusalemit

12 [1]Profeci. Fjala e Zotit për Izraelin e për Judën. Profeci e
Zotit, i cili e shtriu qiellin, e themeloi tokën dhe që e ka
trajtuar shpirtin e njeriut brenda në të: Zan 2,7; Is 42,5
[2]«Ja, unë do ta bëj Jerusalemin kupë dehëse për të gjithë popujt Is 51,17+
përreth. Kjo do të ngjajë në rrethimin e Jerusalemit. [3]Do të ndodhë:
atë ditë do ta bëj Jerusalemin gur për ta mbartur të gjithë popujt.
Të gjithë ata që do ta mbartin në krah do të lëndohen rëndë dhe do
të bashkohen rreth tij të gjitha kombet e tokës. [4]Atë ditë është fjala
e Zotit do t'i godas me tmerr të gjithë kuajt e kalorësit e tyre me
çmendje. Mbi shtëpinë e Judës do t'i hap mirë sytë e mi, kurse çdo
kalë të popujve do ta godas me verbësi. [5]Atëherë krerët e Judës do të

qesharake, çmimi i një skllavi (Dal 21,32). Me një fjalë, vë në lojë JHWH! – Mt (27,3-10) rr 12-13 ia përshtat Krishtit, të cilit profeti, ndërsa mbante vendin e JHWH së përçmuar. i ngjan.

11,14 *Judës e Izraelit*: kjo pjesë mund të jetë dëshmia më e lashtë e përçarjes samaritane. Sipas dëshmisë së Jozef Flavit, samaritanët rreth vitit 328 para K paskërkan ndërtuar mbi Garizim një tempull që rivalizonte atë të Jerusalemit. Në këtë mënyrë copëtimi i shkoqinjve simbolizon tiraninë e huaj e cila rikthehet (rr 10) dhe përçarjen e brendshme që tashmë ka ndodhur.

11,16 *të treturën*: *na'*, me BJ; TM ka: *na'ar*, «e re».

12,2 *kjo do të ngjajë në rrethimin e Jerusalemit*: BJ ka në kllapa: «edhe Juda do të brengoset në rrethimin e Jerusalemit».

12,4 *mbi shtëpinë e Judës…sytë e mi*: sipas BJ pjesa e ndërmjetme e fjalisë duhet zhvendosur para rr 5.

12,5 *banorëve*: hamend.; TM ka: «për mua, banorët».

10,6.12 thonë në zemrën e vet: Fuqia e banorëve të Jerusalemit është në Zotin
e Ushtrive, Hyjin e tyre. [6]Atë ditë do t'i bëj prijësit e Judës prushore
të ndezur në turrë drush, vravashkë të ndezur përmbi sanë. Do t'i
=14,10 përpijnë djathtas e majtas të gjithë popujt përreth e Jerusalemi do të
banohet përsëri në vendin e vet. [7]Zoti do t'i shpëtojë njëherë tendat
e Judës, që të mos t'i rritet mendja shtëpisë së Davidit dhe banorëve
të Jerusalemit kundrejt Judës. [8]Atë ditë Zoti do t'i mbrojë banorët e
Jerusalemit: më i dobëti prej tyre atë ditë do të jetë si Davidi, kurse
shtëpia e Davidit, porsi Hyji, porsi engjëlli i Zotit para tyre!

14,3 [9]Do të ndodhë: atë ditë do të kërkoj t'i zhbij të gjitha kombet që do
të vijnë kundër Jerusalemit. [10]Mbi shtëpinë e Davidit e mbi banorët
e Jerusalemit do ta ndikoj shpirtin e hirit e të uratës, e ata do t'i
Gjn 19,37; /Zb 1,7; drejtojnë sytë kah unë. Do ta vajtojnë atë që e shporuan siç vajtohet
Gjn 3,14+ djali i dëshirit, do të gjëmojnë mbi të siç bëhet gjëma mbi djalin e
Am 8,10; Gjn 3,16
Kol 1,15.18 parëlindur. [11]Atë ditë do të jetë gjëmë e madhe në Jerusalem sikurse
vaji i Adadremonit, në fushën e Magedos.

[12]Mbarë vendi do të bëjë gjëmë, secila familje veçmas:

Familja e shtëpisë së Davidit veçmas
e gratë e tyre veçmas;
familja e shtëpisë së Natanit veçmas
e gratë e tyre veçmas;
[13]familja e shtëpisë së Levit veçmas
e gratë e tyre veçmas;
familja e Semejit veçmas
e gratë e tyre veçmas;
[14]të gjitha familjet e tjera,
çdo familje veçmas
e gratë e tyre veçmas».

12,8 *shtëpia e Davidit*: do të rimëkëmbet në kohën e shëlbimit.

12,10 *do t'i drejtojnë sytë kah unë. Do ta vajtojnë atë që shporuan...*: TM e LXX kanë: «do t'i drejtojnë sytë kah unë, atë që shporuan»; Hyji identifikohet në përfaqësuesin e tij; BJ e përkthen TM akoma më fj.fj.: «do të më shohin mua në lidhje me atë që shporuan». Teodocioni e ka përkthyer: «do t'i drejtojnë sytë kah ai që shporuan», dhe ky koment është marrë nga Gjoni. Vdekja e «të shporuarit» vendoset në një kontekst eskatologjik: fundi i rrethimit të Jerusalemit, zi kombëtare e dhe burim i ri shëlbues. Do të ndodhë pra një vuajtje dhe një vdekje misterioze, me rolin e përmbushjes së shëlbimi. Është një paralelizëm, por me trajtat kombëtare dhe i ngushtuar, i figurës së shërbëtorit të JHWH (Is 52,13–53,12; krh. edhe Ps 69,27; Ez 37). Gjn 19,37 aty ka parë një profeci të mundimit të Krishtit.

12,12 *Natanit*: është fjala për Natanin, birin e Davidit (2Sam 5,14v).

12,13 *Semejit*: pasardhës i Gersonit, i biri i Levit (Nr 3,21).

13 [1]Në atë ditë do të jetë kroi rrjedhës për shtëpinë e Davidit Ez 47,1+; 36,25;
e për banorët e Jerusalemit për larje të mëkateve e të Gjn 7,38v; 19,34
papastërtive. [2]Atë ditë do të ndodhë është fjala e Zotit të
Ushtrive do t'ua zhduk emrat idhujve mbi tokë, s'do të përmenden më.
Do t'i zhduk profetët e rremë dhe shpirtin e papastër përmbi tokë. [3]E
do të ngjajë: kur ndokush të guxojë të profetojë, do t'i thotë i ati dhe
e ëma, ata që e lindën: «Mos e paç jetën e gjatë, sepse fole rrena në
emër të Zotit!». I ati dhe e ëma, ata që e lindën, do ta shporojnë pse
profetizon. [4]Atë ditë çdo profet do të turpërohet për vegimin e vet; nuk
do të mbulohen më me thes dhie për të rrejtur, [5]por do të thotë secili: 2Mbr 1,8+; Mt 3,4
«Nuk jam profet! Jam njeri që punoj tokën, sepse toka është prona ime
që prej rinisë sime». [6]Atëherë do t'i thonë: «Nga këto varrë në duar të 1Mbr 18,28
tua?». Do të përgjigjë: «U plagosa në shtëpi të miqve!».

Personifikim i shpatës: populli i ri

[7]Zgjohu, o shpatë, kundër bariut tim, Ez 34,1+
kundër njeriut që e kam të afërm
thotë Zoti i Ushtrive.
Godite bariun që të shpërndahen delet, /Mt 26,31; Ez 34,1+
do ta çoj dorën kundër të vegjëlve.
[8]Atëherë do të ngjajë mbi mbarë tokën
thotë Zoti:
dy të tretat e saja do të shpërndahen,
do të mbarojnë;
veç një e treta do t'i lihet.
[9]Nëpër zjarr do ta kaloj këtë të tretë,
do ta pastroj siç pastrohet argjendi, Is 1,25; 48,10
do ta sprovoj si sprovohet ari:

13,1 *për larje të mëkateve e të papastërtive*: fj.fj.: «të mëkatit dhe papastërtisë». – mbi burimin ose gurrën që ujit Jerusalemi e erës mesianike, krh. Is 12,3; Ez 47,1. Këtu, ndryshe nga 14,8, duhet për pastrimin e popullit (krh. Ez 36,25).

13,2 *profetët*: zhdukja e institucionit profetik, e dënuar për abuzimet e profetëve të rremë (krh. Ez 36,5).

13,5 *toka është prona ime*: *'adamâ qinyanî*,hamend. me BJ; TM ka: *'adam hiqnanî*,«një njeri më pushtoi».

13,6 *në duar të tua*: përkthim i fjalë për fjalshëm (BJ: «në gjoksin tënd»). Profetët e lashtë çanin trupin e tyre (krh. 1Mbr 18,28; etj.). Njeriu i cili ka blana të tillla në trup akuzohej se ishte profet; ai mbrohet duke paraqitur kacafytjen me disa miq.

13,7-9 Tekst mesianik ndoshta i pavarur. «Bariu» në këtë rast nuk është më bariu i mirë i 11,4-14, e as i keqi i 11,15-16, por, pa saktësime të mëtejshme, një nga krerët e popullit, mëkëmbës i JHWH. Shpata që do ta godasë do të çojë tërë popullin drejt provës përfundimtare, e cila duhet t'i paraprijë kohës së shëlbimit. Kjo sprovë përshkruhet me tablotë klasike të deleve pa bari (Ez 34,5), «të mbeturit» (Is 4,3+), pjesës së tretë (Ez 5,1-4), të zjarrit pastrues (Jer 6,29-30). Atëherë populli do të jetë ati për besëlidhjen e re (Jer 31,31+).

13,9 *do ta dëgjoj*: BJ (më fj.fj.) ka: «do të përgjigjem». – *unë do të them*: me LXX e sir.; TM ka: «thashë» (*waw* fillestar mungon).

Ps 91,15; Is 65,24
ai do të ma thërras emrin
e unë do ta dëgjoj.
Jer 31,31+; Zak 8,8
Unë do të them: «Ai është populli im!»
e ai do të thotë: «Zoti është Hyji im!».

Lufta eskatologjike: shkëlqimi i Jerusalemit

14 [1]Që, po vjen një ditë për Zotin: do të ndahen plaçkat e tua
Jl 4,2.12
në mesin tënd! [2]Tok do t'i bashkoj të gjitha kombet për të luftuar kundër Jerusalemit. Qyteti do të merret, shtëpitë do të shkretohen e gratë do të dhunohen! Gjysma e qytetit do të shkojë në skllavëri, pjesa tjetër nuk do të nxirret nga qyteti.

Is 31,4
[3]Atëherë Zoti do të dalë e do të luftojë kundër këtyre kombeve si di Ai të luftojë në ditën e luftimit. [4]Këmbët e tija atë ditë do të qëndrojnë mbi Malin e Ullinjve që është përballë Jerusalemit në lindje. Mali i Ullinjve do të ndahet dysh: një pjesë në lindje e një pjesë në perëndim. Do të trajtohet një luginë e thellë shumë: njëra pjesë do të mbajë në veri e tjetra në jug. [5]Ju do të ikni në luginën e këtyre maleve, sepse
Am 1,1
lugina e maleve do të arrijë deri në Jasol; do të ikni sikurse ikët nga
Lp 33,2-3.5; Mt 16,27p; Jd 14
tërmeti në ditët e Ozisë, mbretit të Judës. Atëherë do të vijë Zoti, Hyji im, e me të të gjithë shenjtërit.

[6]Do të ndodhë: atë ditë nuk do të ketë dritë, por të ftohtë e akull. [7]E do të jetë një ditë e veçuar këtë e di Zoti as ditë as natë; në mbrëmje do të ndriçojë drita!

Zb 21,23
Ez 47,1+; Gjn 4,1+
[8]Do të ndodhë: atë ditë do të pëlcasin ujërat e gjalla në Jerusalem: gjysma e tyre do të derdhen në Detin e Lindjes e gjysma e tyre në Detin e Perëndimit: kështu do të jetë verës e dimrit! [9]Atëherë Zoti do
Lp 33,26+; Zb 11,15
të jetë Mbreti i mbarë tokës: atë ditë do të jetë një Zot i vetëm e një

k 14 Ky k bën të ditur se si monoteizmi do të lëkundet deri në kozmos, duke bashkuar të gjitha kohërat (një ditë të vetme), duke ia shndërruar hapësirat (nivelimi i Jerusalemit), duke i zhdukur mundësitë si dhe kujtimet e idhujtarisë dhe hyjnizimeve (yjeve dhe stinëve, Geenës dhe Tofetit, mali i Skandalit, etj.), duke e bërë kultin një me ata që marrin pjesë në të, izraelitët dhe paganët: Hyji do të jetë gjithçka në të gjithë. Zhvillimet mbi luftën eskatologjike (rr 1-5.12-15) ndërpriten ose plotësohen nga përshkrime të gjendjes së re të gjërave që do ndodhin në vijim.

14,5 *do të ikni…mes maleve*: BJ përkthen më fjalë për fjalë: «do të ikni nga lugina e malit tim». – *Jasol*: me LXX, TM ka: *Asal*. Asal është Wadi Jasolit, degë e vogël e lumit Cedron, në jug të Jerusalemit. – *ikët nga tërmeti*: edhe am 1,1 i referohet tërmetit në kohën e Ozisë, i cili përmendet edhe nga Jozef Flavi. Përkthimi grek është shumë ndryshe: dy forma gojore, *nûs* «me ik» dhe *satam* «me mbush», janë përzier. – *me të*: me LXX; TM ka: «me mua». – *të gjithë shenjtërit*: janë krijesat qiellore që janë përreth fronit hyjnor (krh. Jb 1,2).

14,6 *por të ftohtë e akull*: variantet kanë: w^{e}*qarûtw^{e}qippa'ón,* «as ftohtë, as nxehtë»; TM ka: «për gjërat e çmueshme do të bëhet pazar», *y^{e}qarût y^{e}qippa'ón*.

14,9 *e një i vetëm do të jetë Emri i tij*: përsëritje solemne: «emri» i JHWH akoma është vetë JHWH. Shtrirja e monoteizmit në gjithë tokën është një prej karakteristikave të erës mesianike (krh. Mal 1,11).

i vetëm do të jetë Emri i tij! 10Mbarë toka do të bëhet e shkretë prej
Gabës e deri në Remon, në jug të Jerusalemit, i cili do të ngallitë e do =12,6
të banohet në vendin e vet qysh prej Derës së Beniamit deri te Dera
e Parë, deri te Dera e Këndeve, atëherë prej qytezës Hananeel deri
në Shtrydhësit e mbretit. 11Do të banohet në të e nuk do të ketë më Jer 31,40; /Zb 22,3;
mallkim, e Jerusalemi do të banohet në qetësi. Lp 33,28

12Dhe, qe, varra, me të cilën do t'i goditë Zoti të gjithë popujt që do
të luftojnë kundër Jerusalemit: secilit do t'i kalbet mishi, ndërsa ende Is 66,24+
do të qëndrojnë në këmbë të veta; sytë do t'u kalben në birat e syve,
në gojë do t'u kalbet gjuha. 13Atë ditë Zoti do ta çojë një kryengritje
të madhe ndër ta: njëri do t'ia kapë tjetrit dorën, njëri kundër tjetrit
do të çojë dorë. 14Edhe Juda do të luftojë në Jerusalem. Pasuritë e të Ez 38,21
gjitha kombeve përreth do të bashkohen: ar, argjend e petka në një
sasi tejet të madhe.

15Me plagë të tillë do të goditen kuajt, mushqit, gamilet, gomarët
dhe të gjitha kafshët që do të gjenden në fushime.

16Po edhe të gjithë që do të mbesin gjallë prej atyre kombeve që
erdhën të luftojnë kundër Jerusalemit, vit për vit do të ngjiten për
ta adhuruar Mbretin, Zotin e Ushtrive e për të festuar të kremten Dal 23,14+
e Tendave. 17E do të ndodhë: në qoftë se ndonjë fis i tokës nuk do të
ngjitet në Jerusalem për ta adhuruar Mbretin, Zotin e Ushtrive, shi
mbi ta s'do të bjerë. 18Po në qoftë se as fisi i Egjiptit nuk do të ngjitet e
nuk do të vijë, do ta gjejë po ai frushkull me të cilin Zoti do t'i godasë
kombet që nuk do të ngjiten për ta kremtuar festën e Tendave. 19I tillë
do të jetë ndëshkimi për Egjiptin e për të gjithë popujt që nuk do të
ngjiten për ta kremtuar festën e Tendave.

20Atë ditë do të jetë mbi cingaret e kuajve e shkruar: «I kushtuar
Zotit»; e në Shtëpinë e Zotit do të jenë kusi porsi kupat e flijimit para
lterit. 21Madje çdo kusi në Jerusalem e në Judë do të jetë e kushtuar
Zotit të Ushtrive. Të gjithë ata që do të duan të kushtojnë do të vijnë e
do të marrin sosh e do të zijnë në to. Atë ditë nuk do të ketë më tregtar Gjn 2,16
në Shtëpinë e Zotit të Ushtrive.

14,10 *Gabës*: ndodhet në kufirin verior të mbretërisë së Judës, në territorin e Beniaminit. – *Remon*: duhet të jetë Umm er - Rammamin, 15 km në veri-lindje të Bersabesë, por janë paraqitur vende të tjera të kësaj krahine.

14,12 Këtu të vjen të lexosh pandërprerë rr 15, pasi kështu del më mirë kuptimi.

14,16 *kremten e Tendave*: tregohet kjo festë ndoshta sepse në të kremtohej natyra mbretërore e JHWH-së.

14,18 *do ta gjejë*: BJ akoma më fj.fj.: «mbi të do të ndodhë», me LXX; TM ka: «mbi të nuk do të ketë».

14,21 *çdo kusi*: autori, duke bërë lidhjen me Ezekielin, parasheh, për kohërat mesianike, një shenjtërim të gjithkaje në tokën izraelite.

Profecia e Malakisë

1 [1]Profeci. Fjala e Zotit drejtuar Izraelit nëpërmjet Malakisë.

Dashuria e Zotit ndaj Izraelit

[2]Ju kam dashur thotë Zoti, e ju thoni: «Në çka na ke dashur?» Pse a nuk ishte Ezau vëllai i Jakobit? thotë Zoti e unë e desha Jakobin [3]kurse Ezaun e kam urryer. Bjeshkët e tija i ktheva në shkretëtirë e trashëgimin e tij ua dhashë çakejve të shkretëtirës. [4]Nëse Edomi thotë: «Kemi qenë shpartalluar, por do të sillemi e do të rindërtojmë çka na ka qenë rrënuar», atëherë Zoti i Ushtrive thotë kështu: Ata le të ndërtojnë e unë do të shkatërroj. Ata do të quhen: Vendi i prapësisë dhe Popull me të cilin është hidhëruar Zoti për amshim. [5]Me sytë tuaj do ta shihni dhe do të thoni: «U madhërua Zoti edhe jashtë kufijve të Izraelit!».

Lp 7,7v; 4,37; Is 54,8+; Ez 16; Oz 11,1 Zan 25,23; /Rom 9,13

Paditje kundër priftërinjve

[6]Djali e nderon t'atin e shërbëtori zotërinë. Në qoftë se unë jam babë, ku është nderi im? Nëse unë jam Zotëria, ku është frika ime?, ju pyet Zoti i Ushtrive ju, o priftërinj, që e përbuzni Emrin tim? Por ju thoni: «Me çka e kemi përbuzur Emrin tënd?» [7]Kushtoni mbi lterin tim bukë të përdhosur, e pyetni: «Me çka të kemi përdhosur?». Me atë që thoni: «Tryeza e Zotit është për t'u përbuzur!». [8]Kur ju sillni për fli bagëti të verbët, a s'është kjo punë e keqe? E kur sillni të shqeptë e të sëmurë, a nuk është kjo punë e keqe? Çoja një bagëti të tillë prijësit tënd e të shohim pale a do t'i pëlqejë dhe a do të të pranojë mirë ty? thotë Zoti i Ushtrive. [9]E tash lutuni Hyjit që të ketë mëshirë për ju! Sepse kështu bëni me duart tuaja! A thua do t'ju pranojë mirë?, pyet Zoti i Ushtrive!

Dal 20,12; Lp 1,31; 32,6

Is 29,13

Lev 22,18-25

[10]Oh, sikur të gjendej dikush që i mbyll dyert që të mos digjet më

1,1 *Malakisë*: do të thotë «lajmëtarin tim»; po kështu e ka përkthyer LXX duke shtuar: «pra vendoseni (këtë) në zemrën tuaj». Targum saktësон: «lajmëtari im me emrin Esdra, skribi».

1,2 *Ezau*: eponim i Edomit (krh. Zan 36,1; Lp 2,1.5+).

1,6 *nderon*: me BJ dhe TM. variant saktësues ka: «shërbëtori respekton zotërinë».

1,7 *e pyetni…përbuzur*: BJ e konsideron si përgjigje të pyetjes së mësipërme dhe jo pjesë e pasardhëses.

1,9 *kështu bëni me duart tuaja*: BJ e vendos këtë pjesë në kllapa.

kot lteri im! Jo, nuk jam i kënaqur me ju thotë Zoti i Ushtrive një
Jer 6,20; Am 5,21+ dhuratë të tillë s'do ta pranoj prej dorës suaj! 11Prej ku lind dielli e
deri ku perëndon i madhëruesh ëm ësht ë Emri im ndër popuj, e në çdo
Sof 3,9 vend i digjet kem dhe i kushtohet fli e pastër Emrit tim, sepse është i
madhërishëm Emri im ndër popuj thotë Zoti i Ushtrive. 12Ndërsa ju e
përdhosni kur thoni: «Tryeza e Zotit është e përdhosur e i përbuzshëm
ushqimi i saj». 13E shtoni: «Mundim i kotë!», dhe e përbuzni thotë
Lev 22,18-25 Zoti i Ushtrive. E sillni prej bagëtive të cubnuara të shqeptë, të ligë
dhe e bini si dhuratë flijimi! Vallë a do ta pranoj prej duarve tuaja?,
thotë Zoti. 14Qoftë mallkuar mashtruesi që ka në grigjë mashkull të
cilin e ka kushtuar ta flijojë, e ia flijon Zotit një tjetër me të meta!
Sepse unë jam Mbret i madh thotë Zoti i Ushtrive dhe Emri im është
Ps 102,16 i tmerrshëm ndër kombe!

2 1E tash ky urdhër është për ju, o priftërinj! 2Nëse nuk do të
dëgjoni, nëse nuk do të jeni në kujdes t'i jepni lavdi Emrit tim
Lp 28,15 thotë Zoti i Ushtrive do ta çoj mallkimin mbi ju e do t'i mallkoj
bekimet tuaja! Po, do t'i mallkoj, sepse nuk patët farë kujdesi!

3Ja, krahun do t'jua këpus,
undin do t'jua hedh fytyrës,
undin e kremtimeve tuaja
që t'ju marrë rrjedha bashkë me të!
4Me këtë do ta kuptoni
se unë jam ai që jua dhashë këtë urdhër
Lp 18,1-8; 33,8-11; Nr 25,12v që të mos prishet godia ime me Levin
thotë Zoti i Ushtrive.
5Marrëveshja ime me të
marrëveshje ishte jete e mirëqenie.
Unë ia kisha dhuruar bashkë me frikë

1,11 *fli e pastër*: me BJ; në vend të kultit të «Hyjit të qiellit» (Neh 1,4v; 2,4.20; Esd 1,2; 5,11v; 6,9v; 7,12.21.23; Dan 2,18; 4,34; 5,23), të përhapur në perandorinë persiane (krh. Esd 1,2+), të cilin mesa duket profeti e konsideron si kult që i drejtohet Zotit, Malakia këtu mendon për flinë e përsosur të erës mesianike; kështilli i Trentos ka përdorur këtë interpretim.

1,12 *përdhosni*: në vend të kësaj shprehje, teksti primitv duhej të kishte: «ju *më* përdhosni» që skribët e kanë korrigjuar në respekt të madhështisë hyjnore. Kështu edhe në rr vijues duhet rivendosur: «ju më përçmoni» në vend të hebraishtes; «ju e përçmoni». Shembull tjetër i këtyre korrigjimeve nga ana e skribëve (*tiqqun soperîm*) është Zak 2,12. – *i përbuzshëm ushqimi i saj*: me BJ; hamend.: «çka është mbi të».

1,14 *ia flijon Zotit*: me TM dhe BJ; hamend.: «më flijon».

2,2 *bekimet tuaja*: me TM; duke qënë në pajtim edhe me vazhdimin e rr, BJ hamend. bashkë me LXX: «bekimin tuaj»: duhet të bëhet fjalë, konkretisht, për të mirat materiale shpërndara levitëve.

2,3 *krahun do t'jua këpus*:*gode*^{a} *'et-hazzero*^{a}, me LXX; TM lexon: «do të qortoj (kërcënoj) farën tuaj», *go'er'et-hazzera'*. – *do t'ju marrë rrjedha bashkë me të*: me BJ në linjë me TM. Sir.: ka: «që të fshiheni nga faqja e dheut bashkë me ta».

edhe ai më druajti,
frikë e kishte Emrin tim!
[6]Ligji i vërtetë ishte në gojën e tij,
djallëzi s'kishte në buzët e tija.
Me mua jetonte në paqe e në drejtësi
shumëkënd shmangu nga udha e mëkatit.
[7]Sepse buzët e priftit duhet ta ruajnë dijen, Lp 21,5; Mt 23,13.15
prej gojës së tij e mësojnë Ligjin,
sepse është i dërguari i Zotit të Ushtrive.
[8]Porse ju rrugën e latë,
me mësimin tuaj shkandulluat shumë,
e zhbëtë besëlidhjen e Levit
thotë Zoti i Ushtrive.
[9]Këndej dhe unë ju bëra
të përbuzshëm e të përulur, nga të gjithë popujt,
pse s'i mbajtët rregulloret e mia
e u bëtë pajambajtës në mësimin e Ligjit.

Martesa të përziera e çkurorëzim

[10]Pse a s'e kemi të gjithë vetëm një Atë? Pse a nuk na krijoi të gjithëve Lp 1,31+; Ef 4,6
një Hyj i vetëm? Pse atëherë secili prej nesh sillemi me dredhi ndaj vëllait
të vet duke e prishur besëlidhjen e etërve tanë? [11]Juda bëri dredhi dhe
u bë poshtërsi në Izrael e në Jerusalem, sepse Juda e përdhosi gjënë e
shenjtë të Zotit që aq e ka për zemër: mori për grua bijën e zotit të huaj!
[12]Ja trettë Zoti farën njeriut që e bën një gjë të tillë, bir e nip, nga
çadrat e Jakobit e prej atyre që i kushtojnë fli Zotit të Ushtrive.
[13]Mandej edhe këtë gjë e bëni: e mbuloni me lot lterin e Zotit me
gjëmë e me dënesje kështu që unë nuk e shikoj më flinë tuaj dhe nuk
pranoj asgjë prej duarve tuaja që të mund të më pajtojë! [14]E ju thoni:
Përse? Sepse Zoti është dëshmitar ndërmjet teje e të gruas së rinisë
sate, të cilës ti iu bëre i pabesë: e, pra, kjo është bashkëshortja jote dhe
gruaja e besëlidhjes sate! [15]Pse a nuk e bëri një qenës të vetëm që ka
mish e frymë të jetës? E çfarë kërkon tjetër kjo njësi se jo pasardhës
të dhuruar prej Hyjit? Ruajeni, pra shpirtin tuaj e gruas së rinisë sate Zan 2,24; Mt 5,31-32p; Ef 5,24-32

2,11 *e përdhosi…*: fajet e popullit përdhosin tempullin. – *mori për grua*: «Juda», në fillim i marrë në kuptimin kolektiv, tani shihet në kuptimin përndarës: ai që është pjesëtar i Judës martohet me «vajzën» e një hyjnie të huaj, një idhujtar.

2,12 *bir e nip*: TM ka kuptim të paqartë, *'er wë'oneh;* BJ përkthen: «mbrojtës dhe dorëzani», duke lexuar *'ed* në vend të *'er*. – *atyre që i kushtojnë*: me LXX; BJ sipas TM e përkthen: «e ai që paraqit flinë…», duke e lidhur atë me subjektin e «ja trettë».

2,15 Tekst i pasigurt. – *a nuk e bëri*: hamend., *halo';* TM ka *wëlo'*: «ai nuk ka bërë». – *mish e frymë të jetës*: *shë'er wërûah,* hamend.; TM lexon: «tepricë fryme», *she'ar rûah*. – *e rinisë sate*: me TM. Var. ka: «rinisë së tij».

ruaj se i bëhesh i pabesë! 16Nëse ndokush e ndan pse e urren thotë
Zoti, Hyji i Izraelit fajësia ia mbulon petkun thotë Zoti i Ushtrive.
Ruane jetën tuaj e mos jini të pabesnikëri!

Dita e Zotit

17Ia mërzitët Zotit me bisedat tuaja! Ju thoni: Me çka në të vërtetë,
Jb 21,7-8 po e mërzisim? Me atë kur thoni: Secili që bën keq është i mirë para
syve të Zotit dhe të tillët atij i pëlqejnë!, ose: Ku është Hyji i drejtësisë?

/Mt 11,10+ **3** 1Ja, unë dua ta dërgoj të dërguarin tim. Ai do ta bëjë gati
udhën para meje. Dhe papritmas do të vijë në Shenjtëroren
Lk 1,17-76; e vet Zotëruesi, që ju e kërkoni, dhe Engjëlli i Besëlidhjes,
Vap 13,24-25 që ju e dëshironi. Ja, ai po vjen!, thotë Zoti i Ushtrive. 2Kush do t'i
Nah 1,6; Jl 2,11 qëndrojë Ditës së ardhjes së tij? Kush do të mund t'i bëjë ballë kur
Jer 6,29+ Ai të dëftohet?! Ai është zjarr që shkrin, fi që lan! 3Do të ulet për të
shkrirë e për të pastruar argjendin. Do t'i pastrojë bijtë e Levit dhe
do t'i kullojë porsi arin e argjendin që të mund t'ia kushtojnë Zotit në
drejtësi flitë. 4Atëherë do t'i pëlqejë Zotit flia e Judës e dhe Jerusalemit
si në ditët e dikurshme, si në vitet e para. 5Do t'ju afrohem në gjyq e
do të jem dëshmitar i gatshëm kundër magjistarëve, kurorëshkelësve,
Lev 19,13; beshtrembërve dhe kundër atyre që ndrydhin mëditësin, vejushat e
Dal 22,20-21+ jetimat, kundër atyre që ua hanë të drejtat shtegtarëve e që nuk më
druajnë mua thotë Zoti i Ushtrive.

Të dhjetat e Tempullit

Nr 23,19+ 6Unë jam Zoti, unë nuk ndërrohem,
kurse ju, bijtë e Jakobit, s'dini t'i jepni fund!
7Që prej kohëve të etërve tuaj
u larguat urdhërimeve të mia,
dhe nuk i mbajtët!

2,16 *pse e urren*: hamend., *sane'tî;* TM lexon: *sane'*,«ai e urren»; BJ: *sone'* «nga urrejtja, duke urryer». – *thotë Zoti, Hyji i Izraelit*: shtesë e mundshme. – *fajësia ia mbulon petkun*: *kekasseh*,hamend. sipas BJ. TM ka: *wëkissah*, «kush e ndot petkun e vet».

2,17 Lidhur me skandalin që përfaqësohen nga prosperiteti i të ligjve, në perspektivën e shpërlbimit tokësor, krh. Jobin, Ps 27 e 73, dhe Hyrjen e librave të urtisë.

3,1 *të dërguarin tim*: paralajmëruesin e Zotit (krh. që tek Is 40,3), do të identifikohet me Elinë (3,23). Mt 11,10 këtë tekst ia vë Gjon Pagëzuesit, Elisë së ri (Mt 11,14+); Mk 1,2; k 1,17.76). – *Engjëlli i Besëlidhjes*: engjëlli i besëlidhjes së re nuk është paralajmëruesi për të cilin flitet më lart, pasi mbërritja e tij në tempull ndodh njëkohësisht me ardhjen e Zotit. Ndoshta është një emërtim misterioz i vetë Zotit, në referim të Dal 3,2; 23,20 (krh. Zan 16,7+). Mt 11,10 fton të merret si paralajmëruesi i Krishtit.

3,6-12 Ndoshta kjo pjesë duhet lidhur me 1,2-5: kështu do t'i jepte përgjigje skeptikëve që shprehen në 1,2.

3,6 *s'dini t'i jepni fund*: me BJ; fj.fj.: «mos pushoni», nënkuptuar: së qëni bij të atij që përjashtoi dhe mashtroi vëllanë e vet (krh. rr 8-9).

Kthehuni tek unë e unë do të kthehem kah ju ‖Zak 1,3
thotë Zoti i Ushtrive.
Ju thoni: «E si të kthehemi?».
8Pse, njeriu mund ta gënjejë Hyjin?
E ju, pra, më hoqët dredhi!
Ju thoni: «Si të hoqëm dredhi?».
Në të dhjeta e në fryte të para! Lp 28,15
9Të mallkuar jeni me mallkim
sepse më bëni bracni
mbarë kombi pa dallim.
10Silleni mbarë të dhjetën në drithnik Fu 3,9-10
që të ketë ushqime në Shtëpinë time;
atëherë, në daçi, më vëni në provë në këtë
thotë Zoti i Ushtrive
pale a do t'jua çel ujëvarët e qiellit
e a do t'jua zbraz bekimin me mbushulli! Lp 28,8.12
11Do ta kërcënoj në të mirën tuaj karkalecin
e s'do ta dëmtojë frytin e tokës,
e hardhia s'do t'ju jetë e pafrytshme në vresht
thotë Zoti i Ushtrive.
12Mbarë popujt do t'ju shpallin të lumtur, Is 61,9
sepse do të jeni vend i kënaqave
thotë Zoti i Ushtrive.

Ngadhënjimi i të drejtëve Ditën e Zotit

13Të rënda janë fjalët tuaja kundër meje, thotë Zoti.
14Ju thoni: «Po çfarë kemi thënë ne kundër teje» Ju thoni: «Është
punë e kotë t'i shërbehet Hyjit dhe çfarë fitojmë ne pse i mbajtëm Jb 21,14-15; Is 58,3
urdhërimet e tija e kemi ecur të trishtuar para Zotit të Ushtrive?
15Që tash të lumtur do t'i quajmë krenarët; për së mbari po u shkon
gjithçka atyre që bëjnë keq; ata e vënë Zotin në provë e gjë s'i gjen».
16Atëherë folën njëri me tjetrin të devotshmit e Zotit. Zotynë ua vuri
veshin e i dëgjoi: u shkrua një libër përkujtimor para tij në të mirën e Dan 7,10+
atyre që e druan Zotin e që e nderojnë Emrin e tij.
17Ata do të bëhen ditën që unë po e bëj gati thotë Zoti i Ushtrive Dal 19,5
prona ime. Unë do t'i përdëllej siç e fal njeriu djalin e vet që i shërben. Ps 103,13
18Atëherë do ta shihni ndryshimin ndërmjet të drejtit e të patenzonit,

3,8 *gënjejë* (tre raste të foljes në rr): me LXX që lexon: *ya'aqob,* «mund të gënjejë»; ndërsa TM lexon: *yiqba',* «mund të vjellë». Por, përsëri është një korrigjim nga skribi i cili do të heqë çdo aludim për Jakobin, «mashtruesin». E njejta vlen për formën e foljes në rr 9. – *në të dhjeta*: për të dhjetën, krh. Lp 14,22+. Sipas shkrimeve të priftërinjve (Lev 27,30v; Nr 18,21-31), është një taksë për jetesën e priftërinjve, të përqëndruar në një shenjtërore (krh. edhe Neh 10,36v; 12,44).

ndërmjet atij që i shërben Zotit e atij që nuk i shërben.

4,1 (volg.) Am 5,18+ [19]Dhe, ja, po vjen dita e ndezur flakë porsi furra! Të gjithë krenarët
dhe ata që bëjnë prapësi do të jenë kashtë. Do t'i djegë Dita që po vjen
thotë Zoti i Ushtrive e s'do t'u lërë as rrënjë as gem! [20]Kurse për ju
/Lk 1,78; Gjn 8,12+ që e keni frikën e Emrit tim do t'ju lindë dielli i drejtësisë me rreze
shëndetsjellëse e do të dilni e do të kërceni porsi viçat në kullosë! [21]Do
të shkelni përmbi mëkatarë, sepse do të jenë pluhur për këmbët tuaja
atë ditë që po e bëj gati thotë Zoti i Ushtrive.

Shtojcat

[22]Kujtojeni Ligjin e Moisiut,
shërbëtorit tim,
të cilit i dhashë për mbarë Izraelin
në Horeb urdhërimet edhe ligjet.

Mt 17,10-13p [23]Dhe qe, unë do t'ju dërgoj
profetin Eli para se të vijë Dita e Zotit
e madhe edhe e tmerrshme.

/Sir 48,10; /Lk 1,17 [24]Ai do ta kthejë zemrën e etërve kah të bijtë
e zemrat e bijve kah etërit e tyre,
që kur të vij, të mos e godas
Joz 6,17 vendin me mallkim!

3,19 *dita e ndezur*: mbi zjarrin e ditës së Zotit, krh. Is 10,16v; 30,27; Sof 1,18; 3,8; Jer 21,14).

3,20 *rreze shëndetsjellëse*: me BJ; fj.fj.: «dhe shërimi në krahët e tij». – *dielli i drejtësisë*: «drejtësia» këtu përfshin pushtetin dhe fitoren, si në Is 41,2+. Titulli «dielli i drejtësisë» dhënë Krishtit, ka luajtur një rol të rëndësishëm në formimin e festave liturgjike të Krishtlindjes dhe Epifanisë.

3,23-24 Elia, dërguar në qiell (2Mbr 2,11-13), do të kthehet. Ky kthim, këtu i shpallur, do të mbetet një karakteristikë e rëndësishme e eskatologjisë judaike (krh. *Librin e Enok*-ut). Jezusi ka shpjeguar që Elia ka ardhur në vetë Gjon Pagëzuesin (Mt 11,14; 17,10-13+; Mk 9,11-13).

UNGJIJTË SINOPTIKË

Ndër katër librat që tregojnë «lajmin e mirë» (domethënia e fjalës "ungjill") që solli Jezu Krishti, tre të parët kanë mes tyre kaq ngjashmëri, saqë mund të vendosen në shtylla paralele dhe të lexohen «vetëm me një shikim», nga ky fakt vjen emri «sinoptikë» [sin-opsis = me të njëjtin shikim]. Por mes tyre ka edhe shumë ndryshime. Si mund të shpjegohen njëkohësisht ngjashmëritë dhe ndryshimet? Kështu lind pyetje: Po si janë formuar?

Për ta kuptuar këtë duhet të pranohet se para se të shkruheshin, Ungjijtë ose të paktën shumica e materialit që i përbëjnë ato, janë trashëguar në mënyrë gojore. Në fillim ishte predikimi gojor i apostujve, i përqendruar në kerigmën [kerygma = shpallje] që shpallte vdekjen shëlbimprurëse dhe ngjalljen e Zotit. Ky predikim u drejtohej Hebrenjve, për t›i bindur, falë dëshmimit të apostujve mbi ngjalljen, që Jezusi ishte me të vërtetë Mesia i paralajmëruar nga profetët e kahershëm; ai mbyllet me një thirrje për kthimin. Fjalimet e Pjetrit në Veprat e Apostujve japin përmbledhjet tipike të këtij predikimi (Vap 4,8-12, më i zhvilluar në 3,12-26; 2,14-36 e sidomos në 13,16-41; krh. edhe Palin në 1Kor 15,3-7). Sipas Lk 24,44-48, kerigma themelore qëndron në porositë e Krishtit të ngjallur. Por, ata që kthehesin kishin nevojë, para se të pagëzoheshin, për një mësim më të plotë për sa i përket jetës dhe mësimit të Jezusit. Një përmbledhje e kësaj katekeze parapagëzimore na jepet në Vap 10,37-43, në skemën e saj ajo paralajmëron strukturën e Ungjillit të Markut:

-pagëzimi i dhënë nga Gjoni, falë të cilit Jezusi pranon Shpirtin,

-veprimi mrekullibërës i Krishtit në tokën e hebrenjve,

-kryqëzimi, ngjallja dhe shfaqja disa dishepujve të privilegjuar; gjithçka e garantuar nga dëshmimi i apostujve.

Sipas Veprave të Apostujve, e gjithë kjo i përket akoma predikimit gojor.

Shumë herët, për t›u ndihmuar predikatarëve dhe katekistave të krishterë, mblidheshin në temat të përbashkëta «fjalët» themelore të Jezusit. Në Ungjijtë që kemi sot, ka akoma gjurmë të këtij fenomeni: këto «fjalë» shpesh janë të lidhura mes tyre me fjalët-lidhëse, me qëllim që të thjeshtësohet mbajtja. Në Kishën

e hershme, ishin edhe treguesit të specializuar, si «ungjilltarët» (Vap 21,8; Ef 4,11; 2Tim 4,5) që tregonin kujtimet ungjillore në një mënyrë që të ngelte nëpërmjet përsëritjes. Dimë prapë, falë dy dëshmive të pavarura nëra nga tjetra (krh. më poshtë), që Ungjilli i dytë qe predikuar nga Pjetri para se ta shkruante Marku. Pjetri nuk qe i vetmi dëshmitar okular që shpalli Krishtin; të tjerët nuk kishin nevojë sigurisht për dokumenta të shkruara për të ndihmuar kujtimin e tyre. Por është e qartë se secili dëshmitar tregonte të njëjtat ngjarje sipas trajtës së vet letrare, pra me disa ndryshime. Një rast tipik jepet te tregimi i themelimit të Eukaristisë. Para se t'ua shkruante besimtarëve të Korintit, Pali sigurisht ua ka treguar gojarisht sipas një tradite të veçantë (1Kor 11,23-36), e njohur edhe nga Luka (22,19-20). Por i njëjti tregim na u përçua, me variante të rëndësishme, në një traditë tjetër të njohur nga Mateu (26,26-29) dhe nga Marku (14,22-25). Është, pra, në traditën gojore që duhet të kërkohet arsyeja parësore e ngjashmërive dhe dallimeve mes sinoptikëve. Megjithatë, vetëm kjo traditë gojore nuk mjafton për të shpjeguar ngjashmëritë e shumta dhe goditëse, (në detaje të teksteve si edhe në rendin e seksioneve), që tejkalojnë mundësitë e kujtimit njerëzor, edhe atij antik dhe lindor. Është e nevojshme të supozohet ekzistenca e një dokumenti të shkruar, që do të ishte në origjinën e ungjijve tanë.

Dëshmia më e lashtë që kemi mbi përbërjen e Ungjijve kanonikë është ajo e Papisë, ipeshkvi i Hierapolisë, në Frigji, që hartoi rreth vitit 130 një «Interpretim (ekzegjezë) të fjalëve të Zotërisë» në pesë libra. Kjo vepër ka humbur prej shumë kohësh, por historiani, Euzebi i Çezaresë na ka lënë dy pasazhet që vijojnë: «I Moshuari [presbyteros] thoshte: Marku, që ishte përkthyesi i Pjetrit, ka shkruar me kujdes gjithçka që i kujtohej, duke mos respektuar rendin në të cilin qe thënë ose kryer nga Zoti. Ai nuk kishte dëgjuar as ndjekur Zotin, por më vonë, siç kemi thënë, dëgjoi dhe ndoqi Pjetrin. Pjetri mësonte sipas nevojës dhe jo në formën e një mbledhjeje të rregullt, kështu që Marku nuk ka bërë asnjë gabim kur shkroi ashtu si i kujtonte. I vetmi shqetësim qe që të mos anashkalojë asgjë prej gjërave që kishte dëgjuar, pa futur disa pavërtetësi. Euzebi shton, menjëherë dëshminë e Papisë mbi Mateun: «Mateu pra ka renditur thëniet, në gjuhën hebreje; dhe secili i interpreton si mundet» (Hist. eccl. III, 39,15-16). Një tjetër dëshmi, për sa i përket formimit të Ungjijve, e kemi nga Klementi i Aleksandrisë (i cituar nga Euzebi i Cesaresë): «Në të njëjtët libra, Klementi citon një përkthim të Pleqve mbi rendin e ungjijve; ja: thoshte që Ungjijtë që përfshijnë gjenealogjitë u shkruan

përpara dhe se ai i Markut u shkrua në rrethanat që vijojnë: pas predikimit publik të Pjetrit në Romë dhe pas paraqitjes së ungjillit me ndihmën e Shpirtit. Dëgjuesit e tij të shumtë nxisnin Markun, (meqë ishte shoqëruesi i Pjetrit prej shumë kohësh dhe kujtonte fjalët e tij), që të transkriptojë çfarë Pjetri kishte thënë. E bëri dhe transkriptoi Ungjillin për ata që ia kishin kërkuar. Kur Pjetri mori vesh për këtë gjë, nuk bëri asgjë për t'i penguar, as për t'i qortuar» (Hist. eccl. VI, 14,5-7). Si ajo e Papisë, kjo dëshmi na vjen nga Pleqtë [Presbyteroi], njerëzit e krishterë të breznisë së dytë pas Apostujve. Tradita e mëvonshme, greke, latine edhe siriake (Efrem), do t'i rimarrë këto dy dëshmi kryesore, duke iu shtuar vetëm disa detaje. Çfarë përfundimi mund të nxjerrim?

Papia e Klementi pohojnë së bashku se një nga Ungjijtë e hartoi Marku, nxënësi i Pjetrit (krh. 1Pjt 5,13), i cili do ta kishte transkriptuar predikimin e tij. Informacioni vlerësohet si i vërtetë sepse të dyja vijnë prej burimeve të lashta. Sipas Klementit, Marku do ta kishte shkruar kur Pjetri ishte akoma gjallë, dhe ai nuk do t›i kishte kushtuar shumë vëmendje nismës së tij. Papia nuk na ofron asnjë informacion të qartë mbi këtë argument. Teksti i Papisë lë të mendohet se Marku kishte shkruar pas vdekjes së Pjetrit; kështu e interpretojnë Ireneu i Lionit dhe hyrja e ungjijve më të lashtë që kemi (fundi i shek. II). Papia nuk na thotë vendin ku Marku e shkroi ungjillin e tij. Klementi veçoi që ungjilli u shkrua në Romë, ku Pjetri kryente ministerin e tij. Ky detaj, i rimarrë nga tradita e mëvonshme, duket i drejtë sepse ungjilli i Markut përmban disa fjalë greke që janë të transkriptuara nga latinishtja. Klementi nuk ofron asnjë informacion mbi Mateun, përveç se Ungjilli i tij përmbante një gjenealogji të Krishtit (Mt 1,1-17). Sipas Papisë mund të ketë shkruar në hebraisht, gjithashtu edhe në aramaisht, dhe vepra e tij qe përkthyer në greqisht. Kjo veçori do të rimerret në mënyrë të njëzëshme nga tradita në vazhdim. Një fakt do të mundte të konfirmonte: në të dyja të dhënat kryesore të lartpërmendura, referimet në lidhje me Markun janë shumë më të zgjeruara se ata që i referohen Mateut, as nuk përmendet se ai ishte tagrambledhës (Mt 9,9). A nuk mund të jetë kjo një tregues që ungjilli i Markut, i shkruar në greqisht, ishte shpërndarë me shpejtësi në botën e krishterë, ndërsa ai i Mateut, që do të zëvendësohet si ungjilli bazë, qe përkthyer nga hebraishtja (ose aramaishtja) në greqisht? Por Papia e Klementi nuk janë më dakord kur duhet të caktohet rendi me të cilin ishin shkruar Ungjijtë. Papia duket sikur thotë se Mateu do t›u kishte dhënë trajtë «thënieve» të Krishtit, të cilat Marku i

kishte transkriptuar pa renditje. Ka mundësi që këto të dhëna të mos merren fjalë për fjalë. Sipas Papisë, mbetet që Mateu të ketë shkruar pas Markut, ndërsa sipas Klementit, Marku është shkruar pas Mateut dhe Lukës, të cilët përmendin gjenealogjinë e Krishtit (Mt 1,17; Lk 3,23-38). Tradita e mëvonshme, pas Ireneut, do të caktojë rendin Mt - Mk - Lk; por a thua ndoshta kjo ndodhi për faktin se Mateu është bërë ungjilli themelor? Të dhënat tradicionale janë pra, në kundërshtim për sa i përket rendit të prodhimit të të tre sinoptikëve.

Të dhënat nuk përputhen gjithmonë dhe nuk e zgjidhin aspak problemin sinoptik. Për shembull, Papia flet për një Ungjill të Mateut, të shkruar «në hebraisht», i humbur prej shumë kohësh, por nuk përmend atë të shkruar në greqisht, që padyshim është më i zhvilluar dhe të cilin e përdorim aktualisht. Në greqisht, ai ka pasur edhe disa variante, siç pohojnë edhe citimet e këtij Ungjilli, të bëra nga etërit e lashtë, sidomos apologjeti Justin. Për sa i përket Markut, edhe nëse ndjek Pjetrin, mund të kërkojmë se pse ai e thjeshtëson kaq shumë mësimin e Jezusit. A thua ungjilli i tij qe shkruar i pari, sikurse pohon Papia, ose përkundrazi qe i fundit, siç pohon haptas Klementi? Po Luka, nga i merr traditat që vetëm ai i ka? Në çfarë mase e ka kuptuar mesazhin e Palit, nxënës i të cilit qe? Një pyetje e fundit: a thua ungjijtë, të shkruar nga Marku, Mateu dhe Luka, nuk kanë pasur shtojca, ose ndryshime pak a shumë të thella, mes momentit në të cilin u shkruan dhe momentit kur u pranuan nga Kishat?

Afërsisht në ç'datë janë të shkruar? Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje, duhet të përballohet problemi duke shkuar prapa në kohë. Aktualisht njohim më shumë se 2000 dorëshkrime në greqisht që na ofrojnë tekstin e ungjijve sinoptikë, të shkruar mbi pergamenë dhe të shpërndarë mes shek. IV dhe XIV. Dorëshkrimet kanë siguruar disa variante mes tyre, por vetëm në detaje. Tekstet që ne përdorim aktualisht, qoftë për të studiuar sinoptikët, qoftë për t›i përkthyer në gjuhët moderne, janë themeluar mbi dy dorëshkrimet më të lashta: Sinaitiku, që vjen nga manastiri i Shën Katarinës së Sinait, i ruajtur sot në British Museum, dhe Vatikani i ruajtur në Bibliotekën vatikanase. Të dy datohen në mesin e shek. IV. Por saktësia e tekstit mund të vërtetohet në mënyra të ndryshme. Prej fillimit të shek. XX, në Egjipt u zbuluan disa tekste papirusi. Citojmë dy ndër më të rëndësishmit: një dorëshkrim, që përmban 4/5 e ungjillit të Lukës (dhe disa pjesë të Gjonit), që daton nga fillimi i shek. III gjendet në Bibliotekën Bodmer, në Cologny afër Gjenevës. Teksti i tij është shumë i përafërt me tekstin Vatikanas.

Për më tepër, shumë pjesë mjaft të rëndësishme të katër ungjijve, përfshirë në një kodeks datuar në mesin e shek. III, ruheshin në koleksionin Chester Beatty, në Dublin. Më pak i ngjashëm me Vatikanasin qe tjetri. Ky tekst ndryshon vetëm në disa detaje. Ka edhe katër tekste të tjera, edhe nëse më modestë, që datojnë nga shek. III dhe kanë disa pjesë të Mateut dhe të Markut.

Kësaj dëshmie të dorëshkrimeve greke duhet t›u shtohet ajo e versioneve të lashta. Në fundin e shek. II, ungjijtë qenë përkthyer në latinisht në Afrikën e veriut (me gjasë në Kartagjenë), dhe në gjuhën siriake. Versioni kopt daton qysh nga shek. III. Duhet të përmendim edhe shumë citime ungjillore prej etërve të lashtë: Ireneu i Lionit, Klementi i Aleksandrisë e Origjeni në greqisht, afrikanët, Tertuliani e Cipriani në latinisht, siriake Afraat e Efrem. Të gjithë këta janë një sërë dëshmitarësh, të shpërndarë në mbarë botën e krishterë, që bien dakord dhe na lejojnë të pohojmë që, duke marrë parasysh variantet e pashmangura që nuk prekin thelbin e ungjijve. Ato janë shkruar në mesin e shek. II, dhe me gjasë edhe më parë, në trajtën që i njohim ne sot. Një citim i veçantë duhet t›i bëhet apologjetit, Justin, i cili rreth vitit 150, shkruan Dialogun me Trifonin dhe të dy Apologjitë e krishterimit. Edhe nëse citon shpesh ungjijtë, nuk e bën kurrë me emrat Mateu, Luka dhe Marku, por me një emër më të përgjithshëm «Përkujtimet e apostujve». Disa kanë menduar që Justini i ka injoruar ndarjet mes ungjijve që Ireneu diti t›i pohojë me forcë tridhjetë vite më vonë. Një studim i citimeve të tij na lejon të mendojmë që Justini, ka përdorur një harmoni ungjillore të përbërë nga tre sinoptikë dhe me siguri edhe me Gjonin.

Problemi sinoptik shfaqet pra, për periudhën që shtrihet mes kompozimit të Ungjijve sipas Mateut, Markut dhe Lukës, dhe formës që ne e njohim sot dhe që mund ta datojmë në fillimin e shek. II. Si mund të shpjegohen njëkohësisht ngjashmëritë dhe variantet që ekzistojnë mes tre teksteve qe ne i njohim sot? Problemi, ka shkaktuar për disa shekuj shumë kundërshtime, dhe nuk do të hyjmë tani në detaje teknike. Tregojmë vetëm tendencat e ekzegjezës moderne. Teoria më e besueshme është ajo e «Dy burimeve». E përbërë në mesin e shekullit të kaluar, dhe sot e pranuar me shumë ose me pak bindje nga shumica e ekzegjetëve, qoftë katolikë qoftë protestantë. Njëri prej burimeve do të ishte Marku, prej të cilit varen Mateu dhe Luka në të gjitha tregimet që kanë të përbashkëta me Markun (tradita e trifishtë). Por Mateu dhe Luka kanë seksione të shumta, sidomos fjalët e Krishtit (si p.sh. fjalimi fillestar, Mt 5-7 // Lk 6) të cilin Marku e injoron

(traditë e dyfishtë). Meqë sipas teorisë së të Dy burimeve, këta dy ungjij janë të pavarur njëri prej tjetrit, dhe duhet të pranojmë që të dy kanë nxjerrë prej një burimi tjetër të quajtur Q (shkronja e parë e fjalës gjermane «Quelle" [= burim]. Për sa i përket seksionet që kanë vetëm Mateu ose Luka, rrjedhin prej burimeve dytësore të njohura nga këto dy ungjij.

E paraqitur kështu, teoria e të «Dy burimeve» mund të përsojë një kundërshtim serioz. Edhe në seksionet e pavarura të traditës së trefishtë, Mateu dhe Luka kanë pak përputhje me Markun, qofshin ato pozitive apo negative, më shumë ose më pak të rëndësishme. Nëse është e vërtetë që ngjashmëritë mund të shpjegohen si një reagim natyror i Mateut ose i Lukës, që përpiqen të përmirësojnë tekstin e ngathët të Markut, na ngelin disa ngjashmëri për të sqaruar. Disa ekzegjetë kanë përmirësuar teorinë, duke supozuar që Mateu dhe Luka nuk varen prej Markut ashtu si ne e njohim sot, por prej një Marku të mëparshëm (Proto-Marku) pak të ndryshëm nga Marku aktual. Pavarësisht vlerës së kësaj teorie të fundit, është e vërtetë që teoria e «Dy burimeve» relativisht e thjeshtë, na lejon që të shpjegojmë një shumë të madhe të fakteve "sinoptike". Nga ana tjetër ajo përputhet edhe me të dhënat e Papisë: parësia i jepet Markut. Tregimet e këtij Ungjilli, të gjallë e të pasur me detaje konkrete, janë si një jehonë e predikimit të Pjetrit. Disa kanë propozuar edhe identifikimin mes burimit Q (mbledhja sidomos e «fjalëve» të Jezusit) dhe Mateut, për të cilin Papia thotë që ka renditur «thëniet» e Zotit. Por Papia përdor të njëjtën shprehje kur përmend Markun (krh. edhe për titullin e veprës së tij) dhe asgjë nuk lejon që të mendojmë që teksti i Mateut, i cili flet ka vetëm disa logia. Është edhe e vërtetë që nëse ekziston një mbledhje e «fjalëve» të Jezusit, e lindur si katekizmi, ungjilli (jo kanonik) i Tomës është një shembull i mirë.

Disa dhjetëvjeçarë më parë, disa ekzegjetë, sidomos në Angli dhe në SHBA, kanë dashur të rimarrin një teori të përpunuar para dy shekujsh nga Griesbach e që ka si përparësi, sipas tyre, mospërdorimin e një burimi hipotetik si i ashtuquajturi Q. Ajo mbështetet mbi traditën e "Pleqve" që ne e njohim falë Klementit të Aleksandrisë: ungjilli i parë do të ishte Mateu, Luka varet prej Mateut, dhe Marku, i fundit varet herë nga Mateu herë nga Luka, duke u thjeshtësuar. Marku duket se ka përzier tekstet paralele të Mateut e të Lukës (fakti që teoria e «Dy burimeve» e shpjegon me vështirësi); por çfarë mund të themi për të dhënat që na vijnë prej traditës (Papia dhe Klementi) mbi Markun, që shkruan predikimin e Pjetrit? Dhe si mund të supozojmë që Marku të kishte

anashkaluar qëllimisht ungjijtë e fëmijërisë si edhe shumica e pjesëve të «shëmbëlltyrave» të Zotit, dhe sidomos gati tërësinë e ligjëratës fillestare të Jezusit?

Më në fund disa ekzegjetë të tjerë mbeten të bindur që teoria e «Dy burimeve», edhe nëse ka disa përparësi, është tepër e thjeshtë për të shpjeguar tërësinë e fakteve sinoptike. Pa dyshim, Marku duket më shumë primitiv sesa Mateu dhe Luka, por është e vërtetë edhe e kundërta. Ndodh që Marku paraqet disa tipare të mëvonshme si ndonjë shprehje "paoline", ose disa përshtatje për lexuesit e botës greko-romake, ndërsa Mateu dhe Luka, edhe në tekste të traditës së trefishtë, ruajnë arkaizmat, shprehjet semitike ose të ambjentit palestinez. Pra, del në pah hipoteza që i merr marrëdhëniet mes ungjijve jo siç i kemi sot, por në një nivel hartimi më të vjetër, që mund t›i quajmë proto-Mateu, proto-Luka, dhe madje proto-Marku; të gjithë këto dokumenta mund të vareshin prej një burimi të përbashkët që do të ishte teksti i Mateut që përmend Papia, i shkruar në aramaisht, i përkthyer në greqisht në mënyra të ndryshme. Kështu kemi mundësi që të hamendojmë disa marrëdhënie mes traditave të ndryshme ungjillore, më të vështira, por edhe më shumë të përshtatshme, që mund të shpjegojnë më mirë të gjitha faktet sinoptike. Kjo hipotezë do të shpjegonte edhe një ngjarje të vënë re në fund të shek. XIX: disa autorë të lashtë, sidomos apologjeti Justin dhe disa të tjerë pas tij, citojnë ungjillin e Mateut e të Lukës në një mënyrë pak të ndryshme nga ajo që ne e njohim, disa herë edhe shumë arkaik. A nuk do ta kishin njohur proto-Mateun dhe proto-Lukën për të cilët kemi folur? Disa studime të kujdesshme kanë zbuluar se Luka dhe Gjoni kanë mes tyre disa ngjashmëri shumë të ngushta, sidomos (por jo vetëm) për sa i përket tregimet mbi mundimet e mbi ngjalljen; ky fakt mund të shpjegohet duke supozuar që ata kanë përdorur një burim të përbashkët që Marku dhe Mateu nuk e kanë njohur.

Është shumë e vështirë të saktësohet data e hartimit të sinoptikëve, dhe një datim i tillë varet vetëm prej zgjidhjes që i japim problemit sinoptik. Në hipotezën e «Dy burimeve», do të datojmë hartimin e Markut pak më para (sipas Klementit të Aleksandrisë) ose menjëherë pas (sipas Ireneut) vdekjes së Pjetrit, pra mes viteve 64 dhe 70, dhe jo pas kësaj date sepse Marku nuk flet për rënien e Jerusalemit. Veprat e Mateut-grek dhe të Lukës, sipas hipotezës, do të ishin të mëvonshme; dhe kjo do të ishte vërtetuar nga fakti që, me shumë mundësi, Mateu-grek dhe Luka nënkuptojnë rënien e Jerusalemit si një ngjarje të kryer (Mt 22,7;

Lc 19,42-44: 21,20-24). Do ta datojmë pra mes viteve 75 dhe 95. Por duhet të pranohet se argumenti i fundit nuk është i tillë. Me fjalë të tjera, pse të mos themi që Ezekieli ta ketë profetizuar rënien e Jerusalemit nga ana e Kaldenjve pas sundimit të këtij qyteti (krh. Ez 4,1-2 dhe Lk 19,42-44), fakt krejtësisht i rremë? Për një datim të mëvonshëm të Mateut-grek, do të ishte më e përshtatshme që të shohim disa detaje që vënë në pah një polemikë kundër judaizmit rabinik të lindur në kuvendin e Jamnës, rreth vitit 80. E nëse pranojmë që sinoptikët janë hartuar me etapat të njëpasnjëshme, datimi i redaktimit të fundit e lë të hapur mundësinë për datimet akoma më të lashta për hartimet të ndërmjetëm, dhe kjo veçanti në rastin e Mateut aramaik që do të ishte në vetë origjinën e traditës sinoptike.

Në çdo rast, origjina apostolike, e drejtpërdrejtë ose e tërthortë është zanafilla letrare e të tre sinoptikëve, dhe prandaj provon vlerat e tyre historike, edhe nëse mund të vlerësohet ndryshe. Me prejardhjen e predikimit gojor, bazuar në bashkësinë e hershme, ungjijtë sinoptikë kanë si garanci dëshmitarët okularë (Lk 1,1-2). Sigurisht, as apostujt, as predikuesit e tjerë nuk kanë dashur të shkruajnë «historinë» në kuptimin modern të kësaj fjale. Qëllimi i tyre ishte më shumë teologjik dhe misionar: kanë folur për kthimin dhe themelimin, për të ngulitur dhe për të sqaruar fenë, për ta mbrojtur para kundërshtarëve (2Tim 3,16) por e kanë bërë falë dëshmive të garantuara prej Shpirtit (Lk 24,48-49; Vap 1,8; Gjn 15,26.27), të shtyrë nga ndershmëria e ndërgjegjes dhe nga kujdesi për të mos shkaktuar kundërshtime. Redaktorët e ungjijve që kanë përmbledhur dëshmitë e kanë bërë me të njëjtin objektivitet dhe respekt ndaj burimeve, si e vërtetojnë thjeshtësia dhe arkaizmi i përbërjeve të tij, ku ka pak hapsirë për përpunimet teologjike të mëvonshme. Në krahasim me ungjijtë apokrifë, plot me krijme legjendare dhe të pabesueshme, sinoptikët janë shumë më të matur. Sinoptikët, edhe nëse nuk janë biografi moderne na ofrojnë shumë të dhëna historike mbi Jezusin dhe mbi ata që e kanë ndjekur. Mund t›i krahasojmë me tregimet biografike popullore në periudhën helenistike, për shembull, me atë të Plutarkut. Ato janë në favor të protagonistes së tyre, por nuk kanë një zhvillim psikologjik, që mund të kënaqë kërkesat moderne. Por gjejmë modele më afër në BV, si historia e Moisiut, e Jeremisë, e Elisë. Ungjijtë ndryshojnë nga modelet pagane falë kërkesës së tyre etike dhe qëllimit të tyre fetar, dhe nga modele të BV falë bindjes së epërsisë mesianike të Jezusit (duke mos shtuar asgjë tjetër). Kjo nuk do të thotë që çdo fakt ose thënie mund t'i marrim

si një tregim të saktë të realitetit. Ligjet e pashmangshme të çdo dëshmie njerëzore dhe të transmetimit të saj nuk bëjnë të mundur që të presim një saktësi materiale, dhe në fakt, ne shohim që të njëjtat ngjarje dhe e njëjta fjalë e Krishtit janë përçuar në mënyrë të ndryshme nga ungjijtë e ndryshme. Kjo vlen edhe më shumë për organizimin e rendit në të cilin ngjarjet lidhen mes tyre. Ky rend ndryshon sipas ungjillit, dhe kjo varet nga kompleksiteti i hartimit të ungjijve: pjesët, të transmetuara veç e veç, pak nga pak të përziera dhe të bashkuara, të kombinuara dhe të ndara, për arsye më shumë logjike ose sistematike sesa kronologjike. Duhet të pranohet që shumë fakte ose «fjalë» të ungjijve kanë humbur vendin të cilin e kishin në fillim, dhe do të gabonte ai që do të merrte fjalë për fjalë lidhësat redaksionale si «pastaj», «në vazhdim», «në atë ditë», «në atë kohë», etj.

Këto gjetje nuk dëmtojnë autoritetin e librave të frymëzuar. Nëse Shpirti Shenjt nuk u ka lejuar interpretuesve që të arrijnë në një njëtrajtshmëri absolute, është për faktin se kjo nuk ka rëndësi për sa i përket besimit. Përkundrazi, ka dashur shumëllojshmërinë. «Vlen më shumë një marrëveshje e pashprehur me fjalë sesa ajo e shprehur me fjalë», thoshte Herakliti. Nga pikëpamja historike, një fakt që dëshmohet nga traditat e ndryshme (madje të mospërputhura në detaje) ka një pasuri dhe një siguri, që një dëshmi plotësisht në përputhje, por e njëzëshme, nuk mund t›ia jepte. Kështu, ka «thënie» të Jezusit që janë treguar disa herë: sipas traditës së trifishtë te Mk 8,34-35 = Mt 16,24-24 = Lk 9,23-24, dhe sipas traditës së dyfishtë në Mt 10,37-39 = Lk 14,25-27. Në rastin e fundit ka një ndryshim në formulimin e fjalisë nga pohuese në mohuese, por kuptimi mbetet i njëjtë. Mund të shohim rreth tridhjetë raste të tilla, dhe prandaj kanë një themel historik më të fortë. Parimi vlen edhe për veprat e Jezusit; për shembull, tregimi mbi shumëfishimin e bukëve qe transmetuar sipas dy traditave të ndryshme (Mk 6,35-44; 8,1-9). Nuk mund të dyshojmë që Jezusi ka shëruar të sëmurët sepse detajet e çdo tregimi ndryshojnë nga një tregues te një tregues tjetër. Tregimet mbi mundimet e Jezusit dhe mbi dëftimet e Jezusit të ngjallur, janë raste më të të veçanta, por për të vlerësuar peshën e tyre historike, përdoren të njëjtat parime.

Jemi përballë një aspekti akoma më shumë pozitiv, kur shumëllojshmëria e dëshmive nuk rrjedh prej kushteve të përçimit, por bëhet qëllimisht. Nuk ka dyshim që, në shumë raste, redaktorët e ungjijve deshën t›i paraqitnin gjërat në një mënyrë të ndryshme. I përket «kritikës redaksionale» të analizojë

tendencat e veçanta të çdo ungjilltari, kritika e cila nënkupton që ungjilltarët ishin shkrimtarë të vërtetë dhe teologë në të gjitha aspektet. Para tyre, tradita gojore, nuk ka transmetuar kujtimet ungjillore pa u interpretuar dhe pa iu përshtatur nevojave të fesë që sillnin. Është e dobishme për ne që të njohim jo vetëm jetën e Jezusit, por edhe shqetësimet e komuniteteve të para të krishtera ku jetonin ungjilltarët. Ungjijtë na transmetojnë këto tri faza të traditës. Të tre nivelet janë të frymëzuar, dhe të tre vijnë prej Kishës së lashtë, përgjegjësit e të cilave përfaqësonin magjisterin e parë. Shpirti Shenjt, që i frymëzonte autorët e ungjijve, udhëhiqte punën e hartimit paraprak sipas përhapjes së fesë, duke siguruar rezultatet e kësaj pagabueshmërie, që nuk i përket vetëm fakteve materiale, por mesazhit të shpëtimit.

Ungjilli sipas Mateut. *Të njëjtat linja të mëdha të jetës së Jezusit që i gjejmë te Mk i gjejmë edhe te Mt, por ndryshon theksi. Plani i tregimit është i ndryshëm. Tregimet dhe fjalimet alternohen: 1–4, tregimi I: fëmijëria dhe fillimi i ministerit; 5–7, fjalimi: predikimi në mal (Lumturitë, hyrja në mbretëri); 8–9, tregimi II: dhjetë mrekullitë që dëftojnë autoritetin e Jezusit, thirrja e apostujve; 10: fjalimi misionar; 11–12, tregimi III: Jezusi i refuzuar «prej kësaj breznie»; 13, fjalimi: shtatë shëmbëlltyrat mbi Mbretërinë; 14–17, tregimi IV: Jezusi i njohur prej apostujve; 18, fjalimi: jeta bashkësiore në Kishë; 19–22, tregimi V: autoriteti i Jezusit, thirrja e fundit; 23–25, fjalimi apokaliptik: provat, ardhja e Mbretërisë; 26–28, tregim VI: vdekja e ngjallja. Mund të dallojmë përkimin e tregimeve (lindja dhe jeta e re, autoriteti dhe thirrja, refuzimi dhe pranimi) dhe marrëdhënia mes tregimit të parë dhe tregimit të pestë, mes tregimit të dytë dhe të katërt; i treti përbën qendren e kompozimit. Sikurse Mateu tregon në një menyrë më të plotë sesa Marku mësimin e Jezusit (pjesën më të madhe të të cilit ai e ka të përbashkët me Lukën) dhe këmbëngul mbi temën e «mbretërisë qiellore» (3,2; 4,17), Ungjilli i tij mund të karakterizohet si një udhëzim nëpërmjet tregimit mbi ardhjen e Mbretërisë së qiejve.*

Kjo Mbretëri e Hyjit (= e Qiejve), që do të vendosë mes njerëzve autoritetin suprem të Hyjit si Mbret, që tani njerëzit mund ta njohin, t›i shërbejnë dhe ta duan si Atë, u përgatit dhe u paralajmërua prej Besëlidhjes së lashtë. Prandaj Mateu, duke shkruar për një komunitet të krishterësh të ardhur prej judaizmit e pa dyshim duke debatuar me rabinët, përpiqet të tregojë që në personin dhe në veprën e Jezusit plotësohen Shkrimet. Për çdo aspekt të veprës së Krishtit i referohet BV, për të provuar se Ligji

dhe Profetët janë "përmbushur", d.m.th. jo vetëm të realizuar në pritjen e tyre, por edhe të lartësuar në një përsosmëri që i kurorëzon dhe i tejkalon. Këtë gjë ai e bën për vetë personin e Jezusit, duke konfirmuar me tekstet e Shkrimit Shenjt prejardhjen e tij davidike (1,1-17), lindjen e tij prej një virgjëreshe (1,23) në Betlehem (2,6), qëndrimin e tij në Egjipt, banimin e tij në Kafarnaum (4,14-16), hyrjen mesianike të tij në Jerusalem (21,5-16); por e bën edhe për veprën shërimprurëse të mrekullueshme të Jezusit (11,4-5), për mësimin e tij që «përmbush» Ligjin (5,17) duke ia dhënë një interpretim të ri dhe të brendshëm (5,21-48; 19,3-9.16-21). Mateu nënvizon gjithashtu se si përulësia e Jezusit dhe falimentimi i jashtëm i veprës së tij përmbushen në Shkrime: vrasja e fëmijëve të pafajshëm (2,17v), fëmijëria e fshehur në Nazaret (2,23), butësia e dhimbshme e «shërbëtorit» (12,17-21; krh. 8,17; 11,29; 12,7), braktisja e nxënësve (26,31), çmimi i tradhtimit (27,9-10), arrestimi (26,54), varrimi për tre ditë (12,40): gjithë kjo ishte plani i Hyjit i paralajmëruar në Shkrimet. Vetë pabesueshmëria e turmës (13,13-15), e mbi të gjitha e dishepujve të farisenjve, që jetonin sipas traditës së tyre njerëzore (15,7-9), të cilëve mund t›u propozohet vetëm një mësim misterioz nëpërmjet shëmbëlltyrave (13,14-15.35), ishte paralajmëruar nga Shkrimet. Pa diskutim, edhe sinoptikë të tjerë përdorin argumentet prej Shkrimit, por në Mateun ky referim ndaj Shkrimeve është aq i theksuar sa bëhet një karakteristikë e ungjillit të tij. Kjo, bashkë me hartimin sistematik të tregimit të tij bën që vepra e tij të jetë dokumenti i madh i «ekonomisë» së re, që përmbush planet e Hyjit në Krishtin.

Për Mateun, që nga fillimi, Jezusi është Biri i Hyjit dhe Emanueli, Hyji me ne. Në fund të ungjillit, Jezusit si Birit të njeriut i jepet gjithë autoriteti hyjnor i mbretërisë së Hyjit, në qiell edhe në tokë. Titulli, Biri i Hyjit na kthen në momentet më të rëndësishme të tregimit; pagëzimi (3,17), dëshmimi i Pjetrit mbi Jezusin (16,16), shndërrimi (17,5), gjykimi i Jezusit dhe kryqëzimi i tij (26,63; 27,40.43.54). Lidhur me këtë titull gjejmë titullin e Birit të Davidit (dhjetë herë, krh. 9,27+), falë të cilit Jezusi është Salomoni i ri, mrekullibërës dhe i ditur. Në fakt, Jezusi flet si Urtia e mishëruar (11,25-30; 23,37-39). Titulli i Birit të njeriut, që e gjejmë në krejt Ungjillin deri në skenën e fundit (28,18-20), vjen nga Dn 4,17 dhe 7,13-14 ku gjen lidhje të ngushtë me temën e Mbretërisë.

Shpallja e ardhjes së mbretërisë përfshin një sjellje njerëzore që në Mateun shihet në ndjekjen e drejtësisë dhe në bindjen ndaj ligjit. Drejtësia, tema e preferuar e Mateut (3,15; 5,6.10.20;

6,1.33; 21,32), është përgjigjja njerëzore bindëse ndaj vullnetit të Atit, më tepër se dhurata hyjnore e faljes, siç mendon shën Pali. Sigurisht pranohet vlefshmëria e ligjit të Moisiut (Torah) (5,17-20), por Jezusi refuzon zhvillimin që farisenjtë ia kanë dhënë dhe propozon interpretimin e vet; këmbëngul sidomos mbi porositë etike, mbi dekalogun e mbi urdhërimin e madh të dashurisë ndaj Hyjit dhe ndaj të afërmit, duke marrë parasysh edhe argumentet e tjera që prekin një aspekt moral (krh. divorci: 5,31-32; 19,1-10).

Ndër ungjilltarët, Mateu dallohet për interesin e tij ndaj Kishës (16,18; 18,18, dy herë). Ai kërkon për komunitetin e besimtarëve disa parime etike dhe kryetarë të denjë. Parimet i kemi në fjalimet e mëdha, sidomos në k 18, që përmban udhëzimet për të marrë vendimet përballë konflikteve: kujdesin për delen e humbur dhe për të vegjlit, faljen dhe përvujtërinë. Nuk flitet për ministerin e trefishtë të ipeshkvinjve, meshtarëve dhe diakonëve, por Mateu përmend të urtit ose krerët, dhe sidomos përmend apostujt, me Pjetrin në krye (10,2), që kanë të vetmin autoritet, atë të Jezusit (10,40; 9,8); gjithashtu profetët, skribët dhe mësuesit (10,41; 13,52; 23,34). Pjetri është gjyqtari i fundit (16,19). Meqë pushteti, edhe nëse është i nevojshëm, mbetet i rrezikshëm, krerët kanë nevojë për përvujtëri (18,1-9). Mateu nuk iluzionohet përsa i përket Kishës. Të gjithë mund të falimentojnë (edhe Pjetri: 26,69-75); profetët mund të thonë gënjeshtra (7,15); në Kishë shenjtërit dhe mëkatarët janë të përzier deri në ndarjen e fundit (13,36-43; 22,11-14; 25). Kisha prandaj është e ftuar të shkojë në mision në mbarë botën (28,18-20). Stili i jetës apostolike ose misionare është përshkruar në 9,36–11,1. Krejt ungjilli është i përshtatur në formulën sipas së cilës Hyji është i bashkuar me popullin e tij nëpërmjet Jezu Krishtit (1,23 dhe 28,18-20). Ata që janë të përbuzur në Israel (21,31-32), bashkë me paganët e kthyer, bëhen populli i ri i Hyjit (21,43). Kuptohet që ky ungjill, kaq i përpunuar dhe kaq mirë i strukturuar, i hartuar me një gjuhë më pak të shijshme, por më korrekte se sa gjuha e Markut, qe pranuar dhe përdorur nga Kisha që po lindte me shumë pëlqim.

Ungjilli sipas Markut. *Ungjilli sipas Markut ndahet në dy pjesë plotësuese. Në pjesën e parë (1,2–9,10), shohim kush është Jezusi i Nazaretit: Krishti, Mbreti i popullit të ri të Hyjit; prandaj tregohet shpallja e fesë së Pjetrit në 8,29. Por si mund të jetë ky Jezus Mbret, nga momenti që u dënua për vdekje nga krerët e popullit hebre? Të jetë ai «Biri i Hyjit» nënkuptonte mbrojtjen e Hyjit për t'i nxjerrë prej vdekjes. Pjesa e dytë (9,14–16,8) na*

orienton pak nga pak drejt vdekjes së Jezusit, por mbaron me shpalljen e fesë së centurionit: «ky njeri paska qenë me të vërtetë Biri i Hyjit» (15,39), e vërtetuar prej zbulimit të varrit bosh, provë e ngjalljes së Jezusit. Ky plan është i njohur qysh në fjalinë e parë të Markut: «Fillimi i ungjillit të Jezu Krishtit, Birit të Hyjit».

Pjesa e parë e ungjillit (përveç disa pasazheve pak a shumë autonome) ka një stukturë të hartuar mjaft mirë. Si një lloj hyrjeje (1,2-20), lexuesi në vend të parë shikon fronëzimin e Jezusit si Mbret, pas shpalljes së ardhjes së tij nga ana e Pagëzuesit (1,2-11). Zëri qiellor i drejtohet atij, duke bashkuar Ps 2,7 dhe Is 42,1: Jezusi është caktuar Mbret (Sal 2,6) dhe merr misionin e shërbëtorit të Hyjit; d.m.th. që t›u mësojë drejtësinë kombeve (Is 42,1-4). Krejt pjesa e parë e ungjillit varet nga këto dy tema (krh. më poshtë). Për të plotësuar skenën, Jezusi merr Shpirtin dhe është i «lyer» prej Shpirtit si Mbret (1Sam 16,13) dhe si Shërbëtor i Hyjit (Is 42,1+): është «Krishti» në kuptimin e plotë të fjalës (Ps 2,2). Por Shejtani tashmë ushtronte pushtetin e tij dëmprurës në botë (krh. Gjn 5,19). Prandaj, Jezusi duhet të hyjë në luftë me të për të themeluar mbretërinë e tij; e bën qysh një ditë pas pagëzimit, i udhëhequr në luftim prej vetë Shpirtit (Mk 1,12-13). Si Shërbëtor i Hyjit, Jezusi mëson turmën; për të themeluar pushtetin e tij mbretëror, ai dëbon shpirtrat e ndyrë, vartësit e Shejtanit. Kjo temë e dyfishtë (Jezusi si Mbret dhe Shërbëtor) përshkon krejt ugjillin (1,27; 1,39; 3,11; 6,12; 6,34). Për të mbyllur prologun, Marku përshkruan misterin e Jezusit: ai shpall ungjillin, lajmin e mirë (krh. Is 61,1), shpall që mbretëria e Hyjit është ngjat (1,14-15); predikimi dhe mbretëria janë pikërisht perspektivat e skenave paraprake. Në fund, Jezusi thërret katër dishepujt e parë që ta ndjekin (1,16-20). Vetëm Jezusi (bashkë me shpirtrat e ndyrë) di se ai është Krishti, siç nënkuptohet nga skena e pagëzimit. Prandaj ai do t'ua ngulitë të tjerëve. Kjo do të jetë e vështirë dhe nga një anë nuk do t'ia dalë, siç do të tregojë ungjilli në vazhdim.

Mk 1,23-39 përshkruan një «ditë tipike» të Jezusit, në Kafarnaum. Si Shërbëtor i Hyjit, ai mëson në sinagogë. Si Mbret, dëbon armiqtë dhe shpirtrat e ndyrë. Aspekti i dytë i misionit të tij zhvillohet në tregimin e shërimit të vjehrrës së Pjetrit (mendohej që çdo sëmundje ndikohej prej shpirtrave të ndyrë; krh. Lk 4,39) dhe në përmbledhjen e 1,32-34. Mësimet dhe ekzorcizmat mrekullonin turmën dhe vuanin problemin e identitetit të vërtetë të Jezusit (1,27; Gjn 15,22.24). Turmat e pranojnë me mahnitje dhe me nderim (1,28.37). Por Jezusi largohet për të mësuar dhe

për të ekzorcizuar demonët nëpër Galile (1,38-39).

Në kontrast me entuziazmin e turmës (krh. 1,45), Marku na paraqet grupin e parë të personave që nuk duan të besojnë në Jezusin; skribët dhe farisenjtë. Bëhet fjalë për pjesën ku tregohen pesë polemika në 2,1–3,6 [pushteti i faljes, mëshira ndaj mëkatarëve, agjërimi, të shtunën] që mbaron me vendimin e vrasjes së Jezusit. Kjo pjesë fillon duke kujtuar mësimin e Krishtit (2,2-13) dhe zgjatet me një përmbledhje ku Jezusi dëbon shpirtrat e ndyrë (3,7-12). Skribët dhe farisenjtë e urrejnë Jezusin për shkak të mësimit të tij dhe për ekzorcizmat e tij: pra janë xhelozë (krh. 1,22).

Në pjesën në vazhdim (3,13-35) Marku vë në kundërshtim njëri me tjetrin dy lloje personazhesh, të dymbëdhjetët, të cilëve Jezusi u transmeton pushtetin e vet për të mësuar dhe për të dëbuar djajtë (3,13-19) dhe pjesëtarët e fisit të tij, të cilët e konsideronin një të çmendur (3,20-21; krh. Gjn 7,5). Këtyre Krishti u vë në kontrast me familjen e vet të vërtetë: ata që kryejnë vullnetin e Hyjit (3,31-35). Në 3,22-29, Marku vendos ndërhyrjen e skribëve që padisin Jesusin për shkak të ekzorcizmave që bënte, sipas tyre, falë Belzebulit, me qëllim që të kujtohet që është Shpirti Shenjt ai që bën që Jezusi të vepronte (3,29). Edhe këtu gjejmë dy veprimtaritë të Krishtit: ekzorcizmet dhe mësimi (krh. 3,31-35 akoma më qartë në Lk 8,21).

Qendra e pjesës së parë fillon me një seksion që zgjatet nga 4,1 deri 5,43. Deri këtu, Marku ka përshkruar Krishtin që mëson dhe dëbon djajtë, por nuk jep shumë detaje. E bën tani: shpjegon si Krishti mëson (4,1-2): duke përdorur shëmbëlltyrat që bëjnë fjalë për Mbretërinë e Hyjit, dhe ofron pesë shembujt (4,3-34), ndalet pastaj me katër mrekullitë të kryera nga Jezusi: qetësimin e stuhisë (4,35-41) bashkë me një ekzorcizëm (krh. 4,39.41 dhe 1,23-27), ekzorcizmi i të djallëzuarit të Gerazës (5,1-20), ringjallja e vajzës së Jairit, episod në të cilën futet tregimi i shërimit të gruas që derdhte gjak (5,21-43). Këto mrekulli shkaktojnë habi dhe bëjnë që të kërkohet identiteti i vërtetë i Jezusit (4,41; krh. 5,20.42). Mund të gjejmë një lloj «pikë ankese» e parë kundër dishepujve: janë besimpakët (4,40), në krahasim me gruan e sëmurë (5,34) ose me Jairin (5,36).

Seksioni që vazhdon [6,1-3] rimerr, në rendin e kundërt, temat e 3,13-35: Marku nënvizon kundërshtimet mes mungesës së fesë së atyre që janë afër Jezusit, pavarësisht nga mësimi dhe ekzorcizmat (6,1-5; krh. 3,20-21.31-35) dhe grupi i dishepujve të vërtetë të ftuar prej tij për të predikuar dhe për të dëbuar

shpirtrat e ndyrë (6,7-13; krh. 3,13-19). Në 6,30 përmendet kthimi i apostujve: tregojnë çfarë kanë bërë (ekzorcizma dhe shërime) dhe çfarë kanë mësuar. Për të plotësuar hapësirën kohore mes nisjes dhe kthimit, Marku fut mendimin e Herodit mbi Jezusin (6,17-20), dhe kjo jep mundësi të nënvizohet që turma, edhe nëse ishin të habitur nga veprimtaria e Jezusit, kishin vetëm një opinion të përafërt mbi identitetin e vërtetë të tij. Tregimi i vrasjes së Gjon Pagëzuesit nga ana e Herodit futet këtu si një excursus (6,21-29).

Episodi i dyfishtë i shumëfishimit të bukëve (6,35-44) e të qetësimit të stuhisë (6,45-52) gjendet në mes të dy njoftimeve që kujtojnë aktivitetin e dyfishtë të Krishtit: mëson turmën që shkonte tek ai (6,31-34) dhe shëron të sëmurët e tyre (6,53-56). Për herë të dytë, Marku tregon paaftësinë e dishepujve për të kuptuar, pavarësisht shumëfishimit të bukëve (6,52).

Seksioni që vijon (7,1–8,9) hap një pikëpamje të re: shpërndarja e ungjillit ndër paganë, të konsideruar të papastër prej Hebrenjve. Kundër farisenjve, Jezusi pohon që para syve të Hyjit vlen vetëm pastërtia e zemrës (7,1-23). Ai shkon pastaj në rrethin e Tirit, ku shëron vajzën e gruas siro-fenikase (7,24-30), dhe më pas shkon në Dekapolis ku shëron një shurdhmemec (7,32-37). Në tregimin e shumëfishimit të dytë të bukëve (8,1-9), disa detaje përkujtojnë botën pagane të ftuar për dasmën mesianike. Siç ndodh gati me të gjitha seksionet e mëparshme, edhe kjo nënvizon një kundërshtim themelor. Fillon dhe mbaron me një sulm nga ana e farisenjve kundër Jezusit (7,5 dhe 8,11-13; krh. 2,1–3,6), i cili përgjigjet menjëherë duke nxjerrë në pah hipokrizinë e tyre (8,15; krh. 7,6-13). Kundër sjelljes së farisenjve Marku paraqet besimin e një pagani pas shërimit të një shurdhmemeci, ndoshta edhe ai pagan. Mk sugjeron që përballë qëndrimit të autoriteteve hebreje, janë paganët ata që do të jenë të thirrur për shpëtim.

Seksioni i fundit (8,14–9,10) është dramatik. Për herë të tretë (krh. 6,52; 7,18), Jezusi gjen pakuptueshmërinë e dishepujve (8,14-21): ata nuk kanë marrë vesh as kuptimin e mrekullive, as kuptimin e mësimeve të tij (8,18). Nuk e njohin as si Mbretin e paralajmëruar në Ps 2,7, as si Shërbëtorin për të cilin fliste Is 42,1-4. A thua duhet të dëshpërohemi për të gjithë? Jo, sepse kundër çdo pritjeje, Pjetri dallohet nga opinioni i turmës (8,27-28; krh. 6,14-16) për të dëshmuar: «Ti je Krishti» (8,29). Ai e ka bërë këtë vetëm falë një zbulese nga ana e Atit, ashtu si do të vërejë Mateu (Mt 16,17). Tamam për të përgatitur këtë kthim të Pjetrit, Marku, pak përpara, tregon shërimin e të verbërit (8,22-26), të cilit mund t›i jepet një domethënie simbolike: a nuk ishte

edhe Pjetri i verbër (krh. 8,18)? Kjo shpallje e fesë do të vërtetohet në skenën e shndërrimit (9,2-10), siç është vërtetuar, në fundin e pjesës së dytë, shpallja e fesë së centurionit romak (15,39) falë zbulimit të varrit bosh (16,1-8). Skena e shndërrimit përputhet me skenën e pagëzimit të Krishtit: Jezusi kishte dëgjuar zërin qiellor që i thoshte: «Ti je Biri im i dashur në të cilin jam kënaqur» (1,11); këtu janë Pjetri, Jakobi dhe Gjoni që dëgjojnë: «Ky është Biri im i dashur, dëgjojeni!» (9,7). Për seksionin e vogël të përbërë nga 8,31–9,1, krh. më poshtë.

Struktura e pjesës së parë formon një «kiasmon» [A-B / B-A] pak të çrregullt:

A) Dëshmia e Pagëzuesit: 1,2-8
Pagëzimi i Krishtit: 1,9-11
[mësimet dhe ekzorcizmat: 1,21-39]
B) Polemika me farisenjtë: 2,1–3,6
C) Thirrja e të dymbëdhjetëve: 3,13-19
D) Mosbesimi i farefisit të Jezusit: 3,20-35
E) Mësimet dhe ekzorcizma: 4,1–5,43
D') Mosbesimi i miqve të Jezusit: 6,1-6
C') Misioni i të dymbëdhjetëve: 6,7-13.30
[shumëfishimi i bukëve]
B') Kundërshtimi i farisenjve 7,5-13;
Paganët të thirrur në shpëtim: 7,14–8,9
A') Dëshmia e fesë së Pjetrit: 8,27-30
Shndërrimi: 9,2-10.

Pjesa e dytë e ungjillit nuk është e strukturuar kaq mirë. Vazhdon më tepër me tipare të njëpasnjëshme për të zhvilluar dy tema të lidhura: paradoksi i Jezusit që duhet të vdesë para se të mbretërojë dhe kushtet e kërkuara për të hyrë në Mbretëri. Ajo është e lidhur me pjesën e parë me anë të dy seksioneve «lidhëse». Njëra është futur në fund të pjesës së parë, në 8,31–9,1, dhe përmban farën e temave esenciale që gjenden në pjesën e dytë: Jezusi do të vdiste para se të mbretëronte (shpallja e parë e mundimit të tij: 8,31), por mbretëria do të vijë shpejt dhe në mënyrë të pashmangshme (9,1); për të hyrë, është e nevojshme të ndjekim Jezusin duke mohuar veten (8,34-38). Për të shpallur mundimin dhe ngjalljen e tij, këtu në 9,31-32 dhe 10,33-34, Krishti identifikohet me «Birin e njeriut» të Dn 7,13-14. Sipas këtij teksti, në fakt, Biri i njeriut është gati të marrë pushtetin mbretëror pranë Hyjit, por në një kontekst të persekutimit. Pjesa e dytë «lidhëse» lexohet pas tregimit të shndërrimit. Zëri qiellor urdhëronte që të dëgjohet mësimi i Krishtit (9,7; krh. Lp 18,18); Jezusi kryen tani një ekzorcizëm për

të liruar një djalë (9,14-29). Mësimdhënia dhe ekzorcizmi ishin dy aktivitetet kryesore të Krishtit në pjesën e parë të ungjillit.

Në seksionin e ardhshëm (9,30-49), Krishti i kushtohet mësimit të dishepujve të tij (9,30-31a). Tregon përsëri se ai duhet të vdesë dhe të ngjallet (9.31b-32), pastaj u jep një sërë porosish etike: që të bëhesh shërbëtor i të gjithëve, që të shmangesh të jesh shkandull për ata që besojnë në të, që të mohosh gjymtyrët që të çojnë në mëkat për të hyrë në jetë ose në «Mbretëri».

Nga 10,1 ai i mëson përsëri turmat duke u dhënë disa porosi etike: ndalesa e divorcit (10,22-12), pranimi i Mbretërisë si fëmijë (10,13-16) dhe në veçanti detyrën për të hequr dorë prej pasurisë që të hyjmë në Mbretëri (10,17-31).

Pjesa nga 10,32 deri 11,10 përshkruan udhëtimin e Jezusit në Jerusalem, dhe është gjithnjë e më shumë e përqendruar në mbretërimin e Krishtit. Paralajmërimi i tretë i mundimit (10,32b-34) i referohet paradoksit themelor: Jezusi duhet të vdiste para se të mbretëronte. Jakobi dhe Gjoni duan të jenë shërbëtorë të Krishtit, por Jezusi u kujton detyrën për ta ndjekur duke pirë të njëjtin kelk që ai do të pijë (10,35-45). Njeriu i verbër i Jerikos merr shërimin, sepse e njeh si «Birin e Davidit», titullin mbretëror në kuptimin e plotë të fjalës (10,46-52). Në fund, Jezusi hyn në Jerusalem sipas zakonit të hyrjes mbretërore (11,1-10).

A thua Jezusi do të shugurohet mbret në Jerusalem? Jo, sepse ai do të vdesë. Drama, është pra paradoksi, që do të zhvillohet në ditët në vijim. Kryepriftërinjtë dhe skribët, të zemëruar për shkak të dëbimit e tregtarëve nga tempulli (11,15-18), vendosin vdekjen e Jezusit, i cili refuzon t'u përgjigjet atyre, kur ata pyesin se me çfarë autoriteti ai vepron në këtë mënyrë (11,27-33). Shëmbëlltyra e vreshtarëve vrastarë shkakton përsëri hidhërimin e tyre (12,1-12). Farisenjtë kërkojnë që ta fusin në vështirësi jo vetëm para pushtetit romak, por edhe para turmës, duke i pyetur nëse ishte e ligjshme t'i paguhet taksa Cezarit (12,3-17). Polemika e re me saducenjtë rreth ringjalljes (12,18-27). Një moment qetësie para stuhisë: një nga skribët (armiqtë e papajtueshëm të Jezusit) bisedon me Krishtin mbi urdhërimin më të madh dhe i përgjigjet se ai nuk është larg nga Mbretëria e Hyjit (12,28-34). Por ky është një përjashtim. Jezusi u kundërshton skribëve, duke treguar me ironi kufijtë e mësimit të tyre (12,35-37) dhe duke denoncuar veset e tyre (12,38-40).

Duke njoftuar shkatërrimin e tempullit (13,1-2), Jezusi vetëm përshpejton ngjarjet tragjike (krh. 14,58); por jep edhe zgjidhjen e paradoksit: Biri i njeriut do të kthehet për të bashkuar të zgjedhurit

në Mbretërinë e re (13,24-27). Për të treguar ngjarjet që do ta çojnë Krishtin në kryq, Marku ndjek traditën e përbashkët (14–15), por thekson se Jezusi është braktisur nga të gjithë. Autoritetet hebreje kanë frikë nga turma që është në anën e Jezusit (11,18; 12,12.37), por bëjnë që ato ta ndryshojnë mendimin në episodin e Barabës (15,6-15). Dishepujt, të cilët nuk kishin kuptuar asgjë prej paradoksit të vdekjes së Jezusit (8,23-33; 9,9-10; 9,32), janë frikësuar tashmë duke iu afruar Jerusalemit (10,32), dhe më në fund, në kohën e arrestimit të Krishtit, të gjithë ikin (14.50, krh. 14,27) pas një rezistence kinse të dukshme (14,47).

Si mbreti i një maskarade, Jezusi është dënuar me vdekje nga Pilati (krh. 15,2.9.12.17-20) dhe si tallje supreme, vdes në kryq kur mbishkrimi e shpall «Mbreti i Judenjve» (15,26). A thua Hyji, që e kishte shuguruar mbret me pagëzimin në Jordan, nuk është tallur? Jo! Centurioni romak deklaron se ai është i drejti, fill pas vdekjes së tij, «Me të vërtetë ky njeri ishte Biri i Hyjit» (15,39). Luka e ka kuptuar mirë (krh. Lk 23,47), është një aluzion për Ur 2,18: «Nëse i drejti është vërtet Biri i Hyjit, Ai patjetër do të ketë kujdes për të dhe do ta shpëtojë nga duart e kundërshtarëve». Në ditën e Pashkëve engjëlli e vërteton këtë shpallje të besimit nga ana e centurionit: Jezusi është ngjallur (16,6). Meqë Jezusi është Biri i Njeriut, ka marrë mbretërimin prej Hyjit (Dn 7,13-14) dhe do të kthehet për t'i bashkuar të zgjedhurit në mbretërinë e Hyjit (13,26).

Është në këtë kontekst të përgjithshëm që duhet të interpretohet si "sekreti mesianik" të cilin Marku e thekson shumë. Jezusi ua imponon këtë sekret shpirtrave të ndyrë (1,25.34; 3,11-12), por edhe dhe dishepujve të tij pas shndërrimit (9,9), dhe personave që i shëron (1,44; 5,43; 7,36; 8,26). Hebrenjtë pritën një Krisht, i cili do t'i shpëtonte nga pushtimi i Romës. Jezusi, pra, dëshiron të shmanget që të mos jetë rast për një kryengritje popullore kundër romakëve, sepse kjo do të ishte në kundërshtim me misionin që mori nga Hyji (krh. Gjn 6,14-15).

Kjo analizë e Mk vë në dyshim prapë njoftimin e Papias-it: Marku do të kishte vënë si shkrim katekezat e Pjetrit ashtu siç ai fliste sipas rasteve, pa një rregull të renditur mirë. Marku nuk do të ishte hartuesi i një teksti të strukturuar aq mirë, sidomos në pjesën e parë. Por problemi ndoshta është më i ndërlikuar. Te Marku, në fakt, mund të vërehen disa përsëritje: mësimi në Kafarnaum (1,21-22.27) e prapë në vendin e vet (6,1-2) që tregohen me terma të ngjashme. Dy tregime të shumëfishimit të bukëve (6,33-44; 8,1-9) me shënim që nxënësit nuk kuptuan domethënien

(6,52; 8,14-20). Dy shpallje të mundimeve të ndjekura nga porosia që të jesh shërbëtor i të gjithëve (9,31.35; 10,33-34.43). Dy tregime mbi qetësimin e stuhisë (4,35-41; 6,45-52). Dy nënvizime mbi sjelljen e Jezusit ndaj fëmijëve (9,36; 10,16). "Marku" i tanishëm do të kishte shkrirë dy dokumente të ndryshme, ose do të kishte plotësuar një dokument fillestar duke përdorur traditat paralele. Marku për të cilin flet Papia, mund të jetë dokumenti bazë, mjaft i ndryshuar në "Markun" e tanishëm.

Ungjilli sipas Lukës. *Ungjilli i tretë ka një cilësi të veçantë, falë personalitetit tërheqës të autorit të tij, personalitet që del në pah vazhdimisht. Luka është një shkrimtar me talent dhe me një shpirt të butë. Ai e ka ndërtuar veprën e tij në mënyrë origjinale, me një kujdes për informacionin dhe për rendin (1,3). Kjo nuk do të thotë se pati mundësi t'ia japë materialit të marrë nga tradita një konfiguracion më shumë "historik" se Mateu dhe Marku; respekti i tij për burimet dhe mënyrën e tij për t'ua afruar nuk ia lejonte. Plani i tij merr gjerësisht skemën e Markut, me disa zhvendosje ose lëshime. Disa episode janë zhvendosur (3,19-20; 4,16-30; 5,1-11; 6,12; 22,31-34 etj.), ose për arsye të qartësisë dhe të logjikës ose nën ndikimin e traditave të tjera mes të cilave duhet të dallohet edhe ajo që pasqyrohet në Ungjillin e katërt. Episodet e tjera janë lënë mënjanë ndoshta sepse duken më pak interesante për lexuesit me prejardhje pagane (krh. Mk 9,11-13), ose për të evituar disa përsëritje (krh. Mk 12,28-34 për të krahasuar me Lk 10,25-28). Duhet të theksohet sidomos mungesa e një seksioni që korrespondon me Mk 6,45–8,26. Dallimi më i rëndësishëm me Mk është blloku qendror 9,51–18,14, i cili, përmes shënimeve të përsëritura (9,51; 13,22; 17,11; krh. Mk 10,1), merr formën e një udhëtimi të gjatë drejt Jerusalemit, në të, më shumë se kujtesën e vërtetë e udhëtimeve të ndryshme, duhet të shohim këmbënguljen e planifikuar mbi idenë teologjike të Lukës: Qyteti i shenjtë është vendi ku duhet të përmbushet shëlbimi (9,51; 13,33; 18,31; 19,11); atje ka filluar ungjilli (1,5v) dhe atje duhet të marrë fund (24,52v) – me dëftimet dhe takimet që për Lukën nuk kanë ndodhur në Galile (24,13-51, krh. 24,6 dhe Mk 16,7 dhe Mt 28,7.16-20) – sepse atje duhet të fillojë ungjillizimi i botës (24,47; Vap 1,8). Në kuptimin më të gjerë, ecja kah Jerusalemi është ngjitja e Jezusit (dhe e secilit krishterë) kah Hyji.*

Karakteristika të tjera të Lukës janë përdorimi i gjinive letrare të banketit (7,36-50; 11,37-54, 14,1-24) dhe të fjalimit të lamtumirës (22,14-38), shija e tij për paralelizmat (Gjon Pagëzuesi dhe Jezusi: 1,5–2,52) dhe inkluzionet, skema premtim-përmbushjeje që përdor

në tregimin e tij.

Nëse vazhdojmë me detajet, krahasimi mes Lukës, Mateut dhe Markut, del direkt nga teksti aftësia gjithmonë e gjallë e një shkrimtari që është i shkëlqyeshëm për të paraqitur gjërat në një mënyrë krejtësisht të veçantë, duke shmangur ose duke theksuar atë që mund të godasë lexuesin apo ndjeshmërinë e tij (shih 8,43 në krahasim me Mk 5,26; lëshimi i Mk 9,43-48, 13,32; etj.) ose ata që mund të jenë të vështira për t'u kuptuar (lëshimi i Mt 5,21v.33v; Mk 15,34; etj.) duke nderuar apostujt e tjerë (lëshimi i Mk 4,13; 8,32v; 9,28v; 14,50) ose duke i shfajësuar (Lk 9,45; 18,34; 22,45), duke interpretuar kushtet e errëta (6,15) ose duke specifikuar gjeografinë (4,31; 19,28v.37; 23,51) etj. Me këto trajta, të shumta dhe elegante, dhe sidomos me kontributin e pasur të kërkimit të tij personal, Luka na jep reagimet dhe tendencat e shpirtit të tij, ose më mirë: përmes Lukës, si vegël e çmueshme, Shpirti Shenjt na jep mesazhin e Ungjillit në mënyrë origjinale, plot me doktrinë. Nuk bëhet fjalë për temat e mëdha teologjike (idetë themelore janë të njëjta si te Marku dhe te Mateu), por për një psikologji fetare në të cilën janë të bashkuara dhe të kombinuara, me një ndikim mjaft diskret të mësuesit të tij, Palit, prirjet e veçanta të temperamentit të Lukës. Si ungjilltar i vërtetë i mëshirës hyjnore, «scriba mansuetudinis Christi» (Dante), atij i pëlqen të theksojë mëshirën e Mësuesit për mëkatarët (15,1v.7,10) dhe të tregojë skenat e faljes (7,36-50; 15,11-32; 19,1-10; 23,34.39-43). Ai thekson me shumë dëshirë butësinë e Jezusit ndaj të përvuajturve dhe ndaj të varfërve [krh. 4,18], ndërsa krenarët dhe të pasurit janë trajtuar në mënyrë të rreptë (1,51-53; 6,20-26; 12,13-21; 14,7-11; 16,15.19-31; 18,9-14). Prapëseprapë edhe dënimi i drejtë do të vijë pas durimit të mëshirës (13,6-9; krh. Mk 11,12-14). Vetëm duhet të pendohesh, ta mohosh veten tënde. Kështu, edhe meqë është bujar, Luka dëftohet njëkohësisht i rreptë dhe radikal duke ngulur këmbë mbi një vetëmohim të vendosur dhe absolut (9,62; 14,25-34); veçanërisht nëpërmjet braktisjes së pasurive dhe çdo lloj lidhjeje (6,34v; 12,33; 16,9-13).

Një aspekt tjetër i veçantë i Lukës është theksi rreth lutjes: nevojshmëria e lutjes (11,5-8; 18,1-8) për të cilën vetë Jezusi jep shembullin (3,21; 5,15; 6,12; 9,28). Së fundi, (last but not least), si te sh. Pali dhe te Veprat e apostujve, Shpirti Shenjt ka një rol protagonist (1,15.35.41.67; 2,25-27; 4,1.14.18; 10,21; 11,13; 24,49). E gjithë kjo, bashkë me atmosferën mirënjohëse për të mirat hyjnore dhe hareja shpirtërore që e rrethon tërësinë e ungjillit të tretë (2,14; 5,26; 19,17; 13,17; 18,43; 19,37; 24,51v) bën që vepra

e Lukës të frymëzohet me një entuziazëm që mallëngjen dhe ngushëllon zemrën.

Stili i Markut është pak i ashpër, plot aramaizma dhe shpesh i pasaktë, por spontan dhe me një gjallëri popullore plot hijeshi; stili i Mateut është edhe më shumë aramaik, por më shumë i rafinuar, më pak piktoresk dhe më i saktë. Stili i Lukës është kompleks: me cilësi të shkëlqyera kur varet vetëm prej vetes, pranon që të bëhet më pak i mirë për të respektuar burimet, prej të cilave ai rimerr disa pasaktësi edhe nëse synon t'i përmirësojë; dhe, në fund, me qëllim dhe në mënyrë të shkëlqyeshme ai imiton stilin biblik të të të LXX.

Ungjilli sipas Mateut

I. PËRURIMI I MBRETËRISË QIELLORE

1. FËMIJËRIA E JEZUSIT

Breznitë e Jezusit

||Lk 3,23-38

1 [1]Breznitë e Jezu Krishtit, të birit të Davidit, të birit të Abrahamit.
[2]Abrahamit i lindi Izaku. Izakut i lindi Jakobi. Jakobit i lindi
Juda dhe vëllezërit e tij. [3]Judës i lindi prej Tamarës Faresi dhe
Zara. Faresit i lindi Esromi. Esromit i lindi Arami. [4]Aramit i lindi
Aminadabi. Aminadabit i lindi Naasoni. Naasonit i lindi Salmoni.
[5]Salmonit i lindi prej Rahabës Boozi. Boozit i lindi prej Rutës Jobedi.
Jobedit i lindi Jeseu. [6]Jeseut i lindi Davidi mbret.

Davidit i lindi prej ish-gruas së Urisë Salomoni. [7]Salomonit i lindi
Roboami. Roboamit i lindi Abiai. Abiait i lindi Asafi. [8]Asafit i lindi
Jozafati. Jozafatit i lindi Jorami. Joramit i lindi Ozia. [9]Ozisë i lindi
Joatami. Joatamit i lindi Akazi. Akazit i lindi Ezekia. [10]Ezekisë i lindi
Manaseu. Manaseut i lindi Amosi. Amosit i lindi Jozia. [11]Jozisë i lindi
Jehonia dhe vëllezërit e tij në kohën e shpërnguljes në Babiloni.

Zan 2,4; 5,1
Is 11,1; Zan 12;
Mt 9,27+; Gal 3,16+
Zan 22,18; 25,26;
29,3\5; 1Kro 1,34+
Zan 38,29v; 1Kro 2,4v;
Heb 7,14
1Kro 2,9-12
Joz 2,1+
Rt 4,12-22
1Sam 17,12; 1Kro 2,15
2Sam 12,24;1Kro 3,5
1Kro 3,10-16
2Mbr 24,16

1,1 Gjenealogjia e Mateut, megjithëse nxjerr në pah ndikimet e huaja nga ana e grave (rr 3.5.6), përqendrohet në prejardhjen izraelite të Krishtit dhe synon ta lidhë atë me mbartësit kryesorë të premtimeve mesianike: Abrahamin, Davidin, si dhe me pasardhësit mbretërorë të këtij të fundit (2Sam 7,1+; Is 7,14+). Gjenealogjia e Lukës, me karakter më universal, nis me Adamin, kreun e mbarë njerëzimit. Nga Davidi tek Jozefi, të dyja listat, kanë të përbashkët vetëm dy emra. Kjo mospërputhje shpjegohet si me faktin që Mateu ka preferuar pasardhjen e dinastisë ndaj prejardhjes natyrore, si dhe me barasvlershmërinë e vendosur midis prejardhjes ligjore (ligji levirat, Lp 25,5+) dhe prejardhjes natyrore. Nga ana tjetër, karakteri sistematik i gjenealogjisë nënvizohet tek Mateu nëpërmjet ndarjes që i bëhet të parëve të Jezusit në tri seri me 7+7 brezni (krh. Mt 6,9+), gjë që detyron kapërcimin e tre mbretërve mes Joramit dhe Ozisë, si dhe të numërohet dy herë Jehonia (rr 11-12) - meqë i njëjti emër grek mund të përdoret për përkthimin e dy emrave të ngjashëm hebraikë Joakim dhe Joakîn (2Kro 36,5.9). Të dyja listat përfundojnë me emrin Jozef, i cili është pikërisht babai ligjor i Jezusit: ekziston edhe një fakt, mbi bazën e të cilit, në lashtësi, atësia ligjore (që rridhte prej birësimit, leviratit, etj.) ishte e mjaftueshme për të fituar të gjitha të drejtat e trashëgimisë: në rastin konkret, ato të fisit të Davidit. Kjo gjë nuk përjashton faktin se vetë Maria mund t'i përkiste këtij fisi, megjithëse ungjilltarët nuk e thonë.

1,7 BJ përdor variantin: «Asa».

1,10 BJ përdor variantin: «Amon».

1Kro 3,17.19; Esd 3,2

12Pas shpërnguljes në Babiloni, Jehonisë i lindi Salatieli. Salatielit i
lindi Zorobabeli. 13Zorobabelit i lindi Abiudi. Abiudit i lindi Eliakimi.
Eliakimit i lindi Azori. 14Azorit i lindi Sadoku. Sadokut i lindi Akimi.
Akimit i lindi Eliudi. 15Eliudit i lindi Eleazari. Eleazarit i lindi
Lk 1 Matani. Matanit i lindi Jakobi. 16Jakobit i lindi Jozefi, fati i Marisë,
Mt 27,17 prej së cilës leu Jezusi që quhet Krisht.
17Gjithsej, pra, katërmbëdhjetë brezni prej Abrahamit deri te
Davidi; prej Davidit deri në shpërngulje në Babiloni katërmbëdhjetë
brezni; e prej shpërnguljes në Babiloni deri te Krishti katërmbëdhjetë
brezni.

Jozefi përvetëson atësinë ligjore të Jezusit

Lk 1,27; 2,5
Lk 1,35

18Lindja e Jezu Krishtit ndodhi kështu: Maria, nëna e tij, pasi
u fejua me Jozefin, para se të banonin së bashku, u gjet shtatzënë
për virtyt të Shpirtit Shenjt. 19Tashti Jozefi, i fejuari i saj, pasi ishte
njeri i drejtë e nuk donte ta çnderonte botërisht, mendoi ta lëshojë
fshehtazi. 20Posa në mendje të vet vendosi të bëjë kështu, ja se, iu
Zan 16,7+; Jb 5,1+;
Vap 7,38+ duk në ëndërr engjëlli i Zotit dhe i tha: «Jozef, biri i Davidit, mos
ki frikë ta marrësh Marinë, të fejuarën tënde, sepse foshnja që është
Lk 1,31.35
Ps 130,8; Sir 46,1;
Vap 3,16+; 4,12+ zënë në të, u zu për virtyt të Shpirtit Shenjt. 21Ajo do të lindë djalë
e ti ngjitja emrin Jezus, sepse Ai do ta shëlbojë popullin e vet prej
mëkateve të tij».
22E gjithë kjo ngjau që të shkonte në vend fjala e Zotit e thënë
nëpërmjet profetit:

1,16 Shumë dëshmitarë grekë e latinë kanë saktësuar: «Jozefi, me të cilin qe fejuar e virgjëra Mari që lindi Jezusin». Me siguri që prej këtij leximi të keqkuptuar ka lindur varianti syr.: «Jozefi, me të cilin ishte fejuar e virgjëra Mari, lindi Jezusin».

1,18 Fejesat judaike përbënin një angazhim aq serioz, saqë i fejuari quhej «bashkëshort» dhe ai mund ta prishte fejesën vetëm përmes «mohimit zyrtar» (rr 19).

1,19 Drejtësia e Jozefit konsiston në faktin se ai nuk dëshiron që t'i japë emrin e vet një fëmije, të cilit nuk ia njeh babanë, si edhe në faktin që nga dhembshuria nuk ia dorëzon Marinë procedurës së rreptë ligjore të vrasjes me gurë (Lp 22,20v). – *fshehtazi:* në dallim me "gjyqin e Perëndisë"(*ordàlia*) që tregohet tek Nr 5,11-31.

1,20 *Engjëlli i Zotit* në tekstet e lashta (Zan 16,7+), përfaqësonte fillimisht vetë Zotin. Duke u dalluar nga Perëndia, për shkak të progresit të doktrinës së engjëjve (krh. Tob 5,4+), ai mbetet një lloj lajmëtari qiellor dhe shfaqet shpesh me këtë titull tek ungjijtë e fëmijërisë (Mt 1,20.24; 2,13.19; Lk 1,11; 2,9; krh. edhe Mt 28,2; Gjn 5,4; Vap 5,19; 8,26; 12,7.23). – *ëndërr:* sikurse në BV (Sir 34,1+), ndodh që Perëndia e zbulon planin e vet përmes një ëndrre (Mt 2,12.13.19.22; 27,19; krh. Vap 16,9; 18,9; 23,11; 27,23; dhe vizionet paralele të Vap 9,10v; 10,3v.11v).

1,21 *Jezus:* (hebraisht *Jehoshua*) do të thotë: «Zoti (*JHWH*) shpëton».

1,22 *që të shkonte në vend fjala...:* kjo formulë, sikurse edhe të tjera të ngjashme me të, do të shfaqen shpesh tek Mt: 2,15.17.23; 8,17; 12,17; 13,35; 21,4; 26,54.56; 27,9; krh. edhe 3,3; 11,10; 13,14, etj. Por Mateu nuk është i vetmi që mendon se Shkrimet e Shenjta përmbushen me Jezusin. Vetë Jezusi e deklaron që Shkrimet flasin për të (Mt 11,4-6; Lk 4,21; 18,31+; 24,4; Gjn 5,39+; 8,56; 17,12; etj.). Që në BV, realizimi i fjalëve të profetëve, përbënte një

[23]*Qe, Virgjëra do të mbesë shtatzënë e do të lindë një djalë, të cilit do t'ia ngjesin emrin Emanuel,* Is 7,14; 8,8.10

që do të thotë: Hyji me ne! [24]Jozefi, si u zgjua nga gjumi, bëri sikurse i urdhëroi engjëlli i Zotit: e mori në shtëpi të fejuarën e vet. [25]E, pa pasur marrëdhënie martesore me të, ajo lindi djalin, të cilit ia ngjiti emrin Jezus. Mt 18,20; 28,20; Rom 8,31 2Sam 6,23; Lk 2,7

Vizita e Dijetarëve

2 [1]Pasi Jezusi leu në Betlehemin e Judesë, në kohën e mbretit Herod, kur qe, prej Lindjes ia behën në Jerusalem disa Dijetarë, [2]e pyetën: «Ku është foshnja e lindur, që do të bëhet mbreti i Judenjve. Sepse e pamë yllin e tij duke lindur dhe erdhëm t'i shprehim nderimet tona». [3]Mbreti Herod, porsa i dëgjoi këto fjalë, u shqetësua vetë e me të edhe mbarë Jerusalemi. [4]I bashkoi të gjithë kryepriftërinjtë e skribët e popullit dhe i pyeti ku duhet të lindë Mesia. [5]Ata iu përgjigjën: «Në Betlehemin e Judesë, sepse kështu ka shkruar profeti: Gjq 19,1-2; Lk 2,1-7 Nr 24,17; Zak 6,12 (LXX); Lk 1,78; 2 Pjt 1,19; Zb 22,16 Mt 21,10 Gjn 7,42

ndër kriteret e misionit të tyre (Lp 18,20-22+). Në sytë e Jezusit dhe nxënësve të tij, Hyji i ka shpallur planet e veta si me fjalë, ashtu edhe me vepra; dhe feja e të krishterëve zbulon se përmbushja fjalë për fjalë e Shkrimeve mbi Jezu Krishtin, apo në jetën e Kishës, dëshmon realizimin e synimeve të Hyjit (Gjn 2,22; 20,9; Vap 2,23+; 2,31.34-35; 3,24+; Rom 15,4; 1Kor 10,11; 15,3-4; 2Kor 1,20; 3,14-16).

1,25 Teksti nuk e merr parasysh periudhën e mëvonshme dhe as që e nënkupton virgjërinë e përhershme të Marisë; por pjesa tjetër e Ungjillit, sikurse edhe tradita e Kishës, e hamendësojnë atë. Lidhur me «vëllezërit» e Jezusit, krh. Mt 12,46+.

2,1 Mateu, pasi ka paraqitur në k 1 figurën e Jezusit, bir i Davidit dhe bir i Hyjit, në k 2 paraqet karakteristikat e misionit të Jezusit për shpëtimin e paganëve, nëpërmjet tërheqjes së dijetarëve drejt dritës së vet (rr 1-12), si edhe të misionit të vuajtjes së Jezusit në gjirin e popullit të tij, ku ai përjeton dhembjen: mërgimi i parë në Egjipt (rr 13-15), mërgimi i dytë (rr 16-18), rikthimi i poshtëruar i «tepricës» së vogël, *natzur* (rr 19-23; shih v 23+). Këto tregime të karakterit haggadik, na mësojnë, nëpërmjet ngjarjeve, atë çka Lk 2,30-34 përcjell me fjalët profetike të Simonit (krh. Lk 2,34+). *–në kohën:* nga viti 5 apo 4 para Kr., meqenëse era e krishterë nis gabimisht disa vjet pas lindjes së Krishtit (krh. Lk 2,2+; 3,1+). Herodi mbretëroi nga viti 37 deri në vitin 4 para Kr. Mbretëria e tij përfshinte Judenë, Idumenë, Samarinë, Galilenë, Perean dhe rajone të tjera të Auranitidës. – *Lindjes:* për një tregim të tillë, nevojitet që këtij termi t'i jepet kuptimi i papërcaktuar i një emërtimi mjaft të përgjithshëm: krahina e astrologëve të urtë, që janë «Dijetarët». Mund të hamendësohet Persia, Babilonia, apo edhe Arabia jugore.

2,2 *duke lindur:* sipas përkthimeve të tjera (Vulg.) hasim edhe versionin: «në lindjen e tij». Njësoj si në rr 9.

2,4 *Skribët* të quajtur ndryshe edhe «mësues të Ligjit» (Lk 5,17; Vap 5,34. BF përdor shprehjen: «mësuesit e Ligjit» edhe për të përkthyer *nomikoi* të Lk 7,30; dhe «dijetar Ligji» tek Lk 10,25; etj.), kishin për detyrë të interpretonin Shkrimet dhe në veçanti Ligjin e Moisiut, për të marrë prej tij rregullat e sjelljes të jetës judaike (krh. Esd 7,6+.11; Sir 39,2+). Kjo detyrë u jepte atyre prestigj dhe autoritet në popull. Ata kryesisht zgjidheshin, por jo vetëm, mes farisenjve (Mt 3,7+) dhe ishin anëtarë të Këshillit të lartë, së bashku me kryepriftërinjtë dhe pleqtë.

Mik 5,1-3 [6]*E ti, o Betlehem, tokë e Judës,*
ti nuk je kurrsesi më i parëndësishmi
ndër qytetet princore të Judës,
2Sam 5,2; 1Kro 11,2 *sepse prej teje do të dalë prijësi,*
që do ta udhëheqë popullin tim, Izraelin».

[7]Atëherë Herodi i thirri fshehtazi Dijetarët dhe me kujdes mori hetime prej sish rreth kohës kur u ishte dukur ylli. Pastaj i dërgoi në Betlehem duke u thënë: [8]«Shkoni dhe bëni me kujdes kërkime rreth fëmijës. Kur ta gjeni, më lajmëroni që edhe vetë të vij e t'i shpreh nderimet e mia».

Nr 9,17 [9]Ata, si e dëgjuan mbretin, u nisën. Dhe ja, ylli që kishin parë në lindjen e tij, u shkonte përpara derisa s'zuri vend aty ku ishte fëmija.
Is 9,1-2 [10]Ata, kur e panë yllin, u bënë shend e verë. [11]E, si hynë në shtëpi,
Is 49,23; 60,5-6; Ps 72,10-11.15; Tob 13,13-14a panë fëmijën me Marinë, t'ëmën e tij, ranë përmbys dhe i shprehën nderimet e tyre. Pastaj hapën thesaret e veta e i dhuruan: ar, kem e mirrnë. [12]Të mësuar në ëndërr prej Hyjit të mos ktheheshin te Herodi,
1Mbr 13,9v u kthyen nga një rruge tjetër në vendin e vet.

Ikja në Egjipt dhe vrasja e fëmijëve të pafajshëm

Mt 1,20+ [13]Pasi u nisën Dijetarët, qe se, engjëlli i Zotit iu dëftua në ëndërr
Dal 2,15; 1Mbr 11,17.40; 2Mbr 25,26; Jer 26,21; 43; Zb 12,4-6 Jozefit e i tha: «Çohu, merre fëmijën dhe t'ëmën e tij e ik në Egjipt. Rri atje deri sa të them unë, sepse Herodi do ta kërkojë fëmijën për ta vrarë».

[14]Ky u çua, natën e mori fëmijën dhe t'ëmën e tij e shkoi në Egjipt. [15]Banoi atje derisa vdiq Herodi që të plotësohej fjala e Zotit e thënë me gojë të profetit:

Dal 4,22; Nr 23,22; 24,28; Oz 11,1 *Nga Egjipti e thirra Birin tim.*

[16]Atëherë Herodi, kur pa se e mashtruan Dijetarët, u zemërua së tepërmi dhe urdhëroi të vriten të gjithë fëmijët meshkuj që ishin në Betlehem dhe në mbarë rrethinën e tij dy vjeç e poshtë - simbas

2,9 Ungjilltari qartazi i referohet një ylli të mrekullueshëm për të cilin është e kotë të kërkohet një shpjegim natyror.

2,11 *panë:* Vulg. ka: «gjetën». *–ar... mirrë:* pasuri e parfum nga Arabia (Jer 6,20; Ez 27,22). Në to, Etërit kanë parë simbolin e mbretërisë (ari), hyjnisë (kem) dhe mundimit (mirrë) e Krishtit. Adhurimi i Dijetarëve përmbush profecitë mesianike lidhur me nderimin që kombet i bëjnë Hyjit të Izraelit (krh. Nr 24,17; Is 49,23; 60,5v; Ps 72,10-15).

2,15 Izraeli, «Biri» për të cilin flet teksti profetik, ishte pra një imazh i Mesisë.

2,16 *Herodi... urdhëroi të vriten:* ky tregim ka një paralelizëm me fëmijërinë e Moisiut, e cila tregohet sipas traditave rabinike: pasi qe shpallur lindja e fëmijës edhe përmes vizioneve edhe prej dijetarëve, faraoni urdhëron masakrimin e të gjithë të sapolindurve.

kohës që me kujdes e hetoi nga Dijetarët. 17Atëherë u përmbush fjala
e Jeremisë profet:

18*U dëgjua një klithmë në Ramë* Jer 31,15
-vaj e gjëmë e madhe:
vajton Rakela fëmijët e vet Zan 35,19
e nuk do të pajtohet - sepse nuk i ka më!

Kthimi nga Egjipti dhe vendosja në Nazaret

19Kur vdiq Herodi, engjëlli i Zotit iu duk në ëndërr Jozefit në Egjipt Mt 1,20+
20dhe i tha: «Çohu, merre fëmijën dhe t'ëmën e tij e shko në dhe
të Izraelit, sepse vdiqën ata që kërkonin t'ia merrnin jetën djalit». Dal 4,19-20
21Atëherë ai u çua, mori fëmijën e t'ëmën e tij dhe shkoi në dhe të
Izraelit. 22Por, si mori vesh se në Jude mbretëronte Arkelau në vend
të Herodit, t'et, pati frikë të shkojë atje; dhe i mësuar në ëndërr prej
Hyjit, shkoi në krahinën e Galilesë. 23Si arriti atje, zuri vend në një Lk 2,39
qytet që quhet Nazaret, për t'u plotësuar fjala që thanë profetët: Do Lk 2,51; 4,16
të quhet Nazareas. Lk 18,37; 24,19;
Vap 2,22; 3,6; 6,14;
22,8; 24,5; 26,9

2. FILLIMI I MISIONIT

Predikimi i Gjon Pagëzuesit ‖Mk 1,1-8; ‖Lk 3,1-18

3 1Në ato ditë u duk Gjon Pagëzuesi duke predikuar në shkretinë Gjn 3,23
e Judesë 2e thoshte: «Kthehuni se u afrua Mbretëria e qiellit!». Mk 1,15; Vap 2,38+
3Dhe, njëmend, ky është ai për të cilin parafoli Isaia kur tha: Is 56,1; Mt 4,17+;10,7

2,18 *U dëgjua një klithmë:* sipas kuptimit të parë të këtij teksti, Rakela, paraardhësja e tyre vajton për burrat e Efraimit, Manaseut e Benjaminit që u masakruan e u internuan nga asirianët. Mateu, ndoshta e ka ndërtuar tekstin në këtë mënyrë, duke u nisur nga sugjerimi i një tradite, sipas të cilës varri i Rakelës ndodhej në territorin e Betlehemit (Zan 35,19v).

2,22 *Arkelau:* ky bir i Herodit nga ana e Malthakë-së (sikurse Herod Antipa) ishte etnark i Judesë që nga viti 4 para Kr. deri në vitin 6 pas Kr. – *Galilesë:* ku sundonte Herod Antipa (krh. Lk 3,1+).

2,23 Fjala «Nazareas» (*Nazôraios*, trajtë e përdorur nga Mt, Gjn dhe Vap), dhe sinonimi i saj «Nazarenas» (*Nazarenos* trajtë e përdorur nga Mk, Lk, që i përmbledh të dy llojet e emërtimeve) janë dy transkriptime me prejardhje nga një mbiemër aramaik *(nasraya)*, edheky i fundit e ka prejardhjen nga qyteti Nazaret *(Nasrat)*. Ky term, i përdorur duke iu referuar Jezusit, për të vënë në dukje origjinën e tij (Mt 26,69.71) e pastaj të ndjekësve të tij (Vap 24,5), u ruajt në botën semite për të përcaktuar nxënësit e Jezusit, ndërsa emri «i krishterë» (Vap 11,26) mbizotëroi në botën greko-romake. – Nuk është shumë e qartë se cilëve orakuj profetikë i referohet Mateu; mund të hamendësohet për *nazîr* sipas Gjq 13,5.7 ose për *netzer*, «pinjoll» sipas Is 11,1 apo mbase akoma më saktë për *natzar*, «ruaj» sipas Is 42,6; 49,8; nga fjala *natzar*, «ruaj», vjen *natzur*, «teprica».

3,1 *Në ato ditë:* shprehje stereotip me vlerë lidhëse e kalimtare. – *eJudesë:* rajon malor e i shkretë që shtrihet mes rripit qendror të Palestinës dhe ultësirës së Jordanit e Detit të Vdekur.

3,2 *Kthehuni:* është *metonoia* që, nga ana etimologjike, do të thotë «ndryshim i ndjenjave», përcakton një mohim të mëkatit, një «pendesë». Ky pendim që lidhet

Is 40,3+ (LXX); Gjn 1,23

Zëri i atij që bërtet në shkreti:
përgatitni udhën e Zotit,
rrafshoni shtigjet e tija!

Mt 11,7; 2Mbr 1,8+ Lev 11,21v

[4]Gjoni ishte i veshur me petk leshi deveje e rreth ijëve kishte një rrip lëkure; ushqehej me karkaleca e me mjaltë të egër. [5]Asohere vinte tek ai Jerusalemi, mbarë Judeja dhe e gjithë krahina e Jordanit. [6]E mbasi ata i rrëfenin mëkatet e veta, ky i pagëzonte në lumin Jordan.

Mt 11,7 Zan13,11 (LXX); Gjn 1,28 Gjn 5,35 Ps 140,3; Is 59,5; Mt 12,34; 23,33 Am 5,18+; Rom 1,18 Gjn 8,33-40 Rom 9,7-8; Gal 3,7; 4,21-31 =Mt 7,19p; 12,33; Is 10,34; Jer 46,22; Lk 13,6-9; Gjn 15,1-6

[7]Kur pa se shumë farisenj e saducenj po i vinin në pagëzim, u tha: «Pjellë shlligash, kush ju mësoi t'i ikni zemërimit që po vjen? [8]Bëni, me të shkuarën, zakonisht shoqërohet me një «kthim» (folje greke *epistrephein*), në sajë të të cilit njeriu rikthehet tek Hyji dhe fillon një jetë të re. Këto dy aspekte plotësuese të së njëjtës lëvizje të shpirtit, jo gjithmonë dallohen në fjalor (krh. Vap 2,38+; 3,19+). Pendimi dhe kthimi janë kushtet që nevojiten për të fituar shpëtimin e Mbretërisë së Hyjit. Thirrja për pendim që bën Gjon Pagëzuesi (krh. edhe Vap 13,24; 19,4) do të përsëritet në vijim nga Jezusi (Mt 4,17p; Lk 5,32; 13,3.5), nga nxënësit e tij (Mk 6,12; Lk 24,47), si dhe nga Pali (Vap 20,21; 26,20). – *Mbretëria e qiellit:* i referohet «Mbretërisë së Hyjit» (krh. Mt 4,17+): një mënyrë të shprehuri karakteristike e Mateut, që i përgjigjet shqetësimit judaik për ta zëvendësuar Emrin e druajtshëm me një metaforë.

3,6 *i pagëzonte:* riti i zhytjes në ujë, simbol i pastrimit ose i përtëritjes, ishte i njohur në religjionet e lashta dhe në judaizëm (pagëzimi i proselitëve, esenianëve). Edhe pse frymëzohet nga këto rite të lashta, pagëzimi i Gjonit dallon nga të parët në tre aspekte kryesore: nuk synon më një pastrim ritual, por moral (Mt 3,2.6.8.11; Lk 3,10-14); nuk përsëritet, duke fituar kështu tiparin e një hyrjeje; ka një vlerë eskatologjike pasi fut në grupin e atyre që dëshmojnë një pritje aktive të Mesisë që po vjen, dhe përbejnë paraprakisht bashkësinë e tij (3,2.11; Gjn 1,19-34). Frytshmëria e tij është reale, por jo sakramentale, meqë varet prej gjykimit të Zotit, që ende duhet të vijë në personin e Mesisë, zjarri i të cilit do të pastrojë apo tresë, sipas prirjes për të mirë ose për të keq. Vetëm Mesia do të pagëzojë «në Shpirtin e Shenjtë» (Mt 3,7.10-12; Gjn 1,33+). Ky pagëzim i Gjonit do të ushtrohet edhe nga nxënësit e Krishtit (Gjn 4,1-2), deri atëherë kur do të përvetësohet nga riti i ri i themeluar nga Krishti i ngjallur (Mt 28,19; Vap 1,5+; Rom 6,4+).

3,7 *farisenj:* grupim fetar judaik. Farisenjtë ishin zbatues të zellshëm të Ligjit, të lidhur ngushtë me traditën gojore të mësuesve të vet. Interpretimi i ndryshëm që Jezusi i jep Ligjit dhe familjariteti i tij me mëkatarët, mund të ngjallte tek ata vetëm kundërshti; Ungjijtë, në veçanti ai i Mateut, kanë ruajtur shenja të këtyre reagimeve (krh. Mt 9,11p; 12,2p.14p.24; 15,1p; 16,1p.6p; 19,3p; 21,45; 22,15p.34.41; 23p; Lk 5,21; 6,7; 15,2; 16,14v; 18,10v; Gjn 7,32; 8,13; 9,13v; 11,47v). Polemika që Mateu lëshoi kundër pasardhësve të farisenjve, ka ndikuar shumë negativisht gjykimin e përgjithshëm kundrejt tyre. Megjithatë, Jezusi ka pasur marrëdhënie miqësore me disa prej tyre (Lk 7,36+; Gjn 3,1+) dhe nxënësit kanë gjetur tek ata, aleatë kundër saducenjve (Vap 23,6-10). Nuk ka si të mohohet zelli i tyre (krh. Rom 10,2), e aq më tepër drejtësia e tyre (Vap 5,34v). Vetë Pali krenohet për të shkuarën e tij fariseike (Vap 23,6; 26,5; Fil 3,5). – *Saducenjtë,* me qëllim që t'iu kundërviheshin farisenjve, refuzonin çdo zakon që nuk përfshihej në Ligjin e shkruar (krh. Vap 23,8+). Më pak të zellshëm dhe të dhënë më tepër pas politikës, ata merreshin kryesisht nga familjet e mëdha meshtarake (krh. Mt 21,23). Klasa e kryepriftërinjve përbëhej kryesisht nga saducenjtë; kështu ata u përplasën me Jezusin (Mt 16,1.6; 22,23p) dhe nxënësit e tij (Vap 4,1+; 5,17). – *zemërimit:* është zemërimi (Nr 11,1+) i ditës së *JHWH*-ut (Am 5,18+), që duhej të përuronte erën mesianike (krh. Rom 1,18).

pra, vepra të denja kthimi! 9As mos t'ju bjerë në mend të thoni në vete:
"Kemi atë Abrahamin!" Sepse unë po ju them: Hyji mund t'i nxjerrë
Abrahamit bij edhe prej këtyre gurëve! 10Tashmë sëpata u vu në rrënjë
të lëndëve; çdo lëndë që nuk jep fryt të mirë, pritet e qitet në zjarr.
11Unë ju pagëzoj me ujë në shenjë kthimi, porse ai që po vjen pas meje, Gjn 1,26.33
është më i fortë se unë e vetë nuk jam i denjë as t'ia zbath sandalet: ai Gjn 1,27.33
do t'ju pagëzojë me Shpirtin Shenjt e me zjarr. 12Ai e ka në dorën e vet Vap 1,5+
terplotën e do ta pastrojë lëmin e vet; grurin e vet do ta mbledhë në Is 41,16; Jer 15,7;
grunar, kurse bykun do ta djegë në zjarr të pafikshëm». Ur 5,14.23; Zb 14,14
Mt 13,42.50; Is 48,10

Pagëzimi i Jezusit

‖Mk 1,9-11;
‖Lk 3,21-22;
Gjn 1,29-34
2Mbr 5,1-14
2Sam 24,21; Lk 1,43;
Gjn 13,6
2Kor 5,21
Gjn 5,17

13Atëherë erdhi Jezusi prej Galilesë në Jordan te Gjoni për t'u
pagëzuar prej tij. 14Gjoni donte t'i kundërshtonte e i thoshte: «Mua
më duhet të pagëzohem prej teje, e ti po vjen tek unë?». 15Por Jezusi
iu përgjigji: «Lëre tani! Sepse kështu na ka hije të kryejmë çdo gjë
që përkon me vullnetin e Hyjit». Atëherë e lejoi. 16Fill pas pagëzimit
Jezusi doli nga uji. Dhe, ja! Iu hapën qiejt dhe e pa Shpirtin e Hyjit
duke zbritur porsi pëllumb e duke ardhur mbi të. 17Dhe, ja, një zë që
vinte nga qielli, tha: «Ky është Biri im i dashur, të cilin e kam për
zemër!».

Ez 1,1; Vap 10,11
Is 11,2; 61,1;
Gjn 1,32-34
Is 42,1; Mt 12,18;
17,5; Gjn 12,28

3,11 *zjarr:* mjet pastrimi, më pak material e më i frytshëm se uji, simbolizon, që nga BV (krh. Is 1,25; Zak 13,9; Mal 3,2-3; Sir 2,5, etj.), ndërhyrjen sovrane të Perëndisë dhe të Shpirtit të tij që pastron ndërgjegjet.

3,12 *zjarr i pafikshëm:* zjarri i Gjehenës (18,9+) që tret përgjithmonë gjithçka që nuk është pastruar (Is 66,24; Jt 16,17; Sir 7,19; Sof 1,18; Ps 21,10; etj.).

3,15 Kisha që po lindtte qe e bindur menjëherë se Jezusi ishte pa mëkat (Gjn 8,46; Heb 4,15). Prandaj synohej të shpjegonte se përse Jezusi iu nënshtrua pagëzimit të Gjonit, të cilin Jezusi e sheh si një veprim që Zoti e ka dëshiruar (krh. Lk 7,29-30), parapërgatitje të fundit të erës mesianike (krh. 3,6+). Në mënyrë koncize, Mt 3,15 na thotë se: 1) përmes pagëzimit të tij, Jezusi iu nënshtrua drejtësisë shëlbuese të Perëndisë, gjë që i paraprin planit të shpëtimit; 2) duke kryer këtë akt, ai vetë është i drejtë; 3) ishte e nevojshme që ai të identifikohej me mëkatarët (krh. 2Kor 5,21); 4) në këtë mënyrë ai përgatiste pagëzimin e ardhshëm të të krishterëve (28,19), duke ofruar veten si shembull (të vihet re folja në shumës «të kryejmë» që nënkupton «ne»). – Një legjendë apokrife është futur në dy dshk. të vet. lat.: «E ndërsa ai pagëzohej, një dritë e fortë rrezatoi mbi ujëra, aq sa të gjithë të pranishmit i zuri frika».

3,16 *Iu hapën:* sipas një shtese: «për të», pra në sytë e tij. – *Shpirti:* që endej përmbi ujërat e krijimit (Zan 1,2), shfaqet këtu në fillim të krijimit të ri: nga njëra anë, shuguron Jezusin për misionin e tij mesianik (Vap 10,38) që do të drejtohet nga ai vetë (Mt 4,1p; Lk 4,14.18; 10,21; Mt 12,18.28); e nga ana tjetër, sikurse e kanë interpretuar edhe Etërit, ai shenjtëron ujin dhe përgatit pagëzimin e krishterë (krh. Vap 1,5+).

3,17 *Ky... e kam për zemër:* ky vegim që lë vend për interpretim e paracakton Jezusin si Shërbëtorin e vërtetë që është paralajmëruar nga Isaia. Megjithatë, emërtimi «Biri», që zëvendëson atë të «Shërbëtorit» (falë kuptimit të dyfishtë të termit grek *pais*), nënvizon karakterin mesianik dhe tërësisht birnor, të marrëdhënies së tij me Atin (krh. Mt 4,3+).

Tundimi në shkretëtirë

‖Mk 1,12-13; ‖Lk 4,1-13
Lp 8,2
Heb 2,18; 4,15
Ps 69,11
Dal 24,18; 34,28; Lp 9,9; 1Mbr 19,8
Jb 2,1-7

4 [1]Atëherë Shpirti i Hyjit e çoi Jezusin në shkreti që ta tundojë djalli. [2]Dhe, pasi agjëroi dyzet ditë e dyzet net, në fund u urit. [3]Atëherë iu afrua tunduesi dhe i tha: «Nëse je Biri i Hyjit, urdhëro që këta gurë të shndërrohen në bukë!». [4]Por Jezusi i përgjigji: «Shkrimi shenjt thotë:

4,1vv Jezusi çohet në shkretëtirë ku do të tundohet gjatë dyzetë ditëve, sikurse ndodhi me Izraelin për dyzet vjet me radhë (Lp 8,2.4; krh. Nr 14,34). Ai do të përballet me tri tundime që nënvizohen në tri citime biblike të marra nga Lp 6–8, kapituj në të cilët mbizotëron (sikurse është edhe etika e Mt) urdhri për ta dashur Zotin (Lp 6,5). Tri tundimet, që në pamje të parë duken enigmatike, mund të kuptohen nën dritën e traditës judaike, e cila iinterpreton Lp 6,5 si tundime që janë kundër dashurisë për Zotin, që është vlera më e lartë: 1) mos e duaj Zotin «me gjithë zemrën tënde», që do të thotë të mos ia nënshtrosh Zotit dëshirat e tua të brendshme; të rebelohesh kundër ushqimit hyjnor, manës; 2) mos e duaj Zotin «me gjithë shpirtin tënd», pra me krejt jetën tënde, me trupin tënd fizik dhe nëse nevojitet, deri në martirizim; 3) mos e duaj Zotin «me gjithë fuqinë tënde», që do të thotë me të gjitha pasuritë e tua, me të gjitha të mirat materiale që njeriu zotëron. Në fund, Jezusi shfaqet si ai që e do Zotin në mënyrë të përsosur. – *Shpirti:* Shpirti i Shenjtë, «Frymë» dhe energji krijuese e Perëndisë, që udhëhiqte profetët (Is 11,2+; Gjq 3,10+), do ta udhëheqë vetë Jezusin drejt përmbushjes së misionit të tij (krh. Mt 3,16+; Lk 4,1+), ashtu sikurse më vonë do të udhëheqë fillimet dhe vrullin e Kishës (Vap 1,8+). – *djalli:* ky emër, që do të thotë akuzues, shpifës, ndonjëherë ka qenë edhe përkthimi i fjalës hebraike *Satan*, «kundërshtar» (Jb 1,6+; krh. Ur 2,24+). Personazhi që mban këtë emër, meqë i shtyn njerëzit që të gabojnë, konsiderohet përgjegjës i gjithçkaje që kundërshton veprën e Hyjit e të Krishtit (Mt 13,39p; Gjn 8,44; 13,2; Vap 10,38; Ef 6,11; 1Gjn 3,8; etj.). Disfata e tij do të tregojë fitoren përfundimtare të Zotit (Mt 25,41; Heb 2,14; Zb 12,9.12; 20,2.10).

4,3 *Biri i Hyjit:* titulli biblik «Biri i Hyjit» nuk shpreh domosdoshmërisht një birësim natyror, por ai mund të nënkuptojë thjesht një birësim adoptues, si rezultat i një vendimi hyjnor, që krijon midis Perëndisë dhe krijesës së tij marrëdhënie të veçanta mbrojtëse. Prandaj ky titull i jepet engjëjve (Jb 1,6), popullit të zgjedhur (Dal 4,22; Ur 18,13), Izraelitëve (Lp 14,1; Oz 2,1; krh. Mt 5,9.45, etj.) dhe krerëve të tyre (Ps 82,6). Kur thuhet mbreti-Mesi (1Kro 17,13; Ps 2,7; 89,27), nuk do të thotë që ky tejkalon natyrën njerëzore; nuk është e thënë që as Satani e mendonte më tepër se kaq (Mt 4,3.6), as të djallëzuarit (Mk 3,11; 5,7; Lk 4,41) dhe as *a fortiori* centurioni (Mk 15,39; krh. Lk 23,47). E njëjta fjalë, edhe gjatë Pagëzimit (Mt 3,17) dhe Shndërrimit (Mt 17,5), nuk shpreh gjë tjetër përveçse nderimin e veçantë që i jepet Mesisë-shërbëtor; as pyetja e kryepriftit (Mt 26,63) ndoshta nuk e tejkalonte këtë kuptim mesianik. Sidoqoftë, titulli «Biri i Hyjit» mbetet i hapur ndaj vlerës më të lartë të një birësimi të mirëfilltë dhe Jezusi e ka propozuar këtë qartazi, duke u përcaktuar si «Biri» (Mt 21,37), më i lartë se engjëjt (Mt 24,36), duke pasur Zotin për «At» në një mënyrë krejt të veçantë (Gjn 20,17; krh. «Ati im», Mt 7,21), sepse me të ka marrëdhënie unike, njohjeje e dashurie (Mt 11,27). Këto deklarata, të mbështetura edhe nga të tjera mbi rangun hyjnor të Mesisë (Mt 22,42-46) dhe mbi origjinën qiellore të «Birit të njeriut» (Mt 8,20+), të konfirmuara përfundimisht nga triumfi i Ringjalljes, i kanë dhënë shprehjes «Biri i Hyjit» kuptimin e mirëfilltë hyjnor që do të haset sërish p.sh. tek Gjoni (Gjn 1,18+). Nxënësit nuk u ndërgjegjësuan krejtësisht për këtë, ndërsa Jezusi i gjallë ishte ende ndër ta, ama feja që ata fituan përfundimisht pas pashkëve, me ndihmën e Shpirtit të Shenjtë, mbështetet me të vërtetë në fjalët historike të Mësuesit: ai, për aq sa mund ta kuptonin bashkëkohësit e vet, ka shprehur vetëdijen e tij të të qenurit Biri i Atit në kuptimin e plotë të fjalës (Mt 14,33 e 16,16, duke ia shtuar këtë shprehje tekstit më të vjetër të Mk, me siguri pasqyrojnë një fe më të zhvilluar).

Njeriu nuk jeton vetëm prej buke,
por prej çdo fjale që del nga goja e Hyjit». Lp 8,3; Ur 16,26

5Atëherë djalli e mori dhe e çoi në Qytetin e shenjtë, e vuri në majë Mt 27,53; Dan 3,28
të Tempullit 6dhe i tha: «Nëse je Biri i Hyjit, hidhu poshtë, sepse
Shkrimi shenjt thotë:

Për ty Hyji do t'u urdhërojë engjëjve të vet, Ps 91,11-12
dhe ata do të mbajnë para duarsh,
që këmba jote të mos vritet në ndonjë gur!».

7Jezusi i përgjigji: «Porse Shkrimi shenjt thotë edhe:

Mos e sprovo Zotin, Hyjin tënd!». Lp 6,16

8Djalli e çoi sërish në një mal shumë të lartë, ia dëftoi të gjitha Zb 21,10
mbretëritë e kësaj bote dhe madhërinë e tyre 9e i tha: «Të gjitha këto Lp 34,1-4
do t'i jap nëse bie përmbys para meje e më adhuron». 10Atëherë Jezusi
tha: «Ik, o Satan, sepse Shkrimi shenjt thotë: Mt 16,23-26

Adhuro Zotin, Hyjin tënd, Lp 6,13
dhe shërbeji vetëm Atij!».

11Atëherë djalli e la dhe, ja, u afruan engjëjt dhe i shërbenin. 1Mbr 19,5-8; Mt 26,53
Ps 91,11

Kthimi në Galile

‖Mk 1,14-15; ‖Lk 4,14

12Kur Jezusi e mori vesh se e kishin burgosur Gjonin, u tërhoq Gjn 4,1-3.43-45
në Galile. 13E lëshoi Nazaretin e shkoi e u vendos me banesë në Mt 13,53v
Kafarnaum, qytet bregdetar në krahinën e fisit të Zabulonit e të
Neftalit, 14që të shkonte në vend fjala që tha Isaia profet:

15*Tokë e Zabulonit e tokë e Neftalit,* Is 8,23–9,1
në drejtim të detit, përtej Jordanit,
Galileja pagane, 1Mak 5,15; Gjn 7,52
16*populli që gjendej në errësirë,* Lk 1,79v; Gjn 8,12+;
pa një dritë të madhe; Rom 2,19
atyre që banonin në krahinën e hijes
së vdekjes u lindi drita.

4,13 *Nazaretin:* BJ ka «Nazara», formë mjaft e rrallë, vërtetuar prej autoriteteve të shquara: B, Z, Origjeni, etj. (krh. Lk 4,16); por moria e dëshmitarëve i është rikthyer termit të zakonshëm «Nazaret».

Mt 3,2+
Dan 7,14

[17]Qysh atëherë Jezusi filloi të predikojë: «Kthehuni, se Mbretëria e qiejve është ngjat!».

Thirrja e katër dishepujve të parë

‖Mk 1,16-20;
‖Lk 5,1-11
Gjn 1,35-42
Mt 10,2

[18]Ndërsa Jezusi po ecte përgjatë Detit të Galilesë, pa dy vëllezër, Simonin që quhet Pjetër dhe Andreun, të vëllanë e tij, duke hedhur rrjetën në det: ishin peshkatarë.

Gjn 21,3
2Mbr 6,19; Ez 47,10;
Mt 8,19-22; 13,47-50;
Mt 19,27

[19]E u tha: «Ejani mbas meje e unë do t'ju bëj peshkatarë njerëzish!». [20]Ata menjëherë lanë rrjetat e shkuan pas tij. [21]Duke vazhduar rrugën mëtej, pa dy vëllëzër të tjerë, Jakobin e Zebedeut dhe Gjonin, vëllanë e tij, në lundër bashkë me Zebedeun, atin e tyre, duke ndrequr rrjetat dhe i thirri. [22]Ata aty për aty lanë lundrën dhe babën e shkuan pas tij.

Jezusi mëson dhe shëron

‖Mk 1,39; 3,7-8;
‖Lk 4,14-15.44; 6,17-18
= Mt 9,35; Is 35,5

[23]Jezusi shkonte prej një vendi në një vend tjetër nëpër mbarë Galilenë, duke mësuar në sinagogat e tyre, duke predikuar Ungjillin e Mbretërisë e duke shëruar në popull çdo sëmundje e çdo pamundësi. [24]E u hap zëri për të anembanë Sirisë; i sillnin tek ai të gjithë ata

4,17 *Mbretëria e qiejve është ngjat:* pushteti mbretëror i Perëndisë mbi popullin e zgjedhur dhe, nëpërmjet tij, mbi botën mbarë, është thelbi i predikimit të Jezusit, sikurse edhe i idealit teokratik në BV. Ai nënkupton një Mbretëri «shenjtërish», ku Hyji do të jetë me të vërtetë mbreti, sepse do të njihet prej tyre me anën e dijes dhe dashurisë. Cenuar nga kryengritja e mëkatit, ky pushtet mbretëror, duhet të rivendoset me ndërhyrjen sovrane të Perëndisë dhe Mesisë së tij (Dan 2,28+; 7,13-14). Kjo është ndërhyrja të cilën Jezusi, pas Gjon Pagëzuesit (Mt 3,2), e shpall si të afërme (Mt 4,17.23; Lk 4,43). Para realizimit të saj eskatologjike dhe përfundimtare, ku të përzgjedhurit do të jetojnë me Atin në gëzimin e gostisë qiellore (Mt 8,11; 13,43; 26,29), mbretëria do të shfaqet me fillime të përvuajtura (13,31-33), të mistershme (13,11), dhe kontradiktore (13,24-30), si një realitet që tashmë ka nisur të shfaqet (12,28; Lk 17,20-21), në raport me Kishën (Mt 16,18+). E predikuar në botë nëpërmjet misionit apostolik (10,7; 24,14; Vap 1,3+), ajo do të themelohet në mënyrë përfundimtare dhe do t'i dorëzohet Atit (1Kor 15,24) me rikthimin e lavdishëm të Krishtit (Mt 16,27; 25,31), në çastin e Gjykimit të fundit (13,37-43.47-50; 25,31-46). Gjatë pritjes, ajo do të paraqitet si një hir i madh (20,1-16; 22,9-10; Lk 12,32), i pranuar nga të përvuajturit (Mt 5,3; 18,3-4; 19,14.23-24), të përjashtuarit nga trashëgimia (13,44-46; 19,12; Mk 9,47; Lk 9,62; 18,29v), refuzuar nga krenarët dhe egoistët (Mt 21,31-32.43; 22,2-8; 23,13). Në të mund të hyhet vetëm me veshjen dasmore (22,11-13) të jetës së re (Gjn 3,3.5); disa përjashtohen (Mt 8,12; 1Kor 6,9-10; Gal 5,21). Nevojitet vigjilencë për të qenë gati kur ajo të vijë papritmas (Mt 25,1-13).

4,22 *lundrën:* Vulg. përkthen: «rrjetat».

4,23 Shërimet e mrekullueshme janë shenjat e privilegjuara të ardhjes mesianike (krh. Mt 10,1.7v; 11,4v).

4,24 *Sirisë:* ky term, përcakton një territor të gjerë, ndarë në tri krahina të mëdha, mes të cilave edhe «Siri-Palestina». Mateu këtu dëshiron të tregojë se fjala e Jezusit është përhapur tejmase. – *epileptikë:* BJ ruan origjinalin «me hënë», por vë në dukje se është më e drejtë të përdoret termi «epileptik» (krh. Mt 17,15).

që i mundonte ndonjë e keqe prej sëmundjesh e ndeshtrashash të larmishme të djallosur, epileptikë, të shituar; dhe i shëronte. 25E mbas tij shkonte një mori e madhe njerëzish prej Galilesë, prej Dekapolit, prej Jerusalemit, prej Judesë dhe prej krahinës përtej Jordanit.

3. PREDIKIMI NË MAL

Lumturitë

‖Lk 6,20-23

5 1Jezusi, kur pa turmën, u ngjit në mal. Kur u ul, iu afruan nxënësit e tij. 2Atëherë mori fjalën dhe i mësonte duke thënë:

3«Lum të varfërit në shpirt
sepse e tyre është Mbretëria e qiejve!

Ur 2,16; Sir 14,20; Mt 25,7-12

4,25 *Dekapolit:* ishte një grupim i përbërë nga dhjetë qytete të lira me territoret e tyre, të cilat shtriheshin kryesisht në lindje e verilindje të Jordanisë deri në Damask.

5,1 Jezusi ka paraqitur shpirtin e ri të Mbretërisë së Hyjit (Mt 4,17+) gjatë një predikimi përurues, të cilin Marku e ka lënë jashtë (Mk 3,19+), ndërsa Mateu dhe Luka (6,20-49) e paraqesin në dy mënyra të ndryshme. Luka ka hequr, duke e vlerësuar si më pak interesante për lexuesit e tij, atë çka lidhet me ligjet apo zakonet judaike (Mt 5,17–6,18); përkundrazi Mateu, shton edhe fjalë të shprehura në kontekste të tjera (krh. paralelet e tyre tek Luka), për të dhënë një tablo sa më të plotë. Struktura bazë: 1) hyrja: 5,1-16; 2) interpretimi i ri i ligjit moral biblik (dekalogu, urdhërimet e mëdha të dashurisë ndaj Zotit dhe të afërmit, detyrimet e përshpirtshmërisë): 5,17–7,12; 3) mbyllja: 7,13-29. Ky interpretim i ri pasqyron një thellim e përvetësim. – *mal:* një ndër kodrat pranë Kafarnaumit.

5,3 *Lum:* BV ndonjëherë përdor formula lumturimi, sikurse këtu, që lidhen me përshpirtshmërinë, urtinë, begatinë dhe druajtjen ndaj Zotit (Ps 1,1-2; 33,12; 127,5-6; Fu 3,3; Sir 31,8 etj.). Lumturi të ngjashme, me karakter urtie, janë gjetur në Kumran. Jezusi rikujton, sipas shpirtit të profetëve, se edhe të varfrit përfitojnë prej këtyre «bekimeve»: tri «lumturitë» e para (Mt 5,3-5; Lk 6,20-21+) deklarojnë se njerëzit që zakonisht konsiderohen si të pafat e të mallkuar janë të lumtur, sepse janë të përgatitur që të marrin bekimet e Mbretërisë. Lumturitë që vijojnë më tej i referohen, në mënyrë më të drejtpërdrejtë, sjelljes morale të njeriut. Lumturi të tjera të Jezusit: Mt 11,6; 13,16; 16,17; 24,46; Lk 11,27-28; etj. Shih edhe Lk 1,45; Zb 1,3; 14,13, etj. – *Lum të varfërit në shpirt:* përkthimi letrar; BJ më qartazi: «Ata që kanë një shpirt skamnori». Krishti rimerr fjalën «skamnor» me nuancën morale që perceptohet tek Sofonia (krh. Sof 2,3+), e që këtu shpjegohet me shprehjen «në shpirt», e cila mungon tek Lk 6,20. Të pambrojtur e të shtypur, «të varfrit» apo «të përvuajturit» janë të gatshëm për mbretërinë e qiellit; e tillë është tema e lumturive (krh. Lk 4,18; 7,22=Mt 11,5; Lk 14,13; Jak 2,5). «Varfëria» përkon me «fëmijërinë shpirtërore», e domosdoshme për të hyrë në mbretëri (Mt 18,1v=Mk 9,33v; krh. Lk 9,46, Mt 19,13v p; 11,25-26p - misteri që i është zbuluar të «vegjëlve», *nêpioi*; krh. Lk 12,32; 1Kor 1,26v). «Të varfërit», *ptôchoi*, përkon me «të përvuajturit», *tapeinoi* (Lk 1,48.52; 14,11; 18,14; Mt 23,12; 18,4), «të fundit» e kundërta e «të parëve» (Mk 9,35), «të vegjlit» e kundërta e «të mëdhenjve» (Lk 9,48; krh. Mt 19,30p; 20,26p; krh. Lk 17,10). Megjithëse formula e Mt 5,3 nënvizon *shpirtin* e varfërisë si tek i pasuri, ashtu edhe tek skamnori, ajo së cilës Krishti i referohet përgjithësisht është një varfëri efektive, veçanërisht për nxënësit e tij: Mt 6,19v; krh. Lk 12,33v; Mt 6,25p; 4,18-19p (krh. Lk 5,1v); Mt 9,9p; 19,21p; 19,27 (krh.

Tob 13,16; Sir 48,24; Ps 126,5; Is 61,2-3; 40,1
Zan 13,15; Lev 25,23; Ps 37,11
Ps 107,5-9; Is 51,1; Am 8,11-12; Lk 1,53 Ps 37,19b; Fu 9,5; Sir 24,29; Gjn 6,35
Zan 20,5v; Ps 24,3-5; 11,7; Fu 22,11 Dal 33,20+ Heb 12,14; Ps 34,14; Fu 12,20; Zak 8,16; Oz 11,1 /1 Pjt 3,14

[4]Lumë ata që qajnë
sepse do të ngushëllohen!
[5]Lum ata që janë të butë
sepse do ta trashëgojnë tokën!
[6]Lum ata që kanë uri e etje për drejtësi
sepse do të ngihen!
[7]Lum të mëshirshmit
sepse do të gjejnë mëshirë!
[8]Lum ata që janë të pastër në zemër
sepse do ta shohin Hyjin.
[9]Lum pajtuesit
sepse do të quhen bijtë e Hyjit.
[10]Lum ata që salvohen për shkak të drejtësisë
sepse e tyre është Mbretëria e qiejve.

Is 51,7; Vap 5,41; Fil 1,29; Kol 1,24; Heb 10,34; Jak 1,2 Zan 15,1; Sir 2,8 Mt 23,34

[11]Të lumët ju kur t'ju shajnë e t'ju salvojnë dhe kur, për shkak timin, t'i thonë të gjitha të zezat kundër jush, por në rrenë!
[12]Gëzohuni e galdoni, sepse i madh do të jetë shpërblimi juaj në qiell! Jo po, kështu i salvuan edhe profetët para jush!

Kripa e tokës e drita e botës

‖Mk 9,50; ‖Lk 14,34-35 Lev 2,13; Nr 18,19; Kol 4,6
Gjn 8,12+ Is 2,2 ‖Mk 4,21; ‖Lk 8,16; 11,33 Gjn 3,21 Gjn 15,8; 1Kor 10,31

[13]Ju jeni kripa e tokës. Po qe se kripa prishet, me çka mund të kripet? S'vlen më për asgjë, përveç të hidhet jashtë e ta shkelin njerëzit.
[14]Ju jeni drita e botës. Nuk mund të fshihet qyteti i ngritur në majë të malit. [15]As nuk ndizet dritëza për ta vënë nën magje, por për ta vënë mbi pishtar për t'u bërë dritë të gjithëve në shtëpi. [16]Ashtu të shndrisë edhe drita juaj para njerëzve, që t'i shohin veprat tuaja të mira e ta lëvdojnë Atin tuaj që është në qiell.

Përmbushja e Ligjit

Rom 3,31; 10,4; 13,8-10

[17]Mos t'ju shkojë ndër mend se erdha për ta shlyer Ligjin ose

Mk 10,28p); Vap 2,44v; 4,32v. Ai vetë jep shembullin e varfërisë (Lk 2,7; Mt 8,20p) e të përvujtërisë (Mt 11,29; 20,28p; 21,5; Gjn 13,12v; krh. 2Kor 8,9; Fil 2,7v). Ai njësohet me të vegjlit dhe fatkëqinjtë (Mt 25,45; krh. Mt 18,5v par).

5,5 *të butë* ose «të përvuajturit». Marrë nga Ps 37 sipas LXX. Rr 5 mund të jetë një shpjegim i rr 3; nëse ai do të hiqej, lumturitë do të ishin vetëm shtatë (krh. Mt 6,9+).

5,12 *profetët para jush:* nxënësit janë pasardhësit e profetëve (krh. Mt 10,41; 13,17; 23,34).

5,15 Në lashtësi, magje quhej një mobilie e vogël me tri apo katër këmbë. Këtu bëhet fjalë pikërisht për ta fshehur dritëzën nën këtë mobilie ose nën shtrat, sikurse tek Mt 4,21p, e jo të fiket duke e mbuluar me magjen moderne.

5,17 Jezusi nuk vjen as për ta shkatërruar Ligjin (e për pasojë mbarë ekonominë e lashtë) dhe as për t'i vënë vulën e paprekshmërisë, por për t'i dhënë, nëpërmjet mësimit dhe sjelljes së tij, një formë të re dhe përfundimtare, e cila

Profetët! Jo, s'erdha të shlyej, por të përkryej. [18]Për të vërtetë po ju
them: derisa të jetë qielli e toka, asnjë germë dhe asnjë presje nuk do ‖Lk 16,17
t'i hiqet Ligjit, por do të zbatohen të gjitha. [19]Prandaj, kushdo që do Mt 24,34v
ta shlyejë njërin ndër këta urdhra, qoftë edhe më të voglin, dhe do t'i Jak 2,10
mësojë njerëzit të bëjnë ashtu, do të jetë më i vogli në Mbretërinë e
qiellit; ndërsa ai që do t'i mbajë dhe do t'i mësojë, do të jetë i madh në
Mbretërinë e qiellit.

Drejtësia e re ia kalon të vjetrës

Gal 6,2; Jak 1,25

[20]Sepse, unë po ju them: nëse drejtësia juaj nuk do të jetë më e Lev 19,15v; Rom 10,3;
madhe se drejtësia e skribëve dhe e farisenjve, nuk do të hyni në Fil 3,9
Mbretërinë e qiellit.

[21]Keni dëgjuar se u qe thënë të vjetërve: Mos vra! Kush vret do Zan 9,6; Dal 20,13;
të jetë përgjegjës para gjyqit. [22]E unë po ju them: kushdo zemërohet Lp 5,17
kundër vëllait të vet, do të jetë përgjegjës para gjyqit; e kush t'i thotë Sir 10,6; Ef 4,26;
vëllait të vet: "Budalla", do të jetë përgjegjës para Sinedrit; kush t'i Jak 1,19-20
thotë: "I marrë", do të përgjigjet në zjarrin e ferrit. Lp 17,8-13

[23]Pra, nëse e sjell dhuratën tënde për ta kushtuar në lter e aty të 1Gjn 3,15; Jak 3,6;
bie në mend se yt vëlla ka diçka kundër teje, [24]lëre dhuratën tënde Mt 3,12+
aty para lterit, shko e pajtohu më parë me vëllanë tënd e pastaj eja e Mk 11,25
kushtoje dhuratën tënde! Sir 28,2

[25]Ndrequ me shpejt me kundështarin tënd sa të jesh ende në udhëtim ‖Lk 12,58-59
me të, që kundërshtari të mos të dorëzojë gjykatësit e ky rojtarit të
gjyqit, që të mos të ndryejnë në burg. [26]Për të vërtetë po të them: s'do
të dalësh prej andej para se ta paguash edhe më të sprasmen para.

përmbush synimin e vetë Ligjit (Lp 4,8+). Kjo vlen sidomos për «drejtësinë» (rr 20; krh. Mt 3,15; Lev 19,15; Rom 1,16+), «drejtësinë e përsosur» (rr 42), për të cilën sentencat e rr 21-48 japin shumë shembuj domethënës. Urdhri i lashtë bëhet thellësisht shpirtëror dhe arrin dëshirën e shkakun e fshehtë (krh. Mt 12,34; 23,25-28). Asnjë detaj i ligjit nuk duhet hequr, por të zbatohet plotësisht (rr 18-19; krh. 13,52). Bëhet fjalë më tepër për thellimin sesa lehtësimin e tij (Mt 11,28). Dashuria, në të cilën përmblidhej Ligji i lashtë (Mt 7,12; 22,34-40p), bëhet urdhërimi i ri dhe i pafundmë i Jezusit (Gjn 13,34) dhe e përmbush tërë ligjin (Rom 13,8-10; Gal 5,14; krh. Kol 3,14+).

5,18 Duke paraqitur nëpërmjet «Amen» (= *Përtë vërtetë*, krh. Ps 41,14+ dhe Rom 1,25+) disa prej fjalëve të tij, Jezusi thekson autoritetin e tyre (Mt 6,2.5.16; etj.; Gjn 1,51; etj.). Fjala hebraike që përcaktonte fillimisht vendosmërinë, është zhvilluar në dy drejtime: atë të së vërtetës dhe atë të besnikërisë. Këtu, kuptimi i saj është thjesht «për të vërtetë». – *asnjë germë dhe asnjë presje:* fj.fj..: «asnjë *iota*, asnjë vijëz»; BJ përkthen: «asnjë i dhe asnjë pikë mbi i».

5,21 *Keni dëgjuar:* mësimi tradicional jepej gojarisht, sidomos nëpër sinagoga.

5,22 *Budalla:* fjala aramaike «Raka», që do të thotë: «kokëbosh», «pa tru». – *Sinedri:* këtu bëhet fjalë për Sinedrin e madh me seli në Jerusalem, që dallon nga «gjykatat» e thjeshta (rr 21-22) të shpërndara në vend. – *I marrë: k*uptimi i parë i termit grek është «mendjeshkurtër»; në hebraisht, kjo fjalë, ka një nuancë shumë më të rëndë; bëhet fjalë për "mbrapshti fetare".

Dal 20,14; Lp 5,18
Sir 9,5
=Mt 18,8-9
Lp 24,1-4
=Mt 19,9+;
Mal 2,14-16;
‖Mk 10,11-12;
‖Lk16,18; 1Kor 7,10-11
Oz 1,2+; Mt 19,9+
Dal 20,7; Nr 30,3;
Lp 23,22; Sir 23,9
Jak 5,12
Ps 11,4; Is 66,1
Ps 48,3
2Kor 1,17-19; Jak 5,12
Dal 21,24; Lev 24,20;
Lp 19,21
‖Lk 6,29; Is 50,6
(LXX);
Vap 23,2;
Rom 12,19.21
Lk 6,30
Lp 15,7v
Lev 19,18
Lp 23,4.7;
‖Lk 6,27-36; 23,34;
Vap 7,60; Rom 12,20
Sir 4,10v; Gal 4,7

27 Keni dëgjuar se qe thënë: Mos e the kurorën! 28 E unë po ju them: kushdo që me dëshirim e shikon një grua, në zemrën e vet e ka bërë fëlligështinë me të.
29 Nëse syri yt i djathtë të çon në mëkat, nxirre e flake larg teje! Është më mirë për ty të humbasësh njërën nga gjymtyrët e tua, se i tërë trupi yt të hidhet në ferr. 30 E nëse dora jote e djathtë të çon në mëkat, preje e hidhe larg teje! Është më mirë për ty të humbasësh një gjymtyrë se i tërë trupi yt të hidhet në ferr.
31 Që thënë edhe: Kush e ndan gruan e vet, le t'ia japë letrën e ndarjes. 32 E unë po ju them: kushdo e ndan gruan e vet - përveç në rastin e fëlligështisë - e bën atë të thyejë kurorën; e nëse ndokush martohet me gruan e ndarë, then kurorën.
33 Keni dëgjuar gjithashtu se u qe thënë të vjetërve: Mos e the betimin, por zbato çka i ke premtuar Zotit me betim! 34 E unë po ju them: assesi mos u betoni; as me Qiell, sepse ai është froni i Hyjit, 35 as me Tokë, sepse ajo është shtroja e këmbëve të tija, as me Jerusalem, sepse ai është qyteti i Mbretit të madh. 36 Mos bëj be as në krye tënd, sepse nuk je i zoti as një fije floku ta bësh të bardhë ose të zezë. 37 Fjala juaj le të jetë: "Po, po", "Jo, jo". Çkado që është më tepër se kaq, vjen prej Qoftëlargut.
38 Keni dëgjuar se qe thënë: Syrin për sy e dhëmbin për dhëmb. 39 Unë po ju them: mos u kacafytni me të keqin, por atij që të bie shuplakë faqes së djathtë, ktheja edhe tjetrën. 40 Atij që do të qesë në gjyq për të të marrë këmishën, jepja edhe mantelin. 41 E nëse ndokush të shtrëngon të ecësh me të një milje, ti bëji dy; 42 atij që të lyp, jepi, e atij që të kërkon hua, mos ia kthe shpinën.
43 Keni dëgjuar se qe thënë: Duaje të afërmin tënd e urreje armikun

5,37 *Po po, jo jo:* BJ ka: «"Po? Po", "Jo? Jo"». Kjo formulë, në dukje mjaft e njohur (krh. 2Kor 1,17; Jak 5,12), mund të shpjegohet në disa mënyra: 1) Vërtetësia: nëse është po, thoni po, nëse është jo, thoni jo; 2) Sinqeriteti: Po-ja (ose Jo-ja) e gojës të përputhet me Po-në (ose Jo-në) e zemrës; 3) Solemniteti: përsëritja e Po-së apo e Jo-së është një mënyre solemne pohimi apo mohimi, që duhet të mjaftojë dhe të shmangë betimin mbi hyjnitë.

5,39 *Unë po ju them: Mos u kacafytni:* Jezusi aludon për atë që quhet «ligji i Talionit». Duke e përshtatur dënimin me dëmin e shkaktuar, ky ligj synon ta kufizojë hakmarrjen (krh. Zan 4,23-24). Me këtë thirrje të Jezusit, nis një etapë e re e evolucionit të sjelljeve, jehona e së cilës gjendet gjithsesi edhe nëpër tekstet e mëvonshme rabinike. Do të vihet re se të gjithë shembujt i referohen një të keqeje që godet subjektin personalisht. Jezusi nuk e ndalon kundërvënien dinjitoze ndaj sulmeve të padrejta (krh. Gjn 18,22v), e as luftën kundër së keqes në botë.

5,40 *për të marrë:* në kuptimin e pengut (krh. Dal 22,25v; Lp 24,12v). Këtu mendimi shfaqet qëllimisht me anë të një stili paradoksal (krh. Mt 19,24).

5,43 Pjesa e dytë e këtij urdhërimi («urreje armikun tënd») nuk mund të gjendet i këtillë në Ligj. Kjo shprehje, në një gjuhë me pak ngjyrime (aramaishtja), është e barasvlershme me: «Nuk duhet ta duash armikun tënd». Krh. Lk 14,26 dhe paralelin e tij Mt 10,37. Megjithatë, tek Sir 12,4-7

tënd. 44E unë po ju them: doni armiqtë tuaj, lutuni për ata që ju
salvojnë, 45për t'u bërë bijtë e Atit tuaj që është në qiell, sepse Ai bën
të lindë dielli i tij mbi të këqinj e mbi të mirë e të bjerë shi për të drejtë
e për të padrejtit. 46Sepse, po qe se i doni vetëm ata që ju duan, çfarë
shpërblimi meritoni? Pse a nuk bejnë kaq edhe tagrambledhësit? 47E Lk 3,12
nëse i përshëndetni vetëm vëllezërit tuaj, çfarë bëni të veçantë? A nuk
bëjnë të njëjtën gjë edhe paganët? 48Jini, pra, të përkryer siç është i Lev 11,44; 19,2+; Jak 1,4; 1Pjt 1,16
përkryer edhe Ati juaj që është në qiell!

Dhënia e lëmoshës në fshehtësi

6 1Ruajuni se i bëni veprat e mira tuajat në sy të njerëzve për t'u Mt 5,20; 23,5; Lk 16,14-15; Gjn 5,44; 12,43
parë prej tyre! Përndryshe nuk do të keni farë shpërblimi te Ati
juaj që është në qiell. 2Prandaj, kur të ndash lëmoshë, mos i bjer
borisë para vetes, sikurse bëjnë shtiracakët në sinagoga dhe në rrugë Am 4,5
të madhe për të qenë të nderuar prej njerëzve. Për të vërtetë po ju Mt 15,7; 22,18; Mt 23,13-15; Is 33,13
them: u ndanë me atë shpërblim! 3Ndërsa ti, kur të bësh lëmoshë, të
mos dijë e majta çfarë bën e djathta, që lëmosha jote të jetë e fshehtë,
4e Ati yt që sheh në fshehtësi, do ta shpërblejë. Ps 139,2-3.7

Lutja në fshehtësi

5Kur të thoni uratë, mos bëni si shtiracakët, të cilëve u pëlqen të Jak 4,3
luten në këmbë në sinagoga dhe në sheshe të rrugëve, që t'i shohin
njerëzit. Përnjëmend po ju them: u ndanë veç me atë shpërblim!

dhe tek shkrimet e Kumranit (1QS Mt 1,10 etj.), gjenden shprehje të ngjashme të cilave Jezusi mund t'i jetë referuar.

5,44 *armiqtë tuaj:* sipas një shtese: «bëjini mirë atyre që ju urrejnë». – *ata që ju salvojnë:* sipas një shtese: «dhe për ata që ju keqtrajtojnë» (krh. Lk 6,27v).

5,46 *tagrambledhësit:* vjelës taksash; shpeshherë fajësoheshin për zhvatje parash; zanati i tyre përçmohej nga njerëzit (krh. Mt 9,10; 18,17+).

6,1 *i bëni veprat e mira tuajat:* fj.fj..: «vini në vend drejtësinë tuaj» (var.: «të japësh lëmoshë»), që do të thotë kryerja e veprave të mira, që e bëjnë njeriun të drejtë para Perëndisë. Më kryesoret për judenjtë ishin: lëmosha (rr 2-4), lutja (rr 5-6) dhe agjërimi (rr 16-18).

6,2 *shtiracakët:* ky epitet, që u drejtohet të gjithë të devotshmëve të rremë e të potershëm, përdoret veçanërisht, te Mateu, për sektin e farisenjve (shih Mt 15,7; 22,18; 23,13-15).

6,5 *Kur të thoni uratë:* përmes shembullit të tij (Mt 14,23), sikurse dhe përmes udhëzimeve të veta, Jezusi u ka mësuar nxënësve detyrën dhe mënyrën e lutjes. Lutja duhet të jetë e përvuajtur para Perëndisë (Lk 18,10-14) dhe para njerëzve (Mt 6,5-6; Mk 12,40p), e të thuhet më tepër me zemër sesa me fjalë (Mt 6,7), me besim në zemërgjerësinë e Atit (6,8; 7,7-11p) dhe me këmbëngulje deri në bezdisje (Lk 11,5-8; 18,1-8). Ajo plotësohet nëse bëhet me fe (Mt 21,22p), në emër të Jezusit (Mt 18,19-20; Gjn 14,13-14; 15,7.16; 16,23-27) dhe kërkon gjëra të mira (Mt 7,11), si Shpirtin e Shenjtë (Lk 11,13), faljen (Mk 11,25), të mirën e përndjekësve (Mt 5,44p; krh. Lk 23,34) e, mbi të gjitha, ardhjen e Mbretërisë së Hyjit dhe qëndresën në çastin e provës eskatologjike (Mt 24,20p; 26,41p; Lk 21,36; krh. Lk 22,31-32): ky është i gjithë thelbi i uratës-model që vetë Jezusi ka mësuar (Mt 6,9-15p).

Is 26,20; 2Mbr 4,33; Dan 6,11; Mal 1,10

6Ndërsa ti, kur të lutesh, hyr në dhomën tënde, mbylle pas vetes derën
e lutju Atit tënd që është në fshehtësi; e Ati yt që sheh në fshehtësi,
do të të shpërblejë.

Lutja e vërtetë. Ati ynë

Kish 5,1; Sir 7,15; Is 1,15

7E kur të thoni uratë, mos teproni me fjalë të kota porsi paganët:
ata mendojnë se do t'u plotësohet urata nëse thonë shumë fjalë. 8Mos
bëni si ata, sepse Ati juaj e di mirë se për çka keni nevojë para se t'i
luteni.

‖Lk 11,2-4

9Prandaj lutuni kështu:

Ati ynë, që je në qiell,
Ez 36,23; Gjn 17,6.26 u shenjtëroftë emri yt!
10Ardhtë Mbretëria jote!
Mt 26,39.42p; Dan 4,32 U bëftë vullnesa jote
si në qiell, ashtu në dhe!
Fu 30,8v; Gjn 6,32.35 11Bukën tonë të përditshme na e jep sot!
Mt 18,21-35; Ef 4,32 12Na i fal fajet tona,
sikurse ua falëm ne fajtorëve tanë!
Mt 26,41p; 13E mos lejo të biem në tundim,
Gjn 17,11.15 2Sel 3,3; 1Gjn 2,14+ ‖Mk 11,25; Sir 28,1-5; Mt 5,7; Ef 4,32; Kol 3,13; Jak 2,13 por na shpëto nga i Ligu.

6,9 Në shkrimin e Mateut, *Ati Ynë* përmban shtatë kërkesa. Kjo është një shifër që parapëlqehet nga Mateu: 7+7 brezni tek Gjenealogjia (1,17); shtatë lumturi (5,3+); shtatë shëmbëlltyra (Mt 13,3+); të falësh jo shtatë herë, por shtatëdhjetë herë shtatë (Mt 18,22); shtatë mallkimet e farisenjve (Mt 23,13+). Ka të ngjarë që për të arritur shifrën shtatë, Mateu t'i ketë shtuar tekstit themelor (Lk 11,2-4) kërkesën e tretë (krh. Mt 7,21; 21,31; 26,42) e të shtatë (krh. «i keqi»: Mt 13,19.38).

6,11 *të përditshmen:* përkthimi tradicional dhe më i mundshëm i një fjale të vështirë. Është propozuar gjithashtu edhe: «e nevojshme për të jetuar» dhe «të nesërme». Thelbi i mendimit është që Perëndisë duhet t'i kërkohet ajo çka nevojitet dhe që mjafton për jetën materiale, por jo pasuritë apo kamjen. Etërit e kanë përdorur këtë tekst duke iu referuar ushqimit të fesë, bukës së fjalës së Zotit dhe bukës së eukaristisë (krh. Gjn 6,22+).

6,13 *mos lejo të biem në tundim:* përkthim tjetër: «mos na lësho në tundim». Zoti na sprovon por nuk tundon askënd (Jak 1,12; 1Kor 10,13). Ngjyrimi lejues i foljes aramaike, që Jezusi përdor, «(mos) lejo të futemi» dhe jo «(mos) na fut» nuk është shprehur as në greqisht e as tek Vulg. Që në shekujt e parë shumë dshk. latine zëvendësojnë *Ne nos inducas* me *Ne nos patiaris induci*; Codex Bobbiensis (k) dhe Codex Colbertinus (c) ndryshojnë me: «nuk do të durosh dot që ne të biem në tundim». I kërkojmë Hyjit të na çlirojë nga tunduesi dhe i lutemi për të mos hyrë në tundim (krh.26,41p), pra në apostazinë. – *Ligu:* si me BJ, që edhe propozon në shënim «nga e keqja». – Një shtesë ka: «sepse ty të përkasin mbretëria dhe lavdia në shekuj. Amen», shtesë liturgjike e frymëzuar nga 1Kro 29,11-12 që lidh lutjen me temën e saj qendrore që është mbretëria e Hyjit (rr 10); kjo shtesë mungon krejtësisht në dshk. kryesore të BR, por gjendet tek *Didachè* (sh. i II) si dhe në disa dshk. bizantine.

14Vërtet, në qoftë se ju ua falni njerëzve gabimet e tyre, edhe Ati juaj
qiellor do t'jua falë juve; 15por, nëse ju nuk ua falni njerëzve gabimet e
tyre, as Ati juaj qiellor nuk do t'jua falë juve gabimet tuaja.

Agjërimi në fshehtësi

16Edhe kur të agjëroni, mos u mërrolni porsi shtiracakët, të cilët 2Sam 12,15-23
marrin një hije të rëndë në fytyrë për t'u treguar njerëzve se agjërojnë. Mt 23,5
Përnjëmend po ju them: u ndanë veç me atë shpërblim!
17Ti, përkundrazi, kur të agjërosh, përeroje kryet tënd dhe laje Jt 10,3
fytyrën tënde, 18që të mos e vënë re njerëzit se po agjëron, por Ati yt,
që është në fshehtësi. Ati yt që sheh në fshehtësi, do të të shpërblejë. Is 58,3

Thesari i vërtetë

||Lk 12,33-34;
Jb 22,24-26
19Mos grumbulloni për vete thesare mbi tokë, ku i brejnë tenja e Jak 5,2-3
ndryshku, ku vjedhësit birojnë muret e vjedhin! 20Mblidhni për vete Sir 29,11
visare në qiell, ku s'brejnë as tenja as ndryshku e ku vjedhësit nuk Mt 19,21
birojnë mure as nuk vjedhin. 21Sepse, ku është visari yt, aty do të jetë
edhe zemra jote.

Syri, drita e trupit

||Lk 11,34-35
22Syri është dritëza e trupit. Në qoftë, pra, se syri yt është i Nr 24,3 (LXX);
Sir 23,27v; Dan 10,6
shëndoshë, i tërë trupi yt do të jetë i ndriçuar. 23Por në qoftë syri yt i Zak 4,10
sëmurë, i tërë trupi yt do të jetë i errët. Në qoftë, pra, se drita që është Lp 15,9; Sir 14,10
në ty është errësirë, se ç'terr i madh do të jetë! Gjn 11,9-10

Perëndia dhe pasuria

||Lk 16,13; Mt 5,3.5
24Askush s'mund t'u shërbejë dy zotërinjve, sepse: ja do ta urrejë
njërin e tjetrin do ta dojë, ja do t'i mbështetet njërit e tjetrit do t'ia Mt 19,21-26
kthejë shpinën. Nuk mund t'i shërbeni Hyjit dhe pasurisë.

Besim i plotë tek Provania

||Lk 12,22-31
25Prandaj po ju them: mos u brengosni për jetën tuaj se çka do Ps 127
të hani dhe çka do të pini, as për trupin tuaj se çka do të veshni:
vallë a nuk është jeta më e vlefshme se ushqimi e trupi se petku?

6,23 *Në qoftë, pra, se drita... është errësirë*: drita shpirtërore që rrezatohet nga shpirti krahasohet me dritën materiale të cilën syri i shëndoshë apo i sëmurë mund t'ia dhurojë ose mohojë trupit: nëse edhe ajo vetë është errësuar, atëherë verbimi do të jetë më i rëndë sesa verbimi fizik.

Mt 10,31 [26]Shikoni shpendët e qiellit! As nuk mbjellin, as nuk
korrin, as nuk mbledhin në drithnikë e Ati juaj qiellor i ushqen! A nuk jeni ju më të
vlefshëm se ata? [27]E kush prej jush me gjithë përpjekje shqetësuese që
të bëjë, është i zoti ta zgjasë sado pak jetën e vet? [28]E për veshje, përse
Ps 103,15 brengoseni aq? Shikoni si rriten lilat e fushës: nuk heqin keq as nuk
1Mbr 10,1-29; 2Kro 9,13v Ps 90,5v tjerrin! [29]E unë po ju them: as vetë Salomoni me tërë madhërinë e vet
nuk është veshur si njëri nga ata! [30]Tashti, nëse Hyji e vesh kështu
barin e tokës, që sot është e nesër qitet në furrë, vallë, a nuk do t'ju
vesh më me ëndje ju, o besimpakët? [31]Mos u brengosni, prandaj, duke
thënë: Çka do të hamë? Çka do të pimë? Me çka do të vishemi? [32]Këto
gjëra i kërkojnë paganët; sepse Ati juaj qiellor e di mirë se ju keni
Is 51,1 nevojë për të gjitha këto. [33]Kërkoni, pra, më së pari Mbretërinë dhe
Rom 14,17 drejtësinë e tij e të gjitha këto do t'ju jepen si shtesë! [34]Prandaj: mos
Ps 37,4.25; Ur 7,11 Jak 4,13-14 Dal 16,19 u brengosni për të nesërmen, sepse e nesërmja do të kujdeset vetë për
vete. Secilës ditë i del mjaft pikëllimi i vet!

Mos gjykoni

‖Lk 6,37-42; Rom 2,1-2; 1Kor 4,5 Jak 4,11v; 5,9 ‖Mk 4,24 Gjn 8,7

7 [1]Mos gjykoni, që të mos gjykoheni! [2]Sepse me çfarë gjykimi të
gjykoni, me atë do të gjykoheni! E me atë masë që matni, me atë
edhe juve do t'ju matet. [3]Pse e shikon lëmishtjen në sy të vëllait
tënd, kurse nuk e sheh traun në sy tënd? [4]Dhe, si mund t'i thuash
vëllait tënd: prit ta nxjerr lëmishtjen nga syri yt, kurse e ke traun në
syrin tënd? [5]Shtiracak, nxirre më parë traun nga syri yt, e mandej do
të shohësh ta nxjerrësh lëmishtjen nga syri i vëllait tënd.

Mos i përdhosni gjërat e shenjta

Dal 29,33; Lev 22,10 Fil 3,2; 2Pjt 2,22; Lp 23,19; Ps 22,17.21; Zb 22,15 Tb 4,17; Fu 23,9; Sir 22,7-9

[6]Mos ua jepni qenve gjënë e shenjtëruar as mos i qitni para derrave
margaritarët tuaj që, pasi t'i shkelin, të mos kthehen kundër jush e
t'ju shqyejnë.

Lyp, kërko, trokit

‖Lk 11,9-13

Mt 18,19; Mk 11,24; Lk 18,1-8; Gjn 14,13; Jak 1,5+ Lp 4,29+; Fu 8,17; Jer 29,13v

[7]Lypni e do t'ju jepet, kërkoni dhe do të gjeni, trokitni e do t'ju çelet!
[8]Sepse, kush lyp, i jepet, kush kërkon gjen, e kush troket, i çelet. [9]Dhe,
a gjendet njeri ndër ju, që po i lypi i biri bukë, i jep gur? [10]Ose, po i lypi

6,27 *jetën:* vulg ka: «kush mund t'i shtojë shtatit të vet edhe një kut të vetëm?».

7,1 Mos gjykoni të tjerët, që të mos gjykoheni prej Perëndisë. Po njësoj, vazhdon edhe në rreshtin që vijon (krh. Jak 4,12).

7,6 *gjënë e shenjtëruar:* mishrat e shenjta, ushqime të shenjtëruara pasi janë ofruar në tempull (krh. Dal 22,30; Lev 22,14). – Në të njëjtën mënyrë edhe për doktrinën e shenjtë e të çmuar, e cila nuk duhet t'i propozohet njerëzve që s'janë në gjendje ta mirëpresin dhe që mund të abuzojnë me të. Teksti nuk e përcakton se cilët janë këta njerëz: Judenjtë armiq? Apo paganët? (krh. Mt 15,26).

peshk, i jep gjarpër? 11Po qe, pra, se ju që jeni të këqij, dini t'u jepni gjëra të mira bijve tuaj, aq më tepër Ati juaj që është në qiell, do t'u japë gjëra të mira atyre që ia lypin.

Jak 1,5.17
1Gjn 3,22; 5,14-15

Rregulli i artë

12Gjithçka dëshironi t'ju bëjnë juve njerëzit, bëni edhe ju atyre! Ja, vërtetë Ligji e Profetët!

llLk 6,31
Tob 4,15
Lev 19,18; Mt 22,40; Rom 13,8-10

Dy udhët

13Hyni nëpër derë të ngushtë, sepse e gjerë është dera dhe e gjerë rruga që çon në bjerrje e shumë janë asish që kalojnë nëpër të! 14Sa e ngushtë është dera e sa e ngushtë është rruga që çon në jetë e janë pak asish që e gjejnë!

llLk 13,24
Ps 1,1+; Lp 30,15+; Sir 21,11
Mt 19,24p
Gjn 10,9-10; Mt 22,14p

Profetët e rremë

15Ruajuni prej profetëve të rrejshëm, që vijnë tek ju e ju shtiren si dele, kurse përbrenda janë ujq grabitqarë. 16Do t'i njihni prej fryteve të tyre. A thua vilet rrushi prej ferrash ose fiqtë prej murrizash? 17Kështu çdo pemë e mirë, jep fryte të mira, kurse çdo pemë e keqe jep fryte të këqija. 18Një pemë e mirë nuk mund të japë fryte të këqija, as një pemë e keqe nuk mund të japë fryte të mira. 19Çdo pemë që nuk jep fryt të mirë, pritet e qitet në zjarr. 20Kështu, pra, do t'i njihni profetët prej veprave të tyre.

Zb 13,11; 19,20; 2Pjt 2,1-3; Lp 13,2-6; Lp 18,9-22;Ez 22,27-28
Sir 27,7; =Mt 12,33; llLk 6,43-44; Gal 5, 19-24; Jak 3,12
=Mt 3,10p; Gjn 15,6

Dishepujt e vërtetë

21Jo secili që më thotë: "O Zot, o Zot!", do të hyjë në Mbretërinë e qiellit, por ai që kryen vullnetin e Atit tim që është në qiell. 22Shumë do të më thonë atë ditë: "O Zot, o Zot, a nuk profetizuam në Emër tënd,

Is 29,13
ll Lk 6,46

7,12 *Gjithçka dëshironi t'ju bëjnë juve njerëzit:* ky rregull i sjelljes njihej mjaft mirë në lashtësi, veçanërisht në judaizëm (krh. Tob 4,15, letra Aristeas, Targumi i Lev 19,18, Hillel, Filoni i Aleksandrisë, etj.), por në një mënyrë negative: «mos i bëj të tjerëve atë që nuk do doje të ta bënin ty». Jezusi dhe pas tij shkrimtarët e krishterë, i japin këtij rregulli një kuptim pozitiv, që është shumë më kërkues.

7,13 Doktrina e dy rrugëve, e mira dhe e keqja, mes së cilave njeriu duhet të zgjedhë, është një temë e lashtë dhe e përhapur në judaizëm (krh. Lp 30,15-20; Ps 1; Fu 4,18-19; 12,28; 15,24; Sir 15,18; 33,15). Ajo është shprehur në një rregullore të vogël morale, e cila ka mbërritur deri tek ne përmes *Didaché* dhe përkthimit të tij në latinisht *Doctrina Apostolorum*. Besohet se ndikimi i saj ndihet tek Mt 5,14-18; 7,12-14; 19,16-26; 22,34-40 dhe tek Rom 12,16-21; 13,8-12. – *e gjerë është dera dhe e gjerë rruga:* sipas një varianti: «e gjerë është dera dhe plot hapësirë është rruga».

7,15 *profetëve të rrejshëm:* mjeshtërit e gënjeshtrës, të cilët e joshin popullin me dukje të rreme devotshmërie, ama duke arritur qëllimet e tyre (krh. Mt 24,4v.24; Ez 22,28; Jer 23,9-14).

7,22 *atë ditë:* ditën e Gjykimit të fundit.

a nuk i nxorëm shpirtrat e këqij në Emër tënd, a nuk bëmë shumë
mrekulli në Emër tënd?". 23Atëherë unë do t'ju them: "Kurrë nuk ju
Ps 6,9; 5,5; Am 5,21+; Mt 13,41; 25,11-12; ‖Lk 13,26-27 ‖Lk 6,47-49 kam njohur! Shporruni prej meje, o keqbërës!".
24Kështu, kushdo i dëgjon këto fjalë të mia dhe i shtjen në veprim,
mund të krahasohet me njeriun e urtë, i cili e ndërtoi shtëpinë e vet
Fu 10,25; 12,3.7; 1Gjn 2,17 mbi shkëmb. 25Ra shiu, u çuan përrenjtë, frynë erërat e u përplasën
për atë shtëpi, por ajo nuk u rrëzua, sepse i kishte themelet në
shkëmb. 26Kurse, ai që i dëgjon të gjitha këto fjalë të mia e nuk i
Jb 8,15; Ez 13,10-14 shtjen në veprim, mund të krahasohet me njeriun e marrë, i cili e
ndërtoi shtëpinë e vet mbi rërë. 27Ra shiu, u çuan përrenjtë, frynë
Mt 23,38 erërat dhe u përplasën për atë shtëpi e ajo u rrëzua: rrënimi i saj qe
i madh!».

‖Lk 4,32; 7,1 ‖Mk 1,22
Habija e turmës

28Kur Jezusi i kreu këto fjalime, turma e popullit mbeti e habitur
nga mësimi i tij, 29sepse vërtet i mësonte si njeriu që ka autoritet, e jo
si skribët e tyre.

II. PREDIKIMI I MBRETËRISË QIELLORE

1. DHJETË MREKULLITË

‖Mk 1,40-45; ‖Lk 5,12-16; Nr 12,10-13 Dal 34,29 (LXX) Mt 11,5 Mt 8,15; 9,25;14,36
Shërimi i të gërbulurit

8 1Kur Jezusi zbriti nga mali, iu vu pas një turmë e madhe populli.
2Dhe ja, një gërbulan iu afrua, ra përmbys para tij e i tha: «O Zot,
nëse ti do, mund të më shërosh». 3Atëherë Jezusi e shtriu dorën,

7,29 *si skribët e tyre:* të cilët i mbronin mësimet e tyre nën strehën e «traditës» së të lashtëve (krh. Mt 15,2). – Sipas një shtese: «dhe farisenjtë».

8,3 Me mrekullitë e tij, Jezusi shfaq pushtetin e vet mbi natyrën (Mt 8,23-27; 14,22-23p), në mënyrë të veçantë mbi sëmundjen (8,1-4.5-13.14-15; 9,1-8.20-22.27-31; 14,34-36; 15,30; 20,29-34p; Mk 7,32-37; 8,22-26; Lk 14,1-6; 17,11-19; Gjn 5,1-16; 9,1-41), mbi vdekjen (Mt 9,23-26p; Lk 7,11-17; Gjn 11,1-44) dhe mbi djajtë (Mt 8,29+). Të ndryshme për nga thjeshtësia e tyre, krahasuar me çudirat e jashtëzakonshme të helenizmit apo judaizmit rabinik, mrekullitë e Jezusit dallohen, para së gjithash, për domethënien e tyre shpirtërore e simbolike: ato shpallin ndëshkimet (21,18-22p) dhe dhuratat e erës mesianike (11,5+; 14,13-21; 15,32-39p; Lk 5,4-11; Gjn 2,1-11; 21,4-14), si dhe përurojnë ngadhënjimin e Shpirtit mbi pushtetin e Satanit (Mt 8,29+), mbi forcat e së Keqes, mbi mëkatet (9,2+) dhe sëmundjet (8,17+). Të kryera hera herës prej mëshire (20,34; Mk 1,41; Lk 7,13), ato kanë si qëllim, para së gjithash, të konfirmojnë fenë (Mt 8,10+; Gjn 2,11+). Pra, Jezusi i kryen vetëm për arsye të caktuara dhe kërkon të ruhet sekreti (Mk 1,34+), duke e mbajtur të fshehur për më vonë mrekullinë kryesore të Ngjalljes së tij (Mt 12,39-40). Pushtetin e vet të shërimit, Jezusi ia ka kaluar apostujve duke i dërguar për të

e preku dhe i tha: «Dua, shëndoshu!». Dhe përnjëherë u shërua gërbula
e tij. [4]Jezusi i tha: «Ruaju se i tregon kujt! Por shko, paraqitu te prifti
e kushtoje flinë që e ka urdhëruar Moisiu, t'u vlejë atyre për dëshmi».

Lk 17,14
Mk 1,34+
Lev 14,1-32

Shërimi i shërbëtorit të centurionit-kapitenit

||Lk 7,1-10;
||Gjn 4,46-53

[5]Kur Jezusi hyri në Kafarnaum, iu paraqit një centurion dhe iu lut:
[6]«Zotëri, shërbëtori im është ratë në shtëpi i paralizuar dhe po vuan
shumë». [7]Jezusi i tha: «Do të vij dhe do ta shëroj». [8]Por centurioni i
përgjigji: «O Zot, unë nuk jam i denjë të hysh nën pullazin tim, por
vetëm jep urdhër e do të shërohet shërbëtori im. [9]Sepse, edhe unë
që nuk jam tjetër, por një njeri i nënshtruar, kam nën urdhrin tim
ushtarë dhe unë i them njërit: "Shko!", dhe ai shkon e një tjetri: "Eja!",
dhe ai vjen, e shërbëtorit tim: "Bëje këtë!", dhe ai e bën».

Lk 5,8

Ps 33,9; 107,20;
Bar 3,33-35

[10]Jezusi, kur e dëgjoi, u mrekullua dhe u tha atyre që po i shkonin
pas: «Për të vërtetë po ju them: ende nuk e gjeta te asnjë njeri tjetër në
Izrael një fe kaq të madhe! [11]Prandaj po ju them: shumë do të vijnë nga
Lindja e nga Perëndimi e do të ulen në tryezë me Abrahamin, Izakun
e Jakobin në Mbretërinë e qiellit, [12]ndërsa bijtë e Mbretërisë do të
hidhen jashtë në errësirë, ku do të jetë vaj e kërcëllim dhëmbësh».

Bar 4,37 ||Lk13,28-29;
Rom 11,11

Gjn 8,12+
Mt 13,42.50; 22,13;
24,51; 25,30
17,18

predikuar mbretërinë (10,1.8p); prandaj Mateu përpara dorëzimit të misionit (k 10) vendos serinë e dhjetë mrekullive (kk 8–9) si shenja të të «dërguarit» të vërtetë ose misionarit (Mk 16,17v; Vap 2,22; krh. Vap 1,8+).

8,10 *Feja,* të cilën Jezusi e kërkon që në fillim të veprimtarisë së vet (Mk 1,15), e që do të vazhdojë ta kërkojë pareshtur, është një lëvizje besimi dhe vetëdorëzimi, për të cilën njeriu refuzon të mbështetet në mendimet dhe forcat e veta, për t'u dorëzuar në fjalët dhe pushtetin e Atij tek i cili beson (Lk 1,20.45; Mt 21,25p.32). Jezusi e kërkon veçanërisht me rastin e mrekullive të veta (Mt 8,13; 9,2p.22p.28-29; 15,28; Mk 5,36p; 10,52p; Lk 17,19), që janë më tepër shenja të misionit të tij dhe Mbretërisë, sesa vepra mëshire (Mt 8,3+; krh. Gjn 2,11+); prandaj, mrekullitë nuk mund t'i kryejë nëse nuk e gjen fenë, që duhet t'u japë atyre kuptimin e vërtetë (Mt 12,38-39; 13,58p; 16,1-4). Duke kërkuar një fli të shpirtit e të gjithë qenies, feja është një vepër e vështirë përvuajtjeje (Mt 18,6p), që shumë persona nuk pranojnë ta kryejnë, veçanërisht në Izrael (Mt 8,10p; 15,28; 27,42p; Lk 18,8) ose e kryejnë në mënyrë gjysmake (Mk 9,24; Lk 8,13). Vetë nxënësit janë të ngadaltë në të besuar (Mt 8,26p; 14,31; 16,8; 17,20p), po aq të ngadaltë edhe pas ringjalljes (Mt 28,17; Mk 16,11-14; Lk 24,11.25.41). Edhe feja më e sinqertë e kreut të tyre, «shkëmbi» (Mt 16,16-18), do të tronditet nga skandali i mundimit (Mt 26,69-75p), por gjithsesi ajo do të ngadhënjejë (Lk 22,32). Kur është e fortë, feja bën mrekulli (Mt 17,20p; 21,21p; Mk 16,17), arrin gjithçka (Mt 21,22p; Mk 9,23), veçanërisht faljen e mëkateve (Mt 9,2p; Lk 7,50) dhe shëlbimin, për të cilënt ajo është kusht i domosdoshëm (Lk 8,12; Mk 16,16; krh. Vap 3,16+).

8,11 Sipas shembullit të Is 25,6; 55,1-2; Ps 22,27; etj., judaizmi shpesh i ka paraqitur gëzimet e erës mesianike nëpërmjet imazhit të një gostie (krh. Mt 22,2-14; 26,29p; Lk 14,15; Zb 3,20; 19,9).

8,12 *bijtë e Mbretërisë:* domethënë Judenjtë, trashëgimtarë natyrorë të premtimeve. Ndër ta, kush nuk i ka besuar Krishtit, do t'i shohë paganët teksa marrin vendin e tyre. – *kërcëllim dhëmbësh:* imazh biblik i tërbimit dhe inatit të patenzotit kundrejt të drejtëve (krh. Ps 35,16; 37,12; 112,10; Jb 16,9). Ky imazh, tek Mateu, përshkruan dënimin.

[13]Atëherë i tha centurionit: «Shko e le të bëhet ashtu siç besove!». Dhe shërbëtori i tij u shërua po në atë orë.

‖Mk 1,29-31; ‖Lk 4,38-39

Shërimi i vjehrrës së Pjetrit

[14]Kur Jezusi shkoi në shtëpinë e Pjetrit, pa vjehrrën e Pjetrit ratë
Mt 9,25p; Mk 9,27; Vap 3,7 ndër ethe. [15]Jezusi ia preku dorën, atë e lëshuan ethet, u çua e i shërbeu.

‖Mk 1,32-34; ‖Lk 4,40-41

Shërimi i shumë të sëmurëve

[16]Kur u bë natë i sollën shumë të djallosur. Jezusi me fuqinë e fjalës i dëboi shpirtrat dhe i shëroi të gjithë të sëmurit, [17]që kështu të plotësohej fjala e Isaisë profet që thotë:

Is 53,4; Gjn 1,29

Ai i mori lëngatat tona
e i mbarti sëmundjet tona.

‖Lk 9,57-60

Kushtet e thirrjes apostolike

[18]Jezusi, kur e pa turmën e njerëzve që po e rrethonte, dha urdhër të kalojnë në anën tjetër. [19]Ndërkaq u afrua një skrib e i tha: «Mësues, do të vij mbas teje kahdo që të shkosh». [20]Jezusi i përgjigji: «Dhelprat
Ps 84,4; 2Kor 8,9 Mt 11,19; Ps 8,5 Zan 50,5; Tob 4,3; 1Mbr 19,20 kanë strofa e zogjtë e qiellit çerdhe, kurse Biri i njeriut nuk ka ku ta mbështesë kryet».

[21]Një tjetër nga nxënësit e tij tha: «Zotëri, më lejo të shkoj një herë e
Mt 4,20.22; 10,37p ta varros tim atë». [22]Jezusi i përgjigji: «Eja pas meje e lëri të vdekurit

8,17 Sipas Isaisë, shërbëtori «mori» mbi vete dhimbjet tona përmes vuajtjes shlyese të tij. Mateu do të thotë se Jezusi i ka «marrë» duke i eliminuar përmes shërimeve të tij të mrekullueshme. Ky interpretim, në dukje i shtrembëruar, në realitet është një e vërtetë e thellë teologjike; Jezusi, duke qenë «shërbëtori», erdhi për të marrë përsipër shlyerjen e mëkateve dhe kështu Ai mund t'i lehtësojë njerëzit nga sëmundjet trupore që janë pasoja dhe dënimi për mëkatin.

8,18 *në anën tjetër:* bregu lindor i liqenit të Tiberiadit.

8,20 *Biri i njeriut:* ky semitizëm enigmatik ka dy kuptime: njëri kuptim i zakonshëm «njeriu», «qenia njerëzore» (Ez 2,1; Ps 8,4); shpesh i barazvlefshëm me «unë», «mua», i përdorur për modesti, si në këtë rast; kuptimi tjetër është ai teologjik si tek Dan 7,13-14, tek i cili, titulli «Bir i njeriut» përcakton një qenie qiellore, transhendente, mundësisht engjëllore, e pse jo dhe hyjnore, të cilës i është dhuruar mbretëria e Hyjit. Kjo qenie qiellore përshkruhet më qartë në librat apokrifë (*1 Henoku*, 46-9; etj.; dhe *4 Esd* 13), ku ajo njëjtësohet me Mesinë. Pra, është një shprehje që i referohet në mënyrë paradoksale si përvuajtjes ashtu dhe lartësimit hyjnor, që me gjithë paqartësitë e mundshme, e kthen atë në një çelës kristologjik. Tek BR, shprehja nuk haset askund tjetër përveçse në buzët e Jezusit (4 përjashtime: Gjn 12,34; Vap 7,56; Zb 1,13; 14,14), në më të shumtën e rasteve duke iu referuar personit të tij. Tek sinoptikët, kjo shprehje i referohet: 1) jetës aktuale, tokësore të Jezusit (p.sh. rasti në fjalë); 2) paralajmërimeve të vuajtjes së tij, vdekjes dhe ringjalljes (p.sh. Mk 8,31; 9,31; 10,33-34); 3) ardhjes së tij si Bir i njeriut në një të ardhme të lavdishme (p.sh. Mk 8,38; 13,26; 14,62p).

t'i varrosin të vdekurit e vet!».

Stuhia e fashitur

||Mk 4,35-41; ||Lk 8,22-25; Mt 14,22-33

[23]Si hyri në barkë, pas tij u nisën edhe nxënësit e tij. [24]Dhe ja, në det u çua një stuhi e madhe aq sa valët po e mbulonin barkën; e ai flinte.

Jon 1,4v; Vap 27,9

[25]Atëherë nxënësit iu afruan, e zgjuan dhe i thanë: «Ndore tënde, o Zot, se u mbytëm!».

Mt 14,30

[26]«Pse po frikësoheni, o fepakët?» - u tha dhe atëherë u ngrit, u urdhëroi erërave dhe detit e u bë qetësi e madhe.

Mt 6,30; 8,10+; 14,31

[27]Njerëzit të habitur thoshin: «Kush është ky që po i nënshtrohen erërat dhe deti?».

Ps 65,8+; 89,10; 107,29

Ps 89,10

Të djallosurit prej Gadarës

||Mk 5,1-20; ||Lk 8,26-39

[28]Si kaloi në bregun tjetër - në krahinën e Gadarenëve, dy të djallosur që dolën nga varret, i erdhën para. Ishin aq të rrezikshëm, sa që askush s'guxonte të kalojë asaj rruge.

Mt 9,33; 15,22; 17,18; Lk 8,2; Vap 8,7; 10,38; 16,17

[29]Dhe ja, bërtitën: «Çka do prej nesh, o Biri i Hyjit? A erdhe këtu të na mundosh para kohës?».

Is 65,4

[30]Jo larg tyre kulloste një tufë e madhe thish. [31]Shpirtrat e këqij iu lutën Jezusit: «Nëse po na dëbon, na ço në tufën e thive!».

Mt 4,3+ Lk 4,34; Jak 2,19

[32]Ai u tha: «Shkoni!». Ata dolën e hynë në thi. Dhe ja, mbarë tufa u lëshua turr e prej greminës ra në det dhe u mbyt në ujë. [33]Barinjtë ikën, e si mbërritën në qytet, treguan gjithçka, veçanërisht për të djallosurit.

[34]Dhe ja, mbarë qyteti i doli para Jezusit. Kur e panë, iu lutën të largohej prej krahinës së tyre.

Mt 21,9; 25,1; Gjn 12,13 1Sel 4,17 Mt 12,24

8,28 *gadarenëve:* thirreshin kështu, sipas emrit të qytetit të Gadarës, i cili shtrihej në jug-lindje të liqenit. Varianti «Gjerasenët» (Mk, Lk, dhe vulgatës së Mateut) vjen nga emri i një qyteti tjetër, Gjerasa ose ndoshta Korsja; varianti «Gjergjesianët» vjen nga një hamendësim i Origjenit. – *dy të djallosur:* dy dhe jo një, sikurse tek Mk dhe Lk; e njëjta gjë me dy të verbërit e Jerihonit (Mt 20,30) dhe dy të verbërit e Betsaidës (Mt 9,27). Kjo dublikatë e personazheve mund të jetë një mënyrë stilistikore e Mateut.

8,29 *para kohës:* në pritje të ditës së Gjykimit, djajtë gëzojnë një farë lirie në kryerjen e veprës së tyre në tokë (Zb 9,5); këtë liri e ushtrojnë sidomos duke u futur tek njerëzit dhe duke i zotëruar ata (Mt 12,43-45+). Ky zotërim shpesh shoqërohet me një sëmundje, mbasi kjo, që është njëkohësisht pasojë e mëkatit (Mt 9,2+), përbën një tjetër tregues të veprimit të djallit (Lk 13,16). Kështu pra, dëbimet e djajve në Ungjill, të cilat herë pas here, sikurse edhe këtu, shfaqen qartësisht (krh. Mt 15,21-28p; Mk 1,23-28p; Lk 8,2), shpesh marrin formën e një shërimi (krh. Mt 9,32-34; 12,22-24p; 17,14-18p; Lk 13,10-17). Me anë të fuqisë së tij mbi djajtë, Jezusi shkatërron sundimin e Satanit (Mt 12,28p; Lk 10,17-19; krh. Lk 4,6; Gjn 12,31+) dhe përuron mbretërinë mesianike, në të cilën Shpirti i Shenjtë është premtimi karakteristik (Is 11,2+; Jl 3,1v). Në rast se njerëzit nuk duan ta kuptojnë këtë gjë (Mt 12,24-32), djajtë nga ana e tyre e dinë mirë (këtu dhe tek Mk 1,24p; 3,11p; Lk 4,41; Vap 16,17; 19,15). Këtë pushtet të dëbimit, Jezusi ia përçon nxënësve të tij, së bashku me pushtetin e shërimeve të mrekullueshme (Mt 10,1.8p) që lidhet me të (Mt 8,3; 4,24; 8,16p; Lk 13,32).

8,32 Për një auditor besimtarësh judaiko-të krishterë, një tregim i tillë mbart një aspekt humoristik dhe një aspekt pragmatik utilitar, si shfarosja e minjve ose insekteve.

Shërimi i të paralizuarit

||Mk 2,1-12; ||Lk 5,17-26

9 [1]Jezusi hypi në barkë, kaloi matanë dhe shkoi në qytetin e vet. [2]Kur qe, ia sollën para një të pikuar, të shtrirë në vig. Jezusi, kur e pa fenë e tyre, i tha të paralizuarit: «Zemër, biro! Të janë falur mëkatet!». [3]Dhe ja, disa prej skribëve menduan në vete: «Ky po blasfemon!». [4]Jezusi, duke i ditur mendimet e tyre, tha: «Pse mendoni keq në zemrat tuaja? [5]Çka është më lehtë të thuhet: "Të janë falur mëkatet", apo të thuhet: "Ngrihu e ec"? [6]Por që ta dini se Biri i njeriut ka pushtet të falë mëkatet mbi tokë - i tha atëherë të paralizuarit: Çohu në këmbë, merre vigun tënd dhe shko në shtëpinë tënde!». [7]I paralizuari u ngrit e shkoi në shtëpi të vet. [8]Kur pa turma, e kapi frika e i dha lavd Hyjit që u dha njerëzve pushtet kaq të madh.

Mt 8,10+ Lk 7,48 Gjn 10,33-36 Gjn 1,48+ Zak 8,17

Gjn 5,8

Mt 8,3+

Thirrja e Mateut

||Mk 2,13-14; ||Lk 5,27-28

[9]Jezusi, si shkoi prej andej, pa një njeri që quhej Maté, ndenjur në doganë. Jezusi i tha: «Eja mbas meje!». Ai u ngrit dhe shkoi pas tij.

Mt 4,19; 8,22

Në tryezë bashkë me mëkatarët

||Mk 2,15-17; ||Lk 5,29-32 Lk 15,1-2; 19,1-10

[10]Dhe, kur më vonë, Jezusi u ul në tryezë në shtëpi, ja se ia behën shumë tagrambledhës e mëkatarë e u ulën në tryezë bashkë me Jezusin e me nxënësit e tij. [11] Farisenjtë kur e panë këtë, i pyetën nxënësit e tij: «Pse mësuesi juaj ha bukë me tagrambledhës e me mëkatarë?». [12]Jezusi, kur i dëgjoi, u përgjigj: «Mjeku nuk u duhet të shëndoshëve, por të sëmurëve! [13]Shkoni e mësoni çka do të thotë: Më pëlqen mëshira e jo flia! Sepse unë nuk erdha të ftoj të drejtët, por mëkatarët».

Mt 3,7+ 1Tim 1,15 =Mt 12,7; 1Sam 15,22; Fu 16,7 (LXX); Oz 6,6 Mt 18,12; Lk 19,10

9,1 *qytetin:* Kafarnaumi (krh. Mt 4,13).

9,2 *të janë falur mëkatet:* Jezusi synon shërimin e shpirtit para shërimit të trupit dhe e kryen këtë të fundit vetëm duke pasur parasysh të parin. Kjo fjalë, në vetvete, mbart një premtim shërimi, pasi sëmundjet trupore konsideroheshin pasojë e një mëkati të kryer nga vetë i sëmuri apo prindërit e tij (krh. Mt 8, 29+; Gjn 5,14; 9,2).

9,5 Të falësh mëkatet e shpirtit është më e vështirë sesa të shërosh trupat; por është më e thjeshtë ta pohosh me fjalë, pasi nuk mund të verifikohet nga ana e jashtme.

9,8 *njerëzve:* vini re numrin shumës: me siguri që Mateu i referohet udhëheqësve të Kishës, të cilët e kanë marrë këtë pushtet prej Krishtit (Mt 18,18).

9,9 *Maté:* i njëjti person që quhet Levi nga Mk dhe Lk.

9,10 *tagrambledhës e mëkatarë:* persona, të cilët zakonet personale apo profesioni i tyre famëkeq (krh. Mt 5,46+) i bënte të «papastër» e të pashoqërueshëm. Ata dyshoheshin sidomos për mosbindje ndaj shumicës së ligjeve që kishin të bënin me ushqimin; këndej buronte edhe problemi i ngrënies së bashku me ta (Mk 7,3-4.14-23p; Vap 10,15+; 15,20+; Gal 2,12; krh. 1Kor 8–9; Rom 14).

9,13 *Më pëlqen mëshira:* Zoti parapëlqen ndjenjat e brendshme të një zemre të sinqertë dhe të mëshirshme më tepër se zbatimin e përpiktë nga ana e jashtme të Ligjit. Kjo është një temë mjaft e rrahur nga profetët (Am 5,21+).

Çështja e agjërimit

ǁMk 2,18-22; ǁLk 5,33-39

[14]Atëherë iu afruan nxënësit e Gjonit e i thanë: «Përse ne dhe farisenjtë agjërojmë shpesh, kurse nxënësit e tu nuk agjërojnë?». Mt 6,16-18; Is 58,3
[15]Jezusi u përgjigji: «A është e mundur të mbajnë zi dasmorët derisa Gjn 3,29+
të jetë me ta dhëndri? Por, do të vijë koha, kur do t'ua rrëmbejnë 2Sam 12,15-23
dhëndrin. Atëherë edhe ata do të agjërojnë.
[16]Askush nuk vë arnë pëlhure të re në petk të vjetër, sepse arna e Gjn 1,17; 2Kor 5,17;
shtrin petkun dhe grisja bëhet më e madhe. [17]As nuk shtihet vera e Gal 1,6; 4,9
re në rrëshiqa të vjetër: përndryshe rrëshiqat shpohen, vera derdhet Jb 32,19
edhe rrëshiqat shkojnë dëm. Vera e re qitet në rrëshiqa të rinj e kështu Lev 26,10; Rom 7,6
ruhen të dy».

Shërimi i gruas që vuante nga rrjedhja e gjakut dhe ringjallja e vajzës së kryetarit

ǁMk 5,21-43; ǁLk 8,40-56

[18]Ndërsa Jezusi po ua mësonte këto, qe se iu afrua një kryetar, ra
përmbys para tij dhe i tha: «Posa më vdiq vajza. Megjithatë eja, vëre 1Tim 4,14+
dorën mbi të dhe ajo do të ngjallet». [19]Jezusi u ngrit dhe bashkë me
nxënësit e vet shkoi pas tij.
[20]Kur që, një grua e cila vuante nga derdhja e gjakut tash
dymbëdhjetë vjet, iu afrua mbas shpine e ia preku kindin e petkut Mt 23,5+; Nr 15,38;
të tij, [21]sepse thoshte në vete: «Do të shërohem nëse ia preku vetëm Lp 22,12; 1Sam 15,27
petkun e tij!». [22]Jezusi u soll, e pa dhe i tha: «Ki besim, o bijë! Feja jote Mt 14,36; Vap 19,12
të shpëtoi!». Dhe gruaja u shërua në atë moment. Mt 8,10+
[23]Kur Jezusi arriti në shtëpinë e kryetarit, dhe si i pa ata që u binin
fyejve dhe njerëzit që po bënin zhurmë, [24]u tha: «Largohuni se vajza Gjn 11,11-13
nuk ka vdekur, por po fle». Ata e përqeshën. [25]Dhe, pasi u nxorrën
njerëzit përjashta, hyri Jezusi, e mori për dore vajzën dhe ajo u ngrit. Mt 8,3+.15+
[26]Lajmi i kësaj mrekullie u përhap anembanë asaj krahine.

9,14 *Gjonit:* bëhet fjalë për Gjon Pagëzuesin. Nxënësit e tij, sikurse farisenjtë, praktikonin agjërimet shtesë për të përshpejtuar, përmes kësaj devotshmërie, ardhjen e Mbretërisë (krh. Lk 18,12).

9,15 *dasmorët*: Vulg. përkthen: «bijtë e dhëndrit» dhe BJ ka «shokët e dhëndrit». – Dhëndri është Jezusi, shokët e të cilit, pra, «pazhët e ndërit», nuk mund të agjërojnë, sepse me të kohët mesianike tashmë kanë nisur. – *do t'ua rrëmbejnë:* shpallet haptazi vdekja e Jezusit.

9,17 Mateu ndryshon pak Mk 2,21-22, me qëllim që të nënvizojë vazhdimësinë mes ekonomisë së vjetër të shpëtimit dhe asaj të re, mes asaj që, sipas tij është e mirë, por e paplotë. «Arna» (rr 16), në greqisht *plérôma*, do të thotë gjithashtu «plotësim» (krh. Mt 5,17v), është një lojë fjalësh e qëllimshme.

9,18 *një kryetar:* kreu i sinagogës, që quhet Jair sipas Mk dhe Lk.

9,23 Shfaqje e zhurmshme e zisë sipas stilit lindor.

20,29-34

Shërimi i dy të verbërve

27Kur Jezusi u nis prej andej, shkonin pas tij dy të verbër duke
21,9; Lk 1,32 bërtitur e thoshin: «Ki mëshirë për ne, Biri i Davidit!». 28Kur arriti
Mt 8,10+ në shtëpi, të verbërit iu afruan e Jezusi u tha: «A besoni se mund ta
bëj këtë gjë?». Ata i përgjigjën: «Po, Zotëri!». 29Atëherë ua preku sytë
e tha: «U bëftë sipas besimit tuaj!». 30Dhe atyre iu çelën sytë. Atëherë
Mk 1,34+ Jezusi u urdhëroi: «Kini kujdes! Askush mos ta dijë!». 31Por ata, posa
dolën, e shtrinë zërin për të nëpër mbarë krahinën.

=Mt 12,22-24; ‖Lk 11,14-15

Shërimi i memecit të djallosur

32Posa dolën këta, qe, se ia sollën një memec të djallosur. 33Pasi e
Mt 8,29+ nxori djallin, memeci foli. Njerëzit të mrekulluar, thoshin: «Kurrë s'u
Mk 7,37 pa një gjë e tillë në Izrael!». 34Ndërsa farisenjtë thoshin: «Ai i nxjerr
djajtë me fuqinë e kryetarit të djajve».

Mjerimi i turmave

=Mt 4,23 35Kështu Jezusi qarkullonte nëpër të gjitha qytetet e fshatrat.
24,14; Mk 1,1+ Mësonte në sinagogat e tyre: predikonte Ungjillin e Mbretërisë dhe
shëronte çdo sëmundje e lëngatë. 36Kur e pa turmën e popullit, ndjeu
‖Mk 6,34 dhembshuri për të, sepse ishte e nëpërkëmbur dhe e lënë pasdore
‖Lk 10,2 si delet pa bari. 37Atëherë u tha nxënësve të vet: «Të korrat janë të
mëdha, kurse punëtorë ka pak. 38Lutjuni, pra Zotërisë së të korrave,
Gjn 4,35-38 të dërgojë korrtarë në të korrat e veta».

2. ÇESHTJA E MISIONIT

Misioni i të Dymbëdhjetëve

‖Mk 3,14-15; 6,7; ‖Lk 9,1 Mt 8,29+

10 1Pastaj Jezusi i mblodhi rreth vetes dymbëdhjetë nxënësit e vet e u dha pushtetin të mund t'i dëbojnë shpirtrat e ndytë dhe të mund të shërojnë çdo sëmundje e lëngatë.

9,27 *Biri i Davidit:* titull mesianik (2Sam 7,1+; krh. Lk 1,32; Vap 2,30; Rom 1,3), përgjithësisht i pranuar në judaizëm (Mk 12,35; Gjn 7,42), i cili është theksuar nga Mateu kur i jepet Jezusit (Mt 1,1; 12,23; 15,22; 20,30p; 21,9.15). Jezusi nuk do ta pranonte atë, përveçse me rezerva, pasi bënte që Mesia të mendohej në një mënyrë tepër njerëzore (Mt 22,41-46; krh. Mk 1,34+), dhe ai ka parapëlqyer titullin e mistershëm «Bir i njeriut» (Mt 8,20+). Përse t'i drejtohet «Birit të Davidit» për t'i kërkuar një shërim? Davidi nuk ishte shërues. Ndërsa Salomoni, bir dhe pasardhës i Davidit, në kohën e ungjillit shihej nga ana e judenjve si shërues (shih *Testamentin e Salomonit*).

9,34 Rresht i lënë jashtë nga dëshmitarët e tekstit «perëndimor».

9,36 *bari:* imazh biblik (Nr 27,17; 1Mbr 22,17; Jt 11,19; Ez 34,5; 2Kro 18,16).

10,1 Mateu konsideron të njohur zgjedhjen e të dymbëdhjetëve, të cilën Mk dhe Lk e përmendin më gjatë, duke e dalluar atë nga misioni.

[2]Emrat e Dymbëdhjetë apostujve janë këta: i pari Simoni, që quhet Pjetër e vëllai i tij Andreu; Jakobi i Zebedeut dhe Gjoni, i vëllai; [3]Filipi dhe Bartolomeu; Toma e Mateu - tagrambledhësi; Jakobi i Alfeut dhe Tadeu; [4]Simon Kananeu dhe Judë Iskarioti - ai që e tradhtoi. ‖Mk 3,16-19; ‖Lk 6,13-16; Vap 1,13

[5]Shi këta të Dymbëdhjetët Jezusi i dërgoi dhe u urdhëroi: «Mos shkoni ndër paganë as mos hyni në asnjë qytet të samaritanëve! [6]Por shkoni më mirë te delet e humbura të shtëpisë së Izraelit. [7]Gjatë udhëtimit predikoni: "Mbretëria e qiellit është ngjat!". [8]Shëroni të sëmurët, ngjallni të vdekurit, pastroni të gërbulurit, dëboni djajtë! Falas morët, falas edhe jepni! [9]Mos bashkoni në breza tuaj as ar, as argjend, as të holla bakri; [10]as strajcë udhëtimi, as dy palë petka, as sandale, as shkop, sepse punëtori ka të drejtë në ushqimin e vet. Mt 28,19; Lk 9,52-53; Gjn 4,9.40; Jer 50,6; Mt 15,24; Vap 13,46; Mt 3,2+; 4,17+; Lk 10,9.11; 2Mbr 5,16; Is 55,1; Vap 8,20; ‖Mk 6,8-9; ‖Lk 9,3; 10,4; ‖Lk 10,7; /1 Kor 9,14

[11]Në çdo qytet apo fshat që të hyni, pyetni a është aty ndonjë njeri i ndershëm e banoni tek ai deri të shkoni më tej. [12]Kur të hyni në shtëpi, uroni paqe. [13]Nëse shtëpia është e ndershme, le të zbresë mbi të paqja juaj; po nuk qe e denjë, paqja juaj le të kthehet tek ju. [14]Por, po qe se ndokund nuk ju pranojnë ose nuk i dëgjojnë fjalët tuaja, dilni prej asaj shtëpie e prej atij qyteti dhe shkundëni edhe pluhurin prej këmbëve tuaja. [15]Për të vërtetë po ju them: ditën e Gjyqit do ta ketë më lehtë Sodoma e Gomorra se ai qytet. [16]Ja, unë po ju dërgoj porsi ‖Mk 6,10-11; ‖Lk 9,4-5; 10,5-12; Vap 13,51; 18,6; =Mt 11,24; Zan 13,13; 18,16–19,29; ‖Lk 10,3; Mt 7,15; Zan 3,1; Sir 13,21; 1Kor 14,20

10,2 Lista e dymbëdhjetë apostujve (krh. Mk 3,14+ dhe Lk 6,13+) na ka ardhur në katër trajta, sipas Mateut, Markut, Lukës dhe Veprave. Ajo ndahet në tri grupe me nga katër emra, ku emri i parë i secilit grup është i njëjtë në të gjitha trajtat: Pjetri, Filipi dhe Jakobi i Alfeos. Megjithatë, rendi mund të ndryshojë brenda çdo grupi. Në grupin e parë, ai i nxënësve të afërt të Jezusit, Mateu dhe Luka vendosin bashkë vëllezërit Pjetrin e Andreun, Jakobin e Gjonin; ndërsa tek Marku dhe Veprat, Andrea paraqitet si i katërt, për t'ia lënë vendin dy fëmijëve të Zebedeut, të cilët së bashku me Pjetrin u bënë treshja më e ngushtë e Zotit (krh. Mk 5,37+). Më vonë, tek Vap, Jakobi i Zebedeut do të kalojë pas vëllait të tij më të ri, Gjonit, që u bë më i rëndësishëm (krh. Vap 1,13; 12,2+ gjithashtu edhe tek Lk 8,51+; 9,28). Në grupin e dytë, që duket se ka pasur afrimitet të veçantë me jojudenjtë, Mateu (Levi) kalon në vend të fundit të listës së Mateut dhe Veprave dhe vetëm tek Mateu ai quhet «tagrambledhësi». Sa i takon grupit të tretë, më judaizant, nëse Tadeu (var. Lebeu) i Mateut dhe Markut është i njëjtë me Judën (të birin) e Jakobit tek Luka dhe Veprat, ai zbret, tek këta të fundit, nga vendi i dytë, në të tretin. Simon Zeloti i Lukës dhe Veprave nuk është gjë tjetër përveçse përkthimi grek nga aramaishtja i Simon *Kan'ana* të Mateut dhe Markut. Juda Iskarioti, tradhtari, gjendet gjithmonë në vendin e fundit. Emri i tij shpesh interpretohet si «njeriu Keriot» (krh. Joz 15,25), por mund të rrjedhë edhe nga aramaishtja *shekarja*, «mashtruesi, hipokriti».

10,6 *të shtëpisë së Izraelit*: hebraizmi biblik: «populli i Izraelit». – Si trashëgimtarë të zgjedhjes e të premtimeve, Judenjtë duhet të jenë të parët që marrin ofertën e shpëtimit mesianik; por krh. Vap 8,5; 13,5+.

10,12 Përshëndetja orientale konsiston në urimin për paqe. Ky urim është konceptuar (rr 13) si diçka mjaft konkrete që nuk mund të shkojë kot: nëse nuk realizohet, rikthehet tek ai që e ka shprehur.

10,14 *shkundeni edhe pluhurin:* shprehje me origjinë judaike. Konsiderohet si i papastër pluhuri i të gjitha vendeve, me përjashtim të Tokës së Shenjtë; këtu, i çdo vendi që nuk pranon fjalën.

dele midis ujqish! Jini, prandaj të mençur porsi gjarpërinjtë dhe të thjeshtë porsi pëllumbat!

Misionarët do të përndiqen

||Mk 13,9-13; ||Lk 21,12-19

17 Ruajuni prej njerëzve: sepse do t'ju pandehin në gjyqe, do t'ju
Gjn 16,1-4 frushkullojnë në sinagoga të tyre. 18 Për shkak timin do t'ju qesin
Gjn 15,27 ||Lk 12,11-12 Dal 4,10-12; Jer 1,6-10 para sundimtarëve e mbretërve, që të dëshmoni para tyre dhe para paganëve. 19 E kur t'ju dorëzojnë, mos u shqetësoni se çka dhe si do të flisni, sepse në atë moment do t'ju jepet çka duhet të thoni, 20 sepse nuk
Gjn 15,26; Vap 4,8.31 do të jeni ju që do të flisni, por Shpirti i Atit tuaj do të flasë nëpër ju.
Mik 7,6; Mt 10,35 21 Vëllai vëllanë dhe babai fëmijën do ta dorëzojë në vdekje; edhe fëmijët do të ngrihen kundër prindërve të vet dhe do t'i vrasin. 22 Edhe
=Mt 24,9; Gjn 15,18-19.25 ju do t'ju urrejnë të gjithë për shkak të Emrit tim, porse, kush të qëndrojë deri në fund, ai do të shëlbohet. 23 Kur t'ju salvojnë në njërin
=Mt 24,13; Dan12,12v Mt 16,28; 24,34 24,30; 26,64 qytet, ikni në tjetrin! Përnjëmend, po ju them: nuk do t'i përshkoni qytetet e Izraelit para se të vijë Biri i njeriut.
||Lk 6,40; ||Gjn 13,16;15,20 24 Nuk është nxënësi më i madh se mësuesi as shërbëtori më i madh se zotëria i tij. 25 Mjaft është për nxënësin të bëhet si mësuesi i tij edhe për shërbëtorin si zotëria i tij. Në qoftë se të zotin e shtëpisë e quajtën
Mt 9,34; 12,24 Beelzebul, aq më tepër do të thonë për shtëpiakët e tij!».

Të folurit haptazi e pa druajtje

||Lk 12,2-9

||Mk 4,22; Lk 8,17 26 «Mos ua kini, pra, frikën! Sepse nuk ka gjë të mbuluar që nuk do të zbulohet, as të fshehtë që s'do të dihet. 27 Çka ju them në errësirë, thoni në dritë, e çka dëgjoni të thënë në vesh, predikoni nga pullazet!
Sir 9,18; 1Pjt 3,14; Zb 2,10 28 Mos i droni ata që vrasin trupin e nuk mund ta vrasin shpirtin. Kini frikë më tepër nga Ai, që mund t'jua humbë në ferr shpirtin edhe trupin. 29 A nuk shiten dy trumcakë për një aspër? E, megjithatë, asnjë prej tyre nuk bie në tokë pa lejen e Atit tuaj.

10,17vv Mësimet e rr 17-39 e tejkalojnë dukshëm horizontin e misionit të parë të të dymbëdhjetëve dhe ka të ngjarë që të jenë dhënë më vonë (shih vendin e tyre tek Mt dhe Lk). Mateu i ka grupuar këtu për të formuar një përmbledhje të plotë të misionarit.

10,17 *Gjyqe:* si gjyqet e vegjël të provincës ashtu dhe Sinedri i madh i Jerusalemit (krh. Mt 5,21-22).

10,23 Mbas *tjetrin,* BJ, me D, Origjeni dhe të tjerë, ka: «nëse ju salvojnë në qytetin tjetër, shkoni në një të tretë». – *qytetet e Izraelit:* ngjarja që paralajmërohet këtu nuk ka të bëjë me botën në përgjithësi, por me Izraelin në veçanti, me rrënimin e Jerusalemit dhe Tempullit të tij, në vitin 70 pas Kr. (krh. të anasjelltën Mt 24,1+).

10,27 Jezusi deshi ta përcillte mesazhin e tij vetëm në mënyrë të mbuluar, pra jo drejtpërdrejtë, sepse dëgjuesit e tij nuk mund ta kuptonin (Mk 1,34+) dhe ai vetë ende nuk e kishte përmbushur veprën e tij të vdekjes dhe ringjalljes. Më vonë nxënësit e tij do të jenë në gjendje dhe do të duhet të shpallin gjithçka pa asnjë lloj druajtje. Kuptimi i të njëjtave fjalë, tek Luka, është krejt ndryshe: nxënësit të mos imitojnë hipokrizinë e farisenjve; gjithçka ata të donin të fshihnin do të dilte në dritë; le të flasin, pra, haptazi.

30E ju? Madje edhe të gjitha fijet e flokëve të kresë suaj janë të njehura! 31Pra, mos droni! Ju vleni më tepër se shumë trumcakë!
32Kushdo, pra, pranon para njerëzve se është imi, edhe unë do të pranoj para Atit tim që është në qiell, se jam i tij. 33E atij që më bie mohit para njerëzve, edhe unë do t'i bie mohit para Atit tim qiellor.

2Sam 14,11; Lk 21,18; Vap 27,34
‖Lk 12,8-9; Zb 3,5
‖Mk 8,38; ‖Lk 9,26; 2Tim 2,12; 1Sam 2,30+

Jezusi, shkak mosmarrëveshjeje

‖Lk 12,51-53

34Mos mendoni se erdha ta bie paqen mbi tokë. Nuk erdha ta bie paqen, po shpatën. 35Sepse erdha të ndaj

djalin prej t'et, vajzën prej s'ëmës,
të renë prej së vjehrrës,
36*njeriu do t'i ketë armiq shtëpiakët e vet.*

Lk 2,34; 22,36; Zb 6,4
Mik 7,6

Vetëmohim për të ndjekur Krishtin

37Kush e do të atin e t'ëmën më shumë se mua, nuk është i denjë për mua. Kush e do djalin apo vajzën më shumë se mua, nuk është i denjë për mua! 38Kush nuk e merr kryqin e vet e nuk vjen mbas meje, nuk është i denjë për mua! 39Kush do ta ruajë jetën e vet, do ta humbë, e kush do ta bjerrë jetën e vet për shkak tim, do ta rifitojë.

‖Lk 14,26-27; Lp 33,9
=Mt 16,24-25;
‖Mk 8,34-35;
‖Lk 9,23-24
‖Lk 17,33; ‖Gjn 12,25

Përfundimet e çështjes së misionit

40Kush ju pranon ju, më pranon mua; e kush më pranon mua, pranon Atë që më dërgoi mua. 41Kush pranon profetin pse është profet, do të marrë shpërblimin që i takon profetit; kush pranon të drejtin, pse është i drejtë,do të marrë shpërblimin që i takon të drejtit. 42Kush ia jep ndonjërit prej këtyre të vegjëlve, madje edhe një gotë uji të freskët, pse është nxënësi im, për të vërtetë po ju them: nuk do t'i humbë shpërblimi!».

=Mt 18,5; ‖Mk 9,37; ‖Lk 9,48; 10,16; ‖Gjn 12,44-45; 13,20
1Mbr 17,9-24; 18,4; 2Mbr 4,9-37;

Mt 25,40.45
‖Mk 9,41

10,32 Në çastin e Gjykimit të fundit, kur Biri i njeriut do t'i dorëzojë të përzgjedhurit Atit (krh. Mt 25,34).

10,34 Një dshk. ka: «ndarjen e qëllimeve dhe shpatën». Jezusi është një «shenjë kundërshtie» (krh. Lk 2,34) i cili, pa i dashur mosmarrëveshjet, i shkakton për kërkesat e zgjedhjeve që Ai bën.

10,39 Tek këto fjalë, më të vjetruara se tek Mk dhe Lk, folja «do ta gjejë» duhet kuptuar më gjerë si «fitoj», «marr», «arrij» (krh. Zan 26,12; Oz 12,9; Fu 3,13; 21,21; shih edhe Mt 16,25+).

10,40-42 Në këto tre rreshta ka gjasa të gjendet struktura e Kishës së Mateut: në krye autoriteti apostolik (rr 40), që tregohet me anë të një formule juridike hebraike për përçimin e pushtetit, por të përdorur këtu për t'iu referuar Zotit; më tej ata që mësojnë (rr 1; shih Mt 13,52 e më saktë 23,34) dhe dëshmitarët të cilët i kanë rezistuar në mënyrë heroike përndjekjeve (krh. 13,17 dhe 23,29); në fund të vegjëlit (rr 42; shih 18,10.14).

III. MISTERI I MBRETËRISË QIELLORE

1. JEZUSI MOHOHET NGA «KJO BREZNI»

Mt 7,28

11 [1]Kur Jezusi i kreu porositë që deshi t'ua japë dymbëdhjetë nxënësve të vet, u nis së andejmi për të mësuar e për të predikuar në qytetet e atjeshme.

‖Lk 7,18-28

Pyetja e Gjon Pagëzuesit dhe dëshmia e Jezusit

Lp 18.15; Ps 118,26; Dan 7,13; 9,26; Mal 3,1; Mt 3,11; Gjn 1,21+ Is 26,19; 29,18v; 35,5v; 42,7.18; 61,1; Mt 5,3+; 8,3+; 15,31 13,57; Is 8,7; Gjn 6,61

[2]Tashti, kur Gjoni dëgjoi në burg për veprat e Krishtit, dërgoi nxënësit e vet [3]për ta pyetur: «A je ti Ai që do të vijë, apo duhet të presim një tjetër?». [4]Jezusi i përgjigji: «Shkoni e tregoni Gjonit çka po dëgjoni e çka po shihni: [5]Të verbërit po shohin, të shqeptit po ecin, të gërbulurit po pastrohen, të shurdhëtit po dëgjojnë, të vdekurit po ngjallen, të varfërve po u predikohet Ungjilli. [6]I lumi ai që nuk e bjerr besimin në mua!».

Mt 3,1.5-6 3,4 16,14+; Lk 1,76-79

[7]Kur shkuan ata Jezusi filloi t'i flasë turmës për Gjonin: «Çka dolët të shihni në shkreti? Kallamin që e luhat era? [8]Apo çka dolët të shihni? Njeriun që veshet në petka të bukura? Që, ata që veshen me petka të bukura, ata banojnë në pallate mbretërore! [9]Po, pse atëherë dolët? Të shihni një profet? Po, po ju them: edhe më tepër se një profet, [10]sepse Gjoni është ai, për të cilin Shkrimi shenjt thotë:

Dal 23,20; Dan 4,14; Mal 3,1; ‖Mk 1,2; Vap 13,24-25

Ja, unë po e dërgoj lajmëtarin tim para teje
që ta bëjë gati udhën tënde para teje!

Jb 14,1; Lp 34,10 ‖Lk 16,16

[11]Përnjëmend po ju them: ndër ata që u lindën prej grashë nuk u ngrit asnjë më i madh se Gjon Pagëzuesi, megjithatë, më i vogëli në Mbretërinë e qiellit, është më i madh se ai. [12]Qysh prej ditëve të Gjon

11,1 *qytetet e atjeshme:* qytetet e Judenjve.

11,2 *nxënësit:* sipas një var.: «dy prej nxënësve të vet» (krh. Lk 7,18).

11,3 Pa dyshuar aspak tek Jezusi, Gjon Pagëzuesi habitet teksa sheh të realizohet një lloj Mesie tejet të ndryshëm nga ai që priste (krh. Mt 3,10-12).

11,5 *të varfërve po u predikohet Ungjilli:* fj.fj..: «të varfërit po ungjillizohen» (krh. Mt 4,23+; Lk 1,19+). Me këtë aluzion për profecitë e Isaisë, Jezusi i tregon Gjonit se veprat e veta përurojnë epokën mesianike, por me mirësi e shëlbim dhe jo me dhunë e ndëshkim (krh. Lk 4,17-21).

11,11 *është më i madh se ai:* vetëm për faktin se i përket Mbretërisë, ndërsa Gjoni, duke qenë paralajmëruesi, ka qëndruar tek dera. Kjo fjalë kundërvë dy epoka të veprës hyjnore, dy «ekonomi», pa nënvlerësuar aspak Gjonin si individ: kohërat e Mbretërisë i tejkalojnë krejtësisht ata që i kanë paraprirë e përgatitur.

11,12 *pëson dhunën:* shprehje e interpretuar në mënyra të ndryshme. Mund të bëhet fjalë për: 1) dhunën e shenjtë të atyre që e përvetësojnë mbretërinë me çmimin e sakrificat më të rënda; 2) dhunën keqbërëse të atyre që synojnë ta ndërtojnë Mbretërinë me armë (zelotët); 3) tiraninë e pushteteve djallëzore apo ithtarëve të tyre tokësorë, të cilët pretendojnë të ruajnë perandorinë e kësaj bote dhe të pengojnë konsolidimin e Mbretërisë së Perëndisë. Së fundmi, disa përkthejnë: «mbretëria e qiejve ia hap rrugën vetes me dhunë», pra ajo vendoset me forcë, pavarësisht nga të gjitha pengesat.

Pagëzuesit e deri tani Mbretëria e qiellit po pëson dhunën e vetëm
të fortët e shtijnë në dorë. [13]Vërtet të gjithë Profetët edhe vetë Ligji
paralajmëruan deri te Gjoni. [14]Ai është - nëse doni ta merrni vesh të
vërtetën - Elia, që duhej të vijë. [15]Kush i ka veshët për të dëgjuar, të
dëgjojë!

Is 13,4; 25,3-5; 29,5; Ps 54,5; 86,14; Dal 19,24; Ps 7,2; Ps 10,9; 22,14; 50,22 Sir 48,10; Mal 3,23; Mt 17,11-13 Ez 3,27

Gjykimi i Jezusit ndaj breznisë së vet

‖Lk 7,31-35

[16]Me kë ta krahasoj këtë brezni? U përngjet djaloshave që rrinë në
sheshe e u thërrasin shokëve [17]e u thonë:

> "Ne u ramë për ju fyejve e ju nuk kërcyet;
> bëmë gjëmë e ju nuk vajtuat!".

Kish 3,4

[18]Erdhi Gjoni: ai s'ha as s'pi e thonë: "Është i djallosur!". [19]Erdhi
Biri i njeriut: ai ha e pi, e thonë: "Ja, grykësi e pijaneci! Miku i
tagrambledhësve dhe i mëkatarëve!". Por dija përligjet nga veprat e
veta!».

Mt 3,4; Lk 1,15

Mt 8,20+; 9,10-11 Lp 21,20; Fu 23,20 Sir 3,2; 4,12; Gjn 6,35+; 10,32; 14,11-12

Fatkeqësia e qyteteve në buzë të liqenit

‖Lk 10,13-15

[20]Atëherë zuri t'i qortojë qytetet, në të cilat Jezusi kishte bërë
shumë e shumë mrekulli, e ato nuk u kthyen: [21]«I mjeri ti, Korazin, e
mjera ti, o Betsaidë! Sepse, sikur të ishin bërë të gjitha ato mrekulli në
Tir e në Sidon, që u bënë ndër ju, që kaherë do të kishin bërë pendesë
të veshur me thes pendese e të përhimë. [22]Prandaj po ju them: Tiri e
Sidoni do ta kenë më lehtë se ju Ditën e Gjyqit! [23]E ti, o Kafarnaum,
a thua do të ngritesh deri në qiell? Ti do të plandosesh deri në ferr!
Sepse, sikur të ishin bërë në Sodomë mrekullitë që u bënë në ty, ajo do
të ishte edhe sot e kësaj dite! [24]Prandaj po ju them: treva e Sodomës

Gjn 12,37; 15,24; Mt 13,58

Dan 9,3; Jon 3,6

Jt 16,17; Is 34,8

Is 14,13.15; Ez 31,14v =Mt 10,15

11,14 Sipas këndvështrimit të Mateut, Gjoni ka ardhur për të mbyllur ekonominë e besëlidhjes së vjetër, duke pasuar profetin e fundit, Malakinë, profecinë e fundit të të cilit ai edhe e plotëson (Mal 3,23).

11,19 *veprat e veta:* në një variant tjetër lexojmë: «përmes bijve të tij» (krh. Lk 7,35). – Porsi fëmijët e zemëruar ose turivarur, të cilët refuzojnë të gjitha lodrat që u dhurohen (këtu për dasmat dhe varrimet), edhe Judenjtë mohojnë të gjitha propozimet e Perëndisë, qoftë pendesën e Gjonit, qoftë mirëdashjet e Jezusit. Si njëra, ashtu edhe tjetra përligjen në kontekstet e ndryshme të Gjon Pagëzuesit dhe Jezusit lidhur me erën mesianike (krh. Mt 9,14-15; 11,11-13). – Me gjithë vullnetin e keq të njerëzve, plani i urtë i Zotit realizohet dhe justifikohet vetvetiu, me veprimtarinë që ai i frymëzon Gjon Pagëzuesit dhe Jezusit. «Veprat» e këtij të fundit në veçanti, pra mrekullitë e tij (rr 2), janë dëshmi që bind apo dënon (rr 6 dhe 20-24). Jezusi njëjtësohet me urtinë edhe tek Mt 11,28-30; 12,42; 23,34p; Gjn 6,35+; 1Kor 1,24. – Një ekzegjezë tjetër këtu sheh vetëm një fjale të urtë që duke iu dhënë të pafeve, tregon se urtia e tyre e rreme (krh. rr 25) do të korrë frytet që i takon, pra ndëshkimet hyjnore (rr 20-24).

11,21 *nëTir e në Sidon:* qytete të cilat kërcënimet e profetëve i kishin bërë shembull paudhësie (Am 1,9-10; Is 23; Ez 26–28; Zak 9,2-4).

do ta ketë më lehtë se ti ditën e Gjyqit!».

‖Lk 10,21-22

Ungjilli u zbulohet të thjeshtëve. Ati dhe Biri

Sir 51,1.14; Ps 136,26; Tob 7,12; Mt 13,11; Gjn 7,48-49; 1Kor 1,26-29

Ur 2,13; Dan 7,14; Mt 4,3+; 16,17; 28,18; Gjn 3,11+.35+;10,15; Gjn 1,18

[25]Në atë kohë Jezusi mori fjalën e tha: «Po të bekoj, o Atë, Zotërues i qiellit e i dheut, që i fshehe këto gjëra nga të dijshmit e nga të urtit, e ua zbulove të vegjëlve. [26]Mirë, o Atë, pse të pëlqeu ty kështu! [27]Ati më dorëzoi mua gjithçka dhe askush s'mund ta njohë Birin përveç Atit, dhe askush s'mund ta njoh Atin, përveç Birit e përveç atij kujt do Biri t'ia zbulojë.

Zgjedha e lehtë e Jezusit

Dal 33,14; Sir 24,26; 51,31-38; Is 10,27; 28,12 Oz 10,11 Nr 12,3 Fu 3,17; Ps 34,19; Jer 6,16 Vap 15,10; Gal 5,1

[28]Ejani tek unë të gjithë ju që jeni të lodhur prej barrës së rëndë e unë do t'ju çlodh. [29]Merrni mbi vete zgjedhën time e pranoni t'ju mësoj unë që jam zemër butë e i përvujtë. Kështu do të gjeni pushim për shpirtrat tuaj, [30]sepse, vërtet, zgjedha ime është e ëmbël e barra ime e lehtë».

Këputja e kallinjve

‖Mk 2,23-28; ‖Lk 6,1-5 Dal 20,8+ Lp 23,26

Nr 15,32-36

12 [1]Në atë kohë - në një të shtunë - Jezusi kaloi nëpër të mbjella. Nxënësit e tij të uritur, filluan të këpusin kallëz e të hanë. [2]Kur i panë farisenjtë, i thanë: «Ja, nxënësit e

11,25 Kjo pjesë (rr 25-27) nuk ka lidhje të qartë me kontekstin në të cilin e ka përfshirë Mateu (krh. vendin e saj të ndryshëm tek Luka). – *këto gjëra* nuk i referohen asaj që i paraprin, por «mistereve të mbretërisë» në përgjithësi (Mt 13,11), zbuluar «të vegjëlve», nxënësve (krh. Mt 10,42), por mbajtur fshehur «të urtëve», farisenjve dhe mësuesve.

11,27 Dëshmia e marrëdhënieve të ngushta me Zotin (rr 26-27) dhe ftesa për t'u bërë nxënës (rr 28-30) rikujtojnë shumë pjesë nga librat e urtisë (Fu 8,22-36; Sir 24,5-14.26-28; Ur 8,3-4; 9,9-18, etj.). Jezusit i jepet vetes, kështu, edhe cilësia e urtisë (krh. Mt 11,19+), por në një shkallë të lartë, jo më si një personifikim, por si një person, «Biri» i «Atit» me plot kuptimin e fjalës (krh. Mt 4,3+). Kjo pjesë, që të kujton Ungjillin e Gjonit (krh. Gjn 1,18; 3,11.35; 6,46; 10,15; etj.), shpreh në thelb traditën më primitive sinoptike, sikurse edhe tek Gjoni, se Jezusi ishte i vetëdijshëm për birësimin e tij hyjnor. Struktura e kësaj pjese mund të jetë ndikuar nga Sir 51 lidhur me temën e marrëdhënieve të privilegjuara me Zotin (shih edhe Dal 33,12-23).

11,28 *të lodhur prej barrës së rëndë:* aluzion për Ligjin, «zgjedha» e të cilit ndonjëherë është mbingarkuar nga disa rregulla të shtuara (veçanërisht prej farisenjve). «Zgjedha e ligjit» është një metaforë që përdoret shpesh ndër rabinë (shih Sof 3,9 LXX; Vaj 3,27; Jer 2,20; 5,5; krh. Is 14,25). Libri i Siracidit (6,25-32; 51,34-35) tashmë e ka përdorur në një kontekst urtie, me idenë e punës së lehtë e çlodhëse.

11,29 *zemër butë e i përvujtë:* epitete klasike të «të varfërve» në BV (krh. Sof 2,3+; Dan 3,87). Jezusi kërkon t'i jepet atij sjellja e tyre fetare dhe përfiton prej saj për t'u bërë mësuesi i tyre i urtisë, sikurse qe shpallur për «shërbëtorin» (Is 61,1-2 dhe Lk 4,18; shih edhe Mt 12,18-21; 21,5). Në fakt, pikërisht për ta ai shpalli lumturitë (Mt 5,3+) dhe shumë udhëzime të tjera të lajmit të mirë.

12,2 Nxënësit nuk qortohen për kallëzat që korrin duke kaluar nëpër të mbjellat e të tjerëve (Lp 23,26 e lejonte), por për shkak se e bënin këtë gjatë ditës së shtunë. Kazuistët e shihnin atë si një «punë» të paligjshme (Dal 34,21).

tu po bëjnë çka s'është e lejueshme të bëhet të shtunën!». 3Jezusi
u përgjigj: «Vallë a nuk keni lexuar ç'bëri Davidi kur u urit ai dhe 1Sam 21,2-7
përcjellësit e tij? 4Si hyri në Shtëpinë e Hyjit dhe i hëngrën bukët e Dal 25,23+
kushtuara, që nuk ishte e lejueshme t'i hajë as ai as përcjellësit e tij,
por vetëm priftërinjtë? 5Apo nuk keni lexuar në Ligj se priftërinjtë e Dal 40,23; Lev 24,5-9;
prishin të shtunën në Tempull në ditë të shtuna e nuk bëjnë mëkat? Nr 28,9
6E unë po ju them: është këtu diç më e madhe se Tempulli! 7Ta kishit Mt 12,41v
kuptuar se ç'do të thotë fjala: Dua mëshirën e jo flinë, nuk i kishit =9,13
dënuar këta njerëz që s'po bëjnë faj. 8Biri i njeriut është me të vërtetë 1Sam 15,22; Oz 6,6
i zoti i të shtunës!». Gjn 5,16-17

Shërimi i njeriut me dorë të thatë

‖Mk 3,1-6; ‖Lk 6,6-11

9Jezusi u çua prej andej e shkoi në sinagogën e tyre. 10Dhe, ja, aty
ishte një njeri që e kishte dorën e thatë. E pyetën me qëllim që të Lk 20,20; Gjn 8,6
mund ta paditnin: «A është e lejueshme që ndokush të shërojë ditën ‖Lk 14,5
e shtunë?». 11Jezusi u përgjigj: «A ka ndër ju njeri të tillë që, po i ra
e vetmja dele që ka në gropë të shtunën, nuk shkon e nuk e nxjerr?
12E njeriu sa është më i vlefshëm se delja? Prandaj, kush thotë se nuk Kish 3,19
është e lejueshme të bësh mirë të shtunën?». 13Atëherë i tha njeriut: Dal 20,8+
«Shtrije dorën tënde!». Ai e shtriu dorën - e dora iu bë shëndosh si
tjetra. 14Farisenjtë, si dolën jashtë, mbajtën këshillim kundër tij si
ta vrasin. Gjn 5,18; 11,53

Jezusi është « Shërbëtori i Zotit»

15Kur Jezusi e mori vesh, u largua prej andej. Pas tij shkuan shumë Mk 3,7
vetë dhe ai i shëroi të gjithë. 16U urdhëroi që të mos e shpallnin, 17për Mk 1,34+; 3,12p
të shkuar në vend fjala e Isaisë profet:

18*Ja shërbëtori im, të cilin e zgjodha,* Is 42,1-4; Agj 2,23
i Dashuri im,
që e ka për zemër shpirti im.

12,5 E shtuna nuk i ndalonte, por i rëndonte akoma më shumë veprimtaritë e shërbyesve të kultit.

12,8 Në këtë rast, si dhe gjatë shërimeve që kryen ditën e shtunë (Mt 12,9.14p; Lk 13,10.17; 14,1-6; Gjn 5,1-18; 7,19.24; 9), Jezusi pohon se as urdhri hyjnor, siç është pushimi i së shtunës, nuk ka vlerë absolute; se para tij duhet të vendoset nevoja apo dashuria vëllazërore dhe se ai vetë e ka pushtetin për ta interpretuar me autoritet Ligjin e Moisiut (krh. Mt 5,17+; 15,1-7p; 19,1-9p). Ai e ka një autoritet të tillë ngaqë është «Biri i njeriut», kreu i mbretërisë mesianike (8,20+) dhe i ngarkuar të themelojë, që në këtë tokë, ekonominë e re (9,6.17+), më të lartë se të vjetrës, sepse «këtu ka diçka më të madhe se tempulli». Rabinët i prananin përjashtimet e ligjit të të shtunës, por skrupujt e tyre i kufizonin sa më shumë të ishte e mundur.

12,18 *Ai do t'u lajmërojë paganëve drejtësinë:* BJ: «të drejtën»; është «e drejta» hyjnore, që rregullon marrëdhëniet e Zotit me njerëzit dhe shprehet kryesisht me zbulesën dhe përshpirtërinë e vërtetë që rrjedh prej saj.

Mt 3,16+ *Në të do ta vë Shpirtin tim.*
Ai do t'u lajmërojë paganëve gjyqin e drejtë.
19 *Nuk do të kërcënohet as nuk do të bërtasë,*
askush s'do ta dëgjojë zërin e tij në sheshe.
20 *As kallamin e shkelur s'do ta thyejë,*
as fitilin që veçsa tymon nuk do ta ndalë
Hab 1,4; Zb 2,7 *deri që të mos ta ketë çuar të drejtën në fitore.*
Is 11,10 (LXX); Rom 15,12 21 *Në Emrin e tij do të shpresojnë popujt.*

Jezusi e Beelzebuli

‖Lk 11,14-15; =Mt 9,32-34 Mt 8,29+ Mt 9,27+ 22 Atëherë ia sollën një të djallosur që ishte i verbër e memec. Jezusi e shëroi, kështu që memeci mundi të flasë e të shohë. 23 Mbarë populli mbeti i habitur e thoshte: «A mos është ky Biri i Davidit?». 24 Por farisenjtë, kur dëgjuan, thanë: «Ky nuk i dëbon djajtë vetë, por i ndihmon Beelzebuli, kryetari i djajve».

‖Mk 3,23-30; ‖Lk 11,17-23 Jb 1,6+ 25 Jezusi, duke i ditur mendimet e tyre, u tha: «Çdo mbretëri, e ndarë në vetvete, do të mbarojë dhe, s'ka qytet as shtëpi, të ndarë në vetvete, që mund të qëndrojë. 26 Nëse, pra, Satani e dëbon Satanin ai është i ndarë në vetvete. E si atëherë do të mund të qëndrojë mbretëria Mt 10,25 e tij? 27 Nëse unë po i nxjerrkam djajtë me ndihmën e Beelzebulit, me Vap 19,13 ndihmën e kujt i dëbojnë bijtë tuaj? Prandaj, ata do të jenë gjykatësit Mt 3,16+ tuaj! 28 Por, në qoftë se unë i dëboj djajtë me ndihmën e Shpirtit të Hyjit, Mt 8,29+ do të thotë se arriti ndër ju Mbretëria e Hyjit. 29 Ose prapë: si mund të Is 49,25; Gjn 12,31 hyjë ndokush në shtëpinë e të fortit e t'ia rrëmbejë orenditë, në qoftë se Tob 8,3 Mk 9,40 më parë nuk e lidh të fortin? Vetëm atëherë mund t'ia plaçkisë shtëpinë. 30 Kush nuk është me mua, është kundër meje e kush nuk mbledh me 1Tim 1,13; 1Gjn 5,16 mua, ai shkapërderdh. 31 Prandaj po ju them: çdo faj e blasfemi do t'u falet njerëzve, kurse blasfemia kundër Shpirtit Shenjt, nuk do të falet. 32 E nëse ndokush thotë ndonjë fjalë kundër Birit të njeriut, mund t'i ‖Lk 12,10; Nr 15,30v falet faji, por nëse ndokush thotë ndonjë gjësend kundër Shpirtit Shenjt, nuk do t'i falet as në këtë as në botën e ardhshme».

12,24 *Beelzebuli:* hyjni kananease, emri i të cilit ka kuptimin «Princi Baal» (dhe jo «Baali i plehërishtës» sikurse është përmendur shpesh); kjo shpjegon përse ortodoksia monoteiste e ka si «princ të djajve». Forma «Beelzebub» (sir. e Vulg.) është një lojë fjalësh përbuzëse (krh. që tek 2Mbr 1,2v) që e shndërron këtë titull në «Baalin e mizave».

12,27 *bijtë tuaj:* shprehje semite; sipas BJ: «ithtarët tuaj».

12,32 Njeriut mund t'i falet nëse gabohet mbi dinjitetin hyjnor të Jezusit, që mbetet i mbuluar nga pamja e përvuajtur e «Birit të njeriut» (Mt 8,20+); por kurrsesi nëse ai mbyll sytë dhe zemrën para veprave të dukshme të Shpirtit. Duke i refuzuar, ai hedh poshtë propozimin më të lartë që i bën Hyji dhe vetëpërjashtohet nga shpëtimi (krh. Heb 6,4-6; 10,26-31).

Fjalët zbulojnë zemrën

=Mt 7,16-20; ||Lk 6,43-45

33Për të pasur fryt të mirë, duhet të keni pemën e mirë; në paçit pemë të keqe, ju do të keni frytë të këqija, sepse pema njihet prej frytit. 34Gjarpërinj gjarpërinjsh! Si mund të flisni mirë, kur jeni të këqinj? Sepse ç'ka zemra qet goja! 35Njeriu i mirë, prej visarit të mirë, nxjerr gjëra të mira, njeriu i keq, prej visarit të keq nxjerr të këqija. 36Unë po ju them: njerëzit do të përgjigjen në Ditën e Gjyqt për secilën fjalë të kotë që do ta kenë thënë: 37sepse, në saje të fjalëve të tua do të shfajësohesh ose në saje të fjalëve të tua do të dënohesh.

Mt 3,7; 23,33
Sir 27,7
Mt 15,11.18
Fu 10,14

Jak 3,1-6; Jud 15

Shenja e Jonës

||Lk 11,29-32; ||Mk 8,1-12 =Mt 16,1-4

38Një herë disa skribë e disa farisenj morën fjalën e i thanë: «Mësues, prej teje duam të shohim një shenjë». 39Ai u përgjigj: «Breznia e prapë dhe lavire shenjë kërkon! Shenjë tjetër s'do t'i jepet përveç shenjës së Jonës profet! 40Sikurse Jona qe në barkun e përbindëshit të detit tri ditë e tri net, ashtu edhe Biri i njeriut do të jetë në zemrën e tokës tri ditë e tri net. 41Njerëzit e Ninivës do të ngriten Ditën e Gjyqit bashkë me këtë brezni dhe do ta dënojnë, sepse ata u kthyen në predikimin e Jonës. E ja, këtu diç më shumë se Jona! 42Mbretëresha e Jugut do të ngritet Ditën e Gjyqit bashkë me këtë brezni dhe do ta dënojë, sepse ajo erdhi nga skaji i botës për të dëgjuar urtinë e Salomonit, dhe ja, diç këtu më shumë se Salomoni!».

1Kor 1,22
Lp 32,5.20
Is 1,21; Jer 2,20; Ez 16; Oz 1,2; Zb 17,1v
Jon 2,1

Ez 3,6-7

Jon 3

Mt 12,6

1Mbr 10,1-10

Mt 12,6; Gjn 6,35+

Rikthimi i djallit

||Lk 11,24-26; Mt 8,29+

43«Kur qoftëlargu të ketë dalë nga njeriu, endet nëpër vende të shkretuara duke kërkuar pushim. Por nuk e gjen. 44Atëherë thotë: Po kthehem në shtëpinë time, prej së cilës dola. Kur arrin, e gjen shtëpinë

Is 34,14

12,36 *secilën fjalë të kotë:* nuk bëhet fjalë vetëm për fjalë «të panevojshme», por për fjalë të këqija, për shpifje.

12,38 *një shenjë:* një mrekulli që shpreh dhe justifikon autoritetin që Jezusi kërkon t'i jepet (krh. Is 7,11v; Lk 1,18+; Gjn 2,11+). Asnjë shenjë tjetër nuk do të jepet, përveçse ajo e ringjalljes së tij: ajo do të jetë shenja vendimtare, të cilën Jezusi e shpall këtu në mënyrë të mbuluar.

12,39 *e prapë dhe lavire:* imazh që është marrë nga Bibla (krh. Oz 1,2+). – *Jonës*: kuptimi i «shenjës së Jonës», në Mateu 16,4, nuk saktësohet sikurse këtu në rr 40; Lk 11,29v e sheh në predikimin e Jezusit që është një shenjë për bashkëkohësit e vet, sikurse Jona qe për Ninivët. Ky interpretim i dytë, ndër të tjera, nënkuptohet në rr 41, vetëm se është më pak i besueshëm. Predikimi aktual i Jezusit s'mund të shpallet si i ardhshëm dhe për më tepër, në traditën judaike, Jona ishte i njohur më shumë për çlirimin e tij të mrekullueshëm, sesa për predikimin e tij drejtuar paganëve, gjë e cila madje nuk pranohej mirë. Megjithëse shtjellimi i rr 40 është i vonuar, interpretimi i Mateut duhet ta pasqyrojë më mirë se Luka mendimin e Jezusit: ai shpall, në mënyrë të mbuluar, ngadhënjimin e tij përfundimtar. Marku nuk i referohet aspak Jonës (krh. Mk 8,12+).

12,40 *tri ditë e tri net:* kjo shprehje stereotip, marrë siç është tek Jon 2,1+, i përshtatet vetëm përafërsisht intervalit kohor mes vdekjes dhe ngjalljes së Krishtit.

12,43 *endet nëpër vende të shkretuara:* në lashtësi vendet e shkretuara konsideroheshin si të populluara nga djajtë

të zbrazët, të fshirë e të rregulluar. 45Atëherë shkon, merr me vete
Mk 5,9; Lk 8,2 shtatë shpirtra më të këqij se vetë, hyjnë e vendosen aty. Kështu
Mt 27,64; Gjn 5,14; 2Pjt 2,20 Mt 12,39 gjendja e fundit e këtij njeriu bëhet më e keqe se e para. Kështu do t'i ngjajë edhe kësaj breznie së prapë».

Familja e vërtetë e Jezusit

IIMk 3,31-35; IILk 8,19-21 Gjn 7,3v
46Ndërsa ai ende po i predikonte popullit, përjashta prisnin nëna e tij e vëllezërit dhe po e kërkonin të flisnin me të. 47Dikush i tha: «Shih! Nëna jote dhe vëllezërit e tu presin jashtë dhe dëshirojnë të
Lp 33,9; Mt 13,55 Lk 2,49-50+ flasin me ty». 48Ai i përgjigji atij që e lajmëroi: «Kush është nëna ime dhe kush janë vëllezërit e mi?». 49E shtriu dorën e vet drejt nxënësve të vet e tha: «Ja, nëna ime e vëllezërit e mi! 50Sepse vëllai im, motra
Mt 7,21; Gjn 15,14; 20,17 ime e nëna ime është ai që kryen vullnetin e Atit tim që është në qiell».

2. SHTATË SHËMBËLLTYRA MBI MBRETËRINË

Hyrje

IIMk 4,1-2; IILk 8,4

Mk 2,13 Mk 3,9
13 1Atë ditë Jezusi doli prej shtëpisë dhe u ul të rrijë buzë detit. 2Një turmë e madhe populli ngarendi tek ai kështu që hypi në barkë e u ul ndenjur, kurse mbarë populli zuri vend në breg. 3U foli për shumë gjëra në shëmbëlltyra.

Shëmbëlltyra e mbjellësit

IIMk 4,3-9; IILk 8,5-8

Kështu u tha: «Doli mbjellësi për të mbjellë. 4Ndërsa po mbillte, disa

(krh. Lev 16,8+; 17,7+; Is 13,21; 34,14; Bar 4,35; Zb 18,2; Mt 8,28). Ama këta parapëlqejnë me tepër të banojnë në njerëz (Mt 8,29+).

12,46 «Vëllezërit» (dhe «motrat») e Jezusit shpesh janë të përmendur (shih Mt 13,55; Gjn 7,3; Vap 1,14; 1Kor 9,5; Gal 1,19). Fjala greke që përdoret *(adelphos),*edhe pse ka si kuptim të parë «vëlla gjaku», sikurse edhe fjala përkatëse në hebraisht dhe aramaisht, mund të përcaktojë lidhje farefisnore të një spektri më të gjerë (krh. Zan 13,8; 29,15; Lev 10,4) dhe veçanërisht një kushëri të afërt (1Kro 23,22). Greqishtja ka një fjalë tjetër për termin «kushëri» (*anepsios,* shih Kol 4,10, i vetmi përdorim i këtij termi në BR). Por Libri i Tobisë dëshmon se të dyja fjalët mund të përdoren njësoj për të njëjtin person: shih Tob 7,4+: «vëllanë tonë Tobitin» (*adelphos* ose *anepsios* sipas doreshkrimeve). Sipas Etërve të Kishës, «vëllezërit» e Jezusit ishin «kushërinjtë», interpretim në përputhje me dogmën e virgjërisë së përjetshme të Marisë. Kjo përshtatet edhe me Gjn 19,26-27, ku lihet të kuptohet se, në vdekjen e Jezusit, Maria ishte vetëm.

12,47 Ky rresht është lënë jashtë nga dëshmitarë të besueshëm; ka gjasa që doreshkruesi të ketë kaluar nga fundi i rr 46 në fundin e rr 47, të cilët në tekstin grek janë identik (= «homeotéleuton»).

12,50 Lidhjet farefisnore të gjakut vijnë pas atyre shpirtërore (krh. Mt 8,21v; 10,37; 19,29).

13,1 *Atë ditë:* kjo shprehje stereotipe është ndërlidhëse, pa vlerë kronologjike.

13,3 *për shumë gjëra në shëmbëlltyra:* dy shëmbëlltyrave të përbashkëta me Mk, tek Mateu i shtohen edhe pesë të tjera, duke u bërë gjithsej shtatë (krh. Mt 6,9+).

kokrra ranë pranë udhës, erdhën shpendët dhe i hëngrën. 5Disa ranë
në zallinë, ku kishte pak dhe. Mbinë shpejt, sepse nuk e kishin tokën Sir 40,15
e thellë. 6Porse, kur doli dielli, u vyshkën prej vapës dhe u thanë, pse
nuk kishin rrënjë. 7Disa tjera ranë në ferra. Ferrat u rritën e ua zunë Jb 31,40
frymën. 8Kurse disa tjera ranë në tokë të mirë e ato dhanë fryt: njëra
njëqindfish, tjetra gjashtëdhjetëfish e tjetra tridhjetëfish. 9Kush ka Gjn 15,8.16
veshë, le të dëgjojë!». Mt 11,15

Përse Jezusi flet me shëmbëlltyra

llMk 4,10-12.25;
llLk 8,9-10.18

10Nxënësit iu afruan Jezusit e e pyetën: «Pse po u flet me
shëmbëlltyra?».
11Ai u përgjigji: «Sepse ju e morët dhuratën t'i njihni fshehtësitë e Mt 11,25
Mbretërisë së qiellit, ndërsa ata nuk e morën. 12Për të vërtetë, atij që
ka do t'i jepet edhe më dhe do të ketë me shumicë, kurse atij që s'ka, =25,29; Fu 11,24
do t'i merret edhe ajo pakicë që ka. 13Për këtë arsye atyre u flas në
shëmbëlltyra, sepse shikojnë e nuk shohin, dëgjojnë e nuk ndiejnë as Jer 5,21; Mk 8,18;
nuk kuptojnë. 14Mbi ta plotësohet profecia e Isaisë që thotë: Lk 19,42

Mirë do të dëgjoni - por s'do të kuptoni, Is 6,9-10+; Gjn 12,40;
mirë do të shikoni - por nuk do të shihni. Vap 28,26v
15*Vërtet zemra e këtij populli s'ka më ndjenja,*
u bë i rëndë ndër veshë,
sytë i janë mbyllur,
që të mos shohë me sy,
të mos dëgjojë me veshë,
që të mos kuptojë shpirti i tyre e të mos kthehen.
E unë i kisha shëruar!

16Lum sytë tuaj që shohin e veshët tuaj që dëgjojnë! 17Përnjëmend llLk 10,23-24
po ju them; shumë profetë e të drejtë dëshiruan të shohin çka ju po

13,9 Mbas «*Kush ka veshë*» Vulg. ka: «për të dëgjuar». E njëjta gjë edhe tek Mt 11,15 dhe Mt 13,43.

13,12 Shpirtrave vullnetmirë, që kanë Besëlidhjen e Vjetër, do t'u jepet edhe përkryerja e së Resë (krh. Mt 5,17.20); shpirtrave vullnetkëqinj do t'u hiqet edhe ajo që kanë.

13,13 *shikojnë e nuk shohin...:* ngurtësimi i vullnetshëm dhe fajtor, që shkakton dhe shpjegon humbjen e hirit. Të gjitha tregimet e mëparshme, duke paraqitur këtë ngurtësim, kanë parapërgatitur fjalimin në shëmbëlltyra (Mt 11,16-19.20-24; 12,7.14.24-32.34.39.45). Këtyre shpirtrave dritëshkurtër, të cilët drita e plotë e natyrës së përvuajtur dhe të fshehur të mesianizmit të vërtetë do t'i verbojë akoma më shumë (Mk 1,34+), Jezusi mund t'u japë vetëm një dritë të mbuluar nga simbole: një gjysmëdritë e cila do të jetë prapë një hir, një thirrje për të kërkuar më mirë dhe për të marrë më tepër.

13,17 *profetë e të drejtë:* ata të Besëlidhjes së Vjetër (Mt 23,29; krh. Mt 10,41). Shën Pali ka theksuar vazhdimisht heshtjet e gjata me të cilat është rrethuar «Misteri» (Rom 16,25; Ef 3,4-5; Kol 1,26; krh. edhe 1Pjt 1,11-12).

Lk 17,22; Gjn 8,56
Ef 3,5; 1Pjt 1,10-12
shihni, por nuk e panë, të dëgjojnë çka ju po dëgjoni e nuk e dëgjuan.

Shtjellimi i shëmbëlltyrës mbi mbjellësin

||Mk 4,13-20;
||Lk 8,11-15
[18]Tani dëgjoni ç'do të thotë shëmbëlltyra e mbjellësit: [19]secilit që
Lp 30,14; Gjn 6,63
e dëgjon Fjalën e Mbretërisë e nuk e kupton, i vjen i Keqi dhe ia rrëmben atë që i qe mbjellë në zemër. Ky është ai që u mboll pranë udhës. [20]E i mbjelli në zallinë, është ai që e dëgjon Fjalën dhe me
1Sel 1,6
gëzim e pranon, [21]porse, për arsye se s'ka rrënjë në vetvete - pse është i paqëndrueshëm, posa të vijë ndonjë ngushticë ose salvim për shkak të Fjalës, përnjëherë e bjerr besimin. [22]E i mbjelli në ferra, është ai
Jer 4,3-4
që e dëgjon Fjalën, por kujdesi i tepruar i kësaj bote dhe gënjimi i pasurisë, ia marrin frymën Fjalës e ajo mbetet fryt. [23]E i mbjelli në
Jak 1,21
tokë të mirë, është ai që e dëgjon Fjalën, e kupton dhe bie fryt: njëri
Gjn 15,8.16; Gal 5,22
njëqindfish, tjetri gjashtëdhjetëfish e tjetri tridhjetëfish».

Shëmbëlltyra e grurit dhe e egjrës

[24]U tregoi edhe një shëmbëlltyrë tjetër: «Mbretëria e qiellit është e ngjashme me njeriun që mbolli farë të mirë në arën e vet. [25]Ndërkohë që njerëzit po flinin, erdhi armiku i tij, mbolli egjër nëpër grurë e shkoi. [26]Kur u rritën të mbjellat dhe lidhën frytin, atëherë u duk edhe egjra. [27]Shërbëtorët iu afruan zotështëpisë dhe i thanë: "Zotëri, a nuk mbolle farë të mirë në arën tënde? Nga doli, pra, egjra?". [28]Ai u përgjigji: "Armiku e bëri këtë!". Atëherë i thanë shërbëtorët: "A të shkojmë e ta mbledhim?". [29]"Jo - u përgjigji ai - se duke e mbledhur egjrën druaj se, bashkë me të, nxirrni edhe grurin! [30]Lëni të rriten
Zb 14,15
bashkë deri në të korra. Në kohë të korrjes do t'u them korrëtarëve:
Gjn 15,6
Mt 3,12
Mblidhni më parë egjrën dhe lidheni duaj për ta djegur e grurin mblidheni në drithnikun tim!"».

Shëmbëlltyra e kokrën e sinapit

||Mk 4,30-32;
||Lk 13,18-19
[31]Mandej u tregoi një shëmbëlltyrë tjetër: «Mbretëria e qiellit është
Mt 17,20
e ngjashme me kokrrën e sinapit, të cilën njeriu e mori dhe e mbolli në arën e vet. [32]Ajo është, pa dyshim, më e vogla ndër të gjitha farërat, por, kur rritet, bëhet më e madhe se të gjitha barishtet, zhvillohet në
Ez 17,23;
Ps 103,12 (LXX);
Dan 4,9.18
lëndë, sa që shpendët e qiellit vijnë e bëjnë çerdhe në degë të tij».

13,19 *Ky është ai që u mboll:* kjo fjali e çuditshme vjen nga një lloj ngatërrimi në interpretimin e shëmbëlltyrës, e cila identifikon njerëzit njëherë me vende të ndryshme, që e pranojnë pak a shumë mirë Fjalën, e njëherë me vetë farën, të cilësisë pak a shumë të mirë, që prodhon qoftë tridhjetë, qoftë gjashtëdhjetë, qoftë njëqind.

Shëmbëlltyra e tharmit

ǁLk 13,20-21

33U tregoi edhe një shëmbëlltyrë tjetër: «Mbretëria e qiellit i
përngjan tharmit që e merr gruaja dhe e përzien me tri masë miell Mt 16,16; 1Kor 5,6-8
derisa të mbruhet e gjitha». Zan 18,6

Turmat dëgjojnë vetëm shëmbëlltyra

ǁMk 4,33-34

34Të gjitha këto Jezusi ia tha popullit në shëmbëlltyra dhe asgjë Mt 13,3
nuk i thoshte pa shëmbëlltyra 35që të plotësohej fjala e profetit:

Do të flas në shëmbëlltyra, Ps 78,2
do të zbuloj gjëra të fshehura që nga krijimi i botës. 1Kor 2,7

Shtjellimi i shëmbëlltyrës së egjrës

36Atëherë e shpërndau turmën dhe hyri në shtëpi. Nxënësit iu
afruan dhe e pyetën: «Na e shtjello shëmbëlltyrën e egjrës së arës». Mt 13,24-30
37Ai u përgjigj: «Ai që e mbjell farën e mirë është Biri i njeriut. 38Ara
është bota. Fara e mirë janë ata që i përkasin Mbretërisë. Egjra 1Gjn 3,10
paraqet ata që i përkasin Qoftëlargut. 39Armiku që mbolli egjrën Mt 4,1+
është djalli. Korrja është mbarimi i botës. Korrtarët janë engjëjt. 40Siç Jl 4,13; Zb 14,15-16
mblidhet egjra e digjet në zjarr, kështu do të ndodhë në mbarimin e
botës. 41Biri i njeriut do t'i dërgojë engjëjt e vet për t'i mbledhur në Sof 1,3
Mbretërinë e tij të gjithë ngashnjyesit dhe ata që bëjnë keq, 42e do Mt 7,23
t'i hedhin në furrë të ndezur, ku do të jetë vaj e kërcëllim dhëmbësh. Dan 3,6; Mt 8,12+; Zb 21,8
43Kurse të drejtët, atëherë, do të shndrisin porsi dielli në Mbretërinë Gjq 5,31; 2Sam 23,4; Dan 12,3
e Atit të tyre. Kush ka vesh, le të dëgjojë!

Shëmbëlltyrat e thesarit dhe perlës

44Mbretëria e qiellit është e ngjashme me visarin e fshehur në arë: Fu 2,4
njeriu që e gjen, e fsheh prapë, dhe, plot gëzim, shkon, shet gjithçka Sir 20,32v
ka dhe e blen atë arë. Fu 4,7; Mt 19,21; Fil 3,7-8

45Mandej Mbretëria e qiellit i përngjan tregtarit që kërkon perla
të çmueshme. 46Kur e gjen një perlë me vlerë të madhe, shkon, shet
gjithçka ka dhe e blen atë perlë.

13,33 Ashtu sikurse kokrra e sinapit dhe tharmi, fillimet e Mbretërisë janë modeste, por papritmas ajo merr një zhvillim të madh.

13,35 *i botës:* shumë kode e lënë jashtë.

13,38 *ata... ata:* fj.fj.: «bijtë e Mbretërisë» dhe «bijtë e së Keqes», semitizma.

13,43 Mbretëria (mesianike) e Birit, në rr 41, pasohet nga Mbretëria e Atit, të cilit Biri i dorëzon të zgjedhurit që ka shpëtuar (krh. Mt 25,34; 1Kor 15,24).

13,44 Kush e gjen Mbretërinë e qiejve duhet të braktisë gjithçka për të hyrë brenda saj (krh. Mt 19,21; Lk 9,57-62).

Shëmbëlltyra e rrjetës

Mt 4,19 Mt 22,9v Ez 47,10 Hab 1,14v Mt 13,39 Mt 25,32; Ps 1,5 Mt 8,12+; Dan 3,6

47 Përsëri Mbretëria e qiellit i ngjan rrjetës që hidhet në det dhe
mbledh çdo lloj peshku. 48 Kur mbushet, peshkatarët e qesin në
breg, ulen dhe i mbledhin peshqit e mirë në enë e të këqijtë i tresin.
49 Kështu do të ndodhë edhe në mbarimin e botës: do të dalin engjëjt e
do t'i ndajnë të këqijtë prej të drejtëve 50 dhe do t'i hedhin në furrë të
ndezur, ku do të jetë vaj dhe kërcëllim dhëmbësh.

Përfundim

Mk 4,13+ Mt 23,34 12,35; 20,1; 21,33 Lev 26,10

51 A i kuptuat të gjitha këto?». «Po!» - i përgjigjën ata. 52 E ai u tha:
«Kështu pra, çdo skrib, që e përvetësoi mësimin e Mbretërisë së qiellit
i përngjan zotështëpisë, që nxjerr nga visari i vet gjëra të reja e të
vjetra».

IV. KISHA, FRYTI I PARË I MBRETËRISË QIELLORE

1. DISHEPUJT NJOHIN JEZUSIN

‖Mk 6,1-6; ‖Lk 4,16-24

Vizitë në Nazaret

Mt 7,28 Mt 2,23 Lk 3,23; Gjn 6,42 Mt 12,46+; 27,56 Mt 16,14+; ‖Gjn 4,44 Mt 8,10+

53 Kur Jezusi i kreu së treguari këto shëmbëlltyra, shkoi prej andej.
54 Si erdhi në qytetin ku ishte rritur i mësonte qytetarët në sinagogën
e tyre ashtu që, të mahnitur, thoshin: «Nga i erdhi këtij kjo dije dhe
kjo fuqi mrekullish? Po a nuk është biri i zdrukthëtarit? 55 Po a nuk i
quhet e ëma Mari e vëllezërit Jakob, Jozef, Simon e Judë? 56 Po a nuk
janë ndër ne të gjitha motrat e tija? Nga atëherë i erdhën këtij të gjitha
këto?». 57 E kjo u shkaktonte mosbesim në të. Prandaj Jezusi u tha:
«Profetit nuk i jepet nderim vetëm në vendlindjen e vet e në shtëpinë e
vet!». 58 Për shkak të mosbesimit të tyre nuk bëri aty shumë mrekulli.

‖Mk 6,14-16; ‖Lk 9,7-9 Lk 3,1+; 23,8-12 Mt 16,14+

Herodi dhe Jezusi

14 1 Në atë kohë Herodi tetrark dëgjoi ç'flitej për Jezusin 2 dhe
u tha shërbëtorëve të vet: «Ky është Gjon Pagëzuesi! U
ngjall së vdekuri! Ja, përse ka pushtet të bëjë mrekulli!».

13,52 *çdo skrib:* mësuesi jude, që bëhet nxënës i Krishtit, zotëron dhe administron tërë pasurinë e Besëlidhjes së Vjetër, e cila përkryhet nga e Reja (rr 12). Ky lavdërim për «skribin e krishterë» përmbledh idealin e Mateut dhe duket se kjo është firma e tij e vendosur me takt. Rreshti fton nxënësit që vetë ata të krijojnë shëmbëlltyra të reja.

13,54 *qytet:* Nazareti, qyteti i fëmijërisë së tij (krh. Mt 2,23).

Ekzekutimi i Gjon Pagëzuesit

||Mk 6,17-29; ||Lk 3,19-20

3E vërtet Herodi e kishte zënë Gjonin, e kishte lidhur dhe e kishte
futur në burg për shkak të Herodiadës, gruas së Filipit, vëllait
të vet. 4Sepse Gjoni i kishte thënë: «Nuk guxon ta mbash për grua Lev 18,16; 20,21; Mt 5,32; 19,9
Herodiadën!». 5Herodi donte ta vriste, por druante nga populli, sepse
Gjonin e mbanin për profet. Mt 21,26
6Në ditëlindjen e Herodit, bija e Herodiadës vallëzoi para të
grishurve dhe aq i pëlqeu Herodit, 7sa që me përbetim i premtoi se do
t'i japë çkado që t'i kërkojë. 8Ajo, e mësuar prej s'ëmës: «Ma jep - tha -
këtu në pjatë kryet e Gjon Pagëzuesit!». 9Mbretit i erdhi keq, por për
shkak përbetimit e të grishurve, urdhëroi t'i jepet. 10Dërgoi dikë dhe
ia shkurtoi Gjonit kryet në burg. 11Kryet e Gjonit e sollën në pjatë, ia
dha vajzës e kjo s'ëmës. 12Pastaj erdhën nxënësit e Gjonit, e morën
trupin, e varrosën, shkuan dhe i treguan Jezusit. Vap 8,2

Shumimi i parë i bukëve

||Mk 6,31-44; ||Lk 9,10-17; ||Gjn 6,1-13; Mt 15,32-38p; 2Mbr 4,42-44 Mt 4,12 Mt 9,36; 15,32 8,3+

13Kur dëgjoi Jezusi, shkoi prej andej me barkë dhe u shmang në
një vend të pabanuar - në vetmi. Por, kur e hetoi populli, u nis pas tij
në këmbë prej qyteteve. 14Kur doli Jezusi prej barke, pa një turmë të

14,3 *Filipit:* Vulg. e lë jashtë; ky emër paraqiste vështirësi. Ky personazh nuk është tetrarku i Ituresë e i Trakonitidës (Lk 3,1; krh. Mt 16,13), por një bir tjetër i Herodit të madh dhe Mariamnesë II, pra gjysmëvëlla i Herod Antipës, i quajtur edhe ai Herod nga Jozef Flaviu. Jeta e tij, thjesht e zakonshme (jo publike), nuk e kënaqi ambicien e gruas së tij, Herodiadë, e cila ishte, edhe ajo, mbesë e Herodit të madh nga babai Aristobulo, pra mbesë e Antipës; ajo parapëlqeu më shumë xhaxhain tetrark të Galilesë, sesa këtë xhaxha shumë modest. – Krimi i Antipës ishte më pak fakti që u martua me mbesën e vet, sesa që ia kishte rrëmbyer vëllait, ende të gjallë, pasi kishte lëshuar, ai vetë, gruan e parë.

14,6 *bija e Herodiadës:* quhej Saloma, sipas Jozef Flaviut.

14,13-21 Lk 9,10-17 dhe Gjn 6,1-13 tregojnë vetëm një shumëzim të bukëve, ndërsa tek Mt 14,13-21; 15,32-39 dhe Mk 6,30-44; 8,1-10 janë dy. Me siguri bëhet fjalë për një dublikatë, siguristë mjaft të lashtë (krh. Mt 16,9v), që e paraqet të njëjtën ngjarje sipas dy traditave të ndryshme. Redaktimi i parë më arkaik, me origjinë palestineze, duket se e vendos ngjarjen në bregun perëndimor të liqenit (shih shënimin që vijon) dhe flet për dymbëdhjetë shporta, numër i fiseve të Izraelit dhe apostujve (Mk 3,14+). Redaktimi i dytë, që me sa duket vjen nga ambientet e krishtera me origjinë pagane, e vendos ngjarjen në bregun lindor, pagan, të liqenit (krh. Mk 7,31), dhe flet për shtatë kosha, numër i kombësive të Kanaanit (Vap 13,19) dhe të diakonëve helenistë (Vap 6,5; 21,8). Të dy traditat e përshkruajnë ngjarjen nën dritën e tregimeve të besëlidhjes së vjetër, veçanërisht shumëzimin e vajit dhe të bukëve nga ana e Elizeut (2Mbr 4,1-7.42-44) dhe episodin e manës dhe shkurtave (Dal 16; Nr 11). Duke ripërtërirë me një fuqi akoma më të madhe këtë dhuratë të ushqimeve qiellore, gjesti i Jezusit është parë nga tradita më e lashtë si një përgatitje për ushqimin e vërtetë eskatologjik, Eukaristinë. Pikërisht këtë e theksojnë sinoptikët (krh. Mt 14,19; 15,36; 26,26) dhe Gjn 6 (fjalimi mbi bukën e jetës).

14,13 *në një vend të pabanuar:* asgjë nuk të bën të mendosh për bregun lindor të liqenit. Jezusi mund të ketë kaluar nga veriu në jug dhe nga jugu në veri, duke përshkuar bregun perëndimor dhe duke mbërritur kështu «në bregun tjetër» (rr 22) të gjirit që prek këtë breg. – *në këmbë:* duke ndjekur varkën përgjatë bregut.

madhe njerëzish, pati dhembshuri për ta dhe i shëroi të sëmurit e tyre.
15Në mbrëmje iu afruan nxënësit e thanë: «Vendi është i shkretë
dhe u bë vonë; lëri njerëzit të shkojnë në fshatra e të blejnë ushqim».
2Mbr 4,42 (LXX) 16Jezusi u përgjigji: «Nuk është nevoja të shkojnë: jepnu ju të hanë!».
Mt 16,9; 1Sam 21,4 17Ata iu përgjigjën: «S'kemi këtu pos pesë bukë e dy peshq». 18Jezusi
vijoi: «M'i bini këtu!». 19Pastaj i dha urdhër popullit të ulet në bar.
Ps 123,1; Gjn 11,41; 17,1 I mori pesë bukët e dy peshqit, i çoi sytë kah qielli, bekoi, i ndau
Ps 78,29 dhe ua dha nxënësve, kurse nxënësit turmës. 20Të gjithë hëngrën e
u ngjinë. I mblodhën tepricat: dymbëdhjetë shporta plot me copa. 21E
ata që hëngrën, pa i numëruar gratë e fëmijët, ishin rreth pesë mijë
meshkuj.

ǁMk 6,45-52; ǁGjn 6,16-21

Jezusi ecën mbi ujëra dhe Pjetri së bashku me të

22Mandej aty për aty Jezusi i shtrengoi nxënësit të hyjnë në barkë
Mt 15,39 e të kalojnë para tij në anën tjetër derisa ai ta shpërndajë popullin.
Mt 5,1; Gjn 6,15 Mk 1,35+ 23Jezusi, si e nisi popullin, u ngjit vetëm në mal për t'u lutur. Ishte
bërë natë e ai ende gjendej aty vetëm.
Mt 8,23-27; Ps 107,23-32 24Barka, që tashmë ishte shumë stadje larg tokës, përplasej prej
valësh, sepse frynte era e kundërt. 25Në rojën e katërt të natës erdhi
Jb 9,8; Ps 77,20; Is 43,16 Jezusi tek ata duke ecur përmbi det. 26Kur nxënësit e hetuan duke
ecur përmbi det, u frikësuan e thanë: «Është një fantazmë!», e prej
Dal 3,14 frikës bërtitën. 27Por, menjëherë Jezusi u tha: «Zemër, jam unë, mos
kini frikë!». 28Pjetri përgjigji: «Zotëri, nëse je ti, më urdhëro të vij te

14,23-32 Ky tregim, që na kujton Ps 107 (shih rr 23-32), na e paraqet Jezusin duke ushtruar një zotërim hyjnor mbi ujërat, që simbolizojnë kaosin dhe fuqitë e të keqit. Jezusi ka pushtetin për t'i shëlbuar nxënësit. Forma narrative mund të jetë ndikuar nga *Besëlidhjet e 12 Patriarkëve*, Neftali 6.

14,23 *u ngjit vetëm në mal... për t'u lutur:* ungjilltarët, sidomos Luka, e vënë shpesh në dukje se Jezusi lutet, në vetmi apo gjatë natës (Mt 14,23p; Mk 1,35; Lk 5,16), në vaktet e ngrënies (Mt 14,19p; 15,36p; 26,26-27p) dhe me rastin e ngjarjeve të rëndësishme: gjatë Pagëzimit (Lk 3,21), para zgjedhjes së të Dymbëdhjetëve (Lk 6,12), para mësimit të Ati Ynë (Lk 11,1; krh. Mt 6,5+) dhe para dëshmisë në Cezare (Lk 9,18), gjatë Shndërrimit (Lk 9,28-29), në Gjetseman (Mt 26,36-44), mbi kryq (Mt 27,46p; Lk 23,46). Ai lutet për xhelatët e tij (Lk 23,34), për Pjetrin (Lk 22,32), për nxënësit e vet dhe për ata që do t'i ndjekin (Gjn 17,9-24). Ai lutet edhe për vetveten (Mt 26,39p; krh. Gjn 17,1-5; Heb 5,7). Këto lutje pasqyrojnë një marrëdhënie të përhershme me Atin (Mt 11,25-27p), i cili nuk e lë kurrë vetëm (Gjn 8,29) dhe gjithmonë ia plotëson lutjet (Gjn 11,22.42; krh. Mt 26,53). Nëpërmjet këtij shembulli, sikurse edhe përmes mësimit të tij, Jezusi ua ka ngulitur nxënësve të vet domosdoshmërinë dhe mënyrën e lutjes (Mt 6,5+). Tani në lavdi, ai vazhdon të ndërmjetësojë për të tijtë (Rom 8,34; Heb 7,25; 1Gjn 2,1), ashtu sikurse ka premtuar (Gjn 14,16).

14,24 *ishte shumë stadje larg tokës:* krh. Gjn 6,19; sipas një var.: «ishte në mes të detit» (krh. Mk 6,47).

14,25 *Në rojen e katërt:* d.m.th para agimit, nga ora tre deri në gjashtë të mëngjesit.

14,28 Tri episode lidhur me Pjetrin (ky i tanishmi, dhe ata tek 16,16-20 dhe 17,24-27) qëllimisht shënojnë pjesën historike të Mateut mbi Kishën.

ti përmbi ujë!». 29«Eja!» - i tha. Atëherë Pjetri zbriti nga barka e po
ecte nëpër ujë për të shkuar te Jezusi. 30Porse, kur e pa erën e fortë,
u frikësua, filloi të humbasë në ujë dhe bërtiti: «Më shpëto, o Zot!». Mt 8,25-26
31Jezusi përnjëherë shtriu dorën, e kapi dhe i tha: «Fepakët! Përse 8,10+
dyshove!».
32Kur hynë në barkë, pushoi era. 33Ata që ishin në barkë u përkulën
me nderim para tij e thanë: «Me të vërtetë je Biri i Hyjit!». 4,3+; 16,16+

Shërime në Gjenezaret

llMk 6,53-56

34Pasi kaluan detin, u kapën në breg në Gjenezaret. 35Njerëzit e atij
vendi, posa e njohën, e vunë në dijeni mbarë krahinën dhe ia sollën Gjn 6,22-25
të gjithë të sëmurit. 36Iu lutnin t'u lejonte t'i preknin vetëm kindin e Mt 9,20-22
petkut të tij. Ata që e prekën, u shëruan. 8,3+

Traditat e të parëve

llMk 7,1-13

15 1Atëherë disa farisenj e skribë nga Jerusalemi iu afruan Gjn 1,19
Jezusit e i thanë: 2«Pse nxënësit e tu nuk i përfillin mësimet Gal 1,14; Kol 2,8
që na i lanë të parët? Sepse nuk i lajnë duart para se të Lk 11,38
hanë bukë!». 3Ai u përgjigjji: «E ju pse e shkelni urdhrin e Hyjit për
shkak të mësimit tuaj? 4Sepse Hyji ka thënë:

Ndero babën dhe nënën tënde Dal 20,12; Lp 5,16;
Mt 19,19; Lk 18,20

dhe:

Kush e mallkon të atin e të emën
le të ndëshkohet me vdekje. Dal 21,17; Lev 20,9

5Kurse ju mësoni: "Kushdo i thotë babait e nënës: Ndihma që prej
meje të takon ty, le të jetë dhuratë e shenjtë Tempullit, 6i tilli s'është Fu 28,24
më i detyruar t'i ndihmojë t'et." Kështu ju e shlyet fjalën e Hyjit në
emër të mësimit tuaj. 7Shtiracakë! Bukur parafoli për ju Isaia, kur Mt 23,13v
tha:

8*Ky popull më nderon me buzë* Ps 78,36v; Is 29,13
e zemra e tij është larg meje.

15,2 Tradita gojore që, duke nxjerrë si shkak zbatimin e Ligjit të shkruar, atë Ligj e rëndonte akoma më shumë. Sipas rabinjve ajo qe përçuar nga Moisiu te «të parët».

15,4 *Ndero:* pra, nëpërmjet veprave të mira dhe shërbimeve konkrete.

15,6 *S'është më i detyruar t'i ndihmojë t'et:* sepse të mirat e shuguruara në këtë mënyrë (*korban*) kanë marrë një karakter «të shenjtë», çka i ndalon prindërit të kenë pretendime. Ky kushtim, që gjithsesi mbetej i rremë dhe nuk përbënte një dhurim të mirëfilltë, ishte një mjet i urryeshëm për t'u shkëputur nga një detyrë e shenjtë. Rabinjtë, megjithëse e dinin se ishte një vepër kundër moralit, e mbanin për kusht të vlefshëm. – *t'et*: BJ shton edhe «së ëmës», ndërsa shumica e lënë jashtë.

[9]Nderimi që ma japin është i kotë
Kol 2,22; Tit 1,14 *sepse si mësim të Zotit mësojnë*
urdhra të qitur prej njerëzve».

‖Mk 7,14-23 **Mësimi mbi pastërtinë dhe papastërtine**

[10]Atëherë e grishi popullin t'i afrohet e i tha: [11]«Dëgjoni e merrni
Vap 10,15; 11,8 vesh mirë! Njeriun nuk e bën të papastër ç'hyn në gojë, por ç'del nga
Mt 12,34; 15,18 goja - ajo e bën njeriun të papastër!».
[12]Atëherë iu afruan nxënësit e i thanë: «A e di se farisenjtë, posa
Vap 5,38 e dëgjuan këtë fjalë, u shkandulluan?». [13]Jezusi u përgjigji: «Çdo
bimë që nuk e ka mbjellë Ati im qiellor do të nxirret me gjithë rrënjë.
Mt 23,16.19 [14]Hiquni tyre! Janë të verbër dhe prijës të verbërish. E kur i verbëri
‖Lk 6,39; Rom 2,19 i prin të verbërit, të dy bien në gropë». [15]Atëherë Pjetri i tha: «Na e
Mk 4,13+ shpjego këtë shëmbëlltyrë!». [16]Ai përgjigji: «Si? As ju nuk po kuptoni?
[17]Po a nuk e merrni vesh se gjithçka hyn në gojë, shkon në bark e del
e mbaron jashtë? [18]Kurse çka del nga goja, del nga zemra e kjo e bën
Rom 1,29 njeriun të papastër. [19]Sepse nga zemra dalin qëllimet e këqija, vrasjet,
kurorëthyerjet, fëlligështia, vjedhjet, dëshmitë e rrejshme, blasfemitë.
[20]Këto e përlyejnë njeriun. Të hajë njeriu me duar të palara, kjo s'e bën
njeriun të papastër».

‖Mk 7,24-30 **Shërimi i vajzës së gruas Kananease**

[21]Jezusi doli prej atij vendi e kaloi në krahinat e Tirit e të Sidonit.
1Mbr 17,7-16 [22]Dhe, ja, një grua nga Kananeja, që kishte ardhur prej atyre anëve,
Mt 9,27+; Nr 27,1-10 filloi të bërtasë e të thotë: «Ki mëshirë për mua, o Zot, Biri i Davidit!
Mt 8,29+ Djalli po ma mundon tepër vajzën!». [23]Por ai nuk i përgjigji fare.
Atëherë iu afruan nxënësit e tij e i thanë: «Bëja këtë nderë e të
Lk 11,8 shkojë, sepse po bërtet pas nesh!». [24]Ai u përgjigji: «Unë jam i dërguar
Mt 10,6; Rom 15,8 vetëm te delet e humbura të shtëpisë së Izraelit». [25]Por ajo u afrua, u
përkul thellë në nderim para tij e tha: «Më ndihmo, o Zot!». [26]Jezusi i
Mt 7,6 përgjigji: «Nuk është mirë të marrësh bukën e fëmijëve e t'ua qesësh
këlyshëve të qenve». [27]«Po, o Zot - shtoi ajo - se edhe këlyshët hanë

15,10-20 Për sa i përket papastërtisë së duarve, kritikuar nga farisenjtë (rr 2), Jezusi trajton çështjen më të përgjithshme të papastërtisë që Ligji e vë mbi disa ushqime (Lev 11) dhe u mëson atyre se papastërtia ligjore vjen pas asaj morale, e cila ka vërtetë rëndësi (krh. Vap 10,9-16.28; Rom 14,14v.; Ef 4,29; Jak 3,6).

15,23 *Bëja këtë nder:* fj.fj.: «lëre të ikë» (Vulg. *dimitte eam*);me siguri nxënësit i kërkojnë mësuesit që ta largojë duke ia plotësuar dëshirën; i njëjti term grek, *apolyson*, tek 18,27; 27,15.

15,26 Jezusi duhet t'i kushtohet shëlbimit të Judenjve, «bijve» të Perëndisë dhe të premtimeve, para se të merret me paganët, të cilët Judenjtë i konsideronin «qenj». – *këlyshëve:* fj.fj.: «qenushëve» (*kynaria*). Karakteri tradicional i këtij imazhi dhe forma zvogëluese, në fjalët e Jezusit, e zbusin domethënien përbuzëse të epitetit.

dromcat që bien nga tryeza e zotërinjëve të tyre». [28]Atëherë Jezusi
i përgjigji: «O grua, e madhe është feja jote! Le të bëhet ashtu si Mt 8,10+
dëshiron!». Në atë moment u shërua bija e saj.

Shërime të shumta në brigjet e liqenit

[29]Jezusi u nis prej andej, ra bregut të detit të Galilesë, u ngjit në Mk 7,31
një kodër e u ul të rrijë atje. [30]Iu afrua një turmë e madhe e popullit Mt 5,1
që sillte me vete të shqepët, të verbër, dorëcungë, memecë e shumë të Mt 19,2
tjerë. I ulën para tij dhe ai i shëroi. [31]Populli u mrekullua duke parë Mt 8,3+; Mk 3,10
se si memecat flisnin, dorëcungët u shëruan, të shqeptët ecnin drejt, Mk 7,37
të verbërit shihnin dhe i dha lavdi Hyjit të Izraelit.

Shumimi i dytë i bukëve

‖Mk 8,1-10;
Mt 14,13-21p; 8,3+

[32]Atëherë Jezusi i thirri pranë vetes nxënësit e vet e u tha: «Më
dhimbset ky popull se, ja, tash tri ditë rri me mua e nuk ka çka të
hajë. Nuk dua t'i nis të uritur që të mos paken udhës». [33]Nxënësit
i përgjigjën: «Po ku të gjejmë këtu në shkreti aq bukë sa të ngijmë 2Mbr 4,43
gjithë këtë popull?». [34]Jezusi pyeti: «Sa bukë keni?». «Shtatë bukë e
pak peshq të vegjël» - i përgjigjën ata. [35]Atëherë i dha urdhër popullit
të ulej për tokë. [36]Pastaj mori shtatë bukët dhe peshqit, u falënderua
Hyjit, i theu, ua dha nxënësve të vet e nxënësit popullit. [37]Të gjithë
hëngrën deri sa u nginë, e me copa që tepruan, çuan plotë shtatë Ps 78,29
shporta. [38]Ata që hëngrën ishin, përpos grave e fëmijëve, katër mijë Mt 16,10
burra. [39]Kur e shpërndau popullin, hyri në barkë e shkoi në Krahinën Mt 14,13.23
e Magadanit.

Jezusit i kërkohet një shenjë prej qiellit

‖Mk 8,11-13;
‖Lk 11,16.29;
=Mt 12,38-39

16 [1]Disa farisenj e disa saducenj iu afruan Jezusit me qëllim
që ta zinin ngushtë e kërkuan prej tij t'u dëftojë një shenjë Gjn 6,30
prej qiellit. [2]Ai u përgjigji: «Kur bëhet mbrëmje, thoni: ‖Lk 12,54-56
"Do të jetë mot i mirë se u skuq qielli". [3]Kurse në agim: "Sot kemi
stuhi, sepse qielli është i kuq e i vranët". Kështu, ju dini t'i shpjegoni Mt 8,10+; Lk 19,44
dukuritë e qiellit, por shenjat e kohës nuk jeni të zotët t'i kuptoni!
[4]Breznia e prapë dhe lavire kërkon shenjë! Por s'do t'i jepet asnjë
shenjë tjetër, përveç shenjës së Jonës». Dhe i la e shkoi. Mt 12,39+; Jon 2,1

Tharmi i farisenjve e i saducenjve

‖Mk 8,14-21; ‖Lk 12,1

[5]Kur u nisën nxënësit të kalojnë në anën tjetër, harruan të marrin
bukë. [6]Jezusi u tha: «Hapni sytë dhe ruajuni prej tharmit të farisenjve Mt 16,11; 1Kor 5,7

16,3 *shenjat e kohës:* kohët mesianike. Këto shenja janë mrekullitë e kryera nga Jezusi (krh. Mt 11,3-5; 12,28). Rr 2-3 shumë dshk. i lënë jashtë.

e të saducenjve!». 7Ata mendonin në vete e thoshin: «Pse s'morëm
Mt 8,10+ bukë!». 8Jezusi e hetoi dhe u tha: «Fepakët! Pse mendoni në vete: Pse
Mk 4,13+ s'keni bukë? 9Po ju a ende nuk kuptoni? Po a nuk u bien në mend pesë
1Sam 21,4; Mt 14,21 bukët për pesë mijë njerëz dhe, edhe sa shporta mblodhët?! 10Edhe
Mt 15,38 shtatë bukët për katër mijë vetë, dhe sa shporta mblodhët? 11Si nuk
kuptoni se nuk qe fjala për bukë kur thashë: Ruajuni prej tharmit
të farisenjve e të saducenjve!». 12Atëherë e morën vesh se nuk u tha
të ruhen prej tharmit të bukës, por prej mësimit të farisenjve e të
saducenjve.

Dëshmi feje dhe epërsia e Pjetrit

‖Mk 8,27-30; ‖Lk 9,18-21

13Kur Jezusi arriti në krahinën e Cezaresë së Filipit, i pyeti
Mt 8,20+ nxënësit e vet: «Ç'thonë njerëzit, kush është Biri i njeriut?». 14Ata
Mt 14,2 përgjigjën: «Disa thonë se është Gjon Pagëzuesi; do të tjerë Elia; do
të tjerë Jeremia ose një ndër profetë». 15«Po ju - u tha atyre - ç'thoni:
Mt 14,28+ kush jam unë?». 16I përgjigji Simon Pjetri: «Ti je Mesia - Biri i Hyjit të
Mt 4,3+; Gjn 6,69 gjallë!». 17Atëherë Jezusi i tha: «I lumi ti, o Simon, biri i Jonës, sepse
Rom 7,5+; Heb 2,14 këtë nuk ta zbuloi mishi e gjaku, por Ati im që është në qiell! 18Edhe
Mt 11,27; Gal 1,15v unë po të them: Ti je Pjetër Shkëmb dhe mbi këtë shkëmb unë do ta
Zan 17,5; Is 28,16; ndërtoj Kishën time dhe dyert e ferrit s'do të ngadhënjejnë kundër saj!
Gjn 1,42

16,12 Ashtu sikurse tharmi fermenton masën (Mt 13,33), po ashtu edhe mund ta prishë atë (krh. 1Kor 5,6; Gal 5,9), doktrina e rreme e krerëve të Judenjve mund të shthurë mbarë popullin që ata drejtojnë (krh. Mt 15,14).

16,13-20 Tek Pesëlibërshi gjenden paralelizma të emërimit të një «funksionari të lartë».

16,14 Titulli «profet», të cilin Jezusi e ka marrë vetëm në mënyrë indirekte dhe të mbuluar (Mt 13,57p; Lk 13,33), por që ama turma ia ka vënë haptazi (Mt 16,14p; 21,11.46; Mk 6,15p; Lk 7,16.39; 24,19; Gjn 4,19; 9,17), kishte një vlerë mesianike, meqenëse shpirti profetik, i shuar pas Malakisë, sipas pritjes së judaizmit, do të rikthehej si shenjë e erës mesianike, qoftë në personin e Elisë (Mt 17,10-11p) qoftë në formën e një derdhjeje të përgjithshme të Shpirtit (Vap 2,17-18.33). Në fakt, në kohën e Jezusit, janë paraqitur shumë profetë (të rremë) (Mt 24,11.24p; etj.). Gjon Pagëzuesi, ai po ishte me të vërtetë një profet (11,9p; 14,5; 21,26p; Lk 1,76), por si pararendës, me shpirtin e Elisë (Mt 11,10p.14; 17,12p), dhe ai mohoi (Gjn 1,21+) të ishte «Profeti» paralajmëruar nga Moisiu (Lp 18,15). Feja e krishterë e ka njohur këtë Profet vetëm në Jezusin (Vap 3,22-26+; Gjn 6,14; 7,40). Megjithatë, meqë karizma e profetësisë u përhap në Kishën primitive pas Rrëshajëve (Vap 11,27+), ky titull i Jezusit është zhdukur shpejt përballë titujve të tjerë më specifikë të kristologjisë.

16,16 Dëshmimit të mesianizmit të Jezusit, paraqitur nga Marku dhe Luka, Mateu i shton edhe atë të birësimit hyjnor; shih që tek Mt 14,33, krahasuar me Mk 6,51v (krh. Mt 4,3+).

16,17 *mishi e gjaku:* kjo shprehje përcakton njeriun, duke vënë në dukje anën fizike dhe të kufizuar të natyrës së tij, në dallim nga bota e shpirtrave (Sir 14,18; Rom 7,5+; 1Kor 15,50; Gal 1,16; Ef 6,12; Heb 2,14; krh. Gjn 1,13).

16,18 *Pjetër:* ky ndryshim i emrit mund të ketë ndodhur edhe më herët (krh. Gjn 1,42; Mk 3,16; Lk 6,14; Gjn 17,5). Fjala greke *Petros* nuk përdorej si emër njeriu, para se Jezusi ta quante kështu kreun e apostujve për të simbolizuar rolin që ai do të luante në themelimin e Kishës. Megjithatë, emri që i përkon në aramaisht, *Kefa* («shkëmb»),

19Ty do t'i jap çelësat e Mbretërisë së qiellit: gjithçka të lidhësh mbi tokë, do të jetë e lidhur edhe në qiell e gjithçka të zgjidhësh mbi tokë, do të jetë e zgjidhur edhe në qiell».

Zan 22,17; Is 45,1-2; Jb 38,17; Ps 9,14; Ur 16,13; Lk 22,32 Is 22,22; Zb 3,7; =Mt 18,18; Gjn 20,23; Lp 17,8-9 Mk 1,34+

20Atëherë u urdhëroi nxënësve që të mos i tregojnë askujt se është ai Mesia.

Paralajmërimi i parë i mundimit

||Mk 8,31-33; ||Lk 9,22 Mt 17,12.22-23; Mt 20,17-19; Lk 2,38+; 13,33; Vap 10,40+; Oz 6,2

21Qysh atëherë Jezusi filloi t'u dëftojë nxënësve të vet se i duhej të shkonte në Jerusalem, të vuante shumë prej anës së pleqve, të kryepriftërinjve e të shkribëve, se do ta vrasin e të tretën ditë do

gjendet i shkruar të paktën një herë në një dokument të Elefantinës, 416 para Krishtit. – *Kishën time:* termi semit që përkthen *ekklêsia* do të thotë «asamble» dhe haset shpesh në BV, si përcaktim i bashkësisë së popullit të zgjedhur, veçanërisht në shkretëtirë (krh. Lp 4,10, etj.; Vap 7,38). Qarqet judaike të cilët konsideroheshin si Teprica e Izraelit të kohëve të fundit (Is 4,3+), ashtu sikurse esenianët e Kumranit, e kanë quajtur me të njëjtin emër grupin e tyre. Mateu përdor këtë term për të përcaktuar bashkësinë mesianike; duke e përdorur paralelisht me shprehjen «mbretëria e qiejve» (Mt 4,17+), ai nënvizon se kjo bashkësi eskatologjike do të nisë që në tokë përmes një shoqërie të organizuar, të cilës Jezusi ia përcakton kreun (krh.Vap 5,11+; 1Kor 1,2+). – *ferrit:* në «Hades» (në hebraisht *sheol*), emërtimi i vendqëndrimit të të vdekurve (krh. Nr 16,33+). Në këtë pjesë, «dyert» e Hadésit, të përdorura si personifikim, ndjellin forcat e së Keqes, të cilat, pasi i kishin çuar njerëzit në vdekjen e mëkatit, i prangosën përfundimisht në vdekjen e amshuar. Kisha, duke ndjekur Zotin e saj, të vdekur, «të zbritur në ferr» (1Pjt 3,19+) dhe të ngjallur (Vap 2,27.31), do të ketë për mision t'i shkulë të zgjedhurit nga perandoria e vdekjes së përkohshme por mbi të gjitha të përjetshme, për t'i futur ata në Mbretërinë e Qiejve (krh. Kol 1,3; 1Kor 15,26; Zb 6,8; 20,13).

16,19 *çelësat e Mbretërisë:* porsi qyteti i vdekjes, edhe qyteti i Perëndisë ka dyer, të cilat lejojnë të hyjnë vetëm ata që janë të denjë (krh. Mt 23,13p). Pjetri merr në dorëzim çelësat e tyre. Atij do t'i takojë ta lejojë apo ta ndalojë hyrjen në Mbretërinë e Qiejve, nëpërmjet Kishës. – «Të lidhësh» e «të zgjidhësh» janë dy terma teknike të gjuhës rabinike, që përdoren para së gjithash në fushën disiplinore të shkishërimit, me të cilat «dënohet» (lidhet) apo «lirohet» (zgjidhet) dikush, e më tej, në vendimet doktrinale apo juridike, në kuptimin e «ndalimit» (të lidhësh) apo «lejimit» (zgjidhësh). Pjetri, si kryeshërbëtori (shenjë e të cilit janë çelësat, krh. Is 22,22) i shtëpisë së Zotit, do të ushtrojë pushtetin disiplinor për të pranuar apo përjashtuar, sipas shqyrtimit të vet, dhe do të administrojë bashkësinë me të gjitha vendimet të duhura në fushën doktrinale e morale. Sentencat dhe vendimet do të ratifikohen prej Hyjit në lartësinë qiellore. – Ekzegjeza katolike ka bindjen se këto premtime të amshuara vlejnë jo vetëm për Pjetrin si individ, por edhe për pasardhësit e tij; megjithëse kjo gjë nuk shprehet qartazi në tekst, ajo, sidoqoftë, vazhdon të jetë e pranueshme për nga vullneti që Jezusi shfaq për t'u kujdesur për të ardhmen e Kishës së tij përmes një institucioni, të cilin vdekja e Pjetrit nuk mund ta shfuqizojë. – Dy tekste të tjera (Lk 22,31v; dhe Gjn 21,15v) do të theksojnë se parësia e Pjetrit duhet të ushtrohet vecanërisht në nivelin e fesë dhe se një parësi e tillë e bën atë kreun, jo vetëm të Kishës së ardhshme, por tashmë të apostujve të tjerë.

16,20 *Mesia:* «Krishti»; Vulg.: «Jezu Krishti».

16,21 *duhej... të vuante shumë:* pas momentit kyç, gjatë të cilit nxënësit kanë bërë haptazi shpalljen e parë të fesë në mesianizmin e Jezusit, Ungjilli paraqet shpalljen e parë të mundimit të tij: misionit të lavdishëm të Mesisë, ai i shton edhe misionin e dhimbshëm të Shërbëtorit vuajtës. Kjo seri traditash, që gjendet edhe në momentin e Shndërrimit, së cilës

të ngjallet. 22Atëherë Pjetri e ndau veças e filloi ta qortojë: «Mos e
thashtë Zoti, Zotëri! Ty s'do të ndodhë një gjë e tillë!». 23Jezusi u kthye
Mt 4,10 1Mbr 11,14 (LXX) Is 8,14 Mk 4,13+ e i tha Pjetrit: «Shporru meje, he Satan! Je shkandull për mua, sepse
nuk i ke në mend punët e Hyjit, por punët e njerëzve!».

Kushtet për të ndjekur Jezusin

||Mk 8,34–9,1; || Lk 9,23-27

24Atëherë Jezusi u tha nxënësve të vet: «Nëse ndokush do të vijë
=Mt 10,38-39; ||Lk 14,27 pas meje, le ta mohojë vetveten, le ta marrë kryqin e vet e le të vijë
pas meje!

||Lk 17,33; ||Gjn 12,25-26 25Sepse, kush do ta ruajë jetën e vet, do ta bjerrë, kurse ai që e bjerr
për shkak timin, do ta gjejë. 26Ç'dobi ka njeriu nëse e fiton mbarë
botën, por e humb jetën? E çka mund të japë njeriu si shkëmbim për
Mt 25,31v; Dan 7,13-14 2Sel 1,7 Ps 62,13+; Ez 18,21-32+ Mt 10,23; 24,30.34; Mt26,64 jetën e vet? 27Do të vijë, për të vërtetë, Biri i njeriut në lavdinë e Atit
të vet bashkë me engjëjt e vet dhe atëherë do t'i paguajë të gjithë
sipas veprave të tyre. 28Përnjëmend po ju them: disa nga këta këtu
të pranishëm nuk kanë për të vdekur derisa të mos e shohin Birin e
njeriut duke ardhur me mbretërinë e vet».

Shndërrimi i Jezusit

||Mk 9,2-8;||Lk 9,28-36; 2Pjt 1,16-18 Dal 24,13-16

17 1Mbas gjashtë ditësh Jezusi mori me vete Pjetrin, Jakobin
dhe Gjonin, vëllanë e tij e i çoi në vetmi në një mal të lartë.
2Atëherë u shndërrua ndër sy të tyre: fytyra i shkëlqeu

i shtohet urdhri i ruajtjes së fshehtësisë dhe një shpallje e ngjashme (Mt 17,1-12), përgatit fenë e nxënësve për krizën e ardhshme që do të përjetojnë lidhur me vdekjen dhe ringjalljen e Jezusit.

16,23 *Je shkandull për mua:* Pjetri, duke guxuar t'i presë Mesisë rrugën që duhet të ndjekë, i bëhet «pengesë» (kuptimi origjinal i fjalës greke *skandalon*) dhe bëhet, pa e kuptuar as ai vetë, përkrahës i vet Satanit (krh. Mt 4,1-10).

16,25 *kush do ta ruajë jetën e vet:* ky *logjion,* që duket paradoksal, së bashku me ata që vijojnë, luajnë me dy etapa të jetës njerëzore: të tanishme dhe të ardhshme. Termi grek *psychè,* këtu i barazavlershëm me *nefhesh* në hebraisht, gërsheton të tria kuptimet: jetë, shpirt dhe person (krh. Zan 2,7+; Lp 6,5).

16,27 *sipas veprave të tyre:* gr. *ta erga* (Vulg. *opera*);BJ parapëlqen «sipas sjelljes», var. *praxin*.

17,1-8 Sipas paraqitjes së Mateut, në dallim nga Mk 9,2+ dhe Lk 9,28+, Jezusi i shndërruar shfaqet para së gjithash si Moisiu i ri (krh. Mt 4,1+), i cili takon Zotin mbi një Sinai të ri, në re (v 5; Dal 24,15-18), me fytyrën e ndriçuar (rr 2; Dal 34,29-35; krh. 2Kor 3,7–4,6), përkrah dy personazheve të BV, të cilët kanë gëzuar privilegjin e zbulesave mbi Sinai (Dal 19; 33–34; 1Mbr 19,9-13) dhe që personifikojnë Ligjin dhe Profetët që Jezusi vjen t'i përmbushë (Mt 5,17). Zëri qiellor u urdhëron nxënësve t'i vënë veshin atij si Moisiut të ri (Lp 18,15; krh. Vap 3,20-26) dhe ata përkulen në nderim të Mësuesit (krh. Mt 28,17). Në fund, qëndron vetëm «ai» (rr 8), sepse vetëm ai mjafton si Mësues i Ligjit të përsosur dhe përfundimtar. Lavdia e tij, veç të tjerash, është kalimtare, pasi ai është gjithashtu edhe «Shërbëtori» (rr 5; Is 42,1; krh. Mt 3,16v+) që duhet të vuajë e të vdesë (Mt 16,21; 17,22-23), ashtu sikurse edhe pararendësi i tij (rr 9-13), para së të hyjë përfundimisht në lavdi nëpërmjet ringjalljes. – *mal të lartë:* Tabori, sipas mendimit tradicional. Disa mendojnë

porsi dielli e petkat iu bënë të bardha porsi drita. [3]Dhe ja, atyre u dukën Moisiu dhe Elia e flisnin me të. [4]Atëherë Pjetri i tha Jezusit: «Zotëri, është mirë për ne të rrijmë këtu: nëse do ti, po i ngreh këtu tri tenda: një për ty, një për Moisiun e një për Elinë». [5]E ende pa e kryer fjalën, ja, i mbuloi një re e shndritshme dhe u dëgjua një zë nga reja që tha: «Ky është Biri im i dashur, të cilin e kam për zemër. Atë dëgjoni!». [6]Nxënësit, posa e dëgjuan këtë zë, ranë me fytyrë për dhe e u trembën për së tepërmi. [7]Jezusi u afrua, i preku e tha: «Çohuni e mos u trembni!». [8]Ata kur i çuan sytë, s'panë tjetërkënd, përveç Jezusit vetëm.

Mt 28,3

Dal 13,22+; 19,16+; Mt 24,30+ Mt 3,17; 12,18; Zan 22,2 (LXX); Lp 18,15.19; Is 42,1; Dan 10,9; Hab 3,2 (LXX)

Pyetje mbi Elinë

ǁMk 9,9-13

[9]Ndërsa po zbrisnin nga mali, Jezusi u urdhëroi: «Mos i tregoni askujt çka patë, para se Biri i njeriut të ngjallet prej së vdekuri».

Mk 1,34+ Mt 8,20+

[10]Atëherë nxënësit e pyetën: «Pse, pra, skribët thonë se duhet të vijë përpara Elia?». [11]Ai u përgjigji: «Po, Elia do të vijë dhe do të vërë çdo gjë në vend të vet. [12]Porse, unë po ju them se Elia ka ardhur, por ata nuk e njohën e bënë me të gjithësi deshën. Kështu edhe Biri i njeriut do të pësojë shumë prej tyre». [13]Atëherë nxënësit e kuptuan se u foli për Gjon Pagëzuesin.

Sir 48,10; Mal 3,23-24; Mt 16,14+ 1Mbr 19,2-10 Mt 16,21; 17,22-23; Mt 20,17-19 Mt 11,10-14

I djallosuri me epilepsi

ǁMk 9,14-29; ǁLk 9,37-42

[14]Kur mbërritën te populli, iu afrua një njeri, ra në gjunjë para tij [15]dhe i tha: «Zotëri, ki mëshirë për djalin tim: i bie e tokës dhe po vuan shumë. Shpesh bie herë në zjarr e herë në ujë! [16]E solla te nxënësit e tu, por ata s'mundën ta shërojnë». [17]«O brezni e pafe e e prishur - përgjigji Jezusi - deri kur do të jetoj mes jush? Po deri kur do t'ju duroj? Ma bini këtu!». [18]Atëherë Jezusi i urdhëroi djallit e ky doli prej djaloshit, që u shërua në atë çast.

2Mbr 4,31 Lp 32,5.20; Ps 78,8; Mt 12,39; 8,13; Vap 2,40; Fil 2,15 Mt 8,29+

[19]Atëherë nxënësit, iu afruan veçmas Jezusit dhe e pyetën: «Përse ne nuk mundëm ta dëbojmë?». [20]Ai u përgjigji: «Për shkak të besimit tuaj të pakët! Përnjëmend po ju them: në paçit fe edhe vetëm sa një

10,1 8,10+ ǁLk 17,6 ǁMk 11,22-23 =Mt 21,21

për Hermonin e madh apo për Karmelin, por mbi të gjitha bëhet fjalë për një mal simbolik, që i ngjan Sinait, ku ndodh një shfaqje e re eskatologjike.

17,2 *porsi drita:* var.: «porsi dëbora» (krh. Mt 28,3).

17,4 *është mirë për ne të rrijmë këtu:* në BJ: «është lumturi që gjendemi këtu». – *i ngreh:* sipas Vulg.: «ngrehim» (krh. Mk e Lk).

17,10 Duke qenë se e kanë parë Mesinë tashmë të ardhur në tokë (Mt 16,16) dhe në lavdinë e tij (17,1-7), nxënësit shtangen kur shohin se Elia nuk e ka luajtur rolin e tij të pararendësit, që i ishte përcaktuar nga Malakia. Ai e ka kryer, përgjigjet Jezusit, por në personin e Gjon Pagëzuesit, i cili nuk u njoh (krh. Lk 1,17+).

17,20 *besimit tuaj të pakët:* var. tjetër: «asnjë besim»; krh. Vulg. (*incredulitatem*). – Disa dshk. shtojnë rr 21: «Ky lloj djajsh nuk mund të dëbohet përveç me uratë e me agjërim», krh. Mk 9,29.

kokërr sinapi e i thoni këtij mali: "Dil këndej e shko atje", do të kalojë dhe asgjë s'do t'ju jetë e pamundshme!».[21]

Paralajmërimi i dytë i mundimit

||Mk 9,30-32; ||Lk 9,44-45

22Kur u bashkuan në Galile, Jezusi u tha: «S'do të vonojë e Biri i
Mt 8,20+; 16,21 16,21; 17,12; 20,17-19; Vap 10,40+ Mt 18,31; 19,22p njeriut do t'u lëshohet në duar njerëzve 23dhe ata do ta vrasin e të tretën ditë do të ngjallet». Ata u pikëlluan për së forti.

Taksa e tempullit paguhet nga Jezusi dhe Pjetri

9,1 14,28+ Dal 30,13v 24Kur arritën në Kafarnaum, iu afruan Pjetrit ata që mbledhin tagrin e Tempullit e i thanë: «A nuk e paguan mësuesi juaj tagrin e Tempullit?». 25«E paguan» - u përgjigji Pjetri. Kur Pjetri hyri në shtëpi, Jezusi ia priti përpara: «Simon, çka të thotë mendja, mbretërit e dheut, prej kujt e mbledhin taksën ose tatimin? Prej fëmijëve të vet apo prej të huajve?». 26Kur i përgjigji: «Prej të huajve» - «Pra, - i tha
1Kor 9,1 Rom 14,13; 1Kor 8,13 Jezusi - fëmijët qenkan të lirë! 27Por, për të mos i shkandulluar, shko në det, hidhe grepin dhe, peshkun e parë që të zësh, merre, hapja gojën e do të gjesh një staterë. Merre dhe jepjau për mua e për ty».

2. DISKUTIMI MBI JETËN NË KISHË

Kush është më i madhi?

||Mk 9,33-36; ||Lk 9,46-47

18 1Në atë moment nxënësit iu afruan Jezusit dhe e pyetën:
Mt 11,11 «Kush, pra, është më i madhi në Mbretërinë e qiellit?».
||Mk 10,15; ||Lk 18,17 2Atëherë Jezusi thirri një fëmijë, e vuri para tyre 3e u tha: «Përnjëmend po ju them: nëse nuk ktheheni e nuk bëheni si fëmijët, nuk do të hyni në Mbretërinë e qiellit. 4Prandaj, kush e përul vetveten
Gjn 3,5 Mt 23,12 e bëhet i vogël si ky fëmijë, ai është më i madhi në Mbretërinë e qiellit.

Skandali

||Mk 9,37; ||Lk 9,48; =Mt 10,40 ||Mk 9,42; ||Lk 17,1-2 5Dhe kushdo e pranon në Emër tim një fëmijë sikurse është ky, ai më pranon mua.

6Prandaj, kushdo që e mëson ndonjërin prej këtyre të vegjëlve që besojnë në mua, të bëjë mëkat, për të do të ishte më mirë t'i varej për qafe guri i mullirit që e sjell gomari e të hidhej në fund të detit.

17,24 *tagrin:* fj.fj.: «dhrahmitë» (BJ); taksë vjetore dhe personale për nevojat e tempullit.

17,25 *Prej fëmijëve të vet:* pra, «prej vartësve të tyre» (krh. Mt 13,38); por Jezusi luan me metaforën semite të «fëmijëve-bijve» për t'iu referuar vetvetes, Birit (krh. 3,17; 17,5; 10,32v; 11,25-27; etj.), dhe nxënësve, që janë vëllezërit e tij (12,50) dhe bij të të njëjtit Atë (5,45; etj.; krh. Mt 4,3+).

18,5 *një fëmijë sikurse është ky:* d.m.th një njeri që u bë fëmijë falë thjeshtësisë (krh. rr 4).

7Ç'mjerim për botën që ka shkanduj! Vërtet, do të ketë patjetër shkanduj, por i mjeri ai njeri që jep shkandull! Mt 26,24

8Nëse dora jote ose këmba jote të çon në mëkat, preje e hidhe prej vetes! Është më mirë për ty të hysh në jetë pa dorë e pa këmbë se me të dy duart e me të dy këmbët të plandosesh në zjarr të pasosur. 9E nëse syri yt të çon në mëkat, nxirre dhe flake larg teje! Është më mirë për ty të hysh në jetë vetëm me një sy, se me të dy sytë të hidhesh në Gjehenën e zjarrit. ‖Mk 9,43-47; =Mt 5,29-30; Kol 3,5 Mt 5,29

10Ruajuni se përbuzni ndonjë prej kësi të vegjëlish, sepse po ju them: engjëjt e tyre në qiell shohin vazhdimisht fytyrën e Atit tim qiellor. [11] Dal 23,20-22; Dan 10,13.20-21; 12,1

Delja e humbur

‖Lk 15,3-7; Ez 34,1+

12Ç'ju thotë mendja? Po i pati ndokush njëqind dele dhe po i treti njëra prej tyre, a nuk i lë të nëntëdhjetenëntat në mal e nuk shkon për të kërkuar atë që i treti? 13Dhe, po ia doli ta gjejë, për të vërtetë po ju them: për atë gëzohet më tepër se për nëntëdhjetenëntë të tjerat, që nuk i humbën. 14Kështu as Ati juaj që është në qiell nuk do të tretë asnjë ndër këta të vegjëlit. Ps 119,76 Ez 34,4.16

Qortimi vëllazëror

‖Lk 17,3

15Në qoftë se vëllai yt mëkaton [kundër teje], qortoje vetëm për vetëm. Në qoftë se të dëgjon, e fitove vëllanë tënd. 16Po qe se nuk të dëgjon, merr me vete edhe një ose dy njerëz të tjerë, që çdo gjë të mbështetet në pohimin e dy ose tre dëshmitarëve. 17Në qoftë se as ata nuk i dëgjon, tregoj Kishës. Nëse as Kishën nuk e dëgjon, mbaje si të Lev 19,17 Gal 6,1 Lp 19,15

18,8 *të çon në mëkat:* fj.fj..: «shkak shkandulli» («shkandullon»); BJ parapëlqen variantin: «shkak mëkati». «Një shkandull», sipas kuptimit të parë të termit grek, është një «shkak pengese» (krh. Mt 16,23+); nocion të cilin ky term nuk e sjell më, të paktën në gjuhët moderne. – Dhe pikërisht prania e kësaj fjale shkakton futjen e rr 8-9 (të përdorur edhe tek Mt 5,29-30) që, për më tepër, prishin kontekstin. – *në jetë:* jeta e amshuar.

18,9 *në Gjehenën e zjarrit:* hebraisht *Gê-Hinnom,* emri i një lëndine të Jerusalemit, e ndotur nga flijimet e fëmijëve (Lev 18,21+); më vonë u përdor për të treguar vendin e mallkuar, «ferrin» tonë, rezervuar për ndëshkimin e të këqinjve.

18,10 *shohin vazhdimisht fytyrën:* shprehje biblike që tregon praninë e oborrtarëve para sovranit të tyre (krh. 2Sam 14,24; 2Mbr 25,19; Tob 12,15). Këtu, pra, i vihet theksi më tepër soditjes së engjëjve (Ps 11,7+), sesa marrëdhënies së tyre të vazhdueshme dhe të ngushtë me Hyjin.

18,11 Ky rresht nuk gjendet në kodet kryesore: «Sepse Biri i njeriut erdhi të shpëtojë atë që pati humbur» (krh. Lk 19,10).

18,15 *mëkaton:* ndoshta rregulla e Jezusit i përket një faji të rëndë e publik, që nuk është e thënë të jetë patjetër kundër atij që dëshiron ta korrigjojë; disa shtojnë: «kundër teje». Rasti i rr 21 ndryshon.

18,17 *Kishës: ekklêsia* është asambleja e vëllezërve (krh. Mt 16,18+). – *pagan ose tagrambledhës:* njerëz «të papastër» me të cilët Judenjtë e përshpirtshëm nuk mund të shoqëroheshin (krh. 5,46+ dhe 9,10+). Shih shkishërimi tek 1Kor 5,11+.

Rom 16,17; 1Kor 5,11
Mt 16,19+; Gjn 20,23
ishte pagan ose tagrambledhës. 18Përnjëmend po ju them: çdo gjë që ju të lidhni përmbi tokë, do të jetë e lidhur edhe në qiell dhe, çdo gjë që ju të zgjidhni mbi tokë, do të jetë e zgjidhur edhe në qiell.

Lutja në bashkësi

Gjn 15,7.16
19Prapë po ju them: nëse dy vetë prej jush këtu mbi tokë, të një mendimi, luten për çfarëdo sendi, Ati im që është në qiell, do t'ua japë.
Mt 1,23; 28,20; Dal 20,24
20Sepse, ku janë dy ose tre të bashkuar në emrin tim, aty jam edhe unë, midis tyre».

‖Lk 17,4; Mt 6,12

Falja e fyerjeve

Lk 23,34; Zan 4,24
21Atëherë Pjetri iu afrua e e pyeti: «Zotëri, sa herë do te mëkatojë vëllai im kundër meje dhe unë do t'ia falë? Deri në shtatë herë?».
22Jezusi i përgjigji: «Nuk po të them deri në shtatë herë, por deri në shtatëdhjetë herë shtatë herë!

Shëmbëlltyra mbi shërbëtorin e pamëshirë

Mt 25,19
23Prandaj Mbretëria e qiellit i përngjan mbretit që vendosi të rregullojë llogaritë me shërbëtorët e vet. 24Kur filloi të bëjë llogari, ia sollën njërin që i kishte detyrim dhjetë mijë talenta. 25E, pasi nuk kishte t'i kthente, zotëria i tij dha urdhër të shitej ai, gruaja e tij, fëmijët e tij dhe krejt pasuria e tij e të kthehej detyrimi. 26Atëherë shërbëtori i ra ndër këmbe dhe iu lut: "Ki durim me mua dhe do t'i kthej të gjitha!". 27Edhe zotëria pati mëshirë ndaj atij shërbëtori, e
Lc 7,42
liroi edhe ia fali detyrimin. 28Porse, shi ky shërbëtor, duke dalë prej andej, u takua me një shok të tij, gjithashtu shërbëtor, që i kishte
Mt 24,49
detyrim njëqind denarë. Dhe, si e zuri, ia ngjiti në fyt duke i thënë: "Ma kthe detyrimin!". 29Atëherë i ra ndër këmbë shoku i tij dhe iu lut: "Ki durim me mua dhe do t'i kthej". 30Por ai nuk deshi dhe shkoi e e
Rom 13,7
shtiu në burg deri të kthente detyrimin.

18,18 Pushteti që i është dhënë Pjetrit shtrihet mbi udhëheqësit e Kishës (të cilëve, kryesisht, u drejtohet ky fjalim).

18,21-22 Sipas shembullit të Perëndisë dhe të Jezusit (Lk 23,34+), si dhe sipas mënyrës së sjelljes të Izraelitëve mes tyre (Lev 19,18-19; krh. Dal 21,25+), të krishterët duhet ta falin njëri-tjetrin në mënyrë të ndërsjellë (Mt 5,39; 6,12p; krh. 7,2; 2Kor 2,7; Ef 4,32; Kol 3,13), por «i afërmi» nënkupton të gjithë njerëzit, përfshirë edhe ata të cilëve duhet t'i kthehet e mira kundrejt të keqës së tyre (Mt 5,44-45; Rom 12,17-21; 1Sel 5,15; 1Pjt 3,9; krh. Dal 21,25+; Ps 5,11+). Kështu dashuria mbulon një shumicë mëkatesh (Fu 10,12 cituar nga Jak 5,20; 1Pjt 4,8).

18,22 *shtatëdhjetë herë shtatë herë:* sipas BJ: «shtatëdhjetë e shtatë herë» (krh. Mt 6,9+).

18,24 *dhjetë mijë talenta:* një talent llogaritet rreth 34 kg ar. Shuma është qëllimisht e stërmadhe (sikur të ishin 340 ton ar).

18,28 *njëqind denarë:* më pak se gjysmë kg argjend.

[31]Kur shërbëtorët e tjerë - shokët e tij, panë se ç'ndodhi, u pikëlluan
për së tepërmi, shkuan dhe e njoftuan zotërinë për krejt çka ngjau.
[32]Atëherë zotëria i tij e thirri dhe i tha: "Shërbëtor i keq, unë ta Mt 22,7
fala tërë borxhin, sepse m'u lute. [33]A nuk u desh që edhe ti të kishe
mëshirë ndaj shokut tënd, sikurse edhe unë pata mëshirë ndaj teje?". 5,7; 7,2
[34]Atëherë zotëria i tij, i hidhëruar, ua dorëzoi torturuesve derisa të 8,29
kthejë tërë detyrimin. [35]Kështu do të bëjë me ju edhe Ati im qiellor, 5,26
nëse s'e falni me gjithë zemër secili vëllanë tuaj». 6,12.14v; Lk 23,34

V. ARDHJA E MBRETËRISË QIELLORE

1. AUTORITETI I JEZUSIT: FTESA E FUNDIT

Çështja e ndarjes së kurorës martesore

llMk 10,1-12

19 [1]Si i kreu Jezusi këto fjalime, doli prej Galilesë e erdhi Lk 9,51; Mt 7,28; 12,15
në krahinën e Judesë, matanë Jordanit. [2]Iu vu mbas një 15,30
shumicë e madhe njerëzish e ai i shëroi atje.
[3]Atëherë iu paraqitën disa farisenj dhe, me qëllim që ta sprovonin, e 16,1; Lk 11,54; Gjn 8,6
pyetën: «A është e lejueshme ta lëshojë burri gruan për ndonjë arsye».
[4]Jezusi u përgjigji: «A nuk keni lexuar: Krijuesi, kur i krijoi në fillim i Zan 1,27
krijoi mashkull e femër [5]e tha: Për këtë arsye njeriu do ta lërë babanë Zan 2,24; Ef 5,31
e nënën e vet e do të jetojë me gruan e vet e të dy do të jenë vetëm një 1Kor 6,16+; 7,10
trup? [6]Kështu ata nuk janë më dy, por një trup i vetëm. Prandaj: çka
Hyji bashkoi, njeriu të mos e ndajë!». [7]Por ata vijuan: «E përse atëherë Zan 1,27
Moisiu urdhëroi: "Të jepet letërndarja e të lëshohet?"». [8]Ai u përgjigji: Lp 24,1
«Moisiu ju lejoi t'i ndani gratë tuaja për shkak të karakterit tuaj të
pagdhendur. Por në fillim nuk ka qenë ashtu. [9]Kurse unë po ju them:
kush e lëshon gruan e vet - përveç në rast të fëlligështisë - e martohet =Mt 5,32; llLk 16,18
me një tjetër grua, bën kurorëthyerje; po edhe ai që martohet me
gruan e ndarë, bën kurorëthyerje».

19,6 Pohim absolut mbi pandashmërinë e lidhjes bashkëshortore.

19,9 Duke marrë parasysh formën absolute të teksteve paralele (Mk 10,11v; Lk 16,18 e 1Kor 7,10v), nuk është e pranueshme që të tri tekstet ta kenë shfuqizuar një klauzolë kufizuese të Jezusit, por është më e mundshme që një nga redaktorët e fundit të Ungjillit të parë ta ketë shtuar për t'i dhënë përgjigje një problematike rabinike (biseda mes Hillel dhe Shammai lidhur me çështjet e ligjshmërisë së divorcit), çka del edhe nga konteksti (rr 3), dhe që mund ta shqetësonte ambientin judeokrishterë për të cilin Mateu shkruante. Me sa duket këtu ka një vendim kishtar me vlerë vendore dhe kohore, sikurse ishte Dekreti i Jerusalemit për rajonin e Antiokisë (Vap 15,23-29). Kuptimi i fjalës *porneia* (fëlligështi) eorienton kërkimin në të njëjtin drejtim. Disa mendojnë për fëlligështinë në martesen, pra kurorëthyerjen dhe atëherë mendojnë se lejohet divorci; kështu ndodh me Kishat ortodokse dhe protestante. Por,

Vetëpërmbajtja

[10]Nxënësit i thanë: «Nëse qenka e tillë gjendja e burrit ndaj gruas,
atëherë është më mirë të mos martohet njeriu!». [11]Ai u përgjigji: «S'e
kuptojnë të gjithë këtë fjalë, por vetëm ata që e morën dhuratë këtë
Ur 3,14; Is 56,3-5 kuptim. [12]Sepse, ka njerëz që janë që nga barku i nënës të paaftë për
martesë, ka edhe asish që njerëzit i bënë të paaftë për martesë dhe
1Kor 7,1.7-8.32-34 ka asish që i bien mohit martesës për dashuri të Mbretërisë së qiellit.
Kush mund ta kuptojë, le ta kuptojë!».

‖Mk 10,13-16; ‖Lk 18,15-17

Jezusi dhe fëmijët

Lk 9,14 1Tim 4,14+ [13]Atëherë ia sollën disa fëmijë të vegjël që t'i bekonte e të lutej mbi
ta; porse nxënësit u bërtisnin. [14]Atëherë Jezusi u tha: «Lëni fëmijët e
Mt 18,3-4; 1Pjt 2,1-2 mos ua ndaloni të vijnë tek unë! Sepse atyre që janë si këta u përket
Mbretëria e qiellit». [15]E, pasi i bekoi, shkoi prej andej.

‖Mk 10,17-22; ‖Lk 18,18-23

Djaloshi i pasur

Lk 10,25-28 [16]Kur qe, iu afrua një njeri dhe e pyeti: «Mësues, çfarë të mire më
duhet të bëj për të fituar jetën e pasosur?». [17]Ai i përgjigji: «Përse më
pyet për të mirën? Sepse vetëm Njëri është i mirë! Por, nëse do të hysh
në jetë, zbatoji urdhërimet!». [18]«E cilat?» - pyeti ai. Jezusi i tha: «Mos
Dal 20,12-16; vra! Mos the kurorën! Mos vidh! Mos bëj dëshmi të rrejshme! [19]Ndero
Lp 5,16-20; Rom 13,9 Mt 15,4+ babën e nënën tënde! Dhe duaje të afërmin tënd porsi vetvetën».
Lev 19,18 [20]Djaloshi i tha: «Të gjitha këto i kam zbatuar. Çka më mungon
Mt 5,3+ tjetër?». [21]Jezusi i përgjigji: «Nëse do të jesh i përsosur, shko, shit çka

në këtë vështrim, do të ishte përdorur një term tjetër, *moicheia* (kurorëshkelja). Përkundrazi, *porneia,* në këtë kontekst, duket se ka kuptimin teknik të *zenût* ose «prostitucioni», sikurse haset tek shkrimet rabinike lidhur me çdo bashkim që, për gradën farefisnore, ishte incest në bazë të Ligjit (Lev 18). Lidhje të tilla, realizuar ligjërisht ndër paganë, apo toleruar nga vetë Judenjtë për proselitët, kanë shkaktuar vështirësi kur këta persona u kthyen, në qarqet judaiko-të krishtera, legaliste sikurse ishte ambienti i Mateut: prej këndej doli urdhri për të prishur lidhje të tilla të parregullta që, në fund të fundit, ishin martesa të pavërteta. Sipas një tjetër zgjidhjeje, leja e akorduar nga klauzola nuk ka të bëjë me divorcin, por me «ndarjen» pa një martesë të dytë. Një institucion i tillë ishte i panjohur në judaizëm, por kërkesat e Jezusit duan më shumë se një zgjidhje të re dhe kjo është shprehur qartazi nga Pali në 1Kor 7,11.

19,12 Atyre që dëshirojnë t'i kushtohen tërësisht Mbretërisë Qiellore, Jezusi u bën thirrje për një vetëpërmbajtje të përjetshme.

19,16 *Mësues:* variant tjetër: «Mësues i mirë»; krh. Mk 10,17; Lk 18,18.

19,17 *vetëm Njëri është i mirë:* pra Hyji, sikurse saktësojnë edhe Marku dhe Luka, dhe këtu Vulg. – Një tjetër interpretim që vjen nga Mk 10,18 dhe Lk, 18,19: «Përse më thua i mirë? Askush nuk është i mirë përveç Hyjit të vetëm».

19,20 *i kam zbatuar:* shtesë: «që në rininë time»; krh. Mk dhe Lk.

19,21 Jezusi nuk themelon këtu një kategori «të përsosurish», që janë mbi të krishterët e zakonshëm. «Përsosmëria», që këtu merret parasysh, është ajo e ekonomisë së re, e cila e tejkalon të vjetrën

ke, faljau skamnorëve e ke për të pasur visar në qiell; pastaj eja e më ndiq mua!». [22]Por, kur djaloshi e dëgjoi këtë fjalë, shkoi i trishtuar, sepse kishte pasuri të mëdha. 6,19-21; 13,44-46

Rreziku i pasurive

[23]Atëherë Jezusi u tha nxënësve të vet: «Për të vërtetë po ju them: vështirë do të hyjë i pasuri në Mbretërinë e qiellit. Prapë po ju them: [24]është më lehtë të përshkohet devja nëpër vrimë të gjilpërës se i pasuri të hyjë në Mbretërinë e Hyjit». [25]Nxënësit, kur i dëgjuan këto fjalë, u habitën për së tepërmi dhe thoshin: «Vallë, atëherë, kush do të shpëtojë?». [26]Jezusi i shikoi dhe u tha: «Për njerëz është punë që s'bëhet, porse Hyji mund të bëjë gjithçka!». ‖Mk 10,23-27; ‖Lk 18,24-27 1Kor 1,26 Zan 18,14; Lk 1,37

Shpërblimi i premtuar për mohimin

[27]Atëherë Pjetri mori fjalën dhe e pyeti: «Qe, ne lamë çdo gjë dhe erdhëm pas teje, çka, pra, do të fitojmë?». [28]Jezusi u tha: «Për të vërtetë po ju them: ju që erdhët pas meje, në ripërtëritje të botës - kur Biri i njeriut të rrijë mbi fronin e lavdisë së vet - edhe ju do të rrini mbi dymbëdhjetë frone dhe do të gjykoni dymbëdhjetë fiset e Izraelit. [29]Edhe kushdo që të lërë, për dashuri të emrit tim, shtëpi ose vëllezër, ose motra, ose babë ose nënë, ose grua ose fëmijë, ose ara, do të marrë njëqind për një dhe do të fitojë jetën e pasosur. [30]Shumë prej atyre që janë të parët, do të jenë të fundit, kurse shumë prej atyre të fundit do të jenë të parët». ‖Mk 10,28-31; ‖Lk 18,28-30 Mt 4,20.22 Is 1,26; 49,6; Vap 1,6 ‖Lk 22,30; Dan 7,9v.22; 1Kor 6,2; Mt 18,18; Zb 3,21; 20,4 Mt 20,21 ‖Lk 13,30; Mt 20,16; 5,3+

Shëmbëlltyra e punëtorëve në vresht

20 [1]«Mbretëria e qiellit është e ngjashme me atë zotështëpie, i cili doli herët në mëngjes që të gjejë punëtorë për vreshtin e vet. [2]E, si u godit me punëtorët nga një denarë në ditë, i

dhe e përmbush (krh. Mt 5,17+). Të gjithë njerëzit janë njësoj të grishur në këtë përsosmëri (krh. Mt 5,48). Megjithatë, për të ndërtuar Mbretërinë, Jezusi ka nevojë për bashkëpunëtorë posaçërisht të gatshëm; pikërisht atyre, ai u kërkon që të heqin dorë në mënyrë rrënjësore prej çështjeve të familjes (8,21-22) dhe të pasurisë (8,19-20).

19,28 *ripërtëritje të botës:* është ripërtëritja mesianike që do të shfaqet në fund të botës, por që do të ketë nisur, në mënyrë shpirtërore, që me ngjalljen e Krishtit dhe me Mbretërinë e tij në Kishë (krh. Vap 3,21+). – *do të gjykoni:* në kuptimin biblik: do të «qeverisni». «Dymbëdhjetë fiset» përcaktojnë Izraelin e ri, Kishën.

19,29 *nënë...grua:* BJ ka vetëm «nënë» (krh. Lk 18,29).

20,1-16 Duke punësuar deri në mbrëmje të papunët dhe duke u dhënë atyre një rrogë të plotë, zotëria i vreshtit bëhet dëshmi e një mirësie që e tejkalon drejtësinë, pa e dëmtuar atë. I tillë është Zoti, i cili bën të hyjnë në Mbretërinë e tij edhe njerëzit të cilët u thirrën vonë, sikurse mëkatarët e paganët. Të thirrurit e orës së parë (Judenjtë që përfituan nga Besëlidhja që nga Abrahami) nuk duhet të skandalizohen.

çoi në vreshtin e vet. 3Pastaj doli edhe rreth orës nëntë të mëngjesit,
pa do të tjerë duke ndenjur të papunë në treg 4e u tha: "Shkoni edhe
ju në vreshtin tim e do t'ju jap sa të jetë e drejtë". 5Shkuan edhe ata.
Prapë doli rreth mesditës dhe rreth orës tre e bëri ashtu. 6Doli përsëri
rreth orës pesë pasdite, gjeti tjerë që po rrinin të papunë dhe u tha:
"Përse rrini këtu të papunë gjithë ditën?". 7Ata i përgjigjën: "Sepse
askush nuk na mori në punë". Ai u tha: "Shkoni edhe ju në vresht!".

Lev 19,13; Lp 24,14-15
8Si u bë mbrëmje, i zoti i vreshtit i tha kujdestarit të vet: "Thirri
punëtorët dhe jepu pagën - fillo prej atyre të fundit e deri në të parët".
9Erdhën kështu ata të të njëmbëdhjetës orë e morën secili nga një
denar. 10Kur erdhën të parët, menduan se do të marrin më shumë.
Por edhe ata morën nga një denar. 11Duke e marrë ankoheshin në
zotështëpinë 12e thoshin: "Këta të fundit punuan vetëm një orë e ti i
barazove me ne që mbartëm mundin e ditës e vapën". 13E ai i përgjigji
njërit prej tyre: "Mik, s'po të bëj padrejtësi! A nuk u godite me mua
nga një denar? 14Merr sa të përket e nisu! Unë dua t'i jap edhe këtij
Rom 9,19-21
të fundit sa ty! 15A nuk kam të drejtë të bëj me pasurinë time si më
pëlqen mua? Vallë a duhet të jesh ti smirëzi pse jam unë i mirë?".
Mt 19,30
16Kështu të fundit do të jenë të parët, e të parët të fundit!».

Paralajmërimi i tretë i mundimit

‖Mk 10,32-34; ‖Lk 18,31-33
17Kur Jezusi po ngjitej në Jerusalem, i mori veçmas të dymbëdhjetët
Mt 16,21; 17,12.22-23
dhe udhës u tha: 18«Që, po ngjitemi në Jerusalem dhe Biri i njeriut do
t'u dorëzohet kryepriftërinjve e skribëve. Ata do ta dënojnë me vdekje,
19e do ta dorëzojnë paganëve për ta vënë në lojë, për ta frushkulluar e
Vap 10,40+
për ta kryqëzuar. Por ai të tretën ditë do të ngjallet».

Kërkesa e nënës së bijve të Zebedeut

‖Mk 10,35-40
20Atëherë iu afrua nëna e bijve të Zebedeut me të bijtë dhe e
përshëndeti me fytyrë për dhe për t'i lypur diçka. 21Jezusi i tha: «Çka
Mt 19,28
dëshiron?». Ajo i përgjigji: «Urdhëro që këta të dy, bijtë e mi, të rrijnë
në Mbretërinë tënde njëri në të djathtën e tjetri në të majtën tënde».

20,3-6 rreth orës nëntë të mëngjesit: fj.fj.: «*rreth orës së tretë*». – rreth mesditës dhe rreth orës tre*: fj.fj.:* «*rreth orës së gjashtë dhe rreth orës së nëntë*». – rreth orës pesë pasdite: fj.fj. «*rreth orës së njëmbëdhjetë*» (është një orë pa u err). Sipas zakonit romak, dita ndahej në 12 orë (Gjn 11,9). *Hora prima* ishte ora e parë e agimit; *hora duodecima* ishte ora e fundit e dritës në perëndim; në mes gjendej *hora sexta* o *meridies* (mesdite). Zgjatja reale e orëve varej nga stina.

20,16 Disa shtojnë: «sepse shumë janë të grishur, por pak janë të zgjedhurit», me siguri në bazë të Mt 22,14.

20,21 Lidhur me Mbretërinë e Krishtit, apostujt presin një shfaqje të menjëhershme e të lavdishme që, në fakt, do të ndodhë me ardhjen e tij të dytë (krh. Mt 4,17+; Vap 1,6+).

22 Jezusi përgjigji: «Nuk dini çka lypni. A mundeni ta pini ju kelkun që unë do ta pi?». «Mundemi!» - i përgjigjën. 23 Jezusi vijoi: «Me të vërtetë ju do ta pini kelkun tim, por të më rrini njëri në të djathtë e tjetri në të majtë, nuk është në dorë time t'jua japë, por do t'u jepet atyre, për të cilët u bë gati prej Atit tim».

Mk 4,13+
Mt 26,39; Gjn 18,11

Krerët duhet të shërbejnë

24 Kur morën vesh të dhjetë tjerët, u zemëruan në dy vëllëzërit. 25 Atëherë Jezusi i thirri pranë vetës e u tha: «Ju e dini se sunduesit zotërojnë mbi popujt e vet e princat e tyre i mbajnë nën pushtet. 26 Porse, ndërmjet jush nuk duhet të jetë ashtu! Përkundrazi, ai që prej jush do të bëhet i madh, le të bëhet shërbëtori juaj, 27 kurse ai që ndër ju dëshiron të jetë i pari, le të bëhet skllavi juaj, 28 sikurse edhe Biri i njeriut, që s'erdhi për të qenë shërbyer, por për të shërbyer e për të flijuar jetën e vet si shpërblim për të gjithë!».

‖Mk 10,41-45; ‖Lk 22,24-27
Mk 9,35
Gjn 13,4-15
Mt 8,20+
26,28; Rom 5,6-21
1Tim 2,6

Dy të verbërit e Jerihonit

29 Kur po dilnin nga Jerihoni, iu vunë pas shumë njerëz. 30 Kur qe, dy të verbër, që rrinin në skaj të rrugës, si morën vesh se po kalonte Jezusi, ia filluan të bërtasin: «Zotëri, Biri i Davidit, ki mëshirë për ne!». 31 Populli u bërtiti të heshtnin, por ata klithën edhe më tepër: «Zotëri, Biri i Davidit, ki mëshirë për ne!». 32 Jezusi u ndal, i thirri dhe u tha: «Çka kërkoni të bëj për ju?». 33 Ata i përgjigjën: «Zotëri, që të na çelen sytë!». 34 Jezusi pati dhembshuri për ta e ua preku sytë. Ata menjëherë panë dhe u nisën pas tij.

‖Mk 10,46-52; ‖Lk 18,35-43
Mt 9,27-31
9,27+
8,3+

20,22 *ta pini ju kelkun:* metaforë biblike (krh. Is 51,17+) që i referohet mundimit të ardhshëm.

20,23 Jakobi, i biri i Zebedeut, u dënua me vdekje nga Herodi Agripa, rreth vitit 44 (Vap 12,2). Gjoni, vëllai i tij, megjithëse nuk u martirizua, jo më pak u bashkua me vuajtjet e Mësuesit. – *u bë gati prej Atit:* misioni i Krishtit mbi tokë nuk është të shpërndajë shpërblime njerëzve, por të pësojë për t'i shëlbuar (krh. Gjn 3,17; 12,47).

20,28 *shpërblim: [gr. lytron]* mëkatet e njerëzve shkaktojnë një borxh ndaj drejtësisë hyjnore, dënimin me vdekje sipas Ligjit (krh. 1Kor 15,56; 2Kor 3,7.9; Gal 3,13; Rom 8,3-4 si dhe shënimet). Për t'i çliruar nga kjo skllavëri e mëkatit dhe vdekjes (Rom 3,24+), Jezusi do të japë shpërblimin dhe do ta shlyejë borxhin, duke e paguar me derdhjen e gjakut të tij (1Kor 6,20; 7,23; Gal 3,13; 4,5 dhe shënimet), pra duke vdekur në vend të fajtorëve, ashtu sikurse qe shpallur për «Shërbëtorin e Zotit» (Is 53). Termi semit që përkthen «një shumicë» (Is 53,11v) i kundërvë Shëlbuesit të vetëm numrin e madh të të shpërblyerve, duke mos e nënkuptuar që ky numër të jetë i kufizuar (Rom 5,6-21; krh. Mt 26,28+). – *të gjithë:* disa dëshmitarë shtojnë këtu edhe një pjesë që me siguri vjen nga ndonjë prej ungjijve apokrifë: «Por ju, nga të vegjël kërkoni të bëheni të mëdhenj, dhe nga të mëdhenj bëheni të vegjël. Kur të shkoni në një gosti, ku jeni ftuar, mos zini vendet e nderit, sepse mund të ndodhë që të vijë dikush më i denjë se ti dhe kryeshërbëtori të të thotë: "Zmbrapsu", e kështu ti do të bëhesh me turp. Por nëse ti zë vendin më të ulët dhe vjen dikush më pak i denjë se ti, kryeshërbëtori do të të thotë: "Ngjitu më lart", dhe kjo do të jetë në dobinë tënde (krh. Lk 14,8-10).

Hyrja mesianike në Jerusalem

ǁMk 11,1-11; ǁLk 19,28-38; ǁGjn 12,12-16

21 [1]Kur iu afruan Jerusalemit e mbërritën në Betfage, në malin
Zak 14,4 e Ullinjve, atëherë Jezusi dërgoi dy nxënës [2]e u tha: «Shkoni
në fshat që është kundruall! Aty menjëherë do të gjeni një
gomare të lidhur e me të një gaç. Zgjidhni e m'i sillni! [3]Nëse ndokush
u thotë gjë, thoni: "Po i duhen zotërisë dhe menjëherë do t'i lëshojë".
[4]Ndodhi kështu që të shkonte në vend fjala e profetit që thotë:

Is 62,11;Zak 9,9+ [5]*Thoni bijës së Sionit:*
ja, Mbreti yt po vjen te ti
Mt 11,29 *i butë, kalor mbi gomare*
Zan 49,11 *e mbi gaç, zog të gomares.*

1Mbr 1,33 2Mbr 9,13 [6]Nxënësit shkuan e bënë siç u urdhëroi Jezusi, [7]sollën gomaren e
kërriçin. Mbi ta vunë petkat e veta, e Jezusi hypi mbi to. [8]Moria e
popullit shtroi petkat e veta gjatë rrugës e tjerët thenin degë lisash
dhe i qitnin rrugës, [9]e populli, që shkonte para e pas tij, brohoriste:

Mt 9,27+; Ps 118,25-26; Vap 2,33+ *Hosana Birit të Davidit!*
Bekuar qoftë ai që vjen në Emër të Zotit!
Hosana në qiejt më të lartat!

[10]Kur Jezusi hyri në Jerusalem, mbarë qyteti u çua në këmbë dhe
Mt 16,14+ pyeste: «Kush është?». [11]E turma i përgjigjej: «Ky është Profeti, Jezusi
prej Nazaretit të Galilesë!».

Jezusi i dëbon tregtarët nga Tempulli

ǁMk 11,11.15-17; ǁLk 19,45-46; ǁGjn 2,14-16

[12]Pastaj Jezusi hyri në Tempull dhe i dëboi të gjithë ata që shitnin
Zak 14,21 e blenin në Tempull. Këmbyesve të të hollave ua përmbysi tavolinat
Neh 13,7v e shitësve të pëllumbave bankat. [13]Dhe u tha: «Shkrimi shenjt thotë:

Is 56,7 *Shtëpia ime do të jetë shtëpi urate,*
Jer 7,11 *ndërsa ju po e shndërroni në shpellë cubash!».*

Mt 11,5 Lev 21,16-23; 2Sam 5,8 (LXX) [14]Në Tempull iu paraqitën të verbët e të çalë dhe i shëroi. [15]Kur
kryepriftërinjtë e skribët panë mrekullitë që bëri dhe djelmoshat që

21,5 *Mbreti yt po vjen te ti:* në mendimin e profetit, një paraqitje kaq modeste e Mbretit mesianik, pasqyronte karakterin e përvuajtur e paqësor të Mbretërisë së tij. Mateu këtë profeci ia vë Jezusit, Mesisë së përvuajtur.

21,9 *Hosana:* term hebraik (sipas kuptimit origjinal: «Shpëto pra») që u kthye në një brohoritje (krh. Ps 118,26+).

21,12 *shitnin e blenin në Tempull:* ata i furnizonin pelegrinët me para dhe fli për oferta. Megjithatë, ky zakon i ligjshëm linte hapësirë për abuzime.

po brohorisnin në Tempull: «Hosana Birit të Davidit!» u zemëruan
16dhe i thanë: «A po dëgjon, ç'po thonë këta?». «Po, si jo!? - u përgjigji Gjn 12,19
Jezusi - Po ju, a kurrë nuk keni lexuar:

Prej gojës së foshnjave e të ferishteve
ia përgatite lavdinë vetës?». Ps 8,3 (LXX); Ur 10,21; Mt 11,25

17Atëherë i la, doli nga qyteti për të shkuar në Betani dhe atje e Lk 21,37
kaloi natën.

Fiku i shterpë dhe i tharë. Fe dhe lutje

ǁMk 11,12-14.20-24

18E në mëngjes, kur po kthehej në qytet, u urit. 19Përngjat rrugës pa
një fik dhe iu afrua, porse, pasi në të nuk gjeti tjetër përveç gjethesh, Kk 2,13; Jer 8,13;
i tha: «Kokërr më prej teje kurrë e për këtë jetë mos u lidhtë!». Dhe Lk 13,6-9
menjëherë u tha fiku. 20Nxënësit, kur e panë këtë gjë, u habitën e Jer 50,39; Oz 9,16;
thanë: «Si mundi të thahej aq menjëherë fiku?!». 21Jezusi u përgjigji: Hab 3,17; Mt 3,10; 8,3+
«Për të vërtetë po ju them: në paçit fe dhe në mos dyshoshit, do të bëni =Mt 17,20; ǁLk 17,6;
jo vetëm sa iu bë fikut, por edhe nëse i thoni këtij mali: "Çohu e hidhu Mt 8,10+; Rom 4,20;
në det", do të bëhet ashtu. 22Dhe nëse besoni, do të fitoni gjithçka të Jak 1,5
kërkoni me uratë». Mt 7,7-11

Pyetja e Judenjve mbi autoritetin e Jezusit

ǁMk 11,27-33;
ǁLk 20,1-8

23Kur Jezusi hyri në Tempull e aty po mësonte, iu afruan
kryepriftërinjtë e pleqtë e popullit dhe i thanë: «Me ç'pushtet je duke Gjn 2,18; Mt 28,18
bërë kështu? Kush ta dha këtë pushtet?». 24Ai u përgjigji: «Edhe
unë do t'ju bëj një pyetje të vetme. Nëse ju më përgjigjni, edhe vetë
do t'ju tregoj me ç'pushtet i bëj këto. 25Nga ishte pagëzimi i Gjonit:
nga Qielli apo nga njerëzit?». Por ata mendonin në vete: «Në qoftë se Gjn 3,27
themi: "nga Qielli", ai do të na thotë: "përse atëherë nuk i besuat?" 26e Mt 21,32
nëse i përgjigjim: "prej njerëzve", kemi frikë popullin, sepse të gjithë 21,46
e mbajnë Gjonin profet». 27Atëherë i përgjigjën: «Nuk dimë!». «As unë, 14,5; 16,14+
pra, - u tha ai - s'po ju tregoj me ç'pushtet i bëj këto vepra!»

Shëmbëlltyra e dy djemve

28«Më thoni si e mendoni këtë gjë: një njeri kishte dy djem. Iu drejtua Lk 15,11v
të parit e i tha: "Biro, dil sot e puno në vresht!". 29Ai i përgjigji: "Nuk
dua"; pastaj ndërroi mendim dhe shkoi. 30Atëherë iu drejtua të dytit

21,19 «Nuk ishte stina e fiqve», thotë Marku; Jezusi deshi të bënte një gjest simbolik sikurse kishin vepruar profetët (Jer 18,1+) për t'i bërë thirrje Izraelit të pabindur të jetë i kujdesshëm (krh. Jer 8,13).

21,23 *Me ç'pushtet je duke bërë kështu:* veprat e pazakonta të cilat Jezusi guxoi t'i kryente pikërisht në Tempull: triumf mesianik, dëbim i tregtarëve dhe shërim i të sëmurëve.

po ashtu. Ai i përgjigji: “Unë do ta bëj, imzot”; por nuk shkoi. 31Cili
prej të dyve e kreu vullnetin e t’et?». I thanë: «I pari!». «Përnjëmend
Lk 18,9-14; po ju them - vazhdoi Jezusi - tagrambledhësit e laviret para jush hynë
‖Lk 7,29-30 në Mbretërinë e Hyjit. 32Sepse, erdhi Gjoni ndër ju udhës së drejtësisë
Fu 8,20; 12,28; 21,21 (LXX) e ju nuk i besuat, tagrambledhësit e laviret i besuan, ndërsa ju, edhe
Lk 7,37-50; 19,1-10 pasi i patë këto, nuk u penduat për t’i besuar.

Shëmbëlltyra e vreshtarëve vrasës

‖Mk 12,1-12; ‖Lk 20,9-19

33Dëgjoni shëmbëlltyrën tjetër: Ishte një zotshtëpie që kishte
Is 5,1+ mbjellë një vresht. E thuri me gardh, punoi shtrydhësin e rrushit,
2Mbr 9,17-24; Kk 4,4 ndërtoi kullën, ua dha vreshtarëve ta punojnë për gjysmë dhe shkoi
në vend të huaj. 34Kur u afrua koha e të vjelave, dërgoi te vreshtarët
Mt 22,3; Nr 22,14.15.37 shërbëtorët e vet për të marrë frytin që i takonte. 35Vreshtarët i kapën
Mt 22,6; 2Kro 24,19; shërbëtorët: njërin e rrahën, një tjetër e mbytën e një tjetër e vranë me
Jer 7,25v; 25,4; Neh 9,26 gurë. 36Prapë dërgoi shërbëtorë të tjerë, më shumë se të parët, porse
Gjn 3,16-17; 1Gjn 4,9 edhe atyre ua bënë ashtu. 37Në fund dërgoi të birin duke menduar: “Do
Gal 3,16; 4,7; Heb 1,2 Fu 1,11v të kenë nderim ndaj djalit tim!”. 38Porse vreshtarët, kur e panë djalin i
thanë njëri tjetrit: “Ky është trashëgimtari! Ejani ta vrasim dhe neve
Heb 13,12 Zan 4,8 do të na mbesë pasuria e tij”. 39E kapën, e qitën jashtë vreshtit dhe
e vranë. 40Tashti, kur të vijë i zoti i vreshtit, çka do t’u bëjë këtyre
vreshtarëve?». 41I përgjigjën: «Të këqijtë do t’i zhbijë keqas e vreshtin
e vet do t’ua japë vreshtarëve tjerë, të cilët do t’i japin frytin posa të
vijë koha e të vjelave». 42Jezusi u tha: «A nuk e lexuat asnjë herë në
Shkrimin shenjt:

Ps 118,22-23; Is 28,16; Vap 2,33+; Rom 9,33; Ef 2,20; 1 Pjt 2,4-8

Guri që ndërtuesit e qitën jashtë përdorimit
u bë guri i këndit;
kjo është vepër e Zotit,
se ç’mrekulli në sytë tanë?

Sir 49,5-7; Vap 13,5+; Dan 2,34v.44v; 7,27 Rom 11,11

43Prandaj - po ju them - juve do t’ju hiqet dore Mbretëria e Hyjit e
do t’i jepet një populli që i prodhon frytet e saja!» [44Ai që të bjerë mbi

21,32 *udhës së drejtësisë:* shprehje biblike: përputhja e veprimtarisë së njeriut me vullnetin e Hyjit e bën njeriun «të drejtë». Gjoni kështu jetoi dhe predikoi.

21,33-46 Më shumë se *shëmbëlltyrë* është «alegori», sepse çdo pjesë e tregimit ka domethënien e vet: zotshtëpie është Hyji; vreshti është populli i zgjedhur, Izraeli (krh. Is 5,1+); shërbëtorët janë profetët; biri, Jezusi, i vrarë jashtë mureve të Jerusalemit; vreshtarët vrasës, Hebrenjtë që nuk besojnë; populli tjetër të cilit do t’i jepet vreshti, paganët dhe Hebrenjtë besimtarë.

21,43 Ky rresht i përshtatet këndvështrimit të Mateut, sipas të cilit Kisha është brezni e re e besimtarëve, që do të zërë vendin e Izraelit (krh. Jer 7,27-28).

21,44 Ky rresht mungon në dshk. perëndimore, ndoshta për shkak se dorëshkruesit shihnin aty një përsëritje të Lk 20,18, por duhet ruajtur pasi e bën më të qartë aluzionin për Dan 2,34v.44v.

këtë gurë do të copëtohet, kurse ai, mbi të cilin të bjerë ky gur do ta thërmojë.]

45Kryeprfitërinjtë e farisenjtë, kur i dëgjuan shëmbëlltyrat e tija, e morën vesh se po fliste për ta. 46Kërkonin ta zinin, por e dronin popullin sepse e mbante për profet. Mt 21,26 16,14+

Shëmbëlltyra e banketit të dasmës

ll Lk 14,16-24; Mt 8,11+; Fu 9,1-6

22 1Jezusi filloi prapë t'u flasë në shëmbëlltyra. Thoshte: 2«Mbretëria e qiellit është e ngjashme me mbretin që bëri dasmë për djalin e vet. 3Mbreti dërgoi shërbëtorët e vet për të grishur të ftuarit në dasmë. Por ata nuk deshën të vijnë. 4Dërgoi përsëri shërbëtorë të tjerë duke thënë: "Thoni të ftuarve: gostinë e kam gati: i preva demat e mi e bagëtitë e majura! Gjithçka është gati! Ejani në dasmë!". 5Por ata nuk ia vunë veshin e shkuan: kush në arën e vet e kush në tregti të vet. 6Të tjerët, mandej, i zunë shërbëtorët e tij, i munduan e i vranë. Is 25,6-10 Mt 21,34 21,35

7Për këtë punë mbreti u zemërua, dërgoi ushtrinë e vet, i vrau ata gjakësorë dhe e dogj qytetin e tyre. 8Atëherë u tha shërbëtorëve të vet: "Dasma njëmend është gati, por të ftuarit nuk qenë të denjë. 9Shkoni, pra, në udhëkryqe e, këdo që të gjeni, thirreni në dasmë!". 10Shërbëtorët dolën nëpër udhë dhe i sollën të gjithë ata që gjetën: të mirë e të këqij. Kështu salloni i dasmës u mbush me të ftuar. 11Atëherë hyri edhe mbreti për t'i parë të ftuarit. Vuri re aty njërin që s'e kishte veshur petkun e dasmës. I tha: 12"Mik, si hyre këtu pa pasur petkun e dasmës?". Ai s'e çeli gojën. 13Atëherë mbreti u tha shërbëtorëve: "Lidheni këmbësh e duarsh e qiteni jashtë në terr, ku do të jetë vaj e kërcëllim dhëmbësh!". 14Sepse, shumë janë të grishur, por pak janë të zgjedhur». 2Sam 10,1–11,1 2Sam 12,26-31 Is 64,10; Zb 17,16 Zb 19,9 Zb 19,7 Mt 13,38.47v Zb 19,8 Ur 4,19 Ur 17,2; Mt 8,12+

22,1-14 Shëmbëlltyrë e mbushur me pjesë alegorike sikurse edhe e mëparshmja, dhe që mbart të njëjtin mësim: mbreti është Hyji; gostia e dasmës është lumturia mesianike; biri i mbretit është Mesia; shërbëtorët janë profetët dhe apostujt; të ftuarit që nuk ia vënë veshin dhe i përbuzin janë Judenjtë; të thirrurit nga udhëkryqet janë mëkatarët dhe paganët; djegia i qytetit është shkatërrimi i Jerusalemit. – Duke filluar që nga rr 11, skena ndryshon dhe i referohet gjykimit të fundit. Duket se Mateu të ketë ndërthurur dy shëmbëlltyra, njëra është analoge me Lk 14,16-24, dhe tjetra, përfundimi i së cilës gjendet në rr 11v: njeriu që i përgjigjet ftesës, duhet të ketë veshur petkun e dasmës; feja duhet shoqëruar me veprat e drejtësisë (krh. Mt 3,8; 5,20; 7,21v; 13,47v; 21,28v).

22,14 *shumë janë të grishur:* kjo shprehje duket se lidhet më tepër me pjesën e parë të shëmbëlltyrës sesa me të dytën. Nuk bëhet fjalë për të përzgjedhurit në përgjithësi, por për Judenjtë, të ftuarit e parë. Shëmbëlltyra nuk thotë, por as nuk e përjashton, se «një pakicë» ndër ta të jenë përgjigjur dhe të jenë të zgjedhurit (krh. Mt 24,22+).

Taksa e Cezarit

||Mk 12,13-17; ||Lk 20,20-26

15Atëherë farisenjtë u ndanë në një anë dhe u këshilluan si ta zënë
Lk 11,54 gabim në fjalë. 16Dërguan nxënësit e vet bashkë me herodianë për t'i
thënë: «Mësues, ne e dimë se ti gjithmonë flet të vërtetën dhe se me
të vërtetë e mëson udhën e Hyjit pa marrë parasysh kush është kush:
Zan 18,19; Ps 25,9; 51,15 ti nuk këqyr ç'pozitë kanë njerëzit! 17Na thuaj, pra, si mendon ti: a
1Sam 16,7 është e lejueshme t'i paguhet Cezarit tatimi apo jo?». 18Jezusi, duke
e njohur mirë djallëzinë e tyre, tha: «Shtiracakë, pse po më sprovoni?
19Ma tregoni monedhën e tatimit!». 20Ata ia sollën një denar. «E kujt
është - u tha - kjo fytyrë e ky mbishkrim?». 21«E Cezarit!» - i përgjigjën
Rom 13,7 ata. Atëherë Jezusi u tha: «Jepni, pra, Cezarit çka i përket Cezarit e
Hyjit çka i përket Hyjit». 22Kur e dëgjuan përgjigjen, u habitën, e lanë
dhe shkuan.

Ringjallja e të vdekurve

||Mk 12,18-27; ||Lk 20,27-40

23Atë ditë erdhën tek ai disa saducenj që thonë se nuk ka ringjallje
1Kor 15,12 të të vdekurish. Ata e pyetën: 24«Mësues! Moisiu tha: Nëse ndokush
Zan 38,8; Lp 25,5+ vdes pa lënë fëmijë, i vëllai le të martohet me gruan e tij për t'i lindur
vëllait të vet trashëgimtarë. 25Tashti, ndër ne ishin shtatë vëllezër. I
pari u martua e vdiq e, pasi nuk pati fëmijë, ia la gruan vëllait të vet.
26Kështu ndodhi me të dytin, me të tretin... deri tek i shtati. 27Dikur,
pas të gjithëve, vdiq edhe gruaja. 28Në ringjallje, pra, gruaja e cilit
ndër këta të shtatë do të jetë? Sepse, të gjithë e patën grua!». 29«Ju
jeni gabim - u përgjigji Jezusi - sepse nuk e merrni vesh Shkrimin
shenjt as pushtetin e Perëndisë. 30Sepse, në ringjallje as meshkujt
Ur 5,5; Kol 1,12+ s'marrin gra as femrat burra, por janë porsi engjëjt e Hyjit në qiell.
31E përsa i përket ringjalljes së të vdekurvet a nuk keni lexuar çka ju
Dal 3,6 tha Hyji? 32Unë jam Hyji i Abrahamit, Hyji i Izakut, Hyji i Jakobit?
Ai nuk është Hyji i të vdekurvet, por i të gjallëvet!». 33Kur e dëgjoi

22,16 *herodianë:* partizanët e dinastisë së Herodit (Mk 3,6+), më të përshtatshmit për t'i thënë autoritetit romak fjalën armiqësore kundër Cezarit, të cilën shpresonin se do ta shtynin Jezusin ta thoshte.

22,21 *jepni pra Cesarit:* meqënëse praktikisht e pranojnë autoritetin dhe përfitimet e pushtetit romak, simbol i të cilit është kjo monedhë, ata mund dhe duhet t'ia kthejnë nderin e bindjes dhe të mirave të tyre, pa cenuar atë që, nga ana tjetër, i detyrohen autoritetit më të lartë të Zotit.

22,23 *saducenj:* ky sekt (Mt 3,7+) i përmbahej rreptësisht traditës së shkruar,sidomos Pesëlibërshit, dhe thoshte me siguri se, në të, nuk gjendej doktrina e ringjalljes së trupit (krh. 2Mak 7,9+). Farisenjtë i kundërviheshin atyre në këtë pikë (krh. Vap 4,1+; 23,8+).

22,32 *nuk është Hyji i të vdekurve:* kur Hyji i jep mbrojtjen e tij një individi apo një populli duke u bërë «Hyji i tij», kjo kurrsesi nuk mund të ndodhë në mënyrë të papërsosur dhe kalimtare, duke e lënë njeriun të rikthehet tek hiçi. Kjo kërkesë për përjetësinë nga ana e dashurisë hyjnore nuk u perceptua aq qartë në fillimet e zbulesës biblike, prej nga rridhte mendimi për një *sheol* pa ringjallje (Is 38,10-20;

populli, u mrekullua nga mësimi i tij.

Më i madhi urdhërim

||Mk 12,28-31; ||Lk 10,25-28; Gjn 13,34-35+

34Farisenjtë, kur morën vesh se ua mbylli gojën saducenjve, u
bashkuan 35dhe njëri sish [mësues Ligji], për ta vënë në provë, e
pyeti: 36«Mësues, cili është më i madhi urdhërim i Ligjit?». 37Jezusi
përgjigji: «Duaje Zotin, Hyjin tënd, me gjithë zemrën tënde, me gjithë Lp 6,5; Joz 22,5
shpirtin tënd e me gjithë mendjen tënde! 38Ky është më i madhi dhe
i pari urdhërim. 39I dyti është i barabartë me të: Duaje të afërmin Lev 19,18.34
tënd porsi vetveten! 40Në këto dy urdhërime varet i tërë Ligji dhe Rom 13,8-10; Gal 5,14
Profetët».

Krishti, bir dhe Zotëri i Davidit

||Mk 12,35-37; ||Lk 20,41-44

41Kur u bashkuan farisenjtë, Jezusi i pyeti: 42«Çka mendoni për
Mesinë? Biri i kujt është?». «I Davidit» - i përgjigjën ata. 43Ai u tha: 2Sam 7,1+; Mt 9,27+
«E si atëherë Davidi, i shndritur prej Shpirtit Shenjt, e quan Zotërinë
e vet, kur thotë:

> 44*I tha Zoti Zotërisë së tim: Rri në të djathtën time*
> *deri t'i vë armiqtë e tu shtrojë të këmbëve të tua?*

Ps 110,1; Mt 26,64p Vap 2,33+.34v; Heb 1,13

45E nëse Davidi e mban për Zotëri të vetin, si mund ta ketë bir?».
46Asnjëri s'qe i zoti t'i përgjigjë asnjë fjalë. E, që prej kësaj dite, askush ||Mk 12,34; ||Lk 20,40
s'guxoi ta pyesë më.

Ps 6,6; 88,11-13), ndaj të cilit saducenjtë, me tradicionalizmin e tyre konservator (Vap 23,8+), pretendonin t'i mbeteshin besnik. Por përparimi i zbulesës, pak nga pak, kupton dhe plotëson këtë kërkesë (Ps 16,10-11; 49,16; 73,24), duke shpallur rikthimin në jetë (Ur 3,1-9) të tërë njeriut, që shpëtohet edhe në trupin e vet (Dan 12,2-3; 2Mak 7,9v; 12,43-46; 14,46). Është pikërisht ky zbulim i fundit, të cilin Jezusi e sanksionon me interpretimin e tij të Dal 3,6.

22,35 *njëri sish:* shtesë: «mësues Ligji», me siguri marrë nga Lk 10,25.

22,39 Këto dy urdhërime të dashurisë për Hyjin e për të afërmin, gjenden po së bashku edhe tek *Didachè* 1,2 që ndoshta mund të rrjedhë nga një traktat judaik mbi Dy Udhët (krh. Mt 7,13+).

22,45 *E nëse Davidi e mban për Zotëri të vetin, si mund ta ketë bir:* përgjigjja e drejtë do të kishte qenë: megjithëse është pasardhës i Davidit për nga origjina njerëzore (krh. Mt 1,1-17), Mesia kishte gjithashtu edhe një natyrë hyjnore që e bënte më të madh se Davidin dhe që vetë Davidi e kishte profetizuar.

2. FJALIMET E FUNDIT

Qortimi i skribëve e farisenjve

Mk 12,38-40; Lk 11,39-52; 20,45-57
Dal 17,12.16
Lp 17,10
Rom 2,17-24
‖Lk 11,46; Mt 11,28
6,1-18; Am 4,5
‖Mk 12,38-39; ‖Lk 20,46; 11,43; 14,7
Jer 31,34; Gjn 13,13
Vap 22,1; 1Gjn 2,14
Mal 2,8-10
=Mt 20,26
‖Lk 14,11; 18,14
Mt 18,4; Lk 1,52-53

23 [1]Atëherë Jezusi i tha turmës dhe nxënësve të vet: [2]«Në katedrën e Moisiut ndenjën skribët e farisenjtë. [3]Pra, ju duhet t'i dëgjoni e të zbatoni gjithçka t'ju thonë, por mos bëni si bëjnë ata. Ata nuk veprojnë siç thonë. [4]Ata lidhin barrë të rënda që mezi mund të mbaren dhe ua ngarkojnë njerëzve në krahë, kurse vetë as me gisht nuk i luajnë. [5]Mandej të gjitha veprat e veta i bëjnë me qëllim që t'i shohin njerëzit. Këndej i zgjerojnë filakteritë e veta dhe i zgjasin thekët. [6]Në gosti dëshirojnë kryet e vendit, në sinagoga vendet e para, [7]përshëndetjet në sheshe dhe të quhen prej njerëzve "rabbi". [8]Ju mos lejoni t'ju quajnë rabbi, sepse vetëm njëri është Mësuesi juaj, kurse ju të gjithë jeni vëllëzër. [9]Dhe përmbi tokë mos thirrni askënd "Atë", sepse keni vetëm një Atë - atë që është në qiell! [10]Gjithashtu mos lejoni t'ju quajnë "udhëheqës" - sepse keni vetëm një Udhëheqës - Krishtin! [11]Më i madhi ndër ju le të jetë shërbëtori juaj. [12]Sepse, kush krenohet, do të përvuhet e kush përvuhet do të lartësohet.

23,1–25,46 Fjalimi eskatologjik i Mateut gërsheton shpalljen e rrënimit të Jerusalemit me shpalljen e fundit të kohërave. Fjalimi i Markut, i lidhur vetëm me ngjarjen e parë, plotësohet kështu: 1) me shtesën e rr 26-28.37-41, marrë nga një fjalim mbi Ditën e Birit të njeriut që edhe Luka e përdor sipas pikëpamjes së vet (Lk 17,22-37); 2) me disa ndryshime të vogla të cilat fusin temën e «paruzisë» (vetëm në rr 3.27.37.39 e askund tjetër në Ungjij, krh. Mt 24,3+; 1Kor 15,23+), atë të «fundit të botës» (rr 3; krh. Mt 13,39.40.49) dhe të «shenjës së Birit të njeriut», që do të çudisë të gjithë popujt e botës (rr 30); 3) me shtesën, në fund, të shëmbëlltyrave mbi vigjilencën (Mt 24,42–25,30), të cilat përgatisin ardhjen e Jezusit dhe Gjyqin e madh eskatologjik (Mt 25,31-46). A shënon rrënimi i Jerusalemit fundin e një periudhe dhe përurimin e një periudhe të re në histori?

23,3 *gjithçka t'ju thonë:* meqë përçojnë doktrinën tradicionale të marrë nga Moisiu. Por kjo gjë nuk do të thotë aspak që të pranohen interpretimet e tyre personale, për të cilat Jezusi e ka treguar diku tjetër se çfarë duhet menduar (krh. Mt 15,1-20; 16,6; 19,3-9).

23,5 *filakteritë:* kuti të vogla në të cilat ndryeshin fjalët thelbësore të Ligjit, të cilat Judenjtë i lidhnin në krah apo në ballë, duke iu bindur urdhrit të vetë Ligjit (shih Dal 13,9.16; Lp 6,8; 11,18).– *thekët:* fije të vëna në cepat e mantelit (krh. Nr 15,38+; Mt 9,20).

23,7 *rabbì:* fjalë hebraike që do të thotë «mësuesi im», «zotëria im», në përshtatje me aramaike «ribboni, rabbuni», titull nderi sikurse «imzot»; më vonë, pas vitit 70 mbas K., u bë titull i zakonshëm i mësuesve judeas, sikurse në këtë pjesë. Lidhur me përdorimin e lashtë, shih Mk 9,5p.

23,8-12 Këta rr, që u drejtohen vetëm nxënësve, me siguri fillimisht nuk i përkisnin të njëjtit fjalim.

23,9 *Atë:* në aramaisht *abba,* një tjetër titull nderi.

23,10 *udhëheqës:* gr.: *kathegetai*, që mund të përkthehet: «mësuesit»; Vulg.: *magistri*; BJ parapëlqen: «drejtuesit». Jezusi ndoshta bën aluzion për kreun fetar të bashkësisë së Kumranit, «drejtuesin e drejtë», që quhej zakonisht «mësues i drejtësisë».

Shtatë mallkime skribëve dhe farisnjeve

[13]Vaj për ju, skribë e farisenj, shtiracakë, sepse ua mbyllni njerëzve derën e Mbretërisë së qiellit! Ju vetë nuk hyni as nuk i lini të hyjnë ata që duan të hyjnë! [14]

[15]Vaj për ju, skribë e farisenj, shtiracakë, që kërkoni det e tokë për të fituar një proselit e, kur kthehet, e bëni bir të ferrit dy herë më të keq se veten!

[16]Vaj për ju, udhëheqës të verbër, që thoni: "Nëse ndokush betohet me Tempull, ai betim s'detyron, por, nëse betohet me arin e Tempullit, atëherë e detyron betimi". [17]Të marrë e të verbër! Po cili është më i madh: ari apo Tempulli, që e shenjtëron arin? [18]Ju thoni edhe: "Kush betohet me lter s'detyron ai betim, porse, kush betohet me dhuratën që është mbi lter, atëherë e detyron betimi!". [19]Të verbër! Po çka është më e madhe: dhurata apo lteri që e shenjtëron dhuratën? [20]Tashti kush betohet me lter, betohet me të dhe me krejt çka ka në të! [21]Kush betohet me Tempull, betohet me të dhe me Atë që banon në të. [22]Kush betohet me Qiell, betohet me fronin e Hyjit dhe me Atë që rri në të.

[23]Vaj për ju, skribë e farisenj, shtiracakë, që lani të dhjetën e mendrës, të murajës e të kimit, por lini mbas dore atë që është më e rëndësishme në Ligj: drejtësinë, mëshirën e besnikërinë! Këtë është dashur ta bëni e nga ajo e para s'është dashur të hiqni dorë. [24]Udhëheqës të verbër! Ju shtrydhni mushkonjën e kapërdini gamilen!

[25]Vaj për ju, skribë e farisenj, shtiracakë, sepse pastroni anën e jashtme të gotës e të enës, ndërsa përbrenda janë plot rrëmbime e papërkorrëri! [26]Farise i verbët! Pastro më parë brendinë e gotës, që edhe përjashta të jetë e pastër!

[27]Vaj për ju, skribë e farisenj, shtiracakë, që u përngjani varrezave të zbardhuara me gëlqere, që duken përjashta të bukura e përbrenda janë plot eshtra të të vdekurish me gjithfarë ndyrësie. [28]Kështu edhe ju përjashta njerëzve u dukeni të drejtë, kurse përbrenda jeni krejt hipokrizi e padrejtësi.

Mt 6,9+; ‖Lk 11,39-48.52; Is 5,8-25; Jer 8,8; Hab 2,6-18 Mal 2,8

Mt 18,9+

15,14; Gjn 9,38-41; Rom 2,19

Dal 29,37

Mt 5,33-37

Am 5,21+ Lp 14,22+

Zak 7,9

Lev 11,4

Mk 7,4

Mt 15,17; 17,19-26; Gjn 9,39-41

Vap 23,3

Lk 16,15

Mt 7,23; 13,41; 24,12

23,13 Kërkesat e kazuistikës rabinike e vështirësonin zbatimin e Ligjit.

23,14 Rresht i lënë jashtë nga disa kode të rëndësishëm dhe nga neovulg. Thotë: «Vaj për ju, skribë e farisenj, shtiracakë, që i përlani pasuritë e të vejave ndërsa me shtiraki bëni lutje të gjata. Për këtë do të merrni dënim më të rëndë». Kjo shtesë, marrë nga Mk 12,40; Lk 20,47, e çon në tetë numrin e *shtatë* mallkimeve (krh. Mt 6,9+).

23,15 *proselit:* pagani i kthyer në judaizëm. Proselitizmi judaik, në botën greko-romake, ishte shumë aktiv (krh. Vap 2,11+).

23,16 *thoni:* këtu bëhet fjalë për kushtet. Për t'i zgjidhur ata të cilët kishin bërë kushte me pakujdesi, rabinët përdornin argumente të stërholluara.

23,23 Urdhrin e Moisiut të të dhjetës, që duhej marrë nga prodhimet e tokës, rabinët, në mënyrë të tepruar, ia vinin edhe bimëve më të parëndësishme.

23,25 *përbrenda janë plot:* sipas një var. tjetër: «përbrenda ju jeni plot». – *papërkomëri:* hasen variante: «paudhësi», «papastërti», «lakmi».

[29]Vaj për ju, skribë e farisenj, shtiracakë, që u ndërtoni profetëve
varrezat e u stolisni të drejtëve monumentet [30]dhe thoni: "Të kishim
jetuar në kohën e etërve tanë, nuk do të kishim bashkëpunuar me ta
Vap 7,52 në vrasjen e profetëve". [31]Kështu ju vetë dëshmoni kundër vetvetes
1Sel 2,16 se jeni bijtë e atyre që vranë profetët. [32]Mirë, pra, kryeni ç'filluan
baballarët tuaj!

Vrasje e ndëshkime kërcënuese

Mt 3,7; 12,34 [33]Gjarpërinj, pjellë nepërkash! Si do t'i shpëtoni dënimit për ferr?!
‖Lk 11,49-51; 2Sam 12,1; Jer 7,25v; 25,4; Dan 12,3 1Sel 2,14-16; Mt 5,12 Zan 4,8.10; Fu 6,17; Jl 4,19; Gjn 1,14 Mt 27,25; Zb 16,6; 18,24 Lp 27,25 [34]Ja, pra, për këtë punë unë po dërgoj ndër ju profetë, dijetarë e njerëz
të shkolluar. Disa prej tyre do t'i vritni, do tjerë do t'i kryqëzoni e disa
tjerë do t'i frushkulloni në sinagoga tuaja e do t'i salvoni prej qyteti në
qytet [35]që të bjerë mbi ju tërë gjaku i drejtë që u derdh mbi tokë qysh
gjakut të Abelit të drejtë deri te gjaku i Zakarisë, birit të Barakisë që
ju e vratë ndërmjet shenjtërores e Iterit. [36]Për të vërtetë po ju them: të
gjitha këto do të bien mbi këtë brezni.

‖Lk 13,34-35

Qortimi i Jerusalemit

Mt 21,35; 22,6 [37]Jerusalem, Jerusalem, vrastar i profetëve e që me gurë i mbyt
ata që Hyji i dërgoi te ti! Sa herë desha t'i bashkoj fëmijët e tu sikurse
këlluka i bashkon zogjtë e vet nën krahë... por ju nuk deshët! [38]Që,
1Mbr 9,7v; Is 64,10v Jer 7,14; 12,7; 26,4-6; Ez 11,23; Gjn 2,19-21+; Tob 14,3-4 shtëpia juaj po ju lihet juve - e shkretë! [39]Jo, po, unë po ju them: nuk
do të më shihni më që tani e deri të thoni:

Ps 118,26; Vap 2,33+ *Bekuar qoftë ai që vjen në Emër të Zotit!».*

23,32 *kryeni ç'filluan:* aluzion për vdekjen e afërme të vetë Jezusit (krh. Mt 21,38v).

23,34 *profetë, dijetarë e njerëz të shkolluar (skrib):* terma me origjinë biblike, por që këtu përdoren duke iu referuar misionarëve të krishterë (krh. 10,41;13,52).

23,35 *Zakarisë:* ka shumë gjasa që ky emër i referohet Zakarisë së 2Kro 24,20-22. Vrasja e tij është e fundit që tregohet nga Bibla (duke qenë se 2Kro është libri i fundit i kanonit judaik), sikurse ajo e Abelit (Zan 4,8) është e para. – *Birit të Barakisë:* ndoshta është rezultat i një ngatërrimi me një Zakari tjetër (krh. Is 8,2 LXX; Zak 1,1). Ose këto fjalë mund të jenë një shënim i një kopisti.

23,37 *Jerusalem...vrastar i profetëve:* shih 1Mbr 19,10.14; Jer 26,20-23; 2Kro 24,20-22; 1Sel 2,15; Vap 7,52; Heb 11,37 dhe legjendat judaike apokrife. – *Sa herë:* aluzion për vizitat e përsëritura të Jezusit në Jerusalem, për të cilat Sinoptikët nuk thonë asgjë, por që përmenden nga Gjoni.

23,38 *e shkretë:* me S, C, D, Vulg., etj. (krh. Jer 22,5); është lënë jashtë nga të tjerë. Teksti këtu i referohet rrënimit të tempullit në 70.

23,39 *Bekuar... të Zotit:* këto fjalë, të cilat Lk 13,35 duket se ia referon hyrjes ditën e Larit, në kontekstin aktual të Mateut duket se i referohen një ardhjeje të mëtejshme të Krishtit në fund të kohërave. Edhe Hebrenjtë do ta mirëpresin këtë ardhje, sepse atëherë edhe ata do të jenë kthyer (krh. Rom 11,25v).

Shkatërrimi i Tempullit

‖Mk 13,1-4; ‖Lk 21,5-7

24 [1]Kur Jezusi doli nga Tempulli e po largohej, iu afruan nxënësit e tij për t'i treguar ndërtesat e Tempullit. [2]Ai u tha: «A po i shihni të gjitha këto? Për të vërtetë po ju them: këtu s'do të mbesë as gurë mbi gurë. Secili do të rrëzohet!».

Jer 7,14; 9,11

[3]Kur u ul të rrijë në malin e Ullinjve, iu afruan veçmas nxënësit e tij e i thanë: «Na trego kur do të ndodhin këto dhe cila është shenja e Ardhjes sate e i mbarimit të botës?».

Mt 13,39

Fillimi i dhimbjeve

‖Mk 13,5-13; ‖Lk 21,8-19

[4]Jezusi u përgjigji: «Ruajuni mos t'ju gënjejë kush, [5]sepse shumë do të vijnë nën emrin tim e do të thonë: "Unë jam Mesia!" e do të gënjejnë shumëkënd. [6]Do të dëgjoni për luftëra dhe për ushtima luftërash. Mos u kushtrimoni! Të gjitha këto do të ndodhin, por ende nuk do të jetë mbarimi! [7]Sepse do të ngritet një popull kundër një populli të tjetër e një mbretëri kundër një mbretërie të tjetër e do të jetë uri e tërmete në vende të ndryshme. [8]Të gjitha këto janë veçse nisma e mundimeve.

Dan 2,28

2Kro 15,6-7

Gjn 16,21; Rom 8,22; 1Sel 5,3; Zb 12,2

[9]Atëherë do t'ju mundojnë dhe do t'ju vrasin. Të gjithë popujt do t'ju urrejnë për shkak të emrit tim. [10]Atëherë shumë do ta lënë fenë. Do ta tradhtojnë njëri tjetrin dhe do ta urrejnë shoqi shoqin. [11]Do të ngriten shumë profetë të rrejshëm dhe shumëkënd do të gënjejnë. [12]E,

=Mt 10,22

10,21.35-36

2Sel 2,3
Lk 18,8
=Mt 10,22
26,13
Rom 10,18

24,3 *Ardhjes:* fjala greke(*parousia*) do të thotë: «prani»; në botën greko-romake përcaktonte vizitën zyrtare dhe solemne të një princi në një vend. Të krishterët e kanë huazuar si term teknik për t'ia përshtatur ardhjes së lavdishme të Krishtit (krh. 1Kor 15,23+). – *të botës:* BJ përkthen: «të erës»; në greqisht është *aion*, eon, epokë, erë: kjo fjalë përmban idenë apokaliptike, sipas të cilës historia e shëlbtimit ndahet në disa periudha ose eone, p.sh. nga krijimi (Adami) deri tek Abrahami; nga Abrahami tek Moisiu; nga Moisiu tek Davidi, nga Davidi tek mërgimi; nga mërgimi tek Mesia (krh. Mt 1,1-14). Seria e periudhave të botës nuk ishte e fiksuar me përpikëri. Risia e të krishterëve, në lidhje me këtë koncept, konsiston në idenë e dy ardhjeve të Mesisë: njëra në përvuajtje, tjetra në lavdi, me mbretërinë e Hyjit në tërësinë e saj. Ardhja e parë tashmë është kryer dhe përuron periudhën e Kishës. Ndërsa e dyta, pra Paruzia në kuptimin e ngushtë të fjalës, është lënë për të ardhmen. Ideja e një ardhjeje të dytë të Krishtit gjendet në BR, p.sh. te Gjn 14,3, por formulimi i qartë i saj nuk haset para shën Justinianit martir (*deutera parousia*).

24,5 *Unë jam Mesia:* para vitit 70, aventurierë të ndryshëm shtireshin si Mesia.

24,7 Sipas një shtese: «murtaja»(krh. Lk 21,11). – *tërmete:* krh. Is 8,21; 13,13; 19,2; Jer 21,9; 34,17; Ez 5,12; Am 4,6-11; 8,8; 2Kro 15,6.

24,8 *nisma e mundimeve:* BJ ka:«dhimbjet e lindjes»; krh. Is 13,8; 26,17; 66,7; Jer 6,24; 13,21; Oz 13,13; Mik 4,9-10. Ky imazh u përdor në judaizëm për të përshkruar periudhën e ankthit të madh që duhej t'i pararendte ardhjes së mbretërisë mesianike.

24,9-13 Këto rreshta ritrajtojnë tematikat e Mt 10,17-22 (që jep një paralelizëm letrar me Mk 13,9-13; Lk 21,12-19), por duke futur disa elemente të veçanta që duket se rikujtojnë përndjekjen e të krishterëve në Romën e Neronit pas zjarrit të 64 («të gjithë popujt do t'ju urrejnë, për shkak të Emrit tim»), dhe tradhtitë e urrejtjet e viktimave mes tyre («shumëkujt do t'i ftohet dashuria»); krh. Tacit, *Ann.* XV 44.

prej se do të marrë hov padrejtësia, shumëkujt do t'i ftohet dashuria.
13Por, ai që do të qëndrojë deri në fund, do të shëlbohet. 14Ky Ungjill
i Mbretërisë do të shpallet në mbarë botën, që kështu të gjithë popujt
ta kenë provën e së vërtetës së zbuluar. Atëherë do të vijë mbarimi.

‖Mk 13,14-23; ‖Lk 21,20-24 1Mak 1,54; Jer 13,27; 16,18; 32,34; Dan 9,27; 11,31; 12,11; 2Sel 2,3-4 Mt 11,24 Lk 17,31

Mundimi i madh i Jeruzalemit

15Kur, pra, të shihni se në vendin e shenjtë hypi në fron Shkretuesi
i Urrejtur, për të cilin foli Danieli profet - kush lexon, le ta kuptojë:
16atëherë ata që do të ndodhin në Jude, le të ikin në male. 17Kush
të ndodhet mbi pullaz, të mos zbresë për të marrë ndonjë send në
shtëpinë e vet. 18As ai që të ndodhet në arë, të mos kthehet për të
marrë petkun e vet. 19Por vaj për gra shtatzëna e për ato që do t'u
Jer 16,2 japin gji fëmijëve, në ato ditë! 20Lutuni që ikja juaj të mos jetë në
dimër ose të shtunën!

Dan 12,1; Zb 7,14 21Sepse atëherë do të jetë mjerim aq i madh, sa që mjerim të tillë
nuk ka pasur qysh se u krijua bota deri tani, as nuk do të ketë më!
22Dhe, po të mos shkurtoheshin ato ditë, askush nuk do të shpëtojë;
por, për hir të të zgjedhurve, do të shkurtohen ato ditë. 23Nëse atëherë
do t'ju thotë kush: "Ja, këtu është Mesia", apo: "Atje" - mos besoni!
Lp 13,2-6; 2Sel 2,3-4.9; Zb 13 24Sepse do të paraqiten mesi të rrejshëm e profetë të rrejshëm dhe do
të tregojnë shenja të mëdha e të çuditshme, aq sa t'i gënjejnë, po të
ishte e mundur, edhe të zgjedhurit. 25Ja, jua paralajmërova!

‖Lk 17,23-24

Ardhja e Birit të njeriut do të jetë e dukshme

26Prandaj, nëse ju thonë: "Ja, tek është në shkreti", mos luani vendit!
"Ja, tek është në dhomën e strehimit", mos besoni! 27Sepse Ardhja e
Gjn 7,27; Zb 19,11-21 Birit të njeriut do të jetë sikurse vetëtima që del në lindje e duket deri
‖Lk 17,37; Is 34,15; Jb 39,30; Mt 25,32 në perëndim! 28Ku të jetë coftina, aty do të mblidhen shqiponjat!

24,14 *në mbarë botën:* «bota e banuar» *(oikoumenê),* pra bota greko-romake. Duhet që të gjithë Judenjtë e perandorisë të dëgjojnë Lajmin e Mirë (krh. Vap 1,8+; Rom 10,18). Dhe në fakt Ungjilli arriti në të gjitha anët jetike të perandorisë, para rrënimit të tempullit (krh. 1Sel 1,8; Rom 1,5.8; Kol 1,6.23). – *mbarimi:* pra fundi i kohërave të tanishme dhe ardhja e mbretërisë së Hyjit në plotësinë e saj, një shenjë e së cilës është rënia e Jerusalemit.

24,15 *në vendin e shenjtë...Shkretuesi i Urrejtur:* Danieli, me këtë shprehje, duket se i referohej një altari pagan që Antioku Epifan kishte ndërtuar në tempullin e Jerusalemit (në 168; krh. 1Mak 1,54). Sipas Ungjillit ishte një paralajmërim i profanimit të Qytetit të Shenjtë dhe të Tempullit të tij që u sulmuan dhe më pas u pushtuan nga ushtritë pagane të Romës (krh. Lk 21,20).

24,21 Krh. Dal 10,14; 11,6; Jer 30,7; Bar 2,2; Jl 2,2; Dan 12,1; 1Mak 9,27; Zb 16,18.

24,22 *të të zgjedhurve:* janë ata, ndër Judenj, që janë thirrur të hyjnë në Mbretërinë e Hyjit: «Teprica e vogël» (krh. Is 4,2+; Rom 11,5-7).

24,27 Ardhja e Mesisë do të jetë e dukshme si vetëtima. Për një përshkrim, shih Zb 19,11-21. Vetëtima është një shenjë shoqëruese e gjyqit hyjnor (krh. Is 29,6; 30,30; Zak 9,14; Ps 97,4; etj.).

24,28 Ndoshta është një fjalë e urtë e përdorur për të shprehur të njëjtën ide, atë

Dimensioni kozmik i kësaj ardhje

ǁMk 13,24-27;
ǁLk 21,25-27

29 Fill pas mjerimit të atyre ditëve,

dielli do të terratiset,
hëna nuk do ta lëshojë dritën e vet,
yjet do të bien nga qielli
e trupat qiellor do të lëkunden.

Is 13,9-10; 34,4;
Am 8,9+

30 Atëherë do të duket në qiell shenja e Birit të njeriut; atëbotë të gjitha fiset e dheut do qajnë dhe do ta shohin Birin e njeriut duke ardhur mbi retë e qiellit me fuqi dhe me madhëri të madhe. 31 Ai do t'i dërgojë engjëjt e vet me bori të madhe për t'i bashkuar të zgjedhurit e tij nga katër anët e botës, prej njërit skaj të qiellit në tjetrin.

Zak 12,10-12; Zb 1,7
Mt 8,20+; 26,64;
Dan 7,13-14
1Sel 4,16
Lp 30,3v

Shëmbëlltyra e fikut

ǁMk 13,28-32
ǁLk 21,29-33

32 Kuptoni krahasimin që e jep shëmbëlltyra e fikut: posa t'i njomësohen degët e të qesë gjethet, e dini se vera është afër. 33 Kështu edhe ju, kur t'i shihni të gjitha këto, dijeni se Biri i njeriut është afër - te dera! 34 Për të vërtetë po ju them: s'do të kalojë kjo brezni pa shkuar në vend të gjitha këto. 35 Qielli e toka do të zhduken, por fjalët e mia nuk do të bien poshtë.

Mt 5,18; 10,23; 16,28
Is 51,6

36 E kur do të jetë ajo ditë dhe ajo orë, askush s'di gjë, as engjëjt e qiellit, as Biri, përveç vetëm Atit!

Vap 1,7
Zak 14,7

të një shfaqje krejt të dukshme: një kufomë, megjithëse e fshehur në shkretëtirë, shihet menjëherë nga fluturimi i shqiponjave (ose, më mirë, grabitqarëve).

24,29 Krh. Jer 4,23-26; Ez 32,7v; Am 8,9; Mik 1,3-4; Jl 2,10; 3,4; 4,15 e mbi të gjitha Is 13,9-10; 34,4, prej nga teksti ynë merr shprehjet. *Trupat qiellor*ë janë yjet dhe fuqitë qiellore në përgjithësi.

24,30 *shenja e Birit të njeriut:* kjo shenjë, sipas Etërve, është Kryqi i Krishtit. Mund të jetë vetë Krishti. – *e do ta shohin... me madhëri:* në këtë mënyrë Danieli shpall themelimin e Mbretërisë mesianike, nëpërmjet Birit të njeriut që vinte mbi re. – Reja është zbukurim i zakonshëm i teofanisë, në BV (Dal 13,22+; 19,16+; 34,5; Lev 16,2; 1Mbr 8,10-11; Ps 18,12; 97,2; 104,3; Is 19,1; Jer 4,13; Ez 1,4; 10,3v; 2Mak 2,8) sikurse edhe në BR (Mt 17,5; Vap 1,9.11; 1Sel 4,17; Zb 1,7; 14,14).

24,31 *me bori:* D shton: «dhe një zë». – *prej njërit skaj:* formulë që ndërthur së bashku Zak 2,10 e Lp 30,4; tekste në të cilat flitet për të mbledhur të humburit e Izraelit (krh. Ez 37,9 e Neh 1,9. Shih edhe Is 27,13). «Të zgjedhurit» janë, pra këtu, sikurse tek rr 22 e 24, ata Judenj të cilët Zoti do t'i shpëtojë nga rënia i popullit të tyre, për t'i kaluar në Mbretërinë e tij së bashku me paganët (rr 30).

24,33 *Biri i njeriut:* Biri i njeriut që vjen për të vendosur mbretërinë e tij.

24,34 *s'do të kalojë:* ky pohim i referohet shkretimit të Jerusalemit dhe fundit të botës.

24,36 *as Biri:* Vulg. e lë jashtë, ndoshta për arsye teologjike. Si njeri, Krishti ka marrë nga Ati dijeni për gjithçka që lidhej me misionin e tij, por mund të ketë injoruar disa pika të planit hyjnor, siç pohon formalisht këtu.

Dita dhe ora e panjohur

‖Lk 17,26-27.34-35

Zan 6,11-13; Is 54,9
Zan 7,11-23
Zb 12,15
1Sel 5,3
Mt 25,13
1Sel 5,1+
‖Lk 12,39-40
1Sel 5,2-6

37 Dhe, si qe në ditët e Noehit - ashtu do të jetë edhe Ardhja e Birit
të njeriut, 38 dhe, sikurse në ditë para përmbytjes, njerëzit hanin e
pinin, merrnin gra e gratë burra deri atë ditë kur Noehi hyri në arkë,
39 e nuk ua preu mendja se do t'u ndodhte gjë derisa s'erdhi përmbytja
e i fshiu: ashtu do të jetë edhe në Ardhjen e Birit të njeriut. 40 Atëherë,
prej dy vetëve, që kanë për t'u gjetur në arë, njëri do të merret e tjetri
do të lihet, 41 prej dy grave që do të bluajnë në mokër, njëra do të merret
e tjetra do të lihet.
42 Prandaj: rrini zgjuar, sepse nuk dini se në ç'ditë do të vijë Zotëria
juaj! 43 E mos harroni: po ta dinte i zoti i shtëpisë se në ç'orë të natës i
vjen vjedhësi, do të rrinte zgjuar e nuk do të lejonte t'i thyhej shtëpia.
44 Prandaj: rrini gati, sepse Biri i njeriut do të vijë në atë orë kur ju
s'e pritni.

Shëmbëlltyra e shërbëtorit

‖Lk 12,42-46

Zan 34,9v;
Ps 104,27; 105,21
Mt 19,28; 25,21
18,28
8,12+

45 Vallë, cili është ai shërbëtor besnik e i mençur, që zotëria e vuri
përmbi shërbëtorët e vet për t'ju dhënë ushqimin në kohën e duhur? 46 I
lumi ai shërbëtor, që, kur të vijë zotëria, e gjen duke vepruar kështu!
47 Për të vërtetë po ju them: do t'ia besojë mbarë pasurinë e vet! 48 Por
në qoftë se shërbëtori i keq thotë në zemrën e vet: "Zotëria im vonon
të vijë", 49 e fillon t'i rrahë shokët e vet e të hajë e të pijë me pijaneca;
50 zotëria i këtij shërbëtori do të vijë shi atë ditë, kur ky s'e pret, shi në
atë orë, kur ky s'e di; 51 do ta ndëshkojë rëndë dhe do t'ia caktojë vendin
me shtiracakët, ku do të jetë vaj dhe kërcëllim dhëmbësh.

24,42 *rrini zgjuar:* saktësisht do të thotë: mos flini gjumë. Ky është qëndrimi që Jezusi u rekomandon atyre që presin ardhjen e tij (Mt 25,13; Mk 13,33-37; Lk 12,35-40; 21,34-36). Vigjilenca, në këtë gjendje alarmi, nënkupton një shpresë të palëkundur dhe kërkon një vetëpërmbajtje të vazhdueshme që quhet «përkorja» (1Sel 5,6-8; 1Pjt 5,8; krh. 1Pjt 1,13; 4,7).– *në ç'ditë:* Vulg.: «në cilën orë».

24,45-51 Fjalimin që paralajmëron rrënimin e Jerusalemit dhe ardhjen e fundit të Krishtit në mbarim të botës, Mateu e lidh me tri shëmbëlltyra që flasin mbi fatin përfundimtar të individëve. – E para vë në skenë një shërbëtor të Krishtit, të ngarkuar me një detyrë në Kishë, sikurse apostujt, dhe të gjykuar sipas kryerjes së misionit të vet.

24,51 *do ta ndëshkojë:* fj.fj..: «do ta ndajë përgjysmë». BJ e përkthen: «do ta përzërë». Fjalë jo e qartë, që mund të merret në kuptim metaforik: «do ta ndajë me mallkim» (krh. Mt 18,17).

Shëmbëlltyra e dhjetë virgjërave

Lk 12,35-38

25 [1]Atëherë Mbretëria e qiellit do t'u përngjajë dhjetë
virgjërave, të cilat i morën dritëzat e veta e i dolën para
dhëndrit. [2]Pesë prej tyre ishin marroqe e pesë të mençura.
[3]Tashti, këto marroqet morën me vete dritëzat, por nuk morën vajin.
[4]Ndërsa, ato të mençurat morën me vete bashkë me dritëzat e veta
edhe vaj në enë. [5]Pasi dhëndri u vonua, u kotën të gjitha dhe i zuri
gjumi. [6]Rreth mesnatës u dha lajmi: "Ja, dhëndri! Dilni përpara!". 1Sel 4,15
[7]Atëherë të gjitha virgjërat u çuan dhe i rregulluan dritëzat e veta. Fu 13,9
[8]Atëherë marroqet u thanë të urtave: "Na jepni prej vajit tuaj se po Jb 18,5
na ndalen dritëzat". [9]Të mençurat u përgjigjën: "Assesi! Që të mos
na mungojnë neve dhe juve, më mirë shkoni te tregtarët e bleni për
vete!". [10]Kur ato shkuan të blejnë, erdhi dhëndri e ato që ishin gati,
hynë bashkë me të në dasmë dhe u mbyll dera. [11]Më vonë ia behën Lk 13,25
edhe virgjërat e tjera e thanë: "Zotëri, o zotëri, na e çel derën!". [12]Por
ai u përgjigji: "Përnjëmend po ju them: nuk ju njoh!". [13]Prandaj: rrini Mt 7,23
zgjuar se nuk e dini ditën as orën! 24,42; Mk 13,33

Shëmbëlltyra e talentave

Lk 19,12-27

[14]Sepse do të vijë sikurse ai njeriu që, kur deshi të niset për dhe të Mk 13,34
largët, i thirri shërbëtorët e vet e ua dorëzoi pasuritë e veta. [15]Njërit i Rom 12,3-6
dha pesë talenta, tjetrit dy e të tretit vetëm një: secilit sipas zotësisë së
tij e u nis për udhëtim. [16]Menjëherë ai që mori pesë talenta u çua dhe i
shtiu në punë e me ta fitoi edhe pesë tjerë. [17]Po ashtu, edhe ai që mori
dy talenta, fitoi edhe dy tjerë. [18]Kurse ai që mori vetëm një, shkoi, çeli
një gropë në dhe, dhe e fshehi paranë e zotërisë së vet. [19]Pas një kohe
të gjatë, u kthye zotëria i atyre shërbëtorëve dhe kërkoi llogari prej Mt 18,23
tyre. [20]E si doli para ai që kishte marrë pesë talenta, i qiti para edhe
pesë tjerë e tha: "Zotëri, ti më pate dhënë pesë talenta, ja, edhe pesë Zan 30,30
tjerë që i fitova". [21]I përgjigji zotëria i tij: "Të lumtë, shërbëtor i mirë
e besnik! Pse u dëftove besnik në sende të vogla, do të bëj të parë mbi Lk 16,10
pasuri të mëdha: hyr në gëzimin e zotërisë tënd!". [22]U afrua pastaj Mt 19,28; 24,47
Gjn 15,11

25,1-13 Virgjërat përfaqësojnë shpirtrat e krishterë në pritje të dhëndrit, Krishtit. Edhe nëse ai vonon, dritëza e vigjilencës duhet të jetë gati.

25,1 *dhëndrit:* D. Vulg. e të tjerë shtojnë: «dhe nuses».

25,14-30 Të krishterët janë shërbëtorët të cilëve zotëria, Jezusi, u lë dhuratat e veta për t'i bërë të japin fryt për zhvillimin e mbretërisë së tij, dhe ata duhet t'i japin llogari për administrimin e tyre. – Shëmbëlltyra e monedhave të arit (Lk 19,12-27) është e ngjashme në formë, por jep një mësim goxha ndryshe.

25,21 *do të bëj të parë mbi pasuri të mëdha:* tregon pjesëmarrjen aktive në mbretërinë e Krishtit. – *gëzimin e zotërisë tënd:* është gëzimi i gostisë qiellore (Mt 8,11+).

edhe ai që kishte marrë dy talenta e tha: "Zotëri, ti më pate dhënë
dy talenta, ja, edhe dy tjerë që i fitova!". [23]I përgjigji zotëria i tij: "Të
lumtë, shërbëtor i mirë, e besnik! Pse u dëftove besnik në sende të
vogla, do të bëj të parë mbi pasuri të mëdha: hyr në gëzimin e zotërisë
tënd!". [24]Kur u afrua ai që kishte marrë vetëm një talent, tha: "Zotëri,
duke të njohur se je njeri i ashpër, se korr ku nuk mbolle e mbledh ku
nuk hodhe, [25]u frikësova e shkova dhe e fsheha talentin tënd në dhe:
ja, tani gjënë tënde!". [26]Zotëria i tij i përgjigji me këto fjalë: "Shërbëtor
i keq dhe përtac! E ke ditur se korr ku s'mbolla, mbledh ku nuk hodha,
[27]prandaj të është dashur ta shtish paranë time në bankë e në kthimin
tim kisha marrë gjënë time me kamatë. [28]Prandaj merrjani këtij
talentin e jepjani atij që ka dhjetë talenta! [29]Sepse, atij që ka do t'i
=Mt 13,12+ jepet më e do të ketë me shumicë, e atij që s'ka, do t'i merret edhe ajo
pakicë që ka! [30]E shërbëtorin e pavlefshëm hidheni përjashta në terr,
8,12+ ku do të jetë vaj dhe kërcëllim dhëmbësh!".

Gjyqi i fundit

Lp 32,43; Rom 14,10; 2Kor 5,10
Mt 8,20+; 16,27; Lp 33,2; Dan 7,13v; Zak 14,5; Mt 24,31 Zan 30,40; Ez 34,17

[31]E kur të vij Biri i njeriut në madhërinë e vet e me të gjithë engjëjt,
do të ulet mbi fronin e vet të madhërueshëm. [32]Atëherë para tij do të
mblidhen të gjithë popujt dhe ai do t'i ndajë njërin prej tjetrit, sikurse
bariu ndan delet prej cjepve. [33]Delet do t'i vërë në të djathtën e vet e
cjeptë në të majtën. [34]Atëherë Mbreti do t'u thotë atyre që do të jenë
Rom 8,17 në të djathtën e tij: "Ejani të bekuarit e Atit tim! Merrni në pronë
Ef 1,4 Mbretërinë që u bë gati për ju që prej fillimit të botës! [35]Sepse pata uri e
Is 58,6-8 më dhatë të ha, pata etje e më dhatë të pi, isha shtegtar e më përbujtët,
Jb 31,32 isha i zhveshur e më veshët, [36]i sëmurë e erdhët të më shihni, isha në
burg e erdhët tek unë". [37]Të drejtët atëherë do t'i përgjigjin: "Zotëri,
kur të pamë të uritur e të dhamë të hash, të etshëm e të dhamë të
pish? [38]Kur të pamë shtegtar e të përbujtëm, të zhveshur e të veshëm?
Fu 19,17; Zak 2,12; Mt 10,40; 18,5; Lk 10,16; Gjn 13,33-35; Vap 9,5 [39]Ose, kur të pamë të sëmurë ose në burg e erdhëm te ti?". [40]Mbreti

25,31-46 Kjo skenë e fortë dramatike mbart disa elemente shëmbëlltyre (bari, dele dhe cjap), por nuk mund të zvogëlohet rëndësia e tekstit duke e kthyer në një shëmbëlltyrë të thjeshtë; e aq më pak mund të kuptohet thjesht si një përshkrim «kinematografik» mbi gjyqin. Theksi, në këtë tekst, vihet në dashurinë për të afërmin, që është vlera morale më e lartë (krh. Mt 22,34-40). Shprehja «vëllezër të mi më të vegjël» (rr 40) përcakton gjithë nevojtarët, sepse fjala «vëlla» këtu duket se nuk ka thjesht kuptimin e ngushtë, sipas së cilit do të përcaktonte vetëm misionarët e krishterë (krh. *Henok* 61,8; 62,25; 69,27). Në kundërshtim me stilin e autorit, është Biri që paraqitet si gjykatës dhe jo Hyji At.

25,32 *të gjithë popujt:* të gjithë njerëzit e të gjitha kohërave. Ringjallja e të vdekurve nuk përmendet, por duhet hamendësuar (krh. Mt 10,15; 11,22-24; 12,41v).

25,36 Njerëzit gjykohen në bazë të veprave të mëshirës (të përshkruara në mënyrë biblike, krh. Is 58,7; Jb 22,6v; Sir 7,32v; etj.) dhe jo të veprave të tyre të jashtëzakonshme (krh. Mt 7,22v).

do të përgjigjet: "Për të vërtetë po ju them: çkado bëtë për njërin ndër
këta vëllëzër të mi më të vegjël, e bëtë për mua". 41Pastaj do t'u thotë
edhe atyre që do të jenë në të majtën: "Ikni prej meje, të mallkuar, në
zjarr të pasosur, të përgatitur për djallin e për engjëjt e tij! 42Sepse
isha i uritur e nuk më dhatë të ha, isha i etshëm e nuk më dhatë të pi, Jb 22,6-9
isha shtegtar e nuk më përbujtët, 43isha i zhveshur e nuk më veshët,
i sëmurë dhe në burg e nuk erdhët tek unë". 44Atëherë edhe ata do t'i
përgjigjen: "Zotëri, kur të pamë të uritur, a të etshëm, a shtegtar, a të
zhveshur, apo të sëmurë, ja në burg e nuk t'u gjetëm në nevojë?". 45E
ai do t'u përgjigjet: "Për të vërtetë po ju them: çkado s'bëtë për njërin
prej këtyre më të vegjëlve, nuk e bëtë për mua". 46Këta do të shkojnë në Dan 12,2; Gjn 5,29
mundim të përjetshëm, kurse të drejtët në jetën e pasosur».

3. MUNDIMI DHE NGJALLJA E JEZUSIT

Komploti kundër Jezusit

‖Mk 14,1-2; ‖Lk 22,1-2

26 1Jezusi, kur i kreu të gjitha këto fjalime, u tha nxënësve Mt 7,28;
të vet: 2«Ju e dini se edhe dy ditë janë Pashkët dhe Biri i Lp 31,1 (LXX)
njeriut do të dorëzohet për të qenë kryqëzuar». 3Atëherë
kryepriftërinjtë e pleqtë e popullit bënë mbledhje në pallatin e Ps 2,1-2; Gjn 11,47-53
kryepriftit që quhej Kajfa, 4dhe morën vendimin ta zënë Jezusin me Vap 4,25-27
tradhti e ta mbysin. 5Por thoshin: «Jo në të Kremte që të mos bëhet Ps 31,14
ndonjë trazirë në popull».

Lyerja me parfum në Betani

‖Mk 14,3-9;
‖Gjn 12,1-8

6Kur Jezusi po gjendej në Betani, në shtëpinë e Simonit të Gërbulur,
7ndërsa po rrinte në tryezë, iu afrua një grua me një enë alabastri plot
parfum të shtrenjtë dhe ia zbrazi mbi krye. 8Nxënësit, kur e panë, u
zemëruan e thanë: «Pse gjithë ky shpenzim! 9Mundi të shitej shtrenjtë
e t'u jepej skamnorëve!». 10Jezusi e hetoi këtë gjë e u tha: «Po pse po ia
prishni kësaj gruaje? Ajo bëri vepër të mirë ndaj meje. 11Skamnorët i Mt 5,16; 6,1
keni gjithmonë me vete, e mua nuk më keni gjithmonë. 12Ajo, vërtet, Lp 15,11
duke e zbrazur këtë parfum mbi trupin tim, e bëri atë që të më bëjë
gati për varrim. 13Për të vërtetë, po ju them: kudo që do të predikohet
- në botën mbarë - Ungjilli, do të thuhet në përkujtimin e saj edhe kjo
që bëri».

26,7 *një grua:* bëhet fjalë për Marinë, motrën e Lazrit, sikurse e saktëson Gjoni; episodi i treguar tek Lk 7,36-50 është paksa më ndryshe.

26,10 *vepër të mirë:* Judenjtë i ndanin «veprat e mira» në «lëmoshë» dhe «vepra bamirësie»; këto të fundit gjykoheshin si më të rëndësishme dhe, mes të tjerash, përfshinin edhe varrimin e të vdekurve. Gruaja, pra, kreu një «vepër» më të madhe se lëmoshën, duke parapërgatitur trupin e Krishtit për varresë.

Tradhëtia e Judës

‖Mk 14,10-11; ‖Lk 22,3-6

14Atëherë njëri prej të Dymbëdhjetëve - ai që quhet Judë Iskarioti, shkoi te kryepriftërinjtë 15dhe u tha: «Çka po më jepni e unë po jua dorëzoj?». Ata i caktuan tridhjetë sikla të argjendta. 16Qysh atëherë Juda kërkonte rastin e volitshëm për ta tradhtuar.

Zan 37,28; Zak 11,12; Mt 27,3v

Përgatitjet e vaktit të Pashkëve

‖Mk 14,12-16; Lk 22,7-13

17Të parën ditë të Bukëve të pabrume, iu afruan Jezusit nxënësit dhe e pyetën: «Ku dëshiron ta bëjmë gati darkën e Pashkëve?». 18Ai u tha: «Shkoni në qytet te filani dhe thoni: "Mësuesi thotë: Koha ime është ngjat! Te ti do të kremtoj Pashkët me nxënësit e mi"». 19Nxënësit bënë si u urdhëroi Jezusi dhe e përgatitën darkën e Pashkëve.

Dal 12,14-20

Gjn 2,4+

Paralajmërimi i tradhëtisë së Judës

‖Mk 14,17-21; ‖Lk 22,14.21-23; ‖ Gjn 13,21-30

20Kur u bë natë, Jezusi u ul në tryezë bashkë me të Dymbëdhjetët. 21Ndërsa po hanin, ai u tha: «Për të vërtetë po ju them: njëri prej jush do të më tradhtojë!». 22Të trishtuar për së tepërmi, zunë ta pyesnin njëri pas tjetrit: «A mos jam unë, Zotëri?». 23Ai u përgjigji: «Ai që po e ngjyen kafshatën me mua në pjatë - ai do të më tradhtojë. 24Po, Biri i njeriut patjetër po shkon sikurse është në Shkrimin shenjt për të. Porse: vaj për atë njeri që po e tradhton Birin e njeriut! Më mirë do të kishte qenë për të të mos kishte lindur aspak!». 25Atëherë e pyeti edhe Juda, tradhtari i tij: «A mos jam vetë, Mësues?». «E the vetë!» - i përgjigji Jezusi.

Ps 41,10; 54,20 (LXX); Gjn 13,18 Gjn 17,12 Hab 2,6.15 Is 48,8

26,15 *tridhjetë sikla të argjendta:* tridhjetë sikla (dhe jo tridhjetë dinarë, sikurse përdoret shpesh), ishte çmimi i caktuar mga Ligji për jetën e një skllavi (Dal 21,32).

26,17 *Të parën ditë të Bukëve të pabrume:* «e para ditë» e javës, kur haheshin bukët e pabrume (krh. Dal 12,1+; 23,14+) zakonisht vinte pas gostisë së pashkëve; sinoptikët, duke e quajtur kështu ditën para Pashkëve, tregojnë përdorimin më të gjerë të shprehjes. Sipas Gjn 18,28 dhe detajeve të tjera të Mundimit, duket se gostia e pashkëve atë vit qe kremtuar mbrëmjen e së premtes (ose «parasheve»; Mt 27,62+; krh. Gjn 19,14.31.42). Darka e Jezusit, të cilën sinoptikët e vendosin një ditë më herët, mbrëmjen e së enjtes, sipas tyre, duhet të shpjegohet ose me kremtimin e ritit para kohe nga një pjesë e popullit judeas, ose me dëshirën e vetë Jezusit: meqë të nesërmen duhej të kremtonte pashkët në vetë personin e tij mbi Kryq (Gjn 19,36; 1Kor 5,7), Jezusi mund të ketë themeluar ritin e ri gjatë një gostie, e cila duhet të ketë marrë trajtat e Pashkëve të lashta. Opinioni i kohëve të fundit, sipas të cilës darka është kremtuar mbrëmjen e së martës, sipas kalendarit esenian, nuk është i besueshëm. – Meqenëse 14 Nisani (dita e gostisë së pashkëve) ra ditën e premte në vitin 30 dhe 33 pas Kr., ekzegjët zgjedhin njërin prej këtyre dy viteve, në varësi të datës së pagëzimit në vitin 28 ose 29, si datën e vdekjes së Krishtit; në varësi të këtyre viteve përcaktohet edhe kohëzgjatja e misionit të Krishtit.

Themelimi i eukaristisë

ǁMk 14,22-25; ǁLk 22,19-20; ǁ1Kor 11,23-25; Gjn 6,51-58

[26]Ndërsa po hanin, Jezusi mori bukën, i dha lavdi Hyjit, e theu, ua dha nxënësve të vet e tha: «Merrni, hani: ky është korpi im!». [27]Pastaj mori kelkun, u falënderua, ua dha e tha: «Pini prej tij të gjithë, [28]sepse ky është gjaku im - gjaku i Besëlidhjes - që do të derdhet për të gjithë në shpërblim të mëkateve. [29]Unë po ju them: qysh tash nuk do të pi më kësi fryti hardhie deri atë ditë, kur, bashkë me ju, do të pi - një verë të re - në Mbretërinë e Atit tim».

1Kor 10,16

Dal 24,8; Zak 9,11

Mt 20,28+; Is 53,12; Heb 12,15

Mt 8,11+

Parakallëzimi i mohimit të Pjetrit

ǁMk 14,26-31; ǁ Lk 22,39; 22,31-34; ǁGjn 13,36-38; 16,32

[30]Dhe, pasi kënduan himnin, dolën për të shkuar në Malin e Ullinjve.

[31]Atëherë Jezusi u tha: «Të gjithë ju sonte do ta humbni besimin në mua. Sepse Shkrimi shenjt thotë:

> *Do t'i bie bariut*
> *e dhentë e tufës do të shpërndahen!*

Zak 13,7

[32]Porse, kur të ngjallem, do të shkoj para jush në Galile». [33]Atëherë Pjetri i përgjigji: «Po qe se edhe të gjithë do ta bjerrin besimin në ty, unë assesi nuk do ta bjerr besimin në ty!». [34]Jezusi i tha: «Për të vërtetë po të them: shi sonte, para se të këndojë gjeli, tri herë do të më mohosh!». [35]Pjetri i tha: «Po edhe në qoftë se duhet të vdes bashkë me ty, nuk do të të mohoj!». Kështu thanë edhe të gjithë nxënësit tjerë.

Mt 28,7

26,69-75

26,21 *Ndërsa po hanin:* bëhet fjalë për pjatën e parë, që i paraprinte gostisë së vërtetë të pashkëve.

26,26 *Jezusi mori bukën:* moment qendror i gostisë së pashkëve. Jezusi sharton ritet sakramentale të kultit të ri, që ai themelon, me disa gjeste të caktuara e solemne të ritit judaik (bekimet drejtuar *JHWH*-ut thënë mbi bukën e verën).

26,27 *u falenderua:* këtu kemi të bëjmë me përkthimin e foljes greke *eucharistô;* prandaj emri *eukaristia,* «veprim falënderimi», në gjuhën e krishterë iu përshtat emërtimit të Darkës së Shenjtë.

26,28 *gjaku i Besëlidhjes:* C, D e Vulg. shtojnë: «e re» (krh. Lk 22,20; 1Kor 11,25; Jer 31,31-34). – Si dikur në Sinai, gjaku i flive vulosi besëlidhjen e Zotit me popullin e tij (Dal 24,4-8+; krh. Zan 15,1+), ashtu mbi kryq gjaku i flisë së përsosur, Jezusit, po vulos besëlidhjen «e re» mes Zotit dhe njerëzve (krh. Lk 22,20), çka ishte paralajmëruar nga profetët (Jer 31,31+). Jezusi përvetëson misionin e shëlbimit universal që i është dorëzuar «shërbëtorit të *JHWH*-ut» (Is 42,6; 49,6; 53,12; krh. Is 42,1+. Krh. Heb 8,8; 9,15; 12,24). Pali sjell idenë e besëlidhjes së re, përveçse në 1Kor 11,25, në kontekste të ndryshme, të cilët zbulojnë rëndësinë e madhe të saj (2Kor 3,4-6; Gal 3,15-20; 4,24).

26,29 *deri atë ditë:* aluzion për gostinë eskatologjike (krh. Mt 8,11; 22,1v). Tashmë kanë përfunduar vaktet e Jezusit me nxënësit e tij.

26,30 *himnin:* psalmet e *Hallel*-it (Ps 113-118), recitimi i të cilëve mbyllte darkën e pashkëve.

26,31 *ju sonte do ta humbni besimin në mua:* fj.fj.: «do të skandalizoheni». Skandali është të shohesh Mesinë (Mt 16,16), të të cilit presin triumfin (Mt 20,21v), që vdes pa rezistencë. Nxënësit do të humbasin për një çast kurajën, madje edhe fenë e tyre (krh. Lk 22,31-32; Gjn 16,1).

Në Gjetseman

ǁMk 14,32-42; ǁLk 22,40-46; ǁGjn 18,1; 12,27-30; Heb 5,7-10 Zan 22,5 Ps 42,6 Sir 37,1c-2

36 Atëherë Jezusi mbërriti me nxënës në një kopsht, që quhej Gjetsemani dhe u tha: «Rrini këtu, derisa unë të shkoj atje e të lutem». 37 Mori me vete Pjetrin dhe dy bijtë e Zebedeut. Atëherë filloi të trishtohej e të ngushtohej. 38 E u tha: «Shpirtin ma kaploi një trishtim që çon në vdekje. Qëndroni këtu dhe rrini zgjuar me mua!».

Is 51,17.22; Hab 2,15

39 Pastaj u largua pakëz, ra me fytyrë për dhe e lutej: «Ati im, nëse është e mundur, largoje prej meje këtë kelk mundimesh! Megjithatë,

Mt 6,10; Gjn 4,34; 6,38 Rom 5,19; Fil 2,8

le të bëhet, jo si dua unë, por si do ti». 40 Dhe u kthye te nxënësit, i gjeti fjetur dhe i tha Pjetrit: «Si kështu s'mundët të rrini zgjuar me

Mt 6,13

mua as për një orë të vetme? 41 Rrini zgjuar e lutuni të mos bini në

Rom 7,5+

tundim! Shpirti, vërtet, është i gatshëm, por trupi është i ligshtë». 42 Prapë shkoi të dytën herë e u lut: «Ati im! Nëse s'mund të kalojë

Mt 6,10

ky kelk mundimesh pa u pirë prej meje, u bëftë vullnesa jote!». 43 U kthye përsëri dhe i gjeti fjetur, sepse gjumi ua kishte rënduar sytë. 44 I la, prapë u largua dhe u lut edhe të tretën herë duke përsëritur të njëjtat fjalë. 45 Atëherë u kthye te nxënësit e u tha: «Flini tashmë e

2Sam 24,14

pushoni! Ja, arriti ora, kur Biri i njeriut po u bie në dorë mëkatarëve.

Gjn 14,30-31

46 Ngrihuni të shkojmë! Ja, po afrohet tradhtari im!».

Arrestimi i Jezusit

ǁMk 14,43-52; ǁLk 22,47-53 ǁGjn 18,2-11

47 Ndërsa ai ende po fliste, ja, erdhi Juda - njëri prej të Dymbëdhjetëve, e me të një turmë e madhe e armatosur me shpata e me shkopinj. E kishin dërguar kryepriftërinjtë e pleqtë e popullit. 48 Tashti tradhtari

Mt 26,23

u kishte dhënë këtë shenjë: «Kë unë të puth - u kishte thënë - ai është!

Ps 41,10; 55,13-15

Atë kapni!». 49 Menjëherë iu afrua Jezusit e i tha: «Të falem, Mësues!» - dhe e puthi. 50 Jezui i tha: «Mik, kryej punën tënde!». Atëherë u afrua turma. Çuan dorë në Jezusin dhe e kapën. 51 Kur qe, njëri prej atyre që ishin me Jezusin, çoi dorën, nxori shpatën e vet, i ra shërbëtorit të kryepriftit dhe ia preu veshin.

26,36 *Gjetsemani:* ky emër do të thotë «mulli vaji». Vend në luginën e përroit Cedron, në rrëzë të malit të Ullinjve.

26,38 *që çon në vdekje:* forma letrare e kësaj shprehjeje kujton Ps 42,6-12; 43,5; dhe Gjn 4,9.

26,39 Jezusi ndjen, në të gjithë forcën e saj, frikën që vdekja i kall njeriut; ai përjeton dhe shpreh dëshirën natyrore për t'ia mbathur, por e mposht atë duke pranuar vullnetin e Atit (krh. Mt 4,1+).

26,45 *Flini tashmë e pushoni:* qortim i veshur me një ironi të butë: «ka kaluar çasti kur ju duhet të kishit qëndruar zgjuar me mua». Erdhi momenti i provës dhe Jezusi do ta përballojë vetëm: nxënësit mund të flenë nëse duan...

26,50 *Mik, kryej punën tënde:* fj.fj.: «Mik, për këtë je këtu». Më tepër se një pyetje («përse je këtu?») apo një qortim («çfarë bën këtu!») mund të jetë një shprehje stereotipe që do të thotë: «(bëje) atë për çka ke ardhur». Jezusi ia pret shkurt komplimenteve shtiracake: «është çasti për të vepruar» (krh. Gjn 13,27).

52Atëherë Jezusi i tha: «Ktheje shpatën tënde në vend të vet! Sepse
të gjithë ata që kapën për shpate, prej shpatës edhe do të vdesin. 53A
ndoshta ti kujton se unë nuk mund t'i lutem Atit tim dhe se Ai nuk
kishte për të m'i dërguar menjëherë dymbëdhjetë legjione engjëjsh?
54Mirëpo, si atëherë do të plotësoheshin fjalët e Shkrimit shenjt,
sipas të cilave duhet të ndodhë kështu?». 55Atëherë Jezusi iu drejtua
turmës: «Dolët me shpata e me shkopinj të më zini si të isha unë cub.
E pra, ditë për ditë rrija me ju duke mësuar në Tempull, e nuk më
kapët. 56Por, të gjitha këto ndodhën për të shkuar në vend Shkrimet e
profetëve». Atëherë të gjithë nxënësit e lanë e ikën.

Zan 9,6; Jer 15,2; Zb 13,10
Ps 91,11; Gjn 18,36
Lk 24,26-27
Gjn 18,20
Hab 1,13
Ps 22,11; Zak 13,7; Mt 26,31

Jezusi para Sinedrit

||Mk 14,53-65; ||Lk 22,54-55.66-71
Is 53,7; ||Gjn 18,24
||Gjn 18,15-16.18

57Tashti, ata që e kapën Jezusin, e çuan te kryeprifti Kajfë, ku ishin
tubuar skribët e pleqtë. 58Pjetri e ndoqi prej së largu deri në oborr të
kryepriftit. Hyri brenda dhe po rrinte me shërbëtorët për të parë si do
të merrte fund puna.
59Krerët e priftërinjve e tërë Këshilli i lartë kërkonin dëshmi të
rrejshme kundër Jezusit për ta vrarë. 60Por nuk gjetën, edhe pse u
paraqitën shumë dëshmitarë të rrejshëm. Në fund u paraqitën dy 61e
thanë: «Ky njeri ka thënë: "Unë mund ta rrënoj Tempullin e Hyjit e
mund ta ndërtoj rishtas për tri ditë"». 62Atëherë u çua kryeprifti e i
tha: «Ti s'po përgjigjesh fare për sa këta po dëshmojnë kundër teje?».
63Por Jezusi heshtonte. E kryeprifti i tha: «Po të përbej me Hyjin e
gjallë, na thuaj, a je ti Mesia, Biri i Hyjit?». 64Jezusi i përgjigji: «Ti
the! E unë po ju them:

Ps 27,12
Gjn 2,19; Vap 6,14
Is 53,7
Mt 4,3+; 16,16

mbas tashit do ta shihni *Birin e njeriut*
duke ndenjur në të djathtën e të Gjithpushtetshmit
dhe *duke ardhur mbi retë e qiellit».*

8,20+; 24,30; Ps 110,1; Dan 7,13; Vap 2,33+

26,61 *Unë mund ta rrënoj Tempullin:* në të vërtetë Mateu ka shpallur shkatërrimin e tempullit dhe të kultit judaik (k 24) dhe zëvendësimin e tij me një tempull të ri. Ky tempull i ri do të jetë me parë vetë trupi i Jezusit, i ngjallur pas tri ditësh (Mt 16,21; 17,23; 20,19; Gjn 2,19-22), e më pas Kisha (Mt 16,18).

26,64 *e të Gjithpushtetshmit:* fj.fj.: «pushtetit» (Vulg.: *virtutis Dei).* «Pushteti» është i barasvlershëm me «*JHWH*-n». Jezusi, në këtë pikë kulminante, heq dorë nga «sekreti mesianik» (krh. Mk 1,34+) dhe pohon, në mënyrë kategorike, se ai është Mesia, ashtu siç i kishte nxitur dishepujt më të afërt të dëshmonin (Mt 16,16); por mbi të gjitha ai zbulohet jo si Mesia njerëzor tradicional, por si «Zoti» i Ps 110 (krh. Mt 22,41v) dhe personazhi misterioz, me origjinë qiellore, parashikuar nga Danieli (krh. Mt 8,20+). Tashmë Judenjtë nuk do ta shohin ndryshe, përveçse në lavdinë e tij, më parë në ngadhënjimin e Ringjalljes, pastaj në atë të Mbretërisë (krh. Mt 23,39 e Mt 24,30).

Lev 10,6; 21,10
Lev 24,16
Jer 26,11
‖Lk 22,63-65; Mik 4,14
Is 50,6; 52,14;

65Atëherë kryeprifti i shqeu petkat e veta e tha: «Shau Hyjin! Ç'na duhen më dëshmitarët? Qe, pra, vetë e dëgjuat blasfeminë. 66Ç'ju thotë mendja?». «Meriton të vdesë!» - përgjigjën ata. 67Atëherë filluan ta pështyjnë në fytyrë, t'i bien grushta e disa tjerë flakaresha 68dhe i thoshin: «Na trego, o Krisht, kush të ra?».

‖Mk 14,66-72;
‖Lk 22,55-62;
‖Gjn 18,17.25-27

Mohimet e Pjetrit

69Ndërkaq Pjetri rrinte përjashta, në oborr. Kur qe, iu afrua një shërbëtore e i tha: «Edhe ti ishe me Jezu Galileasin». 70Por ai, para të gjithëve, i ra mohit me këto fjalë: «Nuk di ç'po thua!». 71Dhe, ndërsa po i afrohej derës për të dalë jashtë, e vuri re një shërbëtore tjetër e u tha të pranishmëve: «Ky ishte me Jezu Nazarenin». 72E ai prapë e mohoi me be: «As që e njoh atë njeri!». 73Pakëz më vonë, u afruan ata që ishin aty e i thanë Pjetrit: «Vërtet, edhe ti qenke një prej tyre! Ja, edhe mënyra e të folurit tënd të zbulon!». 74Atëherë Pjetri ia nisi të lëshojë be e rrufe se nuk e njihte atë njeri. S'vonoi, këndoi gjeli! 75Atëherë Pjetrit i ra në mend fjala që ia pati thënë Jezusi: «Para se të këndojë gjeli, tri herë do të më biesh mohit». Doli përjashta dhe qau me lot për faqe.

Mt 8,10+
2,23+
26,34
Is 22,4

‖Mk 15,1; ‖Lk 22,66; 23,1
Mt 26,57+
Gjn 18,28
Lk 3,1+

Jezusin e çojnë para Pilatit

27 1Kur zbardhi drita, të gjithë kryepriftërinjtë e Pleqësia e popullit u mblodhën në kuvend kundër Jezusit për ta dënuar me vdekje. 2E, pasi e lidhën, e çuan dhe ia dorëzuan Pilatit, qeveritarit të vendit.

Vap 1,18-19

Vdekja e Judës

3Atëherë Juda - ai që e tradhtoi, kur pa se e dënuan Jezusin, i brejtur nga ndërgjegjja, ua ktheu kryepriftërinjve e pleqve të popullit 4tridhjetë siklat e argjendta e tha: «Mëkatova që dorëzova gjakun e

Mt 26,15

26,65 *blasfeminë:* blasfemia e Jezusit nuk qëndron në pohimin se ai është Mesia, por në pretendimin e dinjitetit hyjnor.

26,68 *Na trego, o Krisht:* redaktimi i Mt është i pasaktë sepse këtu, ndryshe nga Lk 22,63, nuk ia kanë mbuluar sytë dhe atëherë Jezusi mund të tregojë pa vështirësi se kush e ka qëlluar. E rëndësishme është që ai u përqesh si «profet», për shkak të fjalëve të tij mbi Tempullin, dhe ndoshta më saktë si «Mesia-Profet» (është i vetmi vend në Ungjij ku i drejtohen Jezusit me thirroren «o Krisht»), pra si kryeprifti eskatologjik që dëshiron të themelojë një Tempull të ri.

26,69 *Galileasin:* si Vulg. C ka: «Nazarenasin».

26,73 *mënyra e të folurit tënd:* dialekti galileas.

27,2 *Pilatit:* sipas një varianti: «Poncit Pilat». – Krh. Lk 3,1+. Meqenëse Roma në Jude, sikurse në të gjitha provincat e Perandorisë, kishte ruajtur të drejtën e dënimit me vdekje, Judenjtë duhej të shkonin tek ky guvernator me qëllim që të merrnin miratimin për ta zbatuar vendimin e tyre.

27,4 *gjakun e pafaj:* sipas një varianti «gjakun e drejtë» (krh. Mt 23,35).

pafaj!». «Ç'na lypet neve! - i përgjigjën ata. - Punë për ty!». 5Juda i hodhi siklat e argjendta në Tempull, u largua dhe shkoi e u var në lak. 6Kryepriftërinjtë i mblodhën siklat e argjendta e thanë: «S'është e lejueshme të shtihen në arkë të Tempullit, sepse janë çmim gjaku». 7Dhe, pasi u këshilluan, blenë me to arën e një vorbëtari për varreza të shtegtarëve. 8Prandaj ajo arë quhet deri më sot: «Ara e Gjakut». 9Kështu shkoi në vend fjala e Jeremisë profet:

Lp 27,25
2Sam 17,23
Lp 23,19
Jer 19,1-6.12
Jer 7,32

Morën tridhjetë sikla argjendi,
çmimin e të Çmuarit,
që e çmuan bijtë e Izraelit
10*dhe e shpenzuan për arën e vorbëtarit,*
sikurse më urdhëroi vetë Zoti.

Zak 11,12-13
Dal 9,12 (LXX)

Jezusi para Pilatit

||Mk 15,2-15; ||Lk 23,2-5.13-25; ||Gjn 18,28–19,1; 19,4-16

11E qitën, pra, Jezusin para qeveritarit. Qeveritari e pyeti: «A je ti mbreti i judenjve?». Jezusi i përgjigji: «Vetë po thua!». 12E ndërsa kryepriftërinjtë e pleqtë e paditnin, s'përgjigji asnjë fjalë. 13Atëherë e pyeti Pilati: «A nuk po dëgjon sa rëndë po dëshmojnë kundër teje?». 14Jezusi nuk i përgjigji në asnjë fjalë, kështu që qeveritari u habit për së tepërmi.

Ps 39,1; Is 53,7; Mt 26,63

15Për të kremten e Pashkëve qeveritari e kishte zakon t'ia falë popullit atë të burgosur, që populli kërkonte. 16Tashti, aso here, ishte i burgosur një njeri i përmendur për të keq, që quhej (Jezus) Baraba. 17Atëherë Pilati u tha atyre që ishin mbledhur aty: «Cilin dëshironi ta liroj: (Jezus) Barabën, apo Jezusin që quhet Krisht?». 18Sepse e dinte fare mirë se Jezu Krishtin e kishin dorëzuar prej smire.

Gjn 18,39

19Ndërsa qeveritari po rrinte në gjykatore, gruaja e tij e porositi: «Mos u përziej assesi në çështje të atij të drejti, sepse sot pësova shumë në ëndërr për shkak të tij». 20Por kryepriftërinjtë e pleqtë ia mbushën

27,8 *Ara e Gjakut:* në aramaisht *Haqeldama* (krh. Vap 1,19 dhe këtu Vulg.). Sipas një tradite shumë të lashtë, me shumë gjasa edhe autentike, ky vend është në luginën e Hinnom-it.

27,9 *Jeremisë:* disa e lënë jashtë. Është një citim i lirë i Zak 11,12-13, ndërthurur me idenë e blerjes së një are, marrë nga Jer 32,6-15. Kjo, së bashku me faktin që profeti flet për enë (Jer 18,2v), të cilat gjendeshin në rajonin e Hakeldama (Jer 19,1v), shpjegon se si teksti mendohet të jetë i Jeremisë.

27,10 Zoti ankohej se kishte marrë prej Izraelitëve, në personin e profetit Zakari, një pagë qesharake; shitja e Jezusit me të njëjtin çmim të ulët, sipas Mateut, e plotëson këtë profeci.

27,11 *Vetë po thua:* me këto fjalë Jezusi mban për të saktë, të paktën në njëfarë kuptimi, atë që ai vetë ende nuk do ta kishte thënë. Shih që tek Mt 26,25.64; dhe krh. Gjn 18,33-37+.

27,16 *ishte i burgosur... (Jezus) Baraba:* këtu dhe në rr 17 ka këtë variant: «Jezus Baraba», që i jep pyetjes së Pilatit një theks të habitshëm; saktësimi duket se vjen nga një traditë apokrife.

mendjen popullit të kërkonte çlirimin e Barabës e Jezusin ta vriste.
Ps 27,12 [21]Atëherë qeveritari i pyeti: «Cilin ndër këta dy doni t'jua liroj?».
«Barabën» - i përgjigjën ata. [22]E Pilati i pyeti: «Ç'të bëj, pra, me Jezusin
që quhet Krisht?». Të gjithë përgjigjën: «Të kryqëzohet!». [23]Por ai u tha:
«Ç'të keqe bëri?». Por ata bërtitnin edhe më fort: «Të kryqëzohet!».
[24]Kur Pilati pa se s'po arrinte asgjë e se pështjellimi shkonte duke
u shtuar, mori ujë dhe, në sy të popullit, i lau duart duke thënë:
«Unë jam i pafajshëm për këtë gjak! E heqshi ju!». [25]Mbarë populli
Jer 26,15; Mt 26,28; tha: «Gjaku i tij rëntë mbi ne e mbi fëmijët tanë!». [26]Atëherë ua liroi
Vap 5,28 Barabën, kurse Jezusin, pasi e frushkulloi, ua dorëzoi të kryqëzohet.

‖Mk 15,16-20; ‖Gjn 19,2-3

Kurora me gjemba

[27]Atëherë ushtarët e qeveritarit e shtinë Jezusin në pallatin e
qeveritarit dhe mblodhën rreth tij krejt kohortën. [28]E zhveshën dhe
Jer 10,9 ia qitën krahëve një mantel të kuq. [29]Pastaj gërshetuan një kurorë
ferrash e ia vunë në krye, ndërsa në dorën e djathtë ia dhanë një
kallam. Pastaj binin në gjunj para tij për ta vënë në lojë e i thoshin:
Ps 22,7-8; 69,11-12; 109,25; Mt 27,11 Is 50,6 «Të falemi, mbreti i judenjve!». [30]E pështynin, ia morën kallamin e
me të i binin kresë. [31]Pasi e vunë në lojë, ia hoqën mantelin e kuq, e
veshën me petka të tija dhe e çuan për ta kryqëzuar.

‖Mk 15,21-27; ‖Lk 23,26-34.38; ‖Gjn 19,17-24

Kryqëzimi

[32]E ndërsa po dilnin në rrugë, takuan një njeri nga Cirena që
quhej Simon dhe e detyruan ta mbarte kryqin e tij. [33]Kur arritën në

27,24 *i lau duart:* gjest i qartë që Judenjtë duhej ta kuptonin mirë (krh. Lp 21,6v; Ps 26,6; 73,13). – *për këtë gjak:* sipas një varianti: «për gjakun e këtij të drejti».

27,25 *gjaku i tij rëntë:* shprehje biblike tradicionale (2Sam 1,16; 3,29; Vap 5,28; 18,6) që gjendet vetëm tek Mateu: populli merr mbi vete përgjegjësinë e dënimit që kërkon. Duhet të nënvizohet që, për çka ndodhi gjatë mundimit të Jezusit, nuk mund të fajësohen as të gjithë Hebrenjtë e asaj kohe, as Hebrenjtë e kohës sonë.

27,26 *frushkulloi:* frushkullimi, tek romakët, i paraprinte kryqëzimit.

27,27 *pallatin e qeveritarit: Pretorium*, vendbanim i pretorit, duhet të jetë pallati i vjetër i Herodit të Madh, ku rrinte rregullisht prokurori kur nga Cezarea ngjtei për në Jerusalem. Ky pallat, që gjendej në perëndim të qytetit, në Citadelën aktuale, dallohej nga banesa familjare e Asmoneve, që ishte pranë Tempullit dhe ku Herodi Antipë priti Jezusin që iu dërgua nga Pilati (Lk 23,7-12). Disa mendojnë se pallati i qeveritarit ishte në Kështjellën «Antonia», në këndin verior të Tempullit; por kjo nuk përputhet as me zakonet e prokurorëve, sikurse na tregojnë tekstet e lashta, as me përdorimin e fjalës «pretorium», që nuk ka ngjyrime semantike të tilla, as me lëvizjet e Pilatit dhe turmës judaike në tregimet ungjillore të mundimit, veçanërisht te Gjoni.

27,28 *mantel të kuq:* mantel i ushtarit romak *(sagum).* Ngjyra e kuqe është një shenjë përqeshjeje, që kujton mantelin e purpurt mbretëror.

27,29 *Të falemi, mbreti i judenjve:* Judenjtë e përqeshën Jezusin si «Profet» (Mt 26,68p+); Romakët e përqeshin atë si «Mbret»: këto dy skena pasqyrojnë qartë dy aspekte, fetare dhe politike, të gjyqit të Jezusit.

27,33 *Golgotë:* transkriptim i fjalës aramaike *Gulgoltha*,«vend i Kafkës», lat.: *Calvaria* (prej nga vjen «Kalvari»).

vend të quajtur Golgotë - d.m.th. Vendi i Kafkës - [34]i dhanë të pijë
verë të përzier me tëmëlth e, pasi e kërkoi, s'deshi ta pijë. [35]Atëherë Ps 69,22; Fu 31,6-7
e gozhduan në kryq dhe me short i ndanë ndër vete petkat e tija. Mt 26,29; Mk 14,25
[36]Pastaj ndenjën dhe e ruanin. [37]Mbi krye ia vunë shkresën e arsyes Ps 22,19
së dënimit: «Ky është Jezusi, mbreti i Judenjve».
[38]Bashkë me të kryqëzuan dy cuba, njërin në të djathtë e tjetrin në Is 53,12.9; Lk 22,37
të majtë.

Jezusi mbi kryq i përqeshur dhe poshtëruar

‖Mk 15,29-32;
‖Lk 23,35-37
[39]Kalimtarët, pastaj, e shanin duke luajtur me krye në shpoti [40]dhe Ps 22,8; 109,25;
thoshin: «Ti që e rrënon Tempullin e për tri ditë e rindërton, shpëto Sir 12,19+; 13,8;
vetveten! Nëse je Biri i Hyjit, zbrit nga kryqi!». [41]Po ashtu edhe Jer 18,16; Vaj 2,15
kryepriftërinjtë me skribë e me pleq, duke e përqeshur, i thoshin: Mt 26,61+
[42]«Tjerët i shpëtoi, vetveten s'po mundet ta shpëtojë! Është mbreti i Ps 22,8
Izraelit! Le të zbresë tani prej kryqit e do t'i besojmë! [43]Ka shpresuar në Sof 3,15; Gjn 1,49
Hyjin, le ta lirojë tani, nëse e do përnjëmend! Sepse vetë tha: "Jam Biri Mt 4,6
i Hyjit!"». [44]Po ashtu e fyenin edhe cubat që ishin të kryqëzuar me të. Ps 22,9; Ur 2,18-20
Mt 4,3+; 27,54;
Gjn 10,33
Lk 23,39-43
‖Mk 15,33-41;
‖Lk 23,44-49
Jer 15,9; Am 8,9;
Zak 14,6

Vdekja e Jezusit

[45]Qysh meditë deri në orën tre terri e mbuloi mbarë tokën. [46]Rreth Ps 22,2
orës tre, Jezusi klithi me zë të madh: «Eli, Eli! lemà sabaktàni? - që
d.m.th: Hyji im, Hyji im! Përse hoqe dorë prej meje?». [47]Disa prej të
pranishmëve, kur dëgjuan, thanë: «Ky po thërret Elinë!». [48]Aty për ‖Lk 23,36;
aty me vrap njëri prej sish, mori një shpuzë, e zhyti në uthull, e vari ‖Gjn 19,29; Ps 69,22
në kallam e ia shtriu ta pinte. [49]Tjerët i thoshin: «Lëre të shohim pale
a po vjen Elia për ta shpëtuar!». [50]E Jezusi bërtiti edhe një herë me zë
të madh e - dha shpirt.

27,34 *verë të përzier me tëmëlth:* pije dehëse, të cilën gratë judease, për mëshirë (krh. Lk 23,27v), e kishin si zakon t'ua jepnin të dënuarve për t'iu lehtësuar vuajtjet. Në fakt, kjo verë ishte e përzier zakonisht me «mirrë» (krh. Mk 15,23); «tëmëlthi», tek Mateu, vjen si reminishencë e Ps 69,22 (njësoj sikurse «vera» kthehej «në uthull», sipas recensimit antioken). Jezusi e refuzon këtë lloj droge.

27,35 *short:* disa shtojnë: «që të plotësoheshin fjalët e profetit: "Petkat e mia ndër vete i ndajnë e mbi petkun tim qesin short"» (Ps 22,19); sqarim që vjen nga Gjn 19,24.

27,45-46 prej mesditës deri në orën tre pasdite: fj.fj. «*prej orës së gjashtë deri në orën e nëntë*». – Rreth orës tre pasdite*: fj.fj.:* «*Rreth orës së nëntë*».

27,46 *Hyji im, Hyji im...:* britma e një ankthi të vërtetë, por jo dëshpërimi. Ky ankim, i marrë nga Shkrimi, është një lutje që i drejtohet Perëndisë dhe pasohet, në psalm, nga besimi i gëzueshëm në ngadhënjimin përfundimtar.

27,47 *Ky po thërret Elinë:* lojë e shëmtuar fjalësh, bazuar në pritjen e Elisë si pararendës i Mesisë (krh. Mt 17,10-13+) ose në mendimin judaik sipas të cilit ai vinte në ndihmë të të drejtëve.

27,48 *uthull:* pije e athët që përdorej nga ushtarët romakë. Ndoshta gjesti u bë për mëshirë (krh. Gjn 19,28v); sinoptikët e kanë konsideruar këtë gjest si keqdashës (Lk 23,36) dhe e kanë përshkruar me termat që rikujtojnë Ps 69,22.

Ez 37,12; Dan 12,13; Gjn 5,25; 1Kor 15,20 Kol 1,18; 1Pjt 3,19+

[51]Dhe, ja, veli i Tempullit u shqye në dy pjesë, prej majës e deri në fund; toka u lëkund e shkëmbenjtë plasën, [52]varret u hapën e u ngjallën shumë trupa të drejtësh që kishin vdekur. [53]Pas ngjalljes së Jezusit dolën prej varreve, erdhën në Qytetin e shenjtë dhe iu dëftuan shumëkujt. [54]Një frikë e madhe e kapi centurionin dhe ata që bashkë me të po e ruanin Jezusin, kur panë tërmetin dhe ngjarjet e tjera, thanë: «Me të vërtetë ky paska qenë Biri i Hyjit!».

Mk 15,39+ Mt 4,3+; Ur 2,13-18; 13,55

[55]Aty po ndodheshin e vërenin prej së largu shumë gra, të cilat Jezusin e kishin përcjellë qysh prej Galilesë dhe i kishin shërbyer. [56]Ndër to ishte Maria Magdalenë, Maria nëna e Jakobit dhe e Jozefit edhe nëna e bijve të Zebedeut.

Varrimi

‖Mk 15,42-47; ‖Lk 23,50-55; ‖Gjn 19,38-42 Lp 21,22v 1Mbr 13,29v Is 53,9+

[57]Kur u bë natë, erdhi një pasanik nga Arimateja, që quhej Jozef. Ishte edhe ky nxënës i Jezusit. [58]Jozefi shkoi te Pilati dhe ia lypi trupin e Jezusit. Pilati urdhëroi t'i jepej trupi. [59]Jozefi mori trupin, e mbështolli në pëlhurë të pastër [60]dhe e vendosi në varrin e vet të ri, që e kishte çelur në shkëmb. Pastaj rrokullisi në derë një gur të madh dhe shkoi. [61]Aty ishin Maria Magdalenë edhe Maria tjetër; rrinin kundruall varrit.

Ruajtja e varrit

Mt 16,21; Vap 10,40+

[62]Të nesërmen, që ishte dita pas Përgatitjes - u bashkuan kryepriftërinjtë e farisenjtë te Pilati [63]dhe i thanë: «Zotëri, na ra në mend se ai gënjeshtar, sa ishte ende gjallë, tha: "Pas tri ditësh do të ngjallem". [64]Prandaj urdhëro të ruhet varri deri të tretën ditë, që të mos vijnë nxënësit e tij, ta vjedhin e t'i thonë popullit: "U ngjall së

27,51 *veli i tempullit:* tenda që mbulonte Shenjtëroren, ashtu edhe ajo që ndante Shenjtëroren nga Shenjtërorja e Shenjtërve (krh. Dal 26,31v). Duke u nisur nga Heb 9,12; 10,20, tradita e krishterë ka parë, në këtë grisje të velit, heqjen e kultit të vjetër të Moisiut dhe hyrjen e lirë në shenjtëroren eskatologjike falë Krishtit. – *toka... shkëmbinjtë... varret:* këto shenja natyrore të jashtëzakonshme, sikurse edhe terri i rr 45, qenë paralajmëruar nga profetët si shenja karakteristike të «Ditës së *JHWH*-ut» (krh. Am 8,9+).

27,52 *u ngjallën:* kjo ngjallje e të drejtëve të BV është një shenjë e erës eskatologjike (Is 26,19; Ez 37; Dan 12,2). Të çliruar nga Hadesi nëpërmjet vdekjes së Krishtit (krh. Mt 16,18+), ata presin ngjalljen e tij për të hyrë së bashku me Të në Qytetin e shenjtë, Jerusalemin qiellor. Këtu gjendet një ndër dëshmitë e para të fesë në çlirimin e të vdekurve me anë të zbritjes së Krishtit në ferr (krh. 1Pjt 3,19+).

27,59v *në pëlhurë:* çarçaf «i pastër» dhe varr i «ri» theksojnë devocionin me të cilin u bë varrosja; pjesa e dytë shpjegon gjithashtu se kjo qe e mundur, sepse kufoma e një të ekzekutuari nuk mund të vendosej në një varr të zënë nga të tjerë, meqë do të përdhoste eshtrat e të drejtëve.

27,62 *Përgatitjes:* fj.fj.: «Parasheve». Ky term i referohej së premtes, kur bëheshin përgatitjet për të shtunën (krh. Gjn 19,14+). Për problemin e kronologjisë shih Mt 26,17+.

vdekuri". E do të jetë gënjeshtra e fundit më e zezë se e para». 65«Rojën e keni! - u përgjigji Pilati - shkoni e merrni masat e sigurimit si jua merr mendja». 66Ata shkuan dhe e siguruan varrin: vulosën gurin dhe vunë rojën. Dan 6,17

Varri bosh. Mesazhi i ëngjëllit

28 1Pas të shtunës, në të zbardhur të dritës - të ditës së parë të javës, shkuan Maria Magdalenë dhe Maria tjetër për të parë varrin. 2Kur qe, ra një tërmet i madh, sepse engjëlli i Zotit zbriti nga qielli, u afrua, rrokullisi gurin dhe u ul mbi të. 3Fytyra e tij ishte porsi vetëtima e petku i tij i bardhë porsi bora. 4Rojtarët, prej frikës së tij, u dridhën dhe u bënë si të ishin të vdekur. 5Atëherë engjëlli u tha grave: «Ju mos u trembni! E di se kërkoni Jezusin e kryqëzuar! 6Ai nuk është këtu! U ngjall sikurse tha! Ejani e shikoni vendin ku qe vënë 7e pastaj nxitoni të shkoni e tregoni nxënësve të tij: "U ngjall së vdekuri dhe, ja, po shkon para jush në Galile. Atje do ta shihni". Ja, ju tregova!». 8Ato menjëherë u larguan nga varri me frikë e njëherësh me gëzim të madh; shkuan me nxitim t'u lajmërojnë nxënësve të tij.

‖Mk 16,1-8
‖Lk 24,1-10
Gjn 20,1
Mt 27,51+
1,20+
17,2; Dan 7,9; 10,6
Mt 26,32

Dëftimi grave të devotshme

Gjn 20,14v

9Dhe ja, u doli Jezusi përpara e u tha: «Ju falem!». Ato u afruan, e morën ngrykë dhe e adhuruan. 10Atëherë Jezusi u tha: «Mos kini frikë! Shkoni e lajmëroni vëllezërit e mi të shkojnë në Galile. Atje do të më shohin».

27,65 *Rojën e keni:* ose: «përdorini rojet tuaja» (krh. Lk 22,4+) ose «unë do t'ju vë një rojë në dispozicion» (krh. Gjn 18,3).

28,1 *Pas të shtunës:* nuk është «mbrëmja e së shtunës», sikurse tek Vulg.: *Vespere autem sabbati.* – Meqë e shtuna ishte dita e pushimit, «dita e parë e javës» judaike përkon me «ditën e diele» tek ne (Zb 1,10), që u quajt «dita e Zotit» në kujtim të ngjalljes (krh. Vap 20,7+; 1Kor 16,2). – *Maria tjetër:* është «Maria e Jakobit» (Mk 16,1; Lk 24,10; krh. Mt 27,56.61). – *për të parë varrin:* meqënëse varri ishte i vulosur dhe i mbikëqyrur, gratë nuk kishin ndërmend ta lyenin trupin e Jezusit, sikurse tek Marku dhe Luka, por donin thjesht «të vizitonin» varrin.

28,6 *ku qe vënë:* ose «shtrihej», me S, B, etj.; A, C, D, Vulg. kanë: «qe vënë Zoti»; dëshmitarë të tjerë kanë: «qe vënë Jezusi»; të tjerë akoma: «qe vënë trupi i Zotit».

28,10 Katër Ungjijtë përputhen në faktin se ëngjëlli (ose engjëjt) në fillim iu shfaq grave (Mt 28,5-7; Mk 16,5-7; Lk 24,4-7; Gjn 20,13), por ndryshojnë nga njëri-tjetri për sa i përket shfaqjeve të vetë Jezusit. Përveç Ungjillit të Markut, mbyllja e papritur i të cilit ngre një problem të veçantë (krh. Mk 16,8+) ndërsa «përfundimi i gjatë» përmbledh të dhënat e Ungjijve të tjerë, në të gjithë shihet një dallim letrar e doktrinal mes: 1) shfaqjeve individuale që shërbenin si dëshmi e Ringjalljes: Marisë Magdalenë kur ishte vetëm (Gjn 20,14-17; krh. Mk 16,9), ose e shoqëruar (Mt 28,9-10); nxënësve të Emausit (Lk 24,13-32; krh. Mk 16,12); Simonit (Lk 24,34); Tomës (Gjn 20,26-29); 2) një shfaqjeje kolektive me dorëzimin e misionit apostolik (Mt 28,16-20; Lk 24,36-49; Gjn 20,19-23; krh. Mk 16,14-18). Vihen re, nga ana tjetër, dy tradita rreth vendit: në Galile (Mk 16,7;

Paudhësie e krerëve judenj

[11]Ndërsa gratë po shkonin, kur qe, disa nga rojtarët arritën në qytet
dhe i lajmëruan kryepriftërinjtë për krejt çka ndodhi. [12]Këta u tubuan
në këshillim me pleqtë, morën shumë të holla, ua dhanë ushtarëve
[13]dhe u thanë: «Thoni: "Nxënësit e tij erdhën natën e, ndërsa ne po
flinim, e vodhën". [14]Po qe se kjo fjalë i shkon në vesh qeveritarit, ne
do të kujdesemi t'ia mbushim mendjen e juve s'do t'ju ngjajë kurrnjë
e keqe». [15]Ata i morën paratë e bënë ashtu si i mësuan. Kjo përrallë
është e përhapur ndër Judenj edhe sot e kësaj dite.

Dëftimi në Galile dhe misioni universal

[16]Ndërkaq të njëmbëdhjetë nxënësit shkuan në Galile, në atë mal,
ku u kishte urdhëruar Jezusi. [17]Kur e panë, e adhuruan, por disa
dyshuan. [18]Jezusi u afrua e u tha: «Më është dhënë çdo pushtet në
qiell e në tokë. [19]Prandaj, shkoni e bëni nxënës të mi të gjithë popujt!

Mt 8,10+
2Kro 36,23; Dan 7,14; Gjn 3,35+
Mk 16,15-16; Lk 24,47; Vap 1,8+; 2,38+

Mt 28,10.16-20); në Jude (Lk 20; Gjn 20); Gjn 21 shton, në formën e një shtojce, një shfaqje në Galile që, megjithëse merr një karakter individual (veçanërisht për Pjetrin e Gjonin), shoqërohet me një mision (për Pjetrin). Kerigma e lashtë, që Pali shpall tek 1Kor 15,3-7, rendit pesë shfaqje (të cilave u shtohet edhe shfaqja e vetë Palit) e që nuk mund të përputhen kollaj me tregimet ungjillore. Pali përmend, në mënyrë të veçantë, një shfaqje të Jakobit, e cila tregohet edhe në *Ungjillin e Hebrenjve*. Në këto tregime vihen re tradita të ndryshme pasi rrjedhin nga grupe të ndryshme të cilat janë vështirë për t'u saktësuar. Por vetë dallimet mes tyre e dëshmojnë karakterin e lashtë e historik të këtyre shfaqjeve të Krishtit të ngjallur, më mirë sesa në një njëjësim të ndërtuar artificialisht.

28,17 *por disa dyshuan:* këto dyshime Mateu i përmend këtu sepse nuk u ka folur për një shfaqje tjetër nxënësve: krh. Mk 16,11.14; Lk 24,11.41; Gjn 20,24-29.

28,18 *u tha:* fj.fj.: «foli atyre duke thënë». Në këto udhëzime të fundit të Jezusit, së bashku me premtimin që vijon, gjendet i përmbledhur misioni i Kishës apostolike. Krishti i lavdëruar ushtron gjithashtu edhe në tokë, sikurse në qiell (Mt 6,10; krh. Gjn 17,2; Fil 2,10; Zb 12,10), pushtetin që nuk njeh kufij (Mt 7,29; 9,6; 21,23; etj.), të marrë prej Atit (krh. Gjn 3,35+). «Prandaj», edhe nxënësit e vet do të ushtrojnë të njëjtin pushtet në emër të tij, duke pagëzuar dhe formuar të krishterë. Misioni i tyre është universal: shëlbimi, i shpallur më parë popullit të Izraelit (10,5v+;15,24), sikurse e kërkonte plani hyjnor, tashmë duhet t'i ofrohet të gjitha kombeve (8,11; 21,41; 22,8-10; 24,14.30v; 25,32; 26,13; krh. Vap 1,8+; 13,5+; Rom 1,16+). Në këtë vepër kthimi universal, sado gjatë dhe mundimshëm të jetë, Krishti i Ngjallur do të jetë i gjallë dhe veprues së bashku me të vetët.

28,19 *në Emër të Atit…:* ka mundësi që kjo formulë të jetë ndikuar, në përpikmërinë e saj, nga traditat liturgjike që u vendosën më vonë në bashkësinë fillestare. Dihet se Veprat e Apostujve flasin për pagëzimin «në emër të Jezusit» (krh. Vap 1,5+; 2,38+). Më vonë, do të sqarohet lidhja mes të pagëzuarit dhe tri personave të Trinisë. Me gjithë këto variante të mundshme, realiteti në thellësi mbetet i njëjtë. Pagëzimi të lidh me personin e Jezusit Shpëtimtar; tanimë e gjithë vepra e tij e shëlbimit buron nga dashuria e Atit dhe realizohet me derdhjen e Shpirtit.

Pagëzoni në Emër të Atit e të Birit e të Shpirtit Shenjt! [20]Mësoni të zbatojnë gjithçka ju kam urdhëruar! Dhe, ja, unë jam me ju gjithmonë - deri në të sosur të botës!».

Lp 34,9; Joz 22,2

Nr 35,34; Mt 1,23; 18,20; Gjn 14,18-21
Dan 2,44; 12,12 (LXX)

28,20 në të sosur të botës: kjo formulë shfaqet pesë herë tek Mateu (Mt 13,39.40.49; 24,3 dhe këtu; shih edhe Heb 9,26; Mt 12,32); ajo nuk nënkupton fundin e botës, tokës (krh. 2Pjt 3,10), por fundin e periudhës aktuale të historisë së shëlbimit, të kohës së Kishës; kjo shprehje mund të kuptohet si një aluzion diskret për një skemë apokaliptike të historisë së shëlbimit, që përfshin shtatë periudha të botës, secila me nga një mijë vjet (numër simbolik që përfaqëson një kohë të gjatë). Kjo skemë, që ndërthur shtatë ditët e krijimit (Zan 1) me idenë që një ditë para Zotit vlen sa për një mijë vjet (2Pjt 3,8; Ps 90,4), shkon nga Adami tek Noeja, nga Noeja tek Abrahami, nga Abrahami tek Davidi, nga Davidi tek Mërgimi, nga Mërgimi tek Krishti dhe nga Krishti tek ardhja e tij e lavdishme. Një fragment të kësaj skeme e gjejmë në gjenealogjinë e Jezusit (Mt 1,17; shih edhe Mt 24,3+, shënimin e «Ardhjes»).

Ungjilli sipas Markut

I. PËRGATITJA E MISIONIT TË JEZUSIT

Predikimi i Gjon Pagëzuesit

ǁMt 3,1-12; ǁLk 3,3-18

1 [1]Fillimi i Ungjillit të Jezu Krishtit, Birit të Hyjit. [2]Në përkim me fjalët që shkruan Isaia profet:

Qe, unë po dërgoj lajmëtarin tim para teje
që do ta bëjë gati udhën tënde; Mal 3,1
[3]*është zëri i njërit që bërtet në shkreti:* Is 40,3; Gjn 1,23
Bëni gati udhën e Zotërisë,
rrafshoni shtigjet e tija,

[4]në shkreti u duk Gjon Pagëzuesi e predikonte një pagëzim pendese për faljen e mëkateve. =Lk 3,3
[5]Mbarë krahina e Judesë e të gjithë Jerusalemasit shkonin tek ai. Pasi ata i rrëfenin mëkatet e veta, Gjoni i pagëzonte në lumin Jordan. [6]Gjoni ishte i veshur me petk prej leshit të deves e rreth ijesh kishte brez lëkure. Ushqehej me karkaleca e me mjaltë të egër. [7]Në predikimet e veta thoshte: «Pas meje po vjen një më Gjn 1,27
i fortë se unë. Unë nuk jam i denjë as të ulem para tij për t'ia zgjidhur rripin e sandalave të tija. [8]Unë ju pagëzova me ujë, ndërsa ai do t'ju Gjn 1,26.33; Vap 1,5; 11,16
pagëzojë me Shpirtin Shenjt».

1,1 *Ungjillit:* transkriptim i një fjale greke që do të thotë «lajm i mirë». Bëhet fjalë për ardhjen e Mbretërisë së Hyjit (krh. Mk 1,14-15; Mt 4,23), në personin e Krishtit (Mk 1,1), e cila do të zëvendësojë atë të Satanit (Mt 4,17+), shkak i gjithë të këqijave që bien mbi botën. Pas Krishtit, do të jenë dishepujt e tij ata që do ta shpallin Ungjillin në mbarë botën (Mk 13,10; 14,9). Për t'i besuar Ungjillit, nevojitet pendesa (1,15) dhe mohimi (8,35; 10,29). Lajmi i Mirë, në fillim i predikuar, më pas, pak nga pak edhe i shkruar, u gdhend në katër Ungjijtë kanonikë (krh. Hyrjen). – Term teknik tek Marku dhe Mateu, që transkriptohet gjithmonë me fjalën «Ungjill», nuk përdoret asnjëherë nga Luka, i cili parapëlqen foljen që rrjedh prej tij, marrë nga Is 61,1+ (krh. Lk 4,17-19; 1,19+) dhe që do të duhej përkthyer: «shpall Lajmin e Mirë». – *Jezu Krishtit:* Transkriptim i një fjale greke që do të thotë «i Lyer». Kjo fjalë përdoret para së gjithash për atë që ka marrë shugurimin mbretëror (Ps 2,2; Mk 1,9+). Dy titujt, «Krishti» dhe «Mesia», janë të barasvlershëm, Gjn 1,41. – *Birit të Hyjit:* disa e lënë jashtë.

1,6 *Gjoni...brez lëkure:* BJ përkthen: «Gjoni ishte veshur me lëkurë deveje» (krh. Mt 3,4).

Pagëzimi i Jezusit

‖Mt 3,13-17; ‖Lk 3,21-22

9Në ato ditë erdhi Jezusi prej Nazaretit të Galilesë e Gjoni e pagëzoi
Is 63,11.19; Gjn 1,32-34
në Jordan. 10Dhe menjëherë, ndërsa po dilte nga uji, pa qiellin e hapur
Is 42,1; Mk 9,7
dhe Shpirtin në trajtë pëllumbi që po zbriste mbi të, 11kurse prej qiellit jehoi zëri: «Ti je im Bir - Djali i dishirit! Ty të miratova!».

Tundimi në shkretëtirë

‖Mt 4,1-11; ‖Lk 4,1-13

12Fill pastaj Shpirti Shenjt e shtrëngoi të shkojë në shkreti. 13Në
Jb 1,6+
shkreti qëndroi dyzet ditë, ku qe vënë në provë prej Satanit. Rrinte me egërsira dhe engjëjt i shërbenin.

II. MISIONI I JEZUSIT NË GALILE

Jezusi fillon veprimtarinë në Galile

‖Mt 4,12-17; ‖Lk 4,14-15

14Pasi e burgosën Gjonin, Jezusi shkoi në Galile. Atje predikonte
Rom 1,1; Dan 7,22; Mt 3,2+; 8,10+
Ungjillin e Hyjit. 15Thoshte: «Koha u plotësua e Mbretëria e Hyjit është ngjat! Kthehuni e besoni Ungjillit!».

Thirrja e katër peshkatarëve

‖Mt 4,18-22; ‖Lk 5,1-11

16Ndërsa po kalonte bregut të Detit të Galilesë, Jezusi pa Simonin e

1,9-11 Me marrjen e Shpirtit, Jezusi «shugurohet» (Mk 1,1+) si mbret i popullit të ri të Perëndisë (1Sam 16,13; Gjq 3,10). Pikërisht këtë i deklaron atij zëri qiellor, duke cituar Ps 2,7, plotësuar nga Is 42,1 (krh. Lk 3,22): Jezusi është gjithashtu «Shërbëtori» që do t'u mësojë kombeve të drejtën. Për ta përshkruar tablonë, Marku frymëzohet nga Is 63,11.19; Jezusi paraqitet si një Moisi i ri (krh. Dal 2,1vv; Nr 11,17). Tek Mt 3,17, zëri qiellor i drejtohet turmës dhe jo më Jezusit. Sipas Gjn 1,34-35, është Pagëzuesi që e sheh Shpirtin të zbresë mbi Jezusin e t'i shpallë turmës personalitetin e tij të vërtetë.

1,12-13 Marku lë jashtë ose injoron çështjen e tre tundimeve, të cilat Mateu dhe Luka i kanë marrë nga ndonjë burim tjetër. Kujtimi i kafshëve të egra ndjell idealin mesianik, shpallur nga profetët, të një rikthimi në paqen e Edenit (krh. Is 11,6-9+), bashkë me temën e tërheqjes në shkretëtirë (krh. Oz 2,16+). Shërbimi i engjëjve shpreh mbrojtjen hyjnore (krh. Ps 91,11-13, tekst i përdorur edhe nga Mt 4,6p).

1,15 *Koha u plotësua:* kur flitet për plotësim, hamendësohet një vazhdimësi që lidh etapat e planit të Perëndisë (1Mbr 8,24; Ur 8,8; Vap 1,7+; etj.) dhe që i vë njerëzit në dijeni. Me përurimin e etapës së fundit (Rom 3,26+; Heb 1,2+; etj.), kohërat janë «plotësuar» (Gal 4,4+; krh. 1Kor 10,11): jo vetëm Shkrimet (Mt 1,22+) dhe Ligji (Mt 5,17+), por e tërë ekonomia e Besëlidhjes së Vjetër udhëhequr prej Perëndisë drejt plotësimit të saj (Mt 9,17; 26,28+; Rom 10,4; 2Kor 3,14-15; Heb 10,1.14; etj.). Në fund të kësaj periudhe të historisë (1Kor 10,11; 1Tim 4,1; 1Pjt 1,5.20; 1Gjn 2,18) që është edhe «fundi i kohërave» (Heb 9,26), do të shtohet edhe një tjetër fund, ai i «botës» (Mt 13,40.49; 24,3; 28,20), pra «Dita» (1Kor 1,8+; krh. Am 5,18+) e ardhjes së Krishtit (1Kor 15,23+), e Zbulimit të tij (1Kor 1,7+) dhe e Gjykimit (Rom 2,6+; krh. Ps 9,5+).

1,16-20 Ky tregim e ka burimin e tij letrar tek 1Mbr 19,19-21: thirrja e Elizeut nëpërmjet Elisë. Jezusi është paraqitur si Elia i ri (krh. Lk 7,15 citimin e 1Mbr 17,23).

Andreun, të vëllanë e Simonit, duke gjuajtur peshk - ishin peshkatarë.
17Jezusi u tha: «Ejani pas meje e do t'ju bëj peshkatarë njerëzish!».
18Ata aty për aty i lanë rrjetat e shkuan pas tij. 19Si eci edhe pak,
pa Jakobin e Zebedeut e të vëllanë e tij, Gjonin: ishin në lundër e po
arnonin rrjetat. 20Menjëherë i thirri edhe ata. Ata lanë të atin e vet
Zebedeun në lundër bashkë me mëditës dhe shkuan pas tij.

Njeriu që kishte djallin në trup

‖Lk 4,31-37

21Arritën në Kafarnaum. Menjëherë, të shtunën, Jezusi hyri në Mt 7,28v
sinagogë dhe filloi të mësojë. 22Njerëzit mbetën të habitur nga mësimi
i tij, sepse i mësonte si ai që ka autoritet e jo porsi skribët. 23Shi
atëherë ishte në sinagogën e tyre një njeri i pushtuar prej shpirtit
të ndytë dhe bërtiti: 24«Çka ke me ne, o Jezu Nazareni? A erdhe të Mt 8,29+
na zhbish? Unë e di kush je: Shenjti i Hyjit!». 25Jezusi iu kërcënua: Mt 2,23+
«Hesht dhe dil prej tij!». 26Shpirti i ndytë, si e përplasi pa mëshirë dhe Vap 3,14+
si lëshoi një britmë të madhe, doli prej tij. 27Të gjithë u tmerruan dhe Mk 1,34+
i thoshin njëri tjetrit: «Ç'u bë kështu!? Ja, një mësim i ri i pajisur me
pushtet! Ky u urdhëroka deri edhe shpirtrave të ndytë dhe ata po e Mt 8,29+
dëgjokan!». 28E menjëherë u hap zëri për të gjithkund në katër anët e Mk 4,41
krahinës së Galilesë.

1,17 *Ejani pas meje:* ata të cilët Jezusi i thërret ta ndjekin (Mk 1,20; 2,14p; Mt 19,21p.27-28; Lk 9,57-62; krh. që tek Lp 13,3.5; 1Mbr 14,8; 19,20; etj.) lipset që, për t'iu bashkuar fatit të tij, të heqin dorë nga gjithçka (Mk 10,21.28p), të jenë gati për vuajtjen dhe kryqin (Mt 10,38p; 16,24p; krh. Gjn 12,24-26). Për dishepujt që nuk e kanë njohur Jezusin mbi tokë, do të shprehen mendime të përafërta, si ato të bashkimit (Fil 3,10; 1Gjn 1,3+; etj.) ose imitimit (2Sel 3,7+).

1,21-28 Falë Shpirtit që ka marrë në momentin e pagëzimit, Jezusi përuron misionin e vet, sipas asaj që qe parathënë prej zërit qiellor (Mk 1,9+). Ai jep mësim ashtu si Shërbëtori i Is 42,1-4; duke përzënë shpirtrat e ndytë, gjymtyrë të Satanit, ai tregon që zhvesh këtë të fundit nga pushteti i tij mbretëror (krh. Lk 10,18-19; Gjn 12,32+; Zb 12,9-11).

1,23 *shpirtit të ndytë:* kjo ishte mënyra me të cilën judaizmi (krh. Zak 13,2) quante djajtë, të cilët nuk kanë pastërti fetare e morale, e domosdoshme për shërbesën hyjnore, madje janë armiqësorë ndaj saj (shih edhe Mk 3,11.30; Mt 10,1; 12,43; Lk 4,33.36; etj.).

1,24 *Çka ke me ne:* fj.fj.: «çfarë ka neve e teje» (krh. Gjn 2,4+). BJ e përkthen: «çfarë do prej nesh». – *A erdhe:* këto fjalë kujtojnë ato të vejushës së Sareptës drejtuar Elisë (1Mbr 17,18); Jezusi krahasohet sërish me këtë profet (Mk 1,16+). – *Shenjti i Hyjit:* «shenjti» do të thotë «i shuguruar, i veçuar». Shpirti i ndytë njeh tek Jezusi profetin e shuguruar prej Zotit për misionin e tij (Jer 1,5; Gjn 6,69+; 10,35-36), falë Shpirtit që ai ka marrë (Is 61,1v; krh. Lk 1,35; Vap 2,27; 3,14; 4,27.30; Zb 3,7).

1,27 Mësimet e Jezusit dhe mrekullitë që ai kryen, ngjallin habi dhe e detyrojnë spektatorin të pyesë veten: «Kush është ky Jezus i Nazaretit?». Është pyetja që shfaqet gjatë gjithë pjesës së parë të Ungjillit (Mk 1,34; 2,12; 3,12; 4,41; 5,42; 6,2-3.14-16; 7,37; krh. 1,25.34; 3,11) dhe pikërisht kësaj do t'i përgjigjet më në fund Pjetri: «Ti je Mesia» (Mk 8,29+).

Shërimi i vjehrrës së Simonit

ǁMt 8,14-15; ǁLk 4,38-39

Mk 13,3

29 Dhe fill, posa dolën nga sinagoga, shkoi me Jakobin e me Gjonin
në shtëpinë e Simonit e të Andreut. 30 Vjehrra e Simonit ishte në shtrat
Mk 5,41 ndër ethe. Menjëherë i treguan për të. 31 Jezusi u afrua, e kapi për dore
dhe e ngriti. E lëshuan ethet dhe u shërbeu.

Shërime të shumta në popull

ǁMt 8,16; ǁLk 4,40-41

32 Në mbrëmje, me të perënduar të diellit, ia sollën para të gjithë të
sëmurit dhe të djallosurit. 33 Mbarë qyteti u mblodh para derës. 34 Ai i
shëroi të sëmurit - ishin shumë dhe me sëmundje të ndryshme. Dëboi
Mk 3,12 edhe shumë djaj. Por nuk i lejoi djajtë të flasin sepse e njihnin.

Jezusi qarkullon Galilenë

ǁLk 4,42-44

35 Heret në mëngjes, kur ende ishte natë, Jezusi u çua e shkoi në
Mt 14,23p; 26,36p; Lk 3,21+ një vend të pabanuar e atje thoshte uratë. 36 Simoni me shokët e vet
u vunë ta kërkojnë. 37 Kur e gjetën i thanë: «Të gjithë po të kërkojnë».
38 Ai u tha: «Ejani të shkojmë gjetiu, në fshatrat e afërme që të predikoj
Gjn 18,37 edhe atje. Prandaj edhe dola». 39 Dhe i ra kryq e tërthor Galilesë duke
predikuar nëpër sinagogat e tyre dhe duke dëbuar djajtë.

Shërimi i një të gërbuluri

ǁMt 8,2-4; ǁLk 5,12-16

40 Atëherë iu paraqit një i gërbulur, ra në gjunj dhe iu lut: «Nëse do,
mund të më pastrosh!». 41 Jezusi pati dhembshuri, shtriu dorën, e preku
Mk 5,30+ dhe i tha: «Dua! Qofsh pastruar!». 42 Dhe aty për aty prej tij u zhduk
gërbula dhe u shërua. 43 Jezusi menjëherë e nisi të shkojë, por i urdhëroi
1,34+ reptësisht: 44 «Shih - i tha - mos i trego askujt, por shko, duku te prifti
Lev 14,1-32 dhe, për shërimin tënd, kushto çka ka urdhëruar Moisiu - atyre për
dëshmi». 45 Por ai, posa doli, filloi të flasë e ta përfalsë ngjarjen, kështu
që Jezusi s'mund të hynte më haptas në qytet, por qëndronte përjashta
në vende të pabanuara. E njerëzit shkonin tek ai nga çdo anë.

1,29 *shkoi:* ose «erdhën» me S, A, C etj.; BJ me B, D, përkthen: «ai erdhi».

1,34 Jezusi i detyron të heshtin, mbi identitetin e vet mesianik, djajtë (Mk 1,25.34; 3,12), të shëruarit (Mk 1,44; 5,43; 7,36; 8,26) sikurse dhe vetë apostujt (Mk 8,30; 9,9). Kjo porosi do të hiqet vetëm pas vdekjes së tij (Mt 10,27+). Meqenëse populli kishte një ide nacionaliste e luftarake të Mesisë, krejt ndryshe nga ajo që Jezusi dëshironte të mishëronte, duhej të tregohej shumë i kujdesshëm, të paktën në tokën e Izraelit (krh. Mk 5,19), për të shmangur ndonjë keqkuptim mbi misionin e tij (krh. Gjn 6,15; Mt 13,13+). Ky urdhër i «sekretit mesianik» nuk është një tezë artificiale e shpikur më vonë nga Marku, sikurse hamendësonin disa; ajo i përgjigjet një sjelljeje historike të Jezusit, megjithëse Marku e ka kthyer në një temë të cilën ai do ta theksojë. Përveç Mt 9,30, Mateu dhe Luka jo vetëm që e paraqesin këtë urdhër në paralel me Markun, por shpesh ata edhe e lënë jashtë.

1,38 *erdha:* BJ fj.fj. ka: «kam dalë». Jezusi ikën nga Kafarnaumi (rr 35); ky është kuptimi i parë, por sipas një kuptimi tjetër, akoma më të thellë, mund të bëhet fjalë për ardhjen e Jezusit prej Hyjit (Gjn 8,42; 13,3; 16,27v.30; krh. Lk 4,43).

Shërimi i të pikuarit

ǁMt 9,1-8; ǁLk 5,17-26

2 [1]Pas disa ditësh Jezusi u kthye përsëri në Kafarnaum. Kur u mor vesh se gjendej në shtëpi, [2]u mblodhën aq shumë njerëz, sa Mk 3,20
që s'kishte më vend as para dere. Jezusi u predikonte Ungjillin.
[3]Ndërkaq ia behën disa njerëz, të cilët po sillnin tek ai një të pikuar
që po e mbartnin katër vetë. [4]E, pasi prej turmës së njerëzve nuk
mund ta shtinin brenda tek ai, zbuluan pullazin në atë vend ku gjendej
Jezusi dhe, nëpër vrimë, e lëshuan vigun në të cilin ishte i shtrirë i
pikuari. [5]Jezusi, duke parë fenë e tyre, i thotë të paralizuarit: «Biro, Mt 8,10+
të janë falur mëkatet!».
[6]Aty po rrinin disa skribë. Këta zunë të mendojnë në zemrat e
veta: [7]«Ç'po flet ky kështu? Po blasfemon! Kush mund të falë mëkatet
përveç një Hyji të vetëm?».
[8]Jezusi në shpirtin e vet e hetoi menjëherë se ata po mendonin ashtu
në vete, andaj u tha: [9]«Pse po mendoni ashtu në zemrat tuaja? Çka
është më lehtë? T'i thuhet të paralizuarit: "Të janë falur mëkatet", apo
t'i thuhet: "Çohu, merre vigun tënd dhe ec"? [10]Por që ta dini se Biri
i njeriut ka pushtet të falë mëkatet mbi tokë, [11]unë po të urdhëroj - i
tha të paralizuarit - çohu, merre shtrojën tënde dhe shko në shtëpinë
tënde!». [12]Aty për aty i paralizuari u çua në këmbë, mori shtrojën dhe,
në praninë e të gjithëve, doli përjashta. Të gjithë mbetën shtang nga
habia. I dhanë lavdi Hyjit e thoshin: «Një gjë të tillë s'e pamë kurrë!». Mt 9,33

Thirrja e Levit

ǁMt 9,9; ǁLk 5,27-28

[13]Jezusi përsëri doli në breg të detit. Populli mbarë shkonte tek ai
e Jezusi e mësonte. [14]Duke kaluar andej, pa Levin e Alfeut. Ishte në
vendin e pagimit të taksave. Jezusi i tha: «Eja pas meje!».
Ai u çua dhe shkoi pas tij.

Ngrënia me mëkatarët

ǁMt 9,10-13;
ǁLk 5,29-32

[15]Kur, më vonë, Jezusi ishte në tryezë, në shtëpinë e Levit, bashkë me
të e me nxënësit e tij ishin ulur në tryezë tagrambledhës e mëkatarë.
Vërtet ishin shumë. E ndiqnin edhe [16]disa skribë të sektit të farisenjve.
Këta, kur e panë se po hante me tagrambledhës e me mëkatarë, u

2,7 Meqë mëkati është një fyerje që i bëhet Zotit, pikërisht atij i takon të falë mëkatet (Is 1,18+). Sipas një mënyre të zakonshme të të folurit në botën semite, mënyra pësore që përdoret prej Jezusit në rr 5 tregon se është Hyji ai që ia fal mëkatet të paralizuarit; Jezusi nuk bën gjë tjetër veçse e deklaron këtë falje hyjnore. Judenjtë e qortojnë se me këtë ai dëshiron ta vërë veten në një nivel me Zotin, sikurse theksohet tek Mt 9,8; krh. Gjn 20,23; Mt 16,19; 18,18. E njëjta akuzë nga ana e Judenjve shfaqet edhe tek Gjn 10,31-36

2,13 *në breg të detit:* deti i Galilesë ose liqeni i Tiberiadit.

thanë nxënësve të tij: «Pse ha me tagrambledhës e me mëkatarë?».
17Jezusi, kur i dëgjoi, tha: «Mjeku nuk u duhet të shëndoshëve, por të
sëmurëve. Nuk erdha të grish të drejtët, por mëkatarët».

‖Mt 9,14-17; ‖Lk 5,33-39

Diskutim mbi agjërim

18Nxënësit e Gjonit dhe farisenjtë agjëronin. Erdhën disa dhe i
thanë: «Pse nxënësit e Gjonit e të farisenjve agjërojnë e nxënësit e
tu nuk agjërojnë?». 19Jezusi u përgjigji: «A thua mund të agjërojnë
dasmorët derisa është me ta dhëndri? Për aq kohë sa është dhëndri
Lk 24,51 me ta s'mund të agjërojnë! 20Do të vijë dita kur do t'ua rrëmbejnë
dhëndrin. Atëherë ata, atë ditë, do të agjërojnë! 21Askush nuk e qep
arnën e tirkut të pashkelur në petk të vjetër; përndryshe arna e tirkut
të pashkelur e shqyen petkun e vjetër dhe e shqyerja bëhet më e madhe.
22Askush nuk e qet verën e re në rrëshiqa të vjetër; përndryshe vera
e re i shqyen rrëshiqat: vera derdhet e rrëshiqat prishen. Porse vera e
re, në rrëshiqa të rinj».

‖Mt 12,1-8; ‖Lk 6,1-5

Shkokëlim kallëzish të shtunën

23Një të shtunë Jezusi po kalonte nëpër të mbjella. Nxënësit e tij,
duke udhëtuar, filluan të këpusin kallëz. 24Farisenjtë atëherë po
i thonë: «Shih! Pse po bëjnë atë që s'është e lejueshme të bëhet të
shtunën?». 25Jezusi u përgjigji: «A s'ju ka rënë kurrë të lexoni ç'bëri
1Sam 21,2-7 Davidi kur pati nevojë, atëherë kur u urëtua ai e përcjellësit e tij? 26Se
si, kur ishte kryeprift Abiatari, hyri në Shtëpinë e Hyjit dhe i hëngri
Dal 25,23+ bukët e kushtuara, të cilat s'guxon t'i hajë askush përveç priftërinjëve?
Madje, ai u dha edhe përcjellësve të vet!». 27Atëherë u thoshte edhe
këtë: «E shtuna u bë për njeriun e jo njeriu për të shtunën. 28Prandaj,
Biri i njeriut është zotëruesi edhe i të shtunës!».

2,23 Tek Marku faji i dishepujve nuk është, sikurse tek Mk dhe Lk, korrja e kallëzave për të thyer urinë, por këputja e tyre për të hapur një shteg. Duke e paraqitur ngjarjen në këtë mënyrë, Marku ka dashur ta bëjë këtë gabim më të kuptueshëm për lexuesit, të cilët kishin pak njohuri mbi kazuistikën judaike: ashtu siç ishte e paqartë se këputja e disa kallëzave quhej «korrje», që është një punë; po aq e qartë ishte se nuk duhej prishur një arë për ta përshkuar atë. Kjo paraqitje e re nuk përputhet mirë me pjesën tjetër të tregimit, të cilën Marku nuk e ka ndryshuar.

2,26 *kryeprift Abiatari:* kryeprifti i 1Sam 21,2-7 në të vërtetë ishte Akimeleku; ose këtu përmendet i biri Abiatari (Ebiaatari), sepse ishte kryeprifti më i njohur i kohës së Davidit (2Sam 20,24), ose Marku ndjek një tjetër traditë, sipas së cilës Abiatari ishte i ati i Akimelekut (krh. 2Sam 8,17 në TM).

2,27 Ky rresht, që mungon tek Mateu dhe Luka, do të jetë shtuar nga Marku në një periudhë kur shpirti i ri i krishtërimit e kishte zbutur përfundimisht detyrimin e së shtunës (krh. Lk 5,39+).

Njeriu me dorë të thatë

3 [1]Jezusi hyri përsëri në sinagogë. Aty ndodhej një njeri me dorë
të thatë. [2]Ata e ruanin pale a do ta shërojë të shtunën, që të
mund ta paditnin. [3]Ai i tha njeriut me dorë të thatë: «Çohu e
dil para të gjithëve!». [4]Kurse ata i pyeti: «Çka lejon Ligji? Të bësh të
shtunën mirë apo keq? T'ia shpëtosh njeriut jetën apo t'ia marrësh?».
Por ata heshtonin. [5]Atëherë Jezusi, i pikëlluar për shkak të ngurësisë
së zemrës së tyre, i shikoi rreth e rrotull me hidhërim e i tha njeriut:
«Shtrije dorën!». Ai e shtriu dorën dhe ajo iu shërua. [6]Farisenjtë dolën
jashtë dhe menjëherë u tubuan në këshillim me herodianët kundër tij
si ta gjejnë mënyrën për ta vrarë.

ǁMt 12,9-14; ǁLk 6,6-11; Lk 14,1-6
Lk 14,1
Lk 14,4
Ef 4,18

Turma të tëra shkojnë pas Jezusit

ǁMt 12,15-16

[7]Jezusi me nxënësit e vet u shmang kah bregu i detit. E ndiqte
një turmë e madhe populli prej Galilesë. Gjithashtu edhe prej Judesë,
[8]prej Jerusalemit, prej Idumesë, prej Transjordanisë e prej rrethit
të Tirit e të Sidonit - turmë e madhe ngarendi tek ai, pse dëgjuan
ç'bënte. [9]Prandaj u tha nxënësve të vet ta kenë përherë gati një lundër
që turma e popullit të mos e shtrydhte. [10]E meqenëse shëroi shumë, të
gjithë të sëmurit turreshin kah ai për ta prekur.
[11]E shpirtrat e ndytë kurdoherë e shihnin, binin përmbys para tij e
bërtisnin: «Ti je Biri i Hyjit!». [12]Por Jezusi u urdhëronte rreptësisht të
mos dëftonin se kush është.

ǁLk 6,17-19; ǁMt 4,25
Mk 5,30+
Mt 8,29+
ǁLk 4,41; Mt 4,3+
Mk 1,34+

Zgjedhja e të Dymbëdhjetëve

ǁMt 10,1-4; ǁLk 6,12-16

[13]Pastaj u ngjit në një mal e i thirri ata që deshi vetë. Ata shkuan
tek ai. [14]Dhe i emëroi të Dymbëdhjetët [të cilët edhe i quajti apostuj],
që të jenë me të e t'i dërgojë të predikojnë, [15]e ta kenë pushtetin t'i
dëbojnë djajtë.
[16][I emëroi, pra, të Dymbëdhjetët:] Simonin, të cilit ia ngjiti emrin
Pjetër, [17]Jakobin, birin e Zebedeut, dhe Gjonin, të vëllanë e tij, që i
quajti: Boanerges, që do të thotë: Bijtë e rrufesë; [18]pastaj Andreun,
Filipin, Bartolomeun, Mateun, Tomën, Jakobin e Alfeut, Tadeun,
Simonin Kananeas [19]dhe Judën Iskariot, i cili edhe e tradhtoi.

=Mk 6,7
Mt 16,18+; Gjn 1,42
Lk 9,54+

3,6 Herodianët, më tepër se zyrtarë, ishin Judenj mbështetës politikë të dinastisë së Herodit të Antipës, tetrarkut të Galilesë (krh. Lk 3,1+), të cilët ndikonin shumë tek ai (krh. Mt 22,16+).

3,7-8 Pikësim i pasigurtë. «Prej Judesë... dhe Sidoni»: mund të lidhet me atë që paraprin dhe me atë që vijon.

3,14 *i emëroi të Dymbëdhjetët:* krerët e rinj të popullit të zgjedhur duhet të jenë dymbëdhjetë në numër, sikurse fiset e Izraelit. Kjo shifër do të riplotësohet pas tradhtisë së Judës (Vap 1,26), për t'u ruajtur përgjithmonë në qiell (Mt 19,28p; Zb 21,12-14+). – *të cilët i quajti apostuj:* BJ me D dhe neovulg., lënë jashtë; por B, S e kodikë të tjerë e shtojnë (krh. Lk 6,13).

3,19 Këtu Mk injoron ligjëratën e paraqitur nga Mt 5-7 dhe Lk 6,20-49, e cila është marrë nga një burim i veçantë letrar.

Nisma e afërmve të Jezusit

Mk 2,2
Mk 6,31
Gjn 7,5
Gjn 10,20

[20]Jezusi u kthye në shtëpi. Prapë u mblodh turmë e madhe sa që as nuk mund të hanin bukë. [21]Kur morën vesh të tijtë, shkuan ta marrin sepse flitej: «Nuk është në vete».

Shpifje të skribëve

‖Mt 12,24-32;
‖Lk 11,15-23; 12,10

[22]Kurse skribët që zbritën nga Jerusalemi, thoshin: «E ka në trup Beelzebulin e me anë të kryetarit të djajve i dëbon djajtë». [23]Ai i thirri t'i afrohen dhe filloi t'u flasë me shëmbëlltyra: «Si është e mundur që Satani ta dëbojë Satanin? [24]Në qoftë se një mbretëri çohet kundër vetvetes, ajo shkatërrohet. [25]Po ashtu edhe ajo shtëpi që çohet kundër vetvetes, shkatërrohet. [26]Nëse, pra, Djalli çohet kundër vetvetes dhe përçahet, ai shpartallohet - i erdhi fundi! [27]Dhe dihet që s'ka njeri që mund të hyjë në shtëpinë e të fortit dhe t'ia marrë plaçkat pa e lidhur atë më parë. Vetëm atëherë mund t'ia plaçkisë shtëpinë. [28]Për të vërtetë po ju them: njerëzve do t'ju falen të gjitha mëkatet e blasfemitë, me të cilat do të blasfemojnë, [29]por kush ta shajë Shpirtin Shenjt, ai s'do të ketë falje për amshim; është fajtor i një mëkati të përhershëm. [30]Sepse thoshin: «Ka qoftëlargun në trup!».

Familja e vërtetë e Jezusit

‖Mt 12,46-50;
‖Lk 8,19-21

[31]Ndërkaq erdhën nëna e tij dhe vëllezërit e tij. Zunë vend përjashta dhe dërguan dikënd ta thërrasë. [32]E kishin rrethuar shumë njerëz. Po i thonë: «Nëna jote dhe vëllezërit e tu janë përjashta e po të kërkojnë». [33]Ai u përgjigji: «Kush është nëna ime e kush janë vëllezërit e mi?». [34]Dhe, si ua hodhi sytë rreth e rrotull atyre që rrinin për rreth tij, tha: «Ja nëna ime e vëllezërit e mi! [35]Sepse, kushdo e kryen vullnetin e Hyjit, ai është vëllai im, motra ime e nëna!».

Shëmbëlltyra e mbjellësit

‖Mt 13,1-9; ‖Lk 8,4-8

Mk 2,13

4 [1]Jezusi filloi prapë të mësojë në breg të detit. Turmë e madhe u mblodh rreth tij. Andaj hyri në barkë në det e ndenj, kurse populli qëndronte në breg të detit. [2]I mësonte shumë sende në shëmbëlltyra. Në mësimin e vet u thoshte: [3]«Dëgjoni! Doli mbjellësi për të mbjellë. [4]Ndërsa po qiste farën, disa kokrra ranë përbri udhës, erdhën zogjtë dhe i hëngrën. [5]Disa tjera ranë në zallinë, ku nuk kishte mjaft dhe. Ato mbinë me të shpejtë, sepse toka nuk ishte e thellë. [6]Por,

3,21 *sepse flitej:* BJ ka: «thoshin».

3,30 T'i atribuohet djallit ajo që është vepër e Shpirtit të Shenjtë, do të thotë të vetëpërjashtohesh nga drita e hirit hyjnor dhe falja që rrjedh prej saj. Për rrjedhojë, një sjellje e tillë, të përjashton nga shëlbimi. Por hiri mund ta ndryshojë këtë sjellje dhe në këtë mënyrë bëhet i mundur përsëri shëlbimi (krh. Mk 1,23+).

kur doli dielli, u dogjën, e, pse nuk kishin rrënjë, u thanë. 7Disa tjera
ranë në ferra. Ferrat u rritën, ua morën frymën e nuk dhanë fryt.
8Disa tjera ranë në tokë të mirë, mbinë, u rritën e dhanë fryt: njëra
tridhjetëfish, tjetra gjashtëdhjetëfish e tjetra njëqindfish». 9Dhe shtoi:
«Kush i ka veshët për të dëgjuar, le të dëgjojë!».

Qëllimi i shëmbëlltyrave

||Mt 13,10-15;
||Lk 8,9-10

10Kur mbeti vetëm, ata që e përcillnin bashkë me të Dymbëdhjetët,
e pyetën për vështrimin e shëmbëlltyrave. 11Ai u tha: «Ju e morët
dhuratë misterin e Mbretërisë së Hyjit, kurse atyre që janë përjashta
u mbërrin përgjithësisht në shëmbëlltyra, 12që

Rom 16,25+; Kol 4,3
Kol 4,5

> *edhe pse shikojnë me kujdes - megjithatë nuk shohin,*
> *edhe pse dëgjojnë me kujdes - megjithatë nuk kuptojnë,*
> *përndryshe do të ktheheshin e do të gjenin falje».*

Is 6,9-10+

Shtjellimi i shëmbëlltyrës së mbjellësit

||Mt 13,18-23;
||Lk 8,11-15

13Dhe vazhdoi: «Po a nuk e morët vesh këtë shëmbëlltyrë? Po,
atëherë, si do t'i merrni vesh të gjitha shëmbëlltyrat e tjera?
14Mbjellësi mbjell Fjalën. 15Ata përbri udhës, ku mbillet fjala, janë
ata që, posa e dëgjojnë Fjalën, vjen aty për aty Satani dhe ua rrëmben
Fjalën që mbillet në ta. 16Po ashtu ata që e marrin farën në zallinë,
janë ata që, kur e dëgjojnë Fjalën, e pranojnë aty për aty me gëzim,
17porse nuk kanë në vetvete rrënjë - janë të luhatshëm. Por, po erdhi
një e vështirë ose një salvim për shkak të Fjalës, e bjerrin besimin në
Fjalën. 18Të tjerët që e morën Fjalën në ferra, 19janë ata që e dëgjuan
Fjalën, por kujdeset e kësaj jete, lakmia e pasurisë dhe epshet ia zënë
frymën Fjalës, dhe ajo mbetet pa fryt. 20E ka asish që e marrin farën
në tokë të mirë. Këta e dëgjojnë Fjalën, e pranojnë dhe japin fryt: njëri
tridhjetëfish, tjetri gjashtëdhjetëfish e tjetri njëqindfish».

Jer 4,3-4

Gjn 1,12-13; 1Pjt 1,23;
Jak 1,21

Marrja dhe përçimi i mësimit të Jezusit

21Pastaj u tha: «A thua bihet llamba për t'u vënë nën enë ose nën

|| Lk 8,16; =11,33
|| Mt 5,15

4,8 *mbinë, u rritën e dhanë fryt:* me Vulg.; BJ përkthen: «dhanë fryt duke u rritur e duke u zhvilluar».

4,9 Në fund të këtij rreshti disa shtojnë: «e kush kupton, le të kuptojë».

4,12 *që:* kjo lidhës (e shmangur nga Mateu) shpreh një «qëllim të shkrimit»: «që të plotësohet Shkrimi i cili thotë...».

4,13 Tema e apostujve të cilët nuk i kuptojnë fjalët apo veprat e Jezusit, është nënvizuar sidomos nga Mk 6,52; 7,18; 8,17-18.21.33; 9,10.32; 10,38. Me përjashtim të disa teksteve paralele (Mt 15,16; 16,9.23; 20,22; Lk 9,45) dhe Lk 18,34; 24,25.45, Mateu dhe Luka këtë temë zakonisht e kanë lënë jashtë, për të mos thënë që e kanë korrigjuar: krahaso Mt 14,33 me Mk 6,51-52 dhe Mt 13,51 (krh. Gjn 14,26+).

4,21-25 Marku, i ndjekur nga Luka, këtu (rr 21-25) ka përmbledhur katër shëmbëlltyra të vogla të tipit *mashal*, që lënë hapësirë për interpretim sipas kontekstit në

tryezë? E jo për ta vënë në dritëmbartës? 22Sepse asgjë s'është e
‖Lk 8,17; =12,2 ‖Mt 10,26 fshehtë, veçse për t'u zbuluar, asgjë në moh, veçse për të dalë në dritë.
23Kush i ka veshët për të dëgjuar, le të dëgjojë!».
‖Lk 8,18a ‖Lk 6,38; ‖Mt 7,2 24Edhe u tha: «Mbani mend çka dëgjoni! Me atë masë që të matni,
me atë do t'ju matet! Madje edhe do t'ju shtohet! 25Sepse, atij që ka, do
‖ Lk 8,18b; =19,26; ‖Mt 25,29 t'i jepet më, e atij që s'ka, do t'i merret edhe çka ka».

Shëmbëlltyra e farës që rritet vetvetiu

Jak 5,7 26Dhe vazhdoi: «Mbretëria e Hyjit është porsi kur njeriu e qet
farën në dhe. 27Si të flejë si të rrijë zgjuar natë e ditë, fara mbin,
Jl 4,13; Zb 14,15-16 rritet - pa ditur ai se si. 28Toka vetvetiu qet bimën; më parë kërcyllin,
pastaj kallirin e në fund kallirin plot kokrra. 29E posa fryti piqet,i vë
draprin, sepse është koha e korrjes».

Shëmbëlltyra e farës së sinapit

‖Mt 13,31-32; ‖Lk 13,18-19

30Dhe thoshte: «Me çka ta krahasojmë Mbretërinë e Hyjit? Ose me
çfarë krahasimi ta paraqesim? 31Ajo i përngjet kokrrës së sinapit që
është më e vogla ndër farëra kur qitet në dhe; 32por, kur mbillet, rritet
e bëhet më e madhe se të gjitha perimet; lëshon degë të mëdha, aq sa
Dan 4,9.18 zogjtë e malit banojnë nën hijen e saj».

Konkluzioni mbi shëmbëlltyrat

‖Mt 13,34-35

33Me shumë shëmbëlltyra si këto ua shpallte Fjalën, ashtu si ishin
të zotët ta kuptojnë; 34por pa shëmbëlltyra atyre nuk u fliste asgjë,
kurse nxënësve ua shtjellonte veçmas të gjitha.

Fashitja e detit

‖Mt 8,18.23-27; ‖Lk 8,22-25

35Po atë ditë, kur u err, u tha nxënësve: «Të kalojmë matanë!». 36Ata
e nisën popullin, kurse Jezusin e morën ashtu siç ishte në lundër.
E përcillnin edhe lundra tjera. 37Ndërkaq, u çua një stuhi e madhe.
Valët e detit u tërbuan aq sa hidheshin brenda e gati e mbushën
me ujë. 38Jezusi në pope flinte në nënkresë. E zgjuan dhe i thanë:
«Mësues! A nuk je në kujdes që po mbytemi?». 39Ai u zgjua i urdhëroi
erës dhe i tha detit: «Qetësohu! Shuaj!». Era pushoi e u bë fashë e
Mt 8,10+ madhe. 40Atëherë u tha: «Pse jeni frikacakë? Po a ende nuk besoni?».
41Ata i kapi frikë e madhe dhe i thoshin njëri tjetrit: «Vallë, kush është
Mk 1,27 ky që po i nënshtrohen era dhe deti?».

të cilin përdoren. Në këtë kontekst, të gjitha mund t'i referohen mësimit të Jezusit, një dritë e cila duhet të ndriçojë dhe për të cilën përfituesit e saj kanë një farë përgjegjësie.

4,29 Mbretëria e Hyjit mbart në vetvete një parim evolucioni, një forcë të fshehtë që do ta udhëheqë atë deri në realizimin e saj të plotë.

4,40 *Po a ende nuk besoni?:* BJ me një var. ka: «Po si, akoma nuk besoni?».

Shërimi i të djallosurit nga Geraza

‖Mt 8,28-34; ‖Lk 8,26-39

5 [1]Arritën matanë të detit në krahinën e Gerazenëve. [2]Posa Jezusi doli prej lundrës (menjëherë) nga varrezat i doli përpara një njeri që kishte djallin në trup. [3]Ky banonte në varreza. Askush nuk mundte më as ta lidhë në hekura. [4]Shpesh e kishin lidhur në pranga e zinxhirë, por ai i copëtonte prangat e i këpuste zinxhirët. Askush s'ishte më i zoti ta zotërojë. [5]Gjithë natën e ditën nëpër varre e nëpër male bërtiste e rrahte veten me gurë. [6]Kur prej së largu e pa Jezusin, u lëshua vrap, ra para tij përmbys për dhe, [7]e atëherë, me sa zë pati, bërtiti: «Çka do prej meje, Jezus, Biri i Hyjit tejet të Lartë? Po të përbej në Hyjin mos më mundo!». [8]Sepse Jezusi i kishte thënë: «Shpirti i ndytë, dil prej këtij njeriu!». [9]Atëherë Jezusi e pyeti: «Si quhesh?». «Quhem Legjion - përgjigji ai - sepse jemi shumë». [10]Ai i lutej shumë Jezusit që të mos i dëbonte prej aso krahine. Lk 8,2; 11,26

[11]Tashti, aty në rrëzë të malit po kulloste një tufë e madhe thish. [12]Shpirtrat e ndytë e përbenin: «Na dërgo ndër thi të hyjmë në ta». [13]Ai u lejoi. Shpirtrat e ndytë, pasi dolën, hynë në thi dhe tufa, afërsisht dy mijë copë - u lëshua turr nga gremina, kërceu në det dhe u mbyt. [14]Barinjtë ndërkaq ikën dhe e përhapën lajmin nëpër qytet e fshatra. Njerëzit shkuan të shohin ç'kishte ndodhur.

[15]Erdhën te Jezusi dhe, kur e panë të djallosurin, që kishte pasur në trup një legjion të tërë, ndenjur, të veshur dhe shëndosh në mend, i kapi frika. [16]Ata që kishin parë me sy të vet u treguan si ndodhi puna me të djallosurin dhe me thitë. [17]Atëherë ata filluan t'i luten Jezusit të largohet prej krahinës së tyre. [18]Kur Jezusi hyri në barkë, ai që kishte qenë i djallosur zuri t'i lutej ta merrte me vete. [19]Jezusi nuk e lejoi, por i tha: «Shko në shtëpinë tënde te familja jote e tregoju ç'nder të bëri Zoti dhe si pati mëshirë për ty». [20]Ai shkoi dhe filloi të tregojë nëpër Dekapolis gjithçka Jezusi bëri për të. Gjithkush mrekullohej. Mk 1,34+ Mt 4,25+

Vajza e Jairit dhe gruaja që i preku Jezusit petkun

‖Mt 9,18-26; ‖Lk 8,40-56

[21]Kur Jezusi përsëri kaloi me barkë në anën tjetër, ngarendi tek ai turmë e madhe populli. Ai zuri vend në breg të detit. [22]Erdhi një nga kryetarët e sinagogës, që quhej Jair, e, kur e pa, ra në gjunjë para tij [23]dhe i lutej shumë: «E kam vajzën në fill të mordes! Eja, vëri duart mbi të që të shërohet e të jetojë!». [24]Jezusi shkoi me të. I shkonte pas një turmë e madhe dhe furej rreth tij nga çdo anë. Mk 2,13

5,1 *Gerazenëve:* qyteti i Gerazës, Djerashi i sotëm, ndodhet mbi 50 km larg liqenit të Tiberiadit, gjë që e rrëzon variantin e episodit të derrave. Ka mundësi që Marku të ketë shkrirë dy episode të ndryshme në një të vetëm. Në të parin, duket se Jezusi ka realizuar një yshtje të thjeshtë, në rajonin e Gerazës, rr 1-8 dhe 18-20; ndërsa, në të dytin (krh. Mt 8,28-34), Jezusi dërgon djajtë tek derrat, të cilët fundosen në liqen.

[25]Një grua ishte e sëmurë dymbëdhjetë vjet nga derdhja e gjakut.
Tob 2,10 [26]Hoqi shumë keq ndër mjekë të ndryshëm e shpenzoi gjithçka pati pa
Mt 8,10+ farë dobie - mu, ishte edhe më keq. [27]Ajo kishte dëgjuar për Jezusin,
hyri në turmë e, pas shpinës, ia preku petkun Jezusit. [28]I thoshte
mendja: «Nëse ia prek vetëm petkat, do të shërohem». [29]Aty për aty iu
ndal gjaku e në trupin e vet ndjeu se u shërua nga sëmundja.
[30]Jezusi përnjëherë e ndjeu në vete fuqinë që shpërtheu prej tij, u
soll në midis të turmës e tha: «Kush m'i preku petkat?». [31]Nxënësit e
tij i përgjigjën: «Po a s'e sheh popullin si të furet në katër anët e thua:
Kush më preku». [32]Ai i rrethoi me sy për të parë atë që e kishte prekur.
[33]Gruaja, plot frikë e tmerr, sepse e dinte se ç'i ngjau, u afrua, ra me
Mt 8,10+ fytyrë për dhe para tij dhe tregoi tërë të vërtetën. [34]Ai i tha: «Bijë, feja
jote të shpëtoi! Shko në paqe! Dhe ji e shëruar nga sëmundja jote!».
[35]Ndërsa Jezusi ende po fliste, erdhën prej të shtëpisë së kryetarit të
sinagogës dhe i thanë: «Vajza jote vdiq. Pse ta trazosh më Mësuesin?».
[36]Kur Jezusi dëgjoi ç'thanë, i tha kryetarit të sinagogës: «Mos ki frikë!
Mt 8,10+ Vetëm ti beso!». [37]Jezusi nuk lejoi ta përcjellë askush tjetër, përveç
Pjetrit, Jakobit e Gjonit, vëllait të Jakobit. [38]Arritën te shtëpia e
kryetarit të sinagogës. Jezusi vuri re një pështjellim të madh e njerëz që
qanin e vajtonin me zë të madh. [39]Hyri dhe u tha: «Pse bërtitni e vajtoni?
Fëmija nuk ka vdekur, por fle». Ata e përqeshën. [40]Jezusi atëherë i nxori
Vap 9,40 përjashta të gjithë. Me vete mori të atin e t'ëmën e fëmijës e përcjellësit
Mk 9,27 e vet dhe hyri atje, ku ishte fëmija. [41]E kapi fëmijën për dore e i tha:
Mk 1,34+ «Talità kum», që do të thotë: «Vajzë, unë po të them: çohu!». [42]Vajza aty
për aty u ngrit e nisi të ecë. Ishte dymbëdhjetë vjeç. Të gjithë mbetën
pa masë të habitur. [43]Jezusi u urdhëroi rreptësisht të mos ia tregojnë
askujt ngjarjen dhe u tha t'i japin vajzës të hajë.

Jezusin e përbuzin në vendin e vet

‖Mt 13,53-58; ‖Lk 4,16-30

6 [1]Jezusi u nis prej andej e shkoi në vend ku u rrit. E përcollën
edhe nxënësit e tij. [2]Kur erdhi e shtuna, filloi të mësojë në
sinagogë. Shumica e dëgjuesve çuditeshin e thoshin: «Nga i vijnë
këtij këto? Ç'është kjo dije që iu dhurua? Po këto mrekulli të mëdha që
Mt 12,46+ bëhen nga duart e tija? [3]Po a nuk është ky zdrukthëtar, i biri i Marisë,

5,30 Kjo fuqi është e konceptuar si një rrjedhje fizike që shëron (krh. Lk 6,19) nëpërmjet një prekjeje (krh. Mk 1,41; 3,10; 6,56; 8,22).

5,33 Përveç karakterit të saj të turpshëm, kjo sëmundje e fuste gruan në një gjendje papastërtie ligjore (Lev 15,25).

5,37 Të njëjtët që do të jenë dëshmitarët e privilegjuar të shndërrimit (Mk 9,2) dhe të agonisë (Mk 14,33; krh. Mk 1,29; 13,3).

5,41 *Talità kum:* këto janë fjalë në aramaisht, gjuha që fliste Jezusi.

6,1-6 Sikurse episodi paralel i Lk 4,16vv, ky tregim ka pësuar një shndërrim: dëgjuesit, nga admirimi kalojnë menjëherë në armiqësi. Shih shënimin tek Lk 4,16.

6,3 *zdrukthëtar:* dhe jo «i biri i

vëllai i Jakobit, i Jozetit, i Judës, i Simonit? Po a nuk janë këtu ndër ne motrat e tija?». Kështu u bë për ta arsye e mosbesimit në të. [4]Jezusi u tha: «Profeti ndahet pa nder vetëm në vendin e vet, në farefisin e vet dhe në shtëpinë e vet». [5]Dhe nuk mundi aty të bëjë asnjë mrekulli, përveç se shëroi disa të sëmurë duke vënë mbi ta duart. [6]E çuditej për mosbesimin e tyre. Mk 7,32; 1Tim 4,14+ Mt 8,10+

Dërgimi i të Dymbëdhjetëve

ǁMt 10,1.9-14 ǁLk 9,1-6

Kështu doli e mësonte nëpër fshatra përreth.

[7]Atëherë i thirri të Dymbëdhjetët e nisi t'i dërgojë dy nga dy dhe u dha pushtet mbi shpirtrat e ndytë. [8]U urdhëroi të mos marrin në udhëtim asgjë tjetër, përveç shkopit: as bukë, as strajcë, as para bakri në brez, [9]por të mbathnin vetëm sandalet e të mos veshin dy palë petka. [10]Dhe u thoshte: «Kudo që të hyni në ndonjë shtëpi, rrini aty derisa të mos largoheni nga ai vend. [11]Po qe se ndokund nuk ju pranojnë dhe nuk ju dëgjojnë, dilni dhe shkundni pluhurin nga këmbët tuaja si dëshmi kundër tyre». [12]Ata shkuan dhe u predikuan njerëzve kthimin kah Hyji. [13]Dëbonin shumë djaj, lyenin me vaj shumë të sëmurë dhe i shëronin. =Mk 3,14v Jak 5,14v

Herodi dhe Jezusi

ǁMt 14,1-2; ǁLk 9,7-9

[14]Edhe mbreti Herod dëgjoi për Jezusin, sepse emri i tij u bë i njohur. Thuhej: «Gjon Pagëzuesi u ngjall prej të vdekurish, prandaj në të po veprojnë fuqitë mrekullbërëse». [15]Disa tjerë thoshin: «Është Elia!». Prapë do tjerë: «Është profet si çdo profet tjetër!». [16]Kur dëgjoi, Herodi tha: «U ngjall Gjoni, ai, të cilit ia pata shkurtuar kryet!». Mk 8,28 Mt 16,14+

Vdekja e Gjon Pagëzuesit

ǁMt 14,3-12; Lk 3,19-20

[17]Dhe njëmend, vet Herodi kishte dhënë urdhër të kapej Gjoni, të ngujohej në pranga e të burgosej. Shkaku ishte Herodiada, gruaja e Filipit, të vëllait të tij, të cilën e kishte marrë për grua. [18]E pasi Gjoni i kishte thënë Herodit: «S'guxon ta mbash gruan e vëllait tënd!». [19]Herodiada e urrente dhe donte ta vrasë, por nuk mundte, [20]sepse Herodi e dronte Gjonin. E dinte mirë se është njeri i drejtë e i shenjtë e prandaj edhe e mbronte. Kur e dëgjonte, trazohej fort në shpirt, por

zdrukthëtarit» (Mt 13,55); shprehja e Markut është e kujdesshme për sa i përket lindjes virgjërore të Jezusit. – *Jozetit:* variante të tjera: «Jose», «Joses» ose «Jozefit».

6,8 Sipas Mateut dhe Lukës, as shkopin. Tek Marku, sandalet dhe shkopi kujtojnë tekstin e Dal 12,11.

6,14 *Thuhej:* sipas një var.: «ai thoshte».

6,20 *trazohej fort në shpirt:* sipas Vulg.: «bënte shumë gjëra». – Një tjetër përkthim (më pak i mundshëm) i tërë frazës: «...e mbronte; e dëgjonte, i bënte çfarëdolloj pyetje dhe e dëgjonte me ëndje».

prapësepraprë e dëgjonte me ëndje.

Es 1,3; Dan 5,1

[21]Por erdhi dita e volitshme, kur Herodi, me rastin e ditëlindjes së vet, u përgatiti një gosti bujarëve të vet, oficerëve të lartë dhe krerëve të Galilesë. [22]Hyri vajza e Herodiadës e kërceu. I pëlqeu shumë Herodit dhe të grishurve. Atëherë mbreti i tha vajzës. «Lyp prej meje çka të duash dhe unë do ta jap». [23]Dhe iu përbetua (shumë): «Do të jap

Es 5,3+

gjithçka të më lypësh, qoftë edhe gjysma e mbretërisë sime!». [24]Ajo doli dhe i tha s'ëmës: «Çka të kërkoj?». «Kryet e Gjon Pagëzuesit!» - i tha ajo. [25]Vajza u kthye vrik te mbreti e i tha: «Dua të ma japësh tani në pjatë kryet e Gjon Pagëzuesit». [26]Mbreti u trishtua, por për shkak të premtimit dhënë me përbetim e për shkak të të grishurve, nuk deshi t'ia mohojë kërkesën. [27]Mbreti menjëherë dërgoi një vrasës dhe urdhëroi t'ia sjellë kryet e Gjonit. Ky shkoi, ia shkurtoi kryet në burg, [28]e solli në pjatë, ia dha vajzës, kjo ia dha s'ëmës. [29]Kur dëgjuan nxënësit e Gjonit, erdhën, morën trupin e tij dhe e shtinë në dhe.

Shumimi i parë i bukëve

‖Mt 14,13-21; ‖Lk 9,10-17; ‖Gjn 6,1-13; Mk 8,1-10

[30]Apostujt u bashkuan prapë te Jezusi dhe i treguan gjithçka kishin bërë dhe kishin mësuar. [31]Atëherë ai u tha: «Ejani dhe ju në një vend

Mk 2,2

të pabanuar e pushoni pak në vetmi». Sepse aty aq shumë njerëz vinin

Mk 3,20

e shkonin sa që s'kishin kohë as të hanin. [32]Ata u nisën me barkë për në një vend të pabanuar, në vetmi.

Mt 9,36

[33]Porse njerëzit i panë në ç'drejtim u nisën e shumica e morën me mend vendin ku do të shkonin dhe, këmbë, prej të gjitha qyteteve, shkuan atje e arritën para tyre. [34]Kur Jezusi doli nga barka, pa një turmë të madhe të popullit, iu dhimbtën, sepse ishin porsi dhentë pa bari, e filloi t'u mësojë shumë gjëra. [35]Pasi kaloi shumë kohë e po bëhej vonë, iu afruan nxënësit e tij dhe i thanë: «U bë vonë e ky vend është i shkretë, [36]thuaju të shkojnë në fshatra e katunde të rrethinës e të blejnë diç për të ngrënë». [37]«Jepnu ju të hanë» - u përgjigji. Ata i thanë: «Të shkojmë e të blejmë dyqind denarë bukë e t'u japim të hanë?». [38]Ai vazhdoi: «Sa bukë keni? Shkoni e shihni!». Pasi shikuan, i përgjigjën: «Pesë bukë e dy peshq». [39]Atëherë u urdhëroi t'i ulin të gjithë në bar të njomë. [40]Të gjithë u ulën grupe grupe nga njëqind e nga pesëdhjetë vetë. [41]Jezusi, si i mori pesë bukët e dy peshqit, i lartësoi sytë kah qielli, e bekoi Hyjin, i ndau bukët dhe ua dha nxënësve të vet t'ua vënë para njerëzve. Po ashtu edhe dy peshqit ua ndau të gjithëve. [42]Të gjithë hëngrën e u nginë. [43]Çuan dymbëdhjetë shporta plot me copa edhe sa teproi prej peshqve. [44]Ata që hëngrën ishin pesë mijë burra.

Jezusi ecën përmbi ujë

ǁMt 14,22-33; ǁGjn 6,16-21

45Dhe menjëherë i nguti nxënësit e vet të hyjnë në barkë e të kalojnë
në anën e kundërt drejt Betsaidës, derisa ai ta përcillte popullin.
46Kur e përcolli popullin, u ngjit në mal për t'u lutur. 47Kur u bë natë,
barka ishte në midis të detit, kurse Jezusi vetëm në tokë. 48Kur i pa
se si hiqnin keq duke rremuar - sepse era fryente nga ana e kundërt -
diku rreth rojës së katërt, Jezusi erdhi tek ata duke ecur përmbi det.
Deshi t'i kalojë, 49por ata, posa e panë duke ecur përmbi det, menduan
se është fantasmë e bërtitën: 50sepse e panë të gjithë e u trembën. Por
Jezusi menjëherë filloi të flasë me ta e u tha: «Zemër, he burra! Unë
jam! Mos druani!». 51Dhe hypi tek ata në barkë e era pushoi. E mbetën
krejtësisht të habitur, 52sepse ende nuk e kishin kuptuar vështrimin e
mrekullisë së bukëve: mendja e tyre ishte e paaftë të kuptojë.

Mk 4,13+

Shërime në rrethe të Gjenezaretit

ǁMt 14,34-36

53Pasi lundruan deri në breg, arritën në Gjenezaret e aty e lidhën
barkën. 54Posa dolën nga barka, njerëzit që e njohën 55menjëherë
shpejtuan të shkojnë nëpër mbarë krahinën e filluan të sjellin të
sëmurit në vigje atje ku dëgjonin se ishte. 56E kudo që hynte: në
fshatra, në qytete apo në katunde, i vendosnin të sëmurit në sheshe
dhe e lutnin t'ia preknin së paku kindin e petkut. Të gjithë ata që e

Mk 5,27-28

preknin, shëroheshin.

Traditat e të parëve

ǁMt 15,1-9

7 1Rreth Jezusit u bashkuan farisenjtë dhe disa skribë që kishin
ardhur nga Jerusalemi. 2Ata vunë re se disa prej nxënësve të tij
po hanin bukë me duar të papastra - d.m.th. të palara. 3Tashti

Lk 11,38

farisenjtë dhe mbarë hebrenjtë nuk hanë bukë pa i larë duart deri në
bërryl për arsye të dokeve të të parëve. 4As kur kthehen nga tregu
nuk hanë gjë pa u larë më parë. Janë edhe shumë gjëra tjera që i
mbajnë për shkak të traditës: larje gotash, katrovash e enësh remi
(tryezash). 5Prandaj farisenjtë dhe skribët e pyetën Jezusin: «Pse
nxënësit e tu nuk i mbajnë traditat e të parëve, por hanë bukë me
duar të papastra?».6Ai u përgjigj: «Mirë parafoli për ju, o shtiracakë,

6,45 *në anën e kundërt:* mund të jetë një shtesë e marrë nga Mt 14,22.

7,1-13 Pjesa nga Mk 7,1 deri tek tregimi i dytë i shumimit të bukëve (Mk 8,1v), trajton thirrjen e paganëve në shëlbim (krh. Hyrjen).

7,3 *deri në bërryl:* përkthim i pasigurt. Fj.fj.: «me grusht».

7,4 *pa u larë më parë:* BJ ka përzgjedhur variantin: «pa u spërkatur me ujë», variant tjetër: «pa u lagur». – Sipas një përkthimi tjetër: «nuk e hanë atë që vjen nga tregu pa e spërkatur më parë (me ujë)».

7,5 *traditat e të parëve:* këto tradita përmbledhin pikërisht këto rregulla dhe zakone që rabinët ia kishin shtuar Ligjit të Moisiut, duke thënë se qenë përcjellë gojarisht nga ligjvënësi i madh.

Isaia, kur shkroi:

Is 29,13

Ky popull më nderon me buzë,
kurse zemra e tyre është larg meje.
7I kotë është kulti që më bëjnë,
kur mësojnë kinse mësim të Hyjit
rregulloret që i qitën njerëzit.

8Ju lini pas dore urdhërimin e Hyjit e mbani traditat e njerëzve».
9Dhe u tha: «Bukur se! Zhbëni urdhërimin e Hyjit, për të ruajtur
Dal 20,12; Lp 5,16 traditën tuaj! 10E pra, Moisiu tha: Ndero babën tënd dhe nënën tënde!
Dal 21,17; Lev 20,9 dhe: Kush ta nëmë babën dhe nënën, le të ndëshkohet me vdekje! 11E
ju përkundrazi thoni: "Nëse ndokush i thotë babait ose nënës: po e
shpall korbàn - d.m.th. dhuratë të shenjtë - ndihmën që ju takon prej
meje, 12atë nuk e lejoni t'i ndihmojë më babait dhe nënës". 13Kështu
zhbëni Fjalën e Hyjit për hirë të traditës suaj, që ju vetë e bëtë traditë
për vete. E bëni edhe shumë punë të tilla të ngjashme me këto».

‖Mt 15,10-20

Mësimi mbi pastërtinë dhe papastërtinë

14Atëherë e thirri përsëri popullin rreth vetës dhe i tha: «Më dëgjoni
të gjithë dhe mbani mend! 15S'ka asgjë përjashta njeriut që mund ta
bëjë atë të papastër duke hyrë në të, por çka del prej njeriut - ajo e bën
të papastër. 16Kush ka veshë për të dëgjuar, le të dëgjojë!».
Mk 4,10 17Kur u nda prej turmës e hyri në shtëpi, nxënësit e pyetën për
vështrimin e shëmbëlltyrës. 18Ai u tha: «Si? Po as ju nuk qenkeni në
Mk 4,13+ gjendje ta kuptoni? Po a nuk e kuptoni se asgjë që hyn nga jashtë në
njeriun, nuk mund ta bëjë të papastër njeriun, 19sepse nuk i hyn në
Vap 10,9-16; Rom 14; Kol 2,16.21-22 zemër, por në bark e del në nevojtore?». Kështu Jezusi i shpalli të
pastra të gjitha ushqimet. 20Dhe vazhdoi: «Çka del prej njeriut ajo e bën
të papastër, 21sepse prej brendisë - prej zemrës së njeriut - rrjedhin:
mendimet e këqija, llojet e ndryshme të fëlligështisë, vjedhjet, vrasjet,
Rom 1,29+ 22kurorë thyerjet, dëshira e tepruar e pasurisë, mashtrimet, shfrenia,
smira, blasfemitë, krenia, marrëzia. 23Të gjitha këto të këqija dalin
nga brenda dhe e bëjnë njeriun të papastër».

7,11 *korban:* fjalë aramaike. Krh. Mt 15,6+.

7,16 Disa e lënë jashtë.

7,17 Shëmbëlltyrë në kuptimin e *mashal*-it hebraik, një sentencë e gdhendur dhe enigmatike.

7,19 *i shpalli të pastra të gjitha ushqimet:* fj.fj.: «duke i pastruar të gjitha ushqimet»; është pjesë e një fraze të paqartë (ndoshta një shënim shpjegues) dhe të interpretuar ndryshe.

7,24-30 Ky është një episod paralel me atë të shërimit të birit të centurionit (Mt 8,5v dhe Lk 7,1v): Jezusi kryen një vepër shërimi në dobi të një pagani apo paganeje; por ai shëron në distancë, nëpërmjet fuqisë së fjalës së tij, pasi për një judeas është e ndaluar të hyjë në shtëpinë e një pagani.

III. UDHËTIME TË JEZUSIT JASHTË GALILESË

Feja e gruas sirofenikase

ǁMt 15,21-28

[24]Jezusi u çua prej andej e shkoi në krahinën e Tirit. Hyri në një shtëpi e dëshironte të mos e dijë kush, por nuk mundi të mbetej i fshehur. [25]Sepse menjëherë e mori vesh një grua, vajza e së cilës e kishte në trup shpirtin e ndytë. Ajo erdhi dhe u hodh para këmbëve të tija. [26]Gruaja ishte pagane me prejardhje sirofenikase. I lutej ta dëbonte djallin prej vajzës së saj. [27]Ai i tha: «Prit njëherë të ngihen fëmijët, sepse nuk është mirë të merret buka e fëmijëve e t'u hidhet këlyshëve». [28]Ajo përgjigji: «Po, Zotëri! Por, edhe këlyshët hanë nën tryezë dromcat e fëmijëve!». [29]Ai i përgjigji: «Shko lirisht në shtëpi se, në saje të kësaj fjale, djalli doli prej vajzës sate!». [30]Ajo shkoi në shtëpi dhe e gjeti fëmijën në të shtruara. Djalli kishte dalë.

Mk 9,33; 10,10; 1,29; 2,15

Mt 8,29+

Shërimi i një shurdhmemeci

[31]Pastaj doli prapë nga krahina e Tirit, e nëpër Sidon, erdhi drejt detit të Galilesë në krahinat e Dekapolit. [32]Ia sollën një shurdhaman që mezi fliste dhe iu lutën ta vërë dorën mbi të. [33]Ai e ndau prej popullit veçmas, ia shtiu gishtërinjtë e vet në veshë, me pështymë të vet ia preku gjuhën, [34]i drejtoi sytë kah qielli, pshërtiti dhe i tha: «Effatà - që do të thotë: «Çelu!». [35]E menjëherë iu çelën veshët e iu zgjidh pengesa e gjuhës dhe foli rrjedhshëm. [36]Jezusi u urdhëroi të mos i tregojnë askujt. Por, sa më tepër që ai ua ndalonte, ata aq më tepër e shpallnin. [37]Të mrekullluar mbi çdo masë thoshin: «Gjithçka bëri mirë!». «Ky po bën të dëgjojnë të shurdhët e të flasin memecët!».

Mk 5,20

Mk 6,5; 1Tim 4,14+

Mt 8,3+

Mk 1,34+

Is 35,5-6; Mk 9,25

Shumimi i dytë i bukëve

ǁMt 15,32-39; Mk 6,30-44

8 [1]Ndër ato ditë u bashkua përsëri turmë e madhe populli. Pasi s'kishin çka të hanë, Jezusi i thirri nxënësit e u tha: [2]«Po më dhimben këta njerëz se qe, tash tri ditë po rrinë me mua e nuk kanë çka të hanë. [3]Nëse i nisi të shkojnë të uritur në shtëpi të veta, do të mbesin udhës. Disa prej tyre kanë ardhur prej së largu». [4]Nxënësit

Dal 15,22

7,24 *e Tirit:* disa kodikë shtojnë: «dhe të Sidonit» (krh. Mt 15,21).

7,26 *pagane:* fj.fj.: «greke», jo për nga raca, pasi ajo ishte siro-fenikase, por për nga kultura, pra pagane (krh. Gjn 7,35;Vap 16,1).

8,1-13 Ndërsa shumimi i parë i bukëve (Mk 6,31-44) kryhet në dobi të Judenjve, i dyti ka të bëjë me paganët (Mt 14,13+). Ai ndodh në Dekapoli (Mk 7,32). Shtatë koshat rikujtojnë kombet e Kanaanit (Vap 13,19) dhe shtatë diakonët helenistë (Vap 6,5). Njerëzit e ardhur «prej së largu» (rr 3) janë paganët (Vap 2,39; 22,21; Ef 2,13.17; krh. Joz 9,9). Ata nuk katandisen më, të hanë thërrimet që bien nga tryeza e bijve të Mbretërisë (Mk 7,27-28).

e tij i përgjigjën: «E si mund t'i ngijë kush me bukë këtu, në këtë vend
të shkretë?». 5Ai i pyeti: «Sa bukë keni?». «Shtatë!» - i përgjigjën ata.
6Atëherë i urdhëroi turmës së popullit të ulet për tokë, i mori shtatë
bukët, u falënderua, i ndau dhe ua dha nxënësve të vet t'ua vënë para.
Ata ia dhanë popullit. 7Kishin edhe pak peshq të vegjël. I bekoi edhe
Ps 78,29 ata dhe u urdhëroi t'ua ndajnë. 8Hëngrën dhe u nginë. Çuan copa që
tepruan shtatë shporta. 9Ishin rreth katër mijë vetë. Atëherë i përcolli
të shkojnë.
10Menjëherë hyri në barkë me nxënësit e vet e shkoi në rrethinën e
Dalmanutës.

‖Mt 16,1-4 **Farisenjtë kërkojnë shenjë nga qielli**

11Atëherë erdhën farisenjtë dhe filluan të rragatën me të. Duke e
vënë në provë kërkuan prej tij një shenjë prej qiellit. 12Jezusi duke
fsharë prej fundit të shpirtit, tha: «Përse kjo brezni kërkon shenjë? Për
të vërtetë, po ju them: kësaj breznie s'do t'i jepet shenjë!». 13Atëherë i
la, përsëri hypi në barkë dhe kaloi në anën tjetër.

‖Mt 16,5-12 **Tharmi i farisenjve dhe i Herodit**

14Nxënësit harruan të marrin bukë. Me vete në barkë kishin vetëm
një bukë. 15Atëherë Jezusi u bëri këtë porosi: «Dëgjoni: ruajuni prej
tharmit të farisenjve e prej tharmit të Herodit!». 16Ata i thoshin
njëri tjetrit: «Nuk kemi bukë!». 17Jezusi e hetoi atë gjë e u tha: «Përse
Mk 4,13+ po shqetësoheni pse s'keni bukë? Po, a ende nuk po kuptoni e nuk
Jer 5,21; Ez 12,2 po merrni vesh? Po aq pak mend paskeni? 18Me sy në ballë e nuk
shihni, me veshë në krye e nuk dëgjoni? Po a nuk po ju kujtohet 19se
Mk 6,43-44 kur i ndava pesë bukë për pesë mijë vetë, sa shporta plot me copa
mblodhët?». Ata i përgjigjën: «Dymbëdhjetë!». 20«E kur ndava shtatë
bukë për katër mijë vetë, sa shporta plot me copa mblodhët?» «Shtatë!»
4,13+ - i përgjigjën. 21«Dhe ende nuk po kuptoni?!» - u tha.

Shërimi i të verbërit prej Betsaidës

5,30+ 22Dhe arritën në Betsaidë. Aty ia sollën një të verbër dhe iu lutën ta

8,10 *Dalmanutës:* emër i një rrethi të panjohur, sikurse «Magadani» tek Mt 15,39; ose mund të jetë transkriptim i një shprehje aramaike të keqkuptuar.

8,12 Refuzimi i çdo shenje, tek Marku, shpesh konsiderohet më i hershëm se premtimi i «shenjës së Jonës» tek Mateu dhe Luka. Ndoshta Marku ka lënë jashtë këtë referim biblik sepse mund t'i shpëtonte syrit të lexuesve të tij, por Jezusi vërtet e ka premtuar këtë shenjë për të shpallur ngadhënjimin e çlirimit të tij përfundimtar, sikurse Mateu e ka shtjelluar shumë qartazi (krh. Mt 12,39+).

8,21 Është një ftesë drejtuar dishepujve që t'i kapërcejnë shqetësimet materiale e të reflektojnë mbi misionin e Jezusit ndriçuar nga mrekullitë e tij.

8,22-26 Ky episod përgatit dëshminë e fesë së Pjetrit, (Mk 8,27vv). Shërimi është

prekte. [23]Ai e mori për dore të verbërin, e qiti jashtë fshatit, i pështyu
në sy, vuri duart mbi të dhe i tha: «A sheh gjë?». [24]Ai i hapi sytë dhe 7,33; Gjn 9,6
tha: «Po shoh njerëz... më duken si drurë... ecin». [25]Pastaj Jezusi prapë 1Tim 4,14+
i vuri duart mbi sytë e të verbërit. I verbëri pa qartë. U shërua. Shihte Mt 8,3+
mirë gjithçka. [26]Jezusi e nisi të shkojë në shtëpi e i tha: «Mos hyr Mk 1,34+
assesi në fshat!».

Dëshmia e fesë së Pjetrit

||Mt 16,13-20;
||Lk 9,18-21

[27]Jezusi u nis me nxënësit e vet drejtë fshatrave të Cezaresë së
Filipit. Udhës i pyeti nxënësit e vet: «Çka thonë njerëzit, kush jam
unë?». [28]Ata i përgjigjën: «Disa thonë se je Gjon Pagëzuesi, do tjerë
Elia, do tjerë prapë se je njëri ndër profetë». [29]Atëherë i pyeti ata:
«Po ju, kush thoni se jam?». «Ti je Mesia!» - i përgjigji Pjetri. [30]Ai u
urdhëroi rreptësisht të mos i tregojnë askujt këtë gjë për të. Mk 1,34+

Paralajmërimi i parë i mundimit

||Mt 16,21-23;
||Lk 9,22

[31]Atëherë filloi t'u shpjegojë se Birit të njeriut i duhet të pësojë
shumë; se pleqtë, kryepriftërinjtë e skribët do ta përbuzin; se do të Mt 21,42
vritet dhe se do të ngjallet pas tri ditësh. [32]Ua tha këto krejt haptas. Mk 9,9-10.31-32;
Atëherë Pjetri e ndau në një anë e zuri ta qortojë. [33]Jezusi u soll, 10,32-34
shikoi nxënësit e vet dhe i bërtiti Pjetrit: «M'u hiq sysh, he Satan, se Mk 4,13+
nuk i ke ndër mend punët e Hyjit, por punët e njerëzve!».

Kushtet për të ndjekur Jezusin

||Mt 16,24-28;
||Lk 9,23-27

[34]Atëherë grishi popullin bashkë me nxënësit e vet dhe u tha:
«Nëse ndokush do të vijë pas meje, le t'i bjerë mohit vetvetes, ta marrë
kryqin e vet e të më ndjekë. [35]Sepse, ai që do ta shpëtojë jetën e vet,
do ta bjerrë, përkundrazi, ai që do ta bjerrë jetën e vet për mua e për
Ungjill, do ta shpëtojë. [36]E njëmend, çka i vlen njeriut të fitojë mbarë
botën, nëse e humb jetën e vet. [37]Çka mund të japë njeriu si këmbim
për jetën e vet? [38]Për të vërtetë, kujdo t'i vijë turp për mua e për fjalët Mt 10,33

i ngadalshëm dhe kryhet në dy momente, duke iu referuar vështirësisë që kanë njerëzit për «të parë» kush është me të vërtetë Jezusi i Nazaretit (Gjn 9,39-41).

8,24 *i hapi sytë:* sipas një përkthimi tjetër: «filloi të shihte» (BJ).

8,27-30 Gjatë gjithë pjesës së parë të Ungjillit, pyetja që lind është: kush është Jezusi i Nazaretit (Mk 1,27+)? Bazuar në mësimin që ai jep dhe mrekullitë që kryen, na paraqitet personaliteti i tij i mistershëm (rr 28), por vetëm Pjetri jep përgjigjen e vërtetë (rr 29): «Ti je Mesia», d.m.th. «Krishti», pra Mbreti mesianik. Pasi del në pah moskuptimi nga ana e dishepujve (Mk 4,13+), nënvizuar prej vetë Jezusit (Mk 8,17-21), Pjetri do ta dëshmojë fenë vetëm falë një zbulimi hyjnor (Mt 16,17).

8,33 Moskuptimi që lind tek dishepujt nuk ka të bëjë më me personalitetin e vërtetë të Jezusit (Mk 4,13+), por me misterin e vdekjes së tij. Ata skandalizohen nga ideja e një Krishti-Mbret që përballet me vdekjen, pasi ata nuk dinë çfarë është ringjallja (Mk 9,10.32).

e mija para kësaj breznie të patenzone e mëkatare, për atë do t'i vijë
turp edhe Birit të njeriut kur të arrijë në lavdi të Atit të vet me engjëjt
e shenjtë».

Rom 1,4 **9** [1]Dhe u thoshte: «Për të vërtetë po ju them: ka këtu ndër ju asish
që nuk do të vdesin para se të shohin se arriti me fuqi Mbretëria
e Hyjit».

Shndërrimi

‖Mt 17,1-8; ‖Lk 9,28-36 Mk 5,37+ [2]Pas gjashtë ditësh Jezusi i mori me vete Pjetrin, Jakobin e Gjonin e
i çoi vetëm ata në vetmi, në një mal të lartë dhe u shndërrua para tyre.
Mk 16,5 [3]Petkat e tija u bënë ndriçuese të bardha, sa që asnjë zbardhues mbi
tokë nuk mund t'i zbardhojë ashtu. [4]Atyre ju dukën Elia me Moisiun
e po bisedonin me Jezusin. [5]Pjetri atëherë mori fjalën e i tha Jezusit:
«Rabbi, për ne është mirë të qëndrojmë këtu. Po i ndërtojmë këtu
Mk 14,40 tri tenda: një për ty, një për Moisiun e një për Elinë». [6]Në të vërtetë
s'dinte çka të thoshte tjetër, sepse ishin trembur keqas. [7]Ndërkaq u
Mt 4,3+ duk një re dhe i mbuloi me hijen e vet e prej resë u dëgjua një zë: «Ky
është Biri im - Biri im i dashur! Atë dëgjoni!». [8]Menjëherë shikuan
rreth e rrotull e nuk panë askënd tjetër, përveç vetëm Jezusit me ta.

Pyetje mbi Elinë

‖Mt 17,9-13 Mk 1,34+ [9]Ndërsa po zbritnin nga mali, Jezusi u urdhëroi që të mos i tregojnë
askujt çka panë deri që Biri i njeriut të mos ngjallet prej së vdekuri.
Mk 4,13+ [10]Ata e mbajtën porosinë, por njëri tjetrin e pyesnin çka do të thotë ajo
fjalë: "të ngjallet prej së vdekuri". [11]Dhe e pyetën: «Përse skribët thonë
Mal 3,23-24 se më parë duhet të vijë Elia?». [12]«S'ka dyshim - u përgjigji - më parë
duhet të vijë Elia për të vënë përsëri çdo gjë në vendin e vet. Por, pse
atëherë u shkrua për Birin e njeriut se i duhet të pësojë shumë e të
1Mbr 19,2.10 përbuzet? [13]Veçse, unë po ju them: Elia erdhi e bënë me të si deshën,
po ashtu siç shkruan për të në Shkrimin shenjt».

9,2-8 Ky episod, i cili mbyll pjesën e parë të Ungjillit dhe skena e pagëzimit të Krishtit (Mk 1,9-11+), përbëjnë një *epanadiplosis* (nga greqishtja, figurë retorike që konsiston në fillimin dhe përfundimin e frazës ose rreshtit me të njëjtën fjalë): dëgjohet i njëjti zë qiellor, duke bërë aluzion për Ps 2,7 dhe Is 42,1; e teksa gjatë pagëzimit ai i drejtohet vetë Krishtit, këtu ai i drejtohet tre dishepujve të pranishëm, si për të konfirmuar dëshminë e fesë së Pjetrit. Në skenën e pagëzimit, Jezusi shfaqet si Moisiu i ri; po ashtu edhe këtu, zëri qiellor thekson: «Dëgjojeni» (Lp 18,15). «Mali i lartë» mbi të cilin Krishti «shndërrohet» (rr 2) kujton Sinain, ku Moisiu takoi Zotin dhe më pas zbriti me fytyrën e ndriçuar nga lavdia hyjnore (Dal 34,29-30). Reja që i bën hije dishepujve kujton tekstin e Dal 40,38. Kështu kuptohet se përse, pas Shndërrimit, Jezusi angazhohet për edukimin e dishepujve të tij (Mk 9,30-31) dhe u dhuron atyre disa parime të një etike të krishterë (Mk 9,35–10,45).

9,14 *panë:* sipas një var.: «ai pa».

Shërimi i djaloshit të djallosur

ǁMt 17,14-21;
ǁLk 9,37-42

14Kur arritën te nxënësit, panë mori të madhe njerëzish rreth tyre
dhe skribët që po rrahnin çështje me ta. 15Tërë ajo mori, kur e pa
Jezusin, u habit dhe me nxitim vrapoi për ta përshëndetur. 16Ai i
pyeti: «Mbi çka diskutoni me ta?». 17Dikush prej morisë i përgjigji:
«Mësues, e solla te ti djalin tim që ka në trup një djall që s'e lë të Mt 8,29+
flasë. 18Kudo e kap, shkapat me të e djali shkumitet e kërcëllon me
dhëmbë dhe i ngrihen gjymtyrët. U thashë nxënësve të tu ta dëbojnë,
por ata nuk mundën». 19«O brezni e pafe - u përgjigji Jezusi - deri
kur do të jem me ju? Ma sillni këtu!». 20Ia sollën. Shpirti i ndytë,
posa e pa Jezusin, menjëherë e shkapati djalin; djali, i rënë ashtu
për dhe, rrokullisej e shkumiste. 21Jezusi e pyeti babanë e tij: «Tash
sa kohë i ndodh kështu?». 22«Që në fëmijëri - i përgjigji - shpeshherë
e ka hedhur tash në zjarr e tash në ujë për ta mbytur. Nëse mund të
bësh gjë, na ndihmo! Ki mëshirë për ne!». 23«Nëse mund të bësh gjë...!
- i përgjigji Jezusi - gjithçka është e mundshme për atë që beson!». Mt 8,10+
24Menjëherë baba i djaloshit tha me zë të lartë: «Besoj, por më ndihmo
ti të besoj!». 25Kur Jezusi pa se po afroheshin përherë e më shumë
njerëz, i urdhëroi shpirtit të ndytë dhe i tha: «Shpirt memec dhe i Mk 7,37
shurdhët, unë po të urdhëroj, dil prej tij dhe mos u kthe më në të!».
26Ai bërtiti, e shkapati fort djalin dhe doli prej tij. Djaloshi mbeti fill,
porsi i vdekur, kështu që shumë thoshin: «Vdiq!». 27Jezusi e kapi për 8,23; Mt 8,15+
dore, e ngriti dhe ai u çua në këmbë.
28Kur Jezusi shkoi në shtëpi, nxënësit e tij e pyetën veçmas: «Përse
ne nuk mundëm ta dëbojmë?». 29Ai u përgjigji: «Ky lloj nuk mund të
dëbohet me asgjë tjetër, përveç se me uratë».

Paralajmërimi i dytë i mundimit

ǁMt 17,22-23;
ǁLk 9,43-45
Gjn 7,1
30Si u nisën prej andej, kaluan nëpër Galile, por nuk donte ta dinte Mk 1,34+
kush, 31sepse mësonte nxënësit e vet. U thoshte: «Biri i njeriut do t'u
dorëzohet njerëzve e ata do ta vrasin, por kur ta kenë vrarë, ai do të Mk 8,31+
ngjallet pas tri ditësh». 32Ata nuk e morën vesh këtë fjalë e kishin 4,13+
frikë ta pyesin.

Kush është më i madhi?

ǁMt 18,1-5;
ǁLk 9,46-48
33Arritën në Kafarnaum. Si hyri në shtëpi, i pyeti: «Mbi çka biseduat Mk 7,24+
rrugës?». 34Ata nuk bënë zë, sepse udhës kishin biseduar kush ishte
më i madhi. 35Jezusi u ul, i thirri rreth vetes të Dymbëdhjetët e u tha:
«Kush dëshiron të jetë i pari, le të bëhet i sprasmi i të gjithëve dhe
shërbëtori i të gjithëve». 36Pastaj mori një fëmijë të vogël, e vuri në
midis të tyre, e mori ngrykë dhe u tha: 37«Kush e pranon një vogëlush
si ky në Emrin tim, më pranon mua; e kush më pranon mua, nuk më Mt 10,40+

pranon mua, por atë që më dërgoi mua».

‖Lk 9,49-50 **Kush nuk është kundër nesh, është me ne**

38 Gjoni i tha: «Mësues, e pamë një njeri që i dëbonte djajtë në Emër
Nr 11,28 tënd. Ne ia ndaluam, sepse ai nuk na ndiqte». 39 Jezusi i tha: «Mos ia
Vap 3,16+; 1Kor 12,3 ndaloni! Sepse s'ka njeri që të mund të bëjë mrekulli në Emrin tim e
Mt 12,30p menjëherë pastaj të flasë keq për mua. 40 Kush nuk është kundër nesh,
është me ne.

‖Mt 10,42 **Kujdesi për dishepujt**

41 Ai që do t'ju japë të pini një gotë ujë përse jeni të Krishtit, për të
1Kor 3,23+ vërtetë po ju them: me siguri nuk do ta humbë shpërblimin e vet».

‖Mt 18,6-9; ‖Lk 17,1-2 **Skandali**

42 «Porse, për atë që mëson ndonjërin prej këtyre të vegjëlve që
besojnë në mua të mëkatojë, do t'ishte më mirë t'i varej rreth qafës
‖Mt 18,8-9 guri i mullirit e të hidhej në det. 43 Prandaj, nëse dora jote të çon në
mëkat, preje! Më mirë është për ty të hysh dorëcung në jetë se me të dy
duart të shkosh në ferr - në zjarr që s'fiket kurrë. [44] 45 E nëse këmba
jote të çon në mëkat, preje! Më mirë është për ty të hysh në jetë i çalë
se t'i kesh të dy këmbët e të hidhesh në ferr. [46] 47 Po qe se edhe syri yt
të çon në mëkat, nxirre! Më mirë është për ty të hysh në Mbretërinë e
Hyjit me një sy se t'i kesh të dy e të hidhesh në ferr. 48 Ku krimbi i tyre
Is 66,24+ nuk cof e zjarri nuk fiket. 49 Vërtet, gjithkush do të kripet me zjarr.
Lev 2,13+; ‖Mt 5,13; 50 Kripa është gjë e mirë, porse, po qe se kripa e humb njelmësinë e
‖Lk 14,34; Kol 4,6 vet, me çka do të kripet? Kini kripë në vetvete e jetoni në paqe njëri
Rom 12,18 me tjetrin!».

‖Mt 19,1-9 **Martesa e pandashme**

10 1 Jezusi u çua prej andej e shkoi në krahinën e Judesë dhe në
anën përtej Jordanit. Prapë u mblodh rreth tij një turmë e
madhe populli dhe ai përsëri nisi t'i mësojë siç e kishte zakon.
2 Atëherë iu afruan farisenjtë e, për ta sprovuar, e pyetën: «A ka leje burri
ta lëshojë gruan?». 3 Ai u përgjigji: «Çka ju urdhëroi Moisiu?». 4 Ata i
Lp 24,1 përgjigjën: «Moisiu lejoi të shkruhet letra e divorcit e të lëshohet». 5 Jezusi

9,42 *në mua:* BJ, me disa kode, e lë jashtë.

9,44.46 Rr 44 dhe 46 (Vulg.), thjesht përsëritje të rr 48, lihen jashtë, pasi nuk janë as në doreshkrimet kryesore.

9,49 *Zjarri* që «krip» i referohet ndëshkimit që dënon mëkatarët me qëllim që t'i mbrojë ata, si dhe zjarrit që pastron besimtarët (prova, gjykimi i Perëndisë) për t'i bërë viktima të dashura nga Zoti (krh. Lev 2,13, për këtë aludon një shtesë: «dhe çdo viktimë do të kripet»). Rr 50 (krh. Mt 5,13) duket se është vendosur këtu vetëm për shkak të afrimitetit me fjalën «kripë».

u tha: «Atë rregullore Moisiu e shkroi për ju për arsye të ngurtësisë
së zemrës suaj. [6]Por në fillim të botës, Hyji i krijoi mashkull e femër. Zan 1,27; 2,24
[7]Prandaj njeriu do ta lërë babën e vet e nënën e vet e do të bashkohët
me gruan e vet, [8]e kështu të dy do të jenë një trup i vetëm. Këndej pra,
nuk janë më dy, por një trup i vetëm. [9]Prandaj, çka bashkoi Hyji, njeriu
të mos guxojë të ndajë!». [10]Në shtëpi nxënësit e pyetën përsëri për të Mk 7,24+
njëjtën gjë. [11]Ai u tha: «Kush e lëshon gruan e vet e merr një tjetër, bën ‖Mt 5,32; ‖Lk 16,18
kurorëthyerje kundër së parës. [12]Po qe se edhe gruaja e lëshon burrin e
vet e martohet me një tjetër, bën kurorëthyerje».

Jezusi bekon fëmijët e vegjël

‖Mt 19,13-15;
‖Lk 18,15-17

[13]Ia sillnin fëmijët që të vinte dorën mbi ta, por nxënësit ua Lk 9,47
ndalonin. [14]Jezusi, kur i pa, i erdhi keq dhe u tha: «Lini fëmijët të
vijnë tek unë e mos i ndaloni; sepse atyre u përket Mbretëria e Hyjit!
[15]Përnjëmend po ju them: kush nuk e pranon Mbretërinë e Hyjit porsi
femija i vogël, nuk do të hyjë në të». [16]Atëherë i mori fëmijët ngrykë
dhe i bekoi duke vënë duart mbi ta.

Njeriu i pasur

‖Mt 19,16-22;
‖Lk 18,18-23

[17]Kur doli në rrugë, një njeri u lëshua me vrap, ra në gjunjë para
tij dhe e pyeti: «Mësues i mirë, çka duhet të bëj për të fituar Jetën e
pasosur?». [18]Jezusi i përgjigji: «Pse më thua: i mirë? Askush s'është
i mirë përveç Një Hyji të vetëm! [19]Urdhërimet i di: *Mos vra! Mos the* Dal 20,12-16;
kurorën! Mos vidh! Mos dëshmo rrejshëm! Mos bëj kurrfarë padrejtësie! Lp 5,16-20; 24,14
Ndero babën tënd e nënën!».
[20]Ai i përgjigji: «Mësues, të gjtha këto i kam zbatuar që prej rinisë
sime». [21]Atëherë Jezusi duke ia ngulur sytë deshi dhe i tha: «Të
mungon edhe një gjë: shko, shit çka ke, ndajau skamnorëve e do të
kesh thesar në qiell; atëherë kthehu e eja pas meje!». [22]Djaloshi u
prish kur e dëgjoi këtë fjalë e, i trishtuar, u largua, sepse kishte prona
të shumta.

Rreziku i pasurisë

‖Mt 19,23-26;
‖Lk 18,24-27

[23]Jezusi, pasi e hodhi shikimin përreth, u tha nxënësve të vet: «Sa
vështirë do të hyjnë pasanikët në Mbretërinë e Hyjit!». [24]Nxënësit
mbetën shtang të habitur prej këtyre fjalëve të tija. Por Jezusi foli
përsëri dhe u tha: «Bijtë e mi! Sa vështirë është të hyhet në Mbretërinë

10,7 *e do të bashkohet me gruan e vet:* BJ, me disa kodikë, e lë jashtë (krh. Zan 2,24 dhe Mt 19,5).

10,12 *Po qe se edhe gruaja e lëshon burrin e vet:* kjo klauzolë pasqyron të drejtën romake, sepse ligji judaik të drejtën për t'u ndarë ia jepte burrit, dhe jo gruas.

10,24 *mbetën shtang të habitur prej këtyre fjalëve:* pasuria dhe begatia konsideroheshin si shenja të bekimit hyjnor (krh. Hyrjen e librave të urtisë).

e Hyjit! [25]Më lehtë është të përshkohet gamilja nëpër veshë të gjilpërës
se të hyjë i pasuri në Mbretërinë e Hyjit!». [26]Nxënësit çuditeshin edhe
më tepër dhe i thoshin njëri tjetrit: «Atëherë kush do të mund të
Zak 8,6-7 shëlbohet?». [27]Jezusi ua nguli sytë dhe tha: «Sa për njerëz, njëmend,
është punë që s'bëhet, por jo për Hyjin, Hyji mund të bëjë gjithçka».

‖Mt 19,27-30; ‖Lk 18,28-30

Shpërblimi i premtuar

[28]Atëherë Pjetri mori fjalën e i tha: «Qe, ne lamë çdo gjë e erdhëm
pas teje». [29]Jezusi i përgjigji: «Për të vërtetë po ju them: s'mund të ketë
asnjë njeri që la për shkak timin e për shkak të Ungjillit shtëpinë, ose
Mk 1,1+ vëllezërit, ose motrat, ose nënën, ose babën, ose fëmijët, ose arat [30]e
të mos marrë tani në këtë botë, edhe pse me salvime - njëqind herë
aq shtëpi, vëllezër, motra, nëna, fëmijë e ara - e në botën e ardhshme
Jetën e pasosur. [31]Shumë asish që janë të parët do të jenë të sprasmët,
ndërsa shumë të sprasmë do të jenë të parët».

‖Mt 20,17-19; ‖Lk 18,31-33

Paralajmërimi i tretë i mundimit

[32]Ishin në udhëtim e po ngjiteshin në Jerusalem. Jezusi u printe.
Nxënësit çuditeshin, por e ndiqnin edhe pse me frikë. Jezusi rishtas
i mblodhi rreth vetës të Dymbëdhjetët e filloi t'u tregojë se çka do
Mk 8,31+ t'i ndodhë: [33]«Qe se po ngjitemi në Jerusalem e Biri i njeriut do t'u
dorëzohet kryepriftërinjve e skribëve. Ata do ta dënojnë me vdekje
e do ta lëshojnë në duar të paganëve. [34]Do ta vënë në lojë, do ta
pështyjnë, do ta frushkullojnë e do ta vrasin. Por ai, pas tri ditësh,
do të ngjallet».

‖Mt 20,20-23

Kërkesa e Jakobit dhe e Gjonit

[35]Atëherë Jakobi e Gjoni, bijtë e Zebedeut, iu afruan dhe i thanë:
«Mësues, dëshirojmë të bësh për ne çka po të kërkojmë». [36]«Çka
dëshironi - u tha Jezusi - të bëj për ju?». [37]Ata i thanë: «Bëj që në
lavdinë tënde të rrimë njëri në të djathtën e tjetri në të majtën
Mk 4,13+ tënde». [38]Jezusi u përgjigji: «Nuk dini çka lypni. A jeni të zotët ta pini
gotën që unë e pi? Ose të pagëzoheni me atë pagëzim me të cilin unë
pagëzohem?». [39]«Jemi të zotët!» - i përgjigjën ata. Jezusi vijoi: «Vërtet
do ta pini gotën që unë e pi dhe do të pagëzoheni me pagëzim me të
cilin unë pagëzohem. [40]Por të vë ndokënd të më rrijë në të djathtën ose
në të majtën time - kjo nuk është në pushtetin tim ta jap - kjo gjë u
përket atyre për të cilët është bërë gati».

10,37 *në lavdinë tënde:* kur të triumfosh si Mbret mesianik.

10,38 Sikurse kelku që do të pihet (krh. Mk 14,36), pagëzimi që do të merret është një imazh i mundimit të afërt: sipas kuptimit të parë të termit grek «pagëzim», Jezusi do të «zhytet» në një humnerë vuajtjesh.

Krerët duhet të shërbejnë

ǁMt 20,24-28;
ǁLk 22,24-27

41Kur e morën vesh dhjetë tjerët, u hidhëruan në Jakobin e në
Gjonin. 42Prandaj Jezusi i thirri përreth dhe u tha: «Ju e dini se
ata që mbahen për sundues të popujve, i sundojnë me ashpërsi dhe
qeveritarët e tyre ushtrojnë mbi ta pushtetin e tyre. 43Kështu veç, nuk
duhet të jetë ndër ju. Përkundrazi, kushdo prej jush që do të jetë më i
madh, le të bëhet shërbëtori juaj, 44dhe ai që prej jush do të jetë i pari,
le të bëhet skllavi i të gjithëve, 45sepse Biri i njeriut nuk erdhi për të
qenë shërbyer, por që ai të shërbejë e të japë jetën e vet si shpërblim
për të gjithë».

Shërimi i të verbërit të Jerihonit

ǁMt 20,29-34;
ǁLk 18,35-43

46E arritën në Jerihon. Kur Jezusi po dilte prej Jerihonit bashkë
me nxënës e me një turmë të madhe populli, biri i Timeut, Bartimeu
i verbët, rrinte në anë të rrugës e lypte. 47Posa mori vesh se ishte
Jezusi Nazarenas, filloi të bërtasë: «Jezus, Biri i Davidit, ki mëshirë
për mua!». 48Shumëkush e qortonte të heshtte, porse ai bërtiste edhe
më fort: «Biri i Davidit, ki mëshirë për mua!».
49Jezusi zuri vend e tha: «Thirreni!». Ata i bënë zë të verbërit
dhe i thanë: «Mos u tremb! Çohu se po të thërret!». 50I verbëri hodhi
mantelin e vet, menjëherë u ngrit dhe shkoi te Jezusi. 51Jezusi e pyeti:
«Çka dëshiron të bëj për ty?». «Rabbuni! Që të shoh!» - përgjigji i Gjn 20,16
verbëri. 52Jezusi i tha: «Shko lirisht! Feja jote të shpëtoi!». 53Dhe aty Mt 8,10+
për aty pa e u vu të udhëtojë mbas Jezusit.

IV. MISIONI I JEZUSIT NË JERUZALEM

Hyrja mesianike në Jerusalem

ǁMt 21,1-11;
ǁLk 19,28-38;
ǁGjn 12,12-16

11 1Kur iu afruan Jerusalemit - te Betfaga e te Betania - afër
Malit të Ullinjve, Jezusi i dërgoi dy prej nxënësve të vet
2dhe u tha: «Shkoni në fshat që është para jush. Posa të
hyni, do ta gjeni një gomar të lidhur, të cilit askush ende nuk i hypi
në shpinë. Zgjidheni e ma bini. 3Po qe se ndokush ju pyet: "Çka po
bëni ashtu?", Përgjigjuni: "Po i duhet Zotërisë, dhe ai menjëherë do ta
kthejë prapë këtu"». 4Ata shkuan, e gjetën gomarin e lidhur përjashta
te dera në rrugë dhe e zgjidhën. 5Disa që ndodhën aty i pyetën: «Çka
po bëni? Pse po e zgjidhni gomarin?». 6Nxënësit përgjigjën si u kishte

10,51 *Rabbuni:* në aramaisht: «Mësuesi
im» ose «Mësues» (krh. Gjn 20,16).

thënë Jezusi. Nuk i penguan. [7]Ata ia çuan gomarin Jezusit, qitën mbi të petkat e veta dhe Jezusi hypi në të. [8]Shumë njerëz i shtrinë petkat e veta udhës e disa tjerë gemat që këputnin nëpër ara. [9]Si ata që shkonin para Jezusit, si ata që i shkonin pas, klithnin:

Ps 118,25-26
«Hosana!
Qoftë bekuar ai që vjen në Emër të Zotit!
2Sam 7,16
[10]Qoftë bekuar Mbretëria që po vjen e atit tonë Davidit!
Hosana në qiejt më të lartat!».

[11]Jezusi hyri në Jerusalem, në Tempull, shikoi çdo gjë dhe, pasi dita ishte në të sosur, shkoi me të Dymbëdhjetët në Betani.

‖Mt 21,18-19
Jezusi e mallkon fikun e pafrytshëm

[12]Të nesërmen, kur dolën prej Betanisë, Jezusi ishte urëtuar. [13]Prej së largu pa një fik me gjethe, shkoi për të gjetur ndonjë kokërr në të. Por, kur iu afrua, nuk gjeti në të asgjë përveç gjethesh, sepse nuk ishte koha e fiqve. [14]Atëherë i tha: «Askush mos ngrëntë kurrë e për këtë jetë më fryt prej teje!». Nxënësit e tij i dëgjuan këto fjalë.

‖Mt 21,12-13.17; ‖Lk 19,45-48; ‖Gjn 2,14-16
Jezusi i dëbon nga Tempulli shitësit

[15]Dhe arritën në Jerusalem. Kur hyri në Tempull, filloi t'i dëbojë ata që shitnin e blenin në Tempull. Ndërruesve të të hollave ua përmbysi tavolinat e shitësve të pëllumbave ua rrëzoi bankat. [16]Askënd s'la të mbartë ndonjë send nëpër Tempull. [17]I mësonte dhe u thoshte: «Po, a nuk thotë Shkrimi shenjt:

Is 56,7
Shtëpia ime duhet të jetë
shtëpi urate për të gjithë popujt?

11,12-33 Ungjijtë sinoptikë këtu nuk ndjekin të njëjtin rend, çka shpjegohet me evolucionin letrar të traditës. Nga njëra anë, hyrja në Jerusalem dhe dëbimi i tregtarëve nga Tempulli, që Mateu dhe Luka i vendosin në po të njëjtën ditë, u paraqitën nga Marku në dy ditë të ndryshme dhe të ndara mes tyre nga episodi i fikut të mallkuar. Nga ana tjetër, fiku i tharë (sikurse mallkimi i tij tek Mateu) është vendosur nga Marku mes dëbimit të tregtarëve nga Tempulli dhe bisedës mbi autoritetin e Jezusit; dy pjesë që në fillim duhej të ishin në vijim të njëra tjetrës pa ndërprerje (krh. Gjn 2,14-22). Këto mospërputhje shpjegohen nëse episodi i fikut është futur më vonë në një tregim primitiv (të vihet re se edhe tek Luka mungon), dhe kjo bëhet në dy etapa: në fillim mallkimi, pastaj tharja, shtesë e mëvonshme - që ka dashur të nxjerrë nga mallkimi i realizuar në këtë mënyrë, një mësim mbi efektshmërinë e lutjes që bëhet me besim. Vetëm tek Marku ky tekst, për analogji fjalësh, ka sjellë edhe një *logion* mbi faljen e fyerjeve, që Mateu përdor në rastin e lutjes *Ati Ynë* (Mt 6,14).

11,17 Ndër Sinoptikët, Marku është i vetmi që citon, ndoshta me dashje, fjalët e fundit të tekstit të Isaisë, që shpallin përhapjen universale të kultit mesianik.

E ju e bëtë *shpellë cubash!*». Jer 7,11
[18]Kur dëgjuan kryepriftërinjtë e shkribët, kërkonin mënyrën si
ta vrasin, por e dronin, sepse populli mbarë ishte i ngazëlluar me
mësimin e tij. [19]Kur u bë natë, Jezusi e nxënësit po dilnin jashtë
qytetit.

Mësimi i fikut të nëmur

‖Mt 21,20-22

[20]Kur, në mëngjes, kaluan andej, panë se fiku ishte tharë me gjithë
rrënjë. [21]Atëherë Pjetrit i ra ndër mend e i tha: «Rabbi, shiko! Qenka
tharë fiku që ti nëme!». [22]Jezusi mori fjalën e u tha: «Kini besim në Mt 8,10+
Hyjin! [23]Përnjëmend po ju them: nëse ndokush i thotë këtij mali: "Çohu
dhe hidhu në det!" - e nuk dyshon në zemrën e vet, por beson se do të
ndodhë siç thotë - po se ashtu do t'i ngjajë! [24]Prandaj po ju them: çkado Gjn 11,22
që të kërkoni me uratë, besoni se e morët, e do ta fitoni me siguri. [25]E,
kurdo të ngriheni për t'u lutur, falni nëse keni ndonjësend kundër Mt 5,23-24; 6,14-15
ndokujt, që Ati juaj që është në qiell, t'jua falë edhe juve fajet». [26]

Çështja e pushtetit të Krishtit

‖Mt 21,23-27
‖Lk 20,1-8

[27]Prapë erdhën në Jerusalem. Ndërsa Jezusi po ecte nëpër Tempull,
iu afruan kryepriftërinjtë, skribët e pleqtë [28]e i thanë: «Me ç'pushtet i Gjn 2,18
bën ti këto? Ose kush ta dha ty pushtetin të veprosh kështu?». [29]Jezusi
u përgjigj: «Edhe unë po ju bëj një pyetje të vetme. Më përgjigjni ju
e atëherë do t'ju përgjigji me ç'pushtet i bëj këto. [30]Më përgjigjni:
pagëzimi i Gjonit a ishte prej Qiellit apo prej njerëzve?». [31]Ata filluan
të pleqërojnë në vetvete: «Po thamë "Prej qiellit", ai do të na thotë: "Pse
atëherë nuk i besuat?". [32]E po përgjigjëm: "Prej njerëzve"?». Dronin
populli sepse të gjithë e mbanin Gjonin profet të vërtetë. [33]Këndej i
përgjigjën Jezusit: «Nuk dimë». Edhe Jezusi u përgjigji: «As unë, pra, Mt 16,14+
s'po ju tregoj se me ç'pushtet i bëj këto!».

Shëmbëlltyra e vreshtarëve vrastarë

‖Mt 21,33-46;
‖Lk 20,9-19
Is 5,1+

12 [1]Atëherë Jezusi filloi t'u flasë në shëmbëlltyra: «Një njeri
mbolli një vresht, e thuri me gardh, e punoi shtrydhësin,
ndërtoi kullën, ua dha për gjysmë vreshtarëve dhe shkoi në
dhe të huaj. [2]Në kohë të duhur dërgoi shërbëtorin e vet te vreshtarët
për të marrë prej tyre pjesën e vet të fryteve të vreshtit. [3]Ata e kapën,
e rrahën dhe e nisën duarthatë. [4]Ai prapë dërgoi tek ata një tjetër
shërbëtor, por edhe këtij t'i hoqën dru kresë dhe e poshtëruan. [5]Pastaj
dërgoi edhe të tretin: këtë e vranë. Çoi edhe shumë tjerë. Edhe këta disa

11,26 «Por nëse ju nuk falni, as Ati juaj që është në qiell nuk do t'jua falë fyerjet tuaja» (krh. Mt 6,15). BF dhe BJ, me të tjerë, e lënë jashtë; Vulg. e të tjerë e kanë.

i rrahën e disa i vranë. [6]Kishte vetëm edhe një: djalin e vet të dishirit. Të sprasmin ua dërgoi atë. Mendonte: "Do të ma nderojnë djalin". [7]Por ata, vreshtarët, i thanë njëri tjetrit: "Ky është trashëgimtari! Ejani ta vrasim e neve do të na mbesë trashëgimi!". [8]E kapën, e vranë dhe e hodhën jashtë vreshtit. [9]Ç'do t'u bëjë (tani) zotëria i vreshtit? Do të vijë e do t'i vrasë ata vreshtarë e vreshtin do t'ua japë të tjerëve. [10]Po a nuk i keni lexuar këto fjalë në Shkrimin shenjt:

Ps 118,22-23

Guri që ndërtuesit e qitën jashtë përdorimit
u bë guri i këndit;
[11]*kjo është vepër e Zotit,*
se ç'mrekulli në sytë tanë?».

[12]Mendonin ta kapnin, por dronin popullin. Mirë e morën vesh se Jezusi e kishte drejtuar këtë shëmbëlltyrë kundër tyre. E lanë e shkuan.

‖Mt 22,15-22; ‖Lk 20,20-26 Mk 3,6+

Pagimi i tatimit Cezarit

[13]Mandej ia dërguan disa prej farisenjsh e herodianësh me qëllim që ta zënë në fjalë. [14]Këta erdhën e i thanë: «Mësues, e dimë se je njeri që flet të vërtetën. Nuk je në kujdes për askënd, se ti nuk e merr parasysh pozitën që kanë njerëzit kur është puna të mësosh të vërtetën ashtu si kërkon Hyji të jetojmë. A është e lejueshme t'ia paguajmë Cezarit tatimin apo jo? A t'ia japim apo të mos ia japim». [15]Ai e hetoi dredhinë e tyre dhe u tha: «Pse po më sprovoni? Ma bini ta shoh një denar!». [16]Ata ia sollën. Ai i pyeti: «E kujt është kjo fytyrë e ky mbishkrim?». «Të Cezarit» - i përgjigjën ata. [17]Jezusi u përgjigj: «Çka i përket Cezarit, jepjani Cezarit e çka i përket Hyjit, jepjani Hyjit!». I la me gojë hapët.

‖Mt 22,23-33; ‖Lk 20,27-40

Ringjallja e të vdekurve

[18]Saducenjtë që mësojnë se nuk ka ringjallje, erdhën dhe e pyetën:
Lp 25,5+ [19]«Mësues, Moisiu shkroi për ne: Po vdiq vëllai i ndokujt dhe e lë gruan pa fëmijë, vëllai i tij të martohet me gruan e tij e t'i lindë fëmijë vëllait të vet. [20]Tashti, ishin shtatë vëllezër. I pari u martua dhe vdiq, por nuk la pasardhës. [21]I dyti e mori atë e vdiq, por nuk la trashëgimtar. Po ashtu edhe i treti. [22]Asnjëri prej të shtatëve nuk la trashëgimtar. Pas të gjithëve vdiq edhe gruaja. [23]Pas ringjalljes, kur të ngjallen, gruaja e cilit do të jetë? Sepse, të shtatë e patën grua». [24]Jezusi u përgjigji: «Po a nuk jeni në gabim shi pse nuk e kuptoni Shkrimin shenjt e pushtetin e Hyjit? [25]Sepse, kur njerëzit të ngjallen prej së vdekuri, as burrat s'do të marrin gra, as gratë burra, por do të jenë porsi engjëjt në qiell. [26]Përsa mandej i përket çështjes së ringjalljes të

të vdekurve, a nuk keni lexuar në librin e Moisiut, në fragmentin mbi
dukurinë e kaçubës, se si i tha Hyji: Unë jam Hyji i Abrahimit, Hyji i Dal 3,6
Izakut dhe Hyji i Jakobit? 27Hyji nuk është Hyji i të vdekurve, por i të
gjallëve. Jeni shumë gabim!».

Urdhërimi i parë

||Mt 22,34-40;
||Lk 10,25-28

28Një nga shkribët që kishte dëgjuar rragatjen e tyre, duke parë se
Jezusi u përgjigji mirë, iu afrua dhe e pyeti: «Cili urdhërim është i
pari i të gjitha urdhërimeve?». 29Jezusi i përgjigji: «I pari është: Dëgjo, Lp 6,4-5
Izrael! Zoti Hyji ynë, është një Zot i vetëm. 30Duaje Zotin, Hyjin tënd, Lev 19,18
me gjithë zemrën tënde, me gjithë mendjen tënde e me gjithë fuqinë
tënde! 31Urdhri i dytë është: Duaje të afërmin tënd porsi vetveten! Lp 6,4; 4,35
Tjetër urdhër më të madh se këta nuk ka». 32Skribi përgjigji: «Mirë
fort, Mësues! Përgjigje ashtu siç është e vërteta! Ai është i Vetmi, e
pos tij s'ka tjetër. 33Të duash Atë me gjithë zemër, me gjithë kuptim, Am 5,21+;
me gjithë fuqi e të duash të afërmin tënd porsi vetveten, vlen më 1Sam 15,22;
shumë se të gjitha flitë e shkrumbimit e theroret». 34Jezusi, duke parë Ps 40,7-9
se përgjigji me urti, i tha: «Nuk je larg prej Mbretërisë së Hyjit». Dhe
askush s'pati më guxim të hyjë me të në rragatje. ||Mt 22,46; ||Lk 20,40

Çështja e Birit të Davidit

||Mt 22,41-46;
||Lk 20,41-44

35Kurse Jezusi, duke mësuar në Tempull, bëri këtë pyetje: «Si mund
të thonë skribët se Mesia është biri i Davidit, 36kur vetë Davidi, i Mt 9,27+
shndritur prej Shpirtit Shenjt, tha:

I tha Zoti Zotit tim: Ps 110,1
rri në të djathtën time,
deri t'i vë armiqtë e tu
shtrojë të këmbëve të tua?

37Vetë Davidi e quan atë Zot! Si është atëherë i biri?». Masat e
popullit e dëgjonin me kënaqësi. Mk 6,20

12,26 *mbi dukurinë e 'Kaçubës':* aty ku tregohet episodi i kaçubës së zjarrtë.

12,29 *një Zot i vetëm:* në BR monoteizmi është po aq i ngurtë sa edhe në judaizëm. Këtu, në fjalët e Jezusit, ai bazohet tek *Shema* (Lp 6,4-5+). Pali do t'i bëjë thirrje paganëve «të kthehen» tek i vetmi Hyj i gjallë (Vap 14,15+; 1Sel 1,9+; krh. 1Kor 8,4-6; 1Tim 2,5). Sipas këndvështrimit të tij, e tërë vepra e Krishtit Jezus vjen prej Zotit dhe aty përfundon, sepse Hyji e drejton kah lavdia e vet (Rom 8,28-30; 16,27; 1Kor 1,30; 15,28.57; Ef 1,3-12; 3,11; Fil 2,11; 4,19-20; 1Tim 2,3-5; 6,15-16; krh. Heb 1,1-13; 13,20-21; etj.). Ungjilli i Gjonit e paraqet ndryshe këtë fakt: Jezusi vjen prej Atit (Gjn 3,17+.31; 6,46; etj.) dhe shkon tek Ati (Gjn 7,33; 13,3; 14,6+).

12,32-34 Kjo shtesë e papritur (rr 32-34), ku skribi përgëzohet pasi ka përsëritur fjalët e Jezusit, është një shtesë e marrë nga një traditë paralele me rr 28-31, dhe forma letrare e së cilës jepet më tepër tek Lk 10,25-28.

Mendimi i Jezusit mbi skribët

ǁMt 23,6-7; ǁLk 20,45-47; 11,43

38Mandej në mësimin e vet u thoshte: «Ruajuni prej skribëve, të
cilëve u pëlqen të shëtisin në petka të gjata, t'i përshëndesin tjerët në
sheshe, 39të zënë selitë e para në sinagoga e kryet e vendit në gosti.
40Ata i përlajnë shtëpitë e vejushave, e këndej kinse thonë uratë të
gjata! Këta do të gjykohen veçanërisht rreptë!».

Dhurata e vejushës skamnore

ǁLk 21,1-4

41Pastaj u ul kundruall arkës e vërente si populli qitte para në
arkë. Shumë pasanikë qitnin shumë. 42Erdhi gjithashtu një vejushë
skamnore. Ajo qiti dy lepta, d.m.th. një të katërt të asit. 43Atëherë
Jezusi i grishi nxënësit e vet dhe u tha: «Për të vërtetë po ju them: kjo
vejushë skamnore qiti më shumë se të gjithë të tjerët që qitën para në
arkë. 44Sepse të gjithë qitën prej tepricës, kurse kjo prej skamjes së
vet qiti gjithçka pati: gjithë sa pati për jetesën e vet».

Fjalimi eskatologjik. Hyrje

ǁMt 24,1-3; ǁLk 21,5-7

13 1Ndërsa po dilte nga Tempulli, i tha njëri prej nxënësve
të tij: «Mësues! Shih çfarë gurësh e ç'ndërtesa!». 2Kurse
Jezusi i tha: «A po i sheh këto godina madhështore? Nuk do
të mbesë as gur mbi gur pa u rrëzuar!».

Mk 1,29; 5,37+

3Kur mandej u ul të rrijë në Malin e Ullinjve kundruall Tempullit,
Pjetri, Jakobi, Gjoni e Andreu e pyetën veçmas: 4«Na trego kur do
të ndodhin këto dhe cila do të jetë shenja se të gjitha këto do të
vërtetohen?».

Fillimi i dhimbjeve

ǁMt 24,4-14; ǁLk 21,8-19

5Atëherë Jezusi nisi t'u flasë: «Vëniani mendjen të mos ju gënjejë
kush! 6Sepse do të vijnë shumë njerëz në emrin tim e do t'ju thonë:
"Unë jam", dhe do të gënjejnë shumëkënd. 7Por edhe kur të dëgjoni për
luftëra e për lajme luftërash, mos u shqetësoni! Këto duhet të ndodhin,

Dan 2,28

por as atëherë ende nuk është mbarimi. 8Sepse, do të ngritet popull
kundër popullit mbretëri kundër mbretërisë, do të ndodhin tërmete
në vende të ndryshme e do të ketë uri. Kjo është nisma e vështirësive

12,40 *shtëpitë:* BJ përkthen: «të mirat».

12,41 Salla e thesarit, në rrethimin e Tempullit, kishte pra, një arkë të vendosur përjashta për mbledhjen e ofertave.

13,1vv Në dallim nga ligjërata e Mateut, që perspektivës së rrënimit të Jerusalemit dhe Tempullit, i shton edhe fundin e botës (krh. Mt 24,1+), ligjërata e Markut e ka ruajtur më tepër gjurmën origjinale, që lidhet vetëm me rrënimin e Jerusalemit. Shumë studiues janë të mendimit se këtu kemi një apokalips të vogël judaik, që rrjedh prej Danielit (rr 7-8.14-20.24-27), e plotësuar me fjalët e Jezusit (rr 5-6.9-13.21-23.28-37).

të tmerrshme.
[9]Por ju kujdesoni veten: do t'ju dorëzojnë gjyqeve, do t'ju frushkullojnë ndër sinagoga do t'ju qesin para qeveritarëve e para mbretërve për shkak timin, që të dëshmoni para tyre. [10]Por më parë duhet t'u shpallet Ungjilli të gjithë popujve. [11]Dhe kur t'ju çojnë për t'ju gjykuar, mos u shqetësoni që më parë se çka do të përgjigjni; por flisni ç't'ju jepet në atë çast, sepse nuk do të flisni ju, por Shpirti Shenjt. [12]Vëllai do të dorëzojë vëllanë e vet në vdekje e babai fëmijën e vet. Fëmijët do të çohen kundër prindërve dhe do t'i vrasin. [13]Dhe do t'ju urrejnë të gjithë për shkak të emrit tim. Ai që të qëndrojë deri në fund, do të shëlbohet».

‖Mt 10,17-22

Mt 10,36

Fatkeqësia e madhe e Jeruzalemit shtirësia e madhe

‖Mt 24,15-25; ‖Lk 21,20-24

[14]«Kur të shihni Tmerrimin e shkatërrimit, se qëndron atje ku s'guxon të jetë - kush lexon le ta marrë vesh - atëherë ata që gjenden në Jude, le të ikin në male; [15]ai që ndodhet në pullaz, të mos zbresë e të mos hyjë në shtëpi të vet për të marrë ndonjë send; [16]po edhe ai që të ndodhet në arë, të mos kthehet mbrapa për të marrë mantelin e vet! [17]Mjerë gratë shtatzëna e ato me fëmijë në gji në ato ditë! [18]Lutuni që të mos bjerë në dimër, [19]sepse në ato ditë do të jetë mjerim aq i madh sa që nuk u pa kurrë një i tillë që nga zanafilla e krijesave që i krijoi Hyji deri tani dhe nuk do të jetë më kurrë. [20]Dhe, po të mos i kishte shkurtuar Zoti ato ditë, nuk do të shpëtonte njeri i gjallë. Por, për shkak të të zgjedhurve - që ai i zgjodhi për vete - i shkurtoi ato ditë. [21]Nëse atëherë do t'ju thotë ndokush: "Qe, Mesia është këtu", ose "është atje" - mos besoni! [22]Sepse do të ngriten mesi të rrejshëm e profetë të rrejshëm, do të bëjnë shenja të çuditshme për të ngashnjyer në gabim, nëse është e mundur, të zgjedhurit. [23]Ju veniani mendjen vetes: qe, jua paralajmërova të gjitha!

Dan 9,27; 11,31; 12,11; 1Mak 1,54

Dan 12,1

Ardhja e Birit të njeriut

‖Mt 24,29-31; ‖Lk 21,25-27

[24]Porse, në ato ditë, pas aso vështirësie,

dielli do të terratiset,
hëna nuk do ta lëshojë dritën e vet,
[25]*yjet do të bien prej qiellit*
e trupat qiellor do të lëkunden.

13,24-27 Mrekullitë kozmike në gjuhën tradicionale të profetëve, shërbejnë për të përshkruar ndërhyrjet e fuqishme të Perëndisë gjatë historisë (krh. referencat në krah, këtu dhe sidomos tek Mt 24,29-31); në rastin konkret i referohet krizës mesianike pasuar prej ngadhënjimit përfundimtar të popullit, shenjtërve dhe kreut të tyre, Birit të njeriut. Nuk është e thënë që këto të lidhen me fundin e botës, sikurse ndodh shpesh për shkak të kontekstit në të cilin Mateu i ka vendosur (krh. Mt 24,1+).

Dan 7,13-14; Mt 8,20+
Lp 30,3-4; Zak 2,10-17

[26]Atëherë do ta shohin Birin e njeriut duke ardhur mbi re me fuqi të madhe e me lavdi. [27]Ai do t'i dërgojë engjëjt e vet e do t'i bashkojë të zgjedhurit e vet nga katër anët e botës - prej skajit të tokës deri në skaj të qiellit.

‖Mt 24,32-36;
‖Lk 21,29-33

Shëmbëlltyra e fikut

[28]Mësoni prej shëmbëlltyrës së fikut: posa i lëngëzohen gemat e qet gjethe, e dini se vera është afër. [29]Kështu edhe ju, kur të shihni se po ndodhin këto, dini se është afër - te dera! [30]Përnjëmend po ju them: nuk do të kalojë kjo brezni pa u bërë të gjitha këto. [31]Qielli e toka do të kalojnë, e fjalët e mia nuk do të kalojnë.

‖Mt 24,42; 25,13-15;
‖Lk 19,12-13;
12,38.40

Dita dhe ora e panjohur

[32]Sa për atë ditë e për atë orë, s'di askush, as engjëjt në qiell, as Biri, por vetëm Ati.

[33]Rrini me kujdes! Rrini zgjuar, sepse nuk e dini kur do të vijë ai çast. [34]Me të do të ndodhë, si me atë njeri që, duke u nisur për rrugë, e la shtëpinë e vet dhe ua la në kujdes shërbëtorëve: secilit ia caktoi punën e vet e dertarit i urdhëroi të rrijë zgjuar. [35]Prandaj: rrini zgjuar, sepse nuk e dini kur do të vijë i zoti i shtëpisë: në mbrëmje a në mesnatë, kur këndojnë gjelat apo në mëngjes - [36]që, nëse vjen papritmas, të mos ju gjejë fjetur. [37]Çka po ju them juve, ua them të gjithëve: rrini zgjuar!».

V. MUNDIMI DHE RINGJALLJA E JEZUSIT

‖Mt 26,2-5; ‖Lk 22,1-2

Komploti kundër Jezusit

Mt 26,17+

14 [1]Mbas dy ditësh do të ishin Pashkët dhe Pabrumet. Kryepriftërinjtë dhe skribët kërkonin mënyrën si ta zënë me dredhi Jezusin e ta vrasin. [2]Sepse thoshin: «Jo në Festë, assesi, që të mos bëhet kryengritje në popull».

‖Mt 26,6-13;
‖Gjn 12,1-8

Përerimi në Betani

[3]Jezusi ishte në Betani në shtëpinë e Simonit të Gërbulur. Ndërsa ishte ulur të hajë bukë, hyri një grua me enë alabastri me erëra të mira nardi të pastër e të shtrenjtë. E theu enën alabastri dhe ia zbrazi

13,35 *në mbrëmje a në mesnatë...:* nata ndahej në këto katër pjesë, secila me nga tri orë.

14,3 *erëra të mira nardi:* Marku saktëson, së bashku me Gjn 12,3, llojin e parfumit: nard, marrë nga një bimë aromatike në Indi; ai vë në dukje se gruaja e thyen enën për t'ia derdhur parfumin më me bollëk e më me nxitim, gjest i një bujarie mallëngjyese.

Jezusit mbi krye. 4Për këtë punë disa u hidhëruan dhe i thoshin njëri
tjetrit: «Pse të derdhet ky parfum? 5Parfumi mundi të shitej më shumë
se treqind denarë e t'u jepshin skamnorëve». Dhe e prozhmonin atë
grua.
6«Line! Pse po e trazoni - u tha Jezusi. Ajo kreu një vepër të mirë
kundrejt meje. 7Sepse, skamnorët do t'i keni gjithmonë me vete dhe Lp 15,11
do të mund t'u bëni mirë kur të doni, përkundrazi mua nuk do të më
keni gjithherë. 8Ajo bëri çka mundi: që më parë ma leu trupin tim
për varrim. 9Përnjëmend po ju them: kudo që - në botën mbarë - do të
predikohet Ungjilli, do të tregohet edhe çka bëri kjo - në përkujtimin
e saj».

Juda tradhëton Jezusin

ǁMt 26,14-16;
ǁLk 22,3-6

10Judë Iskarioti, njëri prej të Dymbëdhjetëve, shkoi te
kryepriftërinjtë që t'ua dorëzojë Jezusin. 11Kur ata dëgjuan, u gëzuan
dhe i premtuan se do t'i japin të holla. Juda kërkonte rastin e volitshëm
për ta tradhtuar.

Përgatitje e vaktit të Pashkëve

ǁMt 26,17-19;
ǁLk 22,7-13

12Ditën e parë të Pabrumeve, kur flijohej qengji i Pashkëve,
nxënsit e tij i thanë: «Ku dëshiron të shkojmë e ta përgatisim darkën
e Pashkëve?». 13Jezusi i dërgoi dy prej nxënësve të vet dhe u tha:
«Shkoni në qytet e atje do t'ju takojë një njeri që mbart një katrovë uji: 1Sam 10,2-5
shkoni pas tij. 14Ku të hyjë ai, thoni zotshtëpisë: "Mësuesi thotë: Ku
është salloni im, ku do të mund të ha Pashkë me nxënësit e mi?". 15Ai
do t'ju tregojë në kat një sallon të madh, të shtruar e të përgatitur. Aty
na përgatitni darkën». 16Nxënësit u nisën, arritën në qytet dhe gjetën
gjithçka ashtu si u kishte thënë dhe e përgatitën darkën e Pashkëve.

Paralajmërimi i tradhëtisë së Judës

ǁMt 26,20-25;
ǁLk 22,14.21-23;
ǁGjn 13,21-30

17Kur u bë natë, Jezusi erdhi me të Dymbëdhjetët. 18Ndërsa ishin
në tryezë dhe po hanin, Jezusi u tha: «Për të vërtetë po ju them:
njëri prej jush do të më tradhtojë, njëri që po ha me mua». 19Nxënësit
u trishtuan e filluan ta pyesin njëri pas tjetrit: «A mos jam unë?».
20Jezusi u përgjigji: «Njëri prej të Dymbëdhjetëve! Një që po ngjyen
me mua në pjatë. 21Njëmend, Biri i njeriut po shkon, siç u shkrua për

14,12-16 Sipas Mateut, Jezusi ia bëri të njohur vendimin e tij banorit të Jerusalemit tek i cili ftohej; sipas Markut, një shenjë do t'i udhëheqë dy dishepujt e deleguar, tek një sallë që do ta gjejnë të shtruar. Megjithëse shenjat dhe përgatitjet mund të jenë të paracaktuara, paraqitja letrare e tyre, frymëzuar prej 1Sam 10,2-5, i jep skenës një nuancë njohurish paraprake të mbinatyrshme. Nga ana tjetër do të vihet re, se struktura e episodit i përngjan shumë përgatitjes së hyrjes mesianike (Mk 11,1-6).

të, por i mjeri ai që po e tradhton Birin e Njeriut! Më mirë do të kishte
qenë për të që as të mos kishte lindur fare!».

Themelimi i Eukaristisë

||Mt 26,26-29; ||Lk 22,15-20; ||1Kor 11,23-25

22 Ndërsa po hanin darkë, Jezusi mori bukën e bekoi Hyjin, e theu,
ua dha e tha: «Merrni, ky është korpi im!». 23 Pastaj mori gotën, u
Mt 8,11+ falënderua e ua dha. Të gjithë pinë prej saj. 24 U tha: «Ky është gjaku
im, gjaku i Besëlidhjes, që derdhet për të gjithë. 25 Për të vërtetë, po ju
them: nuk do të pi më prej frytit të hardhisë deri atë ditë, kur do ta pi
të ri në Mbretërinë e Hyjit».
26 Pasi e kënduan himnin, u nisën drejt Malit të Ullinjve.

Parakallëzimi i mohimit të Pjetrit

||Mt 26,30-35; ||Lk 22,31-34; ||Gjn 13,36-38

27 Jezusi u tha: «Të gjithë ju do të shkandulloheni në mua, sepse
Shkrimi shenjt thotë:

Zak 13,7 *Do t'i bie bariut e delet do të shpërndahen.*

28 Por, pasi të ngjallem do t'ju dal para në Galile». 29 Atëherë Pjetri
i tha: «Në qoftë se të gjithë do të shkandullohen, unë jo, assesi!».
Mk 14,72 30 Jezusi i përgjigji Pjetrit: «Për të vërtetë, po të them: sot, shi sonte,
para se të këndojë gjeli dy herë, tri herë do të më bish mohit». 31 Pjetri
ngulte edhe më tepër në fjalën e vet: «Edhe nëse do të më duhet të
vdes bashkë me ty, unë nuk do të të mohoj!». Po ashtu thoshin edhe
të gjithë tjerët.

Urata në Gjetseman

||Mt 26,36-46; ||Lk 22,40-46

32 Dhe arritën në vend që quhej Gjetseman. Atëherë Jezusi u tha
Mk 5,37+ nxënësve të vet: «Rrini këtu derisa të lutem». 33 Mori me vete Pjetrin,
Jakobin e Gjonin dhe filloi ta kapë frika dhe ta ndiejë veten ngushtë,
34 e u tha: «Shpirti im është i trishtuar për vdekje. Mos u largoni e
rrini zgjuar!». 35 U largua pak, ra përmbys për dhe e lutej që, nëse ishte
e mundur, t'i rrijë larg ai çast. 36 E thoshte: «Abba! Atë, ti mundesh
gjithçka! Largoje prej meje këtë kelk, por jo çka dua unë, por çka do
ti!». 37 U kthye, i gjeti fjetur dhe i tha Pjetrit: «Simon, a po fle? Po a
nuk qe i zoti të rrish zgjuar për një orë të vetme? 38 Rrini zgjuar dhe
Rom 7,5+ lutuni të mos bini në tundim. Shpirti është i gatshëm, por trupi është i
ligshtë». 39 Përsëri u largua dhe u lut duke thënë të njëjtat fjalë. 40 Kur

14,36 *Abba* është një emër aramaik, që në buzët e Jezusit, shpreh afrimitetin e Birit me Atin (krh. Mt 11,25-26p; Gjn 3,35; 5,19-20; 8,28-29; etj.). Kështu edhe të krishterët do ta përdorin (Rom 8,15; Gal 4,6) pasi Shpirti (Rom 5,5+) i bën bij të Hyjit (Mt 6,9; 17,25+; Lk 11,2; etj.).

u kthye prapë i gjeti fjetur, sepse sytë u ishin rënduar. Nuk dinin as ç't'i përgjigjin. Mk 9,6

41 Erdhi të tretën herë dhe u tha: «Ende po flini e po pushoni? Mjaft më! Erdhi ora! Qe, Biri i njeriut po lëshohet në duar të mëkatarëve. Gjn 14,31
42 Çohuni të shkojmë! Qe, po afrohet ai që po më tradhton!».

Arrestimi i Jezusit

‖Mt 26,47-56; ‖Lk 22,47-53; ‖Gjn 18,2-11

43 Ndërkohë që ai ende po fliste, ia behi Juda, njëri prej të Dymbëdhjetëve e bashkë me të një shumicë e madhe njerëzish me shpata e me shkopinj, të dërguar prej kryepriftërinjve, prej skribëve e prej pleqve. 44 Tradhtari i tij u kishte dhënë këtë shenjë: «Kë të puth unë, ai është. Atë kapni e merrnie me vete me kujdes të madh!». 45 Si arriti, menjëherë iu afrua Jezusit, i tha: «Rabbi!» dhe e puthi. 46 Ata vunë dorë në të dhe e kapën. 47 Njëri prej të pranishmëve, nxori shpatën, i ra shërbëtorit të kryepriftit dhe ia shkurtoi veshin. 48 Jezusi mori fjalën dhe u tha: «Paskeni ardhur me shpata e me shkopinj të më kapni sikurse unë të isha cub! 49 E, pra, për ditë isha me ju në Tempull duke mësuar e nuk më kapët... Ani, le të shkojë në vend Shkrimi shenjt!».
50 Atëherë të gjithë nxënësit e lanë dhe ikën.

Djaloshi i ri që ikën

51 E një djalosh, i mbështjellë trupit vetëm me çarçaf, po shkonte mbas Jezusit. Ata e kapën. 52 Ky lëshoi çarçafin e iku lakuriq. Am 2,16

Jezusi para këshillit të lartë - Sinedrit

‖Mt 26,57-68; ‖Lk 22,54.63-71

53 Ata e çuan Jezusin te kryeprifti, ku u mblodhën të gjithë kryepriftërinjtë, pleqtë dhe skribët. 54 Pjetri e ndoq për së largu deri ‖Gjn 18,15-16.18
në oborr të kryepriftit. Po rrinte aty bashkë me shërbëtorë dhe po nxehej pranë zjarrit. 55 Krerët e priftërinjve dhe mbarë Këshilli i lartë kërkonin ndonjë dëshmi kundër Jezusit për ta vrarë, po nuk e gjenin. 56 Njëmend shumë vetë dëshmuan rrejshëm kundër tij, porse dëshmitë nuk ishin në përkim. 57 Disa u çuan e dëshmuan rrejshëm kundër tij e thanë: 58 «Ne e kemi dëgjuar duke thënë: "Unë do ta rrënoj këtë 2Kor 5,1
Tempull të punuar me dorë njeriu dhe për tri ditë do ta ndërtoj një tjetër që s 'do të jetë i punuar me dorë"». 59 Por dëshmia e tyre as në

14,42 *më tradhton*: BJ ka: «më dorëzon», përkthim fjalë për fjalë i termit grek; krh. Mk 15,15; Mt 27,26; Lk 23,25. Në tregimin e mundimit, folja *paradidomi* ka gjithmonë kuptimin e parë «dorëzoj», që përjashton çdo ngjyrim moral përçmues.

14,52 Detaj karakteristik i Markut. Komentues të shumtë kanë parë në këtë të ri, vetë ungjilltarin.

këtë pikë nuk ishte në përkim. 60Atëherë u ngrit kryeprifti në midis të
Këshillit dhe e pyeti Jezusin me këto fjalë: «Pse nuk po përgjigj asgjë?
Çka po dëshmojnë këta njerëz kundër teje?». 61Jezusi heshtonte. Nuk
përgjigji asgjë. Kryeprifti prapë e pyeti e i tha: «A je ti Mesia, Biri i
Hyjit të Bekuar?». 62Jezusi i përgjigji: «Unë jam! Po edhe ju

Mk 13,26+; Ps 110,1

do ta shihni *Birin e njeriut*
duke ndenjur në anën e djathtë të Hyjit të gjithpushtetshëm,
dhe duke ardhur me re të qiellit».

63Atëherë kryeprifti i shqeu petkat e veta dhe tha: «Ç'na duhen më
dëshmitarët? 64Ju vetë e dëgjuat blasfeminë. Ç'ju thotë mendja?». Të
gjithë gjykuan se meriton të vritet.
65Atëherë disa filluan ta pështyjnë, t'ia mbulojnë fytyrën e ta rrahin
grushta e t'i thonë: «Profetizo!». E shërbëtorët i binin shuplaka.

Pjetri i bie mohit Jezusit

‖Mt 26,69-75; ‖Lk 22,55-62; ‖Gjn 18,15-18.25-27

66Ndërsa Pjetri ishte poshtë në oborr, erdhi një shërbëtore e
kryepriftit 67dhe, kur e pa Pjetrin duke u ngrohur, ia lëshoi mirë sytë
Mt 2,23+ dhe i tha: «Edhe ti ishe me këtë Nazarenas, me Jezusin». 68Ai e mohoi
me këto fjalë: «As s'di as s'po marr vesh se çka po flet». Pastaj u çua
e doli në treme edhe gjeli këndoi. 69Shërbëtorja, kur pa filloi t'u flasë
të pranishmëve: «Ky është një prej tyre!». 70Pjetri prapë mohoi. Pak
më vonë edhe ata që ishin aty i thanë Pjetrit: «Me të vërtetë, ti je një
prej tyre! Se po ti i galileas je!». 71Atëherë ai ia filloi të lëshojë be e
rrufe: «Unë nuk e njoh atë njeri për të cilin po flisni». 72Menjëherë

14,60 Sikurse tek Mt 26,62, përkthehet edhe: «Nuk po i jep fare përgjigje asaj çka këta persona dëshmojnë kundër teje?».

14,61 *Biri i Hyjit të bekuar:* në BJ e hasim: «Biri i të Bekuarit»: cilësi që zëvendëson emrin e *JHWH*-ut, të cilin Judenjtë mundoheshin të mos e shqiptonin. E njëjta gjë ndodh në rr 62 ku BF ka: «Hyjit të gjithëpushtetshëm», kurse BJ ka: «Pushtetin».

14,65 BJ e përkthen: «Atëherë disa filluan ta pështynin në fytyrë, ta rrihnin dhe t'i thoshin "Ji profet!"». – t'ia mbulojnë fytyrën: me shumicën e dorëshkrimeve, për të qenë në harmoni me Lk 22,64; BJ me D, vet.lat. e sir. ka: «pështynin në fytyrë»; dëshmitarë të dorës së dytë shtojnë: «kush të ka goditur?», për të qenë në harmoni me Mt 26,68 dhe Lk 22,64. – Meqë Marku nuk kujton as pëlhurën dhe as pyetjen, skena nuk ka karakter parashikues, por pasqyron vetëm poshtërimet që i bëhen profetit, sikurse qe paralajmëruar prej Is 50,6.

14,68 Kjo këngë e parë e gjelit, që nuk e trazon Pjetrin dhe dalja e rreme që e shoqëron, janë të çuditshme dhe ndjellin një tregim primitiv që përmbante vetëm një mohim, me këngën e gjelit dhe daljen. Gërshetimi i tij me dy tregimet paralele që e kanë prejardhjen nga tradita të tjera, ka çuar në shifrën tradicionale të tre mohimeve (Mk 14,30p.72p; krh. Gjn 13,38; 21,15-17). Ndërthurja e teksteve që duket qartë tek Marku, zbutet tek Mateu dhe Luka, të cilët e kanë shmangur këngën e parë të gjelit dhe e kanë zbehur (Mt 26, 71) ose eliminuar (Lk 22, 55) daljen e parë të rreme; ajo vërehet në ndarjen që Gjoni i bën mohimit të parë (Gjn 18,17) nga dy të tjerët (Gjn 18,25-27).

gjeli këndoi për së dyti e Pjetrit iu kujtua fjala që Jezusi ia tha: «Para se gjeli të këndojë dy herë, tri herë do të më mohosh». Dhe shpërtheu në vaj.

Jezusi para Pilatit

‖Mt 27,1-2.11-26; ‖Lk 22,66; 23,1-5.13-25; ‖Gjn 18,28–19,1; 19,4-16 Mt 26,57+

15 [1]Menjëherë në mëngjes krerët e priftërinjëve mbajtën kuvend bashkë me pleq e me skribë - mbarë Këshilli i lartë e, pasi Jezusin e lidhën, e çuan dhe ia dorëzuan Pilatit. [2]Pilati e pyeti: «A je ti mbreti i judenjve?». «Ti thua!» - i përgjigji Jezusi. [3]Kryepriftërinjtë e paditnin rëndë. [4]Pilati e pyeti përsëri: «Pse s'po përgjigj asgjë? Shih se sa po të padisin!». [5]Jezusi s'përgjigji më asgjë aq sa Pilati mbeti i habitur.

Jezusin e dënojnë me vdekje

[6]Pilati për çdo të kremte të Pashkëve u lëshonte atë të burgosur që ata kërkonin. [7]Aso here ishte në burg një njeri që quhej Barabë, i burgosur bashkë me kryengritës tjerë, të cilët në një kryengritje kishin bërë vrasje. [8]Njerëzit u ngjitën lart e filluan të kërkojnë prej Pilatit të bëjë atë që kishte zakon të bëjë për ta. [9]Pilati u përgjigji: «A doni t'jua lëshoj mbretin e hebrenjve?». [10]Sepse e dinte mirë se kryepriftërinjtë e kishin dorëzuar prej smire. [11]Por kryepriftërinjtë e nxitën turmën t'ua lëshojë më mirë Barabën. [12]Pilati foli përsëri dhe u tha: «Çka doni të bëj me atë që ju thoni se është mbreti i Judenjve?». [13]«Kryqëzoje!» - bërtitën ata përsëri. [14]«Po ç'të keqe ka bërë?» - u tha Pilati. Por ata bërtitën edhe më të madhe: «Kryqëzoje!». [15]Pilati, duke dashur të kënaqë turmën ua lëshoi Barabën, kurse Jezusin, pasi e frushkulloi, ua dha ta kryqëzojnë.

Kurora me ferra

‖Mt 27,27-31; ‖Gjn 19,1-3

[16]Ushtarët e shtinë Jezusin brenda pallatit - d.m.th. në pretorium - dhe e bashkuan mbarë kohortën. [17]E veshën me mantel të kuq dhe në krye i vunë një kurorë të gërshetuar me ferra. [18]Atëherë filluan ta përshëndesin: «Të falemi, mbreti i Judenjve!». [19]Dhe i binin kresë me kallam, e pështynin dhe, duke u gjunjëzuar para tij, kinse e nderonin. [20]Pasi e vunë në lojë, ia hoqën mantelin e kuq, ia veshën petkat e tija

15,8 *u ngjitën lart:* hamendësohej se pretoriumi ndodhej në një reliev të ngritur, që me siguri është kodra perëndimore, ku ndodhej pallati i lashtë i Herodit të Madh.

15,9 Tek Marku, turma vjen në pretorium me qëllim që të kërkojë hir për një të burgosur, pa menduar aspak për rastin e Jezusit. Është Pilati ai që përfiton nga kërkesa e turmës për të liruar Jezusin dhe në këtë mënyrë të heqë qafe një çështje të sikletshme; por taktika e tij dështon nga kryepriftërinjtë, të cilët i dalin kundër me emrin e Barabës. Mateu 27,17 i ka humbur këto nuanca, duke i dhënë Pilatit një sjellje trashanike, sipas së cilës Pilati propozon të zgjidhet mes Barabës dhe Jezusit.

dhe e qitën përjashta për ta kryqëzuar.

Udha e kryqit

||Mt 27,32-33; ||Lk 23,26; ||Gjn 19,17

21Ushtarët e detyruan një kalimtar që po kthehej nga fusha,
Simonin prej Cirenës, babanë e Aleksandrit e të Rufit, të mbarë
kryqin e Jezusit. 22Jezusin e çuan në një vend që quhet Golgota, që në
përkthim do të thotë: «Vendi i kafkës». 23I dhanë verë të përzier me
mirrë, por ai nuk e mori.

Jezusin e kryqëzojnë

||Mt 27,34-38; ||Lk 23,33-34; ||Gjn 19,18-24; Ps 22,19; Is 53,12; Lk 22,37

24Atëherë e kryqëzuan dhe i ndanë petkat e tija, duke qitur short kujt
çka t'i bjerë. 25Ishte ora nëntë të mëngjesit kur e kryqëzuan. 26Ishte i
shkruar mbishkrimi i fajit të tij: «Mbreti i Judenjve». 27Bashkë me të
kryqëzuan edhe dy cuba, njërin në anën e tij të djathtë, kurse tjetrin
në të majtën e tij. [28]

Jesusi përqeshet dhe plaçkitet mbi kryq

||Mt 27,39-44; ||Lk 23,35-37; Mk 14,58; Gjn 6,30; Lk 23,39-43

29Kalimtarët e shanin duke tundur kokën e thoshin: «Hej, ti që e
rrënon Tempullin dhe e rindërton për tri ditë, 30shpëtoje, deh, veten,
zbrit prej kryqit!». 31Po ashtu edhe kryepriftërinjtë e shkribët e
vinin në lojë njëri me tjetrin dhe thoshin: «Të tjerët i shpëtoi, por
veten s'mund ta shpëtojë! 32Mesia! Mbreti i Izraelit! Le të zbresë tani
nga kryqi që ta shohim e të besojmë!». E fyenin edhe ata që ishin të
kryqëzuar me të.

Vdekja e Jezusit

||Mt 27,45-54; ||Lk 23,44-47; ||Gjn 19,28-30; Ps 22,2

33Kur u bë mesditë errësira e mbuloi mbarë dheun deri në orën
tre. 34Në orën tre Jezusi lëshoi një gjëmë të madhe: «Eloi, Eloi, lemà
sabaktàni?». 35Që përkthehet: «Hyji im, Hyji im, përse hoqe dorë prej
meje?». Disa prej atyre që ishin pranë, kur e dëgjuan, thanë: «Që,
po thërret Elinë!». 36Njëri prej tyre u lëshua vrap, e lagu shpuzën në
uthull, e vuri në kallam, ia dha ta pijë duke thënë: «Lëreni të shohim
pale a po vjen Elia ta ulë nga kryqi!». 37Jezusi lëshoi një britmë të

15,21 *Aleksandrit e të Rufit:* këta me siguri që njiheshin në bashkësinë e Romës, ku Marku edhe shkroi Ungjillin e tij (krh. Rom 16,13).

15,25 ora nëntë e mëngjesit: fj.fj. «*ora e tretë*»; ose, më gjerësisht: koha mes orës nëntë të mëngjesit dhe mesditës.

15,28 Një shtesë (Vulg.) lexon: «Dhe shkoi në vend Shkrimi i cili thotë: U trajtua si keqbërës» (Is 53,12). Krh. Lk 22,37.

15,33-34 nga mesditë deri në orën tre pasdite: fj.fj. «nga *ora e gjashtë*...*deri në orën e nëntë*».

15,34 *Eloi, Eloi:* trajtë aramaike *Elahí,* transkriptuar *Elôï,* ndoshta nën ndikimin e hebraishtes *Élohim.* Trajta *Eli* dhënë nga Mateu është hebraike; ndodhet në tekstin origjinal të psalmit dhe e shpjegon më mirë lojën e fjalëve të ushtarëve.

madhe - e dha shpirt.
38Atëherë kurtina e Tempullit u nda dysh prej majës e deri në fund.
39Centurioni që rrinte kundruall Jezusit, kur pa se si i doli shpirti, tha: «Ky njeri paska qenë me të vërtetë Biri i Hyjit!». Mt 4,3+

Gratë e devotshme në Kalvar

40Prej së largu vërenin edhe disa gra. Ndër to ishte: Maria Magdalenë, Maria, nëna e Jakobit të Ri dhe e Jozefit, edhe Saloma, 41të cilat e kishin përcjellë dhe i kishin shërbyer kur ishte në Galile, edhe shumë tjera që me të u ngjitën në Jerusalem. ‖Mt 27,55-56; ‖Lk 23,49; ‖Gjn 19,25 Mk 6,3

Varrimi i Jezusit

42Kur u bë natë dhe, pasi ishte përgatitja - d.m.th. nata e së shtunës - 43erdhi Jezofi prej Arimatesë, këshilltar i shquar e që edhe ai priste Mbretërinë e Hyjit, mori guxim dhe hyri te Pilati e ia lypi trupin e Jezusit. 44Pilati, i habitur se kishte vdekur, thirri centurionin dhe e pyeti a kishte vdekur tashmë. 45Si mori vesh prej centurionit, ia dhuroi trupin Jozefit. 46Ky bleu pëlhurën, e uli nga kryqi Jezusin, e mbështolli në pëlhurë dhe e shtiu në varr të hapur në shkëmb. Pastaj rrokullisi një gur në grykë të varrit. 47Maria Magdalenë e Maria e Jozetit shikuan ku e vunë. ‖Mt 27,57-61; ‖Lk 23,50-55; ‖Gjn 19,38-42 Mt 27,62+

Varri bosh. Mesazhi i ëngjëllit

16 1Kur kaloi e shtuna, Maria Magdalenë dhe Maria e Jakobit e Saloma blenë erëra të mira për të shkuar ta përerojnë Jezusin. 2Të parën ditë mbas të shtunës, në mëngjes, shumë herët, në të lindur të diellit, erdhën te varri. 3I thoshin shoqja - shoqes: «Kush do të na e rrokullisë gurin prej grykës së varrit?». 4Shikuan, ‖Mt 28,1-8; ‖Lk 24,1-10; ‖Gjn 20,1-10

15,39 Sipas Lukës centurioni thotë: «Ky njeri ishte me të vërtetë i drejtë» Lk 23,47. Pra ai ka parë tek Mk 15,39 një aluzion për tekstin e Ur 2,18: «Nëse i drejti është vërtetë bir i Hyjit, Ai patjetër do ta ketë kujdes dhe do ta shpëtojë nga duart e kundërshtarëve». Ky është një lajmërim për ringjalljen, e cila do të konfirmohet nëpërmjet zbulimit të varrit të zbrazur (Mk 16,1-8). Dëshmia e fesë të centurionit, formon një *epanadiplosis* (le të shihet shënimin tek Mk 9,2-8) me shpalljen e bërë prej zërit qiellor gjatë pagëzimit të Krishtit (Mk 1,11+; krh. 1,1+; 9,2+).

15,40 *Saloma:* ka gjasa të jetë e njëjta me atë që Mt 27,56 quan nëna e bijve të Zebedeut.

15,43 *këshilltar:* pra anëtar i «Sinedrit».

16,1 Qëllimi i vajtjes së grave, tek Marku dhe në vijim tek Luka, është më pak i mundshëm se «vizita» e devotshme e hamendësuar tek Mt 28,1 dhe Gjn 20,1. Përveç faktit të ruajtjes së varrit, që përmendet vetëm nga Mateu, nuk do të ishte aq e natyrshme që varri të hapej pas një ditë e gjysëm varrimi; gjithashtu edhe plani për ta lyer trupin e Jezusit nuk përputhet fort mirë me atë që thotë Gjn 19,39v rreth kujdesit që treguan Jozefi i Arimatesë dhe Nikodemi. Por Mt 26,12p dhe Gjn 12,7 dëshmojnë sipas stilit të tyre, se mënyra e varrimit të Jezusit ngjalli shqetësim në bashkësinë primitive dhe është shpjeguar në forma të ndryshme.

kur qe, guri ishte i rrokullisur. Ishte, vërtet i madh fort! 5Ato hynë
në varr e panë një djalosh ndenjur në anë të djathtë, të veshur me
Mk 9,3 petk të bardhë, e u trembën. 6Por ai u tha: «Ju mos u trembni! Ju
Mt 2,23+ kërkoni Jezusin prej Nazaretit, të Kryqëzuarin. Ai u ngjall, nuk është
këtu! Qe vendi ku e patën vënë. 7Shkoni dhe thoni nxënësve të tij,
veçanërisht Pjetrit: "Po shkon para jush në Galile, Atje do ta shihni,
Mk 14,28 sikur u pat thënë"». 8Ato dolën dhe ikën nga varri, sepse i kapi frikë e
madhe dhe tmerri. S'i treguan askujt asgjë, sepse kishin frikë...

Mt 28,10+ ## Shfaqjet e Jezusi të ringjallur

‖Gjn 20,11-18 9Si u ngjall, pra, Jezusi, herët në mëngjes, të parën ditë të javës, më
Lk 8,2 së pari iu dëftua Marisë Magdalenë, prej të cilës i pat dëbuar shtatë
Gjn 20,18; Lk 24,10-11 shpirtra të ndytë. 10Ajo shkoi e u tregoi atyre që kishin qenë me të, që
tani ishin në zi dhe e qanin. 11Kur ata dëgjuan se është gjallë dhe se
Mt 8,10+ kjo e kishte parë, nuk i besuan.

16,8 Sipas Mt 28,8; Lk 24,10.22v; Gjn 20,18, ato ama kanë folur. Nëse besohet se vetë Marku nuk do ta përmendte në një zgjatje të Ungjillit, e cila mund të na ketë humbur, (krh. shënimin që vijon), duhet pranuar se ai mund të ketë parapëlqyer të heshtë mbi këtë fakt, për të mos filluar tregimin e shfaqjeve, që kishte vendosur të mos ia shtonte Ungjillit të tij.

16,9-20 «Mbyllja e Markut» (rr 9-20) është pjesë e Shkrimeve të frymëzuara; ajo është konsideruar si kanonike. Kjo nuk do të thotë se është redaktuar patjetër prej Markut. Në fakt, vihet në dyshim përkatësia e saj në redaktimin e Ungjillit të dytë. – Vështirësitë rrjedhin pikësëpari nga tradita e dorëshkrimit. Shumë dorëshkrime, mes të cilave B dhe S, e lënë jashtë mbylljen aktuale. Në vend të mbylljes së zakonshme, një dorëshkrim paraqet një mbyllje më të shkurtër që është vijim i rr 8: «Ato e lajmëruan Pjetrin dhe shokët e tij menjëherë për gjithçka kishin qenë porositur. Mandej edhe vetë Jezusi bëri që, me anë të tyre, të çohet predikimi i shenjtë dhe i paprishur i shëlbimit të amshuar prej Lindjes e deri në Perëndim». Katër dorëshkrime japin në vijim të dyja mbylljet, të shkurtrën e të gjatën. Në fund, një ndër dorëshkrimet që jep mbylljen e gjatë shton mes rr 14 dhe rr 15 këtë fragment: «Dhe këta parashtruan në mbrojtje të vet: "Ky shekull plot papastërti e pabesi është nën sundimin e Satanit, i cili nuk lejon që ajo çka gjendet nën zgjedhën e shpirtrave të papastër, të konceptojë të vërtetën dhe pushtetin e Perëndisë; zbulo pra që tani drejtësinë tënde". Këtë ata ia thonin Krishtit dhe Krishti iu përgjigj: "U plotësua koha e pushtetit të Satanit: e megjithatë gjëra të tjera të tmerrshme janë afër; dhe unë qeshë dorëzuar në vdekje për ata që kanë mëkatuar, me qëllim që të kthehen tek e vërteta dhe të mos mëkatojnë më, që të trashëgojnë lavdinë e pashkatërrueshme të drejtësisë shpirtërore që është në qiell..."». Edhe tradita patristike, po ashtu dëshmon një farë lëkundje. – Shtojmë gjithashtu se rr 8 me rr 9 gërshetohen me njëri-tjetrin në tregim duke dhënë një vazhdimësi. Ndërkohë është e vështirë që të pranohet se Ungjilli i dytë, në redaktimin e tij të parë, mbyllej prerazi me rr 8. Prej këndej rrjedh hamendësimi se mbyllja origjinale është zhdukur për një shkak të panjohur për ne dhe se mbyllja aktuale është redaktuar për të mbushur boshllëkun. Ajo paraqitet si një përmbledhje e shfaqjeve të Krishtit të ringjallur, redaktimi i së cilës ndryshon ndjeshëm nga stili i zakonshëm i Markut, konkret dhe piktoresk. Megjithatë, mbyllja aktuale është njohur që nga shek. II nga Taciano e Sh. Ireneu dhe ka gjetur vend mes shumicës së stërmadhe të dorëshkrimeve greke e përkthimeve të shekujve të parë. Nëse nuk mund të vërtetohet që Marku ka qenë autori, mbetet gjithmonë, sipas thënies së Swete, «një relikt e mirëfilltë i brezit të parë të krishterë».

Jezusi u dëftohet dy nxënësve

[12]Pastaj Jezusi u dëftua në një trajtë tjetër, udhës, dyve prej nxënësve që po shkonin në fshat. [13]Ata u kthyen e u treguan të tjerëve. As këtyre nuk u besuan. ‖Lk 24,13-35

Dërgimi i nxënësve

[14]Në fund u dëftua të Njëmbëdhjetëve ndërkohë që po ndodheshin në tryezë. I qortoi për pabesimin e tyre dhe për ngurtësinë e zemrës, pse s'u besuan atyre që e kishin parë të ngjallur prej së vdekuri. ‖Lk 24,36-49; ‖Gjn 20,19-23; 1Kor 15,5

[15]Dhe u tha: «Dilni në mbarë botën e predikoni Ungjillin të gjithë krijimit. [16]Kush do të besojë e do të pagëzohet, do të shëlbohet, ndërsa kush s'do të besojë, do të dënohet. [17]Shenjat që do t'i përcjellin ata që do të besojnë, janë këto: në emër tim do t'i dëbojnë djajtë, do të flasin gjuhë të reja; [18][në duar] do t'i marrin gjarpërinjtë e, nëse do të pijnë ndonjë send që sjell vdekjen, nuk do t'u bëjë keq. Do t'i vënë duart mbi të sëmurë, e këta do të shërohen». ‖Mt 28,18-20; Mk13,10; Kol 1,23 Vap 1,8+; Mt 10,1p Lk 10,19; Vap 28,3-6 1Tim 4,14+

Jezusi ngjitet në qiell

[19]Zotëria [Jezusi], pasi u tha kështu, u ngjit në qiell dhe rri në të djathtë të Hyjit. ‖Lk 24,50-53; ‖Vap 1,3-14 Vap 2,33

[20]Kurse ata dolën e predikuan gjithkund. Zoti bashkëpunonte me ta dhe e përforconte Fjalën me mrekulli që e përcillnin.

Ungjilli sipas Lukës

Prolog

1 [1]Pasi shumë vetë ndërmorën të rendisin tregimin mbi ngjarjet
që ndodhën në mesin tonë - [2]ashtu siç na i lanë ata që i panë
me sy të vet që në fillim dhe u bënë mbarështues të Fjalës - [3]e, Gjn 15,27; Vap 1,8+
mbasi i shqyrtova hollësisht të gjitha qysh prej fillimit, vendosa t'i Ef 3,7
shkruaj për ty, i përndritshmi Teofil, të gjitha me radhë, [4]që të jesh i Vap 1,1
sigurt për palëkundshmërinë e mësimeve që more.

I. LINDJA DHE JETA NË FSHEHTËSI E GJON PAGËZUESIT DHE E JEZUSIT

Paralajmërimi i lindjes së Gjon Pagëzuesit

[5]Në kohën e Herodit, mbretit të Judesë, ishte një prift me emër
Zakari, i rendit të Abisë. Gruaja e tij ishte prej bijave të Aronit dhe 1Kro 24,10
emrin e kishte Elizabetë. [6]Të dy ishin të drejtë para Hyjit, sepse u
përmbaheshin pikë për pikë të gjitha urdhërimeve e porosive të Zotit.
[7]Por nuk kishin fëmijë, sepse Elizabeta ishte beronjë e të dy ishin të Zan 18,11; Gjq 13,2-5;
shtyrë në moshë. 1Sam 1,5-6
[8]Dhe një herë, kur Zakaria, sipas rendit të klasës së vet, po kryente
shërbesën priftërore para Hyjit [9]pas rregullores së priftërisë, i ra
shorti të hyjë në Shenjtërore të Zotit për të kushtuar kemin. [10]Në

1,1-4 Ky prolog, për nga fjalori i përzgjedhur dhe nga struktura sintaksore, i përngjan stilit të historianëve të epokës heleniste.

1,1 *shumë:* enfatike. Duhet nënkuptuar «goxha»; për këto tregime të njohura të Lukës e të përdorura prej tij, shih Hyrjen e Ungjijve sinoptikë: Ungjilli sipas Lukës.

1,4 *e mësimeve që more:* ose, ndoshta, «për informacionet që të janë dhënë». Në këtë rast, Teofili nuk do të ishte një i krishterë që dëshironte të konfirmohej në fenë e tij, por një funksionar i nivelit të lartë që duhet informuar.

1,5–2,52 Deri në k 3, Lk përdor greqishten me ndikim semit të LXX. Të shumta janë referimet dhe reminishencat biblike. E tëra merr një nuancë arkaike. Lk rindërton atmosferën e ambjenteve të të «varfërve» (krh. Sof 2,3+), ku jetonin personazhet e tij dhe ndoshta prej andej ka nxjerrë thelbin e informacionit të vet. Lk paraqet si në një diptik, dy tregimet që lidhen me lindjen dhe fëmijërinë e Gjonit e të Jezusit. Ai i tregon ato nga pikëpamja e Marisë, ndërsa Mt i tregon nga pikëpamja e Jozefit.

1,8 *klasës:* çdo «klasë priftërore» siguronte shërbimin për një javë (krh. 1Kro 24,19; 2Kro 23,8).

1,9 *për të kushtuar kemin:* kjo detyrë konsistonte në rivendosjen e prushit dhe

kohën e flisë së kemimit, mbarë populli rrinte përjashta e lutej.
Mt 1,20+ [11]Atëherë iu duk engjëlli i Zotit: qëndronte në të djathtën e lterit të
kemimit. [12]Zakaria, kur e pa, u tremb dhe e kapi frika. [13]Por engjëlli i
tha: «Mos u tremb, Zakari! Urata jote u pranua dhe Elizabeta, gruaja
jote, do të lindë një djalë. Ti ngjitja emrin Gjon. [14]Do të gëzohesh e do
të galdosh, po edhe shumë të tjerë do t'i gëzohen lindjes së tij. [15]Sepse
Nr 6,2-3 do të jetë i madh para Zotit. Nuk do të pijë verë as pije dehëse dhe do
Lk 1,41 të jetë plot me Shpirtin Shenjt qysh në kraharorin e s'ëmës. [16]Shumë
Jer 1,5 bij të Izraelit do t'i kthejë kah Zoti, Hyji i tyre. [17]Do të shkojë para
Mt 17,10-13+ tij me frymë e me fuqi të Elisë, për të kthyer zemrat e etërve kah
Mal 3,23-24; fëmijët, e të padëgjueshmit në urtinë e të drejtëve që t'i bëjë gati Zotit
Sir 48,10-11 Zan 15,8 një popull të gatshëm». [18]Atëherë Zakaria i tha engjëllit: «Si mund të
jem i sigurt për këtë gjë? Unë jam i vjetër e gruan e kam në moshë të
Dan 8,16; 9,21; shkuar». [19]Engjëlli i përgjigji: «Unë jam Gabrieli që rri para Hyjit. Ai
Tob 12,15+ Mk 1,1+ më dërgoi të flas me ty e ta sjell këtë lajm të gëzueshëm. [20]Dhe, ja, ti
do të mbetësh i pagojë dhe nuk do të mund të flasësh deri atë ditë kur
Mt 8,10+ këto të plotësohen, sepse nuk u besove fjalëve të mia, të cilat patjetër
do të plotësohen kur të vijë koha».

[21]Ndërkaq populli e priste Zakarinë dhe habitej pse vonoi aq shumë
në Shenjtërore. [22]Kur doli, nuk mundi të flasë. Njerëzit e morën me
mend se do të ketë pasur në Shenjtërore ndonjë vegim. Ai mundohej
t'u tregojë me shenja, e mbeti i pagojë.

[23]Kur u kryen ditët e shërbesës së tij, u kthye në shtëpinë e vet.

parfumeve mbi altarin e kemit, i cili ndodhej para Shenjtit të Shenjtërve (krh. Dal 30,6-8). Kushtimi i kemit kryhej para flisë së mëngjesit dhe pas asaj të darkës.

1,12 *e kapi frika:* Lk vë në dukje me dashje shprehjet e druajtjes fetare: Lk 1,29-30.65; 2,9-10; 4,36; 5,8-10.26; 7,16; 8,25.35-37.56; 9,34.43; 24,37; Vap 2,43; 3,10; 5,5.11; 10,4; 19,17; krh. Dal 20,20+; Lp 6,2+; Fu 1,7+.

1,13 *Gjon:* domethënia e këtij emri është: «*JHWH* përkrah me hirin e vet».

1,14 Kapitujt 1-2 janë përfshirë në një atmosferë gëzimi (Lk 1,28.46.58; 2,10; krh. Lk 10,17.20v; 13,17; 15,7.32; 19,6.37; 24,41.52; Vap 2,46+; Fil 1,4+).

1,15 *Nuk do të pijë verë as pije dehëse:* këto fjalë frymëzohen nga tekste të ndryshme të BV, në veçanti nga rregullat e *nazîr*-it (krh. Nr 6,1+). – *plot me Shpirtin Shenjt:* tek Lk, kjo shprehje nuk ka kuptimin e plotësisë së hirit shenjtërues, por të një dhurate profetike që frymëzon të folurit (Lk 1,41.67; Vap 2,4; 4,8.31; 7,55; 9,17; 13,9). Kjo dhuratë do të shfaqet në Gjonin, kur ai, në mënyrë profetike, do të galdojë në gjirin e nënës së tij (Lk 1,44).

1,17 *Elisë:* sipas Mal 3,23, mendohej se rikthimi i Elisë duhej t'i paraprinte dhe të përgatiste ditën e *JHWH*. Gjon Pagëzuesi do të jetë «Elia që duhet të vijë» (krh. Mt 17,10-13; Lk 9,30).

1,18 *Si mund të jem i sigurt për këtë gjë?:* Zakaria kërkon një «shenjë» (krh. Zan 15,8; Gjq 6,17; Is 7,11; 38,7), megjithatë mbetet skeptik.

1,19 *e ta sjell këtë lajm të gëzueshëm:* BJ e përkthen: «të të shpall këtë lajm të mirë». Për herë të parë shfaqet një folje e dashur për Lukën: dhjetë herë në Ungjill dhe pesëmbëdhjetë herë tek Veprat e Apostujve, sidomos lidhur me lajmin e mirë apo «ungjillin» e Mbretërisë (shih Mk 1,1+; Vap 5,42+; Gal 1,6+).

1,22 *nuk mundi të flasë:* për të shqiptuar bekimin ritual.

[24]Pas kësaj kohe Elizabeta, gruaja e tij, mbeti shtatzënë. Pesë muaj u fsheh e thoshte: [25]«Ja, çka bëri Zoti për mua: në këto ditë u denjua të ma heqë turpin që kisha para njerëzve!».

Lajmërimi i lindjes së Jezusit

[26]Në të gjashtin muaj, Hyji e dërgoi engjëllin Gabriel në një qytet të Galilesë, që quhet Nazaret, [27]te një virgjër, që ishte e fejuar për një njeri, që quhej Jozef, prej fisit të Davidit. Virgjëra quhej Mari. [28]Engjëlli hyri tek ajo dhe i tha: «Të falem, o Hirplote! Zoti me ty!» [29]Kjo fjalë e shqetësoi Marinë dhe zuri të mendojë: ç'do të thotë kjo përshëndetje. [30]Por engjëlli i tha: «Mos ki frikë, o Mari, sepse ke gjetur hir para Hyjit! [31]Ja, do të mbetësh shtatzënë e do të qitësh në dritë një djalë e ngjitja emrin Jezus. [32]Ky do të jetë i madh dhe do të quhet Biri i Hyjit tejet të lartë. Zoti Hyj do t'ia japë fronin e Davidit, atit të tij. [33]Ai do të mbretërojë përgjithmonë mbi shtëpinë e Jakobit dhe mbretëria e tij s'do të ketë mbarim».

Mt 1,18
Sof 3,14-15; Zak 2,14; Rt 2,4
Is 7,14+
Mt 1,21+
2Sam 7,1+; Is 9,6; Mt 9,27+ Dan 7,14

[34]Atëherë Maria i tha engjëllit: «Si do të mund të ngjajë kjo, ndërsa unë jam virgjër?». [35]Engjëlli i përgjigji: «Shpirti Shenjt do të zbresë në ty e fuqia e Hyjit të tejetlartë do të mbulojë me hijen e vet; prandaj ky Fëmijë do të jetë i shenjtë - Biri i Hyjit. [36]Dhe ja, Elizabeta, kushërira jote, edhe ajo, në pleqërinë e saj, pret t'i lindë djali. Ajo që mbahet beronjë, është në të gjashtin muaj. [37]Vërtet, s'ka gjë të pamundshme për Hyjin!». [38]Atëherë Maria tha: «Unë jam shërbëtorja e Zotit: më ndodhtë siç the ti!». Atëherë engjëlli u largua prej pranisë së saj.

Mt 1,20
Mk 1,24+; Vap 3,14+; Mt 4,3+
Zan 18,14; Jer 32,27

1,25 *turpin:* asokohe, shterpësia ishte një çnderim (Zan 30,23; 1Sam 1,5-8) dhe një ndëshkim (2Sam 6,23; Oz 9,11).

1,26-38 Prezantimi i kësaj ngjarjeje frymëzohet nga shumë pjesë të BV, sidomos nga momenti kur Gjedeonit i shfaqet engjëlli (Gjq 6,11-24), por le të krahasohet me lajmërimin e lindjes së Samsonit Gjq 13,2-7. Dinjiteti i fëmijës kujtohet nëpërmjet aluzionesh për premtimet e BV, sidomos atyre që i janë bërë Davidit dhe pasardhësve të tij (2Sam 7,1vv).

1,26 *Në të gjashtin muaj:* duke filluar që nga ngjizja e Gjonit.

1,28 *Të falem:* më mirë: «gëzohu» (BJ). Ftesë për gëzimin mesianik, jehonë e gëzimit të profetëve për Bijën e Sionit, që motivohet edhe nga gëzimi për ardhjen e Zotit mes popullit të tij (krh. Is 12,6; Sof 3,14-15; Jl 2,21-27; Zak 2,14; 9,9). – *o Hirëplote:* fj.fj.: «ti që ke qenë e vazhdon të jesh plot me pëlqimin hyjnor». – *me ty*: kodikët A, C etj., si edhe Vulg. shtojnë: «ti je bekuar ndër të gjitha gratë», nën ndikimin e 1,42.

1,30-33 Fjalët e engjëllit frymëzohen nga pjesë të ndryshme mesianike të BV.

1,34 «Virgjëra» Mari është vetëm e «fejuar» (rr 27) dhe nuk ka pasur marrëdhënie bashkëshortore (kuptimi semit për fjalën «njoh», krh. Zan 4,1, etj.). Ky fakt, që duket se kundërshton lajmërimin e rr 31-33, i hap rrugën shpjegimit të rr 35. Askund në tekst nuk imponohet ideja e një kushti virgjërie.

1,35 *do të mbulojë me hijen e vet:* BJ përkthen: «do të të marrë nën hijen e vet». Shprehja kujton jo vetëm renë e ndriçuar, shenjë e pranisë së *JHWH* (krh. Dal 13,22+; 19,16+; 24,16+), por edhe flatrat e shpendit, që simbolizojnë pushtetin mbrojtës (Ps 17,8; 57,2; 140,8) e krijues (Zan 1,2) të Zotit. Krh. Lk 9,34p. Ngjizja e Jezusit ndodh tërësisht nën pushtetin e Shpirtit të Shenjtë.

Vizita

39 Ndër ato ditë Maria u nis me nxitim për krahinën malore në një
qytet të Judës. 40 Ajo hyri në shtëpinë e Zakarisë dhe e përshëndeti
Elizabetën. 41 Tashti, posa Elizabeta e dëgjoi përshëndetjen e Marisë,
Lk 1,15 i kërceu foshnja në kraharorin e saj. Elizabeta u mbush me Shpirtin
Gjq 5,24; Jt 13,18 Shenjt 42 dhe brohoriti me zë të lartë: «Je më e bekuar se të gjitha gratë
dhe i bekuar është fryti i kraharorit tënd! 43 Dhe, nga e pata fatin të
vijë tek unë Nëna e Zotit tim?! 44 Ja, se, posa zëri i përshëndetjes sate
arriti në veshë të mi, foshnja prej hareje kërceu në kraharorin tim.
Gjn 20,29 45 E lumja ti që besove se do të plotësohet çka të qe thënë prej Zotit!».

1Sam 2,1-10; Is 29,19 ## Himni i Marisë

46 Atëherë Maria tha:

«Shpirti im e madhëron Zotin,
1Sam 2,1; Is 61,10; 47 shpirti im me hare i brohoriti Hyjit, Shëlbuesit tim,
Hab 3,18 48 sepse shikoi me pëlqim mbi shërbëtoren e vet të përvujtë:
1Sam 1,11
Lk 11,27; Zan 30,13 qe se, që tani të gjitha breznitë do të më quajnë të lumtur,
49 sepse punë të mëdha bëri për mua Hyji i gjithpushtetshëm
Ps 111,9 i shenjtë është Emri i tij!
Ps 103,17 50 Mëshira e tij brezni më brezni
për ata që e nderojnë.
Ps 89,11 51 E tregoi fuqinë e krahut të vet:
i hodhi poshtë qëllimet e krenarëve,
Jb 12,19; 5,11 52 i rrëzoi princat prej froneve të tyre
e i lartësoi të përvujtët.
Ps 107,9 53 Me të mira i mbushi ata që s'kishin ç'të hanë
e të pasurit i nisi duarthatë.
Is 41,8-9 54 I ndihmoi Izraelit, shërbëtorit të vet,
Ps 98,3 duke e sjellë në mend mëshirën

1,39 *në një qytet të Judës:* në kohët e sotme kryesisht identifikohet si Ain-Karim, 6 km në perëndim të Jerusalemit.

1,43 *Zotit:* titull hyjnor i Jezusit të ringjallur (Vap 2,36+; Fil 2,11+), të cilin Lk ia jep që në jetën tokësore, më shpesh se Mt e Mk (Lk 7,13; 10,1.39.41; 11,39, etj).

1,45 *prej Zotit:* Hyji. – BJ: «E lumja ti që besove, se do të përmbushej çka Zoti të premtoi».

1,46 *Maria:* jo «Elizabeta» (var. pa bazë të mjaftueshme: Ireneu, etj). – Himni i Marisë frymëzohet prej këngës së Anës (1Sam 2,1-10) dhe prej shumë pjesëve të tjera të BV. Përveç qasjeve kryesore letrare të nënvizuara nga referencat anësore, do të vihen re dy tema të mëdha: 1) të varfërit e të vegjëlit të ndihmuar në dëm të të pasurve e të pushtetshmëve (Sof 2,3+; krh. Mt 5,3+); 2) Izraeli objekt i pëlqimit të Perëndisë (krh. Lp 7,6+, etj.), pas premtimit që iu bë Abrahamit (Zan 15,1+; 17,1+). Lk duhet ta ketë gjetur këtë himn në ambjentet e të «varfërve», ku ndoshta i drejtohej bijës së Sionit; ai e pa të arsyeshme ta vendosë në buzët e Marisë, duke e përfshirë në tregimin prozaik të tij.

55si ua pati premtuar etërve tanë,
në të mirën e Abrahamit e të pasardhësve të tij
në amshim». Zan 12,3; 13,15; 22,18

56Maria ndenj me Elizabetën rreth tre muaj e atëherë u kthye në shtëpinë e vet.

Lindja e Gjon Pagëzuesit

57Elizabetës i erdhi koha të lindë. Dhe ajo qiti në dritë një djalë. 58Kur fqinjët e farefisi i saj dëgjuan se Zoti e tregoi mirësinë e vet të madhe ndaj saj, u gëzuan me të. Lk 1,14+

Rrethprerja e Gjon Pagëzuesit

59Të tetën ditë erdhën për të rrethprerë djalin. Donin ta quanin Zan 17,10+; Lev 12,3
me emrin e t'et - Zakari, 60por e ëma tha: «Assesi, por le të quhet Lk 1,13
Gjon!». 61Ata i përgjigjën: «Askush në fisin tënd nuk quhet me këtë emër». 62Atëherë me shenja e pyetën të atin ç'emër donte t'i vinte. 63Ai kërkoi rrasëzën e shkrimit dhe shkroi: «Gjon është emri i tij!». Të gjithë u çuditën. 64Po në atë moment i erdhi goja dhe iu zhdrivillua gjuha: fliste dhe lëvdonte Hyjin. 65Të gjithë fqinjët e tyre i kapi frikë Lk 2,20+
e madhe. Edhe në mbarë krahinën malore të Judesë flitej për këto Lk 1,12+
ngjarje. 66Kushdo që dëgjonte, thoshte në zemrën e vet: «Çka thua do të bëhet kjo foshnje?». Vërtetë, dora e Zotit ishte me të. Lk 1,80+

Himni i Zakarisë

67Atëherë Zakaria, i ati i tij, u mbush me Shpirtin Shenjt dhe profetizoi:

68«Qoftë bekuar Zoti, Hyji i Izraelit,
që e pa dhe e shpërbleu popullin e vet! Ps 41,14; 72,18; 106,48
Ps 111,9

1,56 *rreth tre muaj:* Maria ka shumë gjasa të ketë qëndruar tek Elizabeta deri në kohën e lindjes dhe rrethprerjes së Gjonit. Lk e mbyll këtë çështje para së të kalojë në një tjetër (krh. Lk 1,64-67; 3,19-20; 8,37-38).

1,59 *Donin ta quanin*: fëmijës, sipas zakonit, i vihej emri me rastin e rrethprerjes (krh. Lk 2,21).

1,62 *me shenja*: shurdhësia shpesh shoqërohet nga të qenurit memec dhe vetë fjala greke *kôfos* mund të ketë kuptimin «shurdh» (Lk 7,22) ose «memec» (Lk 11,14).

1,66 *dora e Zotit ishte me të:* pra e mbronte: shprehje biblike (1Kro 4,10; Vap 11,21).

1,67 *profetizoi:* në kuptimin e plotë të fjalës; nëse pjesa e parë (rr 68-75) është një himn falënderimi, e dyta (rr 76-79) është një vizion i së ardhmes.

1,68-79 *Qoftë bekuar Zoti*: sikurse himni i Marisë, edhe himni i Zakarisë është një tekst poetik, të cilin Lk e ka huazuar dhe vendosur në buzët e Zakarisë, nëpërmjet shtesës së rr 76-77, për t'ia përshtatur situatës. Ai nuk e ka përfshirë në tregimin prozaik (rr 64), por e ka vendosur në fund të tij.

1,68 *e pa:* ose: «vizitoi»; sikurse ndodh shpesh në BV (Dal 3,16+), vizita e Perëndisë, në BR, është fatlume (Lk 1,78; 7,16; 19,44; 1Pjt 2,12).

69 Ai e ngriti Shpëtimtarin tonë
  në shtëpinë e Davidit, shërbëtorit të vet,
70 sikurse premtoi kaherë me gojë të profetëve të tij të shenjtë:
71 se do të na shpëtojë prej armiqëve tanë
  dhe prej dorës së të gjithë atyre që na urrejnë;
72 se do të bëjë mirësinë që ua premtoi etërve tanë
Lev 26,42; e do t'i bjerë në mend Besëlidhja e tij e shenjtë
Ps 105,8-9; 106,45; Jer 11,5; Mik 7,20 73 e betimi që bëri në të mirën e Abrahamit, atit tonë
Zan 22,16-18 se do të na e bëjë të mundshme 74 t'i shërbejmë pa frikë,
  të çliruar nga duart e armikut 75 në shenjtëri e drejtësi
  para tij për çdo ditë të jetës sonë.
Mt 16,14+ 76 E ti, o foshnjë, do të quhesh profet i të Tejetlartit,
Lk 1,16-17; Mal 3,1; Is 40,3 sepse do të shkosh përpara Zotit për t'ia përgatitur udhët,
77 për ta vënë në dijeni popullin e tij
  se Hyji do ta shëlbojë duke ia falur mëkatet e tija,
78 në saje të zemrës së dashur të Hyjit tonë
Mal 3,20+; Zak 3,8 që do të na e dërgojë në pasi prej qiellit Diellin,
Is 9,1; 42,7; Gjn 8,12+ 79 për të shndëritur ata që gjenden në errësirë
  dhe në hijen e vdekjes,
Is 11,6+; Jer 6,14+ për t'i drejtuar hapat tanë në udhën e paqes».

Jeta në fshehtësi e Gjon Pagëzuesit

80 Ndërkaq foshnja rritej e zhvillohej shpirtërisht. Jetoi në shkreti
Lk 3,1-18 deri atë ditë, kur iu dëftua ballafaqe Izraelit.

Lindja e Jezusit dhe vizita e barinjve

2 1 Në atë kohë Cezari August dha urdhër të bëhej regjistrimi
i popullsisë së mbarë botës. 2 Ky ishte regjistrimi i parë,
kur Kuirini ishte qeveritari i Sirisë. 3 Të gjithë shkonin të

1,69 *Shpëtimtarin tonë*: BJ përkthen: «një fuqi shpëtimi»; fj.fj.: «një bri shpëtimi» (krh. Ps 75,5+).

1,76 *E ti, o foshnje:* BJ përkthen: «tani edhe ti, o foshnje». – *Zotit:* pra Perëndisë, sikurse tek Lk 1,16-17, e jo Mesisë.

1,77 Lk përshkruan rolin e pararendësit duke u bazuar në tekstet të cilat tradicionalisht i referoheshin atij (krh. Lk 3,4p; 7,27p) dhe mesazhin e tij në përputhje me atë të apostujve tek Veprat (krh. Vap 2,38; 5,31; 10,43; 13,38; 26,18).

1,78 *zemrës së dashur:* fj.fj.: «gjiri mëshirës» (krh. Kol 3,12); BJ ka: «ndjenja mëshire». – *do të na e dërgojë:* BJ përkthen: «na ka vizituar». - *Diellin: anatolè;* BJ përkthen: «Ylli»; titulli i Mesisë, Ylli që sjell dritën (krh. Nr 24,17; Mal 3,20; Is 60,1) dhe filizi që lind prej trungut të Davidit (krh. Jer 23,5; 33,15; Zak 3,8; 6,12).

1,80 *foshnja rritej e zhvillohej shpirtërisht:* një lloj refreni (Lk 2,40.52; krh. 1,66); krh. me Vap 2,41+; 6,7+.

2,1 *Cezari August:* perandori romak nga viti 30 para Kr. deri në vitin 14 pas Kr. – *regjistrimi:* perandoria ka njohur disa regjistrime të organizuara rregullisht, për të përcaktuar dhe përditësuar regjistrat e taksave. – *së mbarë botës:* në burime të tjera nuk vërehet regjistrimi i përgjithshëm

regjishtrohen, secili në qytetin e vet. 4Kështu edhe Jozefi, mbasi ishte
prej shtëpisë dhe prej fisit të Davidit, u ngjit, prej qytetit të Nazaretit
të Galilesë, në Jude, në qytetin e Davidit që quhet Betlehem, 5për t'u 1Sam 16,1-13;
regjistruar bashkë me Marinë, fatin e vet, që ishte shtatzënë. 6Tashti, Gjn 7,42
ndërsa ata po gjendeshin atje, i erdhi koha të lindë. 7Ajo lindi djalin Mt 1,25
e vet - të parëlindurin, e mbështolli në shpërgënj dhe e vendosi në
grazhd, sepse në bujtinë nuk pati vend për ta.

8Në atë vend ishin disa barinj, të cilët e kalonin natën përjashta për
të ruajtur grigjën e vet. 9Engjëlli i Zotit u afrua tek ata dhe lavdia e Mt 1,20+; Tob 5,4+
Zotit i shndriti e ata u trembën për së tepërmi. 10Engjëlli u tha: «Mos Dal 24,16+
kini frikë! Ja, unë po ju sjell një lajm të mirë: gëzim të madh për mbarë Lk 1,12+
populllin! 11Sot, në qytet të Davidit ju lindi Shëlbuesi - Krishti Zot! Lk 1,14+
12Dhe, ja shenja për ta njohur: do të gjeni një foshnjë të mbështjellë me Mt 1,21
shpërgënj e të vënë në grazhd». 13Engjëllit menjëherë iu bashkua një Lk 1,18+
ushtri e madhe qiellore, që madhëronte Hyjin e brohoriste: Is 9,5+

14«Lavdi Hyjit në më të lartin qiell Ez 3,12
e paqe mbi tokë njerëzve, që i ka për zemër!». Lk 19,38

15Posa engjëjt u larguan prej tyre në qiell, barinjtë i thanë njëri
tjetrit: «Ejani të shkojmë, pra, deri në Betlehem e të shohim çka

i perandorisë së Augustit; regjistrimi i përgjithshëm, që u bë kur Kuirini ishte i dërguar në Siri, u bë vetëm për Judenë. Pa dyshim Lk, një ngjarje lokale e kthen në shkallë botërore (krh. Vap 11,28).

2,2 *Ky ishte regjistrimi i parë:* meqenëse historiani judeas Jozef Flaviu e daton regjistrimin e Kuirinit në vitin 6 pas Kr., kronologjia e lindjes së Jezusit dhënë nga Lk nuk përputhet me atë të Mt, sipas së cilës Jezusi ka lindur para vdekjes së Herodit të Madh (4 p.K), ndoshta që në vitet 8-6. Në fakt regjistrimi i Judesë gjatë Kuirinit hyri në histori: për shkak të riorganizimit të vendit si provincë në varësi të administratës romake, pas vendimit të etnarkut Arkelau, bir i Herodit. Ky regjistrim shkaktoi kryengritjen e Judë Galileasit, që përmendet tek Vap 5,37. – Për «Erën e krishterë» shih Lk 3,1+.

2,7 *të parëlindurin:* në greqishten biblike, ky term nuk do të thotë domosdoshmërisht se kanë lindur të tjerë pas tij, por thekson dinjitetin dhe të drejtat e foshnjës. – *bujtinë:* BJ e përkthen: «sallë, dhomë»: më tepër se një bujtine (*pandokheion,* Lk 10,34), termi grek *katalyma* ka kuptimin e një dhome (1Sam 1,18; 9,22; Lk 22,11par), ku qëndronte familja e Jozefit. Fakti që ai e kishte shtëpinë në Betlehem, shpjegon më mirë kthimin e tij për regjistrimin, si dhe që kishte marrë me vete bashkëshorten e tij të re shtatzënë. Grazhdi, ku ushqeheshin kafshët, ndoshta, ndodhej pranë murit të banesës së varfër, e cila ishte aq plot sa nuk mund te gjendej një vend më i mirë për të vendosur foshnjen. Legjenda fetare i shton skenës edhe dy kafshë (krh. Hab 3,2+; Is 1,3).

2,11 *Krishti Zot:* është pra Mesia i shumëpritur; por ai do të jetë «Zoti»: titull që BV ia rezervon në mënyrë rigoroze vetëm Perëndisë. Një erë e re po fillon. Krh. Lk 1,43+.

2,14 *paqe...njerëzve që i ka për zemër:* BJ përkthen: «paqe njerëzve me të cilët ai kënaqet». Përkthimi tradicional: «paqe njerëzve vullnetmirë», bazuar tek Vulg., nuk e jep kuptimin e zakonshëm të termit grek. – Një variant tjetër më pak i sigurtë: «paqe në tokë dhe tek njerëzit, dashamirësi hyjnore».

ndodhi -ngjarjen që na e kumtoi Zoti». [16]Shkuan me nxitim dhe
Is 1,3 gjetën Marinë, Jozefin e Foshnjën të vënë në grazhd. [17]Kur e panë,
u treguan ç'u tha engjëlli për Foshnjën. [18]Të gjithë ata që i dëgjuan,
u mrekulluan nga ato që thanë barinjtë. [19]Maria i mbante mend me
Lk 2,51 kujdes të gjitha këto ngjarje dhe i shoshiste në zemrën e vet.
[20]Barinjtë mandej u kthyen duke lëvduar e madhëruar Hyjin për
gjithçka kishin dëgjuar e parë, pikërisht ashtu siç u tha engjëlli.

Lk 1,59+ **Rrethprerja e Jezusit**

[21]Kur u mbushën tetë ditë për të rrethprerë Foshnjën, ia ngjitën
Lk 1,31; Mt 1,21+ emrin Jezus, sikurse e quajti engjëlli para se të zihej në kraharor.

Kushtimi i Jezusit në Tempull

Lev 12,2-4 [22]Kur, sipas Ligjit të Moisiut, u mbushën ditët e pastrimit të tyre,
e çuan në Jerusalem, për t'ia kushtuar Zotit, [23]sikurse shkruan në
Dal 13,2; 13,11+ Ligjin e Zotit: *Çdo i parëlindur mashkull le t'i kushtohet Zotit;* [24]dhe
Lev 5,7; 12,8 për të dhënë flinë sikurse thuhet në Ligjin e Zotit: *një palë turtuj ose dy zogj pëllumbash.*
[25]Në Jerusalem aso here jetonte një njeri, që quhej Simon. Ishte
Is 40,1+ njeri i drejtë dhe i përshpirtshëm. Priste Ngushëllimin e Izraelit e
Is 42,1 në të ishte Shpirti Shenjt. [26]Shpirti Shenjt ia kishte zbuluar se s'do
Dal 30,22+ të vdiste pa e parë Mesinë e Zotit. [27]I nxitur prej Shpirtit Shenjt
erdhi në Temull. Kur prindërit e sollën Jezusin Foshnjë për të kryer
Lk 2,20+ rregulloren e Ligjit mbi të, [28]Simoni e mori para duarsh, falënderoi
Hyjin e tha:

Himni i Simonit

[29]«Tani, o Zot, mund të lejosh të vdesë
shërbëtori yt në paqe sikurse the ti vetë,

2,20 *duke lëvduar e madhëruar Hyjin*: temë të cilën Lk e ka përzemër (Lk 1,64; 2,28.38; 5,25-26; 7,16; 13,13; 17,15.18; 18,43; 19,37; 23,47; 24,53; krh.Vap 2,47+).

2,22 *sipas Ligjit të Moisiut, u mbushën ditët e pastrimit të tyre:* pastrimi ishte i detyrueshëm vetëm për nënën, ndërsa foshnja duhej shpaguar. Lk vë në dukje me kujdes faktin se prindërit e Jezusit, sikurse edhe ata të Gjonit, e zbatonin me përpikmëri Ligjin. Paraqitja e foshnjës në shenjtërore nuk ishte e detyrueshme, por mund të bëhej (Nr 18,15), e duhej që prindërve të devotshëm t'u dukej e udhës (krh. 1Sam 1,24-28). Lk e përqëndron tregimin e tij tek kjo vepër e parë e kultit të Jezusit, në Qytetin e shenjtë, të cilit ai i jep një rëndësi të madhe si vend i ngjarjes së pashkëve dhe pikënisje e misionit të krishterë (krh. Lk 2,38+; Vap 1,14+).

2,24 *një palë turtuj ose dy zogj pëllumbash:* ishte oferta e të varfërve.

2,26 *Mesinë e Zotit:* BJ e përkthen: «Krishti i Zotit»: është ai që Hyji e ka lyer (krh. Dal 30,22+), pra shuguruar për një mision shëlbimi: siç ishte mbreti i Izraelit, një princ i përzgjedhur prej Zotit, do të jetë në fund, në mënyrë të përsosur, Mesia i cili do të themelojë mbretërinë e Hyjit.

2,29-32 Në dallim nga *Kënga e Marisë (Magnificat)* dhe *Kënga e Zakarisë* (*Benedictus*), ky himn (*Nunc dimittis*) duket

30 sepse me sytë e mi e pashë shëlbimin Is 52,10; 46,13
31 që ti e bëre gati në sy të të gjithë popujve:
32 dritën që bën të njohin Ty paganët Is 42,6; 49,6;
e që i jep nder popullit tënd, Izraelit». Gjn 8,12+

Profecia e Simonit

33 Prindërit e tij çuditeshin për sa thuhej për të. 34 Atëherë Simoni
i bekoi dhe i tha Marisë, nënës së tij: «Shih! Hyji e caktoi këtë Fëmijë
të shkaktojë rrënim e ngritje për shumëkënd në Izrael. Do të jetë
edhe shenjë të cilës njerëzit do t'i kundërshtojnë 35 -edhe ty vetë një Lk 7,23; 12,51-53
shpatë do ta shporojë shpirtin që të zbulohen shestimet e zemrës së Jer 15,10
shumëkujt». Gjn 3,20-21; 9,39

Profecia e Anës

36 Ishte aso here edhe Ana profeteshë, bija e Fanuelit, prej fisit të
Aserit, shumë e vjetër. Pas vajzërisë së vet jetoi në martesë gjithsej
shtatë vjet 37 kurse, si grua e vejë, arriti deri në tetëdhjetekatër Jt 8,4-5; 1Tim 5,5
vjet. Ajo nuk e lëshonte Tempullin. I shërbente Hyjit ditë e natë me
agjërim e me uratë. 38 Shi në atë moment arriti edhe ajo dhe filloi të
lëvdoje Hyjin dhe t'u tregojë për këtë foshnjë të gjithë atyre që prisnin Lk 2,20+
shpërblimin e Jerusalemit.

Jeta në fshehtësi e Jezusit në Nazaret

39 Pasi kryen gjithçka duhej bërë sipas Ligjit të Zotit, u kthyen në
Galile, në qytetin e vet, Nazaret. 40 Fëmija rritej, forcohej e merrte fuqi Mt 2,23
përplot me urti dhe hiri i Hyjit ishte në të. Lk 1,80+

se është thurur nga vetë Lk, me ndihmën e veçantë të teksteve të Isaisë. Pas tri vargjeve të para që lidhen me Simonin dhe vdekjen e tij të afërme, tri vargjet e fundit përshkruajnë shëlbimin universal të sjellë nga Mesia Jezus: një ndriçim i botës pagane që e pati pikënisjen tek populli i zgjedhur dhe që do t'i sjellë atij lavdinë.

2,34 *shenjë të cilës njerëzit do t'i kundërshtojnë:* misioni i dritës në botën pagane do të shoqërohet për Jezusin me armiqësi e përndjekje nga vetë populli i tij (krh. Mt 2,1+).

2,35 Bija e vërtetë e Sionit, Maria do ta mbajë në zemër fatin e dhimbshëm të popullit të vet. Me Birin e saj, ajo do të jetë në qendër të kësaj kontradikte, ku zemrat duhet të dalin pro ose kundër Jezusit. Simboli i shpatës ka të ngjarë që të jetë frymëzuar nga Ez 14,17, ose nga Zak 12,10.

2,36 *profeteshë:* grua e shuguruar për Zotin dhe interpretuese e planit të tij (krh. Dal 15,20; Gjq 4,4; 2Mbr 22,14).

2,38 *shpërblimin e Jerusalemit:* BJ e përkthen: «çlirimin e Jerusalemit»: çlirimi mesianik i popullit të zgjedhur (Lk 1,68; 24,21) i përkiste para së gjithash kryeqytetit të tij (krh. Is 40,2; 52,9; 2Sam 5,9+). Sipas Lukës, Jerusalemi, është qendra e paracaktuar për veprën e shpëtimit (Lk 9,31.51.53; 13,22-23; 17,11; 18,31; 19,11; 24,47-49.52; Vap 1,8+).

Jezusi fëmijë në Tempull

Lp 16,16; Dal 12,1+

41 Prindërit e tij për çdo vit shkonin në Jerusalem për të kremten
e Pashkëve. 42 Kur Jezusi i mbushi të dymbëdhjetat, u ngjitën sipas
dokes së festës. 43 Si kaluan ato ditë, ata u kthyen, kurse Jezusi ende
fëmijë, u ndal në Jerusalem pa dijen e prindërve të tij. 44 Duke qenë
të bindur se është me turmë, ecën ashtu një ditë rrugë e atëherë zunë
ta kërkojnë ndër kushërinj e të njohur. 45 Pasi nuk e gjetën, u kthyen
në Jerusalem për ta kërkuar. 46 Pas tri ditësh e gjetën në Tempull mes
dijetarësh duke i dëgjuar ata dhe duke u bërë pyetje. 47 Të gjithë ata

Lk 4,22; Gjn 7,15.46

që e dëgjonin, i mrekullonte dija dhe përgjegjet e tija. 48 Kur e panë, u
çuditën dhe e ëma i tha: «Ç'na bëre kështu, o bir? Ja, yt atë dhe unë të
kërkuam plot pikëllim!». 49 Ai u përgjigji: «Po, pse më kërkuat? A nuk
e dinit se më duhet të merrem me punët e Atit tim?». 50 Por ata nuk
morën vesh çka deshi t'u thotë.

Përsëri jeta në fshehtësi e Jezusit

Lk 2,19
1,80+; 1Sam 2,26
Fu 3,4

51 Atëherë Jezusi u kthye me ta, erdhi në Nazaret dhe i dëgjonte.
E ëma i ruante me kujdes në zemër të gjitha këto ngjarje. 52 Ndërkaq
Jezusi përparonte në dije, në moshë e në hir para Hyjit e para njerëzve.

II. PËRGATITJA E MISIONIT TË JEZUSIT

‖Mt 3,1-12; ‖Mk 1,1-8

Predikimi i Gjon Pagëzuesit

3 1 Në të pesëmbëdhjetin vit të sundimit të Tiberit Cezar, kur
Ponc Pilati ishte qeveritari i Judesë, kur Herodi ishte tetrark
i Galilesë, Filipi, vëllai i tij, tetrark i krahinës së Ituresë e i

2,46 *Pas tri ditësh:* Jezusi «i gjendur» «pas tri ditësh» «në shtëpinë e Atit të tij»: të gjitha janë trajta që paralajmërojnë ngjarjen e Pashkëve.

2,49 *më duhet të merrem me punët e Atit tim:* BJ e përkthen: «duhet të qëndroj në shtëpinë e Atit tim». Sidoqoftë, Jezusi pohon, në praninë e Jozefit (rr 48), se Hyji është i Ati (krh. Lk 10,22; 22,29; Gjn 20,17) dhe kërkon me këmbëngulje të ketë një marrëdhënie që tejkalon ato të familjes njerëzore (krh. Gjn 2,4). Është dëftimi i parë i vetëdijes së tij të të qenurit «Bir» (krh. Mt 4,3+).

3,1 *Në të pesëmbëdhjetin vit të sundimit të Tiberit Cezar:* sikurse tek Lk 1,5 dhe 2,1-3, Lk vendos në sinkron, historinë profane me historinë e shëlbimit. Tiberi u bë pasardhësi i Augustit (Lk 2,1) më 19 gusht të vitit 14 pas Kr. Viti i pesëmbëdhjetë i referohet periudhës nga 19 gushti i vitit 28 deri në 18 gusht të vitit 29, ose në bazë të llogaritjes së viteve të mbretërisë sipas zakonit në Siri, nga muaji shtator-tetor i vitit 27 deri në shtator-tetor të vitit 28. Kështu Jezusi ka mbushur të paktën tridhjetë e tre vjeç, ndoshta edhe tridhjetë e pesë apo tridhjetë e gjashtë. E dhëna e rr 23 është e përafërt dhe thekson ndoshta vetëm që Jezusi kishte moshën e duhur për të ushtruar një mision publik. «Era e krishterë» (e përcaktuar nga Dionizi i Vogli në shek. e VI) rrjedh nga fakti se shifra e tridhjetë vjetëve është marrë në kuptimin

Trakonitidës, Lizania tetrark i Abilenës; [2]kur Ana e Kajfa ishin
kryepriftërinj, fjala e Hyjit i qe drejtuar Gjonit, birit të Zakarisë, në Jer 1,2; Oz 1,1
shkreti. [3]Atëherë Gjoni e përshkoi mbarë krahinën e Jordanit duke Lk 1,80
predikuar pagëzimin e kthimit për falje të mëkateve [4]në përkim me Mt 3,2+
sa shkruan në librin e predikimeve të Isaisë profet:

Zëri i atij që bërtet në shkreti: Is 40,3-5; =Gjn 1,23
përgatitni udhën e Zotit;
rrafshoni shtigjet e tija!
[5]*Çdo luginë le të mbushet,*
çdo mal e kodër le të ulet;
udhët e shtrembëra le të bëhen të drejta
e ato gropa-gropa le të bëhen të rrafshta.
[6]*E çdo njeri do ta shohë shëlbimin e Hyjit.*

[7]Tashti, Gjoni u thoshte turmave që vinin të pagëzoheshin prej tij:
«Gjarpërinj gjarpërinjsh! Kush ju përkujtoi të ikni prej zemërimit që
po vjen? [8]Bëni, pra, fryte të denja kthimi dhe mos t'ju shkojë ndër
mend të thoni në vetvete: "Kemi atë Abrahamin!". Sepse, unë po ju
them: Hyji mund t'i nxjerrë prej këtyre gurëve fëmijë Abrahamit!
[9]Tashmë sëpata u vu mbi rrënjë të lëndëve: çdo lëndë që nuk jep fryt të
mirë, pritet dhe qitet në zjarr».
[10]Atëherë e pyetnin turmat: «Ne, pra, ç'na duhet të bëjmë?». [11]«Kush Vap 2,37
ka dy palë petka - u përgjigjej - le t'i ndajë me atë që s'ka. Edhe ai që Lk 12,33+; Is 58,7
ka ushqime, le të bëjë kështu!». [12]Erdhën edhe disa tagrambledhës Mt 5,46+
t'i pagëzojë dhe i thanë: «Mësues, po neve çka duhet të bëjmë?». [13]Ai
u përgjigji: «Mos kërkoni asgjë më tepër se ju është caktuar». [14]E
pyetën edhe disa ushtarë: «Po ne, çka duhet të bëjmë?». Edhe atyre

e ngushtë: 29 vjet të mbushura nga Jezusi, po t'i zbriten vitit 782 të Romës (viti i XV i Tiberit), del rezultati 753 si fillimi i erës sonë. – *Ponc Pilati:* prokuror i Judesë (dhe i Idumesë e Samarisë) nga viti 26 deri në vitin 36 pas Kr. – *Herodi:* Herodi Antipa, bir i Herodit të Madh dhe Maltaces, tetrark i Galilesë (dhe Pereas) nga 4 para Kr. deri 39 pas Kr. – *Filipi:* bir i Herodit të Madh dhe Kleopatrës, tetrark nga 4 para Kr. deri në 34 pas Kr. – *Lizania:* i njohur prej dy shkrimesh. – *Abilenës:* ndodhej në Antiliban.

3,2 *Ana e Kajfa:* Kryeprifti në detyrë ishte Jozefi, i ashtuquajtur Kajfa, që ushtroi mandatin e tij nga viti 18 deri në vitin 36 dhe luajti një rol kyç në komplotin kundër Jezusit (krh. Mt 26,3; Gjn 11,49; 18,14). Ana, vjehrri i tij që kishte qenë kryeprift nga viti 6 deri në vitin 15, shoqërohet me të dhe duket gjithashtu në vendin e parë (krh. Vap 4,6 e Gjn 18,13.24) sikur të gëzonte një prestigj të tillë që i jepte të drejtën për të qenë *de facto* një kryeprift.

3,4-6 Lk e zgjat më tepër se Mt dhe Mk citimin e Isaisë, për të mbërritur deri tek shpallja e shëlbimit universal.

3,10-14 Këto rr, karakteristikë të Lukës, theksojnë elementin pozitiv dhe njerëzor të mesazhit të Gjonit. Asnjë dëshmi nuk pengon shëlbimin, por duhet të ushtrohet drejtësia dhe dashuria e krishterë.

u përgjigji: «Askënd mos merrni me të keq! Askënd mos paraqitni
rrejshëm dhe jini të kënaqur me rrogën tuaj!». 15E pasi populli priste
Gjn 1,19-20; 3,28; Vap 13,25 me shpresë dhe pasi të gjithë mendonin në zemrat e veta për Gjonin: a
mos është shi ky Mesia, 16këndej Gjoni mori fjalën e u tha të gjithëve:
Gjn 1,26-27.33 «Unë, vërtet, po ju pagëzoj me ujë, por po vjen një më i fortë se unë,
të cilit unë nuk jam i denjë as t'ia zgjidhë lidhësat e sandalave të tija.
Ai do t'ju pagëzojë me Shpirt Shenjt e me zjarr. 17Ai e mban në dorën
e vet terploten për të pastruar lëmin e vet, për të mbledhur grurin në
grunarin e vet, kurse bykun do ta djegë në zjarr të pafikshëm».
18E me shumë mësime të tjera ia shpallte popullit Ungjillin.

Mt 14,3-12; Mk 6,17-19

Gjon Pagëzuesi në burg

19Ndërkaq Herodi tetrark, të cilin e qortoi Gjoni për shkak të
Herodiadës, gruas së vëllait të tij dhe për arsye të të gjitha veprave të
tjera të këqija, 20të gjitha këtyre ua shtoi edhe një: e qiti Gjonin në burg.

‖Mt 3,13-17; ‖Mk 1,9-11

Pagëzimi i Jezusit

21Kur u pagëzua mbarë populli, u pagëzua edhe Jezusi dhe, ndërsa
po lutej, u hap qielli 22dhe Shpirti Shenjt zbriti mbi të në trajtë trupore
Gjn 1,32-34 porsi pëllumb, e prej qiellit ushtoi zëri: «Ti je Biri im - Djali i dishirit.
Ps 2,7 Ty të përkrah plotësisht!».

‖Mt 1,1-17

Gjenealogjia e Jezusit

23Jezusi, kur filloi veprimtarinë botore, ishte rreth tridhjetë vjeç.
Ishte - si kujtonin njerëzit - biri i Jozefit, i Helit, 24i Matatit, i Levit, i
Melkit, i Janait, i Jozefit, 25i Matatisë, i Amosit, i Naumit, i Heslit, i
Nagait, 26i Mahatit, i Matatisë, i Semeit, i Josehit, i Jodës, 27i Joananit,
i Resait, i Zorobabelit, i Salatielit, i Nerit, 28i Melkit, i Adit, i Kozamit,

3, 19-20 Lk përfundon gjithçka që lidhet me misionin e Gjonit, para se të kalojë tek Jezusi (krh. Lk 1,56+). Në vijim do të bëjë një aluzion të shkurtër mbi vdekjen e pararendësit (Lk 9,7-9).

3,21 *ndërsa po lutej:* lutja e Jezusit është një temë e dashur për Lukën (krh. Lk 5,16; 6,12; 9,18.28-29; 11,1; 22,41; krh. Mt 14,23+).

3,22 *Ti je biri im- Djali i dishirit. Ty të përkrah plotësisht:* mund të përkthehet në disa mënyra: «djali i dishirit», «i dashuri», «në ty u kënaqa», «ti më pëlqeve» etj. Kjo frazë mund të jetë rezultat i një përpjekje për t'u përputhur me Mt dhe Mk. BJ parapëlqen të përfshijë, pas «biri»: «unë sot të linda» (krh. Ps 2,7). Ka shumë gjasa që përmbajtja origjinale e zërit qiellor tek Lk të mos i referohet Is 42 sikurse tek Mt e Mk, por Ps 2,7: më tepër sesa të tregojë Jezusin si «shërbëtori», ai e paraqet atë si Mbreti-Mesi i psalmit, kurorëzuar në pagëzim për të themeluar Mbretërinë e Hyjit në botë.

3,23-38 Gjenealogjia e Lukës, shkon përtej Abrahamit deri tek Adami, ka një karakter më të gjithanshëm sesa ajo e Mt. Me prejardhje nga Adami, e sikurse ai, pa baba tokësor (Lk 1,35), Jezusi përuron një rracë të re njerëzore; ndoshta Lk, nxënës i Palit, mendon për Adamin e ri (Rom 5,12+). Sa i takon lidhjeve me gjenealogjinë e Mt, krh. Mt 1,1+.

i Elmadamit, i Erit, [29]i Jezusit, i Elizerit, i Jorimit, i Matatit, i Levit, [30]i Simonit, i Judës, i Jozefit, i Jonamit, i Eliakimit, [31]i Meleait, i Menait, i Matatait, i Natamit, i Davidit, [32]i Jeseut, i Obedit, i Boozit, i Salait, i Naasonit, [33]i Aminadabit, i Adminit, i Arnit, i Esromit, i Faresit, i Judës, [34]i Jakobit, i Izakut, i Abrahamit, i Tares, i Nahorit, [35]i Seruhut, i Ragaut, i Falekut, i Eberit, i Salait, [36]i Kainamit, i Arfaksadit, i Semit, i Noehit, i Lamehit, [37]i Matuzalës, i Enokut, i Jaredit, i Maleleelit, i Kainamit, [38]i Enosit, i Setit, i Adamit, i Hyjit.

Tundimi në shkretëtirë

‖Mt 4,1-11; ‖Mk 1,12-13

4 [1]Jezusi, plot me Shpirtin Shenjt, u kthye prej Jordanit dhe Shpirti e çoi në shkreti, [2]ku, për dyzet ditë e tundoi djalli. Ndër ato ditë nuk hëngri asgjë e, kur ato kaluan, u urëtua. [3]Atëherë djalli i tha: «Nëse je Biri i Hyjit, urdhëroj këtij guri të bëhet bukë». [4]Jezusi i përgjigji: «Thotë Shkrimi shenjt: *Njeriu nuk mund të jetojë vetëm me bukë*». Lp 8,3
[5]Atëherë e ngriti lart dhe, për një çast, ia dëftoi të gjitha mbretëritë e botës, [6]e i tha: «Ty do ta jap të gjithë këtë pushtet dhe lavdinë e tyre, sepse m'u dha mua dhe unë ia jap kujt të dua. Vap 13,2.4 Jer 27,5
[7]Nëse, pra, ti përkulesh në adhurim para meje, do të jetë krejt jotja». [8]Jezusi i përgjigji: «Shkrimi shenjt thotë: *Adhuro Zotin, Hyjin tënd dhe vetëm atij shërbej!*». Lp 6,13
[9]Atëherë e çoi në Jerusalem, e vuri në majë të Tempullit e i tha: «Nëse je Biri i Hyjit, hidhu prej këtu poshtë, [10]sepse Shkrimi shenjt thotë:

Hyji për ty do t'u urdhërojë engjëjve të vet që të ruajnë, Ps 91,11-12

[11]dhe

do të mbajnë para duarsh,
që të mos e vrasësh këmbën tënde në ndonjë gur».

4,1-13 Lk bashkon në tregimin e tij të dhënat e Mk (dyzet ditë tundimi) me ato të Mt (tri tundimet në fund të një agjërimi prej dyzet ditësh). Modifikon urdhërin e Mt në mënyrë që ta mbyllë me Jerusalemin (krh. Lk 2,38+). Lidhur me natyrën e këtij tundimi, krh. Mt 4,1+.

4,1 *Shpirtin Shenjt:* interesi i veçantë i Lukës për Shpirtin e Shenjtë nuk shfaqet vetëm në dy kapitujt e parë (Lk 1,15.35.41.67.80; 2,25.26.27), por edhe në pjesën tjetër të Ungjillit, ku ai e përmend atë shumë shpesh në krahasim me sinoptikët e tjerë (Lk 4,1.14.18; 10,21; 11,13). Flitet shpesh edhe tek Vap (Vap 1,18+; krh. Mt 4,1+).

4,6 Satani, duke sjellë mëkatin dhe, si pasojë e tij, vdekjen në botë (Ur 2,24+; Rom 5,12+), e ka kthyer njeriun në skllav të tiranisë së vet (Mt 8,29+; Gal 4,3+; Kol 2,8+); ai ka shtrirë mbi botën, «princi» i së cilës u bë (Gjn 12,31+), një sundim të cilin Jezusi ka ardhur ta shtypë nëpërmjet «shpërblimit» (Mt 20,28+; Rom 3,24+; 6,15+; Kol 1,13-14; 2,15+; krh. Ef 2,1-6; 6,12+; Gjn 3,35+; 1 Gjn 2,14; Zb 13,1-18; 19,19-21).

Lp 6,16 [12]Jezusi i përgjigji: «Por u tha edhe: *Mos e tundo Zotin, Hyjin tënd!*».
[13]Djalli, pasi i shfrytëzoi të gjitha trajtat e tundimit, u largua prej tij
deri në kohën e volitshme.

III MISIONI I JEZUSIT NË GALILE

Jezusi përuron predikimin e tij

‖Mt 4,12-17.23; ‖Mk 1,14-15.39 Mt 3,16+ =Lk 4,44

[14]Atëherë Jezusi me fuqinë e Shpirit Shenjt u kthye në Galile dhe
u hap zëri për të nëpër mbarë krahinën. [15]Mësonte nëpër sinagogat e
tyre i nderuar prej të gjithëve.

Jezusi në Nazaret

‖Mt 13,53-58; ‖Mk 6,1-6; Lk 2,39.51

[16]Jezusi erdhi në Nazaret, atje ku ishte rritur dhe, sipas dokes së
vet, të shtunën hyri në sinagogë dhe u ngrit për të lexuar. [17]I dhanë
librin e Isaisë profet. Kur e hapi librin, gjeti vendin ku shkruan:

Is 61,1-2; Mt 3,16+ [18]*Shpirti i Zotit është mbi mua*
sepse Ai më shuguroi!
Sof 2,3+ *Ai më dërgoi t'u kumtoj të vobektëve Ungjillin,*
t'u shpall robërve çlirimin,
të verbërve dritën e syve;
t'i lëshojë në liri të ndrydhurit,
[19]*të shpall vitin e hirit të Zotit.*

4,14 *u hap zëri për të nëpër mbarë krahinën:* refren i Lukës: 4,37; 5,15; 7,17; krh. refrenet e ngjashme tek Vap 2,41+; 6,7; Lk 1,80+.

4,15 *i nderuar prej të gjithëve:* Jezusi i admiruar dhe lavdëruar nga turmat, është një tjetër temë që Lk e ka përzemër (4,22; 8,25; 9,43; 11,27; 13,17; 19,48), e lidhur me refrenin e mëparshëm (4,14+) dhe me temat e lavdisë së Perëndisë (2,20+) e të druajtjes fetare (1,12+).

4,16-30 Ky tregim të habit për pashpjegueshmërinë e ndryshimit të turmës që kalon nga admirimi (rr 22a) në armiqësi (rr 22b.28v). Kjo anomali ndoshta ndodh si rezultat i një zhvillimi letrar. Sipas një shkrimi të parë tregohet vizita në një sinagogë, e shoqëruar me një predikim të suksesshëm në fillim të misionit (krh. Mk 1,21v) në Nazaret (krh. Mt 4,13 që ka Nazarà sikurse Lk 4,16). Ky tregim më vonë u risoll me shtesa të tjera dhe u vendos në jetën e Jezusit (Mt 13,53-58; Mk 6,1-6), për të vënë në dukje mosmarrëveshjet dhe refuzimin që pasuan sjelljen favorizuese të popullit. Lk ka ditur të nxjerrë nga ky tekst i ndërlikuar një faqe të mahnitshme, të cilën ai e ka ruajtur për fillimin e misionit, si një skenë përuruese dhe ku ai pikturon, në një konspekt simbolik, misionin e hirit të Jezusit dhe mohimin e popullit të tij.

4,16 *Nazaret:* BJ ka: «Nazara», një formë e rrallë e emrit Nazaret (krh. Mt 4,13). – *u ngrit për të lexuar:* çdo Hebre i rritur kishte të drejtë, me autorizimin e kreut të sinagogës, të lexonte në publik tekstin e shenjtë.

4,18 *t'u kumtoj të vobektëve Ungjillin:* disa kodikë shtojnë: «t'i shërojë ata që kanë zemrën e plasur» (krh. Is 61,1).

[20]E mbylli librin, ia dha shërbëtorit dhe u ul. Të gjithë në sinagogë
i drejtuan sytë në të. [21]Atëherë u tha: «Sot shkoi në vend ky shkrim Vap 6,15
në veshët tuaj». [22]Të gjithë e miratonin dhe u mrekullonin për
fjalët e hirit që dilnin prej gojës së tij. Thoshin: «Vallë, a nuk është Lk 2,47; 4,15+;
ky biri i Jozefit?». [23]Atëherë u tha: «Me siguri do të ma thoni atë fjalë: Gjn 7,46
Mjek, shëro veten! Gjithçka bëre, si dëgjuam, në Kafarnaum, bëj edhe
këtu, në vendin tënd! [24]Për të vërtetë po ju them - vazhdoi - asnjë
profet nuk është i mirëseardhur në vendin e vet. [25]Për të vërtetë, Gjn 4,44
prapë po ju them: në kohën e Elisë profet, kur qielli u ndry për tri vjet 1Mbr 17,1; 18,1;
e gjashtë muaj dhe u bë uri e madhe në mbarë dheun, ishin shumë Jak 5,17
vejusha në Izrael, [26]dhe te asnjëra ndër to nuk u dërgua Elia, përveç
te vejusha në Sareptë të Sidonisë. [27]Në kohën e Elizeut profet kishte 1Mbr 17,9
shumë të gërbulur në Izrael dhe asnjë prej tyre nuk u pastrua përveç
Naamanit Sirian». 2Mbr 5,14

[28]Këto fjalë i mbushën me zemërim të gjithë ata që ishin në sinagogë.
[29]U çuan në këmbë, e qitën jashtë qytetit, e çuan në buzë të malit, mbi Vap 7,57v
të cilin është i ndërtuar qyteti i tyre, për t'ia thyer qafën në greminë.
[30]Por, ai kaloi përmes tyre e vijoi rrugën e vet. Gjn 8,59

Jezusi mëson në Kafarnaum dhe shëron një të djallosur ‖Mk 1,21-28

[31]Atëherë zbriti në Kafarnaum, qytet i Galilesë dhe i mësonte ditën
e shtunë. [32]Njerëzit i magjepste mësimi i tij, sepse fjalën e kishte plot ‖Mt 7,28-29
autoritet. [33]Në sinagogë ndodhej një njeri që në trup kishte shpirtin
e djallit të ndytë. Ai bërtiti me zë të madh: [34]«Hej, ç'ke me ne, Jezus Mt 8,29+
Nazareni? A erdhe të na farosësh? Unë e di kush je: Shenjti i Hyjit!». Mt 2,23+
[35]«Praj dhe dil prej tij!» - i urdhëroi Jezusi. Djalli e rrëzoi para tyre e Mk 1,24+; Gjn 6,69;
doli prej ti pa e lënduar fare. [36]Të gjithë i kapi frika dhe i thoshin njëri Vap 3,14+
tjetrit: «Çfarë fjale! Ky po u urdhëron me pushtet e fuqi shpirtrave Lk 1,12+
të ndytë e ata po dalin!». [37]Dhe u përhap zëri për të nëpër të gjitha Mt 8,29+
vendet e krahinës. Lk 4,14+

Shërimi i vjehrrës së Simonit ‖Mt 8,14-15;
‖Mk 1,29-31

[38]Si doli prej sinagogës, hyri në shtëpinë e Simonit. Vjehrrën e
Simonit e kishin zënë ethe të forta e i bënë lutë për të. [39]Ai u përkul
kah ajo, u urdhëroi etheve e ato e lëshuan. U çua aty për aty dhe u
shërbeu.

Shërimi i shumë njerëzve në popull ‖Mt 8,16-17;
‖Mk 1,32-34

[40]Kur perëndoi dielli, gjithësa kishin të sëmurë me sëmundje të
ndryshme, i binin tek ai e Jezusi i shëronte duke vënë duart mbi Lk 13,13; 1Tim 4,14+

4,23 *Gjithçka bëre, si dëgjuam në Kafarnaum:* në fakt këto mrekulli do të tregohen vetëm pas vizitës në Nazaret (rr 33; etj.). Shih edhe shënimin tek Lk 4,16.

Mt 8,29+ Mt 4,3+ Mk 1,34+ secilin prej tyre. 41Prej shumëkujt dilnin djajtë e thoshin: «Ti je Biri i Hyjit!». Jezusi u kërcënohej dhe ua ndalonte të flisnin, sepse e dinin se ai është Mesia.

‖Mk 1,35-39

Predikimi nëpër vende të ndryshme

42Kur zbardhi drita doli dhe shkoi në një vend të pabanuar. Turmat u vunë ta kërkojnë, e kur e gjetën, u munduan ta ndalnin
Mk 1,38+ të mos largohej prej tyre. 43Ai u tha: «Më duhet ta shpall Ungjillin e Mbretërisë edhe në qytete të tjera, sepse për këtë punë jam dërguar». 44E predikonte nëpër sinagoga të Judesë.

‖Mt 4,18-22 ‖Mk 1,16-20

Thirrja e katër nxënësve të parë

Mk 4,1 Mk 1,16.19

5 1Ishte një ditë Jezusi në bregun e liqenit të Gjenezaretit e, ndërsa populli po shtyhej rreth tij për të dëgjuar fjalën e Hyjit, 2pa dy lundra buzë bregut të liqenit: peshkatarët kishin dalë e
Mk 4,1-2 po i lanin rrjetat. 3Hyri në njërën prej atyre lundrave, në atë që ishte e Simonit dhe iu lut ta largonte pakëz prej tokës. U ul e, prej lundrës, mësonte turmën.

Gjn 21,1-6 4Kur pushoi së foluri, i tha Simonit: «Grahi në ujë të thellë e hidhni rrjetat tuaja për të zënë peshk». 5Simoni i tha: «Mësues, gjithë natën u
Mt 8,10+ përpoqëm e nuk zumë asgjë; por pasi po thua ti, do t'i hedh rrjetat». 6Si
Mt 8,3+ bënë kështu, zunë një sasi të madhe peshqish - gati po u shqyheshin rrjetat. 7Atëherë u dhanë shenjë shokëve në lundrën tjetër të vinin e t'u ndihmonin. Ata erdhën dhe i mbushën të dy lundrat aq sa gati u fundosën. 8Kur pa Simon Pjetri, i ra ndër këmbë Jezusit dhe i tha:
Dal 33,20+ «Largohu prej meje, Zotëri, se jam njeri mëkatar!». 9Vërtet, për arsye
Lk 1,12+ të peshkut që zunë, mbeti shtang prej habisë ai dhe të gjithë tjerët që ishin me të; 10gjithashtu edhe Jakobi e Gjoni, bijtë e Zebedeut, bashkëgjuetarë të Simonit. Jezusi i tha Simonit: «Mos ki frikë! Tash e

4,44 *Judesë:* Vulg. dhe Mk kanë: «Galilesë». Lk merr «Judenë» në një kuptim më të gjerë: të gjitha rrethinat e Izraelit. E njëjta gjë edhe tek Lk 7,17; 23,5 (?); Vap 10,37; 28,21.

5,1-11 Lk ka përmbledhur në këtë tregim: 1) një përshkrim të vendeve dhe një predikim të Jezusit (rr 1-3) që rikujtojnë Mk 4,1-2 e 1,16.19; 2) historinë e një peshkimi të mrekullueshëm (rr 4-10a) që i përngjan Gjn 21,4-11; 3) thirrjen e Simonit (rr 10b-11), mjaft e ngjashme me Mk 1,17.20. Lk, ndërsa tregon thirrjen e nxënësve të parë pas një periudhe mësimesh e mrekullish, ka dashur ta bëjë sa më reale përgjigjen e menjëhershme të tyre ndaj thirrjes.

5,8 *Simon Pjetri:* në të vërtetë, vetëm më vonë Jezusi do t'i japë Simonit emrin e dytë, Pjetër (Lk 6,14). Bëhet fjalë pra për një paraprirje letrare dhe sipas stilit të Gjonit (sikurse peshkimi i mrekullueshëm?), pasi shprehja «Simon Pjetër», me përjashtim të këtij rasti të Lukës dhe Mt 16,16, haset vetëm tek Gjn (17 herë; krh. 1,40; 6,8.68, etj.; 21,2.3.7.11).

5,10 *bashkëgjuetarë të Simonit:* «shokët» e rr 7. Andrea nuk përmendet, sepse ndodhet në lundrën e Simonit (shih numrin shumës të rr 5.6.7), i cili tërheq gjithë vëmendjen e Lukës.

tutje do të zësh njerëz». 11Ata, si i sollën lundrat në breg, lanë gjithçka e shkuan pas tij. Mk 1,17.20

Gjn 21,15-17.19
Lk 12,33+

Shërimi i të gërbulurit

‖Mt 8,1-4;
‖Mk 1,40-45

12Ndërsa Jezusi po gjendej në një qytet, kur qe, ia behu një njeri plot gërbulë! Kur e pa Jezusin, ra me fytyrë për dhe e iu lut: «Zotëri, nëse do, ti mund të më pastrosh!». 13Jezusi shtriu dorën, e preku dhe tha: «Dua, pastrohu!». Dhe gërbula iu zhduk aty për aty. 14Jezusi e porositi të mos i tregojë askujt, por: «Shko - i tha - paraqitu priftit, ço flinë për shërimin tënd, sikurse ka urdhëruar Moisiu, që ta kenë për dëshmi». Mk 1,34+ Lev 14,1-32 15Ndërkaq përhapej për të zëri përherë e më tepër e populli lëshohej me shumicë për ta dëgjuar e për t'u shëruar nga sëmundjet e veta. 16E Jezusi tërhiqej në vende të vetmuara e lutej. Lk 4,14+ 3,21+

Shërimi i të paralizuarit

‖Mt 9,1-8; ‖Mk 2,1-12

17Një ditë Jezusi ishte duke mësuar. Ndër dëgjues kishte edhe farisenj e mësues të Ligjit, që kishin ardhur prej të gjitha fshatrave të Galilesë, të Judesë dhe prej Jerusalemit. Atë fuqia e Zotit e shtynte të shërojë. 18Kur, ja disa njerëz po mbartnin në vig një njeri që ishte i paralizuar. Ata kërkonin ta shtinin brenda për ta vënë para tij. 19Por nuk gjetën kah ta shtinin brenda prej turmës së popullit. Atëherë u ngjitën në pullaz, hoqën tjegullat dhe e lëshuan me gjithë vig midis të njerëzve - para Jezusit. 20Jezusi, duke parë fenë e tyre, tha: «O njeri, të janë falur mëkatet!». Mt 8,10+ 21Mësuesit e Ligjit e farisenjtë filluan të mendojnë: «Kush Mt 2,4+; 3,7+ është ky që po flet blasfemi? Kush mund të falë mëkatet, përveç një Hyji të vetëm?». 22Por Jezusi, duke i njohur mendimet e tyre, u tha: «Çka po mendoni në zemrat tuaja? 23Çka është më lehtë, të thuhet: "Të janë falur mëkatet", apo të thuhet: "Çohu e ec"? 24Mirë, pra, unë dua t'ja vërtetoj se Biri i njeriut ka pushtet të falë mëkatet mbi tokë - atëherë i tha të paralizuarit - Po të urdhëroj: çohu, merre vigun tënd dhe shko në shtëpi tënde!». 25I paralizuari, aty për aty, para syve të tyre, u ngrit në këmbë, mori vigun dhe shkoi në shtëpi duke e lavdëruar Hyjin. 26Të gjithë i rrëmbeu habi e madhe, lëvdonin Hyjin dhe, plot frikë, thoshin: «Sot pamë mrekulli të mëdha!». Lk 2,20+ 1,12+

Thirrja e Levit

‖Mt 9,9;
‖Mk 2,13-14

27Pastaj Jezusi doli dhe në vendin e tatimit pa duke ndenjur një tagrambledhës, që quhej Levi. I tha: «Eja pas meje!». 28Ai la gjithçka, u ngrit e shkoi pas tij. Lk 12,33+

5,17 *fuqia e Zotit:* pra e Perëndisë (krh. Vap 2,22; 10,38).

5,19 *u ngjitën në pullaz, hoqën tjegullat dhe e lëshuan:* tarraca palestineze e Mk 2,4, tek Lk, bëhet pullaz i një shtëpie greko-romake.

Ngrënia me mëkatarët ne shtëpinë e Levit

‖Mt 9,10-12; ‖Mk 2,15-17

29Pastaj Levi i bëri gati në shtëpinë e vet një gosti të madhe.
Mt 5,46+ Bashkë me Jezusin rrinin në tryezë shumë tagrambledhës e njerëz
Mt 2,4+; 3,7+ tjerë. 30Farisenjtë dhe skribët e sektit të tyre, nynykatnin dhe u thanë
Mt 9,10+ nxënësve të tij: «Pse hani e pini me tagrambledhës e mëkatarë?».
31Jezusi u përgjigji: «Të shëndoshët nuk kanë nevojë për mjek, por
të sëmurit. 32Unë nuk erdha t'i thërras të kthehen të drejtët, por
mëkatarët».

Çështja e agjërimit

‖Mt 9,14-17 ‖Mk 2,18-22

33Atëherë ata i thanë: «Nxënësit e Gjonit agjërojnë shpesh dhe
luten, po ashtu edhe ata të farisenjve - përkundrazi të tutë hanë e
pinë». 34Jezusi u përgjigji: «A mund t'i bëni dasmorët të agjërojnë
derisa dhëndri është me ta? 35Tash vijnë ditët kur do t'ua rrëmbejnë
dhëndrin, atëherë, në ato ditë do të agjërojnë». 36U tregoi edhe
krahasimin: «Askush nuk e pret një copë prej petkut të ri për t'ia vënë
petkut të vjetër, përndryshe shqyen petkun e ri, kurse copa prej petkut
të ri nuk përkon me petkun e vjetër. 37Askush nuk e shtjen verën e re
në rrëshiqa të vjetër, sepse vera e re i pëlcet rrëshiqat kështu që edhe
vera derdhet edhe rrëshiqat prishën: 38por vera e re duhet të qitet në
Gjn 3,19; 2,10 rrëshiqa të rinj. 39Askush, duke pirë verë të vjetër, s'i lakmon verës së
re, sepse thotë: «E vjetra është më e mirë!».

Jezusi dhe e shtuna

‖Mt 12,1-8; ‖Mk 2,23-28

6 1Një të shtunë, kur Jezusi po kalonte nëpër të mbjella, nxënësit
e tij këputnin kallëz, i shkokëlonin në dorë dhe i hanin. 2Atëherë
disa farisenj thanë: «Pse bëni çka s'është e lejueshme të bëhet të
shtunën?». 3Jezusi u përgjigji: «A nuk keni lexuar çfarë bëri Davidi kur
u urëtua ai dhe përcjellësit e tij? 4[Si] hyri në Shtëpinë e Hyjit, i mori
Dal 25,23+ bukët e kushtimit, hëngri vetë dhe u dha të hanë edhe atyre që ishin
me të, bukët, që s'kishte tjetërkush leje t'i hajë përveç priftërinjve?».
5Dhe u tha: «Biri i njeriut është zotëria i të shtunës».

5,34 *dasmorët:* BJ preferon «shokët e dhëndrit»; gr. dhe Vulg.: «bijtë e dhëndrit».

5,39 Vera e re që ofron Jezusi nuk u pëlqen atyre që kanë pirë verën e vjetër të Ligjit. Kjo pjesë e fundit, karakteristike e Lukës, ndoshta reflekton përvojën e vetë Lukës, nxënës i Palit, që njeh vështirësitë e misionit ndër Judenj (krh. Vap 13,5+).

6,5 Një nga dorëshkrimet shton këtu një pjesë interesante, megjithëse ka shumë gjasa të mos jetë autentike: «të njëjtën ditë, kur pa dikë që po punonte ditën e shtunë, i tha: Miku im, i lumi ti nëse e di çka po bën, por nëse nuk e di, je një mjeran dhe shkelës i ligjit» (D; krh. Mk 2,27+).

Njeriu me dorë të thatë

‖Mt 12,9-14;
‖Mk 3,1-6
Lk 13,10-17; 14,1-6

6Një të shtunë tjetër Jezusi hyri në sinagogë e filloi të mësojë. Ishte aty një njeri që kishte dorën e djathtë të thatë. 7Skribët e farisenjtë nuk ia ndanin sytë a mos po shëron të shtunën, që, kështu, të kinin për çka ta paditnin. 8Jezusi ua dinte mendimet e i tha njeriut që e kishte dorën e thatë: «Çohu e dil në mjedis!». Ai u ngrit e qëndroi në këmbë. 9Atëherë Jezusi vazhdoi: «Ju po ju pyes: a është e lejueshme të shtunën të bësh mirë apo të bësh keq, t'ia shpëtosh jetën ndokujt apo t'ia humbasësh?». 10Si i shikoi rreth e rrotul të gjithë, i tha atij: «Shtrije dorën!». Ai bëri ashtu e dora iu shërua. 11Ata u tërbuan dhe kuvendonin ndër vete çka të ndërmarrin kundër Jezusit.

Gjn 1,48+

Lk 11,53+

Jezusi zgjedh dymbëdhjetë Apostujt

‖Mt 10,1-4;
‖Mk 3,13-19

12Ndër ato ditë Jezusi shkoi në një mal për t'u lutur. Natën e kaloi duke iu lutur Hyjit. 13Kur zbardhi drita, i thirri nxënësit e vet e prej tyre i zgjodhi dymbëdhjetë, të cilët edhe i quajti apostuj: 14Simonin, të cilin e quajti edhe Pjetër, Andreun, vëllanë e tij, Jakobin e Gjonin, Filipin e Bartolomeun, 15Mateun, e Tomën, Jakobin e Alfeut, Simonin që quhej Zelltar, 16Judën e Jakobit edhe Judën Iskariot, i cili u bë tradhtar.

Lk 3,21+

‖Vap 1,13

Shërbim popullit

‖Mt 4,24-25;
‖Mk 3,7-12

17Pastaj zbriti bashkë me ta e zuri vend në rrafshinë. Ishte aty një shumicë e madhe nxënësish të tij dhe një turmë e madhe e popullit prej mbarë Judesë, prej Jerusalemit dhe prej bregut të detit të Tirit e të Sidonit, 18që kishin ardhur për ta dëgjuar e për t'u shëruar prej sëmundjeve të veta. Shëroheshin edhe ata që i mundonin shpirtrat e ndytë. 19Të gjithë këta njerëz kërkonin ta preknin, sepse prej tij dilte një fuqi që shëronte gjithkënd.

Lk 5,17;

Lk 8,46; Mk 5,30+

6,13 *apostuj:* apostull do të thotë «i dërguar». I njohur në botën greke dhe hebraike *(sheliah),* ky term ka hyrë në krishtërim për të përcaktuar misionarët, «të dërguarit» (krh. Vap 22,21+) si dëshmitarë të Krishtit, të jetës, vdekjes dhe ringjalljes së tij (Vap 1,8+); që në fillim, ky emër nënkuptonte të Dymbëdhjetët (Mk 3,14+; ky term i rezervohet atyre tek Veprat), por më pas u përhap, derisa përfshiu një rreth më të gjerë nxënësish (krh. Rom 1,1+), që figurojnë në vend të parë në listën e karizmave (krh. 1Kor 12,28; Ef 4,11). – Ka të ngjarë që misionarët të jenë quajtur me emrin apostull, që nga bashkësia primitive; por mbetet i vërtetë fakti se vetë Jezusi i ka dërguar nxënësit e tij në mision, më parë në fshatin e Galilesë (Lk 9,6) dhe pas ringjalljes së tij, në mbarë botën (Lk 24,47; Vap 1,8, krh. Gjn 3,11; 4,34+).

6,16 *Judën e Jakobit:* por që mund të nënkuptohet edhe: «vëllai i Jakobit» (krh. Mt 10,2+).

Is 65,13-14

Fjalimi përurues. Lumturitë

||Mt 5,1 [20]Jezusi, si i drejtoi sytë e vet mbi nxënës, thoshte:
||Mt 5,3 «Të lumët ju, o të varfërit,
sepse juve ju përket Mbretëria e Hyjit!
||Mt 5,6 [21]Të lumët ju që tani keni uri,
sepse do të ngiheni!
||Mt 5,4 Të lumët ju që tani qani,
sepse do të qesheni!

||Mt 5,11-12 [22]Të lumët ju kur njerëzit do t'ju urrejnë, kur do t'ju përjashtojnë prej rrethit të tyre, kur do t'ju poshtërojnë, kur do ta çmojnë emrin tuaj për të pandershëm për shkak të Birit të njeriut! [23]Atë ditë gëzohuni dhe kërceni sepse ju pret shpërblim i madh në qiell. Vërtet, në të njëjtën mënyrë vepruan edhe etërit e tyre me profetët!

Is 5,8-25; Hab 2,6v [24]Por, vaj për ju, o pasanikë,
sepse e keni ngushëllimin tuaj!
[25]Vaj për ju që tani jeni të ngopur,
sepse do të pësoni uri!
Vaj për ju që tani qesheni,
sepse do të vajtoni e do të qani!
[26]Vaj për ju, kur të gjithë njerëzit do t'ju lëvdojnë,
sepse ashtu vepruan edhe etërit e tyre
me profetët e rrejshëm!

Dashuria kundrejt armiqve

||Mt 5,44 [27]Por po ju them juve që më dëgjoni: Duajeni armiqtë tuaj, bëjuni
mirë atyre që ju urrejnë, [28]bekoni ata që ju mallkojnë, lutuni për ata
||Mt 5,39-40 që dijekeqas ju mundojnë. [29]Atij që të bie njërës faqe, ktheja edhe të
||Mt 5,42; Lk 12,33+ tjetrën! Atij që ta rrëmben mantelin, mos ia ndal as këmishën! [30]Secilit
që lyp prej teje, jepi, e atij që merr gjënë tënde, mos kërko ta kthejë! [31]Si
||Mt 7,12; Tob 4,15+ dëshiron t'ju bëjnë juve njerëzit, ashtu bëjuni edhe ju atyre! [32]Nëse i doni
||Mt 5,46 vetëm ata që ju duan, çfarë falenderimi ju takon? Sepse edhe mëkatarët

6,20-23 Forma e kësaj ligjërate është më e shkurtër sesa tek Mt, pasi Lk nuk ka bërë të njëjtat shtesa si ai, përkundrazi, ka hequr atë çka nuk ngjallte shumë interes tek lexues jo Hebrenj, veçanërisht rreth temës së Ligjit (krh. Mt 5,1+). Mt ka tetë lumturi, Lk katër lumturi dhe katër mallkime. Lumturitë e Mt (Mt 5,3-12+) përbëjnë programin e një jete të bazuar në virtyte, me premtime për një shpërblim qiellor; ndërsa ato të Lukës, shpallin përmbysjen e situatave, nga kjo jetë në jetën e ardhshme (krh. Lk 16,25). Tek Mt, Jezusi përdor vetën e tretë, tek Lk qorton drejtpërsëdrejti dëgjuesit.

i duan dashamirët e vet. [33]Edhe nëse, [pra] u bëni mirë vetëm atyre që ju bëjnë mirë, çfarë falenderimi ju takon? Aq bëjnë edhe mëkatarët. [34]E në qoftë se u huajoni vetëm atyre, prej të cilëve shpresoni se do t'ju kthejnë, çfarë falenderimi ju takon? Edhe mëkatarët u huajojnë mëkatarëve, por që t'u kthehet aq sa dhanë. [35]Por ju doni armiqtë tuaj, bëni mirë e huajoni pa pritur se do t'ju kthejnë gjë. Kështu do të jetë i madh shpërblimi juaj dhe do të jeni bijtë e të Tejetlartit Zot, sepse ai ua do të mirën edhe të paevarishmëve e të këqijve.

Lk 14,12-14

‖Mt 5,45; Sir 4,10v

Mëshira dhe bamirësia

[36]Bëhuni edhe ju të mëshirshëm sikurse (edhe) Ati juaj është i mëshirshëm.

Dal 34,6-7

[37]Mos gjykoni dhe nuk do të gjykoheni! Mos dënoni e nuk do të dënoheni! Falni e do të gjeni falje! [38]Jepni e do t'ju jepet: masë e mirë, e dendur, e tundur, me grumbull do t'ju jepet nën sqetull tuaj: sepse me atë masë që të matni, do t'ju matet edhe juve në kthim».

‖Mt 7,1

‖Mt 7,2; ‖Mk 4,24

Kushtet e zellit

[39]U tha edhe shëmbëlltyrën: «A mund t'i prijë i verbëri të verbërit? A thua s'do të bien të dy në gropë? [40]Nuk është nxënësi më i aftë se mësuesi; por, çdo nxënës plotësisht i aftësuar, do të jetë si mësuesi i vet. [41]Po pse e shikon lëmishtën në sy të vëllait tënd e nuk e sheh traun në sy tënd? [42]Si mund t'i thuash vëllait tënd: Vëlla, ndal ta heq lëmishtën që ke në sy, ti që nuk e sheh traun në sy tënd? Shtiracak, nxirre më parë traun nga syri yt dhe atëherë do të shohësh qartë ta nxjerrësh lëmishtën nga syri i vëllait tënd.

‖Mt 15,14

‖Mt 10,24-25; ‖Gjn 13,16; 15,20

[43]Nuk ka pemë të mirë që jep fryt të keq, as pemë të keqe që jep fryt të mirë. [44]Çdo pemë njihet prej frytit të saj. Nuk mblidhen fiq nga murrizi as nuk vilet rrush nga ferra. [45]Njeriu i mirë nxjerr të mirën nga visari i mirë i zemrës së vet, njeriu i keq nxjerr të keqen nga visari i keq: sepse goja i qet çka i ka zemra.

‖Mt 12,33-35

‖Mt 7,16-18

Zbatimi i fjalës

[46]Pse më thirrni: "Zotëri, Zotëri!", e nuk bëni si ju urdhëroj? [47]Do t'ju tregoj se kujt i përngjan çdonjëri që vjen tek unë, që e dëgjon fjalën

‖Mt 7,21

‖Mt 7,24-27

6,35 *pa pritur se do t'ju kthejnë gjë:* tekst i vështirë dhe përkthim i hamendësuar. Variante të ndryshme: «pa dëshpëruar askënd», «pa u dëshpëruar në asgjë», «pa u dëshpëruar në askënd».

6,38 *nën sqetull:* në palat e petkut ose të mantelit të ngritur mbi brez, që shërbenin si xhepa ose torba për rezervat ushqimore (krh. Rt 3,15).

6,39 Lk i drejtohet nxënësve me të njejtën shprehje që Mt 15,14 përdor për farisenjtë. E njëjtja vërejtje për rr 43-45.

6,47 *çdonjëri që vjen tek unë:* shprehje në stilin e Gjonit (krh. Gjn 6,35+).

time e që e shtjen në veprim: 48ai i përngjan njeriut, i cili, kur ndërtoi
shtëpinë e vet, mihi dheun thellë dhe themelin e vuri mbi shkëmb.
Ra vërshimi, lumi u vërsul mbi atë shtëpi, por nuk mundi ta tundë,
sepse ishte e ndërtuar mirë. 49Kurse ai që e dëgjon, por nuk e shtjen
në veprim fjalën time, i përngjan njeriut që e ndërtoi shtëpinë përmbi
dhe, pa themel: u vërsul lumi e menjëherë e rrëzoi: ajo shtëpi u bë
gërmadhë e madhe».

Shërimi i shërbëtorit të centurionit

‖Mt 8,5-10.13;
‖Gjn 4,46-54

7 1Pasi i kreu të gjitha këto fjalë të drejtuara popullit, hyri në
Kafarnaum. 2Një centurion e kishte shërbëtorin të sëmurë në
fill të vdekjes. Shërbëtorin e kishte fort për zemër. 3Centurioni,
kur dëgjoi për Jezusin, dërgoi disa kryepleq judenj që ta lusin të vijë e
t'ia shërojë shërbëtorin. 4Ata, kur arritën te Jezusi, zunë t'i luten e t'i
përluten: «Meriton t'ia kryesh këtë nderë 5sepse e do popullin tonë. Ai
Lk 12,33+ na e ndërtoi edhe sinagogën». 6Jezusi shkoi me ta. E kur ishte jo fort
larg shtëpisë, centurioni dërgoi miqtë e vet për t'i thënë: «Zotëri, mos u
mundo më tepër se nuk jam i denjë të hysh nën pullazin tim, 7prandaj
edhe nuk e çmova veten të denjë të dal përpara, por vetëm jep urdhër
me një fjalë e do të shërohet shërbëtori im. 8Sepse edhe unë, ndonëse
vetëm njeri që varem prej tjetërkujt, prapë kam nën urdhër ushtarë
dhe i them njërit: "Shko!" - dhe ai shkon, një tjetri: "Eja!" - dhe ai vjen;
shërbëtorit tim: "Bëje këtë!" - dhe ai e bën». 9Jezusi, kur i dëgjoi këto
fjalë, u mrekullua, u kthye kah populli që po e ndiqte dhe i tha: «Po ju
Mt 8,10+ them: as në Izrael nuk e gjeta një fe kaq të madhe». 10Kur të dërguarit
u kthyen në shtëpi, e gjetën shërbëtorin shëndosh e mirë.

Të ngjallurit e djalit të vejushës së Nainit

11Pastaj Jezusi u nis për në qytet që quhet Nain. Me të shkonin
nxënsit e tij dhe turmë e madhe e popullit. 12Kur iu afrua dyerve të
qytetit, qe se po sillnin përjashta qytetit një të vdekur - djalin e vetëm
të nënës e kjo ishte e vejë. E përcillnin shumë banorë të qytetit. 13Kur
Lk 1,43+ e pa Zotëria, pati dhimbë për të dhe i tha: «Mos qaj». 14U afrua, preku
vigun - ata që e mbartnin, u ndalën. Ai tha: «Djalosh, ty po të them:
Mt 8,3+ çohu!». 15I vdekuri u çua dhe nisi të flasë. Jezusi ia dha s'ëmës. 16Të
1Mbr 17,23 Lk 1,12+ 2,20+ Mt 16,14+ Lk 1,68+ 4,14+ 4,44+ ‖Mt 11,2-15 gjithë i kapi frikë e madhe dhe lëvdonin Hyjin duke thënë: «Profet i

7,3 *disa kryepleq judenj:* njerëz me emër në vend; nuk duhen ngatërruar me pleqtë e Jerusalemit, anëtarë të Sinedrit.

7,5 *e do popullin tonë:* me siguri ishte, sikurse Korneli (Vap 10,1-2+), një pagan simpatizues i judaizmit.

7,11-17 Tregim karakteristik i Lk, që përgatit përgjigjen e Jezusit për të dërguarit e Gjonit (Lk 7,22).

madh u duk ndër ne! Hyji e ka vizituar popullin e vet!». 17Dhe nëpër
mbarë Judenë e anembanë krahinës u hap zëri për të.

Pyetja e Gjon Pagëzuesit dhe dëshmia që i jep Jezusi

18Për të gjitha këto e bënë me dije Gjonin nxënësin e tij. Gjoni i
thirri dy prej nxënësve të vet 19dhe i dërgoi te Zotëria për ta pyetur:
«A je ti Ai që duhet të vijë, apo duhet të presim një tjetër?». 20Këta, kur
erdhën te Jezusi, i thanë: «Gjon Pagëzuesi na dërgoi te ti që të pyesim:
"A je ti ai që duhet të vijë, apo duhet të presim një tjetër?"». 21Shi në
atë çast Jezusi shëroi shumë njerëz prej sëmundjesh, prej dhimbjesh,
prej shpirtrash të ndytë edhe shumë të verbëve ua dhuroi dritën e
syve. 22Atëherë u përgjigji: «Shkoni e tregoni Gjonit çka patë e çka
dëgjuat: të verbërit po fitojnë dritën e syve, të shqeptët po ecin drejt, Is 35,5-6; 42,7; 26,19; 61,1
të gërbulurit po pastrohen, të shurdhëtit po dëgjojnë, të vdekurit po
ngjallen e skamnorëve u shpallet Ungjilli. 23I lumi ai që nuk do ta
bjerrë besimin në mua!». Lk 2,34+

24Kur të dërguarit e Gjonit shkuan, Jezusi filloi t'i flasë turmës
për Gjonin: «Ç'dolët të shihni në shkreti? Një kallam që e tund era?
25Atëherë, ç'dolët të shihni? Një njeri të veshur me petka të bukura?
Porse njerëzit që veshen me petka të bukura, me shkëlqim e jetojnë
në kënaqa banojnë në pallate mbretërore! 26Por, çka atëherë dolët të
shihni? Një profet? Po, unë po ju them: edhe më tepër se një profet!
27Gjoni është ai, për të cilin u shkrua në Shkrimin shenjt:

> *Qe unë po e dërgoj lajmëtarin tim para teje* Mal 3,1
> *për ta bërë gati para teje udhën tënde.*

28Unë po ju them: s'ka djalë nëne që është më i madh se Gjoni!
Megjithatë, edhe më i vogli në Mbretërinë e Hyjit, është më i madh
se ai. 29Populli mbarë që e dëgjoi - edhe vetë tagrambledhësit - duke ‖Mt 21,31-32
u pagëzuar me pagëzimin e Gjonit, e dëshmuan drejtësinë e Hyjit.
30Kurse, farisenjtë e mësuesit e Ligjit, duke mos pranuar të pagëzohen
prej tij, e përbuzën planin e Hyjit që kishte për të mirën e tyre.

Gjykimi i Jezusit për brezninë e tij ‖Mt 11,16-19

31Me kë, pra t'i krahasoj njerëzit e kësaj breznie? Kujt i përngjasin?
32U përngjasin fëmijaçave që rrinë ndër sheshe dhe i thërrasin njëri
tjetrit, sipas asaj fjale:

> "Ne u ramë për ju fyejve e ju nuk kërcyet;
> bëmë gjëmë e ju nuk vajtuat!".

33Erdhi Gjon Pagëzuesi; as nuk hëngri bukë as nuk piu verë, e ju
thoni: "Ka në trup djallin". 34Erdhi Biri i njeriut: ky ha e pi, e ju thoni: Gjn 6,35+

"Ja, gopçi, pijaneci, miku i tagrambledhësve e i mëkatarëve!". 35Por Urtisë i japin të drejtë bijtë e saj».

Mëkatarja e falur

Lk 11,37; 14,1

36Një farise e grishi Jezusin për bukë. Ai hyri në shtëpinë e fariseut dhe u ul në tryezë. 37Kur, ja, hyri menjëherë një grua që ishte mëkatare e njohur në qytet. Ajo, kur mori vesh se Jezusi gjendej në tryezë, në shtëpinë e fariseut, mori një enë alabastri me parfum, 38zuri vend pas tij, te këmbët e tija dhe, duke qarë, filloi me lot t'ia lajë këmbët, t'ia fshijë me flokë, t'ia puthë e t'ia lyejë me parfum.

Mt 16,14+; Gjn 4,18-19

39Kur e pa këtë gjë fariseu që e kishte thirrur, mendoi me vete: «Po të ishte ky profet, do ta dinte se kush dhe çfarë gruaje është kjo që po e përket: se është mëkatare». 40Jezusi mori fjalën dhe i tha: «Simon, dua diçka të të them». «Fol, Mësues!» - i përgjigji ai. 41«Një huadhënës - vazhdoi Jezusi - kishte dy detorës. Njëri i kishte pesëqind e tjetri pesëdhjetë denarë. 42Pasi nuk kishin me çka t'ia kthenin, ua fali të dyve. Cili prej tyre do ta dojë më fort?». 43Simoni i përgjigji: «Mendoj ai, të cilët i fali më shumë». «Mirë pleqërove!» - i tha Jezusi. 44Dhe, si u soll kah gruaja, i tha Simonit: «A po e sheh këtë grua? Hyra në shtëpinë tënde, ti nuk më dhe ujë për t'i larë këmbët. Kjo, përkundrazi, me lot m'i lau këmbët e me flokët e kresë m'i fshiu. 45Ti nuk ma dhe puthjen e detyruar. Kjo, përkundrazi, qysh se hyri, nuk pushon të m'i puthë këmbët. 46Ti nuk ma leve kryet me vaj. Kjo, përkundrazi, me

Mt 21,31

parfum m'i leu këmbët e mia. 47Këndej po të them: iu falën mëkatet e shumta, sepse tregoi dashuri të madhe. Ai, të cilit i falen më pak, më pak dashuri tregon». 48Atëherë i tha gruas: «Të janë falur mëkatet!». 49Ata që ishin në tryezë me të, filluan të mendojnë në vete: «Kush

Mt 8,10+

është ky që po fal edhe mëkatet?!». 50Por ai i tha gruas: «Feja jote të shpëtoi. Shko në paqe!».

7,35 *bijtë e saj:* var.: «prej veprave të saj» (krh. Mt 11,19+). – Bijtë e urtisë, pra të Perëndisë tejet të urtë (krh. Fu 8,22+), njohin dhe mirëpresin veprat e Perëndisë.

7,36-50 Episod karakteristik i Lk, nuk përputhet me lyerjen e Betanisë (Mt 26,6-13p), e cila mund të kishte ndikuar në ndonjë detaj të këtij tregimi. Mëkatarja e këtij episodi nuk duhet të njëjtësohet as me Marinë e Betanisë, motër e Martës (Lk 10,39; krh. Gjn 11,1v; 12,2v), as me Maria Magdalenën (Lk 8,2).

7,47 *tregoi dashuri të madhe:* në pjesën e parë të këtij rreshti, dashuria shfaqet si shkas për të falur, ndërsa në pjesën e dytë shfaqet si pasojë e saj. Kjo antinomi shpjegohet me faktin që teksti i kësaj pjese është i përbërë. Në rr 37-38.44-46, gjestet e gruas dëshmojnë një dashuri të madhe, saqë e meriton faljen e fajeve të saja: prej këndej rrjedh përfundimi 47a. Por në rreshtat 40-43 është përfshirë një shëmbëlltyrë, mësimi i së cilës është i anasjelltë: një falje më e madhe josh për një dashuri më të madhe: prej këndej rrjedh përfundimi (47b).

Disa gra e përcjellin Jezusin

8 [1]Pastaj Jezusi përshkoi qytete e fshatra duke predikuar e duke kumtuar Ungjillin e Mbretërisë së Hyjit. E përcillnin të Dymbëdhjetat [2]dhe disa gra që kishin qenë shëruar nga shpirtrat e ndytë e sëmundjet: Maria e quajtur Magdalenë, prej të cilës pat dëbuar shtatë djaj, [3]Gjonia, e shoqja e Huzës, kujdestarit të Herodit, Suzana dhe shumë të tjera që me pasuritë e veta i ndihmonin Jezusit e nxënësve.

‖Mt 4,23; 9,35; ‖Mk 1,39; Lk 4,43-44
Mt 8,29+
Mt 27,55-56; Mk 15,40-41; Lk 23,49; 24,10; Gjn 19,25

Shëmbëlltyra e mbjellësit

‖Mt 13,1-9; ‖Mk 4,1-9

[4]Si u tubua turmë e madhe e popullit, që erdhën nga qytete të ndryshme tek ai, Jezusi foli në shëmbëlltyrë: [5]«Doli mbjellësi për të qitur farën. E, ndërsa po qiste farën, disa kokrra ranë pranë udhës: u shkelën dhe i hëngrën zogjtë e qiellit. [6]Disa të tjera ranë në gurishtë; mbinë, por u thanë, sepse nuk kishte lagështinë. [7]Disa ranë në ferra; ferrat, duke u rritur bashkë me to, ua morën frymën. [8]Kurse do të tjera ranë në tokë të mirë, mbinë e dhanë fryt njëqind fish». Kur i tha këto fjalë, theksoi: «Kush ka veshë për të dëgjuar, le të dëgjojë!».

Jer 4,3-4

Qëllimi i shëmbëlltyrave

‖Mt 13,10-11.13; ‖Mk 4,10-12

[9]Nxënësit e tij e pyetën çka do të thotë ajo shëmbëlltyrë. [10]Ai u përgjigji: «Ju e keni dhuratë dijen e mistereve të Mbretërisë së Hyjit, kurse të tjerëve u paraqitet vetëm në shëmbëlltyra, që:

Të shikojnë e të mos shohin,
të dëgjojnë e të mos kuptojnë.

Is 6,9

Shtjellimi i shëmbëlltyrës së mbjellësit

‖Mt 13,18-23; ‖Mk 4,14-20

[11]Ky është vështrimi i shëmbëlltyrës së mbjellësit: Fara është fjala e Hyjit. [12]Ato pranë udhës, janë ata që e dëgjojnë fjalën, por pastaj u vjen djalli dhe ua nxjerr nga zemra fjalën, që të mos besojnë e të mos shëlbohen. [13]Ato në gurishtë, janë ata që, kur e dëgjojnë Fjalën e pranojnë me gëzim, porse nuk kanë rrënjë: për do kohë besojnë, por kur vjen koha e tundimit, e lanë fenë. [14]Ato në ferra, janë ata që e dëgjuan, por ende në udhë, ua zënë frymën kujdeset tokësore, pasuritë dhe kënaqat e jetës e nuk japin fryte të pjekura. [15]Ato në tokë të mirë, janë ata që e dëgjojnë Fjalën dhe e ruajnë në zemër të mirë e bujare dhe japin fryt me qëndrueshmëri.

Mt 8,10+
Lk 21,34

Shëmbëlltyra e dritzës nën enë

‖Mk 4,21-22

[16]Askush nuk e ndez dritëzën për ta vënë nën ndonjë enë ose për ta vënë nën shtrat, por e vë përmbi pishtar që ta shohin dritën ata që

‖Mt 5,15; =Lk 11,33; Gjn 8,12+

‖Mt 10,26; =Lk 12,2 hyjnë. 17Jo po, s'ka asgjë të fshehtë, që nuk do të zbulohet, as fshehtësi
‖Mk 4,24-25; që nuk do të dihet e nuk do të dalë në dritë. 18Prandaj kini kujdes si
‖Mt 13,12; 25,29; =Lk 19,26 dëgjoni: sepse, kush ka, do t'i jepet më, kurse atij që nuk ka, do t'i merret edhe ajo pakicë që kujton se e ka».

Të afërmit e vërtetë të Jezusit

‖Mt 12,46-50; ‖Mk 3,31-35

19Nëna e tij dhe vëllezërit erdhën ta shohin por s'mundën të afroheshin tek ai prej popullit. 20E lajmëruan: «Nëna jote e vëllezërit e
Lk 11,27-28 tu, janë jashtë e dëshirojnë të të shohin». 21Ai u përgjigji: «Nëna ime e vëllezërit e mi - janë këta - që e dëgjojnë dhe e zbatojnë Fjalën e Hyjit».

Të qetësuarit e stuhisë

‖Mt 8,18.23-27; ‖Mk 4,35-41

22Një ditë Jezusi e nxënësit e tij hypën në barkë. Ai u tha: «Të kalojmë në atë anë të liqenit!». U shqasën bregut e morën liqenin. 23Ndërsa po lundronin, atë e zuri gjumi. Ndërkaq mbi liqen u lëshua stuhi e madhe, në barkë hynte ujë e ishin në rrezik. 24Ata iu afruan, e zgjuan dhe i thanë: «Mësues, Mësues! U mbytëm!». Ai u zgjua, iu kërcënua stuhisë e valëve të ujit - dhe u qetësuan e ranë në fashë. 25U
Mt 8,10+ tha: «Ku e keni fenë?!». Ata, të frikësuar e të mrekulluar, i thoshin
Lk 1,12+; 4,15+ njëri tjetrit: «Vallë, kush është ky, që po u urdhëron erërave e ujit dhe ata po i binden?».

Shërimi i të djallosurit prej Gezarës

‖Mt 8,28-34; ‖Mk 5,1-20

26Dhe kaluan në krahinën e gergezenëve, që është kundruall Galilesë. 27Posa doli në tokë, i doli përpara një njeri prej qytetit, që kishte në trup djajtë. Kaherë nuk veshte më petka, nuk banonte në shtëpi, por ndër varreza. 28Kur e pa Jezusin bërtiti të madhe, i ra
Lk 4,34; Mt 4,3+ ndër këmbë dhe i tha me zë të lartë: «Çka ke me mua, o Jezus, Biri i Hyjit tejet të Lartë? Po të lutem mos më mundo!». 29Sepse Jezusi i kishte urdhëruar shpirtit të ndytë të dalë prej atij njeriu, që e kishte pushtuar kaherë e, edhe pse e mbanin lidhur në hekura dhe e ruanin në pranga, ai i këputste prangat e djalli e bënte të marrë arratinë në vende të pabanuara. 30Jezusi e pyeti: «Si e ke emrin?». «Legjion!» - përgjigji - sepse shumë djaj i kishin hyrë në trup. 31Ata iu lutën të mos u urdhëronte të shkonin në ferr.

8,19-21 Lk e ka vendosur këtu këtë pjesë, të cilën Mk 3,31-35 e vendos më përpara, pasi e ka gjykuar si të përshtatshme për mbylljen e shtjellimit së tij të shkurtër mbi mësimin e Jezusit nëpërmjet shëmbëlltyrave (krh. rr 15 e 21).

8,26 *krahinën e gergezenëve:* sipas disa varianteve: «Gerazenas», «Gadarenas» (krh. Mt 8,28).

8,31 *të mos u urdhëronte të shkonin në ferr:* në vend të: «të mos i dëbonte prej asaj krahine» (Mk 5,10). Djajtë i kërkojnë Jezusit që të mos i rikthejë ata në thellësitë e tokës, vendqëndrimi i zakonshëm dhe përfundimtar i tyre (Zb 9,1.2.11; 11,7; 17,8; 20,1.3).

32Aty ishte një tufë e madhe thish që po kulloste në mal dhe djajtë
iu lutën t'u lejonte të hyjnë në ta. Ai u lejoi. 33E djajtë, si dolën prej
njeriut, hynë në thi. Tufa e tyre u lëshua turr prej greminës në liqen
dhe u mbyt. 34Barinjtë, kur panë se ç'ndodhi, ikën e lajmëruan në
qytet e në fshatra. 35Njerëzit dolën të shohin ç'ndodhi. Erdhën te
Jezusi dhe e gjetën te këmbët e Jezusit atë njeri prej të cilit kishin
dalë djajtë. Ishte veshur e shëndosh në mend. U hyri frika. 36Ata që
qëlluan pranë, u treguan si u shërua i djallosuri. 37Atëherë populli
mbarë i krahinës së gergezenëve iu lut Jezusit që të largohej prej tyre,
sepse e kapi frikë e madhe. Jezusi hyri në barkë dhe u kthye mbrapa. Lk 1,12+
38Njeriu, prej të cilit dolën djajtë, i lutej ta marrë me vete, por Jezusi
e përcolli me këto fjalë: 39«Kthehu në shtëpinë tënde - i tha - dhe trego
gjithë çka bëri Hyji për ty». Ai shkoi dhe tregoi anembanë qytetit çka
bëri Jezusi për të.

Jezusi shëron gruan me derdhje gjaku dhe ngjall të bijën e Jairit

‖Mt 9,18-26;
‖Mk 5,21-43

40Kur Jezusi u kthye, populli e priti me gëzim, sepse të gjithë e
prisnin me padurim. 41Dhe, ja, erdhi një njeri, me emër Jair, që ishte
kryetar i sinagogës. Ky i ra ndër këmbë Jezusit e iu lut të shkojë në
shtëpi të tij, 42sepse - vajzën e dëshirit, kund dymbëdhjetëvjeçare - e
kishte në fill të vdekjes. Ndërsa Jezusi po shkonte atje, populli, duke
u shtyrë rreth tij, e ndeshte. 43Një grua që kishte derdhje gjaku tash
dymbëdhjetë vjet, (e që kishte shpenzuar tërë pasurinë e vet ndër
mjekë) dhe askush s'kishte mundur ta shërojë, 44u afrua për mbrapa,
ia preku kindin e petkut e menjëherë i pushoi derdhja e gjakut.
45Jezusi pyeti: «Kush më preku?». E pasi të gjithë mohuan, Pjetri i
tha: «Mësues, mbarë turma e popullit po shtyhet rreth teje e po të
ndesh...!». 46Por Jezusi vijoi: «Dikush më preku, sepse e ndjeva një Lk 6,19+
fuqi duke dalë prej meje». 47Kur gruaja pa se nuk po mund të mbetej
e padiktuar, duke u dridhur e tëra, doli para tij dhe tregoi në sy të
popullit përse e kishte prekur dhe se si ishte shëruar përnjëherë.
48Jezusi i tha: «Bija ime, feja jote të shpëtoi. Shko në paqe!».

49Ndërsa Jezusi ende po fliste, qe se erdhi një prej të shtëpisë së
kryetarit të sinagogës dhe i tha: «Vajza jote vdiq! Mos e mundo më
Mesuesin!». 50Jezusi, kur e dëgjoi, i tha: «Mos ki frikë! Ti vetëm beso! Mt 8,10+
Ajo do të shpëtojë!». 51Kur erdhi te shtëpia, nuk la askënd të hyjë

8,35 *te këmbët e Jezusit:* me qëndrim prej nxënësi (Lk 8,38; krh. 10,39, Vap 22,3). Hollësi e shtuar nga Lk.

8,43 BJ, me B, D etj., lë jashtë: «e që kishte shpenzuar tërë pasurinë e vet ndër mjekë»; krh. Mk 5,26.

8,51 *Pjetrit, Gjonit, Jakobit:* krh. Mk 5,37+. Por këtu, sikurse tek Lk 9,28; Vap 1,13, Gjoni shfaqet menjëherë pas Pjetrit. Kjo mënyrë e shoqërimit të Pjetrit me Gjonin është e zakonshme tek Lk (22,8; Vap 3,1.3.11; 4,13.19; 8,14) dhe tek Ungjilli

brenda përveç Pjetrit, Gjonit, Jakobit, babait dhe nënës së fëmijës.
52Të gjithë e qanin dhe e vajtonin. Jezusi u tha: «Mos qani! Ajo nuk
ka vdekur, por po fle!». 53Ata e përqeshën sepse e dinin mirë se kishte
vdekur. 54Ai e kapi për dore dhe i tha: «O vajzë, çohu!». 55Asaj iu
kthye shpirti dhe menjëherë u çua. Jezusi u urdhëroi t'i japin vajzës
Lk 1,12+ menjëherë të hajë. 56Prindërit e saj mbetën të mallëngjyer. Jezusi i
Mk 1,34+ porositi të mos i tregojnë askujt çka ndodhi.

Misioni i të Dymbëdhjetëve

‖Mt 10,1.5.8.9-14; ‖Mk 6,7-13
Mt 8,3+; 8,29+

9 1Jezusi i thirri rreth vetes të Dymbëdhjetët e u dha zotësi e
pushtet mbi të gjithë djajtë si dhe aftësinë të shërojnë sëmundjet.
2Pastaj i dërgoi të shpallin Mbretërinë e Hyjit dhe të shërojnë
(të sëmurit). 3E u tha: «Asgjë mos merrni për udhëtim: as shkop, as
strajcë, as bukë, as para, e secili të mos ketë më se dy këmisha. 4Në
Lk 10,7; Vap 9,43; 16,15; 17,7; 18,3 Vap 13,51 atë shtëpi që të hyni, aty rrini derisa të qëndroni në atë vend. 5Nëse
ndokush nuk do t'ju pranojë, kur të dilni prej atij qyteti, shkundni
pluhurin prej këmbëve tuaja si dëshmi kundër tyre». 6Ata u nisën
dhe rende rendas u ranë fshatrave duke predikuar Ungjillin e duke
shëruar gjithkund.

Herodi dhe Jezusi

‖Mt 14,1-2; ‖Mk 6,14-16

7Herodi tetrark kishte dëgjuar për të gjitha këto ngjarje dhe ishte
Lk 9,19 shumë i shqetësuar, sepse disa thoshin: «U ngjall Gjoni së vdekuri!».
8Disa tjerë: «U duk Elia!». Disa tjerë prapë: «U ngjall një prej profetëve
23,8-12 të vjetër!». 9Kurse Herodi tha: «Gjoni! Atij unë ia preva kryet! Po ky
kush do të jetë, për të cilin po dëgjoj kaq shumë?». E kërkonte rastin
ta shihte.

Kthimi i apostujve dhe shumimi i bukëve

‖Mt 14,13-21; ‖Mk 6,30-44; ‖Gjn 6,1-13

10Kur apostujt u kthyen, i treguan Jezusit gjithçka kishin bërë.
Jezusi i mori me vete e i çoi në vetmi, në drejtim të qytetit që quhet
Mk 6,45 Betsaidë. 11Por, kur e mori vesh populli, iu vu mbrapa. Ai i pranoi

i katërt (Gjn 13,23-26; 18,15-16; 20,3-9; 21,7.20-23).

9,7-9 Lk, në vend që të tregojë vrasjen e Gjon Pagëzuesit, përgatit («kërkonte rastin ta shihte», rr 9) takimin e ardhshëm mes Herodit dhe Jezusit (Lk 23,8-12).

9,10-17 Lk, sikurse Gjoni, tregon vetëm një shumim të bukëve, ndërsa Mt dhe Mk flasin për dy. Ndoshta ai e ka shmangur apo injoruar të gjithë pjesën e Mk 6,45–8,26, ku haset shumimi i dytë. Megjithatë, ka shumë mundësi që ai, në këtë mënyrë, ka dashur të shmangë një dublikatë të Mk dhe Mt, ku tregimet e shumimit të bukëve duket se janë dy tradita paralele të së njëjtës ngjarje, për të cilën njëra e ka burimin tek qarqet palestineze (bregu perëndimor i liqenit, krh. Mt 14,13+; dymbëdhjetë shportat, si dymbëdhjetë fiset e Izraelit), kurse tjetra e ka burimin tek qarqet e krishtera të lindura nga paganizmi (bregu lindor, krh. Mk 7,31; shtatë kosha si shtatë kombet pagane të dheut të Kanaanit para pushtimit, Lp 7,1; Vap 13,19). Krh. Mt 14,13+.

me njerëzi e u predikonte mbi Mbretërinë e Hyjit dhe i shëronte ata
që kishin nevojë shërimi. [12]Kur dita filloi të shkojë kah mbarimi,
iu afruan të Dymbëdhjetët dhe i thanë: «Nise popullin të shkojë në
fshatra e në katunde të rrethinës të gjejë strehim e ushqim, sepse
këtu jemi në vend të shkretë». [13]«Jepnu ju të hanë!» - u tha ai. Ata
i përgjigjën: «Ne s'kemi më se pesë bukë e dy peshq. Vetëm nëse
shkojmë e blejmë ushqim për gjithë këtë popull!». [14]E ishin rreth pesë
mijë burra. Atëherë u tha nxënësve të vet: «Vini të rrinë në grupe
nga pesëdhjetë vetë». [15]Bënë ashtu: i ulën të gjithë. [16]Ai i mori pesë
bukët e dy peshqit, shikoi kah qielli, i bekoi dhe i ndau. Pastaj ua dha
nxënësve t'ia vënë popullit përpara. [17]Hëngrën të gjithë e u nginë. Prej
çka u teproi çuan dymbëdhjetë shporta me copa.

Dëshmimi i Pjetrit mbi Jezusin

||Mt 16,13-20; ||Mk 8,27-30 Lk 3,21+

[18]Ndërsa një ditë po lutej në vetmi - ishin me të vetëm nxënësit e
tij - ai u bëri këtë pyetje: «Kush thonë njerëzit se jam unë?». [19]Ata i
përgjigjën: «Disa thonë se je Gjon Pagëzuesi, disa Elia, kurse disa Lk 9,7-8
tjerë thonë se u ngjall një ndër profetët e vjetër». [20]«Po ju - i pyeti
atëherë ata - kush mendoni se jam unë?». Përgjigji Pjetri: «Ti je Mesia 2,26+; 23,35
i Hyjit!». [21]Atëherë Jezusi i porositi të mos i tregojnë askujt. Mk 1,34+

Shpallja e parë e Pashkëve

||Mt 16,21; ||Mk 8,31

[22]E vazhdoi: «Birit të njeriut i duhet të pësojë shumë, ta përbuzin
pleqtë, kryepriftërinjtë dhe skribët, ta vrasin dhe të tretën ditë të
ngjallet».

Kushtet për të ndjekur Jezusin

||Mt 16,24-27; || Mk 8,34-38 ||Mt 10,38; =Lk 14,27; Gjn 12,26 ||Mt 10,39; =Lk 17,33; ||Gjn 12,25

[23]Mandej u drejtua të gjithëve: «Nëse ndokush do të vijë pas meje,
ta mohojë vetveten, ta marrë kryqin e vet çdo ditë dhe të më ndjekë.
[24]Sepse, kush do të shpëtojë jetën e vet, do ta humbë, ndërsa kush ta
humbë jetën e vet për shkakun tim, do ta shpëtojë. [25]E njëmend, ç'dobi
do të kishte njeriu, nëse e fiton mbarë botën, por e humb vetveten ose
e rrënon?

9,18-21 Edhe pa shtesën e Mt: «Biri i Hyjit» (krh. Mt 16,16+), kjo dëshmi e Pjetrit, që flet në emër të grupit të apostujve, ka një rëndësi të madhe dhe shënon një zhvillim vendimtar në jetën tokësore të Jezusit. Ndërsa turma nuk di ç'të mendojë për të dhe largohet dalëngadalë prej tij, nxënësit pohojnë për herë të parë haptazi se ai është Mesia (krh. Lk 2,26+). Tashmë Jezusi i përqëndron forcat e veta në formimin e kësaj bërthame të vogël të besimtarëve të parë, si dhe të pastrojë fenë e tyre.

9,22 Kjo shpallje do të ndiqet nga shumë të tjera (Lk 9,44; 12,50; 17,25; 18,31-33; krh. Lk 24,7.25-27). – Lk lë jashtë ndërhyrjen e Pjetrit dhe qortimin e Jezusit (Mk 8,32v).

‖Mt 10,33; =Lk 12,9 [26]Për të vërtetë, kujt t'i vijë turp për mua e për fjalët e mia, për atë
do t'i vijë turp edhe Birit të njeriut kur të hyjë në lavdinë e vet, të Atit
dhe të engjëjve të shenjtë.

‖Mt 16,28+; ‖Mk 9,1 **Ardhja e afërt e Mbretërisë**

[27]Për të vërtetë po ju them: disa këtu të pranishëm nuk do të vdesin,
para se ta shohin Mbretërinë e Hyjit».

‖Mt 17,1-9; ‖Mk 9,2-10 **Shndërrimi i Jezusit**

[28]Kund tetë ditë pas këtyre predikimeve, Jezusi mori me vete
Lk 8,51+ Pjetrin, Gjonin dhe Jakobin e u ngjit në mal për t'u lutur. [29]Ndërsa po
Lk 3,21+ lutej, fytyra iu shndërrua e petkat iu bënë të bardha e të shndritshme
Lk 24,16+ si vetëtima. [30]Kur qe, dy njerëz po bisedonin me të! Ishin Moisiu dhe
Lk 24,4; Vap 1,10 Elia. [31]Ata u dukën të rrethuar me lavdi e bisedonin me të për kalimin
Gjn 13,1+ e tij nga kjo jetë që do ta bënte së shpejti në Jerusalem. [32]Pjetrin dhe
Lk 2,38+ shokët e tij i kishte lodhur gjumi, por qëndruan zgjuar dhe e panë
Lk 22,45 lavdinë e tij dhe ata dy burra që po qëndronin me të; [33]dhe, ndërsa
Gjn 1,14+ ata po ndaheshin prej tij, Pjetri i tha Jezusit: «Mësues, është mirë për
ne të qëndrojmë këtu. Po i bëjmë tri tenda: një për ty, një për Moisiun
e një për Elinë!». Nuk dinte ç'thoshte. [34]Ndërsa ky ende po fliste, ra
Lk 1,35+ një re dhe i mbuloi me hijen e vet. Kur hynë nën re, nxënësit i kapi
Lk 1,12+ frika. [35]Prej resë u dëgjua një zë: «Ky është Biri im - i Zgjedhuri!
Gjn 1,34 Atë dëgjoni!». [36]Ndërsa ky zë po jehonte, Jezusi mbeti vetëm. Nxënësit
Lk 9,21 heshtuan dhe ndër ato ditë s'i treguan askujt çka kishin parë.

‖Mt 17,14-18; ‖Mk 9,14-27 **Jezusi shëron një djalosh të djallosur**

[37]Të nesërmen, kur ata zbritën nga mali, i doli përpara turmë e

9,28-36 Pjesë të shumta origjinale tregojnë se Lk ka një burim të ndryshëm nga Mk. E tëra së bashku formon një pamje të Shndërrimit, të ndryshme nga Mt dhe Mk. Ndërsa Mt nxjerr në pah shfaqjen e Jezusit si Moisiu i ri (krh. Mt 17,1+) dhe Mk përshkruan një dëftim të Mesisë së fshehur (krh. Mk 9,2+), Lk, ose të paktën burimi që ai ndërthur me Mk, përqëndrohet më tepër në përvojën personale të Jezusit, që gjatë një lutje të zjarrtë dhe shndërruese, ndriçohet nga qielli për sa i takon «nisjes» ose «daljes» (gr.: exodos), pra vdekjes (krh. Ur 3,2; 7,6; 2Pjt 1,15), që ai duhet të kryejë në Jerusalem, qyteti i cili vret profetët (krh. Lk 13,33-34).

9,30 Meqenëse Moisiu dhe Elia përmenden vetëm për të identifikuar «dy burrat» që kujtohen në fillim, mund të mendohet se, në burimin që Lk e ndërthur me Mk, këta mund të ishin dy engjëj (krh. Lk 24,4; Vap 1,10) që mësonin dhe mbështesnin Jezusin (krh. Lk 22,43). Mbi domethënien e Moisiut dhe Elisë në traditën e Mt, krh. Mt 17,1+.

9,32 *por qëndruan zgjuar:* BJ: «meqë qenë zgjuar». Ky gjumë i rëndë që i merr nxënësit, karakteristik i Lukës, kujton atë në Gjetseman (Lk 22,45), ku është më i natyrshëm dhe nga ku mund të burojë.

9,35 *i Zgjedhuri:* var. (A etj.): «Biri im i dishirit» (krh. Mt e Mk); – C *rescriptus* shton: «të cilin kënaqet shpirti im» (krh. Mt 17,5; Is 42,1). Titulli «i Zgjedhur» (krh. Lk 23,35; Is 42,1) alternohet me «Bir i njeriut» në *Shëmbëlltyrat e Henokut*.

madhe e popullit. 38Kur qe, papritmas, një njeri prej popullit, bërtiti:
«Mësues, po të lutem, ma shiko djalin tim: është i vetmi që kam! 39E
kap shpirti i keq e menjëherë bërtet. E tund andej këndej dhe e bën të
shkumisë dhe mezi largohet prej tij pasi e dërmon krejtësisht. 40I luta
edhe nxënësit e tu që ta dëbojnë, por nuk ia dolën». 41Jezusi përgjigji:
«O brezni e pafe dhe e prishur, deri kur do të jem me ju dhe deri kur Vap 2,40
do t'ju duroj? Sille këtu djalin tënd!». 42E, ndërsa djaloshi po afrohej,
e kapi djalli, e hodhi për tokë dhe e përplaste. Jezusi iu kërcënua
shpirtit të ndytë, pastaj e shëroi djaloshin dhe ia dorëzoi t'et. 43Të Lk 7,15
gjithë mbetën të mrekulluar prej madhërisë së Hyjit. Lk 4,15+

Shpallja e dytë e Mundimit

‖Mt 17,22;
‖Mk 9,30-32

Ndërsa të gjithë po mrekulloheshin për gjithçka bënte, Jezusi u tha Lk 4,15+
nxënësve të vet: 44«Thadroni mirë në zemër këto fjalë që po ju them: Lk 9,22+
Biri i njeriut do të bjerë në dorë të njerëzve». 45Por ata nuk e morën Mk 4,13+
vesh këtë fjalë. Kjo për ta mbetej fshehtësi e nuk e kuptonin. Madje
kishin frikë ta pyesnin për këtë fjalë.

Kush është më i madhi?

‖Mt 18,1-5;
‖Mk 9,33-37
=Lk 22,24

46Ndër ta lindi kjo çështje: cili prej tyre do të ishte më i madhi.
47Jezusi, duke ditur ç'mendime u vlonin në zemër, e mori një fëmijë, e
afroi pranë vetes, 48dhe u tha: «Kush e pranon këtë fëmijë në emër tim, ‖Mt 10,40;
më pranon mua, e kush më pranon mua, pranon atë që më dërgoi mua. =Lk 10,16; ‖Gjn 13,20
Përnjëmend, kush është ndër ju më i vogli, ai është vërtet i madh». Lk 22,26; 14,11

Kush nuk është kundër jush, është me ju

‖Mk 9,38-40

49Atëherë Gjoni mori fjalën dhe i tha: «Mësues, e pamë një njeri që
dëbonte djajtë në Emër tënd. Ne ia ndaluam, sepse nuk vjen pas teje Vap 3,16+
me ne». 50Jezusi i përgjigji: «Mos ia ndaloni, sepse, kush nuk është
kundër jush, është me ju».

IV. NGJITJA PËR NË JERUZALEM

Një fshat i Samarisë nuk e pranon Jezusin

51Kur erdhi koha që Jezusi të ngrihej nga kjo botë, mori vendim të Mt 19,1; Mk 10,1
palëkundshëm të shkojë në Jerusalem. 52Përpara i dërgoi lajmëtarët e Lk 2,38+
Lk 22,8

9,46-48 Përgjigja thelbësore ndaj kësaj pyetjeje jepet në rr 48b dhe në një formë më primitive sesa tek Mt 18,3-4 ose Mk 9,35. *Logion*-i e rr 48a (krh. Mt 18,5; Mk 9,37) është marrë nga një kontekst tjetër (krh. Mt 10,40).

9,49 *Ne ia ndaluam:* BJ përkthen: «donim t'ia ndalonim».

9,51–18,14 Nga 9,51 deri tek 18,14, Lk distancohet nga Mk dhe në një kornizë

vet. Këta shkuan dhe hynë në një fshat samaritanësh për të përgatitur
ardhjen e tij. 53Por ata s'deshën ta pranojnë aty, sepse ishte nisur për
Jerusalem. 54Kur e panë këtë gjë, nxënësit - Jakobi e Gjoni, thanë:
2Mbr 1,10 «Zotëri, a do të urdhërojmë që zjarri të zbresë nga qielli e t'i zhbijë?»
55Jezusi u kthye kah ata dhe i qortoi. 56Dhe u nisën për një fshat
tjetër.

‖Mt 8,18-22 ## Nxënësit e vërtetë të Jezusit

57Ndërsa po bënin rrugë, një njeri i tha: «Unë dua të vijë pas teje
kahdo që të shkosh!». 58Jezusi i përgjigji: «Dhelprat i kanë strofujt e
vet edhe shpendët e qiellit çerdhet, kurse biri i njeriut nuk ka ku ta
Lk 14,26.33 mbështesë kokën!». 59Një tjetri i tha: «Eja pas meje!». Por ai i përgjigji:
«Zotëri, më lejo të shkoj një herë e ta varros tim atë!». 60«Lëri - i
përgjigji Jezusi - që të vdekurit t'i varrosin të vdekurit e vet e ti shko
1Mbr 19,19-21 e prediko Mbretërinë e Hyjit!». 61Atëherë i tha një tjetër: «Unë po vij
me ty, Zotëri, por më jep leje njëherë të shkoj e të përshëndetem me
Fil 3,13 anëtarët e familjes sime». 62«Kushdo - i përgjigji Jezusi - që vë dorën
në parmendë dhe sillet e shikon mbrapa, nuk është i përshtatshëm për
Mbretërinë e Hyjit!».

Lk 9,1-2 ## Dërgimi i të shtatëdhjetedyve

10 1Pastaj Zotëria i zgjodhi edhe shtatëdhjetë [e dy] nxënës
tjerë dhe i dërgoi nga dy [e dy] përpara vetes në çdo qytet
‖Mt 9,37-38 dhe vend, ku mendonte të shkojë. 2U thoshte: «Të korrat

letrare që buron nga Mk 10,1 ku flitet për një ngjitje në Jerusalem, ai gërsheton materialin e marrë prej një përmbledhjeje të përdorur edhe nga Mt, si dhe prej traditave të tjera (Lk 9,53.57; 10,1; 13,22.33; 17,11; krh. 2,38+). Ndërsa Mt shpërbën këtë përmbledhje duke i shpërndarë pjesët nëpër tërë ungjillin e tij, Lk parapëlqen t'i risjellë të tëra së bashku në një bllok, pikërisht në këtë pjesë, e cila zë kontributin kryesor.

9,51 *të jetë ngritur nga kjo botë:* BJ ka: «duhej hequr»; Vulg. ka: «*dies assumptionis*». «Lartësimi» apo «ngritja» e Jezusit (krh. 2Mbr 2,9-11; Mk 16,19; Vap 1,2.10-11; 1Tim 3,16) përfshin ditët e fundit të fatit të tij të vuajtur dhe ditët e para të fatit të tij të lavdishëm, pra, mundimin, vdekjen, ringjalljen dhe ngjitjen. Për të njejtat ngjarje, Gjoni do të përdorë termin më teologjik «lavdëroj» (Gjn 7,39; 12,16.23; 13,31v); kryqëzimi do të jetë për të një «lartësim» (Gjn 12,32+).

9,53 Samaritanët, gjithmonë dashakeqas ndaj judenjve (Gjn 4,9+), duhej të tregoheshin veçanërisht armiqësorë ndaj pelegrinëve të Jerusalemit. Prandaj, në përgjithësi, territori i tyre shmangej (krh. Mt 10,5). Lk dhe Gjn (4,1-42) janë të vetmit që përmendin kalimin e Jezusit në territorin skizmatik (krh. Lk 17,11.16). Shumë shpejt, Kisha primitive do të imitojë Mësuesin (Vap 8,5-25).

9,54 Sipas një shtese «sikurse veproi Elia»: aluzion për 2Mbr 1,10-12. Jakobi dhe Gjoni tregohen me të vërtetë si «bijtë e rrufesë» (Mk 3,17).

9,55 Pas *i qortoi,* Vulg. dhe disa kodikë shtojnë: «Ju nuk e dini se çfarë shpirti keni. Pasi Biri i njeriut nuk ka ardhur të shfarosë shpirtrat e njerëzve, por t'i shpëtojë ato». Lexim i dyshimtë me origjinë marcionite.

9,59 *Zotëri:* shtesë, krh. Mt 8,21.

9,60 *Logjon*-i luan me kuptimin e dyfishtë, fizik e shpirtëror, të fjalës «i vdekur».

10,1-16 Përmbledhja e *logia*-ve, përdorur

janë të mëdha e punëtorë janë pak! Lutni të zotin e të korrave të çojë
punëtorë në të korrat e veta. 3Shkoni! Ja, po ju dërgoj porsi qengja ‖Mt 10,16
midis ujqish! 4Mos merrni me vete as qese, as strajcë, as sandalet e Mt 10,9-15; ‖Mk 6,8-11; =Lk 9,3-5
mos përshëndetni udhës askënd! 5Në cilëndo shtëpi të hyni, më parë
thoni: "Paqja me këtë shtëpi!". 6Po qe se është aty ndokush mik i paqes,
mbi të do të zbresë paqja juaj; po qe se s'është asnjë, do të kthehet te
ju. 7Rrini në atë shtëpi! Hani e pini çka t'u ketë qëlluar; sepse punëtori 1Tim 5,18
ka tagër në rrogën e vet. Mos kaloni prej një shtëpie në tjetër! 8Në çdo
qytet që të hyni e t'ju pranojnë, hani çka t'ju vënë përpara. 9Shëroni ‖Mt 10,7v; Mt 3,2+
të sëmurit që janë në të e thoni popullit: U afrua Mbretëria e Hyjit!
10Por edhe, në cilindo qytet që të hyni e nuk ju pranojnë, dilni në
rrugët e tija e thoniu: 11"Deri edhe pluhurin e qytetit tuaj që u kap për
sandalet tona, po e shkundim e po jua lëmë: Por veç ta dini: u afrua
Mbretëria e Hyjit!". 12Unë po ju them: sodomasit do ta kenë më lehtë
atë Ditë se ai qytet.

13Vaj për ty, o Korazin, vaj për ty, o Betsaidë! Sepse të kishin ‖Mt 11,21-24
ndodhur në Tir e në Sidon mrekullitë që ndodhën në ju, kaherë, të
veshur në grathore e të mbuluar me hi do të kishin bërë pendesë!
14Prandaj, Tiri e Sidoni Ditën e Gjyqit do ta kenë më lehtë se ju!

15E ti, o Kafarnaum,

> a thua ndoshta *do të lartësohesh deri në qiell?* Is 14,13-15
> *Do të plandosesh deri në fund të ferrit!*

16Kush dëgjon ju, dëgjon mua. Kush përbuz ju, përbuz mua. Kush ‖Mt 10,40; ‖Mk 9,37; =Lk 9,48; ‖Gjn 13,20
përbuz mua, përbuz Atë që më ka dërguar».

Kthimi i të shtatëdhjetë e dyve

17Të shtatëdhjetë [e dy] nxënësit u kthyen me gëzim e thanë: «Zotëri, Lk 1,14+
deri edhe djajtë na nënshtrohen në Emrin tënd!». 18Jezusi u tha: Mt 8,29+; Vap 3,16+
«Shikoja kah binte Satani porsi rrufeja prej qiellit! 19Qe, ju dhashë Gjn 12,31-32; Zb 12,9
pushtet të shkelni përmbi gjarpërinj e përmbi akrepë dhe mbi çdo fuqi Ps 91,13; Mk 16,18
armike dhe asgjë s'do të mund t'ju bëjë keq. 20Por mos u gëzoni pse ju

prej Mt dhe Lk, përmbante një bisedë mbi misionin, paralel me atë të Mk 6,8-11. Ndërsa Mt i ka ndërthurur këto dy versione në një ligjëratë të vetme (Mt 10,7-16), Lk i ka mbajtur të ndara në dy ligjërata: njëra i drejtohet të Dymbëdhjetëve, numri i fiseve të Izraelit, dhe tjetra të Shtatëdhjetë e dyve (ose Shtatëdhjetë nxënësve), numri tradicional i kombeve pagane. Krahaso të dyja rastet e shumimit të bukëve (Mt 14,13+).

10,1 *përpara vetes:* jo sikurse tek Lk 9,52, për të përgatitur vendin dhe ushqimin, por për t'i shërbyer atij si pararendës shpirtëror.

10,6 *mik i paqes:* hebraizëm: dikush që është i denjë për «paqen», dmth për tërësinë e të mirave materiale e shpirtërore që urohen me këtë përshëndetje (krh. Gjn 14,27).

10,16 Në fund të këtij rr kodikë të ndryshëm shtojnë: «E kush më dëgjon mua, dëgjon atë që më dërgoi».

Zb 20,12+ nënshtrohen shpirtrat, por gëzohuni pse emrat tuaj janë të shkruar
në qiell!».

||Mt 11,25-27 **Ungjilli i zbuluar të vegjëlve. Ati dhe Biri**

Lk 1,14+; 4,1+ 8,10 [21]Atëherë Jezusi, nën ndikimin e Shpirtit Shenjt, klithi plot hare:
«Të madhëroj, o Atë, Zotërues i qiellit e i tokës, pse ua fshehe këto
të urtëve e të mençurve e ua zbulove të vegjëlve! Po, o Atë, pse ty të
pëlqeu kështu! [22]Gjithçka më dorëzoi im Atë! Askush nuk e di kush
është Biri, përveç Atit, dhe kush është Ati, përveç Birit dhe atij, kujt
Biri do t'ia zbulojë».

||Mt 13,16-17 **Privilegji i dishepujve**

[23]Pastaj u kthye kah nxënësit dhe u tha atyre veçanërisht: «Lum
sytë që shohin çka po shihni ju! [24]Juve po ju them: shumë profetë
e mbretër dëshiruan të shohin çka po shihni ju, por nuk panë; të
dëgjojnë çka po dëgjoni ju, por nuk patën fat të dëgjojnë».

||Mt 22,34-40; ||Mk 12,28-31 **Urdhëri i madh**

[25]Kur qe, u ngrit një dijetar Ligji dhe, me qëllim që ta provojë, e
pyeti: «Mësues, çka duhet të bëj për të fituar jetën e pasosur?». [26]«Çka
shkruan në Ligj? - i përgjigji Jezusi - Si lexon atje?». [27]Dijetari i
Lp 6,5 përgjigji: «*Duaje Zotin, Hyjin tënd, me gjithë zemrën tënde, me gjithë*
Lev 19,18 *shpirtin tënd, me gjithë fuqinë tënde dhe me gjithë mendjen tënde edhe*
Lev 18,5 *të afërmin tënd porsi vetveten*». [28]Jezusi i tha: «Mirë u përgjigje! Vepro
kështu dhe do të jetosh!».

Samaritani i mirë

[29]Por ai, duke dëshiruar të përligjej, e pyeti Jezusin: «Kush është i
afërmi im?». [30]Jezusi vazhdoi e tha:

«Një njeri po zbriste prej Jerusalemit në Jeriho e ra ndër cuba. Këta
e plaçkitën, e rrahën dhe ikën e e lanë veç gjallë. [31]Rastësisht po asaj
rruge po zbriste një prift. E pa, iu shmang e vazhdoi rrugën. [32]Po
ashtu edhe një levit, kur arriti aty, e pa, iu shmang dhe e vazhdoi
udhën. [33]Kurse një samaritanas, duke udhëtuar, kur erdhi tek ai dhe
2Kro 28,15 e pa, pati dhimbë për të, [34]iu afrua, ia lidhi plagët duke ia pasë larë

10,22 Disa kodikë vënë përpara: «dhe duke iu drejtuar nxënësve, ai tha».

10,24 Shën Pali ka këmbëngulur shumë në heshtjet e gjata me të cilat rrethohej «misteri» (Rom 16,25+; shih edhe 1Pjt 1,11-12).

10,29 *duke dëshiruar të përligjej:* për pyetjen që bëri.

10,33 *samaritanas:* nga njëra anë, ai që në Izrael është më tepër i detyruar të zbatojë ligjin e dashurisë, kurse nga ana tjetër i huaji dhe heretiku (Gjn 8,48; krh. Lk 9,53+), prej të cilëve nuk do të pritej gjë tjetër përveç urrejtjes.

me verë e me vaj. Mandej e vuri mbi shtazën e vet, e çoi në bujtinë dhe
u kujdesua për të. 35Të nesërmen, nxori dy denarë, ia dha bujtinarit
dhe i tha: "M'u kujdes për të dhe, çka të shpenzosh më shumë, do t'i
jap kur të kthehem". 36Cili prej këtyre të treve, të thotë mendja, u
dëftua i afërmi i atij njeriu që ra ndër cuba?». 37Ai i përgjigji: «Ai që
pati mëshirë për të!». «Hajt - i tha Jezusi - e bëj edhe ti kështu!».

Marta e Maria

38Tashti, gjatë udhëtimit, hyri në një fshat dhe një grua, me emër
Martë, e priti në shtëpi. 39Ajo kishte një motër që quhej Mari. Kjo iu ul
Zotërisë te këmbët dhe dëgjonte fjalën e tij. 40Marta, e zënë krejtësisht Lk 8,35+
me punët e shërbimit të pritjes, iu afrua e i tha: «Zotëri, a nuk po të 1Kor 7,34v
duket rëndë që motra ime më la krejt vetëm të shërbej? Thuaj, pra, të Lk 8,3+
më ndihmojë!». 41«Martë, Martë - i përgjigji Zotëria - ti po brengosesh Mt 6,33; Gjn 6,27
dhe po shqetësohesh për shumë gjëra, e pra, 42e nevojshme është vetëm
një. Vërtet, Maria zgjodhi pjesën më të mirën që nuk do t'i merret».

Ati ynë

11 1Një ditë Jezusi po thoshte uratë diku në një vend. Kur Lk 3,21+
e kreu uratën, i tha njëri prej nxënësve: «Zotëri, na mëso
edhe ne të lutemi, sikurse i mësoi edhe Gjoni nxënësit e
vet». 2«Kur të luteni - u tha Jezusi - thoni:

O Atë! U shenjtëroftë Emri yt! ‖Mt 6,9-13
Ardhtë Mbretëria jote!
3Na jep çdo ditë bukën tonë të përditshme!
4Na i fal mëkatet tona,
sepse edhe ne i falim fajtorët tanë.
E mos lejo të biem në tundim!».

Miku i bezdisshëm Lk 18,1-8

5Dhe u tha: «Nëse ndonjëri prej jush ka një mik dhe i shkon në

10,38-42 Dy motrat paraqiten me tipare të njëjta në karakter, në tregimin e ringjalljes së Lazrit (Gjn 11,1-44).

10,42 *e nevojshme është vetëm një:* variant: «por nevojitet pak, madje një gjë e vetme»; variantet e tjera e cungojnë tekstin dhe i ndryshojnë kuptimin; Jezusi flet duke kaluar nga këndvështrimi i ushqimit («vetëm pak nevojitet») në atë që nevojitet vetëm një gjë.

11,2 *Kur të luteni...thoni:* teksti i Mt përmban shtatë kërkesa, kurse ai i Lk vetëm pesë (krh. Mt 6,9+). – *Ardhtë Mbretëria jote:* një var. (ndoshta me origjinë nga liturgjia e pagëzimit): «Ardhtë Shpirti yt i Shenjtë mbi ne dhe na pastroftë» [krh. kod. 700, Gregori i Nisses dhe Maksimi Rrëfyesi].

11,4 *Na i fal mëkatet tona:* Lk i interpreton siç duhet «fajet» (fj.fj.: «borxhet») e Mt, por ama duke ruajtur në rrjeshtin që vijon (fj.fj.: «debitorëve tanë»), aspektin juridik të Mt (shih Mt 6,12+).

mesnatë e i thotë: "Mik, m'i jep hua tri bukë [6]se më erdhi prej udhe
miku im e nuk kam çka t'i jap për darkë", [7]e ai prej brenda i përgjigj:
"Mos më trazo! Dera është tashmë e mbyllur e fëmijët e mi e unë ramë
në shtrat! Nuk mund të çohem t'i jap!" - [8]unë po ju them edhe nëse
s'çohet t'ia japë pse e ka mik, do të çohet me siguri për t'i dhënë aq sa
kërkon për shkak të trazimit.

‖Mt 7,7-11; Gjn 14,13-14+

Vlefshmëria e lutjes

[9]Edhe unë po ju them: lypni e do t'ju jepet, kërkoni e do të gjeni,
trokëllitni e do t'ju çelet. [10]Sepse, kushdo lyp, merr; kush kërkon, gjen;
atij që trokëllit, i hapet dera. [11]Dhe, cili prej jush që është babë, po i
lypi djali peshk, në vend të peshkut do t'i japë gjarpër? [12]Ose, nëse
i lyp vezë, do t'i japë akrep? [13]Nëse, pra, ju, edhe pse të këqij, dini
fëmijëve tuaj t'u jepni dhurata të mira, sa më tepër Ati qiellor do t'u
Gjn 14,13-16 japë Shpirtin Shenjt atyre që ia kërkojnë!».

‖Mt 12,22-29; ‖Mk 3,22-27

Jezusi dhe Beelzebuli

[14]Një herë Jezusi po dëbonte një djall [e ky ishte memec]. Kur djalli
doli, foli memeci e populli u habit. [15]Disa prej tyre thanë: «I dëbon
djajtë me ndihmën e Beelzebulit, kryetarit të djajve». [16]Do tjerë, pastaj,
‖Mt 16,1; ‖Mk 8,11 = Lk 11,29 për ta vënë në provë, kërkonin prej tij një shenjë prej qiellit. [17]Por ai,
duke i njohur mendimet e tyre, u tha: «Çdo mbretëri, e përçarë në
vetvete, shkretohet; një shtëpi bie mbi tjetrën. [18]Po qe se djalli është
i ndarë në vetvete - pasi ju po thoni se unë i dëboj djajtë me ndihmën
e Beelzebulit - si do të qëndrojë mbretëria e tij? [19]Tashti, pasi unë i
dëbokam djajtë me ndihmën e Beelzebulit, bijtë tuaj, me ndihmën e
Mt 12,28; 8,29+ Dal 8,15 Mt 4,17+; Lk 17,21 kujt i dëbojnë? Prandaj, ata do të jenë gjykatësit tuaj. [20]Por, në qoftë
se unë i nxjerr djajtë me pushtetin e Hyjit, atëherë me të vërtetë erdhi
ndër ju Mbretëria e Hyjit!

Is 49,25; 53,12 [21]Kur trimi i fortë, i armatosur mirë, e ruan pallatin e vet, mbarë
pasuria e tij është e sigurt. [22]Por, kur vjen një më i fortë se ai, e mund
atë, ia merr armët në të cilat shpresoi e i ndanë plaçkat e tija.

‖Mt 12,30

Rreptësia e Jezusit

Lk 9,50 [23]Kush nuk është me mua, është kundër meje. Kush nuk bashkon

11,11 *po i lypi djali*: Vulg. e disa kodike shtojnë, në përputhje me Mt 7,9: «bukë dhe në vend të bukës do t'i japë gurë?».

11,13 *Shpirtin Shenjt:* në vend të «gjërave të mira» tek Mt 7,11. Shpirti i Shenjtë është «gjëja e mirë» në nivelin më të lartë.

11,18 *Beelzebulit:* var.: «Beezebul» e «Beelzebub».

11,20 *me pushtetin e Hyjit:* fj.fj.: «gishti i Hyjit»; për këtë shprehje, krh. Dal 8,15 dhe Ps 8,4. Është krahasimi i kësaj pjese me paralelin Mt 12,28 që ka çuar në emërtimin e Shpirtit të Shenjtë: «*Digitus paternae dexterae*» [krh. Himni Veni Creator].

me mua, shpërndan.

Kthimi i shpirtit të ndytë

‖Mt 12,43-45

24Kur shpirti i ndytë të ketë dalë prej njeriut, endet nëpër vende të
shkretuara duke kërkuar pushim, e, duke mos e gjetur, thotë: "Do të
kthehem në shtëpinë time nga dola". 25Kur kthehet, e gjen të fshirë e
të stolisur. 26Atëherë shkon e merr me vete edhe shtatë shpirtra tjerë
më të këqij se veten, hyjnë e banojnë aty. Kështu gjendja e fundit e
këtij njeriu bëhet më e keqe se e para».

Lumturia e vërtetë

27Ndërsa ai po fliste për këtë gjë, një grua në mes të turmës e
çoi zërin e i tha: «Lum kraharori që të mbarti e gjinjtë që thithe!». Lk 4,15+
28Ai përgjigji: «Madje, të lumët ata që e dëgjojnë fjalën e Hyjit dhe e Lp 30,14; Lk 8,21; Gjn 13,17; 14,23; Jak 1,25; Zb 1,3
zbatojnë!».

Shenja e Jonës

‖Mt 12,38-42

29Mbasi populli shkonte gjithnjë duke u bashkuar ai filloi të flasë:
«Kjo brezni është brezni e keqe: po kërkon një shenjë! Porse nuk do Gjn 6,30-31
t'i jepet shenjë tjetër, përveç shenjës së Jonës. 30Sikurse Jona u bë
shenjë për ninivitët, ashtu edhe Biri i njeriut do të jetë shenjë për këtë
brezni, 31Mbretëresha e Jugut ditën e Gjyqit do të ngritet bashkë me 1Mbr 10,1-10
njerëzit e kësaj breznie dhe do t'i dënojë, sepse ajo erdhi nga skaji i
dheut për të dëgjuar urtinë e Salomonit. Dhe, ja, këtu është Dikush Gjn 6,35+
më i madh se Salomoni! 32Njerëzit e Ninivës, ditën e Gjyqit, do të
ngriten bashkë me këtë brezni dhe do ta dënojnë, sepse u kthyen me Jon 3
predikimin e Jonës, dhe, ja, këtu Dikush më i madh se Jona!».

Dy *logia* mbi dritën

33«Askush nuk e ndez dritëzën për ta vënë në vend të fshehtë [ose ‖Mt 5,15; ‖Mk 4,21; =Lk 8,16
nën shinik], por përmbi pishtar, që ta shohin dritën ata që hyjnë.
34Syri yt është dritëza e trupit. Kur syri yt është i shëndoshë, krejt ‖Mt 6,22-23
trupi është në dritë, porse, kur është i sëmurë, edhe trupi yt është në
terr. 35Shiko, pra, që drita që është në ty të mos jetë e errët! 36Nëse,
pra, trupi yt i tërë është në dritë, pa asnjë pjesë të errët, atëherë do të
jetë i tërë në dritë, sikurse kur dritëza të ndriçon me rrezet e veta».

11,29 *një shenjë:* pra, një mrekulli që të shprehë dhe justifikojë autoritetin e Jezusit (krh. Gjn 2,11+; Lk 1,18+; Mt 8,3+).

11,30 Lidhur me «shenjën e Jonës» shih Mt 12,39+.

11,35-36 Teksti i rr 35-36, që është përcjellë me vështirësi, padyshim është dëmtuar. Megjithatë, kuptimi i përbashkët i *logion*-it është i qartë: mesazhi që Jezusi u drejton të gjithëve mund të kuptohet po nga të gjithë; mjafton që për këtë të kihet një zgjuarsi e shëndoshë, pra e çliruar nga çdo paragjykim egoist (krh. Gjn 3,19-21).

Qortimi i hipokrizisë së farisenjve dhe të skribëve

Lk 7,36; 14,1

37Ndërsa ai ende po fliste, një farise iu lut të shkonte tek ai për drekë.
Ai hyri dhe u ul në tryezë. 38Fariseu, kur pa se Jezusi nuk u la para
Mt 15,2; Mk 7,2.5 buke, u çudit. 39Zotëria i tha: «Po! Ju farisenjtë lani përjashta gotën
‖Mt 23,25-26 dhe kupëzën, ndërsa brendinë tuaj e keni plot rrëmbime e prapësi.
40Të marrë! A thua se ai që përftoi përjashtësinë, nuk e përftoi edhe
Lk 12,33+ brendësinë? 41Jepni, pra, për lëmoshë ç'është brenda gotës e kupës
‖Mt 23,23 e do të jetë gjithçka e pastër për ju. 42Porse vaj për ju, o farisenj, që
jepni të dhjetën e mendrës, të ryzës e të çdo barishteje, por e qitni pas
shpine drejtësinë dhe dashurinë e Hyjit! Këto të fundit është dashur
‖Mt 23,6-7; të bëhen e ato të parat s'është dashur të lihen! 43Vaj për ju farisenj,
‖Mk 12,38-39; =Lk 20,46 sepse jua ka ënda katedrën e parë në sinagoga dhe përshëndetjet në
‖Mt 23,27 sheshe! 44Të mjerët ju, sepse jeni porsi varret që nuk shihen e njerëzit,
pa ditur, ecin mbi to!».

45Atëherë një mësues i Ligjit i tha: «Mësues, ti, duke folur kështu,
po na fyen edhe ne!». 46«Vaj edhe për ju, mësues të Ligjit - i përgjigji
‖Mt 23,4; 11,28 Jezusi - sepse u ngarkoni njerëzve barrë që mezi mund të mbarten,
ndërsa ju vetë as me gisht të dorës nuk i prekni! 47Të mjerët ju, që
‖Mt 23,29-31 u ngritni përmendore profetëve, kurse etërit tuaj i patën vrarë.
48Kështu dëshmoni se i pëlqeni veprat e etërve tuaj; ata vranë, ndërsa
ju ndërtoni përmendore! 49Këndej edhe Dija e Hyjit tha: Do t'u dërgoj
‖Mt 23,34-36 profetë e apostuj. Ata do t'i vrasin e do t'i salvojnë disa prej tyre, 50që
prej kësaj breznie të kërkohet llogari për gjakun e derdhur të të gjithë
profetëve që nga krijimi i botës: 51prej gjakut të Abelit deri te gjaku i
Zakarisë, që u vra ndërmjet lterit e shenjtërores. Po, unë po ju them:
‖Mt 23,13 do të kërkohet llogari prej kësaj breznie. 52Vaj për ju, mësues të Ligjit!
Ju e morët çelësin e dijes: vetë nuk hytë e, ata që deshën të hyjnë, i
penguat!».

53Kur Jezusi doli prej andej, skribët e farisenjtë filluan ta sulmojnë
rëndë dhe t'i vënë shumë pyetje, 54duke i ngrehur leq për ta zënë pisk
në ndonjë fjalë prej gojës së tij.

11,39 *Zotëria i tha:* Lk, i cili këtu është mbështetur në një burim të përbashkët me Mt, do t'i rikthehet të njëjtit argument (Lk 20,45-47) në varësi të Mk. Mt ka gërshetuar të dyja burimet në një ligjëratë të vetme (k 23) (krh. Lk 10,1+; 17,22+).

11,41 *ç'është brenda:* BJ përkthen: «atë që keni»: tekst i vështirë për t'u interpretuar.

11,44 *ecin mbi to:* duke u prekur kështu nga një papastërti rituale (Nr 19,16).

11,48 *ju ndërtoni:* ironike. Doktorët e Ligjit, duke ndërtuar varret për profetët, besojnë se, në këtë mënyrë, do të shlyejnë gabimet e etërve të tyre. Por ata kanë të njëjtat prirje me ta.

11,49 *Dija e Hyjit:* këtu bëhet fjalë për dekretet hyjnore të interpretuara prej Jezusit.

11,53 *filluan ta sulmojnë rëndë:* kundërshtia e armiqve të Jezusit po shtohet: Lk, më mirë se Mk, i ka shënuar etapat e saj: Lk 6,11; 11,53-54; 19,48; 20,19-20; 22,2.

Të folurit haptas dhe pa druajtje

12 [1]Ndërkaq u mblodh një turmë e madhe e popullit - mijëra e mijëra - aq sa shkelnin njëri tjetrin. Jezusi më së pari u drejtua nxënësve të vet:

«Ruajuni prej tharmit të farisenjve d.m.th. hipokrizisë! [2]S'ka gjë të mbuluar që nuk do të zbulohet, as të fshehur që nuk do të merret vesh. [3]Prandaj, çdo gjë që ju thatë në errësirë, do të dëgjohet në dritë dhe çdo gjë që pëshpëritet në vesh ndër skuta, do të predikohet prej pullazeve.

[4]Po ju them juve, miq të dashur: mos jua kini drojën atyre që mbysin trupin e pastaj s'mund të bëjnë gjë tjetër! [5]Po ju tregoj kujt duhet t'ia keni frikën: droni nga ai që, pasi t'jua ketë marrë jetën, ka pushtet t'ju hedhë në ferr. Po, unë po ju them: atij kinia frikën! [6]Po, a nuk shiten pesë trumcakë për dy qindarë? E pra, asnjërin prej tyre nuk e qet në harresë Hyji. [7]Kurse juve deri edhe fijet e flokëve të kresë i keni të numëruara! Mos kini frikë! Ju vleni më shumë se një mori trumcakësh!

[8]Unë po ju them: kushdo të dëshmojë para njerëzve se është imi, edhe Biri i njeriut do ta dëshmojë se është i tiji para engjëjve të Hyjit. [9]E ai që të më bjerë mohit para njerëzve, edhe atij do t'i bihet mohit para engjëjve të Hyjit.

[10]Kushdo të thotë ndonjë fjalë kundër Birit të njeriut, ka për t'iu falur, por kush të shajë Shpirtin Shenjt, nuk do të ketë falje.

[11]Mandej, kur t'ju qesin para sinagogave, para ushtruesve të drejtësisë e para pushteteve, mos u shqetësoni [se] si do të mbroheni e çka do të thoni: [12]sepse Shpirti Shenjt në atë orë do t'ju mësojë çka duhet të thoni».

‖Mt 16,6.12; ‖Mk 8,15
‖Mt 10,26-27; ‖Mk 4,22; =Lk 8,17
Gjn 15,15 ‖Mt 10,28-31
Jak 4,12
Mt 3,12+; 18,9+
Mt 10,30-31
‖Mt 10,32-33
‖Mk 8,38; =Lk 9,26
‖Mt 12,32; ‖Mk 3,29
‖Mt 10,17-20; ‖Mk 13,11; =Lk 21,12-15; Gjn 14,26+

Mos grumbulloni pasuri

[13]Atëherë dikush prej turmës i tha: «Mësues, thuaj vëllait tim ta ndajë me mua trashëgimin tonë». [14]«Or mik, - i përgjigji Jezusi - kush më vuri mua gjykatës ose ndarës mbi ju?». [15]Atëherë u tha: «Viniani mendjen: ruajuni fort prej lakmisë së pasurisë, sepse sado i pasur që ndokush të jetë, jeta e tij nuk varet nga pasuria që ka». [16]Atëherë u tregoi këtë shëmbëlltyrë: «Tokat e një pasaniku i dhanë fryt të madh. [17]Ai mendonte në vete e thoshte: "Ç'të bëj? Nuk kam më vend ku të mbledh të lashtat e mia". [18]Dhe tha: "Kështu po bëj: do t'i rrëzoj grunarët e do t'i punoj më të mëdhenj dhe do t'i mbledh në ta të gjitha: grurin dhe të gjitha të lashtat e mia. [19]Atëherë do t'i them shpirtit tim: shpirti im, ke pasuri me shumicë për shumë vjet: pusho,

Jak 4,13-15; Fu 27,1
Sir 11,19; 1Kor 15,32; Kish 2,17-23; 5,17–6,2

12,1 *më së pari u drejtua nxënësve të vet:* ose: «filloi t'u thoshte nxënësve: Para së gjithash ruajuni...».

ha, pi, gëzo!". [20]Porse Hyji i tha: "I marrë! Shi sonte, në këtë natë, do
të kërkohet shpirti yt prej teje, e ç'grumbullove kujt do t'i mbesë?".
Mt 6,19-21; Zb 3,17-18 [21]Kështu i ndodh atij që grumbullon pasuri për vete e nuk kujdeset të
bëhet i pasur në Hyjin».

‖Mt 6,25-34

Dorëzimi ne duart e Hyjit

[22]Pastaj u tha nxënësve: «Prandaj po ju them: mos u shqetësoni për
jetën tuaj: çka do të hani, as për trupin tuaj: me çka do ta veshni,
[23]sepse jeta është më e vlefshme se ushqimi e trupi se petku. [24]Vëreni
korbat! As nuk mbjellin as nuk korrin, nuk kanë as qilar as grunar e
Hyji i ushqen. Sa më të vlefshëm jeni ju se shpendët! [25]E cili prej jush,
sado që të kujdeset me shqetësim, mund ta zgjasë shtatin e vet edhe
për një kut? [26]Pra, nëse nuk mundeni as më të voglën gjë, përse atëherë
shqetësoheni për të tjerat? [27]Vëreni si rriten lilat! As nuk tjerrin as
nuk bëjnë vekë. E unë po ju them: as Salomoni në tërë madhërinë e
vet, nuk ishte i veshur si një ndër ta. [28]Nëse, pra, Hyji e vesh në këtë
mënyrë barin që sot është e nesër qitet në furrë, sa më shumë do të
bëjë për ju, o fepakë? [29]Prandaj mos kërkoni çka do të hani e do të pini
- mos u shqetësoni! [30]Të gjitha këto i kërkojnë paganët e kësaj bote;
ndërsa për ju e di mirë Ati juaj se keni nevojë për to. [31]Por, kërkoni
Mbretërinë e tij e të gjitha këto do t'ju jepen si shtesë.
Gjn 10; 21,15-17 [32]Mos druaj, o grigjë e vogël, sepse Atit tuaj i pëlqeu t'jua japë
Mbretërinë!

Shitja e të mirave dhe lëmosha

Vap 4,34; Fu 13,7 ‖Mt 6,20-21 [33]Shitni pasurinë tuaj e jepni lëmoshë! Bëni për vete strajca që
nuk vjetrohen, thesar në qiell që nuk mbaron kurrë, ku vjedhësi nuk
afrohet e tenja nuk bren. [34]Vërtet, ku është visari juaj, aty do të jetë
edhe zemra juaj.

Shërbëtori i kujdesshëm

1Pjt 1,13; Ef 6,14 Mt 25,1-13 [35]Jini gati - të veshur e të ngjeshur me llamba të ndezura - [36]porsi
ata që presin zotërinë e vet kur kthehet prej dasmës për t'ia çelur
derën posa të vij e të trokëllitë. [37]Lum shërbëtorët që, kur kthehet
zotëria, i gjen zgjuar! Përnjëmend po ju them: ai vetë do të ngjeshet,

12,23 *jeta:* [gr. psykhe] fj.fj. «shpirti» në kuptimin biblik, sikurse tek rr 19.

12,27 *As nuk tjerrin as nuk bëjnë vekë:* sipas një varianti: «nuk lodhen e nuk tjerrin» (krh. Mt 6,28).

12,33-34 Rreziku i pasurive, së bashku me këshillën për t'i mohuar e për të dhënë lëmoshën, karakterizojnë "religjonin" e Lk (krh. Lk 3,11; 5,11.28; 6,30; 7,5; 11,41; 12,33-34; 14,13.33; 16,9; 18,22; 19,8; Vap 9,36; 10,2.4.31).

ata do t'i ulë në tryezë do të afrohet dhe vetë do t'i shërbejë. [38]Po erdhi në të dytën ose në të tretën rojë të natës dhe, po i gjeti kështu, lum ata! [39]E mos e harroni këtë gjë: po ta dinte i zoti i shtëpisë në të cilën orë i vjen vjedhësi, nuk do të linte t'i thyehej shtëpia. [40]Edhe ju, pra, jini gati, sepse Biri i njeriut do të vijë në atë çast kur s'jua merr mendja». Lk 22,27; Gjn 13,4-5 ‖Mk 13,35 ‖Mt 24,43-44

[41]Atëherë Pjetri tha: «Zotëri, a po e thua këtë shëmbëlltyrë vetëm për ne, apo për të gjithë?». [42]Zotëria i përgjigji: «Cili, vallë, është ai mbarështues besnik e i mençur që do ta vërë zotëria përmbi shërbëtorët tjerë për t'u dhënë në kohën e duhur pjesën e ushqimit? [43]I lumi ai shërbëtor, të cilin, kur kthehet zotëria i tij, e gjen duke vepruar kështu. [44]Përnjëmend po ju them: do ta vërë mbi të gjithë pasurinë e vet. [45]Porse, po bëri e mendoi shërbëtori në zemrën e vet: "Zotëria im do të vonojë të kthehet" dhe fillon të rrahë shërbëtorët e shërbëtoret, të hajë e të pijë e të dehet, [46]zotëria i tij do të vijë atë ditë kur nuk e pret, atë orë që nuk ia merr mendja dhe do ta ndëshkojë rëndë e do t'ia japë fatin e të pafeve. [47]Shërbëtori që e diti vullnetin e zotërisë e nuk u bë gati dhe nuk e kreu vullnetin e tij, do të marrë shumë të rëna. [48]Ndërsa ai që nuk e diti, por bëri punë që duhet të ndëshkohen, do të rrihet më pak. Kujt iu dha shumë, prej tij do të kërkohet shumë; kujt iu besua shumë, prej tij do të kërkohet më shumë. ‖Mt 24,45-51; 1Kor 4,1v

Jezusi përballë mundimit të tij

[49]Erdha të sjell zjarrin mbi tokë e sa dëshiroj të ishte tashmë i ndezur flakë! [50]E po, më duhet të pagëzohem me pagëzim, e sa ngushtë jam derisa të kryhet! Mt 3,11+ Mk 10,38+; Lk 9,22+

Jezusi shkak përçarjeje

‖Mt 10,34-36

[51]A kujtoni se erdha të sjell paqen mbi tokë? Jo, po ju them, por përçarjen! [52]Qysh tash, për të vërtetë, pesë anëtarë në një shtëpi, do të jenë të ndarë: tre kundër dyve e dy kundër treve: Lk 2,34

[53]baba do të zihet me djalë *e djali me babën,*
nëna me të bijën *e bija me t'ëmën,*
vjehrra me të renë *e reja me të vjehrrën».* Mik 7,6

12,38 *në të dytën ose në të tretën rojë:* në mes të natës ose para agimit.

12,42 *mbarështues:* bëhet fjalë për një shërbëtor, i cili ka autoritet mbi shërbëtorët e tjerë, pra që i përgjigjet mirë pyetjes së Pjetrit, ku fjala «ne» i referohet apostujve. – *ushqimit:* BJ e përkthen fj.fj.: «grurë».

12,49 *zjarrin:* ky zjarr, që natyrisht është simbolik, mund të ketë domethënie të ndryshme sipas konteksteve: Shpirti i Shenjtë, ose edhe zjarri që do të pastrojë e ndezë zemrat e që duhet të ndizet mbi kryq. Rr 50 do të parapëlqente interpretimin e fundit, por rr 51-53 sugjerojnë më tepër gjendjen e një lufte shpirtërore që ngjall shfaqja e Jezusit.

Shenjat e kohës

‖Mt 16,2-3 54Mandej iu drejtua turmës: «Kur shihni renë se çohet në perëndim, përnjëherë thoni: "Do të bjerë shi", dhe ashtu ndodh. 55Kur shihni se fryn shiroku, thoni: "Do të jetë vapë", dhe bën vapë. 56Shtiracakë! Dukën e tokës e të qiellit dini ta çmoni, por këtë kohë nuk dini!?

‖Mt 5,25-26 ## Ndrequ me paditësin tënd

57Përse ju vetë nuk gjykoni vetvetiu ç'është e drejtë? 58Kështu, kur shkon bashkë me kundërshtarin tënd tek ushtruesi i drejtësisë, përpiqu udhës të biesh në godi me të - që të mos qesë para gjykatësit, gjykatësi të të dorëzojë shërbëtorit e shërbëtori të të hedhë në burg. 59Unë po të them se s'do të dalësh prej andej pa e paguar edhe më të sprasmin qindar».

Pendohuni ose sharruat

13 1Shi atëherë ia behën disa dhe i treguan çka u kishte ndodhur disa galileasve, gjakun e të cilëve Pilati e kishte përzier me gjakun e flive të tyre. 2Jezusi u përgjigji: «A
Gjn 5,14+ mendoni se këta galileas, që sharruan kështu, qenë mëkatarë më të mëdhenj se të gjithë galileasit tjerë? 3Unë po ju them: jo! Por, nëse ju nuk ktheheni kah Hyji, të gjithë do të sharroni si ata! 4A kujtoni se ata të tetëmbëdhjetët, mbi të cilët ra kulla e Siloesë dhe i mbyti, qenë më të mëdhenjtë mëkatarë ndër të gjithë banorët e Jerusalemit?
Gjn 8,24 5Unë po ju them: jo! Por, nëse ju nuk ktheheni kah Hyji, të gjithë do të sharroni si ata!».

Shëmbëlltyra e fikut të pafryt

Mt 21,19v 6Atëherë u tregoi këtë shëmbëlltyrë: «Një njeri e kishte një fik të mbjellë në vreshtin e vet. Shkoi, kërkoi fryte në të, por nuk gjeti. 7Atëherë i tha vreshtarit: Ja, tash tri vjet po vij e po kërkoj frytin e këtij fiku e nuk po e gjej. Preje! Pse ta shfrytëzojë kot tokën? 8Ai

12,54-59 Kohët mesianike janë të pranishme dhe tashmë ka ardhur çasti i volitshëm për t'i kuptuar, pasi gjykimi është afër (rr 57-59).

12,59 *qindar:* «*lepton*», monedhë greke me vlerë minimale. – Tek Mt 5,25-26 *logia* merrte nga konteksti një referencë sociale: pra, se si vëllezërit e bashkësisë duhet të pajtoheshin dhe sqaronin çështjet e tyre. Tek Lk merr një ngjyrim eskatologjik: gjykimi i Perëndisë është pranë, nuk duhet humbur kohë për të hyrë në udhën e drejtë.

13,1 Episod i panjohur, sikurse aksidenti i përmendur në rr 4. Jozef Flavius përmend shpesh ndërhyrje gjakësore të Pilatit në Jerusalem.

13,6-9 Episodi i fikut të tharë (Mt 21,18-22p) është një gjest rreptësie; lidhur me të Lk ka parapëlqyer këtë shëmbëlltyrë të durimit.

13,7 *tri vjet:* ndoshta është një aluzion për kohëzgjatjen e misionit të Jezusit, sikurse rezulton në Ungjillin e katërt.

i pëgjigji: Zotëri, lëre edhe këtë vit që ta mih përreth e t'i qes pleh.
9Ndoshta në të ardhmën do të japë fryte... Po qe se jo, atëherë do ta
presësh!».

Jezusi shëron të shtunën një grua të kërrusur

Lk 6,6-11; 14,1-6

10Një të shtunë Jezusi po mësonte në një sinagogë. 11Dhe, ja, një
grua që kishte tash tetëmbëdhjetë vjet në trup djallin - shkaktarin e Mt 8,29+
sëmundjes: ishte e kërrusur dhe s'mund të ndreqej drejtë assesi. 12Kur
Jezusi e pa, e thirri afër vetes dhe i tha: «Fisnike, qe, u shërove prej
sëmundjes sate!». 13I vuri duart mbi të, ajo përnjëherë u drejtua dhe Lk 4,40+;
zuri të lavdërojë Hyjin. Lk 2,20+

14Kryetari i sinagogës, i zemëruar pse Jezusi e shëroi ditën e
shtunë, i tha popullit: «Janë gjashtë ditë, në të cilat duhet të punohet.
Pra, në ato ditë ejani të shëroheni e jo të shtunave!». 15«Shtiracakë!
- i përgjigji Zotëria - a nuk e zgjidh secili jush prej grazhdit kaun e Mt 12,11; Lk 14,5
gomarin e vet të shtunave e nuk e çon në ujë? 16E kjo bijë e Abrahamit,
të cilën Satani e mbajti lidhur që tetëmbëdhjetë vjet, a nuk duhej të Mt 8,29+
zgjidhej nga këto pranga ditën e shtunë?!». 17Si tha kështu, të gjithë
kundërshtarëve të tij u ra hije e zezë, ndërsa mbarë populli gufonte Lk 1,14+
prej gëzimit, për të gjitha mrekullitë që i bëri. 4,15+

Shëmbëlltyra e farës së sinapit

||Mt 13,31-32;
||Mk 4,30-32

18Atëherë u tha: «Me çka është e ngjashme Mbretëria e Hyjit? Me
çka ta krahasoj? 19Është e ngjashme me kokrrën e sinapit, të cilën
njeriu e mori dhe e mbolli në kopsht të vet. Ajo me kohë u zhvillua e u
bë lëndë dhe shpendët e qiellit bënë çerdhe në degët e saja». Dan 4,9.18; Ez 17,23

Shëmbëlltyra e tharmit

||Mt 13,33

20Dhe vijoi: «Me çka tjetër ta krahasoj Mbretërinë e Hyjit? 21Ajo i
përngjan tharmit, të cilin e mori gruaja, e përzjeu me tri masë miell,
derisa s'u mbrua krejt».

Dera e ngushtë dhe hyrja në mbretëri

22Në udhëtim për Jerusalem kalonte duke mësuar nëpër qytete e Lk 9,51+; 2,38+
fshatra. 23Një njeri e pyeti: «Zotëri, a janë pak ata që shëlbohen?». Ai

13,11 *ishte e kërrusur dhe s'mund të ndreqej drejtë assesi:* ose: «nuk ishte në gjendje të çonte kokën lart plotësisht».

13,14 *e shëroi ditën e shtunë:* tek ai shërim shihet një «punë» e ndaluar nga Ligji.

13,22-30 Burimi i përdorur nga Lk e Mt ka përmbledhur këtu *logia*-t që Mt ka shpërndarë ndryshe në Ungjillin e tij (krh. Lk 9,51+). Ideja kryesore e kësaj përmbledhjeje, të cilën Lk e ka ruajtur, duket se ka qenë thirrja e paganëve për shëlbim. Lidhjet e breznisë me Jezusin nuk do t'i mjaftojnë Judenjve që kanë mbetur në mosbesim, për të shmangur përjashtimin e merituar prej sjelljes së tyre (rr 25-27; krh.

‖Mt 7,13-14 ‖Mt 25,10-12 u tha: 24«Mundohuni të hyni nëpër derë të ngushtë, sepse, unë po ju them: shumë do të kërkojnë të hyjnë, por nuk do të munden.
25Kur i zoti i shtëpisë do të çohet e do ta mbyllë derën, ju, po mbetët përjashta, do të filloni të trokitni në derë e të thoni: "Zotëri, na e hap derën!". E ai do t'ju përgjigjë: "S'di nga jeni!". 26Atëherë do të vijoni
‖Mt 7,22-23 të thoni: "Po ne hëngrëm e pimë me ty e ti mësove ndër sheshe tona!".
Ps 6,9 27Por ai do të përgjigjë: "Unë nuk di nga jeni [ju]! M'u hiqnu sysh të
‖Mt 8,12+ gjithë ju që bëni paudhësi!". 28Atje do të jetë vaj e kërcëllim dhëmbësh, kur t'i shihni Abrahamin, Izakun, Jakobin dhe të gjithë profetët në Mbretërinë e Hyjit e veten të hedhur përjashta. 29E do të vijnë nga lindja e nga perëndimi, nga veriu e nga jugu dhe do të ulen në tryezë në Mbretërinë e Hyjit.
‖Mt 19,30+; 20,16; ‖Mk 10,31 30Po se, ka të prapëm që do të jenë të parët e të parë që do të jenë të prapëm!».

Herodi dhelper

31Po në atë moment iu afruan disa farisenj dhe i thanë: «Dil e ik së këndejmi se Herodi do të të vrasë!». 32Ai u përgjigji: «Shkoni e thoni asaj dhelpre: Ja, sot e nesër po dëboj djaj e po shëroj, të tretën ditë i jap
Mt 16,14+; Lk 2,38+ fund. 33Porse sot, nesër e pasnesër më duhet ta vazhdoj rrugën, sepse nuk ka hije që profeti të vdesë jashtë Jerusalemit.

Qortimi i Jeruzalemit

‖Mt 23,37-39; Lk 19,41-44

34Jerusalem, Jerusalem, që i vret profetët e me gurë i mbyt ata që të dërgohen! Sa herë desha t'i bashkoj fëmijët e tu sikurse klluka i bashkon nën krahë zogjtë e vet ... e ju nuk deshët! 35Mirë, pra, shtëpia juaj do t'ju lihet juve! Jo po, unë po ju them: nuk do të më shihni më
Mt 23,39+ Ps 118,26 deri [që të vijë dita] të thoni: *Qoftë bekuar ai që vjen në emër të Zotit!*».

Lk 3,7-9p; Gjn 8,33v). Kështu shumë nuk do mund të gjejnë hyrjen në shëlbim (rr 23-24); disa nga të parët do bëhen të fundit (rr 30; krh. Mt 20,16) dhe paganët do të zënë vendin e tyre në gostinë mesianike (rr 28-29).

13,31 *Herodi:* Herodi Antipë (krh. Lk 3,1+). Ndoshta me këtë kërcënim donte të hiqte qafe Jezusin; kësaj taktike do t'i përshtatej epiteti «dhelpër».

13,32 *të tretën ditë:* shprehje e cila tregon një hark kohor mjaft të shkurtër. – *i jap fund*: ose, me Vulg. e BJ: «unë shkrihem», «bëhem i përsosur»: fjalë e pasur me kuptime, që përfshin njëkohësisht fundin dhe plotësimin e Jezusit në mënyrë «të përsosur» falë vuajtjeve dhe vdekjes së tij (Heb 2,10; 5,9; krh. Gjn 19,30).

13,33 Pra, duket se: detyra ime do të përfundojë së shpejti, por tani ende nuk ka mbërritur ky moment. Më duhet të dëboj djajtë e të shëroj pikërisht gjatë rrugës për në Jerusalem, ku duhet të plotësohet fati im (krh. Lk 2,38+). Sikurse edhe tek Gjn 7,30; 8,20 (krh. 8,59; 10,39; 11,54), armiqtë e Jezusit nuk mund ta cënojnë jetën e tij, përderisa «momenti i tij ende nuk ka mbërritur».

Shërimi i njeriut që kishte hidropizinë

Lk 6,6-11; 13,10-17 7,36; 11,37

14 [1]Një të shtunë Jezusi shkoi në shtëpinë e një kryetari farisenjsh për të ngrënë bukë e të pranishmit po e vërenin dijekeqas. [2]Kur, qe, para tij një njeri i sëmurë me hidropizi. [3]Atëherë Jezusi mori fjalën e u tha mësuesëve të Ligjit e farisenjve: Mk 3,4
«A është e lejueshme të shërosh të shtunën apo jo?». [4]Ata heshtën. Atëherë Jezusi e mori për dore të sëmurin, e shëroi dhe e nisi të Mt 8,3+
shkojë. [5]Atyre mandej u tha: «Cili prej jush po i ra djali ose kau në pus ‖Mt 12,11; Lk 13,15
nuk ka për ta nxjerrë menjëherë ditën e shtunë?». [6]Ata s'mundën t'i përgjigjen në këto fjalë.

Zgjedhja e vendeve

[7]Duke vënë re se si të grishurit zgjidhnin vendet e para, u tha këtë
shëmbëlltyrë: [8]«Kur ndokush të të ftojë në dasëm, mos u ul në krye të Fu 25,6-7
vendit, pse ndoshta është i grishur ndonjë që duhet nderuar më tepër
se ti, [9]që, kur të vijë ai që të ka thirrur ty dhe atë, të mos të thotë:
"Lëshoja vendin këtij!". Atëherë të duhet, plot turp, të shkosh e të
zësh vendin e fundit. [10]Përkundrazi, kur të jesh i grishur, shko e rri
në vendin e fundit që, kur të vijë ai që të ka grishur, të thotë: "Mik,
ngjitu më lart!". Atëherë ke për të qenë i nderuar në sy të të gjithë të
grishurve.
[11]Vërtet, kushdo e lartëson veten, do të përvujtërohet e kush e ‖Mt 23,12; =Lk 18,14
përvujtëron vetveten, do të lartësohet».

Zgjedhja e të ftuarve

[12]Atëherë iu drejtua edhe atij që e kishte grishur: «Kur shtron drekë
ose darkë, mos i thirr miqtë e tu, as vëllezërit e tu, as farefisin tënd,
as fqinjët e pasur, sepse mund të ndodhë se edhe ata të thërrasin ty
për ta kthyer nderën e kështu ta shpërblejnë. [13]Por, kur të bësh gosti, Lk 12,33+
grish skamnorë, të gjymtë, të çalë e të verbër. [14]Atëherë do të jesh i 6,35
lum, sepse këta nuk kanë me çka ta kthejnë dhe do të shpërblehet në
të ngjallur të të drejtave».

Shëmbëlltyra e darkës së madhe

[15]Një njeri prej të grishurve në tryezë, kur i dëgjoi këto fjalë, tha:
«Lum ai që do të hajë bukë në Mbretërinë e Hyjit!». [16]Jezusi i tha: Mt 8,11+
«Një njeri përgatiti një darkë të madhe dhe grishi shumë vetë. [17]Në ‖Mt 22,2-10

14,5 *djali:* Vulg. e disa dshk. kanë: «gomari».

14,12 *ta shpërblejnë:* ose: «që ky të jetë shpërblimi yt».

kohën e darkës çoi shërbëtorin e vet t'u thotë të grishurve: "Ejani se
gjithçka është gati!". 18Por të gjithë - si të ishin marrë vesh - zunë
të përligjen. I pari tha: "Bleva një arë, më duhet të shkoj ta shoh, të
lutem: më arsyeto!". 19I dyti tha: "Bleva pesë pendë qe e po shkoj t'i
sprovoj. Të lutem, më arsyeto!". 20I treti tha: "U martova e prandaj
s'mund të vij!". 21Shërbëtori u kthye dhe ia tregoi të gjitha zotërisë së
vet. Atëherë i zoti i shtëpisë, i zemëruar, i tha rrogëtarit të vet: "Shko
vrap në tregje e rrugëve të qytetit e bjer këtu lypës, të gjymtë, të
verbër e të shqeptë!". 22Shërbëtori i tha: "Zotëri, si urdhërove ti u bë,
por vend ka më". 23E zotëria i tha shërbëtorit: "Dil në rrugë e përngjat
gardheve e shtërngo njerëzit të vijnë e të ma mbushin shtëpinë. 24Unë
po ju siguroj se asnjë prej atyre njerëzve që qenë të grishur, s'do ta
shijojë darkën time!"».

Mt 10,37; 19,29

Sa kushton të jesh nxënës i Jezusit

25Një mori e madhe e popullit po bënte rrugë me të. Ai u kthye kah
ata dhe u tha: 26«Nëse ndokush vjen tek unë e nuk e urren babën,
nënën, gruan, fëmijët, vëllezërit, motrat, madje edhe jetën e vet, nuk
‖Mt 10,38; 16,24; ‖Mk 8,34; =Lk 9,23 Gjn 12,26
mund të jetë nxënësi im. 27Kush nuk e mbart kryqin e vet e nuk më
vjen pas, nuk mund të jetë nxënësi im!
28Cili prej jush, nëse mendon të ndërtojë kullën, nuk ulet më parë
të llogarisë shpenzimet a ka sa i duhen për ta kryer? 29Që, kur t'i
shtjerë themelet e të mos mund ta kryejë - të mos fillojë ta vërë në
lojë gjithkush ta shohë 30duke thënë: "Ky njeri filloi të ndërtojë e nuk
mundi ta kryejë!". 31Ose - cili mbret, kur do të niset të luftojë kundër
një mbreti tjetër, nuk ulet më parë të pleqërojë a është i zoti me dhjetë
mijë ushtarë t'i dalë përballë atij, që i vjen me njëzet mijë? 32Nëse
nuk mundet, çon delegacionin derisa ai është ende larg e kërkon
Lk 12,33+ qyshket për paqe. 33Kështu, pra, secili prej jush që nuk i bie mohit
tërë pasurisë së vet, nuk mund të jetë nxënësi im.

14,21 Në shkrimet e Kumranit, këta të sëmurë përjashtoheshin nga beteja eskatologjike dhe gostia që vijonte.

14,23 *përngjat gardheve:* pas «në tregje e rrugëve të qytetit» tek rr 21, «në rrugë e përngjat gardheve» të rr 23, duket se janë jashtë qytetit: në këtë mënyrë na paraqiten dy kategori të ndryshme, nga njëra anë të varfërit dhe të «papastrit» në Izrael, kurse nga ana tjetër paganët. «Forca» e përdorur për të sjellë këta të mjerë synon të shprehë vetëm ngadhënjimin e hirit mbi papërgatitjen e tyre dhe jo dhunimin e ndërgjegjes së tyre. Është i njohur abuzimi, që është bërë gjatë historisë, së kësaj *compelle intrare.*

14,26 *nuk e urren:* hebraizëm [krh. Mal 1,3+]. Jezusi nuk kërkon urrejtje, por shkëputje të plotë dhe të menjëhershme (krh. Lk 9,57-62). – *gruan:* veçanti e Lk, që këtu shpreh tendencën e saj asketike (krh. 1Kor 7; edhe Lk 18,29).

14,33 *nxënësi im:* duket se Lk nuk bën dallim mes nxënësve. Paralajmërimi vlen për të gjithë (krh. Mk 1,17+).

Kripa e pashije

‖Mt 5,13; ‖ Mk 9,50

34Kripa është gjë e mirë; por, në qoftë se kripa e humb shijen e
vet, me çka do të mund të kripet? 35Nuk vlen as për tokë as për pleh.
Hidhet jashtë. Kush ka veshë për të dëgjuar, le të dëgjojë!».

Tri shëmbëlltyra mbi mëshirën

Dal 34,6+; Lk 6,36;
Oz 2,21+; 11,8-9

15 1Të gjithë tagrambledhësit dhe mëkatarët i afroheshin
Jezusit për ta dëgjuar. 2Farisenjtë e skribët nynykatnin:
«Ky i pranon mëkatarët - thoshin - dhe po ha me ta». Mt 9,10-13
3Atëherë Jezusi u tregoi këtë shëmbëlltyrë:

Delja e humbur

‖Mt 18,12-14;
Ez 34,1+

4«Cili prej jush, po i pati njëqind dele dhe, nëse një prej tyre i tret,
nuk i lë të nëntëdhjetenëntë tjerat vetëm në kullosë e nuk shkon pas
të treturës derisa ta gjejë? 5Kur e gjen, plot gëzim e vë në krah, 6dhe, Ez 34,4.16
posa arrin në shtëpi, i thërret miqtë e fqinjët e u thotë: "Gëzohuni me
mua se e gjeta delen time që më humbi". 7Unë po ju them: në qiell do të Lk 19,10
ketë po kështu më shumë gëzim për një mëkatar që pendohet e kthehet 1,14+
se për të nëntëdhjetenëntë të drejtë, që s'kanë nevojë të kthehen.

Monedha e humbur

8Ose - cila grua që ka dhjetë drahma e po bëri e i treti njëra, nuk e
ndez dritën e nuk e fshin shtëpinë dhe nuk e kërkon me kujdes derisa
ta gjejë? 9Dhe, kur e gjen, i bashkon mikeshat dhe fqinjet dhe u thotë:
"Gëzohuni me mua se e gjeta drahmën që më pati humbur". 10Po
kështu, unë po ju them: bëhet gëzim në mes të engjëjve të Hyjit për një
mëkatar që kthehet».

Djali i humbur dhe djali besnik

11Mandej vijoi: «Një njeri kishte dy djem. 12Djali i vogël i tha t'et:
"Babë, ma jep pjesën e pasurisë që më takon!". Ai ua ndau të mirat.
13Mbas pak ditësh, djali i vogël mblodhi çka pati dhe shkoi në dhe të
largët e atje e shkapërderdhi pasurinë e vet duke jetuar i dhënë pas
vesesh. 14Kur shpenzoi gjithçka pati, u bë zi e madhe buke në atë vend
e djali filloi ta sprovojë skamjen. 15Atëherë shkoi e u lidh rrogëtar

15,10 *një mëkatar që kthehet:* Lk sjell shpesh shëmbëlltyra mjaft të zhvilluara që janë karakteristike në Ungjillin e tij. Shëmbëlltyrat e Mk përqendrohen sidomos në natyrën dhe ardhjen e mbretërisë. Ndërsa ato të Mt lidhen kryesisht me gjykimin e fundit dhe marrëdhëniet vëllazërore në bashkësi. Shëmbëlltyrat e Lk përqendrohen tek individi dhe morali personal; në plan të parë haset shpesh një antihero, monologjet e të cilit përbëjnë pikën kulminante të tregimit: shih Lk 12,17; 15,17; 16,3.24; 18,4.11.

te një njeri i atij vendi. Ky e dërgoi në toka të veta t'i ruajë thitë.
16E dëshironte ta mbushte së paku ndonjë herë barkun me kokrra
çiçibunesh që hanin thitë, por askush nuk ia jepte. 17Atëherë shkoi
në vetvetën dhe tha: "Sa mëditësve tim atë u tepron buka, kurse unë
këtu po vdes urie! 18Do të çohem e do të shkoj tek im atë e do t'i them:
O atë, rashë në mëkat kundër Qiellit e ndaj teje! 19Nuk jam më i denjë
të quhem yt bir; më prano si një ndër rrogëtarët e tu". 20U çua dhe e
Is 55,7; Jer 3,12v mori rrugën të kthehet tek i ati.
Is 49,14-16; Jer 31,20 Ndërsa ende ishte larg, i ati e pa, u ngashërye, u lëshua vrap, e
mori ngrykë dhe e puthi. 21Atëherë i biri i tha: "O atë, rashë në mëkat
kundër Qiellit e ndaj teje! Nuk jam më i denjë të quhem yt bir...!"
22Por i ati u tha shërbëtorëve të vet: "Sillni shpejt petkat më të mirat e
Zak 3,4 veshniani! Viniani unazën në dorë e sandalet në këmbë! 23Sillni viçin
e majur e prenie të hamë e të gëzojmë, 24sepse ky, im bir, pati vdekur
e u ngjall, pati humbur e u gjet!". E filluan të dëfrehen.
25Djalii tij i madh ndodhi në fushë. Kur u kthye e iu afrua shtëpisë,
dëgjoi këngë e valle, 26thirri një shërbëtor dhe e pyeti ç'ndodhi. 27Ai i
përgjigji: "U kthye vëllai yt e yt atë e preu viçin e majur pse iu kthye
djali shëndosh e mirë". 28Ai u zemërua dhe nuk deshi të hyjë brenda.
I ati doli jashtë dhe iu lut. 29Atëherë ai i tha t'et: "Që se unë të shërbej
tash sa kohë e kurrë nuk e shkela asnjë urdhër tënd. E ti kurrë s'më
dhe as një edh të gostitem me miqtë e mi. 30Por, kur të erdhi ky - djali
yt - që prishi të mirën tëndë me lavire, ti ia preve viçin e majur!".
Gjn 17,10 31"Biro - i tha i ati - ti je gjithmonë me mua, e gjithçka kam, është
Lk 1,14+ jotja. 32Porse, u desh të gëzohemi e të ngazëllohemi, sepse ky - vëllai
yt - pati vdekur e u ngjall, pati humbur e u gjet"».

Shërbëtori i pandershëm

16 1U thoshte edhe nxënësve të vet: «Ishte një njeri i pasur, i
cili kishte mbarështuesin që e paditën se ia shkapërderdhte
pasurinë. 2E thirri dhe i tha: "Ç'po dëgjoj kështu për
ty? Jep llogari për mbarështimin tënd, sepse t'i s'mund të jesh më
mbarështues". 3Atëherë mbarështuesi tha në vetvete: "Çka të bëj pasi
zotëria po ma heq mbarështimin? Të mih...? Nuk mund! Të dal e të
lyp...? Më vjen turp! 4E di ç'do të bëj që njerëzit të më pranojnë në

15,21 Pas *yt bir,* sipas një shtese kemi: «më trajto si një ndër rrogëtarët e tu» (krh. rr 19).

15,25 *Djali i tij i madh:* qëndrimit të mëshirshëm të babait, që simbolizon mëshirën hyjnore, nëpërmjet djalit të madh i kundërvihet qëndrimi i farisenjve e skribëve, që krenohen si «të drejtë» sepse nuk shkelin asnjë nga urdhërimet e Ligjit (rr 29; krh. 18,9v).

16,1-31 Ky kapitull përmbledh dy shëmbëlltyra dhe mjaft *logia* të Jezusit, lidhur me përdorimin e mirë e të keq të parasë. Rr 16-18, që i referohen tre argumenteve të ndryshme, prishin kompozimin e tij.

shtëpitë e veta kur të qitem prej mbarështimit”. 5Atëherë thirri një
nga një detorësit e zotërisë së vet. E pyeti të parin: “Sa i ke detyrë
zotërisë tim?”. 6Ai i përgjigji: “Një qind masë vaj”. Mbarështuesi i tha:
“Merre letrën tënde, ulu me të shpejtë e shkruaj pesëdhjetë!”. 7Pastaj
e pyeti të dytin: “Po ti sa ke detyrë?”. Ai i tha: “Një qind kora grurë”.
I tha mbarështuesi: “Merre letrën tënde e shkruaj tetëdhjetë!”. 8E
zotëria e lëvdoi mbarështuesin e padrejtë që punoi aq me shkathtësi.
Dhe njëmend, bijtë e kësaj bote janë më të kujtueshëm në marrëdhënie Gjn 8,12+
të shoqishoqme se bijtë e dritës.

Mirëpërdorimi i parasë

9Ndërsa unë po ju them: fitoni për vete miq me anë të pasurisë Lk 12,33+; 6,24; Tob 4,9-10
së rrejshme të kësaj bote që, kur kjo t’ju mungojë, t’ju pranojnë në
banesat e amshuara.
10Kush është besnik në sende të vogla, është besnik edhe në sende ‖Mt 25,21; ‖Lk 19,17
të mëdha; e kush nuk është besnik në sende të vogla, ai nuk është
besnik as në sende të mëdha.
11Po qe se nuk u dëftuat besnikë në pasurinë e rrejshme, kush do
t’ju besojë pasurinë e vërtetë? 12Po qe se nuk u dëftuat të besueshëm
në gjënë e huaj, kush do t’jua japë tuajën?
13Asnjë shërbëtor nuk mund t’u shërbejë njëkohësisht dy zotërinjve: ‖Mt 6,24
sepse, ose do ta urrejë njërin e tjetrin do ta dojë, ose pas njërit do
të shkojë e tjetrin do ta përbuzë. Nuk mund t’i shërbeni Hyjit dhe
pasurisë».

16,8 *që punoi aq me shkathtësi:* sipas zakonit që asokohe lejohej në Palestinë, administratori kishte të drejtë të jepte hua me të ardhurat e zotërisë së tij dhe meqë ai vetë nuk paguhej, mund të kompensohej gjatë shkëmbimeve të huasë, duke ia përshtatur faturën vlerës reale, në mënyrë që në momentin e larjes së borxhit, të fitonte diferencën si një tepricë që përbënte interesin e tij. Në rastin konkret, ndoshta ai kishte dhënë hua vetëm pesëdhjetë fuçi me vaj dhe tetëdhjetë masa gruri: duke zbatuar faturën reale, ai heq dorë nga një përfitim, prej fajdexhiu, që kishte parashikuar. «Pandershmëria» e tij (rr 8) konsiston në vepra të tjera, për shkak të të cilave pushohej nga puna dhe jo në reduktimin e faturave, që nuk është gjë tjetër përveçse mos marrja e interesave të menjëhershme, taktikë e zgjuar dhe e lavdëruar prej zotërisë.

16,9 *pasurisë së rrejshme:* fj.fj.: «pasurisë së padrejtësisë». Paraja në vetvete nuk është e keqe, por ajo duhet mirëpërdorur. Kur ajo quhet e «padrejtë», ndodh për shkak se rrezikon që në jetën e përditshme ta devijojë qenien njerëzore nga vlerat e vërteta, dashuria ndaj Zotit dhe të afërmit. Më përpara (Lk 6,24), Lk ka stigmatizuar sjelljen e atyre që e kanë kthyer paranë në Zot (1Tim 6,10).

16,12 *në gjënë e huaj:* pra në një të mirë që i përket anës së jashtme të njeriut: pasuria. – *kush do t’jua japë tuajën?:* ka variante: «tonën». – Bëhet fjalë për pasuritë shpirtërore, të cilat mund t’i përkasin njeriut.

Kundërshtia e disa farisenjëve

14Të gjitha këto po i dëgjonin farisenjtë që s'i ngin gjë me para dhe
e përqeshnin. 15Jezusi u tha: «Ju dini të paraqiteni para njerëzve të
Mt 6,1; 23,28; drejtë, porse Hyji i njeh zemrat tuaja! Veçse, çka është e madhërueshme
Lk 18,9; Jer 11,20+ para njerëzve, është ndyerësi para Hyjit.

‖Mt 11,12-13 ## Sulmi i Mbretërisë

16Ligji e profetët arrinë deri në kohën e Gjonit. Qysh atëherë shpallet
Mbretëria e Hyjit dhe gjithkush nxiton me forcë të hyjë brenda.

‖Mt 5,18 ## Përjetësia e Ligjit

17Më lehtë është të mbarojnë qielli e toka se të bjerë poshtë edhe një
vizë nga Ligji.

‖Mt 5,32; 19,9 ## Pazgjidhshmëria e martesës

18Secili që lëshon gruan e vet e merr një tjetër, shkel kurorën.
Po ashtu edhe ai që martohet me gruan e shkurorëzuar, bën
kurorëthyerje.

Njeriu i pasur dhe Lazri skamnor

19Ishte një njeri i pasur që vishej me cohë të kuqe e me pëlhurë
të çmueshme dhe gostitej shkëlqimisht si një ditë për ditë. 20Kurse
para derës së tij rrinte një skamnor, plot çibana, që quhej Lazër 21e
dëshironte të ngihej me dromcat që binin nga tryeza e pasanikut.
Madje edhe qentë vinin e ia lëpinin varrët. 22Vdiq skamnori e engjëjt
e çuan në prehër të Abrahamit. Vdiq edhe pasaniku dhe e varrosën.
23Në ferr, ndër mundime të mëdha, çoi sytë e pa prej së largu
Abrahamin dhe Lazrin në prehrin e tij 24e bërtiti: "O atë Abraham,
ki mëshirë për mua e dërgoje Lazrin ta lagë majën e gishtit të vet në
ujë e të ma flladisë gjuhën se po mundohem për së tepërmi në këtë
Lk 6,24-25 flakë". 25Abrahami i përgjigji: "Mos harro, o bir, se ti i gëzove të mirat
e tua gjatë jetës sate, ndërsa Lazri të këqijat; tashti, ky këtu gëzon e
ti vuan. 26Por, për më tepër, ndërmjet nesh e jush është një humnerë

16,19-31 Histori-shëmbëlltyrë pa asnjë lloj lidhje historike.

16,21 *nga tryeza e pasanikut:* Vulg. shton: «por askush nuk i jepte» (krh. Lk 15,16).

16,22 *në prehër të Abrahamit:* shprehje judaike që i përgjigjet shprehjes së lashtë biblike «të ribashkohesh me etërit e tu», pra patriarkët (Gjq 2,10; krh. Zan15,15; 47,30; Lp 31,16). Imazhi shpreh afrimitetin (Gjn 1,18) dhe lidhjen e ngushtë me Abrahamin në gostinë mesianike (krh. Gjn 13,23; Mt 8,11+). – *e varrosën:* Vulg. e përkthen: «u varros në ferr».

16,26 *humnerë:* humnera përfaqëson pamundësinë e ndryshimit të fatit, si për të përzgjedhurit, ashtu edhe për të mallkuarit.

e madhe, kështu që, edhe ata që të donin të kalojnë prej këndej te
ju, nuk munden, po ashtu edhe prej andej të kalojë këndej, s'mundet
askush!". [27]Pasaniku vazhdoi: "Atëherë, po të lutem, o atë, çoje Lazrin
në shtëpinë e tim et, [28]se i kam pesë vëllezër e le t'i qortojë seriozisht
që të mos vijnë edhe ata në këtë vend mundimesh". [29]Abrahami i
përgjigji: "Kanë Moisiun e profetët, le t'i dëgjojnë ata!". [30]Pasaniku 24,44
i tha: "Jo, o atë Abraham, por nëse shkon ndokush prej të vdekurish
tek ata, veç atëherë do të kthehen!". [31]I përgjigji: "Nëse, vërtet, nuk Gjn 5,46-47
e dëgjojnë Moisiun e profetët, nuk do t'u mbushet mendja edhe nëse
ndokush ngjallet prej të vdekurish"».

Skandali

‖Mt 18,6-7; ‖Mk 9,42

17 [1]Jezusi u tha nxënësve të vet: «Është e pamundur që të mos
vijnë shkandujt, porse, vaj për atë njeri, nëpër të cilin vijnë.
[2]Më mirë do të ishte për të t'i lidhej për qafe guri i mullirit
dhe të hidhej në det se të shkandullojë njërin prej këtyre të vegjëlve.
[3]Ruajuni fort!

Qortimi vëllazëror

‖Mt 18,15.21-22

Po mëkatoi vëllai yt, qortoje. Po u pendua, fale! [4]Edhe po qe se
shtatë herë në ditë gabon kundrejt teje e shtatë herë të drejtohet i
penduar e të thotë: "Më vjen keq", fale!».

Feja e shërbëtorit

Mt 8,10+

[5]Apostujt ia drejtuan Zotërisë këtë lutje: «Na e shto fenë!». [6]Zotëria ‖Mt 17,20; 21,21;
u tha: «Po të kishit fe aq sa është kokrra e sinapit, do t'i thoshi këtij ‖Mk 11,23
mani: "Shkulu me gjithë rrënjë dhe mbillu në det" e ai do t'ju dëgjonte.

Shërbimi me përvuajtje

[7]Cili prej jush do t'i thotë shërbëtorit të vet që i punon tokën ose i
ruan dhentë, kur të vijë në mbrëmje prej fushës: "Hajde e ulu me të
shpejtë në tryezë!". [8]A thua jo, përkundrazi, nuk do t'i thotë: "Bëje gati

17,3b-4 Duket se Lk ka parasysh një fyerje mes dy vëllezërve, ndërsa tek Mt bëhet fjalë për një faj më përgjithësues. Lk e lë jashtë apelimin në bashkësi.

17,5-10 Kjo përmbledhje është vijueshmëri e një arsyetimi logjik *a fortiori*. Nëse me atë pak fe për të cilën rënkoni, ju mund të arrini të pamundurën, sa më tepër do mund ta përmbushni detyrën tuaj prej shërbëtori të thjeshtë, duke gjetur në të, gjithë kënaqësinë pa kërkuar garanci të veçantë nga Mësuesi.

17,6 *Po të kishit fe....*: përkthim fj.fj. BJ ka: «Me fenë që keni, e madhe sa kokrra e sinapit, po t'i thonit këtij mani: "Shkulu me gjithë rrënjë dhe mbillu në det", ai do t'ju dëgjonte». – Lk nuk konsideron fenë ideale që duhet pasur (sikurse Mt dhe Mk), po atë që apostujt kanë në të vërtetë.

17,8 Krahaso me këtë normë njerëzore paradoksin ungjillor (Lk 12,37; 22,27; Gjn 13,1-16).

darkën, ngjeshu e më shërbe sa të ha e të pi unë njëherë e pastaj ha
e pi edhe ti!?" 9A thua do ta falënderojë shërbëtorin pse zbatoi çka iu
urdhërua? 10Po kështu edhe ju, kur të kryeni gjithçka ju qe urdhëruar,
Jb 22,3; 35,7 thoni: "Jemi vetem shërbëtorë jo të domosdoshëm. Bëmë vetëm atë që
patëm detyrë të bëjmë"».

Shërimi i dhjetë të gërbulurve

Lk 9,51+ 11Duke udhëtuar për Jerusalem, kaloi nëpër Samari e Galile. 12Kur
hyri në një fshat [i] dolën para dhjetë të gërbulur. Ata zunë vend larg
Lev 13,45-46 13e filluan të bërtasin: «Jezus, Mësues, ki dhimbë për ne!». 14Kur i
Mt 8,4; Mk 1,44; pa u tha: «Shkoni e paraqituni priftërinjve!». E ndodhi që, ndërsa po
Lk 5,14; Lev 14,1-32 shkonin, u pastruan. 15Njëri prej tyre, si pa se u shërua, u kthye duke
Lk 2,20+ e lëvduar Hyjin me zë të madh. 16Ra përmbys para këmbëve të Jezusit
9,35+; 10,33 dhe iu falënderua. E ky ishte samaritanas. 17Jezusi mori fjalën e tha:
«Po a nuk u pastruan të dhjetët? Ku janë nëntë tjerët? 18A nuk u gjet
asnjë që të kthehet e t'i japë lavdi Hyjit, përveç këtij të huaji? 19Çohu
Mt 8,10+ e shko - i tha - feja jote të shpëtoi!».

Ardhja e Mbretërisë së Hyjit

Mt 4,17+ 20I pyetur prej farisenjve: «Kur do të vijë Mbretëria e Hyjit?». Ai u
përgjigji: «Mbretëria e Hyjit nuk vjen në mënyrë të dukshme, 21as nuk
Mt 3,2 do të mund të thuhet: "Qe këtu!", ose: "Qe atje!". Porse, ja, Mbretëria
e Hyjit është mes jush!».

Dita e Birit të njeriut

Mt 13,17+ 22Atëherë u tha nxënësve të vet: «Do të vijë koha, kur do të dëshironi
Mt 8,20+ ta shihni një ditë të vetme të Birit të njeriut, por nuk do ta shihni.
‖Mk 13,21; 23Do t'ju thonë: "Qe, këtu është! Qe, atje!". Mos shkoni as mos i ndiqni!
‖Mt 24,23.26-27

17,9 *çka iu urdhërua:* pyetja e Jezusit mbetet e hapur, duke krijuar një dykuptimësi që të bën të mendosh për diçka përtej së drejtës për mirënjohjen e Mësuesit: a do të fitohet dashamirësia e tij vetëm pas përmbushjes së detyrës? Apo ajo e shoqëron që nga fillimi?

17,10 *Jemi vetem shërbëtorë jo të domosdoshëm:* BJ përkthen më saktë «jemi thjesht shërbëtorë», ky cilësim (gr. *achreioi*) përcakton statusin e tyre si shërbëtorë dhe jo dispozitat e tyre morale (krh. 2Sam 6,22 LXX).

17,11 Për të arritur në luginën e Jordanit dhe për të zbritur deri në Jerihon (Lk 18,35), prej nga do të ngjitet për në Jerusalem.

17,21 *Mbretëria e Hyjit është mes jush:* tamam si një realitet tashmë në veprim. Përkthehet edhe: «brenda jush», gjë që nuk del qartë në këtë kontekst.

17,22-37 Kjo ligjëratë është karakteristike e Lk, i cili ka bërë një dallim të prerë në parashikimet e Jezusit, mes asaj që lidhet me rrënimin e Jerusalemit (Lk 21,6-24) dhe asaj që i referohet rikthimit të lavdishëm të Jezusit në fund të botës (Lk 17,22-37). – Disa pjesë të kësaj ligjërate hasen në ligjëratën e madhe eskatologjike të Mt 24,5-41, i cili ka ndërthurur këtu, sikurse edhe në pjesë të tjera (krh. Lk 10,1+; 11,39+), dy burime që Lk i ka ndarë (krh. Mt 24,1+). – «Ditë» është më biblike («Dita e *JHWH*», krh. Am 5,18+) se termi i Mt 24,3, «Paruzia» (Ardhje), e cila është marrë nga fjalori helenistik (krh. 1Kor 1,8+).

[24]Sepse, sikurse vetëtima që vetëton në njërin skaj e ndrit deri në skajin tjetër të qiellit, ashtu do të jetë edhe Biri i Njeriut [Ditën e tij]. Lk 9,22+
[25]Por, më parë i duhet të vuajë shumë e të përbuzet prej kësaj breznie.
[26]Dhe, siç ndodhi në kohën e Noehit, po ashtu do të ngjajë edhe në ditët e Birit të njeriut: ‖Mt 24,37-39; Zan 6-8
[27]njerëzit hanin, pinin, merrnin gra e merrnin burra deri atë ditë kur Noehi hyri në arkë. Atëherë erdhi përmbytja e i fshiu të gjithë.
[28]Po ashtu, siç ndodhi në kohën e Lotit: sodomasit Zan 19,1-29
hanin, pinin, blenin, shitnin, mbillnin, ndërtonin,
[29]por, atë ditë, kur Loti doli prej Sodomës, ra zjarr e sulfur prej qiellit e i zhbiu të gjithë.
[30]Ashtu do të ngjajë atë ditë, kur Biri i njeriut të dëftohet ashtu siç
është në të vërtetë. [31]Atë ditë, kush të ndodhë mbi pullaz e sendet t'i ‖Mt 24,17-18;
ketë në shtëpi, të mos zbresë t'i marrë. E kush të gjendet në fushë, ‖Mk 13,15-16; 21,21
të mos kthehet prapa. [32]Le t'ju kujtohet gruaja e Lotit! [33]Kushdo që Zan 19,26
të mundohet ta ruajë jetën e vet, do ta humbasë, e kush ta humbasë, ‖Mt 10,39; ‖Gjn 12,25;
do ta ruajë. [34]Unë po ju them: atë natë, prej dyve që do të jenë në Lk 9,24
të njëjtin shtrat, njëri do të merret e tjetri do të lihet. [35]Dy gra që ‖Mt 24,40-41
do të bluajnë së bashku, njëra do të merret e tjetra do të lihet». [36]
[37]Atëherë e pyetën: «Ku, o Zotëri?». «Ku të jetë kufoma - u përgjigji -
aty do të mblidhen edhe shqiponjat». ‖Mt 24,28

Shëmbëlltyra e gruas së vejë dhe e gjykatësit

Lk 11,5-8

18 [1]U tregoi edhe shëmbëlltyrën se si duhet të lutemi gjithmonë 11,9+; 1Sel 5,17+
e kurrë të mos pushojmë. [2]Ai tha: «Ishte në një qytet një
gjykatës që Hyjin nuk e druante e për njerëz nuk e çante
kokën. [3]Po në atë qytet ishte edhe një grua e vejë, e cila shkonte shpesh
tek ai dhe i lutej: "Ma jep të drejtën ndaj kundërshtarit tim!". [4]Por ai
s'qe në kujdes për një kohë të gjatë. Dikur tha vete më vete: "Edhe pse
s'e druaj Hyjin e për njerëz nuk e nxej kryet, megjithatë, [5]pasi kjo grua
e vejë po më trazon, do t'ia jap të drejtën që të mos vijë më të më mërzisë
prore"». [6]Zotëria vazhdoi: «Dëgjoni ç'thotë gjykatësi i padrejtë! [7]Vallë,
Hyji a nuk do t'ua japë të drejtën të zhgjedhurve e vet që i kërkojnë Zb 6,9-11; Sir 35,15
ndihmë ditë e natë? Po a do të vonojë ndoshta me çështjen e tyre? [8]Unë

17,22 *do të dëshironi ta shihni një ditë të vetme të Birit të njeriut:* nxënësit do të dëshirojnë të shohin jo edhe aq një prej ditëve të ekzistencës së tij tokësore apo të sodisin ditën e parë të dëftimit të tij të lavdishëm, por të shijojnë vetëm një prej ditëve që do të vijojnë.

17,26 *në ditët e Birit të njeriut:* në epokën e shfaqjes së tij të lavdishme.

17,36 BF dhe BJ, me neovulg. lëne jashtë rr 36: «Dy do të jenë në arë: njëri do të merret e tjetri do të lihet» (krh. Mt 24,40), ndërsa Vulg. me D e shtojnë këtu.

18,1 *të lutemi gjithmonë:* mendim e fjalë tipike të Palit (krh. Rom 1,10; 12,12; 1Sel 5,17+).

18,7 Tek Sir 35,18-19, prej nga duket se frymëzohet ky rresht, thuhet se Hyji nuk do të presë e nuk do të vonojë për t'u sjellë drejtësinë të varfërve të shtypur; ndërsa këtu thuhet se ai ka durim. Ndoshta kjo përshtatje pasqyron shqetësimin për të shpjeguar vonesën e Paruzisë; krh. një qëndrim analog tek 2Pjt 3,9; Zb 6,9-11.

Mt 24,12; 8,10+ po ju them: do të ngrihet me nxitim për t'u dhënë të drejtën atyre! Por, kur të vijë Biri i njeriut, a thua do të gjejë fe mbi tokë?».

Shëmbëlltyra e fariseut dhe e tagrambledhësit

Lk 16,15; Mt 6,1; 23,28 [9]Ju tregoi edhe këtë shëmbëlltyrë për disa që e mbanin veten të drejtë e i përbuznin tjerët: [10]«Dy njerëz u ngjitën në Tempull për t'u lutur: njëri farise e tjetri tagrambledhës. [11]Fariseu, qiri në këmbë, lutej në vetvete kështu: "Të falënderoj, o Hyj, që nuk jam porsi njerëzit tjerë: cuba, të padrejtë, kurorëshkelës, ose - si ky tagrambledhës. [12]Agjëroj dy herë në javë, jap të dhjetën e krejt fitesës". [13]Kurse tagrambledhësi zuri vend në fund, nuk i bëhej as sytë t'i ngrejë drejtë qiellit, por rrihte kraharorin e vet e thoshte: "O Hyj, ma shlyejë fajin
‖Mt 23,12; =Lk 14,11 për mua mëkatarin!". [14]Unë po ju them: ky u kthye në shtëpinë e vet i shfajësuar e jo ai, sepse: kushdo krenohet, do të përvujtërohet, ndërsa kush përvujtërohet, do të lartësohet».

‖Mt 19,13-15; ‖Mk 10,13-16; Lk 9,47

Jezusi bekon fëmijët

[15]Disa ia binin edhe foshnjat që t'i bekonte. Nxënësit, kur i shihnin, ua ndalonin. [16]Jezusi i grishi fëmijët dhe tha: «Lini fëmijët të vijnë tek unë e mos ua ndaloni, sepse për të tillët është Mbretëria e Hyjit. [17]Përnjëmend po ju them: kush nuk e pranon Mbretërinë e Hyjit porsi fëmija, nuk do të hyjë në të».

‖Mt 19,16-22; ‖Mk 10,17-22 Lk 10,25-28

Bujari pasanik

[18]Një bujar i bëri këtë pyetje: «Mësues i mirë, çka duhet të bëj për të fituar jetën e pasosur?». [19]Jezusi i përgjigji: «Përse më thua i mirë? Dal 20,12-16; Lp 5,16-20 Askush s'është i mirë, përveç një Hyji të vetëm! [20]Urdhërimet i di: *Mos the kurorën! Mos vra! Mos vidh! Mos dëshmo rrejshëm! Ndero babën tënd dhe nënën!*». [21]Ai atëherë i tha: «Të gjitha këto i kam zbatuar që prej rinisë!». [22]Kur e dëgjoi, Jezusi i tha: «Të mungon vetëm edhe një
Lk 12,33+ gjë: shit gjithçka ke, ndajau skamnorëve e do të kesh visar në qiell! Atëherë eja e më ndiq!». [23]Ky, si e dëgjoi këtë fjalë, u trishtua, sepse ishte shumë i pasur.

‖Mt 19,23-26; ‖Mk 10,23-27

Rreziku i pasurisë

[24]Jezusi, kur e pa [se u trishtua], tha: «Sa vështirë e kanë pasanikët të hyjnë në Mbretërinë e Hyjit! [25]Më lehtë e ka devja të kalojë nëpër vrimën e gjilpërës se i pasuri të hyjë në Mbretërinë e Hyjit!». [26]Ata që

18,15-17 Këtu Lk rimerr fillin e tregimit 9,51+). të Mk, i cili e ka ndërprerë tek 9,50 (krh.

dëgjuan, i thanë: «Po kush atëherë do të mund të shëlbohet?». 27«Çka
s'mund të bëjnë njerëzit - u tha - Hyji mund ta bëjë».

Shpërblimi i premtuar

‖Mt 19,27-29;
‖Mk 10,28-30

28Atëherë foli Pjetri: «Ja, ne lamë gjithçka patëm e erdhëm pas
teje». 29Jezusi u tha nxënësve: «Për të vërtetë po ju them: nuk mund
të gjendet kund ai njeri që la për dashuri ndaj Mbretërisë së Hyjit, Lk 14,26+
shtëpinë ose gruan, ose vëllezërit ose prindërit ose fëmijët 30që të
mos marrë shumëfish edhe në këtë e në botën e ardhshme jetën e
pasosur».

Shpallja e tretë e Pashkëve

‖Mt 20,17-19;
‖Mk 10,32-34
Lk 9,51+; 2,38+

31Pastaj i mori me vete të Dymbëdhjetët dhe u tha: «Ja po ngjitemi
në Jerusalem dhe do të plotësohen të gjitha që u shkruan nga profetët
për Birin e njeriut: 32sepse do t'u dorëzohet paganëve, të cilët do ta 9,22+
vënë në lojë, do ta salvojnë e do ta pështyjnë, 33e, pasi ta frushkullojnë,
do ta vrasin. Ai veç do të ngjallet të tretën ditë». 34Por ata s'morën Mk 4,13+
vesh asgjë çka u tha. Këto fjalë për ta ishin fshehtësi e nuk kuptonin
çka Jezusi u thoshte.

Shërimi i të verbërit prej Jerihos

‖Mt 20,29-34;
‖Mk 10,46-52

35Kur Jezusi po i afrohej Jerihos, një lypës ishte ulur në një skaj
të rrugës e po lypte. 36Kur dëgjoi se po kalonin shumë njerëz, pyeti
ç'është. 37Ata i thanë: «Po kalon këndej Jezusi prej Nazaretit». 38Ai Mt 2,23+
zuri të bërtasë: «Jezus, Biri i Davidit, ki mëshirë për mua!». 39Ata që Mt 9,27+
ecnin përpara i bërtitnin të heshtte, por ai bërtiti edhe më të madhe:
«Biri i Davidit, ki mëshirë për mua!». 40Jezusi zuri vend dhe urdhëroi
t'ia sillnin para. Kur ky u afrua, Jezusi e pyeti: 41«Çka dëshiron të bëj
për ty?». Ai përgjigji: «Zotëri, që të shoh». 42«Shih! - i tha Jezusi - Të Mt 8,10+
shpëtoi feja jote!». 43Atij i erdhi aty për aty drita e syve dhe u nis pas
tij duke i dhënë lavdi Hyjit. Edhe populli mbarë, kur pa këtë mrekulli, Lk 2,20+
i dha lavdi Hyjit.

Jezusi dhe Zakeu

19 1Jezusi hyri në Jeriho dhe po kalonte nëpër qytet. 2Dhe,
ja, një njeri që quhej Zake. Ky ishte kryetagrambledhës Mt 5,46+
dhe pasanik. 3Dëshironte të shihte kush është Jezusi, por
nuk mundte prej popullit, sepse ishte me shtat i vogël. 4U lëshua vrap

18,30 *që të mos marrë:* shtesë: «si shpërblim».

18,31 *nga profetët:* Lk pohon shpesh se Mundimi është parathënë nga profetët (Lk 24,25.27.44; Vap 2,23+; 3,18.24+; 8,32-35; 13,27; 26,22v).

përpara, shkoi e hipi në një fik për ta parë sepse andej do të kalonte.
5Kur Jezusi erdhi në atë vend, shikoi përpjetë dhe i tha: «Zake, zbrit
shpejt! Sot duhet të qëndrojë në shtëpinë tënde!». 6Ai zbriti me nxitim
Lk 1,14+ dhe e pranoi plot gëzim. 7Të gjithë ata që panë, filluan të nynykasin:
5,30; 15,2 «Ktheu të rrijë te një mëkatar!». 8Zakeu u ngrit në këmbë dhe i tha
12,33+ Zotërisë: «Qe, Zotëri, gjysmën e pasurisë po ua jap skamnorëve, e,
2Sam 12,6 nëse ia kam bërë ndokujt ndonjë të padrejtë, ia kthej katërfish!»
Mt 21,31 9Atëherë Jezusi i tha: «Sot i erdhi kësaj shtëpie shëlbimi, sepse edhe
Lk 15,6.9.24.32 ky është bir i Abrahamit. 10Prandaj, Biri i njeriut erdhi ta kërkojë e ta
shëlbojë atë që pati humbur».

‖Mt 25,14-30 **Shëmbëlltyra e dhjetë monedhave të arta**

11Ndërsa ata po e dëgjonin, ai shtoi shëmbëlltyrën për arsye se
Lk 2,38+ mendonin se do të vinte Mbretëria e Hyjit aty për aty, pse Jezusi ishte
Mk 13,34 afër Jerusalemit. 12Tha, pra: «Një njeriu prej familjes bujare iu desh të
shkojë në një vend të largët për të marrë në dorëzim mbretërinë e vet e
pastaj të kthehej. 13I thirri dhjetë shërbëtorët e vet, u dha dhjetë mna
dhe u tha: "Tregtoni derisa të kthehem!". 14Por bashkëqytetarët e tij
Ps 2,2v; Gjn 19,15.21 e urrenin dhe dërguan pas tij përfaqësues për të thënë: "Nuk duam
që ky të mbretërojë mbi ne". 15Kur ai u kthye, pasi e mori në dorëzim
mbretërinë, urdhëroi t'ia sjellin shërbëtorët, të cilëve u kishte dhënë
të hollat, për të parë sa kishin fituar. 16Doli i pari dhe tha: "Zotëri,
mnaja jote dha dhjetë mna". 17Ai i përgjigji: "Të lumtë, shërbëtor i
mirë! Pasi qe besnik në një send kaq të vogël, sundo mbi dhjetë
qytete!". 18Erdhi edhe i dyti e tha: "Zotëri, mnaja jote dha edhe pesë
mna". 19"Sundo - i tha edhe këtij - edhe ti mbi pesë qytete!". 20Atëherë
erdhi një tjetër e tha: "Zotëri, qe mnaja jote! E ruajta të mbështjellë
në rizë. 21U frikësova prej teje sepse je njeri i rreptë: merr çka nuk
depozitove, korr çka nuk mbolle". 22Ai i përgjigji: "Të dënoj shi prej

19,8 *katërfish:* ligji judaik e parashikonte vetëm në një rast kthimin e katërfishit (Dal 21,37); ligji romak e kishte përcaktuar për të gjitha vjedhjet e dukshme *(furta manifesta).* Zakeu e ndjen tek vetja këtë detyrim për të gjitha të këqijat që ka shkaktuar.

19,9 *shëlbimi…: pavarësisht nga* profesioni i tij që ishte i përçmuar. Asnjë gjendje nuk është në mospërputhje me «shëlbimin» (krh. Lk 3,12-14). – Ishte cilësia e «bijve të Abrahamit» që i jepte Judenjve të gjitha privilegjet e tyre (krh. Lk 3,8; Rom 4,11v; Gal 3,7v).

19,11-27 Me gjithë dallimet e konsiderueshme që ndajnë shëmbëlltyrën e mnave nga ajo e talentave (Mt 25,14-30), pjesa më e madhe e ekzegjetave është për identitetin, duke pasur parasysh që secili prej ungjilltarëve ka modifikuar dhe zhvilluar sipas dëshirës, temën e fillimit. Duket gjithashtu se tek Lk duhen dalluar dy shëmbëlltyra të shkrira në një të vetme, ajo e mnave (rr 12-13.15-26) dhe ajo e preten - dentit për Mbretërinë (rr 12.14.17.19.27).

19,12 *mbretërinë:* aluzion i mundshëm për udhëtimin e Arkelaut në Romë në 4 para Kr., për të konfirmuar, në favor të vet, testamentin e Herodit të Madh. Disa Judenj e kishin ndjekur deri atje për të bllokuar kërkesën e tij (krh. rr 14).

fjalëve të tua, shërbëtor i keq! E dite se jam njeri i rreptë, që marr çka
nuk depozitova, korr çka nuk mbolla! [23]Pse nuk e depozitove paranë
time në bankë që, kur të kthehem, ta merrja bashkë me kamatë?".
[24]Atëherë u tha të pranishmëve: "Merrjani mnanë e jepjani atij që Lk 20,16
ka dhjetë!". [[25]Ata i thanë: "Zotëri, ai i ka dhjetë mna!"] [26]"Unë po
ju them se atij që ka, do t'i jepet edhe më shumë e atij që s'ka, do t'i ||Mt 13,12; ||Mk 4,25;
merret edhe ajo pakicë që ka. [27]Ndërkaq armiqtë e mi - ata që nuk më =Lk 8,18
deshën për mbret - sillni këtu dhe vritni para syve të mi!"». Ps 2,9; Lk 20,16

V. MISIONI I JEZUSIT NË JERUSALEM

Jezusi hyn kremtorisht në Jerusalem

||Mt 21,1-11;
||Mk 11,1-11;
||Gjn 12,12-16
Lk 9,51+; 2,38+

[28]Si i tha këto, vazhdoi rrugën përpara duke u ngjitur në Jerusalem.
[29]Kur iu afrua Betfages dhe Betanisë, përngjat malit që quhet i
Ullinjve, i dërgoi dy nxënës [30]dhe u tha: «Shkoni në fshat që është
kundruall. Sa të hyni në të, do ta gjeni një gomar të lidhur, në shpinë
të të cilit ende askush nuk hypi. Zgjidhnie dhe binie! [31]Nëse ndokush
ju pyet: "Pse po e zgjidhni?" thoni kështu: "Po i duhet Zotërisë!"». [32]Të
dërguarit shkuan dhe gjetën ashtu si u kishte thënë. [33]Ndërsa ata po
e zgjidhnin gomarin, të zotët e gomarit u thanë: «Pse po e zgjidhni
gomarin?». [34]Ata u gjegjën: «Po i duhet Zotërisë».
[35]Dhe e sollën te Jezusi dhe, pasi i vunë petkat e veta mbi gomar, i
ndihmuan të hypë edhe Jezusi. [36]Dhe, ndërsa ai ecte kështu përpara,
njerëzit shtronin udhës petkat e veta. [37]Ishte tashmë afër teposhtës së
Malit të Ullinjve, kur qe, tërë ajo mori nxënësish, filloi plot gëzim e 1,14+
me zë të lartë të lëvdojë Hyjin për të gjitha veprat e madhërueshme që 2,20+; 4,15+
kishte parë [38]dhe thoshte: Gjn 12,18

«Qoftë bekuar ai që vjen Ps 118,26
mbret - *në emër të Zotit!*
Në qiell paqe, Lk 2,14
lavdi në më të lartin qiell!».

[39]Atëherë i thanë disa farisenj që ishin në popull: «Mësues, qortoj Mt 21,14-16
nxënësit e tu!». [40]Ai u përgjigji: «Unë po ju them: nëse këta do të Hab 2,11
heshtin, gurët do të klithin!».

Vajtimi mbi Jerusalemi

Lk 13,34-35

41Kur u afrua dhe e pa qytetin, qau mbi të 42e tha: «O po ta kuptoje
edhe ti në këtë ditë çka ta sjell ty paqen! Por tashti është e fshehur
për sytë e tu! 43E do të vijë dita, kur armiqtë e tu do të rrethojnë me
llogore, do të bëjnë rrethim e do të shtrëngojnë nga çdo anë. 44Do të
Lk 12,54-56 përplasin për tokë ty e fëmijët e tu në ty dhe s'do të lanë në ty as gur
Lk 1,68 mbi gur, sepse nuk e bëre për send kohën kur Hyji erdhi të ndihmojë».

Dëbimi i tregtarëve nga Tempulli

||Mt 21,12-13; ||Mk 11,15-17; ||Gjn 2,14-16

45Kur hyri në Tempull, zuri t'i dëbojë jashtë shitësit. 46U tha:
«Shkrimi shenjt thotë:

Is 56,7 Jer 7,11

Shtëpia ime duhet të jetë shtëpi urate
e ju e bëtë shpellë cubash!».

Mësimi në Tempull

Lk 21,37; 22,53; Gjn 18,20 ||Mk 11,18; Lk 11,53+ 4,15+

47Çdo ditë mësonte në Tempull. Kryepriftërinjtë dhe skribët
kërkonin mënyrën si ta vritnin, gjithashtu edhe krerët e popullit 48por
s'i gjetën assesi mënyrën, sepse mbarë populli e dëgjonte i rrëmbyer
prej fjalëve të tija.

Çështja e autoritetit të Jezusit

||Mt 21,23-27; ||Mk 11,27-33

20 1Një ditë, ndërsa Jezusi po e mësonte popullin në Tempull
dhe po shpallte Ungjillin, iu afruan kryepriftërinjtë dhe
skribët bashkë me krerët e popullit 2e i thanë: «Na trego
me ç'pushtet i bën këto punë? Dhe kush është ai që ta dha ty këtë
pushtet?». 3«Edhe vetë do t'ju pyes diçka - u përgjigji - Më tregoni:
4Pagëzimi i Gjonit a ishte prej Qiellit apo prej njerëzve?». 5Ata bënë vete
me vete këtë arsyetim: «Nëse themi: "prej Qiellit", do të na përgjigjet:
"Përse atëherë nuk i besuat?". 6Nëse themi: "prej njerëzve", mbarë
populli do të na vrasë me gurë, sepse është plotësisht i bindur se Gjoni
është profet». 7Prandaj i përgjigjën se nuk e dinin prej kah ishte. 8Edhe

19,42 *çka ta sjell ty paqen:* bëhet fjalë për paqen mesianike (krh. Is 11,6+; Oz 2,20+).

19,43-44 Ky orakull i mbushur plot me reminishenca biblike (të dukshme sidomos në tekstin grek: rr 43: krh. Is 29,3; 37,33; Jer 52,4-5; Ez 4,1-3; 21,27[22]; rr 44: krh. Oz 10,14; 14,1; Nah 3,10; Ps 137,9) kujton rrënimin e Jerusalemit në vitin 587 para Kr. dhe akoma më shumë atë të vitit 70 pas Kr., duke mos përshkruar, veç të tjerash, asnjë nga pjesët e tij karakteristike. Pra nga ky tekst nuk mund të thuhet se ai tashmë kishte ndodhur (krh. Lk 17,22+; 21,20+).

20,1 Nga Lk 20,1 deri Lk 21,5, Lk ndjek Mk shumë nga afër. Ai e lë jashtë veprimin simbolik të fikut të tharë (Mk 11,12-14.20-25), që e ka zëvendësuar me shëmbëlltyrën e fikut të pafrytshëm (Lk 13,6-9); ai lë jashtë edhe ligjëratën mbi urdhërimin e parë (Mk 12,28-34), që e kishte marrë më parë nga një tjetër burim (Lk 10,25-28).

Jezusi u përgjigji: «As unë s'po ju them me ç'pushtet i bëj këto punë».

Shëmbëlltyra e vreshtarëve vrastarë

||Mt 21,33-46; ||Mk 12,1-12 Is 5,1+

9Atëherë zuri t'i tregojë popullit këtë shëmbëlltyrë: «Një njeri mbolli një vresht, ua dha vreshtarëve përgjysmë dhe u nis në rrugë për një kohë të gjatë. 10Kur erdhi koha, dërgoi një shërbëtor te vreshtarët për t'i dhënë pjesën e prodhimit të vreshtit. Por vreshtarët e rrahën shërbëtorin dhe e nisën duarthatë. 11Atëherë ai dërgoi një shërbëtor tjetër. Por ata edhe atë e rrahën, e çnderuan dhe e përcollën duarthatë. 12Dërgoi edhe të tretin. Mirëpo ata edhe atë e plagosën dhe e dëbuan jashtë. 13Atëherë i zoti i vreshtit tha: "Çka të bëj? Po e dërgoj djalin tim - djalin e dishirit. Ndaj tij, të paktën, do të kenë nderim!". 14Por vreshtarët, kur e panë, zunë të pleqërojnë ndër vete e thanë: "Ky është trashëgimtari. Ta vrasim që pasuria të na mbesë neve!". 15E qitën jashtë vreshtit dhe e vranë. Ç'do t'u bëjë, tani, i zoti i vreshtit? 16Do të vijë e do t'i vrasë vreshtarët e vreshtën do t'ua japë tjerëve». Ata, kur e dëgjuan, thanë: «Prite, Zot!». 17Por Jezusi i përshkoi me shikim dhe u tha: «Po ç'vështrim, pra, ka fjala e Shkrimit shenjt:

Guri që e qitën jashtë përdorimit ndërtuesit
erdhi e u bë guri i këndit? Ps 118,22

18Kushdo që bie mbi atë gur do të thërmohet e mbi kë të bjerë ai, do ta dërmojë». 19Skribët e kryepriftërinjtë aty për aty dëshironin të vënë dorë në të, por e dronin popullin. Fort mirë e morën vesh se për ta e tregoi këtë shëmbëlltyrë. Lk 11,53+

Tatimi duhet t'i paguhet Cezarit

||Mt 22,15-22; ||Mk 12,13-17

20Dhe filluan ta përgjojnë me kujdes, andaj dërguan spiunë. Këta të paraqiteshin si njerëz të mirë me qëllim që ta zënë në fjalë për t'ia dorëzuar zyrës së mbarështuesit të drejtësisë e pushtetit të qeveritarit. 21Këta edhe e pyetën: «Mësues, e dimë se flet të drejtën - ti nuk i mban krah askujt, por mëson udhën e Hyjit pa zhibla. 22A kemi leje t'ia paguajmë Cezarit tatimin apo jo?». 23Jezusi e hetoi dredhinë e tyre e u tha: 24«Ma tregoni denarin...! Fytyrën dhe mbishkrimin e kujt ka?». Ata i përgjigjën: «Të Cezarit!». 25«Jepni, pra - u tha - Cezarit çka i përket Cezarit, kurse Hyjit jepni çka i përket Hyjit!». 26Nuk mundën ta zënë në fjalë para popullit, por, të habitur prej përgjegjes së tij, heshtën.

Çështja e ringjalljes

||Mt 22,23-33; ||Mk 12,18-27

27Mandej iu paraqitën disa saducenj. Saducenjtë thonë se nuk do

të ngjallen të vdekurit. Ata i bënë këtë pyetje: 28«Mësues, Moisiu
Lp 25,5+ na urdhëroi: "Nëse ndokujt i vdes vëllai i martuar e nuk lë fëmijë, i
vëllai le ta marrë gruan e tij dhe le t'i lindë trashëgimtarë". 29Tashti,
ishin shtatë vëllezër. I pari u martua e vdiq pa fëmijë. 30Edhe i dyti
31edhe i treti e mori atë e kështu me radhë të shtatët nuk lanë fëmijë
e vdiqën. 32Në fund vdiq edhe gruaja. 33Tashti, kjo grua, në ringjallje,
gruaja e të cilit do të jetë, sepse të shtatët e patën grua?». 34Jezusi u
Fil 3,11 përgjigji: «Bijtë e kësaj bote marrin gra ose burra. 35Kurse, ata që u
gjetën të denjë të kenë pjesë në atë botë e në ringjallje të të vdekurve,
as s'marrin gra as s'marrin burra. 36Ata as që mund të vdesin më:
janë porsi engjëjt e, me që janë bij të ngjallies, janë bijtë e Hyjit. 37E
se të vdekurit do të ringjallen vetë Moisiu e shënoi në fragmentin mbi
Dal 3,6 kaçubën, në të cilin e quan Zotin *Hyji i Abrahamit, Hyji i Izakut, Hyji*
Rom 6,10-11; *i Jakobit.* 38Hyji nuk është Hyj i të vdekurve, por i të gjallëve, sepse
Gal 2,19 të gjithë për të jetojnë». 39Atëherë disa skribë u përzinë në bisedë e
‖Mt 22,46; ‖Mk 12,34 thanë: «Mësues, mirë the!». 40S'patën më guxim të rragaten me të për
asgjë.

‖Mt 22,41-45; ‖Mk 12,35-37
Çështja rreth Birit të Davidit

41Por ai i pyeti ata: «Si mund të thuhet se Mesia është biri i Davidit?
42Kurse vetë Davidi në librin e Psalmeve thotë:

Ps 110,1
I tha Zoti Zotit tim
rri në të djathtën time
43*derisa t'i vë armiqtë e tu*
shtrojë të këmbëve të tua!

44Davidi, pra, e quan Zot, si atëherë mund t'i jetë bir?».

‖Mt 23,6-7; ‖Mk 12,38-40
Qortimi i hipokrizisë së skribëve

45U tha nxënësve [të vet] para mbarë popullit: 46«Ruajuni prej
skribëve të cilëve u ka ëndja të shëtisin në petka të gjata e të kërkojnë
=Lk 11,43 t'i përshëndesin njerëzit nëpër sheshe, të zënë selitë e para nëpër
sinagoga, kryet e vendit në gosti; 47përlajnë shtëpitë e vejushave e
këndej bëjnë lutje të gjata për sy e faqe. Këta do të gjykohen shumë
më ashpër».

20,34 *Bijtë e kësaj bote:* semitizëm: ata që i përkasin kësaj bote.
20,35 *në ringjallje të të vdekurve:* këtu bëhet fjalë vetëm për ringjalljen e të drejtëve.
20,36 *e rifituan jetën me ringjallje:* fj.fj.: «bijtë e ringjalljes», semitizëm: të ringjallur.
20,39 *disa skribë:* skribët, shumica farisenj, besonin në ringjalljen prej të vdekurve (krh. Vap 23,6-9).

Dhurata e vejushës

‖Mk 12,41-44

21 [1]Jezusi shikoi dhe pa se si të pasurit po hodhnin dhuratat
e veta në arkëzën e lëmoshës. [2]Pa edhe një grua të vejë,
skamnore ku hodhi dy lepta [3]dhe tha: «Për të vërtetë, po
ju them: kjo vejushë skamnore hodhi më shumë se të gjithë. [4]Sepse të
gjithë tjerët qitën ndër dhurata aq sa u tepron prej pasurisë, kurse ajo
qiti prej skamit të vet gjithçka pati për jetesë».

Fjalimi mbi shkatërrimin e Jerusalemit. Hyrje

‖Mt 24,1-3;
‖Mk 13,1-4

[5]Kur disa po flisnin për Tempullin se si është i stolisur me gurë të
bukur e me dhurata kushtimore, Jezusi tha: [6]«Do të vijë dita, kur,
ndër të gjitha këto që po shikoni nuk do të mbetet as gur mbi gur pa
u rrënuar».

Shenjat dhe salvimet

‖Mt 24,4-14;
‖Mk 13,5-13

[7]E pyetën: «Mësues, kur do të ndodhë kjo dhe cila do të jetë shenja
se këto po fillojnë të ngjajnë?».
[8]«Ruajuni - u përgjigji - të mos t'ju gënjejnë! Sepse shumë do të vijnë
nën emrin tim e do t'ju thonë: "Unë jam!", dhe: "U afrua koha!". Mos
shkoni pas tyre! [9]E kur të dëgjoni të flitet për luftëra e për kryengritje,
mos u frikësoni! Sepse të gjitha këto do të ndodhin më parë, por as Dan 2,28
atëherë nuk është menjëherë mbarimi».
[10]Atëherë u tha: «Do të ngrihet një komb kundër një kombi tjetër, Is 19,2; 2Kro 15,6
një mbretëri kundër një mbretërie tjetër, [11]do të ndodhin termete të
mëdha, në vende të ndryshme uri e murtaja, do të ngjajnë dukuri
të përfrigueshme dhe shenja të mëdha nga qielli. [12]Mirëpo, para se
të ndodhin të gjitha këto, do të vënë dorë në ju e do t'ju salvojnë; do ‖Mt 10,17-22;
t'ju dorëzojnë në sinagoga e në burgje, do t'ju qesin para mbretërve Gjn 15,20; 16,1-2
e para qeveritarëve për shkak të emrit tim. [13]Kjo do t'ju japë rast të Lk 12,11v
jepni dëshmi. [14]Mbani mend: s'keni nevojë që më parë ta përgatitni
mbrojtjen tuaj, [15]sepse unë do t'ju jap zotësinë e fjalës dhe urtinë,
të cilën s'do të mund ta kundërshtojë as t'i bëjë ballë asnjë nga Vap 6,10
kundërshtarët tuaj. [16]Do t'ju padisin madje edhe prindërit, vëllezërit,
farefisi e miqtë dhe disa prej jush do t'i vrasin. [17]Të gjithë do t'ju
urrejnë për shkak të emrit tim. [18]Porse, as një fije floku s'do t'ju bjerë Lk 12,7; Mt 10,30

21,5-7 Tek 17,22-37, Lk, duke ndjekur një prej burimeve të veta, kishte folur për rikthimin e lavdishëm të Jezusit në fund të kohërave. Këtu, sikurse edhe tek Mk, të cilin ai e ndjek dhe e ndërthur me një burim tjetër, trajton shkatërrimin e Jerusalemit, pa e përzier me fundin e kohërave siç vepron Mt (krh. Mt 24,1+; Lk 19,44+).

21,15 *unë:* këtu Lk ia atribuon Jezusit nismën që Mt 10,20; Mk 13,11; Lk 12,12 ia ka rezervuar Shpirtit të Atit (Mt) ose Shpirtit të Shenjtë (Mk e Lk) (krh. Vap 6,10; Gjn 16,13-15).

Heb 10,36.39 prej kresë! 19Me qendresën tuaj do ta shpëtoni jetën tuaj.

‖Mt 24,15-20; ‖Mk 13,14-18

Rrethimi

20Kur të shihni se ushtria e rrethoi Jerusalemin, dijeni se shkatërrimi i tij është afër! 21Kush të gjendet atëherë në Jude, le të ikë në male! Kush të gjendet në Jerusalem, le të dalë prej tij! Kush të
Oz 9,7 ndodhë në fushë, të mos kthehet në qytet! 22Sepse ato do të jenë ditë hakmarrjeje që të plotësohet gjithçka tha Shkrimi shenjt.

‖Mt 24,21; ‖Mk 13,19

Katastrofa dhe koha e paganëve

23Vaj në ato ditë për gratë shtatzëna e me fëmijë në gji, sepse do të
Rom 1,18+ jetë mjerim i madh mbi tokë dhe hidhërim kundër këtij populli! 24Do të bien të vrarë nga tehu i shpatës, do t'i çojnë sklleër ndër të gjithë
Lp 28,64; Vap 11,2 popujt. Kurse Jerusalemin do ta shkelin paganët derisa të zgjasë koha
Dan 12,7 e paganëve.

‖Mt 24,29-30; ‖Mk 13,24-26

Katastrofat kozmike dhe dëftimi i lavdishëm i Birit të njeriut

25Do të ketë shenja në diell, në hënë e në yje. Mbi tokë popujt do të
Ps 65,8v gjenden ngushtë, të tmerruar prej gjëmës së detit e prej valëve të tija.
26Njerëzve do t'u dalë shpirti prej frikës dhe pritjes ç'do të ndodhë me botën, sepse *trupat qiellorë do të lëkunden.*
Dan 7,13-14 27E atëherë *do ta shohin Birin e njeriut duke ardhur mbi re* me fuqi të madhe e me madhëri.
28Kur të fillojnë të ndodhin këto, drejtohuni dhe çojeni kryet lart
Heb 10,37 dhe dijeni se është afër çlirimi juaj!».

‖Mt 24,32-35; ‖Mk 13,28-31

Mësimi i fikut

29Pastaj u tregoi shëmbëlltyrën: «Vëreni fikun e të gjitha pemët.
30Kur të bulëzojnë edhe vetë e dini se vera është afër. 31Kështu edhe
Mt 16,28; Mk 9,1; Lk 9,27 ju, kur të shihni se po ndodhin këto, dijeni se Mbretëria e Hyjit është afër. 32Për të vërtetë po ju them: nuk do të kalojë kjo brezni derisa të

21,20 *ushtria e rrethoi Jerusalemin:* sikurse tek Lk 19,43-44, shprehjet janë biblike dhe nuk janë aspak përshkrime të bëra pas ngjarjes.

21,22 Ndoshta bëhet një aluzion për Dan 9,26v.

21,24 *koha e paganëve:* shih shtatëdhjetë vitet e Jer 25,11; 29,10; 2Kro 36,20-21; Dan 9,1-2, të rimarra në profecinë e shtatëdhjetë javëve të viteve të Dan 9,24-27, shifra simbolike e misterioze lidhur me kohën që Zoti u jep kombeve pagane për të ndëshkuar Izraelin fajtor, kohë pas së cilës do të vijë çlirimi i tij.

21,28 *çlirimi:* ose «shpërblimi»: term karakteristik i Palit (krh. Rom 3,24+).

21,31 *Mbretëria e Hyjit:* jo në shkallën e saj fillestare, tashmë të përuruar (Lk 17,21), por në shkallën e zhvillimit dhe pushtimit, që do të përurojë rënien e Jerusalemit (krh. Lk 9,27p).

ndodhin të gjitha. 33Qielli e toka do të zhduken, e fjalët e mia nuk do të bien poshtë.

Rrini gati

34Kini kujdes veten që zemrat tuaja të mos kalamenden prej grykësisë, prej shfrenisë e prej kujdesevet të jetës që ajo Ditë të mos ju vijë papritmas, 35sepse ajo ditë do të vijë porsi kurth mbi të gjithë banorët e tokës mbarë. 36Prandaj, rrini zgjuar e lutuni në çdo moment që të mund t'u shpëtoni të gjitha këtyre që do të ndodhin e të mund të qëndroni para Birit të njeriut».

Lk 17,26-30; 8,14
1Sel 5,3; Kish 9,12; Is 24,17v Ef 6,18 Zb 6,17

Ditët fundit të Jezusit

37Jezusi ditën mësonte në Tempull, atëherë dilte për të kaluar natën në malin që quhet i Ullinjve. 38Mbarë populli ngrihej heret në mëngjes e shkonte tek ai në Tempull për ta dëgjuar.

Lk 19,47+
Mt 21,17; Mk 11,11.19; Gjn 18,2

VI. MUNDIMI

Komploti kundër Jezusit dhe tradhëtia e Judës

22 1Ndërkaq po afroheshin të kremtet e [Bukëve] të Pabrume që quhen Pashkë. 2Kryepriftërinjtë dhe skribët kërkonin mënyrën se si ta vrisnin Jezusin, sepse e dronin popullin. 3Atëherë Satani hyri në Judën që quhet Iskariot, i cili ishte një nga të Dymbëdhjetët. 4Ai shkoi për të biseduar me kryepriftërinj e me krerët e rojës së Tempullit në ç'mënyrë t'ua shtinte në dorë. 5Ata u gëzuan dhe i premtuan t'i japin të holla. 6Juda pranoi. Që atëherë kërkonte rastin t'ua dorëzonte kur të mos ishte populli pranë.

‖Mt 26,2-5; ‖Mk 14,1-2; ‖Gjn 11,47-53
Lk 11,53+
‖Mt 26,14-16; ‖Mk 14,10-11; Lk 4,13; Gjn 13,2.27; Vap 5,3

Përgatitjet e Darkës së Pashkëve

7Erdhi dita e Bukëve të Pabrume, kur duhej të flijohej qengji i Pashkëve. 8Atëherë Jezusi dërgoi Pjetrin e Gjonin dhe u tha: «Shkoni e na bëni gati Darkën e Pashkëve». 9«Ku dëshiron ta bëjmë gati» - e

‖Mt 26,17-19; ‖Mk 14,12-16
Lk 8,51+

21,35 *do të vijë porsi kurth:* variant tjetër: «sepse do të bjerë si një rrjetë».

21,38 Kontakti letrar me Gjn 8,1-2 është i dukshëm. Pjesa mbi gruan e cila ka kryer kurorëthyerje (Gjn 7,53–8,11) që, për shumë arsye mund t'i atribuohet Lk, do të gjente këtu një kontekst të shkëlqyer.

22,1–23,56 Në tërë tregimin e Mundimit, Lk varet shumë më pak sesa më parë nga Mk. Përkundrazi ai ka shumë pika të përbashkëta me Gjonin; me siguri kishin të njëjtin burim.

22,2 Lk nuk tregon për lyerjen në Betani; ai e kishte paraqitur tashmë një fakt të ngjashëm në 7,36-50.

22,4 *krerët e rojës së Tempullit:* zyrtarë të policisë së Tempullit. Ata rekrutoheshin prej levitëve; krh. Vap 4,1.

pyetën ata. 10«Posa të hyni në qytet - u tha ai - do t'ju takojë një njeri
që mbart një katrovë me ujë. Shkoni pas tij. Në atë shtëpi që të hyjë
ai, 11thoni zotshtëpisë: "Mësuesi të çon fjalë: Ku është dhoma e bukës
në të cilën do të mund të ha me nxënësit e mi Darkën e Pashkëve?".
12Ai atëherë do t'jua tregojë në kat një sallon të madh të shtruar: aty
na bëni gati». 13Ata shkuan e gjetën ashtu si u tha dhe e përgatitën
Darkën e Pashkëve.

Darka e Pashkëve

12,49-50+ 14Kur erdhi koha, Jezusi u ul në tryezë e me të bashkë edhe apostujt.
Mt 8,11+ 15U tha: «Me gjithë shpirt kam pasur dëshirë të ha këtë Darkë të
Pashkëve bashkë me ju para se të pësoj, 16sepse juve po ju them: nuk
do ta ha më para se të marrë fund në Mbretërinë e Hyjit». 17Atëherë
‖Mt 26,29; ‖Mk 14,25 mori gotën, u falënderua e tha: «Merreni e ndajeni ndër veti! 18Vërtet,
unë po ju them se prej këtij çasti s'do të pi më fryt hardhie derisa të
mos vijë Mbretëria e Hyjit».

‖Mt 26,26-28; ‖Mk 14,22-24; ‖1Kor 11,23-25

Themelimi i Eukaristisë

19Pastaj mori bukën, u falënderua, e theu, ua dha e tha: «Ky është
korpi im që flijohet për ju. Bëni këtë në përkujtimin tim». 20E mori
Mt 26,28+ gjithashtu edhe kelkun, pasi u krye darka, e tha: «Ky kelk është
Besëlidhja e Re në gjakun tim që derdhet për ju».

‖Mt 26,20-25; ‖Mk 14,17-21; Gjn 13,21-30

Lajmërimi i tradhëtisë së Judës

Vap 2,23+ 21«Por, ja, dora e atij që po më tradhton është me mua në tryezë!
22Biri i njeriut njëmend po shkon ashtu siç u caktua, porse, i mjeri ai
njeri që po e tradhton!». 23Ata zunë ta pyesnin njëri tjetrin cili prej
tyre do të ishte ai që do ta bënte këtë gjë.

22,15 *U tha:* Lk ka përdorur traditën helenistike të një darke lamtumire të Mësuesit me nxënësit e vet. Fjalët e shqiptuara prej Jezusit gjatë Darkës, zënë tek Lk një vend më të rëndësishëm sesa tek Mt dhe Mk; bashkëbisedimet e Gjn 13,31–17,37 do të thellohen akoma më shumë. Duket se Lk i ka hartuar këto ligjërata nën ndikimin e asambleve eukaristike primitive.

22,16 *më para se të marrë fund:* fillimisht, ajo do të përmbushet me themelimin e Eukaristisë, vatër e jetës shpirtërore të Mbretërisë së themeluar prej Jezusit dhe, në fundin e kohërave, në mënyrë të plotë e qartazi.

22,17 *Atëherë mori gotën:* Lk bën një dallim mes Pashkëve dhe kelkut të rr 15-18, nga buka dhe kelku i rr 19-20, për të vendosur paralelisht ritin e vjetër të pashkëve judaike me ritin e ri të Eukaristisë së krishterë. Duke mos kuptuar këtë strukturë teologjike dhe duke u çuditur për gjetjen e dy kelqeve, disa dëshmitarë të lashtë kanë shmangur rr 20 dhe fundin e rr 19 (duke filluar që nga «që flijohet/derdhet për ju»).

22,19-20 Do të vihet re lidhja mes tekstit të Lukës me atë të Palit.

22,20 Mund të kuptohet: «që po jepet/derdhet» ose «që duhet të jepet/derdhet».

Rragatja rreth më të madhit

[24]Atëherë apostujt filluan të grinden ndër vete: cili prej tyre do të ishte më i madhi. [25]Jezusi u tha: «Mbretërit e paganëve sundojnë me ta si zotërues; madje ata që sundojnë mbi ta kërkojnë të quhen bamirës! [26]Ju s'guxoni të bëni ashtu! Përkundrazi, më i madhi ndër ju të jetë si të ishte më i riu, kurse kryetari, sikur të ishte ai që shërben. [27]Cili, në të vërtetë, është më i madh: ai që është në tryezë, apo ai që shërben? Vallë, a s'është ai që rri në tryezë? Tashti, unë jam ndër ju porsi ai që shërben.

=Lk 9,46
‖Mt 20,25-27; ‖Mk 10,42-45
Gjn 13,4-15

Shpërblimi i premtuar apostujve

[28]Ju jeni ata që, në provët e mia, qëndruat vazhdimisht me mua. [29]Prandaj, unë po jua lë trashëgim Mbretërinë ashtu si ma dha mua im Atë: [30]që të hani e të pini në tryezën timë në Mbretërinë time dhe të rrini në trone për të gjykuar dymbëdhjetë fiset e Izraelit.

Gjn 15,27; 6,66-68
Zb 2,26-28
Zb 3,20-21
‖Mt 19,28

Paralajmërimi i mohimit të Pjetrit

[31]Simon, Simon, qe, Satani kërkoi t'ju shoshë porsi grurin! [32]Por unë u luta për ty, që feja jote të mos mungojë. Por ti, kur të kthehesh, forcoj vëllezërit e tu». [33]«Zotëri - i tha Pjetri - jam gati të shkoj me ty edhe në burg edhe në vdekje!». [34]Jezusi i përgjigji: «Unë po të them, o Pjetër, se sot, nuk do të këndojë gjeli, para se ti të mohosh tri herë se më njeh!».

Jb 1,6+
Am 9,9
Mt 8,10+
Mt 16,19+; Gjn 21,15-17
Vap 21,13;
2Sam 15,20-21
‖Mt 26,31-35; ‖Mk 14,27-31; ‖Gjn 13,36-38

Çasti i luftimit vendimtar

[35]Dhe u tha: «Kur ju dërgova pa qese, pa strajcë e pa sandalet a u mungoi gjë?». «Asgjë!» - u përgjigjën ata. [36]Atëherë u tha: «Tani, kush ka qese, le ta marrë! Po ashtu edhe strajcën! E kush nuk ka shpatë, le t'i shesë petkat e veta e le ta blejë! [37]Sepse, unë po ju them: në mua

Lk 10,4
Mt 10,34; Lk 12,51

22,24-27 Lk këtu zhvendos, në një formë e cila diku tjetër është shumë e ndryshme, disa fjalë që Mt dhe Mk i vendosin pas pyetjes së bijve të Zebedeut (Mt 20,25-28; Mk 10,42-45). Në kontekstin e ri, këto mësime të Jezusit hedhin dritë mbi çeshtjet e përparësisë dhe shërbimit në tryeza, që duhet të trajtoheshin në asambletë e para liturgjike (krh. Vap 6,1; 1Kor 11,17-19; Jak 2,2-4).

22,31 *Simon, Simon:* disa kodike shtojnë: «Dhe Zoti tha».

22,32 *forcoj vëllezërit e tu:* kjo fjalë i dorëzon Pjetrit, në krahasim me apostujt e tjerë, një rol drejtues në fe. Parësia e tij, brenda gjirit të kolegjit apostolik, afirmohet më qartazi këtu, sesa tek Mt 16,17-19, ku ai thjesht mund të ishte zëdhënës apo përfaqësues i të Dymbëdhjetëve. Shih edhe Gjn 21,15-17, ku «qengjat» apo «delet» për të cilat duhet të kujdeset, përfshijnë edhe «këta», shokët e tij apostolikë, të cilët i tejkalon në dashuri. [Krh. edhe Vap 12,5 ku është Kisha që lutet për Pjetrin].

22,36 *E kush nuk ka shpatë, le t'i shesë petkat e veta e le ta blejë:* një çantë për të blerë dhe një trastë për të ruajtur ushqimet të cilat, që sot e tutje, nuk do t'u jepen më falas nxënësve; një shpatë për t'u mbrojtur në një botë që është bërë armiqësore.

Is 53,12; Lk 23,32 duhet të vërtetohet fjala e Shkrimit shenjt: *U radhit ndër keqbërës!* Vërtet, gjithçka u parafol për mua, po shkon në vend». 38Ata i thanë: «Zotëri, ja, këtu dy shpata!». Ai u përgjigji: «Mjaft!».

Urata në Malin e Ullinjve

‖Mt 26,30.36-46; ‖Mk 14,26.32-42 Lk 21,37; Gjn 18,2

39Pastaj doli prej andej e u nis, si rëndom, drejt Malit të Ullinjve. Mbas tij shkuan edhe nxënësit. 40Kur arriti në atë vend, u tha: «Lutuni që të mos bini në tundim!». 41Dhe ai u largua prej tyre sa mund të
Lk 3,21+; Gjn 12,27-29 hidhet guri, u ul në gjunjë dhe zuri të lutet: 42«O Atë, nëse do, largoje këtë gotë prej meje! Veçse, le të bëhet, jo vullnesa ime, por vullnesa jote!». 43Atëherë iu dëftua një engjëll nga qielli që i dha zemër. Kur e kapën mundimet e vdekjes, lutej më me zemër. 44Djerësa e tij u bë si pika gjaku që binin në tokë. 45U çua prej uratës, shkoi te nxënësit. I gjeti fjetur. I kishte këputur trishtimi. 46U tha: «Pse po flini? Çohuni! Lutuni të mos bini në tundim!».

Tradhtimi dhe arrestimi i Jezusit

‖Mt 26,47-56; ‖Mk 14,43-52; ‖Gjn 18,3-11

47Ndërsa ai ende po fliste, qe, ia behi një turmë. Në krye të saj ishte
Vap 1,16 ai që quhet Judë - njëri prej të Dymbëdhjetëve. Ai iu afrua Jezusit për ta puthur. 48Jezusi i tha: «O Judë, a me të puthur po e tradhton Birin e njeriut?». 49Ata që ishin përreth tij, duke parë çka po ngjante, thanë: «Zotëri, a t'u biem shpatë?». 50Dhe njëri prej tyre i ra shërbëtorit të kryepriftit e ia preu veshin e djathtë. 51Jezusi tha: «Zini vend! Mjaft!» - dhe ia preku veshin e ia shëroi. 52Atëherë Jezusi u tha atyre që kishin ardhur kundër tij, kryepriftërinjve e krerëve të rojës së Tempullit dhe
Lk 19,47; 21,37 pleqve: «Erdhët, si të isha unë cub, me shpata e shkopinj! 53Përditë
4,13+ isha në Tempull me ju e nuk çuat dorë në mua. Porse kjo është ora juaj
Gjn 8,12+ dhe pushteti i territ».

Pjetri i bie mohit

‖Mt 26,69-75; ‖Mk 14,66-72; ‖Gjn 18,15-18.25-27

54E kapën, pra, e çuan dhe e shtinë në shtëpinë e kryepriftit. Pjetri e ndiqte për së largu. 55Ata ndezën zjarr në midis të oborrit dhe u ulën rreth tij. Ndër ta u ul edhe Pjetri. 56Kur një shërbëtore e pa ulur pranë

22,41 *u ul në gjunjë:* lutja bëhej zakonisht në këmbë (krh. 1Mbr 8,22; Mt 6,5; Lk 18,11), por edhe në gjunjë, kur ajo ishte më e thellë dhe e përvuajtur (krh. Ps 95,6; Is 45,23; Dan 6,11; Vap 7,60; 9,40; 20,36; 21,5).

22,43-44 Megjithëse të lëna jashtë nga dëshmi të mira, rr 43-44 duhen mbajtur. Të vërtetuar që në shek. II nga dëshmi të shumta, ato paraqesin stilin dhe mënyrën e Lukës. Lënia jashtë e tyre shpjegohet me shqetësimin për të shmangur një përulje të Jezusit, gjykuar tepër njerëzore.

22,54 *E kapën:* tek Mt, trupa ushtarake e arreston Jezusin, sapo Juda e puthi; vijon episodi i veshit të prerë; ligjërata e Jezusit vjen në fund. E njëjta gjë edhe tek Mk. Rendi i Lk, tek i cili arrestimi vijon ligjërimin e Jezusit, nënvizon që Jezusi e kishte situatën nën kontroll. Krh. në këtë kuptim Gjn 10,18+; 18,4-6.

zjarrit, e shikoi mirë dhe tha: «Edhe ky ishte me të!». 57Ai i ra mohit:
«Nuk e njoh, moj fisnike!». 58Pak më vonë e vuri re një tjetër e tha:
«Edhe ti je prej tyre!». «Nuk jam, o njeri!» - përgjigji Pjetri. 59Dhe pas,
kund një orë, një tjetër tha: «Me të vërtetë edhe ky ishte me të! Sepse
është edhe galileas!». 60Pjetri përgjigji: « S'di ç'po thua, o burrë!». Dhe
shi atëherë, ndërsa ende po fliste - këndoi gjeli. 61Zotëria u kthye dhe
ia lëshoi sytë Pjetrit. Pjetrit i ra ndër mend fjala e Zotërisë që ia pat
thënë: «Para se sot të këndojë gjeli, tri herë do të më mohosh!». 62Doli Lk 22,34
përjashta dhe qau thekshëm.

Poshtërimet e para

‖Mt 26,67-68;
‖Mk 14,65

63Njerëzit që e ruanin Jezusin e përqeshnin dhe e rrihnin. 64Ia
mbulonin fytyrën dhe i thoshin: «Dëftohu profet - gjeje kush të ra!».
65I thoshin edhe shumë të shara tjera.

Jezusi para Këshillit të Lartë

‖Mt 26,57-66; 27,1;
‖Mk 14,53-64; 15,1

66Kur zbardhi drita u mblodhën krerët e popullit, kryepriftërinjtë
e skribët, e çuan Jezusin në Këshillin e Lartë të vetin 67dhe i thanë:
«Nëse ti je Mesia, na thuaj!». Ai u përgjigji: «Nëse ju them, s'do të më Gjn 10,24-25
besoni; 68nëse ju pyes, nuk do të më përgjigjni. 69Por që tani, *Biri i* Ps 110,1
njeriut do të rrijë në të djathtën e Hyjit të gjithpushtetshëm». 70Atëherë
i thanë të gjithë: «Ti, pra, qenke Biri i Hyjit?!» Ai u përgjigji: «Ju Mt 4,3+
thoni të vërtetën! Unë jam!». 71Atëherë ata thanë: «Ç'dëshmi tjetër na Gjn 10,30-33
duhet? Ne vetë e dëgjuam prej gojës së tij!».

22,63-65 Poshtërimet, të vendosura gjatë pritjes së natës, para mbledhjes së Sinedrit dhe jo pas saj, sikurse tek Mt e Mk, sipas Lk nuk janë veprime të anëtarëve të Sinedrit, por të shërbëtorëve. Veç të tjerash, në dallim nga Mt 26,68; Mk 14,65 (shih shënimet), Jezusi e ka fytyrën të mbuluar, kështu që rrahjet tek Lk bëhen në formën e një loje gjëegjëze, mjaft e njohur në botën e lashtë dhe në të gjitha kohërat. Në këtë pikë, tregimi i Lk pa dyshim që ka ngjyrime më realiste sesa ato të Mt dhe Mk.

22,66-71 Në vend të dy paraqitjeve, sikurse tek Mt dhe Mk, Lk ka vendosur vetëm një në mëngjes dhe ndoshta në ndërtesën e «gjykatës», pranë Tempullit (krh. Mt 26,57+).

22,66 *krerët e popullit:* BJ: «këshilli i të moshuarve»; fjala «të moshuarit», këtu, nuk tregon një ndër tre përbërësit e Sinedrit (të moshuarit), por Sinedrin në tërësi, prej të cilit Lk tregon dy komponentët më të rëndësishëm (kryepriftërinjë dhe skribët); – *Këshillin e Lartë:* Sinedri. Më tepër sesa personat prej të cilëve përbëhet, termi këtu duhet të përcaktojë vendin zyrtar të mbledhjeve të tyre. Ky vend ndodhej, të paktën pjesërisht, mbi sheshin e Tempullit, në jugperëndim të tij. Dyert e tij hapeshin vetëm herët në mëngjes, sikurse hamendësohet tek rr 66.

22,69 *Biri i njeriut do të rrijë në të djathtën:* Lk shmang «do të shihni» të Mt dhe Mk, sikurse edhe aluzioni për Danielin. Ndoshta ka dashur të shmangë pritjen e një Paruzie të afërme, të cilën mund ta kenë veshur me këtë fjalë të keqkuptuar.

22,70 *Ti, pra, qenke Biri i Hyjit?!:* Lk dallon më mirë se Mt dhe Mk dy titujt: «Krishti» (rr 67) dhe «Biri i Hyjit» (rr 70); krh. Gjn 10,24-39.

22,71 Lk nuk ka as dëshmi të rreme (por krh. Vap 6,11-14), e as vendim të qartë me vdekje. Duket se është bazuar në një burim të ndryshëm nga ai i Mk e Mt.

Jezusi para Pilatit

‖Mt 27,11-14; ‖Mk 15,2-5; ‖Gjn 18,29-38a
Mt 27,1-2; Gjn 18,28
Lk 20,20-26

23 [1]Atëherë u ngritën të gjithë së bashku, e çuan te Pilati [2]dhe
zunë ta padisin: «Këtë njeri e zumë duke nxitur popullin
tonë në kryengritje, ndalon t'i jepet Cezarit tatimi e për vete
thotë se është Mesia - Mbret». [3]Pilati e pyeti: «A je ti mbreti i judenjve?».
Ai i përgjigji: «Ti po thua!». [4]Pilati u tha atëherë kryepriftërinjve dhe
vogjëlisë: «Kurrfarë faji s'po gjej në këtë njeri». [5]Por ata ngulnin këmbë
duke thënë: «Ky po çon popullin në kryengritje duke mësuar në mbarë
4,44+ Judenë, qysh prej Galilesë, ku ia filloi e deri këtu».
[6]Në këto fjalë Pilati pyeti a mos është ky njeri galileas. [7]Kur e mori
vesh se është nën pushtetin e Herodit, e dërgoi te Herodi që, ndër ato
ditë, gjendej edhe ai në Jerusalem.

Jezusi para Herodit

9,9 [8]Herodi u gëzua fort kur e pa Jezusin. Kaherë kishte pasur dëshirë
ta shihte, sepse kishte dëgjuar shumë për të dhe shpresonte se do të
shihte ndonjë mrekulli të tijën. [9]I bëri shumë pyetje, porse Jezusi s'i
përgjigji fare. [10]Aty ishin edhe krerët e priftërinjve dhe skribët, të
cilët e paditnin me këmbëngulje. [11]Herodi, bashkë me ushtarët e vet
e përbuzi Jezusin dhe e vuri në lojë: e veshi me petk të bardhë dhe ia
Vap 4,27+ ktheu Pilatit. [12]Po atë ditë Herodi e Pilati u bënë miq: më parë ishin
armiq.

Jezusi i gjykuar për vdekje

‖Mt 27,15-16; ‖Mk 15,6-15; ‖Gjn 18,38b-19,16

[13]Pilati grishi në mbledhje krerët e priftë rinjve, anëtarët e Këshillit
të lartë dhe popullin [14]dhe u tha: «Këtë njeri e sollët para meje duke
e paditur se po nxit popullin në kryengritje, dhe, ja, unë e pyeta para
jush e nuk i gjeta farë faji, për të cilin ju e paditni. [15]Por, as Herodi,
pasi e ktheu prapë tek ne. Që, pra, ai s'ka bërë asgjë që të meritojë
Vap 21,35+ vdekjen. [16]Prandaj, do ta ndëshkoj e do ta lëshoj». [[17]] [18]Por ata zunë
të bërtasin njëzëri: «Këtë vraje e na liro Barabën!». [19]Baraba ishte i
burgosur për shkak të një kryengritjeje e për vrasje.

23,1-7 Tregimi i Lk, më i hollësishëm e dramatik sesa ai i Mk dhe Mt, paraprin skenën e gjatë të Gjonit [krh. Gjn 18,28–19,11].

23,8-12 Bëhet fjalë për Antipën, birin e Herodit të Madh dhe tetrarkun e Galilesë: krh. Lk 3,1+. Një konsultë e tillë me një person të tretë, nga një prej magjistratit romak, nuk ka asgjë joreale. Skena nuk mund të shpikej duke u nisur nga Ps 2,1-2, sikurse pretendojnë disa kritikë; ky tekst është tepër i paqartë; porse është më tepër përdorimi i tij i në Vap 4,27 që ka nevojë për një fakt real.

23,11 *me petk të bardhë:* veshje për paradë, sikurse e mbanin princat. Herodi synon të vërë në lojë pretendimet e Jezusit për të qenë mbret (rr 3).

23,17 BF dhe BJ, me B, nuk e kanë rr 17 (S, D, Vulg., etj.) që duket si një shënim shpjegues (krh. Mt 27,15p): «Por ai duhej të lironte dikë me rastin e festës».

[20]Pilati foli prapë, sepse dëshironte ta lirojë Jezusin. [21]Por ata
bërtitnin: «Kryqëzoje! Kryqëzoje!». [22]Ai u tha të tretën herë: «Po
ç'të keqe ka bërë? Unë nuk gjeta në të faj që meriton vdekjen. Do ta
ndëshkoj, pra, dhe do ta lëshoj». [23]Porse ata me britme të mëdha e me
këmbëngulje kërkonin ta kryqëzojë: britmat e tyre bëheshin përherë e
më të mëdha. [24]Atëherë Pilati vendosi të bëhej ashtu si kërkonin ata.
[25]Ua lëshoi atë që u burgos për kryengritje e vrasje - atë që kërkuan -
kurse Jezusin ua dorëzoi vullnetit të tyre.

Rrugës së Kalvarit

‖Mt 27,31b-32; ‖Mk 15,20b-22; ‖Gjn 19,17

[26]Ndërsa po e çonin për ta kryqëzuar, kapën një farë Simoni prej
Cirene, që po kthente nga fusha, ia vunë në krah kryqin që ta mbarte Lk 14,27
pas Jezusit. [27]Pas tij shkonte një shumicë e madhe njerëzish e disa gra
që e qanin dhe e vajtonin. [28]Jezusi u kthye kah ato dhe tha: «Bijat e
Jerusalemit! Mos më qani mua, por qani veten e fëmijët tuaj! [29]Sepse,
ja, po vjen koha, kur do të thuhet: "Lum beronjat! Lum ato që s'lindën Lk 11,27; Oz 9,14
kurrë e që nuk patën kujt t'i japin gji!".
[30]Atëherë do të fillojnë *t'u thonë maleve:* Oz 10,8

"bini mbi ne!",
e kodrave:
"na mbuloni!".

[31]Sepse, nëse veprohet kështu me dru të njomë, çka do të ndodhë Ez 21,3.8; Ps 11,31
me të thatën?».
[32]I sollën edhe dy të tjerë - bakëqij për t'i vrarë bashkë me të. Is 53,12; Lk 22,37

Kryqëzimi

[33]Kur arritën në vend që quhet Kafkë, aty e kryqëzuan atë dhe ‖Mt 27,35-38; ‖Mk 15,24-27; ‖Gjn 19,17-24
bakëqitë njërin në të djathtë e tjetrin në të majtë. [34]E Jezusi lutej: Mt 18,21v.35
«Fali, o Atë, se nuk dinë ç'bëjnë!».

23,22 *të tretën herë:* Lk, sikurse Gjoni, këmbëngul në «dëshirën (e Pilatit) për të liruar Jezusin» dhe ai përmend tri herë deklaratat e pafajësisë së Jezusit të bëra nga prokurori (krh. Gjn 18,38; 19,4.6). – *Do ta ndëshkoj:* krh. rr 16. Lk nuk e përshkruan këtë ndëshkim, që përputhet me fshikullimin e Mt 27,27-31p. Ndryshe nga Mt dhe Mk, ai sheh, sikurse Gjoni, një ndëshkim parandalues, para vendimit, me qëllim që ta shmangë atë.

23,27 *gra:* sipas një zakoni të përmendur në Talmud, gra fisnike të Jerusalemit përgatisnin pije qetësuese dhe ua çonin të dënuarve.

23,31 Nëse digjet *druri i njomë,* që nuk duhet djegur (aluzion për torturat e Jezusit), çfarë do të ndodhë me *drurin e thatë* (fajtorët e vërtetë)?

23,33-34 Krahasimi me Mk dhe Mt tregon se si Lk ka ditur të zbusë Kalvarin: turma (rr 27.35.48) është më tepër kurioze sesa armiqësore dhe në fund e penduar (rr 48); Jezusi nuk i shqipton fjalët me dukje dëshpërimit: «Hyji im, Hyji im përse hoqe dorë prej meje?»; ai vazhdon ta ushtrojë deri në fund misionin e tij të faljes (rr 34.39-43); ai dha shpirt duke e vendosur shpirtin e tij «në duart e Atit».

23,34 Ky rr duhet mbajtur (me S, A,

Ps 22,19 *E për t'i ndarë petkat e tija qitën short.*

Jezusi në kryq i përqeshur dhe i poshtëruar

||Mt 27,39-43; ||Mk 15,29-32a

35 Populli rrinte aty e *kundronte.* Anëtarët e Këshillit të Lartë e
Lk 2,26+ 9,35+ *përqeshnin* duke thënë: «Tjerët i shpëtoi, le ta shpëtojë vetveten, nëse është Mesia i Hyjit, i zgjedhuri!». 36 Edhe ushtarët e vinin në lojë. Iu afruan për t'i dhënë uthull 37 dhe i thanë: «Nëse je ti mbreti i judenjve, shpëto vetveten!». 38 Mbi të ishte edhe mbishkrimi: «Ky është mbreti i judenjve».

Hajduti i penduar

Mt 27,44; Mk 15,32b 39 Njëri nga kriminelët e kryqëzuar e fyente: «Po a nuk je ti Mesia?! Shpëto veten edhe ne!». 40 Por ai tjetri e qortoi shokun: «As ti nuk e druan Hyjin që po vuan të njëjtin dënim si ai? 41 Sa për ne kjo është drejtësi: po marrim ndëshkimin e merituar për veprat tona! Por ky - ky s'bëri asnjë të keqe!». 42 Dhe tha: «Të bie ndër mend për mua, o Jezus, kur të arrish në Mbretërinë tënde!» 43 E Jezusi i tha: «Për të vërtetë po të them: sot do të jesh me mua në parriz».

Vdekja e Jezusit

||Mt 27,45-50; ||Mk 15,33-37; ||Gjn 19,25-30 44 Ishte rreth mesditë e terri e mbështolli mbarë tokën deri në orën tre pasdite. 45 Dielli u zu e kultrina e Tempullit u nda përmjedis.
Ps 31,6 46 Atëherë Jezusi bërtiti me zë të madh e tha: «O Atë, *në duart e tua po e dorëzoj shpirtin tim*!». Si tha këto, dha shpirt.

Pas vdekjes së Jezusit

Mt 27,51-56; ||Mk 15,38-41; ||Gjn 19,31-37 47 Centurioni, kur pa ç'ndodhi, zuri të lëvdojë Hyjin dhe tha: «Ky
Vap 3,14+ njeri ishte me të vërtetë i drejtë!». 48 Po edhe të gjithë njerëzit, që u grumbulluan për të parë ngjarjen, kur panë se ç'ndodhi, u kthyen
Lk 8,2-3; 24,10 duke rrahur kraharorin. 49 Të gjithë miqtë e tij rrinin larg, po ashtu edhe gratë, që e kishin përcjellë prej Galilesë, dhe po vërenin.

Vulg., etj.), megjithëse ai lihet jashtë nga dëshmi të mira (B, D, etj.). – *nuk dinë ç'bëjnë:* këto fjalë të Jezusit kujtojnë Is 53,12. I njëjti vlerësim i shkaqeve të vdekjes së tij do të rishfaqet tek Vap 3,17; 13,27; 1Kor 2,8. Shtjefni do të lutet me të njëjtin shpirt (Vap 7,60), duke ndjekur shembullin që Mësuesi u la nxënësve të vet (1Pjt 2,23; krh. Mt 18,21-22+).

23,39 *Po a nuk je ti Mesia?!:* hajduti i keq e thërret Jezusin «Krisht» (rr 39); hajduti i mirë e njeh si «Mbret» (rr 42): janë dy titujt fetarë e politikë, për të cilët u zhvillua gjyqi i Jezusit, në fillim para judenjve e më pas para Pilatit.

23,42 *kur të arrish në Mbretërinë tënde*: për ta përuruar. BJ: «kur të vish me (pra duke zotëruar) mbretërinë tënde».

23,44 *terri e mbështolli:* mrekullitë kozmike, karakteristikë e «Ditës së *JHWH*» (krh. Mt 27,51+). – rreth mesditës...deri në orën tre: fj.fj. «*rreth orës së gjashtë... deri në orën e nëntë*» (shih Mt 20,3+).

Varrimi i Jezusit

‖Mt 27,57-61; ‖Mk 15,42-47; ‖Gjn 19,38-42

50Atëherë erdhi një njeri që quhet Jozef. Ky ishte anëtar i Këshillit
[dhe] burrë i mirë dhe i drejtë. Ky nuk e miratoi vendimin as veprimin
e tyre. 51Ishte prej Arimateje, qytet i Judesë, dhe priste Mbretërinë
e Hyjit. 52Shkoi te Pilati dhe ia lypi trupin e Jezusit. 53Pasi e uli prej
kryqit, e mbështolli në pëlhurë, e vuri në varr të gdhendur në gur, ku
ende askush s'ishte varrosur. 54Ishte dita e Përgatitjes, e po afrohej e
shtuna. 55E përcollën edhe gratë që erdhën me Jezusin prej Galilesë;
e panë varrin dhe si u vu trupi i Jezusit. 56Pastaj u kthyen dhe
përgatitën erëra të mira dhe vajëra të erëndshëm.Të shtunën mbajtën Mk 16,1
pushimin e caktuar prej Ligjit.

VII. PAS RINGJALLJES

Varri bosh. Mesazhi i engjëjve

‖Mt 28,1-8; ‖Mk 16,1-8; ‖Gjn 20,1-2

24 1Të parën ditë të javës, fort heret, shkuan te varri me erëra
të mira që i përgatitën. 2Gjetën gurin e rrokullisur prej
varrit. 3Hynë, por nuk e gjetën trupin e Jezusit Zot. 4E,
ndërsa po rrinin ashtu, marrë mendsh nga kjo punë, kur qe, përngjat
tyre, u paraqitën dy burra të veshur me petka të ndritshme. 5E kur Lk 9,30+
ato, të tmerruara, i ulën sytë për dhe, këta u thanë: «Pse e kërkoni
të Gjallin ndër të vdekur? 6Ai s'është këtu! U ngjall! Le t'ju bjerë në
mend çka ju pat thënë kur ishte në Galile: 7"Duhet - thoshte ai - që 9,22+
Biri i njeriut t'u dorëzohet njerëzve mëkatarë; ta kryqëzojnë dhe të
tretën ditë të ngjallet!"».

Apostujt refuzojnë të besojnë fjaleve të grave

‖Mt 28,10.17; ‖Mk 16,10-11.14; ‖Gjn 20,18.25.29

8Atëherë u ranë në mend fjalët e tija. 9U kthyen nga varri dhe i
njoftuan mbi të gjitha këto të Njëmbëdhjetët e të gjithë tjerët. 10Ishin:
Maria Magdalenë, Gjonia e Maria e Jakobit. Po edhe gratë tjera që Lk 8,2-3
ishin me to, u treguan apostujve të njëjtën gjë. 11Por apostujt këto
fjalë i morën për trillime e nuk u besuan. Mt 8,10+
12Megjithatë Pjetri u çua, shkoi vrap te varri, u përkul dhe pa vetëm ‖Gjn 20,3-10
pëlhurat. U kthye në shtëpi i çuditur për krejt çka kishte ndodhur. Lk 24,24

23,54 *e po afrohej e shtuna:* BJ përkthen: «e shtuna po lindtte»; një përkthim tjetër: «e shtuna shkëlqente». Përkthimi: «shkëlqenin drita e të shtunës» mund të jetë një aluzion për zakonin judaik të ndezjes së kandilave në fillim të ditës së shtunë (sapo vjen nata).

24,6 *kur ishte në Galile:* duke qenë se nuk dëshiron të flasë për shfaqjen në Galile, Lk modifikon Mk 16,7, sikurse kishte lënë jashtë Mk 14,28.

24,12 Ky rr duhet ruajtur, megjithëse ndonjë dëshmi e ka lënë jashtë. Me një stil karakteristik të Lukës e njëkohësisht edhe të Gjonit, ai përfaqëson një traditë

Udhëtimi për Emaus

‖Mk 16,12-13

13Po atë ditë, dy prej tyre, po shkonin në një fshat që quhet Emaus
e është larg Jerusalemit gjashtëdhjetë stadje. 14Ata bisedonin njëri
me tjetrin për të gjitha këto ngjarje. 15Dhe ndodhi që, ndërsa ata po
flisnin e po bisedonin kështu, vetë Jezusi u afrua dhe po ecte me ta.
16Por sytë e tyre ishin të penguar ta njihnin. 17Ai i pyeti: «Ç'janë këto
fjalë që ju po i flisni ndër vete udhës?». Ata u ndalën të trishtuar 18e
një prej tyre, ai që quhet Kleofë, i përgjigji: «A thua je ti i vetmi nga
të huajt në Jerusalem që nuk di çka ndodhi në të po në këto ditë?».
Mt 2,23+ 19Ai i pyeti: «Po çka?». Ata i përgjigjën: «Çka i ndodhi Jezusit prej
Mt 16,14+ Nazaretit, që ishte profet i madh me vepra e me fjalë në sy të Hyjit
Vap 7,22 e të mbarë popullit; 20si krerët e priftërinjve dhe këshilltarët tanë e
dorëzuan të dënohet me vdekje dhe e kryqëzuan. 21Ne shpresonim se
Lk 1,54.68; 2,38 ai do ta çlironte Izraelin. E, përmbi të gjitha këto - sot është e treta
ditë me që ndodhën këto ngjarje. 22Madje edhe disa gra prej tanëve na
Lk 24,9v habitën: ato qenë në agim te varri 23e, pasi nuk e gjetën trupin e tij,
erdhën e na thanë se ju dukën engjëjt e u thanë se ai është gjallë. 24Po
edhe disa prej tanëve shkuan te varri dhe gjetën shi ashtu si thanë
gratë, por atë nuk e panë».

Mk 4,13+ 25Ai u tha: «O të pamendë e të ngadalshëm që të besoni gjithçka
Mt 8,10+ paralajmëruan profetët! 26Po a nuk u desh që Mesia t'i përsojë të gjitha
Vap 3,24+; Lk 18,31+ e kështu të hyjë në lavdinë e vet?». 27E, që nga Moisiu e të gjithë
9,22+; 1Pjt 1,11 profetët, u shtjelloi krejt çka flitet në Shkrimin shenjt për të. 28Kur
Lk 16,29.31 iu afruan fshatit, ku ishin nisur, ai bëri kinse po vazhdonte udhën.
29Po ata iu vunë: «Rri me ne se u bë natë e dita po shkon në të sosur!».
Dhe hyri që të rrijë me ta. 30Kur u ul me ta në tryezë, mori bukën, u
Lk 24,16+ falënderua, e theu dhe ua dha. 31Atyre u hapën sytë dhe e njohën...

të përbashkët në Ungjillin e tretë e të katërt. Me të përputhet Lk 24,24, që lë të nënkuptohet gjithashtu se Pjetri nuk qe vetëm në këtë rrugë.

24,13 *gjashtëdhjetë stadje: 11 km; var. «160 stadje».* – Identifikimi i këtij fshati është i diskutueshëm. – Tregimi që vijon ndryshon nga tregimet e tjera mbi shfaqjen e të Ngjallurit dhe ngjason me historinë e Filipit dhe oborrtarit nga Etiopia tek Vap 8,26-40: në të dy rastet mëdyshja fillestare gjen zgjidhje tek udhëzimi dhe secili tregim mbyllet me një veprim sakramental.

24,16 Në shfaqjet e treguara nga Lk dhe Gjoni, nxënësit nuk e njohin Zotërinë me shikim të parë, por vetëm nga ndonjë fjalë apo shenjë (Lk 24,30v.35.37.39-43; Gjn 20,14.16.20; 21,4.6-7; krh. Mt 28,17). Megjithëse i pandryshuar, trupi i të Ringjallurit është në një gjendje të re, e cila modifikon formën e tij të jashtme (Mk 16,12) dhe e çliron nga rrethanat e ndjeshme të kësaj bote (Gjn 20,19). Për gjendjen e trupave të lavdishëm, krh. 1Kor 15,44+.

24,17 Var.: «Për çfarë po diskutonit me njëri-tjetrin teksa po ecnit, që keni marrë një shprehje fytyre kaq të trishtuar?».

24,19 *Jezusit prej Nazaretit:* var.: «Nazareasit».

24,24 *disa prej tanëve:* ose bëhet fjalë për një shumës përgjithësues (rr 12) apo aluzion për vizitën e kryer nga Pjetri e Gjoni së bashku dhe që tregohet tek Gjn 20,3-10.

Por ai u zhduk para syve të tyre. 32Atëherë i thanë njëri tjetrit: «Po
a nuk na ndizej zemra neve ndërsa po bisedonte udhës me ne dhe
na shtjellonte Shkrimin shenjt?». 33U çuan menjëherë, u kthyen në
Jerusalem, i gjetën të mbledhur të njëmbëdhjetët dhe ata që ishin me
ta. 34Të njëmbëdhjetët u thanë: «Me të vërtetë u ngjall Zotëria dhe iu 1Kor 15,5
dëftua Simonit!». 35Atëherë edhe këta u treguan çka u ngjau udhës Lk 24,16+
dhe si e njohën kur e ndau bukën.

Jezusi u dëftohet apostujve

Gjn 20,19-23

36Ndërsa këta ende po bisedonin për këto ngjarje, vetë Jezusi zuri
vend në midis të tyre dhe tha: «Paqja me ju!» 37Të tmerruar dhe të Lk 1,12+
frikësuar, mendonin se po shihnin ndonjë shpirt. 38Jezusi u tha: «Pse 24,16+
po trembeni? Pse po dyshoni në zemrat tuaja? 39Shikoni duart e mia
e këmbët e mia: unë jam! Vetë! Më prekni e vërtetojeni! Shpirti s'ka
mish e eshtra, si po shihni se unë kam!». 40Si u tha kështu, u dëftoi
duart e këmbët. 41Pasi ata, prej gëzimit nuk mundën të besojnë, por 1,14+
kishin mbetur të habitur, Jezusi u tha: «A keni këtu ndonjë gjë për të Mt 8,10+
ngrënë?». 42Ata i sollën një kurm peshku të pjekur. 43Jezusi e mori Gjn 21,5
dhe e hëngri para tyre. Gjn 21,9-10.13

44Atëherë u tha: «Këtë veshtrim kishin fjalët që ju thosha kur
ende isha me ju: duhet të shkojë në vend gjithçka u shkrua për mua Lk 9,22+; 24,25-27
në Ligjin e Moisiut, në Profetët e në Psalme». 45Atëherë ua shndriti Mk 4,13+
mendjen që t'i kuptonin Shkrimet 46dhe u tha: «Kështu është në
Shkrim shenjt: Mesisë i duhet të pësojë e të ngjallet së vdekuri të Vap 2,23+
tretën ditë. 47Në Emër të tij do të predikohet ndër të gjithë popujt, Vap 10,40+
duke filluar prej Jerusalemit, kthimi dhe falja e mëkateve. 48Ju jeni Mt 28,19-20;
dëshmitarët e kësaj gjëje. 49Dhe, ja, unë do ta dërgoj mbi ju Premtimin Mk 16,15-16
e Atit tim. Qëndroni, prandaj, në qytet deri që të vesheni me Fuqinë Mt 3,2+
prej së Larti». Lk 2,38+; ‖Vap 1,8+
‖Vap 1,4; 2,33+;
Gal 3,14; Ef 1,13

Të ngriturit në qiell

‖Mk 16,19;
‖Vap 1,9.12

50Atëherë i mori me vete deri në Betani, i çoi duart dhe i bekoi. Lev 9,22; Sir 50,20

24,35 *kur e ndau bukën:* duke përdorur këtu termin teknik që do të rishfaqet tek Veprat (Vap 2,42+), Lk, pa dyshim që mendon për Eukaristinë.

24,36 *Paqja me ju:* Vulg. shton: «Jam unë, mos kini frikë».

24,40 Ky rr duhet ruajtur (me D e Vulg.), megjithëse është lënë jashtë nga dëshmi të mira (B e S). Lk, duke shkruar për grekët, të cilët e konsideronin idenë e ringjalljes si një absurditet, këmbëngul në realitetin fizik të trupit të Jezusit të ngjallur (krh. rr 43).

24,44 *Atëherë:* gjithçka duket se ndodh po të njëjtën ditë, atë të Ngjalljes. Vap 1,1-8, hamendëson një periudhë prej dyzet ditësh.

24,49 *Premtimin e Atit tim:* pra Shpirtin e Shenjtë (krh. Vap 1,4v; 2,33.39; Gal 3,14.22; 4,6; Ef 1,13; Gjn 1,33+).

Lk 9,51+ 51E, ndërsa po i bekonte, u nda prej tyre dhe u ngrit në qiell. 52Ata
1,14+ ranë përmbys para tij dhe e adhuruan e me gëzim të madh u kthyen
2,20+ në Jerusalem 53dhe vazhdimisht ishin në Tempull duke i dhënë lavdi Hyjit.

24,51 *u ngrit në qiell:* kjo shprehje është lënë jashtë tek D, e të tjerë. Kjo ndodh për të shmangur një Ngjitje po të njëjtën ditë të Ringjalljes, që dukej se kundërshtonte atë të Vap 1,3.9, dyzet ditë më vonë.

24,52 *ranë përmbys para tij:* D e lë jashtë.

24,53 Ungjilli i Lukës përfundon në tempull, aty ku kishte nisur, në gëzimin dhe lavdinë hyjinore.

UNGJILLI SIPAS GJONIT DHE TRE LETRAT

Ungjilli. *Ungjilli i Gjonit fillon, ashtu si ungjijtë sinoptikë, me paraqitjen e dëshmisë së Pagëzuesit mbi Jezusin, pastaj paraqet një farë numri ngjarjesh të jetës së Jezusit, disa prej tyre janë të njëjta me ato të traditës sinoptike; përfundon me tregimin e mundimit dhe të ringjalljes. Megjithatë veprime të shumta karakteristike e dallojnë prej ungjijve të tjerë: mrekulli që ato nuk i marrin parasysh, si ujin e kthyer në verë në Kanë ose ngjalljen e Lazrit; biseda të gjata, si ajo e shumimit të bukëve; një kristologji shumë më e zhvilluar, që këmbëngul në mënyrë të veçantë mbi hyjninë e Krishtit. Çfarë të mendojmë për këtë ungjill të cilit për një periudhë të gjatë kritika e pavarur i ka refuzuar çdo vlerë historike, por i cili, nga ana tjetër ka magjepsur breza të tërë të krishterësh?*

[Jezusi si "Moisiu i ri"]. *Sipas Lp 18,15.18-19, Hyji i kishte premtuar popullit të tij se do t'i dërgonte një profet të ngjashëm me Moisiun. Ky premtim u realizua në Jezusin e Nazaretit. Kjo bindje e përshkon gjithë ungjillin e Gjonit dhe i mban pothuajse të gjitha temat themelore. Jezusi nuk është një profet i zakonshëm, por ai vetë është profet në kuptimin e plotë të fjalës (6,14; 7,40.52), që e ushqen popullin e Perëndisë ashtu siç kishte bërë edhe Moisiu në kohën e daljes prej Egjiptit (6,5-13; krh. Dal 16). Ky profet nuk është Gjon Pagëzuesi (1,21b), por Jezusi, për të cilin Moisiu kishte shkruar në Ligj (1,45; 5,46; krh. Lp 18,15.18). Për ta nënvizuar, ungjilltari vendos në gojën e Jezusit fjalë që në BV i përkisnin Moisiut (12,48-50; 8,28-29; 7,6b-17; krh. Lp 18,18-19; Nr 16,28; Dal 3,12; 4,12). Në ekonominë e besëlidhjes së re, Jezusi merr vendin e Moisiut (1,17) dhe tani Judenjtë duhet të zgjedhin mes Moisiut të hershëm dhe atij të ri (9,24-34).*

Një profet është, në vetveten, zëdhënësi i Perëndisë. Kështu ishte me Moisiun: ai nuk bënte gjë tjetër veçse thoshte sërish atë që Hyji i urdhëronte të thoshte (Lp 18,18; Dal 4,12.15). Pra kjo është veçoria specifike e Jezusit (12,49; 8,28). Ai nuk flet prej vetvetes (7,16-18; 14,10-24), nuk bën gjë tjetër veçse u transmeton njerëzve fjalët që Hyji u drejton atyre (17,8; 3,34). Pra cili është mesazhi që Moisiu i ri ka ardhur për të na e transmetuar nga

ana e Perëndisë? Që ta duam njëri tjetrin ashtu si vetë Jezusi na ka dashur (13,34-35; 15.12.17). Është urdhri që Krishti na e lë si testamentin e tij dhe që e përmbledh krejt ligjin e hershëm, dhjetë «fjalët» që një herë e një kohë Moisiu na i pati transmetuar nga ana e Perëndisë (Dal 20,1-17; Lp 5,5-22) sepse «Hyji është dashuri» (1Gjn 4,7-16) dhe se kjo dashuri zbret prej Atit mbi Jezusin dhe mbi ne, pastaj ngjitet sërish prej nesh tek Jezusi dhe tek Ati (17,23-26; 3,16.35; 10,17; 11,5; 13,1; 14,15.21-24.31; 15,9). Krishtërimi është thelbësisht një fe dashurie. Moisiu kishte marrë dhe u kishte transmetuar njerëzve zbulimin e emrit hyjnor në kuptimin e plotë të fjalës: «Unë jam» (Dal 3,13-14); po në të njëjtën mënyrë Jezusi u ka zbuluar njerëzve këtë emër hyjnor (17,6.26), që tregon një dashuri të përsosur: «Atë» (17,1.11.24.25). Meqë kanë marrë këtë zbulesë dashurie, njerëzit nuk binden si skllevër, por si miq (15,15; 8,34-36).

Kur i premtonte Hebrenjve dërgimin e një profeti të ngjashëm me Moisiun Hyji u jepte atyre edhe një urdhër: «Dëgjojeni» (Lp 18,15). Kush nuk do t'i dëgjojë fjalët e tij, do të dënohet prej Perëndisë (Lp 18,19). Është një çështje jete apo vdekjeje: nëse populli hebre do që të jetoje dhe jo të vdesë, duhet t'i bindet urdhërimeve të Perëndisë, ta dëgjojnë zërin e tij (Lp 30,15-20). E njëjta gjë është edhe për nxënësit e Jezusit: kush e dëgjon fjalën e Krishtit e ka jetën e përjetshme, ka kaluar nga vdekja në jetë (5,24); kush e zbaton këtë fjalë nuk do të vdesë kurrë (8,51). Ai që e refuzon Krishtin dhe nuk i pranon fjalët e tij tashmë është i dënuar (12,48; krh. Lp 18,19), sepse urdhri i Perëndisë është jetë e përjetshme (12,50). Vetëm Krishti i ka fjalët që janë jetë e përjetshme (6,63.68; krh. Lp 8,3). Fjala e Perëndisë është në të njëjtën kohë dritë dhe jetë (1,4-5.9), dritë që lejon për të ecur drejt jetës (8,12; 9,5; krh. Ps 119,115), pa u rrëzuar në pengesat që janë në rrugë (11,9-10; 12,35-36). Krishti është nisur para nesh për të na përgatitur një vend në shtëpinë e Atit (krh. Lp 1,33), por do të kthehet të na kërkojë, që të mund të arrijmë aty ku ai është (14,2-3; 17,24; 12,26). Ai që ndjek rrugën e Krishtit, duke u bërë nxënësi i tij, shkon aty ku është Jezusi (1,37-39; në antitezë me 7,33-34; 8,21-22), në shtëpinë e Atit (14,2-3). Moisiu, ashtu si të gjithë profetët, pati qenë «dërguar» nga Hyji për ta shpëtuar dhe për ta udhëhequr popullin e tij (Dal 3,10-12). Në të njëjtën mënyrë edhe Krishti qe «dërguar » nga Hyji për t'ua dhënë jetën njerëzve (3,17; 3,34; 6,29.57; 7,29; 10,36; 17,18). Ja pse Jezusi, për njëzetëgjashtë herë me radhë, e përcakton Hyjin «ai që më dërgoi» (4,34; 5,23-34.30 passim). Po si mund të besojmë se kjo është e vërtetë dhe se Jezusi nuk është një mashtrues (17,8.21-25)?

Moisiu tashmë i kishte drejtuar këtë kundërshtim Perëndisë (Dal 3,13; 4,1) dhe, si përgjigje, Zoti lejua që Moisiu të përmbushte disa «shenja» për të vërtetuar misionin e tij hyjnorë (Dal 4,2-9). Njësoj edhe për Jezusin: gjatë jetës së tij në tokë, ai bëri gjashtë mrekulli; dy të parat prej tyre dhe e fundit janë dhënë si «shenja» që e vërtetojnë misionin e tij (2,11; 4,54; 12,18; krh. 11,42). Falë këtyre «shenjave» turmat e ndjekin Jezusin dhe besojnë në të (2,23; 6,2.14; 7,31; 11,47; 12,37; 20,30). Në fakt vetëm Hyji mund t'i përmbysë ligjet e natyrës; pra nëse një njeri bën disa «shenja», do të thotë se vjen nga ana e Perëndisë, se «Hyji është me të» (3,2; 9,32-33; krh. Dal 3,12). Dhe «shenja» e fundit, e shtata, shenja në kuptimin e plotë të fjalës, do të jetë ringjallja (2,18-22 [krh. Mt 12,39+]), sepse vetë Jezusi e ka pushtetin që ta rimarrë jetën e vet (10,17-18). Për të besuar në Jezusin, megjithatë, nuk duhet t'u jepet shumë rëndësi «shenjave» (4,48; 20,25.29); fjala e tij është përfundimtare, mesazhi që na e transmeton nga ana e Perëndisë, që duhet të na lidhë me të (4,40-42). Nëse, deri edhe pas «shenjës» së shumimit të bukëve, vetëm të Dymbëdhjetët i mbesin besnikë Jezusit, kjo sepse ato e kanë kuptuar se ai i ka fjalët e jetës së përjetshme (6,66-69). Fjalët e tij duhet ta nxisin fenë tonë, po me të njëjtin titull të «shenjave» që ai i bën (15,22.24; krh. Dal 4,15-17). Nëse është e vërtetë se «shenjat» janë dëshmi në të mirë të misionit të Jezusit (5,36; 10,25), mund të jemi të bindur edhe nga dëshmia e Pagëzuesit (1,7-8.15; 5,31-35), nga ajo e Atit në momentin e pagëzimit të Jezusit (5,37; krh. 1,32-34), nga ajo e Shkrimeve që e kanë paralajmëruar ardhjen e tij (5,39.45-47; krh. Lp 18,15.18), së fundi nga Shpirti (15,26). Përsa i përket nxënësit që Jezusi e donte, ai mund të dëshmojë se Jezusi realisht ka vdekur (19,35), e ky është kushti i domosdoshëm që «shenja» e mirëfilltë, ringjallja nuk mund të kundërshtohet.

[Jezusi si mbret mesianik]. *Tema e Jezusit si "Moisiu i ri" është e lidhur ngushtë me atë të Jezusit si mbret mesianik. Pikërisht sepse e njohin Jezusin si profetin e mirëfilltë, Judenjtë duan ta bëjnë të tyrin për ta bërë mbret (6,14-15). Kjo lidhje mes dy temave ndoshta vjen prej traditave samaritane. Për Samaritanët, në fakt, dy personazhe mbizotëronin në historinë biblike: Moisiu, profeti i mirëfilltë dhe patriarku Jozefi, të cilit ato i jepnin titullin «mbret» (krh. Zan 41,41-43). Tani, në Ungjillin e Gjonit pasi që është njohur si «ai për të cilin Moisiu shkruajti në Ligj» (1,45; krh. Lp 18,15.18), Jezusi është shpallur nga Natanaeli «mbret i Izraelit» (1,49) dhe menjëherë Jezusi u mundëson verën atyre që nuk e kishin, si patriarku Jozefi u kishte mundësuar grurin në*

kohën e urisë së Egjiptit (2,5 që e citon Zan 41,55). Edhe duke u nisur nga këto lidhje, me titullin «mbret» që iu dha Jezusit, lidhet me traditat hebraike sipas të cilave Krishti, mbreti mesianik, duhet të ishte pasardhës i Davidit (7,40-42). Jezusi do të bëjë hyrjen e tij festive në Jerusalem i thirrur nga turmat «mbret i Izraelit» (12,13). Si «mbret i Judenjve» ai do të dënohej me vdekje dhe do të gozhdohej në kryq (19,3.12-15.19-21).

Si të shpjegojmë këtë ndryshim dramatik të kësaj situate? Varet nga fakti se Satani, djalli, tashmë mbretëron në këtë botë. Ai është «princi i kësaj bote» (12,31; 14,30; 16,11) dhe e gjithë bota gjendet nën pushtetin e tij (1Gjn 5,19). Pas kundërshtarëve të Jezusit, fshihet dhe vepron princi i kësaj bote, i vendosur që ta shkatërrojë (14,30; 13,2.27). Ai e zotëron botën, dhe kjo botë e keqe, së cilës i përkasin krerët e popullit hebre (8,23), nuk mund të bëjë gjë tjetër veçse ta urrejë Jezusin dhe të gjitha ata që janë bërë nxënës të tij (15,18-19; 17,14). Pra ungjilli i Gjonit paraqitet si një dramë. Sa herë që Jezusi shkon në Jerusalem, takohet me një kundërshtim gjithnjë e më të dhunshëm nga ana e të krerëve të popullit hebre (5,16-18; 7,30-32.44; 8,59; 10,31.39), që së fundi e mbledhin Sinedrin dhe vendosin ta dënojnë me vdekje (11,47-53). Por ndodh një situatë paradoksale që Satani nuk e kishte parashikuar: po në të njëjtin moment që Jezusi është «lartësuar» mbi kryq, merr fund zotërimi i princit të kësaj bote (12,31-32). Lartësimi i Jezusit mbi kryq, është si hapi i parë që shënon rikthimin e tij në lavdinë hyjnore në momentin e caktuar nga Hyji (12,23.31-32; 17,1.5), moment i fronëzimit mbretëror. Jezusi është mbret, por mbretëria e tij nuk është e kësaj bote (18,36). Pra princi i kësaj bote nuk ka asnjë pushtet mbi të (14,30).

[Jezusi Fjalë e mishëruar]. *Jezusi është profeti, Moisiu i ri i shpallur nga Lp 18,15.18, por është më shumë se Moisiu. Një profet është një zëdhënës i Perëndisë. Për ta realizuar këtë, Hyji i vinte fjalët e tij në gojën e Moisiut (Lp 18,18), Hyji ishte me gojën e Moisiut (Dal 4,12). Në një mënyrë shumë më rrënjësore, vetë fjala [Logos] e Perëndisë, e personifikuar, erdhi që të mishërohej në Jezusin (1,1-2.14). Si fjala për të cilën flet Is 55,10-11, ajo erdhi që të banojë mes njerëzve për t'u dhënë atyre që e pranojnë pushtetin për t'u bërë «bijtë e Hyjit» (1,12-13), për t'u kthyer pastaj në kraharorin e Atit (1,18; 13,3; 16,27-28;14,2-3). Në Jezusin, është fjala e Perëndisë që na bën t'i njohim fshehtësitë hyjnore (1,18; 3,11-13). Ajo nuk është më e fshehur në qiej: ka ardhur për të banuar mes nesh (Lp 30,11-14; Bar 3,29-31.38).*

Si fjalë e Perëndisë e mishëruar, Krishti mund të thotë: «Para

se të ishte Adami, Unë Jam» (8,58). Ai ekzistonte para botës, që qe krijuar nga Fjala (1,3). Pra Moisiu ka mundur ta shikojë lavdinë e tij (12,41) dhe kur Krishti kthehet sërish tek Ati, ai ia rikthen lavdinë që kishte më përpara se të ishte bota (17,5). Si fjalë e Perëndisë e mishëruar, Krishti është i parëlinduri (1,14-18; 3,16.18). Në BR titulli «Bir i Hyjit» nuk kishte një kuptim trashendent (10,33-36; 19,7); por tek Gjoni, që i thërret njerëzit e tjerë «fëmijët [tekna] të Hyjit» (1,12; 11,52), fjala «Bir» [Hyios] i rezervohet Jezusit, pra merr një kuptim të fortë: i lindur prej Hyjit (Fu 8,25), është vetë Hyji (1,1; 20,29; 1 Gjn 5,20). Kur iu thotë Judenjve: «Para se të ishte Adami, Unë Jam» (8,58; krh. 8,24.28; 13,19; Is 43,10; 45,18; Lp 32,39), kjo folje e fundit rikujton zbulimin që Hyji ia bën Moisiut në momentin e teofanisë në Sinaj: «Unë jam ai që jam. Kështu do t'u thuash Izraelitëve: më ka dërguar Ai që Jam» (Dal 3,14). Kur turma e ushtarëve u paraqit për të arrestuar Jezusin, ai u tha atyre: «Unë jam» dhe vetë përmendja e emrit hyjnorë mjafton për t'i hedhur për tokë (18,5-6). Meqë Fjala është Hyji (1,1), në Jezusin Hyj ka ardhur për të banuar mes nesh (1,14).

[Shpirti i Shenjtë]. *Krishti, Moisiu i ri, profet i mirëfilltë, është duke e lënë këtë botë për t'u rikthyer tek Ati. Por nxënësit do të përfitojnë atëherë nga ardhja e Shpirtit të së vërtetës, të "Paraklet" [Mbrojtës, Ngushëllues, Avokat] (14,26+), që do të vazhdojë pranë tyre veprën e Krishtit. Ashtu si Krishti ai vjen prej Atit (15,26; krh. 8,42; 16,27-30; 17,8). Ashtu si ai, do të jetë «dërguar» atyre (prej Atit me lutjen e Krishtit: 14,16; 15,26; nga vetë Krishti: 15,26; 16,7) dhe do të qëndrojë pranë tyre përgjithmonë (14,16-17; krh. Mt 28,20). Do të ketë detyrën që t'u mësojë atyre gjithçka që Krishti nuk ka mundur t'u thotë atyre dhe saktësisht sikurse Krishti, nuk do të flasë «prej vetvetes», duke u kufizuar që të transmetojë atë që ka dëgjuar pranë Atit (16,12-15). Nxënësit kështu do të kuptojnë kuptimin misterioz, akoma të fshehtë, të disa ngjarjeve që i përkasin Krishtit (2,22; 12,16; 13,7; 20,9). Shpirti mund të japë dëshmi për Krishtin (15,26), duke bërë që nxënësit të kuptojnë, se pavarësisht vdekjes së tij poshtëruese, ai ishte me të vërtetë i Dërguari i Perëndisë, në të cilin duhej të besohej për të qenë të shpëtuar, ai që pavarësisht pamjes së jashtme kishte mundur përfundimisht princin e kësaj bote (16,8-11).*

Për të shprehur idetë e tija kristologjike, ungjilltari përdor shpesh simbolikën e numrave, një mjet mjaft të zakonshëm në atë epokë. Disa detaje e tregojnë interesin e tij për numrat. Në 4,16-18 Jezusi i heq vërejtje Samaritanes se ka pesë burra dhe fjala «burrë» përsëritet pesë herë. E njëjta gjë ndodh edhe me fjalën

«bukë» dhe «peshq» në 6,9-13, «nxënës» në 1,35-37 dhe 21,1-14. E një interesi më të madh është përdorimi i numrave që marrin një vlerë simbolike mjaft të qartë në antikitet: «shtatë» është simbol i tërësisë dhe i përsosmërisë, «gjashtë» krijon idenë e pa përsosmërisë. Jezusi e ka shëruar të paralizuarin «plotësisht» (7,23) dhe mbiemri «i shëndosh» gjendet shtatë herë në tregimin primitiv (5,4.6.9.11.14.15; 7,23), ashtu si shprehja «të hapësh sytë» në tregimin paralel të të verbërit të lindur (9,10.14.17.21.26.30.32). I biri i nëpunësit mbretëror të Kafarnaumit shërohet në orën e shtatë (4,52-53. Ndërsa dobësia e Krishtit-njëri paraqitet në orën e gjashtë (4,6; 19,14). Në 5,31-47 ungjilltari renditë dëshmitë në favor të misionit të Krishtit, të cilave ai u vë në kundërshtim refuzimi për t'u besuar nga ana e judenjve; tani në këtë pjesë folja «dëshmoj» gjendet shtatë herë (5,31.32.33.36.37.39), ndërsa folja «besoj» shpesh negativisht, gjendet gjashtë herë (5,38.44.46.46.47). Në këtë mënyrë kundërvihen judaizmi dhe krishterimi. Enët që shërbejnë për pastrimin e judenjve janë si numër gjashtë (2,6); kjo mënyrë pastrimi, e papërsosur, është e tejkaluar (krh. antiteza në 15,3; 13,8-10). Festat e «Judenjve» kujtohen gjashtë herë: Pashkët (2,13; 6,4; 11,55), një festë jo e caktuar më saktë (5,1), festa e Tendave (7,2) dhe ajo e Kushtimit (10,22); por e shtata, Pashkët e fundit është duke u bërë Pashka e Krishtit, kalimi i tij nga kjo botë për tek Ati (13,1) dhe është kjo arsyeja, për të cilën ajo është përmendur shtatë herë (11,55.55; 12,1; 13,1;18,28.39; 19,14). Tani Krishti është qengji pashkvor i vërtetë (19,36; krh. Dal 12,10.46; 1Kor 5,7; por me që i dënuar me vdekje, ai e ka pushtetin për t'u ngjallur vetë, gjë që themelon «shenjën» e shtatë, që dëshmon për realitetin e misionit të tij, «shenjën» e mirëfilltë (2,18-19, krh. 2,1v; 4,46v; 5,1v;6,1v; 9,1v; 11,1v).

A thua të gjithë këto tekste qenë të shkruara, po në të njëjtën kohë dhe po nga e njëjta dorë? Ashtu siç e kemi sot, Ungjilli i Gjonit paraqet vështirësi të shumta. Është e pamundur të pajtohen tekste si 13,36 dhe 16,5. Vijimi normal i 14,31 lexohet edhe në 18,1. Pyetja e vëllezërve të Jezusit në 7,3-4 supozohet se ai nuk kishte bërë akoma asnjë «shenjë» në Jerusalem (në kundërshtim me 2,23 dhe me 5,1-9). Fragmente si 3,31-36 dhe mbi të gjitha 12,44-50 janë jashtë kontekstit. Fragmenti që lexohet në 7,19-24 duhet të ndjekë menjëherë tregimin e shërimit të të paralizuarit në ditë të shtunë (5,1-16). I gjithë k 21 është çuditërisht i vendosur pas një përfundimi të ungjillit (20,30-31), që pjesërisht do të merrej në 21,25. Ndër të tjera përsëritjet janë të shumta. Vërejmë në veçanti ato të kk 7–8: tekstet e 7,33-36 dhe të 8,21-22 nuk janë

gjë tjetër veçse dy zhvillime paralele të një teme të përbashkët; dhe janë shumë përpjekje për ta arrestuar Jezusin në vazhdimin e një feste (7,30.32.44; 8,20.59).

[Eskatologjia]. *Në brendësi të tekstit të bëjnë përshtypje disa pohime që mes njëra tjetrës pajtohen me vështirësi, për të mos thënë se janë në kundërshtim. Dhe kjo është veçanërisht e vërtetë përsa i përket eskatologjisë. Në tërësinë e tij ungjilli i katërt zhvillon fillimin e një eskatologjie tashmë të realizuar, e frymëzuar nga trajtat e mendimit grek. Sipas 8,23, dy botët që judaizmi i dallonte, bota e pranishme dhe bota e ardhshme (eskatologjike), ekzistojnë së bashku: njëra është e «këtu në tokë» (kjo botë) dhe tjetra është e «atje në qiell», në Hyjin, (13,1). Ringjallja nuk duhet më të pritet për «botën e ardhshme» (krh. Dan 12,1-2), ajo tashmë është realizuar në Krishtin dhe nga Krishti (11,23-26). Ai që beson në Krishtin ka kaluar nga vdekja në jetë (5,24; 1Gjn 3,14), nuk do ta shohë kurrë vdekjen, domethënë vdekjen në kuptimin semitik të fjalës, ky pothuajse-asgjësim në Sheol (8,50; 11,25). Vdekja është vetëm një dukshmëri (krh. Ur 3,2) ose një kalim (13,1). Në këtë kuptim ata që besojnë në Krishtin nuk do të gjykohen, ndërsa ata që e refuzojnë, tashmë janë gjykuar (3,18.21.36). Por gjenden edhe disa gjurmë të eskatologjisë judaike e trashëguar nga Danieli: vetëm «në ditën e fundit» ai që beson në Krishtin do të ringjallet (6,39.40.44.54; në kundërshtim me 11,23-26); vetëm «në ditën e fundit» ai do të gjykohet (12,48), kur zërit të Krishtit, të gjitha ata që janë në varre do të dalin prej tyre, disa për një ringjallje jete, disa të tjerë për një ringjallje dënimi (5,28-29; krh. Dan 12,2; në kundërshtim me 5,24).*

[Hyjnia e Krishtit]. *Ungjilli i katërt pohon shpesh herë hyjninë e Krishtit, Fjalë e mishëruar, por ia jep shumë radhë titullin «Hyj» (1,1; 20,28 dhe në disa dshk. 1,18). E futur në lutjen e madhe të Krishtit (k 17), rr 3 dallon mes «një Hyj-t të vetëm» dhe atij që Hyji e ka dërguar, Krishti (krh. 1Gjn 5,20). Nuk ishte e lehtë të pohohej hyjnia e Krishtit për një jude të krishterë. Megjithatë, me teologjinë e tij që «Fjala u bë njeri» (1,14), ungjilli i katërt bëhet një referim i rëndësishëm në përpunimin e dogmës trinitare.*

Janë bërë përpjekje për të shpjeguar këto anomali duke supozuar se ungjilli i tanishëm është rezultat e një përpunimi të ngadalshëm, në të cilin janë bashkuar elemente të epokave të ndryshme, rishikimet, shtime, hartime të tjera të një mësimi të njëjtë; i gjithi do të ishte botuar në mënyrë përfundimtare jo nga Gjoni, por pas vdekjes së tij, nga nxënësit e tij (21,24); ato do të

kishin futur në tregimin primitiv të ungjillit fragmente të reja që nuk mund të humbisnin dhe vendi i të cilëve nuk ishte rreptësisht i vendosur.

[Formimi i tekstit]. *Për t'i shpjeguar anomalitë e ungjillit në formën e tyre aktuale, autorë të tjerë parapëlqejnë të hedhin hipoteza se ungjilltari ka përdorur një ose më shumë burime. Kështu është dalluar një «burim shenjash», që kishte përmbajtur mrekullitë e treguara në ungjillin e katërt, një përmbledhje «fjalësh» që i përcaktohen Jezusit, një tregim i mundimit dhe e ringjalljes së Krishtit. Një hartues përfundimtar do të kishte bërë një farë numri ndryshimesh në veprën e ungjilltarit. Për këtë rindërtim vetëm hipoteza e një «burim shenjash» ka njohur një farë suksesi. Sukses relativ, nga ana tjetër, meqë për disa nuk duhet as të flitet më për një «burim shenjash», por për një ungjill të plotë që përfshinte predikimin e Pagëzuesit dhe tregimet e mundimit dhe të ringjalljes. Por për disa të tjerë teologjia e shenjave kualifikon tërësinë e librit dhe nuk lejon të zhvillohet një sërë mrekullish duke pas pasur më përpara një ekzistencë të pavarur. Disa komentues mundohen të rindërtojnë një «tekst themelor» të autorizuar sërish nga ungjilltari. Është e mundur që ky «tekst themelor» ka qenë njohur edhe nga Luka, kjo gjë do të shpjegonte afërmitetin, të vënë re që prej kohësh, mes traditës të Gjionit («joanike») dhe traditës të Lukës («lukanase», Ungjilli i tretë dhe Veprat), veçanërisht përsa i përket tregimeve të mundimit dhe të ringjalljes.*

[Autori]. *Kush është autori i ungjillit të katërt? Ose më mirë, kush janë autorët, meqë ky ungjill ka mundësi që është formuar gjatë etapave në vazhdim? Është e vështirë të përgjigjesh. Sipas traditës Kisha njeh në apostullin Gjon ungjilltarin e katërt: pra mund të shikohet në të, nismëtari i këtij procesi të gjatë hartues. Shën Ireneu i Lionit duket se është autori i parë që pohon një lidhje mes ungjillit dhe apostullit: «Në vijim, Gjoni, nxënësi i Zotit, ai që pushoi në kraharorin e tij, e ka shkruar edhe ai ungjillin gjatë qëndrimit të tij në Efes». Autorë të shumtë kishtarë të antikitetit e kanë pranuar pa vështirësi këtë pohim. Në fakt ungjilli paraqitet me garancinë e një nxënësi «që Jezusi e donte», dëshmitar okular i fakteve që tregon (21,20-24; krh. 13,23). Si Gjoni apostull, ai duhej të ishte peshkatar në Galile (21,2.7; krh. Mk 1,19-20). Shën Luka do të pohonte në mënyrë indirekte identifikime të ndryshme; në fakt ky «nxënës që Jezusi e donte» shfaqet i lidhur miqësisht me Pjetrin (12,23v; 18,15; 20,3-10; 21,20-23) dhe Luka raporton se ishte pikërisht rasti i Gjonit (Lk 22,8; Vap 3,1-4; 4,13; 8,14). Megjithatë një identifikim i tillë; për sa është i nderuar, nuk shkon*

pa vështirësi. Disa eksegjetë të mëdhenj katolikë, pasi që e kanë pranuar, e kanë braktisur. Sigurisht që kanë qenë të detyruar prej arsyeve serioze. Mund të pyetet se pse Gjoni apostull ka harruar të tregojë disa ngjarje në të cilat ishte i pranishëm, ngjarje të rëndësishme si ngjallja e bijës së Jaarit (Mk 5,37), shndërrimi (Mk 9,2), themelimi i eukaristisë (Mk 14,17v), agonia e Jezusit në kopshtin e Gjetsemanit (Mk 14,33). Asgjë nuk e detyron të identifikojë «nxënësin që Jezusi e donte», të pranishëm në ngjarje të ndryshme, me birin e Zebedeut, që në të vërtetë paraqitet një herë të vetme në tekst (Gjn 21,2; të krahasohet me 21,7.20).

Po është kundërshtuar gjithashtu se në bazë të disa dëshmive, të cilat kanë zë në tekste të shumta liturgjike, Gjoni apostull kishte vdekur martir në një datë relativisht të hershme, pra nuk do të kishte mundur të shkruante ungjillin që mban emrin e tij. Së fundi identifikimi i «nxënësit që Jezusi e donte» me Gjonin apostull nuk është pa vështirësi. Në të kundërt me të dhënat e k 21, duket se nxënësi banonte diku përreth Jerusalemit. Në fakt ai duket vetëm në momentin e darkës së fundit në Jerusalem (13,23) dhe i identifikuar në mënyrë të qartë me një farë «nxënësi tjetër» (20,2), ishte mik i kryepriftit dhe i njohur mjaft mirë nga shërbëtorja e portës së pallatit (18,16). Atëherë kuptohet se pse disa prej komentuesve kanë preferuar, mes shumë hipotezave (më shumë se njëzetë!), atë e Lazrit. Ky nxënës banonte diku përreth Jerusalemit dhe asgjë nuk e pengon se ishte i njohur prej kryepriftit. Nga ana tjetër, kur sëmuret, motrat e tij dërgojnë një lajmëtar për t'i thënë Jezusit: «Ai që ti e do është i sëmurë» (11,3; krh. 11,36). Në dëshirën e motrave të Lazrit nuk ishte e mundur asnjë ngatërrim: një i vetmi ishte miku i Jezusit. Atëherë nuk mund të ishte ai «nxënësi që Jezusi e donte» (më e ngjashme se djali i pasur për të cilin flet Mk 10,21)? Përveç dëshmisë të Shën Ireneut shpesh e thënë në favor të apostullit, nuk është e pa dykuptimësi. Ireneu e përdor gjithmonë fjalën «apostull» kur e ka fjalën për Pjetrin, për Palin ose për bijtë e Zebedeut. Ndërsa ungjilltari për të është pothuajse gjithmonë «Gjoni, nxënësi i Zotit». Ireneu ndoshta njihet me dy grupe, «apostujt dhe nxënësit e Zotit, domethënë Kishën» (Kundër Herezive, III, 12,5, e passim)? Është e sigurt se Jezusi, pranë dymbëdhjetë apostujve, kishte edhe nxënës të tjerë. Koncili i II i Vatikanit pohon origjinën apostolike të ungjijve, por autorët e ungjijve janë qoftë apostuj në kuptimin e ngusht të fjalës, qoftë edhe pjesëtarë të rrethit apostolik («apostolici viri» [burrat apostolikë]), që nga momenti që titujt tradicional nuk thonë asgjë rreth identitetit të tyre të saktë (krh. Dei Verbum, 18). Ashtu siç

shihet, vetë personi i «nxënësit që Jezusi e donte» mbetet i fshehur në një fshehtësi. Por ky është një aspekt historik ku zgjidhja nuk i heq asgjë vlerës së mesazhit fetar të përmbledhur në libër në momentin e tanishëm. Duke u nisur nga hartimi i tij dhe nga etapa të ndryshme që e kanë shënuar, është teksti përfundimtar, ungjilli që ka mbërritur tek ne, që na jep dëshminë e nxënësit të dashur (Gjn 20,30-31; 21,24-25) dhe që është fjala e Perëndisë për Kishën që e merr këtë dëshmi.

[Data e hartimit]. *Kur u hartua ungjilli i katërt? Dëshmia më e hershme e tij është një fragment në papirus-in (Rylands 457), i shkruar rreth 125, që e sjell Gjn 18,31-34 dhe 37-38 në formë që ne e njohim sot. Papirusi Egertton 2, që është shumë pak prapa, citon kalime të ndryshme. Këto dy dokumente u gjeten në Egjipt. Duhet të arrihet si përfundim se ungjilli i katërt u shkrua, në Efes ose në Antioki, jo më vonë se në vitet e fundit të shek. I. Ndër të tjera, nëse është e vërtetë së pjesat 9,22; 12,42; 16,2 e kanë fjalën për një vendim të autoriteteve judaike të marrë në «koncil» të Jamnisë, përbërja e ungjillit të katërt, në formën e tij pothuajse përfundimtare, nuk mund të ishte më e lashtë së në vitet 80.*

Por ky hartim, që supozon një zhvillim mjaft kompleks të traditave «joanike» detyron që kjo përbërje e dokumentit të jetë shumë më e lashtë. Një tekst si Gjn 14,2-3, pranë 1Sel 4,13vv, supozon se pritej akoma në një të ardhme mjaft të afërt kthimi i Krishtit. Është akoma e mundshme se dokumenti «joanik» më i lashti, me origjinë palestineze, mund të jetë i datuar rreth vitit 50. Pra duket qartë dhe sot pranohet se hartimi «joanik» më i lashti, i ruajtur në ungjill nën formën e tij të tanishme, është një jehonë e traditave të pavarura nga tradita sinoptike, që janë të një interesi parësor për të kuptuar jetën dhe mësimin e Krishtit. Përsa i përket ndërtimit të tempullit, ungjilli i katërt mban një prej datave kronologjike më të sakta ndër ungjij (2,20; krh. Lk 3,1). Edhe topografia «joanike» është shumë më e pasur se ajo e sinoptikëve. I gjithë ungjilli është plot me detaje konkrete që vërtetojnë se autori i tij ishte në dijeni të zakoneve fetare të Judenjve, si dhe për mentalitetin rabinik ose për proçedurën kazuistike (dmth. sipas "rasteve") që përdorin mësuesit e Ligjit. Përsa i përket ecurisë së jetës së Jezusit, në shumë pika, ungjilli i katërt saktëson datat e sinoptikëve. Kështu për kohëzgjatjen e saktë të shërbimit të Jezusit dhe për kronologjinë e mundimit, që duket më e saktë sesa ajo e sinoptikëve. Mjafton një shembull: sipas sinoptikëve, para se t'i dorëzohej Pilatit, Jezusi është paraqitur para Sinedrit, që e kishte dënuar me vdekje për shkak të sharjes (Mk 14,43-

54p). Historianë të ndryshëm kanë treguar pamundësinë e kësaj ecurie, e cila sillte pyetje shumë serioze mbi të vërtetën historike të sinoptikëve. Tani Gjn 18,31 supozon se efektivisht nuk ka qenë një proces para Sinedrit, i cili do të kishte përfunduar me dënimin me vdekje. Në të kundërt, sipas traditave «joanike», në fakt u mbajti një mbledhje e Sinedrit (por pa praninë e Jezusit) që do të kishte vendosur vdekjen e tij për arsyen politike, dhe kjo ndodhi shumë më përpara arrestimit. Nga ana tjetër, vendimi që të vdiste Jezusi do të kishte qenë përfundimi i konfliktit të gjatë mes Jezusit dhe krerëve të popullit hebre, i cili ishte mprehur në momentet e ndryshme të ngjitjes së Jezusit në Jerusalem (5,16-18; 7,30.44; 8,59; 10,31.39). Kjo paraqitje e fakteve është më bindëse se ajo e traditës së sinoptikëve, e cila, duke bërë që Jezusi u ngjit një herë të vetme në Jerusalem, do ta kishte përmbledhur dramën me tregimin e paraqitjes së Jezusit, para Sinedrit po në të njëjtën natë të arrestimit. Në mënyrë të tillë sinoptikët nuk do ta kundërshtonin të vërtetën historike, do të skematizonin krejt thjesht elementet e dramës. Kuptohet mirë paradoksi i situatës: është Ungjilli i Gjonit që mbështet vërtetësinë historike të traditës sinoptike, vërtetësia historike ashtu siç kuptohej në atë kohë.

Por nuk mund të gënjehet; konceptimi i historisë që ka ungjilli i katërt ndryshon thellësisht nga ideja që ka historiani modern. Ungjilltarit i intereson mbi të gjitha të nxjerrë në dritë kuptimin e një historie që është njëkohësisht hyjnore dhe njerëzore, histori por edhe teologji, që zhvillohet në kohë por mbetet në amshim. Ai dëshiron të tregojë besnikërisht dhe t'i propozojë fesë së njerëzve ngjarjen shpirtërore që është plotësuar në botë me ardhjen e Jezu Krishtit: mishërimi i Fjalës për shpëtimin e njerëzve. Në dobi të këtij qëllimi ungjilltari ka bërë një zgjedhje dhe mbi të gjitha i ka ruajtur faktet që mund të paraqitnin para syve të tij një vlerë simbolike, duke u dhënë atyre thellësi dhe rezonanca të reja. Mrekullitë e treguara janë «shenja» që e zbulojnë lavdinë e Krishti dhe simbolizojnë dhuratat që ai i sjell botës (pastrim i ri, bukë e gjallë, dritë, jetë). Pavarësisht mrekullive, autori ka dhuntinë të marrë domethënien shpirtërore të fakteve dhe të zbulojë fshehtësitë hyjnore (krh. 2,19-21; 9,7; 11,51v; 13,30; 19,31-37 dhe notat). Ai shikon faktet materiale, në dimensionin e tyre shpirtëror: Jezusi është drita që vjen në botë; beteja e tij është ajo e dritës kundër errësirës; vdekja e tij është gjykimi i botës; e gjithë jeta e tij është krejtësisht plotësimi i figurave të mëdha mesianike të BV: ai është qengji i Hyjit (1,29), tempulli i ri (2,21), gjarpri shpëtimtar i lartësuar në shkretëtirë (3,14), buka e jetës

që e zëvendëson manën (6,35), bariu i mirë (10,11), dhe hardhia e vërtetë (15,1), etj. Ky portret njëkohësisht hieratik dhe plot më të vërtetën njerëzore, i jep figurës historike të Krishtit gjithë pamjen e Shpëtimtarit të botës. Përsa i përket Gjonit, pra, nuk duhet t'i vihet në kundërshtim simbolizëm dhe histori: simbolizmi është ai i vetë fakteve, buron nga historia, rrënjoset në të, e shpreh kuptimin e saj dhe ka një vlerë, për dëshmitarin e privilegjuar të Fjalës së mishëruar, vetëm për lidhjen e tij me historinë.

Letrat. *Përveç ungjillit, tradita na ka ruajtur tri letra në emrin e Gjonit. Ato paraqesin një farë afërmiteti letrarë dhe doktrinor me ungjillin në formën e tij të tanishme, që është e vështirë të mos i atribuohet po të njëjtit autor, ndoshta atij «Gjon Presbiterit [Plakut]» për të cilin fliste Papia (krh. 2Gjn 1; 3Gjn 1). Letra e tretë është ngjashmërisht e para në radhën e kohës, mundohet të rregullojë një ngatërresë me autoritetin e lindur në njërën prej Kishave që vareshin prej autoritetit të Gjonin. Letra e dytë vë në dukje një Kishë tjetër të veçantë kundër propagandës së të urtëve të rremë, që e mohonin realitetin e mishërimit. Përsa i përket letrës së parë, pa asnjë dyshim më e rëndësishmja, paraqitet mbi të gjitha si një letër enciklike e përcaktuar për bashkësinë e Azisë, e kërcënuar me vuajtje të herezive të para. Gjoni e ka kondensuar përmbajtjen e përvojës së tij fetare. Duke u nisur nga tema të tjera paralele (dritë: 1,5v; drejtësi: 2,29v; dashuri: 4,7-8v; e vërteta: 5,6v), ai dëshiron të tregojë lidhjen e ngushtë që ekziston mes gjendjes sonë si bijtë e Perëndisë dhe ndershmërisë së jetës sonë morale, e konsideruar si besnikëri të urdhrit të dyfishtë të fesë në Jezusin dhe të jetës vëllazërore (3,23-24). Është njëri prej teksteve të BR më i ndikuar prej mendimit që shprehet në shkrimet e sektit të Kumranit: dualizmi i dyfishtë «dritë - errësirë» dhe «e vërtetë - gënjeshtër» (1,5-7; 2,9-11; 2,21-22); shqyrtimi i «shpirtrave» (4,1-6) që përfundon me kundërshtimin mes «shpirtit të së vërtetës dhe shpirtit të gabimit». Në ungjill, ndikimi i Kumranit është i kufizuar në hapa të radhë, veçanërisht te Gjn 3,19-21.*

1Gjn 2,18-21 tregon për një skizëm që kishte ardhur në ambientet «joanike». Përballë disa disidentëve të tunduar nga "gnoza", për të cilët rëndësi ka vetëm lajmi mbi Birin e Perëndisë, letra kujton se Shpëtimtari i botës (1Gjn 1-14) ishte edhe një njeri prej mishi (1Gjn 4,2; 2Gjn 7) e gjaku (1Gjn 1,7; 5-6), me një emër krejtësisht njerëzor, Jezus (1Gjn 1,7; 2,22; 4,3; 5,1.5), dhe se nxënësi duhet të ndjekë shembullin e tij (1Gn 2,6; 3,16-18; 4,11.20). Në fakt letra e parë përmban një prej pohimeve më tronditëse të të gjithë Biblës: «Hyji është Dashuri» (1Gjn 4,8.16).

Ungjilli sipas Gjonit

PROLOG

Mishërimi i Fjalës

1 [1]Në fillim ishte Fjala — 1Gjn 1,1-2
e Fjala ishte në Hyjin
e Fjala ishte Hyj.
[2]Kjo ishte në fillim në Hyjin.
[3]Prej Saj u bë çdo gjë — 1Kor 8,6; Kol 1,15-20; Heb 1,1-3
e pa Të nuk u bë asgjë.
E çdo gjë që u bë,
[4]e pati në Të jetën
e Jeta është drita e njerëzve;
[5]e Drita shndriti në errësirë — Gjn 8,12+; 1Gjn 2,8
e errësira nuk e pushtoi.
[6]Që një njeri i dërguar prej Hyjit.
Emri i tij ishte Gjon.
[7]Ai erdhi si dëshmitar, — Gjn 1,19-34
për të dëshmuar Dritën, — 5,31+
që të gjithë të besojnë nëpër të. — 1,40+

1,1 *Në fillim*: krh. Zan 1,1. Në 1,1-5, ungjilltari ndoshta përdor një himn më të lashtë që ka si model tregimin e krijimit tek Zan 1,1-31, theksuar nga foljet: «Hyji tha... dhe...u bë». Hyji e krijoi botën me *Verbum*, pra me Fjalën e tij (Ps 33,6-9; Ur 9,1; Sir 42,15), veçanërisht dritën që i kundërvihet territ (Zan 1,18), qeniet e gjalla (Zan 1,20-25) dhe njeriun (Zan 1,26-27). Ka mundësi që rr 1b-2, huazuar nga përsëritja e fjalës «në Hyjin... në Hyjin» të cilët thyejnë ritmin e dyfishtë të pjesëzës, të jenë shtuar nga ungjilltari për të treguar hyjninë e Krishtit, që është Fjala e mishëruar (krh. 8,24+; 20,29; 1Gjn 5,20). Tek 1,9-18, tema e Fjalës krijuese zhvillohet në harmoni me Is 55,10-11: dërguar prej Perëndisë (1,9-11; 4,34+) në botë (1,9+) për ta bërë pjellore (1,12+) duke i zbuluar «të vërtetën» (8,32+), rikthehet tek Hyji pasi ka kryer misionin e vet (1,18; 13,3; 16,28). Kjo tërësi temash: të qënit pranë Zotit, roli që kanë në krijim, dërgimi në botë për ta mësuar njerëzimin, i referohen si Urtisë ashtu edhe Fjalës (Fu 8,22-36+; Sir 24,5-44; Ur 9,9-12). Në BR i takonte Gjonit të zbulonte plotësisht, falë mishërimit (1,14+), natyrën personale të kësaj Fjale (Urtia) të qëndrueshme dhe të amshuar.

1,5 *nuk e pushtoi:* drita (e Mira, Fjala) i shpëton kthetrave të territ (e Keqja, fuqitë e së keqes; krh. 8,12+). – Sipas BJ: «nuk e kapi»; përkthime të tjera: «dhe errësira nuk e përfshiu».

1,6 Fillimisht rr 6-8 duhej t'i paraprinin menjëherë rr 19v.

[8]Ai nuk ishte Drita,
por - për të dëshmuar Dritën.
Ur 7,26+; 1Gjn 1,5 [9]Drita e vërtetë
që shndrit çdo njeri,
erdhi në botë.
[10]Ishte në botë
e bota u krijua prej Saj,
e bota nuk e njohi.
[11]Erdhi ndër të vetët,
e të tijtë nuk e pranuan.
Gjn 1,18+ [12]Atyre që e pranuan
u dha zotësinë
të bëhen fëmijtë e Hyjit:
1Gjn 5,13 atyre që besojnë në Emrin e tij.
[13]Këta s'i bëri bijtë të Hyjit
as gjaku
as prirja e mishit
as prirja e njeriut
1Gjn 5,18 por - Hyji.

1,9 BJ përkthen: «Ai ishte drita e vërtetë që ndriçon çdo njeri duke ardhur në botë». Ky rr lidhet me rr 4-5: është Fjala-dritë (e jo Pagëzuesi) që erdhi në botë (3,19; 12,46; krh. 6,14; 9,39; 11,27; 18,37), pasi ajo qe dërguar prej Perëndisë (krh. 10,36; 17,18). Disa parapëlqejnë ta përkthejnë: «çdo njeri që vjen në botë».

1,10 «*Bota*» mund të nënkuptojë thjesht gjithësinë e krijuar (17,5.24), por në përkim me traditat judaike, ajo shpesh merr një nuancë negative. E sunduar nga pushteti i Satanit (12,31; 14,30; 16,11; 1Gjn 5,19), ajo refuzon të besojë në misionin e Krishtit (16,8-11) dhe përndjek me urrejtjen e saj Jezusin dhe nxënësit e tij (15,18-19; 17,14), dritë që akuzon mbrapshtinë e saj (7,7; 3,19-21). Ligësia e saj është e pashërueshme (17,9), por Krishti do ta mposhtë atë (16,33); krh. kuptimin negativ të «tokës» tek Zb 6,15; 13,3.8; 14,3; 17,2.5.8. Sipas traditave judaike, kjo botë e keqe, një ditë do të pasohet nga «bota e ardhshme»; sipas Gjonit, bota eskatologjike tashmë është e pranishme «së larti» (8,23), pranë Atit (13,1), ku nxënësit e Jezusit gëzojnë jetën e amshuar (12,25). – Tekste të tjera, ama, e paraqesin botën me një dritë më optimiste. Ajo mund t'i besojë Krishtit në sajë të shenjave që ai ka dhënë (12,19). Hyji e do botën dhe ka dërguar birin e tij për ta shpëtuar atë, duke i dhuruar jetën (3,16-17; 12,47; 6,33.51). Meqenëse ai ia shleu asaj mëkatin (1,29), Krishti është shpëtimtari i botës (4,42).

1,11 *të tijtë:* ndoshta populli hebraik.

1,12 Fjala është një farë hyjnore (1Gjn 3,9; Lk 8,11) që, kur ne e marrim, na bën bij të Hyjit (1Gjn 3,1; 1Pjt 1,23; Jak 1,18). Sipas 3,5-6, lindja jonë e re është fryti i Shpirtit të Shenjtë (krh. Rom 8,14).

1,13 Numri shumës: «*Këta s'i bëri bijtë*», është vërtetuar nga pjesa më e madhe e dshk. greke. Variant tjetër: «atë nuk bëri bir». Në librin apokrif të *Henokut* 15,4 hasim qortimin që i bëhet disa engjëjve, të cilët janë bashkuar me gra sipas Zan 6,1-5: «Në gjakun e grave jeni ndotur, në gjakun e mishit ju keni lindur dhe gjakun e njerëzve ju dëshiruat». Leximi në numrin njëjës, që njihet në këtë traditë judaike, synon të tregojë se Jezusi nuk u ngjiz si viganët, prej engjëjve të rrëzuar, por «prej Hyjit» (krh. Lk 1,34-35).

14 E Fjala u bë mish
e banoi ndër ne.
Ne e pamë lavdinë e tij,
atë lavdi që i përket të Vetëmlindurit prej Atit
plot hir e të vërtetë. — Is 40,5; Gjn 17,5+; 1Gjn 1,1-3
15 Gjoni e dëshmon Atë. Ai shpall:
«Ky është ai, për të cilin thashë:
Ai që vjen pas meje, është më i madh se unë, — =Gjn 1,30
sepse ishte përpara meje!».
16 Vërtet, prej plotësisë së tij — 3,22+
të gjithë ne morëm,
madje, hir mbi hir.
17 Vërtet, Ligji u dha nëpër Moisiun, — Kol 2,9-10
porse hiri dhe e vërteta erdhën nëpër Jezu Krishtin. — Gjn 1,21+
18 Hyjin kurrë askush nuk e pa: — Dal 33,20+; Sir 43,35; Gjn 6,46; 1Gjn 4,12
i Vetëmlindur Hyj,
që gjendet në gjirin e Atit,
Ai bëri të njihet. — Gjn 3,11+; 17,6+

1,14 *E Fjala u bë* mish: pra u bë me të vërtetë njeri; krh. 1Gjn 4,2; 2Gjn 7; Rom 1,3 [Heb 4,15]. – «Mishi» tregon njerëzimin me dobësinë dhe vdekshmërinë e tij (krh. Zan 6,3; Ps 56,5, Is 40,6; Gjn 3,6; 17,2). Duke u veshur me njerëzimin tonë, Fjala e Zotit mori mbi vete të gjitha dobësitë e tij, përfshi edhe vdekjen (Fil 2,6-8). – *e banoi ndër ne:* folje greke *eskenosen*, krh. *skene* «tenda». Aluzion per Tendën «*mishkan*», e cila në kohën e Daljes simbolizonte praninë e Zotit (Dal 26,1+), prani që u shfaq nëpërmjet vërshimit të lavdisë së Zotit në të, gjatë përurimit të saj (Dal 40,34-35). Fjala, Biri i vetëm i Atit, ku banon Emri i druajtshëm «Unë jam» (Dal 4,14-15; Gjn 8,24+), i shndritshëm nga kjo lavdi e marrë prej Atit, realizon në Besëlidhjen e re, këtë prani hyjnore që duhet të sigurojë shpëtimin e popullit të Hyjit (Dal 34,9). Ai është me të vërtetë Emanueli, «Hyji me ne», paralajmëruar nga Is 7,14; Mt 1,23. – *lavdinë e tij:* lavdia ishte garancia e pranisë së Zotit (Dal 24,16+). Ishte e pamundur të shihej tek ajo vetë (Dal 33,20+), por shfaqej falë mrekullive të kryera prej Zotit në dobi të popullit të tij (Dal 15,7; 16,7). Do të ndodhë e njëjta gjë me Fjalën e mishëruar, «shenjat» e së cilës shfaqin lavdinë (2,11+; 11,40), në pritje të «shenjës» së plotë të Ngjalljes (2,18-19; 17,5). Sikurse lavdia e Zotit pasqyrohej në fytyrën e Moisiut pas Teofanisë në Sinai (Dal 34,29.35), po ashtu edhe fytyra e Krishtit shkëlqen gjatë Shndërrimit (analogji me Teofaninë në Sinai; krh. Mt 17,1+), kështu edhe nxënësit mundën të shihnin reflektimin e lavdisë së tij (Lk 9,32; 2Pjt 1,16-18). – *plot hir e të vërtetë:* formula përputhet me atë të Dal 34,6+: «i pasur me hir e besnikëri», në përcaktimin që Zoti i jep Moisiut mbi vetveten. Regjimi i Ligjit pasohet nga ai i dashurisë së përsosur të Perëndisë që shfaqet në Krishtin (1,17).

1,16 *hir mbi hir:* BJ përkthen: «hir për hir», pra një «hir që i përputhet hirit (që është në Birin e vetëm)» ose «një hir (ai i besëlidhjes së re) në vend të një (tjetër) hiri (ai i besëlidhjes së vjetër)».

1,18 *i Vetëmlinduri Hyj*: BF: *Biri i vetëm - që është Hyj;* në gr. *monogenes*, njëlindur. Në Bibël, shprehja «bir i Hyjit» nuk kishte një kuptim transhendent dhe mund të përcaktonte disa pjesëtarë të popullit të Hyjit (Oz 2,1), ose mbretin e tij (Ps 2,7; 2Sam 7,14), apo të përndjekurin e drejtë, i cili pret ndihmën e Zotit (Ur 2,16-18; Mt 4,3+). Këtë gjë Gjoni e din (10,32-36) dhe prandaj përdor shprehjen: «Biri i vetëm/ Njëlindur/ Vetëmlindur)» (1,14.18; 3,16.18; 1Gjn 4,9), e cila shmang çdo keqkuptim (krh. Fu 8,24).

MISIONI I JEZUSIT

1. SHPALLJA E EKONOMISË SË RE

A. JAVA PËRURUESE

1,7-8.15 **Dëshmia e Gjon Pagëzuesit**

5,33 [19]Dhe, ja, dëshmia e Gjonit! Kur Judenjtë nga Jerusalemi dërguan (tek ai) priftërinj dhe levitë për ta pyetur: «Kush je ti?». [20]Ai pranoi,
Lk 3,15; Vap 13,25 nuk e mohoi, por dëshmoi: «Unë nuk jam Mesia!». [21]«Kush, pra? - e
Mt 17,10-13+ Mt 16,14+ pyetën ata - A mos je Elia?». «Nuk jam!» - u përgjigji. «A je Profeti?». «Jo!» - ua ktheu. [22]Atëherë i thanë: «Kush je, që t'u kthejmë përgjegje atyre që na dërguan?». [23]Ai tha:

Is 40,3; ‖Mt 3,3+

> «Unë jam *zëri i atij që bërtet në shkreti:*
> *rrafshoni udhën e Zotit!*

sikurse tha Isaia profet».

[24]Disa prej të dërguarve ishin farisenj. [25]Ata e pyetën: «Pse, atëherë, pagëzon, kur s'je as Mesia, as Elia, as Profeti?». [26]Gjoni përgjigji: «Unë
Mt 3,6+ Gjn 7,27+ Mk 1,7p Gjn 10,40 pagëzoj me ujë. Në mesin tuaj është një që ju nuk e njihni. [27]Është ai që po vjen mbas meje, por të cilit [unë] nuk jam i denjë t'ia zgjidh as rripat e sandaleve». [28]Kjo ndodhi në Betani, përtej Jordanit, ku Gjoni po pagëzonte.

1,19 *Judenjtë:* në Ungjillin e Gjonit ky term mbart shumë kuptime. Ai përcakton shpesh të devotshmit e judaizmit, ritet e të cilëve i shpjegohen lexuesve me origjinë jo hebraike (krh. 2,6.13; 18,20; etj.); ata dallohen nga Samaritanët dhe paganët (4,9; 18,35). Megjithatë, në shumicën e rasteve, kjo fjalë, ka një kuptim teknik dhe përcakton autoritetet fetare armiqësore ndaj Jezusit (8,37+), kryeprifterinjtë dhe farisenjtë: krh. 18,3 me 18,12 dhe 18,24.28 me 18,31. Së fundmi, ndonjëherë, përcakton farisenjtë bashkëkohës të hartimit të Ungjillit, që përfaqësojnë, pra, judaizmin pas vitit 70 në ballafaqim me rivalin e tij, krishtërimin: krh. 9,22 me 12,42.

1,21 *A mos je Elia?:* lidhur me kthimin e pritshëm të Elisë, krh. Mal 3,22-23 e Mt 17,10-13. – *A je Profeti?:* mbi bazën e Lp 18,15 (krh. shënimin), Judenjtë e prisnin Mesinë si Moisiun e ri (profeti në kuptimin e plotë të fjalës, krh. Nr 12,7+), që do të ripërtërinte njëqindfish mrekullitë e Daljes (krh. 3,14; 6,14.30-31.58; 7,40.52; 13,1+; Vap 3,22-23; 7,20-44; Heb 3,1-11. Shih edhe Mt 16,14+).

1,28 *në Betani, përtej Jordanit:* Betani është var. i përdorur më shumë (11,1.18); BJ përkthen: «Bet-Abara», që të thotë «vend i kalimit», duke kujtuar kalimin e Jordanit në perfundimin e daljes (Joz 3). Gjoni pagëzon, po ashtu, «përtej Jordanit», por pagëzimi i tij pendesor e përgatit popullin e Hyjit për «të kaluar» në Tokën e premtuar.

Qengji i Hyjit

[29]Të nesërmen Gjoni e pa Jezusin duke ardhur kah ai e tha: «Ja, Qengji i Hyjit! Ky ia shlyen mëkatin botës! [30]Ky është ai, për të cilin thashë: "Mbas meje vjen një njeri, i cili është më i madh se unë, sepse ishte përpara meje!" [31]Nuk e kam njohur as vetë, por arsyeja pse erdha e jam kah pagëzoj me ujë është që ky t'i zbulohet Izraelit». [32]Gjoni dëshmoi edhe: «E pashë Shpirtin Shenjt kah zbriti prej qiellit porsi pëllumb dhe zuri vend mbi të. [33]Unë nuk e njihja atë, porse Ai që më dërgoi të pagëzoj me ujë, Ai edhe më tha: "Në atë që të shohësh se zbret Shpirti Shenjt dhe zë vend në të, ai është që pagëzon me Shpirtin Shenjt". [34]Unë e pashë dhe dëshmoj: ky është Biri i Hyjit».

1Gjn 3,5
1Sam 9,17
Gjn 8,58; 1,1+
Is 11,2; 61,1; Mt 3,16p
Gjn 3,5; Mt 3,11+
Is 42,1; Lk 9,35; 23,35

Nxënësit e parë

Mt 4,18-20p

[35]Të nesërmen prapë ishte Gjoni bashkë me dy prej nxënësve të vet dhe, [36]kur e pa Jezusin duke kaluar andej, tha: «Qe, Qengji i Hyjit!».

1,29 *mëkatin e botës:* «mëkatin» (në numrin njëjës) në kuptimin e plotë të fjalës, do të thotë refuzim i njohjes së Krishtit si i dërguari i Zotit (15,22.24; 16,9; 8,21), ai që ka ardhur për të na zbuluar «të vërtetën» (8,32); do të thotë të jesh «i verbër» deri në atë pikë, sa të mos dish se cili është vullneti i Perëndisë për njeriun (9,39-41; Mt 15,14; 23,16-26; Rom 2,17-24), duke mohuar Moisiun e ri (9,28-34). Ashtu si shërbëtori vuajtës (Is 42,1-4, krh. 1,59+), porsi qengji që e çojnë për ta therur (Is 53,7+), ai «mban mbi vete mëkatin e shumicës» dhe «ndërmjetëson për ta» (Is 53,4-5.10-12). Disa kanë menduar se termi «qengji» ishte një përkthim i keq nga një origjinal i hebraishtes që kishte edhe kuptimin «shërbëtori». – Ndoshta tradita e Gjonit njeh interpretimin e Targumit të «të lidhurit» (*Akeda*) të Isakut, (Zan 22,2.6-9; krh. Rom 8,32) dhe sheh tek Isaku një figurë të Krishtit (krh. 3,16; 8,56). Sipas Gjonit, Jezusi është gjithashtu «qengji» i pashkëve (18,28+; 19,36) i cili, me vdekjen e tij, merr pushtetin mbi njerëzit (12,31+; Zb 5,12) e kështu lan «mëkatin» e botës. – Sipas letrës së parë të Gjonit, Jezusi ka ardhur për të larë mëkatet tona, sikurse dhe ato të botës mbarë (1 Gjn, 2,2; 3,59).

1,31 *t'i zbulohet Izraelit:* sipas traditës judaike, Mesia, që nuk dallohet aspak nga njerëzit e tjerë, duhet të mbetej i panjohur deri ditën kur ai të shfaqej si Mesia nga ana e Elisë së rikthyer në tokë (Mal 3,23-24; Gjn 5,35+). Është pikërisht kjo temë që sillet tek 1,26.31 (krh. 7,27), rr që ndoshta vijoheshin në një redaktim më të lashtë.

1,33 *ai është që pagëzon me Shpirtin Shenjt:* duke qenë se Shpirti qëndron mbi të (Is 11,2; 42,1; 61,1), Krishti mund t'ua përcjellë të tjerëve, duke përmbushur në këtë mënyrë profecinë e Ez 36,26-27 (krh. Besëlidhjen e re sipas Jer 31,31+). Por kjo derdhje e Shpirtit do të ndodhë vetëm pasi Krishti të jetë «lavdëruar» (7,39; krh. 20,22-23) apo «lartësuar» nga e djathta e Hyjit (Vap 2,33), ditën e Rrëshajëve (Vap 2,5; 2,4).

1,34 *Biri i Hyjit:* BJ: «i përzgjedhuri i Hyjit», aluzion për Is 42,1+; krh. Lk 9,35; 23,35: Jezusi është Shërbëtori mbi të cilin Hyji ka vendosur Shpirtin e tij (krh. 1,29). Gjoni i zhvendos këtu elementet e pagëzimit të Krishtit (Mk 1,9-11): nuk është më Jezusi që sheh Shpirtin të zbresë, por Pagëzuesi; nuk është më zëri qiellor që dëshmon Krishtin, por Pagëzuesi (krh. 1,31+). – Për BJ var. «Biri i Hyjit» përdoret edhe për të qenë në harmoni me Mt 3,17.

1,35-36 Këto rr, së bashku me rr 33a, përbëjnë një dublikatë te rr 29 dhe 31a. Me prejardhje nga dy tradita paralele, ato janë shkrirë nga ungjilltari. Ka mundësi që rr 15, dublikatë i rr 30 e që gjendet jashtë kontekstit të prologut, më parë ndodhej pas rr 35-36.

37Dy nxënësit e tij dëgjuan ç'tha dhe u nisën mbas Jezusit. 38Jezusi,
kur pa se po e ndiqnin, u kthye dhe i pyeti: «Çka kërkoni?». Ata i
përgjigjën: «Rabbi, [që do të thotë: Mësues], ku banon?». 39«Ejani e
shihni!» - u përgjigji. Ata shkuan e panë ku banonte dhe atë ditë
ndenjën tek ai. Ishte rreth orës katër pasdite.

40Njëri prej atyre të dyve që, kur e dëgjuan Gjonin, u nis mbas
Jezusit, ishte Andreu, i vëllai i Simon Pjetrit. 41Ky më të parin gjeti
vëllanë e vet, Simonin, dhe i tha: «E gjetëm Mesinë [që do të thotë:
të Shuguruarin]!». 42Dhe e solli te Jezusi. Jezusi e shikoi dhe i tha:
Mt 16,18-19+; Mk 3,16 «Ti je Simoni, biri i Gjonit! Ti do të quhesh Kefë!» [që do të thotë:
Pjetër-Shkëmb].

43Të nesërmen Jezusi vendosi të shkojë në Galile. E takoi Filipin
Gjn 12,21; Mt 9,9 dhe i tha: «Eja mbas meje!». 44Filipi ishte nga Betsaida, prej qytetit
të Andreut e të Pjetrit. 45Filipi takoi Natanaelin dhe i tha: «E gjetëm
Gjn 1,21+ 5,39+; atë, për të cilin shkroi Moisiu në Ligj dhe Profetët: Jezusin, birin e
Lp 18,18+; Vap 26,22+ Jozefit, nga Nazareti». 46«A mund të dalë gjë e mirë nga Nazareti?»
Gjn 7,41.42.52; Mt 13,54v - i tha Natanaeli. «Eja e shih»! - i përgjigji Filipi. 47Kur Jezusi e pa
Ps 32,2; Rom 2,29 Natanaelin duke u afruar, tha për të: «Qe një Izraelas të vërtetë në
të cilin nuk ka dredhi!». 48«Nga më njeh?» - i tha Natanaeli. Jezusi
i përgjigji: «Para se të thirri Filipi, të pashë nën fik!». 49Atëherë
Gjn 6,15; 12,13 Natanaeli i tha: «Rabbi, ti je Biri i Hyjit! Ti je mbreti i Izraelit!».

1,37 *u nisën mbas Jezusit:* krh. Mk 1,18. Tregimi i Gjonit për thirrjen e Pjetrit dhe Andresë ka të përbashkët me atë të Mk 1,16-18 (=Mt 4,18-20, injoruar prej Lk) vetëm shprehjen «u nisën mbas Jezusit», karakteristikë e nxënësit. Tradita e Gjonit duket më e parapëlqyeshme. Tek Marku dhe Mateu, thirrja e Pjetrit dhe Andresë është një riprodhim i thirrjes së Jakobit dhe Gjonit, që ofron pjesë më primitive.

1,39 *rreth orës së dhjetë:* rreth orës katër pasdite. I tërë tregimi është ndërtuar që të përshkruajë gjendjen e nxënësit të Krishtit. Dikur për ta gjetur Hyjin duhej kërkuar (Lp 4,29; Is 55,6); tek Gjoni ai që duhet «kërkuar» dhe «gjetur» është Krishti (rr 38 dhe 41, krh. Mt 7,7-8); meqenëse ndjek Jezusin (rr 37-38), nxënësi mbërrin aty ku ai banon (rr 39; Gjn 12,26; 14,3; 17,24). Judenjtë, të cilët refuzojnë të besojnë në Jezusin janë në anën e kundërt të nxënësve (7,34; 8,21; krh. Oz 5,6; Fu 1,28).

1,40-41 Nxënësi i dytë shpesh është identifikuar me apostullin Gjon. A mos ndoshta është më saktë Filipi, si shoku zakonshëm i Andresë (6,7-9; 12,21-22), të cilin do ta takojmë sërish duke filluar nga rr 43? Kjo është ajo çka supozon varianti i rr 41: «Ky, i pari, takon...». Sipas Gjn 1,7, të gjithë do të besojnë për shkak të dëshmisë së Pagëzuesit; më parë Andrea dhe Filipi (1,35-37), më tej, falë tyre, bota semite (1,41-42.45-49), pastaj bota pagane (12,21-22).

1,43 *vendosi të shkojë...E takoi:* subjekti i dy foljeve nuk është saktësuar (BF: Jezusi). Mund të bëhet fjalë për Jezusin, por edhe për Andrenë apo Pjetrin, të cilit Jezusi i drejtohet në rr e mëparshëm. Atëhere do të shihej zinxhiri i nxënësve që tërheqin njëri-tjetrin kah Jezusi.

1,48 *të pashë:* njohja e realiteteve të fshehura është një ndër karakteristikat e profetëve (4,16-19; Lk ,39). Natanaeli pranon se Jezusi është Profeti-Mbret (krh. 6,14-15) për të cilin i ka folur Filipi (1,45; krh. Lp 18,18). Lidhur me këtë njohje mbinatyrore të Krishtit krh. 2,24v; 6,61.64.71; 13,1.11.27.28; 16,19.30; 18,4; 21,17.

1,49 *Biri i Hyjit:* këtu thjesht një titull mesianik, si «mbret i Izraelit» (krh. Mt 4,3+).

50Jezusi i përgjigji: «Pse të thashë: të pashë nën fik, po beson. Do të
shohësh më shumë se kaq!». 51Dhe shtoi: «Për të vërtetë, për të vërtetë
po ju them: do ta shihni qiellin e hapur dhe engjëjt e Hyjit duke u Zan 28,10-17
ngjitur e duke zbritur mbi Birin e njeriut». Mt 8,20+

Dasma në Kanë

Gjn 21,2

2 1Të tretën ditë po bëhej një dasmë në Kanë të Galilesë. Aty
ishte edhe nëna e Jezusit. 2Në dasmë e grishën edhe Jezusin
e nxënësit e tij. 3Kur u mbaroi vera, nëna e Jezusit i tha: «Nuk
kanë më verë!». 4[E] Jezusi i tha: «A është punë për ne, o grua? Ende
nuk erdhi koha ime!». 5Nëna e tij u tha shërbyesve: «Bëni gjithçka t'ju Zan 41,55
thotë!».

6Ishin aty të vëna gjashtë enë guri që shërbenin për larje të Mk 7,3-4
rëndomta të Judenjve. Secila zinte dy apo tri masë. 7Jezusi u tha
shërbyesve: «Mbushni enët me ujë!». Ata i mbushën deri në grykë.
8«Merrni tani - u tha atëherë - e çoni kryetarit të tryezës». Ata ia çuan.
9Kur kryetari i tryezës e kërkoi ujin e kthyer në verë - e nuk e dinte
nga vinte - shërbyesit, që e kishin mbushur ujin, e dinin - kryetari i
tryezës e thirri dhëndrin 10dhe i tha: «Çdo njeri më parë vë në tryezë
verën e mirë e, kur t'i nxehë pija, sjell verë më të keqe. Ti e paske Mt 26,29p;
ruajtur verën e mirë deri tani!». 11Kjo qe fillimi i shenjave e Jezusit, Lk 5,37-39p
të cilën e bëri në Kanë të Galilesë; e dëftoi lavdinë e vet dhe nxënësit Gjn 4,54; 12,37
Dal 4,30-31; Gjn 1,14+
Mt 4,13; 12,46+;
Vap 1,15+

1,51 Kjo ëndërr e Jakobit (Zan 28,10-17) do të realizohet kur Biri i njeriut të jetë «lartësuar» (3,14+).

2,1 *Të tretën ditë:* pas takimit me Filipin e Natanaelin; Ungjilli hapet kështu me një javë të plotë e llogaritur thuajse ditë për ditë dhe mbyllet me shfaqjen e lavdisë së Jezusit. – *ishte edhe nëna e Jezusit:* Maria është e pranishme në mrekullinë e parë që zbulon lavdinë e Jezusit dhe do të jetë sërisht e pranishme nën kryq (19,25-27). Me qëllim të hapur, shumë elementë përputhen me njëri tjetrin ne të dy skenat.

2,4 *a është punë për në?:* fj.fj.: «çfarë për mua e për ty?», semitizëm pak a shumë i shpeshtë në BV (Gjq 11,12; 2Sam 16,10; 19,23; 1Mbr 17,18; etj.) dhe në BR (Mt 8,29; Mk 1,24; 5,7; Lk 4,34; 8,28). Përdoret për të refuzuar një ndërhyrje që shihet e pavend ose edhe për t'i treguar dikujt mungesën e dëshirës për të pasur marrëdhënie me të. Vetëm konteksti mundëson saktësimin e nuancës së duhur. Këtu, Jezusi e kundërshton të ëmën me faktin që «koha e tij ende nuk kishte mbërritur». – *o grua:* emërtim i pazakontë nga ana e një biri që i drejtohet së ëmës; do të përsëritet tek Gjn 19,26, ku fakti që na sjell ndër mend Zan 3,15.20 ndriçon kuptimin e tij: Maria është Eva e re, «nëna e të gjallëve». – *koha ime:* fi.fi. «Ora» e Jezusit është koha e lavdërimit të tij, e kthimit të tij në të djathtën e Atit. Ungjilli shënon këtë afrim të kohës së tij (7,30;8,20; 12,23.27; 13,1; 17,1). E përcaktuar prej Atit, koha nuk mund të afrohet. Mrekullia e kryer me ndërhyrjen e Marisë mbetet ende shpallja e saj simbolike.

2,11 *Kjo qe fillimi i shenjave e Jezusit:* fj.fj.: «Këtë bëri Jezusi si fillim të shenjave». Sikurse Moisiu (Dal 4,1-9.27-31), Jezusi duhet të përmbushë «shenjat» për të treguar se ai ishte dërguar prej Perëndisë, sepse vetëm Perëndia mund të ketë nën kontroll ligjet natyrore (3,2; 9,31-33). Gjatë jetës së tij tokësore ai do të përmbushë gjashtë (2,1.11; 4,46.54; 5,2v; 6,5.14; 9,1.16; 11,1v; krh.12,18); e fundit do të jetë ngjallja e Lazrit, që paraqet paraprakisht ngjalljen e tij, që është shenja themelore (2,8.19; krh. 10,17-18). Këto shenja, si dhe shumë

e tij besuan në të. 12Pastaj zbriti në Kafarnaum me nënën e vet, me
vëllezërit [e vet], e me nxënësit e vet. Aty nuk qëndruan shumë ditë.

B. PASHKA E PARË

Pastrimi i Tempullit

‖Mt 21,12-13; ‖Mk 11,11.15-17; ‖Lk 19,45-46

13Ishin afër Pashkët e Hebrenjve e Jezusi u ngjit në Jerusalem. 14Në
Neh 13,7v Mal 3,1-4 Tempull gjeti shitës qesh, delesh e pëllumbash dhe thyes të të hollash
duke ndenjur aty. 15Atëherë e punoi një frushkull konopësh dhe i dëboi
nga Tempulli të gjithë së bashku me dele e me qe. Thyesve u derdhi të
hollat dhe u rrëzoi tavolinat. 16Shitësve të pëllumbave u tha: «Hiqni
Zak 14,21 këta prej këndej e mos e bëni shtëpinë e Atit tim, shtëpi tregtie!».
Ps 69,10 17Nxënësit e tij u kujtuan se është në Shkrim shenjt: Zelli për Shtëpinë
Gjn 6,30 tënde më bren! 18Atëherë ndërhynë Judenjtë dhe e pyetën: «Ç'shenjë
na jep se guxon të veprosh kështu?». 19Jezusi u përgjigji: «Rrënojeni
Mt 26,61+ këtë Tempull e unë do ta rindërtoj për tri ditë!». 20«Dyzet e gjashtë
Mt 12,6+.38-40+ vjet zgjati ndërtimi i këtij Tempulli - i përgjigjen Judenjtë - e ti do ta
ndërtosh për tri ditë?». 21Porse Jezusi foli për tempullin e trupit të vet.
22Kur u ringjall prej së vdekuri, atëherë u ra ndër mend nxënësve se
5,39+; 14,26+ këtë kishte dashur të thotë dhe i besuan Shkrimit shenjt e fjalës që
tha Jezusi.

Jezusi njeh çdo njeri

23Gjatë qëndrimit të Jezusit në Jerusalem në kohë të festës së
Pashkëve, shumë besuan në Emrin e tij, kur panë shenjat që bëri.
1,48+ 24Porse vetë Jezusi nuk kishte shumë besim në ta, sepse i njihte mirë

të tjera, të cilat nuk janë përshkruar shprehimisht, duhet të ngjallin besimin në misionin e Krishtit (2,23; 4,45; 6,2; 7,31; 10,40-42; 20,30-31). Megjithatë, pjesa e parë e Ungjillit, mbyllet me një shije zhgënjimi (12,37). Tek 4,48; krh. 20,25.29, të një redaktimi të mëvonshëm, Jezusi qorton bashkëbiseduesit e tij, pasi kanë kërkuar «shenja» për të besuar. Përveç këtij teksti, është ungjilltari ai që përdor fjalën «shenja» lidhur me Jezusin; Jezusi flet për «vepra», të tijat (5,36+), apo ato të nxënësve (14,12).

2,12 Kjo zbritje në Kafarnaum, e shpallur në mënyrë kaq solemne, duket si pa qëllim. Autorë të shumtë pranojnë se, në dokumentin primitiv marrë nga ungjilltari, tregimi i 4,46b dhe vazhdimi përbënte vijimin e menjëhershëm (krh. 4,46-54+). Kjo zgjidhje do të afronte formulat paralele të 2,11 dhe 4,54.

2,19 Krishti në Gjonin pëlqen të përdorë fjalë, të cilat, përveç kuptimit të tyre natyral (i vetmi që kuptohet prej bashkëbiseduesve të tij), janë të prirura të mbartin edhë një tjetër, mbinatyror dhe të figurshëm (krh. 2,21+: tempulli; 3,3: rilindje; 4,15+: uji i gjallë; 4,32: ushqimi; 6,34: buka e gjallë; 7,35; 13,36v: nisja; 8,33+: skllavëria; 11,11v: rizgjim; 12,34: lartësim; 13,9: larje; 14,22: shfaqje. Këndej një keqkuptim, që i jep Krishtit rastin për të shtjelluar mësimin e tij (krh. 3,11+).

2,20 Rindërtimi i Tempullit kishte nisur në vitin 19 para Krishtit. Këtu ngjarja vendoset në pashkët e vitit 28.

të gjithë. 25Nuk kishte nevojë t'i dëshmonte kush për njeriun: sepse ai
e dinte mirë çka njeriu ndryn përbrenda.

Jezusi e Nikodemi

3 1Tashti ndër farisenj ishte një njeri që quhej Nikodem, një nga
bujarët e Judenjve. 2Ky erdhi natën te Jezusi dhe i tha: «Rabbi, e
dimë se ti je Mësues që erdhi prej Hyjit, sepse askush s'mund t'i
bëjë këto mrekulli, që i bën ti, po qe se Hyji nuk është me të». 3Jezusi i
përgjigji: «Përnjëmend, përnjëmend po të them: kush nuk lind përsëri
prej së larti, nuk mund ta shohë Mbretërinë e Hyjit». 4«Si është e
mundur - i tha Nikodemi - të lindë njeriu kur është i moçëm? A thua
mund të hyjë përsëri në barkun e nënës së vet e të lindë?». 5Jezusi
përgjigji: «Përnjëmend, përnjëmend po të them: kush nuk lind me anë
të ujit e të Shpirtit nuk mund të hyjë në Mbretërinë e Hyjit. 6Çka
lind prej mishit, mish është, e çka lind prej Shpirtit, shpirt është.
7Mos u çudit që të thashë: duhet të lindni përsëri prej së Larti. 8Era
fryn në drejtim që do; ia dëgjon ushtimën e nuk di nga vjen e kah
shkon. Kështu ndodh edhe me secilin që lind prej Shpirtit». 9Nikodemi
e pyeti: «Si mund të bëhet kjo gjë?». 10Jezusi i përgjigji: «Ti je mësues
i Izraelit e nuk merr vesh kaq? 11Për të vërtetë, për të vërtetë, po të
them: ne flasim çka dimë e dëshmojmë çka pamë, e megjithatë nuk e
pranoni dëshminë tonë. 12Nëse nuk më besoni kur ju flas për gjëra
që ndodhin në tokë si do të më besoni në qoftë se ju flas për gjërat e
qiellit? 13Askush nuk u ngjit në qiell, përveç Birit të njeriut që zbriti
nga qielli. 14Dhe, sikurse Moisiu e lartësoi gjarprin në shkreti, po
ashtu duhet të lartësohet edhe Biri i njeriut, 15që kushdo të besojnë

Gjn 7,48.50-52; 12,42-43; 19,39; Lk 18,18
Gjn 2,11+
1,12+; Mt 18,3
Gjn 2,19+
1,33+; Mt 3,5; Tit 3,5
Gjn 1,14+ 6,63; 1Kor 15,44-50
Gjn 8,14+; Kish 11,5
Gjn 3,32
6,60-62; Ur 9,16-17; Fil 3,19v
Gjn 20,17+; Fu 30,4; Rom 10,6; Ef 4,8-9
Gjn 1,18
Nr 21,4-9; Ur 16,5-7
Gjn 1,21+; 12,32+
1Gjn 4,9
Zan 22; Mt 21,37p; Rom 8,32
Gjn 1,1+; 4,34+ 1,9+; 12,47; 2Kor 5,19; Vap 4,12

3,3 *prej së larti:* Gjoni përdor një fjalë greke *anôthen*, që do të thotë gjithashtu «prej së larti» (krh.3,7.31). – *Mbretërinë e Hyjit:* i vetmi shembull tek Gjn, me rr 5, i kësaj shprehje të shpeshtë tek Sinoptikët (Mt 4,17+). «Mbretërisë» tek Gjn përputhet me «jetë» ose «jetë e amshuar».

3,5 *kush nuk lind me anë të ujit e të Shpirtit:* rr 6-8 tregojnë se theksi nuk bie mbi ujin, por mbi Shpirtin. Tek profetët, sikurse në Kumran, uji është simbol i shpeshtë i Shpirtit (krh. Is 44,3; Ez 36,25+.27; Zak 12,10;13,1;14,8).

3,11 *ne flasim çka dimë:* atë çka Krishti ka parë tek Ati (8,38; krh. 3,31-32, që është një përsëritje e 3,11-13). Krishti mund të shprehet në këtë mënyrë pasi ai është Fjala e bërë njeri (1,14.18). Formula «dëgjuar prej Atit» (8,26.40;15,15) është më pak e fortë dhe mund të thuhet edhe për një profet të thjeshtë.

3,13 Nuk bëhet fjalë për të ngjiturit (folje në kohën shkuar). Krishti aludon për disa tekste të tilla si Lp 30,12; Bar 3,2; Fu 30,4; krh. Rom 10,6. I ardhur prej qiellit, ai mund të na njohë me misteret e vullnetit hyjnor (krh. Ur 9,16-17).

3,14 *duhet të lartësohet edhe Biri i njeriut:* tek Dan 7,13-14+ «biri i njeriut» ngjitet pranë Perëndisë për të marrë titullin mbretëror. Sipas Gjonit, Biri i njeriut duhet të «lartësohet» mbi kryq (3,14; 8,28; 12,34), por është hapi i parë ai që do ta çojë pranë Hyjit (13,33+), në lavdi (12,23; 13,31; krh. 1,51+), ku ai do të mbretërojë pasi të rrëzojë nga froni Princin e kësaj bote (12,31-32). Duke u ngjitur në qiell, Biri i njeriut do të rifitojë vendin që i përket (6,62), do të gjejë lavdinë që ai kishte para krijimit të gjithësisë (17,5; krh. 3,13; 1,14+). – Pikërisht

në të ta ketë jetën e pasosur.

16Vërtet, Hyji aq fort e deshi botën sa që e dha një të vetmin Birin
e vet kështu që, secili që beson në të, të mos birret, por ta ketë jetën
e pasosur. 17Në të vërtetë Hyji nuk e dërgoi Birin që ta dënojë botën,
por që bota të shpëtojë nëpër të. 18Kush beson në të, nuk dënohet,
Gjn 1,18+; 2,23 ndërsa, kush nuk beson, ai është dënuar që tani, pse nuk besoi në
Emrin e Njëlindurit, Birit të Hyjit. 19E gjykimi është ky: drita erdhi
1,9+; 8,12+ në botë, por njerëzit më tepër deshën terrin se dritën, sepse veprat
i kishin të këqija. 20Vërtet, kushdo që bën të keqen, e urren dritën
Jb 24,13-17 dhe nuk del në dritë që të mos i zbulohen veprat e tija, 21kurse ai që
Gjn 7,7; Ef 5,13 kryen të vërtetën, ai del në dritë që të dalë ballafaqe se veprat e tija
Gjn 8,32+; 1Gjn 3,19
Mt 5,14-16 u bënë në Hyjin».

Misioni i Jezusit në Jude. Dëshmia e fundit e Gjon Pagëzuesit

22Pastaj Jezusi shkoi me nxënësit e vet në tokën e Judesë. Aty u
Gjn 4,1-2 vendos me ta dhe pagëzonte. 23Edhe Gjoni pagëzonte në Enon, afër
Mt 3,6+ Salimit, sepse aty kishte mjaft ujë. Njerëzit shkonin dhe pagëzoheshin.
Lk 3,20 24Gjoni ende nuk ishte burgosur.

25Tashti ngjau një rragatje lidhur me pastrim ligjor ndërmjet
nxënësve të Gjonit e një çifuti. 26Shkuan te Gjoni dhe i thanë: «Rabbi,
Gjn 1,32 ai që ishte me ty matanë Jordanit - ai për të cilin ti bëre dëshmi -
edhe ai po pagëzon, dhe të gjithë po shkojnë tek ai». 27Gjoni përgjigji:

në këtë linjë mendimi, mund të kuptojmë paralelizmin mes Gjn 3,14-15 dhe Nr 21,4-9. Hebrenjtë duhet t'i drejtonin sytë tek gjarpëri prej bronxi i vendosur prej Moisiut mbi shtyllë, një «shenjë» që Hyji t'i falte mëkatin e tyre (rr 7) dhe që ata të vazhdonin të jetonin (rr 9). Kështu, është pikërisht falë lartësimit të Birit të njeriut mbi kryq, që do mund të pranohet se ai kishte të drejtë të kërkonte emrin hyjnor «Unë jam» (8,24+), dhe në këtë mënyrë do të mund të shmanget vdekja për shkak të mëkateve. Të besosh tek Biri i njeriut «i lartësuar», do të thotë të besosh në emrin e Birit, njëlindurit të Hyjit (3,18), pra do të thotë të besosh tek dashuria e Atit që ka dhuruar Birin e tij që ne të shpëtonim (3,16 dhe paralelja e 1Gjn 4,9-10; krh. Rom 8,32). Nëse nuk besohet që Biri i njeriut është i Njëlinduri, si mund të njihet dashuria e Atit ndaj nesh? Mëkati më i keq është të mos besosh më tek dashuria.

3,16-21 Kjo pjesë e ka paralelen e saj tek 12,46-50. Një temë e njejtë e stilit të Gjonit (ardhja e dritës në botë krh. 3,19; 12,46) është zhvilluar në dy këndvështrime të ndryshme. Këtu Jezusi paraqitet si Biri i Hyjit (rr 17), i Njëlinduri i tij (rr 18). Tek Gjn 12,46-50, që sqaron Lp 18,15.18, Jezusi paraqitet thjesht si Moisiu i ri.

3,22 *pagëzonte:* pagëzim i njejtë me atë që jepte Gjon Pagëzuesi (Vap 19,1+), nxënësi i të cilit ka gjasa të ketë qenë vetë Jezusi, sipas Gjn 1,15.30 (nxënësi shkonte pas mësuesit) dhe 3,30 (titulli «rabi» do të thotë «i madhi im»; Gjoni ia lë titullin «i madh» Jezusit). Sinoptikët nuk thonë asgjë mbi këtë veprimtari të Krishtit, e kundërshtuar gjithashtu edhe në sqarimin e 4,2.

3,23 *Enon:* ka shumë mundësi në Aìn Farah, në veri-lindje të Naplouse të sotëm. Veprimtaria e Gjon Pagëzuesit, në mbarë Samarinë, përgatit kthimin e Samaritanëve (4,36-38; krh. 4,1+). Tradita bizantine do ta vendosë Enonin në lëndinën e Jordanit, disa kilometra në jug të Shythopolis.

3,25 *lidhur me pastrim ligjor:* ndoshta bëhet fjalë për pagëzimin.

«Askush s'mund të marrë për vete asgjë nëse nuk iu dha prej qiellit! 19,11; 1Kor 4,7;
[28]Ju vetë më jeni dëshmitarë se thashë: "Unë nuk jam Mesia, por jam: Jak 1,17
i Dërguari para tij". [29]Kush ka nusen, është dhëndër. Dashamiri i Gjn 1,19-27
dhëndrit, i cili i rri pranë dhe e dëgjon, kënaqet kur e dëgjon zërin e Mal 3,1
dhëndërit. I tillë është, pra, gëzimi im: arriti në kulm! [30]Ai duhet të Mt 9,15+
rritet e unë të zvogëlohem».

Ai që vjen prej së Larti

[31]«Kush vjen prej së Larti, ai është mbi të gjithë! Kush është nga Gjn 8,23
toka, tokësor është dhe flet për gjërat e tokës. Ai që vjen prej qiellit [ai 1Gjn 4,5
është mbi të gjithë]: [32]dëshmon çka pa e çka dëgjoi, por dëshminë e tij Gjn 3,11
askush s'e pranon. [33]Kush e pranon dëshminë e tij, pohon se Hyji është i 1Gjn 5,10;
vërtetë. [34]Vërtet, i dërguari i Hyjit flet fjalët e Hyjit - sepse yji nuk e jep Gjn 7,28; 8,26
Shpirtin me masë. [35]Ati e do Birin dhe atij i la në dorë gjithçka. [36]Kush 1,1+
beson në Birin ka jetën e pasosur, përkundrazi, ai që nuk beson në Birin 3,11+
nuk do ta shohë jetën: hidhërimi i Hyjit peshon mbi të». 1,32
5,20
Ef 5,6; Mt 3,7+

Jezusi në Samari

4 [1]Kur Jezusi mori vesh se farisenjtë kishin dëgjuar të flitet se
ai po tubonte më shumë nxënës dhe po pagëzonte më shumë Gjn 3,22
se Gjoni [2]- edhe pse, në të vërtetë Jezusi nuk pagëzonte, por
nxënësit e tij - [3]e la Judenë dhe u kthye përsëri në Galile. [4]I duhej
të kalonte nëpër Samari. [5]Arriti, pra, në qytet të Samarisë që quhet Lk 9,52-55

3,29 *Kush ka nusen, është dhëndër:* imazhi nusëror përdoret tek BV për marrëdhëniet mes Zotit dhe Izraelit (Oz 1,2+). Jezusi e ka përvetësuar (Mt 9,15p; 22,1v; 25,1v). Pali e ka rimarrë (Ef 5,22, 2Kor 11,2). Dasma e Qengjit (Zb 19,7; 21,2) tashmë është përuruar në gëzimin mesianik (këtu rr 29, krh. 2,1-11).

3,31 *mbi të gjithë:* mund të përkthehet edhe «mbi gjithçka».

3,34 *flet fjalët e Hyjit, sepse Hyji nuk e jep Shpirtin me masë:* një tjetër përkthim i mundshëm ia referon Zotit veprën e dhënies së Shpirtit: në këtë rast Krishti është marrësi.

3,35 Përmes vullnetit të Atit, gjithçka është «në dorën», pra në pushtetin e Birit (3,35; 10,28.29; 13,3; 17,2; krh. 6,37-39, Mt 11,27; 28,18). Ky është themeli i pushtetit të tij mbretëror (12,13-15; 18,36-37) që ai do ta përurojë ditën e «lartësimit» të vet (12,32+; 19,19; Vap 2,33; Ef 4,8), ndërsa mbretëria e Princit të kësaj bote do të marrë fund (12,31).

4,1-42 Sipas autorëve të shumtë, një tregim primitiv duhet të ketë qenë i mbingarkuar me elemente plotësues (që janë me interes), sidomos ndërhyrja e nxënësve (rr 8,27.31-38) dhe mësimi mbi kultin e shpirtit (rr 20-24 apo 20-26). Disa e rendisin si dytësore dialogun mbi ujin e gjallë (rr 10-15). Struktura e tregimit primitiv bëhet akoma më e qartë. Tabloja përbëhet nga rr 5-7 dhe 28-30b.40, të cilat frymëzohen nga Zan 24,13-14 (krh. edhe 24,43 dhe 24,28-32). Qendra (4,16-18+) aludon për 2Mbr 17,24v dhe Oz 2,18-19: origjina e gjysmë-idhujtarisë së Samaritanëve dhe shpallja e kthimit të tyre. Takimi pranë pusit i hap rrugën kryerjes së një martese (krh. gjithashtu edhe Zan 29,1v; Dal 2,15v); me kthimin e saj, Samaria, do të përtërijë lidhjen martesore që e bashkonte me Zotin (Oz 1,2+).

4,1 *Jezusi:* var.: «Zotëria».

4,5 *Sihar:* mund të jetë Sikem-i i lashtë (në aramaisht Sikara), ose fshati i sotëm i Askarit, në rrëzë të malit Ebal, rreth njëmijë metër nga «pusi i Jakobit». Ky pus nuk përmendet tek Zan.

Zan 33,18-20; 48,21-22+; Joz 24,32
Gjn 19,14 19,28 Lk 10,29-37; 17,11-19
Gjn 3,16; Vap 8,20+
Gjn 2,19+ 6,31-32 8,53 6,35; 7,37-39
Is 58,11
Gjn 6,34 2,19+ 1,48+
Mt 16,14+ Lp 12,5+
2Mbr 17,27-33 Rom 9,4-5

Sihar, afër pronës që Jakobi ia pat dhënë Jozefit, birit të vet. [6]Aty ishte pusi i Jakobit. Jezusi, i lodhur nga udhëtimi, u ul të rrijë në grykën e pusit. Ishte kund rreth mesditës. [7]Një grua nga Samaria erdhi të nxjerrë ujë. Jezusi i tha: «Më jep të pi!». [8]Nxënësit e tij kishin shkuar në qytet të blejnë ushqime. [9]Samaritania i tha: «Si? Ti që je judeas, kërkon ujë prej meje që jam samaritane?». [Sepse Judenjtë nuk marrin e japin me Samaritanë]. [10]Jezusi i përgjigji: «Po ta dije dhuratën e Hyjit dhe kush është ai që të thotë: "Më jep të pi!", ti vetë do të lypje nga ai dhe ai do të jepte ujë të gjallë!». [11]«Zotëri - i përgjigji gruaja - ti s'ke as me çka të nxjerrësh e pusi është i thellë! Nga, pra, mund të kesh ujë të gjallë? [12]A mos je më i madh se ati ynë Jakobi, që na dha këtë pus, piu vetë prej tij, si edhe bijtë e tij e bagëtitë e tija». [13]Jezusi i përgjigji: «Kushdo që pi këtë ujë përsëri do të ketë etje. [14]Kurse, kush do të pijë ujin që unë do t'ia jap, kurrë më nuk do të ketë etje, madje uji që unë do t'ia jap do të bëhet në të burim që rrjedh në jetën e pasosur». [15]Po i thotë gruaja: «Zotëri, më jep asi uji që të mos etem më e të mos më duhet të vij këtu të nxjerr!». [16]Ai i tha: «Shko, thirre burrin tënd dhe eja këtu!». [17]«Unë nuk kam burrë!» - i përgjigji ajo. «Mirë the! - ia ktheu Jezusi - "S'kam burrë!" [18]Sepse i pate pesë burra, e ky që ke tani, nuk është burri yt! Fole të vërtetën!». [19]«Zotëri - vijoi gruaja - po shoh se je profet. [20]Etërit tanë adhuruan në këtë mal, kurse ju thoni se në Jerusalem është vendi, ku duhet të bëhet adhurimi». [21]Jezusi i tha: «Më beso mua, o grua, po vjen koha, kur nuk do ta adhuroni Atin as në këtë mal as në Jerusalem. [22]Ju adhuroni atë që s'e njihni, ne adhurojmë atë që e njohim, sepse shëlbimi vjen prej Judenjve. [23]Por po vjen koha - e tani është! - kur adhuruesit e vërtetë

4,6 mesditës: fj.fj. *«rreth orës së gjashtë»*.

4,9 *Sepse Judenjtë ... me Samaritanë:* disa dëshmitarë e lënë jashtë këtë pjesë. Judenjtë i urrenin samaritanët (Sir 50,27-28; Gjn 8,48; Lk 9,52-55; krh. Mt 10,5; Lk 10,33; 17,16) dhe e shpjegonin origjinën e tyre (2Mbr 17,24-41) me emigrimin e detyruar të pesë popujve paganë, që i kanë qëndruar pjesërisht besnikë hyjnive të tyre e që simbolizohen nga pesë burrat e rr 18.

4,14 Aluzion për Fu 18,4 (LXX): «Ujë i thellë është fjala në zemrën e njeriut, lumë gurgullues, burim jete» (krh. Is 58,11). Uji që dhuron Krishti është fjala e tij, mësimi i tij plot me urti hyjnore (Sir 15,3; 24,29; Is 55,1-3). Ai që e ruan këtë fjalë nuk do të vdesë kurrë (8,51), por do të jetojë përgjithmonë (12,50; Lp 30,15-20; Fu 13,14). Tek Gjn 7,37-39, uji simbolizon Shpirtin e Shenjtë.

4,18 Pesë burrat simbolizojnë hyjnitë e importuara nga pesë popullsitë pagane sipas 2Mbr 17,24. Hyji i Kananeasve quhej Ba'al, por kjo fjalë u kthye në një emër të përgjithshëm që përcaktonte të gjitha hyjnitë e rreme. Ndërsa në gjuhën semite, fjala ba'al do të thotë gjithashtu edhe «burrë-bashkëshort»; pra këtu do kishim një lojë fjalësh, të papërkthyeshme në greqisht, që do të rimerret nga Oz 2,18-19, tekst ky, i cili shpall kthimin e Samarisë.

4,20 *në këtë mal:* mali Garizim, ku Samaritanët kishin ndërtuar një tempull, rival i atij të Jerusalemit. Gjoni Hirkani e kishte shkatërruar në 129 para Krishtit.

4,23 Shpirti (14,26+), fillesa e lindjes së re (3,5), është gjithashtu edhe fillesa e kultit të ri, kultit shpirtëror (krh. 2,20-21+; Rom 1,9+). Ky kult është «në të vërtetën», sepse është i vetmi që i përgjigjet zbulimit që Hyji bën përmes Jezusit.

do ta adhurojnë Atin në shpirt e në të vërtetë, sepse Ati kërkon shi adhurues të tillë. [24]Hyji është shpirt, dhe ata që e adhurojnë duhet ta adhurojnë në shpirt e në të vërtetë». [25]Gruaja i tha: «E di se do të vijë Mesia, që quhet Krisht. Kur të vijë, ai do të na zbulojë gjithçka». [26]Jezusi i tha: «Unë jam Mesia, unë që po flas me ty!».

Gjn 8,32+

Lp 18,18-22

Gjn 9,37; 8,24+; Is 52,6

[27]Ndërkaq arritën nxënësit e tij dhe u çuditën që po fliste me një grua. Porse, prapë, askush nuk e pyeti: «Çka do?» ose: «Pse po flet me të?». [28]Gruaja e la enën dhe shkoi në qytet. U tha njerëzve: [29]«Ejani e shihni njeriun që më tregoi gjithçka kam bërë. A mos është ky Mesia?». [30]Ata dolën prej qytetit dhe u nisën tek ai.

[31]Ndërkaq nxënësit po e lutnin: «Rabbi, ha!». [32]Ai u tha: «Kam për ushqim një gjellë tjetër që ju s'e dini». [33]Nxënësit e pyetën njëri-tjetrin: «A mos i solli ndokush ushqim?». [34]Jezusi u përgjigji: «Ushqimi im është të zbatoj vullnetin e atij që më dërgoi, ta kryej veprën e tij. [35]A nuk thoni ju: "Edhe katër muaj e, ja, korrja"? Qe, unë po ju them: çoni sytë tuaj dhe shikoni: arat u zbardhuan për korrje! Tanimë [36]korrtari po e merr pagën dhe po mbledh frytin për jetën e pasosur, që mbjellësi e korrtari të galdojnë së bashku! [37]Në këtë gjë vërtetohet fjala: njëri mbjell e tjetërkush korr! [38]Unë ju dërgova të korrni atje ku ju s'derdhët djersë: të tjerët u munduan e ju trashëguat frytin e djersës së tyre».

Lp 8,3+
Gjn 1,1+; 6,38-40 17,4; 19,30
Mt 9,37-38; Lk 10,2
Ps 126,5-6

Gjn 17,18; 20,21; Vap 8,14-17

[39]Shumë samaritanë prej atij qyteti besuan në të për shkak të fjalës së gruas që dëshmoi: «Më tregoi gjithçka kam bërë». [40]Kur, pra, samaritanët erdhën tek ai, iu lutën të rrijë tek ata. Jezusi ndenj ndër ta dy ditë. [41]Por shumë më tepër njerëz besuan në të për arsye të mësimit të tij. [42]Gruas i thoshin: «Tani nuk besojmë vetëm pse na tregove ti: vetë e dëgjuam dhe e dimë se me të vërtetë është Shëlbuesi i botës».

Gjn 1,9+

4,25 Në gjuhën apokaliptike, folja *anaggello* do të thotë «zbuloj», «shtjelloj» (krh. Dan [Theodotion] 2,2.7.11; 5,12.15; 9,23; 10, 21; 11,2. krh. 16,13-15).

4,28 *shkoi në qytet:* krh. Zan 24,28. Rrëfimi merr gjithë rëndësinë e vet nëse rr 28-29 do lidhen me 16-18 (krh. 4,1+). Sipas BJ «vrapoi në qytet», folje e stilit të Mateut, për më tepër e panjohur tek Gjn.

4,34 Sikurse Moisiu (12,49+), sikurse Jeremia (10,36+), Jezusi u dërgua prej Perëndisë, të cilin e quan «ai që më dërgoi» (4,34; 5,23.24.30.37 dhe *passim*). Tërë jeta e tij i është kushtuar kryerjes së vullnetit të Atij që e ka dërguar (5,30; 6,38-40; krh. Ps 40,8-9; Heb 10,9) plotësimit të veprës së Perëndisë që është shpëtimi i njerëzimit duke i dhuruar jetën e amshuar (17,4). Kjo bindje do ta çojë deri në vdekje (12,27; Lk 22,42; Rom 5,19) dhe fjala e fundit e Krishtit duke vdekur mbi kryq do të jetë pohimi se «gjithçka u krye» (19,28-30+).

4,35 *e, ja, korrja:* korrja shpirtërore, për të cilën Samaritanët që afrohen (rr 30) janë fryti i parë.

4,41 Nuk nevojiten mrekullirat për t'u bashkuar me Krishtin dhe për të besuar në misionin e tij (4,48), por fjala që ai na përcjell nga ana e Perëndisë (12,49+) duhet të mjaftojë për të na bindur (6,66-69; 15,22).

Jezusi në Galile

43 Pas këtyre dy ditëve shkoi prej andej në Galile. 44 Në të vërtetë
Mt 13,57p; 16,14+ Jezusi kishte thënë se profeti nuk nderohet në vendin e vet. 45 Kur
Gjn 2,23 arriti në Galile, Galileasit e pritën mirë, sepse kishin parë se çka kishte bërë në Jerusalem në kohë të festës. Sepse edhe ata kishin qenë për festë.

‖Mt 8,5-13; ‖Lk 7,1-10 **Shërimi i djalit të nëpunësit mbretëror**

Gjn 2,1-11 46 Erdhi, pra, prapë në Kanë të Galilesë, ku e kishte shndërruar ujin në verë. Aty ishte një nëpunës i mbretit, i cili e kishte djalin e sëmurë në Kafarnaum. 47 Ky, kur mori vesh se Jezusi kishte ardhur prej Judesë në Galile, shkoi tek ai e iu lut të zbriste t'ia shëronte
20,29; Mt 12,38-39p djalin që ishte në fill të vdekjes. 48 Jezusi i tha: «Po nuk patë shenja e mrekulli, ju nuk besoni». 49 Nëpunësi mbretëror i përgjigji: «Zotëri, eja para se të më vdesë fëmija». 50 «Shko - i tha Jezusi - djali yt është
Mt 8,10+ shëndosh!». Njeriu i besoi fjalës që i tha Jezusi dhe shkoi. 51 Ndërsa ai po zbriste, shërbëtorët e tij i dolën para dhe i thanë: «Djali yt është shëndosh e mirë!». 52 I pyeti për kohë kur filloi të bëjë më mirë. Ata i thanë: «Dje rreth orës një pasdite e lëshuan ethet!». 53 I ati e kuptoi se
Vap 18,8 ajo ndodhi në atë orë, kur Jezusi i tha: «Djali yt është shëndosh!». Dhe
Gjn 2,11+ besoi ai e mbarë shtëpia e tij. 54 Kjo ishte shenja e dytë që Jezusi bëri, kur u kthye prej Judesë në Galile.

4,44 Ky sqarim, në një përsëritje redaktimi, paraprin ngjarjet që do të tregohen tek 6,60.66.

4,46-54 Autorë të shumtë pohojnë se, fillimisht, ky episod vinte menjëherë pas episodit të dasmës së Kanës. Është një mrekulli e përmbushur «në distancë», por, sikurse në tregimin paralel të Mt 8,5-13, vetë Jezusi ndodhej në Kafarnaum (2,12+). Ungjilltari duhej të kishte shtuar rr 46a dhe 54b, si dhe ta rregullonte pak tekstin për t'ia përshtatur situatës së re që ai krijonte.

4,48 Ky rresht ka shumë mundësi që të jetë një shprehje e ungjilltarit; ai shton gjithashtu rr 49 që «rimerr» të dhënat e rr 47, për të rilidhur fillin e tregimit. Ky qortim i përshtatet keq babait të fëmijës së sëmurë, ardhja e të cilit pranë Jezusit përbën një provë të fesë së tij (rr 47); ai i drejtohet bashkëkohësve të ungjilltarit.

4,52 *rreth orës* një pasditë: *fj.fj. «rreth orës së shtatë»*.

4,53 Vihet në diskutim përfundimi i tregimit të vjetër. Në tregimin akual ka dy akte feje të babait të fëmijës; njëri vjen përpara konstatimit të mrekullisë (rr 50), ndërsa tjetri pas (rr 53). Zgjidhja më e përdorur është mbajtja e rr 51-53 për tregimin primitiv dhe rr 50 të konsiderohet si shtesë e ungjilltarit. Por e anasjellta do të jetë më e llogjikshme: rr 50 është në fakt në një linjë me rr 47, ndërsa rr 57-53 mund të jenë shtuar për të justifikuar qortimin që Jezusit bën në rr 48.

2. FESTA E DYTË NË JERUZALEM
(REFUZIMI I PARË I ZBULESËS)

Shërimi i të paralizuarit në pishinën e Betsatës

5 [1]Mbas do kohe ishte festa e Judenjve dhe Jezusi u ngjit në
Jerusalem. [2]Në Jerusalem, te Dera e Dhenve, është një ndërtesë
banje, që hebraisht quhet Betsata. Ajo ka pesë treme. [3]Nën
to rrinin ratë shumë të sëmurë - të verbër, të çalë dhe të marrë
gjymtyrësh. [4] [5]Aty ishte një njeri që ishte i sëmurë tash tridhjetë e Lp 2,14
tetë vjet. [6]Jezusi, kur e pa ashtu ratë e kur e mori vesh se është për
kohë të gjatë në atë gjendje, i tha: «A dëshiron të shërohesh?». [7]«Zotëri
- i përgjigji i sëmuri - nuk kam njeri që, kur të tundet uji, të më shtjerë
në banjë e, derisa unë ulem, një tjetër zbret para meje». [8]«Çohu - i tha Mt 9,6
Jezusi - merre shtrojën tënde dhe ec!». [9]Ai njeri u shëndosh përnjëherë,
mori shtrojën e vet dhe ecte.

Ajo ditë ishte e shtunë. [10]Prandaj Judenjtë i thoshin të shëruarit: Gjn 9,14; Dal 20,8+
«Është e shtunë! Nuk ke leje të mbarësh shtratin tënd!». [11]Ai u Jer 17,21-27
përgjigji: «Ai që më shëroi, më tha: "Merre shtrojën tënde dhe ec!"».
[12]Ata e pyetën: «Kush është ai njeri që të tha: "Merre dhe ec"?». [13]Por,
i shëruari nuk e dinte kush është, sepse Jezusi u zhduk në popull
që gjendej aty. [14]Më vonë Jezusi e gjeti në Tempull dhe i tha: «Ja, u Mt 9,2+
shërove! Mos mëkato më, që të mos të gjejë ndonjë e zezë më e madhe!».
[15]Ai njeri shkoi te Judenjtë dhe u tha se Jezusi ishte ai që e shëroi.

5,1 *festa:* var: «një festë». Ungjilltari nuk e tregon se për cilën festë bëhet fjalë.

5,2 *Betsata*: në dshk. gr. quhet edhe: «Bethzatha», «Betesda», «Betsaida» (krh. 1,44). BJ ka: «Ndodhet në Jerusalem një pishinë Probatike, që thuhet në hebraisht Bethzatha»; greqishtja «Probatike» (mbiemër) dhe aramaishtja «Bethzatha» (emër), të dyja sjellin ndërmend: «e dhenve». «Dera e dhenve» gjendet edhe tek Neh 3,1.32; 12,39. Për ndërtimin e frazës, shih 19,17 (krh. 19,13). – *në hebraisht*: fjala që vijon nuk vjen nga hebraishtja, por nga aramaishtja, gjuha e Palestinës së kohës së Jezusit; e njëjta gjë tek 19,13.17; 20,16. – *Ajo ka pesë treme:* ky përshkrim është i përafërt. Një mur i gjerë e ndante krejtësisht katërbrinjëshin në dy pishina, por gërmimet nuk kanë gjetur asnjë shenjë të kolonave që mund të kishin përbërë një «portë» të lashtë. Në lindje të këtyre dy pellgjeve ujore, të thella 13 metra, gjendeshin disa pellgje të tjera të vogla që dëshmonin për praninë e një shenjtoreje shëruese pagane. Teksa hyjnitë e paganizmit shëronin vetëm trupat (e vërteta e këtyre shërimeve nuk është vënë në dyshim), Jezusi mund ta shërojë «njeriun në tërësinë e qenies së tij» (7,23; krh. 5,14).

5,3 Edhe rr 4, të cilin BJ e ka («Një ëngjëll, në fakt, në disa momente zbriste në banjë dhe vinte në lëvizje ujin dhe i pari që hynte pasi uji vihej në lëvizje shërohej nga cfarëdo sëmundje»), lihet jashtë prej kodikëve më të rëndësishëm (P66 dhe P75, S, B, C, D); kurse kodikët A, L, vet.lat e të tjerë e dëshmojnë. Shumica e kodikëve kanë «zbriste». BJ (me A, K) ka: «engjëlli i Zotit lahej»: ose edhe, sipas leximit të mundshëm fillestar: «një engjëll lahej». – Fundi i rr 3 e 4 lihen jashtë nga tradita aleksandrine: është gjykuar si shumë e çuditshme ideja e një engjëlli që «lahet» në një banjë. Përmendja e «engjëllit të Zotit», mund të ketë patur për qëllim të «judaizojë» shenjtëroren pagane.

[16]Prandaj Judenjtë zunë ta sulmojnë Jezusin, sepse bënte vepra të
tilla në e shtunë. [17]Jezusi u përgjigji: «Im Atë vepron gjithmonë e
Gjn 7,23; 9,4 edhe unë veproj». [18]Për këtë arsye Judenjtë kërkonin edhe më tepër ta
7,1.19.25; 11,53 vritnin Jezusin, pse, jo vetëm se e prishte të shtunën, por edhe Hyjin
2,16; Ur 2,16 e quante Atë të vetin, duke e barazuar veten me Hyjin.
Gjn 10,33; Fil 2,6

Pushteti i Birit

[19]Atëherë Jezusi u tha: «Përnjëmend, përnjëmend po ju them: Biri
Gjn 8,28-29+ s'mund të bëjë asgjë prej vetvetes, përveç çka sheh se bën Ati; çka
3,35 bën ai, po atë gjë e bën edhe Biri. [20]Sepse Ati e do Birin dhe i zbulon
gjithçka bën ai. Do t'i zbulojë edhe vepra më të mëdha se këto që të
3,35+; Lp 32,39; mbeteni të habitur. [21]Dhe, sikure Ati i ngjall të vdekurit e i bën të
1Sam 2,6; 2Mbr 5,7 jetojnë, ashtu edhe Biri i bën të jetojnë ata që do. [22]Ati në të vërtetë
Gjn 5,27; Vap 10,42+ nuk gjykon askënd, pse krejt gjykimin ia la në dorë Birit, [23]që të gjithë
Gjn 17,6+ ta nderojnë Birin sikurse e nderojnë Atin. Kush nuk e nderon Birin,
nuk e nderon as Atin që e dërgoi. [24]Përnjëmend, përnjëmend po ju
10,27; 18,37; 3,11+; them: kush e dëgjon fjalën time dhe beson në atë që më dërgoi, ka
3,18 jetën e pasosur dhe ai nuk del në gjyq, por tashmë kaloi prej vdekjes
1Gjn 3,14 në jetë. [25]Përnjëmend, përnjëmend po ju them: po vjen koha - tani
Gjn 11,25-26 është - kur të vdekurit do ta dëgjojnë zërin e Birit të Hyjit dhe ata që
ta dëgjojnë, do të jetojnë. [26]Dhe, sikurse Ati e ka jetën në vetvete, po
3,35+ ashtu i dha zotësinë edhe Birit ta ketë jetën në vetvete. [27]Atij ia dha
Dan 7,13.22; Mt 8,20+ edhe pushtetin të gjykojë, sepse është Biri i njeriut. [28]E mos u çuditni:
po vjen koha, kur të gjithë ata që pushojnë në varre do ta dëgjojnë
Gjn 11,43-44; 3,11+ zërin e tij [29]dhe do të dalin: ata që bënë mirë - do të ngjallen për të
Dan 12,2; Vap 24,15; jetuar, ata që bënë keq - do të ngjallen për t'u dënuar».
Mt 16,27; 25,46

5,16 Teksti i papërdorur tek 7,19-23 përbën mbylljen primitive të këtij episodi. Ai i 5,17-18 i përket një përpilimi të mëvonshëm.

5,17 Mendimi judaik e kishte të vështirë të pajtohej me pushimin e Perëndisë pas krijimit, pushim, imazhi i të cilit, është e shtuna (Zan 2,2v), për shkak të veprimtarisë së tij të vazhdueshme në qeverisjen e botës. Dallohej veprimtaria e Krijuesit, që ka përfunduar dhe veprimtaria e Gjykatësit, e cila nuk resht kurrë. Jezusi e identifikon veprimtarinë e tij me atë të Gjykatësit sovran. Prej këndej, rrjedh indinjata e Judenjve dhe fjalimi me të cilin Jezusi justifikon pretendimin e tij (krh. Lk 6,5 e mbi të gjitha Mt 12,1-8; etj.).

5,22 *Ati... nuk gjykon askënd:* pushteti mbi jetën dhe vdekjen është gjithashtu shprehje e pushtetit më të lartë gjyqësor. – *krejt gjykimin ia la në dorë Birit:* vështirë që ky tekst të pajtohet me pjesë të tilla si 3,17-18; 12 47-48: nuk është Krishti që gjykon; gjykimi apo përçarja mes njerëzve, është realizuar tashmë (5,24) për vetë faktin që ata e pranojnë apo mohojnë Krishtin-Dritë (3,19-21). Në fakt, tekstet mbi «gjykimin» i përkasin dy linjave të ndryshme redaktuese: gjykimi eskatologjik, në ditën e fundit (krh. 5,27-29), dhe gjykimi i realizuar tashmë.

5,25 *të vdekurit:* të vdekurit në shpirt.

5,29 *do të dalin:* rr 27-29, të redaktimit të fundit (krh. Hyrjen), riinterpretojnë rr 24-25 në funksion të Dan 12,2, skena klasike që pohon ringjalljen prej të vdekurve në fund të kohërave.

Dëshmitë e Jezusit

[30]«Unë asgjë s'mund të bëj prej vetvetes; si dëgjoj, ashtu gjykoj, dhe gjykimi im është i drejtë, sepse nuk kërkoj vullnetin tim, por vullnetin e atij që më dërgoi. Gjn 4,34+; 6,38

[31]Nëse unë vetë i bëj dëshmi vetvetes, dëshmia ime nuk është e vërtetë. [32]Është një tjetër që bën dëshmi për mua dhe unë e di: dëshmia e tij që e bën për mua, është e vërtetë. 8,13-14

[33]Ju dërguat disa njerëz te Gjoni dhe Gjoni e dëshmoi të vërtetën. 1,19-28

[34]Unë nuk kam nevojë për dëshmi të njeriut, por ua përmend këtë që ju të shëlboheni. Mt 11,7-11p

[35]Gjoni ishte dritëz që digjej e ndriçonte, por juve ju pëlqeu të kënaqeni në atë dritë vetëm për një çast. Gjn 1,8; Sir 48,1; 2Pjt 1,19

[36]Por unë e kam një dëshmi më të madhe se atë të Gjonit: veprat që Ati m'i besoi për t'i kryer; shi këto që unë kryej, dëshmojnë për mua se më dërgoi Ati. Gjn 1,1+

[37]Edhe Ai që më dërgoi - Ati, vetë Ai dëshmoi për mua! Ju kurrë s'e dëgjuat zërin e tij, kurrë s'e patë fytyrën e tij; 6,44-45

[38]as fjala e tij nuk banon në ju, sepse nuk i besoni atij, që ai e dërgoi. 8,37; 1Gjn 2,14

[39]Ju i shqyrtoni Shkrimet sepse mendoni me anë të tyre të keni jetën e pasosur; edhe ato, pra, dëshmojnë për mua, [40]e ju, prapë se prapë nuk doni të vini tek unë, që ta keni jetën.

5,30 *si dëgjoj, ashtu gjykoj:* Jezusi dëgjon Atin.

5,31 Kontradiktë me 8,13-14.18. Këto tekste i përkasin traditave të ndryshme. – Çdo profet duhej të ishte në gjendje të justifikonte vërtetësinë e misionit dhënë prej Perëndisë (Dal 4,1-9; krh. Gjn 6,30). Jezusi mbledh këtu «dëshmitë» e ndryshme në favor të vet, që rrjedhin të gjitha nga Hyji (rr 32): atë të Pagëzuesit (rr 33-35), atë të mrekullive (rr 36), atë të Atit (rr 37-38) dhe atë të Shkrimeve (rr 39). Megjithë këto dëshmi, Judenjtë refuzojnë të besojnë tek ai (rr 40-44); ata do të akuzohen nga vetë Moisiu, tek i cili varin shpresat e tyre (rr 45-47). Pasi Krishti të jetë ngjitur tek Ati, do të jetë Shpirti që do të dëshmojë (15,26; krh. 16,7-11) dhe dëshmisë së tij do t'i bashkohet ajo e nxënësve (15,26; 21,24; Vap 5,32).

5,32 *Është një tjetër që bën dëshmi për mua:* meqenëse folja është në të tashmen, bëhet fjalë për Atin (8,18) dhe jo për Pagëzuesin sikurse e kërkon varianti «ju e dini» në vend të «unë e di».

5,35 Aluzion për Sir 48,1: Pagëzuesi luan rolin e Elisë që është kthyer në tokë për të prezantuar Jezusin si Krisht (1,31+; krh. Lk 1,17 që citon Mal 3,1.23).

5,36 Teksa bën aluzion për mrekullitë e tij, Jezusi nuk flet për «shenja» (2,11+), por për «vepra», duke iu referuar Nr 16,28. Sikurse Moisiu, ai nuk i kryen «nga vetja»; ai imiton Atin (5,19), deri në ridhënien e jetës të vdekurve (5,20-21). Këto vepra dëshmojnë pra, se është Hyji që vepron në Krishtin dhe nëpërmjet Krishtit (10,25.37-38; krh. 9,3-4). Të mos i besosh, megjithë «veprat» apo megjithë fjalët e Krishtit, përbën mëkatin më të madh (15,22-24).

5,37 Këtu, koha e shkuar e foljes i kundërvihet të tashmes së rr 32; aluzion për një fakt që ka ndodhur në të shkuarën: Ati ka dhënë dëshmi për Krishtin gjatë pagëzimit të tij (Mt 2,17).

5,39 *Ju i shqyrtoni Shkrimet sepse mendoni me anë të tyre të keni jetën e pasosur:* «Shkrimet» janë burim i jetës, sepse na përcjellin fjalën e Zotit (krh. Lp 4,1; 8,1.3; 30,15-20; 32,46v; Bar 4,1; Ps 119; etj.). – *edhe ato, pra, dëshmojnë për mua:* Jezusi është thelbi dhe qëllimi dhe plotësimi i Shkrimeve (krh. 1,45; 2,22; 5,39.46; 12,16.41; 19,28.36; 20,9).

1Gjn 2,15 [41]Nuk kërkoj lavdi prej njerëzve, [42]po ju njoha deri në palc: nuk e
Gjn 1,11; Mt 24,5.24+ keni në vetvete dashurinë e Hyjit. [43]Unë erdha në Emër të Atit tim
e ju nuk më pranoni; po erdhi ndonjë tjetër në emër të vet, atë do ta
Gjn 12,43; Rom 2,29; 1Kor 4,5 pranoni! [44]Po si mund të besoni ju, ju që kërkoni lavdi prej njëri-tjetrit,
e nuk e kërkoni lavdinë që vjen prej Një Hyjit të vetëm? [45]Mos t'ju
Lp 31,26 Gjn 5,39+ Mt 8,10+ Lp 18,15 shkojë në mend se do t'ju padis tek Ati! Paditësi juaj është Moisiu, në
të cilin shpresoni. [46]Për të vërtetë, po t'i besoshit Moisiut, do të më
besoshit edhe mua, sepse ai për mua shkroi. [47]Por, nëse nuk u besoni
Shkrimeve të tija, si do t'u besoni fjalëve të mia?».

3. PASHKA E BUKËS SË JETËS (REFUZIM TJETËR I ZBULESËS)

Shumëzimi i bukëve

‖Mt 14,13-21; ‖Mk 6,32-44; ‖Lk 9,10-17

6 [1]Pastaj Jezusi kaloi në anën tjetër të detit të Galilesë, që
quhet edhe i Tiberiadit. [2]E ndiqte një shumicë e madhe, sepse
shihnin mrekullitë që bënte në të sëmurë. [3]Jezusi u ngjit në një
kodër, ku u ul të rrijë bashkë me nxënësit e vet. [4]Ishin afër Pashkët,
Is 55,1-2 e kremtja e Judenjve. [5]Jezusi çoi sytë dhe pa një shumicë të madhe
Nr 11,13 njerëzish që po vinte tek ai e i tha Filipit: «Ku do të blejmë bukë që të
hanë këta njerëz?». [6]Foli kështu për ta sprovuar, sepse ai vetë e dinte
se çka kishte në mend të bënte. [7]«As dyqind denarë bukë - i përgjigji
Nr 11,22 Filipi - nuk do të dilnin mjaft për t'i dhënë secilit nga një grimë». [8]I
Gjn 1,40 tha njëri nga nxënësit, Andreu, i vëllai i Simon Pjetrit: [9]«Këtu është
2Mbr 4,42-44 një djalosh që ka pesë bukë elbi dhe dy peshq të vegjël. Por, çka janë
këto për kaq njerëz?». [10]Jezusi u tha: «Thoniu njerëzve të ulen». Në atë
vend kishte shumë bar. U ulën, pra, rreth pesë mijë burra. [11]Jezusi
mori bukët, u falënderua dhe ua dha atyre që ishin ulur. Po ashtu
edhe prej peshqish - aq sa deshën. [12]E kur u nginë, u tha nxënësve të
vet: «Mblidhni tepricat që të mos tresë asgjë». [13]I mblodhën, pra, dhe
mbushën dymbëdhjetë shporta me copa që u tepruan atyre që hëngrën
prej pesë bukëve elbi.

Gjn 2,11+ [14]Njerëzit, kur panë mrekullinë që bëri Jezusi, thanë: «Ky është

5,44 *prej Një Hyji të vetëm:* var.: «prej të Vetmit».

6,1-15 Tregimi i traditës sinoptike, rimarrë nga Gjoni, e gjen frymëzimin letrar në një tregim të ngjashëm në lidhje me Elizeun (2Mbr 4,42-44). Nga ky tregim primitiv, Gjoni ka ruajtur saktësimin mbi faktin që bëhet fjalë për bukë elbi (rr 9.13). Megjithatë, ai ka shtuar detaje që risjellin në kujtesë episodin e Moisiut, teksa ushqente popullin e Zotit gjatë Daljes; krh. 6,5 me Nr 11,13;6,7 dhe me Nr 11,22. Jezusi vepron si Moisiu i ri; ndaj e thërrasin Profet në kuptimin e plotë të fjalës (6,14; krh. 2,11). Megjithatë, buka që Jezusi dhuron këtu, është simboli i Urtisë që ai ia transmeton njerëzimit, sikurse do ta shpjegojë edhe ligjërata që vijon (krh. Lp 8,3).

përnjëmend Profeti që duhet të vijë në botë». [15]Kur Jezusi hetoi se duan të vijnë e ta kapin për ta bërë mbret, u tërhoq përsëri në mal, krejtësisht vetëm. Lp 18,15.18; Gjn 1,21+ 18,36; Mk 1,34+

Jezusi ecën përmbi ujë

[16]Kur u bë natë, nxënësit e tij zbritën te deti, [17]hynë në lundër e u nisën për anën tjetër të detit, për në Kafarnaum. Ishte errur e Jezusi ende nuk kishte ardhur tek ata. [18]Deti u trazua nga era e fortë që fryente. [19]Pasi rremuan kund njëzet e pesë apo tridhjetë stadje, panë Jezusin duke ecur përmbi det e po i afrohej lundrës. I kapi frika. [20]Ai u tha: «Unë jam! Mos druani!». [21]Deshën ta marrin në lundër, kur qe, lundra përnjëherë preku tokën në atë vend ku ishin drejtuar. ‖Mt 14,22-33; ‖Mk 6,45-52 Ps 107,23 Ps 107, 25 Ps 107,30

Predikim në sinagogën e Kafarnaumit

[22]Të nesërmen, populli që kishte zënë vend matanë të detit, pa se aty s'ishte por një lundër dhe se Jezusi nuk kishte hyrë në lundër bashkë me nxënësit e tij por nxënësit ishin nisur vetëm. [23]Ndërkaq, prej Tiberiadit erdhën disa lundra afër vendit ku hëngrën bukë (pasi Zotëria u falënderua). [24]Kur njerëzit panë se aty nuk ishte Jezusi as nxënësit e tij, hynë në lundra dhe kaluan në Kafarnaum për të kërkuar Jezusin. [25]Kur e gjetën në anën tjetër të detit, i thanë: «Rabbi, kur erdhe këtu?»

[26]Jezusi u përgjigji: «Përnjëmend, përnjëmend po ju them: më kërkoni, jo pse patë mrekullitë, por pse hëngrët nga ato bukë dhe u ngitë. [27]Veproni, por jo për ushqim që prishet, por për një ushqim që qëndron për jetën e amshueshme: atë do t'jua japë Biri i njeriut, sepse këtë e vulosi Ati-Hyj». [28]Atëherë ata i thanë: «Çka na duhet të bëjmë për t'i kryer veprat që e Hyjit?». [29]Jezusi u përgjigji: «Vepra që Hyji kërkon është kjo: besoni në Atë që Ai e dërgoi». [30]«Çfarë shenje bën ti - i thanë ata - që ta shohim e të besojmë? Cila Gjn 2,11+ Dal 16,20; Is 55,2 Mt 8,20+ Mt 8,10+ Mt 16,1-4; Mk 15,32; Lk 11,29-32; Gjn 1,21+; 2,11+ Dal 16,4v+ Ps 78,24

6,15 *u tërhoq:* BJ: «iku».

6,20 *Unë jam! Mos druni!:* formula «Unë jam» risjell në kujtesë Emrin hyjnor (Dal 3,14-15) që është në Jezusin (8,24+). Falë këtij Emri, Jezusi ka fuqinë të nënshtrojë fuqitë e së keqes (18,5+), simbol i të cilave është deti i trazuar (Mt 14,22).

6,22-64 Në dialogjet që vijojnë, janë shkrirë dy tradita Gjoniane. Sipas njërës, Ati dhuron bukën e vërtetë, pra Jezusin-Urti apo Fjalë e Zotit (6,28-51a; 6,60v); sipas traditës tjetër, më e afërt, është Jezusi ai që e dhuron këtë bukë, pra trupin e tij (6,26-27; 51b-59). Të dyja sekuencat kanë të njëjtën strukturë. Të vihet re edhe dublikata që krijohet me rreshtat 22 e 24.

6,23 *pasi Zotëria u falënderua:* shtesë. BJ e lë jashtë.

6,27 *do t'jua japë:* variant: «jep». – *e vulosi*: vula e Shpirtit të marrë në pagëzim (Mt 3,16+; krh. Rom 4,11+), pushtet i Perëndisë për të realizuar «shenjat» (krh. Mt 12,28; Vap 10,38, Ef 1,13; 4,30, 2Kor 1,22).

6,29 *Vepra që Hyji kërkon:* «veprave» të Judenjve, Jezusi i kundërvë besimin tek i dërguari i Zotit.

është vepra jote? 31Etërit tanë hëngrën mannën në shkreti si shkruan
edhe në Shkrim shenjt: U dha të hanin bukë prej qiellit». 32Jezusi u
përgjigji: «Përnjëmend, përnjëmend po ju them: nuk jua dha Moisiu
bukën prej qiellit, por Ati im jua jep bukën prej qiellit, atë të vërtetën:
33sepse buka e Hyjit është Ajo që zbret prej qiellit dhe që i jep botës
Gjn 2,19+ jetën». 34Atëherë i thanë: «Zotëri, na e jep vazhdimisht atë bukë!».
Fu 9,1-6; Sir 24,26-29; Is 55,1-3; Gjn 4,14; 4,10+ 2,11+ Zan 3,23-24; Gjn 9,34.35; Zb 7,14; 19,9; 22,14.17 Gjn 4,34; 5,30; 14,31; 12,27+ 3,35+; 10,28-29; 17,12
35Jezusi u përgjigji: «Unë jam buka e jetës. Kush vjen tek unë nuk do
të ketë më kurrë uri, kush beson në mua, nuk do të ketë më etje. 36Por
ju thashë: më patë e prapë s'më besoni. 37Të gjithë ata që m'i jep Ati,
do të vijnë tek unë, dhe atë që vjen tek unë, s'do ta qes jashtë, 38sepse
zbrita prej qiellit, jo për të bërë vullnetin tim, por vullnetin e atij që
më dërgoi. 39E vullneti i Atij që më dërgoi është të mos humbë asnjë
prej atyre që më dha, por t'i ringjall në ditën e fundit. 40Po, ky është
vullneti i Atit tim, që, kushdo sheh Birin dhe beson në Të, ta ketë
jetën e pasosur e unë do ta ringjall në ditën e fundit».

41Judenjtë nynykatnin kundër tij pse tha: «Unë jam buka që zbriti
Mt 13,54-57; Mk 6,1-6 prej qiellit». 42Ata thoshin: «Vallë, a nuk është ky Jezusi, biri i Jozefit?
Po, a nuk ia njohim babën e nënën? Si mund të thotë tani: "Kam
zbritur prej qiellit"?».

43Jezusi u përgjigji: «Mos nynykatni njëri me tjetrin! 44Askush
Mt 16,17 s'mund të vijë tek unë, po qe se Ati, që më dërgoi, nuk e tërheq. Atë unë
Is 54,13; Jer 31,33v; 1Gjn 2,20.27 do ta ringjall në ditën e fundit. 45Profetët shkruan: Të gjithë do të jenë
nxënës të Hyjit. Kushdo, pra e dëgjon Atin dhe e përvetëson mësimin
Dal 33,20+; Gjn 1,18; 1Gjn 4,12; Gjn 7,29 e tij, vjen tek unë. 46Kjo s'do të thotë se ndokush e pa Atin, përveç Atij
që është te Hyji; vetëm Ai e pa Atin! 47Përnjëmend, përnjëmend po ju
them: ai që beson, ka jetën e pasosur.

1Kor 10,3-5 48Unë jam buka e jetës. 49Etërit tuaj hëngrën mannën në shkreti

6,31 *manën:* mana e Dal 16,1+ konsiderohej si ushqimi i popullit mesianik (Ps 78,23-24; 105,40; Ur 16,20-22+).

6,35 *Unë jam:* e para ndër shtatë (shifër që tregon plotësinë) formulat me anën e të cilave Jezusi përkufizon vetveten. Ai është: buka e vërtetë (6,35.48.51), drita e vërtetë (8,12), dera (10,7.9), bariu i mirë (10,11.14), ngjallja (11,25), udha (14,6), hardhia e vërtetë (15,1.5). – *kush beson në mua, nuk do të ketë më etje:* sikurse Urtia (Fu 9,1v), Jezusi i fton njerëzit për të ngrënë në gostinë e tij. Sipas Gjonit, Jezusi është Urtia e Perëndisë që dëftimi biblik synonte të personifikonte (krh. 1,1+). Një bindje e tillë mbështet mbi mësimin e Krishtit, që duket që tek sinoptikët (Mt 11,19; Lk 11,31p), por këtu theksohet më tepër: origjina e Jezusit është e mistershme (7,27-29; 8,14.19; krh. Jb 28,20-28), ai është i vetmi që njeh misteret e Hyjit dhe do t'ua zbulojë njerëzve (3,11-12.31-32; krh. Mt 11,25-27p; Ur 9,13-18; Bar 3,29-38); Ai është buka e gjallë që shuan urinë (6,35; krh. Fu 9,1-6; Sir 24,26-30; Mt 4,4p; krh. Lp 8,3).

6,37 *atë që vjen tek unë:* «të vish tek Jezusi» do të thotë të besosh.

6,40 *kushdo sheh Birin:* «të shohësh» Birin do të thotë të njohësh që ai është me të vërtetë Biri i dërguar prej Atit (krh. 12,45; 14,9; 17,6+).

6,41 *Judenjtë nynykatnin kundër tij:* sikurse Hebrenjtë në shkretëtirë (krh. Dal 16,2v; 17,3, Nr 11,1; 14,27, 1Kor 10,10).

dhe vdiqën. 50Kjo është buka që zbret nga qielli: që, kush ta hajë atë,
të mos vdesë askurrë. 51Unë jam buka e gjallë që zbriti prej qiellit: Gjn 8,51
nëse ndokush ha këtë bukë, do të jetojë për amshim. E buka që unë do Lk 22,19p; 1Kor 11,24
ta jap është mishi im - për jetën e botës».
52Atëherë Judenjtë filluan të grinden me shoqi-shoqin e thoshin:
«Si mundet ky të na japë mishin (e vet) për ushqim?». 53Prandaj
Jezusi u tha: «Përnjëmend, përnjëmend po ju them: nëse nuk e hani Gjn 1,14+; Mt 8,20+
mishin e Birit të njeriut e nuk e pini gjakun e tij, nuk keni jetë në
vetvete! 54Kush ushqehet me mishin tim dhe pi gjakun tim ka jetën
e pasosur. Unë atë do ta ringjall në ditën e fundit. 55Sepse mishi
im është ushqim i vërtetë e gjaku im është pije e vërtetë. 56Kush
ushqehet me mishin tim dhe pi gjakun tim ai mbetet në mua dhe Gjn 15,4-5
unë në të. 57Sikurse mua më dërgoi Ati i gjallë dhe unë jetoj për
Atin, po ashtu edhe ai që ha mua do të jetojë për mua. 58Kjo është 5,26
buka që zbriti prej qiellit, jo porsi ajo që hëngrën etërit e vdiqën: 3,11+
kush ushqehet me këtë bukë do të jetojë në amshim». 59Këtë mësim
Jezusi e dha në sinagogën e Kafarnaumit.
60Shumë prej nxënësve të tij, kur i dëgjuan këto fjalë, thanë: «I
pakuptueshëm është ky mësim! Kush mund ta dëgjojë?». 61Kur Jezusi 1,48+
e hetoi se nxënësit e tij po nynykatnin lidhur me këtë mësim, u tha:
«A po ju shkandullon kjo gjë? 62E po ta shihnit Birin e njeriut duke u Mt 8,20+
Gjn 12,32+
20,27+; 1Kor 15,45;
2Kor 3,6
Gjn 3,11+; 12,49-50
1,48+
6,44

6,51 *nëse ndokush ha këtë bukë, do të jetojë për amshim*: rimerr Zan 3,22 «...të hajë dhe të jetojë për amshim». Nëpërmjet mësimit të tij, Krishti-Urti na dhuron sërisht të drejtën për të shkuar tek pema e jetës, prej së cilës Adami ishte privuar (Fu 3,18). Ne nuk do të nxirremi më jashtë parajsës (6,37; krh. Zan 3,23). – *E buka që unë do ta jap është mishi im:* nënkuptohet «dhënë» ose «dorëzuar» (si kanë disa dshk). Kjo shprehje konçize kujton 1Kor 11,24: «Ky është Trupi im - për ju» krh. Lk 22,19. Aluzion për Mundimin. Por Gjoni përdor fjalën «mish» [*sarks*], që përcakton njeriun në gjendjen e dobësisë dhe vdekshmërisë (1,14). Në judaizëm shprehja «mishi dhe gjaku» kishte të njejtin kuptim (Mt 16,17; 1Kor 15,50; Ef 6,12). Krh. rr 56 e 57.

6,56 *ai mbetet në mua dhe unë në të:* shprehja «të jesh në» e akoma më tepër «të mbetesh në», me variante të shumta për sa i përket kryefjalëve dhe kundrinorëve, është karakteristikë e gjuhës sipas stilit të Gjonit. Kjo lloj marrëdhënie e pranisë së brendshme, me siguri është përcaktuar nga natyra e realiteteve ose personave në fjalë: njëri është gjithmonë më i madh se tjetri, e sidomos kur bëhet fjalë për një person hyjnor. Kjo duhet vënë re sidomos nëse marrëdhënia është e ndërsjellë, sikurse këtu (10,38; 14,10.20; 15,4-7; 17,21-23.26, 1Gjn 2,24; 3,24; 4,12-16).

6,57 *ai që ha mua do të jetojë për mua:* eukaristia i jep besimtarëve jetën që Biri ka prej Atit.

6,58 *hëngrën:* vihen re dy shtesa: «manën» ose «në shkretëtirë». – *etërit:* Vulg. ka var.: «etërit tuaj».

6,60 *kur i dëgjuan këto fjalë:* këtu vijon dialogu mbi Jezusin-Urti, i ndërprerë me futjen e pjesës së mirëfilltë eukaristike. Skandalizimi i nxënësve lind prej pohimit të Jezusit se ai ka zbritur nga qielli (6,51a; krh. 6,41); Jezusi përgjigjet duke shpallur ngjitjen e tij, gjë që do të dëshmojë origjinën e tij të vërtetë (rr 62).

ngritur atje ku ishte më parë...? 63Shpirti është ai që jep jetën, mishi
nuk vlen asgjë. Fjalët që unë ju thashë, janë shpirt dhe janë jetë. 64Por,
janë disa ndër ju, që nuk besojnë». Sepse Jezusi e dinte qysh në fillim
cilët ishin ata që nuk besonin dhe cili është ai që do ta tradhtonte.
65Dhe shtoi: «Prandaj edhe ju thashë se askush s'mund të vijë tek unë,
po qe se nuk iu dhurua nga Ati». 66Qysh atëherë shumë prej nxënësve
të tij u shmangën dhe nuk shkuan më me të.

‖Mt 16,16p

Dëshmia e Pjetrit

67Atëherë Jezusi i pyeti edhe të Dymbëdhjetët: «A mos doni të
Lp 8,3; Vap 7,38 shkoni ndoshta edhe ju?». 68Simon Pjetri i përgjigji: «Te kush të
Vap 3,14+ shkojmë, Zotëri? Ti ke fjalët e jetës së pasosur! 69Ne besojmë dhe e
Gjn 13,18 dimë se ti je Shenjti i Hyjit!». 70Jezusi u përgjigji: «Po a nuk ju zgjodha
13,2.27 unë ju të Dymbëdhjetëve? E pra, njëri prej jush është djall!». 71Foli për
Judën, birin e Simon Iskariotit, njërin prej të Dymbëdhjetëve, sepse
ky do ta tradhtonte.

4. FESTA E TENDAVE
(ZBULESA E MADHE MESIANIKE. REFUZIMI I MADH)

Pabesimi i vëllazërisë së Jezusit

Mk 9,30p

7 1Pastaj Jezusi vazhdoi të përshkojë Galilenë. Nuk donte të
shkojë në Jude, sepse Judenjtë e kërkonin për ta vrarë.
Dal 23,14+; Zak 14,16-19 2Ishte afruar festa e Judenjve, ajo e Tëbaneve. 3Prandaj i thanë
vëllezërit e tij: «Kalo prej këndej e shko në Jude, që edhe nxënësit e
Gjn 5,36; Mt 5,15 tu t'i shohin veprat që bën; 4sepse askush, që dëshiron ta pranojnë
botërisht, nuk vepron në fshehtësi. Nëse, pra, bën vepra të tilla,

6,63 *Fjalët që unë ju thashë janë shpirt dhe janë jetë:* fjalët e Jezusit mbi bukën qiellore zbulojnë një realitet hyjnor, për të cilin vetëm Shpirti (krh. 1,33+) mund të japë zgjuarsinë (14,26+), që është burim jete për njeriun.

6,64 *ai që do ta tradhtonte:* BF flet vazhdimisht për «tradhtinë» dhe «tradhtarin», ndërsa BJ shpreh më saktë kuptimin e foljes greke paradidonai, preferon: «dorëzoj» dhe format e tjera të kësaj folje.

6,69 *Shenjti i Hyjit:* pra: i dërguari dhe i përzgjedhuri i Perëndisë, i shuguruar dhe bashkuar me të në mënyrë të shkëlqyer, Mesia (krh. 10,36; 17,19; Mk 1,24+). Variant tjetër: «Ti je Krishti, Biri i Hyjit»; ose: «Biri i Hyjit të gjallë» (krh. Mt 16,16); «ti je Krishti, Shenjti i Hyjit».

6,71 Ky paralajmërim i tradhëtisë së Judës duhet të jetë i së njëjtës traditë gjoniane sikurse dialogu eukaristik i rr 51b-59, krh. Lk 22,14-23.

7,1 *Nuk donte:* BJ: «nuk mundte».

7,2-9 Kjo pjesë është jashtë kontesti (krh. Bultmann). Ajo supozon se Jezusi ende nuk ka kryer ndonjë mrekulli në Jerusalem, gjë që bie në kundërshtim me 2,23 dhe sidomos 5,1v. Me vështirësi, ajo pajtohet gjithashtu edhe me 7,10. Më përpara, mund të vendosej pas tregimit të 4,46v. Janë «veprat» e Krishtit ato që e paraqesin atë si Mesi (5,36+).

dëftohu botës!». [5]Në të vërtetë, as vëllezërit e tij nuk besonin në të. Gjn 14,22
[6]Jezusi u përgjigji: «Koha ime s'ka ardhur ende. Për ju është gjithmonë 2,4+; Dan 7,22
kohë e volitëshme. [7]Bota ju nuk mund t'ju urrejë, kurse mua më urren, Gjn 1,10+
sepse unë dëshmoj për të se i ka veprat e këqija. [8]Ju shkoni në festë, 3,19
unë tash një herë nuk po shkoj në këtë festë, sepse koha ime ende nuk
është plotësuar». [9]Si u tha kështu, u ndal në Galile. 8,20

[10]Pasi shkuan vëllezërit e tij në festë, shkoi edhe ai, jo ballafaqe,
por si fshehtazi. [11]Judenjtë e kërkonin gjatë festës dhe pyetnin: «Ku
është ai?». [12]Po edhe në popull u fol e u pëshpërit (shumë) për të. Disa
thoshin: «Është i mirë!». Disa të tjerë: «Jo, por po gënjen popullin!». Mt 27,63
[13]Por askush s'guxonte të fliste për të botërisht prej frikës së Judenjve. Gjn 9,22; 12,42; 19,38

[14]Në gjysmën e festës Jezusi u ngjit në Tempull dhe po mësonte. Mt 7,28; 13,54-57;
[15]Judenjtë u çuditën dhe pyetnin: «Si i di ky Shkrimet pa i pasë Vap 4,13
mësuar?». [16]Jezusi u përgjigji: «Mësimi im nuk është imi, por i Atij Gjn 3,11+; 14,24
që më dërgoi. [17]Kush do të kryejë vullnetin e Tij do ta njohë a është
ky mësimi i Hyjit, apo unë flas prej vetvetes. [18]Ai që flet prej vetvtes, 8,50
kërkon lavdinë e vet; ndërsa ai që kërkon lavdinë e Atij që e dërgoi, ai Ps 92,16
është i vërtetë, e në të s'ka padrejtësi. [19]Vallë, a nuk jua dha Moisiu Gjn 8,37-41;
Ligjin? E askush prej jush nuk e mban Ligjin! Përse më kërkoni të më Rom 2,17-23
vritni?». [20]Populli i përgjigji: «Të ka hyrë djalli në trup - kush kërkon Gjn 8,48.52; 10,20;
të vrasë?!». [21]Jezusi u përgjigji: «Një vepër bëra e të gjithë çuditeni. Mt 12,24-27p
[22]Juve Moisiu u dha rrethprerjen - e pra ajo nuk është prej Moisiut Gjn 5,1-9
- por prej etërve, e ju rrethpritni njeriun të shtunën. [23]Nëse njeriu Zan 17,10+; Vap 7,8;
mund të marrë rrethprerjen të shtunën - e nuk prishet Ligji i Moisiut, Rom 4,11
përse hidhëroheni në mua që e shërova krejt njeriun në e shtunë? Mt 12,1-5.11-12;
[24]Mos gjykoni më sipas dukjes së jashtme, por mësoni të gjykoni siç e Lk 13,15v; 14,5
lyp e drejta!». Is 11,3; Zak 7,9

Kush është Krishti?

[25]Atëherë disa jerusalemas thanë: «Po a nuk është ky ai që kërkojnë

7,14-52 Kjo përmbledhje përbëhet nga pjesë të ndryshme, të cilat lidhen nga një temë e përbashkët: ka një keqkuptim lidhur me «origjinën» e Jezusit: 1) origjina e tij njerëzore mbulon atë hyjnore: si ka mundësi të jetë i shkolluar, nëse nuk ka qenë në shkollën e rabinëve (rr 14-18)? Njihet fëmijëria e tij, nuk mund të jetë Krishti (rr 25-30); 2) Besohet se ka lindur në Nazaret, prandaj nuk mund të jetë Krishti (rr 40-52). – Tema e «nisjes» së Jezusit (rr 33-36; krh. 8,21-23) lidhet me temën e origjinës hyjnore: Krishti-njeri shkon atje ku ka qenë gjithmonë (me hyjninë e tij, krh. vv 29 e 34). – Rr 19-24, përfundim i 5,1-16, janë jashtë kontekstit.

7,23 *shërova krejt:* fj.fj.: «bëra të shëndetshëm një njeri në tërësinë e tij». Mbiemri *hygiés* «shëndetshëm» haset shtatë herë tek Gjoni (krh. 5,4.6.9.11.14.15). Këtu, i përdorur për herën e shtatë dhe të fundit, përforcohet nga ndajfolja «krejt», për të theksuar përsosmërinë e shërimit që jep Jezusi (krh. 5,2+). – Jezusi argumenton sipas metodës rabinike *qal wahomer* ose a *fortiori*: nëse rrethprerja, e konsideruar si «shërim» i një gjymtyre të caktuar, lejohej të ushtrohej ditë të shtune, aq më tepër lejohej shërimi i «një njeriu në tërësinë e vet».

ta vrasin? [26]E qe, ky po flet ballafaqe dhe askush s'po i thotë gjë! A
thua mos pranuan edhe krerët se është Mesia? [27]Por këtë e dimë se
prej kah është e, kur të vijë Krishti, askush s'do ta dijë se nga është».
[28]Atëherë Jezusi, që po mësonte në Tempull, foli me zë të lartë: «Po, ju
Gjn 8,19; 19,9+; Mt 11,27 Gjn 8,26 6,46; 8,55 1,1+ 7,44 Lk 4,29v; Gjn 8,20; 2,4+ 2,11+
më njihni dhe e dini se nga jam! E pra, unë nuk erdha prej vetvetes:
por është Një i Vërtetë që më dërgoi, të cilin ju s'e njihni. [29]Unë e njoh
Atë, sepse jam prej tij dhe Ai më dërgoi». [30]Qysh atëherë kërkonin ta
zënë, por askush s'vuri dorë mbi të, sepse ende nuk kishte ardhur
koha e tij.
[31]Shumë prej popullit besuan në të dhe thoshin: «Vallë, a thua, kur
të vijë Mesia, do të bëjë ai më shumë mrekulli, se bëri ky?».

Jezusi lajmëron nisjen e afërt

[32]Farisenjtë dëgjuan se këto fjalë po pëshpëriteshin në popull për të
e prandaj kryepriftërinjtë e farisenjtë dërguan rojtarët për ta kapur.
8,21-22 1,1+ 1,39+ 2,19+
[33]Atëherë Jezusi tha: «Edhe pak kohë jam me ju dhe do të shkoj tek Ai
që më dërgoi. [34]Do të më kërkoni, por nuk do të më gjeni dhe ku jam
unë, ju s'mund të vini». [35]Atëherë judenjtë i thanë njëri-tjetrit: «Ku
mendon ky të shkojë që ne nuk do ta gjejmë? A mos mendon të shkojë
ndër të shpërndarë midis Grekëve dhe t'i mësojë Grekët? [36]Çka do të
thotë fjala që tha: "Do të më kërkoni e nuk do të (më) gjeni" dhe: "Ku
jam unë, ju s'do të mund të vini"?».

Lumenj uji të gjallë

[37]Ditën e fundit, në ditën e madhe të festës, Jezusi u ngrit dhe

7,26 *krerët:* variant: «kryepriftërinjtë»; «të moshuarit» ose «ata».

7,27 *Krishti, askush s'do ta dijë se nga është:* dihej mjaft mirë se duhej të lindte në Betlehem (krh. rr 42; Mt 2,5v), por sipas një mendimi të përbashkët, duhej të qëndronte i fshehur në një vend të panjohur (krh. Mt 24,26), që për disa ishte qielli, deri ditën e ardhjes së tij. Jezusi i përgjigjet këtij mendimi nëpërmjet origjinës së tij qiellore, por pa u kuptuar nga bashkëbiseduesit e vet (1,31+).

7,29 *jam prej tij*: var.: «jam pranë tij».

7,34 *Do të më kërkoni, por nuk do të më gjeni:* farisenjtë mosbesues janë prototipi i «anti-nxënësit» (krh. 1,39+). Duke qenë se autoritetet judaike e lanë të kalonte kohën e volitshme, do të jenë grekët (=paganët) ata që do të marrin shpëtimin (krh. rr 35; 12,20-21.35-36+).

7,37 *Ditën e fundit, në ditën e madhe të festës:* bëhet fjalë për ditën e shtatë ose të tetë, atë të festës përfundimtare. – *unë:* disa e lënë jashtë. Jezusi thërret tek vetja, sikurse vepron edhe Urtia (krh. 6,35+). – *Le të pijë:* BJ përkthen «e do të pijë» dhe më tej shpjegon: Në sintaksën semitike kur dy mënyra urdhërore radhiten njëra pas tjetrës, e dyta mund të ketë një kuptim pasues që shprehet me kohën e ardhme. E njëjta gjë tek 7,52, ku «hulumto e shiko» zakonisht shprehet «Hulumto (Shkrimet)! Do të shohësh...». (BF: «Hulumto, e do të shohësh...»).

tha me zë të lartë: «Kush ka etje le të vijë tek unë! Le të pijë [38]kush
beson në mua! Sikurse thotë Shkrimi shenjt: lumenj uji të gjallë do të
rrjedhin prej barkut të tij!». [39]Këtë e tha për Shpirtin, që kishin për ta
marrë ata, që besojnë në të. Asohere, në të vërtetë, Shpirti nuk ishte
dhënë ende, sepse Jezusi ende nuk kishte hyrë në lavdi.

Fu 1,20
Is 55,1.3;
Zb 21,6; 22,7
Gjn 4,14+; 1Kor 10,4+;
Is 44,3
Gjn 1,33+

Përçarje në popull

[40]Disa prej popullit, kur i dëgjuan këto fjalë, thoshin: «Ky është
me të vërtetë Profeti!». [41]Tjerë thoshin: «Ky është Mesia!». Prapë do
tjerë thoshin: «Vallë, a prej Galilesë do të dalë Mesia? [42]Po a nuk
thotë Shkrimi shenjt se Mesia vjen nga pasardhësit e Davidit, mu nga
Betlehemi, prej vendit nga ishte Davidi?». [43]Kështu u bë përçarje në
popull për shkak të tij.

1,21+
2Sam 7,12+;
Mt 9,27+; Rom 1,3;
Mt 2,5v

Gjn 7,30

[44]Disa deshën edhe ta kapin, por prapë askush s'vuri dorë në të.

[45]U kthyen, pra, rojtarët te kryepriftërinjtë e te farisenjtë dhe këta
u thanë: «Pse nuk e sollët?». [46]Rojtarët përgjigjën: «Askurrë askush
s'ka folur si ky njeri!». [47]Atëherë farisenjtë u përgjigjën: «Po a mos u
mashtruat edhe ju? [48]Pse, a është ndokush prej anëtarëve të Këshillit
apo prej farisenjve që besoi në të? [49]Por veç, kjo vogjëli që s'e njeh
Ligjin - qoftë mallkuar!». [50]U tha njëri prej tyre, Nikodemi - ai që më
parë pat qenë te Jezusi: [51]«Ligji ynë a thua dënon kë para se ta marrë
në pyetje, para se ta dijë se çka bën?». [52]Ata i përgjigjën: «A mos je
edhe ti prej Galileje? Hulumto e do të shohësh se prej Galileje nuk
ngritet profet!». [53]Dhe secili shkoi në shtëpinë e vet.

Mt 12,54-56

Gjn 3,1+

Lp 1,16v;17,4; Vap 5,35

Gjn 1,46; 5,39
Mt 16,14+

7,38 *Prej barkut të tij:* kuadri letrar (diskutim mbi identitetin dhe origjinën e Jezusit, kk 7–8) dhe liturgjik (shpallja solemne e ditës «së madhe» të festës) fton të kuptohet se bëhet fjalë për kraharorin («barkun» në greqisht *koilia,* sikurse tek 3,4) e Jezusit (Is 55,1; krh. paralelin tek Zb 22,17). Kështu është kuptuar nga tradita më e lashtë. Një tjetër traditë bashkon «kush besoi në mua» me atë që vijon dhe e interpreton «nga kraharori i atij që besoi» (krh. Is 58,11; Fu 18,4), por këtu është më pak e sigurt se tek 4,14. – *Lumenj uji të gjallë do të rrjedhin:* liturgjia e festës së tendave përmbante lutje për shiun (krh. Zak 14,17), një përkujtim ritual i mrekullisë së ujit, që simbolizonte dhuratën e Torah (Dal 17 dhe *passim*; krh. 1Kor 10,4), si dhe disa lexime mbi profecitë të cilat shpallnin burimin që duhej të ripërtërinte Sionin (Is 12,3; Zak 14,8; Ez 47,1v). Fraza e cituar nuk përkon saktësisht me asnjë rr të Shkrimeve, por rrjedh nga mbledhja e disa jehonave: «prej gjirit të tij do të burojnë lumenj» (krh. Dal 17,6; Ps 78,16.20 dhe Targum-et përkatës); «uji të gjallë» (krh. Zak 14,8 «atë ditë do të pëlcasin ujërat e gjalla në Jerusalem»).

7,39 *Shpirti nuk ishte dhënë ende:* BJ dhe shumica e dshk. kanë: «Shpirti akoma nuk ishte». Uji simbolizon Shpirtin e jo më Fjalën (4,14+) sikurse tek Is 44,3-4 (krh. Ez 36,25-27). Pra, sikurse Urtia, është Shpirti që bën të mundur të njihet vullneti i Perëndisë (Ur 9,17-18).

7,42 Turmat mendonin se Jezusi e kishte origjinën nga Nazareti, në Galile (1,46).

7,53–8,11 Kjo pjesë, e lënë jashtë nga kodikët më të lashtë (dshk., versionet, Etërit), zhvendosur nga të tjerë, me një stil me ngjyra sinoptike, nuk mund të jetë i vetë Gjonit. Mund t'i atribuohet Lukës (krh. Lk 21,38+). Kanoniciteti i saj, karakteri frymëzes dhe vlera e saj historike nuk vihen në dyshim.

Jezusi dhe gruaja e zënë në kurorëthyerje

Lk 21,37-38

8 [1]Jezusi shkoi në Malin e Ullinjëve. [2]Në mëngjes erdhi prapë në Tempull. Mbarë populli shkonte tek ai. Ai u ul e po i mësonte.
Lk 7,37-50 [3]Atëherë skribët e farisenjtë ia sollën para një grua të zënë në kurorëshkelje. E vunë ne mes [4]dhe i thanë: «Mësues, kjo grua u
Lev 20,10; Lp 22,22-24 zu ndërsa po bënte mëkatin e kurorëshkeljes. [5]Në Ligj Moisiu na urdhëroi të këtillat të vriten me gurë. Po ti çka thua?». [6]Folën kështu
Mt 12,10; Lk 20,20 për ta vënë në provë që të kishin për çka ta padisnin. Jezusi u përkul
Lp 17,7; Mt 7,1-5 e filloi të shkruaj me gisht në dhe. [7]E, pasi ata vijonin ta pyesnin, ai u drejtua e tha: «Kush është prej jush pa mëkat, le ta qesë i pari gurin në të!». [8]Përsëri u përkul e vazhdoi të shkruajë me gisht në dhe. [9]Ata, kur e dëgjuan përgjigjen, nisën një nga një të largohen duke filluar prej me të vjetërve.

Jezusi mbeti vetëm - dhe gruaja që po qëndronte në këmbë në midis. [10]Jezusi u drejtua dhe i tha: «Grua, ku janë ata? Askush nuk të
Ps 103,8.13.14; Ez 33,11; 18,32; Gjn 5,14 dënoi?». [11]«Askush, Zotëri!» - përgjigji ajo. «As unë nuk po të dënoj - i tha Jezusi - Shko, por mbas tashti mos mëkato më!».

Jezusi drita e botës

Dal 13,21; Ps 27,1; 36,10; 89,16; Ur 7,26+; Is 9,1;60,19; 1Gjn 1,5 Ef 5,8

[12]Atëherë Jezusi u tha përsëri: «Unë jam drita e botës. Kush vjen pas meje, nuk do të ecë në errësirë, por do ta ketë dritën e jetës».

8,6 *filloi të shkruaj me gisht:* kuptimi i këtij gjesti mbetet i panjohur [krh. ndoshta Jer 31,33].

8,12 Në BR, tema e dritës zhvillohet sipas tri linjave kryesore, që dallojnë pak a shumë nga njëra-tjetra: 1) Sikurse dielli ndriçon një udhë, ashtu është «dritë» gjithçka që ndriçon udhën drejt Zotit: dikur ishin Ligji, Urtia e Fjala (Kish 2,13; Fu 4,18-19; 6,23; Ps 119,105); tani është Krishti (1,9; 9,1-39; 12,35; 1Gjn 2,8-11; krh. Mt 17,2; 2 Kor 4,6), i krahasueshëm me renë e ndriçuar të daljes (8,12; krh. Dal 13,21v; Ur 18,3v) dhe çdo i krishterë, që shpall Zotin në sytë e botës (Mt 5,14-16; Lk 8,16; Rom 2,19; Fil 2,15; Zb 21,24). 2) Drita është simbol i jetës, lumturisë dhe gëzimit; errësira është simbol i vdekjes, fatkeqësisë dhe lotëve (Jb 30,26; Is 45,7; Ps 17,15+). Pra, errësirës së burgut i kundërvihet drita e çlirimit dhe shëlbimi mesianik (Is 8,22–9,1; Mt 4,16; Lk 1,79; Rom 13,11-12). Ajo arrin edhe tek kombet jo hebrenj, dmth paganët (Lk 2,32; Vap 13,47), përmes Krishtit-Dritë (Gjn: krh. tekstet e cituar më lart; Ef 5,14), për t'u plotësuar në Mbretërinë e qiellit (Mt 8,12; 22,13; 25,30; Zb 22,5; krh. 21,3-4). 3) Kështu pra, dualizmi «dritë-errësirë» karakterizon dy botë të kundërta të së mirës dhe së keqes (krh. tekstet eseniane të Kumranit). Prandaj, në BR, shfaqen dy «perandori», nën sundimin respektivisht: të Krishtit dhe Satanit (2Kor 6,14-15; Kol 1,12-13; Vap 26,18; 1Pjt 2,9); njëri kërkon të fitojë ndaj tjetrit (Lk 22,53; Gjn 13,27-30). Njerëzit ndahen në «bij të dritës» dhe «bij të errësirës» (Lk 16,8; 1Sel 5,4-5; Ef 5,7-8; Gjn 12,36), sipas jetës që bëjnë, nën ndikimin e dritës (Krishti) ose errësirës (Satani) (Mt 6,23; 1Sel 5,4v; 1Gjn 1,6-7; 2,9-10), dhe njihen nga veprat e tyre (Rom 13,12-14; Ef 5,8-11). Kjo ndarje (gjykim) mes njerëzve u shfaq me ardhjen e dritës, që e detyron secilin të dalë pro ose kundër saj (3,19-21; 7,7; 9,39, 12,46; krh. Ef 5,12-13). Perpsektiva mbetet optimiste: errësira, një ditë, duhet të zhduket përpara dritës (1,5, 1Gjn 2,8, Rom 13,12).

8,14 *e di se prej kah erdha e kah shkoj:* formulë biblike (Zan 16,8; Gjq 19,17) me anë të së cilës i kërkohej një të huaji identiteti

Diskutimi i dëshmisë së Jezusit për vetveten

[13]Atëherë farisenjtë i thanë: «Ti vetë po bën dëshmi për vetvete: dëshmia jote s'mund të jetë e vërtetë». [14]Jezusi u përgjigji: «Po qe se unë bëj dëshmi edhe për vetvete, prapë se prapë dëshmia ime është e vërtetë, sepse e di se prej kah erdha e kah shkoj. Ndërsa ju nuk dini as prej kah vij as kah shkoj. [15]Ju gjykoni siç dukem përjashta, unë nuk gjykoj askënd. [16]Por edhe në gjykoj, gjyqi im është i vërtetë, sepse unë nuk jam vetëm, por unë - dhe ai që më dërgoi - Ati. [17]Por edhe në Ligjin tuaj shkruan: dëshmia e dy vetëve është e vërtetë. [18]Unë dëshmoj për vetvete e për mua dëshmon edhe ai që më dërgoi, Ati». [19]Atëherë ata i thanë: «Ku është yt Atë?». Jezusi u përgjigji: «Ju nuk më njihni mua as Atin tim. Po të më njihnit mua do ta njihnit edhe Atin tim!». [20]Këto fjalë Jezusi i foli në Thesarore, ndërsa po mësonte në Tempull, dhe askush nuk e preku, sepse ende nuk kishte arritur koha e tij.

[21]Jezusi u tha përsëri: «Unë po shkoj e ju do të më kërkoni dhe do të vdisni në mëkatin tuaj. Ku unë shkoj, ju s'mund të vini». [22]Atëherë Judenjtë thanë: «A mos mendon të vrasë veten pasi thotë: "Ku unë shkoj ju s'mund të vini?"». [23]E Jezusi u tha: «Ju jeni prej këtu poshtë kurse unë jam prej së Larti. Ju jeni prej kësaj bote kurse unë nuk jam prej kësaj bote. [24]Prandaj edhe ju thashë: Do të vdisni në mëkatet tuaja! Për të vërtetë nëse nuk besoni se UNË JAM do të vdisni në mëkatet tuaja». [25]Atëherë ata i thanë: «Kush je ti?». «Po përse - u

Gjn 3,11+; 5,31
14,28
7,24; Rom 7,5
Gjn 12,47
5,30; 8,29
10,30+
Lp 17,6; 19,15; Nr 35,30
Gjn 5,32.37
14,9
12,45
=14,7
Mk 12,41+
Gjn 7,30
2,4+
7,34+
Lp 24,16; Ez 18,20; 33,12-20
Gjn 13,33.36
3,19+
1,9+
3,31; 17,14
1,1+; Dal 3,14+; Is 43,11

i tij, pra cilit fis i përkiste. Farisenjtë e injorojnë identitetin e vërtetë të Jezusit; por ai e njeh, ai di se është Biri i Njëlindur i Atit (1,18+).

8,15 *Ju gjykoni siç dukem përjashta:* farisenjtë (rr 14) e gjykojnë Jezusin nga pamja e jashtme, që është ajo e një njeriu të zakonshëm; «ata nuk e shohin në mish shkëlqimin e lavdisë së Birit të Hyjit» (sh. Agustini). Vazhdimi i fjalës së Jezusit lexohet në rr 18. Rr 15b-17 hapin një temë tjetër, ku folja «gjykoj» fiton një kuptim juridik, që nuk e ka në rr 15a. – *unë nuk gjykoj:* nuk «dënoj», sipas përdorimit semitik të fjalës.

8,21 *do të vdisni në mëkatin tuaj:* duke mohuar Jezusin, Judenjtë bjerren pa shpresë; mëkatojnë kundër së vërtetës (rr 40.45v). Është mëkati kundër Shpirtit (Mt 12,31p; krh. Gjn 7,34+).

8,24 *UNË JAM:* formulë që do të rikthehet tek rr 28 dhe në 13,19 (krh. 8,58; 6,20+;18,6+); frymëzohet nga Is 43,10v (krh. Is 45,18; Lp 32,39), tekst ku bëhet aluzion për emrin hyjnor që iu zbulua Moisiut sipas Dal 3,14. Lartësimi i Birit të njeriut (mbi kryq, e më pas në lavdinë e Atit: 12,33+) do të zbulojë origjinën e tij hyjnore (8,28). Duke mos e njohur, Judenjtë që do refuzojnë të besojnë, do të vdesin në mëkatet e tyre, sikurse dikur Hebrenjtë në shkretëtirë (3,14+).

8,25 *Po përse t'ju tregoj prapë prej fillimit:* tekst mjaft i vështirë, i përkthyer ndryshe: «para së gjithash përse ju flas?»; «përse do t'ju flisja?»; «aboslutisht ajo çka ju them». Përkthimi i BJ: «Nga fillesa ajo çka ju them», ruan nuancat e përkohëshme që përgatit «atëherë-n» e dytë të rr 28. Judenjtë tani kanë rastin ta njohin Jezusin përmes fjalës së tij; kur ta njohin «të lartësuar», do të jetë tepër vonë. Përkthimi i Vulg.: «(unë jam) Fillesa që ju flas» nga ana gramatikore nuk qëndron.

përgjigji Jezusi - t'ju tregoj prapë prej fillimit? 26Shumë sende kam
Gjn 7,28 12,48-50 për të thënë për ju e të gjykoj; porse Ai, që më dërgoi, është i vërtetë
dhe çka dëgjova prej Tij atë i them botës». 27Ata nuk e morën vesh se
3,14+; Mt 8,20+ u foli për Atin. 28Atëherë Jezusi u tha: «Kur ta ngritni Birin e njeriut,
Gjn 8,24+ atëherë do ta merrni vesh se UNË JAM dhe se prej vetvetes nuk bëj
3,11+ 10,30+ 16,32 asgjë, por flas ashtu si më mësoi Ati. 29Ai që më dërgoi, është me mua
1Gjn 3,22 e nuk më la vetëm, sepse unë gjithmonë bëj çka i pëlqen Atij». 30Në
këto fjalë të tija, shumë besuan në Të.

Jezusi dhe Abrahami

Gjn 3,11+ 31Mandej Jezusi u tha atyre Judenjve që besuan në të: «Nëse do të
qëndroni në fjalën time, vërtet do të jeni nxënësit e mi; 32do ta njihni
2,19+ të vërtetën dhe e vërteta do t'ju bëjë njerëz të lirë». 33Ata i përgjigjën:
«Ne jemi pasardhës të Abrahamit dhe askurrë askujt nuk i qemë
robër. Si po thua ti: "Do të bëheni të lirë"?». 34Jezusi u përgjigji: «Për
2,19+; Rom 6,17-19 Zan 21,10; Jer 2,14v; Gjn 14,2-3; Gal 4,30v; Heb 3,5-6 Mt 21,33-46 Gjn 5,38 3,11+ të vërtetë, për të vërtetë po ju them: kushdo bën mëkat është skllav
(i mëkatit). 35Skllavi nuk rri përgjithmonë në shtëpi, ndërsa djali rri
përgjithmonë në shtëpi. 36Nëse, pra, biri do t'ju çlirojë, me të vërtetë
do të jeni të lirë. 37E di se jeni pasardhës të Abrahamit, e megjithatë
kërkoni të më vritni, sepse fjala nuk gjen vend në ju. 38Unë flas çka

8,28 *Do ta merrni vesh se UNË JAM:* përsa i përket kuptimit të kësaj shprehje krh. 8,24+. Në vijim të rr 28 dhe rr 29, Jezusi paraqitet si Moisiu i ri, duke përvetësuar shprehje të thëna diku tjetër mbi Moisiun (Nr 16,28; Dal 4,12 dhe 3,12; krh. Dal 15,26).

8,32 *do ta njihni të vërtetën:* e vërteta është shprehja e vullnetit të Perëndisë mbi njeriun, ashtu sikurse na është përcjellë nga Krishti (8,40.45; 17,14.17). Ne e «njohim» në kuptimin (semitik) se ajo banon në ne (2Gjn 1-2), si një parim i jetës morale: ne «ecim» (= jetojmë) sipas udhëzimeve të saj (3Gjn 3-4; Ps 86,11); ne «kryejmë të vërtetën» (3,21; 1Gjn 1,6 krh. Tob 4,6), pra veprojmë në përputhje me atë çka ajo kërkon prej nesh. Ajo pra, si një ambient etik, i kundërvihet «botës» (1,9+): ata që i përkasin «botës», vetëm mund të urrejnë (15,19; 17,14-16), ata që i përkasin «të vërtetës» u binden mesazhit të dashurisë që Krishti na ka përcjellë nga Hyji (18,37; 1Gjn 3,18-19). Ata janë shenjtëruar nga e vërteta, sikurse edhe nga fjala e Krishtit (17,17; 15,3). Duke qenë se kjo e vërtetë na është dhënë nëpërmjet Krishtit, atëherë mund të pohojmë se ai është e vërteta që na udhëheq drejt Atit (14,6+), si edhe pas rikthimit të tij tek Ati, do të jetë Shpirti i cili, duke na futur brenda krejt së vërtetës (16,13), do të jetë e Vërteta (1Gjn 5,6), apo Shpirti i së vërtetës (14,17+).

8,34 *skllav:* sepse, duke qenë «prej botës», është nën robërinë e Princit të kësaj bote (12,31+), i cili e sundon (1Gjn 5,19). Ai i bindet vullnetit të djallit që jeton, jo sipas së vërtetës, por në mashtrim (8,44). – (*i mëkatit):* BJ e lë jashtë, si një ndikim të Rom 6,16.20.

8,35 Aluzion për tregimin e Zan 21,10. Gjithashtu edhe bijtë e Abrahamit mund të jenë skllevër e si të tillë, janë të privuar nga trashëgimia e premtuar prej Perëndisë (krh. Gal 4,30-31; Mt 3,9).

8,37 Pretenca e dhunshme që vijon deri në fund të kapitullit, i drejtohet autoriteteve judaike, armiqësorë ndaj Jezusit dhe jo «atyre Judenjve që i kishin besuar» (8,31; krh. 1,19+), sikurse supozon teksti aktual i Ungjillit. Lidhja, fiktive, mes dy sekuencave krijohet nga tema e Judenjve të lindur nga Abrahami (rr 33 dhe 39). – Gjithashtu, edhe vazhdimi nuk është homogjen: rr 37 e 39 formojnë një dublikatë me rr 40-42, krh. rr 37b e 40a; 38 e 40b-41a; 39a e 41b; 39b e 42a.

pashë tek Ati e ju bëni çka dëgjuat prej atit tuaj».
39Ata i përgjigjën: «Ati ynë është Abrahami». Jezusi u tha: «Po të
ishit bijtë e Abrahamit, do të bëshit veprat e Abrahamit! 40Dhe, ja,
kërkoni të më vritni mua, që ju fola të vërtetën, që e dëgjova prej
Hyjit. Një gjë të tillë Abrahami s'e bëri kurrë. 41Ju bëni veprat e Zan 15,6; 17,1v
babait tuaj». [Atëherë] i thanë: «Ne s'kemi lindur nga fëlligështia - Dal 4,22; Lp 32,6
kemi vetëm një babë - Hyjin». 42Jezusi u përgjigji: «Po ta kishit Hyjin 1Gjn 5,1; Mk 1,38+
Atë, do të më donit edhe mua, sepse unë prej Hyjit dola dhe erdha;
nuk erdha prej vetvetes, por Ai më dërgoi. 43Përse nuk e merrni vesh Gjn 1,1+
fjalën time? Pse nuk jeni të zotët ta dëgjoni fjalën time! 44Baba juaj
është djalli e ju dëshironi të kryeni vullnetin e babait tuaj. Ai që 1Gjn 3,8-15; Mt 4,1+
vrastar njerëzish që në fillim, nuk mundi të qëndrojë në të vërtetën, Zan 2,17; 3,1v;
sepse në të nuk ka të vërtetë. Sa herë rren, flet prej natyrës së vet Ur 1,13; 2,24;
sepse është rrenacak dhe babai i rrenës. 45E mua nuk më besoni Rom 5,12
shi pse ju flas të vërtetën. 46Kush prej jush është i zoti të ma vërtetojë 1Gjn 3,5; 1Pjt 1,19;
se kam mëkatuar? Nëse flas të vërtetën, pse nuk më besoni? 47Kush Heb 9,14-28
është prej Hyjit, i dëgjon fjalët e Hyjit; prandaj ju nuk i dëgjoni, sepse
nuk jeni prej Hyjit. Gjn 10,26+; 1Gjn 4,6
48Judenjtë i përgjigjën: «Vallë, a nuk e themi të vërtetën se je
Samaritanas e se në trup e ke djallin?». 49Jezusi përgjigji: «Unë Gjn 4,9+; 7,20+
nuk e kam në trup djallin por e nderoj Atin tim e ju më çnderoni.
50Por unë nuk e kërkoj lavdinë time, ka kush e kërkon dhe e gjykon. 7,18
51Përnjëmend, përnjëmend po ju them: ai që e ruan fjalën time, 3,11+; 11,25; 5,25-28
askurrë s'do ta shohë vdekjen». 52[Atëherë] Judenjtë i thanë: «Tani po
shohim qartë se je i djallosur. Abrahami vdiq e vdiqën edhe profetët, e 7,20+
ti thua: "Ai që zbaton fjalën time, askurrë s'do ta shohë vdekjen". 53A
mos je ti më i madh se Ati ynë Abrahami, i cili vdiq? Po edhe profetët 4,12
vdiqën. Kush kujton se je?». 54Jezusi përgjigji: «Nëse unë e lavdëroj
vetveten, lavdi im është asgjë; ka kush më lavdëron - im Atë, për të

Një temë e njëjtë është zhvilluar në traditat gjoniane në dy drejtime të ndryshme: meqenëse Judenjtë duan ta vrasin Jezusin, ata nuk e kanë prejardhjen nga Abrahami, nuk kanë prejardhje prej Zotit.

8,41 *Ne s'kemi lindur nga fëlligështia:* fëlligështia përcakton tek profetët, pabesinë fetare (krh. Oz 1,2+). Këtu, pra, Judenjtë shpallin besnikërinë e tyre ndaj Perëndisë së besëlidhjes.

8,43 *nuk jeni të zotët ta dëgjoni fjalën time:* duke qenë se janë në varësinë e djallit, armiku i së vërtetës (krh. 18,37).

8,44 *nuk mundi të qëndrojë:* BJ parapëlqen variantin: «nuk ngulmoi». – *babai i rrenës:* ose «babai i rrenacakut». – Rrena, e kundërta e fjalës (1,1+) dhe e së vërtetës (8,31+), lidhet me hiçin dhe të keqen (krh. Rom 1,25; 2Sel 2,9-12; etj.). Judenjtë, të cilët e refuzojnë të vërtetën e Jezusit (rr 40; krh. 1Pjt 2,22), i janë nënshtruar kreut të të gjithë armiqve të së vërtetës (krh. 12,31+;13,2+; 1Gjn 2,14).

8,46 *Kush prej jush është i zoti të ma vërtetojë se kam mëkatuar?:* pra që jam treguar i pabesë ndaj Zotit në misionin që mora prej tij.

cilin ju thoni: "Është Hyji ynë", 55por ju nuk e njohët, përkundrazi unë
7,29 e njoh. Po t'ju thosha se nuk e njoh, do të isha rrenacak si ju. Por unë
5,39+; Zan 17,17; Mt 13,17v; Lk 17,22 e njoh dhe e mbaj fjalën e tij. 56Abrahami, ati juaj, galdoi në shpirt nga
dëshira për ta parë Ditën time. E pa dhe u gëzua». 57Atëherë Judenjtë
i thanë: «Ende nuk i ke as pesëdhjetë vjet dhe e pe Abrahamin!».
58Jezusi u përgjigji: «Përnjëmend, përnjëmend po ju them: përpara se
Gjn 1,1+; 8,24+ 10,31.39; Lk 4,29v të ishte Abrahami, UNË JAM!». 59Atëherë kapën gurë për ta gjuajtur,
por Jezusi u fsheh dhe doli prej Tempullit.

Jezusi shëron të verbëtin të lindur të verbët

9 1Duke kaluar rrugës pa një njeri të verbët, që kishte lindur i
Gjn 5,14+; Lk 13,2 verbët. 2Nxënësit e tij e pyetën: «Rabbi, kush mëkatoi, ky apo
prindërit e tij që leu i verbët?». 3«Nuk mëkatoi as ky as prindërit
e tij - përgjigji Jezusi - por ndodhi kështu që në të të dëftohen veprat
Gjn 5,36+ e Hyjit. 4Derisa të jetë ditë na duhet t'i kryejmë veprat e Atij që më
11,9-10; 12,35-36; 4,34 8,12+ dërgoi; po vjen nata, kur askush s'mund të punojë. 5Derisa të jem në
botë, jam drita e botës». 6Si tha kështu, pështyu në dhe, bëri baltë
me pështymë, ia leu sytë me baltë 7dhe i tha: «Shko e lahu në banjën
Is 8,6 Siloam (që do të thotë I Dërguari)». Ai shkoi, u la dhe, kur po kthehej,
shihte. 8Fqinjët e tij dhe ata, që më parë e kishin parë duke lypur,
thoshin: «Po a nuk është ky ai që rrinte e lypte?». 9«Ai është» - thoshin
disa. «Jo, por është një që i përngjan atij - thoshin do tjerë. Ai vetë
thoshte: «Unë jam». 10Atëherë i thanë: «Po si (atëherë) të erdhi drita e
syve?». 11Ai u përgjigji: «Njeriu që quhet Jezus, përzjeu baltë, m'i leu
sytë dhe më tha: "Shko në Siloam dhe lahu!". Shkova, pra, u lava dhe
pashë». 12«Ku është ai?» - i thanë. «Nuk di» - përgjigji.

8,56 *galdoi në shpirt nga dëshira për ta parë Ditën time:* ardhjen e Jezusit. Këtu, Jezusi përvetëson edhe një shprehje që i rezervohet Zotit në BV: «dita e *JHWH*-ut» (krh. Am 5,18+). – *E pa dhe u gëzua:* Abrahami ka parë «ditën» e Jezusit (sikurse Isaia «e pa lavdinë e tij»: 12,41), «prej së largu» (krh. Heb 11,13, Nr 24,17), në një ngjarje profetike: lindja e Izakut që ngjalli «qeshjen» e Abrahamit (Zan 17,17+). Jezusi paraqitet si objekti i vërtetë i premtimit që iu bë Abrahamit, shkaku i vërtetë i gëzimit të tij, Izaku shpirtëror (krh. Zan 12,1+).

8,59 *kapën gurë për ta gjuajtur:* pretendimi i Jezusit i një mënyre ekzistence hyjnore është në sytë e Judenjve një blasfemi, që pëson goditjen me gurë (Lev 24,16).

9,3 *Veprat e Hyjit:* shenjat (2,11+).

9,4 *na duhet:* var.: «më duhet». – *Po vjen nata, kur askush s'mund të punojë:* jeta e Jezusit është si një ditë pune (5,17), që mbyllet me natën e vdekjes (krh. Lk 13,32).

9,5 *jam drita e botës:* kjo deklaratë jep paraprakisht kuptimin e mrekullisë (krh. 9,37).

9,7 *banjën Siloam:* ujësjellësi i Ezekisë ishte harruar (krh. 2Mbr 20,20+) dhe Siloami merrej për një burim «të dërguar» në mënyrë të mrekullueshme. Aty mbushej ujë gjatë festës së tendave (7,38). Sipas Gjonit, Jezusi është «i dërguari» i Atit. – *I dërguari:* njëri prej titujve të Jezusit, tipik të Gjn (krh. 4,34+).

13Atëherë e çuan atë, që përpara ishte i verbët, te farisenjtë. 14Ajo
ditë kishte qenë e shtunë, kur Jezusi përzjeu baltën dhe ia dha dritën Mt 12,10-11p
e syve. 15Edhe farisenjtë filluan prapë ta pyesin si e fitoi të pamit e Lk 13,10v; 14,1v
syve. Ky u përgjigji: «Më vuri baltë në sy, unë u lava - dhe, ja, tani
shoh!». 16Atëherë disa prej farisenjsh thanë: «Ky njeri nuk është prej
Hyjit, sepse nuk e mban të shtunën!». Por disa tjerë thoshin: «Një
mëkatar si mund të bëjë këso shenjash?». Dhe u bë përçarje ndër ta. Gjn 3,2
17Pastaj e pyetën prapë të verbërin: «E ti, çfarë thua për atë njeri që ta
dha të pamit e syve?». «Është profet» - përgjigji. 18Judenjtë nuk besuan Mt 16,14+
se kishte qenë vërtet i verbët dhe se iu shëruan sytë, derisa s'i thirrën
prindërit e atij që u shërua, 19dhe i pyetën: «A është ky djali juaj, për të
cilin pohoni se lindi i verbër? E si sheh tani?». 20Atëherë prindërit e tij
përgjigjën: «E dimë se ky është djali ynë dhe se leu i verbët. 21Si sheh
tani, nuk dimë. As nuk dimë se kush ia shëroi sytë. Pyetni atë: është
njeri i rritur, ai do t'ju tregojë për vete». 22Prindërit e tij folën kështu,
sepse i dronin Judenjtë. E njëmend, Judenjtë kishin marrë vendim Gjn 7,13+
të përjashtohet nga sinagoga ai që Jezusin ta dëshmonte për Mesi. 16,2
23Për këtë arsye përgjigjën prindërit e tij: «I rritur është, pyetni atë!».
24Atëherë e thirrën për së dyti atë që kishte qenë i verbër dhe i
thanë: «Jepi lavdi Hyjit! Ne e dimë se ai është njeri mëkatar!». 25«A Jer 13,16v
është mëkatar - u përgjigji - s'e di; një gjë e di: kam qenë i verbër e
tani shoh!». 26Atëherë ata i thanë: «Çka të bëri? Si t'i shëroi sytë?».
27«Tashti ju thashë - u përgjigji - e nuk më dëgjuat? Çka? Doni prapë
të dëgjoni? A mos doni të bëheni edhe ju nxënësit e tij?». 28Atëherë
ata filluan ta fyejnë e i thoshin: «Ti je nxënësi i tij! Ne jemi nxënësit e
Moisiut! 29Ne e dimë se Hyji ka folur me Moisiun e për këtë nuk dimë
as prej kah është!». 30«Shi kjo gjë është e çuditshme - u përgjigji njeriu
- ju s'dini as prej kah është, e mua më dha dritën e syve! 31E ne e dimë
fort mirë se Hyji nuk i dëgjon mëkatarët, por dëgjon atë që e nderon Is 1,15
Hyjin dhe e kryen vullnetin e tij! 32Që prej amshimit s'është dëgjuar Fu 15,29
se ndokush ia ka dhënë të pamit e syve të verbërit që leu i verbët! 33Po
të mos ishte ky njeri prej Hyjit, s'do të mund të bënte asgjë!». 34«Që Gjn 3,2
se leve, s'je tjetër veç mëkat - i përgjigjën - e ti po na mëson!?». Dhe e 7,49

9,14 *përzjeu baltën:* punë e ndaluar për ditën e shtunë.

9,22 *të përjashtohet nga sinagoga:* termi *aposynagògos* nuk gjendet përveçse këtu dhe tek 12,42; 16,2. Ungjilltari projekton në kohën e Jezusit një masë përjashtimi të të krishterëve, e padëshmuar para mbarimit të shekullit I; krh. edhe 1,19 (fundin e shënimit mbi Judenjtë) dhe Zb 2,9+.

9,24 *Jepi lavdi Hyjit:* formulë biblike për të përbetuar ndokënd të thotë të vërtetën dhe të shlyejë një fyerje që i bëri madhërisë hyjnore (krh. Joz 7,19, 1Sam 6,5).

9,32 Mrekullia e të verbërit të lindur, ka shumë mundësi të jetë, për ungjilltarin, një simbol i pagëzimit, lindje e re përmes ujit dhe Shpirtit (3,3-7). Ka shumë analogji mes 3,1-21 dhe k 9.

qitën përjashta.

35 Jezusi e mori vesh se e kishin qitur jashtë. Kur e gjeti, i tha: «A
Mt 8,20+ beson ti në Birin e njeriut?». 36 Ai i përgjigji: «Po kush është ai, Zotëri,
Gjn 9,5+ 4,26 që të besoj në Të?». 37 «E pe - i tha Jezusi - është ai që po flet me ty!».
Mt 8,10+ 38 Ai tha: «Besoj, o Zot!» dhe ra përmbys para tij. 39 Jezusi i tha: «Erdha
Gjn 1,1+; 8,12+ Mt 13,13 në këtë botë të bëj gjyq: që të shohin ata që janë të verbër e të verbohen
ata që shohin!». 40 Disa prej farisenjsh që ishin me të i dëgjuan këto
Mt 15,14 fjalë dhe thanë: «Vallë, a thua se edhe ne jemi të verbër?». 41 Jezusi
u përgjigji: «Po të ishit të verbër, s'do të kishit mëkat. Porse ju thoni:
Gjn 3,36; 12,48; Mt 23,16v Shohim! Prandaj mëkati juaj mbetet».

Ez 34,1+; Jer 23,1-3

Bariu i mirë

10 1 «Për të vërtetë, për të vërtetë, po ju them: ai që në vathë
të deleve nuk hyn nëpër derë, por tjetërkah kërcen brenda,
Gjn 21,16 ai është vjedhës dhe cub. 2 Ai që hyn nëpër derë, ai është
bariu i deleve. 3 Atij derëtari i çel derën e delet e dëgjojnë zërin e tij.
Ai i thërret delet e veta me emër dhe u prin përjashta. 4 E kur i qet
Mik 2,13 përjashta të gjitha delet e veta, u prin dhe delet i shkojnë pas, sepse
e njohin zërin e tij. 5 Pas të huajit nuk do të shkojnë me siguri, por
do të ikin, sepse nuk e njohin zërin e të huajit». 6 Jezusi u tregoi këtë
shëmbëlltyrë, por ata nuk e morën vesh ç'deshi t'u thotë me të.

7 Prandaj Jezusi u tha përsëri: «Përnjëmend, përnjëmend po ju
them: unë jam dera e dhenve. 8 Të gjithë ata që erdhën (para meje)
janë vjedhës dhe cuba; porse delet nuk i dëgjuan. 9 Unë jam dera: kush
Gjn 3,17; Ps 23,1-3; Is 49,9-10; Ez 34,14 hyn nëpër mua, do të shëlbohet: do të hyjë e do të dalë dhe do të gjejë
kullosë. 10 Vjedhësi s'vjen për tjetër, por për të vjedhur, për të prerë
e për të bërë dëm. Unë erdha që delet ta kenë jetën e ta kenë me
Ez 34,1+ plotësi. 11 Unë jam Bariu i mirë. Bariu i mirë e jep jetën e vet për dele.
12 Rrogëtari - që s'është bari, të cilit nuk i përkasin dhentë - kur sheh
Jer 23,1v; Ez 34,3-8; Zak 11,17 se po vjen ujku lë dhentë e ikën - e ujku i rrëmben dhe i shpërndan:

9,39 *ata që shohin:* personat e vetëmjaftueshëm, ata që besojnë tek drita e tyre (krh. rr 24.29.34), në kundërshtim me të përvuajturit, tipi i të cilëve është i verbri (krh. Lp 29,3; Is 6,9v; Jer 5,21; Ez 12,2).

10,3 *me emër:* BJ «një nga një».

10,6 *u tregoi:* farisenjve të verbuar (9,40). Ata nuk kuptojnë se shëmbëlltyra ka të bëjë me ta.

10,7 *dera e dhenve:* prej nga hynë delet. Për të mbajtur siç duhet grigjën, duhet kaluar përmes Jezusit (21,15-17).

10,8 *para meje:* disa dëshmitarë e lënë jashtë. – Ka mundësi të bëhet fjalë për farisenjtë (krh. Mt 23,1-36; Lk 11,39-52 dhe Mt 9,36; Mk 6,34).

10,10 *ta kenë jetën:* Jezusi jep jetën e amshuar (3,16.36; 5,40; 6,33.35.48.51; 14,6; 20,31) me bujari (krh. Zb 7,17; Mt 25,29; Lk 6,38).

10,11 *Unë jam Bariu i mirë:* Hyji, ai vetë bari i popullit të tij, në kohërat mesianike duhej t'i jepte një bari të zgjedhur prej vetë atij (krh. Ez 34,1+). Duke u deklaruar si bariu i mirë, Jezusi shpreh një kërkesë mesianike.

[13]është rrogëtar dhe s'është në kujdes për dhen. [14]Unë jam Bariu i
mirë: i njoh të miat dhe ato më njohin mua. [15]Sikurse Ati më njeh mua
dhe unë e njoh Atin edhe jetën e jap për dele. [16]Kam edhe tjera dele, Gjn 15,9;Mt 11,25-27p
që nuk janë të kësaj vathe. Edhe ato më duhet t'i bashkoj dhe do ta Jer 23,3; 31,10;
dëgjojnë zërin tim, do të bëhet një grigjë e vetme e një Bari i vetëm. Ef 2,14v; 4,4v;
[17]Prandaj edhe më do Ati, sepse e jap jetën time që ta marr përsëri. Gjn 5,25; 18,37; 11,52;
[18]Askush nuk mund të ma marrë: por unë e jap prej vetes. Kam Ez 34,23; 37,22;
pushtet ta jap jetën e kam pushtet ta kthej prapë atë. Këtë urdhër e Mik 2,13
mora prej Atit tim». Gjn 3,35; 8,29

[19]Këto fjalë shkaktuan përsëri përçarje ndërmjet Judenjve. 3,11+
[20]Shumë prej tyre thoshin: «Ka djallin në trup! Flet marri! Pse ia vini 7,20+
veshin?!». [21]Tjerë thoshin: «S'janë këto fjalë të një të djallosuri! A thua 3,2; 9,30-33
djalli mund t'ua çelë sytë të verbërve?».

5. FESTA E KUSHTIMIT
(VENDIMI PËR TË VRARË JEZUSIN)

Identiteti i vërtetë i Jezusit

[22]Në Jerusalem po festohej e kremtja e Kushtimit të Tempullit. Ishte 1Mak 4,36+
dimër. [23]Jezusi ecte në Treme të Salomonit në Tempull. [24]Judenjtë Vap 3,11+
e rrethuan dhe i thanë: «Deri kur do të na mbash pezull? Nëse je Gjn 8,25; Lk 22,67
Mesia, na e thuaj haptas!». [25]Jezusi u përgjigji: «Ju thashë e ju nuk
më besoni. Veprat që unë bëj në Emër të Atit tim, ato bëjnë dëshmi për Gjn 5,36+
mua. [26]Por ju nuk besoni, sepse nuk jeni prej dhenve të mia. [27]Dhentë Fu 28,5; 1Kor 2,14
e mia e dëgjojnë zërin tim; unë i njoh dhe ato vijnë pas meje. [28]Unë Gjn 10,3-4.14
u jap jetën e pasosur, kurrë nuk do të sharrojnë: askush nuk do t'i 10,10; Rom 8,33-39;
rrëmbejë prej dorës sime. [29]Ati im që m'i dha, është më i madh se të Jer 23,4
Gjn 3,35+
Lp 32,39; 33,3;
Is 43,13; 51,16;
Ur 3,1
Gjn 1,1
8,59

10,14 *ato më njohin mua:* në Bibël (krh. Oz 2,22+), «njohja» nuk rrjedh nga një proçes i pastër intelektual, por nga një «përvojë», nga një prani (krh. 10,14-15; 14,20; 17,21-22; 14,17; 17,3; 2Gjn 1-2); ajo përhapet medoemos në dashuri (krh. Oz 6,6+ e 1 Gjn 1,3+).

10,16 *Edhe ato më duhet t'i bashkoj:* t'i udhëheqë jo drejt vathës judaike, por t'i bashkojë me grigjën që Jezusi «udhëheq» drejt jetës së amshuar. – *një grigjë:* variant «një vathë».

10,18 *e jap prej vetes:* Krishti ka jetën në vetvete (3,35+) dhe askush nuk mund t'ia heqë (7,30; 7,44; 8,20; 10,39): ai e jep lirisht (10,18; 14,30; 19,11). Prej këndej vjen madhëria e tij e qetë, liria e tij e plotë përpara vdekjes (12,27; 13,1-3; 17,19; 18,4-6; 19,28).

10,25 *Ju thashë:* deklaratat e mëparshme të Jezusit, e përcaktonin atë qartazi si i dërguari i Hyjit (4,34+).

10,26 Për të besuar në Jezusin, duhet të jesh i bashkuar thellësisht përbrenda me të; të jesh «prej së larti» (8,23), «prej Hyjit» (8,47), «prej së vërtetës» (18,37), t'i përkasësh deleve të tij (10,14). Feja supozon një prirje shpirtërore me të vërtetën (3,17-21; krh. Vap 13,48+, Rom 8,29s).

10,29 *Ati im që m'i dha, është më i madh se të gjithë:* BJ: «Ati im, në lidhje me atë që më dha, është më i madh se *të gjithë*»; var. tjetër: «Ati im, ajo që më dha, është më i madh se gjithçka». – *askush s'mund t'i rrëmbejë:* BJ: «askush nuk mund të rrëmbejë gjë».

gjithë dhe askush s'mund t'i rrëmbejë nga dora e Atit. 30Unë dhe Ati
jemi një».
31Judenjtë rishtas kapën gurë për ta vrarë. 32Jezusi u përgjigji: «Ju
tregova shumë vepra të mira të Atit tim. Për cilën ndër to doni të më
vritni me gurë?». 33Judenjtë i përgjigjën: «Nuk duam të vrasim me
Lk 22,70-71 gurë për shkak të ndonjë vepre të mirë, por për shkak të blasfemisë:
Gjn 5,18 pse ti, duke qenë njeri, e bën veten Hyj!». 34Jezusi u përgjigji: «A nuk
Ps 82,6 shkruan në Ligjin tuaj: Unë thashë: hyjë jeni? 35Nëse i quajti hyjë
Rom 3,19+ ata, të cilëve u qe drejtur fjala e Hyjit - e Shkrimi shenjt nuk mund
Jer 1,5 të zhbëhet - 36si atëherë ju, atë që Ati e shuguroi dhe e dërgoi në botë,
mund t'i thoni: "Po blasfemon", pse thashë: "Jam Biri i Hyjit"? 37Nëse
nuk i bëj veprat e Atit tim, mos më besoni. 38Por nëse i bëj, po edhe
Gjn 5,36+ nëse nuk më besoni mua, besojuni veprave, që ta merrni vesh e ta
14,11; 17,21 kuptoni se Ati është në mua dhe unë në Atin». 39Prapë deshën ta
8,59 kapin, por u doli prej duarve.

Jezusi shkon në anën tjetër të Jordanit

1,28; Mt 19,1; Mk 10,1 40Jezusi doli prapë matanë Jordanit, në atë vend ku më parë Gjoni
pagëzonte dhe zuri vend atje. 41Shumë erdhën tek ai dhe thoshin:
«Gjoni, njëmend, nuk bëri asnjë mrekulli, por, gjithçka tha për këtë
njeri, u vërtetua». 42Atje besuan shumë në të.

Ringjallja e Lazrit

11 1Asohere ishte i sëmurë një farë Lazri nga Betania, prej
Lk 10,38v fshatit të Marisë e të motrës së saj, Martës. 2Maria ishte
Gjn 12,1-8 ajo, që e pati përeruar Zotërinë me erëra të mira dhe ia pati

10,30 *jemi një:* në bazë të kontekstit, ky pohim lidhet para së gjithash me pushtetin e përbashkët të Jezusit dhe Atit; por ky pohim qëllimisht i papërcaktuar, lejon të vërehet një mister bashkimi më i gjerë e më i thellë. Judenjtë, që në të shohin vetëm pretendimin e Jezusit për të qenë Hyj, nuk gënjehen (rr 33; krh. 1,1; 8,16.29; 10,38; 14,9-10; 17,11.21 dhe 2,11+).

10,34 *hyjë jeni?:* kjo frazë [e Ps 82,6] i drejtohet gjykatësve, të quajtur metaforikisht «hyjni» për shkak të detyrës së tyre, sepse «gjykimi i përket Hyjit» (Lp 1,17; 19,17; Dal 21,6, Ps 58). Me një argument *a fortiori* të llojit rabinik, Jezusi arrin në përfundimin se është e çuditshme ta dënosh si blasfemues, kur Shenjti dhe i Dërguari i Hyjit shpallet Bir i Hyjit. – Përreth këtij titulli «Bir i Hyjit» (rr 36; krh. 5,25; 11,4.27; 20,17.31), do të luhet tani fati i Jezusit (krh. 19,7; Mt 4,3+).

10,39 *prapë:* të tjerë e lënë jashtë. – *prej duarve:* në greqisht, fjala «duar» është në numrin njëjës: kontrast ironik me rr 28-29.

11,1 Këto dy motra, të cilat do t'i ritakojmë me rastin e një gostie që i ofrohet Jezusit (12,1v), me siguri janë të njëjtat për të cilat flet Lk 10,38-42. Në dy tregimet, Marta është e zonja e shtëpisë që siguron shërbimin e vaktit (12,2; Lk 10,40), Maria qëndron ulur pranë këmbëve të Jezusit (11,20; 12,3; Lk 10,39). Në tregimin gjonian vihet re një tension i brendshëm: në rr 1 e mbi të gjitha 45, Maria duket personazhi kryesor. Megjithatë, gjatë tregimit, e veçanërisht në rr 5, është Marta ajo që zë vendin e parë; në rr 32, Maria nuk bën gjë tjetër veçse përsërit fjalët e thëna prej Martës në rr 21.

11,2 *Maria ishte ajo:* me shumë gjasa nuk bëhet fjalë për mëkataren e Lk 7,37.

fshirë këmbët me flokët e saj. Pra, vëllai i saj, Lazri, ishte sëmurë.
3Prandaj motrat i çuan fjalë: «Zotëri, ai që ti e do është i sëmurë».

4Jezusi, kur dëgjoi, tha: «Kjo sëmundje nuk është për vdekje, por
për lavdi të Hyjit, që të ndërohet në saje të saj i Biri i Hyjit». 5Jezusi 2,11
e kishte fort për zemër Martën, motrën e saj dhe Lazrin. 6Megjithatë, 1,14+; 10,34+
kur mori vesh për sëmundjen e tij, u ndal edhe dy ditë në atë vend
ku ndodhi. 7Veç atëherë u tha nxënësve: «Ejani të shkojmë prapë në
Jude». 8Nxënësit i thanë: «Mësues! Tani Judenjtë deshën të të vrasin 8,59; 10,31
me gurë e ti përsëri do të kthehesh atje?». 9Jezusi u përgjigji: «Vallë,
a nuk i ka dita dymbëdhjetë orë? Kush ecën ditën, nuk merr në
thua, spese e sheh dritën e kësaj bote. 10Kush ecën natën, merr në 8,12+
thua, sepse nuk ka dritë në të». 11U tha kështu, pastaj shtoi: «Lazri, 2,19+;
dashamiri ynë fle, por po shkoj ta zgjoj». 12Atëherë, nxënësit e tij i Mt 9,24p
thanë: «Zotëri, nëse fle, do të shërohet!». 13Jezusi u foli për vdekjen e
tij, kurse ata menduan se e kishte për gjumë të rëndomtë. 14Atëherë
Jezusi u tha haptas: «Lazri ka vdekur! 15Jam i kënaqur pse s'ndodha
atje, shi për ju - që të besoni! Por, ejani të shkojmë tek ai!». 16Atëherë Gjn 2,11+
Toma, i quajtur Binjak, u tha bashkënxënësve: «Të shkojmë edhe ne 14,5; 20,24-29
të vdesim bashkë me të!». Mk 10,32

17Kur, pra, Jezusi arriti, mori vesh se ai ishte varrosur para katër
ditësh. 18Betania ishte afër Jerusalemit diku rreth pesëmbëdhjetë
stadje. 19Shumë Judenj kishin ardhur te Marta e Maria për t'i Gjn 11,45;
ngushëlluar për vëllanë e tyre. 20Kur Marta mori vesh se po vinte 12,9-11.17-19
Jezusi, i doli para, kurse Maria ndenji në shtëpi. 21Atëherë Marta i Lk 10,39v
tha Jezusit: «Zotëri, të kishe qenë ti këtu, im vëlla nuk do të kishte Gjn 11,32
vdekur. 22(Por) edhe tani e di se çkado që të lypësh prej Hyjit, Hyji 9,31-33
do ta japë». 23«Do të ngjallet vëllai yt!» - i tha Jezusi. 24«E di se do të 2,19+
ngjallet - i përgjigji Marta - në ringjallje - Ditën e fundit». 25Jezusi i
përgjigji: «Unë jam Ringjallja dhe Jeta: kush beson në mua, edhe nëse 6,35+; Mt 22,23+
Gjn 5,24; 1Gjn 3,14

11,4 *që të nderohet në saje të saj i Biri i Hyjit:* shprehje me kuptim të dyfishtë: Jezusi do të lavdërohet nga vetë mrekullia (krh. 1,14+); por kjo mrekulli do të shkaktojë (11,46-54) vdekjen e tij, që do të jetë njëkohësisht edhe lavdërimi i tij (12,32+).

11,15 *që të besoni:* vdekja e Lazrit është rasti i mrekullisë që do të përforcojë fenë e tyre.

11,16 *bashkë nxënësve:* teksti përmban këtu fjalën greke *symmathètai* (bashkënxënës), në vend të fjalës së zakonshme *mathètai* «nxënës». Ky është rasti i vetëm në Bibël. BJ ka: «nxënësit e tjerë».

11,21 *Zotëri:* disa dëshmitarë e lënë jashtë.

11,22 Marta ka besim tek Jezusi; por ndalet, si të ishte në pragun e një lutje të pamundur.

11,25 Në rr 23-26, Gjoni përdor një proçedurë letrare klasike të tijën (2,19+), për të dhënë një mësim mbi ngjalljen. Marta e kupton foljen «ngjallet» (rr 23) në kuptimin eskatologjik judaik, trashëguar nga Dan 12,2: me vdekjen njeriu zbret në *shëol* (Nr 16,33+), si një hije pa jetë, por do të ngjallet ditën e fundit. Jezusi e ndreq këtë ide në kuptimin e një eskatologjie tashmë të realizuar: ai vetë është ngjallja (rr 25). Kush beson në të, nuk do të vdesë për amshim (rr 26; krh. 8,51), ka kaluar tashmë nga vdekja në jetë (5,24; 1Gjn 3,14), është ngjallur në

vdes, do të jetojë. [26]Edhe kush jeton e beson në mua, nuk do të vdesë kurrë. A e beson ti këtë?». [27]Marta i përgjigji: «Po, Zotëri! Unë besoj se
Gjn 10,34+ ti je Mesia, Biri i Hyjit - ai që duhej të vijë në botë!».
1,9-10+ [28]Si tha kështu, shkoi dhe thirri Marinë, motrën e vet dhe i tha lehtë: «Mësuesi është këtu dhe të thërret». [29]Kjo, posa dëgjoi, u çua vrap e shkoi tek ai. [30]Jezusi ende nuk kishte hyrë në fshat, por deri atëherë qëndroi atje, ku e kishte ndeshur Marta. [31]Tashti Judenjtë që ishin me Marinë në shtëpinë e saj dhe po e ngushëllonin, kur panë se si u çua me të shpejtë dhe doli përjashta, shkuan pas saj të bindur se po shkonte te varri për të qarë. [32]Maria, kur arriti atje, ku ishte
11,21 Jezusi e, kur e pa, ra përmbys para tij dhe i tha: «Zotëri, të kishe
qenë ti këtu, im vëlla s'do të kishte vdekur!». [33]Jezusi, kur e pa duke
11,38; 13,21 qarë atë dhe se po qanin edhe Judenjtë, që po e përcillnin, u trand në shpirt, u turbullua [34]dhe pyeti: «Ku e keni vënë?». «Zotëri, eja e shih!»
Heb 5,7 - i përgjigjën. [35]E Jezusi qau me lot. [36]Atëherë Judenjtë thanë: «Shih, sa e ka dashur!». [37]Disa prej tyre thanë: «A thua ky, që i dha dritën e
9,10.14.17.21.26.30; syve të verbërit, nuk mundi të bëjë që ky të mos vdiste?».
9,32; 10,21 [38]Mandej Jezusi, përsëri i tronditur, arriti te varri. Ishte shpellë e grykën ia kishin zënë me një gurë. [39]Jezusi tha: «Hiqnie gurin!». Marta, motra e të ndjerit, i tha: «Zotëri, tashmë, ka marrë erë! Vdiq,
1,14+; 2,11+ që, katër ditë!». [40]«A nuk të thashë - i përgjigji Jezusi - nëse do të besosh, do ta shohësh lavdinë e Hyjit?». [41]E hoqën, pra, gurin. Jezusi i
17,1; Mt 14,19p çoi sytë kah qielli dhe tha: «O Atë, të falënderoj që ma dëgjove uratën.
Gjn 9,31; 12,30 [42]Unë e dija se gjithmonë më dëgjon, por thashë kështu për shkak të
1,1+ popullit që më rrethon: që të besojnë se Ti më dërgove». [43]Si foli kështu,
5,27-29 thirri me zë të madh: «Lazër, dil jashtë!». [44]Dhe, ai që pat vdekur, doli
Is 49,9
Gjn 19,40; 20,5-7

Krishtin, falë jetës së re që është në të (Rom 6,1-11; Kol 2,12-13; 3,1). Vdekja, sikurse e kuptonte Danieli, është shfuqizuar. Ky vizion i ri supozon një dallim mes shpirtit, i cili nuk vdes, dhe trupit që prishet në tokë. – *do të jetojë:* në rr 25-26 kemi një përdorim të ri të formulës «Unë jam» për të dhënë një përkufizim të Jezusit (6,35+). Ndërsa këtu, përgjigja e Krishtit duket tepër e ndërlikuar (i kundërvihet p.sh. 8,12), me një kthim redaktues të shprehjes «beson në mua». Teksti primitiv duhet të përmbante thjesht: «kush beson në mua [...] nuk do të vdesë për amshim». Ky pohim (krh. pjesën e parë të shënimit) duket se bie në kundërshtim me përvojën njerëzore, prandaj është shënimi.

11,27 Sikurse për Natanaelin (1,49), shprehja «Bir i Hyjit», edhe për Martën nuk është veçse një titull mesianik (krh. edhe Mk 15,39 e Mt 4,3). Ungjilltari i jep një kuptim më të fortë (krh. 10,34 dhe shënimin e pjesës 10,22-39).

11,35 Ungjilltari përdor dy folje të ndryshme: *klaiein,* «vajtoj», kur i referohet Marisë dhe Judenjve (11,31.33) dhe *dakryein* «derdh lot» (i përdorur vetëm në këtë rast në BR), këtu për Jezusin. Disa shohin një aluzion për agoninë e Jezusit (krh. Heb 5,7).

11,39 *Vdiq, që katër ditë:* ky detaj është dhënë për të provuar realitetin e vdekjes e për rrjedhojë, atë të ringjalljes (krh. 19,35).

11,44 *i lidhur ...me rripa pëlhure:* ndoshta është e kotë të pyesim nëse e kërkonte zakoni judaik që të vdekurve, para se të varroseshin, t'u lidheshin duart e këmbët. Gjoni dëshiron të tregojë se Lazri është liruar nga laqet e vdekjes: «Zgjidheni!» (Ps 116,3; krh. Ps 18,6; Vap 2,24).

jashtë i lidhur duarsh e këmbësh me rripa pëlhure. Fytyrën e kishte të mbështjellë me rizë. Jezusi u tha: «Zgjidhne dhe lëne të ecë!».

Komploti kundër Jezusit

45 Atëherë shumë Judenj që kishin ardhur te Maria, kur panë çka 1,19+
bëri Jezusi, besuan në të. 46 Disa prej tyre shkuan te farisenjtë dhe
u treguan çka bëri Jezusi. 47 Atëherë kryepriftërinjtë dhe farisenjtë 10,22+
thirrën Këshillin në kuvend. Thoshin: «Çka të bëjmë? Ky njeri po bën
shumë mrekulli! 48 Nëse e lëmë kështu, të gjithë do të besojnë në të,
atëherë do të vijnë Romakët e do të na e rrënojnë Vendin e shenjtë dhe
popullin». 49 Njëri prej tyre, Kajfa - kryeprifti i atij viti - u tha: «Ju s'po Lk 3,2+
dini asgjë! 50 Nuk mendoni se është më mirë për ju të vdesë vetëm një Gjn 18,13
njeri për popull, se të mbarojë krejt populli!». 51 Nuk i tha këto fjalë
prej vetvetes, por, pse ishte kryeprifti i atij viti - profetizoi se Jezusi
do të vdiste për popull. 52 Madje, jo vetëm për popull, por edhe që bijtë 4,42+; 10,16; Lp 30,3
e Hyjit të shpërndarë t'i bashkojë në një.
53 Po atë ditë vendosën ta vrasin. Gjn 5,18+; Mt 12,14
54 Për këtë arsye Jezusi nuk dilte më botërisht ndër Judenj, por Gjn 7,1
shkoi prej andej në një vend afër shkretisë, në qytet që quhet Efraim
dhe aty banoi për do kohë bashkë me nxënësit.

6. FUNDI I MINISTERIT PUBLIK DHE PARAPËRGATITJET E PASHKËS SË FUDNIT

Afrimi i Pashkës

55 Ishin afër Pashkët e Judenjve. Shumë vetë nga ai vend u ngjitën 2,13; 6,4
në Jerusalem para Pashkëve për t'u pastruar. 56 E kërkonin Jezusin Nr 9,6-13
dhe, ndërsa qëndronin në Tempull, i thoshin njëri-tjetrit: «Çka
ju thotë mendja: a thua ai nuk ka ndërmend të vijë për Festë?».
57 Kryepriftërinjtë dhe farisenjtë kishin dhënë urdhër: nëse ndokush e
merr vesh ku gjendet Jezusi, të lajmërojë që të mund ta kapin.

11,48 *Vendin e shenjtë:* fj.fj.: «vendin tonë»: Jerusalemin ose gjithë Judenë, ose më e mundur, vendi më i Shenjtë, tempulli (Mt 24,15; krh. Is 60,13, 2Mak 1,29; 2,18, Vap 6,13).

11,52 Me lartësimin e tij mbi kryq, Krishti do t'i tërheqë tek vetja të gjithë njerëzit, sepse i njohur si i dërguari i vërtetë i Perëndisë, mësimi i tij i «së vërtetës» do të pranohet nga të gjithë (12,31+).

11,54 *në qytet që quhet Efraim:* Efraim (2Sam 13,23) ose Ofra (Joz 18,23), është el-Taijibé i sotëm, 25 km në veri, veri-lindje të Jerusalemit, në kufi të shkretëtirës së Judesë.

11,55 *Ishin afër Pashkët e judenjve:* Gjoni nuk do të reshtë se theksuari lidhjen e vdekjes së Jezusit me Pashkët (13,1; 18,28; 19,14.42). – *para Pashkëve:* me shumicën e dshk.; disa dëshmitarë e lënë jashtë.

‖Mt 26,6-13; ‖Mk 14,3-9

Përerimi në Betani

12 [1]Gjashtë ditë para Pashkëve Jezusi erdhi në Betani, ku jetonte Lazri, të cilin Jezusi e ngjalli prej së vdekuri. [2]Aty ia bënë gati darkën. Marta u shërbente e njëri ndër ata, që
Gjn 11,2+ ishin në tryezë me Jezusin, ishte Lazri. [3]Atëherë Maria mori një libër parfum nardi të pastër e shumë të shtrenjtë, ia leu këmbët Jezusit dhe ia fshiu me flokët e vet. Shtëpia u mbush me erë të këndshme të parfumit. [4]Atëherë, Judë Iskarioti - njëri prej nxënësve të tij, ai që kishte në mend ta tradhtojë - tha: [5]«Pse nuk u shit ky parfum për treqind denarë e nuk u nda skamnorëve?». [6]Foli kështu, jo pse ishte
13,29 fort në kujdes për skamnorë, por pse ishte vjedhës e mbasi ai e mbante qesen, vidhte çka qitej brenda. [7]Atëherë Jezusi tha: «Lëre! Le ta ruajtë këtë për ditën e varrimit tim! [8]Skamnorët i keni gjithmonë me ju, kurse mua nuk do të më keni gjithmonë».

[9]Një shumicë e madhe Judenjsh mori vesh se Jezusi po gjendej atje dhe erdhën, jo vetëm për shkak të Jezusit por edhe për të parë Lazrin, të cilin e ngjalli së vdekuri. [10]Atëherë kryepriftërinjtë vendosën të
11,45 vrasin edhe Lazrin, [11]sepse, për shkak të tij, shumë Judenj i linin ata dhe besonin në Jezusin.

‖Mt 21,1-9; ‖Mk 11,1-10; ‖Lk 19,28-38

Hyrja kremtore e Jezusit në Jerusalem

[12]Të nesërmen, një shumicë e madhe njerëzish që kishin ardhur në
1Mak 13,51; Zb 7,9 Festë, kur dëgjuan se Jezusi po vinte në Jerusalem, [13]morën gema palmash dhe i dolën para. Brohoritnin:

Ps 118,25v *«Hosana!*
Qoftë bekuar Ai që vjen në Emër të Zotit!
Gjn 1,49; 6,15 Mbret i Izraelit!»

[14]Jezusi gjeti një gaç, hipi në të sikurse thotë Shkrimi shenjt:

Zak 9,9v [15]*Mos ki frikë, bija e Sionit!*
Ja, Mbreti yt po vjen
kalor mbi një gaç!

Gjn 14,26+; Mk 4,13+ [16]Këtë gjë nuk e kuptuan menjëherë nxënësit, por vetëm kur Jezusi

12,1 *Gjashtë ditë para Pashkëve:* java e fundit e jetës publike të Jezusit, e shkoqur me shumë kujdes (12,12; 13,1; 18,28; 19,31) sikurse e para (2,1+). Si njëra edhe tjetra mbyllen me shfaqjen e lavdisë së Jezusit. Por nuk ndodh më si në Kanë, gjatë kohës së «shenjave» (2,4.11); «arriti ora të lavdërohet Biri i njeriut» (12,23; 13,31v; 17,1.5).

12,7 Jezusi vëren tek gjesti i Marisë një nderim të parakohshëm që i bëhet kufomës së tij. Ky gjest simbolik do të përkojë (19,38v) me varrimi real të Jezusit.

12,13 *Mbret i Izraelit:* mbreti mesianik.

hyri në lavdinë e vet, atëherë e kuptuan se këto ishin shkruar për të dhe se kishin bërë për të shi ashtu. 17Tashti turma që kishte qenë me të kur e thirri Lazrin prej varrit dhe e ngjalli prej së vdekuri, i bënte dëshmi. 18Prandaj [edhe] populli i doli para, sepse u mor vesh se e bëri atë mrekulli. 19Atëherë farisenjtë i thoshin njëri-tjetrit: «A po shihni se s'keni ç'të bëni?! Qe, mbarë bota shkoi pas tij!».

Gjn 5,39+
Lk 19,37
Gjn 11,47-48

Jezusi shpall lavdërimin e tij me anë të vdekjes

20Ndër ata që kishin ardhur në Festë për të adhuruar, ishin edhe disa Grekë. 21Ata iu afruan Filipit, që ishte prej Betsaidës së Galilesë, dhe iu lutën: «Zotëri, dëshirojmë ta shohim Jezusin». 22Filipi shkoi dhe i tha Andreut; Andreu e Filipi shkuan e i treguan Jezusit. 23Jezusi u përgjigji: «Arriti ora të lavdërohet Biri i njeriut. 24Përnjëmend, përnjëmend po ju them: nëse kokrra e grurit e mbjellë në dhe nuk vdes, jet e vetme; po nëse vdes jep shumë fryt! 25Kush e do jetën e vet, do ta humbë. Ai që e urren jetën e vet në këtë botë, ai do ta ruajë për jetën e pasosur. 26Kush do të më shërbejë, le të vijë pas meje. Ku jam unë, atje do të jetë edhe shërbëtori im. Atë që do të më shërbejë, do ta nderojë Ati im.

27Tani shpirtin e kam të tronditur e ç'të them? O Atë, më shpëto nga kjo orë? Porse, fill për këtë erdha në këtë orë! 28O Atë, jepi lavdi Emrit tënd!». Ndërkaq jehoi një zë prej qiellit: «E lavdërova dhe prapë do ta lavdëroj!».

29Tashti, populli që ishte pranë dhe po dëgjonte, thoshte: «Bumulloi!»; tjerë thoshin: «Ëngjëlli foli me të!». 30Jezusi u përgjigji: «Ky zë nuk jehoi për mua, por për ju! 31Tani erdhi dita të gjykohet

Vap 8,26v; Zak 14,16
Gjn 1,40+.44
6,40+
2,4+;3,14+; Mt 8,20+
1Kor 15,36+
Is 53,10-12
‖Mt 16,25; ‖Mk 8,35; ‖Lk 9,24; Zb 12,11;
Gjn 1,10+; Mt 16,24
Gjn 7,34; 14,3; 17,24
11,33;13,21;Heb 5,7-8
Lk 22,40-46p;
Ps 22,20-24; Gjn 18,11
2,11+; 1,14+; 17,5+

Lk 22,43
Gjn 11,42
3,19; 1,10+
Lk 10,18;
Zb 12,9; 20,1-6
Gjn 3,35+

12,19 *mrekulli:* fj.fj.: «shenjë» (2,11+; 2,23).

12,20 *Grekë:* jo Judenj, që i janë përkushtuar monoteizmit të Izraelit dhe në një farë mase rregullave të kohës së Moisiut: «të përshpirtshmit e Hyjit» tek Vap 10,2+.

12,26 *Ku jam unë:* në lavdinë e Atit (krh. 14,3; 17,24).

12,27 *Tani shpirtin e kam të tronditur:* skenë që në shumë aspekte risjell imazhin e Gjetsemanit: ankthi para «çastit» që afrohet, thirrje për mëshirën e Atit, pranim i flisë, ngushëllim i ardhur prej qiellit (krh. Lukën). Le të vihen re dallimet: Krishti qëndron në këmbë dhe thirrja e tij për mëshirë mbetet në gjendjen e një beteje të brendshme (Gjoni); «u gjunjëzua» (Luka); «e ra me fytyrë në dhe» (Mateu, Marku). Krh. 18,4-6; 10,18+.

12,28 *Emrit tënd:* variant: «Birit tënd». «Emri yt» përcakton vetë personin e Atit. Jezusi i ofrohet vdekjes për të plotësuar veprën që do të lavdërojë Atin, duke shfaqur dashurinë e tij ndaj botës (17,6+). – *prapë do ta lavdëroj:* emri i Hyjit tashmë është lavdëruar falë «shenjave» të përmbushura prej Jezusit (11,4); do të lavdërohet me ngjitjen e Krishtit në lavdi, «shenja» më e përsosur (2,11+).

12,30 Ngjarja është si një vulë hyjnore që i vihet paraprakisht vdekjes së Jezusit.

12,31 *do të hidhet jashtë:* BJ: «do të hidhet poshtë». Sikurse tek Lk 10,18 dhe Zb 12,9; rrëzimi i Satanit bën kontrast me lartësimin e Jezusit që duhet kuptuar në dy kuptime plotësues të njëri-tjetrit: lartësimi mbi kryq dhe lartësimi në të djathën e Atit. Mbretëria e Satanit në botë (14,30; 16,11; 1 Gjn 5,19) po mbaron, duke ia lënë vendin mbretërisë së Krishtit (Zb 12,9-10). Ky mbretërim i dyfishtë duhet

kjo botë, tani princi i kësaj bote do të hidhet jashtë! 32E unë, kur të
jem lartësuar nga toka, do t'i tërheq tek unë të gjithë njerëzit». 33Foli
kështu për të shënuar se me ç'vdekje do të vdiste. 34Atëherë populli i
18,32; 21,19 përgjigji: «Ne dëgjuam nga Ligji se Mesia mbetet për gjithmonë. Si ti
Rom 3,19+ atëherë thua: "Biri i njeriut duhet të lartësohet"? Kush është ky: Biri
2Sam 7,16; Ps 110,4; Is 9,6; Gjn 2,19+ i njeriut?». 35Atëherë Jezusi u tha: «Edhe për pak koh është drita me
Mt 8,20+ Gjn 8,12+ ju. Ecni derisa të keni dritë që të mos t'ju zërë terri. Kush ecën në
Jer 13,16 terr nuk di kah shkon. 36Derisa të keni dritë, besoni në dritën, që të
bëheni bijtë e dritës».

Përfundim: mosbesimi i Judenjve

Jezusi, si i foli këto fjalë, doli dhe u fsheh prej tyre.
Gjn 2,11+; Lp 29,1-3 37Edhe pse Jezusi kishte bërë aq shumë mrekulli para syve të tyre,
ata s'besonin në të, 38për t'u plotësuar fjala e Isaisë profet që thotë:

Is 53,1; Rom 10,16 *O Zot, e kush i besoi predikimit tonë?*
Kujt iu zbulua fuqia e Zotit?

Mt 13,13+ 39Prandaj, as nuk mund të besonin, sepse Isaia prapë thotë:

kuptuar në një perspektivë etike. Djalli, për nga natyra, është mashtrues. Që prej fillimit e ka mashtruar njerëzimin lidhur me urdhërimet hyjnore dhe këtë, njerëzit, e paguan me vdekje; pra është një vrasës (8,44b; Zan 3; Ur 2,24). Autoritetet judaike, të cilat duan ta vrasin Jezusin, e bëjnë nën nxitjen e djallit (8,44a), sikurse dikur Kaini (1Gjn 3,12). Princi i kësaj bote, me gënjeshtrat e tij, është shkaku i të gjitha çrregullimeve morale (krh. Ef 2,1-3; 6,10-17; 2 Kor 4,4). Mbretëria e tij është ajo e së keqes dhe sjell vdekjen. Ndërsa Krishti, u dërgua prej Perëndisë, për të na thënë të vërtetën (8,45 në kundërshtim me 8,44), kjo e vërtetë duhet të na çlirojë nga skllavëria e djallit (8,34+), sepse na tregon qartësisht se cili është vullneti i Hyjit për ne (8,32+). Tani, me lartësimin e Krishtit, ne do të kemi shenjën më të përsosur që na tregon se ai është dërguar prej Hyjit (2,11+; 3,14+) dhe se na përcjell fjalët e tij. Atëherë, Krishti do të tërheqë tek vetja mbarë njerëzimin (12,32), që do të thotë se të gjithë do të vijnë tek ai e do të marrin mësimin e tij (6,35.45; Is 55,1-3; Sir 24,26-31), që nuk është mësim urrejtje, por dashurie të ndërsjellë (13,34-35; 1Gjn 3,11-12). Mbretëria e Krishtit është ajo e dashurisë dhe lind jetën (12,49-50; 5,24; 8,51, 1Gjn 3,14-15).

12,32 *të gjithë njerëzit:* BJ: «të gjithë». Var. tjetër: «gjithçka».

12,33 Nëse do të kishin qenë vetë Judenjtë ata e dënuan Krishtin me vdekje, atëherë do ta kishin vrarë duke e gjuajtur me gurë, pasi ta kishin «hedhur poshtë» nga maja e një rrëpire (Lk 4,29). I ekzekutuar nga Romakët, u «lartësua» mbi kryq, hapi i parë që duhet ta çonte drejt së djathtës së Atit. Kështu pra, mënyra me të cilën Krishti u vra, kishte një vlerë simbolike (18,31-32).

12,34 Jezusi i shqipton këto fjalë tek 3,14. Për rrjedhojë, disa propozojnë që 12,34-36a të zhvendoset pas 3,14-15 ose 3,14-18.

12,35 *Ecni derisa të keni dritë:* Jezusi i bën thirrje Judenjve që të besojnë tek ai para se të jetë tepër vonë (krh. 7,34+).

12,36 *u fsheh prej tyre:* duke qenë se Judenjtë refuzuan të besojnë në Jezusin (12,37), ky «u fsheh» që mos ta gjejnë dot më (1,39+).

12,37 *mrekulli:* fj.fj.: «shenjë» (krh. 2,11+.23; 12,19).

[40]Ua verboi sytë, Is 6,9v

zemrën e tyre e bëri gur,
që të mos shohin me sy,
të mos kuptojnë me zemër e të mos kthehen,
që unë të mos i shëroj.

[41]Këto fjalë i tha Isaja, sepse e pa lavdinë e tij e foli për të. Gjn 5,39+
[42]Megjithatë shumë edhe prej krerëve besuan në të, porse, për shkak
të farisenjve, nuk e tregonin haptazi që të mos i përjashtonin prej 7,13
sinagogës. [43]Sepse, më tepër e kishin në zemër lavdinë e njerëzve se 9,22
lavdinë e Hyjit. 5,44

[44]Jezusi shpalli: «Kush beson në mua, nuk beson në mua, por në
Atë që më dërgoi. [45]Kush më sheh mua, sheh Atë që më dërgoi. [46]Unë 13,20
- drita - erdha në botë, që, secili që beson në mua, të mos mbetet në 14,7-9
terr. [47]E, nëse ndokush i dëgjon fjalët e mia e nuk i zbaton, nuk jam 1,1+; 8,12+
unë ai që e dënoj, sepse nuk erdha të dënoj botën, por ta shpëtoj botën. 3,11+; Lk 8,21p;
[48]Kush më përbuz mua - e nuk i pranon fjalët e mia - ka kush e gjykon: 11,28; Mt 13,18-23p
fjala që kam thënë: - ajo do ta gjykojë ditën e fundit. [49]Sepse unë nuk Gjn 3,17
fola prej vetvetes, porse ai që më dërgoi - Ati - Ai më urdhëroi çka të Lk 20,16
them, çka të flas. [50]Dhe e di: urdhri i tij është Jetë e pasosur. Prandaj, Lp 31,26-29;
çka them unë, flas ashtu si më tha Ati të them». Gjn 8,37.47; Heb 4,12v
Lp 18,18-19
Gjn 1,1+
3,11+
6,63

ORA E JEZUSIT. PASHKA E QENGJIT TË HYJIT

1. DARKA E FUNDIT E JEZUSIT ME NXËNËSIT E TIJ

Jezusi u lan këmbët nxënësve

13 [1]Ishte para festës së Pashkëve. Jezusi, duke ditur se i erdhi Mt 26,17+
koha të kalojë prej kësaj bote tek Ati, pasi i deshi të vetët - Gjn 1,48+
ata që ishin në botë - i deshi deri në pikën e fundit. [2]Dhe, 2,4+; 10,18+
1,10+
Mt 26,20p
Mt 4,1+
Gjn 3,35+

12,41 *sepse e pa lavdinë e tij:* Var.: «kur pa lavdinë e tij». Aluzion për vizionin e Isaisë në tempull (Is 6,1-4+), interpretuar si një vizion profetik i lavdisë së Krishtit (krh. 8,56+).

12,44 Pjesa 12,44-50 është jashtë konteksti pas efektit skenik të 12,36+. Zhvillon të njëjtën temë të 3,16-19, por me një kristologji më të thjeshtë, të përqendruar në temën e Jezusit, Moisiu i ri: rr 47-50 janë përsëritje e tekstit të Lp 18,18-19 (me tema të anasjella), ndërsa rr 49a risjell tekstin e Nr 16,28 (krh. 8,28-29+).

12,48 *ditën e fundit:* shprehja «ditën e fundit» mund të jetë shtuar nga redaktori i fundit (6,39+). Folja që i paraprin, duhet pra, që të përkthehet në të tashmen «kush e gjykon» (krh. 3,18).

13,1-20 Tregimi i larjes së këmbëve nuk është homogjen. Fillimisht përkujtonte një shembull përvujtërie e «shërbimi» ndaj të afërmit, që Krishti u ka dhënë nxënësve (rr 4-5 e 12-15; krh. Lk 22,24-27). Ky

gjatë darkës - pasi djalli ia kishte mbushur mendjen Judës, birit të
Simon Iskariotit, ta tradhtojë - [3]Jezusi, që e dinte se Ati i la gjithçka
1,1+ në dorë, se erdhi prej Hyjit dhe se tek Hyji po kthente - [4]u ngrit nga
Lk 12,37; 17,7-10 darka, hoqi petkun e sipërm, mori një peshqir dhe u ngjesh. [5]Qiti ujë
në legen dhe filloi t'ua lajë këmbët nxënësve dhe t'ua fshijë me peshqir,
me të cilin ishte ngjeshur. [6]Arriti kështu te Simon Pjetri. Ai i tha:
Mt 3,14 «Zotëri, ti të m'i lash këmbët?». [7]«Ç'po bëj unë - i përgjigji Jezusi - ti
Gjn 14,26+ tani nuk e kupton, do ta kuptosh më vonë». [8]Pjetri i përgjigji: «Nuk
2,19+ do të m'i lash këmbët kurrë e për këtë jetë!». «Nëse nuk do të laj - i
tha Jezusi - nuk do të kesh pjesë me mua». [9]Simon Pjetri i përgjigji:
«Atëherë, Zotëri, jo veç këmbët e mia, por edhe duart, edhe kryet!».
[10]Jezusi i tha: «Kush është i larë, nuk i duhet të lajë tjetër përveç
15,3 këmbët - dhe është krejtësisht i pastër. Edhe ju jeni të pastër, por jo
1,48+ të gjithë». [11]Prej se e dinte se kush do ta tradhtojë, këndej edhe tha:
«Nuk jeni të gjithë të pastër».

[12]Pasi ua lau këmbët, mori petkun e sipërm të vetin, u ul prapë në

tregim u plotësua me shtimin e rr 6-10 për t'i dhënë një nuancë sakramentale (me gjasë pagëzimi). Në këtë perspektivë të re, pastrimi fitohet nëpërmjet pjesëmarrjes në flijimin e Krishtit (rr 8; krh. 1Gjn 1,7; 1Pjt 1,2) dhe jo për bindjen ndaj fjalës së tij (15,3; 17,17-19). – Krh. 6,22.60+. Po ashtu edhe rr 1-3 duken të mbingarkuar, rr 2 tregon paraprakisht çka do të ndodhë në rr 27.

13,1 *i erdhi koha të kalojë prej kësaj bote tek Ati:* një traditë judaike e interpreton fjalën «pashkë» (krh. Dal 12,11+) në kuptimin e «kalimit», duke iu referuar kalimit të Detit të Kuq (Dal 14). Krishti (dhe ne me të) është gati për të «kaluar» nga kjo botë, që ka rënë rob i mëkatit, tek Ati, Toka e premtuar (krh. 1,21+; 11,55+). Do të jetë Pashka e Krishtit ajo që do të zërë vendin e Pashkëve. – *pasi i deshi të vetët:* për herë të parë, Gjoni vendos qartazi jetën dhe vdekjen e Jezusit nën dritën e dashurisë së tij për të vetët. Është si një sekret, zbulimi i plotë i të cilit është lënë për çastet e fundit (13,34; 15,9.13; 17,23; 1Gjn 3,16; Rom 8,35; Gal 2,20; Ef 3,19; 5,2.25). – *i deshi deri në pikën e fundit:* deri në përmbushjen e veprës së dëshiruar prej Atit (4,34+; 19,30).

13,2 *Gjatë darkës:* me B, S e të tjerë; D, vet.lat, Vulg., etj kanë: «pas darke». Nuk bëhet fjalë për darkën e pashkëve, për të cilën flasin Mt 26,17-29p (krh.13,29). – *pasi djalli ia kishte mbushur mendjen Judës... ta tradhtojë:* var.: «kur djalli tashmë e kishte ngulitur në zemrën (e tij?) se Juda Iskarioti do ta tradhëtonte». Variante të tjera: «meqenëse Satani kishte hyrë në zemrën e Judës, që ta tradhëtonte» ose «meqënëse kishte qëndruar rrënjë në zemrën...». – Mundimi është një dramë në të cilën angazhohet bota e padukshme: prapa njerëzve vepron pushteti djallëzor (krh. 6,70v; 8,44; 12,31; 13,27; 16,11; Zb 12,4.17; 13,2, Lk 22,3; 1Kor 2,8).

13,5 *filloi t'ua lajë këmbët nxënësve:* veshje dhe detyrë karakteristike të skllavit (krh. 1Sam 25,41).

13,8 *nuk do të kesh pjesë me mua:* semitizëm; duke mos e kuptuar shpirtin e Mësuesit, Pjetri vetëpërjashtohet nga çdo komunikim me të, nga çdo pjesëmarrje në veprën dhe lavdinë e tij.

13,10 *Përveç këmbët:* shtesë. – *krejtësisht i pastër:* Pjetri e ka kuptuar përgjigjen e Jezusit (rr 8) në kuptimin material, sikur ai po inauguronte një rit pastrimi. Jezusi i kundërpërgjigjet se ky pastrim fitohet falë flisë së tij (krh. 15,2-3, 1Gjn 1,7, Heb 10,22). Ai do t'i japë kuptim gjestit të tij të tanishëm tek rr 12-15. – *ju jeni të pastër:* e njëjta fjalë, në greqisht, do të thotë: «i pastër» e «i kulluar».

tryezë dhe u tha: «A e kuptoni çka ju bëra? 13Ju më quani: Mësues Mt 23,8-12
e Zotëri. Mirë thoni, sepse unë jam. 14Nëse, pra, unë - Zotëria dhe
Mësuesi - ju lava këmbët, duhet që edhe ju t'i lani këmbët njëri-tjetrit.
15Ju dhashë shembull që, sikurse ju bëra unë juve, të bëni edhe ju. Lk 22,24-30;
16Përnjëmend, përnjëmend po ju them: nuk është shërbëtori më i madh Gjn 13,34; 15,12;
se zotëria i tij as i dërguari më i madh se dërguesi. 17Pasi tani i dini Fil 2,5.8; Ef 5,2
këto, të lumët ju nëse edhe do t'i zbatoni! 18Nuk po flas për ju të gjithë. Mt 10,24; Lk 6,40
Unë i njoh ata që zgjodha. Por - le të shkojë në vend fjala e Shkrimit Is 56,2; Jak 1,25
shenjt: Ai që ha bukën time, e ngriti thembrën e vet kundër meje. 19Po Gjn 6,70
ju them që tani, para se të ndodhë, që, kur të ndodhë, të besoni se Ps 41,10
UNË JAM. 20Përnjëmend, përnjëmend po ju them: kush e pranon atë Gjn 14,29; 16,4
që dërgoj unë, më pranon mua, e kush më pranon mua, pranon Atë që 8,24+
më dërgoi». ‖Mt 10,40; ‖Mk 9,37;
‖Lk 9,48

Jezusi tregon tradhtarin

‖Mt 26,21-25;
‖Mk 14,18-21;
‖Lk 22,21-23

21Si i tha këto, Jezusi, i tronditur në shpirt, shpalli: «Përnjëmend,
përnjëmend po ju them: njëri prej jush do të më tradhtojë». 22Atëherë
nxënësit këqyrën njëri-tjetrin duke mos ditur për të cilin po fliste.
23Njëri prej nxënësve, ai, të cilin Jezusi e donte veçanërisht, ishte në Gjn 19,26; 20,2;
tryezë përbri parzmës së Jezusit. 24Atëherë Simon Pjetri i dha shenjë 21,7.20
ta pyeste Jezusin për të cilin po thotë. 25Ky atëherë iu mbështet Lk 8,51+
Jezusit në parzëm dhe e pyeti: «Zotëri, cili është?». 26Jezusi i përgjigji:
«Ky, të cilit po ia jap kafshatën pasi ta ngjyej në kupë». Atëherë e
ngjeu kafshatën [e mori dhe] ia dha Judës të Simon Iskariotit. 27Pas
kësaj kafshate në të hyri Satani. Atëherë Jezusi i tha: «Ç'ke në mend Gjn 13,2+; Lk 22,3;
të bësh, bëje shpejt!». 28Askush prej atyre që ishin në tryezë nuk e Gjn 1,48+
mori vesh pse i tha ashtu. 29E, pasi Juda mbante qesen, disa menduan 12,6
se Jezusi i tha të shkojë të blejë çka duhet për festë, ose t'u japë ndonjë

13,15 *Ju dhashë shembull:* krh. 1Gjn 2,6; 3,16. Lidhur me këtë praktikë në Kishën primitive krh. 1Tim 5,10.

13,16 *përnjëmend, përnjëmend, po ju them:* fjalë e Krishtit që do të haset sërisht tek 15,20, në një kontekst përndjekje sikurse tek Mt 10,24 (krh. Lk 6,40). Këtu ndan pa të drejtë rr 15 e 17.

13,18 Ky rr 18 shpall tradhëtinë e Judës sipas një forme mjaft konçize e arkaike (krh. Mk 14,18). Tregimi i rr 21-30 do ta zhvillojë temën duke iu përafruar tregimit të sinoptikëve. Sa i takon fjalës së Krishtit, risjellë në rr 20, ajo supozon të njëjtin kontekst misionar (krh. Mt 10,40) me atë që është futur në rr 16.

13,23 *ishte në tryezë përbri parzmës së Jezusit:* fj.fj.: «në kraharorin e Jezusit», *en tō kolpō* (krh. 1,18: *eis ton kolpon*). «Nxënësi që Jezusi e donte» shfaqet këtu për herë të parë nën këtë përcaktim enigmatik (krh. 9,26; 20,2; 21,7.20.24).

13,27 *në të hyri djalli:* është Satani, Princi i kësaj bote, ai që udhëheq betejën kundër Krishtit (13,2; Lk 4,13), nëpërmjet një ndërmjetësi. Dëshiron ta mbrojë mbretërinë e tij, të cilën Krishti po përgatitet për t'ia rrëmbyer, duke e çuar në vdekje Jezusin; por, për ironi të planit hyjnor, pikërisht duke u ngjitur në kryq, Krishti do të fitojë mbi të (12,31+).

8,12+ send skamnorëve. 30Juda, posa mori kafshatën, menjëherë doli jashtë.
Ishte natë.

Lamtumira

Mt 8,20+ 31Pasi Juda doli përjshta, Jezusi tha: «Tani u lavdërua Biri i njeriut!
Edhe Hyji u lavdërua në të! 32[Nëse Hyji u lavdërua në të] edhe Hyji
Gjn 1,14+ do ta lavdërojë atë në vetvete. Po, madje menjëherë do ta lavdërojë!
8,21 33Fëmijëzit e mi! Edhe pak kohë jam me ju! Do të më kërkoni, por,
sikurse u thashë Judenjve, tani po ju them edhe juve: ku unë po shkoj,
1,1+ ju nuk mund të vini. 34Po ju jap një urdhër të ri: doni njëri-tjetrin!
1Gjn 2,8 Sikurse unë ju desha ju, doni edhe ju njëri-tjetrin! 35Nëse e doni
Gjn 15,12.17; njëri-tjetrin, të gjithë do t'ju njohin se jeni nxënësit e mi».
Lev 19,18; Mt 19,19; 22,39; Lk 10,26v
Lp 28,9-10; Vap 4,32 36Simon Pjetri i tha: «Zotëri, ku mendon të shkosh?». Jezusi [i]
Gjn 2,19+ përgjigji: «Ku unë mendoj të shkoj, ti tani nuk mund të më ndjekësh; por
8,21 më vonë do të më ndjekësh». 37«Zotëri - i tha atëherë Pjetri - e pse tani
21,18-19 nuk mund të vij pas teje? Unë do ta jap jetën për ty!». 38Jezusi përgjigji:
‖Lk 22,31-34 «Ti do ta jepësh jetën tënde për mua? Përnjëmend, përnjëmend po të
‖Mt 26,33-35; ‖Mk 14,29-31 them: para se të këndojë gjeli, ti do të më mohosh tri herë!».

Gjn 14,27; Lp 1,29 **14** 1«Mos t'ju shqetësohet zemra! Besoni në Hyjin edhe në mua
Gjn 10,28-30; 16,33 besoni! 2Në shtëpinë e Atit tim ka shumë banesa. Po të mos
8,35; Lp 1,33 kishte, a do t'jua thosha. Po shkoj t'ju bëj gati vendin. 3Kur

13,30 *Ishte natë:* Gjoni e shënon këtë detaj pasi aty del në pah një kuptim simbolik: Juda, tek i cili sapo ka hyrë Satani, tashmë i përket botës së errësirës (Lk 22,53).

13,31 *Tani:* mundimi tashmë ka filluar, pasi Juda, i shtyrë nga Satani, ka dalë jashtë. Jezusi kremton tashmë triumfin e tij si të përmbushur (krh. 16,33).

13,32 *Nëse Hyji u lavdërua në të:* e lënë jashtë nga kodikët më të lashtë. – *në vetvete:* Hyji, Ati, do ta lavdërojë Birin e njeriut, duke e marrë me vete në lavdi (krh. 17,5.22.24).

13,33 *sikurse u thashë judenjve:* lavdërimi i Jezusit është i lidhur me nisjen e tij. Për Judenjtë, ndarja do të jetë përfundimtare (8,21); për dishepujt e përkohshme (14,2-3). – *ku unë po shkoj, ju nuk mund të vini:* përveçse me anë të vdekjes (krh. rr 36; 21,19.22v).

13,34 *Po ju jap një urdhër të ri:* krh. Mt 25,31-46. Idesë së «nisjes» së Krishtit (rr 33), që përgatit lajmërimin e mohimit të Pjetrit (rr 36-38), ungjilltari i bashkon urdhërimin e dashurisë (rr 34-35), amanet i Krishtit. Ky urdhër, i pranishëm tashmë në Ligjin e Moisiut, është «i ri» për nga përsosmëria në të cilën Jezusi e vë dhe për faktin se është shenja dalluese e kohërave të reja, të përuruara dhe zbuluara nga vdekja e Jezusit.

13,36 *më vonë do të më ndjekësh:* shpallje e fshehur e martirizimit të Pjetrit.

13,37 *Zotëri:* BJ dhe të tjerë e lënë jashtë.

14,1 *Mos t'ju shqetësohet zemra:* rr 1-2 pasqyrojnë tekstin e Lp 1,19-33: në çastin e «kalimit» në Tokën e premtuar (13,1+) nuk duhet pasur frikë nga armiqtë (Lp 1,29) - këtu, bota që i është nënshtruar Satanit (13,27; 16,33) - por duhet pasur besim në Zotin (e kundërta e Hebrenjve, Lp 1,32), sepse sikurse veproi Hyji, Krishti shkon përpara «për të përgatitur» (Targum) një vend për nxënësit e tij (Lp 1,33; krh. Heb 6,19-20; 2Kor 5,1).

14,2 *Po të mos kishte, a do t'jua thosha:* përkthim tjetër (BJ): «përndryshe do t'jua kisha thënë (që po shkoj...)».

14,3 *do të vij prapë e do t'ju marr tek unë:* e tërë pritja e Kishës bazohet mbi këtë premtim (krh. 1Sel 4,16v, 1Kor 4,5; 11,26; 16,22, Zb 22,17.20; 1Gjn 2,28). Sikurse në

të shkoj e t'ju përgatis vendin, do të vij prapë e do t'ju marr tek unë, që aty ku jam unë, të jeni edhe ju. [4]Ku shkoj unë, ju e dini rrugën».

Heb 6,19-20
Gjn 7,34; 12,26; 17,24

[5]«Zotëri - i tha Toma - ne s'dimë kah po shkon. Si, pra, mund ta dimë udhën?». [6]Jezusi u përgjigji: «Unë jam Udha, e Vërteta dhe Jeta. Askush nuk shkon tek Ati pos nëpër mua. [7]Nëse më njohët mua, do ta njihni edhe Atin tim. Qysh tash e njihni dhe e keni parë». [8]Filipi i tha: «Zotëri, na e dëfto Atin e na mjafton!». [9]«O Filip - i tha Jezusi - kaq shumë kohë jam me ju e nuk më njohe ende? Kush më ka parë mua, ka parë edhe Atin. Si thua, pra: "Na e dëfto Atin"! [10]Po a nuk beson se unë jam në Atin e Ati është në mua? Fjalët që jua them, nuk jua them prej vetvetes: Ati që banon në mua i kryen veprat e veta. [11]Më besoni mua: unë jam në Atin dhe Ati është në mua. Përndryshe, besoni për shkak të vet veprave!

11,16; 20,24-29
13,36
1,4; Heb 10,19-20
Gjn 8,19; 12,45;
2Kor 4,4

Dal 33,18+

Gjn 1,18; 12,45
17,6+
10,30+
1,1+; 12,49
5,36
10,38

[12]Përnjëmend, përnjëmend po ju them: kush beson në mua, veprat që i bëj unë edhe ai do t'i bëjë. Madje do të bëjë edhe më të mëdha se këto, sepse unë po shkoj tek Ati. [13]Dhe çdo gjë që të kërkoni në Emër tim do ta bëj që të lavdërohet Ati në Birin. [14]Nëse do të më kërkoni ndonjë send në Emër tim, do ta bëj».

Mt 8,10+
Mt 21,21
Gjn 15,16; 16,24.26;
Mt 7,7-11

[15]«Nëse më doni, do t'i mbani urdhërimet e mia. [16]Edhe unë do t'i lutem Atit dhe Ai do t'ju japë një Ngushëllues tjetër, që të jetë me

Vap 3,16+
Ur 6,18; 1Gjn 5,3;
Lp 6,4-9; 7,11; 11,1
1Gjn 2,1

fillimet e krishtërimit, rikthimi i Krishtit duket se këtu pritet të ndodhë në një të ardhme relativisht të afërt; rr 1-3 i përkasin një redaktimi mjaft arkaik (e kundërta e 14,18+; 16,7+; 16,16+).

14,6 *Unë jam Udha, e Vërteta dhe Jeta:* Këto tre tituj janë thënie të Krishtit lidhur me të mirat që ne fitojmë falë tij. Pikërisht sepse na mëson të vërtetën që ka të bëjë me jetën tonë morale, është e Vërteta (8,32+); meqenëse na mëson si të ecim në udhën që të çon tek Ati (8,12; 11,9-10; 12,35), duke na dhënë vetveten si shembull (1Gjn 2,6; Gjn 13,15), ai është Udha. Meqenëse duke ndjekur këtë udhë, do të fitojmë jetën (12,50), ai është Jeta.

14,7 *Nëse më njohët mua, do ta njihnit:* var.: «po të më njihnit, do ta njihnit». – Duhet pranuar se Jezusi është i Parëlinduri i Atit, për të pranuar që Hyji është Ati që na do (3,14+).

14,10 *Po a nuk beson:* vetëm feja çon në zbulimin e pranisë se Birit tek Ati dhe Atit tek Biri. Filipi gabon kur nxit një shfaqje madhështore të Atit.

14,12 Misioni i zbulesës dhe shëlbimit, shenjat e të cilave ishin mrekullitë (2,11+), do të shtrihet në veprat e nxënësve. Shpirti, burimi i karizmave që ata do të fitojnë, do të dërgohet nga Krishti i lavdëruar në të djathtën e Atit (7,39; 16,7).

14,15 *do t'i mbani urdhërimet e mia:* variant: «zbatoni urdhërimet e mia». Jezusi pohon, sikurse vetë Hyji, të drejtën për t'u dashur e për t'iu bindur.

14,16 *Ngushëllues: [gr. Parakletos: fj.fj. «i thirrur pranë»,* pra Ngushëllues, Mbrojtës, Avokat: krh. edhe 14,26; 15,26; 16,7]. Teksti i parë mbi Shpirtin gjatë kësaj bisede. I dërguar prej Atit (apo prej Krishtit), pas nisjes së Jezusit (16,7; 7,39; Vap 2,33), Shpirti i së vërtetës, pra Shpirti i Shenjtë do të banojë përgjithmonë pranë nxënësve (14,15-17), për të kujtuar e për të plotësuar mësimin e Krishtit (14,25-26), duke i udhëhequr në rrugëtime të vërteta (8,32+), si dhe duke u shpjeguar atyre kuptimin e ngjarjeve të ardhshme (16,12-15; krh. 2,22; 12,16; 13,7; 20,9). Ai do të lavdërojë Krishtin (16,14), duke dëshmuar se misioni i tij buronte me të vërtetë prej Hyjit (15,26-27; 1Gjn 5,6-7) dhe se bota, e mashtruar prej Princit të saj, «babai i gënjeshtrës» (8,44), gaboi duke mos besuar në të (16,7-11). Tek 1Gjn 2,1-2, në përputhje me traditat judaike, edhe Krishti quhet Parakletos i cili

Gjn 1,10+ ju përgjithmonë: 17Shpirtin e së Vërtetës, që bota s'mund ta marrë,
2Gjn 1-2 sepse nuk e sheh as nuk e njeh. Ju e njihni sepse Ai banon me ju e
Ps 27,10; Is 49,14-15 është në ju. 18Nuk do t'ju lë bonjakë; do të vij tek ju. 19Edhe pak kohë
Gjn 7,34; 8,21 16,16 6,57 10,30+ 17,11.21-22 Ur 6,12.18; Fu 8,17 Gjn 16,27; 17,26; Sir 4,14 e bota nuk do të më shohë më, ndërsa ju do të më shihni, sepse unë jetoj edhe ju do të jetoni. 20Atë ditë do ta kuptoni se unë jam në Atin tim, ju në mua e unë në ju. 21Kush i ka urdhërimet e mia dhe i mban, ai më do; dhe atë që më do mua, do ta dojë edhe Ati im edhe unë do ta dua dhe do t'i dëftohem».

Gjn 2,19+; 7,4 3,11+ Zb 3,20 22I tha Juda, jo ai Iskarioti: «Zotëri, [e] ç'ndodhi që do të na dëftohesh neve e jo botës?». 23Jezusi i përgjigji: «Nëse ndokush më do, ai do të ma mbajë fjalën, Ati im do ta dojë, tek ai do të vijmë dhe tek ai do të banojmë. 24Kush nuk më do, nuk i mban fjalët e mia.
Gjn 3,11+ 1,1+ E fjala që po dëgjoni, nuk është imja, por është e Atij, që më dërgoi, - e Atit.

14,16+ 25Këto fjalë jua thashë ndërsa banova me ju. 26E Shpirti Shenjt - Ngushëllues, të cilin do t'jua dërgojë Ati në Emër tim, Ai do t'jua
2Sel 3,16; Rom 5,1; Ef 2,14-18 Gjn 14,1-3 mësojë të gjitha dhe do t'ju përkujtojë gjithçka [unë] ju thashë. 27Po ju lë paqen, po ju jap paqen time! Nuk po jua jap siç e jep bota. Mos t'ju shqetësohet zemra as të mos ju trembet. 28Ju dëgjuat se ju thashë:

na mbron në gjyqin e Atit kundër akuzave të Satanit, Paditësit (Zak 3,1+; Zb 12,10), falë flijimit të tij shlyes (Zb 12,9-11). Në bisedën pas darkës, është Shpirti-*Parakletos* i cili ushtron «paraklese-n» (krh. mbrojtjen, nxitjet e përmendura tek Veprat dhe letrat e Palit: Vap 9,31; 13, 15+ [edhe 2Kor 1,1+]).

14,17 *Shpirtin e së Vërtetës:* shprehja është e njohur tek Kumrani, ku kundërviheshin «shpirti i së vërtetës» e «shpirti i gabimit» (krh. 1Gjn 4,6+), për të përcaktuar dy prirje të brendshme të njeriut. Këtu, Shpirti i së vërtetës (8,32+) është i personalizuar (në kundërshtim me 2Gjn 1-2, tekst që imiton 14,17c). – *është në ju:* tek BJ hasim variantin: «do të jetë në ju».

14,18 *do të vij tek ju:* nuk bëhet më fjalë për rikthimin e Krishtit, sikurse konceptohej tek 14,1-3+, por për një prani vetëm shpirtërore të Krishtit-Urti (rr 21+) në shoqërinë e Atit (rr 23).

14,20 *Atë ditë:* profetët përcaktonin në këtë mënyrë kohën e ndërhyrjeve të mëdha hyjnore (krh. Is 2,17; 4,1v, etj.). «Dita» këtu mund të përcaktojë tërë kohën që do të pasojë ngjalljen e Jezusit. – *unë në ju:* marrëdhëniet mes Jezusit dhe dishepujve të tij, janë të ngjashme me ato që lidhin Jezusin me Atin (6,57; 10,14-15; 15,9 etj.).

14,21 *do t'i dëftohem:* në këtë rresht, është Jezusi-Urti që flet (krh. Fu 8,17; Ur 6,12.18; 7,28; Sir 2,18-19; 4,15).

14,22 *Juda:* Juda, vëllai i Jakobit, i Lk 6,16 dhe Vap 1,13; Tadeu i Mt 10,3 dhe Mk 3,18.

14,23 *do të ma mbajë fjalën:* çka bota nuk bën (8,37.43.47).

14,24 *Fjala që po dëgjoni:* tek BJ haset var.: «Fjala ime» (krh. 7,16).

14,26 Këtu dhe tek 14,16+, Mbrojtësi është dërguar nga Ati me kërkesën e Krishtit; tek 15,26-27 e 16,7-11 është dërguar nga vetë Krishti.

14,27 *Po ju lë paqen:* pavarësisht nga kurthet e botës (16,2) dhe kreut të saj, i cili nuk duhet druajtur (16,33; 14,30).

14,28 *Ati është më i madh se unë:* sepse Krishti kryen gjithmonë vullnetin e Atit që e ka dërguar (14,31; krh. 4,34+; 5,30; 6,38; 8,28; 12,27+) dhe i zbaton urdhërimet e tij (10,18; 12,49-50; 15,10). I dërguari nuk është më i madh se ai që e dërgon (13,16).

Po shkoj dhe do të kthehem tek ju. Po të më doshit, do të galdoshit se
po shkoj tek Ati, sepse Ati është më i madh se unë. [29]Ju thashë tani - 13,19; 16,4
para se të ndodhë, që të besoni kur të ndodhë. [30]S'do të flas më shumë 1,10+; 12,31+; 13,2+;
me ju, pse po afrohet princi i botës. Ai kundër meje s'mundet asgjë. 10,18+
[31]Por, që ta dijë bota se e dua Atin dhe se bëj ashtu si më urdhëroi Ai. 6,38+
Çohuni! Të shkojmë prej këndej!». Mt 26,46p

Jezusi hardhia e vërtetë

15 [1]«Unë jam hardhia e vërtetë, e im Atë është vreshtari. Is 5,1+
[2]Çdo shermend në mua, që nuk jep fryt, Ai e pret, kurse Mt 15,13
secilin që jep fryt, Ai e pastron, që të japë më shumë fryt. Is 18,5
[3]Tashmë ju jeni të pastruar me anën e fjalës që ju thashë. [4]Qëndroni në Gjn 13,10
3,11+
mua sikurse edhe unë në ju. Sikurse shermendi nuk mund të japë fryt 6,56-57
prej vetvetes, i shkëputur prej hardhisë, po ashtu as ju, nëse nuk
mbeteni në mua. [5]Unë jam hardhia, ju jeni shermendet. Kush qëndron 15,16
në mua e unë në të, ai jep shumë fryt, sepse pa mua s'mund të bëni 1,3
asgjë. [6]Nëse ndokush nuk qëndron në mua, hidhet jashtë porsi
shermendi i prerë e thahet. Të tillët i bashkojnë, i qesin në zjarr e Ez 15,1-8;
digjen. [7]Nëse qëndroni në mua, dhe, nëse fjalët e mia qëndrojnë në Mt 3,10p; 13,30.40
Gjn 14,13+; 1Gjn 5,14
ju, lypni gjithçka të doni dhe do t'ju jepet. [8]Me këtë gjë lavdërohet
im Atë: nëse jepni shumë fryt e dëftoheni nxënës të mi. [9]Sikurse Ati Mt 5,16; Rom 7,4
më ka dashur mua, ashtu edhe unë ju kam dashur ju. Qëndroni në Gjn 3,35+; 10,14-15+;
dashurinë time! [10]Nëse i mbani urdhërimet e mia, do të qëndroni në 17,23; 13,1+
dashurinë time, sikurse edhe unë që i mbajta urdhërimet e Atit tim 8,29; 6,38+
dhe qëndroj në të. [11]Jua thashë këto, që gëzimi im të jetë në ju e gëzimi 3,29; 16,21.22; 17,13;
1Gjn 1,4
juaj të jetë i plotë.
[12]Ky është urdhri im: doni njëri-tjetrin sikurse unë ju desha ju! Gjn 13,34
[13]Dashuria më e madhe që ndokush mund të tregojë është: të japë 1Gjn 3,16; Rom 5,6-8

14,30 *S'do të flas më shumë me ju:* tek BJ hasim var.: «nuk do të qëndrojë më gjatë me ju».

14,31 *Të shkojmë prej këndej:* në një rend të mëparshëm të ungjillit, vazhdimi i tekstit lexohej tek 18,1, ose tek 17,1.

15,1 *Hardhia*: imazhi referohet Popullit (krh. Jer 2,21, Is 5,1+) ose Mbretërisë qiellore (Mt 20,1-8; 21,28-31.33-41p). «Fryti i hardhisë» lidhet me eukaristinë (Mt 26,29p). Këtu Krishti vetëshpallet si hardhia e vërtetë, fryti i së cilës, nuk do ta zhgënjejë pritjen hyjnore. [Theksi vihet edhe në lidhjën e ngushtë mes Jezisit dhe dishepujve të tij; krh. Vap 9,4; 1Kor 12,12+].

15,2 *Çdo shermend në mua, që nuk jep fryt:* fryti është shenjtëria e një jete besnike ndaj urdhërimeve, sidomos ndaj atij të dashurisë (rr 12-17; krh. Is 5,7, Jer 2,21).

15,3 *Tashmë ju jeni të pastruar:* ose «të krasitur». E njëjta rrënjë, në greqisht, përcakton pastërtinë dhe krasitjen (krh. 13,10).

15,8 *e dëftoheni nxënës të mi:* sipas disa varianteve: «dhe ju do të jeni nxënësit e mi». Ati atëherë «është lavdëruar në Birin e tij» (14,13; krh. 21,19).

15,11 *gëzimi im:* gëzimi i madh mesianik, ai i Birit të Hyjit.

jetën e vet për miqtë e vet. 14Ju jeni miqtë e mi nëse bëni çka ju
urdhëroj unë. 15Nuk ju thërras më shërbëtorë, sepse shërbëtori nuk di
Lk 12,4; Dal 33,11 çka bën zotëria i tij; unë ju quajta miq, sepse ju zbulova gjithçka
Lp 7,6+; 1Gjn 4,10 që dëgjova prej Atit tim. 16Ju nuk më zgjodhët mua, por unë ju zgjodha
Rom 6,20-23; ju dhe ju caktova të shkoni e të jepni fryt e fryti juaj të qëndrojë; dhe
Gjn 15,2+ 14,13+ 13,34 që Ati t'ju japë çkado të kërkoni në Emër tim. 17Këtë gjë ju urdhëroj;
doni njëri-tjetrin!

Nxënësit dhe bota

Mt 10,22; 1Gjn 3,12-13 18Nëse bota ju urren, dini se para jush më urreu mua. 19Po të ishit
të botës, bota do t'i donte të vetët, e pasi nuk jeni të botës - pse unë
Gjn 17,14-16; 1,10+ ju zgjodha prej botës - për këtë arsye bota ju urren. 20T'ju bjerë ndër
Mt 10,23; 1Sel 2,14+ mend fjala që ju thashë: "Nuk është shërbëtori më i madh se zotëria
i tij". Nëse mua më salvuan edhe ju do t'ju salvojnë; nëse fjalën time
e mbajtën, edhe tuajën do ta mbajnë. 21E të gjitha këto do t'i bëjnë
Vap 5,41 kundër jush për shkak të emrit tim, sepse nuk e njohin Atë që më
Gjn 8,19 8,21-24+; 16,9 dërgoi. 22Të mos kisha ardhur e të mos u kisha folur, nuk do të kishin
mëkat; prandaj tani nuk kanë arsyetim për fajin e vet. 23Kush më
10,30+ urren mua, urren edhe Atin tim. 24Po të mos kisha bërë ndër ta
Mt 10,25; 12,24-28 Gjn 6,36; 2,11+ vepra, që askush nuk i bëri, mëkat nuk do të kishin; kurse tani panë
e megjithatë më urryen mua dhe Atin tim. 25Por kështu ngjan që të
Rom 3,19+ Ps 35,19; 69,5 shkojë në vend fjala e shkruar në Ligjin e tyre: Më urrejnë pa farë
Gjn 14,16+; Vap 2,33+ arsyeje.
Mt 10,19-20; Vap 5,32 26E kur të vijë Ngushëlluesi, të cilin do t'ju dërgoj prej Atit - Shpirti i
Mt 10,18; Vap 1,8+; Lk 1,2 së Vërtetës, që rrjedh prej Atit - Ai do të dëshmojë për mua. 27Por edhe
ju gjithashtu do të dëshmoni për mua, spese jeni me mua që në fillim.

16 1Ju thashë këto që të mos moliset feja juaj. 2Do t'ju
Gjn 9,22; Mt 10,17 përjashtojnë prej sinagogave. Edhe më! Po vjen koha, kur
Vap 26,9-11 secili që t'ju vrasë, të mendojë se i bën shërbesë Hyjit. 3E
Gjn 8,29; 15,21 do të veprojnë kështu, pse nuk e njohën as Atin as mua. 4Jua tregova
13,19; 14,29; Mk 13,23 këto sende që, kur të vijë koha, t'ju bjerë ndër mend se jua pata thënë.

15,18–16,4 Dashurisë së ndërsjellë të dishepujve, Jezusi i kundërvë urrejtjen që bota do të ketë ndaj tyre. Fati i tyre do të jetë i njejtë me atë të Mësuesit. Në ta, bota do të përndjekë vetë Jezusin (krh. Vap 9,5, Kol 1,24).

15,26 *Mbrojtësi, të cilin do t'ju dërgoj prej Atit:* i referohet «misionit» të Shpirtit në botë më tepër sesa «rrjedhjes» së tij nga Ati në brendësi të Trinisë.

16,1 *moliset:* BJ ka: «skandalizohet». Në kuptimin letrar do të thotë gur që bëhet pengesë (Mt 16,22+). Jezusi i fton apostujt të hapin sytë nga provat që i presin, që besimi i tyre të mos lëkundet (krh. 13,19).

Ardhja e Shpirtit - Mbrojtësit

Nuk ju fola për këto që në fillim, sepse isha me ju,[5]por tani po shkoj tek Ai, që më dërgoi, dhe askush prej jush s'po më pyet: "Kah po shkon?". [6]Por, pse ju thashë këto, zemrat tuaja u mbushën me trishtim. [7]Por, unë po ju them të vërtetën: është më mirë për ju të shkoj, sepse, po s'shkova, Ngushëlluesi nuk do të vijë te ju, kurse, po shkova, do ta dërgoj te ju. [8]E kur të vijë Ai, do ta vërtetojë se bota është gabim në lidhje me mëkat, me drejtësi dhe me dënim. [9]Në lidhje me mëkat - pse nuk besojnë në mua; [10]në lidhje me drejtësi - pse po shkoj tek Ati dhe nuk do të më shihni më; [11]në lidhje me dënim - pse princi i kësaj bote u dënua.

Gjn 17,12
1,1+
13,36; 14,5
14,1
14,16+
1,33+
1,10+
8,21-24; 15,22
13,33
12,31+

[12]Kam edhe shumë tjera për t'ju thënë por tani s'mund t'i mbani. [13]E kur të vijë ai - Shpirti i së Vërtetës - Ai do t'ju udhëheq kah gjithë e Vërteta. Ai s'do të flasë prej vetvetes, por do të flasë çka të dëgjojë dhe do t'ju zbulojë të ardhmen. [14]Ai do të më lëvdojë, sepse do të marrë prej simes e do t'ju zbulojë juve. [15]Gjithçka ka Ati, është imja. Prandaj edhe ju thashë: "Merr prej simes dhe do t'ju zbulojë juve"».

14,17+; Ps 25,5; 86,11
Gjn 17,10; Lk 15,31

Shpallja e kthimit të afërm

[16]«Edhe pak kohë e nuk do të më shihni, prapë edhe pak e do të më shihni». [17]Atëherë disa nga nxënësit e tij i thanë njëri-tjetrit: «Çka është kjo që po na thotë: "Edhe pak kohë e nuk do të më shihni, prapë

Gjn 7,33; 14,19

16,5 Nuk ka të njëjtin nivel redaktimi me 13,36.

16,7 Rr 6,7 rihapin temën e 14,1-3, por tek rreshti në fjalë, dërgimi i Mbrojtësit zëvendëson rikthimin eskatologjik të Krishtit që nuk pritet më në një të ardhme të afërme.

16,9 *pse nuk besojnë në mua:* bota refuzon të besojë se Krishti është dërguar prej Perëndisë, megjithë qartësinë e «veprave» (15,24; 5,36; 2,11+) dhe nivelin e shkëlqyer të mësimit të tij (15,22). Ky verbim përbën mëkatin e saj (1,29+; 9,41; 12,40).

16,10 «Të ushtrosh drejtësinë» do të thotë të duash e jo të urresh (1Gjn 2,29; 3,7.10-11), sikurse na ka mësuar Krishti. Kur ai do të rikthehet tek Ati, atëherë kjo do të jetë prova se ai na fliste me të vërtetë nga ana e Hyjit (3,14+).

16,11 Princi i kësaj bote nuk na mëson gjë tjetër veçse urrejtjen (8,44; 1Gjn 3,8.10-11). Lartësimi i Krishtit, në fillim mbi kryq e pastaj pranë Atit, ka shënuar pikërisht dënimin dhe disfatën e djallit, e pra, ngadhënjimin e dashurisë mbi urrejtjen (12,31+). Këto janë tri pikat që Mbrojtësi, do të na bëjë të kuptojmë (16,13+).

16,13 *do t'ju udhëzojë ta njihni tërë të vërtetën:* krh. Ps 25,5. BJ: «do t'ju fusë brenda tërë së vërtetës». – *do t'ju zbulojë të ardhmen:* sikurse tek 4,25+ dhe rr 8-11. BJ: «do t'ju shpallë gjërat e ardhshme». Gjërat e ardhshme janë ngjarjet që janë gati për të ndodhur deri në vdekjen e Krishtit (18,4). Shpirti do të shpjegojë se lartësimi i Krishtit mbi kryq do të jetë edhe lartësimi i tij në lavdi. Në këtë kuptim «do të lavdërohet Krishti» (rr 14). Gjoni i atribuon Shpirtit, atë çka Luka thotë për Krishtin e ringjallur tek 24,25-27.

16,16 *e do më shihni:* kjo folje e dytë, që në greqisht dallon nga e para, aludon shfaqjet e Krishtit të ringjallur (20,18+); krh. 16,22 dhe 20,20. Tema e 14,1-3 ka pësuar një mbivendosje: nuk bëhet më fjalë për pritjen e një rikthimi të shpejtë eskatologjik.

edhe pak e do të më shihni", dhe: "Po shkoj tek Ati"?». [18]Thoshin, pra:
1,48+ «Çka është [ajo që thotë] "edhe pak kohë"? S'po e marrim vesh çka
do të thotë!». [19]Jezusi e mori vesh se deshën ta pyesin e ju tha: «Ju
po e pyesni njëri-tjetrin rreth asaj që thashë: "Edhe pak kohë e nuk
do të më shihni më e prapë edhe do kohë e do të më shihni"? [20]Për të
Lk 6,21 vërtetë, për të vërtetë po ju them: ju do të qani e do të vajtoni e bota
Zb 11,10 do të gëzojë. Ju do të trishtoheni, por trishtimi juaj do të kthehet në
gëzim.
Is 26,17-18; 66,7-14; Mik 4,9-10 [21]Gruaja, kur i lind fëmija, është në trishtim, sepse i erdhi ora e saj,
porse, pasi i lind fëmija, nuk i bie më ndërmend vuajtja prej gëzimit
që lindi një njeri në botë. [22]Kështu edhe ju: tani jeni të trishtueshëm,
Gjn 14,19; 15,11; 20,20; Is 66,14 por unë prapë do të vij t'ju shoh e zemra juaj do të galdojë dhe askush
s'do t'jua marrë gëzimin tuaj. [23]Atë ditë nuk do të më pyetni më për
asgjë.
Gjn 14,13+ Përnjëmend, përnjëmend po ju them: çdo gjë që t'i kërkoni Atit në
emër tim, do t'jua japë. [24]Deri tani asgjë nuk kërkuat në emër tim.
Kërkoni dhe do të merrni që gëzimi juaj të jetë i plotë.
Mt 13,34-35p [25]Këto jua thashë në shëmbëlltyra. Po vjen koha, kur nuk do t'ju
flas më në shëmbëlltyra, por haptazi do t'ju shpall për Atin. [26]Atë ditë
keni për të lypur në emër tim, e nuk po them se unë do t'i lutem Atit
Gjn 14,23 për ju, [27]sepse vetë Ati ju do, pasi ju më deshët mua e besuat se dola
1,1+ prej Hyjit. [28]Dola prej Atit dhe erdha në botë, prapë po e lë botën e
Mk 4,11; 8,32 po kthehem tek Ati». [29]Nxënësit thanë: «Tani po flet haptazi e nuk po
Gjn 1,48+; 16,19 përdor kurrfarë shëmbëlltyre. [30]Tani e dimë se di gjithçka e nuk është
nevojë të pyesë ndokush. Prandaj besojmë se dole prej Hyjit». [31]Jezusi
u përgjigji: «Tani besoni? [32]Ja, po vjen koha - madje arriti - kur ju të
Zak 13,7; Mt 26,31p shpërndaheni secili në punë të vet e mua të më lini vetëm. Por, unë
Gjn 8,29 nuk jam vetëm, sepse me mua është Ati. [33]Jua thashë këto që ta keni
14,27+ paqen në mua. Në botë keni vuajtje, por mos u trembni - unë e munda
1,10+ botën!».
12,31;14,30; 1Gjn 2,14+

16,18 *që po na thotë:* BJ e lë jashtë.

16,20 *trishtimi juaj do të kthehet në gëzim:* trishtimi i mundimit, gëzimi i ritakimit me Krishtin e ngjallur (krh. 20,20).

16,21 *Gruaja, kur i lind fëmija, është në trishtim:* imazh biblik tradicional, që ka domethënien e ardhjes së dhimbshme të botës së re, mesianike (krh. Mt 24,8+).

16,24 *Deri tani asgjë nuk kërkuat në emër tim:* sepse Jezusi ende nuk qe lavdëruar (krh. 14,13v).

16,25 *haptazi do t'ju shpall për Atin:* me ngjalljen dhe ardhjen e Shpirtit, do të nisë një njohje e përsosur që do të plotësohet në pamjen e Hyjit «ashtu siç është ai» (1Gjn 3,2).

16,26 *nuk po them se unë do t'i lutem Atit për ju:* mësim aktual; var. tjetër: «nuk do t'i lutem Atit». – Jezusi mbetet i vetmi ndërmjetësues (krh. 10,9;14,6; 15,5; Heb 8,6), por dishepujt, duke qenë një gjë e vetme me të, përmes fesë dhe dashurisë, do të duhen prej Atit: ndërmjetësimi i Jezusit do të ketë arritur efektin e plotë.

Lutja e Jezusit

17 [1]Jezusi, si i tha këto, i çoi sytë e vet kah qielli dhe vazhdoi: «O Atë, arriti koha: jepi lavdi Birit tënd që Biri të japë lavdi ty [2]e që me pushtet, të cilin ia dhe mbi çdo mish, t'ju japë jetën e pasosur të gjithë atyre që ia dhe ti. [3]E kjo është jeta e pasosur: që të njohin ty, Një të vetmin Hyjin e vërtetë, dhe atë që dërgove, Jezu Krishtin. [4]Unë të dhashë lavdi mbi tokë: e kreva veprën, që ma dhe ta kryejë. [5]E tani, o Atë, më lavdëro para teje me atë lavdi që e kisha te ti para se filloi të ishte bota.

[6]Emrin tënd ua zbulova njerëzve që ti m'i dhe nga bota. Ata ishin të tutë, ti m'i dhe, dhe ata e mbajtën fjalën tënde. [7]Tani e kuptuan se gjithçka më dhe, vjen prej teje, [8]sepse fjalët që ti m'i dhe ua dorëzova atyre. Ata i pranuan dhe e kuptuan se me të vërtetë dola prej teje dhe besuan se ti më dërgove. [9]Unë për ta lutem. Nuk lutem për botën, por për ata që ti m'i dhe, sepse janë të tutë. [10]Gjithçka kam unë është jotja e çka ke ti imja, dhe në ta u lavdërova. [11]Unë nuk rri më në botë e ata janë në botë, e unë po vij te ti. O Atë i shenjtë! Ruaj në Emër tënd ata që ti m'i dhe që të jenë një sikurse ne!

[12]Derisa unë isha me ta i ruajta në Emër tënd ata që m'i dhe, dhe vërtet i ruajta - asnjë nuk u bor pos birit të bjerrjes - në mënyrë që të plotësohej Shkrimi shenjt. [13]Tani po vij tek Ti e këto po i them ndërsa ende jam në botë, që ata ta kenë në vetvete gëzimin tim të plotë. [14]Unë ua dorëzova fjalën tënde dhe bota i urreu, pse nuk janë të kësaj bote sikurse as unë nuk i përkas kësaj bote.

Gjn 11,41
2,4+
3,35+
Ur 15,3; Jer 24,7; 31,31-34; Ez 36,25-28; Gjn 14,7-9; 1Gjn 5,20-21
Gjn 1,1+ 4,34+
Fil 2,6-11
Gjn 1,14+; 17,24 17,26; Dal 3,13
Gjn 3,35+ 3,11+ 12,44; Lp 18,18
Gjn 4,34 1,10+ 16,15; Lk 15,31
2Sel 1,10
Gjn 1,10+ 1,1+
Nr 6,24; Gjn 3,35+
6,39; 10,28 13,18-19+; Vap 1,16.20; Ps 41,10
Gjn 15,11+ 3,11+ 15,19

17,1 *O Atë:* krh. rr 5.11.21.24.25; 11,41 e sidomos 12,27 dhe Mk 14,36. – *të japë lavdi ty*: megjithëse kërkon lavdërimin e tij, Jezusi nuk është në kërkim të lavdisë së vet (krh. 7,18; 8,50). Lavdia e tij dhe lavdia e Atit janë e njejta gjë (krh. 12,28, 13,31).

17,2 *mbi çdo njeri:* BJ: «mbi çdo trup», pra mbi çdo qenie njerëzore (krh. 1,14).

17,3 *që të njohin ty:* njohje në kuptimin biblik (krh. 10,14+). – *Jezu Krishtin:* krh. 1Gjn 5,20, ku vetë Jezusi quhet «Hyji i vërtetë edhe Jeta e pasosur». Sipas disave, 17,3 radhitet pas letrës dhe hedh poshtë guximin e saj kristologjik, duke parapëlqyer që emri i Hyjit t'i rezervohet Atit. Sipas të tjerëve 1Gjn 5,20 zhvillon 17,3, duke këmbëngulur në hyjninë e Krishtit.

17,5 *atë lavdi që e kisha te ti:* var. të tjera që hasen: «lavdi që qe pranë teje» ose «lavdia tek e cila qeshë» ose «lavdia pranë teje». – *para se filloi të ishte bota:* lavdia që Jezusi kishte në paraekzistencën hyjnore ose lavdia që Ati i rezervon që prej amshimit (1,14+).

17,6 *Emrin tënd ua zbulova:* Jezusi, sikurse Moisiu (Dal 3,14-15), na ka zbuluar emrin e Perëndisë që është Ati (17,1+), duke nënkuptuar një dashuri të përsosur (17,23.26; 3,14+).

17,8 *Ata i pranuan dhe e kuptuan se me të vërtetë dola prej teje:* var. tjetër: «Ata i pranuan me të vërtetë, sepse unë dola prej teje».

17,11 *Ruaj në Emër tënd ata që ti m'i dhe:* BJ shkruan: «ruaji në emrin tënd, atë çka ti më dhe». E njëjta gjë vlen edhe për rr 12.

1Gjn 5,19+ Gjn 8,23 1Pjt 1,22; Vap 9,13+; Lev 17,1+ Gjn 10,36 10,18+; Dal 28,36.38; Heb 10,10-14 Gjn 8,32 10,30+

15Nuk po të lutem t'i marrësh prej botës, por t'i ruajsh nga i Keqi. 16Ata nuk i përkasin botës, sikurse as unë nuk i përkas botës. 17Shenjtëroj në të vërtetën: fjala jote është e vërteta. 18Sikurse ti më dërgove në botë, po ashtu edhe unë i dërgova në botë. 19Për ta [unë] e kushtoj vetveten, që edhe ata të jenë të shenjtëruar në të vërtetën.

Heb 10,10-14 Gjn 8,32 10,30+

20Nuk po të lutem vetëm për këta, por edhe për të gjithë ata, që, për shkak të fjalës së tyre, do të besojnë në mua: 21që të gjithë të jenë një. Sikurse ti, Atë, që je në mua dhe unë në ty, ashtu edhe ata të jenë në ne, që ta kuptojë bota se ti më dërgove.

17,5+; 1,14

22Edhe unë ua dhashë lavdinë që ti ma dhe që të jenë një sikurse ne jemi një - 23unë në ta e ti në mua, që të jenë plotësisht një, që bota ta

15,9

dijë se ti më dërgove dhe se i deshe ata sikurse më deshe mua.

14,3

24Atë, dua që ata, të cilët m'i dhe, të jenë aty ku jam unë, bashkë

17,5+

me mua, që të kundrojnë lavdinë time, lavdinë që ti ma dhe, sepse më

Ef 1,4

deshe para se të krijohej bota.

1,10+; 15,9

25Atë i drejtë! Bota nuk të njohi e unë të njoha. Edhe këta e kuptuan

1,1+ 17,6+; Dal 3,13

se ti më dërgove. 26Këtyre ua dëftova Emrin tënd dhe do të vazhdoj t'ua dëftoj, që dashuria me të cilën ti më deshe mua, të jetë në ta - dhe unë në ta».

2. MUNDIMI

Tradhtimi dhe kapja e Jezusit

||Mt 26,30.36; ||Mk 14,26.32; ||Lk 22,39

18 1Jezusi, si i tha këto fjalë, kaloi bashkë me nxënësit e vet përtej përroit Cedron. Aty ishte një kopsht, në të cilin hyri ai e nxënësit e tij. 2Edhe Juda, tradhtari i tij, e dinte atë vend, sepse Jezusi shpeshherë shkonte atje bashkë me nxënësit e vet.

||Mt 26,47-56; ||Mk 14,43-52; ||Lk 22,47-53 Gjn 1,48+ 12,27+

3Atëherë Juda mori një kompani ushtarësh dhe disa rojtarë të Tempullit që ia dhanë kryepriftërinjtë e farisenjtë dhe ia behi atje me pisha të ndezura, me dritëza e me armë. 4Jezusi, që e dinte mirë çka kishte për t'i ndodhur, u doli para dhe u tha: «Kë kërkoni?». 5«Jezu

8,24+

Nazarenin!» - i përgjigjën ata. «Unë jam» - u tha Jezusi. Me ta ishte

17,15 *Por t'i ruajsh nga i Keqi:* ose: që t'i ruash nga e keqja (krh. Mt 6,13).

17,17 *Shenjtëroj në të vërtetën:* fj.fj. do të thotë: të vësh mënjanë për Zotin, kushtuar Zotit (në kuptimin e fortë të këtij termi; krh. Vap 9,13+).

17,19 Jezusi shenjtërohet, duke u paraqitur para Atit për të qenë një me të, dhe përpara njerëzve si dëftimi i përsosur. Kërkon që dishepujt e tij të jetojnë duke u bazuar tek e vërteta e Perëndisë, të shenjtëruar nga besimi në Atin që ai u ka dëftuar.

17,20 Në fund Jezusi lutet (rr 20-26) për Kishën e besimtarëve.

17,23 *i deshe:* shumica e kodikëve: «unë i desha».

18,3 *një kompani ushtarësh:* një grup ushtarësh prej garnizonit romak të Jerusalemit.

Juda që po e tradhtonte. 6Kur, pra, Jezusi u tha: «Unë jam!», ata u zmbrapsën dhe ranë për dhe. 7Atëherë i pyeti përsëri: «Kë kërkoni?». «Jezusin Nazarenas!» - i përgjigjën ata. 8Jezusi u tha: «Ju thashë: unë jam. Nëse, pra, më kërkoni mua, lini këta të shkojnë!». 9Ndodhi kështu që të shkonte në vend fjala që pat thënë: Nuk bora asnjë prej atyre që më dhe. 10Atëherë Simon Pjetri nxori shpatën, që e kishte me vete, i ra shërbëtorit të kryepriftit dhe ia preu veshin e djathtë. Shërbëtori quhej Malk. 11Atëherë Jezusi i tha Pjetrit: «Shtjere shpatën në mill! A mos ta pi gotën që ma dha Ati?».

Ps 27,2; 35,4

Gjn 17,12; 6,39; 10,28

Mt 26,39p

Jezusi para Anës dhe Kaifës. Mohimet e Pjetrit

12Atëherë njësia ushtarake me komandantin e me rojtarët e Judenjve e kapën Jezusin dhe e lidhën. 13E çuan më parë tek Ana, sepse ishte vjehrri i Kajfës, që ishte kryeprifti i atij viti. 14Kajfa ishte ai që i kishte këshilluar Judenjtë: «Është më mirë të vdesë vetëm një njeri në vend të popullit!».

Lk 3,2

Gjn 11,50

15Simon Pjetri dhe një nxënës tjetër po shkonin pas Jezusit. Nxënësi tjetër njihej prej kryepriftit dhe hyri me Jezusin në oborr të kryepriftit, 16kurse Pjetri mbeti përjashta, te dera. Atëherë ai nxënësi tjetër, që e njihte kryeprifti, doli, foli me dertaren dhe bëri që të hyjë Pjetri brenda. 17Ndërkaq shërbëtorja dertare i tha Pjetrit: «A mos je edhe ti prej nxënësve të atij njeriu?». «Nuk jam!» - i përgjigji ky. 18Aty ishin shërbëtorët e rojtarët. Kishin ndezur zjarr e po nxeheshin, sepse bënte ftohtë. Me ta rrinte edhe Pjetri e po nxehej.

‖Mt 26,58.69-75; ‖Mk 14,54.66-72; ‖Lk 22,54-62

19Kryeprifti e pyeti Jezusin për nxënës të tij dhe për mësim të tij. 20Jezusi i përgjigji: «Unë u kam folur njerëzve botërisht. Gjithmonë kam mësuar në sinagogë dhe në Tempull, ku mblidhen të gjithë Judenjtë. Nuk fola asgjë fshehtas. 21Pse po më pyet mua? Pyeti ata që dëgjuan çka u kam folur. Ata, patjetër dinë ç'kam thënë». 22Mbas këtyre fjalëve, njëri nga rojtarët e pranishëm, i ra Jezusit shuplakë dhe i tha: «A kështu i përgjigj kryepriftit?». 23«Nëse fola keq - i tha Jezusi - ma vërteto të keqen! Nëse fola mirë, pse po më bie?». 24Atëherë Ana e dërgoi të lidhur te kryeprifti Kajfa.

Gjn 6,59; 7,14.28; 8,20; Is 45,19; 48,16 Lk 22,53

Vap 23,2

25Simon Pjetri po rrinte gjithnjë aty e po nxehej. I thanë, pra, disa: «A mos je edhe ti prej nxënësve të tij?». Ai e mohoi dhe tha: «Nuk jam».

18,6 *Unë jam:* BJ ka «Jam unë». Aluzion [trefishtë; rr 5, 6, 8] emrit hyjnor që Jezusi mbart në vetvete (8,24+), madhështia e të cilit rrëzon kundërshtarët e tij. Jezusi arrestohet me pëlqimin e vet (10,17-18; krh. Mt 26,53). [Pjetri pohon tre herë «Nuk jam»; rr. 17, 25, 27].

18,15 Gjoni nuk shton tjetër gjë mbi procesin judaik, sepse faktikisht ai zë gjithë Ungjillin e tij, duke filluar që nga marrja në pyetje e Gjon Pagëzuesit (1,19) deri tek vendimi për të vrarë Jezusin (11,49-53).

18,24 Lidhur me heshtjen e Gjonit mbi procesin e Jezusit para Sinedrit, krh. 10,22-39+.

[26]Njëri prej shërbëtorëve të kryepriftit, i kushëriri i atij, të cilit Pjetri ia preu veshin, i tha: «Po a nuk të pashë bashkë me të në kopsht?». [27]Pjetri prapë mohoi dhe këndoi gjeli.

Jezusi para Pilatit

‖Mt 27,2.11-26; ‖Mk 15,1-15; ‖Lk 23,1-7.13-25

[28]Atëherë Jezusin e çuan prej Kajfës në pallatin e qeveritarit. Ishte heret në mëngjes e ata nuk hynë në pretorium që të mos bëheshin të papastër, por të mund të hanin darkën e Pashkëve. [29]Prandaj, Pilati doli jashtë para tyre dhe i pyeti: «Ç'padi keni kundër këtij njeriu?». [30]«Po të mos ishte ky keqbërës - i përgjigjën ata - nuk do ta kishim sjellë para teje!». [31]Pilati u përgjigji: «Merrnie ju e gjykonie sipas Ligjit tuaj!». [Atëherë] Judenjtë përgjigjën: «Ne s'kemi leje të vrasim askënd!». [32]Ndodhi kështu që të shkojë në vend fjala e Jezusit, me të cilën parafoli se me ç'vdekje do të vdiste.

Gjn 11,55; Mt 26,17p

Vap 18,15

Gjn 12,33

[33]Atëherë Pilati hyri përsëri në pallat, e thirri Jezusin dhe e pyeti: «A je ti mbreti i Judenjve?». [34]Jezusi i përgjigji: «A e thua ti këtë prej vetvetes, apo ta thanë tjerët për mua?». [35]Pilati përgjigji: «Pse, a mos jam unë Judeas? Populli yt dhe kryepriftërinjtë të dorëzuan mua. Çka ke bërë?». [36]Jezusi përgjigji: «Mbretëria ime nuk është e kësaj bote. Po të ishte Mbretëria ime e kësaj bote, ushtarët e mi do të kishin luftuar që të mos u bie në dorë Judenjve. Porse, Mbretëria ime nuk është prej këndej». [37]«Pra, ti qenke Mbret?» - i tha atëherë Pilati. «Mirë thua! - i përgjigji Jezusi - Unë jam mbret! E unë leva dhe erdha në botë për të dëshmuar të vërtetën. Kush e do të vërtetën, ai e dëgjon fjalën time». [38]«Po çka është e vërteta?» - i tha Pilati.

19,14v.19-22

1,10+; 6,15+; 8,23; 12,32; 18,10-11; 12,31+; 3,35+

8,32+; 10,26+; 1Gjn 3,19+; Lk 23,22+

Si foli kështu, doli prapë para Judenjve dhe u deklaroi: «Unë nuk gjej në të kurrfarë faji! [39]Tashti, ndër ju është doke t'ju liroj dikënd për Pashkë. A doni, pra, t'ju liroj mbretin e Judenjve?». [40]Por ata bërtitën prapë: «Jo këtë, por Barabën!». E Baraba ishte cub.

18,28 *në pallatin e qeveritarit:* Gjykata e prokurorisë romake. – *që të mos bëheshin të papastër:* hyrja në shtëpinë e një pagani përbënte shkelje ligjore (krh. Vap 11,2v). – Sipas Gjonit, Pashka e Judenjve ende nuk ka ardhur; Jezusi do të dënohet me vdekje në çastin kur flijoheshin qengjat në tempull në vigjiljen e Pashkëve (19,14; krh. 19,31.42: ai është Qengji i vërtetë i Pashkëve, 19,36+; 1Kor,5,7). Sinoptikët supozojnë një kronologji të ndryshme: Jezusi mund të jetë vrarë ditën e Pashkëve (krh. Mt 26,17v).

18,31 *Ne s'kemi leje të vrasim askënd:* Romakët i kishin hequr sinedrit të drejtën për të vendosur mbi jetën dhe vdekjen. Nga vetë dora e Judenjve, Jezusi do të ishte vrarë me gurë (krh. 8,59; 10,31), jo kryqëzuar («i lartësuar»).

18,38 *në të:* var.: «kundër tij».

19 [1]Atëherë Pilati mori Jezusin dhe urdhëroi të rrahet me frushkuj. [2]Ushtarët gërshetuan një kurorë ferrash e ia vunë në krye dhe ia veshën një mantel të kuq. [3]Iu afronin dhe i thoshin: «Të falemi, mbreti i Judenjve!». Dhe i binin flakaresha. [4]Atëherë Pilati doli përsëri përjashta dhe u tha: «Qe, po jua qes përjashta që ta dini se nuk gjej në të kurrfarë faji». [5]Atëherë Jezusi doli jashtë me kurorë ferrash e me mantel të kuq. Pilati u tha: «Qe, Njeriu!». [6]Porse, kur e panë kryepriftërinjtë dhe rojtarët, bërtitën: «Kryqëzoje, kryqëzoje!». «Merrnie ju e kryqëzonie - u tha Pilati - se unë nuk gjej në të farë faji». [7]Judenjtë i përgjigjën: «Ne kemi Ligjin dhe atij i duhet të vdesë sipas Ligjit se e bëri veten Bir të Hyjit».

[8]Pilati, kur e dëgjoi këtë fjalë, u tremb edhe më tepër [9]dhe hyri prapë në pallat e i tha Jezusit: «Prej kah je?». Jezusi nuk i dha përgjigje. [10]Atëherë Pilati i tha: «Mua nuk më përgjigj? A nuk e di se kam pushtet të liroj e kam pushtet të kryqëzoj?». [11]«Kurrfarë pushteti s'do të kishe mbi mua - i përgjigji Jezusi - po të mos të ishte dhënë prej së Larti. Prandaj, ai njeri që më dorëzoi ty ka mëkat më të madh».

‖Mt 27,26-31; ‖Mk 15,15-20

Gjn 1,29.36

Lev 24,16
Gjn 10,22+

3,27; 10,18+; Ur 6,3

Gjn 8,21.44

Jezusin e dënojnë për vdekje

[12]Që atëherë Pilati kërkonte ta lëshojë, porse Judenjtë bërtitnin: «Nëse e liron këtë, nuk je mik i Cezarit. Kushdo e bën veten mbret, është kundër Cezarit». [13]Kur Pilati i dëgjoi këto fjalë, e qiti Jezusin përjashta, u ul në selinë e gjykatores, në vend që quhet Kalldrëm e hebraisht Gabatha. [14]Ishte dita e Përgatitjes së Pashkëve, rreth mesditës. Pilati u thotë Judenjve: «Qe mbreti juaj!». [15]Ata atëherë bërtitën: «Hiqe! Hiqe! Kryqëzoje!». «Ta kryqëzoj mbretin tuaj?» - u tha Pilati. Krerët e priftërinjve përgjigjën: «Ne nuk kemi tjetër mbret, përveç Cezarit!». [16]Atëherë ua dorëzoi të kryqëzohet.

Vap 17,7

Gjn 4,6; Mt 26,17+

19,9 *Prej kah je?:* pra, jo: «nga cili vend je?», por: «cila është origjina jote misterioze? kush je?». Pas banorëve të Kanës (2,9), Samaritanes (4,11), apostujve, turmës (6,5), krerëve judeas (7,27v; 8,14; 9,29v), Pilati gjendet përballë misterit të Jezusit (16,28; 17,25), tema e gjithë Ungjillit (1,13).

19,11 *ai njeri që më dorëzoi ty ka mëkat më të madh:* krerët judeas, e veçanërisht Kajfa (11,51v; 18,14), por edhe Juda që ua «dorëzoi» këtyre (6,71; 13,2.11.21; 18,2.5).

19,13 *Kalldrëm:* vend i shtruar me gurë. Mund të ketë qenë i shtruar me qeramikë ose me mozaikë. – *Gabatha:* duket se ka kuptimin: lartësi, spikamë.

19,14 *Ishte dita e Përgatitjes së Pashkëve:* gjatë kësaj dite ërgatitej darka e pashkëve që do të bëhej pas perëndimit të diellit (krh. Dal 12,6+), si dhe gjithçka që nevojitej për ta kaluar festën në pushimin e caktuar nga Ligji. – rreth mesditës: fjfj. *«rreth orës së gjashtë»*; ora kur gjithçka që kishte tharm duhej të zhdukej nga shtëpitë për t'ia lënë vendin bukëve të pabrume të Pashkës (krh. Dal 12,15v). Ndoshta ungjilltari dëshiron të theksojë pikërisht këtë koinçidencë (krh. 1Kor 5,7).

19,15 *bërtitën:* var.: «thonin».

Jezusin e kryqëzojnë

‖Mt 27,31.33.37-38; ‖Mk 15,20.22.25-27; ‖Lk 23,33.38

E morën, pra, Jezusin. 17Jezusi, duke e mbartur ai vetë kryqin
Zan 22,6 e vet, doli në vend që quhet «Kafka» hebraisht «Golgota». 18Atje
Is 53,12 e kryqëzuan, e bashkë me të, edhe dy tjerë, njërin në një anë e tjetrin në anë tjetër, kurse Jezusin në midis. 19Pilati e shkroi edhe
Gjn 12,31-33 mbishkrimin dhe e vuri në kryq. Ishte shkruar: «Jezus Nazareni, mbreti i Judenjve». 20Këtë mbishkrim e lexuan shumë Judenj, sepse vendi ku e kryqëzuan Jezusin ishte afër qytetit. Ishte i shkruar hebraisht, latinisht e greqisht. 21Atëherë kryepriftërinjtë e Judenjve i thanë Pilatit: «Mos shkruaj: "Mbreti i Judenjve", por se: "Ai tha: Unë jam mbreti i Judenjve"». 22Pilati u përgjigji: «Çka shkrova, shkrova!».

Ndarja e petkave

‖Mt 27,35 ‖Mk 15,24; ‖Lk 23,34

23Ushtarët, pasi e kryqëzuan Jezusin, i morën petkat e sipërme të tijat dhe i ndanë në katër pjesë - secilit ushtar nga një pjesë. Morën edhe petkun e poshtëm. Ky nuk ishte i qepur me pola, por i punuar një cope, prej në maje e në fund. 24Prandaj i thanë njëri-tjetrit: «Nuk po e ndajmë në pjesë, por po qesim short, kujt t'i bjerë». Ndodhi kështu që të shkojë në vend fjala e Shkrimit shenjt:

Ps 22,19

I ndanë ndër vete petkat e mia
e mbi petkun tim qitën short.

Ushtarët bënë shi ashtu.

Jezusi dhe e ëma

‖Mt 27,55-56; ‖Mk 15,40-41; ‖Lk 23,49

25Në këmbë, përbri kryqit të Jezusit, qëndronin nëna e tij, pastaj motra e nënës së tij, Maria e Klopait edhe Maria Magdalenë. 26Jezusi, kur pa nënën e vet dhe, pranë saj, nxënësin që donte, i tha nënës:
Gjn 2,4+ «Grua, qe, yt bir!». 27Mandej i tha nxënësit: «Qe, nëna jote!». Prej asaj ore nxënësi e mori me vete.

19,17 *E morën, pra, Jezusin:* var.: «dhe e çuan»; shtesë tjetër: «në Pretor».

19,23 *Ky nuk ishte i qepur me pola:* aluzion i mundshëm për shërbimin priftëror të Krishtit mbi kryq: petku i kryepriftit duhej të ishte pa të qepura.

19,25 *Përbri kryqit të Jezusit,...nëna e tij:* vetëm Gjoni e përmend praninë e saj (krh. 2,1+). – *dhe motra e nënës së tij:* ose Salomeja, nëna e bijve të Zebedeut (krh. Mt 27,56p), ose duke e lidhur këtë shprehje me atë që vijon, «Maria, nëna (BJ shkruan gruaja) e Klopait», por tek Vulg. e gjejmë «Maria e Klopait».

19,26 *Grua, qe, yt bir*: konteksti i shkrimit (rr 24.28.36.37) dhe karakteri i veçantë i emrit «grua» duket se tregojnë që ungjilltari sheh këtu një vepër që tejkalon mëshirën e thjeshtë birësore: shpallja e amësisë shpirtërore të Marisë, Eva e re, tek besimtarët e përfaqësuar nga dishepulli i përzgjedhur (krh. 15,10-15).

Vdekja e Jezusit

28 Pastaj, Jezusi, i vetëdijshëm se u krye gjithçka, që të shkojë në vend
fjala e Shkrimit shenjt, tha: «Kam etje!». 29 Aty ishte një enë plot me
uthull. Në majë të kallamit të hisopit vunë një shpuzë plot me uthull e ia
afruan te goja. 30 Jezusi, posa e kërkoi uthullën, tha: «Gjithçka u krye!».
Uli kryet e dha shpirt.

‖Mt 27,48-50; ‖Mk 15,36-37; ‖Lk 23,46
Gjn 5,39+; Ps 22,16; 69,22
Gjn 4,34+; 10,18+; 17,4
Mt 8,20

Jezusit i shporojnë kraharorin

31 Atëherë Judenjtë, mbasi ishte dita e Përgatitjes dhe, që trupat
të mos mbeteshin në kryq të shtunën - e ajo e shtunë ishte ditë e
madhe - i bënë lutje Pilatit që të kryqëzuarve t'u theheshin kërcinjtë
dhe të uleshin prej kryqit. 32 Erdhën, pra, ushtarët e të parit e të
dytit që ishin të kryqëzuar me të, ua thyen kërcinjtë. 33 Kur erdhën
te Jezusi, si panë se kishte vdekur, nuk ia thyen kërcinjtë, 34 por njëri
prej ushtarëve me heshtë ia shporoi kraharorin dhe menjëherë rrodhi
gjak e ujë.
35 Dëshmon ai që pa, e dëshmia e tij është e vërtetë. Ai di se flet të
vërtetën, që edhe ju të besoni. 36 Në të vërtetë, ndodhi kështu që të
shkonte në vend fjala e Shkrimit shenjt: Asnjë asht nuk do t'i thyhet. 37 E
në një vend tjetër Shkrimi shenjt thotë: Do ta shohim Atë që shporuan.

Gjn 7,37; 9,14; 19,14; Lp 21,23; Gal 3,13
Gjn 1,33+; 7,37-39; Ez 47,1+; 1Gjn 5,6-8
Dal 12,46; Ps 34,21
Zak 12,10

19,29 *majë të kallamit:* sipas BJ: «përreth degës së një hisopi» dhe komenton: duket e pamundur të ngulet nje shpuzë mbi degën e një hisopi. Prandaj disa variante të lashta nuk e lexojnë «degës së një hisopi» (në greqisht *hyssòpò*), por «shtizë» (në greqisht *hyssò*). Referimi që i bëhet hisopit gjithsesi mund të ketë një domethënie simbolike. Kjo bimë përdorej në ritet e pastrimit (krh. Lev 14,4.6; Nr 19,18; Ps 51,9).

19,30 *Gjithçka u krye!:* vepra e Atit, ashtu sikurse qe shpallur nga Shkrimet: shëlbimi i botës përmes flijimit të Krishtit. Gjoni nuk e tregon thirrjen e braktisjes sikurse Mt 27,46 dhe Mk 15,34; ai ka dashur të ruajë vetëm madhështinë e qetë të kësaj vdekjeje (krh. Lk 23,46, 12,27+). – *Dha shpirt:* fryma e fundit e Jezusit është një prelud për derdhjen e Shpirtit të Shenjtë (1,33+; 20,22).

19,31 *t'u theheshin kërcinjtë:* për të përshpejtuar vdekjen.

19,33 *Si panë se*: variant: «e gjetën (të vdekur)».

19,34 *rrodhi gjak e ujë:* disa kodikë e lexojnë: «ujë e gjak». – Kuptimi i kësaj ngjarjeje do të saktësohet nga dy tekste të Shkrimit (rr 36v). Gjaku (Lev 1,5+, Dal 24,8+) vërteton realitetin e flijimit të qengjit ofruar për shëlbimin e botës (6,51) dhe uji, simbol i Shpirtit, pjellorinë e tij shpirtërore. Shumë Etër, jo më kot, kanë parë tek uji simbolin e pagëzimit, e tek gjaku simbolin e eukaristisë dhe tek këto dy sakramente shenjën e Kishës, Evë e re që lind nga Adami i ri (krh. Ef 5,23-32).

19,35 *Ai që pa:* nxënësi i rr 26. – *ai di:* ose dëshmitari ose Hyji (apo Krishti) të cilit i drejtohet nxënësi.

19,36 *Asnjë asht nuk do t'i thyhet:* shkrirje e një rr të Ps 34 (rr 21) që përshkruan mbrojtjen hyjnore të të drejtit të përndjekur (krh. Ur 2,18-20), që ka natyrën e «shërbëtorit të Zotit» të Is 53, dhe një rregulloreje rituale që lidhet me qengjin e pashkëve (Dal 12,46; krh. 1,29+ e 1Kor 5,7).

19,37 *Do ta shohin Atë që shporuan*: «do të shohin» në kuptimin gjonian «të hedhësh sytë, të kuptosh» (krh. 3,14+). Përveç ushtarit romak, Gjoni shpall kthimin e paganëve në fe (krh. 12,20-21.32 dhe shënimet). E njëjta ide tek Mt 27,54+ dhe Mk 15,39+ (krh. edhe Lk 23,47.48; Mt 24,30; Zb 1,7).

Varrimi i Jezusit

‖Mt 27,57-60; ‖Mk 15,42-46; ‖Lk 23,50-54

38 Pastaj Jozefi prej Arimatesë, i cili ishte nxënës i fshehtë i Jezusit
Gjn 7,13+ - për shkak të drojës së Judenjve - iu lut Pilatit ta lejojë të zbresë
prej kryqit trupin e Jezusit. Pilati dha leje. Atëherë Jozefi erdhi dhe
3,1; 7,50 e mori trupin e Jezusit. 39 Erdhi edhe Nikodemi - ai që pat ardhur te
Jezusi dikur më parë natën - dhe solli kund njëqind libra mirrë e aloe
11,44 të përzier. 40 E morën, pra, trupin e Jezusit dhe, sikurse është doke të
bëhet ndër Judenj kur varroset kush, e mbështollën në pëlhurë dhe
e përeruan me erëra të mira. 41 Në atë vend ku Jezusi qe kryqëzuar
ishte një kopsht e në kopsht ishte një varr i ri, në të cilin ende nuk
ishte varrosur kush. 42 Aty, pra, për arsye të Përgatitjes së Judenjve,
meqenëse varri ishte afër, e shtinë në varr Jezusin.

3. DITA E NGJALLJES

Varri i gjetur bosh

‖Mt 28,1-8; ‖Mk 16,1-8; ‖Lk 24,1-11; Mt 28,10+ Gjn 18,15

20 1 Ditën e parë të javës, në mëngjes, ende pa dalë drita,
erdhi Maria Magdalenë te varri dhe pa se guri ishte hequr
prej varrit. 2 Atëherë erdhi me vrap te Simon Pjetri dhe
tek ai nxënësi tjetër, të cilin Jezusi e donte dhe u tha: «E kanë marrë
Zotërinë prej varrit e nuk dimë se ku e kanë vënë». 3 Atëherë dolën
Pjetri dhe ai nxënësi tjetër e u nisën drejt varrit. 4 Vraponin të dy
11,44; 19,40; Lk 24,12 bashkë, por ai nxënësi tjetër ia kaloi Pjetrit dhe arriti i pari te varri.
5 Ai u përkul dhe pa pëlhurat e vëna aty, por nuk hyri. 6 Ndërkaq
mbërriti edhe Simon Pjetri që po vinte mbas tij dhe hyri në varr. I
pa pëlhurat e vëna 7 dhe rizën që pat qenë në krye të Jezusit. Kjo nuk
ishte me pëlhura, por veçmas e palosur në një vend. 8 Atëherë hyri
edhe ai nxënësi tjetër, që mbërriti i pari te varri, pa e besoi. 9 Në të
Gjn 5,39+; 14,26+; 1Kor 15,4 vërtetë, ende nuk e kishin kuptuar Shkrimin shenjt: se duhej që Ai të
ngjallej së vdekuri. 10 Atëherë nxënësit u kthyen në shtëpi.

Jezusi i dëftohet Marisë Magdalenë

‖Mt 28,9-10; ‖Mk 16,9-11

11 Maria qëndroi jashtë te varri dhe qante. Ashtu, duke qarë, u
përkul e shikoi në varr. 12 Pa dy engjëj të veshur me petka të bardha
ndenjur në atë vend, ku qe trupi i Jezusit - njëri te kryet e tjetri
te këmbët. 13 Ata i thanë: «Pse po qan, o grua?». Ajo, u përgjigji: «E

19,38 *Jozefi erdhi dhe e mori:* tek BJ lexohet: «shkuan...dhe e morën»

20,1 *Ditën e parë të javës:* që u bë «dita e Zotit», e diela e krishterë (krh. Zb 1,10).

20,5 *por nuk hyri:* nxënësi i njeh Pjetrit një lloj epërsie (krh. 21,15-17).

20,9 *ende nuk e kishin kuptuar Shkrimin Shenjt:* ungjilltari nuk citon asnjë tekst; ai dëshiron të theksojë situatën e papërgatitjes së dishepujve rreth dëftimit të pashkëve, pavarësisht Shkrimeve (krh. Lk 24,27.32.44-45).

morën Zotërinë tim e nuk di ku e vunë». 14Si tha kështu, u soll prapa e pa Jezusin në këmbë, por nuk dinte se ishte Jezusi. 15Jezusi i tha: «Pse po qan, o grua? Kë po kërkon?». Ajo, duke kujtuar se është kopshtari, i tha: «Zotëri, nëse e ke marrë ti, më trego ku e vure e tash po e marr unë». 16«Mari!» - i tha Jezusi. Ajo u kthye e i tha hebraisht: «Rabbuni!» - që do të thotë: «Mësues!». 17Jezusi i tha: «Mos me prek, se ende nuk u ngjita tek Ati, por shko te vëllezërit e mi e thuaju: "Po ngjitem tek Ati im e Ati juaj, tek Hyji im e Hyji juaj"». 18Maria Magdalenë shkoi dhe u lajmëroi nxënësve se e pa Zotërinë dhe se ia tha këto fjalë.

Kk 3,1-3
Lk 24,16+
Gjn 10,3-4
Mk 10,51
Kk 3,4
Gjn 1,1+; 12,32+;
Ps 89,27

Jezusi u dëftohet nxënësve

||Mt 16,14-18;
||Lk 24,36-49

19Në mbrëmje po të asaj dite - të parën ditë të javës - ndërsa dyert e shtëpisë, ku banonin nxënësit, ishin të mbyllura prej frikës së Judenjve, erdhi Jezusi, zuri vend midis tyre dhe u tha: «Paqja me ju!». 20Si u tha kështu, u tregoi duart dhe kraharorin. Nxënësit u gëzuan, kur e panë Zotërinë. 21Mandej u tha prapë: «Paqja me ju! Sikurse më dërgoi mua Ati, ashtu unë po ju dërgoj ju». 22Si foli kështu, hukati mbi ta dhe u tha: «Merrni Shpirtin Shenjt! 23Atyre që jua falni mëkatet, u falen, e atyre që nuk jua falni, nuk u falen».

Gjn 14,27; 16,33
Lk 24,16
Gjn 15,11; 16,22
17,18;
Mt 28,19; Mk 16,15
Lk 24,47v; Vap 1,8+;
Gjn 1,33+
Mt 16,19+; 18,18+
Gjn 11,16; 14,5

20,16 *Ajo u kthye:* një version: «ajo njohu». – *Rabbuni:* emër më solemn sesa *rabbi* dhe shpesh përdoret për t'iu drejtuar Perëndisë. I përafrohet dëshmisë së fesë të Tomës (rr 28).

20,17 *Mos me prek:* Vulg.: *noli me tangere.* Teksti supozon se Maria është hedhur në këmbët e Jezusit për t'i përqafuar (krh. Mt 28,9). – *tek vëllezërit e mi:* var.: «tek vëllezërit» – *Po ngjitem tek Ati im:* ky pohim nuk kundërshton Vap 1,3v. «Ngjitja» e Krishtit pranë Atit dhe hyrja e tij trupore në lavdi (3,13; 6,62; Ef 4,10; 1Tim 3,16; Heb 4,14; 6,19v; 9,24; 1Pjt 3,22; krh. Vap 2,33+.36+) realizohen në të njëjtën ditë të Ngjalljes (20,17; Lk 24,51). Skena e ngjitjes, pas dyzetë ditësh (Vap 1,2v.9-11), do të thotë se periudha e bashkëbisedimeve familjare me Krishtin ka përfunduar, se Jezusi tashmë «rri» në të djathtën e Hyjit dhe nuk do të kthehet më deri në çastin e Paruzisë.

20,18 *e pa Zotërinë:* kjo folje «shoh», e përdorur si veprore ose më shpesh si pësore, përdoret në mënyrë të rregullt për të folur rreth shfaqjeve të Krishtit të ngjallur (20,18.25.29; Lk 24,34; Vap 9,17; 13,31; 1Kor 15,5-8). Është po e njëjta folje e përdorur për të folur rreth shfaqjeve të Hyjit (Zan 12,7; 17,1; Vap 7,2), engjëjve (Dal 3,2; Lk 1,11; 22,43; Vap 7,30) dhe krijesave qiellore (Mk 9,4; Lk 9,31). Krishti i ngjallur është rikthyer në botën qiellore (17,5).

20,19 *Paqja me ju:* përshëndetje e zakonshme e Judenjve (krh. Gjq 19,20; 2Sam 18,28; Lk 10,5). Kjo përshëndetje përsëritet në rr 21, ndoshta tregues i një shtese të mëvonshme të rr 20-21a, në ndikimim e tregimit paralel të Lukës.

20,22 *hukati:* fryma e Jezusit simbolizon Shpirtin (në hebraisht: frymë), burimin e jetës (6,63). Këtu gjendet e njëjta folje e rrallë e Zan 2,7 (krh. Ur 15,11): Krishti i ngjallur u jep nxënësve Shpirtin dhe e bën si një rikrijim të njerëzimit. Duke pasur deri tani këtë burim të jetës, njeriu ka kaluar nga vdekja në jetë (5,24), e nuk do të vdesë kurrë (8,51). Është fillimi i një eskatologjie të realizuar tashmë. Sipas Palit (të paktën në letrat e tij të para), ky «rikrijim» i njerëzimit do të ndodhë vetëm me rikthimin e Krishtit (1Kor 15,45, që citon Zan 2,7).

Jezusi dhe Toma

[24]Porse Toma, njëri prej të Dymbëdhjetëve - ai që quhet Binjak - nuk ndodhi me ta kur erdhi Jezusi. [25]I thanë, pra, nxënësit tjerë: «E pamë Zotërinë!». Toma u përgjigji: «Pa e parë në duar të tija vrajën e gozhdave e pa e vënë gishtin tim në vend të gozhdave; pa e shtirë dorën time në kraharorin e tij, kurrë nuk besoj».

[26]Pas tetë ditësh nxënësit e tij ishin prapë brenda në shtëpi e me ta ishte edhe Toma. Megjithëse dyert ishin të mbyllura,
14,27 erdhi Jezusi, zuri vend midis tyre dhe u tha: «Paqja me ju!». [27]Mandej i tha Tomës: «Shtjere gishtin tënd këtu e qe, shihi duart
19,34 e mia! Ma jep dorën tënde e shtjere në kraharorin tim dhe mos ji njeri që s'beson, por besimtar!». [28]Toma i përgjigji: «Zotëria im dhe Hyji im!». [29]Jezusi i tha: «Pse po më sheh, po beson.
Lk 1,45 Lum ata që nuk panë e besojnë!».

4. MBYLLJA E PARË

Gjn 2,11+; Lp 34,10-12 [30]Jezusi bëri ndër sy të nxënësve të vet edhe shumë mrekulli tjera, të cilat nuk u shënuan në këtë libër. [31]Këto u shkruan që të besoni se
Vap 3,16+ Jezusi është Mesia, Biri i Hyjit, dhe, që duke besuar, ta keni jetën në Emër të tij.

EPILOG

Mt 26,32p; 28,7

Jezusi dëftohet në bregun e detit Tiberiadit

Gjn 1,31+ 11,16; 14,5 1,45

21 [1]Mandej Jezusi prapë iu dëftua nxënësve në breg të detit të Tiberiadit. U dëftua kështu: [2]ishin bashkë Simon-Pjetri, Toma, që quhet Binjak, Natanaeli, nga Kana e Galilesë,

20,24 Kjo shfaqje e dytë e Krishtit tek nxënësit është kopje e së parës. Krishti qorton Tomën, pasi nuk i ka besuar dëshmisë së nxënësve të tjerë dhe se ka pretenduar të shikojë për të besuar (rr 24 e 29). Sikurse 4,48+ (krh. rr 25b), ky tregim i drejtohet të krishterëve të breznisë së dytë.

20,25 *tjerë:* pothuajse të gjithë dëshmitarët e lënë jashtë.

20,27 *Shtjere në kraharorin tim:* Gjoni, në përfundim të Ungjillit, e drejton edhe njëherë shikimin e besimtarit tek plaga e kraharorit (krh.19,34+).

20,29 *Lum ata që nuk panë e besojnë:* për dëshminë e apostujve, krh. Vap 1,8+.

20,30 *mrekulli:* shenja (krh. 2,11+).

21,1-23 Ky tregim shkrin dy ngjarje që më parë ishin të ndara: një peshkim i mrekullueshëm (krh. Lk 5,4-10) me një darkë të periudhës pas pashkëve (krh. Lk 24,41-43), që rr 10 sforcohet t'i lidhë së bashku. Në rr 1 dhe 14, folja «dëftoj», thënie e Krishtit, është një term teknik, trashëguar nga traditat judaike, që ka domethënien e dëftimit të Krishtit si i tillë (1,31+; në kundërshtim me foljen «u pa» për shfaqjet e Krishtit të ngjallur: 20,18+). Ky mund të jetë një tregues që, në traditat gjoniane, peshkimi i mrekullueshëm ishte në fillim një ngjarje që lidhej me nisjen e misionit të Jezusit, sikurse tek Luka.

bijtë e Zebedeut dhe dy tjerë prej nxënësve të tij. [3]U tha Simon Pjetri:
«Po shkoj të gjuaj peshk». «Po vijmë edhe ne me ty!» - i thanë ata. Lk 5,4-10
U nisën, pra, e hynë në lundër, por atë natë nuk zunë asgjë.
[4]Kur zbardhi drita, qe, Jezusi në breg. Nxënësit nuk dinin se ishte
Jezusi. [5]Jezusi u tha: «Djelmosha, a keni ndopak peshk?». «Jo!» - Lk 24,16+
përgjigjën ata. [6]Ai u tha: «Qitni rrjetën në anën e djathtë të lundrës e
do të gjeni!». Ata e hodhën e nuk mund ta nxirrnin, aq u ngarkua me Gjn 20,8
peshk. [7]Atëherë ai nxënësi, të cilin Jezusi e donte, i tha Pjetrit: «Është
Zotëria!». Simon Pjetri, si dëgjoi se është Zotëria, u mbështoll me
petkun e sipërm - sepse ishte i zhveshur - dhe u hodh në det. [8]Nxënësit
tjerë erdhën me lundër duke hequr rrjetën me peshk, sepse nuk ishin
larg bregut - kund dyqind kutë.
[9]Si dolën në tokë, panë zjarrin me prush e mbi të peshk, dhe bukë. Lk 24,41-43
[10]Jezusi u tha: «Bini ndonjë nga peshqit që zutë tani!». [11]Atëherë
Simon Pjetri hypi në lundër, e nxori në tokë rrjetën plot me peshk:
njëqind e pesëdhjetë e tre peshq të mëdhenj. Dhe, megjithëse ishin
aq shumë, prapë nuk u shqye rrjeta. [12]Jezusi u tha: «Ejani e hani!».
Askush prej nxënësve nuk pati guxim ta pyesë: «Kush je ti?», sepse e Gjn 4,27
dinin mirë se ishte Zotëria.
[13]Jezusi u afrua, mori bukën e ua dha. Po ashtu edhe peshkun. 6,11
[14]Ishte kjo hera e tretë që Jezusi u dëftua nxënësve të vet pasi u ngjall 20,19-23.26-29
së vdekuri.
[15]Pasi hëngrën mëngjesin, Jezusi e pyeti Simon-Pjetrin: «Simon
Gjoni, a më do ti më shumë se këta?». «Po, Zotëri - i përgjigji - ti e
di se të dua!». «Ruaj qengjat e mi!» - i tha Jezusi. [16]Prapë e pyeti të
dytën herë: «Simon Gjoni, a më do ti mua?». «Po, Zotëri, ti e di se të
dua!» - i përgjigji Pjetri. «Ruaj delet e mia!» - vijoi Jezusi. [17]I tha për
të tretën herë: «Simon Gjoni, a më do?». Pjetri u trishtua pse e pyeti 13,37-38; 18,17.25-27

21,6 *aq u ngarkua me peshk:* tejmbushja që rikujton Kanën (2,6) dhe shumimin e bukëve (6,11v).

21,8 *dyqind kutë:* gati njëqind metra.

21,11 Sikurse tek Lk 5,10, Gjoni i jep tregimit një vlerë simbolike. Peshqit përfaqësojnë nxënësit e ardhshëm të Jezusit. 153 është një shifër e trekëndëzuar (një lloj llogaritje mëse e njohur në lashtësi), baza e së cilës është 17, pra 10+7 që do të thotë shumicë dhe tërësi. Rrjeta që nuk prishet simbolizon Kishën, bariu i së cilës do të jetë Pjetri (krh. rr 15-17).

21,17 *Pjetri u trishtua:* ai në të sheh një rikujtim të mohimit të trefishtë (13,38; 18,17.25-27). – *ti e di sa të dua:* «të duash» është shprehur në tekst me dy folje të ndryshme, të cilat i korrespondojnë respektivisht «të duash» dhe «të kesh miqësi ose dashuri miqësore». Nuk është e sigurt se një alternim i tillë, këtu, mund të ketë thjesht një vlerë stilistike, sikurse ajo mes «qengjit» dhe «deleve», «kullot» apo «ruaj». – *Kulloti delet e mia:* pohimit të trefishtë të dhënies së Pjetrit pas tij, Jezusi i përgjigjet me një emërim të trefishtë. I beson Pjetrit detyrën për të ruajtur grigjën në emrin e tij (krh. Mt 16,18; Lk 22,31v). [Përveç kujtesës së mohimit të trefishtë, krh. 13,37; 18,17.25.27], ndoshta përsëritja e trefishtë është shenjë e një angazhimi, një kontrate të mirëfilltë, sipas zakonit semitik (krh. Zan 23,7-20).

1,48+ për të tretën herë: “A më do?”, dhe i përgjigji: «Zotëri, ti di gjithçka!
6,68v; Mt 16,17-19; Lk 22,31-32 Ti e di se të dua!». I tha Jezusi: «Ruaj delet e mia!». 18Përnjëmend, përnjëmend po të them: kur ti ishe më i ri e ngjeshje vetveten dhe shkoje kah doje; porse kur të plakesh, do t’i hapësh duart e një tjetër do të ngjeshë e do të çojë, ku ti nuk dëshiron». 19I tha këto fjalë për t’i
Gjn 12,33 13,31; 17,1 13,36 lajmëruar se me ç’vdekje do ta lavdëronte Hyjin. Mandej i tha: «Më ndiq mua!».

20Pjetri u kthye dhe pa se po e ndiqte nxënësi të cilin Jezusi e donte
13,25 [posaçerisht], ai që në kohën e Darkës e mbështeti kryet në parzmën e Jezusit dhe e pat pyetur: «Zotëri, kush është ai që do të të tradhtojë?». 21Kur Pjetri e vuri re këtë, i tha Jezusit: «Zotëri, e çka do të ndodhë me këtë?». 22Jezusi i përgjigji: «Nëse dua që ky të mbesë derisa të vij unë, ty ç’po të duhet? Ti eja mbas meje!». 23Këndej edhe u hap ndër vëllezër fjala se ai nxënës nuk do të vdesë. E pra, Jezusi nuk tha: «Nuk do të vdesë!», por: «Nëse dua që ky të mbesë derisa të vij unë, ty ç’po të duhet?».

Përmbyllje

24Ky nxënës është ai që i dëshmon këto gjëra dhe vetë ai i shkroi. Ne
20,30 e dimë se dëshmia e tij është e vërtetë. 25Ka edhe shumë gjëra tjera që i bëri Jezusi, të cilat po t’u renditeshin një nga një, më thotë mendja, se as mbarë bota s’do t’i zinte librat, që do të duhej të shkruheshin.

21,19 *me ç’vdekje:* martirizimi. – *Më ndiq mua:* formulë me anën e së cilës Jezusi fton dikë për t’u bërë nxënës i tij (1,43; Mt 8,22; 9,9; 19,21). Sikurse tek Lk 5,10-11, tregimi i peshkimit të mrekullueshëm mbyllet me një thirrje për të ndjekur Jezusin. Ndërsa këtu Pjetri është thirrur që ta ndjekë deri në vdekje (rr 18; krh. 13,36).

21,22 *derisa të vij unë:* pra deri në Paruzinë (krh. 1Kor 11,26; 16,22; Zb 1,7; 22,7.12.17.20).

21,23 *Ty ç’po të duhet?:* BJ, me disa kodikë, e lënë jashtë.

21,24 *Ne e dimë:* ndoshta këtu flet një grup nxënësish.

VEPRAT E APOSTUJVE

Ungjilli i tretë si dhe libri i veprave të Apostujve në fillim ishin dy pjesët e një vepre të vetme, të cilën ne sot do të titullonim «Historia e origjinave të krishtera». Mjaft shpejt libri i dytë qe njohur nën titullin «Veprat e Apostujve» ose «Vepra Apostujsh», sipas përdorimit të letërsisë helene që njihte «Veprat» e Hanibalit, «Veprat» e Aleksandrit, etj. Në kanonin e BR Veprat janë të ndara prej Ungjillit të Lukës dhe të Gjonit, i cili ndërton një ndërmjetësim (ndër-vënie, ose ndërhyrje). Raporti i vjetër mes këtyre dy librave të BR është i treguar prej prologëve (hyrjeve) përkatës si dhe prej gjinisë letrare. Hyrja e Veprave, sikurse ajo e Ungjillit të tretë (Lk 1,1-4), i drejtohet një farë Teofili (Vap 1,1): e kthen këtë Ungjill si një «libër të parë» për të cilin përmbledh argumentin dhe rimerr ngjarjet e fundme (Shfaqjet e të Ngjallurit dhe të ngjiturit në qiell) për t'i lidhur me vijimin e tregimit. Gjuha krijon një tjetër lidhje, që lidh ngushtë dy librat mes tyre. Tiparet e përbashkëta (të fjalorit, të gramatikës dhe të stilit) gjenden vazhdimisht jo vetëm përgjatë kapitujve të Veprave si bashkë-vërtetim i njësisë letrare të kësaj vepre, por janë të njohura edhe në Ungjillin e tretë; kjo nuk lejon të dyshohet që një autor i përbashkët të jetë në fillim të dy librave.

Autori. *Tradita e Kishës bie dakord për ta identifikuar këtë autor me Shën Lukën. Kurrë nuk është propozuar ndonjë emër tjetër, as në antikitet dhe as në ditët tona. Që rreth viteve 175, ky ishte mendimi i Kishave të ndryshme, siç dëshmojnë dokumenti romak i quajtur Kanoni Muratorian, Prologu «antimarçionist», Shën Ireneu, dhe shkrimet e aleksandrinëve si dhe të Tërtulianit. Kjo bindje është përforcuar edhe prej përafrueshmërive të brendshme. Në bazë të shkrimeve të tij autori duhet të jetë ndonjë i krishterë i breznisë apostolike, Jude shumë i helenizuar ose, më mirë të themi, një Grek me formim të mirë, që njihte në thellësi botën judaike si dhe Biblën të përkthyer në greqisht. Tashmë ajo çfarë dimë për Shën Lukën duke u nisur prej letrave paoline përputhet në mënyrë të saktë me këto të dhëna. Ai paraqitet prej apostullit si një shok i dashur që është afër tij gjatë burgosjes së tij (Kol 4,14; Fm 24; 2Tim 4,11). Sipas Kol 4,10-14 Luka është me*

origjinë pagane (sipas një tradite të vjetër prej Antiokisë të Sirisë), dhe mjek, detyrë që i jep një farë kulture, megjithatë s'është fare e sigurt që Luka përdor në shkrimet e tij një fjalor posaçërisht mjekësor.

Data dhe vendi. *Për të caktuar datën dhe vendin e hartimit nuk gjejmë asgjë të sigurt në traditën antike. Libri përfundon me burgosjen romake të Palit, përafërsisht në vitet 61-63. Në çdo rast hartimi i tij duhet të jetë më i vonshëm se ai i Ungjillit të tretë (para viteve 70; Ose drejt viteve 80; por asgjë nuk cakton një datë pas viteve 70). Antiokia ose Roma kanë qenë propozuar si vendi i shkrimit të këtij libri.*

Burimet. *Cilat janë burimet e përdorura nga Luka për të hartuar tregimin e tij? Autori i Veprave pohon të ketë bërë «kërkime të kujdesshme mbi çdo rrethanë, "që prej fillimeve» pranë atyre që «janë përpjekur për të treguar me rend ngjarjet që janë plotësuar në mes nesh» (Lk 1,1-4, që ndërton hyrjen e përgjithshme të veprës së tij). Shprehje të ngjashme bëjnë të mendohet se, nga njëra anë ai ka kërkuar informacione të sakta, nga ana tjetër ka rimarrë tregime tashmë ekzistuese. Analiza e librit e pohon këtë stil. Megjithëse një shkrim gjithnjë e më i mbikëqyrur, që çdokund lë shenjë dhe garanton njësinë e librit, dallohen pa mundim disa fije parësore në traditën e mbledhur prej Lukës. Dymbëdhjetë kapitujt e parë të librit të Veprave tregojnë jetën e bashkësisë së parë të bashkuar përreth Pjetrit pas ngjitjes në qiell të Jezusit (1–5) dhe fillimet e shtrirjes së saj në vijim të angazhimeve misionare të Filipit (8,4-40), të «helenëve» (6,1–8,3; 11,19-30; 13,1-3) dhe në fund të vet Pjetrit (9,32–11,18; 12). Traditat Pjetërore të shtruara do të ishin më afër Ungjillit të Pjetrit, e parë kjo në literaturën e Kishës antike. Për pjesën e dytë të Veprave autori mund të ketë përdorur tregime mbi kthimin e Palit, të udhëtimeve të tij misionare dhe të udhëtimit të tij në Romë përmes detit si i burgosur. Në çdo rast duket sikur Luka ka pasur në dispozicion letrat e Palit dhe mund të njoftohej prej vetë Palit, që e njihte, së paku në periudhën e burgosjes së tij. Personat e tjerë (Sila ose Timoteu?) kanë mundur ta japin informacione rrethanore mbi njërin ose tjetrin episod. Luka në tregimin e tij, në tri rastet përdor vetën e parë shumës (16,10-17; 20,5–21,18; 27,1–28,16, po ashtu edhe në 11,28 sipas tekstit perëndimor). Duke ndjekur Shën Ireneun, disa ekzegjetë kanë parë në ritmet e Veprave që përmbajnë formulën «ne», vërtetimin se Luka qe shok [bashkudhëtar] i Palit gjatë udhëtimit të dytë dhe të tretë misionar dhe në udhëtimin në*

Romë nëpërmjet detit. Gjithësesi është në dukje fakti se Pali nuk përmend asnjëherë Lukën si shok (bashkëudhëtar) të veprës së vet ungjillëzuese. Kjo «ne» do të dukej para së gjithash si gjurmë e një Ditari udhëtimesh të mbajtur nga një shok i Palit (ndoshta Sila?) që mund ta ketë përdorur autori i Veprave. Udhëtimi i përshkruar nga Ditari mund të jetë i lidhur me mbledhjen e lëmoshës për Kishën në Jerusalem nga ana e Kishave në Maqedoni dhe në Akajë: krh. Vap 24,17; 1Kor 16,1-4; 2Kor 8-9; Rom 15,25-29. Luka e ka organizuar me mjeshtëri dhe i ka dhënë njësi të materialit të pasur që kishte mbledhur, ka klasifikuar në mënyrën më të mirë elementet e ndryshme dhe i ka lidhur mes tyre përmes përdorimit të përsëritjeve të njëjta në artikull, si për shembull në kap 6,7; 9,31; 12,24; etj.

Vlera historike. *Vlera historike e Veprave të Apostujve nuk është gjithmonë e njëjtë. Nga njëra anë burimet të cilat Luka i kishte, nuk ishin homogjene; nga ana tjetër, Luka përdorte burimet e tij me një liri mjaft të gjerë, sipas shpirtit të historiografisë antike dhe i nënrendiste të dhënat historike sipas vizionit të tij letrar e mbi të gjitha sipas interesave të tij teologjike. Tregimet mbi udhëtimet e Palit pasqyrojnë me saktësi dhe gjerësi të madhe apo të vogël, botën e Mesdheut lindor në shekullin e parë: qeverisjen romake, qytetet greke, kulte, rrugë, gjeografi politike dhe topografi lokale. Në të kundërtën, në pjesën e parë të librit tregimet janë në përgjithësi shumë më pak të hollësishëm. Luka krijon një farë paralelizmi mes mrekullive të Pjetrit dhe ato të Palit; le të krahasohen k 3,1-10 dhe 15,8-10; 5,15 dhe 19,12; 5,19 ose 12,6-11.17 dhe 16,23–26.40; 8,15-17 dhe 19,2-7; 8,18-24 edhe 13,6-11; 9,36-42 dhe 20,7-12. Ndër të tjera, disa prej këtyre tregimeve me mrekulli kanë një paralel të vetin në Ungjijtë; të krahasohen Vap 3,6-7 me Lk 4,39; Mk 1,31; gjithashtu Vap 9,33-34 me Lk 5,24b-25; Vap 20,10.12 me Lk 8,52-55. Është edhe e qartë se fjalët e fundit të Shtjefnit (Vap 7,59-60) i përngjajnë atyre të Jezusit (Lk 23,34.46). Fjalimi i Palit në Antioki të Pisidisë (13,16-41) është i pasur me analogji me ato fjalë të Pjetrit të thëna në Jerusalem (2,14-36; 3,12-26; 4,8-12; 5,29-32), me fjalët e Shtjefnit (7,1-53) dhe po ashtu me fjalët e Pjetrit në Çezare (10,34-43). Është pra e arsyeshme të mendohet se Luka nuk i ka marrë këto fjalime kështu e ashtu, por i ka hartuar duke përdorur disa tematika themelore të predikimit primitiv të bazuar mbi argumentime që ishin bërë tradicionale dhe tashmë të caktuara në formula të memorizuara: antologji të teksteve biblike për Judenjtë, reflektime filozofike të përbashkëta për Grekët dhe për të gjithë në shpallje thelbësore (kerygma) të*

Krishtit të vdekur dhe të ngjallur, me ftesën për kthim dhe për pagëzim. Luka mund të ketë njohur, së pari nga tradita, e në vijim nga përvoja, këto skema të propagandës (përhapjes) së parë të krishterë e kjo i ka lejuar për të futur në fjalime, me anë të ndjeshmërisë së tij të hollë psikologjike, një mësim me vlerë të vërtetë dhe me rëndësi themelore. Shpesh kanë qenë nënvizuar mospërputhje mes librit të Veprave dhe letrave të Palit, që Luka duket t'i ketë përdorur, por pa përpikmëri. Është e dukshme se Luka nuk është shqetësuar për të harmonizuar pesë vizitat e Palit në Jerusalem sipas Veprave të Apostujve me të dhënat e Gal 1,15–2,10. Në një anë tjetër vërehet një farë kundërshtimi mes portretit të Palit të vijëzuar në Veprat e Apostujve dhe autoportretit që Pali na jep në letrat e tij. Në Athinë Pali paraqitet vendosmërisht më pak i rreptë ndaj besimeve pagane se sa në Letrën drejtuar Romakëve; të krahasohen Vap 17,22-31 me Rom 1,18-32 (por të shihet Urt 13,1-10, në të cilën autori i shfajëson ata që gënjehen duke kërkuar Hyjin dhe në të njëjtën kohë bien në idhujtari). Në përgjithësi Luka i jep apostullit një qëndrim më të butë se sa e paraqesin qëndrimet në letrat; të krahasohen Vap 21,20-26 me Gal 2,12vv; Vap 16,3 me Gal 2,3; 5,1-12. Porse të dy autorët janë të shtyrë nga interesa të ndryshme: Pali ka një qëllim baritor që shkon deri në papajtueshmëri (por, le të shihet edhe 1Kor 9,19-23), ndërsa Luka dëshiron të paraqesë njësinë e thellë që lidhte nxënësit e parë mes tyre.

Qëllimi. *Objektiviteti i librit të Veprave të Apostujve është kontestuar nga një anë tjetër, që vë në pah çështjen e pikësynimit të tij. Shkolla e F.Ch. Baur ka dashur të shohë aty një shkrim me kompromis, të botuar në shek. II për të pajtuar prirjet e kundërshtueshme të petrinizmit dhe të paulinizmit. Një teori e ngjashme ka meritën sepse ka vënë në dukje ekzistencën e sigurt të kundërshtive në Kishën fillestare, porse hamendëson një datë shumë të ulët, dhe në formën e vet radikale, që tani nuk ka më mbështetës. Në të kundërt, ende ndodh shpesh që të shihet në këtë vepër një apologji, me të gjitha shtrembërimet e fakteve që kjo gjë sjell. Aty Luka do të bënte një mbrojtje të Palit, e caktuar për të bindur autoritetet romake që ai nuk ishte fajtor për asnjë krim politik. Është e padiskutueshme se Luka nënvizon karakterin vetëm fetar, të ngatërresës që vuri në kundërshtim Judenjtë me Palin dhe indiferencën e autoriteteve romake përballë këtij konflikti. Porse, e gjithë kjo duket se përputhet me të vërtetën historike dhe, në çdo rast, nuk është tjetër veçse një aspekt i librit të Veprave të Apostujve. Ai është krejtësisht gjë tjetër sesa*

një kërkesë për ta paraqitur në gjykatoren e Romës. Ai nuk synon tjetër veçse për të treguar, për vete, historinë e fillimeve të krishtera.

Plani i veprës. *Për t'u bindur mjafton të shqyrtohet plani i librit. Aty shihet i zbatuar urdhri fillestar i Krishtit: «Por ju do të merrni fuqinë e Shpirtit Shenjt, i cili do të zbresë në ju dhe ju do të bëheni dëshmitarët e mi në Jerusalem, në mbarë Judenë, në Samari, madje dhe deri në skajin e botës» (Vap 1,8). Feja rrënjoset fortësisht së pari në Jerusalem, ku bashkësia e parë rritet në hir dhe në numër (kk 1–5). Shumë shpejt fillon përhapja, e parapërgatitur nga prirja universalizuese e të kthyerve (në fe) nga judaizmi helenist dhe nga dëbimi i tyre në vijim me martirizimin e Shën Shtjefnit (6,1–8,3); arrihet kah Samaria (8,4-25) e pastaj rrafshina bregdetare deri në Çezarè, ku për herë të parë disa paganë hyjnë në Kishë (8,26-40; 9,32–11,18), ndërsa kthimi i Palit na bën të njohim se tashmë ka disa të krishterë në Damask dhe bën paralajmërimin për ungjillëzimin e Cilicisë (9,1-30). Përsëritjet si 9,31 (që shton edhe Galilenë) nënvizojnë përhapjen e fesë. Pastaj është Antiokia ajo që merr lajmin e Jezusit (11,19-26) e do të bëhet edhe shpejt, një qendër rrezatimi, porse, duke ruajtur gjithmonë lidhjet me Jerusalemin, me të cilën këshillohet për problemet misionare parësore (11,27-30; 15,1-35). Në fakt tani bëhet fjalë si t'u përçohet ungjilli paganëve. Pas kthimit të Kornelit dhe burgosjes në Jerusalem, Pjetri është nisur në një drejtim të paditur (12,17); dhe është Pali tashmë, që fillon të dalë në pah në tregimin e Lukës. Pas një udhëtimi të parë me Barnaben në Qipro dhe në Azi të Vogël, para koncilit të Jerusalemit (kk 13–14), dy udhëtime të tjera e çuan deri në Maqedoni dhe në Greqi (15,36–18,22), dhe në Efes (18,23–21,17). Çdo herë ai kthehet në Jerusalem. Arrestimi i tij në këtë qytet dhe pastaj edhe burgosja në Çezare (21,18–26,32) do i lejojnë të jetë i dërguar si i burgosur, por gjithmonë misionar, deri në Romë, ku në pranga shpall Krishtin (kk 27–28). I parë nga Jerusalemi, kryeqyteti i perandorisë paraqiste në të vërtetë «kufijtë më të skajshëm të tokës». Prandaj, Luka në këtë mënyrë mund ta përfundojë librin e tij.*

Ndoshta mund të rritet kureshtja pse nuk përmenden veprimet e apostujve të tjerë ose për themelimet e disa Kishave, si ajo e Aleksandrisë ose edhe ajo e Romës, ku feja ka qenë futur përpara mbërritjes së apostullit (krh. Letra drejtuar Romakëve, para së gjithash k 15,22vv). Luka nuk flet as për apostullimin e Pjetrit jashtë Palestinës, ndërsa është e qartë se figura e Palit zë në vepër

një vend mbizotërues, deri sa të mbushë e vetme tërë gjysmën e dytë të librit. Më shumë se një histori materialisht e plotë, Luka ka dashur të ofrojë një kuadër të forcës së përhapjes shpirtërore të krishtërimit. Mësimi teologjik, që ka ditur ta nxjerrë nga faktet që ka pasur në dispozicion, ka një vlerë universale, të pazëvendësueshme, që ndërton vlerën më të madhe të veprës.

Kontributi doktrinor. *Ky kontribut doktrinor është i shumëfishtë; këtu mund të shihen vetëm pikët parësore. Aty është e paraqitur feja në Krishtin, themeli i kerigmës apostolike. Jemi në gjendje për të njohur, përmes fjalimeve, tekstet parësore shkrimore, që nën udhëheqjen e Shpirtit të Shenjtë, shërbyen për formulimin e kristologjisë dhe të argumentimit drejtuar Judenjve. Janë për t'u nënvizuar veçanërisht tematikat mbi "shërbëtorin" [pais] (3,13.26; 4,27.30; 8,32-33) dhe mbi Jezusin si Moisiu i ri (3,22v; 7,20v) dhe si Elia i ri (1,9-11; 3,20-21). Ringjallja është vërtetuar në Ps 16,8-11 (Vap 2,24-32; 13,34-37). Historia e popullit të zgjedhur duhet të vërë në dukje Judenjtë kundër ngurtësisë ndaj hirit (7,2-53; 13,16-41). Për paganët, thirren argumente të një teodiceje më të përgjithshme (14,15-17; 17,22-31). Apostujt janë para së gjithash «dëshmitarë» (1,8+) dhe Luka na e përmbledh kerigmën (2,22+) dhe na tregon «shenjat» taumaturgjike [mrekullibërëse]. Futja e paganëve në shpëtim shkaktoi problemin kyç të Kishës që po lindtte; libri i Veprave të Apostujve na ofron, me qëllim, disa udhëzime, edhe pse nuk na e zbulon thellësinë e vështirësive dhe të kundërshtive të lindura nga ky problem në Kishë e për më tepër ndërmjet udhëheqësve të saj (krh. Gal 2,11+); vëllezërit nga Jerusalemi të lidhur rreth Jakobit, i mbesin besnikë Ligjit judaik (15,1.5; 21,20v); kurse «helenistët», zëdhënës i të cilëve është Shtjefni, ndjejnë nevojën për të përfunduar tashmë me kultin e tempullit; dhe Pjetri, por veçanërisht Pali, bëjnë që të triumfojë në koncilin e Jerusalemit parimi i shëlbimit përmes besimit në Krishtin, që çliron paganët prej detyrës së rrethprerjes dhe prej riteve të ligjit të Moisiut. Është njëkohësisht e vërtetë se Luka na tregon se si Pali fillon gjithmonë duke iu drejtuar Judenjve, për t'iu drejtuar pastaj paganëve në kohën kur është i përbuzur prej vëllezërve të të njëjtës racë (13,5+). Mbi jetën e bashkësive të krishtera na përshkruan një kuadër që ndoshta është i hamendësuar, madje utopik, por që është i frymëzuar prej kujtimeve të viteve të para sikurse prej realiteteve kishtare të një epoke të mëvonshme: jetë lutjeje dhe bashkim i të mirave në Kishën e re të Jerusalemit; dhënia e pagëzimit me ujë dhe pagëzimi në Shpirt (1,5+); kremtimi i eukaristisë (2,42); skica*

e organizimit kishtar me «profetët» dhe me «doktorët/mësuesit» (13,1+) ose edhe me «pleq (presbiterë)» që udhëheqin Kishën e Jerusalemit (11,30+) e që Pali i vendos në kishat që themelon (14,23). E gjitha është e nginjur, e drejtpërdrejtë, e tërhequr nga një frymë e parezistueshme e Shpirtit të Shenjtë. Ky Shpirt, për të cilin Luka kishte folur pareshtur në Ungjill (Lk 4,1+), është i përshkruar në vazhdimësi në veprimin e përhapjes së Kishës (Vap 1,8+) pikërisht falë kësaj mënyre Veprat e Apostujve kanë qenë quajtur «Ungjilli i Shpirtit Shenjtë». Ja pra kjo i jep kësaj vepre shumë parfum të gëzimit shpirtëror, të shkëlqimit mbinatyror, nga i cili mbesin të habitur vetëm ata që nuk e kuptojnë këtë dukuri të veçantë në botë, pra lindjen e krishterimit. Dhe nëse të gjitha këtyre pasurive teologjike i shtohet masa e çmueshme e shumë njoftimeve të veçanta, që përndryshe do të na kishin mbetur të panjohura, nëse jemi në gjendje për të shijuar portretet me hollësinë e një psikologu në të cilat Luka shkëlqen, pjesët e këndshme dhe tërheqëse sikurse fjalimet përballë Agripës (k 26), faqet e prekshme sikurse tek fjalimi i lamtumirës bërë pleqve (prijës) të Efesit (20,17-38), tregimet e vrullshme sikurse ai i trazirës së argjendarëve (19,23-41), duhet të bihet dakord që ky libër, i vetëm në llojin e vet në BR, përbën një thesar, mungesa e të cilit do e kishte varfëruar shumë njohjen tonë e origjinave të krishtera.

Teksti. *Teksti i Veprave të Apostujve, sikurse gjithë BR, na ka ardhur me shumë variante detajsh. Por më shumë se gjetiu meritojnë të shqyrtohen me kujdes ato të ardhura nga teksti i ashtuquajtur «perëndimor» (D ose kodi i Beza, vet.lat., përkthim sir. dhe kopt, shkrimtar kishtar antik). Këto variante parashtrojnë një tekst që është shpesh më i përmbledhur se teksti aleksandrin, por që përmban edhe veçori konkrete dhe piktoreske, të cilat teksti tjetër i shpërfill. Faktikisht këto dy tradita tekstesh duken sikur përfaqësojnë hartime pasuese të librit të Veprave të Apostujve. Përkthimi i propozuar varet normalisht nga teksti aleksandrin, porse variantet e shumta të tekstit perëndimor shënohen në shënime ose nganjëherë gati adoptohen në tekstin e përkthyer. Shënimet e kritikës tekstuale ndihmojnë për të kuptuar të dy recensionet.*

Veprat e Apostujve

Prologu

1 [1]Në librin e parë, o Teofil, fola për gjithçka Jezusi bëri dhe mësoi qysh prej fillimit [2]e deri në ditën kur u ngrit në qiell, pasi që u dha porositë apostujve, të cilët i pat zgjedhur nëpërmjet të Shpirtit Shenjt. Lk 1,1-4

[3]Ai, pas mundimit të vet, me shumë prova ua vërtetoi apostujve se ishte i gjallë duke u shfaqur për dyzet ditë para tyre dhe duke u folur për Mbretërinë e Hyjit. [4]Dhe, njëherë, ndërsa po hante bukë bashkë me ta, u urdhëroi të mos e lëshojnë Jerusalemin, por ta presin Premtimin e Atit: «Atë që dëgjuat prej meje: [5]Gjoni ka pagëzuar me ujë, ndërsa ju, pas pak ditësh, do të pagëzoheni me Shpirtin Shenjt». Vap 1,22
Lk 24,51; 1Tim 3,16
Mt 28,19-20;
Lk 24,49
Vap 10,40-41; 13,31
Mt 28,10

Lk 24,42-43

‖Lk 24,49; Vap 2,33+;
Gal 3,14; Ef 1,13
Vap 11,16; Lk 3,16p

Ngritja në qiell

[6]Tani, ata që ndodhën bashkë me të, e pyetën: «Zotëri, athua do ta

1,1 *Në librin e parë*: është Ungjilli sipas Lukës.

1,2 *u ngrit në qiell*: teksti perëndimor nuk e përmend ngritjen në qiell. – *nëpërmjet Shpirtit Shenjt*: veprimi i Shpirtit të Shenjt vihet në pah qysh në kohët e para të misionit të apostujve (rr 5-8 dhe k 2) si edhe në fillim të misionit të Jezusit (Mt 4,1+; Lk 4,1+).

1,3 *Mbretërinë e Hyjit*: krh. Mt 4,17+. Do të jetë tema e madhe e predikimit të apostujve (krh. Vap 8,12; 19,8; 20,25; 28,23.31), ashtu sikurse pati qenë në qendër të predikimit të Jezusit (krh. Mt 3,2+; Mk 1,1+).

1,4 Sipas Lukës Jerusalemi është qendra e paracaktuar për veprën e shëlbimit (Lk 2,22+; 2,38+), vendi ku kryhet misioni tokësor i Jezusit (Lk 24,33v) dhe pikënisja e misionit universal të apostujve (Lk 24,47; Vap 1,8.12; 6,7; 8,1; 11,19; 15,30.36; etj.).

1,5 *do të pagëzoheni me Shpirtin Shenjt*: bëhet fjalë për pagëzimin me Shpirt, të cilin Gjoni tashmë e shpalli (Mt 3,11p) dhe këtu Jezusi e premton. Do të përurohet me derdhjen e Shpirtit prej së larti ditën e Rrëshajëve (Vap 2,1-4). Në vijim apostujt, sipas urdhërit të Krishtit (Mt 28,19), do të vazhdojnë të pagëzojnë me ujë (Vap 2,41; 8,12.38; 9,18;10,48; 16,15.33; 18,8; 19,5), dhe kështu pagëzimi do të simbolizojë hyrjen në mbretërinë mesianike (krh. Mt 3,6+); duke u bërë «në emër të Jezusit» (Vap 2,38+) dhe me anë të fesë në veprën që kreu Krishti (krh. Rom 6,4+), do të jetë i fuqishëm për të falur mëkatet dhe për të dhënë Shpirtin e Shenjtë (Vap 2,38). Nga ana tjetër, lidhur me pagëzimin e krishterë me ujë, shfaqet një tjetër rit: vënia e duarve (1Tim 4,14+), nëpërmjet së cilës, haptazi dhe në mënyrë karizmatike, jepet Shpirti i Shenjtë, njësoj sikurse ndodhi ditën e Rrëshajëve (Vap 8,16-19; 9,17-18; 19,5-6; por krh. 10,44-48). Ky rit është burimi i sakramentit të krezmimit. Së bashku me këto sakramente të krishtera, për një farë kohe vazhdoi të ushtrohej, nga ana e disa besimtarëve, vetëm pagëzimi i Gjonit (19,3).

1,6 *ata që ndodhën bashkë me të*: autori vazhdon tregimin ndërprerë në Lk 24,49. – *do ta ripërtërish mbretërinë e Izraelit?*: themelimi i mbretërisë mesianike dishepujve u duket ende si një ripërtëritje e përkohshme e mbretërisë së Davidit (krh. Mt 4,17+).

ripërtërish në këtë kohë mbretërinë e Izraelit?». 7Ai u përgjigji: «Nuk
Dan 2,21; Mt 24,36p; 1Sel 5,1-2 Is 32,15 ‖Lk 24,47-48 Mt 28,19 është puna juaj ta njihni kohën dhe momentin që Ati ia ka përcaktuar pushtetit të vet. 8Por ju do të merrni fuqinë e Shpirtit Shenjt, i cili do të zbresë në ju dhe ju do të bëheni dëshmitarët e mi në Jerusalem, në mbarë Judenë, në Samari, madje dhe gjer në skajin e botës».

2Mbr 2,11; Mk 16,19; Lk 24,50-51; Gjn 20,17+; Rom 10,6; Ef 4,8-10; 1Pjt 3,22 Lk 24,4 9Dhe, kur i tha këto fjalë, ndër sy të tyre, u ngrit në qiell dhe një re menjëherë ua zuri para syve të tyre. 10Dhe, ndërsa ata me ngulm shikonin se si ai ngritej në qiell, ia behën dy njerëz të veshur me petka të bardha, zunë vend para tyre 11dhe u thanë: «O burra galileas, pse rrini kështu duke shikuar kah qielli? Ky Jezus, që prej jush u ngrit
Vap 3,20; Zak 14,4 në qiell, do të kthehet pikërisht kështu, si e patë se shkoi në qiell!».

I. KISHA E JERUSALEMIT

Bashkësia e apostujve

12Pastaj nga mali i Ullinjve u kthyen në Jerusalem. Ky mal është

1,7 *kohën dhe momentin*: Hyji, duke futur në historinë njerëzore planin e tij të shëlbimit, që prej amshimit përcaktoi (Rom 16,25+; 1Kor 2,7; Ef 1,4; 3,9.11; Kol 1,26; 2Tim 1,9; krh. Mt 25,34) «kohën dhe momentin» e tij (krh. Dan 2,21; 1Sel 5,1): 1) më parë kohën e përgatitjes (Heb 1,2; 9,9, 1Pjt 1,11) dhe të durimit (Rom 3,26; Vap 17,30); 2) më pas, në «plotësimin e kohërave» (Gal 4,4+), momentin e zgjedhur për ardhjen e Krishtit, që përuron epokën e shëlbimit (Rom 3,26+); 3) pas kësaj, kohën deri në paruzi (2Kor 6,2+); 4) së fundi, pas «ditëve të fundit» (1Tim 4,1+), «ditën» eskatologjike (1Kor 1,8+) dhe gjykimin përfundimtar (Rom 2,6+).

1,8 *fuqinë e Shpirtit Shenjt, i cili do të zbresë në ju*: Shpirti, një temë të cilën Luka e ka veçanërisht për zemër (Lk 4,1+), shfaqet para së gjithash si një Fuqi (Lk 1,35; 24,49; Vap 1,8; 10,38; Rom 15,13.19; 1Kor 2,4-5; 1Sel 1,5; Heb 2,4); është i dërguar prej Krishtit nga ana e Hyjit (Vap 2,33) për përhapjen e Lajmit të mirë. Shpirti dhuron karizmat (1Kor 12,4v), që vërtetojnë predikimin: dhuntinë e gjuhëve (Vap 2,4+), të mrekullive (10,38), të profecisë (11,27+; 20,23; 21,11), të urtisë (6,3.5.10); Ai jep forcën për të shpallur Jezu Krishtin, me gjithë salvimet (4,8.31; 5,32; 6,10; krh. Fil 1,19) dhe për ta dëshmuar Atë (Mt 10,20p; Gjn 15,26; Vap 1,8; 2Tim 1,7v). Shpirti ndërhyn edhe kur merren vendime me rëndësi madhore: pranimi i paganëve në Kishë (Vap 8,29.39; 10,19.44-47; 11,12-16; 15,8), shkarkimi i tyre nga zbatimet ligjore (15,28), misioni i Palit nëpër botën pagane (13,2v; 16,6-7; 19,1+; krh. Mt 3,16+). Gjithashtu njihet në Veprat e Apostujve dhurata e Shpirtit, që merret në pagëzim dhe që sjell shlyerjen e mëkateve (Vap 2,38; krh. Rom 5,5+). – *do të bëheni dëshmitarët e mi*: thelbi i misionit të apostujve është ta dëshmojnë Ngjalljen e Jezusit (Lk 24,48; Vap 2,32; 3,15; 4,33; 5,32; 13,31; 22,15), madje tërë jetën e Tij publike (Lk 1,2; Gjn 15,27; Vap 1,22; 10,39v.; krh. Rom 1,1+). – *gjer në skajin e botës*: misioni i apostujve shtrihet në mbarë gjithësinë (Is 45,14+). Etapat e shënuara këtu hartojnë përafërsisht skemën gjeografike të Veprave: Jerusalemi, pikëmbërritja e Ungjillit, tani është pikënisja (krh. Lk 2,38+).

1,9 *një re*: element i Teofanisë në të cilin u dëftua lavdia e Hyjit në BV (Dal 13,22+) dhe në BR (Lk 9,34-35p). Shënon Paruzinë e Birit të njeriut (Dan 7,13; Mt 24,30+; këtu rr 11; krh. 1Sel 4,17; Zb 1,7; 14,14-16).

1,11 *do të kthehet*: është ardhja e lavdishme në Paruzi (krh. Mt 16,27p; 24,30p+; 25,31; 1Sel 4,16; 2Sel 1,7v).

afër Jerusalemit aq sa guxohet të ecet të shtunën. 13Dhe, pasi hynë
në qytet, u ngjitën në dhomën e sipërme, ku zakonisht bananin. Ishin
Pjetri, Gjoni, Jakobi, Andreu, Filipi, Toma, Bartolomeu, Mateu, Jakobi Lk 6,14-16p
i Alfeut, Simoni Zelltar dhe Juda i Jakobit. 14Të gjithë këta ishin të
përqëndruar prore së bashku në uratë me disa gra, me Marinë, Nënën Vap 2,42.46; 6,4; Rom 12,12 Lk 23,49
e Jezusit, dhe me vëllezërit e tij.

Zgjedhja e pasardhësit të Judës

15Po në ato ditë, u ngrit Pjetri në mes të vëllezërve - ishin bashkuar
afërsisht njëqind e njëzet vetë - dhe tha: 16«Vëllezër, është dashur të
plotësohet Shkrimi shenjt të cilin me gojë të Davidit e parafoli Shpirti Vap 1,20
Shenjt për Judën, i cili u bë prijësi i atyre që e kapën Jezusin. 17Ai Lk 22,47
ishte vërtet nga numri ynë dhe kishte pjesë në këtë shërbesë. 18Porse
ai, me para që e paguan për krimin e tij, bleu një arë, pastaj theu ‖Mt 27,3-10
qafën, plasi përmjedis e iu derdhën të gjitha zorrët. 19Kjo gjë u dit Ur 4,19
prej banorëve të Jerusalemit sa që këtë arë e quajtën në gjuhën e

1,13 *Jakobi i Alfeut... Juda i Jakobit*: në BJ saktësohet: «biri» i Alfeut, i Jakobit. – Apostulli Judë dallohet nga Juda, vëllai i Jezusit (krh. Mt 13,55; Mk 6,5) dhe vëllai i Jakobit (Jud 1). Kështu nuk ka aspak nevojë të identifikohet apostulli Jakob, bir i Alfeut (Vap 12,17; 15,13; etj.), me Jakobin vëllain e Zotit (Gal 1,19).

1,14 *ishin të përqëndruar... në uratë*: Veprat e Apostujve përmbajnë shembuj të shumtë urate të pareshtur, sipas mësimit dhe shembullit të Jezusit (Mt 6,5+; Mt 14,23+). Lutja e bashkësisë, udhëhequr nga apostujt (Vap 4,24-30; 6,4) kishte si qendër ndarjen e bukës (2,42.46; 20,7-11). Lutje në raste të rëndësishme: për zgjedhjen dhe shugurimin për detyra të ndryshme në Kishë (1,24; 6,6; 13,3; 14,23); për krezmimin e Samaritanëve (8,15); në kohë të përndjekjes (4,24-31; 12,5.12). Shihen edhe njerëz që luten: Shtjefni për vete dhe për përndjekësit e tij (7,59-60); Pali pasi pa Krishtin (9,11); Pjetri dhe Pali para mrekullive (9,40; 28,8); Pjetri, kur Hyji e dërgoi tek Korneli (10,9; 11,5), njeri i përshpirtshëm (10,2.4.30-31); Pali dhe Sila në burg (16,25); Pali në çastin e largimit prej miqve në Milet (20,36) dhe në Tir (21,5). Në shumicën e rasteve, është lutje kërkuese; ose lutje për falje mëkatesh (8,22-24); apo lutje lavdërimi (16,25) dhe falenderimi (28,15); së fundi si pohimi i fesë: «thirrja e emrit të Jezu Krishtit» është shenja dalluese e të krishterit (2,21.38; 9,14.21; 22,16). – *dhe me vëllezërit e tij*: krh. Mt 12,46+.

1,15 *në mes të vëllezërve*: në Bibël termi «vëlla», përveç vështrimit të ngushtë, shpesh përdoret edhe në vështrimin më të gjerë, për të treguar një kushëri pak a shumë të largët (Zan 9,25; 13,8), një bashkatdhetar (Zan 16,12; Dal 2,11; Lp 2,4; 15,2; Ps 22,23). Nga kjo, fjala përcakton një farefisni më të thellë, falë bashkimit që rrjedh prej besëlidhjes. Me këtë term në BR përcaktohen shpesh të krishterët, dishepujt e Krishtit (Mt 28,10; Gjn 20,17; Vap 6,3; 9,30; 11,1; 12,17; Rom 1,13; etj.), të cilët, sikurse ai, kryejnë vullnetin e Atit (Mt 12,50p) dhe janë bij të Atit; mes tyre Krishti është i paralinduri (Mt 25,40; Rom 8,29; Heb 2,11.17); ndër ta mbretëron dashuria vëllazërore (Rom 12,10; 1Sel 4,9; 1Pjt 1,22; 1Gjn 3,14; etj.).

1,18 Përshkrimi i vdekjes së Judës nuk përkon me atë të Mt 27,3-10. Nuk vdes i varur sikurse Akitofeli (2Sam 17,23), por sikurse të paudhët e Ur 4,19 dhe iu derdhën zorrët sikurse shumë kriminelë, sipas gojëdhënave popullore. Gjaku në fushë nuk është më ai i Jezusit, por i Judës. Përmes këtyre varianteve në traditën popullore, theksohet fakti i një vdekjeje të papritur dhe të turpshme të tradhtarit, që lidhet mirë a keq me një vend famëkeq e të njohur në Jerusalem, Akeldamà.

tyre Hakeldama d.m.th. "Ara e gjakut". 20Dhe njëmend, në librin e Psalmeve shkruan:

Ps 69,26 *Shtëpia e tij mbettë e shkretë,*
askush në të mos banoftë!

dhe:

Ps 109,8 *Parësinë e tij tjetërkush e trashëgoftë!*

21Duhet, pra, që njëri prej këtyre njerëzve, të cilët qenë me ne gjatë tërë kohës që Zotëria Jezus jetoi në mesin tonë - 22duke filluar prej pagëzimit të Gjonit e deri në atë ditë kur prej nesh u ngrit në qiell - të
Vap 1,8+ bëhet bashkë me ne dëshmitari i ngjalljes së tij».
13,9+ 23Dhe i paraqitën dy: Jozefin që quhet Barsabë me mbiemër Just
15,8; Jer 11,20+; dhe Matinë. 24Atëherë u lutën: «Ti, o Zot, që njeh zemrat e të gjithë
Lk 16,15; Zb 2,23 njerëzve, trego cilin prej këtyre të dyve e ke zgjedhur 25për të marrë vendin e kësaj shërbese apostolike, prej të cilës u tërhoq Juda për të
Dal 33,7+; shkuar në vendin e vet». 26Atëherë qitën short e shorti i ra Matisë, e
1Sam 14,41+ kështu u rradhit në numrin e të Njëmbëdhjetë apostujvet.

Rrëshajët - ardhja e Shpirtit Shenjt

Dal 23,14+ **2** 1Kur erdhi dita e Rrëshajëve, të gjithë ishin së bashku në të
Vap 4,31 njëjtin vend. 2Dhe, ja, papritmas, u ndie një ushtimë nga qielli
Ps 33,6; 104,30; si shungullimë e erës së fortë dhe e mbushi të gjithë shtëpinë,
Gjn 3,8+; 20,22 ku ata ishin. 3Atyre atëherë ju dukën gjuhë, si të ishin zjarri. Këto u
Vap 1,5+; Lk 1,15+ ndanë e zunë vend nga një mbi secilin prej tyre. 4Të gjithë u mbushën me Shpirtin Shenjt dhe filluan të flasin në gjuhë të ndryshme, ashtu

1,23 *Dhe i paraqitën dy*: teksti perend. ka: «ai (Pjetri) paraqiti dy»; dhe në rr 24: «ai bëri këtë lutje»: për të vënë në dukje rolin e Pjetrit.

1,26 *qitën short*: kjo mënyrë arkaike e zgjedhjes (Dal 33,7+; 1Sam 14,41+; Lk 1,9), së shpejti, në bashkësinë primitive, do të ndryshohet (krh. Vap 6,3-6; 13,2-3). – *në numrin e të Njëmbëdhjetë apostujve*: krh. Mk 3,14+.

2,1 *Kur erdhi dita e Rrëshajëve*: fj.fj.: «ndërsa po përfundonte dita e Rrëshajëve». Vulg. dhe versionet e lashta kanë: «në plotësimin e ditëve të Rrëshajëve». BJ përkthen: «Meqë kishte ardhur dita e Rrëshajëve», d.m.th. kishte përfunduar pesëdhjetorjen pas Pashkëve. Dita e Rrëshajëve më përpara qe festa e vjeljes (Dal 23,14+), më pas u kthye në përkujtim të Besëlidhjes së Sinait (krh. 2Kro 15,10-13; *Jubilenjë* 6,20). Kjo vlerë e re liturgjike mund ta ketë frymëzuar skenën e Lukës, që kujton dhuratën e Ligjit në Sinai. – *në të njëjtin vend*: nuk bëhet fjalë për asamblenë e njëqind e njëzetë personave në 1,15-26, por për grupin apostolik të përshkruar në 1,13-14.

2,2 *si shungullimë e erës*: ekziston një lloj ngjashmërie mes Shpirtit dhe erës; e njëjta fjalë greke *(pneuma)* do të thotë «shpirt» dhe «erë» ose «frymë» (krh. Gjn 3,8+).

2,3 *gjuhë, si të ishin zjarri*: forma e flakëve (Is 5,24 krh. Is 6,6-7) këtu i referohet dhuntisë së gjuhëve të ndryshme.

2,4 *ashtu si Shpirti i Shenjt i shndriste të shpreheshin*: mrekullia e gjuhëve (rr 4.11.13) ka një farë lidhjeje me

si Shpirti Shenjt i shndriste të shpreheshin. Vap 1,8+
5Dhe asoherë në Jerusalem banonin Judenj, njerëz të përshpirtshëm, Lk 24,47; Mt 28,19;
të ardhur prej të gjitha kombeve të botës. 6Dhe, kur u dëgjua ajo Kol 1,23
ushtimë, ngarendi një shumicë e madhe dhe mbetën të habitur, sepse
secili i dëgjonte duke folur në gjuhën e vet. 7Të gjithë çuditeshin e Zan 11,1-9+
u mrekullonin dhe thoshin: «Këta njerëz që po flasin, athua vallë
nuk janë të gjithë galileas? 8Po si atëherë secili prej nesh i dëgjon
duke folur në gjuhën e vet amtare? 9Partë, Medë, Elamitë, banorë
të Mesopotamisë, të Judesë, të Kapadokisë, të Pontit e të Azisë,
10të Frigjisë e të Pamfilisë, të Egjiptit e të krahinave të Libisë rreth
Cirenës, njerëz të ardhur nga Roma, 11Judenj e proselitë, Kretas e
Arabë - të gjithë ne po i dëgjojmë duke shpallur veprat e madhërueshme
të Hyjit në gjuhët tona amtare». 12Të gjithë kishin mbetur të habitur 1Kor 14,23
e, të marrë mendsh, pyesnin njëri-tjetrin: «Çfarë do të jetë kjo punë?».
13Disa tjerë, duke shpotitur, thoshin: «Janë dehur me musht!».

Predikimi i Pjetrit ditën e Rrëshajëve

14Atëherë Pjetri bashkë me të Njëmbëdhjetët u çua në këmbë,
e ngriti zërin dhe tha: «Burra Judeas dhe ju të gjithë që banoni në
Jerusalem, mirë ta dini këtë gjë e me kujdes dëgjoni fjalët e mia!
15Këta njerëz nuk janë të dehur, siç po mendoni ju - ju po shihni se
është ora nëntë e mëngjesit - 16por po shkon në vend fjala që parafoli
Joeli profet: Vap 2,33+

karizmën e glosolalisë, e cila haset shpesh në fillesat e Kishës (krh. Vap 10,46; 11,15; 19,6; 1Kor 12-14; krh. Mk 16,17). Rastet e mëparshme gjenden në profetizmin e lashtë të Izraelit (krh. Nr 11,25-29; 1Sam 10,5-6.10-13; 19,20-24; 1Mbr 22,10; krh. Jl 3,1-5, cituar nga Pjetri në rr 17v).

2,5 *aso here në Jerusalem banonin judenj, njerëz të përshpirtshëm*: teksti perend. ka: «judenjtë që banonin në Jerusalem ishin njerëz të ardhur nga të gjitha kombet nën qiell».

2,6 *duke folur gjuhën e vet*: glosolalia përdorte fjalë të huazuara për t'i kënduar lavde Hyjit (rr 11; krh. 1Kor 14,2+). Luka sheh në këtë mrekulli ripërtëritjen e njësisë së gjuhëve që u përça në Babel (krh. Zan 11,1-9). Eshtë një simbol dhe një paraprirje e mrekullueshme e misionit universal të apostujve.

2,11 *proselitë*: ata që, megjithëse nuk ishin judenj nga origjina, pranuan fenë judaike dhe rrethprerjen, dhe u bënë kështu anëtarë të popullit të zgjedhur (sh. edhe Vap 6,5; 13,43, Mt 23,15). «judenj» dhe «proselitë» nuk janë, pra, emërtime të reja të popujve, por vetëm terma cilësorë për ato që tashmë janë renditur. – *Kretas dhe Arabë*: ky numërim i popujve të botës mesdhetare, që përafërsisht përfshin popujt nga lindja në perëndim, nga veriu në jug, e gjen pa dyshim frymëzimin në një kalendar të lashtë astrologjik në të cilin popujt lidheshin me shenjat zodiakale dhe radhiteshin sipas rendit të tyre. Luka mund ta ketë përdorur si një përshkrim të lehtë të *oikoumene* të kohës së tij. Përmendja e Judesë nuk është e lehtë të shpjegohet, për këtë arsye janë bërë përpjekje korrigjimi.

2,14 *Pjetri bashkë me të Njëmbëdhjetët*: Pjetri vepron si kreu i grupit apostolik dhe del në plan të parë (krh. Vap 1,15; 2,37; 3,4.6.12; 4,8.13; 5,3.8.9.15.29; kk 10–11; krh. Mt 16,19+; Lk 22,32+). Krahas tij shpesh përmendet Gjoni (Vap 3,1.3.4.11; 4,13.19; 8,14; krh. Lk 22,8).

Jl 3,1-5; Is 2,2
Rom 7,5+
Vap 11,27+
17 Në ditën e fundit - thotë Hyji:
Do ta ndikoj shpirtin tim në çdo njeri
dhe bijtë tuaj e bijat tuaja do të profetizojnë,
djelmoshat tuaj do të shohin vegime,
e pleqtë tuaj do ëndërrojnë.
18 *Madje, edhe mbi shërbëtorë e shërbëtore të mia*
atë ditë do ta ndikoj Shpirtin tim
e do të profetizojnë.
19 *Do të tregoj mrekulli lart në qiell*
5,12 *dhe shenja përmbi tokë poshtë*
gjak e zjarr e shtylla tymi.
Mt 24,29p 20 *Dielli do të kthehet në errësirë e hëna në gjak*
para se të agojë dita e Zotit e madhe
dhe e lavdishme.
Rom 10,9-13 21 *Dhe kushdo atëherë ta thërras në ndihmë*
Emrin e Zotit, do të shëlbohet.

Mt 2,23+
Lk 24,19; Vap 10,38;
Lk 5,17
22 Burra të Izraelit, dëgjoni këto fjalë: Jezusin Nazarenas - njeri që Hyji e përforcoi para jush me vepra të madhërueshme, me mrekulli dhe me shenja që, siç e dini, me anë të tij i bëri ndër ju - 23 këtë, të tradhtuar sipas vullnetit të caktuar dhe parapamjes së Hyjit, ju e kryqëzuat dhe e vratë me duar të të pafeve. 24 Por Hyji e ngjalli duke
Ps 18,6 e shpëtuar nga tmerri i vdekjes, sepse s'ishte e mundur që vdekja ta

2,15 *ora e tretë*: ora nëntë e mëngjesit.

2,17 *në ditët e fundit*: kohët mesianike.

2,20 *dita e Zotit*: dita e ardhjes së lavdishme të Zotit, «dita e JHWH» (Am 5,18+). Në predikimin ungjillor, kjo është dita e ardhjes së dytë të Jezusit (Mt 24,1+; 1Kor 1,8+).

2,21 Të krishterët e quajnë vetveten «ata që e thërrasin në ndihmë emrin e Zotit» (Vap 9,14.21; 22,16; 1Kor 1,2; 2Tim 2,22); por emri «Zot» nuk i referohet më JHWH, por Jezusit (krh. Fil 2,11; Vap 3,16+). Ai që thërret këtë emër – d.m.th. që e njeh Jezusin si Zot – do të shëlbohet (krh. Vap 4,12 dhe Rom 10,9).

2,22 *këto fjalë*: përmbajtja e predikimit apostolik primitiv *(kerigma)* na u transmetua në mënyrë skematike në pesë fjalimet e Pjetrit (Vap 2,14-39; 3,12-26; 4,9-12; 5,29-32; 10,34-43) dhe në një të Palit (13,16-41). Në qendër ka një dëshmi (1,8+) mbi vdekjen, ngjalljen e Krishtit (2,24+) dhe lartësimin e tij (2,33+; 2,36+). Më pas vijonë detaje të tjera mbi misionin e tij, që u shpall nga Gjon Pagëzuesi (10,37; 13,24), u përgatit nga mësime dhe mrekullitë (2,22; 10,38), u krye me shfaqjet e të Ngjallurit (10,40-41; 13,31) dhe me derdhjen nga lart të Shpirtit (2,33; 5,32). Profecitë e BV (2,23+; 2,25+) na bëjnë të zhytemi në të shkuarën dhe të shikojmë drejt së ardhmes: drejt plotësimit të kohërave mesianike dhe thirrjes së judenjve dhe paganëve për t'u penduar (2,38+), që të nxitet ardhja e lavdishme e Krishtit (3,20-21). Është skema e ndjekur nga Ungjijtë, shtjellim i predikimit primitiv.

2,23 *sipas vullnetit të caktuar*: profecitë e BV janë prova e këtij plani të Hyjit (Vap 3,18; 4,28; 13,29; krh. 8,32-35; 9,22; 10,43; 17,2-3; 18,5.28; 26,22-23.27; 28,23; Lk 18,31+; 22,22; 24,25-27.44). – *me duar të të pafeve*: BJ ka fj.fj.: «të paudhëve»; këtu i referohet Romakëve. Në predikimin primitiv (rr 22+) akuza të ngjashme u bëhen judenjve, të cilëve u kundërvihet ndërhyrja e Hyjit që ngjall Jezusin (2,32.36; 3,13.17; 4,10; 5,30-31; 7,52; 10,39-40; 13,27-30; 17,31; krh. Rom 1,4+; 1Sel 2,14+).

2,24 *i vdekjes*: BJ ka: «i *Hadesit*» (krh. rr 27 e 31). – «Hadesi» në greqisht të LXX i

mbante nën sundimin e vet. [25]E njëmend, për të Davidi thotë: Vap 13,34-37

Zotërinë e kam gjithmonë para sysh, Ps 16,8-11
sepse Ai më rri në anë të djathtë që të mos rrëzohem.
[26]*Prandaj galdon zemra ime dhe brohorit gjuha ime,*
po dhe trupi im do të pushojë me shpresë,
[27]*sepse Ti nuk do ta lësh shpirtin tim në Nëntokë*
as s'do të lejosh që Shenjti yt të kalbet.
[28]*Ti ma tregove udhën që shpie në jetë:*
në praninë tënde do të më mbushësh me gëzime.

[29]Vëllezër, më lejoni t'jua them haptas: Davidi patriark vdiq, u varros dhe varri i tij është edhe sot e kësaj dite ndër ne. [30]Por ai, mbasi ishte profet dhe mbasi e dinte se Hyji iu përbetua me betimin se një nga pasardhësit e tij do të hypte në fronin e tij, [31]qysh më parë e parapa dhe paralajmëroi ngjalljen e Krishtit, kur tha: 2Sam 7,12; Ps 132,11; Mt 9,27+

Nuk qe lënë në Nëntokë
as trupi i tij nuk e provoi kalëbësimin.

[32]Po këtë Jezus Hyji e ngjalli! Të gjithë ne e dëshmojmë këtë gjë! [33]E djathta e Hyjit, pra, e lartësoi, prej Atit e mori Premtimin - Shpirtin Shenjt - dhe e ndikoi ashtu siç po shihni e po dëgjoni [edhe] ju vetë. [34]E pra, Davidi nuk qe ngritur në qiell, e megjithatë thotë: Vap 1,8+; 1,4-5+; Ez 36,27+; Gjn 15,26; Ef 4,8-11

I tha Zoti Zotit tim: Ps 110,1

korrespondon hebraishtes *sheol* (Nr 16,33+; Ur 2,1+; Mt 16,18+).

2,25-28 Citim sipas LXX. Teksti hebraik shprehte vetëm dëshirën për t'iu shmangur vdekjes kërcënuese: «Nuk do ta lejosh që besimtari yt ta shohë gropën». Argumenti supozon përdorimin e versionit grek që, duke përkthyer «gropë» (= varr) me «kalbje», sjell një tjetër prospektivë.

2,29 *ndër ne*: mbi kodrën e lashtë të Sionit, nën tempull (1Mbr 2,10). Nga interpretimi abuziv i këtij rreshti buron legjenda e varrit të Davidit, i cili nderohet sot në vendin tradicional të Çenakullit, mbi kodrën perëndimore e cila, që nga shekujt e parë të krishterë, quhet Sion.

2,33 *E djatha e Hyjit, pra, e lartësoi*: teksti lidhet me Psalmin 118 (rr 16, LXX: «E djathta e Zotit më lartësoi») i cili përdoret nga predikimi apostolik, që e çmon si mesianik (Vap 4,11; 1Pjt 2,7; Mt 21,9.42p; 23,39; Lk 13,35; Gjn 12,13; Heb 13,6). Përkthim tjetër: «i lartësuar në të djathtën e Hyjit». Fjalët e kuptuara kështu, do të na çonin në Ps 110,1 (rr 34) dhe rikujtojnë njërën prej temave të predikimit apostolik (Mt 22,24p; 26,64p; Mk 16,19; Vap 7,55.56; Rom 8,34; 1Kor 15,25; Ef 1,20; Kol 3,1; Heb 1,3.13; 8,1; 10,12; 12,2; 1Pjt 3,22). – *prej Atit e mori Premtimin-Shpirtin Shenjt*: BJ ka: «...Shpirtin Shenjt, objekt të premtimit». Dhurata e Shpirtit ishte shpallur nga profetët për kohërat mesianike (Ez 36,27+). Përmes këtij Shpirti, «ndikuar» sipas shpalljes së Jl 3,1-2 nga Krishti i ngjallur, Pjetri shpjegon mrekullinë, për të cilën dëgjuesit janë dëshmitarë.

2,34 *Davidi nuk qe ngritur në qiell*: arsyetimi duket ky: Davidi, i vendosur në varr, nuk u ngrit në qiell; prandaj nuk duhet të kuptohet që ftesa hyjnore i drejtohet atij, por Atij që doli nga varri.

rri në të djathtën time
35 *derisa t'i vë armiqtë e tu*
shtrojë të këmbëve të tua!

36 Le ta dijë, pra, pa farë dyshimi mbarë populli i Izraelit se mu këtë
Fil 2,11+ Jezus, që ju e kryqëzuat, Hyji e bëri Zotëri e Mesi».
Vap 2,23+ 37 Kur i dëgjuan këto fjalë, u tronditën në zemër dhe i thanë Pjetrit
16,30; Lk 3,10 e apostujve tjerë: «Çfarë duhet të bëjmë ne, o vëllezër?». 38 Pjetri u
Mt 3,2+ dha gjegje: «Kthehuni dhe secili prej jush le të pagëzohet në emër të
Vap 1,5+ Jezu Krishtit që t'ju falen mëkatet e atëherë do ta merrni dhuratë -
2,33+ Shpirtin Shenjt. 39 Sepse ky Premtim u bë për ju, për fëmijët tuaj e
Is 57,19 për të gjithë ata prej së largu, të gjithë ata që Zotëria, Hyji ynë, do
Jl 3,5 t'i thërrasë». 40 Por edhe me shumë fjalë të tjera prore i përbente dhe
i nxiste duke thënë: «Shpëtohuni nga kjo brezni e mbrapshtë!». 41 Ata
Vap 6,1; 1,5; Lp 32,5; Mt 17,17; Lk 9,41; Fil 2,15 që e pranuan fjalën e tij u pagëzuan e kështu, atë ditë, u kthyen rreth tri mijë vetë.

Vap 4,32-35; 5,12-16

Bashkësia e parë e të krishterëve

42 E ishin vazhdimisht të kujdesshëm për ta përvetësuar mësimin e apostujve dhe nuk mungonin në mbledhjet vëllazërore, në ndamjen

2,36 *Zotëri e Mesi*: përfundim i argumentimit biblik. Përmes ngjalljes, Jezusi u bë «Zot», për të cilin flet Ps 110, dhe «Mesia» (Krishti), të cilit i referohet Ps 16. Argumentim i ngjashëm, në bazë të Ps 2,7 (Bir i Hyjit), gjendet në Vap 13,33+; Heb 1,5; 5,5; Rom 1,4+ (krh. edhe Vap 5,31: kreu e shëlbuesi; 10,42+ e Rom 14,9: gjykatës dhe Zot i të gjallëve e i të vdekurve; Fil 2,9: Zot në lavdi).

2,38 *Kthehuni*: BJ ka: «Pendohuni»; çdo fjalim i madh apostolik përfundon me thirrje të pendohemi (krh. Mt 3,2+) për të fituar faljen e mëkateve (Vap 3,19.26; 5,31; 10,43; 13,38; krh. 17,30; 26,20; Lk 1,77; 3,8; 5,32; 13,3). – *të pagëzohet në emër të Jezu Krishtit*: pagëzimi jepet «në emër të Jezu Krishtit» (krh. Vap 1,5+); merret «duke thirrur emrin e Zotit Jezus» (krh. 2,21+; 3,16+;8,16; 10,48; 19,5; 22,16; 1Kor 1,13.15; 6,11; 10,2; Gal 3,27; Rom 6,3; krh. Jak 2,7). Një shprehje e tillë, ndoshta më tepër se formulës rituale të pagëzimit (krh. Mt 28,19), i referohet domethënies së vetë ritit: besimtari pohon fenë në Krishtin dhe Krishti i bën të vetët ata që do t'i shugurohen Atij.

2,39 *Premtim*: më së pari u përket judenjve (Vap 3,25-26; 13,46, Rom 1,16+; 9,4+). – *ata prej së largu*: pra, paganët, me aluzion për Is 57,19, cituar e shpjeguar nga Ef 2,13-17 (krh. Vap 22,21).

2,40 *prore i përbente*: përkthim tjetër: «jepte dëshmi»; krh. Vap 8,25; 28,23.

2,41 Luka është vazhdimisht i kujdesshëm që ta verë në dukje rritjen numerike të Kishës (rr 47; 4,4; 5,14; 6,1.7; 9,31; 11,21.24;16,5; krh. 12,24; 13,48-49; 19,20).

2,42-47 Pjesa duhet krahasuar me Vap 4,32-35 dhe 5,12-16. Këto tri «përmbledhje» na përshkruajnë aforsisht jetën e bashkësisë primitive të krishterë.

2,42 *mësimin e apostujve*: nuk bëhet fjalë për shpalljen e lajmit të mirë për ata që nuk ishin të krishterë; janë udhëzime për të sapokthyerit, në të cilat Shkrimet shpjegoheshin nën dritën e ngjarjeve të krishtera (krh. Vap 15,35). – *mbledhjet vëllazërore*: ose «ishin vazhdimisht në bashkim» (BJ). Termi «bashkim» [*koinonia*] (1Kor 1,9+) këtu është pa kundrinor (krh. Gal 2,9). Këtu siguristë nënkuptohet bashkimi i të mirave materiale (rr 44; 4,32-35), që shpreh dhe përforcon bashkimin e zemrave (rr 46; 4,32), si rrjedhojë e

e bukës e në uratë. 43Një frikë e madhe pushtonte çdo njeri: apostujt =5,11-12a; Lk 1,12+
bënin shumë mrekulli dhe shenja të bindshme. 44Të gjithë ata që
besuan, qëndronin së bashku dhe gjithçka kishin të përbashkët. =Vap 4,32.34-35
45Shitnin prona dhe pasuri që kishin dhe ua ndanin të gjithëve si
kush kishte nevojë. 46Për çdo ditë shkonin së bashku e rregullisht Lk 24,53; Vap 5,12
në Tempull, në shtëpi ndanin bukën dhe me hare e me thjeshtësi
ushqeheshin së bashku. 47I jepnin lavdi Hyjit e mbarë populli i kishte 4,21.33; 5,13
fort për hir. Vetë Zoti çdo ditë i shtonte bashkësisë asish që shëlbohen. 2,41+

Shërimi i çalamanit para derës së Tempullit Vap 14,8-10

3 1Pjetri e Gjoni po shkonin në Tempull për lutjen e orës tre pasdi- Lk 8,51+
te. 2Shi atëherë po e sillnin një njeri të çalë që prej lindjes. Atë
e sillnin për ditë te dera e Tempullit, te ajo që quhet e Bukura
për të lypur lëmoshë prej atyre që hynin në Tempull. 3Ai, kur pa
Pjetrin e Gjonin duke hyrë në Tempull, lypi (për të marrë) lëmoshë.
4Pjetri atëherë, bashkë me Gjonin, ia nguli sytë dhe i tha: «Na shiko!». Vap 2,14+
5Ai po i vërente me kujdes duke shpresuar se do të merrte ndonjë
send. 6Atëherë Pjetri i tha: «Unë nuk kam as argjend, as ar, por po
të jap çka kam: në Emër të Jezu Krishtit Nazarenas, ec!». 7E kapi për 3,16+; Mt 2,23+
dore të djathtë dhe e ngriti në këmbë. Aty për aty iu forcuan këmbët Vap 9,41; Mt 8,15+
dhe nyjet; 8kërceu, u ndreq, filloi të ecë dhe hyri në Tempull: ecte, Is 35,6; Lk 7,22p
kërcente dhe e lavdëronte Hyjin. 9Mbarë populli e pa duke ecur dhe Vap 2,47+
duke lavdëruar Hyjin. 10E njohën se ishte ai që, ndenjur para derës së
Bukur të Tempullit, lypte lëmoshë dhe mbetën shtang të hutuar prej
mrekullisë dhe prej habisë për çka i ndodhi atij. Lk 1,12+

bashkëndarjes, në komunitet apostolik, të ungjillit dhe të gjitha të mirave të marrë prej Hyjit përmes Jezu Krishtit. Kuptimi nuk kufizohet në një ndihmë të thjeshtë reciproke vetëm nga pikëpamja sociale, as në një ideologji komunitare apo në një ndjenjë solidariteti. – *në ndamjen e bukës*: krh. rr 46; 20,7.11; 27,35; Lk 24,30.35. Shprehja në vetvete i referohet një vakti hebraik, gjatë të cilit, ai që udhëheq, para së ta ndajë bukën, reciton një bekim. Por në gjuhën e krishterë nënkuptohet riti eukaristik (1Kor 10,16; 11,24; Lk 22,19p; 24,35+). Ky rit (rr 46) nuk kremtohej në tempull, por në ndonjë shtëpi dhe nuk ndahej nga një vakt i vërtetë (krh. 1Kor 11,20-34). – *e në uratë*: lutjet në bashkësi udhëhiqeshin nga apostujt (Vap 6,4); një shembull: 4,24-30; krh. 1,14+.24; 12,5.

2,43 *apostujt bënin shumë mrekulli*: dshk. të rëndësishme shtojnë: «në Jerusalem».

2,46 *me hare*: është gëzimi që shoqëron fenë (Vap 8,8.39; 13,48.52; 16,34; krh. 5,41; Lk 1,14+; Rom 15,13; Fil 1,4+).

2,47 *i jepnin lavdi Hyjit*: krh. Vap 3,8.9; 4,21; 21,20; Lk 2,20+. – *asish që shëlboheshin*: shëlbimi, në momentin e gjyqit, u garantohet pjesëtarëve të bashkësisë së krishterë (Vap 2,21+; krh. 13,48 dhe letrat e shën Palit). Në këtë mënyrë Kisha identifikohet me «tepricën e Izraelit» (Is 4,3+; krh. Rom 9,27).

3,1 *e orës së nëntë*: d.m.th. tre pasdite. Ishte ora e flisë së mbrëmjes (krh. Dal 29,39-42; Lk 1,8-10+; Sir 50,5-23; Vap 10,3.30).

3,2 *që quhet «e bukur»*: ka shumë gjasa të jetë dera e quajtur «Korincia», e cila gjendej në lindje të shenjtores dhe të çonte nga oborri i jashtëm, ose oborri i paganëve, në oborrin e parë të brendshëm, oborrin e grave.

3,6 *ec*: sipas gr.: «çohu dhe ec» (krh. Lk 5,23-24; etj.).

Vap 2,22+

Fjalimi i Pjetrit në tremin e Salomonit

11Mbasi i shëruari nuk ndahej prej Pjetrit e Gjonit, mbarë populli, i
5,12; Gjn 10,23 mrekulluar, ngarendi tek ata në tremin që quhet i Salomonit. 12Pjetri,
kur i pa, iu drejtua popullit: «Burra të Izraelit, pse po çuditeni për këtë
gjë? Pse po na shikoni thuajse ne me fuqinë tonë dhe me përshpirtninë
Dal 3,6.15; Is 52,13 tonë kemi bërë që ky të ecë? 13Hyji i Abrahamit, [Hyji] i Izakut, [Hyji]
i Jakobit, Hyji i etërve tanë e lavdëroi Shërbëtorin e vet Jezusin, të
Vap 2,23+ cilin ju e dorëzuat në vdekje dhe i ratë mohit përpara Pilatit, kur ky
Lk 23,22+ kishte vendosur ta lirojë. 14Ju i ratë mohit Shenjtit dhe të Drejtit, e
Lk 23,2.5 kërkuat që t'ju falej gjaksori 15kurse Jetëdhënësin e vratë. Por Atë
Lk 23,19.25
Vap 2,23+ Hyji e ngjalli prej të vdekurve, për çka ne jemi dëshmitarë. 16Dhe në
1,8+ saje të fesë në Emrin e Jezusit, shi Emri i Jezusit i dha forcë këtij
njeriu që ju e njihni e po e shihni. Feja në Të ia ktheu shëndetin e plotë
këtij njeriu në sy të të gjithë juve.

13,27; 1Kor 2,8; 1Tim 1,13 17Por tani, o vëllezër, unë e di se, si ju si krerët tuaj, e bëtë atë gjë
prej padijes. 18Por në këtë mënyrë Hyji e çoi në vend atë që e kishte
Lk 18,31 paralajmëruar me gojë të të gjithë profetëve: se Mesia i tij do të pësonte.
Vap 2,38+; Mt 3,2+ 19Pendohuni, pra, e kthehuni, që t'ju shlyhen mëkatet. 20Atëherë
2Pjt 3,11-13 Zoti do të çojë ditë ngushëllimi e do t'ju dërgojë Mesinë që për ju e

3,11 *tremin...e Salomonit*: ngujim që shtrihej në të gjithë pjesën lindore të sheshit të tempullit.

3,13 *Shërbëtorin e vet*: në Jezusin, të krishterët njohin «shërbëtorin» e mistershëm të Is 52,13–53,12 përmendur pjesërisht në Vap 8,32-33 (krh. Is 42,1+; krh. poshtë, rr 26; 4,27.30). Hyji e lavdëroi me ngjalljen (rr 15; krh. Gjn 17,5+) . – *e dorëzuat*: krh. Is 53,12; Rom 4,25; 8,32, Gal 2,20; Ef 5,2.25; Vap 7,52 – *dhe i ratë mohit*: sikurse Moisiu (7,35) i cili, si Krishti, qe refuzuar nga bashkëkombësit e tij.

3,14 *ju i ratë mohit*: BJ, me D dhe sh. Ireneu, ka: «ju e fajësuat». – *Shenjtit*: krh. Vap 4,27.30: Jezusi është «shërbëtor i shenjtë» i Hyjit. Ai është edhe «Shenjti i Hyjit» dhe «Shenjti» në kuptimin më të lartë (Vap 2,27; Lk 1,35; 4,34; Mk 1,24+; Gjn 6,69; Zb 3,7). – *i Drejti*: krh. Is 53,11; Vap 7,52; 22,14; krh. edhe Mt 27,19; Lk 23,47; 1Pjt 3,18; 1Gjn 2,1.

3,15 *Jetëdhënësin*: termi grek mund të përkthehet edhe «princ i jetës» (BJ), d.m.th. prijësi që udhëheq të vetët drejt jetës dhe u dhuron atyre jetën e vet. Ndjeksorja e meshës së Pashkëve e ka marrë këtë shprehje: *Dux vitae mortuus regnat vivus*. I njëjti titull «kreu» (Vap 7,27.35) i është dhënë Moisiut, që është figurë e Krishtit. (krh. Vap 5,31+; Heb 2,10).

3,16 *Emrin e Jezusit*: sipas mentalitetit të të lashtëve, emri është i pandashëm nga personi dhe ka edhe vetitë e posaçme të tij (krh. Dal 3,14+). Kështu që të thërrasësh emrin e Jezusit (Vap 2,21+.38+) do të thotë të thërrasësh edhe pushtetin e tij (3,6; 4,7.10.30; 10,43; 16,18; 19,13; Lk 9,49; 10,17; krh. edhe Gjn 14,13.14; 15,16; 16,24.26; 20,31). Por që të jetë e efektshme kjo thirrje, kërkohet feja e atij që e bën (krh. Vap 19,13-17; Mt 8,10+).

3,17 *e bëtë atë gjë prej padijes*: duket se i referohet Lk 23,24; krh. Vap 7,60.

3,19 *Pendohuni pra e kthehuni*: përk. tjetër: *«Kthehuni pra dhe ndryshoni jetë».* Duke u kthyer, njeriu «ndërron drejtim» dhe «kthehet » shpirtërisht (krh. Mt 3,2+). Paganët duhet të kthehen tek Hyji, duke braktisur idhujt (krh. 1Sel 1,9; Gal 4,9; 1Kor 10,7.14; Vap 14,15; 15,19; 26,18.20). judenjtë duhet të kthehen tek Zoti, duke e pranuar Jezusin si Zot (krh. 2Kor 3,16; Vap 9,35). Termat shkëmbehen anasjelltasi në Lk 1,16; Vap 11,21 (krh. 1Pt 2,25). Shih po ashtu edhe Is 6,10 cituar në Vap 28,27; Mt 13,15; Mk 4,12; krh. Gjn 12,40.

3,20 *ngushëllimi*: fj.fj. *«pushimi i shpirit»*; këto kohëra përputhen me ardhjen e Krishtit dhe me rindërtimin

kishte paracaktuar, d.m.th. Jezusin. [21]Tash për tash Jezusi duhet të qëndrojë në qiell deri në kohën e ripërtëritjes së gjithmbarshme, për të cilën Hyji ka folur përmes gojës së profetëve të vet të shenjtë - që prej kohërave të lashta. [22]Edhe vetë Moisiu tha: Zoti, Hyji juaj, do t'ju ngritë prej mesit të vëllezërve tuaj një profet sikurse mua; dëgjoni atë gjithçka t'ju thotë! [23]Kushdo që s'ka për ta dëgjuar atë Profet, le të shrrënjoset prej popullit. [24]Po edhe të gjithë profetët - që folën qysh prej Samuelit e këtej - gjithashtu i paralajmëruan këto ditë.

Mal 3,23-24; Mt 17,11

Vap 7,37
Lp 18,15.19;
Mt 16,14+; 17,5p;
Gjn 1,21+
Lev 23,29

[25]Ju jeni bij profetësh dhe bij të Besëlidhjes që Hyji bëri me etërit tuaj, kur i tha Abrahamit: Në saje të pasardhësve të tu do të bekohen të gjitha fiset e tokës. [26]Për ju, pra, më së pari Hyji e ngriti Shërbëtorin e vet dhe e dërgoi për t'ju bekuar - që secili prej jush t'u shmanget veprave të veta të këqija».

Rom 9,4

Zan 12,3+; 22,18;
Gal 3,8-29

Vap 2,39+

Pjetri dhe Gjoni para Këshillit të Lartë

4 [1]Ndërsa ata ende po i flisnin popullit, ju afruan disa priftërinj, kryetari i rojës së Tempullit dhe disa saducenj [2]të hidhëruar pse e mësonin popullin dhe pse, në shembullin e Jezusit, e shpallnin ngjalljen e të vdekurve. [3]I kapën dhe i futën në burg deri të nesërmen, sepse ishte bërë natë. [4]Ndërkaq, shumë asish që dëgjuan fjalën e tyre, besuan dhe numri i burrave që besuan u kap [kund] në pesë mijë vetë.

Lk 22,4+

Vap 23,6-8; 24,15.21;
1Kor 15,20-23
Vap 2,41+

universal (krh. Vap 1,7+; Rom 2,6+); sipas mentalitetit të apostujve, duhej të ishin edhe kohërat e rivendosjes së pushtetit mbretëror të Izraelit (Vap 1,6-7). Pendesa dhe kthimi përshpejtojnë ardhjen e tyre (krh. 2Pjt 3,12). – *Mesinë që për ju e kishte paracaktuar*: krh. 2,36+.

3,21 *ripërtëritjes së gjithëmbarshme*: [gr. *apokatastasis*]; rikthimi i Izraelitëve të burgosur dhe të shpërndarë u shpall nga profetët si një prelud i epokës mesianike (Jer 16,15; 23,8; Oz 11,10-11; etj.), kur paqja dhe begatia do të mbretërojnë pafundësisht (Is 11,1-9+;65,17-25; Oz 2,20+; Mik 5,6-8). Po ashtu, kur të ketë ardhur koha, Hyji do të dërgojë Jezusin, të cilin e bëri mbret mesianik që nga ngjallja e tij (Vap 2,36+); Ai do të përurojë mbretërinë e tij të qëndrueshme dhe do të ripërtërijë të gjithë krijimin (krh. Rom 8,19+; 1Kor 15,24-25).

3,24 Predikimi primitiv ka për zemër të vertetojë sesi Jezusi plotësoi profecitë e BV me prejardhjen e tij davidike (Vap 2,30; 13,34), me misionin e tij si «profet» pasues i Moisiut (3,22v; krh. Mt 16,14+; Gjn 1,21+), me mundimet (Vap 2,23+), si gur që, i nxjerrë jashtë përdorimit nga ndërtuesit, u bë gur i këndit (4,11), me ngjalljen e tij (2,25-31; 13,33-37), me lartësimin e tij qiellor në të djathtën e Hyjit (2,34v).

3,26 *Hyji e ngriti Shërbëtorin e vet*: duke plotësuar kështu premtimin e ripërmendur në rr 22. E njëjta folje greke, në fakt, do të thotë «të ngresh» dhe «të ngjallësh». Me ngjalljen e Krishtit, Hyji ka përmbushur premtimet e bëra etërve (Vap 13,32-34; 24,14-15; 26,6-8). – *për t'ju bekuar*: krh. Vap 26,23; 2Tim 1,10; Gal 3,14. Me ngjalljen e tij, Krishti ka sjellë në botë bekimin që ia premtoi Abrahamit (rr 25). – *që secili prej jush t'u shmanget veprave të veta të këqija*: përkth. tjetër i mundshëm: «kur secili prej jush të kthehet prej veprave të veta të këqija» (BJ).

4,1 *saducenj*: partia e aristokracisë priftërore, që i kundërvihej partisë fetare dhe popullore të farisenjve (krh. Mt 3,7+). Saducenjtë paraqiten vazhdimisht si kundërshtarët e doktrinës së ngjalljes (Vap 23,6-8; Lk 20,27-38p). Antagonizmi mes farisenjve dhe saducenjve do t'i kthejë të parët, në më shumë se një rast, në aleatë të të krishterëve (Vap 5,34; 23,8-9; 26,5-8; Lk 20,39).

Lk 22,66+ 5Të nesërmen në Jerusalem u bashkuan në kuvend krerët,
Lk 3,2+ priftërinjtë dhe skribët [6e me ta edhe kryeprifti Ana e Kajfa, Gjoni,
Aleksandri dhe të gjithë anëtarët e familjeve të kryepriftërinjve]. 7Ata
Lk 20,2 i prunë apostujt në mes dhe i pyetën: «Me çfarë pushteti dhe në emër
Vap 2,14+ të kujt e bëtë këtë gjë?». 8Atëherë Pjetri, plot me Shpirt Shenjt, u tha:
1,8+; Lk 1,15+ Vap 2,22+ «Kryetarë të popullit dhe pleq! 9Pasi ju sot po na merrni në përgjegjësi
për një vepër të mirë që ia bëmë një të sëmuri e po na pyesni si ky
3,6.16+ njeri u shërua, 10le të dijë secili prej jush dhe mbarë populli i Izraelit:
ky njeri qëndron para jush shëndosh në saje të Emrit të Jezu Krishtit
2,23-24+ Nazarenas, që ju e kryqëzuat, por që Hyji e ngjalli prej së vdekuri.
Ps 118,22; Mt 21,42p; 1Pjt 2,4.7 11Jezusi është guri që ju, ndërtues, e qitët jashtë përdorimit, por që
u bë gur i këndit,12e vetëm nëpër Të fitohet shëlbimi. Sepse, për të
vërtetë, s'ka asnjë person tjetër nën këtë kupë qielli që Hyji ua dha
Vap 2,21+; Jl 3,5 njerëzve me anën e të cilit do të mund të shëlbohemi».
Lk 12,11-12p; 21,12-15p Gjn 7,15 13Krerët e pleqtë kur panë guximin e patrandshëm të Pjetrit e të
Gjonit e, mbasi e dinin se janë njerëz të thjeshtë e të pashkollë, mbetën
thellësisht të habitur. E dinin se kishin qenë me Jezusin, 14por s'dinin
ç't'u thoshin, sepse e shihnin njeriun e shëruar në këmbë përngjat tyre.
15Prandaj u urdhëruan të dalin nga Këshilli e filluan të këshillohen
Gjn 11,47-48 në mes tyre. 16Thoshin: «Çka të bëjmë me këta njerëz? Kanë bërë
mrekulli të qartë, të cilën e pranojnë të gjithë jerusalemasit dhe nuk
është punë që mund ta mohojmë. 17Por, që ngjarja të mos përhapet më
tepër në popull, po ua ndalojmë rreptësisht që askujt mos t'i flasin
më për atë Emër». 18I thirrën brenda dhe u urdhëruan rreptësisht që
në të ardhmen askujt të mos i flasin as të mos mësojnë në Emër të
Jezusit. 19Porse Pjetri e Gjoni u përgjigjën: «Gjykoni ju vetë a është
Vap 5,29 e drejtë para Hyjit: të dëgjojmë më parë ju se Hyjin? 20Ne, veç, nuk
1,8+; Jer 20,9; 1Kor 9,16; 2Kor 13,8; 2Tim 1,7-8 Vap 2,47+ mundemi që të mos flasim për çka kemi parë e dëgjuar!». 21Ata, pasi i
qortuan përsëri, i lanë të shkojnë, ngase nuk gjetën ndonjë arsye pse
t'i ndëshkojnë, për shkak të popullit, sepse të gjithë i jepnin lavdërim
Hyjit për mrekullinë që u bë, 22sidomos pse njeriu që mrekullisht u
shërua, kishte kaluar moshën dyzetëvjeçare.

Urata e apostujve në kohën e salvimit

23Posa i lëshuan, apostujt shkuan te të vetët dhe u treguan çka u
thanë kryepriftërinjtë dhe paria e popullit. 24Ata, kur morën vesh, të

4,5 *në Jerusalem u bashkuan*: Sinedri i madh i Jerusalemit, gjykata e lartë e Izraelit.

4,6 *Gjoni*: BJ, me D, ka: «Jonatani».

4,12 *të shëlbohemi*: emri i Jezusit do të thotë: «Zoti shëlbon» (Mt 1,21).

4,18 *u urdhëruan*: ndalimi duket si një qortim ligjor. Në një rast të këtij lloji, shkelësit e ligjit nuk mund të burgoseshin nëse nuk përsëritej shkelja, përveçse të ishin rabinë, pra njohës të Ligjit. Kjo gjë do të shfaqet në kapitullin që vijon (krh. Vap 5,28).

gjithë së bashku iu lutën Hyjit kështu: «O Zot, ti krijove qiellin, tokën e detin dhe gjithçka është në ta! 25Ti the nëpërmes të Shpirtit Shenjt me gojë të atit tonë Davidit, shërbëtorit tënd: 14,15+

Përse çohen peshë paganët
e përse fiset bëjnë shestime të kota?
26*Mbretërit e dheut po ngriten kundra,*
princat bëjnë besëlidhje
kundër Zotit e kundër të Shuguruarit të tij. Ps 2,1-2

27Qe, në këtë qytet, vërtet, bënë lidhje Herodi e Ponc Pilati me paganë e me fiset e Izraelit kundër Jezusit - Shërbëtorit tënd të shenjtë - të cilin ti e shugurove, 28kështu s'bënë tjetër por çka dora jote e vullneti yt paracaktoi të bëhet. 29E tani, o Zot, shih kërcënimin e tyre e bëj që shërbëtorët e tu ta shpallin me plot guxim Fjalën tënde! 30Shtrije dorën tënde e bëj shërime, shenja të bindshme e mrekulli me fuqinë e Emrit të Shërbëtorit tënd të shenjtë, Jezusit». Vap 3,13+ 10,38 2,23+ 18,9-10; 28,31; Ef 6,19 Vap 3,16+

31Pasi e kryen uratën, u trand vendi ku ishin të bashkuar, të gjithë u mbushën me Shpirtin Shenjt dhe u vunë ta shpallin me guxim Fjalën e Hyjit. 1,8+

Bashkësia e parë e krishterë

2,42-47; 5,12-16

32Turma e besimtarëve kishte një zemër dhe një shpirt të vetëm. Askush nuk e quante të veten çkado që kishte, por ndër ta gjithçka ishte e përbashkët. 33Apostujt me fuqi të madhe jepnin dëshmi mbi ngjalljen e Zotërisë Jezus e të gjithë gëzonin nderim të madh. 34Gjithashtu askush prej sish nuk ishte skamnor, sepse ata që kishin ara e shtëpi i shitnin e çmimin e shitjes e binin 35dhe e vinin te këmbët e apostujve. Atëherë secilit i jepej aq sa kishte nevojë. Fil 1,27; Gjn 17,11.21 =Vap 2,44-45 4,30 1,8+ Lp 15,4; Lk 12,33

4,25 Tekst i prishur dhe përkthim i pasigurtë. – Tërë Libri i Psalmeve i atribuohet Davidit.

4,26 *tëShuguruarit*: BJ ka: «të Lyerit», d.m.th. «Krishtit», që është transkriptim i fjalëpërfjalshëm i fjalës greke që shpjegohet (rr 27) etimologjikisht «i lyer».

4,27 *Herodi e Ponc Pilati*: përfaqësojnë respektivisht «mbretërit» dhe «princërit» e psalmit (BJ ka: «gjyqtarët»). Lidhur me Herodin, krh. Lk 23,6-16. – *të cilin ti e shugurove*: fj.fj.: «të cilin ti e leve» (BJ); përmes vajimit-shugurimit, Hyji e ka bërë atë mbret mesianik, «Krishtin» (krh. Mt 3,16+).

4,28 *dora jote e vullneti yt*: përkthim të fjalëpërfjalëshëm; BJ ka: «fuqia jote dhe urtia jote».

4,31 Një Rrëshajë e vogël, që duhet të krahasohet me të parën (Vap 2,1v).

4,32-35 Përmbledhje e ngjashme me atë të Vap 2,42-47. Tema është bashkëndarja e të gjitha të mirave, dhe është një farë hyrje për dy shembujt që vijojnë: ai i Barnabës dhe ai i Ananisë e Safirës. Kjo, heqja dorë nga çdo pasuri, që përsëritet herë pas here te Luka, është karakteristikë e veçantë e mësimeve të tij (krh. Lk 12,33+)

4,33 *me fuqi të madhe*: një fuqi që shfaqej në mrekulli (krh. Vap 2,22; 3,12; 4,7; 6,8; 8,13; 10,38; 1Sel 1,5; 1Kor 2,4-5). – *nderim të madh*: nga ana e popullit (krh. Vap 2,47; 4,21; 5,13).

36Kështu Jozefi, të cilin apostujt e quajtën Barnabë - që do të thotë:
biri i ngushëllimit - levit, me prejardhje Qipriot, 37kishte një tokë; e
shiti e të hollat ua solli apostujve.

Joz 7

Anania e Safira

5 1Kurse një burrë me emër Anani bashkë me gruan e vet Safirën
e shiti një arë 2e, me dije të gruas, ndau një pjesë të çmimit,
kurse tepricën e çoi dhe ua dha apostujve. 3Atëherë Pjetri i tha:
Lk 22,3; Gjn 13,2.27 «O Anani, pse ta mbushi mendjen djalli për të gënjyer Shpirtin Shenjt
Lp 23,22-24 dhe e ndale për vete një pjesë të çmimit të tokës? 4Derisa s'e shite, a
nuk ishte jotja? Po edhe kur e shite, a nuk munde të bëje me çmim
çka deshe? Po, përse atëherë e bërë këtë punë? Nuk rrejte njerëzit, por
Hyjin!». 5Posa Anania i dëgjoi këto fjalë, ra për tokë dhe i doli shpirti.
Lk 1,12+ Një frikë e madhe i kapi të gjithë ata që dëgjuan. 6Atëherë u ngritën
djelmoshat, e mbështollën me pëlhurë, e çuan dhe e varrosën.

7Afërsisht pas tri orësh hyri edhe gruaja e tij, e cila nuk dinte çka
Vap 2,14+ kishte ndodhur. 8Pjetri i tha: «Më thuaj: a e shitët tokën për kaq?». Ajo
15,10+; 1Kor 10,9; 11,30-32 iu përgjigj: «Po, aq!». 9E Pjetri: «Çka ju gjet që u morët vesh ta vini
në provë Shpirtin e Zotit? Ja, në prak të derës janë këmbët e atyre që
varrosën burrin tënd! Edhe ty tani po të çojnë!». 10Aty për aty edhe
ajo ra për dhe te këmbët e tija dhe i doli shpirti. Kur djelmoshat hynë,
e gjetën të vdekur; e nxorën jashtë dhe e varrosën pranë burrit të saj.
Lk 1,12+ 11Këto ngjarje bënë një përshtypje të madhe në mbarë Kishën dhe në
të gjithë ata që dëgjuan për to.

Vap 2,42-47; 4,32-35

Apostujt bëjnë shenja të ndryshme e mrekulli

2,19 12Shumë shenja e mrekulli bëheshin prej apostujve në popull... Të

4,36 *biri i ngushëllimit*: fjala greke shpreh njëkohësisht ngushëllim dhe nxitje (krh. Vap 11,23). – «bir i...» është një semitizëm që këtu do të thotë: «i aftë për...». Lidhur me Barnabën, shih Vap 9,27; 11,22-30; 12,25; kk 13–15; 1Kor 9,6; Gal 2; Kol 4,10.

5,1-10 Mëkati i Ananisë dhe i Safirës është se, për dashurinë ndaj parasë, deshën të gënjenin apostujt dhe përmes tyre, Shpirtin e Shenjtë, të pranishëm në mes të vëllezërve.

5,11 *Kishën*: ky term [gr. *ekklesia*], i rimarrë nga BV (krh. Vap 7,38) për të shënuar bashkësinë mesianike (krh. Mt 16,18+), ka fituar, me zhvillimin e krishtërimit, një përdorim gjithmonë e më të gjerë. Në fillim përcaktoi Kishën Nënë të Jerusalemit (Vap 8,1; 11,22; etj.); më pas Kishat vendase të Judesë (Gal 1,22, 1Sel 2,14; krh. Vap 9,31) dhe të krahinave pagane (13,1;14,23; 15,41; 16,5; Rom 16,1.4; 1Kor 1,2+; etj.; Jak 5,14; 3Gjn 9; Zb 1,4; 2,1; etj.); «asambletë» e tyre (1Kor 11,18; 14,23.34; etj.; krh. Vap 19,32), vendet e tyre (Rom 16,5; Kol 4,15; Flm 2); dhe në fund Kishën si unitet teologjik (Vap 20,28; 1Kor 10,32; 12,28; etj.), si trup mistik dhe nuse e Krishtit (Kol 1,18+; Ef 5,23-32), dhe në plotësinë e saj kozmike (Ef 1,23+).

5,12-16 Kjo përmbledhje e tretë zhvillon temën e pushtetit mrekullibërës të apostujve (krh. Vap 2,43; 4,33). Rr 12b-14 e ndërpresin.

5,12 *kishin zakon të bashkohen*: duket se nuk bëhet më fjalë për apostujt, por për të gjithë besimtarët.

gjithë besimtarët si me marrëveshje e kishin zakon të bashkohen në Tremin e Salomonit. 13Prej tjerëve askush s'kishte guxim të bashkohet me ta, porse megjithatë populli u jepte nderim. 14Dhe kështu, gjithnjë shtohej numri i burrave e i grave që besonin në Zotërinë, 15kështu që i qitnin në tregje të sëmurit dhe i vinin në vigje e në shtroja në mënyrë që, duke kaluar Pjetri aty pari, së paku hija e tij t'i binte ndonjërit prej tyre. 16Po edhe një turmë e madhe njerëzish ngarendte nga qytetet përreth Jerusalemit: sillnin të sëmurë e asish që i kishin pushtuar shpirtrat e ndytë dhe të gjithë shëroheshin.

2,46
3,11
=2,47
2,41+
Mk 6,56; Vap 19,12
Lk 4,40-41; Vap 8,6-8

Burgimi dhe çlirimi i mrekullueshëm i apostujve

17Atëherë u ngrit kryeprifti dhe mbarë ata të partisë së tij - sekti i saducenjve. Plot smirë 18vunë dorë në apostuj dhe i qitën në burg të përgjithshëm. 19Natën engjëlli i Zotit hapi dyert e burgut, i nxori përjashta dhe u tha: 20«Shkoni në Tempull dhe vazhdoni t'ia kumtoni popullit të gjitha fjalët e kësaj Jete». 21Ata dëgjuan dhe, në agim, hynë në Tempull dhe mësonin.

4,6
4,1+
Mt 1,20+
Vap 12,7-10; 16,25-26
13,46+

Apostujt para Këshillit të Lartë

Ndërkaq arriti kryeprifti dhe ndjekësit e tij, thirrën Këshillin e Lartë dhe mbarë parësinë e bijve të Izraelit dhe dërguan në burg për të sjellë apostujt. 22Kur rojtarët mbërritën atje, nuk i gjetën në burg. U kthyen dhe lajmëruan: 23«Burgun e gjetëm të mbyllur me kujdes dhe rojtarët bënin rojë para derës, por kur e hapëm, nuk gjetëm askënd brenda». 24Komandanti i rojës së Tempullit dhe kryepriftërinjtë kur e dëgjuan lajmin, të habitur, pyesnin: «Çka do të thotë kjo punë?». 25Atëherë ia behi dikush dhe u tha: «Njerëzit që ju i qitët në burg, qe, janë në Tempull e po mësojnë popullin».

4,1+

26Atëherë komandanti shkoi me rojtarë dhe i solli - por jo me dhunë - sepse e kishin frikë popullin të mos i vriste me gurë. 27Posa i sollën, i qitën para Këshillit të Lartë. Kryeprifti i pyeti: 28«Po a nuk ju kemi urdhëruar zyrtarisht që të mos mësoni më në atë Emër? Dhe, ja, ju

Lk 20,19p; 22,2p
Vap 4,18+

5,14 *shtohej numri i burrave e i grave që besonin në Zotërinë*: i shtoheshin bashkësisë (krh. Vap 11,24); ndërsa BJ parapëlqen të përkthejë: «besimtarë, gjithmonë e më të shumtë në numër, bashkoheshin me Zotin».

5,17 *kryeprifti*: teksti perend. ka: «Ana, kryeprifti» (krh. Vap 4,6).

5,20 *të gjitha fjalët e kësaj Jete*: përkthim fj.fj.; BJ ka: «të gjitha që i përkasin kësaj jete» (krh. rr 32; 10,37). Në të njëjtin kuptim flitet edhe për «mesazhin e këtij shëlbimi» (13,26). Objekti i predikimit të krishterë është «shëlbimi» (krh. 4,12; 11,14; 15,11; 16,17.30-31) dhe «jeta» (krh. 3,15; 11,18; 13,46.48), të premtuar «atyre që e thërrasin në ndihmë Emrin e Zotit» (2,21-40.47; 4,12).

5,21 *Këshillin e lartë dhe mbarë parësinë e bijve të Izraelit*: «Këshilli i lartë» dhe «parësia» këtu i referohen së njejtës asamble, Sinedrit të madh të Jerusalemit (krh. Lk 22,66+).

e keni mbushur mbarë Jerusalemin me mësimin tuaj dhe doni ta
Mt 27,25 ngarkoni mbi ne gjakun e atij njeriu». 29Pjetri dhe apostuj përgjigjën:
Vap 2,14+.22+ «Duhet më tepër të dëgjohet Hyji se sa njerëzit. 30Hyji i etërve tanë e
4,19 2,23+ ngjalli Jezusin të cilin ju e vratë duke e gozhduar në kryq. 31Ky është
Ps 118,16; Vap 2,33+ ai, që Hyji me të djathtën e vet e lartësoi dhe e bëri Prijës e Shëlbues
4,12+ 2,38+ për t'i dhuruar Izraelit hirin e kthimit e faljen e mëkateve. 32Për këto
Gjn 15,26-27; ngjarje jemi dëshmitarë ne dhe Shpirti Shenjt, të cilin ua dha Hyji
Vap 1,8+ Gjn 7,39 atyre që i nënshtrohen». 33Kur anëtarët e Këshillit i dëgjuan këto fjalë
u hidhëruan tepër dhe deshën t'i vrasin.

Ndërhyrja e Gamalielit

34Atëherë u ngrit në Kuvend një farise, me emër Gamaliel, mësues
Ligji, të cilin e nderonte mbarë populli. Ky kërkoi të qiten njerëzit
jashtë për një çast. 35Atëherë u tha këshilltarëve: «O burra Izraelas,
Vap 23,9; Gjn 7,50v mendoni mirë se çka do të bëni me këta njerëz. 36Nuk ka shumë
kohë që u ngrit Teuda dhe pohonte se është njeri me rëndësi: rreth
tij u bashkuan afro katërqind vetë. Ai qe vrarë e të gjithë ata që e
patën ndjekur, u shpërndanë dhe u asgjësuan. 37Pas tij, në kohën e
Lk 2,2+ njehsimit të popullsisë u paraqit Juda Galileas dhe tërhoq pas vetes
një shumicë njerëzish. E vranë edhe atë po edhe të gjithë ndjekësit e tij
u shpartalluan. 38Tashti në këtë rast unë po ju them: shporruni këtyre
njerëzve e lini të shkojnë! Sepse, në qoftë ajo nisme ose vepër prej
Lk 20,4; Mt 15,13 njerëzisht, do të mbarojë; 39porse, në qoftë se vërtet vjen prej Hyjit,
2Kro 13,12; 2Mak 7,19 s'do të mund ta asgjësoni. Viniani mendjen të mos bini në luftë kundër
Hyjit!». Ata ia pranuan këshillin.
Vap 22,19; Mt 10,17 40I thirrën apostujt, i rrahën me frushkull, u urdhëruan që të mos
Vap 4,18 flasin më në Emër të Jezusit dhe i lëshuan. 41Apostujt e lëshuan
Mt 5,10-11+; 1Kor 4,9v Këshillin plot gëzim pse qenë çmuar të denjë të durojnë ndonjë fyerje

5,29 *Duhet...njerëzit*: D ka pyetje: «Kush duhet më tepër të dëgjohet Hyji apo njerëzit? Ai u përgjigj: Hyji. Atëherë Pjetri tha: Hyji i etërve tanë... »

5,30 *në kryq*: fj.fj.: «në dru». Shprehja gjendet edhe në Vap 10,39 (krh. 13,29) dhe na përkujton Lp 21,23, cituar edhe në Gal 3,13; krh. 1Pjt 2,24.

5,31 *Prijës e shëlbues*: shprehje e barasvlershme me «Jetëdhënësi» (ose «princ i jetës», BJ); krh. Vap 3,15+. Përputhet edhe me «kryetar dhe shpëtues», që thuhej për Moisiun, si imazh i Krishtit (7,35; krh. 7,25): krh. edhe Heb 2,10; 12,2. Mes Moisiut dhe Jezusit ekziston një farë paralelizmi.

5,32 *ne dhe Shpirti i Shenjtë*: krh. Mt 10,20; Lk 12,12; Gjn 15,26-27; Vap 1,8.

5,34 *Gamaliel*: mësuesi i Palit (Vap 22,3). Gamalieli është trashëgimtari i mendimit të Hilelit dhe përfaqësuesi më i njohur i një interpretimi të Ligjit që ishte më largpamës dhe njerëzor. Ndërhyrja e tij shpreh mendimin e farisenjve (krh. Vap 4,1+).

5,36-37 Kryengritjet e Teudës dhe Judës Galileas kujtohen nga Jozefi Flavi.

5,39 *luftë kundër Hyjit*: një variant i tekstit perend. thekson merakun për pastërtinë ligjore: «lërini të shkojnë dhe mos ndyni duart...porse, në qoftë se...ta asgjësoni as ju, as mbretërit, as tiranët...».

5,41 *për nder të emrit të Jezusit*: BJ lë jashtë: «të Jezusit» që gjendet në Vulg. ky emër për shkak të të cilit apostujt vuajnë (krh. Vap 21,13; 1Pjt 4,14; 3Gjn 7) dhe

për nder të emrit të Jezusit. 42Dhe çdo ditë, si në Tempull ashtu edhe
në shtëpi, nuk pushonin duke mësuar e shpallur Lajmin e mirë mbi Vap 18,5+
Jezusin Mesi.

II. MISIONET E PARA

Themelimi i të shtatëve

6 1Në atë kohë, me të rritur të numrit të nxënësve filluan ankesat Vap 2,41+
e Hebrenjve që flisnin greqisht kundër Hebrenjve vendas pse Lp 1,9-14
në shërbimin e përditshëm po i linin pas dore vejushat e tyre.
2Atëherë të Dymbëdhjetët bashkuan në një mbledhje të përgjithshme
nxënësit e u thanë: «Nuk është e drejtë ta lëmë predikimin e fjalës
së Hyjit për të shërbyer në tryezë. 3Gjeni, pra, o vëllezër, ndër ju Dal 18,17-23;
shtatë vetë në zë të mirë, plot me Shpirt Shenjt e me urti, të cilët do Nr 27,16-18
t'i caktojmë për këtë detyrë, 4kurse ne do t'i kushtohemi krejtësisht 1Tim 3,8-10
uratës dhe shërbesës së fjalës». 5Propozimi i pëlqeu krejt mbledhjes së Is 11,2+; Vap 1,8+
nxënësve. Ata atëherë zgjodhën Shtjefnin, njeri plot fe e Shpirt Shenjt, 1,14; 2,42
pastaj Filipin, Prohorin, Nikanorin, Timonin, Parmenin dhe Nikollën,
proselit prej Antiokisë. 6Këta i vunë para apostujve. Apostujt, pasi u
lutën, vunë duart mbi ta. 13,3; 1Tim 4,14+

që ata e predikojnë (Vap 4,10.12.17-18; 5,28.40; krh. 3,6.16; 8,12.16; 9,15.16.27.28), e të cilin të krishterët e thërrasin (2,21; 4,12; 9,14.21; 22,16), është gjithmonë emri i Jezusit, i pandashëm nga personi i tij (3,16+); emër i marrë në ngjalljen (2,36+), pra «emri që është mbi çdo emër»: emri «Zot» deri në atë kohë i rezervuar vetëm për Hyjin (Fil 2,9-11+).

5,42 *duke shpallur Lajmin e mirë*: lajmi i mirë i mbretërisë (Mk 1,1+), predikuar nga dishepujt, pra, Fjala të cilën ata predikojnë (Vap 8,4.25.40; 14,7.15.21; 16,10) ose «Ungjilli» (15,7; 20,24) për krishtërimin primitiv është konkretisht personi i Jezusit (8,35), i cili u ngjall prej Hyjit (13,32v; 17,18; krh. 2,23+; 9,20) dhe u bë Bir i Hyjit me fuqi (krh. Rom 1,1+), Krisht (Vap 5,42; 8,12; krh. 9,22) dhe Zot (10,36; 11,20; 15,35; krh. 2,36+).

6,1 *të nxënësve*: «nxënësit», emërtim i ri për të shënuar të krishterët. Në këtë mënyrë barazohen me grupin e vogël të besimtarëve që shkonin pas Jezusit. – *Hebrenjtë që flisnin greqisht* –helenistët: ishin judenj që jetonin jashtë Palestinës, të cilët kishin marrë një farë kulture greke dhe në Jerusalem kishin sinagogat e veta, ku Bibla lexohej greqisht. – *Hebrenjtë*: ishin judenj vendas: flisnin aramaishten, por nëpër sinagoga lexonin Biblën në hebraisht. Kjo ndarje hyri brenda Kishës primitive. Nisma e misioneve lindi tek grupi helenistik.

6,3 *Gjeni... ndër ju, shtatë vetë*: dymbëdhjetë ishte numri i fiseve të Izraelit (Mk 3,14+), ndërsa shtatë ishte ai i popujve paganë që banonin në tokën e Kananit (Vap 13,19).

6,4 *uratës dhe shërbesës së fjalës*: detyra e apostujve në bashkësi ishte e dyfishtë: të luteshin e të predikonin.

6,5 Të Shtatët, Luka nuk i quan «diakona»; por termi «shërbim»(*diakonia*) përdoret vazhdimisht (krh. Fil 1,1+; Tit 1,5+). – Të gjithë të zgjedhurit kanë emër grek; i fundit është një prozelit (krh. Vap 2,11+). Në këtë mënyrë, grupi helenistik i të krishterëve organizohet veçmas grupit hebraik. Mosmarrëveshja e rr 1 mund të tregojë një ndarje më të thellë mes helenistëve dhe hebrenjve, ndoshta për sa i përket misionit.

6,6 *vunë duart mbi ta*: bashkësia (krh. Vap 13,1-3) ose, më tepër, apostujt (rr 3).

Vap 2,41+ Rom 1,5+ [7]Fjala e Hyjit vazhdonte të shtrihej. Shtohej shumë numri i nxënësve në Jerusalem dhe shumë priftërinj e pranonin fenë.

Arrestimi i Shtjefnit

[8]Ndërkaq Shtjefni, që ishte plot hir dhe fuqi, bënte mrekulli dhe shenja të mëdha në popull. [9]Po aso here disa prej ashtu të quajturës sinagogës së Libertinëve, Cirenianëve, të Aleksandrinëve dhe të atyre Lk 21,15 nga Cilicia dhe Azia u çuan për t'u rragatur me Shtjefnin. [10]Por nuk Vap 1,8+ mund ta përballonin dijen dhe Shpirtin Shenjt në fuqi të cilit fliste. [11]Atëherë paguan disa njerëz që thanë: «Ne e kemi dëgjuar duke folur fjalë fyese kundër Moisiut e kundër Hyjit». [12]Kështu e ngacmuan popullin e pleqtë e skribët, pastaj iu afruan, e kapën dhe e çuan në Këshill. [13]Aty sollën dëshmitarë të rrejshëm, të cilët thanë: «Ky njeri vazhdimisht flet kundër Vendit të shenjtë dhe kundër Ligjit. [14]Vërtet Mt 2,23+ e dëgjuam duke thënë: "Jezusi Nazarenas do ta rrënojë këtë vend dhe Mt 26,59-61p do t'i shndërrojë traditat që na i ka lënë Moisiu"».

Lk 4,20 [15]Të gjithë ata që ishin në Kuvend i drejtuan sytë në të dhe panë se ishte në fytyrë si engjëll.

Fjalimi i Shtjefnit

7 [1]Atëherë kryeprifti e pyeti Shtjefnin: «A është ashtu?». [2]Shtjefni Ps 29,3 përgjigji: «Vëllezër dhe etër, dëgjoni! Hyji i lavdishëm iu dëftua Atit tonë Abrahamit kur ende banonte në Mezopotami, para se

6,7 *Fjala e Hyjit vazhdonte të shtrihej*: një refren i ri (krh. Vap 12,24; 19,20; krh. Lk 1,80+) që i shtohet të mëparshmit (Vap 2,41+).

6,8 Detyrat e të Shtatëve u ngjajnë atyre të të Dymbëdhjetëve: bëjnë mrekulli (krh. Vap 8,6-7), shpallin Fjalën (8,4) dhe pagëzojnë (8,38).

6,9 *së Libertinëve*: ndoshta janë pasardhësit e judenjve sjellë në Romë në vitin 63 para Kr. nga Pompeu, të shitur skllevër dhe të liruar më pas.

6,14 Që në proçesin e Jezusit, «dëshmitarë të rremë» e akuzuan se kishte thënë që «do ta rrënojë» tempullin. Edhe mbyllja e proçesit të Shtjefnit (Vap 7,56-57) na rikujton proçesin e Jezusit (Mt 26,62-66). – Akuzat lidhur me zbatimin e ligjit të Moisiut do të drejtohen edhe kundër Palit (Vap 15,1.5; 21,21.28; 25,8; 28,17).

6,15 *si engjëll*: pamja e një ëngjëlli shkakton tmerr të shenjtë (Gjq 13,6). Fytyra e Moisiut, kur zbriste nga mali, reflektonte shkëlqimin e lavdisë së Hyjit dhe shkaktonte të njëjtin tmerr (Dal 34,29-35; 2Kor 3,7-18). Njësoj edhe fytyra e Jezusit të shndërruar (Mt 17,2; Lk 9,29). Po kështu edhe anëtarët e Këshillit të Lartë panë shkëlqimin e fytyrës së Shtjefnit, që shihte lavdinë e Hyjit (Vap 7,55-56). – Mbi teofanitë krh. Dal 13,22; 19,16; 33,20; Mt 17,1; 24,26-31 dhe shënimet përkatëse.

k 7 Fjalimi i Shtjefnit përmbledh historinë e Abrahamit dhe Jozefit (rr 2-16); më pas zhvillon veçanërisht historinë e Moisiut (rr 17-43; krh. akuzën e ngritur ndaj Shtjefnit në 6,11). Misionit të madh shpëtimtar që Hyji ia besoi Moisiut, Shtjefni i kundërvë sjelljen e izraelitëve: mospranim, mosbindje, mosbesnikëri. Temat janë tradicionale (krh. Lp), por këtu zhvillohen nën dritën e ngjarjeve të krishtera: kur flet për Moisiun, fjalën e ka për Jezusin; populli i Israelit mori ndaj Moisiut atë qëndrim që judenjtë morën ndaj Jezusit. Në historinë e Izraelit, Shtjefni thekson gjithçka është kundër lidhjes me truallin (rr 2-6), kundër flive (rr 39-43) dhe kundër ndërtimit të

nguli në Harran 3dhe i tha: "Dil prej dheut tënd e prej farefisit tënd dhe shko në tokën që unë do ta tregoj". 4Atëherë Abrahami e lëshoi dheun e Kaldenjve dhe nguli në Harran. Po edhe nga andej, pasi i vdiq i ati, Hyji e bëri të kalojë në këtë vend, ku ju tani banoni. 5Këtu nuk i dha në pronë asnjë pëllëmbë toke, por i premtoi, kur ende nuk kishte fëmijë se do t'ia japë për pronë atij dhe pasardhësit të tij, pas tij. 6Po ashtu Hyji i tregoi se pasardhësit e tij do të jetojnë në mërgim në dhe të huaj, se do t'i robërojnë dhe do t'i salvojnë për katërqind vjet. 7Por tha Hyji: "Unë do ta gjykoj atë popull që ka për t'i skllavëruar. Pastaj do të dalin e do të më adhurojnë në këtë vend". 8Atëherë bëri me të Besëlidhjen e rrethprerjes. Kur Abrahamit i lindi Izaku, të tetën ditë e rrethpreu; Izaku Jakobin e Jakobi dymbëdhjetë patriarkët. 9Patriarkët e shitën Jozefin në Egjipt pse ia kishin smirë. Por Hyji ishte me të 10dhe e shpëtoi nga të gjitha ndeshtrashat e i dha hir e urti para faraonit, mbretit të Egjiptit, i cili e bëri qeveritar të Egjiptit e të mbarë oborrit mbretëror. 11Atëherë u bë zi buke në mbarë Egjiptin e Kanaanin. Ngushtica ishte e madhe e etërit tanë nuk gjenin ushqime. 12Kur Jakobi dëgjoi se në Egjipt kishte drithëra, i dërgoi atje herën e parë etërit tanë. 13Herën e dytë Jozefi ju dëftua vëllezërve të vet dhe faraoni u njoftua me prejardhjen e Jozefit. 14Atëherë Jozefi urdhëroi t'ia sillnin Jakobin, babën e vet, dhe mbarë familjen e tij: shtatëdhjetë e pesë vetë. 15Jakobi zbriti në Egjipt. Atje vdiq ai dhe etërit tanë. 16Trupat e tyre qenë mbartur në Sihem dhe u varrosën në varrin që Abrahami e pat blerë me argjend prej bijve të Hemorit në Sihem.

17Si afrohej koha për të shkuar në vend premtimi që Hyji kremtorisht ia kishte bërë Abrahamit, shtohej e shumohej populli ynë, 18deri që erdhi në sundim në Egjipt një mbret tjetër që nuk e kishte njohur Jozefin. 19Ky mbret u soll me dinakëri kundër popullit tonë, i salvonte etërit tanë, aq sa i detyronte t'i braktisin foshnjat që të mos mbetnin gjallë. 20Po në këtë kohë leu Moisiu. Ishte hyjnisht i bukur. Për tre muaj qe ushqyer në shtëpinë e t'et. 21Kur qe braktisur, e mori bija e faraonit dhe e rriti si djalë të vetin. 22Kështu Moisiu mësoi tërë diturinë egjiptiane. Ishte shumë i zoti në fjalë e në vepra. 23Kur u bë dyzetvjeçar iu mbush mendja të shkojë e t'i vizitojë vëllezërit e vet, Izraelitët. 24Kur pa se njërit po i bëhej padrejtësi, e mbroi këtë dhe, për ta hakmarrë të rrahurin, e vrau egjiptianin. 25Moisiu mendonte se vëllezërit e tij do ta kuptonin se Hyji do t'u sillte shpëtimin duke u

Zan 12,1
Zan 15,2
Zan 12,7+
Zan 15,13
Zan 15,14
Dal 3,12
Zan 17,10+
Zan 21,4
Zan 37,11.28
Zan 39,2.3.21.23
Ps 34,20
Zan 41,40-41;
Ps 105,21
Zan 41,54-55; 42,5
Zan 42,2
Zan 45,1
Zan 46,27+
Zan 50,13
Dal 1,7.8
Dal 1,10.11
Dal 1,22
Dal 2,2; Heb 11,23v
Dal 2,5.10
Lk 24,19
Dal 2,11
Dal 2,12

tempullit material (rr 44-50; krh. akuza e 6,13). Ndihet shpirti i judaizmit të diasporës. Fjalimi përfundon me një sharje të zjarrtë (rr 51-53; krh. Vap 2,23+).

7,2 *në Mezopotami*: sipas Zan 11,31 kjo ndodhi në Harran. Shtjefni këtu i referohet një tradite jobiblike.

7,7 *në këtë vend*: Shtjefni nuk i referohet malit Oreb, por thotë «këtë vend» duke menduar për tempullin e Jerusalemit.

7,23 *dyzetëvjeçar*: sipas traditave judaike.

shërbyer me të, por ata nuk e morën vesh. 26Të nesërmen u pa duke u
hyrë ndërmjet atyre që po rriheshin e për t'i pajtuar, u tha: "Burra,
Dal 2,13 jeni vëllezër, pse po rriheni me njëri-tjetrin?". 27Por ai që po e rrihte të
Dal 2,14 vëllanë, e shtyri dhe i tha: "Kush të ka vënë ty kryetar dhe gjykatës
mbi ne? 28A mos mendon të më vrasësh edhe mua siç e vrave dje atë
Dal 2,15 egjiptianin?". 29Për shkak të kësaj fjale Moisiu iku e u strehua në dhe
të huaj në tokën e Madianit. Atje pati dy djem.
Dal 3,1-2 30Pas dyzet vjetësh në shkretinë e malit Sinaj iu duk një engjëll
në flakën e kaçubës së ndezur. 31Kur e pa Moisiu, u mrekullua për
Dal 3,4.6 atë farë vegimi. Ndërsa po afrohej për ta vërejtur me kujdes, ja, zëri
i Zotit: 32"Unë jam Hyji i etërve të tu, Hyji i Abrahamit, i Izakut e i
Jakobit". Moisiun e kapën dridhmet dhe s'kishte guxim të shikojë. 33E
Dal 3,5 Zoti i tha: "Zbathi sandalet prej këmbëve, sepse vendi ku po qëndron
Dal 3,7-8 është tokë e shenjtë. 34Fort mirë e kam parë mundimin e popullit tim
Dal 3,10 në Egjipt, i kam dëgjuar ofshamet e tyre. Zbrita për ta çliruar. Tani
nisu! Po të dërgoj në Egjipt!". 35Pikërisht atë Moisi - të cilin e mohuan
Dal 2,14 duke thënë: "Kush të ka vënë të parë dhe gjykatës" - po atë Hyji e
dërgoi kryetar dhe shpëtues me anë të engjëllit që iu dëftua në kaçubë.
36Ky i nxori prej Egjiptit duke bërë mrekulli dhe shenja të bindshme
Dal 7,3 në tokën e Egjiptit, në Detin e Kuq dhe në shkreti gjatë dyzet vjetëve.
Nr 14,33; Am 5,25 37Moisiu është ai, që u tha bijve të Izraelit: "Hyji do t'jua ngritë një
Lp 18,15 profet si mua nga mesi i vëllezërve tuaj!". 38Ky është ai, që, në kohën e
Lp 4,10; 9,10; 18,16 Mbledhjes së popullit në shkreti ishte ndërmjetës në mes të Engjëllit
Gal 3,19+

7,27 *kryetar dhe gjykatës*: kështu Jezusi, pasi Hyji e ngjalli, u bë «kryetar» (Vap 5,31) dhe «gjykatës» (krh. 10,42; 17,31).

7,29 *Për shkak të kësaj fjale*: sipas Dal 2,15, Moisiu iku nga frika e faraonit; ndërsa këtu për shkak të mospranimit të njerëzve të vet.

7,35 *e mohuan*: kjo folje nuk përdoret në Bibël lidhur me Moisiun; por gjendet në Vap 3,13-14 për Jezusin. Edhe titulli «shpëtues» në Bibël asnjëherë nuk i është dhënë Moisiut. Duke folur për Moisiun mendohet për Krishtin.

7,37 *një profet si mua*: tekst mesianik, i cituar tashmë në Vap 3,22. Një profet tjetër – Mesia – duhej, pra, të kishte një detyrë të ngjashme me atë të Moisiut (Mt 16,14+; Gjn 1,21+).

7,38 *Mbledhjes së popullit*: fjala greke *ekklêsia* u bë në gjuhën tonë *kishë* (krh. Vap 5,11+; Mt 16,18+). Në Lp 4,10+ është përdorur për të treguar asamblenë e popullit të shenjtë në shkretëtirë. Krh. «mbledhje shenjtë» (Dal 12,16; Lev 23,3; Nr 29,1). Kisha, populli i ri i shenjtërve (Vap 9,13+), është trashëgimtari i popullit të lashtë. – *etërve tanë*: Moisiu kryente detyrën e ndërmjetësuesit mes «engjëllit» dhe popullit. Në tekstet e lashta «engjëlli i JHWH» është vetë JHWH që zbulohet (Zan 16,7+; krh. Mt 1,20+); në kohët më të vonshme, trashendenca hyjnore u vu në dukje duke dalluar Zotin nga engjëlli i Tij. Kështu Moisiu nuk do të kishte patur marrëdhënie të menjëhershme me Hyjin, por me një ose më shumë engjëj. Gjurmë të këtij koncepti janë edhe në Gal 3,19; Heb 2,2. – *fjalët e jetës*: zbatimi i Ligjit të jep jetën (Lp 4,1; 8,1.3; 30,15-16.19-20; 32,46-47; Lev 18,5, cituar në Gal 3,12; Rom 10,5). Prandaj flitej për Ligjin si për «urdhërimet e jetës» (Ez 33,15; Bar 3,9). Për të krishterët, predikimi i ungjillit është «fjala e jetës» (Fil 2,16; krh. Vap 5,20), pra «fjala e shëlbimit» (Vap 13,26). Burim i jetës, vetë fjala e Hyjit është «e gjallë» (krh. Heb 4,12; 1Pjt 1,23). Vetë Jezu Krishti është «Fjala e jetës» (1Gjn 1,1).

që i fliste në malin Sinaj dhe etërve tanë, ai që i mori fjalët e jetës për
të na i dorëzuar neve. [39]Por etërit tanë nuk deshën t'i nënshtrohen. E Gjn 1,17
mohuan dhe me zemër u kthyen në Egjipt [40]duke i thënë Aronit: "Na Nr 14,3
i bëj hyjnitë që të na prijnë, sepse nuk dimë ç'u bë me Moisiun që na Dal 32,1.23
nxori nga dheu i Egjiptit". [41]Dhe në ato ditë e punuan viçin, i kushtuan
fli atij idhulli dhe u brohorisnin veprave të duarve të veta. [42]Atëherë Dal 32,4.6
Hyji u largua prej tyre dhe i braktisi të nderojnë yjet e qiellit, sikurse
shkruan në Librin e Profetëve:

A më kushtuat fli e kushte Am 5,25-27 (LXX)
për dyzet vjet në shkreti, o bijtë e Izraelit?
[43]*Jo, por morët tendën e Molohit*
dhe yllin e Refanit hyjit (tuaj),
idhuj që vetë i punuat për t'i adhuruar!
Prandaj do t'ju shpërngul përtej Babilonit.

[44]Etërit tanë në shkreti e kishin me vete Tendën e Dëshmisë, siç
e caktoi Ai që foli me Moisiun: ta punonte sipas gjedhes që kishte Dal 25,40; Heb 8,5
parë. [45]Atë Tendë e morën trashëgim etërit tanë dhe, nën sundimin
e Jozuehit, e shtinë në tokën që ua pushtuan paganëve, të cilët Hyji
i dëbonte para fytyrës së etërve tanë; kështu ngjau deri në kohën
e Davidit. [46]Ky gjeti hir para Hyjit e prandaj lutej që t'i lejohej ta Ps 132,5
ndërtonte një banesë për Hyjin e Jakobit, [47]megjithëse vetëm
Salomoni ia doli t'ia ndërtojë Shtëpinë. [48]Porse i Tejetlarti nuk banon 1Mbr 6,2
në ndërtesa të punuara me dorë të njeriut, sikurse thotë profeti: 17,24; Heb 9,11.24

[49]*Qielli është froni im,* Is 66,1-2
e toka është shtroja e këmbëve të mia.
Çfarë shtëpie do të më ndërtoni - thotë Zoti -
dhe cili do të jetë vendi i pushimit tim?
[50]*Pse, a nuk i krijoi të gjitha këto dora ime?*

[51]O njerëz kokëfortë, me zemër e me veshë paganë! Gjithmonë i Lp 9,13+; Jer 4,4+;
kundërshtoni Shpirtit Shenjt! Siç ishin etërit tuaj, të tillë jeni edhe Is 63,10; 2Kro 30,7-8;
ju! [52]Cilin prej profetëve nuk e salvuan etërit tuaj? Etërit i vranë ata 36,14-16
që paralajmëruan ardhjen e të Drejtit, e të Drejtin ju tani e tradhtuat Mt 23,34-35
dhe e vratë; [53]shi ju, që prej duarve të engjëjve e morët Ligjin, por nuk Vap 3,14+
e zbatuat!». 2,23+
7,38+; 13,38v; 15,10;
Gal 6,13

7,39 *në Egjipt*: krh. Nr 14,3 dhe Dal 16,3. Shih edhe Ez 20,8-14.

7,42 *yjet e qiellit*: fj.fj.: «ushtrinë qiellore» (BJ); mënyrë biblike për të treguar yjet, shpesh të hyjnizuara (krh. Lp 4,19; 17,3; 2Mbr 21,3-5; Jer 8,2; 19,13; Sof 1,5).

7,46 *për Hyjin e Jakobit*: shumica e kodikëve kanë: «për shtëpinë e Jakobit».

7,51 *Shpirtit shenjtë*: që fliste përmes Moisiut dhe profetëve.

Shtjefnin e mbysin me gurë. Sauli salvon Kishën

54 Kur i dëgjuan këto fjalë, griheshin në zemrat e tyre dhe kërcëllonin
me dhëmbë kundër tij.
Lk 1,15+ 55 Por Shtjefni, plot me Shpirt Shenjt, i drejtoi sytë kah qielli, pa
Dal 24,16+ lavdinë e Hyjit e Jezusin duke qëndruar në të djathtën e Hyjit 56 dhe
2,33+; Mt 26,64p tha: «Qe, po e shoh qiellin e hapur dhe Birin e njeriut në të djathtën e
Dan 7,13; Mt 8,20+ Hyjit». 57 Atëherë ata lëshuan një britmë të madhe, i mbyllën veshët dhe
1Mbr 21,13; u versulën të gjithë së bashku kundër tij. 58 E qitën jashtë qytetit dhe
Heb 13,12+ e vranë me gurë. Dëshmitarët i ulën petkat te këmbët e një djaloshi
22,20; 26,10; Gal 1,13+ që quhej Saul. 59 Dhe ndërsa po e mbytnin me gurë, Shtjefni lutej e
Ps 31,6; Lk 23,46 thoshte: «O Jezus Zot, merre shpirtin tim!». 60 Atëherë ra në gjumë dhe
Lk 23,34 bërtiti me zë të madh: «O Zot, mos ua merr këtë për mëkat!». Posa i
tha këto fjalë, ndërroi jetë duke rënë në gjumë.

Vap 22,20; 7,58 8 1 Edhe Sauli e dha pëlqimin e vet për vrasjen e Shtjefnit. Po atë
Gjn 16,2 ditë u bë salvim i madh kundër Kishës në Jerusalem. Të gjithë,
me përjashtim të apostujve, u shpërndanë nëpër krahinat
Lk 23,50-53 e Judesë e të Samarisë. 2 Disa njerëz të përshpirtshëm e varrosën
9,1-2; 22,4; 26,10-11; Shtjefnin dhe bënë gjëmë të madhe për të. 3 Ndërkaq, Sauli bënte
Gal 1,13; 1Kor 15,9; çmosin për ta asgjësuar Kishën: hynte nëpër shtëpi, merrte burra e
Fil 3,6; 1Tim 1,13 gra dhe i dorëzonte në burg.

Predikimi i Ungjillit në Samari

=Vap 11,19 4 Ata, pra, të cilët qenë shpërndarë, shkonin prej një vendi në vend
tjetër dhe predikonin Fjalën.

7,55 *duke qëndruar*: ose, me BJ: «në këmbë». Shtjefni e sheh Jezusin në këmbë e jo të ulur, sikurse në Lk 22,69p, ndoshta si dëshmitar i martirizimit. – Vizioni i Shtjefnit duhet të lidhet me shndërrimin e tij (Vap 6,15+).

7,58 *e vranë me gurë*: në vend të një proçesi gjyqësor të rregullt nga ana e Këshillit të Lartë, bëhet një linçim popullor. Luka do të këtë paraqitur realitetin historik si një proçes të rregullt, për ta bërë vdekjen e martirit të parë të ngjashme me atë të Jezusit. – *dëshmitarët*: janë «dëshmitarët e rremë» të përshkruar në Vap 6,13-14. U takonte atyre të ishin të parë për të zbatuar vendimin e dënimit (Lp 17,7) – *Sauli*: apostulli i ardhshëm Pali (Vap 13,9+).

7,59 *O Jezus Zot*: shembull i bukur i «thirrjes në ndihmë të emrit të Zotit» (Vap 2,21+). Luka me dy veçori (rr 59-60) e nënvizon ngjashmërinë mes Shtjefnit që po vdes dhe Jezusit gjatë mundimit të tij.

8,1-4 Është një sërë lajmesh të shkurtra: salikimi i Shtjefnit (rr 2), mbyllja e natyrshme e episodit të mëparshëm; veprimtaria salvuese e Saulit (rr 1a e 3), që lidh pjesën e gjuajtjes me gurë të Shtjefnit (krh. 7,58b) me atë të kthimit të Saulit (9,1-30); në fund lajmi mbi salvimin dhe shpërndarjen e Kishës (rr 1b.4), si hyrje në tregimin e misioneve të Filipit (8,5-40) dhe Pjetrit (9,32–11,18); rr 4 përsëritet në Vap 11,19. Janë, pra, tashmë të përmendura argumente të ndryshme që do të zhvillohen deri në k 12.

8,1 *Të gjithë*: formë letrare. Salvimi duket se ka goditur drejtpërdrejt helenistët (krh. Vap 6,1.5); grupi i tyre, i shpërndarë nga salvimi, i jep Kishës misionarët e parë (rr 4; 11,19-20). – *nëpër krahinat e Judesë e të Samarisë*: është etapa e dytë e zgjerimit të Kishës (krh. 1,8). E treta fillon me themelimin e Kishës së Antiokisë (11,20).

5Kështu Filipi zbriti në qytet të Samarisë dhe filloi të predikojë 6,5; 21,8;18,5+
Mesinë. 6Turmat ua vinin veshin me kujdes mësimeve të Filipit,
sepse i dëgjonin dhe i shikonin shenjat e mrekullueshme që bënte.
7E njëmend, prej shumë të djallosurish dilnin shpirtrat e ndytë duke Mt 8,29+
bërtitur me zë të madh, shëroheshin shumë të paralizuar e të çalë.
8Dhe u bë gëzim i madh në atë qytet. Vap 2,46+

Simoni shortar

9Në atë qytet një njeri që quhej Simon për një kohë të gjatë merrej
me mjeshtrinë e shortisë dhe popullin e Samarisë e mashtronte
duke thënë për vetvete se është njeri i madh. 10Të gjithë, i madh e
i vogël, ishin nën ndikimin e tij dhe thoshin: «Ky njeri është Fuqia
hyjnore, ajo që quhet e Madhe». 11E dëgjonin sepse për një kohë të
gjatë i mahnitte duke bërë shorti të ndryshme. 12Porse, kur i besuan
Filipit që u predikonte Mbretërinë e Hyjit dhe Emrin e Jezusit Mesi 5,42+
- pranuan të pagëzohen trima e gra. 13Besoi edhe Simoni dhe, pasi u 1,5+
pagëzua, nuk i ndahej Filipit. Duke parë shenjat dhe mrekullitë që
bëheshin, ishte i mahnitur.
14Kur apostujt dëgjuan në Jerusalem se Samaria e kishte pranuar 11,1.22
Fjalën e Hyjit i dërguan atje Pjetrin e Gjonin. Lk 8,51+
15Këta zbritën atje, u lutën për ta që ta merrnin Shpirtin Shenjt,
16sepse ende nuk kishte zbritur mbi asnjërin ndër ta; ata vetëm ishin
pagëzuar në Emër të Jezusit Zot. 17Atëherë vunë duart mbi ta dhe ata Vap 1,5+; 10,44
morën Shpirtin Shenjt.
18Kur Simoni pa se me vënien e duarve të apostujve jepej Shpirti
Shenjt, u ofroi apostujve të holla 19duke thënë: «Ma jepni edhe mua
pushtetin që, kujt t'i vë duart, të marrë Shpirtin Shenjt». 20Pjetri i
përgjigji: «Të hollat e tua dhe ty me to ju marrtë ezezëdita, kur të
shkoi mendja se me të holla mund të fitohet dhurata e Hyjit! 21Ti s'ke 2,38+; 1,5+
as pjesë as trashëgim në këtë gjë, sepse zemra jote s'është e drejtë 1Tim 4,14+
para Hyjit. 22Pendohu për këtë mbrapshti dhe lute Zotin se ndoshta të
falet synimi i zemrës sate; 23sepse po shoh se qenke vrer i idhët dhe Is 55,1; Mt 10,8
Jer 4,18; Fu 5,22

8,5 *në qytet të Samarisë*: vihen re variante: «qyteti i Samarisë» ose «qyteti i Cezaresë». Këtu nuk bëhet fjalë për qytetin me të njëjtin emër, tashmë të bërë helenistik (Sebaste). Por bëhet fjalë për një ungjillizim të «Samaritanëve» në kuptimin judaik: vëllezër race e feje, por të ndarë nga bashkësia e Izraelit dhe të rënë në herezi (krh. Gjn 4,9+; Mt 10,5-6+). – *Mesinë*: Mesinë të cilin e prisnin edhe Samaritanët (krh. Gjn 4,25).

8,10 *ajo që quhet e Madhe*: ose: «fuqia e Hyjit, ajo që quhet *Megalleh*» (në aramaisht «Dëftuese»). Pra supozohej se një rrezatim i Hyjit ishte në Simonin dhe falë këtij, ai kishte fuqi mbinatyrore.

8,18vv Nga Simoni i këtij episodi vjen fjala *simonia*, për të treguar tregtinë me gjëra të shenjta.

8,20 *Dhurata e Hyjit*: Shpirti i shenjtë është vërtet dhurata e Hyjit (krh. Vap 2,38, Vap 10,45, Vap 11,17, Lk 11,9, Lk 11,13). Temë e himnit *Veni Creator*.

hekura të së keqes». 24Simoni përgjigji: «Lutuni ju Zotit për mua që
Vap 1,8+ të mos më ndodhë gjë prej atyre që thatë». 25Dy apostujt, pasi dhanë
dëshmi dhe predikuan fjalën e Hyjit, kthyen në Jerusalem duke
ungjillëzuar shumë fshatra të samaritanëve.

Filipi dhe oborrtari nga Etiopia

Mt 1,20+ 26Engjëlli i Zotit iu drejtua Filipit dhe i tha: «Ngritu e shko në jug
udhës që shpie nga Jerusalemi për në Gazë; ajo është e shkretë». 27Ai
u ngrit dhe shkoi. Kur, qe, një Etiopas, oborrtar dhe funksionar i
Ps 68,32; Is 56,3-7 lartë i Kandacës, mbretreshës së Etiopisë, dhe mbarështues kryesor
Is 18,7+; Gjn 12,20 i të gjitha visareve të saja! Kishte qenë për shtegtim në Jerusalem
28e po kthente. Ndenjur në karrocën e vet, po lexonte Isainë profet.
Vap 1,8+ 29Atëherë Shpirti Shenjt i tha Filipit: «Shpejto e zëre atë karrocë!».
30Filipi vrapoi dhe e dëgjoi se po lexonte Isainë profet. I tha: «Vallë a
Rom 10,14 vërtet merr vesh atë që po lexon?». 31«E si mundem - i përgjigji ai - kur
nuk e kam atë që të më udhëzojë?» dhe e grishi Filipin të hypë e të ulej
afër tij. 32Pjesa që po lexonte prej Shkrimit shenjt ishte kjo:

Is 53,7-8; Lk 18,31+

E çuan porsi delen që çohet në thertore,
ishte porsi qengji i pazë në duart e qethtarit.
Nuk e çeli gojën e vet.
33*Në përvujtërimin e tij iu mohua e drejta.*
Kush do ta përshkruajë fatin e tij?
Sepse jeta e tij hiqet nga toka.

34Atëherë oborrtari iu drejtua Filipit: «Të lutem për kë e thotë këtë
profeti? Për vetvete apo për ndokënd tjetër?». 35Atëherë Filipi mori
Lk 24,27 fjalën e, duke u nisur prej këtij teksti të Shkrimit shenjt, ia kumtoi
Vap 5,42+ Ungjillin e Jezusit. 36Duke udhëtuar kështu, arritën te një ujë dhe
oborrtari tha: «Qe ujët! Çka më pengon të pagëzohem?» [37]. 38Urdhëroi

8,24 *që thatë*: sipas një shtese të tekstit perend.: «dhe nuk reshti së qari shumë».

8,26 *Engjëlli i Zotit*: engjëjt (krh. Tob 5,4+; Ef 1,21+) sikurse në Ungjill ishin në shërbim të Jezusit dhe të misionit të tij (Mt 4,11p+; 26,53; Gjn 1,51), në Veprat vihen në shërbim të bashkësisë së krishterë (Vap 1,10; 5,19; 10,3; 12,7-10.23; 27,23). Këtu pjesa që vijon flet për «Shpirtin» (rr 29 e 39). – *në jug*: BJ përkthen: «në orën e mesditës» (BJ).

8,27 *së Etiopisë*: nuk është Etiopia e sotme por mbreteria e lashtë e Kush-it, pra Nubia, mes dëges së parë të Nilit dhe Sudanit.

8,32 *prej Shkrimit të Shenjtë*: citimi është sipas LXX, përkthim jo shumë i qartë nga një tekst hebraik jo i sigurtë dhe ndoshta i prishur. Is 53 përdorej në predikim të lashtë; krh. Vap 3,13+ e Lk 4,17-21p.

8,37 Rr 37 është një shtesë mjaft e vjetër, që gjendet në tekstin perend., dhe që është frymëzuar nga liturgjia pagëzimore: «Filipi thotë: "Nëse beson me gjithë zemër, është e lejueshme". Atëherë oborrtari u përgjigj: "Besoj se Jezu Krishti është Biri i Hyjit"».

të ndalet karroca dhe të dy, Filipi e oborrtari, zbritën në ujë e Filipi e pagëzoi. [39]Kur dolën nga ujët, Shpirti i Hyjit e rrëmbeu Filipin dhe oborrtari nuk e pa më. Ai e vazhdoi rrugën e vet me gëzim, [40]kurse Filipi u gjend në Azot. Vazhdoi prej andej udhën duke predikuar Ungjillin nëpër të gjitha qytetet derisa arriti në Cezare.

1,5+
1Mbr 18,12+; Lk 24,31-32 Vap 2,46+
21,8

Thirrja e Saulit

=22,5-16; =26,9-18; Gal 1,12-17 Vap 8,3

9 [1]Ndërkaq Sauli, që s'merrte frymë për tjetër por për t'u kërcënuar e për vrasje kundër nxënësve të Zotërisë, erdhi te kryeprifti [2]e kërkoi prej tij letrat për sinagogat e Damaskut, në mënyrë që, nëse do të gjejë ndokënd të kësaj Udhe, burra e gra, të mund t'i sjellë të lidhur në Jerusalem. [3]Kur, duke udhëtuar, iu afrua Damaskut, papritmas e shndriti një dritë prej qiellit. [4]U rrëzua për tokë dhe dëgjoi një zë që i tha: «Saul, Saul, pse po më salvon?». [5]Ai pyeti: «Kush je ti, Zotëri?». E Ai: «Unë jam Jezusi që ti e salvon! [6]Më mirë ngritu e hyr në qytet dhe atje do të tregohet se çka duhet të bësh!». [7]Bashkudhëtarët e tij, të habitur, zunë vend pa e folur asnjë fjalë, sepse vërtet e dëgjuan zërin, por nuk panë askënd. [8]Sauli u ngrit nga toka, por edhe pse i kishte hapur sytë, nuk shihte asgjë. E shtinë në Damask duke e marrë për dore, [9]dhe për tri ditë as nuk pa as nuk hëngri as nuk piu.

Ez 1,28
Dan 8,17
Dan 10,7

[10]Në Damask ishte një nxënës që quhej Anani. Këtij Zoti i tha në vegim: «O Anani!». «Urdhëro, o Zot» - u përgjigj ai. [11]«Çohu - i tha Zoti - dhe shko në rrugën që quhet "E drejtë" e në shtëpinë e Judës lype njeriun prej Tarsit që quhet Saul. Ai tani po thotë uratë, [12]dhe e pa [në vegim] një njeri që quhet Anani duke hyrë tek ai dhe duke i vënë duart për t'ia rikthyer dritën e syve». [13]«O Zot - përgjigji Anania - prej shumëkujt kam dëgjuar për atë njeri sa shumë të këqija u ka bërë shenjtërve të tu në Jerusalem. [14]Ai ka edhe fuqizimin prej

Zan 22,1+
1Sam 9,15-17
9,17; 28,8; 1Tim 4,14+

8,39 *e rrëmbeu Filipin*: sipas një var. perend.: «Shpirti i Shenjtë zbriti mbi oborrtarin dhe engjëlli i Zotit rrëmbeu Filipin».

k 9 Thirrja e Saulit, fakti thelbësor në historinë e Kishës, paraqitet nga Luka me tri shtjellime; ndryshimet mes tyre shpjegohen sipas gjinisë letrare që është përdorur. Dy shtjellimet e tjera janë pjesë e fjalimeve të Palit. Shih edhe Gal 1,12-17. Ngjarja ka ndodhur jo më parë se në vitin 33.

9,2 *të kësaj Udhe*: të këtij mësimi-krishtërimi. – «Udha» tregon sjelljen e njeriut ose, sikurse këtu, të bashkësisë së besimtarëve. Kjo fjalë e BV (Ps 119,1+) merr një vlerë të re: t'i përshtatesh Krishtit (Mt 7,13-14+; 22,16; 1Kor 4,17; 12,31, Heb 9,8; 10,19-22; 2Pjt 2,2). Vetë Jezusi u quajt Udha (Gjn 14,6+). Përdorimi absolut i termit, është karakteristikë e Veprave (këtu e në 18,25.26; 19,9.23; 22,4; 24,14.22; krh. Mt 7,13-14).

9,5 *që ti salvon*: gjithçka që i bëhet nxënësve për shkak të emrit të Jezusit, i është bërë vetë Jezusit (Mt 10,40+).

9,12 *në vegim*: BJ, me S, A, etj., e lë jashtë. Ka dy vegime paralele, Palit dhe Ananisë; një shembull tjetër gjendet në Vap 10,11v.30v.

9,13 *shenjtërve të tu*: pra, të krishterëve. Meqë Hyji është shenjti i vërtetë (Is 6,3), ata që i kushtohen shërbimit të Tij quhen «të

Vap 2,21+ kryepriftërinjve për të lidhur në hekura të gjithë ata që e thërrasin
Emrin tënd». [15]«Shko - i përgjigji Zoti - sepse ai është vegla ime, që
22,21 unë e kam zgjedhur për ta bërë të njohur Emrin tim para popujve
paganë, para mbretërve dhe para bijve të Izraelit. [16]Jo po, unë vetë do
15,26; 21,13; t'i tregoj se sa shumë do t'i duhet të pësojë për shkak të Emrit tim!».
1Kor 4,9-13+; [17]Anania shkoi, hyri në shtëpi e, duke ia vënë duart, i tha: «Vëlla Saul,
Mt 10,22+ Vap 22,14; 26,16; Zotëria Jezus, që t'u dëftua në udhë kur ishe duke ardhur këtu, më
1Kor 9,1; 15,8 dërgoi që ta rifitosh dritën e syve e të mbushesh me Shpirtin Shenjt».
Tob 11,10-15 [18]Dhe aty për aty i ra diçka prej syve si pare peshku dhe menjëherë
Vap 1,5+ iu kthye drita e syve, u ngrit dhe qe pagëzuar, [19]hëngri dhe u përtëri
në fuqi.

Gal 1,16-17 ## Sauli predikon në Damask

I kaloi disa ditë bashkë me nxënës në Damask [20]dhe menjëherë filloi
të predikojë në sinagoga se Jezusi është Biri i Hyjit. [21]Të gjithë ata
që e dëgjonin, mrekulloheshin e thoshin: «Po a nuk është ky ai që në
Jerusalem mundohej t'ua tresë farën atyre që e thërrisnin në ndihmë
Vap 9,2 këtë Emër? Po a nuk erdhi edhe këtu për t'i çuar të lidhur në hekura
para kryepriftërinjve?». [22]E Sauli merrte gjithnjë më tepër zotësi dhe i
2,36+; 18,5.28 hutonte Hebrenjtë që banonin në Damask duke ua vërtetuar se Jezusi
është Mesia.

shenjtë» (Lev 17,1+). Termi që në fillim i jepej popullit të Izraelit (Dal 19,6+) dhe në mënyrë të veçantë bashkësisë së kohërave mesianike (Dan 7,18+), në mënyrë të shkëlqyeshme, iu përshat të krishterëve, që janë «populli i shenjtë» i ri (1Pjt 2,5.9), të grishurit (Rom 1,7; 1Kor 1,2; Ef 1,4; 2Tim 1,9; Mt 3,1) me anë të shugurimit të pagëzimit (Ef 5,26v) në një jetë të pastër (1Kor 7,34; Ef 1,4; 5,3; Kol 1,22), që i bën të shenjtë si Jezusi që është «Shenjti i Hyjit» (Mk 1,24+), dhe si vetë Hyji (1Pjt 1,15v,; krh. 1Gjn 3,3), sepse shenjtëria është vepra e Hyjit (1Sel 4,3+; 1Sel 5,23). Madje në bashkësinë primitive fjala «të shenjtërit» u përdor si termi i zakonshëm për të treguar të krishterët, në fillim në Palestinë (Vap 9,13.32.41; Rom 15,26.31; 1Kor 16,1.15, 2Kor 8,4; 9,1.12) dhe më pas në të gjitha Kishat (Rom 8,27; 12,13; 16,2.15; 1Kor 6,1v; 14,33; 2Kor 13,12; Ef 1,15; 3,18; 4,12; 6,18, Fil 4,21v; Kol 1,4; 1Tim 5,10; Flm 5.7; Heb 6,10; 13,24, Jud 3; si dhe në adresën e letrave: 2Kor 1,1; etj.). Në Zb 5,8; 8,3; etj., termi përcakton veçanërisht martirët. Mund të ndodhë që ndonjëherë të kufizohet vetëm me krerët, «apostujt dhe profetët» (Ef 3,5 e Kol 1,26; Ef 3,8; 4,12; Zb 18,20). Në fund, sikurse në BV (Jb 5,1+), termi mund t'u jepet engjëjve (Mk 8,38; Lk 9,26; Vap 10,22; Jud 14; Zb 14,10) dhe është e vështirë të dish nëse disa tekste flasin për ta apo për njerëzit që janë tashmë në lavdi (Ef 1,18; Kol 1,12+; 1Sel 3,13; 2Sel 1,10).

9,15 *bijve të Izraelit*: krh. Jer 1,10. Misioni i Palit është për «të gjithë njerëzit» (Vap 22,15), kombet pagane (26,17); kjo përputhet me atë që vetë Pali ka shkruar në Gal 1,16 (krh. Rom 1,5; 11,13; 15,16-18; Gal 2,2.8.9; Ef 3,8; Kol 1,27; 1Tim 2,7). Për «mbretërit», krh. Vap 26,2+.

9,17 *të mbushesh me Shpirtin e Shenjtë*: shprehje karakteristike e Lukës (Lk 1,15+.41.67; Vap 2,4; 4,8.31; 7,55; 13,9; krh. Lk 4,1+).

9,20 *Jezusi...Biri i Hyjit*: titull që është si termi «Krisht» të rr 22 (krh. Mt 4,3+). Titulli «Bir i Hyjit» shfaqet sërisht në Veprat vetëm në 13,33; ndërsa është karakteristik i teologjisë së Palit (Gal 1,16; 2,20; 4,4.6; Rom 1,3–4,9; 1Sel 1,10; krh. Rom 9,5+).

23 Pasi kaloi mjaft kohë, Hebrenjtë vendosën ta vrasin Saulin, 24 por
Sauli e hetoi synimin e tyre. Ditë e natë Hebrenjtë i ruanin dyert e 2Kor 11,32-33
qytetit për ta mbytur, 25 por një natë nxënësit e tij e morën dhe, në një
shportë, e zbritën poshtë nëpër mur.

Sauli në Jerusalem

Gal 1,18-19

26 Kur erdhi në Jerusalem, përpiqej të bashkohej me nxënës, porse
të gjithë ia kishin drojën sepse nuk mund e besonin se me të vërtetë
ishte bërë nxënës. 27 Atëherë Barnaba e mori dhe e çoi te apostujt dhe Vap 4,36-37
u tregoi se Sauli e kishte parë Zotërinë gjatë një udhëtimi, se si Jezusi
foli me të dhe se si Sauli ka predikuar me plot guxim në Damask në 13,46+
Emër të Jezusit. 28 Që atëherë shkonte e vinte bashkë me ta nëpër
Jerusalem dhe predikonte me vendosmëri në Emër të Zotërisë. 29 U
drejtohej edhe Hebrenjve që flisnin greqisht dhe diskutonte me ta, por 5,41+
edhe ata synonin ta vritnin. 30 Kur e morën vesh këtë gjë vëllezërit, e =22,17.21
përcollën deri në Cezare e së andejmi e nisën për Tars.

31 Kisha, pra, ishte në paqe në mbarë Judenë, Galilenë e Samarinë;
ndërtohej dhe përparonte në frikën e Zotërisë dhe rritej në saje të hirit 1Kor 8,1; Vap 2,41+
të Shpirtit Shenjt.

Pjetri shërimi një të paralizuar në Lidë

32 Pjetri që vizitonte të gjitha vendet, një ditë u ul edhe ndër shenjtër
që banonin në Lidë. 33 Aty gjeti një njeri që quhej Ene, që për tetë
vjet s'ngritej nga shtrati: ishte i paralizuar. 34 Pjetri i tha: «Ene, po të
shëron Jezu Krishti! Ngritu dhe ndreqe vet shtratin tënd!». Ai aty për
aty u ngrit. 35 Të gjithë banorët e Lidës e të Saronit e panë mrekullinë
dhe besuan në Zotin.

9,23 Gal 1,17-18 saktëson: tre vjet. Gjatë kësaj kohe Pali banoi në Arabi. Luka thjeshtëson faktet.

9,26 Pali flet për këtë vizitë në Gal 1,18-24 dhe nënvizon sesi në atë kohë Kishat e Judesë ende nuk e njihnin personalisht; por asgjë nuk flet për ndërhyrjen e Barnabës. Deklaron se nuk ka parë, përsa i përket apostujve, askënd tjetër përveç Pjetrit dhe Jakobit, vëllait të Zotit. Teksti i Veprave thjeshtëson duke folur për apostujt në përgjithësi.

9,29 *hebrenjve që flisnin greqisht*: fj.fj.: «helenistëve». Sipas një var.: «grekëve» (pra paganëve). I njëjti variant edhe në Vap 11,20. – Sikurse në Kishë helenistët janë personat më aktivë (krh. Vap 6,1+), ashtu edhe në judaizëm janë ata që reagojnë në mënyrë më të dhunshme kundër propagandës së krishterë (6,9v; 7,58; 9,1; 21,27; 24,19;).

9,30 *Tars*: atje do të shkojë Barnaba për ta kërkuar (Vap 11,25): krh. Gal 1,18-21 dhe Vap 22,17-21.

9,31 *Kisha*: me S, B, A, etj.; BJ ka: «Kishat». – *në saj të hirit të Shpirtit të Shenjtë*: është gëzimi i fesë (Vap 2,46+). Të tjerë e përkthejnë: «ajo rritej në saj të ngushëllimit (ose: falë ndihmës; ose falë inkurajimeve) të Shpirtit Shenjt».

9,34 Mrekullitë e ngjashme në Vap 3,1-10 (4,22); 14,8-10 (krh. edhe Lk 5,18-26p; 13,11-13; Gjn 5,1-14).

Pjetri ngjall një grua në Jopë

13,9+ 36Jetonte në Jopë një nxënëse e quajtur Tabita, që në gjuhën tonë do
Lk 12,33+ të thotë Shutë. Ishte e pasur me vepra të mira dhe me lëmoshë që jepte.
37Pikërisht në ato ditë u sëmur dhe vdiq. Pasi e lanë, e vendosën në
1Mbr 17,19 dhomën e sipërme. 38E, mbasi Lida nuk është larg Jopës, nxënësit, kur
morën vesh se Pjetri gjendej atje, dërguan dy vetë me këtë lutje: «Mos
vono e eja ndër ne». 39Pjetri u çua e shkoi me ta. Posa arriti, e çuan
në dhomën e sipërme. Atëherë e rrethuan duke qarë të gjitha vejushat
dhe i tregonin të veshmet dhe petkat që i kishte punuar Shuta kur
Mk 5,40-41 ende ishte me to. 40Pjetri i nxori jashtë të gjithë, ra në gjunjë në uratë.
Pastaj u soll drejt kufomës dhe tha: «Tabitë, çohu!». Ajo hapi sytë,
Lk 7,15 këqyri Pjetrin dhe u ndreq ndenjur. 41Pjetri i dha dorën dhe e ngriti.
Vap 3,7 Atëherë thirri shenjtërit dhe vejushat e ua tregoi të gjallë.
9,13+ 42Mbarë Jopa e mori vesh ngjarjen dhe shumë besuan në Zotërinë.
43Pjetri qëndroi për një kohë të gjatë në Jopë, në shtëpinë e një
lëkurtari të quajtur Simon.

Pjetri dhe Korneli

Lk 7,2.4-5 **10** 1Në Cezare ishte një njeri me emër Kornel, kapiten i
Vap 2,11+ togës së quajtur «Italike», 2njeri i përshpirtshëm dhe që
Lk 12,33+ besonte në Hyjin, si ai ashtu edhe familja e tij. I ndante
Lk 18,1 populllit shumë lëmoshë dhe vazhdimisht i lutej Hyjit. 3Ai pa qartë
Vap 3,1+ në një vegim diku rreth orës tre pasdite se si engjëlli i Hyjit hyri tek
Mt 1,20+ ai dhe i tha: «Kornel!». 4«Urdhëro, Zotëri!» - ia ktheu Korneli duke
Vap 9,10 ia ngulur sytë i frikësuar. «Uratat e tua dhe lëmoshat kanë arritur
Lk 1,12+ para Hyjit - i përgjigji engjëlli - dhe ai të ka kujtuar. 5Ti tani dërgoj
Vap 2,14+ disa njerëz në Jopë dhe grishe Simonin që quhet Pjetër. 6Ai gjendet
te një farë Simoni, lëkurtar, që e ka shtëpinë afër detit». 7Posa shkoi

9,36 *Jopa* është Jafa e sotme që me Tel-Avivin bën një qytet të vetëm.

k 10 Kthimi (krh. Vap 3,19+) i Kornelit nuk përbën për Lukën thjesht një rast individual. Vlera e tij universale del nga vetë tregimi dhe nga këmbëngulja në vegimet e Pjetrit e Kornelit, e veçanërisht nga lidhja që bën autori mes kësaj ndodhie dhe vendimeve të «konçilit» të Jerusalemit (krh. 15,7-11.14). Duket se dalin dy mësime të ndryshme: 1) vetë Hyji ka treguar se paganët duhej të pranoheshin në Kishë, pa iu nënshtruar porosive të Ligjit të Moisiut (krh. 10,34-35.44-48a; 11,1.15-18; 15,7-11.14; Gal 2,1-10); 2) Vetë Hyji e ka udhëzuar Pjetrin që të pranonte mikëpritjen e një jo-rrethpreruri. Këtu del problemi i marrëdhënies mes të krishterëve me origjinë judaike dhe të krishterëve me origjinë pagane (krh. Vap 10,10-16.28-29; 11,2-14; dhe Gal 2,11-21).

10,2 *që besonte në Hyjin*: ose, fj.fj.: «që e druante Hyjin». Kjo shprehje (Vap 10,2.22.35; 13,16.26) dhe «besimtar në Hyjin» (13,43.50; 16,14; 17,4.17; 18,7), përputhën me: «të devotshëm» dhe «të përshpirtshëm», dhe mund të tregojnë paganët që simpatizojnë për judaizmin.

10,4 *kanë arritur para Hyjit dhe ai të ka kujtuar*: fj.fj.: «kanë arritur si përkujtim para Hyjit...». Shprehja përmend flinë «përkujtuese» (krh. Lev 2,2.9.16), të cilës Tob 12,12 i barazon lutjen.

engjëlli që foli me të, kapiteni i grishi dy shërbëtorë dhe një ushtarë
të përshpirtshëm, prej atyre që i ishin dhënë për shërbim, 8u tregoi
gjithçka dhe i nisi për në Jopë.
9Të nesërmen, ndërsa këta po bënin rrugë dhe po i afroheshin
qytetit, Pjetri rreth orës së gjashtë, u ngjit në tarracë për t'u lutur. 10U Jt 8,5; Dan 6,11
urit dhe dëshiroi të hajë. Ndërsa ata po i përgatitnin ushqimin, kaloi
në vegim. 11Shikonte qiellin e hapur dhe një send të pacaktueshëm,
porsi pëlhurë e madhe, të lidhur në katër këndet, që po zbriste nga
qielli në tokë. 12Në të ishin katërkëmbësh të ndryshëm, zvarranikë
toke dhe shpendë qielli. 13Ndërkaq i tha një zë: «Çohu, Pjetër, prej e
ha!». 14«Assesi, o Zot! - përgjigji Pjetri - Unë nuk kërkova kurrë me
gojë kafshë të ndytë e të papastër!». 15«Çka Hyji ka shpallur të pastër Lev 11; Ez 4,14
- i tha ai zë të dytën herë - ti mos e quaj të ndytë!». 16Kjo u përsërit tri Zan 1,31+
heresh e atëherë ai send u ngrit në qiell. 17Ndërsa Pjetri po e vriste
mendjen në vetvete se ç'kuptim kishte vegimi që pati, ja, njerëzit e
dërguar prej Kornelit, pasi kishin pyetur andej e këndej për shtëpinë
e Simonit, ia behën te dera, 18thirrën dhe pyetën a mos ishte aty mik
Simoni që quhet Pjetër. 19Ndërsa Pjetri gjithnjë po mendonte lidhur
me vegimin, Shpirti Shenjt i tha: «Ja, po të kërkojnë disa [dy] burra. Vap 1,8+
20Çohu, pra, e shko me ta pa farë dyshimi se unë i kam dërguar».
21Pjetri zbriti te njerëzit dhe tha: «Ja, unë jam ai të cilin kërkoni. Për
çka keni ardhur?». 22Ata iu përgjigjën: «Kapiten Korneli, njeri i drejtë Lk 7,4-5
dhe që beson në Hyjin, për të cilin dëshmon mbarë populli Hebre, qe
porositur prej një engjëlli të shenjtë të thërrasë ty në shtëpinë e vet
për t'i dëgjuar fjalët që ke për t'i thënë». 23Atëherë Pjetri i ftoi brenda
dhe i përbujti.

Të nesërmen u çua dhe shkoi me ta. Disa vëllezër prej Jopës e
përcollën Pjetrin. 24Ditën e dytë arriti në Cezare. Korneli i priste;
kishte grishur edhe farefisin e disa miq të ngushtë. 25Kur Pjetri
arriti, Korneli i doli para e, duke rënë ndër këmbët e tija, e adhuroi.
26Pjetri e ngriti në këmbë dhe i tha: «Çohu në këmbë se edhe vetë
jam vetëm njeri!». 27E, duke biseduar me të, hyri brenda, ku gjeti të 3,12; 14,15; Zb 19,10
bashkuar shumë njerëz, 28të cilëve u tha: «Ju e dini mirë se një Hebre
e ka të ndaluar shoqërimin me të huaj ose t'i hyjë në shtëpi, porse vetë 15,9; Gal 2,12.15-16
Hyji më mësoi se s'është e lejueshme të quhet i ndytë ose i papastër
asnjë njeri. 29Prandaj, kur më grishët, erdha pa u kundërshtua. Tani

10,15 Pjetrit i bëhet thirrje të çlirohet nga skrupujt lidhur me pastërtinë ligjore (Vap 11,9; krh. Mt 15,1-20p; Rom 14,14.17). Kjo realizohet në 15,9: me anë të fesë Hyji i pastroi zemrat e paganëve edhe pse trupi i tyre, jo i rrethprerë, mbetet ritualisht i papastër. Si rrjedhim, Pjetri nuk duhet më t'i druhet bashkëjetesës me të jo-rrethprerët (Vap 10,27-28).

10,19 *Shpirti i tha*: detyra që i është lënë Shpirtit është paralele me atë të engjëllit të Zotit (krh. Vap 8,26.29). – *disa burra*: krh. Vap 11,11.

dëshiroj të di pse më keni grishur». 30«Para katër ditësh - përgjigji
Vap 3,1+ Korneli - shi në këtë kohë, thosha në shtëpinë time uratët e orës tre
pasdite, kur ia behi një njeri në petka të shkëlqyeshme, zuri vend para
Lk 1,13 meje 31dhe tha: "Kornel, u vështrua urata jote dhe u kujtuan lëmoshat
e tua para Hyjit. 32Dërgo, pra ndokënd në Jopë dhe grishe Simonin
e quajtur Pjetër. Ai është mik në shtëpinë e Simonit lëkurtar, afër
detit". 33Menjëherë dërgova njerëzit për ty dhe ti bëre mirë që erdhe.
Ja, pra, të gjithë jemi bashkuar para Hyjit për të dëgjuar gjithçka Zoti
të ka urdhëruar».

Vap 2,22+ ## Predikimi i Pjetrit në shtëpinë e Kornelit

34Atëherë Pjetri mori fjalën e tha: «Tani me të vërtetë po e marr
Dt 10,17+; Gal 2,6; Rom 2,11; 1Pjt 1,17 vesh se Hyji nuk i mban kujt krah, 35shi përkundra - në çdo kombësi i
pëlqen ai që e ka frikën e tij dhe që e zbaton drejtësinë. 36Ai u dërgoi
Is 52,7; Nah 2,1 Fjalën e vet Izraelitëve dhe ua shpalli Ungjillin e paqes përmes Jezu
Rom 10,12 Krishtit që është Zotëria i të gjithëve. 37Ju e dini çka ka ndodhur në
Lk 4,44+ mbarë Judenë, duke filluar nga Galileja, pas pagëzimit që predikoi
Is 61,1; Mt 3,16+; Vap 1,8+; 4,27+ 2,22 Gjoni, 38se si Hyji Jezusin prej Nazaretit e shuguroi me Shpirtin
Mt 4,1+; 8,29+ Vap 1,8+.22 Shenjt e me pushtet; atë që e përshkoi vendin duke bërë mirë e duke
shëruar të gjithë ata që kishin rënë nën pushtet të djallit, sepse Hyji
2,23+ ishte me të. 39Ne jemi dëshmitarë për të gjitha që bëri në mbarë
1,3-4; 13,31; Gjn 14,22 krahinën e Judesë e në Jerusalem. E vranë duke e varur në shtyllë.
40Hyji e ngjalli të tretën ditë dhe bëri që të dëftohet i gjallë 41- jo mbarë
Lk 24,41-43 popullit në përgjithësi, por dëshmitarëve prej Hyjit të paracaktuar -
2,36+ neve që bashkë me të kemi ngrënë e kemi pirë pasi u ngjall prej të
vdekurish. 42Ai edhe na urdhëroi t'i predikojmë popullit e t'i japim

10,30 *Para katër ditësh*: BJ, me D, lexon: «para tri ditësh». – *po thosha uratët*: traditat perend. dhe antiokene përmendin edhe agjërimin (krh. var.: «po agjëroja dhe thosha uratën»); *e orës së nëntë*: d.m.th. tre mbasdite (Vap 3,1+).

10,31 *u vështrua urata jote*: kjo mënyrë të shprehuri asnjanëse, ndërsa shfaq respekt për madhërinë hyjnore, rikujton shërbimin e engjëjve (krh. Mt 18,11.14; Zb 5,8; 8,3; Tob 12,12).

10,35 *i pëlqen*: terminologjia e lidhur me kultin (krh. rr 4). Perëndisë i pëlqen një flijim i përsosur ose ai që flijon (Lev 1,3; 19,5; 22,19-27). profetët parashikuan se në fund të kohërave, flijimet e paganëve do t'i pëlqenin Zotit (shih Is 56,7; Mal 1,10-11; krh. Rom 15,16; Fil 4,18; 1Pjt 2,5).

10,37-42 Këto rr përmbajnë një përmbledhje të historisë ungjillore (krh. Vap 1,21-22; 2,22+); nënvizojnë të njëjtat pjesë që janë vënë në dukje nga Luka në Ungjillin e tij.

10,37 *duke filluar nga Galileja*: BJ ka: «fillimet e tij në Galile» (të Jezusit).

10,40 *e ngjalli të tretën ditë*: formula klasike e predikimit dhe e fesë së krishterë. Shfaqet që në atë *Besojmë-n* fillestare të 1Kor 15,4, me saktësimin: «sipas Shkrimeve». Formula sjell jehonën e Zan 2,1 (krh. Mt 12,40; shih edhe Oz 6,2). Gjendet edhe në Mt 16,21; 17,23; 20,19; 27,64; Lk 9,22; 18,33; 24,7.46.

10,41 *bashkë me të kemi pirë*: një shtesë e teksti perend. thotë: «dhe kemi jetuar bashkë me të familiarisht për dyzetë ditë pas ngjalljes së tij prej të vdekurish».

10,42 *popullit*: është Izraeli (Vap 10,2; 21,8). – *gjykatës i të gjallëve e i të vdekurve*: të gjallët, ata që do të jenë ende në jetë në momentin e paruzisë; të vdekurit, ata që, tashmë të vdekur, atëherë do të ngjallen për

dëshmi se Jezusi është prej Hyjit i caktuar Gjykatës i të gjallëve e i të vdekurve. 43Për të bëjnë dëshmi të gjithë profetët: në fuqi të Emrit të tij i jepet falja e mëkateve secilit që beson në Të». 2,38+; 3,16+

Pagëzimi i paganëve të parë

44Ndërsa Pjetri ende po i thoshte këto fjalë, Shpirti Shenjt zbriti mbi 1,8+
të gjithë ata që po dëgjonin predkun. 45Besimtarët prej rrethprerjes 8,16
që kishin ardhur me Pjetrin, u çuditën kur panë se edhe në paganë u
ndikua dhurata - Shpirti Shenjt. 46Sepse i dëgjuan duke folur gjuhë 2,33
të ndryshme e duke madhëruar Hyjin. Atëherë Pjetri tha: 47«Vallë, a 2,4+.11
mund ta ndalojë kush ujin të mos pagëzohen këta që e morën Shpirtin 11,17; 8,36
Shenjt sikurse edhe ne?». 48Dhe urdhëroi të pagëzohen në emër të 1,5+; 2,38+
Jezu Krishtit. Atëherë iu lutën të qëndrojë me ta disa ditë.

Pjetri përligjet para Kishës në Jerusalem

11 1Ndërkaq apostujt dhe vëllezërit në Jude morën vesh se 1,15+
edhe paganët e pranuan fjalën e Hyjit, 2dhe, kur Pjetri u 8,14; 15,7
ngjit në Jerusalem, e sulmonin besimtarët e rrethprerë
3dhe i thoshin: «Ke hyrë në shtëpi të të parrethprerëve dhe ke ngrënë 10,28.48+
me ta».
4Atëherë Pjetri filloi t'ua shpjegojë fill e për pe krejt ngjarjen. 5«Isha 10,10-48
- tha - në qytet të Jopës në uratë, kur, ja, në vegim, shoh një dukuri:
një send, porsi një pëlhurë të madhe me katër këndet e lidhura që po
zbriste nga qielli te unë. 6Kur çova sytë dhe vërejta, pashë shtazë
tokësore katërkëmbshe, egërsira, zvarranikë dhe shpendë qielli.
7Dëgjova edhe zërin që më tha: "Çohu, Pjetër, prej e ha!". 8Unë thashë:
"Kurrësesi, o Zot! Unë askurrë nuk kërkova me gojë kafshë të ndytë
e të papastër". 9E zëri përsëri prej qielli, së dyti: "Çka Hyji pastroi, ti
mos e shpall të papastër!". 10Kjo u përsërit tri herë, e atëherë gjithçka
u tërhoq përsëri në qiell. 11Dhe ja, menjëherë erdhën tre njerëz para
shtëpisë ku unë isha, të dërguar tek unë prej Cezaresë. 12Shpirti 1,8+

gjykimin (krh. 1Sel 4,13–5,10). Hyji, duke e ngjallur Jezusin, e ka veshur me dinjitetin e gjykatësit sovran (Vap 17,31; Gjn 5,22.27; 2Tim 4,1; 1Pjt 4,5); pra, shpallja e ngjalljes është në të njëjtën kohë një ftesë që njerëzit të pendohen (krh. Vap 17,30-31).

10,44 *Shpirti Shenjt zbriti*: «Rrëshajët e paganëve», e ngjashme me Rrëshajët e para, sikurse e konstaton edhe Pjetri (rr 47; 11,15; 15,8).

10,48 *Dhe urdhëroi*: zakonisht apostujt nuk e jepnin personalisht pagëzimin (krh. Vap 19,5; 1Kor 1,14.17). – *disa ditë*: sipas Vap 11,2-3 (krh. 10,28) ka qenë kjo bashkëjetesë e Pjetrit me të jo-rrethprerët, më tepër sesa autorizimi për t'i pagëzuar, që u duk e jashtligjshme për «hebrenjtë» e Jerusalemit. E njëjta gjë shkaktoi çështjen e Antiokisë (Gal 2,11v).

11,3 Teksti perend. ka: «Pjetri, pra, pas një kohe jo të shkurtër, deshi të ndërmerrte udhën për në Jerusalem. Pasi foli me vëllezërit dhe i konfirmoi, iku, duke mbajtur shumë fjalime nëpër fshatra e duke mësuar njerëzit. Kur mbërriti pranë tyre dhe u shpalli hirin që Hyji kishte bërë, vëllezërit e rrethprerë u kapën me të».

Shenjt më tha të shkoj me ta pa farë mëdyshjeje. Me mua erdhën edhe
këta gjashtë vëllezër dhe hymë në shtëpinë e njeriut. [13]Ai na tregoi se
si e kishte parë engjëllin në shtëpinë e vet, i cili kishte zënë vend para
tij, e i kishte pasë thënë: "Dërgo në Jopë dhe thirre Simonin që quhet
2,47+; 16,15+ Pjetër [14]e ai do të kumtojë fjalët me anë të të cilave do të shëlbohesh
1,5+ ti dhe mbarë familja jote". [15]Tashti, posa fillova të flas, zbriti mbi ta
Shpirti Shenjt sikurse pat zbritur mbi ne në fillim. [16]Atëherë m'u
15,8-9 kujtua fjala e Zotërisë: "Gjoni ka pagëzuar me ujë, ndërsa ju do të
Dal 16,7-8; Vap 10,47; pagëzoheni me Shpirtin Shenjt". [17]Nëse, pra, Hyji u dha atyre të
Mt 16,23+ Vap 2,47+ njëjtën dhuratë sikurse neve kur e pranuam besimin në Jezu Krishtin
13,46v; 14,27; 17,30; Zot, kush isha unë për të penguar Hyjin?».
26,20 [18]Këto fjalë i qetësuan dhe filluan të lavdërojnë Hyjin duke thënë:
«Hyji, pra, edhe paganëve u dhuroi kthimin që shpie në jetë».

Themelimi i Kishës në Antioki

8,1.4 [19]Ndërkaq, ata që u shpërndanë për shkak të salvimit që u bë lidhur
me Shtjefnin, arritën deri në Fenici, në Qipro e në Antioki. Këta nuk
ua predikuan fjalën tjerëve përveç Hebrenjve. [20]Por disa prej tyre,
që ishin prej Qipros e prej Cirenës, kur erdhën në Antioki, filluan t'u
predikojnë edhe Grekëve e t'ju kumtojnë si Lajm të mirë: Jezusi është
Lk 1,66 Zot. [21]Dora e Zotit u ndihmonte e shumë njerëz besuan dhe u kthyen
Vap 2,41+ kah Zoti. [22]Lajmi i këtyre ngjarjeve arriti në Kishën e Jerusalemit e
3,19+ kjo dërgoi Barnabën në Antioki. [23]Kur ai arriti dhe pa hirin e Hyjit,
4,36+ 13,43; 14,22 u gëzua dhe i nxiti të qëndrojnë me gjithë shpirt në Zotin. [24]Ky ishte

11,17 *Hyji u dha*: teksti perend. lë jashtë: «Hyji». – Pjetri jep shpjegime lidhur me pagëzimin që i është dhënë një pagani; ndërsa nuk i jep përgjigje akuzës se ka hyrë në shtëpinë e një të parrethpreri (krh. rr 3; 10,1+). Sipas Lukës, qe pikërisht Pjetri që, të paktën idealisht, pranoi në fillim paganët në Kishë – pavarësisht nga vlera e pagëzimit të oborrtarit etiopian (Vap 8,26-39). Në të njëjtën perspektivë konçili i Jerusalemit (15,5-29) do të shfaqet paksa si vijimi apo ripohimi i vendimeve të 11,1-18.

11,19 Rr 19, duke u lidhur me 8,1 e 8,4, na paraqet episodin e themelimit të Kishës në Antioki, si rrjedhojë e drejtpërdrejtë e martirizimit të Shtjefnit; ndarja është shkaktuar nga futja e Veprave të Filipit (8,5-40) dhe të Pjetrit (9,31–11,18). Megjithatë ky tregim supozon edhe historinë e thirrjes së Saulit (9,1-30), që lidhet po njësoj me martirizimin e Shtjefnit. – *Antiokia*: në Oront, kryeqyteti i provincës romake të Sirisë dhe qyteti i tretë i perandorisë romake, pas Romës dhe Aleksandrisë.

11,20 *Grekëve*: var.: «helenistëve» (krh. Vap 9,29). – termi «Grekët», në krahasim me të «judenjtë» (rr 19), tregon të parrethprerët në përgjithësi. – *Jesuzi është Zot*: në vend të titullit «Krisht», që i përgjigjet më tepër pritjes judaike, duke u predikuar paganëve, përdoret për Jezusin titulli «Zot» [*Kyrios*] (krh. 25,26+). Jezusi është «Zot»: sepse, me lartësimin në të djathtën e Hyjit, u bë sovran i mbretërisë së fundit të kohërave (krh. 2,21.36; 7,59-60; 10,36; 1Sel 4,15-17; 2Sel 1,7-12; Rom 10,9-13).

11,22 *në kishën e Jerusalemit*: kjo Kishë ushtron të drejtën e mbikëqyrjes ndaj Kishave të tjera (krh. Vap 8,14; 11,1 dhe Gal 2,2).

11,23 *i nxiti*: lojë fjalësh, ndoshta lidhur me emrin Barnabë: «biri i nxitjes» (Vap 4,36). – *në Zotin*: me B; BJ ka: «(besnik) ndaj Zotit».

njëmend njeri i mirë, plot me Shpirt Shenjt dhe me fe. Një numër i madh njerëzish iu shtua Zotit. 25Atëherë Barnaba u drejtua për në Tars për ta gjetur Saulin. 26Kur e gjeti e çoi në Antioki. Plot një vjet qëndruan në atë bashkësi duke mësuar një shumicë bukur të madhe nxënësish. Në Antioki nxënësit për të parën herë u quajtën Të krishterë. 6,5 2,41+ 9,30

Barnaba dhe Sauli në Jerusalem

27Në ato ditë disa profetë zbritën prej Jerusalemit në Antioki. Mt 16,14+
28Njëri prej sish që quhej Agab, u ngrit dhe, i shndritur prej Shpirtit Vap 21,10
Shenjt, parakallëzoi që së shpejti do të ndodhë në mbarë botën një uri 1,8+
e madhe. Kjo vërtet ngjau në kohën e sundimit të Klaudit. 29Prandaj
vendosën që, sa të mundet secili prej nxënësve të bashkojë për t'u çuar
ndihmë vëllezërve në Jude. 30Ashtu edhe bënë. Ndihmën ua dërguan
udhëheqësve me anë të Barnabës e të Saulit. Tit 1,5+

11,26 *qëndruan në atë bashkësi*: domethënia nuk është e sigurtë. Mund të jetë edhe: «ata vepruan së bashku», ose: «ata u pritën (nga Kisha)», d.m.th. gjetën mikpritje në atë Kishë. – *Të krishterë*: pra, ndjekësit e *Christus* (ose *Chrestus*). Paganët e Antiokisë krijuan këtë emër duke përdorur titullin «Krisht» si emër të përveçëm.

11,27 *disa profetë*: profetët e BR, sikurse ata të BV (Lp 18,18+; 2Pjt 1,21; Mt 5,12) janë karizmatikë, d.m.th. njerëz të pajisur me hir të veçantë (1Kor 12,1+), që flasin në emër të Hyjit, nën frymëzimin e Shpirtit të tij. Në besëlidhjen e re, zbrazja e kësaj dhurate shfaqet më e bollshme (Vap 2,17-18) dhe të gjithë besimtarët mund të profetizojnë (Vap 19,6; 1Kor 11,4-5; 14,26.29-33.37). Disa njerëz e kanë këtë karizëm në mënyrë të veçantë, kështu që meritojnë titullin «profetë» (Vap 11,27; 13,1; 15,32; 21,9.10). Në rreshtimin e karizmave vendosen zakonisht në vendin e dytë, pas «apostujve» (1Kor 12,28-29; Ef 4,11; por krh. 1Kor 12,10; Rom 12,6; Lk 11,49). Profetët janë dëshmitarë të besueshëm të Shpirtit (Zb 1,3 e 2,7, etj.; 1Sel 5,19-20) dhe transmetojnë «zbulimet» e Tij (1Kor 14,6.26.30; Ef 3,5; Zb 1,1); sikurse «apostujt» janë dëshmitarë të Krishtit të ngjallur (Rom 1,1+; Vap 1,8+) dhe shpallin *kerigmën* (Vap 2,22+). Detyra e tyre nuk është vetëm të parakallëzojnë të ardhmen (11,28;21,11) apo të shqyrtojnë zemrat (1Kor 14,24-25; krh. 1Tim 1,18; 4,14); «edukojnë, qortojnë, ngushëllojnë» (1Kor 14,3; krh. Vap 4,36; 11,23-24) falë zbulimeve të Shpirtit të Shenjtë, ashtu si edhe ata që kanë dhuratën e glosolalisë (2,4+; 19,6), por fjala e të cilëve nuk është e kuptueshme (1Kor 14). Detyra kryesore e profetëve duhej të ishte shpjegimi, nën dritën e Shpirtit, i orakujve të Shkrimeve, veçanërisht të profetëve të vjetër (1Pjt 1,10-12), dhe në këtë mënyrë zbulonin «misterin» e planit hyjnor (1Kor 13,2, Ef 3,5, Rom 16,25+). Prandaj, ata janë të lidhur me apostujt si themeli i Kishës (Ef 2,20+). Zbulesa e shën Gjonit është një lloj tipik profecie në BR (Zb 1,3; 10,11; 19,10; 22,7-10.18-19). Por sado sublime qoftë karizma e profecisë, ajo jep vetëm një njohuri jo të përsosur e kohore, lidhur me fenë (Rom 12,6) e cila duhet të zhduket kur do ta shohim Hyjin faqefaqas (1Kor 13,8-12). – *në Antioki*: teksti perend. shton: «dhe qe një gëzim i madh. E ndërsa ishim mbledhur, njëri prej tyre. . .». Kjo do të ishte pjesa e parë ku Luka përdor vetën e parë shumës «ne» (krh. Vap 16,10).

11,28 *Klaudit*: nën sundimin e Klaudit (41-54), perandoria pësoi një uri të madhe, rreth 49-50, më parë në Greqi e pastaj në Romë. Sipas Jozefit, Flavi ndodhi në kohën e prokurorit Tiberi Aleksandër (46-48).

11,30 *udhëheqësve*: ose: «pleqëve» [*presbyteroi*], të përmendur këtu për herë të parë (Vap 15,2.4; 21,18) – *Saulit*: sipas Veprave (9,26; 11,29v; 15,2), Pali duhet të ketë bërë tri udhëtime në Jerusalem para se të vizitojë dy herë Galacinë (16,6; 18,23); por vetë Pali përmend vetëm dy udhëtime në Gal 1,18; 2,1v; krh. edhe 4,13). Ky ndryshim në

Burgimi i Pjetrit dhe çlirimi i tij

Mt 20,22-23+
Dal 12,1+
5,18-24; 16,25-40
Mt 1,20+
1Mbr 19,5-7
Dal 12,11
Dan 3,95(28)
Vap 13,9+
Lk 24,41

12 [1]Në ato ditë Herodi mbret filloi të salvojë disa anëtarë të Kishës. [2]Me shpatë e preu Jakobin, të vëllanë e Gjonit. [3]E kur hetoi se kjo gjë po u pëlqente Judenjve, mendoi të burgosë edhe Pjetrin (ishin ditët e Bukëve të pabrume). [4]E pasi e kapi, e qiti në burg dhe ua dha ta ruajnë katër skuadra, secila e përbërë nga katër ushtarë, me qëllim që mbas Pashkëve ta qesë para popullit. [5]Kështu pra, Pjetri ruhej në burg, por urata e përzemërt e Kishës ngritej vazhdimisht para Hyjit për të.

[6]Atë natë, para se Herodi mendonte ta qesë para popullit, Pjetri flinte në mes dy ushtarëve, i lidhur në dy parë hekura e para derës rojtarët ruanin burgun. [7]Dhe ja, engjëlli i Zotit u duk dhe një dritë e ndriçoi dhomën. Engjëlli i ra Pjetrit në ijë, e zgjoi dhe i tha: «Çohu shpejt!». Prej duarve i ranë hekurat. [8]Engjëlli i tha: «Ngjeshu dhe lidhi sandalet!». Ai bëri ashtu. Përsëri i tha engjëlli: «Veshe petkun tënd dhe eja pas meje!». [9]Pjetri doli dhe po i shkonte pas. Nuk ishte i vetëdijshëm se çka po ngjante me anë të engjëllit ishte e vërtetë, por ai kujtonte se kishte një vegim.

[10]Kaluan rojën e parë edhe të dytën edhe arritën te dera e hekurt që shpie në qytet. Kjo u hap vetvetiu. Ata dolën, kaluan një rrugë e atëherë papritmas engjëlli u nda prej tij. [11]Atëherë Pjetri erdhi në vete e tha: «Tani me të vërtetë po e di se Zoti e paska dërguar engjëllin e vet e më shpëtoi nga dora e Herodit dhe prej gjithsa priste populli i Judenjve». [12]Posa u mendua pakëz, u nis drejt shtëpisë së Marisë, nënës së Gjonit që quhet Mark, ku shumë ishin bashkuar në uratë. [13]Ky trokiti në derën e jashtme. Një shërbëtore, me emër Rozë, u afrua për të hetuar kush ishte. [14]Si e njohi zërin e Pjetrit, prej gëzimit as nuk ia çeli derën, por u kthye turravrap brenda dhe u lajmëroi se ishte

Veprat mund të varet nga mënyra sesi Luka ka ndërthurur burimet e veta. Ndoshta ky udhëtim i Vap 11,29 është i njëjtë me atë të 15,2. «Ndihmat», që janë edhe qëllimi i udhëtimeve, ndoshta duhen dalluar nga ato që Pali sjell më vonë (24,17), në fund të mbledhjes së madhe të parave, që u bë me kërkesën e Kishës së Jerusalemit (Gal 2,10; 1Kor 16,1+; 2Kor 8,4; 9,1.12.13; Rom 15,31).

12,1-7 Agripë I, nipi i mbretit Erod të madh, u nderua me titullin mbretëror nga Kaligula në 37, por u bë realisht mbret i Judesë e Samarisë në vitin 41; vdiq në Shtator ose Tetor të vitit 43, sigurisht jo më vonë se në Shkurt të 44. – Tregimi i arrestimit të Pjetrit dhe i çlirimit të tij, nga pikëpamja letrare, shkëputet nga konteksti aktual dhe sjell ndërmend mënyrën e të treguarit të Markut.

12,6 *i lidhur në dy palë hekura*: me dy ushtarët që kishte në krah.

12,10 *dolën*: teksti perend. shton: «zbritën shtatë shkallë».

12,12 *që quhet Mark*: flitet sërish për Gjonin-Mark në Vap 12,25; 13,5.13; 15,37-39. Ishte kushëri i Barnabës (Kol 4,10). Ai qëndroi pranë Palit gjatë burgimit të parë në Romë (Kol 4,10; Flm 24); pak para se Pali të vdiste kërkoi sërisht shërbimet e tij (2Tim 4,11). Qe edhe nxënës i Pjetrit (1Pjt 5,13) dhe, sipas traditës, ai është autori i Ungjillit të dytë.

Pjetri mbas dere. 15«Ti je e marrë!» - i thanë ata, por ajo pohonte se
ashtu është. Atëherë ata thanë: «Do të jetë, pra, engjëlli i tij». 16Pjetri
vazhdonte trokitjen. Kur e hapën derën dhe e panë, u mrekulluan.
17Ai u dha shenjë me dorë, që të heshtnin, u tregoi si Zoti e nxori Vap 13,16
nga burgu dhe shtoi: «Tregoni Jakobit dhe vëllezërve!». Atëherë doli e 1,15+
shkoi në një vend tjetër.

18Kur zbardhi drita, u bë një pështjellim jo i vogël në mes të
ushtarëve: vallë, ç'u bë Pjetri? 19Herodi zuri ta kërkojë e, kur nuk e
gjeti, pasi i mori në pyetje rojtarët, dha urdhër të vriteshin. Atëherë
zbriti nga Judeja në Cezare e aty banoi.

Vdekja e Herodit

2Mak 9,5-28

20Herodi ishte shumë i zemëruar kundër Tirëve e Sidonëve. Ata
erdhën së bashku e, pasi e përfituan për vete Blastën, oborrtarin
e mbretit, kërkuan paqe, sepse vendi i tyre i merrte ushqimet prej
territorit të mbretit. 21Ditën e caktuar, Herodi, i veshur me petkun
mbretëror, hypi në fron dhe po u fliste. 22Populli i brohoriste: «Është zë
i një hyji e jo i një njeriu!». 23Por aty për aty, engjëlli i Zotit e ndëshkoi,
sepse nuk i dha lavdërim Hyjit e, i brejtur nga krimbat për së gjalli, Mt 1,20+
vdiq.

24Ndërkaq fjala e Hyjit rritej e shtrihej. 25Barnaba e Sauli, pasi e Vap 6,7+
kryen misionin e vet në Jerusalem, u kthyen duke e marrë me vete 11,29-30
Gjonin, që quhet Mark. 12,12+

III. MISIONI I BARNABËS E I PALIT. KONCILI I JERUSALEMIT

Dërgimi në mision

13 1Në Kishën vendase të Antiokisë kishte disa profetë e Vap 11,27+
mësues. Ishin Barnaba, Simoni, i quajtur Niger, Luci prej 4,36+
Cirenës, Manaeni, që kishte qenë edukuar bashkë me 13,9+

12,15 *engjëlli i tij*: ata mendonin që Roza ta shihte, si në vegim, Pjetrin e kthyer prej të vdekurve.

12,17 *Jakobit*: flitet për «vëllanë e Zotit» që përmendet pa ndonjë përcaktim tjetër. Që nga koha e vizitës së parë të Palit në Jerusalem (Gal 1,19; në vitin 36, krh. Vap 9,1+), Jakobi ishte në krye të grupit «hebraik» të të krishterëve në Jerusalem. Do të qeverisë Kishën nënë pas nisjes së Pjetrit (krh. 15,13; 21,18; 1Kor 15,7). Letra e Jakobit paraqitet si vepër e tij.

12,19 *dha urdhër të vriteshin*: ushtarët që e ruanin të burgosurin pësonin të njëjtin dënim me të nëse u ikte (krh. Vap 16,27; 27,42).

12,23 *i brejtur nga krimbat*: teksti perend. specifikon: «pasi zbriti, ende gjallë, u bë ushqim për krimbat, e kështu dha shpirt».

13,1 *profetë e mësues*: lidhur me profetët shih Vap 11,27+. Mësuesit ishin njerëz të pajisur me një karizmë të veçante për t'ua dhënë vëllezërve një mësim moral e fetar, themeluar zakonisht në Shkrimin e

Herodin tetrark dhe Sauli. [2]Një ditë, ndërsa po kryenin shërbesën
1,8+ hyjnore e po agjëronin, Shpirti Shenjt tha: «M'i ndani Barnabën e
Saulin të kryejnë veprimtarinë për të cilën i kam thirrur». [3]Atëherë,
pasi agjëruan dhe u lutën, vunë duart mbi ta dhe i lejuan të shkojnë.

Apostujt predikojnë në Qipro

[4]Barnaba, pra, e Sauli, të dërguar prej Shpirtit Shenjt, zbritën në
Seleuci e, prej andej, lundruan për Qipro. [5]Kur arritën në Salaminë,
filluan të predikojnë fjalën e Hyjit në sinagogat e Judenjve. Me vete
12,12+ kishin edhe Gjonin si ndihmës. [6]Pasi e përshkuan mbarë ishullin deri
në Paf, takuan atje një njeri, magjistar, profet të rrejshëm judeas,
që quhej Barjesu, [7]e i përkiste rrethit të prokonsullit Sergj Paulit,
që ishte njeri i mençur. Ky i fundit e grishi Barnabën e Saulin dhe
shprehi dëshirën të dëgjojë fjalën e Hyjit. [8]Porse u kundërshtoi Elimi,
magjistari - këtë kuptim ka emri i tij - duke u munduar ta largojë
prokonsullin prej fesë. [9]Atëherë Sauli, që quhet edhe Pal, plot me
8,20-23 Shpirt Shenjt, ia nguli sytë [10]dhe i tha: «O njeri plot gënjeshtra e
Gjn 8,44 dredhi, bir i djallit, armik i betuar i çdo drejtësie, a nuk do të pushosh
t'i shtrembërosh udhët e drejta të Zotit? [11]Ja, pra, tani dora e Zotit
mbi ty: do të verbohesh e deri në urdhër tjetër, nuk do ta shohësh më
dritën e diellit!». Aty për aty ra mbi të terr e errësirë: ecte andej e
këndej duke kërkuar t'ia japë ndokush dorën. [12]Kur prokonsulli pa se
Lk 4,32; Mt 22,33 çka ngjau, besoi i bindur plotësisht në mësimin e Zotit.

Pali e Barnaba në Antiokinë e Pisidisë

[13]Nga Pafi, ku hypën në barkë, Pali e shokët e tij arritën në Pergë

Shenjtë (krh. 1Kor 12-14+). – Pesë profetët e mësuesit që renditen këtu, përfaqësojnë qeverinë e Kishës së Antiokisë; krh. listën e të Dymbëdhjetëve (Vap 1,13) dhe atë të të Shtatëve (6,5). Sikurse këta të fundit, duket se edhe të pestët e Antiokisë janë judenjtë helenistë.

13,2 *shërbesën hyjnore*: përdorimi i këtij termi barazon lutjet e përbashkëta të të krishterëve me kultin flijues të Ligjit të vjetër (krh. Rom 1,9+).

13,3 *vunë duart mbi ta*: sipas Vap 14,26 (krh. 15,40) ky gjest i bashkësisë, duket se ia beson hirit të Hyjit misionarët e rinj, të zgjedhur (rr 2) e të dërguar (rr 4) prej Shpirtit të Shenjtë. Prandaj riti nuk ka të njëjtën vlerë sikurse në 6,6, ku të Shtatët marrin shugurimin prej apostujve (krh. 1Tim 4,14+).

13,4 *për Qipro*: Qiproja ishte atdheu i Barnabës (Vap 4,36).

13,5 *në sinagogat e judenjve*: mënyra e zakonshme e ungjillëzimit të Palit (Vap 17,2) është t'i drejtohet më së pari judenjve (krh. 13,14; 14,1; 16,13; 17,10.17; 18,4.19; 19,8; 28,17.23), sipas një parimi: përparësia u takon judenjve (krh. 3,26; 13,46; Rom 1,16; 2,9-10; Mk 7,27); vetëm pas mospranimit të tyre i drejtohet paganëve (krh. Vap 13,46; 18,6; 28,28).

13,9 *që quhet edhe Pal*: judenjtë dhe njerëz prej Lindjes në përgjithësi kishin edhe një emër të dytë sipas zakonit greko-romak: Gjoni mbante emrin Mark (Vap 12,12); Jozefi-Barsabë kishte emrin Just (1,23); Simoni emrin Niger (13,1); Tabita emrin Shutë (9,36; etj.). Këtu për herë të parë Luka e quan Palin me emrin romak, me të cilin do të quhet tash e tutje. Përveç kësaj Pali vihet në vendin e parë: nuk është më prapa

të Pamfilisë. Gjoni u nda prej tyre dhe ktheu në Jerusalem. 14Ata u nisën nga Perga e arritën në Antiokinë e Pisidisë. Të shtunën hynë në sinagogë dhe u ulën. 15Pas leximit të Ligjit dhe të Profetëve, përgjegjësit e sinagogës dërguan t'u thonë: «Vëllezër, nëse keni ndonjë fjalë ngushëllimi për t'ia drejtuar popullit, folni!».

Vap 15,38

13,5+

Fjalimi i Palit përpara Judenjve

16Atëherë Pali u ngrit, dha shenjë me dorë e tha: «Burra Izraelas dhe ju që besoni në Hyjin, dëgjoni! 17Hyji i këtij populli - i Izraelit - i zgjodhi etërit tanë. Ai e bëri të madh këtë popull kur ende ishte në dheun e huaj, në tokën e Egjiptit, dhe me dorë të pushtetshme e nxori nga ajo. 18Afërsisht për dyezt vjet e rrethoi me kujdes në shkreti. 19Pastaj, pasi i zhduki shtatë kombësi në tokën e Kanaanit, ua dha në pronë me short tokën e tyre: 20kjo zgjati kund katërqind e pesëdhjetë vjet. Pastaj u dha Gjyqtarët - deri te Samueli profet. 21Atëherë kërkuan mbretin dhe Hyji për dyzet vjet u dha Saulin, birin e Kishit, prej fisit të Beniaminit. 22Pastaj, mbasi hoq këtë, për mbret u ngriti Davidin, për të cilin edhe dëshmoi: "Gjeta Davidin, birin e Jeseut, njeri sipas zemrës sime, i cili do të bëjë gjithçka dua unë".

2,22+; 10,2+
Dal 1,7; Is 1,2
Dal 3-15
Lp 1,31
Lp 7,1+
Zan 15,13; Dal 12,40-41 1Sam 8-10
Ps 89,21; 1Sam 13,14; Is 44,28

23Hyji, prej pasardhësve të tij, si pati premtuar, ia ngriti Izraelit Shëlbuesin: Jezusin. 24Para ardhjes së Jezusit Gjoni i predikoi mbarë

Mal 3,1-2; Lk 1,76

Barnabës, por kreu i misionit (rr 13).

13,15 *ndonjë fjalë ngushëllimi*: ishte ndonjë shtjellim i fjalës që merrte shkas nga Shkrimi Shenjt (krh. Rom 15,4). Ky ishte zakon i sinagogave, sikurse shfaqet këtu, dhe haset sërisht nëpër mbledhjet liturgjike të krishtera, në të cilat këto fjalime i mbanin «profetët» ose mësues (krh. 1Kor 14,3.31; 1Tim 4,13; Heb 13,22; Vap 11,23; 14,22; 15,32; 16,40; 20,1.2).

13,16-41 Është fjalimi i madh inaugural i Palit, që na sjell Luka për të na dhënë një përmbledhje predikimesh të apostullit kur u drejtohej judenjve. Ka dy pjesë: e para është një përmbledhje e historisë së shenjtë (rr 16-25; krh. fjalimin e Shtjefnit, k 7), me shtesën që përmend Gjon Pagëzuesin; pjesa e dytë në të cilën Pali pohon se Jezusi, vdekur e ngjallur, është me të vërtetë Mesia që pritet të vijë (rr 26-39; predikimi lidhet ngushtë me fjalimet e Pjetrit, përveç rr 39 që kujton doktrinën e Palit lidhur me shfajësimin përmes fesë). Fjalimi përfundon (rr 40-41) me një qortim të fortë, marrë nga Shkrimi i Shenjtë (krh. Vap 28,26-27).

13,16 *dha shenjë me dorë*: gjest i zakonshëm i oratorit të moçëm për të tërhequr vëmendjen e dëgjuesve: shtrinte dorën e djathë, me dy gishtat e vegjël të palosur dhe tre të tjerët të drejtë (krh. Vap 19,33; 21,40; 26,1). *–ju që besoni në Hyjin*: që droni; krh. 10,2+.

13,17 *Hyji i këtij populli – i Izraelit*: përkthim fj.fj.; BJ: «Hyji i këtij populli, Hyji i Izraelit ».

13,18 *e rrethoi me kujdes*: me BJ; var.: «e dhuroi».

13,20 *katërqind e pesëdhjetë vjet*: në tekstin perend. (dhe të antiokisë) lexohet: «për rreth katërqind e pesëdhjetë vjet, ai u dha atyre gjyqtarë». Teksti mbetet i errët.

13,21 *Saulin*: emrin e tij e mbante Pali, që ishte, si ai, prej fisit të Beniaminit (Rom 11,1; Fil 3,5).

13,23 *ngriti*: si BJ dhe shumica e dshk. me tekstin perend.: «ngriti» ose «ngjalli»; var.: «dërgoi» [gr. *egagen*]. Folja greke e shprehur përmes kësaj var. [*egeiro*], ka një domethënie të dyfishtë dhe argumentimi shfrytëzon këtë dyvlershmëri sikurse në Vap 3,20-26: «premtimi» u realizua me ngjalljen e Jezusit (rr 32-33; shih edhe 26,6-8); e po me anë të kësaj ngjalljeje Jezusi u bë Shëlbuesi (krh. 5,31; shih edhe

popullit të Izraelit pagëzimin e kthimit. [25]E kur Gjoni po i jepte fund
Mt 3,11p; Gjn 1,20-27 misionit të vet, thoshte: "Unë nuk jam ai që ju mendoni se jam! Por,
ja, pas meje po vjen, ai, të cilit unë nuk jam i denjë t'ia zgjidh sandalet
e këmbëve".

[26]Burra e vëllezër, bij të Abrahamit dhe ju tjerët që besoni në
Vap 5,20+ Hyjin e vërtetë, neve na ka qenë drejtuar kjo fjalë shëlbimi. [27]Sepse
banorët e Jerusalemit dhe krerët e tyre nuk e pranuan Jezusin dhe,
2,23; 3,17+; Lk 18,31+ duke e dënuar për vdekje, i çuan në vend fjalët e profetëve që lexohen
Vap 13,14v; 15,21 çdo të shtunë. [28]Edhe pse nuk gjetën në të kurrfarë arsyeje për të
qenë dënuar, kërkuan prej Pilatit që të vritej. [29]Pasi kryen gjithçka
shkruan për të, e ulën nga kryqi dhe e shtinë në varr. [30]Porse Hyji
5,30 e ngjalli prej të vdekurish. [31]Jezusi iu dëftua i gjallë për shumë ditë
1,3 atyre që bashkë me të qenë ngjitur prej Galilesë në Jerusalem, të cilët
1,8+ [tani] janë dëshmitarët e tij para popullit.
2,24-31; 13,23 [32]E ne u shpallim Lajmin e Gëzueshëm se premtimin që Hyji ua
pat dhënë etërve [33]na e plotësoi neve, bijve të tyre, duke e ngjallur
Jezusin, sikurse shkruan në Psalmin e dytë:

Ps 2,7; Vap 2,36+; 9,20+ *Ti je biri im, unë sot të linda.*

[34]Se e ngjalli prej të vdekurish dhe se kurrë më nuk do të kalbet, e
ka thënë me këto fjalë:

2,21; 4,12; Rom 5,9-10; Fil 3,20; etj.). Pra, folja që në rr 22 ka kuptim: «lindi», duke u nisur nga rr 30 padyshim merr kuptim: e «ngjalli». Ndërsa në rr 23 folja është mes të dy kuptimeve.

13,26 *neve*: BJ parapëlqen variantin: «juve».

13,27 *Banorët e Jerusalemit...*: sipas tekstit aktual, që mund të përkthehet edhe: «Banorët e Jerusalemit nuk e pranuan atë, as fjalët e profetëve që lexohen çdo të shtunë: i zbatuan ato duke e dënuar me vdekje». BJ përdor tekstin perend: «Banorët e Jerusalemit dhe krerët e tyre i çuan në vend, pa e ditur, fjalët e profetëve që lexohen çdo të shtunë».

13,28 *kurrfarë arsye për të qenë dënuar*: një ndër temat apologjike të krishtera: Jezusi i pafajshëm dhe i dënuar padrejtësisht (krh. Vap 3,13-14; Lk 23,14.22.47; Mt 27,3-10.19.23-24). – *kërkuan prej Pilatit që të vritej*: teksti paraqitet në dy mënyra kryesore: «kërkuan që ai ta vriste» (BJ; Aleksandri, Antioki) dhe «që ata të mund ta vrisnin» (Vulg., sir.). Var.: «ia dorëzuan Pilatit që të vritej».

13,29 *në varr*: teksti perend. është më i zgjeruar: «... i kërkuan Pilatit, pasi e kryqëzuan, që ta ulnin nga kryqi dhe pasi morën autorizimin, e ulën dhe e shtinë në varr».

13,31 *atyre që bashkë me të qenë ngjitur prej Galilesë*: ky rikujtim i dëshmisë së apostujve, të cilët kishin ardhur nga Galilea, duket paksa i çuditshëm në fjalët e Palit, i cili nuk e ndan veç dëshminë e vet nga ajo e tyre (1Kor 15,3-11).

13,33 *në Psalmin e dytë*: teksti perend., sipas zakonit të lashtë të bashkoheshin në një Ps 1 dhe 2, ka: «në psalmin e parë»; BJ përkthen: «në psalme». – *sot të linda*: ngjallja e Krishtit ka qenë ngjitja e tij në fron; natyra e tij njerëzore ka hyrë në gëzimin e privilegjeve të Birit të Hyjit (krh. Rom 1,4+).

13,34 *premtimet e sigurta*: BJ ka: «Juve do t'jua jap gjërat të shenjta»: është premtimi për shenjtëri, si një dhuratë për kohët mesianike, që do të burojë nga Davidi i ri, Krishti i ngjallur.

Juve do t'jua plotësoj premtimet e sigurta dhënë Davidit. Is 55,3

35Për këtë arsye edhe thotë në një vend tjetër:

Ti s'do ta lësh Shenjtin tënd të kalbet. Ps 16,10

36Tani, Davidi, pasi në jetën e vet u shërbeu planeve të Hyjit, vdiq
dhe qe varrosur pranë etërve të vet, dhe trupi i tij u kalb, 37kurse
Jezusi, të cilin Hyji e ngjalli, nuk u kalb. 38Le ta dini, pra, o vëllezër,
se nëpër Këtë ju kumtohet falja e mëkateve [dhe] në gjithçka nuk qe Vap 2,38+
e mundur të shfajësoheni me anën e Ligjit të Moisiut, 39me anën e Rom 3,20+
Jezusit, secili që beson shfajësohet. 40Viniani mendjen të mos të 15,11; Rom 1,16+
plotësohet në ju çka qe thënë në Profetë: Vap 28,26-27

41*Shikoni, o përbuzës,* Hab 1,5
mrekullohuni e zhdukuni!
Sepse unë do ta bëj një vepër të atillë në ditët tuaja,
vepër të cilën s'do ta besoshit, po t'jua tregonte ndokush».

42Kur po dilnin jashtë i lutnin që të shtunën e ardhshme t'ju flisnin
përsëri për këtë gjë. 43Kur u shpërndanë prej sinagogës, shumë Judenj Vap 10,2+; 17,4
dhe proselitë të përshpirtshëm shkuan pas Palit e Barnabës, të cilët i
porositnin dhe i nxitnin të qëndrojnë në hirin e Hyjit. 11,23; 14,22

Pali dhe Barnaba u drejtohen paganëve

44Të shtunën mbas ngarendi pothuajse mbarë qyteti për të dëgjuar
fjalën e Zotit. 45Judenjtë, kur panë të gjithë atë shumicë populli, i kapi
smira, zunë t'u kundërshtojnë me të shara fjalëve të Palit. 46Atëherë 5,17; 17,5; 1Sel 2,14+
Pali e Barnaba u thanë plot guxim: «Më së pari është dashur t'u Vap 13,5+
shpallet juve fjala e Hyjit. Por, mbasi ju e përbuzni dhe veten nuk
e çmoni të denjë për jetën e pasosur, atëherë ne po ju drejtohemi 1,8
paganëve. 47Sepse kështu na ka urdhëruar Zotëria:

13,40 *të mos plotësohet në ju*: mosbesimi dhe mohimi i judenjve (Mt 21,33+; 22,1+) janë një temë karakteristike e Lukës (krh. Vap 13,5+); do ta gjejmë sërish në fund të librit të Veprave (28,26-27).

13,43 *shkuan pas Palit e Barnabës*: një var. shton: «duke e gjykuar si të arsyeshme që të pagëzoheshin ». – *në hirin e Hyjit*: teksti perend. ka një shtesë: «dhe kështu Fjala e Zotit përhapej nëpër mbarë qytetin».

13,44 *Fjalën e Zotit*: me S, A, B2, etj.; D ka: «për të dëgjuar Palin që fliste për Zotin». BJ, me B*, C, E, Vulg. etj. ka: « fjalën e Hyjit ».

13,46 *plot guxim*: ideja e «guximit» ose e «qëndrueshmërisë», e theksuar për apostujt (Vap 4,13.29.31), rikthehet me këmbëngulje kur flitet për Palin (9,27-28; 14,3; 19,8; 26,26; 28,31). Njëlloj në letrat e shën Palit (1Sel 2,2; 2Kor 3,12; 7,4; Fil 1,20; Ef 3,12; 6,19-20).

13,47 Citimi i lirë marrë nga LXX. Teksti mund t'i referohet si Palit (krh. Vap 26,17-18), apostull e mësues i paganëve (krh. Rom 11,13; 1Tim 2,7; Ef 3,8; etj.), ashtu edhe Krishtit të ngjallur (krh. Vap 26,23, sipas Is 49,6, dhe Lk 2,32): ai është dritë për popujt, por konkretisht do

Is 49,6; Gjn 8,12+ *Të kam caktuar të jesh dritë për paganët,*
që ta çosh shëlbimin deri në skajin e tokës».

Vap 2,46+ 2,47+ 3,15+ 6,7+ 10,2+ [48]Paganët, kur i dëgjuan këto, gëzoheshin dhe e madhëronin fjalën e Zotit dhe të gjithë ata që e ndinin veten të caktuar për jetën e pasosur, u bënë besimtarë. [49]E fjala e Zotit hapej nëpër mbarë atë krahinë. [50]Por Hebrenjtë ngucën disa gra në shenjë që besonin në Hyjin dhe krerët e qytetit e shkaktuan një salvim kundër Palit e Barnabës dhe i dëbuan prej vendit të tyre. [51]Ata atëherë e shkundën pluhurin e këmbëve të veta si dëshmi kundër tyre dhe shkuan për Ikon. [52]Ndërkaq nxënësit mbusheshin me gëzim dhe me Shpirt Shenjt.

Lk 9,5; 10,11p; Vap 18,6 2,46+

Pali e Barnaba në Ikon

Vap 13,5+ **14** [1]Gjithashtu edhe në Ikon hynë në sinagogën e Hebrenjve. Folën aq mirë sa që një shumicë e madhe Hebrenjsh e Grekësh e pranuan besimin. [2]Porse Hebrenjtë që nuk e pranuan besimin, i ngucën dhe i çuan peshë paganët kundër vëllezërve.

1Sel 2,14+

Vap 4,29-30; 13,46+ 20,24.32 Mk 16,17-20 [3]Megjithatë Pali e Barnaba u ndalën aty për një kohë të gjatë, të mbështetur në ndihmën e Zotit, i cili e dëshmonte fjalën e hirit të vet duke premtuar që përmes të duarve të tyre të bëheshin mrekulli dhe shenja të çuditshme. [4]Banorët e qytetit u ndanë: njëra pjesë ishte me Hebrenj e pjesa tjetër me apostuj. [5]Paganët dhe Hebrenjtë me

2Tim 3,11 krerët e vet u bënë gati për t'i salvuar apostujt e për t'i vrarë me gurë. [6]Apostujt, kur e morën vesh, ikën në qytete të Likaonisë: në Listër, në Derbë e në rrethina. [7]Atje vazhduan predikimin e Ungjillit.

Pali e Barnaba në Listër

[8]Ishte në Listër një njeri i sëmurë këmbësh, çalaman që prej lindjes, i cili kurrë nuk kishte ecur. [9]Ky e dëgjoi Palin duke folur. Pali ia lëshoi sytë e, duke parë se ka fe për të qenë shëruar, [10]i tha me zë të lartë: «Ndrequ në këmbë të tua!». Ai i dha vetes dhe eci. [11]Turma, kur pa

Vap 28,6 çka bëri Pali, bërtiti në gjuhë likaone: «Hyjnitë kanë zbritur ndër ne

t'i ndriçojë vetëm me forcën e dëshmisë së apostujve (krh. Vap 1,8+); pra, profecia është një urdhërim për apostullin, i cili duhet ta realizojë vetë profecinë.

13,48 *jetën e pasosur*: krh. rr 46, pra jetën e botës së ardhme (Vap 3,15+); do të shkojnë vetëm ata, emrat e të cilëve «janë të shkruar në qiell» (Lk 10,20), në «librin e jetës» (Fil 4,3; Vap 20,12+). «Të caktuar për jetën e botës së ardhme» është një shprehje që përdoret nga rabinët.

14,1 *Gjithashtu edhe në Ikon hynë*: ose «së bashku, hynë në Ikon». Rr 1 vazhdon në rr 3.

14,2 *kundër vëllezërve*: mospranimi i besimit përfundoi menjëherë në një kundërshtim të dhunshëm (krh.Vap 19,9; 28,24 dhe 9,23; 13,45.50; 14,19; 17,5-8.13; 18,6.13).

14,4 Vijuar nga rr 2.

14,6 *Listër*: koloni romake, atdheu i Timoteut (krh. Vap 16,1-2). Ndodhitë e rr 8-19 ndodhën në Listër.

14,9 *për të qenë shëruar*: përkthim tjetër: «për t'u shpëtuar». Feja është kushti i nevojshëm për mrekulli (krh. Mt 8,10+).

në trajtën e njerëzve». 12Barnabën e quajtën Zeus e Palin Hermes,
sepse Pali fliste.
13Atëherë prifti i Zeusit, tempulli i të cilit ishte para dyerve
të qytetit, solli para dere të qytetit mëzetër e kurorë e bashkë me
qytetarë deshi të flijojë. 14Kur morën vesh apostujt, Barnaba e Pali, Nr 14,6; Jb 1,20+
i shqyen petkat e veta e hynë midis popullit duke bërtitur: 15«Ç'po
bëni kështu, bre burra!? Po edhe ne jemi njerëz të vdekshëm si ju! Vap 3,12; 10,26
Ne ju predikojmë të ktheheni prej këtyre kotësive kah Hyji i gjallë, i 3,19+; 2,38+; 1Sel 1,9
cili krijoi qiellin e tokën, detin e gjithçka është në ta. 16Në breznitë e 17,22-30+; Lp 5,26
shkuara ai i la mbarë paganët të ndjekin udhët e tyre. 17Megjithatë
nuk e la pa e dëshmuar veten me anë të bamirësive: ju dërgoi nga
qielli shi e stinë të begatshme, ju mbushi me ushqime e zemrat tuaja Jer 5,24
i mbushi me gëzime». 18Duke folur kështu mezi e ndalën popullin që
të mos u kushtojnë fli.

Përfundimi i misionit

19Ndërkaq arritën disa Hebrenj prej Antiokisë e prej Ikonit dhe e
çuan peshë popullin. E gjuan me gurë Palin, e qitën zvarrë jashtë 1Sel 2,14+;
qytetit duke kujtuar se kishte vdekur. 20Por, kur e rrethuan nxënësit, 2Kor 11,25;
ai u ndreq dhe hyri në qytet. Të nesërmen shkoi me Barnabën në 2Tim 3,11
Derbë.
21Pasi e kumtuan Lajmin e Gëzueshëm në atë qytet, dhe, pasi
bënë një numër të bukur nxënësish, kthyen në Listër, në Ikon e në
Antioki. 22I përforconin zemrat e nxënësve në qendresë të fesë, sepse Vap 15,32.41; 18,23;
- thoshin - na duhet të kalojmë nëpër shumë vështirësi për të hyrë 11,23; 13,43;
në Mbretërinë e Hyjit. 23Pasi luteshin e agjëronin, secilës Kishë Mt 10,22; 24,13;
i emëronin udhëheqësin dhe ia porositnin Zotit, në të cilin kishin Rom 5,3-4; 2Sel 1,4v;
besuar. 24Atëherë kaluan nëpër Pisidi e erdhën në Pamfili. 25Pasi e 2Tim 2,12; 3,12;
predikuan fjalën në Pergë, zbritën në Atali. 26Aty hypën në barkë e Heb 10,36
udhëtuan për Antioki, prej kah patën qenë dërguar të porositur hirit 13,3
13,3+

14,12 *Hermes*: Mërkuri për latinët; ishte hyjnia pajtore e gojëtarëve.

14,13 *para dyerve të qytetit*: duke ndjekur tekstin perend. BJ ka: «priftërinjtë i "Zeusit para dyerve të qytetit" shkuan para derës së mëzetërve, të stolisur me kurora dhe u përgatitën, bashkë me qytetarë, për të flijuar». Zeusi ishte hyjnia mbrojtëse e qytetit.

14,14 *i shqyen petkat e veta*: për të shfaqur se ajo vepër i zemëron (krh. Mt 26,25).

14,15 *të ktheheni... kah Hyji i gjallë*: predikim monoteistik, në të cilin tradicionalisht Hyji i vërtetë i kundërvihet hyjnive të rremë, Hyji i gjallë, idhujve të palëvizshëm; predikimi përfundon me thirrjen që të pendohen. Shih një përmbledhje të predikimit të Palit drejtuar paganëve në 1Sel 1,9-10 dhe Gal 4,9 (krh. Vap 15,19; 26,18.20). – *qiellin e tokën*: Hyji i vërtetë u dëftua i gjallë duke krijuar universin. Pohimi gjendet në dëshmitë e fesë së judaizmit (krh. Dal 20,11; Neh 9,6; Ps 146,6; Vap 4,24; 17,24; Zb 10,6; 14,7).

14,22 *I përforconin zemrat e nxënësve*: krh. Rom 1,11; 1Sel 3,2.13; Lk 22,32.

14,23 *udhëheqësin*: sipas modelit të bashkësive judaike të diasporës.

të Hyjit për veprën që kryen.
15,4.12; 21,19 [27]Kur arritën, bashkuan Kishën dhe treguan gjithçka Hyji bëri
me anë të tyre dhe se si Hyji ua hapi paganëve derën e fesë. [28]Këtu
qëndruan për një kohë të gjatë bashkë me nxënës.

Gal 2,11-14
Rragatje në Antioki

Vap 15,5.24
Zan 17,10+
15 [1]Ndërkaq zbritën disa prej Judesë dhe filluan t'i mësojnë
vëllezërit: «Po nuk u rrethpretë sipas dokes së Moisiut, nuk
mund të shëlboheni». [2]U bë një grindje dhe një rragatje
jo e vogël ndërmjet tyre dhe Palit e Barnabës. U përfundua që Pali,
Gal 2,1-2 Barnaba e disa tjerë prej tyre të shkojnë në Jerusalem tek apostujt
Vap 20,38; 21,5 e pleqtë për ta sqaruar çështjen. [3]Kisha e Antiokisë u dha çka u
nevojitej për udhëtim. Ata, duke kaluar nëpër Fenici e Samari, u
treguan vëllezërve për kthim të paganëve në fe duke u dhënë kështu
14,27+ gëzim të madh. [4]Kur arritën në Jerusalem, qenë pritur mirë prej
Kishës, prej apostujve dhe prej pleqëve. Ata treguan gjithçka Hyji bëri

14,27 *derën e fesë*: një metaforë e ngjashme haset edhe tek Pali (1Kor 16,9; 2Kor 2,12; Kol 4,3).

15,1 Ngjarjet e treguara në këtë k nxjerrin në pah vështirësi të ndryshme: 1) në rr 5-7a paraqitet përsëri argumenti i rr 1-2a, sikur autori të referonte dy burime të ndryshme të grindjes, por pa i lidhur mes tyre; 2) rr 6 bën të mendohet se drejtuesit e bashkësisë janë mbledhur veçmas, por, në rr 12.22, rragatja zhvillohet përpara mbarë asamblesë së krishterë; 3) asambleja shpall dhe i dorëzon Palit një dekret lidhur me respektimin e pastërtisë rituale, që iu imponua të krishterëve me prejardhje pagane (rr 22v); por më vonë duket se Jakobi njofton apostullin për këtë dekret, sikurse ai nuk ishte në dijeni (21,25). Pali nuk flet për këtë dekret as në Gal 2,6 (ku flet për asamblenë e Jerusalemit), as në 1Kor 8-10; Rom 14 (ku trajton çështje të ngjashme); 4) dekreti i Vap 15,29 u shpall për Kishat e Sirisë dhe të Cilisë (15,23); por Luka nuk kujton se Pali e kishte shpallur teksa kalonte nëpër këto krahina (15,41); flet për këtë vetëm lidhur me qytetet e Likaonisë (16,4), megjithëse në 15,19-21 dhe 21,5 duket se i jepet dekretit një nuancë universale. Këto vështirësi mund të shpjegohen nëse pranohet, se Luka ka shkrirë së bashku tregimin e dy mosmarrëveshjeve dhe të zgjidhjeve të ndryshme (Pali ka bërë një dallim më të qartë në Gal 2): njëra rragatje, në të cilën morën pjesë Pjetri e Pali, i përkiste detyrimit të ligjit judaik për të kthyerit prej paganizmit (krh. Gal 2,1-10); tjetra e mëvonshme u shkaktua nga incidenti në Antioki (Gal 2,11-14); në këtë rast, në mungësë të Pjetrit e Palit, Jakobit i takoi një rol më i madh lidhur me marrëdhëniet sociale mes të krishterëve me prejardhje judaike dhe të atyre me prejardhje pagane, duke qenë se çfarëdo kontakti me një pagan shkaktonte shkelje ligjore për Judeun (krh. Vap 15,20+). – *ardhur prej Judesë*: në Gal 2,12 përshkruhen si «disa të rrethit të Jakobit».

15,2 Teksti perend. ka: «Pas një rrëmuje dhe një rragatjeje jo të vogël ndërmjet tyre dhe Palit e Barnabës (sepse Pali e pohonte me ngulm, se ata duhej të mbeteshin ashtu si ishin kur pranuan fenë), ata që erdhën prej Jerusalemit i urdhëruan të ngjiteshin, me disa të tjerë, në Jerusalem tek apostujt dhe pleqtë, për t'u gjykuar në lidhje me këtë çështje». – *e disa të tjerë prej tyre*: tëek Gal 2,13 përmendet Titi, me prejardhje pagane. – *në Jerusalem tek apostujt*: apostujt, për të cilët nuk flitet as në Vap 11,30 e as në 21,18, këtu përmenden së bashku me kolegjin e pleqve; kjo është në përkim me Gal 2,2-9, ku Pjetri dhe Gjoni përmenden si autoritete të Kishës së Jerusalemit, përkrah Jakobit, vëllait të Zotit.

15,3 *u dha çka u nevojitej*: krh. 1Kor 16,11; Tit 3,13. BJ përkthen: «të shoqëruar për një copë rrugë nga Kisha».

me anë të tyre.

Rragatje në Jerusalem

Gal 2,1-9

[5]Atëherë u ngritën disa farisenj që e kishin pranuar fenë dhe thanë: «Paganët e pagëzuar duhet të rrethpriten e t'u urdhërohet ta mbajnë Ligjin e Moisiut».

[6]Kështu apostujt e pleqtë u bashkuan në kuvend për ta ndarë çështjen.

Fjalimi i Pjetrit

Vap 10,1–11,18+

[7]Pas një rragatjeje të gjatë, u ngrit Pjetri dhe u tha: 2,14+

«Vëllezër, ju e dini mirë se, që prej ditëve më të para, këtu në ju, më zgjodhi mua Hyji, që prej gojës sime ta dëgjojnë paganët fjalën e Ungjillit e të besojnë. [8]Hyji që njeh zemrat bëri dëshmi për ta duke u 1,24
dhënë edhe atyre si neve Shpirtin Shenjt. [9]Ai, pra, nuk bëri kurrfarë 10,44-47; 11,15-17
dallimi midis nesh e tyre: me anë të fesë i pastroi zemrat e tyre. 11,12; 10,34
[10]Atëherë, përse po e sprovoni Hyjin duke u vënë nxënësve në qafë
zgjedhën, të cilën as etërit tanë as neve nuk mund e mbartëm? [11]E në Gal 5,1; Mt 23,4
fund ne besojmë se shëlbohemi pikërisht sikurse edhe ata, në saje të Gal 3,10-12; Rom 7
hirit të Jezusit Zot».

[12]Mbarë mbledhja ra në heshtje. Dëgjonin Barnabën e Palin, të cilët
tregonin sa shenja e mrekulli kishte bërë Hyji me anën e tyre ndër Vap 14,27
paganët.

Fjalimi i Jakobit

[13]Kur ata heshtën, fjalën e mori Jakobi e tha: «Më dëgjoni, vëllezër! 12,17+

15,5 *disa...farisenj*: në tekstin grek farisenjtë duket se ndërhyjnë në Jerusalem, pavarësisht asaj që kishte ndodhur në Antioki. Në tekstin perend. gjendet lidhja: «Por ata që i kishin urdhëruar të shkonin tek pleqtë, u ngritën...». – *duhet të rrethpriten*: sipas Gal 2,3-5 kërkesa të tilla kishin të bënin direkt me Titin, i cili shoqëronte Palin.

15,6 *e pleqtë*: një var. perend. shton: «dhe asambleja» (krh. rr 12).

15,7 *u ngrit Pjetri*: një var. perend. shton: «nën ndikimin e Shpirtit».

15,9 *me anë të fesë i pastroi zemrat e tyre*: interpretim i fjalës që i erdhi nga qielli Pjetrit (Vap 10,15; 11,9; krh. 10,28; Sir 38,10). Fjala e Pjetrit sjell përsëri të njëitin arsyetim, për sa i përket sjelles së vet, që dha në Cezare.

15,10 *e sprovoni Hyjin*: krh. 1Kor 10,13+. Do të thotë ta detyrosh Hyjin të na japë dëshmi të fuqisë së vet, duke i kërkuar një ndërhyrje apo një shenjë (Vap 5,9; Dal 17,2.7; Nr 14,22; Lp 6,16; Jt 8,12-17; Ps 95,9; Is 7,11-12; Mt 4,7p; Vap 5,8-10; 1Kor 10,9).

15,11 *shëlbohemi pikërisht sikurse edhe ata*: është përgjigjia e drejpërdrejtë ndaj pohimit në rr 1. Mësimi është i njëjtë me Gal 2,15-21; 3,22-26; Rom 11,32; Ef 2,1-10; etj. Prandaj nga ky këndvështrim Judeu nuk ka asnjë epërsi (krh. Vap 13,38; Gal 5,6; 6,15).

15,12 Teksti perend. ka: «Pasi pleqtë e miratuan fjalën e Pjetrit, mbarë asambleja heshti».

15,13 *Jakobi*: Gal 2,9 dëshmon pjesën e rëndësishme që ai pati në këtë çështje, veçanërisht në diskutimin lidhur me vështirësitë e vendit për të mbajtur marrëdhëniet sociale (krh. Vap 15,1+.20+).

14 Simoni shpjegoi se si Hyji, që në fillim, u kujdesua të përftojë prej
18,10; Rom 9,26; Vap 13,47 Rom 15,9-12; 16,26 paganëve një popull për Emër të vet. 15 Kjo gjë është në përkim me
fjalët e profetëve, sikure është shkruar:

Am 9,11-12

16 *Pastaj do të kthehem*
dhe do ta rindërtoj tendën e rrëzuar të Davidit;
do t'i rindërtoj rrenojat e saja, përsëri do ta ngreh
17 *që edhe njerëzit tjerë ta kërkojnë Zotin*
dhe mbarë paganët, mbi të cilët u thirr Emri im,
thotë Zoti që i bën këto
18 *të njihen që prej amshimit.*

19 Prandaj, unë mendoj, se nuk është mirë që t'i mërzisim ata që
Vap 3,19+ kthehen prej paganizmit kah Hyji. 20 Por t'u porositet të ruhen prej
mishit të flijuar idhujve, prej fëlligështisë, prej mishit të kafshës së
furur apo të mbytur në ujë e prej gjakut, 21 sepse Moisiu ka, që prej
13,27 kohëve më të lashta, në çdo qytet predikatarët e vet, të cilët e lexojnë
çdo të shtunë në sinagoga».

15,14 *Simoni*: «*Symeon*» BJ e përkthen me «Simeon», që ishte emri semitik i Simon-Pjetrit (krh. 2Pjt 1,1). Edhe neovulg. ka: «*Simeon*».

15,15 *Sikurse është shkruar*: teksti citohet sipas LXX dhe argumentimi bazohet mbi variante të përkthimit grek; ndoshta vjen prej qarqeve «helenistike», megjithëse këtu vendoset mbi buzët e kreut të rrymës «hebraike».

15,17 *mbi të cilët u thirr Emri im*: përk. fj.fj.; BJ e përkthen: «të cilët i janë shuguruar emrit tim». Të thërrasësh emrin e Zotit mbi një popull (krh. 2Kro 7,14) ose mbi një vend (krh. 2Kro 6,34) do të thotë t'ia shugurosh Zotit.

15,18 *thotë Zoti që i bën këto të njihen që prej amshimit*: një variant ka: «thotë Zoti që i bëri këto gjëra. Që prej amshimit Zoti e njeh veprën e tij».

15,19 Jakobi e zgjidh çështjen dhe letra e apostujve do të risjellë vetëm pikat e fjalimit të tij. Edhe sipas Gal 2,9, në Kishën e Jerusalemit, gjatë kësaj periudhe, Jakobi zë vendin e parë (krh. Vap 12,17+). Një var. ia ul rëndësinë: «Prandaj, përsa më përket mua...».

15,20 *prej mishit të flijuar idhujve*: mishrat e kafshëve të flijuara gjatë sakrificave pagane (krh. rr 29 e 21,25; krh. 1Kor 8-10). – *prej flligështisë*: BJ ka: «prej lidhjeve martesore të jashtëligjshme». Faktikisht termi grek që përdoret këtu [*porneia*] duket se i referohet të gjitha lidhjeve të parregullta që përmenden në Lev 18. – *prej mishit të kafshës... të mbytur... e prej gjaku*: teksti perend. heq: «kafshë të mbytur» dhe në fund shton: «mos i bëj të tjerëve ato gjëra që nuk do të të bëjnë të tjerët» (kështu edhe në rr 29). – Ndalimet vënë nga Jakob, i shprehin natyrën e mosmarrëveshjes. Janë pikërisht të natyrës rituale dhe i përgjigjen çështjes së ngritur në Vap 11,3 dhe Gal 2,12-14: çfarë mund të kërkohet nga grekët e krishterë në mënyrë që t'u ofrohet judenjve të krishterë mundësi për të mbajtur marrëdheniet me ta pa shkelur ligjin? Nga të gjitha ligjet e pastërtisë, Jakobi deshi të mbajë vetëm ato, vlera e të cilave dukej universale: ngrënia e mishrave të ofruar idhujve do të thoshte një lloj pjesëmarrjeje në një sakrilegj (krh. 1Kor 8-10). Gjaku është shprehja e jetës, që i përket vetëm Perëndisë, dhe ndalimet e Ligjit në lidhje me këtë (Lev 1,5+) ishin aq të rënda, sa që mund të kuptohet fakti që judenjtë nuk donin t'i përjashtojnë paganët nga to. – Rasti i mishërave të mbytur është i ngjashëm me atë të gjakut. Lidhje martesore të parregullta përfshihen në këtë kontekst jo për natyrën e tyre morale, por për arsye papastërtie ligjore.

Letra apostolike

22 Atëherë apostujt e pleqtë, në përkim me mbarë Kishën, përfunduan
që t'i zgjedhin disa njerëz prej tyre e t'i dërgojnë bashkë me Palin e
Barnabën, në Antioki. U caktuan: Juda që quhet Barsabë dhe Sila,
njerëz me rëndësi në vëllezër. 23 Për dorë të tyre u dërguan këtë letër:
«Apostujt dhe pleqtë, vëllezërit, vëllezërvet të kthyer prej paganëve, Gal 2,12; Vap 15,1
në Antioki, në Siri e në Cilici, përshëndetje! 24 Pasi morëm vesh se disa
prej tanëve - por pa lejën tonë - [erdhën] ju trazuan me disa fjalë dhe
jua shqetësuan shpirtin, 25 ne, prandaj, caktuam, në përkim të plotë të
të gjithëve të zgjedhim disa njerëz e t'i dërgojmë ndër ju bashkë me të
dashurit tanë Barnabën e Palin, 26 njerëz që ia kanë kushtuar jetën e
vet Zotit tonë Jezu Krishtit. 27 Po ju dërgojmë, pra, Judën e Silën, të
cilët do t'jua kumtojnë gojarisht po të njëjtën gjë. 28 Përfunduam, pra,
Shpirti Shenjt dhe ne të mos ju ngarkojmë asnjë barrë tjetër përmbi 1,8+; 5,32
ato që janë të nevojshme: 29 të ruheni prej mishit të flijuar idhujve, prej
gjakut, prej mishit të bagëtisë së furur ose të mbytur në ujë dhe nga
fëlligështia. Bëni mirë nëse do të ruheni nga këto. Shëndet e të fala».

Të dërguarit në Antiokinë

30 Të dërguarit, pra, u përshëndetën dhe u nisën për Antioki, ku
mblodhën bashkësinë dhe ia dorëzuan letrën. 31 Kur e lexuan, të
gjithë mbetën të kënaqur për fjalët ngushëlluese. 32 Juda e Sila, që
edhe ata vetë ishin profetë, folën gjatë për t'u dhënë vëllezërve zemër 11,27+
dhe i përforcuan. 33 Pasi kaluan aty do kohë, vëllezërit i përcollën
me përshëndetje paqeje tek ata që i kishin pas dërguar. [34] 35 Pali
e Barnaba zunë vend në Antioki duke mësuar e duke predikuar 14,28
Ungjillin e Zotit bashkë me shumë tjerë. 2,42+; 5,42+

IV. MISIONI I PALIT

Pali e Barnaba ndahen

36 Pas disa ditësh Pali i tha Barnabës: «Të kthehemi e t'i vizitojmë
vëllezërit në të gjitha qytetet ku kemi predikuar fjalën e Zotit e të
shohin si janë». 37 Barnaba donte ta marrë me vete Gjonin që quhet 12,12+
Mark, 38 por Pali s'ishte i mendimit të marrë me vete atë, që ishte

15,22 *Juda që quhet Barsabë*: emër i panjohur diku tjetër (krh. Vap 1,23). – *Sila*: shok në mision me Palin (15,40–18,5); identifikohet me Silvanin, që përmendet në 1Sel 1,1; 2Sel 1,1; 2Kor 1,19; 1Pjt 5,12.

15,29 *Bëni mirë të ruheni nga këto*: teksti perend. shton: «nën drejtimin e Shpirtit të Shenjtë».

15,34 Teksti perend. shton rr 34: «Por Sila vendosi të qëndrojë atje». Gjithashtu të shumta janë edhe dshk. që shtojnë: «Juda u nis vetëm».

13,13 ndarë në Pamfili e nuk kishte qenë në mision me ta. [39]Lindi në mes
tyre një mosmarrëveshje sa që u ndanë njëri prej tjetrit: Barnaba mori
me vete Markun e shkoi me barkë për Qipro, [40]kurse Pali mori me vete
15,22+ Silën dhe, i porositur hirit të Zotit prej vëllezërve, [41]e përshkoi Sirinë
13,3 e Cilicinë duke i përforcuar Kishat.
14,22+

Në Likaoni. Timoteu shoqëron Palin e Silën

16 [1]Atëherë Pali arriti në Derbë e në Listër. Atje ishte një
2Tim 1,5; 3,15 nxënës, me emër Timote, biri i një hebreje të pagëzuar dhe
Mk 7,26 i një greku. [2]Vëllezërit prej Listrës dhe prej Ikonit flisnin
shumë mirë për të. [3]Pali dëshironte që ai të shkojë me të, prandaj
e mori e, për shkak të Hebrenjve që ishin në ato vende, e rrethpreu,
sepse të gjithë e dinin se e kishte babën grek. [4]E nëpër qytete që
Vap 15,23-29 kalonin i njoftonin besimtarët me vendime që kishin marrë apostujt
14,22+ e pleqtë e Jerusalemit dhe i porositnin t'i mbanin. [5]Kështu Kishat u
2,41+ forconin në fe dhe dita ditës rriteshin në numër.

Kalimi i Azisë së vogël

Gal 4,13-15 [6]E kaluan Frigjinë dhe krahinën e Galacisë sepse Shpirti Shenjt
ua ndaloi të predikojnë fjalën në Azi. [7]Kur arritën në kufijtë e Mizisë,
Fil 1,19; Rom 8,9; deshën të hynë në Bitini, por ua ndaloi Shpirti i Jezusit. [8]Atëherë
1Pjt 1,11 kaluan vetëm nëpër Mizi e zbritën në Troadë. [9]Një natë Pali pati këtë
Vap 20,5-12 vegim: një burrë maqedonas po qëndronte para tij dhe i bëri këtë lutje:
10,9-23 «Kalo në Maqedoni e na ndihmo!». [10]Pas këtij vegimi u munduam që

15,39 Është e mundur se Pali u nda nga Barnaba, për shkak të një rragatjeje që u bë mes tyre në Antioki për çeshtjen e ngrënies së përbashkët dhe, pra, për bashkimin e të krishterëve me prejardhje judaike me të krishterët prej paganizmit (krh. Gal 2,11-13).

15,41 Teksti perend. shton: «duke përçuar udhëzimet e të moshuarve» (krh. Vap 16,4).

16,1 *Timote*: tani e tutje do të jetë i bashkuar me Palin (krh. Vap 17,14v; 18,5; 19,22; 20,4; 1Sel 3,2.6; 1Kor 4,17; 16,10; 2Kor 1,19; Rom 16,21) dhe do të mbetet deri në fund një ndër dishepujt e tij më besnikë (shih 1Tim dhe 2Tim që i drejtohen atij).

16,3 *e rrethpreu*: Pali ishte kundër rrethprerjes së të krishterëve që vinin nga paganizmi (Gal 2,3; 5,1-12). Ndërsa Timotei ishte biri i një hebreje e prandaj, sipas të drejtës judaike, ishte Izraelit.

16,4 *i njoftonin besimtarët me vendimet*: kjo fjali ka lidhje me Koncilin e Jerusalemit, sikurse është përshkruar në k 15, ku supozohet që dekreti të jetë shpallur në praninë e Pjetrit e Palit (por krh. Vap 15,1+).

16,6 *në krahinën e Galacisë*: për Galacinë, në kuptimin e ngushtë të fjalës, krh. Hyrjen e Letrave të shën Palit. I nisur, pra, nga Ikoni, Pali synonte të shkonte nga perëndimi drejt Efesit. I penguar nga Shpirti, u ngjit drejt veriut dhe mbërriti në Frigji; pra, duke marrë udhën për nga verilindja, mbërriti në krahinën e Galacisë, ku qëndroi për shkak të sëmundjes (Gal 4,13-15). Pali ungjillizoi në këto vende dhe më vonë u rikthye për të vizituar dishepujt (Vap 18,23).

16,7 *i Jezusit*: disa dshk. e lënë jashtë.

16,10 *u munduam që menjëherë*: tregimi bëhet papritmas në vetën e parë shumës: është hera e parë që shfaqet «ne» në Veprat e Apostujve (shih edhe 11,27+; krh. Hyrjen).

menjëherë të kalojmë në Maqedoni, të bindur se Hyji na thërret që t'u predikojmë Ungjillin.

Në Filipe

[11]Lundruam, pra, prej Troadës dhe u nisëm drejt Samotrakës e
të nesërmen për Neapol. [12]Prej andej në Filipe - qytet kryesor i asaj
province të Maqedonisë, i banuar prej romakësh. Në këtë qytet zumë
vend disa ditë. [13]Të shtunën dolëm jashtë derës së qytetit, në breg të 13,5+
lumit, ku e çmonim se do të bashkohen në lutje. U ulëm e zumë t'u
predikojmë disa grave që ishim mbledhur. [14]Po dëgjonte kështu njëra
prej tyre që e kishte emrin Lidi, grua që besonte në Hyjin, shitëse
stofash të purpurtë prej qytetit të Tiatirit. Kësaj Zoti ia hapi zemrën 10,2+
dhe pranoi çka thoshte Pali. [15]Kur e mori pagëzimin ajo dhe familja 1,5+
e saj, ajo edhe na u lut: «Nëse më çmoni se jam besimtare e vërtetë e 10,48
Zotit, ejani e banoni në shtëpinë time». Na u desh të shkojmë.

Palin e Silën i burgosin në Filipe

[16]Një ditë, ndërsa po shkonim për t'u lutur, na takoi një skllave që
kishte shpirtin e magjisë, dhe, duke ushtruar mjeshtrinë e magjisë,
zotërinjve të vet u sillte shumë fitesë. [17]Kjo skllave shkonte pas Palit
e pas nesh dhe bërtiste: «Këta njerëz janë shërbëtorët e të Lartit 19,15; Mt 8,29+
Perëndi; këta ju shpallin udhën e shëlbimit!». [18]Bënte kështu për
shumë ditë e dikur e mërziti Palin, ky u soll drejt saj dhe i urdhëroi Vap 3,16+; Mk 16,17
shpirtit: «Po të urdhëroj në Emër të Jezu Krishtit, dil prej saj!». Dhe Mk 1,25-26
aty për aty doli prej saj. [19]Kur zotërinjtë e saj panë se u humbi shpresa
e fitesës së tyre, i kapën Palin e Silën e i çuan në treg para krerëve Vap 19,24-27
të qytetit; [20]e duke i qitur para pretorëve, thanë: «Këta njerëz po na e 24,5+
trazojnë qytetin. Janë Judenj [21]dhe shtrijnë doke, të cilat ne, romakët,
nuk mund t'i pranojmë as nuk mund t'i zbatojmë». [22]Turma e popullit

16,12 *në Filipe – qytet kryesor i asaj province të Maqedonisë*: ose: «qytet i rrethit të parë të Maqedonisë». Në fakt, Maqedonia ishte e ndarë në katër rrathë, në të parin gjendej Filipe; koloni romake, ashtu si shumë prej qyteteve të vizituar nga Pali, ishte administruar sipas modelit të Romës.

16,13 *në lutje*: e njëjta fjalë greke mund të këtë dy kuptime: «lutje» ose «vend lutjeje»; ky kuptim i fundit, në kontekstin judaik, është njësoj si «sinagogë».

16,15 *dhe familja e saj*: kthimi në besim i Lidisë shkakton kthimin e gjithë familjes (krh. Vap 10,44; 16,31.34; 18,8, 1Kor 1,16). – *Na u desh të shkojmë*: kundër sjelljes së zakonshme të Palit (krh. Vap 20,33-35; 1Sel 2,9; 2Sel 3,8; 1Kor 9). Edhe më vonë, banorët e Filipes do t'ia dalin ta bindin që t'i pranojë ndihmat, të cilat ai kurrë nuk do t'i kishte marrë prej të tjerëve (krh. Fil 4,10-18). Eshtë shpërblimi më i mirë për dashurinë e Lidisë dhe të krishterëve të Filipes.

16,16 *shpirtin e magjisë*: fj.fj.: «shpirt pitoni». Kjo shprehje përdorej në kujtim të gjarpërit Piton të orakullit të Delfit.

16,21 *doke*: bëhet fjalë për doket judaike (krh. Vap 6,14; 15,1; 21,21; 26,3; 28,17; Gjn 19,40): akuzuesit nuk i dallonin të krishterët prej judenjve. Akuza e saktë ishte për prozelitizëm: nëse judenjtë kishin të drejtë ta mbanin besimin e tyre, nuk kishin të drejtë t'i tërhiqnin Romakët. Pra, propaganda e krishterë ishte e paligjshme.

1Sel 2,2; Fil 1,30+ u turr kundër sish. Pretorët, pasi ua hoqën petkat, urdhëruan të
2Kor 11,25 rrahen me frushkuj. 23Pasi i rrahën e i copëtuan i hodhën në burg dhe
i urdhëruan rojtarit t'i ruajë me kujdes të madh. 24Ky, pasi mori një
urdhër të tillë, i futi në pjesën e brendshme të burgut dhe këmbët ua
lidhi në pranga.

Çlirimi i mrekullueshëm i misionarëve

Kol 3,16 25Rreth mesnate Pali e Sila luteshin duke i kënduar Hyjit himne.
Vap 4,31 Të burgosurit i dëgjonin. 26Kur, papritmas, u bë termet i rëndë, sa që
12,6-11 u lëkundën themelet e burgut, përnjëherë u hapën të gjitha dyert dhe
të gjithëve u ranë prangat. 27Rojtari i burgut u zgjua e, kur i pa dyert
12,18-19; 27,42 e burgut të hapura, nxori shpatën e, duke kujtuar se i kanë ikur të
burgosurit, deshi të vrasë veten. 28Por Pali bërtiti me sa zë pati: «Mos
i bëj gjë të keqe vetes sepse të gjithë jemi këtu!». 29Ai lypi dritën, hyri
vrik brenda, ra duke u dridhur para Palit e Silës 30dhe, pasi i qiti
2,21+; 16,15+ jashtë, u tha: «Zotërinj, çka duhet të bëj për t'u shëlbuar?». 31«Beso në
Jezusin Zot - i thanë ata - dhe do të shëlbohesh ti edhe familja jote».
32Dhe i predikuan fjalën e Zotit atij e mbarë familjes së tij. 33Po në atë
8,36.38; 1,5+ orë të natës rojtari i mori, ua lau plagët e menjëherë u pagëzua ai dhe
2,46+ të gjithë të tijtë. 34Atëherë i shtiu në shtëpi, u shtroi tryezën dhe me të
gjithë anëtarët e familjes u gëzua që kishte besuar në Hyjin.

35Pretorët, kur zbardhi drita, dërguan liktorët për t'i thënë rojtarit
të burgut: «Lëshoj ata njerëz!». 36Burgtari ia përcolli këto fjalë Palit:
«Pretorët kanë urdhëruar t'ju lëshoj! Dilni, pra, tani e shkoni në
paqe!». 37Por Pali tha: «Botërisht na kanë frushkulluar pa na pasë
22,25 gjykuar, ne, që jemi nënshtetas romakë, dhe na kanë qitur në burg!
E tani duan fshehtas të na lirojnë? Assesi! Por le të urdhërojnë e të
vijnë vetë të na lëshojnë!». 38Liktorët i lajmëruan pretorët për këto
22,29 fjalë. Ata, kur morën vesh se ishin nënshtetas romakë, u trembën.
39Prandaj erdhën për t'ju kërkuar ndjesë, i nxorën nga burgu dhe i
lutën ta lëshojnë qytetin. 40Pali e Sila, si dolën nga burgu, shkuan në

16,29 *duke u dridhur*: tani është i frikësuar sepse kupton se të dërguarit e qiellit i ka trajtuar si keqbërës.

16,35 *Lëshoj ata njerëz*: sipas një var. të tekstit perend.: «Pasi zbardhi dita, pretorët u mblodhën së bashku në agorë dhe duke kujtuar tërmetin që u bë, u frikësuan e dërguan liktorët për t'i thënë: lëri të lirë ata njerëz që ke pritur dje ». – *liktorët*: nëpunës që çonin në vend urdhrat e pretorëve dhe i shoqëronin në shfaqjet publike. Quheshin ashtu, sepse mbarnin mbi shpatulla një tubë thupra të lidhura.

16,37 *nënshtetas romakë*: *Lex Porcia* e ndalonte me ndëshkime të rënda që t'i nënshtrohej frushkullimeve një nënshtetas romak.

16,39 BF ndjek tekstin aleksandrin. BJ përkthen: «Këta erdhën për t'u bërë presion që të dilnin prej qytetit». Ndërsa teksti perend. ka: «Dhe pasi shkuan te burgu së bashku me shumë miq të tjerë, i luteshin që të dilnin duke thënë: "Ne nuk i dinim veprat tuaja e as faktin që jeni njerëz të drejtë". Kështu, pasi i shoqëruan përjashta, u bënë presion atyre me këto fjalë: "Ikni nga ky qytet, që të mos na kundërshtojnë ne, ata që u turrën kundër jush"».

shtëpi të Lidisë, i panë vëllezërit, u dhanë zemër e shkuan.

Trazirë në Selanik

17 [1]Duke kaluar nëpër Amfipol e Apoloni, mbërritën në Selanik, ku Hebrenjtë e kishin një sinagogë. [2]Pali, sipas dokes së vet, hyri tek ata dhe për tri të shtuna rresht rragatej me ta në bazë të Shkrimit shenjt [3]duke ua shtjelluar e vërtetuar se Mesisë i është dashur të pësojë e të ngjallet prej së vdekuri. «Dhe Mesia - u thoshte - është Jezusi, të cilin unë jua predikoj». [4]Disave prej tyre iu mbush mendja dhe u bashkuan me Palin e me Silën. Po ashtu bëri edhe një shumicë e madhe Grekësh që besonin në Hyjin edhe jo pak gra të përmendura. [5]Porse Judenjtë, të nxitur nga smira, i bënë për vete disa rrugaça të këqij tregjesh, i ngucën dhe e çuan peshë qytetin, ranë para derës së Jasonit dhe kërkuan që Pali e Sila të qiteshin para popullit. [6]Pasi nuk i gjetën, morën Jasonin e disa vëllezër dhe i çuan para krerëve të qytetit dhe bërtitën: «Ja, edhe këtu njerëzit që e kanë çuar peshë mbarë botën, [7]e Jasoni i pranon në shtëpi! Të gjithë këta veprojnë kundër urdhërave të Cezarit. Këta pohojnë se është një mbret tjetër - Jezusi». [8]Kështu e përzien popullin dhe krerët e qytetit që po i dëgjonin këto fjalë. [9]Krerët, pasi morën prej Jasonit e tjerëve dorëzaninë, i lëshuan.

13,5+

Lk 24,25-27.44-47

Vap 2,23+ 8,5+

10,2+

13,45+; 1Sel 2,14+

Vap 24,5

25,8; Lk 23,2; Gjn 19,12-15

Apostujt në Berejë

[10]Vëllezërit atëherë, shpejt e shpejt, natën, i dërguan Palin e Silën në Berejë. Apostujt, kur arritën atje, shkuan në sinagogë të Hebrenjve. [11]Këta ishin më zemërmirë se Hebrenjtë e Selanikut. Pranuan Fjalën me gatishmëri dhe përditë e shqyrtonin Shkrimin shenjt pale a është ashtu. [12]Shumë sish e pranuan fenë. Po ashtu edhe prej Grekësh disa gra bujare dhe jo pak burra. [13]Por, kur Hebrenjtë e Selanikut morën vesh se Pali po e shpallte fjalën e Hyjit edhe në Berejë, shkuan edhe atje dhe e përzien dhe e çuan peshë popullin edhe atje. [14]Atëherë vëllezërit e përcollën Palin deri në det. Sila e Timoteu zunë vend aty.

Vap 13,5+

Gjn 5,39

Vap 14,2+

17,4 *Disave prej tyre*: ndër të cilët ndoshta Aristarku, një ndër shokët më besnikë të Palit (krh. Vap 20,4; Kol 4,10). – *shumicë grekësh që besonin në Hyjin*: BJ ndjek versionin e dëshmuar nga A, nga teksti perend., etj.: «ashtu si shumë besimtarë në Hyjin dhe Grekët». Ky var. bën të dallohen «besimtarët në Hyjin» (krh. Vap 10,2+) nga «Grekët» që deri në këto momente nuk e njohën propagandën judaike. Krishtërimi i Selanikut do të përbëhet kryesisht prej paganëve të kthyer (krh. 1Sel 1,9-10; etj.).

17,5 *para derës së Jasonit*: ndoshta i njëjti i Rom 16,21.

17,7 *një mbret tjetër – Jezusi*: me të vërtetë të krishterët përpiqeshin të mos ia jepnin Krishtit titullin *basileus* («mbret»), që i përkiste perandorit: më mirë parapëlqenin titullin *Khristos* (Mesia) dhe *Kyrios* (Zotëri).

17,10 *i dërguan Palin e Silën*: kjo nisje nuk i dha fund përndjekjes në Selanik (krh. 1Sel 2,14).

15Ata që e përcollën Palin e çuan deri në Athinë. Atëherë u kthyen
prapa me urdhër për Silën e Timoteun që të shkojnë sa më parë tek ai.

Pali në Athinë

16Ndërsa Pali po i priste ata në Athinë, thellësisht u shqetësua në
13,5+ shpirt sepse e shihte qytetin plot me idhuj. 17Në sinagogë diskutonte
10,2+ me Hebrenj dhe me asish që besonin në Hyjin, ndërsa në treg për çdo
ditë me ata që takohej. 18Me të diskutonin edhe disa filozofë epikurenj
e stoikë. Disa thoshin: «Çfarë dëshiron të thotë ky papagal?». Disa
të tjerë prapë: «Duket se është predikatar hyjnish së huaja!». Sepse
predikonte Jezusin dhe ngjalljen nga vdekja. 19Atëherë e morën dhe
e çuan në Areopag dhe i thanë: «A mund ta dimë cili është ky mësim
i ri që ti po e mëson? 20Sepse po na i mbush veshët me disa gjëra
28,22 të çuditshme. Dëshirojmë ta dimë për çka është fjala!». 21Të gjithë
Athinasit dhe të huajt që banojnë aty në asgjë tjetër s'e tresin kohën
sa në të treguar e në të dëgjuar të lajmeve të fundit.
22Atëherë Pali u ngrit në midis të Areopagut e tha:

Fjalimi i Palit në Areopag

«Qytetarë të Athinës! Po shoh se në çdo pikëpamje qenkeni njerëz

17,15 *që të shkojnë sa më parë tek ai*: Luka shkurton dhe thjeshton. Ka të ngjarë që Timoteu ta shoqëronte Palin, meqenëse Pali do ta ridërgojë nga Athina për në Selanik (1Sel 3,1v), prej nga do të rikthehet, bashkë me Silën, për t'u takuar përsëri me Palin në Korint (Vap 18,5).

17,16 *Athinë... qytetin plot me idhuj*: Athina, qendra shpirtërore e helenizmit pagan, për Lukën ishte një simbol, sikurse e tregon edhe fjalimi i Palit: i vetmi shembull i predikimit të tij ndër paganë që gjendet në Veprat dhe i vetmi rast në të cilin ai përdor urtinë profane për të luftuar paganizmin.

17,17 *në treg*: ose: «në sheshin kryesor». Është i vetmi rast i një predikimi të këtij lloji në Veprat e Apostujve (por krh. 14,7v).

17,18 *epikurenj e stoik*: në kohët e atëhershme, dy shkollat kryesore të filozofisë. – *ky papagal*: termi (në zhargonin e Athinës) fjalë për fjalë do të thotë: «kokrrambledhës». Përdoret edhe për një shpend që ha farat: sorra. I jepej edhe lypësit, i cili gjen ushqim ku të mundet dhe llafazanit që përsërit, si një papagall, shprehje bajate. – *predikatar hyjnish të huaja*: janë të njëjtat terma të përdorura për të denuar Sokratin. – *Jezusin dhe ngjalljen*: krh. rr 32. Fjala «ngjallja» merret si të ishte emër i një hyjnie (*Anastasis*), lidhur me Jezusin.

17,19 *e çuan në Areopag*: emri shënon një kodër në jug të Agorës. Tregon edhe gjykatën e lartë të Athinës, që mbante edhe mbledhjet atje. Teksti mund të kuptohet me dy mënyra: e para është që filozofët çuan Palin deri « mbi kodrën në Areopag», pra, në një vend të veçuar për ta dëgjuar rehat; ose, akomë më mirë, e çuan «para (këshillit të) Areopagut».

17,22 *Atëherë Pali...tha*: pas një hyrje të rastit (rr 22-23), Pali shtjellon shpalljen e Hyjit të vërtetë si antitezë ndaj botëkuptimit pagan: 1) Hyji ka krijuar gjithësinë; pra, nuk mund të mendohet se ai banon në një tempull dhe se ka nevojë për kultin që i jepet (rr 24-25); 2) Hyji ka krijuar njeriun dhe e ka rrethuar me të gjitha të mirat; pra, s'bën të krahasohet me sende lëndore (statujat, rr 26-29). Fjalimi mbyllet me një ftesë për kthim, në perspektivën e gjykimit (rr 30-31). Të dyja pjesët e fjalimit kanë një çikë anti-idhujtarie. Pali frymëzohet nga skemat e zakonshme të propagandës monoteiste të judaizmit helenistik (krh. Vap 14,15-17; Ur 13-14; Rom 1,19-25; Ef 4,17-19).

shumë besimtarë. 23Sepse, duke kaluar e vërejtur monumentet tuaja
të kultit hyjnor, gjeta edhe një lter, në të cilin është shkruar: "Hyjit të
panjohur". Pra, Atë, të cilin ju e ndero ni pa e njohur, unë jua kumtoj.
24Hyji që krijoi botën dhe gjithçka është në të, Zotëruesi i qiellit e Is 42,5; Vap 14,15+
i dheut, Ai as nuk banon në tempuj të punuar me duar të njerëzve,
25as nuk i shërbejnë duart e njerëzve - thuajse ka ndonjë farë nevoje
për çfardo sendi - Ai që u jep të gjithëve jetën, frymën e çdo gjë tjetër. 2Mak 14,35; Ps 50,12
26Prej një njeriu krijoi mbarë gjininë njerëzore, që ta banonte mbarë Zan 2,7+; 2Mak 7,23
sipërfaqen e dheut; caktoi rendin e kohëve dhe kufijtë e vendbanimit Zan 1,27v
të tyre: 27që ta kërkojnë Hyjin e në ndonjë mënyrë të mund ta gjejnë. Lp 4,29; Is 55,6
Ai nuk është larg asnjërit prej nesh. 28Sepse në Të jetojmë, lëvizim e Ps 145,18; Rom 1,19
jemi, sikurse edhe disa prej poetëve tuaj thanë: "Sepse jemi rodit të 2Pjt 1,4; Gjn 1,12+; 2Kor 3,18
tij".
29Nëse, pra, jemi rodi të Hyjit, atëherë s'bën të mendojmë se Hyjnia
është e ngjashme me arin, me argjendin e me gurin e punuar nga 19,26; Rom 1,22-23
mjeshtria dhe arti i njeriut. 30Dhe Hyji, duke mos i marrë parasysh Rom 3,25-26
kohët e padijes, tani urdhëron: le të kthehen të gjithë njerëzit e çdo Lk 24,47; Vap 2,38+
vendi, 31sepse Ai e caktoi një ditë, kur me drejtësi do ta gjykojë botën 10,42+

17,23 *Hyjit të panjohur*: nuk përmenden, deri tani, shembuj të tjerë për altarë të kushtuar «Hyjit të panjohur»; mund të jetë e mundshme që Pali ndryshon me dashje një dedikim (gjë që në të vërtetë është gjetur në Athinë, ashtu si dikund tjetër) «Hyjnive të panjohura». Mëgjithatë Pali i jep një kuptim të ndryshëm dedikimit: kuptim biblik të padijes së paganëve, që nuk njohin Hyjin (1Sel 4,5; 2Sel 1,8; Gal 4,8; 1Kor 15,34; Ef 4,17-19; 1Pjt 1,14; Jer 10,25; Jb 18,21; Ur 13,1; 14,22). Gjithashtu, ai mbrohet edhe nga akuza për predikimin e një hyjnie të huaj.

17,25 *ka ndonjë farë nevojë*: ideja e përafërt me mendimin grek dhe judaizmin helenistik, që veç të tjerash përputhet me një temë të lashtë biblike (krh. 1Kro 29,10v; 2Mak 14,35; Ps 50,9-13; Am 5,21; etj.).

17,26 *Prej një njeriu*: BJ e përkthen: «prej një parimi të vetëm». Var. të tjera: «prej një gjaku» ose «prej një kombi» apo «prej një race të vetme». – *rendin e kohëve*: fj.fj.: «kohërat e caktuara», shprehje që i referohet veçanërisht stinëve, mbarëvajtja e rregullt e të cilave i jep njerëzve atë që i nevojitet për të jetuar (Vap 14,17; krh. Zan 1,14; Ur 7,18; Sir 33,8v). – *kufijtë e vendbanimit të tyre*: ka të ngjarë të jenë kufijtë që ndajnë tokën e banueshme nga ujërat e humnerës (Zan 1,9-10; Ps 104,9; Jb 38,8-11; Fu 8,28-29; krh. Jer 5,22-24; Ps 74,17). Sipas një shpjegimi tjetër, mund të bëhet fjalë për kohërat dhe kufijtë që Hyji ua caktoi popujve të ndryshëm (Zan 10; Lp 32,8v). Gjithsesi, kemi të bëjmë me rendin e gjithësisë, gjë që të ndihmon për të njohur Hyjin.

17,27 *Hyjin*: BJ me tekstin perend. ka: «hyjninë» (krh. rr 29); sipas një var. tjetër: «Zotin».

17,28 *disa prej poetëve tuaj*: BJ, me tekstin perënd., ka: «disa prej të tuajt». Var. tjetër: «prej të mençurve tuaj». – *jemi rodit të tij*: citim që vjen nga *Fenomene*, 5, i Aratit të Soli, poet me origjinë nga Cilicia (shek III. para Kr.). Edhe Kleanti stoik, *Himni Zeusit* 5 (shek III), shprehet pothuajse në të njëjtën mënyrë. Predikimi monoteist judaik, lidhur me këtë, përdorte faktin se njeriu është krijuar sipas imazhit dhe ngjashmërisë së Hyjit (Zan 1,26-27; Ur 2,23; Sir 17,1-8) për të dëshmuar absurditetin e kultit që i ngrihet idhujve.

17,29 *mjeshtëria dhe arti i njeriut*: Pali frymëzohet nga një temë e lashtë e propagandës anti-idhujtarisë (krh. Is 40,20+).

17,31 *me drejtësi do ta gjykojë botën*: krh. Ps 9,9; 96,13; 98,9. E pikërisht nga pikëpamja e gjykimit apostujt bëjnë thirrje që të pendohen (krh. sidomos Vap 10,42-43; 1Sel 1,10). – *duke e ngjallur nga të vdekurit*: ngjallja e Krishtit është një garanci që

me anë të një Njeriu, të cilin e caktoi për këtë gjë dhe e përforcoi para
të gjithëve duke e ngjallur nga të vdekurit».
[32]Kur dëgjuan "Të ngjallurit e të vdekurve", disa e përqeshën e
24,25 do tjerë i thanë: «Në lidhje me këtë do të dëgjojmë një herë tjetër!».
[33]Kështu Pali u largua prej sish. [34]Megjithatë, disa ia pëlqyen fjalën
dhe besuan. Ndër ta ishte Dionizi Areopagit, një grua me emër
Damarë dhe disa tjerë.

Themelimi i Kishës në Korint

18 [1]Pastaj Pali e lëshoi Athinën e shkoi në Korint. [2]Aty gjeti
një çift që quhej Akuil, me prejardhje nga Ponti, që posa
kishte arritur prej Italisë me Prishilën, bashkëshorten e
tij, sepse Klaudi kishte pasë dhënë urdhër ta lëshonin Romën të gjithë
20,33-35; 1Kor 4,12 Hebrenjtë. Pali shkoi te ta [3]e, pasi kishin të njëjtën zeje, banonte te ta
dhe punonte. Ishin mjeshtër tendash. [4]Pali për çdo të shtunë e merrte
Vap 13,5+ fjalën në sinagogë dhe mundohej t'i bindë Hebrenjtë e Grekët.
17,15; 1Sel 3,5-7 [5]Kur Sila e Timoteu arritën prej Maqedonisë, Pali iu kushtua
krejtësisht Fjalës, duke dëshmuar para Hebrenjve se Jezusi është

të besojmë në misionin e tij si gjykatës e shëlbues, në fund të kohërave (krh. Rom 14,9; 2Tim 4,1; 1Pjt 4,5).

17,32 *do të dëgjojmë një herë tjetër*: në botën greke, edhe ndër të krishterë, tema e ngjalljes hasi shumë vështirësi për t'i mposhtur paragjykimet (krh. 1Kor 15,12v). Anëtarët e Këshillit të Lartë të Jerusalemit e dënonin dhe përndiqnin mesazhin e krishterë; aeropagët e Athinës mjaftoheshin ta përqeshnin atë. Në Athinë Pali pësoi një disfatë pothuajse të plotë. Tani e tutje predikimi i tij do t'i refuzojë xhinglat e urtisë greke (1Kor 2,1-5).

17,34 *Dionizi Aeropagit*: lexuesit e Lukës duhej ta njihnin. U bë një personazh legjendar, sidomos pasi një autor i shek V (Pseudo-Dionizi) i emërtoi shkrimet e veta mistike me emrin e tij. Gjithashtu është identifikuar me shën Dionizin, ipeshkvin e parë të Parisit (III shek.).

18,1 *Korint*: i rindërtuar nga Jul Cezari, u bë kryeqyteti i Akajës, provincë romake. Kishte shumë kolonistë romakë e latinë, por tregtia tërhiqte në qytet një popullsi kozmopolite. Kolonia judaike ishte me rëndësi. Korinti ishte qytet i përmendur, mjerisht, për fëlligështi.

18,2 *Prishilën*: që quhej edhe Priska (Rom 16,3; 1Kor 16,19; 2Tim 4,19). – *sepse Klaudi…urdhër*: kjo masë, e njohur prej Svetonit, ndodhi në vitin 41. Pasojat e saj qenë kalimtare (Rom 16,3; Vap 28,17).

18,3 *dhe punonte*: megithëse e pranonte të drejtën e misionarëve për mbajtjen (1Kor 9,6-14; Gal 6,6; 2Sel 3,9; krh. Lk 10,7), Pali gjithmonë deshi të punojë me duart e veta (1Kor 4,12), që të mos i bëhej barrë askujt (1Sel 2,9; 2Sel 3,8; 2Kor 12,13v), e të dëshmonte se ishte pa interes (Vap 20,33v; 1Kor 9,15-18; 2Kor 11,7-12). Me përjashtim të Filipianëve, ai kurrë nuk pranoi ndihma materiale prej tjetërkujt (Fil 4,10-19; 2Kor 11,8v; krh. Vap 16,15+). Të njëjtën gjë ua këshillon edhe besimtarëve të tij, që të punojnë për të plotësuar nevojat e tyre (1Sel 4,11v; 2Sel 3,10-12) dhe ato të nevojtarëve (Vap 20,35; Ef 4,28).

18,5 *Kur Sila e Timoteu arritën prej Maqedonisë*: pas ardhjes së tyre, Pali ua shkroi dy letra besimtarëve të Selanikut (krh. 1Sel 1,1; 3,6; 2Sel 1,1). Meqë erdhën nga Maqedonia duke sjellë ndihma (2Kor 11,8-9; Fil 4,15), ata i qëndruan pranë Palit duke e ndihmuar gjatë ungjillizimit të Korintit (2Kor 1,19). – *Jezusi është Mesia*: kjo është thelbi i predikimit drejtuar judenjve (krh. Vap 2,36; 3,18.20; 5,42;

Mesia. [6]Por, mbasi ata kundërshtonin dhe blasfemonin, ai i shkundi petkat dhe u tha: «Gjaku juaj mbi krye tuaj! Unë nuk kam faj! Që tani unë po ju drejtohem paganëve!». [7]U largua prej andej dhe shkoi në shtëpinë e një njeriu që besonte në Hyjin. Ky quhej Ticje Just, shtëpia e të cilit ishte përngjat sinagogës. [8]Krispi, kryetari i sinagogës, besoi në Zotin ai dhe krejt familja e tij. Po edhe shumë Korintas, duke dëgjuar Palin, pranonin besimin dhe pagëzoheshin.

Vap 13,51+
Mt 27,24-25; Vap 20,26
13,5+.46-47; 28,28
10,2+
1Kor 1,14
Vap 16,15+
1,5+

[9]Një natë Zoti i tha Palit në vegim: «Mos u tremb, por fol e mos hesht! [10]Unë jam me ty! Askush s'do të guxojë të vërë dorë në ty për të salvuar, sepse në këtë qytet kam një popull të madh!». [11]Kështu Pali zuri vend aty një vjet e gjashtë muaj duke predikuar ndër ta fjalën e Hyjit.

Jer 1,8; 1Kor 2,3; Vap 23,11
Gjn 10,16

Pali në gjyq

[12]Kur Galioni ishte prokonsull i Akajës, çifutët në përkim të plotë u çuan kundër Palit, e qitën në gjyq [13]dhe thanë: «Ky nxit njerëzit që ta nderojnë Hyjin kundër Ligjit». [14]Pikërisht kur Pali deshi të flasë, Galioni u tha Judenjve: «Po të ishte çështja e ndonjë delikti apo e ndonjë vepre të keqe, ju kisha vështruar, o Hebrenj, siç e lyp e drejta; [15]porse, pasi çështja është lidhur me fjalë, emra e Ligjin tuaj, rregullojeni ju vetë; lidhur me këso sendesh unë nuk dëshiroj të bëhem gjykatës». [16]Dhe i dëboi nga gjykatorja. [17]Por ata të gjithë e kapën kryetarin e sinagogës, Sostenin, dhe filluan ta rrahin para gjykatores. Galioni aspak nuk e çau kokën për këtë gjë.

1Sel 2,14+
Vap 23,29; 25,18-19
Gjn 18,31

Udhëtimi i tretë

[18]Pali qëndroi në Korint edhe bukur do kohë, pastaj u përshëndet

8,5.12; 9,22; 17,3; 18,28; 24,24; 26,23).

18,6 *i shkundi petkat*: ky gjest tregon një këputje në marrëdhënie. Thënia që vijon është biblike (krh. Lev 20,9-16; 2Sam 1,16) dhe do t'u thotë judenjve se përgjegjësia e plotë e sjelljes së tyre dhe të pasojave rëndojnë mbi ata vetë. Ndërsa Pali është i shkarkuar, është i «pafajshëm» prej gjakut të ndëshkimit të tyre (krh. Ez 3,17-21).

18,7 *Ticie Just*: BJ, me A, etj., përkthen: «Just»; var.: «Titi Just».

18,8 *pagëzoheshin*: një var. e tekstit perend. ka një shtesë: «duke besuar në Hyjin, me anë të emrit të Jezu Krishtit Zotit tonë» (krh. Vap 8,37). Pra, ata që ktheheshin ishin paganë.

18,12 *prokonsull i Akajës*: një regjistrim i Delfit e vendos prokonsullatën e Galionit në vitet 51-52. Paraqitja e Palit para Galionit duhet të ketë ndodhur aty nga fundi (rr 18) i qëndrimit të tij (tetëmbëdhjetë muajsh; rr 11) në Korint, me gjasë nga fundi i verës së 51.

18,13 *ta nderojnë Hyjin kundër Ligjit*: shprehje me kuptim të dyfishtë që mund të tregojë si ligjin romak (krh. Vap 16,21; 17,7) ashtu edhe ligjin judaik, i cili njihej nga sistemi ligjor romak. Galioni, duke mos parë gjë tjetër përveçse një çështje që lidhet me interpretimin e ligjit judaik (rr 15), e shkarkon veten nga çdo përgjegjësi për t'u marrë me të.

18,17 *Sostenin*: ndoshta ai i 1Kor 1,1.

18,18 *me barkë u nis për në Siri*: drejt Antiokisë, që mbetet një pikë referimi. – *sepse e kishte bërë kusht*: tekst jo i qartë. Duket se është Pali ai që bëri kusht e jo Akuili. Ai që bënte kusht bëhej *nazir* (krh. Nr 6,1+) gjatë kohës së kushtit (në

me vëllezër dhe me barkë u nis për Siri bashkë me Prishilën e me
Rom 16,1 Akuilën, pasi në Kenhrejë e qethi kryet, sepse e kishte bërë kusht.
Vap 13,5+ [19]Kur mbërritën në Efes, ata i la aty e vetë hyri në sinagogë për të
10,48 diskutuar me çifutë. [20]Këta i bëjnë lutje të qëndrojë ndër ta për kohë
Jak 4,15 të gjatë, por ai nuk deshi, [21]e, duke u përshëndetur, u tha: «Në dashtë
Zoti do të vij te ju një herë tjetër». Dhe u nis prej Efesit. [22]Kur arriti
në Cezare, u ngjit të përshëndesë Kishën e atëherë zbriti në Antioki.
[23]Edhe aty ndenj do kohë. Pastaj u nis të përshkojë krahinën e
Vap 16,6+ Galacisë e të Frigjisë duke i përforcuar në fe të gjithë nxënësit.
14,22+

19,1 Apoloni predikon në Efes

[24]Një farë hebreu që quhej Apolon, me prejardhje nga Aleksandria,
9,2+ kishte ardhur në Efes. Ishte njeri gojëmbarë dhe njohës i mirë i
Shkrimit shenjt. [25]Ishte i njoftuar me Udhën e Zotit dhe me plot zell
19,3-5 të shpirtit fliste dhe mësonte me kujdes për Jezusin, edhe pse dinte
13,46+ vetëm për pagëzimin e Gjonit. [26]Ai, pra, filloi të flasë plot guxim në
sinagogë. Kur e dëgjuan Prishila e Akuila, e morën në shtëpi të tyre
9,2+ dhe ia shpjeguan imtësisht Udhën e Hyjit. [27]Kur iu mbush mendja të
shkojë për Akajë, vëllezërit i dhanë zemër dhe u shkruan nxënësve
që ta presin mirë. Kur arriti atje, për hir të Zotit, u vlefti shumë
9,22 besimtarëve [28]spese me aftësi të madhe i qitte poshtë Judenjtë duke
18,5+ ua vërtetuar me anë të Shkrimit shenjt se Jezusi është Mesia.

Nxenësit e Jezusit në Efes

19 [1]Ndërkohë që Apoloni ishte në Korint, Pali, pasi i përshkoi
krahinat e epërme, erdhi në Efes. Aty gjeti disa nxënës
Vap 8,15-17; Gjn 7,39 [2]dhe u tha: «Kur e pranuat fenë, a e morët Shpirtin

përgjithësi 30 ditë): mes gjërave që duheshin respektuar, naziri nuk duhej të priste flokët. Nuk dihet se Pali e bëri kushtin në Kenhrejë apo vetëm e kreu këtu. Krh. Vap 21,23-27, ku Pali së bashku me katër judenj të tjerë, kryen ritin për prishjen e kushtit.

18,22 *Kishën*: mund të jetë Kisha e Jerusalemit.

18,24 *një farë hebreu që quhej Apolon*: për Apolonin flitet në 1Kor; kalimi i tij në Korint kishte ngjallur shumë entuziazëm, por shumë shpejt përfundoi në dasi (krh. 1Kor 1,12; 3,4-11.22; shih edhe Tit 3,13). – Çka dihet për Apolonin ka pika të përbashkëta me çka vijon lidhur me nxënësit e Efesit: njëri dhe të tjerët kishin një krishtërim jo të plotë, ndoshta ishte pasqyrimi i krishtërimit të Kishës së Aleksandrisë të asaj kohe.

18,26 *Udhën e Hyjit*: BJ, me tekstin perend., ka vetëm: «Udhën»

18,27 *u shkruan nxënësve*: lidhur me përdorimin e letrave të porosisë tek të krishterët e parë, krh. Rom 16,1; 2Kor 3,1v; Kol 4,10; 3Gjn 9-10.12.

19,1-7 Bëhet fjalë për «nxënës» të Jezusit që kishin marrë vetëm pagëzimin e Gjonit, ndoshta prej duarve të Jezusit (krh. Gjn 3,22; 4,1-2).

19,1 *Ndërkohë që Apoloni ishte në Korint*: teksti perend. ka: «Meqë Pali dëshironte të nisej për në Jerusalem, sipas planeve të veta, Shpirti i tha të kthehej në Azi. Kështu pasi i përshkoi...erdhi në Efes». – *Efes*: në atë kohë, së bashku me Aleksandrinë, ishte ndër qytetet më të bukura të perandorisë: qendër besimesh, politike e tregtare, me popullsi të përzier.

Shenjt?». Ata iu përgjigjën: «Ne as që kemi dëgjuar se ka Shpirt Shenjt». 3«Cilin pagëzim atëherë - vazhdoi Pali - keni marrë?». Ata përgjigjën. «Pagëzimin e Gjonit». 4Pali u tha: «Gjoni ka pagëzuar me pagëzimin e kthimit, duke i predikuar popullit që të besojnë në Atë që do të vijë pas tij, d.m.th. në Jezusin». 5Kur dëgjuan, u pagëzuan në Emër të Jezusit Zot 6e, kur Pali i vuri duart mbi ta, në ta zbriti Shpirti Shenjt dhe filluan të flasin në gjuhë të ndryshme e të profetizojnë. 7Të gjithë së bashku ishin dymbëdhjetë burra.

Mt 3,6+
Vap 13,24-25+; 1,5+; 2,38+
8,15-17+; 1Tim 4,14+
Vap 2,4+; 11,27+

Themelimi i Kishës në Efes

8Pali atëherë hyri në sinagogë dhe për tre muaj foli plot guxim: diskutonte e mundohej t'ua mbushë mendjen ta pranojnë Mbretërinë e Hyjit. 9Por, mbasi disa kokëfortë që s'donin të binden, filluan edhe të flasin keq e ta shajnë Udhën e Zotit para bashkësisë, Pali këputi marrëdhëniet me ta, i ndau nxënësit e filloi të mësojë për ditë në shkollën e Tiranit. 10Vazhdoi kështu për dy vjet. Kështu të gjithë banorët e krahinës së Azisë - Hebrenj e Grekë - e dëgjuan fjalën e Zotit.

13,5+
13,46+
1,3+
9,2+

Judenjtë që dëbojnë shpirtrat e ndytë

11Hyji, përmes duarve të Palit, bënte mrekulli të jashtëzakonshme, 12aq sa vinin facoleta e petka prej trupit të Palit përmbi të sëmurë dhe prej tyre u zhduknin sëmundjet e dilnin shpirtrat e ndytë.

13Po edhe disa çifutë, që endeshin andej këndej dhe përbenin shpirtrat e ndytë të dalin, sprovuan ta thërrasin Emrin e Jezusit Zot, përmbi ata që kishin në trup shpirtrat e ndytë. Thoshin. «Po ju përbej në Jezusin, të cilin e predikon Pali». 14Këtë e bënin shtatë bijtë e një farë Sheve, kryepriftit çifut. 15Por shpirti i keq ua ktheu:

Lk 8,44-47p; Vap 5,15

Lk 9,49p; Vap 3,16+

19,2 *se ka Shpirt Shenjt*: ata nuk e njohin jo ekzistencën e Shpirtit – nëse kanë njohuri minimale të BV – por ardhjen e tij, plotësim të premtimeve mesianike (krh. Vap 2,17-18.33).

19,8 Rifillon tregimi i udhëtimit që është ndërprerë prej informacioneve mbi Apolonin dhe nxënësit që Pali gjen në Efes: 19,8 është vijim i 18,23 dhe 19,1.

19,9 *në shkollën e Tiranit*: teksti perend. saktëson se ai jepte mësim nga ora 11 deri në 16.

19,10 *dy vjet*: në Vap 20,31 thuhet: tri vjet. Gjatë qëndrimit në Efes, Pali ka shkruar 1Kor, Gal dhe ka gjasa edhe Fil. – *të gjithë banorët e krahinës së Azisë*: jo tërë Azia prokonsullore (pjesa perëndimore e Azisë së Vogël), por krahina me shtatë qytete të Zb 1,11, me Efesin qendër. Pali i kishte besuar kolosianit Epafër detyrën për të ungjillizuar në Kolos; dhe Epafri e kishte shtirë misionin e tij në Laodice e Herapol (Kol 1,7; 4,12-13). Palin e ndihmonin edhe Timoteu dhe Erasti (Vap 19,22), Gaji dhe Aristarku (19,29), Titi, për të cilin Veprat nuk flasin kurrë, si dhe të tjerë (krh. 2Kor 12,18; Kol 4,10+).

19,13 *Disa çifutë...*: mbi veprimtarinë e judenjve për të dëbuar shpirtrat, krh. Mt 12,27. Vetë Jezusi dhe, pas tij, apostujt (krh. Vap 5,16; 16,18) kanë çliruar vazhdimisht të djallosurit (krh. Mt 8,29+).

16,17 «Jezusin e njoh dhe Palin e di, por ju kush jeni?». [16]Dhe njeriu, në
trupin e të cilit ishte djalli, u lëshua në ta, i mundi të gjithë dhe,
të zhveshur e të plagosur, ikën prej asaj shtëpie. [17]Dëgjuan për këtë
9,35.42 ngjarje banorët e Efesit - Çifutë e Grekë - dhe të gjithë i kapi tmerr
3,10; Lk 5,26 i madh dhe madhërohej Emri i Zotërisë Jezus. [18]Shumë prej asish që
besuan vinin e rrëfenin ballafaqe dhe i tregonin veprimet e veta të
shortisë. [19]Shumë asish që kishin ushtruar mjeshtrinë e magjisë, i
sillnin librat dhe i digjnin para të gjithëve. Kur e llogaritën çmimin e
tyre, gjetën se vlenin pesëdhjetë mijë drahma argjendi. [20]Kështu, me
Vap 6,7+ fuqinë e Zotit, fjala shtrihej vazhdimisht e fitonte në fuqi.

V. PËRFUNDIMI I MISIONIT. I BURGOSURI I KRISHTIT

Plani i Palit

1Kor 16,1-8; Rom 15,22-32

[21]Pas këtyre ngjarjeve, Pali vendosi të shkojë nëpër Maqedoni e
Vap 11,30+ Akajë për Jerusalem. Tha: «Pasi të gjendem atje, do të shkoj ta shoh
23,11; Rom 1,13 edhe Romën». [22]Atëherë i dërgoi në Maqedoni dy ndihmësit e vet,
1Kor 4,17 Timoteun e Erastin, kurse ai kaloi edhe do kohë në Azi.

Rrëmujë në Efes

[23]Disi në atë kohë ndodhi një rrëmujë jo e vogël kundër Udhës. [24]Një
Vap 9,2+ argjendar, që quhej Dhimitër, punonte tempuj të vegjël të Artemidës
16,19 dhe kështu u sillte fitesë jo të vogël mjeshtërve. [25]Ky i bashkoi këta dhe
të gjithë tjerët që merreshin me këtë veprimtari dhe u tha: «Burra, ju
e dini se fitesa jonë varet nga kjo mjeshtëri, [26]e po shihni se ky Pali,
17,29+ jo vetëm në Efes, por pothuajse edhe në mbarë Azinë, ia ka mbushur
mendjen dhe e ka larguar një shumicë të madhe populli duke mësuar
se nuk ka hyjni të punuara me dorë njeriu. [27]Kështu, jo vetëm është
në rrezik mjeshtëria jonë, por edhe tempulli i Artemidës, hyjneshës së
madhe, s'ka për t'u çmuar më dhe do të mbarojë madhëria e asaj, të
cilën e nderon krejt Azia dhe bota mbarë».

[28]Kur e dëgjuan, u hidhëruan dhe zunë të bërtasin: «E madhe është
Artemida e Efesit!». [29]Pështjellimi zotëroi mbarë qytetin. Të gjithë
së bashku u lëshuan në teatër duke i hequr zvarrë maqedonët, Gajin

19,16 *i mundi*: ose: «i kapi».
19,18 *veprimet e veta të shortisë*: Efesi ishte i njohur për këtë lloj veprimtarie.
19,23 *ndodhi një rrëmujë jo e vogël*: tregimit të ungjillëzimit në Efes, Luka ia ka shtuar këtë episod që rrjedh nga një burim i veçantë dhe dallohet nga stili i zakonshëm i autorit.
19,28 *zunë të bërtasin*: një var. i tekstit perend. shton: «duke u lëshuar nëpër rrugë».
19,29 *Gajin*: duhet të jetë i njëjti i Vap 20,4. – *Aristarku*: me prejardhje nga Selaniku (20,4), qe bashkëpunëtor i Palit gjatë burgimit të tij (27,2; Kol 4,10; Flm 24).

e Aristarkun, bashkudhëtarët e Palit. 30Pali vetë deshi të paraqitej
para popullit, por nuk ia lejuan nxënësit. 31Madje edhe disa aziarkë,
miq të tij, çuan njerëz tek ai e iu lutën që të mos duket në teatër.
32Ndërkaq, disa bërtitnin një send, disa një tjetër: të bashkuarit ishin
pështjelluar plotësisht, aq sa shumë prej sish, as pse kishin shkuar
atje s'dinin më.
33Disa prej popullit ia mbushën mendjen të flasë një farë Aleksandri.
Këtë Hebrenjtë e nxitnin të dalë para mbledhjes. Aleksandri dha
shenjë me dorë e deshi të mbrohej para popullit. 34Kur e morën vesh 13,16
se ishte hebre, të gjithë njëzëri nisën të bërtasin pa pushuar për dy 16,20
orë: «E madhe është Artemida e Efesit!». 35Atëherë sekretari ia doli ta
qetësojë popullin dhe tha: «Burra të Efesit! Cili njeri nuk e di se qyteti
i Efesit është rojtari i tempullit të Artemidës së Madhe dhe i trupores
së saj që ra nga qielli? 36Pra, mbasi kjo gjë s'mund të mohohet, duhet të
qetësoheni, në mënyrë që të mos bëni ndonjë vepër për ngut. 37I sollët
këta njerëz, që s'janë as vjedhës të gjërave të shenjta e as që e kanë
blasfemuar hyjneshën tonë. 38Po qe se Dhimitri e mjeshtrit tjerë të tij
kanë ndonjë ankesë kundër ndokujt, gjyqet punojnë, e këtu janë edhe
prokonsujt: le të paditen! 39Nëse kërkoni ndonjë send tjetër, do t'i jepet
fund në kuvend të rregullt. 40Sepse kështu e vëmë veten në rrezik që
të na çmohet kjo ngjarje e sotme si kryengritje, pasi s'kemi kurrfarë
arsyeje, me anë të cilës të mund ta përligjim këtë pështjellim». Posa
foli kështu, e shpërndau kuvendin.

Pali në Maqedoni

20 1Pasi u paqëtua turbullimi, Pali i thirri nxënësit, u dha
porositë, i përshëndeti dhe u nis për Maqedoni. 2Pasi i Vap 14,22; 16,40
përshkoi ato vende dhe i ngushëlloi me shumë fjalime
vëllezërit, shkoi në Greqi. 3Atje ndenj tre muaj. Pikërisht, kur mendoi 9,23; 23,12v;
të udhëtojë për Siri, Hebrenjtë ia zunë pritën, por ai atëherë vendosi 1Sel 2,14+
të kthejë nëpër Maqedoni. 4E përcillnin Sopatri, biri i Pirrit, prej
Berejës; Aristarku e Sekundi prej Selanikut; Gaji prej Derbit dhe Vap 19,29;
16,1+; 19,22+

20,1 *Pasi u paqëtua turbullimi*: tregimi rifillon aty ku ishte ndërprerë në 19,22.

20,2 *Pasi i përshkoi ato vende*: prej ku u dërgoi letrën e dytë besimtarëve të Korintit.

20,3 *Ndenj tre muaj*: më në fund Pali arriti t'i realizonte planet e 1Kor 16,5-6. Gjatë këtij qëndrimi në Korint shkroi Rom. – Teksti perend. ka: «Pas tre muajsh, për shkak të një komploti të judenjve kundër tij, vendosi të nisej për në Siri, por Shpirti i tha të kthehej nëpër Maqedoni». – *për Siri*: me qëllim që të çonte në Jerusalem ndihmat e mbledhura (krh. Vap 19,21 dhe Rom 15,25+).

20,4 *E përcillnin*: një var. shton: «deri në Azi». – *Sopatri*: mund të jetë Sozipatri i Rom 16,21, që ishte Jude. – *Gaji prej Derbit*: BJ, me D*, parapëlqen: «prej Doberës». – *Tihiku*: përmendet shpesh nëpër letra (Ef 6,21; Kol 4,7; 2Tim 4,12; Tit 3,12). – *Trofimi* ishte efezian (Vap 21,29; krh. 2Tim 4,20).

Timoteu; Tihiku e Trofimi prej Azisë. 5Këta shkuan para nesh e na
pritën në Troadë. 6Ne, si kaluan ditët e Bukëve të pabrume, lundruam
nga Filipet dhe, pas pesë ditësh arritëm te ta në Troadë. Atje kaluam
shtatë ditë.

Në Troadë. Pali ngjall një të vdekur

2,42+ 7Ditën e parë të javës, kur u mblodhëm të ndajmë Bukën, Pali u
predikoi vëllezërve e, pasi mendonte të udhëtojë të nesërmen, e
zgjati bisedën deri në mesnatë. 8Në dhomën e sipërme, ku ishim të
bashkuar, kishim shumë llamba. 9Një djalosh që quhej Eutih, ishte
ulur në dritare. Pasi Pali predikoi gjatë, Eutihin e rrejti gjumi dhe
fjeti. Ashtu në gjumë, i iku shtati e ra prej të tretit kat poshtë. E
1Mbr 17,17-24; 2Mbr 4,30-37; Vap 9,36-42; Mk 5,39-42p ngritën të vdekur. 10Pali u ul poshtë, ra mbi të, e mori djaloshin para
duarsh e tha: «Mos u shqetësoni! Nuk ka vdekur». 11Atëherë u ngjit
lart e, pasi e ndau bukën dhe hëngri, vazhdoi të flasë edhe për një
kohë të gjatë, deri në agim. Atëherë u nis. 12Djaloshin e çuan në shtëpi
shëndosh me gëzim të të gjithëve.

Udhëtimi prej Troadës në Milet

13Ne u nisëm me barkë përpara e shkuam në Ason, ku mendonim
të marrim Palin: kështu e kishte caktuar ai vetë. Ai vendosi të
vinte atje këmbë. 14Kur u bë me ne në Ason, e morëm e shkuam në
Mitilenë. 15Prej andej, të nesërmen u nisëm dhe arritëm afër Hijosit.
Të pasnesërmen u nisëm për Sam e ditën e nesërme mbërritëm në
Milet. 16Pali kishte vendosur që të mos kthehemi në Efes për të mos
humbur kohë në Azi. Ai ngutej, sepse dëshironte, nëse ishte e mundur,
për Rrëshajë të gjendej në Jerusalem.

Përshëndetja e Palit me të parët e Kishës së Efesit

Vap 11,30+ 17Nga Mileti Pali dërgoi në Efes e i thirri të parët e Kishës. 18Kur
1Sel 1,5; 2,10-12 arritën, u tha: «Ju e dini se si jam sjellë ndër ju për tërë kohën qysh
Fil 2,3; 3,18; 2Kor 1,8-9; 11,23-31 prej ditës së parë kur erdha në Azi; 19i shërbeva Zotit me përvujtëri,

20,5 *para nesh*: tregimi është në vetën e parë. Në Filipe Pali gjen përsëri Lukën, autorin e ditarit të udhëtimit, i cili tani e tutje do ta shoqërojë (krh. Vap 16,10+).

20,6 *lundruam nga Filipet*: duke marrë anijën në portin e Neapolit (krh. Vap 16,11). – *si kaluan ditët e bukëve të pabrume*: festa pashkësh (krh. Dal 12,1+). – *atje kaluam shtatë ditë*: për sa i përket misionit të mëparshëm të Palit në këtë qytet (gjatë udhëtimit nga Efesi në Korint: rr 1-2), krh. 2Kor 2,12.

20,7 *Ditën e parë të javës*: fj.fj.: «në të parën (ditë) e të shtunave», pra të javës judaike, që për të krishterët u bë dita e asamblesë (krh. Mt 28,1+; 1Kor 16,2), «dita e Zotit» («e djela», Zb 1,10). Mbledhja e së dielës zhvillohej në fillim të kësaj dite, por llogaritur sipas zakonit judaik, pra të shtunën në darkë.

20,18 *u tha*: është fjalimi i tretë i madh i Palit në Veprat. I pari ishte predikimi i tij para judenjve (k 13), i dyti predikimi para paganëve (k 17); ndërsa ky përmban

me lot e me vështirësi, të cilat më gjetën për shkak të pritave të çifutëve. [20]Asgjë që ishte për të mirën tuaj nuk e lashë pa jua shpallur Vap 20,27; 2Tim 4,2
e pa jua mësuar botërisht e nëpër shtëpi; [21]i përbeva çifutët e grekët Vap 13,5+
të kthehen kah Hyji e të besojnë në Jezusin, Zotin tonë. [22]Tani, ja,
plotësisht i nënshtruar Shpirtit, po drejtohem për Jerusalem pa ditur
se çka do të më gjejë në të, [23]përveç sa më siguron Shpirti Shenjt se 1,8+; 21,4.11
në çdo qytet më presin prangat dhe vështirësitë. [24]Por, aspak nuk jam
në kujdes për jetën timë, në kujdes jam vetëm ta kryej udhën time dhe
misionin që kam marrë prej Jezusit Zot: ta dëshmoj Ungjillin e hirit 2Tim 4,7; Fil 2,16
të Hyjit. Vap 26,16-18

[25]E tani, qe, mirë e di se fytyrën time më nuk do ta shohë asnjëri
prej jush, ndër të cilët kalova duke predikuar Mbretërinë. [26]Për këtë 1,3+
arsye sot, në këtë ditë, po dëshmoj se nuk ju kam farë faji në qoftë 18,6+
se ju bireni, [27]sepse nuk lashë pa jua kumtuar asnjë send lidhur me 20,20
vullnetin e Hyjit. [28]Kini kujdes për vete e për grigjën, mbi të cilën 1Tim 4,16; 1Pjt 5,1-3;
Shpirti Shenjt u vuri mbikëqyrës. Udhëheqni Kishën e Hyjit, që me Gjn 21,15-17; Ps 74,1v
gjakun e vet e fitoi për vete. [29]Unë e di se pasi të shkoj vetë, midis jush Vap 5,11+; 1Kor 1,2+;
do të hyjnë ujq grabitqarë, të cilët s'do ta kursejnë grigjën. [30]Po edhe Ef 1,14+; 1Pjt 2,9+;
midis jush do të ngrihen disa njerëz, të cilët do të shtrijnë mësime të Is 43,21
rreme për të tërhequr pas vetes nxënësit. [31]Prandaj rrini zgjuar e mos Mt 7,15
harroni se për tri vjet, pa pushuar as natë as ditë, me lot për faqe, jam 2Pjt 2,1-2
munduar të mësoj secilin prej jush. 1Pjt 5,8-9
Vap 19,10+

testamentin e tij baritor. Pali ua drejton krerëve të Kishës kryesore nga ato të themeluara prej tij. Ka shumë pika të përbashkëta me letrat e tij; shpirti është i njëjtë me atë të Letrave baritore. Pasi kujtoi misionin e tij në Azi (rr 18-21) dhe parashikoi se do të ndahet përfundimisht, ndoshta duke aluduar për vdekjen (rr 22-27), Pali u jep këshillat e fundit pleqve të Efesit (dhe përmes tyre gjithë mbikëqyrësve të Kishave): vigjilencë (rr 28-32), zemërgjerësi e dashuri (rr 33-35). Këto fjalë marrin një vlerë më të madhe nga vetë shembujt e Palit, fjalimi i të cilit na ofron një profil të shkëlqyeshëm.

20,21 *të kthehen kah Hyji e të besojnë në Jezusin Zotin tonë*: përmbledhje e predikimit të Palit, që duhet të krahasohet me Vap 17,30-31; 26,20; 1Sel 1,9-10; 1Kor 8,4-6. Feja dhe kthimi duhet të ecin së bashku (krh. Mk 1,15).

20,22 *i nënshtruar Shpirtit*: duke e lënë veten të udhëhiqet nga Shpirti, në një udhëtim që do të përfundojë në burgim, Pali e mban veten për rob të Shpirtit të Shenjtë. – Përkthim tjetër i mundshëm: «i prangosur prej Shpirtit » (BJ), ose: «i prangosur në shpirt», pra i burgosur moralisht.

20,24 *Por, aspak nuk jam në kujdes për jetën time*: krh. Vap 15,26; 21,13; 1Sel 2,8; Fil 1,21-23. –Përkthim tjetër i mundshëm: «nuk e konsideroj aspak të çmueshme jetën time», ose: «për sa ka vlerë jeta në sytë e mi, nuk e vlen ta zësh në gojë.

20,25 *fytyrën time më nuk do ta shohë asnjëri*: krh. rr 38. Nga Jerusalemi Pali mendonte të nisej për në Spanjë (Rom 15,24-28).

20,28 *e Hyjit*: një var. ka: «e Zotit». – 1Pjt 2,9-10 flet për popullin që Hyji e fitoi për vete (sipas Is 43,21; krh.Vap 15,14+): ai është bërë «asamble (= *ekklesia*, Kisha) e Hyjit» (5,11+), shprehje e dashur për Palin (krh. 1Kor 1,2; 10,32; 11,22, etj.). – *që me gjakun e vet e fitoi*: meqënëse kjo nuk mund të thuhet për Hyjin, duhet pranuar se «vet» përdoret si emërzim: «me gjakun e të vetit (Birit)»; ose mund të themi që kalohet nga veprimi i Atit tek ai i Birit (krh. Rom 8,31-39). Lidhur me këtë ide, krh. Ef 5,25-27; Heb 9,12-14; Heb 13,12. BJ ka: «me gjakun e Birit të vet».

14,23 [32]E tani po ju lë në dorë të Hyjit dhe të fjalës së hirit të tij, e cila
9,31; Ef 2,20-22; Lp 33,3-4 është e aftë t'ju edukojë e t'ju japë trashëgimin ndër të gjithë të
shenjtëruarit. [33]Nuk dëshirova as argjend, as ar as petka prej askujt.
Vap 18,3+ Ef 4,28; 1Kor 11,1 [34]Ju vetë e dini se për nevoja të mia e të përcjellësve të mi kanë fituar
këto duar të mia. [35]Në çdo pikëpamje ju tregova me shembull se duke
punuar kështu, duhet t'u ndihmohet të paaftëve, duke na rënë në
mend fjalët e Jezusit Zot: Më i lum është ai që jep se ai që merr».

Vap 21,5 [36]Kur i kreu këto fjalë, u ul në gjunjë bashkë me të gjithë dhe u lut.
2Kor 13,12+ [37]Të gjithë ia plasën vajit, e morën ngrykë dhe e puthën Palin, [38]të
Vap 20,25 15,3; 21,5 trishtuar thellë, sidomos për fjalën që u tha se nuk do ta shohin më
fytyrën e tij. Atëherë e përcollën deri në barkë.

Ngjitja në Jerusalem

21 [1]Si u ndamë prej tyre, hymë në barkë. Duke lundruar drejt,
arritëm në Kos, të nesërmen në Rod, e prej andej në Patarë.
[2]Pasi gjetëm një barkë që udhëtonte për Fenici, hypëm në
të dhe morëm shpinën e detit. [3]Kur dolëm kundruall Qipros, e lamë
në krahun e majtë e vazhduam për Siri. Zumë vend në Tir, se anijes
i duhej të shkarkojë mallrat. [4]Pasi i gjetëm nxënësit, u ndalëm aty
Vap 20,23; 21,11.12 shtatë ditë. Ata, të nxitur prej Shpirtit Shenjt, i thoshin Palit të mos
ngjitej në Jerusalem. [5]Porse, kur kaluan ditët, vazhduam udhën. Na
20,36-38 përcollën të gjithë me gra e me fëmijë, deri jashtë qytetit. Në breg të
detit u ulëm në gjunjë dhe u lutëm. [6]U përshëndetëm, hypëm në barkë
e ata u kthyen në shtëpitë e veta. [7]Kështu i dhamë fund lundrimit:
prej Tirit arritëm në Ptolemaidë. I përshëndetëm vëllezërit dhe zumë
vend një ditë me ta.

[8]Të nesërmen u nisëm për rrugë dhe mbërritëm në Cezare. Hymë në
6,5; 8,4v.40 shtëpinë e Filipit ungjilltar, që ishte një nga të Shtatët, dhe zumë vend
2,4+.17 tek ai. [9]Ky kishte katër vajza virgjëresha, të cilat kishin dhuratën
e profecisë. [10]Gjatë qëndrimit tonë të shumëditshëm aty, prej Judeje
11,27-28 zbriti një profet që quhet Agab. [11]Ky erdhi ndër ne, mori brezin e Palit,
1,8+ lidhi këmbët e duart e veta dhe tha: «Kështu thotë Shpirti Shenjt:

20,32 *të Hyjit*: ashtu edhe BJ; një var. (B, etj.) ka: «të Zotit». – *është e aftë*: mund t'i referohet edhe Hyjit (krh. Rom 16,25).

20,35 *Më i lum është...*: BJ përkthen: «Gjendet më shumë lumturi...»; thënie që Ungjijtë nuk e kanë ruajtur.

21,1 *në Patarë*: një var. shton: «e në Mirë».

21,4 *të nxitur prej Shpirtit*: këta profetë nuk i japin Palit një urdhër të Shpirtit, por, të ndriçuar prej Shpirtit për fatin që e pret, për dashamirësinë ndaj tij, do të dëshironin ta shpëtojnë.

21,11 *lidhi këmbët e duart e veta*: profeci e shprehur me mimikë (shoqëruar me gjeste simbolike), sikurse ishte zakoni i profetëve të moçëm (krh. Jer 18,1+). – *kështu do ta lidhin...dhe do t'ia dorëzojnë paganëve*: ky paralajmërim (krh. At 28,17) në mënyrë vetëm të përafërt përkon me tregimin e arrestimit (Vap 21,31-33), kurse ka më shumë ngjashmëri me parathënien e mundimit të Jezusit (Lk 18,31-34; krh. Kol 1,24; Fil 3,10; etj.).

njeriun, brezi i të cilit është ky, Çifutët po kështu do ta lidhin në Jerusalem dhe do ta dorëzojnë paganëve». 12Kur i dëgjuam këto fjalë, si ne ashtu edhe vendasit, filluam t'i lutemi Palit që të mos shkojë në 21,4
Jerusalem. 13Pali përgjigji: «Pse po qani e po ma copëtoni zemrën? Unë jam gati, jo vetëm që të më lidhin, por edhe të vdes në Jerusalem Lk 22,33; Vap 20,24+
për shkak të Emrit të Jezusit Zot». 14E mbasi s'mund ia mbushëm mendjen, s'iu vumë më gjatë e thamë: «U bëftë vullnesa e Zotit». Lk 22,42p; Mt 6,10

15Pas këtyre ditëve, u bëmë gati dhe po ngjiteshim në Jerusalem. 16Bashkë me ne erdhën edhe disa nxënës nga Cezareja dhe na çuan në shtëpinë e një farë Mnasoni, nga Qiproja, nxënës i vjetër, që të banojmë tek ai.

Arritja në Jerusalem. Pali i bën vizitë Jakobit

17Kur arritëm në Jerusalem, vëllezërit na pritën me gëzim. 18Të Vap 1,15+
nesërmen Pali, bashkë me ne shkoi te Jakobi, ku u mblodhën të gjithë 12,17+
udhëheqësit. 19Pasi i përshëndeti, filloi t'u tregojë një nga një gjithçka 14,27; 15,4.12
kishte bërë Hyji me shërbesën e tij ndër paganë. 20Ata, kur dëgjuan, i dhanë lavdërim Hyjit. Atëherë i thanë Palit: «Ti po sheh, o vëlla, 11,18+
se me mijëra Hebrenj e kanë pranuar fenë e të gjithë janë ithtarë të flakët të Ligjit. 21Ata kanë dëgjuar për ty se ti i mëson Hebrenjtë që jetojnë ndër paganë t'i bien mohit Moisiut dhe se ti thua se s'duhet 6,11.14; 15,1; 28,17
t'i rrethpresin fëmijët as t'i mbajnë traditat e të parëve. 22Pra, çka Mk 7,1-13
të bëjmë? Me siguri do të dëgjojnë se ke ardhur. 23Bëj, pra, ç'po të themi! Këtu ndër ne janë katër vetë që janë kushtuar. 24Merri me Vap 18,18+
vete e bashkë me ta kryeje ritin e pastrimit. Paguaj ti çka lypet për qethjen e kresë. Kështu të gjithë do ta marrin vesh se çka dëgjuan për ty s'është e vërtetë, por përkundrazi, se edhe ti je në të drejtën dhe se e mban Ligjin. 25E, për sa i përket paganëve të kthyer në fe, ne ua 15,1+.19v.28v
patëm dërguar çka vendosëm: të ruhen nga mishi i kushtuar idhujve, prej gjakut e prej mishit të bagëtive të furura e të mbytura në ujë dhe

21,16 *na çuan në shtëpinë e një farë Mnasoni*: ndoshta në gjysmën e rrugës për në Jerusalem, sikurse sugjeron teksti perend.

21,18 *bashkë me ne*: «ne-ja» e fundit para Vap 27,1 (nisja për në Romë).

21,20 *të gjithë janë ithtarë të flaktë të Ligjit*: si ata vetë, ashtu edhe të tjerët (krh. Vap 11,2; 15,1.5; Gal 2,12; 5,1v).

21,21 *t'i bien mohit Moisiut*: parimet e Palit të çonin pikërisht në këtë përfundim, sepse ligji i Moisiut nuk i jepte më asnjë avantazh judeut kundrejt paganit, meqënëse feja është burimi i vetëm i shfajësimit (krh. Rom 1,6+; 3,22+). Përmes shtjellimit të këtij mësimi, Pali synonte t'ua siguronte lirinë ndaj rregullave judaike (krh. Gal 2,11v) të kthyerve prej paganizmit, sesa t'i shkëputste nga to judenjtë e devotshëm. – *s'duhet t'i rrethpresin fëmijët*: krh. Rom 2,25-29; 4,9-12, 1Kor 7,17-20.

21,22 Përveç këtij teksti (që gjendet në B, etj.), ka një version më të gjatë, të përdorur edhe nga BJ: «E pra, çka të bëjmë? Me siguri, turma do të mblidhet pasi do ta dinë që ke ardhur».

21,24 *paguaj ti çka lypet*: sakrificat që bëheshin për zgjidhjen e nazireatit (Nr 6,14-15) ishin mjaft të shtrenjta.

prej fëlligështisë».
[26]Të nesërmen Pali i mori me vete ata njerëz, kreu bashkë me ta ritin e pastrimit, hyri në Tempull, caktoi ditën e fundit të pastrimit, kur për secilin prej tyre do të kushtohej flia.

Palin e arrestojnë në Tempull

[27]Kur këto të shtatë ditët po merrnin fund, disa Hebrenj prej Azisë e hetuan Palin në Tempull, çuan peshë mbarë popullin dhe e kapën [28]duke bërtitur: «Kushtrim, Izraelitë! Qe, njeriu që gjithkund mëson
18,13-15; 21,21; gjithkënd kundër popullit tonë, kundër Ligjit dhe kundër këtij Vendi.
24,5v.14; 25,8 Për më tepër i ka futur edhe Grekët në Tempull dhe e ka dhunuar
Ez 44,9
Vap 20,4 këtë Vend të shenjtë!». [29]Sepse e kishin parë bashkë me të në qytet Trofimin prej Efesit dhe mendonin se Pali do ta kishte pasur në Tempull. [30]Mbarë qyteti u përzie dhe populli ngarendi prej çdo ane. E kapën Palin, e qitën jashtë Tempullit dhe menjëherë i mbyllën dyert.
26,21 [31]Ndërsa ata po donin ta vrasin, shkoi lajmi te tribuni i kohortës se mbarë Jerusalemi është ngritur në kryengritje. [32]Tribuni menjëherë mori ushtarët dhe centurionët e shkoi ndër kryengritës. Këta, kur e panë tribunin dhe ushtarët, pushuan të rrahin Palin. [33]Atëherë iu
20,23; 21,11 afrua tribuni e kapi dhe urdhëroi të lidhet me dy parë hekura. Pastaj
22,22; 25,24; Lk 23,18 nisi të pyesë kush është dhe çka ka bërë. [34]Prej turmës veç dikush bërtiste një gjë, dikush një tjetër. E mbasi prej zhurmës s'mund të merrte vesh gjë të sigurt, dha urdhër të çohej në kështjellë. [35]Kur Pali kapi shkallët, u desh që ushtarët ta mbartnin para duarsh për shkak të shtyrjes së popullit, [36]sepse turma e popullit i shkonte mbas dhe
Vap 13,16 bërtiste: «Vraje!».
[37]Në atë ças kur po e shtinin në kështjellë, Pali iu drejtua tribunit: «A kam leje të të them diçka?». «Po a di ti greqisht? - i përgjigji tribuni - [38]Pse, a s'je ti ai egjiptiani, që para disa ditësh çoi në kryengritje e mori pas vetes në shkreti ata katër mijë thikëtarë?». [39]Pali i përgjigji: «Unë jam hebre nga Tarsi i Cilicisë qytetar i qytetit të përmendur. Po të lutem më lejo t'ia them këtij populli dy fjalë». [40]Kur ai i dha leje, Pali, prej shkallëve, me dorë i dha shenjë popullit e, kur u bë heshtim i plotë, foli hebraisht:

21,26 Tekst i errët. Duket t'i referohet një kohe prej shtatë ditësh, para ofertës për zgjidhjen e kushtit, që i dedikohet disa riteve të pastrimit, një zakon ky i panjohur.
21,28 *kundër këtij Vendi*: krh. akuzat kundër Shtjefnit (Vap 6,11-14) dhe kundër Jezusit (Mt 26,61; 27,40).
21,31 *tribuni i kohortës*: në kështjellën «Antonia», që në krahun veri-perëndimor binte mbi oborret e tempullit, kishte vendqëndrim një ushtri romake, e përbërë nga një kohortë ndihmëse.
21,38 *katër mijë thikëtarë*: fj.fj.; «thikëtarë», termi me saktësi përcaktonte nacionalistët ekstremistë; BJ ka: «katër mijë keqbërës». Kjo kryengritje kujtohet edhe prej Jozefi Flavit.
21,40 *hebraisht*: ndoshta aramaisht (krh. At 26,14).

Pali mbron vetveten

22 [1]«Vëllezër dhe etër, më dëgjoni çka tani do t'ju them në mbrojtjen time». [2]Kur dëgjuan se po fliste hebraisht, heshtimi u bë shumë më i thellë. Pali vazhdoi: [3]«Unë jam hebre, i lindur në Tarsin e Cilicisë, por që u rrita në këtë qytet e te këmbët e Gamalielit u edukova sipas Ligjit të të vjetërve: isha zelltar i Hyjit ashtu sikur që jeni edhe ju sot e kësaj dite. [4]Këtë Udhë e kam salvuar deri në vdekje, i kam qitur në pranga dhe kam burgosur trima e gra, [5]si mund të ma bëjnë dëshmi edhe kryeprifti dhe paria. Prej atyre kam marrë edhe letrat për të burgosur vëllezërit në Damask dhe qesh nisur që edhe ata atje t'i bie të lidhur në Jerusalem për t'i ndëshkuar.

[6]Ndërsa po udhëtoja dhe po iu afrohesha Damaskut, papritmas, rreth mesditës, prej qiellit më shndriti një dritë e madhe, [7]unë rashë për dhe e dëgjova një zë që më tha: "Saul, Saul, pse po më salvon?". [8]Unë përgjigja: "Kush je, o Zot?". Ai më tha: "Unë jam Jezusi, Nazarenasi, të cilin ti e salvon!". [9]Ata që ishin me mua dritën njëmend e panë, por zërin e atij që fliste me mua nuk e dëgjuan. [10]Atëherë thashë: "Çka duhet të bëj, o Zot?". E Zoti më tha: "Çohu e shko në Damask e atje do të thuhet çka të lypet të bësh". [11]Pasi prej shkëlqimit të asaj drite më nuk shihja, përcjellësit e mi më morën për dore e arrita në Damask.

[12]Një farë Ananie, zbatues besnik i Ligjit - i cili gëzonte zë të mirë ndër Hebrenj që banonin atje - [13]erdhi tek unë dhe, si m'u afrua më tha: "Vëlla Saul, rifitoje dritën e syve!" Dhe unë, aty për aty e rifitova të pamit e syve. [14]Ai vijoi: "Hyji i etërve tanë caktoi ta njohësh vullnetin e tij, ta shohësh të Drejtin e ta dëgjosh zërin prej gojës së tij, [15]sepse do të jesh dëshmitari i tij para të gjithë njerëzve për të gjitha ato që ke parë e dëgjuar. [16]Ç'ke që ngurron? Ngritu, pagëzohu dhe laj mëkatet e tua duke e thirrur në ndihmë Emrin e tij!".

[17]Pasi u ktheva në Jerusalem dhe, ndërsa një ditë po lutesha në

Vap 7,2

2Kor 11,22; Vap 26,4-5

5,34+ 26,5 Gal 1,13-14; Fil 3,5-6; Rom 10,2 Vap 8,3; 9,2+

=9,1-18+; =26,9-18

Mt 2,23+

9,17; 26,16; 1Kor 9,1

Vap 1,8+ Mt 13,16-17p; 1Gjn 1,1.3 Vap 2,38+

9,26; Gal 1,18

k 22 Pas tri fjalimeve përfaqësuese të predikimit të Palit (kk 13; 17; 20), Vap na bie tri apologji personale: para turmës së judenjve në Jerusalem (k 22), para qeveritarit Feliks (k 24) dhe para mbretit Agripë (k 26); secila i përshtatet mirë natyrës së dëgjuesve (krh. 9,1+). Para turmës, Pali pohon se sjellja e tij është si ajo e një judeu shumë të përshpirtshëm.

22,4 *Udhë*: pra, Kisha (krh. Vap 9,2+). Për Palin përndjekës, krh. Vap 7,58; 8,1.3; 9,1-2.21; 22,19-20; 26,10-11; 1Kor 15,9; Gal 1,13.23; Fil 3,6; 1Tim 1,13.

22,12 *Ananie, zbatues besnik i Ligjit*: Pali e paraqet Ananinë thjesht si Hebre të përshpirtshëm, pa saktësuar që ishte i krishterë (Vap 9,10), e pa përmendur vegimin që pati (9,10-16).

22,14 *ta shohësh të Drejtin*: Krishtin (krh. Vap 3,14; 7,52).

22,15 *që ke parë e dëgjuar*: krh. Vap 9,15. Këtu Anania flet në emër të «Hyjit të etërve», si një profet i BV. Pali duhet të jetë dëshmitar «para të gjithë njerëzve». Ende nuk saktësohet: «para paganëve» (rr 21).

22,17 *Pasi u ktheva në Jerusalem*: në të vërtetë kaluan tre vjet para këtij kthimi në Jerusalem (krh. Vap 9,23+). Vegimi, për të cilin Pali flet këtu, nuk është përmendur në ndonjë vend tjetër; por ajo nuk duhet

Vap 9,29-30 Tempull, pata një vegim [18]dhe pashë Zotin. Ai më thoshte: "Ngritu
e me të shpejtë dil nga Jerusalemi, sepse nuk do ta pranojnë këtu
dëshminë tënde për mua". [19]Unë i thashë: "O Zot, ata e dinë mirë
se unë i kam burgosur dhe i kam frushkulluar në sinagoga ata që
7,58; 8,1 besojnë në ty. [20]Po edhe kur u derdh gjaku i Shtjefnit, dëshmorit tënd,
aty isha edhe unë dhe isha i mendimit me ta për ta vrarë. Vrastarëve
2,39+; 9,15 unë ua ruajta petkat". [21]Por, Zoti më tha: "Shko, unë po të dërgoj larg,
në mes të paganëve!"».

Pali, qytetar romak

[22]Çifutët e dëgjuan deri këtu. Në këto fjalë filluan të bërtasin:
21,36+ «Zhduke prej faqes së dheut një njeri të tillë! Ky nuk meriton të
jetojë!». [23]Filluan të bërtasin më të madhe, të hedhin me petka e të
qesin pluhur në ajër. [24]Atëherë tribuni urdhëroi të shtihet Pali në
kështjellë dhe dha urdhër ta bëjnë të flasë me frushkuj që ta merrte
vesh pse ashtu bërtitnin kundër tij.

[25]E kur ushtarët po e lidhnin me rripa për ta frushkulluar, Pali i
16,37+ tha centurionit që ishte pranë: «A thua keni leje ta rrahni frushkuj
qytetarin romak, madje edhe të pagjykuar?». [26]Kur centurioni e
dëgjoi, iu afrua tribunit e i tha: «Çka mendon të bësh? Ky njeri është
romak!». [27]Tribuni iu afrua dhe i tha: «Më thuaj a je ti romak?». «Po!»
- i përgjigji Pali. [28]«Unë - tha tribuni - e kam blerë shtrenjtë këtë
nënshtetësi». Pali i përgjigji: «Unë kam lindur në të!». [29]Prandaj, me
të shpejtë u larguan prej tij ata që do ta merrnin në pyetje. Po edhe
tribunit i hyri frika kur e mori vesh se ishte nënshtetas romak e ky e
16,37+ kishte lidhur në hekura.
21,33

Pali para Këshillit të Lartë

[30]Tribuni ditën e nesërme, duke dashur ta dijë pikërisht të vërtetën,
përse Çifutët e paditnin Palin, e zgjidhi, dha urdhër të mblidhen në

ngatërruar me atë të 2Kor 12,1-4.

22,18 *nuk do ta pranojnë këtu dëshminë tënde*: tema e madhe e Lukës kur tregon misionin e Palit (krh. Vap 13,46-48; 18,6; 28,25-28).

22,20 *dëshmorit*: gr. *martys*; kjo fjalë nuk e ka akoma vlerën e saj specifike («martir»), por i përafrohet: dëshmia më e madhe që mund të jepet është derdhja e gjakut (krh. Zb 2,13; 6,9; 17,6).

22,21 *po të dërgoj larg*: «apostull» do të thotë «i dërguar». Këto fjalë të Krishtit caktojnë Palin apostull (krh. Gal 1,1; 1Kor 9,1; 2Kor 12,11-12), sidomos apostull për paganët (Gal 1,16; 2,7-8; Rom 1,5; 11,13; 15,16.18; Ef 3,6-8; Kol 1,25-29; 1Tim 2,7), edhe pse Veprat (përveç 14,4.14) zakonisht e ruajnë këtë titull për të Dymbëdhjetët.

22,29 *e ky e kishte lidhur në hekura*: por Pali do të vazhdojë të jetë në pranga (rr 30; 23,18; 24,27; 26,29): ato më të rëndët që shërbenin për ndëshkim, që do t'i hiqen Palit; dhe ato më të lehta, që nevojiteshin për ruajtjen e sigurt të të burgosurit.

22,30 *e ballafaqoi me ta*: sipas parashikimit që Jezusi u bëri nxënësve (Mt 10,17-18 = Mk 13,9-10; Lk 21,12), Pali është duke u paraqitur para «Këshillit të Lartë» (Vap 22,30–23,10), «qeveritarëve» (Feliksi, k 24) dhe «mbretërve» (Agripa, kk 25–26).

kuvend kryepriftërinjtë dhe mbarë Këshilli i Lartë, urdhëroi të sillet edhe Pali dhe e ballafaqoi me ta.

23 [1]Pali ua nguli sytë anëtarëve të Këshillit të Lartë e tha: «Vëllezër, deri në ditën e sotme kam jetuar para Hyjit me ndërgjegje të pastër». [2]Porse kryeprifti, Anania, urdhëroi t'i bien shputë gojës ata që qëndronin afër Palit. [3]Pali atëherë i tha: «Do të bjerë ty Hyji, he mur i zbardhuar! A ti rri në seli për të më gjykuar sipas Ligjit, e ti vetë kundër Ligjit urdhëron të më rrahin?!». [4]Të pranishmit e përkujtuan: «Si guxon ta nëmësh kryepriftin?». [5]«Nuk dita, vëllezër - përgjigji Pali - se ky është kryeprifti. Sepse, vërtet, shkruan: Kryetarin e popullit tënd mos e nëm!».

Vap 24,16
Gjn 18,22
Mt 23,27; Ez 13,10-15
Dal 22,27

[6]Pali e dinte se ata ishin një pjesë saducenj e një pjesë farisenj, prandaj tha me zë të lartë në Këshill: «Vëllezër, unë jam farise dhe bir farisenjsh. Për shkak të shpresës në ngjalljen e të vdekurvet jam këtu para gjyqit!». [7]Posa Pali i tha këto fjalë, nisi grindja mes farisenjsh e saducenjsh dhe u bë përçarje në mbledhje. [8]Saducenjtë, në të vërtetë thonë se nuk ka ngjallje, s'ka engjëj, s'ka shpirt; kurse farisenjtë i besojnë të gjitha këto. [9]U bë zhurmë e madhe. Atëherë disa skribë të sektit të farisenjve, u ngritën dhe kundërshtuan me guxim: «Ne nuk gjejmë - thanë - kurrfarë faji në këtë njeri. Çka atëherë, nëse i ka folur ndonjë shpirt ose ndonjë engjëll?». [10]Pasi zhurma shkonte duke u rritur, tribuni nisi të frikësohej mos po e kapin Palin e po e copëtojnë, prandaj urdhëroi të ulet ushtria, ta marrë prej mesit të tyre e ta çojë në kështjellë. [11]Natën pas Zoti iu dëftua Palit dhe i tha: «Aspak mos u tremb! Si ke dëshmuar për mua në Jerusalem, po ashtu duhet të dëshmosh edhe në Romë».

Vap 26,5; Fil 3,5
Vap 24,15.21; 26,6v; 28,20; 2Mak 7; Dan 12,1-3
Vap 4,1+
Mt 22,23
Vap 5,34v
18,9-10; 27,24
19,21

Komploti kundër Palit

9,23; 20,3; 1Sel 2,14+

[12]Kur zbardhi drita, Çifutët bënë komplot dhe u përbetuan se as

23,1 *me ndërgjegje të pastër*: ndërgjegjia e drejtë është karakteristikë e moralit të Palit (1Kor 4,4; 2Kor 1,12; 1Tim 1,5.19; 3,9; 2Tim 1,3; krh. Heb 13,18).

23,2 *kryeprifti Anania*: biri i Nebedeut, emëruar kryeprift rreth 47; qe arrestuar dhe dërguar në Romë dhe me gjasë qe hequr nga pushteti në 51-52, e më pas u fal dhe u ripranua; u vra në 66, në fillim të luftës judaike.

23,8 *nuk ka ngjallje, s'ka engjëj, s'ka shpirt*: farisenjtë besonin se individi do të marrë pjesë në jetën e botës së ardhshme me një trup të lavdishëm, si engjëll (krh. Mt 22,30p; Vap 12,15; 1Kor 15,42-44), ose me një shpirt të pavdekshëm (krh. Lk 24,39). Përkundrazi, saducenjtë nuk pranonin të dyja besimet, pra, çdo lloj ringjallje. Në këtë pikë Pali do të bëhet bashkë me farisenjtë (krh. Vap 4,1v+).

23,9 *ndonjë shpirt ose ndonjë engjëll*: mendimi duket se synon të shpjegojë vegimin gjatë rrugës për Damask: Jezusi mund t'i jetë shfaqur Palit (krh. Vap 12,15+; 23,8+).

23,12 *u përbetuan*: BJ ka: «u detyruan me *anatemë*», duke thirrur mbi vete mallkimin e Hyjit, nëse do të shkelin betimin e tyre.

s'do të hanë as nuk do të pinë pa e mbytur Palin. 13Ata që e bënë këtë
përbetim ishin më tepër se dyzet vetë. 14Shkuan të kryepriftërinjtë
e pleqtë e popullit e u thanë: «Me be jemi përbetuar të mos shijojmë
asgjë me gojë para se ta mbysim Palin. 15Prandaj ju, në marrëveshje
me Këshill, paraqitnia tribunit ta bjerë atë para jush kinse dëshironi
ta shqyrtoni më mirë çështjen e tij, e ne jemi gati ta mbysim para se
ai të mbërrijë».

16Por për pritë mori vesh biri i motrës së Palit, shkoi e hyri në
kështjellë dhe i tregoi Palit. 17Pali thirri një centurion dhe i tha:
«Përcille këtë djalosh te tribuni! Ka diçka t'i thotë». 18Ky e mori,
e çoi te tribuni dhe i tha: «I burgosuri, Pali, më thirri e m'u lut ta
përcjell këtë djalosh deri te ti se ka diçka të të thotë». 19Tribuni e mori
djaloshin për dore, e ndau veçmas dhe e pyeti: «Çfarë lajmi ke për
të më dëftuar?». 20Ai i tha: «Çifutët janë marrë vesh ndër vete të të
bëjnë lutje t'ua çosh nesër Palin në Këshill, kinse duan më imtësisht
ta hulumtojnë çështjen e tij. 21Mos u beso, sepse i kanë vënë pritën më
se dyzet vetë, të cilët janë përbetuar se as s'do të hanë as s'do të pinë
para se ta mbysin Palin. Janë gati tani, veç presin pëlqimin tënd».

22Atëherë tribuni e nisi djaloshin dhe i urdhëroi: «Askujt mos i
trego se ma ke sjellë këtë lajm».

Pali dërgohet te Feliksi në Cezare

23Atëherë tribuni grishi dy centurionë e tha: «Bëni gati dyqind
ushtarë, shtatëdhjetë kalorës e dyqind shigjetarë që mbas orës së
tretë të natës të nisen për Cezare. 24Le të bëhet gati edhe shtaza,
në të cilën të udhëtojë Pali e të çohet shëndosh te Feliksi, qeveritari.
25Shkroi edhe një letër me këtë përmbajtje: 26«Klaud Lizja Shkëlqesisë
së tij sundimtarit Feliks, shëndet! 27Këtë njeri e kapën Çifutët dhe,
Vap 21,31-33 pak para se ta vrisnin, u lëshova me ushtri dhe ua nxora duarsh,
22,25-29 pasi mora vesh se është nënshtetas romak. 28Desha të di për çka e
18,15; 25,18-19 paditnin, prandaj e çova në Këshillin e tyre. 29Mora vesh se e paditnin
për çështje të diskutueshme me Ligjin e tyre dhe se nuk kishte farë
faji që të meritojë vdekjen ose burgun. 30Si mora vesh, pastaj, se
kundër tij kanë bërë një komplot, e nisa te ti menjëherë e paditësit e
tij i njoftova të drejtohen ty për sa kanë kundër tij».

31Ushtarët, pra, sipas urdhrit që patën, e morën Palin dhe natën e

23,23 *mbas orës së tretë të natës*: tri orë pas perëndimit të diellit.

23,24 *te Feliksi, qeveritari*: Antoni Feliksi ishte një libert (skllav i çliruar), vëlla i Palantit. Qe prokuror në Jude nga 52 deri në 59 ose 60.

23,29 *me Ligjin e tyre*: teksti perend. ka: «me ligjin e Moisiut dhe me një farë Jezusi». – *që meritoi vdekjen ose burgun*: Luka i vë në dukje këto deklarata që shpallin pafajësinë e Palit (krh. Vap 23,9; 25,18.25; 26,31; 28,18), sikurse kishte bërë për Jezusin (krh. 3,13; 13,28; Lk 23,14-15.22).

çuan në Antipatridë. 32Të nesërmen i lanë kalorësit të vijojnë rrugën
me të, kurse këmbësorët u kthyen në kështjellë. 33Kur kalorsët arritën
në Cezare, ia dorëzuan qeveritarit letrën dhe ia paraqitën Palin. 34Pasi
e lexoi letrën, e pyeti prej të cilës provincë ishte dhe, pasi mori vesh se
ishte prej Cilicisë, 35i tha: «Do të dëgjoj kur të vijnë edhe paditësit e
tu». Atëherë dha urdhër të ruhet në pallatin e Herodit.

Procesi para Feliksit

24 1Pas pesë ditësh zbriti kryeprifti Anania me disa pleq e
me një avokat që quhej Tertul dhe ia paraqitën qeveritarit
padinë kundër Palit. 2Kur e sollën Palin, atëherë Tertuli
nisi ta pandehë me këto fjalë: «Paqen e madhe që ne po gëzojmë në saje
tënde dhe përmirësimin e gjendjes i cili po i vjen këtij populli në saje
të kujdesit tënd, i përndritshmi Feliks, 3e pranojmë me falënderim
të sinqertë në gjithçka dhe gjithkund. 4Por, që të mos të mërzis,
të lutem të na dëgjosh për pak kohë me butësinë tënde. 5Ne kemi
zbuluar se ky njeri është murtajë dhe se nxit gjithkund nëpër botë 16,20; 17,6; 21,28; Lk 23,2 Mt 2,23+
të gjithë Hebrenjtë në kryengritje dhe se është udhëheqësi i sektit
të Nazarenëve. 6Ky madje u mundua ta dhunojë edhe Tempullin, por
atëherë e kapëm. [7]. 8Po prej tij, nëse e pyet, do të mund të kuptosh
se janë të vërteta paditë që bëjmë kundër tij». 9Hebrenjtë e përkrahën
duke pohuar se puna qëndron ashtu.

Fjalimi i Palit

10Atëherë Pali, në shenjën e qeveritarit, mori fjalën e tha: «E di se
tash shumë vjet je gjykatës i këtij populli, prandaj pa farë frike po e
marr fjalën për t'u mbrojtur. 11Ti vetë mund ta vërtetosh se nuk janë
më shumë se dymbëdhjetë ditë qysh se u ngjita në Jerusalem për të Vap 11,30+; 20,16
adhuruar. 12Nuk më gjetën as në Tempull as në sinagoga as nëpër

23,35 *në pallatin e Herodit*: pallati, i ndërtuar nga Herodi i Madh, u bë më vonë selia e qeveritarit romak.

24,5 *udhëheqësi i sektit të Nazarenëve*: kundërshtarët e paraqesin krishtërimin vetëm si një sekt ose një parti hebreje (krh. Vap 5,17) brenda judaizmit (krh. rr 14; 28,22).

24,6 *atëherë e kapëm*: judenjtë kërkojnë që t'u njihet kompetenca e tyre (krh. Vap 25,9; Gjn 18,31+).

24,7 Dshk. të shumtë shtojnë edhe: «dhe sipas ligjit tonë donim ta gjykonim; por tribuni Lizi ndërhyri dhe me dhunë na e mori nga duart, dhe i urdhëroi akuzuesit të paraqiten para teje.»

24,8 *nëse e pyet*: nëse pyet Palin, sipas tekstit të shkurtër që jepet këtu; sipas tekstit të gjatë (shih shënimin e mëparshëm) ndoshta bëhet fjalë për të pyetur Lizinë.

24,10 *mori fjalën e tha*: Pali e hedh poshtë akuzën se ka shkaktuar trazira (krh. rr 5), rr 11-13. Më pas ai jep shpjegime lidhur me «nazireatin» e tij (krh. rr 5), që nuk i bëhet aspak pengesë për t'i qëndruar besnik fesë judaike (rr 14-16). Së fundi mbrohet nga akuza se ka përdhosur tempullin (rr 17-19). Duke e mbyllur, sqaron se, në çastin e paraqitjes së tij para Këshillit të Lartë, nuk qe e mundur të provohej fajësia e tij për ndonjë delikt (rr 20-21).

24,11 *për të adhuruar*: krh. Vap 8,27; BJ ka: «u ngjita në pelegrinazh».

qytet duke diskutuar me askënd as duke nxitur në kryengritje, [13]e
nuk janë në gjendje t'i vërtetojnë ato, për të cilat tani po më padisin.
9,2+ [14]Ndërkaq këtu para teje pohoj këtë gjë: me Udhën, të cilën këta e
Rom 3,31; 10,4; Mt 5,17+ quajnë sekt unë i shërbej Hyjit të etërve duke besuar gjithçka është e
Gjn 5,29+; Vap 23,6+ shkruar në Ligj e në Profetë. [15]Kam shpresë në Hyjin se do të ngjallen
23,1+ të drejtët e të këqijtë e këtë gjë e shpresojnë edhe ata vetë. [16]Këndej
edhe kujdesohem gjithmonë ta kem ndërgjegjën e pastër para Hyjit
e para njerëzve. [17]Tashti, pas sa vitesh, erdha të sjell lëmoshë për
popullin tim e për t'i flijuar Hyjit. [18]Në këtë rast më gjetën në Tempull
kur po i jepja fund pastrimit tim, por pa turma e pa përzierje; [19]por
21,27 disa Hebrenj nga Azia... Këta do të kishte qenë mirë të kishin ardhur
para teje e të më paditnin, nëse kanë ndonjë send kundër meje. [20]Por
edhe këta le të thonë: çfarë delikti gjetën në mua, kur qëndroja para
Këshillit të Lartë, [21]me përjashtim ndoshta vetëm të asaj fjale që
23,6+ thashë me zë të lartë, ndërsa isha në këmbë para tyre: "Për shkak të
ngjalljes së të vdekurve jam sot në gjyq para jush!"».

Burgimi i Palit në Cezare

[22]Feliksi që e njihte mjaft mirë këtë Udhë, e shtyri çështjen me
9,2+ këto fjalë: «Kur të vijë tribuni, Lizja, do t'i jap fund çështjes suaj».
[23]Centurionit i urdhëroi të ruhej Pali me rojtarë, por duke i lënë
disa liri, si edhe të mos i ndalohej askujt prej të tijve t'i bëjnë ndonjë
shërbim.

[24]Pas disa ditësh erdhi Feliksi me gruan e vet Druzilën, që ishte
çifute. Si e thirri Palin, po e dëgjonte fjalën e tij lidhur me fenë në Jezu
18,5+ Krishtin. [25]E kur Pali filloi të flasë për drejtësinë, për përkormerinë
Mk 6,17-20 dhe për Gjyqin e ardhshëm, Feliksi u tremb dhe i tha: «Për tani,
17,32 shko një herë e, kur të kem kohë, do të thërras përsëri». [26]Shpresonte
gjithashtu se do të marrë të holla prej Palit e nergut shpeshherë çonte

24,14 *është e shkruar në Ligj e në profetë*: krishtërimi nuk është një fe e ndryshme nga judaizmi. Eshtë vetë judaizmi, që arriti atë çka prej shekujsh e priste. Duke mos pranuar Krishtin, judenjtë mohojnë traditën e tyre fetare. Krh. fjalimi para Agripës (k 26), argumenti tradicional i profecive (Vap 2,23+; 3,24+) dhe deklaratat e Palit (Rom 1,2; 3,31; 10,4; 16,26; 1Kor 15,3-4; Gal 3; etj.).

24,15 *e shpresojnë edhe ata vetë*: farisenjtë (krh. Vap 23,6+).

24,17 *të sjell lëmoshë për popullin tim*: BJ: «për kombin tim». I vetmi rast kur në Veprat përmendet qëllimi i udhëtimit: dorëzimi në Jerusalem i lëmoshës së dhënë nga Kishat e paganëve (krh. . Rom 15,25+). – *për t'i flijuar Hyjit*: oferta që i bëhet Hyjit (krh. Vap 21,24.26).

24,21 *Për shkak të ngjalljes së të vdekurve*: Pali mundohet me shkathtësi të lidhë çështjen e krishterë me atë të teologjisë së farisenjve.

24,23 *Të ruhej Pali*: sistem arrestimi i ngjashëm me atë që Pali do të përjetojë në Romë.

24,24 *Druzilën*: vajza e vogël e Agripës I (krh. k 12). Për t'u martuar me Feliksin, lëshoi burrin e parë Azisin, mbretin e Emesës.

24,25 *Feliksi u tremb*: Feliksi ishte lakmitar, mizor e i shthurur. – Le të kujtohet sjellja e Gjon Pagëzuesit para Herodit.

e thërriste për të biseduar me të.
27Si kaluan dy vjet Feliksin e zëvendësoi Porci Fest. Feliksi, duke
dashur të tregohej dashamirë kundrejt Judenjve, e la Palin në pranga. 25,9

Pali apelon Cezarin

25 1Festi, pra, tri ditë pasi erdhi në provincë, shkoi prej
Cezaresë në Jerusalem. 2Kryepriftërinjtë dhe paria e
Judenjve i paraqitën padinë kundër Palit dhe e përbetonin
3t'ju bënte këtë nderë kundër Palit: ta sillte në Jerusalem. Ata kishin
bërë gati pritën për ta mbytur në udhëtim. 4Por Festi përgjigji se Pali Vap 23,12-15
do të mbetet i burgosur në Cezare dhe se edhe ai do të shkonte së
shpejti atje. 5«Të fuqizuarit, pra - u tha - le të vijnë me mua e, nëse në
atë njeri ka ndonjë faj, le ta padisin».
6Festi u ul në Cezare mbasi ndenj ndër ta tetë ose më së shumti
dhjetë ditë. Të nesërmen hypi në selinë e gjykatores dhe urdhëroi të
sillet Pali. 7Kur erdhi Pali, e rrethuan Judenjtë që kishin zbritur prej
Jerusalemit dhe bënë kundër tij padi të shumta e të rënda, të cilat Mt 26,59-61p; 27,12-14p;
nuk ishin në gjendje t'i vërtetojnë. 8Kurse Pali mbrohej: «Kurrfarë Lk 23,10; Vap 17,6-7
faji s'kam bërë as kundër Ligjit të Judenjve, as kundër Tempullit e as 21,20; 24,14+
kundër Cezarit». 9Atëherë Festi, duke dashur t'ua plotësonte dëshirën 24,27
Judenjve, i tha Palit: «A do të shkosh në Jerusalem e atje të gjykohesh
për këtë punë para meje?». 10Pali i përgjigji: «Qëndroj para gjykatores
së Cezarit, ku duhet të gjykohem. Judenjve s'u kam bërë farë faji,
sikurse edhe ti vet e di fare mirë. 11E, në qoftë se kam bërë ndonjë
krim që meriton vdekjen, nuk i iki vdekjes; por, në qoftë se s'janë të
vërteta paditë e tyre, askush s'ka të drejtë të më japë dhuratë atyre.
Kërkoj të gjykohem para Cezarit!». 12Festi atëherë, pasi u këshillua me
këshilltarët, përgjigji: «Iu drejtove Cezarit, te Cezari do të shkosh!». 26,32; 28,19

Pali para mbretit Agripa

13Pasi kaluan disa ditë, erdhën në Cezare mbreti Agripa dhe
Berenika për të përshëndetur Festin. 14Pasi aty qëndruan për disa ditë,
Festi ia paraqiti mbretit çështjen e Palit. I tha: «Është këtu një njeri,

24,27 *Porci Fest*: erdhi në sundim në vitin 59 apo 60, vdiq në 62. – *duke dashur të tregohej dashamirës...*:. një var. ka: «e la Palin në burg për shkak të Druzilës».

25,1 *erdhi në provincë*: ose: «mori përsipër detyrën e provincës».

25,2 E njëjta proçedurë juridike e Vap 24,1 (krh. 25,15).

25,11 *Kërkoj të gjykohem para Cezarit*: Pali do t'i shmang juridiksionin e vendit që u bashkua kundër tij dhe kërkon të dalë para gjykatës së paanshme në Romë.

25,13 Agripa, Berenika dhe Druzila (krh. Vap 24,24), të tre ishin bijtë e Agripës I (Vap 12,1+). Agripa (II), i paralinduri, kishte lindur në 27. Motra e tij Berenika jetonte me të, duke shkaktuar thashetheme. Pas disa vitesh ajo do të jetë në krah të Titit. Lidhur me tokat e qeverisura nga Agripa II, duke filluar që nga viti 48, shih Tabelën kronologjike në fund të volumit.

të cilin Feliksi e la në burg. 15Kur isha në Jerusalem, kryepriftërinjtë
dhe parësia e Judenjve e paditën para meje dhe kërkuan ta dënoj.
16Unë u përgjigja se ndër romakët nuk është doke të lëshohet ndokush
në dorë të ndokujt para se i padituri të ndërsyhet me paditësit e ta
ketë mundësinë të mbrohet prej akuzës. 17Pasi zbritën së bashku me
mua këtu, pa vonuar, ditën e nesërme, hypa ne selinë e gjykatores dhe
urdhërova të bihet ai njeri. 18Paditësit e rrethuan, por nuk e paditën
për asnjë krim që unë mendoja; 19kishin kundër tij disa sende lidhur
18,15; 23,29 me besimin e tyre e lidhur me një farë Jezusi që ka vdekur, por që Pali
23,6+; 1Kor 15,12-20; 2Kor 13,4; Lk 24,5.23 pohon se është i gjallë. 20Dhe vetë, pasi s'dija si të bëj në një proçes të
tillë, e pyeta a mos dëshiron të përgjigjë për këtë gjë në Jerusalem,
në gjyq. 21Por, mbasi Pali kërkoi të dalë në gjyq para Lartëmadhërisë,
urdhërova të ruhet derisa ta përcjell te Cezari». 22«Kam dëshirë ta
dëgjoj edhe vetë këtë njeri» - i tha Agripa Festit. «Nesër do ta dëgjosh»
- i përgjigji Festi.

23Ditën e nesërme erdhën Agripa e Berenika me shkëlqim të madh
dhe hynë në sallën e pritjes bashkë me oficerë të lartë e me njerëzit më
të zgjedhurit e qytetit. Në urdhër të Festit e sollën Palin. 24Atëherë
Festi tha: «Mbret Agripë dhe ju të gjithë tjerët që jeni këtu me ne!
Shikoni këtë njeri! Mbarë populli i Judesë më ka rënë në derë në lidhje
Vap 21,36+ me të në Jerusalem e këtu, duke bërtitur se ky njeri s'duhet të jetojë
më! 25Por unë jam plotësisht i bindur se nuk ka bërë asgjë që të meritojë
vdekjen e, pasi ai vetë kërkoi të dalë në gjyq para Lartëmadhërisë,
vendosa ta dërgoj. 26Pasi nuk kam asnjë të dhënë të sigurtë që t'ia
shkruaj Zotërisë për të, po e qes para jush, sidomos para teje, Mbreti
Agripë, që, pas këtij shqyrtimi, të kem çka të shkruaj. 27E njëmend,
më duket krejtësisht e paarsyeshme, të dërgoj të burgosurin e të mos
e shënoj padinë e tij».

Pali mbrohet para Agripës

Vap 13,16 **26** 1Atëherë Agripa i tha Palit: «Ke leje të mbrohesh!». Pali e
shtriu dorën dhe nisi të mbrohet: 2«Mbret Agripa! E mbaj
veten fatlum që, ja, sot më takoi të arsyetohem para teje

25,21 *para Lartmadhërisë*: që do të thotë: «para Augustit»; BJ ka fj.fj.: «para gykimit të perandorit madhështor». Njësoj në rr 25. Sikurse «Cezari», edhe «Augusti» ishte një titull që i takonte vetëm perandorit që ishte në fron (në atë kohë ishte Neroni, nga 54 deri në 68).

25,22 Në mënyrë të ngjashme edhe axha i babait të tij, Herodi Antipë, pati dëshirë ta shihte Jezusin (Lk 9,9; 23,8).

25,26 *Zotërisë*: mënyrë për të emërtuar perandorin, i cili konsiderohej si mbajtës i një pushteti mbretëror absolut dhe universal, që gëzonte, pra, prerogativa pak a shumë hyjnore.

26,1 *nisi të mbrohet*: pas një hyrjeje ledhatuese (rr 2-3, krh. Vap 24,2-3.10), Pali pohon se feja e tij e krishterë është në përkim të plotë me besimin farise në ringjalljen (rr 4-8; krh. 23,6+); pastaj tregon rrethanat e kthimit të tij (rr 9-18; krh. 9,1-18; 22,3-16) dhe përfundon me një

për të gjitha çështjet me të cilat më padisin Judenjtë, [3]sepse ti i njeh
fare mirë të gjitha doket dhe mosmarrëveshjet e Judenjve. Prandaj,
të lutem, më dëgjo me durim! [4]Jetën time, që prej rinisë më të 22,3+
hershme, të kaluar midis popullit tim, në Jerusalem, e njohin të gjithë
Judenjtë. [5]Ata më njohin qëmoti e, nëse duan, mund ta dëshmojnë se
kam jetuar simbas mënyrës më të ashpër të fesë sonë, si farise. [6]Dhe
tani po gjykohem për shkak të shpresës në premtimin që Hyji ua bëri 23,6+
etërve tanë. [7]Po këtë premtim, dymbëdhjetë fiset tona, që i shërbejnë Dan 12,1-3; 2Mak 7,9
vazhdimisht Hyjit natë e ditë, e presin me afsh të plotësohet. Pikërisht
për shkak të kësaj shprese, o mbret, po më pandehin Judenjtë. [8]Përse
të çmohet e pabesueshme prej jush se Hyji i kthen të vdekurit në jetë? Rom 4,17; 2Kor 1,9;
Heb 11,19
=9,1-18; =22,5-16
[9]Po! Edhe unë dikur kam qenë i mendimit se më duhet ta luftoj Mt 2,23+
me të gjitha fuqitë Emrin e Jezusit prej Nazaretit. [10]Këtë gjë e kam Vap 9,13+
bërë në Jerusalem: shumë shenjtër, pasi mora autorizimin prej
kryepriftërinjve, i qita në burg e, kur i dënonin me vdekje, edhe unë 8,1; 22,20
votoja kundër tyre. [11]Për më tepër, nëpër mbarë sinagogat, shpeshherë
duke përdorur torturat, jam munduar t'i bëj të blasfemojnë dhe,
i tërbuar pa masë në hidhërim kundër tyre, i kam salvuar edhe në
qytete të huaja.

[12]Në këtë gjendje shpirtërore, me fuqizim e autorizim të
kryepriftërinjve, u nisa të shkoj në Damask. [13]Isha duke udhëtuar - e
ishte pika e mesditës - kur, qe, o mbret, shoh se po vjen prej qiellit
një dritë, më e shndritshme se dielli, më mbuloi me dritë mua dhe
bashkudhëtarët e mi. [14]Të gjithë ramë për tokë e unë dëgjova një zë
që më tha hebraisht: "Saul, Saul, pse po më salvon? Vështirë e ke 21,40+
të qitësh shqelma kundër hostenit!". [15]Unë thashë: "Kush je, o Zot?". 1Kor 9,16v
E Zoti përgjigji: "Unë jam Jezusi që ti e salvon! [16]Por çohu, ndrequ
në këmbët e tua! Ja, përse t'u dëftova: dua të të bëj shërbyes dhe Ez 2,1
dëshmitar të këtij vegimi dhe të vegimeve tjera që do të kesh. [17]Unë Vap 1,8+; 20,24
do të të shpëtoj prej popullit Hebre dhe prej paganëve, te të cilët po Jer 1,5-8

përmbledhje të predikimeve të veta me të cilat e paraqet krishtërimin vetëm si plotësimin, përmbushjen e Shkrimeve (rr 19-23, krh. 13,15-47). Pas mosmarrëveshjes që po zhvillohet, këtu vihet në pah në çka qëndron mospërkimi i krishterimit me judaizmin (cf. 24,14+).

26,7 *e presin me afsh të plotësohet*: shpresa mesianike konkretizohet duke besuar në ringjalljen e të drejtëve, të caktuar për të marrë pjesë në Mbretërinë në fund të kohërave (krh. Dan 12,1-3; 2Mak 7,9+). Kjo shpresë ka filluar të realizohet në ngjalljen e Krishtit, që bëhet kështu themeli i shpresës së krishterë (krh. 1Kor 15,15-22; Kol 1,18).

26,8 *Përse të çmohet e pabesueshme*: për rr 7-8, var. ka: «ky premtim, për të cilin dymbëdhjetë fiset tona adhurojnë Hyjin ditë e natë papushim, me shpresën se do ta shohin të përmbushet: pikërisht për këtë shpresë, unë jam akzuar prej judenjve: pra, që Hyji i ngjall të vdekurit».

26,14 *të qitë shqelma kundër hostenit*: shprehje proverbiale greke për të treguar një kundërshtim të kotë: sikurse ndodh me kaun, i cili, kur e shkelmon thimthin, nuk arrin asgjë tjetër përveçse plagoset.

të dërgoj [18]për t'iu hapur sytë e për t'i kthyer prej territ në dritë, prej
Is 42,7.16; Vap 9,17v
Gjn 8,12+; Kol 1,12-14; 1Pjt 2,9
pushtetit të djallit te Hyji, që ta fitojnë faljen e mëkateve dhe të kenë
Lp 33,3-4
Gal 1,16
pjesë në trashëgimin e të shenjtëruarve me anë të besimit në mua".
[19]Qysh atëherë, o mbret Agripa, nuk i kundërshtova vegimit qiellor,
[20]por u kam predikuar, më së pari atyre në Damask e atëherë edhe
atyre në Jerusalem, mbarë dheut të Hebrenjve e të paganëve që të
Vap 2,38+; Lk 3,8p
pendohen e të kthehen kah Hyji, duke jetuar në mënyrë që i përket
Vap 21,30-31
këtij kthimi. [21]Për këtë arsye Judenjtë më kapën në Tempull e deshën
të më vrasin. [22]Me ndihmën e Hyjit, ja, deri në ditën e sotme po
vazhdoj t'i jap dëshmi të madhit e të voglit, pa thënë tjetër vetëm çka
2,23+
kanë parafolur profetët e Moisiu se do të ngjajë: [23]Krishti do të pësojë
1Kor 15,20-23
dhe se Ai, i pari i ngjallur ndër të vdekurit, do t'i lajmërojë popullit
Vap 13,47
Hebre dhe paganëve dritën e shëlbimit».

Reagimi i dëgjuesve

[24]Derisa Pali po mbrohej në këtë mënyrë, Festi me zë të lartë i tha.
«Të ka lënë mendja, o Pal! Dija e madhe t'i ka marrë mendtë!». [25]E
Gjn 18,37-38
Pali: «Jo, nuk më ka lënë mendja, o i përndritshmi Fest, - i tha - por
flas fjalë të vërteta e të arsyeshme. [26]Sepse edhe mbreti, të cilit po i
drejtohem me liri e bindje, i di mirë të gjitha këto dhe jam plotësisht
Vap 13,46+
i bindur se asgjë prej këtyre nuk i është e panjohur, sepse këto nuk
kanë ngjarë diku në një skaj të fshehtë. [27]Ti, o mbreti Agripë, a u
beson profetëve? E di se u beson!». [28]Atëherë Agripa i tha Palit: «Me
pak mund po mundohesh të ma mbushësh mendjen se më bëre të
krishterë». [29]Pali përgjigji: «Me pak a me shumë, e bëftë Hyji që, jo
vetëm ti, por edhe të gjithë këta që po më dëgjojnë sot të bëhen mu si
28,20
jam unë... me përjashtim veç të këtyre prangave».
[30]Atëherë u ngritën mbreti, sundimtari, Berenika dhe ata që
kishin marrë pjesë me ta në mbledhje. [31]Duke u shpërndarë i thoshin
23,29+
njëri-tjetrit: «Ky njeri s'bën asgjë që të meritojë vdekjen ose prangat».

26,18 *prej territ në dritë*: misioni i Palit përshkruhet këtu me anë të pjesëve biblike që flasin për misionet e mëdha profetike: Jeremia dhe shërbëtori i JHWH. – *që ta fitojnë faljen e mëkateve*: në 9,17-18 Pali kalon nga errësira në dritë, duke fituar shikimin. Në 22,16 (krh. 9,18), Pali duhet të pastrohet prej mëkateve, duke marrë pagëzimin. Në këtë mënyrë, çka ai përjetoi bëhet simboli i misionit të tij kundrejt të tjerëve.

26,24 *Të ka lënë mendja*: Festi ka mbetur i mahnitur prej erudicionit biblik të Palit, si edhe, ndoshta, nga mënyra e argumentimit judaik. Agripa që, për sa duket, e ndien veten në siklet, hesht: krh. përgjigjen e tij të përanshme në rr 28.

26,26 *asgjë prej këtyre nuk i është e panjohur*: janë faktet nëpërmjet të cilave u përmbushen Shkrimet (rr 23): mundimi dhe ngjallja e Jezusit, përhapja e predikimit të apostujve. Gjithçka dihet botërisht.

26,28 *se më bëre të krishterë*: termi këtu përdoret akoma si nofkë (krh. Vap 11,26+). – BJ përkthen, sipas një var.: «edhe për pak dhe me arsyetimet e tua, po më bën të krishterë».

26,29 *me pak a me shumë*: lojë fjalësh që i referohet shprehjes së Agripës «me pak».

32Agripa i tha Festit: «Ky njeri ka mundur të lirohet që më parë po të
mos kishte kërkuar të gjykohet para perandorit». 25,11; 28,19

Pali niset për Romë

27 1Kur u pru vendimi të udhëtojmë për Itali, Palin me disa
të burgosur të tjerë ia dhanë në dorëzim një centurioni që
quhej Jul e ishte prej kohortës Auguste. 2Hypëm, pra, në
një anije adramitine, e cila udhëtonte gjatë porteve të detit të Azisë,
dhe u nisëm. Me ne ishte Aristarku, një maqedon nga Selaniku. 3Të Vap 19,29+
nesërmen arritëm në Sidon. Juli, që sillej njerëzisht me Palin, i dha
leje të shkojë ndër miq për të marrë ndonjë shërbim prej tyre. 4Prej
andej morëm detin e lundruam përngjat Qipros - sepse i kishim erërat
e kundërta - 5dhe kaluam detin gjatë brigjeve të Cilicisë e të Pamfilisë
dhe arritëm në Mirën e Licisë. 6Këtu centurioni gjeti një anije nga
Aleksandria që udhëtonte për Itali dhe na ngarkoi në të. 7Për shumë
ditë udhëtuam ngadalë dhe mezi arritëm në Knid. E, mbasi era nuk
na lejoi të ndalet anija në port, vazhduam për nën Kretë, në anë të
Salmonës 8dhe mezi e kaluam e arritëm në një vend që quhet Portet e
Mira, përngjat të cilit është qyteti i Lasejës.

Stuhia e detit

Jon 1,4-16;
Mt 8,23-27p

9Por, pasi kishte kaluar shumë kohë, kështu që lundrimi ishte bërë
i rrezikshëm - sepse kishte kaluar Agjërimi i madh - Pali i këshilloi:
10«Burra - u thoshte - unë shoh se lundrimi do të dalë me vështirësi dhe
me dëm të madh, jo vetëm për mallra e për anije, por edhe për jetën
tonë». 11Por centurioni më tepër i besonte timonierit e të zotit të anijes
se sa vërejtjeve të Palit. 12E, mbasi porti nuk ishte i përshtatshëm
për të kaluar dimrin, shumica propozuan të nisemi prej andej, me
shpresë që ta kapim Feniksin, një port të Kretës, që është i çelur nga
jugperëndimi e veriperëndimi dhe aty ta kalojmë dimrin.
13Ndërkaq, çoi një puhi e lehtë shiroku, ata pleqëruan se ky mendim
mund të realizohej, hoqën spirancën dhe lundruan gjatë bregut
të Kretës. 14Por mbas pak kohe u tërbua një erë e fortë, që quhet
veri-lindore. 15Anija e rrëmbyer, u bë e paaftë t'i qëndrojë erës; ne u
lëshuam të na hedhë andej e këndej. 16Duke lundruar në shtrojerën
e një ishulli të vogël, që quhet Kauda, mëzi mund e kapëm sandallin

27,1 *u pru vendimi të udhëtojmë për Itali*: përshkrimi me imtësi na bën të mendojmë se është një ditar udhëtimi, i punuar me kujdes.

27,5 *arritëm në Mirën e Licisë*: BJ, me disa dshk., shton: «pas pesëmbëdhjetë ditëve».

27,9 *Agjërimi i madh*: është një mënyrë tjetër për të emëruar festën e Shpërblimit. Ishte dita e vetme e agjërimit urdhëruar nga Ligji (Lev 16,29-31). Kremtohej rreth ekuinoksit të vjeshtës. Koha e favorshme për lundrimin në Mesdhe shkonte nga fundi i muajit Maj deri në midis të Shtatorit. Pastaj, deri në midis të Nëntorit, lundrimi ishte i mundshëm, por shumë i rrezikshëm.

e shpëtimit. 17Kur e ngritën në barkë, i përdorën veglat e shpëtimit:
me litar e ngjeshëm anijen. Prej frikës që të mos mbesim në zallë, në
Sirtë, e lëshuan spirancën notuese. Kështu mbareshim andej-këndej.
18Pasi stuhia na rrahte me tërbim, të nesërmen, hodhën mallrat në
det 19e të tretën ditë, me duar të veta hodhën veglat e pajisjet e anijes.
20Për shumë ditë nuk u pa as dielli as yjet; stuhia tërbohej gjithnjë e
më tepër: kishte humbur çdo shpresë se do të shpëtojmë.

Vap 27,33 21Për një kohë të gjatë askush s'kishte ngrënë. Atëherë Pali u ngrit
në mes e tha: «More burra, është dashur të më kishit dëgjuar e mos ta
kishim lëshuar Kretën; i kishim shpëtuar këtij rreziku e dëmi. 22Por
27,34 tani po ju porosis: merrni zemër, sepse asnjë prej jush nuk do të birret,
18,9; 23,11; 10,3+; me përjashtim të anijes. 23Sonte m'u lajmërua engjëlli i Hyjit, të cilit
Jon 1,9 i përkas dhe të cilit i shërbej 24e më tha: "Mos ki frikë, Pal, ti duhet
të dalësh para Cezarit dhe, ja, Hyji po t'ua falë jetën të gjithë atyre
që lundrojnë me ty!". 25Prandaj, merrni zemër, o vëllezër! Unë i besoj
Hyjit e s'mund të ndodhë ndryshe por si më ka thënë Ai. 26Na duhet të
ndeshemi patjetër në një ujdhesë».

27Ishte e katërmbëdhjeta natë që na rrahte stuhia andej e këndej në
Detin e Mesdheut, kur, diku rreth mesnatës, detarët e morën me mend
se po i afroheshim tokës. 28Si hodhën plumbçoren, gjetën tridhjetë
pashë thellësi; pak më vonë e hodhën përsëri dhe gjetën pesëmbëdhjetë
pashë. 29Pasi dronin të mos hasin në shkëmbinj, hodhën katër
spiranca prej popes e pritnin me afsh të zbardhë drita. 30Kur detarët,
me mendim të ikin nga anija, ulën sandallin në det, kinse donin të
hidhnin spirancat nga kiçi, 31Pali i tha centurionit dhe ushtarëve:
«Nëse këta nuk rrinë në anije, ju s'do të shpëtoni». 32Atëherë ushtarët
i prenë konopët e sandallit dhe e lanë të bjerë në det.

Vap 27,21 33Duke pritur se po agonte drita, Pali i nxiste të gjithë të hanë bukë.
U thoshte: «Është e katërmbëdhjeta ditë që pa farë ushqimi prisni me
felgrim e nuk hani gjë. 34Ju lutem, pra, hani se ju vlen për shpëtimin
27,22.24 tuaj! Prapë po ju siguroj se asnjërit prej jush as një fije floku prej kresë
s'do t'i humbasë!». 35Si i tha këto fjalë, mori bukën, iu falënderua Hyjit
ndër sy të të gjithëve, e theu dhe filloi të hajë. 36Atëherë të gjithë
morën zemër, morën edhe ata e hëngrën. 37Ishim në anije të gjithë së
bashku dyqind e shtatëdhjetë e gjashtë vetë. 38Pasi u ngjen, nisën ta
lehtësojnë anijen duke hedhur grurin në det.

27,24 *ti duhet të dalësh para Cezarit*: para gjyqit perandorak e jo para Neronit personalisht.

27,27 *në Detin e Mesdheut*: fj.fj.: «në Adriatik»: quhej kështu tërë ajo pjesë e detit Mesdhe që shtrihej mes Greqisë, Italisë dhe Afrikës.

27,35 *dhe filloi të hajë*: një var. shton: «pasi na dha edhe neve». Çdo Hebre i përshpirtshëm, para buke, e thoshte uratën e bekimit. Por termat që përdor Luka na bëjnë të mendojmë për ritin eukaristik (krh. Vap 2,42+).

Anija thyhet

39Kur zbardhi drita, detarët nuk e njohën tokën. Hetuan një gji në
breg të rrafshtë dhe vendosën, nëse do të ishte e mundur, ta shtinin
anijen atje. 40I zgjidhën spirancat dhe i lanë në det. Njëkohësisht
zgjidhën edhe të lidhmet e timonit, e ngrehën velin paranik në
drejtim të erës dhe u drejtuan kah bregu. 41Por hasën në cekinë e
anija u ngul në rërë: pjesa e parë e ngulur nuk luante vendit, kurse
kiçin e shkallmonte stuhia e valëve. 42Atëherë ushtarët menduan t'i
mbysin të burgosurit, prej frikës se ndonjëri prej sish, pasi të shpëtojë 12,19+
not, do të ikë. 43Por centurioni, pse donte ta shpëtojë Palin, nuk i la ta
çojnë në vend këtë mendim: dha urdhër që ata që dinë not të kërcejnë
të parët në ujë e të dalin në tokë, 44kurse të tjerët le të shpëtojnë, kush
me dërrasë e kush me copa të thyera të anijes. Kështu të gjithë dolën
në tokë shëndosh e mirë.

Pali në ishullin e Maltës

28 1Vetëm mbasi shpëtuam e morëm vesh se ishulli quhej
Maltë. 2Vendasit na treguan një njerëzi të jashtëzakonshme.
Ndezën një zjarr të madh e të gjithëve na afruan përreth
tij, sepse kishte filluar të bjerë shi e bënte ftohtë. 3Pali mblodhi një
krah rrozga e i qiti në zjarr. Kur, ja, prej të nxehtit doli një gjarpër
dhe iu kap për dore. 4Kur vendasit panë se si gjarpri i varej për dore,
i thanë njëri-tjetrit: «Ky njeri qenka me siguri vrasës: i shpëtoi detit,
por Drejtësia nuk e lë të jetojë!». 5Pali e shkundi gjarprin në zjarr e Mk 16,18; Lk 10,19
nuk i ndodhi kurrnjë e keqe. 6Ata pritnin se menjëherë do të ënjtet e
do të bjerë vdekur, porse, mbas një pritjeje të gjatë, panë se atij s'po i
ndodh asgjë e jashtëzakonshme. Atëherë ndërruan mendim e thoshin: Vap 14,11
«Qenka hyj!».

7Në afërsi të atij vendi ishte malli i kryetarit të ishullit, që quhej
Publius. Ai na priti e na përbujti bujarisht për tri ditë. 8I ati i Publit
ishte në shtrat ndër ethe e i sëmurë nga barku i keq. Pali hyri tek ai,
u lut, e bekoi duke vënë duart mbi të dhe e shëroi. 9Pas kësaj ngjarjeje Lk 4,40; 10,9p;
filluan të vijnë edhe të sëmurë të tjerë të ishullit e shëroheshin. 10Ata Vap 5,15-16; 8,7-8;
atëherë na bënë nderime të shumta e, kur rimorëm lundrimin, na i 9,12; 1Tim 4,14+
sollën ushqimet që na nevojiteshin.

Pali arrin në Romë

11Pas tre muajsh lundruam me një anije prej Aleksandrie e cila
kishte dimëruar në ishull e për shenjë kishte Dioskurët. 12Kur
mbërritëm në Sirakuzë, u ndalëm aty tri ditë. 13Prej këndej, duke

28,4 *drejtësia nuk e lë të jetojë*: *Dike*, drejtësia hyjnore personifikuar.

28,13 *Puteol*: në gjirin e Napolit. Në këtë port ekzistonte një koloni e

lundruar buzë bregut, u kapëm në Regj. Të nesërmen filloi të fryjë
shiroku e për dy ditë arritëm në Puteol, 14ku gjetëm disa vëllezër, të
cilët na ndalën të rrimë te ta shtatë ditë. E kështu arritëm në Romë.
15Kur vëllezërit e atjeshëm dëgjuan se kemi arritur, na dolën para
qysh prej Tregut të Apiut e deri te Tri Pijetoret. Pali, kur i pa, iu
falënderua Hyjit dhe u ngushëllua në shpirt.
16Kur arritëm në Romë, Pali e fitoi lejen ta ketë banesën e vet të
veçantë me një ushtar që e ruante.

Pali takohet me Judenjtë në Romë

17Pas tri ditësh Pali i grishi në takim udhëheqësit e Judenjve.
Kur erdhën, u tha: «Vëllezër, edhe pse unë nuk kam bërë asgjë as
kundër popullit tonë, as kundër traditave të të parëve, megjithatë
Vap 21,21+; 24,14+ në Jerusalem më kanë lidhur e më kanë dorëzuar Romakëve.
18Romakët, pasi më morën në pyetje, deshën të më lirojnë, sepse nuk
23,29+ kisha bërë kurrfarë vepre që të meritoja vdekjen. 19Por, pasi Judenjtë
25,11; 26,32 kundërshtuan, qesh i shtrënguar t'i drejtohem gjyqit të Cezarit: e jo,
pra, që kam pasur për qëllim ta padis për ndonjë send popullin tim.
20Pra, për këtë arsye kërkova të takohem me ju e të bisedojmë sepse,
23,6+; 26,6-8 për të vërtetë, këto pranga i mbaj për shkak të shpresës së Izraelit».
26,29 21Ata i thanë: «Ne nuk kemi marrë prej Judeje kurrfarë letre lidhur
Lk 4,44+ me ty e, as prej vëllezërve që erdhën prej andej, s'kemi dëgjuar gjë të
Vap 17,19-20 keqe as farë fjale për ty. 22Megjithatë ne dëshirojmë të dëgjojmë prej
24,5.14 teje çka ti mendon, sepse për atë sekt dimë vetëm se has gjithkund në
kundërshtime».

Shtjellimi i Palit para Judenjve të Romës

23Atëhere, pasi ia caktuan ditën, erdhën në banesën e tij në një
numër edhe më të madh. Në shtjellimin e vet, Pali u dëshmonte
13,16-41 Mbretërinë e Hyjit e, prej mëngjesit deri në mbrëmje, u mundua t'ua
1,3+ mbushë mendjen të besojnë në Jezusin në bazë të Ligjit të Moisiut e
2,23+ të Profetëve. 24Fjalët e tija disave ua mbushën mendjen, kurse disa

rëndësishme e të krishterëve.

28,16 Ky rr në tekstin perëndimor jepet në këtë mënyrë: «Me të mbërritur në Romë, centurioni i dorëzoi të burgosurit komandantit të fushimit. Por ama vetëm Palit iu dha e drejta të ketë banesën jashtë pretorit». Këto informacione plotësuese përputhen me atë çka në të vërtete duhej të ndodhte. Ishte një sistem favori i *custodia militaris*: i burgosuri mund ta kishte banesën e vet, por duhej që kyçin e dorës së djathë ta mbante të lidhur me kyçin e majtë të ushtarit rojëtar.

28,17 *Pas tri ditësh*: Pali ka dashur ta rregullojë sa më shpejtë çështjen e vet me judenjtë e Romës. Ai bën një përmbledhje të proçesit të tij duke dëshmuar edhe një herë, besnikëri ndaj judaizmit.

28,21-22 Përgjigja është e mençur dhe mjeshtërisht e mbuluar me dyshime.

28,23vv Edhe në Romë Pali më së pari ua drejton mesazhin e tij judenjve (krh. Vap 13,5+). Fjalimi i tij drejtuar judenjve të Romës duhet të krahasohet me fjalimin inaugural në Antiokinë e Pisidisë (13,15-41).

të tjerë s'deshën të binden. [25]Kur, ashtu të pa marrë vesh njëri me 13,46-47
tjetrin, po shpërndaheshin, Pali shtoi edhe këtë fjalë: «Mirë u tha
Shpirti Shenjt të parëve tuaj me gojë të Isaisë profet:

[26]*Shko te ky popull e thuaj:* Is 6,9-10
me veshë tuaj do të dëgjoni, por gjë s'do të kuptoni;
mirë do të shikoni, por gjë s'do të shihni.
[27]*Guruar është zemra e këtij populli,*
veshët u janë shurdhuar,
sytë u janë verbuar,
që me sy të mos shohin,
me veshë të mos dëgjojnë, me zemër të mos kuptojnë,
që të mos kthehen
e unë të mos i shëroj.

[28]Ta dini, pra, të gjithë: Shëlbimi i Hyjit u është dërguar popujve
joçifutë. Ata do ta dëgjojnë». [[29]].

Epilogu

[30]Plot dy vjet jetoi Pali në banesën që vetë e paguante. Aty i pranonte
të gjithë ata që shkonin në takim me të. [31]Predikonte Mbretërinë e
Hyjit dhe mësonte me liri të plotë e pa farë pengese të vërtetën mbi Vap 13,46+
Jezu Krishtin Zot.

28,25 *shtoi edhe këtë fjalë*: kjo shpallje, që përputhet me atë që vijoi pas fjalimit në Antioki (Vap 13,46-47), përbën përfundimin e Veprave të Apostujve dhe si lajtmotivi i tyre (krh. 13,41+), rikujton edhe perspektivat e lëna nga përfundimi i fjalimit të Jezusit në Nazaret (Lk 4,23-27) dhe nga fjalët e tij të fundit drejtuar apostujve (Lk 24,47). Teksti i Is 6,9-10 (LXX) gjendet edhe në Mt 13,14-15 (krh. Mk 4,12p) dhe pjesërisht në Gjn 12,40. Tema dhe teksti janë mjaft të zakonshëm në krishtërimin primitiv.

28,28 *ata do ta dëgjojnë*: teksti perënd. shton rr 29: «Pasi ua tha këto, judenjtë dolën prej tij duke u grindur me fjalë njëri me tjetrin».

28,30-31 Mbërritja e Palit në Romë, duke realizuar një program ungjillëzimi (krh. Lk 24,47; Vap 1,8+), shfaqet si pikënisje e një përhapjeje të re të krishtërimit. Luka e kishte mbyllur Ungjillin me hapjen e perspektivave të misionit të apostujve; në një mënyrë të ngjashme edhe libri i Veprave të Apostujve përfundon duke u hapur drejt së ardhmes.

28,30 *plot dy vjet*: BR nuk tregon qartësisht çfarë ndodhi pas kësaj periudhe. Mendohet se Pali u çlirua, ndoshta falë një akt mëshire të Neronit. Në këtë rast duhet të ketë shkuar në Spanjë sikurse kishte dëshiruar. Sipas një tradite të besueshme, ai vdiq me martirizim në Romë, në vitin 64 ose 67.

28,31 *e pa farë pengese*: një var. perend. shton: «duke thënë se ai është Krishti Jezus, Biri i Hyjit, përmes të cilit bota e mbarë duhet të gjykohet» (krh. Vap 17,31). [Vap përfundojnë mjaft papritmas. Në fakt, ata tregojnë vazhdimësinë e veprimtarisë së Jezu Krishtit në Kishë që është Trupi i Tij; dhe mbasi ai vepron vazhdimisht në të, vërtet as nuk mund të përfundojë, pa marrë fund bota].

LETRAT E PALIT

Shën Pali është i njohur për ne, më shumë se çdo personalitet tjetër i BR, nga letrat e tij dhe nga Veprat e Apostujve, dy burime te pavarura që vërtetohen dhe plotësohen, pavarësisht disa mospërputhjeve në detaje. Sinkronizimi me ngjarjet e njohura të historisë - sidomos prokonsullati i Galioni-t në Korint (Vap 18,12) - lejojnë për më tepër caktimin e disa datave dhe përcaktimin kështu të një kronologjie relativisht të saktë të jetës së apostullit.

Jeta dhe personaliteti. *I lindur në Tars të Cilicisë (Vap 9,11; 21,39; 22,3) rreth fillimit të erës sonë (Flm 9) nga një familje hebreje nga fisi i Beniaminit (Rom 11,1; Fil 3,5), por në të njëjtën kohë një qytetar romak (Vap 16,37v; 22,25-28; 23,27), Pali që prej rinisë së tij mori në Jerusalem, nga Gamalieli, një edukim të thellë fetar sipas doktrinave të farisenjve (Vap 22,3; 26,4v; Gal 1,14; Fil 3,5). Në momentin e parë përndjekës i pamëshirshëm i Kishës së re të krishterë (Vap 22,4v; 26,9-12; Gal 1,13), ndryshoi papritmas, në rrugën e Damaskut, nga shfaqja e Jezusit të ringjallur që, duke i treguar të vërtetën e fesë së krishterë, i shprehu misionin e tij të veçantë si apostull i paganëve (Vap 9,3-19; Gal 1,12.15v; Ef 3,2v). Që nga ai moment (rreth vitit 33) ai do t'ia kushtonte gjithë jetën shërbimit të Krishtit i cili e ka "rrëmbyer" (Fil 3,12). Pas një qëndrimi në Arabi dhe një kthimi në Damask (Gal 1,17), ku tashmë predikon (Vap 9,20), ngjitet në Jerusalem rreth vitit 37 (Gal 1,18; Vap 9,26-29), pastaj tërhiqet në Siri-Cilici (Gal 1,21; Vap 9,30) nga ku është dërguar në Antioki nga Barnaba, bashkë më të cilin predikon (Vap 11,25v; krh. 9,27). Mision i parë apostolik, në fillim të viteve 40, e bën të shpallë Ungjillin në Qipro, në Panfili, Pisidi dhe Likaoni (Vap 13-14); atëherë, sipas Shën Lukës, ai fillon të mbajë emrin grek Pal në parapëlqim ndaj atij hebre Saul (Vap 13,9) si dhe të ketë përparësi ndaj shokut të tij Barnabës për shkak të spikatjes së tij në predikim (Vap 14,12). Udhëtimi i tij i dytë misionar (Vap 15,36–18,22), mes viteve 47 dhe 51, e sjell në Europë. Në verën e vitit 51 takon Galionin në Korint, pastaj (Gal 2,5) ngjitet në Jerusalem për të marrë pjesë në koncilin apostolik, ku pranohet, pjesërisht nën ndikimin e tij, që Ligji judaik nuk i detyron të krishterët e kthyer nga paganizmi*

(Vap 15; Gal 2,3-6); në të njëjtën kohë misioni i tij si apostull i paganëve njihet zyrtarisht (Gal 2,7-9) dhe ai niset sërish për udhëtime të reja apostolike. Udhëtimi i dytë (Vap 15,36–18,22) dhe i tretë (Vap 18,23–21,17) zënë respektivisht vitet 50-52 dhe 52-58; më tej do të flasim për këtë, për të pozicionuar letrat e ndryshme. Në vitin 58 arrestohet në Jerusalem (Vap 21,27–23,22) dhe mbahet i burgosur në Cezare të Palestinës deri në vitin 60 (Vap 23,23–26,32). Në vjeshtën e vitit 60 prokurori Festi e dërgon me disa roje në Romë (Vap 27,1–28,16), ku Pali banon dy vjet (Vap 28,30), nga 61 deri më 63. Këtu përfundojnë njohuritë tona të sigurta rreth jetës së Palit. Tradita të hershme, të cilat mbështeten pjesërisht në Letrat baritore (vlera historike e të cilave do të diskutohet më vonë) pohojnë se, pas dy vitesh, gjykimi përfundoi me lirim për mungesë provash, që Pali filloi përsëri të udhëtonte në Lindje apo që realizoi ndoshta udhëtimin e tij të planifikuar në Spanjë (Rom 15,24.28). Gjithmonë sipas traditës, një tjetër burgim në Romë do të përfundonte me martirizimin e tij mes viteve 64 dhe 68.

Letrat dhe Veprat na paraqesin një portret mbresëlënës së personalitetit të apostullit.

Pali është një i apasionuar, një shpirt i zjarrtë që kushtohet pa rezerva për një ideal. Dhe ky ideal është thellësisht fetar. Për të Zoti është gjithçka dhe ai i shërben me një besnikëri absolute, fillimisht duke përndjekur ata që ai i konsideron heretikë (Gal 1,13; krh. Vap 24,5.14), pastaj duke predikuar Krishtin sapo kutpoi me anë të zbulesës që vetëm në të ka shpëtim. Ky zell i pakushtëzuar shfaqet me një jetë vetëmohimi të plotë në shërbim të atij që e do. Dhimbje, mundime, vuajtje, mungesa, rreziqe vdekjeje (1Kor 4,9-13; 2Kor 4,8v; 6,4-10; 11,23-27), asgjë nuk ka rëndësi në sytë e tij që nga momenti që kryen misionin për të cilin ndihet përgjegjës (1Kor 9,16v). Asnjëra nga këto nuk do të mund ta ndajë nga dashuria e Zotit dhe e Krishtit (Rom 8,35-39); ose më mirë të gjitha këto janë të çmueshme sepse i ngjajnë mundimit dhe kryqit të Mësuesit të tij (2Kor 4,10v; Fil 3,10v). Ndjenja e zgjedhjes së tij të veçantë bën të lindin në të ambicje të mëdha. Kur merr mbi vete shqetësimin për të gjitha Kishat (2Kor 11,28; krh. Kol 1,24), kur deklaron se ka punuar më shumë se të tjerët (1Kor 15,10; krh. 2Kor 11,5), kur u kërkon besimtarëve të tij që ta imitojnë (1Kor 11,1+), nuk është për mendjemadhësi, por është krenaria e ligjshme dhe thellësisht e përvuajtur e një shenjti: ai e konsideron veten të fundmin e të gjithëve – ai përndjekësi (1Kor 15,9; Ef 3,8) – dhe ia jep meritat vetëm hirit të Zotit për gjërat

e mëdha që përmbushen përmes të tij (1Kor 15,10; 2Kor 4,7; Fil 4,13; Kol 1,29; Ef 3,7).

Afshi i zemrës së tij të ndjeshme shfaqet qartazi në ndjenjat ndaj besimtarëve të tij. I mbushur me vetëdorëzim besimplotë ndaj atyre të Filipi (Fil 1,7v; 4,10-20), ai hidhet përpjetë kur ata të Galicisë përgatiten për të tradhtuar besimin (Gal 1,6; 3,1-3) dhe ndjen një siklet të dhimbshëm përballë paqëndrueshmërisë sqimatare të atyre në Korint (2Kor 12,11–13,10). Për të qortuar të paqëndrueshmit ai di të përdor edhe ironinë (1Kor 4,8; 2Kor 11,7; 12,13) apo dhe qortime të rënda (Gal 3,1-3; 4,11; 1Kor 3,1-3; 5,1-2; 6,5; 11,17-22; 2Kor 11,3v). Por është për të mirën e tyre (2Kor 7,8-13). Dhe menjëherë i zbut vërejtjet me fjalë të një butësie prekëse (2Kor 11,1-2; 12,14v): a nuk është ndoshta i vetmi baba i tyre (1Kor 4,14v; 2Kor 6,13; krh. 1Sel 2,11; Flm 10), nëna e tyre (1Sel 2.7 Gal 4:19)? Le të rivendosen pra marrëdhëniet e mira të dikurshme (Gal 4,12-20; 2Kor 7,11-13)!

Në fakt, më shumë se me ta, ai lufton kundër kundërshtarëve që përpiqen ti joshin: ata judej që i rezistojnë kudo, të krishterët nën ndikimin e judaizmit që duan t'i rikonvertojnë të konvertuarit e tij nën zgjedhën e Ligjit (Gal 1,7; 2,4; 6,12v). Për ata ai fle rreptësisht (1Sel 2,15v; Gal 5,12; Fil 3,2). Pretendimeve të tyre krenare dhe epshore ai i kundërvë pushtetin autentik shpirtëror që shfaqet në qënien e tij të dobët (2Kor 10,1–12,12) dhe në sinqeritetin e provuar nga përkushtimi i tij i painteres (Vap 18,3+). Pretendohet që kundërshtarët e tij ishin apostujt e mëdhenj të Jerusalemit. Asgjë nuk e provon; bëhet fjalë më saktë për ato judeo-të-krishterë integristë që shpallnin veten dishepuj të Pjetrit (1Kor 1,12) dhe Jakobit (Gal 2,12) për të shkatërruar besushmërinë e Palit. Në fakt ai gjithmonë e respekton autoritetin e apostujve të vërtetë (Gal 1,18; 2,2), mëgjithëse mbron të drejtën e barabartë për të qenë dëshmitar i Krishtit (Gal 1,11v; 1Kor 9,1; 15,8-11); dhe, në qoftë se i ndodh që ti bëjë ball edhe Pjetrit mbi një pikë të veçantë (Gal 2,11-14), di të tregohet dhe pajtues (Vap 21,18-26) dhe i kushton një rëndësi të madhe mbledhjes së ndihmave për të varfërit e Jerusalemit (Gal 2,10), parë si pengun më të mirë të bashkimit ndërmjet të krishterëve të kombëve të ndryshme dhe ato të Kishës nënë (2Kor 8.14; 9,12-13; Rom 15,26v).

Predikimi i tij është para së gjithash kerygmë apostolike (Vap 2,22+), shpallja e Krishtit të kryqëzuar dhe të ngjallur sipas Shkrimeve (1Kor 2,2; 15,3-4; Gal 3,1). Ungjilli "i tij" (Rom 2,16; 16,25) nuk është një gjë e tij, është ajo e besimit të përbashkët (Gal 1,6-9; 2,2; Kol 1,5-7); ka vetëm një zbatim të veçantë për kthimin

e paganëve (Gal 1,16; 2,7-9), në linjën universalist përuruar në Antioki. Pali është solidar me traditat apostolike, që i citon nëse është e nevojshme (1Kor 11,23-25; 15,3-7), që vazhdimisht i supozon dhe të cilave sigurisht u detyrohet shumë. Duket se nuk e ka njohur Krishtin gjatë jetës së tij (krh. 2Kor 5,16+), por njeh mësimet e tija (1Kor 7,10v; 9,14). Nga ana tjetër ai është edhe një dëshmitar i drejtpërdrejtë dhe bindja e tij e pakundërshtueshme i ka themelet në një përvojë personale: në fakt, ka "parë" Krishtin (1Kor 9.1; 15,8). Ai ka përfituar zbulesa dhe ekstaza (2Kor 12,1-4). Atë që ai e ka marrë nga tradita mund t'ia atribuojë realisht komunikimeve të drejtpërdrejta të Zotit (Gal 1,12; 1Kor 11,23).

Kanë dashur t'ia atribuonin këto fenomene mistike një temperamenti të rrëmbyer dhe të sëmurë. Kjo gjë është plotësisht e pabazuar. Sëmundja që e mbajti në Galici (Gal 4,13-15) me shumë mundësi qe vetëm një krizë malarieje; dhe "ferra në mish" (2Kor 12,7) mund të jetë kundërshtimi brenda për brenda komuniteteve të tija. Pali s'është aspak një njeri me shumë fantazi, nëse gjykohet nga imazhet e pakta dhe banale që përdor: fusha vrapimit (1Kor 9,24-27; Fil 3,12-14; 2 Tim 4,7v), deti (Ef 4,14), bujqësia (1Kor 3,6-8) dhe ndërtimi (1Kor 3,10-17, Rom 15,20; Ef 2,20-22): dy tema, këta të fundit, të cilat ai i lidh dhe e përzien shpesh e me dëshirë (1Kor 3,9; Kol 2,7; Ef 3,17; krh. Kol 2,19; Ef 4,16). Pali është më shumë një intelektual. Te Pali, një zemre të zjarrtë i bashkohet një inteligjencë e kthjelltë, logjike, kërkuese, që kujdest për të shprehur besimin sipas nevojave të dëgjuesve të tij. Falë kësaj kemi këta zhvillime të mrekullueshme teologjike me të cilat mbështjell kerygmën sipas rrethanave. Kjo logjikë nuk është gjithmonë e jona. Pali arsyeton ndonjëherë si një rabin, sipas metodave eksegjetike të përvetësuar prej mjedisit dhe edukimit të tij (p.sh. Gal 3,16; 4,21-31). Por gjenialiteti i tij bën të shpërthejnë kufijtë e kësaj trashëgimie tradicionale dhe, nëpërmjet disa kanaleve pak të vjetra për ne, përcjell një doktrinë të thellë.

Për më tepër ky semit ka edhe një kulturë të gjërë greke, që ka marrë ndoshta qysh nga fëmijëria e tij në Tars, e pasuruar dhe nga kontaktet e herë pas hershme me botën greko-romake, dhe ky ndikim pasqyrohet në mënyrën e tij të të menduarit si në gjuhë dhe në stil. Kur është e nevojshme citon autorë klasik (1Kor 15,33) dhe sigurisht e njeh filozofinë popullore bazuar në stoicizëm. Ai i detyrohet "diatribës" cinike-stoike për mënyrën e argumentimit konciz, me pyetje dhe përgjigje të shkurtra (Rom 3,1-9.27-31) apo për shtjellimet e tija përmes akumulim retorik (2Kor 6,4-10); dhe kur përkundrazi përdor fraza të gjata dhe të mbingarkuara, ku

fjalitë rrjedhin njëra pas tjëtrës (Ef 1,3-14; Kol 1,9-20), ai ende mund ta gjejë modele në letërsinë fetare helenistike. Ai zotëron greqishten shumë mirë dhe me pak semitizme. Kuptohet shumë mirë, greqishtja e kohës së tij, ajo e "koine-s" të dalluar, por pa një stil të stërholluar, sepse ai e përçmon kërkimin e elokuencës njerëzore dhe dëshiron që forca e tij bindëse të varet vetëm nga fuqia e Fjalës së besimit, e konfirmuar nga shenjat e Shpirtit (1Sel 1,5; 1Kor 2,4v, 2Kor 11,6; Rom 15,18). Dhë ndodh që shprehja e tij të jetë e pasaktë dhe e papërfunduar (1Kor 9,15), aq sa lloji i gjuhës është i pafuqishëm për të përmbajtur shpërthimin e një mendimi tepër të pasur ose të emocioneve tepër të gjalla. Me përjashtime të ralla (Flm 19), ai dikton (Rom 16,22) sipas zakonit të të vjetërve, thjesht duke shkruar përshëndetjen e fundit (2 Sel 3,17; Gal 6,11; 1Kor 16,21; Kol 4,18); dhe, nëse disa pjesë duken fryti i një përsiatje të meditуar gjatë, shumë tjera japin përshtypjen që janë të shkruara njëherësh, spontanisht dhe pa rishikime. Pavarësisht këtyre mangësive, apo ndoshta falë këtyre, ky stil i hovshëm ka një pasuri të jashtëzakonshme. Një mendim kaq i lartë, i shprehur në një mënyrë kaq të zjarrtë, e vë lexuesin përballë disa vështirësive (2Pjt 3,16); por në të njëjtën kohë i ofron atij tekste, fuqia fetare dhe letrare e të cilëve mbetet ndoshta e paarritshme në historinë e letërsisë.

Letra dhe përmbajtje. *Letrat që Pali na ka lënë janë shkrime rastësore; nuk duhet ta harrojmë kurrë. Nuk janë traktate teologjike, por përgjigje ndaj situatave konkrete. Janë letra të vërteta që frymëzohen prej formularit të përdorur në atë kohë (Rom 1,1+), ata nuk janë as "letra" thjesht private, as "epistula" thjesht letrar, por paraqitje që Pali ia drejton lexuesve konkrete dhe, përveç këtyre, të gjithë besimtarëve të Krishtit. Nuk duhet pra të kërkojmë një formulim sistematik dhe të plotë të mendimit të apostullit; mbas tyre duhet gjithmonë të kujtohet fjala e gjallë, komente mbi disa çështje të veçanta të së cilës janë. Por gjithësesi janë pafundësisht të çmueshme, sepse në pasurinë dhe shumëllojshmërinë e tyre na lejojnë të gjejmë me të vërtetë thelbin e mesazhit palian. Edhe pse janë të shkruara për disa raste të caktuara dhe për lexues të ndryshëm, përmbajnë të njëjtën doktrinë themelore, të përqëndruar rreth Krishtit të vdekur dhe të ngjallur, por që përshtatet, zhvillohet, pasurohet gjatë kësaj jetë, e dhënë e gjitha të gjithëve (1Kor 9,19-22). Disa interpretues i kanë dhënë Palit një eklektizëm, i cili do ta bënte të merrte sipas rrethanave pikëpamje të ndryshme madje kundërshtuese, pa u dhënë atyre një vlerë absolute, pasi ai kerkonte prej tyre vetëm të*

fitonte zemrat për Krishtin. Të tjerë, përkundrazi, kundërshtojnë këtë interpretim me një "palëvizshmëri", sipas të cilit mendimi i Palit, i mirë përcaktuar qysh prej fillimit të përvojës së kthimit të tij, nuk do të njihte më vonë as një zhvillim. E vërteta gjendet në mes të dy ekstremeve: teologjia e shën Palit është zhvilluar përgjatë një linje të vazhdueshme, por është zhvilluar me të vërtetë nën shtytjen e Shpirtit që drejtonte apostullimin e tij. Do të identifikojmë etapat e këtij evolucioni duke përshkuar të gjitha letrat e tija sipas rendin kronologjik, që nuk është ai i kanunit të BR, ku ata renditen sipas gjatësisë së tyre në rend zbritës.

Letrat drejtuar Selanikasve. *Të parat të renditura sipas kohës u drejtohen Selanikasve, që Pali ka ungjillëzuar gjatë udhëtimit të dytë, nga vjeshta e 49 deri në pranverë të 50 (Vap 17,1-10). I detyruar nga sulmet e judenjve për tu nisur për Berea, prej së cilës arriti në Athinë dhe në Korint, ndoshta nga ky qytet, në verën e 50, shkroi 1Sel. Sila dhe Timoteu janë pranë tij dhe lajmet e mira të sjella prej këtij të fundit pas një vizite të dytë në Selanik bëjnë që Palit ti gufojë zemra (1–3), e ndjekur nga nxitje praktike (4,1-12; 5,12-28), ndër të cilat përfshihet një përgjigje në lidhje me fatin e të vdekurve dhe ardhjen e dytë të Krishtit (4,13–5,11). E shkruar ndoshta nga Korinti disa muaj më vonë (2Sel 2,15), 2Sel përmban, së bashku me nxitje të tjera praktike (1; 2,13–3,15), udhëzime të reja mbi datën e ardhjes së dytë të Krishtit dhe shenjat që do ta paraprijnë (2,1-12).*

2Sel paraqet ngjashmëri të habitshme letrare me 1Sel, aq sa disa kritikë kanë parë në të veprën e një falsifikuesi i cili do të ishte frymëzuar nga Pali duke e imituar stilin. Por nuk shihet fare arsyeja e një falsifikimi të tillë dhe është më e lehtë të mendosh se vetë apostulli, me deshirën për të korrigjuar disa elemente të keqkuptuar të mësimit të tij eskatologjik (1Sel 5,2.9), të ketë shkruar këtë letër të dytë duke marrë përsëri disa formula të të parës. Të dy shkrimet nuk janë në kundërshtim, por plotësohen në njëri-tjetrin; vërtetësia e tyre është e mirë vërtetuar nga tradita e lashtë e Kishës.

Interesi i parë i letrave drejtuar Selanikasve është se paraqiten, që në embrion, shumë tema që do të rimerren nga letrat e mëvonshme. Përveç kësaj, ata janë të rëndësishme sidomos për doktrinën e tyre mbi eskatologjinë. Në këtë fazë të hershme të apostullimit të tij, mendimi i apostullit duket ende krejtësisht i përqëndruar mbi ngjalljen e Krishtit dhe mbi ardhjen e tij të lavdishme që do t'u sjellë shpëtimin atyre që kanë besuar në të, edhe pse tashmë të vdekur (1Sel 4,13-18). Kjo ardhje e lavdishme

përshkruhet sipas traditave të apokaliptikës hebraike dhe të krishterimit të hershëm (krh. fjalimi eskatologjik i sinoptikëve, sidomos i Mateut). Në përputhje me mësimet e Jezusit, Pali tani ngul këmbë mbi afërsinë e paparashikueshme të kësaj ardhjeje që kërkon gatishmëri (1Sel 5,1-11), aq sa jep përshtypjen se ai dhe marrësit do të jenë spektatorë gjatë jetës së tyre (1Sel 4,17), tani i qetëson besimtarët e tij të turbulluar nga kjo perspektivë, duke i kujtuar atyre se dita nuk ka ardhur ende dhe do të paraprihet nga shenja të caktuara (2Sel 2,1-12). Tashmë këto shenja nuk janë më aq të qarta për ne si duhet të ishin për lexuesit e tij. Duket që Pali e kupton antikrishtin si një individ të ruajtur për mbarimin e kohrave. Për sa i përket pengesës "që tani e ndalon të shfaqet" (2Sel 2,6), disa interpretues kanë parë në të Perandorinë Romake, të tjerë predikimin e Ungjillit: interpretimi mbetet akoma i pasigurt.

Letrat drejtuar Korintianëve. *Ndërsa po shkruante këto letrat, Pali predikonte ungjillin në Korint për më shumë se tetëmbëdhjetë muaj (Vap 18,1-8), nga pranvera e 50 deri në fund të verës së 51. Sipas zakonit të tij të punojë në qytetet e mëdha, donte të mbillte besimin në Krisht në këtë port shumë të famshëm dhe të populluar, prej të cilit do të kishte rrezatuar në gjithë Akajën (2Kor 1,1; 9,2). Në fakt, ai arriti të krijonte, sidomos në shtresat e ulëta të popullsisë (1Kor 1,26-28), një komunitet të fortë. Por, ky qytet i madh ishte një qendër e kulturës greke, ku ballafaqohen rrymat e mendimit dhe të fesë shumë të ndryshme njëri nga tjetri. Kontakti i besimit të ri të krishterë me këtë kryeqytet të paganizmit duhet të krijojë për neofitet [të sapo të pagëzuarit] shumë probleme delikate. Për zgjidhjen e tyre Pali angazhohet me dy letra që i shkruan komunitetit.*

Zanafilla e të dy letrave është mjaft e qartë, pavarësisht nga disa pika të errëta. Një letër e parë "prekanonike" (1Kor 5,9-13), me një datë të pasigurt, nuk është ruajtur. Më vonë, gjatë qëndrimit të tij i zgjatur pak më shumë se dy vjet (52-54) në Efes ndërsa po bënte udhëtimin e tretë (Vap 19,1–20,1), disa pyetje të sjella nga një delegacion i Korintit (1Kor 16,17), të cilave u shtoheshin disa njoftime të marra nga Apoli (Vap 18,27v; 1Kor 16,12) dhe nga "njerëzit e Klojes" (1Kor 1,11), shtynë Palin për të shkruar një letër të re, që është 1Kor jonë, rreth Pashkës së 54 (1Kor 5,7v; 16,5-9). Pak më vonë, duhet të ndodhej një krizë në Korint, në të cilën Timoteu ndoshta luajti një rol (1Kor 4,17; 16,10-11), që e detyroi të bëjë një vizitë të shpejtë dhe të dhimbshme (2Kor 1,23–2,1), gjatë së cilës premtoi se do të ishte kthyer shpejt (2Kor 1,15-16). Në fakt nuk ktheu dhe e zëvendësoi vizitën e premtuar me një letër të

rreptë dhe të shkruar "me shumë lot" (2Kor 2,3v.9), që prodhoi një efekt të dobishëm (2Kor 7,8-13). Në Maqedoni, pas largimit nga Efes për shkak të krizave shumë të rënda pak të njohura nga ne (1Kor 15,32; 2Kor 1,8-10; Vap 19,23-40), Pali njohu nga Titi këtë rezultat të mirë (2Kor 1,12v; 7,5-16) dhe prandaj shkroi dy pjesë të 2Kor, në mes të pranverës dhe verës së vitit 55. Pastaj duhet të kalonte përsëri nga Korinti (Vap 20,1v; krh. 2Kor 9,5; 12,14; 13,1.10) për t'u ngjitur prej andej në Jerusalem, ku do të burgosej.

Sipas disave, 2Kor do të ishte një hartim i letrave të ndryshme - deri pesë - të dërguara nga Pali në Korint në raste të ndryshme. Të tjerë, edhe nëse nuk janë të bindur me gjithë këtë hipotezë, pranojnë megjithatë se kapitujt 10–13 nuk mund të jenë në vazhdimësi me 1–9. Eshtë psikologjikisht e pamundur që Pali të kalojë papritmas nga kremtimi i pajtimit të kapitujve 1–9 në qortimin e hidhur dhe në shfajësimet sarkastike të kapitujve 10–13. Eshtë bërë hipotiza se kapitujt 10–13 mund të jenë letra e shkruar me lot, për shkak të tonit e tyre të rreptë, por kjo nuk përputhet shumë me kontekstin. Letra e shkruar me lot është shkaktuar nga sjellja e një njeriu (2Kor 2,5-8); për atë nuk gjendet asnjë referim në kapitujt 10–13, që flasin për padrejtësinë e bërë komunitetve nga apostujt e rreme. Ka më sumë mundësi pra që këta kapituj të motivohen nga një përkeqësim i situatës në Korint pas dërgimit të -kapitujve 1–9.

Nëse këto letra hedhin në shpirtin e Palit dhe në marrëdhëniet e tij me të kthyerit të tij drita shumë interesante, jo më pak është rëndësia e tyre doktrinore. Gjejmë në ta, veçanërisht në 1Kor, njoftime dhe vendime mbi shumë probleme thelbësore të krishterimit të hershëm, qoftë për jetën e tij të brendshme: pastërtia e zakonave (1Kor 5,1-13; 6,12-20), martesa dhe virgjëria (7,1-40), zhvillimi i mbledhjeve fetare dhe kremtimi i eukaristisë (11–12), përdorimi i karizmave (12,1–14,40); qoftë për marrëdhëniet me botën pagane: kërkimi në gjyqet (6,1-11), mishrat e flijuara idhujve (8–10). Atë që mund të ishte një zgjidhje e thjeshtë e rasteve të ndërgjegjes apo një rregullim liturgjik, falë gjeniut të Palit bëhet rast për vërejtje të thella mbi lirinë e vërtetë të jetës së krishterë, shenjtërimin e trupit, parësinë e dashurisë, bashkimin me Krishtin. Mbrojtja e apostullimit të tij (2Kor 10-13) frymëzon faqe të mrekullueshme mbi madhërinë e shërbesës apostolike (2Kor 2,12–6,10), dhe tema shumë konkrete e mbledhjes së ndihmave (2Kor 8-9) është e ndriçuar nga ideali i bashkimit mes Kishave. Horizonti eskatologjik është gjithmonë i pranishëm dhe mbështet gjithë paraqitjen mbi ringjalljen e mishit (1Kor

15). Por përshkrimet apokaliptike të 1Sel dhe 2Sel janë rast për një diskutim më racional që justifikon këtë shpresë, e vështirë për shpirtrat grekë. Kjo përshtatje e Ungjillit në botën e re, në të cilën depërton, shprehet veçanërisht në kundërshtimin ndërmjet marrëzisë së kryqit dhe urtësisë helenistik. Korintitianë, të cilët ndahen duke u vendosur në kundërshtim mësuesit të ndryshme dhe talentet të tyre njerëzore, Pali kujton se Krishti është i vetmi mësues; se ka një mesazh i vetëm: shëlbimi me anë të kryqit; dhe se vetëm atje gjendet e vetmja urti e vërtetë (1Kor 1,10–4,13). Kështu, nga forca e gjërave dhe pa mohuar pikëpamjet eskatologjike, është nxitur të ngul këmbë më shumë mbi jetën e krishterë në të tashmen, si bashkim me Krishtin në dijen e vërtetë, e cila është ajo e besimit. Ai ende do të ketë mundësi të thellojë këtë jetë të dhënë me anë të besimit, dhe këtë herë në lidhje me judaizmin, pas krizës në Galaci.

Letrat drejtuar Galatasve dhe Romakëve. *Letrat drejtuar galatasve dhe romakëve duhet të trajtohen bashkë, sepse i referohen të njëjtit problem, njëra si reagim të parë të shkaktuar nga një situatë konkrete, tjetra si një ekspozitë më e qetë dhe më e plotë që rregullon idetë e ngjallura nga polemika. Kjo ngjashmëri e ngushtë mes dy letrave është një nga arsyet kryesore që nuk këshillojnë të vendoset hartimi i Gal qysh nga vitet e parë të Palit, ose edhe para koncilit të Jerusalemit, si disa kanë propozuar. Këtyre u dukej që vizita e dytë të Palit në Jerusalem, treguar në Gal 2,1-10, duhej të jetë vizita e dytë e përmendur në Veprat (11,30; 12,25), jo e treta (Vap 15,2-30, e cila ndryshon në shumë pika nga tregimi i Palit). Dhe meqë, nga një anë tjetër, duket se nuk njeh dekretin e Vap 15,20.29 (krh. Gal 2,6), letra e tij duhet të ishte e shkruar para koncilit të Jerusalemit; megjithatë do të mjaftohej të pranohej që "Galatas" të ishin Likaonet dhe Pisidet të ungjillëzuar gjatë udhëtimit të parë misionar, dhe vaitja e ardhja të Palit do të shpjegonin vizitën e dyfishtë që duket të supozojë Gal 4,13. Por gjithë kjo ka shumë pak mbështetje. Nëse është e vërtetë se Likaoni dhe Pisidi janë bashkuar politikisht me Galicinë që nga vitet 36-25 para Kr., gjuha e zakonshme e shek. I pas Kr. ka vazhduar njëlloj të rezervojë këtë emrin e fundit për Galicinë në kuptimin e ngushtë të fjalës, e vendosur më në veri; në veçanti, duket e vështirë që banorët e të dy krahinave të mëparshme të jenë quajtur "Galatas" (Gal 3,1). Për më tepër, ky supozim i vështirë nuk është aspak i nevojshëm.Vizita e dytë të Gal 2,1-10 mund të identifikohet me të tretën e Vap 15 – me të cilën ka ngjashmëri të forta – shumë më mirë se me të dytën (Vap*

11,30; 12,25), aq pak të rëndësishme që Pali mund mos ta marrë parasysh në argumentimin e Gal, përveç se, për më tepër, të mos këtë ndodhur kurrë dhe të lind thjesht nga një përsëritje letraret e Lukës (krh. Veprat, hyrje dhe Gal 11,30+). Gal, prandaj, është shumë e mëvonshme se Koncili i Jerusalemit. Nëse Pali nuk flet në të për dekretin, ndoshta është sepse edhe ai i përket një epoke më të vonshme (krh. Vap 15,1+), një rrethanë kjo që do të shpjegonte edhe sjelljen e Pjetrit të qortuar në Gal 2,11-14. Marrësit janë në fakt banorët e krahinës së "Galacisë", e përshkuar nga Pali gjatë udhëtimit të dytë dhe të tretë (Vap 16,6; 18,23), dhe letra mund të qe shkruar nga Efesi apo nga Maqedonia mes viteve 54 dhe 55.

Letra drejtuar Romakëve duhej ta ndjek nga afër. Pali është në Korint (dimri i viteve 55-56), gati duke u nisur në Jerusalem prej ku shpreson të shkojë në Romë dhe prej andej në Spanjë (Rom 15,22-32; krh. 1Kor 16,3-6; Vap 19,21; 20,3). Por ai nuk ka themeluar Kishën e Romës dhe është informuar pak për të, ndoshta nga personat si Akuila (Vap 18,2); referimet të pakët e letrës së tij lënë të shohin vetëm një komunitet në të cilin të khyerit nga judaizmi dhe nga paganizmi rrezikojnë të kundërshtohen. Prandaj mendon që është e nevojshme, për të përgatitur vizitën e tij, të dergojë nëpërmjet mbrojtëse se tij Febe (Rom 16,1), një letër në të cilën paraqet zgjidhjen e tij për problemin e judaizmit dhe krishterimit, që sapo ishte zhvilluar nën nxitjen e krizës me galatas. Për të realizuar këtë qëllim, Pali rimerr idetë e Gal, por në një menyrë më të rregullt dhe me ngjyrime. Si Gal përfaqëson një britmë të rrjedhur nga zemra, ku apologjia vetjake (1,11–2,21) ballafaqohet me argumentimin doktrinal (3,1–4,31) dhe me nxitjet të forta (5,1–6,18), ashtu Rom ofron një zhvillim të vazhdueshëm, ku disa pjesë të mëdha bashkëlidhen me harmoni falë temave që përpara janë vetëm cekur dhe që pastaj rimerren.

Autenticiteti i Rom, si ai i letrave drejtuar korintianëve dhe galatasve, nuk vihet seriozisht në diskutim nga askush. Ndoshta mund të kërkohet nëse kapitujt 15 dhe 16 të mos jënë shtuar më vonë. Ky i fundit, në veçanti, me përshëndetje kaq të shumta, do të ishte në fillim një letër e drejtuar Kishës së Efesit. Por kapitulli 15, pavarësisht nga disa dorëshkrime, nuk mund të shkëputet nga trupi i letrës; dhe ata që e mbajnë në të edhe kapitullin e 16 theksojnë që Pali nuk përshëndet personat që i përkasin komuniteteve në të cilat ka punuar. Do të kishin lindur zili, nëse do të kishte trajtuar në një mënyrë të ndryshme disa në një grup në të cilën njihte të gjithë. Lista e emrave të kapitullit 16 dëfton që ishte drejtuar një komuniteti që Pali nuk kishte themluar; këtë gjë

përjashton Efesin si marrës. Për sa i përket doksologjisë (16,25-27), karakteristikat e veçanta të stilit nuk përbëjnë një arsye të mjaftueshme për të hedhur poshtë vërtetësinë e saj, por mund të këshillojë një datë më e vonshme.

Ndryshe nga letrat drejtuar Korintianëve që kundërshtonin Krishtin, Urtinë e Zotit, me urtinë e kotë të botës, letrat drejtuar galatasve dhe romakëve vendosin në kundërshtim Krishtin, Drejtësinë e Zotit me drejtësinë që njerëzit pretendojnë të meritojnë me përpjekjet e tyre. Në Kor rreziku vinte nga shpirti grek me besimin krenar ndaj arsyes; në Rom vjen nga shpirti judaik, me besimin krenar ndaj Ligjit. Disa judeo-krishterë [nënshtruar Ligjit] kanë ardhur në Galaci për t'iu thënë besimtarëve që nuk mund të shpëtohen pa qenë rrethprerë, duke u vendosur kështu nën zgjedhën e Ligjit (Gal 5,2v). Pali kundërshton më forcë këtë kthim mbrapa që do të bënte të kotë veprën e Krishtit (Gal 5,4). Pa mohuar vlerën e ekonomisë së vjetër, Pali jep kufij të drejtë të etapës së përkohshme në tërësinë e planit të shpëtimit (Gal 3,23-25). Ligji i Moisiut, në vetvete i mirë dhe i shenjtë (Rom 7,12), i ka bërë të njohur njeriut vullnetin e Zotit, por pa e komunikuar fuqinë e brendshme për ta zbatuar; në këtë menyrë ka arritur vetëm ta bëj të vetëdijshëm për mëkatin e tij dhe për nevojën që ka për ndihmën e Zotit (Gal 3,19-22; Rom 3,20; 7,7-13). Por kjo ndihma që vjen vetëm nga hiri, i premtuar në fillim Abrahamit para dhuratës së Ligjit (Gal 3,16-18; Rom 4), jepet pikërisht në Jezu Krishtin: vdekja dhe ngjallja e tij kanë kryer shkatërrimin e njeriut të vjetër, të prishur nga mëkati i Adamit, dhe ripërtëritjen e nje njerëzimi të ri, prototipi i të cilit është Krishti (Rom 5,12-21). I bashkuar me Krishtin me anë të besimit dhe i nxitur nga Shpirti i tij, njeriu merr tash falas drejtësinë e vërtetë dhe mund të jetojë sipas vullnetit hyjinor (Rom 8,1-4). Besimi i tij duhet sigurisht të zhvillohet në vepra të mira, por këta vepra të kryera me forcën e Shpirtit (Gal 5,22-25, Rom 8,5-13) nuk janë më ato veprat e Ligjit në të cilat judenjtë vendosin me krenarinë besimin e tyre. Ato janë të arritshme nga të gjithë ata që besojnë, edhe nëse vijnë nga paganizmi (Gal 3,6–9.14; Rom 4,11). Ekonomia e Moisiut, që ka pasur vlerën e etapës përgatitore, pra ka rënë poshtë. Judejntë që pretendojnë ta ruajnë vendosen jashtë nga shpëtimi i vërtetë. Zoti ka lejuar verbimin e tyre për të siguruar hyrjen e paganëve. Ata nuk do të mund të binin poshtë përgjithmonë zgjedhjes së tyre të parë, sepse Zoti është besnik: disa prej tyre, "teprica e vogël" e lajmëruar nga profetet, kanë besuar; të tjerët një ditë do të kthehen (Rom 9–11). Qysh tash besimtarët e Krishtit, qoftë

me origjinë judaike qoftë me origjinë pagane, duhet të formojnë një gjë të vetme në dashurinë dhe në ndihmën e ndërsjellë (Rom 12,1–15,13).

Këto janë pikëpamjet të mëdha që, të skicuar në Gal, janë zgjeruar në Rom dhe na japin zhvillimet e mrekullueshme mbi të kaluarën mëkatar e gjithë njerëzimit (Rom 1,18–3,20) dhe luftën e brendshme në çdo njeri (Rom 7,14-25), shpëtim pa meritë (Rom 3,24 passim), vlefshmërinë e vdekjes dhe ngjalljes së Krishtit (Rom 4,24v; 5,6-11) në të cilat marrim pjesë nëpërmjet besimit dhe pagëzimit (Gal 3,26v; Rom 6,3-11), thirrjen për të gjithë njerëzit që të bëhen bijtë e Hyjit (Gal 4,1-7; Rom 8,14-17) dhe dashurinë pafundësisht të urtë të Hyjit të drejtë dhe besnik, i cili drejton të gjithë planin e shpëtimit me etapat e tija të ndryshme (Rom 3,21-26; 8,31-39). Mbeten pikëpamjet eskatologjike: ne jemi të shpëtuar në shpresën (Rom 5,1-11; 8,24). Por, si në letrat drejtuar Korintianëve, theksi vendoset mbi realitetin e shpëtimit tashmë të filluar: Shpirti i premtimit merret tashmë si fryti i parë (Rom 8,23), qysh tani i krishteri jeton në Krishtin (Rom 6,11), dhe Krishti jeton në të (Gal 2,20).

Rom paraqet në këtë mënyrë një ndër përmbledhjet më të bukura të doktrinës së Palit. Megjithatë nuk është një përmbledhje gjithëpërfshirëse, nuk është e gjithë doktrina. Interesi kryesor që polemika luterane ia ka dhënë, do të ishte negativ nëse do të bente të harrohej që duhet të plotësohet me letrat e tjera, duke e përfshirë në një përmbledhje më të gjerë.

Letra drejtuar Filipianëve. *Filipi, qytet i rëndësishëm i Maqedonisë dhe koloni romake, kishte qënë tashmë ungjillëzuar nga Pali gjatë udhëtimit të dytë mes vjeshtës së 48 dhe verës së 49 (Vap 16,12-40). Kaloi sërish atje dy herë me rastin e udhëtimit të tretë, në dimrin e vitit 54-55 (Vap 20,1-2) dhe në Pashkët e vitit 56 (Vap 20,3-6). Besimtarët që i kishte fituar për Krishtin dëshmuan një ndjenjë mallëngjyese ndaj apostullit të tyre, duke i dërguar ndihma në Selanik (Fil 4,16) dhe më pas në Korint (2Kor 11,9). Kur Pali u shkruan atyre, e bën enkas për ti falënderuar për ndihmat që sapo mori përmes të dërguarit të tyre Epafroditit (Fil 4,10-20); duke e çmuar ofertën e tyre, ai që zakonisht kishte frikë të mos dukej përfitues (Vap 18,3+) shfaq ndaj tyre një besim krejt të veçantë.*

Në momentin që u shkruan atyre, Pali është i burgosur (Fil 1,7.12-17). Për shumë kohë mendohej që bëhej fjalë për burgosjen e tij të parë në Romë. Por shkëmbimet e shpeshta dhe me sa duket shumë të lehta që Filipianët kanë me të dhe me Epafroditin, që

në atë kohë ndodhej pranë tij (2,25-30), të bëjnë përshtypje nëse ai do ndodhej në Romën e largët. Sidomos nuk kuptohet qartë, nëse Pali ishtë në Romë (apo me të drejtë në Cezare të Palestinës, një tjetër vend i burgosjes së tij i njohur prej nesh), nëse dërgimi i parave prej tyre nëpërmjet Epafroditit ishte mundësia e parë që ato gjetën për të ndihmuar apostullin pas ndihmave të tyre vëllazërore të udhëtimit të dytë (4,10.16), duke qënë se ai kishtë ndaluar dy herë tek ata gjatë udhëtimit të tij të tretë. Përkundrazi e gjitha shpjegohet nëse Pali u shkruan atyre para këtyre dy vizitave të fundit, pra nga Efesi mes vitit 52 dhe 54. Aludimet për "pretorium" (Fil 1,13) dhe për "pallatin e Perandorit" (4,22) nuk përbëjnë një vështirësi, pasi kishte shkëputje të pretorianëve, si në Romë, në qytetet e mëdha, veçanërisht në Efes. Mosdija jonë lidhur me një burgosje të Palit në Efes nuk është një pengesë e pakapërcyeshme, pasi Luka na ka thënë shumë pak gjëra rreth këtij qëndrimi pothuasje tre vjeçar dhe Pali lë të kuptohet që ka hasur në vështirësi të mëdha (1Kor 15,32; 2Kor 1,8-10).

Nesë pranohet kjo hipotezë, duhet të veçojmë Fil nga Kol, Ef, Flm dhe duhet t'ia qasim "letrave të mëdha", veçanërisht letrës 1Kor. Stili dhe doktrina e letrës, larg të kundërshtojnë një qasje të tillë, më tepër e përkrahin. Realisht ky shkrim është pak doktrinal. Është më tepër një shpërthim i zemrës, një shkëmbim i lajmeve, një paralajmërim kundër "punëtorëve të këqinj" që gjetiu po shkatërrojnë punët e apostullit dhe që lehtësisht edhe mund të futen mes të dashurve të tij Filipianë, së fundmi dhe mbi të gjitha është një thirrje për bashkim në përvujtërinë që na ofron pjesa e çmueshme mbi vuajtjet e Krishtit (2,6-11): që të citohet nga Pali apo që të jetë shkruar nga vetë ai, ky himn i ritmuar gjithësesi ofron një dëshmi me një vlerë themelore mbi fenë primitive.

Vërtetësia e Fil nuk diskutohet, por njësia e saj shfaq probleme serioze. Për shumë kritikë, kjo mund të jetë rezultati i bashkimit të tre letrave. Ndarja me shumë mundësi më e pranueshme është si më poshtë: Letra A: 4,10-20; letra B: 1,1–3,1 + 4,2-9.21-23; letra C: 3,2–4,1. Letra A, paraprijëse e dy tjerave, do të ishte dërguar nga Pali pasi mori ndihmën sjellë nga Epafroditi. Letra C me shumë mundësi është e fundit. Është një polemikë e zjarrtë kundër disa misionarëve judeo-të krishterë, për të cilët nuk kemi asnjë gjurmë në letrën B. Kjo është një thirrje e qetë për bashkim dhe qëndresë, si dhe për dëshmim të vendosur të të vërtetës.

Letrat drejtuar Efesianëve dhe Kolosianëve. *Letrat drejtuar Efesianëve dhe Kolosianëve përbëjnë një grup qartësisht homogjen: i njëjti mision i Tihikut në Kol 4,7v dhe Ef 6,21v;*

ngjashmëria e habitshme e stilit dhe e doktrinës mes Kol dhe Ef. Pali është ende në burg (Flm 1,9v.13.23; Kol 4,3.10.18; Ef 3,1; 4,1; 6,20) dhe kësaj here të gjitha gjasat na lejojnë të kuptojmë se Roma është vendi i burgosjes së tij (nga 61 deri në 63), dhe jo Cezarea, ku nuk do të shpjegohej mirë prania e Markut apo Onezimit, apo Efesi, ku me sa duket Luka nuk është pranë Palit. Nga ana tjetër ndryshimi i stilit dhe zhvillimi i doktrinës kërkojnë një farë distance mes Kol, Ef dhe "letrave të mëdha" (Kor, Gal, Rom). Gjatë kësaj kohe ngjau një krizë. Nga Kolosi, të cilin Pali nuk e ka ungjillëzuar personalisht vetë (Kol 1,4; 2,1), mbërriti përfaqësuesi i tij, Epafra (1,7), për t'i përcjellë informacione alarmuese. I shqetësuar menjëherë, Pali përgjigjet me Kol që ia beson Tihikut. Por reagimi që lindi në shpirtin e tij nga ky rrezik i ri çoi në një thellim të mendimit dhe, ashtu si Rom i kishte shërbyer për të riogranizuar idetë që kishin fillesat e tyre te Gal, në të njëjtën mënyrë këtë herë shkruan një letër tjetër, praktikisht bashkëkohëse me Kol, në të cilën organizon doktrinën në varësi të pikëpamjes së re që sapo i është vendosur nga polemika. Kjo përmbledhje e mrekullueshme është letra jonë drejtuar Ef. Një emërtim i ngjashëm, që nuk sigurohet nga teksti (krh. Ef 1,1), mund të na mashtrojë. Në fakt Pali nuk u drejtohet besmitarëve të Efesit, me të cilët ka qëndruar për tre vjet (Ef 1,15; 3,2-4), por më së shumti besimtarëve në përgjithësi, e veçanërisht komuniteteve të luginës së Likos mes të cilëve qarkullon letra (Kol 4,16).

Interpretimi që jemi duke paraqitur në pjesët themelore respekton traditën që me një probabilitet të lartë ia atribuon Palit Kol dhe Ef. Por nga gjysma e shekullit të XIX, autenticiteti i këtyre dy letrave u kontestua. Stili i lodhshëm dhe përsëritës disave nuk u duket palian; idetë teologjike – veçanërisht ato që kanë të bëjnë me trupin e Krishtit, Krishtin si kryet e trupit dhe Kisha universale – nuk janë të njëjtat e letrave të mëparshme, gabimet që letra u kundërshton janë pas Palit dhe i përkasin më shumë gnosticizmit të shek. II. Këto kundërshtime duhet të merren seriozisht. Janë formuluar nga shumë kritikë, përfshirë edhe katolikë. Por nuk janë të pakundërshtueshme. Faktikisht, përsa i përket kolosianëve, sot prirja është më së shumti pro vërtetësisë, dhe kjo për arsye të forta. Dhe jo vetëm sepse në të gjenden idetë themelore të Palit, por idetë e reja shpjegohen në mënyrë të kënaqshme duke u bazuar në rrethanat të përmendura më sipër. E njëjta gjë mund të thuhet për Ef, por këtu dyshimi është më i fortë. Ndër argumentet që janë në favor të autenticitetit mund të përmendim: 1) Ef është vepër e një autori të dalluar për

një mendim origjinal, jo e dikujt që përdor mendimin e dikujt tjetër; 2) stili i ngadalshëm, i pasur, madje edhe i lodhshëm i Kol dhe Ef, kaq i ndryshëm nga diskutimet e shpejta dhe konfliktuale të letrave të mëparshme, mund të shpjegohet me faktin se Pali këtu hap horizonte të reja dhe të gjera; 3) madje as stili i letrave të mëparshme nuk është krejtësisht koherent dhe mund të gjenden dy shembuj të këtij stili të ngadalshëm, kundrues dhe gati liturgjik, në Rom 3,23-26 dhe 2Kor 9,8-14. E vetmja vështirësi e vërtetë buron nga fakti se në shumë pjesë Ef duket sikur varet nga Kol në mënyrë të verbërt dhe në disa raste të paaftë; por kjo mund të varet nga fakti se Pali nuk ishte mësuar që t'i shkruante plotësisht letrat e tija dhe që, në rastin në fjalë, mund të ketë lejuar një nxënës që të kryente një rol më të rëndësishëm se në raste të tjera. Por duhet të pranojmë se dukuritë e përmendura në 2) dhe 3) do të shpjegoheshin më lehtë me hipotezën e një autori të ndryshëm nga Pali. Nëse një autor i tillë ekziston, është një mendimtar gjenial dhe origjinal si Pali, që në të njëjtën kohë pranon të ndjekë pikë për pikë dhe pa origjinalitet fjali të tëra nga letrat e tjera paliane. Mundësia për të pranuar një person kaq hibrid si autorin e Ef është një nga faktorët kryesor që kanë shtyrë disa kritikë të supozojnë që edhe vetë letra drejtuar Kol, nga e cila është marrë pjesa më e madhe e frazave, të mos jetë paliane. Pasi kemi arritur në përfundimin se autenticiteti palian i këtyre dy letrave është hipoteza më e mundshme, por jo e vetmja, mund të provojmë të rindërtojmë zanafillën e mendimit palian në Kol dhe Ef. Gabimet në Kolos, kundër të cilëve shkruan Pali, nuk janë ende ato të gnostikëve të shek. II, por më së shumti janë idetë që rëndom hasen mes judenjve esenianë. Rreziku vinte nga spekullime kryesisht judaike (Kol 2,16) mbi fuqitë qiellore apo kozmike. Atyre i jepej pushteti për të kontrolluar levizjet e kozmosit dhe kolosianët prireshin t'i jepnin atyre një rëndësi të tepruar, deri në atë pikë sa vënë në rrezik epërsinë e Krishtit. Autori i letrës pranon fushën e luftës dhe nuk i vë në diskutim aktivitetin e këtyre fuqive; ai përkundrazi i barazvlerëson me engjëjt e traditës judaike (krh. 2,15), por posaçërisht për t'i vënë në vendin e duhur, në planin e madh të shpëtimit. Engjëjt kanë luajtur rolin e ndërmjetësve dhe mbarështuesve të Ligjit. Sot ky rol ka mbaruar. Duke vendosur rendin e ri, Krishti Kyrios ka marrë në dorë mbarështimin e botës. Lartësimi i tij qiellor e vuri mbi fuqitë kozmike, të cilave ai ia ka hequr cilësitë e vjetra (2,15). Krishti, që i kishte nën sundim që prej krijimit si Bir në përngjasim të Atit, përfundimisht i sundon si kryet e tyre në krijimin e ri, në të

cilin merr mbi vete gjithë "plerom-ën", domethënë gjithë plotësinë e të qenët, e Hyjit dhe të botës në Hyjin (1,13-20). Të çliruar nga këto "elementet e botës" (2,8.20) nëpërmjet bashkimit me kreun dhe pjesëmarrjes në plotësinë e tij (2,10), të krishterët nuk duhet të vihen sërish nën tiraninë e tyre me rregullore të lashta dhe të pavlefshme (2,16-23). Të bashkuar përmes pagëzimit me Krishtin e vdekur dhe të ngjallur (2,11-13), ato janë gjymtyrët e trupit të tij dhe marrin jetën e re vetëm prej tij, si prej kreut të tyre jetëdhënës (2,19). Realisht është gjithmonë shëlbimi i krishterë që mbi të gjitha i intereson autorit, por kërkesat që rrjedhin prej polemikës e kanë shtyrë që të saktësojë shtrirjen kozmike të veprës së Krishtit, duke e përfshirë, krahas njerëzimit të shëlbuar, këtë kozmos të gjërë që është korniza dhe që gjendet i nënshtruar, në mënyrë jo të drejtëpërdrejtë, juridiksionit të të vetmit Zot. Nga këtu zhvillimi i temës së "korpit të Krishtit", që është skicuar më parë (1Kor 12,12+), me një këmbëngulje të re mbi Krishtin si kryet; nga këtu zgjerimi kozmik i veprës së shëlbimit; nga këtu horizonti i zgjeruar në të cilin Krishti çmohet mbi të gjitha në triumfin e tij qiellor, ndërsa Kisha ndërtohet si bashkim kolektiv drejt Krishtit; nga këtu theksi më i dukshëm mbi eskatologjinë tashmë të përmbushur (krh. Ef 2,6+).

Këto pikëpamje rimerren tek letra drejtuar efesianëve. Por përpjekja polemikë për të rivendosur "pushtetet" në vendin e tyre i ka sjellë tashmë frytet e mira (Ef 1,20-22) dhe shikimi drejtohet kryesisht drejt Kishës, trup i Krishtit të zgjeruar ndaj përmasave të gjithësisë së re, "plotësimi i Atij që plotëson gjithçka në të gjithë" (1,23). Në këtë soditje supreme që përfaqëson kulmin e veprës së tij, autori rimerr shumë tema të lashta për t'i organizuar në sintezën më të zgjeruar në të cilën ka arritur. Rimendon veçanërisht problemet e Rom, kulmi tjetër që kurorëzonte periudhën paraardhëse të mendimit të tij. Jo vetëm që risjell shkurtimisht pikëpamjet mbi të kaluarën mëkatare të njerëzimit dhe mbi shëlbimin falas përmes Krishtit (2,1-10), përveç këtyre rishqyrtojnë problemin e judenjve dhe të paganëve që në atë kohë e trishtonte (Rom 9–11). Dhe kësaj here ndodh nën dritën e qetë të eskatologjisë përmbushur në Krishtin qiellor: tani të dy popujt i duken të bashkuar, të pajtuar në një të vetmin njeri të ri, vënë në ecje drejt Atit (Ef 2,11-22). Kjo hyrje e paganëve në shëlbimin e Izraelit në Krishtin është "misteri" i madh (1,9; 3,3–6.9; 6,19; Kol 1,27; 2,2; 4,3) soditja e të cilit i frymëzon ngjyrime të paimitueshme: mbi dijen e pafund të Hyjit (Ef 3,9v; Kol 2,3); mbi dashurinë e pamatshme të Krishtit e cila dëftohet (Ef 3,18v); mbi

zgjedhjen krejtësisht falas për të qënë ministër (3,2-8). Ky plan i shëlbimit është zhvilluar në faza sipas projekteve të përjetëshme të Hyjit (1,3-14) dhe përfundimi i tij është [arritja tek pjekuria e Krishtit (krh. 4,12-15) dhe] martesa e Krishtit me njerëzimin e shëlbuar që është Kisha (5,22-32).

Letra drejtuar Filemonit. *Autenticiteti i Flm nuk është vënë në diskutim. Zakonisht i bashkangjitet Kol dhe Ef, sepse Pali në atë kohë ishte i burgosur (Flm 1.9v.13.23; Kol 4,3.10; Ef 3,1; 4,1; 6,20) dhe sepse emrat e shokëve të tij (Flm 12.23-24) shfaqen në Kol 4,10-14. Rrjedhimisht ajo datohet në vitet 61-63. Por studimet e fundit refuzojnë që të japin një vlerë vendimtare këtyre tregimeve dhe mendojnë se burgosja e Palit në Efes (në një moment të caktuar mes viteve 52-54) do të ishte një kontekst më i përshtatshëm, veçanërisht nëse mendohet për afërsinë e Efesit me Kolosin, është vendbanimi i supozuar i Filemonit (Flm 22; krh. Kol 4,9). Letra e shkurtër i shpall një të krishteri nga Kolosi i kthyer prej Palit (rr 19) rikthimin e skllavit të tij i arratisur Onezimit, edhe ai i kthyer në Krishtin nga Pali (rr 10). Kjo letër autograf (rr 19) hedh një dritë të çmueshme mbi zemrën e butë të Palit; ajo na intereson edhe si dokument për zgjidhjen e problemit të skllavërisë (Rom 6,15+): edhe duke ruajtur marrëdhëniet shoqërore të mëparshme, zotëria dhe skllavi, të kthyer në të krishterë, duhet tashmë të jetojnë si dy vëllezër në shërbim të të njëjtit Zot (rr 6; krh. Kol 3,22–4,1).*

Letrat baritore [Timoteut dhe Titit] *u drejtohen dy ndër dishepujve më besnik të Palit (Vap 16,14; 2Kor 2,13). Ato japin disa udhëzime për organizimin e mbarështimit të komuniteteve që iu janë besuar atyre. Për këtë, duke filluar që nga shekulli XVIII quhen "baritore". Krahasuar me letrat e tjera të Palit, paraqesin disa kundërshtime të rëndësishme. Vihet re, për shembull, një dallim i dukshëm i fjalorit. Një numër i madh i fjalëve të përdorura në letrat e tjera, këtu zhduken, teksa haset një përqindje e lartë fjalësh që nuk janë shfaqur kurrë me parë. Stili nuk është më i zjarrtë dhe ngazëllues, por i zbehtë dhe burokratik. Ka ndryshuar mënyra për t'u bërë ballë problemeve. "Pali" thjesht dënon mësimet e rreme në vend që t'i kundërvihet duke argumentuar në mënyrë bindëse. Si përfundim është e vështirë t'i pozicionosh këto letra gjatë jetës së Palit, siç na thuhet nga Veprat. Pra është e kuptueshme që autenticiteti i Baritoreve të vihet në diskutim. Shpesh herë shpjegohen këto dallime duke iu referuar moshës së shtyrë të Palit, që mund t'i kishte lënë më*

shumë lirinë një sekretari (ndoshta Luka, 2Tim 4,11), dhe duke kujtuar se nuk dimë asgjë nga jeta e Palit pasi u lirua nga burgu në Romë. Por ka kritikë, në numër të barabartë me të tjerët, që nuk i pranojnë këto argumente, duke i gjykuar si shumë subjektiv, dhe mbështesin idenë se Baritoret janë shkruar nga një nxënës i Palit, në fund të shek. I, për të zgjidhur problemet e një Kishe shumë ndryshe. Kjo hipotezë nuk është aspak e pamundur, por nuk ka asnjë dëshmi që vërteton ekzistencën e letrave pseudoepigrafe dhe që mund të pranoheshim; 2Sel 2,2 dhe Zb 22,18 tregojnë se të krishterët e parë e ndjenin nevojën që të dallonin shkrimet origjinale nga ato të rreme. Një pjesë e vogël e kritikëve mbështet një pozicion të ndërmjetëm mes këtyre dy ekstremeve: një nxënës besnik i Palit do të kishte trashëguar tri letrat që Timoteu dhe Titi kishin ruajtur deri në vdekjen e tyre. Më pas ai i plotësoi këto letra, duke u shtuar atë që, sipas tij, Pali mund të kishte thënë për t'iu përgjigjur problemeve të reja që Kisha po haste. Pra letrat baritore nuk do të ishin të apostullit, por do të përmbanin fragmente autentike: për shembull 2Tim 1,15-18; 4,9-15; Tit 3,12-14. Mungesa e konsensusit për shtrirjen dhe numrin e këtyre fragmenteve e lëkund së tepërmi këtë hipotezë, që, si tjerat, nuk është në gjendje të sigurojë as më të voglën provë në mbështetje të një praktike botimi të tillë të asaj kohe.

Fakti që të gjitha hipotezat aktuale nuk janë bindëse na bën të mendojmë se ka qenë një gabim që t'i trajtojmë Letrat baritore si një corpus i vetëm, pasi në këtë rast vrojtimet që duken të drejta për njërën nga letrat aplikohen edhe për dy tjerat; e kjo krijon pështjellim. Tani, vëzhgimi i detajuar zbulon një afërsi më të madhe mes 1Tim dhe Tit sesa mes njërës prej këtyre dy të fundit me 2Tim. Nëse kjo e fundit analizohet veçmas, nuk shfaqet asnjë kundërshti bindëse ndaj hipotezës që të jetë shkruar nga Pali. E drejtuar një personi, ajo është ndryshe nga letrat e tjera drejtuar Kishave, në të njëjtën mënyrë se si Letra e Injacit drejtuar Kishës së Smirnës është e ndryshme nga letra e tij drejtuar Polikarpit, ipeshkëv i qytetit. Nëse pranohet se 2Tim 4,6 nuk është një hamendësim i vdekjes që afrohet, 2Tim përfshihet natyrshëm në panoramën e mbarimit të burgosjes së Palit në Romë (Vap 28,16v), ndërsa ai ishte në pritje të lirimit. Nëse pranohet vërtetësia e 2Tim, karakteri heterogjen i 1Tim dhe Tit në corpus-in paolin bëhet gjithnjë edhe më i dukshëm. Veçanërisht pikëpamja që është zhvilluar për ministerin bie fort në kundërshtim me dinamikën misionare e cila është e zakonshme për Palin (1Tim 1,6-8; Fil 2,14-16). Këtu mbizotëron më shumë dëshira për integrimin në

shoqërinë, për respekt dhe konformizëm (1Tim 1,1-2.6-12; Tit 3,1-2) dhe cilësitë e nevojshme për ministrat janë po ato që duhet të ketë çdo zyrtar tjetër (1Tim 3,1-13; Tit 1,5-9). Në Kishat paliane pra ka ndodhur një evolucion i qartë: jeta e Kishave kishte nevojë për një organizim dhe kompetenca të reja. Por nëse kreu karizmatik i ka lënë vendin një drejtimi institucional, në të nuk ka gjurmë të formës së episkopatit monarkik dëshmuar nga Injaci i Antiokisë. Autoriteti në Kishë është kolegjal dhe "ipeshkvijtë" (1Tim 3,2-5) kanë të njëjtin funksion si "presbiterët [priftërinjtë]" (1Tim 5,17). Çdo presbitër duhet të ketë cilësitë e një "ipeshkvi" (Tit 1,6-9). Pra nuk duhet tu caktojmë 1Tim dhe Tit një datë të vonë në shek. I.

Letra e drejtuar Romakëve

Adresë

1 [1]Pali, shërbëtori i Jezu Krishtit, i thirrur për të qenë apostull, veçanërisht i caktuar për të kumtuar Ungjillin e Hyjit - [2]të cilin Hyji e kishte premtuar qysh më parë me anë të profetëve të vet në Shkrimet e shenjta [3]mbi Birin e vet, i cili është, për kah trupi, pasardhës i Davidit, [4]por i dëftuar për Birin e Hyjit me të gjitha pushtetet me anë të Shpirtit të shenjtërisë mbas ngjalljes prej të vdekurve, mbi Jezu Krishtin, Zotin tonë, [5]nëpër të cilin ne morëm hirin të jemi apostuj, që, në nder të Emrit të tij, t'i biem në dëgjesë të fesë të gjithë paganët, [6]ndër të cilët jeni edhe ju të grishur prej Jezu Krishtit: [7]të gjithëve në Romë, të dashurve të Hyjit, të grishurve, shenjtërve: Hir e paqe prej Hyjit, Atit tonë, dhe prej Jezu Krishtit Zot.

Gal 1,10; Fil 1,11
Gal 1,15; Vap 26,16-18
2Sam 7,1+; Mt 9,27+; 2Tim 2,8; Zb 22,16; Rom 9,5+
Vap 9,15
Vap 9,13+
1Kor 8,6

k 1 Sipas një formulari në përdorim në kohën e tij, Pali fillon letrat me një adresë (emri i dërguesit dhe i marrësve, përshëndetje në formë urimi) pas së cilës vjen një falënderim dhe një lutje. Por ai ua jep këtyre formulave një gjurmë të krishterë që është tamam e tija dhe, mbi të gjitha, i zgjeron duke e shtënë në to një mendim teologjik që zakonisht parashtron temat kryesore të çdo letre. – Këtu temat janë: zgjedhja hyjnore falas, roli i fesë në shfajësim, shëlbimi me anë të vdekjes dhe ngjalljes së Krishtit, harmonia e dy Besëlidhjeve.

1,1 *apostull:* ky titull me prejardhje judaike, që do të thotë «i dërguar» (krh. Gjn 13,16; 2Kor 8,23; Fil 2,25), në BR u jepet qoftë të dymbëdhjetë nxënësve të zgjedhur nga Krishti (Mt 10,2; Vap 1,26; 2,37; etj.; 1Kor 15,7; Zb 21,14) për të qenë dëshmitarët e tij (Vap 1,8+), qoftë, në kuptim më të gjerë, misionarëve të Ungjillit (Rom 16,7; 1Kor 12,28; Ef 2,20; 3,5; 4,11). Mëgjithëse Pali nuk është përfshirë në kolegjin e të Dymbëdhjetëve, ai është apostull në kuptim të plotë, sepse Krishti i ngjallur e dërgoi ndër paganë (Vap 26,17; Rom 11,13; 1Kor 9,2; Gal 2,8; 1Tim 2,7; Rom 1,1; 1Kor 1,1; etj.) dhe, pra, ai në asgjë s'është më i ulët se të Dymbëdhjetët. Si ata, pa Krishtin e ngjallur (Vap 10,40-41; 1Kor 9,1) dhe mori nga ai misionin për të qenë dëshmitar i tij (Rom 1,5; Gal 1,16; Vap 26,16). Edhe pse e njeh veten si i fundmi ndër apostuj (1Kor 15,9), Pali nënvizon qartësisht që është i barabartë me ta (1Kor 9,5; Gal 2,6-9) dhe që nuk i dëtyrohet asgjë atyre për Ungjillin e tij (Gal 1,1.17.19).

1,4 *i dëftuar:* në Vulg.: «i paracaktuar». – *ngjalljes prej së vdekurve:* për Palin ngjallja e Krishtit buron gjithmonë prej veprimit të Hyjit (1Sel 1,10; 1Kor 6,14; 15,15; 2Kor 4,14; Gal 1,1; Rom 4,24; 10,9; Vap 2,24+; 1 Pjt 1,21) «fuqia» e të cilit u shfaq pikërisht në ringjalljen (2Kor 13,4; Rom 6,4; Fil 3,10; Kol 2,12; Ef 1,19v; Heb 7,16). – Prej Shpirtit Shenjtë Krishti është risjellë në jetë (Rom 8,11) dhe është vënë në gjendjen e lavdishme të *Kyrios* (Fil 2,9-11+; Vap 2,36+; Rom 14,9), për këtë meriton një titull të ri, mesianik, emrin e amshuar: «Bir i Hyjit» (Vap 13,33; Heb 1,1-5; 5,5; krh. Rom 8,11+; 9,5+).

1,5 *në dëgjesë të fesë:* i referohet më pak dëgjesës ndaj mesazhit të Ungjillit se sa dëgjesës që është aderim feje (krh. Vap 6,7;

Falënderim dhe lutje. Dëshira e Palit të vizitojë Romën

Rom 16,19; 1Sel 1,8
2Kor 1,23; Fil 1,8; 1Sel 2,5.10
Rom 15,16
Rom 15,23; Vap 19,21

[8]Më së pari e falënderoj Hyjin tim me anë të Jezu Krishtit për të gjithë ju pse po përhapet në botën mbarë një zë i mirë për fenë tuaj. [9]Vërtet, dëshmitar e kam Hyjin - të cilit i shërbej me gjithë shpirt duke shpallur Ungjillin e Birit të tij, se vazhdimisht ju kujtoj [10]gjithmonë duke kërkuar në uratë pandarë ta kem dikur fatin, simbas vullnetit të tij, të vij një ditë ndër ju. [11]Për të vërtetë kam dëshirë të madhe t'ju shoh për t'ju dhënë ndonjë dhuratë shpirtërore që të forcoheni - ose më mirë - [12]që së bashku me ju dhe ndër ju, edhe unë të nxehem në fenë që e kemi të përbashkët, tuajën e timen. [13]Vëllezër, dëshiroj ta dini se shumë herë kam dashur të vij ndër ju - por deri tash qesh i penguar - që të mbledh ndonjë fryt edhe ndër ju sikurse në popujt tjerë paganë. [14]E ndiej veten të detyruar kundrejt grekëve e barbarëve, kundrejt të përparuarve e kundrejt të prapambeturve. [15]Këndej, pra, dëshira ime t'ju shpall Ungjillin edhe juve në Romë.

Rom 6,16-17; 10,16; 15,18; 16,19.26; 2Kor 10,5-6; 2Sel 1,8; 1Pjt 1,22; Heb 5,9; 11,8). – *të gjithë paganët:* termi grek *ethne* mund të ketë një ngjyrim negativ (paganë: ata që adhurojnë idhujt) ose një ngjyrim asnjanës; në këtë rast flet për popujt e ndryshëm nga ai judaik, d.m.th. jo Judenjtë. Në Rom termi *ethne* do të duhej të përkthehet me fjalën «popujt», e jo me «paganët», kur Pali i referohet besimtarëve, të cilët rrjedhin nga paganizmi por që s'janë më paganë, d.m.th. adhurues të hyjnive pagane. Vetëm në rr 2,14 termi duhet të përkthehet me «paganët».

1,9 *i shërbej me gjithë shpirt:* fj.fj.: «i bëj kult». Misioni apostolik është një veprim kulti i dhënë Hyjit (krh. Rom 15,16), ashtu siç është çdo jetë e krishterë e frymëzuar nga dashuria (12,1; Fil 2,17+; 3,3; 4,18; Vap 13,2; 2Tim 1,3; 4,6; Heb 9,14; 12,28; 13,15; 1Pjt 2,5). – *me gjithë shpirt:* shpirti (*pneuma*) tregon nganjëherë në Palin pjesën më të lartë të njeriut (Rom 1,9; 8,16; 1Kor 2,11; 16,18; 2Kor 2,13; 7,13; Gal 6,18; Fil 4,23; Flm 25; 2Tim 4,22; krh. Mt 5,3; 27,50; Mk 2,8; 8,12; Lk 1,47.80; 8,55; 23,46; Gjn 4,23v; 11,33; 13,21; 19,30; Vap 7,59; 17,16; 18,25; 19,21) që dallohet nga pjesa më e ulët, mishi (1Kor 5,5; 2Kor 7,1; Kol 2,5; krh. Mt 26,41p; 1Pjt 4,6; Rom 7,5), trupi (1Kor 5,3v; 7,34; krh. Jak 2,26; Rom 7,24), deri edhe *psykhe* (1Sel 5,23+; krh. Heb 4,12; Jud 19); ai përkon, në një farë mënyre, me *noûs*-in (Rom 7,25+; Ef 4,23). Krh. kuptimin e ngjashëm të «gjendjes së shpirtit» (1Kor 4,21; 2Kor 12,18; Gal 6,1; Fil 1,27). Duke e përdorur këtë fjalë në vend të *noûs*-it të filozofisë greke, tradita biblike (krh. Zan 6,17+; Is 11,2+) bën të kuptohet përkimi i thellë që egziston mes shpirtit të njeriut dhe Shpirtit të Hyjit që e frymëzon dhe e drejton (Rom 5,5+; Vap 1,8+). Ky përkim është i tillë saqë, në shumë tekste të cituara e në të tjera akoma (krh. Rom 12,11; 2Kor 6,6, Ef 4,3.23; 6,18; Fil 3,3; Kol 1,8; Juda 19; etj.), është e vështirë të përcaktohet se për cilin shpirt bëhet fjalë, atë natyror apo mbinatyror.

1,14 *kundrejt grekëve:* «grekët», kur krahasohen me «barbarët», tregojnë të gjithë njerëzit «civil», përfshirë këtu edhe Romakët (që kishin adoptuar kulturën greke); kur krahasohen me «judenjtë», tregojnë të gjithë paganët (Rom 1,16; 2,9-10; 3,9; 10,12; 1Kor 1,22-24; etj.).

1,15 *dëshira ime:* mund të përkthehet: «këndej pra zelli im» (BJ).

Parashtrimi i tezës

1Kor 1,18-25; 2,1-5; 2Kor 12,9v; 1Sel 2,13

[16]Për të vërtetë, mua nuk më vjen turp prej Ungjillit, sepse Ungjilli është fuqia e Hyjit për shëlbimin e atij që beson: më së pari për Judeun e mandej për Grekun. [17]E njëmend në të zbulohet drejtësia e Hyjit me anë të fesë e për fenë, sikurse është në Shkrim shenjt: I drejti do të jetojë prej fesë.

Hab 2,4; Gal 3,11; Heb 10,38

1,16-17 Këto rreshtat formojnë atë që retorika e kohës e quante *prothesis*, d.m.th. një tezë e cila duhet të shpjegohet dhe të provohet me një argumentim. Në fillim, Pali demonstron se drejtësia e Hyjit vepron me anë të së vetmes fe, pa përjashtime e privilegje, për të gjithë, Judenjtë e jo Judenjtë (Rom 1,18–4,25). Pastaj do të këmbëngulë mbi hirin e tejbollshëm të dhënë të gjithë atyre që janë në Krishtin (5-8), gjë e cila do të shkaktojë një vështirësi të re: nëse askush (judeu ose jo) nuk është i përjashtuar nga përzgjedhja dhe nga birësia hyjnore, pse atëherë Hyji zgjodhi popullin e Izraelit dhe pse ky i fundit duket se është i përjashtuar nga hiret e dhëna në Krishtin (9-11)?

1,16 *e atij që beson:* feja është një akt me të cilin njeriu i besohet Zotit (i cili është në të njëjtën kohë e vërteta dhe mirësia) si të vetmit burim shëlbimi. Ajo themelohet mbi vërtetësinë dhe mbi besnikërinë e tij ndaj premtimeve (Rom 3,3v; 1Sel 5,24; 2Tim 2,13; Heb 10,23; 11,11) dhe mbi fuqinë e tij për t'i vënë në jetë (Rom 4,17-21; Heb 11,19). Meqë Zoti ka folur me anë të Birit të vet (Heb 1,1), pas përgatitjes së gjatë të BV (Heb 11), atij tashmë duhet t'i besojmë (krh. Mt 8,10+; Gjn 3,11+) e pastaj «kerigmës» së Ungjillit të shpallur nga apostujt (Rom 1, 5.16; 10,8-17; 1Kor 1,21; 3,5; 15,1-2.11.14; Fil 1,27; Ef 1,13; krh. Gjn 17,20; Vap 2,22+): Hyji e ngjalli Jezusin prej të vdekurish dhe e bëri *Kyrios* (Rom 4,24v; 10,9; Vap 17,31; 1Pjt 1,21; krh. 1Kor 15,14.17), duke u ofruar jetën, me anë të tij, atyre që do të besojnë në të (Rom 6,8-11; 2Kor 4,13; Ef 1,19v; Kol 2,12; 1Sel 4,14). Feja në emër të Jezusit (Rom 3,26; 10,13; krh. Gjn 1,12; Vap 3,16; 1Gjn 3,23), Krishtit (Gal 2,16; krh. Vap 24,24; 1Gjn 5,1), Zotit (Rom 10,9; 1Kor 12,3; Fil 2,11; krh. Vap 16,31) dhe Birit të Hyjit (Gal 2,20; krh. Gjn 20,31; 1Gjn 5,5; Vap 8,37; 9,20), është kështu, pra, gjendja e domosdoshme e shëlbimit (Rom 10,9-13; 1Kor 1,21; Gal 3,22; krh. Is 7,9+; Vap 4,12; 16,31; Heb 11,6; Gjn 3,15-18). Feja nuk është thjesht aderim intelektual, por besim, dëgjesë ndaj një të vërtetë jetësore (Rom 1,5; 6,17; 10,16; 16,26; krh.Vap 6,72; Sel 2,12v) që bashkon njeriun, me gjithë qënien e tij, me Krishtin (2Kor 13,5; Gal 2,16.20; Ef 3,17) dhe i jep Shpirtin e bijve të Hyjit (Gal 3,2.5.14.26; krh. Gjn 1,12; 7,38v; Vap 11,16-17). Duke i vënë shpresat vetëm në Zotin, feja përjashton çdo ndjesi mjaftueshmërie (Rom 3,27; Ef 2,9) dhe i kundërvihet sistemit të Ligjit (Rom 7,7+) që kërkon një drejtësi që të fitohet me anë të veprave (Rom 3,20.28; 9,31v; 10,3; Gal 2,16; 3,11v; Fil 3,9): drejtësia e vërtetë, të cilën vetëm feja jep, është drejtësia shëlbuese e Zotit (Rom këtu; 3,21-26) që merret si një dhuratë falas (Rom 3,24; 4,16; 5,17; Ef 2,8; krh. Vap 15,11). Në këtë mënyrë feja arrin premtimin e bërë Abrahamit (Rom 4; Gal 3,6-18) dhe ua shtrin shëlbimin të gjithëve, edhe paganëve (Rom 1,5.16; 3,29v; 9,30; 10,11v; 16,26; Gal 3,8). Ajo shoqërohet me pagëzimin (Rom 6,4+), shprehet me një dëshmi publike (Rom 10,10; 1Tim 6,12) dhe jep fryte me anë të dashurisë (Gal 5,6; krh. Jak 2,14+). Akoma e errët (2Kor 5,7; Heb 11,1; krh. Gjn 20,29) dhe e shoqëruar nga shpresa (Rom 5,2+), ajo duhet të rritet (2Kor 10,15; 1Sel 3,10; 2Sel 1,3) në luftë e në vuajtje (Fil 1,29; Ef 6,16; 1Sel 3,2-8; 2Sel 1,4; Heb 12,2; 1Pjt 5,9), në forcë (1Kor 16,13; Kol 1,23; 2,5.7) e në besnikëri (2Tim 4,7; 1,14; 1 Tim 6,20) deri në ditën e zbulesës dhe të zotërimit (1Kor 13,12; krh. 1Gjn 3,2). – *më së pari për judeun:* judenjtë janë të parët në ekonominë historike të shëlbimit (krh. Rom 2,9-10; Mt 10,5v; 15,24; Mk 7,27; Vap 13,5+; Gjn 4,22).

1,17 *drejtësia e Hyjit:* në letrën drejtuar Romakëve Pali nuk e përcakton kuptimin e shprehjes: «drejtësi e Hyjit», por njëmëdhjetë kapitujt e parë paraqesin, njërën pas tjetrës, karakteristikat e saj: më parë shpërndarëse (ndëshkim dhe shpërblim sipas veprave, paanësi, etj.), më pas vjen duke u shfaqur si shfajsuese, pra që të bën të drejtë (përdrejtëson), duke e shndërruar këdo që pranon të besojë. – *me*

SHËLBIMI ME ANË TË FESË

1. SHFAJËSIMI I NJERIUT

A. TË GJITHË NJERËZIT GJENDEN NËN GJYQIN E HYJIT

Gjykimi tashmë i kryer

Ps 69,25; 85,4-6; Mik 7,9; Sof 1,15

Ur 13,1-9; Sir 17,7v; Vap 17,24-29; 1Kor 1,21

Is 40,26-28

Ef 4,17-18

1Kor 1,19-20

Zan 1,26-27; Dal 32; Lp 4,16-18; Ps 106,20; Ur 11,15; 12,24; 13,10v; Jer 2,5.11

Ef 4,19

[18]Hidhërimi i Hyjit, vërtet, zbulohet nga qielli kundër çdo mbrapshtie e padrejtësie të njerëzve, të cilët me padrejtësi s'e lënë të veprojë e vërteta. [19]E pra, çka mund të dihet për Hyjin, njerëzit e kanë të qartë: vetë Hyji ua ka zbuluar. [20]E në të vërtetë, përkrymeritë e tija të papashme: pushteti i tij i amshuar dhe hyjnia, atje që prej krijimit të botës, mund të shihen me anë të mendjes në saje të veprave të tija: prandaj nuk kanë se si të arsyetohen. [21]Sepse, edhe pse e njohën Hyjin, nuk ia dhanë ndërimin e duhur as falenderimin ashtu si i përket Hyjit, por përkundrazi tretën në arsyetime të zbrazëta të veta e kështu u errësua zemra e tyre e pakuptim. [22]Duke dashur ta tregojnë veten për të mendshëm, u bënë të marrë [23]dhe e ndërruan lavdinë e Hyjit të pashkatërrueshëm me idhuj - piktura që paraqesin njeriun e shkatërrueshëm, shpendët, shtazët katërkëmbshe e zvarranikët. [24]Prandaj edhe Hyji lejoi të bien, sipas prirjeve të zemrës së tyre, në

anë të fesë e për fenë: shprehja e errët do të saktësohet duke u nisur nga rr 3,21.

1,18–3,20 Mund të habitemi përballë faktit që, pasi ka paraqitur Ungjillin si forcë shëlbuese të Hyjit dhe si shfaqje përfundimtare të drejtësisë së tij, Pali menjëherë flet për hidhërimin hyjnor. Në fakt kjo pjesë e letrës është thelbësore për argumentimin sepse i jep mundësi Palit të niset nga idetë dhe shpresat e Judenjve të devotshëm, të cilët prisnin shfaqjen përfundimtare të drejtësisë hyjnore – ndëshkim të të patenzonëve dhe çlirim të Izraelit. Por, në k 2, apostulli largohet hap pas hapi nga ky aspekt, për të treguar që ndryshimet mes të rrethprerëve dhe të parrethprerëve, Judenjve dhe jo Judenjve, nuk janë aspak aty ku mendohej. Krejt argumentimi i tij synon të theksojë situatën e barazisë ku, pa asnjë privilegj, gjenden të gjithë, të gjithë të paaftë për drejtësi dhe, pra, objekt i hidhërimit hyjnor.

1,18 *hidhërimi i Hyjit:* që në BV thuhet se Zoti reagon me hidhërim kundër padrejtësisë njerëzore. Edhe pse ky hidhërim nuk cilësohet qartësisht kurrë si i drejtë, gjithësesi nuk kundërshton drejtësinë hyjnore, bile disa tekste duket se e tregojnë si një komponent të nevojshëm të saj (krh. Ps 7,7-12). Me «hidhërim hyjnor», shkrimtarët e tekstit të shenjtë përcaktojnë ndëshkmin që jepet për padrejtësinë e rëndë. Një reagim i tillë nuk shpreh një natyrë hyjnore hidhërake, por një papërputhshmëri të plotë mes Perendisë dhe padrejtësisë, që nuk mund të çojë veçse në shkatërrimin e të së keqes.

1,21 *edhe pse e njohën Hyjin:* njohja e një Hyji të vetëm dhe personal, që nënkupton edhe vetëdijen për detyrën e lutjes dhe të adhurimit.

1,23 Ky rresht rimerr kritikën biblike dhe judaike mbi idhujtarinë dhe aludon për episodin e viçit të artë dhe për idhujtarinë e Izraelit në të kaluarën (Ps 106,20; krh. Dal 32). Në këtë mënyrë Pali lë të kuptohet që përsiatjet e tija nuk u referohen vetëm paganëve, por një prirjeje të vazhdueshme të njerëzimit.

1,24 *Hyji lejoi të bien:* deri në fund të

fëlligështi e kështu ata vetë e çnderojnë trupin e vet. 25Ata e ndërruan
Hyjin e vërtetë me idhuj: nderuan dhe u shërbyen krijesave në vend
të Krijuesit, i cili është i bekuar në amshim. Amen. 26Për këtë arsye Rom 16,27+
Hyji lejoi të poshtërohen me vese çnderuese: femrat e tyre shndërruan
marrëdhëniet natyrore me ato kundër natyrës; 27po kështu edhe
meshkujt - duke lënë marrëdhëniet natyrore me femrën, u dogjën në
prirje të ndyta njëri kundrejt tjetrit: kështu - meshkujt me meshkuj,
bëjnë fëlligështi e në trup të vet marrin pagën e kobshme të merituar
të gabimit të vet. 28Mbasi e çmuan se për ta nuk vlen të jetojnë si mëson
Hyji, vetë Hyji lejoi që ta ndjekin mendjen e tyre të prishur, e kështu
të bëjnë çka nuk u ka hije, 29plot me çdo lloj padrejtësie, zemërkeqësie,
lakmimi, shpirtligësie; plot smirë, vrasje, grindje, tradhti; plot qëllime
të këqija; spijunë, 30shpifës, urrejtës të Hyjit, faqezezë, krenarë,
madhështorë, hartues të këqijash, të padëgjueshëm ndaj prindërve,
31të çmendur, të pabesë, të padhimshëm, të pamëshirshëm. 32Edhe pse
e dinë urdhëresën e Hyjit - se ata që i bëjnë këto vepra - meritojnë
vdekjen, ata, jo vetëm që vazhdojnë t'i bëjnë veprat e tilla, por madje
edhe i miratojnë me plot pëlqim ata që i bëjnë këto.

Askush s'mund të ruhet nga hidhërimi hyjnor

2 1Prandaj, nuk do të kesh si të arsyetohesh, o njeri - kushdo
të jesh - që gjykon tjetrin! Sepse duke gjykuar tjetrin, dënon
vetveten, mbasi ti që gjykon i bën të njëjtat gjëra. 2Dhe ne mirë
e dimë: gjykimi i Hyjit zbatohet simbas të vërtetës kundër atyre që
bëjnë vepra të tilla. 3A të thotë mendja, o njeri, ti që gjykon ata që

k 1, Pali rimerr vazhdimisht kritikat që judaizmi i atëhershëm u bënte paganëve dhe zakoneve të tyre (krh. Ur 11-12).

1,25 *Amen:* fjala hebraike *amen*, e trashëguar nga BV (krh. Ps 41,14+), hyn në përdorimin e Kishës së krishterë (Rom 9,5; 11,36; 1Kor 14,16; Zb 1,6-7; 22,20-21; etj.). E përdorur tashmë nga Jezusi (Mt 5,18+), më pas kjo fjalë i referohej atij si një emër i përveçëm, titull i dëshmitarit të vërtetë të premtimeve të Hyjit (2Kor 1,20; Zb 1,2.5+; 3,14).

1,28 *mendjen e tyre të prishur:* BJ përkthen «shpirt i pamend». Meqë nuk u ushtrua si duhej, gjykimi moral, i përfshirë në njohjen e Hyjit (rr 21), humbet apo shtrembërohet (rr 32).

1,29 *plot me çdo lloj padrejtësie:* Pali, këtu dhe shpesh diku tjetër, frymëzohet nga listat e veseve që qarkullonin nëpër letërsinë e asaj kohe, pagane e mbi të gjitha judaike (Rom 13,13; 1Kor 5,10-11; 6,9-10; 2Kor 12,20; Gal 5,19-21; Ef 4,31; 5,3-5; Kol 3,5-8; 1Tim 1,9-10; 6,4; 2Tim 3,2-5; Tit 3,3; krh. edhe Mt 15,19p; 1Pjt 4,3; Zb 21,8; 22,15). – *shpirtligësie:* shtesë: «fëlligështie».

1,30 *urrejtës të Hyjit:* përkthim tjetër: «të urryer nga Hyji» dhe «armiq të Hyjit» (por krh. 5,10; 8,7).

1,31 *të padhimbshëm:* Vulg. shton: «të panënshtrueshëm» (krh. 2Tim 3,3).

1,32 *edhe pse e dinë urdhëresën e Hyjit:* sipas traditës latine: «edhe pse e dinë se Hyji është i drejtë, ata nuk kuptuan se autorët e veprave të tilla meritojnë vdekjen; e jo vetëm ata që i bëjnë këto, por madje edhe ata që i miratojnë».

k 2 Efektet e hidhërimit hyjnor Pali nuk i përshkruan më. Tani u drejtohet atyre që mendojnë se nuk i prek ky hidhërim, sepse kritikojnë idhujtarët dhe të shthururit, ndërkohë që gjenden në të njëjtën situatë, duke qenë në kundërshtim me parimet e veta: çensorët, cilado qoftë origjina e tyre, nuk trajtohen më mirë nëse bëjnë të keqen. Pali, duke vënë në dukje kundërshtitë, nuk

bëjnë vepra të tilla, se do t'i shpëtosh gjyqit të Hyjit, kurse edhe ti bën
Ur 11,23; 2Pjt 3,9 të njëjtat veprime? [4]Apo ndoshta e bën në asgjë begatinë e mirësisë,
të durimit e të bujarisë së Hyjit, duke mos u kujtuar se mirësia e tij
të thërret e të nxit në kthim? [5]Me kryeneçësinë tënde dhe me zemër
Vap 7,51 që nuk mendon të kthehet, ti grumbullon kundër vetes hidhërim për
Sof 1,14-18; 2Sel 1,5-10 Ditën e felgrimit dhe për Ditën e dëftimit të Gjyqit të drejtë të Hyjit,
Ps 62,13+; [6]i cili do të shpaguajë secilin sipas veprave të tija: [7]me jetën e pasosur
Ez 18,21-32+; ata që, me qëndresë në vepra të mira, kërkojnë lumturinë, nderin dhe
Heb 11,6+; 1Pjt 1,17 pashkatërrueshmërinë; [8]ndërsa do të ketë zemërim e përbuzje për ata
1Pjt 1,7 që me kryeneçësi i kundërshtojnë të vërtetës e i binden paudhësisë.
[9]Çdo njeri që vepron të keqen do ta mbulojnë vuajtje e vështirësi: më
Rom 1,16+ parë Judeun e pastaj Grekun; [10]ndërsa, secili që vepron të mirën: më
parë Judeu e pastaj Greku, do të ketë lumturi, nder e paqe! [11]Sepse
Lp 10,17+; Vap 10,34+ Hyji nuk i mban kujt krah.

[12]E njëmend, ata që pa Ligj mëkatuan, pa Ligj edhe do të birren; e
Jak 2,12 ata që mëkatuan nën Ligj, do të gjykohen sipas Ligjit, [13]sepse, para
Mt 7,26-27; Lk 8,21; Jak 1,22-25 Ligjit nuk janë të drejtë ata që e dëgjojnë Ligjin, por ata që e mbajnë
Ligjin do të jenë të shfajësuar...[14]Sepse, paganët që nuk e kanë Ligjin,
nëse e mbajnë Ligjin, të drejtuar prej natyrës, ata, edhe duke mos pasur
Ligj, janë vetë Ligj për vetvete: [15]tregojnë se çka urdhëron Ligji është
e shkruar në zemrat e tyre. Për këtë dëshmon edhe ndërgjegja e tyre,
por edhe mendimet e brendshme, të cilat tani i padisin e tani i mbrojnë.

synon të dënojë, por t'i shkundë nga gjumi dhe të provojë faktin që privilegjet (Ligji, rrethprerja) nuk mbrojnë nga hidhërimi hyjnor: qëllimi i k 2 është t'i barazojë Judenjtë dhe jo Judenjtë. Argumentimi zhvillohet në dy pjesë, rr 1-16 dhe 17-29.

2,6 *sipas veprave të tija:* «dita e *JHWH*-ut», paralajmëruar nga profetët si ditë zemërimi e shëlbimi (Am 5,18+), do të gjejë realizimin e plotë eskatologjik në «ditën e Zotit», në kohën e ardhjes së lavdishme të Krishtit (1Kor 1,8+). Në këtë «ditë të gjykimit» (krh. Mt 10,15; 11,22.24; 12,36; 2Pjt 2,9; 3,7; 1Gjn 4,17), të vdekurit do të ngjallen (1Sel 4,13-18; 1Kor 15,12-23.51v) e të gjithë njerëzit do të shfaqen para gjyqit të Hyjit (Rom 14,10) e të Krishtit (2Kor 5,10; krh. Mt 25,31v). Gjykim i pashmangshëm (Rom 2,3; Gal 5,10; 1Sel 5,3) dhe i paanshëm (rr 11; Kol 3,25; krh. 1Pjt 1,17), që i përket vetëm Hyjit (Rom 12,19; 14,10; 1Kor 4,5; krh. Mt 7,1p). Hyji me anë të Krishtit të tij (rr 16; 2Tim 4,1; krh. Gjn 5,22; Vap 17,31), do të gjykojë të gjallët e të vdekurit (2Tim 4,1; krh. Vap 10,42; 1Pjt 4,5). Ai që shqyrton zemrat (rr 16; Jer 11,20+; 1Kor 4,5; krh. Zb 2,23) dhe vë në provë me zjarr (1Kor 3,13-15), do t'ia kthejë secilit sipas veprave të bëra (1Kor 3,8.13-15; 2Kor 5,10; 11,15; Ef 6,8; krh. Mt 16,27; 1Pjt 1,17; Zb 2,23; 20,12; 22,12). Do të korret ajo që u mboll (Gal 6,7-9; krh. Mt 13,39; Zb 14,15): zemërim e bjerrje (Rom 9,22) për fuqitë e së keqes (1Kor 15,24-26; 2Sel 2,8) dhe për të paudhët (2Sel 1,7-10; krh. Mt 13,41; Ef 5,6; 2Pjt 3,7; Zb 6,17; 11,18); për të zgjedhurit, që do të kenë përmbushur të mirën, lirim (Ef 4,30; Rom 8,23), ngushëllim (Vap 3,20; 2Sel 1,7; Heb 4,5-11), shpërblim (krh. Mt 5,12; Zb 11,18), shpëtim (1Pjt 1,5), lartësim (1Pjt 5,6), lavd (1Kor 4,5) e lavdërim (Rom 8,18v; 1Kor 15,43; Kol 3,4; krh. Mt 13,43).

2,13 *para Ligjit:* BJ ka: «para Hyjit».

2,14 *janë ligj për vetvete:* d.m.th. veprojnë sipas ndërgjegjes së tyre (1Kor 4,4+), pa ndihmën e një ligji të zbuluar. Ligji nuk është një parim shëlbimi, por një udhëheqës; prandaj, mund të zëvendësohet nga ligji natyror, i shkruar në zemrën e çdo njeriu.

2,15 *mendimet e brendshme të cilat tani i padisin e tani i mbrojnë:* BJ përkthen:

16Kjo do të dalë në dritë atë Ditë, kur, sipas Ungjillit tim, Hyji do të gjykojë me anë të Jezu Krishtit gjithçka është e fshehtë në njerëz. Rom 2,6+ 1Kor 4,5

Hebrenjtë dhe Ligji

17Nëse, pra, ti që quhesh Jude, që pushon i qetë në Ligjin e që mburresh me Hyjin, 18ti që ia njeh Vullnetin, ti që, i mësuar me anë të Ligjit, di të dallosh çka është më e mirë, 19ti që ia ke mbushur mendjen vetes se je udhëheqës i të verbërve, dritë për ata që janë në errësirë, 20edukator i të padijshmëve, mësues i të vegjëlve, sepse në Ligj ke rregullën e dijes së vërtetë...21E mirë, ti që mëson tjetrin, veten pse nuk e mëson? Ti që predikon të mos vidhet, vetë pse vjedh? 22Ti që ndalon kurorëthyerjen, vetë pse bën kurorëthyerje? Ti që urren idhujt, pse plaçkit tempujt? 23Ti që mburresh me Ligjin, pse, duke shkelur Ligjin, fyen Hyjin? 24Për të vërtetë: Ju jeni - sikurse është në Shkrim shenjt - shkaku që Emri im shahet ndër paganë.

Is 48,1-4; Mt 3,8-9; Gjn 8,33v; Am 5,21+ Rom 12,2+ Gjn 9,40-41 Mt 23; Lk 18,9-12 Ps 50,16-21 Is 52,5; Ez 36,20-22; Jak 2,7; 2Pjt 2,2

25Rrethprerja, s'po them se s'është e dobishme në qoftë se e mban Ligjin, por, në qoftë se e shklet Ligjin, rrethprerja jote bëhet parrethprerje. 26Këndej, në qoftë se i parrethpreri e mban Ligjin, a thua se parrethprerja e tij nuk vlerësohet rrethprerje? 27Kështu, pra, ai që fizikisht është i parrethprerë, por që e zbaton Ligjin, do të gjykojë ty, që, edhe pse e ke germën e Ligjit dhe je i rrethprerë, u bëre shkelës i Ligjit. 28Sepse Judeu i vërtetë nuk është ai që shitet përjashta si i tillë, si edhe rrethprerja e vërtetë nuk është ajo, shenja e pashme në mish, 29por Judeu i vërtetë është në brendinë, edhe rrethprerja e vërtetë është në zemër, simbas shpirtit e jo simbas gërmës së Ligjit. Lavdia e hebreut të vërtetë nuk vjen nga njerëzit, por prej Hyjit.

1Kor 7,19; Gal 5,3 Jer 9,24-25 Mt 12,41v Ef 2,11; Fil 3,2v Jer 4,4+ Rom 7,6; 8,2+; 2Kor 3,6

A thua është i padrejtë Hyji?

3 1Cila është, pra, përparësia e Judeut? Ose cila është vlera e rrethprerjes?
2E madhe në çdo pikëpamje! Më së pari: [sepse] atyre u qenë besuar premtimet e Hyjit.

Rom 9,4-5

3Po çka të thuhet atëherë, në qoftë se disa prej tyre nuk ia mbajtën besën? A thua ndoshta pabesnikëria e tyre do ta hedhë poshtë besnikërinë e Hyjit?

Ps 89,31-38; 2Tim 2,13

4Prite Zot! Por duhet të dëftohet se Hyji është besnik e çdo njeri gënjeshtar sikurse është në Shkrim shenjt:

Ps 116,11

«gjykime qortimi ose lavdërimi që kanë njëri për tjetrin»; ose «që kanë për vetë veprimet e tyre».

2,16 *Kjo do të dalë në dritë:* e shtuar për ta zbutur anakolutin: rr. 16 vazhdon gramatikisht rr 13. Përkthim tjetër: «në këtë gjykatë ku Hyji gjykon...» (krh. 1Kor 4,3).

3,1 *përparësia e judeut:* nga ky barazim rrënjësor ku Pali arrin, rrjedh problemi i privilegjeve të Judeut dhe i vendimeve hyjnore, i drejtësisë së tij. Për të mos rënduar një argumentim që arrin kulmin (të gjithë janë mëkatarë dhe objekt i hidhërimit), Pali u përgjigjet këtyre

Ps 51,6 *Që të jesh i njohur për besnik në fjalë të dhënë,*
e të dalësh fitues kur të jesh gykuar.

5E çka të themi nëse pabesnikëria jonë vë në pah drejtësinë e Hyjit?
Jb 34,12.17 A thua është i padrejtë Hyji kur shfren hidhërimin? Po flas sipas
Rom 1,18+ logjikës së njërëzve.
6Prite Zot! Sepse, si atëherë Hyji do ta gykojë botën?
7E nëse me anë të gënjeshtrës sime del në pah e vërteta e Hyjit për
9,19+ lavdinë e tij, përse atëherë unë do të gjykohem si fajtor?
6,1.15 8E atëherë përse: «Të mos bëjmë të keqen që të vijë e mira», si na
shpifen disa kinse ne mësojmë ashtu? Dënimi i të tillëve është i drejtë!

Askush nuk është i drejtë

9Çka atëherë? A kemi farë përparësie? Kurrfarë! E vërtetuam
11,32 më parë: të gjithë, Hebrenj e Grekë, janë nën pushtetin e mëkatit,
10sikurse thotë Shkrimi shenjt:

Ps 14,1-3 *Nuk ka njeri të drejtë, as vetem një.*
11*Nuk ka njeri të urtë,*
nuk gjendet asnjë që kërkon Hyjin.
12*Të gjithë e lanë rrugën, së bashku u prishën,*
askush nuk bën mirë - asnjë nuk gjendet!
Ps 5,10 13*Fyti i tyre është varr i hapur,*
me gjuhët e tyre mbjellin gënjeshtra,
Ps 140,4 *nën buzë kanë vrer shlligash;*
Ps 10,7 14*goja e tyre është plot mallkime e hidhërim,*
Is 59,7-8 15*këmbët u vrapojnë për të derdhur gjak,*
16*rrënime e mjerime në udhën e tyre,*
17*udhën e paqes ata nuk e njohin.*
Ps 36,2 18*Frikën e Hyjit nuk e kanë parasysh.*

19E ne mirë e dimë se gjithçka thotë Ligji, e thotë për ata që janë

vështirësive shkurtimisht, e më pas i rikthehet në një mënyrë tjetër (k 9).

3,5 *drejtësinë e Hyjit:* argumentimi mbështetet në paralelizmin: besnikëri, e vertetë (vertetësi), drejtësi – pabesnikëri, gënjeshtër, padrejtësi.

3,7 *e nëse:* një variant ka: «në fakt».

3,8 *si na shpifen disa:* duke interpretuar në mënyrë abuzive disa thënie si Gal 3,22 dhe Rom 5, 20 (krh. 6,1.15).

3,9-20 Të vihet re që Pali përfundon duke iu referuar Shkrimit: nuk është ai që thotë që çdo njeri është mëkatar, por Fjala në shkallën më të lartë, ajo e Hyjit, autoriteti i së cilës s'lë vend për asnjë kundërshtim (ndryshe nga shtjellimet e mëparshme).

3,9 *A kemi farë përparësie?:* përkthim në diskutim; BJ: «A mos jemi të mposhtur?». Këto shprehje mund të interpretohen të paktën në dy mënyra: 1° Pali do të mund ta imagjinojë reagimin e bashkëbiseduesit judeas, të sigurt për përparësinë e vet në gjykim dhe në shpagim, dhe do t'ia mohonte. Në këtë rast duhet të përkthehet: «A kemi përparësie? Aspak» (ose: «jo krejtësisht»). 2° Pali do të mund të flasë edhe për argumentimin e tij dhe për përfundimet

nën Ligj, që të mbështelet çdo gojë e mbarë bota të jetë fajtore para Hyjit. [20]Prandaj, me vepra të Ligjit askush s'do të mund të shfajësohet para tij, sepse me anë të Ligjit vetëm njihet mëkati. Ps 143,2; Gal 2,16; Rom 7,7 Gal 3,22

A. DREJTËSIA E HYJIT ME ANË TË FESË

Zbulimi i drejtësisë hyjnore

[21]Tani veç, pavarësisht nga Ligji, u dëftua vepra shëlbimtare e Hyjit, e dëshmuar prej Ligjit e prej Profetëve, [22]vepra shëlbimtare e Hyjit me anë të fesë në Jezu Krishtin për të gjithë ata që besojnë - pa farë dallimi, [23]sepse të gjithë mëkatuan dhe u përjashtuan nga lumturia e Hyjit - [24]e me hirin e tij, të gjithë e fituan falas drejtësinë, në saje të shpërblimit që bëri Jezu Krishti. [25]Atë Hyji e caktoi të jetë, në saje të fesë, fli pajtuese me anë të gjakut të vet. Deshi kështu të tregojë drejtësinë e vet, sepse i la pa ndëshkuar mëkatet e mëparshme në kohën e durimit të vet- [26]e në kohën e tashme e dëfton drejtësinë e vet Rom 1,16+; Gal 2,16; 3 1Gjn 2,2; 4,10 Vap 17,30

absurde që rrjedhin (krh. rr 8). A mos duhet të dorëzohet? Përgjigjet negativisht.

3,20 *askush s'do të mund të shfajësohet para tij:* sipas psalmit 143 njeriu kurrë s'do të mund të shfajësohet nëse Zoti do ta gjykojë në bazë të veprave; parim shfajësimi do të jetë «besnikëria» e Hyjit ndaj premtimeve të shëlbimit të bëra popullit të tij (1Kor 1,9+) dhe, me një term tjetër, drejtësia e tij. Pali saktësisht deklaron që kjo drejtësi e premtuar për kohët mesianike u dëftua në Jezu Krishtin (rr 21). Sa i takon Ligjit, që është normë sjelljeje, roli i tij, sipas planit hyjnor, nuk është ta shlyjë mëkatin, por t'ia zbulojë ndërgjegjes së njeriut mëkatar (krh. Rom 1,16+; 7,7+).

3,21-22 Këto rreshta rimarrin, duke e saktësuar, tezën e Rom 1,16-17. Në pjesën e mëparshme Pali nisej nga drejtësia shpërndarëse (si e konceptonte judaizmit), për të vertetuar që të gjithë mund të pësojnë hidhërimin hyjnor; këtu ai kthehet në situatën e kundërt: Hyji deshi t'i bëjë hir gjithë njerëzimit, Judenjtë apo jo-Judenjtë, në të njëjtën mënyrë: në sajë të së vetmes fe.

3,23 *u përjashtuan nga lumturia e Hyjit:* lumturia-lavdia në kuptim biblik (Dal 24,16+), prania e Hyjit që i jepet njeriut në mënyrë gjithnjë e më intime, është e mira e përkryer e kohëve mesianike (krh. Ps 85,10; Is 40,5; etj.).

3,24 *në saje të shpërblimit: JHWH* «shpërbleu» Izraelin, duke e çliruar nga skllavëria e Egjiptit që ta bënte një popull që i përkiste si trashëgimi e vetja (Lp 7,6+). Duke shpallur «shpërblimin» nga skllavëria e Babilonisë (Is 41,14+), profetët bënë që të parandihej një çlirim më i thellë dhe më universal me anë të faljes së mëkatëve (Is 44,22; krh. Ps 130,8; 49,8-9). Ky shpërblim mesianik u përmbush në Krishtin (1Kor 1,30; krh. Lk 1,68; 2,38). Hyji Atë me anë të Krishtit – ose Krishti vetë – «çliroi» Izraelin e ri nga skllavëria e Ligjit (Gal 3,13; 4,5) dhe e mëkatit (Kol 1,14; Ef 1,7; Heb 9,15), duke e fituar për vete (Vap 20,28), duke e bërë pronësi të tijën (Tit 2,14), duke e shpërblyer (Gal 3,13; 4,5; 1Kor 6,20; 7,23; krh. 2Pjt 2,1). Çmimi i këtij shpërblimi dhe i këtij fitimi qe gjaku i Krishtit (Vap 20,28; Ef 1,7; Heb 9,12; 1Pjt 1,18v; Zb 1,5; 5,9). Ky shpërblim, i përuruar mbi Kalvar dhe tashmë i garantuar nga pengu i Shpirtit (Ef 1,14; 4,30), do të përmbushet vetëm në paruzi (Lk 21,28) me çlirimin nga vdekja nëpërmjet ringjalljes së trupave (Rom 8,23).

3,25 *e caktoi:* përkthim tjetër: «Hyji e paraqiti» (BJ). – *fli pajtuese*: fj.fj.: «pajtimore» (Dal 25,17+; krh. Heb 9,5). Në ditën e madhe të Pajtimit (Lv 16,1+), pajtimorja - kapaku i arkës së Besëlidhjes - stërpikej me gjak (Lv 16,15). Gjaku i Krishtit e ka kryer me të vërtetë pastrimin nga mëkati, i të cilit ky rit ishte një shenjë. Krh. edhe gjakun e besëlidhjes (Dal 24,8+; Mt 26,28+). – *i la pa ndëshkuar mëkatet e mëparshme:* kjo gjysmë-falje, një lloj jo-akuze (*paresis*), kuptohet vetëm nën dritën e faljes përfundimtare, që është asgjësim i mëkatit me anë të shfajësimit të njeriut.

3,26 *e në kohën e tashme:* kjo «kohë

Is 53,11 për të qenë i drejtë e për të shfajësuar atë që është në fenë e Jezusit.

Rom 2,17; 4,2-3; 5,2+; 11,18; Gal 6,13-14; Ef 2,9

27A ka, pra, arsye për t'u krenuar? - Kurrsesi! - Në saje të cilit Ligj? Në sajë të veprave? - Jo, por vetëm në saje të fesë! 28Sepse ne mendojmë se njeriu shfajësohet me anë të fesë, pa veprat e Ligjit. 29Athua se Hyji është vetëm i Hebrenjve? A nuk është gjithashtu edhe i paganëve? - Po, edhe i paganëve! 30Sepse është vetëm një Hyj: ai do të shfajësojë të rrethprerët për arsye të fesë e të parrethprerët me anë të fesë. 31A e zhvleftësojmë me anë të fesë Ligjin? Prite Zot! Përkundrazi, e përforcojmë.

Shembulli i Abrahamit

Gal 3,6-9; Jak 2,20-24; 2,14+ Zan 12,1+; 15,6+ Rom 3,27+

4 1Çka të themi se fitoi, pra, Abrahami, themeluesi i fisit tonë? 2Nëse Abrahami u bë i drejtë në saje të veprave, atëherë ka për çka të mburret - por jo para Hyjit. 3Në të vërtetë, çka thotë Shkrimi shenjt? Abrahami i besoi Hyjit dhe kjo iu njeh për

Zan 15,6; Gal 3,6; Jak 2,23

e tashme» është koha e caktuar nga Hyji në planin e shëlbimit (Vap 1,7+) për veprën shëlbuese të Krishtit (Rom 5,6; 11,30; 1Tim 2,6; Tit 1,3), që realizohet në «plotësinë e kohërave» (Gal 4,4+), një herë e përgjithmonë (Heb 7,27+) dhe inauguron erën eskatologjike (krh. Mt 4,17p; 16,3p; Lk 4,13; 19,44; 21,8; Gjn 7,6.8). – *për të qenë i drejtë:* d.m.th. për të ushtruar drejtësinë e tij (shpëtimdhënëse, krh. Rom 1,17+), sipas premtimeve të tij, duke e shfajësuar (përdrejtësuar) njeriun.

3,27 *për t'u krenuar:* fjala greke tregon qëndrimin e njeriut i cili mburret me veprat e veta, mbështetet mbi to dhe pretendon ta realizojë fatin e vet të mbinatyrshëm me forcat e veta. Qëndrim i dënueshëm, sepse drejtësia nuk fitohet, por merret si dhuratë. Akti i fesë, më shumë se çdo akt tjetër, përjashton një vetëmjaftueshmëri të tillë, sepse në fe njeriu dëshmon pamjaftueshmërinë e tij rrënjësore. – *Në sajë të cilit Ligj? ... Jo, por vetëm në sajë të fesë:* d.m.th. në sajë të një ligji: të besosh. Pali vë në kundërshtim Ligjin, «e shkruar mbi rrasa guri» (2Kor 3,3) dhe fenë (Rom 1,16+), e cila është Ligj i brendshëm i gdhendur në zemër (krh. Jer 31,33), që vepron me anë të dashurisë (Gal 5,6) dhe që është «Ligji i Shpirtit» (Rom 8,2).

3,31 *e përforcojmë:* fj.fj.: «ne vendosim Ligj(in)»: vetëm feja, që vepron me anë të dashurisë (Gal 5,6), ia mundëson Ligjit të arrijë qëllimin që synonte, d.m.th. drejtësinë dhe shenjtërinë e njeriut (krh. Rom 7,7+).

4 Pali duhet të demonstrojë që Shkrimi vërteton Ungjillin e tij, në mënyrë të veçantë pohimin sipas të cilit feja është kushti i vetëm që Hyji kërkon për të shfajësuar njeriun. Abrahami është rast shembullor që nënvizon qartësisht qëndrueshmërinë e udhëve hyjnore.

4,1 *i fisit tonë:* tradita e dorëshkruar e këtij rreshti është e pasigurtë. Variante të tjera kanë: «Çka të themi se fitoi Abrahami, ati ynë sipas mishit?» duke pasur si përgjigje: gjeti drejtësi me anë të së vetmes fe. Duhet të përjashtohet një tjetër version i dorëshkruar: «Çka Abrahami, ati ynë, gjeti sipas mishit?», sepse ky version nuk njeh aspak atë që Pali dëshiron të provojë, as nuk njeh atë që tregojnë rr 3,21-22. 28: nuk gjindet drejtësi tek Hyji përveç se me anë të së vetmes fe. Argumentimi përbëhet nga katër etapa. Rr 2-8: shfajësim me anë të së vetmes fe, d.m.th. krejtësisht falas; rr 9-12: meqënëse ky shfajësim u realizua për Abrahamin kur ishte akoma i parrethprerë, kjo gjë e bëri atin e të gjithë besimtarëve edhe i të parrethprerëve; 3-17: ardhja e Ligjit nuk ka ndryshuar asgjë në këtë regjim të drejtësisë me anë të së vetmes fe; 18-22: përshkrim i fesë që shfajëson. Rr 23-25 janë përmbyllja.

4,2 *atëherë ka për çka të mburret:* sipas disa librave judaik të kohës së Palit, Abrahami ishte një zbatues i Ligjit të Moisiut, dhe për këtë Zoti e mbajti për të drejtë. Sipas Palit nuk është falë këtij zbatimi të përpiktë që ai u mbajt si i drejtë, por sepse besoi në premtimin hyjnor, kur ishte akoma i parrethprerë dhe pra: «një i pa Ligj», një i patenzonë (krh. rr 5).

4,3 *dhe kjo iu njeh për drejtësi:* nga ana gramatikore, janë të mundshme

drejtësi. 4Punëtorit nuk i llogaritet rroga si lëmoshë, por si detyrë.
5Përkundrazi, atij që nuk i bën veprat, por beson në Atë që shfajëson
të shtrembërin, feja e tij i njehet drejtësi, 6sikurse edhe Davidi e shpall
të lumtur atë njeri të cilin Hyji e bën të drejtë pavarësisht nga veprat:
7Të lumët ata të cilëve u janë falur fajet, të cilëve u janë mbuluar Ps 32,1-2
mëkatet!
8Lum ai njeri, të cilit Hyji nuk do t'ia numërojë mëkatin!
9Kjo lumturi, tashti, a u përket vetëm të rrethprerëve apo edhe të
parrethprerëve? Themi, pra feja Abrahamit iu çmua drejtësi. 10E si iu
çmua? Kur ishte i rrethprerë apo kur ende nuk ishte i rrethprerë? Jo
kur ishte i rrethprerë, por kur ende ishte i parrethprerë! 11Shenjën Zan 17,11+
e rrethprerjes e mori porsi vulën e drejtësisë, të cilën e fitoi me anë
të fesë, ende para se të ishte i rrethprerë, që të bëhej ati i të gjithë Gal 3,7
besimtarëve: i të parrethprerëve - që edhe feja e tyre t'u çmohej drejtësi
- 12dhe ati i të rrethprerëve, por jo vetëm i atyre që janë të rrethprerë
vetëm simbas Ligjit, por i atyre që, bashkë me këtë edhe jetojnë simbas
fesë së Abrahamit, atit tonë, kur ende ishte i parrethprerë.

Premtimet realizohen me anë të fesë

13Në të vërtetë, premtimi se Abrahami dhe pasardhësit e tij do ta
trashëgojnë botën nuk iu bë me anë të ndonjë Ligji, por me anë të Gal 3,16-18; Zan 12,7+
fesë. 14Dhe njëmend, nëse trashëgimtarë bëhen simbas Ligjit, atëherë
feja është e kotë dhe premtimi është i pa farë vlere. 15Sepse, Ligji
sjell zemërimin: e ku nuk ka Ligj, nuk ka as kundërvajtje. 16Prandaj, Gal 3,10
trashëgimtarë bëhemi me anë të fesë që, në sajë të hirit, të jetë Rom 5,13; 7,7+
premtimi i vlershëm për të gjithë trashëgimtarët, e jo vetëm për ata
nga Ligji, por edhe për ata që janë trashëgimtarë në sajë të fesë së
Abrahamit [i cili është ati ynë, i të gjithëve, 17sikurse thotë Shkrimi
shenjt: Po të bëj atin e shumë popujve] - para Atij të cilit i besoi, para Zan 17,5
Hyjit që ngjall të vdekurit dhe grish në jetë atë që nuk është. Lp 32,39+; Heb 11,19; Is 48,13

interpretime të ndryshme: në fuqi të fesë Hyji e mban Abrahamin për të drejtë, edhe pse ai s'është i tillë; ose: në fuqi të së njëjtës fe, Hyji ia jep falas Abrahamit një drejtësi të cilën ai nuk kishte kur besoi; ose së fundi: në sytë e Hyjit, pra në fakt, feja shkrihet me drejtësinë. Por tërësia e doktrinës së Palit përjashton interpretimin e parë; duket se përjashton edhe të dytin dhe përputhet përsosmërisht me të tretin.

4,11 *porsi vulën:* e njëjta fjalë *sphragis* u përdor shumë herët për të përcaktuar për analogji pagëzimin e krishterë, sakrament të fesë (2Kor 1,22; Ef 1,13; 4,30; krh. Gjn 6,27+; Zb 7,2-8; 9,4). – *vulën e drejtësisë, të cilën e fitoi me anë të fesë:* d.m.th. vulën «e një drejtësie që do të thotë të besosh» me fe të gjallë (krh. Rom 1,17+; 3,27+). Trashëgimia nuk është dhënë për ta shpërblyer besnikërinë ndaj kushteve të një marrëveshjeje (ndaj një ligji), por si përmbushje e premtimit. Pasi premtimet (Zan 12,1+) i janë ofruar fesë, realizimi i tyre mund të perceptohet e të pranohet vetëm me anë të fesë në personin e në veprën e Jezusit-Shpëtimtar (Gjn 8,56; Vap 2,39; 13,23; Rom 9,4-8; 15,8; Gal 3,14-19; Ef 1,13-14; 2,12; 3,6; Heb 11,9-10.13; etj.).

4,17 *para Hyjit që ... atë që nuk është*: si në ditën e «*fiat*-it» (le të bëhet) krijues.

[18]Duke shpresuar kundër çdo shprese, ai besoi që të bëhet kështu
Zan 15,5 ati i shumë popujve, simbas fjalës: E tillë do të jetë pasardhësia jote!
Zan 17,1.17 [19]Dhe me fe të palëkundshme - edhe pse afërsisht njëqind vjeçar -
Mk 9,23; Heb 11,1v [20]nuk dyshoi në trupin e vet pothuajse të vdekur dhe në kraharorin e
Sarës edhe ai pothuajse i vdekur. Nuk dyshoi në premtimin e Hyjit,
por u forcua me anë të fesë dhe i dha lavdi Hyjit [21]plotësisht i bindur
Jer 32,17; Lk 1,37 se çka i premtoi Hyji, ai edhe do ta çojë në vend. [22]Ja, pra, përse kjo
gjë iu numërua për drejtësi.
1Kor 10,6+ [23]Por nuk ishte shkruar vetëm për të iu numërua..., [24]por se do të
1Pjt 1,21 na numërohet edhe neve, të cilët besojmë në Atë që e ngjalli nga të
Rom 1,4+ vdekurit Jezusin, Zotin tonë, [25]i cili u flijua për fajet tona dhe u ngjall
Is 53,6.12 për shfajësimin tonë.

2. NJERIU I SHFAJËSUAR DREJT SHËLBIMIT

Shfajësimi pengu i shëlbimit

5 [1]Të shfajësuar, pra, me anë të fesë, jemi në paqe me Hyjin nëpër
Jezu Krishtin, Zotin tonë, [2]nëpër të cilin [me anë të fesë] fituam
hirin, në të cilin tani jemi dhe me të cilin mburremi, sepse
Rom 3,27+ 3,23+ shpresojmë se do të kemi pjesë në lumturinë e Hyjit. [3]Madje, jo vetëm

Vetitë e përmendura, karakteristike të gjithëpushtetësisë hyjnore, pergatisin përmendjen e ringjalljes së Krishtit (rr 24).

4,19 *të palëkundshme...trupin: textus receptus* e Vulg. kanë: «Ai nuk u lëkund në fenë e tij as nuk mori parasysh trupin e tij tashmë të vdekur».

4,20 *por u forcua me anë të fesë*: feja është e gjithëpushtetshme (Mk 9,23). Ajo bën që Zoti ta shpalosë në ne fuqinë e vet (krh. 2Kor 12,9-10).

4,25 *u ngjall për shfajësimin tonë:* për përdrejtësimin tonë: në fakt, drejtësia është një pjesëmarrje e parë në jetën e Krishtit të ngjallur (Rom 6,4; 8,10; etj.). Pali nuk ndan asnjëherë vdekjen e Jezusit nga ngjallja e tij. Në BV Hyji shfajëson duke gjykuar (Ps 9,9+). Në BR do të jetë «gjykatës» në ditën e fundit (Rom 2,6). Ai «shfajëson-përdrejtëson» nëpër Krishtin (3,24), d.m.th. jep dhuratën e shëlbimit në fuqi të së vetmes fe (1,17+) dhe jo të veprave të Ligjit (3,27+; 7,7+).

k 5 Temë e pjesës së dytë (kk 5–8): i krishteri i shfajësuar (i përdrejtësuar; krh. kk 1–4) gjen garancinë e shëlbimit në dashurinë e Zotit dhe në dhuratën e Shpirtit Shenjt. Rr 1-11, hyrje e kk 5–8, shohin drejt së ardhmes, ndërsa rr 12-21 rikthehen drejt së kaluarës për të nënvizuar, në kundërshtim me figurën e Adamit, të vetmin rol të Krishtit, nëpër të cilin çdo hir na është dhënë plotësisht.

5,1 *jemi:* një variant ka: «të jemi» (thirrmor).

5,2 *nëpër te cilin fituam hirin:* hiri për të jetuar në miqësinë hyjnore, «gjendje hiri». – *mburremi sepse shpresojmë:* shpresa e krishterë është pritja e të mirave eskatologjike: ringjallja e trupit (Rom 8,18-23; 1Sel 4,13v; krh. Vap 2,26; 23,6; 24,15; 26,6-8; 28,20), trashëgimia e shenjtërve (Ef 1,18; krh. Heb 6,11v; 1Pjt 1,3v), jeta e pasosur (Tit 1,2; krh. 1Kor 15,19), lavdia (Rom 5,2; 2Kor 3,7-12; Ef 1,18; Kol 1,27; Tit 2,13), të shohësh Hyjin (1Gjn 3,2v), me një fjalë shëlbimi (1Sel 5,8; krh.1Pjt 1,3-5) i vetes dhe i të tjerëve (2Kor 1,6v; 1Sel 2,19). Edhe pse cakton para së gjithash virtytin që pret të mirat qiellore, shpresa ndonjëherë mund t'i dëftojë vetë këto të mira (Gal 5,5; Kol 1,5; Tit 2,13; Heb 6,18). U la dikur në Izrael, me përjashtim të paganëve (Ef 1,11-12; 2,12; krh. Gjn 5,45; Rom 4,18; 1Sel 4,13), përgatitej një shpresë më e mirë (Heb 7,19) që sot, në misterin e Krishtit, u ofrohet edhe paganëve (Ef 1,18; Kol 1,27; krh. Mt 12,21; Rom 15,12;16,25+). Ajo

kaq! Ne mburremi edhe për vuajtje, sepse e dimë mirë se vuajtja 2Kor 12,9-10; Jak 1,2-4;
sjell qëndresën, [4]qëndresa na bën besnikë të sprovuar, e besnikëria 1Pjt 4,13-14; Zb 1,9
e sprovuar sjell shpresën, [5]e shpresa nuk turpëron, sepse dashuria 1Kor 13,13+
e Hyjit u ndikua në zemrat tona me anë të Shpirtit Shenjt që na u Rom 8,14-16; Gal 4,4-6
dhurua.

[6]Dhe njëmend, ndërkohë, kur ne ishim të pafuqi, Krishti, në kohën e Rom 3,26+
duhur, vdiq për bakëqijtë. [7]E pra, vështirë do të pranonte kush të vdesë 1Pjt 3,18
për njeri të drejtë - ndoshta për ndonjë njeri të mirë ndokush edhe do
të merrte guxim të vdesë. [8]Por Hyji e dëftoi dashurinë e vet kundrejt Rom 8,32; Gjn 15,13;
neve kështu: ndërsa ne ende ishim mëkatarë, Krishti vdiq për ne.[9]E 1Gjn 4,10.19
mbasi tani ne jemi të shfajësuar me anë të gjakut të tij, është më se e
sigurt se ai do të na shpëtojë nga dënimi.[10]Pra, në qoftë se u pajtuam 1Sel 1,10
me Hyjin në saje të vdekjes së Birit të tij - kur ende ishim armiqtë e tij, 2Kor 5,18-21

themelohet në Hyjin (1Tim 5,5; 6,17; 1Pjt 1,21; 3,5), në dashurinë e tij (2Sel 2,16), në thirrjen e tij (1Pjt 1,13-15; krh. Ef 1,18; 4,4), në fuqinë e tij (Rom 4,17-21), në vërtetësinë e tij (Tit 1,2; Heb 6,18) e në besnikërinë e tij ndaj premtimeve (Heb 10,23): premtimet që Ai ka shprehur me anë të Shkrimeve (Rom 15,4) dhe të Ungjillit (Kol 1,23) dhe i ka përmbushur në personin e Krishtit (1Tim 1,1; 1Pjt 1,3.21). Dhe prandaj, shpresa nuk mund të gënjejë (Rom 5,5). Drejtuar kah të mirat e padukshme (Rom 8,24; Heb 11,1), mbështetet në fe (Rom 4,18; 5,1v; 15,13; Gal 5,5; Heb 6,11v; 1Pjt 1,21) dhe ushqehet me dashurinë (Rom 5,5; 1Kor 13,7), dy virtytet e tjera teologale me të cilat ka një lidhje të ngushtë (1Kor 13,13+). Shpirti Shenjt, dhurata eskatologjike në menyrë të përkryer që u mor pjesërisht (Rom 5,5+; Vap 1,8+), është burimi i saj i privilegjuar (Gal 5,5) që e ndriçon (Ef 1,17v), e fuqizon (Rom 15,13) dhe realizon, me anë të saj, njësinë e trupit (Ef 4,4). E themeluar mbi shfajësimin me anë të fesë në Krishtin (Rom 5,1v; krh. Gal 5,5), ajo është plot me siguri (2Kor 3,12; Heb 3,6), me ngushëllim (2Sel 2,16; Heb 6,18), me gëzim (Rom 12,12; 15,13; 1Sel 2,19) e me mburrje (Rom 5,2; 1Sel 2,19; Heb 3,6); as vuajtjet e tanishme nuk mund ta rrëzojnë, sepse vlejnë pak në krahasim me lavdinë e premtuar (Rom 8,18); përkundrazi nga «qëndresë» në këto vuajtje (Rom 8,25; 12,12; 15,4; 1Sel 1,3; krh. 1Kor 13,7), shpresa sprovohet (Rom 5,4) dhe konfirmohet (2 Kor 1,7).

5,5 *dashuria e Hyjit:* dashuria me të cilën Hyji na do; Shpirti Shenjt është një garanci e saj dhe, me praninë e tij vepruese në ne, një dëshmitar (krh. Rom 8,15 dhe Gal 4,6). Në këtë Shpirt, i drejtohemi Hyjit si një bir i drejtohet Atit: dashuria është e ndërsjellë. Kështu, në të, ne duam vëllezërit tanë me të njëjtën dashuri me të cilën Ati e do të Birin dhe na do ne (krh. Gjn 17,26). – *me anë të Shpirtit Shenjt që na u dhurua:* Shpirti Shenjt i premtimit (Ef 1,13; krh. Gal 3,14; Vap 2,33+), që karakterizon besëlidhjen e re (Rom 2,29; 7,6; 2Kor 3,6; krh. Gal 3,3; 4,29; Ez 36,27+), nuk është vetëm një shfaqje e jashtme e fuqisë taumaturgjike dhe karizmatike (Vap 1,8+); është edhe, e mbi të gjitha, një parim i brendshëm i një jete të re, të cilin Hyji jep (1Sel 4,8; etj.; krh. Lk 11,13; Gjn 3,34; 14,16v; Vap 1,5; 2,38; etj.; 1 Gjn 3,24), dërgon (Gal 4,6; krh. Lk 24,49; Gjn 14,26; 1Pjt 1,12), dhuron (Gal 3,5; Fil 1,19), derdh (këtu; Tit 3,5v; krh. Vap 2,33+). I marrë me anë të fesë (Gal 3,2.14; krh. Gjn 7,38v; Vap 11,17) dhe të pagëzimit (1Kor 6,11; Tit 3,5; krh. Gjn 3,5; Vap 2,38; 19,2-6), Shpirti banon në të krishterin (Rom 8,9; 1Kor 3,16; 2Tim 1,14; krh. Jak 4,5), në shpirtin e tij (Rom 8,16; krh. 1,9 +) dhe po ashtu në trupin e tij (1Kor 6,19). Ky Shpirt, që është Shpirti i Krishtit (Rom 8,9; Fil 1,19; Gal 4,6; krh. 2Kor 3,17; Vap 16,7; Gjn 14,26; 15,26; 16,7.14), e bën të krishterin bir të Hyjit (Rom 8,14-16; Gal 4,6v) dhe bën që Krishti të banojë në zemrën e tij (Ef 3,16). Ai është për të krishterin (ashtu siç është për vetë Krishtin, Rom 1,4+) një fillesë ringjallje (8,11+), për hir të një dhurate eskatologjike e cila që tani na shënon si me një vulë (2Kor 1,22; Ef 1,13; 4,30) dhe ndodhet në ne si peng (2Kor 1,22; 5,5; Ef 1,14) dhe si fryt i parë (Rom 8,23). Duke zëvendësuar

sa me më shumë arsye, njëherë të pajtuar, do të shëlbohemi me anë të
jetës së tij! [11]Dhe, jo vetëm kaq! Ne e vëmë mburrjen tonë në Hyjin në
saje të Jezu Krishtit, Zotit tonë, me anë të cilit tani fituam pajtimin.

Adami dhe Krishti

1Kor 15,21-22
Ur 2,24
Zan 3,17.19;
Rom 6,23
3,23
4,15; 7,7+

[12]Për këtë arsye, sikurse me anë të një njeriu mëkati hyri në botë
e, me anë të mëkatit, vdekja, dhe kështu vdekja kaloi në të gjithë
njerëzit, sepse të gjithë njerëzit mëkatuan... [13]- në të vërtetë, edhe
para Ligjit mëkati ishte në botë dhe, megjithëse nuk mund të mbahej
për mëkat pasi ende nuk kishte Ligj, [14]prapë vdekja mbretëronte qysh
prej Adamit e deri te Moisiu edhe mbi ata që nuk mëkatuan me mëkat
të njëjtë si ai i Adamit, i cili është prototipi i Atij që do të vinte.

[15]Por me dhuratën e hirit nuk ngjau si me mëkat. Sepse, në qoftë
se me mëkatin e një njeriu të vetëm, vdiqën të gjithë njerëzit, shumë
më tepër u ndikua mbi të gjithë njerëzit hiri i Hyjit dhe dhurata e
dhënë në hir të një Njeriu të vetëm - Jezu Krishtit.[16]E dhurata e hirit
ka rrjedhim krejtësisht të ndryshëm nga ai i mëkatit të një njeriu të
vetëm: gjyqi i shkaktuar prej mëkatit çon në dënim, kurse dhurata e
hirit, pas shumë mëkatesh, jep shfajësimin. [17]Kështu, pra, nëse me
anë të mëkatit të një njeriu të vetëm, mbretëroi vdekja - për shkak të
një njeriu të vetëm - me më shumë arsye do të mbretërojnë në jetë ata
që marrin begatinë e pamasë të hirit e të dhuratës së drejtësisë nëpër

parimin e lig të mishit (Rom 7,5+), Shpirti
bëhet në njeriun parim feje (1Kor 12,3; 2Kor
4,13; krh. 1Gjn 4,2v), njohjeje mbinatyrore
(1Kor 2,10-16; 7,40; 12,8v; 14,2v; Ef 1,17;
3,16.18; Kol 1,9; krh. Gjn 14,26+), dashurie
(Rom 5,5; 15,30; Kol 1,8), shenjtërimi (Rom
15,16; 1Kor 6,11; 2Sel 2,13; krh. 1Pjt 1,2),
sjelljeje morale (Rom 8,4-9.13; Gal 5,16-25),
guximi apostolik (Fil 1,19; 2Tim 1,7v; krh.
Vap 1,8+), shprese (Rom 15,13; Gal 5,5; Ef
4,4) dhe lutjeje (Rom 8,26v; krh. Jak 4,3.5;
Jud 20). Ky Shpirt nuk duhet të shuhet
(1Sel 5,19) as të trishtohet (Ef 4,30). Duke
u bashkuar me Krishtin (1Kor 6,17), ai bën
njësinë e trupit të tij (1Kor 12,13; Ef 2,16.18;
4,4).

5,12-20 Mëkati banon në njeriun (Rom
7,14-24). Vdekja, dënim i mëkatit, hyri
në botë pas fajit të Adamit (Ur 2,24).
Nga kjo Pali nxjerr përfundimin që vetë
mëkati hyri në njerëzim nëpërmjet këtij
faji fillestar: është doktrina e mëkatit të
rrjedhshëm. Apostulli merr shkas nga ajo
për të vërë në pah paralelizmin mes veprës
së tmerrshme të Adamit dhe riparimit të
bollekshëm të «Adamit të fundit» (rr 15-19;
1Kor 15,21v.25). Krishti, si «Adam i ri», në
të cilin Zoti rindërton krijimin e vet (Rom
8,29+; 2Kor 5,17+), shëlbon njerëzimin.

5,12 *e me anë të mëkatit vdekja:*
mëkati e ndan njeriun prej Hyjit. Kjo ndarje
është «vdekje»: vdekje shpirtërore dhe «e
përjetshme», shenjë e së cilës është vdekja
fizike (krh. Ur 1,13+; 2,24; Heb 6,1+). –
sepse të gjithë njerëzit mëkatuan: përkthimi
i BJ: «gjendje në të cilën të gjithë mëkatuan»
vë në dukje procesin që, sipas Palit, ishte
në veprim qysh prej fillimit: 1) mëkati i
një njeriu të vetëm (rr 12a.15a.17a), 2)
rrjedhoja e të cilit është vdekja e të gjithëve
(rr 12b.13b.17a), 3) pastaj, gjendja e mëkatit
(rr 12d.19a), 4) dhe në fund ardhja e Ligjit
të Moisiut dhe roli i tij (rr 13.20).

5,14 *i cili është prototipi:* figurë
e ngjashme (krh. 1Kor 10,6+) por e
papërkryer. Dhe kështu krahasimi, i
përmendur në rr 12 dhe i ndërprerë nga
kllapa e gjatë e rr 13-14, bëhet kontrast në
rr 15.

5,15 *vdiqën të gjithë njerëzit:* fj.fj.:
«vdiq shumica». Kjo «shumicë» përfshin të
gjithë njerëzit (krh. rr 18; krh. Mt 20,28+).

një të vetmin - Jezu Krishtin.

[18]Prandaj, mëkati i njërit - dënim për të gjithë njerëzit, gjithashtu
edhe drejtësia e Njërit - shfajësim që u jep jetën të gjithë njerëzve.
[19]Vërtet, sikurse me padëgjesën e njërit, mëkatuan të gjithë njerëzit,
po ashtu, me dëgjesën e Njërit - të gjithë njerëzit do të bëhen të drejtë. Is 53,11
[20]Ligji erdhi që të shumëzohet mëkati; porse, kur u shumëzua Rom 7,7+; Gal 3,19
mëkati, shumë më i begatshëm u bë hiri,[21]që, sikurse mëkati Rom 11,32
mbretëroi me vdekje, po ashtu hiri të mbretërojë me drejtësi - për
jetën e pasosur, nëpër Jezu Krishtin, Zotin tonë.

A. JETA ME KRISHTIN

6 [1]Çka, pra të themi? Të jetojmë në mëkat, që të shumëzohet hiri? Rom 3,8; 6,15
[2]Prite Zot! Pasi vdiqëm për kah mëkati, si atëherë të jetojmë 1Pjt 4,1-2
në të? [3]Po a nuk e dini se të gjithë sa jemi pagëzuar në Jezu
Krishtin, jemi pagëzuar në vdekjen e tij? [4]Me anë të pagëzimit, pra, Gal 3,27
bashkë me Të jemi varrosur në vdekje që, sikurse Krishti u ngjall në Kol 2,12
lavdinë e Atit prej të vdekurve, po ashtu edhe ne të jetojmë në jetën Kol 2,12-13; Tit 3,5-7;
e re. [5]Pra, pasi jemi krejtësisht të bashkuar me Të, me një vdekje të 1Pjt 3,21-22
ngjashme me të tijën, me siguri do të bëhemi plotësisht një me Të me Rom 1,4+
përngjasimin e ngjalljes së Tij. [6]Le ta kemi parasysh këtë gjë: njeriu Dal 24,16+
ynë i vjetër është kryqëzuar bashkë me Të që të shkatërrohet ky trup Fil 3,10-11
i mëkatit, kështu që të mos i robërojmë më mëkatit, [7]sepse i vdekuri Rom 8,11+; Ef 2,6+
është i lirë nga mëkati. Kol 3,9-10+

Gal 5,24; 6,14;
Kol 3,5+

5,19 *të gjithë njerëzit do të bëhen të drejtë:* jo vetëm në gjykimin e fundit (për Palin shfajësimi-përdrejtësimi është aktual, krh. Rom 5,1, etj.), por në masën në të cilën njerëzit do të rilindin në Jezu Krishtin.

5,20-21 Këto rr përbëjnë tezën (*prothesis*) të cilën Pali synon ta mbrojë në këto kapitujt. Do ta riformulojë me disa shprehje shumë të ngjashme në 6,11-15; 7,7; 8,1-2.

6,4 *Me anë të pagëzimit:* pagëzimi nuk i kundërvihet fesë, por e shoqëron (Gal 3,26v; Ef 4,5; Heb 10,22; krh. Vap 8,12v.37; 16,31-33; 18,8; 19,2-5) dhe, me simbolizmin e efektshëm të ritit, e shpreh në nivel të dukshëm. Kështu Pali ua njeh të dyve (fesë dhe pagëzimit) të njëjtat efekte (krh. Gal 2,16-20 dhe Rom 6,3-9). «Larja» nëpërmjet zhytjes në ujë (kuptimi etimologjik i fjalës të «pagëzosh») varros mëkatarin në vdekjen e Krishtit (Kol 2,12; krh. Mk 10,38), prej së cilës del, falë ringjalljes, me Të (Rom 8,11+) si «krijesë e re» (2Kor 5,17+), «njeri i ri» (Ef 2,15+), gjymtyrë e trupit të vetëm, të gjallëruar nga i vetmi Shpirt (1Kor 12,13; Ef 4,4v). Kjo ringjallje, e cila do të jetë e plotë dhe përfundimtare vetëm në fundin e kohërave (1Kor 15,12v+; por krh. Ef 2,6+), realizohet tashmë që tani me anë të një jete të re sipas Shpirtit (rr 8-11.13; 8,2v; Gal 5,16-24). – Përtej simbolizmit të vdekjes dhe ringjalljes, ky rit fillestar i jetës së krishterë (Heb 6,2) paraqitet në BR edhe si një larje që pastron (Ef 5,26; Heb 10,22; krh. 1Kor 6,11; Tit 3,5), si një lindje e re (Gjn 3,5; Tit 3,5; krh. 1Pjt 1,3; 2,2), si një ndriçim (Heb 6,4; 10,32; krh. Ef 5,14). Mbi pagëzimin me ujë dhe pagëzimin me Shpirt, shih Vap 1,5+. Tek 2Kor 1,21v «lyerja» dhe «vula» duken dy aspekte të shugurimit të krishterë. Sipas 1Pjt 3,21 arka e Noehit qe shëmbëllesë e pagëzimit.

6,7 *është i lirë nga mëkati:* pasi humbi veglën e mëkatit, «trupin e mëkatit» (rr 6), dhe nuk është më «nën ndikimin e mishit» (Rom 8,9), i krishteri është i çliruar përfundimisht nga mëkati (krh. 1Pjt 4,1). Ose: ai është i zgjidhur nga mëkati sipas aksiomës juridike: vdekja e një fajtori shuan procesin gjyqësor (krh. Rom 7,1).

2Tim 2,11 [8]E në qoftë se vdiqëm bashkë me Krishtin, besojmë se edhe do të
jetojmë bashkë me Të, [9]mbasi e dimë se Krishti i ngjallur nga të
Vap 13,34; 1Kor 15,26; vdekurit, nuk vdes më: vdekja nuk ka më pushtet mbi Të. [10]Vdekja e
2Tim 1,10; Heb 2,14v; Zb 1,18 tij qe vdekje njëherë e përgjithmonë për mëkatin, kurse jeta e Tij është
Heb 7,27+ jetë për Hyjin. [11]Po kështu edhe ju: mbane veten [se jeni] të vdekur për
kah mëkati, e të gjallë për Hyjin në Jezu Krishtin!

Rom 7,14-24 [12]Pra, mëkati të mos mbretërojë më në trupin tuaj të vdekshëm që
t'ju bindeni prirjeve të tija. [13]As mos i vini gjymtyrët tuaja në shërbim
të mëkatit si vegla padrejtësie, por vini veten në shërbim të Hyjit porsi
të gjallë, të kthyer nga të vdekurit dhe gjymtyrët tuaja bëni vegla
drejtësie për Hyjin, [14]sepse mëkati s'do të zotërojë më me ju, pasi nuk
jeni nën Ligj, por nën ndikimin e hirit.

T'i shërbejmë drejtësisë

Rom 3,8; 6,1 [15]Çka atëherë? Të mëkatojmë pasi nuk jemi nën Ligj, por nën hir?
Prite Zot! [16]Pse, a nuk e dini: në qoftë se e vini veten në shërbim të

6,8 *E në qoftë se:* var.: «në fakt».

6,10 *qe vdekje njëherë e përgjithmonë për mëkatin:* Krishti edhe pse i pamëkat (2Kor 5,21), me trup mishi të ngjashëm me të tonin (Rom 8,3), hyri në sferën e mëkatit: i bërë «shpirtëror», tani i përket sferës hyjnore (1Kor 15,45-46). Kështu i krishteri, edhe pse banon përkohësisht në mish, jeton tashmë në Shpirtin.

6,11 *në Jezu Krishtin: textus receptus* e Vulg. lexojnë: «në Krishtin Jezus, Zotin tonë». – Krh. Rom 14,7v; 1Kor 3,23+; 2Kor 5,15; Gal 2,20; 1Pjt 2,24.

6,12 *në trupin tuaj të vdekshëm:* pagëzimi e shkatërroi mëkatin në njeriun, por, derisa trupi i tij të mos «veshet me pavdekshmërinë» (1Kor 15,54), mëkati mund të gjejë, në këtë trup «të vdekshëm», seli të lakmisë, mënyrën për të mbretëruar prapë (krh. Rom 7,14v).

6,15 *Prite Zot!:* Krishti e çliroi njeriun nga e Keqja për t'ia kthyer Hyjit. Përtej temës biblike të «shpërblimit» (Rom 3, 24+) dhe asaj të çlirimit me anë të vdekjes (7,1+), Pali, për të shprehur këtë ide, përdor shpesh imazhin, shumë të kuptshueshme në atë kohë, e skllavit të shpaguar e të çliruar, që nuk mund të skllavërohet sërish, por ka detyrën t'i shërbejë besnikërisht zotërisë së ri. Duke na shpërblyer me çmimin e gjakut të tij (1Kor 6,20; 7,23; Gal 3,13; 4,5), Krishti na shpagoi dhe na thirri në liri (Gal 5,1.13). Tashmë i çliruar nga zotërinjtë e tij të vjetër - mëkati (Rom 6,18-22); Ligji me zbatimet e tij materiale (6,14; 8,2; Gal 3,13; 4,5; krh. Rom 7,1+; Gal 2,4); «elementet e botës» (Gal 4,3.8; krh. Kol 2,20-22); prishja (Rom 8,21-23) - i krishteri nuk duhet të bjerë më nën skllavërinë e tyre (Gal 2,4v; 4,9; 5,1). Ai është i lirë (1Kor 9,1), biri i gruas së lirë, Jerusalemit qiellor (Gal 4,26.31). Por kjo liri nuk do të thotë shpërdorim i lirisë (Gal 5,13; krh. 1Pjt 2,16; 2Pjt 2,19). Ajo duhet të jetë në shërbim të zotërisë së ri, Hyjit (Rom 6,22; krh. 1Sel 1,9; 1Pjt 2,16), Krishtit *Kyrios* (Rom 1,1 etj.; Jak 1,1; 2Pjt 1,1; Jud 1; Rom 14,18; 16,18; etj.) të cilit tashmë besimtari i përket (1Kor 6,19; 3,23) e për të cilin jeton e vdes (Rom 7,1+). Ky shërbim përmbushet në dëgjesën e fesë për drejtësinë dhe shenjtërinë (6,16-19). Kjo liri bijsh (Gal 4,7), të çliruar me anë të «ligjit të Shpirtit» (Rom 8,2; krh.7,6; 8,14v; 2Kor 3,17 dhe krh. Jak 1,25; 2,12), mund të detyrohet të sakrifikojë të drejtat e veta të ligjshme për t'i shërbyer të afërmit, nëse dashuria (Gal 5,13; krh. 2Kor 4,5) dhe respekti i ndërgjegjeve të të tjerëve e kërkojnë (1Kor 10,23-33; Rom 14; krh. 1Kor 6,12-13; 9,19). Për sa i përket sistemit social të skllavërisë, edhe pse akoma mund të tolerohet në këtë botë që kalon (1Kor 7,20-24.31), ai s'ka më asnjë vlerë në rendin e ri të vendosur nga Krishti (1Kor 12,13; Gal 3,28; Kol 3,11): skllavin e krishterë e çliron Zoti, prandaj skllavi dhe zotëria i tij janë njëlloj shërbëtorë të Krishtit (1Kor 7,22; krh. Ef 6, 5-9; Kol 3,22–4,1; Flm 16).

dikujt për ta dëgjuar si skllevër, se jeni skllevër të atij që e dëgjoni: qoftë mëkatit - për vdekje; qoftë dëgjesës - për drejtësi? [17]Por, faleminderës Hyjit: ju, që më parë qetë robër të mëkatit, tani iu bindët me gjithë zemër rregullës së mësimit që ju qe dhënë. [18]Pra, të liruar nga mëkati, u bëtë tani shërbëtorët e drejtësisë.

Gjn 8,34
Rom 1,5+
16,17
Gjn 8,36; Gal 5,13

[19]Po flas në mënyrë njerëzore për arsye të natyrës suaj të ligshtë njerëzore: sikurse dikur i vinit gjymtyrët tuaja në shërbim të fëlligështisë e të shrregullimit, që ju çonte në kryengritje kundër Hyjit - ashtu tani vini në shërbim të drejtësisë që të shenjtëroheni.

1Pjt 1,14-15

[20]Në të vërtetë, kur ishit robër të mëkatit, ishit të «lirë» nga drejtësia. [21]E ç'të mirë kishit atëherë? Tani turpëroheni për atë gjendje, sepse fundi i saj është - vdekja. [22]Tani, pasi jeni të liruar nga mëkati e u bëtë shërbëtorët e Hyjit, jepni fryte që ju çojnë në shenjtërim, e si rrjedhim është - jeta e pasosur. [23]Pra, paga e mëkatit është vdekja, ndërsa jeta e pasosur është dhuratë e Hyjit, në Jezu Krishtin, Zotin tonë.

Gjn 15,8.16
Rom 5,12.21; Gal 6,7-9; Jak 1,15

I krishteri dhe Ligji

7 [1]Apo ndoshta nuk e dini, o vëllezër, - po flas me njerëz që e njohin Ligjin - se Ligji e detyron njeriun derisa ai është në jetë? [2]Kështu gruaja e martuar është e lidhur me burrë prej ligjit derisa ai është gjallë; por, po i vdiq burri, është e lirë prej ligjit që e lidhte me burrin. [3]Pra, derisa ta ketë burrin gjallë, po shkoi me ndonjë tjetër, do të quhet kurorëthyese. Por, po qe se i vdes burri, është e lirë prej ligjit dhe nuk është kurorëthyese, nëse martohet me një burrë tjetër. [4]Kështu, vëllezërit e mi, edhe ju, në saje të trupit të

1Kor 7,39

6,19 *në shërbim të drejtësisë që të shenjtëroheni:* shenjtëria e mirëfilltë e Zotit (Lev 17,1+) që ai ia përçonte popullit të tij (Dal 19,6+), i përçohet edhe atij që beson në Krishtin (Vap 9,13+; Kol 1,12+). Ajo e humb aspektin ritual për të ruajtur aspektin e brendësisë: të imitosh Krishtin (2Sel 3,7+), Shenjtin e Hyjit (Mk 1,24+). Ai që është i shenjtë në saje të shfajësimit dhe, si anëtar i popullit të shenjtë, është bërë banesa e Shpirtit Shenjtë (Rom 5,5+), duhet edhe ta vërë në zbatim këtë shenjtëri që i është dhënë dhe të përparojë në shenjtërimin (rr 22; 1Sel 4,3-7; 2Sel 2,13).

6,21 *E ç'të mirë...:* ose «Ç'të mirë kishit atëherë? Prej veprave për të cilat sot turpëroheni».

k 7 Pali e rreh këtu temën që prej kohësh e ka në mendje (Rom 3,20; 4,15; 5,20; 6,14): çlirimin e të krishterit prej Ligjit. Kjo e shtyn të paraqesë rolin e Ligjit në planin e Hyjit (krh. 7,7+).

7,1 *derisa ai është në jetë:* çlirimi i të krishterit, që Pali shpreh diku tjetër me temën biblike të «shpërblimit» (Rom 3,24+) ose me temën greke të «shpagimit» të skllevërve (6,15+), shpesh shfaqet te ai edhe si një lirim me anë të vdekjes. Në fakt vdekja çliron nga jeta e vjetër dhe nga skllavëritë e saj (6,7; 7,1-3). I bashkuar në saje të fesë (1,16+) dhe të pagëzimit (6,4+) me Krishtin e vdekur dhe të ngjallur (8,11+), i krishteri vdes për kah mëkati (6,2.11; krh. 1Pjt 4,1), për Ligjin (Rom 7,6; Gal 2,19+), për parimet e botës (Kol 2,20), për të jetuar nën sistemin e ri të hirit dhe të Shpirtit (Rom 8,5-13). Ashtu si i çliruari i përket pronarit të ri (6,15), po ashtu i krishteri i ringjallur në Krishtin nuk jeton më për vetveten, por për Krishtin dhe për Hyjin (6,11.13; 14,7v; 2Kor 5,15; Gal 2,20).

7,4 *në saje të trupit të Krishtit:* i

Gal 2,19+; Rom 6,5-6.8-11 6,22; Gjn 15,8
Rom 7,7v
6,7; Gal 2,19+
Rom 2,29; 2Kor 3,6; Mt 9,16-17

Krishtit, vdiqët kundrejt Ligjit, që t'i përkitni një tjetri - Atij që u ngjall nga të vdekurit - që të japim fryte për Hyjin. [5]E njëmend, kur ne ishim ende nën sundimin e mishit, prirjet e mëkateve, të ngucura nga Ligji, vepronin në gjymtyrët tona që të jepnim fryte për vdekje. [6]E tani u liruam nga pushteti i Ligjit, pasi vdiqën për natyrën e vjetër që na mbante në robëri, kështu që ne shërbejmë në një jetë të re të Shpirtit Shenjt, e jo më në jetën e vjetër të shkronjës.

B. NJERIU PA KRISHTIN ËSHTË NËN SUNDIMIN E MËKATIT

Roli i Ligjit në të kaluarën

Dal 20,17; Jak 1,14-15

[7]Çka atëherë të themi? Se është Ligji mëkat? Mos, o Zot! Porse: për mëkat nuk dita përveç se nëpër Ligj, sepse nuk do të dija për prirje të keqe po të mos kishte thënë Ligji: Mos lakmo! [8]E mëkati, duke marrë

krishteri vdiq për Ligjin dhe për kah mëkati në saje të «trupit të Krishtit» të vdekur dhe të ngjallur (krh. Rom 7,1+).

7,5 *nën sundimin e mishit:* 1° Në kuptimin e parë «mishi» tregon lëndën trupore (1Kor 15,39; krh. Lk 24,39; Zb 17,16; 19,18) që i kundërvihet shpirtit (Rom 1,9+), trupin si objekt ndjesie (Kol 2,1.5) dhe, veçanërisht, lidhjeje seksuale (1Kor 6,16; 7,28; Ef 5,29.31; krh. Mt 19,5p; Gjn 1,13; Jud 7), prej ku rrjedhin farefisnia dhe trashëgimia (Rom 4,1; 9,3.5; 11,14; krh. Heb 12,9). «Mishi» shërben edhe, sipas përdorimit biblik të *basar*-it, për të nënvizuar atë që është një dobësi e përkohshme në gjendjen njerëzore (Rom 6,19; 2Kor 7,5; 12,7; Gal 4,13v; krh. Mt 26,41p) dhe për të treguar njeriun në vogëlsinë e tij para Hyjit (Rom 3,20; Gal 2,16; 1Kor 1,29; krh. Mt 24,22p.; Lk 3,6; Gjn 17,2; Vap 2,17; 1Pjt 1,24). Nga kjo, për të kundërvënë rendin e natyrës me atë të hirit, përdoren shprehjet: «sipas mishit» (1Kor 1,26; 2Kor 1,17; Ef 6,5; Kol 3,22; krh. Flm 16; Gjn 8,15), «mishi dhe gjaku» (1Kor 15,50; Gal 1,16; Ef 6,12; Heb 2,14; krh. Mt 16,17) dhe «lëndor» (Rom 15,27; 1Kor 3,1.3; 9,11; 2Kor 1,12; 10,4). – 2° Pasi Shpirti është dhurata specifike e erës eskatologjike, «mishi» karakterizon erën e lashtë në kundërvënie me të renë (Rom 9,8; Gal 3,3; 6,12v; Fil 3,3v; Ef 2,11; krh. Heb 9,10.13; Gjn 3,6; 6,63); si edhe shprehjet: «sipas mishit» (1Kor 10,18; 2Kor 11,18; Gal 4,23.29; krh. Rom 1,3v; 2Kor 5,16) dhe «trupore» (Heb 7,16; por krh. 1Kor 10,3v). – 3° Pali këmbëngul, në mënyrë të veçantë, mbi «mish» si vend ku banojnë pasionet dhe mëkati (Rom 7,5.14.18.25; 13,14; 2Kor 7,1; Gal 5,13.19; Ef 2,3; Kol 2,13.18.23; krh. 1Pjt 2,11; 2Pjt 2,10.18; 1Gjn 2,16; Jud 8.23), i përcaktuar për shkatërrim (1Kor 15,50; Gal 6,8; krh. Jak 5,3; Vap 2,26.31) e për vdekje (Rom 8,6.13; 1Kor 5,5; 2Kor 4,11; krh. 1Pjt 4,6), aq sa e personifikon si një forcë të së keqes, armike të Hyjit (Rom 8,7v) dhe kundër Shpirtit (8,4-9.12v; Gal 5,16v). Krishti e ka shkelur këtë forcë duke marrë «trupin e mëkatit» (Rom 8,3; krh. 1Tim 3,16; Gjn 1,14; 1Gjn 4,2; 2Gjn 7) dhe duke e vrarë mbi kryq (Rom 8,3; Ef 2,14-16; Kol 1,22; krh. Heb 5,7v; 10,20; 1Pjt 3,18; 4,1). Të bashkuar me Të (krh. Gjn 6,51v), të krishterët nuk janë më «në mish» (Rom 7,5; 8,9), të cilin e kanë kryqëzuar (Gal 5,24; krh. 1Pjt 4,1) dhe prej të cilit janë zhveshur me anë të pagëzimit (Kol 2,11); ose, më saktësisht, edhe pse janë akoma «në mish» për sa të qëndrojnë në këtë botë të vjetër (Fil 1,22.24; krh. 1Pjt 4,2), ata nuk i janë më të nënshtruar (2Kor 10,3), por e mbizotërojnë në bashkim me Krishtin (Gal 2,20; Kol 1,24).

7,7 Ligji në vetvete është i mirë dhe i shenjtë sepse shpreh vullnetin e Hyjit (Rom 7,12-25; 1Tim 1,8); përbën një privilegj të lavdishëm të Izraelit (Rom 9,4; por krh. 2,14v). Megjithatë del një "shah": Judenjtë jo vetëm janë mëkatarë si të tjerët, pavarësisht nga Ligji (Rom 2,21-27; Gal 6,13; Ef 2,3), por pikërisht nga Ligji nxjerrin një besim në veprat e veta (Rom 2, 17-20; 3,27; 4,2.4; 9,31v; Fil 3,9; Ef 2,8) që i bën të mbyllur ndaj hirit të Krishtit (Gal 6,12; Fil 3,18;

rastin me anë të urdhrit, lindi në mua çdo lloj lakmimi. Sepse, pa Ligj, mëkati është i vdekur. [9]Po, unë dikur jetoja pa Ligj, por, kur erdhi urdhri, u ngjall mëkati, [10]e unë vdiqa. Kështu u pa se urdhri që duhej të më sjellë jetën, më solli vdekjen, [11]sepse mëkati gjeti rastin që, me anë të urdhrit të më gënjejë dhe me anë të tij më vrau. [12]Kështu, pra, Ligji është i shenjtë, edhe urdhri është i shenjtë, i drejtë dhe i mirë. [13]Po si atëherë një gjë e mirë për mua u bë vdekje? Kurrsesi! Porse, mëkati, duke u shërbyer me një gjë të mirë, për t'u treguar mëkat, më shkaktoi vdekjen - që mëkati të bëhet me anë të urdhrit, mëkatar më i madh.

Rom 4,15; 5,13; 1Kor 15,56
Zan 2,17; 3,1v
Lev 18,5; Ez 20,11
Zan 3,13
Lp 4,8
Rom 5,20

Njeriu në dorë të mëkatit

[14]Dhe e dimë: Ligji është shpirtëror, kurse unë jam qenës trupor i shitur mëkatit si skllav. [15]Dhe, vërtet, nuk di çfarë veproj, sepse nuk bëj çka dëshiroj, por, përkundrazi, bëj çka urrej. [16]Tashti, nëse bëj

Jb 14,4+; Ps 51,7+

krh. Vap 15,1; 18,13; 21,21). Me fjalë të tjera, Ligji nuk është në gjendje të japë drejtësinë (Gal 3,11.21v; Rom 3,20; krh. Heb 7,19). Me një dialektikë që bëhet paradoksale prej polemikës, Pali shpjegon atë që duket një humbje me vetë natyrën e Ligjit dhe me rolin e tij në historinë e shëlbimit. Dritë që shndrit shpirtin pa dhënë forcën e brendshme, Ligji (i Moisiut, por edhe çdo ligj, deri edhe «urdhri» i dhënë Adamit, krh. rr 9-11) nuk ka fuqi që t'i shmangesh mëkatit: madje e nxit. Edhe pse Ligji nuk është burimi i mëkatit, bëhet vegël e tij duke rizgjuar lakminë (Rom 7,7v); duke e vënë në dijeni shpirtin tonë, rëndon fajin i cili mbahet për «shkelje» (4,15; 5,13); dhe në fund s'fiton gjë tjetër veç një ndëshkim zemërimi (4,15), mallkimi (Gal 3,10), dënimi (2Kor 3,9) dhe vdekjeje (2Kor 3,6v) deri në atë pikë sa mund të quhet «ligji i mëkatit dhe i vdekjes» (Rom 8,2; krh. 1Kor 15,56; Rom 7,13). Hyji e deshi prapëseprapë këtë sistem të papërkryer, si një regjim i përkohshëm pedagogu (Gal 3,24), për ta bërë njeriun të ndërgjegjshëm për mëkatin e tij (Rom 3,19v; 5,20; Gal 3,19) dhe për ta çuar që ta presë drejtësinë vetëm nga hiri i Hyjit (Gal 3,22; Rom 11,32). Ky sistem, i përkohshëm, duhet të zhduket për t'ia lëshuar vendin përmbushjes së premtimit të bërë më parë Abrahamit dhe pasardhësve të tij (Gal 3,6-22; Rom 4). Krishti i vuri fund Ligjit (Ef 2,15; krh. Rom 10,4), «duke e përkryer» (krh. Mt 3,15; 5,17; Rom 3,31; 9,31), veçanërisht me vdekjen e tij, që është shprehja më e madhe e dashurisë së tij (Rom 5,8; 8,35.39; Gal 2,20; Fil 2,5-8); në këtë mënyrë ai përmbushte edhe kërkesat e Ligjit lidhur me mëkatarët, me të cilët ai deshi të bëhej solidar (Gal 3,13+; Rom 8,3+; Kol 2,14). Ai i çliron bijtë prej tutelës së pedagogut (Gal 3,25v). Me Krishtin ata janë të vdekur për kah Ligji (Gal 2,19; Rom 7,4-6; krh. Kol 2,20) prej të cilit i ka «shpërblyer» (Gal 3,13) për t'i bërë bij të adoptuar (Gal 4,5). Me anë të Shpirtit të premtimit, Krishti i jep njeriut të ri (Ef 2,15+) forcën e brendshme për të bërë të mirën urdhëruar nga Ligji (Rom 8,4v). Ky sistem i hirit që zëvendëson atë të Ligjit të vjetër, mund të quhet edhe ligj, por është «ligji i fesë» (Rom 3,27), «ligji i Krishtit» (Gal 6,2), «ligji i Shpirtit» (Rom 8,2) që përmblidhet i tëri në dashurinë (Gal 5,14; Rom 13,8-10; krh. Jak 2,8; Gjn 13,34): pjesëmarrje në dashurinë e Atit dhe të Birit (Gal 4,6; Rom 5,5+).

7,9 *jetoja pa ligj:* duke vendosur veten në zhvillimin e historisë së shëlbimit, Pali flet këtu për njerëzimin para regjimit të Ligjit (krh. Rom 5,13).

7,13 *Porse, mëkati:* mëkati i personifikuar (krh. Rom 5,12) zëvendëson gjarprin e Zan 3,1 dhe djallin e Ur 2,24.

7,14 Këtu bëhet fjalë për njeriun që është nën sundimin e mëkatit, para shfajësimit, ndërsa në k 8 do të flitet për të krishterin e shfajësuar, që ka Shpirtin. Por edhe ky përjeton, në brendinë e vet, një dasi shpirtërore (Gal 5,17v).

7,15 *por... çka urrej:* Pali përdor këtu një element të zakonshëm të letërsisë së asaj kohe dhe që së pari u formulua në veprën "Medea" të Euripidit.

çka nuk kisha dashur, jam në përkim me Ligjin dhe pranoj se është i
mirë. [17]Atëherë, nuk jam unë ai që vepron ashtu, por mëkati që është
në mua. [18]Dhe e di se e mira nuk banon në mua - d.m.th. në natyrën
Rom 7,5 time trupore: sepse ta dua të mirën jam i zoti, por jo edhe të veproj të
mirën, [19]pasi nuk e bëj të mirën që dua, por të keqen që nuk e dëshiroj,
atë e bëj. [20]Në qoftë, pra, se bëj atë që [unë] nuk do të dëshiroja të bëj,
Gal 2,20 kurrsesi nuk jam ai që bëj atë, por mëkati që banon në mua. [21]Gjej,
pra, se është ky ligj: kur dua të bëj të mirën, më vjen përdoresh e
keqja. [22]Në qenien time të brendshme me kënaqje të plotë përkoj me
Ligjin e Hyjit, [23]porse hetoj në gjymtyrët e mia një ligj tjetër, i cili
Jak 1,14-15 lufton kundër ligjit të arsyes sime dhe më robëron me ligjin e mëkatit,
që banon në gjymtyrët e mia. [24]Oh sa njeri i mjerë që jam! Kush do të
Rom 5,21; 6,23 më çlirojë nga ky trup që i përket vdekjes? [25]Lavdi Hyjit nëpër Jezu
Krishtin, Zotin tonë! Prandaj: unë me mendje i shërbej Ligjit të Hyjit,
kurse me trup ligjit të mëkatit.

7,20 *që banon në mua:* Pali nuk ka ndër mend të mohojë përgjegjësinë personale të njeriut në të keqen, sikurse nuk e ka mohuar në të mirën tek Gal 2,20.

7,21 *ky ligj:* një «ligj» që vërtetohet prej eksperiencës së njeriut thjesht natyror.

7,22 *Në qenien time të brendshme:* BJ e përkthen: «nga pikëpamja e njeriut të brendshëm». Ky «njeri i brendshëm» tregon pjesën racionale të njeriut, në kundërshtim me «njeriun e jashtëm» (2Kor 4,16a) që është trupi i tij i prishshëm dhe i vdekshëm. Kjo temë me origjinë greke dallohet nga tema e njeriut «të vjetër» e «të ri» (Kol 3,9-10 +) që rrjedh nga eskatologjia judaike. Megjithatë Pali flet për njeriun «e brendshëm» në kuptimin e krishterë të njeriut «të ri» (2 Kor 4,16b; Ef 3,16).

7,24 *nga ky trup që i përket vdekjes:* fjfj: «nga trupi i kësaj vdekjeje». – Trupi me gjymtyrët që e përbëjnë (Rom 12,4; 1Kor 12,12.14v), pra njeriu në realitetin e vet të prekshëm (1Kor 5,3; 2Kor 10,10) dhe seksual (Rom 4,19; 1Kor 6,16; 7,14; Ef 5,28), i intereson Palit si truall i jetës morale dhe fetare. Për BV, krh. Zan 2,21+; Ur 9,15+. I nënshtruar mëkatit (Rom 1,24; 6,12v; 7,23; 8,13; 1Kor 6,18) dhe vdekjes (Rom 6,12; 8,10) nga tirania e «mishit» (7,5+), i bërë kështu «trup prej mishi» (Kol 2,11; 1,22), «trup mëkati» (Rom 6,6; krh. Ur 1,4; 9,15+) dhe «trup vdekjeje» (Rom 7,24), megjithatë ai nuk shkon drejt asgjësimit siç do të ishte sipas mendimi grek, por përkundrazi, sipas traditës biblike (Ez 37,10+; 2Mak 7,9+), ky trup, në saje të ringjalljes (Rom 8,11+), është i thirrur në jetë (Rom 8,13; 2Kor 4,10). Parimi i kësaj ripërtëritjeje do të jetë Shpirti (Rom 5,5+), që zëvendëson *psykhê*-n (1Kor 15,44+) dhe e shndërron trupin e të krishterit sipas imazhit të trupit të ngjallur të Krishtit (Fil 3,21). Duke pritur këtë çlirim eskatologjik (Rom 8,23), trupi i të krishterit, i "çliruar" nga «mishi» me anë të bashkimit me vdekjen e Krishtit (6,6; 8,3v), që tani banohet nga Shpirti Shenjt (1Kor 6,19) i cili e formon për një jetë të re drejtësie dhe shenjtërie (Rom 6,13.19; 12,1; 1Kor 7,34), një jetë që mund ta meritojë Hyjin (2Kor 5,10) dhe t'i japë lavdi Atij (1Kor 6,20; Fil 1,20).

7,25 *mendje: noûs*-i, gjykim ose mendim i njeriut, është një nocion grek, qartësisht i dalluar nga *pneuma* në kuptimin e Shpirtit të mbinatyrshëm (Rom 5,5+) si dhe nga shpirti në kuptimin biblik si pjesa më e lartë e njeriut (1,9+). Është parimi i inteligjencës (1Kor 14,14.15.19; Fil 4,7; 2Sel 2,2; krh. Lk 24,45; Zb 13,28; 17,9) dhe i gjykimit moral (Rom 14,5; 1Kor 1,10). Është normalisht i drejtë (Rom 7,23.25), por gjendet i prishur prej «mishit» (1,28; Ef 4,17; 1Tim 6,5; 2Tim3,8; Tit 1,15; Kol 2,18; krh. Rom 7,5+) dhe duhet të ripërtërihet në shpirt dhe me anë të Shpirtit (12,2; Ef 4,23v; krh. Kol 3,10). – *Prandaj... ligjit të mëkatit:* kjo fjali duket si shtesë (e bërë ndoshta nga vetë Pali) që më mirë do të ishte qenë para rr 24.

C. JETA NË SHPIRT

Ez 36,27+

Shpirti i Hyjit jep jetën

8 [1]Nuk ka, pra, tani kurrfarë dënimi për ata që janë në Jezu
Krishtin. [2]Sepse, Ligji i Shpirtit Shenjt që më jep jetën në Jezu
Kishtin, më çliroi nga ligji i mëkatit dhe i vdekjes. [3]Vërtet, çka Rom 7,7+
ishte e pamundur për Ligjin - sepse natyra e njeriut e bënte të paaftë
- e bëri Hyji: Ai dërgoi Birin e vet në gjendjen e trupit të mëkatit, si fli Vap 13,38-39; Vap 15,10-11; Rom 6,10+; Gal 3,13; 2Kor 5,21; Heb 2,14-18
për mëkatin dhe e dënoi mëkatin në trup, [4]në mënyrë që drejtësia, që
kërkon Ligji, të plotësohet në ne që nuk jetojmë nën ndikimin e trupit,
pot të Shpirtit Shenjt.

[5]E në të vërtetë: ata që jetojnë nën ndikimin e trupit, jepen pas Rom 3,31+; 9,30-31+; 10,4
sendeve të trupit, e ata që jetojnë nën ndikimin e Shpirtit Shenjt, jepen Gal 5,16-23
pas sendeve shpirtërore: [6]të bësh çka dëshiron trupi, sjell vdekjen e të Rom 6,21; Gal 6,8
bësh çka dëshiron Shpirti Shenjt, sjell jetën e paqen. [7]Sepse prirja e
trupit është kundër Hyjit: nuk i bindet ligjit të Hyjit, madje as nuk
mundet. [8]Ata që jetojnë nën ndikimin e trupit, nuk mund t'i pëlqejnë 1Gjn 2,15-16
Hyjit.

[9]Ju nuk jeni nën ndikimin e mishit, por nën atë të Shpirtit Shenjt, Rom 7,5-6
në qoftë se Shpirti i Hyjit banon në ju. Nëse ndokush nuk e ka Shpirtin
e Krishtit, ai nuk i përket Atij. [10]E nëse Krishti është në ju, trupi është Gjn 3,5-6; 1Kor 3,23+
patjetër i vdekur ndaj mëkatit, e Shpirti është jetë ndaj drejtësisë. Rom 5,12+
[11]Nëse Shpirti i Atij që e ngjalli nga të vdekurit Jezusin banon në ju, 1,4+
atëherë Ai që ngjalli Krishtin prej të vdekurve, do t'i japë jetë edhe
trupit tuaj të vdekshëm me anë të Shpirtit të vet që banon në ju. 6,4.8-11

[12]Këndej, o vëllezër, ne kemi detyrim, por jo kundrejt mishit, që

8,2 *më çliroi nga ligji i mëkatit dhe i vdekjes:* variante: «të çliroi», «na çliroi». Sistemit të mëkatit e të vdekjes Pali i kundërvë sistemin e ri të Shpirtit (krh. Rom 3,27+). Ky Shpirt është qoftë vetë personi i Shpirtit Shenjt (rr 9), qoftë shpirti i njeriut të ripërtërirë nga kjo prani (krh. 5,5+ dhe 1,9+).

8,3 *të paaftë:* Ligji i Moisiut, normë sjelljeje, nuk mund ta jepte shëlbimin (Rom 7,7+). Vetëm Krishti, duke e shkatërruar «trupin e mëkatit» në trupin e tij, me anë të vdekjes, e shkatërroi mëkatin që aty mbretëronte.

8,4 *drejtësia që kërkon ligji:* BJ përkthen: «urdhërimi i Ligjit». Ky urdhërim i Ligjit, që mund të përmbushet vetëm në bashkim me Krishtin me anë të fesë, përmblidhet në urdhërimin e dashurisë (krh. Rom 13,10; Gal 5,14 dhe më parë Mt 22,40. Krh. Rom 7,7+).

8,10 ndaj drejtësisë*: krh. Rom 6,11. BJ: «për shkak të drejtësisë»:* pas mëkatit trupi është *i* vdekshëm dhe vegël e vdekjes shpirtërore (Rom 5,12+); por Shpirti është jetë, fuqi ringjallje (shih shënimin që vijon).

8,11 *që banon në ju:* ringjallja e të krishterëve është në varësi të ngushtë me atë të Krishtit (1Sel 4,14; 1Kor 6,14; 15,20v; 2Kor 4,14; 13,4; Rom 6,5; Ef 2,6; Kol 1,18; 2,12v; 2Tim 2,11). Për të njëjtën fuqi dhe për të njëjtën dhuratë të Shpirtit (krh. Rom 1,4+), Ati do t'i ringjallë edhe ata. Kjo vepër përgatitet që tani në një jetë të re që i bën bij (rr 14) në përngjasimin e Birit (8,29+), pra të përfshirë në trupin e Krishtit të ngjallur me anë të fesë (1,16+) dhe të pagëzimit (6,4+).

Zan 6,3; Gal 6,8; Ef 4,22-24

të jetojmë nën ndikimin e mishit: 13sepse, në qoftë se jetoni simbas ndikimit të mishit, do të vdisni, por, përkundrazi, po qe se i bëni të vdesin veprat e mishit nën ndikimin e Shpirtit, atëherë do të jetoni.

Gal 4,4-7

Bij të Hyjit falë Shpirtit

Gal 5,18
Gjn 1,12
Gjn 15,15
1Gjn 4,18
Rom 5,5+
Gal 4,6
Gal 3,16.26-29; Zb 21,7
Lk 22,28-30; 24,26; Fil 3,10-11; 1Pjt 4,13

14Sepse bijtë e Hyjit janë ata, të cilët i udhëheq Shpirti i Hyjit. 15Ju veç nuk e keni marrë shpirtin që bën robër në mënyrë që përsëri të trembeni, por keni marrë Shpirtin që ju bën bij të adoptimit, në saje të cilit ne thërrasim: «Abba! O Atë!» 16Vetë Shpirti Shenjt dëshmon bashkë me shpirtin tonë se jemi fëmijët e Hyjit. 17E nëse jemi fëmijë - atëherë jemi edhe trashëgimtarë, trashëgimtarë të Hyjit e bashkëtrashëgimtarë me Krishtin, sikurse në të vërtetë vuajmë bashkë me Të, që edhe të lavdërohemi bashkë me Të.

Lumturia do të vijë

Ur 3,5; Rom 5,2-5; 2Kor 4,17

18Në të vërtetë, unë mendoj se të gjitha vuajtjet e tanishme nuk janë të denja të krahasohen me lumturinë e ardhshme që do të zbulohet në ne.

Kol 3,3-4; 1Gjn 3,2
Zan 3,17; 6,20+; Oz 4,3+

19E njëmend, edhe vetë krijesa me afsh e pret zbulimin e bijve të Hyjit: 20krijesa, në të vërtetë, është e nënshtruar kotësisë - jo pse do, por për arsye të atij që e nënshtroi - porse njëmend në shpresë. 21Sepse, edhe vetë krijesa do të lirohet nga skllavërimi i shkatërrimit për të

2Pjt 3,12-13; Zb 21,1

pasur pjesë në lirinë dhe lumturinë e bijve të Hyjit. 22Sepse e dimë: mbarë krijesa gjëmon dhe vuan në dhimbjet e lindjes deri tani. 23Dhe jo vetëm ajo! por, gjithashtu edhe ne, që kemi frytet e para të Shpirtit

2Kor 5,2-5

Shenjt, gjëmojmë në vetvete, duke pritur adoptimin - shpërblimin

Fil 3,20-21; Rom 3,24+; 7,24+ 5,2+

e trupit tonë. 24Vërtet, kemi qenë shëlbuar, por në shpresë. Porse shpresa që shihet, nuk është shpresë. Sepse, çka dikush e sheh, si

8,14 *bijtë e Hyjit janë:* Shpirti nuk është vetem «mësues i brendshëm», por fillesa e një jete vërtet hyjnore në Krishtin (krh. Rom 5,5+; Gal 2,20).

8,15 *Abba, o Atë:* e njëjta lutje e Krishtit në kopshtin e Gjetsemanit (Mk 14,36+).

8,16 *dëshmon bashkë me shpirtin tonë...:* Vulg. lexon: «ia dëshmon shpirtit tonë».

8,19 *zbulimin e bijve të Hyjit:* bota lëndore, e krijuar për njeriun, merr pjesë në fatin e tij. E mallkuar për shkak të mëkatit të njeriut (Zan 3,17), ajo gjendet aktualisht në një situatë të dhunshme: «kotësi» (rr 20), veti e natyrës morale e lidhur me mëkatin e njeriut; «skllavërimi i shkatërrimit» (rr 21), veti e natyrës fizike. Por sikurse trupi i njeriut është i caktuar për lavdi, kështu edhe bota do të jetë objekt i shpërblimit dhe do të marrë pjesë në «lirinë» e gjëndjes së lavdishme (rr 21.23). Filozofia greke kërkonte ta lirojë shpirtin nga materia, e konsideruar si e keqe; krishterimi liron vetë materien. Edhe në Kol 1,20; Ef 1,10; 2Pjt 3,13; Zb 21,1-5 shëlbimi përfshin edhe botën jo njerëzore (veçanërisht botën engjëllore). Për krijmin e ri, krh. 2Kor 5,17+.

8,20 *atij që e nënshtroi:* d.m.th., ndoshta, njeriu për shkak të mëkatit të vet. Ose: Hyji me autoritetin e vet hakmarrës; ose: Hyji si krijues.

8,23 *adoptimin:* është një shtojcë (BJ e lë jashtë) që këtu do të duhej të marrë një domethënie eskatologjike, por krh. rr 15.

8,24 *në shpresë:* fj.fj.: «duke shpresuar», «me anë të shpresës». Shëlbimi është

mund ta shpresojë? [25]Nëse, pra, shpresojmë çka nuk shohim, atë gjë e presim me qëndresë. 2Kor 5,7; Heb 11,1

[26]Kështu, pra, edhe Shpirti Shenjt na ndihmon në paaftësinë tonë, sepse ne nuk dimë as çka të kërkojmë me lutje si duhet, por vetë Shpirti Shenjt lutet për ne me ofshame të patregueshme. [27]E Ai që i njeh zemrat, e di dëshirën e Shpirtit Shenjt - se ai lutet për besimtarët ashtu si do Hyji. Jak 4,3.5+ Rom 5,5+; 8,15 Jer 11,20+

Plani i shëlbimit

Ef 1,4-14

[28]Ne e dimë se Hyji në gjithçka bashkëpunon me ata që e duan, me ata që, me vendimin e tij, janë të thirrur. [29]Sepse ata që ka njohur që më parë, ata edhe i paracaktoi të jenë të ngjashëm me Birin e vet, kështu që Biri i tij të jetë vëllai i parë në mes të shumë vëllezërve. [30]Ata që i paracaktoi, ata edhe i grishi; ata që i grishi, ata edhe i shfajësoi, ata që i shfajësoi, ata edhe i lavdëroi. Jak 1,12 Vap 13,48+ Fil 3,21; 1Kor 15,49; Kol 1,18

eskatologjik (krh. Rom 5,1-11). BJ përkthen: «Shëlbimi jonë është objekt shprese».

8,27 *ashtu si do Hyji:* duke ndjekur Jezusin (Mt 6,5+; 14,23+) e sipas zakonit të të krishterëve të parë (Vap 2,42+), Pali porosit shpesh që të lutet vazhdimisht (Rom 12,12; Ef 6,18; Fil 4,6; Kol 4,2; 1Sel 5,17+; 1Tim 2,8; 5,5; krh.1Kor 7,5); ai vetë lutet pa ndërprerje për besimtarët e tij (Ef 1,16; Fil 1,4; Kol 1,3.9; 1Sel 1,2; 3,10; 2Sel 1,11; Flm 4) dhe u kërkon atyre të luten për të (Rom 15,30; 2Kor 1,11; Ef 6,19; Fil 1,19; Kol 4,3; 1Sel 5,25; 2Sel 3,1; Flm 22; Heb 13,18) dhe për njëri-tjetrin (2Kor 9,14; Ef 6,18). Lidhur me lutjen në të mirë të vëllezërve mëkatarë dhe të sëmurë krh. 1Gjn 5,16; Jak 5,13-16. Përveç hireve të përparimit shpirtëror, këto lutje kërkojnë largimin e pengesave të jashtme (1Sel 2,18; 3,10; Rom 1,10) e të brendshme (2Kor 12,8-9) dhe të mirën e rendit shoqëror (1Tim 2,1-2). Pali porosit me këmbëngulje lutjen e falënderimit (2Kor 1,11+; Ef 5,4; Fil 4,6; Kol 2,7; 4,2; 1Sel 5,18; 1Tim 2,1) që të shoqërojë çdo veprim (Ef 5,20; Kol 3,17), në mënyrë të veçantë vaktet (Rom 14,6; 1Kor 10,31; 1Tim 4,3-5); me një lutje të tillë fillon letrat (Rom 1,8; etj.) dhe dëshiron që ajo lutje të depërtojë marrëdhëniet e të krishterëve mes tyre (1Kor 14,17; 2Kor 1,11; 4,15; 9,11-12). Lutja eukaristike dhe lavdëruese është zemra e asambleve liturgjike (1Kor 11-14), ku vëllezërit ndërtojnë njëri-tjetrin me këngë të përshpirtshme (Ef 5,19; Kol 3,16). Lutja e krishterë e ka burimin në Shpirtin. Pali nuk i ritrajton temat e urtisë tradicionale mbi kushtet dhe mbi efektshmërinë e lutjes (krh. Jak 1,5-8; 4,2-3; 5,16-18; 1Gjn 3,22; 5,14-16), por siguron se është e efektshme falë pranisë së Shpirtit të Krishtit; është ky Shpirt që e bën të krishterin të lutet si një bir (Rom 8,15.26-27; Gal 4,6; krh. Ef 6,18; Jud 20), ndërsa, njëkohësisht, Krishti vetë, në të djathtën e Hyjit, ndërmjetëson për ne (Rom 8,34; krh. Heb 7,25; 1Gjn 2,1) dhe Ati ia plotëson uratën me mbushulli (Ef 3,20). Të krishterët janë ata që thërrasin emrin e Jezu Krishtit (1Kor 1,2; krh. Rom 10,9-13; 2Tim 2,22; Jak 2,7; Vap 2,21+; 9,14.21; 22,16). Për sa i përket qendrimit të jashtëm në lutje, krh. 1Kor 11,4-16; 1Tim 2,8.

8,29 *të ngjashëm me Birin e vet:* Krishti, shëmbëllesa e Hyjit në krijimin e parë (Kol 1,15+; krh. Heb 1,3), ka ardhur, me anë të një krijimi të ri (2Kor 5,17+), t'ia rikthejë njerëzimit të rënë shkëlqimin e imazhit hyjinor të errësuar prej mëkatit (Zan 1,26+; 3,22-24+; Rom 5,12+). Ai këtë gjë e bën duke gdhendur në njeriun imazhin më të bukur të biri të Hyjit; kështu «njeriu i ri» rivendoset në drejtësinë e gjykimit moral (Kol 3,10+) dhe atij i jepet përsëri e drejta për lavdi, që ishte humbur për shkak të mëkatit (Rom 3,23+). Kjo lavdi që Krishti, si imazh i Hyjit, e ka personalisht (2Kor 4,4), depërton gjithnjë e më tepër të krishterin (2Kor 3,18), deri ditën kur vetë trupi i tij do të jetë i veshur me të, në përngjasim të njeriut «qiellor» (1Kor 15,49).

8,30 *edhe i lavdëroi:* Hyji gjithçka rregulloi në funksion të lavdisë për të cilën paracaktoi të zgjedhurit e vet; për këtë

1Kor 13,1+

Himni dashurisë së Hyjit

Is 50,7-9 [31]Çka, pra, të themi tjetër lidhur me këtë? Nëse Hyji na përkrah,
Zan 22,16; Gjn 3,16; Rom 5,6-11; 2Kor 5,14-21; 1Gjn 4,10 Zak 3,1v; Is 50,8 Vap 2,23 kush do të jetë kundër nesh? [32]Ai as Birin e vet nuk e kurseu, por e dorëzoi të flijohet për të gjithë ne, e si atëherë, bashkë me Të, nuk do të na japë çdo gjë? [33]Kush do t'i padisë të zgjedhurit e Hyjit? Hyji shfajëson! [34]Kush do të dënojë? Krishti [Jesus] vdiq, për më tepër
Ps 110,1; Heb 7,25+ edhe u ngjall! Ai qëndron në të djathtën e Hyjit, - Ai ndërmjetëson për ne! [35]Kush do të na ndajë prej dashurisë së Krishtit? Vështirësia? Ngushtica? Salvimi? Uria? Zhveshtësia? Rreziku? Shpata? [36]Sikurse është në Shkrim shenjt:

Ps 44,23; 1Sel 3,4; 2Tim 3,12

Për shkak tënd na vrasin si një ditë për ditë,
na çmojnë porsi dele të caktuara për t'u prerë.

Gjn 16,33 [37]E prapëseprapë, në të gjitha këto, jemi më tepër se ngadhënjyes,
Ef 1,21+ në saje të Atij që na ka dashur. [38]Jam plotësisht i bindur se as vdekja, as jeta, as engjëjt, as pushtetet, as e tashmja, as e ardhshmja, as fuqitë, [39]as forcat e lartësisë, as ato të humnerës, dhe asnjë krijesë tjetër, nuk do të mund të na ndajë prej dashurisë së Hyjit, që na u dëftua në Jezu Krishtin, Zotin tonë.

ÇËSHTJA E IZRAELIT

Hyji dhe populli i zgjedhur

2Kor 12,7+ **9** [1]Them të vërtetën në Krishtin - nuk rrej - dëshmitare e kam ndërgjegjen time bashkë me Shpirtin Shenjt: [2]ndiej në zemër një trishtim të madh dhe dhimbje të vazhdueshme.[3]Po, do të
Dal 32,32 dëshiroja unë vetë të isha i mallkuar, i ndarë prej Krishtit, në vend të vëllezërve të mi, në vend të bashkëkombëtarëve të mi për kah gjaku.
[4]Këta janë Izraelitët! Atyre u përket adoptimi, Lavdia, Besëlidhjet,
Ef 2,12 Ligji, kulti, premtimet; [5]të tyre janë edhe patriarkët, prej tyre, si

lavdi, me të cilën tashmë janë të veshur para kohe, janë të thirrur në fe dhe të shfajësuar me anë të pagëzimit.

8,38-39 «Fuqitë», «lartësitë», «humnerat» tregojnë pa dyshim forcat e mistershme të kosmosit, armike ndaj njeriut sipas konceptimit të të vjetërve (krh. Ef 1,21; 3,18).

k 9 Për të shtjelluar temën e shfajësimit me anë të fesë, Pali ka rikujtuar drejtësinë e Abrahamit (k 4). Po ashtu, këtu, për të pohuar se shëlbimi jepet nga dashuria e Hyjit me anë të Shpirtit, Palit i duhet ta rrahë çështjen e Izraelit (kk 9–10), i cili qe jobesnik edhe pse i kishte pasur premtimet. Në këta kapituj nuk është, pra, fjala për paracaktim të individëve, por për rolin historik të Izraelit.

9,3 *i mallkuar:* fj.fj.: «anatema», d.m.th. objekt mallkimi (krh. Joz 6,17+ dhe Lev 27,28+).

9,4 *Këta janë Izraelitët:* pasardhësit e mirëfilltë të Jakobit-Izraelit (Zan 32,29). Nga ky privilegj rrjedhin gjithë të tjerët: adoptimi birnor (Dal 4,22; krh. Lp 7,6+); lavdia e Hyjit që banon në mes të popullit (Dal 24,16+; 25,8+; Lp 4,7+; Gjn 1,14+);

njeri, është edhe Krishti, i cili është mbi çdo gjë, Hyji i bekuar në shekuj. Amen. Rom 1,3+

1. FJALA E HYJIT NUK SHKOI HUPËS

[6]Por kjo s'do të thotë se fjala e Hyjit shkoi hupës: sepse nuk janë Izraelitë të vërtetë të gjithë ata që rrjedhin prej Izraelit. [7]Po as nuk janë të gjithë fëmijë të Abrahamit vetëm pse rrjedhin prej tij. Pse u tha: Pasardhësit e tu të vërtetë do të jenë ata që rrjedhin prej Izakut. [8]Që do të thotë: nuk janë bijtë e Hyjit ata që lejnë me lindje natyrore, por - vetëm bijtë e premtimit numërohen për trashëgimtarë. [9]Dhe njëmend, ja, fjala e premtimit: Në këtë kohë do të vij dhe Sara do të ketë djalin. [10]Madje jo vetëm kaq! Edhe Rebeka mbeti shtatëzënë me një njeri të vetëm - me Izakun, atin tonë, [11]e binjakët ende nuk ishin lindur - pra, nuk kishin pasur kur të bëjnë as mirë as keq - por, që i

Nr 23,19; Is 55,10-11
Rom 2,28-29; Mt 3,9p
Zan 21,12
Gjn 8,31-44; Gal 4,21-31 Zan 18,10

besëlidhjet me Abrahamin (Zan 15,1+; 15,17+; 17,1+), me Jakob-Izraelin (Zan 32,29), me Moisiun (Dal 24,7-8); kulti i dhënë një të vetmit Hyj të vërtetë; Ligji si shprehje e vullnetit të Tij; premtimet mesianike dhe përkatësia në fisin e Krishtit (2Sam 7,1+).

9,5 *Hyji i bekuar në shekuj:* konteksti dhe vetë lëvizja e fjalisë bëjnë të mendohet se doksologjia i drejtohet Krishtit. Ndodhë rrallë që Pali t'i japë Krishtit titullin «Hyj» (krh. edhe Tit 2,13) dhe t'ia drejtojë atij një doksologji (krh. Heb 13,21), sepse Pali e përdor veçanërisht këtë titull për Atin (krh. Rom 15,6; etj.) dhe i konsideron Personat hyjnore më pak në planin abstrakt të natyrës së tyre se sa në planin konkret të funksioneve të tyre në veprën e shëlbimit. Veç kësaj, Pali mendon gjithmonë për Krishtin historik, në realitetin e tij konkret si Hyj i bërë njeri (krh. Fil 2,5+; Kol 1,15+). Për këtë arsye Pali e paraqet të nënrenditur Atit (1Kor 3,23), si në veprën e krijimit (1 Kor 8,6) ashtu dhe në rimëkëmbjen eskatologjike (1 Kor 15,27v; krh. Rom 16,27, etj). Megjithatë titulli «Kyrios», i dhënë Krishtit në ngjallje (Fil 2,9-11; krh. Ef 1,20-22; Heb 1,3v), nuk është tjetër veçse titulli hyjnor i dhënë *JHWH*-ut në BV (Rom 10,9.13; 1Kor 2,16). Për Palin Jezusi është qenësisht «Biri i Hyjit» (Rom 1,3-4.9; 5,10; 8,29; 1Kor 1,9; 15,28; 2Kor 1,19; Gal 1,16; 2,20; 4,4.6; Ef 4,13; 1Sel 1,10; krh. Heb 4,14, etj.), «vetë Biri» i tij (Rom 8,3.32), «Biri i dashurisë së tij» (Kol 1,13), i cili me të drejtë i përket botës hyjnore nga ka ardhur (1Kor 15,47), i dërguar nga Hyji (Rom 8,3; Gal 4,4). Ai mori titullin e «Birit të Hyjit» në mënyrë të re me ringjalljen (Rom 1,4+; krh. Heb 1,5; 5,5), por nuk e pati në atë moment, sepse Ai është që më parë, jo vetëm nga pikëpamja e Shkrimeve (1Kor 10,4) por edhe në mënyrë ontologjike (Fil 2,6; krh. 2Kor 8,9). Ai është dija (1Kor 1,24.30), figura (2Kor 4,4), ai në të cilin çdo gjë u krijua (Kol 1,15-17; krh. Heb 1,3; 1Kor 8,6), në të cilin çdo gjë është e rikrijuar (Rom 8,29; krh. Kol 3,10; 1,18-20), sepse përmban në veten e tij tërë plotësinë e natyrës hyjnore dhe të botës (Kol 2,9+). Në Të, i lindi Hyjit gjithë plani i shëlbimit (Ef 1,3v), i të cilit është qëllimi ashtu si Ati (krh. Rom 11,36; 1Kor 8,6 me Kol 1,16.20). Ati ringjall dhe gjykon, prandaj edhe Ai ringjall (krh. Rom 1,4+; 8,11+ me Fil 3,21) dhe gjykon (krh. Rom 2,16 me 1Kor 4,5; Rom 14,10 me 2Kor 5,10). Me një fjalë, është një nga tre Personat hyjnor të bashkuar në formulat trinitare (2Kor 13,13+).

9,6–11,32 Teksti ndahet në tri pjesë: I. 9,6-29; II. 9,30–10,21; III. 11,1-32. Pali shpjegon se situata e Izraelit nuk vë në dyshim fuqinë e drejtësisë së Hyjit (pjesa e I-rë); Izraeli refuzoi drejtësinë hyjnore të shpallur përmes Ungjillit të Jezu Krishtit dhe e shtiu veten në këtë situatë (pjesa e II-të); por Hyji do ta shëlbojë, sepse ky është plani i tij i mëshirës (pjesa e III-ë).

9,6 *nuk janë Izraelitë:* «Izraeli i Hyjit» (Gal 6,16), trashëgimtar i premtimit, nuk përkon me «Izraelin sipas mishit» (1Kor 10,18).

Rom 11,5-6 pashlyeshëm të mbetej vendimi i zgjedhjes së lirë i Hyjit, jo në bazë të
Zan 25,23 veprave, por të vullnetit të Atij që thërret - [12]i qe thënë : Djali i madh
do t'i shërbejë të voglit, [13]sikurse shkruan:

Mal 1,2-3 *Jakobin e desha,*
Ezaun e urreva.

Rom 3,5 ## Hyji nuk është i padrejtë

Lp 32,4 [14]Çka të themi atëherë? A mos ka padrejtësi te Hyji? Mos o Zot!
[15]Sepse ai i thotë Moisiut:

Dal 33,19 *Do të kem mëshirë për atë që dua të kem mëshirë,*
do të kem dhimbje për atë që dua të kem dhimbje.

[16]Kështu, pra, nuk është puna e atij që do ose e atij që sulet, por
e Hyjit që bën mëshirë. [17]Sepse Shkrimi shenjt i thotë faraonit:
Ps 147,10 Pikërisht për këtë gjë të ngrita që ta dëftoj në ty fuqinë time dhe që të
Dal 9,16 shpallet Emri im gjithkund mbi mbarë dheun. [18]Kështu, pra, Hyji ka
mëshirë për atë që do, e bën kokëfortë atë që do.

Mëshira e Hyjit

Ur 12,12 [19]Por atëherë do të më thuash: «Pse [atëherë] ankohet? Kush është
ai që mund t'i kundërshtojë vullnetit të tij?» [20]O njeri, e kush je ti që
Is 29,16+; Ur 15,7; Is 45,9; 64,7; Jer 18,6 do të hysh në rragatje me Hyjin? A thua se ena ka të drejtë t'i thotë
mjeshtrit: «Përse më bëre të tillë?». [21]Po a thua s'ka të drejtë vorbëtari
mbi argjil, që prej të njëjtës baltë të punojë një enë për përdorim bujar
e një tjetër për përdorim jo bujar? [22]Po çka, nëse Hyji, duke dashur të
Rom 2,4; 3,25-26; Fu 16,4 Ur 12,20-21 dëftojë zemërimin dhe të shpallë pushtetin e vet i mbarti me duresë

9,17 *të ngrita:* veprimet e mira apo të këqija të njerëzve (krh. Rom 1,24v), para së gjithash, Pali, astu si BV, ia vë shkakësisë hyjnore (duke theksuar më tepër shprehjen: «Unë të ngrita»).

9,19 *vullnetit të tij:* nëse, pra, mosbindja e njeriut hyn në planin hyjnor, si atëhere mund të qortohet se nuk e përmbush vullnetin e Hyjit? Pali ka hasur më parë një kundërshtim të tillë (3,7; 6, 1.15) dhe i është përgjigjur, si këtu, duke refuzuar problemin. Hyji është zoti i veprës së vet. Nuk ka kuptim t'i thuash se është i padrejtë (krh. Mt 20,15).

9,22-24 *nëse Hyji*: kundrejt atyre që e quanin veten të gatshëm për t'u zhdukur, sepse jo të zgjedhur, Hyji përnjëmend ushtroi mëshirë, me anë të fesë. Në rr 24-29, Pali nuk sugjeron në asnjë mënyrë që Izraelitët, pasi refuzuan Ungjillin, janë të paracaktuar për bjerrje, sepse në k 9 thirrja ose mos thirrja nuk varet prej përgjigjes njerëzore, pozitive ose negative (krh. rr 11v). Ai përkundrazi nënvizon që njerëz që meritojnë zemërimin («enët e zemërimit»), paganët idhujtarë, qenë ata vetë objekt mëshire hyjnore, deri në atë pikë sa të merrnin statutin e bijve e bijave të Hyjit. Rr 27-29 vënë theksin mbi «tepricën» - për Palin janë Judenjtë që i besuan Ungjillit - ekzistenca e së cilës dëshmon se fjala e Hyjit nuk është lënë mënjanë. – *nga paganët:* në tekstin grek fjalia mbetet pezull (kështu BJ), por nënkupton pyetjen: «si mund të flitet në këtë rast për padrejtësinë e Hyjit?». Faktikisht gjithçka është caktuar, në fund, në funksion të shëlbimit të njërës dhe tjetrës palë (krh. 11,32).

të patregueshme enët e zemërimit, të gatshme për t'i zhdukur, [23]me
qëllim që ta bënte të njihej pasuria e lavdisë së tij kundrejt enëve të
mëshirës, të cilat qysh më parë i bëri gati për lumturi, [24]kundrejt Rom 8,29; Ef 2,1-7
nesh, të cilëve na grishi jo vetëm nga Hebrenjtë, por edhe nga paganët?
[25]Kështu edhe në librin e Ozesë, thotë:

Një popull që s'ka qenë imi, do ta quaj: Oz 2,25; 1Pjt 2,10
Populli im:
kombësinë që s'ka qenë e dashura ime, do ta quaj:
E dashura.

[26]Po edhe në vend ku u qe thenë: «Ju nuk jeni populli im», do të Oz 2,1
quhen bijtë e Hyjit të gjallë.
[27]Edhe Isaia shprehet lidhur me Izraelin:

Edhe pse bijtë e Izraelit Oz 2,1; Is 10,22-23
do të jenë shumë si rëra e detit,
-Teprica do të shëlbohet; Rom 11,5

[28]sepse Zoti do ta plotësojë krejtësisht e me gatishmëri fjalën e vet
mbi tokë.
[29]Isaia ka parafolur edhe kështu:

Po të mos na e kishte ruajtur Zoti i Gjithësisë farën, Is 1,9
do të ishim bërë si Sodoma,
Gomorrës do t'i kishim përngjarë.

2. ARSYET E GJENDJES SË IZRAELIT

[30]Çka të themi atëherë? Paganët që nuk e kërkuan drejtësinë, e Rom 10,20; 11,7
fituan drejtësinë - mendoj drejtësinë që vjen prej fesë; [31]ndërsa Izraeli,
që kërkon një farë Ligji që mund të japë drejtësinë, i kaloi përbri.
[32]Përse? Sepse drejtësinë nuk e priti prej fesë, por mendonte se do të
rridhte nga veprat. [33]Zunë në thua në gurin e pengesës, sikurse është Is 8,14
në Shkrim shenjt:

9,26 *bijtë e Hyjit të gjallë:* kështu historia e vetë Izraelit, i thirrur nga Hyji pavarësisht nga pabesitë e tij, bëhet modeli i thirrjes së kombeve, pa asnjë të drejtë, në banketin mesianik.

9,27 *Isaia shprehet*: tekstet e zgjedhura shpallin njëkohësisht pabesnikërinë e Izraelit dhe kthimin e një «Teprice» (krh. Is 4,3+), që i ruan premtimet. Përgatitet kështu k 11.

9,30 *Çka të themi atëherë:* ky përfundim i prin temës së kapitullit që vijon: shkaqet e pabesisë së Izraelit duhet të kërkohen jo në Hyjin, por në vetë Izraelin.

9,31 *kërkon një farë Ligji...i kaloi përbri:* BJ: «nuk e arriti Ligjin»; vetëm i krishteri mund të arrijë qellimin e Ligjit (Rom 3,31; 8,4; 10,4; krh.7,7+; Vap 13,39). Vulg. ka: «Ligjin e drejtësisë».

Is 28,16; 1Pjt 2,6-8 *Ja po vë në Sion gurin e pengesës*
dhe qetën në të cilën thyhet qafa.
Rom 10,11 *Porse ai që të besojë në të, nuk do të turpërohet.*

10 [1]Vëllezër! Dëshira e zemrës sime dhe lutja që ia drejtoj
Hyjit është: që të shëlbohen. [2]Për të vërtetë, unë dëshmoj
Fu 19,2 për ta: kanë zell për Hyjin, por mjerisht, jo në kuptimin
Fil 3,9 e vërtetë, [3]sepse, duke mos e pranuar drejtësinë që vjen prej Hyjit
Rom 9,30-31+ e duke kërkuar të vendosin të veten, nuk iu bindën drejtësisë së
Gal 3,24 Hyjit. [4]Sepse, ai që i dha fund Ligjit të Moisiut është Krishti - për
shenjtërimin e secilit që beson.

Shëlbimi për të gjithë njerëzit

Rom 3,21; 4 Lev 18,5+; Gal 3,12+ [5]Vërtet, Moisiu shkruan për drejtësinë që vjen nga Ligji: Njeriu
që e zbaton do të jetojë në saje të tij. [6]Kurse drejtësia që vjen nga
Lp 9,4; 30,12v feja thotë kështu: Mos thuaj në zemrën tënde: Kush do të ngritet
në qiell? - d.m.th. për të bërë që të zbresë Krishti; [7]as: Kush do të
Ps 107,26; 1Pjt 3,19+ zbresë në Nëntokë? - d.m.th. për të bërë që Krishti të ngritet prej të
Lp 30,14; Sir 21,29 vdekurish. [8]E çka thotë, pra? Afër e ke fjalën, në gojën tënde dhe në
zemrën tënde, d.m.th fjalën e fesë që ne predikojmë. [9]Sepse, në qoftë
Vap 2,36+; 1Kor 12,3; Rom 1,4+ se me gojë e dëshmon se Jezusi është Zot dhe në qoftë se në zemrën
tënde e beson se Hyji e ka ngjallur prej të vdekurish, do të shëlbohesh.
[10]Pra, për të fituar drejtësinë duhet të besosh në zemër e për të fituar
shëlbimin duhet ta dëshmosh fenë me gojë. [11]Sepse, Shkrimi shenjt
Is 28,16; Rom 9,33 thotë: Kush beson në Të nuk do të turpërohet. [12]Kështu, pra, nuk ka
1,16; 3,32-33 dallim midis Hebreut e Grekut: të gjithë kanë vetëm një Zot, të pasur
Jl 3,5; Vap 2,21+ kundrejt atyre që e thërrasin në ndihmë. [13]Sepse: Kushdo ta thërrasë
Emrin e Zotit, do të shëlbohet.
Heb 11,6 [14]Por, si do ta thërrasin Atë, në të cilin nuk besuan? E si do të
besojnë në Atë, për të cilin nuk dëgjuan? Si do të dëgjojnë, nëse
Vap 8,31 ndokush nuk ua predikon? [15]E si do ta predikojnë pa qenë dërguar?

10,2 *por mjerisht, jo në kuptimin e vërtetë:* si zelli i Palit para kthimit (Vap 22,3; Gal 1,14; Fil 3,6; krh. 1Tim 1,13).

10,6 *që vjen nga feja:* Ligji i përtërirë përmblidhte gjithë Ligjin në urdhërimin e dashurisë, të zbatuar nga njeriu që të ketë «zemrën e rrethprerë» (Rom 2,29; Lp 10,16; Jer 4,4; 9,25), një rrethprerje e kryer nga vetë Hyji (Lp 30,6), e barazvlershme me dhuratën e Ligjit «të shkruar në zemër» (Jer 31,33). Në këtë mënyrë, u shpall «drejtësia e fesë»: «fjala e fesë» është «në zemër» (rr 8; Lp 30,14; krh. Rom 3,27+; 8,2+), fjalë e diktuar dhe e plotësuar në ne nga Shpirti (8,4+).

10,7 *Kush do të zbresë në Nëntokë:* Lp 30,13 i referohet humnerës së detit; Pali i referohet humnerës së *sheol*-it. Vetë *Targum*-i përmendte Moisiun që zbriste nga Sinai dhe Jonën që ngrihej nga humnera.

10,9 *se Hyji e ka ngjallur prej së vdekurish:* aderimi i brendshëm i «zemrës» përkon me shpalljen e fesë së jashtme, që bëhet në pagëzim.

10,14 *në të cilin nuk besuan:* BJ ka: «nëse më parë nuk besuan në të»; argumentimi i përdorur nga Shkrimi, është i qartë: nëse populli i Izraelit nuk thërret emrin e Zotit, kjo ndodh sepse nuk deshi ta pranonte dritën që i ishte propozuar.

Kështu është në Shkrim shenjt: Sa të bukura janë këmbët e atyre që sjellin sihariq! Is 52,7
[16]Por të gjithë nuk iu bindën Ungjillit. Sepse Isaia thotë: O Zot, e kush i besoi predikimit tonë? [17]Kështu, pra, besimi vjen nga predikimi, e predikimi është shpallja e Fjalës së Zotit. [18]Atëherë pyes: A nuk dëgjuan? Po si jo! Rom 1,5+ Is 53,1

Zëri i tyre mori mbarë dheun,
e fjalët e tyre arritën deri në skajet e botës. Ps 19,5

[19]Prapë pyes: Athua se Izraeli nuk e kuptoi? I pari tha Moisiu:

Unë do t'ju bëj smirëzez
me anë të një populli që s'është farë Populli,
do t'u nguc me anë të një populli të marrë. Lp 32,21; Rom 11,11

[20]Pastaj Isaia guxon të thotë edhe më tepër:

Më gjetën ata që nuk më kërkuan,
u jam dëftuar atyre që nuk më pyetnin. Is 65,1; Rom 9,30

[21]E këto fjalë ia drejton Izraelit:

Gjithë ditën i shtriva duart e mia
drejt Popullit që nuk dëgjon por kundërshton. Is 65,2

3. HYJI NUK E KA REFUZUAR POPULLIN E VET DHE DO TA SHËLBOJË

Teprica e Izraelit

11 [1]Pra, po pyes: a thua Hyji e përbuzi popullin e vet? Larg qoftë! Sepse edhe vetë jam Izraelas, nga pasardhësit e Abrahamit, prej fisit të Beniaminit. [2]Hyji nuk e ka refuzuar popullin e vet të cilin e ka zgjedhur që më parë. Pse a nuk e Ps 44,10v; 94,14 2Kor 11,21+

10,17 *e Fjalës së Zotit:* var.: «e fjalës së Krishtit».
10,18 *zëri i tyre:* zëri i predikuesve të Ungjillit.
10,19 *do t'ju bëj smirëzez:* përmendja e xhelozisë së Izraelit përgatit rr 11,11.14.
10,20-21 *nuk dëgjon por kundërshton:* teksti origjinal hebraik në dy rastet (rr 20 dhe 21) i referohet popullit të Judenjve; por në rastin e parë, bëhet fjalë për një Izrael që «nuk e thërret më emrin e *JHWH*-ut» dhe ndodhet në të njëjtën situatë si paganët. Versioni grek, që tek Is 65,1 na flet për një «komb» e jo për një «popull» si tek Is 65,2, bënte të mendonte për paganët.
11,1 *Pra po pyes:* e njëjta formulë që akuzonte Izraelin (Rom 10,18.19) tani shpall shëlbimin e tij (njëlloj në rr 11). «Populli që nuk dëgjon» (10,21) nuk refuzohet (11,2). «Teprica» (Is 4,3+) që e përfaqëson përkohësisht është pengu i rimëkëmbjes së ardhshme.

1Mbr 19,10.14 dini ç'thotë Shkrimi shenjt në atë vend ku Elia i ankohet Hyjit kundër
Izraelit? [3]O Zot, i vranë profetët e tu,i rrënuan lterët e tu; unë mbeta
1Mbr 19,18 vetëm, po edhe mua kërkojnë të më mbysin! [4]E çka i përgjigji Hyji? I
lashë për vete shtatë mijë burra, të cilët nuk u gjunjëzuan para Baalit.
Is 4,3+ [5]Kështu edhe në kohën e tanishme është Teprica, që Hyji e zgjodhi
Rom 9,12-17 prej mirësisë së vet. [6]Nëse është në saje të hirit, nuk është sipas
veprave, përndryshe hiri s'do të ishte më hir.
Rom 9,30-31 [7]Ç'të themi atëherë? Çka Izraeli kërkon, nuk e fitoi; e fituan vetëm
ata që Hyji i zgjodhi. Të tjerët u verbuan, [8]sikurse është në Shkrim
shenjt:

Lp 29,3; Is 29,10 *Hyji u dha shpirtin e molisjes,*
Mt 13,13+ *sytë që nuk shohin,*
veshët që nuk dëgjojnë,
madje deri në ditën e sotme.

[9]Po edhe Davidi thotë.

Ps 69,23v *Tryeza e tyre u bëftë për ta kurth e lak,*
shkëmb rrëzimi e ndëshkim i drejtë!
[10]*U verbofshin sysh e mos pafshin;*
kurrizin e tyre kërruse përgjithmonë!

[11]Pra, po pyes: Athua, u rrëzuan për t'u bjerrë për amshim? Kurrsesi!
Vap 13,5+ Përkundrazi: me rënien e tyre u erdhi shëlbimi paganëve që hebrenjtë
Mt 8,11v; 21,43; Rom 10,19 të nxiten në zili. [12]Tani, në qoftë se rënia e tyre është fitim për botën
e, në qoftë se numri i pakë i besimtarëve prej tyre, është fitim për
paganët, aq më tepër do të jetë fitim kur të kthehen të gjithë!
[13]E juve, o paganë, po ju them: unë si apostull i paganëve do të jem
i lumtur në shërbesën time [14]nëse do t'i nxis në xhelozi ata të gjakut
tim e nëse do të mund të shëlboj ndonjë ndër ta. [15]Sepse, në qoftë se
refuzimi i tyre është pajtim për botën, çka thua do të jetë atëherë

11,9 *Tryeza e tyre:* duket se Pali i referohet lterit të flive në tempullin e Jerusalemit.

11,11 *për t'u bjerrë për amshim:* «për amshim» (pa shpresë për t'u ngritur), në krahasim me origjinalin grek, është një shtesë. – *u erdhi shëlbimi paganëve:* mosbesimi aktual i Judenjve nuk është veçse «një hap i gabuar» që u lejua për kthimin e paganëve (Rom 9,22+; 11,12.19.25.30) e në fund të fundit për kthimin e tyre vetë: Hyji, me anë të paganëve, do t'i bëjë «smirëzez» që të shëlbohen (10,19).

11,12 *numri i pak...të gjithë:* fjala greke *hettema* (BJ: pakësimi, var.: dështimi) përcakton pakësimin (aspekti sasior) dhe inferioritetin, disfatën (aspekti cilësor); njëlloj edhe fjala *pleroma* (tërësi dhe plotësi). Nga konteksti menjëherë shihet se Pali luan me të dyja kuptimet.

11,13 *e juve, o paganë:* d.m.th të krishterët që vijnë nga «kombet», paganët e kthyer. Kështu edhe si apostull i paganëve, Pali punon për shpëtimin e vëllezërve të tij të gjakut («ata të gjakut tim», fj.fj.: «mishi im»).

11,15 *refuzimi i tyre:* BJ përkthen: «lënia e tyre mënjanë»; termi grek *apobole* merr ngjyrime të ndryshme: refuzim (mohim),

pranimi i tyre në fe, në qoftë se jo kalim prej vdekjes në jetë?

Ulli i egër dhe ulli i butë

Ef 2,11-22

16Në qoftë se mielli është i shenjtë, i shenjtë është edhe brumi; në
qoftë se rrënja është e shenjtë, të shenjta janë edhe degët. 17E në qoftë
se disa degë u thyen e ti, ulli i egër, u shartove në vend të tyre e kështu
u bëre pjesëtar i të mirave të rrënjës e të lëngut të ullirit, 18mos u
mburr kundrejt degëve: po nëse të shkon në mend të mburresh mos Rom 3,27+; 5,2; 1Kor 1,31
harro se nuk e mbart ti rrënjën, por rrënja ty!
19Por, ti do të thuash patjetër: Degët u thyen që unë të shartohem!
20Po, mirë e ke! Ata, pse nuk besuan, u thyen, ti qëndron në saje të
fesë. Mos u kreno, por druaj! 21Sepse, në qoftë se Hyji nuk i kurseu Jer 49,12; Lk 23,31
degët natyrore, nuk do të kursejë as ty!
22Vëreje, pra, mirësinë dhe ashpërsinë e Hyjit! Ashpërsinë kundrejt
të parëve e mirësinë e Hyjit kundrejt teje, nëse madje do të qëndrosh në
këtë mirësi, përndryshe edhe ti do të pritesh.23Por edhe ata, nëse nuk
do të qëndrojnë në pabesim, do të shartohen; sepse Hyji ka mundësi t'i
ngjesë përsëri. 24Dhe njëmend, nëse ti, sipas natyrës ulli i egër, i prerë
dhe, jashtë natyrës, u shartove me ulli të butë, sa më lehtë ata që janë
të kësaj natyre do të mund të shartohen në ulli të vetin.

Kthimi i popullit të Izraelit

25Vëllezër, ja një fshehtësi që dua t'jua njoftoj që të mos e mbani Rom 16,25+ Fu 3,7
veten për të dijshëm: ngurrimi i një pjese të Izraelit zgjat deri që
paganët në përgjithësi të kthehen. 26Atëherë mbarë Izraeli do të Rom 11,11+

lënie mënjanë, braktisje, humbje. Kuptimi i parë nuk kënaq, sepse rr i parë i kapitullit thotë që Hyji nuk «e përbuzi» popullin e vet. Disa e interpretojnë shprehjen duke konsideruar Izraelin si kryefjalë (refuzimi që ata i bëjnë Ungjillit), por konteksti nuk mbështet këtë interpretim. Të gjitha ngjyrimet e tjera mund të jenë të kënaqshme, derisa nuk janë në kundërshtim me 11,1-2. E rëndësishme është të shihet që Pali nuk këmbëngul në lënien mënjanë në vetvete: në fakt ajo është e përkohshme dhe paradoksalisht i shërben planit shëlbues të Hyjit për mbarë njerëzimin, për Izraelin dhe për kombet. – *kalim prej vdekjes në jetë*: formulë e interpretuar ndryshe (BJ: «një ringjallje prej të vdekurve»). Në qoftë se kthimi i paganëve krahasohet me fazën e parë të veprës shpërblyese, që është pajtimi i botës, kthimi i Izraelit do të jetë një mirësi aq e madhe që mund të krahasohet vetëm me fazën e dytë, ngjalljen e fundit, të cilen duket që e ka parasysh këtu Pali. Megjithatë ai nuk pohon se kthimi i Izraelit duhet t'i paraprijë menjëherë ringjalljes së përgjithshme. – Të tjerë përkthejnë: «një jetë që del nga të vdekurit». Të bësh të kthehet nga vdekja në jetë është një vepër veçanërisht e mrekullueshme, që i përket vetëm fuqisë së Hyjit (krh. Rom 4,17+; 2Kor 1,9).

11,16 *brumi:* kthimi i ardhshëm i Izraelit, që këtu deklarohet qartësisht (rr 11-15), dhe akoma më shumë në rr 25-26, vërteton se pjesa besnike e popullit është me të vërtetë «Teprica», shenja e sigurtë e rindërtimit për mbarë kombin; prandaj edhe pjesa e pabesë e popullit është lidhur me pjesën besnike dhe, në një farë mënyre, merr pjesë në shenjtërinë e saj, si një brumë që shugurohet krejtësisht nga kushtimi i fryteve të para (Nr 15,19-21).

11,17 *ulli i egër:* pagani i bërë i krishterë. – *të rrënjës:* në disa kode mungon.

11,25 *në përgjithësi të kthehen:* Pali i

shëlbohet sikurse thotë Shkrimi shenjt:

Is 59,20-21 *Nga Sioni do të vijë Çliruesi,*
ai do ta largojë pabesimin prej Jakobit.
Is 27,9 [27]*Dhe kjo do të jetë Besëlidhja ime me ta*
kur unë të zhduk fajet e tyre.

[28]Në lidhje me Ungjill, ata janë armiq, por për të mirën tuaj; por, si
Rom 9,6; Nr 23,19+; 1Sam 15,29 populli i zgjedhur, janë të dashur prej Hyjit për arsye të etërve, [29]sepse
dhuratat dhe grishja e Hyjit nuk tërhiqen. [30]Dhe njëmend, sikurse
Rom 3,26+ ju dikur nuk iu bindët Hyjit, e tani, për shkak të padëgjesës së tyre,
fituat mëshirën, [31]ashtu edhe ata tani, për shkak të mëshirës suaj,
11,11+ u bënë të padëgjueshëm, në mënyrë që edhe ata ta fitojnë mëshirën.
Gal 3,22 [32]Pra, Hyji i ka ndryrë të gjithë njerëzit në padëgjesë, që të ketë
Ez 18,23+ mëshirë për të gjithë.

Himni

Ps 139, 6.17v; Is 40,28 [33]O thellësi e pasurisë, e urtisë dhe e dijes së Hyjit! Sa të
Jb 15,8; Is 40,13; 1Kor 2,11.16 pavëzhgueshme janë gjyqet e tija, sa të pashqyrtueshme janë udhët
e tija! [34]E njëmend,

kush e njohi mendimin e Zotit?
Kush iu bë Atij këshilltar?
[35]*Kush i dha Atij më parë*
që të jetë detyrë t'i kthehet?

1Kor 8,6; Kol 1,16-17 [36]Sepse, gjithçka është, është prej Tij, nëpër Të dhe për Të. Qoftë
lavdëruar përgjithmonë e jetës! Amen!

ka gjithmonë parasysh botën judaike dhe botën pagane.

11,26 *sikurse thotë Shkrimi shenjt:* BV paralajmëronte pastrimin e plotë të Izraelit si pasojë e ardhjes së Mesisë. Pali mëson si një mister (rr 25), se kjo profeci, tanimë e përmbushur pjesërisht me kthimin e paganëve, përmban edhe kthimin e popullit çifut.

11,28 *si popull i zgjedhur:* BJ: «sipas Zgjedhjes». «Ungjill» dhe «Zgjedhje» tregojnë dy etapat e mëdha të historisë së shëlbimit: pas dhe para Krishtit. Pas Krishtit, të cilin e kanë refuzuar, Judenjtë janë bërë armiq të Hyjit, gjë të cilën Zoti e ka lejuar për kthimin e paganëve (krh. Rom 9,22+; 11,11+); por Izraelitët mbeten objekt i dashurisë së veçantë që Hyji ua ka shfaqur etërve të tyre para Krishtit, në kohën kur populli ishte mbartësi i vetëm i zgjedhjes.

PËRGJIGJA E BESIMTARËVE

Kulti shpirtëror

12 [1]Po ju përbej me mëshirën e Hyjit, o vëllezër, ta kushtoni trupin tuaj fli të gjallë, të shenjtë e të pëlqyeshme Hyjit - porsi kultin tuaj shpirtëror. [2]Mos ju përshtatni parimeve të shekullit, por shndërrojeni e ripërtëriteni mendjen tuaj, në mënyrë që ta dalloni vullnetin e Hyjit: çka është e mirë, çka i pëlqen Atij, çka është e përsosur.

Vap 10,35
Rom 1,9+; 8,5.14v.26v
Ef 4,23v
Rom 2,18; Ef 5,10.17; Fil 1,10; Heb 5,14

Përvujtëria dhe dashuria në bashkësinë

[3]Në emër të hirit që më është dhënë i them secilit prej jush: mos e çmoni veten më tepër se duhet ta çmoni, por vlerësoni veten me vlerësim të drejtë, secili simbas masës së fesë që ia dhuroi Hyji. [4]Sepse, sikurse në një trup kemi shumë gjymtyrë dhe të gjitha gjymtyrët nuk e kanë të njëjtin funksion, [5]kështu edhe ne, edhe pse shumë, jemi një trup i vetëm në Krishtin e, secili nesh, gjymtyrë e njeri-tjetrit. [6]Kemi dhurata të ndryshme simbas hirit që na u dha: Në qoftë dhurata e profecisë - le të ushtrohet në përkim me fe; [7]në qoftë dhurata e shërbimit - le të jetë në shërbim; në qoftë dhurata e dhënies së mësimeve - le të japë mësime; [8]në qoftë dhurata e këshillit - le të këshillojë; kush ndan - le të jetë bujar; kush është i parë - le të jetë i kujdesshëm; kush bën vepra mëshire - le t'i bëjë me gëzim!

Fil 2,3
1Kor 12,9; 13,2
Ef 4,7+
1Kor 12,12+
1Kor 12,8-10.28-30; Ef 4,7-11
Vap 11,27+
Tit 1,5+

[9]Dashuria le të jetë e çilter. Iknu me urrejtje veprave të këqija e ndiqni veprat e mira! [10]Doni njëri-tjetrin me dashuri vëllazërore! Prini njëri-tjetrit duke nderuar shokun më parë e më tepër! [11]Në kujdesim të tjerëve të jeni të shpejtë, në shpirt të nxehtë; Zotit shërbeni! [12]Në

1Pjt 1,22; Gjn 13,34
Fil 2,3

k 12 Baskësia e krishterë vjen pas tempullit të Jerusalemit (Ps 2,6+; 40,9+) dhe Shpirti që banon në të e gjallëron praninë e Hyjit në mes të popullit të Shenjtë (1Kor 3,16-17; 2Kor 6,16; Ef 2,20-22). Prandaj ai frymëzon një kult të ri shpirtëror (Rom 1,9+; 12,1) sepse besimtarët janë gjymtyrë të Krishtit (1Kor 6,15-20), trupi i të cilit, të kryqëzuar dhe të ngjallur, është vendi i një pranie të re të Hyjit dhe të një kulti të ri (Mt 12,6-7; 26,61p+; 27,40p; Gjn 2,19-22+; 4,20-21; Vap 6,13-14; 7,48; Heb 10,4-10+; Zb 21,22+).

12,1 *porsi kultin tuaj shpirtëror:* mbiemri «shpirtëror» përkthen atë grek *logikos*: «shprehës», «racional», «i arsyeshëm». Pali tregon se flijimi i vetvetes është i vërtetë dhe përputhet me vetë dhuratën e Hyjit, të përshkruar në rr 1-11.

12,3 *masës së fesë:* këtu feja konsiderohet në rilulëzimin e dhuratave shpirtërore, që Hyji ua shpërndau anëtarëve të bashkësisë së krishterë për t'ia siguruar jetën dhe zhvillimin.

12,5 *gjymtyrë e njëri-tjetrit:* formula e përdorur vë më pak në dukje identifikimin e të gjithë të krishterëve me Krishtin (1Kor 12,27) dhe shumë më tepër varësinë e tyre reciproke.

12,6 *në përkim me fe:* ose: «sipas rregullit të fesë»; krh. 1Kor 12,3, ku «dëshmia e fesë» përbën shenjën e karizmave autentike.

12,10 *duke nderuar shokun më parë e më tepër:* ose: «duke konsideruar të tjerët më të denjë se vetveten» (BJ).

12,11 *Zotit shërbeni:* var.: «jini të kujdesshëm për rastin e volitshëm».

1Kor 13,13+ shpresë jini të gëzueshëm, në vështirësi të durueshëm, në uratë të
Vap 1,4; 6,4; Kol 4,2 qëndrueshëm! 13Ndihmoni të krishterët që kanë nevojë, ushtroni
Vap 9,13+; mikpritjen!

Mt 5,38-48+ ## Dashuria ndaj të gjithëve, edhe ndaj armiqve

14Bekoni salvuesit tuaj! Bekoni e mos i nëmni! 15Gëzohuni me ata që
Sir 7,38; 1Kor 12,26 gëzojnë, qani me ata që qajnë! 16Jini në përkim me njëri-tjetrin! Mos
Fu 3,7 deshironi nderë të larta, përkundrazi t'ju tërheqin ato të përvujtat!
Mos ia mbushni mendjen vetes se jeni të urtë! 17Askujt mos ia ktheni
1Sel 5,15; 1Pjt 3,9 të keqen me të keqe! Kini kujdes të bëni mirë para të gjithë njerëzve!
Fu 3,4; 2Kor 8,21 18Nëse është e mundur - aq sa varet prej jush - jini në paqe me të
Lev 19,18; 1Kor 6,6-7; gjithë njerëzit! 19Mos u hakmerrni, o të dashur, po lini vend të veprojë
Fu 20,22 hidhërimi i Hyjit, sepse është në Shkrim shenjt: Mua më përket
Lp 32,35; Zan 50,19 hakmarrja, unë do të hakmerrem, thotë Zoti. 20Ti përkundrazi: Nëse
Fu 25,21-22+ armiku yt është i uritur, jepi të hajë, nëse është i etur, jepi të pijë! Po
bëre kështu, gaca të ndezura do të grumbullosh mbi krye të tij! 21Mos
lejo të mundë e keqja, por ngadhënje mbi të keqen me vepra të mira!

Mt 22,16-21p; 1Tim 2,1-2; Tit 3,1; 1Pjt 2,13-15 ## Nënshtrimi pushtetit të ligjshëm

Fu 8,15; Ur 6,3; Jer 27,5 **13** 1Çdo njeri le t'i nënshtrohet autoritetit që ka mbi vete.
Sepse, nuk ka pushtet që nuk vjen prej Hyjit: ato që janë
i ka vënë Hyji. 2Prandaj, ai që i kundërshton pushtetit, i
kundërshton rendit të vendosur prej Hyjit; ata që i kundërshtojnë,
dënojnë vetveten. 3Sepse eprorët nuk kanë pse të druhen kur veprohet
mirë, por kur veprohet keq. A dëshiron të mos ta druash pushtetin?
Bëj të mirën dhe do të fitosh lëvdata prej pushtetit! 4Sepse pushteti
është shërbëtor i Hyjit - për të mirën tëndë. Përkundrazi, nëse bën
keq, trembu! Nuk e mbart kot shpatën! Shërbëtori i Hyjit është:
shfren hidhërimin e Hyjit në atë që bën të keqen. 5Prandaj, duhet të
nënshtrohemi, jo vetëm për shkak të frikës së ndëshkimit, por edhe
për arsye të ndërgjegjes. 6Po për këtë arsye duhet të paguani edhe
Mt 22,21p tatimet: sepse ata që merren me këtë gjë janë nëpunësit e Hyjit. 7Jepni

12,14 Horizonti zgjerohet dhe shtrihet drejt gjithë njerëzimit, sidomos duke nisur nga rr 17.

12,19 *lini vend të veprojë hidhërimi i Hyjit:* «i Hyjit» mungon në tekstin grek. Mbase hidhërimi hyjnor, që ruan të drejtën të ndëshkojë mëkatin.

12,20 *mbi krye të tij:* i krishteri «hakmerret» ndaj armiqve të tij duke ua bërë atyre mirë. Imazhi e gacave të ndezura, që është simbol i një dhimbjeje të djegëse, tregon brejtjen e ndërgjegjes që do të bëjë mëkatarin të pendohet.

k 13 Pali pohon këtu parimin e origjinës hyjnore të pushtetit, duke menduar se është i drejtë dhe, në të njëjtën kohë, ushtruar për të mirën. Në këtë mënyrë besimi i krishterë depërton, përveçse në jetën morale (Rom 12,1), në vetë jetën civile (13,1). Pali nuk do të flasë ndryshe as në kohën e persekutimeve të para (Tit 3,1; Tim 2,1-2).

13,4 *shfren hidhërimin:* BJ ka: «për të bërë drejtësi dhe për të ndëshkuar.

gjithkujt çka i përket: tatimtarit tatimin, doganierit doganën, atij që është për t'u druajtur, drojën, atij që është për nderim, nderimin.

Dashuria, përmbledhje e tërë Ligjit

Mt 22,34-40; Gjn 13,34; Gal 5,14 Kol 3,14

[8]Askujt të mos i keni tjetër detyrim, përveç detyrimit që ta doni njëri-tjetrin, sepse ai që e do tjetrin, e ka plotësuar Ligjin. [9]Sepse: Mos bëj kurorëthyerje! Mos vra! Mos vidh! Mos lakmo! e nëse ka edhe ndonjë tjetër urdhër - është i përfshirë në këto fjalë: Duaje të afërmin tënd porsi vetveten! [10]Dashuria nuk i bën keq të afërmit. Dashuria, pra, është zbatimi i përsosur i Ligjit.

Dal 20,13-17; Lp 5,17-21 Lev 19,18; Gal 5,14 1Kor 13,4-7

I krishteri është biri i dritës

1Sel 5,4-8; 1Kor 7,26.29-31; Kol 4,5; Ef 5,8-16

[11]Aq më tepër mbasi e dini kohën në të cilën jetojmë: tashmë është koha të zgjoheni nga gjumi, sepse tash shpëtimin e kemi më afër se kur besuam.[12]Nata ka shkuar në të sosur e dita është afruar. Prandaj, t'i flakim larg veprat e errësirës e të ngjeshemi me armët e dritës. [13]Të ecim me nder, porsi ditën, jo në gosti e zdërhallje, jo në fëlligështi e në shfreni, jo në grindje e në smirë.[14]Por, veshuni me Jezu Krishtin Zot e në kujdes për trup, mos i kënaqni prirjet e ulta.

Gjn 8,12+ Ef 6,11+ Rom 1,29+ Gal 3,27; Ef 4,24

Dashuria ndaj «të ligshtëve»

1Kor 8; 10,14-33; Rom 6,15+

14 [1]Prano nie në bashkësi atë që s'është mjaftë i fortë në fe, por pa e qortuar për mendime që ka. [2]Dikush mendon se mund të hajë çdo gjë, ndërsa i ligshti në fe ha vetëm barishte. [3]Ai që ha, mos ta përbuzë atë që nuk ha; por, edhe ai që nuk ha, mos ta gjykojë keq atë që ha, sepse Hyji e ka pranuar për të vetin. [4]Kush je ti

Kol 2,16-21

13,9 *Duaje të afërmin tënd:* i afërmi nuk është më, si tek Lev, pjesëtar i popullit, por çdo pjesëtar i familjes njerëzore të njësuar në Krishtin (Gal 3,28; Mt 25,40).

13,11 *e dini kohën në të cilën jetojmë:* ky shqyrtim paraqet një nga themelet e moralit të Palit. «Koha», momenti (*kairos*), duket sikur tregon erën «eskatologjike», («ditët e fundit»), të inaguruara nga vdekja dhe ngjallja e Krishtit dhe që zgjerohet bashkë me kohën e Kishës, me kohën e shëlbimit (2Kor 6,2+; krh. Vap 1,7+); kjo erë i kundërvihet periudhës së mëparshme më shumë për një diferencë natyre se sa thjeshtë për një ndjekje kohore. I krishteri, që tani «bir i ditës», i shpëtuar nga shekulli i tashëm i keq (Gal 1,4) e nga pushteti i errësirës, merr pjesë në mbretërinë e Hyjit dhe të Birit të tij (Kol 1,13); është tashmë qytetar i qiellit (Fil 3,20). Kjo «situatë» kaq e re drejton gjithë moralin (krh. Rom 6,3v).

13,12 *t'i flakim larg:* me Vulg.; BJ, me gr., përkthen: «ta lëmë atje»; fj.fj.: «të zhvishemi».

14,1 *atë që s'është mjaft i fortë në fe:* flet për ata të krishterë që ende nuk kanë një fe mjaft të ndriçuar dhe, prandaj, nuk janë të qëndrueshëm për të vepruar me ndërgjegje të sigurt (rr 2,5.22). Detyroheshin, në disa ditë (rr 5), ndoshta në mënyrë të përhershme (rr 21), të mbaheshin nga mishi o nga vera (rr 2.21): praktika asketike të njohura në ambientin pagan (pitagorik) o në ambientin judaik (esenët, Gjon Pagëzuesi). Pali paraqet të njëjtën rregull të përgjithshme të sjelljes si në rastin e ngjashëm të 1Kor 8; 10,14-33: secili duhet të veprojë «për Zotin» sipas ndërgjegjes së vet (vv 5-6), mjaft që të mos jetë e dyshimtë (v 23); por mbi të gjitha që dashuria ta rregullojë sjelljen e «të fortëve» (vv 1.15.19-21 dhe 15, 1-13).

Jak 4,12; Mt 7,1 që guxon të gjykosh shërbëtorin e tjetrit? Si në qëndroftë në këmbë, si
në u rrëzoftë, është puna e zotërisë së tij! Porse do të qëndrojë sepse
Zoti është i zoti t'ia qesë dorën, në mënyrë që të mos rrëzohet.
5Dikush mendon se një ditë është më e rëndësishme se një tjetër,
kurse për një tjetër të gjitha ditët janë njënjëshme. Secili veç të jetë
plotësisht i bindur në mendimin e vet! 6Ai që e çmon një ditë më të
rëndësishme se një tjetër, e bën atë gjë për dashurinë e Zotit; po edhe
Kol 2,16 ai që ha, për dashurinë e Zotit ha: sepse i falënderohet Hyjit. Po edhe
ai që nuk ha, për dashurinë e Zotit nuk ha, dhe i falenderohet Hyjit.
7Në të vërtetë, asnjëri prej nesh nuk jeton për vete dhe asnjëri nuk
vdes për vete. 8E njëmend, nëse jetojmë, jetojmë për Zotin, e nëse
Rom 6,10-11; Lk 20,38; Gal 2,19 2Kor 5,15; Vap 10,42 vdesim, vdesim për Zotin. Në qoftë se jetojmë e në qoftë se vdesim
- jemi të Zotit. 9Për këtë arsye Krishti vdiq dhe u ngjall që të jetë
Zotëria i të vdekurve e i të gjallëve.
10E ti, pse e gjykon vëllanë tënd? Pse ti e përbuz vëllanë tënd? Të
2Kor 5,10 gjithë, pra, do të qëndrojmë para gjykatores së Hyjit! 11Sepse Shkrimi
shenjt thotë:

Is 45,23; 49,18 Fil 2,10-11
Pasha jetën time - thotë Zoti -
para meje do të përkulet çdo gju
dhe çdo gjuhë do ta lëvdojë Hyjin!

12Prandaj, secili prej nesh do t'i japë llogari Hyjit për vetvete.

Mos i shkandulloni vëllezërit

13Prandaj, mos ta gjykojmë më njëri-tjetrin, por më mirë të
1Kor 8,9 vendosemi që mos t'i bëhemi vëllait rast mëkati ose shkandulli.
14E di dhe jam plotësisht i bindur në Zotin Jezus: asnjë send nuk
Mt 15,10-20p; Vap 10,15; 1Kor 8,10; 1Tim 4,4 është në vetvete i papastër. Por një send është i papastër për atë
që e vlerëson për të papastër. 15Por, nëse për arsye të ngrënies së
ndonjë ushimi, trishtohet vëllai yt, ti nuk sillesh më simbas udhës së
1Kor 13,1+ dashurisë. Mos e humb me ushqimin tënd atë për të cilin Krishti vdiq!
1Kor 8,8 16Mos bëni të shahet liria juaj! 17Sepse Mbretëria e Hyjit nuk është
Gal 5,22; 1Sel 1,6 çështje gjelle e pijeje, por është drejtësi, paqe dhe gëzim në Shpirtin
Rom 12,17-18 Shenjt. 18Kush, vërtet, i shërben kështu Krishtit, i pëlqen Hyjit dhe
njerëzit e nderojnë. 19Prandaj, të mundohemi të bëjmë të përparojë
paqja e t'i japim njëri-tjetrit shembull të mirë. 20Mos e prish veprën
e Hyjit për shkak të ushqimeve! Vërtet, të gjitha ushqimet janë të

14,10 *para gjykatores së Hyjit*: i vetmi që njeh sekretin e zemrave (krh. Rom 2,16; 1Kor 4,3v).

14,15 *Por:* var.: «Tashti», ose: «Në fakt». – *trishtohet*: duke u rrëzuar përballë skandalit apo vetëm duke parë vëllanë e vet që kryen një veprim që ai dënon.

14,16 *liria juaj:* liria e krishterë (Rom 6, 15+) që gëzonin të fortë, por që interpretohej me tendenciozitet (krh. 3,8+); BJ ka: «privilegjin tuaj».

14,20 *Mos e prish veprën e Hyjit:* vetë

pastra, por bën keq ai që, duke ngrënë, shkandullon tjetrin. 21Është mirë të mos hash mish e të mos pish verë e të mos hash ndonjë gjë tjetër që mund ta shkandullojë vëllanë tënd. 22Mbushmendjen tënde mbaje ti për vete para Hyjit. I lumi ai që nuk e dënon vetveten, kur vendos çka duhet zgjedhur. 23Por ai që ha duke dyshuar a është e lejushme apo jo, e ka dënuar veten, sepse nuk vepron sipas bindjes. Çdo gjë që bëhet pa mbushmendje të fesë, është mëkat.

Tit 1,15
1Kor 8,13
1Kor 8,7

15 1Ne që jemi të fortë e kemi për detyrë t'i mbartim të metat e të ligshtëve e jo të kërkojmë çka neve na pëlqen. 2Secili prej nesh të mundohet t'i pëlqejë të afërmit të vet, për të mirën e tij, që të përparojë në fe, 3sepse as Krishti nuk kërkoi t'i pëlqejë vetvetes, por, sikurse është në Shkrim shenjt: Sharjet e atyre që të shanin ty, ranë mbi mua. 4Tashti, gjithçka që dikur u shkrua, u shkrua për mësimin tonë, në mënyrë që, me anë të qëndresës e të ngushëllimit që vjen nga Shkrimi shenjt, të kemi shpresë. 5E Hyji që jep qëndresën dhe ngushëllimin, bëftë që ju të jeni plotësisht në përkim njëri me tjetrin sikurse dëshiron Jezu Krishti, 6në mënyrë që, një mendimi e një goje, ta lëvdoni Hyjin, Atin e Zotit tonë, Jezu Krishtit.

Gal 6,2; 1Kor 9,22
1Kor 10,33
Rom 14,19; 1Kor 8,1
1Kor 13,5
Ps 69,10
1Kor 10,6+; 2Tim 3,16
1Mak 12,9; 2Mak 15,9
Fil 2,2v

Ungjilli si për Hebrenj ashtu për paganët

7Prandaj, pranoni njëri-tjetrin në shoqëri sikurse Krishti ju pranoi ju për lavdinë e Hyjit. 8Pohoj se Krishti u shërbeu të rrethprerëve për arsye të besnikërisë së Hyjit, për t'i plotësuar premtimet e dhëna etërve 9e që paganët ta lavdërojnë Hyjin për mëshirën e tij, sikurse thotë Shkrimi shenjt:

Mt 15,24
Vap 3,25-26
Dal 34,6

Prandaj do të lavdëroj ndër paganë
dhe do t'i këndoj këngë Emrit tënd!

Ps 18,50

10Edhe përsëri thuhet:

personin e të ligshtit (rr 15) apo edhe bashkësinë e krishterë (krh. 1Kor 3,9). – *shkandullon:* d.m.th., sipas kontekstit (rr 21 që flet për detyrat e «të fortit»), provokon.

14,22 Kjo bindje (BJ: «fe») është e vërteta; ajo vlen para Hyjit. Por dashuria është një parim më i lartë.

14,23 *nuk vepron sipas bindjes:* sepse veprimi i tij nuk frymëzohet nga një bindje feje. Termi: «bindje» (fj.fj.: «fe») përdoret këtu në kuptimin e ndërgjegjes së drejtë (krh. Rom 14,1+).

15,5 *në përkim njëri me tjetrin:* të krishterët kanë të njëjtat ndjenja: t'i pëlqejnë të afërmit. – Përkthim tjetër: «(t'ju japë) të jetoni në marrëdhënie të mira».

15,9 *për mëshirën e tij:* Krishti, duke i pranuar paganët, ka fituar lavdinë për Hyjin. Por duke ungjillëzuar, gjatë jetës së tij, vetëm Izraelin (krh. Mt 15,24), ka dëshmuar mbi të gjitha besnikërinë e Hyjit ndaj premtimeve, dhe ua la paganëve të kthyer detyrën për të qenë dëshmitarë të gjallë të mëshirës hyjnore. Edhe ata, pra, të jenë të mëshirshëm ndaj vëllezërve të tyre (krh. 12,1+).

Lp 32,43 *Brohoritni, popuj paganë, bashkë me Popullin e tij!*

[11]E prapë:

Ps 117,1 *Lëvdoni Zotin, mbarë popujt paganë!*
E lavdërofshin të gjitha kombet!

[12]Përsëri Isaia thotë:

Is 11,10 *Do të shfaqet Pinjolli e Jeseut*
i ngritur për të sunduar paganët:
në Të paganët do të shpresojnë.

[13]Dhe Hyji, në të cilin e kemi shpresën, ju mbushtë me çdo gëzim e paqe në besimin tuaj që, në sajë të fuqisë së Shpirtit Shejt, kurrë të mos ju mungojë shpresa!

EPILOGU

Shërbesa misionare e Palit

[14]E sa për ju, vëllezërit e mi, jam plotësisht i bindur se edhe ju vetë jeni plot mirësi, plot me çdo dije, të aftë për të këshilluar njëritjetrin. [15]Megjithatë, ju shkrova pjesërisht pak si më guximshëm, për t'jua përkujtuar gjërat pak a shumë të njohura. E bëra këtë në saje të hirit që më është dhënë prej Hyjit - [16]për të qenë mbarështues i
Rom 1,9+ Krishtit Jezus ndër paganë, prift i Ungjillit të Hyjit, që paganët, të shenjtëruar prej Shpirtit Shenjt, të bëhen kusht i pëlqyeshëm Hyjit.
3,27+ [17]Kam, pra, pse të mburrem në Jezu Krishtin për vepër që kryej për Hyjin. [18]Sepse, nuk do të guxoja të përmend asgjë tjetër, përveç sa
1,5+ Krishti bëri nëpër mua për kthimin e paganëve në dëgjesë me anë të
2Kor 12,12+ fjalës e të veprës, [19]me fuqi të shenjave e të mrekullive dhe me fuqi
Vap 1,8+ Kol 1,25 të Shpirtit Shenjt. Kështu, qysh prej Jerusalemit e për qark në Iliri
2Kor 10,15-16 e kam përhapur Ungjillin e Krishtit [20]e madje u përpoqa ta shpall, jo

15,13 *në saje të fuqisë së Shpirtit Shenjtë:* rimerren temat qendrore të pjesës dogmatike të letrës: feja, burim përdrejtësimi, dhe shpresa për shëlbimin, burim paqeje dhe fryt i Shpirtit.

15,15 *Megjithatë ju shkrova:* Pali përseri përligjet që i shkroi një Kishe që nuk e themeloi (krh. Rom 1,5-6.13).

15,16 *meshtar i Ungjillit:* fj.fj.: «duke kryer një vepër kulti». Në të vërtetë, apostullimi, më shumë se thjeshtë jeta e krishterë (Rom 12,1; krh. Fil 2,17), është një liturgji (krh. Rom 1,9+) ku apostulli - apo më mirë Krishti nëpër të (rr 18) - ia kushton Hyjit njerëzit.

15,19 *qysh prej Jerusalemit e për qark në Iliri:* dy caqet skajore të misionit të Palit në këtë moment. Sipas interpretimit, përfshihet apo përjashtohet caku i dytë.

atje ku ishte i njohur Emri i Krishtit - që të mos ndërtoja mbi themelet e tjerëve - [21]por, sikurse është në Shkrim shenjt: 1Kor 3,10v

Do ta shohin ata, ndër të cilët nuk qe kumtuar,
do ta kuptojnë ata, të cilët për të nuk kanë dëgjuar. Is 52,15

Plani i Palit për të vizituar Romën

[22]Kjo gjë edhe më së shumti më pengoi të vij te ju. [23]Tani veç, pasi nuk më ka mbetur fushatë veprimi në këto anë e, tash sa vjet kam dëshiruar për së forti të vij te ju [24]kur të nisem për Spanjë... Shpresoj, pra, se në udhëtim për atje, do t'ju shoh dhe se ju do të më përcillni me çka më lypet për atje, pasi një herë, sado pak, të kënaqem në praninë tuaj. Rom 1,10v

[25]Tash veç, po shkoj për Jerusalem, për t'ju sjellë ndonjë sherbim shenjtërve, [26]sepse Maqedonia dhe Akaja vendosën t'u dërgojnë një ndihmë shenjtërve të varfër të Jerusalemit. [27]Po, vetë deshën, por e kanë edhe për detyrë, sepse, mbasi paganët u bënë pjesëtarë të të mirave shpirtërore të tyre, janë të detyruar t'u ndihmojnë me të mira materiale. [28]Pasi ta kem kryer këtë punë - t'ua kemi dorëzuar zyrtarisht këtë dhuratë - do të nisem për Spanjë e, në kalim, për te ju. [29]E di se kur të vij te ju, do të vij plot me bekime të Krishtit. [30]Ju përbej [vëllezër] me Jezu Krishtin, Zotit tonë, e me dashurinë e Shpirtit Shenjt, luftoni bashkë me mua me uratë që për mua ia drejtoni Hyjit: [31]të më shpëtojë prej të pafeve të Judesë dhe që ndihma ima që po e çoj në Jerusalem t'u pëlqejë shenjtërve; [32]kështu që, në dashtë Perëndia, të vij te ju plot hare e të pushoj bashkë me ju. [33]Hyji, burimi i paqes, qoftë me ju të gjithë. Amen. Vap 19,21; 1Kor 16,1+; Rom 12,13; 11,17v; 1Kor 9,11; Gal 6,6; Kol 4,12; Vap 20,3.23v; 21,10v.17v.27v

Përshëndetje personale

16 [1]Po jua porosis Fëben, motrën tonë, [e] që është diakonesa e kishës së Kenhreut. [2]Pranoie në Zotin si u ka hije shenjtërve dhe ndihmoni në gjithçka të ketë nevojë për ju, sepse edhe ajo ka qenë mbrojtëse për shumëkënd si dhe për mua. Vap 18,18

15,22 *më së shumti:* apo: «shpesh»; var.: «çdo herë» (BJ).

15,23 *në këto anë:* jo se të gjithë paganët janë kthyer; por detyra e Palit është të vendosë themelet, duke ua lënë dishepujve kujdesin për të vazhduar veprën (krh. 1Kor 3,6.10; Kol 1,7; etj.).

15,28 *dorëzuar zyrtarisht:* fj-fj: «vulosur».

15,30 *që për mua ia drejtoni Hyjit:* Pali shpesh u bën lutje besimtarëve të luten për të (krh. Rom 8,27+). Për sa i përket lutjes si luftë me Hyjin, shih shembujt e Abrahamit (Zan 18,17v), e Jakobit (Zan 32,29), e Moisiut (Dal 32,11-14.30-32; Lp 9,18.25) e Ungjillit (Lk 11,1-8; Mk 7,24-30).

k 16 Diskutohet nëse ky kapitull i përket apo jo letrës fillestare (krh. Hyrjen për letrat e Palit: Romakët).

16,1 *motrën tonë:* bëhët fjalë pa dyshim për atë që solli letrën.

Vap 18,2v.26; 1Kor 16,19; 2Tim 4,19
[3]Përshëndetni Priskën e Akuilën, bashkëpunëtorët e mi në Jezu Krishtin, [4]të cilët, për të ma shëptuar jetën e kanë vënë kryet e vet në gërshërë. I falënderoj, jo unë vetëm, por edhe të gjitha kishat e
1Kor 16,19; Kol 4,15; Flm 2
paganëve. [5]Përshëndetne kishën që bashkohet në shtëpinë e tyre.
1Kor 16,15
Përshëndetne edhe Epenetin, të dashurin tim, frytin e parë të Azisë për Krishtin. [6]Të fala edhe Marisë, që aq fort është munduar për ju. [7]Të fala edhe Andronikut e Junies, kushërinjve të mi dhe shokëve të burgut; ata janë të përmendur ndër apostuj dhe kanë qenë para meje të Krishtit. [8]Të fala Ampliatit, të dashurit tim në Zotin. [9]Të fala edhe Urbanit, bashkëpunëtorit tonë në Krishtin, po edhe Stakës, të dashurit tim. [10]Të fala edhe Apelit, të provuarit në Krishtin. Të fala edhe Aristobulajve. [11]Të fala edhe Herodionit, kushëririt tim. Të fala edhe Narcisajve, që janë në Zotin. [12]Përshëndetni edhe Trifenën dhe Trifozën, të cilat veprojnë për Zotin. Të fala edhe Persidës së dashur, e cila ka vuajtur shumë për Zotin. [13]Të fala edhe Rufit, të zgjedhurit në Zotin edhe nënës së tij dhe simes. [14]Të fala edhe Asinkritit, Flegontit, Ermes, Patrobit, Ermanit dhe vëllezërve që janë me ta. [15]Të fala edhe Filologut dhe Julisë, Nereut e motrës së tij e Olimpës dhe të gjithë
2Kor 13,12+
shenjtërve që janë me ta. [16]Përshëndetni njëri-tjetrin me të puthur të shenjtë. Ju përshëndesin të gjitha Kishat e Krishtit.

Gal 6,11
Vërejtje

[17]Ju lutem, o vëllezër, të ruheni prej atyre që shkaktojnë përçarje
Rom 6,17
dhe shkanduj në dëm të mësimit në të cilin jeni mësuar: rrini larg
Fil 3,19
tyre! [18]Sepse të tillët nuk i shërbejnë Krishtit, por barkut të vet dhe, me fjalë të bukura e të embla, gënjeinë zemrat e njerëzve të thjeshtë.
Rom 1,5+.8
[19]Zëri i dëgjesës suaj ka arritur gjithkund. Sa për ju, pra, jam
Mt 10,16; 1Kor 14,20
shumë i gëzuar e dëshiroj të jeni të urtë për sa i përket së mirës e të jeni të pastër nga çdo e keqe. [20]Hyji, autori i paqes, do ta dërmojë për
Zan 3,15
së shpejti djallin nën këmbët tuaja. Hiri i Jezusit, Zotit tonë, qoftë me ju!

Përshëndetje të fundit

Vap 16,1+ 13,1; 17,5; 20,4 1Kor 1,14
[21]U përshëndet Timoteu, bashkëpunëtori im, edhe Luci, Jasoni dhe

16,4 *e kanë vënë kryet e vet në gërshërë:* ndoshta në Efes, qoftë gjatë rrëmujës së treguar në Vap 19,23v, qoftë në kohën e burgimit që apostulli atje pësoi (krh. rr 7 dhe Hyrja).

16,5 *frytin e parë të Azisë për Krishtin:* ndoshta i pari i kthyer në provincën e Azisë.

16,7 *shokëve të burgut:* Pali u burgos disa herë (krh. 2Kor 11,23). Androniku e Junia janë apostujt në kuptim të gjerë (Rom 1,1+).

16,13 *Rufi:* ndoshta biri i Simonit prej Cirene (Mk 15,21).

16,16 *Ju përshëndesin të gjitha Kishat e Krishtit:* formula, e pazakontë te Pali, tregon nderimin që ai ka ndaj Kishës së Romës.

16,17 *jeni mësuar:* ky qortim i menjëhershëm kujton Gal 6,12-17. Bëhët fjalë ndoshta për predikatarët judaizues (krh. Gal 5,7-12 e sidomos Fil 3,18-19).

Sosipatri, kushërinjtë e mi. [22]U përshëndes në Zotin edhe unë Terci,
që e shkrova këtë letër. [23]U bën të fala Gaji, mikpritësi im dhe i mbarë
kishës. Të fala u bën Erasti, arkëtari i qytetit edhe vëllai Kuarti. [[24]]

Doksologjia - Lavdia Hyjit

[25]Atij që mund t'ju forcojë
simbas Ungjillit tim
dhe predikimit të Jezu Krishtit,
simbas zbulesës së Misterit,
të mbajtur fshehur për kohë të amshuara,
[26]por tani të shfaqur dhe,
me anë të shkrimeve të profetëve,
me urdhër të Hyjit të amshuar,
të lajmëruar mbarë popujve paganë
për t'i sjellë në dëgjesën e fesë. Rom 1,5+
[27]Një të vetmit Hyj, të Gjithëdijshmit,
i qoftë, nëpër Jezu Krishtin,
lavdi në shekuj të shekujve. Amen. 1,25

16,25 Doksologjnë shumë kode e vënë në mbarim të k 15 ose të k 14; disa të tjerët e lënë jashtë. – Në këtë formë solemne (krh. Ef 3,20; Jud 24-25), Pali i rimerr temat thelbësore të letrës. – *t'ju forcojë:* në doktrinën e në jetën e krishterë (krh. Rom 1,11; 1Sel 3,2.13; 2Sel 2,17; 3,3; 1Kor 1,8; 2Kor 1,21; Kol 2,27). – *simbas zbulesës së Misterit:* një «sekret» plot me urti (rr 27; 1Kor 2,7; Ef 3,9; Kol 2,2-3), prej kohës i fshehur në Hyjin, tani i shfaqur (rr 25; 1Kor 2,7.10; Ef 3,5.9v; Kol 1,26): këtë ide Pali e merr prej apokaliptikës judaike (Dan 2,18-19+), por e thellon duke e përdorur për etapën supreme të planit të shëlbimit: misteri, pra, është shëlbimi i realizuar nga kryqi i Krishtit (1Kor 2,8), thirrja e paganëve për këtë shëlbim (rr 26; Rom 11,25; Kol 1,26-27; Ef 3,6), objekt i Ungjillit të Palit (rr 25; Kol 1,23; 4,3; Ef 3,3-12; 6,19), dhe në fund restaurimi i universit në Krishtin-krye (Ef 1,9-10). Të shihen edhe 1Kor 4,1; 13,2; 14,2; 15,51; Ef 5,32; 2Sel 2,7; 1Tim 3,9.16; 2Tim 1,9-10; Mt 13,11+; Zb 1,20; 10,7; 17,5.7.

16,27 të Gjithëdijshmit: krh. Rom 11,33-36; 1Kor 1,24; 2,7; Ef 3,10; Kol 2,3; Zb 7,12. – Amen: BR adopton bekimet dhe doksologjitë e Izraelit (Zan 14,19+; Ps 41,14+), por duke thirrur shpesh Hyjin me emrin e Atit dhe duke i shtuar Jezu Krishtin (Rom 9,5; 11,35-65; 1Kor 8,6; krh. Gal 1,5; Ef 3,21; Fil 4,20; 1Tim 1,17;6,16; 2Tim 4,18; Heb 13,21; 1Pjt 4,11; 2Pjt 3,18; Jud 25; Zb 1,6+). Doksologjitë e mëvonshme do të përmendin gjithnjë e më shpesh tre «Personat» (krh. 2Kor 13,13+).

Letra e parë drejtuar Korintianëve

HYRJE

Përshëndetje dhe falënderim

Rom 1,1+

1 [1]Pali, për vullnet të Hyjit i grishur të jetë apostull i Krishtit
Jezus, edhe vëlla Sosteni, [2]Kishës së Hyjit që është në Korint, të
shenjtëruarve në Krishtin Jezus, të grishurve të jenë shenjtër, Vap 18,17 Vap 5,11+ Vap 9,13+ Vap 2,21+
bashkë me të gjithë ata, që në cilindo vend e thërrasin Emrin e Zotit
tonë, Jezu Krishtit, Zotit të tyre dhe tonë. [3]Paçi hir e paqe prej Hyjit,
Atit tonë, dhe prej Zotit Jezu Krisht!

[4]Përherë i falem nderit Hyjit tim për ju që ju dha hirin hyjnor me anë 2Kor 8,7.9
të Krishtit Jezus, [5]sepse në Krishtin ju u bëtë të pasur me gjithçka - në 1Kor 12,8+
çdo fjalë e në çdo dije. [6]Kështu, aq u përforcua në ju dëshmia e Krishtit,
[7]sa që nuk ju mungon asnjë dhuratë juve që pritni Zbulimin e Zotit 2Kor 6,10
tonë Jezu Krishtit. [8]Por edhe Ai do t'ju forcojë deri në fund që të jeni pa 2Kor 1,21; Fil 1,7; Kol 2,7
mungesa në Ditën e Zotit tonë Jezu Krishtit. [9]Besnik është Hyji që ju
thirri në shoqërinë e Birit të vet, Jezu Krishtit, Zotit tonë. 1Gjn 1,3; Fil 3,10v

1,2 *Kishës së Hyjit*: shprehje e preferuar nga Pali (10,32; 11,16.22; 15,9; 2Kor 1,1; Gal 1,13; 1Sel 2,14; 2Sel 1,4; 1Tim 3,5.15; krh. edhe Vap 20,28+). Të krahasohet «Kishat e Krishtit» (Rom 16,16; krh. Mt 16,18+; Vap 5,11+; 7,38+). – *bashkë me të gjithë ata, që në cilindo vend e thërrasin Emrin e Zotit tonë, Jezu Krishtit, Zotit të tyre dhe tonë*: përkthim tjetër: «me të gjithë ata që, në çdo vend, tyrin dhe tonin, thërrasin emrin e Jezu Krishtit Zotit tonë».

1,6 *dëshmia e Krishtit*: d.m.th. dëshmia që i është bërë Krishtit. – *në ju*: ose «ndër ju».

1,7 *Zbulimin*: në momentin më të lartë të zbulimit të planeve të fshehta të Hyjit (Rom 16,25+), Krishti do të zbulohet në lavdinë e tij në fundin e shekujve, me paruzi (15,23+) dhe me «dëftimin» e tij (1Tim 6,14+; krh. Lk 17,30; Rom 2,5; 8,19; 2Sel 1,7; Heb 9,28; 1Pjt 1,5.7.13; 4,13; Zb 1,1). Por më parë do të shfaqet i Paudhi, që Ai do ta mbysë (2Sel 2,3-8).

1,8 *pa mungesa*: krh. Fil 1,10; 2,15v; Ef 1,4; Kol 1,22; 1Sel 3,13; 5,23; Jud 24. – *në Ditën*: kjo «ditë e Zotit» (5,5; 2Kor 1,14; 1Sel 5,2; 2Sel 2,2; krh. 2Pjt 3,10), e thirrur ndryshe edhe «dita e Krishtit» (Fil 1,6.10; 2,16) ose thjesht «dita» (3,13; 1Sel 5,4; Heb 10,25), «ajo ditë» (2Sel 1,10; 2Tim 1,12.18; 4,8; krh. Mt 7,22; 24,36; Lk 10,12; 21,34), «dita e Birit të Njeriut», (Lk 17,24.26) «dita e Hyjit» (2Pjt 3,12), «dita e Ardhjes» (1Pjt 2,12), «dita e madhe» (Jud 6; Zb 6,17; 16,14), «dita e fundit» (Gjn 6,39.40.44.54; 11,24; 12,48), është përmbushja, në erën eskatologjike të inauguruar nga Krishti, e «ditës së *JHWH*-ut» shpallur nga profetët (Am 5,18+). Tashmë pjesërisht e realizuar

I. DASITË DHE SKANDALET

1. PARTITË NË KISHËN E KORINTIT

Përçarjet mes besimtarëve

Rom 15,5
Fil 2,2v
Vap 18,24+
Gjn 1,42
1Kor 3,22-23
Ef 4,5
Vap 18,8; Rom 16,23
1Kor 16,15-17;
Vap 16,15+

10 Ju përbej, o vëllezër, pashë Emrin e Zotit tonë Jezu Krishtit: jini
të gjithë një mendimi e të mos ketë përçarje ndër ju, por të jeni në
përkim të plotë me ndjenja e në mendime. 11 Sepse, o vëllezër, njerëzit
e Klojes më lajmëruan se mes jush ka grindje. 12 Ja, ku e kam fjalën:
secili prej jush thotë: «Unë jam i Palit!», «Unë i Apolit!», «Unë i Kefës!»,
«Unë jam i Krishtit!».
13 Vallë, a qenka Krishti i ndarë? A mos u kryqëzua Pali për ju? Apo
u pagëzuat në emër të Palit? 14 E falënderoj Hyjin që, me përjashtim të
Krispit e të Gajit, nuk pagëzova asnjë ndër ju, 15 që askush të mos mund
të thotë se u pagëzuat në emër tim. 16 E po, paskam pasë pagëzuar
edhe familjen e Stefanës! Sa më kujtohet, nuk kam pagëzuar tjerë.

me ardhjen e parë të Krishtit (Lk 17,20-24) dhe me rënien e Jerusalemit (Mt 24,1+), kjo etapë e fundit e historisë së shëlbimit (krh. Vap 1,7+) do të mbarojë me kthimin e lavdishëm (1,7+; 15,23+; 1Tim 6,14) të Gjykatësit më të lartë (Rom 2,6+; Jak 5,8-9). Do të shoqërohet me një pështjellim dhe një përtëritje kozmike (krh. Am 8,9+; Mt 24,29p+; Heb 12,26v; 2Pjt 3,10-13; Zb 20,11; 21,1; krh. Mt 19,28; Rom 8,20-22). Dita e dritës po afrohet (Rom 13,12; Heb 10,25; Jak 5,8; 1Pjt 4,7; krh. 1Sel 5,2-3). Data e saj është e pasigurt (1Sel 5,1+): duhet të përgatitemi gjatë kohës që mbetet (2Kor 6,2+).

1,9 *Besnik*: krh. 10,13; 2Kor 1,18; 1Sel 5,24; 2Sel 3,3; 2Tim 2,13; Heb 10,23; 11,11. – *shoqërinë*: kjo fjalë (*koinonia*) mbart, ndër përdorimet e saj të shumta, një kuptim themelor. Bashkimi e ka themelin e vet në realitetet e përbashkëta, qofshin realitete shpirtërore apo materiale. Në fakt për të krishterët, nuk ka kurrë të mira materiale pa të mirat shpirtërore (Rom 15,20-27; 2Kor 8,4; 9,13; Gal 6,6; Fil 4,15-17). Mund të jetë bashkim veprimesh ose ndjenjash (2Kor 1,7; 6,14; 1Tim 5,22; 2Gjn 11; Zb 1,9). Bashkimi na bën pjesëmarrës të të mirave vërtetë hyjnore (9,23; Fil 1,5; Flm 6), na bashkon me Atin dhe me Birin e vet Jezu Krishtin (1,9; 1Gjn 1,3+.7+), me vetë Krishtin (10,16; Fil 3,10; 1Pjt 4,13), me Shpirtin (2Kor 13,13+; Fil 2,1). Na bën pjesëtarë të lavdisë së ardhshme (1Pjt 5,1). Kjo fjalë bëhet e përshtatshme për bashkësitë e krishtera.

1,11 *Klojes*: Nuk dihet me saktësi se kush ishte kjo Kloje; sipas gjasës një sipërmarrëse ose një tregtare e Efesit, që kishte si punëtorë një grup skllevërish, libertësh dhe njerëzish të lirë.

1,12 *i Kefës*: qoftë Kefa (Pjetri) ta ketë vizituar Kishën e Korintit (krh. 9,5), qoftë disa të krishterë të kësaj Kishe, pa e pasë parë, ta kenë thirrur autoritetin e tij të njohur prej të gjithëve. – *i Krishtit*: ndoshta i referoheshin Krishtit që panë në tokë dhe dëshmitarëve të tij të drejtpërdrejtë (krh. Vap 1,21v; 10,41) më parë se të tjerëve (krh. 9,1; 2Kor 5,16+; 11,5.23; 12,11); ose pretendonin të lidheshin me Krishtin pa asnjë ndërmjetës njerëzor. Ndoshta «Unë jam i Krishtit!» është thjesht përgjigja që Pali u jep atyre që thonë se janë të këtij apo të atij mësuesi.

1,16 *e po*: stil gojor. Pali dikton (krh. 16,21), përndryshe do ta kishte vënë fillimin e rr 16 (ose krejt rr) përpara rr 15.

Urtia e botës dhe urtia e krishterë

17Sepse Krishti nuk më dërgoi të pagëzoj, por të predikoj Ungjillin,
madje ta predikoj, jo me dituri fjale, që të mos i humbë fuqia kryqit
të Krishtit.
18E njëmend, predikimi për kryqin, për ata që dënohen, është
marri, kurse, për ne të shëlbuarit, është fuqia e Hyjit. 19Sepse është Rom 1,16
në Shkrim shenjt:

Do ta asgjësoj dijen e të dijshmëve, Is 29,14
do ta bëj të kotë urtinë e të urtëve. Ps 33,10

20Ku është i dijshmi? Ku është mësuesi i Ligjit? Ku është shqyrtuesi Is 33,18; 19,12
i kësaj bote? Pse, a nuk e bëri Hyji marri urtinë e botës? 21Për të
vërtetë, pasi bota me urtinë e vet nuk e njohi Hyjin me anë të dijes së Rom 1,19-20+
zbuluar prej Hyjit, i pëlqeu Hyjit, me marrinë e predikimit t'i shëlbojë
besimtarët. 22E, ndërsa Hebrenjtë kërkojnë mrekulli e Grekët lypin Mt 12,38p; Gjn 2,18;
urti, 23ne predikojmë Krishtin e kryqëzuar - për Hebrenj shkandull Vap 17,19-23
e për paganë marri, 24kurse për të grishurit - si për Hebrenj si për Gjn 12,34; Gal 5,11
Grekë - Krishtin - fuqinë e Hyjit dhe dijen e Hyjit. 25Sepse, çka në Gjn 6,35+
Hyjin duket marri, është më e dijshme se njerëzit e çka në Hyjin duket 2Kor 12,10; 13,4
dobësi, është më e fuqishme se njerëzit.
26Jo, po, vëllezër, pleqëroni kush jeni ju që e morët thirrjen e
Hyjit? S'ka ndër ju shumë të dijshëm për sy të njerëzve, as shumë të Rom 7,5+

1,17 *dituri fjale*: kësaj «diturie» njerëzore (këtu spekulimet e mendimit dhe mjeshtëritë e retorikës) do t'i kundërvihet dija e Hyjit (rr 24 dhe 2,6v). – *që të mos humb fuqia*: fj.fj.: «që të mos boshatiset» (nga ajo qe përmban); BJ: «që të mos mbetet asgjë». Pali e zhvillon këtë pikë në 2,1-5.

1,18 *marri*: term mjaft keqësues në gjithë këtë pjesë: jo marria e heroizmit, por marria e budallallëkut, e kokëtrashësisë.

1,19 Në Is 29,14 gjendet e njëjta ide: Hyji ia shpall një populli të tmerruar nga kërcënimi asirian, se marifetet e një diturie thjesht njerëzore nuk do të mund ta shpëtojnë.

1,20 Në gjithë këtë pjesë Pali nuk dënon dijen e mirëfilltë njerëzore, që është dhuratë e Hyjit dhe e aftë ta njohë Hyjin (rr 21+), por një dije krenare, që i mjafton vetvetes.

1,21 *me anë të dijes së zbuluar prej Hyjit*: në veprat e Hyjit, që shfaqin dijen e tij (krh. Ur 13,1-9; Rom 1,19-20). Interpretime të tjera: «për vullnet të dijes së Hyjit», ose: «në kohën e dijes së Hyjit», d.m.th. të ekonomisë së vjetër, të kundërt me të renë, në të cilën Hyji shfaqet në mënyrë paradoksale, që duket si e pakuptimtë.

1,22 *lypin urti*: kërkohen siguritë njerëzore: mrekulli që ta garantojnë vërtetësinë e mesazhit (krh. Gjn 4,48); urti apo doktrinë që ta kënaqë një inteligjencë të etur për të njohur. Ky kërkim nuk është i dënueshëm në vetvete dhe asaj do t'i përgjigjet, në mënyrë paradoksale, kryqi i Krishtit (rr 24+). Por nëse është një kusht i pashmangshëm për ta pranuar mesazhin, ky kërkim është i papranueshëm.

1,24 Nga ana njerëzore, kryqi («Krishti i kryqëzuar») duket si e kundërta e pritjes, së Hebrenjve ashtu edhe të Grekëve: humbje, jo manifestim i lavdishëm; marri, jo dije. Por, në fe, kryqi duket si diçka që e mbush dhe e tejkalon pritjen: fuqia dhe urtia e Hyjit.

1,25 Ky tipar paradoksal i veprimit hyjnor (1,18-25) vërtetohet në zgjedhjen e banorëve të Korintit (1,26-30) dhe në predikimin e Palit (2,1-5).

1,26 *për sy të njerëzve*: fj.fj.: «sipas mishit» (BJ).

Jak 2,5; Gjq 7,2; 1Sam 16,7; 2Kor 4,7

fuqishëm, as shumë bujarë! [27]Por, Hyji zgjodhi të marrët në sy të botës
për t'i turpëruar të mençurit dhe të dobtit në sy të botës i zgjodhi
Hyji, për t'i turpëruar të fortit; [28]dhe jo bujarët e botës e të përbuzurit
i zgjodhi Hyji, mu edhe ata që nuk janë, që t'i asgjësojë ata që janë,
Lp 8,16-18+; [29]në mënyrë që asnjë njeri të mos mburret para Hyjit. [30]Po, Ai bëri «që
Rom 3,27+; Ef 2,9 ju të jeni» në Krishtin Jezus, i cili u bë për ne dije që vjen prej Hyjit,
drejtësi, shenjtërim dhe shpërblim, [31]sikurse thotë Shkrimi shenjt:

Jer 9,22-23; 2Kor 10,17

Kush mburret, le të mburret në Zotin.

2 [1]Edhe vetë, o vëllezër, kur erdha në mesin tuaj, nuk erdha për
2Kor 11,6 t'ju kumtuar misterin e Hyjit me fjalë të larta e me urti të
stërholluar, [2]sepse nuk desha në mesin tuaj të di tjetër përveç
Gal 3,1; 6,14 Jezu Krishtit - dhe Atë të kryqëzuar. [3]Edhe vetë u paraqita në mes
jush i ligshtë, me frikë e me tmerr të madh. [4]Fjalët e mia e predikimi
im nuk ishin (fjalime) të stërholluara që mbushin mendjen me fuqi të
2Kor 12,12; Vap 1,8+ urtisë njerëzore, por ishin dëftim i Shpirtit Shenjt dhe i fuqisë, [5]që
feja juaj të mos themelohej në dijen e njerëzve, por në fuqinë e Hyjit.
[6]Ne, në të vërtetë, shpallim dijen në mes të përsosurve, por jo dijen
e këtij shekulli, as të princave të kësaj bote të gjykuar për dënim, [7]por
Rom 16,25+ predikojmë dijen e Hyjit të fshehur në mister, atë që Hyji e kishte

1,30 *Po, Ai bëri*: var. «falë Tij». Termi ka një kuptim shumë të fortë. Ju tani ekzistoni në Jezu Krishtin, ju që më parë në sy të botës nuk ekzistonit (rr 28), kurse ata që ekzistojnë në sy të botës asgjësohen (rr 28). Është për këtë qenie të re në Krishtin që duhet të mburreni (rr 31) dhe vetëm për këtë (krh. rr 29). – *dije*: kështu dija e krishterë nuk është fryti i një sforcimi njerëzor «sipas mishit». Ajo gjendet në një njeri, të shfaqur në plotësinë e kohës (Gal 4,4), Krishtin, që duhet «të fitohet» (Fil 3,8), për të gjetur në të «të gjitha visaret e dijes dhe të kuptimit» (Kol 2,3). Kjo dije është ajo e një shëlbimi tërësor: «drejtësi, shenjtërim, shpërblim». – Këto tri fjalët e fundit do të jenë temat themelore të Letrës së ardhshme drejtuar Romakëve, tashmë në përpunim në mendjen e Palit (krh. Rom 1,17; 6,19.22; 3,24).

2,1 *misterin e Hyjit*: var.: «dëshminë e Hyjit».

2,3 *me frikë dhe me tmerr të madh*: shprehje biblike (2Kor 7,15; Ef 6,5; Fil 2,12; krh. Ps 2,11v).

2,4 *dëftimi i Shpirtit Shenjt dhe i fuqisë*: aludim për mrekullitë dhe zbritjen e Shpirtit që kanë shoqëruar predikimet e Palit (krh. 1,5 dhe 2Kor 12,12).

2,5 Fjalimet mbi dijen njerëzore janë bindëse (rr 4): dëgjuesve ua mbushin mendjen t'i pranojnë thjeshtë nga ana njerëzore (rr 5). Pikërisht këtë Pali nuk e pranon. Po, fjala e tij është një dëftim (rr 4), meqë shfaq veprimin e Shpirtit, por kërkon një pranim të një niveli tjetër, atë të Shpirtit.

2,6 *të përsosurve*: jo një grupi anëtarësh të mistershëm por atyre që ia kanë arritur kuptimit të plotë të jetës dhe të mendimit të krishterë (krh. 14,20; Fil 3,15; Kol 4,12; Heb 5,14; Mt 19,21+). Janë identik me «shpirtërorët» të cilëve Pali ua kundërvë «foshnjat në Krishtin» (3,1). – *princave të kësaj bote*: mund të merren sunduesit e kësaj bote, por edhe, më mirë, fuqitë e këqija, djajtë që mbretërojnë mbi botë (krh. 15,24-25; Ef 6,12; krh. edhe Lk 4,6 e Gjn 12,31+), ose edhe të dy së bashku, duke qenë se të parat janë vegla të të dytave.

2,7 *të fshehur në mister*: fj.fj. «në mister» (BJ: «e mistershme»). Jo një dije enigmatike, por një dije që ka si objekt misterin, sekretin e planit të shëlbimit realizuar në Krishtin (Rom 16,25+).

paracaktuar para shekujve për lumturinë tonë, 8atë që asnjë nga princat e kësaj bote nuk mund e njohi; sepse, po ta kishin njohur, nuk do ta kishin kryqëzuar Zotin e lavdisë. 9Por, sikurse thotë Shkrimi shenjt:

Ef 3,10; 1Pjt 1,12; Is 19,11.13; Bar 3,14

Çka syri nuk pa e veshi nuk dëgjoi
dhe në zemër të njeriut nuk hyri,
atë ua bëri Hyji gati atyre që e duan.

Is 64,3; Jer 3,16; Ps 19,4
Sir 1,8

10Hyji na e zbuloi këtë të vërtetë me anë të Shpirtit Shenjt: sepse Shpirti Shenjt depërton të gjitha, edhe vetë thellësinë e natyrës hyjnore. 11E njëmend, kush prej njerëzve di çka është në njeri përveç shpirtit të njeriut që është në të? Kështu edhe çka është në Hyjin, askush nuk di, përveç Shpirtit të Hyjit. 12E ne nuk e kemi marrë shpirtin e botës, por kemi marrë Shpirtin që vjen prej Hyjit që ta dimë me ç'dhurata na ka pajisur Hyji. 13Këtë edhe e shpallim, jo me argumentime të mësuara nga dituria njerëzore, por me mësim të Shpirtit Shenjt, duke shtjelluar gjëra shpirtërore me terma shpirtërorë. 14Njeriu thjesht natyror nuk i merr vesh sendet që rrjedhin prej Shpirtit të Hyjit: ato për të janë marri dhe nuk është i aftë t'i kuptojë, sepse duhen të gjykohen në mënyrë shpirtërore. 15Përkundrazi, njeriu shpirtëror i shqyrton të gjitha, por ai nuk mund të shqyrtohet prej askujt, 16sepse kush e njohi mendimin e Zotit për ta mësuar Atë? Por, ne e kemi mendimin e Krishtit.

2Kor 13,13+
Gjn 14,6+
Fu 20,27
Rom 11,33v
1Kor 15,44+; Gjn 10,26; Mt 16,23
1Kor 15,44+
Is 40,13; Rom 11,34
1Kor 7,40

3 1E vetë, vëllezër, nuk munda t'ju predikoj porsi njerëzve shpirtërorë, por porsi qenësve tokësorë, porsi foshnjave në Krishtin. 2Ju dhashë të pini qumësht e jo ushqime të forta, sepse ende nuk mund i bluanit. Po, madje as tani s'jeni në gjendje, 3sepse ende jeni tokësorë. Dhe, njëmend, derisa në mes jush të ketë smirë e grindje, athua nuk jeni tokësorë, athua nuk silleni në mënyrë të njeriut thjesht lëndor? 4Sepse, kur ndonjëri thotë: «Unë jam i Palit» e

Heb 5,12-14; 1Sel 2,7; 1Pjt 2,2
Sir 37,31
Gal 5,19-20
1Kor 1,12

2,8 *Zotin e lavdisë*: disa njerëz në Korint këmbëngulnin në lavdinë e Krishtit aq sa anashkalonin vuajtjet e tij.

2,9 Kombinim i lirë i Is 64,3 dhe i Jer 3,16 apo citim prej apokrifit *Zbulesa e Elisë*.

2,13 *duke shtjelluar... me terma shpirtërorë*: tekst i vështirë. Mund të kuptohet edhe kështu: «duke shfaqur përputhjen e gjërave shpirtërore me njerëz shpirtërorë»; «duke qenë se gjërat shpirtërore janë për njerëzit shpirtërorë»; «duke ia nënshtruar realitetet shpirtërore gjyqit të njerëzve të frymëzuar».

2,14 *Njeriu thjesht natyror*: fjfj: «njeriu psikik» (kështu është te BJ); njeriu i lëshuar në duart e fuqive të natyrës së vet (krh. «trupi lëndor», 15,44).

2,15 *prej askujt*: teksti është pjesërisht polemik: «prej askujt», nënkuptohet: «që nuk është shpirtëror», siç është rasti i banorëve të Korintit, «qenësve tokësorë» (3,1-3). Por në k 14 Pali do të vërë rregulla të cilat duhet t'i ndjekin «shpirtërorët» (krh. edhe 12,10+ dhe 1Sel 5,19-22).

3,1 Lidhur me binomin: shpirt-mish, krh. Rom 1,9+; 7,5+.

3,3 *grindje*: D dhe të tjerë shtojnë: «dhe mosmarrëveshje».

një tjetër: «Unë jam i Apolit», a nuk jeni vetëm njerëz thjesht natyrorë?

Roli i vërtetë i predikatarëve

[5]Po çka është Apoli? Çka është Pali? Shërbëtorë, me anë të të cilëve
ju e pranuat fenë. Secili veproi sipas dhuratave që Hyji i dha: [6]Unë
mbolla, Apoli lagu, por Hyji bëri që të rritet. [7]Kështu: nuk është gjë
as ai që mbjell e as ai që lag, por Hyji që bën të rritet. [8]Ai që mbjell e
2Kor 6,1 ai që lag janë të barabartë. Secili sipas mundit që të ketë bërë, do ta
Ef 2,20-22; 1Pjt 2,5 marrë shpërblimin. [9]Sepse ne punojmë së bashku në punën e Hyjit; e
ju jeni ara e Hyjit e ndërtesa e Hyjit.

[10]Sipas hirit që Hyji ma ka dhënë, unë, porsi arkitekt i mirë, vura
Is 28,16; 1Pjt 2,4; Vap 4,11-12 themelin, një tjetër vazhdon me mur mbi të; por secili t'ia vërë mendjen
si mbimuron. [11]Sepse, askush nuk mund të vërë tjetër themel, përveç
atij që është vënë, e ai është Jezu Krishti. [12]Si kush të ndërtojë mbi
këtë themel me ar, me argjend, me gur të paçmueshëm, me dru, me
sanë, me kashtë - [13]vepra e secilit do të dalë në dritë. Ajo Ditë do
1Kor 1,8+ Mt 3,11-12p; 1Pjt 1,7 ta tregojë, sepse do të vijë me zjarr, e zjarri do ta provojë cilësinë
e veprës të secilit. [14]Ai, vepra e të cilit do të qendrojë, do të marrë
shpërblimin. [15]Po iu dogj vepra ndokujt, ai do të pësojë dëm; njëmend
do të shëlbohet, por si ai që shpëton nëpër zjarr. [16]Po ju a nuk e dini
1Kor 6,19; Ef 2,20-22; 2Kor 6,16 se jeni Tempulli i Hyjit dhe se Shpirti i Hyjit banon në ju? [17]Nëse
ndokush e rrënon Tempullin e Hyjit, Hyji do ta humbasë atë, sepse
Tempulli i Hyjit është i shenjtë - e ky Tempull jeni ju!

Përfundimet

1Kor 1,17-25 [18]Askush mos ta gënjejë vetveten! Në qoftë se ndokush prej jush
kujton se është i mençur sipas parimeve të shekullit, le të bëhet i
marrë për të qenë i urtë. [19]Sepse dija e kësaj bote është marri para
Hyjit, sepse Shkrimi shenjt thotë:

Jb 5,13 *Ai i zë të dijshmit në dredhitë e tyre.*

[20]dhe përsëri:

Ps 94,11 *Zoti i njeh mendimet e të mençurve, e di se janë të kota.*

3,9 *punojmë së bashku në punën e Hyjit*: ose «ne jemi bashkëpunëtorët e Hyjit».
3,15 Pra, si shpëtohet prej zjarrit duke kaluar nëpër flakë: shpëtohet për një qime.
3,16 *Tempulli*: bashkësia e krishterë, Trup i Krishtit (12,12+), është tempulli i vërtetë i Besëlidhjes së re. Shpirti që banon në të realizon atë që tempulli shënonte: vendin e pranisë së lavdisë të Hyjit (1Mbr 8,10-13; krh. Gjn 2,21+; Zb 21,22; 1Kor 6,19; 2Kor 6,16).
3,17 *Hyji do ta humbasë atë*: Pali dallon tri lloje predikatarësh: ata që ndërtojnë me material të qëndrueshëm (rr 14), ata që ndërtojnë me material të paqëndrueshëm (rr 15) dhe ata që në vend se të ndërtojnë, rrënojnë (rr 17). Këta të fundit Hyji do t'i humbasë.

21Prandaj, askush prej jush mos ta vërë mburrjen e vet në njerëz,
sepse gjithçka është juaja: 22Pali, Apoli, Kefa, bota, jeta, vdekja, e
tashmja, e ardhshmja! Gjithçka është juaja, 23ju jeni të Krishtit e 1Kor 11,3
Krishti është i Hyjit!

4 1Prandaj, gjithkush le të na mbajë për shërbëtorë të Krishtit Lk 12,42-44
e për mbarështues të mistereve të Hyjit. 2Tashti, në fund të
fundit, prej mbarështuesve kërkohet që secili të jetë besnik. 3Sa
për mua, aspak nuk jam në kujdes se më gjykoni ju apo çfardo gjyqi
njerëzor. Por as vetë nuk e gjykoj vetveten. 4Vërtet, ndërgjegjja ime
nuk më padit për asgjë, por nuk është kjo që më bën të drejtë, sepse
gjykatësi im është Zoti. 5Prandaj, mos gjykoni para kohe, para se të 2Kor 5,10-11
vijë Zoti! Ai do të qesë në dritë çka është e fshehur në errësirë dhe do Mt 7,1
t'i zbulojë synimet e zemrave. Atëherë gjithkush do të marrë prej Hyjit Rom 2,16; Lk 12,2-3
lavdinë që i përket.
6Me këto fjalë, vëllezër, e mora për shembull veten e Apolin për
mësimin tuaj, që në ne ta kuptoni fjalën. 'Jo përtej se çka është e
shkruar!' që të mos krenoheni me njërin kundër tjetrit. 7E njëmend,
kush ta jep ty përparësinë? Çka ke që nuk e ke marrë? E, nëse e ke
marrë prej tjetërkujt, pse krenohesh kinse s'e ke marrë? Gjn 3,27
8Tani u ngitë! Tani u bëtë të pasur! Pa ne u bëtë mbretër! Ku të Zb 3,17; Os 12,9
merrej ai fat, se vërtetë u bëtë mbretër, që të mbretëronim edhe ne me
ju! 9E pra, unë mendoj se Hyji ne, apostujve, na ka vënë në vendin e 2Kor 4,8-12; 6,4-10;
fundit, si të dënuar për vdekje: lojë për botën, për engjëjt e për njerëzit; 11,23-33; 2Tim 3,10-11
10ne të marrë për shkak të Krishtit, ju të urtë në Krishtin; ne të dobët,
ju të fortë; ju të nderuar e ne të përbuzur. 11Deri tani s'ngihemi me 2Kor 11,27

3,21-23 Në këta rreshta rimerren fjalët e 1,12: «Secili prej jush thotë: "Unë jam i Palit", "Unë jam i Apolit", "Unë i Kefës"». Është krejt e kundërta, ripohon Pali. Ju nuk jeni të atyre njerëzve; ata janë në shërbimin tuaj: janë shërbëtorët juaj. Dhe janë në shërbimin tuaj sikurse edhe çdo krijesë, që të jeni të Krishtit, sikurse edhe Krishti është i Hyjit Atë.

4,3 *gjyqi njerëzor*: fj.fj.: «ditë njerëzore». Pali me ironi përdor fjalën *Ditë* si për *Ditën e Zotit* kundër atyre që, pa të drejtë, japin një gjykim që i përket vetëm Zotit në gjyqin e fundit (1,8+).

4,4 *ndërgjegjja ime*: fjalës *syneidesis* (krh. 1Sam 25,31; Ur 17,10+) Pali i jep një vlerë të krishterë. Sjellja e njeriut varet vetëm nga ndërgjegjja e tij (Vap 23,1; 24,16; Rom 2,14-15; 9,1; 13,5; 2Kor 1,12), por kjo i nënshtrohet gjykimit të Hyjit (8,7-12; 10,25-29; 2Kor 4,2; krh. 1Pjt 2,19). Ndërgjegjja është e mirë dhe e pastër nëse është e frymëzuar nga feja dhe nga dashuria (1Tim 1,15.19; 1Pjt 3,16.21) dhe nëse është pastruar nga gjaku i Krishtit (Heb 9,14; 10,22).

4,6 *Jo përtej se çka është e shkruar*: pjesë e vështirë. BJ përkthen: «që në ne të mësoni të mos krenoheni».

4,8 *u bëtë mbretër*: pa ne, u bëtë qytetarë të mbretërisë së qiellit dhe gëzoni të mirat e saj aq sa ngiheni.

4,9 *lojë*: si të dënuar për vdekje, në dorë të egërsirave para turmës së spektatorëve.

4,10 Në përfundim të kësaj pjese (rr 6-10), Pali rimerr temat e kk 1–2 me ironi. Ju jeni, ose, e mbani veten të urtë, të fortë, të nderuar: ky mendim nuk është i Hyjit por i botës. Kjo botë ne na mban të marrë, të dobët, të neveritshëm dhe prandaj na salvon (rr 11-13). Në sytë e Hyjit është krejt e kundërta.

Vap 18,3+ bukë as me ujë, jemi të zhveshur e të shtypur, të paplang e të pashtëpi,
12lodhemi duke punuar me duart tona. Na shajnë e ne flasim mirë për
Vaj 3,45 ta, na salvojnë e ne durojmë; 13na shpifen e ne ngushëllojmë. U bëmë
deri në sot porsi plehrat e botës, porsi të fshirat e gjithkujt!

Qortime

14Nuk po jua shkruaj këto që t'ju turpëroj, por që t'ju qortoj si fëmijët
e mi të dashur. 15Sepse, edhe po t'i kishit në Krishtin dhjetë mijë
Gal 4,19; 1Sel 2,11; mësues, nuk do të kishit shumë etër, sepse, me anë të Ungjillit, unë
Flm 10 ju linda në Jezu Krishtin. 16Prandaj, ju përbej: më përngjani! 17Po për
2Sel 3,7+ këtë punë jua dërgova Timoteun, që e kam bir të dashur dhe besnik
Vap 19,22; 16,1+ në Zotin. Ky do t'ju përkujtojë udhëzimet e mia në Krishtin (Jezus):
gjithçka ashtu sikurse mësoj gjithkund, në çdo Kishë.

18Tani disa, duke menduar se unë nuk do të vij atje te ju, çuan krye
Vap 18,21 e po shesin mendjemadhësi! 19Por, ja, nuk do të vonoj, në dashtë Zoti, e
do të vij te ju dhe do të shqyrtoj, jo fjalët e atyre mendjemëdhenjve, por
1Kor 2,4+ veprat e tyre, 20sepse Mbretëria e Hyjit nuk qëndron në fjalë, por në
2Kor 10,2 virtyt. 21Çka më tepër dëshironi: të vij te ju me thupër apo me dashuri
e me shpirt butësie?

2. ÇËSHTJA E FËLLIGËSHTISË NË GJINI

5 1Gjithkund po dëgjohet se ndër ju ka fëlligështi, madje një
fëlligështi të tillë, që nuk gjendet as ndër paganë: njëri prej jush
Lev 18,8; 20,11; jeton si me grua me gruan e babait të vet. 2E ju më keni çuar
Lp 27,20 krye! Pse më mirë nuk jeni veshur në zi? Le të shrrënjoset prej mesit
Lev 18,29; Lp 13,6 tuaj ai që e bëri këtë poshtërsi! 3Unë, larg me trup, por afër me shpirt,
Kol 2,5
Mt 18,20

4,13 *porsi plehrat...të fshirat*: këto fjalë shënojnë edhe ata të mjerë që përdoreshin për t'u flijuar në fatkeqësitë botore. – Pali i përmend shpesh vuajtjet dhe salvimet që pësonë gjatë apostullimit të tij si dhe mënyrën për t'i përballuar me Zotin (2Kor 4,7-12; 6,4-10; 11,23-33; 1Sel 3,4; 2Tim 3,10-11). Sipas tij, në ligështinë e apostullit shfaqet fuqia e Atij që e thirri (2Kor 12,9v; Fil 4,13), sepse madhësia e veprës nuk mund t'i njihet vetëm të dërguarit (2Kor 4,7+).

4,15 *mësues-pedagog*: pedagogu ishte një skllav që fëmijën e përcillte te mësuesi, kujdesej për të dhe për disiplinën e tij. Fjala përdoret me një ngjyrim keqësues. – *unë ju linda*: kjo atësi shpirtërore përkon me atë në 3,6: «unë mbolla»: unë mbolla në ju jetën e re të Shpirtit që ju bën të ngjashëm me Krishtin (krh. rr 17; Gal 4,19; Flm 10). Diku tjetër, butësinë e vet ndaj të krishterëve Pali e krahason me atë të një ati ose të një nëne.

4,17 *udhëzimet e mia*: fj.fj. «udhët», krh. Ps 119,1; Gjn 14,6+; Vap 9,2+.

4,19 Bëhet fjalë për veprat që realizohen në sajë të fuqisë së Shpirtit (krh. 2,4; 1Sel 1,5): janë, para se gjithash, kthimi dhe jeta sipas Shpirtit.

5,1 *me gruan e babait të vet*: me njerkën. Një lidhje të tillë, që BV dhe e drejta romake e ndalonin (Lev 18,8), shumica e rabinëve e toleronte ndër të kthyer nga paganizmi; kjo mund të shpjegojë lëshimin e bashkësisë së Korintit e cila nuk ishte nënshtruar së drejtës civile romake. Koncili i Jerusalemit lidhje të tilla ua ndaloi të krishterëve të kthyer nga paganizmi (Vap 15,20 +).

5,3 Këtë rr BJ e përkthen ndryshe, duke ia ndryshuar pikësimin: «Unë, larg me trup, por afër me shpirt, e kam dënuar, si

e kam dënuar, si të isha pranë, atë që e bëri një vepër të tillë. [4]Në
Emër të Zotit (tonë) Jezus, mbasi të bashkoheni ju dhe shpirti im me
ju, me pushtetin e Zotit tonë Jezus, [5]i tilli le t'i lëshohet djallit në duar 1Tim 1,20
për prishjen e trupit që t'i shpëtojë shpirti në Ditën e Zotit. 1Kor 1,8+

[6]Nuk ju vlen gjë krenia! Po a nuk e dini se pak tharm e brumos Gal 5,9
mbarë brumin? [7]Pastrohuni prej tharmit të vjetër që të bëheni brumë i
ri, sikurse edhe jeni të pabrumë, sepse Krishti - Qengji ynë i Pashkëve Gjn 1,29; 1Pjt 1,19; Zb 5,6
- tanimë është flijuar. [8]Andaj, le të kremtojmë, jo me tharmin e vjetër,
as me tharmin e zemrës së keqe e të ligësisë, por me bukë të pabrume
të pastrisë e të vërtetës.

[9]Ju kam shkruar në letrën time të mos keni marrëdhënie me 2Kor 6,17
fëlligështarë - [10]nuk është fjala për fëlligështarët e kësaj bote, as për 1Gjn 5,19
lakmuesit, as për cubat, as për idhujtarët në përgjithësi - përndryshe Gjn 17,15
do të duhej të dilshi prej botës. [11]Në të vërtetë, ju shkrova që të mos
keni marrëdhënie me të ashtuquajturin «vëlla» që është fëlligështar, Rom 1,29+
ose lakmues, ose idhujtar, o shpifës, o pijanec ose cub. Me të tillin as
bukë mos hani! [12]Çka më duhet mua të gjykoj ata që janë jashtë!? A
nuk i gjykoni ju ata që janë brenda? [13]Ata jashtë Kishës do t'i gjykojë
Hyji. *Zhdukne të keqen prej rrethit tuaj!* Lp 13,6

të isha pranë, atë që e bëri një vepër të tillë në emër të Zotit Jezus». Dhe tek shënimi shton: «mëkatari kishte vepruar pikërisht si një i krishterë, por nuk kishte kuptuar qortimin e Palit, sipas të cilit të krishterët duhet të jenë ndryshe (Fil 2,14-16)».

5,4 *ju dhe shpirti im*: praninë e tij shpirtërore Pali e thekson me këmbëngulje, që fjala e tij të ketë peshë në vendimet e bashkësisë, e cila është përgjegjësja e vetme e cilësisë së jetës së saj të krishterë.

5,5 Në lidhje me këtë rr, shpesh flitet për «shkishërim», por kjo fjalë në Bibël mungon (nuk përkon saktësisht me fjalën «anàtema», Joz 6,17+; 1Kor 16,22+). Në BV, në judaizëm dhe në Qumran përdoreshin dënime përjashtimi nga komuniteti. Në BR gjenden shumë raste, por arsyet dhe mënyrat e zbatimit të dënimit nuk janë të njëjta. Në disa raste fajtori mbahej për pak kohë mënjanë nga bashkësia (5,2.9-13; 2Sel 3,6-14; Tit 3,10; krh. 1Gjn 5,16-17; 2Gjn 10); ndonjëherë i «lëshohej» Satanit (këtu; 1Tim 1,20), pa mbështetjen e Kishës së shenjtërve dhe, prandaj, nën pushtetin që Hyji ia lë kundërshtarit të vet (2Sel 2,4; krh. Jb 1,6+); edhe në këto raste ekstreme shpresohet në pendimin dhe shëlbimin përfundimtar (këtu; 2Sel 3,15; etj). Një disiplinë e tillë supozon se komuniteti ka njëfarë pushteti mbi anëtarët e tij (krh. Mt 18,15-18+).

5,7 *të pabrumë*: këtu tharmi është simbol i prishjes si tek Gal 5,9; Mt 16,6p, ndryshe nga Mt 13,33p. Buka e pabrumë (pa tharm) është simbol i pastërtisë (rr 8). Këtu kemi një shembull tipik të moralit të Palit: bëhuni çka jeni. «Jeni të pastër, pastrohuni». Realizoni në jetën tuaj atë që Krishti realizoi në ju kur u bëtë të krishterë (krh. Rom 6,11-12; Kol 3,3-5).

5,8 Sipas ritualit hebraik, në Pashkë, hiqej gjithë buka e mbruar që gjendej në shtëpi (Dal 12,15), flijohej qengji i pashkëve (Dal 12,6) dhe hahej bukë e pabrume (Dal 12,18-20). Janë simbole përgatitore të misterit të krishterë. – Krishti, qengji i vërtetë i pashkëve, me flijimin e tij, zhduk tharmin e vjetër të mëkatit dhe e bën të mundur një jetë të shenjtë dhe të pastër, të cilën bukët e pabrume simbolizojnë. Këtë krahasim mund t'ia ketë sugjeruar Palit periudha e vitit në të cilin shkruante (16,8).

5,9 *letrën*: «prekanonike», krh. Hyrjen e letrave të Palit.

5,11 *vëlla*: pra, anëtar i bashkësisë së krishterë (Vap 1,15+).

5,12 *që janë jashtë*: ata që nuk i përkasin bashkësisë (krh. Mk 4,11; Kol 4,5; 1Sel 4,12; 1Tim 3,7). Shprehja vjen nga judaizmi (krh. Sir prologun rr 5).

3. THIRRJA NË GJYQE TË TË PAFEVE

Vap 9,13+
Dan 7,22.26; Mt 19,28; Zb 20,4
Jud 5-6

6 [1]A do të guxojë ndokush prej jush, nëse ka ndonjë padi kundër ndonjë tjetri, të kërkojë të drejtën në gjyq para paganëve e jo para shenjtërve? [2]Po a nuk e dini se shenjtërit do ta gjykojnë botën? E, nëse ju do ta gjykoni botën, po athua s'jeni të zotët t'i gjykoni sendet më të vogla? [3]Po a nuk e dini se do t'i gjykojmë edhe engjëjt e jo më gjërat e përditshme?

[4]E ju, kur keni ndonjë pleqësi për gjërat e përditshme, shkoni e më vini pleq disa që Kisha i mban për asgjë? [5]Le t'ju vijë turp që më detyroni t'jua them këtë gjë! Kështu a? Athua nuk gjendet ndër ju asnjë i dijshëm, i cili do të mund të pleqëronte midis vëllezërve të vet? [6]Por vëllai me vëlla paditet, madje para të pafeve?! [7]Po edhe vetë puna që paditeni njëri me tjetrin është e metë për ju. Pse më mirë nuk e duroni padrejtësinë? Pse më mirë nuk duroni të plaçkiteni?

Mt 5,38-42p; Rom 12,17-19; 1Sel 5,15

[8]Por, përkundrazi, ju vetë bëni padrejtësi dhe plaçkitni, e kë se? Vëllezërit! [9]Athua nuk e dini se ata që bëjnë padrejtësi nuk do të kenë pjesë në Mbretërinë e Hyjit? Mos u tradhtoni! As fëlligështarët, as idhujtarët, as kurorëthyesit, as homoseksualët e çdo lloji, [10]as vjedhësit, as pijanecat, as shpërralluesit, as cubat nuk do të kenë pjesë në Mbretërinë e Hyjit.

Rom 1,29+
Gal 5,21
Ef 2,1-6; Tit 3,3-7; Gjn 3,5
1Gjn 2,12

[11]Pra, të tillë ishit disa, por u latë, por u shenjtëruat, por e fituat shfajësimin në saje të Emrit të Jezu Krishtit Zot dhe të Shpirtit të Hyjit tonë.

4. TRUPI DHE FËLLIGËSHTIA

1Kor 10,23; Rom 6,15+
Zan 4,7
Kol 2,22
1Kor 10,31

[12]«Për gjithçka kam leje...!». «Por gjithçka nuk më sjell dobi!». «Për gjithçka kam leje...!». «Por - s'dua që ndonjë gjë të më sundojë». [13]«Gjellat janë për bark e barku për gjella...!». Por Hyji do t'i shkatërrojë këtë dhe ato. E trupi nuk është për fëlligështi, por i përket

6,1-11 Në këtë pjesë, Pali qorton të krishterët e Korintit sepse nxjerrin jashtë mosmarrëveshjet e veta në sy të paganëve, në vend që t'i rregullojnë ata vetë paqësisht mes tyre, duke treguar kështu fuqinë e hirit.

6,1 *para paganëve*: diku tjetër përkthehet: «të padrejtëve», pra para gjyqtarëve jo të krishterë.

6,2 *do ta gjykojnë botën*: bashkë me Krishtin, gjyqtar sovran i botës.

6,4 *disa që Kisha i mban për asgjë*: «shpirtërorët» në Korint, që shikonin me kryelartësi «psikikët» e komunitetit (2,14-15), sigurisht përçmonin ata që nuk ishin anëtarë të Kishës.

6,10 Krh. 15,50; Gal 5,21; Ef 5,5; Zb 21,8; 22.15.

6,11 Të vihet re shprehja trinitare e mendimit (krh. 2Kor 13,13+).

6,12 *«Për gjithçka kam leje...! Por gjithçka nuk më sjell dobi»*: kjo frazë përmbledh mbarë mësimin moral të Palit: nuk bëhet më fjalë të dihet çka është e ndaluar dhe çka është e lejueshme, por të përcaktohet çka njeriun e rilindur në Krishtin e bën të përparojë në rritjen e tij (krh. Rom 6,15+).

6,13 «Gjellat janë për bark... do t'i shkatërrojë këtë dhe ato»: sipas BJ kjo është një frazë e cituar, dhe duhet të jenë të krishterët e Korintit ata që flasin. – *E trupi nuk është për fëlligështi*: Pali lufton një mendim sipas të cilit s'ka asnjë dallim midis nevojave ushqimore dhe

Zotit, e Zoti për trupin. 14Tani, Hyji që e ngjalli Zotërinë me fuqinë e vet, edhe ne do të na ngjallë. 15,12v; Rom 1,4+; 8,11+

15A nuk e dini se trupat tuaj janë gjymtyrë të Krishtit? A do t'i marr, pra, gjymtyrët e Krishtit e do t'i bëj gjymtyrë të një lavireje? Mos e thashtë Zoti! 16[Apo] A nuk e dini se ai që bashkohet me laviren, bëhet me të një trup? Sepse thuhet: Do të jenë të dy një trup i vetëm. 1Kor 12,12+ Rom 6,12-13 Zan 2,24

17Kurse ai që shpirtërisht bashkohet me Zotin, është me Të një shpirt. 18Ikni prej fëlligështisë! Çdo mëkat që bën njeriu është jashtë trupit, kurse ai njeri që bën fëlligështi, mëkaton kundër trupit të vet. Rom 8,9-10

19Apo nuk e dini se trupi juaj është Tempulli i Shpirtit Shenjt që banon në ju që e keni prej Hyjit dhe se ju nuk i përkitni më vetvetes? 20Sepse jeni blerë me çmim të lartë. Prandaj, jepni lavdi Hyjit në trupin tuaj! 1Kor 3,16-17; Rom 5,5+; 1Sel 4,4-8 1Kor 3,23 7,23; Rom 3,24+; 6,15+ Fil 1,20

II. ZGJIDHJE E PROBLEMEVE TË NDRYSHME

1. MARTESA DHE VIRGJËRIA

Ef 5,22-33+

7 1Tani lidhur me çka më keni shkruar. Është mirë për njeriun të mos e prekë gruan. 2Megjithatë, për arsye të rrezikut të fëlligështisë, secili le ta ketë gruan e vet dhe çdo grua le ta ketë burrin e vet. 3Burri le ta kryejë detyrën martesore ndaj gruas, po

jetës seksuale. Përgjigjet: të parat janë të lidhur me botën e tanishme dhe me të do të zhduken (rr 13); kurse (krh. 10,31) jeta seksuale është e lidhur me bashkimin me Krishtin dhe, prandaj, duhet të jetë e tillë si i ka hije një gjymtyre të Krishtit (rr 15-17; krh. Ef 5,21-33+).

6,14 *do të na ngjallë*: ngjallja tregon rëndësinë e trupit, që nuk mund të mohohet nga vdekja.

6,17 *një shpirt*: në vend të «një shpirt», do të pritej: «një trup». Pali nuk do që të kuptohet në mënyrë tepër të rëndomtë ideja e bashkimit me Krishtin (rr 15).

6,18 Për ata, të cilët në Korint nuk ia jepnin trupit një vlerë të përhershme (rr 13v), asnjë veprim trupor nuk kishte një peshë morale. Sipas tyre mëkati ishte i mundshëm vetëm në nivel shpirtëror. – *mëkaton kundër trupit të vet*: pikësynimi seksual i trupit është që dy të jenë një trup i vetëm (rr 16b).

6,19 *Tempulli*: krh. 3,16+; Gjn 2,21+; Zb 21,22+.

6,20 *me çmim të lartë*: krh. Rom 3,24+.

7,1-40 Pali nuk flet mbi martesën dhe mbi virgjërinë në mënyrë të përgjithshme, por përgjigjet, ndoshta pikë për pikë, pyetjeve që i kanë bërë. Më parë flet për të martuar (për çiftin e krishterë, rr 1-11; për martesën midis të krishterëve dhe të paganëve, rr 12-16); pastaj për të pamartuar (virgjërat, rr 25-35; të fejuarit, rr 36-38; vejushat, rr 39-40). Parimi kryesor për zgjidhjen e çeshtjeve të parashtruara është zhvilluar në rr 17.20.24: secili të qëndrojë në situatën në të cilën gjendej kur Hyji e thirri. Por plani nuk është i papërkulshëm: virgjëria shpesh kujtohet edhe në lidhje me martesën dhe anasjelltas. Kështu Pali sugjeron të qenët plotësues të këtyre dy gjendjeve që nuk mund të kuptohen njëra pa tjetrën.

7,1 Ose: «Po ju përgjigjem lidhur me atë që më shkruat, se "është mirë për njeriun të mos ketë marrëdhënie me gruan"» (BJ). Pali në këtë rast do të citonte një frazë të letrës së krishterëve të Korintit. Edhe pse e pranon si parim (rr 7), refuzon çdo përdorim doktrinar.

7,2 Më tepër është një ftesë për të martuarit që ta përdorin martesën, se sa një këshillë për ata që nuk kanë thirrjen për celibat.

ashtu edhe gruaja ndaj burrit. 4Gruaja nuk është pronarja e trupit
të vet, por burri. Gjithashtu as burri nuk është pronari i trupit të
vet, por gruaja. 5Mos ia mohoni njëri-tjetrit detyrën martesore,
përveç me marrëveshje e përkohësisht që t'i kushtoheni uratës e
bashkohuni përsëri që djalli të mos ketë rast t'ju tundojë për shkak të
2Kor 8,8 papërmbajtjes suaj. 6Këtë gjë jua them si lejim e jo si urdhër. 7Kisha
Mt 19,12 dashur që të gjithë njerëzit të ishin si unë; porse, secili e ka prej Hyjit
dhuratën e vet të veçantë - njëri kështu e tjetri ashtu.

8Të pamartuarve dhe vejushave u them se është mirë për ta nëse
1Tim 5,11-14+ qëndrojnë si unë. 9Por, në mos janë të zotët të përmbahen, le të
martohen - sepse më mirë është të martohen se të digjen.

Mt 5,32p; 19,9 10Të martuarve u urdhëroj, jo unë, por Zotëria: gruaja të mos
ndahet prej burrit 11- por, po ndodhi se u nda, të mos martohet më ose
të pajtohet me burrë - e burri mos ta lëshojë gruan.

12Të tjerëve u them unë, e jo Zoti: në qoftë se ndonjë vëlla e ka gruan
të pafe dhe ajo pranon të jetojë me të, mos ta lëshojë. 13Po ashtu edhe
gruaja që e ka burrin të pafe dhe ai pranon të jetojë me të, mos ta
lëshojë burrin. 14Sepse burri i pafe shenjtërohet prej gruas së krishterë
dhe gruaja e pafe shenjtërohet prej burrit të krishterë. Përndryshe,
fëmijët tuaj do të ishin të papastër, kurse kështu - janë shenjtër. 15Po
1Kor 14,23 qe se pala jo e krishterë do të ndahet, le të ndahet; i krishteri dhe e
krishtera në raste të tilla nuk janë të lidhur: sepse Hyji na thirri në
1Pjt 3,1v paqe. 16Vërtet, çka di ti, o grua, se do ta shëlbosh burrin? E nga e di ti,
o burrë, se do ta shëlbosh gruan?

17Sa për të tjera, secili të jetojë ashtu si ia ka dhënë Zoti, ashtu si ka
1Kor 7,20-24 qenë kur Hyji e thirri. Kështu caktoj në të gjitha Kishat. 18A u thirr
1Mak 1,15 ndokush si i rrethprerë? Mos të mundohet ta ndreqë rrethprerjen!
Një tjetër ishte i parrethprerë? Mos të rrethpritet! 19Nuk është asgjë
Gal 5,6; 6,15; Rom 2,25-29 rrethprerja dhe nuk është asgjë parrethprerja - vlen vetëm zbatimi
1Kor 7,17.24 i urdhërimeve të Hyjit. 20Secili le të rrijë në atë gjendje në të cilën

7,4 Përjashtohet çdo përdorim egoist i martesës: kërkohet dhurimi i vetvetes. Tek Ef 5,25, të martuarve u propozohet shembulli i Krishtit, i cili e ka flijuar vetveten.

7,6 *lejim*: i referohet periudhave të vetëpërmbajtjes në martesë.

7,7 Për Palin si virgjëria ashtu dhe martesa janë dhuratë e Hyjit.

7,8 *të pamartuarve*: në këtë kategori Pali fut të gjithë ata që nuk kanë bashkëshortë, pra edhe të martuarit e ndarë (krh. rr 11, ku përdoret i njëjti term).

7,11 *mos ta lëshojë gruan*: Pali përdor urdhëzimin e Zotit për të refuzuar një martesë të re në qoftë se arsyet e divorcit nuk ishin të vlefshme.

7,14 *shenjtërohet*: bashkëshorti i përket me anë të martesës bashkësisë së krishterë (të shenjtërve) sepse me martesë burri dhe gruaja bëhen një gjë e vetme (Zan 2,24; Mt 19,9; krh. 1Kor 6,16) dhe pjesëtari jo i krishterë bëhej disesi pjesëtar i bashkësie të shenjtë. Fëmijët e papagëzuar ndjeknin prindërit e tyre të krishterë.

7,15 *le të ndahet*: këtu Pali autorizon divorcin në kuptimin e plotë të fjalës, me të drejtën për t'u rimartuar.

ishte kur u thirr. [21]Ishe ti skllav kur u ktheve në fe? Mos u prish, por, edhe nëse mund të bëhesh i lirë, më mirë përfito prej gjendjes sate. [22]Sepse, ai që u thirr si skllav, është i liruari i Zotit. Po ashtu edhe ai që u thirr si i lirë, është skllav i Krishtit. [23]Krishti e ka paguar shpërblimin tuaj: mos u bëni skllevër të njerëzve! [24]Secili, o vëllezër, le të qëndrojë në Hyjin në atë gjendje, në të cilën ishte kur u kthye në fe.

Kol 3,22–4,1; Ef 6,5-9; Rom 6,15+
Rom 6,18.22
1Kor 6,20; Rom 3,24+
1Kor 7,17.20

[25]Lidhur me virgjëra nuk kam farë urdhri prej Zotit, por jap këshill si një njeri që, në saje të mëshirës së Zotit, meriton t'i besohet. [26]Pra, mendimi im është se kjo gjendje është e mirë - për shkak të ngushticës së tanishme, mendoj se është mirë për njeri që të qëndrojë ashtu. [27]Je i lidhur me grua? Mos kërko ndarje! Je i lirë nga gruaja? Mos kërko grua! [28]Po edhe nëse martohesh, nuk bën mëkat. Po edhe virgjëra, nëse martohet, nuk bën mëkat, por të tillët do të kenë vuajtje në trup, e unë dëshiroj t'ju kursej.

[29]Ja, ç'dua të them, o vëllezër: koha është e shkurtër. Qysh tash edhe ata që i kanë gratë, të jenë si të mos i kishin, [30]ata që qajnë, sikurse të mos qanin; ata që gëzohen, sikurse të mos kishin gëzim; ata që blejnë, sikurse të mos kishin gjë të veten; [31]ata që e gëzojnë këtë botë, sikurse të mos e gëzonin, sepse trajta e kësaj bote po kalon. [32]E dëshira ime është që të mos kini kokëçarje. I pamartuari kujdeset për punët e Zotit: si t'i pëlqejë Zotit. [33]Përkundrazi, i martuari kujdeset për punët e shekullit, si t'i pëlqejë gruas [34]dhe është i ndarë. Po edhe gruaja e pamartuar dhe virgjëresha kujdeset për punët e Zotit, që të jetë e shenjtë [e] me trup e me shpirt; kurse e martuara kujdeset për punët e shekullit: si t'i pëlqejë burrit. [35]Këto po ju them për të mirën tuaj, jo për t'ju vënë ndonjë lak, por që të jetoni në mënyrë më të përshtatshme - krejtësisht të përqëndruar në shërbimin e Zotit.

2Kor 6,2
2Kor 6,8-10
1Gjn 2,16-17

[36]Në qoftë se ndokush e sheh veten se nuk mund të qëndrojë i ndershëm kundrejt të fejuarës së vet, e ajo ia ka arritur pjekurisë, dhe

7,21 *më mirë përfito*: disa e plotësojnë: «prej këtij rasti». Por konteksti e kundërshton këtë interpretim.

7,23 Skllevër nga ana shpirtërore: për nga pikëpamja dhe nga zakonet e tyre.

7,25 *me virgjëra*: termi «virgjëra» këtu i referohet të dy sekseve (kështu BJ).

7,26 *ngushticës së tanishme*: ato vështirësi që shoqërojnë kohën që është midis ardhjes së parë dhe ardhjes së dytë të Krishtit (krh. 2Kor 6,2+).

7,28 *trup*: fj.fj.: «mish»; jo provat që vijnë prej fëlligështisë (rr 2.9), por vështirësitë e jetës bashkëshortore.

7,29 *koha është e shkurtër*: term teknik për lundrim; fj.fj.: «koha ka mbledhur velat e veta». Cilido qoftë intervali mes momentit të tanishëm dhe paruzisë, nuk ka rëndësi, duke qënë se, në Krishtin e ngjallur, bota e ardhshme është tanimë e pranishme.

7,31 Stil oratorik: theksohet mendimi global dhe jo saktësia e çdo termi. Pali nuk grish në një indiferentizëm për realitetet tokësore. Ai dëshiron që të krishterët të mos ngecin në ta, duke harruar se janë të mira *relative* në lidhje me Krishtin dhe me mbretërinë e tij.

7,36-38 Të fejuarës së vet: diku tjetër përkthehet: «virgjërës së vet». Ekzegjetët e vjetër shohin në këto rreshta çështjen e një babai që pyet veten nëse a duhet ta martojë apo të mos e martojë vajzën e vet. Por ky interpretim sjell

i duhet të jetë me të, le të bëjë çka ka menduar, nuk mëkaton: le të martohen. [37]Por ai që ka prurë në zemër të vet vendim të qëndrueshëm e nuk ka nevojë dhe zotëron me vullnetin e vet e në zemrën e vet e bie vendimin të ketë nderim kundrejt të fejuarës së vet, bën mirë. [38]Kështu, pra, ai që martohet me të fejuarën e vet bën mirë - ai që nuk martohet, bën edhe më mirë.

Rom 7,2 [39]Gruaja është e lidhur derisa ta ketë burrin gjallë, po i vdiq burri, është e lirë: le të martohet me kë të dëshirojë - veçse me të krishterë. [40]Do të ishte veç, më e lumtur - ky është mendimi im - nëse do të
1Kor 2,16 qëndronte ashtu si është. Mendoj se edhe unë e kam Shpirtin e Hyjit.

2. MISHRAT E FLIJUARA IDHUJVE

Ana teorike

8 [1]Lidhur me mishra të flijuara idhujve dihet se të gjithë e kemi njohurinë e duhur. Por dija rrit mendjen, kurse dashuria
Rom 15,2 ndërton. [2]Nëse ndokush mendon se di diçka, nuk di ende ashtu si duhet të dijë. [3]Por, nëse ndokush e do Hyjin, atë Hyji e pranon për të vetin. [4]Prandaj, lidhur me ngrënien e mishrave të flijuara idhujve, e dimë: idhulli nuk është asgjë në botë dhe se nuk ka hyjni përveç një
Lp 6,4+ Hyji të vetëm. [5]Sepse, edhe pse ka ashtutëquajtura hyjni në qiell ose në tokë - sikurse ka shumë «hyjni» e shumë «zotërinj» - [6]por për ne

aq shumë vështirësi saqë është lënë mënjanë. Ndoshta flitet për *të fejuarat* dhe jo për vajza që virgjërinë e tyre e linin nën mbrojtjen e një burri të besuar, me të cilin jetonin një intimitet të rrezikshëm. Pasi foli për të martuarit, për virgjërat, dhe para se të merret në konsideratë rasti i vejushave, Pali trajton rastin e atyre që në momentin e kthimit ishin të fejuar: kësaj gjendjeje, siç duket, nuk mund t'i përshtatet parimi i përsëritur tri herë (rr 17.20.24): «Secili le të qëndrojë në atë gjendje në të cilën ishte kur Zoti e thirri». Zgjidhja e Palit përputhet me atë që është thënë në rr 8-9. Prandaj BJ preferon ta përkthejë: «36Nëse ndokush, duke qenë në afshin e plotë rinor, mendon se mund të sillet keq me të fejuarën e tij dhe se gjërat duhet të ndjekin rrjedhën e vet, të bëjë atë që do: nuk mëkaton; le të martohen! 37 Por ai që në zemrën e vet ka vendosur me bindje të fortë, duke mos pasur kurrfarë nevoje, me vullnet plotësisht të lirë, ka marrë vendim të plotë ta ruajë të fejuarën e vet, ai bën mirë. 38 Kështu, ai që martohet me të fejuarën e vet bën mirë, kurse ai që nuk martohet bën edhe më mirë».

7,39 *me të krishterë*: fj.fj.: «por vetëm në Zotin».

kk 8–10 *Eidolóthytos* (mishrat e flijuara idhujve) janë mishra kafshësh të cilat u flijoheshin idhujve, ndërsa tepricat e tyre, të papërdorura në banketet e shenjta, shiteshin në treg (10,25), ose konsumoheshin në afërsi të tempullit (8,10). Të krishterët e Korintit ishin të ndarë për këtë çështje e pyesin: nëse hanë këso mishrash a mos marrin pjesë në idhujtari? Pali përgjigjet, për t'i korrigjuar, me argumentat e «të fortëve» (rr 1.4.8), dhe përgjigjet si tek Rom 14-15: i krishteri është i lirë, por dashuria kërkon që të kemi nderim ndaj ndërgjegjes së të ndershmëve dhe t'i mos skandalizojmë. Urdhrin e koncilit të Jerusalemit Pali nuk e përdor (Vap 15,20.29), madje duket se nuk e merr parasysh aspak (Vap 15,1+).

8,3 *Hyji e pranon*: përkth. tjetër: « Hyji e njeh», pra, në kuptimin biblik: «Hyji e do» (krh. Os 2,22+).

8,5 Pali vetëm konstaton se «hyjnitë» janë krijesa imagjinare të Olimpit dhe trupa yjor; «zotërinjtë» janë personat e hyjnizuara.

8,6 Brohoritje pagëzimore. Në tekstin

s'ka veç një Hyj, Atin, prej të cilit është krijuar gjithçka e të cilit ne i përkasim; dhe një Zot të vetëm Jezu Krishtin, nëpër të cilin është gjithçka e ne jemi nëpër të. Dal 20,2-3; 1Tim 2,5; Rom 11,36; Ef 4,5-6; Kol 1,16-17; Heb 1,2; Gjn 1,3

Nga pikëpamja e dashurisë

Rom 14; 15,1-2.7; 1Sel 5,14

7Por këtë dije të mjaftueshme nuk e kanë të gjithë. Disa, duke kujtuar se është diçka idhulli, hanë mishin kinse korban të idhullit, e ndërgjegjja e tyre, prej se është e ligshtë, përlyhet. 8E gjella, pra, nuk na shpie te Hyji as, nëse nuk e hamë, nuk humbim gjë, as, nëse e hamë, nuk fitojmë gjë. 9Por, t'ia vini mendjen që kjo, liria juaj, të mos dalë shkandull për të ligshtët. 10Sepse, po të shikoi ndokush ty që ke njohuri ndenjur në tryezë në shenjtërore të idhullit, athua ndërgjegjja e tij, prejse ende e ligshtë, nuk do të nxitet të mendojë se është mirë të hajë flijime të idhullit? 11Kështu në saje të dijes sate, sharron i ligshti - vëllai për të cilin vdiq Krishti! 12Në këtë mënyrë, pra, duke mëkatuar kundër vëllezërve e duke plagosur ndërgjegjen e tyre të ligshtë, mëkatoni kundër Krishtit. 13Prandaj, nëse një ushqim e shkandullon vëllanë tim, jo, unë nuk do të ha mish kurrë e për këtë jetë, që të mos e shkandulloj vëllanë tim.

Rom 14,17; Kol 2,21v; Heb 13,9

Rom 6,15+ Rom 14,15

Mt 10,40+; Vap 9,5 Rom 14,13.20v

Shembulli i Palit

9 1Po unë, a nuk jam i lirë? A nuk jam apostull? Po a nuk e pashë unë Jezusin, Zotin tonë? Po a nuk jeni ju vepra ime në Zotin? 2Në qoftë se për tjerët nuk jam apostull, për ju jam patjetër, sepse vula që më bën apostull jeni ju në Zotin. 3Përgjegjja ime atyre që më padisin është kjo: 4A thua nuk kemi të drejtë të hamë e të pijmë në barrën tuaj? 5A thua nuk kemi të drejtë të marrim me vete një femër të krishterë, sikurse edhe apostujt tjerë, vëllezërit e Zotit e Kefa? 6A thua se vetëm unë e Barnaba nuk e kemi të drejtën të mos punojmë? 7Po kush shërbeu ndonjë herë në ushtri në shpenzime të veta? Kush e mbjell vreshtin e nuk ha fryt prej saj? Kush e ruan grigjën e nuk pi nga qumështi i grigjës? 8A mos po flas unë kështu në mënyrë vetëm njerëzore? Pse, a nuk e thotë po të njëjtën gjë edhe Ligji? 9Sepse në Ligjin e Moisiut shkruan: Mos ia lidh gojën kaut që shin! A mos

Rom 6,15+

Rom 1,1+; Vap 9,17+; 1Kor 15,8

2Kor 3,3

Lk 8,2-3

Mt 12,46+

Gjn 1,42 Vap 4,36+ Vap 18,3+ 2Tim 2,6

Lp 25,4

grek, me anë të foljeve e pashtjelluara dhe me anë të parafjalëve, shprehet një lëvizje që, në shumicën e versioneve, humbet.

8,8 «Sigurisht s'do të jetë një gjellë që do të na çojë para gjykimit të Hyjit» (BJ).

8,12 *mëkatoni kundër Krishtit*: këtu Krishti është bashkësia, si tek 1,13; 6,15; 12,12.

9,1-27 Në çështje të mishrave të flijuara idhujve (*eidolóthytos*), dashuria duhet ta tejkalojë lirinë e gjykimit personal. Pali thotë se si edhe vetë, për dashuri ndaj të gjithëve, u ra mohit disa të drejtave që i ka si «apostull».

9,4 *në barrën tuaj*: d.m.th. në barrë të bashkësisë.

9,5 *një femër të krishterë*: var.: «një nuse besimtare» (BJ). Fj.fj.: «një motër për nuse».

Lk 12,6.24
1Kor 10,6+
Rom 15,27; Flm 19
1Kor 4,12
Mt 10,10p
Vap 4,20; 9,15-16; 22,14-15; 26,16-18
2Kor 11,7
Rom 6,15+
Mt 20,26p
Gal 4,4-5
2Kor 11,29
Gal 5,7+
Ur 4,2; 5,16; Fil 3,14
2Tim 4,7-8; 1Pjt 5,4; Jak 1,12; Zb 2,10; 3,11

trazohet Hyji për qe? [10]Po a nuk flet për ne? Vërtet, për ne u shkrua, sepse kush lëvron, në shpresë duhet të lëvrojë dhe kush shin, duhet të shpresojë se do ta marrë pjesën. [11]Nëse, pra, mbollëm në ju të mirat shpirtërore, a thua është punë e madhe nëse u korrim të mira materiale? [12]Nëse tjerët e ushtrojnë këtë të drejtë mbi ju, pse nuk do ta ushtronim edhe ne, madje më tepër? Por, ne nuk e përdorëm këtë të drejtë. Përkundrazi, ne i durojmë të gjitha për të mos i vënë ndonjë pengim Ungjillit të Krishtit. [13]Po, a nuk e dini se ata që kryejnë shërbesën në Tempull, ushqehen prej të ardhurave të Tempullit dhe ata që i shërbejnë lterit, kanë pjesën e vet në kushte të lterit? [14]Kështu Zoti ka caktuar që ata, të cilët shpallin Ungjillin, të jetojnë prej Ungjillit.

[15]E unë nuk e përdora asnjërën prej këtyre; dhe tani nuk po ju shkruaj me qëllim që tash të silleni me mua kështu: më parë vdes se... Këtë lavdi nuk do të ma marrë askush! [16]Sepse, të shpall Ungjillin nuk është një arsye krenie për mua, është detyrë që më duhet ta kryej: i mjeri unë nëse nuk e predikoj Ungjillin! [17]Nëse e bëj këtë me nisiativën time, atëherë më takon paga, por, nëse jo prej nisiativës sime - është detyrë që më është besuar. [18]Cila atëherë është paga ime? Që, duke predikuar Ungjillin, ta jap falas, pa i përdoruar të drejtat që m'i jep Ungjilli.

[19]Sepse, edhe pse unë jam i lirë prej të gjithëve, vetveten e bëra skllavin e të gjithëve që të fitoj për fe sa më shumë njerëz. [20]Prandaj, për Judenj u bëra Jude, që t'i fitoj judenjtë për fe; për ata nën Ligj, sikurse të isha nën Ligj - edhe pse më nuk jam nën Ligj - që t'i fitoja për fe ata që janë nën Ligj; [21]për ata që janë pa Ligj sikurse të isha pa ligj - edhe pse nuk jam pa Ligjin e Hyjit, pse jam në Ligjin e Krishtit - që t'i fitoja për fe ata që janë pa Ligj; [22]u bëra i ligshtë për të ligshtit. Për të gjithë u bëra gjithçka, që, të kushtojë sa të kushtojë, por ta shpëtoj ndonjërin. [23]E të gjitha këto i bëj për dashuri të Ungjillit, kështu që të kem pjesë në të.

[24]Po a nuk e dini se ata që vrapojnë në fushë vrapimi, ndonse të gjithë vrapojnë, vetëm njëri e fiton shpërblimin? Ashtu vraponi që të fitoni! [25]Të gjithë atletët i bëjnë vetes shtrëngime të mëdha; ata për të fituar kurorën e shkatërrueshme e ne kurorën që nuk shkatërrohet. [26]Unë, prandaj, ashtu vrapoj - jo si pa qëllim, ashtu grushtoj - jo si të gjuaja ajrin, [27]por e marr me të keq trupin tim dhe e mbaj nën sundim që, duke u pasë predikuar të tjerëve, të mos jem i përjashtuar vetë.

9,21 *jam në ligjin e Krishtit*: d.m.th. në ligjin e dashurisë që jetohet në Krishtin (Gal 6,2).

9,27 *i përjashtuar*: përdoret këtu fjalori sportiv i kohës. Pali fton «të fortët» ta imitojnë duke hequr dorë, për dashuri vëllazërore, nga të drejtat e tyre, për të fituar shpërblimin qiellor, sikurse atletët bëjnë vetmohime në gjithçka për të fituar çmimin.

Nga pikëpamja e maturisë. Mësimet e historisë së Izraelit

10 [1]Vëllezër, dua që patjetër ta dini: etërit tanë të gjithë qenë nën re, të gjithë kaluan nëpër det [2]dhe të gjithë qenë pagëzuar në Moisiun me re e me det [3]dhe të gjithë hëngrën të njëjtin ushqim shpirtëror, [4]dhe të gjithë pinë të njëjtën pije shpirtërore: pinin nga qeta shpirtërore që i përcillte: qeta ishte Krishti. [5]Por shumica nuk i pëlqeu Hyjit, mbasi qenë vrarë në shkreti.

[6]Të gjitha këto ndodhën si shembull për ne, që ne të mos i lakmojmë të së keqes, sikurse i lakmuan ata. [7]As mos u bëni idhujtarë, sikurse disa prej tyre, si është në Shkrim shenjt: U ul populli të hajë e të pijë, pastaj u ngritën të lozin. [8]As mos të jepemi mbas fëlligështisë, sikurse u dhanë disa prej tyre, e mbaruan në një ditë njëzet e tri mijë vetë. [9]As mos ta vëmë në provë Zotin, sikurse disa prej tyre e sprovuan dhe sharruan prej gjarpërinjsh. [10]As mos nynykatni si nynykatën disa prej tyre dhe engjëlli Shfarues i vrau. [11]Të gjitha këto u ndodhën atyre që të shërbejnë si shembull e u shkruan për mësimin tonë, për të cilët arriti mbarimi i kohës. [12]Kush, pra, mendon se qëndron, të ruhet të mos rrëzohet! [13]Vështirësitë në të cilat qetë vënë, nuk ishin jashtë masës njerëzore. Hyji është besnik. Ai nuk do të lejojë t'u shtroheni provave që i tejkalojnë fuqitë tuaja e, bashkë me prova, do t'ju japë rrugëdalje e forcë për t'u qëndruar.

Dal 13,21; 14,22
Dal 16,4-35+
Dal 17,5-6; Nr 20,7-11
Nr 14,16
Nr 11,4.34
Dal 32,6
Nr 25,1-9
Nr 21,5-6
Nr 17,6-15
Dal 12,23+
1Kor 10,6+; Rom 15,4
Gal 6,1
Sir 15,11-21
1Kor 1,9+; Jak 1,13-14; Mt 6,13; 26,41

10,1-13 Kjo pjesë shtjellon fjalën e fundit të pjesës paraardhëse: «i përjashtuar». Rreziku të përjashtohemi ekziston: e provojnë shembujt e marrë nga historia e Izraelit. Shkaku qëndron në krenari dhe në besimin e tepruar në fuqitë tona. Të «fortët», pra, të ruhen prej këtyre veseve.

10,4 *pije shpirtërore*: Pali rikujton renë dhe kalimin nëpër Detin e Kuq, që janë shëmbëlltyra të pagëzimit, edhe manën dhe ujin nga shkëmbi, që shëmbëllejnë eukaristinë, kështu që besimtarët e Korintit të jenë të kujdesshëm dhe të përvuajtur: Hebrenjtë në shkretëtirë, në një farë mënyre, përfituan nga të njëjtat dhurata; megjithatë, shumica prej tyre nuk i pëlqeu Hyjit (rr 5). – *qeta shpirtërore*: sipas një tradite rabinike, qeta e Nr 20,8 e përcillte Izraelin në shkretëtirë. Pali përdor të shkuarën sepse kjo qetë nuk ekziston më.

10,6 *shembull*: «ngjarjet tipike», të cilat Hyji i solli për të simbolizuar realitetet shpirtërore të erës mesianike (1Pjt 3,21, por krh. Heb 9,24). Edhe pse e tejkalon vetëdijen e qartë të autorëve, ky kuptim «tipik» (ose «alegorik», Gal 4,24) i librave të shenjtë, ka vlerë sepse vetë Zoti, autori i gjithë Shkrimit, e deshi. Që parapërgatitur për formimin e të krishterëve, dhe është vënë në dukje shpesh nga autorët e BR. Pali e ngulit në shumë raste (rr 11 dhe 9,9v; Rom 4,23v; 5,14; 15,4; krh. 2Tim 3,16); disa libra, si Ungjilli i katërt ose letra e drejtuar Hebrenjve, përdorin tipologjinë e BV.

10,9 *Zotin*: var.: «Krishtin».

10,13 Të tundosh mbi të gjitha do të thotë të sprovosh, të vësh në provë, të njohësh realitetin përtej dukjeve të jashtme. Hyji «tundon» njeriun edhe pse e njeh thellësisht atë (Jer 11,20+; 2Kro 32,21), që mund të shfaqet çka ndryhet në thellësinë e zemrës së tij (Zan 22,1+; Dal 16,4; Lp 8,2.16; 13,4; Jt 8,25-27). Por kjo provë shpesh shkaktohet nga rrethana të jashtme ose edhe nga Satani, «tunduesi» (Jb 1,8-12; Mt 4,1p**+;** 1Kor 7,5; 1Sel 3,5; Zb 2,10), ose nga lakmia (Jak 1,13-14; 1Tim 6,9), dhe kjo i jep fjalës kuptimin e një joshjeje, e një tërheqjeje drejt së keqes, mbi të cilën prapëseprapë besimtari me ndihmën e Zotit mund të ngadhënjejë (Sir 44,21; Mt 6,13p; 26,41p; Lk 8,13; 1Pjt 1,6-7). Vetë Jezusi ka dashur të tundohet në mënyrë që të përforcohet nënshtrimi i tij ndaj vullnetit të Atit (Mt 4,1p**+**; 26,39-41p; Heb 2,18; 4,15). Për sa i përket njeriut që

Gostitë e shenjta. Qortim rreth idhujtarisë

[14]Prandaj, o të dashurit e mi, ikni nga idhujtaria! [15]Flas me ju si
me njerëz të arsyeshëm: gjykoni vetë çka po them: [16]gota e bekimit, të
1Kor 11,23-26+ cilën ne e bekojmë a nuk është bashkim me Gjakun e Krishtit? Po edhe
buka të cilën ne e ndajmë, a nuk është bashkim me Trupin e Krishtit?
[17]Pasi është një bukë e vetme, ne, edhe pse shumë, jemi një trup i
12,12+ vetëm: pse të gjithë jemi pjesëtarë të një buke. [18]Shikoni Izraelin
thjesht si popull: ata që hanë nga flitë a thua nuk janë pjesëmarrës
Lev 3,1+ të lterit?
[19]Çka, pra, dua të them: se flia kushtuar idhullit është diçka? Ose
Lp 32,17 idhulli është diçka? [20]Mu, të kundërtën! Porse [paganët] u flijojnë
djajve e jo Hyjit; e unë nuk dua të bëheni pjesëtarë të djajve. [21]Nuk dua
ta pini gotën e Zotit dhe gotën e djajve. Nuk mund të jeni pjesëtarë të
2Kor 6,14-16 tryezës së Hyjit dhe të tryezës së djajve. [22]A mos mendojmë ta nxisim
Lp 4,24+ xhelozinë e Zotit? A mos jemi më të zotët se Ai?

Mishrat e flijuara idhujve. Zgjidhje praktika

1Kor 6,12+ [23]«Gjithçka është e lejueshme!» Por gjithçka nuk ka hije! «Gjithçka
është e lejueshme!» Por gjithçka nuk ndërton! [24]Askush të mos e
Rom 14,19; 15,2 kërkojë interesin e vet, por interesin e tjetrit. [25]Gjithçka shitet në treg,
1Kor 10,33; Fil 2,4 hane lirisht pa bërë pyetje sa i përket ndërgjegjes, [26]sepse e Zotit është
Ps 24,1 toka dhe gjithçka është në të.
[27]Po ndodhi e ju thirri ndonjë i pafe dhe ju pranoni të shkoni, hani
çka t'ju vihet para duke mos pyetur gjë sa për arsye të ndërgjegjes.
[28]Nëse ndokush ju thotë: «Është mish i flijuar idhujve!» - mos e hani
për arsye të atij që ju përkujtoi dhe të ndërgjegjes [29]- të ndërgjegjes,
mendoj, të atij që të përkujtoi e jo të ndërgjegjes sate. E njëmend,
pse ta gjykojë lirinë time ndërgjegjja e huaj? [30]Në qoftë se unë marr

«tundon» Hyjin, është një gjë blasfemuese (Dal 17,2.7; Vap 15,10+).

10,16 *gota e bekimit*: kelku mbi të cilin bëhet bekimi, ashtu si bëri Krishti në momentin e darkës së fundit.

10,17 Me anë të bashkimit me trupin e Krishtit, të krishterët bashkohen me Krishtin dhe me njëri-tjetrin. Eukaristia realizon bashkimin e Kishës në Krishtin (krh. 12,12+).

10,18 *Izraeli thjesht si popull*: fj.fj.: «Izraeli sipas mishit», Izraeli i historisë (krh. Rom 7,5+). Përkundrazi të krishterët janë «Izraeli i Hyjit» (Gal 6,16), Izraeli i vërtetë.

10,21 Në rr 16-18 bashkimi eukaristik me Krishtin krahasohet me flitë e BV me anë të të cilave besimtarët janë në bashkim me lterin. Në rr 21 tryeza eukaristike është vënë në kundërshtim me atë të vakteve në flijimet pagane. Pali bën që të shihet se eukarestia është flia e BR.

10,22 *Xhelozia* e Hyjit (Dal 20,5; Lp 4,24) të cilën BV e lidhte me temën martesore (Oz 2,21v+), rishfaqet edhe në Br. Fjala këtu ka një kuptim të plotë, sepse adhurimi i Hyjit të vërtetë përjashton çdo «bashkim» me idhujtarinë; diku tjetër këmbëngul mbi besnikërinë që duhet ruajtur me çdo çmim (2Kor 11,2) ose mbi zellin e shërbesës së fesë (Vap 22,3; Rom 10,2; Gal 1,13-14; Fil 3,6).

10,29 Duhet të veprojmë keshtu për të respektuar ndërgjegjen e gabuar të tjetrit, e jo për t'iu nënshturar gjykimit të tij të rremë.

pjesë me falënderim, përse të prozhmohem për atë gjë, për të cilën falënderoj?

31Pra, në qoftë se hani, në qoftë se pini, në qoftë se edhe çkado tjetër bëni, bëni gjithçka në lavdi të Hyjit. 32Mos jini veç rast shkandulli as për Hebrenj, as për Grekë, as për Kishën e Hyjit, 33sikurse edhe vetë mundohem t'u pëlqej të gjithëve pa kërkuar dobinë time, por dobinë e të gjithëve, që të mund të shëlbohen.

Kol 3,17; 1Pjt 4,11
1Kor 9,19-23
1,2+
Rom 15,2; 1Kor 10,24

11

1Më përngjani mua, sikurse unë i përngjaj Krishtit.

2Sel 3,7+

3. RENDI I MIRË NË ASAMBLETË

Veshja

2Ju lavdëroj që më kujtoni në gjithçka dhe që i ruani traditat ashtu si jua kam pasë mësuar. 3Por dua që ta dini: kryetari i çdo njeriu është Krishti, kryetari i gruas është burri e kryetari i Krishtit është Hyji. 4Çdo burrë që lutet apo profetizon me krye të mbuluar, turpëron kryetarin e vet. 5Çdo grua që lutet apo profetizon me krye të zbuluar, turpëron kryetarin e vet: sepse është njënjë sikurse t'i kishte qethur flokët. 6E po ndodhi që ndonjë grua nuk do ta mbulojë kryet, le të qethet; por, në qoftë se është turp për grua ta qethë e ta rruajë kryet, atëherë le të mbulohet.

1Sel 2,13+; 4,1-2; 2Sel 2,15; 1Kor 15,1-3
Ef 5,23+
1Kor 3,23
Vap 11,27+
2Kor 3,18
1Kor 11,15

7Përkundrazi, burri nuk ka nevojë ta mbulojë kryet sepse është shëmbëlltyra e lavdisë së Hyjit; ndërsa gruaja është nderi i burrit. 8Sepse nuk është burri prej gruas, por gruaja prej burrit. 9Dhe burri nuk u krijua për arsye të gruas, por gruaja për arsye të burrit. 10Prandaj, gruaja duhet ta mbartë mbi krye shenjën e «varshmërisë», për shkak të engjëjve. 11Megjithëse, në Zotin, as s'është burri i

Zan 1,26-27
Zan 2,21-23

11,3 *kryetari*: fj.fj.: «krye» (*kephale*). BJ përkthen: «zanafillë», krh. rr 8.

11,4 *me krye të mbuluar*: BJ: «ka flokët e gjatë»; fj.fj.: «ka (diçka që mund të kapet) në kokë». Flokët e gjatë ishin shenjë e homoseksualitetit mashkullor (krh. rr 14).

11,5 *apo profetizon*: kjo implikon një rol me rëndësi të veçantë. Mbi profecinë krh. 12,28; 14,15.

11,6 Flokët të shkurtë shënonin homoseksualitetin femëror (krh. rr 15).

11,7 *ta mbulojë kryet*: duke i mbajtur flokët e gjatë.

11,10 *shenjën e varshmërisë*: fj.fj.: «të kesh autoritet (ose kontroll) mbi kryet e vet», duke mbajtur një krehje që përputhet me nevojat dhe zakonet e kohës. BJ përkthen: «gruaja duhet të kujdeset për flokët në mënyrë të përshtatshme», për të mos u dukur si një grua pa parime morale. Shpesh termi grek *exousia* («autoritet») është përkthyer me «shenjë nënshtrimi», por kjo fjalë normalisht tregon autoritetin që ushtrohet, zotërimin mbi ndonjë gjë (krh. Rom 9,21) dhe jo një autoritet që pësohet. Konteksti i kësaj pjese nxit që e gjithë kjo të kuptohet në mënyrë shumë pragmatike, si disa kështilla për sjellje të mirë (që u drejtohen si burrave ashtu edhe grave). – *engjëjve*: lajmëtarë të bashkësive të tjera (Mt 11,10; Lk 7,24; 9,52) që mund të skandalizoheshin për një krehje jo femërore.

pavarur nga gruaja e as gruaja nga burri. [12]Sepse, sikurse gruaja
që është prej burrit, ashtu edhe burri lind prej gruas: e gjithçka vjen
prej Hyjit. [13]Gjykoni ju vetë: a ka hije që gruaja të lutet para Hyjit
me krye të zbuluar? [14]Po a nuk ju mëson edhe vetë natyra, se nuk i
ka hije mashkullit t'i lëshojë flokët e gjatë, [15]kurse për femër flokët e
gjatë janë nder, sepse [asaj] i qenë dhënë si mbulesë. [16]Por, në qoftë se
1Kor 4,17; 7,17;14,33; 1,2+ ndokush mendon se ka të drejtë të kundërshtojë, le ta dijë se kjo doke
nuk është ndër ne as në Kishat e Hyjit.

«Darka e Zotit»

[17]E, pasi jam duke i dhënë këto vërejtje, nuk mund t'ju lavdëroj:
bashkimet tuaja nuk po ju sjellin dobi shpirtërore, por më tepër dëm.
[18]Më së pari po dëgjoj - e pjesërisht e besoj - se kur bashkoheni në
Mbledhje po paska midis jush mosmarrëveshje. [19]Njëmend, duhet të
jenë ndër ju dasi, në mënyrë që të dalin në shesh [edhe] ata që ndër
ju janë të krishterë të vërtetë. [20]Kur ju, pra, mblidheni së bashku
kështu, kjo gjë nuk do të thotë se hani Darkën e Zotit, [21]pasi, secili,
kur merr pjesë në Darkë, kërkon të hajë një herë ushqimin që ka sjellë
me vete, kështu që, dikush mbetet i uritur e tjetri dehet. [22]Po a thua
1,2+ nuk keni shtëpi për të ngrënë e për të pirë? A mos doni të përbuzni
Kishën e Hyjit e t'i turpëroni ata që nuk kanë? Çka t'ju them? T'ju
lavdëroj? Në këtë gjë s'ju lavdëroj.

15,3+ [23]Verevërtet atë mësim që mora prej Zotit, atë edhe juve ua mësova,
Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; Lk 22,14-20; 1Kor 10,16-17 Dal 12,14; Lp 16,3 Heb 8,6-13; Jer 31,31+; Dal 24,8 1Kor 16,22; Zb 22,17.20 d.m.th. se Zoti Jezus, atë natë që po tradhtohej, mori bukën, [24]u
falënderua, e theu dhe tha: «Ky është Korpi im - për ju. Bëni këtë në
përkujtimin tim!». [25]Po ashtu, pasi u krye darka, mori edhe kelkun
e tha: «Ky Kelk është Besëlidhja e re në Gjakun tim. Bëni këtë,
gjithsaherë që të pini, në përkujtimin tim!». [26]Për të vërtetë, kurdo
të hani këtë bukë e të pini këtë kelk, lajmëroni vdekjen e Zotit, deri
që Ai të vijë.

[27]Prandaj, kushdo ha bukën ose pi kelkun e Zotit padenjësisht, do
të jetë fajtor i Korpit e i Gjakut të Zotit. [28]Për këtë arsye secili më
së pari ta shqyrtojë mirë veten e veç atëherë të hajë prej kësaj Buke

11,12 Pali përdor këtë realitet biologjik fatlum për të mos përdorur Zan 2,21-23 si argument në favor të nënshtrimit të gruas.

11,15 Në atë kohë gratë përdornin disa rripa me të cilët rrethonin kokën si një shami. Është mënyra për të mbuluar kokën që trajtohet në rr 3.13.

11,21 *Ushqimin e vet*: është në kundërshtim me «darkën e Zotit» të rr 20, e cila kërkon një kremtim të përbashkët në dashuri dhe jo një ndarje sipas egoizmit.

11,23 *që mora prej Zotit*: jo në mënyrë të drejtpërdrejtë, por me anë të një tradite që shpie te Zoti.

11,24 *për ju*: var.: «dhënë për ju»; «thyer për ju».

11,25 Teksti i Palit është i ngjashëm me atë të Lk 22,19-20.

11,27 Nëse ata që bashkëndajnë darkën eukaristike nuk janë realisht të bashkuar në dashuri (rr 26), vendosen vetë në kategorinë e atyre të cilët kanë vrarë Jezusin (Lp 19,10; Heb 6, 4-6; 10,29).

e të pijë prej këtij Kelku. 29Sepse, kushdo ha e pi - në qoftë se nuk
e dallon Korpin e Zotit prej ushqimeve të tjera - ha e pi dënimin e
vet. 30Ja, pra, arsyeja pse shumë prej jush janë të dobët, shumë të
sëmurë, madje shumë edhe vdesin. 31E pra, po ta shqyrtonim mirë
veten, nuk do të dënoheshim. 32E kur na gjykon Hyji, na edukon, që të Lp 8,5+
mos dënohemi bashkë me botën.
33Prandaj, vëllezërit e mi, kur të bashkoheni në Darkë, pritne
njëri-tjetrin. 34E, nëse ndokush është i uritur, le të hajë në shtëpi, në
mënyrë që të mos bashkoheni për dënim. Të tjerat do t'i rregulloj kur
të vij.

Dhuratat e Shpirtit Shenjt ose «karizmat»

12 1Po edhe përsa u përket dhuratave të Shpirtit Shenjt nuk
dua, o vëllezër, të mos jeni të njoftuar mirë. 2Ju e dini se, kur
ishit paganë, të gënjyer, tërhiqeshit pas idhujve të pagojë.
3Prandaj, po ju them: askush që flet nën ndikimin e Shpirtit të Hyjit,
nuk thotë: «Qoftë mallkuar Jezusi!», por edhe askush nuk mund të Gjn 14,26+;1Gjn 4,1-3
thotë as: «Jezusi është Zot!», veçse nën veprimin e Shpirtit Shenjt. Vap 2,21+.36+;
Rom 10,9; Fil 2,11

Karizmat: ndryshmëria dhe njësia

4Dhuratat janë të ndryshme, por Shpirti Shenjt është i njëjtë - 5edhe
shërbesat në përhapje të Ungjillit janë të ndryshme, por Zoti është i
njëjtë - 6po edhe mënyrat e veprimit janë të ndryshme, por Hyji është i
njëjtë - Ai bën gjithçka në të gjithë. 7Secili merr dhuratë të veçantë të
zbulesës së Shpirtit Shenjt për të mirën e përbashkët. 8Dhe njëmend, Vap 1,8+;
Shpirti Shenjt i jep njërit fjalën e urtisë, kurse i njëjti Shpirt Shenjt 1Kor 12,28-30;
Rom 12,6-8

11,29 Kriteri i këtij vetëshqyrtimi duhet të jetë cilësia e marrëdhënies me anëtarët e tjerë të bashkësisë.

11,30 Një epidemi Pali e interpreton si një dënim hyjnor për mungesën e dashurisë që e bëri eukaristinë të pamudur (rr 20).

11,32 Provat që na vijnë prej Zoti janë «gjykime» që paralajmërojnë gjykimin e fundit. Por ama ata janë për kthimin, që t'i shpëtojmë dënimit përfundimtar (rr 32). Këto dënime do të ishin evituar nëse vetë fajtori do të kishte shqyrtuar dhe korrigjuar vetveten, sidomos në rastin e kungimit me trupin e Krishtit (rr 31).

kk 12–14 Këta kapituj përmbajnë shtjellimin e përdorimit të mirë të dhuratave të Shpirtit Shenjt (të karizmave), që janë dhënë bashkësisë si dëshmi e dukshme e pranisë së Shpirtit, dhe për të ndrequr gjendjen e parregullt të një bashkësie të re, feja e së cilës nuk arriti t'ia ndryshonte asaj mentalitetin të mbushur plot me paganizëm. Banorët e Korintit vlerësojnë mbi të gjitha dhuratat më madhështore dhe i përdorin në një atmosferë anarkike, të marrë prej disa cerimonive pagane. Pali reagon duke saktësuar që ato dhurata janë dhënë për të mirën e bashkësisë dhe prandaj nuk duhet t'u japin shkas rivaliteteve (k 12). Pastaj shtjellon se dashuria i tejkalon të gjitha (k 13). Në fund shpjegon se si përparësinë ndër to e dëfton dobia e tyre për t'a ndërtuar bashkësinë (k 14).

12,2 Aluzion për disa kulte pagane që, pikërisht për fenomenet e tyre të dhunshme dhe të çrregulta, mbaheshin si të vërtetë. Përkundrazi, në asambletë e krishtera, një fjalim është i vërtetë për përmbajtjën e tij, dhe jo sepse duket nga jashtë i frymëzuar.

12,4-6 Të vihet re, në mendim, shfaqia e Trinisë së Shenjtë (krh. 2Kor 13,13+).

12,8 *fjalën e urtisë*: ndoshta për të shtjelluar të vërtetat e krishtera më të larta, ato që i referohen jetës hyjnore dhe

një tjetri i jep fjalën e dijes; [9]po i njëjti Shpirt Shenjt një tjetri i jep
fenë, një tjetri prapë, i njëjti Shpirt Shenjt, i jep dhuratën e shërimeve;
Vap 11,27+ [10]një tjetri pushtetin për të bërë mrekulli, një tjetri profecinë, një tjetri
1Gjn 4,1-3 aftësinë të dallojë shpirtrat, një tjetri zotësinë e gjuhëve të ndryshme,
Vap 2,4+ një tjetri shtjellimin e gjuhëve. [11]E të gjitha këto i bën një i vetmi
Shpirt Shenjt duke i ndarë veçanërisht secilit ashtu si Ai do.

Krahasim me trup

Rom 12,4-5 [12]Dhe njëmend, sikurse një trup i vetëm ka shumë gjymtyrë e të
gjitha gjymtyrët e trupit, edhe pse shumë - nuk trajtojnë por një trup
Ef 4,4-6 të vetëm - ashtu edhe Krishti. [13]Vërtet, në një të vetmin Shpirt Shenjt
Gal 3,28; Kol 3,11; të gjithë jemi pagëzuar për të qenë një trup i vetëm, si Hebrenjtë ashtu
Flm 16+ Grekët, si robërit ashtu edhe të lirët dhe të gjithë e kemi shuar etjen
në të njëjtin Shpirt Shenjt. [14]E trupi nuk është prej një gjymtyre, por
prej shumë gjymtyrësh. [15]Po bëri e tha këmba: «Pasi nuk jam dorë -
nuk jam pjesë e trupit» - a thua njëmend nuk do të jetë pjesë e trupit?
[16]Po bëri e tha veshi: «Pasi nuk jam sy - nuk jam pjesë e trupit» - a
thua njëmend nuk do të jetë pjesë e trupit? [17]Po të ishte krejt trupi sy
ku do të ishte dëgjimi? Po të ishte krejt vesh ku do të ishte shqisa e

jetës së Hyjit në ne: «mësimi për të rritur» në Heb 6,1. Shih edhe 2,6-16. – *fjalën e dijes*: për të shtjelluar të vërteta fillestare të krishterimit: «mësimi fillestar mbi Krishtin» në Heb 6,1; BJ ka: «shkenca»

12,9 *Feja* në shkallën më të lartë (krh. 13,2).

12,10 *aftësinë të dallojë shpirtrat*: për të dalluar frymëzimin (a vjen prej Hyjit, prej natyrës apo prej djallit) e fenomeneve karizmatike. – *zotësinë e gjuhëve të ndryshme*: dhurata e gjuhëve ose «glossolalia» është dhurata me të cilën lavdërohet Hyji duke u shprehur, nën ndikimin e Shpirtit Shenjtë, me fjalë të pakuptueshme si në ekstazë. Këtë Pali e quan «të flasësh në gjuhë të ndryshme» (14,5.6.18.23.39) ose «të flasësh në gjuhë» (14,2.4.9.13.14.19.26.27). Kjo karizëm është e Kishës së viteve të para; ishte shenja e parë e dukshme e zbritjes së Shpirtit Shenjt (krh. Vap 2,3-4; 10,44-46; 11,15; 19,6).

12,12-30 Pali përdor analogjinë klasike mes shoqërisë dhe trupit në të cilin bashkohet shumëllojshmëria e gjymtyrëve [krh. Platoni, *Rep.* 462c-e]; por ai nuk varet nga ajo për idenë e tij mbi trupin e Krishtit. Kjo i vjen nga përvoja e tij personale (krh. Vap 9//) dhe nga koncepti i tij i dashurisë si themeli i jetës së krishterë (13,2). Për të besimtarët ishin pjesët e një njësie të harmonishme. Trupi i njeriut mund të na simbolizojë, në mënyrë të përkryer, një shumëllojshmëri të rrenjosur në njësi. Këtu Pali ia jep këtij njeriut të ri emrin: «Krisht» Gal 3,28). Kisha, që është trupi i Tij, është prania fizike e Krishtit në botë, duke zgjatur misionin e Tij. Kjo doktrinë rigjehet sërish dhe zhvillohet në letrat e burgimit: në trupin e Krishtit, të kryqëzuar sipas mishit e të gjallëruar nga Shpirti (Ef 2,14-18; Kol 1,22), realizohet pajtimi mes njerzëve, që janë gjymtyrë të Tij (Ef 5,30). Por theksohen më shumë njësia e këtij trupi, që bashkon të gjithë të krishterë në të njëjtin Shpirt (Ef 4,4; Kol 3,15), dhe identifikimi i tij me Kishën (Ef 1,22v; 5,23; Kol 1,18.24). Ky «trup», i personalizuar kështu (Ef 4,12v; Kol 2,19), ka tashmë Krishtin si Krye (Ef 1,22; 4,15v; 5,23; Kol 1,18; 2,19; krh. 1Kor 12,21), ndoshta për ndikimin e idesë së Krishtit si krye të pushteteve (Kol 2,10). Në fund arrin të përfshijë, në një farë mënyre, tërë gjithësinë nën sundimin e *Kyrios*-it (Ef 1,23+; krh. Gjn 2,21+).

12,12 Sikurse trupi i njeriut bashkon gjymtyrët e shumëllojshme, ashtu Krishti, parim njësues i Kishës së vet, të gjithë të krishtërët i çon në njësi.

të nuhaturit? [18]Porse Hyji kështu i ka caktuar gjymtyrët, secilën në
trup sikurse ka dashur. [19]Po të ishin të gjitha një gjymtyrë e vetme,
ku do të ishte trupi? [20]Kështu pra, shumë gjymtyrë, por vetëm një
trup. [21]Syri nuk mund t'i thotë dorës: «S'kam nevojë për ty», ose kryet
këmbëve: «S'kam nevojë për ju!». [22]Madje, ato gjymtyrë të trupit që
duket se janë më të ligshta, janë më të nevojshme, [23]dhe ato që ne i
mbajmë për më pak bujare, pikërisht atyre u bëjmë më shumë nderim.
Dhe, sa më të marrshme janë, aq më njerëzishëm sillemi me to, [24]e
të njerëzishmet nuk e kanë këtë nevojë. Por Hyji ashtu e ka përbërë
trupin, sa që gjymtyrës së fundit i ka dhënë më shumë nder, [25]që të
mos ketë përçarje në trup, por që gjymtyrët barazi të kujdesen njëra
për tjetrën. [26]Dhe, nëse vuan një gjymtyrë, vuajnë së bashku të gjitha Rom 12,15
gjymtyrët; e nëse nderohet një gjymtyrë, të gjitha gjymtyrët gëzohen
bashkë me të. [27]Tashti, ju jeni trupi i Krishtit dhe, secili prej jush 1Kor 12,7-11; Rom 12,6-8; Ef 4,11
gjymtyrë e tija.
[28]Kështu Hyji disa në Kishë i caktoi: më parë apostujt, së dyti Rom 1,1+
profetët, së treti mësuesit; pastaj vjen dhurata e mrekullive, pastaj ajo Vap 11,27+
e shërimeve, e kujdesimit, e drejtimit shpirtëror, dhurata e gjuhëve
të ndryshme. [29]A thua të gjithë janë apostuj? Të gjithë profetë? Të
gjithë mësues? A thua të gjithë bëjnë mrekulli? [30]A thua të gjithë e
kanë dhuratën e shërimeve? A thua të gjithë flasin gjuhët? Të gjithë
shpjegojnë?
[31]Dëshironi dhuratat më të shkëlqyeshmet!

Dashuria

Dhe ja, po ju dëftoj më të shkëlqyshmen udhë!

13 [1]Po t'i folja gjuhët e njerëzve e të engjëjve, por të mos
kisha dashurinë, do të isha porsi bronzi që kumbon e porsi
cimbali që tingëllon.

12,28 *Mësuesit* (BJ: «doktorët) ishin të ngarkuar, në çdo Kishë, të japin rregullisht mësim fetar (krh. Vap 13,1+). – *e kujdesimit*: dhurata për veprat e bamirësisë. – *e drejtimit*: dhurata për mbarështrimin dhe drejtimin e Kishave.

12,31–13,13 Tri pjesë: epërsia e dashurisë (rr 1-3); veprat e saj (rr 4-7); përjetësia e saj (rr 8-13). Bëhet fjalë për dashurinë vëllazërore (*agape*). Dashuria ndaj Hyjit nuk është e shprehur drejtëpërdrejtë, por nënkuptohet sidomos në rr 13 në lidhje me fe dhe shpresë.

13,1 Ndryshe prej dashurisë pasionale dhe egoiste, *agape* është një dashuri shpirtërore që ia do gjithkujt të mirën. Ajo e ka burimin në Hyjin i cili na deshi më parë (1Gjn 4,19) duke na dhuruar Birin e vet për të pajtuar me vetvete mëkatarët (Rom 5,8; 8,32-39; 2Kor 5,18-21; Ef 2,4-7; krh. Gjn 3,16v; 1Gjn 4,9-10) e për t'i bërë të zgjedhur (Ef 1,4) dhe bij (1Gjn 3,1). E atribuar më parë Hyjit, pra Atit (Rom 5,5; 8,39; 2Kor 13,11.13; Fil 2,1; 2Sel 2,16; krh. 1Gjn 2,15), kjo dashuri, që është vetë natyra e Hyjit (1Gjn 4,7v.16), gjendet, në të njetën mënyrë, në Birin (Rom 8,35.37.39; 2Kor 5,14; Ef 3,19; 1Tim 1,14; 2Tim 1,13) i cili e do Atin e vet sikurse është i dashur prej Atit (Ef 1,6; Kol 1,13; krh. Gjn 3,35; 10,17; 14,31); si Ati, ashtu edhe Biri i do njerëzit (Gjn 13,1.34; 14,21; 15,9) për të cilet u flijua (2Kor 5,14v;

Mt 7,22
Mt 17,20; Jak 2,14-17
[2]Po ta kisha dhuratën e profecisë e t'i dija të gjitha misteret e të gjitha dituritë; po ta kisha edhe fenë e plotë, me të cilën të mund t'u shndërroja vend maleve, por po të më mungonte dashuria, s'do të isha asgjë!

Mt 6,2
Dan 3,95
[3]Po ta ndaja lëmoshë mbarë pasurinë time dhe po ta jepja trupin tim të digjej, por, po të më mungonte dashuria, nuk do të më vlente asgjë!

Rom 13,8-10; 12,9-10; 1Sel 5,14-15
Fu 10,12
[4]Dashuria është zemërgjerë, është e dhimbshme, dashuria, nuk ka smirë, nuk mbahet në të madh, nuk krenohet [5]nuk është e panjerëzishme, nuk kërkon interesin e vet, nuk hidhërohet, nuk e mban mend të keqen, [6]nuk i kënaqet padrejtësisë, por i gëzohet të vërtetës. [7]Arsyeton gjithçka, beson gjithçka, shpreson gjithçka, duron gjithçka. [8]Dashuria nuk mbaron kurrë. Profecitë mbarojnë, gjuhët
1Kor 13,13+
Vap 11,27+
Vap 2,4+
shuajnë, njohuritë marrin fund. [9]Sepse njohuria jonë është e kufizuar dhe e kufizuar është profecia jonë. [10]Por, kur të arrijë përsosmëria, çka është e kufizuar do të marrë fund. [11]Kur isha fëmijë folja si fëmijë, mendoja si fëmijë, arsyetoja si fëmijë. Kur u bëra njeri i pjekur, flaka

Gal 2,20; Ef 5,2.25; 1Tim 1,14v; krh. Gjn 15,13; 1Gjn 3,16; Zb 1,5). Është gjithashtu dashuria e Shpirtit Shenjt (Rom 15,30; Kol 1,8), i cili e përhap në zemrën e të krishterëve (Rom 5,5+; krh. Gal 5,22), duke i bërë të aftë ta zbatojnë (krh. Rom 8,4) urdhërimin thelbësor të Ligjit, domethënë dashurinë për Hyjin e për të afërmin (Mt 22,37-40p; Rom 13,8-10; Gal 5,14). Në fakt dashuria për vëllezerit dhe për armiqtë (Mt 5,43-48p) është rrjedhoja e nevojshme dhe prova e vërtetë e dashurisë ndaj Hyjit (1Gjn 3,17; 4,20v); është urdhërimi i ri, që na dha Jezusi (Gjn13,34v; 15,12.17; 1Gjn 3,23; etj.), të cilin dishepujt e tij nuk pushojnë së nguluri (Rom 13,8; Gal 5,13v; Ef 1,15; Fil 2,2v; Kol 1,4; 1Sel 3,12; 2Sel 1,3; Flm 5.7; krh. Jak 2,8; 1Pjt 1,22; 2,17; 4,8; 1Gjn 2,10; 3,10v.14; etj.). Në këtë mënyrë Pali i do të tijtë (2Kor 2,4; 12,15; etj.) dhe është i dashur prej tyre (Kol 1,8; 1Sel 3,6; etj.). Kjo dashuri, që e ka si bazë sinqeritetin, përvujtërinë, harresën dhe dhurimin e vetvetes (Rom 12,9v; 1Kor 13,4-7; 2Kor 6,6; Fil 2,2v), shërbimin (Gal 5,13; krh. Heb 6,10) dhe përkrahjen reciproke (Ef 4,2; krh. Rom 14,15; 2Kor 2,7v), duhet të provohet me veprat (2Kor 8,8-11.24; krh. 1Gjn 3,18) dhe të mbajë urdhërimet e Zotit (Gjn 14,15; 1Gjn 5,2v; etj.), duke e bërë fenë vepruese (Gal 5,6; krh. Heb 10,24). Është lidhëza e përsosmërisë (Kol 3,14; krh. 2Pjt 1,7) dhe «mbulon mëkatet» (1Pjt 4,8; krh. Lk 7,47). Duke u mbështetur në dashurinë e Hyjit, nuk trembet nga asgjë (Rom 8,29-39; krh. 1Gjn 4,17v). Duke u ushtruar në të vërtetën (Ef 4,15; krh. 2Sel 2,10), jep kuptimin e vërtetë moral (Fil 1,9v) dhe e hap njeriun ndaj njohjes shpirtërore të misterit hyjnor (Kol 2,2; krh. 1Gjn 4,7) dhe të dashurisë së Krishtit që tejkalon çdo njohje (Ef 3,17-19; krh. 1Kor 8,1-3; 13,8-12). Duke bërë që të banojë në shpirt Krishti (Ef 3,17) dhe tërë Trinia (2Kor 13,13+; krh. Gjn 14,15-23; 1Gjn 4,12), *agapeja* ushqen jetën e virtyteve teologale (krh. Rom 1,16+; 5,2+), të të cilave është mbretëresha (rr 13), sepse vetëm ajo nuk do të kalojë (rr 8) por do të arrijë në vizionin (rr 12; krh. 1Gjn 3,2), kur Hyji do t'ua japë të zgjedhurve të vet të mirat që u premtoi atyre që e duan (2,9; Rom 8,28; Ef 6,24; 2Tim 4,8; krh. Jak 1,12; 2,5.

13,4 *Dashuria është zemërgjerë*: në rr 4-7 dashuria përcaktohet nga një seri prej pesëmbëdhjetë foljesh. Përkufizohet jo në mënyrë abstrakte, por me anë të veprimit që ajo nxit.

13,8 *Dashuria nuk mbaron kurrë*: Pali ia kundërve kohës së tanishme («tani» rr 12), në të cilën të krishterët e Korintit, në mënyrë fëmijërore (krh. 3,1), u japin karizmave rëndësi të tepruar, kohën e ardhshme («atëherë» rr 12) kur për ta do të kenë më shumë vlerë tre virtytet thelbësore: feja, shpresa e dashuria.

çka i përket fëmijërisë. 12Vërtet, tani shikojmë si në pasqyrë e në mënyrë të errët, por atëherë do të shohim faqe-faqas! Tani njohuria ime është e kufizuar, atëherë do të njoh plotësisht, sikurse jam i njohur. 13Tani, veç, mbetet feja, shpresa e dashuria - këto të tria - porse më e madhja ndër to është dashuria.

2Kor 5,7; Nr 12,8
1Gjn 3,2
Gal 4,9

Jerarkia e karizmave për dobinë e përbashkët

Vap 2,4+; 11,27+

14 1Kërkoni të fitoni dashurinë. Dëshironi edhe dhuratat e Shpirtit Shenjt, sidomos atë të profecisë. 2Sepse, ai që flet gjuhë të huaj, flet me Hyjin e jo me njerëz: askush nuk e merr vesh, sepse me anë të Shpirtit flet sende të fshehura. 3Kurse, ai që profetizon u flet njerëzve: edukon, qorton, ngushëllon. 4Ai që flet në gjuhë të huaj edukon veten, kurse ai që profetizon, edukon bashkësinë. 5Dëshiroj që të gjithë ju të flisni në gjuhë të ndryshme, por më tepër dëshiroj të profetizoni, sepse më i madh është ai që profetizon se ai që flet në gjuhë të ndryshme, përveç se në shtjelloftë për edukimin e Kishës.

1Sel 5,20; Vap 11,27+
Vap 2,4+
Rom 1,9+
Nr 11,29

6Zini tani, vëllezër, se unë po vij te ju e po ju flas në gjuhë të ndryshme. Çka do t'ju vlente, po të mos ju tregoja ndonjë zbulesë, ose ndonjë njohuri, o profeci apo mësim? 7Nëse, pra, veglat muzikore, që nuk janë të gjalla - flauti ose cetra, nuk japin tinguj të qartë, si do të mund të merret vesh çka ekzekutohet me flaut ose me cetër? 8Po edhe boria, nëse jep tingull jo të qartë, kush do të bëhej gati për luftim? 9Po kështu edhe ju, nëse gjuha juaj nuk flet fjalë të kuptueshme, si do të merret vesh çka thoni? Fjalë në erë! 10E në botë ka, kush e di se sa lloj fjalësh - e secila e ka vështrimin e vet. 11Tashti, nëse nuk ia di vështrimin fjalës, unë do të jem i huaj për atë që flet dhe ai që flet, i huaj për mua.

12Kështu edhe ju, pasi dëshironi me gjithë zemër t'i keni dhuratat e Shpirtit Shenjt, bëni çmos t'i keni me begati për edukimin e Kishës. 13Prandaj, ai që flet në gjuhë të ndryshme, le të lutet për ta fituar dhuratën e shtjellimit. 14Në qoftë se lutem në gjuhë të huaj, shpirti im lutet, por mendja ime nuk sjell fryt. 15Çka të bëj, pra? Do të lutem

13,13 *këto të tria*: grupi i tre virtyteve teologale, i cili shfaqet që në 1Sel 1,3, e ndoshta ekzistonte para Palit, gjendet shpesh në letrat e tij, me ndryshime të rendit (1Sel 5,8; 1Kor 13,7.13; Gal 5,5v; Rom 5,1-5; 12,6-12; Kol 1,4-5; Ef 1,15-18; 4,2-5; 1Tim 6,11; Tit 2,2; krh. Heb 6,10-12; 10,22-24; 1Pjt 3,9.21v). Për më tepër gjenden së bashku feja e dashuria (1Sel 3,6; 2Sel 1,3; Flm 5), qëndresa e feja (2Sel 1,4), *agape* e qëndresa (2Sel 3,5; krh. 2Kor 13,13).

14,5 *edukimin e Kishës*: në këtë rast nuk ka ndryshim mes glosolalisë dhe profecisë.

14,10 *e secila e ka vështrimin e vet*: var.: «asnjëra s'është pa kuptim».

14,11 *i huaj*: fj.fj.: «barbar»: ishte ai që nuk kuptonte greqishten.

14,14 Në uratën e glosolalosit, të rrëmbyer «në shpirt», s'ka asgjë që mendja mund ta kuptojë.

me shpirt, por do të lutem edhe me kuptim. Do të këndoj me shpirt,
por do të këndoj edhe me kuptim. [16]Sepse, në qoftë se e bekon Hyjin
2Kor 1,20 me shpirt, si do të përgjigjë: «Amen» në falënderimin tënd, ai që është
pjesëtar i dëgjuesve të thjeshtë pasi ai nuk di çka thua ti? [17]Ti, njëmend,
falënderohesh një bukuri, por tjetri nuk ndërtohet. [18]Faleminderit
Hyjit, unë flas në gjuhë të huaja më tepër se ju të gjithë, [19]porse, në
një mbledhje më tepër dëshiroj të them vetëm pesë fjalë që merren
vesh për mësim të tjerëve, se sa dhjetë mijë fjalë në gjuhë të huaja.
[20]Vëllezër, mos jini më fëmijë përkah kuptimi, por të jeni fëmijë
Ef 4,14 përkah e keqja, kurse të rritur përkah kuptimi. [21]Në Ligj është
Rom 16,19 shkruar:

Unë do t'i flas këtij populli - thotë Zoti -
në gjuhë të huaja e me buzë të huaja
Is 28,11-12 *dhe as ashtu nuk do të më dëgjojnë.*

[22]Këndej, gjuhët e huaja nuk janë shenjë për besimtarët, por
janë shenjë për ata që nuk besojnë, e përkundrazi, profecia është
shenjë për besimtarët e jo për ata që nuk besojnë. [23]Po e zëmë, se,
për shembull, bashkohet mbarë Kisha dhe të gjithë flasin në gjuhë
Vap 2,4.13 të huaja e, ndërkaq hyjnë asish që s'kanë njohuri ose nuk besojnë, a
thua se nuk do të mendojnë se jeni marruar? [24]Kurse, në qoftë se të
gjithë profetizojnë, i pafeu ose dëgjuesi i thjeshtë që hyn, për të çdo
gjë bëhet qortim dhe dënim. [25]Atëherë zbulohen fshehtësitë e zemrës
së tij. Kështu ai do të bjerë përmbys dhe do ta adhurojë Hyjin duke
pranuar: «Hyji është me të vërtetë midis jush!».

Is 45,14; Zak 8,23

Karizmat: rregulla praktike

[26]Çka të bëhet atëherë, vëllezër? Kur të bashkoheni, ndonjëri mund
të këndojë një psalm, tjetri ka një mësim, ka një zbulesë, ka një fjalim
në gjuhë, ka sqarim gjuhësh - le të bëhen të gjitha për ndërtimin
e përbashkët. [27]Nëse flitet në gjuhë të huaja, le të flasin dy - më së
shumti tre - por edhe këta me rend, dhe njëri le të shpjegojë. [28]Pra,
nuk ka kush të përkthejë, ai që di gjuhë të huaj le të heshtojë në
bashkësi, le të meditojë e të flasë me Hyjin. [29]Lidhur me profetët, le
të flasin dy ose tre e tjerët le të gjykojnë. [30]Por, po qe se ai afër tij ka

14,16 *ai që është pjesëtar i dëgjuesve të thjeshtë*: ai të cilit nuk i janë dhënë dhurata të tilla.

14,21 Tekst i cituar shumë lirisht. Meqenëse Izraelitët nuk e dëgjojnë profetin, ai i kërcënon që do t'u duhet të dëgjojnë gjuhët e pakuptueshme të pushtuesve të huaj.

14,22 Sipas stilit të diatribës, Pali ia vë në gojë një kundershtari imagjinar një përfundim të marrë nga citimi. Nëse glosolalia është pa dobi në Kishë (ndryshe nga profecia), duhet të ketë një qëllim apologjetik duke shërbyer si shenjë për ata që janë jashtë. Pali kundërshton këtë tezë në rr 23-24.

ndonjë zbulesë, atëherë i pari le të heshtojë. 31Një nga një, të gjithë
mund të profetizoni, në mënyrë që të gjithë të mësojnë e të nxiten kah
e mira. 32Profetët zotërojnë me shpirtin frymëzues të vetin, 33sepse
Hyji nuk është shkaktues shrregullimesh, por i paqes.
Sikurse edhe në të gjitha Kishat e shenjtërve, 34gratë le të heshtojnë
në Mbledhje: nuk është e lejueshme të flasin; por, sikurse edhe Ligji 1Kor 11,16+
thotë, le të dëgjojnë. 35Po dëshiruan të mësojnë ndonjë send, le t'i pyesin Vap 9,13+
burrat e vet në shtëpi, sepse nuk i ka hije gruas të flasë në Mbledhje. Zan 3,16; 1Tim 2,11-14
36A thua ndoshta fjala e Hyjit ka rrjedhur prej jush ose ka arritur 1Kor 11,5
vetëm te ju? 37Në qoftë se ndokush mendon se është profet ose i
frymëzuar, le ta dijë: çka po ju shkruaj është urdhër i Zotit. 38Kush
nuk e pranon, as ai të mos pranohet. 39Prandaj, o vëllezër [të mi], 2,16; 7,40
dëshironi dhuratën e profecisë, por mos pengoni të flasin në gjuhë të 15,34
huaja, 40e gjithçka le të bëhet në mënyrë të ndershme e rregullisht.

III. NGJALLJA PREJ VDEKJES

Të ngjallurit e Krishtit

15 1Tani, o vëllezër, po ju përkujtoj Ungjillin, që ju pata
predikuar, që e pranuat e në të cilin qëndroni. 2Me anë të
tij jeni në udhën e shëlbimit nëse do ta mbani ashtu si jua 1Sel 2,13+
kam predikuar; përveç se në paçi besuar kot.
3Dhe njëmend, më së pari ju shpalla ato të vërteta që edhe unë
vetë i mora: se Krishti vdiq për mëkatet tona sikurse e paralajmëroi 1Kor 11,2+.23; Lk 1,2
Shkrimi shenjt. 4Që varrosur e të tretën ditë u ngjall së vdekuri si Vap 2,23+

14,32 Përndryshe, nëse duket se ka humbur kontrollin e veprimtarisë se vet, është një profet i rremë.

14,34 Rr 34-35, që disa dshk. i vendosin pas rr 40, janë një ndërshtënie pas Palit. Kjo kerkesë, që gratë të heshtin, perveç se është një thirrje për t'iu bindur Ligjit (ndoshta Zan 3,16) që nuk i përkon aspak Palit, i kundërvihet 1Kor 11,5. Kjo urdhëresë reflekton mizogjininë e 1Tim 2,11-14 dhe ndoshta ka origjinën e saj në të njëjtën Kishë.

14,36 Meqë përgjigja është negative, Pali i fton banorët e Korintit t'i ndjekin rregullat e Kishave të tjera përsa i përket sjelljes së profetëve (rr 29-33).

14,38 Për këtë mënyrë të mbylljes së bisedës, krh. 11,16; Fil 3,15.

k 15 Disa të krishterë të Korintit nuk besonin në ngjalljen prej të vdekurve (rr 12). Grekët e konsideronin një koncept të trash (Vap 17,32+), ndersa Hebrenjtë kishin filluar ta shihnin pak nga pak (Ps 16,10+; Jb 19,25+; Ez 37,10+), e mandej ua kishin mësuar të tjerëve (Dan 12,2+.3+; 2Mak 7,9+). Për të luftuar gabimin e banorëve të Korintit, Pali niset nga predikimi themelor i shpalljes ungjillore, nga misteri i pashkëve mbi Krishtin e vdekur dhe të ngjallur (rr 3-4; krh. Rom 1,4; Gal 1,2-4; 1Sel 1,10; etj.), duke e përforcuar me shfaqjet e të Ngjallurit (rr 5-11; krh. Vap 1,8+). Në këtë pikëpamje provon absurditetin e pohimit të cilin ai lufton (rr 12-34; krh. rr 13+). Krishti është fryti i parë i ngjalljes edhe shkaku i saj (rr 20-28; krh. Rom 8,11+). Në fund Pali përgjigjet «si» do të ndodhë ngjallja e të vdekurve (rr 35-53) dhe përfundon me një himn falenderimi (rr 54-57).

15,3 *i mora*: fjala e gjallë e Ungjillit është e përçuar, e marrë dhe e ruajtur:

u tha në Shkrimin shenjt. 5Iu duk Kefës e pastaj të Dymbëdhjetëve.
Mt 28,10+; Lk 24,34v 6Pastaj u duk vëllezërve që ishin së bashku më shumë se pesëqind
vetë, prej të cilëve shumica janë ende gjallë e disa kanë vdekur.
7Pastaj iu dëftua Jakobit e mandej të gjithë apostujve. 8Më së fundi
Vap 12,17+ Rom 1,1+ Ef 3,8; 1Tim 1,15-16 m'u dëftua edhe mua - dështakut. 9E në të vërtetë, unë jam më i vogli
ndër apostuj; unë nuk jam i denjë as të quhem apostull, sepse e kam
salvuar Kishën e Hyjit. 10Por, në saje të hirit të Hyjit, jam ky që jam,
Gal 1,13-14; Vap 8,3+ dhe hiri i tij në lidhje me mua nuk ka qenë i kotë. Madje u mundova
2Kor 11,23v të veproj më shumë se të gjithë ata, njëmend, jo unë vetëm, por edhe
hiri i Hyjit me mua. 11Pra, si unë, ashtu edhe ata: kështu predikojmë
Vap 2,22+ e kështu edhe ju besuat.

12Por, në qoftë se predikohet se Krishti është ngjallur prej të
vdekurish: si atëherë disa prej jush thonë: «Nuk ka ngjallje prej të
vdekurve»? 13Po qe se të vdekurit nuk do të ngjallen - atëherë as
Krishti nuk është ngjallur. 14Por, në qoftë se Krishti me të vërtetë
nuk është ngjallur, [atëherë] i kotë është predikimi ynë - i kotë besimi
Vap 2,22+ juaj. 15Atëherë edhe ne do të ishim dëshmitarë të rrejshëm kundër
Vap 1,8+; 26,16 Hyjit, sepse kemi dëshmuar kundër Hyjit duke pohuar se Hyji e
ngjalli Krishtin, të cilin nuk e ka ngjallur, në qoftë se të vdekurit
Rom 4,24-25; 10,9 nuk ngjallen. 16Sepse, në mos u ngjallshin të vdekurit, as Krishti nuk
është ngjallur. 17Po në qoftë se Krishti nuk është ngjallur, e kotë është
Rom 8,11; Kol 1,18; 1Sel 4,14 Rom 5,12-21+; 1Kor 15,45-49 feja juaj, ende jeni në mëkatet tuaja. 18Atëherë edhe ata që vdiqën në
Krishtin, u borën. 19E në qoftë se në Krishtin shpresojmë vetëm në të
mirat e kësaj jete, atëherë ne jemi njerëzit më të mjerët.

20Por, verevërtet, Krishti u ngjall prej të vdekurve! Ai është fryti

terma teknike të marrë nga fjalori i traditës së rabinëve (11,23). Por mbi të gjitha ky Ungjill është i shpallur (rr 1.2), i predikuar (rr 11, «kerigma»; krh. Mt 4,23; etj.), objekt feje (rr 2.11; krh. Mk 1,15) dhe shëlbimdhënës (rr 2; krh. Vap 11,14; 16,17). – *vdiq*: natyra shëlbuese e vdekjes së Krishtit bën pjesë, pra, në shpalljen ungjillore para Palit (krh. Rom 6,23).

15,4 Këto shprehje (rr 3-4), tashmë të formuluara në mënyrë të qëndrueshme, janë fara e shpalljes së ardhshme të fesë (Besojma).

15,6 *ende gjallë*: Pali nënkupton: ata mund ta dëshmojnë edhe sot atë që panë; feja juaj në ngjalljen e Krishtit themelohet në një dëshmi të sigurtë. – *kanë vdekur*: fj.fj.: «i ka zënë gjumi». E njëjta shprehje në rr 18.20.51; krh. 1Sel 4,13+.

15,7 Apostujt duken se përbëjnë një grup më të gjerë se ai i të Dymbëdhjetëve. i rr 5.

15,8 *dështakut*: aluzion për thirrjen e tij të jashtëzakonshme, të papritur, «kirurgjike». Pali nuk bën asgjë lloj dallimi mes shfaqjes në rrugën e Damaskut dhe shfaqjeve të Jezusit pas ngjalljes deri në ngjitjen në qiell.

15,13 Nëse mohohet ngjallja e të vdekurve, mohohet edhe vetë ngjallja e Krishtit. Interpretim tjetër: ngjallja e Krishtit nuk ka kuptim veçse si fillesë e ngjalljes sonë. Nëse mohohet kjo, ngjallja e Krishtit s'ka më kuptim. Por ky mendim shfaqet vetëm në rr 20.

15,14 Të gjitha aspektet e mesazhit të krishterë dhe të fesë, kanë kuptim vetëm në lidhje me realitetin qendror: Krishtin e ngjallur. Përndryshe gjithçka shembet.

15,17 Sepse ajo që e zhduk mëkatin është jeta e re, pjesmarrje në jetën e Krishtit të ngjallur (krh. Rom 8,10; 8,2+).

15,19 BJ përkthen: «Në qoftë se ne, që jemi në Krishtin, kemi vetëm shpresën e kësaj jete, jemi për t'u mëshiruar më shumë se gjithë njerëzit». – Në qoftë se vdekja është mbarimi përfundimtar, atëherë të

i parë i të vdekurve! 21Kështu, pra, nëpër një njeri erdhi vdekja,
përsëri nëpër një NJERI vjen ngjallja prej së vdekuri. 22Dhe, sikurse
në Adamin vdesin të gjithë njerëzit, ashtu nëpër Krishtin të gjithë
njerëzit do ta rifitojnë jetën. 23Veçse, secili sipas radhës së vet: një herë
fryti i parë - Krishti, pastaj, në Ditën e Ardhjës së tij, ata që i përkasin
Krishtit, 24pastaj - mbarimi, kur Krishti t'ia dorëzojë mbretërinë Hyjit 1Sel 4,16
Atë, pasi të ketë asgjësuar çdo parësi, çdo pushtet e çdo fuqi. 25Sepse
Atij i takon të mbretërojë derisa t'i vërë nën këmbët e tija të gjithë
armiqtë e tij. 26Armiku i fundit që do të asgjësohet, do të jetë vdekja. Ps 110,1
27Sepse gjithçka ka vënë nën këmbët e tija. E kur thotë Shkrimi shenjt:
Gjithçka i ka vënë nën këmbë, merret vesh gjithçka, me përjashtim të Zb 20,14; 21,4
Atij, që ia nënshtroi të gjitha. 28E kur t'ia ketë nënshtruar të gjitha, Ps 8,7
[edhe] vetë Biri do t'i nënshtrohet Atij që ia nënshtroi të gjitha, që Hyji Fil 3,21
të jetë gjithçka në të gjithë. Rom 9,5+
29Nëse nuk është kështu, çka fitojnë atëherë ata që pagëzohen për të Kol 3,11; Ef 4,6
vdekur? Në qoftë se të vdekurit kurrsesi nuk ngjallen, pse atëherë të
pagëzohen për ta? 30Po edhe ne, përse atëherë e vëmë veten në rrezik 2Mak 12,44
për çdo moment? 31Për çdo ditë vdes, [o vëllezër], pasha lavdinë që e
kam për shkak tuaj te Jezu Krishti, Zoti ynë! 32Çfarë dobie do të kemi 2Kor 4,10-12
në qoftë se kam luftuar vetëm si njeri kundër egërsirave në Efes? Në
qoftë se të vdekurit nuk ngjallen, atëherë: Të hamë e të pimë se nesër
do të vdesim! 33Mos e rreni veten: «Bisedat e këqija i prishin doket e Is 22,13
mira». 34Mblidhni mirë mendtë e mos mëkatoni, se - për turpin tuaj

heqësh dorë nga gëzimet e tanishme është një mastrim. Pavdekshmëria e shpirtit nuk mendohet jashtë ngjalljes së trupit.

15,22 Perspektiva nuk është vetëm fizike e biologjike, por përfshin tërë njeriun: vdekjen shpirtërore të mëkatit, jetën e ngjallur në drejtësi dhe në dashuri. Të vihet re se perspektiva e Palit nuk përfshin ringjalljen e mëkatarëve, për të cilën flitet tek Gjn 5,29; Vap 24,15; krh. Dan 12,2.

15,23 *në Ditën e Ardhjës së tij*, greq.: *paruzia*, term me prejardhjen helenistike që krishterimi primitiv pranoi për ta emërtuar ardhjen e lavdishme të Krishtit në «ditën» e tij (1,8+), në fund të kohërave (Mt 24,3+; krh. edhe 1Sel 2,19; 3,13; 4,15; 5,23; 2Sel 2,1; Jak 5,7.8; 2Pjt 1,16; 3,4.12; 1Gjn 2,28). Në 2Sel 2,8.9 kjo fjalë përdoret për ardhjen e të paudhit; krh. termat analog: «zbulim» (1,7+) dhe «ardhje»-*epiphaneia* (1Tim 6,14+).

15,24 Të tëra fuqitë kundër mbrëterisë së Hyjit (krh. 2,6; Ef 1,21; Kol 1,16; 2,15; 1Pjt 3,22).

15,27 Pasi «të ketë vënë gjithçka nën këmbët e tija», Jezusi do të dalë para Atit për t'i dhënë llogari për misionin e përmbushur.

15,29 *ata që pagëzohen*: një veprim për të cilin nuk dimë tjetër. BJ: «Përndryshe çfarë do të bënin ata që lodhen së tepërmi për të vdekurit?». – *pagëzohen për ta?*: BJ: «pse lodhen së tepërmi për ta?». Disa të krishterë të Korintit e qortonin Palin se punonte kaq rëndë, sa të sfilitej, për ata të cilët ishin «të vdekur» në shpirt ose në ekzistencë (2Kor 2,16). Pali qortimin e përdor si argument në favor të ngjalljes. A do të vazhdonte ndoshta të vuante (2Kor 11,23+) nëse s'do të ishte krejt i bindur për ringjalljen e atyre që janë të vdekur fizikisht?

15,32 *kundër egërsirave*: ndoshta është një metaforë (Ps 22,1; 1Mak 2,60; 2Tim 4,17). Për këtë nuk flitet diku tjetër, por krh. 2Kor 1,8-9. – *do të vdesim*: krh. Ksh 9,7-10. Është një thënie retorike, pak e tepruar. Mund të hiqet dorë nga gëzimet tokësore edhe për arsye vetëm njerëzore; vetë Pali sapo e ka thënë (9,25).

15,33 Varg nga poeti Menandër, që ndoshta do të jetë bërë një shprehje popullore.

1Kor 14,38 po e them - disa prej jush nuk e njohin Hyjin.

Trupi i ngjalljes

[35]Por, ndokush do të pyesë: «Si ngjallen të vdekurit?» dhe: «Me çfarë
trupi do të vijnë?». [36]I pamend! Çka ti mbjell, nuk e fiton jetën, po
Gjn 12,24 s'vdiq! [37]Dhe çka mbjell, nuk mbjell trupin e ardhshëm, por një kokërr
të thjeshtë - po e zëmë gruri apo të ndonjë fare tjetër. [38]Pastaj Hyji i
jep lëndën ashtu si ai do, - secilës farë trupin e vet. [39]E çdo trup nuk
është i njëjtë me çdo trup tjetër. Tjetër është trupi i njeriut, tjetër
trupi i kafshëve, tjetër trupi i shpendëve, e tjetër trupi i peshqve. [40]E
ka trupa qiellorë e trupa tokësorë; por tjetër është shkëlqimi i trupave
qiellorë e tjetër i trupave tokësorë. [41]Tjetër është shkëlqimi i diellit e
tjetër i hënës e tjetër i yjeve; madje ylli prej yllit dallohet në shkëlqim.
[42]Kështu edhe ngjallja e të vdekurve: mbillet në shkatërrueshmëri
e ngjallet në pashkatërrueshmëri; [43]mbillet në çnderim e ngjallet
në lavdi; mbillet në dobësi e ngjallet në fuqi; [44]mbillet trup lëndor e
ngjallet trup shpirtëror.

Nëse ka trup lëndor, ka edhe trup shpirtëror. [45]Kështu është edhe
shkruar: Njeriu i parë, Adami - u bë shpirt i gjallë, Adami i fundit
Zan 2,7 - Shpirti që jep jetën. [46]Por, nuk qe më parë qenësi shpirtëror, por
1Kor 15,20-28+ qenësi lëndor e atëherë u bë qenësi shpirtëror. [47]Njeriu i parë është nga

15,38 Në mendësinë popullore, mbirja ishte një proces që varej nga vullneti i mirë i një hyjnie, jo një fenomen natyror (krh. 2Mak 7,22-23). Për sa i përket marrëdhënies mes trupit të tanishëm dhe trupit të lavdisë, Pali thekson më shumë joidentitetin se sa vazhdimësinë. Ndoshta dëshiron t'i kthejë përgjigje vërejtjes (rr 35) që refuzon, me të drejtë, ta interpretojë fjalë për fjalë një përshkrim fantazie si tek Ez 37,1-10+.

15,44 *lëndor*: fj.fj.: «psikik». Për Palin, si edhe për traditën biblike, *psyche* (hebr. *nefesh*; krh. Zan 2,7) është parimi jetësor që gjalléron trupin njerëzor (rr 45). Është «jeta» e tij (Rom 16,4; Fil 2,30; 1Sel 2,8; krh. Mt 2,20; Mk 3,4; Lk 12,20; Gjn 10,11; Vap 20,10; etj.), shpirti i tij i gjallë (2Kor 1,23) dhe mund të përdoret për të treguar tërë njeriun (Rom 2,9; 13,1; 2Kor 12,15; Vap 2,41.43; etj.). Por mbetet një parim natyror (2,14; Jud 19) që duhet të zhduket para *pneuma*-s në mënyrë që njeriu ta rigjejë jetën hyjnore. Ky zëvendësim, që fillon që nga jeta tokësore falë dhuratës së Shpirtit (Rom 5,5+; krh. 1,9+), realizohet plotësisht pas vdekjes. Filozofia greke priste një mbijetesë të pavdekshme vetëm për shpirtin e lartë (*nous*), të çliruar më në fund nga trupi, ndërsa krishterimi e sheh pavdekshmërinë vetëm në rimëkëmbjen e plotë të njeriut, d.m.th. në ringjalljen e trupit me anë të Shpirtit, i cili është parim hyjnor që Hyji e hoqi nga njeriu pas mëkatit (Zan 6,3) dhe që ia kthen falë bashkimit me Krishtin e ngjallur (Rom 1,4+; 8,11+), njeri qiellor dhe Shpirt jetëdhënës (rr 45-49). Nga «psikik» (natyror) trupi bëhet «pneumatik» (shpirtëror), i pashkatërrueshëm, i pavdekshëm (rr 53), i lavdishëm (rr 43; krh. Rom 8,18; 2Kor 4,17; Fil 3,21; Kol 3,4), i lirë nga ligjet e lëndës tokësore (Gjn 20,19.26) dhe nga mënyrat në të cilat ajo shfaqet (Lk 24,16). – Në një kuptim më të gjerë, fjala *psyche* mund të caktojë shpirtin në kundërshtim me trupin, (Mt 10,28), seli të jetës morale dhe të ndjenjave (Fil 1,27; Ef 6,6; Kol 3,23; krh. Mt 22,37p; 26,38p; Lk 1,46; Gjn 12,27; Vap 4,32; 14,2; 1Pjt 2,11; etj.) edhe qenien shpirtërore dhe të pavdekshme (Vap 2,27; Jak 1,21; 5,20; 1Pjt 1,9; Zb 1,9; etj.).

15,45 *shpirti i gjallë*: d.m.th. një qenie që ka jetën, falë « *psyche*-s» së vet, por një

toka, tokësor; njeriu i dytë nga qielli. 48Si është njeriu tokësor, të tillë janë edhe tokësorët, si është njeriu qiellor, të tillë janë edhe qiellorët. 49Sikurse kemi qenë në përngjasimin e njeriut tokësor, ashtu do të jemi edhe në përngjasimin e njeriut qiellor. 50Dhe, ja, vëllezër, se çka unë pohoj: mishi e gjaku nuk mund ta trashëgojnë Mbretërinë qiellore, as shkatërrueshmëria nuk e trashëgon pashkatërrueshmërinë.

Dan 7,13; Gjn 3,13

Fil 3,21; Rom 8,29+

Gjn 3,5-6; 1Kor 6,10+

51Ja, po jua tregoj misterin: nuk do të vdesim të gjithë, por të gjithë do të shndërrohemi. 52Përnjëherë, sa çel e mbyll syrin, në zërin e borisë së fundit - sepse do të bjerë boria - të vdekurit do të ngjallen të pashkatërrueshëm edhe ne do të shndërrohemi. 53Sepse, ky trup i shkatërrueshëm do të veshet me pashkatërrueshmërinë, dhe ky trup i vdekshëm, do të veshet me pavdekshmërinë.

Nr 10,3; Jl 2,1+; Mt 24,31+; 1Sel 4,15-17 2Kor 5,1-5

Himni dhe përfundimi

54Dhe, kur ky trup i shkatërrueshëm, të veshë pashkatërrueshmërinë dhe ky trup i vdekshëm të veshë pavdekshmërinë, atëherë do të shkojë në vend fjala e Shkrimit shenjt:

Vdekja u përpi në fitore.
55*O vdekje, ku është ngadhënjimi yt?*
Ku është, o vdekje, thimthi yt?

Is 25,8; Oz 13,14; Zb 20,14

56Thimthi i vdekjes mëkati; fuqia e mëkatit Ligji. 57Ta falënderojmë Hyjin që na e jep fitoren nëpër Jezu Krishtit, Zotit tonë. 58Prandaj, vëllezërit e mi të dashur, të jeni të qëndrueshëm, të palëkundshëm e përparoni vazhdimisht në veprën e Zotit, të vetëdijshëm se mundi juaj nuk mbetet i pafrytshëm në Zoti

Heb 6,1+

Rom 7,7+ Gjn 16,33

jetë krejt natyrore, që është nën ligjet e prishjes dhe të shkatërrimit.

15,49 *do të jemi në përgjasimin*: BJ: «do të mbartim imazhin»; var.: «na u dhëntë të mbartim».

15,51 Pali priste që paruzia të ndodhte para vdekjes së tij.

15,52 Duke u nisur nga teofania e Sinait (Dal 19,16.19), *boria* bën pjesë në simbolizmin e shfaqjeve hyjnore (Mt 24,31; 1Sel 4,16+). Ajo ritmon etapat e përmbyllës së planit të Hyjit (krh. shtatë trumbetat tek Zb 8,6–11,19).

15,54 *e Shkrimit*: citohet në mënyrë të lirë.

15,56 Formulë e përmbledhur që e paralajmëron zhvillimin e Rom 5-7.

15,58 Ky rr lidh zhvillimin e mëparshëm me rr 14, ku ka filluar mësimi. Siguria për fitoren i jep besimtarit forcën për të përparuar. Për Palin s'mund të ekzistojë fe pa jetë në përparim të vazhdueshëm.

PËRFUNDIM

Ndihmat për Kishën e Jerusalemit

Vap 9,13+
Gal 2,10
Mt 28,1+

16 [1]Për sa i përket mbledhjes së ndihmave për shenjtër bëni edhe ju si u kam urdhëruar kishave të Galacisë. [2]Të parën ditë të secilës javë, secili prej jush të ndajë në vete sa të ketë mundur të kursejë, në mënyrë që të mos mblidhen vetëm kur të vij vetë. [3]Kur të vij do t'i dërgoj me letërpërcjellëse ata që ju t'i zgjidhni për ta çuar dhuratën tuaj në Jerusalem. [4]Po qe më mirë të shkoj edhe vetë, do të vijnë me mua.

Planet e veprimtarisë

Vap 19,21; 20,1v

[5]Te ju do të vij posa ta kaloj Maqedoninë. Maqedoninë vetëm do ta përshkoj [6]e te ju dua të ndalem, ndoshta edhe të dimëroj, që ju të përgatitni sa më lypet për vazhdimin e udhëtimit tim. [7]Dhe, vërtet, nuk doja t'ju shoh vetëm në kalim. Në të vërtetë, shpresoj se, me ndihmë të Zotit, do të qëndroj për do kohë në mesin tuaj. [8]Deri Rrëshajëve do të qëndroj në Efes, [9]pasi m'u dha rasti i mrekullueshëm
1Kor 4,17 të veproj e kundërshtarët janë të shumtë. [10]Nëse vjen te ju Timoteu,
këqyrni të jetë pa frikë në mesin tuaj, sepse kryen, porsi unë, veprën
1Tim 4,12 e Zotit. [11]Askush, pra, të mos e përbuzë. Jepni çka i lypet për udhëtim
e të vijë në paqe te unë, sepse e pres unë e vëllezërit. [12]Për sa i përket
Vap 18,24+ vëllait Apol, mjaft e nxita të vijë te ju me vëllezër, por kurrsesi nuk iu
duk të vinte tani, por do të vijë kur të ketë rast të volitshëm.

Porositë e fundit dhe përshëndetjet

1Pjt 5,8-9

[13]Rrini zgjuar! Qëndroni të palëkundshëm në fe! Bënu burra! Jini
të fortë! [14]Bëni gjithçka me dashuri! [15]Vëllezër, edhe një porosi: e dini
1Kor 1,16 se familja e Shtjefnës është fryti i parë i Akajës dhe se iu kushtua
1Sel 5,12-13; Fil 3,17+ shërbimit të shenjtërve - [16]nderoni të tillët dhe secilin që bashkëpunon

k 16 Për sa i përket kësaj lëmoshe (*mbledhjes së ndihmave*), krh. Rom 15,26-28; Gal 2,10; 2Kor 8-9; Vap 24,17. «Shenjtërit» (krh. 2Kor 8,4) janë të krishterët e Jerusalemit të *cilët*, shumë shpejt, patën nevojë për ndihmë (Vap 11,29-39). Kjo lëmoshë zuri vend të rëndësishëm në mëndimet e Palit, i cili e shihte si shenjë dhe garanci të bashkimit mes Kishave të themeluar nga ai me Kishat e të krishterëve të kthyer nga judaizmi (judeo-krishterë).

16,2 *Të parën ditë të secilës javë*: d.m.th. «ditën e Zotit» (krh. Vap 20,7; Zb 1,10; Mt 28,1), të dielën.

16,7 Përkthim tjetër: «nuk dua, këtë herë, t'ju shoh vetëm kalimthi», gjë që bën të supozohet një vizitë e shkurtër e ndodhur pak kohë më parë, gjithsesi pak e mundshme.

16,9 *pasi m'u dha rasti i mrekullueshëm*: fj.fj.: «pasi m'u hap një derë e madhe dhe e favorshme»; i njëjti imazh tek 2Kor 2,12; Kol 4,3, për të treguar rastin e volitshëm që i ofrohet apostullimit të Palit (krh. Zb 3,8; Vap 14,27+).

16,12 *tani*: ndoshta për të mos inkurajuar, me praninë e tij, partinë që u formua rreth emrit të tij (1,12; 3,4.6; 4,6).

dhe vepron për fe. [17]Jam shumë i kënaqur për ardhjen e Shtjefnës,
të Fortunatit e të Ahaikut, sepse ata e plotësuan mungesën tuaj: [18]e
qetësuan shpirtin tim dhe tuajin. Prandaj nderoni të tillët!

[19]Ju përshëndesin Kishat e Azisë. Ju përshëndesin për së forti në
Zotin Akuila e Priska bashkë me Kishën që bashkohet në shtëpinë e
tyre. [20]Ju bëjnë të fala të gjithë vëllezërit. Përshëndetni njëri-tjetrin
me puthje të shenjtë.

Vap 18,2+
Rom 16,5+
2Kor 13,12+
Gal 6,11+

[21]Të fala me dorën time - Pali. [22]Kush nuk e do Jezu Krishtin, qoftë
mallkuar! Maranà tha! [23]Hiri i Zotit Jezu Krisht qoftë me ju! [24]Ju dua
të gjithëve në Jezu Krishtin.

16,17 *e Shtjefnës, të Fortunatit e të Ahaikut*: ndoshta, këta të tre ia sollën Palit letrën nga Korinti.

16,19 *e Azisë*: provincës romake të Azisë.

16,21 Meqenëse letrat e Palit shkrueshin nga sekretarë (Rom 16,22), duhet të vërtetoheshin nga disa fjalë të shkruara me dorën e tij (2Sel 2,2; 3,17; Gal 6,11; Flm 19; Kol 4,18).

16,22 *mallkuar*: *anàtema*. Fjala hebraike përkatëse, në BV, është *herem* (Joz 6,17+). Në BR, një herë përdoret për ofertë për tempullin (Lk 21,5); më shpesh shpreh një mallkim, të cilin kush e thotë e drejton kundër vetes nëse s'do ta kryejë një detyrim të shenjtë (Vap 23,12-21; Rom 9,3); apo mund të drejtohet kundër një tjetri, të dënuar për një faj shumë të rëndë (rr 22; Gal 1,8-9; krh. 1Kor 12,3; Zb 22,3). – *Marana tha*: fjalë aramaike të cilat kishin kaluar në gjuhën liturgjike; shprehnin shpresën në paruzinë e afërt. Do të thonë: «O Zot, eja!» (Zb 22,20; krh. Rom 13,12; Fil 4,5; Jak 5,8; 1Pjt 4,7). Me BJ mund të lexohet edhe: *Maran atha*: «Zoti po vjen».

Letra e dytë drejtuar Korintianëve

HYRJA

Adresa dhe përshëndetja. Falënderimi

Rom 1,1+

1 [1]Pali, apostulli i Krishtit Jezus për vullnet të Hyjit dhe vëllai Timote: Kishës së Hyjit që është në Korint dhe të gjithë shenjtërve që janë në mbarë Akajën. [2]Paçi hir e paqe prej Hyjit, Atit tonë, dhe prej Zotit Jezu Krisht.

Vap 16,1+
1Kor 1,2+
Vap 9,13+

[3]Qoftë bekuar Hyji, Ati i Zotit tonë Jezu Krishtit, Ati i mëshirshëm dhe Hyji që jep çdo ngushëllim. [4]Ai na ngushëllon në të gjitha vështirësitë tona, që edhe ne të mund t'i ngushëllojmë të gjithë ata që gjenden në vështirësi, me atë ngushëllim, me të cilin Hyji na ngushëllon ne. [5]Dhe, vërtet, siç ndikohen pa masë në ne mundimet e Krishtit, po ashtu, nëpër Krishtin, edhe marrim ngushëllim pa masë të madh. [6]Nëse ne jemi të ngushtuar nga vështirësitë, kjo ndodh për ngushëllimin e për shëlbimin tuaj. Nëse jemi të ngushëlluar - është për ngushëllimin tuaj - i cili ju bën të zotët t'i duroni edhe ju ato vuajtje, që edhe ne i pësojmë. [7]Kështu shpresa jonë lidhur me ju është e palëkundshme: sepse e dimë se, mbasi jeni pjesëtarë në vuajtje, do të jeni edhe në ngushëllim.

Kol 1,24+; Fil 1,20+

[8]Pra, nuk dëshirojmë, o vëllezër, të mos e dini vështirësinë që na ndodhi në Azi. Kemi qenë në vështirësi përtej masës - përmbi fuqitë

1,3 Ngushëllimi shpallet nga profetët si karakteristikë e erës mesianike (Is 40,1) dhe duhej sjellë nga Mesia (Lk 2,25). Thelbësisht qëndron në fundin e sprovës e në fillimin e një ere paqeje dhe gëzimi (Is 40,1; Mt 5,5). Por, sipas BR, bota e re tashmë është e pranishme në botën e lashtë dhe i krishteri, i bashkuar me Krishtin, ngushëllohet pikërisht në mes të vuajtjes së tij (rr 4-7; 7,4; krh. Kol 1,24). Ky ngushëllim është njëkohësisht lehtësimi, por edhe dhënie guximi, nxitimi (koncepte të shprehura nga një fjalë greke e vetme: *paraklesis*). Burimi i vetëm i ngushëllimit është Hyji (rr 3.4), me anë të Krishtit (rr 5) dhe Shpirtit të tij (Vap 9,31+), dhe i krishteri duhet t'ua japë të tjerëve (rr 4.6; 1Sel 4,18). Shkaqet e këtij ngushëllimi janë, sipas BR, përparimi i jetës së krishterë (2Kor 7,4.6.7), kthimi (7,13), Shkrimi (Rom 15,4). Është burim shprese (Rom 15,4).

1,7 Në 2Kor, Pali vazhdimisht ngul këmbë mbi ato realitete antagoniste, madje kontradiktore, që gjenden në Krishtin, në apostullin e në të krishterin: vuajtje dhe ngushëllim (1,3-7; 7,4); vdekje dhe jetë (4,10-12; 6,9); varfëri dhe pasuri (6,10; 8,9); dobësi dhe forcë (12,9-10). Është misteri i Pashkëve, prania e Krishtit të ngjallur në mes të botës së vjetër të mëkatit dhe vdekjes (krh. 1Kor 1-2).

1,8 *vështirësinë:* një nga provat e shumta të renditura në 11,23v.

1Kor 15,32 tona - aq sa e humbëm edhe shpresën se do të mbetnim gjallë. [9]Por
në vetvete e pranuam vendimin e vdekjes, që shpresa jonë të mos
2Kor 4,7 themelohej më në ne, por vetëm në Hyjin, që ngjall të vdekurit. [10]Ai
Rom 4,17; 1,4+; 8,11+ na shpëtoi prej aso vdekjeje dhe do të na shpëtojë; në Të e kemi vënë
shpresën, Ai edhe më tutje do të na shpëtojë. [11]Po edhe ju do të na
Rom 15,30+ ndihmoni me uratë për ne që kështu shumë njerëz ta falënderojnë
2Kor 4,15; 9,12 Hyjin për dhuratën që na u dha me ndërmjetësimin e shumë vetëve.

I. NJË SHIKIM MBI VUAJTJET E KALUARA

Përse Pali e shtyu vizitën

[12]Dhe ja, kjo është mburrja jonë: dëshmia e ndërgjegjes sonë se
sjellja jonë në botë - sidomos kundrejt jush - ka qenë me shenjtëri
1Kor 1,17; 2,1v dhe me çiltëri që vjen prej Hyjit e jo me dijeni njerëzore, por me hir
të Hyjit. [13]Vërtet, ne nuk shkruajmë asgjë tjetër, përveç këtyre që po
lexoni e po kuptoni. Shpresoj se do të na merrni vesh deri në fund,
1Sel 2,19v; 1Kor 1,8+ [14]sikurse edhe na patët marrë vesh deri diku: Ditën e Zotit Jezus
Fil 2,16; 4,1 ne do të jemi mburrja juaj sikurse edhe ju mburrja jonë. [15]Me këtë
mbushmendje bëra plan të vij më së pari te ju e, që ta kini hirin e
dyfishtë, [16]prej jush të kaloja në Maqedoni e përsëri, nga Maqedonia,
të kthehesha te ju, që ju të më përcillni për në Jude. [17]Kur mora këtë
2Kor 1,12; Rom 7,5+ vendim, athua ndoshta qesh mendjelehtë? Ose, çka synoj e synoj sipas
1Kor 1,9+ mendimit njerëzor që të jetë në mua: «Po, po» njëheri edhe: «Jo, jo»?
[18]Hyjin e kam dëshmitar: fjala jonë dhënë juve nuk është: «Po», e
«jo». [19]Sepse, Biri i Hyjit, Jezu Krishti, të cilin ne jua shpallëm - unë,

1,10 *dhe do të na shpëtojë:* var: «dhe na shpëton».

1,11 *shumë njerëz ta falënderojnë:* falënderimi ka një vend shumë të rëndësishëm te Pali (krh. fillimin e letrave ku ai falenderon Hyjin për fenë e atyre të cilëve u shkruan: Rom 1,8; 1Kor 1,4; 1Sel 1,2; 2Sel 1,3; Fil 1,3; Kol 1,3; Flm 4). Nuk është një formulë boshe: mungesa e këtij falënderimi në Letrën drejtuar Galatasve është e domethënese (Gal 1,1+). Falënderimi duhet t'i gjallërojë të gjitha veprimet e të krishterit, të bëra në ndër të Emrit të Krishtit, dhe të përfshira në falënderje ndaj Hyjit Atë (Kol 3,17; Ef 5,20). Është një detyrë sipas vullnetit të Hyjit, jo vetëm për të krishterët (1Sel 5,18), por edhe për paganët (Rom 1,21). Vërtet falënderimi ia «kthen» Hyjit nderin, edhe pse në menyrë të papërkryer (1Sel 3,9). Madje edhe nga lutja që kërkon hir (2Kor 1,11; 4,15) dhe nga shprehjet e dashurisë vëllazërore (9,11-15) derdhet ky falënderim. Që këtu rëndësia e tij në kult (1Kor 14,16; Kol 3,16; Ef 5,19 v) dhe në lutje personale (1Sel 5,18; Fil 4,6).

1,12 *shenjtëri:* origjinali në gr. me D, vulg etj. kanë: «thjeshtësi» (BJ). BF ndjek P46, B, etj.

1,15 *hirin:* kode të tjera kanë: «gëzimin».

1,16 Pra Pali ka ndryshuar itinerarin që kishte planifikuar (1Kor 16,5-6).

1,18 *e kam dëshmitar:* BJ preferon: «besnik», përkthim i fjalëpërfjalëshëm i *pistos*. Besnikëria e Hyjit mbi të gjitha është «qëndrueshmëria» e tij. Ai është qeta e Izraelit (Lp 32,4), mbi Të mund të mbështetemi tërësisht të sigurt. Kjo qëndrueshmëri shpjegon vazhdimësinë në planet e veta, besnikërinë ndaj premtimeve

Silvani e Timoteu - nuk ka qenë «Po e jo», por në Të ishte «Po!». [20]Dhe, për të vërtetë, të gjitha premtimet e Hyjit kanë gjetur në të «po»-hën e vet, e prandaj nëpër Të edhe mund të themi: «Amen», në nderë të Hyjit. [21]Dhe Ai që na forcon në Krishtin, ne edhe ju dhe na shuguron me vaj të shenjtë është Hyji. [22]Ai gjithashtu na vulosi dhe na e dha në zemrat tona pengun - Shpirtin Shenjt.

Vap 18,5; 16,1+; Mt 5,37

Rom 16,27+; Zb 3,14+ 2Kor 13,13+; 1Kor 1,6+ 1Gjn 2,20.27; Rom 6,4 Ef 1,13-14; Rom 5,5+

[23]Unë e thërras Hyjin për dëshmitar: pasha shpirtin nuk erdha në Korint për arsye se desha t'ju kursej. [24]Ne nuk e përbuzim fenë tuaj, por jemi bashkëpunëtorë në gëzimin tuaj, sepse, për sa i përket fesë, ju qëndroni mirë.

1Pjt 5,3

2 [1]Prandaj vendosa në vetvete të mos vij prapë te ju me hidhërim. [2]Sepse, në qoftë se unë do t'ju trishtoj ju, kush do të më gëzojë mua, përveç ai që trishtohet prej meje? [3]Këndej edhe ju shkrova që, kur të vij, të mos ma prishin zemrën ata që duhet të më gëzojnë. E njëmend, jam i bindur në ju të gjithë se gëzimi im është edhe gëzimi i të gjithë juve. [4]Prandaj ju shkrova në vështirësi të madhe e në ngushticë të zemrës e me shumë lot, jo për t'ju trishtuar, por që ta njihni dashurinë time tejet të madhe kundrejt jush.

[5]Nëse ndokush më ka trishtuar, nuk më ka trishtuar vetëm mua, por deri diku - që të mos teproj - edhe ju të gjithë. [6]Mjaft është për atë njeri ndëshkimi që iu bë prej bashkësisë e prandaj, [7]më mirë faleni e ngushëllojeni, që trishtimi i tepërt të mos e bëjë të tillin të sharrojë.

Kol 3,13

[8]Këndej ju bej lutje, të dëftoni dashuri kundrejt tij, [9]e për këtë arsye edhe ju shkrova që ta shoh a jeni me të vërtetë njerëz të sprovuar, a jeni të dëgjueshëm në çdo gjë. [10]Kë të falni ju, e fal edhe vetë; sepse edhe vetë, nëse fala ndokënd, e fala për dashurinë tuaj - para Krishtit [11]që të mos ngadhënjejë mbi ne djalli, sepse i dimë qëllimet e tija!

Ef 4,27

të veta (Ps 89,1-9.25v) dhe, mbi të gjitha në BR, besnikërinë e Hyjit ndaj planit të vet të mëshirshëm dhe shëlbues (1Kor 1,9+; 10,13; 1Sel 5,24; 2Sel 3,3).

1,19 Silvani është Sila i Vap 15,22-40.

1,20 *«po»:* besnikëria e Hyjit ndaj premtimeve të veta (2Kor 1,18+) është shprehur plotësisht në Jezu Krishtin. Do të ishte pra kontradiktore që Pali, për të cilin shpallja e Krishtit është e vetmja arsye e jetës, të përgënjeshtrojë mesazhin e vet me një qëndrim të dyfishtë. – *«Amen»:* do të thotë: «kështu është, është e sigurt, është e denjë për besim». Është përgjigja e besnikërisë së njeriut ndaj besnikërisë së Hyjit në Jezu Krishtin (krh. Rom 1,25+).

1,21-22 Kjo *vulë* dhe kjo lyerje tregojnë dhuratën e Shpirtit dhënë të gjithë besimtarëve (ndoshta me një aluzion për ritet e hyrjes së krishterë, krh. Ef 1,13+; 4,30+; 1Gjn 2,20+.27+), si edhe shugurimin për ministerin apostolik (mbasi «ne» është e kundërta e «ju», rr 21) me një dhuratë të veçantë të Shpirtit që e bën apostullin lajmëtar besnik të besnikërisë së Hyjit në Krishtin (rr 17-20). Të vihet re formulimi trinitar në rr 21-22.

2,1 Aluzion për natyrën e dhimbshme të vizitës që Pali bëri në Korint para 2Kor (krh. Hyrjen e letrave të Palit).

2,3 *ju shkrova:* aluzion për «letrën e ashpër» (2Kor 2,3.4.9; 7,8.12; krh. Hyrjen e letrave të Palit).

2,6 *për atë njeri:* ai që kishte fyer Palin ose përfaqësuesi i tij (krh. Hyrjen e letrave të Palit).

Në Troadë dhe në Maqedoni. Shmangie: shërbesa apostolike

[12]Kur arrita në Troadë për të predikuar Ungjillin e Krishtit, edhe
1Kor 16,9+ pse Zoti ma hapi dy krahësh derën e apostullimit, [13]nuk munda të
2Kor 7,6 kem qetësi në shpirt, mbasi nuk e gjeta Titin, vëllanë tim; për këtë
arsye u përshëndeta me ta e shkova në Maqedoni.
Kol 2,15 [14]Por, faleminderit Hyjit, i cili na nderon përherë me fitore në saje
të Krishtit dhe për mes nesh shpërndan në çdo vend erën e këndshme
të dijes së vet. [15]E njëmend, ne jemi për Hyjin era e këndshme e
1Kor 1,18 Krishtit, për ata që shëlbohen e për ata që dënohen, [16]për njërën palë
era e vdekjes që shpie në vdekje e për palën tjetër era e jetës që shpie
në jetë.
E kush është i aftë për një mision të tillë? [17]Në të vërtetë nuk jemi
si shumë tjerë që po bëjnë tregti me fjalën e Hyjit, por flasim me çiltëri
2Kor 12,19 si njerëz të dërguar prej Hyjit, para Hyjit në Krishtin.

5,12; 10,21v; 11,18v
Vap 18,27
1Kor 9,2
3 [1]Athua përsëri po fillojmë ta porosisim vetveten? Athua kemi nevojë për letra porosie si disa për ju e prej jush? [2]Letra jonë jeni ju, e shkruar në zemrat tona, të cilën e njohin dhe e lexojnë të gjithë njerëzit! [3]Sepse ju e tregoni se jeni letra e shkruar prej Krishtit, të cilës ne i shërbyem, e shkruar jo me ngjyrë, por me Shpirtin e Hyjit të gjallë, jo në rrasa guri, por në rrasa mishi të zemrës.
Dal 24,12+
Ez 11,19; 36,26
Jer 31,33
Gjn 3,27
Ef 3,7; Kol 1,23.25
Rom 2,29
2Kor 7,5
Dal 32,16; 34,29-35
[4]E kemi këtë bindje nëpër Krishtin në Hyjin, [5]jo, sikur të ishim vet prej vetvetes të zotët të mendojmë gjë, por zotësia jonë e ka burimin në Hyjin. [6]Ai na bëri të aftë të jemi mbarështues të Besëlidhjes së re, jo të shkronjës, por të Shpirtit; sepse shkronja vret e Shpirti jep jetën.
[7]Tashti, nëse shërbesa e vdekjes e shkruar në rrasë guri, ka qenë aq e lavdishme, sa që bijtë e Izraelit nuk mundën të këqyrin në fytyrën e Moisiut për shkak të shkëlqimit të kalueshëm të fytyrës së tij, [8]sa më e lavdishme do të jetë shërbesa e Shpirtit Shenjt? [9]E njëmend, nëse shërbesa e dënimit ka qenë e lavdishme, shumë më tepër duhet të jetë e lavdishme shërbesa e drejtësisë. [10]E vërtetë, nën këtë pikëpamje, çka atëherë ishte e lavdishme, nuk është më, nëse krahasohet me lavdinë më të shkëlqyeshme. [11]Sepse, në qoftë se ajo që duhej të kalonte ishte e lavdishme, shumë më tepër duhet të jetë e lavdishme kjo që qëndron për amshim.
[12]Të fortë, prandaj, prej një shprese të tillë, flasim haptas [13]e jo
Dal 34,34 sikurse Moisiu, i cili vinte vel përmbi fytyrë, në mënyrë që Izraelitët

2,13 *Titin, vellanë tim:* i krishterë me prejardhje pagane, ndoshta i kthyer prej Palit (Tit 1,4) që përcolli apostullin në udhëtimin e dytë në Jeruzalem (Gal 2,1). Pali e dërgoi t'i rregullonte personalisht çështjet e Korintit, çka e kreu me sukses (2Kor 7,5-7). Pak më vonë e dërgoi përsëri në Korint për rregullim të mbledhjeve të ndihmave (8,16.23). Më vonë e gjejmë në Kretë, në udhëheqje të bashkësive të themeluara nga Pali pas robërisë së tij romake. Prej Kretës Pali e fton të vijë te ai

të mos e shihnin mbarimin e një shkëlqimi të kalueshëm. [14]Porse u
terratis mendja e tyre! E njëmend, edhe sot e kësaj dite e mbulon ai vel
leximin e Besëlidhjes së vjetër: nuk u qe zbuluar se në Krishtin mori
fund. [15]Por deri më sot, sa herë që lexohet Moisiu, një vel ua mbulon Rom 10,4
zemrën. [16]Vetëm kur të kthehet Izraeli te Zoti do të hiqet veli. [17]Sepse Rom 11,7-10
Zoti është Shpirt e aty ku është Shpirti i Zotit, aty është edhe liria.
[18]E ne të gjithë, të cilët, me fytyrë të zbuluar, bredhim lavdinë e Zotit, Rom 8,29+; 2Kor 4,6+
me anë të Shpirtit të Zotit, shndërrohemi në të njëjtën trajtë - nga 1Gjn 3,2
lavdia në lavdi.

në Epir (Shqipëri), sot në Greqi, në Nikopol-Nikopojë (Tit 3,12). Në kohën e burgimit të dytë të Pali (66-67), Titi është në Dalmaci (2Tim 4,10). Një fjalim mbi shërbesën apostolike ndërpret përmendjen e këtyre ngjarjeve (2,14–7,4) që do të rimerret në 7,5.

2,14 *fitore në saje të Krishtit:* në fitorën e Krishtit të ngjallur, Hyji dëfton lavdinë e tij, si një gjeneral romak ngadhënjyes, i cili hynte në Romë si triumfues dhe në rrugën e të cilit digjeshin erëra të mira (rr 15v). Udhëheqësit e mundur vriteshin (krh. rr 16).

2,16 *era e jetës që shpie në jetë*: Pali përdor fjalët «jetë» dhe «vdekje» në tre kuptime: fizik, ekzistencial dhe eskatologjik. Këtu bëhet fjalë vetëm për dy kuptimet e fundit.

2,17 *si shumë tjerë*: BJ: «shumica»; P46 e dshk. të tjera kanë: «të tjerët».

3,1 Palit i hiqet vërejtje se lëvdon vetveten (krh. 2Kor 5,12), ndërsa predikuesit e tjerë paraqesin letra porosie të bashkësive (krh. Vap 18,27+). Pali përgjigjet se fryti i apostullimit të tij, bashkësitë e themeluar nga ai, vepër e Shpirtit, janë një porosi e gjallë që i bën të pavlefshme këto letra.

3,2 *në zemrat tona:* BJ, me S dhe dshk. të tjera, ka: «në zemrat tuaja».

3,3 *në rrasa mishi të zemrës:* aluzion për dhuratën e Ligjit të shkruar mbi rrasa guri në Sinai (Dal 24,12) si dhe për fjalët e Ezekielit lidhur me zemrën e gurtë dhe zemrën e mishit (Ez 36,26). Ky aluzion sugjeron se kundërshtarët e Palit mund të jenë judaizuesit (krh. 2Kor 11,22).

3,6 *por të Shpirtit:* rëndësia që judaizuesit i jepnin Ligjit kishte si pasojë idenë e një besëlidhjeje të re sipas shkronjës, çka Pali nuk mund ta pranonte. Meqë nuk mund të përjashtonte idenë e një besëlidhjeje të re (1Kor 11,25), duhej të bënte një dallim mes shkronjës dhe shpirtit. – *shkronja vret:* krh. Rom 7,7+. Bëhet fjalë për ligjin e shkruar, të jashtëm, të BV, që krahasohet me Shpirtin, ligj të brendshëm të BR.

3,7 *shkëlqimit të kalueshëm të fytyrës së tij:* krh. Dal 34,30. Shkëlqimi i kalueshëm që ndriti fytyrën e Moisiut, tregon, sipas Palit, natyrën kalimtare të besëlidhjes së vjetër (krh. rr 11).

3,13 Është një interpretim i mundshëm i Dal 34,33v, tekst disi i errët.

3,14 *sot e kësaj dite e mbulon ai vel... se në Krishtin...*: përkthim tjetër: «atyre nuk iu zbulua aspak që ajo besëlidhje është shfuqizuar nga Krishti».

3,17 *Zoti është Shpirt:* Pali identifikon Hyjin me Shpirtin, për të mohuar që Ai vazhdon të veprojë përmes shkronjës së Ligjit (rr 6). Ata që jetojnë në ndikimin e Shpirtit, nuk i nënshtrohen më Ligjit (Gal 5,18), atëherë janë të lirë.

3,18 *bredhim:* BJ përkthen: «sodisim». Hyji nuk shihet drejtëpërdrejtë, por i pasqyruar në Krishtin. – *lavdinë e Zotit:* është lavdia e Jezu Krishtit, sepse «lavdia e Hyjit» është mbi fytyrën e Krishtit (2Kor 4,6). – *në të njëjtën trajtë:* krh. Rom 8,29+. Krahasimi i fundit me Moisiun, lavdia e të cilit dobësohej dhe zhdukej ndërsa rrezatohej (rr 7.13). E kundërta është për të krishterin, të cilin Shpirti e shndërron në një imazh gjithnjë e më të përsosur të Hyjit, në Krishtin. – *me anë të Shpirtit të Zotit:* përkthim tjetër i mundshëm: «të Zotit, që është Shpirt» (BJ).

4 [1]E mbasi Hyji, prej mirësisë së vet, na pajisi me këtë shërbesë
hyjnore, këndej edhe nuk na lëshon zemra. [2]Përkundrazi, duke
Rom 1,16 mos përdorur mënyrë shtiarake turpëruese, duke mos jetuar me
dinakëri, ne nuk e shtrembërojmë fjalën e Hyjit, por, përkundrazi,
1Sel 2,4-5 duke shfaqur të vërtetën, i porositemi çdo ndërgjegjeje të njerëzve
para Hyjit.

[3]E nëse, megjithatë, Ungjilli ynë mbetet i mbuluar, është i mbuluar
2Sel 2,10 vetëm për ata që dënohen, [4]për ata që nuk besojnë, të cilëve hyji i kësaj
bote ua mori mendtë që të mos i ndriçojë drita e Ungjillit të lavdisë së
Rom 8,29+ Krishtit që është figura e Hyjit. [5]Sepse ne nuk predikojmë vetveten,
por Jezu Krishtin Zot, ndërsa vetveten e shpallim shërbëtorë tuaj për
Zan 1,3; Joz 9,2; dashuri të Jezusit. [6]Sepse, Hyji që tha: «Prej errësirës le të shndrisë
Jb 37,15; Gjn 8,12+; drita!», ai ndriti në zemrat tona, që të shkëlqejë njohuria e lavdisë së
Ef 1,18; Rom 3,23+; Heb 1,3 Hyjit në fytyrën e Krishtit.

Vuajtjet dhe shpresat e shërbesës

2Kor 12,9 [7]Por ne e mbartim këtë visar në enë argjile, që kjo fuqi e
pakrahasueshme të shihet se është e Hyjit e jo prej nesh. [8]Po, nga çdo
6,4-10; 1Kor 4,9-13 anë jemi të ndrydhur, por jo të ngushtuar; jemi të pështjelluar, por jo
të dëshpëruar, [9]të salvuar po, por jo të lënë, të hedhur andej-këndej
Kol 1,24+ po, por jo të rrëzuar, [10]gjithmonë i mbartim në trupin tonë grahmat
e vdekjes së Jezusit, që edhe jeta e Jezusit të shfaqet në trupin tonë.
1Kor 15,31 [11]Sepse, gjithmonë të gjallë, jemi gati të vdesim për dashurinë e
Jezusit, që edhe jeta e Jezusit të shfaqet në trupin tonë të vdekshëm.
[12]Kështu në ne vepron vdekja, kurse në ju jeta.

[13]E pasi kemi të njëjtin shpirt feje, sikurse është në Shkrim shenjt:
Ps 116,10 Besova, prandaj edhe fola, edhe ne besojmë, prandaj edhe flasim,
Rom 1,4+; 8,11+ [14]sepse e dimë se Ai që ngjalli Jezusin Zot, edhe ne do të na ngjallë
bashkë me Jezusin dhe do të na vërë bashkë me ju pranë vetes. [15]E
2Kor 1,11 të gjitha këto ngjajnë për ju: që hiri - i shumëzuar - të bëjë sa më të
begatshëm falënderimin e bashkësisë së shtuar, në lavdi të Hyjit.

[16]Prandaj, nuk e humbim guximin, por, edhe nëse njeriu ynë
Rom 7,22+ i jashtëm shkon duke u shkatërruar, njeriu i brendshëm dita-ditës
përtërihet. [17]Sepse vështirësia jonë e lehtë dhe e përkohshme na sjell
Rom 8,18+; Mt 5,11-12 një lavdi të përjetshme, pa krahasim më të madhe. [18]Ne nuk kemi

4,2 *mënyrë shtiarake turpëruese:* ndoshta mungesa e guximit që bën të fshihet çka prej Ungjillit do të mund të shkaktojë kundërshtime apo përndjekje (Mk 8,38p; Rom 1,16; 2Tim 1,8; Vap 20,27).

4,4 *hyji i kësaj bote:* gjinorja shpreh përmbajtjen; «hyji i tyre është barku» (Fil 3,19).

4,7 Temë e shtrenjtë për Palin (2Kor 4,7-12; 2,16; 3,5-6; 10,1-8; 12,5.9-10; 13,3-4; krh. 1Kor 1,26–2,5; 4,13+; Fil 4,13), e pranishme që nga BV (Gjq 7,2; 1Sam 14,6; 17,47; 1Mak 3,19; etj.).

4,10 *jeta e Jezusit:* për Palin emri: «Jezus» rikujton përuljet e Krishtit njeri; fjala: «jetë» (në kuptimin e vet ekzistencial) rikujton përsosmërinë e natyrës së tij njerëzore. Për nga jeta, Pali është si një

për qëllim të fitojmë gjërat e dukshme, por ato që nuk shihen; sepse sendet e dukshme janë të përkohshme, kurse sendet që nuk shihen janë të përjetshme. Heb 11,1.3; Rom 8,24-25

5 [1]Sepse e dimë se, nëse shtëpia jonë tokësore - kjo tendë, shkatërrohet, kemi godinën prej Hyjit banesë të përjetshme, qiellore, që nuk është e punuar nga duart e njeriut. [2]Ne në këtë banesë dënesim e dëshirojmë përmbi të ta veshim banesën tonë qiellore, [3]merret vesh, nëse do të gjendemi të veshur e jo të zhveshur. [4]Sepse ne që gjendemi në këtë tendë dënesim porsi nën barrë të rëndë meqë nuk dëshirojmë të zhveshemi, por të veshemi mbi të me një tjetër që kështu jeta ta përpijë atë që është e vdekshme. [5]E Ai që na krijoi për këtë qëllim është Hyji, i cili na dha kaparin - Shpirtin Shenjt. Ur 9,15; Jb 4,19; Is 38,12; 2Pjt 1,13v 1Kor 15,44-49 Fil 3,20; Kol 3,3v Rom 8,23 1Kor 15,51-53; 1Sel 4,15 2Kor 1,22+; Rom 8,23

[6]Kështu, pra, jemi gjithmonë plot shpresë edhe pse e dimë se deri të banojmë në këtë trup, jemi të mërguar, larg Zotit; [7]sepse jetojmë në fe e jo në pamje të Zotit. [8]Për këtë arsye edhe jemi plot shpresë e më fort dëshirojmë ta lëshojmë banesën e këtij trupi për të banuar te Zoti. [9]Prandaj, edhe mundohemi me gjithë shpirt t'i pëlqejmë Zotit, qoftë duke qëndruar në banesën tonë, qoftë edhe duke e lëshuar atë, [10]sepse të gjithëve na duhet të dalim në gjyq para Krishtit, që secili të marrë shpërblimin për veprat që ka bërë gjatë jetës së vet në trup, qoftë për të mira, qoftë për të këqija. 1Pjt 1,1+ 1Kor 13,12; Rom 8,24 Fil 1,21-32 Mt 25,19.31v; Gjn 5,27; Rom 14,10 Heb 11,6+

Shërbesa e pajtimit

[11]Pra, duke e njohur frikën e Zotit, bëjmë çmosin për t'i bindur njerëzit. Plotësisht na njeh Hyji e shpresojmë se na njohin edhe ndërgjegjet tuaja. [12]Nuk po e porosisim përsëri vetveten te ju, por 2Kor 3,1+

Jezus tjetër.

5,1-10 Kjo pjesë vazhdon temën e 4,16-18 që i kundërvë shkatërrimit progresiv të njeriut të jashtëm përparimin e njeriut të brendshëm (rr 16; krh. Rom 7,22+). Njeriu i brendshëm, këtu i njëjtë me njeriun e ri (Kol 3,10+), është kapari i Shpirtit (rr 5; krh. Rom 8,23), plotësia e të cilit do të jepet në ringjalljen, ku besimtari do ta veshë banesën e tij qiellore (rr 2), që simbolizon më mirë një ekzistencë të re (Fil 3,20-21) se trupin shpirtëror për të cilin flitet në 1Kor 15,44. Prej kësaj vjen dëshira e zjarrtë (rr 2) për këtë plotësi dhe shpresa se ajo të mos mungojë, as vetëm përkohësisht, për shkak të vdekjes, që mund të vijë para Paruzisë (rr 4); pra, shpresa të jesh ende gjallë në momentin e ardhjes së Zotit; por krh. 5,8+.

5,3 Pali shpreson të jetë i denjë për jetën e pasosur. Sikurse lakuriqësia mund të përcaktojë mëkatin dhe dënimin (Is 20,2-4; 47,3; Ez 16,35-39; 23,25-29; Zb 3,18), po ashtu petku simbolizon drejtësinë (Mt 22,11; Gal 3,27).

5,7 Krh. 1Kor 13,12. Feja rri te pamja si çka është e papërsosur rri te e përsosura. Tekst i rëndësishëm, që vë në dukje aspektin njohës së fesë.

5,8 Këtu e në Fil 1,23, Pali parashikon një bashkim të të krishterit me Krishtin menjëherë pas vdekjes individuale. Pa kundërshtuar doktrinën biblike të ringjalljes përfundimtare (Rom 2,6+; 1Kor 15,44+), kjo pritje e një lumturie të shpirtit të ndarë nga trupi, ndikohet nga mendimi grek, që perceptohej tashmë në judaizmin bashkëkohor (krh. Lk 16,22; 23,43; 1Pjt 3,19). Për sa i përket ekstazës së shpirtit të ndarë nga trupi krh. 2Kor 12,2v; Zb 1,10; 4,2; 17,3; 21,10.

duam t'ju japim rast të mburreni me ne, në mënyrë që të keni çka t'u përgjigjni atyre që mburren me bukurinë e fytyrës e jo të zemrës. 13Dhe njëmend, nëse jemi «jashtë mendsh» - jemi për Hyjin, e nëse jemi «ndër mend» - jemi për ju.

14Sepse dashuria e Krishtit na nxit kur mendojmë se: Njëri vdiq
Rom 6,4-11; Gal 2,20 për të gjithë, prandaj, të gjithë vdiqën; 15e Ai vdiq për të gjithë, në
Rom 6,11+; 7,1+ mënyrë që ata që jetojnë, të mos jetojnë më për vete, por për atë që vdiq
Rom 7,5+ dhe u ngjall për ta. 16Kështu, pra, qysh tani nuk njohim më askënd
Rom 1,3; 9,5 në mënyrën thjesht njerëzore; po edhe nëse e kemi njohur Krishtin
Is 43,18-19 në mënyrën thjesht njerëzore, nuk e njohim më ashtu. 17Pra, nëse ndokush është në Krishtin, është krijesë e re: e vjetra u zhduk, dhe, ja, u bë e reja!

Rom 5,10 18Të gjitha e kanë burimin në Hyjin, i cili na pajtoi me vetvete me anë të Krishtit dhe neve na e besoi shërbesën e pajtimit. 19Sepse Hyji nëpër Krishtin e pajtoi botën me vetvete, duke mos ua numëruar njerëzve fajet e tyre e duke na e besuar neve fjalën e pajtimit. 20Jemi, pra, përfaqësuesit e Krishtit! Hyji ju qorton përmes nesh! Ju përbejmë
Is 53,2-12; Rom 8,3; Gal 3,13; 1Gjn 3,5; 1Pjt 2,24 në emër të Krishtit: Pajtohuni me Hyjin! 21Atë që kurrë nuk bëri mëkat, Hyji për ne e bëri mëkat, në mënyrë që në Të ne të bëhemi drejtësi e Hyjit.

1Kor 3,9 **6** 1Mbasi jemi bashkëpuntorë me Të, ne ju qortojmë: mos e lini pa fryt hirin që morët prej Hyjit! 2Ai thotë:

Is 49,8 *Në kohë të volitshme të vështrova,*
në ditë të shpëtimit të ndihmova.

5,13 Si kundërpërgjigje kundërshtarëve të vet, të cilët pretendonin se kishin patur vegime dhe zbulesa (krh. 2Kor 12,1), Pali vë në dukje se ekstaza nuk është një kriter domethënës, sepse apostullimi është për njerëzit dhe jo për Hyjin.

5,14 Krishti vdiq për të gjithë, pra në emër të të gjithëve, si kryet që përfaqëson tërë njerëzimin. Por ajo që ka vlerë në sy të Hyjit, në këtë vdekje, është bindja e dashurisë që shfaq sakrifica e një jete të ofruar krejtësisht (Rom 5,19+; Fil 2,8; krh. Lk 22,42p; Gjn 15,13; Heb 10,9-10). Besimtarët, të bërë pjesëtarë në këtë vdekje me anë të pagëzimit (Rom 6,3-6), duhen ta përforcojnë këtë dhuratë të Krishtit me jetën e tyre (këtu, rr 15 e Rom 6,8-11).

5,16 Pali i kundërvë njohjen e tij aktuale për Krishtin si shëlbues, asaj që kishte kur përndiqte Kishën dhe e konsideronte një mësues mashtrues që i largonte Judenjtë nga e vërteta.

5,17 *krijesë e re:* qendra e kësaj «krijese të re», këtu dhe në Gal 6,15, që i intereson terë gjithësisë (Kol 1,19v+; krh. 2Pjt 3,13; Zb 21,1), është «njeriu i ri», i krijuar në Krishtin (Ef 2,15+) për një jetë të re (Rom 6,4) me drejtësi dhe shenjtëri (Ef 2,10; 4,24+; Kol 3,10+). Le të krahasohet lindja e re me anë të pagëzimit (Rom 6,4+). – *u bë e reja:* kode të tjera dhe volg. kanë: «të gjitha (gjërat) janë të reja».

5,21 Hyji e bëri Krishtin të bashkuar me njerëzimin mëkatar për t'i bashkuar njerëzit me dëgjesën dhe drejtësinë e tij (krh. 5,14+; Rom 5,19+). Ndoshta *mëkat* këtu kuptohet si «fli ose viktimë për mëkatin»; vetë fjala hebrajke *hatta't* mund të ketë të dyja kuptimet (Lev 4,1–5,13).

6,2 Midis ardhjes së parë të Krishtit

Ja, pra, tani koha e volitshme, ja, pra, dita e shpëtimit!
[3]Ne nuk i japim askujt shkandull në mënyrë që të mos poshtërohet shërbesa jonë. [4]Përkundrazi, në çdo gjë e dëftojmë veten si mbarështues të Hyjit me qëndresë të madhe në vështirësi, në nevoja, në ngushtica, [5]në të rrahura, në burgje, në kryengritje, në mund, në të ndenjura zgjuar, në agjërime, [6]në pastri, në dije, me zemërgjërësi, me mirësi, në Shpirtin Shenjt, në dashuri të çiltër, [7]me fjalë të vërtetë, me fuqi të Hyjit, duke sulmuar e duke u mbrojtur vetëm me armë të drejtësisë, [8]me lavdi e me çnderim, me zë të mirë e me zë të keq, të mbajtur për gënjyes e, pra, të vërtetë, [9]si të panjohur e, pra, të njohur mirë, si ata që janë duke vdekur e, pra, jetojmë, porsi të ndëshkuar, por jo të vrarë, [10]porsi të trishtuar e përkundrazi gjithmonë të gëzuar, porsi skamnorë e pra, bëjmë të pasur shumë, si ata që nuk kanë kurrgjë e kemi gjithçka!

2Kor 8,21
2Kor 4,8-10; 1Kor 4,9-13
2Kor 10,4 Ef 6,11+
2Kor 4,11
Rom 8,32; 1Kor 1,7

Pali shfryhet dhe nxjerr në pa rresiqet

[11]Goja jonë, o Korintianë, nuk ju fshehi asgjë, zemra jonë për ju është plotësisht e hapur. [12]Keni, pra, mjaft vend në zemrën tonë, por zemra juaj është e ngushtë. [13]Ma shpërbleni edhe ju - flas porsi me fëmijë të mi - hapne edhe ju plotësisht zemrën tuaj!

2Kor 7,3

(Tempulli i Hyjit të gjallë)

[14]Mos u zini në zgjedhë me të pafetë! Çfarë të mire të përbashkët mund të ketë drejtësia me mbrapështinë? Ose, çka ka të përbashkët drita me terrin? [15]Çfarë përkimi ka Krishti me Beliarin? Ç'pjesë ka besimtari me të pafeun? [16]E ç'marrëveshje mund të ketë Tempulli i Hyjit me idhuj? Sepse, ne jemi Tempulli i Hyjit të gjallë, siç tha vetë Hyji:

Lp 22,10
Gjn 8,12+ Lp 13,14+ 1Kor 3,16-17

(Rom 3,26+) dhe kthimit të tij (1Kor 1,8+), është një kohë e ndërmjetme (Rom 13,11+) që është «dita e shëlbimit». Koha e lënë për kthim (Vap 3,20v), për shëlbimin e «tepricës» (Rom 11,5) dhe të paganëve (Rom 11,25; Ef 2,12v; krh. Zb 6,11; Lk 21,24). Edhe pse nuk dihet kohëzgjatja e saj (1Sel 5,1+), kjo kohë shtegtimi (1Pjt 1,17) duhet të çmohet e shkurtër (1Kor 7,26-31; krh. Zb 10,6; 12,12; 20,3) plot me prova (Ef 5,16; 6,13) dhe me vuajtje, të cilat përgatisin lavdinë e ardhshme (Rom 8,11). Mbarimi po afrohet (1Pjt 4,7; krh. Zb 1,3+ e 1Kor 16,22; Fil 4,5; Jak 5,8), kështu si dita e dritës së plotë (Rom 13,11v); duhet të rrimë zgjuar (1Sel 5,6; krh. Mk 13,33) duke shfrytëzuar mirë kohën (Kol 4,5; Ef 5,16), për të shpëtuar veten e të tjerët (Gal 6,10), duke ia lënë në dorë Hyjit drejtësinë përfundimtare (Rom 12,19; 1Kor 4,5).

6,11 Fj.fj.: «Goja jonë u hap për ju».

6,14–7,1 Disa e konsiderojnë këtë pjesë si një shtesë që s'ka lidhje me kontekstin. Në fakt, ky paragraf ndodhet saktësisht në vendin e vet, nëse pranohet që «të pafetë», për Palin, janë ata që në Korint tradhëtojnë fenë me sjelljen e tyre. Megjithëse besimtarë, kishin lidhje me idhujt dhe djajtë (1Kor 8,10; 10,20).

6,16 *Ne jemi:* C e volg. kanë: «ju jeni» (krh. Rom 12,1+; 1Kor 3,16+).

Lev 26,11-12; Ez 37,27
Do të banoj në ta e ndër ta do të eci,
do të jem Hyji i tyre
dhe ata populli im.
Is 52,11; Jer 51,45
17 Prandaj, *dilni prej rrethit të tyre*
dhe rrini në vete, thotë Zoti,
e mos prekni asgjë të papastër,
dhe unë do t'ju pranoj.
2Sam 7,14; Is 43,6; Jer 31,9
18 *Do të jem Ati juaj*
e ju do të jeni bijtë e mi dhe bijat,
thotë Hyji, i Gjithpushtetshmi.

Heb 10,22
Rom 7,5+; 1,9+
7 1 Pasi ne i kemi këto premtime të pastrohemi, o të dashurit e mi, nga çdo ndyrësi e trupit e e shpirtit e ta përfundojmë shenjtërimin tonë në frikën e Hyjit.

Gëzimi i Palit për pendimin e Korintianëve

2 Na bëni vend në zemrat tuaja! Askujt nuk i bëmë padrejtësi, askënd nuk dëmtuam, askënd nuk shfrytëzuam! 3 S'po jua them këtë për t'ju
2Kor 6,11-13
dënuar, sepse ju thashë se jeni në zemrën tonë dhe se vdesim e jetojmë së bashku. 4 E madhe është shpresa ime në ju, e madhe është mburrja
2Kor 12,10; Kol 1,24
ime në ju, jam plot ngushëllim; sepse, edhe me ngushticën tonë, prapë gëzimi ynë nuk ka masë.

5 Dhe njëmend, edhe kur erdhëm në Maqedoni, ne të shkretët nuk
Lp 32,25
patëm aspak kohë paqeje; gjithkah na kishin rrethuar vështirësitë - jashtë luftime e brenda frika.

6 Por Hyji, ngushëlluesi i të përvujtëve, na ngushëlloi me ardhjen e
2Kor 2,13
Titit. 7 Por jo vetëm me ardhjen e tij, por edhe me ngushëllim që pati prej jush: na njoftoi për dëshirën tuaj të gjallë, për lotët, për dashurinë e flaktë tuajën ndaj meje, gjë që më dha një gëzim edhe më të madh.

8 Dhe njëmend, edhe nëse ju kam trishtuar me anë të asaj letre, tani nuk më vjen keq... edhe pse më ka ardhur keq [po shoh se ajo letër ju ka trishtuar së paku edhe për një moment] - 9 tani gëzohem, jo pse u trishtuat, por për kthim që trishtimi ju prodhoi. E njëmend, trishtimi juaj qe simbas Hyjit, kështu që prej anës sonë nuk pësuat farë dëmi. 10 Sepse trishtimi simbas Hyjit prodhon kthimin që sjell shëlbimin e nuk tërhiqet më prapa; kurse trishtimi simbas shekullit, sjell vdekjen. 11 Shikoni, pra, çka prodhoi trishtimi simbas udhës së Hyjit: ç'kujdes, ç'shfajësim, ç'zemërim, ç'frikë, ç'dëshirë, ç'zell, ç'ndëshkim! Në çdo

7,2 *Na bëni vend në zemrat tuaja:* teksti grek ka vetëm: «na bëni vend». Përkthim tjetër i mundshëm: «Na kuptoni!».

7,5 *Ne të shkretët:* fj.fj.: «mishi ynë» (BJ) d.m.th. Pali si njeri, nën pikëpamjen e dobësisë (krh. Rom 7,5).

7,8 *me anë të asaj letre:* flitet për «letrën e ashpër» (krh. 2Kor 2,3+).

7,11 Ky varg përshkruan ndjenjat dhe sjelljen e besimtarëve të Korintit ndaj Palit e ndaj fajtorit, pas «letrës se ashpër» (krh. 2Kor 2,5-8).

pikëpamje e dëshmuat se jeni të pastër në këtë punë. 12Nëse, pra, ju
kam shkruar, nuk e bëra këtë gjë për arsye të fyesit e as të të fyerit,
por që ju të bëheni të vetëdijshëm para vetvetes se sa kujdes keni për
ne para Hyjit. 13Ja, pra, pse u ngushëlluam!

E përveç këtij ngushëllimi, u gëzuam pa masë edhe për ngushëllimin
e Titit, pasi ju të gjithë e përtëritët shpirtin e tij. 14E vërtet, nëse u
mburra ndopak për ju në sy të Titit, nuk u turpërova, porse, sikurse 2Kor 1,18-19
juve ju kemi folur të vërtetën, kështu u vërtetua edhe mburrja jonë
para Titit. 15Zemra e tij gjithnjë e më tepër ndizet në dashuri kundrejt
jush, kur i kujtohet dëgjesa e të gjithë juve, se me ç'kujdes e nderim
të bindshëm e pritët. 16Jam shumë i kënaqur që për gjithçka mund të 1Kor 2,3+
llogaris në ju!

II. MBLEDHJE NDIHMASH

Dhurata me zemërgjerësi

8 1Tani, o vëllezër, dëshirojmë t'ju tregojmë hirin e Hyjit që u
qe dhënë kishave të Maqedonisë: 2si me gjithë vështirësitë e 1Kor 16,5
shumta e nevojat, gëzimi i tyre është i madh dhe si varfëria
e tyre e tepërt erdhën e u zbrazën në visarin e fisnikërisë. 3Them
të vërtetën: ata vullnetarisht simbas mundësisë, dhe madje përtej
mundësisë, 4na u lutën me gjithë shpirt ta kenë hirin të marrin pjesë
në këtë shërbesë në dobi të shenjtërve. 5Madje, jo ashtu si shpresuam, 1Kor 16,1+
por më së pari veten ia falën Zotit e, pastaj, edhe neve, sipas vullnetit Vap 9,13+
të Hyjit. 6Atëherë i bëmë lutje Titit që, sikurse filloi, ta kryejë ndër ju
këtë vepër bujarie.

7Prandaj, sikurse edhe në çdo gjë tjetër dalloheni në shenjë - në fe, 1Kor 1,5
në fjalë, në dije e në çdo kujdes, në dashurinë tuaj ndaj neve - veçohuni
edhe në këtë bujari! 8Nuk po ju urdhëroj, por, duke ju treguar kujdesin 1Kor 7,6; 2Kor 9,7;
e tjerëve, ju jap mundësi ta tregoni vërtetësinë e dashurisë suaj. 9Sepse, Flm 8.14
ju e njihni bujarinë e Zotit tonë Jezu Krishtit, i cili, duke qenë i pasur,
u bë për ju i varfër, që ju të bëheni të pasur me anë të varfërisë së tij. Mt 5,3+; 8,20;
10Me kaq vetëm po ju këshilloj: vërtetisht ju ka hije juve, të cilët vitin Fil 2,6-7

7,12 I fyeri me siguri duhet të ketë qenë një i dërguar prej Palit. Por kush ishte i fyeri dhe kush fyesi (2Kor 2,6+), dhe për natyrën e fyerjes, nuk dimë asgjë.

k 8-9 Për sa i përket kësaj mbledhjeje ndihmash, që Pali e kishte veçanërisht të shtrenjtë, krh. 1Kor 16,1+.

8,2 Pali nxit banorët e Korintit për zemërgjerësi duke përdorur tema që i ka për zemër: varfëria, me anë të të cilës pasurohen të tjerët (këtu e 2Kor 6,10); shembulli i Krishtit (8,9+; krh. 1,7+); hiri i Hyjit (8,1) që e ngjall bujarinë në të krishterët (8,5; krh. 9,8v).

8,7 *në dashurinë tuaj ndaj neve:* dshk. të tjera kanë: «dashuri ndaj nesh që na bashkon me ju». Përkthim tjetër: «dashuri që ju mësuam».

8,9 *me anë të varfërisë së tij:* Krishti u bë «i varfër» duke e pranuar varfërimin

e shkuar filluat të parët, jo vetëm ta realizoni, por edhe të kërkoni që
të bëhet. 11Tani, pra, çone në vend këtë vepër që, sikurse qetë gati ta
propozoni, ashtu edhe plotësonie simbas mundësisë. 12Sepse, në qoftë
vullneti i gatshëm, është i pëlqyeshëm për aq sa ka, e nuk merret
parasysh për çka s'ka. 13Porse, merret vesh se jo ju të ngushtoheni e
Rom 15,26-27 tjerëve t'u lehtësohet, por - për një lloj barazimi. 14Në këtë rast - çka
ju keni më tepër, të plotësojë sa atyre u mungon, kështu që, një ditë,
teprica e tyre ta plotësojë mungesën tuaj - që të bëhet barazi, 15siç
thotë Shkrimi shenjt:

Dal 16,18 *Asgjë nuk i teproi atij që bashkoi shumë,*
dhe asgjë nuk i mungoi atij që bashkoi pak.

Porosi e të dërguarve

16Faleminderit Hyjit që ia dha Titit në zemër gjithë atë kujdes për
ju! 17Ai e pranoi lutjen tonë e, prejse ishte shumë i zellshëm, erdhi
vullnetarisht te ju. 18Me të dërguam edhe vëllanë, të cilin për shkak
të Ungjillit e nderojnë të gjitha Kishat. 19Madje ai qe zgjedhur prej
anës së Kishave të jetë shoku ynë në këtë veprimtari bujarie, të cilës
po i shërbejmë në lavdi të [vetë] Zotit tonë dhe për të çuar në vend
qëllimin tonë të mirë, 20që të mund t'u shpëtojmë kritikave rreth
Fu 3,4 (LXX); Rom 12,17 këtyre ndihmave të mëdha, 21sepse na duhet të kujdesemi jo vetëm
për atë që është e mirë para Hyjit, por edhe para njerëzve. 22Me ta po e
dërgojmë edhe vëllanë tonë, zellin e të cilit e kemi sprovuar në shumë
raste, e tani po e dëfton edhe shumë më të madh për arsye të shpresës
së madhe që ka në ju.

23Për sa i përket Titit, ai është shoku im dhe bashkëpunëtori im
ndër ju. Për sa i përket vëllezërve, ata janë të dërguarit e kishave -

rrënjësor të një vdekjeje poshtëruese në të cilën i hiqnin gjithçka. Edhe pse i pafajshëm, pranoi ndëshkimin e caktuar për mëkatarët (Kol 5,21+). «Pasuritë» e tij janë hiret hyjnore, bashkimi i përsosur me Atin. I njëjti kundërshtim mes jetës së Jezusit si u zhvillua, dhe si do të mund të kishte qenë, shfaqet në Fil 2,6-7. – Të vihet në dukje se, për Palin, arsyja e sjelljes së krishterë niset nga shembulli i Krishtit (Rom 14,8; Ef 5,1.25; Fil 2,5; etj.; krh. 2Sel 3,7+).

8,14 *çka ju keni më tepër:* Pali nuk u kërkon banorëve të Korintit asgjë tjetër përveç tepricës së tyre; përkundrazi të krishterët e Maqedonisë në «varfërinë e tepërt» të tyre dhanë «përtej mundësisë» (rr 2-3; krh. Mk 12,41-44p). Por Pali, duke paraqitur shembullin e Krishtit (rr 9), i fton me lezet ta imitojnë zemërgjerësinë e vëllezërve të tyre të Maqedonisë. – *teprica e tyre:* si në të mira materiale, në një të ardhme të mundshme në të cilën situata do të përmbyset, ashtu edhe në të mira shpirtërore, që nga ky moment (krh. 2Kor 9,14; Rom 15,27).

8,18 *vëllanë:* ky vëlla është i panjohur.

8,19 *qëllimin tonë të mirë:* përkthime të tjera: «për të treguar hovin e zemrës sonë»; «sipas dëshirës sonë»; «si provë e vullnetit tonë të mirë». BJ: «kënaqësinë tonë».

8,22 *vëllanë tonë:* edhe ky vëlla është i panjohur.

8,23 *të derguarit:* në gr. *apostolos*, apostull (krh. Rom 1,1+). Janë «nderi i Krishtit» me veprimtarinë e tyre (rr 19), që ngjall në të krishterët një sjellje të

nderi i Krishtit. [24]Tregoni pra, atyre dëshminë e dashurisë suaj faqe
Kishave, si edhe se ne me të drejtë mburremi për ju.

Këshilla tjera lidhur me mbledhjen e ndihmave

9 [1]Lidhur me ndihmat në dobi të shenjtërve s'është nevoja t'ju
shkruaj më gjatë. [2]Vërtet, e di gatishmërinë tuaj, për të cilën
mburrem para Maqedonasve: «Akaja është gati qysh vitin e
shkuar!». Dhe gatishmëria juaj nxiti shumë të tjerë. [3]Megjithatë po
i dërgoj vëllezërit që të mos qitet poshtë në këtë pikëpamje mburrja
jonë për ju, që të jeni të gatshëm, sikurse kam thënë që [4]- nëse me mua
vijnë Maqedonas e ju gjejnë të papërgatitur, të mos koritemi ne - për të
mos thënë ju - pikërisht në këtë gjë, me të cilën u mburrëm. [5]Prandaj,
e kam çmuar për detyrë t'i dërgoj përpara vëllezërit që ta bëjnë gati
dhuratën tuaj të premtuar që më parë e të jetë gati - si dhuratë bujarie
e jo koprracie.

E mira që do të vjië nga mbledhja e ndihmave

[6]Sepse: «Kush mbjell me horrjati, pak do të korrë, e kush mbjell me Fu 11,24-25
begati, me begati do të korrë». [7]Secili le të japë aq sa i mbaston zemra, 2Kor 8,8; Flm 8.14
jo i prishur e përdhunë, sepse: Hyji e do atë që jep me gëzim. [8]Hyji Fu 22,8 (LXX)
mund t'ju dhurojë çdo të mirë që gjithmonë të keni gjithçka mjaft për
vete e t'ju teprojë gjithnjë për të ndihmuar çdo vepër të mirë, [9]sikurse
është në Shkrim shenjt:

> *Ai ndan me bujari, u jep skamnorëve;* Ps 112,9
> *drejtësia e tij qëndron në amshim.*

[10]Ai që mbjellësit i jep farën, ai do t'i japë edhe bukën për ushqim. Is 55,10
Ai edhe juve do t'ju japë farë e do ta shumëzojë dhe do të bëjë të rriten
frytet e drejtësisë suaj. [11]Kështu do të pasuroheni me çdo bujari, e cila Oz 10,12
me ndërmjetësinë tonë do ta lartësojë te Hyji himnin e falënderimit,
[12]sepse kjo shërbesë ndihme nuk vlen vetëm për të përmbushur 1Kor 16,1+
nevojat e shenjtërve, por edhe është plot falënderje të shumta ndaj 2Kor 1,11
Hyjit. [13]Besimtarët, duke e parë ndihmën tuaj do ta lavdërojnë Hyjin
për bindjen tuaj kundrejt Ungjillit të Krishtit dhe për bujarinë tuaj,
me të cilën merrni pjesë me ta e me të gjithë. [14]Ata do të luten për ju Vap 2,42
e do ta tregojnë dashurinë e madhe ndaj juve për arsye të begatisë

ngjashme me atë të veten (rr 9).

9,2 *Akaja:* përmendja e papritur e Akajës shkaktohet nga aluzioni i bërë për Maqedoninë, provincë-motër të saj (1Sel 1,7v). Pali i ka gjithmonë para sysh të krishterët e Korintit.

9,14 *do ta tregojnë dashurinë e madhe:* Pali vë në praktikë atë që mëson në 1Kor 13,5, sepse disa pjesëtarë të kësaj bashkësie ia bënë jetën e vështirë (Gal 2,4v). Me mbledhjen e ndihmave pikërisht ai do t'i fashitë këto armiqësi, duke treguar

2Kor 8,9 së hirit që Hyji ka ndikuar në ju. [15]Lavdi Hyjit për dhuratën e tij të patregueshme!

III. APOLOGJIA E PALIT

Përgjigje kundër akuzës së dobësisë

Mt 11,29; Fil 2,1
1Kor 2,3
1Kor 4,21
Rom 7,5+
2Kor 6,7; Ef 6,11+
1Kor 1,25
Is 2,11-18
Rom 1,5+
1Kor 1,12
2Kor 11,23
2Kor 13,10; Jer 1,10

10 [1]Personalisht unë, Pali, ju përbej me butësinë e me mirësinë e Krishtit - unë që, kur jam para syve tuaj, jam «i butë», por, kur jam larg jush, jam «plot guxim», [2]ju bëj lutje, që kur të vij te ju të mos jem i ashpër me atë guxim, me të cilin dua të tregohem kundër atyre që mendojnë se ne jetojmë mbas parimeve të mishit. [3]Në të vërtetë, edhe pse jetojmë në trup, nuk luftojmë simbas parimeve të trupit, [4]- sepse, armët e luftimit tonë, nuk janë armë lëndore, por armë të fuqisë së Hyjit të afta të shkatërrojnë kështjellat - ne rrëzojmë e hedhin për dhe sofizmet e njerëzve [5]si edhe çdo kreni që ngritet kundër pranimit të Hyjit e përkulim çdo njeri të arsyeshëm në dëgjesë ndaj Krishtit [6]dhe jemi të gatshëm të ndëshkojmë çdo padëgjesë kur të përsoset dëgjesa juaj.

[7]Vëreni gjërat ashtu si janë: nëse ndokush është i mbushur mendjeje se është i Krishtit, edhe një herë le ta mendojë në vete këtë gjë: sikurse ai është i «Krishtit» - ashtu edhe ne jemi. [8]Po edhe nëse do t'u lëvdoja pak tepër, për pushtetin që Zoti na e ka dhënë për ndërtimin tuaj - e jo për rrënimin - nuk do të kisha përse të skuqem. [9]Megjithatë, nuk dëshiroj të duket kinse u shtie frikë me letrat e mia! [10]Sepse: «Letrat e e tija - thuhet - janë plot rrebtësi e fuqi, kurse prania e tij me trup e dobët e fjalët e pavlerë». [11]Le ta dijë mirë ai njeri se, sikurse jemi në fjalë me letra prej së largu, ashtu do të jemi të fuqishëm edhe me vepra, kur të vijmë atje.

Përgjigje kundër akuzës së vetëmburrjeje

[12]Ne njëmend, nuk kemi guxim të barazohemi ose të krahasohemi

respektin dhe mbështetjen e Kishave me prejardhje pagane ndaj Kishës-nënë e cila i ka bërë pjesëtarë të të mirave shpirtërore të saj (Rom 15,27).

9,15 *për dhuratën e tij të patregueshme:* për shpërblim.

10,1–13,10 Ndryshimi i papritur, si në përmbajtje ashtu edhe në ton, tregon që këtu fillon një letër tjetër që nuk ishte lidhje me këtë. Krh. Hyrjen e letrave të Palit.

10,1 Aluzion për qortimet ironike, të bëra nga kundërshtarët e tij (krh. rr 10).

10,4 *armë të fuqisë së Hyjit:* përkthim tjetër: «e kanë fuqinë prej Hyjit», ose: «para syve të Hyjit».

10,7 *Vëreni gjërat ashtu si janë:* ose: «ju i shikoni gjërat si duken përjashta». – *nëse ndokush:* qoftë «partia» e Krishtit tek 1Kor 1,12+, qoftë edhe ndonjë grup besimtarësh që shpallte se është i Krishtit.

10,9 Nënkuptohet fjala «vetëm». Banorët e Korintit ta marrin vesh se ashpërsia e Palit nuk është vetëm në fjalë (krh. rr 11).

me disa, të cilët e porosisin vetveten, porse, pasi ata vetveten e masin 2Kor 3,1+
me vetvete dhe e krahasojnë vetveten me vete - nuk duket se janë Gal 6,4
të mençur. 13Ne, përkundrazi, nuk do të lëvdohemi përtej masës, por
me kufi, simbas masës me të cilën na e mati Hyji porsi masë, duke
na mundësuar që të arrijmë te ju. 14Sepse, ne nuk kërkojmë përtej Rom 15,19v; Kol 1,25
se na përket, thuajse nuk kemi arritur deri te ju. Pra, në të vërtetë,
ne kemi mbërritur me Ungjillin e Krishtit më të parët te ju! 15Nuk
po lëvdohemi përtej masës, me frytet e huaja, por shpresojmë se, me
rritjen e fesë suaj në ju - sipas rregullës sonë do të na rritet përherë
fusha e veprimtarisë: 16madje edhe përtej kufijve tuaj do ta shpallim
Ungjillin, e jo të lëvdohemi me atë që u krye në fushën e veprimtarisë
së tjerëve.

17Ai që lëvdohet, le të lëvdohet në Zotin! 18Sepse nuk është i sprovuar Jer 9,22-23;
ai që e porosit vetveten, por ai të cilin e porosit Zoti. 1Kor 1,31

Pali është i detyruar t'u lëvduar

11 1Oh, po të mund ta duroni pakëz marrinë time! Vërtet, më
duroni! 2Juve jua kam smirë, por me smirë që vjen prej Lp 4,24+; Oz 1,2+;
Hyjit. Sepse, ju fejova për një burrë të vetëm dhe, porsi Ef 5,27; Zb 21,2.9
virgjëreshë të pastër, ju solla para Krishtit. 3Porse, po kam frikë se
- sikur gjarpri me dinakërinë e vet e gënjeu Evën - mendimet tuaja Zan 3,1-6
të mos gabohen e të mos largohen prej thjeshtësisë dhe pastrisë ndaj
Krishtit. 4E njëmend, nëse vjen tjetërkush dhe ju shpall një Jezus
tjetër - të cilin ne nuk jua kemi predikuar, ose, nëse merrni një tjetër
Shpirt, të cilin nuk e keni marrë, ose, një Ungjill tjetër, të cilin nuk e Gal 1,6-9
keni marrë - atë e duroni fort mirë! 5E pra, unë mendoj se nuk jam në
asgjë më i vogël se këta «kryeapostuj»! 6Sepse, edhe në qofsha i paaftë 2Kor 12,11

10,13 *Ne... nuk do të lëvdohemi përtej masës:* var.: «ndërsa e masim vetveten me vetvete sipas masës sonë dhe e krahasojmë vetveten me vete, nuk do të lëvdohemi përtej masës».

10,12-14 Vështrimi i këtyre rr është: kundërshtarët e mi kanë, për titull të lavdisë së vet, vetëm çmimin e tepruar të vetvetes (rr 12). Përkundrazi, unë mund të lëvdohem për aq sa e kam kryer misionin që më ka caktuar Hyji: të themeloj Kishën e Korintit (rr 13-14).

10,15 Mund të përkthehet: «shpresojmë, kur feja juaj do të rritet, se do të rritet tek ju vlerësimi juaj ndaj nesh, akoma dhe gjithnjë e më shumë sipas rregullës që na është caktuar».

10,16 Pali ia imponon vetes rregullën që të mos ndërtojë mbi themelet e tjerëve (Rom 15,20v).

11,1 *Vërtet, më duroni!:* ose: «e po, ma duroni!» Për këtë marrinë, krh. 2Kor 5,13+; 11,17; 12,11.

11,2 Pali, miku i dhëndrit, ia paraqet Kishën të fejuarën e tij. Qysh prej Ozesë profet (k. 2), dashuria e *JWHW*-ut ndaj popullit të tij simbolizohet me dashurinë e bashkëshortëve (Jer 2,1-7; 3; 31,22; 51,5; Is 49,14-21; 50,1; 54,1-10; 62,4-5; Ez 16; 23). BR e ka rimarrë këtë imazh (Mt 22,2v; 25,1v; Gjn 3,28-29; Ef 5,25-33; Zb 19,7; 21,2).

11,4 *një Jezus tjetër:* emri «Jezus» përcakton ekzistencën tokësore të Krishtit, por bashkëmbart edhe ngjyrimin kuptimor të përuljes dhe të vuajtjes që arrijnë kulmin me kryqin. Pali këtë kuptim të veçantë e përdor për ta hedhur poshtë propagandën e atyre që, për neveri ndaj Krishtit të kryqëzuar, kishin shpikur «një Jezus tjetër».

11,5 *kryeapostuj:* term i rimarr në 12,11.

1Kor 2,1-5 në gojtari, nuk jam në dije: këtë, përkundrazi, në çdo pikëpamje dhe
para të gjithëve jua vërtetuam.
7A mos bëra ndoshta faj pse e përvujtërova veten për t'ju lartësuar
1Kor 9,18; Vap 18,3+ ju, duke jua predikuar falas Ungjillin e Hyjit? 8I ropa Kishat tjera
2Kor 8,1-2; Fil 4,15 duke marrë prej tyre sa më duhej për jetesë për t'ju shërbyer juve.
9Po edhe kur isha në mesin tuaj e isha në nevojë, askënd prej jush
nuk rëndova, sepse vëllezërit që erdhën nga Maqedonia më ndihmuan
1Kor 9,15 për nevojat e mia. Në gjithçka jam ruajtur - e do të ruhem - që të mos
ju bëhem barrë. 10Pasha të vërtetën e Krishtit që është në mua, s'ka
lindur ai njeri që do të ma marrë këtë nder në Akajë!
11Përse? Ndoshta pse nuk ju dua? Vetëm një Hyj e di! 12E çka bëj, një
e një do të vazhdoj ta bëj, që t'ua heq dore shkakun atyre që kërkojnë
edhe vetëm një arsye të maten me ne në atë gjë, për të cilën lëvdohen.
13Këta farë burrash janë apostuj me rrena, punëtorë gënjyes, që shtihen
si apostuj të Krishtit. 14Dhe nuk keni pse të çuditeni! Sespe edhe vetë
Satan merr trajtën e engjellit të dritës. 15S'keni, pra, pse të çuditeni në
qoftë se edhe punëtorët e tij marrin dukjen e jashtme të punëtorëve të
drejtësisë. Mbarimi i tyre do të jetë simbas veprave të tyre.
16Po e përsëris që askush të mos mendojë se jam i marrë. Por, ani
më mbani për pak kohë edhe për të marrë, që edhe unë të mund të
lëvdohem pakëz! 17- Çka po them tani, nuk po e them si e thotë Zoti, por
sikurse të më kishte lënë mendja: në guximin e tepruar të krenarisë!
Rom 7,5+ 18Pasi shumëkush krenohet nga ndonjë pikëpamje njerëzore, po
2Kor 3,1+ lëvdohem edhe unë. 19E, mbasi ju jeni të urtë, lehtë i duroni të marrët!
20Jo po, ju duroni nëse kush ju robëron, nëse ndokush ju shfrytëzon,
nëse ndokush ju grabit, nëse ndokush ju flakareshon! 21Flas për turpin
tonë: kemi qenë kinse të ligshtë!
Fil 3,4-6 Megjithatë, për çkado që ndokush ka guxim të lëvdohet - po flas si
Vap 22,3; Rom 11,1;
Gal 1,13-14
2Kor 10,7

Janë «apostuj me rrena» (rr 13). Sigurisht nuk bëhet fjalë për të Dymbëdhjetët, të cilëve Pali ua njeh pushtetin (Gal 1,8; 2,9). Por rrethi i apostujve është më i gjerë se ai i të Dymbëdhjetëve (krh. 1Kor 15,7+) dhe mes tyre mund të gjendeshin Judenj të tjerë. Veç në mos bëhej fjalë për njerëz që uzurponin këtë titull.

11,12 Fakti që Pali vepron pa interes është shenja e misionit të tij si apostull që armiqtë e tij nuk do të guxojnë ta uzurpojnë.

11,16 *Po e përsëris:* nuk e ka thënë përpara (por krh. rr 1). Kjo vërteton që Pali, në këto faqe të zjarrta, pak shqetësohet për saktësinë e formës. «Marria» e tij (rr 1.17.19.21.23; 12,11), në qoftë se është marri (rr 16; 12,6), është se krenohet nga një pikëpamje e re (rr 18), pra, se krenohet për farën e tij (rr 22), për punën dhe për vuajtjet e tij (rr 23-26), për vegimet e tij (12,1-5). Por mund ta bëjë, pa qenë i marrë, sepse është e vërteta (12,6). Nëse e bën këtë, është vetëm për t'u ballafaquar me kundërshtarët e tij në të njëjtën fushë të tyre (rr 21-23) dhe për t'i çarmatosur ata që e denigrojnë (rr 5-12; 12,11-15). Por ai e bën me keqardhje (12,11). Shkasin e vërtetë për t'u lëvduar e gjen në ligështi (rr 30; 12,5.9), sepse ajo dëfton fuqinë e Krishtit (12,9), duke bërë të qartë se fuqia e jashtëzakonshme që vepron në apostullin nuk vjen prej tij, por prej Hyjit (4,7+).

11,21 *për turpin tonë:* BJ ka: «për turpin tuaj». – Nevojat e polemikës e detyruan Palin sa e sa herë ta rikujtojë të kaluarën e tij si Hebre i vërtetë (Gal 1,13-14; Rom 11,1; Fil 3,4-6; krh. Vap 22,3v; 26,4-5).

i marrë - kam guxim edhe vetë! 22A janë Hebrenj? - Jam edhe unë!
A janë Izraelitë? - Jam edhe unë! A janë pasardhës të Abrahamit?
- Jam edhe unë! 23A janë mbarështues të Krishtit? - Si i dalë mendsh
po flas: - unë edhe më tepër! Në lodhje - më tepër! Në burgje - më
tepër! Në të rrahura - më tepër! Në rrezik të vdekjes - unë më shpesh!
24Prej Judenjve mora pesë herë nga tridhjetë e nëntë frushkuj! 25Tri Lp 25,2-3
herë kam qenë rrahur me thupër, një herë vrarë me gurë, tri herë Vap 16,22
e kam përjetuar anijembytjen, një natë e një ditë e kam kaluar në Vap 14,19
valët e detit! 26Në udhëtime të shpeshta, në rreziqe lumenjsh, në
rreziqe cubash, në rreziqe bashkatdhetarësh, në rreziqe paganësh, në
rreziqe në qytet, në rreziqe në shkreti, në rreziqe në det, në rreziqe
prej vëllezërve të rrejshëm! 27Në mundim e të lodhura, në net të
kaluara shpesh pa gjumë, në uri e në etje, në agjërime të shpeshta, 2Sel 3,8; 1Kor 4,11
në të ftohtë dhe i zhveshur! 28Përveç këtyre: ngarendja e përditshme Rom 9,2
e njerëzve e kujdesi për të gjitha Kishat. 29Kush është i dobët, e unë 1Kor 9,22
të mos bëhem i dobët? Kush shkandullohet, e unë të mos përvëlohem?
30Nëse duhet të lëvdohem - do të lëvdohem me ligshtitë e mia. 31Hyji,
Ati i Zotit tonë Jezusit, - qoftë bekuar në amshim - Ai e di se nuk rrej.
32Në Damask, qeveritari i mbretit Aret, e ruante qytetin e Damaskut Vap 9,23-25
për të më zënë. 33Porse, nëpër dritare, në një shportë, më ulën nëpër
mur dhe u shpëtova duarve të tija.

12 1Duhet të krenohem!? Punë kote! Pra, po ia nisi me vegime
e zbulesa të Zotit. 2E njoh një njeri në Krishtin, i cili, para
katërmbëdhjetë vjetësh - a ishte në trupin e vet: nuk e di;
a ishte jashtë trupit, nuk e di - e di Hyji - ky njeri qe ngritur në të Dal 33,20+
tretin qiell. 3Dhe e di se ky njeri - a ishte në trup, a ishte jashtë trupit,
nuk e di - e di Hyji - 4ka qenë ngritur në parriz dhe ka dëgjuar fjalë
të patregueshme, të cilat njeriu nuk guxon t'i përsëritë. 5Për atë njeri
të tillë do të krenohem e jo për vetvete nuk do të lëvdohem, përveç me
ligështi (të mia). 6Vërtet, po edhe të m'u mbushte mendja të lëvdohem,
nuk do të isha i marrë, sepse do të flisja të vërtetën. Por nuk e bëj
që ndokush të mos mendojë për mua më shumë se ç'sheh në mua ose
ç'dëgjon prej meje.
7Dhe që, të mos më rritet mendja për shkak të lartësisë së zbulesave,
m'u dha në trup një ferrë - engjëlli i djallit - për të më rrahur që të Rom 9,2;
mos krenohem. 8Për këtë gjë tri herë iu luta Zotit të largohet prej 2Kor 11,28
Mt 26,39.42.44

11,25 Nuk njihen rrethanat kur Pali pësoi këto vuajtje.

12,2 *në të tretin qiell:* d.m.th. në më të lartin qiell.

12,6 *ç' dëgjon prej meje:* ose: «ç' dëgjon se flitet për mua».

12,7 *m'u dha në trup një ferrë:* ndoshta një sëmundje me kriza të papritura dhe të paparashikueshme, ose ndoshta kundërshtimi i Izralitëve, vëllezërve të Palit sipas mishit, ndaj fesë së krishterë.

2Kor 4,7; Is 40,29 meje. [9]Por Ai m'u përgjigj: «Të mjafton hiri im, sepse fuqia përsoset në
ligështi». Për këtë arsye me kënaqësi do të krenohem edhe më tepër
me ligështitë e mia që të banojë në mua fuqia e Krishtit. [10]Prandaj
2Kor 7,4; Kol 1,24 kënaqem në ligështi, në sharje, në vështirësi, në salvime e ngushtica
Fil 4,13; Kol 1,29 që më bëhen për shkak të Krishtit! Sepse, kur jam i ligshtë - atëherë
jam i fortë.
2Kor 11,5 [11]U bëra i marrë! Por ju më ngucët! E pra, u desh që ju të më porositni,
1Kor 15,10 sepse në asgjë nuk jam më i vogël se «kryeapostujt», edhe pse nuk
jam asgjë. [12]E pra, shenjat dalluese të apostullit u vërtetuan ndër ju:
1Kor 2,4; 1Sel 1,5; duresë e vazhdueshme në çdo provë, shenja të mrekullueshme, vepra
Rom 15,19; Vap 1,8+ Vap 18,3+ të bindshme. [13]Dhe, njëmend, në çka mbetët pas Kishave të tjera,
përveç se unë nuk u bëra barrë për ju? Ma falni këtë «padrejtësi»!
2Kor 13,1 [14]Dhe, ja, tani jam gati të vij te ju për të tretën herë dhe nuk do
t'ju bëhem barrë, sepse unë nuk e kërkoj pasurinë tuaj, por ju. Sepse
fëmijët nuk janë të detyruar të fitojnë për prindër, por, përkundrazi,
prindërit për fëmijët. [15]E unë me gëzim do të shpenzoj e do të
shpenzohem për shpirtrat tuaj. Por, athua se, nëse ju dua më fort, do
të duhem prej jush më pak?
[16]Ani, në dashtë! Unë nuk u bëra barrë për ju, por kështu si jam
«dinak», ju zura ju me «dredhi». [17]Athua ndoshta ju shfrytëzova me
2Kor 8,16-22 anë të atyre që i dërgova te ju? [18]Unë iu luta Titit dhe e dërgova bashkë
me një vëlla. A mos ju shfrytëzoi Titi? Athua nuk ecëm të njëjtës udhë?
Athua jo të njëjtave gjurmë?

Shqetësimet dhe ankthi i Palit

[19]Ndoshta kaherë mendoni se po mbrohemi para jush? Jo, por po
2Kor 2,17 flasim para Hyjit në Krishtin: të gjitha këto i thamë për ndërtimin
tuaj, o fort të dashur! [20]Sepse trembem të mos ju gjej ndoshta, kur të
vij, ashtu si dëshiroj t'ju gjej dhe se ju do të më gjeni ashtu sikurse
Rom 1,29+; 1Kor 3,1v; Gal 5,20 ju nuk do të dëshiroshit: që rastësisht të mos ketë grindje, smirë,
zemërime, rivalitete, të përfolura, shpijunime, kreni, kryengritje;
[21]që, përsëri, kur të vij ndër ju, Hyji im të mos më përvujtërojë e të
1Kor 5,1v; 6,15v më duhet të qaj për shumë asish që mëkatuan që përpara e nuk iu
shporrën fëlligështisë, ndyrsisë e shfrenisë që bënë.

12,13 Shembulli i bukur i ironisë së Palit..

12,15 *nëse ju dua më fort:* Pali ngulmon shpesh në dashurinë e thellë që ndien ndaj të krishterëve të bashkësive të cilave u drejton letrat (1Kor 16,24; 2Kor 2,4; 6,2; 11,11; 12,15; 1Sel 2,8; Gal 4,19; Fil 1,8), dashuri që shpeshherë krahasohet me atë të një nëne (Gal 4,19; 1Sel 2,8), të një ati (1Kor 4,14v; 2Kor 6,13). Ai është i gatshëm për të dhënë jetën e vet për ta (Fil 2,17). Ua kërkon besimtarëve që ta shpërblejnë (2Kor 6,13). Por, në emër të dashurisë së vet ndaj tyre, nuk ngurron t'i korrigjojë dhe t'i qortojë, edhe pse kjo sjellje ftoh dashurinë e tyre ndaj tij (7,8; 12,15; Gal 4,16). – *Nëse ju dua... do të duhem prej jush më pak?* Volg. dhe dshk. të tjerë kanë: «do të shpenzohem për shpirtrat tuaj edhe pse, duke ju dashur më fort, të duhesha prej jush më pak».

13 [1]Është e treta herë që dua të vij te ju. Çdo gjë do të vendoset sipas fjalëve të dy ose tre dëshmitarëve. [2]Kur isha te ju, herën e dytë, u pata thënë atyre që kanë mëkatuar dhe të gjithë tjerëve - po jua them edhe tani që jam larg jush - po jua rithem qysh përpara: nëse do të vij prapë, nuk do t'ju kursej. [3]Sepse ju kërkoni provën se në mua flet Krishti, i cili kundrejt jush nuk është i pafuqi, por i plotëfuqishëm në ju. [4]Vërtet, ai qe kryqëzuar për shkak të dobësisë, por jeton në saje të fuqisë së Hyjit. Po, edhe ne jemi të ligshtë në Të, por do të jetojmë në Të në saje të fuqisë së Hyjit për ju.

[5]Shqyrtoni mirë vetveten! Shihni a jeni në fe! Kontrolloni vetveten! Athua ndoshta nuk e njihni vetveten se Krishti Jezus është në ju? Nëse jo, atëherë nuk jeni besimtarë të vërtetë! [6]Shpresoj se do të shihni se ne jemi të vërtetë. [7]E tani ne i lutemi Hyjit që ju të mos bëni kurrnjë të keqe; jo, pra, që ne të dalim të drejtë, por që ju të bëni të mirën; ani se mendimi ynë del i gabueshëm. [8]Sepse kurrgjë nuk mund të bëjmë kundër së vërtetës: pushteti ynë është vetëm në dobi të së vërtetës. [9]Po, po, ne gëzohemi kur jemi të ligshtë e ju të fortë. Prandaj edhe lutemi që ju të bëheni të përsosur. [10]Ja, pra, pse larg jush ju shkruaj kështu, me qëllim që, kur të gjendem pranë, të mos më duhet ta përdor me ashpërsi pushtetin që Zoti më dha për të ndërtuar e jo për të shkatërruar.

2Kor 12,14
Lp 19,15;
Mt 18,16; 1Tim 5,19
Rom 1,4+
Rom 8,11+
Vap 4,20+
2Kor 10,8; Jer 1,10

MBYLLJA

Porositë e fundit dhe përshëndetjet

[11]Më në fund, o vëllezër, gëzohuni! Mos pushoni të përmirësoheni! Ngushëllohuni dhe jini në përkim njëri me tjetrin! Jetoni në paqe e Hyji,

13,1 *e treta herë:* herën e parë kur themeloi Kishën; herën e dytë kur bëri «vizitën e hidhur», kujtuar në 1,23; 2,1 (krh. Hyrjen letrave të Palit). – *dy ose tre dëshmitarë:* aluzioni nuk ka të bëjë me akuzat kundër Palit (2Kor 12,6). Në judaizmin palestinez, Lp 19,15 interpretohej si nevoja për t'i lajmëruar dy ose tri herë fajtorët para se të dënoheshin.

13,4 *për ju:* ose: «në dobinë tuaj».

13,7 Kjo provë do të jetë sjellja e Palit dhe e banorëve të Korintit me rastin e vizitës së njoftuar në 13,1, kur Pali do të japë provën se Krishti vepron me anë të tij. Kjo provë do të realizohet në dëm të banorëve të Korintit (rr 5), nëse nuk do të kthehen. Me sanksionet e tij, Pali do të ngadhënjejë (rr 6). Por nëse banorët e Korintit do të kthehen, Pali nuk do të ketë nevojë ta përdorë pushtetin e tij, ai do të duket i ligshtë dhe ata të fortë (rr 9); dhe do të dalë si humbës në provë (rr 6), sepse do të mund të thuhet prapë se kërcënimet e tija janë vetëm në fjalë (krh. 10,9v). Madje pranon me kënaqësi këtë rast, që do t'ia sillte vetes përuljen, por lavdinë besimtarëve të dashur të tij.

13,10 Këto fjalë mund t'i referohen vetëm kapitujve 10-11; janë krejt të papajtueshme me përmbajtjen e kapitujve 1-9. Kjo vërteton ndarjen e 2Kor në dy letra të ndryshme.

prej të cilit buron dashuria e paqja, do të jetë me ju. 12Përshëndetni
njëri-tjetrin me puthje të shenjtë! Ju bëjnë të fala të gjithë shenjtërit.
13Hiri i Zotit tonë Jezu Krishtit, dashuria e Hyjit dhe bashkësia me
Shpirtin Shenjt, qoftë me ju të gjithë.

13,12 Është puthja liturgjike, në shenjë të dashurisë vëllazërore së krishterë (Rom 16,16; 1Kor 16,20; 1Sel 5,26).

13,13 Kjo formulë trinitare, ndoshta me prejardhje liturgjike (krh. Mt 28,19), gjendet në shumë pjesë të letrave, ku rolet përkatëse të tre Personave paraqiten sipas kontekstit (Rom 1,4+; 15,16.30; 1Kor 2,10-16; 6,11.14.15.19; 12,4-6; 2Kor 1,21v; Gal 4,6; Fil 2,1; Ef 1,3-14; 2,18.22; 4,4-6; 2Sel 2,13; Tit 3,5v; Heb 9,14; 1Pjt 1,2; 3,18; 1Gjn 4,2; Jud 20.21; Zb 1,4v; 22,1; krh. Vap 10,38; 20,28; Gjn 14,16.18.23). Vihen re në 1Kor 6,11; Ef 4,4-6 formulimet treshe që përforcojnë mendimin trinitar. Krh. edhe treshen e virtyteve teologal (1Kor 13,13+).

Letra drejtuar Galatasve

Përshëndetje

1 [1]Pali - apostull, jo prej njerëzve as me anë të ndonjë njeriu, por me anë të Jezu Krishtit edhe të Hyjit Atë, që e ngjalli Jezusin prej të vdekurve - [2]dhe të gjithë vëllezërit që janë me mua: Kishave të Galacisë. [3]Paçi hir e paqe prej Hyjit, Atit tonë dhe prej Zotit Jezu Krisht, [4]i cili e flijoi vetveten për mëkatet tona për të na shpëtuar nga shekulli i tashëm i keq, në përkim me vullnetin e Hyjit, Atit tonë, [5]i cili qoftë lavdëruar në shekuj të shekujve! Amen.

Rom 1,1+
Gal 1,11v;
Rom 1,4+

Kol 1,13-14
1Gjn 5,19
Rom 16,27+

Qortim

[6]Fort po çuditem që kaq shpejt po e lini Atë, që ju thirri në hir [të Krishtit], për të kaluar në një Ungjill tjetër. [7]E pra, Ungjill tjetër nuk ka! Por po, ka asi njerëzish që ju turbullojnë dhe që duan ta shndërrojnë

2Sel 2,2
2Kor 11,4

1,1-5 Kjo përshëndetje ka një ton më të menjëhershëm dhe më të ashpër se të tjerat (pa shprehur ndonjë lavdërim drejtuar Galatasve). Pali përmend (rr 1.4) temat kryesore të letrës: mbrojtjen e apostullimit të vet (k. 1-2), paraqitjen e Ungjillit të shëlbimit me anë të fesë në Jezu Krishtin, që është themeli i lirisë së krishterë (k. 3-5).

1,4 *shekull i tashëm:* bota e tashme, në kundërshtim me botën «e ardhshme» mesianike, i përgjigjet mbretërisë së mëkatit dhe të Ligjit (Gal 3,19). Por Krishti, me vdekjen dhe ngjalljen e tij, na çliron prej të gjithë këtyre tiranëve qysh në këtë botë e na bën të hyjmë në mbretërinë e tij dhe në atë të Hyjit Atë (Rom 14,17; Kol 1,13; Ef 5,5), duke pritur çlirimin e plotë të ringjalljes trupore në paruzi (krh. Rom 5-8).

1,6-10 Qortimi vihet në vend të falënderimit që gjendet zakonisht në fillim të letrave të Palit (Rom 1,8; 1Kor 1,4; 2Kor 1,3; Fil 1,3; Kol 1,3; 1Sel 1,2; 2Sel 1,3; Flm 4).

1,6 *Ungjill:* s'ka por vetëm një Ungjill (rr 6-8; 2Kor 11,4), i predikuar nga të gjithë apostujt (1Kor 15,11), në shërbesën e të cilit Hyji zgjodhi Palin apostull (Rom 1,1; 1Kor 1,17; krh. Gal 1,15-16). Sikurse në Ungjijtë (Mk 1,1+) dhe në Veprat (Vap 5,42+), është një lajm i mirë, që shpallet me zë dhe që dëgjohet. Është shpallja e Birit Jezu Krishtit (Rom 1,1-4), të ngjallur prej të vdekurish (1Kor 15,1-5; 2Tim 1,10) pas kryqëzimit (1Kor 2,2); Ai në dobi të të gjithë mëkatarëve, judenjve ose paganëve (Rom 3,22-24), nisi ekonominë e drejtësisë (Rom 1,17+) dhe të shëlbimit (Ef 1,13) që profetët kishin paralajmëruar (Rom 16,25-26; 1Pjt 1,10). Nga ana tjetër, fjala *Ungjill* shpesh tregon veprimtarinë e apostullit dhe, njëkohësisht, mesazhin që ai shpall (2Kor 2,12; 8,18; Fil 1,5.12; 4,3.15; Flm 13; 1Sel 3,2). Kjo shpallje është e efektshme në sajë të fuqisë së Hyjit (1Sel 1,3; 2,13): lajmi i mirë, fjalë e së vërtetës që shfaq hirin e Hyjit (Kol 1,5-6; Ef 1,13; 2Kor 6,1; Vap 14,3; 20,24.32), ia jep shëlbimin atij që e mirëpret me fe (Rom 1,16-17+; 3,22; 10,14-15; Fil 1,28) dhe që i bindet (Rom 1,5; 10,16; 2Sel 1,8); ky lajm jep fryte dhe zhvillohet (Kol 1,6) me anë të shërbimit të apostullimit (Rom 15,19), i cili, pra, mbetet burimi i parë i tërë shpresës së krishterë (Kol 1,23).

Ungjillin e Krishtit. [8]Tashti, në qoftë se edhe ne vetë ose edhe ndonjë
engjëll prej qiellit ju predikon një Ungjill tjetër - të ndryshëm nga
Rom 9,3+ ai, që ju patëm predikuar ne - qoftë mallkuar! [9]Sikurse ju thamë më
1Kor 11,2+ parë, po ju them edhe tani përsëri: nëse ndokush ju shpall një ungjill
tjetër, të ndryshëm nga ai, që e pranuat - qoftë mallkuar! [10]Pse, a thua
unë ndoshta kërkoj të fitoj përkrahjen e njerëzve e jo të Hyjit? A mos
1Sel 2,4; kërkoj t'u pëlqej njerëzve? Po t'u mundoja ende t'u pëlqej njerëzve, nuk
2Kor 5,11
Rom 1,1; Fil 1,1 do të isha shërbëtori i Krishtit.

I. VËRTETIM FAKTESH

Thirrja e Hyjit

[11]Tani, o vëllezër, po ju vë në dijeni: Ungjilli që ju kam predikuar,
Mt 16,17 nuk është vepër njerëzish; [12]sepse atë as nuk e mora, as nuk e mësova
prej ndonjë njeriu, por ma zbuloi Jezu Krishti. [13]Keni dëgjuar sigurisht
2Kor 11,21+; për sjelljen time të dikurshme në judaizëm: si e salvoja mbi çdo masë
Vap 8,1-3+
Vap 26,4-5; Fil 3,5 Kishën e Hyjit dhe u mundoja ta shkretoj atë [14]e, prejse tepër i dhënë
mbas traditave të të parëve të mi, i tejkalova në judaizëm shumicën e
Mk 7,3v moshatarëve në kombin tim. [15]Porse, kur Atij, që më zgjodhi qysh në
Jer 1,5; Is 49,1;
Lk 1,15 kraharorin e nënës dhe më thirri me hirin e vet, i pëlqeu [16]ta zbulojë
Vap 9,3-19p+
Mt 16,17 në mua Birin e vet për ta shpallur ndër paganë - unë, menjëherë, pa
Rom 1,1+ u këshilluar me asnjë njeri [17]e pa u ngjitur aspak në Jerusalem te ata
që para meje ishin apostuj, shkova në Arabi dhe përsëri u ktheva në
Damask.
Vap 9,26-30+ [18]E vetëm pas tri vjetësh u ngjita në Jerusalem, për t'u njoftuar

1,8 *qoftë mallkuar:* «anatema» që, këtu, d.m.th.: objekt mallkimi (krh. Lp 7,26; 1Kor 5,5+).

1,10 *e jo të Hyjit:* judaizuesit ndoshta akuzonin Palin se nuk i detyronte paganët të rrethpriteshin për t'i bërë për vete më lehtë; por kësaj here nuk mund ta fajësojnë më të folurin e tij. – *Po t'u mundoja ende:* si dikur, para kthimit të tij, kur Pali predikonte rrethprerjen.

1,11-12 Këta rr përbëjnë një *prothesis*, një pohim që Pali dëshiron ta mbështesë deri në fund të kapitullit 2, duke u mbështetur në një seri ngjarjesh që vërtetojnë, të gjitha, prejardhjen jo njerëzore (por hyjnore) të Ungjillit, të shpallur nga Pali. – *ma zbuloi Jezu Krishti:* zbulesë e së cilës Jezu Krishti ishte, në të njejtën kohë, autori dhe objekti (rr 16). Nuk do të thotë që Pali ka marr vesh gjithçka me anë të zbulesës së drejtpërdrejtë, aq më pak, gjithçka njëherësh në rrugën e Damaskut: ai mendon këtu për doktrinën e shëlbimit nëpërmjet fesë, pa veprat e Ligjit, që përbën të vetmin objekt të mosmarrëveshjes.

1,16 *ta zbulojë në mua Birin e vet për ta shpallur ndër paganë:* pa mohuar realitetin objektiv të vegimit (1Kor 9,1; 15,8; krh. Vap 9,17; 22,14; 26,16), Pali nënvizon këtu natyrën e brendshme të zbulesës dhe lidh me të thirrjen e tij si apostull i paganëve (Gal 2,8-9; Rom 1,1+; Ef 3,2-3; 1Tim 2,7).

1,17 *në Arabi:* ndoshta mbretëria e Nabatenjve (1Mak 5,25+), në jug të Damaskut.

1,18 *pas tri vjetësh:* të kaluar në Damask, pas kthimit të tij nga Arabia. Kur Nabatenjtë patën kontrollin mbi Damask, me gjasë në fundin e vitit 37, Pali u detyrua të ikte (2Kor 11,32-33). – *te ai*

me Kefën e ndenja te ai pesëmbëdhjetë ditë. [19]Të tjerë prej apostujsh, përveç Jakobit, të vëllait të Zotit, nuk pashë asnjë. [20]Për çka po ju shkruaj betohem para Hyjit se nuk ju rrej. [21]Pastaj kalova në krahinat e Sirisë e të Cilicisë. [22]Personalisht isha i panjohur Kishave të Krishtit në Jude. [23]Ato vetëm kishin dëgjuar: «Ai që dikur na salvonte, tani shpall fenë që dikur e shkretonte», [24]dhe e lavdëronin Hyjin për shkak tim.

Vap 12,17+; Mt 12,46+
Rom 1,9
Vap 9,30; 11,25-26

Asambleja në Jerusalem

Vap 11,30+; 15,1+

2 [1]Mandej, pas katërmbëdhjetë vjetësh, përsëri u ngjita në Jerusalem bashkë me Barnabën. Mora me vete edhe Titin. [2]Dhe u ngjita pse i nxitur nga një zbulesë. Ua parashtrova në këshillim - posaçërisht më të rëndësishmëve - Ungjillin që predikoj ndër paganë, që ndoshta të mos veproja ose të mos kisha vepruar kot. [3]Tashti, as Titi që ishte me mua, edhe pse grek, nuk qe shtrënguar të rrethpritej, [4]e kjo për shkak të vëllezërve të rrejshëm që e fusin hundën kudo, të cilët u futën padrejtësisht për të na e cenuar lirinë që na e jep Jezu Krishti - për të na bërë skllevër. [5]Këtyre as për një çast të vetëm nuk u lëshuam pe as nuk u nënshtruam që të ruhej e pacenuar e vërteta e Ungjillit ndër ju.

Vap 4,36+; 1Kor 9,6
2Kor 2,13+
Gal 5,7+
Rom 6,15+
Gal 2,14; Kol 1,5; Ef 1,13

[6]E ata që janë diçka - çka ata ishin dikur, unë s'i jap kësaj rëndësi: Hyji nuk këqyr kush është kush - këta njerëz me rëndësi në Kishë, kurrgjë nuk kërkuan të shtohet. [7]Por përkundrazi, ata panë se më qe besuar predikimi i Ungjillit ndër paganë, shi sikurse edhe Pjetrit ndër të rrethprerë - [8]pasi Ai që kishte vepruar në Pjetrin për apostullim ndër të rrethprerë, po ashtu kishte vepruar edhe në mua për të mirën

Lp 10,17+
Vap 15,3v.12; Rom 15,17-19

pesëmbëdhjetë ditë: pasi kishte predikuar të paktën për shtatë vjet, kujtimet që kishte Pjetri për Jezusin duhej të kishin marrë formën e një Ungjilli (1Kor 7,10-11; 9,14). Me gjasë në këtë rast Pali mësoi Besojmën e cituar në 1Kor 15,3-5.

1,19 *përveç Jakobit:* në këtë përkthim supozohet se ky Jakob bën pjesë në të Dymbëdhjetët dhe se identifikohet me birin e Alfeut (Mt 10,3p), ose fjala «apostull» përdoret në kuptim të gjerë të saj (krh. Rom 1,1+). BJ ka: «por vetëm Jakobin».

2,1 *Mandej, pas katërmbëdhjetë vjetësh:* numërohen nga takimi i fundit me Pjetrin. Intervalet trivjeçare dhe katërmbëdhjetvjeçare (Gal 1,18 dhe 2,1) mund edhe të mos kenë qenë më shumë se një vit e gjysmë dhe dymbëdhjetë e gjysmë, meqë të vjetrit numëronin, si vit të tërë, të parin e të fundin, edhe pse ishin sapo të filluar.

2,2 *kot:* Pali nuk dyshon fare në vërtetësinë e Ungjillit të tij; por themelimi i Kishave të reja kërkonte të mos këputej lidhja me Kishën-nënë (të Jerusalemit), të përfaqësuar nga tre «të rëndësishmit», «shtyllat» e rr 9; nga kjo Pali i jep rëndësi mbledhjes së ndihmave për «të varfrit» e Jerusalemit (krh. 1Kor 16,1+.10).

2,3 Pali tregohet më pak i rreptë ndaj Timoteut, që e ka nënën hebraike (Vap 16,3; krh. 1Kor 9,20).

2,5 *që të ruhej e pacenuar e vërteta e Ungjillit ndër ju:* shprehja: «që të ruhej e pacenuar» nënkupton se Pali kishte predikuar në Galaci *para* asamblesë së Jerusalemit dhe jo *pas* kësaj, sikur thotë Luka në Vap 16,6.

2,6 *kurrgjë nuk kërkuan të shtohet:* fj.fj.: «nuk më parashtruan asgjë më tepër» (krh. rr 2).

Gal 1,19+; Vap 12,17+ e paganëve [9]dhe, duke njohur hirin që më qe dhënë, Jakobi, Kefa e
Gjoni - që çmohen shtyllat e fesë - na i shtrinë të djathtat e veta, mua
dhe Barnabës, në shenjë të bashkësisë, kështu që ne të shkonim ndër
paganë e ata ndër të rrethprerë. [10]Vetëm na porositën t'i kujtojmë të
1Kor 16,1+ vobektët - gjë që jam kujdesuar ta bëj në mënyrë të veçantë.

Vap 15,1+ ## Pjetri dhe Pali në Antioki

[11]Kur Kefa erdhi në Antioki i kundërshtova ndër sy haptas, sepse e
meritoi dënimin. [12]E njëmend, para se arritën disa njerëz prej rrethit
Vap 10,1+ të Jakobit, hante bashkë me paganë, por, kur erdhën ata, nisi të
tërhiqej e të ndahej, pse i dronte të rrethprerët. [13]Pas shembullit të
tij shkuan edhe Judenjtë tjerë, kështu që edhe Barnaba u gënjye prej
Gal 2,5 shtiarakisë së tyre. [14]Pra, kur pashë se nuk po ecnin drejtë simbas
së vërtetës së Ungjilit, i thashë Kefës para të gjithëve: «Nëse ti, që je
Hebre, jeton si paganët e jo si hebre, përse paganët i detyron të jetojnë
si hebrenj?».

Ungjilli i Palit

[15]Ne jemi prej natyre Hebrenj, e jo mëkatarë nga paganizmi. [16]Dhe
e dimë [tashti] se njeriu nuk shfajësohet në saje të veprave të Ligjit,
por vetëm në saje të fesë në Jezu Krishtin. Prandaj ne besuam në Jezu
Krishtin, që ta fitojmë drejtësinë nga feja e Krishtit e jo nga veprat
Ps 143,2; Rom 3,20+ e Ligjit, sepse askush nuk do të mund ta fitojë drejtësinë me anë të
veprave të Ligjit.
[17]Por, nëse, duke kërkuar të fitojmë drejtësinë në Krishtin - doli
në shesh se edhe ne jemi mëkatarë, a mos është atëherë edhe Krishti
në shërbim të mëkatit? Prite Zot! [18]Porse, vërtet, në qoftë se përsëri
ndërtoj çka më parë rrënova, dëshmoj për vetvete se jam kundërvajtës.
[19]Sepse, me anë të Ligjit, vdiqa për Ligjin që të jetoj për Hyjin; u

2,9 *Jakobi, Kefa e Gjoni:* var.: «Jakobi, Pjetri e Gjoni», ose: «Jakobi e Gjoni». – *paganë... të rrethprerë:* (BJ: fj.fj.: «në rrethprerje»): ndarje më tepër gjeografike se sa etnike: «rrethprerja» përcakton veçanërisht Hebrenjtë e Palestinës, dhe Pali gjithmonë (në predikime) u është drejtuar më parë Hebrenjve të diasporës (Vap 13,5+).

2,11 Sjellja e Pjetrit në vetvete mund të përligjej; Pali do të veprojë në të njëjtën mënyrë në rrethana të tjera (Vap 16,3; 21,26; 1Kor 8,13; Rom 14,21; krh. 1Kor 9,20). Por këtu, kjo mënyrë të vepruari bënte të kuptohej se vetëm Hebrenjtë e kthyer që zbatonin Ligjin ishin të krishterë të vërtetë dhe, si rrjedhojë, synonte që të bëheshin dy bashkësi të huaja njëra me tjetrën, edhe në darkën eukaristike; dhe mbi të gjitha, kjo sjellje i fshihte (krh. rr 13) ndjenjat e vërteta të Pjetrit, pikërisht atëherë kur duhej t'i shprehte.

2,12 *paganë:* paganët e kthyer, si në rr 14; «të rrethprerët» në rr 12 dhe Judenjtë në rr 13, janë Hebrenj të kthyer.

2,15-21 Pali i drejtohet këtu, më shumë se Pjetrit, judaizuesve të Antiokisë e mbi të gjitha atyre të Galacisë.

2,15 Shprehja nuk është pa ironi; por Pali kurrë nuk ia ka mohuar privilegjet Izraelit (Rom 1,16+; 3,1; 9,4-5+), edhe pse përkohësisht është i pabesë (Rom 11,12-15).

2,19 *Sepse, me anë të Ligjit, vdiqa për Ligjin:* formulë e errët prej ngjeshjes

kryqëzova bashkë me Krishtin; [20]jetoj, por jo më unë, në mua jeton Krishti. E këtë jetë që tani e jetoj në trup, e jetoj në fenë e Birit të Hyjit, i cili më deshi dhe e flijoi vetveten për mua. [21]Jo, unë nuk e hedh poshtë hirin e Hyjit, sepse, në qoftë se shfajësimi po u fitoka me anë të Ligjit, atëherë Krishti ka vdekur kot.

Rom 6,11+; 7,1+
Rom 8,10-11; Fil 1,21; Kol 3,3-4
2Kor 5,14; Ef 5,2.25
Gal 5,4

II. ARGUMENTIM DOGMATIK

Përvoja e krishterë

3 [1]Po kush, o Galatas të pamendë, jua mori mendtë, kurse para syve tuaj Jezu Krishti u përshkrua i kryqëzuar? [2]Vetëm kaq dua të di prej jush: a e morët Shpirtin Shenjt në saje të veprave të Ligjit, apo pse e pranuat fenë? [3]Po a kaq të marrë jeni?! Filluat me Shpirtin Shenjt e të mbaroni me trup?! [4]Po a thua kot i përjetuat të gjitha këto gjëra? Oh, të kishin qenë kot! [5]Po a thua se Ai që ju jep Shpirtin Shenjt dhe bën ndër ju vepra të mrekullueshme, i bën këto pse ju i kryeni veprat e Ligjit e jo pse e keni dëgjuar Mësimin e fesë?

1Kor 2,2
Gal 4,6; Rom 5,5+
Vap 1,8+

Teza e Palit

Rom 1,16+; 7,7+

[6]Kështu, pse Abrahami i besoi Hyjit, kjo gjë iu numërua për drejtësi. [7]Dinie, pra, mirë: ata që besojnë janë bijtë e vërtetë të Abrahamit.

Zan 15,6; Rom 4,3+

Shtjellim në bazë të Shkrimit

[8]E Shkrimi shenjt, duke paraparë se Hyji do t'i shfajësojë paganët

së fjalëve dhe e shpjeguar në mënyra të ndryshme: i krishteri, i kryqëzuar bashkë me Krishtin, me Të dhe në Të, vdiq kundrejtë Ligjt të Moisiut (krh. Rom 7,1v), edhe në bazë të këtij Ligji (Gal 3,13), për të marrë pjesë në jetën e Krishtit të ngjallur (Rom 6,4-10; 7,4-6 dhe shënimet). Të tjerë kuptojnë se i krishteri ka hequr dorë nga Ligji për t'iu bindur Besëlidhjës së Vjetër (Gal 3,19.24; Rom 10,4), ose se i krishteri vdiq kundrejt Ligjit të Moisiut në bazë të një Ligji tjetër, atij të fesë ose të Shpirtit (Rom 8,2).

2,20 *në mua jeton:* me anë të fesë (Rom 1,16), Krishti bëhet në njëfarë mënyre burim i të gjitha veprave jetësore të të krishterit (Rom 8,2.10-11+; Fil 1,21; krh. Kol 3,3+). – Edhe pse ende *në mish* (Rom 7,5+), jeta e të krishterit është tashmë e shpirtëzuar në sajë të fesë (krh. Ef 3,17); për këtë gjendje paradoksale krh. Rom 8,18-27.

2,21 *nuk e hedh poshtë hirin e Hyjit:* duke jetuar përsëri në Ligj (krh. Gal 3,17).

3,1 *Jezu Krishti i kryqëzuar:* doktrina e shpërblimit me anë të vdekjes dhe ngjalljes së Krishtit përbën bazën e mësimit katekistik të Palit (krh. Gal 1,1-4; 6,14; 1Kor 1,17-25; 2,2; 15,1-4+; 1Sel 1,9-10; Vap 13,26-39).

3,3 *trup:* ose: «mish». Aluzion për rrethprerjen të cilën predikuesit judaizues e lavdëronin.

3,4 *kot i përjetuat të gjitha këto gjëra?:* BJ ka: «kot përjetuat aq shumë hire?» Një përkthim tjetër: «Pra, paskeni vuajtur aq shumë kot?»

3,6-7 Pasi e ka provuar me *fakte* prejardhjen hyjnore të Ungjillit të tij, Pali i hyn një diskutimi *teorik* me të cilin vërteton themelësinë e mendimeve të tij. Teza që ai mbron gjendet në 3,6-7 (është vetëm me anë të fesë që shfajësohemi dhe bëhemi bij të Abrahamit). Për ta bërë këtë, Pali thekson

me anë të fesë, qysh më parë ia dha Abrahamit këtë lajm të
Zan 12,3+; Vap 3,25 gëzueshëm: Në ty do të jenë të bekuar të gjithë popujt! [9]Kështu, pra,
ata që besojnë janë të bekuar bashkë me Abrahamin besimtar. [10]E
Rom 7,7+ njëmend, ata që mbështeten në veprat e Ligjit, janë nën mallkim,
Lp 27,26; Gal 5,3; Jak 2,10 sepse Shkrimi shenjt thotë: Qoftë mallkuar secili që nuk mban e
nuk zbaton gjithçka është shkruar në Librin e Ligjit! [11]E se askush
Hab 2,4; Rom 1,17 s'mund të shfajësohet para Hyjit me anë të Ligjit është e qartë, sepse:
Lev 18,5 I drejti do të jetojë me anë të fesë.[12]Tashti Ligji nuk është prej fesë,
Rom 3,24+ por: Kush e mban, në të do të gjejë jetën. [13]Krishti na shpërbleu prej
Lp 21,23; Vap 5,30+ mallkimit të Ligjit duke u bërë Ai vetë mallkim - sepse rri shkruar: I
Ef 1,3 mallkuar është gjithkush varet në kryq, [14]që përmbi paganë të arrijë
Rom 5,5+ bekimi i Abrahamit në Krishtin Jezus: që Premtimin - Shpirtin
Shenjt - ta marrim me anë të fesë.

Premtimin nuk e zhbën Ligji

[15]Vëllezër, po marr shembull nga jeta njerëzore: një testament të
thjeshtë njerëzor, të bërë në rregull, askush nuk e zhbën as nuk i
Zan 12,7+ shton gjë. [16]Tashti këto premtime i janë bërë Abrahamit e pasardhësit
të tij. Nuk thuhet: «Pasardhësve të tij» si për shumë pasardhës, por
për një të vetëm: Dhe pasardhësit tënd. Ky është Krishti. [17]Ja, çka
dua të them: Besëlidhjen që Hyji e ka bërë në mënyrë të rregullt, nuk
Dal 12,40 e zhbën Ligji që erdhi katërqind e tridhjetë vjet më vonë dhe nuk i
Rom 11,6 qet poshtë premtimet. [18]E njëmend, nëse trashëgimi fitohet me anë të
Ligjit, nuk mund të fitohet me anë të premtimit. Tashti, Abrahamit
Hyji ia dha dhuratën e vet me anë të premtimit.

Rom 7,7+ **Roli i Ligjit**

[19]Po atëherë ç'u lyp Ligji? Qe vënë përngjat për arsye të kundërvajtjeve
deri që të vijë Trashëgimtari, të cilit iu bë premtimi; Ligji u shpall

se bijësia e Abrahamit nuk vjen nga të qenët një Hebre i nënshtruar Ligjit, sepse Ligji është i paaftë, për rolin e natyrës së vet, të të japë këtë bijësi.

3,12 *Tashti Ligji nuk është prej fesë:* vërtet, Ligji supozon një zbatim që të jetë i plotë (rr 10 dhe 5,3; krh. Jak 2,10), dhe këtë gjë as Ligji në vetvete nuk është në gjendje ta japë (krh. Vap 15,10; Rom 7,7+).

3,13 *mallkim:* për t'i çliruar njerëzit që binin nën mallkimin hyjnor, që shkaktohej nga shkelja e Ligjit, Krishti u bë bashkëpjesëtar në këtë mallkim (krh. Rom 8,3+; 2Kor 5,21+; Kol 2,14+). Analogjia, shumë e largët, e Krishtit të kryqëzuar me të dënuarin e Lp 21,23, nuk është gjë tjetër veçse një ilustrim i kësaj doktrine. Krishti pranoi të mbahej si «i mallkuar» në sy të Hebrenjve si «shërbëtori» i Is 53. - *në kryq:* fj.fj.: «në dru».

3,14 *Premtimin - Shpirtin Shenjt:* disa kode kanë: «bekimin e Shpirtit».

3,16 *pasardhësit:* fjala kolektive, e përdorur nga Shkrimi, që mund të përcaktojë një njeri të vetëm, i shërben Palit për ta ilustruar më gjatë argumentimin e tij, në përkim me BV.

3,17 Premtimi i pakusht, i bërë nga Hyji etërve (Zan 12,1+; 15,1+; Rom 4,13+; Heb 11,8), mbahet këtu si një testament (krh. Heb 9,16-17). Hyji do të ishte në kundërshtim me veten e tij, nëse Ligji

prej engjëjve me anë të një ndërmjetësi. [20]Tashti, ndërmjetës nuk ka ku është vetëm një. E Hyji është një i vetëm! [21]A thua atëherë Ligji është kundër premtimeve [të Hyjit]? Prite Zot! Por, po të ishte dhënë një Ligj, i cili do të mund të jepte jetë, atëherë me siguri drejtësia do të vinte nga Ligji. [22]Por Shkrimi shenjt gjithçka ndryn nën mëkat që, me anë të fesë në Jezu Krishtin, t'u jepej premtimi atyre që besojnë.

Vap 7,38.53+; Gal 4,3+; Kol 2,15+; Heb 2,2

Rom 7,10

Ps 14,1-3; Rom 3,9-20.23; 11,32

Ardhja e fesë

[23]Para se erdhi feja, ruheshin të ndryrë nën Ligj, për fenë që do të zbulohej. [24]Kështu, pra, Ligji ishte mbikëqyrësi ynë deri që të vinte Krishti që ne të shfajësoheshim me anë të fesë. [25]Por, qysh se erdhi feja, nuk jemi më nën mbikëqyrës. [26]Prandaj, të gjithë jeni bijtë e Hyjit në fuqi të fesë në Jezu Krishtin, [27]sepse, gjithsa jeni pagëzuar në Krishtin - me Krishtin jeni veshur. [28]Nuk ka më: hebre - grek! Nuk ka më: skllav - i lirë! Nuk ka më: mashkull - femër! Të gjithë ju jeni NJË në Krishtin Jezus! [29]Nëse jeni të Krishtit, jeni pasardhësit e Abrahamit, trashëgimtarë në fuqi të premtimit.

Gal 4,5-7; Gjn 1,12
Rom 8,14v.29
Rom 6,4+
Rom 13,14; Ef 4,24
Rom 10,12; 1Kor 12,13
Kol 3,11
Gjn 17,21v

Bijësi hyjnore

4 [1]Dua të them: derisa trashëgimtari është i mitur, nuk dallohet në asgjë nga skllavi edhe pse është pronari i të gjithë pasurisë. [2]Ai është nën kujdestarë e mbarështues deri në atë ditë që ka

nuk do ta linte të paprekur dhuratën e premtimit falas.

3,19 *Po atëherë...për arsye të kundërvajtjeve:* përsa i takon kuptimit të këtij pohimi të ashpër, krahaso shënimin e mëparshëm dhe Rom 7,7+; var: «Po atëherë përse Ligji i veprave? Ai u shtua deri në ardhjen e pasardhësit». – *prej engjëjve:* traditat judaike përmendnin praninë e engjëjve mbi Sinai, kur u dha Ligji. «Ndërmjetësi» është Moisiu (krh. Vap 7,38+).

3,20 Ndërhyrja e një ndërmjetësi e karakterizon Ligjin, kurse premtimi shpallet nga vetë Hyji.

3,22 Për ta pranuar drejtësinë si dhuratë falas, më parë duhet mos ta pretendosh atë si një gjë që të takon. Shkrimi (rr 8.16) është shprehje dhe vegël e planit të Hyjit (Rom 11,32).

3,24 *mbikëqyrësi ynë (pedagogu):* pedagogu, kur e ka shpënë fëmijën «deri» te mësuesi, e ka kryer rolin e vet. I tillë ishte edhe roli përgatitës i Ligjit, (në thelb) roli i përkohshëm, tashmë i përmbushur nga feja në Krishtin dhe nga hiri (Rom 6,14-15; krh. Mt 5,17).

3,26 *të gjithë:* jo vetëm «ne», Hebrenj, por «ju», paganë.

3,27 *pagëzuar në Krishtin:* feja dhe pagëzimi përfshihen në mënyrë reciproke (krh. Rom 6,4+).

3,28 *Të gjithë ju jeni NJË në Krishtin Jezu:* të tjerë kanë: «sepse të gjithë ju jeni të Krishtit Jezu».

3,29 Pali i kthehet përsëri pasardhësit të Abrahamit (rr 6-9); ky pasardhës është tashmë i përbërë nga bijtë e Hyjit të cilët besojnë te Jezu Krishti dhe i përkasin atij, dhe jo më nga një pasardhës sipas mishit (krh. Fil 3,3).

4,1 *Dua të them:* krahasim i ri, i marrë prapë nga zakonet juridike. Me gjithë zgjedhjen e tij, Hebreu, i mbajtur për trashëgimtar, s'ishte veçse një skllav nën regjimin e Ligjit (rr 3); për një të krishterë, po të donte të ishte nën zgjedhën e tij, do të thoshte të kthehej në gjendjen e fëmijërisë.

caktuar i ati. 3Po kështu edhe ne. Kur ishim të mitur, ishim skllevër
Ef 1,10 të parimeve fillestare të shekullit. 4Por, Kur erdhi plotësia e kohës,
Rom 1,3 Hyji dërgoi Birin e vet, të lindur prej gruaje, të nënshtruar Ligjit,
Rom 3,24+ 5që t'i shpërblente të nënshtruarit e Ligjit, që ne ta fitonim bijësinë
Rom 8,15-17 në shpirt. 6E, prejse vërtet jeni bij: Hyji e dërgoi në zemrat tona
Mk 14,36 Shpirtin e Birit të vet, i cili gërthet: «Abba! O Atë!». 7Këndej, më nuk
Gjn 15,15 je skllav, por bir; e, mbasi je bir, atëherë, për vullnet të Hyjit, je edhe
trashëgimtar.
1Kor 12,2 8Dikur, kur ende nuk e njihnit Hyjin, u shërbenit hyjnive që, për
1Kor 8,4-5 kah natyra e tyre, nuk janë hyjni. 9Por tani, kur e njohët Hyjin - më
1Sel 1,9; 1Kor 13,12 mirë të them: kur Hyji ju njohi ju - si tani rishtas të ktheheni te
parimet e dobëta e të mjera dhe prapë rishtas doni të bëheni skllevër
Kol 2,16.20 të tyre? 10I kremtoni me kujdes disa ditë, muaj, stinë e vite! 11Gjithë
Fil 2,16; 1Sel 3,5 po trembem se kot hoqa keq rreth jush!

Një ndryshim të pakuptueshëm

2Sel 3,7+ 12Po ju lutem, o vëllezër, bënu si unë, se edhe unë u bëra si ju. Me
1Kor 9,21 asgjë nuk më fyet! 13Ju e dini se me rastin e një sëmundjeje të trupit
Vap 16,6 tim për herën e parë ju kam kumtuar Ungjillin; 14 dhe trazimin që
jua bëri trupi im i sëmurë nuk e përbuzët dhe nuk treguat pakënaqësi,
Mt 10,40+ por, përkundrazi, më pranuat porsi engjëllin e Hyjit, porsi Jezu
Krishtin.
15Ku është tani ai gëzimi juaj i dikurshëm? E pra, unë ju dëshmoj
se, të kishte qenë e mundshme, sytë tuaj i kishit nxjerrë për të m'i
2Kor 12,15+ dhënë! 16Kështu? A thua u bëra armiku juaj pse ju them të vërtetën?

4,3 *të parimeve fillestare të botës:* BJ ka: «të elementeve të botës». Kuptimi i kësaj fjalie u jep shkas diskutimeve (rr 9; Kol 2,8.20); por, meqë këta «elemente» mbahen si qenie personale (rr 2.8), ka të ngjarë që të bëhet fjalë për shpirtrat qiellorë që pretendonin, në fuqi të Ligjit (Gal 3,19+; Kol 2,15+), të mbanin botën nën kujdestarinë e vet (Kol 2,18+).

4,4 *koha e caktuar:* BJ ka: «plotësia e kohës»: kjo shprehje tregon ardhjen e kohëve mesianike ose eskatologjike, që përmbushin pritjen e gjatë të shekujve në një mënyrë të plotë (krh. Mk 1,15; Vap 1,7+; Rom 13,11+; 1Kor 10,11; 2Kor 6,2+; Ef 1,10; Heb 1,2; 9,26; 1Pjt 1,20).

4,5 Dy pikëpamjet e shpërblimit: duke u bërë bir, skllavi fiton çlirimin. Skllavi i çliruar bëhet bir i adoptuar, jo vetëm për të drejtën e trashëgimisë (rr 7; krh. 3,29), por edhe për dhuratën e njëmendtë të Shpirtit.

4,9 *Hyji ju njohi ju:* kthimi i Galatasve qe vepër e Hyjit, i cili i «njohi» i pari (krh. 1Kor 8,2-3; 13,12).

4,12-20 Pasi ka shtjelluar se bëhet bir i Abrahamit dhe i Hyjit vetëm me anë të fesë, Pali ua kujton besimtarëve të Galacisë se ata dikur e pranuan veten dhe Ungjillin me afsh. Ndryshimi i papritur i tyre mbetet një enigmë.

4,12 *si ju:* ndoshta këtu duke hequr dorë nga rregullat e Ligjit (krh. 1Kor 9,21), por parimi mund të ndiqet në mënyrë shumë më të gjerë (1Kor 4,16v; 11,1; Fil 3,17; 4,9).

4,13 *në rastin e një sëmundjeje... Ungjillin:* sëmundja e cila me gjasë e detyroi apostullin ta zgjaste qëndrimin e vet në Galaci; ai shfrytëzoi rastin për të shpallur Ungjillin atje. – *për herën e parë:* Pali qe në Galaci kur drejtohej nga Korinti (Vap 16,6), mandej sërish kur ishte për udhë drejt Efesit (Vap 19) për të predikuar mbledhjen e ndihmave për të varfrit e Jerusalemit

17Ata dëftojnë kinse kujdes për ju, por jo në mënyrë të ndershme - pse
duan t'ju ndajnë [prej meje] - që ju mandej të jepeni me zell pas tyre.
18Mirë është të jeni të rrethuar me kujdes qëllimmirë gjithmonë e jo
vetëm kur jam pranë jush, 19o fëmijët e mi, që unë ju rilind me dhimba 1Kor 4,14-15;
rishtas deri që Krishti të formohet në ju. 20Oh, sa dëshiroj të gjendem 2Kor 6,13; 1Sel 2,7-8;
tash ndër ju, për të gjetur fjalën e përshtatshme për ju, sepse nuk jam Flm 10
në gjendje të vendos ç'të bëj me ju!

Alegoria me Agarën e me Sarën

21E ju që dëshironi të jeni nën Ligj, më thoni, a nuk dëgjoni çka
thotë Ligji? 22Sepse, në Shkrim shenjt është se Abrahami pati dy djem: Zan 16,15; 21,2
njërin prej skllaves e tjetrin prej të lirës. 23Ai prej skllaves është i
lindur natyrisht, kurse ai prej gruas së lirë, në fuqi të premtimit. 24Kjo Zan 17,16
është alegori: këto gra paraqesin dy Besëlidhjet: njëra Besëlidhjen që 1Kor 10,6+
vjen nga Mali Sinaj - e cila lind për skllavëri - e paraqitur me Agarën;
25e Agara do të thotë Mali Sinaj, që është në Arabi dhe i përgjigj
Jerusalemit të tanishëm - sepse është në skllavëri me gjithë fëmijët
e vet. 26Ndërsa Jerusalemi - ai lart - është i lirë, ai është Nëna jonë. Gjn 8,32v
27Sepse në Shkrim shenjt është: Zb 21,2

Galdo, beronjë, ti që nuk lind fëmijë, Is 54,1
gërthit në britmë hareje,
ti, që nuk i sprovon dhimbjet e lindjes,
sepse e përbuzura ka më shumë fëmijë
se ajo që e ka burrin!

28Kurse ju, o vëllezër, jeni porsi Izaku - fëmijët e premtimit. 29Dhe,
sikurse aso here, ai që ishte i lindur natyrisht e salvonte atë që ishte Zan 21,9
i lindur simbas Shpirtit, ashtu ndodh edhe tani. 30Porse, çka thotë 1Sel 2,14+

(1Kor 16,1).

4,18 *të jeni të rrethuar me kujdes qëllimmirë:* BJ përkthen: «të lidheni me të tjerët për të mirën»; B e S kanë: «jepuni pas të mirës».

4,21-30 Në mënyrë të papritur, apostulli rimerr çeshtjen e bijësisë me një argumentim alegorik të Shkrimit, për të pohuar prapë se Ligji nuk jep lirinë, e cila është ajo e bijve.

4,21 *çka thotë Ligji?:* dëshmia e Shkrimit. Për ta trashëguar premtimin, nuk mjafton të jemi bij të Abrahamit (krh. Mt 3,9): duhet të jemi bij jo si Ismaeli, por si Izaku, në fuqi të premtimit (rr 23), në saje të një trashëgimie që është më shumë prej Shpirtit sesa prej mishit (rr 29) dhe prandaj është shëmbëlltyrë e asaj së të krishterëve (rr 28; krh. Rom 9,6v). Ky argument, që është themelor, ilustrohet me referime të tjera biblike, por jo shumë të përshtatshme.

4,23 *i lindur natyrisht:* sipas ligjeve të zakonshme të natyrës (krh. Rom 7,5), pa një ndërhyrje të veçantë të Hyjit për ta realizuar premtimin e tij.

4,25 *Mali Sinaj që është në Arabi:* BJ: në kllapa «sepse Sinai është në Arabi»; B, A e C kanë: «Agara paraqet Sinain në Arabi». – *Jerusalemi i tanishëm:* ai i kohës së tanishme, i nënshtruar Ligjit, në kundërvënje me Jerusalemin mesianik (Is 2,2), pjellor pas një shterpësie të gjatë (rr 27; krh. Is 54,1-6; Zb 21,1+).

4,29 Pasi ka vendosur paralelizmin mes Ismaelit dhe Hebrenjve nga një anë dhe mes Izakut dhe të krishterëve nga

Zan 21,10 Shkrimi shenjt? Dëboje skllaven edhe djalin e saj, sepse biri i skllaves
nuk mund të jetë trashëgimtar me djalin e gruas së lirë! [31]Këndej, o
vëllezër, nuk jemi bijtë e skllaves, por të të lirës!

Rom 6,15+ **Përfundim: liria e krishterë**

Gjn 8,36 **5** [1]Krishti na liroi që të mbeteshim vërtet të lirë. Qëndroni,
Mt 11,29; Vap 15,10 prandaj, e mos lejoni t'ju zënë në zgjedhën e skllavërisë! [2]Ja,
Gal 2,21 unë, Pali, po ju them: në qoftë se rrethpriteni, Krishti më s'do
t'ju vlejë asgjë! [3]Përsëri dua t'ju vë në dijeni: çdo njeri që rrethpritet,
Gal 3,10; Jak 2,10 e detyron vetveten ta zbatojë mbarë Ligjin. [4]I këputët marrëdhëniet
Rom 5,2+ me Krishtin, ju që e themeloni shfajësimin në Ligj: keni rënë nga hiri.
[5]Sepse ne nëpër Shpirtin Shenjt e presim me anë të fesë drejtësinë që e
1Kor 7,19; Gal 6,15 shpresojmë. [6]E njëmend, në Jezu Krishtin nuk vlen gjë as rrethprerja
Jak 2,14; 1Kor 13,13+ as parrethprerja, por - feja që vepron me dashuri.

[7]Aq bukur vraponit! Po kush qe ai që ju pengoi e tani nuk i
nënshtroheni më të vërtetës? [8]Një bindje e tillë me siguri nuk vjen
1Kor 5,6 prej Atij që ju grish! [9]Pak tharm e mbrun të gjithë brumin. [10]E, lidhur
Fil 2,1-5 me ju, shpresoj në Zotin, se nuk do të merrni një drejtim tjetër. E ai që
Gal 1,7; 1Kor 3,17 ju turbullon, kushdo qoftë, do ta marrë dënimin. [11]E unë, o vëllezër,
po ta predikoja gjithnjë rrethprerjen, përse do të vazhdonin të më
1Kor 1,23 salvojnë? Atëherë mbetka pa fuqi shkandulli i kryqit! [12]E bëftë Zoti e
Fil 3,2 veten e gjymtofshin ata që mbjellin turbullime ndër ju!

III. NXITJE ETIKE. LIRIA E VËRTETË E BESIMTARËVE

Liri dhe agape

Rom 6,15+ [13]Vërtet, vëllezër, ju jeni të grishur në liri! Por, kini kujdes që

ana tjetër, Pali nxjerr nga kjo edhe dy shtjellime. Sipas disa traditave judaike, Ismaeli e «salvonte» Izakun. Në çdo rast, sipas Biblës, Sara, duke e mbajtur Ismaelin për një rival të të birit, kërkon largimin e Agarës (Zan 21,9).

5,1 Nëse i kthehemi përsëri rrethprerjes, do t'i binim mohit lirisë të cilën na e jep feja në Krishtin (krh. Rom 6,15+). Në këtë, Ligji nuk pajtohet me fenë.

5,5 *drejtësinë që e shpresojmë:* BJ: «është Shpirti që na bën t'i presim prej fesë ato të mirat të cilat drejtësia shpreson».

5,6 *feja:* është parimi i jetës së re (Gal 4,5; 5,5), por është e lidhur, nën ndikimin e Shpirtit të Shenjtë, me shpresë (rr 5) dhe dashuri (rr 6.13-14; krh. Rom 5,5+; 1Kor 13,13+). Dashuria në veprim shfaq fenë e gjallë (krh. 1Gjn 3,23-24).

5,7 *Aq bukur vraponit!* Krahasim që e ka të shtrenjtë apostulli (Gal 2,2; 1Kor 9,24-26; Fil 2,16; 3,12-14; 2Tim 4,7; Heb 12,1).

5,11 *rrethprerjen:* ndoshta ashtu donin kundërshtarët e Palit (krh. Gal 1,10; 2,3+ Vap 16,3)

5,12 *e gjymtofshin:* aluzion i mundshëm për ritin e qërimit në kultin e Cibeles. Një sarkazëm i tillë gjendet në Fil 3,2.

5,13-26 Jeta e re e besimtarëve përkryhet në dashuri (rr 6; Rom 13,8; 1Kor 13,1+), që është një «Ligj» i ri (krh. Rom 7,7+) dhe

kjo liri të mos bëhet shkak të jetoni si don trupi, por - me dashuri
shërbeni njëri-tjetrit! [14]Sepse i tërë Ligji përmblidhet në këtë urdhër: 1Pjt 2,16; Jud 4
Duaje të afërmin tënd porsi vetveten! [15]Nëse njëri-tjetrin nuk e Rom 13,8-10+
lini në paqe me fjalë dhe ia breni shoqishoqit jetën me ngatërresa, Lev 19,18; Mk 12,31p
hapni sytë: po e qitni fare njëri-tjetrin! [16]Dua të them: jetoni nën Rom 8,5v
ndikimin e Shpirtit Shenjt e nuk do t'i kryeni dëshirat e mishit e Rom 7,14v
të gjakut. [17]Sepse mishi e gjaku me dëshirat e veta i kundërshtojnë
Shpirtit e Shpirti i kundërshton mishit e gjakut: këta të dy janë në
kundërshtim njëri me tjetrin që të mos bëni çka dëshironi. [18]E nëse ju
prin Shpirti, nuk jeni të nënshtruar Ligjit. [19]Tashti, veprat e mishit e Rom 1,29+
të gjakut janë të njohura. Ato janë: fëlligështia, papastria, shfrenia,
[20]idhujtaria, magjia, armiqësitë, grindjet, smira, hidhërimi, gërgasat,
dasitë, mospërkimet, [21]zilitë, zdërhalljet, ndejat me pije e qejfe e të
tjera si këto. Lidhur me këto po ju vë në dijeni qysh tani, sikurse jua
thashë më parë: kush i bën këto, nuk do ta trashëgojë Mbretërinë e
Hyjit. [22]Kurse fryti i shpirtit është: dashuria, hareja, paqja, duresa, 1Kor 6,10+
dashamirësia, mirësia, besnikëria, [23]butësia, përkorërria. Kundër 1Kor 13,4-7
këtyre nuk ka ligj. [24]Ata që janë të Krishtit [Jezus] e kryqëzuan 2Kor 6,6; Ef 5,9;
trupin e vet bashkë me prirje dhe dëshira të prujta. [25]Nëse jetojmë 1Tim 4,12; 2Pjt 1,5-7
nën ndikimin e Shpirtit Shenjt, të udhëheqemi edhe nën drejtimin e 1Tim 1,9
Shpirtit Shenjt. [26]Mos të jepemi mbas lavdisë së kotë! Mos ta ngucim Rom 6,6; Kol 3,5
njëri-tjetrin! Mos t'ia kemi smirë njëri-tjetrit! Rom 8,14
Fil 2,3

Disa rregulla mbi zell dhe dashuri

6 [1]Vëllezër, nëse ndokush bie në faj, ju që jeni njerëz shpirtërorë, Mt 18,15;
ndreqeni të tillin me shpirt butësie. Ruaje veten që edhe ti të 2Sel 3,14-15;
mos biesh në tundim. [2]Mbartni njëri-tjetrit barrën e kështu do 2Tim 2,25; Jak 5,19v
ta plotësoni Ligjin e Krishtit. [3]Sepse, po mendoi ndokush se është 1Kor 10,12
diçka-e nuk është asgjë - ai gënjen vetveten. [4]Secili le ta shqyrtojë vetë Gjn 13,34
veprën e vet e atëherë, po gjeti arsye mburrjeje, le të jetë në krahasim Rom 8,2
me vetvete - e jo me të tjerë. [5]Sepse, secili do ta mbartë barrën e vet. 1Kor 4,7
Rom 14,12

prodhon frytin e Shpirtit (rr 22; krh. Rom 5,5+; Fil 1,11) dhe jo veprat e mishit (rr 19; 6,8; krh. Rom 13,12).

5,14 *Duaje të afërmin tënd:* jo më, si te Levitiku, «një gjymtyrë të popullit», por çdo gjymtyrë të familjes njerëzore (krh. Lk 10,29-37), që njëjtësohet me vetë Krishtin (Mt 25,40.45). Edhe për Palin urdhërimi i dytë e përfshin domosdoshmërisht të parin.

5,16 Kjo pjesë tregon mirë se si dy parimet e veprimit, mishi e Shpirti (krh. Rom 5,5+; 7,5+), janë në kundërshtim njëri me tjetrin. I krishteri, i udhëhequr nga Shpirti (rr 18.25; Rom 8,14), jeton vetvetiu nën ndikimin e Shpirtit (rr 22-23) dhe largohet nga veprat drejt të cilave e çon «dëshira» e mishit (rr 16.24).

5,20 *smira:* Vulg. e të tjerë shtojnë «vrasjet» (krh. Rom 1,29).

5,23 *përkorërria:* Vulg. e të tjerë shtojnë «dëlirësia». – *Ligj:* besimtari, i bashkuar me Krishtin, s'ka më një Ligj që ia dikton sjelljen nga jashtë. Ai kryen ligjin e Shpirtit (rr 18.23.25; 6,2; Rom 6,15; 8,2-4; Fil 1,9-10; krh. Jak 1,25; 2,8).

6,2 *do ta plotësoni:* BJ ka: «plotësoni». – *Ligjin e Krishtit:* jo listë normash, sikur në Ligjin e Moisiut, por ideali i jetës

Rom 15,27; 1Kor 9,11.14; Jb 13,9 2Kor 9,6 Gjn 3,6; Rom 6,21-22; 1Kor 15,35-49

[6]Kush merr mësim në Fjalën e Hyjit prej ndokujt, le ta bëjë mësuesin e vet pjesëtar në të gjitha të mirat e veta. [7]Mos u gënjeni: Hyji nuk lejon të vihet në lojë! Çka kush mbjell, atë edhe do të korrë! [8]Kush mbjell në trup të vet, nga trupi do të korrë shkatërrimin, e kush mbjell në Shpirt, nga Shpirti do të korrë jetën e pasosur. [9]Mos të lodhemi kurrë duke bërë mirë; për të vërtetë, nëse nuk do të mejmë, patjetër në kohën e duhur, do të korrim. [10]Prandaj, derisa të kemi

1Sel 5,15

kohë, t'i bëjmë mirë gjithkujt, sidomos vëllezërve në fe.

Epilog

[11]Shikoni se me ç'germa të mëdha po ju shkruaj me dorën time!

Kol 2,18

[12]Të gjithë ata që duan të mbahen të rëndësishëm simbas parimeve të mishit e të gjakut, të tillët ju shtyjnë të rrethpriteni me qëllim që të mos jenë të salvuar për shkak të kryqit të Krishtit. [13]E pra, as vetë të

Rom 2,21v Rom 3,27+

rrethprerët nuk e mbajnë Ligjin, por duan që ju të rrethpriteni, që të mund të mburren me trupin tuaj. [14]Sa për mua, mos e thashtë Zoti të

Gal 3,1

mburrem me tjetër send, përveç me kryqin e Zotit tonë Jezu Krishtit,

Gal 2,19+

nëpër të cilin për mua bota është e kryqëzuar dhe unë për botën.

Gal 5,6+ 2Kor 5,17+

[15]Sepse s'vlen asgjë as rrethprerja as parrethprerja - por krijesa e re. [16]Të gjithë ata që do ta mbajnë këtë rregull si edhe mbarë Izraeli i Hyjit, paçin paqe e mëshirë! [17]Pas tashit askush më të mos më trazojë, sepse unë mbart në trupin tim shenjat e Jezusit.

[18]Hiri i Zotit tonë Jezu Krishtit qoftë me shpirtin tuaj, o vëllezër! Amen.

njerëzore sikur është i shprehur në personin e Krishtit (1Kor 9,21).

6,10 *kohë:* aluzion i mundshëm për kohën që i paraprin paruzisë (krh. Rom 13,11+; 2Kor 6,2+). – *gjithkujt:* në fakt, çdo vepër e mirë me të cilën i krishteri shpreh dashurinë e vet (Gal 5,14), u përket të tjerëve: dashuria e krishterë ushtrohet para së gjithash brenda bashkësisë (Rom 14,15; 1Sel 4,9-10; 2Sel 1,3; etj.), por ka vlerë dëshmie për të gjithë njerëzit (Rom 12,17) dhe duhet të përhapet mbi të gjithë (1Sel 5,15; Rom 12,18v), edhe mbi armiqtë (Rom 12,20).

6,11 Sipas zakonit, Pali shton disa fjalë me dorë të vet (krh. 2Sel 3,17; 1Kor 16,21-24; Kol 4,18 dhe ndoshta Rom 16,17-20). Të shkruash me germa të mëdha ishte një mënyrë për ta vënë theksin.

6,14 *kryqin:* krh. Gal 3,1. – *bota është e kryqëzuar:* krh. 2,19; bota e mishit dhe e mëkatit (krh. 1,4+; 4,3+; 1Kor 1,20; 2Kor 4,4; Ef 2,2; Gjn 1,10+).

6,15 *sepse:* Vulg. shton: «në Krishtin Jezus».

6,16 *Izraeli i Hyjit:* populli i krishterë, trashëgimtar i premtimeve (krh. Gal 3,6-9.29; 4,21-31; Rom 9,6-8) në kundërshtim me Izraelin sipas mishit (1Kor 10,18).

6,17 shenjat - stigmat: varrët e ke-qtrajtimeve pësuar për Krishtin (krh. 2Kor 4,10; 6,4-5; 11,23-28; Kol 1,24). Nën sytë e Palit këto shenja janë më të lavdishme se çdo shenjë tjetër në mish (rr 13-14; krh. 2Kor 11,18; Fil 3,7).

Letra drejtuar Efesianëve

Përshëndetje

1 [1]Pali, apostulli i Jezu Krishtit për vullnet të Hyjit: shenjtërve
që janë (në Efes), besimtarëve në Jezu Krishtin. [2]Paçi hir e paqe
prej Hyjit, Atit tonë, dhe prej Jezu Krishtit Zot!

Rom 1,1+
Vap 9,13+

I. MISTERI I SHËLBIMIT DHE KISHA

Plani i Hyjit për shëlbimin

[3]Qoftë bekuar Hyji. Ati i Zotit tonë Jezu Krishtit,
i cili na bekoi me çdo bekim shpirtëror në qiell
në Krishtin.
[4]Në Të na zgjodhi para krijimit të botës
që të jemi të shenjtë e të papërlyer para Tij në dashuri.
[5]Ai na parashënoi për vete të jemi bij në shpirt
në saje të Jezu Krishtit me pëlqimin e vullnetit të vet
[6]për nderë të lavdisë së hirit të tij

Tob 13,1v; 2Kor 1,3;
1Pjt 1,3
Gal 3,14

Gjn 17,24; 1Pjt 1,20;
Vap 1,7+
Ef 5,27; Kol 1,22
1Gjn 3,1; Rom 8,29;
Gjn 1,12

1,1 *që janë:* këto fjalë mund t'i përkasin një shtese shumë të vjetër; disa kritikë i konsiderojnë fjalë autentike; ka gjasë që ato pasoheshin nga një hapësirë e bardhë , në të cilën vendosej emri i njërës apo tjetrës Kishë, së cilës i drejtohej letra. – *në Efes:* ndoshta mungonte në tekstin primitiv. BJ lë jashtë: «që janë në Efes».

1,3 Që në fillim, Pali ngrihet në hapësirën qiellore, në të cilën do të jetë e gjithë letra (1,20; 2,6; 3,10; 6,12). Pikërisht nga qielli, që nga përjetësia, janë nisur, dhe atje do të realizohen në fundin e kohërave, «bekimet shpirtërore» që do të paraqiten në detaje në rreshtat që vijojnë.

1,4 Bekimi i parë: thirrja e të zgjedhurve për jetën e lume, e cila tashmë ka filluar, në mënyrë mistike, me anë të bashkimit të besimtarëve me Krishtin e lavdishëm. – në dashuri: «Agape-ja» tregon së pari dashurinë e Hyjit për ne, prej së cilës rrjedh «zgjedhja» dhe thirrja e tij për «shenjtëri» (krh. Kol 3,12; 1Sel 1,4; 2Sel 2,13; Rom 11,28), por edhe dashurinë tonë për Hyjin, që prej dashurisë hyjnore buron dhe asaj i përgjigjet (krh. Rom 5,5).

1,5 Bekimi i dytë: mënyra e zgjedhjes për shenjtëri: një bijësi hyjnore, i të cilës Jezu Krishti, Biri i vetëm, është burim dhe model (krh. Rom 8,29).

1,6 *së hirit:* termi grek *charis* këtu tregon dhuratën hyjnore që jepet falas; fjala përfshin, por dhe e tejkalon, atë «hir» që ka kuptimin e dhuratës shenjtëruese dhe që është në thelbin e njeriut. Ky term shpreh vetë «lavdinë» e Hyjit (krh. Dal 24,16+). Dy refrene theksojnë bekimet hyjnore: ato nuk kanë tjetër *burim* veç bujarisë së Hyjit e nuk kanë tjetër *qëllim* veç lavdërimit të tij nga ana e krijesave. Gjithçka vjen prej tij dhe duhet të kthehet tek ai. – *me anë të të Dashurit:* sipas greqishtes (edhe BJ); Vulg. e të tjerët kanë: «në Birin e dashur».

Mt 3,17+ me të cilin na pajisi me anë të të Dashurit:
‖Kol 1,13v; Rom 3,24+ 7në Të, në saje të gjakut të tij, e fituam shpërblimin;
Kol 1,14 në Të na u falën fajet
Ef 2,7 me anë të begatisë së hirit të tij,
8të cilin Hyji e ndikoi në ne
bashkë me çdo urti e kuptim.
Rom 16,25+ 9Ai na vuri në dijeni mbi misterin e vullnetit të vet - synim
që lirisht kishte vendosur qysh më parë ta
kryente në Të -
Mk 1,15; Gal 4,4+ 10kur të plotësohej koha:
d.m.th. të vërë çdo gjë nën kryesinë e Krishtit,
Kol 1,16.20 të gjithë qenësit që janë në qiell e në tokë.
Lp 7,6+ 11Në të edhe ne u bëmë trashëgimtarë
Is 46,10 - të paracaktuar me vendim të Atij
Dan 4,32; Zb 4,11 që vepron gjithçka sipas pëlqimit të vullnetit të vet -
12të jemi në nderë të lavdisë së tij
- ne që qysh më parë e vuam shpresën në Krishtin.
13Po në Të edhe ju
‖Kol 1,5; 1Sel 2,13+ që e dëgjuat fjalën e së vërtetës
- Ungjillin e shëlbimit tuaj -
mbasi besuat në Të,
Ef 4,30; 2Kor 1,22; u vulosët me Shpirtin Shenjt - të Premtuarin-
Vap 2,33+; Rom 5,5+; 2Kor 1,22+ 14që është pengu i trashëgimit tonë:
Rom 3,24+ për shpërblimin e plotë të atyre
Is 43,21 (LXX); 1Pjt 2,9 që u bënë pronë e Hyjit - në nderë të Lavdisë së tij.

1,7 Bekimi i tretë: vepra historike e shëlbimit me anë të kryqit të Krishtit.

1,9 Bekimi i katërt: zbulesa e «misterit» (Rom 16,25+).

1,10 *kur të plotësohej koha:* krh. Gal 4,4+. E gjithë letra do të zhvillojë këtë ide për Krishtin i cili përtërin dhe bashkon, nën pushtetin e vet, për ta kthyer tek Hyji, botën e krijuar, të cilën mëkati e kishte prishur dhe ndarë: botën e njerëzve, në të cilën Judenjtë dhe paganët mblidhen në të njëjtin shëlbim, si dhe botën e engjëjve (krh. 4,10+).

1,11 *Në të:* në Krishtin. – Bekimi i pestë: zgjedhja e Izraelit, «trashëgimia» e Zotit, si dëshmitar i pritjes mesianike në botën. Pali është i këtij populli, prandaj thotë: «ne».

1,13 Bekimi i gjashtë: thirrja e paganëve për të bashkëndarë atë shëlbim që më parë ishte rezervuar për Izraelin. Ata janë të sigurt për këtë në saje të marrjes së Shpirtit të premtuar. Përmbushja e planit hyjnor dhe paraqitja e tij në formën trinitare është kurorëzuar me dhuratën e Shpirtit. Ky plan, që ka filluar që tani në mënyrë misterioze, ndërsa bota e vjetër akoma vazhdon, do të plotësohet kur mbretëria e Hyjit të vendoset në mënyrë të lavdishme dhe përfundimtare në paruzinë e Krishtit (krh. Lk 24,49+; Gjn 1,33+; 14,26+).

1,14 *për shpërblimin e plotë të atyre që u bënë pronë e Hyjit:* populli e të zgjedhurve që Hyji i bëri pronë të vetën me çmim të gjakut të Birit të vet. BJ ka: «përgatit shpërblimin e popullit që Hyji bleu për vete» (krh. Vulg.: *in redemptionem adquisitionis*). Pali, pas termave «bekim», «Shenjtër», «zgjedhje», «adoptim», «shpërblim», «trashëgimi», «premtim» merr një tjetër nocion të BV, të cilin e zgjeron dhe e përsos duke ia referuar Izraelit të ri, komunitetit të të Shëlbuarve, Kishës.

Ngadhënjim dhe epërsi i Krishtit

15Prandaj edhe vetë, qysh se dëgjova për fenë tuaj në Jezusin Zot dhe për dashurinë kundrejt të gjithë shenjtërve, 16nuk pushoj të falënderohem për ju e t'ju kujtoj në urata të mia, 17që Hyji i Zotit tonë Jezu Krishtit, Ati i Lavdisë, t'ju japë Shpirtin e dijes e të zbulesës për ta njohur Atë; 18t'ju japë syve të zemrës (tuaj) dritë, që të mund ta kuptoni shpresën e madhe që e jep thirrja e tij, begatinë e pakufishme të trashëgimit të tij ndër shenjtër, 19dhe madhërinë e pamasë të fuqisë së tij kundrejt nesh që besojmë, të matur sipas veprimtarisë së pushtetit dhe forcës së Tij,

||Kol 1,9
||Kol 1,3-4; Flm 4-5; 1Kor 13,13+
Vap 9,13+
Ef 3,14.16; Dal 24,16+
1Gjn 5,20
2Kor 4,6
Vap 9,13+

20të cilën e tregoi me vepër në Krishtin
duke e ngjallur nga të vdekurit — Kol 2,12; Rom 1,4+
dhe duke e vendosur në të djathtën e vet në qiell, — Vap 2,33+; 1Pjt 3,22
21mbi çdo Principatë, Pushtet, — Kol 1,16; 2,15
Fuqi, Zotërim
dhe mbi çdo emër që mund të përmendet — Fil 2,9
jo vetëm në këtë, por edhe në botën e ardhshme.
22*Dhe çdo gjë vuri nën këmbët e tija* — Ps 8,7; 1Kor 15,24-28
e Atë e vendosi mbi çdo gjë
- për Krye të Kishës, — Kol 1,18+.19+
23e cila është Trupi i tij,
plotësimi i Atij që plotëson gjithçka në të gjithë. — Ef 4,10

1,15 *për dashurinë:* është lënë jashtë nga disa dshk.; BJ ka: «dashurinë (*agape*) tuaj».

1,17 *Shpirtin:* ky «shpirt» tregon atë që sot ne kuptojmë me «hir aktual».

1,18 *zemres:* vështrimet morale dhe shpirtërore të «zemrës» në BV (Zan 8,21+) vazhdojnë në BR. Zoti e njeh zemrën (Lk 16,15; Vap 1,24; Rom 8,27). Njeriu do ta dojë Zotin me gjithë zemrën e tij (Mk 12,29-30p). Hyji ka vendosur në zemrën e njeriut dhuratën e Shpirtit të tij (Rom 5,5+; 2Kor 1,22; Gal 4,6). Edhe Krishti aty banon (3,17). Zemrat e thjeshta (Vap 2,46; 2Kor 11,3; Ef 6,5; Kol 3,22), të drejta (Vap 8,21), të pastra (Mt 5,8; Jak 4,8), janë të hapura, pa ngurruar, ndaj pranisë dhe veprimit të Hyjit. Besimtarët kanë një zemër dhe një shpirt të vetëm (Vap 4,32).

1,21 *Principatë, pushtet, fuqi, zotërim:* emra fuqish kozmike që gjenden në letërsinë judaike apokrife. Pali, pa hyrë në çështjen e ekzistencës së këtyre krijesave qiellore, vazhdon t'i paraqesë nën sundimin e Krishtit (Kol 1,16; 2,10). Duke i lidhur me engjëjt e traditës biblike dhe me dhuratën e Ligjit (Gal 3,19+), i fut në historinë e shpëtimit me një cilësim moral gjithnjë e më të keq (Gal 4,3+; Kol 2,15+), deri sa i kthen në fuqi djallëzore (2,2+; 6,12+; krh. 1Kor 15,24+).

1,23 Kisha, trupi i Krishtit (1Kor 12,12+), mund të quhet «plotësia» (krh. 3,19; 4,13) në aq sa përfshin mbarë botën e re, e cila merr pjesë, si kornizë e njerëzimit, në përtëritjen universale nën autoritetin e Krishtit Zot dhe krye (krh. Kol 1,15-20+). Shprehja «gjithçka në të gjithë», fj.fj.: «gjithçka në gjithçka», sugjeron një gjerësi të pakufishme (krh. 1Kor 12,6; 15,28; Kol 3,11).

Shëlbimi në Krishtin është një dhuratë falas

||Kol 2,13; 3,7

2 [1]Edhe ju ishit të vdekur për shkak të fajeve e të mëkateve
Ef 6,12+; Gjn 12,31; 2Kor 4,4 Rom 2; 3,9.23 tuaja, [2]në të cilat dikur keni jetuar, kur ndiqnit parimet e këtij shekulli, të prijësit që sundon mes qiellit e të tokës, simbas atij shpirti që tani vepron në bijtë e padëgjesës... [3]Ndër ta edhe ne dikur jetonim në prirjet e prujta të mishit e të gjakut tonë duke i kënaqur epshet e mishit e të sedres dhe, prej natyre, ishim edhe ne, si tjerët,
Ef 5,6; Rom 1,18; 2,8 Dal 34,6+ Rom 5,8 ||Kol 2,13 Kol 2,12; 3,1-4; Rom 8,11+ bij të lëshuar në dorë të hidhërimit. [4]Porse Hyji, i pasur me mëshirë, në saje të dashurisë së madhe, me të cilën na deshi, [5]ne që ishim të vdekur për shkak të fajeve, na ngjalli bashkë me Krishtin - ju jeni të shëlbuar me hir - [6]dhe, bashkë me të na ngjalli dhe na vendosi në qiell në Krishtin Jezus: [7]që me mirësinë e tij ndaj neve në Jezu Krishtin
Ps 22,31-32 Ef 1,7; Rom 9,23 Rom 1,16+ ta tregojë në shekujt e ardhshëm pasurinë e patregueshme të veten.

[8]Sepse me hir, në saje të fesë, jeni shëlbuar! Dhe kjo s'vjen prej jush, por është dhuratë e Hyjit! [9]E jo me anë të vepravet që ndokush të mos
Rom 3,27+; 1Kor 1,29+ 2Kor 5,17+ lavdërohet. [10]Jemi vepër e tij, të krijuar në Krishtin Jezus për vepra të mira, që Hyji i përgatiti qysh më para që të jetojmë në to.

Hebrenj e paganë të bashkuar në të njëjtin shëlbim

[11]Këndej le t'ju bjerë në mend se dikur ishit paganë në trup, quheshit «të parrethprerë» prej atyre që mbahen të rrethprerë, me
Kol 1,21.27 Rom 9,4-5 dorë, në trup! [12]Le t'ju bjerë në mend se në atë kohë ishit pa Mesinë, të përjashtuar nga nënshtetësia e Izraelit, të huaj për Besëlidhjet e premtimit, ishit të pashpresë e të pahyj në botë. [13]Por tani, në Jezu
Ef 2,17 Krishtin, ju që ishit 'larg' erdhët 'ngjat' - në saje të gjakut të Krishtit.

Is 9,5; Mik 5,4 Gal 3,28+

[14]Përnjëmend Ai është Paqja jonë,
Ai që prej dy popujve bëri një

2,2 *të prijësit që sundon mes qiellit e tokës:* për të vjetrit ajri ishte banesa e shpirtrave djallëzorë. Princi i kësaj perandorie është Satani.

2,5 *ishim:* ne, d.m.th. në të njëjtën kohë paganët (rr 1-2) dhe Judenjtë (rr 3). Fraza, e ndërprerë nga shmangia e rr 3, vazhdon këtu. – *me Krishtin:* P46, B dhe dshk. të tjera kanë: «në Krishtin».– *me hir:* Vulg. dhe dshk. të tjera kanë: «për hirin e të cilit».

2,6 Këtu dhe në Kol 2,12; 3,1-4, Pali konsideron ringjalljen dhe ngadhënjimin qiellor si një realitet tashmë të fituar (folje në të kaluarën), ndërsa në Rom 6,3-11; 8,11.17v i konsideronte më tepër në të ardhmen (folje në të ardhmen). Kjo eskatologji, tashmë e realizuar, është një karakteristikë e letrave të burgimit.

2,11 *le t'ju bjerë në mend se dikur:* kjo e kaluara që Pali po e përshkruan, nuk është aq e kaluara e lexuesve të tij, sa ajo e gjithë botës pagane.

2,12 *për Besëlidhjet e premtimit:* Besëlidhjet e mëvonshme që Zoti ka lidhur me Abrahamin, Izakun, Jakobin, Moisiun, Davidin, etj. (krh. Zan 12,1+; 15,1+; Dal 19,1+; Lev 26,42.45; Sir 44-45; Ur 18,22; 2Mak 8,15; Rom 9,4) dhe që përmbanin premtimin e shëlbimit mesianik. – *të pa shpresë:* shpresa mesianike, tashmë e rezervuar për Izraelin (1,12) – *të pahyj në botë:* paganët kishin shumë hyjni, por jo Hyjin e vetëm dhe të vërtetë (1Kor 8,5v).

2,13 Është kryqi i Jezusit që ka realizuar këtë afrim: më parë mes Judenjve dhe paganëve (rr 14-15), pastaj afrimin e të gjithëve me Atin (rr 16-18).

2,14 *prej dy popujve bëri një:* autori

e përmbysi murin ndarës d.m.th. armiqësinë -
në trupin e vet.
15Ai e shfuqizoi Ligjin e urdhërimeve me të gjitha rregulloret,
me qëllim që prej dyve: paganëve e hebrenjve,
të trajtonte në vetvete një njeri të ri
e, duke vendosur paqen, Kol 2,14+
16të dy t'i pajtonte në një trup me Hyjin
me anë të kryqit
duke e asgjësuar në vetvete armiqësinë. Kol 3, 14-15
17E prandaj erdhi t'ju kumtojë paqen
juve që ishit larg, paqen edhe atyre që ishin ngjat. Zak 9,10; Is 57,19
18Në saje të tij, pra, si njëra palë ashtu edhe tjetra,
kemi të drejtë të dalim para Atit
në fuqi të të njëjtit Shpirt Shenjt. 2Kor 13,13+; Ef 4,4; 3,12+

19Prandaj, nuk jeni më të huaj e mërgimtarë, por jeni bashkëqytetarë të shenjtërvet dhe anëtarë të familjes së Hyjit, 20të ndërtuar mbi themelin e vërtetë që janë apostujt e profetët, ku guri i këndit që mban gjithçka, është vetë Jezusi Mesi. 21Në Të mbarë ndërtesa është e lidhur dhe rritet në tempull të shenjtë në Zotin. 22Në të edhe ju jeni bërë pjesë e ndërtesës së përbashkët që të bëheni në Shpirtin Shenjt banesë e Hyjit.

Dal 12,48+; Vap 9,13+; 1Kor 3,10v; 2Kor 6,16; Rom 15,20; Ef 4,11-12; Zb 21,14; Is 28,16; 1Kor 3,16+; 1Pjt 2,5

flet për shkrirjen, që Krishti realizoi, mes Judenjve dhe paganëve. – *armiqësinë:* BJ: «urrejtje»; urrejtja reciproke mes Judenjve dhe paganëve simbolizohet nga muri që, në tempullin e Jerusalemit, ua ndalonte paganëve hyrjen në anët specifike fetare, duke qënë të arritshme për ta vetëm oborret e jashtme.

2,15 *një njeri të ri:* ky është prototipi i njerëzimit të ri që Hyji ka rikrijuar (krh. 2Kor 5,17+) në personin e Krishtit të ngjallur, si në një «Adam të dytë» (1Kor 15,45), pasi ka vrarë në të mbi kryq farën e Adamit të parë, e cila qe prishur nga mëkati (krh. Rom 5,12v; 8,3; 1Kor 15,21). «Njeriu i ri», krijuar «në drejtësinë dhe shenjtërinë e vërtetë» (4,24), është «një» dhe «i vetëm», meqë në të zhduken të gjitha ndarjet e njerëzve (Kol 3,10v; Gal 3,27v).

2,16 *në një trup:* ky trup i vetëm, së pari, është trupi individual dhe fizik i Krishtit flijuar mbi kryq (Kol 1,22+), por është edhe trupi i tij «mistik» ku bashkohen të gjitha gjymtyrët që tashmë janë pajtuar (1Kor 12,12+).

2,17 *erdhi:* me apostujt e vet, që kanë predikuar, në emrin e tij, Ungjillin e Shëlbimit dhe të paqes.

2,18 *të njëjtit Shpirt Shenjt:* ky Shpirt i njëjtë, që i jep jetë trupit të vetëm të Krishtit, bashkuar me kishën e tij, është Shpirti Shenjt; ky Shpirt shndërroi trupin e Krishtit të ringjallur dhe prej aty do të derdhet mbi gjymtyrët e tij. Struktura trinitare përsëritet në rr 22.

2,19 Pasi ka përshkruar veprën e afrimit të realizuar nga Krishti (rr 14-18), Pali tablosë së rr 11-13 i kundërvë një tablo antitetike (rr 19-22) mbi gjendjen e re të paganëve.

2,20 *apostujt e profetët:* këtu bëhet fjalë për profetët e BR më shumë se për ata të BV (3,5; 4,11; Vap 11,27+). Bashkë me apostujt, ata përbëjnë brezninë e dëshmitarëve të parë, të cilëve u është zbuluar plani Hyjnor (3,5) dhe që kanë predikuar Ungjillin (krh. Lk 11,49; Mt 23,34; 10,41). Pra, janë si themeli mbi të cilin ndërtohet Kisha. Edhe vetë Krishtit i jepet ky rol i themelit (1Kor 3,10v).

Pali shpall misterin e Krishtit

||Kol 1,24-29

Ef 4,1; Fil 1,13.17; Kol 4,18; 2Tim 2,9

3 [1]Për këtë arsye unë Pali, i burgosuri i Krishtit [Jezus] për ju paganët... [2]Mendoj se patjetër do të keni marrë vesh për hirin që Hyji, për ta çuar në vend synimin e vet, ma ka dhënë për të

Rom 16,25+

mirën tuaj, [3][se] me zbulesë qesh vënë në njohuri të Misterit, për të cilin shkurtimisht posa ju vura në dijeni. [4]Duke e lexuar mund ta

1Kor 7,40; 2Kor 11,5s

kuptoni se si unë e marr vesh Misterin e Krishtit, [5]i cili nuk u qe

1Pjt 1,12; Ef 4,11; Gjn 14,26+

zbuluar njerëzve të breznive të shkuara sikurse tani u është zbuluar në Shpirt Shenjt apostujve të tij të shenjtë dhe profetëve: [6]se paganët

Ef 2,12-19

- në Jezu Krishtin - janë bashkëpjesëtarë të të njëjtit trashëgim, bashkëgjymtyrë të të njëjtit trup, dhe bashkanëtarë të të njëjtit

2Kor 3,6; Kol 1,23; 1Sel 2,4

premtim në saje të Ungjillit, [7]mbarështuesi i të cilit u bëra me anë të dhuratës së hirit të Hyjit që m'u dha me fuqinë mrekullisht vepruese

1Kor 15,8v; Kol 1,29

të tijën. [8]Mua, më të voglit ndër të gjithë shenjtërit, m'u dha ky hir:

Gal 2,8

t'ua shpall paganëve pasurinë e pashqyrtueshme të Krishtit, [9]e të bëj

Rom 16,25+

të dalë në dritë [para të gjithëve] si vihet në veprim Misteri i mbajtur fshehur që prej amshimit në mendjen e Hyjit, Krijuesit të rruzullimit,

1Kor 2,7-9+; 1Pjt 1,12 Ef 1,4

[10]që tani - me anë të Kishës - të njoftohen Principatat e Pushtetet në qiell lidhur me dijen e shumëllojshme të Hyjit - [11]të synuar qysh

2,18; Rom 5,1s; Kol 1,22; Heb 4,16; 1Pjt 3,18

prej amshimit e të zbatuar nëpër Jezu Krishtin, Zotërinë tonë. [12]Në të kemi, në saje të besimit në Të, lirinë t' i afrohemi Hyjit me plot shpresë. [13]Prandaj po ju lutem të mos ju lëshojë zemra për shkak të

Kol 1,24

vuajtjeve të mia që i pësoj për ju! Ato janë nder për ju!

Lutja e Palit

[14]Për këtë arsye i përkul gjunjët e mi para Atit, [15]prej të Cilit merr emrin e vet çdo atëri në qiell e mbi tokë, [16]që të denjohet, në saje të begatisë së Lavdisë së vet, t'ju forcojë me anë të Shpirtit të vet në fuqi për të mirën e njeriut të brendshëm, [17]që Krishti të banojë në

3,2 *hirin:* hirin e apostullimit mes paganëve (krh. 3,7v; Rom 1,5; 15,15v; 1Tim 2,7; Gal 2,9; Fil 1,7; Vap 9,15+).

3,3 *me zbulesë:* krh. 2Kor 12,1.7. Mbi të gjitha, duhet të mendohet për zbulesën që ai pati në udhën e Damaskut (krh. Gal 1,16; Vap 9,15; 22,21; 26,16-18).

3,5 *profetëve:* profetët e BR (krh. 2,20+). Ata të BV e parapanë, në një mënyrë të errët dhe të papërsosur, misterin e Krishtit (krh. 1Pjt 1,10-12; Mt 13,17).

3,6 *të njëjtit trashëgim:* si judenj-krishterët (krh. 2,19).

3,10 *të njoftohen:* as shpirtrat qiellorë s'e njihnin planin e shëlbimit të Hyjit: prandaj nxitën njerëzit të kryqëzonin Krishtin (1Kor 2,8); sot e kuptojnë duke soditur Kishën (krh. 1Pjt 1,12).

3,13 *po ju lutem të mos ju lëshojë zemra:* përkthim tjetër i mundshëm, por më pak i sigurt: «lutem, që të mos më lëshojë zemra». – *nder për ju:* P46 e të tjerë: «lavdi e jona».

3,14 *para Atit:* Vulg., D e të tjerë shtojnë: «të Zotit tonë Jezu Krishtit».

3,15 *prej të Cilit merr emrin e vet çdo atësi në qiell e mbi tokë:* termi grek patriá (në BF dhe në BJ «atësi») është më konkret dhe tregon çdo grup social, ekzistenca dhe njësia e të cilit rrjedh prej të njëjtit paraardhës. Atëherë burimi i çdo bashkimi njerëzor dhe engjëllor është Hyji, Ati suprem.

zemrat tuaja me anë të fesë në mënyrë që, të rrënjosur e të themeluar
në dashuri, [18]të mund ta kuptoni bashkë me të gjithë shenjtërit çka
është Gjerësia, Gjatësia, Lartësia dhe Thellësia [19]e ta merrni vesh
dashurinë e Krishtit që kapërcen çdo dije kështu që të mbusheni me
tërë plotësinë e Hyjit.

Rom 7,22+
Vap 1,8+; Rom 5,5+
Gjn 14,23;
Kol 1,23; 2,7
Vap 9,13+
Jb 11,7-9
Kol 2,9+

[20]E Atij, që, në saje të fuqisë që vepron në ne,
mund të bëjë shumë më tepër
se ne mund të kërkojmë ose edhe mund të mendojmë,
[21]Atij i qoftë Lavdia në Kishë e në Jezu Krishtin
në të gjitha breznitë e jetës së jetëvet. Amen.

Ef 1,19v; Fil 2,13

Rom 16,27+

II. NXITJE

Një trup i vetëm

Kol 3,12-15

4 [1]Ju përbej, prandaj, unë i burgosuri në Zotin: jetoni denjësisht
si i ka hije thirrjes që keni marrë: [2]me plot përvujtëri, butësi e
duresë; duroni njëri-tjetrin me dashuri! [3]Bëni çmosin ta ruani
njësinë e Shpirtit me anë të paqes që ju bashkon. [4]S'ka por një Trup
të vetëm dhe një Shpirt të vetëm - sikurse edhe jeni të grishur në
një shpresë të vetme të thirrjes tuaj. [5]Nuk ka por një Zot, një fe, një
pagëzim; [6]një Hyj të vetëm, Atin e të gjithëve, i cili sundon mbi të
gjithë, vepron nëpër të gjithë e banon në të gjithë.

Ef 3,1
Fil 1,27
1Kor 13,13+
1Kor 12,12+;
1Kor 10,17; Rom 12,5
1Kor 1,13; 8,6; 12,4-6
2Kor 13,13+

3,18 *Gjerësia, Gjatësia, Lartësia dhe Thellësia:* Pali përdor këtë numërim, që në filozofinë stoike tregonte plotësinë e gjithësisë, për ta theksuar funksionin universal të Krishtit në përtëritjen e botës. Krh. edhe dimensionet eskatologjike të tempullit dhe Tokës së premtuar në Ez 40-45; Zb 21,9v. Nëse duam të saktësojmë, këto dimensione mund të jenë ato të «misterit» të shëlbimit ose, më mirë, ato «të dashurisë» së Krishtit, i cili është burimi i saj (rr 19). Sikur ndodh edhe për Urtinë, këto dimensione tejkalojnë çdo masë njerëzore (Jb 11,8-9; krh. 1,17-19.23; 2,7; 3,8; Kol 2,2 v).

3,19 *dashurinë e Krishtit:* dashuria që Krishti na dëshmoi duke flijuar vetveten për ne (5,2.25; Gal 2,20), dashuri identike me atë të Atit (2,4.7; 2Kor 5,14.18-19; Rom 8,35.37.39; krh. 1Kor 13,1+). – *dije:* më shumë se për të «kuptuar» (rr18: term grek me origjinë filozofike), bëhet fjalë për të «njohur», me një njohje fetare, mistike, të mbushur me dashuri (krh. 1,17v; 3,3v; Oz 2,22+; Gjn10,14+), e që shkon përtej çdo dije intelektuale (krh. 1Kor 13). Madje bëhet fjalë më tepër për t'u dashur dhe për të qenë në dijeni të kësaj dashurie sesa për të njohur (krh. Gal 4,9), ndonëse është e pamundur të depërtohet në thellësinë e kësaj dashurie. – *kështu që të mbusheni me tërë plotësinë e Hyjit:* disa kanë: «që të mbushet gjithë plotësia e Hyjit»; BJ përkthen: «ju do të hyni, për shkak të plotësisë suaj, në tërë Plotësinë e Hyjit». – Edhe i krishteri, me anë të plotësisë së jetës hyjnore që merr nga Krishti, i cili është banesa e saj (Kol 2,9v), hyn në plotësinë e Krishtit total: në Kishën dhe, më tej, në gjithësinë e re, për ndërtimin e së cilës ai merr pjesë (1,23; 2,22; 4, 12-13; Kol 2,10+).

k 4 Pali më pas merr parasysh tri rreziqe që kërcënojnë njësinë e Kishës: përçarjen mes të krishterëve (rr 1-3), ndarjen e nevojshme të shërbesave (rr 7-11), doktrinat heretike (rr 14-15) dhe i kundërvë atyre parimet dhe programin e njësisë në

Rom 12,3.6 [7]Edhe secilit prej nesh i qe dhënë hiri me atë masë me të cilën
Krishti deshi të na e dhurojë. [8]Këndej edhe thuhet:

Ps 68,19 *Kur u ngrit në lartësi i mori me vete robërit*
Vap 2,33 *dhe u dha dhurata njerëzve.*

1Pjt 3,19+ [9]E ajo fjalë: 'U ngrit', çfarë do të thotë tjetër, por se më parë «zbriti»
këtu poshtë, përmbi tokë? [10]Ai që «zbriti, është po Ai që «u ngrit» mbi
të gjithë qiejt për ta mbushur gjithësinë.

1Kor 12,28+ [11]E Ai i 'dha' disa apostuj, disa tjerë profetë, disa prapë ungjilltarë,
Tit 1,5+ do të tjerë barinj dhe mësues, [12]që shenjtërit t'i bëjë të aftë për veprën
Ef 2,21; 4,16 e shërbesës, për ndërtimin e trupit të Krishtit, [13]deri që të gjithë t'ia
Kol 1,23+; 3,11 arrijmë njësisë së fesë dhe njohjes së Birit të Hyjit deri në gjendjen
e njeriut të përsosur, deri në masën që i përket pjekurisë së plotë të
Ef 1,23+ Krishtit: [14]që të mos jemi më foshnja me të cilët luajnë tallazet dhe i
1Kor 14,20 çon e i rrëzon çdo erë mësimesh në këtë lojë letrash të njerëzve që me
Ef 5,6; Kol 2,4.8 dredhi i hapin udhën gabimit. [15]Por, duke e dëshmuar me dashuri
të vërtetën, të rritemi në çdo pikëpamje drejt Atij që është Kryet -
||Kol 2,19 Krishtit. [16]Prej tij, Trupi i tërë, si një cope, mirë i lidhur në një, ashtu
që çdo gjymtyrë ndihmon simbas funksionit që iu dha veçanërisht
secilës pjesë dhe e mundëson rritjen e Trupit në ndërtimin e vetvetes
në dashuri.

Jeta e re në Krishtin

Rom 1,18-32; 1Pjt 4,3 [17]Pra them këtë dhe përbej në Zotin: mos jetoni sikurse jetojnë
paganët - në tytësinë e mendjes së tyre: [18]me mendje të errësuar,

Krishtin (rr 4-6.12.13.16).

4,6 *në të gjithë:* Vulg. shton: «ne» (nobis)

4,7 *hiri:* BJ: «dhuratë hyjnore»; këtu bëhet fjalë për hiret e veçanta, «karizmat», në shërbim të Kishës (krh. 1Kor 12,1+).

4,8 Tekst i bashkëngjitur nga Pali, sipas metodave të rabinëve, vetëm që të sjellë dy terma: «u ngrit» (rr 9-10) dhe «dha» (rr 11) ku shpallen ngritja e Jezusit dhe derdhja e Shpirtit.

4,9 *këtu poshtë, përmbi tokë:* fj.fj.: «në pjesët më të ulëta të tokës» (krh. Vulg.: *in inferiores partes terras*), pra në zonat e nëndheshme ku ndodhet mbretëria e të vdekurve (krh. Nr 16,33+), dhe ku Krishti zbriti para se të ngjallej dhe të ngjitej «mbi gjithë qiejt» (krh. 1Pjt 3,19+). – Ose, sipas tjerësh, zonat tokësore të cilësuara si «të ulëta» në raport me qiejt.

4,10 Krishti, duke përshkuar krejt gjithësinë, e bëri të veten ashtu si *plerôma*-n, të cilën ai përmbledh (krh. 1,10+) dhe përfshin tërësisht nën zotërimin e vet si «Zot» (krh. 1,20-23; Kol 1,19; Fil 2,8-11).

4,11 Pali zë në gojë karizmat e mësimdhënies, të vetmet që kanë rëndësi në këtë kontekst (rr 13-15).

4,12 *shenjtërit:* fj.fj., vëllezër, që këtu duket se janë veçanërisht misionarët dhe «mësues» të tjerë (krh.3,5), por ndoshta edhe të gjithë besimtarët të cilët bashkëpunojnë për ndërtimin e Kishës (krh. Vap 9,13+).

4,13 Jo thjesht i krishteri që ka arritur gjendjen e të «përsosurit» (1Kor 2,6+), por njeriu i përsosur në kuptim të përbashkët, pra: Krishti vetë, njeriu i ri, arketipi i të gjithë të rilindurve (krh. 2,15+), si edhe, më mirë akoma, Krishti total, kryet (rr 15; 1,22; Kol 1,18) dhe gjymtyrët (rr 16; 5,30), të cilat përbëjnë trupin e tij (1Kor 12,12+).

4,16 *gjymtyrë:* me Vulg. (membri); gr.

larg nga jeta e Hyjit, për shkak të paditurisë që është ndër ta për arsye të trashamanisë së zemrës së tyre. 19Vetveten e kanë bërë të pandjeshëm, u dhanë mbas shfrenisë, në mënyrë që, të shtyrë prej lakmimit, të bëjnë çdo poshtërsi. ‖Kol 1,21

20Ju veç nuk keni qenë mësuar kështu mbi Krishtin, 21në qoftë se keni dëgjuar për të dhe në qoftë se keni qenë mësuar simbas së vërtetës që është në Jezusin: 22në fuqi të së cilës u duhet ta flakni tej mënyrën e mëparshme të jetesës - njeriun e vjetër, të cilin prirjet e prujta e çojnë në bjerrje, 23dhe duhet të përtëriheni me shpirtin e mendjes tuaj 24dhe të vesheni me njeriun e ri, të krijuar simbas Hyjit në drejtësi e shenjtëri që vjen prej së vërtetës. ‖Kol 3,9-10 Kol 3,5+ Rom 13,14; Ef 2,15+; Kol 3,10+ Ur 9,3

25Prandaj flakni rrenën dhe secili le t'i thotë të vërtetën të afërmit të vet, sepse jemi gjymtyrët e njëri-tjetrit. 26Po u zemruat? Mos mëkatoni! Dielli të mos perëndojë mbi hidhërimin tuaj! 27Mos i lini asnjë anë kah t'ju kapë djalli! 28Kush vidhte, më të mos vjedhë, por më fort le të punojë me duar të veta drejtësisht që të ketë çka t'i japë atij që është në nevojë. 29Asnjë llafe e ndytë të mos dalë prej gojës tuaj, por, nëse është nevoja, thoni fjalën e mirë që t'i ndërtojë e t'ju sjellë hir atyre që dëgjojnë. 30Mos e trishtoni Shpirtin Shenjt të Hyjit, me të cilin Hyji ju vulosi për ditën e shpërblimit. Zak 8,16; Kol 3,9 Rom 12,5 Ps 4,5 (LXX) Mt 5,22 2Kor 2,11 1Sel 4,11; Vap 18,3+; 20,34-35 Is 63,10 Ef 1,13+

31Le të flaket larg jush çdo pikëllim, zemërim, hidhërim, britmë, shamje me çdo lloj ligësie. 32Përkundrazi, jini njëri për tjetrin të mirë, zemërdhimbshëm; falni njëri-tjetrin sikurse edhe Hyji ju fali ju në Krishtin. Kol 3,8; Rom 1,29+ Mt 6,12.14-15p; Kol 3,13; Jak 2,13

5 1Përngjani Hyjit porsi bij të dashur 2dhe jetoni në dashuri, sikurse Krishti na deshi ne dhe për ne ia flijoi vetveten Hyjit porsi kusht e fli «që jep erë të mirë». 2Sel 3,7+; Mt 5,48 1Gjn 3,16; Gal 2,20 Ps 40,7; Dal 29,18

3Fëlligështia ose çdo lloj papastrie ose lakmimi as të mos zihet në gojë ndër ju, siç u ka hije shenjtërve. 4Po as llafe të ndyta, as marri, as fjalë me dy vështrime që nuk kanë hije, por më mirë falënderje. 5Sepse mirë dinie këtë: asnjë fëlligështar, asnjë kurvar, asnjë lakmues pasurie - që është idhujtar - nuk ka pjesë në Mbretërinë e Krishtit e Gal 5,19+ Vap 9,13+ Ef 5,20+ 1Kor 6,9-10; Heb 13,4-5; Kol 3,5; Mt 6,24

ka: *merous*, «pjesë» (ashtu BJ).

4,19 *bërë të pandjeshëm:* Vulg. ka: «pasi kanë humbur çdo shpresë». – *të shtyrë prej lakmimit, të bëjnë çdo poshtërsi:* ose: «çdo lloj poshtërsie dhe kopracie».

4,21 *në Jezusin:* ashtu si tek Kol 2,6, Krishti i vërtetë është Jezusi historik, që vdiq dhe u ngjall për të na rikrijuar në vetvete.

4,24 Çdo njeri duhet të vishet me «Njeriun e Ri» (BJ përdor shkronjat e mëdha) (2,15+) që të rikrijohet në të (krh. Gal 3,27; Rom 13,14). Diku tjetër, në këtë kuptim, Pali flet për «krijesën e re» (2Kor 5,17+).

4,29 *që t'i ndërtojë:* disa dshk. kanë: *ad aedificationem fidei*-për ndërtimin e fesë

4,30 Shpirti i Shenjtë, e vetmja lidhje e trupit të vetëm të Krishtit (4,4; 1Kor 12,13), është «i trishtuar» nga gjithçka që dëmton njësinë e këtij trupi.

4,32 *ju:* kod. të tjerë kanë: «ne». Njëlloj në 5,2.

të Hyjit.

Jetoni porsi bij të dritës

Kol 2,4-8; ‖Kol 3,6
[6]Askush të mos ju gënjejë me fjalë të kota: për këto gjëra bie
hidhërimi i Hyjit mbi njerëzit e padëgjueshëm. [7]Mos kini, pra, kurrgjë
Ef 4,18; Gjn 8,12+; 2Kor 4,6; 6,14; Kol 1,12-13; 1Sel 5,4-8
të përbashkët me ta! [8]Po, dikur ishit errësirë, por tani jeni dritë në
Zotërinë. Jetoni porsi bij të dritës. [9]Fryti i dritës është: mirësia,
Rom 12,2+; Kol 3,10+
drejtësia, e vërteta - [10]vendosuni të bëni çka i pëlqen Hyjit! [11]Mos kini
pjesë në veprat e pafrytshme të errësirës, por përkundrazi, më mirë
zbuloni! [12]Sepse veprat që këta njerëz i bëjnë fshehtazi është turp
Gjn 3,20-21
edhe të fliten! [13]E çdo gjë që zbulohet, del në dritën e vërtetë të veten,
[14]sepse çdo gjë që është e zbuluar, është dritë. Prandaj thotë:

Is 26,19; 60,1
Zgjohu ti që fle,
ngritu nga të vdekurit,
Heb 10,32+
dhe do të të shndrisë Krishti!

[15]Vëreni me kujdes si jetoni: jo si njerëz të marrë, por si njerëz të
Kol 4,5
urtë, [16]të cilët dinë ta shfrytëzojnë mirë kohën, sepse ditët janë të
Kol 1,9; Rom 12,2+
këqija. [17]Prandaj mos jini të paarsyeshëm, por dini ta kuptoni mirë
Fu 23,31 (LXX)
vullnetin e Zotit. [18]Mos u dehuni me verë, në të cilën është shfrenia,
‖Kol 3,16-17
por mbushuni me Shpirtin Shenjt. [19]Thoni së bashku psalme, himne
e këngë të përshpirtshme! Këndoni e lavdëroni Zotin në zemrat tuaja!
1Sel 5,18; Kol 3,15-17
[20]Gjithmonë dhe për çdo gjë falënderoni Hyjin Atë në emër të Zotërisë
tonë Jezu Krishtit!

Moral shtëpiak

‖Kol 3,18; 1Pjt 3,1-6
[21]Nënshtrohuni njëri-tjetrit në frikën e Krishtit!
[22]Gratë le t'u binden burrave të vet sikurse Zotit. [23]Sepse burri
1Kor 11,3
është kryet e gruas sikurse edhe Krishti është kryet e Kishës - Ai,
Ef 1,22-23
Shëlbuesi i Trupit. [24]Pra, sikurse Kisha i nënshtrohet Krishtit, ashtu
edhe gratë le t'u binden burrave të vet në gjithçka.
‖Kol 3,19; 1Pjt 3,7
Ef 5,2; Tit 2,14; 3,5-7
[25]Ju, o burra, doni gratë tuaja sikurse Krishti e ka dashur Kishën

5,5 *idhujtar:* lakmitë e çrregullta i japin parasë dhe disa krijesave një kult që duhet t'i përkasë vetëm Perëndisë; prandaj i kthejnë ata në idhuj.

5,13 *në dritën:* të flasësh për këto poshtërsi me pëlqim, në mënyrë të dyshimtë, kjo do të ishte një gjë e keqe (rr 3); por të flasësh për t'i korrigjuar, duke i nxjerrë në dritën e diellit, kjo bëhet një vepër e mirë; një dritë e tillë do të dëbojë errësirën, sepse ajo është drita e Krishtit (fundi i rr 14).

5,14 *thotë:* ky citim duket se është marrë nga ndonjë himn i krishterë primitiv; një shembull tjetër është në 1Tim 3,16. Mbi fenë pagëzimore të konceptuar si shndritje, krh. Heb 6,4; 10,32; Rom 6,4+. – *dhe do të të shndrisë Krishti:* ose sipas një var.: «ti do të prekësh Krishtin».

5,16 *shfrytëzojnë mirë kohën:* fj.fj.: «shpërblejnë kohën». BJ: «përfitojnë nga koha e tanishme».

5,23-32 Paralelizmi mes martesës njerëzore dhe bashkimit të Krishtit me

dhe e ka flijuar vetveten për të [26]për ta bërë të shenjtë duke e pastruar
me lamje dhe me fjalë, [27]që të bënte gati për vete një Kishë të lavdishme, Rom 6,4+; Ez 16,9
të panjollë, të parrudhë, pa ndonjë send si këto, të jetë e shenjtë dhe Kol 1,22; 2Kor 11,2;
e patëmetë. [28]Në këtë mënyrë duhet që edhe burrat t'i duan gratë e Zb 19,7-8; 21,2.9-11
veta - porsi trupin e vet. Kush e do gruan e vet, do vetveten. [29]Sepse
askurrë askush nuk e urren trupin e vet, por e ushqen dhe kujdeset
për të, porsi Krishti për Kishën. [30]Sepse jemi gjymtyrët e Trupit të tij.
[31]Për këtë arsye njeriu do ta lërë babën dhe nënën e do të jetojë bashkë 1Kor 12,12+
me gruan e vet e të dy do të jenë një trup i vetëm. [32]Ky është mister i Zan 2,24; Mt 19,5p;
madh: e kam fjalën në lidhjen e Krishtit me Kishën. [33]Shkurt, për sa 1Kor 6,16
u përket juve, secili prej jush le ta dojë gruan e vet porsi vetveten e Rom 16,25+
gruaja le ta nderojë burrin e vet.

6 [1]Fëmijë, dëgjoni prindërit tuaj në Zotin, sepse është e drejtë. ‖Kol 3,20-21; Fu 6,20
[2]«Ndero babën tënd dhe nënën» - është urdhri i parë me Dal 20,12
premtim: [3]«që të jesh mirë e të jetosh gjatë mbi dhe!». [4]Ju, o
prindër, mos i hidhëroni fëmijët tuaj, por edukoni me disiplinë e me Fu 13,24+
këshilla që vijnë prej Zotit.

[5]Skllevër, dëgjoni zotërinjtë tuaj tokësorë me nderim e bindje në ‖Kol 3,22–4,1;
thjeshtësinë e zemrës - porsi Krishtin. [6]Jo për sy e faqe, si ata që duan Tit 2,9-10;
t'u pëlqejnë njerëzve, por si skllevërit e Krishtit, të cilët me vetëdije 1Pjt 2,18
e kryejnë vullnetin e Hyjit, [7]dhe me ëndje shërbejnë, porsi Zotit e jo 1Kor 2,3
njerëzve, [8]duke ditur se ai që bën mirë, qoftë skllav qoftë i lirë, do ta Rom 6,15+
marrë për këtë pagën prej Zotit.

[9]Por edhe ju, zotërinj, silluni edhe ju ashtu kundrejt tyre: larg jush Jb 31,13-15
mendimi t'i ndëshkoni! Dinie se Zotëruesi i tyre dhe juaji është në
qiell! Te Ai nuk ka krahambajtje! Lp 10,17+

Kishën, bën që dy termat e krahasimit sqarohen njëri me tjetrin: Krishti mund të quhet dhëndri i Kishës sepse është kryet e saj dhe e do si vetë trupin e tij, ashtu siç ndodh mes burrit dhe gruas; pasi pranohet, ky krahasim, na jep një model ideal për martesën e krishterë. Një simbolizëm i tillë i ka rrënjët të ngulura në BV, që shpesh e paraqet Izraelin si nusen e *JHWH* (Oz 1,2+).

5,26 Pagëzimi vlen vetëm nëse shoqërohet me shpalljen e fjalës, që shprehet me anë të shpalljes së mbarështuesit dhe me anë të dëshmisë së fesë të të pagëzuarit (1,13; krh. Mk 16,15v; Vap 2,38+; Rom 6,4+; 1Pjt 1,23+).

5,27 Sipas zakoneve të lindjes së vjetër, e fejuara lahej dhe stolisej, pastaj «bijtë e dasmës» shkonin për ta sjellë para të fejuarit. Në rastin mistik të Kishës, është vetë Krishti që e lau të fejuarën prej çdo ndyrësie me banjën e pagëzimit (të vërehet si përmendet një formulë pagëzimore), për ta bërë gati për vete (krh. 2Kor 11,2).

5,30 *e Trupit të tij:* sipas Zan 2,23, Vulg. (*de carne eius et de ossibus eius*), D e të tjerë shtojnë: «prej mishit të tij dhe prej kockave të tija».

5,32 Në tekstin e Zanafillës, Pali zbulon një përfytyrim profetik të bashkimit të Krishtit me Kishën: «mister» i fshehur për një kohë të gjatë dhe zbuluar tani, ashtu si «misteri» i shëlbimit të kombeve (krh. 1,9v; 3,3v)

Lufta shpirtërore

2Kor 6,7; 10,4; Rom 13,12; Jak 4,7; 1Pjt 5,8-9; Mt 4,1+

[10]Kështu këndej forcohuni në Zotin dhe në fuqinë e pakufishme të tijën! [11]Ngjeshuni me armët e Hyjit që të mund t' u qëndroni përballë
Mt 16,17+ pritave të djallit. [12]Sepse, nuk kemi luftë vetëm kundër njeriut, por
Ef 1,21+ kundër principatave, kundër pushteteve, kundër sunduesve të kësaj bote të errët, kundër shpirtrave të këqij të hapësirës qiellore.

[13]Prandaj ngjeshni të gjitha armët e Hyjit që të mund të qëndroni përballë në ditën e ligë e, pasi të ngadhënjeni mbi të gjitha, të qëndroni zotërues të fushës. [14]Në këmbë, pra! Ngjeshni ijët me të vërtetën dhe
Is 11,5; 59,17; Ur 5,18 veshni drejtësinë në vend të pancirës, [15]mbathni këmbët me zellin e
Is 52,7; 40,3.9 kumtimit të Ungjillit të paqes! [16]Në çdo gjë mbani në dorë shqytin e
1Gjn 2,13+ Heb 4,12 Lk 18,1+; 21,36; ‖Kol 4,2-4 Rom 15,30+ fesë: me të do të mund t'i fikni shigjetat e zjarrta të të Keqit! [17]Merrni përkrenaren e shëlbimit dhe shpatën e Shpirtit Shenjt, d.m.th. Fjalën e Hyjit! [18]Lutuni në bashkim me Shpirtin Shenjt me çdo uratë e lutje në çdo rast! Prandaj edhe rrini zgjuar me shumë qendresë dhe në lutje për të gjithë shenjtërit. [19]Lutuni edhe për mua, që Hyji të ma zhdrivillojë gjuhën dhe të më japë fjalë të përshtatshme për ta
Rom 16,25+ Ef 3,1; Kol 4,10.18; Flm 9 kumtuar plot guxim misterin e Ungjillit, [20]i dërguari i të cilit jam në pranga, që të mund të flas me guxim të duhur.

Lajme dhe përshëndetjet e fundit

‖Kol 4,7

Vap 20,4+ [21]Dhe që ju të dini si jam dhe çka bëj, për çdo gjë do t'ju vërë në dijeni Tihiku, vëllai i dashur dhe ndihmësi besnik në Zotin. [22]Atë po e dërgoj te ju shi për këtë punë që të dini si jemi dhe që t'i ngushëllojë zemrat tuaja.

[23]Hyji Atë dhe Zotëria Jezu Krisht u dhënçin të gjithë vëllezërve paqe, dashuri bashkë me fenë! [24]Paçin hir të gjithë ata që e duan Jezu Krishtin, Zotërinë tonë me dashuri që nuk mbaron.

6,11 *Ngjeshuni me armët e Hyjit:* BV e paraqiste Perëndinë që armatosej kundër armiqve të tij (krh. Is 11,4-5; 59,16-18; Ur 5,17-23). Pali thotë që edhe të krishterët të vishen me armë të tilla (krh. 1Sel 5,8).

6,12 *kundër shpirtrave të këqij:* është fjala për ata shpirtra të cilët, sipas mendimit të të vjetërve, sundonin yjet dhe mbarë gjithësinë. Banojnë «në qiej» (1,20v; 3,10; Fil 2,10) ose «në ajër» (2,2), mes tokës dhe vendbanimit të Hyjit, dhe mund të jenë ata «parimet e botës» të përmendura nga Pali diku tjetër (Gal 4,3). Nuk i bindën Hyjit dhe deshën t'ia nënshtrojnë njerëzit mëkatit (2,2), por Krishti erdhi për të na çliruar nga skllavëria e tyre (1,21; Kol 1,13; 2,15.20); të krishterët, të armatosur me forcën e tij çliruese, mund të luftojnë kundër tyre.

6,19 *të ma zhdrivillojë gjuhën:* BJ ka: «hap gojën»: shprehje dhe ide biblike (krh. Ez 3,27; 29,21; Ps 51,17; krh. Kol 4,3). – *e ungjillit:* B dhe dshk. të tjera e lënë jashtë.

6,24 me dashuri që nuk mbaron: BJ ka: «në jetën që nuk prishet» [gr. aftharsia]– Në fund të rr, Vulg. shton: «Amen» (krh. Fil 4,23)

Letra drejtuar Filipianëve

Përshëndetje

1 [1]Pali dhe Timoteu, shërbëtorët e Krishtit Jezus: të gjithë shenjtërve në Krishtin Jezus që janë në Filipe me mbikqyrës dhe me diakonë: [2]paçi hir e paqe prej Hyjit, Atit tonë, dhe prej Jezu Krishtit Zot. Vap 16,1+; Rom 1,1+ Vap 9,13+

Falënderim dhe uratë

[3]Gjithmonë, sa herë më bie ndër mend për ju, e falënderoj Hyjin tim. [4]Gjithëherë e në çdo uratë që them, lutem me gëzim për ju të gjithë [5]për arsye të pjesëmarrjes tuaj në përhapjen e Ungjillit qysh prej ditës së parë e deri tani. [6]Dhe jam plotësisht i bindur se Ai që në ju e filloi veprën e mirë, Ai edhe do ta kryejë deri në Ditën e Krishtit Jezus. [7]Dhe është e drejtë t'i kem këto ndjenja për ju! Për të vërtetë, unë ju mbaj në zemrën time, sepse ju të gjithë jeni pjesëtarët e hirit tim e në pranga të mia e në mbroje e në përforcim të Ungjillit. [8]Po, Hyjin e kam dëshmitar se ju dua pa masë të gjithëve me dashurinë e Jezu Krishtit! [9]Dhe ja, për çka lutem: që dashuria juaj të shkojë duke u rritur përherë e më fort në njohuri e në kuptim të plotë, [10]që të mund të dalloni çka është më e mirë, që të jeni të pastër si dielli dhe pa farë të mete për Ditën e Krishtit, [11]plot me fryt drejtësie që vjen nëpër Jezu Krishtin - për lavdi e nder të Hyjit. Fil 1,10; 2,16; 1Kor 1,8+ Ef 3,2 Rom 1,9 Kol 1,9-10 Heb 5,14; Rom 12,2+ Fil 3,9+; Heb 12,11; Jak 3,18; Gjn 15,8

Situata e Palit

[12]Dëshiroj, vëllezër, ta dini këtë gjë: të vështirat që më ngjanë

1,1 *mbikëqyrës:* gr. *episkopoi*; BJ përkthen: «ipeshkvij»; vërtet ende nuk ishin ata që ne sot i quajmë me këtë emër, por «presbiterë» ose «pleq», të caktuar për të drejtuar ose mbikëqyrur bashkësinë (krh. Tt 1,5+). – *Diakonat* ishin ndihmësit e tyre (1Tim 3,8-13; krh. Vap 6,1-6).

1,4 *Gëzimi* është një temë e rrahur vazhdimisht në këtë letër (1,18.25; 2,2.17.18.28.29; 3,1; 4,1.4.10).

1,5 Filipianët marrin pjesë në përhapjen e Ungjillit jo vetëm me ndihma parash (4,15-16), por edhe me pjesëmarrjen e tyre në dëshminë apostolike të Palit (1,7; krh. 2,15-16) duke vuajtur për Ungjillin bashkë me të (1,29-30). – *qysh prej ditës së parë:* qysh u kthyen (krh. Vap 16,12-40).

1,10 *çka është më e mirë:* dashuria është burimi i gjykimit moral. Në Rom 2,18, Pali hedh poshtë idenë se Ligji të bën të njohësh «çka është e rëndësishme» (BJ), «çka është më e mirë» (BF).

1,12 *të vështirat:* burgimi i Palit dhe gjyqi që erdhi pas tij.

ndihmuan shumë më tepër në përhapjen e Ungjillit, [13]sepse në mbarë
Ef 3,1+ pretoriumin e gjithkund gjetiu u mor vesh se gjendem në pranga për
shkak të Krishtit, [14]dhe shumica e vëllezërve, e trimësuar në Krishtin
për shkak të prangave të mia, gjithnjë e më tepër merr guxim ta
shpallë pa frikë fjalën. [15]Njëmend disa e predikojnë Krishtin të shtyrë
prej smirës e prej rivalitetit, por disa tjerë prej qëllimit të mirë.
[16]Këta veprojnë me dashuri. E dinë se unë gjendem këtu për arsye
të mbrojes së Ungjillit, [17]kurse ata e shpallin Krishtin të shtyrë prej
rivalitetit. Qëllimet e tyre nuk janë të pastërta: mendojnë se kështu
Ef 3,1+ do t'i bëjnë më të vështira prangat e mia. [18]Ani, çka ndodh? asgjë
tjetër veçse predikohet Krishti, qoftë për qëllime të tjera, qoftë me
Fil 1,4+ çiltëri. Kësaj gjë i gëzohem dhe do t'i gëzohem! [19]Sepse e di se në saje
të lutjeve tuaja dhe të ndihmës së Shpirtit të Jezu Krishtit kjo do të
Jb 13,16 (LXX) më vlejë për shëlbim, [20]sikurse pres me dëshirë të flaktë dhe shpresoj
se nuk do të turpërohem për asgjë, porse me guximin tim të plotë - si
1Kor 6,20 gjithmonë ashtu edhe tani - Krishti do të madhërohet në trupin tim,
si në jetofsha si në vdissha.
Gal 2,20; Kol 3,3p [21]Vërtet, për mua Krishti është jetë dhe vdekja fitesë! [22]Por në qoftë
2Kor 5,6-9 se jeta në trup më mundëson një veprimtari frytdhënëse, çka atëherë
të zgjedh? Nuk po di! [23]Jam ndërdyzash: dëshiroj të shkoj e të jem
me Krishtin, [sepse] kjo është gjë shumë, shumë më e mirë, [24]por të
jetoj në këtë trup është më e nevojshme për ju. [25]Për tani e di se do të
Fil 1,4+; 2,16 mbetem dhe do të rri në mesin tuaj për përparimin tuaj e në gëzim
1Kor 15,31; 2Kor 1,14; 5,12; 1Sel 2,19 të fesë, [26]që mburrja juaj për mua në Jezu Krishtin të shtohet, kur
përsëri të vij ndër ju.

Lufta për fe

Ef 4,1; Kol 1,10; 1Sel 2,12 [27]Ju veç, jetoni në mënyrë të denjë të Ungjillit të Krishtit, që - kur
të vij e t'ju shoh, ose, larg prej jush - kur të dëgjoj për ju, të ndiej se
Kol 2,5 jeni të qëndrueshëm në një shpirt dhe se, një zemre, luftoni të gjithë

1,13 *në pretoriumin:* nëse Pali shkruan prej Romës, bëhet fjalë për rojën pretoriane që fushohej pranë mureve të qytetit. Ndërsa, nëse shkruan prej Efesit ose Cezaresë, flitet për personelin e pretoriumit, vendbanimin e qeveritarit, që gjendej në këto qytete.

1,20-26 Pali këtu diskuton themelin e një vendimi moral, duke shqyrtuar çka është teorikisht e parapëlqyeshme: të jesh me Krishtin (rr 21.23) ose të jetosh në trup, gjë që është më e nevojshme për të mirën e bashkësisë (rr 24).

1,23 *të jem në Krishtin:* vdekja, si dhe jeta, është një mënyrë për të qenë «me» Krishtin (krh. 1Sel 5,10; Rom 14,8; Kol 3,3; etj.). Pali nuk shpjegon se si e koncepton këtë «fitesë» (rr 21), këtë të qenit me Krishtin, që është shumë, shumë më e mirë, gjendje që vjen drejtpërdrejt pas vdekjes para ringjalljes së të gjithëve (krh. 2Kor 5,8+).

1,25 *e di se do të mbetem:* kjo parandjenjë, që ende nuk ishte një siguri (2,17), u realizua (krh. Vap 20,1-6 dhe Letrat baritore), ndryshe nga ajo që Pali kishte thënë në Milet (Vap 20,25).

1,27 *jetoni:* folja greke *politeuomai* në kuptimin e parë të saj, do të thotë: «bëj një jetë si qytetar», sipas ligjeve të një qyteti. Në qytetin e ri të Mbretërisë së Hyjit, Krishti është Mbreti, Ungjilli Ligji dhe i krishteri qytetari (krh. 3,20; Ef 2,19).

së bashku për fenë e Ungjillit [28]pa farë frike të armikut. Kjo gjë është
shenja paralajmëruese e dënimit të tyre dhe e shëlbimit tuaj: dhe kjo
vjen prej anës së Hyjit. [29]Sepse juve Hyji ju dha hirin t'i shërbeni
Krishtit jo vetëm duke besuar në Të, por edhe duke pësuar për Të, 2Sel 1,4-7
[30]duke bërë po të njëjtën luftë që patë se bëra unë dhe që dëgjoni se e Fil 1,7
bëj edhe tani. Kol 1,24+

Bashkimi me përvujtëri

2 [1]Nëse, pra, vlen gjë ngushëllimi në Krishtin, nëse qortimi me
dashuri, nëse pjesëmarrja në Shpirtin Shenjt, nëse vlen gjë 2Kor 13,13+
zemra e dhimbshme, [2]atëherë ma plotësoni gëzimin: jetoni në Fil 1,4+
marrëveshje, kini të njëjtën dashuri, jini një zemre, një mendimi! [3]Mos 1Kor 1,10v
bëni asgjë për kryelartësi, as për mendje të madhe, por, me përvujtëri
mbani njëri-tjetrin më të madh se veten. [4]Mos kërkoni vetëm të mirën
tuaj, por edhe të mirën e tjerëve. 1Kor 10,24

[5]Kini në ju po ato ndjenja që ishin në Krishtin Jezus:

[6]i cili, edhe pse me natyrë Hyj, Ur 2,23v
barazinë e vet me Të
nuk e çmoi si një visar që s'mundet pa të,

1,30 *luftë që patë se bëra unë:* aluzion për përndjekjet që Pali pësoi në Filipe (Vap 16,19v; 1Sel 2,2). Lufta, të cilën ai bën edhe tani, është burgimi dhe gjyqi.

2,1 *ngushëllimi:* BJ ka: «thirrje e ngutshme», si një përgjërim për çka është më e shenjtë.

2,2 *në marrëveshje:* kjo thirrje e ngutshme për njësinë bën të supozohet se ka dasi brenda bashkësisë që kërcënonin paqen e saj (krh. 1,15-17.27; 2,14; 4,2; për këmbënguljen me të cilën Pali u drejtohet «të gjithëve bashkë», krh. 1,4.7.8.25; 2,17.26; 4,21).

2,6-11 Duket se këtu Pali citon një himn të krishterë të lashtë (të ngjashëm me Kol 1,15-20; 1Tim 3,16; 2Tim 2,11-13). Këta rreshta ndjekin, në menyrë të dukshme, skemën biblike të përuljes (rr 6-8) dhe lartësimit (rr 9-11); sipas kësaj skeme një i drejtë vuajtës shpërblehet nga Zoti (Ps 49,15-16; Sir 49,16; Ez 21,31; Lk 14,11; 18,14; Mt 23,12; Jak 4,10). Këtë himn tradita e interpreton sipas skemës së zbritjes dhe ngritjes hyjnore (Zan 11,5; 17,22; 28,12; Is 55,10-11): *kenosis*-i do të thoshte se Krishti heq dorë nga lavdia hyjnore për të jetuar një jetë njerëzore dhe për të pësuar vuajtjen.

2,6 *edhe pse me natyrë Hyji:* fj.fj.: «edhe pse në formën e Hyjit» (BJ); i njëjti term grek (*morphe*) përdoret në rr 7 (fj.fj.: «duke marrë formën e shërbëtorit»). Domethënia e këtij termi është pothuajse e njëjtë me «shëmbëlltyrë» (*eikon*). Fjalët «formë» e «shëmbëlltyrë» përdoren në LXX në mënyrë të ndërkëmbyeshme; pra, shprehjet «forma e Hyjit» dhe «shëmbëlltyrë e Hyjit», që është cilësori i dhënë Adamit (Zan 1,27; 1Kor 11,7;) dhe Krishtit (2Kor 4,4), janë sinonime. – *barazinë e vet me Të nuk e çmoi si një visar që s'mundet pa të:* fj.fj.: «nuk e çmoi të qenit me Hyjin të barabartë porsi pre» (për mos ta lëshuar ose, më mirë, për ta marrë). BJ ka: «i ra mohit të drejtës së tij të ishte si Hyj». Meqë ishte pa mëkat (2Kor 5,21; Gjn 8,46; 1Gjn 3,5; Heb 4,15; 1Pjt 2,22), Krishti nuk duhej të vdiste, se vdekja është ndëshkimi i mëkatit (Zan 3,3; Is 54,16; Ur 1,12-14; 2,23-24; gjendet e njëjta ide në disa vepra apokrife, si *Enok*, *4Esdra* ose *2Baruk*). Pra, Ai kishte të drejtën të jetonte në amshim, gjë që është një karakteristikë hyjnore (Zan 3,4-5). Përkthim tjetër i mundshëm: «nuk e mbajti për vete me xhelozi rangun që e bënte të barabartë me Hyjin»; në këtë rast, do të nënkuptohej një kundërvënie mes Jezusit, që është Adami i dytë ose i fundit (1Kor 15,45),

Is 53,12 [7]por ia mohoi vetvetes
2Kor 8,9 Gal 4,4 e mori natyrën e shërbëtorit
dhe u bë i ngjashëm me njerëz
dhe, për kah pamja e jashtme,
dukej vetëm njeri.
[8]E përuli vetveten
Rom 5,19 duke u bërë i dëgjueshëm deri në vdekje,
mu deri në vdekje në kryq.
Is 52,13 [9]Prandaj edhe Hyji e lartësoi tesve
Rom 14,9 dhe i dha emrin që është mbi çdo emër
[10]që në Emër të Jezusit
Is 45,23 të përkulet çdo gju
i atyre që janë në qiell, në tokë e në nëntokë
Rom 10,9; 1Kor 12,3 [11]dhe çdo gjuhë të dëshmojë:
«Jezu Krishti është Zot!»,
në nder të Hyjit Atë.

dhe Adamit të parë (Zan 3,4-5).

2,7 *por ia mohoi vetvetes:* përkthim tjetër: «e zbrazi vetveten»; BJ ka: «e zhveshi vetveten». Formula është marrë prej Is 53,12. Përemri vetvetor, që del edhe në rr 8 (krh. Gal 2,20), vazhdon të theksojë se bëhet fjalë për një vendim të Krishtit. Ai zgjodhi të vdesë. – *natyrën e shërbëtorit:* nën dritën e Is 53,12, kjo nuk mund të jetë veç natyrës së shërbëtorit të vuajtur të *JHWH*, që vdiq për të tjerët (Is 53,5.5.7). Të vihet në dukje kontrasti me titullin «Zot» në rr 11. – *u bë i ngjashëm me njerëz:* fjalia nuk synon ta reduktojë natyrën njerëzore të Krishtit (Gal 4,4; Rom 1,3; 9,5; Heb 2,17); por, po të mos kishte qenë i ndryshëm, Ai nuk mundte të na shëlbojë. Ai, «i Gjalli» (2Kor 4,10-11), ngriti ata që «vdiqën» (Rom 6,4; Kol 2,13). Ai nuk kishte nëvojë të pajtohej me Hyjin (2Kor 8,9), ndërsa të gjithë të tjerët kishin nëvojë për këtë (2Kor 5,18-19). – *për ka pamja e jashtme dukej vetëm njeri:* edhe pse natyra e tij ishte e ndryshme, Krishti u bë pjesëtar në natyrën njerëzore, që të gjithë njerëzit e kanë të përbashkët (krh. Heb 2,14).

2,8 *duke u bërë i dëgjueshëm deri në vdekje:* dëgjesa e Krishtit (Rom 5,19; 1Kor 15,27-28; Heb 5,8) i përgjigjet dërgimit, nga ana e Hyjit, të Birit të tij për të shëlbuar njerëzimin (Rom 8,3.29-30; 2Kor 5,21). – *mu deri në vdekje në kryq:* tradita e mëparshme theksonte vetëm efektin shpëtimdhënës të vdekjes së Krishtit (Rom 1,3-4; 4,25; 8,34; 10,8-9; 1Kor 15,3; Gal 1,3-4; 1Sel 1,10), ndërsa Pali nuk pushon ta theksojë mënyrën në të cilën vdiq: me ndëshkimin mizor të kryqëzimit (1Kor 1,23; 2,2.8; 2Kor 13,4; Gal 3,1; 5,11; 6,12.14; Fil 3,18; Kol 1,20).

2,9 *e lartësoi tesve:* fj.fj.: «mbilartësoi» (BJ: «e lartësoi në mënyrën më të madhe»), me anë të ngjalljes (Rom 1,4+). Përdorimi i shkallës krahasore shpjegohet me faktin që, edhe pse të drejtët do të lartësohen (Is 52,13; Ur 3,8), por Krishti ua kalon të gjithëve. – *dhe i dha emrin:* ky emër është «Zot», ashtu si tregohet në rr 11. Është një term thjesht funksional që nuk shpreh asgjë për natyrën e Krishtit; është një titull që meritohet (Rom 14,9). Ndryshe nga kuptimi i përditshëm i këtij termi dhe nga përdorimi i tij, shquhet gjatë BR, lidhur me Krishtin, si emri «që është mbi çdo emër», sepse Shkrimi ia jep Perendisë.

2,10 *të përkulet çdo gju:* njerëzimi e njeh dinjitetin e ri të Jezusit, sikurse u paralajmërua se kombet do ta kishin njohur *JHWH* (Is 45,23; Rom 14,11). Ndryshe nga rr 11, emri «Jezus» këtu, me qëllim, është përdorur vetëm, për të na rikujtuar njeriun vuajtës dhe të poshtëruar tek rr 6-8. – *në nëntokë:* këto fjali, që prishin një strukturë të përpiktë, ndoshta qenë shtuar nga Pali për të theksuar njëkohësisht gjerësinë e pakufishme të autoritetit të Krishti (Kol 1,16) dhe vartësinë e tij nga Ati (1Kor 15,27-28).

2,11 *Në nder të Hyjit Atë:* është dëshmia e fesë esenciale e Krishterimit

Si pishtarë në botë

[12]Kështu, pra, të dashurit e mi, ju që ishit gjithmonë të dëgjueshëm, 2Kor 7,15
jini, jo vetëm në praninë time, por shumë më tepër tani që nuk jam 1Kor 2,3+; Ef 2,10
pranë jush, punoni me frikë dhe me drojë të madhe për shëlbimin
tuaj. [13]Sepse Hyji është ai që, simbas mirësisë së vet, ndikon në ju e Ef 3,20; Vap 17,28;
të doni e të veproni. [14]Bëni gjithçka pa murmurim e pa vonesë, [15]që Heb 13,21
të jeni pa të meta dhe të pastër, fëmijë të panjollë të Hyjit në midis të Lp 32,5; Mt 17,17
kësaj breznie të prishur e dinake, në të cilën ndriçoni porsi pishtarë Mt 5,14-16; 1Sel 1,6-8
në botë, [16]duke e mbajtur lart Fjalën e Jetës që të mund të mburrem
në Ditën e Krishtit se nuk kam vrapuar kot dhe nuk jam munduar Fil 1,26+; 1Kor 1,8+
kot. [17]Mu, përkundrazi, edhe në qoftë se duhet që gjaku im të derdhet Gal 5,7+; 2,2; 4,11
si fli njomëse e shërbesës hyjnore për fenë tuaj, jam i kënaqur dhe 2Tim 4,6
galdoj bashkë me ju. [18]Po ashtu edhe ju gëzohuni dhe galdoni bashkë Rom 1,9+
me mua! Fil 1,4+

Misioni i Timoteut dhe Epafroditit

[19]Shpresoj, pra, në Zotin Jezus, se së shpejti do ta dërgoj te ju
Timoteun, që të kënaqem edhe unë kur të marr vesh për gjendjen Vap 16,1+; 1Kor 4,17
tuaj. [20]Dhe njëmend, s'kam askënd tjetër që të na përkojnë shpirtrat
që pa u kursye të kujdeset për ju, [21]sepse të gjithë tjerët kërkojnë Fil 1,15-17; Gal 1,7
interesin e vet e jo atë të Jezu Krishtit. [22]Dhe ju e dini se ky e ka
vërtetuar ndershmërinë e vet në çdo pikëpamje, mbasi si fëmija me
t'anë ka shërbyer bashkë me mua në përhapje të Ungjillit. [23]Këtë, pra,
shpresoj se do ta dërgoj posa të shoh se si do të marrë puna ime. [24]Por
jam i bindur në Zotin se së shpejti do të vij edhe vetë te ju. Fil 1,25-26
[25]Ndërkaq e çmova të nevojshme ta dërgoj te ju Epafroditin vëllanë, 4,18
bashkëpunëtorin dhe bashkëluftëtarin tim, që ma patët dërguar të
më ndihmojë në nevojë të mia. [26]Po e dërgoj sepse kishte dëshirë të
madhe të shihej me ju të gjithë dhe vuante se ju kishit marrë vesh
se është i sëmurë. [27]Edhe, vërtet, qe i sëmurë për vdekje, porse Hyji
pati dhimbje për të dhe, jo vetëm për të, por edhe për mua, që të mos
kisha trishtim mbi trishtim. [28]Prandaj e nisa shpejt e shpejt që, kur
ta shihni përsëri, të gëzoheni dhe edhe unë të kem më pak trishtim.
[29]Bëni, pra, në Zotin një pritje vërtet të gëzueshme dhe çmoni fort 1,4+
njerëzit e tillë, [30]sepse, për veprën e Krishtit për pak sa s'vdiq; jetën
e vet e vuri në rrezik për të plotësuar atë që ju s'mund të bënit për
shërbimin tim.

(Rom 10,9; 1Kor 12,3; Kol 2,6).

2,17 Në liturgjinë çifute dhe pagane flitë njomeshin me verë, me ujë, me vaj (libacioni, krh. Dal 29,40). Këtë zakon Pali e përdor në mënyrë metaforike për kultin shpirtëror të kohërave të reja: gjaku i dënimit të tij me vdekje do të derdhet mbi flinë që, për të krishterët, është shërbesa për fenë (krh. 3,3; 4,18; Rom 1,9+).

2,30 *për veprën e Krishtit:* disa kanë: «për veprën e Hyjit»; C ka: «për veprën».

Udha e vërtetë e shëlbimit

2Kor 13,11; Fil 1,4+

3 [1]Përndryshe, vëllezërit e mi, gëzohuni në Zotin! T'ju shkruaj
të njëjtat gjëra unë nuk e kam vështirë, kurse për ju është
përforcim: [2]Ruanu prej «qenve!». Ruanu prej punëtorëve të këqij!
Ruanu prej rrethprerjes gjymtuese! [3]Sepse, ne jemi të rrethprerët «e
Jer 4,4+; Rom 2,25-29; Kol 2,11 Fil 2,17+ Rom 7,5+ 2Kor 11,21+ Zan 17,10+ 2Kor 11,22 Vap 8,1.3+; Gal 1,13v
vërtetë», ne që në Shpirtin e Hyjit kryejmë shërbesën hyjnore dhe
mburremi në Krishtin Jezus dhe nuk shpresojmë në trup. [4]Megjithatë,
unë do të mund të shpresoja edhe në trup, sepse, në mendoftë ndokush
se ka arsye të shpresojë në trup - unë edhe më tepër! [5]I rrethprerë
të tetën ditë, Izraelit me kombësi, nga fisi i Beniaminit, Hebre prej
Hebrenjsh; sipas Ligjit farise; [6]për kah zelli, salvues i Kishës e, për sa
Rom 10,3
i përket drejtësisë - asaj të Ligjit - i patëmetë.

[7]Por të gjitha këto që i mbaja si përparësi, tani i çmoj si një bjerrje
për shkak të Krishtit. [8]Madje unë çmoj gjithçka si dëm në krahasim
me më të madhen të mirë: me njohjen e Jezu Krishtit, Zotit tim. Për
të kam bjerrë çdo gjë dhe të gjitha i çmoj si llom, me qëllim që të fitoj
Krishtin [9]dhe të gjendem në Të - jo me drejtësinë time - me atë që vjen
Rom 1,16+; Gal 2,16
nga Ligji, por me atë që vjen nga feja në Krishtin, me drejtësinë që
vjen nga Hyji, e themeluar në fe - [10]që ta njoh atë dhe fuqinë e ngjalljes
Rom 1,4+; 6,4+; 8,11+.17
së tij me pjesëmarrjen në vuajtjet e tija, që të bëhem i ngjashëm me
Të në vdekjen e tij, [11]që në ndonjë mënyrë të mund t'ia arrij ngjalljes
së të vdekurve.

Vrapimi drejt qëllimit

[12]Jo, sikurse t'ia kisha arritur, as, sikurse të isha bërë i përsosur,
Fil 2,16; Gal 5,7+
por - vrapoj që, në ndonjë mënyrë, të mund ta zë, sepse edhe vetë kam
qenë zënë prej Krishtit [Jezus]. [13]Vëllezër, unë nuk mendoj se ia kam

3,1 Kur duket që është duke e përmbyllur letrën, Pali shtjellon një temë të re. Kjo bën të mendohet se pjesa 3,2–4,1 mund të ketë qenë një letër e vogël e pandërlidhur (krh. Hyrjen e Letrave të Palit).

3,2 *qenve:* epitet që Hebrenjtë u jepnin paganëve (krh. Mt 15,26 dhe ndoshta 7,6) dhe Pali ua kthen atyre me ironi. – *rrethprerjes gjymtuese:* BJ ka: «të rrethprerë të rremë». Me një lojë fjalësh përçmuese, Pali barazon «rrethprerjen» e mishit të Hebrenjve me «prerjet» e përgjakshme të kulteve pagane (krh. 1Mbr 18,28; Gal 5,12).

3,3 *në Shpirtin e Hyjit kryejmë shërbesën hyjinore:* Vulg. ka: «i shërbejmë Hyjit me shpirt». – *në trup:* «trupi» përcakton këtu tërë sistemin e Ligjit të vjetër, me rregullat e tij «prej mishit», ndër të cilat rrethprerja është një shembull tipik (krh. Rom 7,5+). Pali ka rikujtuar shpesh të kaluarën e tij në judaizëm (2Kor 11,21+), por asnjëherë me aq shumë hollësi.

3,5 *Hebre prej Hebrenjsh:* nga trungu palestinez (Vap 23,6) që fliste gjuhën e të etërve (Vap 21,40), ndryshe nga «helenistët» (Vap 6,1+).

3,9 *drejtësinë time...drejtësinë që vjen nga Hyji:* kundërvënia e këtyre drejtësive përbën tërë përmbajtjen e letrave drejtuar Galatasve dhe Romakëve.

3,11 Pali nuk flet këtu për ringjalljen (e përgjitshme) e cila do t'u takojë të gjithë njerëzve, të mirë e të këqij, e që nuk do t'i shpëtojë këta të fundit nga vdekja e përjetshme (Gjn 5,29). Ai i referohet «ngjalljes» së vërtetë, asaj së të drejtëve, e cila do t'i nxjerrë prej «të vdekurve», kështu

arritur, di vetëm kaq: harroj çka kam lënë pas dhe zgjatem drejt të së ardhmes, [14]sulem drejt qëllimit, drejt shpërblimit të thirrjes qiellore të Hyjit në Krishtin Jezus. Lk 9,62 1Kor 9,25+

[15]Ne, pra, që ia kemi arritur «pjekurisë», ta kemi në mendje këtë gjë! Po, nëse e mendoni ndryshe, shi kështu Hyji do t'jua zbulojë. [16]Ndërkaq, prej asaj pike ku kemi arritur - të vazhdojmë të përparojmë asaj hullie.

[17]Më përngjani mua, o vëllezër, dhe vëreni ata që jetojnë simbas shembullit që keni në ne. [18]Sepse, sikurse ju kam thënë shpesh herë e tani po jua them me lot për faqe, shumë jetojnë si armiq të kryqit të Krishtit! [19]Mbarimi i jetës së tyre është dënimi, hyji i tyre është barku dhe lavdia e tyre në turp - ata mendojnë vetëm gjërat tokësore. [20]Kurse Atdheu ynë është qielli, nga presim se vjen si Shëlbues Jezu Krishti Zot. [21]Ai do ta shndërrojë trupin tonë të mjerë në një trup të ngjashëm me trupin e tij të lavdishëm në saje të pushtetit që ka të nënshtrojë nën sundimin e vet gjithçka. Fil 4,9; 1Kor 11,1; Gal 4,12; 2Sel 3,7+ Rom 16,18 Heb 11,13-16; Vap 3,20-21; Kol 3,1-4 1Tim 1,1+ 1Kor 15,47-49; Rom 8,23 1Kor 15,23-28

4 [1]Prandaj, vëllezërit e mi të dashur që aq fort ju kam për zemër, gëzimi dhe kurora ime, kështu pra, qëndroni të fortë në Zotin. 1Sel 2,19-20; Fil 1,4+

Porositë e fundit

[2]E porosis Evodinë dhe e përbetoj Sintikën të jetojnë në përkim në Zotin. [3]Po të lutem edhe ty, Shok i dashur, ndihmoju sepse ato luftuan bashkë me mua për Ungjill, së bashku me Klementin dhe me bashkëpunëtorët e mi, emrat e të cilëve gjenden në «librin e jetës». Dan 12,1+; Zb 20,12+

[4]Gëzohuni gjithmonë në Zotin, rishtas po ju them: gëzohuni! [5]Mirësinë tuaj le ta njohin të gjithë njerëzit! Zoti është ngjat! [6]Për asgjë mos u shqetësoni, por gjithçka - me lutje dhe me urata të përcjella me falënderim - paraqitni Hyjit nevojat tuaja! [7]Dhe paqja e Hyjit, që është më e vlershme se mund ta mendojmë do t'i ruajë zemrat tuaja dhe mendimet tuaja në Krishtin Jezus. Fil 1,4+ 1Kor 16,22+ Mt 6,25-34 Ef 5,20+ Gjn 14,27; Kol 3,15

që mund të jetojnë me Krishtin (krh. Lk 20,35+).

3,12 *kam qenë zënë prej Krishtit Jezus:* gjatë udhëtimi drejt Damaskut.

3,15 *pjekurisë:* një shaka e Palit.

3,17 Pali priste se disa prej bashkësisë të shquheshin për shpirt iniciative dhe ndjenjë përgjegjësie; ata i rekomandonte si udhëheqës (1Sel 5,12v; 1Kor 16,15v).

3,18 *shumë...:* Pali me gjasë i referohet judaizuesve, që i ka përmendur që në rr 2.

3,19 hyji i tyre është barku: bëhet aluzion për rregullat ushqimore që zinin shumë vend në kultin judaik (Lev 11; krh. Rom 14; 16,18; Gal 2,12; Kol 2,16.20v; Mt 15,10-20p; 23,23-26; Vap 15,20). – lavdia e tyre në turp: mund t'i referohet gjymtyrës që rrethpritet.

4,2-9 Vijon 3,1; krh. Hyrjen e Letrave të Palit.

4,3 shok i dashur: fjala syzygos do të thotë «bashkëpunëtor», «shok»; në BJ «Sizige» është emër i përvetshëm (thirrore në tekst); vijon «shok i vërtetë». Lojë fjalësh mbi një emër si te Flm 10-11.

4,7 mendimet: disa kanë: «trupat».

[8]Së fundi, o vëllezër, mundohuni të keni për zemër gjithçka është
e vërtetë, gjithçka është e ndershme, gjithçka është e drejtë, gjithçka
është e pastër, gjithçka është e shenjtë, gjithçka është e denjë për
dashuri, gjithçka është e denjë për lavdi, gjithçka është virtyt. [9]Çka
1Sel 2,13+ keni mësuar, çka keni marrë, çka keni dëgjuar dhe parë në mua - atë
Fil 3,17; 2Sel 3,7+ bëni - dhe Hyji që jep paqen do të jetë me ju.

Falënderim Filipianëve për ndihma

Fil 1,4+ [10]Tesve jam gëzuar në Zotin, pse kujdesi juaj ndaj meje mundi së
fundi të lulëzojë. Vërtet, ju edhe më parë keni menduar të kujdeseni
për mua, por nuk keni pasur rast. [11]Nuk po them kështu për arsye të
Heb 13,5 skamit, sepse ju e dini se unë jam mësuar të jem i kënaqur me aq sa
kam. [12]Di të jetoj në skam dhe di të jetoj në pasje. Jam mësuar gjithsi
dhe për gjithçka: të ngihem e të jem i uritur, të kem mjaft e të kem
2Kor 12,9-10; Kol 1,29 pak! [13]Gjithçka mundem me ndihmën e Atij që më jep fuqi!

[14]Por, prapësepraprë, është bukur për ju që morët pjesë në nevojën
time. [15]Po edhe ju, o Filipianë, e dini mirë se në fillim të predikimit
Vap 16,12v të Ungjillit, kur u nisa prej Maqedonisë, asnjë Kishë nuk më dha gjë
lidhur me «të dala e të marra», përveç ju të vetmit. [16]Madje edhe në
1Kor 9,1v; 2Kor 11,7v Selanik kur isha në nevojë, më dërguat ndihma një herë e dy herë.
Vap 17,1 [17]Jo, nuk kërkoj dhurata, por kërkoj fryt të begatshëm në dobinë tuaj.
[18]Kam gjithçka më duhet, madje edhe për së tepërmi: jam plot me çdo
Fil 2,25 të mirë që mora prej Epafroditit, çka ju më dërguat: «erë e mirë» - fli
Zan 8,21+; e erëndshme që i pëlqen Hyjit. [19]Dhe Hyji im do të plotësojë çdo nevojë
Fil 2,17+;
2Kor 2,15 tuajën me begatinë e vet, për mrekulli, nëpër Jezu Krishtin. [20]Hyjit,
Rom 16,27+ Atit tonë, i qoftë çdo lavdi në shekuj të shekujve. Amen.

4,8 Pali porosit (rr 8) një ideal sjelljeje duke perdorur termat që ishin të zakonshëm tek moralistët grek të asaj kohe («është e vetmja herë që ai përdor fjalën «virtyt»; krh. Ur 4,1; 5,3); Filipianëve u bën thirrje ta vënë në praktikë sipas mësimeve dhe sidomos sipas shembullit që ai vetë ka dhënë (3,17; krh. 2Sel 3,7+).

4,10-20 Në këtë pjesë Pali i falënderon Filipianët që e kanë ndihmuar materialisht. Ai tregohet aq mirënjohës saqë kjo ndjenjë do të duhej të shprehej në letër më parë. Por më parë gjenden vetëm disa referime (1,5 e 2,30), që bëjnë të supozohet se dërguesit të ishin falënderuar. Për këtë arsye 4,10-20 mendohet si një letër e parë drejtuar Filipianëve.

4,15 gjë lidhur me «të dala e të marra»: Pali pranonte ndihmën materiale nga një bashkësi vetëm pasi e kishte lënë (1Kor 9,1-8).

4,19 do të plotësojë: Vulg. ka: impleat, «plotësoftë».

Përshëndetjet e fundit

[21]Përshëndetni çdo shenjt në Jezu Krishtin! Vëllezërit që janë me Vap 9,13+
mua ju bëjnë të fala. [22]Ju bëjnë të fala të gjithë shenjtërit, sidomos ata
që janë të pallatit të perandorit.
[23]Hiri i Zotit tonë Jezu Krishtit qoftë me shpirtrat tuaj!

4,22 të gjithë shenjtërit: të krishterët e qytetit ku Pali shkruan. – ata që janë të pallatit të perandorit: kjo shprehje ka një kuptim të gjerë: ajo mund të tregojë gjithë personelin shërbyes të perandorit, në Romë si dhe në qytete të mëdha të perandorisë.

4,23 Vulg. dhe të tjerë shtojnë: «Amen».

Letra drejtuar Kolosianëve

HYRJA

Përshëndetje

1 [1]Pali, për vullnet të Hyjit apostulli i Krishtit Jezus edhe vëllai Timote: [2]shenjtërve që janë në Kolos, vëllezërve besimtarë në Krishtin: Hyji, Ati ynë, ju dhëntë hir e paqe! Rom 1,1+ Vap 16,1+ Vap 9,13+

Pali falënderon Hyjin për Kolosianët

[3]E falënderojmë Hyjin, Atin e Zotit tonë Jezu Krishtit dhe lutemi ‖Ef 1,15v; ‖Flm 4-5
vazhdimisht për ju, [4]sepse morëm vesh për fenë tuaj në Jezu Krishtin
dhe për dashurinë që keni ndaj të gjithë shenjtërve, [5]për arsye të 1Kor 13,13+
shpresës që ruhet për ju në qiell. Për të keni dëgjuar në saje të fjalës ‖Ef 1,13
së vërtetës - Ungjillit, [6]që arriti te ju dhe po jep fryte e po zhvillohet, Gal 1,6+; Rom 1,16; 1Sel 2,13
si në mbarë botën, ashtu edhe ndër ju, qysh prej ditës kur dëgjuat dhe
e njohët hirin e Hyjit me anë të së vërtetës, [7]ashtu si e keni mësuar Vap14,3; 20,24;32; 2Kor 6,1
prej Epafrit të dashur, shokut tonë në shërbesë. Ai na zëvendëson ndër
ju si mbarështues besnik i Krishtit. [8]Ai edhe na njoftoi për dashurinë 1Kor 13,1+
tuaj në Shpirtin Shenjt.

Zotërimi i Krishtit

[9]Prandaj edhe ne, qysh atë ditë, kur morëm vesh për këtë gjë, nuk ‖Ef 1,15
pushojmë të lutemi për ju dhe të kërkojmë prej Hyjit të fitoni me çdo 3,10+; Rom 12,2+
urti e kuptim shpirtëror njohurinë e plotë të vullnetit të tij, [10]që të
jetoni në mënyrë të denjë për Zotin dhe t'i pëlqeni Atij plotësisht, duke
dhënë fryte veprash të mira dhe duke përparuar në njohurinë e Hyjit, Ef 2,10
[11]që të forcuar me çdo fuqi si i përgjigj pushtetit të Hyjnisë së tij, të
jeni të fortë e të durueshëm në çdo provë, që me gëzim [12]ta falënderoni
Atin, i cili ju bëri të aftë të keni pjesë në trashëgimin e shenjtërve në Vap 26,18; Ef 1,11-13; 1Pjt 2,9
dritë.

1,2 *Ati ynë:* Vulg. e të tjerë shtojnë: «dhe Zoti Jezu Krisht».

1,12 *ju bëri të aftë të:* të tjerë lexojnë: «na (var. "ju") thirri për». – në trashëgimin e shenjtërve: «fati i shenjtërve» është shëlbimi tashmë i rezervuar për Izraelin, shëlbim për të cilin tani janë të thirrur të gjithë paganët (krh. Ef 1,11-13). «Shenjtërit» janë të krishterët të thirrur që nga kjo tokë për të jetuar në dritën e shëlbimit (Rom 6,19+; 13,11-12+), si dhe engjëjt që jetojnë me Hyjin në dritën eskatologjike (krh. Vap 9,13).

Gjn 8,12+; Gal 1,4
[13]Ai na nxori nga pushteti i errësirës
dhe na kaloi në Mbretërinë e Birit të vet të dashur,
‖Ef 1,6-7; Rom 3,24+
[14]në të cilin kemi shpërblimin
- faljen e mëkateve.

I. PJESE DOGMATIKE

Ur 7,26
Parësi e Krishtit

1,18+; Rom 8,29; Heb 1,3
[15]Ai është shëmbëllesa e Hyjit të papashëm,
i Parëlinduri - para çdo krijese.
Gjn 1,3
[16]Sepse në Të u krijua çdo gjë
Ef 1,10
në qiell e në dhe,
çka shihet e çka nuk shihet:
Ef 1,21+
qoftë Tronet, qoftë Zotërimet,
qoftë Principatet, qoftë Pushtetet
1Kor 8,6+
- gjithçka u krijua nëpër Të dhe për Të.
[17]Ai është para çdo gjëje
dhe çdo gjë qëndron në Të.
1,24; Ef 1,22-23; 5,23v
[18]Ai është Kryet e Trupit - Kishës;
Fu 8,22; 1Kor 15,20; Zb 1,5
Ai është Fillimi,
i Parëlinduri ndër të vdekurit
- që të jetë në gjithçka i Pari.
[19]Sepse Hyjit i pëlqeu
2,9+
të banojë në Të e tërë Plotësia

1,14 *shpërblimin:* disa kodikë dhe Vulg. shtojnë: *per sanguinem eius* («në saje të gjakut të tij»).

1,15-20 Këtu Pali citon një himn primitiv të krishterë (3,16) të përbërë nga dy strofa, rr 15.16a, dhe rr 18bc.19-20a, i cili kremtonte rolin e Krishtit në krijimin e parë dhe në krijimin e ri (2Kor 5,17). Shpjegon kuptimin e «të gjitha gjërave» (rr 16bcd.20b) për ta kundërshtuar rolin kryesor të cilin Kolosianët ia kishin dhënë engjëjve (2,18).

1,18 *Kishës:* për sa i përket Kishës, trupi të Krishtit, krh. 1Kor 12,12+. Krishti është kryet e saj, sepse është i pari në kohë (rr 18: i pari i ngjallur) dhe për shkak të rolit të tij si «parim» në rendin e shëlbimit.

1,19 *Plotësia:* term i vështirë për t'u interpretuar; shumë shohin në të plotësinë «hyjnore» si në 2,9. Por këtu, më tepër, mund të mendohet për idenë biblike të gjithësisë «së mbushur» me praninë krijuese të Hyjit (krh. Is 6,3; Jer 23,24; Ps 24,1; 50,12; 72,19; Ur 1,7; Sir 43,29; etj.), ide shumë e përhapur, nga ana e panteizmit stoik, edhe në botën greko-romake. Sipas Palit, mishërimi, i kurorëzuar me ringjalljen, e vuri natyrën njerëzore të Krishtit në krye, jo vetëm të të gjithë familjes së krishterë, por edhe të të gjithë gjithësisë së krijuar, që merr pjesë në shëlbim sikurse u përfshi në faj (krh. Rom 8,19-22; 1Kor 3,22v; 15,20-28; Ef 1,10; 4,10; Fil 2,10v; 3,21; Heb 2,5-8; krh. Kol 2,9+).

1,19-20 *Me anë të Tij… të pajtojë me vete gjithçka:* BJ përkthen: «dhe, me anë të Tij, të pajtojë të gjitha qeniet për vete»: me anë të Krishtit dhe për Krishtin (paralelizëm me fundin e rr 16). – Në një interpretim tjetër *eis auton*, «me vete», i referohet Atit (krh. Rom 5,10; 2Kor 5,18v). – *qoftë në tokë, qoftë në qiell:* ky pajtim universal përfshin të gjithë shpirtrat qiellor si dhe të gjithë njerëzit; nuk nënkupton shëlbimin individual për të gjithë, por shëlbimin e përbashkët të botës që rikthehet në

dhe, me anë të Tij,
20- duke vendosur paqen me anë të gjakut të kryqit [të Tij] - Ef 1,10; 2,14.16
të pajtojë me vete gjithçka Fil 2,8
qoftë në tokë qoftë në qiell.

Pjesëmarrje e Kolosianëve në Shëlbim

21Edhe ju që dikur ishit të përjashtuar dhe armiq për shkak të Ef 2,1v; 4,18-19
veprave tuaja të këqija, 22tani Hyji ju pajtoi me vete në saje të trupit Ef 2,14-16
të vdekshëm të Krishtit - nëpër vdekje - që t'ju qesë para Tij të shenjtë, 1Kor 1,8+; Ef 5,27+
të drejtë e të patëmetë. 23Por duhet të qëndroni të themeluar në fe, të
qëndrueshëm dhe të palëkundshëm në shpresën që jep Ungjilli, për të 1,5v
cilin dëgjuat, i cili u predikua secilës krijesë nën qiell. Këtij Ungjilli Mk 16,5
unë Pali iu bëra mbarështues. Ef 3,7

Shërbesa e Palit ndaj paganëve

24Dhe tani vetë ju gëzohem vuajtjeve të mia për të mirën tuaj dhe 2Kor 7,4; 12,10
plotësoj në trupin tim çka u mungon mundimeve të Krishtit për Trupin Kol 2,1
e tij - Kishën. 25U bëra mbarështues i Saj në fuqi të misionit që Hyji Rom 8,17-18;
më caktoi për të mirën tuaj që ta bëj të njohur njëherë e përgjithmonë 2Kor 4,8-10; Fil 3,10
Fjalën e Hyjit: 26- Misterin e mbajtur fshehur gjatë shekujsh dhe 1,18+
breznish, të cilin tani ua zbuloi shenjtërve të tij. 27Këtyre Hyji deshi 2Kor 3,6
t'ua njoftojë lavdinë e begatshme të këtij Misteri në paganë: d.m.th.: Gal 2,8
Krishti është ndër ju, shpresa e lavdisë! 28Ne kumtojmë Atë. Qortojmë Rom 15,19
Rom 16,25+; Ef 3,1+
Vap 9,13+

rregull dhe në paqe, duke iu nënshtruar përsosmërisht Hyjit. Ata që nuk do të hyjnë në këtë rend të ri duke pranuar hirin, do të futen në të me zor: krh. 2,15; 1Kor 15,24-25 (shpirtrat qiellor); 2Sel 1,8-9; 1Kor 6,9-10; Gal 5,21; Rom 2,8; Ef 5,5 (njerëzit).

1,21 *të përjashtuar dhe armiq:* të huaj për Hyjin dhe armiqtë e tij, sikurse sugjeron konteksti dhe paraleli i Ef 4,18v, dhe jo të huaj për Izrael siç do të theksojë Ef 2,12.

1,22 *në sajë të trupit të vdekshëm:* pra të Birit të tij. fj.fj.: «në trupin e mishit të tij». Trupi individual (prej mishi) i Krishtit është vendi ku bëhet pajtimi, sepse mbledh në vete virtualisht gjithë gjininë njerëzore (krh. Ef 2,14-16), mëkatin e së cilës ka marrë mbi vete (2Kor 5,21); «mishi» është gjendja e trupit që i nënshtrohet mëkatit (krh. Rom 8,3; 7,5+; Heb 4,15).

1,23 *secilës krijesë nën qiell: përkthim tjetër:* «tërë krijimit», pra të gjitha qenieve të gjalla/të krijuara.

1,24 *mundimeve të Krishtit:* nuk thuhet që Krishti s' ka kryer gjithçka ishte për t'u kryer (rr 19-20.22; 2,9-10.13-14; 3,1) as që s' ka vuajtur sa duhej, kështu që apostulli t'i përmbushë vuajtjet shëlbuese për Kishën: do të thoshte, në këtë rast, që ndërmjetësia e Krishtit nuk do të ishte e përsosur, ndërsa letra s'bën tjetër veçse thotë të kundërtën. Çka Pali duhet të plotësojë është itinerari i tij apostolik, të cilin ai e quan «plotësimin e asaj që, prej mundimeve të Krishtit, i mungon trupit tim»; ky itinerar riprodhon atë të Krishtit, për sa i përket jetës dhe vuajtjes së tij për shpalljen e Ungjillit dhe për Kishën.

1,27 Më parë paganët ishin si të përjashtuar nga shëlbimi, që atëhere ishte rezervuar për Izraelin: ishin «pa Krishtin» dhe «të pashpresë» (Ef 2,12). Por zbulesa e planit hyjnor në Krishtin, «misteri» i tij, është që t'i thërrasë edhe ata në shëlbimin dhe në lavdinë qiellore me anë të bashkimit me Krishtin (krh. Ef 2,13-22; 3,3-6).

3,4 çdo njeri dhe mësojmë gjithkënd me çdo njohuri për të bërë që gjithkush
1Kor 2,6 t'ia arrijë përsosmërisë në Krishtin. [29]Për këtë arsye edhe mundohem
Ef 4,13+ dhe luftoj me ndihmën e fuqisë së tij i cili me plot fuqi vepron në mua
Fil 2,13; 4,13; 2Sel 1,11 në mënyrë të pushtetshme.

Kujdes i Palit për fenë e Kolosianëve

Kol 1,24 **2** [1]Këndej dëshiroj ta dini se ç'luftë të ashpër më duhet të bëj
për ju, për ata në Laodice edhe për të gjithë tjerët që nuk më
kanë parë kurrë personalisht, [2]që të ngushëllohen zemrat e tyre
Ef 3,18-19 dhe, të bashkuar në dashuri t'ia arrijnë tërë begatisë, plotësisë së
kuptimit, njohjes së vërtetë të Misterit të Hyjit - Krishtit. [3]Në Të janë
Rom 16,25+ të fshehura të gjitha visaret e dijes e të kuptimit. [4]Ju them këtë që
Is 45,3; Fu 2,4-5 askush të mos ju gënjejë me fjalë joshëse. [5]Edhe pse me trup nuk jam
Ef 5,6 1Kor 5,3-4 i pranishëm, megjithatë me shpirt jam ndër ju: me kënaqësi e vërej
radhën tuaj dhe patrandshmërinë e besimit tuaj në Krishtin.

II. QORTIM KUNDER GABIMEVE

Begatia e jetës në Krishtin

Vap 2,22+; Ef 4,21; 1Sel 2,13+ [6]Sikurse e pranuat Jezu Krishtin Zot, ashtu edhe vazhdoni të jetoni
në Të: [7]të rrënjosur, vazhdimisht të mbimuruar në të dhe të fortë në fe
sikurse qetë mësuar, gjithherë përplot me falënderim. [8]Ruanu të mos ju
Ef 5,6; Rom 6,15+ gënjejë kush me anë të «filozofisë» - me stërhollime të kota, që bazohen
Gal 4,3+ në thashethënat njerëzore, në «elementet e botës» e jo në Krishtin.

Krishti, Kryet e njerëzve dhe e engjëjve

Kol 1,19+; Ef 1,13; 3,19; 4,12-13 Kol 1,16; 2,15 Fil 3,3; Rom 2,25-29; Jer 4,4 [9]Dhe, pasi në Krishtin banon trupërisht e tërë plotësia hyjnore,
[10]kështu edhe ju jeni të mbushur me anë të Tij. Ai është Kryet e çdo

2,2 *të Hyjit-Krishtit:* var: «të Hyjit, që është Krishti»; «të Krishtit» (krh. 4,3; Ef 4,3); «të Hyjit që është në Krishtin»; «të Hyjit At në Krishtin Jezus»; «të Hyjit At dhe të Krishtit»; etj.

2,3 *Në Të:* duket se përemri i referohet «Misterit»: ai përmban «të fshehur» një «dije» të pakufishme të Hyjit (krh. Rom 16,25+; 1Tim 3,16+). Është e vërtetë se objekti i këtij Misteri është Krishti (1,27), ai vetë «dije e Hyjit» (1Kor 1,24.30), e mistershme (1Kor 2,7) dhe e vështirë për t'u njohur (Ef 3,8.19).

2,4 Shfaqja e parë e temës që Pali do të zhvillojë duke filluar nga rr 8.

2,8 *të mos ju gënjejë kush:* gr: sylagogôn në kuptim figurativ; në kuptim konkret: «të mos ju bëjë skllevër» (BJ); ose: «të mos ju bëjë pre». Pasi jemi nxjerrë nga pushteti i errësirës dhe çliruar prej Krishtit (1,13v), të mohosh Krishtin për t'iu kthyer gabimeve të vjetra, do të thoshte të biesh sërish në skllavëri (krh. Gal 4,8v; 5,1).

2,9 *plotësia hyjnore:* këtu kuptimi i fjalës «plotësi» (1,19+) saktësohet nga fjalët «trupërisht» dhe «hyjnore»: në Krishtin e ringjallur përmbahet gjithë bota hyjnore, së cilës Ai i përket me gjithë qenien e vet paraekzistuese dhe të lavdëruar, dhe gjithë bota e krijuar, të cilën e mori mbi vete, në mënyrë direkte (njerëzim) ose indirekte (kozmos) me anë të mishërimit dhe ngjalljes së tij: në Krishtin, pra, qëndron e tërë plotësia e qenies.

Principate e Pushteti.
[11]Në të jeni edhe të rrethprerë, por me një rrethprerje që s'është bërë
me dorë njeriu - u zhveshët nga trupi i mëkatit - me anë të rrethprerjes
së Krishtit. [12]Të varrosur bashkë me Të në pagëzim, bashkë me Të Mk 10,38; Rom 6,4+
edhe u ngjallët në saje të fesë, me të cilën besuat në fuqinë e Hyjit që
e ngjalli nga të vdekurit. [13]Edhe juve që ishit të vdekur për shkak të Rom 1,4+; 8,11+;
fajeve tuaja dhe të parrethprerjes së trupit tuaj, Hyji ju ngjalli bashkë Ef 1,19v; 2,6+
me Të. Ai mirësisht na i fali të gjitha fajet tona, [14]Ai e zhvleftësoi Ef 2,1.5v
Ef 2,15
dëftesën paditëse që, në saje të urdhërimeve, ishte kundër nesh, e
bëri të zhduket, e mbërtheu në kryq. [15]I çarmatosi Principatet dhe 1,16; 2,10
Pushtetet - e dëftoi këtë botërisht - dhe i hoq zvarrë në kalimin 2Kor 2,14
ngadhënjyes të Kryqit!

Kundër jetës asketike të rrejshme sipas «parimeve të botës» Gal 4,3+

[16]Prandaj askush të mos guxojë t'ju dënojë për çështje ushqimi e Rom 14,5
pijeje, për çështje festash o hëne së re ose të të shtunash, [17]sepse këto
janë vetëm hija e atyre që duhej të vinin, kurse realiteti është Krishti!
[18]Askush të mos ju shpallë të padenjë për shpërblim qiellor, pse ai,
kinse «kënaqet në përshpirtëri dhe ndërim të engjëjve», kinse është në
vegime dhe është themeluar në kujtime shpirtërore dhe në mendjen e Gal 6,12

2,10 I krishteri merr pjesë në plotësinë e Krishtit, si gjymtyrë e trupit të Tij, të «pleroma-s» së Tij (krh. 1,19; Ef 1,23; 3,19; 4,12-13 dhe shënimet). Lidhur, kështu, me atë që është kryet e fuqive qiellore, i krishteri tashmë është mbi to. Rreshtat që vijojnë zhvillojnë këto dy ide: pjesëmarrjen e të krishterit në triumfin e Krishtit (rr 11-13); nënshtrimin e fuqive qiellore këtij triumfi (rr 14-15).

2,11 *trupi i mëkatit:* trupi prej mishi; rrethprerja fizike hiqte vetëm një copë të vogël mishi. – *rrethprerjes së Krishtit:* rrethprerja shpirtërore, e vendosur nga Krishti, pra, pagëzimi.

2,13 *Hyji:* Ati (krh. 1,22). – na i fali: Vulg. ka: *donans vobis* («duke ju falur»).

2,14 Sistemi i Ligjit, duke e ndaluar mëkatin, përfundonte në një vendim me vdekje kundër njeriut që shkel Ligjin (krh. Rom 7,7+). Këtë vendim Hyji e shfuqizoi, duke e zbatuar mbi personin e Birit të vet: pasi e bëri «mëkat» (2Kor 5,21), «të nënshtruar Ligjit» (Gal 4,4) dhe, në bazë të Ligjit, «të mallkuar» (Gal 3,13), ia dorëzoi vdekjes mbi kryq, duke e gozhduar në dru; kështu zhvlerëzoi, në personin e tij, dokumentin e borxhit tonë, që na dënonte.

2,15 Prapa Ligjit judaik, Pali sheh, sipas një tradite të vjetër, fuqitë engjëllore (krh. Gal 3,19). Ato kanë rrëmbyer, pa të drejtë, në shpirtin e njerëzve, autoritetin e krijuesit (krh. rr 18). Duke shfuqizuar sistemin e Ligjit me anë të kryqit të Birit të tij, Hyji ia ka marrë këtyre fuqive veglën e sundimit të tyre; tashmë janë të nënshtruar Krishtit.

2,17 *kurse realiteti është Krishti:* fj.fj.: «kurse korpi (është ai) i Krishtit». Pali luan me dykuptimësinë e fjalës greke *soma*: «trupi» që i kundërvihet «hijes» (figurës), dhe trupi fizik i Krishtit të ringjallur, i cili është realiteti thelbësor eskatologjik, fara e gjithësisë së re.

2,18 *askush të mos ju shpallë të padenjë për shpërblim qiellor, pse ai kinse kënaqet:* BJ e përkthen: «askush të mos ju zhgënjejë duke u kënaqur». – *nderim engjëjve:* kulti qiellor që japin engjëjt dhe jo adhurimi ndaj engjëjve. – *pamje përrallore:* BJ ka: «gjërat që ka parë»; kodikë të tjerë kanë: «që nuk ka parë». – Këtu Pali qorton mësuesit e Kolosit, që i besojnë «vegimeve» të tyre, si dhe thjesht sepse ndërtojnë tërë religjonin e tyre në gjëra të dukshme.

vet fryhet për pamje përrallore, [19]por nuk është i lidhur me Krye- me
‖Ef 4,15-16 Atë, prej të cilit mbarë Trupi, në saje të gjymtyrëve dhe të nyjeve, i
kujdesuar dhe i lidhur në një, rritet me rritjen që jep Hyji.
Gal 4,3+ [20]Nëse bashkë me Krishtin keni vdekur për parimet e botës,
pse atëherë - thua se jeta juaj është ende e varur nga kjo botë, u
nënshtroheni disa rregulloreve, si këto: [21]«Mos merr, mos shijo, mos
1Kor 6,13; 8,8 prek!». [22]Të gjitha këto janë të caktuara të mbarojnë me përdorim!
Is 29,13; Mt 15,9 Rregullore dhe mësime njerëzish! [23]Të gjitha këto janë kinse nderim
Hyjit, përshpirtëri, kinse pendesë, duken si të ishin vërtet urti, por
nuk kanë kurrfarë vlere, vetëm sa për të kënaqur trupin!

Jeta e re në Krishtin

Ef 2,6; Fil 3,20 **3** [1]Nëse, pra, u ngjallët bashkë me Krishtin, kërkoni çka është
Vap 2,33+; Ps 110,1 lart, ku gjendet Krishti ndenjur në fron në të djathtën e Hyjit!
[2]Dëshironi gjërat që janë lart e jo këto përmbi tokë! [3]Sepse
vdiqët dhe jeta juaj është e fshehur me Krishtin në Hyjin. [4]E kur të
2,12; 1Gjn 3,2 duket Krishti - Jeta juaj, atëherë edhe ju bashkë me Të do të shfaqeni
Rom 8,19+; Kol 1,27 plot lavdi.

III. NXITJE

Rregulla të përgjithshme të jetës së krishterë

Rom 6,11v [5]Bëni, pra, të vdesin gjymtyrët tuaja, ato tokësoret: fëlligështia,
Rom 1,29+ papastria, epshet, dëshirat e këqija, lakmimi i tepruar i pasurisë - ajo
‖Ef 5,6; Rom 1,18+ idhujtari - [6]për shkak të tyre vjen hidhërimi i Hyjit [mbi ata që nuk
Ef 2,2-3; Tit 3,3 dëgjojnë]. [7]Po, dikur edhe ju ecët kësaj udhe, kur jetuat në këto vese.
Ef 4,31; 4,25 [8]Por tani edhe ju flakni larg të gjitha këto: hidhërimin, zemërimin,
të keqen, blasfeminë; goja juaj të mos përdorë fjalë të ndyta! [9]Mos

2,19 *Krye:* Krishti (Ef 4,15)

2,23 *nuk kanë kurrfarë vlere, vetëm sa për të kënaqur trupin:* ose: «nuk kanë kurrfarë vlere për të zbutur sulmet e mishit» (krh. BJ).

3,4 *Jeta juaj:* B ka: «jeta jonë». – Të bashkuar me Krishtin në pagëzim (2,12), i krishteri, që tani, merr pjesë me të vërtetë në jetën e tij qiellore (krh. Ef 2,6); por kjo jetë mbetet shpirtërore dhe e fshehtë; ajo do të jetë e dukshme dhe e lavdishme vetëm në Paruzi.

3,5 *Bëni pra të vdesin...tokësorët:* vepra e vdekjes dhe ringjalljes, në nivelin mistik të bashkimit me Krishtin qiellor, realizohet në pagëzim aty për aty dhe në mënyrë të plotë (krh. 2,12v.20; 3,1-4; Rom 6,4+), ndërsa duhet të realizohet në mënyrë të ngadalshme dhe progresive në nivelin tokësor të botës së vjetër, në të cilën i krishteri mbetet i zhytur. Tashmë i vdekur në parim, duhet akoma të vdesë në realitet, duke «bërë të vdesë», ditë pas dite, «njeriun e vjetër» të mëkatit që akoma jeton në të.

3,6 Fjalët mbi *ata që nuk dëgjojnë*, të lëna jashtë nga disa dëshmitarë të vjetër dhe nga shumë botime moderne, janë të nevojshme për të shpjeguar zanafillën letrare të Ef 2,2-3 dhe 5,6 duke u nisur nga kjo pjesë e letrës drejtuar Kolosianëve.

rreni njëri-tjetrin! Ju e zhveshët njeriun e vjetër me veprat e tija [10]dhe veshët njeriun e ri që përtërihet në njohurinë e drejtë në përgjasim të Krijuesit të vet. [11]Aty nuk ka më: grek - hebre, rrethprerje - parrethprerje, barbar - skit, skllav - të lirë, por Krishti është gjithçka dhe në të gjithë.

[12]Veshuni, pra, mbasi jeni të zgjedhurit e Hyjit, shenjtër e të dashur me zemër të dhimbshme, me mirësi, me përvujtëri, me butësi, me duresë. [13]Duroni njëri-tjetrin dhe falni njëri-tjetrin në qoftë se ndokush ka ndonjë ankim kundër tjetrit. Sikurse Zoti ju fali ju, po ashtu bëni edhe ju! [14]E mandej, përmbi të gjitha veshuni me dashurinë! Ajo i mban së bashku të gjitha virtytet. [15]Paqja e Krishtit mbretëroftë në zemrat tuaja - në të cilën edhe jeni të grishur të jeni të gjithë një Trup i vetëm. Dhe jini mirënjohës!

[16]Fjala e Krishtit banoftë në ju me tërë begatinë e vet! Mësoni çdo dije dhe këshilloni njëri-tjetrin me plot urti! Këndoni lavde Hyjit me gjithë zemër psalme, himne dhe këngë të përshpirtshme! [17]Çkado që të thoni dhe të bëni, le të jetë në nder të Emrit të Jezusit Zot, duke iu falënderuar me anë të Tij Hyjit Atë.

Detyrat e morali shtëpiak

[18]Ju gra, dëgjoni burrat tuaj ashtu si ka hije në Zotin. [19]Ju burra, doni gratë tuaja dhe mos jini me to të vrazhdët! [20]Ju fëmijë, dëgjoni prindërit në gjithçka, sepse kjo gjë i pëlqen Zotit. [21]Ju etër, mos i tutukatni fëmijët tuaj që të mos e humbin guximin. [22]Ju skllevër, dëgjoni zotërinjtë tuaj tokësorë në gjithçka, jo vetëm ndër sy sikurse të doni t'u pëlqeni njerëzve, por me thjeshtësinë e zemrës, me frikën e Zotit. [23]Çfardo pune që të bëni, bëne me vullnet, si ta bëshit për

‖Ef 4,22-24
Rom 12,2+
Zan 1,26-27
Gal 3,27-28;
1Kor 12,13; Zan 11,1+
1Kor 15,28
‖Ef 4,1-2.32
Mt 6,14; 18,21-35
Rom 13,8-10+;1Kor 13,1+
Gjn 14,27; Fil 4,7
Ef 2,16; 4,3-4;
1Kor 12,12+
Ef 5,20
Ef 4,29
‖Ef 5,19-20
1Kor 10,31
‖Ef 5,21–6,9+;
1Pjt 3,1-7;
Tit 2,1-10; 1Tim 2,9-15
Rom 6,15+;
1Kor 7,21-23;
Tit 2,9-10;
Flm 16+; 1Pjt 2,18

3,10 Njeriu, i krijuar «në përngjasimin e Hyjit» (Zan 1,26v+), humbi duke kërkuar të dijë të mirën dhe të keqen jashtë vullnetit hyjnor (Zan 2,17+). Tashmë skllav i mëkatit dhe i epsheve të tij (Rom 6,6; Ef 4,22), u bë njeriu i vjetër që duhet të vdesë (Rom 6,6; Ef 4,22). «Njeriu i ri», i rikrijuar në Krishtin (Ef 2,15+), që është shëmbëllimi i Hyjit (Rom 8,29+), gjen drejtësinë fillestare dhe fiton njohjen e plotë morale (1,9; Heb 5,14).

3,11 Në rendin e ri zhduken dallimet e racave, e besimeve të ndryshme, e kulturave, e kombësive dhe e klasave shoqërore, të cilat, pas fajit, ndanin njerëzimin. Njësia rikrijohet «në Krishtin».

3,16 *e Krishtit:* A dhe kodikë të tjerë kanë: «e Hyjit»; të tjerë akoma: «të Zotit». Teksti primitiv ndoshta kishte thjesht «Fjalën» (krh. Fil 1,14 e 2,30). – *psalme, himne dhe këngë të përshpirtshme:* ndoshta bëhet fjalë për improvizime «karizmatike» të sugjeruara nga Shpirti gjatë asambleve liturgjike (krh. 1Kor 12,7v; 14,26).

3,18–4,1 Urdhërime shumë të thjeshta të moralit të përbashkët, të cilat Pali i kristianizon me formulën «në Zotin», që këtu përkon me shprehjen «sipas jetës së krishterë». Në Ef 5,21v përpunimi i krishterë është më i zhvilluar.

3,22 *me frikën e Zotit:* Krishti Zot, «zotëri» i vetëm dhe i vërtetë i pronarëve («zotërinjve» në gr.) si dhe i skllevërve të tyre.

Zotin e jo për njerëz [24]të sigurtë se do të merrni prej Zotit trashëgimin
si shpërblim. Zotëria është Krishti; shërbeni Atij! [25]Patjetër, ai
që bën padrejtësi, do të shpaguhet për padrejtësi që bëri. Nuk ka
krahambajtje.

4 [1]Ju zotërinj, jepnu skllevërve çka u përket me të drejtë dhe me
drejtësi të vetëdijshëm se edhe ju e keni Zotërinë në qiell.

Porositë

‖Ef 6,18-20; Rom 12,12; 1Sel 5,6.17v Rom 15,30+ 1Kor 16,9+ Rom 16,25+

[2]Qëndroni në uratë; rrini zgjuar në lutje duke u falënderuar!
[3]Gjithashtu lutuni edhe për ne që Hyji të na e hapë një fushë predikimi
të lirë që të mund ta kumtojmë misterin e Krishtit, për shkak të të
cilit jam ndër pranga [4]dhe që ta shpall ashtu si e kam për detyrë të
flas.

‖Ef 5,15; 1Kor 5,12+ Ef 5,16; 2Kor 6,2+ Ur 8,9

[5]Silluni me urti ndaj atyre që nuk janë të krishterë; shfrytëzoni
rastin sa më mirë! [6]Fjala juaj të jetë gjithmonë e ëmbël, plot urti. Dini
gjithkujt t'i përgjigjni si duhet.

‖Ef 6,21

Lajme personale

Vap 20,4+

[7]Gjithë si gjendem unë - do t'ju tregojë Tihiku, vëllai i dashur,
ndihmësi besnik dhe shërbëtor në Zotin bashkë me mua. [8]Po e dërgoj
veçanërisht për t'ju njoftuar me gjendjen tonë dhe për të ngushëlluar
Flm 10+ zemrat tuaja. [9]Po e dërgoj bashkë me Onezimin, vëllanë besnik e të
dashur, i cili është bashkëvendasi juaj: ata do t'ju tregojnë si qëndron
puna këtu.

Flm 23v; Vap 19,29+

Përshëndetjet e fundit

Vap 12,12+

[10]Ju bën të fala Aristarku që është i burgosur bashkë me mua.
Gjithashtu edhe Marku, nipi i Barnabës [për të cilin ju patëm
urdhëruar, që, nëse do të vijë, t'i bëni pritje të mirë]. [11]Ju bën të fala
edhe Jezusi që quhet Just. Këta janë të vetmit që, prej të rrethprerëve,
bashkëpunojnë me mua në përhapjen e Mbretërisë së Hyjit. Këta qenë

3,24 *do të merrni prej Zotit trashëgimin si shpërblim:* skllavi që bëhet trashëgimtar (krh. Mt 21,35-38; Lk 15,19; Gal 4,1-2): është një shenjë e bujshme e rendit të ri «në Krishtin» (krh. Rom 8,15-17; Gal 4,3-7; Flm 16).

4,3 *e Krishtit:* var.: «e Hyjit» (krh. 2,2).

4,6 *plot urti:* fj.fj.: «ndrequr me kripë», imazh i shpeshtë i të vjetërve (krh. Mk 9,50).

4,8 *për t'ju njoftuar me gjendjen tonë:* ai mbante letrën.

4,10 *Për Aristarkun*, krh. Vap 19,29+. *Për Markun*, krh. Vap 12,12+.

4,11 *Jezusi të quhet Just:* nuk përmendet kund tjetër; nofka e tij ishte e përhapur në mes të Judenjve dhe proselitëve (krh. Vap 1,23; 18,7).

për mua një ngushëllim. [12]Ju bën të fala edhe Epafri, bashkëvendasi
juaj, shërbëtor i Krishtit [Jezus]; ky gjithmonë lufton me uratë për Rom 15,30
ju, që të qëndroni të përsosur dhe të patrandshëm në plotësimin e
vullnetit të Hyjit. [13]Unë dëshmoj për të se kujdeset për së forti për
ju, për ata në Laodice dhe në Hierapolis. [14]Ju bën të fala edhe Luka,
mjeku i dashur, dhe Dema.

[15]Përshëndetni vëllezërit në Laodice si dhe Nimfën dhe kishën që Rom 16,5+
bashkohet në shtëpinë e saj. [16]E, kur kjo Letër të lexohet ndër ju, 1Sel 5,27; 1Tim 4,13
kujdesohuni që të lexohet edhe në Kishën e laodicenjve, po ashtu edhe
ju kujdesohuni ta lexoni atë të Laodicesë. [17]Thoni Arkipit: «Ki kujdes Flm 2
shërbesën që more në Zotin dhe plotësoje si duhet!».

[18]Të fala me dorën time - të Palit. Mos i harroni prangat e mia! 2Sel 3,17; 1Kor 16,21;
Hiri qoftë me ju! Gal 6,11
Ef 3,1

4,12 Kolosiani *Épafri* (dallohet nga Epafroditi i Filipit, Fil 2,25; 4,18) është dishepulli të cilit Pali i kishte besuar Ungjillëzimin e Kolosit (1,7; krh. Vap 19,10+).

4,14 *Luka:* është autori i Ungjillit të tretë dhe i Veprave të Apostujve. Shok i Palit gjatë fundit të udhëtimit të tretë (Vap 20,54) deri në Romë (Vap 27,1v), pra është akoma përkrah apostullit të burgosur (krh. Flm 26) dhe do të haset edhe gjatë burgosjes së dytë (2Tim 4,11). – *Dema:* krh. Flm 24 dhe 2Tim 4,10.

4,15 *Nimfën:* është i panjohur (mund të jetë një grua).

4,16 Letrat e Palit duhet të lexoheshin para të gjithë vëllezërve (1Sel 5,27), pastaj i kumtoheshin krahinave të afërta (krh. 2Kor 1,1). Ajo që Kolosianët do të marrin nga Laodicea mund të jetë ajo që ne quajmë «Letra drejtuar Efesianëve».

4,17 *Arkipit:* ndoshta është djali i Filemonit (Flm 2); nuk dihet se cila ishte detyra e tij.

4,18 D, Vulg. dhe dsh. të tjerë shtojnë: «Amen» (krh. Fil 4,23).

Letra e parë drejtuar Selanikasve

Përshëndetja

2Sel 1,1-2; Rom 1,1+

1 [1]Pali, Silvani dhe Timoteu: Kishës së selanikasve në Hyjin Atë dhe në Jezu Krishtin Zot.
Paçi hir dhe paqe!

Vap 15,22+; 16,1+

Falënderim dhe përgëzime

[2]Gjithmonë i falënderohemi Hyjit për ju të gjithë dhe vazhdimisht ju kujtojmë në lutjet tona [3]duke pasur para sysh fenë vepruese tuajën, dashurinë vetëmohuese dhe shpresën e qëndrueshme në Zotin tonë Jezu Krishtin para Hyjit, Atit tonë. [4]Sepse, o vëllezër të dashur prej Hyjit, e dimë se jeni të zgjedhur, [5]mbasi Ungjilli ynë nuk erdhi ndër ju vetëm me anë të fjalës, por edhe i përcjellë me fuqi dhe me Shpirt Shenjt dhe me mbushmendje të plotë. Të tillë, pra, siç e dini, kemi qenë ndër ju për ju.

2,13-14

1Kor 13,13+; 5,8; Zb 2,2

1Kor 2,4; 2,13
Vap 1,8+

[6]Edhe ju u bëtë ndjekësit tanë dhe të Zotit duke e pranuar Fjalën me gëzim që jep Shpirti Shenjt edhe pse në vështirësi të madhe, [7]kështu që u bëtë shembull për të gjithë besimtarët e Maqedonisë dhe të Akajës. [8]Sepse, prej jush, jo vetëm jehoi Fjala e Zotit nëpër Maqedoni e Akajë, por edhe feja juaj në Hyjin aq fort u përhap gjithkah, sa që ne s'kemi nevojë të flasim për këtë gjë. [9]Sepse njerëzit vetë tregojnë për ne: ç'pritje na bëtë, si u kthyet kah Hyji prej idhujsh që t'i shërbeni Hyjit të gjallë e të vërtetë [10]dhe që ta prisni nga qielli Birin e tij, të cilin e ngjalli nga të vdekurit, Jezusin, që na shpëton nga hidhërimi i ardhshëm.

2Sel 3,7+

Mt 13,20-21;Vap 17,1-9; Rom 14,17;Gal 5,22
2Kor 9,2

Rom 1,8

Vap 3,19+;14,15
Jer 10,10
4,16-17
Mt 3,7+;Rom 1,18;2,5s

1,1 *hir dhe paqe*: S, A, etj. në fund të rreshtit shtojnë: «nga Hyji Ati ynë dhe nga Zoti Jezu Krisht» (krh. 2Sel 1,2).

1,3 *fenë...dashurinë...shpresën*: Pali i sheh në veprim këto tri karakteristika dalluese të krishtera (1Kor 13,13+) në jetën e Kishës dhe nënvizon për secilën një cilësi që u përshtatet kushteve të vështira.

1,5 «Ungjilli» nuk është vetëm predikimi, është krejt ekonomia e re e shëlbimit (Gal 1,7+), për të cilën Shpirti siguron efektshmërinë.

1,8 Edhe pse me një farë teprie, apostulli synon të thotë që jeta e të krishterëve, nëse është sipas Ungjillit, siguron në vetvete përhapjen e fesë: ajo është një formë e fjalës së Hyjit.

1,9-10 Këta rr duket se rimarrin, në një përmbledhje shumë të dendur, fjalët e përsëritura në predikim. Ungjillin e predikuar nga Pali e karakterizonin dy të dhëna qendrore: një pohim i fortë i monoteizmit (Mk 12,29+; 1Kor 8,4-6; 10,7.14; Gal 4,8-9; etj.) dhe një kristologji e cila këmbëngulte në ardhjen e Zotit të ringjallur (krh. 1Kor 1,7; 15,23+). – Të vihet re titulli Biri i tij që i jepet Jezusit që nga kjo letër e parë e Palit.

Veprimtaria e Palit në Selanik

Vap 16,19-40; Fil 29-30
Vap 13,46+; 2Kor 3,12
Ef 3,7; 1Tim 1,11
2Kor 5,9; Gal 1,10
Jer 11,20
Rom 1,9; Gjn 5,41.44
1Kor 3,2; Gal 4,19
Rom 9,3; Gal 2,20+
Vap 18,3+; 1Sel 4,11; 2Sel 3,6-12
Rom 1,9
1Kor 4,15+
1Sel 5,24; 2Sel 1,11; 1Pjt 5,10; Mt 4,17+

2 [1]Nga ana tjetër edhe ju vetë e dini mirë, o vëllezër, se ardhja jonë ndër ju nuk qe e kotë, [2]por, përkundrazi edhe pse, siç e dini, qemë të salvuar e të poshtëruar në Filipe, prapë morëm guxim, me ndihmën e Hyjit tonë, ta predikojmë Ungjillin e Hyjit ndër ju sadoqë me luftë të madhe. [3]Vërtet, predikimi ynë nuk vjen nga gabimi as nuk ka qëllime të papastra as nuk mbështetet në dinakëri, [4]por, sikurse Hyji vendosi të na e besojë Ungjillin, ashtu ne edhe e predikojmë; jo, sikurse të donim t'u pëlqejmë njerëzve, por Hyjit që i shqyrton zemrat tona. [5]Sepse, siç e dini mirë, askurrë nuk përdorëm fjalë përkëdhelëse dhe - Hyjin e kemi dëshmitar - as dëshirë të fshehtë të lakmimit të pasurisë. [6]Nuk kërkuam as lavdi prej njerëzve - as prej jush as prej tjetërkujt - edhe pse mundëm ta vëmë në pah autoritetin tonë si apostuj të Krishtit. [7]Përkundrazi qemë ndër ju të butë, porsi nëna që ushqen e kujdeset për fëmijët e vet. [8]Kështu, prej dashurisë që kemi për ju, ishim të gatshëm t'ju shpallim jo vetëm Ungjillin e Hyjit, por t'ju jepnim edhe jetën tonë, kaq ju kemi pasur për zemër.

[9]Dhe vërtet, vëllezër, patjetër do t'ju bien ndër mend mundimi dhe vuajtjet tona: kemi punuar natë e ditë që të mos i bëheshim ndokujt barrë dhe ju predikuam Ungjillin e Hyjit. [10]Dëshmitarë ju kemi ju dhe Hyjin se me ç'mënyrë të shenjtë, të drejtë dhe të patëmetë jemi sjellë kundrejt jush, besimtarëve. [11]Dhe, siç e dini, secilin prej jush - si baba fëmijët, [12]e kemi nxitur, i kemi dhënë zemër dhe e kemi përbetuar të jetojë në mënyrë të denjë për Hyjin që ju thërret në Mbretërinë e vet dhe në lumturi.

Feja dhe durim i Selanikasve

1Sel 1,2-10
1Kor 11,2+
Rom 1,16; Heb 4,12

[13]Prandaj edhe ne, prej anës sonë, pa pushim i falemi nderit Hyjit për ju që, kur e morët fjalën e Hyjit, të dëgjuar prej nesh e morët, jo porsi fjalë njerëzish, por shi ashtu si në të vërtetë është - porsi fjalën e Hyjit - që vazhdimisht vepron në ju që besoni. [14]Në të vërtetë, o vëllezër,

2,6 *edhe pse mundëm ta vëmë në pah autoritetin tonë*: BJ përkthen fj.fj.: «edhe pse kishim mundësi t'ju bënim të ndjeni tërë peshën tonë» që këtu ka një kuptim të dyfishtë: moral (të tregohesh i rëndësishëm, t'i japësh vetes prestigj) dhe material (t'u bëhemi barrë) (krh. rr 9; 2Sel 3,8; 2Kor 11,9). – të butë: BJ përkthen: «që të ngjallin dashuri»; Vulg. dhe të tjerë kanë: «të vegjël».

2,12 *thërret*: S, A, Vulg., etj. kanë: «ka thirrur». – *në mbretërinë e vet dhe në lumturi*: mbretëria e Hyjit (2Sel 1,5; Vap 19,8; Ef 5,5; Mt 4,17+) dhe lavdia e tij janë të mira pikërisht hyjnore tek të cilat Zoti thërret (4,7; 5,24) dhe çon të zgjedhurit e vet (1,4).

2,13 Kjo punë falënderimi e dytë (krh. i pari në 1,2-10) është konsideruar si fillimi i një letre të pavarur që përfundonte në 4,2; faktikisht 3,11–4,2 ka karakteristika e një mbylljeje dhe është gati një përsëritje e 5,23-28. Disa mendojnë se rr 13-16 janë si një inkluzion, por arsyet që japin nuk janë bindëse. – *morët fjalën e Hyjit*: përshkrim i përmbledhur i traditës apostolike. Fjala e Zotit më parë «merret» (4,1; 2Sel 3,6; 1Kor 11,23; 15,1.3; Gal 1,9; Fil 4,9; Kol 2,6),

ju u përngjatë Kishave të Hyjit që janë në Jude në Krishtin Jezus,
sepse edhe ju keni vuajtur prej bashkëvendasve tuaj atë që edhe ata
e pësuan prej çifutëve. [15]Këta e vranë edhe Zotin Jezus dhe profetët. Vap 8,1v; 9,1v; 12,1v; 17,5.13
Na salvuan edhe ne. Ata nuk i pëlqejnë Hyjit. Janë armiq me të gjithë 1Kor 2,8
njerëzit [16]duke u munduar të na e ndalojnë t'u predikojmë paganëve
që ta fitojnë shëlbimin. Kështu çifutët në çdo kohë e mbushin masën e 2Mak 6,14; Dan 8,23
mëkateve të veta. Por tekembramja, ra mbi ta hidhërimi i Hyjit. Rom 1,18+

Shqetësimi i apostullit

[17]E ne, vëllezër, pasi u ndamë prej jush për pak kohë - larg me sy e Kol 2,1.5
jo me zemër - gjithnjë e më fort, prej dëshirës së madhe na mori malli
të vijmë t'ju shohim. [18]Prandaj edhe deshëm të vijmë te ju -vetë, unë Rom 1,10-11
Pali, disa herë, por na pengoi satani. [19]Sepse, kush tjetër do të jetë 2Sel 2,9+
shpresa jonë, gëzimi ynë, mburrja për kurorën tonë para Zotit tonë Ez 16,12; 23,42;
Jezus në Ditën e Ardhjes së tij - po qe se nuk do të jeni edhe ju? [20]Jo, Fu 16,31; 1Kor 9,25+;
po, ju jeni nderi dhe gëzimi ynë! Fil 2,16; 4,1
1Sel 1,10+;1Kor 15,23+
2Kor 1,14+

Pali dërgon Timoteun në Selanik

3 [1]Prandaj, kur s'mundëm më të durojmë, vendosëm të qendrojmë
vetëm në Athinë [2]dhe dërguam Timoteun, vëllanë tonë dhe Vap 17,14-16+
bashkëpunëtorin e Hyjit në përhapjen e Ungjillit të Krishtit, që t'ju 1Kor 3,9; 2Kor 6,1
forcojë dhe t'ju japë zemër në fe, [3]në mënyrë që askush prej jush të mos
lëkundet në këto vështirësi. Sepse edhe ju vetë e dini se jemi të caktuar 1Sel 1,6
për këtë: [4]vërtet, kur ishim ndër ju, ju kemi parakallëzuar se do të na
ndodhin këto vështirësish, gjë që, sikurse e dini, edhe ndodhën. [5]Prandaj Mt 16,24p; Vap 14,22;
edhe vetë, duke mos mundur të duroj më, e dërgova që të mund ta di 2Tim 3,12; Heb 10,32
gjendjen e fesë suaj, prej frikës se mos ju ka tunduar tunduesi dhe mos

d.m.th. dëgjohet (Rom 10,17+; Ef 1,13; Vap 15,7; etj.), pastaj, duke depërtuar deri në zemër (krh. Rom 10,8-10), «pranohet» (1,6; 2Sel 2,10; 2Kor 11,4; Vap 8,14; Mk 4,20), d.m.th. dëgjuesi njeh që Zoti flet me anë të të dërguarit të tij (4,1; 2Kor 3,5; 13,3). – *vepron*: ose ndoshta: «bëhet vepruese», meqë Hyji vepron në besimtarët e tij me anë të fjalës së vet (krh. 1,8; 2Sel 3,1; Heb 4,12).

2,15-16 Në ashpërsinë e këtyre rreshtave (të cilët lidhin Jezusin e historisë me Jezusin e fesë) pasqyrohen polemikat primitive të Jerusalemit (Mt 5,12; 21,33-46; 23,29-37; Vap 2,23+); kjo ashpërsi shkaktohet nga ngulmimi i sinagogës për t'i vënë pengesa predikimit të Palit ndaj paganëve (rr 16; krh. Fil 3,2-3; Vap 13,5+). Megjithatë Pali flet vetëm kundër kundërshtarëve të misionit të tij. Ai shpesh do të përkujtojë madhërinë e popullit të zgjedhur dhe do të plotësojë, në kontekste të tjera, këtë çështje (krh. Rom 9-11; Gal 4, 21-31). Nuk do të pushojë kurrë për të forcuar bashkimin mes të krishterëve të ardhur nga paganizmi dhe atyre nga Izraeli (krh. 1Kor 16,1+; Ef 2,11-22).

2,15 Vetëm këtu Pali i tregon me emër përgjegjësit e vdekjes së Jezusit.

3,2 *bashkëpunëtorin e Hyjit*: S, A dhe të tjerë kanë: «shërbëtorin e Hyjit»; disa dshk. kanë: «shërbëtorin e Hyjit dhe bashkëpunëtorin ynë».

3,5 *Tunduesi*: është «Satani» i 2,18 (krh. Mk 1,13); për «tunduesi», «Satani», «djalli», krh. Jb 1,6+; Zb 12,9+.

1Kor 10,13; 1Pjt 5,9
1Kor 3,8; Gal 4,11; Fil 2,16
2Sel 1,3; 2Kor 7,7
1Kor 16,13; Gal 5,1; Fil 1,27; 2Sel 2,15; Zb 2,9-10
1Sel 2,17

na ka shkuar mundi hupës. [6]Por tani, kur u kthye Timoteu prej jush ndër ne dhe na solli lajmin e gëzueshëm të fesë dhe të dashurisë suaj dhe se na mbani në kujtim të mirë dhe dëshironi të na shihni - sikurse edhe ne ju, [7]këndej, o vëllezër, në midis të këtyre vështirësive dhe provave që kemi, gjetëm në ju ngushëllim në saje të fesë suaj. [8]Jo, po, tani rijetojmë, mbasi ju jeni të qëndrueshëm në Zotin! [9]Dhe, me ç'falënderje do të mund ta falënderojmë Hyjin për ju, për të gjithë këtë gëzim me të cilin galdojmë për shkak tuaj para Hyjit tonë. [10]Natë e ditë lutemi me gjithë afsh të zemrës që të mund ta shohim fytyrën tuaj dhe të plotësojmë çka ende i mungon fesë suaj.

Rom 12,17v; Gal 6,10; 1Sel 5,15; 2Sel 1,3; Tit 3,2
5,23; 1Kor 1,8+; 15,23+ Zac 14,5

[11]Dhe Hyji vetë, Ati ynë, dhe Jezusi, Zoti ynë, e drejtoftë udhën tonë kah ju! [12]Bëftë Zoti që të rritet e të shtohet përherë e më tepër dashuria juaj ndaj njëri-tjetrit dhe ndaj të gjithë njerëzve siç është dashuria jonë ndaj juve! [13]ai i forcoftë zemrat tuaja në shenjtëri të patëmetë para Hyjit dhe Atit tonë për Ardhjen e Zotit tonë Jezusit me të gjithë shenjtërit e tij.

Si duhet të jetoni për t'i pëlqyer Hyjit

2Sel 3,6
1Kor 11,2+; 1Sel 2,13+; Rom 12,1-2
Mt 6,10
Ef 1,4
1Kor 6,12-20
Jer 10,25; Ps 79,6

4 [1]Mandej, vëllezër, ju lutemi ngrohtësisht dhe ju përbejmë në Zotin Jezus që, sikurse mësuat prej nesh si duhet të jetoni për t'i pëlqyer Hyjit, ashtu edhe jetoni që të përparoni edhe më tepër. [2]Patjetër i dini urdhërimet që ju kemi dhënë prej anës së Zotit Jezus. [3]Vullneti i Hyjit është ky: shenjtërimi juaj - të ruheni nga fëlligështia [4]që secili të dijë të jetojë me gruan e vet në shenjtëri e me nder [5]dhe jo në prirje të prujta porsi paganët që nuk e njohin Hyjin

3,10 *të plotësojmë çka ende i mungon fesë suaj*: boshllëqet e fesë i përkasin aq mësimet për t'u plotësuar sa edhe «veprës» (1,3) së krejt jetës për t'u ndrequr gjithnjë e më tepër (krh. Rom 14,1; 2Kor 10,15; Fil 1,25).

3,12 *dashuria juaj ndaj njeri-tjetrit dhe ndaj të gjithë njerëzve*: dashuria (agape) duhet të ushtrohet më së pari brenda bashkësisë, por pastaj duhet të shtrihet në gjithë njerëzit (Gal 6,10+).

3,13 *me të gjithë shenjtërit e tij: origjinali gr. shton*: «Amen». – Shenjtëria (4,3+), fryt i dashurisë vëllazërore, do të shkëlqejë në Paruzi. «Shenjtërit» këtu mund të jenë qoftë të zgjedhurit, të shëlbuarit, qoftë engjëjt (krh. Vap 9,13+).

4,1 *në Zotin Jezus*: Pali flet «në» Krishtin (rr 1) ose «nga ana e» Krishtit (rr 2), ose edhe në emër të Krishtit (krh. 4,15; 2Sel 3,6.12). Mësimi i tij moral, i njëjti i katekezës së parë të krishterë, i jep moralit profan një vlerë të re duke e venë nën shenjën e Krishtit (Kol 3,18+; krh. Fil 4,8-9). – *ashtu edhe jetoni*: predikimi gojor i Palit nuk është vetëm doktrinal (1Kor 2,2), por bashkëmbart edhe disa udhëzime morale (rr 11).

4,3 *Vullneti i Hyjit është ky: shenjtërimi juaj*: vullneti i Hyjit (krh. Mt 6,10) është përmbushësi i shenjtërisë (rr 3.7; 2Sel 2,13; Ef 1,4). Hyji është ai që shenjtëron (5,23; 2Sel 2,13; Ef 1,4); Krishti u bë shenjtërimi ynë (1Kor 1,30), dhe për këtë bashkëpunon edhe Shpirti Shenjt (rr 8; 2Sel 2,13; 1Kor 6,11). I takon të krishterëve ta vënë në jetë (Rom 6,19+). Ata zakonisht quhen «shenjtërit» (Vap 9,13+).

4,4 *me gruan e vet*: mund të përkthehet edhe: «me trupin e vet»; flitet, pra, qoftë për trupin e secilit (5,23; krh. Rom 12,1; 1Kor 6,19), qoftë për trupin e gruas së vet, si në shumë tekste rabinësh dhe në 1Pjt 3,7.

6e në këtë gjë mos t'i mohohet e drejta vëllait as mos të gënjehet,
sepse Zoti është hakmarrës për të gjitha këto, sikurse ju kemi thënë Lp 32,35; Ps 94,1-2
më parë dhe jua kemi dëshmuar. 7Jo po, Hyji nuk na ka grishur për Gjn 17,19
të bërë fëlligështi, por për të jetuar në shenjtëri. 8Prandaj, kush i Lk 10,16
përbuz këto urdhërime, nuk përbuz një njeri çfarëdo, por vetë Hyjin Ez 37,14;
që ju jep Shpirtin Shenjt të vetin. 2Kor 1,22; 5,5
Jer 31,33-34; Is 54,13;
9Lidhur me dashurinë vëllazërore nuk është nevoja t'ju shkruaj sepse Gjn 6,45; 13,34+;
vetë Hyji ju ka mësuar ta doni njëri-tjetrin. 10Këtë ju e bëni, vërtet, 1Kor 2,13+
kundrejt të gjithë vëllezërve që janë në mbarë Maqedoninë; porse,
vëllezër, ju nxisim që në këtë gjë të përparoni gjithherë e më tepër, 11të 2Sel 1,3
kujdeseni të jetoni në paqe; të këqyrni punët tuaja dhe të punoni me Vap 18,3+; Ef 4,28;
duar tuaja, sikurse ju kemi urdhëruar, 12që të jetoni me nder kundrejt 2Sel 3,6-12
atyre që nuk janë në fe dhe të mos keni nevojën e kujt. 1Kor 5,12+

Ardhja e Zotit

13Nuk duam, o vëllezër t'ju lëmë në padijeni lidhur me ata që vdiqën,
që të mos trishtoheni porsi të tjerët që nuk kanë shpresë. 14E njëmend, Ef 2,12; Kol 1,27
nëse besojmë se Jezusi vdiq dhe u ngjall, atëherë Hyji patjetër edhe Rom 1,4+; 8,11+;
ata që vdiqën, nëpër Jezusin dhe bashkë me Jezusin do t'i marrë në 10,9+; 1Kor 15,1+
lumturi. 15Këtë po ju themi të themeluar në fjalën e Zotit: ne që jemi
gjallë, që do të ndodhim gjallë në Ditën e Ardhjes së Zotit, nuk kemi 1Kor 15,23.51
për të qenë para atyre që kanë vdekur. 16Sepse vetë Zoti - kur të jepet Sir 48,11
urdhri, në zë të kryeengjëllit, në zë të borisë së Hyjit - do të zbresë nga 2Sel 1,v;
qielli e më së pari do të ngjallen të vdekurit në Krishtin, 17dhe vetëm Mt 24,30-31+;
1Kor 15,52+
Gjn 14,2-3; 17,24
Dan 7,13

4,8 *që ju jep Shpirtin Shenjt të vetin*: Ezekieli (36,27; 37,14) ia kumtonte dhuratën e Shpirtit popullit mesianik; aludimi përforcon lidhjen e vazhdueshme mes Kishës së Selanikut dhe bashkësisë së parë e cila ka marrë këtë dhuratë (Vap 2,16v.33.38; etj.). Për sa i përket dhuratës së brendshme të Shpirtit për çdo të krishterë, krh. Rom 5,5+.

4,12 Sjellja e bashkësisë në jetë ishte një shpallje e gjallë e Ungjillit (1,6-8; 1Kor 14,23.25.40; Fil 2,14-16; Kol 4,5; 1Tim 3,7).

4,13-18 Duke ju përgjigjur shqetësimeve e dyshimeve të disa të kthyerve, të cilët mendonin se të vdekurit ishin të dëmtuar nga mungesa e tyre në kohën e ardhjes së Zotit, Pali ripohon mësimin themelor mbi ringjalljen e të vdekurve, për të përforcuar fenë dhe shpresën e të gjithëve.

4,13-14 *lidhur me ata që vdiqën*: fj.fj.: «ata që flenë». Eufemizmi, shumë natyral, është i zakonshëm në BV dhe në BR si dhe ndër Grekë. Këndej edhe ngjallja është një «zgjim» (krh. 5,10). BJ përkthen: «Meqë ne besojmë se Jezusi vdiq dhe u ngjall, në të njëjtën mënyrë, ata të cilët i zuri gjumi në Jezusin, Hyji do t'i marrë me vete». Përkthim tjetër i mundshëm i fundit të rr 14: «ata të cilët i zuri gjumi; me anë të Jezusit, Hyji do t'i marrë me vete».

4,15 *në fjalën e Zotit*: kjo fjalë është vështirë ta saktësohet (edhe pse mund të krahasohet Mt 24 me rr 15-17). Ndoshta këtu thjesht i bëhet thirrje autoritetit të Zotit (krh. Dan 7,1.13.16). – *ne që jemi gjallë, që do të ndodhim gjallë*: ata që do të jenë akoma në jetë në ditën e Paruzisë, mes të cilëve Pali, në këtë rresht, hipotetikisht vendos edhe veten, në shpresë dhe jo me siguri (krh. 5,1).

4,16 Zëri, tromba, retë (karakteristikat e çdo teofanie, krh. Dal 13,22+; 19,16+) janë elemente të letërsisë apokaliptike (krh. Mt 24,30v+; 2Sel 1,8+).

4,17 *kështu do të jemi gjithmonë me Zotin*: të vdekurit, duke u ringjallur, do t'i

atëherë, ne që do të jemi ende në jetë, bashkë me ta kemi për të qenë
marrë në re, në takim me Zotin, në ajër. Kështu do të jemi gjithmonë
me Zotin. [18]Pra, ngushëlloni njëri-tjetrin me këto fjalë!

Të rrish zgiuar

Dan 2,21

5 [1]Dhe përsa i përket kohës dhe momentit, vëllezër, as nuk është
nevoja t'ju shkruaj, [2]sepse vetë e dini mirë se Dita e Zotit vjen
Mt 24,36.43; 2Pjt 3,10; Zb 3,3 Jer 6,14 Lk 21,34-35 Jer 4,31+; Mt 24,8+ Ef 5,8+ Gjn 8,12+; Rom 13,12-13 shi si vjen vjedhësi natën. [3]Ndërsa njerëzit do të thonë: «Ç'paqe
dhe ç'siguri!», shi atëherë, porsi dhimbjet e lindjes të gruas shtatzënë
do të vijë papritmas mbi ta rrënimi dhe nuk do të mund të shpëtojnë.
[4]Porse ju, o vëllezër, nuk jeni në terr që Dita e Zotit t'ju vijë me befasi
porsi vjedhësi: [5]sepse ju të gjithë jeni bijtë e dritës e të ditës! Pra, nuk
Mt 24,42+; 1Pjt 1,13; 4,7; 5,8 jemi të natës e të territ! [6]Atëherë të mos flejmë porsi tjerët, por të
rrimë zgjuar dhe të jemi të përkormë!

Is 59,17; Ef 6,11+; 1Kor 13,13+; 1,3 [7]Sepse ata që flejnë, flejnë natën dhe ata që dehen, dehen natën,
[8]ndërsa ne që jemi të ditës, të jemi të përkormë, *të veshim për pancir*
fenë dhe dashurinë, kurse për *përkrenare që na shpëton* ta vëmë
shpresën! [9]Sepse Hyji nuk na ka caktuar për të qenë ndëshkuar me
1,10+ drejtësinë hakmarrëse të tijën, por që ta fitojmë shpërblimin nëpër
4,14+ Zotin tonë Jezu Krishtin, [10]i cili vdiq për ne që - ende të gjallë ose të

përgjigjen të parët thirrjes së trombës. Me ta do të bashkohen të mbijetuarit dhe të gjithë së bashku do të përcillen në takim me Zotin, pastaj do ta shoqërojnë atë në gjyqin që inauguron mbretërinë e tij pa mbarim. Thelbësorja është pjesa e fundit: të jetosh gjithmonë me të (krh. rr 14; 5,10; 2Sel 2,1). Në këtë qëndron shëlbimi, lavdia, mbretëria që Jezusi i jep të zgjedhurve të vet (2,12).

5,1-11 Pali, duke rikujtuar thëniet e Zotit lidhur me pasigurinë e datës së ardhjes së tij të fundit (Mt 24,36p; Vap 1,7), që duhet të presim duke ndenjur zgjuar (Mt 24,42p.50; 25,13), pohon se nuk e di këtë afat. Dita e Zotit (1Kor 1,8+) do të vijë porsi vjedhësi (krh. Mt 24,43p); duhet të rrimë gati (rr 6; krh. Rom 13,11; 1Kor 16,13; Kol 4,2; 1Pjt 1,13; 5,8; Zb 3,2v; 16,15), koha është e shkurtër (2Kor 6,2+). Edhe pse më parë Pali ka vendosur veten, në mënyrë hipotetike, mes atyre që do ta shohin këtë ditë (4,17; krh. 1Kor 15,51), tani merr parasysh se do të vdesë më parë (2Kor 5,3; Fil 1,23) dhe paralajmëron ata që atë ditë e mendojnë të afërt (2Sel 2,1). Edhe perspektivat mbi kthimin e paganeve (Rom 11,25) bëjnë të mendohet se pritja mund të jetë e gjatë (krh. Mt 25,19; Lk 20,9; 2Pjt 3,4.8-10).

5,1 *përsa i përket kohës dhe momentit*: shprehje e përsëritur (Vap 1,7+), që pohon sundimin e Perëndisë mbi kohën dhe i referohet vendimeve të tij të ndryshme që caktojnë rendin e kësaj kohe (Vap 17,26).

5,2 Po të kishte pushuar përndjekja (2,14; 3,3-5), do të ishte e mundur të mendohet se Paruzia ishte tashmë përmbushur në fshehtësi. 2Sel 2,1-2 korrigjon këtë interpretim të gabuar.

5,4 Përmendja e «ditës» (tout court, 1Kor 1,8+) bën që të rrëshqasë kuptimi. Drita, dita, të rrish zgjuar i kundërvihen errësirave, natës, gjumit (që nuk është këtu vdekja si në 4,13v). Në të njëjtë mënyrë «bijtë e dritës», të krishterët, i kundërvihen «bijve të territ» (krh. Gjn 8,12+; Fil 2,15).

5,9 Edhe ky rresht mund të interpretohet në mënyrë shumë të gabuar: nëse lexohet rr 10 nën dritën e rr 6, mund të nxirret nga rr 9 ideja që besimtarët, tashmë të caktuar për shëlbim, mund të bëjnë gjithçka dëshirojnë pa u dënuar. 2Sel 2,13–3,15 e ndreq këtë interpretim të gabuar.

5,10 Ripërmendet sërish, në mënyrë shumë të ngjeshur, predikimi i Palit: Hyji na shëlbon me anë të Jezu Krishtit që vdiq për ne. – *ende të gjallë ose të vdekur*: si në rr 4,14-17: të gjithë besimtarët do të marrin pjesë në shëlbimin përfundimtar.

vdekur - të jetojmë bashkë me Të. 11Prandaj, ngushëlloni njëri-tjetrin, ndërtoni njëri-tjetrin, ashtu siç jeni duke bërë. Ef 2,20+

Disa kërkesat e jetës së bashkësisë

12Ju bëjmë lutje, vëllezër, dëgjoni ata që veprojnë ndër ju, që kujdesen për ju në Zotin dhe që ju qortojnë; 13çmoni dhe nderoni me dashuri për arsye të veprimtarisë që kryejnë ndër ju! Jetoni në paqe me shoqi-shoqin! 14Ju nxisim, vëllezër, t'i qortoni ata që nuk jetojnë në rregull, jepnu zemër frikacakëve, ndihmoni të ligshtët, jini bujarë me të gjithë! 15Viniani mendjen që askush të mos ia kthejë askujt të keqen me të keqe, por gjithmonë bëni të përparojë e mira ndër ju dhe kundrejt gjithkujt! 16Gëzohuni gjithmonë! 17Lutuni pa pushim! 18Për gjithçka falënderohuni! Sepse, në lidhje me ju, ky është vullneti i Hyjit në Jezu Krishtin! 19Mos e pengoni Shpirtin Shenjt të veprojë në ju! 20Profecitë mos i përbuzni! 21Çdo gjë shqyrtoni me kujdes: mbani të mirën! 22Çdo lloji të keqeje rrini larg!

1Kor 16,16; 1Tim 5,17; Heb 13,17; Tit 1,5+; Gal 6,6
2Sel 3,6-12
Rom 14,1
Dal 21,25+; Mt 5,38v; Rom 12,17; Gal 6,10; Kol 3,12-13
Ef 5,20
4,3
1Kor 12,1+
1Kor 12,10+
Jb 1,1.8; 2,3

Lutja dhe përshëndetjet e fundit

23Dhe Hyji, burimi i paqes, ai ju shenjtëroftë krejtësisht, dhe e tërë qenia juaj - shpirti, jeta dhe trupi - u ruajtë e patëmetë dhe e përsosur për Ardhjen e Zotit tonë Jezu Krishtit! 24Besnik është Ai që ju thërret: Ai do të bëjë ashtu!

25Lutuni edhe për ne, o vëllezër!

26Përshëndetni të gjithë vëllezërit me puthje të shenjtë! 27Ju përbetoj me Zotin: kjo letër le t'ju lexohet të gjithë vëllezërve.

28Hiri i Zotit tonë Jezu Krishtit qoftë me ju!

2Sel 3,16; Is 11,6+
3,13+
1 Kor 1,9+; 2Sel 3,3
Rom 15,30+; 2Sel 3,1
2Kor 13,12+
Kol 4,16

5,12 Nuk dimë shumë për këta udhëheqës: vetëmohimi i tyre, i bërë në emër të Krishtit, i sjell atyre vlerësim dhe dashuri.

5,17 *Lutuni pa pushim*: kjo këshillë shumë e shkurtër për t'u lutur pa pushim ka ushtruar një ndikim të pamasë mbi përshpirtërinë e krishterë (krh. 1,2; 2,13; Lk 18,1+; Rom 1,10; 12,12; Ef 6,18; Fil 1,3-4; 4,6; Kol 1,3; 4,2; 2Sel 1,11; 1Tim 2,8; 5,5; 2Tim 1,3; etj).

5,19 *Mos e pengoni Shpirtin*: dhurata e Shpirtit (4,8) është një karakteristikë e kohës mesianike; por shoshitja e asaj që Shpirti frymëzon, është një nga dhuratat e tij (1Kor 12,10; 14,29; 1Gjn 4,1; krh. 2Sel 2,2; 1Kor 12,1+).

5,23 *shpirti, jeta dhe trupi*: kjo ndarje e njeriut në tri pjesë është e vetmja te Pali, i cili, nga ana tjetër, nuk paraqet kurrë një «antropologji» sistematike dhe tërësisht koherente. Përveç trupit (Rom 7,24) dhe jeta (heb. *nefesh*, gr. *psychê*, parimi jetësor i njeriut; 1Kor 15,44), shfaqet këtu shpirti, që mund të jetë qoftë parimi hyjnor i jetës së re në Krishtin (Rom 5,5+), qoftë, më saktë, pjesa më e lartë e njeriut, edhe ajo e hapur ndaj ndikimit të Shpirtit (Rom 1,9+). Theksi bie mbi efektet e veprës shenjtëruese të Hyjit (3,13; 4,3+), që rrjedh prej besnikërisë së tij.

5,27 *të gjithë vëllezërve*: disa shtojnë: «shenjtërve». Për herë të parë përmendet leximi publik i një letre të apostullit, ndoshta gjatë asambleve liturgjike; në Kol 4,16, kërkohet, për më tepër, që letrat t'u përçohen Kishave të tjera. Pak nga pak Kishat do t'i vendosin shkrimet apostolike pranë Ungjijve dhe Shkrimeve (2Pjt 3,15-16+; krh. 1Mak 12,9+; 1Tim5,18-19+)

5,28 *me ju*: Vulg. dhe dshk. të tjerë shtojnë: «Amen»

Letra e dytë drejtuar Selanikasve

Përshëndetja

1Sel 1,1

1 [1]Pali, Silvani dhe Timoteu: Kishës së selanikasve që është në Hyjin, Atin tonë, dhe në Jezu Krishtin, Zot. [2]Paçi hir e paqe prej Hyjit Atë dhe prej Jezu Krishtit Zot!

Vap 15,22+; 16,1+

Falënderim dhe inkurajim. Gjyqi përfundimtar

[3]Vëllezër, gjithmonë na duhet ta falënderojmë Hyjin për ju, sikurse është e drejtë, sepse jashtëzakonisht rritet feja juaj dhe shtohet dashuria e secilit prej jush kundrejt njëri-tjetrit, [4]aq sa ne mburremi me ju në të gjitha kishat e Hyjit për arsye të qëndresës dhe të fesë suaj ndër të gjitha salvimet dhe vështirësitë që ju me duresë i mbartni. [5]Ato janë shenja e gjyqit të drejtë të Hyjit dhe kanë për qëllim t'ju bëjnë të denjë për Mbretërinë e Hyjit, për të cilën edhe pësoni. [6]E njëmend është e drejtë që Hyji t'u japë mundim atyre që ju salvojnë, [7]kurse juve, të salvuarve, t'ju dhurojë bashkë me ne pushimin në Ditën e Zbulesës së Zotit Jezus, kur të vijë prej qiellit bashkë me engjëjt e pushtetit të vet [8]me zjarr të ndezur flakë dhe t'u hakmerret atyre që nuk duan ta njohin Hyjin dhe atyre që nuk duan ta dëgjojnë Ungjillin e Jezusit Zotit tonë. [9]Të tillët do të ndëshkohen me dënimin e pasosur larg nga fytyra e Zotit dhe nga lavdia e madhërisë së tij, [10]atëherë, kur të vijë - atë Ditë - për të qenë lavdëruar në shenjtërit e vet dhe për t'u dëftuar i mrekullueshëm në të gjithë ata që të kenë besuar: tashti ju i besuat dëshmisë sonë.

1Sel 1,2
1Sel 3,6-12
1Sel 4,9-10
1Sel 2,19-20
1Kor 1,2+; 1Sel 1,7-8
Mt 4,17+
1Sel 2,14; 3,4+
Fil 1,28
Zb 14,13
1Kor 1,7+
Dal 3,2; Is 66,15
Jer 10,25; Is 66,4
Rom 1,5+
Is 2,10
Is 2,11-17; 49,3; 66,5; Ps 89,8 (LXX); 68,35 (LXX)

[11]Prandaj edhe lutemi përherë për ju që Hyji ynë t'ju bëjë të denjë për thirrjen e vet dhe me fuqinë e vet t'ju bëjë të aftë të kryeni çdo të mirë që dëshironi dhe fenë tuaj ta bëjë vepruese. [12]Kështu Emri i

1Sel 2,12+
Fil 2,13; 4,13

1,7 *bashkë me ne:* Palit i pëlqen të nënvizojë që fati i tij është i lidhur me fatin e Kishave të tij (krh. 1Sel 2-3; 1Kor 4,8; Fil 1,30; etj.).

1,8 *me zjarr të ndezur flakë:* qielli (krh. 1Sel 4,16), engjëjt (krh. Mt 13,39.41.49; 16,27; 24,31; 25,31; Lk 12,8v; ndoshta «shenjtërit» tek 1Sel 3,13), zjarri i teofanive (krh. Dal 13,22+; 19,16+) janë «tipare» të letërsisë apokaliptike (1Sel 4,16+). – *atyre që nuk duan...Ungjillin e Jezusit Zotit tonë:* d.m.th. paganët (1Sel 4,5) dhe Hebrenjtë (Rom 10,16).

1,10 Duket që Pali këtu mendon për engjëjt («shenjtërit», krh. Vap 9,13+) dhe për të krishterët («ata që të kenë besuar»). – Dënimi i atyre që refuzojnë Ungjillin përshkruhet këtu në kundërshtim me lavdërimin e besimtarëve, me fjalë të ashpra, ndoshta për shkak të një përndjekjeje ngulmuese. – Pas kllapave të rr 6-10, rimerret tema e rr 5.

Is 66,5; 24,15; Gjn 17,10.24 Jezusit, Zotit tonë, do të madhërohet në ju po edhe ju në Të në saje të hirit të Hyjit tonë dhe të Jezu Krishtit Zot.

Ardhja e Zotit dhe shenjat e saj

2 [1]Në lidhje me Ardhjen e Zotit tonë Jezu Krishtit dhe me bashkimin tonë rreth tij, ju bëjmë lutje, vëllezër, [2]mos lejoni të merreni
Mt 24,31+; 1Kor 15,23; 1Sel 4,15-17 mendsh dhe as mos u trazoni për shkak të ndonjë vegimi kinse
2Sel 3,17 profetik, ose të ndonjë fjale ose të ndonjë letre kinse të shkruar prej
1Kor 1,8+ nesh, thua se ja, arriti Dita e Zotit!

[3]Mos lejoni t'ju gënjejë kush në asnjë mënyrë! Sepse njëherë duhet të ndodhë rënia nga feja (apostazia) dhe të shfaqet Njeriu i fajit, biri
Zb 13,1-8 i Bjerrjes, [4]Kundërshtari ai që e ngrit veten kundër çdo qenieje që
Dan 11,36 quhet Hyj dhe gjë e shenjtë, sa që ta vërë veten edhe në Tempull të
Is 14,13; Ez 28,2 Hyjit, duke e paraqitur veten për Hyj.

[5]Po a nuk ju bie ndër mend se kur isha ndër ju, jua thosha këtë gjë? [6]Tani e dini çka e ndalon që të shfaqet vetëm në kohën e vet. [7]Vërtet, misteri i paudhërisë është tashmë në veprim, por është diçka që e ndalon deri të jetë hequr nga mesi. [8]Atëherë do të shfaqet i Paudhi,
Is 11,4; Ps 33,6; Zb 19,11-21 të cilin Zoti [Jezus] *do ta mbysë me frymën e gojës së vet* dhe do ta

2,1-12 Përshkrimi i 1Sel 4,13–5,11 nuk përmbante parashikime mbi datën e Paruzisë. Këtu Pali, ndoshta duke iu përgjigjur çështjeve të reja të bazuar mbi një interpretim të gabuar të 1Sel 5,2, nuk i rikthehet fatit të të gjallëve e të vdekurve; ai vetëm saktëson që rikthimi nuk është i afërt dhe do të paraprihet nga shenja të dallueshme.

2,3 *mos t'ju gënjejë kush:* në lidhjen me këtë, rreziku i gënjimit është një nga temat që përsëriten në apokaliptikën e BR (Mk 13,5v; Lk 21,8; Zb 13,13v; 20,7). – *apostazia:* ajo përmendet sikur të njihet. Kuptimi i përgjithshëm i fjalës (shkëputje, dezertim, tradhti) duhet të marrë një kuptim fetar (Vap 5,37; 21,21; Heb 3,12). Atyre që kurrë nuk i përkitën Krishtit, mund t'i shtohen këtu ata që i bien mohit fesë (krh. 1Tim 4,1; 2Tim 3,1; 4,3v; etj.).

2,4 *kundërshtari:* [gr. antikeimenos] apostazia do të shkaktohet nga një personazh që mbart tre emra dhe paraqitet, deri në rr 5a, si armiku i madh i Hyjit. Është i Paudhi në kuptimin e plotë të fjalës, fj.fj.: «njeriu i paudhësisë» (rr 3; ose, var. A, D, etj.: «njeriu i mëkatit»); të qenët i paracaktuar «për t'u bjerrë», fj.fj.: «biri i bjerrjes» (rr 3; Gjn 17,12; krh. 1Sel 5,5); Kundërshtari i Hyjit, i përshkruar këtu me terma që frymëzohen nga Dan 11,36 (ku flitet për Antiokun Epifan). Në traditën e krishterë, ndikuar nga Danieli, ky Kundërshtar do të marrë emrin: Antikrisht (krh. 1Gjn 2,18; 4,3, 2Gjn 7). Paraqitet si një person, që do të shfaqet në fundin e kohërave (ndërsa Satani, i të cilit është vegël, vepron që tani në «mister», rr 7, duke ushtruar kundër besimtarëve një pushtet përndjekës dhe ngashënjyes), për provën e fundit të cilës kthimi i Krishtit do t'i japë fund (krh. Mt 24,24; Zb 13,1-8).

2,6 *çka e ndalon:* [gr. katekhon] për Palin vonesa e Paruzisë varet nga diçka (rr 6) ose dikush (rr 7) që e «ndalon»: një forcë ose një person që pengon shfaqjen e Antikrishtit (shfaqja që duhet të ndodh para Paruzisë). Kjo duhet të kuptohej nga marrësit e letrës; por për ne vazhdon të jetë një enigmë, pavarësisht nga shpjegimet e panumërta që u propozuan.

2,7 *misteri i paudhësisë është tashmë në veprim:* deri në momentin e «shfaqjes» përfundimtare, misteri i paudhësisë është në veprim dhe nga kjo veprimtari rrjedh apostazia. Pasi hiqet pengesa, i paudhi do të punojë haptazi.

2,8 *Atëherë do të shfaqet i Paudhi:* i paudhi [gr. Anomos] shfaqet (rr 6.8) para «zbulesës së Zotit» (2Sel 1,7; 1Kor

zhbijë me shkëlqimin e Ardhjes së vet të dukshme. [9]I Paudhi do të vijë
me pushtetin e Satanit dhe do të bëjë gjithfarë mrekullish, shenjash
dhe çudish të rrejshme. [10]Ai me ngashnjime të padrejta do t'i gënjejë
ata që birren për arsye se nuk e pranuan dashurinë e të vërtetës që
i kishte shëlbuar. [11]Prandaj edhe Hyji ua dërgon një fuqi që i bën të
gabojnë e t'i besojnë gënjeshtrës, [12]që të dënohen të gjithë ata që nuk i
besuan të së vërtetës, por përqafuan padrejtësinë.

Ef 2,2
Zb 13,13-17
Gjn 8,44
Mt 24,12
1Mbr 22,22; Is 6,10
Gjn 3,19; 9,39

Nxitje për qëndresën

[13]Kurse neve na duhet t'i falënderohemi gjithmonë Hyjit për ju,
vëllezër të dashur prej Zotit, sepse Hyji ju zgjodhi qysh prej fillimit
për shëlbim që fitohet me anë të veprës shenjtëruese të Shpirtit Shenjt
dhe të fesë së vërtetë, [14]në të cilën ju grishi me anë të Ungjillit tonë -
që ta fitoni lumturinë e Zotit tonë Jezu Krishtit.

Rom 8,29s; Ef 1,4;
1Sel 1,4-5; 4,3+.8;
1Pjt 1,1-2

[15]Prandaj, o vëllezër, jini të qëndrueshëm dhe mbani porositë
që i morët prej nesh qoftë me anë të fjalës qoftë me anë të Letrës
sonë. [16]Dhe vetë Zoti ynë Jezu Krishti dhe Hyji, Ati ynë, që na dëftoi
dashuri dhe na dhuroi me anë të hirit të vet ngushëllimin e amshuar
dhe shpresën e lume, [17]Ai i ngushëlloftë zemrat tuaja dhe i forcoftë në
çdo vepër dhe fjalë të mirë.

1Sel 3,8
2Sel 3,6; 1Kor 11,2+
Rom 5,2+
1Sel 3,11-13

Lutuni për ne

3 [1]Mandej, o vëllezër, lutuni për ne që fjala e Zotit të vrapojë
e të nderohet porsi ndër ju [2]dhe që të shpëtojmë prej njerëzve
të mbrapshtë dhe të këqij; sepse të gjithë nuk kanë fe!
[3]Por Hyji është besnik dhe Ai do t'ju forcojë dhe do t'ju ruajë nga i Keqi.
[4]Ne jemi plotësisht të bindur në Zotin se ju i zbatoni porositë tona
dhe se do t'i zbatoni. [5]Vetë Zoti i drejtoftë zemrat tuaja në dashurinë e

1Sel 5,25; Kol 4,3;
Ef 6,19s
Ps 147,15
Rom 10,16
1Sel 5,24
Mt 6,13; 1Gjn 2,14
2Kor 7,16
1Kor 13,13+

1,7), ashtu si ardhja e tij i kundërvihet ardhjes së Zotit (rr 8-9). Anti-Hyji bëhet anti-Krishti. Por s'ka dyshim se Zoti do të mundë armikun e vet.

2,9 *e Satanit:* i paudhi shërben si vegël për veprimin e Satanit (krh. 1Sel 2,18), i cili ia jep një pushtet mbinjerëzor, afërsisht si Shpirti i Krishtit u jepet të krishterëve (krh. dragoi dhe egërsira, Zb 13,2.4).

2,12 Kontrasti vazhdon mes besimtarëve dhe rebelëve. Gënjeshtra dhe e vërteta nuk kanë këtu një vlerë vetëm intelektuale por një kuptim fetar që ndikon në jetën dhe në veprat (krh. Gjn 8,32+.44+; 1Gjn 3,19+).

2,13–3,5 Kjo pjesë lidhet ngushtësisht me përshkrimin e paruzisë. Pasi ka përjashtuar idetë e rreme, apostulli del tek rrjedhojat pozitive të mendimit të tij. Pjesa është shumë e pasur; mendimi është «trinitar» (2Kor 13,13+; krh. 1Sel 4,6-8).

2,13 *qysh prej fillimit:* [gr. ap'arkhes] disa lexojnë: «si frytin e parë» [gr. aparkhen].

2,15 q*oftë me anë të fjalës, qoftë me anë të letrës sonë:* mësimet që Pali dha, gjatë qëndrimit të tij ose me shkrim, pas nisjes së tij (rr 2.5; 3,6; 1Sel 3,4; 4,2.6; 5,27), përfshijnë mesazhin ungjillor (krh. 1Sel 4,1; 1Kor 11,2.23-25).

3,1 *lutuni për ne...:* lutjet e besimtarëve (1Sel 5,25; etj.) do ta ndihmojnë misionin e apostullit. Fjala «do të vrapojë» falë hovit hyjnor dhe, pasi të merret e të jetohet (krh. 1Sel 2,13+), do të lavdërohet

Hyjit dhe në qëndrueshmërinë e Krishtit!

Kundër përtacisë dhe papunësisë

1Sel 4,1+ 1Sel 4,11-12; 5,14 2Sel 2,15+ 1Kor 4,11; 2Kor 11,27; Vap 18,3+; 1Sel 2,9+ Mt 10,10 Zan 3,19 Gal 6,9 Sel 3,6; 1Kor 5,9-11; 5,5 Mt 18,15-18; 2Kor 2,7; Gal 6,1; 1Sel 5,14

[6]Juve, o vëllezër, ju urdhërojmë në Emër të Jezu Krishtit Zot, të rrini larg nga çdo vëlla që jeton në përtaci, jo sipas porosisë që morët prej nesh. [7]Sepse ju vetë mirë e dini se e keni për detyrë ta ndiqni shembullin tonë. Ne, kur jetuam ndër ju, nuk jetuam në përtaci: [8]bukën askujt nuk ia lypëm dhuratë, por punuam natë e ditë me mund e lodhje që të mos i bëheshim ndokujt prej jush barrë. [9]Jo sikur të mos kishim pasur të drejtë në ndihmën tuaj, por vetveten ju dhamë për shembull - që të na përngjani. [10]Këndej, kur ishim ndër ju, ju patëm dhënë këtë urdhër: «Kush nuk do të punojë, as mos të hajë!». [11]Tani po dëgjojmë se disa ndër ju jetojnë në papunësi: nuk punojnë asgjë dhe e humbin kot kohën. [12]Të tillëve ju urdhërojmë dhe u qesim be Zotin Jezu Krisht, le të punojnë në paqe dhe le ta hanë bukën që e fitojnë vetë! [13]Dhe ju, o vëllezër, mos u mërzitni duke bërë vepra të mira! [14]Në qoftë se ndokush nuk i bindet fjalës sonë në këtë letër, shënojeni dhe mos u shoqëroni me të që të turpërohet, [15]por mos e mbani për armik dhe këshillojeni si vëllanë.

Bekimi

1Sel 5,23 Gal 6,11+; 2Sel 2,2

[16]Dhe vetë Zoti që jep paqen, gjithmonë dhe në çdo mënyrë jua dhëntë paqen. Zoti qoftë me ju të gjithë!

[17]Përshëndetje me dorën time - të Palit. Kështu shënoj çdo letër: unë kështu shkruaj. [18]Hiri i Zotit tonë Jezu Krishtit qoftë me ju të gjithë!

nga Zoti që e dërgoi (Ps 107,20; 147,15).

3,3 *nga i Keqi:* mund të jetë edhe: «nga e keqja». Të krishterët do të tundohen por jo përtej forcave të tyre (1Kor 10,13).

3,7 *ta ndiqni shembullin tonë:* besimtarët, duke ndjekur shembullin e Palit (1Kor 4,16; Gal 4,12; Fil 3,17), do ta ndjekin shembullin e Krishtit (1Sel 1,6; Fil 2,5; krh. Mt 16,24; Gjn 13,15; 1Pjt 2,21; 1Gjn 2,6), të cilit vetë Pali i përngjan (1Kor 11,1). Në fund ata duhet t'i përngjajnë Hyjit (Ef 5,1; krh. Mt 5,48) dhe të imitojnë njeritjetrin (1Sel 1,7; 2,14; Heb 6,12). Në bazën e këtij bashkimi të jetës, është «modeli» i doktrinës (Rom 6,17), i marrë nga «tradita» (rr 6; 1Kor 11,2+; 1Sel 2,13+). Edhe krerët, të cilët e përçojnë, duhet të jenë «modele» (rr 9; Fil 3,17; 4,8-9; 1Tim 1,16; 4,12; Tit 2,7; 1Pjt 5,3), e të cilëve ndiqet feja dhe jeta (Heb 13,7).

3,10 *kush nuk do të punojë, as të mos hajë:* ky rregull, që i përket vetëm refuzimit të punës, ndoshta rrjedh nga një fjalë e Jezusit ose thjeshtë nga një shprehje popullore. Është «rregulli i artë i punës së krishterë».

3,16 *në çdo mënyrë:* Vulg. ka: «në çdo vend».

3,18 *ju të gjithë:* Vulg. dhe kode të tjerë shtojnë: «Amen» (krh. 1Sel 3,13; 5,28).

Letra e parë drejtuar Timoteut

Përshëndetja

1 [1]Pali, apostulli i Krishtit Jezus me urdhër të Hyjit, Shëlbuesit tonë dhe të Krishtit Jezus, shpresës sonë: [2]Timoteut, birit të vërtetë në fe: hir, mëshirë dhe paqe prej Hyjit Atë, dhe prej Krishtit Jezus, Zotit tonë. Rom 1,1+ Vap 16,1+

Qortim lidhur me mësime të rrejshme

[3]Sikurse të porosita kur u nisa për Maqedoni: zër vend në Efes për t'u urdhëruar disave të mos mësojnë mësime tjera [4]dhe të mos merren me përralla dhe me gjenealogji të pakufishme që ndihmojnë më fort për diskutime të kota se sa për planin e Hyjit që realizohet në fe. [5]Qëllimi i këtij urdhri është dashuria që del nga zemra e pastër, nga ndërgjegjja e mirë dhe nga feja e çiltër. [6]Në këtë gjë disa e lanë rrugën dhe u sollën drejt mësimeve të fjalëve të kota. [7]Këta duan të jenë mësues të Ligjit e nuk kuptojnë as çka flasin as çka pohojnë. 1Tim 4,7; 6,4.20; 2Tim 2,14.16.23; 4,4; Tit 1,14; 3,9 Ps 51,12 1Kor 4,4+

Roli i vërtetë i Ligjit

[8]Vërtet, ne e dimë se Ligji është i mirë kur ndokush e përdor si duhet,[9]i bindur për këtë se Ligji nuk është dhënë për njeriun e drejtë, por për të këqijtë, për të padëgjueshmit, për të mbrapshtët, për mëkatarët, për të pafetë, për blasfemuesit, për atëvrasësit, për mëmëvrasësit, për njerivrasësit, [10]për fëlligështarët, për homoseksualët, për tregtarët me njerëz, për gënjeshtarët, për beshtrembërit dhe për çdo vepër tjetër që është kundër mësimit të shëndoshë - [11]simbas Rom 7,7+.12v Gal 5,18 Rom 1,29+ Zb 18,13 Gjn 1,14+; 2Kor 4,4

1,1 *urdhër:* S ka: «premtim». – *Shëlbuesit:* ky titull, që gjendet rrallë në letrat e Palit (Ef 5,23; Fil 3,20), në Letrat baritore i jepet Atit (1Tim 2,3; 4,10; Tit 1,3; 2,10; 3,4), si edhe Krishtit (2Tim 1,10; Tit 1,4; 2,13; 3,6). Vepra e Krishtit Shëlbues ka përmbushur vullnetin e Atit.

1,4 *gjenealogji të pakufishme:* spekullime judaike lidhur me historinë e patriarkëve dhe heronjve të BV, siç mund të lexohet në *Librin e jubilarëve.* – *planin:* Vulg. dhe të tjerë kanë: «ndërtim».

1,8 *Ligji*: ligji i Moisiut. – *përdor si duhet:* pa i kërkuar më shumë se sa mund të japë (fj.fj.: «nëse përdoret si një ligj»).

1,9 *i bindur për këtë se Ligji nuk është dhënë për njeriun e drejtë:* nuk thuhet këtu se Ligji është i mirë sepse bën të njihet mëkati (Rom 7,7+.12-14) apo pse përgatit ardhjen e Krishtit (Gal 3,24-25): Ligji shërben për t'i korrigjuar mëkatarët.

1,10 *mësimit të shëndoshë:* Letrat baritore i kthehen shpesh doktrinës së «shëndoshë», etj. (1Tim 6,3; 2Tim 1,13;

1Sel 2,4; Tit 1,3 Ungjillit të Lavdisë së Hyjit të lumtur, që më është besuar.

Pali dhe thirrja e tij

[12]E falënderoj Atë që më dha fuqi - Krishtin Jezus, Zotin tonë - pse
Gal 1,13; Vap 8,3+ më çmoi të besueshëm duke më thirrur në shërbesë [13]mua, që më parë
Gjn 16,2; Vap 3,17+ isha blasfemues, salvues, mujshar. Por gjeta mëshirë pse veproja prej
Mt 9,13p; 1Kor 15,9v; padijes, larg nga besimi i vërtetë. [14]Dhe hiri i Zotit tonë qe pa masë i
2Pjt 3,15 begatshëm bashkë me fe dhe me dashuri që është në Krishtin Jezus.

[15]Kjo fjalë është e vërtetë dhe meriton të besohet prej të gjithëve: Krishti Jezus erdhi në botë për të shëlbuar mëkatarët, ndër të cilët unë jam i pari. [16]Ai pati mëshirë për mua me qëllim që në mua më të parin Jezu Krishti ta dëftojë tërë zemërgjerësinë e vet për t'u dhënë
2Sel 3,7+ shembull të gjithë atyre që do të besojnë në Të për të fituar jetën e pasosur.

Kol 1,15; 1Tim 6,16 [17]Dhe Mbretit të shekujve, të Pavdekshmit, të Papashmit, Një të
Rom 16,27+ Vetmit Hyj i qoftë nder e lavdi në shekuj të shekujve. Amen!

Përgjegjësi e Timoteut

1Tim 4,14+ [18]Po ta jap këtë detyrë, biri im Timote, në përkim me profecitë që di-
2Tim 4,7 kur u thanë mbi ty: Ti, i mbështetur në to, lufto luftën e mirë! [19]Ruaje
fenë dhe ndërgjegjen e mirë, që disa e flakën dhe përjetuan anijethyr-
2Tim 2,17 jen në fe. [20]Ndër ta janë Himeneu dhe Aleksandri që i lëshova në duar
4,14 të Satanit me qëllim që të mësojnë të mos blasfemojnë.
1Kor 5,5

Vërejtje rreth uratës

Rom 13,1-7+; Tit 3,1 **2** [1]Po të porosis, pra, më së pari le të bëhen kërkesa, lutje, urata, falënderje për të gjithë njerëzit, [2]për mbretër dhe për të gjithë ata që janë në pushtet, që ta kalojmë jetën të qetë e të paqët në përkushti të plotë dhe në mënyrë të denjë. [3]Kjo gjë është e mirë dhe e
1Tim 1,1+ pëlqyeshme para Hyjit, Shëlbuesit tonë, [4]vullneti i të cilit është që të
Ez 18,23+ shëlbohen të gjithë njerëzit dhe t'ia arrijnë njohjes së vërtetës. [5]Sepse,
Gjn 8,32
1Kor 8,6+
Heb 8,6+

4,3; Tit 1,9.13; 2,1.8): është predikimi apostolik, me të gjitha cilësitë e këtij «shëndeti» dhe në lidhje me sjelljen morale (krh. Rom 12,1-2; Fil 4, 8-9).

1,15 *Kjo fjalë është e vërtetë:* formulë karakteristike në Letrat baritore (1Tim 3,1; 4,9; 2Tim 2,11; Tit 3,8). Është një mënyrë për të tërhequr vëmendjen, ndoshta për të theksuar një aluzion ose një citim të cilin lexuesit njohin.

1,17 Kjo doksologji solemne mund të ketë origjinë liturgjike. Në letrat e Palit doksologjitë janë shumë të shpeshta (Rom 16,27+).

1,18 *në përkim me profecitë që dikur u thanë mbi ty:* si në 4,14, Pali ia kujton Timoteut rolin e «profetëve» në rastin e shugurimt të tij apostolik (krh. Vap 13,1-3; 11,27+).

1,20 *i lëshova në duar të Satanit:* përjashtim nga bashkësia që duhej t'ia jepte fajtorit mundësinë për t'u penduar (1Kor 5,5+).

2,1 *Po të porosis:* D dhe kodikë të tjerë kanë: «porosit».

2,2 *për mbretër dhe për të gjithë ata që janë në pushtet:* për sa i përket lojalizmit (qëndrim korrekt ndaj një pushteti) të Palit, krh. Rom 13,1-7. Në fundin e rreshtit ndoshta ndihen

Hyji është një i vetëm, një i vetëm është edhe Ndërmjetësi midis Hyjit
e njerëzve: Njeriu - Jezu Krishti, [6]i cili e flijoi vetveten si shpërblim
për të gjithë njerëzit. Këte dëshmi Ai e dha në kohën e caktuar. [7]Kësaj
dëshmie unë iu bëra predikatar dhe apostull - ju them të vërtetën, nuk
rrej - mësues i fesë dhe i së vërtetës për paganët.

Mt 20,28p+; 2Kor 5,15; Gal 1,4; Ef 5,2; Tit 2,14 Rom 3,26+ 2Tim 1,11 Vap 9,15; Gal 2,7

Stolisje e grave

[8]Dua, pra, që meshkujt në çdo vend të luten duke i lartësuar duart
e pastra pa hidhërim dhe pa grindje.
[9]Gjithashtu dua që (edhe) gratë, të veshura si ka hije, të stolisen
me turpshmëri dhe me urti, jo me gërsheta, me ar, me perla dhe me
petka luksi, [10]por, me vepra të mira, si u ka hije grave që i kushtohen
përshpirtërisë.

Is 3,16v; 1Pjt 3,2-4

[11]Në kohën e mësimit gruaja le të dëgjojë në heshtje dhe me
nënshtrim të plotë. [12]Nuk lejoj që gruaja të mësojë në Kishë as të
sundojë burrin, por - të rrijë në qetësi. [13]Sepse i pari u krijua Adami,
atëherë Eva. [14]Dhe nuk qe gënjyer Adami, por, gruaja e gënjyer, e theu
urdhrin. [15]Dhe do të shëlbohet duke lindur fëmijë në qoftë se qëndron
me urti në fe, në dashuri dhe në shenjtëri.

1Kor 14,34-35; Zan 3,16

1Kor 11,3.8-12

Zan 2,18.21v; 3,12-13 Nr 31,16

1Kor 13,13+

Cilësitë e mbikëqyrësit

Tit 1,6-9

3 [1]Është plotësisht e vërtetë fjala: «Në qoftë se ndokush dëshiron
të bëhet mbikëqyrës, dëshiron një punë të ndershme». [2]Por,
veç, duhet që mbikëqyrësi të jetë i patëmetë, vetëm një herë i
martuar, i përkormë, i arsyeshëm, i urtë, mikpritës, i aftë të mësojë,
[3]jo i prirë kah pija, jo mujshar. Përkundrazi, i butë, jo ngatërrestar,

1Tim 1,15+

2Tim 2,24

1Tim 3,12 Tit 2,6+

shqetësimet e apostullit për të ardhmen.

2,4 *vullneti i të cilit është që të shëlbohen të gjithë njerëzit:* ky pohim (krh. 1Tim 4,10), shumë i rëndësishëm nga ana teologjike, vjen në ndihmë për të interpretuar mirë disa fragmente të Letrës drejtuar Romakëve (9,18.21; etj). Pohimi mbështetet (rr 5) në faktin që Hyji është një i vetëm (krh. Mk 12,29+; Rom 3,29-30; Ef 4,6). Zoti ia ka besuar Palit (rr 7) misionin e shpalljes së shëlbimit, i cili u ofrohet të gjithëve (Rom 1,1+; Vap 9,15+). – *dhe t'ia arrijnë njohjes së vërtetës:* shëlbimi është njohja e së vërtetës (1Tim 4,3; 2Tim 2,25; 3,7; Tit 1,1). Kësaj njohjeje i kushtohet gjithë jeta (krh. Oz 2,22+; Gjn 8,32+; 10,14+; 2Sel 2,12; etj.).

2,5 *Njeriu - Jezu Krishti:* fj.fj.: «(një) njeri Krishti Jezus». Jezusi është Ndërmjetës në aq sa është njeri; kjo ia jep mundësi të jetë Shëlbuesi i të gjithëve (rr 4) me anë të vdekjes së vet në shpërblim për ta (rr 6; krh. Heb 2,14-17+).

2,6 *Këtë dëshmi:* krh. 6,13. Krishti, duke pranuar të vdesë për të gjithë njerëzit, bëri të dukshëm në sytë e botës planin hyjnor për të shëlbuar të gjithë. Duke dëshmuar Atin me anë të jetës së vet, ai u bë dëshmitar në mënyrën më të lartën, me anë të vdekjes së tij (fjala greke *martys* do të përkthehet më pas: «dëshmitar» dhe «martir»; krh. Gjn 3,11+; Vap 1,5; 3,14).

2,15 *duke lindur fëmijë:* këtu ndoshta i referohet doktorëve të rremë, që ndalonin martesën (1Tim 4,3).

3,1 *të bëhet mbikëqyrës:* BJ ka: «detyrën e episkopit» dhe në rr 2 përsërit «episkopi»; «ipeshkëvi» dhe «presbiterët» nuk përmenden (krh. Tt 1,5+).

jo lakmues të të hollash, [4]njeri që e udhëheq mirë shtëpinë e vet, që
fëmijët e vet i mban nën drejtim me plot seriozitet - [5]sepse, po nuk
1Kor 1,2+ diti ndokush ta udhëheqë familjen e vet, si do të dijë të kujdeset për
Kishën e Hyjit?] - [6]të mos jetë posa i kthyer në fe, që të mos i rritet
mendja e të bjerë në dënimin e djallit. [7]Madje duhet të gëzojë zë të
1Kor 5,12+ mirë edhe ndër ata të jashtmit, që të mos bëhet gazi i kujt dhe të bjerë
në leqe të djallit.

Vap 6,1-6

Cilësitë e diakonave

[8]Po kështu duhet të jenë edhe diakonat: të matur, jo mësalla me dy
faqe, jo të dhënë tepër mbas verës, as lakmues fitese së ndytë, [9]por
Rom 16,25+ asish që e ruajnë misterin e fesë në ndërgjegje të pastër. [10]Më parë
le të vihen në provë e, nëse të sprovuar, dalin të patëmetë, atëherë le
ta kryejnë shërbesën. [11]Gjithashtu edhe gratë le të jenë të matura, jo
shpifëse, por të përkorme dhe besnike në gjithçka. [12]Diakonat të jenë
1Tim 3,2.4 burra të një gruaje, t'i udhëheqin mirë fëmijët e vet dhe shtëpitë e
veta. [13]Sepse ata që e kryejnë mirë shërbesën e diakonit fitojnë shkallë
të ndershme dhe siguri të madhe në fe që është në Krishtin Jezus.

Kisha dhe misteri i përshpirtërisë

[14]Po t'i shkruaj të gjitha këto edhe pse shpresoj se për së shpejti
Tit 1,7 do të vij te ti, [15]por, në qoftë se do të vonoj, të dish si duhet të
1Kor 1,2+; Ef 2,20+ sillesh në Shtëpinë e Hyjit, që është Kisha e Hyjit të gjallë, shtylla
Rom 16,25+ dhe mbështetja e së vërtetës. [16]S'ka dyshim, i madh është misteri i
përshpirtërisë:

2Tim 1,10; Tit 2,11; 3,4 Krishti u dëftua në natyrën e njeriut,
1Kor 6,11; Tit 3,5v u shfajësua me Shpirtin Shenjt,
u vrojtua nga engjëjt,
u predikua ndër paganë,
u besua nga bota,
Mk 16,19; Vap 1,2.11 u ngrit në lavdi.

3,2 *Por, veç, duhet:* kjo listë cilësish, bashkë me atë që vijon (rr 8-12), nuk ka asgjë të veçantë; frymëzohet prej listave klasike të cilësive që i kërkohen atyre që ushtrojnë një detyrë në Kishë. – *vetëm një herë i martuar:* BJ ka fj.fj.: «burrë i një gruaje» si në rr 12.

3,11 *Gjithashtu edhe gratë:* ndoshta «diakoneshat» (krh. Rom 16,1), jo bashkëshortet e diakonëve.

3,15 *Kisha e Hyjit të gjallë:* krh. Lp 5,26+; 2 Kor 6,16; është shtëpia e Tij, pra, banesa dhe familja e Tij (Nm 12,7; Heb 3,6; 10,21; 1Pjt 4,17), ku Ungjilli shëlbues ruhet fort.

3,16 *Krishti:* ajo që vijon, pas hyrjes solemne, është një fragment himni ose shpalljeje liturgjike të fesë (1Tim 6,15-16; 2Tim 2,11-13; Ef 1,3-14; Fil 2,6-11; Kol 1,15-20). – Krishti është mishërimi i hirit hyjnor (Tit 2,11; 2Tim 1,10) dhe i dashurisë (Tit 3,4); dëshmon me jetën e tij se ka Shpirtin (Tit 3,5v; 1Kor 6,11). Pas ringjalljes së tij, u shfaqet lajmëtarëve (Mt 11,10; Lk 7,24; 9,52) të cilët predikojnë dhe fitojnë botën për fe.

Parakallëzimi i apostazisë

4 [1]Shpirti Shenjt shpall botërisht se në kohën e fundit disa njerëz
do t'i bien mohit fesë dhe do t'ju besojnë shpirtrave të rrejshëm
dhe mësimeve të frymëzuara nga djajtë, [2]të ngashnjyer nga
hipokrizia e rrenacakëve me ndërgjegje të shënuar me hekur të skuqur,
[3]të cilët ndalojnë martesën dhe urdhërojnë të mos hahen ushqimet që
Hyji i ka krijuar për t'i ngrënë me falënderje besimtarët që e njohin
të vërtetën. [4]Sepse gjithçka Hyji krijoi është e mirë dhe asgjë s'është
për t'u hedhur që merret me falënderje, [5]sepse e shenjtëron fjala e
Hyjit dhe urata.

Mt 24,23-24; Vap 20,29-30; 2Tim 3,1; 2Pjt 2,1; 3,3; 1Gjn 2,18

Rom 6,17 Kol 2,16-23

1Tim 2,4 Zan 9,3 Zan 1,31+; Mt 15,11v; Rom 14,14.20; 1Kor 10,25v.30v

Shërbëtori i mirë i Krishtit

[6]Në qoftë se ua mëson vëllezërve këto të vërteta do të jesh
mbarështues i mirë i Krishtit Jezus, i ushqyer mirë me fjalë feje
dhe me mësim të mirë që vazhdimisht e ndjek. [7]Hiqu përrallave të
shekullit e të plakave! Më mirë ushtroju në përshpirtëri!

2Tim 2,15

1Tim 1,4+

[8]Vërtet, ushtrimi trupor pak ka vlerë, kurse përshpirtëria është
e dobishme për gjithçka, sepse sjell me vete premtimin e jetës së
tashme dhe të asaj të ardhshmes. [9]Kjo fjalë është e denjë të besohet
dhe të pranohet prej të gjithëve: [10]prandaj vuajmë dhe luftojmë pse
shpresojmë në Hyjin e gjallë që është Shëlbuesi i të gjithëve, sidomos i
besimtarëve. [11]Këto gjëra urdhëroj dhe mësoj!

Kol 2,23

1Tim 1,15+

1,1+; 2,1.4; Tit 2,11

[12]Askush të mos e përbuzë moshën tënde të re, por bëju shembull
për besimtarët në fjalë, në sjellje, në dashuri, në fe, në pastri! [13]Deri
të vij kushtoju Leximit, këshillimit dhe mësimit. [14]Mos e lër pas dore
hirin që është në ty, i cili të qe dhënë në saje të profecive dhe me vënien
e duarve të kolegjit të pleqve. [15]Kujdesohu për këto, jepu tërësisht pas

Tit 2,15 Tit 2,7-8; 2Sel 3,7+ 1Tim 6,11; Gal 5,22+

1Tim 1,18+

Nr 27,18v; Lp 34,9

Historia e Krishtit në tokë përfundon me ngjitjen në qiell (Lk 24,51).

4,1 *në kohën e fundit:* për këtë periudhë krize, që duhet të shënojë ditët e fundit, krh. edhe 2Sel 2,3-12; 2Tim 3,1; 4,3-4; 2Pjt 3,3; Jud 18; Mt 24,6v; Vap 20,29-30. – Nga ana tjetër, duke qenë se era eskatologjike tashmë ka filluar (1Tim 2,6; Mk 1,15+; Rom 3,26+), edhe kjo kohë prove mund të konsiderohet aktuale (krh. 1Kor 7,26; Ef 5,16; 6,13; Jak 5,3; 1Gjn 2,18; 4,1.3; 2Gjn 7).

4,2 *ndërgjegje të shënuar me hekur të skuqur:* ashtu si shënohej në mish skllavi i arratisur.

4,3 *të cilët ndalojnë martesën dhe urdhërojnë të mos hahen ushqimet:* dënimi i martesës do të jetë një prej veçorive të gnosticizmit. Ndalimet i ushqimeve janë tipike judaike (krh. Kol 2,16-23).

4,8 *përshpirtëria:* gr. *eusebeia*, kjo fjalë gjendet dhjetë herë në Letrat baritore (1Tim 2,2; 3,16; 4,7.8; 6,3.5.6.11; 2Tim 3,5; Tit 1,1; krh. 1Tim 5,4; 2Tim 3,12; Tit 2,12). Është përmbledhja e qëndrimit në fe të të krishterëve, thelbi i bashkimit mes tyre në Krishtin Jezus.

4,10 *luftojmë*: D, Vulg. dhe të tjerë kanë: «jemi të poshtëruar».

4,14 *me vënien e duarve të kolegjit të pleqve:* vënia e duarve, rit i kalimit të një hiri apo karizme (Heb 6,2), mund të jetë shenjë bekimi (Mt 19,15), mjeti për të kryer një shërim (Mt 9,18p; Mk 6,5; 7,32; 8,23-25; 16,18; Lk 4,40; 13,13; Vap 9,12.17; 28,8), ose për t'ua përçuar të pagëzuarve plotësinë e Shpirtit Shenjt (Vap 1,5+) dhe, si përfundim, mund të jetë riti që shuguron një njeri për

tyre, që përparimi yt të jetë i dukshëm për të gjithë. 16Vërja mendjen
vetes dhe mësimit! Të jesh i qëndrueshëm në këto gjëra! Sepse, duke
vepruar kështu, do të shëlbosh veten dhe ata që të dëgjojnë.

Besimtarët

Lev 19,32

5 1Me plak mos ji i ashpër, por qortoje si ta kishe babë,
të rinjtë porsi vëllezër, 2plakat si nëna, të rejat si motra -
me plot pastri.

Vejushat

3Vejushat nderoj - ato që janë vërtet vejusha. 4Por, në qoftë se
ndonjë vejushë ka fëmijë ose nipa, më së pari ata le të dinë të dëftojnë
nderim ndaj familjes së vet, dhe t'ua kthejnë shpërblimin prindërve
të vet, sepse kjo gjë i pëlqen Hyjit. 5Ajo që është vërtetisht vejushë -
Jt 8,4-5; Lk 2,37 krejtësisht e vetme: ajo e vë shpresën në Hyjin dhe jepet mbas lutjes
dhe uratës natë e ditë; 6kurse, ajo që jepet mbas ëndjeve, edhe pse e
Zb 3,1 gjallë, është e vdekur. 7Shi këto gjëra porositi që të jenë të patëmeta.
8Në qoftë se ndokush nuk është i kujdesshëm për të vetët, sidomos për
anëtarët e familjes, i ka rënë mohit fesë dhe është më i keq se i pafeu.

9Në regjistrin për vejusha të shkruhet vejusha jo më e re se
gjashtëdhjetë vjeçe, një herë e martuar, 10që ka dëshminë e veprave
të mira: që i ka rritur fëmijët, që ka qenë mikpritëse, që u ka larë
Gjn 13,14 këmbët shenjtërve, që u ka ndihmuar nevojtarëve, që i është kushtuar
Vap 9,13+ çdo vepre së mirë. 11Vejushat më të reja mos i prano, sepse, kur epshi
i largon prej Krishtit, kërkojnë të martohen. 12Po kështu meritojnë
dënimin pse e shkelën besnikërinë e parë. 13Për më tepër, duke mos
Tit 1,11 punuar, mësojnë të shëtisin shtëpi në shtëpi e janë, jo veçse të papuna,
por edhe shpërhallëse, kureshtare dhe flasin çka s'lypet. 14Dua, pra,
që vejushat e reja të martohen, të lindin fëmijë, të bëhen shtëpiake që

një funksion publik të veçantë (Vap 6,6; 13,3). Sipas këtij kuptimi të fundit, duhet të kuptohet ky rr dhe 5,22+ (krh. 2Tim 1,6). Që nga dita përmendur nga Pali, Timoteu mbart, në mënyrë të përhershme, një «karizëm» (1Kor 12,1+) që e shuguron për misionin e tij. Ndërhyrja profetike përmendet në rr 1,18.

5,3 Këtu mund të dallohen tri kategori vejushash: ato që Kisha nuk ka detyrë t'u ndihmojë materialisht, sepse e kanë familjen (rr 4); ato që Kisha ka për detyrë t'u ndihmojë sepse janë «vërtetë vejusha», të vetme në botë (rr 3.5 dhe 16); në fund, ato që, të ndihmuara apo jo nga Kisha, kanë ndonjë funksion shërbimi në Kishë, me kusht që të plotësojnë kërkesat të caktuara (rr 9-15).

5,10 *veprave të mira*: mirësia është një shenjë karakteristike e jetës së të krishterëve dhe sekreti i apostullimit të tyre. Meqë qëllimi i shëlbimi ishte krijimi i një populli të kushtuar «veprave të mira» (Tt 2,14; 3,7; Ef 2,10), Hyji pret prej të tijve shndërrimin e tyre progresiv për të arritur një mirësi gjithnjë e më të shkëlqyeshme (1Tim 5,10; 6,18). Të gjitha moshat dhe të gjitha gjendjet, edhe ajo e skllevërve (Tit 2,10), në të gjitha rrethanat (Tit 3,1), kanë një përsosmëri dhe një fisnikëri shpirtërore që shkëlqejnë nga ndriçimi i mirësisë së vërtetë. – *u ka larë këmbët shenjtërve*: rit i mikpritjes së lashtë.

të mos i japin kundërshtarit asnjë shkak të flasë keq. 15Sepse tashmë Tit 2,8
disa i morën rrugët e djallit.
16Në qoftë se ndonjë besimtare ka gra të veja, le t'u ndihmojë e të
mos i bëhen barrë Kishës, që të mund t'u ndihmojë atyre që vërtet
janë të veja.

Udhëheqësit

Tit 1,5+

17Udhëheqësit që e kryejnë mirë parësinë në Kishë, meritojnë 1Sel 5,12+
nderin e dyfishtë, sidomos ata që punojnë rreth fjalës së Hyjit dhe
dhënies së mësimit. 18Sepse Shkrimi shenjt thotë: *Kaut që shin në* Lp 25,4; 1Kor 9,9
lëmë, mos ia lidh gojën! Edhe: *Punëtorit i takon paga e tij.* 19Padinë Lk 10,7
kundër udhëheqësit mos e prano veç në bazë të *dy ose tre dëshmitarëve.* Lp 19,15; Mt 18,16;
20Fajtorët qortoj ndër sy të të gjithëve që të tremben edhe të tjerët. 2Kor 13,1
21Po të lëshoj be para Hyjit, para Krishtit Jezus dhe para engjëjve të
zgjedhur, që t'i mbahesh kësaj rregulle pa paragjykime dhe kurrë mos
bëj gjë me krahambajtje. 22Askujt mos i vër duart me ngutësi! Mos u
bëj pjesëtar në mëkate të huaja! Ruaje veten të pastër!
23Mos pi më vetëm ujë, por pi ngapak verë për shkak të stomakut
dhe të sëmundjeve të tua të shpeshta.
24Mëkatet e disa njerëzve dalin në shesh edhe përpara gjyqit, kurse
të disa të tjerëve pas gjyqit. 25Po ashtu edhe veprat e mira dalin në 1Tim 5,10; Mt 5,16
shesh; por edhe ato që janë ndryshe, nuk mund të mbesin të fshehta. Mt 10,26+

Skllevërit

Rom 6,15+;
1Kor 7,21-22;
Ef 6,5-8;
Kol 3,22-25;
Tit 2,9-10; Flm 16+
Rom 2,24+

6 1Ata që janë nën zgjedhën e skllavërisë le t'i çmojnë zotërinjtë
e vet të denjë për çdo nderim që të mos shahet Emri i Hyjit dhe
Mësimi. 2Ata që i kanë zotërinjtë besimtarë, mos t'i çmojnë më
pak për shkak se janë vëllezër, por le t'u shërbejnë edhe më tepër shi
për arsye se ata që shërbehen prej tyre janë besimtarë dhe vëllezër të
dashur.

Mësimet e rreme dhe pasuria e rreme

Këto gjëra mësoj dhe porositi!

5,12 *besnikërinë e parë:* vendimin e tyre për t'iu kushtuar Hyjit.

5,14 *vejushat e reja të martohen:* Pali, nga eksperienca e bërë në këtë drejtim, nuk çmon më për urti t'ua porosisë vejushave të reja idealin që kishte paraqitur në 1Kor 7,8. 40. – *kundërshtarit:* njeriu keqdashës, kundër të krishterëve, si dhe Satani (më pak e mundshme).

5,17 *nderin e dyfishtë:* BJ përkthen: «shpërblimin e dyfishtë».

5,18 *paga:* S* ka: «ushqyerje» (krh. Mt 10,10). Citimit të Ligjit të përtërirë i shtohet një fjalë e Krishtit, të cilën e njohim vetëm nga Luka (Lk 10,7): kjo nuk supozon domosdoshmërisht që Ungjilli i Lukës të ishte tashmë i përfunduar dhe pranuar si «Shkrim» (krh. 2Tm 3,15+).

5,22 *vër duart*: për t'i dorëzuar një funksion në Kishë (krh. 1Tim 4,14+). Të

1Tim 1,10+ [3]Në qoftë se ndokush mëson ndryshe dhe nuk i ndjek fjalët e
shëndosha të Zotit tonë Jezu Krishtit dhe mësimin që është në përkim
1,4+ me përshpirtëri, [4]ai është i verbuar nga krenia, asgjë nuk kupton,
por vuan nga sëmundja e grindjes dhe e rragatjes rreth fjalësh. Nga
Rom 1,29+ kjo rrjedh smira, grindja, fjalët fyese, dyshimet e këqija, [5]ngatërresat
e njerëzve të prishur në mend dhe që nuk janë në të vërtetën, që
mendojnë se përshpirtëria është burim fitese.

[6]Vërtet, përshpirtëria është dobi e madhe për atë që kënaqet me aq
Jb 1,21; Kish 5,14; Ps 49,18 2Tim 4,13 sa ka! [7]Sepse në këtë botë nuk prumë asgjë me vete dhe prej saj asgjë
nuk do të marrim me vete. [8]Këndej, në qoftë se kemi çka të hamë e të
veshim, të jemi të kënaqur me kaq. [9]Ata që dëshirojnë të pasurohen,
bien në tundim, në kurth dhe në shumë pirje të paarsyeshme dhe
të dëmshme, të cilat i plandosin njerëzit në rrënim dhe në bjerrje.
Mt 6,24 [10]Rrënja e të gjitha të këqijave, veç, është lakmimi i të hollave; për
arsye të tij disa e lanë fenë dhe munduan vetveten me shumë vuajtje.

2Tim 4,1 Lufta e mirë për fe

2Tim 2,22 [11]Kurse ti, o njeriu i Hyjit, iku këtyre gjërave! Jepu me gjithë shpirt
1Kor 13,13+; Gal 5,22+;Tit 2,2+ 2Tim 4,7 mbas drejtësisë, përshpirtërisë, fesë, dashurisë, qëndresës, butësisë!
[12]Lufto luftën e mirë të fesë, fitoje jetën e pasosur, në të cilën u thirre
dhe për të cilën e dhe një dëshmi të bukur para shumë dëshmitarëve!

[13][Të] Urdhëroj para Hyjit, që u jep jetë të gjitha sendeve, dhe para
1Tim 2,6+; Gjn 18,36v Krishtit Jezus që e dha atë dëshmi të bukur para Ponc Pilatit, [14]mbaje
Urdhrin pa njolla dhe pa të meta deri në ardhjen e Zotit tonë Jezu
Krishtit,

tjerë shohin këtu një gjest të zgjidhjes së mëkateve.

6,2 *vëllezër të dashur:* BJ përkthen: «miq të Hyjit»; përkthim tjetër: «të dashur nga Hyji».

6,4 *sëmundja e grindjes dhe e rragatjes:* kërkimit të Hyjit, që në BV përmblidhte qëndrimin e besimtarit të *JHWH*-ut (Lp 4,29; Ps 27,8+; Jer 29,13-14; etj.) dhe që ka ruajtur vlerën e tij edhe në BR (Mt 6,33; 7,7-8; Vap 17,27; etj.), apostulli këtu i kundërvë kërkimet e holla dhe pa kuptim, të pafundme dhe pa maturi (krh. 1Tim 1,4; 2Tim 2,16.23; Tit 3,9): «sëmundje» fatale për doktrinën e «shëndoshë» (rr 3; 1,10+), shprehje e një kuriozitet që pretendon të shkojë përtej misterit të fesë (krh. 2Gjn 9).

6,9 *në kurth:* Vulg. e disa të tjerë shtojnë: «të djallit». – *të paarsyeshme:* Vulg. ka: «të kota».

6,10 *Rrënja e të gjitha të këqijave, veç, është lakmimi i të hollave:* pra, i parave; fjalë e urtë e zakonshme në letërsinë profane të asaj kohe.

6,12 Nuk dihet me saktësi cilës rrethanë të jetës së Timoteut i referohet Pali këtu (pagëzimit, shugurimit për shërbesën?)

6,13 *dëshmi të bukur para Ponc Pilatit:* shpallje e pushtetit të tij mbretëror-mesianik dhe e rolit të tij të dëshmitarit të së vërtetës (Gjn 18,36-37). Përmendja e Ponc Pilatit përforcon karakterin «zyrtar» të kësaj dëshmie, e cila është model i shpalljes së fesë së të krishterit në pagëzim ose përballë përndjekësve.

6,14 *në ardhjen:* fj.fj.: «në dëftimin»; termi *epiphaneia* (i përdorur në 2Sel 2,8 për të paudhin) në Letrat baritore preferohet në vend të «ardhjes» (1Kor

15 që do të na e tregojë në kohën e caktuar Ai,
I Lumi dhe i Vetmi Sundimtar,
Mbreti i mbretërve dhe Zotëria i zotërinjve, 2Mak 13,4; Lp 10,17;
16 Ai që i vetmi e ka pavdekësinë, Ps 136,3; Zb 17,14
që banon në dritën e paafrueshme,
të cilin asnjë njeri nuk e pa
dhe asnjë njeri s'mund ta shohë. Dal 33,20+;
Atij i qoftë nderi dhe pushteti i amshueshëm! Amen! Gjn 1,17-18+

I krishteri i pasur

17 Atyre që në këtë shekullin e tashëm janë të pasur, urdhëroju
të mos jenë krenarë dhe të mos e vënë shpresën e vet në pasurinë e Lk 12,17-21; Jak 1,10
pasigurt, por në Hyjin që na jep gjithçka me begati për ta gëzuar, 18 le
të bëjnë mirë, le të pasurohen me vepra të mira, le të jenë dorëdhënë 1Tim 5,10; 2Kor 9,8v
për të mirën e përbashkët, 19 duke grumbulluar kështu për vete
kryegjë të mirë për të ardhmen që ta fitojnë jetën e vërtetë. Mt 6,20; Fil 4,17v

Porosia e fundit dhe përshëndetja

20 Ruaj, o Timote, të vërtetat e fesë që t'u besuan! Shporru përrallave 2Tim 1,12.14; 2,2; 3,14
boshe dhe kundërshtimeve të një dijeje të rreme, 21 që disa e rrëfyen 1Tim 1,4+; Tit 2,1
dhe e borën fenë.
Hiri qoftë me ju!

15, 23+) dhe të «zbulesës» (1Kor 1,7+), për të treguar dëftimin e Krishtit në triumfin e tij eskatologjik (këtu; 2Tim 4,1.8; Tit 2,13; Heb 9,28) si edhe në veprën e tij shpërblyese (2Tim 1,10; krh. Tit 2,11; 3,4).

6,15-16 Kjo doksologji e bukur ndoshta frymëzohet nga një himn liturgjik (krh. 1Tim 1,17), ose është marr prej tij. Përmban shtatë formula me frymëzim biblik të transkriptuara në gjuhën helenistike, kundër çdo kulti që u jepet njerëzve dhe kundër çdo pretendimi për të kuptuar sekretin e Hyjit.

6,17 *në Hyjin*: D, Vulg., etj. kanë: «në Hyjin e gjallë».

6,20 *Ruaj...të vërtetat e fesë që t'u besuan:* BJ përkthen: «ruaj depozitën»; «depozita» është një ide e rëndësishme e Letrave baritore (2Tim 1,12.14). Përmbajtja e saj është «thesari» i fesë (1Tim 4,6; 2Tim 1,13; Tit 1,9) ose i traditës (2Sel 2,15+; 3,6); por koncepti ka prejardhjen juridike dhe, për sa i përket ruajtësit, vihet në dukje detyra e tij për të ruajtur thesarin që i është besuar dhe, pastaj, për ta kthyer ose ta përçuar të paprekur; krh. «ruaje mirë çka ke» (Zb 3,11; krh. Zb 2,25). – *dijeje të rreme*: BJ përkthen: «pseudo-shkencë», «dije (*gnosi*) e pretenduar» që një ditë Ireneu do të kundërshtojë.

6,21 me ju: var. (Vulg.): «me ty». – Vulg. shton: «Amen».

Letra e dytë drejtuar Timoteut

Përshëndetje dhe falënderje

1 [1]Pali, apostulli i Krishtit Jezus për vullnet të Hyjit i dërguar për të shpallur jetën e premtuar që është në Krishtin Jezus: [2]Timoteut, birit të dashur: hir, mëshirë, paqe prej Hyjit Atë dhe prej Krishtit Jezus, Zotit tonë. Rom 1,1+ Vap 16,1+; 1Kor 4,17

[3]E falënderoj Hyjin, të cilit i shërbej, sikurse edhe të parët e mi, me ndërgjegje të pastër, ndërsa pa pushim të kujtoj në urata të mia natë e ditë. [4]Dhe, kur më bien në mend lotët e tu, më kap një dëshirë e madhe të shoh ty që të mbushem me gëzim. [5]Kujtoj fenë e çiltër që është në ty, që më parë ishte në gjyshën tënde Loidën dhe në nënën tënde Eunikën dhe jam i bindur se banon edhe në ty. Rom 1,9+ Fil 3,5 2Tim 4,9.21 Vap 16,1; 2Tim 3,14-15+

Hiret që Timoteu ka marrë

[6]Këndej të përkujtoj ta ringjallësh dhuratën e hirit të Hyjit që është në ty në saje të vënies së duarve të mia. [7]Sepse Hyji nuk na e ka dhënë shpirtin e frikës, por përkundrazi shpirtin e virtytit, të dashurisë dhe të urtisë. [8] Prandaj mos të vijë marre ta dëshmosh Zotin tonë as mua të burgosurin e tij, por hiq keq bashkë me mua për Ungjill duke u mbështetur në fuqinë e Hyjit, [9]i cili na shëlboi dhe na grishi me thirrje të shenjtë - jo në saje të veprave tona, por në saje të vullnetit të vet dhe të hirit, që na u dha qysh prej amshimit në Jezu Krishtin [10]dhe u dëftua tani me Ardhjen e Shëlbuesit tonë Jezu Krishtit. Ky e asgjësoi vdekjen dhe bëri të shndrisë jeta dhe pavdekësia me anë të Ungjillit, [11]për të cilin Hyji më caktoi të jem predikatar, apostull dhe mësues. 1Tim 4,14+ Rom 8,15; 1Gjn 4,18 Lk 9,26; Rom 1,16; 5,3v; Ef 3,13 Tit 3,5 Rom 8,28; 16,25+ Tit 2,11; 3,4 Rom 6,9; 8,2; Heb 2,14-15 1Tim 2,7

1,4 *më bien në mend lotët e tu:* lotët e Timoteut kur Pali e la në Efes (1Tim 1,3).

1,5 Ky rr plotëson më së miri Vap 16,1. Në BR nuk kemi shumë dëshmi për frytet e edukimit në fe në familjen besimtare (krh. 2Tim 3,14-15).

1,6 *dhuratën:* «karizma» është marrë (1Tim 4,14+) dhe Timoteu duhet ta ringjallë falë ndihmës së Shpirtit.

1,9 *me thirrje të shenjtë:* fjala, para së gjithash, tregon thirrjen e të krishterëve në shëlbim (krh. Rom 1,6-7; 8,28; 1Kor 1,2.24; Kol 3,15; Ef 1,18; 4,4; Fil 3,14; etj.) dhe gjithashtu, për metonimi, gjendjen në të cilën janë të thirrur të krishterët. Të dyja këto kuptime këtu janë njëlloj të mundshme.

1,10 *Ardhjen:* BJ ka: «shfaqjen». Kjo fjalë (krh. 1Tim 6,14+) këtu tregon misionin e Krishtit.

1,11 *mësues*: C, D, Vulg., etj. shtojnë: «të paganëve».

2Tim 3,11 [12]Ja, pra, përse unë edhe i duroj këto vuajtje! Por nuk më vjen
marre sepse e di se kujt i kam besuar dhe jam i sigurt se Ai është i
1Kor 1,8+ zoti ta ruajë thesarin që m'u besua deri në atë Ditë. [13]Ki për normë
1Tim 1,10+ fjalët e shenjta që i ke dëgjuar prej meje në fe e në dashuri që është në
Rom 5,5+ Krishtin Jezus. [14]Ruaje, me ndihmën e Shpirtit Shenjt që banon në ne,
1Tim 6,20+ thesarin e paçmueshëm të fesë që t'u besua.

[15]Do të kesh marrë vesh se në Azi të gjithë ikën e më lanë. Ndër ta
janë edhe Figeli dhe Hermogeni. [16]Hyji e pajistë me mëshirën e vet
2Tim 4,19 familjen e Oneziforit sepse shpeshherë ma ka freskuar shpirtin dhe
1,8+ nuk ka pasur turp për prangat e mia. [17]Përkundrazi, kur erdhi në
Romë, më kërkoi me kujdes dhe më gjeti - [18]ia dhëntë Zoti fatin të gjejë
mëshirën hyjnore në Ditën e Gjyqit! Por edhe sa shërbimet m'i bëri në
Efes, ti i di më mirë se askush!

Vuajtjet e apostullit të Krishtit

2 [1]Ti, pra, o biri im, forcohu në hir që është në Krishtin Jezus,
1Tim 4,14; 6,12 [2]dhe çka dëgjove prej meje në praninë e shumë dëshmitarëve,
ato mësoju njerëzve besimtarë, atyre që do të jenë të aftë t'i
mësojnë edhe tjerët.

[3]Vuaj edhe ti bashkë me mua porsi ushtari i mirë i Krishtit Jezus.
[4]Askush veç, që merr mbi vete detyrën e ushtarit, nuk ngatërrohet
me punë të jetës së rëndomtë që t'i pëlqejë atij që e mori në ushtri.
1Kor 9,25+ [5]Gjithashtu edhe në garën sportive, atleti nuk e merr kurorën nëse
1Kor 3,6-9; 9,7.10 nuk ka luftuar mbas rregullave. [6]Bujku që punon, duhet i pari ta
marrë pjesën e vet të prodhimit. [7]Merre vesh çka dua të të them.
Fil 3,15 Patjetër, vetë Zoti do ta japë mundësinë t'i kuptosh të gjitha këto.

Rom 1,3-4; Vap 13,22-23 Rom 16,25 [8]Kujtoje Jezu Krishtin të ngjallur nga të vdekurit nga trungu
i Davidit simbas Ungjillit që unë predikoj, [9]për shkak të cilit vuaj
Ef 3,1+; Fil 1,13-17; Lk 23,32 Kol 1,24+ deri edhe në pranga sikur të isha keqbërës. Por fjala e Hyjit nuk
është në pranga! [10]Këndej edhe duroj çdo vështirësi për të mirën e
të zgjedhurve që edhe ata ta fitojnë shëlbimin, që është në Krishtin
1Sel 2,12 1Tim 1,15+ Jezus bashkë me lumturinë e amshueshme. [11]E vërtetë është kjo fjalë:

Rom 6,5+ Nëse ne vdiqëm bashkë me Të,

1,12 *i duroj këto vuajtje:* është në burg (rr 8) në Romë (rr 17). – *thesarin që m'u besua:* BJ përkthen: «depozitën time»; konteksti të bën të mendosh më tepër për doktrinën e krishterë, e cila është ruajtur e paprekur (1Tim 6,20), sesa për veprat e mira të Palit (2Tim 4,7-8; 1Tim 6,19).

1,18 *hyjnore:* BJ me gr., përkthen: «te Zoti», dhe mund t'i referohet si Atit ashtu edhe Birit.

2,2 «Tradita», përçimi i «asaj që i është besuar» («depozitë»,1Tim 6,20+), këtu shihet në zhvillimin e vet, nëpër katër unaza pasuese («prej meje»-«dëgjove»-«mësoju njerëzve besimtarë»-«t'i mësojnë edhe tjerët»).

2,4-6 Në këto rr ofrohen tri krahasime proverbiale: ai i ushtarit, i atletit, i bujkut.

2,11 *E vërtetë është kjo fjalë:* ashtu si 1Tim 1,17; 3,16+; 6,15-16, duket të jetë një fragment himni të krishterë.

bashkë me Të edhe do të jetojmë.
12Nëse durojmë në qendresë, Rom 8,17
bashkë me Të do të mbretërojmë.
Nëse i biem mohit, edhe Ai do të na bjerë mohit. Mt 10,33
13Nëse ne nuk i jemi besnikë - Ai mbetet besnik! 1Kor 1,9+
Sepse Ai kurrësesi nuk mund ta mohojë vetveten.

Lufta kundër rrezikut të mësuesve të rrejshëm

14Përkujto për këto gjëra duke përbetuar para Hyjit se nuk duhen
bërë rragatje fjalësh: ato askujt s'i vlejnë gjë. Janë vetëm për rrënim të 1Tim 1,4+
atyre që dëgjojnë. 15Mundohu t'i dalësh para Hyjit si punëtor i sprovuar 1Tim 4,6-7
që nuk ka për çka të turpërohet, që flet e pret, pra, drejt fjalën e së
vërtetës. 16Fjalëve të kota të shekullit shporru, sepse atyre që merren 1Tim 1,4+
me to gjithnjë e më tepër do t'ju shtohet mbrapshtia. 17Fjala e tyre do 1Tim 1,20
të brejë si qimja. Ndër ta janë Himeneu dhe Fileti, 18të cilët e lanë
rrugën e së vërtetës duke pohuar se ngjallja tashmë ka ngjajtur dhe 1Kor 3,10v; Ef 2,20+
kështu e prishin fenë e disave. 19Megjithatë, themeli i fortë i vënë prej
Hyjit qëndron i palëkundshëm - është nën këtë vulë: *Hyji i njeh ata* Nr 16,5.26
që janë të tijtë, dhe: *Secili që e përmend Emrin e Zotit, le t'i largohet të* Sir 7,2
keqes. 20Në një shtëpi të madhe nuk ka vetëm enë ari dhe argjendi, por Lev 24,16
ka edhe druri dhe argjile; disa janë për përdorim bujar, kurse disa për Is 29,16;
përdorim jo bujar. 21Ai që pastrohet prej këtyre ndyrësive do të jetë Rom 9,21
enë bujare, e shenjtëruar, e dobishme për Zotërinë, e përshtatshme për
çdo vepër të mirë. 22Lakmimeve plot zjarr të rinisë, iku! Përkundrazi, 1Tim 6,11
jepu me gjithë afsh të zemrës mbas drejtësisë, fesë, dashurisë, paqes Gal 5,22+
bashkë me të gjithë ata që e thërrasin në ndihmë me zemër të pastër
Zotin. 23Rragatjet e marra dhe të parregull refuzoj, duke e ditur se 1Tim 1,4+
shkaktojnë grindjen. 24Sepse, shërbëtori i Zotit nuk duhet të jetë
grindavec, por duhet të jetë i sjellshëm me gjithkënd, i aftë të mësojë, Is 42,3; Mt 12,19v;
i durueshëm në fyerje, 25i ëmbël në qortim të kundërshtarëve me 1Tim 3,2v
shpresë se Hyji u jep dhuratën e kthimit që ta njohin të vërtetën, Gal 6,1
26dhe të vijnë në vete për t'u çliruar nga laku i djallit, në të cilin i ka 1Kor 5,5; 1Gjn 2,14+

2,14 *Hyjit:* A, D, Vulg. dhe të tjerë kanë: «Zotit».

2,18 *duke pohuar se ngjallja tashmë ka ngjajtur:* dogma e ngjalljes ishte e vështirë për t'u pranuar nga mendimi grek (Vap 17,32; 1Kor 15,12). Imeneu dhe Fileti ndoshta e interpretonin vetëm në kuptim shpirtëror, pra si ringjallje e brendshme që realizohej me anë të pagëzimit (Rom 6,4+; Ef 2,6+) ose si një lloj ngjitjeje mistike drejt Perëndisë. Pali i kishte paralajmëruar të krishterët e Korintit të ruheshin nga një konceptim tepër material (1Kor 15,35-53+).

2,19 *themeli i fortë…është nën këtë vulë:* dy shkrimet janë të gdhendura mbi gur ose të shkruara mbi dokumentin e themelimit. Meqënëse ndërtesa është Kisha, themelet këtu mund të jenë qoftë Krishti (1Kor 3,11), qoftë apostujt (Ef 2,20; krh. Zb 21,14), ashtu edhe feja e mbështetur në fjalën e Hyjit besnik (2Tim 2,13). Dy tekstet biblike plotësojnë njeri-tjetrin: Hyji kujdeset për ata që do (Nr 16,5), dhe këta duhet të jetojnë në drejtësi (Nm 16,26; Is 26,13; 52,11; Ps 6,9).

zënë robër të vullnetit të vet.

Ruajtje nga rreziqet e ditëve të fundit

1Tim 4,1+
Rom 1,29+

3 [1]Edhe këtë duhet ta dish: në ditët e fundit do të vijnë kohë të vështira. [2]Sepse njerëzit do të jenë egoistë, lakmues të të hollash, krenarë, madhështorë, blasfemues, nuk do t'i dëgjojnë prindërit, të paevarishëm, ateistë, [3]të padhimbshëm, të papajtueshëm, shpifës, të panënshtrueshëm,të panjerëzishëm, mujsharë, që s'e duan të mirën, [4]tradhtarë, të ngutshëm, të verbuar prej krenisë, të dhënë më fort
Mt 7,15; 24,4v.24; Kol 2,23; Rom 2,19v
mbas ëndjes se sa mbas Hyjit. [5]Ata do ta ruajnë dukjen e jashtme të përshpirtërisë, por kanë për ta mohuar fuqinë e saj. Edhe këtyre iku! [6]Prej këtyre janë ata që hynë nëpër shtëpi dhe i shtinë në leqe të veta gratë e ngarkuara me mëkate, të nxitura nga lloj-lloj prirjesh, [7]të cilat
Vap 17,21
gjithmonë mësojnë e kurrë nuk mund t'ia arrijnë njohurisë së vërtetës. [8]Sikurse edhe Janesi dhe Jambresi i kundërshtuan Moisiut, po kështu
1Tim 2,4; Gjn 8,32
edhe këta i kundërshtojnë së vërtetës. Janë njerëz të prishur në tru e, në çështje të fesë, batalla. [9]Por nuk do të përparojnë më sepse marria e tyre do të dalë në shesh sikurse u ngjau edhe atyre.

1Kor 13,13+
[10]Ti veç, më ke përcjellë për së afërmi në mësimin tim, në sjellje, në synime, në fe, në duresë, në dashuri, në qëndresë, [11]në salvime, në
Vap 13,14vv;14,1-22 2Kor 11,23v Ps 34,20; 2Kor 1,10
mundime, që më ndodhën në Antioki, në Ikon, në Listër. Se ç'salvime kam sprovuar! por prej të gjithave Zoti vetë më shpëtoi. [12]Veçse edhe
Fil 3,10; 1Sel 3,4-5; Vap 14,22+
të gjithë ata që duan të jetojnë me përshpirtëri në Krishtin Jezus, do të salvohen. [13]Përkundrazi, njerëzit e këqij dhe gënjyes do të përparojnë prej së keqes në më zi - duke gënjyer tjerët dhe duke u
2Tim 2,2
gënjyer edhe ata vetë. [14]Ti veç, qëndro në mësim që ke marrë dhe në
1,5
atë që t'u besua duke e ditur se prej kujt i mësove [15]dhe se qysh prej
2Kor 3,14-18
fëmijërisë e njeh Shkrimin shenjt, i cili është i aftë të japë dijen që çon
Rom 15,4; 1Kor 10,6+; 2Pjt 1,20-21
në shëlbim me anë të fesë në Jezu Krishtin. [16]I tërë Shkrimi shenjt, hyjnisht i frymëzuar, është i dobishëm për të mësuar, për të bindur,

3,5 *Ata do ta ruajnë dukjen e jashtme të përshpirtërisë:* të ngjashëm me profetët e rrejshëm që janë shpallur (Mt 7,15; 24,45.24). Ky kthim i ashpër i paudhësisë është karakteristik i «kohës së fundit» (krh. 1Tim 4,1+).

3,8 *Sikurse edhe Janesi dhe Jambresi i kundërshtuan Moisiut:* magjistarët e Egjiptit, në Dal 7,11-13.22, nuk përmenden me emër. Në shkrimet judaike Janesi dhe Jambresi, dishepuj hipotetik ose edhe bij të Balaamit (Nr 22,2+), janë krerët e grupit. Ata që i kundërvihen së vërtetës (1Tim 2,4+) bëhen të paaftë për ta njohur.

3,14 *duke e ditur se prej kujt e mësove:* BJ përkthen: «Ti e di se prej cilëve mësues»; këta mësues janë Loidea, Eunika (2Tim 1,5) dhe, mbi të gjitha, Pali.

3,15 *Shkrimin shenjt:* BJ me Vulg. përkthen: «Letrat e shenjta», siç quheshin zakonisht librat e Biblës nga Hebrenjtë greqishtfolës (krh. 1Mak 12,9+). BR citon shpesh «Shkrimet» ose «Shkrimin», ose këtë apo atë «libër»; Rom 1,2 ka: «Shkrimet e shenjta»; 2Kor 3,14+: «Besëlidhjen e Vjetër» (ose Testamentin e Vjetër), por kuptimi nuk kufizohet tek librat; krh. 1Sel 5,27+; 2Pjt 3,16.

3,16-17 *I tërë Shkrimi shenjt, hyjnisht i frymëzuar, është i dobishëm:* dëshmia e

për të ndrequr, për të edukuar në drejtësi, 17që njeriu i Hyjit të jetë i
përsosur, i përshtatur për të kryer çdo vepër të mirë.

Porositë solemne

1Tim 6,11v

4 1Po të përbej para Hyjit dhe para Krishtit Jezus, i cili do
të gjykojë të gjallët e të vdekurit: pash Ardhjen e tij dhe Vap 10,42+; Rom 14,9; 1Pjt 4,5
Mbretërinë e tij: 2predikoje Fjalën, nxit në rast të volitshëm 1Tim 6,14+
dhe në rast të pavolitshëm, këshillo, qorto, urdhëro me plot duresë
dhe mësim! 3Sepse do të vijë koha, kur njerëzit nuk do ta durojnë
mësimin e shëndoshë, por, simbas ëndjeve të veta, do të bashkojnë 1Tim 4,1+
rreth vetes mësues për të kënaqur veshin; 4do t'i largojnë veshët prej 1Tim 1,10+
së vërtetës dhe do t'i sjellin drejt përrallave. 5Ti veç rri zgjuar në çdo
gjë me kujdes, duroj të vështirat, kryeje mirë detyrën e ungjilltarit, 1Tim 1,4+
kryeje plotësisht shërbesën tënde!
6Sa për mua - gjaku im tashmë po derdhet në nder të Hyjit dhe koha Fil 2,17+
të nisem për atë jetë arriti! 7Luftën e mirë e luftova, vrapimin e kreva, 1Tim 1,18
fenë e ruajta. 8Qysh tash më pret gati kurora e drejtësisë, që atë Ditë 1Kor 9,24; Vap 20,24; Gal 5,7+
do të ma japë Zoti, Gjykatësi i drejtë; dhe jo vetëm mua, por të gjithë
atyre që do ta presin me dashuri Ardhjen e tij. 2Tim 2,4-5; 1Kor 9,25+ 1Tim 6,14

Porositë përfundimtare

9Hiq e eja sa më parë te unë, 10sepse Dema, për dashuri të këtij Flm 24; Kol 4,14
shekulli, më la vetëm. Ai shkoi në Selanik, Krescenci në Galaci, Titi

rëndësishme mbi frymëzimin e librave të shenjtë, sipas doktrinës së judaizmit (krh. 2Pjt 1,21). Njeriu i Hyjit, falë lidhjes së ngushtë me Shkrimin, ushqen fenë e vet dhe zellin apostolik të tij (rr 15-17).

4,1-5 Kjo thirrje e drejtuar nxënësit të dashur, në fund të letrës së fundit, mund të krahasohet, edhe pse me ton të ndryshëm, me fjalimin e Miletit (Vap 20,18-26). Pali i lutet Timoteut të ndjekë shembullin e tij (rr 7-8) dhe t'i kushtohet, pa e lënë mënjanë, misionin që i është besuar.

4,1 *Krishtit Jezus, i cili do të gjykojë...:* Krishti do të jetë gjykatësi i të gjithë njerëzve, i atyre që do të jenë të gjallë në momentin e ardhjes së tij dhe i atyre që do të ringjallen (krh. Mt 25,31+; Gjn 5,26-29; 1Sel 4,15-17). Ky pohim ndoshta i përkiste «kerygmës» primitive (Vap 10,42; 1Pjt 4,5) dhe ka gjetur vend në Besojmën.

4,6 *gjaku im...po derdhet në nder të Hyjit:* BJ ka: «unë tashmë po derdhem si fli njomjeje-libacioni»; në flitë hebraike dhe pagane, flia njomej me verë, me vaj dhe me ujë (krh. Dal 29,40; Nr 28,7). Pali do t'i njomë flitë e jetës me gjakun e vet. – *të nisem për atë jetë:* BJ përkthen fj.fj.: «momenti i nisjes sime». Është e qartë se për BJ «nisja», ndryshe nga Fil 1,23, nuk i referohet vdekjes së afërt (1Kor 15,29; 2Kor 4,10); mund t'i referohet ikjes nga burgu: kjo përputhet me projektin te rr 9-18, për realizimin e të cilit duhet shumë kohë.

4,8 *që do ta presin me dashuri Ardhjen e tij:* fj.fj.: «që kanë dashur dëftimin e tij». Pali është i bindur se ka përmbushur misionin e vet. Bashkë me të, do të kurorëzohen të gjithë ata që do të kenë pranuar Ungjillin (Fil 4,1; 2Sel 1,7.10).

4,10 *Galaci:* S, C, Vulg., etj. kanë: «Galia». – «Galacia» në atë kohë mund të përcaktonte si provincën me të njëjtin emër të Azisë, si dhe Galinë.

Kol 4,10 në Dalmaci. 11Me mua është vetëm Luka. Markun merre dhe bjere me
Tit 3,12+ 1Tim 6,8 vete sepse e kam të dobishëm për shërbesë. 12Tihikun e dërgova për Efes. 13Kur të vish, ma bjer tabaren që e lashë te Karpi në Troadë. Po
1Tim 1,20 ashtu edhe librat, sidomos pergamenat. 14Aleksandri farkëtar më bëri
Fu 24,12;Ps 5,11+; 28,4; 62,13+ shumë të këqija: Zoti do t'ia kthejë sipas veprave të tija. 15Ruaju edhe ti prej tij, sepse ka qenë kundërshtar i madh i predikimeve tona.

16Në mbrojen time të parën në gjyq askush nuk qe me mua; të gjithë më lanë në baltë: mos iu marrtë askujt për të keq! 17Por Zoti
Mt 10,19v; Rom 15,19; Fil 1,19v Kol 4,3v qe me mua. Ai më dha fuqi që predikimi i Ungjillit të kumtohej plotësisht dhe ta dëgjonin të gjithë paganët. Hyji më shpëtoi nga goja e luanëve. 18Vetë Zoti do të më shpëtojë nga çdo vepër e keqe dhe do
Ps 22,22; Dan 6,17 Rom 16,27+ të më shëlbojë për Mbretërinë e vet qiellore. Lavdi Atij në shekuj të shekujve! Amen!

Përshëndetje

Vap 18,2+; 16,23; 1Kor 16,19; 2Tim 1,16 Vap 19,22; Rom 16,23; Vap 20,4 19Bëju të fala Priskës dhe Akuilit edhe familjes së Oneziforit. 20Erasti zuri vend në Korint. Trofimin e lashë të sëmurë në Milet. 21Hiq e eja para dimrit!

Të përshëndesin Eubuli, Pudenci, Lini, Klaudja dhe të gjithë vëllezërit. 22Zoti qoftë me shpirtin tënd! Hiri qoftë me ju!

4,11 *Luka:* Luka ungjilltar (krh. Kol 4,14). – *Markun*: Marku ungjilltar (Vap 12,12+). Mosmarrëveshja që dikur ndodhi me Palin (Vap 15,37-39) duket se është harruar.

4,14 *Aleksandri farkëtar:* duket se ky akuzoi Palin para autoriteteve të Azisë së vogël, pastaj ndoshta e ndjeki deri në Romë si paditës apo dëshmitar kundër tij.

4,16 *në mbrojen time të parën në gjyq:* një dalje para gjyqit, që i dha apostullit, i cili ishte krejtësisht vetëm, mundësinë për ta shpallur fenë (rr 17; Vap 9,15+).

4,18 *do të më shëlbojë për mbretërinë e vet qiellore:* ose me BJ: «duke më ruajtur për mbretërinë e tij qiellore», ose: «duke më marrë me vete në mbretërinë e tij qiellore» - *lavdi atij në shekuj të shekujve. Amen!:* kjo doksologji, e ngjashme me atë të Gal 1,5, këtu i drejtohet Krishtit, shpëtimtarit dhe çliruesit.

4,19 Priska dhe Akuila, si çift misionar, ishin ndër miqtë dhe bashkëpunëtorët më të dashurit e Palit (Vap 18,2.18.26; Rom 16,3; 1Kor 16,19).

4,22 *Zoti: C, D, Vulg., etj. shtojnë: «Jezu Krisht» - me ju!: S, D, Vulg., etj. shtojnë: «Amen».*

Letra drejtuar Titit

Adresim dhe përshëndetja

1 [1]Pali, shërbëtori i Hyjit dhe apostulli i Jezu Krishtit për t'i kthyer në fe të zgjedhurit e Hyjit dhe për t'i bërë ta njohin të vërtetën që mëson përshpirtërinë, [2]me shpresë në jetën e pasosur, të cilën e premtoi Hyji - që kurrë nuk gënjen, para kohërave të amshuara [3]dhe, në kohën e caktuar, e dëftoi fjalën e vet me anë të predikimit që m'u besua mua me urdhër të Hyjit, Shëlbuesit tonë: [4]Titit, birit të vërtetë në saje të fesë së përbashkët: Hir dhe paqe prej Hyjit Atë dhe prej Krishtit Jezus, Shëlbuesit tonë.

Rom 1,1+
1Tim 2,4; 2Tim 2,25; 3,7
Nr 23,19+; 2Tim 2,13
Vap 1,7+; Rom 3,26
1Tim 1,1+.11
2Kor 2,13+

Organizimi i presbiterëve në Kretë

[5]Arsyeja pse të lashë në Kretë është që të kryesh çka mbetet për t'u rregulluar dhe të caktosh udhëheqës në çdo qytet simbas porosive që të kam dhënë. [6]Kandidati duhet të jetë i patëmetë, i martuar vetëm një herë, fëmijët t'i ketë besimtarë që nuk përfliten për sjellje të shfrenuar dhe për padëgjesë. [7]Sepse, mbikëqyrësi, si mbarështues i Hyjit, duhet të jetë i patëmetë: jo i vrazhdë, jo hidhnak, jo pijanec, jo mujshar, jo lakmues i fitesës së ndytë, [8]por mikpritës, që e do të mirën, i urtë, i

Vap 27,8v
1Tim 3,2-7
Fu 28,7
1Tim 3,1v
2Tim 2,24; 1Pjt 5,2

1,1-3 Ky adresim përmbledh pothuajse një teologji të tërë mbi shëlbimin dhe mbi misionin apostolik.

1,5 *që të kryesh çka mbetet për t'u rregulluar:* Pali zakonisht hedh themelet e ungjillëzimit dhe pastaj i lë të tjerët të kujdesen për ta plotësuar (krh. 1Kor 1,17; 3,6.10; Kol 1,7+; Rom 15,23+). – *dhe të caktosh udhëheqës në çdo qytet:* sipas një zakoni të trashëguar nga Izraeli i lashtë (Dal 18,13v; Nr 11,16; Joz 8,10; 1Sam 16,4; Is 9,14; Ez 8,1.11; etj.) dhe nga judaizmi (Esd 5,5; 10,14; Jt 6,16; Lk 7,3; 22,66; Vap 4,5; etj.; Jozef Flavi, Filoni, etj.), bashkësitë e para të krishtera, qoftë në Jerusalem (Vap 11,30; 15,2v; 21,18) qoftë në diasporë (Vap 14,23; 20,17; Tit 1,5; 1Pjt 5,1), drejtoheshin nga një kolegj «presbiterësh», që ishin të moshuar (kuptim etimologjik të fjalës) ose të ndershëm. Episkopoi (etimologjikisht «mbikëqyrësit», krh. Vap 20,28), që ende nuk janë «ipeshkvij» në kuptimin e sotme dhe që janë në lidhje të ngushtë me diakonët (Fil 1,1; 1Tim 3,1-13; Etër apostolikë), në disa tekste duken praktikisht identike me «presbiterët» (krh. rr 5.7; Vap 20,17-28). Titulli i tyre, që gjendet në botën greke por mund të jetë edhe me prejardhje semitike (krh. *mëbaqqer* të Esenëve; krh. qysh në Nr 4,16; 31,34; Gjq 9,28; 2Mbr 11,15.18; 12,11; etj.), emërton më shumë një funksion, një detyrë, ndërsa titulli «presbiter» përcakton një status, një dinjitet. Mundet që episkopët të jenë caktuar brenda kolegjit e presbiterëve, ndoshta sipas rendit, për të marrë disa detyra (krh. 1Tim 5,17). Sidoqoftë, presbiterët dhe episkopët të krishterë, të caktuar nga apostujt (Vap 14,23) ose nga përfaqësuesit e tyre (rr 5) me vënien e duarve (1Tim 5,22; krh. 1Tim 4,14+; 2Tim 1,6), nuk janë të ngarkuar vetëm me administrimin e përkohshëm, por edhe me mësimdhënien (1Tim 3,2; 5,17; Tit 1,9) dhe me qeverisjen.

drejtë, i shenjtë, që zotëron me vete, [9]i thelluar në fjalën e vërtetë të
1Tim 1,10+ mësimit, që të jetë i zoti të japë zemër në mësimin e shëndoshë dhe
t'ua mbushë mendjen kundërshtarëve.

Lufta kundër mësuesve të rrejshëm

[10]Vërtet, ka shumë asish që nuk nënshtrohen, që flasin shumë dhe
1Tim 4,1; 2Tim 3,13 gënjejnë - sidomos ata që vijnë nga rrethprerja. [11]Atyre duhet t'u
2Tim 3,6 mbyllet goja, sepse të tillët pështjellojnë familje të tëra duke mësuar
1Tim 6,10 çka nuk duhet dhe këtë e bëjnë me qëllim të fitimit të ndytë. [12]Dikush
prej tyre, një profet i tyre, tha: «Kretasit gjithmonë rrenacakë,
egërsira të këqija, barqe përtace!». [13]Kjo dëshmi është e vërtetë.
1Tim 1,10 Këndej edhe qortoj me ashpërsi, që ta kenë fenë e shëndoshë [14]dhe të
1Tim 1,4+ mos i dëgjojnë përrallat e judenjve as urdhrat e njerëzve që e përbuzin
të vërtetën.
1Tim 4,4 [15]Gjithçka është e pastër për ata që janë të pastër; kurse për të
ndytët dhe për ata që nuk besojnë, s'ka gjë të pastër, por i kanë të
ndyta mendtë dhe ndërgjegjen. [16]Pohojnë se Hyjin e njohin, por me
vepra e mohojnë - janë të ndytë, kryekëcyer dhe të papërshtatshëm
për çdo vepër të mirë.

Detyra e kategorive të ndryshme të besimtarëve

1Tim 1,10+ **2** [1]Ti veç, mëso çka është në përkim me mësimin e shëndoshë: [2]që
1Tim 5,1-2 pleqtë të jenë të përkormë, të ndershëm, të urtë, të shëndoshë në
1Kor 13,13+ fe, në dashuri dhe në qëndresë. [3]Po ashtu edhe plakat: të kenë
sjellje si u ka hije shenjtërve: jo shpifëse, jo të dhëna mbas verës, por
Kol 3,18; Ef 5,22; mësuese të së mirës: [4]t'i mësojnë gratë e reja t'i duan burrat e vet dhe
1Tim 2,12 fëmijët e vet: [5]të jenë të urta, të pastra, shtëpiake me mend, të mira,
1Tim 6,1 t'u binden burrave të vet - që fjala e Hyjit të mos shahet.
[6]Po ashtu nxiti të rinjtë që të jenë të përkormë. [7]Në çdo gjë ji
1Tim 4,12; 5,10 shembull me vepra të mira: në mësim-përpikërinë, denjësinë; [8]fjala
1Tim 1,10+ të jetë e shëndoshë, e patëmetë që kundërshtari, duke mos pasur
1Tim 5,14+ çka të flasë keq për ne, të turpërohet. [9]Skllevërit le t'u nënshtrohen
1Tim 6,1+ zotërinjve të vet në gjithçka; të mundohen t'u pëlqejnë dhe të mos u
Flm 18-19 kundërshtojnë me fjalë, [10]të mos i vjedhin, por vazhdimisht ta japin
1Tim 6,1-2 provën e besnikërisë së vërtetë. Kështu do t'i japin lavdi në gjithçka
mësimit të Hyjit, Shëlbuesit tonë.

1,12 Citimi i poetit kretas Epimenid nga Knosi (shek. VI para Kr.).

1,15 *Gjithçka është e pastër...:* fjalë e urtë që merr një ngjyrim të krishterë (Mt 15,10-20p; Rom 14,14-23; krh. Gjn 13,10+; Heb 9,10; etj.).

2,6 Kjo porosi, që nxit për përkormëri dhe për maturi, këtu u drejtohet të rinjve, në një vend tjetër të gjithëve (rr 5.12; 1Tim 2,9; 3,2).

2,7 BJ lidh «në çdo gjë» me fund të rreshtit të mëparshëm: «Nxiti të rinjtë që të jenë të përkormë në çdo gjë».

Themeli dogmatike i këtyre kërkesave

[11]Vërtet u duk hiri i Hyjit që u sjell shëlbimin të gjithë njerëzve. Tit 3,4
[12]Ai na mëson t'i biem mohit pabesimit dhe dëshirave të shekullit për 1Gjn 2,16
të jetuar në këtë botë urtisht, drejtësisht dhe përshpirtërisht, [13]duke
pritur shpresën e lume dhe Ardhjen e lavdisë të të madhit Hyj dhe 1Tim 1,11
Shëlbuesit tonë, Jezu Krishtit. [14]Ai e flijoi vetveten për ne që të na 1Tim 2,6+; Ps 130,8;
shpërblejë nga çdo paudhësi dhe ta pastrojë popullin që Atij i përket, Rom 3,24+; Dal 19,5;
që të jetë plot zell për të kryer vepra të mira. Lp 7,6+; Ef 5,25v
[15]Për këto gjëra fol, këto porositi dhe qorto me çdo pushtet! Askush 1Tim 4,12
të mos ketë guxim të të përbuzë!

Detyrat e përgjithshme të besimtarit

3 [1]Përkujtoj se u duhet t'i nënshtrohen pushtetit dhe autoritetit: 1Tim 2,2+; Rom 13,1-7;
t'i dëgjojnë, të jenë të gatshëm për të kryer çdo vepër të 1Pjt 2,13-14
mirë. [2]Të mos fyejnë askënd, t'u shmangen grindjeve, të 1Sel 3,12; Fil 4,5
lëshojnë pe, të tregojnë butësi të vazhdueshme kundrejt të gjithë Ef 2,3-10; Rom 1,29+
njerëzve. [3]Sepse edhe ne dikur ishim të pamendë, të padëgjueshëm;
endeshim larg së vërtetës, robër të dëshirave dhe të prirjeve të
ndryshme; kemi jetuar, në të këqija dhe në smirë, të denjë për të
qenë të përbuzur; kemi urrejtur njëri-tjetrin. [4]Por, kur u dëftua Rom 3,21-26;
mirësia e Hyjit, Shëlbuesit tonë, dhe dashuria e tij ndaj njerëzve 1Kor 6,11; Tit 2,11
[5]Ai na shëlboi, jo në saje të veprave tona që ne i bëmë në drejtësi, 1Tim 1,1; 2Tim 1,9
por në saje të mëshirës së vet: me anë të larjes së rilindjes dhe të Ef 5,26; Gjn 3,3.5.8;
ripërtëritjes që jep Shpirti Shenjt, [6]të cilin me begati e ndikoi në ne Rom 6,4+
nëpër Jezu Krishtin, Shëlbuesin tonë, [7]që, të shfajësuar me anë të hirit Rom 5,5; 7,6; Ef 4,23v
të tij të jemi, në saje të shpresës, trashëgimtarë të jetës së pasosur. 1Tim 1,1+
Rom 3,24
Rom 8,17.24

Këshilla të dhënë Titit

[8]Kjo fjalë është e denjë për t'u besuar dhe dua që ta përsëritësh 1Tim 1,15+
pa pushim që ata, që besuan në Hyjin, të mundohen të jenë të parët
në vepra të mira. Kjo gjë është e bukur dhe e dobishme për njerëz. 1Tim 5,10
[9]Kurse diskutimeve të marra, gjenealogjive, grindjeve dhe përleshjeve 1Tim 1,4+
lidhur me Ligj, shporru! Ato janë të padobishme dhe të kota. [10]Me
feshtrembërin, mbasi ta kesh qortuar një ose dy herë, mos ki punë më Mt 18,15-17p

2,11 *u duk hiri:* hiri, mëshirë e efektshme e Hyjit (Oz 2,2+; 1Kor 1,4+), dhe mirësia e tij, dashuria e tij ndaj njerëzve (Tit 3,4), u dukën duke paralajmëruar Shfaqjen [gr. epifaneia] (rr 13; 1Tim 6,14+). Sërish (krh. rr 11-14; 1,1-3 dhe 3,4-7) dy përshkrime fort të dendura të vepres shpëtimprurëse, të efekteve dhe të kërkesave të saj. Liturgjia e Krishtlindjes përdor këto dy pjesë.

2,13 Pohim i qartë mbi natyrën hyjnore të Krishtit (krh. Rom 9,5+): «Shëlbuesi» quhet edhe «Hyji i madh» (krh. 1Tim 1,1+).

3,7 Rrjedhimet e pagëzimit janë: rilindja, shfajësimi me anë të hirit të Krishtit, pjesëmarrja e Shpirtit Shenjt (krh. Rom 5,5+), e drejta në trashëgim të jetës së pasosur, pengu i të cilës është dhurata e Shpirtit Shenjt (krh. 2Kor 1,22).

me të, [11]mbasi e di mirë se është njeri jashtë rruge dhe vazhdon në mëkate: ai vetë e dënon vetveten.

Porosi personale dhe përshëndetje

Vap 20,4+; 2Tim 4,12 [12]Kur ta dërgoj te ti Artemin ose Tihikun,hiq e eja te unë në Nikopol, sepse atje vendosa ta kaloj dimrin. [13]Jepu çka u nevojitet
Vap 18,24+ për udhëtim Zenës, juristit, dhe Apolonit që të mos u mungojë gjë.
1Tim 5,10 [14]Kështu edhe tanët le të mësojnë të jenë të parët për vepra të mira lidhur me nevojat jetësore që të mos jenë të pafrytshëm.

[15]Të përshëndesin të gjithë që janë me mua. Përshëndeti ata që na duan në fe.

Hiri qoftë me ju të gjithë!

3,10 *feshtrembërin:* fj.fj.: «heretiku», etimologjikisht: «zgjedhësi» (ai që i pranon disa të vërteta kurse disa të tjera i hedh poshtë). Në Bibël ky term gjendet vetëm këtu. Është marrë prej fjalorit të shkollave filozofike të asaj kohe. Në gjuhën e krishterë, «herezia» tregon një zgjedhje e të vërtetave të fesë, që shkakton ndarje dhe përçarje (krh. 1Kor 11,19; Gal 5,20). Për sa i përket procedurës urdhëruar nga Pali, krh. 1Kor 5,5+.

3,15 Në fund Vulg. e disa të tjerë shtojnë: «Amen».

Letra drejtuar Filemonit

Adresimi dhe përshëndetja

Rom 1,1+

[1]Pali, i burgosuri i Krishtit Jezus dhe vëlla Timoteu: Filemonit, bashkëpunëtorit tonë të dashur, [2]motrës Api, bashkëluftëtarit tonë Arhipit, si dhe Kishës që bashkohet në shtëpinë tënde: [3]Paçi hir dhe paqe prej Hyjit, Atit tonë, dhe prej Jezu Krishtit Zot!

Ef 3,1; Kol 4,18
Vap 16,1+
Kol 4,17
2Tim 2,3
Rom 16,5+

Falënderim dhe lutje

‖Ef 1,15v; ‖Kol 1,3v

[4]Gjithmonë e falënderoj Hyjin tim kurdo të kujtoj në uratat e mia, [5]sepse po dëgjoj të flitet mirë për dashurinë tënde dhe për fenë që ke ndaj Zotit Jezus dhe ndaj të gjithë shenjtërve. [6]Pjesëmarrja jote në fe u bëftë e frytshme, në mënyrë që të njihet sa të mira të mëdha bëhen ndër ne për dashuri të Krishtit! [7]Dashuria jote, vërtet, ka qenë për mua gëzim i madh dhe ngushëllim, o vëlla, sepse i ke përforcuar zemrat e shenjtërve.

1Kor 13,13+
Vap 9,13+
Fil 1,9-11; Kol 1,9-11
2Gjn 4-6

Porosi në të mirë të Onezimit

[8]Prandaj, edhe pse e kam lirinë e plotë në Krishtin të urdhëroj çka të duhet të bësh, [9]më fort po më pëlqen të drejtohem me lutje në emër të dashurisë, kështu siç jam, unë Pali, plak dhe tani edhe i burgosuri i Krishtit Jezus. [10]Po të lutem për birin tim, të cilin e linda në pranga, për Onezimin, [11]që dikur s'kishte farë vlere për ty, por që tani është shumë i vlershëm për ty dhe për mua. [12]Po ta dërgoj atë - loçkën e zemrës sime.

2Kor 8,8; 9,7

[13]Desha ta ndal pranë meje që të më shërbejë në vend tënd këtu në burg ku gjendem për shkak të Ungjillit, [14]por nuk desha të bëj asgjë pa pëlqimin tënd që, vepra e mirë të cilën do ta bësh, të mos duket

2Kor 9,7

2 *motrës Api:* var.: «motrës së dashur», «motrës sonë të dashur». BF: «do të ketë qenë gruaja e Filemonit».

6 *Pjesëmarrja jote në fe:* d.m.th. ndjenja e bashkimit me Krishtin dhe me vëllezërit në Krishtin (krh. 1Kor 1,9), të cilën feja shtie në zemrën e besimtarit. Pali do që kjo fe, e mbushur me dashuri (rr 5; Gal 5,6), t'ia japë një orientim jetës morale dhe bamirëse. – *u bëftë e frytshme:* Vulg. ka: «u bëftë e dukshme».

9 *plak:* termi i përdorur të bën të mendosh se Pali është 50-60 vjeç.

10 *e linda në pranga:* duke e kthyer në fe (krh. 1Kor 4,15; Gal 4,19).

11 Lojë fjalësh lidhur me etimologjinë e emrit të Onezimit, që do të thotë «i dobishëm» (krh. Fil 4,3).

se e bëre përdhunë, por vullnetisht. 15Ndoshta shi për këtë arsye qe
ndarë prej teje për pak kohë që te ti të kthehej për gjithmonë, 16jo më
Kol 3,22–4,1; si skllav, por shumë më tepër se skllav, porsi vëlla i dashur, sidomos
Ef 6,5-9; Rom 6,15+ për mua dhe aq më tepër për ty, qoftë si njeri dhe qoftë si vëlla në
Zotin.

17Në qoftë se, pra, më mban për shok në fe, pranoje porsi mua!
18Dhe në qoftë se të ka bërë ndonjë dëm ose të ka gjë borxh, më detyro
Kol 4,18+ mua për të gjitha. 19Po nënshkruhem me dorën time - unë Pali: unë
Rom 15,27; 1Kor 9,11 do të paguaj... që të mos të përkujtoj se edhe ti ma ke një borxh -
shi vetveten! 20Po, o vëlla, ma bëj këtë nderë në Zotin! Ma kërthnes
zemrën time në Krishtin!

21Duke qenë i bindur në dëgjesën tënde, të shkrova, plotësisht i
mbushur mendjeje se do të bësh edhe më tepër se po të kërkoj.

22Njëkohësisht ma bëj gati një banesë sepse, në saje të uratave
tuaja, shpresoj se do t'ju dhurohem.

Porosi. Përshëndetje

Kol 4,10+ 23Të bën të fala Epafra,i burgosuri bashkë me mua në Krishtin
Jezus, 24Marku, Aristarku, Dema, Luka, bashkëpunëtorët e mi.
25Hiri i Zotit tonë Jezu Krishtit qoftë me shpirtin tuaj!

15 *ndarë:* i ndarë sipas planit të Hyjit, i cili lejoi arratisjen e skllavit për të mirën përfundimtare të të gjithëve.

16 *vëlla në Zotin:* lidhjeje të natyrshme sipas «mishit» (në kuptmin e fjalëpërfjalshëm në greqisht, krh. Rom 7,5+) mes skllavit dhe pronarit, i janë shtuar lidhjet «në Zotin». Edhe pse vazhdon të jetë skllav (krh. 1Kor 7,20-24), megjithëse Pali i sugjeron Filemonit ta lirojë (rr 14-16.21), Onezimi do të jetë tashmë një vëlla për Filemonin. Përballë të vetmit Zotërisë qiellor (Ef 6,9), nuk ka më as pronar as skllav (1Kor 12,13, Gal 3,28, Kol 3,22-25). [Vëllazërisë njerëzore («si njeri»), i shtohet vëllazëria e krishterë («në Zotin»)].

18 *ose të ka gjë borxh:* ka gjasë që skllavi i arratisur t'i ketë vjedhur zotërisë.

19 *edhe ti ma ke një borxh:* pra, edhe vetë Filemonin e ka kthyer Pali.

21 *dëgjesën:* jo ndaj Palit por më thellësisht ndaj kërkesave të fesë.

25 Në fund S,C, Vulg. etj. shtojnë: «Amen» (krh. Fil 4,23).

LETRA DREJTUAR HEBRENJVE

Ndryshe nga të gjitha letrat e mëparshme, vërtetësia e letrës drejtuar hebrenjve u vu në pikëpyetje që prej antikitetit. Karakteri i saj kanonik rrallë është kundërshtuar, por Kisha e Perëndimit ka refuzuar deri në fund të shek. IV autorësinë e shën Palit; ndonëse Kisha e Lindjes e pranoi këtë autorësi, kjo nuk ndodhi pa patur herë pas here rezerva në lidhje me formën e saj letrare (Klementi i Aleksandrisë, Origjeni). Në të vërtetë gjuha dhe stili i këtij shkrimi janë të një pastërtie dhe të një hijeshie të panjohura për shën Palin. Mënyra e të cituarit dhe përdorimit të Dhjatës së Vjetër nuk është e tija. Në këtë letër mungojnë adresa dhe hyrjet me të cilat zakonisht shën Pali fillon letrat e tij.

Autori. *Megjithatë mund të njihen jehonat e mendimit të shën Palit në hapat në të cilat është zhvilluar tema e besimit: Ligji i vjetër u dha nëpërmjet engjëjve (2,2; krh. Gal 3,19+), pabesnikëria e brezit që doli nga Egjipti dhe zhdukja e tij gjatë kalimit të shkretëtirës është një paralajmërim qortues për besimtarët (3,7–4,2; krh. 1Kor 10,1-13), marrësit e të cilit janë si fëmijët që kanë nevojë për qumështin e nënës (5,12; krh. 1Kor 3,1-3; 1Pt 2,2), Abrahami është shembulli i besimit (6,12-15; 11,19; krh. Rom 4,17-21), besëlidhja e Sinait vihet në kundërshtim me Jerusalemin e ri (12,18-24; krh. Gal 4,24-26), etj. Një "shënim" përfundimtar citon Timoteum dhe gjuha e këtij shkrimin na kujton ndonjëherë letrat baritore dhe ato të burgimit.*

Këto konstatime kanë nxitur një numër të madh kritikësh katolik dhe protestant të mendojnë për një redaktor i cili lëviz në një perspektive pauline, por marrëveshja përfundon kur bëhet fjalë për identifikimin e këtij autori anonim. Janë propozuar emra në të gjitha drejtimet: Barnaba, Aristioni, Sila, Apoli, Priskë, etj. Mbase është më e lehtë të përshkruhet portreti: ai është një hebre me kulturë helenistike, i cili është i mësuar me artin e oratorisë, i kujdesshëm për një interpretim të saktë të pasazheve të Besëlidhjes së Vjetër që përdor, shpesh sipas LXX, për të bazuar argumentet e tij.

Vendi, data e hartimit, marrësit. *Nuk kemi më shumë*

siguri as për vendin dhe datën e hartimit apo marrësit e saj. Shkrimi duket se qe dërguar nga Italia (13,34+, por shprehja nuk është e qartë) gjithashtu që u hartua para shkatërrimit të Jeruzalemit. Por, ndërsa flitet për liturgjinë e Dhjatës së Vjetër si një fakt ende të rëndësishëm (8,4v; 13,10), kurrë nuk bën një aluzion për tempullin e shkatërruar nga Titi në vitin 70 pas Krishtit e gjithmonë i referohet tendës në shkretëtirë dhe teksteve që e përshkruajnë, ende në fuqi përtej ngjarjeve historike që kanë lidhje me shenjtëroren. Madje as rezonanca e disa pasazheve të Heb 1,1-13 në Letrën e Parë të Klementit (që të pranohet apo jo hipoteza e një fondi të përbashkët të referencave biblike) nuk është shumë e dobishme, duke pasur parasysh vështirësitë e datimit të shkrimit të Klementit. Heb bën gjithashtu një aluzion për një persekutim tashmë të përfunduar (10,32-34), ose drejt kapercimit (13,3), por këto të dhëna janë shumë të dobëta për të na ndihmuar me vendosjen e një date. Nga ana tjetër, ka padyshim një farë distance në kohë me predikimin apostolik (2,3-4) dhe me shpalljen e parë që marrësit pranuan nga disa "udhëheqës" të paidentifikuar (13,7+; krh. 10,32). Heb ia jep vetëm Krishtit titullin "apostull" (3,1+).

Shqetësimi kryesor i autorit duket të jetë tërheqja e vëmendjes ndaj rrezikut të apostazisë (d.m.th. braktisjes së fesë) (6,4-8; 10,19-39) dhe të ngushëllojë ata që duket se kanë nostalgji për shkëlqimin e kultit mosaik dhe për dimensionin qetësiprurës (edhe nga ana psikologjike) të një feje zyrtare që komunitetet e reja të krishtera nuk ishin në gjendje të garantonin (9,9b-10). Duke pasur parasysh këto qëllime, mund të mendojmë se marrësit ishin hebrenjë të kthyer në një ambjent helenistik, ose paganë të tërhequr nga kultura hebreje, ashtu si lexuesit të cilëve i adresohet Philo i Aleksandrisë. Sigurisht ata duhet të jenë mësuar – nëpërmjet katekezës apo ekzegjezës hebreo bashkëkohore – me një fjalor teknik të lindur nga leximi i LXX (krh. 5,10+; 7,11) si edhe me disa interpretime tradicionale (7,1-3+; 11,17-19+). Nuk mund të thuhet e njëjta gjë përsa i përket Tempullit: përshkrimet e vendeve dhe ritualeve janë të bollshme, por ato nuk janë gjithmonë të sakta (krh. 9,1-4+; 13,21; 10,1+).

Gjinia letrare. *Diskutohet gjithashtu cilës gjini letrare i përket Heb: letër, fjalim, traktat në formën e një letërshkrimi? Në fakt gjuha e përdorur është spontane si gjuha e folur (p.sh. 2,5; 7,4; 9,5; 11,32); në të njëtën kohë e tëra paraqet disa shkëputje të papritura (3,1; 8,1; 10,1; 13,1), përsëritje (2,1-4 dhe 12,25; 2,17-18 dhe 4,14-16; 6,4-8 dhe 10,26-31) dhe sidomos rikthimet në temën kryesore*

pas intervalesh të gjata që nuk përshtaten mirë me kontekstin (4,4-16; 5,9-10; 6,20; 8,1-2; 9,11; 10,19-23). E gjithë kjo nuk i përshtatetet gjinisë së homilisë, e cila duhet ta mbajë në tension dëgjuesin nga fillimi deri në fund. Gjithashtu vendosja pothuajse e përqendruar e temave, përshtatet akoma më pak me gjininë e fjalimit: duket se flitet për priftërinë dhe flijimin e Krishtit në një pazash qendror të letrës (7,1–10,8); për këmbënguljen në besim në dy pazashe simetrike (3,1–4,14 dhe 10,19–12,13) inkuadruar nga dy fjalime, njëri mbi engjëjt (1,5–2,18) ndërsa tjetri paraqitet si një "parenesis" (pra një nxitje morale) me ngjyra apokaliptike (12,14–13,19). Edhe dëgjuesi më i kujdesshëm do të humbiste vemendjën!

Gjithashtu mund të identifikohen dy shtigje për argumentmin. E para niset prej ekzegesës kristologjike të Psalmit 8 në 2,5-18; vazhdon në 5,1-10, për të arritur zhvillimin e saj të plotë në 7,1-28; 10,1-18; është pasuruar nga një nxitje morale (10,26-36 dhe 12,14-17) dhe arrin përfundimin e saj në 13,20-21. Ky shteg i parë i kushtohet në mënyrë specifike priftërisë së Krishtit. Shtegu I dytë zhvillon temën e besimit, duke ndjekur shembullin e popullit të Daljes dhe del në pah sidomos në 1,1-3; 2,1-4; 3,1–4,13; 10,36–12,3; 12,18-25. Pikërisht brenda kësaj teme grumbullohen trajtat më tipike të frymëzimit të Shën Palit. Futja e kapitujve 8 dhe 9, që thyen vazhdimësinë mes 7,28 dhe 10,1+ (që paraqet disa dublikata me 10,1-18 e që përbën temën më shpesh të apeluar në argumentin e lartpërmendur), mund të konsiderohet si zhvillim plotësues i shtegut të parë të argumentimit (krh. 13,1+).

Ka gjasa që dy homilitë, të shkruara për të qënë predikuar, janë shkrirë në fazën e hartimit në mënyrë që të mblidhnin nxitjet morale në pjesën e fundit të tekstit. Kësaj faze mund t'i atribuohet futja e kk 8–9, sintezat dhe përmbledhjet që gjenden në 13,9b-15. Sigurisht çdo ndarje e një teksti paraqet aspektin e tij arbitrarë.

Mendimi teologjik. *Autori i parë koncepton zbulesën biblike si një vazhdimësi (1,1-20) me katër kohë: koha e patriarkëve dhe e premtimeve (6,13-18); koha e Ligjit, "hije" (8,5; 10,1) dhe realizimi "trupor" (7,16); ringjallja e premtimeve përmes Davidit dhe profetëve (4,7; 7,28; 8,7-13; krh. "imazhi" në 10,1); së fundi koha eskatologjike, e sotme (4,7) e cila na përfshin (11,39-40), e përuruar nga Krishti. Autori bën një skicë për trajtat e kësaj kohe duke u nisur nga një konceptim I gjithësisë në dy rrafshe: "eonët" (ose shekujt), d.m.th. universi imanent që ende nuk e shohim të nënshtruar Krishtit (2,8) dhe universi hyjnor, themeli i realitetit sipas mentalitetit helenistik dhe sipas disa rrymave apokaliptike*

hebreje, në të cilën Jezusi hyri si mbret (1,6) dhe si prift, pasi u lirua nga fuqia e vdekjes (5,7; 13,20). Një hartim i dytë i mëvonshëm (kk 8–9) paraqet veprimin priftëror dhe të përjetshëm që Krishti kryen, në vazhdimësi me flijimin e vetvetes gjatë jetës së tij. Kjo i jep besimtarit mundësi për t'iu afruar Perëndisë me besim të plotë pa ndërmjetësim njerëzor.

Faktikisht jeta e besimtarëve duhet të konsiderohet si një dalje (eksod) e vazhdueshme drejt një atdheu të premtuar që nuk mund të identifikohet me një vend tokësor, cilido qoftë ai (4,8; 11,13; 13,14).

Ky pohim, aspak i parëndësishëm për Hebrenjtë – edhe të helenizuar – të cilët jetonin mes dy revoltave judaike (64-135 pas Kr.), duhet të integrohet me idenë që ekzistenca tokësore, e jetuar në bindje ndaj Krishtit (5,9), paraprirës dhe udhëzues për shëlbim (6,20; 2,10), është edhe ajo një liturgji (13,15-16).

Letra drejtuar Hebrenjve

PROLOG

Madhëria e Birit të mishëruar

1 [1]Mbasi Hyji herë mbas here dhe në mënyrë të ndryshme, në
të kaluarën, u ka folur etërve me anë të profetëve, [2]së fundi, Gal 4,4+; 1Tim 4,1+
në këto ditë, na foli edhe neve me anë të Birit, të cilin e bëri Gjn 1,18+; 10,34+
trashëgimtarin e të gjitha sendeve, nëpër të cilin edhe e krijoi Mt 4,3+
gjithësinë. [3]Biri, që është bredhja e Lavdisë dhe vula e qenies së Hyjit, Ur 7,21+
që me të fuqishmen fjalën e vet mban gjithësinë, pasi e kreu pastrimin Kol 1,15+.17
e mëkateve, ndenj në të djathtën e Madhërisë në qiell; [4]u bë aq më i Ef 1,7; Kol 1,14
pushtetshëm se engjëjt sa më të madhërueshëm se ata e trashëgoi Vap 2,33+
Emrin! Fil 2,9-11+

BIRI

[5]Dhe vërtet, cilit prej engjëjve Hyji i tha ndonjë herë:

Ti je im Bir, unë sot të linda? Ps 2,7; Vap 13,33+

1,2 *së fundi*: BJ ka: «në këto ditë që janë të fundit». Fj.fj.: «në fundin e këtyre ditëve, në fundin e epokës së tanishme». Në plotësinë e kohërave (Mk 1,15+; Gal 4,4+) hapen kohët e fundit ose ditët e fundit (Vap 2,17 = Jl 3,1; 1Pjt 1,20; krh. 2Tim 3,1; 2Pjt 3,3; 1Gjn 2,18; Jud 18). – *Birit*: pas profetëve, Hyji dërgon një lajmëtar i cili nuk është një zëdhënës si të tjerët: është «Bir» (krh. Mk 12,2-6; Rom 1,4+). – *e bëri trashëgimtarin e të gjitha sendeve*: bijësia mbart të drejtën e trashëgimisë (krh. Mt 21,38; Gal 4,7); por këtu të dhënit e pushtetit mbi çdo gjë i atribuohet një iniciative të Hyjit, në momentin e lartësimit, sipas imazhit dinastik (1Mbr 1,20+). – *gjithësinë*: BJ ka: «botët»; fj.fj.: «epokat». Shprehje për të përshkruar botën, por edhe dy epokat ose përmasat e universit: kohën, epokën e tanishme, dhe përjetësinë, e cila është epoka e ardhshme për ne, por që tashmë ekziston në «hapësirën» e Hyjit (krh. Heb 5,6; 6,20; 7,17.21.28 aty ku përkthehet nga BJ: «bota e përjetshme», dhe nga BF: «për jetë të jetës» (7,17.21) ose «për amshim» (7,28).

1,3 *bredhja… vula e qenies së Hyjit*: bredhja (më saktësisht: rrezatimi) dhe vula e qenies (ose: substanca) janë dy metafora të marra nga teologjia aleksandrine e Urtisë dhe e Fjalës (Ur 7,25-26) që shprehin identitetin e natyrës mes Atit dhe Birit dhe në të njëjtën kohë dallimin e vetave hyjnore. Biri është rrezatimi ose «bredhja» e lavdisë së ndritshme (krh. Dal 24,16+) të Atit, *Lumen de Lumine*; është «shëmbëllesa» (krh. Kol 1,15+) e substancës së Tij, si gjurma e lënë nga një vulë (krh. Gjn 14,9).

Dhe prapë:

2Sam 7,14+ *Unë do t'i jem Atë dhe ai do të më jetë Bir?*

Kol 1,15+ [6]Dhe prapë, kur përsëri e shtie Njëlindurin Birin e vet në botë, thotë:

Lp 32,43; Ps 97,7 *Le ta adhurojnë të gjithë engjëjt e Hyjit!*

[7]Kurse për engjëjt Ai thotë kështu:

Ps 104,4 *Ai i bën engjëjt e vet erëra, shërbëtorët e vet flakë zjarri.*

[8]Ndërsa për Birin thotë:

Ps 45,7-8 *Froni yt, o Hyj, në shekuj të shekujve,*

dhe

skeptër drejtësie - skeptri i Mbretërisë sate.
[9]E ke dashur drejtësinë dhe e ke urrejtur padrejtësinë:
prandaj, o Hyj, Hyji yt të shuguroi
me bagmin e gëzimit si asnjë ndër shokët e tu.

[10]Edhe:

Ps 102,26-28 *Ti, o Zot, në fillim e krijove tokën*
edhe qiejt janë vepër e duarve të tua.
[11]Ata do të zhduken
kurse ti qëndron,
të gjithë do të vjetrohen si petku:
[12]porsi petk do t'i mbështjellësh
- porsi mantel - dhe do të ndërrohen.
Ti vetëm i vetmi mbetesh i njëjtë
- vitet e tua nuk kanë mbarim.

[13]Po e për cilin ndër engjëj tha ndonjë herë:

Ps 110,1; Vap 2,33-35+ *Më rri në të djathtën time*
deri t'i vë armiqtë e tu shtrojë të këmbëve të tua?!

1,6 *e shtie Njëlindurin Birin e vet në botë*: bëhet fjalë për oikumene-në e përjetshme (Heb 2,5; 12,22) dhe jo për kozmos-in e tanishëm (10,5). Hyji mund t'i ketë thënë këto fjalë në momentin e kurorëzimit në lavdi (krh. rr 3; 2,5; Ef 1,20-21; Fil 2,9-10). «I Njëlindur» është një titull nderi (Kol 1,15.18; Zb 1,5).

1,7 Sipas autorit, nga përshkrimi i këtij citimi, natyra e engjëjve del e hollë, e lëvizshme, pra, inferiore ndaj natyrës së Birit mbi fronin e vet të pandryshueshëm.

1,9 *o Hyj, Hyji yt, të shuguroi*: natyra hyjnore, të cilën psalmi me hiperbolë ia atribuon mbretit, këtu i atribuohet, në kuptim të posaçëm dhe më të lartë, Jezusit Mesi (rr 3). Krishti – Hyji disponon një mbretëri të përjetshme.

14A nuk janë, thua, të gjithë engjëjt shpirtra të ngarkuar me ndonjë shërbim, të dërguar për të shërbyer ata që do ta trashëgojnë shëlbimin? Tob 5,4+; Lk 1,26; Mt 4,11; 18,10; 26,53

Nxitje

2 1Për këtë arsye na duhet t'ia vëmë shumë më mirë mendjen sendeve 2Pjt 3,17
që kemi dëgjuar, që të mos e humbim qëllimin. 2E njëmend, në
qoftë se fjala e shpallur nëpër engjëj qe e palëkundshme dhe Vap 7,38.53+; Gal 3,19+; 4,3+
çdo shkelje apo padëgjesë mori ndëshkimin e drejtë, 3si do të mund
të shpëtojmë në qoftë se e lëmë mbas dore një shëlbim kaq të madh?
Këtë shëlbim filloi ta shpallë Zoti, që përforcuar në mesin tonë me Vap 10,37
anë të atyre që e kishin dëgjuar, 4po edhe Hyji njëkohësisht e dëshmoi
me shenja, me vepra të bindshme, me mrekulli të larmishme dhe me
dhurata të Shpirtit Shenjt, të ndara sipas vullnetit të tij. Vap 1,8+

MESHTARIA E KRISHTIT

Bazë shkrimesh: ekzegjesë e Psalmi 8

5Sepse Hyji nuk e ka vënë nën pushtet të engjëjve botën e ardhshme Kol 2,15+
për të cilën po flasim. 6Madje dikush diku e bëri këtë dëshmi:

Çka është njeriu që të bie ndër mend për të, Ps 8,5-7(LXX)
biri i njeriut që të kujdesesh për të?
7*E bëre për pak më të vogël se engjëjt,*
e kurorëzove me lavdi e nder,
8*çdo gjë vure nën këmbët e tija.* 1Kor 15,25; Ef 1,20-23; Fil 3,21

Dhe duke [i] vënë çdo gjë nën këmbë, ai s'la asgjë që të mos i jetë
e nënshtruar. Vërtet, tani nuk shohim ende se gjithçka është nën

1,14 Engjëjt, ndryshe nga Biri, janë vetëm shërbëtorë (rr 7), të caktuar për shëlbimin e njerëzve.

2,1 *Për këtë*: në qoftë se Hyji u flet njerëzve me anë të një Biri që i shëlbon dhe të cilit i shërbejnë engjëjt, njerëzit si do të mund të mos e marrin seriozisht një ekonomi të tillë?

2,2 *nëpër engjëj*: Ligji i Moisiut, i shpallur nëpër engjëj (krh. Gal 3,19+), sanksionohet me dënime të ashpra.

2,7 Vulg. shton: «e vure mbi veprën e duarve të tua». Termi «biri i njeriut», i cili lexohet në Ps 8,5, bën të mundshme që ky psalm t'i përshtatet Jezusit në tre kohë të ndryshme: ai ishte «për pak (kohë)» (BF përkthen: «pak më të vogël») më i vogël se engjëjt; pas vdekjes «u kurorëzua»; në fundin e kohërave do të jetë zotëruesi i gjithçkaje.

2,8 *nuk shohim ende...*: të krishterët e parë të përçmuar e të përndjekur presin akoma ardhjen e mbretërisë së Hyjit mbi tokë (2Pjt 3,4). Por Krishti ka hyrë tashmë në lavdi, edhe pse mbretëria e tij tokësore është përparuese; para realizimit të plotë e triumfues së saj, ai duhet t'i shembë të gjithë armiqtë e tij (Heb 1,13; 1Kor 15,25; Ef 1,21-22; Fil 3,20-21).

pushtetin e tij, [9]por Atë që qe përulur për pak kohë më poshtë se
Fil 2,6-11 engjëjt, Jezusin, e shohim të kurorëzuar me lavdi e nder për arsye të
vdekjes që pësoi që kështu, për hir të Hyjit, vdekja e shijuar prej tij të
jetë në dobinë e të gjithë njerëzve.
Rom 11,36; 1Kor 8,6 [10]Dhe, vërtet, i kishte hije Atij, për të cilin dhe prej të cilit është çdo
Heb 5,9+ gjë dhe që donte t'i çojë në lumturi shumë bij - ta bënte të përsosur
Vap 3,15+ me anë të vuajtjeve Udhëheqësin e shëlbimit të tyre. [11]Sepse si
Gjn 17,19 Shenjtëruesi ashtu të shenjtëruarit, janë të gjithë prej Njërit. Prandaj
as nuk turpërohet t'i quajë vëllezër, [12]kur thotë:

Ps 22,23; Gjn 17,6 *Vëllezërve të mi do t'ua shpall Emrin tënd;*
do të lavdëroj në midis të mbledhjes.

[13]Edhe më:

Is 8,17 *Në Të do ta vë shpresën.*

Dhe përsëri:

Is 8,18 *Ja, unë dhe fëmijët që m'i dha Hyji.*

Mt 16,17+ [14]Dhe, mbasi fëmijët kanë të përbashkët gjakun e mishin, kështu
edhe Ai u bë pjesëtar në këtë gjë, në mënyrë që me anë të vdekjes
Gjn 12,31+ ta shfuqizonte atë, që kishte në dorë pushtetin e vdekjes - d.m.th.
Rom 5,12v djallin, [15]për t'i çliruar ata që ishin të nënshtruar skllavërisë për tërë
Is 41,8-9 jetën prej frikës së vdekjes. [16]Sepse Ai nuk u vjen në ndihmë engjëjve,

2,9 *për arsye të vdekjes*: kurorëzimi me «lavdi e nder» përmban qoftë shpalljen mbretërore qoftë shugurimin meshtarak (Heb 5,4-5). – *për hir të Hyjit*: një variant ka: «përveç Hyjit»; por ndoshta është një shënim që nënvizon patundshmërinë e natyrës hyjnore të Krishtit: Jezusi ka vuajtur vetëm si njeri; ose ndoshta bën aluzion për britmën e Jezusit mbi kryq (Mt 27,46); në fund, mund të sugjerojë që Krishti ka vuajtur për të gjithë, përveçse për Hyjin (krh. 1Kor 15,27).

2,10 Vuajtjet dhe vdekja e Krishtit, që janë përmbushja e vullnetit të provanisë hyjnore, e bëjnë Krishtin të përkryer si Shëlbues, të dërguar t'i çojë njerëzit në lavdinë e Hyjit (Heb 2,17-18; 4,15; 5,2-3). Folja «të bësh të përsosur», «të përmbushësh», përsëritet shpesh në letër për t'i rikujtuar efektet që Krishti vepron në marrëdhënien e njeriut me Hyjin (11,40+); rikujton edhe ritin e shugurimit priftëror, «veprimin e mbushjes së duarve (me viktimat)» (Dal 29; Lv 8), që LXX përkthen: «përkryerje». Ky rit e bënte priftin të përshtatshëm të dilte para Hyjit në shenjtërore.

2,11 Sipas kontekstit mund të përkthehet edhe: «ai që shenjtëron dhe të shenjtëruarit formojnë një gjë të vetme». Rreshtat në vijim theksojnë këtë bashkim të mishit dhe të gjakut (rr 14), që Biri i Hyjit ka dashur të mbartë, dhe shtien kështu temën thelbësore të letrës, atë të Krishtit kryeprift (rr 17; 5,7+).

2,14 *djallin*: mëkati dhe vdekja janë të lidhura; njëri e tjetra rrjedhin nga Shejtani, mbretëria e të cilit i kundërvihet asaj të Krishtit.

2,15 *për t'i çliruar*: me anë të fitores së tij mbi vdekjen, që është pengu i asaj të besimtarit (Heb 13,20+; Rom 8,11+).

por u vjen në ndihmë pasardhësve të Abrahamit. [17]Këndej u desh që
në gjithçka të bëhej i ngjashëm me vëllezër për të qenë Kryeprift i
mëshirshëm dhe njëkohësisht besnik në ato gjëra që i përkasin Hyjit
në mënyrë që t'i shpërblente mëkatet e popullit. [18]Dhe, vërtet, shi pse
ai e sprovoi personalisht vuajtjen, është në gjendje t'u ndihmojë atyre
që janë në sprovë.

Rom 8,3.29
Heb 3,1+; 4,15; 5,7+
Rom 3,25; 1Gjn 2,2; 4,10
Mt 4,1+; 1Kor 10,13+

FEJA: UDHA QË ÇON NË PUSHIMIN HYJNOR

Jezusi është më i madh se Moisiu

3 [1]Këndej, o vëllezër të shenjtë, pjesëtarë të thirrjes qiellore,
vëreni mirë të Dërguarin dhe Kryepriftin e fesë sonë - Jezusin.
[2]Ai është i besuari i Atij që e bëri Kryeprift sikurse ishte edhe
Moisiu në tërë shtëpinë e Hyjit. [3]Por në krahasim me Moisiun, Jezusi
është patjetër për një lavdi më të madhe aq sa nderi i ndërtuesit e
tejkalon nderin e vet shtëpisë. [4]Dhe njëmend, çdo shtëpi ndërtohet
prej dikujt; ndërsa ai që ka ndërtuar gjithçka është Hyji. [5]Tashti edhe
Moisiu qe i besuar në tërë shtëpinë e Hyjit, por vetëm si shërbëtor,
për të qenë dëshmitar i të gjitha atyre që duheshin thënë prej Hyjit,
[6]kurse Krishti është si Bir mbi mbarë shtëpinë e Hyjit: shtëpia e tij
jemi ne, në qoftë se e ruajmë sigurinë e plotë dhe mburrjen e shpresës.

Heb 11,16; 12,22; Ef 1,18; Fil 3,14 Heb 4,14; 10,23
Nr 12,7(LXX)
Vap 7,20-44; Gjn 1,21+ 2Kor 3,7v
Heb 1,2+; Gjn 8,35 1Kor 3,9; Ef 2,19v; 1Tim 3,15

Teprica e popullit të Hyjit

[7]Prandaj, sikurse thotë Shpirti Shenjt:

Sot, në qoftë se e dëgjoni zërin e tij, Ps 95,7-11
[8]*mos jini zemërgurë si në ditën e Kryengritjes,*
si në ditën e vënies në provë në shkretëtirë,
[9]*ku më ngucën etërit tuaj dhe më vunë në provë*
edhe pse i panë veprat e mia [10]*gjatë dyzet vjetëve.*
Prandaj m'u ndye ajo brezni
dhe thashë: Gjithmonë gënjehet zemra e tyre,
e nuk i marrin vesh udhët e mia.
[11]*Kështu u përbetova në zemërimin tim:*
Kurrë s'do të hyjnë në pushimin tim! Nr 14,21-23

3,1 *të Dërguarin dhe Kryepriftin*: Krishti është apostull, d.m.th «i dërguari» i Hyjit ndër njerëzit (krh. Gjn 3,17+.34; 5,36; 9,7; Rom 1,1+; 8,3; Gal 4,4+) dhe Kryeprifti që përfaqëson njerëzit para Hyji (krh. 2,17; 4,14+; 5,5.10; 6,20; 7,26; 8,1; 9,11; 10,21).

3,2 *i besuari: BJ fj.fj.:* «është besnik»; «besnik» do të thotë «i denjë për besim» (krh. 1Kro 17,14 LXX).

3,6 Disa shtojnë: «të qëndrueshëm deri në fund».

[12]Kini kujdes, o vëllezër, që ndonjëri prej jush të mos e ketë zemrën e
2Sel 2,3+ keqe, të pafe që të shkëputet nga Hyji i gjallë, [13]por nxitni njëri-tjetrin
Heb 10,25 dita-ditës deri sa të zgjasë kjo: «Sot», që të mos «ngurohet» ndokush
2Sel 2,10 prej jush i ngashnyjer prej mëkatit. [14]Sepse jemi bërë pjesëtarë të
Krishtit - merret vesh - në qoftë se qëndrojmë të palëkundshëm në
shpresë deri në fund ashtu si filluam. [15]Kur thuhet:

Sot, në qoftë se e dëgjoni zërin e tij,
mos jini zemërgurë si në ditën e Kryengritjes,

[16]kush janë, pra, ata që, mbasi e dëgjuan, u çuan në kryengritje?
A thua jo të gjithë ata që dolën nga Egjipti me anë të Moisiut? [17]Po
kush thua, qenë ata që ia mërzitën për dyzet vjet? Vallë a jo ata që
Nr 14,29; 1Kor 10,5 mëkatuan, kufomat e të cilëve ranë nëpër shkreti? [18]Dhe cilëve iu
përbetua se nuk do të hynin në pushimin e tij, në qoftë se jo atyre që
nuk iu nënshtruan? [19]Ne e shohim se nuk mundën të hyjnë për shkak
të pabesimit.

4 [1]Prandaj, le të trembemi se, deri sa mbetet premtimi të hyhet në
Pushimin e tij, të mos vërtetohet për ndonjërin prej jush se ka
vonuar. [2]Sepse edhe ne e kemi marrë lajmin e mirë sikurse edhe
1Kor 10,1-13 ata, por atyre nuk u vlefti gjë fjala që dëgjuan sepse nuk u bashkuan
me fe me ata që e pranuan fjalën. [3]Në Pushim veç, vërtetisht hyjmë ne
që besuam simbas fjalës që ka thënë:

Ps 95,11 *Kështu u përbetova në zemërimin tim:*
kurrë s'do të hyjnë në Pushimin tim.

Ndonëse veprat i kishin marrë fund qysh në krijimin e botës. [4]E
Zan 2,2 njëmend ka thënë diku për të shtatën ditë kështu: Dhe Hyji pushoi
Ps 95,11 nga të gjitha veprat e veta të shtatën ditë. [5]E këtu prapë: Kurrë s'do

4,1 Sipas një shprehjeje të zakonshme të predikimit primitiv (1Kor 10,1-10; 2Pjt 1,12; Jud 5), Letra drejtuar Hebrenjve përshkruan dështimin e breznisë që doli nga Egjipti duke ballafaquar Ps 95 dhe Nr 14. – Jo vetëm breznia e daljes, pa fe ndaj fjalës së Hyjit, nuk hyri në tokën e premtuar, por kjo i përket edhe atyre të cilët hynë në Kanaan me Jozuehun (rr 8), sepse Davidi, shumë kohë pas këtyre fakteve (rr 7), duhet të përsërisë premtimin (Ps 95). Skema e interpretimit të BV, tipike e Letrës drejtuar Hebrenjve, është kjo (krh. 7,28; 8,7): nëse profetët dhe psalmisti duhet të paraqesin sërish premtimet e vjetra, kjo varet nga fakti se besëlidhja e parë, të cilën e përmbante Ligji, doli e paefektshme.

4,2 *ata që e pranuan fjalën*: për shembull Jozuehu dhe Kalebi (krh. Nr 13-14).

4,3 *Në Pushim*: duke krahasuar Ps 95,11 (LXX), «pushimin tim», me Zan 2,2, ku folja «pushoj» shërben për të përshkruar gjendjen e Hyjit në mbarimin e veprës së Krijimit, autori nxjerr përfundimin se premtimi i psalmit i referohet hyrjes në «hapësirën» hyjnore, të përuruar nga Krishti (Heb 10,20).

të hyjnë në Pushimin tim. [6]Mbetet, pra, se disa do të hyjnë në të
dhe, mbasi ata që të parët e morën lajmin e gëzueshëm, nuk hynë
për shkak të padëgjesës, [7]Ai cakton rishtas një ditë - një «Sot» - duke
thënë mbas sa kohe me gojë të Davidit, sikurse u tha më parë:

Sot, në qoftë se e dëgjoni zërin e tij, Ps 95,7v
mos jini zemërgurë.

[8]Vërtet, po t'i kishte futur Jozuehi në Pushim, Hyji nuk do të kishte Lp 31,7; Joz 22,4
folur pastaj për një ditë tjetër. [9]Këndej,mbetet një pushim i të shtunës
për popullin e Hyjit. [10]Sepse, kush hyri në pushimin e tij, edhe ai
pushoi nga veprat e veta, sikurse edhe Hyji prej veprave të tija. Zb 14,13

[11]Të vrapojmë, pra, për të hyrë në atë Pushim, që asnjë të mos
mbarojë pas shembullit të të njëjtës padëgjesë!

[12]Vërtet, fjala e Hyjit është e gjallë dhe vepruese. Është më e 1Pjt 1,23
mprehtë se çdo shpatë dy tehesh. Përshkon aq sa ndan frymën dhe Is 49,2; Zb 1,16;
shpirtin, gjymtyrët dhe palcin edhe shqyrton ndjenjat dhe dëshirat e Ef 6,17
zemrës. [13]Nuk ka krijesë të fshehur para saj. Gjithçka është cullak e 1Sel 5,23+; 1Kor
zhveshur para syve të Atij, të cilit do t'i japim llogari. 15,44+;
Rom 1,9+
Gjn 12,48
Jb 34,21-22; Ur 1,6

Jezusi Kryeprifti i madh

[14]Prandaj, mbasi e kemi Kryepriftin e Madh, Jezusin, Birin e Hyjit, Heb 9,11.24
i cili i ka përshkuar qiejt- të jemi të palëkundshëm në dëshmimin 3,1; 10,23
e fesë! [15]Sepse, nuk kemi Kryeprift që nuk mund të ketë dhimbje
për dobësitë tona, mbasi ai vetë i ka sprovuar të gjitha sikurse ne, 2,17-18; 5,7+
me përjashtim vetëm të mëkatit. [16]T'i afrohemi, prandaj, plot guxim Gjn 8,46; Rom 8,3;
fronit të hirit, që të fitojmë mëshirë dhe të gjejmë hir për të pasur 2Kor 5,21
ndihmë në kohë të duhur. Heb 10,19+

4,12 *e gjallë*: fjala e Hyjit, të cilën e përçuan profetët e pastaj Biri, është e gjallë dhe frytdhënëse në ata që besojnë (1Sel 2,13+). Është kjo fjalë që gjykon (krh. Gjn 12,48; Zb 19,13) lëvizjet dhe qëllimet sekrete të zemrës së njeriut, deri në «gjymtyrë dhe palcë»; tjetër përkthim: «të gjymtyrëve dhe të palcës».

4,14 *i ka përshkuar qiejt*: hera e parë që përmenden qiejt, ku kryhet, sipas letrës, detyra kryepriftërore e Krishtit. I ulur në të djathtën e Hyjit (Heb 1,3; 8,1), Krishti, bashkë me Hyjin, i përket realiteteve të pandryshueshme dhe përfundimtare: flijimi i tij, i kryer njëherë e përgjithmonë (7,26-27+), merr një vlerë të përkryer dhe të përjetshme (8,1.4+; 9,11-12.23-24). Objekti i shpresës së krishterë është plotësimi i këtij shëlbimi në qytetin qiellor (9,28; 12,22-24). Rr 14-16 rimarrin, pas futjes së homelisë mbi Daljen (3,1–4,13), termat e 2,17-18 dhe do të rimerren në 10,19v. Kjo përsëritje mund të përdoret për të rikujtuar temën, ose mund të ketë një origjinë redaktuese.

MESHTARIA E KRISHTIT (VAZHDIM)

Flijimi tokësor: në ditët e mishit të vet

Heb 8,3

5 [1]Sepse, çdo Kryeprift zgjidhet nga mesi i njerëzve dhe vihet kryeprift për të mirën e njerëzve në marrëdhënie të tyre me Hyjin. Detyra e tij është të kushtojë dhurata e fli për shpërblim të mëkateve. [2]Ai është në gjendje të ketë dhembshuri për ata që nuk dinë e gënjehen, sepse edhe ai vetë është i ngarkuar me ligështi.

Lev 9,7; 16,6

[3]Këndej i duhet të kushtojë fli për mëkate si për popull ashtu edhe për vete.

Gjn 3,27
Dal 28,1

[4]Dhe askush nuk e merr për vetvete këtë nder, por vetëm ai që thirret prej Hyjit shi sikurse Aroni. [5]Kështu edhe Krishti nuk e përvetësoi ai vetë nderin të bëhet kryeprift, po ia dha Ai që i tha:

Ps 2,7

Ti je im Bir, unë sot të linda;

[6]sipas asaj fjale që e thotë diku gjetiu:

Ps 110,4

Ti je prift për amshim në mënyrë të Melkizedekut.

Rom 7,5+; Mt 26,36p

[7]Ai, në ditët e jetës së vet këtu mbi tokë, i kushtoi urata dhe lutje me ofshame të mëdha dhe me lot Atij që mundte ta shpëtonte nga vdekja, dhe qe vështruar për shkak të nënshtrimit të vet. [8]Ai,

5,1 Detyra e priftit si flijues (krh. Lev 1; 4; 9), që i atribuohet Aronit dhe jo më Moisiut, do të jetë tani objekt i një shtjellimi të gjatë. Flijimi, meqenëse është lidhur me mëkatin, tregon që prifti është solidar me njerëzit para Hyjit.

5,6 *prift për amshim*: ekzegjeza që i jep eis ton aiona kuptimin: «duke parë drejt epokës (hyjnore)», në të cilën Krishti hyri pas vdekjes së tij (rr 7), mbështetet mbi nyjën shquese greke.

5,7 *Në ditët e jetës së vet këtu mbi tokë*: fj.fj.: «në ditët e mishit të vet». Theksi i tërë kësaj pjese vihet mbi natyrën njerëzore të priftit. Për të përfaqësuar njerëzit, duhet të jetë njëri prej tyre; për të pasur dhembshuri për mjerimet e tyre, duhet t'i ketë bashkëndarë (krh. Heb 2,17-18; 4,15). Natyra njerëzore e «mishit» (Rom 7,5+) vërtetohet në Jezusin nga e tërë jeta e tij tokësore, nga ligështia e tij (rr 2) dhe mbi të gjitha nga agonia dhe vdekja e tij. Ndryshimi më i madh mes kryepriftit sipas rendit të Aronit dhe Jezusit qëndron në faktin që i pari, i veçuar nga një seri ndarjesh (Lev 21,10-23), është solidar me popullin e vet vetëm në mëkat (rr 3), ndërsa Krishti është tërësisht «laik», por pa mëkat (Heb 4,15). – *qe vështruar*: jo në kuptimin që ai qe shpëtuar nga vdekja fizike, por qe shpëtuar nga pushteti i saj (Vap 2,24v) dhe Hyji e shndërroi këtë vdekje në një lartësim lavdie (Gjn 12,27v; 13,31v; 17,5; Fil 2,9-11; Heb 2,9). – *për shkak të nënshtrimit*: BJ: «për shkak të përshpirtshmërisë së tij»; termi [gr. *eulabeia*] përfshin respekt dhe nënshtrim. Lutja e Krishtit rrjedh nga bindja e plotë ndaj vullnetit të Atit edhe në agoni (krh. Mt 26,39.42). Rreshtat 7-8, të shkruar me kujdes të veçantë, mbështeten mbi identitetin e rrënjës së fjalëve *hypakouein*, «të dëgjosh nga poshtë, të bindesh», dhe *eisakouein*, «të kthehesh për të dëgjuar, të plotësosh», dhe mbi silogjizmin klasik të edukimit të lashtë (Heb 12,4-11; Fu 3,11-12 LXX), *patheinmathein*, të vuash-të mësosh.

megjithëse ishte Bir, mësoi nga ato që pësoi të jetë i dëgjueshëm [9]dhe, pasi e fitoi përsosmërinë, për të gjithë ata që e dëgjojnë, u bë shkaku i shëlbimit të amshuar, [10]i shpallur prej Hyjit Kryeprift në mënyrë të Melkizedekut.

Fil 2,8
Heb 2,10+; 7,28
Rom 1,5+; Gjn 17,19

FTESË PËR TË DËGJUAR MË VËMENDJE

Jetë e krishterë dhe teologji

[11]Lidhur me këtë çështje kemi shumë për të thënë, të vështira për t'u shtjelluar me fjalë, sepse jeni bërë të ngadalshëm për të kuptuar. [12]E pra, për kah koha, duhej që të ishit tashmë mësues, kurse kështu keni nevojë t'ju mësojë dikush elementet e para të fjalëve të Hyjit. Keni arritur deri në atë gjendje të keni nevojë për qumësht dhe jo për ushqime të forta. [13]Dhe njëmend, kush ende ushqehet vetëm me qumësht, nuk është i aftë të ndjekë një shtjellim mbi drejtësinë- sepse është ende foshnjë. [14]Përkundrazi, ushqimi i fortë është për të rritur, për ata që i kanë shqisat e stërvitura për të dalluar të mirën e të keqen.

1Kor 3,1-3; 1Pjt 2,2
1Kor 2,6+
Fil 1,10+; Kol 3,10+

Autori paraqet planin e tij

6 [1]Prandaj, po e lëmë njëherë mësimin fillestar mbi Krishtin dhe të kalojmë në atë që është për të rritur duke mos e vënë përsëri themelin: kthimin nga veprat e vdekura dhe besimin në Hyjin; [2]mësimin mbi pagëzimet dhe mbi vënien e duarve, ngjalljen nga të vdekurit dhe gjyqin e amshuar. [3]Edhe këtë do ta bëjmë në dashtë Hyji.

[4]Vërtet, është e pamundur që ata njerëz, të cilët qenë njëherë të shndritur, që e shijuan dhuratën qiellore, që u bënë pjesëtarë të Shpirtit Shenjt, [5]që e shijuan të bukurën Fjalë të Hyjit dhe fuqitë e

Heb 9,14; Mt 3,2+
Rom 1,16+
Vap 2,38+
1Tim 4,14+
Rom 2,6
Heb 10,32+; 2Kor 4,4.6
Ef 5,14
Rom 5,5+

5,9 *fitoi përsosmërinë*: i dhënë deri në fund në shërbesën e tij si prift dhe fli.

5,10 Pas një thirrjeje për vëmendjen, argumenti do të rifillojë në 7,1.

5,13 *një shtjellim mbi drejtësinë*: kundërshtia mes 5,11-12 dhe 6, 1-11 nxjerr në pah karakterin e përbërë të 5,11–6,19. Tërë pjesa nuk duket në vendin e duhur, meqenëse në 2,5-18 dhe 5,1-10 temat, të cilat do të zhvillohen në vazhdim dhe që, nga ana tjetër, nuk përbëjnë mësimin fillestar mbi Krishtin (6,1), janë tashmë të zhvilluara.

6,1 *Prandaj*: «shtjellimi mbi drejtësinë», ashtu si «fjalët e Hyjit», mund të përcaktojë Shkrimin e Shenjt (krh. 2Tim 3,16) ose tërësinë e doktrinës. – *veprat e vdekura*: veprat e përmbushura pa fenë dhe jetën hyjnore janë të vdekura sepse varen nga mëkati (Rom 1,18–3,20) i cili çon në vdekje (Rom 5,12.21; 6,23; 7,5+; 1Kor 15,56; Ef 2,1; Kol 2,13; krh. Jak 1,15; Gjn 5,24; 1Gjn 3,14).

6,2 *pagëzimet*: nuk i referohet vetëm sakramentit të rilindjes së krishterë (krh. Vap 1,5+; Rom 6,4+), por të gjitha larjeve ose riteve të pastrimit që përdoreshin në atë kohë, mes të tjerëve pagëzimit të Gjonit (Vap 18,25; 19,1-5).

Heb 10,26-31; 12,17; 1Gjn 5,16
jetës së ardhshme, [6]dhe megjithatë e borën fenë, të përtërihen rishtas me kthim, kur ata vetë përsëri e kryqëzojnë Birin e Hyjit dhe botërisht e poshtërojnë. [7]Dhe njëmend, një tokë e ngirë me shi që bie shpesh në
2Tim 2,6
të dhe prodhon bimë të dobishme për atë që punohet, merr bekimin prej Hyjit, [8]ndërsa ajo që qet murriza dhe ferra, është e pa farë vlere
Zan 3,17-18
dhe është afër mallkimit dhe fundi i saj është: «Në zjarr!».

Fjalë shprese dhe inkurajimi

[9]Por, për sa ju përket juve, o të dashur, edhe pse flasim kështu, jemi plotësisht të bindur se ju jeni në gjendje të mirë dhe në rrugën e
Heb 10,32-34; Ef 1,15p
shëlbimit. [10]Sepse, Hyji nuk është i padrejtë që ta harrojë veprën tuaj dhe dashurinë që e treguat ndaj Emrit të tij, duke u shërbyer dhe duke vazhduar t'u shërbeni shenjtërve. [11]Dëshirojmë veç, që secili prej jush ta tregojë të njëjtin kujdes që shpresa të plotësohet deri në fund, [12]që
2Sel 3,7
të mos ju pakësohet zelli, por t'ju përngjani atyre që, në saje të fesë
Gal 3,14-29; Ef 1,13-14; Rom 4,20
dhe të duresës, trashëgojnë të mirat e premtuara.

[13]Dhe njëmend, kur Hyji i jepte Abrahamit premtimin, mbasi nuk kishte se me kë më të madh t'i përbetohej, iu përbetua me vetveten
Zan 22,16v
[14]duke thënë: Vërtet do të të mbuloj me bekime dhe do të të jap trashëgimtarë të panumërueshëm. [15]Kështu Abrahami duke pritur me duresë i fitoi premtimet. [16]Njerëzit, veç, përbetohen me dikënd që është më i madh se ata dhe beja për ta është një garanci që i jep fund çdo mosmarrëveshjeje. [17]Kështu edhe Hyji: duke dashur në mënyrë më të plotë t'ua vërtetojë trashëgimtarëve të premtimeve palëkundshmërinë e vendimit të vullnetit të vet, u bë dorëzanë me përbetim. [18]Në këtë
Nr 23,19+; Tit 1,2; 2Tim 2,13
mënyrë, në fuqi të dy veprimeve të pandërrueshme- në të cilat është e pamundur që Hyji të gënjejë - ne, që u strehuam në Hyjin, kemi trimërim të fortë të mbështetemi në shpresën që na u parashtrua. [19]Atë e kemi spirancë të sigurt dhe të fortë të shpirtit «që hyn në
Lev 16,2; Mt 27,51+; Heb 9,3; 10,20 1,2+; 5,10; Ps 110,4
brendinë përmbas Tisit», [20]atje, ku për ne, si pararendës depërtoi Jezusi, mbasi u bë Kryeprifti i amshuar në mënyrë të Melkizedekut.

6,6 *e borën fenë:* bëhet fjalë për apostazinë, që është katastrofë e pandreqshme, sepse ai që bën apostazi refuzon Krishtin e nuk i beson më fuqisë së flijimit të tij, mjete të vetme shëlbimi.

6,10 Shprehje të tilla gjinden në Rom 15,25.31; 2Kor 8,4; 9,1.12; kujtojnë mbledhjen e ndihmave në favor të Kishës së Jerusalemit. Në këtë rast, me siguri bëhet fjalë për vëllezërit e të njëjtës bashkësi të cilët gjinden në vështirësi (krh. 13,3 dhe përdorimin e së tashmes: «dhe...shërbeni»). Shenjtërit janë të krishterët, në mënyrë të veçantë anëtarët e Kishës-nënë dhe, mbi të gjitha, apostujt (krh. Vap 9,13+).

6,18 të dy veprimeve të pandërrueshme: premtimi i Hyjit dhe përbetimi i tij (krh. Zan 12,1+; Rom 4,11+), sepse Hyji nuk gënjen (Tit 1,2; 2Tim 2,13; Heb 10,23; 11,11).

6,19 spirancë: simbol klasik i stabilitetit, spiranca do të bëhet në ikonografinë e krishterë, gjatë shek. të II, imazhi i privilegjuar i shpresës.

MESHTARIA E KRISHTIT (VAZHDIM)

Melkizedeku

Zan 14,18+; Ps 110,4+ Zan 14,17-20

7 [1]Në të vërtetë, ky - Melkizedeku - Mbreti i Salemit, Prifti i Hyjit të Tejetlartë, i doli para në takim Abrahamit, që po kthehej nga luftimi pasi i shfarosi mbretërit, dhe e bekoi. [2]Këtij Abrahami i dha të dhjetën e të gjithave. Emri i tij në përkthim do të thotë më së pari: «Mbreti i drejtësisë» dhe pastaj edhe: «Mbreti i Salemit» d.m.th. «Mbreti i paqes». [3]Ky është pa babë, pa nënë, pa brezni; s'ka as fillim as mbarim të jetës - pra, i ngjashëm me Birin e Hyjit - mbetet prift për amshim.

Gjn 7,27 Heb 1,2+

[4]Vëreni, pra, sa i madh duhet të jetë ai njeri, të cilit Abrahami si patriark i dha të dhjetën e më së mirës pjesë të presë! [5]Vërtet, edhe ata prej bijve të Levit që marrin priftërinë, kanë urdhër nga Ligji të marrin të dhjetat nga populli, d.m.th. nga vëllezërit e vet, edhe pse edhe ata janë pasardhës të Abrahamit. [6]Por ai që nuk është në brezninë e tyre, e dhjetoi Abrahamin dhe e bekoi atë që kishte premtimet. [7]Dhe është jashtë çdo diskutimi: ai që është më i madh e bekon atë që është më i vogël. [8]Këtu shto edhe se të dhjetën e mbledhin njerëzit e vdekshëm, ndërsa atje ai, për të cilin dëshmohet se jeton! [9]Madje, në personin e Abrahamit, pothuajse edhe vetë Levi që merr të dhjetat, dhjetohet, [10]sepse ende ishte në ijën e t'et, kur Melkizedeku i doli para në takim Abrahamit.

Zan 14,20 Lp 14,22+ Zan 14,17

7,1 Melkizedeku: mbret dhe prift, është një figurë profetike e Krishtit. Heshtja e Shkrimit (Zan 14) mbi paraardhësit dhe pasardhësit e tij sugjeron se priftëria e tij është e amshuar dhe e lirë nga konsiderime dinastike (rr 1-3; krh. rr 15-17 e Ps 110,4+). Interpretimi i Zan 14, sipas të cilit Abrahami dhe jo Melkizedeku pagoi të dhjetën (Zan 14,21-24), ishte tradicional. Nëse mbreti-prift i lashtë mori të dhjetën nga Abrahami (Zan 14,20), kjo do të thotë që është më i madh se Abrahami dhe, aq më tepër, se pasardhësit e Aronit, priftërinjtë bijtë e Levit (rr 4v).

7,4 të dhjetën e më të mirës pjesë të presë: e dhjeta që u paguhej priftërinjve levitë (Nr 18,25-32; krh. Lp 14,22+) ishte pagesa për shërbesën e tyre të kultit dhe përbënte edhe homazhin që i jepej dinjitetit të lartë të priftërisë së tyre. Pra në qoftë se vetë Levi, nëpërmjet Abrahamit, i dha të dhjetën Melkizedekut, ky përfaqëson një priftëri më të lartë.

7,8 njerëzit e vdekshëm: fj.fj.: «të vdekshëm». Autori duket se interpreton në këtë kuptim profetik dhe eskatologjik fjalinë e Nr 18,32: «nuk do të vdisni». Për sa i përket Melkizedekut, psalmi thotë që priftëria e tij mbetet për epokën (e ardhshme), dhe kjo realizon premtimin (krh. rr 23).

Nga meshtaria levite tek meshtaria sipas urdhërit të Melkizedekut

[11]Tashti, po të ishte fituar përkryemëria me anë të priftërisë levitike
- sepse në bazë të saj populli e fitoi Ligjin- ç'nevojë atëherë do të kishte
Ps 110,4 qenë të ngritet një tjetër prift në mënyrë të Melkizedekut dhe të mos
emërtohej sipas mënyrës së Aronit? [12]Dhe s'ka dyshim, në qoftë se
Heb 8,6v ndërrohet priftëria, domosdo ndërrohet edhe Ligji. [13]Sepse, ai, për të
cilin është fjala, është nga një fis tjetër, prej të cilit askush nuk i qe
Heb 8,4 kushtuar lterit. [14]Dhe dihet se Zotëria ynë vjen nga fisi i Judës, fis ky
Zan 49,10; Rom 1,3; Mt 1,1v; 2,6; Zb 5,5 për të cilin Moisiu nuk tha asgjë lidhur me priftërinj.
[15]Dhe kjo bëhet shumë më qartë, në qoftë se prifti tjetër vihet në
Rom 1,4+ mënyrë të Melkizedekut, [16]që nuk bëhet prift në fuqi të rregullores së
Ligjit të trashëgimisë trupore, por në fuqi të jetës së pashkatërrueshme.
[17]Sepse dëshmohet:

Ps 110,4 *Ti je prift për jetë të jetës në mënyrë të Melkizedekut.*

Rom 7,7+ [18]Këndej zhbëhet rregullorja e mëparshme për shkak të paaftësisë
Heb 11,40 së saj dhe të padobisë, [19]- sepse asgjë s'ka përsosur Ligji - dhe shtihet
Heb 10,19+ në fuqi shpresa më e mirë, me anë të së cilës i afrohemi Hyjit.

Pandryshueshmëria e meshtarisë së Krishtit

[20]Dhe kjo nuk ndodhi pa përbetim, kurse ata u bënë priftërinj pa
përbetim, [21]ndërsa Ky në bazë të përbetimit të Atij që i tha:

Ps 110,4 *U përbetua Zoti dhe nuk do të pendohet:*
ti je prift për jetë të jetës!

Heb 8,6-13 [22]Në këtë mënyrë Jezusi u bë dorëzani i Besëlidhjes më të mirë.
[23]Për më tepër asi priftërinjsh qenë shumë, sepse vdekja nuk i linte
të qëndronin për gjithmonë. [24]Kurse Ai, mbasi mbetet për gjithmonë,

7,11-14 Argumentimi mbështetet sidomos mbi Ps 110,4. Ky tekst ia atribuon mbretit-Mesi, i cili nuk vjen nga breznia levitike, priftërinë e amshuar «në mënyrën e Melkizedekut» dhe shpall, për kohët mesianike, zëvendësimin e priftërisë së lashtë, që konsiderohet më e vogël, me këtë priftëri të amshuar.

7,11 në bazë të saj populli e fitoi Ligjin: BJ përkthen: «sepse mbi të pushon Ligji i dhënë popullit». Kjo pjesë e ndërfutur - së bashku me rr 12 dhe me fjalinë e ndërmjetme të rr 19a - mund të ketë origjinë redaktuese: tri fjalitë flasin për Ligjin dhe jo për një urdhërim specifik.

7,16 së Ligjit të trashigimisë trupore: BJ përkthen, fj.fj.: «një rregullore sipas mishit», sepse ua rezervonte priftërinë e Levit vetëm pasardhësve të tij sipas mishit (krh. Nr 1,47v; 3,5v; Lp 10,8v; 18,1v; 33,8v).

7,24 *që nuk kalon kurrë*: BJ ka: «e pandryshueshme», ose, në shënime: «e patrashëgueshme». Ajo që ndodh në epokën, jashtë ligjeve të kohës, nuk kërkon as përsëritje të akteve rituale as dinasti që të sigurojnë vazhdimësinë. Ligji mbi shugurimin, si ai mbi të dhjetën (rr 8), ua garantonte priftërinjve levitë plotësimin e

ka priftërinë që nuk kalon kurrë. [25]Këndej edhe mund t'i shëlbojë plotësisht ata që nëpër Të i afrohen Hyjit - sepse gjithmonë jeton për të ndërmjetësuar për ta. Heb 10,19+; Zb 1,18; Heb 9,24; Rom 8,34; 1Gjn 2,1

Përsosmëria e kryepriftit qiellor

[26]Vërtet, një Kryeprift i tillë edhe na lypej ta kishim: i shenjtë, i pafajshëm, i panjollë, i ndarë nga mëkatarët dhe më i madhërueshëm se qiejt [27]– i cili s'ka nevojë, sikurse ata kryepriftërinjtë tjerë, të kushtojë si një ditë për ditë fli më parë për faje të veta dhe pastaj për faje të popullit. Këtë Ai e bëri njëherë e përgjithmonë kur e flijoi vetveten. [28]Ligji në të vërtetë, vë për kryepriftërinj njerëz të nënshtruar dobësive, kurse fjala e betimit - që vjen mbas Ligjit - vë Birin që u bë i përsosur për amshim. Heb 3,1; 9,25-28; 10,11-14; 5,3+; 5,9+

EXCURSUS:

MBIVLERËSHMËRIA E KULTIT, E SHENJTËRORES E NDERMJETËSIMIT TË KRISHTIT KRYEPRIFT

Priftëria e re dhe shenjtërorja e re

8 [1]Dhe ja, pika kryesore në këtë shtjellim: kemi një Kryeprift të tillë, i cili rri në të djathtën e fronit të Madhërisë në qiell, [2]si Mbarështues i Shenjtërores dhe i Tendës së vërtetë, të cilën e Heb 3,1+; Ps 110,1; Vap 2,33+; Nr 24,6(LXX)

prentimit: «nuk do të vdisni» (krh. rr 16; Lev 8,35).

7,25 Krishti, prift për amshim, kryen në qiell shërbesën e tij si ndërmjetës dhe ndërhyrës (krh. Rom 8,34; 1Gjn 2,1). Ndërhyrja e tij është e ngjashme me atë të Shpirtit Shenjt që ndërhyn tek Hyji në të mirë të të shenjtërve (Rom 8,27).

7,27 *njëherë e përgjithmonë*: frytshmëria absolute dhe definitive e flijimit të Krishtit nënvizohet në mënyrë të veçantë në Letrën drejtuar Hebrenjve: ky flijim i vetëm (Heb 10,12.14), i kryer «një herë të vetme», d.m.th. i tërë njëherësh dhe njëherë e përgjithmonë (7,27; 9,12.16.28; 10,10; krh. Rom 6,10; 1Pjt 3,18), u kundërvihet atyre sakrificave të besëlidhjes së vjetër, pambarimisht të përsëritura duke qenë të paafta për të dhënë shëlbimin. Thelbi i flijimit nuk është vdekja e flisë ose asgjësimi i saj, por pranimi nga ana e Perëndisë (Zan 4,4); Krishti duke flijuar vetveten, pranohet në hapësirën hyjnore, ku çdo vepër merr një vlerë të përjetshme.

7,28 Komenti mbi lidhjen mes fesë si hije dhe realitetit, vazhdon tek 10,1+.

8,1 *pika kryesore në këtë shtjellim*: BJ përkth., fj.fj.: «një kapitull për t'ia shtuar këtyre shtjellimeve».

8,2 *e ngriti*: u vërtetua se Krishti, meshtar i amshuar dhe i përkryer, i tejkalon në personin e tij priftërinjtë levitë, mëkatarë dhe të vdekshëm (k 7); vërtetohet tani se e njëjta epërsi i takon edhe shërbesës së tij: shërbesën e kryen në një shenjtërore më të shkëlqyeshme, në qiell (rr 1,5, krh. 9,11v), në krahasim me të cilën shenjtërorja e vjetër është vetëm një figurë tokësore, sipas Dal 25,40; ai është Ndërmjetës (rr 6+) i një Besëlidhjeje më të lartë (rr 6-13+; krh. 9,15v).

ngriti Zoti dhe jo njeriu.

Heb 5,1 [3]Meqenëse çdo kryeprift vihet për të kushtuar dhurata dhe fli,
këndej edhe për Të detyra të ketë çka të kushtojë. [4]Po të ishte Ai
7,13v mbi tokë, nuk do të ishte as prift, sepse janë ata që në fuqi të Ligjit
Zb 11,19; Heb 9,23; 10,1 i kushtojnë dhuratat. [5]Këta i shërbejnë figurës dhe hijes së Tendës
qiellore, sikurse qe udhëzuar Moisiu, kur mendonte të ndërtojë
Dal 25,40 Tendën, sepse: Shiko - i thuhet - bëji të gjitha sipas gjedhes që të qe
dëftuar në mal!

Krishti ndërmjetësi i një Besëlidhjeje më të mirë

Heb 9,15; 12,24; 1Tim 2,5 [6]Por tani Krishti, fitoi një shërbesë shumë më të shquar, sepse është
ndërmjetësi i Besëlidhjes më të mirë, të themeluar mbi premtime më
të mira. [7]Po të kishte qenë me të vërtetë Besëlidhja e parë e patëmetë,
nuk ishte dashur t'i bëhej vend tjetrës. [8]Sepse, duke i prozhmuar, u
thotë:

Jer 31,31-34 *Ja, po vijnë ditët - thotë Zoti -*
kur do të bëj me Shtëpinë e Izraelit
dhe me Shtëpinë e Judës
1Kor 11,25; Mt 26,28+ *një Besëlidhje të re.*
[9]*Jo më sikurse Besëlidhja që pata bërë me etërit e tyre,*
kur i mora për dore
për t'i nxjerrë nga toka e Egjiptit.
Meqenëse ata nuk qëndruan besnikë në Besëlidhjen time,
prandaj as vetë nuk u kujdesova për ta - thotë Zoti.
Heb 10,16-17 [10]*Dhe ja, Besëlidhja të cilën do ta lidh*
me Shtëpinë e Izraelit pas këtyre ditëve - thotë Zoti:
ligjet e mia do t'i thadroj në shpirtrat e tyre dhe do t'i
zgavëroj me shkronja në zemrat e tyre.
Unë do të jem Hyji i tyre
kurse ata do të jenë populli im.
[11]*Askush nuk do ta mësojë bashkëqytetarin e vet,*
askush vëllanë e vet duke thënë:

8,6 *ndërmjetësi*: termi kështu i përdorur për Krishtin ka një vlerë gati teknike (Heb 9,15; 12,24; 13,20). Plotësisht njeri (2,14-18) dhe njëkohësisht i pajisur me plotësinë hyjnore (Kol 2,9; Rom 9,5+), Jezusi është ndërmjetës i vetëm (Rom 5,15-19; 1Tim 2,5; krh. 1Kor 3,22-23; 11,3) mes Hyjit dhe njerëzve, të cilët ai i bashkon dhe i pajton (2Kor 5,14-20). Është ndërmjetësi i hirit (Gjn 1,1-2) dhe në qiell vazhdon të ndërmjetësojë për besimtarët e vet (Heb 7,25+).

8,8 *do të bëj*: BJ përkth. fj.fj.: «do të lidh». Folja «lidh» tregon karakterin përfundimtar të cilin Heb ia atribuon besëlidhjes së dytë. Citimi i Jer 31,33-34 gjendet sërish në 10,16-17, i komentuar plotësisht; këtu shpjegohet vetëm rr i parë i profecisë.

Njihe Zotin!
Sepse të gjithë do të më njohin,
prej më të voglit e deri në më të madhin ndër ta,
[12]*sepse do të kem mëshirë për fajet e tyre*
dhe s'do t'i kujtoj mëkatet e tyre.

[13]Kur thotë të Renë dëshmon se e para është plakur; tashti, çka plaket e vjetrohet, është afër zhdukjes. 2Kor 5,17; Zb 21,4-5

Shenjtërorja tokësore dhe qiellore

9 [1]Patjetër, edhe Besëlidhja e parë i kishte rregulloret e kultit dhe Shenjtëroren, por tokësore. [2]Dhe njëmend qe ndërtuar Tenda. Në pjesën e parë të saj ishte qirimbajtësi, tryeza dhe bukët e kushtimit, dhe quhet Shenjtërorja. [3]Pastaj, mbas tisit të dytë, ishte pjesa e dytë e Tendës, që quhet Shenjtërorja e Shenjtëroreve, [4]në të ishte kemorja e artë, Arka e Besëlidhjes - gjithkah e veshur me ar dhe në të ena e artë me manë, shkopi i Aronit që pati lulëzuar dhe Rrasat e Besëlidhjes. [5]Përmbi arkën ishin kerubinët e Madhërisë që i bënin hije Pajtimores. Por për këtë tani nuk është vendi të flasim imtësisht. Dal 25-26+ Dal 30,1+ Dal 25,10+ Dal 16,1+ Nr 17,25 Dal 24,12+ Dal 25,18+ Dal 25,17+

[6]Pasi këto janë kështu të rregulluara, në pjesën e parë të Tendës në çdo kohë hyjnë priftërinjtë për të kryer shërbesat; [7]ndërsa, në të dytën pjesë, vetëm një herë në vit dhe vetëm kryeprifti, madje jo pa gjak, të cilin e kushton për vete dhe për gabime të popullit. [8]Shpirti Shenjt ka dashur kështu të dëftojë se ende nuk është shfaqur udha që çon në Shenjtëroren e Shenjtëroreve, mbasi ende qëndron pjesa e parë e Tendës. [9]Kjo është një shëmbëlltyrë për kohën e tanishme: kushtohen dhurata e fli, të cilat nuk mund ta përsosin në ndërgjegje shërbesëtarin e kultit [10]- pse të themeluara në haje e në pije dhe në Dal 30,10; Lev 16,2-29; Heb 7,27+ 10,20 1Kor 10,6+ Heb 11,40+ Kol 2,16-17

9,2 *Shenjtërorja:* në Tendën e shkretëtirës (Dal 25-26; krh. tempulli i Salomonit, 1Mbr 6), një perde ndante Shenjtëroren nga Shenjtërorja e Shenjtëroreve (Dal 26,33). Vetëm kryeprifti mund të hynte në Shenjtëroren e Shenjtëroreve, dhe vetëm një herë në vit, në Ditën e Faljes së Madhe (krh. Lev 16,1+).

9,4 *kemorja e artë*: Libri i Daljes (30,6; 40,26) vendos kemoren e aromave në Shenjtëroren (30,1+). Letra e Hebrenjve ndjek një traditë të ndryshme liturgjike.

9,8 Tenda e parë, Shenjtërorja, në kuptimin hapësinor përfaqëson pengesën për të hyrë në Shenjtëroren e Shenjtëroreve, e pra, në mënyrë simbolike, në praninë e Hyjit; në kuptimin kohor tenda përfaqëson tërë sistemin e kultit të Besëlidhjes së Vjetër dhe tempullin në tërësinë e tij.

9,9 *kohën e tanishme:* ky ceremonial ka një domethënie shpirtërore: në besëlidhjen e vjetër popullit nuk i lejohet të afrohet tek Hyji. Në besëlidhjen e re, Krishti do të jetë udha për të shkuar tek Ati (Gjn 14,6; krh. Heb 10,19+). Nëse krahasohet ky shënim i shkurtër mbi "kohën e tanishme" me fundin e rr 10, i cili flet për "kohën e ardhme" «në të cilën do të ndreqen» të gjitha rregulloret, mund të mendohet se redaktori i fundit dëshiron të na paraqesë tërë pjesën 9,1-10 si një profeci. Shkruan, pra, pas shkatërrimit të tempullit në vitin 70, ndërsa autori kryesor shkruan para vitit 70.

larje të ndryshme - të gjitha rregullore thjesht trupore, të vlershme
deri t'u vijë koha të ndreqen si duhet.
Heb 4,14; 9,24; 10,20 [11]Por erdhi Krishti, Kryeprifti i të mirave që do të vijnë. Dhe,
nëpër një tendë më të madhe dhe më të përsosur, të punuar jo me
7,27+ dorë - d.m.th. jo të kësaj krijese [12]dhe nëpër gjak jo të cjepve dhe
Mt 26,28 të mëzetërve, por nëpër gjak të vet, hyri njëherë e përgjithmonë në
Rom 3,24+ Shenjtëroren e Shenjtëroreve dhe fitoi shpërblimin përfundimtar.
Nr 19,2-10.17-20 [13]Dhe njëmend, në qoftë se gjaku i stërpikur i cjepve dhe i mëzetërve
dhe hiri i mështjerrës i shenjtëron të papastrit duke ua pastruar
2Kor 13,13+; ritualisht trupin, [14]sa më tepër Gjaku i Krishtit - i cili nëpër Shpirtin
1Pjt 1,18-19; e amshuar ia flijoi vetveten Hyjit porsi fli të panjollë - do ta pastrojë
Heb 10,10+ ndërgjegjen tonë nga veprat e vdekura për t'i shërbyer Hyjit të gjallë!
6,1+
12,28; Rom 1,9+

Krishti vulos Besëlidhjen e re me gjakun e tij

Heb 8,6+ [15]Për këtë arsye Ai është Ndërmjetësi i Besëlidhjes së re që - me
anë të vdekjes për shpërblim të fajeve të bëra në kohën e Besëlidhjes
Gal 4,1-7 së parë - të grishurit ta fitojnë trashëgimin e premtuar të përjetshëm.
[16]Këndej, gjithkund ka ndonjë testament është e domosdoshme të
vërtetohet vdekja e atij që e bëri testamentin. [17]Sepse testamenti hyn
në fuqi vetëm pas vdekjes: askurrë s'ka vlerë deri sa të jetë gjallë ai
që e bëri. [18]Prandaj as Besëlidhja e parë nuk qe themeluar pa gjak.
[19]Sepse, pasi Moisiu ia shpalli mbarë popullit çdo urdhër sikurse është
në Ligj, mori gjak mëzetërish e ujë, dhe me lesh të kuq e me hisop,
Dal 24,6-8+ e stërpiku Librin dhe mbarë popullin, [20]duke thënë: Ky është gjaku
Mt 26,28p i Besëlidhjes që Hyji ju caktoi. [21]Pastaj e stërpiku me gjak Tendën

9,11 *Krishti*: ceremoniali i fajshlyerjes (rr 7; Lev 16) është zëvendësuar nga flijimi i vetëm (Heb 7,27+) i gjakut të Krishtit (rr 14; Rom 3,24), i cili ua lejon njerëzve të afrohen tek Hyji (Heb 10,1.19; krh. Gjn 14,16+; Ef 2,18). Kuptimi i thellë i stërpikjes së gjakut të flijimit brenda Shenjtërores së Shenjtëroreve, qëndron në simbolizmin biblik të gjakut si selia e jetës: bëhet fjalë të ripërtërihet bashkimi jetësor (besëlidhja) mes Hyjit dhe popullit të vet (krh. rr 20; Is 24,6-8+), dhe të riafirmohet sovraniteti i tij mbi Izraelin. – *të mirave që do të vijnë*: një variant ka: «të mira të përmbushura».

9,12 *në Shenjtëroren*: duke u ngritur në qiell, Krishti i ngjallur i përshkoi qiejt (Heb 4,14+), «Shenjtëroren» e Tendës qiellore (rr 11), dhe arriti para Hyjit në «Shenjtëroren e Shenjtëroreve» (rr 12).

9,13 *i shenjtëron*: duke i bërë të aftë për kult.

9,14 *Shpirtin e amshuar*: një variant ka: «Shpirtin e Shenjt» (krh. Rom 1,4+).

9,15-28 Kjo pjesë, paralele me 8,6-13, tregon domosdoshmërinë e vdekjes së Krishtit për ndërmjetësinë e tij. Fjala greke *diatheke* në Biblën greke përkthente fjalën berit, besëlidhje, edhe pse saktësisht kishte kuptimin e «testamentit» (krh. Gal 3,17). E tërë pjesa sillet rreth këtij kuptimi të dyfishtë të fjalës. «Besëlidhja» (rr 15.18-20) kërkon vdekjen e «atij që e bëri testamentin» (rr 16-17). Për më tepër përmbyllja e një besëlidhjeje kërkon një derdhje gjaku (Dal 24,6-8). Krishti, pra, duhej të vdiste për të themeluar besëlidhjen e re (krh. Heb 7,22; 8,6-10; 12,24; Mt 26,28+).

dhe të gjitha enët e shërbesës hyjnore. 22Dhe, sipas Ligjit, pothuajse gjithçka pastrohet me gjak dhe, pa derdhje gjaku nuk ka falje.

23Në qoftë, pra, se shembëllesat e realiteteve qiellore janë pastruar me rite të tilla, atëherë është e domosdoshme që vetë realitetet qiellore të pastrohem me fli më të mira se këto. 24Sepse Krishti nuk hyri në Shenjtëroren e Shenjtëroreve të punuar me dorë, që është vetëm shembëllesë e thjeshtë e asaj të së vërtetës, por drejt në qiell: që tani të ndërmjetësojë për ne para fytyrës së Hyjit. 25Jo veç, që shumë herë ta flijojë vetveten sikurse kryeprifti çdo vit hyn në Shenjtëroren e Shenjtëroreve me gjak të huaj; 26- përndryshe i ishte dashur të pësojë shumë herë qysh prej krijimit të rruzullit. Por tani u dëftua një herë të vetme - në mbarimin e kohës - për ta asgjësuar mëkatin me anën e flijimit të vetvetes. 27Dhe, sikurse njerëzve u duhet një herë të vdesin - e pastaj vjen gjyqi - 28kështu edhe Krishti: u flijua vetëm një herë për të shlyer mëkatet e të gjithëve, kurse herën e dytë - jo më në lidhje me mëkate - do t'u duket atyre që e presin për të qenë shëlbuar.

Heb 8,5
9,11v
1Kor 10,6+
Heb 7,25+
7,27+
Gal 4,4+
Gjn 1,29
Is 53,12
1Tim 6,14+;
Fil 3,20-21;
Vap 3,20-21

MESHTARIA E KRISHTIT (PERFUNDIM)

Padobishmëria e flive të lashta

10 1Dhe meqenëse Ligji ka vetëm hijen e të mirave të ardhshme dhe jo realitetin e vet sendeve, s'mundet kurrë, që me fli të cilat - vit për vit, gjithmonë të njëjtat - vazhdimisht kushtohen, t'i përsosin ata që i afrohen Hyjit. 2Vallë, a nuk do të kishin pushuar të kushtohen, shi pse, ata që i ushtrojnë veprat e kultit, të pastruar njëherë, nuk do të kishin më kurrfarë ndjenje se

Heb 8,5; Kol 2,17
Heb 7,19; Rom 7,7+
Heb 11,40+
10,19+

9,22 *gjithçka pastrohet:* kështu lteri (Lev 8,15; 16,19), priftërinjtë (Lev 8,24.30), levitët (Nr 8,15), populli mëkatar (Lev 9,15-18), nëna (Lev 12,7-8; etj.).

9,23 Pastrimi i shenjtërores, tokësore ose qiellore, nuk supozon me çdo kusht që kjo të jetë profanuar; është një rit shugurimi ose përurimi.

9,25 *gjak të huaj:* në majën e një piramide ndarjesh të bëra për të garantuar shenjtërinë e kultit, ishte një kafshë zëvendësuese. Duke i tejkaluar profetët që bënin thirrje për pastërtinë e zemrës në kult (Is 1,11-13; Jer 6,20; 11,15; Oz 6,6; Am 5,21+), letra deklaron që flijimet e lashta nuk kishin asnjë vlefshmëri (krh. rr 13-14). Vetëm flijimi i Krishtit, tërësisht shpirtëror, mund t'i shenjtërojë njerëzit (10,12-14).

9,28 Ardhja e parë e Krishtit është në lidhje direkt me mëkatin (Rom 8,3; 2Kor 5,21). Pas Shpërblimit, ardhja e re dhe e fundit e Shpëtimtarit nuk do të ketë më asnjë një lidhje me mëkatin. Të krishterët presin këtë kthim të lavdishëm, i cili do të shoqërohet nga gjyqi (1Kor 1,8+; Rom 2,6+).

10,1 *jo realitetin e vet sendeve*: BJ përkthen: «jo vetë imazhin e realitetit». Duket se rimerret shtjellimi i ndërprerë në 7,27-28: kulti i përshkruar nga Ligji bën të shihet si një hije realiteti që Ps 110,4, duke iu referuar epokës së ardhshme, paraqet me saktësi. Të tjerë akoma përkthejnë *eikon* me «substancë».

gjenden në mëkat? [3]Por me anë të tyre përkujtohen mëkatet vit për
9,13 vit. [4]Sepse është e pamundshme që gjaku i mëzetërve dhe i cjepve
t'i shlyejë mëkatet. [5]Për këtë arsye Krishti duke hyrë në botë, thotë:

Ps 40,7-9+(LXX)

Fli e kusht ti nuk deshe,
por ma bëre gati trupin;
[6]*holokaustet dhe flitë për mëkate*
nuk të pëlqyen.
[7]*Atëherë thashë: Ja, po vij!*
sepse për mua shkruan në rrotullin e librit:
Për ta kryer, o Hyj, vullnetin tënd!

1Sam 15,22 [8]Pasi tha më lart: Flitë e kushtet, holokaustet dhe flitë për mëkate
nuk të pëlqyen dhe nuk i deshe - e pra, flitet për fli të urdhëruara prej
Gjn 6,38; 10,17v; Mt 26,39.42p Ligjit - [9]thotë pastaj: Ja, po vij për të kryer vullnetin tënd! Kështu
shfuqizon kultin e parë për të vendosur të dytin. [10]Në fuqi të këtij
Gjn 17,19; Ef 5,2; Heb 9,14.28; 10,12.14; 7,27+ vullneti kemi qenë shenjtëruar me anë të flijimit të trupit të Jezu
Krishtit njëherë e përgjithmonë.

Dobishmëria e flijmit të Krishtit

[11]Dhe, ndërsa çdo prift tjetër qëndron gati për çdo ditë për të kryer
10,1-4 shërbesën e kultit dhe shpesh kushton po të njëjtat fli - të cilat assesi
10,10+; 7,27+ s'mund t'i shlyejnë mëkatet - [12]Krishti, përkundrazi, duke pasë
Ps 110,1; Vap 2,23+ kushtuar për mëkate vetëm një fli të vetme rri përgjithmonë në të
djathtën e Hyjit, [13]dhe qysh atëherë pret vetëm që armiqtë e tij të
Heb 11,40+ Gjn 17,19+ vihen shtrojë e këmbëve të tija. [14]Dhe, vërtetisht, me një kusht të
vetëm i përsosi për amshim të shenjtëruarit. [15]Këtë gjë na e dëshmon
edhe Shpirti Shenjt. Dhe njëmend, pasi tha:

Jer 31,33-34; Heb 8,10-12

[16]*Kjo është Besëlidhja me të cilën do të lidhem me ta*
mbas këtyre ditëve - thotë Zoti -
ligjet e mia do t'i thadroj në zemrat e tyre
dhe do t'i shkruaj në shpirtin e tyre,
[17]*nuk do t'i sjell në mend mëkatet e tyre*
as paudhëritë e tyre.

10,5 *por ma bëre gati trupin*: Ps 40,7 citohet sipas një var. të LXX [sōma]; TM ka: «veshët, ti mi hape» [gr. ōtia]. Të vihet në dukje që këtu, si në 5,1-10, flijimi i Krishtit kryhet në këtë botë, me anë të trupit të tij, ndërsa në k 8 e 9 flijimi kryhet me gjakun e tij, në qiell, sipas imazhit të flijimit të ditës së Kippur-it .

10,11 *qëndron gati për çdo ditë*: nuk kuptohet mirë lidhja, që bëhet këtu, mes flisë tamid, të përditshme dhe jo të detyrueshme për kryepriftin, dhe asaj vjetore të fajshlyerjes (krh. Heb 9,4+). Ndoshta si në 7,27 bëhet aluzion për flijimet të përurimit të priftërisë, të cilat zgjatnin shtatë ditë (krh. Lev 9+).

[18]Tashti, atje ku u falën mëkatet, nuk ka më kushte për to!

Qortime dhe porosi

[19]Pra, o vëllezër, duke pasur hyrje të lirë në Shenjtëroren e Shenjtëroreve në fuqi të gjakut të Jezusit, [20]nëpër këtë rrugë të re dhe të gjallë që na e hapi Krishti me anë të tisit, që është korpi i tij; [21]dhe duke pasur një Prift të shkëlqyeshëm në krye të Shtëpisë së Hyjit: [22]t'i afrohemi me zemër të çiltër, me fe të plotë, me shpirt të pastruar nga ndërgjegjja e keqe dhe me trup të larë me ujë të pastër. [23]Ta ruajmë të palëkundshme dëshminë e shpresës, sepse Ai që i dha premtimet është besnik. [24]Le të kujdesemi për njëri-tjetrin me qëllim që të nxitemi kah dashuria dhe veprat e mira, [25]dhe të mos i lëmë pas dore mbledhjet tona, si e kanë bërë zakon disa, por t'i japim zemër njëri-tjetrit aq më tepër sa më mirë shihni se po afrohet dita.

Heb 6,19-20; 9,8.11-12; Gjn 14,6
Heb 3,1+.6; 4,14; Zak 6,11-12
Rom 6,4+; 1Pjt 3,21; 2Kor 7,1
Heb 11,11
1Kor 1,9+
Heb 3,13
1Kor 1,8+

Rreziku i apostazisë

[26]Sepse, në qoftë se vullnetisht mëkatojmë mbasi e morëm njohurinë e së vërtetës, nuk ka më fli për mëkate, [27]por vetëm pritje të tmerrshme të gjyqit dhe të vapës së zjarrit që do t'i përpijë kundërshtarët. [28]Po ndodhi e prishi ndokush Ligjin e Moisiut, vritet pa farë mëshire në bazë të dy apo tre dëshmitarëve. [29]Merrni me mend sa ndëshkim më të rëndë do të meritojë ai që do ta vërë nën këmbë Birin e Hyjit, ai që do ta bëjë në asgjë gjakun e Besëlidhjes me të cilin ka qenë shenjtëruar, dhe do ta shajë Shpirtin e hirit? [30]Sepse e njohim Atë që ka thënë: Hakmarrja më përket mua, unë do të hakmerrem! Dhe përsëri: Zoti do ta gjykojë popullin e vet. [31]Është e tmerrshme të bjerë kush në duar të Hyjit të gjallë! [32]Le t'ju bien në mend ditët e para kur, posa të ndriçuar, ju deshi të duroni një luftë të madhe mundimesh: [33]tash botërisht të vënë në lojë dhe të salvuar, tash të bërë pjesëtarë në vuajtje me ata që i pësonin të tillat. [34]Sepse, ju morët pjesë në vuajtjet e të burgosurve dhe me gëzim duruat t'ju rrëmbejnë pasuritë, sepse e dinit se keni një pronë më të mirë dhe të pakalueshme. [35]Mos

Heb 6,4-6; 12,17
Is 26,11
Lp 17,6
Heb 6,6+
Dal 24,8; Heb 9,20
Lp 32,35-36
Mt 12,31-32p; 10,28p
Heb 6,4+; Ef 5,14
1Kor 4,9
Heb 13,3
Mt 5,40
Mt 6,20

10,19 Vetëm kryeprifti, një herë në vit, mund të hynte në Shenjtëroren e Shenjtëroreve. Tani, falë Krishtit, të gjithë besimtarët mund të dalin para Hyjit (krh. Heb 4,14-16; 7,19.25; 9,11; 10,9; Rom 5,2; Ef 1,4; 2,18; 3,12; Kol 1,22).

10,25 *dita*: dita e Zotit (1Sel 5,2; 1Kor 1,8+). Ky rresht (krh. rr 32-36) duket se supozon luftëra e fatkeqësi të cilat interpretoheshin si prelud i ardhjes së Zotit (krh. 2Sel 2,1+).

10,26 Bëhet fjalë për apostazinë, rebelim kundër Hyjit (krh. Heb 6,6+). Zjarri (rr 27) është mjeti i hakmarrjeve hyjnore (Is 26,11; Mt 3,11-12; Mk 9,48-49+; Zb 11,5).

10,32 *posa të ndriçuar*: «ndriçimi» në BR dhe tek Etërit shënon pagëzimin (Heb 6,4; Ef 5,14; krh. Rom 6,4+).

10,34 *vuajtjet e të burgosurve*: var.: «vuajtje në prangat e mija», aludim për robërimin e Palit (Fil 1,7; Kol 4,18).

e humbni, pra besimin! Ai ka shpërblim të madh!

FEJA

Pritja eskatologjike

[36]Vërtet, keni nevojë për qëndresë që, duke kryer vullnetin e Hyjit, t'i fitoni të mirat e premtuara.

Is 26,20 (LXX)

[37]Sepse: *Edhe pak, krejt edhe pak kohë,*
dhe do të vijë Ai që duhet të vijë - nuk do të vonojë!

Hab 2,3-4 (LXX); Rom 1,17

[38]*Dhe i drejti im do të jetojë prej fesë,*
por, nëse bie nga feja, shpirti im nuk do të kënaqet në të.

1Pjt 1,9

[39]Ne veç, nuk jemi asish që bien nga feja për t'u bjerrë, por asish që besojnë për t'u shëlbuar.

Feja shembullore e paraardhsve

Rom 1,16+

11 [1]Feja është një mënyrë pasjeje të sendeve që shpresohen, mjet të njihen sendet që nuk shihen. [2]Në fuqi të saj, madje, të parët tanë fituan një dëshmi të mirë.

Zan 1; Rom 1,20

[3]Me anë të fesë e dimë se botërat u trajtuan prej fjalës së Hyjit, në mënyrë që çka shihet u përftua nga ato që nuk shihen.

Zan 4,4

[4]Me anë të fesë Abeli i kushtoi Hyjit fli më të mirë se Kaini. Me anë të saj mori dëshminë se është i drejtë - Hyji u dha dëshmi dhuratave

Zan 4,10; Mt 23,35; Jb 16,18+ Zan 5,22-24

të tija - dhe, me anë të saj, edhe pse i vdekur, ende flet.

[5]Me anë të fesë Henoku u ndërrua vendit që të mos e shohë vdekjen dhe më nuk u gjet, sepse Hyji i ndërroi vend. E njëmend, para mbartjes mori dëshminë se i kishte pëlqyer Hyjit. [6]Por pa fe nuk është e mundshme t'i pëlqehet Hyjit, sepse ai që i afrohet duhet të besojë se

Dal 3,14+ Jer 29,12-14 Zan 6,8-22; Mt 24,37-39; 1Pjt 3,20; 2Pjt 2,5

11,1 Var.: «feja, themel i sendeve që shpresohen (qielli), bindje e gjërave që nuk dëshirohen (ferri)». Të krishterëve, të shkurajuar nga përndjekjet, autori u shpjegon që feja është tërësisht e drejtuar drejt së ardhmes dhe kapet vetëm pas të padukshmes. Ky rresht u bë një lloj definicioni teknik i fesë: pasje e paraprirë dhe njohje e sigurtë e realiteteve qiellore (krh. Heb 6,5; Rom 5,2; Ef 1,13v). Shembujt e marrë nga agjiografia e BV(krh. Sir 44-50) dëftojnë se ç'forcë dhe ç'duresë buron prej fesë: fjalët «me anë të fesë» janë shtatëmbëdhjetë herë si një refren në fillimin e fjalive që vijojnë.

11,3 Të besosh në krijim është rasti tipik i të kuptuarit të së padukshmes: para krijimit të tyre, realitetet ekzistonin në Hyjin, prej të cilit rrjedh gjithçka.

11,6 Feja e nevojshme për të qenë shpëtuar ka një objekt të dyfishtë: ekzistencën e një Hyji të vetëm personal (Ur 13,1), të padukshëm prej vet natyrës së tij (Gjn 1,18; Rom 1,20; Kol 1,15; 1Tim 1,17; 6,16; krh. Gjn 20,29; 2Kor 5,7), dhe provaninë e tij shpërblyese,që është themel i lumturisë së shpresuar: Hyji do t'ua japë një shpërblim të drejtë përpjekjeve të bëra për ta kërkuar (krh. Mt 5,12p; 6,4.6.18; 10,41v; 16,27; 20,1-16; 25,31-46; Lk 6,35;

Hyji është dhe se i shpërblen ata që e kërkojnë.
7Me anë të fesë Noehi, i mësuar prej Hyjit për gjëra që ende nuk shiheshin, i bindur në shpirt, e punoi arkën për shpëtimin e familjes së vet; me anë të cilës e dënoi botën dhe u bë trashëgimtari i drejtësisë që vjen nga feja. Rom 1,16+
8Me anë të fesë Abrahami, kur qe grishur, dëgjoi të çojë dhe të niset drejt vendit që do ta fitonte në trashëgim; e lëshoi vendin edhe pse nuk dinte se ku do të shkonte. Rom 1,5+; Zan 12,1-4+
9Me anë të fesë erdhi të banojë në tokën e premtuar si në tokën e huaj dhe jetoi nën tenda me Izakun dhe me Jakobin, bashkëtrashëgimtarët e të njëjtit premtim, 10sepse priste Qytetin me themele të palëkundshme, arkitekti dhe ndërtuesi i të cilit është Hyji. Zan 23,4; 26,3; 35,12 Zb 21,10-20
11Me anë të fesë - edhe vetë Sara beronjë - fitoi mundësinë të bëhej nënë - megjithëse i kishte kaluar mosha - sepse e mbante besnik Atë që i dha premtimin. 12Këndej, prej një njeriu - dhe ai gati i vdekur, lindi një shumicë e madhe porsi yjet në qiell dhe rëra e panumrueshme në bregun e detit. Zan 17,19; 21,2; Rom 4,19-21 Heb 10,23 Dan 3,36 (LXX); Zan 22,17; Dal 32,13
13Të gjithë këta vdiqën në fe pa marrë çka u qe premtuar. Ata vetëm e vërejtën prej së largu dhe e përshëndetën duke pranuar se janë të huaj dhe udhëtarë përmbi tokë. 14Vërtet, ata që flasin kështu, dëftojnë qartazi se kërkojnë atdheun. 15Patjetër, po të kishin menduar për atdheun prej të cilit dolën, do të kishin pasur kohë të ktheheshin. Gjn 8,56 Zan 23,4; Ps 39,13; 119,19
16Por, tashti, ata dëshirojnë një atdhe më të mirë - d.m.th. atmen qiellore. Për këtë arsye Hyjit nuk i vjen turp të quhet Hyji i tyre: vërtet, Ai ua ka bërë gati Qytetin. Heb 13,14; Fil 3,20 Zb 21,2
17Me anë të fesë, Abrahami, i vënë në provë, e flijoi Izakun. Flijonte djalin e vetëm ai që kishte marrë premtimin, 18të cilit i qe thënë: «Pasardhësit e tu do të rrjedhin prej Izakut» 19plotësisht i bindur se Hyji mund të ngjallë edhe të vdekurit. Prandaj edhe e rifitoi - dhe qe një shëmbëlltyrë. Zan 22,1-14; Jak 2,21-22 Zan 21,12 Rom 4,17-21 1Kor 10,6+
20Me anë të fesë Izaku bekoi Jakobin dhe Ezaun shi në vështrim të gjërave që kishin për të ndodhur. Zan 27,27v.39v

14,14; Rom 2,6; 1Kor 3,8.14; 2Kor 5,10; Ef 6,8; 2Tim 4,8.14; 1Pt 1,17; 2Gjn 8; Zb 2,23; 11,18; 14,13; 20,12-13; 22,12+; krh. edhe Ps 62,13+). Mospërmendja e Krishtit shpjegohet me faktin që Enoku është para tërë ekonomisë së besëlidhjes (krh. Gjn 17,3; 20,31; etj.).

11,7 *e dënoi botën*: besimi i Noehit në fjalën e Hyjit dënon bashkëkohësit e tij, të pa fe dhe përçmues, në kuptimin që i drejti e «dënon» të paudhin (krh. Ur 4,16; Mt 12,41).

11,8 *Abrahami*: në Abrahamin, feja ka shkaktuar një nisje drejt të panjohurës, pritjen e lindjes së Izakut, flijimin e këtij biri të vetëm. Fakti që patriarkët jetonin në Kanaan si të huaj (rr 9-10), tregon që Toka e premtuar ishte vetëm një shenjë e atdheut të vërtetë.

11,19 *shëmbëlltyrë*: shpëtimi i Izakut është figurë e ringjalljes së përgjithshme dhe, sipas një tradite të vazhdueshme ekzegjetike, e mundimeve dhe ringjalljes së Krishtit.

Zan 48,15v
Zan 47,31
Zan 50,24-25
Dal 2,2; Vap 7,20
Dal 2,11
Ps 89,51v
Dal 2,15
Dal 12,11.22-23
Dal 14,22.27
Joz 6,20
Joz 2,1v; 6,17
Dan 6,23; 3,49-50
1Mbr 17,23; 2Mbr 4,36
2Mak 6,18; 7,42
Jer 20,2; 37,15v

[21]Me anë të fesë Jakobi - në fill të vdekjes - bekoi secilin nga bijtë e Jozefit dhe, thellë u përkul i mbështetur mbi dorëzën e shkopit të vet.
[22]Me anë të fesë Jozefi - në fill të vdekjes - përmendi Daljen e bijve të Izraelit dhe dha urdhër lidhur me eshtrat e vet.
[23]Me anë të fesë Moisiu, posa i lindur, qe fshehur për tre muaj nga prindërit, sepse panë se fëmija ishte i bukur dhe nuk e druajtën urdhrin e mbretit.
[24]Me anë të fesë Moisiu, kur u rrit, nuk pranoi të quhej më djalë i bijës së faraonit. [25]Më fort deshi të pësojë me popullin e Hyjit se të gëzojë për pak kohë dëfrimin e mëkatit. [26]E çmoi pasuri më të madhe mundimin e Krishtit se visaret e Egjiptit, sepse i kishte sytë të ngulur në shpërblim.
[27]Me anë të fesë e lëshoi Egjiptin pa e druajtur zemërimin e mbretit - i patrandshëm si ai që sheh të Papashmin.
[28]Me anë të fesë i kremtoi Pashkët dhe bëri stërpikjen me gjak që Engjëlli vrasës të mos i prekte të parëlindurit e Izraelit.
[29]Me anë të fesë kaluan nëpër Detin e Kuq si nëpër tokë të thatë dhe, kur sprovuan egjiptianët, u mbytën.
[30]Me anë të fesë u rrëzuan muret e Jerihonit, pasi u qarkuan për shtatë ditë.
[31]Me anë të fesë Rakaba lavire nuk u vra bashkë me kryengritësit, sepse i priti vëzhguesit paqësisht.
[32]Po çka të them më? Nuk do të më dilte koha të flas për Gjedeonin, për Barakun, për Samsonin, për Jeftin, për Davidin, për Samuelin dhe për profetët, [33]të cilët me anë të fesë nënshtruan mbretëri, shtinë në veprim drejtësinë, fituan premtimet, mbyllën gojën e luanëve, [34]shuan fuqinë e zjarrit, shpëtuan nga tehu i shpatës, u shëruan nga sëmundjet, u dëftuan trima të fortë në luftë, zmbrapsën ushtritë e të huajve. [35]Disa gra i fituan, me anë të ngjalljes, të vdekurit e vet. Të tjerë, të vënë në mundime, nuk e pranuan faljen, që të fitonin një ngjallje më të mirë. [36]Prapë do të tjerë sprovuan poshtërime,

11,23 Disa dsh. shtien këtu tregimin e vrasjes së Egjiptianit (krh. Dal 2,11-12; Vap 7,24).

11,26 *mundimin e Krishtit: BJ, fj.fj.:* «çnderimin e Krishtit». Në Ps 89,51-52 flitet për çnderimin e «të shuguruarit». «Çnderimi i Krishtit» është ai i popullit të Hyjit (rr 25), i shuguruar *JHWH*-ut (Dal 19,6+). Por autori i Letrës drejtuar Hebrenjve sheh në këtë «të shuguruarin» Mesinë Jezus, për shkak të të cilit, për fe, vuante edhe Moisiu (krh. 2,10+; 10,33; 13,13).

11,28 *të parëlindurit e Izraelit*: fj.fj.: «të parëlindurit e tyre». Pasaktësia e shprehjes, që bën kontrast me tërësinë e kapitullit, ku të gjithë personazhet përmenden, mund të tregojë se, në fazën e parë të redaktimit, kapitulli 11 ishte i lidhur direkt me homelinë mbi daljen të kap. 3 dhe 4. Në këtë rast ishte e kotë të përmendësh subjektin kryesor të krejt homelisë, d.m.th. brezninë që doli nga Egjipti.

frushkullime, madje, edhe pranga dhe burgje; [37]u vranë me gurë, u
sharruan, u prenë me teh të shpatës, u endën të veshur me lëkura
delesh, me lëkura dhish, në skam, të nëpërkëmbur, të marrë me të keq
[38]- bota nuk ishte e denjë për ta - endeshin nëpër shkreti, nëpër male,
nëpër shpella dhe nëpër gropa dheu.
[39]Të gjithë këta, edhe pse e morën dëshminë e mirë me anë të fesë, 1Pjt 1,10-12; 3,19+
megjithatë, nuk morën çka u qe premtuar, [40]sepse Hyji parapa diçka
më të mirë për ne: që pa ne ata të mos ia arrijnë përsosmërisë.

Shembulli i Jesu Krishti

12 [1]Këndej, pra, edhe ne, të rrethuar me një re kaq të madhe
dëshmitarësh, ta flakim tej çdo barrë dhe mëkatin që na
pengon dhe të vrapojmë me qëndresë në luftim që na u Zan 4,7
caktua, [2]me shikim të drejtuar mbi Autorin dhe Përkryesin e fesë, Gal 5,7
Heb 2,10+
Jezusin, i cili, në vend të gëzimit që i takonte, duroi kryqin duke e Mt 4,3-11p; Gjn 6,15;
përbuzur turpin dhe ndenj në të djathtën e fronit të Hyjit. [3]Mendoni, 2Kor 8,9; Fil 2,6-8
Ps 110,1; Vap 2,33+
pra, atë që duroi nga ana e mëkatarëve një kundërshtim aq të madh Lk 2,34
kundër vetes, në mënyrë që ju të mos moliseni dhe të mos ju lëshojë
zemra.

Edukimi atërore i Hyjit

[4]Ju ende duke luftuar kundër mëkatit, nuk bëtë qëndresë deri në Heb 10,32v
derdhje të gjakut, [5]dhe e harruat qortimin që ju drejtohet si bijve:

Biri im, mos e përbuz qortimin e Zotit, Fu 3,11-12 (LXX)
as të mos lëshojë zemra kur ai të qorton,
[6]*sepse atë që e do Zoti e edukon me disiplinë,* Zb 3,19
e frushkullon atë që e pranon për bir.

[7]Hiqni keq për edukimin tuaj! Hyji sillet me ju si me bij. Dhe, a
ka djalë të cilin i ati nuk e edukon me disiplinë? [8]Në qoftë se nuk Lp 8,5+
ndëshkoheni siç ndëshkohen të gjithë bijtë tjerë, atëherë nuk jeni bij

11,37 *u sharruan*: ose: «të torturuar» apo «të tunduar», me shumë kode; BJ e lë jashtë. – të prerë më dysh: sipas disa apokrifëve, këtë torturë mund ta ketë pësuar Isaia profet nga ana e mbretit Manase.

11,40 Epokën eskatologjike të «përsosmërisë» e përuroi Krishti (Heb 2,10; 5,9; 7,28; 10,14) dhe ai hapi hyrjen në jetën qiellore (9,11v; 10,19v). Të drejtët e BV, të cilët Ligji nuk mundi t'i «përsosë» (7,19; 9,9; 10,1), u desh të presin kohët e fundit për të hyrë në jetën e përkryer të qiellit (12,23; krh. Mt 27,52v; 1Pjt 3,19+).

12,7 Në dritën e fesë, provat e kësaj jete bëjnë pjesë në pedagogjinë atërore të Hyjit ndaj bijve të vet. Argumentimi bazohet mbi nocionin biblik të edukimit, *mûsar, paideia*, që do të thotë: «mësim me anë të qortimit» (krh. Jb 5,17; 33,19; Ps 94,12; Sir 1,34; 4,18; 23,2+). Prova shihet këtu si një edukim që supozon dhe shfaq atësinë e Hyjit.

të vërtetë, por të paligjshëm. [9]Pastaj etërit tanë tokësorë na edukuan
me disiplinë dhe patëm nderim për ta. A thua nuk do t'i nënshtrohemi
Nr 16,22; 27,16; 2Mak 3,24 edhe më tepër Atit të shpirtrave për të fituar jetën? [10]Ata në të vërtetë
na qortuan për pak kohë dhe ashtu si ua merrte mendja, ndërsa Ai,
Lev 17,1+; 2Pjt 1,4 për të mirën tonë me qëllim që të na e japë shenjtërinë e vet. [11]Dhe
2Kor 7,8-11; Gjn 16,20; 1Pjt 1,6-7; Jak 1,2-4 njëmend, çdo qortim njëherë për njëherë, nuk duket se sjell gëzim,
por trishtim, porse më vonë të ushtruarve në të u sjell fryt paqe dhe
drejtësie.

Is 35,3 Fu 4,26 (LXX) [12]Prandaj ngritni lart duart e lodhura dhe gjunjët e molisur, [13]dhe
rrafshoni udhët për këmbët tuaja që e çala të mos gjymtohet, por më
mirë të shërohet.

Ndëshkimi për ata që e përbuzin hirin e Hyjit

Ps 34,15; Rom 12,18 [14]Kujdesohuni për paqe me të gjithë dhe për shenjtërim, pa të
Mt 5,8-9; 1Gjn 3,2 cilin askush nuk do ta shohë Zotin. [15]Mundohuni që askush të mos
Lp 29,17 (LXX); Vap 8,23 i shmanget hirit të Hyjit, që të mos mbijë ndonjë rrënjë e hidhur dhe
të shkaktojë turbullim ose ta prajë bashkësinë, [16]që të mos bëhet
ndokush fëlligështar ose çnderues gjërash të shenjta si Ezau, i cili për
Zan 25,33 një ngrënie të vetme shiti të drejtat e parëlindësisë. [17]Ju e dini se edhe
Zan 27,30-40 më vonë, kur deshi të trashëgojë bekimin, qe përjashtuar, sepse nuk
pati mundësi ndërrimi, edhe pse e kërkoi me lot.

Gal 4,24-26

Dy besëlidhjet

Dal 19,18.16; Lp 4,11 [18]Sepse ju nuk ju afruat malit të prekshëm, as flakëve të zjarrit, as
errësirës, as territ, as stuhisë, [19]as zërit të trompetës, as ushtimës së
Dal 20,19 fjalës - ata që e dëgjuan, u lutën të mos u fliste më, [20]sepse s'mund e
Dal 19,12v duronin urdhrin: Nëse edhe një shtazë e prek malin, le të vritet me
gurë. [21]Sepse aq e tmerrshme ishte ajo pamje, sa që vetë Moisiu tha:
Lp 9,19 Fort po trembem dhe po dridhem! [22]Përkundrazi i jeni afruar malit
Zb 14,1; 21,10 Sion, qytetit të Hyjit të gjallë, Jerusalemit qiellor: numrit të pamasë
të engjëjve të bashkuar në festë, [23]bashkimit të parëlindurve, emrat
Rom 2,6+ e të cilëve janë të shkruar në qiell, Hyjit - Gjyqtarit të të gjithëve,

12,16 *Ezau*: çnderoi gjërat e shenjta duke hequr dorë nga e drejta e parëlindësissë, që e bënte trashëgimtar të premtimeve mesianike. Siç mund të thuhet për idhujtarinë sipas profetëve, ky parapëlqim për një të mirë materiale dhe të menjëhershme mund të konsiderohet si prostitucion.

12,18-29 «Të afruarit» Hyjit (Heb 4,16; 10,22) nuk ndodh më (rr18) në një teofani tmerruese si mbi Sinai, por (rr 22) në një qytet të ndërtuar nga Hyji, në të cilin patriarkët dëshironin të arrinin (11,10-16) dhe që është tashmë qiellor (4,14; Zb 21,1+). Përreth Ndërmjetësit triumfues, me engjëjt, janë të bashkuar të gjithë të krishterët (krh. Lk 10,20; Jak 1,18), të shenjtëruar dhe të bërë të përsosur prej tij (rr 14; 10,14; 11,40+).

12,18 *malit të prekshëm*: var.: «diçka e prekshme» (krh. rr 22).

shpirtrave të të drejtëve që ia arritën përsosmërisë, [24]Jezusit - Ndërmjetësit të Besëlidhjes së re dhe Gjakut stërpikës që flet më mirë se gjaku i Abelit. Heb 11,40+; 8,6+ 11,4+; Zan 4,10

[25]Kini kujdes të mos e përbuzni Atë që ju flet! Sepse, në qoftë se nuk mund gjetën shpëtim ata që nuk deshën ta dëgjojnë atë që jepte urdhra mbi dhe, aq më pak do të mund të shpëtojmë ne në qoftë se nuk e dëgjojmë Atë që flet nga qielli. Heb 2,2-3 [26]Zëri i tij atëherë e trandi tokën, kurse tani premton: Edhe një herë do ta tund nga themeli, jo vetëm tokën, por edhe qiellin. Dal 19,18; Gjq 5,4-5; Ps 68,9 Agj 2,6 [27]Dhe fjala edhe një herë, do të thotë se sendet që mund të tunden, janë të caktuara të zhduken, sepse të krijuara, në mënyrë që të mbeten vetëm ato që nuk mund të tranden. [28]Prandaj, pasi ne marrim në trashëgim mbretërinë që nuk mund të trandet, le ta ruajmë këtë hir me anë të cilit t'i japim Hyjit një kult të pëlqyeshëm me nderim e me frikë. 2Pjt 3,12-13; Zb 21,1; Mt 24,35p Dan 7,18 Heb 9,14; Rom 1,9+ [29]Vërtet, Hyji ynë është zjarr që përpin. Lp 4,24+; Is 33,14

SHTOJCË

Porositë e fundit

13 [1]Dashuria vëllazërore le të jetë e qëndrueshme! Rom 12,13 [2]Mos e lini pas dore mikpritjen, sepse me anë të saj, disa, pa ditur, i pritën miq engjëjt! Zan 18,2v;19,1v; Tob 5,4v; [3]Kujtoni të burgosurit, sikurse të ishit edhe ju të burgosur me ta; të salvuarit - sepse edhe ju jeni ende në trup. Gjq 6,11-24; 13,3-23 Heb 10,34; Mt 25,36 [4]Martesa le të jetë plot nder ndër të gjithë dhe shtrati martesor i panjollë, sepse Hyji do t'i gjykojë fëlligështarët dhe kurorëthyesit. Ur 3,13; Ef 5,5v

12,25 Më shumë se mes Moisiut e Jezu Krishtit, tregohet kontrasti mes përfituesve të dy besëlidhjeve: e vjetra rregullonte jetën mbi tokë, por ishte vetëm një shestim i jetës qiellore në të cilën besëlidhja e re të shtie. Të largoheshe nga kjo do të sillte pra një ndëshkim më të rreptë.

12,27 *të caktuara të zhduken*: tronditjet kozmike nuk janë vetëm metaforat apokaliptike e ndërhyrjes hyjnore dhe e vendosjes së një rendi të ri (krh. Am 8,9; 1Kor 1,8+; Mt 24,1+), por janë edhe shenja e imanencës dhe e kalueshmërisë së botës së dukshme.

12,28 Kjo «mbretëri e patrandshme» (rr 22-24) është qyteti qiellor ku Biri mbretëron me Hyjin (1,8) në mes të engjëjve dhe të shenjtërve. Që tani të krishterët jetojnë atje lart dhe jeta e tyre është një liturgji falënderimi, nën zjarrin pastrues të shenjtërisë hyjnore (rr 29). Ky rr do të mund të ishte përmbyllja e shtjellimit, edhe pse 13,9b-15 duket që rimerr përmbajtjen e tij dhe 13,20-21 do të mund të shërbente më mirë si përmbyllje.

k 13 Ky kapitull duket i përbërë: rr 22-25 duken si një shënim shoqërues i letrës, si rr 17-18. Në fakt këto të fundit rimarrin fjalën «eprorët», që tregon përgjegjës të ndryshëm nga ato të cituarit në rr 7, të cilët duket se i përkasin të kaluarës së bashkësisë. Vihet re edhe një farë distance mes atij që shkruan dhe lexuesve. Qëllimi që të bëhet një letër nga një predikim, ose që të ruhen gjurmë të një shkrimi të Palit, mund të shpjegojë këto vështirësi.

13,4 Rreshti mund t'i referohet qoftë atyre që çnderojnë shenjtërinë e martesës, qoftë atyre që nuk e konsiderojnë të denjë për pritjen e krishterë (krh. 1Kor 7,1+).

Fil 4,12 Lp 31,6

[5]Në sjelljen tuaj të mos ndikojë paraja! Jini të kënaqur me aq sa keni, sepse Hyji ka thënë: Jo, nuk do të të lë, unë nuk do të të lëshoj në ditë të ngushtë! [6]Këndej të mund të themi plot besim:

Ps 118,6; 27,1-3; Rom 8,31-39

Zotin e kam në ndihmë [edhe] nuk kam frikë:
çka mund të më bëjë njeriu?

Mbi besnikerinë

Tit 1,5+ Heb 2,3 2Sel 3,7+ Ef 4,14 1Kor 8,8+; Heb 12,28

[7]Mos i harroni eprorët tuaj, të cilët e shpallën fjalën e Hyjit: vëreni mbarimin e jetës së tyre e ndiqni fenë e tyre! [8]Jezu Krishti është i njëjtë dje e sot dhe do të jetë për amshim. [9]Mos lejoni të gënjeheni me mësime të ndryshme të huaja! Sepse është mirë që zemra të forcohet me hir e jo me ushqime, që kurrë nuk u sollën dobi atyre që bëjnë çështje çka bën të hahet e çka jo.

Përmbledhje

Lev 3,1+ Lev 16,27

[10]Kemi një lter prej të cilit nuk kanë të drejtë të hanë ata që i shërbejnë Tendës. [11]Meqenëse trupat e bagëtive, gjakun e të cilave kryeprifti e shtjen në Shenjtëroren e Shenjtëroreve për të shpërblyer mëkatet, digjen jashtë vendbanimit, [12]për këtë arsye edhe Jezusi, për ta shenjtëruar popullin me gjakun e vet, pësoi jashtë derës së qytetit. [13]Këndej, le të dalim edhe ne jashtë fushimit në takim me Të duke e marrë mbi vete poshtërimin e tij. [14]Sepse, nuk e kemi këtu qytetin e përhershëm, por kërkojmë atë të ardhshmin. [15]Këndej, me anë të tij t'i kushtojmë vazhdimisht Hyjit fli lavdie, d.m.th. frytin e buzëve që dëshmojnë Emrin e tij.

Heb 10,14 Gjn 19,20; Vap 7,58; Mt 21,39p Heb 11,26 1Kor 7,29-31; Fil 3,20; Heb 11,10.14-16 Ps 50,14.23 Oz 14,3 Rom 1,9+;10,9; Vap 2,21+ Fil 4,18

[16]Mos e harroni bamirësinë dhe ndihmën bashkësisë, sepse flitë e tilla i pëlqejnë Hyjit.

13,8 Kjo shpallje, që vjen pas përmendjes së fjalës së Hyjit dhe të fesë (rr 7), nënvizon të vërtetën thelbësore që predikonin «eprorët». Këta mund të ndërrohen ose të zhduken, Krishti mbetet: pas tij duhet të kapemi.

13,10 *një lter*: nuk bëhet fjalë për tryezën eukaristike, por për kryqin mbi të cilin u flijua Krishti (rr 11-12) ose flitet për vetë Krishtin, me anë të të cilit ia ofrojmë Hyjit lutjet tona. Priftërinjtë judeas, që vazhdonin t'i shërbenin «Tendës», nuk mund të marrin pjesë në të.

13,12 Në ditën e festës së Shpërblimit, kryeprifti hynte në Shenjtëroren e Shenjtëroreve dhe e stërpikte me gjakun e flisë; por trupi i kafshës së flijuar digjej jashtë tëbanishtes (Lev 16,27). Jezusi, flija shpërblyese, e realizoi këtë parafytyrim, duke qenë kryqëzuar jashtë mureve të qytetit (Mt 27,32p).

13,20 *që e nxori lart nga të vdekurit*: fj.fj.: «që e bëri të ngrihet». Në Letrën drejtuar Hebrenjve nuk përmendet kurrë shprehimisht ngjallja e Jezusit, por flitet më shumë për faktin që u çlirua nga pushteti i vdekjes (2,14; 5,7+) dhe u lavdërua në mbretërinë e Hyjit. Kështu besimtarët, delet, edhe para vdekjes dhe ringjalljes përfundimtare, i afrohen Hyjit me anë të Krishtit të lavdishëm (7,25+; 10,19+).

Bindje ndaj udhëheqësve shpirtëror

17 Dëgjoni eprorët tuaj dhe nënshtrohuni atyre, sepse ata kujdesen
për shpirtrat tuaj, si ata që kanë detyrë të japin llogari. Dëgjoni që ta
bëjnë këtë gjë me gëzim dhe jo duke u ankuar, sepse kjo nuk do t'ju
sillte dobi.
18 Lutuni për ne! Vërtet jemi të bindur se e kemi ndërgjegjen e
pastër dhe se në çdo gjë kemi dëshirën të sillemi mirë. 19 Ju porosis,
pra, ngrohtësisht ta bëni këtë gjë që t'ju kthehem sa më parë.

1Sel 5,12+; 1Kor 16,16
Ez 3,18
Rom 15,30; Ef 6,19; Kol 4,3; 1Sel 5,25; 2Sel 3,1
Flm 22; Fil 2,24

Bekimi dhe doksologjia

20 E Hyji, burimi i paqes, që e nxori lart nga të vdekurit me anë të
gjakut të Besëlidhjes së amshuar Bariun e madh të deleve, - Zotin
tonë Jezusin, 21 ju bëftë të aftë për çdo vepër të mirë që ta kryeni
vullnetin e tij! Ai bëftë në ne çka Atij i pëlqen, nëpër Jezu Krishtin, të
cilit i qoftë lavdi në shekuj [të shekujve]. Amen.

Is 63,11; 55,3; Zak 9,11; Ez 37,26; 34,1+ Gjn 10,11; 1Pjt 2,25; 5,4
Fil 2,13
Rom 16,27+

Letër shoqeruese

22 Po ju lutem, vëllezër, t'ia vini veshin kësaj fjale ngushëllimi! Ju
shkrova shkurtimisht. 23 Dijeni se vëllai ynë Timoteu u lirua nga
burgu. Nëse mbërrin së shpejti, do të vij te ju me të. 24 Përshëndetni
të gjithë eprorët tuaj dhe të gjithë shenjtërit! Ju përshëndesin këta të
Italisë. 25 Hiri qoftë me ju të gjithë!

Vap 16,1+; 1Sel 3,2; 2Kor 1,1; Kol 1,1; Flm 1

13,23 *u lirua*: folja greke apoluo mund të ketë kuptim: «shkëpus nga, dërgoj» (krh. Vap 13,3; 15,30-33; 16,35; 1Kor 4,17; Fil 2,19), si dhe «liroj», por nuk kemi informacione të tjera për sa i përket një burgosjeje të Timoteut. Në rastin e parë ky shënim shoqërues do të mund të ishte një porosi për të pranuar veprën e tij.

13,24 *këta të Italisë*: shprehja është e dykuptimtë: mund të thotë që letra u dërgua nga Italia, ose që përshëndesin edhe disa të lindur në Itali, por që jetojnë diku tjetër.

LETRAT KATOLIKE

Shtatë letrat e BR, që nuk janë të shën Palit, u mblodhën me nxitim në një koleksion, pavarësisht prej prejardhjes së tyre të ndryshme: një letër e shën Jakobit, një e shën Judës, dy të shën Pjetrit, tre të shën Gjonit. Titulli shumë i hershëm "katolike" vjen pa dyshim nga fakti se shumica e tyre nuk i drejtohen bashkësive ose njerëzve të veçantë, por më tepër kanë të bëjnë me të krishterët në përgjithësi.

Letra e Jakobit. *Letra e Jakobit u pranua vetëm gradualisht në Kishë. Nëse karakteri i saj kanonik duket që nuk ka nxjerr probleme në Egjipt, ku Origjeni e citon si Shkrim i frymëzuar, Eusebi i Cezaresë, në fillimin e shek. IV, thekson se ende disa e vënë në dyshim. Vetëm gjatë shek. IV, ajo u fut në kanunin e BR nga Kishat e gjuhës siriane. Në Afrikë, është e panjohur prej Tertulianit, prej Ciprianit dhe katalogu i Mommsen-it (rreth 360) ende nuk e përmend atë. Në Romë, nuk gjendet në kanunin e Muratori-t, i atribuar shën Hipolitit (rreth 200) dhe është shumë në dyshim që të jetë cituar nga shën Klementi i Romës dhe nga autori i Bariut të Hermës (krah. më vonë). U imponua pra në të gjitha Kishat e Lindjes dhe të Perëndimit vetëm në fund të shek. IV.*

Kur Kishat pranojnë karakterin kanonik të kësaj letre, zakonisht identifikojnë autorin e saj me atë Jakobin «vëllain e Zotit» (Mt 13,55p; krh. 12,46+), i cili kreu një rol aq të veçantë në bashkësinë e parë të Jerusalemit (Vap 12,17+; 15,13-21; 21,18-26; 1 Kor 15,7; Gal 1,19; 2,9.12), i kurorëzuar nga martirizimi prej duarve të Judenjve rreth vitit 62 (Jozefi Flaviu, Egjezipi). Siç shihet qartë ky personazh dallohet nga Jakobi apostull, biri i Zebedeut (Mt 10,2p), që Herodi e vrau rreth vitit 44 (Vap 12,2); por mund të identifikohet me apostullin tjetër që kishte këtë emër, birin e Alfeut (Mt 10,3p). Edhe më të moshuarit hezitonin mbi këtë identifikim dhe bashkëkohësit ende e diskutojnë, edhe nëse shkojnë gjithmonë e më shumë drejt refuzimit të kësaj mundësie. Shprehja e Palit në Gal 1,19 është interpretuar në të dy kuptimet.

Gjithsesi, problemi i vërtetë është një tjetër dhe më i thellë. Konsiston në caktimin e letrës së Jakobit, «vëllaut të Zotit».

Ky caktim, në fakt, nuk është pa vështirësi. Nëse me të vërtetë është shkruar prej këtij personazhi aq të rëndësishëm, nuk do të kuptohej vështirësia që ajo pati për t'iu imponuar kishës si shkrim kanonik. Për më tepër, ajo është shkruar në greqisht, me një hijeshi, një pasuri fjalori, një frymë retorike (diatribē) që do të habiteshin shumë prej dikujt që vjen prej Galilësë; ndoshta Jakobi ka qenë i ndihmuar nga një nxënës me një kulturë të mirë helenike, por është e pamundur ta provosh saktësinë e kësaj ideje. Në fund dhe mbi të gjitha, letra paraqet një ngjashmëri shumë të konsiderueshme me shkrimet e përbëra rreth fundit të shek. I të parë, ose në fillim të shek. II, sidomos Letra e parë e Klementit të Romës dhe Bariu i Hermës. Thuhet shpesh se këto dy vepra e kanë përdorur shumë Letrën e Jakobit; por sot pranohet gjithmonë e më shumë që këto ngjashmëri mund të shpjegohen me përdorimin e burimeve të përbashkëta dhe nga fakti se autorët e këtyre veprave të ndryshme u përballën me vështirësi të ngjashme. Si rrjedhojë, shumë autorë sot vendosin përbërjen e letrës së Jakobit në fund të shek. I, ose në fillim të shek. II. Karakteri arkaik i kristologjisë së saj mund të shpjegohet jo nga lashtësia e hartimit të saj, por sepse vjen prej ambienteve judeo-krishterë, trashëgimtarët e mendimit të Jakobit, vëllait të Zotit, që ishin mbyllur ndaj zhvillimeve të teologjisë së krishterë primitive.

Në qoftë se pranohet origjinaliteti i letrës, duhet të caktojmë përbërjen e saj para vitit 62, data e vdekjes së Jakobit. Prandaj dy raste janë të mundshme, sipas vendimit që merret rreth marrëdhënieve mes asaj dhe letrave drejtuar Galatasve dhe Romakëve, si dhe rreth problemit të shfajësimit [iustificatio] nëpërmjet fesë (krah. më poshtë). Sipas disa autorëve, është Jakobi ai që fillon një polemikë kundër Palit, ose më saktë, kundër disa të krishterëve që shtrembëronin mësimin e Palit; atëherë ai do të kishte shkruar letrën pak kohë para vdekjes së tij. Sipas disa të tjerëve, që janë gjithmonë më pak, është vetë Pali i cili donte ta luftonte idenë e Jakobit, letra e të cilit pra do të ishte përbërë rreth viteve 45-50 dhe kjo do të shpjegonte karakterin arkaik e kristologjik të saj. Ajo që kemi thënë më sipër na bën të kuptojmë se një datë aq e lashtë është pak e besueshme.

Pavarësisht nga origjina, ky shkrim dëshiron të arrijë deri «tek dymbëdhjetë fiset e diasporës» (1,1), bëhët fjalë ndoshta për të krishterët me origjinë hebraikë të shpërndarë në botën greko-romake, sidomos në rajonet kufitare me Palestinën, si për shembull Siria apo Egjipti. Që këta marrësit janë të kthyer nga judaizmi, vërtetohet nga trupi i letrës. Përdorimi i vazhdueshëm

që bën autori i Biblës na bën të kuptojmë se ajo është mjaft e njohur për ta, aq më tepër se autori në arsyetimet e tij, vazhdon jo duke bërë citime të qarta (siç bën Pali, për shembull, ose autori i Letrës drejtuar Hebrenjve), por nëpërmjet kujtimeve spontane dhe aludimeve që shtrohen kudo. Frymëzohet veçanërisht nga letërsia e urtisë për të nxjerrur prej saj mësime të moralit praktik. Por ajo gjithashtu varet thellësisht edhe nga mësimet e Ungjillit; shkrimi i tij në fakt nuk është vetëm judaik, ashtu siç pretendohet disa herë. Përkundrazi në të gjenden vazhdimisht mendimi dhe shprehjet e preferuara nga Jezusi, poashtu edhe në këtë rast, jo shumë si citime të qarta, të marra nga një traditë e shkruar, por si përdorim i një tradite gojore të gjallë. Si përfundim, është një ese judeo-krishterë që mendon në një mënyrë origjinale gjykimet e urtësisë hebraike në bazë të plotësimit që kanë marrë prej gojës së Mësuesit. Shihet pikëpamja e tij e krishterë sidomos në kornizën apokaliptike në të cilën ai vendos mësimet e tija morale. Këto mësime zbulojnë edhe afërsinë e tyre me ato të Ungjillit mjaft judeo-krishterë të Mateut.

Shkrimi përputhet me shumë vështirësi me stilin epistolar. Duhet të shihet më shumë si një predikim, si një shembull të asaj katekezë që duhet të ishte e përdorur në mbledhjet judeo-krishterë të asaj kohe. Gjenden disa nxitje morale, të bashkuara pa një lidhje të ngushtë, qoftë në grupe të gjykimeve mbi të njëjtin argument, qoftë për asonancë foljore. Bëhët fjalë për mendimet mbi durimin e provave (1,1-12; 5,7-11), mbi origjinën e tundimit (1,13-18), mbi mbajtjën e gjuhës (1,26; 3,1-12), mbi rëndësinë e harmonisë dhe mëshirës (2,8.13, 3,13-4,2; 4,11v), mbi forcën e lutjes (1,5-8; 4,2v; 5,13-18; etj.). Sakramenti i vajimit i të sëmurëve ka vendin e tij teologjik në 5,14v (Koncili i Trentos).

Dy tema kryesore zënë gjithë nxitjen [parenesis]. Njëra lartëson të varfërit dhe qorton të pasurit (1,9-11; 1,27–2,9; 4,13–5,6): kjo përkujdesje ndaj të përvuajturve, të preferuarit e Hyjit, është lidhur me një traditë biblike të lashtë dhe sidomos me lumturitë e Ungjillit (Mt 5,3+). Tjetra ngulë këmbë mbi realizimin e veprave të mira dhe paralajmëron rrezikun e një besimi të pafrytshëm (1,22-27; 2,10-26). Mbi këtë pikë ka edhe një diskutim polemik (2,14-26), që sipas shumë interpretuesve drejtohet kundër Palit. Duhet të pranojmë faktikisht se ka disa lidhje mjaft domethënëse mes letrës së Jakobit dhe letrës drejtuar Galatasve dhe Romakëve, sidomos në interpretimin e ndryshëm të të njëjtave tekste biblike mbi Abrahamin. Prania e një konflikti të tillë mes librave të BR është një shenjë e pasurisë së mësimit hyjnor më tepër se një shkak

skandali. Mund të nënvizohen dy aspekte: para së gjithash, përtej një kundërshtimi sipërfaqësor në lidhjë me situatat baritore të ndryshme, Pali dhe Jakobi janë dakord mbi thelbin e gjërave (krh. 2,6; 2,14+), sepse Pali nuk është kurrë kundër moralit (krh. p. sh. Rom 12–13), por kundër detyrimit, për ata që ishin kthyer nga paganizmi, për të zbatuar rregullat rituale, si rrethprerja dhe Jakobi nuk flet kurrë për këto rregulla, por për moralin. Për më tepër, kjo temë e fesë dhe e veprave vinte nga të dhënat e fesë hebraike dhe ka mundësi se ishte një argument tradicional diskutimit që të dy autorët kanë trajtuar në mënyrë të pavarur. Kisha e hershme në fund ka pranuar letrën e Jakobit për të ruajtur ekuilibrin dialektik mes fesë dhe veprave, mes Palit dhe Jakobit.

Letra e Judës. *Edhe Juda, që e quan veten «vëllai i Jakobit» (rr. 1), duket se prezantohet si një prej «vëllezërve të Zotit» (Mt 13,55p). Asgjë nuk na detyron që ta identifikojmë me apostullin Juda (Lk 6,16; Vap 1,13; krh. Gjn 14,22); për më tepër ai vet dallohet nga grupi apostolik (rr. 17). Rëndësia jo aq e madhe e personazhit vështirëson që hipoteza e një pseudonimi të jetë e vërtetë, por data e hershme e letrës bën këtë që ky fakt të jetë i mundshëm. Autori tregon një njohuri të konsiderueshme të burimeve hebraike: është një shenjë se ai përfaqëson një Kishë të arsimuar, e pasur me libra.*

Në fakt, qysh nga viti 200 kjo letër ishte pranuar si Shkrim kanonik nga shumica e Kishave. Fakti që ajo përdor disa burimet apokrife (Henok në rr. 7.14v; Ngjitja e Moisiut në rr. 9) ka bërë të lindin disa dyshime që nga kohët e lashta, por nuk duhet të shqetësohemi; përdorimi i shkrimeve judaike, i përhapur në atë kohë është i ligjshëm dhe nuk do të thotë aspak se letra e Judës i konsideron ato të frymëzuar prej Zotit.

Gjithë qëllimi i Letrës së Judës është të qortojë mësuesit e rremë të cilët vënë në rrezik besimin e krishterë. Ajo kërcënon ata me një ndëshkim hyjnor, duke paraqitur disa ngjarje të mëparshme të traditës hebraike (rr. 5-7); edhe përshkrimi që bën për gabimet e tyre duket i ndikuar nga kujtimet e së kaluarës (rr. 11). Letra, për më tepër, mbetet e paqartë dhe nuk na lejon që të gjejmë në të gnosticizmin e shek. II. Veset dhe shfrenimin moral që i qorton, sidomos blasfemitë kundër Krishtit Zot dhe engjëjve (rr. 4.8-10), ishin të pranishëm në ambientin e krishterimit qysh nga shek. I, për shkak të prirjeve sinkretiste, të treguara nga Letra drejtuar Kolosianëve, nga Letrat baritore dhe nga Zbulesa.

Gjithsesi disa karakteristika na ftojnë që të mos kthehemi

shumë prapa në shekullin e I. Predikimi i apostujve vendoset në të kaluarën (rr. 17v); besimi konsiderohet si një fakt objektiv «që u qe dhënë njëherë e përgjithmonë» (rr. 3); duket që ai përdor letrat e Palit. Është e vërtetë që letra e dytë e Pjetrit përdor letrën e Judës, por mund të themi menjëherë, se ajo mund të jetë pas vdekjes së shën Pjetrit. Në fund mendohet për kohët e fundit të epokës apostolike.

Letra e parë e Pjetrit. *Dy Letra katolike paraqiten si të shkruara nga shën Pjetri. E para, që në adresën e shkruar në fillim sjell emrin e të parit ndër apostuj (1,1), është pranuar pa diskutime që nga fillimet e Kishës: e përdorur mundësisht nga Klementi Romak dhe me siguri nga Polikarpi, i atribuohet haptas shën Pjetrit që nga Ireneu. Apostulli shkruan nga Roma ("Babiloni", 5,13), ku gjendet me Markun që e quan «biri i tij». Megjithëse njohim shumë pak për sa i përket mbarimit të jetës së tij, një traditë që ka shumë dëshmitarë pohon pikërisht se ai arriti në kryeqytetin e perandorisë, ku vdiq si martir nën Neronin (64 ose 67?). Letra e para e Pjetrit i drejtohet të krishterëve «të diasporës» ["shpërngulës" jashtë Tokës së shenjtë], duke përcaktuar emrat e pesë krahinave (1,1), që në fakt përfaqësojnë gjithë Azinë e vogël. Ajo që përmendet për të kaluarën e tyre (1,14.18; 2,9v; 4,3) na bën të mendojmë që këto kisha janë kthyer nga paganizmi, edhe nëse nuk përjashtohet prania mes tyre e judeo-krishterëve. Për këtë arsye shkruan në greqisht. Sigurisht kjo greqishte, e thjeshtë por pa gabime dhe e harmonishme, duket me cilësi tepër të mirë për peshkatarin nga Galilea; por e njohim emrin e dishepullit/sekretarit që ndoshta e ka ndihmuar në hartimin e saj: Silvani (5,12),i identifikuar zakonisht me shokun e Palit (Vap 15,22+).*

Qëllimi i kësaj letre është të mbështesë besimin e marrësve, në mes të provave që i sulmojnë. Dikush ka menduar se këto ishin përndjekjet zyrtare si ato të Domicianit, ose ato të Traianit, që na bën të supozojmë një periudhë shumë më të hershme se ajo e shën Pjetrit. Por aluzionet e letrës nuk pretendojnë asgjë të tillë. Bëhet fjalë më shumë për ngacmimet private, fyerjet dhe shpifjet që kundër pastërtisë së jetës së atyre që u kthyen në krishterim, nga ana e atyre që vazhdojnë me çrregullime pagane (2,12; 3,16; 4,4.12-16).

Një vështirësi tjetër doli kundër autenticitetit të letrës: përdorimi i konsiderueshëm duket që i bën shkrimet e tjera të BR, sidomos të Letrës së Jakobit dhe Letrave drejtuar Romakëve dhe Efesianëve; kjo gjë është e habitshme, sepse Ungjilli duket i përdorur pak. Por kujtimet ungjillore janë të shumta, edhe nëse mbeten pak të

fshehura; nëse do të ishin të nënvizuara më shumë, do të ishte e mundur të thuhet se një pseudonim ka kërkuar të konsiderohet si Pjetri. Për sa i përket lidhjet me Jakobin dhe Palin, nuk duhet ta teprojmë. As një temë e veçantë e Palit (vlera kalimtare e Ligjit judaik, trupi i Krishtit, etj.) vihet në dukje në këtë letër. Dhe shumë nga temat që konsiderohen tipike të shën Palit, me që i njohim sidomos nëpërmjet letrave të tij janë në fakt pasuria e teologjisë fillestare të krishterë: vlera shëlbim prurëse e vdekjes së Krishtit, besimi dhe pagëzimi, etj. Punët e kritikës supozojnë që ekzistonin disa formularë për katekezën primitive, ose disa mbledhje të teksteve të BV, që shkrime të ndryshme [të krishterë] i përdorin në mënyrë paralele dhe të pavarur. Megjithëse mbeten disa raste të veçantë në të cilët Letra e parë e Pjetrit duket që me të vërtet frymëzohet nga Letra drejtuar Romakëve,ose nga Letra drejtuar Efesianëve, kjo mund të pranohet pa refuzuar autenticitetin e saj: shën Pjetri nuk kishte forcën teologjike të shën Palit dhe ndoshta ka përdorur shkrimet e tij, sidomos kur i drejtohet, si në këtë rast, një bashkësie të ndikuar nga Pali. Nuk duhet të harrojmë që sekretari i tij Silvani ishte dishepull i të dy apostujve. Në fund është e drejtë të vihet në dukje, bashkë me këto ngjashmëri me Palin, aférsitë që disa interpretuesit mendojnë që kanë zbuluar mes kësaj letre dhe shkrimeve të tjera të mjedisit të Pjetrit, si Ungjilli sipas Markut ose fjalimet e Pjetrit në Veprat e Apostujve.

Supozohet se Letra të jetë e shkruar para vdekjes së Pjetrit, 64 ose 67, megjithëse Silvani mund ta ketë plotësuar disa vite më vonë, duke ndjekur udhëzimet e tij dhe nën autoritetin e tij. Kjo mund të jetë edhe e mundshme nëse do të vërtetohet që letra është një përbërje dhe që ajo bashkon disa fragmente, ndër të cilët një predikim pagëzimor (1,13–4,11). Por këta hipoteza nuk mund të tejkalojnë nivelin e hamendjeve.

Ky shkrim ka një qëllim thelbësorë praktik dhe përmban edhe një pasuri doktrinale të konsiderueshme. Gjendet në të një përmbledhje e mrekullueshme e teologjisë së krishterë e përbashkët me epokën apostolike, me një ngrohtësi mallëngjyese në thjeshtësinë e saj. Një ndër idetë thelbësore është ajo e durimit të guximshëm të provave, duke pasur Krishtin si model (2,21-25; 3,18; 4,1): si ai, të krishterët duhet të vuajnë me durim, duke qenë të lumtur nëse mundimet e tyre rrjedhin nga besimi i tyre dhe nga sjellja e tyre e shenjtë (2,19v; 3,14; 4,12-19; 5,9), duke i kundërshtuar së keqes vetëm me të mirën, me dashuri, me bindjen ndaj pushteteve publikë (2,13-17) dhe me butësinë ndaj të gjithëve

(3,8-17; 4,7-11.19). Një pjesë e vështirë (3,19v; krh. 4,6: ["zbritja në ferr"]) është interpretuar në mënyra të ndryshme nga ekzegjetët: «predikimi» i Krishtit mund të konsiderohet një shpallje shëlbimi, ose ndëshkimi dhe «shpirtrat në burg» interpretohen ose si të paudhët të vdekur në kohën e përmbytjes, ose si engjëjt e rënë të traditës biblike apokaliptike [ose, në rast të 4,6, si të drejtët që do të marrin pjesë në ngjalljen e Jezusit, krah. Mt 27,52]. Në çdo rast, ky gjest i Jezusit, ndodh menjëherë pas vdekjes së tij dhe është një ndër elementët teologjikë kryesor për dogmën mbi zbritjen e Krishtit në ferr [d.m.th. mes të ndjerëve].

Nuk ka dyshim se letra e dytë është paraqitur si e shkruar nga shën Pjetri. Apostulli, jo vetëm përmendet në fillim (1,1), por kujtohet edhe paralajmërimi nga ana e Jezusit rreth vdekjes së tij (1,14); ai vetë thotë se qe dëshmitar i shndërrimit (1,16-18). Gjithashtu i referohet edhe për një letër të parë (3,1) e cila patjetër është 1Pjt.

Në qoftë se ai shkruan për herë të dytë për të njëjtit lexues, ai e bën këtë gjë me një synim të dyfishtë: për t'ua tërhequr vëmendjen kundër mësuesve të rremë (k 2) dhe për t'iu përgjigjur shqetësimeve të shkaktuara nga vonesa e ardhjes së fundit (parousisë) (k 3). Të themi të drejtën, ky shqetësim (trazira) dhe këto mësues të rremë mund të kenë ekzistuar që nga fundi i jetës së shën Pjetrit. Por ka mendime të tjera që vënë në dyshim vërtetësinë e letrës dhe sugjerojnë një datë të mëvonshme. Gjuha dallohet shumë nga ajo e 1Pjt. I tërë k 2 përdor, lirisht por në mënyrë të qartë, letrën e Judës. Nga sa duket, mbledhja e letrave të Palit ishte tashmë e formuar (3,15v). Grupi apostolik vendoset në të njëjtin nivel si grupi profetik dhe autori flet sikur nuk i përkiste atyre (3,2). Këto vështirësi shpjegojnë dyshimet që kanë dalë që nga lashtësia. Jo vetëm përdorimi i letrës nuk është i vërtetuar me siguri para shek. III, por përveç kësaj, disa e refuzuan, si na dëshmojnë Origjeni, Eusebi dhe Hieronimi. Edhe shumë kritikë moderne nuk e pranojnë shën Pjetrin si autorin e saj dhe është e vështirë të thuash se e kanë gabim. Por në qoftë se një dishepull i mëvonshëm mbulohet me autoritetin e Pjetrit, ndoshta ai kishte disa të drejta për ta bërë këtë gjë, qoftë se ai i përkiste qarqeve që varen nga apostulli, qoftë se kishte përdorur ndonjë shkrim të ardhur prej tij, duke e përshtatur dhe duke e plotësuar me ndihmën e Judës. Por kjo nuk do të thotë në mënyrë absolute që autori ka bërë një falsifikim, sepse të gjithë shkrimtarët e lashtësisë mendonin ndryshe nga ne në lidhje me pronësinë letrare dhe me ligjshmërinë e përdorimit të një emri tjetër (pseudonimi).

Letra e Jakobit

Përshëndetje

1 [1]Jakobi, shërbëtori i Hyjit dhe i Jezu Krishtit Zot: dymbëdhjetë fiseve të shpërndara anë e kënd nëpër botë: shëndet. Feja dhe urtia. Vap 12,17+ Vap 26,7 1Pjt 1,1; Gjn 7,35

[2]Çmoni për gëzim të vërtetë, vëllezërit e mi, kur t'ju ndodhë të sprovoni çdo lloj vështirësie, [3]duke e ditur se prova e fesë suaj lind qëndrueshmërinë. [4]Por qëndresa le të ushtrohet me përpikëri që të jeni të përkryer dhe të përsosur pa farë të mete. Mt 5,11+; 1Pjt 4,13-14 Heb 12,11; 1Pjt 1,6-7; Rom 5,3-5 Mt 5,48

[5]Në qoftë se ndokujt prej jush i mungon urtia, le t'ia lypë Hyjit, i cili gjithkujt i jep me ëndje e pa fjalë, dhe do t'i jepet. [6]Por le ta kërkojë me fe të gjallë, pa farë dyshimi; sepse ai që dyshon i përngjan valës së detit që e çon peshë era dhe e përplasë. [7]Njeriu i tillë të mos mendojë se do të marrë gjë prej Zotit [8]- njeriu me dy mende, i paqëndrueshëm në të gjitha udhët e veta. Fu 2,6+; Ur 8,21v; 1Mbr 3,7v; Mt 7,7; 21,21p Is 57,20 Jak 4,8

Varfëria dhe pasuria

[9]Vëllai me prejardhje të ulët le të mburret me lartësimin e tij, [10]kurse pasaniku për përvujtërimin e tij, sepse do të mbarojë porsi lulja e barit. [11]Lindi dielli me vapën e vet, e thau barin dhe lulja e tij u vyshk: hijeshia e fytyrës u zhduk. Kështu do të thahet edhe pasaniku në ndërmarrjet e veta. Jer 9,22-23 Is 40,6-7

1,1 *anë e kënd nëpër botë*: fj.fj.: «në diasporë», term që në lashtësi përdorej për Judenjtë e emigruar nga Palestina (krh. Ps 147,2; Jt 5,19; Gjn 7,35). Këtu flitet për të krishterët që vinin prej judaizmit të shpërndarë nëpër botën greko-romake (krh. Vap 2,5-11). Dymbëdhjetë fiset përfaqësojnë tërësinë e popullit të ri (Vap 26,7; Zb 7,4+; Mt 19,28). – *shëndet*: formulë përshëndetëse, që përdorej në botën greke; fj.fj.: «gëzohuni». Rr 2 mbështetet në këtë fjalë.

1,4 *që të jeni të përkryer*: për Jakobin, ashtu si për judaizmin, prej fesë duhet të rrjedhin veprat, që e bëjnë njeriun të përkryer (Jak 2,14+; krh. 1Sel 1,3). Që tani mund të shihet shtjellimi i qendrës në 2,14-26.

1,5 *pa fjalë*: ose: «me bujari».

1,8 *i paqëndrueshëm*: fj.fj.: «dy mendjesh» (4,8). Kjo ndarje e brendshme presupozon psikologjinë e rabinëve, sipas së cilës dy shtysa ose prirje, njëra e keqe e tjetra e mirë, janë në luftim (bazuar në Zan 6,5; 8,21+; Sir 15,14+; Rom 7). Ajo i kundërvihet «thjeshtësisë» së zemrës dhe qëndresës në sjellje, që vjen prej saj.

1,9 *lartësimin*: të pasurit nuk marrin pjesë në lartësimin e të vegjëlve (1Sam 2,7-8; Ps 72,4.12; 113,7-9; Lk 1,52; etj.; krh. Sof 2,3+), përveçse duke u përulur me ta.

1,11 *me vapën e vet*: ose: «dielli u ngrit me një erë djegëse»

Prova dhe tundimi

Mt 5,3+; Dan 12,12
1Kor 9,25+
Sir 15,11-21; Fu 19,3; 1Kor 10,13
Rom 7,8-10
Rom 5,12; 6,23; Heb 6,1+
Mt 7,11
Gjn 3,3.27
Gjn 8,12+; 1Gjn 1,5
1Pjt 1,23+; Gjn 1,12-13
Zb 14,4

12 Lum ai njeri që pëson tundim, sepse, mbasi t'i qëndrojë provës, do
të fitojë kurorën e jetës të premtuar atyre që e duan Hyjin.
13 Askush që është i tunduar të mos thotë: «Hyji më tundon»; sepse
Hyji nuk mund të jetë i tunduar për të keq dhe Ai nuk tundon askënd.
14 Por secili tundohet nga lakmimi i vet, i prirur dhe i ngashnjyer.
15 Lakmimi mandej i mbarsur, lind mëkatin, dhe mëkati, si të kryhet,
lind vdekjen.
16 Mos u tradhtoni, vëllezër të mi të dashur: 17 Çdo dhuratë e mirë
dhe çdo dhunti e përsosur është prej së larti, zbret nga Ati i dritës, në të
cilin nuk ka ndërrim as hije ndryshimi. 18 Ai na lindi në saje të vullnetit
të vet nëpër fjalën e së vërtetës, që ne të jemi një farë fryti të parë
të krijesave të tija.

Të dëgjohet dhe të zbatohet fjala

Sir 5,13; Fu 10,19; 14,17
Mt 5,22
1Pjt 2,1-2; Gal 5,19+
Mt 11,29; Gjn 3,11+
Rom 2,13; Mt 7,24-27p; Lk 8,21; 1Gjn 3,17v
Rom 7,12; 8,2; 6,15+; Ps 19,8; Mt 5,17
Gjn 13,17

19 Dinie mirë, vëllezër të mi të dashur, këtë gjë: çdo njeri le të jetë
i shpejtë për të dëgjuar, i ngadalshëm për të folur dhe i ngadalshëm
për zemërim. 20 Sepse zemërimi i njeriut nuk e kryen drejtësinë e
Hyjit. 21 Prandaj, flakni tej çdo ndyrësi dhe çdo të keqe tjetër e me plot
butësi pranoni fjalën e mbjellë në ju, e cila është e aftë t'i shpëtojë
shpirtrat tuaj. 22 Bënu zbatues të fjalës e jo vetëm dëgjues që gënjejnë
vetveten. 23 Sepse, në qoftë se dikush e dëgjon fjalën, por nuk e zbaton,
ai i përngjan njeriut që e shikon fytyrën e vet në pasqyrë: 24 e pa
veten, shkoi e menjëherë harroi se si qe. 25 Ndërsa ai që e vëren ligjin
e përsosur - atë të lirisë- e, në qoftë se i përvishet jo thjesht si dëgjues
i habitur, por si zbatues i veprës, ky do ta gjejë lumturinë e vet në
ushtrimin e tij.

1,12 *e duan*: mbas provës (rr 2-4), ai që e do Hyjin do të marrë shpërblimin e duhur (1Kor 9,25+; 1Pjt 5,4; Zb 2,10).

1,13 *është i tunduar*: BJ përkthen: «është sprovuar». – *Hyji më tundon*: BJ përkthen: «Hyji më sprovon» (më vë në provë). Këtu prova është tundimi (krh. 1Kor 10,13). Ai që e lë veten të tërhiqet nga e keqja nuk duhet t'ia lëshojë fajin Hyjit, që nuk mund ta dojë të keqen. Mëkati vjen nga brendësia e njeriut (Rom 7,8) dhe përfundon natyrshëm në një gjendje krejt të kundërt me atë të «kurorës së jetës» (rr 12; Rom 6,23)

1,17 *Ati i dritës*: Hyji është krijuesi i ndriçuesve qiellorë (Zan 1,14-18) dhe burimi i çdo drite shpirtërore (Gjn 1,4+; 8,12+; 1Gjn 1,5; krh. 1Pjt 2,9). Imazhet që vijojnë janë të frymëzuara nga lëvizja e yjeve. – B dhe të tjerë kanë var.: «në të cilin nuk ekziston asnjë ndryshim që vjen nga lëvizja e hijes».

1,18 *fjalën e së vërtetës*: është tërësia e zbulesa e Zotit e quajtur edhe «ligji i lirisë», «ligji mbretëror» (krh. Jak 1,21-25; 2,8). – *frytit të parë të krijesave të tij*: Jakobi flet për «hirin» vetëm në 4,6. Këtu flet për atë që është i njëvlerëshëm me të, pra lindjen e re, falë fjalës së Hyjit (Gjn 1,12+; 3,3; 1Pjt 1,23+) dhe të paralindurit e saj që përbëjnë popullin e Hyjit (krh. Lp 18,4; 1Kor 15,20; Rom 8,23; 16,5). Fjala është e mbjellë në zemra (fj.fj.: «e lindur») nga predikimi i Ungjillit që shëlbon (rr 21) dhe nga feja që është pranimi i kësaj shpallje. Shihen gjurmët e katekezës pagëzimore.

1,25 *atë të lirisë*: ashtu si fjala e të vërtetës (rr 18), ky ligj është zbulesa e krishterë e pranuar dhe e vënë në praktikë

[26]Në qoftë se ndokush e mban veten për besimtar e nuk i vë fre Jak 3,2v
gjuhës së vet, por e gënjen zemrën e vet, besimi i tij është i kotë.
[27]Besimi i pastër dhe i patëmetë para Hyjit Atë është ky: kujdesi për
bonjakë dhe për gra të veja në vështirësitë e tyre dhe ruajtja e pastër Dal 22,21+
e vetvetes nga kjo botë.

Qortim rreth krahambajtjes

2 [1]Vëllezër të mi, mos e përzini fenë e Zotit tonë Jezu Krishtit
të madhëruesëm me krahambajtje! [2]Sepse, po bëri e hyri në Lp 1,17+
mbledhjen tuaj një njeri me unazë ari, i veshur në mënyrë të
shkëlqyeshme e, po hyri një skamnor me petka të vjetruara, [3]e ju e
rrethoni me nderime atë që është i veshur bukur dhe i thoni: «Urdhëro!
Ti ulu këtu lirisht!», ndërsa skamnorit i thoni: «Rri atje, në këmbë!»
ose: «Ulu këtu, poshtë, te këmbët e stolit tim!», [4]a nuk gjykuat ju në
vetvete me krahambajtje dhe a nuk u bëtë gjykatës që gjykojnë për së
mbrapshti?

[5]Dëgjoni, vëllezër të mi të dashur! A nuk i zgjodhi Hyji ata që për sy 1Kor 1,26-29;
të botës janë skamnorë për t'i bërë të pasur në fe dhe trashëgimtarë Sof 2,3+; Zb 2,9;
të Mbretërisë që ua ka premtuar atyre që e duan? [6]E ju e përbuzët Gal 3,29;
skamnorin! Po a nuk ju marrin nëpër këmbë shi pasanikët? Po a nuk Mt 4,17+; Jak 1,12
ju sjellin shi ata nëpër gjyqe? [7]Po a nuk e shajnë shi ata të bukurin Is 52,5; Rom 2,24
Emër që u thirr mbi ju? [8]S'ka dyshim, në qoftë se e zbatoni ligjin
mbretëror si thotë Shkrimi shenjt: *Duaje të afërmin tënd si vetveten*, Rom 13,8-10;
atëherë bëni mirë. [9]Por, në qoftë se ju i mbani anë ndokujt, bëni mëkat Lev 19,18; Mt 22,39p
dhe ligji ju dënon si shkelës të ligjit. [10]Sepse, ai që e mban krejt ligjin, Fu 24,23+; Lp 1,17
por e prish vetëm në një pikë, bëhet fajtor i tërë ligjit. [11]Sepse, Ai që Lp 27,26; Gal 3,10;
tha: *Mos bëj kurorëthyerje*, tha edhe: *Mos vra*. Mt 5,19
Dal 20,13-14
Lp 5,17-18

Tashti, në qoftë se ti nuk bën kurorëthyerje, por vret, bëhesh prishës
i ligjit. [12]Flitni ashtu dhe ashtu veproni si ata që do të gjykohen me Rom 2,12; 6,15+
ligjin e lirisë! [13]Sepse, gjyqi nuk ka mëshirë për atë që nuk është i Mt 6,14-15; 18,35;
Lk 6,36v
1Gjn 4,18

(krh. Mt 5,17-19+; 7,24-27; Gjn 13,17). Ajo e çliron njeriun (Jak 2,12), përmes zbatimit të urdhërimeve. Pali do të shohë në lirinë e të krishterit njërën prej vetive të posaçme të ligjit të ri, atë të fesë (Rom 3,27; 6,15+; 7,1; Gal 4,21vv).

1,27 *Hyjit Atë*: krh. Mt 6,9; 1Kor 15,24; Ef 5,20. BJ ka: «Hyji Ati ynë». Shprehja gjendet që në BV (Lp 32,6; krh. Is 63,16; Sir 23,1.4; Ur 2,16). Kulti shpirtëror që i pëlqen Hyjit konkretizohet në sjelljen e drejtë dhe në shërbimin ndaj të dobëtëve (krh. Lp 27,19; Is 11,17; Jer 5,28; etj.).

2,2 *mbledhjen tuaj*: fj.fj.: «në sinagogën tuaj»; është e vetmja pjesë në BR ku asambleja e krishterë thirret kështu (krh. Jak 5,14). Disa e marrin si shenjë që Jakobi u drejtohet judenjve të kthyer në të krishterë (Gal 1,22).

2,3 *lirisht*: BJ e përkthen: «në vendin e nderit»

2,5 *të pasur në fe*: skamnorët (Jak 1,9-10+) kanë pasurinë e vërtetë (krh. 1Kor 1,17-29).

2,7 *që u thirr mbi ju*: në BV, emri i JHWH-ut i thirrur mbi dikë, bënte që të zbriste mbi të mbrojtjen hyjnore (Am 9,12; Is 43,7; Jer 14,9). Në BR mjeti i vetëm i shëlbimit është emri i Jezusit (Vap 2,21+), i thirrur sikurse në pagëzim. Përkthim tjetër: «të bukurin emër që ju mbartni».

2,13 *gjyqi*: këtu me kuptimin e

mëshirshëm; mëshira ngadhënjen mbi gjyqin.

Feja dhe veprat

Gal 5,6; 1Kor 13,3
Mt 7,21; 25,41-45; 1Gjn 3,17

14Ç'dobi, o vëllezërit e mi, nëse ndokush thotë se ka fe, në qoftë se
nuk i ka veprat? A thua mund ta shpëtojë vetëm feja? 15Në qoftë se
ndonjë vëlla ose ndonjë motër janë të zhveshur ose pa ushqimin e
përditshëm, 16dhe ndokush prej jush u thotë: «Shkoni në paqe! Nxehuni
dhe ngijuni!», por nuk u jepni çka u nevojitet për trup, ç'dobi?! 17Kështu
edhe feja: në qoftë se nuk i ka veprat, është e vdekur në vetvete. 18Por
ndokush mund të thotë: Ti ke fenë, kurse unë kam veprat. Ma trego ti
fenë tënde pa vepra, kurse unë do ta tregoj prej veprave të mia fenë.
Mt 8,29+ 19Ti beson se është një Hyj i vetëm? Bën mirë. Por besojnë edhe djajtë
dhe dridhen! 20A dëshiron ta kuptosh, more qyqar, se feja pa vepra
është e pafrytshme? 21Abrahami, ati ynë, a nuk qe shfajësuar në saje
Zan 22,9; Heb 11,17 të veprave, kur e kushtoi mbi lter Izakun, djalin e vet? 22A po sheh
se feja ka bashkëpunuar me veprat e tija dhe feja me vepra u përsos,
Zan 15,6; Rom 4,3; Gal 3,6 Is 41,8+ Jak 2,14+ Joz 2,1v; Heb 11,31 23dhe shkoi në vend fjala e Shkrimit shenjt që thotë: *I besoi Abrahami
Hyjit dhe iu numërua për drejtësi,* dhe u bë miku i Hyjit. 24A po shihni
se njeriu shfajësohet me vepra e jo vetëm me fe. 25Gjithashtu a nuk u
shfajësua edhe Rakaba lavire me anë të veprave, kur u bëri mikpritje
të dërguarve dhe i përcolli një udhe tjetër? 26Sepse, sikurse trupi pa
shpirt është i vdekur, kështu edhe feja pa vepra është e vdekur.

dënimit. Gjyqi i takon vetëm Zotit, autorit të Ligjit (Jak 4,11-12; 5,9; krh. Ps 9,9+). Ai urdhëron zbatimin e Ligjit, të përfshirë në veprat e mëshirës (Jak 1,25; 2,8).

2,14-26 Tema e zhvilluar më parë qartësohet me një argumentim të mëtejshëm. Dëgjuesi i fjalës duhet të jetë edhe një zbatues i saj (Jak 1,22-25; krh. 4,11). Pikëpamja e Jakobit nuk është e papajtueshme me atë të Palit (Rom 3,20-31; 9,31; Gal 2,16; 3,2.5.11v; Fil 3,9). Ajo që ky refuzon është vlera e veprave njerëzore për të meritуar shëlbimin pa fenë në Krishtin. Një besim i tillë në sforcimin që njeriu bën, për të qenë i drejtë, nuk e merr parasysh faktin që ai është rrënjësisht mëkatar (Rom 1,18–3,20; Gal 3,22) dhe e bën të kotë fenë në Krishtin (Gal 2,21; krh. Rom 1,16). Por edhe Pali pohon se, pasi ta kemi marrë shfajësimin si hir krejtësisht të dhuruar, feja duhet të ushtrohet në dashuri (1Kor 13,2; Gal 5,6; krh. 1Sel 1,3; 2Sel 1,11; Flm 6) dhe se patjetër duhet zbatuar Ligji (Rom 8,4), që për të është ligji i Krishtit dhe i Shpirtit (Gal 6,2; Rom 8,2), ligji i dashurisë (Rom 13,8-10; Gal 5,14). Secili do të gjykohet sipas veprave të veta (Rom 2,6+). Megjithatë mendimi i Jakobit, përfshirë ai që lidhet me historinë e Abrahamit (rr 22-23), është më i afërt se i Palit me një lloj judaizmi.

2,18 *ndokush mund të thotë*: këtu Jakobi kapet me bashkëbiseduesin e rr 14 dhe 16.

2,19 *dridhen*: rebelimi i djajve kundër Hyjit të vërtetë, që megjithatë e njohin (krh. Mk 1,24.34; etj.), nuk i pengon që të druajnë zemërimin e tij të ardhshëm.

2,20 *është e pafrytshme*: Vulg. ka: «e vdekur» (krh. rr 17 e 26).

2,21 *ati ynë*: tradita judaike e mbante Abrahamin si të drejtin besnik ndaj Zotit (Sir 44,20-22+), mik të Zotit (2Kro 20,7; Is 41,8), Atë i besimtarëve (krh. Mt 3,8; Gjn 8,39). Jakobi në këtë pikë është dakord me Palin (Rom 4,1.16).

2,22 Si Pali, ashtu edhe Jakobi nuk e konsideron fenë e Abrahamit një vepër (Zan 15,6, cituar në rr 23; Rom 4,3; Gal 4,6), por këmbëngul më shumë në veprat që lindin nga feja, nga ligji i përsosur (1,25; 2,8).

2,25 *të dërguarve*: një variant ka: «vëzhguesve» (krh. Heb 11,31). Tema ishte e zakontë në judaizëm.

Gjuha

3 [1]Vëllezërit e mi, mos u bëni shumë mësues, duke e ditur se do të gjykohemi më rëndë. [2]Për të vërtetë, të gjithë gabojmë shumë. Në qoftë se ndokush nuk gabon në fjalë, ai është njeri i përsosur, i aftë të sundojë mbarë trupin. [3]Nëse kuajve u vënë frerët në gojë për t'i vënë nën sundim, atëherë mund të drejtojmë me mbarë trupin e tyre. [4]Ja, edhe anijet: sa të mëdha janë ato dhe sa të forta erërat që i shtyejnë! E pra, një timon i vogël i drejton atje ku do timonieri! [5]Kështu edhe gjuha është një gjymtyrë e vogël, por mund të mburret për gjëra të mëdha. Ja, një zjarr i vogël se ç'pyll të madh mund të djegë! [6]Po, edhe gjuha është zjarr! Një botë e tërë padrejtësie gjuha është midis gjymtyrëve tona, ajo që e fëlliq të gjithë trupin dhe, e ndezur nga ferri, e bën shkrumb të tërë jetën. [7]E njëmend, të gjitha llojet e egërsirave, të shpendëve, të zvarranikëve dhe të kafshëve të detit mund të zbuten dhe njerëzit i kanë vënë nën sundim, [8]kurse gjuhën - e keqe e paqetësueshme, plot vrer që sjell vdekjen - asnjë njeri nuk mund ta mbizotërojë. [9]Me të lavdërojmë Zotin edhe Atin, por me të edhe mallkojmë njerëzit e krijuar në përngjasimin e Hyjit: [10]prej të njëjtës gojë del bekimi dhe mallkimi. E pra, vëllezërit e mi, nuk duhet të ishte ashtu! [11]A thua burimi nga e njëjta vrimë qet ujë të ëmbël e të hidhur? [12]A thua, vëllezërit e mi, fiku mund të prodhojë ullinj? Ose hardhia fiq? As burimi i njelmët nuk mund të qesë ujë të ëmbël.

Mt 23,8; 1Kor 12,28+
Fu 10,19; 18,21; Sir 5,9-15; 14,1; 28,13-26
Dan 7,8+.20
Fu 16,27; 26,18-21; Sir 28,22
Mt 15,18
Mt 3,12+; 5,22+ Zan 1,26+; 9,2
Ps 140,4
Zan 1,27+
Ef 4,29
Mt 7,16

Urtia prej së larti

Sir 19,18-27

[13]A është ndokush ndër ju i urtë dhe i mençur? Me sjellje të bukur le t'i dëftojë veprat e veta të frymëzuara nga butësia me urti. [14]Por, në qoftë se në zemrën tuaj keni smirën e hidhur dhe shpirtin e grindjes,

Ef 4,1-2

2,26 *është e vdekur*: rr 17.20.24 gjejnë përmbylljen në shëmbëlltyrën e trupit pa frymë jetësore.

3,1 *u bëni shumë mësues*: ata që prej ambicjes bëjnë gjithçka për të pasur këtë detyrë të çmuar dhe të nderuar (Mt 23,8; Vap 13,1; 1Kor 12,28+), duhet të peshojnë më parë përgjegjësinë që u takon. Krejt k 3 duket se i drejtohet atyre. – *do të gjykohemi*: vulgata ka: «do të gjykoheni».

3,2 *gabojmë shumë*: BJ përkthen: «bëjmë vazhdimisht shumë gabime, të gjithë pa përjashtim».

3,3-18 Krahasimet e ndryshme na bëjnë të kuptojmë se kontrollimi i gjuhës tregon një mbizotërim të krejt vetvetes. Ishte një temë e zakontë që hasej në moralistët grekë dhe në librat e urtisë.

3,6 *gjuha... një botë e tërë padrejtësie*: ose: «një botë e tërë të keqeje». – *e bën shkrumb*: fj.fj.: «e bën shkrumb ciklin e krijimit» (BJ). Shprehje që ka shumë gjase të vijë nga misteret greke të Orfeut dhe tregon botën e krijuar. Vulg. lexon: *inflammat rotam nativitatis nostrae* (krh. gr. *geneseos*).

3,10 *bekimi dhe mallkimi*: formula që vë në kundërshtim «bekim-mallkim» gjendet shpesh në BV (Zan 12,3; 27,29; Nr 23,11; 24,9; Joz 8,34). Por i krishteri është i paaftë për mallkim (krh. Lk 6,28; Rom 12,14; 1Pjt 3,9).

3,13 *i urtë dhe i mençur*: në bashkësi ndoshta pyetja u drejtohej atyre që mësonin (Jak 3,1). Urtia njihet nga frytet e saj (krh. 1,22-25; 2,14-16).

mos u mbani në të madh dhe mos rreni kundër së vërtetës! 15Kjo
2Kor 1,12; 1Kor 3,3 urti nuk është ajo që vjen prej së larti, por është tokësore, shqisore,
djallore. 16Sepse, ku është smira dhe grindja, atje ka pështjellim dhe
Jak 1,5+; 1Kor 13,4-7 çdo të keqe. 17Kurse urtia që vjen prej së larti më së pari është e
pastër, pastaj pajtuese, e butë, e përshtatshme, plot mëshirë dhe vepra
Mt 5,9; të mira, e durueshme dhe jo shtijarake. 18Fryti i drejtësisë mbillet në
Fil 1,11; Heb 12,11 paqe për ata që punojnë për paqe.

Miqësia me botën

4 1Nga vijnë ngatërresat dhe grindjet që vlojnë ndër ju? A thua
Rom 7,23; Gal 5,17; 1Pjt 2,11 jo këndej: nga lakmimet tuaja që luftojnë në gjymtyrët tuaja?
2Dëshironi e nuk keni; vritni e keni smirë, dhe gjë nuk fitoni;
Ps 66,18; Mt 6,5-13.33; Rom 8,26 griheni e luftoni. Nuk keni pse nuk luteni. 3Luteni e nuk fitoni, pse
luteni keq që t'i shpenzoni në plotësimin e ëndjeve tuaja. 4Njerëz të
pabesë! A nuk e dini se miqësia me botën është armiqësi me Hyjin?
Mt 6,24p; 1Gjn 2,15-17 Kushdo, prandaj, do të jetë mik me botën, shndërrohet në armik
me Hyjin. 5A por ndoshta mendoni se kot Shkrimi shenjt thotë: Me
Zan 2,7 xhelozi e dëshiron shpirtin që e vendosi në ne? 6Por Ai jep hir edhe më
të madh, prandaj thotë:

1Pjt 5,5-9; Fu 3,34 (LXX)
> *Hyji u kundërshton krenarëve,*
> *kurse të përvujtëve u jep hirin.*

Ef 6,11 7Nënshtrohuni, pra, Hyjit! Kundërshtoni djallit dhe do të largohet
Zak 1,3; Mal 3,7 prej jush! 8Afrohuni Hyjit edhe Ai do t'ju afrohet juve! Pastroni duart,
Jak 1,8 o mëkatarë! Pastroni zemrat, o njerëz dy mendjesh! 9Ofshani, vajtoni,
Mt 23,12 bëni gjëmë! Gëzimi juaj le të kthehet në trishtim! 10Përuluni para Hyjit
dhe Ai do t'ju lartësojë!

Lev 19,16 ## Gjykimi i vëllezërve

Mt 7,1-5 11Mos flitni keq njëri për tjetrin, o vëllezër! Kush flet keq apo gjykon
vëllanë e vet, ai flet keq për Ligj dhe e gjykon atë. Po e gjykove Ligjin,

3,17 *e përshtatshme*: Vulg. shton: «duke lejuar atë që është e mirë».

4,2 *luftoni*: këtu nuk flitet për luftërat e brendshme të çdo njeriu (krh. Rom 7,23; 1Pjt 2,11), por për mosmarrëveshjet ose mllefet mes besimtarëve, ndoshta konflikte të mirëfillta ndër të cilat nuk bënin përjashtim të krishterët.

4,4 *Njerëz të pabesë*: ose «kurorëshkelës». Termi grek është në gjininë femërore. Të kujton imazhin tradicional të Izraelit, nuse e pabesë e JHWH-ut (Oz 1,2+; krh. Mt 12,39; Mk 8,38; 2Kor 11,2).

4,5 *e vendosi në ne*: Vulg. ka: «që banon në ju». Identifikimi i këtij citimi është i vështirë. Mbi xhelozinë e Hyjit krh. Lp 4,24+. Ndoshta bëhet fjalë për kujtime të turbullta që i referohen, për shembull, Zan 2,7; 6,3 ose Ez 36,27 (krh. 1Sel 4,8). Është i njëjti burim që ka frymëzuar Rom 8,26-27: Hyji vendosi në ne Shpirtin e tij, që na bën të dëshirojmë atë çka vetë Hyji dëshiron, dhe kështu kërkesat tona plotësohen (krh. Mt 18,19-20; Gjn 14,13+).

4,9 Krh. Is 32,11v; Mik 2,4; Zak 11,2v.

nuk je zbatues i Ligjit, por gjykues. 12Vetëm Njëri është Ligjdhënës dhe Gjykues: Ai që mund të shpëtojë dhe të bjerrë. E ti kush je që gjykon të afërmin tënd? Mt 10,28p; 1Sam 2,6+ Rom 14,4

Qortim rreth vetëlavdërimit

13He de, ju që thoni: «Sot ose nesër do të shkojmë në këtë apo në atë qytet, do të kalojmë atje një vjet, do të tregtojmë e do të fitojmë», 14ju që nuk dini as çka do të ndodhë nesër! Fu 27,1; Lk 12,19-20

Po çka është jeta juaj? Është avull që duket për një moment dhe zhduket menjëherë! 15Në vend që të thoni: «Në dashtë Zoti do të jetojmë dhe do të bëjmë këtë ose atë gjë!». 16E tani mburreni me kreninë tuaj. Çdo mburrje e tillë është punë e keqe. 17Kush, pra, di të bëjë mirë dhe nuk bën, - bën mëkat. Jb 14,2+ Vap 18,21; Rom 1,10 Jak 1,22-25+

Qortime të drejtuara pasanikëve

5 1Ku e latë, tani ju, o pasanikë! Qani dhe vajtoni për të këqijat që do të vijnë mbi ju! 2Pasuria juaj u kalb dhe petkat tuaja i brejti tenja. 3Ari dhe argjendi juaj u ndryshk dhe ndryshku i tyre do të bëhet dëshmi kundër jush dhe do ta hajë trupin tuaj porsi zjarri! Keni mbledhur visare për ditët e fundit! 4Ja! Paga që u hëngrët punëtorëve që ju korrën arat, bërtet dhe - ofshama e korrëtarëve arriti në veshët e Zotërisë së Ushtrive! 5Jetuat mbi tokë plot luks dhe u këndedhët në ëndje të prujta, i ushqyet zemrat tuaja për ditën e therjes! 6E dënuat, e vratë të drejtin: ai nuk ju kundërshton. Lk 6,24v; Fu 11,4.28 Mt 6,19-21 Sir 29,13-15 Fu 16,27 Lev 19,13; Lp 24,14-15 Dal 22,22 Ur 2,10-20

Duresa dhe urata

7Jini, pra, të durueshëm, o vëllezër, deri në ditën e Ardhjes së Zotit! Ja, edhe bujku e pret frytin e çmueshëm të tokës i durueshëm me të deri ta kapë *shiu i lashtë* dhe *i voni*. 8Jini të durueshëm edhe ju, forconi zemrat tuaja, sepse Ardhja e Zotit u afrua! 9Mos u ankoni, vëllezër, njëri kundër tjetrit që të mos dënoheni! Qe: Gjykatësi qëndron para 1Kor 15,23+ Lp 11,14 Zb 1,3; 2Kor 6,2+

4,12 *që gjykon të afërmin tënd?*: gjykimi i takon Hyjit (Jak 1,12; 2,4; 5,7-8; Mt 7,1p+; Rom 2,1; krh. Ps 5,11+; 9,9+). Kush gjykon të afërmin sfidon ligjin mbretëror të dashurisë (Jak 2,8) dhe zë padrejtësisht, vendin e drejtësisë hyjnore.

4,14 Temë e urtisë mbi brishtësinë njerëzore (Ps 39,6-7.12; 102,4; Ur 2,4; 5,9-14), që kërkon braktisjen dhe nënshtrimin ndaj Hyjit.

5,3 *trupin tuaj porsi zjarri. Keni mbledhur*: BJ përkthen: «trupin tuaj; është një zjarr që keni grumbulluar si visar në ditët e fundit». Perspektiva është eskatologjike: të këqijat që i presin pasanikët janë në perspektivën e gjyqit (rr 7-9; krh. Mt 6,1-9; Is 5,8-10; Am 2,6-7; 8,4-8; etj.). Por ne jemi tashmë në «ditët e fundit» (krh. 2Kor 6,2+).

5,5 Aludim i mundshëm i dhunës, me të cilën pasanikët kanë shtypur të drejtët (rr 6; krh. Ps 44,23; Ur 2,10-20; Jer 12,1-3).

5,7 *shiu*: me A dhe të tjerët; S lexon: «fryti».

5,8 Pritja e paruzisë (1Kor 15,23+) është arsyeja e fundit e duresës së krishterë (Jak 1,2-4.12; 1Sel 3,13; 1Pjt 4,7; 5,10). Krahasimi me bujkun (rr 7) kujton Mk

derës! [10]Merrni, o vëllezër, për shembull të vuajtjes dhe të duresës
Mt 24,33p; Rom 2,6+
profetët që folën në Emër të Zotit. [11]Ja, të lumtur i quajmë ata që
Mt 5,11-12p
qëndruan në duresë. Për duresën e Jobit dëgjuat edhe qëllimin e Hyjit
Jak 1,2-3.12; Jb 42,10-17
e patë se *Zoti është shumë i mëshirshëm dhe i dhimbshëm.*
Ps 103,8
[12]Sidomos, vëllezërit e mi, mos bëni be: as për qiell as për dhe, as
Mt 5,34-37
me ndonjë betim tjetër. Po-ja juaj le të jetë «Po» edhe Jo-ja juaj «Jo»,
që të mos të dënoheni.
[13]Vuan ndoshta ndokush ndër ju? Le të thotë uratë! A është ndokush
në gëzim? Le të këndojë himne! [14]Është ndokush ndër ju i sëmurë?
Tit 1,5+
Le t'i thërrasë udhëheqësit e Kishës! Ata le të luten mbi të duke
Mk 6,13
e lyer me vaj në emër të Zotit [15]dhe urata e fesë do ta shpëtojë të
Vap 3,16+
sëmurin dhe Zoti do ta ripërtëritë e, në qoftë se ka bërë mëkate, do
Fu 28,13+; Sir 4,26v; 1Gjn 1,8-10
t'i falen. [16]Rrëfeni mëkatet njëri-tjetrit dhe lutuni për njëri-tjetrin që
të shëroheni! Urata e të drejtit ka shumë fuqi kur thuhet me gjithë
Dal 32,11+
zemër. [17]Elia ishte njeri shi sikurse ne: u lut me gjithë shpirt të mos
1Mbr 17,1; 18,1.41v; Zb 11,6
bjerë shi dhe mbi tokë nuk ra shi për tri vjet e gjashtë muaj. [18]Dhe
përsëri u lut dhe qielli dha shi e toka dha frytin e vet. [19]Vëllezërit
Gal 6,1+; 1Gjn 5,16
e mi, në qoftë se ndonjë prej jush e lë Udhën e së Vërtetës, por nëse
ndokush e kthen, [20]le ta dini se kush e kthen mëkatarin prej udhës së
Tob 12,9; Fu 10,12; 1Pjt 4,8
gabuar do të (ia) shëlbojë shpirtin nga vdekja dhe do të bëjë të zhduket
një shumicë mëkatesh.

4,26-29.

5,13 *le të thotë uratë*: karakteristika e përbashkët e rr 13-18 është lutja, me një këmbëngulje të veçantë në rastin e të sëmurit dhe të mëkatarit, pastaj, në rr 16b-18, mbi forcën e atij që lutet në mënyrë të drejtë.

5,14 *të Zotit*: B e lë jashtë. Jakobi presupozon se riti për të cilin po flet njihet. Në këtë lyerje, të bërë në emër të Zotit, e shoqëruar nga lutjet e «presbiterëve» për të marrë lehtësimin prej sëmundjes dhe shlyerjen e mëkateve, Kisha ka parë një formë fillestare të sakramentit të «vajimit». Ky identifikim tradicional është përcaktuar nga Koncili i Trentos.

5,16 *që të shëroheni*: rrëfimi i fajeve, këtu së bashku me lutjen, i këshillohet të sëmurit (rr 15), por i kërkohet çdo të krishteri, veçanërisht në kontekstin e liturgjisë. Këtu nuk ka asnjë saktësim për sa i përket rrëfimit sakramentor. – *me gjithë zemër*: Vulg. ka: «e vazhdueshme».

5,17 *Elia*: figura e Elisë, shumë e njohur në traditën judaike, ishte e njohur edhe ndër të krishterë. Jakobi nënvizon që ky njeri, lutja e të cilit ishte kaq e fuqishme, ishte i ngjashëm me ne.

5,20 Dashuria vëllazërore mund t'i kthejë mëkatarët nga rruga e gabuar (krh. Mt 18,15.21-22+; 1Sel 5,14) dhe kujt vepron kështu, do t'i vlejë në ditën e gjyqit (1Pjt 4,8; krh. Dan 12,3; Ez 3,19; 33,9). Letra përfundon pa përshëndetjet e zakonshme.

Letra e parë e Pjetrit

Adresim dhe përshëndetje

1 [1]Pjetri, apostulli i Jezu Krishtit, besimtarëve shtegtimtarë të
shpërndarë nëpër Pont, Galaci, Kapadoki, Azi dhe Bitini, të
zgjedhurve [2]në saje të Provanisë së Hyjit Atë me shenjtërimin e
Shpirtit Shenjt për të dëgjuar Jezu Krishtin dhe për të pasur pjesë në
stërpikjen e gjakut të tij:
paçi hir dhe paqe me begati!

Jak 1,1; Gjn7,35

Ef 1,4; Rom 8,29; 2Sel 2,13

Mt 26,28+; Dal 24,6-8

Hyrje. Trashëgimi dhuruar nga Ati

[3]Qoftë bekuar Hyji, Ati i Zotit tonë Jezu Krishtit, i cili na rilindi
me anë të mëshirës së vet të madhe në saje të ngjalljes prej të
vdekurish të Jezu Krishtit, për shpresën jetësore, [4]për trashëgim të
pashkatërrueshëm, të panjollë e të pavyshkshëm që e ruajti për ju në
qiell; [5]për ju që jeni të ruajtur me fuqinë e Hyjit në saje të fesë për
shëlbim që është gati të zbulohet në kohën e fundit.

2Kor 1,3; Ef 1,3
1Pjt 1,23; Gjn 3,5; 1Gjn 2,29; 3,9
Rom 1,4+
Kol 1,5.12; 3,3-4

Mt 6,19-20p
Ef 1,19v
1Gjn 3,2

Dashuri dhe besnikëri ndaj Krishtit

[6]Këndej gëzoheni edhe pse, në qoftë se duhet, për pak kohë

Gjn 16,20; Jak 1,2-3; Heb 12,11

1,1 *besimtarëve*: fj.fj.: «të zgjedhurve të huaj». Toka i përket Perëndisë (Ps 24,1); njeriu jeton në të si i huaj (Lev 25,23), «në kalim», sepse i duhet ta lërë në vdekje (Ps 39,13v; 119,19; 1Kro 29,10-15). Pas zbulesës mbi ringjalljen e të vdekurve (2Mak 7,9+), tema plotësohet: atdheu i vërtetë i njeriut është në qiell (Fil 3,20; Kol 3,1-4; Heb 11,8-16; 13,14); njeriu jeton në tokë «i mërguar» (mërgim, në gr. *paroikía*– fjala nga e cila rrjedh, në disa gjuhë, fjala «famulli»: *parrocchia, paroisse*– 1Pjt 1,17; 2Kor 5,1-8), në mes të një bote pagane, veset e së cilës duhet t'i shmangim (1Pjt 2,11; 4,2-4), duke jetuar sikurse jetonin Judenjtë e diasporës. – *të shpërndarë*: fj.fj.: «të diasporës» ose «të shpërndarjes»; BJ: «të huaj të shpërndarjes»: Judenjtë e kthyer (Jak 1,1+) ose thjesht të krishterët që jetojnë mes paganëve (1Pjt 5,9).

1,2 Mendimi paraqet Trininë e Shenjtë (krh. 2Kor 13,13+). Pjesa që vijon do t'i kthehet përsëri Atit (rr 3-5), Birit (rr 6-9), Shpirtit (rr 10-12). – Rr 2 i referohet skenës së lidhjes së besëlidhjes, që gjendet në Dal 24,6-8. Populli premton t'u bindet urdhërimeve të Hyjit (rr 7) dhe për ta vulosur besëlidhjen, Moisiu stërpik popullin me gjakun e viktimave (rr 8). Përsa i përket përdorimit të krishterë të këtij teksti, që i referohet gjakut të Krishtit, krh. Heb 9,1vv e Mt 26,28.

1,3 *Qoftë bekuar*: formula e bekimit, trashëguar prej BV (Zan 14,20+; Lk 1,68; Rom 1,25; 2Kor 11,31), u bë e krishterë (Rom 9,5; 2Kor 1,3; Ef 1,3): hiret për të cilat lavdërojmë Hyjin, janë të lidhura me personin e Krishtit dhe mbi të gjitha, me ringjalljen e tij (Rom 1,4-5+; etj.).

1,5 *në kohën e fundit*: periudha e fundit e historisë, që u përurua nga Jezusi (rr 20) dhe që do të marrë fund me dëftimin/zbulesën (rr 7.13; 4,13; 5,1; 1Kor 1,7-8+) ose paruzinë (Jak 5,8+; krh. Mk 1,15+).

jeni të trishtuar për shkak të provave të ndryshme, 7që feja juaj
e sprovuar - shumë më e çmueshme se ari i shkatërrueshëm,
Mal 3,2-3; 1Kor 3,13 që edhe ai sprovohet në zjarr - të fitojë lëvdatë, nder dhe lavdi në
Rom 2,7 ditën e Zbulesës së Jezu Krishtit: 8Atë e doni edhe pse nuk e patë,
1Gjn 4,20 në Atë besoni edhe pse ende nuk e shihni; dhe galdoni me gëzim të
patregueshëm dhe të lavdishëm, 9që ia arritët qëllimit të fesë suaj:
shëlbimit të shpirtit.

Zbulesa profetike që vjen prej Shpirtit

Vap 11,27+ 10Për këtë shëlbim kanë vëzhguar dhe kanë shqyrtuar profetët, të
cilët e paralajmëronin hirin e caktuar për ju. 11Shqyrtonin cila ishte
Vap 1,7+; 2,23+ koha dhe rrethanat, që shënonte Shpirti i Krishtit që ishte në ta, kur
Lk 18,31+; paralajmëronte mundimet që do t'i vuante Krishti dhe lavditë që do
Is 52,13–53,12 të vinin pas mundimeve. 12Atyre u qe zbuluar se, jo për ta, por për
Mt 13,16-17p ju u treguan ato që tani juve u ungjillëzohen prej predikatarëve tuaj
Rom 16,25+ me anë të Shpirtit Shenjt të dërguar prej qiellit, të cilat edhe engjëjt
Ef 3,10+ dëshirojnë t'i vëzhgojnë.

Detyrat nga jeta e re. Thirrje për shenjtërinë

Lk 12,35-40 13Prandaj, shpirtërisht të gatshëm, rrini zgjuar dhe ngulni tërë
shpresën tuaj në hirin që ju sjell Zbulesa e Jezu Krishtit. 14Porsi
Rom 6,19 fëmijë të dëgjueshëm, mos u përshtatni dëshirave të mëparshme, kur
ishit në padijeni, 15por, sikurse është Shenjt Ai që ju ka thirrur, ashtu
Mt 5,48; 1Gjn 3,3; edhe ju jini të shenjtë në tërë jetën tuaj. 16Sepse shkruan: *Të jeni të*
Vap 9,13+; Is 43,1 *shenjtë sikurse edhe vetë jam i shenjtë.* 17Në qoftë, pra, se ju e quani atë
Lev 19,2; 17,1+ Atë që pa krahambajtje gjykon gjithkënd sipas veprave të tija, kaloni
Lp 10,17+ kohën e shtegtimit mbi tokë me frikën e Zotit! 18Dinie mirë: nuk keni
Heb 11,6+
2Kor 5,6

1,8 *në Atë besoni edhe pse ende nuk e shihni; dhe galdoni*: BJ përkthen: «pa e parë ende, por duke besuar, ju galdoni».

1,9 *shëlbimit të shpirtit*: në mes të provave dhe mundimeve (rr 6; 2,12.19; 3,13-17; 4,12-19), feja në Krishtin dhe dashuria ndaj Tij ua jep të krishterëve bindjen e gëzuar se Hyji ka caktuar shëlbimin e «shpirtrave» të tyre (rr 22; 2,11; krh. 1Kor 15,44+).

1,11 *Shpirti i Krishtit*: roli i profetëve ishte të paralajmëronin misterin e Krishtit (rr 10). Frymëzimi i tyre, si dhe predikimi i apostujve (rr 12), i atribuohet Shpirtit të Krishtit (krh. 1Kor 10,1-11+; Lk 24,27.44). Kështu vihet në pah lidhja mes dy besëlidhjeve.

1,13 *shpirtërisht të gatshëm, rrini zgjuar*: BJ përkthen: «duke e mbajtur zgjuar mendjen».

1,14 *në padijeni*: ata kanë kaluar prej padijenisë në njohjen e Hyjit (Ps 78,6; Jer 10,25; 1Sel 4,5; etj.), gjë e cila ua ka ndryshuar krejtësisht jetën (rr 18; Ef 4,17-19).

1,15 *edhe ju jini të shenjtë*: njeriu duhet ta imitojë shenjtërinë e Zotit (Lev 19,2). Sipas Jezusit, duke dashur të tjerët (krh. Lev 19,15) i krishteri imiton Hyjin, dallohet nga paganët dhe bëhet bir i Hyjit (Mt 5,43-48p). Por prej nga ta nxjerrim forcën e nevojshme? Duke i ndërruar vend termave të problemit, tradita apostolike pohon që, pikërisht sepse jemi bij (1Pjt 1,23+), ne mund të imitojmë Hyjin (1,14-16; 1Gjn 3,2-10; Ef 5,1v), sepse Hyji-Dashuri (1Gjn 4,8) bëhet burim i të vepruarit tonë. Në këtë përngjasim, Pali sheh një ripërtëritje të veprës krijuese (Kol 3,10-13; Ef 4,24).

qenë shpërblyer nga mënyra e zbrazët e jetës suaj të trashëguar nga etërit me ndonjë send të shkatërrueshëm - argjend apo ar, [19]por me gjak të paçmueshëm të Krishtit Qengjit të patëmetë e të panjollë. [20]Ai njëmend ishte i caktuar që para krijimit të rruzullit, por u dëftua në këto kohët e fundit për arsye tuaj. [21]Në saje të tij ju besoni në Hyjin që e ngjalli nga të vdekurit dhe i dha lavdi, kështu që feja juaj dhe shpresa të jenë në Hyjin.

Is 52,3; 1Kor 6,20; 7,23; Ef 4,17; Zb 5,9
Gjn 1,29+
Rom 3,24-25+;Gjn 17,24
Gal 4,4; Heb 1,2
Rom 1,16+
Rom 1,4+; 8,11+

Ripërtëritja me anë të Fjalës

[22]Pasi i pastruat shpirtrat tuaj në dëgjesën e të së vërtetës për t'u dashur sinqerisht si vëllezër: doni njëri-tjetrin me gjithë shpirt dhe me dashuri të vërtetë, [23]sepse u rilindët jo me farë që prishet, por që nuk merr mort kurrë: me fjalën e Hyjit të gjallë e të amshuar. [24]Sepse:

Gjn 17,17; Rom 1,5+
1Gjn 3,9; 5,1; 1Pjt 1,3; Jak 1,18
Gjn 3,11+; Dan 6,27

> *Të gjithë njerëzit janë si bari,*
> *dhe tërë lavdia e tyre porsi lulja e fushës.*
> *Bari thahet e lulja vyshket,*
> [25]*kurse fjala e Zotit mbetet në amshim.*

Is 40,6-8

Tashti kjo fjalë është Ungjilli që ju qe shpallur.

2 [1]Flakni, pra, larg jush, çdo lloj të keqeje, çdo tradhti dhe hipokrizi, smirë dhe shpifje! [2]Porsi foshnjat posa të lindura dëshironi qumështin shpirtëror të pastër, që me anë të tij të rriteni në shëlbim [3]në qoftë se vërtet e keni sprovuar se Zoti është i mirë.

Jak 1,21
1Kor 3,2
Ps 34,9

1,19 BJ propozon: «me gjak të çmueshëm, si të një qengji të padënueshëm e të panjollë, të Krishtit».

1,21 Shpërblimi (Rom 3,25+)me anë të gjakut të Krishtit (Mt 26,28+; Zb 1,5; 5,9), ashtu si dhe ringjallja e tij, rrjedhin nga plani i amshuar i Atit (rr 20), i cili në këtë mënyrë, shuguroi popullin e ri të «besimtarëve» (krh. 1Sel 1,7; 2,10.13; etj.). Në këtë pjesë ndihen jehonat e një katekeze ose një liturgjie pagëzimore.

1,22 *me gjithë shpirt*: fj.fj.: «me zemër të pastër».

1,23 *të gjallë e të amshuar*: fjala e Zotit, farë e jetës, është zanafilla e rilindjes sonë hyjnore e na bën të veprojmë sipas vullnetit të Zotit (1Pjt 1,22-25; Jak 1,18+; Gjn 1,12v; 1Gjn 3,9; 2,13v; 5,18), sepse ajo është plot me fuqi (1Kor 1,18; 1Sel 2,13; Heb 4,12). Sipas Jakobit, Fjala është ende Ligji i Moisiut (Jak 1,25); sipas Pjetrit është predikimi i Ungjillit (1Pjt 1,25); sipas Gjonit është vetë Biri i Hyjit (Gjn 1,1+). Pali sheh Shpirtin si parim që na bën bij të Hyjit (Rom 6,4+), por pikërisht Shpirti është dinamizmi i Fjalës.

1,25 *Tashti kjo fjalë është Ungjilli që ju qe shpallur*: BJ përkthen: «Është kjo Fjalë, prej së cilës ju është sjellë lajmi i mirë».

2,2 *qumështin shpirtëror të pastër, që me anë të tij të rriteni*: BJ: «qumështin e paprishur të fjalës». Edhe rritja që vjen pas lindjes (1Pjt 1,23) ndodh falë Fjalës, me të cilën të krishterët ushqehen si të uritur.

Priftëria e re

Ps 118,22; Mt 21,42p; Vap 4,11; Ef 2,20-22; Dal 19,6+; Rom 1,9+

[4]Afrohuni Atij - Gurit të gjallë, njëmend të përbuzur prej njerëzve, por të zgjedhur dhe të çmueshëm para Hyjit, [5]që edhe ju, si gurë të gjallë, të ndërtoheni Shtëpi shpirtërore, për të qenë meshtari e shenjtë për të kushtuar fli shpirtërore, që i pëlqejnë Hyjit nëpër Jezu Krishtin.
[6]Këndej thuhet në Shkrim shenjt:

Is 28,16; Rom 9,33; 10,11

Ja, po vë në Sion një gur këndi,
të zgjedhur, të çmueshëm:
kush beson në Të, jo, nuk do të mbetet i turpëruar!

[7]Për ju, pra, që besoni - nder; kurse për ata që nuk besojnë -

Ps 118,22

gur që përbuzën ndërtuesit,
dhe Ai u bë gur i këndit.

[8]E:

Is 8,14v

Gur në të cilin zihet në thua,
buzë shkëmbi nga thyhet qafa.

Ata zënë në thua sepse nuk e dëgjojnë predikimin e Ungjillit, për çka edhe janë të caktuar. [9]Porse ju jeni: Fis i zgjedhur, meshtari mbretërore, komb i shenjtë, popull që Hyji *e fitoi për vete*, për t'i shpallur *veprat e madhëreshme* të Atij që ju thirri nga errësira në dritën e vet të mrekullueshme. [10]Ju që dikur *nuk ishit Popull* e tani jeni Populli i Hyjit, ju që dikur ishit *të përjashtuar nga mëshira,* e që tani e keni fituar mëshirën.

Is 43,20-21; Dal 19,5-6+; Ef 1,14+; Rom 3,24+; Kol 1,12-13; Vap 26,18; Oz 1,6-9; 2,3.25

Detyrat e të krishterit: kundrejt paganëve

Zan 23,4; Ps 39,13; Heb 11,13; Gal 5,24; Jak 4,1

[11]Fort të dashur, ju lutem që, si të huaj dhe si shtegtarë t'u ruheni

2,4-10 Kjo pjesë shquhet nga rikujtimi i Dal 19. Populli i vjetër i shenjtë u bë rreth malit Sinai, por nuk mund t'i afrohej atij. Populli i ri ndërtohet rreth një shkëmbi tjetër, gurit të të cilit mund t'i afrohet (rr 4). Kështu, flitë shpirtërore të të krishterëve (rr 5) zënë vendin e flive me të cilat ishte vulosur Besëlidhja e vjetër (Dal 24,5-8). – Përveç kësaj, imazhi i rritjes ia lë vendin imazhit të ndërtimit. Jezusi vetë (Mt 21,42p) e kishte krahasuar veten me gurin e nxjerrë jashtë përdorimit (Ps 118,22), por të zgjedhur nga Hyji (Is 28,16). Të krishterët, gurë të gjallë (rr 5) si ai (rr 4), «ndërtohen» si një banesë shpirtërore (1Kor 3,16-17), në të cilën i japin një kult shpirtëror që i pëlqen Atit, nëpërmes Krishtit (Gjn 2,21+; Rom 1,9+; Heb 7,27+).

2,8 *për çka edhe janë të caktuar*: BJ përkthen: «Pikërisht për këtë qenë caktuar». Duke refuzuar Ungjillin, Judenjtë kanë humbur të drejtat e tyre, të cilat kanë kaluar tek të krishterët (1Pjt 3,9; Vap 28,26-28; krh. Gjn 12,40). Teksti duhet të plotësohet me Rom 11,32; 1Tm 2,4; etj. e nuk supozon një refuzim eskatologjik.

2,9 *Porse ju jeni*: i jepen Kishës titujt e popullit të zgjedhur, që të nënvizohet lidhja e saj me Hyjin dhe përgjegjësia e saj në botë (krh. Zb 1,6; 5,10; 20,6). Pikërisht nga përkatësia e tij ndaj Krishtit, këtij «fisi» i vinte një bashkim që nuk i druhej asnjë përballjeje (krh. Gal 3,28; Zb 5,9; etj.).

2,11 *si të huaj dhe si shtegtarë*: citimin

lakmimeve të mishit dhe të gjakut, të cilat bëjnë luftë kundër shpirtit.
12Sjellja juaj midis paganëve të jetë shembullore që, shi për ato sende
në të cilat ju shpifen si të ishit bakeqij, kur t'i shohin veprat tuaja të Mt 5,16
mira, t'i japin lavdi Hyjit në Ditën e Ardhjes së tij. Dal 3,16+; Is 10,3

Kundrejt autoriteteve

Rom 13,1-7; Tit 3,1

13Nënshtrohuni çdo pushteti njerëzor për arsye të Zotit: qoftë
mbretit - porsi sundimtarit më të epër - 14qoftë edhe qeveritarëve, si
të dërguarve të tij për të ndëshkuar bakëqijtë e për të lavdëruar ata
që bëjnë mirë. 15Sepse ky është vullneti i Hyjit: duke bërë mirë t'ia
mbyllni gojën padijes së njerëzve të pamendë. 16Porsi njerëz të lirë - Gal 5,13; Jud 4
por jo si ata që lirinë e kanë porsi mbulesë të veprave të këqija, por si
shërbëtorë të Hyjit - 17ndëroni gjithkënd, doni vëllazërinë, doni Hyjin, Fu 24,21; Mt 22,21p
nderoni mbretin!

Kundrejt zotërinjve. Gjurmët të Krishtit

18Shërbëtorë, nënshtrohuni me plotë frikë zotërinjve tuaj, jo vetëm Ef 6,5-8+
të mirëve e të butëve, por edhe të mbrapshtëve. 19Sepse vërtetisht
është hir, kur ndokush për shkak të ndërgjegjes - për dashuri të Hyjit
pëson vështirësi duke vuajtur padrejtësisht. 20Por, ç'farë lumturie 1Pjt 3,14; 4,14;
veç, në qoftë se të ndëshkuar pse mëkatuat, jeni të dureshëm? Porse, Jak 5,7-11
është krejtësisht ndryshe, nëse, duke bërë mirë pësoni dhe me duresë
i mbartni të vështirat: kjo është hir para Hyjit. 21Përnjëmend për këtë
edhe qetë thirrur; sepse Mt 16,24

edhe Krishti pësoi për ju
duke ju lënë shembullin 2Sel 3,7+
që edhe ju t'i ndiqni gjurmët e tija:
22*Ai që mëkat nuk bëri* Is 53,9; Gjn 8,46
dhe në buzët e tija nuk u gjet gënjim,

e Ps 39,13 e rigjejmë në Heb 11,13; mund të ishte pjesë e katekezës primitive, që konsideronte jetën e krishterë si një jetë në mërgim (krh. 1Pjt 1,1.17; Kol 3,1-4; Fil 3,20).

2,12 *Sjellja juaj midis paganëve të jetë shembullore*: përkatësia ndaj një «qyteti tjetër» (1Pjt 1,1+) nuk i shkarkonte të krishterët nga asnjë detyrim tokësor. Të qenurit bij të Hyjit, qytetarë të qiellit, bën që ata të kenë shumë detyra, të cilat do të shërbejnë për të fituar vlerësimin nga ana e vetë akuzuesve të tyre (rr 12.15).

2,13 *pushteti njerëzor*: var.: «çdo krijese njerëzore». BJ ka: «institucioni njerëzor». Ndihet një lloj kundërshtie ndaj idesë pagane të hyjnizimit të mbretit. Gjithçka vijon (1Pjt 2,13–3,12) do t'u drejtohet kategorive të ndryshme njërëzore, si Ef 5,22-6-9; Kol 3,18–4,1; Tit 2,1-10.

2,19 *për dashuri të Hyjit*: BJ përkthen: «për nder të Hyjit»

2,21 *pësoi për ju*: var.: «vdiq» (krh. 1Pjt 3,18). – *gjurmët*: «hiri» për të pësuar padrejtësinë (rr 19-20) themelohet mbi shembullin e Krishtit (krh. Gjn 13,15; 1Kor 11,1; Fil 2,5; 2Sel 3,7+). Rr 21-25, që rikujtojnë Is 53, rrjedhin ndoshta nga një himn. Të krishterët e keqtrajtuar duhet të kenë parasysh Jezusin e kryqëzuar për mëkatet tona (1Pjt 3,18; Vap 2,23; etj.), të pafajshëm dhe të dureshëm (Lk 23,41; Gjn

Mt 5,39; 26,62
Rom 12,19
Is 53,12; 2Kor 5,21
Rom 6,11.18
Is 53,5.6
Ez 34,1+

23 Ai që i fyer, nuk hakmerrej me fyrje
dhe, i salvuar, nuk kërcënohej,
por ia lëshonte çështjen e vet
Atij që gjykon me drejtësi.
24 Ai në trupin e vet i mori
mbi drurin e kryqit mëkatet tona,
që, të vdekur për mëkate,
të jetojmë për drejtësi:
me vërragët e të cilit jeni shëruar.
25 Ishit po, *si delet e tretura,*
por tani u kthyet
te Bariu e Rojësi i shpirtrave tuaj.

Në martesë

Ef 5,22-24; Kol 3,18
1Kor 7,12-16; 1Pjt 1,25
Is 3,16+; 1Tim 2,9-15

3 1 Gjithashtu edhe ju, gra, dëgjoni burrat tuaj në mënyrë që, nëse ndoshta disa nuk e dëgjojnë fjalën e Ungjillit, të mund të fitohen pa nevojën e fjalës me anë të sjelljes së mirë të grave të veta, 2 duke vërejtur sjelljen tuaj të pastër e të ndershme. 3 Stolia juaj të mos jetë e jashtme - flokë të gërshetuar, stolisje me ar, veshje petkash luksi - 4 por mundohuni të stolisni zemrën me shpirt bukurie të pakalueshme, të butë e të ëmbël, që është e çmueshme para Hyjit. 5 Sepse kështu dikur u stolisën gratë e shenjta që shpresonin në Hyjin. Ato i dëgjonin burrat e vet. 6 Sara aq iu bind Abrahamit sa që e quante «zotëri». Jeni bijat e saja në qoftë se veproni mirë pa u trazuar nga asnjë frikë. 7 Kështu, edhe ju burra, bashkëjetoni në mënyrë të njerëzishme me gratë tuaja duke pasur para sysh natyrën më delikate të femrës; kini nderim për to, sepse edhe ato bashkë me ju, do ta trashëgojnë hirin e Jetës, në mënyrë që të mos pengohen uratat tuaja.

Zan 18,12
Gal 4,28
Ef 5,25-33; Kol 3,19

Me vëllezërit

Rom 12,14-18

8 Më në fund, jini të gjithë një mendimi, të dhimbshëm, plot dashuri vëllazërore, të mëshirshëm, të përvujtë. 9 Mos e ktheni të keqen me

8,46; 2Kor 5,21; Heb 4,15).

2,25 *si delet e tretura*: këto dele janë tani në grigjën e së cilës, Jezusi është bariu (1Pjt 5,2-4; Gjn10), «ipeshkvi», d.m.th. mbikëqyrësi dhe vizituesi (krh. Tit 1,5+).

3,4 *të stolisni zemrën*: var. tjetër: «thellësinë e zemrës suaj»; fj.fj.: «njeriun e fshehur thellë në zemër».

3,7 *bashkë me ju*: A, C dhe të tjerë të *koinè*-s kanë: «ju (jeni) bashkëpjesëmarrës (me ta)»; var.: «bashkëtrashëgimtarë». – Të dy bashkëshortëve u është dhënë e njejta dhuratë hiri, e cila kërkon nga njëri dhe nga tjetra respekt dhe përkushtim në dashuri (krh. Ef 5,33; Kol 3,19) dhe e bën të mundshme dhe të frytshme lutjen e përbashkët.

3,8 *jini të gjithë*: kjo nxitje e fundit përmbledh të gjitha nxitjet paraardhëse: vëllazërinë (1Pjt 2,17), harmoninë e zemrave (krh. Rom 12,9-13; etj.), faljen ndaj armiqve (Mt 5,44p; 1Sel 5,15; Rom 12,14.17-

të keqe as fyerjen me fyerje! Por përkundrazi, bekoni, sepse për këtë edhe u grishët: që të trashëgoni bekimin.[10]E njëmend: Mt 5,38v.43v Lk 6,28

Kush do ta dojë jetën dhe të shohë ditë të mira, Ps 34,13-17
le ta ruajë gjuhën nga e keqja
dhe buzët nga fjalët gënjyese,
[11]*t'i ikë të keqes e të bëjë të mirën,*
ta kërkojë paqen e të shkojë mbas saj.
[12]Sepse: *Sytë e Zotit priren mbi të drejtët*
dhe veshët e tij dëgjojnë me vëmendje lutjet e tyre,
kurse fytyra e Zotit sillet kundër atyre që bëjnë të keqen.

Në salvimet

[13]Kush do t'ju bëjë keq nëse do të jeni të zellshëm të bëni të mirën? [14]por, edhe nëse ndoshta do t'ju duhet të vuani për shkak të drejtësisë, të lumët ju! *Frikësimin e tyre aspak mos e droni as mos u trazoni,* Mt 5,10 Is 8,12; Mt 10,26-31; Fu 3,25 Is 8,13
[15]*veçse adhuroni me shenjtëri* në zemrat tuaja Krishtin Zot! Jini gjithmonë të gatshëm t'i jepni përgjegje gjithsecilit që prej jush kërkon arsyen e shpresës që është në ju, [16]por me butësi dhe nderim të duhur, me ndërgjegje të mirë, në mënyrë që ata, që flasin keq për jetën tuaj në Krishtin, shi në atë pikë, në të cilën juve ju shpifen, të mbesin të turpëruar.

[17]Përnjëmend është më mirë të hiqni keq - nëse është vullnesa e Hyjit - duke bërë mirë se duke bërë keq.

Ringjallja dhe zbritja në ferr

[18]E njëmend edhe Krishti një herë vdiq për mëkate (tona), i Drejti për të padrejtët që t'ju shpiente te Hyji, njëmend i vrarë në trup, por i ngjallur me anë të Shpirtit. [19]Në të edhe shkoi t'u predikojë shpirtrave në burg, [20]që nuk u bindën dikur, kur duresa e Hyjit priste Rom 5,6; 6,10; Heb 9,26-28; Vap 3,14+; Is 53,11;1Pjt 2,21-24 Rom 1,3-4+ 2Pjt 3,9

21). – *të përvujtë*: volg. lexon: «*modesti, humiles*»; BJ ka: «me shpirt përvujtërie».

3,15 *e shpresës*: një variant shton: «dhe të fesë». Të krishterët dëshmojnë përkatësinë e tyre ndaj Krishtit (krh. Lk 12,11-12; 1Tim 6,12-15; 2Tim 4,17) para paganëve, të cilët nuk kanë asnjë shpresë (Ef 2,12; 1Sel 4,13). Të krishterëve, në salvime, u jepet mundësi për të dhënë këtë dëshmi.

3,18–4,6 Ky fragment përmban elementet e një dëshmie të vjetër feje: vdekjen e Krishtit (3,18), zbritjen në Nëntokë (3,19), ngjalljen (3,21d), qëndrimin në të djathtën e Hyjit (3,22), gjyqin e të gjallëve dhe të të vdekurve (4,5).

3,19 *shpirtrave në burg*: aludim i mundshëm për zbritjen e Krishtit në nëntokë (krh. Mt 16,18+) brenda kohës së vdekjes dhe ngjalljes së tij (Mt 12,40; Vap 2,24.31; Rom 10,7; Ef 4,9; Heb 13,20), aty ku shkoi në «shpirt» (krh. Lk 23,46), ose më saktë sipas Shpirtit (Rom 1,4+), duke qenë se «trupi» i tij qe vdekur mbi kryq (Rom 8,3v). «Shpirtrat në burg», të cilëve u predikoi shëlbimin, janë, sipas disave, djajtë e lidhur në pranga për të cilët flet *Libri i Henokut* (të tjerë, duke korigjuar tekstin, ia atribuojnë për më tepër këtë predikim Enokut dhe jo Krishtit): në fakt

Zan 7,7; 2Pjt 2,5
Kol 2,12-13; Rom 6,4+; Heb 10,22v
Ef 1,20-21
Vap 2,33+
Kol 2,15+

gjatë, në kohën e Noehit ndërsa po ndërtohej arka, në të cilën pak vetë - vetëm tetë frymë - shpëtuan me ujë. [21]Ky ujë - shëmbëllesë e pagëzimit që tani ju shëlbon: ky nuk është pastrim ndyrësie të trupit, por uratë e drejtuar Hyjit - për ndërgjegje të pastër, nëpër ngjalljen e Jezu Krishtit, [22]që, i ngritur në qiell, rri në të djathtën e Hyjit pasi i nënshtroi Engjëjt, Pushtetet dhe Fuqitë.

Ndarja nga mëkati

1Pjt 2,21; 3,18
Rom 6,2.7
1Gjn 2,16-17;Rom 7,14v
Tit 3,3
Ef 4,17-18
Rom 1,29+
Vap 10,42; 2Tim 4,1
1Pjt 3,19+
2Kor 5,5+; Rom 1,9+

4 [1]Këndej, pasi Krishti pësoi në trup, edhe ju armatosuni me të njëjtën bindje: kush ka vuajtur në trup është ndarë plotësisht nga mëkati - [2]që ta kaloni këtë pjesë të jetës tokësore që ju mbetet, jo më simbas parimeve të prirjeve njerëzore, por simbas vullnetit të Hyjit. [3]Sepse, është mjaft që në kohën e shkuar e kryet vullnetin e paganëve duke jetuar në fëlligështi, në dëshirime të prujta, në zdërhallje, në pije, në punë të pahijshme, në adhurim të palejueshëm të idhujve. [4]Prandaj ata edhe çuditen për ju pse nuk vraponi bashkë me ta në të njëjtin det poshtërsish dhe flasin keq për ju. [5]Ata do t'i japin llogari Atij që është gati të gjykojë të gjallët e të vdekurit. [6]Për këtë arsye u predikua Ungjilli edhe atyre që vdiqën që të gjykohen sipas njerëzve në trup - e të jetojnë sipas Hyjit në shpirt.

Në pritjen e paruzisë

2Kor 6,2+; 1Pjt 1,5-7; 4,17

[7]Për çdo gjë u afrua mbarimi! Zgjohuni, pra, dhe jini të përkormë që t'i kushtoheni uratës! [8]Para të gjithash kini dashuri të vazhdueshme

ata i janë nënshtruar pushtetit të tij si Kyrios (rr 22; krh. Ef 1,21v; Fil 2,8-10) në pritje të nënshtrimit të tyre përfundimtar (1Kor 15,24v). Sipas disa të tjerëve, janë shpirtrat e të vdekurve, të ndëshkuar në kohën e përmbytjes, që tani janë të thirrur në jetë në sajë të «duresës së Zotit» (krh. 1Pjt 4,6). Në mënyrë të ngjashme, në Mt 27,52v flitet për çlirimin e «të shenjtërve» nga ana e Krishtit, brenda kohës së vdekjes dhe ngjalljes së tij: janë shpirtrat e të drejtëve që prisnin Krishtin (krh. Heb 11,39v; 12,33) për ta përcjellë në hyrjen e tij në «qytetin e shenjtë» eskatologjik. Kjo zbritje e Krishtit në nëntokë përbën një nga artikujt e Besojm-ës apostolike.

3,21 *nuk është pastrim ndyrësie të trupit*: uji i përmbytjes, që lejoi të shpëtoheshin vetëm pak njerëz, simbolizon ekonominë e Ligjit të vjetër, rregulloret e ritualet e të cilit, i referoheshin para së gjithash, një pastrimi të jashtëm dhe «të mishit». Pjetri ia kundërvë efektshmërinë e pagëzimit, që rilind shpirtin. – *uratë e drejtuar Hyjit*: nga ana e neofitit në momentin e pagëzimit. Mund të përkthehet edhe me termin: «kërkesë».

3,22 *në të djathtën e Hyjit*: volg. shton: «duke pranuar vdekjen që të bëheshim trashëgimtarë të jetës së amshuar».– *Pushtetet dhe Fuqitë*: këto fjalë përcaktonin funksionarë të pushtetit civil (Lk 20,20; 12,11; Tit 3,1). Oborri mbretëror qiellor krahasohet me një oborr njerëzor (Kol 2,10.15; Ef 3,10). Këto «Pushtete» kishin veçanërisht detyrën gjyqësore, gjë që shpjegon rolin e paditësit të cilin kishte Satani tek Perëndia (Jb 1; Zak 3,1-5; Zb 12,7-12). Përkundrazi Jezusi mund të quhet «Mbrojtësi» ynë tek Ati (1Gjn 2,1-2).

4,4 *det poshtërsish*: fj.fj.: «ky vërshim ujrash i pashpresë shëlbimi», që i kundërvihet ujit pastrues të përmbytjes (krh. 1Pjt 3,20). Mund të përkthehet edhe: «ky vërshim shthurësie».

4,6 *Ungjilli*: për sa i përket këtij lajmi të mirë, të shpallur të vdekurve, krh. 1Pjt 3,19+. Sipas disave, merret vesh për të

për njëri-tjetrin, sepse: *dashuria mbulon një shumicë mëkatesh.* Tob 12,9; Jak 5,20+
9Jini mikpritës pa murmurime kundrejt shoqi-shoqit. 10Shërbeni
njëri-tjetrit, secili sipas dhuratës që keni marrë: si mbarështues të Rom 12,6-8;
mirë të hirit të shumëllojshëm të Hyjit. 11Kush flet, le të flasë për të 1Kor 12,4-11
shpallur fjalën e Hyjit. Nëse ndokush ka dhuratën e shërimit, le ta Lk 12,42
bëjë me fuqi që i jep Hyji, që në gjithçka t'i jepet lavdi Hyjit nëpër Jezu 1Kor 10,31
Krishtin, të cilit i qoftë lavdi e pushtet në shekuj të shekujve. Amen. Rom 9,5; 16,27+

Të lumtë ata që vuajnë me Krishtin

12Fort të dashur! Mos iu çuditni zjarrit të salvimit që është ndezur 1Pjt 3,14
në mesin tuaj për t'ju vënë në provë, thua se po ju ndodhë diçka e 1,7
jashtëzakonshme, 13por, përkundrazi, gëzohuni si pjesëtarë të Mt 5,11-12; Rom 5,3-5;
mundimeve të Krishtit që edhe në Ditën e Zbulesës së lavdisë së tij 1Pjt 1,21; Kol 3,4;
të mund të galdoni me hare. 14Të lumët ju në qoftë se ju fyejnë për Jak 1,2-3
shkak të Emrit të Krishtit, sepse Shpirti i Lavdisë, i Hyjit, pushon në Is 11,2 (LXX)
ju. 15Por viniani mendjen që asnjë ndër ju të mos vuajë o si vrastar,
o si vjedhës, o si bakeq ose edhe vetëm si njeri që përzihet në punë të
huaja; 16por, nëse vuan si i krishterë, kurrsesi të mos ketë turp, por ta Vap 11,26+
lavdërojë Hyjin për shkak të këtij Emri.
17Sepse, arriti dita të fillojë gjyqi nga shtëpia e Hyjit. E, nëse më së Jer 25,29
pari fillon prej nesh, po si do të jetë atëherë mbarimi i atyre që nuk i Lk 23,31
binden Ungjillit të Hyjit?

18*Në qoftë se i drejti mezi shëlbohet,* Fu 11,31 (LXX)
po çka do të ndodhë me të mbrapshtin e me mëkatarin?

19Këndej, edhe ata që pësojnë sipas vullnetit të Hyjit me vepra të
mira le t'ia porosisin shpirtrat e vet Krijuesit besnik.

vdekurit «shpirtërisht», të patenzonët që salvojnë marrësit e letrës.

4,7 *u afrua mbarimi*: afrimi i paruzisë është një nxitje për të krishterin (1Pjt 1,5-7; 4,17; 5,10; Mt 24,42+; 1Kor 16,22+; Jak 5,8+).

4,10 Çdo dhuratë (fj.fj.: «karizëm») është në shërbim të Kishës, në njësinë dhe tërësinë e saj (1Kor 12,1-11+; krh. 1Kor 4,1-2; 1Pjt 3,7).

4,11 *fjalën e Hyjit*: bëhet fjalë për improvizimet e frymëzuara të profecisë dhe të glosolalisë (krh. 1Kor 14,2-19; Vap 11,27+), por edhe për detyrat mësimdhënëse, nxitëse dhe këshilluese (Rom 12,7-8), si dhe për përçimim ose mbrojtjen e Ungjillit. – *Amen*: kjo doksologji (Rom 16,27+) është e vetmja në BR, që i drejtohet Hyjit *me anë të* Jezusit e pastaj Jezusit *vetë*.

4,13 Ata, të cilët pagëzimi i bëri pjesëmarrës të mundimeve të Krishtit (2Kor 1,5.7; Fil 3,10), janë të bindur për pjesëmarrjën e tyre edhe në lavdinë e Tij (1Pjt 1,11; 5,1; Rom 8,17; 2Kor 4,17; Fil 3,11).

4,14 *Shpirti i Lavdisë*: një variant shton: «dhe i pushtetit». – *Krishti...Shpirti i Lavdisë...Hyji*: formulë e re trinitare (krh. 1Pjt 1,2+).

4,19 *Krijuesit besnik*: Hyji është besnik si Krijues (1Kor 1,9+; Zan 1,1+), dhe kjo nënkupton gjithpushtetshmërinë e tij dhe zotërimin e tij mbi ngjarjet. Mbi këtë, të krishterët e salvuar mund ta themelojnë shpresën e tyre të patundshme (krh. Ps 31,6; Lk 23,46).

Vërejtje: eprorëve

Vap 11,30+

Kol 3,4

1Tim 3,8; Tit 1,7
2Kor 1,24
1Kor 4,16+; Tit 2,7-8
Ez 34,1+; Is 40,10-11
1Kor 9,25+

5 [1]Eprorëve, pra, që janë ndër ju u sjell vërejtje unë, epror edhe vetë bashkë me ta dhe dëshmitar i mundimeve të Krishtit edhe pjesëtar i Lavdisë që do të zbulohet: [2]ruani grigjën e Hyjit që ju është lënë në kujdes, mbikëqyrnie jo përdhunë, por vullnetisht, si do Hyji; jo për hir të fitesës së ndytë, por me shpirt gatishmërie, [3]jo si zotërues mbi ata që ju janë besuar, por si shembull i grigjës. [4]E kur të shfaqet Kryebariu, do ta merrni kurorën e lavdisë, që kurrë nuk vyshket.

Besimtarëve

1Gjn 2,12-14

Gjn 13,14;
Fu 3,34 (LXX);
Jb 22,29; Jak 4,6-10

[5]Gjithashtu edhe ju të rinjtë, dëgjoni eprorët. Dhe të gjithë së bashku, në marrëdhënie njëri me tjetrin, vishuni me përvujtëri, sepse:

Hyji u kundërshton madhështorëve,
kurse të përvujtëve u jep hirin.

Fil 2,8-9

Ps 55,23; Sir 2,1-23;
Mt 6,25v

Ps 22,14
1Kor 16,13; Ef 6,11
1Sel 2,14

1Sel 2,12; 5,24

Rom 8,18; 2Kor 4,17

1Pjt 4,11; Zb 1,8; 11,17

[6]Përkuluni, pra, nën të pushtetshëm dorën e Hyjit, që në kohën e duhur t'ju lartësojë. [7]Lëshoni në dorën e tij të gjitha kujdeset tuaja, sepse Ai kujdeset për ju! [8]Jini të përkormë dhe rrini zgjuar! Armiku juaj, djalli, porsi luan uluritës, endet këndej dhe andej duke kërkuar (kë) të përpijë. [9]Të fortë në fe kundërshtoni duke e ditur se po të njëjtat vuajtje i pësojnë vëllezërit tuaj në fe të shpërndarë nëpër botë.

[10]Hyji, burimi i çdo hiri, i cili ju grishi në lumturinë e vet të amshuar në Jezu Krishtin, Ai, mbasi të vuani për pak kohë, do t'ju përsosë, do t'ju përforcojë, do t'ju japë fuqi dhe do t'ju bëjë të patrandshëm. [11]Ai sundoftë në shekuj të shekujve. Amen!

5,1 *Eprorëve*: fj.fj.: «pleqve»; janë «presbiterët» (krh. Tit 1,5+). Pjetri këtu përdor fjalën me domethënien e saj etimologjike, në krahasim me «të rinjtë» (rr 5). – *dëshmitar i mundimeve*: si të ketë qenë i pranishëm, si apostull, në mundimet e Krishtit (1Pjt 1,1), si edhe të ketë dëshmuar Krishtin me vetë vuajtjet e veta, – *do të zbulohet*: në ditën e paruzisë (krh. 1Pjt 1,5.13; 4,7.17; 5,10).

5,3 *ata që ju janë besuar*: një variant e lë jashtë. Volg. në fund shton: «me zemër të mirë». Jezusi tashmë i kishte paralajmëruar dishepujt të ruheshin nga instinkti i sundimit (Mt 20,25-28; 23,8; krh. 2Kor 1,24; 4,5; 1Sel 2,7).

5,4 *Kryebariu*: Jezusi përshkruhet shpesh si Bari (1Pjt 2,25; Gjn 10,11+; Heb 13,20), por titulli Kryebari shfaqet vetëm këtu, në një kontekst «shërbimi».

5,5 *të rinjtë*: janë të rinjtë në kuptimin e mirëfilltë të fjalës, shpesh të lëvizshëm (krh. Ef 6,1-4; Kol 3,20-21; 1Tim 4,12; 5,1), ose neofitët (posa të pagëzuarit) si dhe të gjithë besimtarët që nuk janë «pleq» (rr 1).

5,6 Pas «në kohën e duhur», volg. shton: «të vizitës së tij» (krh. 1Pjt 2,12).

5,8 *djalli*: ose «akuzuesi», sipas etimologjisë, që i përgjigjet rolit të «palës kundërshtare», luajtur këtu nga djalli (krh. 1Pjt 3,22+; krh. edhe shënimin themelor «rrini zgjuar» te Mt 24,42+).

Përshëndetje

[12]Po ju shkruaj shkurtimisht me ndihmën e Silvanit, të cilin e çmoj vëlla besnik, që t'ju përkujtoj dhe t'ju dëshmoj se ky është hiri i vërtetë i Hyjit. Qëndroni në të! [13]Ju bën të fala Kisha e të zgjedhurve që është në Babiloni, si edhe im bir, Marku. [14]Përshëndetni njëri-tjetrin me puthje vëllazërore! Paqja me të gjithë ju që jeni në Krishtin!

Vap 15,22+

2Gjn 1+
Zb 17,5
Vap 12,12+
2Kor 13,12+

5,13 *Kisha e të zgjedhurve që është në Babiloni*: version tjetër: «bashkësia që jeton në Babiloni». BJ përkthen: «ajo që është në Babiloni, e zgjedhur si ju». Bëhet fjalë për Kishën e Romës (krh. Zb 14,8; 16,19; 17,5), ndoshta me një aludim për mërgimin e përkohshëm (1Pjt 1,1). Titulli «e zgjedhur» (krh. 2Gjn 1.13) përcakton Kishën e të zgjedhurve (1Pjt 1,1-2; 2,9).

5,14 *me puthje vëllazërore*: volg. ka: «puthje të shenjtë» (krh. Rom 16,16; 1Kor 16,20). – *në Krishtin*: volg. shton: «Jezus. Amen».

Letra e dytë e Pjetrit

Përshëndetje

1 [1]Simon Pjetri, shërbëtori dhe apostulli i Jezu Krishtit, atyre që, me anë të drejtësisë së Hyjit tonë dhe Jezu Krishtit Shëlbues, e fituan të njëjtën fe të çmueshme sikurse edhe ne: [2]Paçi hir dhe paqe të plotë me anë të njohjes së Hyjit dhe të Jezusit, Zotit tonë. Vap 15,14+ Rom 1,17 ‖Jud 2 Kol 2,6; Fil 3,8-10

Thirrja dhe zgjedhja e të krishterit

[3]Vërtet, fuqia hyjnore na dhuroi gjithçka na nevojitet për jetë dhe për përshpirtëri me anë të njohjes së Atij që na grishi në saje të lavdisë dhe të forcës së vet. [4]Bashkë me to na u dhuruan premtimet më të çmueshmet dhe më të mëdhatë që me anë të tyre të bëheni pjesëtarë të natyrës hyjnore duke i shpëtuar prishjes që është në botë për shkak të lakmimit. [5]Për këtë arsye përqëndroni të gjitha forcat tuaja t'ia shtoni fesë virtytin, virtytit dijen, [6]dijes përkormërinë, përkormërisë qëndresën, qëndresës përshpirtërinë, [7]përshpirtërisë dashurinë vëllazërore, dashurisë vëllazërore dashurinë që përfshin gjithkënd. [8]Sepse këto cilësi, nëse i keni dhe nëse përparoni në to, nuk ju lënë të papunë as të pafrytë në njohjen e Zotit tonë Jezu Krishtit. [9]Kurse ai Ef 3,16-19 Gjn 1,14+ Gjn 1,12; Vap 17,28; 2Kor 3,18 Gjn 1,10+; 1Gjn 2,15v; 5,19 Gal 5,22+ 1,2

1,1 *atyre që me anë të drejtësisë së Hyjit... e fituan*: BJ përkthen: «atyre që fituan nga drejtësia e Hyjit tonë dhe Jezu Krishtit Shelbues *një fe...*».

1,2 *me anë të njohjes së Hyjit dhe të Jezusit, Zotit tonë*: BJ përkthen: «me anë të njohjes së Zotit tonë». – Në tërë letrën, Krishti është objekti i njohjes së besimtarëve (1,3.8; 2,20; 3,18; krh. Oz 2,22+; Gjn 17,3; Fil 3,10; etj.). Kjo njohje përfshin gjykimin moral dhe vënien në zbatim të virtyteve (rr 5-6.8).

1,3 *të lavdisë dhe të forcës së vet*: BJ përkthen: «të lavdisë dhe të virtytit». «Forca» (ose virtyti) është fuqia e tij e natyrshme ose mrekullibërëse. «Lavdia» qëndron në shenjat që Krishti dha për të dëshmuar hyjninë e vet (krh. Gjn 1,14+; Mk 16,17; Heb 2,4), në mënyrë të veçantë në shndërrimin e tij mbi mal (rr 16-18). Këto dy atribute hyjnore i japin të krishterit gjithçka nevojitet për një jetë të përshpirtshme (1Tim 4,7+).

1,4 *Bashkë me to*: lavdi e forcë (virtyt). «Forca» (ose virtyti) dhe «lavdia» e Krishtit lidhin thirrjen, tashmë të pranuar, me të ardhmen e premtuar (krh. 1Tim 4,8). – *na u dhuruan*: një variant ka: «ju dhuroi». – *premtimet më të çmueshme dhe më të mëdhatë*: këto premtime i referohen «ditës së Zotit» (krh. 2Pjt 3,4.9-10.12-13). – *të natyrës hyjnore*: shprehje me origjinë greke, unike në Bibël. Këtu apostulli e përdor për të theksuar plotësinë e jetës së re në Krishtin, që është dhurata, nga ana e Hyjit, e vetë jetës së Tij. Për përmbajtjet, krh. p.sh. Gjn 1,12; 10,34 (=Ps 82,6); 14,20; 15,4-5; Rom 6,5; 1Kor 1,9+; 1Gjn 1,3+). Kemi këtu një nga shtyllat e doktrinës së Etërve grekë mbi «hyjnizimin».

1,5 *për këtë arsye*: Vulg.. ka: «Por ju».

1,6 *qëndresën*: var.: «duresën».

1,9 *Kurse ai që nuk i ka*: sikurse në letrat e Gjonit (1Gjn 1,8+), edhe këtu

që nuk i ka këto virtyte, është i verbët, dritëshkurtër; ka harruar se
u pastrua prej mëkateve të veta të mëparshme. [10]Prandaj, o vëllezër,
2Sel 1,11 mundohuni ta përforconi përherë e më tepër thirrjen dhe zgjedhjen
1Gjn 3,6+ tuaj: nëse bëni kështu, kurrë nuk do të bini në mëkat. [11]Kështu,
Lk 1,33 vërtet, do t'ju hapet plotësisht hyrja në Mbretërinë e amshuar të Zotit
tonë, Jezu Krishtit.

Dëshmia apostolike

||Jud 5 [12]Për këtë arsye gjithherë do t'ju përkujtoj për këto, edhe pse i dini
1Gjn 2,21 dhe qëndroni të palëkundshëm në të vërtetën që keni marrë. [13]Mendoj,
Is 38,12; Ur 9,15; 2Kor 5,1 pra, se është e drejtë, deri sa të jetoj në këtë trup t'ju nxis me anë të
Gjn 21,18-19 qortimit të rrini zgjuar, [14]sepse e di se nuk do të vonoj të ndahem nga
Ur 9,15+ trupi im, sikurse më vuri në dijeni edhe vetë Zoti ynë Jezu Krishti.
[15]Por vetë do të kujdesohem që edhe pas vdekjes sime, t'jua mundësoj
t'i keni parasysh gjithmonë këto mësime.

1Kor 15,23+ [16]Sepse nuk ju shpallëm Fuqinë dhe Ardhjen e Zotit tonë Jezu
Lk 9,31-32p; Gjn 1,14 Krishtit të bazuar në përralla të trilluara, por pse e kemi parë me
sytë tanë shkëlqimin e tij. [17]Sepse prej Hyjit Atë mori nder dhe lavdi,
Mt 17,5 kur zëri që vinte nga Lavdia e madhërueshme, i tha: «Ky është Biri
im, i Dashuri, në të cilin unë u kënaqa» [18]- të cilin zë, që zbriste nga
qielli, e dëgjuam edhe ne që ishim bashkë me të në Malin e shenjtë.

Fjala profetike

[19]Kështu u vërtetua fjala e profetëve dhe bëni shumë mirë që
mbështeteni në të si në dritën që ndriçon në vend të errët - deri të
Zb 2,28+; Lk 1,78 zbardhë dita e të lindë Ylli i Dritës në zemrat tuaja. [20]Para të gjithash
dinie mirë këtë: asnjë profeci që gjendet në Shkrim shenjt nuk mund

porositet ruajtja nga gnostikët, të cilët pretendonin se e njihnin Perëndinë pa zbatuar urdhërimet e tij.

1,10 *thirrjen dhe zgjedhjen tuaj*: Vulg.. shton: «me vepra të mira».

1,11 *në Mbretërinë e amshuar*: si në rr 4; 3,4.9-10, hapet këtu prospektiva e paruzisë. Mbretëria e Krishtit është, në mënyrë të pakundërshtueshme, e njëjta e Atit (Ef 5,5; 2Tim 4,1; Zb 11,15).

1,12 *të vërtetën që keni marrë*: krh. 1Pjt 1,10-12. Përmenden themelet e fesë së krishterë dhe pritja e paruzisë: Krishti dhe apostujt (rr 14-18), pastaj profetët (rr 19-21).

1,16 *përralla të trilluara*: gnostikët thurnin spekullime pa themel për të mbështetur gabimet e tyre në lidhje me paruzinë (2Pjt 3,4-5; krh. 1Tim 1,4; 6,20; etj.). Ndërsa Pjetri dhe apostujt e tjerë dëshmojnë fakte që i kanë parë me sytë e vet (krh. Lk 1,2; Vap 1,8+; 1Gjn 1,1-3) dhe që vetë Ati i vërtetoi. – *shkëlqimin e tij*: në momentin e shndërrimit mbi mal.

1,17 *kur zëri që vinte nga Lavdia e madhëreshme i tha*: BJ përkthen: «kur Lavdia, plot me madhështi, i dha një fjalë të tillë»; var.: «Nga gjiri i Lavdisë...i erdhi...».

1,18 *në Malin e shenjtë*: ky përcaktim ripërmend malin Sion (krh. Ps 2,6; Is 11,9; etj.) si dhe Sinain, si «shëmbëllim» i malit të shndërrimit.

1,19 *fjala e profetëve*: Shkrimet paralajmëronin lavdinë e Mesisë. Dëftimi i lavdishëm i Krishtit në malin e shndërrimit, na ka bërë të mundur të shohim tashmë përmbushjen e Shkrimeve.

1,20v Mënyra me të cilën paraqitet frymëzimi i Shkrimit nga Shpirti Shenjtë

të shpjegohet sipas trillit të kujtdo, [21]sepse askurrë nuk ndodhi ndonjë profeci me vullnet të njeriut, por njerëzit, të frymëzuar prej Shpirtit Shenjt, folën nga ana e Hyjit. 2Tim 3,16; 1Pjt 1,10-12; Vap 3,21

Profetët dhe mësuesit e rrejshëm

2 [1]Ka pasur profetë të rrejshëm edhe në Popullin e Izraelit, sikurse edhe ndër ju do të ketë mësues të rrejshëm, që fshehurazi do të shtien herezi të dëmshme, do ta mohojnë edhe Zotëruesin që i shpërbleu dhe mbi vete do të sjellin dënimin që nuk do të vonojë. [2]Shumë do t'i ndjekin epshet e prujta të tyre dhe për shkak të tyre do të shahet udha e së vërtetës. [3]Ata në lakmimin e vet do t'ju shfrytëzojnë ju me fjalë gënjyese, porse dënimi i tyre është tanimë në veprim dhe shkatërrimi i tyre nuk kotet. Lp 13,2-6; Mt 24,24 ‖Jud 4; 2Pjt 3,3+ Rom 3,24+ Vap 9,2+ Rom 2,24; Is 52,5

Mësimet e së kaluarës

[4]Dhe vërtet nëse Hyji nuk i kurseu engjëjt që mëkatuan, por i plandosi në Tartar dhe i dorëzoi në humnerat e errëta të ruhen për Gjyq; [5]nëse nuk e kurseu as botën e vjetër- shpëtoi vetëm Noehin vet të tetin, lajmëtarin e drejtësisë - por lëshoi përmbytjen mbi botën e të patenzonëve; [6]nëse qytetet: Sodomën e Gomorrën i bëri hi: i dënoi dhe i la shembull për të patenzonë të ardhshëm; [7]nëse e liroi Lotin e drejtë që s'mund e duronte më sjelljen e poshtër të të këqijve [8]- e njëmend, këtij të drejti që jetonte në mesin e tyre i helmohej shpirti dita-ditës duke shikuar dhe dëgjuar veprat e poshtra të tyre - [9]d.m.th. se Zoti di t'i lirojë besimtarët nga prova, por edhe t'i ruajë të mbrapshtët për t'i ndëshkuar Ditën e Gjyqit, [10]sidomos ata që në veset e veta shkojnë mbas prirjeve të ndyta të mishit dhe të gjakut dhe përbuzin Madhërinë hyjnore. ‖Jud 6; Mt 8,29 1Pjt 3,20; Ur 10,4 ‖Jud 7; Zan 19; Ur 10,6-8; Sir 16, 9-10; Mt 10,15p 2Sel 1,5-10 Rom 2,6+ ‖Jud 8

Dënimi i ardhshëm

Krenarë, mujsharë, që nuk tremben të vënë gojë në qenës të lavdishëm, [11]ndërsa engjëjt, më të mëdhenj se ata për kah forca e për kah pushteti, nuk sjellin para Zotit kundër tyre gjyq poshtërues. [12]Kurse ‖Jud 8-10

(2Tim 3,15-16+) sygjeron se edhe për ta lexuar, nevojitet udhëzimi i Shpirtit Shenjtë dhe ndihma e traditës apostolike. Por autori nuk synon të pengojë leximin personal dhe të devotshëm të Biblës.

2,1–3,3 Kjo pjesë i bën jehonë letrës së Judës edhe pse në shumë detaje ka ndryshime.

2,3 *dënimi i tyre*: pra dënimi tashmë i thënë kundër mësuesve të rrejshëm (krh. Jud 4).

2,5 *botën e vjetër*: bota para përmbytjes së madhe.

2,10 *qenës të lavdishëm*: BJ përkthen: «Lavditë». Janë ëngjëjt. Këto mësues të rrejshëm i japin vetes të drejtën t'i gjykojnë, gjë që i takon vetëm Perëndisë (Rom 12,19; 1Pjt 2,23;). Të gjitha këto ngjarje tregojnë një vazhdueshmëri të Hyjit në drejtësi, që do të mbesë e tillë në gjykimin eskatologjik (rr 10-22).

Ps 49,13-15 këta, shtazë të paarsyeshme të lindura prej natyrës për gjah e për
çfarosje, shajnë çka nuk njohin. Do të mbarojnë siç mbarojnë shtazët:
[13]do të marrin shpërblimin e padrejtësisë. Çmojnë kënaqësi të bëjnë
çfreni për pikë të ditës! Ndyrësi dhe turpësi! Kënaqen në gënjeshtrat
‖Jud 12 e veta ndërsa gostiten bashkë me ju! [14]Sytë e tyre gjithmonë të ngulur
në ndonjë lavire, kurrë nuk ngihen me mëkat; ngashënjejnë shpirtra
të lëkundshëm, zemrat i kanë të stërvitura në lakmime, bij mallkimi!
‖Jud 11; Nr 22,2+; Zb 2,14-15 [15]E lanë udhën e vërtetë, shkuan pas Balaamit, birit të Bosorit, i cili
e mori pagën e padrejtësisë, [16]por mori edhe qortimin për veprën e vet
Nr 22,28-33 të keqe: si njeri foli shtaza e pagojë dhe e pengoi marrëzinë e profetit.
‖Jud 12-13 [17]Këta njerëz janë gurra pa ujë, re që i mbart era. Për ta ruhet terri i
‖Jud 16 zi. [18]Me fjalë të mëdha e të kota i ngashënjejnë me ëndje të prujta të
mishit e të gjakut ata që posa u larguan nga ata që jetojnë në gabim.
Gjn 8,34; Rom 6,16-17 [19]U premtojnë lirinë e vetë janë skllevër të paudhërisë. E njëmend,
gjithkush është skllavi i atij që e mundi.

[20]Vërtet, nëse ia dolën njëherë të ikin nga ndyrësitë e botës me anën
e njohjes së Zotit dhe Shëlbuesit tonë Jezu Krishtit, por prapë rishtas
ngatërrohen në to dhe munden nga ato, gjendja e tyre e fundit bëhet
Mt 12,45p më e keqe se e para. [21]Këndej, më mirë do të kishte qenë për ta kurrë
të mos e kishin njohur udhën e drejtësisë se, pasi e njohën një herë,
1Kor 11,2+ t'ia sjellin shpinën urdhrit të shenjtë që u qe dhënë. [22]U ndodhi çka
thotë fjala e urtë:

Fu 26,11 Qeni u kthye në të vjellat e veta
dhe derri i larë u kthye të zhgërryhet në llom.

Dita e Zotit: profetet dhe apostujt

3 [1]Të dashurit e mi! Ja, po ju shkruaj letrën e dytë. Në të dyja
‖Jud 17 mundohem ta zgjoj kuptimin tuaj të shëndoshë me anë të
porosisë, [2]që t'i kujtoni fjalët e paralajmëruara prej profetëve të

2,13 *do të marrin shpërblimin e padrejtësisë*: BJ përkthen: «duke pësuar padrejtësinë si pagesë të padrejtësisë». – *shfreni për pikë të ditës*: var.: «kënaqen duke ia lëshuar veten çfrenisë në pikë të ditës».

2,14 *sytë...të ngulur në ndonjë lavire*: version tjetër: «dëshira të pandershme»; Vulg. ka: «dëshira të gruas kurorëthyerëse». Sipas BJ: «dëshira për kurorëthyerje».

2,15 *të Bosorit*: ose: «të Beorit» (krh. Nr 22,5).

2,18 *ata u larguan*: bëhet fjalë për «shpirtra të lëkundëshëm» (rr 14), për të cilët mendohej të ishin kthyer nga humbja e tyre (rr 20), ndërsa, në numër të madh, vazhdonin të ndiqnin mësuesit e rrejshëm (rr 2).

2,19 *lirinë*: feja në Krishtin lind sjelljen e drejtë dhe lirinë e vërtetë (Rom 6,15+; Jak 1,25+; 1Pjt 2,16). Përkundrazi heretikët, me pretekstin e lirisë, shkarkojnë veten nga ligji moral (krh. Jud 4); por mëkati është skllavëri (krh. Gjn 8,34; Rom 6,16-17).

2,20 *prapë rishtas ngatërrohen në to*: nuk bëhet fjalë për mësuesit e rrejshëm, por për të krishterët e ngashënjyer prej tyre.

2,21 *më mirë do të kishte qenë për ta*: do të kishte qenë më mirë të mos e kishin njohur fenë (Jud 3), me të gjitha kërkesat e saj, se sa ta braktisnin.

3,1 *letrën e dytë*: ndoshta përmendet Letra e parë e Pjetrit.

shenjtë dhe urdhrin e Zotit dhe Shëlbuesit që shpallën apostujt tuaj. 1,18-20

Mësuesit e rrejshëm

[3]Më së pari duhet ta dini: në ditët e fundit do të vijnë përqeshës që ‖Jud 18; 1Tim 4,1+
do të përqeshin; ata do të jetojnë sipas prirjeve të veta të ulta [4]dhe do
të pyesin: «Ku është premtimi i Ardhjes së tij? Sepse, qysh se vdiqën 1,16; 2,1
të parët tanë, gjithçka mbetet si në fillim të krijimit!». [5]Ata me qëllim Is 5,19
harrojnë se qielli është që moti dhe se toka, në fuqi të fjalës së Hyjit,
nxori prejardhjen nga uji dhe nëpër ujë. [6]Po në të njëjtën mënyrë, Zan 1,2.6-9
bota e atëhershme, e përmbytur me ujë, mbaroi. [7]Edhe qielli dhe toka Zan 7-9; Mt 24,38v
e tanishme, prej të njëjtës fjalë, ruhen për zjarr dhe presin Ditën e Mt 3,12+; Rom 2,6+
Gjyqit dhe shkatërrimin e njerëzve të këqij.

[8]Por një gjë, fort të dashur, assesi s'duhet ta harroni, e kjo është
se te Zoti një ditë është si një mijë vjet, po edhe një mijë vjet janë si Ps 90,4
një ditë e vetme. [9]Nuk vonon Zoti ta çojë në vend premtimin, si disa e Sir 35,19; Lk 18,7;
mendojnë të ngadalshëm, por është i durueshëm me ju, se nuk do që Hab 2,2-3
ndokush të birret, por do që të gjithë ta kenë mundësinë të kthehen. Rom 2,4-5; 1Pjt 3,20
[10]Dita e Zotit do të vijë si vjedhësi. Atë ditë qiejt do të zhduken me Mt 24,43p; 1Sel 5,2
krizmë, elementet do të shkrihen prej të nxehtit dhe toka e veprat në Mt 24,29+; Zb 20,11;
të do të gjenden para Gjyqit. 21,1

Grishje e re për shenjtëri. Doksologji

[11]Pasi kështu do të shkatërrohen të gjitha këto, sa njerëz të mirë
duhet të jeni ju të gjithë me jetë të shenjtë, me përshpirtëri, [12]ju që Vap 3,19-20
e prisni dhe e shpejtoni Ditën e Ardhjes së Hyjit, në të cilën qiejt do Is 34,4
të shkatërrohen me zjarr dhe elementet e botës do të shkrihen prej
nxehtësisë. [13]Ne veç, sipas premtimit të tij, presim *qiellin e ri dhe* Is 65,17; 66,22;
tokën e re, ku banon drejtësia. Zb 21,1.27
Is 60,21; Rom 8,19+

[14]Këndej, o të dashur, ju, ndërsa i prisni këto, mundohuni të jeni
para tij të panjollë, të patëmetë, në paqe! [15]Po edhe duresën e Zotit ‖Jud 24
tonë çmojeni si rast shëlbimi, sikurse edhe Pali, vëllai ynë i dashur, ju 1Tim 1,15-16

3,3 *Më së pari*: ky paralajmërim lidhet më natyrisht me mësimin apostolik (Vap 20,29; 2Tim 3,1-5) se sa me paralajmërimet e BV. Në letrën e Judës, rr 18, gjendet në një kontest më të mirë. – *në ditët e fundit*: pra vetë ekzistenca e heretikëve është një provë e afrimit të ditëve të fundit (Mt 24,24; Vap 20,29-31; 2Sel 2,3-4.9; 1Tim 4,1; etj.).

3,4 *të parët tanë*: janë të krishterët e breznisë së parë.

3,5 *të fjalës së Hyjit*: Hyji krijoi botën me Fjalën (Zan 1). Ajo do të ketë të njëjtin rol në katastrofën e fundit. Hyji nuk duhet t'i nënshtrohet pandryshueshmërisë së ligjeve të universit.

3,9 Shpjegim tjetër i vonesës së supozuar të paruzisë: mëshira hyjnore (krh. Ur 11,23v; 12,8+).

3,10 *do të shkrihen*: rrënimi i botës me zjarr është një temë që haset shpesh tek filozofë greko-romakë, në përshkrimet apokaliptike judaike e në disa tekste të Qumran-i (krh. Dan 7,9v; 1Kor 3,15; 2Sel 1,7v).

shkroi me dije që iu dhurua. [16]Kështu ai thotë në të gjitha Letrat, ku flet për këto gjëra. Në to ka nga diçka që merret vesh vështirë, çka të padijshmit dhe të paqëndrueshmit e shtrembërojnë, si bëjnë edhe me pjesët tjera të Shkrimit shenjt - në dënim të vetvetes.

Heb 2,1 [17]Ju, pra, o të dashur, pasi jeni të porositur që më parë për këto, ruajuni që, të marrë mendsh nga gabimi i të mbrapshtëve, të mos e humbatni sigurinë që jep feja! [18]Por rrituni në hir dhe në njohje të

Rom 16,27+ Zotit tonë Jezu Krishtit Shëlbues! Atij i qoftë lavdi qysh tash dhe deri në ditë të amshimit. [Amen].

3,16 *që merret vesh vështirë*: cilat janë këto gjëra që merren vesh vështirë? Ndoshta, ndër të tjera, ardhja e Zotit për të cilën flitet këtu. Por diskutoheshin edhe çështje të tjera në Kishat, në të cilat njiheshin letrat e Palit. – *pjesët e tjera të Shkrimit shenjt*: Shkrimeve u vihet krah për krah përmbledhja e njohur e letrave. Është një nga shenjat e para të një barasvlefshmërie mes shkrimeve të krishtera dhe librave të BV (krh. 1Mak 12,9+; 1Sel 5,27+).

Letra e parë e Gjonit

HYRJA

Fjala e mishëruar dhe bashkimi me Atin e me Birin

1 [1]Çka ishte qysh në fillim, çka dëgjuam, çka pamë me sytë tanë, çka soditëm dhe duart tona prekën, në lidhje me Fjalën e jetës, [2]- po, Jeta u shfaq, ne e pamë dhe dëshmojmë dhe ju kumtojmë Jetën e pasosur, që ishte te Ati dhe na u shfaq neve - [3]çka pamë e dëgjuam po jua kumtojmë edhe juve që edhe ju të keni bashkësi me ne. E bashkësia jonë është me Atin dhe me Birin e tij, Jezu Krishtin. [4]Po ju shkruajmë këto që gëzimi ynë të jetë i plotë.

Gjn 1,1-5; 1Gjn 2,13
Gjn 20,20.25.27;
Lk 24,39
Gjn 1,1+; 3,11+
Gjn 1,14+; 15,27
1Gjn 5,20
Vap 4,20; 26,16
Vap 2,42v
1Kor 1,9
Gjn 15,11; 16,22-24;
2Gjn 12

I. TË ECËSH NË DRITË

[5]Dhe kjo është shpallja që e dëgjuam prej tij dhe po jua kumtojmë juve: Hyji është dritë dhe në Të nuk ka kurrfarë errësire! [6]Nëse themi: «Kemi bashkësi me Të», por jetojmë në errësirë, ne rrejmë dhe nuk e ushtrojmë të vërtetën. [7]Por, nëse ne ecim në dritë, sikurse Ai është në dritë, kemi bashkësi njëri me tjetrin dhe gjaku i Jezusit, Birit të tij, na pastron nga çdo mëkat.

1Gjn 3,11
Dan 2,22; Jak 1,17
1Tim 6,16; Gjn 8,12+
Gjn 3,21
Mt 26,28p;
Rom 3,24-25+; Zb 1,5

1,1 *çka...duart tona prekën në lidhje me Fjalën e jetës*: fjala e Zotit ishte burim i jetës (Lp 4,1; 32,47; etj.; Mt 4,4; 5,20; Fil 2,16). Këtu emri «Fjala» (Vulg. «Verbum») i jepet Birit të Hyjit me të cilin apostujt kanë jetuar, dhe gjinorja «e jetës» rikujton urimin e rr 3; 5,11-13 (krh. Gjn 1,1+.14+).

1,2 *te Ati*: BJ përkthen: «drejt Atit».

1,3 *bashkësi*: ky term [*koinonia*] (krh. 1Kor 1,9+; 2Pjt 1,4) shpreh një nga temat më të rëndësishme të mistikës së Gjonit (Gjn 14,20; 15,1-6; 17,11.20-26): njësinë e komunitetit të krishterë, themeluar mbi njësimin e çdo besimtari me Hyjin, në Krishtin. Ky njësim shprehet në mënyra të ndryshme: «i krishteri banon në Hyjin dhe Hyji banon në të» (1Gjn 2,5.6.24.27; 3,6.24; 4,12-16; krh. Gjn 6,56+); lindi prej Hyjit (1Gjn 2,29; 3,9; 4,7; 5,1.18); është prej Hyjit (2,16; 3,10; 4,4.6; 5,19); njeh Hyjin (2,3.13.14; 3,6; 4,7-8; mbi njohjen dhe praninë krahaso edhe Gjn 14,17; 2Gjn 1-2). Ky bashkim me Zotin shfaqet nga feja dhe dashuria vëllazërore (krh. 1Gjn 1,7+; Gjn 13,34+). Dëshmia apostolike është instrument i këtij bashkimi (rr 5; 2,7.24-25; 4,6; Gjn 4,38; 17,20+; krh. Vap 1,8+.21-22; etj.).

1,4 *gëzimi ynë*: C, Vulg. e të tjerë: «gëzimi juaj».

1,7 *kemi bashkësi njeri me tjetrin*: bashkimi me Hyjin (1Gjn 1,3+), që është dritë (1,5) dhe dashuri (4,8.16), njihet nga feja dhe dashuria vëllazërore (2,10.11; 3,10.17.23; 4,8.16).

Kushti i parë: të presësh lidhjen me mëkatin

Fu 20,9; Kish 7,20
Jak 5,16+; Fu 28,13+
Ps 32,1; Mt 6,12p

[8]Po nëse themi: «Ne nuk kemi mëkat», gënjejmë vetveten dhe e vërteta nuk është në ne. [9]Por, nëse i pranojmë mëkatet tona, Ai është besnik dhe i drejtë: do të na i falë mëkatet dhe do të na pastrojë nga çdo padrejtësi. [10]Por, nëse themi: «Ne nuk kemi mëkatuar», e bëjmë Atë rrenacak dhe fjala e tij nuk është në ne.

1Gjn 3,6+
Heb 7,25; 8,6+; Gjn 14,16
Vap 3,14+; 1Gjn 4,10; Rom 3,25+; Gjn 4,42+

2 [1]Fëmijëzit e mi, po ju shkruaj këto që të mos mëkatoni. Por, edhe nëse ndokush mëkaton, e kemi Mbrojtësin te Ati - Jezu Krishtin, Të Drejtin. [2]Ai është flia pajtuese për mëkatet tona, dhe jo vetëm për mëkatet tona, por edhe për të mbarë botës.

Kushti i dytë: të zbatosh urdhërimet, mbi të gjitha atë të dashurisë

1Gjn 1,3+
1,7+
Gjn 10,14+
1Gjn 4,20
3,19+; Gjn 8,32+
Gjn 14,21.23

[3]Me këtë gjë e dimë se e njohim, në qoftë se i mbajmë urdhërimet e tija. [4]Kush thotë: «Unë e njoh Atë», por nuk i mban urdhërimet e tija, është rrenacak dhe e vërteta nuk është në të. [5]Ai që e mban fjalën e tij, në të është vërtetisht dashuria e përsosur e Hyjit. Me këtë gjë e dimë se jemi në Të. [6]Kush thotë se qëndron në Të

2Sel 3,7+; Ef 5,2; Gjn 13,15.34

i duhet të ecë udhës nëpër të cilën eci Ai.

Mt 22,37-40; Lp 6,5
Gjn 13,34+
Rom 13,12;
Gjn 1,5; 8,12+
Gjn 12,35-36
Fu 4,19

[7]Të dashurit e mi, nuk po ju shkruaj për një urdhër të ri, por për urdhër të vjetër, që e patët që në fillim. Ky urdhër i vjetër është fjala që e dëgjuat. [8]Prapëseprapë ky, për të cilin po ju shkruaj, është urdhër i ri - vërtetohet në Të edhe në ju - pse errësira po kalon e drita, ajo e vërteta, po ndriçon. [9]Kush thotë: «Jam në dritë», por e urren të vëllanë, ai mbetet deri tani në errësirë. [10]Kush e do vëllanë e vet, ai është vazhdimisht në dritë, në të s'ka asgjë që ta bëjë të gabojë. [11]Kush e urren

1,10 Aludim i mundshëm për të vetëquajturit shpirtërorë (*pneumatikët*) që dalloheshin nga të tjerët, të mbajtur si inferiorë (*psikikët*,krh. 1Kor 15,44+; Jud 19). Gjoni flet këtu për fajet kalimtare, edhe pse bashkimi me Zotin, që ka hequr mëkatin (1Gjn 2,2; 3,5), sjell vetvetiu një jetë të shenjtë dhe të pamëkatë (3,3.6.9; 5,18).

2,1 *Mbrojtësin/Parakletos*: krh. Gjn 14,16+; BJ përkthen: «avokatin»: Jezusit dhe Shpirtit i jepet i njëjti titull për dy misionet e ndryshme dhe të njëkohëshme (pas Pashkeve), sipas dy kuptimeve të termit: Jezusi i lavdëruar ndërmjetëson tek Ati (krh. Heb 7,25); Shpirti ndërhyn në zemrën e besimtarëve (Gjn 16,13+).

2,3 *e dimë se e njohim*: kjo njohje (Oz 2,2+) është feja (Gjn 3,12), e cila ndikon mbi krejt mënyrën e të vepruarit (1Gjn 3,23; 5,1), që bëhet, kështu, kriteri dallues i jetës në Krishtin (rr 5; 3,10; 4,13; 5,2)

2,4 *e vërteta*: S shton: «e Hyjit».

2,5 *dashuria e Hyjit*: flitet më shumë për dashurinë e Hyjit për ne, se sa për dashurinë tonë për Hyjin.

2,6 *qëndron në Të*: «të qëndrosh në», «të jesh në», «të banosh në» janë shprehje të Gjonit (krh. Gjn 6,56+). *-Ai*: Jezusi, si edhe në 1Gjn 3,3.5.7.16; 4,17; krh. Gjn 19,35.

2,8 *urdhër i ri*: edhe pse qe përgatitur nga Ligji i vjetër (Lev 19,18+) dhe i njohur nga të krishterët qysh nga hyrja e tyre në fe (rr 7; 3,11), ky urdhër mori vulën e Jezu Krishtit (Gjn 13,34+). -– *në Të edhe ju*: BJ përkthen: «si për Atë edhe për ju».

vëllanë e vet, gjendet në errësirë dhe ecën në errësirë. Nuk di kah shkon,
sepse terri ia ka verbuar sytë. Mt 15,14p

Kushti i tretë: të ruhesh nga bota

12 Po ju shkruaj, fëmijëzit e mi:
«Mëkatet tuaja janë falur 1Gjn 1,7; 2,2;
në fuqi të Emrit të tij!». 1Kor 6,11; Vap 3,16+
13 Po ju shkruaj, o etër:
«E njohët Atë që është prej fillimit!». Gjn 1,1; 1Gjn 1,1
Po ju shkruaj, o të rinj:
«E mundët Djallin!». Ef 6,16
14 Ju shkrova, o fëmijëz:
«E njohët Atin»,
Ju shkrova, o etër:
«E njohët Atë që është prej fillimit».
Ju shkrova, o të rinj:
«Jeni të fortë
e fjala e Hyjit është në ju Gjn 3,11+; 5,38
dhe e mundët Djallin».

15 Mos e doni botën as sendet që i përkasin botës. Nëse ndokush e Gjn 1,10+
do botën, në të nuk është dashuria e Atit. 16 Sepse çdo gjë që është e Jak 4,4
botës: - lakmia e mishit dhe e gjakut, lakmia e syve dhe krenaria e Gjn 5,42+
jetës - nuk është prej Atit, por vjen prej botës. 17 Bota kalon dhe lakmia Fu 27,20
e saj, kurse mbetet në amshim ai që kryen vullnetin e Hyjit. Mt 6,24p; Jak 4,16
1Kor 7,31; 1Pjt 4,2
Mt 7,21
Is 40,8; Fu 10,25

Kushti i katërt: të ruhesh nga antikrishtat

18 Fëmijëzit e mi, është ora e fundit! Dhe, sikurse keni dëgjuar, 1Tim 4,1+
Antikrishti po vjen! Tashmë erdhën shumë antikrishta: këndej e dimë 2Sel 2,4+; 2Gjn 7
se është ora e fundit. 19 Prej nesh dolën, por nuk ishin prej tanëve. 2Kor 6,14-18
Sepse, të kishin qenë prej tanëve, do të kishin qëndruar me ne; 1Gjn 1,3+; Gjn 5,22+

2,12 *janë falur*: BJ ka: «ju falen».

2,13 *Djallin-Të Keqin*: djalli mbetet gjithmonë Tunduesi (Zan 3,1-6; Jb 1,6+; Mt 4,1+), i cili shtyn njerëzit drejt së keqes (1Gjn 3,8+). Por ne «e njohëm» Birin (2,3): Ai banon në ne (1,3+.7+), na ruan nga e keqja (3,6-9; 5,18; Gjn 17,15) dhe na bën ta mundim «botën» (1Gjn 4,4; 5,4-5; Gjn 16,33; Mt 6,13; krh. Gjn 1,9+; Jak 4,4; Gal 6,14).- *e njohët*: BJ: «e njihni».

2,14 *Ju shkrova, fëmijëz*: Vulg. etj. kanë: «ju shkruaj».

2,16 *krenaria e jetës*: BJ ka: «krenaria e pasurive». Fuqitë që e drejtojnë «botën»: sensualitet, ngashënjimi i gjërave të dukshme, krenaria që vjen nga pasuria e të mirave tokësore. Të mirat e vërteta janë të tjera (krh. 2Kor 4,18; Heb 11,1.3.27; etj.).

2,18 *Antikrishti*: disa kanë: «një antikrisht». - Në lidhje me këtë kundërshtar të kohëve të fundit, për të cilin Gjoni këtu flet në shumës, krahaso 2Sel 2,3-4+. Ai tërbohet me furi para së gjithash dhe mbi të gjitha kundër fesë autentike në Krishtin Birin e Hyjit (1Gjn 2,22; 4,2-3; krh. 5,5; Gjn 1,18+).

2,19 *nuk ishin prej tanëve*: edhe pse dukeshin pjesëtarët e bashkësisë, nuk e kishin më Shpirtin e Krishtit.

2Kor 1,21; Gjn 14,26+; Lev 17,1; Is 6,3+ 2Pjt 1,12; 2Gjn 1-2 1Gjn 3,19+

por duhej të shfaqej se jo të gjithë ishin tanët. [20]Ju keni Shugurimin prej Shpirtit Shenjt e keni edhe dijen. [21]Nuk ju shkrova pse ju nuk e dinit të vërtetën, por pse e dinit dhe pse asnjë rrenë nuk vjen prej së vërtetës. [22]Kush është rrenës në qoftë se nuk është ai që pohon se Jezusi nuk është Mesia? Antikristi është ai, që mohon Atin e Birin. [23]Secili që mohon Birin nuk e ka as Atin. Kush pranon Birin, ka edhe Atin.

2Sel 2,4+ Gjn 14,7-9; 17,6+

1Gjn 1,3+ Gjn 5,24; 6,40.68; 17,2

[24]E ju - çka dëgjuat që prej fillimit, ajo edhe le të mbetet në ju. E nëse do të mbetet në ju çka dëgjuat qysh prej fillimit, edhe ju do të mbeteni në Birin dhe në Atin. [25]Dhe ky është premtimi që Ai na e premtoi: jeta e pasosur.

1Gjn 2,20 Jer 31,34; Gjn 6,45; 14,26+

[26]Kaq ju shkrova lidhur me ata që kërkojnë t'ju gënjejnë. [27]E ju - Shugurimi që keni marrë prej tij, qëndron në ju dhe nuk keni nevojë t'ju mësojë kush, por çdo gjë ju mëson Shugurimi i tij - është e vërtetë dhe nuk është gënjeshtër - dhe, sikurse ju ka mësuar, qëndroni në Të.

1Gjn 4,17

[28]Tani, fëmijëzit e mi, qëndroni në Të që të jemi plot shpresë kur

2Sel 1,9 Mt 24,3+; 1Kor 15,23+

të shfaqet dhe të mos turpërohemi para tij në Ditën e Ardhjes së tij.

II. TË JETOSH SI BIJ TË HYJIT

1Gjn 1,7+ 1,3+

[29]Nëse e dini se Ai është i drejtë e dini edhe se çdonjëri që e zbaton drejtësinë është i lindur prej tij.

Rom 8,14-17.37-39; Gjn 1,12; Ef 1,5 Gjn 15,21; 16,3; 17,25

3 [1]Shikoni ç'dashuri të madhe na dhuroi Ati sa që quhemi fëmijët e Hyjit edhe jemi! Bota nuk na njeh sepse nuk e njeh Atë. [2]Të dashur, tani jemi fëmijët e Hyjit, por çka do të jemi ende nuk

Kol 3,4; Fil 3,21; Rom 8,29 1Kor 13,12

u zbulua. Kaq dimë: kur të shfaqet do të bëhemi të ngjashëm me Të, sepse do ta shohim ashtu siç është.

2,20 *Ju keni Shugurimin*: është Shpirti i dhënë Mesisë (Is 11,2+; 61,1) dhe përmes tij, besimtarëve (1Gjn 3,24; 4,13; krh. 2Kor 1,21). Ai i mëson në gjithçka (rr 27; Gjn 16,13+; krh. 1Kor 2,10.15). Falë Tij, fjalët e Jezusit janë shpirt dhe jetë (Gjn 6,63).- *keni edhe dijen*: të tjerë kanë: «dini gjithçka».

2,22 Është e veshtirë të dimë me saktësi se për cilët heretikë flitet (ndoshta Cerinti, gabimi i të cilit do të gjendet më i zbutur në *gnosë*). Këtu titulli «Krisht» nuk është vetëm një përkthim i fjalës «Mesi»; rikujton plotësinë e fesë të «të krishterëve» në Atë, i cili «është bërë njeri i vërtetë» (2Gjn 7).

2,24 *çka dëgjiuat që prej fillimit*: katekeza apostolike mbi misterin e Krishtit.

2,27 *nuk keni nevojë t'ju mësojë kush*: të krishterët marrin mësim prej apostujve (rr 24; 1,3+), por predikimi i jashtëm depërton shpirtrat vetëm falë hirit të Shpirtit (krh. 2,20+).

2,28 *dhe të mos turpërohemi para tij*: BJ përkthen: «dhe të mos turpërohemi të gjendemi larg Tij».

3,1 *edhe jemi!*: disa tekste e lënë jashtë; Vulg. ka: «që të jemi».

Kushti i parë: të presësh lidhjen me mëkatin

[3]Kush e ka këtë shpresë në Të, bëhet i pastër siç është Ai i pastër. [4]Kush bën mëkat, shklet Ligjin, sepse mëkati është shkelja e Ligjit. [5]Dhe e dini: Jezusi u shfaq për të hequr mëkatet, e mëkat në Të nuk ka. [6]Kushdo qëndron në Të, nuk mëkaton. Kushdo mëkaton, nuk e pa as nuk e njohi Atë.

[7]Fëmijëzit e mi, të mos ju gënjejë askush! Kush ushtron drejtësinë, është i drejtë, sikurse edhe Ai është i drejtë. [8]Kush bën mëkat, është prej djallit, sepse djalli mëkaton qysh prej fillimit. Prandaj edhe u shfaq Biri i Hyjit që t'i zhbijë veprat e djallit. [9]Kushdo është i lindur prej Hyjit, nuk bën mëkat, sepse fara e Atij mbetet në të dhe nuk mund të mëkatojë sepse është i lindur prej Hyjit.

[10]Prej kësaj dallohen bijtë e Hyjit prej bijve të djallit: kush nuk ushtron drejtësinë dhe kush nuk e do vëllanë, nuk është prej Hyjit.

Mt 5,48+; 1Gjn 2,6

Heb 9,26; Gjn 1,29+ Gjn 8,46; Heb 7,26 1Gjn 1,3+; 2,14+; Mt 7,18

1Gjn 3,12

Gjn 8,44; Zan 3,15 1Gjn 3,5; Gjn 12,31v 1Gjn 3,6+ 2,14+ 1,7+; 3,8+; Mt 4,1+

1Gjn 3,23

Kushti i dytë: të zbatosh urdhërimet, mbi të gjitha atë të dashurisë

[11]Sepse kjo është shpallja që e dëgjuat qysh në fillim: që ta duam njëri-tjetrin! [12]Jo, si Kaini që ishte prej Djallit dhe e vrau të vëllanë. E pse e vrau? Pse veprat i kishte të këqija, kurse të vëllait ishin të drejta.

[13](Dhe) Mos u çuditni, vëllezër, nëse ju urren bota! [14]Ne e dimë se kemi kaluar prej vdekjes në jetë, për arsye se i duam vëllezërit. Kush nuk ka dashuri, mbetet në vdekje. [15]Kushdo e urren të vëllanë, është vrastar. Dhe mirë e dini se asnjë vrastar nuk e ka në vetvete jetën e pasosur.

[16]Me këtë gjë e njohëm dashurinë: Jezusi e dhuroi jetën e vet për ne. Edhe ne e kemi detyrë ta japim jetën tonë për vëllezër. [17]Kush i

2,7

Gjn 13,34 Zan 4,8; Gjn 8,44; 1Gjn 3,8+

Gjn 15,18-21; Mt 24,9

Gjn 5,24

Heb 6,1+

Ef 5,2; Gjn 15,12v; Mt 20,28 1Gjn 2,6 Lp 15,7.11; Jak 2,16 Gjn 5,42; 1Gjn 2,5; 4,12 Jak 1,22; Mt 7,21

3,3 *siç është Ai i pastër*: Jezusi.

3,5 *për të hequr mëkatet*: S, C, Vulg. etj. lexojnë: «mëkatet tona».

3,6 *Kushdo qëndron në Të, nuk mëkaton*: nga shpresa në pamjen (1Gjn 3,2) dhe në shenjtërinë (3,3) rrjedh që tani, në sajë të Jezu Krishtit (3,5; 2,2), heqja dorë nga çdo e keqe, gjë që i përket bijve të Hyjit (3,9; 5,18; krh. Gal 5,16), të cilët janë bërë të drejtë, janë «të përdrejtësuar» (1Gjn 3,7; 2,29; krh. Rom 3,24-25+). Por kjo gjë nuk përjashton mundësinë konkrete të mëkatit (1Gjn 1,8-10+), që prish lidhjen me Krishtin (krh. 2,3-5).

3,8 *Kush bën mëkat, është prej djallit*: shprehjet «të jesh prej Hyjit», «të jesh prej së vërtetës», «të jesh bij të Hyjit», tregoinë se i krishteri jeton nën ndikimin e Hyjit që banon në të; atyre u kundërvihen shprehjet « të jesh prej djallit» (3,8), «të jesh prej të Keqit» (3,12) , «të jesh nga bota» (2,16; 4,5), «të jesh bij të djallit» (3,10) për të përcaktuar të gjithë ata që jetojnë nën ndikimin pervers të Satanit dhe që e lënë veten të «shthuren» prej tij.

3,9 *fara e Atij*: përkthim tjetër: «fara hyjnore». Ndoshta flitet për Krishtin (krh. Gal 3,16; 1Gjn 5,18), ose mund të jetë Shpirti (krh. 2,20.27) apo fara e jetës: Fjala e pranuar (2,7.24) që jep fryt me anë të Shpirtit (2,20.27).

3,12 *vepra i kishte të këqija, kurse të vëllait ishin të drejta*: vazhdon antiteza (deri tek 4,6) mes bijve të Hyjit, që jetojnë në të vërtetën dhe në dashuri dhe botës ku mbretërojnë mëkati dhe urrejtja.

ka të mirat e kësaj bote dhe e sheh vëllanë e vet në ngushticë dhe e
mbyll zemrën e vet para tij - në ç'mënyrë dashuria e Hyjit qëndron në
të? 18Fëmijëzit e mi, mos të duam me fjalë e me gjuhë, por me vepra
e në të vërtetë!
19(Dhe) Me këtë gjë e dimë a jemi prej së vërtetës. Dhe do ta
qetësojmë zemrën tonë para Tij 20në qoftë se ajo na qorton për ndonjë
1Gjn 4,4 send. Sepse Hyji është më i madh se zemra jonë dhe njeh gjithçka.
21Fort të dashur! Nëse zemra nuk na padit, mund të shkojmë me
Mt 7,7-11p guxim te Hyji 22dhe çkado që kërkojmë, prej Tij e marrim, sepse i
Gjn 14,13-14 Gjn 8,29 mbajmë urdhërimet e tija dhe bëjmë çka Atij i pëlqen.
23Ky është urdhri i tij: që të besojmë në Emrin e Birit të tij - në Jezu
Gjn 13,34; 15,17 Krishtin dhe ta duam njëri-tjetrin, si Ai na urdhëroi. 24Kush i mban
1Gjn 1,3+.7+; Gjn 14,21-23 1Gjn 4,13 urdhërimet e tija, mbetet në Hyjin dhe Hyji në të. Me këtë e dimë se
Ai mbetet në ne: me anë të Shpirtit që na e ka dhënë.

Kushti i tretë: të ruhesh nga antikrishtat dhe nga bota

1Kor 12,10+; 1Sel 5,19+ Lp 13,1-6; 18,20-22; 1Gjn 2,18; Mt 24,24; 1Tim 4,1+ 1Kor 12,3; 1Sel 5,21
4 1Të dashurit e mi! Mos i besoni çdo shpirti, por vini në provë
shpirtrat për t'i vërtetuar a janë të Hyjit, sepse shumë profetë të
rrejshëm janë shpërndarë nëpër botë. 2Me këtë mund ta njihni
shpirtin që vjen prej Hyjit: çdo shpirt që dëshmon se Jezu Krishti ka
ardhur në trup, është prej Hyjit. 3Kurse çdo shpirt që nuk e dëshmon
1Gjn 2,22; 2Sel 2,4+ Jezusin të tillë, nuk është prej Hyjit: është prej Antikrishtit, për të
cilin keni dëgjuar se vjen e tani edhe është në botë. 4Ju, o fëmijëzit
1Gjn 2,14+ e mi, jeni prej Hyjit dhe i keni mundur ata, sepse është më i fortë Ai
3,20; Gjn 10,29 1Gjn 3,8+ Gjn 3,31 1Gjn 1,3+ Gjn 10,26+ Gjn 14,17; 1Gjn 3,10 që është në ju se ai që është në botë. 5Ata janë nga bota prandaj edhe
flasin me gjuhën e botës, dhe bota i dëgjon. 6Ne jemi prej Hyjit. Kush e
njeh Hyjin, ai na dëgjon, kush nuk është prej Hyjit, ai nuk na dëgjon.
Me këtë gjë e dallojmë shpirtin e së vërtetës prej shpirtit të gabimit.

3,19 Tek Gjoni fjala «e vërteta» (1Gjn 2,4) ka një kuptim shumë të gjerë që përfshin dashuri dhe fe (3,23; 5,1). Janë «prej së vërtetës» ata që besojnë (2,21-22) dhe ata që duan (3,18-19; krh. 2Gjn 4-6; 3Gjn 3-8; Gjn 3,21; 8,32+; 18,37).

3,19-20 Njeriu që ndjen qortimet e «zemrës së vet», të ndërgjegjes së vet (krh. 1Kor 4,4+; Ef 1,18+), e di se Hyji njeh gjithçka (Gjn 16,30), se Ai është dashuri (1Gjn 3,1; 4,8+), d.m.th. që sheh më qartë dhe është më i mëshirshëm se ndërgjegjia jonë. Por, sigurisht, dashuria dhe urdhërimet duhet të vihen në praktikë (rr 23-24).

4,1 Duhet të sigurohemi që ata, të cilët paraqiten si të ishin nën ndikimin e Shpirtit të Zotit, të mos jenë të shtyrë nga shpirti i botës. Do të mund të njihen prej fryteve të tyre (Mt 7,15-20), prej ngjashmërive të tyre (krh. 1Gjn 2,3-6.13-14; etj.) dhe mbi të gjitha, prej asaj që thonë për Krishtin (4,2-3). Apostujt janë të aftë për t'i shoshitur (4,6).

4,2 *ka ardhur në trup*: kundërshtuesit të venë në shenjë nga autori, nuk mohojnë mishërimin e Fjalës por nevojën e këtij misherimi për shëlbimin. Në përkim me Ungjllin (krh. Gjn 1,14), letra këmbëngul mbi rolin shëlbues të natyrës njerëzore, mish (1Gjn 4,2) dhe gjak (5,6) të Jezusit, me rrjedhojat e veta etike (3,16; 4,9-11).

4,3 *që nuk e dëshmon Jezusin të tillë*: Vulg., disa Etër dhe dëshmi të tjera ofrojnë këtë variant shumë të vlefshëm: «që zhbën (ose "hedh poshtë") Jezusin».

III. NË BURIMET E DASHURISË DHE TË FESË

Në burimet e dashurisë

7Të dashur, ta duam njëri-tjetrin, sepse dashuria vjen nga Hyji, dhe, secili që ka dashuri, ka lindur prej Hyjit dhe Hyjin e njeh. 8Kush nuk ka dashuri, nuk e ka njohur Hyjin, sepse Hyji është dashuri. 9Ja si u dëftua dashuria e Hyjit në ne: Hyji dërgoi në botë një të Vetmin Birin e vet që ne të jetojmë në saje të tij. 10Dashuria përmbahet në këtë: Jo se ne e kemi dashur Hyjin, por - Ai na ka dashur ne, dhe e ka dërguar Birin e vet si fli pajtuese për mëkate tona.

11Të dashur, në qoftë se Hyji na ka dashur ashtu, edhe neve na duhet ta duam njëri-tjetrin. 12Hyjin askurrë askush nuk e pa. Nëse e duam njëri-tjetrin, Hyji mbetet në ne dhe dashuria e tij në ne është e përkryer. 13Me këtë gjë e dimë se mbetemi në Të edhe Ai në ne: na e ka dhuruar Shpirtin e vet. 14Ne pamë dhe dëshmojmë se Ati e dërgoi Birin për Shëlbues të botës. 15Kush dëshmon se Jezusi është Biri i Hyjit, Hyji mbetet në të edhe ai në Hyjin. 16Ne e njohëm dashurinë që Hyji ka kundrejt nesh dhe i besuam asaj. Hyji është Dashuri, dhe, kush mbetet në dashuri, mbetet në Hyjin dhe Hyji mbetet në të.

17Në këtë përmbahet përkrymëria e dashurisë ndaj nesh: kemi sigurinë e plotë për Ditën e Gjyqit, sepse, sikurse është Ai, jemi edhe ne në këtë botë. 18Frikë në dashuri nuk ka, sepse dashuria e përsosur e përjashton frikën, pse frika e nënkupton ndëshkimin. Pra, ai që trembet, nuk është i përsosur në dashuri.

19Ne duam sepse Ai na deshi më parë. 20Nëse ndokush thotë: «E dua Hyjin», e këndej e urren vëllanë e vet, është rrenacak. Sepse kush

1Sel 4,9
1Gjn 1,3+ 1,7+ 4,16 Gjn 3,16
Rom 8,31v
Rom 5,8
1Gjn 2,2; Rom 3,25+
Mt 18,33
Dal 33,20+; Gjn 1,18; 6,46 1Gjn 1,3+ 1,7+ 3,24; Rom 5,5+ Gjn 3,17
Gjn 4,42+
Gjn 17,6+ 1Gjn 4,7-8 1,3+
2,28; Rom 8,15; Jak 2,13 1Gjn 2,6+; 3,2-3; 2Sel 3,7+ 2Tim 1,7
1Gjn 4,9-10

4,6 *Ne jemi prej Hyjit*: predikuesit me autoritet, në rradhë të parë apostujt. - *shpirti i së vërtetës prej...shpirtit të gabimit*: tema e dy shpirtrave njihet nga judaizmi (p.sh. Kumran) bashkë me temën e dy udhëve (Lp 11,26-28; Mt 7,13-14+). Njeriu gjendet mes dy botëve, «i përket» njërës ose tjetrës, duke pasur të vetin shpirtin e tyre (1Gjn 3,8.19). Fitorja përfundimtare e besimtarëve është e sigurtë (rr 4; 2,13-14; 5,4-5).

4,7 Dashuria është vetia e bijve të Hyjit, sepse është vetia e Hyjit (rr 16).

4,8 Zoti e donte Izraelin (Is 54,8+). Misioni i Një të vetmit Bir si shëlbues i botës (1Gjn 4,9; Gjn 3,16; 4,42; krh. Rom 3,24-25+; 5,8; etj.) dëfton që dashuria është prej Hyjit (1Gjn 4,7), sepse vetë Hyji është dashuri (rr 16; 3,16) dhe bën që besimtari, bir i Tij, të marrë pjesë në dashuri (4,10.19; 1,3+).

4,12 *Hyjin askurrë askush nuk e pa*: pika polemike kundër «shpirtërorëve» të cilët mburreshin se e shihnin Perëndinë me anë të një intuicioni të drejtpërdrejtë (krh. Gjn 1,18; 3,13; 5,37; 6,46). Bashkimi (1Gjn 1,3+) dhe pamja (3,2) janë të lidhura me dashurinë.

4,13 *na e ka dhuruar Shpirtin e vet*: kjo dhuratë e Shpirtit, që ishte paralajmëruar për kohët e fundit (Vap 2,17-21.33), u ndikua në zemra (krh. Rom 5,5+; 1Sel 4,8) dhe ngjall bindjen e brendshme për atë që apostujt shpallin me zë (1Gjn 5,6-7; krh. Vap 5,32). Këtu bëhet fjalë për gjëndjen e bijve të Hyjit (Rom 8,15-16; Gal 4,6).

4,18 *Pra, ai që trembet, nuk është i përsosur në dashuri*: dashuria bashkëmbart druajtjen birnore (Lp 6,2+; Fu 1,7+), por përjashton frikën prej shërbëtori, frikën nga dënimi i Hyjit (1Gjn 3,20), i cili ka

1Pjt 1,8
Mt 22,36-40;
Gjn 14,15.21; 15,17

nuk e do vëllanë e vet që e sheh, Hyjin që nuk e sheh, s'mund ta dojë.
21Prej tij e kemi edhe këtë urdhër: Kush e do Hyjin, duhet ta dojë edhe
vëllanë e vet.

1Gjn 1,3+

5 1Kushdo beson se Jezusi është Mesia, është i lindur prej Hyjit.
Kushdo e do prindin, do edhe të lindurin prej tij. 2Me këtë gjë e

Rom 13,9

dimë se i duam fëmijët e Hyjit: nëse e duam Hyjin dhe i mbajmë

2Gjn 6; Gal 5,14;
1Gjn 3,23
Lp 30,11; Mt 11,30
Gjn 16,33
1Gjn 2,14

urdhërimet e tija. 3Dashuria ndaj Hyjit është kjo: që ne t'i zbatojmë
urdhërimet e Hyjit. Urdhërimet e tija nuk janë të rënda. 4Sepse,
gjithçka lind prej Hyjit ngadhënjen mbi botën. Dhe kjo është fitorja që
e mundi botën: feja jonë!

Në burimet e fesë

5Kush është ai që e mund botën në mos qoftë ai që beson se Jezusi
është Biri i Hyjit?

Gjn 19,34

6Ky është ai që erdhi nëpër ujë e nëpër gjak: Jezu Krishti. Jo vetëm

Gjn 4,1
Gjn 1,33+; 14,26+;
1Gjn 2,20.27

me ujë, por me ujë e me gjak. Dëshmitari i kësaj gjë është Shpirti
Shenjt, sepse Shpirti Shenjt është e vërteta. 7Kështu, tre janë ata
që dëshmojnë: 8Shpirti Shenjt, uji dhe gjaku. Këta të tre bëjnë një
dëshmi të vetme. 9Nëse ne pranojmë dëshminë e njerëzve, dëshmia

Gjn 5,32.37

e Hyjit është më e madhe. E dëshmia e Hyjit është kjo, me të cilën
dëshmoi për Birin e vet: 10kush beson në Birin e Hyjit e ka dëshminë

Gjn 3,33

në vetvete. Kush nuk i beson Hyjit, e ka bërë Atë rrenacak, sepse nuk
i ka besuar dëshmisë, me të cilën Hyji i bëri dëshmi Birit të vet. 11Dhe

Gjn 3,11+
Gjn 1,4; 5,21.26;
1Gjn 1,2; 5,20

kjo është dëshmia: Hyji na e dha jetën e pasosur, e kjo jetë është në
Birin e tij. 12Kush e ka Birin, ka jetën, kush nuk e ka Birin e Hyjit,
nuk e ka jetën.

dhënë në Birin e vet prova të pakalueshme dashurie (krh. 4,8+).

5,1 *do edhe të lindurin prej tij*: kush do Hyjin do edhe bjitë e Hyjit. Dashuria ndaj Hyjit realizohet me anë të dashurisë ndaj të afërmit: është kriteri i sinqeritetit të kësaj dashurie (1Gjn 3,14.17-19; 4,20) dhe i pari ndër urdhërimet që na kërkon dashuria ndaj Hyjit (rr 2-3; krh. 2,3-5; 3,22-24; Gjn 13,34+; 15,10-14; Mt 22,36-40p; Rom 13,9; Gal 5,14). Pra, përfundimisht, është feja që gjykon dashurinë dhe, falë kësaj feje, njeriu lind prej Hyjit (1Gjn 3,1; Gjn 1,12+).

5,5 Krh. Rom 1,4+. Kjo përmbyllje varet nga dy parime: kush beson është i lindur prej Hyjit (rr 1), çka lindi prej Hyjit mund botën.

5,6 *erdhi nëpër ujë e nëpër gjak*: uji e gjaku që rrodhën nga kraharori i Krishtit, kur ia shpuan me heshtë.

5,7v Në Vulg. teksti i rr 7-8 është i mbingarkuar, për shkak të një fjalie të quajtur «shtesë e Gjonit» (këtu poshtë e shkruar ndër kllapa) e cila mungon në dshk. e lashta greke, në versionet e vjetra dhe në dshk. me të mira të vetë Vulg. Duket se bëhet fjalë për një shtesë anësore të ndërfutur me vonë në tekst: «sepse tre janë ata që dëshmojnë (në qiell: Ati, Fjala dhe Shpirti Shenjtë, e të tre janë një; dhe tre janë ata që dëshmojnë mbi tokë): Shpirti, uji e gjaku, e këta të tre janë të njëzëshëm».

5,8 *Këta të tre bëjnë një dëshmi të vetme*: të tri dëshmitë përkojnë, «priren drejt të njëjtit qëllim» (BJ). Gjaku e uji bashkohen me Shpirtin (1Gjn 2,20+.27; Gjn 3,5; 4,1+) për të dëshmuar (Gjn 3,11+) në

[13]Kaq ju shkrova juve që besoni në Emër të Birit të Hyjit, që ta dini se e keni jetën e pasosur. Gjn 1,12; 20,31

SHTOJCAT

Urata për mëkatarët

[14]Dhe kjo është siguria që kemi te Ai nëse kërkojmë gjë sipas vullnetit të tij, Ai na e plotëson uratën. [15]Duke e ditur se na e plotëson uratën për gjithçka kërkojmë, atëherë e dimë se i kemi ato që i kërkuam prej tij, shi ashtu si t'i kishim në dorë. Mt 7,7p; Gjn 14,13v; 1Gjn 3,22

[16]Nëse ndokush e sheh vëllanë e vet se bën mëkat që nuk çon në vdekje, le të lutet dhe Hyjit do t'ia japë jetën atyre që bëjnë mëkatin që nuk çon në vdekje. Ka mëkat që çon në vdekje: për të nuk po them të lutet. [17]Çdo padrejtësi është mëkat. Ka edhe mëkat që nuk çon në vdekje. Jak 5,19 Gjn 15,22-24

Përmbledhja e letrës

[18]E dimë: kushdo është i lindur prej Hyjit nuk mëkaton: I Linduri prej Hyjit e ruan e Djalli nuk guxon ta prekë. [19]E dimë: ne jemi prej Hyjit kurse mbarë bota është nën pushtetin e Djallit. [20]Dimë edhe: Biri i Hyjit erdhi dhe na e dha dijen që ta njohim të Vërtetin. E ne jemi në të Vërtetin, në Birin e tij, Jezu Krishtin. Ky është Hyji i vërtetë edhe Jeta e pasosur. 1Gjn 1,3+; 3,6+ 2,14+; Gjn 17,15 Jer 24,7; Gjn 17,3 1Gjn 1,2

[21]Fëmijëzit e mi, ruani veten prej idhujve!

favor të misionit të Birit që jep jetën (1Gjn 5,11; Gjn 3,15+).

5,14-21 Si në Ungjill (krh. Gjn 21), përmbyllja e letrës vijon me një shtesë.

5,16 *mëkat që çon në vdekje*: marrësit e letrës ndoshta e dinin për cilin mëkat jashtëzakonisht të rëndë bëhej fjalë. Mund të jetë mëkati kundër Shpirtit, kundër së vërtetës (krh. Mt 12,31+) apo apostazia e antikrishtave (1Gjn 2,18-29; Heb 6,4-8; etj.).

5,17 *që nuk çon*: Vulg. e disa të tjerë kanë: «që çon».

5,18-21 Tri frazat, që fillojnë me: «e dimë», përmbledhin siguritë dhe shpresat e mëdha të krishtera të shtjelluara në letër.

5,18 *kushdo është i lindur prej Hyjit*: BJ përkthen: «i Linduri prej Hyjit…», Jezusi (krh. Gjn 1,13.18); Vulg. e të tjerë: «breznia».

5,20 *që ta njohim të Vërtetin*: Hyjin, që është i vetmi i Vërtetë (Gjn 17,3+; krh. 8,31; 1Sel 1,9; Zb 3,14) dhe i vetmi i njohur përnjëmend për çka është: Jetë dhe Dashuri.

5,21 *ruani veten prej idhujve*: version tjetër: «ruani veten prej hyjnive të rreme». Pasi është përmendur Hyji, i vetmi i vërtetë, vjen ky përgjërim i fundit. «Idhujt» mund të tregojnë paganizëm ose «idhujt e zemrës» (Kumran) që shkëpusin njeriun nga feja dhe dashuria. Vulg. e të tjerë shtojnë: «Amen».

Letra e dytë e Gjonit

Përshëndetja

[1]Udhëheqësi, Zonjës së zgjedhur dhe fëmijëve të saj, të cilët unë i dua në të Vërtetën, dhe jo vetëm unë, por edhe të gjithë ata që e njohin të Vërtetën, [2]- për arsye të së Vërtetës që është vazhdimisht në ne dhe do të jetë me ne në amshim: [3]Qoftë me ne hiri, mëshira dhe paqja, që na vijnë prej Hyjit Atë, dhe prej Jezu Krishtit, Birit të Atit, në të vërtetë e në dashuri.

1Pjt 5,13
3Gjn 1
Gjn 8,32+; 14,17

Urdhërimi i dashurisë

[4]U gëzova pa masë pse ndër fëmijë të tu gjeta disa që ecin udhës të së vërtetës, sipas urdhrit që morëm prej Atit. [5]Tani, po të bëj lutje, o Zonjë - jo sikurse të shkruaja një urdhër të ri, por atë që e patëm qysh prej fillimit - ta duam njëri-tjetrin! [6]Dhe ja, çka është dashuria: të ecim urdhërimeve të tija! Ky është urdhri që e dëgjuat qysh prej fillimit: që të jetoni në të!

3Gjn 3; Flm 7
1Gjn 3,19+
1Gjn 2,7-11
1Gjn 5,3

Antikristët

[7]Sepse shumë ngashnjyes morën dheun: këta nuk pranojnë se Jezu Krishti është bërë njeri i vërtetë. Kush mëson kështu është gënjyes, Antikrisht! [8]Kini kujdes vetveten që të mos humbatni çka keni fituar, por ta merrni shpërblimin e plotë. [9]Kush kalon përtej dhe nuk qëndron në mësimin e Krishtit, nuk ka Hyj. Kush qëndron në mësim, ka edhe Atin edhe Birin. [10]Nëse ndokush vjen te ju dhe nuk sjell me vete këtë

1Gjn 2,18
1Gjn 4,2-3
1Gjn 2,22
1Gjn 2,23-24

1 *Udhëheqësi*: BJ përkthen: «Plaku» (gr. *presbyteros*). Titull që u jepej prijësve të bashkësive (krh. Tit 1,5+).- *Zonjës së zgjedhur*: ose: «Zonjës sovrane»: metaforë poetike që tregon një bashkësi të veçantë që nuk njihet, nën juridiksionin e Udhëheqësit - Presbiterit, e cila kërcënohet nga propaganda e mësuesve të rrejshëm.

3 *hir, mëshirë dhe paqe*: fjala «mëshirë» nuk haset askund tjetër në shkrimet e Gjonit.

4 *ecin udhës të së vërtetës*: sepse zbatojnë urdhërimet në dashuri. BJ përkthen: «jetojnë në...».

6 *të ecim*: BJ ka: «të jetojmë». – *ky është urdhëri që e dëgjuat qysh prej fillimit*: ose: «këtë urdhër duhet ta zbatoni kështu siç e dëgjuat qysh prej fillimit».

8 *çka kemi fituar*: Vulg.: «punët tuaja»; B dhe të tjerë kanë: «çka kemi arritur».

9 *Kush kalon përtej*: heretikët mendonin se ishin të «përparuar» duke pretenduar të tejkalonin kufinjtë e mësimit apostolik (1Gjn 2,18.23) për ta lëshuar veten në lojën e spekullimeve (krh. 1Tim 6,4+; 2Tim 2,16; Tit 3,9; etj.). – *mësimin e Krishtit*: mund të jetë mësimi i Krishtit si edhe çka i referohet atij.

mësim, mos e pranoni në shtëpi dhe mos e përshëndetni. [11]Sepse, kush
e përshëndet, bëhet pjesëtar i veprave të tija të këqija.

Përshëndetjet përfunduese

3Gjn 13v [12]Edhe pse kam shumë për t'ju shkruar, s'desha ta bëj këtë me letër
e me ngjyrë, sepse shpresoj se do të vij te ju dhe do të flas gojarisht që
1Gjn 1,4 gëzimi ynë të jetë i plotë.
[13]Të bëjnë të fala bijtë e Motrës sate të zgjedhur.

13 *Të bëjnë të fala bijtë Motrës sate të zgjedhur*: Kisha ku gjendej Udhëheqësi (Presbýteros).

Letra e tretë e Gjonit

Përshëndetje

[1]Udhëheqësi, Gajit të dashur, të cilin e dua në të Vërtetën. [2]Fort i dashuri, dëshiroj të jesh mirë me gjithçka, siç është mirë edhe shpirti yt. 2Gjn 1+

Elozh për Gajin

[3]Për të vërtetë shumë u kënaqa kur erdhën disa vëllezër dhe bënë dëshmi për sjelljen tënde në të vërtetën: se si ti jeton në dritën e së vërtetës. [4]Për mua s'ka gëzim më të madh se të dëgjoj se fëmijët e mi jetojnë në dritën e së Vërtetës. 2Gjn 4 1Gjn 3,19+

[5]Fort i dashur, vepron porsi besimtar i vërtetë në gjithçka që bën për të mirën e vëllezërve, madje edhe për të huaj. [6]Ata e dëshmuan dashurinë tënde para Kishës dhe do të bësh mirë nëse u jep çka lypet për udhëtim në mënyrë të denjë para Hyjit. [7]Sepse për dashuri të Emrit të Jezusit e morën rrugën pa marrë farë ndihme prej paganëve. [8]Ne e kemi për detyrë t'i pranojmë njerëzit e tillë që të jemi bashkëpunëtorë të së Vërtetës. Gjn 8,24+ Mt 18,5p; 10,10.41; 1Tim 5,18

Sjellja e Diotrefit

[9]I kam shkruar pak fjalë Kishës, por Diotrefi, që do të jetë i pari ndër ta, nuk na pranon. [10]Prandaj, kur të vij, do t'ia them ndër sy veprat që bën duke folur keq kundër nesh. Veçse atij as aq nuk i duket mjaft, por nuk dëgjon t'i pranojë vëllezërit dhe, atyre që do të donin, u kërcënohet dhe i përjashton prej Kishës. [11]I dashur, mos e ndiq të keqen, por të mirën! Kush bën mirë, është prej Hyjit, kurse kush bën 1Gjn 1,3+.7+

1 *Gajit:* emër shumë i përhapur. Këtu i referohet një nxënësi besnik të cilit Udhëheqësi-Presbiteri (BJ: «Plaku», krh. 2Gjn 1) e mendon të përshtatshme t'ia drejtojë letrën.

5 *të huaj:* mund të jenë predikues itinerantë, të dërguar nga Apostulli tek bashkësitë e Azisë të vogël.

7 *për dashuri të Emrit të Jezusit:* emri i Zotit (krh. Vap 5,41+) që shpreh misterin e natyrës së tij hyjnore (krh. 1Gjn 3,23; 5,13; Fil 2,9; Jak 2,7).

8 *bashkëpunëtorë të së Vërtetës:* BJ përkthen: «që të bashkëpunojmë në veprat e tyre në të mirën e së vërtetës».

9-11 *Diotrefi:* ndryshe nga Gaji, ky kryetar i bashkësisë, për të cilin flet letra, nuk i bindet butësisht Presbiterit, por feja nuk duket e kërcënuar. Presbiteri synon të ndërhyjë në një vizitë të ardhshme (rr 10.14).

9 *I kam shkruar...:* ndoshta është letra e dytë. – *nuk na pranon:* d.m.th. nuk pranon të dërguarit e apostullit.

keq, nuk e ka parë Hyjin.

1Gjn 5,6 Gjn 19,35; 21,24 [12]Për Demetrin po dëshmojnë mirë të gjithë, madje edhe vetë e Vërteta. Po edhe ne dëshmojmë për të. Ti e di se dëshmia jonë është e vërtetë.

Përmbyllje

2Gjn 12v [13]Kam shumë gjëra për të shkruar, por s'po dua të vazhdoj t'i shkruaj me ngjyrë e me pendë, [14]sepse shpresoj se do të të shoh për së shpejti dhe do të flasim gojarisht. [15]Paqja me ty! Të përshëndesin miqtë. Përshëndeti miqtë emër për emër!

12 *Demetrin:* mund të jetë një anëtar i rëndësishëm i bashkësisë ose një nga misionarët të lënë në dorën e dashurisë së Gajit (prurësi i letrës?)

15 *Përshëndeti miqtë:* ato që i kundërvihen Diotrefit sepse pranojnë autoritetin e Udhëheqësit.

Letra e Judës

Përshëndetje

[1]Juda, shërbëtori i Jezu Krishtit dhe vëllai i Jakobit: të dashurve Vap 12,17+
në Hyjin Atë, të ruajturve për Jezu Krishtin - të grishurve. [2]Paçi me ‖2Pjt 1,2
begati mëshirë, paqe dhe dashuri!

Shkaku i letrës

[3]Të dashur! Ndërsa plot kujdes mendoja t'ju shkruaj lidhur me
shëlbimin e përbashkët, e ndjeva veten të detyruar t'ju jap zemër
me anë të letrës të luftoni për fe që u qe dhënë shenjtërve njëherë e Vap 9,13+
përgjithmonë. [4]Sepse disa njerëz depërtuan me dredhi ndër ju - të cilët ‖2Pjt 2,1
që moti kanë qenë shënuar për dënim - njerëz të patenzonë, që hirin e Gal 5,13; 1Pjt 2,16;
Hyjit tonë e zëvendësojnë me ndyrësi dhe e mohojnë Jezu Krishtin, të 1Gjn 4,1; 2Gjn 10
vetmin Zotërues dhe Zotin tonë.

Mësuesit e rrejshëm. Ndëshkimi i tyre

[5]Tani dëshiroj t'ju përkujtoj - ndonëse tanimë i dini të gjitha këto ‖2Pjt 1,12
njëherë e përgjithmonë - se Zoti, pasi e shpëtoi Popullin nga dheu i Nr 14,26-35; 1Kor 10,5
Egjiptit, pastaj i zhbiu ata që nuk besuan. [6]Po edhe engjëjt që nuk e ‖2Pjt 2,4; Zan 6,1-2
ruajtën denjësinë e vet, por e lëshuan banesën e vet, i ruajti për Gjyqin
e Ditës së madhe të lidhur me pranga në errësirë. [7]Po kështu edhe
Sodoma e Gomorra dhe qytetet përreth tyre, të cilat, sikurse edhe 2Pjt 2,6-9; Zan 19;
ato, u dhanë pas fëlligështisë dhe mëkatuan kundër natyrës, mbesin Mt 10,15p
si shembull duke pësuar ndëshkimet në zjarr të pasosur.

1 *të dashurve*: si në shumicën e versioneve; sir. dhe të tjerë kanë: «kombeve të zgjedhura». Var.: «të shenjtëruarve».

3 *shëlbimin e përbashkët*: vulg: e të tjerë kanë: «shëlbimin tuaj». *–të luftoni për fenë që u qe dhënë shenjtërve njëherë e përgjithmonë*: asgjë s'duhet të ndryshohet (rr 5; krh. 1Kor 11,2; 2Sel 2,15+; 1Tim 6,20+) në traditën e fesë së apostujve (rr 17), që është themeli i jetës së krishterë (rr 20).

4 *për dënim*: var.: «për këtë mëkat». *–e mohojnë Jezu Krishtin, të vetmin Zotërues dhe Zotin tonë*: si në shumicën e versioneve; të tjerë kanë: «e mohojnë Hyjin, të vetmin zotërues, dhe Zotin tonë Jezu Krishtin». Krh. *Enoku* 48,10.

5 *Zoti*: d.m.th. Hyji Atë (krh. 2Pjt 2,4), me S, C, e të tjerë; B, A, Vulg. dhe dshk. të tjera kanë: «Jezusi» që do t'i referohej Krishtit para mishërimittë tij (krh. 1Kor 10,4). Një papir ka: «Hyji Krisht».

6 *e lëshuan banesën e vet*: sepse kishin lejuar të josheshin nga bijat e njerëzve (Zan 6,1-2): temë e trajtuar në *Librin e Enokut* (10,6; 12,4).

7 *mëkatuan kundër natyrës*: fj.fj.: «shkuan pas një trupi (mishi) tjetër»: një mish (natyrë) që nuk ishte njerëzor, sepse mëkati i tyre qe dëshira për të përdhunuar «engjëjt» (Zan 19,1-11). Si Jud 6–7, apokrifi

Blasfemit e tyre

‖2Pjt 2,10-12 [8]Po kështu edhe këta ëndërrues çnderojnë trupin, përbuzin
Dan 10,13+ Madhërinë dhe shajnë Lavditë. [9]Ndërsa kryeengjëlli Mikael, kur
fjalisej me Djallin rreth trupit të Moisiut, nuk pati guxim të shprehë
Zak 3,2 gjyq fyes kundër tij, por tha: Zoti ta mbylltë gojën! [10]Kurse këta
çnderojnë çka nuk njohin; e në ato që, me anë të shqisave - si bagëtitë
e paarsyeshme - i njohin, në to kalben.

Mbrapshtja e tyre

‖2Pjt 2,15; Zan 4,8; 1Gjn 3,12 Nr 22,2+; Zb 2,14 Nr 16 ‖2Pjt 2,13.17-18 [11]Të mjerët ata, sepse ecin udhës së Kainit dhe, prej etjes së
fitesës, u dhanë mbas gabimit të Balaamit dhe sharruan në
kryengritjen e Koreut. [12]Këta njerëz janë njolla në darkat tuaja të
dashurisë, kur hanë e pinë me ju pa farë frike dhe e fajnë barkun
Fu 25,14 si bagëtia. Janë re pa ujë që erërat i sjellin këndej e andej, lëndë të
pafrytshme të vjeshtës në mbarim, dy herë të thata, të nxjerra me
Is 57,20 rrënjë, [13]valë të tërbuara të detit që bëjnë të shkumiten turpësitë e
veta, yje të shkëputura, endacake, për të cilët ruhet terri i errësirës
së përjetshme.

[14]Mu për ta parakallëxoi i shtati pas Adamit, Henoku, kur tha: «Ja,
Dan 7,10 po vjen Zoti me dhjetra mijëra engjëjsh të vet, [15]për t'i gjykuar të
gjithë dhe për t'i ndëshkuar të gjithë të patenzonët për të gjitha fjalët
fyese që i thanë kundër Tij - mëkatarët e pa fe!». [16]Këta janë njerëz
‖2Pjt 2,18; Dan 7,8.20; Lev 19,15 që murmurojnë dhe ankohen, jetojnë mbas prirjeve të veta të prujta,
goja u flet fjalë krenie, kurse njerëzit i përkëdhelin për të nxjerrë dobi
prej tyre.

Testamenti i të dymbëdhjetë patriarkëve përmend së bashku mëkatin e engjëjve dhe atë të Sodomës.

8 *këta*: heretikët bashkëkohës të Judës, të cilët nuk ndalen përpara ndëshkimit të engjëjve ngashënjyes. – *përbuzin Madhërinë*: e Krishtit; disa lexojnë «madheritë» (engjëjt, krh. Ef 1,21; Kol 1,16). –*shajnë Lavditë*: engjëjt e mirë.

9 *kryeengjëlli Mikael, kur fjalosej me Djallin rreth trupit të Moisiut*: duket se Juda këtu varet nga apokrifi *Ngritja e Moisiut në qiell*, aty ku Mikaeli (Dan 10,13+) grindet me djallin, i cili, pas vdekjes së Moisiut, kërkonte trupin e tij.

10 *çnderojnë çka nuk njohin*: ata nuk njohin sepse nuk e kanë Shpirtin dhe njohin vetëm sipas natyrës së tyre si qenës psikikë (rr 19; krh. 1Kor 15,44+), njerëz të përçmuar nga gnostikët.

12 *njolla*: si Vulg.; version tjetër: «turpi»; BJ ka: «pengesa». –*darkat tuaja të dashurisë*: në agapet (BJ). – Heretikët, pra, merrnin pjesë akoma në jetën e Kishës: zbuloheshin vetëm gjërat e tyre të fshehta. Të bëhet fjalë për eukaristinë ose thjeshtë për «agapen» para saj, sjellja e tyre rikujton 1Kor 11,17-22.

13 *yje të shkëputura*: në apokrifët judaikë, yjet janë shpesh simbol i engjëjve (krh. *Enoku* 18,15v; 21,5v).

14-15 Citim (ndoshta i përmendshëm) i *Enokut* 1,9.

16 Jehonë e *Enokut* 5,5.

Nxitje. Mësimi i apostujve

17 Ju, o të dashur, kujtoni fjalët që ju paralajmëruan apostujt e Jezu Krishtit, Zotit tonë. 18 Ata ju thoshin: «Në kohën e fundit do të ketë përqeshës që do të jetojnë mbas prirjeve të veta të prujta». 19 Këta janë ata që mbjellin përçarje - njerëz thjesht shtazorë - që nuk e kanë Shpirtin Shenj.

‖2Pjt 3,2-3
1Tim 4,1+
1Kor 15,44+

Detyrat e dashurisë

20 Por, ju o të dashur, ndërtoni veten mbi themelin e fesë suaj tejet të shenjtë duke u lutur në Shpirtin Shenjt. 21 Qëndroni në dashurinë e Hyjit duke pritur mëshirën e Zotit tonë Jezu Krishtit për jetën e pasosur. 22 Disa - të ndërdyshmët - qortoni; 23 disa tjerë shpëtoni duke ia rrëmbyer zjarrit; për do tjerë, prapë, kini mëshirë duke u trembur dhe urreni deri edhe petkun e përdhosur prej trupit të tyre.

1Kor 3,9-17; Ef 2,20-22
2Kor 13,13+

Doksologji

24 Atij që mund t'ju ruajë të mos bini në mëkat dhe t'ju paraqesë të patëmetë me hare para Lavdisë së vet - 25 Një të vetmit Hyj, Shëlbuesit tonë, nëpër Jezu Krishtin, Zotin tonë: lavdi, madhëri, fuqi dhe pushtet para çdo kohe, tani dhe në të gjithë shekujt. Amen.

‖2Pjt 3,14
Rom 16,27+; Zb 5,13

17 Mësimi apostolik, i përçuar nga tradita (rr 3).

18 Kjo fjali nuk gjendet tekstualisht tjetërkund, por ekzistojnë shprehje të barazvlefshme (Vap 20,29-31; 1Tim 4,1; 2Tim 3,1-5; më parë Mt 24,24; Mk 13,22).

19 *ata që mbjellin përçarje*: si në shumicën e versioneve; C, vulg e të tjerë kanë: «ata që ndahen» (nga Kisha). *–njerëz thjesht shtazorë*: heretikët janë si «bagëtitë e paarsyeshme» (rr 10).

20-21 Këta dy rreshta përmendin tri Vetat hyjnore (krh. 2Kor 13,13) lidhur me fenë, me lutjen, me dashurinë, me shpresën (krh. 1Kor 13,13+).

22-23 Vetë dashuria kërkon që të sillemi ndryshe me të njollosurit, pak apo shumë, nga herezia.

24 *të patëmetë me hare*: Vulg. shton: «në ardhjen e Zotit tonë Jezu Krisht».

25 Kjo Doksologji solemne (krh. Rom 16,25-27+; Ef 3,20; Zb 1,6+) vjen ndoshta nga liturgjia.

ZBULESA

Libri i Zbulesës (në greqisht "Apokalips") nënkupton një zbulesë të Hyjit drejtuar njerëzve mbi gjërat e fshehta, që vetëm Ai i njeh; sidomos gjërave që kanë të bëjnë me të ardhmen. Nuk është e lehtë të përcaktosh saktësisht kufirin mes "apokalips-it" si gjini letrare prej asaj profetike: "apokalipsi" është si një zgjatje e profetësisë [krh. Is 24+]. Por, ndërsa profetët e vjetër i transmetuan gojarisht zbulesat hyjnore, autori i një apokalipsi i raporton në një libër zbulesat që mori në formën e vizioneve. Nga ana tjetër, këto vizione nuk kanë vlerë në vetvete, por për shkak të simbolizmit që mbartin. Në fakt gjithçka, ose pothuajse gjithçka, ka vlerë simbolike në një apokalips: shifrat, gjërat, pjesët e trupit, vetë personazhet që hyjnë në skenë. Kur përshkruan një vizion, shikuesi përkthen në simbole idetë që Hyji ia sugjeron. Ai vazhdon duke grumbulluar gjërat, ngjyrat, shifrat simbolike, duke mos u shqetësuar për moskoherencën e efekteve të prodhuara. Për ta kuptuar, duhet të hyjmë në lojën e tij duke i ri-përkthyer me koncepte simbolet që ai propozon. Përndryshe shtrembërohet kuptimi i mesazhit të tij.

Apokalipset patën një sukses të madh në disa ambjente hebrenjsh, duke përfshirë Esenët e Kumranit, gjatë dy shekujve të parë para lindjes së Krishtit. E përgatitur nga vizionet e profetëve si Ezekieli dhe Zakaria, gjinia apokaliptike u zhvillua në veprimin e Danielit dhe në shumë vepra apokrifë të shkruara rreth epokës së krishterë. Besëlidhja e Re ka ruajtur në kanun vetem ketë Apokalips. Autori na e tregon vetë emrin e tij: Gjoni (1,9); kur ai shkruan, është në ishullin e Patmos, në mërgim për shkak të besimit në Krishtin. Një traditë, e përfaqësuar nga Shën Justini dhe e përhapur deri në fund të shekullit të dytë. (Shën Ireneu, Klementi i Aleksandrisë, Tertuliani, Kanuni i Muratori), e identifikon atë me Gjonin apostull, autorin e Ungjillit të katërt. Por deri në shek. V, me sa duket kisha e Sirisë, e Kapadokisë dhe gjithashtu ajo e Palestinës nuk e kishin pranuar Zbulesën në kanunin e Shkrimeve; kjo tregon që nuk e konsideruan veprën e një apostulli. Kaius, një prift romak ne fillim të shek. III, pohonte se ajo kishte si autor heretikun Cerinthus, por ndoshta vetëm për arsye polemike. Nga ana tjetër, në qoftë se Apokalipsi i Gjonit, ka

disa ngjashmëri të pamohueshme me shkrimet e tjera të Gjonit, ai edhe dallon prej tyre në mënyrë dukshme: qoftë nga gjuha, stili, dhe perspektiva të caktuara teologjike (sidomos mbi Parusinë, pra Ardhjen e Dytë të Krishtit). Për këtë arsye është e vështirë të caktohet autori i saj në mënyrë të menjëhershme. Megjithëatë, mbetet nën frymëzimin Joanik, e shkruar në qarqet më të afërta të apostullit dhe e përshkuar nga mësimi i tij. Karakteri i saj kanonik nuk mund të ngjall dyshime. Për sa i përket datës, është mjaft e pranueshme që ka qenë e shkruar gjatë sundimit të Domitianit, rreth 95; disa tjerë, dhe me ndonjë gjasë, mendojnë se disa pjesë u shkruan qysh nga koha e Neronit, pak më përpara vitit 70.

Të pranohet koha e Domitianit, ose ajo e Neronit, është thelbësore, për të kuptuar mirë Apokalipsin, që të vihet brenda ambjentit historik ku ka lindur: një periudhë trazirash dhe persekutimi të dhunshëm kundër Kishës të sapolindur. Në fakt, si apokalipset që e paraprijnë (veçanërisht ajo e Danielit), dhe prej të cilëve Zbulesa frymëzohet haptazi, ajo është më së pari një shkrim kushtëzuar nga rrethanat, me qëllim që të lartësohet dhe të forcohet morali i të krishterëve, të cilët ndoshta qenë të tronditur nga një përndjekje aq e dhunshme kundër Kishës së atij që tha: "Mos kini frikë, unë e munda botën" (Gjn 16,33). Për të kryer planin e tij, Gjoni merr temat e mëdha profetike tradicionale, veçanërisht atë të "ditës së madhe" të Zotit (krh Am 5,18+): ditën e shpëtimit profetët ia shpallnin Popullit të shenjtë, të nënshtruar nën zgjedhën e Asirisë, e Kaldeasve, dhe pastaj Grekëve, të shpërndarë dhe pothuajse të asgjësuar nga persekutimi; në atë Ditë, Hyj do ta çlirojë popullin e vet nga duart e shtypësve të tij, duke ia rikthyer jo vetëm lirinë, por edhe pushtetin dhe sundimin mbi armiqtë e vet, të cilët do të ndëshkohen dhe do të jenë pothuajse të asgjësuar. Kur Gjoni shkruan, kisha, populli i ri i zgjedhur, sapo ka qenë shkatërruar nga një përndjekje e përgjakshme (13; 6,10-11; 16,6; 17,6), shkaktuar nga Roma dhe Perandoria Romake (bisha) por me nxitjen e Satanit (12; 13,2-4), armikut të parë të Krishtit dhe të popullit të tij.

Një pamje fillestare përshkruan madhështinë e Hyjit që sundon në qiell, zotërues absolut i fateve njerëzore (4) dhe që ia dorëzon Qengjit librin me dekretin për të shfarosur perndjekësit (5). Vizioni vazhdon me shpalljen e një pushtimi të popujve barbarë (Partët) me të gjitha të këqijat që normalisht pasojnë: lufta, uria, murtaja (6). Por besimtarët e Hyjit do të jenë të mbrojtur (7,1 deri 8; krh. 14,1-5), në pritje për të shijuar në qiell triumfin e tyre (7,9-17, krh.

15,1-5). Por, meqë Hyj dëshiron shpëtimin e mëkatarëve, nuk i shkatërron ato menjëherë, por u dërgon atyre një sërë plagësh për t'i lajmëruar, si kishte bërë kundër Faraonit dhe Egjiptianëve (8–9, krh. 16). Përpjekje e kotë. Për shkak të ngurtësimit të tyre, Hyji do të shkatërrojë përndjekësit e ligj (17) të cilët kërkonin ta prishin tokën duke e nxitur për të adhuruar Satanin (një aluzion ndaj adhurimit të perandorëve të Romës pagane). Vijojnë: një vajtim mbi Babiloninë (Romë) e shkatërruar (18) dhe këngët e fitores në qiell (19,1-10). Një vizion i ri merr temën e shkatërrimit të bishës (Romës përndjekese), e kryer tashmë prej Krishtit të lavdishëm (19,1-21). Hapet atëherë për kishën një periudhë prosperiteti (20,1-6) e cila përfundon me një sulm të ri të Satanit kundër saj (20,7v), asgjësimi i armikut, ringjallja e të vdekurve dhe gjykimi i tyre (20,11-15), dhe në fund themelimi përfundimtar i mbretërisë qiellore, në gëzim të përsosur, sepse vetë vdekja është shkatërruar (21,1-8). Një pamje retrospektive e përshkruan gjendjen e përsosmërisë së Jeruzalemit të Ri gjatë mbretërimit të tij mbi tokë (21,9v).

Ky është interpretimi historik i Zbulesës, kuptimi i saj i parë dhe themelor. Por qëllimi i librit nuk ndalet këtu. Ai përmend vlerat e përjetshme mbi të cilat mund të bazohet feja e besimtarëve të të gjitha kohërave. Tashmë në BV besimi i popullit të shenjtë u themelua në premtimin e Hyjit për të qëndruar "me popullin e tij" (Dal 25,8+), prania, që do të thotë mbrojtje kundër armiqve për të sjellë shpëtimin. Dhe tani, edhe më shumë, Hyj është me popullin e tij të ri, që ai ka bashkuar me vetë personin e Birit, Emanuel (Hyj-me-ne). Dhe Kisha jeton prej këtyre premtimeve të Krishtit të ringjallur: "Unë jam me ju gjithë ditët, deri në fund të botës" (Mt 28,20). Nëse është kështu, besimtarët s'kanë pse të frikësohen. Edhe në qoftë se ata përkohësisht duhet të vuajnë në emër të Krishtit, por në fund ata do të jenë fitimtarë mbi Satanin dhe mbi të gjitha mashtrimet e tij.

Teksti i tanishëm i Zbulesës paraqet disa pjesë që përsëriten, disa shkëputje në vazhdimësinë e vegimeve, disa pjesë krejtësisht jashtë kontekstit. Komentuesit janë përpjekur të shpjegojnë keto anomali në shumë mënyra: hartimi prej burimeve të ndryshme, zhvendosja aksidentale e pasazheve të caktuara ose kapitujve, etj. Ndër shpjegimet e mundshme, ne propozojmë këtë hipotezë: pjesa veçanërisht profetike (Zb 4-22) përfshin dy apokalipse të ndryshme, të shkruara nga i njëjti autor në data të ndryshme, pastaj bashkohen në një tekst të vetëm por nga dora e dikujt tjetër. Dy tesktet fillistare do të përmbanin këto seksione:

	Teksti I	Teksti II
Hyrje: Libri i gëlltitur		10,1-2a.3-4.8-11
Satani kundër kishës	12,1-6.13-17	12,7-12
Bisha kundër kishës		k13
Lajmërimi dhe fillimi i ditës së madhe të Zemërimit	4–9;10,1-2b.5-7; 11,14-18	14-16
Dita e madhe e zemërimit:		
- Paraqitje e Babilonisë	17,1-9.15-18	17,10.12-14
- Shkatërrimi i Babilonisë	18,1-3	(krh. 14,8)
- Të zgjedhurit të ruajtur		18,4-8
- Vajtim mbi Babiloninë	18,9-13.15-19.21.24	18,14.22-23
- Këngët e fitores	19,1-10	18,20
Mbrëtërimi Mesianik	20,1-6	
Luftimi eskatologjik	20,7-10	19,11-21
Gjykimi	20,13-15	20,11-12
Jerusalemi i ardhshëm	21,9–22,2; 22,6-15	21,1-4; 22,3-5; 21,5-8
Shtojcë: të dy dëshmitarët		11,1-13-19

Letrat e drejtuara shtatë kishave (1-3), duhet të lexohen me dy tekste tjera, por kanë ekzistuar më përpara si një teskt i pavarur.

Edhe nëse kjo hamendje e propozuar nuk është plotësisht bindëse, ajo ka frymëzuar ndarjet më të mëdha që shihen brenda tekstit, por jo të gjitha shënimët. Kështu lexuesi mund të bejë një lexim të rrjedhshëm të Zbulesës pa u shqetësuar nga dy tekstet e lashtë, duke e lënë veten të pushtohet prej imazheve të komplikuara por shumë të pushtetshme me të cilat autori ka veshur mesazhin e tij të bindjes dhe të shpresës. Flia e Qengjit ka sjellur fitoren e fundit. Pavarësiht të këqijave nga të cilat vuan Kisha e Krishtit, ajo nuk mund të dyshojë për besnikërinë e Hyjit, deri në kohën kur Zoti do të vijë, "shpejt" (1,1; 22,20). Zbulesa është "epopea" e madhe e shpresës së krishterë, kënga e triumfit të Kishës së përndjekur.

Zbulesa e Gjonit

Hyrje

1 [1]Zbulesa e Jezu Krishtit, të cilën ia dha Hyji Atij për t'i vënë
në dijeni shërbëtorët e vet lidhur me ato që për së shpejti do Dan 2,28; Zb 22,6v.16
të ndodhin. Ai i bëri të dihen duke ia dërguar engjëllin e vet 19,10+
Gjonit, shërbëtorit të vet, [2]i cili dëshmon se gjithçka ka parë është
fjalë e Hyjit dhe dëshmi e Jezu Krishtit. [3]I lumi ai që i lexon edhe
ata që i dëgjojnë fjalët e kësaj profecie dhe i zbatojnë ato që janë të
shkruara në të. Sepse, koha e caktuar është afër! 22,7; 2Kor 6,2+

I. LETRAT E DREJTUAR KISHAVE TË AZISË

Përshëndetje

[4]Gjoni, shtatë kishave që janë në Azi: paçi hir dhe paqe prej Atij
që është, që ishte dhe që po vjen dhe prej shtatë shpirtrave që janë Dal 3,14+
para fronit të Tij [5]dhe prej Jezu Krishtit, Dëshmitarit besnik, të Ps 89,38; Is 55,4
Parëlindurit ndër të vdekur, Sunduesit të mbretërve të tokës! Ps 89,28
Atij që na do, që na çliroi nga mëkatet tona me gjak të vet, [6]që na

1,1 *Zbulesa e Jezu Krishtit*: fjala «zbulesë», greqisht «apokalypsis», do të thotë «heqje veli» (krh. 1Kor 1,7+). Kjo zbulesë bëhet nga Jezu Krishti dhe i referohet vetë Atij. – *shërbëtorët e vet*: janë profetët e Kishës (krh. 10,7; 11,18; 22,6; Vap 11,27+; edhe, më parë, Am 3,7); por edhe të krishterët quhen shërbëtorë të Hyjit (2,20; 7,3; 19,2.5; 22,3.6). – *Ai*: Hyji. Engjëlli ose mesazheri (22,16; krh. Zan 16,7+; Ez 40,3) sipas gjasës përfaqëson vetë Krishtin (sipas 14,14.15 dhe 1,13).

1,2 *i cili dëshmon se gjithçka ka parë, është fjalë e Hyjit dhe dëshmi e Jezu Krishtit*: BJ ka: «ka dëshmuar». Me fjalë të tjera: «fjala e Hyjit dëshmuar nga Jezu Krishti».

1,3 *i lumi*: është e para nga të shtatë lumturitë e Zbulesës (krh. 14,13; 16,15; 19,9; 20,6; 22,7.14). – *koha e caktuar është afër*: tregon ardhjen e Krishtit (krh. 3,11; 22,10.12.20 dhe 1,7) gjithçka do të ndodhë «së shpejti»(rr 1; krh. 22,6).

1,4-8 Kjo adresë është plot me kujtime biblike që të sjellin ndër mend ngjarjet e lavdishme e vënien solemne në fron të Mbretit-Mesi, që do mbretërojë me popullin e Hyjit, falë premtimit të bërë një herë e një kohë Davidit: temë e rëndësishme e tërë Zbulesës.

1,4 *Atij që është, që ishte dhe që po vjen*: shprehje stereotipe (1,8; 4,8; 11,17; 16,5), e ngjashme me të tjera të literaturës judaike, që zhvillojnë emrin e Hyjit të zbuluar Moisiut, shtjelluar si «Ai që është» (Dal 3,13+).

1,5 Në personin dhe në veprën e tij, Krishti është «dëshmitari besnik» i premtimit bërë dikur Davidit (2Sam 7,1+; Ps 89; Is 55,3-4; Zak 12,8) dhe realizuar në të. Ai është fjala e efektshme, «Ameni» (3,14), «po-ja» e Hyjit (rr 2; 3,14; 19,11.13;

Dal 19,6; 1Pjt 2,9
Rom 16,27+

bëri Mbretëri, priftërinj për Hyjin, Atin e vet - Atij i qoftë lavdi dhe pushtet në shekuj [të shekujve]. Amen.

Dan 7,13
Zak 12,10.14;
Mt 24,30+; Gjn 19,37

[7]Ja, po vjen me re dhe do ta shohë çdo sy
edhe ata që e shporuan
dhe të gjitha fiset e tokës do të vajtojnë për shkak të Tij.
Po! Amen!

[8]Unë jam Alfa dhe Omega - thotë Zoti Hyj - Ai që është, që ishte dhe që po vjen, i Gjithpushtetshmi.

Vegim përgatitor

Rom 5,3; 2Tim 2,12

[9]Unë Gjoni, vëllai juaj dhe bashkë me ju pjesëtar në vuajtje, në mbretëri dhe në qëndresë në Jezusin: isha për shkak të fjalës së Hyjit dhe të dëshmisë së Jezusit në ishullin që quhet Patmos. [10]Një ditë të
Vap 20,7+ Diel pata vegim prej Shpirtit Shenjt dhe pas meje dëgjova një zë të madh, porsi zë trumbete, [11]që më thoshte: «Çka po sheh, shkruaj në libër dhe dërgojau shtatë Kishave: në Efes, në Smirnë, në Pergam, në Tiatirë, në Sardë, në Filadelfi dhe në Laodice!». [12]U solla ta shoh
Zb 1,20 zërin që po fliste me mua; si u ktheva, pashë shtatë shandana të artë
Dan 7,13 [13]dhe në midis të shandanave dikënd si Birin e njeriut, të veshur me petk të gjatë dhe të ngjeshur me brez ari rreth parzmës. [14]Kryet e tij

2Kor 1,20). Trashëgimtar i Davidit (5,5; 22,16), është bërë përmes ngjalljes, «i parëlindur» (Kol 1,18; krh. Rom 1,14+) dhe pas rrënimit të armiqve të tij, do të marrë zotërimin universal (Dan 7,14; 1Kor 15,28; 19,16). – *na çliroi nga mëkatet tona*: së bashku me të tjerët Vulg. ka: «na lau»; var.: «na shleu».

1,6 *Mbretëri, priftërinj*: BJ përkthen: «një mbretëri priftërinjsh». Besnikët e Krishtit, pasi kthehen dhe lahen nga mëkatet (rr 5 e 7), do të formojnë një «mbretëri priftërinjsh» (Dal 19,6+): mbretër, do të mbretërojnë mbi të gjithë popujt (Dan 7,22.27; Is 45,11-17; Zak 12,1-3; krh. 2,26.27; 5,10; 20,6; 22,5); priftërinj, të bashkuar me Krishtin prift, do t'ia ofrojnë Hyjit krejt gjithësinë si fli lavdie. – *Atij i qoftë lavdi dhe pushteti në shekuj të shekujve. Amen*: doksologjitë (Rom 16,25+) gjenden shpesh në Zbulesë. Prej toneve të triumfit të tyre, na vjen jehona e liturgjive të hershme. Ato mbartin elemente të çmueshme kristologjike, ku Qengji (5,6+) në mënyra të ndryshme lidhet me Hyjin Atë. Ato nënkuptojnë edhe një protestë kundër kultit perandorak.

1,8 *Alfa dhe Omega*: germa e parë dhe e sprapsme e alfabetit grek (21,6; 22,13); i jepet Krishtit një cilësi e Hyjit: fillim e mbarim i gjithçkaje (Is 41,4; 44,6; krh. 1,17; 2,8).

1,9 *në mbretëri*: BJ përkthen: «në pushtetin mbretëror». – *isha në ishullin që quhet Patmos*: i burgosur si i krishterë.

1,10 *pata vegim prej Shpirtit Shenjtë*: BJ përkthen: «rashë në ekstazë».

1,13 *dikënd si Birin e njeriut*: Mesia shfaqet në rolin e gjykatësit eskatologjik, si në Dan 7,13-14 (krh. Dan 10,5-6). Vetitë e tij përshkruhen me anë të simboleve: *priftëria* (përfaqësuar nga petku i gjatë; krh. Dal 28,4; 29,5; Zak 3,4); *pushteti mbretëror* (brezi i artë; krh. 1Mak 10,89; 11,58); *amshueshmëria* (flokët e bardhë; krh. Dan 7,9); *dija hyjnore* (sytë porsi flaka e zjarrit për «të shqyrtuar veshkat e zemrat»; krh. 2,23); *patrandshmëria* (këmbët porsi bronzi; krh. Dan 2,31-45). Madhështia e tij është tmerruese (ndriçimi i këmbëve, i fytyrës, pushteti i zërit). Ai i mban shtatë Kishat (yjet; krh. rr 20) nën pushtetin e vet (dora

dhe flokët i kishte të bardhë porsi leshi i bardhë, porsi bora e sytë e tij porsi flaka e zjarrit; [15]këmbët e tija ishin porsi bronzi i lëmuar, i skuqur në furrë; zëri i tij porsi ushtima e ujërave të mëdha. [16]Në dorën e djathtë mbante shtatë yje, nga goja e tij dilte një shpatë dy tehesh, e mprehtë; fytyra e tij porsi dielli kur ndriçon me plot fuqinë e vet.

[17]Kur e pashë, rashë para këmbëve të tija porsi i vdekur. Ai vuri mbi mua të djathtën e vet e tha:

«Mos u tremb! Unë jam i Pari dhe i Sprasmi, [18]i Gjalli! Isha i vdekur dhe, ja, jam i gjallë për shekuj të shekujve dhe unë i kam çelësat e Vdekjes dhe të Nëntokës! [19]Shkruaj, pra, çka pe: çka është dhe çka do të ndodhë më vonë! [20]Lidhur me fshehtësinë e shtatë yjeve që i pe në të djathtën time dhe lidhur me shtatë shandanat e artë: shtatë yjet janë engjëjt e shtatë Kishave, kurse shtatë shandanat janë shtatë Kishat.

Dan 10,5
Dan 7,9
Dan 10,6
Ez 43,2
Zb 2,12
Dan 8,18; 10,15-19; Ez 1,28v
Is 44,6; 48,12; Zb 1,8+
Heb 7,25
Mt 16,18+
Zb 4,1; Dan 2,28

I. Letra e dërguar Kishës së Efesit

2 [1]Engjëllit të Kishës në Efes shkruaj: "Kështu thotë Ai që mban në të djathtën e vet shtatë yjet, Ai që ecën midis shtatë shandanave të artë. [2]I njoh veprat e tua, mundin tënd dhe qëndresën tënde dhe e di se nuk mund t'i durosh të këqijtë. I vure në provë ata që mbahen për apostuj e nuk janë dhe i gjete gënjeshtarë. [3]Je i qëndrueshëm, ke vuajtur për shkak të Emrit tim dhe nuk e bore guximin. [4]Por kam diçka kundër teje: e le dashurinë tënde të parë! [5]Kujtohu, pra, se prej ku re! Kthehu dhe bëji veprat e mëparshme! Përndryshe do të vij te ti dhe do ta heq shandanin tënd nga vendi

Zb 1,16
1,12
1Sel 1,3
2Kor 11,13.15

e djathtë) dhe goja e tij bëhet gati për t'i hedhur vendimet vdekjeprurëse (shpatë e mprehtë) kundër të krishterëve të pabesë (krh. 19,15+; 2,16; Is 49,2; Ef 6,17; Heb 4,12). Në fillim të çdonjërës prej shtatë letrave haset sërish njëra apo tjetra veti e gjykatësit, e përshtatur situatës së veçantë të Kishës.

1,18 *i Gjalli*: ai që e ka jetën në vetvete (krh. Gjn 1,4; 3,15+; 5,21.26; etj.). Këtu theksi bie mbi jetën e tanishme të të Ngjallurit. – *Nëntokë*: fj.fj.: «*Hades*», vendi ku qëndronin të vdekurit (krh. Nr 16,33+). Krishti ka pushtet për t'i nxjerrë (krh. Gjn 5,26-28).

1,19 *çka pe, çka është*: krh. letrat e kk 2 dhe 3. – *dhe çka do të ndodhë më vonë*: pra, zbulimet e kk 4–22. Këtu profecia merr formën e vegimit.

1,20 *engjëjt*: sipas ideve judaike, engjëjt mbanin jo vetëm botën fizike (krh. 7,1; 14,18; 16,5), por edhe njerëzit dhe bashkësitë (krh. Dal 23,20+). Çdo Kishë mendohet e mbartur nga një engjëll, përgjegjës i saj, dhe pikërisht atij do t'i dërgohet një letër. Por Kishat janë në dorën e Krishtit, nën pushtetin dhe mbrojtjen e tij.

2,1-7 Shtatë letrat kanë të njëjtën strukturë: disa konstatime mbi gjendjen e Kishës në fjalë («njoh») ndiqen nga premtime ose kërcënime të shprehura në një perspektivë eskatologjike. Ato janë të pasura me doktrinë, veçanërisht lidhur me Jezu Krishtin, që këtu referohet gjithmonë në vetë të parë. Këto letra pasqyrojnë jetën e krishterë në Azi përreth viteve 90.

2,1 *Efes*: metropol politik dhe tregtar i krahinës së Azisë. Të njëjtës krahine i përkisnin gjashtë qytetet e tjera, të cilave u janë drejtuar letrat që vijojnë. Aty ishin të përhapura shumë kulte pagane; mes të tjerash ai i Artemidës (Vap 19,24-40).

2,2 *ata që mbahen për apostuj e nuk janë*: me gjasë nikolaitët e rr 6 (krh. 2,15+). Mbi apostujt e rrejshëm, krh. 2Kor 11,5.13.

2,3 *ke vuajtur për shkak të Emrit tim*: aluzion për një persekutim të kaluar.

2,5 *do ta heq shandanin tënd nga vendi i tij*: Efesi do ta humbë rangun e

i tij, nëse nuk kthehesh. 6Por e ke këtë të mirë: i urren veprat e
Zb 2,15+ Nikollaitëve, të cilat i urrej dhe vetë.
Mt 13,9; Zb 13,9 7Kush ka veshë, le të dëgjojë çka Shpirti Shenjt u thotë Kishave!
Zan 2,9; Zb 22,2 Ngadhënjyesit do t'i jap të hajë nga pema e jetës që është në parrizin e Hyjit".

II. Letra e dërguar Kishës së Smirnës

8Edhe engjëllit të Kishës në Smirnë, shkruaj:
Is 44,6; 48,12; "Kështu thotë i Pari dhe i Mbrami, Ai që pat vdekur, por u ngjall.
Zb 1,17-18+ 9E di vuajtjen tënde dhe varfërinë - por je i pasur - i di edhe fyrjet e
Jak 2,5 atyre që thonë se janë Judenj, e nuk janë: janë sinagoga e Satanit!
Zb 3,9 10Mos i druaj fare vuajtjet që do t'i pësosh: ja, djalli do të shtijë disa
Gjn 8,37-44; Lk 22,31-33 prej jush në burg për t'ju vënë në provë. Do të gjendeni në vuajtje për
Dan 1,12.14v dhjetë ditë. Qëndro besnik deri në vdekje dhe do ta jap kezën e jetës.
1Kor 9,25+ 11Kush ka veshë, le të dëgjojë çka Shpirti Shenjt u thotë Kishave!
Zb 20,14; 21,8 Ngadhënjyesin nuk do ta dëmtojë vdekja e dytë!"

III. Letra e dërguar Kishës së Pergamit

12Edhe engjëllit të Kishës në Pergam shkruaj:
1,16; 19,15 "Kështu thotë Ai që ka shpatën dy tehesh, të mprehtë. 13E di ku
banon - aty ku është froni i Satanit - por qëndron i palëkundshëm
në Emrin tim dhe nuk e mohove fenë time as në ditët kur Antipa,
dëshmitari im, besniku im, u vra midis jush - aty ku banon Satani.
14Por kam diçka pak kundër teje: janë disa te ti që e ndjekin mësimin
Nr 22,2+ e Balaamit, i cili e udhëzoi Balakun t'u vinte leqe bijve të Izraelit për
1Kor 8,10; Nr 25,1-2; 2Pjt 2,15 Zb 2,6 të ngrënë mishin e flijuar idhujve dhe të jepen mbas fëlligështisë. 15Po
ashtu edhe ti ke disa që ndjekin mësimin e Nikollaitëve. 16Kthehu,

metropolit fetar.

2,7 *kush ka veshë, le ta dëgjojë çka Shpirti Shenjtë u thotë Kishave*: me këtë formulë përfundon secila prej shtatë letrave. Ajo nënvizon rolin e Shpirtit në marrëdhëniet e Krishtit me Kishën e tij. – *në parrizin e Hyjit*: me Vulg. edhe të tjerët kanë: «në parrizin e Hyjit tim».

2,9 *por je i pasur*: pasuria shpirtërore e kësaj Kishe i kundërvihet varfërisë së saj materiale. – *fyerjet*: përkthim tjetër: «blasfemitë». – *e atyre që thonë se janë Judenj e nuk janë*: egërsia kundër Judenjve shpjegohet në dy mënyra. 1) Autori i letrës, duke qenë judeas i kthyer në të krishterë, sheh në Kishë pikëmbërritjen e misionit të Izraelit; 2) nga ana tjetër, Judenj kundërshtarë kanë paditur të krishterët tek autoritetet romake, siç do t'i ndodhë Polikarpit, që ishte pikërisht ipeshkëv i Smirnës, i martirizuar në 155.

2,10 *për dhjetë ditë*: një kohëzgjatje e shkurtër.

2,13 *aty ku banon Satani*: kulti perandorak, i gjallë në Pergam si paganizmi me të gjitha format e tij, sulmohet vazhdimisht nga Zbulesa si antitezë e fesë në Krisht.

2,14 *Balaamit... i cili e udhëzoi Balakun t'u vinte leqe bijve të Izraelit*: sipas një tradite çifute e mësoi Balakun t'i bëjë Izraelitët të kalojnë në idhujtari të ngashënjyer nga moabitet (krh. Nr 31,16). – *të jepen mbas fëlligështisë*: imazh i zakontë në Profetët për të treguar pabesnikërinë e idhujtarisë (krh. 17; Oz 1,2+).

2,15 *mësimi i Nikollaitëve*: doktrinë që ka lidhje me gabimet e luftuara tashmë nga

pra! Përndryshe, për së shpejti do të vij te ti dhe do t'i luftoj me
shpatën e gojës sime.
17Kush ka veshë, le të dëgjojë çka Shpirti Shenjt u thotë Kishave!
Ngadhënjyesit do t'i jap manën e fshehur, do t'i jap edhe një gur të
bardhë dhe mbi gur të shkruar një emër të ri që askush nuk e njeh Is 62,2; 65,15; 56,5;
përveç atij që e merr". Zb 3,12+; 19,12

IV. Letra e drejtuar Kishës së Tiatirës

18Edhe engjëllit të Kishës në Tiatirë shkruaj:
"Kështu thotë Biri i Hyjit - Ai që ka sytë si flaka e zjarrit edhe 1,14-15
këmbët në përngjasim të bronzit të lëmuar. 19I di veprat e tua,
dashurinë, fenë, shërbesën dhe qëndresën tënde - edhe veprat e tua të
fundit më të shumta se të parat. 20Por kam diçka kundër teje: e duron
Jezabelën - një grua që thotë për vete se është profeteshë - të mësojë
dhe të gënjejë shërbëtorët e mi që të bëjnë fëlligështi dhe të hanë mish 2,14
të kushtuar idhujve. 21Unë i dhashë kohë të kthehet, por ajo nuk do të
kthehet nga lavirësia e saj. 22Ja, po e qes në shtratin e lëngimit edhe
fëlligështarët e saj në vështirësi të madhe në qoftë se nuk kthehen
prej veprave të saja. 23Fëmijët e saj do t'i ndëshkoj me vdekje dhe të
gjitha Kishat do ta dinë: unë jam ai që shqyrton veshkat dhe zemrat Jer 11,20+; 17,10
- secilin prej jush do ta shpërblej sipas veprave të tija. 24Juve ju them: Ps 62,13
- ju tjerëve në Tiatirë -, që nuk e ndiqni këtë mësim dhe nuk i njohët
kështu të quajturat «thellësi» të Satanit, nuk ju vë tjetër barrë, 25por
atë që keni: mbarnie mirë deri që të vij! 26Ngadhënjyesit, atij që deri
në fund do t'i kryejë veprat e mia Zb 3,8-11

unë do t'i jap pushtet mbi paganë, 12,5; 19,15
27*dhe do të sundojë mbi ta me skeptër hekuri* Ps 2,8-9
dhe do t'i thyejë porsi enë argjilore,

Pali në Letrat e burgimit (mbi të gjitha letra drejtuar Kolosianëve). Ajo paralajmëronte spekulimet gnostike të shek. II dhe lejonte edhe disa kompromise me kultet pagane, si pjesëmarrja në gostitë e shenjta (krh. rr 14).

2,17 *Mana* (e fshehur nga Jeremia me arkën; 2Mak 2,4-8; krh. Heb 9,4) është ushqimi i mbretërisë qiellore (Gjn 6,31.49). *Guri i bardhë* (ngjyrë fitoreje e gëzimi) është shenja e pranimit në mbretëri; *emri i ri* (3,12+; 19,12) shpreh ripërtëritjen e brendshme që të bën të denjë për të (krh. Is 1,26+).

2,19 *veprat e tua të fundit më të shumta se të parat*: BJ përkthen: «veprat e tua shumohen pa ndërprerje».

2,20 *Jezabelën*: A, sir. e të tjerë lexojnë: «gruan tënde Jezabelë». Emër simbolik (krh. 2Mbr 9,22) për të treguar pseudoprofeteshën e sektit të nikolaitëve.

2,22 *fligështarët e saj*: BJ përkthen: «shokët e kurvërisë». – *prej veprave të saja*: var. «prej sjelljes së saj»; BJ: «prej sjelljes së tyre».

2,23 *fëmijët e saj*: ata që kanë përqafuar mësimin e saj.

2,24 *thellësi të Satanit*: letra sulmon pretendimet e kota se njihet ajo çka është Hyji, pretendime që çonin në shfreninë morale.

2,25 *atë që keni*: fenë në emër të Jezu Krishtit.

[28]ashtu sikurse edhe vetë e mora pushtetin prej Atit tim. Dhe do t'ia
Is 14,12; Zb 22,16; 2Pjt 1,19 jap Yllin e Dritës. [29]Kush ka veshë, le të dëgjojë çka Shpirti Shenjt u thotë Kishave!".

V. Letra e drejtuar Kishës së Sardit

3 [1]Shkruaj edhe engjëllit të Kishës në Sard: "Kështu thotë Ai që
Zb 1,16 ka shtatë shpirtrat e Hyjit dhe shtatë yjet. I di veprat e tua: thuhet se jeton, por je i vdekur! [2]Rri zgjuar dhe forcoje tepricën që posa nuk ka vdekur! Sepse nuk i gjeta veprat e tua të përsosura para Hyjit tim. [3]Të bie në mend, pra, si e ke marrë fjalën dhe e ke dëgjuar, ashtu edhe ruaje - dhe kthehu! Po nuk qëndrove zgjuar, do
Mt 24,42-44p; Mk 13,33; 1Sel 5,2 të vij si vjedhësi dhe nuk do të dish në ç'orë do të vij kundër teje.
[4]Megjithatë i ke në Sard disa njerëz që nuk i përlyen petkat e veta.
Zb 7,14 Ata do të më përcjellin të veshur me petka të bardha, sepse janë të denjë. [5]Kështu edhe ngadhënjyesi do të mbarë petka të bardha; nuk
20,12+ Mt 10,32; 9,26 do ta fshij emrin e tij prej librit të jetës dhe do ta dëshmoj emrin e tij para Atit tim dhe para engjëjve të tij. [6]Kush ka veshë, le të dëgjojë çka Shpirti Shenjt u thotë Kishave".

VI. Letra e drejtuar Kishës në Filadelfi

[7]Edhe engjëllit në Kishën e Filadelfisë shkruaj: "Kështu thotë
Lev 17,1+; Is 6,3 Is 22,22 Zb 1,8 Shenjti, i Vërteti, Ai që ka çelësin e Davidit, Ai që çel dhe askush nuk mëshel, Ai që mëshel dhe askush s'mund të çelë.
[8]I di veprat e tua! Ja, e hapa para teje derën që akush s'mund ta mbyllë. Njëmend pak fuqi ke dhe megjithatë e ruajte fjalën time dhe nuk i re mohit Emrit tim. [9]Ja, unë do t'i sjell disa nga sinagoga e
2,9+ Satanit - që e mbajnë veten për Judenj e nuk janë, por rrejnë - ja, do
Is 45,14; 60,14 t'i bie përdhuni para teje për t'u përkulur deri në dhe para teje, që ta
Is 43,4 marrin vesh se unë të dua. [10]Dhe mbasi e mbajte me qëndrueshmëri
2Pjt 2,9 fjalën time, dhe vetë do të ruaj ty nga ora e provës që do të vijë mbi mbarë botën, për t'i sprovuar banuesit e tokës. [11]Do të vij së shpejti!
2Kor 6,2+; Zb 2,25+; Ruaje mirë çka ke, që askush të mos ta rrëmbejë kezën tënde!

2,28 Pushtetit i shtohet (Nr 24,17; Is 14,12), në simbolizmin e yllit, lavdërimi i të krishterit prej Zotit Jezus (22,16; krh. 1,5+; Vap 2,36+; Rom 1,4+). Kjo temë ka vazhduar të jetojë në *Exultet* e vigjiljes së Pashkëve.

3,1 *shtatë shpirtrat e Hyjit*: këtu janë shtatë engjëj (krh. 4,5)

3,2 *Rri zgjuar*: BJ ka: «Zgjohu».

3,4 *me petka të bardha*: ngjyra e bardhë simbolizon pastërtinë, por edhe gëzimin dhe pushtetin (2,17). Shenja e petkut zakonisht shpreh realitetin e thellë të qenieve (Is 51,9; 52,1; etj.; Rom 13,14; 1Kor 15,53-54; Kol 3,9-12; etj.).

3,8 *e hapa para teje derën*: e lirova fushën për apostullimin tënd (krh. Vap 14,27+).

3,10 *banuesit e tokës*: toka, në Zbulesën e Gjonit, është gjithmonë bota pagane, si «bota» kundërshtare në Gjn 1,10; 17,9; etj. Shërbëtorët e Hyjit nuk radhiten ndër banorët e saj. Ata do të ruhen (7,1vv) prej shuplakave të përshkruara në kk 8–9 dhe 16 (krh. 18,4).

12Ngadhënjyesin do ta bëj shtyllë në tempullin e Hyjit tim dhe prej andej ai s'do të dalë më kurrë! Në të do ta shkruaj Emrin e Hyjit tim edhe emrin e qytetit të Hyjit tim, të Jerusalemit të ri, që zbret nga qielli, prej Hyjit tim, edhe Emrin tim të ri. 13Kush ka veshë, le të dëgjojë çka Shpirti Shenjt u thotë Kishave!".

Gal 2,9; 1Tim 3,15
Ez 48,35
Zb 21,2v 2,17+

VII. Letra e drejtuar Kishës së Laodicesë

14Shkruaj edhe engjëllit të Kishës në Laodice:

"Kështu thotë Ameni, Dëshmitari, Besniku i vërtetë, Parimi i krijesës së Hyjit. 15I di veprat e tua: nuk je as i ftohtë as i nxehtë! Oh, të ishe i ftohtë ose i nxehtë! 16Por, pasi je i vokët - as i ftohtë as i nxehtë - do të vjell prej gojës sime! 17Dhe mbasi thua: Jam i pasur! U bëra pasanik! Asgjë nuk më mungon! e, mbasi nuk di se je i mjerë, i ngratë, skamnor, i verbët, i zhveshët, 18po të këshilloj: blej prej meje ar të pastruar në zjarr që të pasurohesh, blej petka të bardha që të vishesh dhe të mos shihet turpi i cullakisë sate; blej edhe barin për të lyer sytë që të shohësh! 19Unë i qortoj dhe i ndëshkoj ata që i dua. Ji, pra, i zellshëm dhe kthehu! 20Ja, para derës qëndroj dhe trokas: kush e dëgjon zërin tim dhe e hap derën, do të hyj te ai dhe me të do ha darkë dhe ai me mua. 21Ngadhënjyesin do ta vë të rrijë me mua në fronin tim, sikurse edhe vetë ngadhënjeva dhe ndenja bashkë me Atin tim në fronin e tij. 22Kush ka veshë, le të dëgjojë çka Shpirti Shenjt u thotë Kishave!"».

1,5+; 2Kor 1,20
Gjn 1,3
Oz 12,9; 1Kor 4,8
Is 55,1
Fu 3,12; 1Kor 11,32; Heb 12,4-11
Kk 5,2; Is 50,2; Gjn 14,23; Lk 22,29-30 Zb 1,6+; 20,4; Mt 19,28

II. VEGIME PROFETIKE

1. PARA «DITËS SË MADHE» TË HYJIT

Zoti ia dorëzon Qengjit fatin e botës

4 1Pastaj pashë: dhe ja, në qiell një derë e hapur! Edhe zëri që e dëgjova më parë, që fliste me mua si të trumbete, më tha: «Hip këtu dhe do të tregoj çka do të ndodhë pas kësaj!». 2Menjëherë

Zb 1,10; Dal 19,16
Zb 1,1.19; Dan 2,28

3,12 *Emrin e Hyjit tim*: krh. 2,17; 14,1; 19,12.13; Is 56,5; 62,2; 65,15; 1,26+. – *Emrin tim të ri*: ose një emër që do të merret vesh vetëm ditën e paruzisë, ose emri «Fjala» (krh. 19,13).

3,14 *Ameni*: kujtim i Is 65,16 (Vulg. dhe neovulg.: «*in Deo Amen*»; BC: «për Hyjin besnik»; BJ: «për Hyjin e të vërtetës») ku «Amen» del tashmë si një emër hyjnor (krh. 1,5+). – Këtu Krishti identifikohet me Dijen dhe Fjalën krijuese (krh. Fu 8,22; Ur 9,1v; Gjn 1,3; Kol 1,15-17; Heb 1,2)

3,17 Zhveshtësia shpirtërore e Laodicesë, në kundërshtim me begatinë dhe mendjemadhësinë e vet. Në Smirnë ishte e kundërta (2,9).

3,18 *po të këshilloj*: *blej prej meje...*: begatitë e vërteta të jetës shpirtërore. – Aludim për «veçantitë» e Laodicesë: aty prodhoheshin petka dhe një pluhur i veçantë për të shëruar sytë.

3,20 Intimiteti me Jezusin, prelud i gostisë mesianike (krh. Mt 8,11+). Me gjasë, një aludim liturgjik.

kk 4–5 Hyji është i lavdëruar në fronin e vet nga shpura mbretërore (k 4); pastaj,

Is 6,1; Ez 1,26-28; 10,1 kalova në vegim me anë të Shpirtit Shenjt. Dhe ja, në qiell ishte froni
dhe Dikush ndenjur në fron. [3]Atij që rrinte në fron i shkëlqente fytyra
në përngjasim të gurit të paçmueshëm të jaspisit dhe të sardit. Rreth e
Zan 9,12-17 rreth fronit ylberi që i ngjante smaragdit. [4]Përreth fronit edhe njëzet e
Is 24,23 katër frone të tjera. Mbi frone rrinin njëzet e katër udhëheqës të veshur
Zb 8,5; 11,19; 16,18; Dal 19,16 Zb 5,6 Dal 24,10 me petka të bardha e në krye kezat e arta. [5]Nga froni dilnin vetëtima,
zëra dhe rrufe. Para fronit digjeshin shtatë vravashka të ndezura,
Ez 1,5-21; 10,14 d.m.th. shtatë shpirtra të Hyjit. [6]Përpara fronit diçka si det qelqi në
gjasim të kristalit. Në midis të fronit dhe përreth fronit katër Gjallorë
plot me sy para dhe mbas. [7]Gjallori i parë i përngjante luanit, Gjallori
i dytë i përngjante mëzatit, Gjallori i tretë kishte fytyrë njeriu dhe
Gjallori i katërt ishte porsi shqiponja në fluturim. [8]Këta katër Gjallorë
Is 6,2 Ez 10,12 kishin secili nga gjashtë krahë gjithkah përreth dhe përbrenda ishin
plot me sy. Ata nuk pushonin ditë as natë duke shpallur:

Is 6,3 *«Shenjt! Shenjt! Shenjt!*
Zoti, Hyji i Gjithpushtetshëm,
Zb 1,4+ Ai që ishte, Ai që është dhe Ai që do të vijë!».

Dan 4,31 [9]Dhe kurdo që Gjallorët i jepnin lavdi, nder dhe falënderje Atij që rri

horizonti shtrihet mbi gjithësinë: fatin e saj e ka në dorë Qengji shpërblyes me formën e një libri të vulosur (k 5). Do të vijojnë vizione të mëdha simbolike, prelud i «Ditës së madhe» kur hidhërimi i Hyjit do të zbrazet mbi paganët salvues (kk 17–19).

4,2 *kalova në vegim me anë të Shpirtit Shenjt*: BJ përkthen: «rashë në ekstazë». Gjoni s'guxon ta përshkruajë Hyjin nën formën njerëzore dhe as ta përmendë, por paraqet vetëm një pamje drite. E gjithë skena ka marrë frymëzim nga Ez 1 dhe 10; krh. edhe Is 6.

4,4 Këta *udhëheqës* ushtrojnë një rol priftëror dhe mbretëror: lëvdojnë dhe adhurojnë Hyjin (4,10; 5,9; 11,16.17; 19,4) dhe i ofrojnë lutjet e besimtarëve (5,8); e mbështesin në qeverisjen e botës (frone) dhe marrin pjesë në pushtetin e tij mbretëror (keza). Numri i tyre ndoshta si ai i 24 rendeve priftërore të 1Kor 24,1-19.

4,5 *Nga froni dilnin vetëtima, zëra dhe rrufe*: sikurse shpesh te teofanitë (krh. Dal 19,16+; Ez 1,4.13). – *shtatë shpirtra të Hyjit*: më fort se për Shpirtin e Shenjtë (1,4), që në traditën e krishterë do të bëhet Shpirti «shtatëformësh» (Is 11,2+), këtu bëhet fjalë për «engjëjt që qëndrojnë para Hyjit» (krh. 3,1; 8,2; Tob 12,15), që janë të dërguar nga Hyji (krh. Zak 4,10; Zb 5,6; Tob 12,14; Lk 1,26).

4,6 *det*: qoftë «ujërat e sipërme» të Zan 1,7; Ps 104,3, qoftë «deti» i 1Mbr 7, 23-26. – *Në midis të fronit dhe përreth fronit*: është e vështirë të mendohet kjo vendosje. «Në midis të fronit» mund të jetë një shtesë prej Ez 1,5. – *katër Gjallorë plot me sy para dhe mbas*: simbolizëm i frymëzuar nga Ez 1,5-21. Këto qenie të gjallë (fj.fj. frymorë, kafshërorë) janë katër engjëjt që drejtojnë botën lëndore (krh. 1,20): numri katër është një shifër kozmike (pikat e horizontit, erërat; krh. 7,1). Sytë e tyre të shumtë simbolizojnë dijen dhe provaninë e Hyjit. Ata e adhurojnë Hyjin dhe e lavdërojnë për veprën e tij krijuese. Trajtat e tyre (luani, mëzati, njeriu, shqiponja) paraqesin atë çka në krijim është më fisnike, e fortë, e dijshme dhe e shkathët. Duke u nisur nga Ireneu, tradita e krishterë në ta ka parë katër ungjilltarët.

4,8 *Ai që ishte...që është...që do të vijë!*: doksologjia e Isaisë përdorej tashmë në kultin e sinagogës dhe e kanë rimarrë liturgjitë e krishtera. Liturgjia e tokës është një pjesëmarrje në kultin e përjetshëm («ditë e natë») të qiellit.

në fron, të Gjithpushtetshmit të shekujve, [10]njëzet e katër udhëheqësit
binin përmbys para Atij që rri në fron dhe e adhurojnë Atë që jeton
në shekuj të shekujve, dhe i ulin para fronit kezat e veta duke thënë:

[11]«I denjë je, o Zot, Hyji ynë,
të marrësh lavdinë, nderin dhe pushtetin,
sepse ti krijove gjithçka
dhe me vullnetin tënd gjithçka u bë dhe u krijua!». Zb 14,7; Rom 4,17; Ps 115,3

5 [1]Atëherë pashë: në dorën e djathtë të Atij që rri në fron një Ez 2,9; Is 29,11; Dan 12,4.9
libër të shkruar përbrenda dhe përjashta, të vulosur me shtatë
vula. [2]Pashë edhe një engjëll të fuqishëm që shpallte me zë të
madh: «Kush është i denjë ta hapë librin dhe t'ia zgjidhë vulat?».
[3]Dhe askush, as në qiell, as në tokë, as në Nëntokë nuk ishte i zoti ta Fil 2,10
çelë librin e të shikojë në të. [4]Atëherë unë ia plasa vajit, sepse nuk u
gjet asnjë i denjë ta hapë librin e të shikojë në të. [5]Atëherë njëri prej
udhëheqësve më tha: «Mos qaj! Ja, ngadhënjeu Luani nga fisi i Judës - Lk 7,13-15
rrënja e Davidit: Ai do ta hapë librin dhe shtatë vulat e tija». Zan 49,9
Is 11,1.10; Rom 15,12
[6]Atëherë vura re: në midis të fronit dhe të katër Gjallorëve, në midis
të udhëheqësve, qëndronte - si i prerë - Qengji, i cili kishte shtatë brirë Gjn 1,29+
dhe shtatë sy, që janë [shtatë] shpirtrat e Hyjit të dërguar në mbarë Zak 4,10
tokën. [7]Ai u afrua për të marrë librin prej të djathtës së Atij që rri në Zb 4,5+
fron. [8]Kur e mori librin katër Gjallorët e njëzet e katër udhëheqësit
ranë përmbys para Qengjit. Secili kishte harpën dhe një kupë ari plot
me kem, d.m.th. me urata të shenjtërve. [9]Këndonin një këngë të re Vap 9,13+; Zb 14,3+
dhe thoshin:

«Ti je i denjë ta marrësh librin
dhe t'ia zgjidhësh vulat,

4,10 *i ulin para fronit kezat e veta*: udhëheqësit ia ofrojnë Hyjit pushtetin që morën prej tij, gjë që do të refuzojnë ta bëjnë mbretërit e tokës (17,2; etj.)

4,11 *gjithçka u bë dhe u krijua*: BJ, me disa të tjerë, ka: «nuk ishte dhe u krijua».

5,1 *një libër të shkruar përbrenda dhe përjashta*: përmban urdhërimet hyjnore që kanë të bëjnë me ngjarjet e kohëve të fundit. Vulat do të thyhen, një nga një, dhe do të zbulohen sekretet, në kk 6–9. Shfaqja e Qengjit te froni i Hyjit (k 5) është një ngjarje që bën pjesë në liturgjinë e amshuar (k 4).

5,2 *Kush është i denjë ta hapë librin*: do të jetë «i denjë» ta bëjë këtë vetëm ai që, në provë, të jetë dëftuar i denjë, falë veprave të tij (5, 9.12)

5,3 *Në nëntokë*: në Hades (1,18+). – *të shikojë*: BJ ka: «ta lexojë».

5,5 *ngadhënjeu*: mbi Shejtanin dhe botën (krh. Gjn 3,35+; 1Gjn 2,13+).

5,6 *si i prerë Qengji*: Shfaqet këtu titulli Qengj, që vjen pas titujve mesianikë të rr 5 dhe do t'i jepet Krishtit rreth tridhjetë herë në Zbulesë. Është Qengji që u flijua për shëlbimin e popullit të përzgjedhur (krh. Gjn 1,29+; Is 53,7). Mbart shenjat e mundimit, por qëndron në këmbë, ngadhënjyes (krh. Vap 7,55), fitimtar mbi vdekjen (1,18) dhe prandaj, së bashku me Hyjin si krye i gjithë njerëzimit (rr 13; etj.; krh. kk 21–22; Rom 1,4+; etj.). – *shtatë brirë dhe shtatë sy*: simbole të pushtetit (brirët) dhe të dijes (sytë) që Krishti ka në plotësi (numri 7).

5,9 *i shpërbleve për Hyjin*: var.: «na shpërbleve për Hyjin»; ose «na shpërbleve».

sepse qe prerë
14,4; Rom 3,24+ dhe me gjakun tënd i shpërbleve për Hyjin
njerëzit e çdo fisi, gjuhe, populli dhe kombësie,
10 dhe i bëre për Hyjin tonë
Zb 1,6+; Dal 19,6; Is 61,6 mbretëri dhe priftërinj
dhe ata do të mbretërojnë përmbi tokë».

11 Atëherë në vegim dëgjova zë shumë engjëjsh përreth fronit,
Dan 7,10; Jud 14-15 Gjallorëve dhe udhëheqësve. Ishin dhjetë mijëra dhjetë mijërash e
mijëra mijërash. 12 Brohorisnin me zë të lartë:

«I denjë është Qengji i prerë
Fil 2,7-9 të marrë pushtetin, pasurinë, dijen,
fuqinë, nderin, lumturinë dhe lavdinë!».

Zb 5,3 13 Dhe çdo krijesë që është në qiell e në tokë, në nëntokë e në det, - të
gjitha në to dhe mbi to i dëgjova duke thënë:

«Atij që rri në fron dhe Qengjit:
bekim, nder e pushtet
në shekuj të shekujve!».

14 Kurse katër Gjallorët thoshin: «Amen!» ndërsa udhëheqësit ranë
përmbys e adhuruan.

Shtatë vulat

Jer 15,2-4; Ez 5,17; 14,13-21

6 1 Atëherë pashë: kur Qengji e hapi të parën nga shtatë vulat,
Zak 1,8-10; 6,1-3 dëgjova njërin nga të katër Gjallorët duke bërtitur me zë si zë
bumullime: «Eja!». 2 Shikova dhe pashë: Ja, një kalë i bardhë! Ai
që i rrinte në shpinë mbante në dorë harkun. I qe dhuruar një kurorë

Kjo supozon që pleqtë të jenë njerëz, ndoshta patriarkët e BV. – *fisi, gjuhe, populli dhe kombësie*: shprehje tipike për të treguar universalitetin (krh. Dan 3,4.7.96; 6,26).

5,10 *dhe i bëre...mbretëri dhe priftërinj dhe ata do të mbretërojnë*: ashtu si Vulg. e shumica e kodikëve; disa dorëshkrime kanë: «ti bëre me ne një mbretëri priftërinjsh dhe ne do të mbretërojmë».

kk 6–9 Këta kapituj formojnë një të tërë. Ndërsa Qengji zgjidh librin (6–8,1) dhe trumbetat tingëllojnë (8,2-9), njëkohësisht shpaloset rrjedha e ngjarjeve që shpallin dhe përgatisin mundjen e perandorisë romake, që është prototipi i armiqve të Hyjit (krh. Mt 24p). – Katër kalorësit e këtij vizioni të parë janë frymëzuar nga Zak 1,8-10 dhe 6,1-3; por simbolizojnë edhe katër shuplakat me të cilat profetët kërcënonin Israelin e pabesë: egërsirat e dheut, shpatë, uri dhe vdekje (krh. Lev 26,21-26; Lp 32,24; Ez 5,17; 14,13-21; edhe Ez 6,11-12; 7,14-15; 12,16; 33,27).

6,2 Kalorësi i kalit të bardhë të kujton Partët, që kishin harkun si armë karakteristike dhe ishin tmerri i botës romake në shek. I, «egërsirat e dheut» (rr 8; krh. Lp 7,22; Jer 15,2-4; 50,17; Ez 34,28, dhe pushtimin e përshkruar në 9,13-21). Në këtë kalorës ngadhënjyes, një rrymë e tërë e traditës së krishterë sheh vetë Fjalën e Hyjit (19,11-16) ose përhapjen e Ungjillit.

dhe, si ngadhënjyes, u nis për të ngadhënjyer më tutje.
3Kur Qengji e hapi vulën e dytë, dëgjova Gjallorin e dytë duke
thënë: «Eja!». 4Dhe doli një kalë tjetër, i kuq si gjaku. Atij që i kërceu
në shpinë iu dha pushteti të heqë paqen nga toka, kështu që njerëzit
të vrasin njëri-tjetrin. Atij iu dha një shpatë e madhe. Ez 21,14-16
5Kur Qengji e hapi vulën e tretë, dëgjova Gjallorin e tretë duke
thënë: «Eja!». E pashë: Ja, një kalë i zi! Ai që i kërceu në shpinë, kishte
në dorë peshoren. 6Atëherë dëgjova një zë para katër Gjallorëve që
thoshte: «Masa e grurit një denar e tri masa elbi një denar, vajin dhe Ez 4,16v; Lev 26,26
verën as mos e prek!».
7Kur Qengji e hapi vulën e katërt, dëgjova zërin e Gjallorit të katërt
duke thënë: «Eja!». 8Shikova e pashë: kur qe, një kalë verdhuk e ai që
ishte në të quhej «Vdekje» dhe e përcillte bota e të vdekurve. Atyre u Zb 1,8+
qe dhënë pushteti mbi të katërtën e tokës: të vrasin me shpatë, me uri, Ez 14,21
me vdekje dhe me egërsira të dheut.
9Kur Qengji hapi vulën e pestë, pashë nën lter shpirtrat e vrarë
për shkak të fjalës së Hyjit dhe për shkak të dëshmisë që kishin bërë. Lk 18,7
10Ata bërtisnin me zë të fortë dhe thoshin:

«Deri kur, o Zotërues i shenjtë e i drejtë, Zak 1,12-13
do të vonosh të bësh drejtësi
e ta shpaguash gjakun tonë Lp 32,43; Ps 5,11;
mbi banuesit e tokës?». Jb 16,18+; Zb 3,10+

11Atëherë secilit prej tyre i qe dhënë nga një petk i bardhë dhe u qe
thënë të durojnë edhe pak kohë deri të plotësohet numri i shokëve të
tyre të shërbesës dhe i vëllezërve që do të vriten sikurse ata.
12E pashë: kur Qengji e hapi vulën e gjashtë, u bë termet i madh,
dielli u bë i zi porsi thesi i leshit të dhisë dhe e tërë hëna u bë si gjak. Mt 24,29
13Yjet e qiellit ranë mbi tokë, sikurse fiku i hedh kokrrat e veta të Is 34,4

6,4 *një shpatë e madhe*: simbol i luftërave të përgjakshme të shkaktuara nga kalorësi i parë.

6,5 *peshoren*: simbol i urisë; artikujt ushqimorë janë me racion dhe çmimet tepër të larta.

6,8 *një kalë verdhuk*: ngjyra «verdhuke» është ngjyra e kufomës në dekompozim, sidomos për efekt të murtajës. – *dhe e përcillte bota e të vdekurve*: për të gëlltitur viktimat.

6,9 *pashë nën lter shpirtrat e vrarë*: në këtë liturgji qiellore lteri (8,3; 9,13; 14,18; 16,7) korrespondon me lterin e flisë së shkrumbimit (1Mbr 8,64+). Martirët, dëshmitarë të Fjalës, janë të lidhur me flijimin e Zotit të tyre (krh. Fil 2,17+).

6,10 *e ta shpaguash*: ashtu si në rastin e psalmeve që i japin zë popullit të keqtrajtuar ose të pafajshmëve të shtypur (krh. Ps 13,2-3; 58,11-12; 59,6.14; 79,10; 83,14-19; 94,1-6.16-23), thirrja për hakmarrje duhet të kuptohet si një lutje besimplotë ndaj Hyjit, që është i vetmi gjykatës dhe shëlbues (krh. Lk 18,7). Martirët janë të thirrur për durim (rr 11).

6,11 *një petk i bardhë*: simbol i gëzimit ngadhënjyes (3,4+; 7,9.13-14; 19,8).

6,12vv Këto shenja kozmike (rr 12-14) janë përshkrime të profetëve për ditën e JHWH-ut (Am 8,9+). Simbolizojnë shpërthimin e hidhërimit të Hyjit (krh. Mt

papjekura kur e tund erë e madhe. [14]Qielli u mbështoll porsi libri kur
Zb 16,20 mbështillet dhe çdo mal e ishull ndërroi vend. [15]Mbretërit e tokës,
njerëzit e mëdhenj, prijësit e ushtrive, të pasurit dhe të fuqishmit -
Is 2,10.19 dhe çdo njeri: skllav dhe i lirë - të gjithë u fshehen në shpellat e qetat
Oz 10,8; Lk 23,30 e maleve [16]e u thoshin maleve dhe qetave: «Bini mbi ne e na mbuloni
nga fytyra e Atij që rri mbi fron dhe nga zemërimi i Qengjit, [17]sepse
Jl 2,11; 3,4; 1Kor 1,8+; Rom 1,18 arriti Dita e madhe e zemërimit të tyre! Kush mund të qëndrojë përballë?».

Shërbëtorët e Zotit do të mbrohen

Ez 7,2 Zak 6,5; Jer 49,36

7 [1]Pas këtyre pashë katër engjëj që qëndronin në këmbë në katër këndet e botës. Ata i mbanin katër erërat e dheut, që asnjë erë të mos fryjë as mbi tokë, as mbi det as mbi ndonjë lëndë.

[2]Pashë edhe një engjëll tjetër që ngritej nga Lindja. Ai kishte vulën e Hyjit të gjallë. Ai i thirri me sa zë kishte katër engjëjt që kishin marrë pushtetin të dëmtojnë tokën dhe detin: [3]«Mos i bëni dëm as
Ez 9,4; Is 44,5+; Zb 3,12; 22,4; Dal 12,7-14 =Zb 14,1 tokës, as detit, as lëndëve deri që t'i vulosim në ballë shërbëtorët e Hyjit tonë!».

[4]Atëherë dëgjova numrin e atyre që ishin vulosur, 144.000 nga të gjitha fiset e bijve të Izraelit:

Nr 1,20-43

[5]prej fisit të Judës dymbëdhjetë mijë të vulosur,
prej fisit të Rubenit dymbëdhjetë mijë,
prej fisit të Gadit dymbëdhjetë mijë,
[6]prej fisit të Aserit dymbëdhjetë mijë,
prej fisit të Neftalit dymbëdhjetë mijë,
prej fisit të Manaseut dymbëdhjetë mijë,
[7]prej fisit të Simonit dymbëdhjetë mijë,
prej fisit të Levit dymbëdhjetë mijë,
prej fisit të Isaharit dymbëdhjetë mijë,
[8]prej fisit të Zabulonit dymbëdhjetë mijë,
prej fisit të Jozefit dymbëdhjetë mijë,
prej fisit të Beniaminit dymbëdhjetë mijë të vulosur.

Ngadhënjimi i të zgjedhurve në qiell

=Zb 15,2-5

[9]Pastaj pashë: një shumicë të madhe që askush s'mund e numëronte,

24,1+).

6,17 *e zemërimit të tyre*: me C, S, Vulg., etj.; BJ, me A dhe versione të tjera, ka: «e zemërimit të tij».

7,4 *144.000*: vjen nga numri dymbëdhjetë (numri i shenjtë) në katror i shumëzuar me njëmijë; simbolizon turmën e panumërt të besimtarëve të Krishtit, popullit të Hyjit, Izraelit të ri (Gal 6,16; krh. Jak 1,1; Zb 11,1; 20,9). Të shënuar me vulën hyjnore (Rom 4,11+), në fund ata do të shpëtojnë nga shuplakat e pritura (krh. Dal 12,7-14).

prej çdo kombi, çdo fisi, populli dhe gjuhe! Qëndronin në këmbë para fronit dhe para Qengjit të veshur me petka të bardha e me palma në dorë. [10]Ata shpallnin me zë të lartë: «Shpëtimi i përket Hyjit tonë që rri në fron dhe Qengjit!». Zan 15,5; Zb 5,9+

[11]Të gjithë engjëjt që ishin në këmbë rreth fronit, rreth udhëheqësve dhe rreth katër Gjallorëve, ranë përmbys dhe adhuruan Hyjin.

[12]Thoshin: «Amen! Bekim e lavdi, dije e falënderim, nder, pushtet dhe fuqi Hyjit tonë në shekuj të shekujve! Amen!».

[13]Atëherë njëri nga udhëheqësit mori fjalën dhe më pyeti: «Këta që janë të veshur me petka të bardha, kush janë dhe nga kanë ardhur?». [14]Unë u përgjigja: «Imzot, ti e di!». Dhe ai më tha: «Këta janë ata që erdhën nga prova e madhe; i lanë petkat dhe i pastruan në gjakun e Qengjit. [15]Prandaj edhe qëndrojnë para fronit të Hyjit dhe i shërbejnë ditë e natë në tempullin e tij, dhe Ai që rri në fron do t'i shtijë nën tendën e vet. =Zb 15,2; Dan 12,1 Zb 1,5; 22,14; Zan 49,11; Dal 19,10 Zb 21,3; 22,3

[16]*Më kurrë s'do të kenë uri* Is 49,10; 4,5v; 25,4v
më kurrë s'do të kenë etje,
më s'do t'i djegë dielli as rrezet e tija.
[17]Sepse Qengji që është në midis të fronit
do t'i kullosë
dhe do t'i çojë në burimet e ujërave të jetës. Is 49,10
Edhe Hyji do të fshijë çdo lot nga sytë e tyre». Is 25,8;=Zb 21,4

Vula e shtatë

8 [1]Kur Qengji e hapi vulën e shtatë në qiell u bë një heshtim kund një gjysmë ore... Hab 2,20; Sof 1,7; Zak 2,17

Lutjet e shenjtërve e shpejtojnë ardhjen e Ditës së madhe

[2]Atëherë i pashë shtatë engjëj që qëndrojnë para fytyrës së Hyjit; atyre u qenë dhënë shtatë trumbeta. Zb 4,5+

7,9 *një shumicë të madhe*: këtë herë bëhet fjalë për turmën e martirëve të krishterë që gëzojnë tashmë lumturinë qiellore (rr 14; 15,2-4). – *e me palma në dorë*: palmat e fitores, që sjellin ndër mend festën e lavdishme të Tendave (Lev 23,33-34; etj.). Në rr 15 tenda e Hyjit do të bëhet banesa e tyre.

7,14 *Dhe ai*: sa i përket lojës skenike, krh. Zak 6,4-5 dhe 4,4-13. – prova e madhe: d.m.th. salvimet; salvimi i Neronit është thuajse prototipi i çdo salvimi. – *në gjakun e Qengjit*: gjaku përfaqësonte efektshmërinë e vdekjes së Jezusit (Rom 3,25+; 1Kor 11,25; Ef 1,7; etj.).

7,16 *as rrezet e tija*: BJ përkthen: «asnjë erë djegëse».

7,17 Këto imazhe, të shpeshta në traditën profetike për të shprehur lumturinë eskatologjike (krh. Oz 2,20+; Is 11,6+), do të rimerren në 21,4.

8,1 Ashtu si në traditën profetike, një heshtje solemne paraprin dhe lajmëron «ardhjen» e JHWH-ut. Po realizohen urdhërimet e dorëzuara në librin e hapur, sipas një liturgjie të re qiellore të shënuar nga shtatë buçitje borie (kk 8–9; 11,15-18).

[3]Dhe ja, një tjetër engjëll erdhi e qëndroi mbi lter: në dorë kishte
një kemore të artë dhe iu dha shumë kem për ta kushtuar bashkë me
5,8; 6,9; lutjet e të gjithë shenjtërve mbi lterin e artë para fronit. [4]Nga dora e
Ps 141,2; engjëllit tymi i erëndshëm i kemit u ngrit para Hyjit bashkë me uratat
Dal 30,1-10
Ez 10,2; Lev 16,12 e shenjtërve. [5]Atëherë engjëlli e mori kemoren e mbushi me zjarr nga
lteri dhe e zbrazi në tokë. Atëherë shpërthyen rrufe e zëra e vetëtima
e termet!

=Zb 16,1-9

Trumbetat

Jl 2,1+ [6]Shtatë engjëjt që kishin shtatë trumbetat, u bënë gati të
Dal 9,24; Jl 3,3 trumbetojnë. [7]I pari i ra trumbetës: mbi tokë ranë breshër e zjarr të
përzier me gjak dhe u dogj e treta e tokës dhe e treta e lëndëve, u dogj
mbarë bari i gjelbër.

Jer 51,25 [8]Edhe i dyti engjëll i ra trumbetës dhe diçka, si mal i ndezur zjarr,
Dal 7,20 që hedhur në det; e treta e detit u bë gjak, [9]dhe e treta e krijesave të
Is 14,12 gjalla që jetojnë në det cofi; e mbaroi edhe e treta e anijeve.

[10]Edhe i treti engjëll i ra trumbetës: nga qielli ra një yll i madh -
që digjej si vravashka - ra në të tretën e lumenjve dhe të burimeve
Jer 9,14 të ujërave. [11]Ylli quhej «Pelin», dhe e treta e ujërave u shndërrua në
pelin; shumë njerëz vdiqën sepse uji u bë i hidhur.

[12]Edhe i katërti engjëll i ra trumbetës: - u plagos e treta e diellit, e
Dal 10,21-23 treta e hënës dhe e treta e yjeve, që të errësohej e treta pjesë e tyre.
Dita humbi të tretën e dritës së vet, gjithashtu edhe nata.

Zb 14,6 [13]Atëherë pashë dhe dëgjova: një shqiponjë fluturonte për midis
Ez 7,5.26; 9,12; 11,4 të qiellit dhe bërtiste me zë të madh: «Vaj, vaj, vaj për banuesit e
tokës për shkak të plagëve të trumbetave të tre engjëjve që do të
trumbetojnë!».

Is 14,2 **9** [1]Edhe engjëlli i pestë i ra trumbetës: pashë një yll duke rënë
mbi tokë! Atij iu dorëzua çelësi i pusit të Humnerës. [2]Ai e çeli
Zan 19,28; Dal 19,18 grykën e pusit të Humnerës, nga pusi doli tym porsi tym i një
furre të madhe. Prej tymit të pusit u errësua dielli gjithashtu edhe
Jl 1-2; Dal 10,12.15; Ur 16,9 ajri. [3]Nga tymi dolën mbi tokë karkaleca, dhe u qe dhënë atyre zotësia

8,3 *qëndroi mbi lter*: lteri i parfumeve (krh. Dal 30,1; 1Mbr 6,20-21). – *një kemore të artë*: BJ përkthen «lopatë të artë», që shërbente për të transportuar gacat e zjarrta nga lteri i shkrumbimit në lterin e parfumeve.

8,6 Përsa i përket karakterit simbolik të këtyre shuplakave, krh. shënimin kk 6–9. Duket, gjithashtu, që këtu kujtojnë shuplakat e Egjiptit (Dal 7-10; Ur 11,5–12,2; krh. Zb 15,5vv)

8,13 *për shkak të plagëve të trumbetave*: BJ përkthen: «për shkak të zërit të trumbetave të fundit».

9,1 *një yll duke rënë mbi tokë*: njëri nga engjëjt e rënë, ndoshta vetë Shejtani (krh. rr 11 dhe Lk 10,18). – *Atij iu dorëzua çelësi i pusit të Humnerës*: një engjëll çel vendin ku janë mbyllur engjëjt e rënë në pritje të ndëshkimit përfundimtar (krh. 11,7; 17,8; etj.)

9,3 Pushtimi i karkalecave është frymëzuar nga Jl 1-2 që më parë edhe Judenjtë, sipas shën Jeronimit,

si e kanë përçollakët e tokës. 4U qe ndaluar t'i bëjnë farë dëmi barit të
tokës, gjelbërimeve e lëndëve, por të dëmtojnë njerëzit që nuk e kanë
në ballë vulën e Hyjit. 5U qe lejuar, jo t'i vrasin, por t'i mundojnë për Zb 7,3
pesë muaj; mundimi është porsi mundimi që jep përçollaku kur e ha
njeriun. 6Në ato ditë njerëzit do ta lypin vdekjen e nuk do ta gjejnë. Do Jb 3,21
të dëshirojnë të vdesin, por vdekja do të largohet prej tyre.
7Karkalecat ishin në gjasim të kuajve të përgatitur për luftim: në Jl 2,4
kokë kishin si kurorë ari dhe fytyrat i kishin si njerëzit, 8flokët porsi
flokët e grave, dhembët porsi të luanëve. 9Ishin të ngjeshur pothuajse Jl 1,6
me hekur, ushtima e krahëve të tyre si ushtima e karrocave lufte Jl 2,5
me shumë kuaj kur sulen në luftim. 10Bishti i tyre në gjasim të
përçollakëve, me thimtha; në bisht e kishin fuqinë për të munduar
njerëzit gjatë pesë muajve. 11Për mbret kishin engjëllin e Humnerës
që hebraisht quhet Abadon e greqisht Apolion.
12«Vaj-i» i parë kaloi, Ja, po vijnë edhe dy «Vaje» tjera! Zb 8,13
13Edhe engjëlli i gjashtë i ra trumbetës: atëherë dëgjova një zë Dal 30,1-3
që po vinte nga brirët e lterit të artë që është para Hyjit, 14i cili i
thoshte të gjashtit engjëll që kishte trumbetën: «Zgjidhi katër engjëjt
që janë të lidhur në Lumin e Madh, në Eufrat!». 15Dhe qenë zgjidhur =Zb 16,12
katër engjëjt që ishin të gatshëm për atë moment e për atë ditë, për 6,17; 1Kor 1,8+
atë muaj e vit, për të vrarë të tretën e njerëzve. 16Numri i togave të
kalorësve - ua dëgjova numrin - ishte dyqind milionë! 17Në vegim të
tillë m'u paraqitën kuajt dhe kalorësit: pancirat i kishin ngjyrë zjarri,
vjollce dhe sulfuri. Kokat e kuajve, koka luanësh, gojët e tyre villnin Jb 41,10-13;
zjarr, tym dhe sulfur. 18Nga këto tri plagë: zjarr, tym dhe sulfur, që Ur 11,17-18
dilnin nga goja e tyre, sharroi e treta e njerëzve. 19Sepse kuajt e kanë
forcën e tyre në gojën e tyre dhe në bishtin e tyre: bishti i tyre u ngjan
gjarpërinjve, kanë kokë me të cilën dëmtojnë.
20Megjithatë, njerëzit që nuk u vranë nga këto plagë, nuk u kthyen Am 4,6+
nga veprat e duarve të veta; por vazhduan të adhurojnë djajtë, idhujt Is 17,8
e artë, të argjendtë, të bronzët, të hekurt, të drunjtë, që nuk mund të Dan 5,4; Ps 135,15-17
shohin, as të dëgjojnë as të ecin. 21Nuk u kthyen nga vrasjet e veta, as
nga shortitë e veta, as nga fëlligështitë e veta, as nga vjedhjet e veta.

interpretonin historikisht. Katër grupimet e karkalecave përfaqësojnë katër pushtuesit pasardhës: Asirët, Persianët, Grekët dhe Romakët (krh. Jer 51,27). Këtu, karkalecat kujtojnë me gjasë Partët. Duke qenë se karkalecat i torturojnë njerëzit pa i vrarë, nganjëherë në pushtimin e tyre shihen mundimet shpirtërore të shkaktuara nga djajtë.

9,4 *barit të tokës, gjelbërimeve e lëndëve*: ndoshta simbolizojnë besimtarët e Krishtit që janë ruajtur (krh. 7,1s).

9,11 *hebraisht quhet Abadon e greqisht Apolion*: teksti grek ka: «Abaddon» dhe «Apollyon», që përkthehen «Shkatërrim» dhe «Shkatërrues».

9,13 *dëgjova një zë që po vinte nga brirët e lterit*: për të treguar që ndëshkimi i paganëve vjen pas lutjes së martirëve të përshkruar në 6,9.10 (krh. 8,2v).

9,14 *në Lumin e Madh, në Eufrat*: krahina në lindje të Eufratit ishte e pushtuar nga Partët, kalorësia e të cilëve ndërhyn këtu në plagën e gjashtë (6,2+).

Afrohet dënimi i fundit

10 [1]Pashë edhe një engjëll tjetër të fortë që zbriste nga qielli,
i mbështjellë në re; në kokë kishte ylberin, fytyrën e kishte
si dielli, kurse këmbët porsi shtylla zjarri. [2]Në dorë mbante
një librec të hapur. Këmbën e djathtë e vuri në det e të majtën në tokë,
Am 3,8; 1,2+ [3]dhe bërtiti me zë të lartë, ashtu si uluron luani. Kur bërtiti, ushtuan
Ps 29,3-9 shtatë bubullimat me gjëmët e veta. [4]Pasi shtatë bubullimat i dhanë
zërat e vetë, desha të shkruaj, por dëgjova një zë nga qielli që thoshte:
Dan 8,26; 12,4.9; Zb 22,10 «Mbaj në fshehtësi ç'thanë shtatë bubullimat! Mos shkruaj!».
[5]Kurse ai, engjëlli që pashë se qëndroi në det e në tokë, e lartësoi të
Dan 12,7; Dan 32,40 djathtën e vet drejt qiellit [6]dhe u përbetua me Atë që jeton në shekuj
Neh 9,6; Dal 20,11 të shekujve, që ka krijuar qiellin dhe gjithçka gjendet në të, tokën
dhe gjithçka gjendet në të, detin dhe gjithçka gjendet në të: «Më s'do
të ketë kohë, [7]por - në ditët, kur të dëgjohet i shtati engjëll, kur të
Rom 16,25+ trumbetojë - do të marrë fund misteri i Hyjit, sikurse Ai vetë ua
Am 3,7 shpalli shërbëtorëve të vet profetëve».

Vegimi i librit

[8]Zëri që e dëgjova nga qielli, foli rishtas me mua e tha: «Shko e
merre librin e hapur prej dorës së engjëllit që qëndron mbi det dhe mbi
tokë». [9]U afrova dhe e luta engjëllin të ma japë librecin. Ai më tha:
«Merre dhe haje! Barkun do ta hidhërojë, por në gojën tënde do të jetë
Ez 3,3 i ëmbël si mjalti». [10]E mora librecin nga dora e engjëllit dhe e hëngra:
në gojën time ishte i ëmbël si mjalti, por, pasi e hëngra, m'u hidhërua
barku. [11]Atëherë më qe thënë: «Të duhet përsëri të profetizosh mbi
shumë popuj, kombe, gjuhë dhe mbretër!».

Dy dëshmitë

Ez 40,3+; Zak 2,5-9 **11** [1]Atëherë m'u dha një kallam që i ngjante shkopit dhe m'u
tha: «Ngritu dhe mate tempullin e Hyjit, lterin dhe ata që
adhurojnë në të! [2]Avllinë që është përjashta tempullit lëre

10,2 *një librec të hapur*: libri që i ofrohet këtu Gjonit është i vogël dhe i hapur, i ndryshëm prej librit të vulosur që i është besuar Qengjit (5,2).

10,3 *shtatë bubullimat me gjëmët e veta*: bubullimat, zëri i Hyjit (Ps 29,3-9).

10,4 *Mbaj në fshehtësi*: ndryj në fshehtësi (krh. Dan 12,4; 2Kor 12,4) sepse koha e mbarimit (rr 7) ende s'ka ardhur (ndryshe nga 1,11.19; etj.; 22,10).

10,5 *e lartësoi të djathtën e vet drejt qiellit*: engjëlli përbetohet (Dan 12,7) për Krijuesin e tri pjesëve të universit (krh. Zan 14,22; Dal 20,11; Lp 32,40; Neh 9,6 etj.).

10,7 *do të marrë fund misteri i Hyjit*: këtu vendosja përfundimtare e mbretërisë presupozon shpartallimin e armiqve të Hyjit (kk 17–18; 20,7-10). Lidhur me misterin e Hyjit, krh. Rom 11,25; 16,25+; Ef 1,9; krh. 2Sel 2,6-7.

10,8-11 Episodi frymëzohet nga thirrja profetike e Ezekielit (Ez 2,8–3,3; krh. Jer 15,16); ripohon, duke e saktësuar, misionin e Gjonit (1,1-2.9-20).

10,10 *i ëmbël*: mesazhi shpall ngadhënjimin e Kishës. – *hidhërua*: profetizon edhe për vuajtjet e saj (11,1-13).

11,1 *dhe m'u tha*: si në shumicën e

m'anë dhe mos e mat, sepse ajo u la paganëve që do ta shkelin qytetin Lk 21,24
e shenjtë për dyzet e dy muaj. 3Unë do t'i dërgoj dy dëshmitarë të
mi, të veshur me petk zie e pendese dhe do të profetizojnë një mijë e Dan 7,25+
dyqind e gjashtëdhjetë ditë. 4Ata janë dy ullinj dhe dy shandana që Zak 4,3.14
qëndrojnë para Zotëruesit të dheut. 5Nëse ndokush do t'u bëjë keq,
nga goja e tyre del zjarr dhe i përpin armiqtë e tyre. Për të vërtetë, 2Mbr 1,10; Jer 5,14
nëse ndokush do t'i dëmtojë, do të mbarojë në këtë mënyrë! 6Këta
kanë pushtet ta mbyllin qiellin të mos bjerë shi ndër ditët kur ata 1Mbr 17,1
profetizojnë; gjithashtu kanë pushtet ta shndërrojnë ujin në gjak Dal 7,17; 11,10
dhe të sjellin mbi dhe çdo plagë sa herë të duan. 7Kur ta kryejnë
dëshmimin e vet, Egërsira që del nga Humnera, do të bëjë luftë me ta, Dan 7,21
do t'i mundë dhe do t'i vrasë. 8Kufomat e tyre do të rrinë mbi dhe në
tregun e qytetit të madh që simbolikisht quhet Sodoma dhe Egjipti,
ku edhe Zotëria i tyre qe kryqëzuar. 9Njerëzit prej të gjithë popujve,
prej të gjitha fiseve, prej të gjitha gjuhëve dhe prej të gjitha kombësive
do t'i shikojnë kufomat e tyre për tri ditë e gjysmë; nuk do të lejojnë
të varrosen kufomat e tyre. 10Banuesit e tokës do të gëzohen dhe do
të galdojnë për të keqen e tyre dhe njëri-tjetrit do t'i ndajnë dhurata,
sepse këta dy profetë i munduan banuesit e tokës.

11Por mbas tri ditësh e gjysmë, shpirti që sjell jetën, i ardhur prej Ez 37,5.10
Hyjit, hyri në ta dhe ata u ndreqën në këmbë. Atëherë një frikë e
madhe i kapi të gjithë ata që i shihnin. 12Dëgjuan një zë të madh
që prej qiellit u thoshte profetëve: «Ngrituni këtu!». Ata përmbi re u
ngritën në qiell në sy të armiqve të vet. 13Në atë moment ra një termet 2Mbr 2,11
i madh dhe e dhjeta pjesë e qytetit u rrafshua për dhe e në këtë termet
sharruan shtatë mijë vetë. Ata që shpëtuan i mbuloi tmerri dhe i

varianteve; S dhe të tjerë kanë: «engjëlli qëndroi në këmbë, duke thënë». – *mate tempullin e Hyjit*: tempulli, zemra e Jerusalemit, qytetit të shenjtë (rr 2), përfaqëson Kishën (1Kor 3,16-17+; Zb 20,9; 21,1-8+). Gati po «matet» (krh. Jer 31,39; Ez 40,1-6; Zak 2,5-9). Të rrethuar nga paganët (rr 2), besnikët e Krishtit do të kursehen (krh. 7,4; 14,1-5) si teprica e Izraelit (krh. Is 4,3+).

11,2 *do ta shkelin qytetin e shenjtë për dyzet e dy muaj*: krh. 13,5. Që nga Danieli (7,25+), kjo kohë (tri vite e gjysmë) u bë kohëzgjatja – tip e çdo salvimi (krh. Lk 4,25; Jak 5,17). Këtu bëhet fjalë tamam për salvimin e Romës (egërsira e k 13 dhe 17,10-14).

11,4 Në Zakari, dy ullinjtë përfaqësojnë Jozuehin dhe Zorobabelin, dy krerët (njëri fetar, tjetri civil) e komunitetit të mbetur, rindërtuesit e tempullit të Jerusalemit pas mërgimit. Këtu simbolizojnë, sipas gjasës, të ngarkuarit për ndërtimin e tempullit të ri, Kishës së Krishtit: përshkruhen (rr 5-6.11-12) me karakteristikat e Moisiut dhe Elisë (krh. Mt 17,3p+). Nuk është e thjeshtë t'i identifikosh. Shpesh është menduar për Pjetrin dhe Palin, të martirizuar në Romë në kohën e Neronit (rr 7-8).

11,7 *Egërsira që del nga Humnera*: perandori Neron (krh. 13,1.18; 17,8 dhe shënimet), prototip i Antikrishtit.

11,8 *e qytetit të madh*: qyteti i madh i Babilonisë është Roma (14,8; 16,19; 17,5.18; 18,2.10-21). Quhet Sodoma dhe Egjipti për shkak të dy krimeve të tij më të rënda: fëlliqësia dhe shtypja e besnikëve të Krishtit (krh. 17,4-6). Këtu identifikohet me Jerusalemin, që nuk është vetëm qytet i shenjtë (11,2), por edhe «ka vrarë profetët» (Mt 23,37).

11,13 *shtatë mijë vetë*: shifër simbolike:

dhanë lavdi Hyjit të qiellit.
Zb 8,13; 9,12 [14]«Vaj-i» i dytë kaloi. Dhe ja, «Vaj-i» i tretë po vjen pa vonesë!

Trumbeta e shtatë

[15]Edhe engjëlli i shtatë i ra trumbetës: në qiell jehuan zëra të mëdhenj që thoshin:

1,5+; Ps 2; 22,29; Dan 7,14.27
«U vendos mbi rruzull
Mbretëria e Zotit tonë dhe e Krishtit të tij!
Dhe do të mbretërojë në shekuj të shekujve!».

[16]Atëherë njëzet e katër udhëheqësit që rrinin në fronet e veta para Hyjit, ranë përmbys dhe e adhuruan Hyjin [17]e thanë:

«Po të falënderojmë, o Zotëri,
Hyj i Gjithpushtetshëm,
Zb 1,4+ ty që je, ty që ishe,
sepse e ushtrove fuqinë tënde të madhe
dhe e more mbretërimin!
Ps 2,1.5 [18]Paganët u hidhëruan,
por arriti zemërimi yt!
Erdhi koha të gjykohen të vdekurit,
Am 3,7 koha e shpërblimit për shërbëtorët e tu profetët,
për shenjtërit
Ps 115,13 dhe për të gjithë ata që e druan Emrin tënd
- për të vegjël e të mëdhenj -
dhe që të zhbihen ata që e prishin dheun!».

Dal 25,8-10+; 2Mak 2,5-8 Zb 8,5 [19]Atëherë u hap tempulli i Hyjit që është në qiell dhe u duk Arka e Besëlidhjes së tij në tempullin e tij, shpërthyen vetëtimë, gjëmë e rrufe, termet dhe breshër i madh!

njerëz të çdo kategorie (numri 7), me shumicë të madhe (numri 1000).

11,14 Rimerret përshkrimi i ndërprerë në 9,21. «Vaj-i» i dytë është përshkruar në 9,15-19. I treti do të jetë rënia e Babilonisë (Roma), përshkruar në k 17.

11,17 *ty që je, ty që ishe*: Vulg. dhe të tjerë shtojnë: «dhe që vjen».

11,19 *tempulli i Hyjit që është në qiell*: tempulli i qiellit nuk është më ai i Jerusalemit (11,1-2). Mban arkën (Dal 25) e besëlidhjes së re, banesën përfundimtare të Hyjit në mes të popullit të tij (krh. 2Mak 2,5-8; Ur 9,8+).

kk 12–*14* Këta kapituj, që vijojnë me përshkrimet e preludeve të fundit të botës, paraqesin me forma të ndryshme luftën që po vazhdon mes dragoit dhe Qengjit. – Në k 12 kombinohen elementet e dy vegimeve të ndryshme: lufta e dragoit kundër gruas dhe pasardhësve të saj (rr 1-6 dhe 13-17); lufta e Mikaelit kundër dragoit (rr 7-12).

Gruaja dhe dragoi

12 [1]Në qiell u duk një shenjë e madhërueshme: një Grua e veshur me diell, me hënë nën këmbë, në krye kezën me dymbëdhjetë yje! [2]Shtatzënë, bërtiste në mundime, në dhimbjet e lindjes. [3]Pastaj në qiell u duk edhe një shenjë tjetër: Ja, Dragoi! I madh, i zjarrtë, me shtatë kokë e dhjetë brirë! Mbi kokë shtatë kurorë! [4]Bishti i tij ngrehte pas vetes të tretën e yjeve të qiellit - dhe i rrëzoi për tokë! Dragoi zuri vend para Gruas që po lindte fëmijën që, posa ta lindte fëmijën, t'ia hante. [5]Dhe Ajo lindi fëmijën - një Djalush - që do të sundojë të gjithë popujt me skeptër hekuri. Por Fëmija i Saj qe sjellë te Hyji dhe te froni i tij, [6] kurse Gruaja iku në shkreti ku Hyji ia përgatiti një vend që atje të ushqehej për një mijë e dyqind e gjashtëdhjetë ditë.

Zan 37,9
Zan 3,16; Mik 4,9-10
Dan 7,7
Dan 8,10
Is 66,7
Ps 2,9; Zb 2,27; 1,6+
11,3+; 12,14

[7]Atëherë filloi lufta në qiell: Mikaeli dhe engjëjt e tij luftonin kundër Dragoit. Me engjëjt e vet edhe Dragoi ra në luftë, [8]por nuk fitoi: për ta nuk pati më vend në qiell! [9]Dhe, Dragoi i madh, Gjarpër i vjetër - që quhet Djall - Satani, ngashnjyesi i mbarë botës, u hodh poshtë! U hodh poshtë në tokë ai dhe engjëjt e tij bashkë me të u plandosën! [10]Atëherë dëgjova një zë të madh në qiell, që thoshte:

Dan 10,13+; 12,1
Zb 20,2-3; Zan 3,1-4; Mt 4,1+
Gjn 12,31

«Ja, tani koha e shëlbimit,
e pushtetit dhe e Mbretërisë së Hyjit tonë

Zb 11,5

12,1 *Në qiell u duk një shenjë e madhërueshme*: *një Grua*: skena korrespondon me Zan 3,15-16. Gruaja lind në dhimbje (rr 2) atë që do të jetë Mesia (rr 5). Satani e tundon (rr 9; krh. 20,2), përndjek atë dhe pasardhësit e saj (rr 6.13.17). Gruaja përfaqëson popullin e shenjtë të kohëve mesianike (Is 54; 60; 66,7; Mik 4,9-10), pra Kishën në luftë. Ka gjasë që Gjoni të mendojë edhe për Marinë, Evën e re, bijën e Sionit që lindi Mesinë (krh. Gjn 19,27+).

12,3 *Ja, Dragoi! I madh, i zjarrtë*: Është Satani (krh. rr 9 dhe 20,2) që LXX përkthen: «djalli». Termi hebraik do të thotë saktësisht «akuzues» (krh. rr 10 dhe Zak 3,1-2; krh. Jb 1,6+). Në traditën judaike, gjarpri, ose dragoi, simbolizonte fuqinë e së keqes, kundër Hyjit dhe popullit të tij, të cilën Zoti duhej ta shkatërronte në fundin e kohërave (krh. Jb 3,8+; 7,12+).

12,4 *Bishti i tij ngrehte pas vetes*: Aludim për rënien e engjëjve të këqij, të tërhequr zvarrë nga Satani.

12,5 *Ajo lindi fëmijën-një Djalush*: është Mesia, që konsiderohet qoftë në realitetin personal, qoftë si koka ose kreu i Izraelit të ri (krh. «biri i njeriut» te Dan 7,13 ose «shërbëtori i Zotit» te Is 42,1+). – *Por Fëmija i Saj qe sjellë te Hyji*: aludim për ngjitjen në qiell dhe triumfin e Krishtit, që do të shkaktojë rënien e dragoit. Triumfi i fëmijës përmendet këtu menjëherë pas lindjes.

12,6 *Gruaja iku në shkreti*: streha tradicionale e të salvuarve, në BV (krh. Dal 2,15; 1Mbr 19,3v; 1Mak 2,29-30). Ajo do të rrijë atje tri vite e gjysmë (rr 14; 11,2-3+). Kisha duhet të arratiset larg botës dhe të ushqehet me jetën hyjnore (Dal 16; 1Mbr 17,4.6; 19, 5-8; Mt 4,3-4; 14,13-21).

12,7 *Mikaeli*: sipas traditës judaike (Dan 10,12-21; 12,1), është kampioni i Hyjit. Emri i tij do të thotë: «Kush (është) si Hyji?».

dhe e sundimit të Krishtit të tij!
Zak 3,1-5 Sepse u hodh poshtë paditësi i vëllezërve tanë
që ditë e natë i padiste para Hyjit tonë.
11Por ata e mundën në fuqi të gjakut të Qengjit
dhe në saje të dëshmisë së vet:
Gjn 12,25 nuk e deshën jetën e vet aq sa ta donin vdekjen.
12Prandaj galdo, o qiell,
galdoni edhe ju, o qiellorë të gjithë!
Vaj për tokë dhe për det,
sepse Djalli ra ndër ju,
tepër i hidhur
Zb 20,3; 2Kor 6,2+ sepse e di se nuk i mbetet por pak kohë!».

13Kur Dragoi pa se qe plandosur në tokë, zuri ta salvojë Gruan që
Zan 3,15 lindi djalin. 14Por Gruas iu dhanë dy krahë të mëdhenj si shqiponjës
Dal 19,4; Is 40,31 së madhe që të fluturojë në shkreti, në vendin e saj, ku, e fshehur nga
Dan 7,25+; Zb 11,3+ Gjarpri, të ushqehej një kohë, dy kohë e një gjysmë kohe. 15Atëherë
Gjarpri volli nga goja ujë, si lumë, përmbas Gruas që ta merrte lumi.
Nr 16,30-34 16Por toka i doli në ndihmë Gruas: toka e hapi gojën e vet dhe e përpiu
lumin që Dragoi e lëshoi nga goja e tij.
17Atëherë Dragoi, i hidhëruar kundër Gruas, shkoi e zuri luftë
kundër tepricës së pasardhësve të saj, kundër atyre që mbajnë
urdhërimet e Hyjit dhe e ruajnë dëshminë e Jezusit.

Dan 7; 2Sel 2,3-12 ## Egërsira e merr fuqinë nga dragoi

18Dhe nguli mbi zall të detit.

=Zb 17,3.8; Dan 7,3 **13** 1Atëherë pashë: një Egërsirë po dilte prej detit. Kishte
dhjetë brirë e shtatë kokë. Në brirë kishte dhjetë kurorë,
kurse mbi kokë një emër blasfemues. 2Egërsira që unë
Dan 7,4-6 pashë i ngjante leopardit; këmbët i kishte si të ariut, kurse goja si
Lk 4,6 gojë luani. Dragoi ia dha fuqinë e vet, fronin e vet dhe një forcë të

12,11 *nuk e deshën jetën e vet aq sa ta donin vdekjen*: BJ përkthen: «e përçmuan jetën e vet aq sa të vdisnin».
12,13 *ta salvojë*: BJ ka: «ta ndjekë».
12,14 *një kohë, dy kohë e një gjysmë kohe*: tri vite e gjysmë (krh. 11,2+).
12,15 Shejtani po vjell nga goja perandorinë romake, si lum (krh. Is 8,7-8), për të gëlltitur Kishën (krh. 13).
12,17 *atyre që mbajnë urdhërimet e Hyjit dhe e ruajnë dëshminë e Jezusit*: shenjë e dyfishtë dalluese e besnikëve (14,1; krh. 14,12; 20,4; qysh në 1,1.9 dhe Rom 8,29).
12,18 *Dhe nguli*: me C, vet. lat., Vulg., etj.; BJ me versione të tjera ka: «dhe unë u ndalova» dhe lidh këtë rresht me k 13.
13,1-10 Vegimi që vijon është frymëzuar nga Dan 7 (salvimi i Antiokut Epifan). Sipas 17,10.12-14, egërsira e detit (Mesdheut) është perandoria romake, e cila simbolizon të gjitha forcat, që, duke përvetësuar pushtete hyjnore, çohen kundër Krishtit dhe Kishës (veçoritë e saj: rr 1; krh. Dan 11,36; 2Sel 2,4). Hasim sërish dhjetë brirët dhe shtatë kokët në 17,3.7-12.
13,2 *Dragoi ia dha*: egërsira e merr gjithë fuqinë e vet nga Satani (12,3+; krh. Mt 4,8-9p; Gjn 12,31+; 2Sel 2,9).

madhe. 3Njërën ndër kokë e kishte të plagosur për vdekje, porse
plaga vdekjeprurëse iu shërua. Mbarë toka, e mrekulluar, e ndiqte
Egërsirën, 4dhe të gjithë e adhuruan Draguan që i dha Egërsirës një
pushtet të tillë. E adhuruan edhe Egërsirën dhe thoshin: «Kush është
si Egërsira!? Kush do të ketë guxim të luftojë kundër saj?».
5Dhe iu dha goja të flasë fjalë të mëdha e blasfemi dhe iu dha pushteti Dan 7,8.11
ta bëjë këtë gjë për dyzet e dy muaj. 6Ajo e hapi gojën vet për ta blasfemuar Zb 11,3
Hyjin, për të blasfemuar Emrin e tij, Tendën e tij dhe ata që banojnë në
qiell. 7Iu dha pushteti të bëjë luftë kundër shenjtërve dhe t'i fitojë. Iu dha Dan 7,21
pushtet mbi çdo fis, popull gjuhë dhe komb, 8që ta adhurojnë të gjithë Dan 7,6
banuesit e tokës, ata, emrat e të cilëve nuk u shkruan qysh prej krijimit
të rruzullit në librin e jetës të Qengjit të flijuar. Zb 20,12+

9Kush ka veshë, le të dëgjojë! Mt 13,9
10Kush të jetë për robëri Jer 15,2
do të bjerë në robëri;
kush të jetë për t'u prerë me shpatë,
me shpatë do të pritet!
Në këtë përmbahet qëndresa dhe feja e shenjtërve!

Profeti i rrejshëm në shërbim të egërsirës

11Atëherë pashë: një tjetër Egërsirë po dilte nga toka. Kishte
dy brirë porsi qengji, por fliste porsi Dragoi. 12Ajo ushtron tërë Mt 7,15
pushtetin e Egërsirës së parë në praninë e saj. Ajo bën tokën dhe
të gjithë banuesit e saj ta adhurojnë përdhuni Egërsirën e parë, të
cilës iu shërua plaga vdekjeprurëse. 13Ajo bën shenja të mëdha: deri Mt 24,24; 2Sel 2,9-10;
edhe zjarrin e bën të ulet nga qielli përmbi tokë ndër sy të njerëzve. Lp 13,2-4
14Gënjen banuesit e tokës me shenja që iu dha pushteti t'i bëjë në prani

13,3 *plaga vdekjeprurëse iu shërua*: Aludim për ndonjë ripërtëritje të perandorisë pas ndonjë krize kalimtare (vdekja e Cezarit? Trazira mbas vdekjes së Neronit?). Egërsira e prerë dhe e shëruar është një parodi e Krishtit të vdekur dhe të ngjallur.

13,4 *Kush është si Egërsira!?*: krh. emrin e Mikaelit (12,7).

13,10 *kush të jetë për t'u prerë me shpatë, me shpatë do të pritet*: var. «kush vret me shpatë, me shpatë duhet të vdesë». – Shprehje e vështirë për t'u interpretuar. Domethënia mund të jetë që Kisha duhet të jetë e qëndrueshme, pa iu kundërvënë me çdo kusht salvuesve të vet, ose edhe që ndëshkimi i këtyre të fundit prej Hyjit, do të jetë i pamëshirshëm (krh. 14,11-12; Ps 5,11+; Jer 15,2; Mt 26,52).

13,11 *një tjetër Egërsirë*: në vijim do të përcaktohet me emrin: «profet i rremë» (16,13; 19,20; 20,10). Para se ta përshkruajë kthimin e Birit të njeriut (14,14-20; krh. 19,11v; Mt 24,30), Gjoni na i paraqet në veprim krishtat e rrejshëm (egërsirën e parë) dhe profetët e rrejshëm (egërsirën e dytë), të paralajmëruar prej Krishtit (Mt 24,24; krh. 2Sel 2,9).

13,12 *Ajo ushtron tërë pushtetin e Egërsirës së parë në praninë e saj*: BJ përkthen: «në shërbim të egërsirës së parë, vendos gjithkund pushtetin e saj» (edhe në 13,14; 19,20).

13,14 Në Kishë, Shpirti i Shenjtë bënte mrekulli për të ngjallur fenë në Krishtin. Egërsira e dytë mundohet të bëjë si Shpirti i Shenjtë, po ashtu dragoi si Ati dhe egërsira

të Egërsirës, i nxit banuesit e tokës të punojnë një trupore në nder të
Egërsirës të plagosur me shpatë, por që shpëtoi. 15Iu dha edhe ta fryjë
frymën në truporen e Egërsirës, kështu që ajo trupore të flasë e të
Dan 3,5-7.15 vriten të gjithë ata që nuk e adhurojnë truporen e Egërsirës. 16Bën që
të gjithëve - të vegjëlve e të mëdhenjve, të pasurve e skamnorëve, të
Zb 7,3; 14,9.11; 16,2; 19,20; 20,4 lirëve e skllevërve - t'u vihet vula në dorën e djathtë ose në ballë, 17që
askush të mos mund të blejë as të shesë përveç atij që mbart vulën
me emrin e Egërsirës ose me numrin e emrit të saj. 18Këtu duhet dije!
17,9 Kush ka mend, le ta llogarisë numrin e Egërsirës! Ai numër është i një
njeriu e numri është gjashtëqind e gjashtëdhjetë e gjashtë!

=Zb 7,1-8+ ## Qengji me të vetët që e përcjellin

2Mbr 19,30-31; Ab 17; Jl 3,5 **14** 1Pastaj pashë: Qengji qëndronte mbi malin Sion e me Të
njëqind e dyzet e katër mijë që mbartnin të shkruar mbi
Sof 3,12-13; Vap 2,21+ ballin e vet Emrin e tij dhe Emrin e Atit të tij. 2Dëgjova një
zë që vinte nga qielli porsi ushtima e ujërave të mëdha dhe si gjëma e
bumullimës së madhe. Zëri që dëgjova ishte porsi zëri i harpëtarëve që
Zb 5,9; Is 42,10; 43,19; Ps 33,3; 98,1 u bien harpave të veta. 3Këndonin [si] një këngë të re para fronit, para
katër Gjallorëve dhe para udhëheqësve. Askush s'mund e mësonte atë
Zb 3,10 këngë përveç atyre njëqind e dyzet e katër mijë të shpërlyerve nga
toka. 4Këta janë ata që nuk u përlyen me gra: vërtet janë virgjër! Këta
Jer 2,2-3 e përcjellin Qengjin kudo shkon. Ndër njerëz këta qenë shpërblyer si
Sof 3,13 fryti i parë për Hyjin dhe Qengjin. 5*Në gojën e tyre nuk u gjet rrenë*:
janë të patëmetë.

e parë si Biri (rr 3). Dragoi, egërsira e parë dhe e dytë janë një karikaturë e Trinisë së Shenjtë.

13,18 *gjashtëqind e gjashtëdhjetë e gjashtë*: në greqisht, ashtu si në hebraisht, çdo shkronjë kishte një vlerë numërore sipas vendit në alfabet. Numri i një emri është shuma e shkronjave të tij. Këtu «666» del Cezari – Neroni (shkronjat hebraike); 616 (variant i C dhe i të tjerëve) del Cesari – hyji (shkronjat greke).

14,1-6 Ndjekësve të egërsirës, të shënuar me numrin e emrit të saj (13,16-17), Gjoni iu kundërvë ndjekësit e Qengjit (5,6+), të shënuar me emrin e Tij dhe me emrin e Atit (7,4; 12,17+). Është «teprica» (11,1+), besnike ndër përndjekje, përreth të cilës do të rivendoset mbretëria pas fitores. Mali Sion është froni i Hyjit (krh. 21,1+).

14,3 *Këndonin si një këngë të re*: Moisiu i kishte kënduar çlirimit prej Egjiptit (Dal 15,1-21; krh. Zb 15,3-4); kënga e re kremton çlirimin e ri të popullit të Hyjit dhe sistemin e ri të vendosur nga Qengji i prerë.

14,4 *janë virgjër*: në kuptimin metaforik: fëlliqësia, sipas traditës, shembullon idhujtarinë (krh. Oz 1,2+), këtu kultin e egërsirës (17,1; etj.). Të «njëqind e dyzet e katër mijët» janë të shpërblyer (5,9), janë të paprekur dhe besnikë (rr 5), i kanë rënë mohit idhujtarisë dhe mund të fejohen me Qengjin (krh. 19,9; 21,2; 2Kor 11,2). – *e përcjellin Qengjin kudo shkon*: sikurse Izraeli shkonte pas JHWH-ut në kohën e daljes, kështu populli i ri i të shpërblyerve shkon pas Qengjit deri në shkretëtirë (krh. Jer 2,2-3), ku do të kremtohet një fejesë e re (Oz 2,16-25).

14,5 *janë të pa të metë*: fjalori i përdorur për flijime. Frytet e para përfaqësonin krejt të korrat (Lp 26,2), të paralindurit gjithë familjen (Nr 3,12; etj.). Flitë për Hyjin e vërtetë duhej të ishin të pa të metë (Dal 12,5; 1Pjt 1,19).

Mesazhi i tre engjëjve

[6]Atëherë pashë një engjëll tjetër që po fluturonte për midis të qiellit. Kishte për të kumtuar Ungjillin e amshuar banuesve të tokës: të çdo kombi, të çdo fisi, të çdo gjuhe dhe të çdo populli. [7]Ai thoshte me zë të madh: Zb 8,13

«Droni Hyjin dhe jepni Atij lavdi,
sepse arriti ora e Gjyqit të tij!
Adhuronie Krijuesin e qiellit e të tokës,
të detit dhe të burimeve të ujërave!». Mt 10,28p Dal 20,11

[8]Pastaj e ndoq një tjetër engjëll duke thënë:

«Ra, ra Babilonia e madhe,
që i dehu mbarë kombet
me verën e zemërimit dhe të lavirësisë së vet!». =Zb 18,2-3; Is 21,9 Is 51,17+; Jer 25,15

[9]Një tjetër engjëll - i treti - i ndoqi ata e bërtiste me zë të madh: «Kushdo e adhuron Egërsirën dhe truporen e saj dhe e merr vulën në ballë apo në dorë, [10]do të pijë verën e zemërimit të Hyjit të pazbutur, të ndikuar në gotën e zemërimit të tij dhe do të qitet në mundime në zjarr dhe në sulfur ndër sy të engjëjve të shenjtë dhe të Qengjit. [11]Tymi i mundimeve të tyre nuk do të pushojë të ngritet në shekuj të shekujve, dhe nuk kanë pushim as ditë as natë ata që e adhurojnë Egërsirën dhe truporen e saj dhe kushdo e merr vulën e emrit të saj. [12]Në këtë gjë themelohet qëndresa e shenjtërve që i bajnë urdhërimet e Hyjit dhe fenë e Jezusit». Zb 13,15-17+ Zan 19,24 Is 34,9-10; Zb 19,3 Vap 9,13+ Zb 12,17

[13]Dëgjova edhe një zë nga qielli që thoshte: «Shkruaj! Që tani, të lumët ata që vdesin në Zotin! Po - thotë Shpirti Shenjt - le të pushojnë prej mundit të tyre! Sepse i përcjellin veprat e tyre!». 1,3+ Is 57,1-2; Heb 4,10; Mt 11,28-29

Të korrat e tokës

[14]Atëherë pata këtë vegim: Një re e bardhë dhe mbi re rrinte Dikush si Biri i njeriut. Në krye kishte një kezë ari e në dorë një drapër të Jl 4,12-13 Dan 7,13; Zb 1,7

14,6-13 Tre engjëj i ftojnë salvuesit e pa Zot të pendohen; por të paudhët do të këmbëngulin në mospranim (16,2.9.11.21; krh. 15,5+).

14,8 *Ra, ra Babilonia*: dy foljet janë në të kryerën e thjeshtë me vlerë profetike. – *verën e zemërimit dhe të lavirësisë së vet*: var.: «verën e zemërimit të lavirësisë së vet», si në 18,3. «Vera e zemërimit» është një imazh, i shpeshtë tek profetët (Is 51,17+), i zemërimit hyjnor që do t'i priste idhujtarët.

14,10 *do të qitet në mundime në zjarr dhe në sulfur*: liqeni i zjarrtë dhe me sulfur të ndezur, është vendi i ndëshkimit të të paudhëve (19,20; 20,10; 21,8).

14,13 *Që tani, të lumët*: Kontrast i dukshëm mes ndëshkimit të të paudhëve dhe pushimit të lumë që i pret besimtarët (rr 12) që nga momenti i vdekjes (krh. 6,9-11).

14,14-20 Të korrat dhe të vjelat janë simbolet e gjyqit të Hyjit, që do të përshkruhet në kapitujt 19,11-20.

mprehtë. 15Ndërkaq nga tempulli doli një engjëll tjetër dhe me zë të
Jl 4,13 fortë i thërriste Atij që rri mbi re: «Sill me drapër dhe korr! Sepse
erdhi koha e të korrave: të korrat e tokës u poqën!». 16Atëherë Ai që
Mt 13,36-43; Gjn 4,35; Rom 2,6+ rrinte mbi re e hodhi draprin e vet mbi tokë dhe toka u korr.
17Po edhe një tjetër engjëll doli nga tempulli i qiellit. Edhe ai kishte
Zb 6,9-10; 8,3-5 një drapër të mprehtë. 18Pastaj edhe nga lteri doli një tjetër engjëll.
Ky kishte pushtet mbi zjarr dhe i bërtiti me zë të madh atij që kishte
draprin e mprehtë: «Sill me drapër tënd të mprehtë dhe vili vilet në
vreshtin e tokës, sepse rrushi u poq!». 19Engjëlli e hodhi draprin e vet
Is 63,1-6 Zb 19,15 në tokë dhe voli vreshtin e tokës. Të vjelat i qiti në vozgën e madhe të
zemërimit të Hyjit. 20Rrushi në vozgë qe shtrydhur përjashta qytetit
19,14.21 e nga vozga rrodhi gjaku deri në fre të kuajve, një mijë e gjashtëqind
stadje rreth e rreth.

Kënga e Moisiut dhe e Qengjit

15 1Pastaj pashë në qiell një tjetër shenjë, të madhe dhe të
mrekullueshme: shtatë engjëj me shtatë plagët e fundit,
sepse me to do të marrë fund zemërimi i Hyjit. 2Pashë
=Zb 7,9 gjithashtu diçka si det qelqi të përzier me zjarr. Në këmbë, në detin
13,15-18 qelqor, qëndronin ata që ngadhënjyen mbi Egërsirën, mbi truporen
e saj dhe mbi numrin e emrit të saj. Ngadhënjyesit mbanin në dorë
Dal 15,1-21 Zb 14,3+ harpat e Hyjit. 3Këndonin këngën e Moisiut, shërbëtorit të Hyjit, dhe
këngën e Qengjit:

Ps 92,6; 98,1 *«Të mëdha dhe të madhërueshme janë veprat e tua,*
o Zot, Hyj, o i Gjithpushtetshëm!
Ps 145,17; Lp 32,4 *Të drejta dhe të vërteta janë udhët e tua,*
Jer 10,7 *o Mbreti i popujve!*
4*Kush të mos të druajë ty, o Zot,*
dhe kush të mos e lavdërojë Emrin tënd?!
Ti i vetmi, je Shenjti!
Të gjitha kombet do të vijnë
Ps 86,9 *dhe do të adhurojnë para Teje,*
sepse Gjyqet e tua u dëftuan të drejta!».

14,18 *nga lteri doli një tjetër engjëll*: nga lteri ngjiten gjaku i martirëve (6,9; 11,1) dhe lutja e shenjtërve (8,3-5; 9,13), që engjëlli ia çon Hyjit për t'i kërkuar drejtësi.

14,20 *Rrushi në vozgë qe shtrydhur përjashta qytetit*: shfarosja e kombeve pagane duhet të ndodhë jashtë Jerusalemit (sipas Zak 14,2v.12v; Ez 38-39; krh. Lev 4,12+; Heb 13,11-12).

15,1-4 Vegimi i shtatë gotave vazhdon vegimin e shtatë trumbetave (8,2vv). Mes rr 1 dhe 5 ndërvihet kënga e të zgjedhurve në lavd të Atij që i shpëton.

15,3 *këngën e Moisiut*: si ajo e Moisiut (Dal 15), kjo është një këngë çlirimi (14,1). Është e thurur me jehona biblike. Ngjall, më fort se ndëshkimin e ashpër, triumfin e Zotit dhe të vetëve.

15,4 *Gjyqet e tua u dëftuan të drejta*: BJ përkthen: «bëre që të shpërthenin hakmarrjet e tua».

Shtatë gotat e hidhërimit të Hyjit

5E atëhere pashë: U hap tempulli i Tendës së Dëshmisë në qiell! Dal 25,22
6Prej tempullit dolën shtatë engjëjt që mbanin shtatë plagët: ishin
të veshur me li të pastër dhe të shndritshëm, të ngjeshur përreth Zb 19,8
parzmës me breza ari. 7Njëri nga katër Gjallorët u dha shtatë engjëjve
shtatë gota ari të mbushura me hidhërimin e Hyjit që jeton në shekuj 14,8+
të shekujve. 8Tempulli u mbush me tym të Lavdisë së Hyjit dhe të 1Mbr 8,10; Is 6,4
pushtetit të tij, dhe askush s'mund të hynte në tempull deri të merrnin
fund shtatë plagët e shtatë engjëjve.

16 1Atëherë dëgjova një zë të fortë që, nga tempulli, u thoshte =Zb 8,6-12
shtatë engjëjve: «Dilni e zbrazni mbi tokë shtatë gotat e
hidhërimit të Hyjit!».
2Shkoi i pari dhe e zbrazi gotën e vet mbi tokë: një çiban i keq, i Dal 9,8-11
tmerrshëm u doli të gjithë njerëzve që kishin vulën e Egërsirës dhe që Zb 13,15-17
e adhuronin truporen e saj.
3Edhe engjëlli i dytë e zbrazi gotën e vet mbi det: deti u bë si gjaku
i të vdekurit dhe çdo gjallesë në det cofi.
4Edhe i treti engjëll e zbrazi gotën e vet në lumenj dhe në burimet e Dal 7,14-24
ujërave: edhe ato u bënë gjak. 5Atëherë dëgjova engjëllin, mbikëqyrësin Zb 1,20+
e ujërave, duke thënë:

«Je i drejtë Ti që je e Ti që ishe, o Shenjti vet, 1,4+; 11,17
pse me të drejtë vendose kështu,
6sepse ata e patën derdhur gjakun =18,24
e të drejtëve dhe të profetëve!
Tani u jep të pinë gjak!
E kanë merituar!».

7Dhe dëgjova lterin duke thënë: 6,9; 8,3-4

«Po, o Zot, Hyj i gjithpushtetshëm,
gjyqet e tua janë të drejta dhe të vërteta!». =19,2

8Edhe engjëlli i katërt e zbrazi gotën e vet mbi diell: diellit iu dha
pushteti t'i djegë njerëzit me zjarr. 9Njerëzit qenë përvëluar nga
nxehtësia e madhe, shanin Emrin e Hyjit që ka pushtet mbi këto

15,5–16,21 Përmenden edhe një herë plagët (rr 1) që po bien mbi Babiloni, d.m.th. Romë (16,18-19). Sikurse në kk 8–9, përkujtojnë plagët e Egjiptit. Engjëjt, që kanë për detyrë t'i ekzekutojnë, dalin nga tenda që është tempulli i vërtetë i qiellit (11,19). Në kuadrin e teofanisë, ata kryejnë liturgjinë e drejtësisë.

15,8 *Tempulli u mbush me tym të Lavdisë së Hyjit*: përmendja e lavdisë (Dal 24,16+) së pranishme në tempull është shenja e pranisë së Hyjit në mesin e popullit të tij në kohët mesianike (krh. 2Mak 2,4-8; Dal 40,34-35; 1Mbr 8,10; Zb 21,3).

16,3 *si gjaku i të vdekurit*: BJ përkthen: «gjak – dukej gjak i një vrasjeje! – cofi».

9,20; Am 4,6+ plagë; e nuk u kthyen për t'i dhënë Atij lavdi.
[10]Edhe i pesti e zbrazi gotën e vet mbi fronin e Egërsirës: mbretërinë
Dal 10,21-23; Is 8,22 e saj e mbuluan errësirat, njerëzit prej vështirësish e hanin gjuhën e
vet, [11]e shanin Hyjin e qiellit për arsye të mundimeve që hiqnin, për
shkak të çibanëve të vet; por nuk u kthyen nga veprat e veta.
=Zb 9,14 [12]Edhe engjëlli i gjashtë e zbrazi gotën e vet mbi Eufratin, lumin e
madh: uji u shter për t'u hapur udhën mbretërve të Lindjes. [13]Atëherë
pashë: nga goja e Dragoit, nga goja e Egërsirës dhe nga goja e Profetit
Dal 8,2-3 të rrejshëm dilnin tre shpirtra të ndytë - si bretkoca. [14]Këta, në të
Zb 17,13v; 19,19 vërtetë, janë shpirtra djajsh që bëjnë shenja të çuditshme. Shkuan
1Kor 1,8+ të bashkojnë në luftë mbretërit e mbarë botës, për Ditën e madhe të
Hyjit të gjithpushtetshëm.
Zb 3,3-4.18; 1,3+ [15]Ja, po vij si vjen vjedhësi! I lumi ai që rri zgjuar dhe i ruan petkat
e veta që të mos ecë zhveshur dhe të mos i shihet turpi!
=20,8 [16]Dhe i bashkuan në një vend që hebraisht quhet Harmagedon.
[17]Edhe i shtati engjëll e zbrazi gotën e vet në ajër. Atëherë nga
Is 66,6; Zb 21,6; 4,5 tempulli, prej fronit, doli një zë i madh që thoshte: «U krye». [18]E vetëtoi,
e bubulloi, e ranë rrufe, e ra termet i madh, aq i madh sa që një termet i
Dan 12,1; Mk 13,19 tillë nuk qe qysh se njeriu u duk përmbi tokë - kaq i madh qe ai termet!
[19]Qyteti i madh plasi në tri pjesë e qytetet pagane u rrafshuan për dhe.
Zb 14,8.10 Atëherë Hyjit i ra ndër mend për Babilonin e madhe për t'i dhënë të
pijë nga gota e verës së hidhërimit plot felgrim hyjnor. [20]U zhduk çdo
6,14 ujdhesë, mal më kund s'u pa [21]e mbi njerëz nga qielli ra breshër i madh
Dal 9,22-26 sa talenti! Njerëzit e shanin Hyjin për shkak të plagës së breshrit, sepse
vërtet ishte një plagë e rëndë.

2. NDËSHKIMI I BABILONISË

Ez 16,23; Nah 3,4 ### Lavirja e madhe

17 [1]Atëherë njëri nga shtatë engjëjt, që kishin shtatë gotat,
m'u afrua dhe më tha: «Eja e do të dëftoj Gjyqin kundër
Jer 51,13 Lavires së madhe që rri mbi ujërat e mëdha, [2]me të cilën
Is 23,17; Jer 51,7

16,10 Froni i Egërsirës është Roma, tip i qytetit tokësor, armik ndaj Hyjit.

16,12 Nëse Eufrati thahet, Romakët humbasin çdo mbrojtje përballë luftëtarëve Partë (9,14).

16,14 Është mbledhja e të gjitha kombeve pagane, të cilat Krishti do t'i zhbijë.

16,16 *Harmagedon*: d.m.th. rrafshnalti i Megidit. Ky qytet i fushës në breg të vargmalit të Karmelit, vend i shfarosjes së mbretit Josi (2Mbr 23,29), u bë simbol i ushtrive të shpartalluara (krh. Zak 12,11).

16,19 *gota e verës së hidhërimit plot felgrim hyjnor*: BJ përkthen: «gota në të cilën valon vera e hidhërimit të tij».

16,20 *mal më kund s'u pa*: këto fenomene kozmike simbolizojnë pushtetet tokësore të shkatërruara nga fryma e hidhërimit hyjnor.

16,21 *i madh sa talenti*: i rëndë sa një talent, rr 40 kg. BJ përkthen: «gati tetëdhjetë libre». – Të gjitha këto plagë nuk e shpartallojnë njerëzimin, por shkaktojnë përsëri sharje (rr 9.11; krh. 11,14+).

k 17 Detajet e këtij k interpretohen vështirë (rr 9)

17,1 *Lavires së madhe*: Babilonia personifikohet në një grua (krh. 12,1; Dan

bënë fëlligështi mbretërit e tokës dhe u dehën me verën e fëlligështisë
së saj banuesit e dheut». 3Në vegim më çoi në shkreti. Pashë një Grua Is 21,2v
që rrinte kalor mbi Egërsirën e kuqe, që është plot me emra blasfemie,
me shtatë kokë dhe me dhjetë brirë. 4Gruaja ishte e veshur me purpur =Zb 13,1
e me petk të kuq si gjaku, e ngrirë në ar, me gur të paçmueshëm e
me perla. Në dorë kishte një gotë ari plot me kobësi dhe me ndyrësi Jer 51,7
të fëlligështisë së vet. 5Në ballë kishte të shkruar emrin - mister: 2Sel 2,7
«Babilonia e madhe, nëna e lavireve dhe e të gjitha kobësive të botës!».
6Pastaj pashë: Gruaja ishte e dehur me gjak të shenjtërve dhe me
gjak të dëshmitarëve të Jezusit. Kur e pashë, mbeta shtang nga habia
e madhe. 7Por engjëlli më tha: «Pse po çuditesh? Unë do ta tregoj
misterin e kësaj Gruaje dhe të Egërsirës që e mbart në shpinë, të
Egërsirës që ka shtatë kokë e dhjetë brirë.

Simbolizmi i egërsirës dhe i lavirjes

8Egërsira që pe, ishte e më nuk është; ajo do të ngritet nga Humnera =Zb 13,3-4
dhe do të mbarojë. Dhe do të habiten mbarë banuesit e tokës - ata,
emrat e të cilëve qysh në krijimin e botës nuk u shkruan në librin e 20,12+
jetës - kur të shohin se Egërsira ishte dhe nuk është më, dhe prapë
është aty. 9Këtu lypet mendje e hollë, o ti që ke dijen! Shtatë kokët 13,18
janë shtatë kodrat ku rri Gruaja; janë gjithashtu edhe shtatë mbretër:
10pesë ranë, njëri është, kurse një tjetër ende s'erdhi, por, kur të vijë,
do të qëndrojë pak kohë. 11Po edhe Egërsira që ishte e nuk është, edhe
ajo është i teti mbret, është një në numrin e të shtatëve dhe shkon në
humbje. 12Po edhe dhjetë brirët që ti pe, janë dhjetë mbretër që ende Dan 7,24
nuk e kanë marrë mbretërinë, por do ta marrin pushtetin si mbretër
vetëm për një orë bashkë me Egërsirën. 13Nuk kanë por një qëllim: ta

4,27+), siç do të jetë Jerusalemi (21,9). Është Roma, idhujtare (2,14+; 18,3; Oz 1,2+; krh. 14,4), që pas një shfaqjeje të shkëlqyeshme (rr 3-7), do të shohë kryerjen e dënimit që u paralajmërua dhe u përgatit në vegimet e mëparshme. – *që rri mbi ujërat e mëdha*: imazhi interpretohet në rr 15.

17,2 Popujt pagan dhe mbretërit e tyre, që pranuan kultin e perandorit.

17,3 *në shkreti*: banesa e kafshëve të papastra (krh. Lev 16,8+; 17,7+). – *mbi Egërsiren e kuqe...me shtatë kokë dhe me dhjetë brirë*: shtatë kokët janë shtatë kodrat e Romës (rr 9) dhe dhjetë brirët janë mbretër vasalë (rr 12), që shkundin zgjedhën e perandorisë (rr 16). Egërsira (rr 3.7-8) simbolizon një perandor, ndoshta Neronin, që sipas një besimi popullor të kohës, do të kthehet në jetë para ardhjes së Qengjit (krh. 2Sel 2,8-9). Fillimi i rr 8 është një deformim parodik i titujve të Hyjit (1,4+) dhe të Krishtit (1,18).

17,6 *Gruaja ishte e dehur me gjak të shenjtërve*: salvimet romake përfshijnë në të njëjtën kohë, idhujtarinë (rr 4) dhe vrasjen (rr 6). Ezekieli 16,36-38; 23,37-45 qortonte Jerusalemin për të njëjtat gjëra.

17,8-18 Këtu, simbolizmi i egërsirës mund të kuptohet në dy mënyra të ndryshme (rr 8-9.15-18 dhe rr 10.12-14). Gruaja që e kalëron mendon se është e fuqishme, por vrapon drejt rrënimit.

17,9 *shtatë mbretër*: shtatë perandorë romakë, me të gjashtin që aktualisht mbretëron. Shtata është një numër simbolik që tregon plotësinë. Gjoni nuk flet për emra, as për kronologji mbretërish.

17,13 *Nuk kanë por një qëllim*: BJ përkthen: «janë të gjithë dakord».

vënë në shërbim të Egërsirës pushtetin e vet dhe fuqinë. [14]Ata do të
Zb 19,11-21 Lp 10,17; 2Mak 13,4; 1Tim 6,15 Zb 14,4 bëjnë luftë me Qengjin, por Qengji do t'i fitojë, sepse Ai është Zotëria i zotërinjve dhe Mbreti i mbretërve. Bashkë me Të do të ngadhënjejnë edhe të grishurit, të zgjedhurit, besimtarët».

[15]Pastaj më tha: «Ujërat që pe, mbi të cilat rri Lavirja, janë popujt, turmat, paganët, gjuhët. [16]Kurse dhjetë brirët që pe dhe Egërsira do
Ez 16,39-41; 23,25-29 ta urrejnë Laviren, do ta shkretojnë dhe do ta zhveshin, do t'ia hanë mishin dhe do ta djegin në zjarr, [17]sepse Hyji ua mbushi mendjen ta çojnë në vend synimin e tij, një synim të vetëm: ta vënë mbretërinë e tyre në shërbim të Egërsirës deri që të plotësohen fjalët e Hyjit.
Zb 11,8+ [18]Gruaja që pe, paraqet qytetin e madh që mbretëron mbi mbretërit e dheut».

Rënia e Babilonisë

18 [1]Pastaj pashë: një tjetër engjëll po zbriste nga qielli dhe
Ez 43,2 kishte pushtet të madh dhe mbarë toka shndriti prej shkëlqimit të tij. [2]Ai bërtiti me një zë të fortë:

Is 21,9; =Zb 14,8 «Ra, ra Babilonia e madhe!
U bë banesë e djajve,
Is 13,21v; 34,11-14; Jer 50,39 strofull shpirtrash të ndytë,
i të gjithë shpendëve të ndytë e të urrejtur,
Zb 17,2 [3]sepse me verën e hidhërimit të fëlligështisë së saj
u dehën popujt mbarë,
me të bënë fëlligështi mbarë mbretërit e tokës
dhe prej luksit të pamasë të saj
u pasuruan tregtarët e botës».

Populli i zgjedhur duhet të dalë prej saj

16,17 [4]Dëgjova edhe një tjetër zë nga qielli, që thoshte:

Is 48,20; 52,11; Jer 51,6 «Dilni prej saj, populli im,
që të mos bëheni pjesëtarë në mëkatet e saja,
të mos ju gjejnë të këqijat e saja!
Zan 18,20v; Jer 51,9 [5]Sepse, mëkatet e saja arritën deri në qiell
dhe Hyjit i ranë në mend padrejtësitë e saja.
Jer 50,15; 16,18 [6]Hakmerrniu dhe gjë mos i lini mangut,
shpaguaniu dyfish sipas veprave të saja,
në gotë që ajo ju ndikonte - dyfish ndikoni!
[7]Sa ajo u mbulua me lumturi dhe luks,

17,14 Rikujtim i 14,4 dhe paralajmërim i 19,11-21.

18,1-3 Ndëshkimi që u paralajmërua (k 17) po vjen (rr 1-3). Do të realizohet pasi besimtarët të kënë gjetur strehë nga sulmet e mëkatarëve.

aq ktheniani ju me mundime e me dhimbje!
Sepse ajo thoshte në zemrën e vet:
"Rri në fron si mbretëreshë
dhe askurrë s'do të mbetem e vejë, Is 47,8
kurrë nuk do të sprovoj ç'është vuajtja".
8Prandaj në të njëjtën ditë do të vijnë mbi të plagët: Is 47,9
vdekja, e vaji, e zia e bukës,
dhe krejtësisht do të digjet në zjarr.
Sepse i fuqishëm është Zoti, Hyji, Gjykatësi i saj!».

Vajtimi mbi Babiloni

Ez 26-28

9Mbi të do të qajnë dhe do të vajtojnë mbretërit e dheut që me të bënë fëlligështi dhe jetuan në kënaqa, kur do ta shohin tymin e zjarrit të saj. 10Duke ndenjur larg nga frika e vuajtjeve të saja do të qajnë:

«Vaj, vaj qyteti i madh!
Babiloni, qytet i fortë!
Të doli mjaft një çast për të gjetur dënimi!».

11Po edhe tregtarët e dheut e qajnë dhe e vajtojnë, sepse askush më nuk ua blen tregtinë: 12as ar, as argjend, as xhevahirë, as perla, as purpur, as mëndafsh, as kadife, as dru të erëndshëm, as enë elefanti, as kurrfarë ene druri të çmueshëm, bronzi, hekuri, apo mermeri; 13as cinamom, as balzam, as erëra të mira, as mirrhë, as kem, as verë, as vaj, as miell të bardhë, as grurë, as lopë, as dhen, as kuaj, as qerre, as robër, as shpirt njeriu të gjallë!

14«Po edhe pemët që i dëshironte shpirti yt, Mik 7,1
ikën prej teje,
çdo stoli dhe madhështi
humbi për ty!
Jo, askurrë më nuk do të gjendet!».

15Tregtarët që me këto tregtonin e ajo i pasuroi, larg do të rrinë nga frika e mundimeve të saja duke qarë e duke vajtuar 16e do të thonë:

«Vaj, vaj! Qyteti i madh,
i veshur me li, me purpur, me kadife, Zb 17,4
i stolisur me gur të paçmueshëm dhe me margaritarë!.

18,9-24 Vajtim i trefishtë i mbretërve (rr 9-10), i tregtarëve të dheut (rr 11-17a) dhe i detarëve (rr 17b-19). Frymëzohet nga Jer 50-51 dhe mbi të gjitha nga Ez 26-28.

18,12 *dru*: fj.fj.: «dru të çmueshëm»; A, Vulg. dhe Ambrozi lexojnë: «gur të çmueshëm».

17 Sa shpejt mbaroi gjithë kjo pasuri!».

Ez 27,27-29 Po edhe çdo timonier, të gjithë ata që lundrojnë ngjat brigjeve, çdo
detar dhe kush punon në lundrim qëndrojnë larg 18 dhe bërtasin duke
Zb 13,4 parë tymin e zjarrit të saj: «Cili qytet ishte i ngjashëm me qytetin e
madh?». 19 Dhe hodhën pluhur mbi krye të vet e bërtisnin duke qarë
dhe duke vajtuar:

«Vaj, vaj për qytetin e madh!
Pasuria e tij pasuroi të gjithë ata
që kishin anije deti,
dhe ja - përnjëherë u shkatërrua!
=Zb 19,1-2; Lp 32,43; Is 44,23 20 Gëzo, o qiell, për rrënimin e tij,
edhe ju të gjithë shenjtërit, apostujt dhe profetët,
sepse Hyji, duke e dënuar atë, juve u dha drejtësi!».

Jer 51,63-64 21 Atëherë një engjëll i fuqishëm mori një gur të madh, si gur mulliri,
dhe e flaku në det duke thënë:

«Kështu do të flaket poshtë rrëmbyeshëm Babilonia,
qyteti i madh dhe askurrë më nuk do të gjendet!
Is 24,8; Ez 26,13 22 Këngë harpëtarësh e muziktarësh,
fyelltarësh dhe trumbetarësh
më në ty s'do të dëgjohet!
Kurrfarë mjeshtri të çdo mjeshtrie
në ty më kurrë jo nuk do të gjendet!
Jer 25,10 Ushtimë mokre në ty më s'do të dëgjohet!
23 As dritë pishe në ty, jo, nuk do të shihet!
Jer 7,34; 16,9 Jo zë dhëndri as zë nuse së re
kurrë në ty më s'do të dëgjohet,
Sepse tregtarët e tu ishin princat e botës,
sepse shortitë e tua gënjyen mbarë kombet,
=Zb 16,6; Mt 23,35-37 24 në ty u gjet gjaku i profetëve dhe i shenjtërve
dhe i të gjithë atyre që mbi tokë u prenë!».

18,20 Në kundërshtim me qytetin, qielli galdon (krh. 16,5; 18,20; 19,1-10).

18,21 Gjesti simbolik i një engjëlli. Pastaj rifillon vajtimi (rr 22-23). Vazhdimi i rr 21 gjendet në rr 24. Kjo skenë plotëson 18,1-3: Babilonia do të flaket poshtë për shkak të idhujtarisë së saj (krh. 17,4) dhe të salvimeve kundër të krishterëve (18,24).

19,1-10 Këngët e haresë që filluan me 18,20 dhe i rrinë përballë vajit të k 18. Ato shoqërojnë rëninë e Babilonisë. Kënga e parë (rr 1-4) vjen nga qielli; vijon e dyta (rr 5-9), me të cilën shoqërohen shenjtërit e mbarë Kishës, të ftuar në Dasmën e Qengjit.

Kënga galdimi në qiell

19 [1]Pastaj dëgjova diçka si zë të fortë të një shumice të madhe
që brohoriste në qiell: Zb 18,20+

«Aleluja!
Shëlbim, lavdi dhe pushtet Hyjit tonë,
[2]sepse gjyqet e tija janë të vërteta dhe të drejta! =16,7
Sepse e dënoi Laviren e madhe 11,18; Ps 5,11+
që e prishi tokën me fëlligështinë e vet,
dhe në të e mori gjakun e shërbëtorëve të vet!». Zb 6,9

[3]Përsëri thanë:

«Aleluja!
Tymi i saj buçet në jetë të jetës!». Is 34,10; Zb 14,11

[4]Atëherë njëzet e katër udhëheqësit dhe katër Gjallorët ranë përmbys dhe e adhuruan Hyjin që rri në fron e thanë:

«Amen! Aleluja!».

Martesa mistike e Qengjit

[5]Mandej nga froni jehoi zëri që tha:

«Lavdëroni Hyjin tonë,
të gjithë shërbëtorët e tij
[edhe] të gjithë ju që e droni 15,18; Ps 115,13
- të vegjël e të mëdhenj!».

[6]Ndërkaq dëgjova, thuajse zë të një shumice së madhe njerëzish, thuajse ushtimë ujërash të mëdha, bubullimë rrufesh të forta:

«Aleluja!
Mbretëroi Zoti, Zb 11,17
Hyji [ynë], i Gjithpushtetshmi!
[7]Le të galdojmë e të brohorisim
dhe t'i japim lavdi Atij,
sepse erdhi Dasma e Qengjit!

19,1 *Aleluja!*: brohoritja liturgjike («lavdëroni Hyjin»), e përdorur në kultin e Israelit (Ps 110,1; 113,1+; etj.), në BR përdoret vetëm kësaj here (19,1.3.4.6).

19,7 *erdhi Dasma e Qengjit*: Dasma e Qengjit simbolizon vendosjen e mbretërisë qiellore, që do të përshkruhet në 21,9v (krh. Oz 1,2+; Ef 5,22-23+). – *Gati është Nusja e tij*: BJ përkthen: «Nusja e tij u zbukurua».

Is 61,10 Gati është Nusja e tij!
8 Iu dha të vishet me li të hollë,
Zb 2,17; 3,5 të shkëlqyeshëm dhe të pastër!».
Petku i lirit shembullon veprat e drejta të shenjtërve.

1,3+ 9 Atëherë më tha: «Shkruaj! Të lumët ata që janë të grishur në
Mt 22,1-14; 8,11+ gostinë e dasmës së Qengjit!». Dhe shtoi: «Këto janë fjalë të vërteta
Zb 22,8-9 të Hyjit». 10 Atëherë rashë para këmbëve të tija për ta adhuruar, por ai më tha: «Prite Zot! Edhe unë jam shërbëtor si ti dhe si vëllezërit e tu që dëshmuan Jezusin! Adhuro vetëm Hyjin!». Vërtet, dëshmia e Jezusit është shpirti i profecisë.

3. SHFAROSJE E POPUJVE PAGANË

=20,7-10 ### Beteja e parë eskatologjike

11 Atëherë pashë: Qiellin e hapur dhe ja, një kalë i bardhë, dhe në të
1,5; 3,7.14; Is 11,4 Ai [që është] «Besniku», i «Vërteti», Ai që gjykon e lufton me drejtësi.
Zb 1,4; 2,18 12 Sytë i ka [si] flakë zjarri, mbi krye shumë kurorë, mbart Emrin
Lk 10,22 e shkruar që askush s'e di përveç Ai vetë. 13 Është i mbështjellë me
Is 63,1 mantel të ngjyrë në gjak dhe për emër quhet: Fjala e Hyjit. 14 E
Gjn 1,1+ përcjellin Armatat qiellore, në kuaj të bardhë të veshura me petk liri
Zb 1,16 të hollë dhe të pastër. 15 Nga goja i del shpata e mprehtë për të prerë
Ps 2,9; Zb 2,27+ paganët. Do të sundojë mbi ta me skeptër hekuri. Ai e shklet vozgën
Is 63,3; Zb 14,19 e verës së zemërimit e të hidhërimit të Hyjit të Gjithpushtetshëm.

19,10 Gjoni bie në gjunjë para këmbëve të engjëllit për ta adhuruar, por engjëlli ia kujton se edhe ai vetë është në shërbim të Hyjit (1,1; 22,8-9). Ndoshta është fjala për një vërejtje kundër nderimit të qenieve qiellore (Kol 2,18; Heb 1,4; 2,5). «Dëshmia e Jezusit» është Fjala e Hyjit. Këtë Fjalë, të dëshmuar prej Jezusit, e ka çdo i krishterë; ajo frymëzon profetët.

19,11-21 Ja, mbarimi i kohës! Pas rënisë së Babilonisë, që u profetizua (14,8.14.15) dhe u vu në zbatim (16,19-20; 17,12-14), Krishti-Besniku (3,14+) e kryen Ditën e Zotit (Am 5,18+), duke i shfarosur armiqtë e Kishës. Përshkrimi i Tij (rr 11-16) frymëzohet, si përshkrime të mëparshme (12,5; 14,6-20; 17,14), nga profeci të ndryshme.

19,12 *mbi krye shumë kurorë*: sepse është Mbreti i mbretërve (rr 16; krh. 5,3.13).

19,13 *Është i mbështjellë me mantel të ngjyer në gjak*: aluzion për Is 63,1 (ashtu si rr 15). Simboli i fitores së përgjakshme që po korr kundër armiqve të popullit të tij (krh. 5,5+). – *për emër quhet: Fjala e Hyjit*: emrat e kalorësit fitimtar (rr 12.13.16) shprehin, në pikëpamje të ndryshme, se kush është Ai. Emrit hyjnor transhendent (rr 12) këtu i shtohet tjetri: Fjala e Hyjit, d.m.th. zbulesa e efektshme e Hyjit (krh. Gjn 1,1.14), në mënyrë më të qartë, zbatuesi i gjykimeve të tij (20,11-12; 22,12; krh. Ur 18,14-18).

19,14 *Armatat qiellore*: armatat engjëllore ose më mirë armata e martirëve (sipas 14,4 e 17,14), të veshur me pekta të bardha (krh. 19,8; 3,5.18; 6,11; 16,15 edhe Mt 22,11v).

19,15 *Nga goja i del shpata e mprehtë*: shpata është arma e Fjalës shfarosës (krh. 1,16; Is 11,4; 49,2; Oz 6,5; Ur 18,15; 2Sel 2,8; Heb 4,12) – *vozgën e verës së zemërimit e të hidhërimit të Hyjit të Gjithpushtetshëm*: imazhi i shtypjes në tinar përdoret zakonisht nga profetet për të simbolizuar shfarosjen e armiqve të popullit nga ana a Hyjit, në ditën e madhe të zemërimit të

16Mbi mantel dhe në ijë e ka të shkruar Emrin: Mbreti i mbretërve dhe Zotëruesi i zotëruesve! 2Mak 13,4 Lp 10,17

17Atëherë pashë një engjëll që qëndronte në diell. Ai me një zë të fortë u bërtiste të gjithë shpendëve që fluturojnë nëpër qiell: «Ejani! Bashkohuni në gostinë e madhe të Hyjit 18për të ngrënë mish mbretërish, mish krerësh, mish princash, mish kuajsh dhe kalorësish të tyre edhe mish gjithfarë njerëzish - të lirësh dhe skllevërish, të vegjëlish dhe të mëdhenjsh!». Ez 39,17

19Atëherë pashë Egërsirën e mbretërit e dheut dhe ushtritë e tyre, të bashkuara për të filluar luftën me Atë që rrinte në kalë dhe me ushtrinë e tij. 20Egërsira u zu rob dhe bashkë me të edhe Profeti i rrejshëm që në praninë e saj bënte shenja të mrekullueshme - me të cilat gënjente ata që morën vulën e Egërsirës dhe e adhurojnë truporen e saj. Të dy gjallë u hodhën në liqenin e zjarrtë që digjet me sulfur. 21Të tjerët u prenë me shpatë që dilte nga goja e Kalorësit. Të gjithë shpendët u nginë me mishrat e tyre! Zb 17,12-14 Mt 26,53 Dan 7,11; Zb 14,10+; 20,10.14 Ez 39,20

Një mijë vjetët

20 1Mandej pashë: një engjëll tjetër po zbriste prej qiellit me çelësin e Humnerës dhe me hekura të mëdha në dorë. 2Ai e kapi Draguan - Gjarprin e vjetër - Djallin, Satanin - dhe e lidhi në hekura për një mijë vjet. 3E plandosi në Humnerë, e mbylli dhe e vulosi derën mbi të që të mos i ngashnjejë njerëzit derisa të plotësohen një mijë vjetët. Atëherë duhet të zgjidhet për pak kohë. 4Mandej pashë edhe fronet: Atyre që ndenjën në to u qe dhënë pushteti të gjykojnë. Pashë edhe shpirtrat e atyre që ishin prerë për shkak të dëshmisë së Jezusit dhe për shkak të Fjalës së Hyjit, po ashtu edhe ata që nuk e adhuruan Egërsirën dhe truporen e saj dhe nuk e morën vulën në ballë as në dorë të tyre. Ata u kthyen në jetë dhe bashkë me Krishtin mbretëruan një mijë vjet. 5Të vdekurit e tjerë nuk u ngjallën Zb 9,1+ 12,7.9; Mt 12,28-29 2Sel 2,8+; 2Kor 6,2+ Dan 7,22 Zb 19,10+ 13,15-17 5,10

tij (krh. Zan 49,9-12; Jer 25,30; Is 63,1-6; Jl 4,13; Sof 1,15). Për «verën e hidhërimit», krh. 14,8+.19-20; Is 51,17+.

19,16 *Mbreti i mbretërve dhe Zotëruesi i zotëruesve*: titull pushteti (krh. 17,14; Fil 2,9-11), i pakrahasueshëm me emrat blasfemues të egërsirës (13,1; 17,3).

19,20 *që...bënte shenja të mrekullueshme me të cilat*: shmangie që na i rikujton ngjarjet e përshkruara në k 13. – *në praninë e saj*: në shërbim të saj.

20,2 *e kapi Draguan*: pas shpartallimit të dy egërsirave dhe të ushtrive të tyre, asgjësohet dragoi, kryet e tyre. – *e lidhi në hekura për një mijë vjet*: ndëshkimi zhvillohet në dy kohë: Satani është i bërë i pafuqishëm për një mijë vjet, gjatë të cilave mbreterojnë martirët (12,7-12); pastaj (rr 7-10) do të rebelohet përsëri dhe ushtria e tij do të zhbihet përgjithmonë.

20,4 *Mandej pashë edhe fronet*: mendohet se ky rresht i vështirë mund të ketë pasur, në nivel redaksional, disa etapa e disa ndreqje; a është 20,1-6 një dublikatë e 19,20-21? (krh. Mt 19,28; 1Kor 6,2-3) – *Ata u kthyen në jetë dhe bashkë me Krishtin mbretëruan për një mijë vjet*: kjo «ngjallje» e martirëve (krh. Is 26,19; Ez 37) duket simbolike: ripërtëritja e Kishës pas salvimeve të Romës, që do të

derisa u plotësuan një mijë vjet. Kjo është ngjallja e parë. [6]I lum dhe
1,3+ i shenjtë është ai që ka pjesë në ngjalljen e parë! Mbi ta vdekja e dytë
2,11+ s'ka pushtet: ata do të jenë priftërinjtë e Hyjit dhe të Krishtit dhe
1,6+ bashkë me Të do të mbretërojnë për një mijë vjet.

=19,11-21 ## Beteja e dytë eskatologjike

[7]Pasi të kryhen një mijë vjet, Satani do të zgjidhet nga burgu i tij
Ez 38,2.9.15 [8]dhe do të dalë të ngashnjejë popujt nga katër anët e botës - Gogë dhe
=Zb 16,14.16 Magogë - dhe do t'i bashkojë në luftë: numri i tyre është porsi rëra
Lk 21,24 e detit. [9]Edhe këta u tubuan në fushë të gjërë të botës, e rrethuan
Vap 9,13+ fushimin e shenjtërve dhe qytetin e dashur. Por, nga qielli zbriti zjarri
=Ez 38,22 dhe i përpiu. [10]Djalli - ngashnjyesi i tyre, që plandosur në liqenin e
Zb 19,20 zjarrtë dhe të sulfurt, aty ku gjenden Egërsira dhe Profeti i rrejshëm:
aty do të vuajnë ditë e natë në shekuj të shekujve.

Rom 2,6+ ## Gjyqi mbi kombe

[11]Atëherë pashë një fron të madh dhe të bardhë edhe Atë që rri në
2Pjt 3,7.10.12; Zb 21,1 të. Para tij u zhduk toka e qielli pa lënë farë gjurme. [12]Pashë edhe të
vdekurit: të mëdhenj dhe të vegjël, në këmbë para fronit. Atëherë u
Dan 7,10+ hapën librat. U hap edhe një libër tjetër: libri i jetës. Të vdekurit u
Zb 3,5; 13,8; 17,8 gjykuan sipas shkrimeve që ishin në libra - simbas veprave të tyre.
1,18+ [13]Deti i ktheu të vdekurit që ishin në të, po ashtu edhe Vdekja dhe
Nëntoka i kthyen të vdekurit që ishin në to: të gjithë qenë gjykuar

zgjasë si burgimi i Dragoit. Martirët që presin nën lter (6,9-11) janë qysh tani të lumtur me Krishtin. 1000 vjetët shprehin fazën tokësore e mbretërisë së Hyjit, nga rënia e Romës deri në ardhjen e Krishtit (20,11vv). – Për Agustinin e shumë të tjerë, 1000 vjetët nisen nga ngjallja e Krishtit; «ngjallja e parë» do të tregonte pagëzimin (krh. Rom 6,1-11; Gjn 5,25-28). – Që nga Kisha e lashtë, një rrymë e traditës e interpretoi fj.fj. këtë rr: pas një ngjalljeje të parë, të vërtetë, të martirëve, Krishti do të kthehej përmbi tokë për një mbretëri të lume të 1000 vjetëve, bashkë me besimtarët e tij. Kjo nuk u pranua nga Kisha. [Kjo pjesë mund të përshkruajë edhe Kishën qiellore triumfuese para Paruzisë së fundit; krh. Mt 19,27vv; 27,52, Heb 7,25; 12,22vv].

20,6 *vdekja e dytë*: vdekja e përjetshme, e përkundërt me atë trupore. – *bashkë me Të do të mbretërojnë*: kjo mbretëri, tashmë e paralajmëruar në 5,9-10, prapë do të përshkruhet nën simbolin e Jerusalemit të ri (21,9–22,2), edhe pse kjo pjesë vjen pas përmendjes së gjyqit të fundit (20,13-15).

20,8 *Gogë dhe Magogë*: te Ez 38-39 (krh. shënimet) është fjala për "Gogun, mbretin e Magogut". Këtu dy emrat përfaqësojnë kombet pagane që do të bashkohen kundër Kishës në fund të kohës.

20,9 *e rrethuan fushimin e shenjtërve dhe qytetin e dashur*: toka e re e premtuar, kryeqyteti i së cilës është Jerusalemi (21,2+), i bën ballë këtij sulmi përfundimtar (krh. Lk 21,24). Por ky vend simbolizon mbarë Kishën.

20,11 *Atë që rri në të*: pas ngjalljes së të gjithëve, ndërhyn Gjykatësi (2,23; 3,5; krh. 19,13+; Dan 7,10). Krijimi i mëparshëm po zhduket, duke ia lënë vendin një krijimi tjetër, krejt të ri (21,1+).

20,12 *u hapën librat*: librat e parë që u hapën përmbajnë të shkruara veprat e mira apo të këqija të njerëzve: libri i jetës (3,5) ka emrat e të para caktuarve (3,5; 17,8; 20,12.15; 21,27; krh. Fil 4,3; Dan 7,10+; 12,1+; Vap 13,48+).

sipas veprave të veta. [14]Atëherë edhe Vdekja dhe Nëntoka qenë hedhur në liqenin e zjarrtë. Liqeni i zjarrtë është vdekja e dytë. [15]Kushdo nuk u gjet i shkruar në librin e jetës qe plandosur në liqenin e zjarrtë.

21,4; 1Kor 15,26.54
Zb 2,11+
14,10+

4. JERUSALEMI I ARDHSHËM

Jerusalemi qiellor

=Zb 7,15-17

21 [1]Atëherë pashë një qiell të ri e një tokë të re, sepse qielli i parë dhe toka e parë u zhdukën, as deti nuk është më. [2]Pashë edhe qytetin e shenjtë - Jerusalemin e ri: zbriste nga qielli, prej Hyjit, i stolisur porsi nusja e përgatitur për fatin e vet. [3]Atëherë dëgjova një zë të fortë që vinte nga froni:

Is 65,17; 2Pjt 3,13; Rom 8,19-23 Jb 7,12+
Zb 19,7-8

«Ja, Tenda e Hyjit me njerëz!
Hyji do të banojë me njerëz!
Ata do të jenë populli i tij,
kurse Ati, vetë Hyji, do të jetë me ta, Hyji i tyre.
[4]*Ai do të fshijë çdo lot nga sytë e tyre.*
As Vdekja më s'do të jetë,
as vaj, as ofshame, as dhimba më s'do të ketë,
[sepse] bota e mëparshme mori fund».

7,15-17
Ez 37,27
Is 7,14+
Is 25,8
Is 35,10

20,14 *Vdekja dhe Nëntoka qenë hedhur në liqenin e zjarrtë*: pas gjyqit të fundit, vetë Vdekja do të shfuqizohet (krh. 20,10; 21,4; 20,6).

21,1-8 Qyteti i të zgjedhurve, ndryshe nga Babilonia (k 17), është një dhuratë e Hyjit. Perspektiva është vetëm e vetëm qiellore, si te 7,15-17. Fillimi frymëzohet nga Isaia (kk 55 e 65). Jerusalemi ishte qyteti i Davidit, kryeqyteti dhe qendra fetare e Israelit (2Sam 5,9+; 24,25: 1Mbr 6,2; Ps 122), qyteti i Zotit (Ps 46,5), qyteti i shenjtë (Is 52,1; Dan 9,24; Mt 4,5; etj.), zemra e të cilit ishte mali mbi të cilin u ndërtua tempulli (Ps 2,6+; Lp 12,2-3+); në Israel shihej si metropoli i ardhshëm i popullit mesianik (Is 2,1-5; 54,11+; 60; Jer 3,17+; Ps 87,1+; 122; Lk 2,38+). Pikërisht aty Shpirti i Shenjtë e themoloi Kishën e krishterë (Vap 1,4.8+; 2; 8,1.4; etj.). Tani është në qiell, ku përmbushet plani shëlbimdhënës i Hyjit (3,12; 11,1; 20,9; 22,19; krh. Gal 4,26; Fil 3,20; Vap 2,22-24+), kur do të martohet me Qengjin (19,7-8; krh. Is 61,10; 62,4-5; Oz 1,2+; 2,16; etj.).

21,1 *pashë një qiell të ri e një tokë të re*: te Isaia shprehja ishte vetëm simboli i ripërtëritjes së kohës mesianike (Is 65,17; 66,22). Pas Krishtit (krh. Mt 19,28; 2Pjt 3,13), hapen perspektiva më realiste: mbarë krijesa një ditë do të ripërtërihet, do të lirohet nga skllavërimi i shkatërrimit dhe do të shndërrohet nga lavdia e Hyjit (Rom 8,19+). – *as deti nuk është më*: deti, banesa e dragoit dhe simboli i së keqes (krh. Jb 7,12+), do të zhduket përgjithmonë, para Israelit të ri fitimtar (krh. Is. 51,9-10; Ps 74,13.14; Jb 26,12-13; Is 27,1).

21,2 Është fejesa e re e Jerusalemit me Hyjin e vet, në galdim e në gëzim (19,7; krh. Is 65,18; 61,10; 62,4-6), ideali i profetizuar që më në fund plotësohet (krh. Oz 2,16+).

21,3 *Tenda*: BJ ka: «banesa». – *do të jetë ... Hyji i tyre*: shprehje klasike e besëlidhjes (Gen 17,8; Lev 26,11-12+; Jer 31,33; Ez 37,27; krh. 2Kor 6,16). Prania dhe marrëdhënia intime do ta karakterizojnë besëlidhjen e Hyjit me popullin e vet (krh. Dal 25,8+; Gjn 1,14+). Ajo do të kryhet në mbarimin e kohës (krh. Jl 4,17.21; Zak 2,14; Sof 3,15-17; Is 12,6).

2Kor 5,17 Dan 8,26 [5]Atëherë Ai që rri mbi fron tha: «Ja, unë i bëj të reja të gjitha sendet!». Dhe shtoi: «Shkruaj! Këto fjalë janë të besueshme dhe të vërteta!». [6]Mandej më tha:

«U bënë!
Zb 1,8+ Unë jam Alfa dhe Omega!
Fillimi dhe Mbarimi!
Is 55,1; Zb 22,17 Atij që ka etje
unë do t'i jap falas
nga burimi i jetës.
[7]Ngadhënjyesi do t'i trashëgojë këto
2Sam 7,14 *edhe unë do të jem Hyji i tij e ai biri im.*

=Zb 22,15; Rom 1,29+ [8]Kurse frikacakët, të pafetë dhe të ndytët, vrastarët e fëlligështarët, shortarët dhe idhujtarët dhe të gjithë rrenacakët trashëgimin e kanë në liqenin që digjet me zjarr dhe me sulfur». Kjo është vdekja e dytë.

Jerusalemi mesianik

[9]Atëherë u afrua njëri nga shtatë engjëjt që mbartin shtatë gotat plot me shtatë plagët e fundit dhe më tha: «Eja, do të ta tregoj të
Ez 40,2 fejuarën, Gruan e Qengjit!». [10]Më kaloi në shpirt në majë të një mali
Zb 21,2 të lartë dhe ma tregoi qytetin e shenjtë, Jerusalemin: po zbriste nga
Is 60,1-2 qielli, prej Hyjit! [11]Shkëlqente nga Lavdia e Hyjit: i shndritshëm porsi guri i paçmueshëm, porsi guri jaspis, kristalor. [12]Rreth e rreth me mure të mëdha e të larta; kishte dymbëdhjetë dyer e në dyer
Ez 48,31-35 dymbëdhjetë engjëj dhe të shkruar emrat e dymbëdhjetë fiseve të bijve
Zb 7,1-8 të Izraelit. [13]Në lindje tri dyer, në veri tri dyer, në jug tri dyer e në perëndim tri dyer. [14]Muret e qytetit kishin dymbëdhjetë themele e mbi
Ef 2,20 to dymbëdhjetë emrat e dymbëdhjetë apostujve të Qengjit.

21,6 *do t'i jap falas nga burimi i jetës*: uji, simboli i jetës, në BV ishte simboli i kohës mesianike; në BR bëhet simboli i Shpirtit (krh. 7,17; Gjn 4,1+).

21,7 *e ai biri im*: titulli: «Bir i Hyjit» duhet t'i jepej Mbretit-Mesi, pasardhësit të Davidit, në ditën e shugurimit të tij (2Sam 714+); Krishti u shpall «Bir i Hyjit» në sajë të ngjalljes së tij (Vap 2,36+; Rom 1,4+; Heb 1,5). Ai këtë titull e ka tejshtrirë mbi ata që bësojnë në Të (Gjn 1,12+).

21,8 *vdekja e dytë*: vdekja e përjetshme (20,6.14). Zjarri që digjet i kundërvihet ujit (rr 6); njëri e tjetri janë simbole.

21,9 *Gruaja e Qengjit* është Jerusalemi mesianik, sepse kombet pagane akoma ekzistojnë (rr 24) dhe mund të kthehen te Hyji i vërtetë (22,2); por tashmë është Jerusalemi qiellor dhe vetëm pret plotësimin e vet të amshueshëm. Elementet e këtij përshkrimi janë marrë nga Ez 40- 41.

21,10 *Jerusalemin*: *po zbriste nga qielli, prej Hyjit*: shëlbimi mesianik dhe i përjetshëm është dhurata e Hyjit (rr 2).

21,14 *dymbëdhjetë emrat e dymbëdhjetë apostujve të Qengjit*: përsosmëria e plotë e popullit të ri vjen pas asaj të të vjetrit. Dymbëdhjetë apostujt përkojnë me dymbëdhjetë fiset e Israelit (7,4-8; krh. Mt 19,28; Mk 3,14p; Ef 2,20). Në këtë përshkrim, të gjithë shumëfishat e numrit dymbëdhjetë tregojnë të njëjtën ide përsosmërie.

15Engjëlli që fliste me mua kishte masën - një kallam ari - për të
matur qytetin, dyert e tija dhe muret e tija. 16Qyteti ishte katror:
gjatësia e tij e barabartë me gjerësinë. Qytetin e mati me kallam:
dymbëdhjetë mijë stadje: gjatësia, gjerësia dhe lartësia e barabartë.
17I mati edhe muret e tija: njëqind e dyzet e katër kutë! Engjëlli përdori
masën që përdorin njerëzit. 18Muret e qytetit janë të ndërtuara me Tob 13,17; Is 54,11-12
jaspis, kurse vetë qyteti me ar të pastër që i përngjan qelqit të pastër.
19Themelet e qytetit janë të stolisura me çdo lloj margaritari: themeli
i parë prej jaspisit, i dyti prej safirit, i treti prej kalcedonit, i katërti
prej smaragdit, 20i pesti prej sardoniksit, i gjashti prej sardit, i shtati
prej krizolitit, i teti prej berilit, i nënti prej topazit, i dhjeti prej
krizoprazit, i njëmbëdhjeti prej hiacintit, i dymbëdhjeti prej ametistit.
21Dymbëdhjetë dyert - dymbëdhjetë margaritarë: secila derë ishte prej
një margaritari të vetëm. Sheshi i qytetit - ar i kulluar, i tejpashëm
porsi kristali.

22Në qytet tempull nuk pashë: Gjn 2,19-21
sepse tempulli i tij është Zoti,
Hyji, i Gjithpushtetshmi edhe Qengji.
23Qyteti s'ka nevojë për diell
as për hënë për t'u ndriçuar,
sepse ndriçon Lavdia e Hyjit, Is 60,1-2.19-20;
kurse llamba e tij është Qengji. 2Kor 3,18
24Popujt do të ecin në dritën e tij Is 60,3
e mbretërit e dheut në të do ta sjellin lavdinë e vet.
25Dyert e tija nuk do të mbyllen ditën
- natë aty më nuk do të ketë!
26Në të do të sillet nderi dhe lavdia e popujve. Is 60,3.11
27Në të s'do të hyjë asgjë që nuk është e pastër, Is 35,8; 52,1;
as ai që bën punë të liga ose gënjen; Zak 13,1-2; 2Pjt 3,13
por vetëm ata që janë të shkruar
në librin e Jetës së Qengjit.

21,16 *Qyteti ishte katror*: shenjë përsosmërie. – *dymbëdhjetë mijë stadje*: 12 (numri i Israelit të ri) x 1000 (shumicë).

21,19 *çdo lloj margaritari*: këta gurë të çmuar dhe ngjyrat e tyre duhet të lënë një përshtypje qëndrueshmërie dhe shkëlqimi, që të jetë pasqyrimi i lavdisë hyjnore (krh. 2Kor 3,18). Krh. Is 54,11-12; Ez 28,13 dhe përshkrimin e parzmores së kryepriftit (Dal 28,17-21; 39,10-14).

21,22 *Në qytet tempull nuk pashë*: tempulli, ku Hyji nguli banimin e vet në zemër të Jerusalemit tokësor (11,19; 14,15-17; 15,5–16,1), tani u zhduk. Vendi i kultit të ri shpirtëror (krh. Gjn 2,19-22+; 4,23-24; Rom 12,1+) tanimë është trupi i Krishtit të flijuar dhe të ngjallur.

21,24 *do ta sjellin lavdinë e vet*: BJ përkthen: «do t'i sjellin thesaret e veta».

21,25 *natë aty më nuk do të ketë*: në të njëjtën mënyrë, i Ngjalluri rrezaton dritë të plotë dhe shenjtëri (rr 27) mbi të gjitha kombet e bashkuara (22,5; krh. Gjn 8,12+; 2Kor 4,6).

21,26 *nderi dhe lavdia*: BJ përkthen: «thesaret dhe shkëlqimi».

Ez 47,1-12; Gjn 4,1+ **22** [1]Ai ma tregoi lumin e ujit të jetës: ishte i pastër porsi
Ez 47,12 kristali dhe buronte nga froni i Hyjit dhe i Qengjit. [2]Në
midis të sheshit të qytetit dhe të dy krahëve të lumit ishte
pema e jetës që jep dymbëdhjetë herë fryt në vjet: çdo muaj e jep frytin
e vet, kurse gjethet e pemës janë barna shërimi për popuj.

Zak 14,11 [3]Mallkim më s'do të ketë.
=Zb 7,15 Në të do të jetë froni i Hyjit dhe i Qengjit
dhe shërbëtorët e Hyjit do ta adhurojnë Hyjin
1Gjn 3,2; 1Kor 13,12 [4]dhe do ta shikojnë fytyrën e tij.
Emri i tij do të jetë në ballë të tyre.
[5]Nuk do të ketë natë
as drita e llambës më nuk do të duhet
as drita e diellit,
sepse Zoti Hyj do të shndrisë mbi ta
dhe ata do të mbretërojnë në shekuj të shekujve.

Zb 19,9;21,5; Dan 8,26 [6]Atëhere më tha: «Këto fjalë janë të besueshme dhe të vërteta,
Zb 1,1; 22,16 sepse Zoti Hyj, frymëzuesi i profetëve, e dërgoi engjëllin e vet që t'ju
Dan 2,28 tregojë shërbëtorëve të vet çka duhet të ndodhë për së shpejti. [7]Dhe
Zb 1,3+ ja, po vij për së shpejti! I lumi ai që i mban fjalët e profecisë së këtij
libri!».

[8]Unë, Gjoni, i dëgjova dhe i pashë këto. Kur i dëgjova dhe i pashë,
19,10+ rashë përmbys para engjëllit që m'i tregoi, për ta adhuruar. [9]Ai më tha:
«Assesi mos bëj ashtu! Edhe unë jam shërbëtor si ti dhe si vëllezërit
e tu profetë edhe si ata që i mbajnë fjalët e këtij libri. Hyjin adhuro!».

10,4 [10]E më tha: «Mos i mbaj në fshehtësi fjalët e profecisë së këtij libri,
Dan 12,10 sepse koha u afrua! [11]I padrejti, ani, le të vazhdojë të bëjë padrejtësi!
I ndyti, në dashtë, le të vazhdojë të zhytet më zi! I drejti le të vazhdojë
të bëjë drejtësi! Shenjti le të vazhdojë të shenjtërohet gjithnjë!

22,1 *lumin e ujit të jetës*: uji i gjallë, jetëdhënës, simbolizon Shpirtin (krh. Gjn 4,1+; 7,37-39). Këtu shihet vagëllimthi Trinia.

22,2 Disa komentues preferojnë: «dhe buronte...në midis të sheshit. E në dy krahët e lumit...». – *pema e jetës*: BJ përkthen: «pemë të jetës».

22,3 *Mallkim më s'do të ketë*: rr 3-5 (teksti II) duhet të futen pas 21,4 (krh. Hyrjen). Këta rr i kanë foljet në të ardhmen, për të shprehur premtimin e sigurtë të bërë shërbëtorëve të Hyjit e të Qengjit: që do të mbretërojnë dhe do të shikojnë Hyjin siç është (krh. 1Kor 13,12; 1Gjn 3,2) të (3,2; 7,3; 14,1).

22,6 *Atëherë më tha*: tërë pjesa që vijon duket si epilogu i librit: diçka si një bisedë e engjëllit me veguesin, e cila komenton vegimet e librit dhe se si duhet të përdoren. Gjenden këtu shumë shprehje tashmë të përdorura nëpër libër. Epilogu (rr 16-20) i vihet në gojë Jezusit.

22,11 *I padrejti, ani, le të vazhdojë të bëjë padrejtësi*: ç'ka do të bëjnë njerëzit, plani i Hyjit do të realizohet.

[12]Ja, unë po vij për së shpejti! Edhe shpërblimi im me mua, për të shpërblyer gjithkënd sipas veprave të tija! [13]Unë jam Alfa dhe Omega, i Pari dhe i Fundit, Fillimi dhe Mbarimi! [14]Të lumët ata që i lajnë petkat e veta për të pasur pjesë në pemën e Jetës për të hyrë nëpër dyer në qytet! [15]Përjashta mbesin qentë, shortarët, fëlligështarët, idhujtarët dhe të gjithë ata që e duan ose e vënë në zbatim rrenën.

Is 40,10
Ps 62,13+
Zb 1,8+
Is 41,4; 44,6
Zb 7,14;
22,2 =21,8; Nr 5,1-4; Rom 1,29+

EPILOGU

[16]Unë, Jezusi, e dërgova engjëllin tim t'jua sjellë këtë dëshmi Kishave. Unë jam rrënja edhe pinjolli i Davidit, Ylli i ndritshëm i mëngjesit!».

Zb 1,11v
2,28+

[17]Shpirti Shenjt dhe Nusja thonë: «Eja!». Edhe ai që dëgjon le të thotë: «Eja!». Kush është etshëm, le të vijë; kush do, le ta marrë ujin e jetës falas!

Is 55,1; Zb 21,6

[18]Unë i dëshmoj secilit që i dëgjon fjalët e profecisë së këtij libri: kush t'i shtojë ndonjë send, Hyji do t'ia shtojë plagët e përshkruara në këtë libër. [19]Kush ta heqë ndonjë fjalë nga ky libër i profecisë, Hyji do t'ia heqë pjesën në pemën e jetës dhe në qytetin e shenjtë - të përshkruar në këtë libër.

Lp 4,2

[20]Ai që i dëshmon këto, thotë: «Po, po vij për së shpejti!». Amen! Eja, o Zot, Jezus! [21]Hiri i Jezusit Zot qoftë me të gjithë!

Vap 3,20-21
1Kor 15,23+

22,14 *në qytet*: në Jerusalemin e ri, të përshkruar në 21,9v.

22,15 *ata që...e vënë në zbatim rrenën*: BJ përkthen: «gëzohen që bëjnë të keqen».

22,16 *rrënja edhe pinjolli*: BJ përkthen: «pinjolli i fisit».

22,17 *Shpirti Shenjt dhe Nusja thonë*: Shpirti i pranishëm në Kishë, që është nusja e Krishtit (21,2.9-10), i frymëzon asaj këtë thirrje, që përkon me mesazhin e librit. *Eja!*: kjo lutje i drejtohet Zotit Jezus (rr 20): është *Maranà tha*-i që përsëritej gjatë mbledhjeve liturgjike (1Kor 16,22), për të shprehur pritjen e paruzisë (krh. 1Sel 5,1+).

22,18 *Unë dëshmoj*: kjo formulë shumë e vjetër (Lp 4,2; 13,1; Fu 30,6; krh. Kish 3,14) ka për qëllim ta mbrojë një libër të shenjtë nga çdo prekje dhe ndryshim në të.

22,20 Jezusi thotë se po vjen për së shpejti (1,3.7; 7,12; etj.); Po-ja e Tij i përgjigjet thirrjes së Kishës dhe të besimtarëve. *Amen*-i i këtyre (Rom 1,25+) shpreh dëshirën dhe fenë e tyre gëzimplotë.

22,21 *qoftë me të gjithë*: shumica e dshk. ka: «me të gjithë shenjtërit». S e të tjerë, lexojnë: «me shenjtërit».

TABELA KRONOLOGJIKE NË SINTEZË

HISTORIA POLITIKE	Viti	HISTORIA E IZRAELIT
EGJIPTI: Perandoria e Mesme (2030-1720).	2000 p. K	Epoka e mesme e bronzit 2100-1550 përaf. Amorrenjtë.
MESOPOTAMIA: rilindja e sumerëve / dinastia III e Urit / rëndësia gjithnjë në rritje e amorrenjve. Tekste mallkimi. Poemat akadike mbi krijimin (*Enuma elish*) dhe të përmbytjes (*Gilgamesh*). Shek. XVIII e XVII: dinastia e parë babilonase (amorrenjtë). HAMURABI rreth 1750. Kanuni.		Në sh. XX dhe XIX Egjipti kontrollon bregdetin sirio-palestinez. Rreth 1850: **ABRAHAMI** mbërrin në Kanaan, Zan 12. 1700 Patriarkët në Egjipt.
RAMSESI II (1290-1224). Kryeqyteti në Pi-Ramses MERNEPTAH (1224-1204).	1250	Dalja nga Egjipti rreth 1250 **MOISIU**, Ligji në Sinai.
Përkujtimor i një fitoreje mbi 'popullin e Izraelit'.	1200	Rreth 1220-1200, **JOZUEHU** e pushton Palestinën. **GJYQTARËT** (rrreth 1200-1025) Rreth 1125: Debora e Baraku ngadhënjejnë mbi kanaanët në Tanak.
		Samueli nis veprimin rreth 1040. SAULI: 1030-1010 përafr.
	1000	DAVIDI: 1010-970 përafr. SALOMONI: rreth: 970-931. Ndërtimi i Tempullit.

DY MBRETËRITË: IZRAEL (VERIU) DHE JUDA (JUGU) (931-721)

(krh. 2Mbr 1-17 / 2Kro 10-28)

rreth **931** — Kuvendi i Sikemit: ndarja mes Izraelit dhe Judesë. 1Mbr 12

		IZRAELI (Veriu)	**JUDEJA (Jugu)**
		JEROBOAM I (931-910). Ngul në Tirsë. Kulti në Dan e në Betel. OMRIU	ROBOAM (931-913). Sisaku plaçkit Tempullin.
	850	(885-874) themelon Samarinë. AKABI (874-853) tempull për Baal	JOZAFATI (870-848) mbron kultin.
		ELIA dhe **ELIZE** reagimi jahvist.	Atalia (842-835) Vrasja e Akazisë (841). Joasi (835-
	800	Jehu (841-814)	796). Amasia (796-781)
TIGLAT PILEZER III (745-727). Organizimi i provincave; shkëmbimi i popullatave.	750	Joasi (798-783)	OZIA (781-740)
SARGON II (721-705). pushtimi dhe themelimi i krahinës asiriane të Samarisë. Mbaron mbretëria e Khamatit.	**721**	Ozeja (732-724). Lidhet me Egjiptin. Rrethimi i Samarisë. 722/721: pushtohet Samaria; shpërngulje; ngulitje e të huajve e sinkretizëm religjioz. Mbarimi i mbretërisë së Izraelit.	740: Thirrja e Isaisë. 740-736: Profet Mikeja. MANASEU: 687-642. Kulte pagane në Tempull.

SUNDIMI BABILONAS (krh. 2Kro 29-36 / Sof / Ne / Ha / Jer / Ez)

Egjipti:
NEKO (609-594)
Babiloni:
NABUKODONOZORI:
(605-562).
605: Karkemish: fitorja a Babilonasve mbi egjiptianët.
597 rrethimi dhe pushtimi i Jerusalemit (16 mars 597).
Zëvendësimi i mbretit ebre.
Joakini e bijtë e tij robër në oborrin e Nabukodonozorit.

Persia:
CIRI (555-530) mbreti i Persisë fiton kundër Astiagjes, mbretit të medëve (549).
Pushton Sardin (Krezin).

JOZIA (640-609). **Reformë religjioze**, edhe në Samari.
Rreth 630 Profet **Sofonia**.
627: thirrja e **Jeremisë** (Jer 25,3).
622: zbulohet "Libri i Ligjit" (2Mbr 23,25).
Redaktimi i librave me frymën "deuteronomiste": **Joz**, **Gjyq**, **1/2 Sam**, **1/2 Mbr**. Nahumi / Sulme bandash kaldease e aramease. Profeti **Habakuk**.
JOAKINI: 598-597. Rrethimi i Jerusalemit. Dorëzimi i Joakinit. **Deportimi në Babilon**. SEDECIA, Biri i Jozisë. **Jeremia** e profetët e rremë. **Ezekieli** parakallëzon rrënimin e Jerusalemit, Ez 1-23.
589/8: kyengritja e Sedecisë; fillimi i rrethimit të Jerusalemit. Fillimi i 587: ndërhyrja e faraonit Hofrës. Qershor-korrik 587 ose 586: **pushtohet Jerusalemi**. Kapet Sedecia. Nebuzaradani e rrënon Tempullin.
Godolia vihet sundimtar; vritet në shtator-tetor. / Jeremia çohet në Egjipt, Jer 42v.
582/581: deportim i ri, Jer 52,30.

RIPËRTËRITJA NË PERIUDHËN PERSIANE (538-333) (krh. Esd / Neh / Agj / Za / Mi)

539: ushtria perse hyn në Babilon. Ciri ua kthen qyteteve idhujt.
DARIU I (521-486).
490: lufta e Maratonit
KSERKSI I (486-465).

ARTAKSERKSI I (465-423).

KSERKSI II (423).

DARIU II Notos (423-404).

538: edikti i Cirit. Kthim nga mërgimi. Sesbasari qeveritar, Esd 5,14. Vjeshtë 538: ripërtëritja e kultit.
537: themelimi i Tempullit II (pranvera), Esd 3,8; 5,16.
520-515: ndërtimi i Tempullit II, Esd 6,15; Agj 2,15.
ZOROBABELI qeveritar, JOZUEHU kryeprift.
Profetët **Agjeu** e **Zakaria**.
Ndoshta librat ***Jb***, ***Fu***, ***Kk***, ***Rt***. Shumë **Psalmët**
445-443: misioni i parë i **Nehemisë**, Neh 2,1; 5,14; ripërtëritja e mureve. Kundërshtimi i Sanbalatit (qeveritar i Samarisë sipas një letre nga Elefantina), i Tobisë Amonit dhe i arabit Gesem. Para vdekjës së Artakserksit: misioni dytë i Nehemisë e ripërtëritja e frymëzuar nga Lp, Neh 13,6v.
419: urdhër i Dariut II lidhur me Pashkët (papirus i Elefantinës). Legjislacioni i Pesëlibërshit njësohet prej Esdrës e sanksionohet prej Artakserksit (Esd 7,26).
Judeja bëhët Shtet teokratik. Librat ***Jl***, ***Kron***, ***Esd***, ***Neh***

538/ 537 500 450 400 350

PËRIUDHA HELENISTE (333-63) (krh. 1Mak/ 2Mak / Dan 11)

ALEKSANDRI I MADH: (336-323). Pushton Sirinë (333), Egjiptin (332); themelon Aleksandrinë (331).	333	Librat ***Jon***, ***Tob***
Në Egjipt: LAGJIDET PTOLOMEU II Filadelf (285-246).	300	**Judeja nën Lagjidët deri 200** Ptolemeu II jep të përkthehet greqisht Ligji prej Shtatëdhjetëve (LXX). Ndoshta hartimi i librave ***Koh*** dhe ***Est***.
Në Siri e Babiloni: SELEUCIDËT PTOLOMEU III Everget (246-221) PTOLOMEU IV Filopator (221-205).	250	Ptolomeu III e Ptolomeu IV ngadhënjyes, kushtojnë fli në Jerusalem (krh. Fl. Jozef dhe 3Mak).
	200	**Judeja u nënshtrohet Seleucidëve** (krh. 1Mak 13,41).
ANTIOKU IV Epifan (175-164)		167-164: **salvimi i madh**, ndërtimi i Akrës. Në Tempull fli Zeusit Olimpik (1Mak 1,59; Dan 11,31). MATATI: Kryengritje e kryepriftit, me Asidenjtë).
ANTIOKU V Eupator (164-162)		166-160: JUDA MAKABE / Libri ***Dan***. 164: Pastrimi i Tempullit e kushtimi (1Mak 4,36). 163: Antioku V u jep judejnve lirinë religjioze. JONATANI vëllai i Judës (160-143). Kryeprift në 152.
	150	Libri ***2Mak*** / SIMONI MAKABE (143-134). Themelimi i Bashkësisë Esene Të Kumranit. GJON HIRKANI I (134-104), pushton Moabin e Samarinë: rrënimi i tempullit në Garizim. Mes 100 e 50 libri ***Jt***.

PALESTINA ROMAKE DERI HADRIANIN (63 p. Kr. - 135 ps. Kr.) krh. BR / Fl. Joz.

63: POMPEU në Damask	**63**	**63**: **Pompeu e pushton Jerusalemin**; Hirkani emërohet kryeprift dhe Aristobuli me birin Antigonin
48: CEZARI e mund Pompeun në Farsalë; vdes në atë vit.	50	dërgohen në Romë. ANTIPATRI idumeas, ministër i Hirkanit, qeveris Judenë. Kryengritja e asmonejve të fundit. 47: Cezari e emëron Hirkanin etnark (47-41). Herodi, biri i Antipatrit, strategu i Galilesë: e shuan, kryengritjen e Ezekisë. 41: Antoni emëron tetrark Herodin e vëllanë e tij Fazaelin. HERODI I MADH mbreti i Palestinës nga v. 37-4 p.Kr.
31: OKTAVIANI ngadhënjen mbi Antonin në luftim detar të Akciumit. Në 29 perandor e në 27 merr emrin AUGUST.		Ndërton Antonien dhe Pallatin në qytetin e lartë. Themelon ose ripërtërit Antipatridën, Fazalidën, Samarinë (Sebastën), Herodionin dhe Cezarenë. Rreth vitit 30: libri ***Ur***.
Herodi "mbret aleat".		37: Jerusalemi sulmohet nga Soziu dhe Herodi. 20-19: fillon ripërtëritja e Tempullit. Farisenjtë Hilleli dhe Shamaji dhe rivaliteti i shkollave të tyre. 7/6 **LINDJA E JEZUSIT**
	1	FILIPI, TETRARK (4 p.Kr. - 34 ps.Kr.)
14 ps.Kr.: vdes Augusti. TIBERI perandor: 14-37.	ps.Kr	Pashkët v. 4: ARKELAU e ndrydh kryengritjen në Jerusalem, mandej shkon në Romë që prej Augustit të marrë emërimin. Kryengritje e Juda Galileasit dhe e fariseut Sadok kundër sundimit romak (fillimi i zelotëve). Dënimi i kryengritësve: 2000 të kryqëzuarit. 5-10: Në Tars lind Pali. Nxënës i Gamalielit. 27/28: predikimi i **Gjon Pagëzuesit** dhe fillimi i mësimit të Jezusit (krh. Lk 3,2). Në 29 vrasja e Gjon Pagëzuesit. **30: VDEKJA E JEZUSIT** (Gjn 19,31). Vigjilja e Pashkëve, të Premten më 14 Nisan (= 7 prill). Rrëshajët v. 30: Zbritja e Shpirtit Shenjt në Kishë.
"Në kohën e sundimit të Tiberit, Ponc Pilat e dënoi për vdekje Krishtin" (Taciti, *Analet*).	**30**	36-37: Martirizimi i Shtjefnit dhe shpërndarja e një pjesë të bashkësisë. Pak më vonë kthehet **Pali**. Rreth 43: Pali dhe Barnaba në Antioki, qendra e të krishterëve helenistë. 43/44 Agripa i urdhëron vdekjen e Jakobit, vëllait të Gjonit; gjatë festës burgos Pjetrin (Vap 12).

49: KLAUDI “i dëbon çifutët nga Roma, të cilët të nxitur nga Kresti, bëjnë trazira” (Suetoni).

NERONI perandor (54-68).
Qershor 64: Digjet Roma dhe salvimi i të krishterëve.
66-67: VESPAZIANI dhe biri i tij TITI emërohen për të vënë rregull në Palestinë.
TITI perandor (79-81).

HADRIANI perandor (117-138)

45-49: Udhëtimi i parë misionar i Palit.
47/48: uri në Jude.
48-49: **Koncili i Jerusalemit**: të kthyerit nga
50 paganizmi janë të lirë nga zbatimi i plotë i Ligjit, Vap 15,5v.; Gal 2,1.
Udhëtimi i dytë (50-52) dhe i tretë (53-58) i Palit.
Martirizimi i Pjetrit (64/67) dhe i Palit (67) në Romë.
66-70: lufta e parë judeo-romake.
70 **Rënia e Tempullit** (29 gusht 70)
Titi në Siri: shumë çifutë vriten në lojëra të gladiatorëve.
Rreth 71: Disa judeo-krishterë kthehen në Jerusalem.
Rabbi Elezar rihap sinagogën e Aleksandrisë.
Rabbi Johanan ben-Zakaj themelon akademinë e Jamnës (Jamnija).
Rreth 95: Gjoni i burgosur në Patmos.
Letra e shën Klementit, ipeshkvit të Romës e drejtuar Korintianëve. / Didakhe (Mësimi i 12 apostujve).
131-135: lufta e dytë e judeo-romake: Bar Kokba († 135).

HARTAT GJEOGRAFIKE

Toka e shenjte: vështrim i përgjithshëm

Hartat nga *Atlas biblik* (T. Dowley)

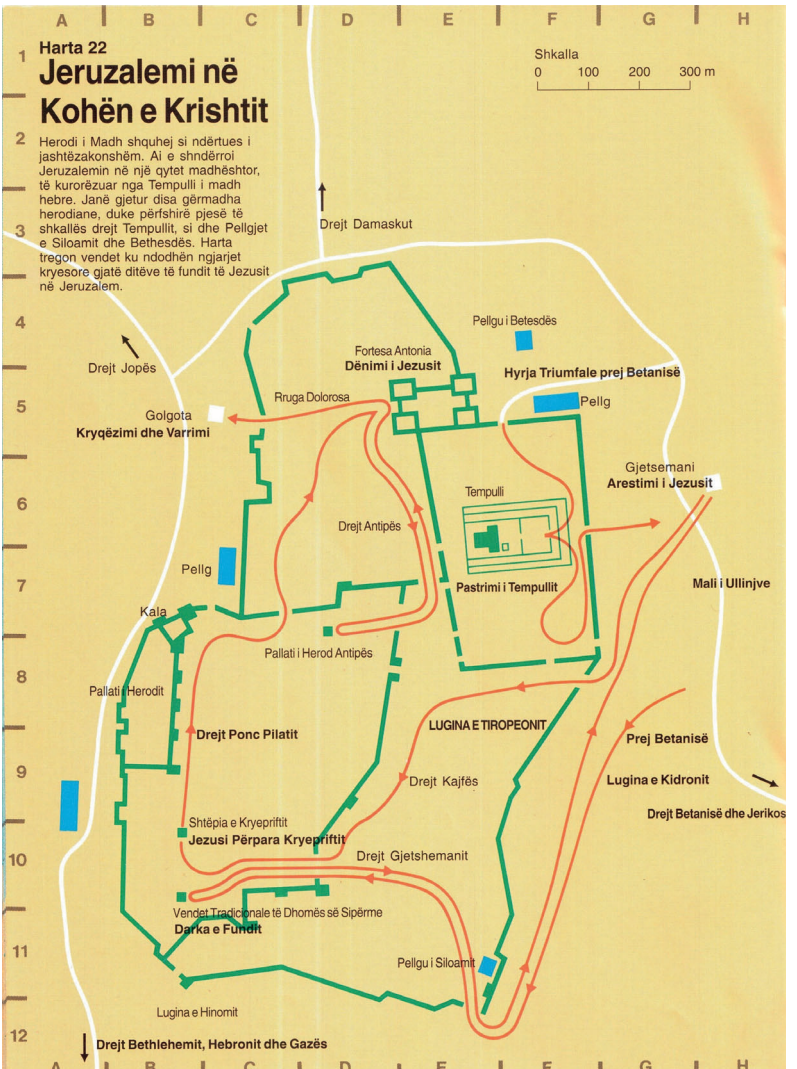
A B C D E F G H
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Harta 22
Jeruzalemi në Kohën e Krishtit
Herodi i Madh shquhej si ndërtues i jashtëzakonshëm. Ai e shndërroi Jeruzalemin në një qytet madhështor, të kurorëzuar nga Tempulli i madh hebre. Janë gjetur disa gërmadha herodiane, duke përfshirë pjesë të shkallës drejt Tempullit, si dhe Pellgjet e Siloamit dhe Bethesdës. Harta tregon vendet ku ndodhën ngjarjet kryesore gjatë ditëve të fundit të Jezusit në Jeruzalem.
Shkalla
0 100 200 300 m
Drejt Damaskut
Drejt Jopës
Pellgu i Betesdës
Fortesa Antonia
Dënimi i Jezusit
Hyrja Triumfale prej Betanisë
Rruga Dolorosa
Pellg
Golgota
Kryqëzimi dhe Varrimi
Gjetsemani
Arestimi i Jezusit
Tempulli
Drejt Antipës
Pellg
Pastrimi i Tempullit
Mali i Ullinjve
Kala
Pallati i Herod Antipës
Pallati i Herodit
Drejt Ponc Pilatit
LUGINA E TIROPEONIT
Prej Betanisë
Drejt Kajfës
Lugina e Kidronit
Drejt Betanisë dhe Jerikos
Shtëpia e Kryeprifti
Jezusi Përpara Kryeprifti
Drejt Gjetshemanit
Vendet Tradicionale të Dhomës së Sipërme
Darka e Fundit
Pellgu i Siloamit
Lugina e Hinomit
Drejt Bethlehemit, Hebronit dhe Gazës

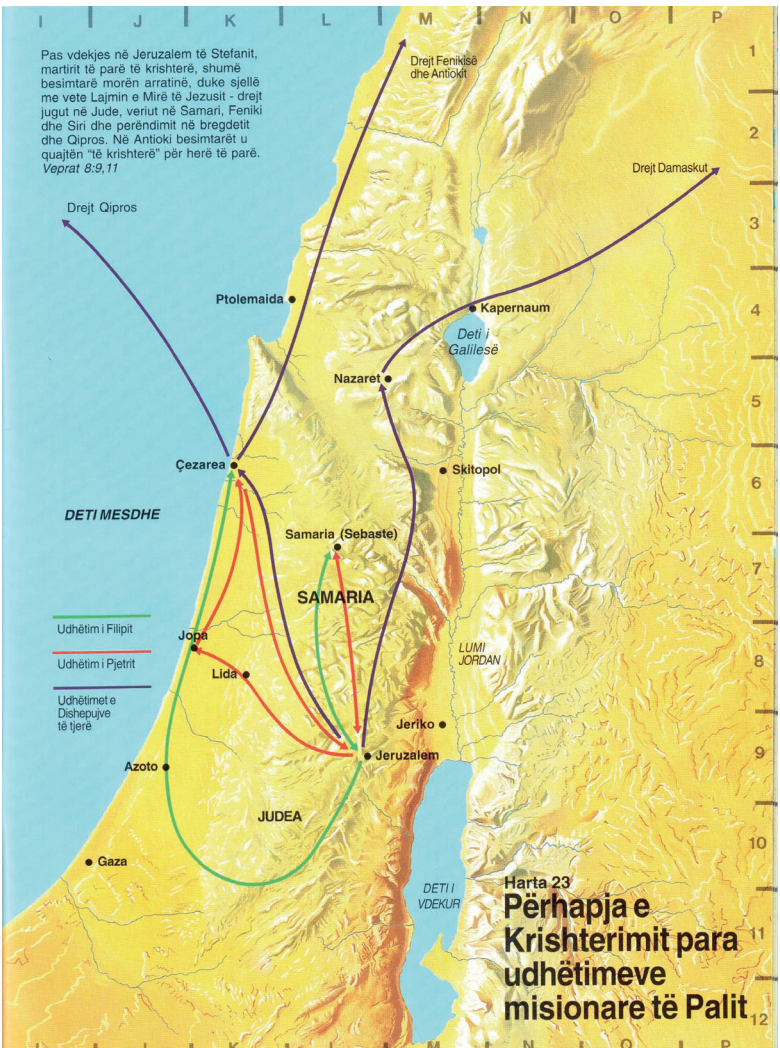
I J K L M N O P
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Pas vdekjes në Jeruzalem të Stefanit, martirit të parë të krishterë, shumë besimtarë morën arratinë, duke sjellë me vete Lajmin e Mirë të Jezusit - drejt jugut në Jude, veriut në Samari, Feniki dhe Siri dhe perëndimit në bregdetit dhe Qipros. Në Antioki besimtarët u quajtën "të krishterë" për herë të parë. Veprat 8:9,11
Drejt Feniksë dhe Antiokit
Drejt Damaskut
Drejt Qipros
Ptolemaida
Kapernaum
Deti i Galilesë
Nazaret
Çezarea
Skitopol
DETI MESDHE
Samaria (Sebaste)
SAMARIA
Udhëtim i Filipit
Udhëtim i Pjetrit
Udhëtimet e Dishepujve të tjerë
Joppa
LUMI JORDAN
Lida
Jeriko
Jeruzalem
Azoto
JUDEA
Gaza
DETI I VDEKUR
Harta 23
Përhapja e Krishterimit para udhëtimeve misionare të Palit

Udhëtimet Misionare të Palit

Harta 24
Udhëtimi i Parë

Pali u nis në udhëtimin e tij të parë misionar rreth vitit 47 pas K., i shoqëruar nga Barnaba dhe i riu Gjon Mark. Gjon Marku u largua papritur kur mbërritën në Pergë. Pali dhe Barnaba u kthyen në Antioki në vitin 49 pas K.
Veprat 13-14

Një anije pushtuese Romake stampuar në një monedhë perandorake.

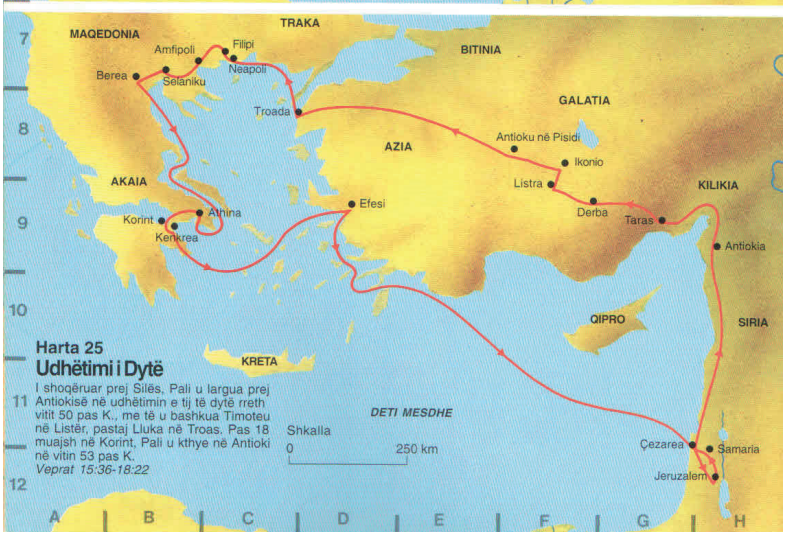

Harta 25
Udhëtimi i Dytë

I shoqëruar prej Silës, Pali u largua prej Antiokisë në udhëtimin e tij të dytë rreth vitit 50 pas K., me të u bashkua Timoteu në Listër, pastaj Lluka në Troas. Pas 18 muajsh në Korint, Pali u kthye në Antioki në vitin 53 pas K.
Veprat 15:36-18:22

Harta 26
Udhëtimi i Tretë

Pali u nis në udhëtimin e tij të tretë dhe më të gjatë rreth vitit 53 pas K., duke udhëtuar vetëm, dhe duke qëndruar dy vjet në Efes. Në Troas me të u bashkuan përfaqësues të kishave të ndryshme që lundruan së bashku drejt Jeruzalemit me dhurata për të krishterët nevojtarë.
Veprat 18:23-21:16

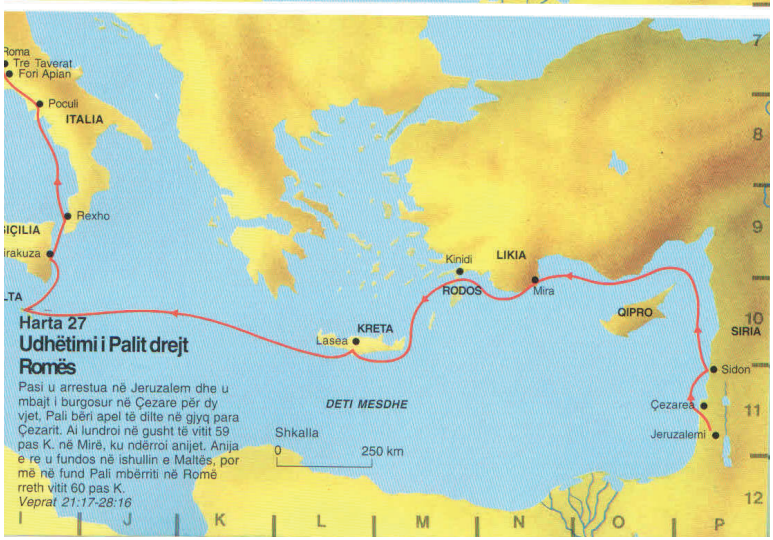

Harta 27
Udhëtimi i Palit drejt Romës

Pasi u arrestua në Jeruzalem dhe u mbajt i burgosur në Çezare për dy vjet, Pali bëri apel të dilte në gjyq para Cezarit. Ai lundroi në gusht të vitit 59 pas K. në Mirë, ku ndërroi anijet. Anija e re u fundos në ishullin e Maltës, por më në fund Pali mbërriti në Romë rreth vitit 60 pas K.
Veprat 21:17-28:16